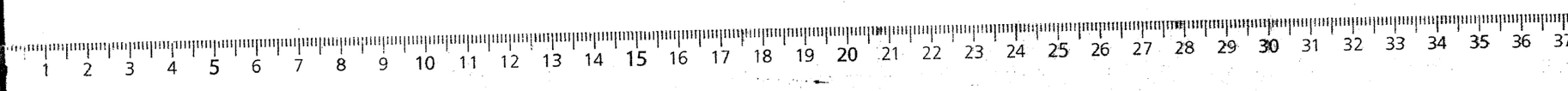
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36

B. 1034

D. D. EMANUELIS

GONZALEZ TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA

Collegii Majoris Conchenſis Alumni, & antiquioris Veſpertinæ ſacrorum Canonum Cathedræ Proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquiſitionis Tribunali Inquiſitoris Apoſtolici, & in ſupremo S. Inquiſitionis Senatu Conſiliarii,

COMMENTARIA PERPETUA

In ſingulos Textus quinque Librorum

DECRETALIUM GREGORII IX.

TOMUS TERTIUS,

COMPLECTENS LIBRUM TERTIUM,

Additis Notis uberioribus ab Hiſtoria, & Chorographia.

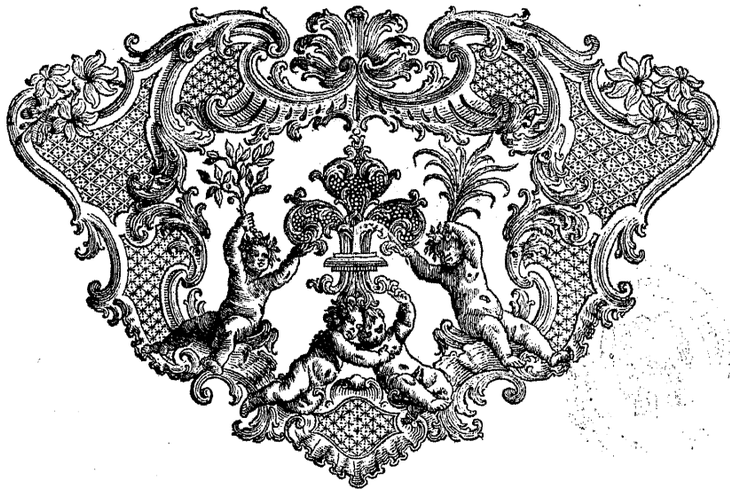

VENETIIS,
Ex Typis NICOLAI PEZZANA.

MDCCLXVI.

TABELLA
TITULOS OMNES

Libri tertii Decretalium GREGORII IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, postremus vero paginam Libri indicat.

BAptismo, & ejus effectu. 42. 497.

C

CApellis monachorum, & aliorum religiosorum. 37. 413
Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officiis. 41. 470.
Censibus, exactionibus; & procurationibus. 39. 435
Clericis conjugatis. 3. 45
Clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda. 4. 53
Clerico ægrotante, vel debilitato. 6. 101
Cohabitatione clericorum, & mulierum. 2. 35
Commodato. 15. 158
Concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis. 8. 109
Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris. 40. 457.
Conversione conjugatorum. 32. 371
Conversione infidelium. 33. 383
Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. 44. 511

D

DEcimis, primitiis, & oblationibus. 30. 318
Depositis. 16 161
Donationibus. 24. 233

E

ECclesiis ædificandis, & reparandis. 48. 530.
Emptione, & venditione. 17. 164

F

FEudis. 20. 189
Fidejussoribus. 22. 216

H

HIs quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli. 10. 123
His quæ fiunt a majori parte Capituli. 11. 131

I

IMmunitate Ecclesiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium. 49. 536.
Institutionibus. 7. 104
Jurepatronatus, & Ecclesiis a laicis concessis. 38. 416

L

LOcato, & conducto. 18. 177

N

NE Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant. 50. 554.
Ne Sede vacante aliquid innovetur. 9. 121.

O

OBservantia jejuniorum. 46. 522

P

PArochiis, & alienis parochianis. 29. 312
Peculio clericorum. 25. 241
Pignoribus. 21. 193
Præbendis, & dignitatibus. 5. 67
Precariis. 14. 151
Presbytero nondum baptizato. 43. 504
Purificatione post partum. 47. 528

R

REbus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis. 13. 136
Regularibus transeuntibus ad religionem. 31. 344
Religiosis domibus, ut Episcopis sint subjectæ. 36. 406
Reliquiis, & veneratione Sanctorum. 45. 515.
Rerum permutatione. 19. 184

S

SEpulturis. 28. 291
Solutionibus. 23. 223
Statu monachorum, & Canonicorum regularium. 35. 396
Successionibus ab intestato. 27. 285

T

TEstamentis. 26. 246

V

VIta & honestate clericorum. 1. 1.
Voto, & voti redemptione. 34. 385.
Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. 12. 135

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM,
Quæ in tertio Libro Decretalium Gregorii IX. continentur.

Prior numerus titulis adjunctus ordinem capituli, secundus titulum, tertius tandem paginam designat.

A

Bolendæ, *de sepultur.* 13 28. 308
Accedens, *de præb. & dign.* 24 5. 89
Accedens, *de conces. præbend.* 14 8. 120
Accedens, *de conver. conjugatorum*, 17 32. 381
A crapula, *de vita, & honest. cleric.* 14. 1. 26
Ad Apostolicæ, *de decimis.* 20 30. 335
Ad Apostolicam, *de regular.* 16 31. 363
Ad Apostolicam, *de conver. conjugat.* 13 32. 379
Ad audientiam, *de rebus Eccles. alien. vel non.* 9 13. 148
Ad audientiam, *de cleric. non residentib.* 15 4. 66
Ad audientiam, *de decimis.* 12 30. 330
Ac audientiam, *de capell. monachor.* 4 37. 416
Ad audientiam, *de Eccl. ædific.* 3 48. 534
Ad audientiam, *de Eccles. ædific.* 5 48. 535
Ad aures, *de reb. Eccles. alien. vel non.* 7 13. 147
Ad decorem, *de instit.* 5 7. 160
Ad hæc, *de præbend. & dignit.* 13 5. 80
Ad hæc, *de testam.* 8 26. 262
Ad hæc, *de decim.* 15 30. 332
Ad hæc, *de consecrat. Ecclesiar.* 1 40. 457
Ad hoc, *de solut.* 1 23. 223
Ad nostram, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 11 13. 150
Ad nostram, *de emption. & venditione.* 5 17. 172
Ad nostram, *de regular.* 8 31. 355
Ad quæstiones, *de rer. permut.* 8 19. 188
Adversus, *de immunit. Eccl.* 7 49. 542
A nobis, *de cohab. cleric. & mul.* 9. 2. 44
A nobis, *de decim.* 24 30. 337
Apostolicæ, *de donat.* 9 24. 239
Apostolicam, *de præsbyt. nondum bapt.* 2 43. 509
Aqua, *de consecr. Eccles.* 9 40. 469
Avaritiæ, *de præbend. & dignit.* 10. 5. 79
Auctoritate, *de instit.* 4 7. 106
Auctoritate, *de censib.* 27 39. 457
Audivimus, *de reliq. & vener. Sanct.* 1 45. 516

B

BOna fides, *de deposit.* 2 16. 162

C

CAusam quæ, *de præbend. & dignit.* 36 5. 95
Certificari, *de sepult.* 9 28. 302
Ceterum, *de donat.* 3 23. 234
Charissimus, *de conver. conjug.* 11 32. 378
Clerici, *de vit. & honest. cleric.* 2 1. 5
Clerici officia, *de vit. & honest. cler.* 15 1. 29
Clericis, *ne cleric. vel monach.* 5 50. 559
Clericos autem, *de cohab. cler. & mul.* 3 2. 38
Clericos, *de cleric. non residentib.* 17 4. 67
Clericus, *de vita, & honest. cleric.* 5 1. 12
Clericus, *de vita, & honest. cler.* 7 1. 14
Clericus, *de vita, & honest. cleric.* 6 1. 13
Clericus, *de fidejuss.* 1 22. 216
Cœmeteria, *de consecr. Eccles.* 7 40. 464
Commissum, *de decim.* 4 30. 321
Concilio, *de succes. ab intest.* 2 27. 287
Congretato, *de capell. monachor.* 1 37. 413
Conjugatus, *de conver. conjugat.* 5 32. 376
Conquerente, *de cleric. non resid.* 6. 4. 61
Consensus, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 3 13. 140
Consilium, *de celebrat. Missar.* 4. 41. 479
Consilium, *de observ. jejun.* 2 46. 525
Constitutis, *ne Sed. vac.* 3 9. 123
Constitutus, *de conces. præbend.* 11 8. 118
Constitutus, *de fidejussor.* 3 22. 220
Constitutus, *de relig. domib.* 6 36. 409
Consultationibus, *de cler. ægrotant.* 6 *e.* 103
Consultationibus, *de donat.* 4 24. 237
Consultationibus, *de jurepatr.* 19 38. 427
Consulti, *de regular.* 20 31. 368
Consuluit, *de conver. conjugator.* 10 32. 378
Constitutus, *de conver. conjugator.* 15 32. 381
Consuluisti, *de celebrat. Missar.* 3 41. 477
Consuluit, *de jurepatr.* 15 38. 426
Continebatur, *de his quæ fiunt a Præl.* 2 10. 126
Cum ab omni, *de vita & honest. cler.* 10 1. 18
Cum ad hoc, *de cleric. non resid.* 16 4. 66
Cum ad nostram, *de instit.* 7 7. 108
Cum ad monasterium, *de statu monach.* 6 35. 402
Cum Apostolica, *de his quæ fiunt a Præl.* 7 10. 129
Cum Apostolus, *de censib.* 6 39. 439
Cum autem, *de jure patr.* 24 38. 431
Cum canonicis, *de censib.* 26 39. 455
Cum causa, *de empt. & vendit.* 6 17. 173
Cum clerici, *de censib.* 11 39. 445
Cum constet, *de pignor.* 8 21. 211
Cum contingat, *de decim.* 28 30. 339
Cum contra, *de pignor.* 6 21. 204
Cum creatura, *de celebrat. Missar.* 11 41. 491
Cum decorem, *de vit. & honest. cler.* 12 1. 22
Cum decorem, *de cleric. conjug.* 8 3. 52
Cum dicat, *de Eccl. edif.* 2 48. 533
Cum dilecta, *de conces. præb.* 16 8. 120
Cum dilectus, *de succes. ab intest.* 3 27. 290
Cum dilecti, *de empt. & vend.* 3 17. 106
Cum dilecti, *de donat.* 6 24. 238
Cum dilecti, *de relig. dom.* 8 36. 410
Cum dilectus, *de cleric. non resid.* 14 4. 66
Cum dilectus, *de jurepatr.* 28 38. 434
Cum Ecclesia, *de immun. Eccles.* 5 49. 545
Cum esses, *de testam.* 10 26. 263
Cum ex eo, *de reliq. & vener. Sanct.* 2 45. 519
Cum gratia, *de commod.* 1 15. 158
Cum homines, *de decim.* 7 30. 324
Cum jamdudum, *de præb. & dign.* 18 5. 83
Cum in cunctis, *de his quæ fiunt a major.* 1 11. 131
Cum in officiis, *de testam.* 7 26. 261
Cum instantia, *de censib.* 17 39. 448
Cum in tua, *de decim.* 29 30. 340
Cum laicis, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 12 13. 151
Cum liberum, *de sepult.* 6 28. 297
Cum Marthæ, *de celebrat. Missar.* 6 41. 482
Cum non ignores, *de præb. & dignit.* 15 5. 81
Cum non sit, *de decim.* 33 30. 343
Cum nos, *de his quæ fiunt a Præl.* 3 10. 126
Cum nostris, *de conces. præb.* 6 8. 114
Cum nuper, *de censib.* 25 39. 455
Cum olim, *de cler. conjug.* 6 3. 52
Cum olim, *de præb. & dign.* 38 5. 101
Cum olim, *de rer. permut.* 6 19. 187
Cum olim, *de censib.* 19 39. 451
Cum percussio, *de cler. ægrot.* 1 6. 101
Cum propter, *de jurepatr.* 27 38. 434
Cum pro quæstione, *de conces. præb.* 8 8. 116
Cum sæculum, *de jurepatr.* 13 38. 426
Cum secundum, *de præb. & dign.* 16 5. 81
Cum sicut, *de consecr. Eccl.* 8 40. 467
Cum simus, *de regular.* 14 31. 361
Cum sint homines, *de decim.* 18 30. 333
Cum sis, *de conv. conjug.* 4 32. 376
Cum sis, *de consecr. Eccl.* 5 40. 463
Cum super, *de sepult.* 8 28. 300
Cum teneamur, *de præb. & dign.* 6 5. 76
Cum tibi, *de testam.* 13 26. 268
Cum venerabilis, *de relig. dom.* 7 36. 410
Cum venerabilis, *de censib.* 21 39. 452
Cum venissent, *de instit.* 6 7. 108
Cum virum, *de regular.* 12 31. 358
Cum universorum, *de rer. permut.* 7 19. 187
Curæ pastoralis, *de jurepatr.* 11 38. 425

D

DEbitum, *de bapt.* 4 42. 506
De cetero, *de cleric. non resid.* 7 4. 61
Decimam, *de decim.* 1 30. 318
De clericis, *de regular.* 1 31. 344
De his, *de testam.* 20 26. 283
De his, *de sepult.* 4 28. 297
De homine, *de celebr. Miss.* 7. 41. 486
De jure, *de jurepatr.* 16 38. 427
De monachis, *de præbend. & dignit.* 12 5. 80
De multa, *de præbend. & dignitatib.* 28 5. 92
De peregrinationis, *de vot. & vot. red.* 1 34. 385
De precariis, *de precar.* 2 14. 154
De quibus, *de bapt.* 2 42. 499

De Rectoribus, *de cleric. ægrotant.* 3 6. 102
De uxore, *de sepult.* 7 28. 298
De terris, *de decim.* 16 30. 332
Deus qui, *de vit. & hon. cler.* 11 1. 21
De Xenodochiis, *de relig. domib.* 3 36. 407
Dilecti, *de decim.* 8 30. 328
Dilecto filio, *de præbend. & dignit.* 25 5. 89
Dilectus, *de præb. & dign.* 19 5. 85
Dilectos F. G. *de præb. & dign.* 34 5. 98
Dilectus, *de præb. & dign.* 27 5. 91
Dilectus filius, *de conces. præbend.* 12 8. 119
Dilectus filius, *de capell. monachor.* 2 37. 415
Diversis, *de cler. conjug.* 5 3. 51
Dolentes, *de celebr. Miss.* 9 41. 487
Dudum, *de decim.* 30. 30. 340
Dudum, *de conver. conjugat.* 20 32. 382

E

EAM te, *de jurepatr.* 22 38. 419
Ea noscitur, *de his quæ fiunt a Præl.* 6 10. 127
Ea quæ, *de statu monach.* 8 35. 406
Ea quæ, *de censib.* 12 39. 445
Ecclesiæ, *de immun. Eccl.* 9 49. 553
Ecclesiis, *de censib.* 9 39. 443
Episcopi, *de reb. Eccles. alien. vel non.* 4 13. 140
Episcopus, *de præb. & dignit.* 4 5. 72
Et mensuræ, *de empt. & vend.* 2 17. 166
Et si membra, *de his quæ fiunt a Præl.* 10 10. 130
Eum pro quo, *de fidejussor.* 5 22. 223
Ex frequentibus, *de instit.* 3. 7. 106
Ex insinuatione, *de jurepatr.* 14 38. 426
Exhibita, *de rer. permut.* 9 19. 189
Ex litteris, *de vit. & honest. cler.* 16 1. 34
Ex litteris, *de pignor.* 5 21. 200
Ex litteris, *de conv. infid.* 2 33. 383
Ex litteris, *de jurepatr.* 7 38. 423
Ex multiplici, *de decim.* 3 30. 321
Ex ore, *de his quæ fiunt a major.* 3 11. 133
Ex parte, *de cler. conjug.* 9 3. 52
Ex parte, *de cler. non resid.* 8 4. 63
Ex parte tua, *de cler. non resid.* 13 4. 65
Ex parte, *de cler. ægrot.* 5 6. 102
Ex parte, *de conces. præb.* 10 8. 117
Ex parte, *de his quæ fiunt a major.* 4 11. 135
Ex parte tua, *de feud.* 2 20. 190
Ex parte, *de sepult.* 5 28. 297
Ex parte, *de sepult.* 11 28. 302
Ex parte, *de decim.* 10 30. 302
Ex parte, *de decim.* 21 30. 337
Ex parte, *de decim.* 26 30. 338
Ex parte, *de regular.* 22 31. 368
Ex parte, *de conver. conjugat.* 9 32. 378
Ex parte, *de conver. conjugat.* 14 32. 380
Ex parte, *de capel. monach.* 3 37. 415
Ex parte, *de censib.* 18 39. 448.
Ex parte, *de celebr. Miss.* 5 41. 479
Ex parte, *de observ. jejun.* 1 46. 522
Explicari, *de observ. jejun.* 3 46. 526
Expostuisti, *de præb. & dign.* 33 5. 98
Ex præsentium, *de pignor.* 3 21. 198
Ex publico, *de conver. conjugat.* 7 32. 377
Ex rescripto, *de locat. & conduct.* 1 18. 177
Extirpandæ, *de præb. & dign.* 30 5. 96
Ex transmissa, *de decim.* 23 30. 337
Ex tenore, *de conces. præbend.* 13 8. 119
Ex tuæ, *de cleric. non resident.* 11 4. 64

F

FIlius noster, *de testam.* 5 26. 255
Fraternitatem, *de donat.* 2 24. 234
Fraternitatem, *de sepult.* 3 18. 295
Fraternitati, *de cler. non resid.* 5 4. 60

G

GAudeamus, *de conver. conjug.* 19 32. 382
Grave nimis, *de præbend. & dign.* 29 5. 95
Gravis illa, *depositi.* 1 16. 161
Gravis, *de censib.* 15 39. 447

I

ILla devotionis, *ne Sed. vacant.* 2 9. 122
Illo vos, *de pignor.* 4 21. 199
Immunitatem, *de immun. Eccles.* 10 49. 553
In aliquibus, *de decim.* 31 30. 341
Indicante, *de testam.* 4 26. 254
In Dominicis, *de paroch.* 2 29. 313
In Ecclesia, *de Instit.* 2 7. 105
Indicatum, *de immunit. Eccles.* 3 49. 539
Inhibendum, *de cohab. cler. & mul.* 1 2. 35
Injustum, *de rer. permut.* 4 19. 185
In Lateranensi, *de præb. & dign.* 31 5. 96
In nostra, *de sepult.* 10 28. 302
Innovamus, *de censib.* 10 39. 444
In quadam, *de celebrat. Miss.* 8 41. 487
Inquirendum, *de pecul. cler.* 4 25. 244
In singulis, *de statu monachor.* 7 35. 404
Insinuatione, *de feud.* 1 20. 189
Inter alia, *de immunit. Eccl.* 6 49. 547
Inter cetera, *de præb. & dign.* 17 5. 82
Inter ceteras, *de jurepatr.* 10 38. 425
Inter dilectos, *de donat.* 8 24. 239
Inter quatuor, *de cler. non resid.* 10 4. 63
Inter quatuor, *de religios. domib.* 5. 36. 409
Interdicimus, *de decim.* 34 30. 343
Investigandum, *de pecul. cler.* 1 25. 241
Joannes, *de cleric. conjug.* 7 3. 52
Joannes, *de testam.* 19 26. 283
Joannes, *de regular.* 5 31. 352
Irrita, *de his quæ fiunt a Prælat.* 1 10. 123
Is qui, *de solut.* 4 23. 232

L

LAtor, *de pignor.* 2 21. 195
Laudabilem, *de conver. infid.* 1 33. 383
Leo III. *de cleric. non residen.* 2 4. 54
Licet ad ea, *de religiosis domib.* 4 36. 408
Licet de benignitate, *de decim.* 11 30. 330
Licet Græcos, *de Bapt.* 6. 42. 507
Licet multum, *de censib.* 4 39. 438
Licet quibusdam, *de regularib.* 18 31. 366
Licet universis, *de vot. & vot. red.* 6 34. 390
Licet vobis, *de præbend. & dign.* 32 5. 96
Ligneis, *de consecr. Eccl.* 6 40. 464
Litteraturam, *de vot. & vot. red.* 3 34. 388
Litteras vestras, *de conces. præben.* 9 8. 117
Litteras tuas, *de celebrat. Missar.* 14 41 494

M

MAgnæ devotionis, *de vot. & vot. red.* 7 34. 392
Majores, *de Bapt.* 3 42. 500
Majoribus, *de præbend. & dign.* 8 5. 77
Mancipia, *de rer. permut.* 3 19. 185
Monachi, *de statu monach.* 2 35. 397
Monasteria, *de vita, & honest. cler.* 8 1. 12
Mulier, *de conver. conjug.* 21 32. 382

N

NE nimia, *de religios. domib.* 9 36. 412
Ne rebus, *de religios. domib. ut Episc.* 2 36. 407
Ne religiosi, *de regular.* 24 31. 369
Nisi essent, *de præbend. & dignit.* 21 5. 86
Nobis fuit, *de jurepatr.* 25 38. 432
Non amplius, *de instit.* 1 7. 104
Non est, *de decim.* 22 30. 337
Non est vobis, *de regularib. transf.* 7 31. 354
Non est, *de vot. & vot. redempt.* 5 34. 390
Non liceat, *de cleric. non resident.* 1 4. 53
Non liceat, *de præbend. & dignit.* 2 5. 72
Non liceat, *de reb. Eccl. alien. vel non* 1 13. 136
Non magnopere, *ne cler. vel monach.* 3 50. 558
Non minus, *de immun. Eccles.* 4 49. 541
Non ut apponeres, *de Baptismo* 5 42. 506
Nos instituta, *de sepult.* 1 28. 291
Nos quidem, *de testam.* 3 26. 252
Novit ille, *ne Sed. vac.* 1 9. 121
Novit plenius, *de his quæ fiunt a Prælat.* 4 10. 126
Novum genus, *de decimis*, 2 30. 320
Nulla ecclesiastica, *de conces. præb.* 2 8. 109
Nulli liceat, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 5 13. 142
Nullus Episcopus, *de parochiis*, 3 29. 316
Nullus laicus, *de jurepatr.* 17 38. 427
Nunc ad hanc, *de relig. domib.* 1 36. 406
Nuncios, *de decim.* 6 30. 325
Nuper Abbates, *de decimis*, 33 30. 343

O

ODoardus, *de solut.* 3 23. 331
Officii, *de testam.* 14 26. 272
Olim causam, *de censib.* 20 39. 451
Omnis anima, *de censib.* 2 39. 437

P

PArochianos, *de decimis*, 14 30. 331
Parocho, *de sepult.* 14 28. 310
Pastoralis, *de his quæ fiunt a Præl.* 9 10. 130
Pastoralis, *de donat.* 7 24. 238
Pastoralis, *de decim.* 27 30. 339
Pastoralis, *de jurepatr.* 29 38. 435
Perlatum, *de jurepatron.* 1 38. 416
Per nostras, *de jurepatr.* 26 38. 434
Per tuas, *de donat.* 5 24. 237
Per tuas, *de vot. & vot. red.* 10 34. 395
Perniciosus, *de celebrat. Missar.* 13 41. 492
Pervenit, *de præbend. & dignit.* 3 5. 72
Pervenit, *de emptione, & vendit.* 4 17. 170

Pervenit, *de fidejuſſor.* 2. 22. 217
Pervenit, *de cenſib. exact.* 5. 39. 439
Pervenit, *de immunit. Eccleſiar.* 2. 49. 538
Placet, *de converſione conjugator.* 12. 32. 379
Placuit, *de empt. & vend.* 1. 17. 164
Porrectum, *de regular.* 13. 31. 360
Poſſeſſiones, *de reb. Eccleſ. alien. vel non.* 10. 13. 149
Poſt electionem, *de conceſſ. præb.* 7. 8. 115
Poſtulaſti, *de regular.* 21. 31. 368
Poſtulaſti, *de jurepatr.* 30. 38. 435
Poſtulaſtis, *de conceſſ. præbend.* 15. 8. 120
Poſtulaſtis, *de vot. & vot. red.* 11. 34. 396
Potuit, *de locat. & cond.* 4. 18. 181
Præterea, *de præb. & dignitat.* 14. 5. 81
Præterea, *de converſion. conjugator.* 1. 32. 371
Præterea, *de jurepatr.* 4. 38. 420
Præterea, *de jurepatr.* 23. 38. 429
Præterea, *de cenſib.* 8. 39. 443
Precariæ, *de præcar.* 1. 14. 151
Precarium, *de precar.* 3. 14. 155
Presbyter, *de pecul. cler.* 2. 25. 243
Presbyter, *de celebrat. Miſſar.* 1. 41. 470
Presbyterum, *de cleric. ægrotant.* 2. 6. 102
Procurationes, *de cenſib.* 23. 39. 454
Prohibemus, *de decim.* 19. 30. 334
Prohibemus, *de cenſib.* 7. 39. 442
Pro illorum, *de præbend. & dign.* 22. 5. 88
Propoſuit, *de conceſſ. præb.* 4. 8 112
Propter ejus, *de donat.* 10. 24. 241
Propter ſterilitatem, *de locat. & cond.* 3. 18. 178
Propoſuiſti, *de conſecrat. Eccleſ.* 4. 40. 463
Providendum, *ne cler. vel monach.* 1. 50. 554
Prudentes, *de donat.* 1. 24. 233

Q

Quæcumque, *de jurepatronat.* 2. 38. 416
Quæſitum eſt, *de cohab. cler. & mul.* 10. 2. 44
Quæſitum, *de rer. permutatione.* 5. 19. 187
Quæſivit, *de his quæ fiunt a major.* 2. 11. 132
Qualiter, *de cleric. non reſidentib.* 9. 4. 63
Quamvis grave, *de decimis*, 17. 30. 333
Quamvis, *de jurepatr.* 8. 38. 424
Quanto, *de his quæ fiunt a Prælat.* 5. 10. 127
Quanto, *de cenſib.* 16. 39. 447
Querimonia, *de jurepatr.* 9. 38. 424
Quia clerici, *de jurepatr.* 6. 38. 423
Quia diverſitatem, *de conceſſ. præb.* 5. 8. 113
Quia in tantum, *de præb. & dignit.* 5. 5. 76
Quia ingredientibus, *de teſtam.* 2. 26. 248
Quia nonnulli, *de cler. non reſident.* 3. 4. 56
Quia nos, *de teſtam.* 9. 26. 263
Quia plerique, *de immun. Eccl.* 8. 49. 542
Quicumque, *de Eccleſiis ædificand.* 1. 48. 530
Quicumque, *de Eccleſ. ædif.* 4. 48. 535
Quidam, *de converſione conjugat.* 3. 32. 375
Quidam, *de celebr. Miſſ.* 2. 41. 474
Qui in vivorum, *de conceſſ. præbend.* 1. 8. 109
Qui res, *de reb. Eccl. alter. vel non* 2. 13. 138
Quod autem, *de jurepatr.* 5. 38. 422
Quod Dei timorem, *de ſtatu monach.* 5. 35. 401
Quod in dubiis, *de conſecr. Eccleſ.* 3. 40. 462
Quod quibuſdam, *de fidejuſſ.* 4. 22. 221
Quod ſuper his, *de vot. & vot. red.* 8. 34. 394
Quod te, *de cler. conjug.* 3. 3 50
Quoniam, *de vit. & honeſt. clericor.* 9. 1. 17
Quoniam, *de decim.* 13. 30. 330
Quoniam, *de jurepatr.* 3. 38. 420
Quorundam, *de teſtam.* 1. 26. 246

R

Raynaldus, *de teſtam.* 18. 26. 283
Raynuntius, *de teſtam.* 16. 26. 276
Recolentes, *de ſtatu monach.* 3. 35. 398
Referente, *de præb. & dign.* 7. 5. 76
Relatum, *de cleric. non reſidentib.* 4. 4. 56
Relatum, *de præb. & dign.* 9. 5. 78
Relatum, *de conceſſ. præb.* 3. 8. 111
Relatum, *de teſtam.* 11. 26. 263
Relatum, *de teſtam.* 12. 26. 267
Relatum, *de ſepul.* 2. 28. 204
Relatum, *de jurepatr.* 21. 38. 428
Relatum, *ne clerici, vel monach.* 7. 50. 563
Relinqui, *de cuſtodia Euchariſt.* 2. 44. 515
Requiſiſti, *de teſtam.* 15. 26. 275

S

Sacerdotibus, *ne cler. vel monach.* 2. 50. 556
Sacris eſt, *de ſepult.* 12. 28. 305
Sanctum, *de cenſib.* 1. 39. 435.
Sane, *de cler. conjug.* 2. 3. 50
Sane Sacerdotes, *de cler. conjug.* 4. 3. *ibid.*
Sane, *de regul.* 10. 31. 357
Sane, *de convorſ. conjug.* 6. 32. 376
Sane, *de celebr. Miſſ.* 10. 41. 489
Scientes, *de cenſib.* 3. 39. 438
Scripturæ, *de vot. & vot. redempt.* 4. 34. 389
Secundum, *ne cler. vel monach.* 6. 50. 561
Sed & hoc, *de ſucceſſ. ab inteſt.* 1. 27. 285
Sed nec, *ne cler. vel monach.* 4. 50. 559
Sententiam, *ne cleric. vel monach.* 9. 50. 564
Si autem, *de cohab. cler. & mul.* 6. 2. 39
Sicut ad, *de cohab. cleric. & mulier.* 4. 2. *ibid.*
Sicut nobis, *de regul.* 17. 31. 364
Sicut regiminis, *de regul.* 6. 31. 353
Sicut te, *ne cler. vel monach.* 8. 50. 564
Sicut tenor, *de regul.* 15. 31. 362
Si Eccleſia, *de conſecr. Eccleſ.* 10. 40. 470
Si Epiſcopus, *de paroch.* 1. 29. 312
Significante, *de pignor.* 7. 21. 208
Significaſti, *de jurepatr.* 18. 38. 427
Significatum, *de præbend. & dign.* 11. 5. 79
Significatum, *de regul.* 11. 31. 357
Significavit, *de paroch.* 5. 29. 317
Significavit, *de converſ. conjug.* 18. 32. 382
Significavit, *de cenſib.* 13. 39. 446
Si hæredes, *de teſtam.* 6. 26. 259
Si Princeps, *de rer. permutatione.* 1. 19. 184
Si qui, *de cler. conjug.* 1. 3. 45
Si quis, *de vit. & honeſt. cler.* 4. 1. 7
Si quis ante, *de regul.* 2. 31. 347
Si quis presbyterorum, *de reb. Eccl. alien.* 6. 13. 146
Si quis ſane, *de pecul. cler.* 5. 25. 244
Si quis puerum, *de bapt.* 1. 42. 497
Si quis presbyter, *de presbyt. nondum bapt.* 1. 43. 497
Si quiſpiam, *de cohab. cler. & mul.* 2. 2. 38
Si quorundam, *de ſolut.* 2. 23. 224
Si vero, *de jurepat.* 12. 38. 426
Si venditori, *de empt. & vend.* 7. 17. 173
Sopitæ, *de cenſib.* 14. 39. 446
Statuimus, *de regul.* 23. 31. 368
Statuimus, *de cuſtodia Eucbar.* 1. 44. 511
Suggeſtum, *de decim.* 9. 30. 328
Suggeſtum, *de jurepatr.* 20. 38. 428
Super eo, *de cohab. cler. & mul.* 5. 2. 39
Super eo, *de paroc.* 4. 29. 317
Super eo, *de regul.* 9. 31. 355
Super eo, *de cenſib.* 22. 39. 469
Super inordinata, *de præb. & dign.* 35 5. 99
Super quodam, *de ſtatu monach.* 4. 35. 399
Super ſpecula, *ne cler. vel monach.* 10. 50. 565

T

Te referente, *de celebr. Miſſar.* 12 41. 491
Theodoſius, *de ſtatu monachor.* 1. 35. 396
Tranſmiſſæ, *de jurepatron.* 31 38. 435
Tuæ fraternitatis, *de cleric. non reſid.* 12 4. 65
Tuæ fraternitatis, *de præb. & dign.* 20 5. 85
Tua fraternitas, *de conſecr. Eccleſ.* 2 40 462
Tua nobis, *de teſtam.* 17 26. 282
Tua nobis, *de decim.* 25 30. 338
Tua nos, *de cohab. cler. & mul.* 8 2. 44
Tua nos, *de cler. ægrot.* 4 6. 102
Tua nos, *de Eccl. ædif.* 6 48. 535
Tua nuper, *de his, quæ fiunt a Prælat.* 8 10. 129
Tuis quæſtionibus, *de præb. & dign.* 23 5. 89

V

Vacante, *de præb. & dign.* 26 5. 91
Venerabilis, *de præb. & dign.* 37 5. 100
Venerabili, *de cenſib.* 24 39. 454
Veniens, *de regular.* 19 31. 367
Veniens, *de converſ. conjugator.* 16 32. 380
Veniens, *de presbyt. nondum bapt.* 3 43. 509
Venientis, *de vot. & vot. red.* 2 34. 387
Verum, *de converſ. conjugator.* 2 32. 373
Veſtra devotio, *de cohab. cler. & mul.* 7 2. 43
Veſtra nobis, *de locat. & cond.* 1 18. 178
Vidua, *de regular.* 4 31. 350
Volens, *de purif. poſt part.* 1 47. 528
Ut clerici, *de regular.* 3 31. 350
Ut clericorum, *de vit. & honeſt. cler.* 13 1. 26
Ut commutationes, *de rer. permut.* 2 19. 184
Ut conſultationi, *de cler. conjug.* 10 3. 53
Ut in domibus, *de immunit. Eccl.* 1 49. 535
Ut laici, *de vit. & hon. cleric.* 1 1. 1
Ut noſtrum, *ut eccl. benef.* 1 12. 135
Ut nullus, *de præb. & dign.* 1 5. 67
Ut nullus, *de pignor.* 1 21. 193
Ut quiſque, *de vit. & hon. cler.* 3 1. 6
Ut ſuper, *de reb. Eccl. alien. vel. non.* 8 13. 147
Ut unuſquiſque, *de pecul. cleric.* 3 25. 243
Uxoratum, *de converſ. conjugator.* 8 32. 378

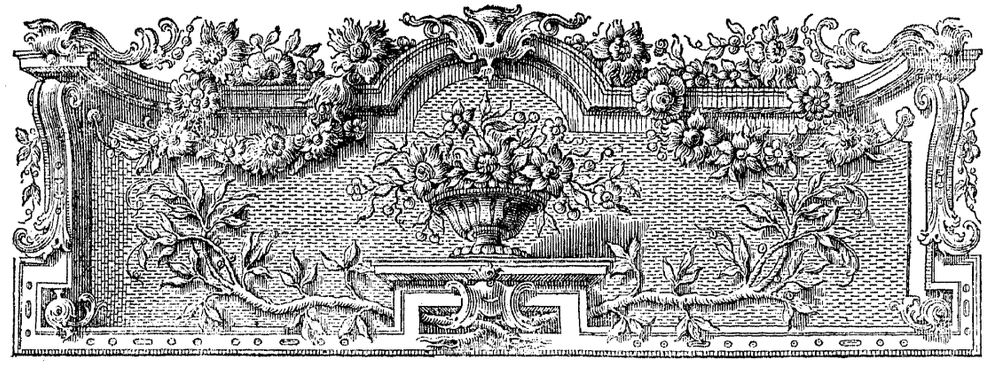

D. D. EMANUELIS

GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA

In Librum Tertium Decretalium.

GREGORII IX.

TITULUS PRIMUS

De vita, & honeſtate Clericorum.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Moguntino.

UT Laici ſecus *b* altare, quando ſacra *c* myſteria celebrantur, ſtare, vel ſedere inter clericos non præſumant; ſed pars illa, quæ *d* cancellis ab altari dividitur, tantum *e* pſallentibus pateat clericis; ad *f* orandum vero, & communicandum, laicis, & feminis (ſicut mos eſt) pateant ſancta *g* ſanctorum.

NOTÆ.

1 a *Moguntino.*) In prima collectione, *ſub hoc titul. c.* 1. tribuitur textus hic Concilio Africano: a Decretiſtis vero, Ivone Carnot. *part.* 2. *Decreti, c.* 137. Burchardo *l.* 3. *Decreti, cap.* 102. citatur ex Concilio Moguntino; ſed cum in Conciliis excuſis a Surio non reperiatur, Paz *in repet. ad textum in c. Miſſam, de conſuet. diſt.* 1. *n.* 49. Cenedus *ad Decret. collect.* 45. *n.* 1. Barb. *in præſenti, n.* 1. & Garanna *n.* 3. exiſtimarunt verba hujus textus eſſe Concilii Turonenſis 2. in cujus canone 4. leguntur ſimilia verba. Sed licet in quatuor Conciliis Moguntinis editis a Surio, & Binio non reperiantur in præſenti a Raymundo compilata, credo tamen eſſe alicujus Concilii Moguntini ex jam excuſis, temporumque injuria omiſſa, vel neglecta fuiſſe verba hujus textus, vel in eis referri canonem Concilii Moguntini longe celeberrimi, quod anno Chriſti 847. celebratum fuit, ubi plura ad decorem Eccleſiaſtici Ordinis ſtatuta fuerunt, teſte Abbate Trithemio *in chronico monaſterii Hirſaugienſis*, quod hactenus editum non eſſe, nec ad Surii manus perveniſſe, ipſe conqueritur *tom.* 2. *Concil. pag.* 428. Juvatur hæc conjectura, tum ex eo, quia veteribus Decretiſtis tribuitur textus hic Concil. Mogunt. tum quia inter capitularia Caroli, cujus tempore priora Concilia Moguntina edita fuerunt, reperitur hic textus *lib.* 3. *c.* 203. in hæc verba: " Ut laici ſecus alta-
" re, in quo ſancta myſteria celebrantur, inter clericos,
" tam ad vigilias, quam ad Miſſas ſtare penitus non præſu-
" mant; ſed pars illa, quæ a cancellis verſus altare dividi-
" tur, choris tantum pſallentium pateat clericorum: ad ado-
" randum vero, & communicandum, laicis, & feminis, ſi-
" cut mos eſt, pateant ſancta ſanctorum. "

b *Altare.*) Quia plerumque in una Eccleſia olim plura altaria erigebantur, ut probat Baronius *tom.* 1. *an.* 57. Unde tredecim in una Eccleſia altaria erecta fuiſſe, refert D. Gregorius *lib.* 10. *in diſt.* 14. *epiſt.* 5. ideo PP. Concilii Moguntini ut facilius exprimerent de quo altari agebant, adjecerunt ea verba: *In quo ſacra myſteria.*

c *Sacra myſteria.*) In Conc. Turon. 2. *can.* 4. & Capit. Caroli additur, *tam ad vigilias, quam ad Miſſas*; & recte, ut explicetur quid per ſacra myſteria PP. intellexerint. De vigiliis, & quomodo primis Eccleſiæ ſæculis in Eccleſia tenerentur, tam a clericis, quam a laicis, plura congeſſi *in can.* 36. *Concil. Illiber.* 3

d *Cancellis.*) Cancellis non ſolum dividebantur veſtibula ædium, *l. cetera* 43. *§. ſed ſi cancelli, ff. de legat.* 1. *l. nam etſi* 9. *§. ſi tamen, ff. quod vi aut clam, c. Guillifurius* 3. 23. *q.* 4. *l.* 3. *C. de offic. diverſ. judic. l.* 1. *C. de off. Rector. provinc. in Theod.* ex D. Iſidoro, Tacito, & Marcellino probat Savarus *ad Sidonium l.* 1. *ep.* 2. ibi: *Excluſa velis, incluſa cancellis*; verum & ſacræ ædes Eccleſiæ; Germanus Epiſcopus CP. *hiſt. Eccl. p.* 148. ibi: *Cancelli locum orationi deſignant, quouſque extrinſecus populus accedit: intrinſecus autem ſunt ſancta ſanctorum ſolis Sacerdotibus pervia.* Refert Frid. Lindemb. *in gloſſar. verbo Cancelli*: illuſtrat Leo Allacius *de templis Græc. ep.* 1. *n.* 11. ubi docet, locum illum cancellis incluſum ſacrum eſſe, ac venerandum, clericis tantum permiſſum; viris ſæcularibus raro, feminis nunquam penetrabilem. Quod & probatur *ex cap. non oportet* 23. *c. non oportet* 30. 23. *diſt.* & late probant Lantdmet. *lib.* 2. *de veteri cleric. mon. c.* 6. & 40. Gibalinus *de cluſtur. diſquiſit.* 1. *cap.* 1. §. 3. *n.* 9. Mentio etiam cancellorum extat in Synodo Chalced. & Euſeb. *l.* 10. *hiſt. Eccl. c.* 4. loquens de ſtructura Baſilicæ Tyri a Paulino Tyriorum Epiſcopo delicata, ait: Locus ſanctuarii in ſpeciem quadratam columnis ſublimibus
" eſt undequaque circumſeptus, quarum media intervalla in-
" terſtitiis ligno inſtar retis, aut tranſennæ cancellatis, in
" mediocrem, & æquabilem longitudinem porrectis circum-
" cluſa. "

e *Pſallentibus.*) De quibus infra agemus *c.* 3. & *in c.* 1. *de celebrat. Miſſar.*

f *Ad orandum vero, & communicandum.*) Hæc verba difficillima ſunt, & miror omnes repetentes intacta prætermiſiſſe; nam ſi in principio hujus textus inhibetur laicis intra cancellos ſtare, quomodo hic permittitur ad orandum ſancta ſanctorum ingredi? Siquidem fideles laici ſemper orationis cauſa in Eccleſia conveniunt. Igitur ſi ad orandum poſſunt ingredi

ſan-

ſancta ſanctorum, nullus eſt caſus in quo clerici intra cancellos, laici extra conſiſtant. Deinde difficilius eſt, quod conceditur laicis ſequenti verbo, *ad communicandum*; ubi docetur, fideles laicos ad communicandum poſſe accedere ad ſancta ſanctorum; cum notum ſit, tam ex veteribus, quam recentioribus Eccleſiæ canonibus, clericos intra chorum, laicos extra communicare debere. Synod. Laodic. *can.* 19. ibi: "Solis autem miniſtris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare. Conc. Tolet. 4. *can.* 18. Sacerdotes, & Levitæ ante altare communicent in choro, extra chorum populus. Conc. Brach. 1. *can.* 13. Item placuit, ut intra ſanctuarium altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis viris, vel mulieribus, niſi tantum clericis, ſicut & antiquis canonibus ſtatutum eſt;" ubi notarunt Loayſa, & Coriolanus: unde rediget clericum, & damnari ad communionem laicam, nonnulli exiſtimarunt eſſe, clericos communicare cum laicis extra cancellos, ut notavi *in cap.* 2. *de elect.* Igitur non recte, & minus conſequenter Patres Concilii Mogunt. dum in principio hujus textus prohibent laicis ſtare, aut ſedere cum clericis intra cancellos, illis permittunt in fine ad orandum, & communicandum ſancta ſanctorum ingredi. Quam difficultatem ſicut nullus agnovit, ita & nullus diſſolvit; ut autem illis ſatisfaciamus, & verum ſenſum præſentis canonis reddamus, ſciendum eſt, apud veteres Decretiſtas, Carnotenſem, & Burchardum ubi proxime, legi canonem hunc ita, *Ad orandum, & communicandum*; in hac autem collectione, & in prima habetur, *Ad orandum*; errore nato ex more antiquariorum notiſſimo, non geminandi eamdem litteram ſeu dictionem, non modo in Pandectis Florentinis, ſed aliis bonæ notæ Auctoribus; hinc illud Virgilii Æneidos 7. *Moni Abella*, ex quo factum poſtea; *mœnia Belle*, ut habent editiones quædam, pro *mœnia Abellæ*. Sic etiam in præſenti ſcriptum fuit, *ad orandum*, pro *ad adorandum*, ut notavit Fabrotus in præſenti; quod mendi genus ex eo irrepſit in libris antiquis, quia veteres non geminabant litteram, ſed ſicilicos ſupra ponebant, ut ea nota lector admoneretur, duplicandam eſſe litteram; cujus rei ignoratione vitia quamplurima in Pandectis reſederunt. Similis mendi veſtigia plura extant in Pandectis Florent. litteræ geminandæ, ut *in l. librorum* 52. §. *penult. ff. de legat.* 3. ibi: "Dactyliothecam eam, *pro* Dactyliothecam meam: *& in l. ſi duobus* 6. *ff. de diverſ. tempor. pro illis verbis*: Si duobus eamdem rem ſeparatim vendiderim, ea poſſeſſio, *legendum eſt*, vendiderim, mea poſſeſſio, teſte Cujac. *lib.* 5. *obſ. c. ult.* & *in l. inter* 38. *ff. de donat. cauſ. mort. pro illis verbis*: Quod præſens præſenti dat a mortis cauſa capi intelligitur; *legendum eſt*, at mortis cauſa capi intelligitur: *& in l. in teſtamento* 27. *ff. de condit. & demonſtr. pro*, Non tum eſſet; *reponendum eſt*, non notum eſſet: *in novella Majorani illa verba*: Ut parum aliquid reparetur, magna diruuntur; *legendo eſſe*, ut parvum aliquid reparetur, notavit Rodulf. Forn. *lib.* 2. *rer. quotid. c.* 1. *qui cum geminatione, ſeu repetitione litteræ i; exponite textus in l. teſtamento* 51. *ff. de de manum. teſtam. l. ſpecies* 15. *ff. de aur. & arg. ubi pro* ejus eſt; *reponit*, ei jus eſt: *& in l.* 24. *ff. de ſervit. urban.* pro, *adici*, legit, *adjici*: & *in rubr. C. de receptis arbitriis*, probat legendum eſſe *arbitriis*. Dictionis geminandæ veſtigia extant *in l.* 2. *ff. de ſtipul. ſerv.* ubi legitur: Servus communis ipſe ſibi: *cum legendum ſit*, ipſe ſe ſibi ſtipulari non poteſt: *& in l. ſed adeo* 19. §. *ſi inquilinus*, *ff. locati*: legitur: Arcam æratam: *cum legendum ſit*, arcam cameratam; *& in l.* 3. *C. de hæred. inſt. pro illis verbis*: Poſt mortem autem teſtatoris Julianum; *lege debet*, teſtatoris ſi Julianum, *& in l.* 1. *ff. de milit. teſt.* ibi: Faciant igitur teſtamenta quomodo volent: *pro*, quoquo modo volent: *& in l. ſed licet* 12. *ff. de offic. Præſid. pro*: Non tamen ſpectandum eſt; *repone*, non tamen tam ſpectandum eſt: *& in l. divortio* 8. §. *ſi vir*, *ff. ſolut. matr. ubi legitur*: Marmor quod ceſſum, nec portatum eſt mariti; *lege*, exportatum eſt mariti: *& in l. ſed etſi* 1. §. *penult. ff. de jurej. ubi legitur*: Tuque cœpiſſes petere a me: *reponendum eſt*, petere eam a me: " & plura ſacræ Paginæ loca ita leviter reſtituit Theophil. *t.* 11. *tr.* 1. *in minutalia ſacra*. Proſequitur alia Forner. *d. lib.* 2. *c.* 2. Sic ergo non violenter legimus in præſenti *ad orandum*; pro *ad adorandum*; ut etiam Ant. Auguſt. *lib.* 4. *emendat. c.* 8. quem ſequuntur Gothofr. ibi, & Iranz. *de proteſt. conſid.* 82. *n.* 2. Alium etiam helleniſmum agnovit idem Ant. Auguſt. in eadem lege *pro hæredo* 20. §. *fin.* in illis verbis: *Hæc enim actio pœnam, & vindictam, quam rei perſecutionem continet*, ideſt, *potius quam*. Nec neceſſe fuit prædictum verbum adjicere in vulgatis libris. Per contrarium contraria elegantia Jureconſultos nonnunquam uſos cerno; nam *in l.* 1. §. 1. *ff. de ſuperfic.* ſic ſcribit Ulpianus: *Quia melius eſt poſſidere potius quam in perſonam experiri*; ubi alii expungerent verbum *potius*. Sic & Paulus *in l. in fraudem* 45. §. *ejus* 2. *de jure fiſci*, ita ſcripſit: " Ejus bona qui ſibi mortem conſcivit, non ante ad fiſcum coguntur, quam prius conſtiterit, cujus criminis gratia manus ſibi intulerit;" ubi expungere poſſet, etiam qui elegantiæ Jureconſultorum expers eſſet, verbum *prius*. Etiam *in l. ſi plures* 6. §. *ſi arbor* 2. *ff. arborum furtim cæſarum*, legitur *ejus*, *pro eſt jus*, ut notavit ibi Gothofredus: habuit tamen notam ſuppreſſo nomine a Briſſonio *lib. ſingul. pareg. in fine*, ubi alios textus, aliaque exempla adducit. Ex eodem etiam priſco ſcribendi genere, coaleſcentibus in unum extremis dictionum antecedentium & primis ſequentium ſyllabis, unum plerumque verbum duorum vice fungebatur, Emendat textum *in l.* 2. §. 1. *ff. de rebus cred.* Gothofr. *in opuſc. tr. de functione in mutuo*, qui pro illis, *quam ſpecie*, reponit, *aquam ſpecie*; in quo textu etiam ex helleniſmo ſupplent dictionem, *potius*, Gothofr. ibi, Ramirez de Prado, *in Pentecont. c.* 30. etiam alios helleniſmos reperio *in l. pro hærede* 20. *ff. de acquir. hered.* ubi in illis verbis: *Non eſſe factî, quam animi*, helleniſmi figuram per quam vox *tam*, omiſſa ſuppletur, agnovit Ant. Aug. *l.* 4. *emend. c.* 8. quem ſequuntur Gothofr. ibi, & Iranzo *de proteſt. conſider.* 82. *n.* 2.

Deinde obſervandum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis, ad ſimilitudinem veli, quod in templo Hieroſolymitano poſitum erat ad ſegregandum populum a Sacerdotibus, ut refert D. Hieron. *ep.* 150. quod ſciſſum fuit in duas partes hora, qua Dominus noſter Patri ſuo ſpiritum tradidit, ut refert Baronius *t.* 1. *anno* 34. fuiſſe etiam in Eccleſiis velum appenſum ad cancellos ſacrarii, ſeu chori, ubi erant clerici. Sanctus Dionyſ. *in ep. ad Demophilum*, ibi: "Procedenteſque benevole ad ea loca, quæ ſunt extra vela divina. *P. Bleſenſis ſerm.* 11. in Quadrag. ibi: Interponitur velum inter pſallentes, & populum, alterius quidem & gratia ſignificationis, ſed ad hoc tamen, ut laſciviam tollat oculorum. D. Greg. *lib.* 3. *ep.* 30. ad Conſtantiam, & in Sacram. ibi: Deinde pergunt ad altare, ubi condemnandæ ſunt, & extenſo velo inter eos & populum, &c." Illuſtrant Menardus ibi, & Coriolanus *in dict. can.* 13. *Conc. Brachar.* Velum hoc ab ea parte Miſſæ, cum lectis Epiſtola, & Evangeliis clamat Sacerdos, *oremus*, trahebatur, ut populo ad orandum, & poſtea communicandum paterent ſancta ſanctorum. D. Joann. Chryſ. *ſerm.* 3. *in ep. ad Epheſios*, ibi: " Cum audieris, Oremus communiter, & vela trahi videris. Et homilia 61. ad populum: Cum vela videris retrahi, tunc ſupernum cælum aperiri cogita, & Angelos deſcendere." Unde apparet, ni fallor, verus ſenſus præſentis canonis. Prohibent in eo Patres, ne laici ſecus altare, dum ſacra myſteria celebrantur, intra cancellos cum clericis pſallentibus ſtare, aut ſedere audeant; ad adorandum vero Corpus Domini, & communicandum ſinunt, ut referato velo pateant ſancta ſanctorum: non ajunt Patres, ad adorandum, & communicandum laici ingrediantur intra ſancta ſanctorum, quod jam prohibitum erat; ſed ut illis ad adorandum, & communicandum pateant ſancta ſanctorum, ideſt referato velo, quod erat inter chorum, & populum, ſancta ſanctorum pateſiant; non vero quia ad communicandum ingrederentur intra cancellos, ſed extra corpus Domini ſumebant. Patebant ergo ſancta ſanctorum laicis non eo acceſſuris; ſed ea conſpecturis, ut præſentit Lantdmet. *lib.* 2. *de Vetar. mon. c.* 40.

g *Sancta ſanctorum.*) Formam veterum Eccleſiarum ſimilem fuiſſe templo Salomonico probarunt Lantdmet. *lib.* 2. *de veteri mon. c.* 59. *per tot.* Germonius *lib.* 3. *de ſacr. imunit. c.* 5. *n.* 21. Unde ſicut pars illa ſacratior, ubi arca fœderis ſervabatur, dicebatur ſancta ſanctorum, *Exodi c.* 5. *&* 27. ubi Pontifex tantum ingrediebatur ſemel dumtaxat in anno, die videlicet expiationis, *Levit. c.* 16. D. Paulus ad Hebræos *cap.* 9. ex Beda, Abulenſi, & aliis probant Spondanus *in annal. ſacris anno mundi* 2544. *n.* 62. Cochier *in face hiſt. lib.* 1. *cap.* 23. ita pars illa Eccleſiæ apud Chriſtianos ſanctior, ſacratiorque dicta fuit ſancta ſanctorum. Euſebius *in Canica*: poſt ſancta ſanctorum non erat interior locus, quia loca illa maxime ſancta erant; & ut Cantica canticorum dicuntur, quæ ſunt præſtantiſſima cantica; ſic Dominus dicitur Sanctus ſanctorum *in cap.* 9. *Danielis*: notarunt Cujacius, & Fabrotus *in præſenti*; Leo Allacius *epiſt.* 1. *de temp. Græc.* ubi veterem, & novam templorum formam tradit.

COMMENTARIUM.

8 Concluſio traditur, & probatur.

Ex hoc canone talis deducitur a repetentibus aſſertio: " Laici intra cancellos cum clericis ſedere non debent, aut ſtare. Probant eam textus *in c. nulli*, *c. pervenit*, *c. ſacerdotum*, *de conſecr. diſt.* 2. D. Clemens *lib.* 2. *conſtit. c.* 57. Ut laici in altera parte decenter, & quiete ſedeant: Synodus Laod. *can.* 19. ibi: Solis miniſterio ſacro deditis ad altare ingredi, & communicare ibidem licet. Et *can.* 44. ibi, Non oportet mulieres ingredi ad altare. Brachar. 1. *in d. can.* 13. Tolet. 4. *can.* 17. Sacerdotes, & Levitæ ante altare communicent, in choro Clerus; extra chorum populus. Conc. Trul. *can.* 69. Nemini laico licet intra ſacrum altare ingredi. Nannetenſe *can.* 3. Hoc ſecundum auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum, ut nulla femina ad altare præſumat accedere, aut presbytero miniſtrare, aut infra cancellos ſtare, aut ſedere." Pariſienſe ſub Lothario *can.* 45. Theodulf. *ad presb. Aurel. c.* 6. Heraldus Epiſc. Turon. *in ſuis capit. c.* 28. ibi: *Ut laici infra cancellos non ſtent*. Agathenſe *c.* 66. Turon. 2. *c.* 3. Synodus 6. in Trul. *can.* 66. Colonienſe 3. *can.* 31. " Antiquiſſimis canonibus in pleriſque etiam Conciliis ſancitum eſt, ne laici ſecus altare inter clericos miniſtrent, neve licentiam habeant ingrediendi in ſacrarium." In canonibus editis ſub Edgaro Rege Angliæ, *n.* 44. legitur: "Docemus etiam, ut altari mulier non appropinquet, dum Miſſa celebratur. *In Capit. Caroli l.* 7. *c.* 29. *legitur*: Nulla femina ad altare præſumat accedere, vel intra cancellos ſtare, vel ſedere." De Pontifice Bonifacio II. refert Polonus in ejus vita: "Hic conſtituit, ſeu potius conſtitutum innovavit, ut clerici ſint a laicis ſeparati in celebratione Miſſarum," Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa, & Garanna, idem Barboſa *lib.* 1. *juris Eccl. c.* 38. *n.* 16. Nicolaus Lemaiſtre in conſutatione Sorbon. 1. *p. c.* 2. & *l.* 1. *de monachis*, *c. fin. in princ.* Prias *de carem. Baptiſm. c.* 4. *in fine*, Cironius *ad tit. de Baptiſm.* Claudius Eſpenceus *l.* 1. *de adorat. Euchariſtiæ*, *c.* 18. Herrera *lib.* 1. *del officio divino*, *epit.* 10. & 11. Suar. *de Sacram. q.* 83. *diſp.* 81. *ſect.* 8. *art.* 3. Coriolan. *in chron. an.* 93. Vicecomes *de Miſſa ritibus volum.* 3. *lib.* 2. *c.* 33. Fornecius *lib.* 3. *ſelect. c.* 17. Anton. Auguſtinus *in epit. jur. lib.* 13. *tit.* 13. Petrus Greg. *l.* 2. *Synt. c.* 2. *n.* 10. & *l.* 1. *partit. tit.* 21. *c.* 4. & *l.* 7. *de Republica*, *c.* 11. *n.* 29. Lantdmet. *l.* 2. *de veteri mon. c.* 6. Creſpetius *in ſumma*, *verbo Laicus* 1. Loayſa & Coriol. *in can.* 13. *Concil. Brach.* 1. Balſamon & Zonaras *d. can.* 69. *Synodi* 6. *in Trul.* Fabrotus & Cujac. *in præſenti*, Boet. Epon. *p.* 1. *99. heroic. ad hunc textum*, Baleng. *ad Caſaub. diatrib.* 3. *cap.* 43. *fol.* 110. Frances *de Eccl. Cathedr. c.* 5. Alteſſerra *de ducib. c.* 17. Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *de ſobria frequent. mulier. fol.* 293. & *tom.* 15. *in heteroc. ſpirit. p.* 1. *punct.* 4. *fol.* 129. Franc. Florens *in præſenti*. Illuſtrant hunc canonem Alteſſerra *l.* 6. *diſſert. c.* 18. Chriſtian. Lupus *in can.* 69. *Synodi ſextæ*.

9 Impugnatur prædicta aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Vix aliquam inter clerum, & populum olim fuiſſe differentiam, præter offerendi auctoritatem, conſtat ex Tertull. *de Monog. c.* 11. ibi: "Cum extollimus, & inflamur ad verſus clerum, tunc unum omnes ſumus, tunc omnes ſacerdotes, quia ſacerdotes nos Deo, & Patri fecit." Quare plerumque ab Apoſtolis, & ſanctis Patribus laici ipſi, ſacerdotes dicuntur & clerici. D. Petrus *ep.* 1. *c.* 5. *v.* 3. *Neque ut dominantes in cleris*; ideſt, populo Chriſtiano. " D. Auguſt. *de civ. Dei l.* 20. *c.* 10. " Sicut omnes Chriſtianos propter myſticum Chriſma; ſic omnes ſacerdotes, quoniam ſunt membra unius ſacerdotis. " D. Hieron. adverſus Luciferianos, ibi: " Deponant ſacerdotium laici, & ego veniam pœnitenti; ſcriptum eſt enim, Regnum quippe nos & ſacerdotes Deo Patri ſuo fecit." S. Leo *ſerm.* 3. *in anniverſ. aſſumpt. ſuæ*; " Omnes Chriſto regeneratos crucis ſignum efficit Reges; ſancti vero Spiritus unctio efficit ſacerdotes. " Igitur in Eccleſia præcipue dum ſacra myſteria celebrantur, nulla debet dari diſcretio Cleri, & populi. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo, nam olim in Eccleſia promiſcue pſallebant Clerus, & populus. D. Baſil. *ep.* 63. " Domum orationis populus petit, & facta ad Deum confeſſione, tandem ab oratione ſurgentes, ad pſalmodiam inſtituuntur. " Cujus communis pſalmodiæ utilitatem expreſſerunt D. Aug. *in prolog. comment. in pſalm.* " Quod conjunctionem quandam perſonantia vocis efficiat, & diverſum populum unius chori per concordiam conſona modulatione conſociet. Quis enim non remittat ei, cum quo una ad Deum vocem emiſerit? Magnum plane unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coire. " D. Ambroſ. prolog. in Pſalmos. " Quare pſalmum Reges fine poteſtatis ſupercilio reſultant? Pſalmus cantatur ab Imperatoribus, jubilatur a populis, mulieres in Eccleſia Apoſtolus tacere jubet; pſalmum tamen bene clamant. Certant clamare ſinguli, quod ſingulis proficit. " Venantius Fortunat. *lib.* 2. *ad Clerum Pariſienſ.*

Hinc puer exiguis adtemperat organa cantis:
Inde ſenex largam ructat ab ore tubam.

Quamvis in Eccleſia Laodicena exiſtimet Baron. communem cantum ſublatum fuiſſe in Concil. Laodic. *can.* 15. illis verbis: " Non oportet amplius præter eos, qui regulariter cantores exiſtunt, & qui de codice canunt, alios in pulpitum aſcendere, & in Eccleſia pſallere; " eo quod imperitia canentium, harmonicum illum Eccleſiaſticæ dignitati congruentem cantum incompoſito vocum ſono corrumperet. Non fuiſſe tamen eum canonem receptum in aliis Eccleſiis, tum ea quæ ex S. Ambroſio retulimus, tum alia, quæ contra diſſonos cantores Chryſoſtomus declamat, ſatis teſtantur, *ſuper Iſaiam c.* 8. Refert præterea Cyprianus in vita Cæſarii, voluiſſe eum, atque etiam compuliſſe laicos, & populares homines monulata voce inſtar Clericorum pſalmos, & hymnos promere, alios græce, alios latine proſas, & antiphonas decantare, ne illis ſpatium ſupperet ad fabulas in Eccleſia efficiendas. Igitur quia in uno choro intra cancellos conſiſtebant clerici & laici. Augetur ſecundo hæc difficultas ex eo, nam laici ſacrificio Miſſæ intereſſentes oblationem ad altare facere debebant, *c. omnis* 69. *de conſecr. diſt.* 1. Conc. Matiſcon. 2. *can.* 4. ibi: " Ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris, & mulieribus offeratur, tam panis, quam vini. " Ergo ſaltem ut pſallere, & offerre poſſint, debent laici ſimul cum clericis ſtare & ſedere.

10 Tra ditur decidendi ratio.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio; pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod ſicut in templo Hieroſolymitano loco diſtincti erant Sacerdotes a populo, viri a mulieribus, atque a nuptis virgines, Joſephus *l.* 2. *contra Apion.* ibi: " Sciunt omnes qui videre conſtructionem noſtri templi, qualis fuerit, & intranſgreſſibilem ejus purificationis integritatem; quattuor enim porticus habuit in circuitu, & harum ſingulæ ptopriam ſecundum legem habuere cuſtodiam: in exteriorem itaque ingredi licentia omnibus, etiam alienigenis, mulieres tantummodo menſtruatæ tranſire prohibebantur: in ſecunda vero porticu cuncti Judæi ingrediebantur, & eorum conjuges, cum eſſent ab omni pollutione mundæ: in tertia maſculi Judæorum, mundi exiſtentes, atque purificati. In quarta vero Sacerdotes ſtolis induti ſacerdotalibus: in adytum vero ſoli Principes ſacerdotum propria ſtola circumacti." Origenes *tr.* 26. *in Matthæum*, *ibi*: " Venit ad nos quædam traditio talis, quaſi ſit aliquis locus in templo, ubi virginibus quidem conſiſtere licet, & adorare Deum: expertæ autem torum virilem non permittebantur in eo conſiſtere. " Philo *de vita ſeptenarium*, Auctor Imperfecti *homil.* 74. *in Matthæum*, Beda *in c.* 2. *Luce*, exponens quomodo B. Virgo Chriſtum duodennem amiſerit: Baronius an. 57. ejus Epitomator *n.* 37. Cochier *in fac. hiſt. c.* 28. Vicecomes *volum.* 3. *l.* 2. *c.* 30. In eodem ferme modo, & diſpoſitione fuit in primis Chriſtianorum Eccleſiis obſervatum; conveniebant enim fideles diſcreti ordine, plenique religionis & modeſtiæ zelo. D. Auguſt. *l.* 2. *de civit. Dei*, *c.* 28. ibi: "Confluunt ad Eccleſiam caſta celebritate honeſta utriuſque ſexus diſcretione, & gravitate, & diſciplina, ut ſi eo veniant taliam

præceptorum irriſores, omnis eorum petulantia, aut repentina immutatione deponatur, aut timore, vel pudore comprimatur. " Obſervarunt Microl. *in obſer. Eccl. c.* 9. Amalarius *l.* 3. *de offic. c.* 2. Non ſolum enim viris, & fœminis in Eccleſia non erat idem ingreſſus, D. Clemens, ſeu quivis auctor eſt conſtit. Apoſt. *l.* 2. *c.* 61. ibi: " Maneant autem hoſtiarii ad introitus virorum, illos cuſtodientes, Diaconiſſa ad introitus fœminarum: " illuſtrant Baron. *d. an.* 57. Lantdmet. *d. l.* 2. *c.* 60. veram nec ſimul conſiſtebant in Eccleſia, D. Clemens *d. l.* 2. *c.* 61. ubi deſcribens Chriſtianorum Eccleſiam, ait: "in medio ſit Epiſcopi ſedes, ad cujus utrumque latus conſideant Presbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti, & expediti, horum cura laici in altera parte ſedeant cum omni quiete, & ordine; mulieres quoque ſeparatim ſedeant ſilentium ſervantes. " B. Cyrillus Hieroſol. *præfat. in cath.* ubi Chriſtianos eruditentes ait: "Hic tamen ſeparentur viri, ut ſint cum viris; mulieres cum mulieribus, neſtudium ſalutis ſit perditionis occaſio," *D. Ambr.* ad virginem lapſ. *c.* 6. " Nonne vel illum locum tabulis ſeparatum, in quo in Eccleſia ſtabas, recordari voluiſti. " Procop. de ædif. Juſtin. Imper. " Sunt autem duæ utrinque porticus, quas faſtigiata teſtudo, & aurum venuſtant: harum una viros orantes, altera mulieres admittit. " Late probant Vicecomes *de ritib. Miſſæ l.* 2. *c.* 31. Coqueus *in notis ad D. Auguſt. l.* 2. *de civ. Dei c.* 28. Nec omnes viri confuſe, & permiſtim ſacris myſteriis intererant, verum ſeparatim, interiorem templi partem intra cancellos clerici occupabant, ubi preces ſtantes in modum coronæ effundebant, ut de Romanis, Diis adorationis obſequium exhibentibus probat Briſſonius *l.* 1. *de formulis*, *p.* 41. quem ſtandi diverſum modum adamuſſim expreſſit D. Greg. Nazianz. in verſibus in fomnio, de Anaſtaſii templo, quod ipſe Conſtantinopoli fixit,

Sed & ara, haud alto conſidere mente videbar,
Nam neque per ſomnum mente ſuperbus eram,
Presbyteriique graves ſeſſi utrinque ſedebant
Demiſſi, ætas lecta, diveſque gregis,
Veſtibus in nivois adſtabat turba miniſtra
Splendorem referens agminis Angelici.

Ex quibus facile evincitur, Epiſcopi ſedem ſublimi elatam faſtigio, ceteris clericum præeminentiorem fuiſſe, poſtea vero Presbyterorum. Unde D. Aug. *ep.* 203. abſides gradatas vocat ſedes Epiſcoporum, quia ad illas ſcilicet gradibus aſcendere rent. Concil. Carthag. 4. *can.* 35. *Ut Epiſcopus in Eccleſia, & in conſeſſu presbyterorum ſublimior ſedeat*; relatum *in c. Epiſc.* 10. 95. *diſt.* Conc. Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 6. & Sozomen. *l.* 5. *c.* 15. diſertus eſt teſtis. Hunc ſedendi ordinem Julianus Apoſtata in ſuorum Idolorum templis æmulari conatus eſt: plura Lantdmet. *de veteri clericor. monach. l.* 2. *c.* 60. Vicecomes *de antiquis Miſſæ ritib. l.* 2. *c.* 43. Severinus Binius *tom.* 1. *Conc. fol.* 589. Baronius *anno Chriſti* 45. *n.* 11. Antonius Auguſt. *in epit. jur. Pont. l.* 4. *tit.* 1. *c.* 33. Acunna *ad Decret. dicto can. Epiſcopus*, 95. *diſt.* noſter Eſcobar *de Pont. & Reg. c.* 24. *n.* 91. ubi plures refert, & linteo tegi ſolitam Epiſcopalem ſedem, conſtat ex Pontio Diacono *in vita S. Cypriani*, ibi: " Sedile autem erat fortuito linteo tectum, ut & ſubjectum paſſionis Epiſcopatus honore frueretur. *S. Pacianus* ep. 2. ad Simpronianum: Egone Apoſtolicus, an Novatianus, quem abſentem epiſtola Epiſcopum finxit, quem conſecrantem nulla linteata ſedes accepit. " Ex eodem etiam Nazianzeni loco aperte conſtat, presbyteros, & inferiores clericos demiſſam ſedem ac humilem tenuiſſe.

11 De diſtinctione ſexus.

Ceteri fideles laici, non minus mares, quam fœminæ diſtincti ſaeris intererant, illi ad dexteram, quæ vergebat in ſeptentrionem, ſive in partem Auſtralem; hæ ad lævam, quæ ad Aquilonem ſeu partem borealem ſpectabat. Philo Judæus *l. de vita contempl.* ibi; " Diſcubitus ita diſtribuitur, ut ſeorſim viri dextrum latus, ſeorſim fœminæ ſiniſtrum teneant. " Auctor veteris Ordinis Romani, ubi dum ritum Evangelium legendi refert, ait: " Ipſe vero Diaconus ſtat verſus ad meridiem, ad quam partem viri ſolent confluere; alias autem ad ſeptentrionem, &c. " Et Amalarius Fortunatus, apud quem ſcripcum eſt *l.* 3. *de Eccl. officiis*, *c.* 2. " Maſculi ſtant in Auſtrali parte, & fœminæ in Boreali; ut oſtendatur per fortiorem ſexum firmiores Sanctos ſemper conſtitui in majoribus tentationibus æſtus hujuſmodi; & per fragiliorem ſexum infirmiores Sanctos aptiori loco, ſicut dicit Paulus Apoſtolus, &c. " Ab his vero non valde diſcrepat Micrologi auctor, qui de obſervationibus Eccleſiaſticis *c.* 9. demonſtrat, moris eſſe, ut Diaconi ſanctiſſimum Chriſti Evangelium recitaturi, ad meridiem, ubi etiam mares, non ad Aquilonem, ubi dumtaxat fœminæ conſiſtunt, ex Romani Ordinis præſcripto vergant: " Diaconus (*Micrologi verba ſunt*) cum legit Evangeliam, juxta Romanum Ordinem in ambone vertitur ad meridiem, ubi & maſculi conveniunt non ad Aquilonem, ubi fœminæ conſiſtunt. " Et paulo poſt reprehendit contrarjam conſuetu linem, quæ obtinuerat ad Aquilonem, quæ propria ſeminarum erat, ſpectari: utitur autem his plane verbis; " Hinc utique illa uſurpatio emerſiſſe videtur, ut etiam Diaconi in ambone contra Romanum ordinem ſe vertant ad Aquilonem, potiuſque ſe ad partem feminarum, quam maſculorum vertere non vereantur. Quæ uſurpatio jam adeo inolevit, ut apud pleroſque quaſi pro ordine teneatur. Sed quia certiſſime contra ordinem eſt, & inhonetta, a diligentioribus ordinis ſervatoribus merito refutatur. ;, Plura Theophil. *tom.* 10. *de ſobria frequent. mulierum*, *fol.* 291. Unicuique etiam ſtatui, & ætati proprius locus aſſignatus erat, propriaque manſio, ut videre eſt apud auctorem libri *de ſeptem gradib. Eccleſiæ*, qui vulgo D. Hieronymo tribuitur. Pœnitentes, & audientes continebantur,

in ferula scilicet seu auditorio, ideſt in veſtibulo, ſeu atriis, quibus patebat ingreſſus ad Eccleſiam pro diſtinctione gradus in quo erant, ut docte illuſtravit D. Jo. Antonius ab Otalora *in tr. de irreg. ex pœn. ſolemni*. In altera manſione erant catechumeni competentes, quæ manſio protrahebatur uſque ad ambones duos, ſeu pulpita, in quibus Epiſtolæ canonicæ, & Evangelia canrabantur; ut docet Balſamon *in can.* 12. *Synodi Nicæn.* Ab ambonibus verſus Altare erat manſio fidelium, quæ congregationem, ſeu conſiſtentiam vocabant; & illæ manſiones dicebantur ſtationes ſecundi ordinis, ubi populus ſtabat, Conc. Tur. 2. *can.* 3. quia in ſtatione primi chori clerici erant, *c. nonnulli*, 93. *diſt.* Hanc etiam diviſionem manſionum notant D. Baſil. *ep. ad Amphiloch. c.* 56. Et ita proprie catechumeni, fideles, & clerici erant intra Eccleſiam; pœnitentes, & audientes extra: nec enim porticus, & veſtibula Eccleſiæ cenſebantur, quia in his Gentiles, & Pagani ſtabant, ut ait D. Hieron. *ep.* 17. *ad Marcellam*: " Atrium autem, *inquit* quod eſt foris, templum nec metiaris, quoniam datum eſt Gentibus. „ Statio ſiquidem catechumenorum, Eccleſiæ pars erat, ut docet Balſam. *in d. can.* 12. *Synodi Nicen.* Baron. *in apparatu*, *n.* 51. *&* 52. & *anno* 1. *n.* 54. & *an.* 12. *n.* 3. & 34. *n.* 288. & *an.* 57. *n.* 123. quamvis & aliquandiu dubitatum, an pars illa, quæ ſubſtratio dicebatur, in qua erant Catechumeni, Eccleſiæ adſcriberetur, ut idem notat *ad can.* 99. *ſexta Synodi*. Virgines denique a non virginibus fuiſſe loco ſecretas, habemus ex Origine *tr.* 27. *in Matthæum*, ex Ambroſio *c.* 6. *ad virgin. lapſ.* & Nazianzeno ſupra relatis; quam ſecretionem uſurpatam fuiſſe in veteri Teſtamento liquet ex Gregorio Nyſſeno *orat. de Chriſti nativitate*. Probant Vicecomes *dicto l.* 2. *de Miſſa ritib. c.* 43. Ambianas *ad Tertul. de velandis virg. c.* 30. *obſerv.* 1. pueri vero erant prope ſuggeſtum, ante ſacrarium, ut liquet ex Joanne Moſco *in prato ſpirit. c.* 196. qui narrans puerorum inſigne facinus, qui diſtributis in ſe ſacræ lithurgiæ muniis, ut ſacerdotem miniſtrantem imitarentur; ait: „ Supra ſaxum in morem altaris apponunt panem, & vas teſtæum cum vino, aſſiſtuntque unus quidem coram altari, qui ſungebatur officio presbyteri medius, duo vero alii hinc, atque hinc, veluti miniſtri; & ille quidem ſanctæ oblationis verba dicebat; illi vero faſciolis quæ ferebantur, pro flabellis utentes, auram faciebant: qui vero presbyteri ſungebatur officio, ideo ſancta oblationis verba ſciebat, quia conſuetudo fuit in Eccleſia, ut pueri in Miſſis ante ſacrarium aſſiſterent, primique cum clericis communicarent. „ Quam manſionum diverſitatem eleganter expreſſit D. Petrus oratione illa, qua D. Clem. ſucceſſoribus deſignavit, quæ refertur, *Epiſt.* 1. *D. Clem. ad Jacobum*, ubi ſtatus omnis Eccleſiæ comparatur magnæ navi per mare turbulentum veſtæ, cujus dominus ipſe ſit Deus Pater; gubernator Chriſtus; proretæ Pontifices; nautæ Presbyteri; diſpenſatores Diaconi; nautologi Catechiſtæ; epibatæ, ideſt vectores, vel qui vehuntur, tota reliqua multitudo laicorum, de quibus quidem laicis loquitur illic D. Petrus. Ante omnia cum quiete, & ſilentio vectores (id eſt laici) in ſuis unuſquiſque reſideant locis, ne forte per inquietudinem, & inconditos inutileſque diſcurſus, ſi paſſim vagari cœperint, vel ab officio ſuo nautas impediant, vel in alterum latus per inquietudinem eorum navis preſſa demergatur. Nec tantum ut libere, quieteque clerici poſſint miniſtrare, debent ſeorſim a populo conſiſtere, & laicos præcedere, verum ob dignitatis præſtantiam, qua fulgent, ut late illuſtrant Cabreros *de metu l.* 2. *c.* 16. Creſolius *l.* 1. *myſtag. c.* 2. *&* 3. P. Bollo *l.* 1. *Oeconom. claſſ.* 1. quod etiam in ſuis ſacrificiis ethnici obſervarunt, in actionibuſque ſæcularibus. Unde in theatro Romano diſtincti erant gradus pro qualitate perſonarum; quos poſt Lipſium *de amphiteatr.* refert D. Joſephus de Retes *l.* 1. *opuſc. c.* 23. Recte ergo in præſenti ſtatuerunt, laicos non debere ſtare intra cancellos cum clericis, ſed ſeorſim extra chorum: Et cum hodie in aliquibus provinciis, quod turpius eſt, excluſis ſacris perſonis, propudioſe locum earum occupant laici, & profani; merito dixeris cum Nazianz. *carm. ad Epiſcopos*, *n.* 6.

Hanc, quæ Doctorum ſedes erat ante virorum,
Et gravium pietate hominum, vitaque probata;
Hos quoque qui mundos dirimunt (quorum effluit unus,
Altor at uſque viget, ſtabiliſque in ſæcula durat)
Diveſque, atque homines diſcedunt limine certo
Cancellos: talis nimirum erat hic locus olim,
At nunc ridiculus, contra diſcrimine nullo
Cum quiſque haud clauſis irrumpit ad intima portis;
Et mihi jam medio in cœtu, ingentique corona,
Stans proco hæc alta videatur dicere voce:
Hæc agite, o quoſcumque juvat turpiſſima vita.

Nec poteſt cuiquam ſuffragare prærogativa Magiſtratus, qua fungitur; nam talis prærogativæ nullus eſt uſus intra templum; quia quivis Magiſtratus in templo habetur, ut privatus. Quod Julianus Apoſtata ad ſacrorum ſuorum in Gallecia Pontificem Arſacium ſcribens, ipſe idolomaniæ Pontifex Maximus edixit; apud Nicephorum *c.* 22. Ejus verbis procaciam quorumdam, qui ſe Catholicos dicunt, placet contundere: " Provinciæ Rectoribus in urbem advenientibus nullus ſacerdotum obviam eat; ſed cum in Deorum templa ingrediuntur, intra veſtibulum ſaltem occurrat. Ne quis autem miles eos ædem ſacram ingredientes præcedat, ſequatur tamen qui volet. Quamprimum enim Magiſtratus ſolum delubri attigerit, privatus redditur. Tu ſiquidem quod noſti, intra templum imperium obtines. Atqui id divinæ agitant ſanctiones, quibus qui parent, veri Deorum ſunt cultores; qui vero faſtu efferuntur, ſunt inſolentis jactantiæ, & vanæ gloriæ aucupatores.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam ut idem Tertullianus air, *differentiam* inter clericum, & plebem conſtituit Eccleſiæ authoritas, nec laici olim ſacerdotes dicebantur, quia aliqua munia in Miſſæ ſacrificio olim obirent, ſed propter ſacerdotium internum, & ſpirituale, quo omnis Chriſtianus animam & corpus Deo offert per ſpirituale ſacrificium bonorum operum, de quo ſacerdotio intelligendus eſt D. Hieron. *in c. multi* 12. 40. *diſt.* ubi ait: " Non omnis ſacerdos, ſanctus; ſed omnis ſanctus, ſacerdos. Nec obſtat primum argumentum difficultatis; nam licet verum ſit primis Eccleſiæ ſæculis fideles laicos magnæ devotionis zelo accenſos, etiam pſalmos in Eccleſia *publice* decantaſſe, non tamen in eodem loco conſiſtebant ac clerici, ſed in ſecunda ſtatione, ut ſupra tetuli: quare licet certum ſit, eos pſalmorum modulationi intendere, non tamen in eodem loco, ſed prorſus diverſo. Nec obſtat ſecundum difficultatis argumentum; nam in antiquis Eccleſiæ canonibus legitur, oblationem fieri ad altare, non quia laici ipſi immediate ibi munera offerrent, ſed quia Diaconus oblata ab eis recipiens ad altare deferebat, *c. perlectis*, 25. *diſt.* ibi: *Diaconi eſt oblationes inferre, & diſponere in altari*. Unde laici nec oblationis cauſa ad altare accedebant, ut docet Lantdmet. *l.* 2. *de vet. mon. c.* 40. Conſtat id etiam ex Heraldo Archiep. Turonenſi *c.* 7. ſic differente: " Ut populus extra cancellos ſtet, ejuſque oblatio extra cancellos recipiatur. „ Theodulphus Aurelianenſis *c.* 6. *ſic edicit*: " Feminæ, Sacerdote Miſſam celebrante, nequaquam ad altare accedant, ſed ſuis locis ſtent, & ibi Sacerdos earum oblationes ad altare accipiat. „ Quamvis in nonnullis Eccleſiis contrarium obſervatum fuiſſe credat Chriſtian. Lupus *in d. can.* 69.

Adhuc tamen ſupra traditis obſtare videtur textus *in can.* 69. *Synodi* 6. *in Trul.* ibi: " Nulli omnino liceat, qui eadem ſit in laicorum numero, intra ſacrum altare ingredi: ab eo tamen nequaquam prohibita poteſtate, & auctoritate Imp. quando quidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquiſſima traditione. „ Ex quibus verbis aperte conſtat, Imperatoribus etiam laicis licere intra cancellos in ſacrario ſedere, imo propria manu in altari offerre. Ergo non recte generaliter, & indiſtincte in præſenti docetur, laicos intra cancellos ſtare, aut ſedere non poſſe. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, neque Imperatori quidem olim licuiſſe cancellos ingredi, aut in ſacrario ſedere inter clericos, ut ſatis liquet ex pluribus exemplis, quibus hiſtoria Eccleſiaſtica abundat, apud *Sozom. l.* 5. *hiſt. c.* 55. & *l.* 7. *c.* 14. Theodoretum *l.* 5. *c.* 17. Unde Conſtantinus Imper. in Concilio Nicæno eo erga eius Patres obſequio ſe geſſit, ut jus ſedendi ab ipſis expoſceret, quo non aliter fuit uſus, quam Epiſcopi congregati deſtinatas ſedes occuparent, ut referunt Euſebius *l.* 2. *de vita Conſtant. cap.* 10. Theodor. *l.* 1. *c.* 7. Socrates *l.* 1. *c.* 5. ex eis Chriſt. Lupus *ad eund. can.* cui pietati mire congruit alia non ſatis extollenda Magni noſtri Monarchæ, qui in ſuo Sacello Regio diebus Purificationis, Cinerum, & Dominicæ Palmarum ſemper præcedere jubet omnes clericos, & Capellæ miniſtros in aſſumptione Cereorum, Cinerum, & Palmarum, ut referunt Turturetus *in Sacello Regio*, *c.* 6. *fol.* 100. D. Didacus de Guzman *in vita Regine Margar. c.* 19. Sed eo pervenit Græcorum Imperatorum ſuperbia, ut cancellos Eccleſiæ penetrarent, & cum presbyteris ſedere, ac offerre ambirent. Greg. Naz. *orat.* 20. ubi de Valente ait: " Cum quidem ille neſcio quomodo rurſus nobiſcum in Eccleſiam ſe contuliſſet, & intra velum extitiſſet. „ Nec eorum ambitio huc ſiſtebat, ſed plura etiam Epiſcopalia munera uſurpabant, ut referunt Fileſacus *in c.* 7. *de off. ord.* Robertus *l.* 3. *rer. jud. c.* 1. Albaſpin. *l.* 1. *obſerv. c.* 23. imo & titulo Sancti ſalutabantur, teſte Balſamone *in can.* 4. *&* 12. *Concil. Nicæni* 2. & de hac prærogativa ſedendi intra cancellos plura ex ingenio ſibi comminiſcuntur Balſamon & Zonaras *in diët. can.* 69. iſte aſſerit: " Quia laicus eſt Imperator, illi ad ſacrum altare non licere ingredi, ſed propter eam, qua præditus eſt, ſupremæ poteſtatis amplitudinem, id ei pervetuſto antiquorum Patrum exemplo conceſſum fuiſſe. *Ille aſſerit*: Hoc Imperatori licere, quia Græci Imperatores cum ſanctæ Trinitatis invocatione oleo uncti ſunt. Unde non tantum quando ſunt Deo munera oblaturi, ſed quandocumque voluerint, ſine ullo impedimento in ſacra templi adyta ingredi, & ſuffire, & cum triplici cereo ſignare, quemadmodum & Pontificibus, eis licere. „ Non nemo id ad adulationem Græcum retulit; res tamen ita ſe habuit. Cum ita crebreſcente aulicorum aſſentatione, omnia ſibi, ob dignitatis excellentiam licere Imperatores opinarentur, inverſo rerum Eccleſiaſticarum ordine in adyta quoque pro libidine ingrediebantur; & cum ſacra peragebantur, ſedebant. Ambroſius inſolentiam moderatus eſt, & locum Imperatoribus ante cancellos bematos aſſignavit, ut ſic propter Imperii majeſtatem Imperator, cum primus in ordine ſederet, populum; Sacerdotes, qui in ſacris penetralibus locum habebant, Imperatorem antecederent: idque approbatum a Theodoſio, & corroboratum a ſucceſſoribus, ad ſua, Theodoſii nempe Junioris, tempora conſervatum tradit Sozom. *Hiſt. Eccleſ. l.* 7. *c.* 24. " Moris erat ut Imperatores, dum ſacris intereſſent, in ſacrario ſederent, majeſtatis ergo a populi conſortio ſeparati. Ambroſius autem conſiderans eam conſuetudinem, vel ex aſſentatione, vel ex ordinis inſcitia eſſe natam, Imperatori in Eccleſia locum aſſignavit ante ſacrarii cancellos, ita ut populum Imperator, Imperatorem Sacerdotes ordine ſed is antecederent. Hanc autem *optimam* conſtitutionem Theodoſius Imperator approbavit, & ſucceſſores ejus corroboraverunt, ac nos eam ex eo uſque tempore conſervatam cernimus. „ Nicephorius quoque Calixtus *hiſt. Eccleſ. l.* 12. *c.* 41. ſententiam Sozomeni clarioribus etiam verbis retulit, in illis; " Poſtquam vero tempus ad-

12 *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

13 *Exponitur Can. 69 Synodi 6.*

advenit, quum eum, more recepto, minus ad ſacram menſam offerre oporteret, lacrymans ſurrexit, & divinum ſacrarium ingreſſus eſt, & dono ex conſuetudine oblato, intra ſacros cancellos permanſit in ſanctiori ſacerdotum loco, ubi antiquitus Imperatores conſiſtere *mos non* erat, propter dignitatis ſublimioratem a plebe ſegregatos. Quam rem quod Ambroſius adulationis magis quam ordinis recti eſſe putabat, *Imperialis quoque* ſtationis locum ita ut par erat, in ordinem ſuum redegit; pro tabulis, ſeu cancellis ſacrarii ſede illi deſignata, ut Imperator honoratiorem quidem præ populo *ſtationem* haberet, præ illo autem Sacerdotes locum ſublimiorem obtinerent. Eum ordinem, ut optimum Theodoſius tum laudavit, poſteri quoque confirmarunt, qui inde ad hæc uſque tempora ſervatur. Ego vero ſemel anno tempore noſtræ ætatis, Dei amantiſſimos Principes, magni Sabbati die ſacra adyta maximi Dei Sapientiæ templi ingredi vidi, cum ſub crucis forma in ſacra menſa nova adolerent aromata, & dona ei inferrent. „ Subditque infra, eumdem Theodoſium præſcripta ſibi ab Ambroſio diligenter ſervaſſe. Cum enim Byzantii die feſto divinam ingreſſus eadem, dona menſæ myſticæ intuliſſet, ſtatim retrocedens exiit. Noctario factum ægre ferente, & cauſam inquirente, reſpondit ſe, quod inter Imperatorem, & ſacrorum Antiſtitem diſcrimen ſit agnoſcere, & vix tandem veritatis Doctorem, & dignum Epiſcopali dignitate Ambroſium inveniſſe. Refert Theophilus *rom.* 14. *in hetere. ſpirit. p.* 1. *panël.* 4. *fol.* 129. Joannes Cabaſſutius *in notet. Concil. in d. can.* 69. *Synodi* 6. Nec tacuit Theod. Junior *in actis Concilii Epheſini*. " Nos, *inquit*, qui legitimi Imperii armis ſemper circumdamur, quoſque ſine armatis, & ſtipatoribus eſſe non convenit, Dei templum ingreſſui, foris arma relinquimus, & ipſum etiam diadema Regiæ Majeſtatis inſigne deponimus, & ſacra altaria munerum tantum offerendorum cauſa accedimus, quibus quoque oblatis ad extimum, communeque atrium mox nos recipimus. „ Juxta illum veterem morem, *ſeu* potius improbam uſum accipiendus eſt textus *in d. can.* 69. Poſterioribus autem ſæculis in Concilio Aquenſi celebrato an. 1586. de laicis nobilibus ita cautum fuit: " Laici vero nobiliores, & qui vel Chriſtianiſſimi Regis Conſiliarii, & Officiales, aut ex Militaribus Ordinibus, aut communitatum Magiſtratibus fuerint, poterunt intra chorum admitti; ita tamen ut poſt clericos ſedeant, nec inter clericos ipſos ipſi ſedere liceat. „ Refert Coriolanus *in addit. ad ſummam*, *fol.* 138. quod de Ducibus & Comitibus aliquando locum indebitum uſurpantibus probat Alteſerra *de Ducib. l.* 1. *c.* 17. etſi debitus honor illi ſervandus ſit, juxta Concil. Vorm. *can.* 58. ibi: " Ut Epiſcopi provideant quem honorem presbyteri ſenioribus tribuant. „ *Trullejan. can.* 6. " Presbyteris veſtris humilitatis exempla, & monita dare debemus, videlicet ut eis, in quorum ditione ſuæ conſiſtunt Eccleſiæ, congruum honorem & obſequium impendant debitum, id eſt, ſpirituale, atque Eccleſiaſticum; & hoc ſine ullo typho, vel contentione, aut rebellione. „

Supereſt tantum ut de Monachis agamus, qui primis Eccleſiæ ſæculis ſacris ordinibus non initiabantur, *c. Monachi*, *c. adjicimus*, 16. *q.* 1. unde non *incongrue* ambigitur, an inter clericos, an vero cum laicis in Eccleſia conſiſterent? Et quia monachi laicorum ſtatui plene adſcripti non erant, ſed medio inter hos, & clericos gradu potiebantur, fateri neceſſe eſt, diſtinctum, diverſumque locum monachos in Eccleſia tenuiſſe, extra chorum videlicet, ſed prope cancellos, quod facile probatur ex B. Dionyſio Areopag. qui *ep. ad Demophilum*, partem templi poſtilla refert plebi ſanctæ, alium Terapeutis, tertium Clero: *&c. c.* 7. *de hierarch. Eccleſ.* ait: " His qui monachi ſunt ordinati, adytorum portæ ſegregatæ ſunt, juxta quas initiatur, & adſtant non ad cuſtodiam, ſed ut ordinem recognoſcant ſuum, ſintque ipſo populo propinquiores Sacerdotibus. „ Deinde S. Baſilius Magnus *homil.* 1. *de laudib. jejunii*, ita ſcribit: " Jejunantem inter ſacrorum cancellos recipit Dominus, at luxu, crapulaque plenum, veluti profanum, & a ſacris alienum nequaquam admittit. „ Ubi, ſicut non eſt dubium, quin cancellorum nomine intelligat ſanctus non eos, qui choro propriæ clericorum ſtationi circumdati erant, ſed quibus proximus choro locus a reliquis ſejungebatur; ita jejunantis vox apud eumdem non quemlibet jejunio corpus macerantem ſignificat, ſed eum qui monaſticam vitam profeſſus eſt. Greg. Nazianz. *orat.* 32. ubi de ſingulorum, qui concionanti, & ſacrificanti aderant, locis, & ordinibus verba faciens, ita ſcripſit: " Vide Cathedra, invidioſum hoc & periculoſum faſtigium Pontificum, concilium Sacerdotum, non minus majeſtate, quam ætate ornatorum, & quicumque tandem alii circa ſacroſanctam menſam miniſtratis, atque ad appropinquantem Deum appropinquatis, valete Nazaræorum chori, virginum ſanctimonia, mulierum modeſtia. „ Ubi pro Nazaræis monachos accipi probat Vicecomes *volum.* 3, *l.* 2. *c.* 38. & ita dum Gregorius prius de clericis, poſtea de monachis, tandem de laicis agit, aperte demonſtrat, monachos in diverſo loco clericis immediato ſediſſe: quod & docent Lemaiſtre *in conſutatione Sorbon.* 1. *p. c.* 2. & *de monachis l.* 2. *c. in prine.* contra Hallierum Cellotius *de hierarch. l.* 7. *c.* 2. *per tot*, Franciſc. Hallier. *in vindiciis*, *l.* 4. *c.* 2.

14 *De Monachis.*

CAPUT II.

Ex Concilio a Pictavienſi.

Clerici arma portantes, vel *b* uſurarii, excommunicentur.

NOTÆ.

a *Pictavienſi.*) *Can. ult.* juxta editionem Baronii *an.* 1100. *n.* 19. Coriolani *in ſumma*, *fol.* 490. De hoc Concilio & cauſa illius congregationis nonnulla notavi *in c.* 1. *de ætate*, *& qualit.* Etiam reperitur textus hic *in c.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.*

b *Vel uſurarii.*) Ita legitur in dictis editionibus Baronii, & Coriolani, & in Regia *tom.* 14. *Conciliorum*: unde neceſſe non eſt cum repetentibus in præſenti conjunctivam accipere pro disjunctiva; ſæpius enim brevitatis cauſa Patres hujus Concilii diverſa ſub uno canone ſtatuerunt, ut notavi *in c.* 1. *de offic. Presb.* & ita quia parem pœnam imponebant clericis uſurariis, vel ipſis arma portantibus, ideo eos tam armatos, quam uſurarios in hoc canone conjunxerunt. De clericis uſurariis agemus (ſi Deus, vitam, otiumque dederit) *in c.* 1. *de uſuris*; in præſenti tantum de deferentibus arma videamus.

COMMENTARIUM.

1 *Concluſio traditur & probatur.*

Ex hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerici arma deferre non debent, alias deponuntur*, Probant eam Concil. Tolet. *can.* 44. ſub Honorio I. celebratum: " Clerici, qui in quacumque ſeditione arma volentes ſumpſerint, aut ſumpſerunt, reperti, amiſſo ordinis ſui gradu, in monaſterium contradantur perenniter pœnitentiæ. „ Item Conc. Francicum celebratum ſub Carolo Magno Principe, præſidente Legato Sedis Apoſtolicæ Bonifac. Moguntinenſi Archiep. " Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, & in hoſtem pergere omnino prohibemus, niſi illis tantummodo, qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſollemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc lecti ſunt: *ideſt*, unum, vel duos Epiſcopos cum Capellanis ſub Principe ſecum habeat. „ Idem antea ſtatuerat ſcribens ad eumdem Bonifac. Zacharias I. *ep.* 8. 9. idem & Carolus Magnus *in conſtitutionibus ſuis*: idem omnino & Concil. Metenſe *c.* 10. ſub Arnulpho, & Concil. Biterrenſe *can.* 14. Concil. Mogunt. 4. *can.* 74. " Nos qui reliquimus ſæculum, id modis omnibus obſervare volumus, ut arma ſpiritualia habeamus, corporalia dimittamus. „ Concilium Vormatienſe ſub Pipino, *can.* 16. *Ut arma clerici non portent*. Claromontanum ſub Urbano II. *can.* 4. *Ne aliquis clericus arma deferat*. Ravennat. tempore Honorii IV. *can.* 3. *c. eos* 20. *q.* 3. *c. ferro* 16. *q.* 3. *c. quiſquis* 17. *q.* 4. *c. cum clericos*, *de voto*, *&* Sacerdotes 5. *de panis*, *c. in audientia*, *de ſent. exc. c. clericos D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

8. 41. *diſt. c. ſi quis*, 41. *diſt. c.* 6. §. *clericos*, *c.* 12. *c. penult. de homicid. c. non pila*, *c. convenior*, 23. *q.* 4. *Clem.* 1. §. *quia vero*, *de ſtatu monach. Clem. unic. v. Quid cum armis*, *de exceſſ. Prælat.* Concil. Britannicum ſub Agathone; " Statuimus etiam, atque decernimus, ut Epiſcopi, vel quicumque Eccleſiaſtici ordinis religioſam vitam profeſſi, armis non utantur. „ In exceptionibus Ebberti Eboracenſis Epiſcopi, *n.* 17. hæc leguntur: " Nemo ſacerdotum ex numero arma pugnantium unquam portet. „ Innoc. III. *l.* 1. *ep.* 48. S. Bernardus *ep.* 203. *Nec clerici eſt pugnare armis militaribus*. Concil. Illerdenſe celebratum an. 1219. ſub Joanne Cardinali A. S. L. *In Eccleſiis*, *civitatibus*, *villis*, *vel aldeis clerici cultellos acutos portare non præſumant*: lex 53. §. *circumeinge*, *C. de Epiſc. & Cler.* Alia congerunt Creſpetius *in ſumma*, *verbo Arma*. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Garanna & Barboſa idem Barboſa *de offic. Parochi*, *c.* 6. & de jure Eccl. l. 1. c. 4. n. 137. Anton. Auguſtinus in ep. l. 6. tit. 54. Acunna *in d. c. Clericos*, 41. *diſt.* Bobadilla *l.* 2. *polit. c.* 5. Cironius *in* 5. *compil. in c.* 1. *de ſent. excomm.* Salmuticus *ad Trancirolam l.* 1. *tit.* 56. Vvadingus *in notis ad opera Divi Franciſci*, *fol.* 265. Jo. Garcia *in ſumma*, *tract.* 1. *diſſic.* 2. *dub.* 2. *n.* 9. Claudius Eſpenceus *l.* 2. *digreſſ. c.* 6. Ant. Auguſtinus *l.* 8. *tit.* 43. Rouſſelius *l.* 4. *hiſt. juriſd. c.* 4. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de religioſo loricato*, *fol.* 193. Florens in præſenti. De armis a clericis non deferendis agit Speſell. *deciſ.* 122. *&* 124. *cum ſeq.*

Hæc tamen aſſertio difficilis redditur ex ſequentibus juris principiis. Et primo, nam armorum finis eſt defenſio propriæ vitæ, aut bonorum. Novell. 85. *c.* 4. *in fine*, nec divitiarum ſecura eſt poſſeſſio, niſi armorum defenſione ſerveturi. Vegetius *l.* 3. *de re milit. &* cum juris gentium ſit vim, atque injuriam propulſare, *l. ut vim*, *ff. de juſtitia & jure*, *l.* 45. §. 4. *ff. ad l. Aquil.* & ipſa naturalis ratio permittat, ut a periculis nos defendamus, *l. itaque* 4. *ff. de juſt. & jure*, unde jus hoc, ut arma armis repellere liceat a natura comparatum dicitur, *l.* 1. §. *vim vi* 27. *ff. de vi*, *& vi armat.* ſæpe enim præſens neceſſitas moram judiciorum non admittit, *l.* 1. §. *ſed excipiuntur* 2. *de feriis*, *l.* 3. §. *ult. ff. ad legem Cornel. de ſicar. l.* 7. §. 1. *ff. quod vi aut clam*, *c.* 3. 23. *q.* 1. Igitur hæc defenſio omnibus permiſſa, quæ excludione armorum provenit, clericis auferri non debet. Augetur hæc difficultas ex præcepto Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ſæpius etiam ſacris Eccleſiæ miniſtris juſſit arma deferre; in ipſo enim limine ſuæ paſſionis Apoſtolos admonuit, ut gladios com-

3 *Concluſio traditur & probatur.*

4 *Impugnatur præcedens aſſertio.*

pararent, his verbis Lucæ *c. 22. v. 13.* " *Qui non habet gla-*
„ *dium, vendat tunicam, & emat illum.* „ Nec D. Petro
Apostolorum Principi percutienti gladio auriculam militis,
julit Dominus projicere gladium, sed potius custodire, &
conservare, his verbis, *Matthæi c. 26.* " Converte gladium
tuum in locum suum. „ Igitur quia a clerici statu alie-
num non est gladios deferre, seu arma portare.

5 Armorum acceptiones.

Qua difficultate minime obstante, vera est præsens deci-
sio, pro cujus expositione sciendum est, arma translatitie,
& minus proprie accipi pro quolibet munimento, quo quis
gaudet; sic instrumenta ruttica agricolarum arma dixit Vir-
gilius *l. 1. Georg. vers. 60.*

Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma,
Et Nautarum *l. 5. Æneid.*
Colligere arma jubet, validisque incumbere remis.

Sic studiosorum arma libri dicuntur. Gedeus *in l. 41. n. 6. ff. de verb. signif.* & insignia gentilitia communiter arma di-
cuntur. Opingius *de jure insignium, in prine. n. 31.* proprie ta-
men arma intelliguntur, quæ principaliter secundum natura-
lem usum ad defendendum, & offendendum sunt ordinata,
ut gladius, lancea, bombarda, ballista, de quibus Virgil.
l. 1. Æneid. vers. 54.

——— *Furor arma ministrat.*

Unde consultus *in l. armatos 9. ff. ad l. Juliam de vi publica*, armatos non tantum eos accipiendos esse monet, qui tela ha-
buerunt, sed etiam quicquid aliud, quod nocere possit. Fa-
ciunt lex *quod est 3. § armis, ff. de vi & vi*, lex *2. ff. de vi bonor. rapt.* junctis traditis per Bocerum *class. 4. disp. 13. thesi 7.* Pan-
cirolam *ubi sup.* & *in notit. Imperii c. 66.* Demsterum *ad Rosinum l. 3. c. 5.* Tabor. *in armam. in prine.* quo modo in præsenti pro-
hibitione, & similibus inhibitionibus de armis non deferen-
dis, arma accipiantur pro omnibus illis instrumentis, quibus
ad nocendum homines utuntur, & eo animo deferuntur: unde
armorum prohibitio cessat ubi quis arma ad panem inciden-
dum, vel ad aptandas pennas portaverit, vel etiam cultellos
minores, *c. lator, de homicidio*, qui armorum appellatione non
veniunt, *Novella 45. c. 4.* ibi: *Permittimus cultellos minores.* Quod
tamen intelligitur de cultellis modo definitis; nam cultelli majo-
res, cultri dicti, cum quibus gravis percussio inferri potest, pro-
hibentur clericis, & monachis: Concil. Illerd. supra relatum,
Arnulphus Episcopus Lexov. *ep. ad Alex. Papam*, ibi: „ Ac nisi
de cultellis eorum pugionem provida sustulisset antiquitas, sæ-
pius usque ad alternas etiam mortes intemperantia defluxisset,
Notavit Giron. *in c. 1. de sent. exc. in 5. compil.* quo modo accipien-
da sunt plura statuta Pontificia, quæ cultellorum gestationem
prohibent, apud Arnisæum *l. 2. de majest. c. 5. §. 5. p. 337.* Ar-
ma igitur offensiva, vel defensiva, quæ ad armandum homi-
nem inventa sunt, hac prohibitione continentur. Ceterum quæ
ad armandum hominem facta non sunt, ladere tamen quem
possunt, ut lapides, fustes, & similia, licet in maleficiis per-
petratis armorum nomine veniant; tamen in simplici prohi-
bitione gestationis armorum non continentur, nec etiam pœ-
nam adjectam deferenti arma patitur, qui arma defert ad no-
cendum fabricata, ita tamen corrupta, ut nocere amplius ne-
queant, & speciem tantum armorum habeant. Riccius *decis. 73. Curiæ Neapol.* ubi decisum refert, quod clericus, qui archibu-
sorum gestaverat ablique sitice, sive fusili, canibalque ferreis,
absolutus fuit a Synodi provincialis Neapolit. pœna contra
portantes arma, cum talia non portaret, quæ apta erant ad
nocendum, argumento legis *Quintus §. qui aurum 3. ff. de auro & argent.* probat Decian. *consil. 122.*

4 Hæc armorum usi prohibito.

Secundo iterandum est, armorum delationem, seu usum re-
gulariter privatis prohibere *in l. un. C. ut armorum usus*, ex ra-
tionibus, quas infra in ejus interpretatione assignavimus, adeo
ut nec fabris ipsorum usus permittatur, *novella 85. c. 1.* ac nec
militibus quidem extra usum belli, ut probat Arnisæus *d. c. 5.*
p. 340. ex l. qui conventus 14. ibi: " Armorumque custodi ple-
rumque ea culpa imputatur, si arma militi commisit non
suo tempore. „ In posteriori ætate nobiles a plebe distinxit
delatio armorum. Guncherus *l. 3. Ligust. in Frider.*

Utque suis omnem depellere finibus hostem
Possit, & armorum patriam virtute tueri,
Quodlibet ex humili vulgo, quod Gallia fudum
Judicat, accingi gladio concedit equestri.

Quo ex loco intelligimus de nobilibus tantum accipiendum
esse canonem 17. Concil. Mogunt. 1. ibi: " Laicis vero qui
apud nos sunt, arma portare non præjudicemus, quia antiquus
mos est, & ad nos usque pervenit. „ Et tunc nobiles enses acci-
piebant de altari, Petrus Bles. *ep. 94.* ibi: " Sed & hodie tyrones
enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesiæ, at-
que ad honorem sacerdotii, ad tuitionem pauperum, ad vindi-
ctam malefactorum, & patriæ liberationem gladium accepisse. „
Probat Altesserra *de Duellis, c. 7.* Ob institutum vero, & præ-
cipuam professionem ab armorum usu arcentur non solum Philoso-
phi, *l. professio 6. C. de munor. patrim. l. 10. l. 1. §. ea. 4. ff. de variis, & extraord. cognit. l. 8. §. 4. ff. de vacat. munor.* verum etiam Clerici,
ex hoc textu, & ex supra relatis monachi; unde jure feudali
eo ipso quod vasallus votum religionis emisit, arma deponere co-
gitur, nec ea amplius recipere potest, *l. 2. feudor. tit. 21. & 26.*
Similiter & qui pœnitentiæ solemni caput subdiderant, arma
deferre nequibant, *c. admonere 33. q. 2. c. de his vero 26. q. 7. c. con-
trarium, c. falsas, de pœnit. dist. 5.* Synodus apud Vvormac. tem-
pore Ludovici apud Hincmarum Rhemens. ibi: " Quicumque
propria uxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam du-
xerit uxorem, armis demissis publicam agat pœnitentiam. „
Sigebertus in chron. " Ludovicus Imperator, a suis desertus, ac
proditus, & in potestatem filiorum redactus, Episcoporum
judicio arma deposuit, & ad agendam pœnitentiam inclu-
sus est. „ Notarunt Juretus ad *epist. 85. Ivonis*, Altesserra,
ubi proxime.

7 Traditur ratio decidendi.

Unde apparet ratio præsentis decisionis, non enim clerico-
rum arma sunt gladii, sed dolor, fletus, orationes, & lacry-
mæ, *c. non pilo, c. convenior 23. q. 8.* debent enim clerici exem-
plum Christi sequi, qui in Ægyptum ob Herodis sævitiam fu-
giens, & lapidibus Judæorum cedens, non arma armis, sed fu-
gam persequentibus docuit opponi, *§. 1. 23. q. 3.* Accedit quod
repugnat habitui, & honestati sacerdotali arma gestare; qui
enim armatum se contuetur, arrogantior fit, & ad injuriam
inferendam concitatur. Hinc arma causam saltem per accidens
præstare dicuntur ad delicta perpetranda, *l. si servus*, ibi, *Ar-
morum fiducia, C. de his qui ad Ecclesiam, l. si quis in hoc genere 19. v.
quod si, C. de Episc. & cler.* quod ab honestate clericorum pror-
sus alienum est; ferro enim sanguis elicitur, a quo clerici ab-
stinere debent, *can. 27. Apostolor.* Olim tamen abusus tantus ino-
leverat, ut passim Episcopi, & clerici armati incederent, ut
refert Aymonius agens de Ludovici Imperatoris temporibus,
ibi: " Tunc cœperunt deponi ab Episcopis, & Clericis cin-
gula baltheis aureis, & gemmis cultris onerata. „ Accedit etiam,
nam adeo Ecclesia abhorruit usum armorum in ejus ministris,
& ceteris fidelibus, ut etiam laicis accedentibus ad Ecclesiam ju-
beret prius arma deponere, ut ex actis Concilii Ephesini su-
pra *in c. 1.* retuli. Concilium Salegust. *can. 8.* ibi: " Decre-
tum est etiam in eodem Concilio, ut nemo gladium in Eccle-
sia portet, regali tantum excepto. „ Aurelian. *3. c. 28. Gabil. c. 17.* Illustrant Theophilus Raynaud. *tom. 17. de relig. loricato, fol. 192.* Filesacus *in c. 1. de offic. ord. §. 2.* Carolus *l. 7. capit. c. 201.* illic; " Sacrificia matutina Missarum, sive vespertina,
ne cum armis pertinentibus ad bellorum usum spectet; quod
qui fecerit, in sacerdotis potestate consistat, quali eum distri-
ctione debeat castigare. „ Et *d. Clementina 1. §. quis vero, de
statu monach.* Nec tantum in templis, verum nec in eorum
areis, cellulis, seu domibus, *l. patentes 3. § arma, C. de his qui ad Ec-
clesiam confug.* usque adeo, ut armatis ad Ecclesias immunita-
tis causa confugere non liceat; sed si arma secum in Ecclesiam in-
tulerint, jubentur ea deponere cum religione, ac nisi ea deponant,
ab Ecclesia abstrahuntur, *dicta l. 3. §. ult.* & servus qui cum armis
ad Ecclesiam confugerit, inde extrahi debet; & si resistat, im-
pune potest interfici, *l. si servus 4. C. eod. tit.* Igitur si laicis fide-
libus, qui accedunt ad Ecclesiam, prohibetur arma gestare,
quanto magis clericis, & ministris Ecclesiæ prohiberi debet.
An vero judices seculares possint clericos arma deferentes illis
spoliare, dubium est. Affirmat P. Caball. *resol. cont. 1. casu 9. n.
13.* Covar. *l. 2. var. c. 30. n. 28.* & *pract. q. 37. n. 7.* Bobadilla *l. 2.
polit. c. 28. n. 66.* Peguera *decis. 56, n. 11.* Rousset. *l. 4. hist. Pont.
jurisd. c. 3. n. 39.* plures, quos refert & sequitur Vela *tom. 2.
differt. 44. n. 47.* Negat Vasquez *in 1. 2. disp. 167. c. 4. n. 31.* cui
sententiæ libenter adhæreo, nisi a Prælatis propriis admoniti
fuerint, ut ea deponant; quia cum post tertiam monitionem
privilegium fori amittant, *c. audientia 25. c. contingit 45. de sent.
excomm.* juste a judice seculari illis arma auferuntur. Prose-
quitur latius Barbosa *in collect. ad hunc textum*, & *tom. 6. in so-
lect. ad hunc textum.* Praxi tamen apud nos receptum esse, ut
clerici reperti cum armis post noctis horam vulgo *de la que-
de*, possint illis spoliari, pluribus relatis testantur Azevedo
in l. 9. tit. 3. l. 1. recopil. Bobadilla *l. 2. polit. c. 13. n. 87.* & *l. 2.
c. 18. n. 66.* Vela *dicto n. 47.*

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam a præsen-
ti generali prohibitione necessitatis casus excipiendi sunt, ut
contra vim, tum sibi, tum patriæ illatam, armis sese cleri-
ci defendere possint, *capite olim*, ibi: " Vim vi quæritis re-
pellendam „ *de restitut. spol. cap. cum præcantium 3. de clerico per-
cussore, cap. dilecto 6. de sent. excom. in 6.* Eadem ratione si
civitas ab hostibus oppugnetur, clerici arma defensionis causa
sumere possunt, *c. petisti*, ibi: " Tam clericis, quam lai-
cis; „ *de homicidio, cap. pervenit, de immunit. Eccles.* Citra il-
lum tamen necessitatis casum non debent Clerici arma su-
mere, *c. clericum 23. q. 8.* Grotius *de jure belli, lib. 1. c. 5.
num. final.* Nec obstat argumentum deductum *ex dicto cap. 2.*
D. Lucæ; non enim ibi jubet Dominus enses emi ad infe-
rendas injurias, sed ad extollendam justi patientiam; non
ad feriendos satellites, sed ad instruendos Christianos. Pe-
trus gladio percussit, sed objurgatur a Christo, qui vult in
comitatu gladios haberi, sed non in homines distringi.
Quis ergo gladii usus? Car interrogat Ambrosius Petri no-
mine, *emere me jubes gladium*, qui ferire me prohibes?
Car habeti præcipis, quem vetas promi? Et respondet,
ut sit parata defensio, non ultio necessaria; & videar potuis-
se vindicare, & noluisse, docet Vvadingus *ad D. Franciscum
tom. 2. fol. 263.* Accedit ratio significandi utramque potestā-
tem, gladii videlicet spiritualis, & temporalis, in Ecclesia
esse, ut illustrat Bobadilla *d. c. 15. per totum.*

9 Exponitur c. 3. de clerico percuss.

Sed hucusque traditis obstat textus *in c. 3. de cler. percuss.* ubi
clericus arma accipiendo, etsi homicidium exinde sequatur,
non punitur, nec irregularis fit. Igitur quia licet clericis ar-
ma portare. Augetur hæc difficultas *ex can. 55. D. Basilii ad Am-
philochium*, ibi: " Qui se latronibus adversos objiciunt, si fiat
quidem extra Ecclesiam, ab omni communione arcentur: si
sint autem clerici, a gradu deponuntur. Quicumque enim, in-
quit, gladium accepit: gladio peribit. „ Ubi in eadem specie
docetur, clericum cum gladio in latrones irruentem debere depo-
ni. Pro cujus difficultatis solutione, & antinomiæ conciliatione,
dicendum est cum Balsamone *in dict. can. 55*, distinguendum
esse

esse inter eos, qui irruerunt in latrones necessitatis causa, cum
aliter res suas, vel se defendere nequeant; & inter eos, qui
nulla necessitate coacti in eos irruerunt. Primo casu cum defen-
sionis causa tantum irruerint, nullam ex tali percussione irregu-
laritatem contrahunt, *c. 2. ubi late, Deo volente, dicemus,
de homicidio*; quo casu procedit textus *in d. c. 3. de cleric. percuss.*
Secundo vero casu, cum nulla necessitate coactus ad percus-
sionem processerit, dicendum est non solum illum irregulari-
tatem contrahere, verum & deponendum esse, juxta senten-
tiam D. Basilii *in d. can. 55.*

10 Exponitur Lex unic. Ciut armorum usus.

Pro coronide hujus commentarii, cum in usum & gesta-
tionem armorum incidimus, exponenda est difficilis constitu-
tio Valentiniani Imperatoris, quæ extat *in l. unic. C. ut ar-
morum usus.* Ut inscio Principe sit interdictus, in Codice Ju-
stiniano; in Theodosiano vero Codice sub generaliori rubri-
ca, Quorum usus interdictus est, his verbis: " Nulli prorsus
nobis inscriis, & inconsultis, quorumlibet armorum movendo-
rum copia tribuatur. „ Data 3. Non. Octob. Altino Joviano,
& Varronian Coss. Quæ verba de privata civium exarma-
tione acceperunt Bartolus, & ceteri repetentes ibi, Hieronym.
Butigela *in l. 1. n. 102. ff. de verbor. oblig.* Corneus, Socin.
& Cotta congesti a Hieronymo Duennas *regul. 55.* Farinacio
in praxi crim. q. 28. n. 65. inde arma movere, pro bellum in-
dicere accipit in eo textu Lucas a Penna. Aliter etiam acci-
pit textum illud Gudelinus *de jure novissimo l. 5. c. 33.* cujus
interpretationem refert Tabor. *in armament. c. 1. n. 10.* Sed his
& aliis omissis, ut vera sententia ipsius legis perpendatur,
aliqua de ejus auctore, tempore, occasione, & consultibus,
quibus dirigitur, prælibanda sunt. Epigraphe ita habetur:
Imper. Valentinianus, & Valens AA. ad Bulcephorum Con-
sularem Campaniæ: ubi exprimuntur nomina, tam Imperato-
rum, qui rescribunt, quam Consulis, cui rescribitur. Nec au-
diendus est Menochius *de arb. casu 394. n. 23.* qui textum il-
lum Theodosio tribuit, cum sit Valentiniani I. Cum enim Jo-
vianus statim post necem Juliani, 5. Kal. Jul. A. C. 393. Im-
perator dictus, enecatus esset mense 8. Imperii, videlicet 17.
Februarii, ut referunt Nicephorus Calixtus *lib. 10. hist. Eccles.
c. ult.* ex Ammiano, Theodoreto, Rufino, & aliis Calvisius
in *Jovianum p. 536.* suffectus ei fuit Valentinianus I. an. 394.
qui ob multitudinem hostium Imperio imminentium, fratrem
Valentem collegam asscivit, eique Oriente permisso, in Oc-
cidentem ipse concessit, teste Petavio *1. p. ration. temp. l. 6. p.
336.* Hoc itaque tempore, cum veluti per universum Roma-
ni Imperii ambitum buccinæ classicum canerent, & excitæ
gentes sævissime limites sibi proximos propulsarent, dum Gal-
lias, Rhetiasque, ut Ammiani verbis *l. 26.* utar, Alemani po-
pularentur, Sarmatæ, & Quadi Pannonias, Picti, Saxones,
& Scoti Britannos, &c. perculsi tot tantisque motibus Imperii
Proceres, Dynastæ, Civitates Provinciales, ceteri arma circ-
umspicere, arma fremere, arma movere. Quod ne contra le-
ges Julias factum videretur, hi, & illi concessum Imperato-
ris elicere conati sunt, Bulcephori Consularis Campaniæ in-
tercessione usuri. Quoad Bulcephorum, cui rescribunt Impe-
ratores, sciendum est, quod Augustus occupato Imperio pro-
vincias, quas annuis Magistratuum imperiis regi nec facile,
nec tutum esset, suæ curæ reservavit; ceteras sub Senatu, &
populo relictas Proconsulibus sortito permisit. Svetonius *in
Octavio c. 47.* eas quæ sub Senatu relictæ fuerunt, Consulares;
quæ autem Imperatorum pattibus cesserant, Proconsulares di-
ctas fuisse, Pompon. Letus tradit *de Magistr. Rom. c. 23.* Alii
rectius docent, in Imperatorias provincias, Præsides; in al-
tera Proconsules, missus fuisse. Vvesemb. *ad tit. de offic. Proconsul.
& Leg. Cujac. l. 20. observ. 27.* ubi in fine notabilem differen-
tiam adjicit, quod Proconsules annui essent Magistratus, qui
quoad Senatui placuisset; Præsides autem, quandiu Principi
visum fuisset, regimen obtinerent. Enim vero distinctio hæc
(inter provincias Proconsulares, & Imperiales) non diu ab
Augusto stetit. Cujac. *in comment. ad l. 3. C. de jure fisci.* Vide
de Hadriani distributione provinciarum, ex Spartiano, &
Capitolino Rosin. *l. 10. antiq. c. 20.* ideoque Moderatores pro-
vinciarum, *l. Curiales 25, de Decur.* Præsides, Rectores, Corre-
ctores, Consulares, jam dudum promiscue dici cœpere, *l. un.
C. ut omnes judices, tam civil. quam crimin.* Consulares autem
dicti sunt antiqua consuetudine, quod commissa illis esset pro-
vincia, tanquam ex consulibus regenda. Joan. Gudelinus, *de
magistr. Rom. c. 23.* Tali cum potestate præerat Bulcephorus
noster Campaniæ provinciæ Italiæ, juxta Samnites, Hirpinosq-
que ad mare inferum sitæ, quæ hodie terra *de Labor* appella-
tur, felici, & beatæ regioni, humanas cupiditates si arbitreris,
in qua ideo Liberi Patris cum Cerere certamen extitisse fa-
bulantur Philippus Cluver. *l. 3. introduct. Geograh. c. 29.* Erat
enim secessibus amœnis aptissima: unde & secreta, & Cam-
paniæ sinus, *c. 66.* & Campania amœna, apud Symmachum
l. 7. ep. 31. Svetonn. *in Augusto, c. 72.* aliosque scriptores passim
celebratur. Et hæc quidem de inscriptione. Nec præterennda
est subscriptio, quæ loci, & temporis circumstantias sugge-
rendo non parum lucis itidem intellectui ipsius sanctionis af-
fert; locus ubi scriptum hoc dictatum fuit, est Altinum in
provincia Venetiarum, ut docet Victor Schot. *c. 26.* & tabula
Peutingeriana, vulgo *Altino*: unde forsan est, quod in Codi-
ce Theodosiano librarius, seu amanuensis, non solum in hoc
textu, sed & in his, qui mox recensebantur, semper stilo vul-
gari scripsit, litteras eas datas esse Altino, pro Altini, ubi
tunc Valentinianus senior *hujus* constitutionis auctor consiste-
bat, quod variæ ibidem ab illo hac tempestate promulgatæ
constitutiones, quæ in Codice Theodosiano passim occurrant,
liquido ostendunt, veluti dicta lex *1. & 2. Cod. Theod. quibus
equorum usus concessus est, aut denegatus, l. 9. tit. 30.* lex *6. quo-
rum appellationes non recipiantur, l. 11. tit. 36.* lex unica *de Nau-
ris Tyberinis, l. 14. tit. 21.* lex *7. de proceribus, & cataboliensibus, l. 14. tit. 3.* lex *7. C. de pœnis, l. 9. tit. 40.* Mortuus est quidem
Jovianus Imperator 13. Kal. Martii teste Socrate *l. 3. c. 22.* &
Eutropio *l. 10.* filio Valeriano parvulo relicto. Neque tamen
nomina in fastis mutata sunt; licet enim Cæsar, teste Dione
l. 45. consulatus tempus annuum, & regulare valde mutaverit,
effecerit que, ut ad menses, & dies aliquando Consules fierent;
illud tamen postea constanter custoditum fuit, ut ab illorum
nomine anni notarentur, nullo habito respectu ad officii da-
rationem. Hinc distinctio illa Consulum in ordinarios, & suf-
fectos, quam prosequuntur Rosinus, *l. 7. antiq. Rom. c. 9.* Ar-
nisæus, *l. 2. select. polit. c. 6. sect. 4.* Cuspinianus, Cassiodor. Pa-
vinus & alii de fastis Consul. agentes. Constantinum denuo
consulatum annuum restituisse referunt Turnebus, *l. 5. advers.
c. 50.* Lipsius, *de Magistratibus, c. 9.* Inde etiam Jovianus post
fata inter Consules refertur, cui etiam adscribitur nobilis
constitutio textus *in l. si quis 5. C. de Episc. & Cleric.* cujus etiam
meminerunt Nicephorus Calixtus *l. 10. hist. Eccles. c. 39.* Zona-
ras, *tom. 3. Annal. in Joviano*; licet subscriptio ipsius textus
mendosa sit; cum vulgo legatur datam esse 2. Kal. Martii,
Gratiano A. 3. & Merobaude Consulibus; cum constitutio illa
edita fuisset quatriduo ante obitum Joviani; cum Consules es-
sent ipse, & Varronianus, *l. 2. C. de raptu virginum*, quem erro-
rem jam agnovit, & emendavit Baron. *an. 363. n. 129. p. 197.*

11 Prosequitur interpretatio.

His animadversis jam verba ipsius constitutionis breviter
perstringamus: prohibitio illis generalibus verbis continetur,
Nulli tribuendum esse, &c. quibus non solum Dynastæ, Nobi-
les, verum & universi cives continentur, ut *in l. nullis 3. ff.
quod cujusque univers. l. 13. C. de fundis patrimon. l. 12.* & aliis
pluribus, etiam utuntur Imperatores dictione, *prorsus*; ut ex-
cludantur omnia, quæ in contrarium excogitari possunt, ut
in *l. ult. C. de formulis, l. 1. C. de frumento urbis, l. 11.* Pro-
sequuntur ea verba, *armorum movendorum*, quibus prohibetur
usus publicus, seu privatus movendi arma, etiam sub præ-
textu, & colore turbarum ingruentium. Adhibent etiam li-
mitationem Imperatores his verbis: *Nobis inscriis, & inconsul-
tis*, id est voluntate Principis non prius implorata, & impe-
trata; quam limitationem legimus, *in leg. nullus 4. Cod. ad
leg. Jul. majest. l. 13. ff. de transact. l. arbitrum 46. §. 7. ff. de jure
fisci, l. 6. §. 1. ff. de offic. Proconsul. l. 2. C. de Cadaver. punit.* docuerunt
Jacob. Gothofredus, *in d. l. 1. C. Theod. quorum usus*. Arni-
sæus, *de majest. c. 5, de potest. armorum*. Nec superfluo dicitur,
inscriis, & inconsultis cum enim turbulentis primis temporibus
conniventia Principum præsumeretur, ut *in l. 5. §. 1. ff. de mu-
nuiss.* & casibus relatis a Tacito, *l. 12. annal.* Lipsio, *l. 4.
polit. c. 3. n. 17.* ideo non solum scientia Principis, verum &
ejus voluntas desideratur. Sensus ergo prædictæ constitutio-
nis est, Campaniæ incolas, Dynastas, Nobiles, & ceteros ci-
ves, cum agnoscerent, post sabinianeas Principum Juliani,
Jovianique mortes, diademate jam in Valentinianum, Valentem-
que divisa, varios undique motus suboriri, petisse a Rectore
suæ provinciæ Bulcephoro, ut sibi copiam faceret armorum,
& facultatem tribueret arma sua gestandi in publico, illisq-
que adversus omnes insultus utendi. Consul cum sciret talia
concedere non posse, quæ lege Julia majestatis vetita fuissent,
l. 3. ff. ad l. Jul. majest. consuluit Imperatorem Valentinianum,
qui nomine suo, & collegæ respondit, *nulli provinciali cu-
jusque conditionis armorum movendorum copiam tribuen-
dam esse*, nec singulatim, nec turmatim, inscio, aut incon-
sulto Principe. Unde non recte Bartolus, quem sequitur Cu-
jacius in eo textu, generale summarium ita deduxerunt: Nul-
li licet arma portare sine Principis licentia, cum ex justa, &
honesta causa liceat privatis arma deferre. Nec recte pro sua
sententia Cujacius expendit Sinesium *ep. 107.* ibi: " Non li-
citum est privatis hominibus arma deferre; „ nam ea verba
apud Sinesium non leguntur affirmative, sed cum interroga-
tione, nec ea sententia est ipsius sancti Episcopi, sed alte-
rius, quem refellere, & convincere Sinesius intendebat, ut
constat ex integra epistola, ibi: " Jucundus es, cum nos ar-
„ ma fabricare prohibes, hostibus late *omnia* tenentibus, om-
„ niaque deprædantibus, atque in dies integrum populum con-
„ fertim jugulantibus, cum miles nullus adsit, qui quidem
„ compareat; quæ cum ita sint, tantumne licere negabis pri-
„ vatis hominibus arma ferre.

12 Exponitur l. 4. §. 1. ad l. Jul. de vi.

Nec etiam usum armorum privatis indistincte prohibitum
esse, suadetur ex lege 3. *§. 1. ff. ad l. Juliam, de vi*, in illis
verbis: *Eadem lege Julia tenetur, qui pubes cum telo in publico
fuerit.* Loquitur enim lex Julia de ulu, gestatione, seu dela-
tione armorum in publico, cum vel cœtus, turba, seditiove
fieret, *l. 5. ff. eodem*: vel si quis ideo cum telo ambularet,
ut talia facilius perpetraret, *l. 4. ff. eodem.* Excipitur autem
ipsa lege Julia gestatio causaria, seu honesta causa suscepta,
ut sunt venationis, itineris, vel navigationis, *l. 1. ff. eod.* ve-
lut si ibi quis telum tutandæ salutis suæ causa gestasse pro-
betur, *l. ult. §. ult. ff. eod.*

CAPUT III.

Ex Concilio a *Nannetensi.*

UT quisque *b* presbyter, qui plebem *c* regit, clericum *d* habeat, qui secum *e* cantet Epistolam, & *f* Lectionem legat, & qui *g* scholas possit tenere, & admonere suos parochianos, ut filios suos ad fidem discendam mittant ad Ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudiat.

NOTÆ.

1 a *Nannetensi.*) In 6. collectione legitur Mariensi: in prima autem Nannetensi, & etiam apud Ivonem *p.6. Decreti, c.* 152. citantur hæc verba *ex can.* 8. *Conc. Nannet.* & etiam a Burchardo *l.* 2. *Decreti, c.* 56. & credo esse canonem Concilii Nannet. tum quia ex eo citatur hic canon a Lindembrogio *in glossario legum antiq. verbo Scholæ*, Filesaco *de origine parœci, in fine c.* 4. tum quia in prioribus canonibus ipsius Concilii agitur de presbytero parocho Missam celebrante; unde facile credi potest, statim PP. edidisse præsentem canonem, & sicut ipsius Concilii subscriptiones, & alia temporis injuria perierunt, ita & præsens canon, ejus tamen verba fere omnia reperiuntur in Concilio Parisiensi II. *c.* 30.

2 b *Presbyter.*) Inter alia nomina, quibus parochus proprius regens populum, appellatur, frequens est presbyteri, ut passim in veteribus Conciliis, & SS. PP. epistolis obvium est, ex quibus aliqua fragmenta referam. In Concilio Sardicensi *can.* 12. statuitur, ut Episcopi, si in suas possessiones venturi sunt, & fructus suos collecturi, tribus diebus Dominicis, id est, tribus septimanis in suis possessionibus degant, & in Ecclesia, quæ prope est, in qua *Presbyter* populum congregat, nec a communione alieni videantur, conveniant, & sacrificium celebrent. In Conc. Emerit. *can.* 9. legitur: " Placuit, ut quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteri ad distribuendum tempore opportuno acceperit chrisma, nihil ab eis beneficii causa tollere, at petere præsumat. „ Concil. Carthag. *can.* 36. ibi: *Presbyteri, qui per Diœceses Ecclesias regunt.* Concilio Suession. sub Pipino, ibi: *Presbyter, qui in parochia est.* Et in Concilio Trosleiano *can.* 6. habetur præclara exhortatio ad presbyteros parochianos: late illustrat Filesacus *de orig. paroch. c.* 3.

3 c *Plebem.*) Id est parochiam; licet enim plebs aliquando accipiatur pro diœcesi, tamen plerumque accipitur pro parochia, *c.* 1. *de empt. & vend.* Concil. Afric. *can.* 87. Parisiense *l.* 1. *can.* 25. Regiense *can.* 3. & 4. Concil. Nannet. *can.* 4. ibi: *Cum Sacerdos viderit aliquem infirmari in sua plebe.* Late illustrant Filesacus, *de orig. paroc. t.* 2. Souchetus, *in notis ad epist.* 168. *Ivonis.*

4 d *Clericum habeat.*) Consonat Concilium Emerit. *can.* 18. ibi: " Instituit hæc S. Synodus, ut omnes parochiani presbyteri; „ juxta ut in rebus sibi a Deo creditis sentiunt habere virtutem, de Ecclesiæ suæ familia clericos sibi faciant, quos per „ bonam voluntatem ita nutriant, ut & officium sanctum digne peragant, & ad servitium suum aptos eos habeant. Hi „ etiam victum, & vestitum dispensatione presbyteri mere„buntur. „ *Parisiense* 1. can. 30. *ibi*: „ Jam dudum a pio, & or„thodoxo Principe Ludovico, Deo amabili Imperatore admo„nitum, justumque est, ut Rectores Ecclesiarum in Ecclesiis „ sibi commissis strenuos milites, quibus Christus Deus pla„cari posset, præpararent, & educarent. „ *Idem refertur* in additione cap. 2. *c.* 5. *ibi*; „ In hoc uniuscujusque studium vo„luimus probare, ut quando ad provinciale Episcoporum „ Concilium ventum fuerit, unusquisque Rectorum scholasticos „ suos eidem Concilio adesse faciat, quatenus & ceteris Eccle„siis noti sint, & ejus solers studium circa divinum cultum „ omnibus manifestum fiat. „ *Conc. Vasense* 2. can. 1. Omnes pres„byteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consue„tudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri co„gnovimus, juniores lectores quantoscunque sine uxore habue„rint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur, recipiant, „ & eos quomodo boni Patres spiritualiter nutrientes, psalmos „ parare, divinis lectionibus insistere, & in lege Domini eru„dire contendant. „ *Theodulphus Aurelian.* ep. ad Parochos, n. 20. *ibi*: „ Easdem ferme presbyteri per villas, & vicos scho„las habeant; & si quilibet fidelium suos parvulos ad discen„das litteras eis commendare vult, eos suscipere, & docere non „ renuant, sed cum summa charitate eos doceant. „ Illustrant Nicolaus Lemaistre *de juribus Episc. l.* 2. *c.* 4. *fol.* 244. Filesacus, *de orig. parœc. c.* 4. Barbosa, *de offic. Parochi l.* 1. *c.* 17. Clericum autem hunc communi voce Psalmistam dictum, presbyteri ipsi parochum eligebant, & in gradu Clericorum, ut sibi juvaret in canta, & schola, cooptabant. D. Isidorus, *l.* 1. *de instit. cleric. c.* 12. Rabanus Maurus, *l.* 1. *de inst. cler. c.* 11. de quibus Psalmistis accipiendi sunt textus, *in c. Psalmistæ*, 23. *dist. c. omnes psallentes*, 28. *dist. c.* 1. *de celebr. Missarum.* Unde explico Capitulare Caroli 220. *l.* 5. in illis verbis: " Ut omnis presby„ter die Dominico cum psalleatio circumeat Ecclesiam suam „ una cum populo, & aquam benedictam secum ferat. „ Ubi pro *Psallentio*, legit Filesacus *de orig. parœc. c.* 5. Processionale; sed ego pro psallentio accipio clericum psallentem, quem presbyteri parochi debent secum habere ad psallendum, & legendum, ut in hoc textu docetur; alii tamen sunt Psalmistæ sollemniter ab Episcopo ordinati, quibus ratione proprii gradus psallendi ministerium competit, de quibus *in c. non licet*, 93. *dist. c. non oportet*, 44. *dist.* Synodus Laodic. *c.* 15. & 23. & *in l. adjectos* 29. *C. de appel.* ubi eos Synoditas Imperator appellat: videndus Pancirola, 2. *var c.* 174. de quo gradu, & ejus effectibus late agunt Vircomes *vol.* 3. *de Missæ ritib. c.* 24. Ant. Augustin. *in epit. l.* 8. *tit.* 8. Ambian. *ad Tertull. de monog. c.* 12. *observ.* 3. Hallier. *de sacris electi. 2. p. sect. 5. art.* 2. §. 33. Gibalinus, *de clausura, disquis. 1. c.* 9. §. 1. Baronius, *in Martyrol. die 15. Julii, fol.* 292. Sausay *in panopl. cleric. l.* 4. *c.* 4. Cellotius, *de hierarch. l.* 6. *c.* 14. Clericus autem, de quo in præsenti textu, necessario debet adesse, ut presbytero sacrificium Missæ celebranti ministret, & respondeat, *c. propositum, de filiis presb.* Concil. Mogunt. celebratum anno 813. *c.* 43. Parisiense sub Ludovico; *l.* 1. *c.* 48. & in Conc. Moguntino an. 1049. Augustano anno 1148. *can.* 18. Eboracensi an. 1194. statuitur, ne sine ministro Missæ sacrificium celebretur: & Leo IV. in epist. per provincias missa, jubet ut nullus Missam cantet solus, ideoque *in c. placuit 1. q.* 4. *c. illud* 2. *q.* 1. *c. nemo 9. de consecr. dist.* 1. *c. cum sicut, de consecr. Eccl.* docetur, ut Basilica non consecretur absque dote congrua ad alendos presbyterum, & ministros. An vero sacerdoti ministranti unus tantum, vel duo debeant adesse ministri pro expositione textus *in c. hoc quoque, de consecr. dist.* 1. perractant late P. Gregor. *l.* 1. *partic. tit.* 19. *c.* 3. Lantdmeter. *de veteri cleric. l.* 2, *c.* 84. Suarez, *adversus Regem Angliæ l.* 2. *c.* 6. & *de sacram. q.* 83. *disp.* 87. *sect.* 1. Espenceus, *in tract. de Missa publ. & privata*, Coriolanus *in chron. an.* 175. Diana, *p.* 10. *tract.* 15. *resol.* 16. Vicecomes, *de Missæ ritib. vol.* 3. *l.* 1. *c.* 13. Antonius Monchiac. 3. *p. de sacrificio Missæ, c.* 30. Garcia, *in summa, eodem tract. fol.* 575. Pater Henao, *eod. tract.*

5 e *Cantet.*) Licet enim prioribus Ecclesiæ sæculis omnes fideles utriusque sexus in Ecclesia psallerent, ut retuli supra *in c.* 1. & fuse probat Vicecomes *de Missæ ritibus vol.* 3. *l.* 1. *c.* 30. *cum seq.* tamen postea hoc tantum permissum fuit clericis, laicis vero prohibitum Concil. Laodiceno *can.* 15. Carthag. 4. *can.* 10. ibi: " Quod non oportet præter canonicos cantores, „ qui suggestum ascendunt, & qui ex membrana psallunt, ali„os alios canere in Ecclesia. „ Unde instituta fuit schola cantorum, de qua agunt Menardus, *ad sacram. D. Gregorii, fol.* 61. Cironius, *ad tit. de offic. Primic.* Coriolanus, *in chron. an.* 53. *n.* 60. & *an.* 565. Mendoza, *q.* 3. *positiva, n.* 2. P. Herrera, *de offic. divino, c.* 15. Lantdmeter. *l.* 2. *de vet. mon. c.* 12. Grethser. *in notis ad Codinum l.* 1. *c.* 12. Serlogus, *tom.* 3. *in Cantica, p.* 437. De cantu Ecclesiæ, & ejus usu, videndus est Filesacus *select. p.* 197.

6 f *Epistolam, & lectionem.*) Postquam ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, ut Diaconi in Ecclesia Evangelium legerent, & Subdiaconi Epistolam, Concilio Arvernensi sub Leone III. & Carolo, an. 813. *can.* 5. ad lectorem spectavit legere ceteras lectiones, *c. cleros, verb. Lectores*, 21. *dist. c. perlectis, vers. ad Lectores*, 25. *dist.* excepto semper Evangelio. Unde in Conc. Carthag. 3. *can.* 2. statuitur, ut cum Lectores in Ecclesia legunt, populum non salutent. Plura de lectoris munere in Ecclesia congesserunt Vicecomes *d. vol.* 3. *l.* 1. *c.* 26. Jodocus Coccius, *l.* 5. *thesauri fidei cathol. art.* 14. Spondanus *in epit. Baronii, anno* 253. *n.* 14. Menardus, *ad D. Gregorium, fol.* 274. Ciron. *ad tit. de cler. non resid.* Ambianas, *ad Tertul. de fuga, c.* 11. *obs.* 2.

7 g *Scholas tenere.*) Consonant c. 20. incertæ editionis, ibi: " Presbyteri per villas & vicos scholas habeant; & si qui„libet fidelium suos parvulos ad discendas litteras eis com„mendare vult, eos suscipere & docere non renuant, sed „ cum summa charitate eos doceant. „ Quod desumptum est ex Theodulpho Aurelian. *n.* 20. *supra n.* 1. relato; erant enim olim in Ecclesia scholæ duplicis generis; aliæ in monasteriis, in episcopis aliæ. De his scholis agitur in Concilio Tolet. 4. *can.* 23. Aquisgr. *can.* 72. ibi: " Ut scholæ legentium puerorum „ fiant, ubi psalmos, notas, cantum, computum, grammati„cam per singula monasteria, vel episcopia discant. „ Quæ verba reperiuntur *l.* 1. *capitul. Caroli c.* 72. De monasticis scholis ita cavetur in Conc. Turon. 2. *can.* 14. " Schola labore commu„ni construatur, ubi omnes faciant, aut Abbate, aut Præ„posito gubernante; ut dum duo, vel tres vicissim legant & ex„cubent, alii consolentur. „ Non tamen scholæ istæ omnibus pueris patebant, sed tantum oblatis, ut probant Gibal. *de clausdisq. 2. c.* 2. §. 11. Benedictus Ephten. *disq. monast. l.* 4. *tr.* 1. & *in vita S. Benedicti c.* 48. *fol.* 1099. Scholæ, quæ in episcopiis erant, aliæ in Ecclesiis Cathedr. presbyteris deputabantur, de quibus agemus *in c.* 1. *de Magistris*; aliæ assignatæ erant pueris, de quibus in Concilio Valentino Galliæ ita cavetur *can.* 18. " Divi„næ quam humanæ litteraturæ, necnon & ecclesiasticæ cantile„næ, juxta exemplum prædecessorum. „ *Capit.* 2. can. 3. & l. 2. Capit. Caroli, can. 5. *ibi*: „ Scholæ sane ad filios, & mini„stros Ecclesiæ instruendos, vel edocendos, sicut nobis præ„terito tempore ad Attiniacum promisistis, & vobis injunximus „ in congruis locis, ubi necdum perfectum est, ad multo„rum utilitatem, & profectum a vobis ordinari non negliga„tur. „ *Conc. Meg. sub Carolo Magno, c.* 45. „ Signum est, ut filios „ suos donent ad scholam, sive ad monasteria, sive foras presby„teris, ut fidem catholicam recte discant, & orationem Domi„nicam. „ Reperitur *capit. l.* 5. *c.* 95. De his agitur in præsenti textu, & *in c.* 1. *de celebr. Missarum.* Pluraque de illis congesserunt Lindembrogius, *in glossario, verbo Schola*, Gibal. *d. c.* 2. §. 11. Filesacus, *in c.* 15. §. 2. *de offic. ord.* Cironius, *l.* 2. *observ. c.* 7.

CA-

CAPUT IV.

a Gregorius.

SIquis ex clericis comam relaxaverit, anathema sit.

NOTÆ.

a Gregorius) Nonus legitur in 6. collectione, in prima autem legitur tantum Gregorius; sed legendum est Gregorius II. in Synodo Romana 1. ut habetur *in c. si quis ex clericis, dist.* 23. Ipse enim Gregorius nonis Aprilis, anno Domini 721. Conc. Romæ celebravit contra illicita connubia, in quo 17. canones editi fuerunt; & in canone ultimo ita legitur: " Si quis ex clericis comam relaxaverit, anathema „ sit: & responderunt omnes tertio, anathema sit: ut habetur in ipsis tomis Conciliorum, *t.* 17. *Regiæ editionis, fol.* 379. & Baronio, *an.* 721. & ex Gregorii decretis citantur hæc verba in Concil. Mogunt. sub Rabano, tempore Leonis IV. ibi: " In de„cretis Gregorii Papæ scriptum est, si quis ex clericis laxa„verit comam, anathema sit: unde sanctus, ut hujusmodi „ cogantur ad pristinum statum reverti.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditurs & probatur. EX hoc Synodi Romanæ canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici comam nutrire non debent.* Probant textus, *in c. prohibete, cum seq.* 23. *dist.* Martinus Brachar. *sue collectionis c.* 41. ibi: " Non oportet clericos „ comam nutrire, & ministrare, „ *c. præcipimus* 21. *q.* 4. *c. Joannes, de clericis conjugatis, c. unic. eod. tit. in* 6. *Clem.* 2. *hoc tit.* Concilium Agath. sub Cœlestino I. *can.* 20. Tolet. 4. *can.* 40. Mogunt. 2. *can.* 15. Aquisgr. 1. *can.* 1. Triburiense sub Arnulpho, *can.* 20. Stephanus II. Pontif. *in resp. can.* 18. ibi: " Ut nullus cle„ricus, aut monachus comam laxare præsumat, aut anathe„ma sit. „ Synodus Lingonensis, cujus canones collegit Ludovicus Card. de Varro anno 1404. ibi: " Comam non nu„triant clerici, seu crines magnos, alioquin possunt tonderi „ per Archidiaconos. „ Concilium Tolet. 4. *can.* 41. " Omnes „ Clerici, vel Lectores, sicut Levitæ, & Sacerdotes, detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam re„linquant, non sicut hucusque in Gallæciæ partibus facere „ Lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis, in solo „ capitis apice modicum circulum tondent. „ Concil. Salsbur. sub Gregorio X. anno 1274. " Edicto perpetuo prohi„bemus, ne clerici comam nutriant, maxime sacerdotes, qui „ taliter tondeantur, ut pateant eis aures; ceteri inferioris „ ordinis clerici in tonsura non multum discrepent ab iis„dem. „ Barchinon. *can.* 6. " Ut nullus clericus comam nu„triat, aut barbam radat. „ Synodus Hibernica sub Leone „ Magno an. 456. ibi: " Quicumque clericus ab ostiario usque „ ad sacerdotem sine tunica visus fuerit, & si non more Roma„no capilli ejus tonsi sunt, ab Ecclesia separetur. „ Zacharias Pontif. in Concilio Rom. *can.* 8. " Ut si ullus clericus, „ aut monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit. „ *Concilium Oxoniense can.* 23. tempore Honorii III. " Et „ nec ipsi, nec alii clerici comam nutriant, sed honeste ton„si, & coronati incedant, nisi forte exegerit justa causa ha„bitum trasformare. Salcebur. tempore Gregorii X. *can.* 11. Ravennat. tempore Honorii IV. Concilium Tolet. celebratum anno 1324. ibi: " Quilibet etiam clericus barbam faciat sibi „ radi, quolibet saltem mense, nec crines deferat notabiliter „ infra aures. „ In legibus presbyterorum Nortumbrensium, quas collector Conciliorum majoris Britanniæ sub anno 988. reposuit, *n* 34. ita legitur: " Si presbyter barbam, vel co„mam radere neglexerit, compensato. „ Trid. *sess.* 23. *de ref. c.* 6. Sixtus V. *constit.* 92. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna, idem Barbosa *de jure Eccl. l.* 1. *c.* 40. *n.* 13. & de potestate Episcopi *alleg.* 9. *n.* 10. Cujacius, Bostius Epon. & Fabrotus, *ad hunc textum*, Scortia, *in select. ep.* 149. *theorem.* 381. Vivar. *de veteri monach. l.* 2. *c.* 10. Volduc. *de Ecclesia post legem, c.* 12. Spondanus, *in epit. Baronii, anno* 57. *n.* 20. & *anno* 58. *n.* 50. & 51. & *anno* 398. *n.* 15. Severinus Binius, *t.* 1. *Conc. in notis ad Anicetum.* P. Cresolius, *l.* 4. *mystag. c.* 12. Cochier, *in fac. hist. centur.* 1. *cap.* 29. & *cent.* 2. *cap.* 82. Cabreros, *de motu l.* 2. *c.* 48. *n.* 128. I. Garcia, *in summa, tr.* 1. *diffic.* 2. Machado, *t.* 2. *l.* 4. *summæ, p.* 1. *tr.* 13. *docum.* 10. Marchinus *de ordine, tr.* 2. *p.* 1. *c.* 5. Serlogus, *in Cantica, t.* 3. *c.* 4. *vers.* 2. *vestig.* 32. *fol.* 288. Zerda in Judith. *t.* 1. *fol.* 234. Sausay, *in panop. cleric. p.* 2. *l.* 1. *c.* 4. Hallierius, *in appendice ad tr. de sacris electi.* Villarroel. *p.* 1. *de regim. Eccl. q.* 10. *art.* 6. fuse Theophilus, *t.* 13. *in tr. Laus brevit. c.* 9. innumeri apud Solorzanum, *t.* 2. *de jure Ind. l.* 1. *c.* 14. *n.* 32. Francifcus Florens in præsenti. Antiquitatem autem tonsuræ clericalis probant Morin. *de sacris ordin. exercit.* 15. Casal. *de ritibus Ecclesiæ, c.* 49. Sirmond. *ad Sidon. l.* 4. *ep.* 24.

3 Traditur dubitandi ratio. Hæc tamen assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructi. *Clem.* 1. *de Magistris*: sed Dominus noster Jesus Christus cæsariem detulit, ut constat ex Lentulo Judaici Populi Præside apud Malonum, *in notis ad c.* 3. *Paleoti Archiepiscopi*, ubi Dominum nostrum ita depinxit: " Capillos ha„bens colore nucis avellanæ præmaturæ, & planos fere usque „ ad aures; ab auribus vero concinnos, crispos, aliquantu„lum cæruleos, & fulgentiores, ob oculos ventilantes; diseri„men habens in medium capitis, extra morem Nazaræorum; „ frontem planam, & serenissimam, cum facie sine ruga. „ Refert P. Zerda *in adverss. c.* 100. *n.* 7. & Nicephorus Calixtus, *l.* 1. *c.* 40. ait: " Capitis capillos tulit prolixiores, novacu„la **enim caput ejus non** ascendit. „ Et de D. Jacobo legitur apud Pierium *in tr. de barbis Sacerdotum*, inter reliquas bene institutæ illius animi dotes, **in summa omnium** consensione, quod nullo unquam tempore tonsorem admiserit. Ergo non recte Gregorius in præsenti prohibet clericis comam nutrire, contra factum Domini, & Sanctorum ejus. Augetur primo dubitandi ratio ex eo, quia juri divino contrarium est comam dimittere, & caput attondere. *Levit. c.* 19. ibi: " Non atton„debitis in rotundum comam, nec radetis barbam. *Et c.* 21. Nec radent caput, nec barbam, „ Numerorum *c.* 6. Et recte, nam comam nutrire auctoritatis, & gloriæ est. D. Ambrosius *l.* 6. *Hexaemer.* ubi ait; comam esse reverendam in senibus, venerabilem in Sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, ducem in pueris: " „ Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle homini ca„pillum, tota pulchritudo flaccescit. *D. Hieronymus*, in Eze„chielem *c.* 5. In cæsarie pulchritudinis, & virilitatis indi„cium est; quæ si radatur, fœda nuditas apparet. *Apulejus l.* 2. Afini aurei, *ibi*: Si cujuslibet eximiæ pulchritudinis „ caput capillo spoliaveris, faciem nativa specie nudaveris, „ licet illa cælo dejecta, mari edita, fluctibus educata; li„cet, inquam, Venus ipsa fuerit, placere non poterit, nec „ Vulcano suo. *Ovidius*:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus:
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sinesius *in encomio de calvitie*: Statius *l.* 1. *Aquil.*

—— *Niveo natat ignis in ore:*

Purpureo, flavoque nitet coma gratior auro.

Virgilius

Aurea fulgebat roseis aurora capillis.

Et ita coma plures perpolitas nationes usas fuisse constat. De Lacedæmoniis testatur Plutarchus, *in Lysand.* De Lusit. Alex. ab Alex. *l.* 5. *genial. c.* 14. De omnibus Hispanis in communi Cælius Rhodig. *l.* 18. *antiq. lect. c.* 21. de aliis idem probant Mendoza, *in* 1. *Regum, q.* 1. *n.* 11. Hothom. & Junius, *in tr. de barba, & coma.* Bisciola, *l.* 7. *hor. succif. c.* 5. Minus igitur recte Gregorius in præsenti comam nutrire clericis prohibet. Augetur secundo ex eo, nam comam radere, captivitatis servilis, ac ignominiæ signum fuisse invenio apud Ezechielem *c.* 29. ibi: " Nabuchodonosor servire fecit servitute magna: „ omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus est. „ Et *l.* 2. Regum, c. 10. Tulit itaque Amon servos David, „ rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & dimisit eos, „ Et *l.* 1. *Paralip. c.* 9. Deuter. *c.* 32. Unde Aristoteles dixit, comam esse libertatis argumentum. Et apud Aristophanem legimus: *Servus cum sis, comam nutris?* & apud Martialem, qui ut quendam nuncuparet filium servi, dixit *l.* 6. *epigram.* 62.

—— *Sed patris ad speculum tonse.*

Quia & criminum reos, & ad metallum damnatos, tonderi ex Ulpiano colligitur *in l. vestem, ff. de injuriis*, & ex novella 62. Justin. 59. Leonis, & apud Isaiam ita comminatur Dominus, *c.* 3. *Decalvabit Dominus verticem filiorum Sion.* Et *c.* 48. *Omne caput calvitium erit.* Ezechiel. *c.* 7. Amos, *c.* 8. Illustrat late Hurtado, *de martyrio per pest. digres. 5. membr.* 3. & in legibus Visigoth. *l.* 1. *tit.* 4. ita cavetur: " Ad aliorum terrorem centes„nis flagellis, & carpiter decalvari perenni infamiæ subja„cent. *Et* l. 1. tit. 7. leg. 7. tit. 2. *c.* 335. & l. 1. legum Longob. tit. *ult.* 17. *Tacitus de moribus German.* Pauciffima in tam numerosa „ gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permis„sa; ac scissis crinibus nudatam coram propinquis expellit do„mo maritus. „ Turonensis, *l.* 5. *hist. c.* 39. *Et graviter verberata, incidi comam ejus capitis jubet.* Juvenalis satyra 5.

—— *Pulsandum vertice raso*
Prabebit quandoque caput, nec diva timebit
Flagra pati.

Idem refert Adamus *l.* 5. *hist. Bremensis, c.* 1. Unde omnis abrasio ignominiosa. Tertullianus, *de pallio c.* 4. Cicero, *pro Roscio*, ibi;" Nonne ipsum caput & supercilia penitus abrasa, „ olere malitiam, clamitare calliditatem videntur? *Et in „ ferias*: Qui idcirco capite, & superciliis semper est rasus, „ ne ullam pilum boni viri habere dicatur: „ Quare apud Jeremiam *c.* 9. *vers.* 25. Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam, habitantes in desertis: & Baruch *c. ult.* ubi Jeremias in epistola, quam dirigit ad Judæos abductos exules in Babyloniam, proponit iis pudendos Idolorum facerdotes habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam. Accedit, nam comam dimittere, & radere in luctu & magno mœrore habetur apud antiquos, qui in luctuosis, & acerbis casibus, atque in funeribus charorum, ut mœstitiam demonstrarent, comam cum barba detondebant. Seneca, *de consol. c.* 36. Herodotus, *in Euterp.*

Aspice demissos lugentis more capillos.

Hieremias *c.* 7. ibi: " Tonde capillum tuum, & projice, & su„me directum planctum. „ Unde Job audita filiorum clade totondit capillos, *c.* 1. Sed & Michæas *c.* 1. ait: " Decalvare, & „ detondere super filios delitiarum tuarum: dilata calvitium „ tuum, sicut aquila, quoniam captivi ducti sunt ex te. „ *Suetonius*, in Caligula, de morte Germanici *c.* 4. *ait*: Re-

„ gulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasisse „ ad indicium maximi luctus. „ Innumera congesserunt Cochier, *in fuc. hist. c.* 29. Fornerius *l.* 4. *rer. quotid. c.* 5. Serlogus *tom.* 3. *in cant. vestig.* 32. *c.* 5. *vers.* 2. *fol.* 286. Pineda, & Sanchez *in c.* 1. *Job*, *vers.* 20. Marcel. Donatus, *ad Suetonium*, *in Cesare c.* 67. Cabreros, *de metu l.* 2. *c.* 48. Prosperus Stellatus, *de coronis c.* 8. Hurtado, *de vero martyrio*, *ubi praxime*, Beyerlinch *t.* 1. *in theat. verbo Abrasio*, & *tom.* 2. *verbo capilli*, & *tom.* 6. *verbo Pilus*. Philippus Camerarius, *tom.* 1. *horar. succis. c.* 36. & *cent.* 2. *c.* 40. Novarin. *l.* 2.6. *sebediasm. cap.* 29. imo ipsi morituri comam sicut alia ornamenta deponebant. Statius *extrem.* 7.

Adeo jam rapida cursum stygis, utraque dictis
Flumina ter geminus, quæ mali custodis hiatus:
Accipe commissum capiti decus, accipe lauros
Quos Erebo deferro nefas,

Virgilius *l.* 4. *Æneid.*

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat; stygioque caput damnaverat Orco,

Et infra:

Sic ait, & dextera crinem secat, omnis & una
Dilapsus calor, atque inventos vita recepit.

Igitur si comam dimittere, luctum, atque mœrorem significat, ac majoris mali principium, cur clerici, qui honore, vestituque præfulgere debent, eam nutrire non possiunt?

4 De comæ & ejus usu.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nutrire comam omnibus, etiam laicis natura ipsa præcedente turpe esse. D. Paulus 1. *ad Cor. c.* 11. In hoc enim, ibi S. Chrysostomus ait, natura humano generi dedit providentiæ, ac subjectionis symbola, ideoque virum jussit rejecta coma libero, & aperto capite principatus signum præferre, mulierem vero comam gestare voluit, veluti quoddam submissionis velamen, & servitutis in signum, *c. hoc imago*, 50. *dist.* Ovid. *epist.* 4, viros comatos ita detrectatur:

Sint procul a nobis juvenes, ut femina compti.

Quare Virgil. *l.* 12. *Æneid.* Æneam semivirum appellavit,

——— *Da sternere corpus*
Semiviri Phrygis, & fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.

Hanc in tractandis crinibus mollitiem improbarunt Clemens Alexand. *l.* 3. *pædag. c.* 3. Seneca, *epist.* 115. & 126. Horatius, 1. *Carmin. od.* 15. Tertull. *l.* 2. *ad uxorem*, ibi: Quid, *inquit*, crinibus vestris quiescere non licet, modo subtractis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis? *Seneca*, de brevit. vitæ *c.*12. *sic comatos describit:* Illum tu otiosum vocas, qui cerinthia paucorum furore pretiosa, anxia subtilitate concinnat, & majorem dierum partem æruginosis lamellis consumit; qui in ceromate (nam proh delictum, ne quidem Romanis, vitiis laboramus) spectator puerorum rixantium sedet? Quid illos otiosos vocas, quibus apud tonsorem multæ horæ trasmittuntur, dum decerpitur si quid proxima nocte suberevit: dum de singulis capillis in consilium itur; dum aut discreta coma restituitur, aut deficiens hinc, atque hinc in frontem compellitur? Quis est istorum, qui non malit rempublicam turbari, quam comam suam? Quis non solicitior sit de capitis sui decore, quam de salute? Quis non comptior esse malit, quam honestior? Hos tu otiosos vocas inter pectinem, & speculum occupatos? nec omittendus D. Ambr. *in l. de virgin.* 3. ubit ait: Noli proxima mea cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, sed crimina sunt, lenocinia formæ; non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit: qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispante virtutum nitentium gratia resulserunt. Tandem audiamus Chrysm. *ad Pollienum*, qui in Arbitri satyra ita ait: Quo enim spectant flexæ pectine comæ, quo facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? quo incessus apte compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quod formam prostituas, ac vendas? Vides me? nec augaria novi, nec mathematicorum cælum curare soleo: ex vultibus tamen hominum mores colligo. Quare diligenter Patres Conc. Illiber. *can.* 67. prohibuerunt, ne quæ fidelis, vel catechumena, aut comatos, aut viros cinerarios habeat, ubi notavi. Plura congesserunt in comæ virilis detestationem Roa, *i.* 3. *singular. c.* 15. Caranza, *en el abuso de los trages*, D. Gutrierez Marques de Carcaga *in opusc. contra las quedas*. Recte ergo cum comam nutrire a Sanctis Patribus, etiam in laicis, ut turpe exosum sit, quanto magis in clericis, qui non vagis oculis, aut petulanti gestu, sed pudorem, & verecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendere debent, ut ajebat D. Isidorus, *l.* 2. *de offic. c.* 2. Talis abusus condemnatur, & comam nutrientes excommunicationis mucrone feriuntur; nam quo plus honoris, & venerationis clericis debetur, eo gravius delicta sunt illi, qui, ut air Salvianus, *l.* 4. *de guborn. Dei*, per flagitia ac turpitudines suas nomen religionis infamant.

5 De tonsura clericorum.

Deinde sciendum est, jam primis Ecclesiæ sæculis ejus ministros in album sacræ militiæ relatos comam deposuisse, & clericalem dignitatem per comæ tonsuram suscepisse: unde Arator *epist. ad Parthenium*, ait:

Namque ego Romanis caulis permixtus amœnis
Ecclesiæ, tonso vertice factus ovis.

Et in vita S. Germani Episcopi Altisiodorensis, auctore Constantio presbytero, legitur: " Invocato nomine Domini, cæ„ sariem ejus capiti detrahens, habitum religionis, rejectis „ sæcularibus ornamentis, cum promotionis honore induit.„ Gregor. Turon. *l.* 3. *hist. c.* 18. ibi: " Sibi manu propria capil„ los incidens, clericus factus est. *Et* de vitis Patrum *c.* 6. „ Simpliciter Abbatem exorans, ut sibi comam capitis ton„ dere dignaretur. „ Et B. Gregorius *l.*7. *ep.*112. ubi de his conqueritur, qui ex laicali statu ad clericatum repente convolarunt: " Tonsura accepta, seu potius arrepta, *ait*, hoc „ quoque ad nos pervenisse non dissimili dignum contestatio„ ne complectimur, quod quidam desiderio honoris inflati „ tonsurantur, & fiunt repente ex laicis sacerdotes. „ Inde etiam in formulis Marculphi *l.* 1. *n.*19. dum refertur præceptum Regis de clericatu, quo scilicet Rex licentiam nomen dandi clericali militiæ concessit, præcisæ comæ, & efformatæ tonsuræ mentio fit illis verbis: " Ille ad nostram veniens præsen„ tiam petiit Serenitati nostræ, ut ei licentiam tribuere de„ beremus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus de„ ponere deberet; quod nos propter nomen Domini gratan„ te animo præstitisse cognoscit. Præcipientes ergo jubemus, „ ut si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse vi„ detur, & in paletico (polyptico, idest, publicis rationi„ bus, legit Pitheus, *ad tit.* 26. *legis Salic.* & nos *in c. unico de ob„ lig. ad ratioc.*) publico censitus non est, licentiam habeat „ comam capitis sui tonsurare, & ad suprascriptam basili„ cam, vel monasterium deservire, vel pro nobis Domini „ misericordiam attentius exorare. „ Notgerus Episcopus Leodiensis in vita S. Landaol. ait: " Ab oratione surrexit, „ capitis comam sibi abscindi fecit, clericatus adeptus hono„ rem, omnem in clero gratiam, *&c.*„ Et in 6. Synodo *can.* 33. expresse prohibetur quocumque sacerdotali ordine, vel ministerio fungi, nisi illi, qui tonsuram sacerdotalem habuerit, & benedictionem a suo proprio pastore canonice susceperit. Ut ex Apostolica traditione semper in Ecclesia observatum fuit, ut clerici tonsuram deferrent, juxta declarationem Aniceti, *in c. prohibeto*, 23. *dist.* ibi: " Ut clerici juxta „ Apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in mo„ dum sphæræ radant. „ Et in libro Pontificali, *n.* 12. de Aniceto Pontif. ita legitur: " Hic constituit, ut Clericus co„ mam non nutriret secundum Apostoli præceptum„, *c. duo sunt* 7. 12, *q.* 1. Quare coronati pro clericis ponuntur *in l.* 48. *C. Theod. de Episc. & glor.*, ubi illustravit Gothofr. Rem scribit miram Gregor. Turon. *in vitis SS. PP. c.* 17. „ S. Nice„ tius Episcopus ab ipso ortus sui tempore designatus est cle„ ricus; nam cum partu fuisset effusus, omne caput ejus, ut „ est consuetudo nascentium infantium, a capillis quidem „ nudum cernebatur, in circuitu vero modicorum capillorum „ ordo apparuit, ut putares ab iisdem coronam clerici fuis„ se signatam. „ Defendunt contra Novatores, præcipue Calvinum, & ejus assecias, Sausay *in panopl. cleric. l.* 2. *per tot.* Hallier. *de sacris electi. in append. de tonsura*, Carrier. *t.* 2. *ff. fidei*, *fol.* 215. Mendoza, *q.* 5. exponit fuse Prosperus Stellatus, *l.* 3. *de coronis*, & *tonsuris*, Baron. *anno* 50. *n.* 27. & 141. & *anno* 34. *n.* 293. Cresol. *l.* 4. *mystag. c.* 12. *sect.* 3. Sixtus Senensis, *l.* 5. *Biblioth. annot.* 244. Bellarminus, *l.* 2. *de monachis c.* 40. Jodocus Coccius, *tom.* 2. *thesauri*, *l.* 4. *art.* 8. Coriolan. *in breviario*, *anno* 167. Yepes, *in chron. Divi Benedicti*, *anno* 523. *c.*4. Matthias, Bredembachius, *l.*4. *Antiperaspistis*, *c.*23. Turrianus, *l.* 5. *pro epist. Pontif. c.* 19. Christ. Lupus, *in c.* 14. *Synodi* 7.

Rationes vero, & significationes, tum morales, tum mysticas hujus tonsuræ affingarunt Sancti Patres. D. Isidorus, *l.*2. *de eccl. offic. c.*14. a ritu Nazaræorum fluxisse credit; erant enim Nazaræi inter Judæos sanctitate vitæ celebres, & austerioris instituti, seu propositi viri, ad tempus, vel in perpetuum consecrati; cujus consecrationis ritus refertur *c.* 6. *Num.* his verbis, " Cum dies, quos ex voto decreverat, complebun„ tur, adducet eam ad ostium tabernaculi fœderis, & offeret „ oblationem ejus Domino, &c. tunc radetur Nazaræus ad „ ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tol„ letque capillos ejus, ponetque super ignem, qui est sup„ positus sacrificio pacificorum, *&c.*„ Quamvis autem toto tempore Nazaræatus, seu voti sui caput Nazaræus non attonderet, nec raderet, dicente Scriptura: " Omni tempore se„ parationis suæ novacula non transibit per caput ejus, usque „ ad completum diem, quo Domino consecratur. Sanctus „ erit, crescente cæsarie ejus: „ Attamen die, quo consecrari, & perfici consebatur, caput solemniter attondebat, *Jud. c.*13. refert Josephus, *l.* 2. *de bello Judaico*, *c.* 15. quam rationem amplexi fuerunt PP. Concilii Aquisgr. *can.* 1. Aliam adducunt Germanus Patriarcha Constant. *in theoria rerum eccles.* Beda, *l.* 5. *hist. c.*22. P. Blesensis, *in c.* 1. *Job*, videlicet, in memoriam spinææ coronæ Domini clericos capillos in formam coronæ attonsos gestare; quam illustrant Sausay, *p.* 1. *Panopl. cler. l.*3. Bulenger. *l.*1. *opuscul. c.* 8. Zerda, *in adversi. c.* 137. *n.*5. Alii putant, hoc ritu moneri clericos, ut tamquam spirituales Reges coronam gestare meminerint: ita D. Isidorus, *d. l.* 2. *c.*14. Rabanus Maurus, *l.* 2. *de instit. cler. c.* 1. Hugo a S. Victore *l.* 2. *de sacris*, 3. *p. c.* 1. Alii tandem in memoriam tonsuræ S. Petri eundem ritum usitari credunt. Beda *l.* 5. *hist. c.* „ 22. ibi: " In Ecclesia, vel in universo hominum genere re„ perimus tonsuras; nullam magis sequendam, amplectens„ damque jure dixerim ea, quam in capite suo gestabat il„ le, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus, &c. „ *Et paulo post*: Nec ob id tantum in coronam attondemur, quia attonsus est Petrus, sed quia Petrus in memoriam Dom. passionis ita attonsus est. *Germanus Patriarc.* ubi supra, *ibi*: Duplex corona circumpositæ capiti sacerdotis, ex capillorum significatione imaginem refert venerandi capitis Apost. Petri, qui

6 Afferuntur aliquæ rationes.

qui cum missus esset ad prædicationem Domini, & Magistri, ei tonsa est ab iis, qui ejus sermonem non credebant, ut illuderetur ab ipsis; eique Magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam convertit, & posuit super caput ejus coronam, non ex lapidibus pretiosis, sed lapidem ex petra fidei ejus, fulgescentem super aurum, topazion, & lapides pretiosos. Nec desunt mysticæ rationes; duas referunt Sausay, *d. l.* 3. *propo sin.* Ephtenus *l.* 5. *disq. monast. tr.* 9. *disq.* 4. & 5. quas late illustrat Hurtado, *de vero martyrio*, ubi supra, *fol.* 383. quibus non impropriæ addi potest alia ex veteri more adoptandi petita. In priscos enim adoptionis ritus refertur per capillorum attonsionem adoptionem perfici. Paulus Diaconus, *l.* 6. *de gestis Longob. c.* 53. Circa hæc tempora Carolus Princeps Francorum Pipinum suum filium ad Luitprandum direxit, ut *ejus juxta morem capillum susciperet*: qui ejus cæsariem *incidens*, ei pater effectus est. *Idem refert Aimonius*, de gest. Francorum l.4. c. 57. Pepigerat autem fœdus præfatus Princeps, cum Luitprando Longobardorum Rege, ejque filium suum Pipinum misit, ut more Christianorum fidelium ejus capillum primus attonderet. Atque ita Benedictum Secundum Constantini IV. filios in suos recepisse, & veluti adoptasse videtur, cum mallones capillorum ab eis susceptit. Refert Anastasius Biblioth. *in Benedictum II.* observarunt Merillus, *l.*2. *obs. c. fin.* Sahabedra, *in Chron. Goth. c.*9. Serlogus *t.*3. *in Cantica*, *fol.* 286. Unde tonsura clericalis adoptionem in Christi familiam significat, ut per tonsuram in familiam Dei transeamus, & ad ejus hæreditatem vocemur, tamquam speciales filii, juxta Isidorum, *in c. Cleros*, 21. *dist.* relatum.

7 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, pro cujus solutione sciendum est, Hebræos longam comam aluisse, ut late probant Pineda, *l.* 1. *in Job*, *vers.* 20. *n.* 11. Serlogus, *d. t.* 3. *fol.* 287. Cochier, *in face hist. cent.* 2. *c.* 82. Unde Christus Dominus prolixiori utebatur coma, ut quemadmodum in aliis rebus, in crinis quoque dispositione a communi provinciæ usu non discederet; quia tunc expediebat ab usu ordinario hominum Redemptorem nostrum non abhorrere, ut observarunt Cresol. *l.*4. *mystag. c.* 12. *sect.* 2. Serlogus *t.* 3. *in Cant. c.* 5. *vestig.* 32. *fol.* 299. quod & ex eadem ratione discipulum ejus B. Jacobum fecisse, facile credi potest. Nec obstant auctoritates Sacræ paginæ, Non prima deducta *exc.* 19. *Levitici*, in illis verbis: *Nec in rotundum attondebitis comam.* Quem locum ita vertit Symmachus: *Non circumtondebitis in circuitu asperum capitis vestri*. Vatablus ita legit: *Non attondebitis in rotundum comam vestram*, *Ægyptiorum sacerdotum more*. Vixerant enim Israelitæ hactenus inter Ægyptios, quorum ne morem hac in re imitarentur Levitæ, hoc decreto voluit Deus præpedire. Præcidere ergo veluti Dominus in Judæis talem ritum. Sunt alii, qui respondent, hoc præceptum fuisse cæremoniale, ut fait circumcisio, & id genus alia, quæ post legem gratiæ mortua sunt, ut probavi *in cap. translato*, *de constit.* Alii dicunt, Dominum non tam morem attondendi caput in rotundum prohibuisse, quam pravam intentionem vetuisse; siquidem non absolute, ne hoc facerent, sed solum propter malum finem prohibuit, scilicet cultum dæmonis, propter quem ethnici id usurpabant, ut statim dicemus. Sed his omissis, geminæ interpretationi hujus loci planam, & expeditam viam sternit Hesychius Episcopus Hierosol. *in comment. super Levit. Tondere*, inquit, *comam in rotundum*, *non est comam abscindere*, *sed ornare*. Unde in editione LXX. Interpretum legitur: *Non facietis sesoen ex coma vestra*; id est ornatum cincinnum. Suidas enim sisoen interpretatur, id est capillum plicatum; Latini vocant capillitium calamistratum, sive calamistris in cincinnos reflexum. Quo in sensu ea voce utuntur D. Paulus 1. *ad Timoth.* 2. *vers.* 9. D. Petrus 1. *epist.* 3. *vers.* 3. Sua igitur versione Septuaginta innuunt, prædicto c. 19. Levitici a Domino cincinnos tantum prohiberi. Adstipulatur Codex Hebræus, quem periti hujus linguæ afferunt, ad verbum expresse sic habere: *Non circulabitis*, *non facietis rotundum*; vel, *non circinnabitis extremitatem capitis vestri*. Ratio hujus prohibitionis est, quia cincinnati, & calamistrati capilli signum sunt mollis, & effeminati animi, ut supra probavi. Nec obstat ejusdem libri c. 21. in illis verbis: *Non radent caput*, *neque barbam*; nam facile textus ille exponitur, si non mutilus, sed integer textus proferatur; ita enim habetur: " Loquere ad sacerdotes filios Aaron, „ & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus ci„ vium suorum, nisi tantum in consanguineis, & propinquis, „ idest super patre, & matre, & filio, & filia; fratre quoque, „ & sorore virgine: sed nec in Principe populi sui contamina„ bitur. Non radent caput, nec barbam, nec in carnibus suis „ facient incisuras; „ ut Gentiles videlicet facere solebant: si enim alioquin per se nefas esset capillos, vel barbam radere, peccarent Nazaræi, qui solemni ritu a sacerdote radebantur, & capillos suos igne sacrificii cremandos ad ostium tabernaculi fœderis offerebant; *Numeror. c.* 6. Peccavit etiam & Ezechiel, qui assumpto gladio, ductoque per caput, & barbam, pilos suos rasit, *Ezechiel. c.* 5. *vers.* 1. Quin & ipse peccavit vas electionis Paulus, qui caput suum totondit in Cenchris, *Act. Ap.* 18. *vers.* 18. & *c.* 21. 23. & 24. Non ergo prohibetur in sacro textu absolute rasio capillorum, sed ea quæ fit luctus causa. Nec etiam obstat locus Hieremiæ *d. c.* 9. ubi Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam; nam illis verbis Dominus non increpat comam attondentes, sed perstringit Judæorum luxum, qui Gentilium more comam in gyrum accommodabant; non enim tonsuram Dominus damnat, quæ non luxus, sed modestiæ causa gestatur. Nec obstat caput ultimum prophetiæ Baruch, ubi Hieremias increpat Judæos habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam: nam sanctus Propheta rasuram damnat, non attonsionem; nec absolute sacerdotes Babylonicos arguit, sed eo quod superstitiose id faciebant in honorem falsorum numinum, ut constat ex textus serie; alias enim Paulum infirmularet, qui cum Barnaba unicam aliquando justo dolore discidit, & barbam rasit mystico ritu, cum delectis a se sociis, *Act.* 21. Locus superioribus haud absimilis est apud Ezech. *c.* 44. ubi Deus legem præscribens Sacerdotibus suis, diserte ait: *Caput autem suum non radent*; sed si addantur verba, quæ sequuntur immediate, ex his plana, & parvia resultabit responsio, mox enim sequitur: " „ Neque comam nutrient, sed tondentes attondent capita sua. „ *Docuit Div, Hieronym.* in Ezechiel. l. 13. c. 42. *ibi*: Pessime de„ monstratur, neque rasis capitibus, sicut sacerdotes, cultos„ resque Isidis, aut Serapidis, non esse eos oportere; nec rur„ sus comam demittere, quod proprie luxuriosum est, sicut „ cultores Isidis. „ Moses Maimonides, *p.* 3. *c.* 37. ibi: " Pro„ pterea quod ita se radere, & tondere solebant sacerdotes „ idololatrici „, Nec obstat argumentum deductum ex d. loco D. Ambrosii, ex quo deducebamus, comam etiam in viris decoram esse; licet enim fateamur, capillos in hominum gloriam datos esse, ad eorumque exteriorem ornatum pertinere, & laicos moderata, non inordinata coma uti posse, juxta D. Aug. *serm.* 1. *Domin. post Pentec.* ibi: " Habitus impudicus corpo„ ris sui in viris superflua, & inordinata capillatura; " & apud varias nationes gloriosum, imo publicum nobilitatis testimonium fuerit comam nutrire, ut probant de Romanis Hurtado, *de vero Martyrio sect.* 36. *digress.* 5. de Gothis Savarus, *ad Sidon. l.* 1. *ep.* 2. de Gallis P. Faber, *l.*3. *semestr. c.* 20. de aliis Zerda, *t.* 2. *in Virgil. l.* 1. *Æneid. vers.* 103. & *l.* 7. *vers.* 659. Alex. ab Alex. *l.* 5. *genial. c.* 18. Pineda *de rebus Salomonis l.* 6. *c.* 4. §. 3. Mendoza, *q.* 5. *expos. n.* 3. Prosperus Scellatus, *l.* 5. *de coron. c.* 4. Tamen clerici, qui vanos laicorum contemperunt ornatus, ne sæculi honores affectasse videantur, vel in crinibus magnum ducere, quod mundi cultores adorant, coma etiam a natura sibi data in obsequium privari debant, ac Deo altissimo sacrificare: unde apud omnes fere gentes observatum invenio, ut tonsura capillorum signum sit animi se Deo sacrificare volentis: Svetonius, *in Nerone*; ait: " Nero barbam primam posuit conditam in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam „ Jovi Capitolino consecravit. „ Athenienses Flaminibus capillum dicasse refert Plutarchus, *in vita Thesei*; & Romæ fuisse Aram Deæ Capillatæ, testatur Plinius, *l.* 6. *cap.* 14. eosque tanquam gratissimum munus vanis numinibus crinem amputatum consecrasse, probat Pater Serlogus, *d. vestig.* 32. Solebant itidem pagani simili prorsus ritu, in sacrificiis summa pecudum capita abradere, ut Virgil. *iunuit l.* 2. *Æneid.*

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.

Et Homerus *iliad.* 3.

Hic Rex Atridex cæterum quem forte secabat,
Majoris gladii vagine in parte repositum
Exemit, & pilos media de fronte revellit.

Plura congerit Lindembrogius, *in notis ad Censor. l.* 1. *c.* 7. Nec obstat quod ultimo loco expendebamus, videlicet comam dimittere proprium esse reorum, & mœrentium: nam usus abscindendi comam non æque apud omnes nationes invaluit, idemque fuit; ima potius in diversos penitus fines, & ob dissimiles omnino ritus gloriosum hoc aliis, aliis indecorum, jucundum iis, ingratum illis visum fuit: unde comam nutrire, & non deponere, apud aliquas nationes gloriosum fuit; dimittere autem, & deponere tristissimum, contra vero apud alias gentes deponere, & tondere comam, lætitiæ argumentum erat, ut probant Alex. ab Alex. *l.* 1. *dier. genial. c.* 16. & *l.* 3. *cap.* 27. Hadrianus Jun. *l.*2. *de coma*, Lælius Bisciola, *l.*7. *horar. succis. c.* 5. Unde votum illud non dimittendi comam, vel barbam, nisi devictis hostibus, refert Paulus Vvamfridus, *de gestis Longob. l.* 3. ibi: " Millia quoque Saxonum, qui bello superfue„ rant, devoverunt, se neque barbam, nec capillos incisu„ ros. „ Notavit Jornandes, *in notis ad ipsum.*

Ex supra traditis accipit lucem textus *in c. si vero* 4. *sent. excom.* ubi docetur, manus violentas inferentem in clericum comam nutrientem, non incidere in excommunicationem latam *in c. si quis suadente* 17. *q.* 4. quia comam nutrire alienum est a clericali statu: quare recte Alex. III. ibi statuit, percutientem hujusmodi clericum, justam ignorantiæ causam habuisse, ob eamque excusari a prædicta excommunicatione docuerunt Covar. *in c. almæ*, 1. *p.* §. 10. *n.* 15. Azor, *l.* 5. *instit. c.* 20. *in fin.* Augujan. *l.* 4. *de legib. controv.* 4. Gibal. *de cens. fol.* 285. & 464.

8 Exponitur c. si vero 4. de sententi. excomm.

Deinde ex supra traditis exponendus est textus *in can.* 21. 6. *Synodi*, in illis verbis: " Qui Canonicorum quidem criminum „ rei facti, & propterea perfectæ, ac perpetuæ depositioni „ subjecti in laicorum locum detrusi sunt, si quidem ad con„ versionem sua sponte respicientes peccatum delent, propter „ quod a gratia exciderant, & ab eo se penitus alienos effi„ ciunt, clerici habitu tondeantur: sin autem non sua sponte „ hoc elegerint, comam sicut laici nutriant, utpote qui mun„ danam, seu sæcularem conversationem vitæ cælesti præpo„ suerint. „ In quibus verbis facile exprimitur, quam alienum sit ab statu clericali comam nutrire; siquidem in illis casibus, in quibus a Patribus Ecclesiæ ob graviora crimina clerici deponuntur, & ad laicalem statum rediguntur, jubetur, ut comam nutriant, quia in illis casibus potius, ut laici, quam ut ministri Ecclesiæ incedunt; cum vero delicta ita graviora non sunt, nec depositionis pœnam mereatur: & quia intra gradus Ecclesiasticos remanent, non debent tonsuram deferre, ut notavit Balsamon *ad 6. Synodum in eo canone.*

9 Intelligitur can. 21. 6. Synodi.

CAPUT V.

Ex Concilio a Carthaginensi.

CLericus nec comam nutriat, nec barbam.

NOTÆ.

a *Carthaginensi.*) Ita etiam legitur in prima collect. *sub hoc tit. c. 4.* apud Ivonem *p. 6. Decreti, c. 265.* Burchardum, *l. 3. c. 264.* additur *c. 44.* sub quo numero reperiuntur verba hujus textus in ipso Concilio, sed non eodem modo, in editione enim Surii, *t. 1. Concil, p. 514.* habetur: " Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat, vel tondeat." In Regia editione Parisiensi ita legitur: " Clericus nec comam nutriat, nec barbam:" Vaticanus codex, Victorinus ac Gadensis ita ferunt: " Clericus nec comam nutriat, neque barbam radat, *ut testatur Saufay*, in Panopl. cler. in append. de barba, *c. 3. Savar.* ad Sidon. *l. 4. ep. 24.* verbo Barba prolixa. *In Conc. Barchin.* can. *1. ita cavetur*: Ut nullus clericorum comam nutriat, aut barbam radat." Quæ tamen lectio constantior, congruentiorque sit provinciæ, ubi & tempori in quo celebratum fuit hoc Concilium, infra dicemus.

COMMENTARIUM.

BArbæ promittendæ, aut resecandæ ratio varia olim fuit, ac nunc est, multiplexque & diversa pro varietate nationum: varios usus referunt Læl. Bisciola, *l. 7. hor. succif. c. 5.* Alex. ab Alex. *l. 1. dier. genial. c. 16. & l. 3. c. 29.* Cælius Rhodig. *l. 7. antiq. lect. c. 13.* Pierius Valer. *in tr. pro barbis sacerd.* Hothom. *eod. tr. & l. 1. obs. c. 19.* Savar. *ad Sidon. l. 4. ep. 13. & 24.* Bosquet. *in not. ad Innoc. l. 1. ep. 97.* Messana, *ad D. Hieronym. verbo Barba*, Zerda, *in advers. c. 154.* D. Laurent. Ramirez de Prado, *in Pontocont. c. 25.* Ephten. *t. 1. disq. monast. l. 5. tr. 9. disq. 3.* Hurtado, *de vero martyr. sect. 3. digres. 5. fol. 370.* Saufay, *in Panopl. cler. in appen. de barbis sacerd.* Theoph. Raynaud. *t. 13. in tr. laus brevit. c. 8. fol. 497.* & quidem Græcos barbam promissam aluisse, & primo eam tondere solitos, mox rasisse, testis est D. Chrysost. *in oratione priori Tarsica* 33. ibi: " Barbarum primum inventa est tonsura, & videbatur moderatum esse, ne valde promitterentur, nec nimium, sed leniter corrigeretur natura, videbatur multis strenuum, deinde radebant usque ad genas." Qui tondendi mos tempore Alexand. Magni initium habuit, ut Chrysippus apud Athenæum *l. 3. cap. 6.* refert ibi: " Alexandri temporibus tondendæ barbæ consuetudinem inoleviste, ævoque priore hoc fuisse inusitatum cum tibicen ille Timotheus prolixa barba tibias inflaret." Probat perdoctus Ramirez, *d. c. 25.* Græci ergo comam, & barbam aluerunt, apud quos Philosophi præcipue barbati erant: unde Persius Socratem barbatum Magistrum dixit *satyr. 4. vers. 1.*

Barbatum hoc crede magistrum dicere.

Prudentius *contra Symmach. l. 2.* barbatos dixit Sophistas:

Multiplicis dux dæmon est, qui parte sinistra
Centisidum confundit iter, trahit inde Sophistas
Barbatos.

Herodes Atticus apud Gellium *l. 9. c. 2.* ait: " Video barbam & pallium, Philosophum non video. *Lactantius*, de falsa sapient. *c. 24.* Maximum itaque argumentum est, Philosophiam neque sapientiam ostendere, neque ipsam esse sapientiam, quod mysterium ejus barba tantum celebratur." Unde in hos barbatos facete Poeta Græc. lusit.

Si promissa facit sapientem barba, quid obstat
Barbatus possit quin caper esse Plato?

Hebreos promissa barba incessisse colligitur ex psalmo illo 133. ibi: " Sicut unguentum, quod descendit in barbam Aaron: " & *ex c. 19. vers. 29. Exod. c. 21. Levit. vers. 5.* ubi vetantur Levitæ barbam radere, Hinc frequenter minæ Prophetarum de rasura barbæ, ut de pœna omnium longe maxima. Isaias *c. 15. vers. 2.* ibi: " Moab ululavit, in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur." Hierem. *c. 48.* ideo in luctu, & mœrore barbam evellebant. Ezdr. *c. 9.* ibi: " Cum audissem sermonem istum, scidi pallium meum, & tunicam, & evelli capillos capitis mei, & barbæ, & sedi mœrens. *Ezechiel. c. 5.* Sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum, & barbam." Romanos etiam a principio intonsos fuisse constat ex Juvenali, *satyr. 4.*

—— *Facile est barbato imponere Regi*
Intonsos rigidum in frontem descendere canos.

Lucano *lib. 1.*

Passus erat mœstamque genis sucrescere barbam.

Sed quo tempore radi, & tonderi illi cœperunt, non constat. Livius an. 369. ab Urbe C. ubi de Manilio Capitol. agit, ait: " Solitum ipsum radere barbam." " Sed rejicitur ex Varrone *l. 2. de re rustica, c. 11.* & Plin. *l. 7. c. 59.* ibi " In Italiam ex Sicilia venere tonsores post Romam conditam anno 454. adducente Publio Licinio Mena; ut auctor est Varro: antea intonsi fuerunt." Prosequuntur Lipsius, *ad l. 14. annal. Taciti*, Casaub. *in notis ad Jul. Capitol. fol. 83. & in Othone c. 12.* Dorleans, *ad Tacitum fol. 727.* Camerar. *cent. 1. horar. succif. c. 36. & cent. 2. c. 46.*

3 De Christianorum moribus.

Sed ut ad mores Christianorum perveniamus, si de primævo eorum more sermo sit, non dubium est, quin Christus Dominus barbam non raserit, ut probavi in cap. antecedenti: & ejus Vicarium D. Petrum barbam aluisse, refert Nicephor. *l. 1. c. 40.* ibi: " Petrus quidem haud crassa corporis statura fuit, sed quæ aliquando esset erectior; facie subpallida, & alba admodum; capilli capitis, & barbæ crispi & densi." De S. Paulo Apostolo idem refert Nicephor. *l. 2. c. 37.* ibi: Barba " densior, & satis promissa, eaque non minus quam capitis " coma, canis etiam respersa erat." etiam vetustæ priorum Pontificum imagines barbatæ, pilisque mento hæreticis infignes cernuntur, Clementis videlicet, Evaristi, Alexandri, Telesphori, Dionysii, Silvestri, Damasi, Gelasii, & aliorum usque ad Anicetum, *t. 2. Bullarii*, & apud Giaconium; ab Aniceto tamen, & deinceps coeperunt Pontifices, & Ecclesiæ Latinæ Episcopi, ac clerici barbam non solum tondere, verum & radere; & ita apud ipsos Cherubinum, & Giaconium cernuntur *icones Pontificum* absque barba. & Greg. VII. *l. 8. ep. 10. ad Oscorum judicem Carolitanum*, ait quod totius Occidentalis Eccl. clericus barbam radendi jampridem morem tenuit: & in Gallicana Ecclesia morem hunc radendi barbam viguisse testis est Sidonius, *l. 4. ep. 13.* ubi clericos corona decoros, & barba rasos fuisse commeminit his verbis: " Enim vero vestis astricta, tensus cothurnus, crinis in rotæ speciem accisus, barba intra rugarum latebras mersa, ad cutem, secta forcipibus." Unde Concil. Bituric. *in can. 7.* tonsuram ecclesiasticam vocat, hoc est barbam rasam, & coronam in capite. De aliis Ecclesiis idem probat Othom. *de barbis sacerd.* & *in Pontific. Rom.* ritus proprius præscribitur de barba tondenda, his verbis: " Quando primo clericis barbæ tondentur, dicebatur Pontifice sedente cum mitra, antiphona Sicut ros Hermon, Ps. 132. Ecce quam bonum. Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c. Repetitur tota Antiphona, qua finita Pontifex " deposita mitra surgit, & stans versus ad clericum dicit: " Oremus, Deus cujus providentia omnis creatura crementis " adulta congaudet, preces nostras super hunc famulum tuum " juvenilis ætatis decore lactantem, & primis auspiciis attondendum exaudi, ut in omnibus protectionis tuæ munitus auxilio, ævoque largiore provectus, cælestem benedictionem " accipiat, & præsentis vitæ præsidiis gaudeat. Per D. N. &c." Hæc eadem oratio reperitur in veteri Romano ordine, & in libro Sacram. S. Gregorii, & ex euchologio, seu rituali Græco refert Saufay, *in panopl. cler. in append. de barba, c. 2.* Eundem morem a Latinis receptum adstruunt Nicolaus Pontif. *ep. 70.* P. Damian. *l. 1. epist. 15.* ibi: " Ecclesiarum plane quoque Rectores, quibus potissimum hujus rei cura debuisset incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulsu, ut a sæcularibus barbæ rasuram quidem dividat, sed actio non discernat." Et inter leges Nortumbrenfium, 34. est: " Si presbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compensato." Greci vero barbam nutriebant, nec tondebant: quo de more sibi invisos Græci calumniam struere ante annos fere 800. adversus Latinam Eccl. non erubuerunt, ut constat ex epist. Nicolai I. ad Hincmar. ubi causas invidiæ, & odii Græcorum erga Latinos referens, ait: " Quin & reprehendere satagunt, quia penes nos clerici barbas radere suas non abnuunt. *Michael Cærularius P. C.* in epist. ad P. Antioch. " Patriarch. apud Baron. *t. 9. an. 154. n. 33.* ibi: Quapropter " illos Romanos omnino aversari necesse est, & quæ quidem " Judæorum more peragunt, talia sunt, ut error qui illis " tribuitur de azimo, & quod suffocatum edunt, & barbam " radunt." Christ. Lupus, *ad can. 8. Synod. Constant. col. 8.*

4 Rationes hujus distinctionis.

Cur autem diversa in his esset agendi ratio, causam assignat Baron. *an. 58.* quod in Oriente tam Judæi, quam Græci barbati incederent, idemque Christianos inter ipsos degentes facitasse: in Occidente vero, & præsertim Romæ, cum ii, qui maturioris erant ætatis, tanquam quoddam nobilitatis insigne, ut refert Aulus Gel. *l. 3. noct. c. 4.* radere barbam consuevissent, Christiani Romæ agentes, ut a ceteris non distarent, abrasa incedebant barba. Romanorum autem consuetudinem imitatos esse ceteros orbis Occidentalis fideles, jam supra probavi. Accedit, nam cum barbæ abrasio, aut nutritio, non sit a natura instituta, sed adiaphorum quid, & indifferens, tam Græci, quam Latini peculiaribus rationibus moti potuerunt barbam dimittere, aut radere. Pro Græcis faciebat decoris ratio juxta D. August. *l. 22. de civit. Dei, c. 24.* ibi: " Sunt vero quædam ita posita in corpore, ut tantummodo decorem habeant, " non etiam usum; sicut habet pectus virile mamillas, sicut " facies barbam, quam non esse munimento, sed virili ornamento, indicant puræ facies fœminarum, quas utique infirmiores " viris, muniri tutius conveniret." Ovidius, *l. 13. metamorph.*

Plumæ tegit volucres, ovibus sua lana decori est.
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.

Consentit Athenæus, *l. 13. dipnosoph.* ubi refert Diogenem dixisse cuidam habenti mentum rasum: Numquid naturam accusas, quod te virum, non autem mulierem fecerit? Hinc etiam D. Hieron. *in c. 5. Ezech.* ait: *Barba virilitatis indicium est.* Hac quoque de causa putat Pater Roa, *lib. 4. singul. c. 3.* hac voce, *barbam*, cum duplicatione usum fuisse Psalmistam *Psal. 132.* ibi: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Et Artemidorus ait, filios tantum ornamenti patribus afferre, quantum ori barba decoris addit. Latini etiam in hoc ritu radendi barbam rationibus non destituuntur. Primo quia pilorum, & capillorum tonsio designat nos ad perfectionis summum pertingere. D. Gregor. *l. 2. moral. c. 3.* Secundo facit antiqua Ecclesiæ consuetudo; unde Greg. VII. *in epist. ad Jacobum Caralit.* jubet, ut clericos suos omnes barbam radere cogeret, idque ex majorum consuetudine. Itaque non est ratio, quare usum nutriendi barbam apud Græcos, aut radendi apud Latinos condemnemus; multa enim pro locorum, vel hominum diversitate variantur; nec tamen propter hoc ab Ecclesiæ Cathol. pace, atque unitate aliquando discessum est, ut ait Firmilianus, *in epist. ad Cyprianum*; & in proposito Ceolfridus, *in epist. ad Naitanum R. pictorem*, ibi: " Verum si profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non nocet, quibus pura in Deum fides, & charitas in proximum sincera est, maxime cum nunquam Patribus catholicis, sicut de Paschæ, vel fidei diversitate conflictus; ita etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua esse controversia." In Hispaniæ vero nostræ Barchinonensi provincia rationem barbæ aliquando prohibitam fuisse constat ex Con. Barchin. *can. 3.* ibi: *Ut nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat.* Eumdem barbæ usum pro diversitate regionum agnoscit Petrus Aureliaa. *contra Sirmundum tom. 3. pagin. 609.*

5 Exponitur præsens textus.

Quibus ita animadversis, si præsens canon Conc. Carthaginensis legatur prout habetur in codicibus Vaticano, S. Victoris, & Gadensi: *Neque barbam radat*; referri debet ad usum Orientalis Eccl. in qua mos inoleverat non radendi barbam; & si adhuc retineatur lectio Surii: *Nec comam nutriat, nec barbam radat, vel tondeat*; aliter exponendus est, si prius observemus canonem istum editum fuisse propter Eutychitarum, & Massilianorum hæreticorum sectas; hi enim negantes operandum esse manibus propriis, intonsi prolixam comam, ac barbam alebant, ut testatur Epiph. *hæres 80.* & S. Aug. *de opere monach. c. 31.* eos facete describens inter alia ait: " Et " in hoc, quo quæso tam aperte contra præcepta Apostoli conari? an ita vacandum est, ut nec tonsores operentur? an " quia Evangelicas volucres imitari se dicunt, quasi depilari " timeant, ne volare non possint.," Unde Patres Conc. Carthag. statuerunt, barbam esse tondendam, etiam retenta vulgari lectione, *nec barbam radant.* Dici potest Ecclesiam nunquam prohibuisse tonsionem barbæ, sed eam nimis prolixam nutrire, aut ad cutem usque radere. Unde *in c. clerici 6. hoc tit.* tantum jubetur tonsio comæ, & barbæ, sed mediocrem barbam esse alendam dicitur, quod ad imitationem Christi Dom. & ejus Vicarii B. Petri plures R. E. Præsules feciste refert Saufay, *in panopl. sacerd. c. 3.* De mediocri barba, & hanc mediocritatem barbæ esse observandam, statutum legimus in Conc. Mediol. sub *S. Carolo*, an. *1563.* sub tit. *de clericorum vestitu*, ibi: " Presbyteri, Diaconi, Subdiac. cæteri, " que clerici, clericali tonsura sint insigniti ad formam, " quam ratio uniuscujusque ordinis Episcopi arbitrio postulabit; ita sint abrasi capilli, ut tonsura conspicua sit omnibus: comam vero & barbam ne studiose nutriant; capillis simplicem cultum adhibeant; barba ita a superiori labro recidatur, ut pili in sacrif. Missæ Christi Dom. corpus, & sanguinem sumentem non impediant." Rhotomag. ann. *1581.* a Card. de Borbonio celebrato, ibi: " Omnes ut revocemus ad modestiam, hortamur, & præcipimus, ut tonsuram in capite, & coronam habeant suis ordinibus congruentem, & honeste rasam; nec barbam alant ministerio altaris indecoram." Rhemensi habito a Ludovico Cardinali a Guisia an. *1583. tit. de Cler.* ibi: " Ut superiore labro ob sacræ communionis reverentiam barbam tondeant, vel radant: infra vero gerant clericali modestiæ congruentem. " Synodo Aquensi sub Alexand. Archipræsule, *tit. de vita, & honest. cler.*" Comam & barbam ne studiose nutriant, capillis simplicem cultum adhibeant. Presbyteri barbam habeant ad superius labrum ita incisam, ut sumentibus Christi sanguinem nullam afferat impedimentum, atque tam ipsi, quam reliqui omnes ab omni parte nullo pacto pilos intortos, aut mento in acutum incisos *productosve*, more nutriant militari." Sic & Synodus Burdigalen. an. *1624.* convocata a Francisco Card. de Sourdis, illius Sedis Archiep. eod. tit. *de vita, & honest. cler. n. 4. c. 13.* cavet: " Omnibus " Ecclesiasticis nostræ provinciæ, cujuscumque dignitatis, status, & conditionis existant, injungimus, ut iis vestimentis, quæ ab ultimo provinciali sibi præscribuntur, incedant indutí, coronam clericalem gestantes, ne sit præterea illis capillatura impariter attonsa, non superioris labii barba " arte elaborata assurgat." Referunt Saufay, *in d. append. c. final.* Coriolanus, *in addit. ad Summam.* Quam barbæ mediocritatem observant Hispaniæ nostræ tam Episcopi, quam clerici, juxta prædictas canonicas sanctiones: in aliis vero provinciis aliter observari reperio a sacerdotibus, quorum ut jura non excutimus, ita varios usus, quos sectantur, non impetimus; imo illæsos cuique manere peroptamus, cum Prætore ultro profitentes, *Uti possidetis, ita possideatis.*

CAPUT VI.

Ex Concilio a Triburiensi.

CLericus si tonsura dimissa uxorem acceperit, qui quidem sit sine *b* gradu, nec *c* monasterio a parentibus traditus, uxorem permittatur habere, & iterum *d* tondeatur, nec in vita sua uxorem dimittere audeat.

NOTÆ.

1 a *Triburiensi.*) Ex eod. Conc. citantur hæc verba in *1. collect. sub hoc tit. c. 6. & sub tit. de apostat. c. 1.* & a Burchardo, *l. 8. Decreti c. 97.* Carnot. *p. 7. c. 115.* & ita apud eos habetur." Clericus, si tonsura dimissa uxorem acceperit, qui quidem sit sine gradu, nec ad monasterium aliquod a parentibus traditus, si uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. " Quem autem progenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia cœperit cantare, & legere, nec monasterium deserere poterit; sed si discesserit, reducatur; si tonsuram dimiserit, rursum tondeatur; uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur." Quæ ultima verba, quæ hic omittuntur, ex eodem Conc. a Gratiano citantur *in c. quicumque 6. q. 1.* sed non reperiri in Conc. Tribur. jam notarunt Ant. Aug. & Boetius Epon. *in præsenti.* Credo tamen Decretistas sententiam hujus textus, licet non per eadem verba, deprompsisse ex can. 27. ipsius Conc. Tribur. ubi ita Patres sanxerunt:" In Syn. Chalced. *c. 7.* statutum est, ut clerici, qui semel in " clero deputati sunt neque ad militiam, neque ad aliquam " veniant dignitatem mundanam. Et hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quominus redeant ad hoc, quod " propter Deum primitus elegere, anathematizari: nos autem " eandem sequentes canonicam auctoritatem statuimus, ut clericus ecclesiastice nutritus in Ecclesia coram populo, vel " cantans, si postmodum relicto clericatus habitu a castris " Dominicis, quibus adscriptus est, profugus, & apostata elabitur, & ad sæculum regreditur, ab Episcopo canonice " coerceatur, ut ad sinum matris Ecclesiæ revertatur. Quod " si in hac indisciplinatione perdurat, ut comam nutriat, " constringatur, ut iterum detondeatur, & postea nec uxorem " accipiat, nec sacrum ordinem attingat. Si vero huic hujus " S. Concilii reluctaverit definitioni, secundum præstitutam " Chalced. Concilii constitutionem anathematizatur. S. Isidorus tales hippocentauris dicit esse similes, qui nec equi, " nec homines, atque quasi bruta animalia, libertate, ac desiderio suo feruntur." Unde hujus textus magna est difficultas, tum ob ejus litteræ corruptionem, tum ob sententiam, quæ congruum sensum recipere non valet.

2 b *Sine gradu.*) Sacro interpretantur Glossa, & communiter Doctores hic, quos sequuntur Covar. *in c. 9. de test. n. 4.* Boetius Epon. *in præsenti*; ita ut minoribus ordinibus initiati, qui sine gradu sacro sunt, possint tonsuram dimittere, & uxorem ducere, juxta ea, quæ dabimus *in c. 1. de cleric. conjug.* constituti vero in gradu sacro nequeunt ad nuptias tranire, quia in gradu sacro sunt. Sed licet vera sit, & catholica hæc doctrina, vereor tamen, ne aliena sit a disciplina ecclesiastica sæculi Conc. Tribur. & a supra relato in illis verbis, *Legens, vel cantans*; ubi clericis in minoribus gradibus constitutis jus connubii denegatur. Facit etiam quominus placeat prædicta communis sententia, quod olim clerici tantum lectores in gradu dicebantur esse, ut in legibus Alemau. *tit. 16.* " ibi: " Si autem clericus, qui in gradu Ecclesiæ publice lectionem recitat, vel graduale, vel alleluja coram Episcopo in publico cantaverit, aliquam injuriam passus fuerit, sicut superius diximus, componatur." *Et l. 7. c. 309.* ibi: " Clerici cujuslibet gradus, in quibuscumque locis ordinati fuerint ministri, ad eadem loca pertineant." Unde existimo Patres in præsenti tantum agere de clerico primæ tonsuræ, licet sine gradu, ut probavi *in c. cum contingat, de ætate, & qualit.* & illi tantum permittunt Patres uxorem ductam retinere, quia in gradu non erat; si autem in gradu esset a parentibus Ecclesiæ, vel monasterio oblatus, & in eo gradu cœpisset legere, aut cantare, tunc illi non licebat uxorem retinere, *d. can. 27. Conc. Tribur.* non quia gradus ille Lectoris, vel Cantoris impediret, aut irritaret matrimonium a clericis in minoribus gradibus constitutis contractum, sed propter oblationem factam a parentibus Ecclesiæ, aut monasterio; talis enim oblatio illis prioribus Ecclesiæ sæculis filios vere constituebat clericos, aut efficiebat monachos, ut latius dicemus *in c. cum simus, de reg.* & ita nullo modo accipias textum hunc generaliter de omnibus clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed de clericis in eis gradibus inservientibus virtute oblationis paternæ, qui uxorem ducere non poterant, *ex d. canon. 27.*

c *Monasterio.*) Juxta adducenda *in d. c. cum simus*, ex cujus commentario, & commentario text. *in c. 1. de cler. conjug.* præsens petendum est.

3 d *Iterum tondeatur.*) Mirantur non immerito multi, cur clericus conjugatus hic jubeatur iterum tonderi, cum *in c. Joannes, de cleric. conjug. c. unic. eod. tit. in 6.* conjugatis potius tonsura prohiberi videatur. Boet. Epon. in præsenti textum hunc accipit eo casu, quo clericus conjugatus beneficium retinet, & stipendiis Ecclesiæ fruitur, ut *in c. unic. de cleric. conjug. in 6. c. unic. de bigamis, eodem libro.* Sed temporum series interpretationem hanc non admittit; quare facilius textus hic accipitur, si de prædictis oblatis textum exponamus; illi enim cum virtute oblationis veri clerici constituerentur, ideo si de facto contraxerint matrimonium, debent separari, & iterum tonderi, ut sic restituantur pristino gradui.

CA-

CAPUT VII.

a Alexander III. *Cantuariensi Archiep.*

CLericus *b Et infra*: Clerici, qui comam nutriunt, & barbam, etiam inviti a suis *c* Archidiaconis tondeantur.

NOTÆ.

a *Lexand. III.*) Ita legitur *in 1. collect. sub tit. ne clerici vel monachi, c. 6. & in cleric. eod. tit. in hac collect.* & post Conc. Later. *p. 27. c.4.* Sed constat textum hunc prout jacet in his locis, esse compositum ex diversis Conciliorum canonibus; verba autem, quæ hic referuntur, extant in Conc. Agathensi celebrato anno 430. *can.* 20. & referuntur a Gratiano *in c. clerici, qui comam, 23. dist. & in c. Caroli, l.7. c. 265.* ibi: " Simili modo decretum est, ut clerici, qui comam „ nutriunt, ab Archidiacono, etiamsi noluerint, inviti ton„ deantur, „ In præsenti tamen Raymundus adjecit verba: *Et barbam*; ut cohærentia præcedentibus canonibus, quæ non extant in ipso Concilio Agathensi.

b *Et infra,*) Integra clausula reperitur *in c. clerici 6.* infra, *ne clerici, vel monachi*, in prima collectione.

c *Archidiaconi.*) Qui juxta consuetudines Galliæ, & aliarum provinciarum jurisdictionem exercent, ut probavi *in c.5. de offic. Archid.* non tamen hæc verba absolute, & indistincte accipit Hallierius *de Hierarch. eccl. l.4. sect.2. fol.* 864. ita ut presbyteri etiam comprehendantur, sed tantum clerici Diaconis inferiores: qui perdocto viro, ut non consentiam, movet quod Archidiaconis etiam correctio presbyterorum olim competebat, Conc. Altissiod. *can.* 20. ibi: " Quod si Presbyter „ (quod nefas est dicere) aut Diaconus, aut Subdiaconus „ post acceptam benedictionem infantes procreaverit, aut a„ dulterium commiserit, & Archipresbyter hoc Episcopo, aut „ Archidiacono non intimaverit, integro anno non communi„ cet. „ Probavi *in c. 2. & 5. de offic. Archidiaconi.* Unde præsenti constitutione, tam clerici in minoribus, quam in majoribus gradibus constituti comprehenduntur.

CAPUT VIII.

Idem *in Concilio a Later.*

MOnasteria Sanctimonialium si quisquam clericus sine manifesta, & rationabili causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur, & si non destiterit, ab officio Ecclesiastico reddatur immunis: si laici, excommunicationi subdantur, & a cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ.

a *Later.*) Cap. 11. ubi habentur verba in præsenti compilata; sed integrum canonem referam, ut agnoscamus, quæ immutata, vel addita sint a Raymundo, qui textum hunc transcripsit ex 1. collectione, ubi *sub hoc tit. cap.* 8. reperitur: in dicto autem canone Concilii ita legitur: „ Clerici in sacris Ordinibus constituti, qui mulierculas suas in domibus suis incontinentiæ nota tenuerint, ut abjiciant eas; & continenter vivant, aut ab officio, & beneficio Ecclesiastico fiant alieni. Quicumque in incontinentia illa, quæ contra naturam est propter quam venit ira Dei in filios diffidentiæ, & quinque civitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, ejiciantur a Clero, vel ad pœnitentiam agendam in monasteriis detrudantur; si laici, excommunicationi subdantur, & a cœtu fidelium fiant prorsus alieni. Monasteria præterea sanctimonialium si quisquam clericus sine manifesta, & necessaria causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur; & si non destiterit, a beneficio Ecclesiastico reddatur immunis." Unde apparet in ipso Concilio actum non fuisse de laicis monasteria sanctimonialium ingredientibus: compilatores autem primæ, & hujus sextæ collectionis, quæ de laicis incontinentibus cum masculis Patres statuerant, & reperiuntur *in c. cler. de excess. Prælat.* ad ingredientes monasteria porrexerunt, & transmutarunt verba illa: *Si laici, excommunicationi subdantur, & a cœtu fidelium fiant penitus alieni.* Deinde cum in Concilio tantum pœna privationis beneficii statuta esset adversus clericos monasteria frequenter ingredientes, compilatores pro illa pœna depositionem ab officio reposuere: tandem pro illis verbis, *Manifesta causa*; transcripserunt, *Rationabili causa.* De hoc Conc. Later. & ejus historia aliqua retuli *in c. 7. de elect.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: „ Clerici frequenter adeuntes monasteria Sanctimonialium, si moniti non desistant, deponuntur " Probant eam *textus in c. ad reatum* 33. *dist. c. cleri* 32. *and. dist. cap. definimus* 18. *quæst. 2. Conc. Hispan. 2. can. 2. cap. periculoso de statu regul. lib. 6. Concil. Tolet. 4.* can. 6. *Tarracon.* can. 1. *Epaunens.* can. 38. *Arelat. sub Carolo* can. 7. *Matiscon.* c. 2. " Nullus Episcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus, vel quicumque Sacellarius in monasteriis puellarum, nisi probatæ vitæ, & ætatis provectæ, propter utilitatem, aut pro quacumque reparatione monasterii, in quacumque earum necessitate habitare, aut secretas collocutiones habere præsumat." *Cabilonense sub Carolo* can. 55. *ibi:* " Abbatissa cum viris clericis, sive laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid cum masculis clericis, sive laicis de rebus necessariis peragere debet, a prima hora usque ad vesperam peragat. „ *Et* can. 56. & 60. *ibi:* Non debere presbyteros amplius in monasterio puellarum immorari, nisi donec Missarum solemnia, aut aliquid ibi de Dei servitio, & suo monasterio expleant. „ *Et* can. 63. " Nullus vasSus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, nec laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur. „ *Turon. sub Carolo* can. 29. " Ne Presbyteri, Diaconi, cæterique clerici intrent puellarum monasteria, nisi tempore quo Missarum solemnia celebranda sunt, vel alia quælibet ecclesiastica officia peragenda; quibus peractis, statim egrediantur, neque ibi postea aliquam moram faciant. *Mogunt.* „ *can.* 26. " Presbyteris per monasteria puellarum opportuno tempore liceat Missarum solemnia celebrare, & iterum ad proprias Ecclesias redire. „ *Conc. Herbipolense tempore Honorii IV. Forojulicnse sub Hadriano can.* 13. " Ut monasteria puellarum, quæ sub disciplinæ regula degunt, obstrictius munitis claustris nulli pateant aditui virorum: sed neque presbyteri, neque Diaconi, vel quilibet de Clero, vel etiam Archimandrita, quasi visitationis, vel prædicationis causa, sine permissu Episcopi civitatis sibi licentiam tribuat ineundi. „ Trid. *sess. 25. de Regul. c.5.* Pius V. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis*. Greg. XIII. & Paulus V. in constitutione, quæ incipit, *Monialium statui*. Illustrant ultra congestos in præsenti Barb. *de jure Eccl. l.1. c.44.* Sanch. *l.6. summæ, disp. 16.* Ant. Aug. *in epit. jur. l.9. tit.19. & 22.* Petrus Gregorius *de republica l.23. c.29. n.2.* Scortia *in selekt. ep.92. theorem.227.* Tamb. *de jur. Abbat. t. 2. disp. 14. q.10. & de jure Abbatiss. disp.25. q.1.* Suar. *de censur. disp.22. sect.1.* Bruno Chassaing. *de privil. Regul. tr.4. c.16. propos.* 11. Gibal. *in synop. censur. verbo Clausura, & de clausura reg. c.1. §.3.* Acunna *in c. reformandum 81. dist.* Filesacus *in c.17. de off. ord.* Boetius Epon. & Cujacius in præsenti, Diana *p.11. tr.8. res.25.* Hieronymus Garzia *t.2. polit. regul. tr.13. diffic.1. dub.3. punct.2.* Aravio *tr. 3. q. 27. mor.* D. Joannes Colme nero Complut. Professor *in repet. ad hunc textum*, Theophilus *t. 12. de frequent. mulier. fol.* 288. Franc. Florens in præsenti.

3 Impugnatur prædicta assertio.

Sed adversus hanc assertionem sic argumentor: Non solum licet clericis, & monachis sanctimonialium monasteria frequenter adire, verum & cum eis simul cohabitare: unde monasteria duplicia primis Ecclesiæ sæculis erant, in quibus simul monachi; & sanctimoniales habitabant, & ad psallendum in eodem choro conveniebant. Synodus Rom. sub Innoc. II. *can.*27. refert Amb. Morales *l.*14. *hist. Hisp. c.7.* & nullibi reperiri virorum monasteria, quin simul essent puellarum, Yepes *in Chron. D. Benedicti, cent.5. an. Christi* 943. in quibus monasteriis duplicibus duplex regiminis forma erat; aliquando enim feminæ viris, aliquando contra viri feminis erant subjecti; sancta enim Hildegardis cum aliis sociis in Monte S. Disibodi, ubi erat monachorum cœnobium, Abbati subfuerunt; econtra vero in Ordine Fontis Ebraldi, viri religiosi æque, ac moniales Abbatissæ fuberant, ut ex Baronio, & Mireo refert Eftenus *l.1. disquis. monast. tr.1. disquis. 5.* & in nostra Hispania Monachos alicubi cum monialibus degentes Abbatissæ subjectos fuisse, refert Yepes ubi supra, *an.*537. & in antiqua charta monasterii S. Juliani de Pedernales, quod erat sanctimonialium, hæc habentur verba: „ *Hostia Abbatissa regente ibidem monachorum catervam, &c.*" Et Heraclides *in Paradiso, c.*29. scribit se Romæ novisse *Asellam Christi virginem, multorum curam illic gerentem, ubi viros licet cum conjugibus suis vidi, monachorum eo tempore vitas, & instituta ducentes.* Ergo licet clericis, & monachis monialium monasteria adire. Augetur hæc difficultas ex eo: nam ingressus in monasteria puellarum non est prohibitus illis, qui castitatis propositum servant, & religiosæ conversationis sunt. Conc. Epaun. *can.*38. ibi: " Monasteria puellarum nonnisi probatæ vitæ, & ætatis provectæ, ad quascumque earum necessitates, vel ministrationes, laici permittantur intrare." Conc. Arelat. sub Carolo *can.7.* & ex eis Martinus Bracharensis in sua collectione, *can.* 32. ita ait: " Religiosis feminis laicorum alienorum familiaritatem, & consortium prohibemus, eorum videlicet, qui „ nec Dei timorem subjecti, nec continentiæ retinent disciplinam. „ Sed clerici, & rectæ conversationis sunt, & castitatis propositum servare promiserunt. Igitur illis non debet sub depositionis pœna prohiberi aditus ad monasteria sanctimonialium.

4 De clausura monialium.

Quia difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod licet clausura monialium, tam quoad egressum ipsarum, quam quoad ingressum aliorum intra monasteria, non sit a jure divino statuta, ut probant Gibalinus *de clausur. c.1. §.1.* Hieronymus Garcia ubi proxime; fuit tamen indicta ab Ecclesia jam illis primis temporibus, Cæsarius in sua regula, *n.*36. quam a Baronio desideratam ex Bollando refert Gibalinus in hæc verba: „ Ante omnia, ac propter custodiendam famam vestram, in secreta parte monasterii, & in oratoriis, exceptis Episcopis, Provisore, & Presbytero, Diacono, & Subdiacono, & uno, vel duobus Lectoribus, quos ætas, & vita commendat, qui aliquotiens Missas facere debeant, nullus introeat. Cum vero, aut tecta retractanda sunt, aut ostia, vel fenestræ sunt componendæ, aut aliquid hujusmodi reparandum, artifices tantum, & servi ad operandum, si necessitas exegerit, cum Provisore introeant; sed nec ipsi sine scientia, aut permissione Matris: ipse vero Provisor in interiorem partem, nisi propter utilitatibus, quas supra comprehendimus, numquam introeat, & numquam, aut difficile sine Abbatissa, aut alia honestissima tecte, ut sanctæ sorores secretum ullum, sicut decet, & expedit, habeant." Eadem paucioribus verbis sua definitione comprehendit Concil. Epaun. *c.*38. Monasteria puellarum „ nonnisi probatæ vitæ, & provectæ ætatis, ad quascumque „ earum necessitates, & ministrationes laicis permittatur intrare. Ad faciendas vero Missas, qui ingressi fuerint, sta„ tim exacto ministerio regredi festinabunt. Alias autem, nec „ clericus, nec monachus juvenis ullum ad puellarum congre„ gationem habebit accessum, nisi aut paterna, aut germana „ consuetudo probetur admittere." Quam eamdem sanctionem iisdem plane verbis annotavit Conc. Arel. 4. *c.7.* sub Leone III. & Magno Carolo coactum: ipseque Leo in Capitularibus a se editis, & relatis *c.1. Conc. Gallican.* anno Christi 804. idem sancivit, nempe." Ut nullus in monasteria puel„ larum, aut ancillarum Dei intrare præsumat, nec Pres„ byter, nec Diaconus, vel clericus, aut laicus, nisi tantum „ presbyter ad Missam celebrandam tempore opportuno in„ grediatur, salva necessitate monasterii secundum canonicam „ institutionem, & juxta quod Episcopus ipsius parochiæ ibi„ dem ordinaverit: Presbyter autem Missa celebrata, statim „ exeat." Similia habent Conc. Taron. 3. eodem imperante, uti superius monuimus, Carolo, *c.*29. & Concilium Cabilon. *superius cit. c.*61. illius enim temporibus in monasteriis Ecclesiæ erant intra claustra, nec fores patebant, dicebanturque oratoria, D. Greg. *l. 1. ep.* 54. ibi: " Festivitatibus sanctorum de„ siderabiliter insistentes; præsentis præceptionis nostræ pagi„ nam ad experientiam tuam necesse duximus dirigendam, in„ dicantes ei oratorium B. M. quod nuper in cella fratrum „ ædificatum est, ubi Marianus Abbas præesse cognoscetur." Inde oratorium pro monasterio usurpatur *in c. monasterium, 16. q. 7.* ubi Glossa monasterium interpretatur Ecclesiam. Hujus acceptionis ratio ea videtur, quod sacella monasteriorum, orationi dumtaxat, & sacrificiis destinarentur. Unde ajunt D. Augustinus *ep.*121. in oratorio præter orandi, & psallendi cultum penitus nihil agatur; & D. Benedictus *sua regula c.* 52. *Oratorium id sit, quod dicitur, nec ibi aliud quidquam condatur.* Facit caput *oratorium, de consecr. dist.2.* Unde supra relatis canonibus presbyteris, & clericis ad Missarum solemnia, & divina officia celebranda monasteria puellarum ingredi permittitur; & finitis divinis officiis, exire jubentur; ut quid enim ista facultas ingrediendi monasteria ad Missas celebrandas, si oratorium, vel ecclesia extra monasterium erat? Hodie tamen, & jam pluribus ab hinc sæculis sanctimoniales habent Ecclesiam exteriorem patentem omnibus: illæ vero interiorem chorum, in quo ipsæ canunt, & Missarum solemnia, quæ in exteriori Ecclesiæ sunt, audiunt, ut necesse non sit presbyterum ea de causa monasterium ingredi.

5 Ex causa necessitatis licet ingredi.

Urgente tamen necessitate reparationis ipsius monasterii, vel similis operationis, permittebatur ingressus, tam clericis, quam laicis; Conc. Gabil. *can.*63. ibi: " Nullus vassus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, vel laicus claustra „ ancillarum Dei ingrediatur, nisi forte quando necessitas o„ perandi, „ ubi vassus accipitur pro fidelis, qui servitium exhibet beneficiario, sed certa fide obstrictus, ut in legibus Alem. *tit.6. c.4.* ibi: *Qualiscumque persona sit, aut vassus Ducis, aut Comitis.* Et *tit.79. c.3. Et Dominus eius duodecim vassos intra domum habeat.* Legibus Bajoar. *tit. 15. c. 2.* ibi: *Sive Regis vassus, sive Ducis, l.2. c. Caroli, c.14.* ibi: *Vassi, & vassali nobis famulantes.* In veteribus formulis editis a Bignonio *l.2. ad Marculphum, c.17.* Vossius *de vitiis serm. l. 3. c.55.* In Concilio etiam Matiscon. 1. *can.2.* cautum fuit, ut nulli Episcopo, Presbytero, Diacono, vel clerico, aut sæculari in monasterio puellarum habitare liceat, nisi sit probatæ vitæ, & ætatis provectæ, & utilitas, aut reparatio monasterii postularet; præcipueque illis prohibetur ingredi intra salutatorium: ubi per salutatorium accipitur, quod in aliis canonibus dicitur secretarium, id est locus, ex quo quis celebrat, progreditur. D. Gregorius *l.4. ep.*54. ubi agens de pallio, ait: " Quo non „ aliter te uti memineris, nisi in propriæ tuæ civitatis, di„ missis jam filiis, Ecclesia, procedens a salutatorio ad sacra „ Missarum solemnia celebranda; peractis vero Missis idem „ in salutatorio rursum curabis deponere. „ *Greg. Turon. l. 2. hist. c.21.* ibi: „ Cum in eo, quod modo salutatorium dici„ tur, mansio erat, atque ad gratias Deo agendas, & tempore nocturno reddendas consurgebat." *Cæsarius in cap. Reguls*, ibi: „ Quæcumque ad conversionem venerit, ei in sa„ lutatorio regula frequentius relegatur." Salutatorium ergo erat locus intra cellam monasterii, sed immediatum oratorio, ut late probat Gibalinus *de clausura, disquisit. 1. c. 1. §. 3. &c.*

2. §. 2. & §. 15. *per totum*; causas tamen ob quas hæ ingredi liceat sanctimonialium monasteria, & quis licentiam ingrediendi hujusmodi in casibus dare possit, latius prosequuntur Gibalinus *dict. disquisit. 1. fere per totum*, Tambarinus, & Garcia ubi proxime, Novarinus *l. 2.*

6 Etiam prohibetur accessus.

Non solum ingressus intra monasteria Sanctimonialium Presbyteris, Clericis, & laicis prohibitus est, tam jure veteri Pontificio, quam novo; veram & frequens accessus ad monasteria sine justa, & rationabili causa, tantum gratia videndi, aut colloquendi cum ipsis Sanctimonialibus. Concilii Matiscon. *1. can.2.* secreta colloquia cum Sanctimonialibus, Presbyteris, & Clericis, licet in salutatorio, aut oratorio haberentur, prohibuerant Patres, & in Concil. Turon. 3. *can.* 29. ibi: *Inportune frequentare cupientibus omnis aditus præcludatur.* Et maxime clericis, ac monachis talis accessus prohibetur in Concil. Paris. *6. c.*29. an. 829. celebrato, ubi addunt Patres, eos obtendere solere, se non ob aliud illuc accedere, nisi aut propinquitatis, aut familiaritatis causa; quem prætextum damnarunt etiam Patres Concilii Nicæni 2. *can.*20. & in Concil. Tarracon. 1. supra relato, jubetur monachum, qui familiariter cum propinquas suæ curæ commissa conversaretur, includi in cella monasterii pœnitentiæ lamentis impune, & aqua vitam ex Abbatis imperio sustentare. Et quia familiaris, ac frequens accessus plerumque obtendebatur prætextu sepulturæ, nimirum sepulchri alicujus cognati intra monasterium videndi, prætextum illum rejecit Imperator Justinianus in novella 133. quæ extat *l. 4. Basilic. tit. 1. c. 15.* & illustrat Balsamon *in can. 48. Synodi 6. Trull.* Statuit ergo Justinianus, ne virorum cadavera inferantur intra monasteria mulierum, nec feminarum cadavera intra virorum monasteria sepulturæ mandentur, ne pietatis, & sanctitatis prætextu fiant inhonestæ, & indecoræ congressiones. Etiam ad prætextum pietatis pertinebat communitas ejusdem chori, quæ alicubi erat in usu quare Innoc. II. in Synodo Romana ita statuit: „ Prohibemus, ne Sanctimoniales simul cum Canonicis, sive Monachis in Ecclesia in uno choro conveniant ad psallendum." Et quia prætexta alendi ipsas Sanctimoniales frequens accessus ad eas dabatur, ideo in Concil. Carthag. 4. *can.* 102. ita cautum fuit: „ Ad reatum Episcopi pertinet, vel Presbyteri, qui Parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis causa, adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subjiciantur." „ Tandem obtendebatur frequens hic accessus ob gubernationem monasteriorum, sive quoad rerum temporalium administrationem, sive quoad vita regularis inditionem: quare ne hujus necessitatis, seu pietatis causa talis familiaritas obreperet, Conc. Hispalense 1. *can.* 11. rejecit curam illam in monachos, his verbis: „ Monasteria in provincia Batica monachorum administratione, ac præsidio gubernentur; tunc enim salubria Christo dicatis virginibus providemus, quando eis PP. spirituales legimus, quorum ipsæ possint gubernaculis teri; constituentes, ut unus monachorum probatissimus eligatur, cujus curæ sit prædiis earum rusticis, vel urbanis intendere, fabricas exstruere, & si quid aliud est ad necessitatem monasterii providere; ut Christi famulæ pro animæ suæ utilitate tantum solicitæ, solis divinis cultibus vivant, operibusque suis inserviant." Addunt vestes fuppeditandas esse a virginibus iis, a quibus tuitionem expectant. Ut vero occurrerent familiaritati, quæ ex administratione ejusmodi nasci potuisset, caveant ut monachi ab earum familiaritate remoti, nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiarius permissum. Facit P. Abælardus *ep.8.* ibi: " Monachos, & eo„ rum conversos more Apostolorum, & Diaconorum, in iis, „ quæ ad exteriorem pertinent curam, monasteriis femina„ rum providere, quibus maxime propter Missas necessarii „ sunt monachi: propter opera vero converfi."

7 Quando, & quomodo, accessus permittatur.

Sed quia aliquando justa causa aderat, ob quam accessus ad ipsas sanctimoniales liceret, statutum fuit, ut presbyteri cum licentia Episcopi, & Præpositæ monasterii sanctimoniales alloquerentur: & quia hæc licentia abutebantur presbyteri ratione ordinis sacri; ideo D. Hieronymus eos increpat *ep.22. ad Eustochium*, his verbis: " Sunt alii (de mei ordinis homi„ nibus loquor) qui ideo Presbyterium, & Diaconatum amp„ biunt, ut mulieres liceatius videant. „ Et ut fe gratiores puellis exhiberent, magna cura fe ornasse idem Sanctus profitetur illis verbis: „ Omnibus cura de vestibus, si bene olenat, si pes laxa pelle non folleat, crines calo strigati rotantur, digiti de annulis radiant; & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summa vestigia. Tales cum videas, sponso magis existimato, quam clericos. Quidam in hoc omne studium, vitamque poluerunt, ut matronarum nomina, domos, morefque cognoscant." „ Desiderabatur ergo licentia proprii Episcopi: Synodus Carthag. *c.* 41. " Clerici, „ vel qui sunt continentes (hoc est monachi, interprete Bal„ samone) ad viduas, vel virgines non ingrediantur, nisi ex „ permissione, & consensu proprii Episcopi, vel Presbyte„ rorum. Porro hoc quoque non soli faciant, sed cum conclc„ ricis, vel cum eis, cum quibus Episcopus, vel Presbyteri „ soli habent aditum ad ejusmodi mulieres, vel ubi adsunt „ clerici, vel aliqui bonæ existimationis Christiani. „ Quod & aliis canonibus, & juri Justinianeo consentaneum esse novit Balsamon *in scholiis*. Etiam Præpositæ licentia desiderabatur. Synodus Nicæna 2. *can.* 22. ibi: „ Si contigerit aliquem propinquam suam videre, & voluerit monachus in præsentia Abbatissæ huic confabulari, per modica, & compendiosa verba, & in brevi ab ea discedat." „ Etiam debebat hujusmodi colloquutio fieri in præsentia aliarum sororum. Conc. Hispa-

2. *can.*

3. *can.* 11. ibi: " Non liceat Abbati, vel ei, qui præficitur, „ extra eam, quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, „ quod ad institutionem morum non pertineat. Ad hæc, ne „ quidem cum ea, quæ præest, loqui liceat, sed sub testimo- „ nio duarum, aut trium sororum, ita, ut rara sit accessio, & „ brevis omnino colloquutio.„ Conc. Cabil. 2. *can.* 55. *& seqq.* Conc. Paris. 6. *can.* 26. Locus etiam colloquiis destinatus debet esse publicus. Conc. Cabil. 2. *can.* 61. Aquisgr. 2. *p.* 3. *c.* 14. Etiam hora competens esse debebat, ut statuitur in dicto Conc. Cabil. 2. *can.* 55. nempe a prima hora ad vespertinam; a vespera vero ad primam, nonnisi propter magnam necessitatem, *can.* 56. ipsius Concilii; & tunc se prius signo crucis muniebant. Conc. Aquisgr. *can.* 6. ibi: " Si quando cum sæcularibus ad col- „ loquendum fueris evocata, prius arma frontem tropheo cru- „ cis, vexillo Christi comitari dignetur.„ Sed quia hæc recta Ecclesiæ disciplina negligebatur, tanquam contraria consuetudine abolita, Alexander III. in Conc. Later. *can.* 11. in præsenti relato, eam suscitavit novis, & gravissimis adjectis pœnis, inhibendo frequentem accessum ad monasteria sanctimonialium. Eamdem constitutionem firmarunt Bonifacius VIII. *in c. periculoso*, Patres Concilii Trid. ubi supra, & innovarunt S. Pius V. & Gregorius XIII. suis constitutionibus supracitatis; quare Romæ, in aliisque Italiæ partibus gravissimis afficiuntur pœnis frequenter accedentes ad puellarum monasteria, quæ utinam in nostris provinciis in praxi esset.

Tradetur ratio decidendi.

Magna niti ratione Alexandrum III. in præsenti, & ceteros Ecclesiæ Patres prohibendo ingressum, & accessum ad claustra monialium, quis neget? Triplicem hujus prohibitionis rationem præbet Bonifacius VIII. in *d. c. periculoso*. Primam his verbis: " Periculoso, & detestabili quarumdam monialium sta- „ tui, quæ honestatis laxatis habenis, & monachali modestia, „ sexusque verecundia imprudenter abjectis, extra sua mona- „ steria nonunquam per habitacula personarum sæcularium di- „ scurrunt. „ Quod periculum violandæ castitatis præ oculis habuerunt, qui virginum, imo & aliarum feminarum familiaritatem cum viris, præsertim clericis, tam graviter damnarunt. Tertullianus *l. de velandis virginibus*, ibi: *Tam sancti viri esse suffundi, si virginem viderit, quam sancta virginis, si a viro visa est.* Rationem reddit Sanctus Leander *lib. de instit. virginum*, his verbis: *Dispar sexus in unum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascetur.* Quam rationem fuse illustrabimus titulo sequenti. Secundam rationem petit Bonifacius ex piorum offensione, atque infamia, quæ toti religioni creatur, illis verbis: *in religionis opprobrium, & scandalum plurimorum.* Quam etiam assignarunt Patres Synodi Nicænæ 2. *can.* 18. & 20. S. Pius V. *in dicta constit.* ibi: *Decoris periculo, & scandalo plenam rem esse, ne regulari observantia vehementer adversari.* Quam rationem illustrant Gibalinus *disquis. monast. disquis.* 1. *c.* 1. §. 5. Serlogus *t.* 3. *in Cantic. vestig.* 30. *sect. unic.* Tertiam tandem rationem affert Bonifacius in illis verbis: " Moniales a publicis, & mun- „ danis aspectibus separatæ omnino servire Deo valeant. „ Consentiunt Gregorius XIII. in Bulla, quæ incipit: *Ubi gratiæ*: ibi: " Proinde sanctimonialium quieti, & tranquillitati „ consulere, ac omnia, quæ illas a spiritualium rerum cogi- „ tatione, & exercitio avocant, impedimenta tollere, pericu- „ laque, & scandala ab eis removere cupientes. „ Paulus V. in sua Constit. edita anno 1612. ibi: " Ad ea removenda, quæ „ religiosam earum quietem, & regularem observantiam per- „ turbare dignoscuntur, curam nostram libenter intendimus. „ Quam rationem illustrat Gibalinus *d.* §. 5. *n. finali*. Recte ergo Alexander III. ut veterem hanc Ecclesiæ disciplinam jam obsoletam suscitaret, sub gravi depositionis pœna prohibuit omnibus presbyteris, & clericis, ne sine justa, & necessaria causa monasteria sanctimonialium adirent, ne per accessus indebitos nulla ex causa factos clerici ineant familiaritates, quæ in aliquod abruptum eos pertrahant, ut monstrarum est exemplo Sabiniani apud D. Hieronymum, & clerici Hispani apud Grillandum *l. de foreileg. q.* 17.

Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expressa; nam licet illis pri- mis Ecclesiæ sæculis non solum monasteria essent duplicia, ubi simul habitabant monachi, & moniales; verum & virgines devotæ cum presbyteris intra proprias ædes degerent, quia devotio, ac virtus illius sæculi nihil sævi criminis suspicari sinebant; tamen frigescente devotione illa (ut notavi *in can.* 27. *Conc. Illib.*) prohibitum fuit, ne deinceps monasteria duplicia virorum, & feminarum erigerentur. Synodus Nicæna 2. *can.* 20. Conc. Hitpal. 2. *can.* 11. ibi: *Propter insidias diaboli, aut propter obloquutiones Hominum.* Conc. Agath. *can.* 38. Synodus 7. *can.* 29. *l.* 44 *C. de sacrosanct. Eccl.* notarunt Balsamon *in d. can.* 20. *Conc. Nicæn.* Cujacius *in novell.* 122. *c.* 54. Bosquetus *in notis ad Innoc. l.* 3. *regest.* 15. *ep.* 80. Gibalinus *de clausur. disquis.* 1. *c.* 9. §. 1. Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licet illis prioribus sæculis viris probis, & sanctæ conversationis permitteretur accessus ad puellarum monasteria; tamen cum non facile agnosceretur, quis esset probæ vitæ, magnaque virtute polleret, & castitatis votum servaret, ideo Ecclesiæ Patres omnibus, tam clericis, quam monachis ingressum, & accessum ad monasteria puellarum indistincte prohibuerunt.

Exponitur Conc. Tol. 6. can. 9.

Ex supra traditis exponendus est difficilis text. *in can.* 9. *Conc. Tolet.* 1. in illis verbis: *Nulla professa, vel vidua, absente Episcopo, vel Presbytero in domo sua antiphonas cum confessore, vel servo suo faciat; lucernarium vero nisi in Ecclesia non legatur; aut si legatur, in villa presente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono legatur.* Ex quibus verbis aperte constat, Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum posse simul cum sanctimonialibus horas canonicas recitare intra domum, vel Ecclesiam. Igitur & eorum monasteria frequenter adire, cum eisque conversari. Sed antequam huic difficultati satisfaciam, exponere necessarium duxi, quid per antiphonas, confessorem, & lucernarium PP. ibi intelligant. Et quidem antiphona componitur ex duabus illis dictionibus Græcis, *αντι*, & *φωνη*, idest, vox contra vocem; proinde antiphona dicta fuit alterna, & reciproca cantatio, cum vicissim, vel psalmi choris alternis psallerentur, vel antiphonæ, quæ versiculis tunc temporis constabant, alternatim concinerentur, ut explicat D. Isidorus *l.* 6. *originum*, *c.* 19. illis verbis: *Antiphona*, inquit, *ex Græco interpretatur vox reciproca; duobus scilicet choris alternatim psallentibus, ordine commutato, sive de uno ad unum.* Quod genus psallendi Græci reperisse dicuntur: responsorios Itali tradiderunt; quod carmen inde responsorios cantus vocant, quod alio desistente, id alter respondeat. Inter responsorios autem, & antiphonas hoc differt, quod in responsoriis unus versum dicit; in antiphonis autem versus alternant chori: quem canendi morem in Ecclesiis Antiochena, Mediolanensi, & Hispana usitatum illustrat Hallierius *l.* 3. *hierarch. sectio* 2. §. 4. & dicemus *in c.* 1. *de celebr. Miss.* Circa confessorem, omissis variis acceptionibus, quas tradunt Gibalinus *de clausura disquis.* 1. *c.* 9. §. 1. Mendoza *l.* 2. *Conc. Iliber. c.* 52. ubi nonnulla notavi, in præsenti confessor accipitur pro cantore, seu psalmista, qui in inferiori clericorum gradu erat. Concilio Carthag. 4. *can.* 11. Divus Clemens *l.* 8. *constitut. c.* 10. Divus Isidorus *l.* 2. *de officiis Ecclesiast. c.* 12. D. Hieronymus *epist.* 2. *ad Nepotianum*, ibi: *Si lector, si acolythus, si psaltes te sequitur, non ornentur vestæ.* Canon 26. & 43. Apost. Synodus Laod. *can.* 24. *ibi: Presbyterum, & Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis, usque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel hostiarios, vel exorcistarum ordinis, cauponas ingredi non oportet.* Qui cantores confessores dicebantur; nam ubi *l.* 8. *constit. Apost. c.* 10. in orationibus, quæ fiunt pro fidelibus, dicitur: *Oremus quoque pro lectoribus, cantoribus, virginibus, viduis, & orphanis*; in libro Sacram. D. Gregorii, *feria* 4. *post Palmas*, legitur: *Lectoribus, hostiariis, confessariis, virginibus, viduis, & pro omni populo sancto Dei.* Estque trita ratio hujus acceptionis; confiteri enim ex usu sacro significat gratias agere, & Deum laudare. *Ps.* 8. *vers.* 18. ibi: *Confitebor Domino secundum justitiam ejus, & psallam nomini Domini altissimi.* Amalarius *l.* 3. *de offic. Eccles. c.* 3. de choro cantorum agens ait: *Porro cantores, laudatores Dei, & ad laudem ceteros excitantes.* Et probat id ipse Amalarius ex eo, quod in sacra Pagina hæc verba, *confitemini Domino*, cantoribus imputantur: notavit Hugo Menardus *in notis ad Sacram. Divi Gregorii, fol.* 61. de quibus confessoribus agitur in eodem Concilio Tolet. 6. *can.* ibi, " Nisi ea fit hone- „ storum, seniorum, aut viduarum frequentia, ubi honeste „ confessor quilibet cum plurimorum testimonio testium con- „ vivio interesse possit; cum lectoribus autem in ipsorum do- „ mibus non admittendas, aut videadas. „ Confessor igitur hoc can. 9. cantor est, qui professas, vel viduas continentes invisebat prætexta canendi, & docendi ordinem, & modum recitandi divinum officium. Superest, ut quid per lucernarium in eo textu accipiatur, exponamus; & constat lucernarium ab antiquis vocari vespertinum orandi modum ad vesperas pertinentem. Cassianus *l.* 3. *instit. c.* 3. ubi dum refert horas canonicas, ait: " Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur; quod tempus designat matutinam nostram „ solemnitatem; deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, „ ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur.„ Itaque dicebatur, quia accensis lucernis hora illa recitabatur. D. Hieronymus *ep.* 8. *c.* 5. ubi dum filiam in monasticis moribus instruit, ait: *Assuescat ad orationes, & psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie, quasi bellatricem Christi; accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum.* Lucernarium hoc ad partem priorem vesperarum spectabat, ut constat ex D. Isidoro *in regul. monach. c.* 6. ubi dum unicuique horæ canonicæ psalmorum numerum præscribit, ait: *In vespertinis autem officiis, primo lucernarium, deinde psalmi duo, vesperserius unus.* Facit textus *in can.* 2. *Conc. Innocent.* ibi: *Oportet igitur, ut sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum, prius dicitur vespertinum, quam somnum in diebus festis; ita & a nobis custodiatur in Ecclesiis nostris.* Hujus lucernalis horæ mentio fit in regulis monasticis, tam D. Augustini, quam D. Isidori, & aliorum, ut probant Franc. Hallierius *d. l.* 3. *de hierarch. sect.* 2. §. 4. *ad finem*, Bivar. *de veteri monac. l.* 4. *c.* 2. *fol.* 9. Loaysa *in d. can.* 9. *Conc. Tolet.* Gazæus *in notis ad Cassianum l.* 3. *de divinis, c.* 3. qui formam lucernarii, & recitandi modum referunt. Ratio autem quare lucernarium tantum præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, triplex assignatur ab Interpretibus. Primam petit Bivar. *ubi proxime, n.* 14. ex eo, quod in lucernario erunt propriæ, & peculiares orationes, quæ tantum recitari poterant ab Episcopo, Presbytero, vel Diacono, ut ex D. Basilio ipse probat; unde existimat *in d. can.* 9. *Conc. Tolet.* cautum fuisse, ne a quovis clerico lucernarium legeretur, sed tantum præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono. P. Gibalinus *de clausura disquis.* 1 *c.* 9. §. 1. *n.* 11. aliam rationem reddidit, videlicet, quod cum lucernales preces, & psalmi non nisi post solis occasum dicerentur, prohibuerunt Patres, ne intra domum cum confessore suo professa, vel vidua lucernarium dicerent, sed in Ecclesia, ad quam ne incomitatæ procederent, statuerunt ut cum Episcopo, Presbytero, vel Diacono accederent, ut ita omnis familiaritas cum lectore, aut cantore vitaretur, juxta canonem 6. ipsius Concilii. Tertia

tia ratio, & verior, ni fallor, traditur ab Aloysa *in notis ad eumdem canonem*, quam sequuntur, & illustrant Lantdmeter. *l.* 2. *de veteri monach. c.* 61. *in fine*, Hallierius *d. l.* 3. §. 4. supponunt enim perdocti viri, divina officia olim nonnisi præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono recitari consuevisse, juxta Conc. Tarrac. *can.* 7. ibi: *De diœcesanis Ecclesiis, vel Clero id placuit custodiri, ut Presbyteri, vel Diaconi, qui inibi constituti sunt, cum clericis septimanas observent, idest, ut Presbyter unam hebdomadam, qua expleta succedat ei Diaconus similiter; ea scilicet conditione servata, ut omnis clericus die Sabbato ad vesperas sit paratus, quo facilius die Dominicæ solemnitas cum omnium præsentia celebretur*; præcipue lucernarium officium, post quod subjungebatur lectio, seu interpretatio Sacræ Scripturæ, ut refert Nicephorus *l.* 12. *hist. c.* 34. ibi: " In Cypro, & Cæsa- „ rea Cappadocum in Sabbato, & Dominico die vesperi, & „ post lucernarum accensionem Episcopi, & Presbyteri Sacras „ Scripturas populis exponunt. „ Unde cum scripturas exponere proprium sit Episcopi, vel eo absente Presbyteri, aut Diaconi, ideo Patres petunt præsentiam Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, ut lucernarium dicatur. Notant tandem, & recte ipse Hallierius, quod dum in principio ipsius canonis agunt Patres de horis canonicis recitandis a professa, vel vidua intra civitatem, petere tantum præsentiam Episcopi, vel Presbyteri, nulla Diaconi facta mentione. Cum ergo agunt de lucernario in villa dicendo, Diaconum adjiciunt, quia eo tempore propter sacerdotum penuriam non semper in villa Presbyter reperiebatur, sed tantum Diaconus, qui plebem regebat, ut notavi *in can.* 77. *Conc. Illib.* His suppositis, pro vera expositione illius canonis dicendum est, quod cum olim non solum in Ecclesia, & monasteriis horæ canonicæ recitarentur; Conc. Cabil. 2. *can.* 59. Mogunt. sub Rabano *can.* 16. verum & in ædibus privatis, ubi virgines, vel viduæ continentes degebant, ut constat ex D. Hieronymo *in ep.* 7. supra relata, & *in ep.* 22. *ad Eustochium*, & *ep.* 8. *ad Demetriad.* ibi: *Præter Psalmorum, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperum, media nocte, & mane semper est exercendum*; neque tantum ipsæ Psalmos cantabant, sed etiam ad Ecclesias, ut audirent, & canerent, procedebant, ut constat ex ipso Sancto Hieronymo *d. ep.* 7. *ad Letam*, ubi illam monet, ne sola ad vigilias iret, ibi: " Basilicas martyrum, & „ Ecclesias sine matre non adeat; vigiliarum dies, & so- „ lemnes pernoctationes sic virgunculæ nostræ celebret, ut ne „ transversum quidem unguem a matre discedat. „ Cum, „ inquam, sanctimoniales domi horas canonicas recitarent, indigerentque magistro, illius pietatis, & officii prætextu cantores, & Psalmistæ, qui confessores dicebantur, eas adibant: quare ut similem abusum Patres tollerent, prohibuerunt ne hujusmodi sanctimoniales cum confessore suo antiphonas facerent, nisi præsente Episcopo, Presbytero: aut Diacono; lucernarium vero inhibent, nisi in Ecclesia nonlegi: ob rationem supra adductam; & ibi recitari debere præsente Episcopo, aut presbytero, ut eo finito illis sacram Scripturam exponerent.

CAPUT IX.

a Gregorius VIII.

QUoniam, ut ait Scriptura, proni sunt sensus hominis ad malum ab *b* adolescentia sua, sicut ex sensualitate caro vergit in culpam, ita vigore spiritus procedente, & subsequente divina *c* gratia, animus niti debet ad veniam, & remedia semper inquirere, quibus irruentes occasiones mortis valeat declinare. Inde siquidem est, quod intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in vestris Ecclesiis perveniisse, quæ aut delictum in se, aut occasionem habeant delinquendi; per auctoritatem Apostolicæ Sedis, cui ex dispositione Domini servimus, prout datur ab eo, decernimus obviandum, & auctoritatem in vobis Episcopalis officii ad resecanda nociva in subditis vestris, & inferenda utilia, scriptis Apostolicis muniendam, recolentes, quod in veteri lege præcepit Dominus dicens: Ignis in Altari semper *d* ardebit, quem nutriet Sacerdos, subjiciens mane ligna per singulos dies: Statuimus, ut facultatibus Ecclesiarum vestrarum, atque proventibus, & expensis etiam diligenter inspectis, certum in eis valeatis imponere *e* numerum *f* clericorum, & statuere, ut bona eorum veniant in communione, & in una domo vescantur, atque sub uno tecto dormiant, & *g* quiescant. Si vero contradictores extiterint, licitum vobis sit per suspensionem officii, & beneficii, aut graviori etiam pœna, si opus fuerit, ad hanc observantiam eos appellatione compellere non obstante. Indulgemus etiam, ut si quisquam eorum, qui simul vivunt, pro manus *h* injectione in socium a communione meruerit fieri alienus, reconciliandi eum, & pœnitenciam imponendi potestatem plenariam habeatis, nisi forte *i* atrocitas facti pœnam graviorem expetet. Quod etiam de mulieribus, & iis, qui pœ senectute, vel infirmitate præsentiam nostram adire non possunt, volumus observari, nullum præjudicium constitutioni ecclesiasticæ, aut successoribus nostris afferentes, quominus super his, qui rectius viderint, valeant ordinare.

NOTÆ.

1 2 G *Regorius VIII.*) Ita legitur *in prima collect. sub hoc tit. c.* 10. & recte; nam cum Gregorius VII. integro sæculo præcessisset Alexandrum III. auctorem textus antecedentis, vixit enim circa annum 1080. non poterat juxta rectam temporum seriem in hac collectione observatam, post Alexandrum III. compilari Gregorii VII. epistola. Ex eadem ratione non debet tribui hæc Decretalis Gregorio IX. ut voluit Panormit. hic in principio; quia cum textus sequentes fint Innocentii III. qui floruit ante Gregorium, non poterat compilari Gregorii IX. decretalis ante constitutiones Innocentii: quare semper ultimo in loco referri a Raymundo constitutiones Gregorii IX. jam notavi *in c. fin. de constitution.* Legendum igitur est, Gregorius VIII. ut habetur in prima collectione, ex qua etiam textum hunc restituo. Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, patria Beneventanus, Monachus Sancti Benedicti, creatus fuit Pontifex anno 1187. die 21. Octobris, & scripsit varias Epistolas, ut refert Ludovicus a sancto Carolo in Bibliotheca Pontificia, verbo *Gregorius VIII.*

b *Adolescentia.*) Verba sunt Geneseos *c.* 8. Proverbiorum *c.* 30. & refertur *in c.* 1. 12. *q.* 1.

c *Divina gratia.*) Absque qua nihil potest humana fragilitas, ut definitum est in Concil. Trident. *sess. 6. de justific. c.* 5.

d *Semper ardebit.*) Verba sunt Levitici *c.* 6. quibus docere intendit Gregorius charitatis ignem inter Canonicos tanquam confratres per bonorum omnium, vitæque communionem in corde tamquam in altari ardere debere.

2 e *Numerum.*) Tantum enim numerus ille clericorum in Ecclesiis esse debet, qui possit juxta facultates Ecclesiæ commode sustentari, *c.* 1. *c.* 3. *de instit. c. unic.* §. *sane*, *de statu regul. in* 6. Trid. *sess.* 25. *de regul. c.* 4. ibi: " In monasteriis, & „ domibus, tam virorum, quam mulierum, bona immobilia „ possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in poste- „ rum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monaste- „ riorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit su- „ stentari. „ *Conc. Clivov. hovis can.* 28. *ibi:* „ Ut nemo suscipiat majorem congregationem, quam sustentare possit, & eis necessaria præstare. „ Illustrant Sanch. *l.* 7. *summæ*, *c.* 23. Solorz. *t.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 5. *n.* 31. late dicemus *in c.* 1. *de instit.*

3 f *Clericorum.*) Sæcularium videlicet, non regularium, ut vult Glossa in præsenti; nam ut bene notavit Immola in præsenti, *n.* 9. præsens textus agit de Prælatis sæcularibus, non regularibus; siquidem injungit Episcopis, ut curent bona Clericorum communia fieri, cum regulares nihil possideant, quod in commune redigi possit: quare rectius textum hunc de canonicis sæcularibus accipit Boerius Epon. *l.* 2. *qq. heroic.* in præsenti: nec Lotherius *l.* 1. *de re benef. c.* 14. *n.* 44. dum docet Episcopum non posse erigere Ecclesiam Parochialem in Collegiatam, accipit Gregorium in præsenti de Ecclesia Canonicorum Regularium jam constructa, in regularemque erecta; mens enim, & sententia Gregorii est, ut universi Episcopi, tam Occidentales, quam Orientales indicerent clericis propriæ suæ Ecclesiæ, ut intra claustra in communi dormitorio, & refectorio viverent, ut illis sæculis fere in omnibus provinciis Catholicis moris erat; siquidem cum Episcopo proprio Canonici vitam regularem agebant, ut late referunt Cochier *in face hist. cent.* 12. *c.* 22. Lantdmeter. *l.* 2. *de veteri clerico, c.* 56. *in fine*, Pennotus *l.* 2. *hist. canon. regul. per totum.*

4 g *Dormiant, & quiescant.*) Ut essent clerici in Ecclesiis suis assidui, & debitis temporibus divina celebrarent officia, ac horas canonicas perlolverent, institutum fuit jam prioribus Ecclesiæ sæculis, ut Canonici communem vitam sub eodem tecto peragerent, ac intra claustra degerent in eodem refectorio, *c.* 1. *& 3. t.* 12. *q.* 1. Synodus Turonen. *can.* 23. ibi: „ Canonici, & Clerici civitatum, qui in Episcopis conversantur, consideravimus, ut in claustris habitantes simul omnes in uno dormitorio dormiant, simulque in uno reficiantur refectorio, quo facilius possint ad horas canonicas celebrandas accurrere, ac de vita, & conversatione sua admoneri, & doceri: victum, & vestimentum juxta facultatem Episcopi accipiant, ne paupertatis occasione compulsi per diversa vagari, ac turpibus se implicare negotiis cogantur. „ *Conc. Mogunt.* sub *Carolo can.* 4. ibi; „ In unoquoque Episcopatu simul manducent, & dormiant, ubi iis facultas faciendi suppetit; vel quia in rebus ecclesiasticis stipendia accipiant, in suo claustro maneant, & singulis diebus mane prima hora ad lectionem veniant; & audiant, quid eis imperetur; ad mensam vero similiter lectionem audiant. „ Synodus Aquisgr. *can.* 3. *&* 125. illique Canonici regulam D. Benedicti, vel D. Augustini frequentius servabant, ut probat Pennotus *d. l.* 2. *per totum.* Eorum vita describitur *l.* 5. *c.* 115. his verbis: " In om- „ nibus, quantum humana permittit fragilitas, decrevimus, „ ut Canonici clerici canonice vivant, observantes divinæ „ Scripturæ doctrinam, & documenta SS. Patrum, & nihil „ sine licentia Episcopi sui, vel magistri eorum compolite

„ age-

„ agere præsumant.„ In eis etiam clausura servabatur. Synodus Aquisgr. *can.*134. egressum sine licentia, moram ultra tempus præscriptum, discursum per plateas, aut bivia, inter clericorum culpas refert. §. Basilius *in constit. can.* ait: " Si „ quis præterquam, ubi necessarii usus postulent, extra ægre„ diatur, & temere divagetur, segregator.„ *Conc. Carthag.*4. *can.*47. ibi: „ Clericos per plateas, vel androna, nisi cer„ ta, & maxima officii sui necessitate, non ambulet. „ Facit textus *in c. necessaria* 12. *q.*2. Illustrant Lantdmeter *d. l.* 2. *c.* 106. & in Hispania nostra fere omnes Ecclesias Cathedrales olim fuisse Canonicorum regularium, probat Pennotus ubi supra. Cupiens igitur Gregorius VIII. ut Canonici hanc profiterentur vivendi normam, scribit in præsenti universis Episcopis, ut pensatis facultatibus propriæ Ecclesiæ, clericos *in eis instituant*, qui communem vitam teneant, simul dormiant, & quiescant.

h *Manus impositione.*) Hæc verba exponemus *in c. monachi, de sententia excommun.*

i *Atrocitas.*) Quo casu non censetur absolutio a dicta censura Episcopo concessa, *c. canonica, de sent. excomm.* & merito, quia etiam jure civili quoties atrocitas facti aderat, superior adeundus erat, *l. si quid erit, ff. de offic. Proconsul. l.* 2. & 3. *l.* 4. §. 1. *ff. de officio Præfect. vigil, l.*1, §. *ult. ff. de inspect. tutor.* notavit Cujacius ibi.

CAPUT X.

Innocentius III. *Prælatis, & Clericis a Lombardiæ.*

CUm ab omni specie mala præcipiat *b* Apostolus abstinere, nos (qui licet indigni) constituti sumus a Deo super gentes, & regna, ut juxta verbum propheticum, evellamus, & destruamus; ædificemus & plantemus; summopere debemus satagere, quatenus evellamus vitia, & plantemus virtutes, destruamus iniqua, & ædificemus honesta: sicque nostra sollicitudine mediante prava transeant in directa, & aspera convertantur in plana. Licet autem hujus nostræ solicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia sapientibus sumus, & insipientibus debitores; specialiter tamen ad clericos, qui dormire debent *c* vitiis, ut sint *c* pennæ columbæ deargentatæ; ne quid in illis appareat, quod offuscet candorem ecclesiasticæ puritatis. Sane ad audientiam Apostolatus nostri multorum assertione pervenit, quod cum ex delegatione nostra causas suscitatis pertractandas, more sæcularium super decima *d* litis, vel parte alia, pro diversa terrarum consuetudine, præter expensas victualium, cum litigantibus receptis pignoribus pro salario conveniris, quod postmodum usque ad solutionem pecuniæ, nolentibus etiam partibus, contenditis detinere. Non attendentes, quod ad hoc vobis, & aliis clericis sunt ecclesiastici redditus deputati, ut ex ipsis honeste vivere debeatis, ne vos oporteat ad *turpia lucra manus extendere*, vel ad iniqua munera oculos inclinare: cum ergo opera vestra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat ad instar sæcularium ad turpe commercium juris occasionem arripere, v. f. v. per A. f. m, atque præcipimus, quatenus ab hujusmodi exactionibus de cetero abstinentes, vigorem judiciarium gratis studeatis litigantibus impertiri, non obstante, quod in fraudem a quibusdam proponitur, quod idem exigatur nomine *e* assessorum, cum nec justum judicium judici vendere liceat, & venales sententiæ ipsis etiam sæcularibus legibus *f* improbetur. Dat. Tuderti V. Non. Octob.

NOTÆ.

a LOmbardis.) Ita etiam legitur *in c.*1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epistolis editis Coloniæ, & correctis a Sirleto *fol.*187. ex quo Codice restituo integram hujus textus; in partibus enim Lombardiæ ea consuetudo, seu potius corruptela irrepserat, ut judices decimas litium exigerent, & super eis etiam sub pignore turpiter pacisci solebant, ut refert Cujacius in præsenti; unde Innoc. III. Prælatis, & clericis illius provinciæ direxit præsentem constitutionem, talem corruptelam improbando.

b *Apostolus.*) 1. *ad Thessal. c. ult. Omnia*, inquit, *probate; quod bonum est, tenete; ab omni mali specie abstinete.* Erasmus post versionem vulgarem legit: *Ab omni specie mala abstinete.* Utcumque tamen sit, D. Pauli sententia aperta est, videlicet adeo nihil mali esse faciendum, ut nec vel imago quidem, vel similitudo sit ulla, vel suspicio mali. Joannes Andreas, Butrius, Zabarella, Imola, & Panormitanus in præsenti, hujus sententiæ occasione late agunt de variis malorum, & bonorum generibus; sed tractatus hic ad Theologos spectat, qui scripserunt de bonitate, & malitia humanorum actuum, & de vitiis, ac virtutibus.

c *Penna columbæ deargentatæ.*) Verba sunt Psal. 67. quæ fuse, & erudite exponit Hallier. *de sacris electi. in princip.*

d *Decima litis.*) Jure civili Romanorum actor, qui temere litem instituerat, aut ex calumnia, in decimam partem litis tenebatur; ea autem actio oriebatur ex promissione; nam in initio litis cavebat actor ni vicisset, reo decimam litis præstitutum iri, ut patet ex constitutione Diocletiani, & Maximiani, quæ extat *sub tit. de calumniat. in C. Hermog.* ibi: „ Judicio tutelæ convenit excipi actionem, ad quam respondere debes, quippe si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulatæ calumniæ in decimam partem ejus, quod petiit, tibi condemnari eum defiderare potes.„ Refert Gujac. *lib. observ. c.*5. Apud Francos hæc litis decima fisco pendebatur. Principes autem judicibus delegatis, quibus causæ cognitio commissa erat, solebant eam concedere, ut apparet ex formula illa 10. Marculfi, ibi: " Præ„ terea per præsens decernimus præceptum, ut ipsum in hoc „ vos recipere faciatis, & unicuique ex ipsis juste debita por„ tio terminetur, & decima illius sumptus litis, qui exin„ de in fisci ditionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel „ undecumque reddebatur, ipse vir ille habeat ex nostra in„ dulgentia concessum, vel quicquid exinde facere voluerit, „ liberam habeat potestatem.„ Illustravit Bignon. *in notis ad eam formulam*. Apud Beneventanos ideo statutum fuisse refert, & firmat Innoc. III. *l.*1. *ep. fol.* 164. jure nostro regio approbata est consuetudo, quæ in diversis partibus invaluerat, videlicet, ut pro sportalis judici ordinario, aut delegato post executionem sententiæ decima ipsius litis præstetur, *l.*3. *tit.*14. *l.*5. *ordin. l.*7. *tit.*21. *l. unic. tit.*31. *l.*4. *recopil.* probant, & plura de hac decima judici exequenti sententiam solvenda, congerunt ultra repetentes in eisdem juribus, Bobadilla *l.*1. *polit. c.*13. *n.*30. Hevia *in Curia Philip.*2. *part.* §.25. Rodriquez *de exequutione, c.*7. *per totum*, Salgado *t.*1. *Labyrinth. part.* 1. *l.* 1. *c.* 1. §. 2.

c *Assessorum.*) Assessores enim assumuntur a Magistratibus ex Jurisperitorum ordine, qui jus sibi, quod sæpius ignorant, suggerant, ut eleganter refert Josephus *l.* 2. *contra Apionem*: nam licet, quæ ad Magistraturam sui officii pertinent, ignorare non debeant, juris tamen ordinarii professores non existunt: unde jure civili frequenter assessores assumebantur illi, qui ut ait Justinian. in novel. 82. legum placita Magistratibus suggerent, & quod non poterant per occupationes assequi, supplebant: *l. non minus, C. de assessoribus, l. unic. C. Theod. de Comitib.* ut fuisse ipse Ulpian. testatur *in l. metum* 9. §. *sed quod Prætor, ff. de eo, quod metus causa*: de Sabino constat *ex l. lex* 5. §. *hac lege, ff. de injuriis*. Plerumque dicuntur Consiliarii, *l. un. C. si Rect. provinc.* Ammian. Marcel. *l.*25. *Sfosforio amisso consiliario, qui ei aderat, casu evasit*. Cassiodor. *l. 6. ep.* 12. *Consiliarii quoque Prafectorum*. Etiam dicuntur Participes *in l.* 1. *C. ad assess.* ab Ausonio *Iliad.* 2.

Curia me duplex, & uterque Senatus habebat
Muneris exfortem, nomine participem.

Symmachus *ep.*17. Notavit Savarus *ad Sidonium l.*1. *ep.* 3. *fol.* 24. Illustrant Desiderius Heraldus *l.*1. *de auctor. rei jud. c.* 8. Pollet. *in hist. fori Rom.* Jure canonico necessitas assumendi assessores illiteratis injuncta est. *c. ad audientiam, de consuet. c. statutum*, §. *assessorem, de reser. l.*6. Ex eadem ratione jure nostro Regio necessitas injuncta est Prætoribus, ut eligant Proprætores juris peritos, vulgo *Tenentes, l.*22. *tit.* 9. *partit.* 2. *l.* 19. *tit.* 16. *l.* 2. *ord. l.* 26. *tit.* 5. *l.* 4. *tit.* 6. *l.* 3. *recop.* ubi plura congessit Salcedo.

f *Improbentur.*) Adeo ut venales sententiæ, quæ a corruptis judicibus proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium infirmæ sint, *l. venales* 7. *C. quando provocare*; & Antoninus *in l.* 1. *C. de pœna judicis, qui male judicavit*, ait amittere eam actionem, qui judici pecuniam dedit, & diffidentia justæ sententiæ, in pecuniæ corruptela spem negotii reposuerit; sicut & ex ea causa litem perire jussisse imperatorem suum scribit Ulpianus *in l.* 1. *ff. de calumniat.* Prosequuntur Balduinus *ad leges* 12. *Tab. c.* 8. Herald. *l.* 1. *de auctor. rei judic. c.* 7. Acanna *in c.* 1. 83. *dist. n.* 3.

COMMENTARIUM.

EX hac Innocentii epistola sequens vulgo deducitur assertio: 6 Conclusio eradicur, & probatur. „ Judices delegati ecclesiastici gratis judicare debent, „ nec exigere possunt decimam, vel aliam litis partem, et„ iamsi hoc consuetudine introductum sit.„ Probant eam text. *in c. si quis* 1. *dist.*83. *c. Episcopus, c. non debet* 11. *q.*3. *statutum* 2. §. *assessorem, de rescript. l.*6. *c.*1. *de re jud. eod. l. c. observandum* 15. *q.*2. Conc. Aurel.2. *can.* 3. Arvernense *can.* 25. & Conc. Arel.4. *can.*13. " Statuimus, ut comites, judices, seu „ reliquus populus obedientes sint Episcopo, & invicem con„ sentiant ad justitias faciendas; & munera pro judicio non „ recipiant; nec falsos testes, ne per hoc perverant judicia „ justorum, quia scriptum est: Justitia elevat gentem, injustitia vero miseros facit populos. *Et Psalmista*; Beati, qui „ custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempo„ re.„ Idem omnino repetit Conc. Cabil.2. *can.* 35. „ Nul„ lus Christianus pro quolibet placito, vel judicio a qua„ libet persona munera exigere, aut accipere debet; quo„ niam id divina Scriptura multis in locis magna interdicit „ auctoritate: „ *Hinc præfatum Concilium Cabilonense can.*21. *addit*: „ *Sed & ministros*, quos vicarios, & centenarios vocant, justos habere debent, ne forte eorum avaritia, aut rapacitate populus gravetur, & amissis facultatibus in paupertatem redigatur, &c.„ Eadem constituit Concil. Mogunt. 1. *can.* 30. & Concil. Rhemense *can.* 39. Concil. Mogunt. 2. *can.* 19. „ Qui ad subvertendam justitiam a duobus munera accipiunt, hoc est ab eo, qui quod sibi injuste ablatum est juste requirit; & ab eo, qui eadem injuste invasit, admonendi sunt, & fortiter increpandi, ne regnum Christi, quod omnibus recte facientibus patet, sibi sine ulla retractatione secludant.„ „ *Concil. Bernense can.* 25.„ Ut nec Episcopus, nec Abbas, nec ullus laicus pro justitia facienda sportulas contradictas accipiat, quia ubi dona intercurrunt, justitia evacuatur.„ *Turon.* 3. *can.* 35.„ Nullus Christianus pro quolibet placito, vel judicio a qualibet persona munera exigere, aut accipere debet.„ Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbos. & Garan. Cujac. Fabrotus & Boetius Epon. in presenti, Franciscus Hallierius *in vindiciis, fol.* 759. D. Joan. de Larrea *alleg.* 47. Phebo *tom.* 2. *dec.* 11. Nathen. *in justitia vulner. c.*4. *fol.* 587. Gibal. *de censur. in Synopsi, verbo Munera, n.* 6. Flores de Mena *q.* 8. Cabedo *tom.* 1. *dec.* 16. Morla *in empor. tit.*2. *de jurisd. q.* 10. Acunna *in c. si quis* 10. *dist.* 83. Petrus Gregor. *lib.* 1. *de repub. c.* 6. Osualdus *lib.*28. Donel. *c.*3. *triplici litt. H*, Balduin. *ad l.* 12. *Tabul. c.* 8. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. c.* 102. & 117. Dartis *in d. c.*15. *q.* 2. Balsamon *in can.* 15. *Synodi Carthag.* Hallierius *in vindiciis, lib.* 5. *c.* 2. Alteserra, & Florens in præsenti.

7 Impugnatur traditur assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgi potest: Nemo tenetur militare propriis stipendiis, justumque est, ut laboranti stipendium assignetur, juxta Apostolum *1. ad Corint. c.* 9. relatum *in c. cum secundum, de præb. c. cum ex officiis, de præser.* probant late Matienzo *in dial.* 3. *p. c.* 32. *n.*9. Sboroz. *de offic. vicar. lib.*1. *q.*55. *n.*2. & *l.* 3. *q.*53. *n.*3. Hallierius *in vindiciis, li.*5. *q.*2. Flores de Mena *d. q.*8. *n.*6. Sard. *de alim. tit.*4. *q.*22. *n.*12. Valenzuel. *cons.*179. *n.*32. Bobadilla *l.*1 *polit. c.*13. *n.*38. Solor. *l.*3. *de jure Ind. c.*8. *n.*39. Igitur Judices Ecclesiastici delegati non tenentur gratis de causa sibi commissa cognoscere, eamque debito fine terminare. Accedit; nam consuetudo in partibus Lombardiæ invaluerat, ut decima litis judicibus delegatis præstaretur, ut supra retuli; sed talis consuetudo, ut licita, erat observanda; fiquidem in casu non dissimili, *in c. ad Apostolicam, de simonia*, docetur quod etsi pro administratione sacramentorum clerici aliquid recipere non debeant, tamen consuetudo pie introducta observetur. Igitur & consuetudo, de qua in præsenti agitur, observanda erat, ut contingit in decima, quæ in executionibus præstatur judici ordinario, ex dispositione legis Regiæ; ea enim consuetudine introducta fuit, & ideo jubetur in legibus supra citatis, ut præstetur, quia consuetudine introductum erat in his Regnis, ut decima litis judici exequenti sententiam solveretur. Igitur similiter in consuetudine Lombardiæ idem observandum erat.

8 De salariis & emolumentis Judicum. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tria esse genera emolumentorum, quæ judices ratione officii sui, muneriisque sibi injuncti percipiunt. Primo salarium, quod juste ab eis exigitur, & accipitur; unde Alex. Severus, referente Lampridio, cum promovebat judices, argento, & necessariis instruebat, ita ut Præsides provinciarum argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, coquos singulos, & si uxores non haberent, singulas concubinas acciperent, quod sine iis esse non possent, reddituri depositi administratione mulas, mulos, equos, muliones, & coquos; cetera sibi habituri, si bene egissent; in quadruplum reddituri, si male. Secundo judici præstantur quædam minuta commoda pecuniæ, quasi per stipem collecta jure actorum, quæ judex quotidie facit, quæ vocantur vulgo sportulæ, de cujus nominis significatione agunt congesti a Gothofredo, & Barbosa *in rubric. C. de sportulis*, Alex. ab Alex. *l.* 5. *dier. genial. c.*24. Cælius Rhodigin. *l.* 12. *lection. c.* 21. Guidus Pancirola *in notitia Imper. occid. c.* 99. Alciatus *l.* 3. *disputat. c.* 17. Garcias *de expensis c.*21. *ex n.* 11. Judices delegati a litigantibus sportulas accipiebant, *l. si quis impendia, ff. mandati, Auth. de judiciis, collat.* 6. §. *ne autem*. Justinianus autem, ut obviam iret judicum sordidus, eorum sportulas ad certam quantitatem redegit, quam impune excedere non licuit; nam pœna tripli, & quadrupli in transgressores statuta est *in* §. *tripli, institut. de actionibus*, Authent. *de legit. & sportul.* Et licet hæc sportularum taxatio non extet sub titulo Cod. *de sportulis*, ejus tamen crebra mentio fit a Justiniano *in Authent. ut in judices sine suffragio*, §. *volumus: & in* §. *ne autem, auth. de judic.* constituit Justinianus judices pedaneos accipere posse ab utraque parte duos aureos in contestatione, & totidem in fine negotii, in litibus excedentibus quantitatem centum aureorum. Certa item summa nomine sportularum ab eodem statuitur in favorem Ecclesiæ in Authentica: *Sed hodie, C. de sacrosanct. Eccles.* ubi notavit Mornacius. Et licet dicta Justiniani constitutio reperiatur *in c. inducie*, §. *offeratur* 3. *q.* 3. tamen Bonifacius VIII. prohibuit judicibus delegatis aliquid accipere judicii causa, nisi viatici nomine, si quando extra domicilium proficisci contigerit, *c. statutum*, §. *insuper, de rescript. in* 6. quia cum causæ Ecclesiasticæ nullis, nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus committantur, *c. statutum, in princip. de rescript. in* 6. & illis beneficiorum redditus ad sustentationem sufficiant, turpis conjici posset in ipsos avaritiæ labes, si sustentationis titulo stipendia a partibus litigantibus reciperent. Tertium genus emolumentorum est pars quædam pœnarum pecuniæ, quæ ob varia delicta leges judicibus assignant, ut in pluribus legibus Recopil. ubi tertia, vel quarta pars assignatur judici, ut *in l.* 1, 2. & 10. *tit.* 10. *lib.* 3. *Recopil.* Ultra hæc emolumenta judices, tam ordinarii, quam delegati, non debent aliquod munus accipere a litigantibus; propterea Moyses *Exod. c.* 23. inquit: *Nec accipies munera, quæ etiam excecant prudentes, & subvertunt verba justorum.* Quod etiam repetitum legimus *Deuteronom. c.* 16. & 27. *Ecclesiast. c.* 2. *Isaiæ c.*5. Plura Gibalinus *de negotiatione tom.* 2. *lib.* 6. *c.* 3. Nec est, quod in judice plus metuant legislatores; nam Imperatores *in l.* 3. *Cod. ad leg. Juliam repet.* inquiunt: „ Omnes cognitores, & judices a pecuniis, atque patrimoniis manus abstineant, nec alienum jurgium putent suam prædam. „ Et Justinianus dum administratores ad jurandum adigit *in Authent. de mandat.* „ Principum, *inquit*, oportet te pure sumentem administrationem, & sine omni suffragio, præ omnibus aliis mundas servare Deo, nobisque & legi manus, nullum contingere lucrum, neque majus, neque minus: & *l. sanctimus, C. ad l. Jul. repetund.* Cujus juramenti etiam meminerunt Demosth. *contra Timocr.* Jul. Pol. *lib.* 1. *onomast.* Plutarchus *in Solone*, Heraclid. *de polit. Authent.* relati a Simancas *de republ. lib.* 6. *c.* 3. & 4.

9 De Lege Julia repetundarum. Ex quibus colligitur, jus civile execrandum hoc delictum variis modis vitare intendisse; variis statutis pœnis, ne justitia violaretur, ut dicitur *in l. si remunerandi* 6. *l. salarium* 7. *ff. mandati, l. si contra* 20. *C. eod. tit. l. item* 15. *C. de procurat.* Unde post varias leges de pecuniis repetendis latas, quas congerit Sigonius *lib.* 2. *de judiciis, c.* 27. lata fuit lex Julia a Cajo Julio Cæsare, qua tenetur, qui in magistratu, potestate, ratione, legatione, vel quo alio munere, ministerioque publico quid acceperit, quo magis, aut quo minus officium faceret, *l.* 1, 3, 4, 6, 7. & *ult. ff. ad l. Jul. repetun.* D. Isidorus *l.* 5. *orig. c.* 26. ubi repetundarum teneri ait eum, qui pecuniam accepit a sociis: ubi legendum esse, *a subditis*, jam notavit Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. c.* 15. In ea lege, appellatione Magistratus, non solum provinciales, quorum causa lex lata fuit, Cicero *de divinatione*, ibi: *Quasi vero dubium sit, quin tota lex de pecuniis repetendis sociorum causa constituta sit; nam civibus cum sunt ereptæ pecuniæ, civili fere actione, & privato jure repetuntur. Hæc lex socialis est, hoc jus exterarum nationum est*; verum & urbani, *l.* 6. §. 2. *ff. eodem*, & municipales veniunt, ut *in l. Julia, de ambitu, ex l. unic.* §. 1. *ff. ad l. Juliam, de ambitu.* Verbo legationis, non solum comprehenduntur legati missi pacis, vel belli causa, verum & alii ad cetera negotia expedienda missi. Verba quæ sequuntur de munere, officio, ministerio publico, quia sunt generalia, comprehendunt Comites, Præsides, Assessores, cognitores, judices pedaneos *l.* 5. §. *eod. l.* 3. *C. eod.* Paulus *l.* 5. *sentent. tit.* 28. *l. si quis* 38. §. *judices, ff. de pœnis, l.* 3. *C. de assess.* procuratores fisci, *l.* 5. *C. ubi causa fisc.* Item centuriones, qui ob legendum, mittendumve militem pecuniam accepere, *l.* 6. §. *lege Julia, ff. eod.* vel qui eum in falsum numerum militum retulit, *l. ult.* §. *pro limitaneis, de officio Præfecti Afric.* aut qui occasione transitus militaris per concussionem aliquid extorsit, Novell. 130. Item Proconsul, qui legatum ante se de provincia dimisit, *l. meminisse* 10. *ff. de officio Proconsul.* Senator, qui navem maritimam habuit, *l. auforter* 46. §. *quod a Præside, ff. de jure fisci, l.* 3. *ff. de vacat. munor.* Nec solum prædicti Magistratus ea lege tenentur, si aliquid illicite acceperint, verum etiam ex delictis comitum, & ministrorum suorum in quadruplum conveniuntur, *l.* 1. *C. h. t.* Nihil enim interest, ipsene expiles provinciam, an per prædatores id facias. Cic. 4. *in Verrem*: „ Cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quam si ibi centum cohortes fugitivorum fuissent, tua manus sine controversia fuit. *Quicquid* ab horum copia captum est, id non modo tibi datum, sed tua manu numeratum judicari necesse est. *Et paulo post.* Si enim innocentes existimari volumus, non solum nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus.„ Si autem comites hi fumum vendant, illi incidunt in legem Juliam repetundarum; *l. in comites, ff. eod.* non autem Magistratus. Fumum vendere a veteribus dicebantur, qui cum Magistratibus, sive Judicibus familiares essent, aut se tales esse mentientes, simulato commendationis officio eorum sententiæ, accepta pecunia, litigatoribus vendebant, de quibus Paulus *lib.* 5. *sent. tit. de l. Corn. testam.* ibi: „ Si quis de judicis amicitiis, vel familiaritate mentientes, eventus sententiarum ejus vendant, quidve obtentu nominis ejus agant, convicti pro modo delicti, aut relegantur, aut capite puniuntur.„ Illustrat Duarenus *l.* 1. *disp. c.* 25. Fidejussor tamen datus a Magistratu non tenetur ad hanc, vel similem pœnam, *l. fidejussor* 68. *ff. de fidejus.* quia in eam causam acceptum non est.

10 De Mutuo Accepto a Judice. Nec interest, utrum Magistratus titulo donationis munera accipiant, an eam simulantes sub specie emptionis, locationis, mutui, vel alterius contractus, ea recipiant: quin imo emptiones in eis simpliciter improbantur, ne metu imperii vilius addicere res suas subditi cogantur, *l. un. C. de contr. jud. l. solent* 6. §. *ult. ff. de offic. Proconsul. l. penul.* §. 1. *l. ult. C. ad l. Juliam repetund.* Cicero 6. *in Verrem*, ibi: „ Quæ fuit causa cur majores nostri eos, qui cum potestate, aut legatione in provincia sunt, tam diligenter in provinciis ab emptionibus removerent? Hæc judices, quod putabant ereptionem esse, non emptionem, cum venditori suo arbitratu vendere non liceret in provinciis. Intelligebant, si is qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quemque esset, emere vellet, idque ei liceret, fore ut quod quisque vellet, sive esset venale, sive non esset, quanti vellet, auferret.„ Circa fœnus certum est Magistratus prohiberi illud exercere intra provinciam: accipere vero an prohibeantur, non item constat. Interpretes dissentiunt propter pugnantia invicem jura. *Et judi-*

cem non posse gratis mutuum accipere, docuerunt Decianus *lib. 8. tr. crim. c. 35. §.* Farinacius *in præxi, q. 111. n. 171.* Azevedus *in l. 1. n. 23. tit. 6. lib. 3. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 12. ex n. 61.* plures congesti a Carlevalio *de jud. to. 1. disp. 3. n. 2.* qui moventur *ex leg. 56. tit. 5. lib. 2. recopil. l. 1. tit. 6. lib. 3.* ubi generaliter docetur, judicem corruptum censeri, si aliquid ex quo compendium sentiat, accipiat. Expendunt etiam legem *quisquis 16. C. si certum petatur*. Contrarium vero, imo judicem mutuum gratis a subditis accipientem, non incidere in leg. Juliam, docuerunt plures congesti a Carlevalio ubi supra, pro quibus faciunt textus diserti *in l. principalibus 33.* cum lege sequenti, *§. Præses*, ibi: *Præses provinciæ pecuniam funebrem accipere non prohibetur*, *ff. de rebus creditis. l. penul. C. si certum petatur*. In quo interpretum dissidio placet distinctio, quam variis limitationibus, & ampliationibus illustrat Carlevalius ubi supra, videlicet ut judex mutuam pecuniam a litigantibus accipere non possit, ab aliis vero accipere non impediatur, præcipue si in fraudem legis Juliæ id non faciat. Prosequitur latius Carlevalius ubi supra.

11 De Pœnis hujus Delictis

Hujc crimini coercendo variæ fuerunt a legislatoribus, tam sacris, quam profanis pœnæ statutæ: & omissis vetustissimis exemplis judicum, qui propterea quod pecunia corrumpi se passi fuerunt, severissime puniti reperiuntur, quorum primum refert Herod. *lib. 5.* his verbis: „ Cambyses Persarum Rex Sisamnem ex Regiis judicibus, quod injuste ob pecuniam judicasset, occidi jussit, & detrahi corium, atque in lora concidi, quibus tribunal, in quo ille sedens judicaverat, interfixit, ibidemque ejus filium Oranem sedere judicem præcepit, atque memorari, in quo tribunali judicaret, „ Idem Herod. *l. 7.* scribit, Darium I. Sandocem, qui iniquam sententiam ob pecuniam tulerat, cruci affixisse. Ammianus Marcel. *l. 28.* eadem de causa inquit: *Pari sorte etiam Procurator moneta extinctus est*. Ut pœnas ex jure civili Romanorum inflictas recenseamus, prima legibus decemviralibus hæc erat, ut judex convictus ob rem judicandam pecuniam accepisse, aut qui turpe judicium nundinaretur, capite plecteretur, teste Gellio *lib. 20. noctium, c. 1.* Domitianus Imperator hujusmodi sordidos judices infamia notavit, teste Sver. *in ipso c. 8.* ibi: *Nummarios judices cum suo quemque consilio notavit*; ubi eleganter Tranquillus eos appellat *judices nummarios*, idest, *lucri avidos*; ut etiam vocarunt D. Hieronymus *in ep. ad Onasium*, ibi; *Volo in nummarios invehi Sacerdotes*. Seneca *l. 1. de benefic. c. 19. Provincias spoliare nummarium Tribunal.* Cicero 7. *ad Atticum*, & *in oratione pro Cluentio*, Marcel. Donatus *in d. c. 8. Svetonii*: consentit Domitiano Constantinus *in l. pls. C. de pœna judicis, qui male*. Ex lege Julia repetundarum duplex pœna fuit: altera litis æstimatio in quadruplum; altera corporalis, ut relegatio, verberum afflictio; & aliquando mors, *l. 7. §. ult. ff. ad l. Julium repetund. l. si quis 38. §. judices, ff. de pœnis*. Novel. 8. *c. 81.* Gravissima certe illa lex est Gratiani, Valentiniani, & Theodosii Augustorum ad Neotherium Præfectum Prætorio, *in l. 12. C. de dign. lib. 12.* ibi: „ Judices, qui se furtis, & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus & honore exuti, inter pessimos quosque & plebejos habeantur, ne sibi posthac de eo honore blandiantur, quos seipsos indignos judicaverunt. „ Eodem spectat lex illa Constantis & Constantii *in l. 27. C. Theod. de Decurionibus*, ibi: „ Rarum Carthaginis splendidissimæ Senatum, & exiguos admodum Curiales residere conquestus est, dum universi indebitæ dignitatis insulas fœda familiaris rei vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus imaginariis, hujuscemodi illi erunt, quos fuerant consecuti, & civicis muneribus subjungentur. „ Quoad litis æstimationem lis æstimatur in quadruplum earum pecuniarum, quas in administratione constitutus, vel post eam degositam, pro administratione tamen accepisse dicetur, *l. 2. ff. l. 1. 2. & 3. C. ad l. Juliam repetund.* Et si judicio criminali aliquis ex populo agat, ultra æstimationem, pœna durior infligenda est, *d. l. ult. ff. ad l. Juliam repetund.* Si vero civili experiatur, tantum litis æstimatio præstatur. Tunc autem civili judicio agitur, cum levius admissum videtur, quam ut exilium, vel aliam duriorem pœnam reus mereatur. Plin. *l. 2. ep. 11.* ibi: „ Marius Priscus accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omissa defensione judices petiit. Ego, & Cornelius Tacitus adesse Provincialibus jussimus; notum Senatui fecimus excessisse Priscum immanitate, & sævitia in crimina, quibus dari judices possent, cum ob innocentes condemnandos, ob interficiendos etiam pecuniam accepisset. „ Quo casu civilis judicii accipiendus est textus *in l. 1. §. quam, penul. C. ut omnes judices*. Agitur etiam civili judicio cum ab hærede defuncti quadruplum petitur, *l. 2. ff. ad l. Juliam repetund.* ex principio textus *in l. crimen 26. ff. l. sanctimus 22. C. de pœnis*. Quadruplum hoc olim actori tribuebatur, *l. 1. C. ad l. Juliam repetund.* Cicero 2. *in Verrem*, ibi: „ Duæ res consequebantur damnationem: altera redditio pecuniæ iis, ad quos pertinebat; in quo vel simpli, vel dupli, vel quadrupli ratio ducebatur: altera exilium. „ Hodie dividitur inter actorem & fiscum, *l. 3. C. de assess.* nec sublatam esse hanc pœnam per Authenticam *novo jure, C. de pœna judicis*, defendit Antonius Matthæus *de crimin. lib. 48. tit. 8. cap. 2.*

12 De judicio criminali.

Quoad pœnas corporales sciendum est, ex eadem lege Julia juxta gravitatem delicti admissi pœnam infligi; itaque capite puniuntur, qui ob hominem morte damnandum pecuniam acceperunt, *d. l. 7.* & simul datur actio legis Corneliæ de sicariis, *l. 1, 3. & 8. ff. ad l. Cornel. de sicar.* in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur judices pedanei pecunia corrupti, *d. l. si quis 38. §. judices, de pœnis*: quia cum de causis pecuniariis tantum cognoscerent, levius delictum admittebant. Exilium sequebatur bonorum publicatio, nec tantum judicis vivo, verum & eo defuncto, quæstione instaurata, ab hæredibus bona auferebantur, *l. ex judiciorum 20. ff. de publ. jud.* licet hoc jus aliquando intermissum Plinius referat *lib. 3. ep. 9.* his verbis: „ Bœtica etiam in defuncti de repetundis accusatione perstabat: provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tum reductum. „ Et constat ex casu Licinii Marci, relato a Valerio Max. *lib. 9. c. 12.* Alia prosequitur ex jure civili Ant. Matthæus, ubi supra. Sacris Ecclesiæ canonibus judex munera recipiens tenetur ad eorum restitutionem, *ex d. c. statutum §. insuper*: docent Layman *lib. 3. Summæ, tit. de contractationibus, c. 4. n. 10.* Sanch. *lib. 3. consil. c. unic. dub. 2.* eoque in excommunicationem incidere statuit Clemens VIII. constitutione 8. quam post Bonacinam, & Castrum Palaum explicat Gibalinus *in Synopsi consur. verbo Munera*. Judices etiam ecclesiastici munera accipientes suspenduntur per annum ab Officio, *c. 1. de re judicata, lib. 6.* Jure nostro Regio constituta est pœna privationis officii; & judices tenentur munus acceptum restituere cum duplo, aut septuplo, *l. 1. tit. 9. lib. 3. recop.* Solorzan. *tom. 2. de Jure Indiarum, lib. 4. c. 4. n. 18.* licet eo jure attento non teneri judicem in conscientia acceptum restituere, defendat D. Joan. de Larrea *alleg. 47. n. 27.* Illud etiam peculiariter jure nostro cautum est, videlicet ut crimen hoc probetur testibus singularibus, *l. 6. titul. 9. lib. 3. recopil.* quam explicat Larrea *alleg. 48. per totam*.

13 Traditur ratio decidendi.

Et merito hæc omnia statuta sunt in hoc gravi, enormique crimine; quia omnino evertitur justitia, si judices sordida avaritia conquinentur, & ejus affectui turpiter cedant; quid enim tantum si muneribus via sternatur? Quid purum, si donis contaminetur? Unde Cicero *act. 2. in Verrem*, ajebat: *Ingentes divitiæ judiciorum religionem, veritatemque solent perfringere*. Et *lib. 1. ad Atticum*, scribit, Catullus cum vidisset quemdam ex judicibus, quos pecunia Claudius corruperat: *Quid vos a nobis præsidium postulastis, an ne nummi vobis eripeuntur, timebatis?* Et recte Horatius *satyra 2.* ait:

—— Male verum examinat omnis
Corruptus judex.

Et Petronius inquit:

Ergo judicium nihil est, nisi publica merces,
Atque Eques in causa qui sedet empta probat.

Idem Horatius 4 *carm.*

Judex honestum prætulit utili, & rejecit alto
Dona nocentium vultu.

Et Ovidius 1. *amor.*

Non bene selecti judicis arca patet.

Munerum enim acceptio ita excæcare solet judices, ut quid justum, quid injustum sit, non videant: ita aures eorum obdurat, atque corrumpit, ut voces litigantium non recte percipiant, vel disceruant; ita linguam & manus eorum constringit, ut ad justitiæ normam, neque pronuncient, neque distribuant quicquam: efficit denique, ut exemplo Magistratuum ipsi oppressi oppressores fiant, utque neglecto bono publico, ea quæ in thesaurum civitatis congeri debebant, in paucorum sacculos rapiantur. Totum complectitur Carolus Scribanius *lib. 2. polit. Christ. c. 9.* his verbis: „ Dei verba sunt, quid cæcitate miserius? a muneribus cæcitas nata: fuge munera quisquis oculos amas, cæcitatem aversaris: neque plebejos tantum oculos, sed sapientium excæcant munera; quid faciant in aliis? non exculabunt tantum, sed periment: ea vis munerum, nihil inexpugnatum, nulla robora, nulla propugnacula, arma nulla, &c. „ Nihil magis equidem, & Provincias, & Urbes Romano Imperio subjectas ad defectionem permovit, accendit, inflammavit, quam aperta illa, & citra pudorem judiciorum fœdissima, atque iniquissima nundinatio. Quo fit, ut verissime Tertull. *lib. de pallio*, illud pronunciasse videatur: *Plus togæ læsere Rempublicam, quam lorica*. Ac quamquam istud firmari possit exemplis, nullum tamen, vel illustrius, vel accommodatius reperiri potest exemplo Bagaudarum in Gallia, Diocletiano Imperatore; cujus non minus eleganter, quam vere extat descriptio apud Salvianum *l. 5.* „ De Bagaudis, *inquit*, nunc mihi sermo est, qui per malos judices, & cruentos spoliati, afflicti, necati, postquam jus Romanæ libertatis amiserunt, etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infelicitas sua, imputamus his nomen calamitatis suæ, imputamus nomen, quod ipsi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse compulimus criminosos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ fracti sunt, nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitatibus judicum, nisi eorum proscriptionibus, & rapinis, qui exactionis publicæ nomen in quæstus proprii emolumenta verterant, & indictiones tributarias, prædas suas esse fecerunt? Qui in similitudinem immanium bestiarum non rexerunt traditos sibi, sed devoraverunt: nec spoliis tantum hominum, ut plerique latrones solent, sed laceratione etiam, & ut ita dicam, sanguine pascebantur: ac sic actum est, ut latrociniis judicum strangulati homines, & necati, incipererent esse quasi barbari, qui non permittebantur esse Romani. „ Plura congesserunt Bobadilla *l. 2. polit. c. 11. & 12.* Cochier *l. 3. aphorism. polit. c. 19.* Marquez *in Gubern. l. 1. c. 20.* innumeri congesti a D. Jo. de Larrea *d. alleg. 47.* Unde recte in præsenti graviter Judicibus Ecclesiasticis interdicitur, ne ultra stipendia sibi assignata aliquid recipiant, etiam prætextu consuetudinis; quia Ecclesiastici non solum debent abstinere ab eo, quod est in se malum verum, sed ab eo etiam, quod occasionaliter potest esse malum: quare licet judices seculares recipiant ultra salarium decimam litis; Ecclesiastici tamen eam exigere non possunt, quia ab omni suspicione mali procul debent esse remoti.

Nec

14 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam Innoc. III. in præsenti non statuit, judicem delegatum propriis stipendiis militare cogi: fiquidem supponit jam illi stipendium fuisse assignatum. ibi: *Ecclesiastici redditus deputati*. Unde injuste ultra proprium salarium decimam litis exigere intendebant. Quid tamen hodie procedat attento jure nostro Regio circa judices delegatos salarium habentes, vel non; & an sportulas, necnon partem pœnæ judici assignatam percipere possint, late disputat Carlevalius *de judiciis lib. 1. tit. 1. disput. 4. per tot.* Nec obstat augmentum ejusdem difficultatis, deductum ex capite *ad Apostolicam, de simonia*; nam in ejus specie Pontifex pias, & laudabiles consuetudines fidelium jubet observari. Cetcrum in præsenti casu nihil pietatis intendi poterat in decima litis extorquenda; *in dicto enim c. ad Apostolicam*, pium erat clericos, & Ecclesiæ ministros fovere, & alere; quæ pietas in præsenti abest, cum redditus Ecclesiasticos ipsi judices aliunde percipercnt; unde non debebant decimam litis, aut similem partem extorquere.

15 Exponitur l. 2. §. fin. ff. de condict. ob turp.

Sed supra traditis obstat text. *in l. 2. §. fin. ff. de condict. ob turpem*, in illis verbis: „ Sed si dedi, ut secundum me in bona causa judex pronunciaret, est quidem relatum, condictioni locum esse. „ Ex quibus deducunt Alex. Fulgos. Jason, Costal. ibi, Duaren. *ad eumd. tit. c. 3. in fin.* eo casu, quo aliquid judici datur, ut in bona causa pro me sententiam dicat, non competere condictionem ob turpem causam, sed eo casu non solum judex, verum qui pecuniam dedit, incidit in legem Juliam repetundarum. Ergo illi non competit condictio, cum turpitudo etiam ex sua parte daretur. Pro hujus textus expositione sciendum est, quoad pœnam legis Juliæ repetundarum nihil interesse, utrum in bona causa, aut mala judex munera acceperit, *l. 4. ff. l. 3. C. de condict. ob turpem*. Nam si non licet accipere, quo magis officium facias, si turpiter datur, quod judici datur, utique nec in bona quidem causa accipere licet. Sapienter Plato *l. 12. de legibus*, ibi: „ Qui patriæ aliqua re ministrant, nullo modo munera recipiant, nec ulla occasione, aut ratione nobis persuadeamus, in rebus quidem bonis suscipienda esse munera, in aliis minime. Nam & cognoscere facile est, nec cum cognoveris, continere. Idcirco tutius est legibus obtemperare dicentibus nulla pro patriæ ministerio munera esse suscipienda; si quis vero minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur. „ Imo etsi datum fuerit judici remunerationis causa; non enim licite, etiam post quam sententiam protulerit, accipit, ut probat Alciat. *in l. principalis, ff. de rebus creditis, & lib. 2. parerg. c. 49.* Licet contrarium docuerint Bart. *in l. Aquilius, ff. de donat.* Zasius *in l. 33. n. 20. ff. de rebus creditis*. Decian. *lib. 8. tr. crim. c. 40. n. 9.* Menoch. *lib. 2. de arbit. casu 342. n. 6.* Farinac. *in præxi, q. 112.* Sed aperte eorum sententia convincitur *ex l. ult. C. h. t. l. 1. §. hoc autem, ff. de calum.* quibus ex locis constat, ne quidem post depositam administrationem Magistratus posse aliquid accipere pro beneficio tempore administrationis præstito. Idem confirmat Cicero 3. *de legib.* dum ait: „ Donum ne capiunto, neve danto, neve petenda, neve gerenda, neve gesta potestate. „ Nec juvat Bartulum *d. lex Aquilius 27.* nam ibi non Prætori, ut perperam olim legebatur, sed Rectori, ut in Florentinis legitur, donatio facta fuit. Nec valet argumentum: Remuneratio non est absoluta liberalitas. Ergo judici fieri potest. Vetat enim lex etiam remunerationem, nec absque ratione, nam si ea permitteretur, illius spe semper judices pro locupletioribus sententiam dicerent, Deinde sciendum est, litigatorem judici munera dantem incidere in legem Juliam repetundarum, *d. l. ult. C.* & litem amittere, ex constitutione Imperatoris Antonini *in l. 1. C. de pœnis Judicis*: ad quam respexit Ulpian. *in d. l. 2. §. 1.* Nec tunc obstat difficultas supra expensa; nam potius verum est in specie *d. §. ultimi*, condictioni ob turpem causam locum non esse, ut docent Osuald. *lib. 4. Donelli 3. c. 2. litt. C.* Claudius *ad tit. de condict. ob turpem, c. 2. n. 11.* Neque contrarium probat Ulpian. ibi: utitur enim adversativa oratione; *sed hic quoque*: cujus natura, & vis est, ut tollat, quod præcessit, alioquin enim præcedentibus subservirent, non adversaretur. Unde liquet, veterum sententiam antea relatam satis improbare Ulpianum, quod manifeste apparet ex ipso orationis contextu; ait enim Ulpian. *Sed hic quoque crimen contrahit*. Quod certe nihil est, quam turpiter eum dare, & in persona dantis turpitudinem versari; crimen autem eum, qui dat, contrahere, ex pœna, quæ in fine ipsius versiculi additur, liquido constat, litem videlicet eum perdere; quæ pœna satis gravis apparet, cum in bona etiam causa litis damno is, qui dedit, afficiatur. Est itaque in hac specie turpitudo dantis, quo casu condictionem cessare notum est, *l. item 4. §. sed quo 8. ff. eod. tit.* Neque obstat, nihil turpe fecisse eum, qui judici quid dedit, ut in bona causa secundum se pronuntiaret; nam ut ait Ulpianus, judicem corrumpere videtur. Eo enim ipso, quod dat, judicem sibi obstringit, ut secundum se, five bona, five mala sit causa, pronuntiet; ne contra eum, qui dedit, sententiam proferendo, cogatur acceptum reddere. Et sane libera potestas judicandi relinquenda est judici, ad cujus officium pertinet secundum leges judicare, *§. 1. Instit. de off. Judicis*. Hanc autem judicandi facultatem impedire, & judicis animum corrumpere censetur, qui illi pecuniam dedit; quia qui accipit, modis omnibus cogitat, ut danti gratificetur: & quamvis, qui dedit, bonam causam se fovere dicat, tamen res aliter se habere potest, videlicet ut causa improba deprehendatur.

16 De xeniis judici largiendis.

Superest pro coronide hujus commentarii, ut aliqua de xeniis judici largitis videamus, & sciendum est, xenia dici munera hospitalia, idest, quibus hospites invicem se munerantur; quod maxime fieri consueverat Saturnalium diebus. Unde Martialis tertiumdecimum librum operis sui, in quo hujusmodi munera distichis describit, Xenia appellavit, quod versus ipsos pro xeniis mitteret, vel quæ mittebat munera disticho exornaret, ut his verbis idem ostendit,

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Constabit nummis quatuor empta tibi.
Quatuor est nimium, poterit constare duobus:
Et faciet lucrum bibliopola Triphon.
Hæc licet hospitibus pro munere disticha mittas,
Sit tibi tam varus, quam mihi nummus erit.

Notavi *in c. 1. de consuet.* verb. *Xeniis*. Circa xenia hæc judices veterem Græcorum sententiam observare jubentur, *in l. non solent 6. §. non vero, ff. de offic. Proconsul. l. plebiscito 18. ff. de off. Præsidis*, ut nec omnia accipiant, neque passim, neque ab omnibus, namque valde inhumanum est a nemine accipere, sed passim vilissimum, ab omnibus avarissimum. Accipi ergo poterant xenia edulia, quæ intra proximos dies prodigi poterant, & hospitibus hospitalitatis causa dabantur usque ad quantitatem certorum annorum, *l. 1. §. 1. l. 6. §. ult. l. 7. §. 1. Digest. ad leg. Jul. repetun.* Si autem munera erant, tunc ea accipere non valebant. Plinius *l. 4. epist. 9.* de Julio Baso hæc ait: „ Homo simplex, & incautus quædam a provincialibus, ut amicus acceperat; nam fuerat in eadem provincia quæstor. Hæc accusatores furta, ac rapinas, ipse munera vocabat; sed lex munera quoque accipi vetat. „ Jure etiam canonico permittitur judicibus delegatis esculenta, & poculenta accipere, *cap. statutum, §. insuper, de reser. l. 6.* nec modica esculenta, seu poculenta accipere etiam judicibus ordinariis prohibetur; quo modo accipio Concilium celebratum in palatio Vernis sub Pipino Rege Francorum, & Stephano III. *can. 25.* in illis verbis: „ Ut nullus Episcopus, nec Abbas, nec laicus propter justiam faciendam sportulas contradictas (idest vetitas, accipiat, quia ubi dona intercurrunt, justitia evacuatur. „ Jure tamen nostro Regio lite pendente non licet a litigatoribus etiam esculenta accipere, *l. 7.* ibi; *Ni viandas, ni otros bienes, ni cosas algunas*: *titul. 15. l. 4. ord.* secus vero finito negotio, *l. 3.* ibi: *Salvo cosas de comer, o beber, o frocidas de grado; tit. 15. l. 2. ordin.* ubi late exponit Didacus Perez.

CAPUT XI.

Idem a *Livon. Episcopo, & eis, qui cum ipso sunt fratribus.*

DEus, qui Ecclesiam suam nova semper prole fœcundat, volens moderna tempora conformare prioribus, & fidem catholicam propagare, prædecessoribus vestris, & vobis post eos pium inspiravit affectum, ut Livon. ingressi provinciam, paganis evangelizaretis nomen Domini Jesu Christi, eorum sequentes exemplum, quibus in Evangelio legimus esse dictum, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. De quibus evangelicus sermo subjungit: Illi autem profecti prædicaverunt, ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Attendens etenim evangelicus ille paterfamilias, quod messis est multa, operarii autem pauci, adhuc mittit operarios in messem suam, & in hac quasi undecima hora vineæ suæ novos deputat vinitores, quorum laborem pariter cum primis denario recompenset. Unde cum evangelizandi officium eo assumpseritis inspirante, qui facit utraque unum: oportet vos in unitatis, & charitatis spiritu ambulare, illorum sequentes exemplum, de quibus legitur, Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. Ne igitur, si dispar in vobis observantia fuerit, & dissimilis habitus, apud eos, quibus unum Evangelium prædicatis, scandalum suscitetur, priusque dividatur populus ille novus in partes, quam in unam Ecclesiam congregetur, cum paratus sit adhuc inimicus homo messi Dominicæ superseminare zizania: disc. v. mon. & exhort. in Domino, per A. vobis ser. mandantes, quatenus eo non obstante, quod inter vos monachi sunt, & canonici regulares, vel alii etiam regularem vitam sub alia distinctione professi, pariter in unum regulare propositum, & honestum habitum, quantum ad hoc spectat officium, conformetis, ne nova Ecclesiæ Livon. plantatio piæ m. p. tui frater *b* Episcope, sanguine rubricata, vel leve in vobis scandalum patiatur, per quos radicanda est in fide catholica, & fovenda.

NOTÆ.

a *Livon.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2. & in c. fin. de divortiis, c. Deus 8. de pœnit. & remiss.* ubi aliæ partes hujus Decretalis referuntur. Livonia regio est Septentrionalis, vulgo dicitur *Liefan*; eam habitant Prussi, Lituani, & Russi; *habet*que Livonia alias nationes, tam moribus, quam lingua diversas. Regio est numerosa, plana, sine montibus, magna ex parte inculta; habet civitates amplas sub Imperio Magistrorum Theutonici Ordinis. Hujus provinciæ incolæ fidem catholicam susceperunt temporibus Innocentii III. ut constat ex ejus epistolis *lib. 4. regest. 16. ep. 124. 125. & epist. 126.* ita scribit. „ Ad vestram jamdudum notitiam credimus pervenisse, quod Dominus noster, qui neminem vult perire, sed ut omnes ad agnitionem perveniant veritatis, ad partes Livoniæ calceamentum suum miseratus extendit, & nonnullos gentilitatis tenebris obvolutos, ab eis ostensa sibi luce magna, quæ ipse est, misericorditer liberavit. Cum autem venerabilis frater noster Estiensis Episcopus, qui prædicando in jam dictis partibus verbum Dei multum laboravit in Evangelio, & divina gratia cooperante profecit, animo indefesso desideret portare coram gentibus, & Regibus verbum Dei, & ad messem, quæ multa est, sufficere operarii pauci non possint, universitatem vestram monemus in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus cum idem Episcopus aliquos de fratribus vestris ad hujusmodi ministerium utiles, & idoneos, a vobis duxerit exigendos, sibi duos, aut saltem unum de vestris collegis singulis concedatis, ut cooperantibus ipsis currat velociter sermo ejus, qui emittit eloquium suum terræ. Vos denique filii Abbates super vobis ipsis, &c. Datum Lateran. 3. Kalend. Novembris, Pont. N. anno 16. „ Ex quibus verbis apparet Innocentium in præsenti alloqui cum Episcopo Estiensi Livoniæ Legato, & Prædicatore. Illud in præsenti non omittam, quod refert Lælius Bisciola *l. 8. horar. succis. c. 16.* quod dum Livones fidem Catholicam retinuerunt, nunquam a Moschis victi, aut subjugati fuerunt; postquam vero hæresi Lutherana fœdari cœperunt, Moschi eos subjugarunt.

b *Frater Episcopo.*) Sanctus Menradus videlicet, vir perdoctus, & pius, qui Livoniæ prædicans, innumeros & cum eis Cobem Livoniæ Principem ex Gentilitate ad fidem Catholicam reduxit, qui postea ad petitionem ipsius Principis Episcopus designatus fuit illius loci, ubi nunc est Regia Metropolis, ut referunt Albertus Krantzius *l. 7. Saxon. c. 3.* Joannes Bohemus *l. 3. de nat. omn. gent. c. 4.*

COMMENTARIUM.

2 HÆC Innocentii constitutio non est generalis, sed provincialis tantum, & specialis respectu Livonienfium, qui noviter ad fidem conversi erant, quibus nonnulla indulsit Innocentius in præsenti, & *in d. cap. pen. de divortiis, c. Deus, de pœnit. & remiss.* ne in ipso initio amplexæ religionis Christianæ offenderentur, aut exasperarentur; & cum Religiosi omnes, & Canonici regulares habitu a ceteris fidelibus laicis distinguantur, Concilium Nicænum II. *can. 16.* ubi jubetur Religiosos, tum monachos, tum moniales, alia indumenta, quam laicos induere, Conc. Aurel. *5. can. 19.* Gangrense *can. 12.* Barchin. *2. can. 4.* Dionysius *de Eccl. hier. c. 7.* Odericus Vitalis *in hist. Eccl. ad annum 1094.* ibi: „In saltibus, & campestribus passim construuntur cœnobia, novisque ritibus, variisque schematibus trabeata peragrant cucullatorum examina. Albedine in habitu suo præcipue utuntur, qua singulares ab aliis, notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sacræ Scripturæ humilitatem designat, quem idcirco colorem religiosorum fervor hactenus gratanter gestat. Nunc autem nigredinem, qua prisci Patres, tam regulares clerici in cappis, quam monachi in cucullis ob humilitatis speciem usi sunt:„ inde cum monachi, & canonici regulares, qui stabiliendæ, & prædicandæ religionis Catholicæ causa in Livonia erant, diversis vestibus uterentur, offendebantur nimium tirones in fide, quærentes, ubi est unum Evangelium? unus Deus? Pater omnium unus? unum baptisma? unus spiritus? unus amor? cur etiam non est unus amictus? unus color in vestibus? Quod agnoscens Innocentius, & sciens, quod licet sine causa non possint monachi, vel canonici regulares habitum propriæ professionis mutare, vel omittere, ut probant Suarez *de religione tr. 8. l. 1. c. 5. n. 5.* Sanch. *l. 6. summæ, c. 8. n. 55.* Castrop. *tr. 16. disp. 4. pun. 6.* Gibal. *de clausura, disq. 2. c. 2. §. 3. conseel. 2. per totum,* Solorz. *t. 2. l. 3. c. 18. n. 19.* tamen ex justa causa, & omittere, & mutare alium habitum possint, præsertim favore religionis, & fidei propagandæ gratia, ut probat Solorzanus de jure Indiarum *t. 2. l. 3. c. 18. n. 20.* Ideo Innocentius, ne in ipso initio suscipiendæ fidei Livonienses offensi varietate ista regularum, seu diversarum vestium, aut vivendi conditione, in fidem vacillarent, seu penitus eam deserarent, statuit ut monachi, canonici regulares, vel quicumque alii strictiorem vitam agentes, non in diverso habitu incederent, sed ut ratione vivendi, & regula pro tunc ibi uterentur eadem. Est igitur hæc constitutio localis, & temporalis, non vero generalis, aut perpetua; ejus tamen magna ratio est, videlicet religionis augmentum, ob quod licita sunt quæ alias illicita essent. David enim nudus ad arcam Domini saltavit, quod factum D. Ambrosius refert *ep. 36.* his verbis: „ Neque contemptus regalis potentiæ est habendus, ubi religioni exhibetur obsequium, & honestum est pro religione facere, etsi id incongruum potestati fuerit, incongruum etiam omni homini. Sed quæ corporeo aspectu fiunt turpia, religionis contemplatione reverenda sunt; & nudos, & pudendos cæteroqui sanctos alios narrat.„ Et id quoque Valerius Maximus *c. 1.* in casu simili de Prætore qui ancilia tulit; „ Omnia namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit, etiam in quibus summæ majestatis conspici decus voluit, &c.„ Et apud Euripidem plura Bacc. „ Non discernit Deus, sive juvenem, sive senem velit choros agere: sed vult ab hominibus honorari communiter, & neminem vult eximium habere, „ &c. Illustrat Franciscus Florens in præsenti.

CAPUT XII.

a Idem,

CUM decorem domus Domini. *Et infra:* interdum *b* ludi fiunt in eisdem Ecclesiis theatrales, & non solum ludibriorum *c* spectacula introducuntur in eas monstra *d* larvarum; verum etiam in tribus anni festivitatibus, quæ continue natalem Christi sequuntur, Diaconi, Presbyteri, aut Subdiaconi vicissim insaniæ suæ ludibria exercentes, per gesticulationum suarum debacchationes obscenas in conspectu populi decus faciunt clericale vilescere, quem potius illo tempore deberent prædicatione mulcere. Quia igitur ex officio nobis injuncto domus Dei nos zelus comedit, & opprobria exprobrantium ei super nos cadere dignoscuntur, f. v. per A. f. m. quat. ne per hujusmodi turpitudinem Ecclesiæ inquinetur honestas, eos qui sunt publice uxorati *e* non admittatis de cetero ad Ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine pravo exemplo, & gravi scandalo retinere: Filiis *f* quoque Canonicorum præbendas in eisdem Ecclesiis conferri non fratis, quarum sunt Canonici patres eorum; cum indecorum sit, ut in Altaris officio illegitimus filius impudico patri ministret, in quo Unigenitus Filius Æterno Patri pro salute humani generis victimatur. Prælibatam vero ludibriorum consuetudinem, vel *g* potius corruptelam curetis ab Ecclesiis vestris taliter extirpare, quod vos divini cultus, & sacri comprobetis ordinis zelatores,

NOTÆ.

a *Item.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Innocentius, ut jam notavi *in c. cum decorem, de filiis Presbit.* ubi extat alia pars hujus Decretalis.

b *Ludi.*) Ludos a Lydiis fuisse primum inventos, unde ludorum vox, affirmarunt D. Isidorus *l. 16. etymolog. cap. 16.* Tertullianus *de spectaculis c. 5.* aliter Nonius Marcellus ex Varronis sententia existimat. Ludios ab eis dictos, quasi Lydios; quos Ludiones Livius vocat *l. 7. decad. 6.* Eandem vocis notionem indicat Valerius Maximus *l. 2. c. 1.* ubi de ludorum more agit. Varia ludorum genera ab antiquis usitata congesserunt Rosinus *l. 5. antiquit. c. 1.* ubi Demsterus, Bulengerus *l. 1. de Imper. Rom. c. 19.* Pantoxa *in l. 1. de aleatoribus*, Amaya *in l. unica, C. de mamma.* Cabreros *de metu l. 2. c. 8.* Verum in præsenti non de aliis agitur, quam de theatralibus, & scenicis, ideoque de illis tantum differendum est.

c *Ludibriorum.*) Ad ludibriorum, legitur in sexta collectione, sed credo emendandum esse *ad ludibrium*, ut legit P. Mariana *de spectaculis c. 7.*

d *Monstra larvarum.*) Quod non solum clericis a sacris canonibus est prohibitum: verum & laicis. Unde exponendi sunt de his larvis duo canones valde difficiles, Primus Concilii Nannetensis, relatus a Gratiano *in c. nullus 8. 44. dist.* ubi inter alia quæ presbyteris convivantibus prohibentur illud refertur: „ Ne larvas dæmonum ante se ferri consentiat presbyter ullus, quia hoc diabolicum est, & sacris canonibus prohibitum.„ Quibus verbis improbatur, & damnatur antiquus mos introducendi per convivia larvas sic aptas, ut earum articuli, vertebræque in omnem partem verterentur, ut convivæ humanæ conditionis admoniti, largius genio indulgerent, ut probant, & morem illum illustrant Scaliger *l. 2. election.* Auson. *c. 26.* Justus Lipsius *l. 1. Saturn. c. ult.* Unde *in d. c. nullus*, dum de conviviis presbyterorum agunt Patres, inter alia prohibent illis, ne ante se larvas fieri permittant: notavit eruditus Ramirezius *ad Martialem l. 2. epigram. 59.* Secundus canon est Concil. Altisiod. *can. 1.* in illis verbis: „ Non licet Kalend. Januar. vecolo, aut cervolo facere, vel scenas diabolicas observare: sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus. „ Ubi perdifficile est, quid prohibeatur illis verbis, *vecolo aut cervola face-*

facere: Aliqui existimarunt his verbis prohiberi ne lares frondibus, ramisque viridibus ea die ornarentur; fuit enim in more apud gentes veræ religionis ignaras ea die ramis cingere domos, quod prohibitum est *in can. 73. collect. Martini Brachar.* ibi: „ Nec lauro, aut viriditate arborum cingere domos: omnis hæc observatio Paganismi est;„ & *c. si quis 26. q. 7.* Verum hanc interpretationem non admittunt verba illa, *vecolo facere*, cum vecola ad ramos virides trahi non possit: imo potius vecola idem est ac bucula, idest; bos fœmina parva, sive vitula, ut probat Basilius Legionensis *q. 2. scholast.* in expositione ipsius canonis: deinde *facere*, importat actum, non autem referri potest ad ornatum domus cum ramis. Quare ea interpretatione omissa Basilius Legionensis *ubi proximo*, existimat illis verbis prohiberi Kalendis Januarii sacrificium facere de animalibus, ut plerumque Galli faciebant, boni ominis, & augurii captandi causa; quem morem reprehendit Martinus Brachar. *in can. 72.* & notavit Prudentius *ibi:*

Jano etiam celebri de more litatur
Auspicii, epulisque sacris, quas inveterato,
Heu miseri! sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa Kalendarum.

Sed nec hæc docti viri sententia placet; quare ea omissa dicendum est, in eo canone inter alios vanos ritus, & fœdas superstitiones usitatas in die Kalend. Januarii, etiam larvarum usum sumpta forma pecudis improbari: nam cum homines Kalendis Januariis ferarum, & pecudum assumptis formis huc, & illuc petulantius discursitantes, Ethnicorum ritus conservassent, ut penitus tolleretur hæc superstitiosa consuetudo, Patres prohibuerunt, ne liceat Kalend. Januar. vitula & cervolo facere, ideist, sub forma vitulæ, aut cervoli per plateas discurrere, ut apud nos in festis Bacchanalibus vulgo dicitur, *correr la tora.* Ex quo canone desumptum est monitorium Pœnitentialis Romani, apud Herligarium *l. 6. c. 6.* ubi hæc funt verba; „ Si quis in Kalendas Januarias, quod multi faciunt, & „ in cervolo ducit, aut in vitula vadit, tres annos pœniteat.„ Burchardus *l. 19. Decreti, c. 5.* hujus meminit superstitionis his verbis: „ Fecisti aliquid tale quod pagani fecerunt, & ad„ huc faciunt in Kalendas Januarias; in cervolo, & vitula? „ Si fecisti, triginta dies in pane, & aqua pœniteas. „ S. Pacianus Episcopus Barcinonensis *in Paranesi ad pœnit.* sic, „ Hoc etiam puto, proxime cervulus ille profecit, ut eo di„ ligentior fieret, quo impressius notabatur, & tota illa re„ prehensio expressi, ac sæpe repetiti, non compressisse vide„ retur, sed eruditæ luxuriam. Me miserum! quid ego fa„ cinoris admisi? Puto nescierant facere cervulum, nisi illis „ reprehendendo monstrassem.„ Qui plura de hoc larvarum usu desiderat, adeat Sirmundum *in notis ad Conc. Altisiod.* Hugonem Menardum *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 252. & in notis ad regul. D. Benedicti, t. 2. l. 50. c. 13. §. 4. fol. 746. & 747.* Tamayum a Salazar *in Martyrol. Hispan. t. 1. fol. 11.* Sed in hoc canone 1. Concilii Altisiod. legendum esse, *Vitulas, aut cervolos facere,* probat Petrus Aurel. *contra Sirmond. t. 3. pag. 615.*

e *Publice uxorati.*) Hæc verba reperiuntur *in c. cum decorem, de clericis conjugatis.*

f *Filii quoque.*) Hæc verba extant *in c. cum decorem, de filiis presbyterorum*, ubi ea exposui.

g *Vel potius corruptelam.*) Prava consuetudo plerumque in sacris canonibus dicitur corruptela, *c. 5. de consanguin. & affin. c. 11. de excessib. Prael. c. fin. de consuet.* quia mala consuetudo corrumpit bonos mores, *l. 9. §. 1. ff. de servo corrupto*, & ab specie eo verbo utitur Lactantius Firmianus *l. 6. instit. c. 20.* ibi: „ In scenis quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & comicæ famulæ de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum, & quo magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerint, eo magis sententiarum elegantia persuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati. Item tragicæ historiæ subjiciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum, & coturnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidinem docent & instigant, quorum enervata corpora, & in muliebrem incessum, habitumque mollita impudicas fœminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam, qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis eruditant ad vera? Quid juvenes, aut virgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maxime concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat; probantque illa dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula revertuntur; nec pueri modo, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare jam non decet, in talem vitiorum semitam dilabuntur.„ Nec est quare Cujac. in præsenti, qui minutioribus in observationculis plerumque consistit contra Ecclesiæ Patres, minoris elegantiæ, aut nullius ornatus arguat hunc loquendi modum in Innocentio III. viro apprime docto.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur & probatur. EX præsenti Decretali sequens deducitur disputanda assertio; „ Ludi theatrales, etiam prætexta consuetudinis in festivitatibus Domini nostri, aut Sanctorum ejus fieri in Ecclesiis non debent.„ *Probant eam textus in c. irreligiosa 3. de consecr. dist. 3.* Concil. Altisiod. *can. 9.* ibi: „ Non licet in Ecclesiis choreas sæcularium, vel puellarum cantica exercere, nec convivia in Ecclesia præparare, quia scriptum est; Domus mea domus orationis vocabitur.„ *C. Cabil. can. 9.* ibi: Valde enim omnibus

5 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio ita firmata, & illustrata difficilis redditur sequenti consideratione: nam hujusmodi ludi theatrales in nativitate Christi Domini non solum liciti, verum & perutiles sunt. Igitur tam a clericis, quam ab aliis fidelibus fieri debent. Probatur antecedens, nam ex eadem ratione ob quam picturæ in Ecclesia exponuntur ad movendum populum, & ut indocti ibi discant, quod in libris legere nesciunt, ut probavi *in can. 36. Concil. Illib.* etiam hujusmodi repræsentationes nativitatis Christi fieri debent ut ita populus indoctus hoc sacro mysterio facilius instruatur: habet enim repræsentatio non levem vim in suadendo, & omnem oratoriam artem vincit. Seneca *l. 19. ep. 109.* ibi; „ Eadem negligentius audiuntur, minusque percutiunt, quæ „ diu soluta oratione dicuntur; ubi accessere numeri, & egre„ gium sensum extinxere certi pedes, eadem illa sententia ve„ lut lacerto excussa torquetur. Etiamsi cum aliis poesis par„ tibus comœdiam conferas, prima in suadenda plebe co„ mœdia consequitur: „ Horatius *de arte Poetica.*

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus.

Ex eo maxime Quintilianus *l. 11. instit. orat. c. 3.* ibi: „ Documento sunt, vel scenici actores, qui & optimis Poetarum tantum adjiciunt gratiæ, ut nos infinite magis eadem illa audita, quam lecta delectent, & vilissimis etiam quibusdam impetrent aures, ut quibus nullius est in bibliothecis locus, nescitur indecorum, quod per dedicationes basilicarum, aut festivitates Martyrum ad ipsa solemnia confluentes chorus fœmineus turpia quidem, & obscena cantica decantare videantur, dum aut orare debeant, aut clericos psallentes audire.„ Conc. Tolet. 3. *in fine;* „ Quod ballimachiæ, & turpia cantica prohibenda sunt a Sanctorum solemniis.„ Synodus Afric. *can. 17.* ibi;„ Illud etiam petendum, ut quæ contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, vetari talia jubeant, & prohiberi, maxime cum in Natalibus Beatissimorum Martyrum per nonnullas civitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident, quibus diebus quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exercent.„ Conc. Brach. *2. can. 60.* ibi;„ Si quis ballationes ante Ecclesias Sanctorum fecerit, seu quis faciem suam transformaverit in habitu muliebri, & mulier in habita viri, tres annos pœniteat.„ Referunt Burchardus *lib. 10. Decreti, c. 39.* Loaysa *post canones ipsius Concilii, Synodus 6. in Trullo can. 24.* ibi; „ Nec ut liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in quorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere.„ Et *can. 62. ejusdem Synodi*, ibi;„ Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia, quæ vocantur, & qui in primo Martii mensis die sit conventus, ex fidelium civitate omnino tolli volumus; sed publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes: quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falso apud Græcos Dii nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt, saltationes, ac mysteria more antiquo, & a vita Christianorum alieno mandamus, etiam statuentes, ut nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conveniente: sed nec comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induat.„ *In cujus canonis scholiis hæc subjungit Balsamon:*„ Nota præsentem canonem, & quære correctionem in his, quæ fiunt a clericis in festo Natalis Christi, & festo Luminarium adversus eum, & magis in sanctissima magna Ecclesia.„ Synodus Carthaginensis *can. 63.*„ Ut auferantur Græcorum convivia, illud præterea a Christianis Imperatoribus petendum est: quoniam præter divina mandata in multis locis convivia sic peraguntur ex gentili errore deducta, ut etiam christiani ad paganos clanculum in eorum mysterio adducantur, ut hæc jubeant, & in urbibus, & in possessionibus arceri, maxime quia & in ipsis Beatorum Martyrum natalibus, in quibusdam urbibus, etiam in ipsis sacris locis ejusmodi peccare deprehenduntur, & in diebus, in quibus, vel pudor est dicere, execrandas saltationes in agris, vel plateis peragunt, ut cum sancto die adsint, quæ sunt, & matresfamilias honore, & aliæ innumerabiles mulieres venerandæ, intemperantes insolentias aggrediantur, ut etiam ipsius sanctæ fidei propemodum aufugiat excessus.„ Senonense anno 527. *can. 16.*„ Prohibemus, ut ne histriones, aut ministrent Ecclesiam ad pulsandum tympano, cithara, aut alio instrumento musicali; neque in Ecclesia, aut juxta Ecclesiam suis pulsent instrumentis. Prohibemus etiam, ne fiat deinceps festum Fatuorum, aut Innocentium, neque exigatur decanatus patellæ.„ Colonienfe anno 1536. *can. 26.*„ Olim theatrales quoque ludi, & larvarum ludibria inferebantur templis, pessimo quidem exemplo, adeo ut provisione canonica, quod is teterrimus abusus aboleretur, opus fuerit, quem ex nostris diœcesibus jam, ut speramus, ejectum gaudemus.„ Concil. Salæburg. tempore Gregorii X. *can. 27.* Toletanum anno 1473. tempore Sixti IV. *can. 19.* Extravag. unica, *hoc tit.* inter communes, S. Petrus Chrysologus *serm. 129.* D. Gregorius Magnus *l. 10. ep. 71.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. *de jure Eccl. l. 1. c. 40. n. 57. & l. 2. c. 3. n. 15. & de off. parochi c. 6. n. 11.* Lantdm. *l. 2. de veteri clerico, c. 50.* Basilius Legion. *q. 2. scholastica, c. 2. in can. 9. Conc. Altisiod.* P. Herodius *l. 1. Pandect. tit. 5. c. 15.* Ferrandus *l. 2. disq. relig. p. 2. c. 7.* Gresolius *l. 4. mystag. c. 16.* Benedictus Estenus *l. 4. partit. tit. 8. tr. 2. disp. 2.* Petrus Greg. *l. 4. partit. tit. 8. c. 6. & l. 39. syntagm. c. 5.* Conradus Brunus *l. 6. de coron. c. 10.* Filesacus *l. 1. select. c. 6.* Theophilus Raynaud. *t. 4. l. 6. sect. 2. c. 10. fol. 859.* Illustrat Aravio *qq. moral. de statu civili, disp 5. sect. 1.* Amaya *in leg. un. C. de Mauritan., n. 28.* Acun. *in c. 1. 92. d. & in c. nullus, d. 44.* Mariana *de spectaculis, c. 7.* Savarus *ad Sidonium l. 4. ep. 15. verbo Epulum*, Villasus *in voto gratul. n. 18.* Cajac. Boetius Epon. & Fabrotus in præf. Franc. Florens in præsenti, & Altesserra.

Sed nec hæc sequens consideratio probat assertionem, nam hujusmodi ludi theatrales in nativitate Christi Domini non solum liciti, verum & perutiles sunt, quatenus ad ea eadem ratione ob quam picturæ in Ecclesia exponuntur ad movendum populum, & ut indocti ibi discant, quod in libris legere nesciunt, ut probavi *in can. 36. Concil. Illib.* etiam hujusmodi repræsentationes nativitatis Christi fieri debent ut ita populus indoctus hoc sacro mysterio facilius instruatur: habet enim repræsentatio non levem vim in suadendo, & omnem oratoriam artem vincit. Seneca *l. 19. ep. 109.* ibi; „ Eadem negligentius audiuntur, minusque percutiunt, quæ „ diu soluta oratione dicuntur; ubi accessere numeri, & egregium sensum extinxere certi pedes, eadem illa sententia ve„ lut lacerto excussa torquetur. Etiamsi cum aliis poesis par„ tibus comœdiam conferas, prima in suadenda plebe co„ mœdia consequitur: „ Horatius *de arte Poetica.*

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus.

Ex eo maxime Quintilianus *l. 11. instit. orat. c. 3.* ibi;„ Documento sunt, vel scenici actores, qui & optimis Poetarum tantum adjiciunt gratiæ, ut nos infinite magis eadem illa audita, quam lecta delectent, & vilissimis etiam quibusdam impetrent aures, ut quibus nullius est in bibliothecis locus,

sit etiam frequens in theatris.„ Plebejus facras litteras miratur, Sanctorum præcepta, Philosophorum placita, Heroum fortia facta in theatro, & pleraque, quæ aliter discere nollet, sapit; & quæ talia docent, magis amat. Unde Poeta Horatius *de arte Poetica*,

Ille tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Igitur ut rustici, & cæteri fideles ignari hoc magnum fidei nostræ mysterium agnoscant, magnaque alacritate celebrent, hujusmodi theatrales ludi debent permitti. Unde morem hunc repræsentandi *in hac* festivitate, jam a primis Ecclesiæ sæculis ad nostra usque tempora in Ecclesia invaluisse, probat ex Codino, & aliis Pater Herrera *l. 1. del origen del officio divino, c. 22.* Igitur non recte ludi theatrales in hujusmodi festivitate improbantur, & prohibentur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si natales dies Deorum, imo & privatorum, etiam apud Gentiles magnis celebrabantur plausibus, epulis, accensis luminaribus, choreis, & tripudiis, Lactantius *divin. instit. l. 6. c. 20.*„ Nam ludorum celebritates Deorum festa sunt, siquidem ob natales eorum, templorum novorum dedicationes sunt constitutæ. Et primitus quidem veneraciones, quæ vocabantur munera, Saturno attributæ sunt: ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno, Paulatim vero idem honos & ceteris Diis tribui cœpit, singulique ludi nominibus eorum consecrati sunt, sicut Sicinnius Capito in libris spectaculorum docet. *Si quis igitur spectaculis interest, ad quæ religionis gratia convenitur, discessit a Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales, & festa celebravit.*„ *Apulejus l. 11. Florid.*„ Festivum celebravi natalem sacrorum, suaves epulas, & secreta convivia,„ Martialis *epigram. 66.* ibi:

Sexcenti cœnant a te, Justine, vocati
Lucis ad officium, jam qua te prima fuit.

Diocasius *l. 54.*„ Natalem Augusti Julius Antonii filius tunc„ Prætor celebravit circensibus, & venationibus, Senatum etiam,„ & ipsum Augustum ex Decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.„ Plin. *in ep. ad Can.* Rufum.„ Epicarus testamento cavit,„ ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis so„ lemniter ageretur.„ Illustrant late Cochier *in fine hist. cent. 1. c. 12.* Censorinus *de die natali*, ubi Lindembrog. notavit P. Roa *in eod. tr. c. 11.* Villalus *in voto gratul.* qui exinde exponunt textus *in l. cum quidam 23. ff. de annuis legat. l. civitatibus 112. ff. de l. 1.* Ergo *multo magis* in Domini nostri Jesu Christi natali, Ecclesiæ ministri, & ceteri fideles exultantes, debent ludis etiam theatralibus diem sacratissimum illum celebrare. Nec hoc genus solemnitatis alienum est a disciplina Ecclesiæ, & piis viris, in divinis laudibus, & Dei festivitatibus; Saltavit enim David religionis enthusiasmo motus coram Arca Dei, ut refertur *l. 2. Reg. c. 6.* & Maria soror Moysis juncto sibi fœminarum choro ad pulsum tympani cantavit Domino, quia gloriose magnificatus est. *Exodi c. 15.* & in Ecclesia Essena Esseni cantui religiosos motus miscebant. Philo *de vita contemplativa*, apud Clementem *l. 7. Stromatum*, ibi: *Pedes excitamus in ultima declamatione orationis.* Illustrant late Pet. Greg. *l. 12. syntag. c. 19. 20. & 21.* Lantdmeter. *de veteri cler. l. 2. c. 63.* Igitur non recte Innocentius in præsenti hujusmodi ludos theatrales improbat in festivitate Natalis Domini. Accedit consuetudo in aliquibus Ecclesiis recepta, ut pueri clerici in festo sancti Nicolai, aut Innocentium eligant sibi Episcopum, qui indutus vestibus Episcopalibus, cum mitra, & baculo, publice, idest in Ecclesia, inchoat divinum officium, ut ex Molano refert Landtmeter. *d. l. 3. c. 15.*

6 De variis celebritatibus.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, defendenda est præsens constitutio, ut disciplinæ ecclesiasticæ maxime consona, cujus rationem ut agnoscamus, sciendum est, olim fideles in festivitatibus Sanctorum non solum divinis laudibus eas celebrasse, verum & aliquibus exterioribus ornatibus, & lætitiæ, alacritatisque testimoniis. Primo frondibus, floribusque templa, & altaria ornabant. Sanctus Paulinus *Natal. 3. Felicis.*

Spargite flore solum, prætexite limina sertis,
Purpureum ver spiret hyems, sit floreus annus
Ante diem, sancto cedat natura diei:
Martyris ad tumulum debet & terra coronas

De Nepotiano Hieronymus *in epitaphio*, ibi: „ Erat solicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes cæremonias pias solicitudo disposita; non minus non majus negligebat officium. Basilicas Ecclesiæ, & Martyrum conciliabula diversis floribus, arborum pomis, vitiumque pampinis adumbrabat; ut quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione, quam visu, presbyteri laborem, & studium testaretur.„ S. Aug. *l. 22. de civ. Dei, c. 8.* bis meminit florum, qui in altari erant sancti Stephani. Solitus erat sanctus Severus, referente sancto Gregorio Turonensi *de gloria confess. cap. 1.* flores liliorum tempore quo nascuntur, colligere, ac per parietes ædis sacræ appendere. Fortunatus *l. 8. epigr. 9.*

Texetis variis altaria festa coronis,
Pingitur ut filiis floribus ara novis.

Quem ritum ab Hebræis Christiani acceperunt, nam ut Psalmista ait *Ps. 117. Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris*, Ubi vertit D. Hieronymus; *Frequentate solemnitatem in frondosis.* Et Lorinus legit: *Ligate festum frondibus.* Gentibus etiam non fuit ignotus floridus hic ornatus, unde ait Virgilius *libro primo Æneid.*

Thure calent, aræ, floribusque recentibus halant.

Item epulis, & conviviis in sanctorum Martyrum natalitiis, vel dedicationis alicujus Ecclesiæ celebritate fideles utebantur. D. Greg. *l. 10. ep. 71.* ita ut die dedicationis, vel natalitio sanctorum Martyrum religiosis conviviis solemnitatem celebrarent. D. Hieron. *in ep. ad Eustac.* de sancti Petri die festo agens ita ait: „ Festus est dies, & natalis B. Petri: festivius est solito condiendus. *Et fistim:* Unde nobis solicitius providendum est, ut solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus, quia valde absurdum est, inmia faturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse jejuniis.„ P. Chrysologus *serm. 129.* ibi:„ Noli æstimare, charissime, quod in solis prandiis, & profusioribus epulis natales Martyrum celebrentur.„ Illustrat Savarus ad Sidonium *l. 4. ep. 15. Sed cum postea licentius fideles sanctorum Martyrum* gratiam demereri credentes epularentur, illæ compotationes, & epulæ sacris legibus coercitæ fuerunt, *c. cum autem, cum seq. 44. d.* Concil. Nannet. *can. 10.* Altissiod. *can. 2.* D. Ambrosius *de Helia, & jejunio, c. 17.* D. Chrysost. *homil. in sanctum Julianum Martyrem*, S. August. *l. 8. de civ. Dei, c. 27.* ubi ritum Afrorum in deferendis epulis ad tumulos Martyrum reprehendit, & aliquo pacto excusat his verbis:„ Quæcumque adhibentur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum. Quicumque etiam epulas suas eo deferunt, quod quidem a Christianis melioribus non fit; & in plerisque terrarum locis nulla talis est consuetudo; tamen quicumque id faciunt, quas cum apposuerint, orant & auferunt ut vescantur; vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum.„ Nanziaz. *orat. 39.* Omitto Agapas festis diebus celebratas, de quibus plura cumularunt anno 397. Fornerius *l. 2, select. c. 21.* Rosveidus *in onomast. verbo Agapæ*, Meursius *in glossario, eodem verbo*, Cochier *in face histor. cen. 2. c. 3. & 84.* P. Greg. *l. 13. de Rep. c. 3. n. 5. & c. 18. n. 4.* Suarez *de relig. t. 1, l. 3. c. 6.* Pancirola *l. 1. var. c. 86, in fine*, Lantd, *l. de veter. monach. c. 46.* Cresp. *in summa, verbo Agaparum*, Albaspinus *l. 1. observ. cap. 18.* Zerda *in adv. cap. 146.* Lemaistre *l. 2. de bonis Eccl. cap. 10.* Turrianus *in expl. Clementis, l. 2. cap. 26.* Auctor Romæ Subterraneæ *l. 6. cap. 27.* Justellus *ad can. Eccl. universs. fol. 179.*

Choreæ etiam in festivitatibus sanctorum Martyrum dicebantur. Concil. Tolet. 3. relatum *in c. irreligiosa, de consecr. d. 3.* Unde PP. Synodi Gangrenf. *in can. 20.* ajunt:„ Si quis arrogantia utens, & Martyrum congregationes abhorrens, & sacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accusset, sit anathema.„ *Ubi in scholiis subjungit Balsamon:*„ Nota ergo, quod quæ in solemnibus Martyrum festis fiunt cantica, choreæ, & populi confluxus, quoniam in Dei fiunt honorem, non reprobantur.„ Sed postea prohibitæ fuerunt hujusmodi choreæ. Concil. Cabil. *can. 18.* Afric. *can. 27.* & in Brachar. *can. 80.* ita cavetur: *Si quis ballationes ante Ecclesiam sanctorum fecerit, &c. tres annos pœniteat.* Et in Synodo Rhemensi sub Lothario, & Ludovico, *c. 35.* ita statuitur:„ Ut sacerdotes admoneant viros, & mulieres, qui festis diebus ad Ecclesias veniunt, ne ballando, & turpia verba decantando, choros teneant, & ducant.„ *Et lib. 6. Capit. Caroli, c. 193.*„ Quando populus ad Ecclesias venerit, tam per dies Dominicos, quam & per solemnitates sanctorum, aliud non ibi agat, nisi quod ad Dei pertinet servitium; illas vero ballationes, canticaque turpia, ac luxuriosa, & illa lusa diabolica non faciat, nec in plateis, nec in domibus, nec in ullo loco, quia hæc de Paganorum consuetudine remanserunt; & qui ipsa fecerint, canonicam sententiam accipiant.„ Ballare Galli dicunt *Bais*, nos *Bailar*, a voce *ballare*, quæ Græcorum propria est, ut probat Meursius *in glossario, verbo Ballare*. Unde inter alias voces, quas ab eis primi Hispani acceperunt, & vocem ballare accepisse testatur Aldrete *de origine linguæ Castellæ, l. 3. c. 3.* ubi docte notat, ballationem *in d. c. irreligiosa*, appellari ballimachiam, quasi saltantium pugnam; quia plerumque ballationes fiunt in formam pugnæ diversis ictibus, & motibus; quo modo ballationes Hispanas acceperunt Silius Italicus *l. 3.*

Nunc pedis alterno percussa verbera terra
Ad numerum resonas gaudentem plaudere certas:
Hæc requiet, ludusque viris, ea sacra voluptas,

Et Martialis:

Et Gaditanis ludere docta modis.

7 De choreis & saltationibus.

Hujusmodi ergo choreas, & ludos theatrales a clericis in festivitate natalis Domini in Ecclesiis fieri prohibuit Innocentius in præsenti, & magna cum ratione, petita tum a loco ubi ducebantur, tum a personis ipsam ludicram artem exercentibus, tum a fine, & solemnitate, quæ in hujusmodi ludis agitabantur. Et primo propter loci reverentiam, quia plura, quæ extra Ecclesiam venialiter exercentur, intra Ecclesiam non sunt facienda, ut tradit Strabo *de rebus eccl. c. 11.* ut confabulationes, & colloquia, Greg. X. *in Conc. Lugd. generali*, ibi:„ Cessent vana, & multo fortius fœda, & profana colloquia: cessent confabulationes quælibet; sint postremo quæcumque alia, quæ divinum possunt turbare officium, aut oculis divinæ Majestatis offendenda, ab ipsis prorsus extranea, ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendatur peccata committi,„ Discere id a Paganis poterant Christiani, ni & ipsi Ecclesiæ Doctores in id maxime scriptis suis, & quotidianis monitionibus incubuissent, ut taciturnitatem omnes in templum deferrent. Sane auctor est Arrianus *in Ep. l. 4. c. 11.* in Gentilium fanis adeo studiose parcitum verbis, ut violatæ religionis censeretur delictum, si rumpi silentium aliquo sonitu contigisset. Hinc in rebus divinis, cum fierent, de more dicebatur, *favete linguis*, quo verbo, inquit Seneca *in l. de beata vita, c. 26.*„ Imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.„ Unde Ecclesiæ Patres tam accurate silentium in Ecclesia commendarunt; D. Ambros. *l. 3. de virginitate*:„ Maxima est virtus tacendi, præsertim in Ecclesia. Chrysost. *homil. 38. ad populum*:„ Nihil tam congruum Ecclesiæ, quam silentium.„ D. Isidor. *ep. 45.*„ Templis omne silentium debetur.„ D. Clemens *l. 8. constit. Apost. c. 11.*„ Quidam ex Diaconis in templo inambulabant contemplantes viros, & mulieres, ne quis fieret strepitus, ne quis nutus faceret, aut mussitaret, aut dormiret.„ Theodulph. Episc. Aurelian. *ep. ad Sacerd. n. 19.*„ Si Dominus illos ejecit, qui victimas, quæ sibi offerrentur, emebant, vel vendebant; quanto magis illos iratus inde abjiciet, qui mendaciis, vaniloquiis, risibus, & hujusmodi nugis locum divino cultui mancipatum fœdant.„ Illustrant Benedictus Eftenus *disq. monast. l. 7. disq. 3.* Cum ergo in choreis, & hujusmodi ludis theatralibus confabulationes, risus, & similia ab Ecclesia prorsus aliena dentur, recte in præsenti Innocentius hujusmodi ludos prohibet, & detestatur. A personis ipsis magna deducitur ratio præsentis prohibitionis; nam vilescit admodum dignitas sacerdotalis, si presbyteri ipsi, seu clerici scenas, atque hujusmodi ludos theatrales edant. Unde *in c. unic. hoc tit. in 6.* Bonifacius VIII. mulctandos censuit clericos qui per annum jocalatorum, idest mimorum ignominiosam artem exercuerint, vel breviori tempore admoniti non resipuerint. Nec solum hæc, & similia spectacula edere prohibitum est clericis, verum & loco, ubi eduntur, stare, *c. his igitur, 23. d. c. pen. 34. d. l. placet 27. C. de Ep. & Cler.* Conc. Altissiod. *c. 40.*„ Non licet presbytero inter epulas cantare, vel saltare.„ Turon. *sub Carolo c. 7.* ibi: Histrionum quoque turpium, & obscenorum insolentias jocorum, & ipsi animo effugere, ceteriique sacerdotibus effugienda prædicare debent. Turon. *sub Carolo can. 8.* Sacerdotibus non expedit quibuslibet interesse jocis. Eugenius II. *in Synod. Rom.*„ Sacerdos sedule divina debet perscrutari, & admonere eloquia, ut inveniatur beatus, de quo Psalmista ait; Et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Quamobrem ludos aliquos coram se fieri non delectetur, transgressor quippe inventus, admonitione Episcopi ulterius agere desinat, sin autem canonice judicetur.„ *Caput* non oportet, de confec. *dist. 5. ait*„ Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in conviviis exhibentur, interesse, sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos, & abire.„ Ubi thymelici dicuntur mustici scenici, qui organis, & lyris, & citharis præcinebant super pulpitum, quod thymele vocabatur. Jul. Pollux *l. 4. onomast.* ibi,„ Scena propria est histrionum; orchestra vero chori, in qua est & thymele, quæ vel tribunal est, vel ara. Vitruv. *l. 4. c. 8.* ibi: Apud Græcos tragici, & comici actores in scena peragant, reliqui autem artifices suas per orchestras petunt actiones.„ Itaque ex ea scenici, & thymelici græce separatim nominantur. De his thymelicis etiam agitur *l. 4. ff. de his, qui notant. infam. l. 10. ff. de pollic. l. 10. & 21. C. Theod. de Pæt. l. pen. C. Theod. de spectac. l. 5. eod. Cod. de scenicis.* Novella 105. de Consulibus, & plura congesserunt Justel. & Balsam. *in notis ad d. can. 44. Synodi Laodic.* Ritherfusius *ad Salvianum fol. 207.* Cabreros *de metu l. 2. c. 8. n. 16.* Samuel Petitus *ad leges Atticas, l. 1. fol. 62.* Forner. *l. 5. rerum quotid. c. 29.* Zerda *in adv. c. 34.* Costan. *de nup. fol. 143.* Si ergo hujusmodi ludis theatralibus clericis interesse prohibetur, quanto magis eos per se edere illicitum erit? A fine ipso ludi theatralis præsens prohibitio non minori nititur ratione; nam satis fuit Aristides Sophista, etsi nec nostris moribus, nec religione imbatus, in oratione Smyrnæ habita probavit, Deorum festis comœdias non convenire, nec ludos. Unde D. Aug. *l. 2. de Civ. Dei c. 13.* antiquos Romanos ridet, quod histriones notarent infamia, & iidem scenicis ludis Deos honorandos putarent; quia enim conveniat ignominia notare, atque in infamium *numero* ponere, per quos divinus cultus augeatur? Ipsa Augustini verba subjicimus;„ Sed respondeatur mihi, *inquit*, qua consentanea ratione homines scenici ab omni honore pelluntur, & luli scenici Deorum honoribus admiscentur? Illas theatricas artes diu virtus Romana non noverat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humanæ quærerentur, & vitio morum reperent humanorum, Dii ea sibi experiri petiverunt, Quomodo ergo abjicitur scenicus, per quem colitur Deus? & theatricæ illius turpitudinis, qua fronte notatur actor, si adoratur exactor?„ Deinde quis patiatur in sacro Christi Domini Natali impudicam feminam B. Mariæ, probrosum hominem sanctissimi Josephi, aut ipsius Christi personam repræsentare? Quod Arnob. *l. 4. adversus Gentes*, ab antiquis factitatum reprehendit, ut *histrionibus* Deorum personæ imponerentur, illis verbis:„ Nec satis hæc culpa est, etiam mimis, & scurrilibus ludicris sanctissimorum personæ interponuntur Deorum, & ut spectatoribus vacuis risus possit, atque hilaritas excitari, jocularibus feriuntur cavillationibus, numina conclamant, & assurgunt theatra, omnes concrepant fragoribus, atque plausibus.„ Idem Tertull. accusat *in apol. c. 15.*„ Quid, *inquiens*, quod imago Dei vestri ignominiosissimum caput, & famosum vestit; quod corpus impurum, & ad istam artem effeminatione perductum, Minervam aliquam, vel Herculem repræsentet? Non violatur majestas, & divinitas constupratur laudantibus vobis?„ Quæ verba ad nostros mores transferre licet, atque in antiquis vitiis interpreteris nostrorum licentiam, & turpitudinem accusari. Recte ergo in præsenti Innocentius prohibet presbyteris, & aliis clericis hujusmodi ludos theatrales, etiam in festivitatibus sanctorum in Ecclesia edere. Morem hunc festis diebus choreas ducendi, & saltandi, quam pertinacissime retinuerunt Græci, ut prodit *can. 62. Concil. Trul.*„ Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia, quæ vocantur, & qui in primo Martii die fit conventus, ex fidelium civitate omnino tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes, quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falso apud Gentiles Dii nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt saltationes, a vita Christianorum amandamus, & expellimus.„

8 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam auctoritates in ea adductæ, tantum probant, natalis Domini repræsentationem permitti posse, dummodo ex modestia, & pietate *mysterium* hoc recitetur a piis viris; non tamen inde infertur, ob solemnitatem tantæ festivitatis licere ludicra spectacula edere, seu monstra larvarum inducere in Ecclesias, præcipue ab Ecclesiasticis personis; quod prohibetur ab Innocentio III. in præsenti, unde tolerari potest mos in plerisque locis Hispaniæ receptus, ut pueri intra Ecclesiam in sacratissima illa nocte magnum illud fidei nostræ mysterium recitent, dum cum omnium modestia, & ex pietate tantum fiat. Nec obstat, quod de in natalibus Deorum Gentilium choreis, & ludis celebratis expendebamus; nam natalis dies Christi Domini, vigiliis, orationibus, *psalmodiis*, & divinis officiis est celebranda a catholicis fidelibus; non vero Gentilium more debent Christiani profanis ludis, & spectaculis in ejus celebritate uti. Nec obstat, quod de Davide, & Maria Moysis sorore dicebamus, atque ex usu Essenorum referebamus; nam illi magno devotionis, & religionis zelo accensis, his modulationibus, & saltationibus usi fuerunt; in Ecclesia vero, ac ejus ministris laudes Deo canentibus præcavenda est nimia curiositas, aut vana fractio vocis. Unde professetur D. Bernardinus *in meditationibus, c. 11.*„ Sepe, *inquit*, ad sacrum ministerium vocem meam fregi, ut dulcius cantarem; & magis delectabar in vocis modulatione, quam in cordis compunctione.„ Et non esse in Ecclesia canendum theatralico more, idest corporis gestus exercendo, cavetur *in c. 1. 92. d. Extrav. un. hoc tit.* inter communes, & docuit D. Chrysost. *hom. 19. in c. 6.* D. Matthæi,„ *ibi* Cum autem oratis, non gestibus corporis, nec clamoribus vocis, sed intentione optimæ voluntatis orationum vota reddatis.„ Similiter D. Thomas accepit D. Hier. relatum *in d. c. 1. 92. d.* docetque reprehendisse eos, qui theatrico more in Ecclesiis divinas laudes decantabant. Prosequuntur Fuscus *de visit. l. 1. c. 27.* Acun. *in d. c. 1. 92. d.* Nec ad rem facit consuetudo in aliquibus Ecclesiis in festo Sanct. Nicolai, & Innocentium recepta; nam ut Langecrucius *l. 2. de vita, & hon. canon. c. 22.* refert, hujusmodi puerorum ludicrum spectaculum prohibitum fuit in Synodo Basileensi *sess. 21.* & in meram ecclesiastici ordinis contumeliam abisse testantur Balsamon *in can. 62. 6. Synodi*, Landmeter *l. 2. de veteri clerico, c. 50. ad fin.* Et Patres Conc. Salzeburg. tempore Gregorii X. ita statuerunt.„ Adhuc quidam ludi noxii, quod vulgaris elocutio Episcopatus puerorum appellat, in quibusdam Ecclesiis exercentur adeo insolenter, ut nonnunquam enormes culpæ, & damna gravia subsequantur ex ipsis; hos ludos in Ecclesiis, & a personis Ecclesiasticis de cetero fieri prohibemus, nisi forte parvi *16.* annorum, & infra fuerint, qui hujusmodi ludos exercent.„ In d. Conc. Basilensi vocatur Festum *fatuorum*, vel *innocentium*, aut *puerorum*; Belethus *c. 72.* vocat festum Hypodiaconorum, quod a die S. Stephani cœptum, ad Octavam usque Epiphaniæ fuisse prorogatum, testatur Guillem. Durand. *l. 7. ration. c. 42.* Est autem meritio exagitatum a Gersonio *tractat. de ludo stultorum, alphab. 69.* Theophil. *15. tom. in heteroel. spirit. punct. 8. in fine.*

9 Diffolvitur ratio dubitandi ratio.

Ex supra traditis lucem accipit text. *in can. 71. Synodi 6.* in illis verbis:„ Eos, qui docentur leges civiles, Græcis moribus uti non oportere, & nec in theatrum induci, nec eas, quæ dicuntur cyclitræ, peragere, vel præter usum communem sibi vestes induere, nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel ad finem ejus perveniunt, vel ut in summa dicam, in ejus doctrinæ dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.„ Ex quibus deduci videtur, non omnibus clericis, & fidelibus prohiberi theatra adire, scenas, & ludos edere, aut larvas induere, sed tantum jus civile discentibus. Ergo non recte in præsenti omnibus clericis indistincte prohibetur ludos theatrales edere, aut monstra *larvarum inducere*. Pro cujus canonis expositione sciendum est, Athenis plurimos ex adolescentibus sophistico quodam furore percitos, urbes, viasque tenere consuevisse, noviter advenientes sophistas magna, ac splendida pompa deducentes, excipientes, & alia quædam ludibria sophistis familiaria feciss: quæ corruptela invaserat in illa Academiarum regina, quando legum disciplina ibi florebat, juxta quam illi, qui legum erant disciplinam aggressuri, vel qui in medio, aut jam perfecti erant, cum magna quidem pompa, & vestium ornatu in theatrum deducebantur; sed quia exinde magna scandala, necnon & rixæ oriebantur, tam ex cyclistris, idest ludis ad modum pugnæ, quam ex vestium mutatione, prohibuerunt Patres, ne Græcorum more inter legum studiosos, seu candidatos hujusmodi cyclistræ, aut ludi theatrales fierent; non tamen exinde colligitur, aliis clericis, aut fidelibus eos permitti; siquidem specialiter Patres de studiosis legum senserunt, quia apud eos talis corruptela irrepserat: notarunt Balsamon in eo canone, Cujacius *ad tit. Cod. ne filius pro patre*, Cironius *ad tit. de Magistr. & lib. 3. observ. c. 1.*

10 Exponitur can. 71. synod. 6.

CAPUT XIII.

Idem a *in Concilio Later. conſtit. XIV.*

UT clericorum mores, & actus in melius reformentur, continenter, & caſte vivere ſtudeant univerſi, præſertim in ſacris ordinibus conſtituti, ab omni libidinis vitio præcaventes *b* maxime illo propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, quatenus in conſpectu omnipotentis Dei puro corde, ac mundo corpore valeant miniſtrare. Ne vero facilitas veniæ incentivum tribuat *c* delinquendi, ſtatuimus, ut qui comprehenſi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis, *d* aut minus peccaverint, puniantur ſecundum canonicas ſanctiones, quas efficacius, & diſtrictius præcipimus obſervari: ut quos divinus timor non revocat, temporalis ſaltem pœna cohibeat a peccato. *e* Si quis igitur hac de cauſa ſuſpenſus præſumpſerit celebrare divina, non ſolum eccleſiaſticis beneficiis ſpolietur, verum etiam pro duplici culpa perpetuo deponatur. Prælati vero, qui tales præſumpſerint in ſuis iniquitatibus ſuſtinere, maxime obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari ſubjaceant ultioni. Qui autem ſecundum *f* regionis ſuæ morem non abdicarunt copulam conjugalem, ſi lapſi fuerint, gravius puniantur, cum legitimo matrimonio poſſint uti.

NOTÆ.

1 a (*Idem.*) Ita etiam legitur in 4. collect. *ſub hoc tit. c.* 2, & in ipſo generali Concilio celebrato ſub Innoc. III. anno 1215. de quo nonnulla notavi *in c. 1. de ſummâ Trinit.*

b (*Maxime illo.*) Hanc partem de præpoſtera venere, & peccato hoc contra naturam, exponemus *in c. clerici, de exceſſib. Prel.*

2 c (*Delinquendi.*) Quod valde exitioſum eſt, cum interſit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *l. congruit 13. ff. de offic. Præſid. l. ſi a reo 71. §. fin. ff. de fideiuſſ. l. licitatio 9. §. quod illicite, ff. de publicanis.* Facit Plato *l. 9. de legibus*, ibi: „Quemadmodum in corpore, ſi quid hujuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, uri, ac ſecari patimur, ut membrorum alii quid potius quam totum corpus intereat: ſic in Reipublicæ corpore, ut ſalvum totum ſit, quicquid eſt peſtiferum, amputetur. „*Joan. XXII.* in Extrav. unic. de pœnis. „ Compeſcenda malorum audacia, ut ſaltem pœnæ formidine retrahantur a noxiis, ſicque boni ſectando virtutem meliores „ effecti non cogantur cum illis perire. „ Plura congeſſit perdoctus D. Joan. Solorzanus *de parricidiis, c. 1. & emblem. 71.*

d (*Magis, aut minus.*) Videlicet adulterium, ſtuprum, aut ſimplicem mœchiam committentes, de quibus agemus titulis ſequentibus, ubi commentarium hujus textus dabimus. 3

e *Si quis igitur.*) Hæc pars proprie ſpectat ad titul. *de cler. excom. miniſtrante*, ubi *in c. Apoſtolica 9.* eam exponemus.

f *Regionis ſuæ morem.*) Ideſt, ut Græci faciunt, juxta adducenda infra *in c. 1. de cler. conjug.*

CAPUT XIV.

Idem a *in eodem Later. conſtit. XV.*

*A*b Crapula, & ebrietate omnes clerici diligenter abſtineant, unde vinum ſibi temperent, & ſe vino, nec ad bibendum quiſpiam incitetur, cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incendium. Unde illum abuſum penitus decernimus abolendum, quo in quibuſdam partibus ad potus æquales ſuo modo ſe obligant *c* poratores: & ille judicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem ſuper his ſe culpabilem exhibuerit, niſi a ſuperiore communitus ſatisfaciat, a beneficio vel officio ſuo ſuſpendatur.

NOTÆ.

1 a (*Lateran.*) *Cap. 15.* ubi reperiuntur verba hujus textus, & in 4. collect. *ſub hoc tit. c. 3.* ex quibus codicibus tranſcripſit Raymundus.

b (*Crapula.*) Crapula eſt cruda epula, quæ contingit cum tantum de cibo ſumitur, ut naturalis calor decoquere non valeat: circa eſcam datur, ſicut ebrietas ex vino. D. Iſidor. *l. 2. ſent. tit. 43.* ibi: „Eſca crapulam, potus ebrietatem generat.„ D. Auguſt. *l. 10. confeſſionum, c. 31.* Ebrietas longe eſt a me: miſereberis, ne appropinquet mihi. Crapula autem nonnunquam ſubrepit ſervo tuo; miſereberis, ut longe fiat a me. D. Athan. *in q. Quid ſit Chriſtianus*, ibi: Secundum naturam eſt temperantia in cibo, præter naturam crapula, ſupra naturam jejunium. D. Lucas *c. 21.* ibi: Cavete, ne forte graventur corda veſtra in vino, & crapula; ubi addit Nicol. a Lira: *Ex ſuperfluitate cibi, & potus.* Prudent. *in hymno poſt cibum.*

Sed ne crapula ferveat, cavendum eſt,
Quæ ſedem fidei cibis refertam
Uſque ad congeriem coarctet intus.

Ideo tam crapula, quam ebrietas clericis prohibetur in præſenti, & *in c. non ſatis, de conſecr. diſt. 5.* ejus enim mala non minora ſunt, quam ex ebrietate oriuntur. D. Cyprian. *epiſt. 25. de Fortun. idolis inſerviente* ſequentia fatur: Nec mirum ſi conſilia noſtra, aut Domini præcepta nunc abnuunt, qui Dominum negaverunt; ſtipes, & oblationes, & lucra deſiderant, quibus inſatiabiles incubabant; & cœnis, atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam ſuperſtite in dies eruditate ructabant, nunc manifeſtiſſime comprobantes nec ante ſe religioni, ſed ventri potius, & guſtui profana cupiditate ſervire. Plura SS. PP. & Philoſophorum placita congeſſerunt Jodocus Cocc. *l. 7. theſauri fidei caſhol. art. 7.* Solorzan. *emblem. 36.* Et apud Ethnicos ſacri miniſtri inſignes abſtinentia aut erant, aut videri affectabant. Nonnulla circa hoc de Flamine Diale, præſertim vetita ei quam ſeveriſſime inebriatione, habet Plutarchus *q. Rom. 112.* Mira ſunt quæ de Ægyptiorum ſacerdotibus poſt Porphyrium *l. 4. de abſtinent.* refert D. Hieron. *lib. 2. in Jovin.* ibi: Chræmon Stoicus, vir eloquentiſſimus narrat de vita antiquorum Ægypti ſacerdotum, quod omnibus mundi negotiis, curiſque poſtpoſitis ſemper in templo fuerint, & rerum naturas, cauſaſque, ac ratione ſiderum contemplati ſint, nunquam mulieribus ſe miſcuerint, nunquam cognatos, & propinquos, nec liberos quidem viderint ex eo tempore, quo cœpiſſent divino cultui deſervire; carnibus & vino ſe ſemper abſtinuerint, propter tenuitatem ſenſus & vertiginem capitis, quod ex parvo cibo patiebantur, & maxime propter appetitum libidinis, qui ex his cibis, ex hacque potione naſcuntur.

2 c (*Se obligant potatores.*) Conſonant D. Auguſtin. *ſerm. 231.* ibi: Plures in conviviis ſuis irrident eos, qui minus vivere poſſunt, & per inimicam amicitiam adjurare homines non erubeſcunt, ut potum amplius accipiant, quam oportet. D. Baſilius *hom. de ebriet.* ibi: Deinde potatione præcedente eo veniunt, ut de agenda hac inſania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant, cujus auctorem legis diabolum habent, victoriæ vero præmium peccatum. D. Ambroſius *de jejunio, c. 13.* quæ longum eſſet deſcribere, hæc tantum libet prælibare ibi; Unuſquiſque pugnas enarrat ſuas, ibi fortia facta prædicat, narrat trophæa. Saresbar. *Polycratici l. 8. c. 6.* Sine menſura bibitur ad menſuram, & is ceteris prævalet, qui aut gula, aut dolo ſtravit, aut vicit compotatores. A Scythis & Parthis originem habuiſſe certamen hoc, conſtat ex Ariſtotele *l. 3. polit. c. 7.* Athenæo *l. 10. c. 8.* & ab ipſis Græcis Latini acceperunt. Cicero pro Flacco: Magnum erat certamen propoſitum, magna cum Græcis contentio; qui tamen, ut opinor, jacent victi. Iſte unus totam Aſiam magnitudine poculorum, bibendoque ſuperavit. Rutilius Lupus *l. 1, de Chreſtiſmo, ex Licone*: Protinus ex cubiculari lectulo excitatus in triclinium trahitur, ibi præſto ſunt quotidiani pauci eodem ſtudio excitati convivæ; hic vero princeps paulum illud reliquum quod habet mentis, accenſus poculis extrudere feſtinat, & eos bibendo provocat, & laceſſit, perinde ac ſi in hoſtium prælio plurimos ſuperarit, atque adfixerit, ampliſſimam ſibi victoriam paratam exiſtimans. Seneca *ep. 83.* Cum omnes viceris virtute magnifica, & nemo tam vini capax fuerit, vinceris a dolio. Sidonius *l. 7. ep. 5.* Hi ſunt quorum laudare audes in otio occupationes, in pace prædas, inter arma fugas, inter vina victorias. Plura de hoc certamine compotatorum Lipſius *l. 4. ſelect. c. 4.* Grethſerus *l. 1. de benedict. c. 14.* Theodophilus *t. 4. l. 6. ſect. 2. c. 6.* Putant enim Gentiles ſe hoc bibendi certamine placere Diis. Tacitus *l. 5. annal.* ibi: *Libare ſe liquorem illum Jovi liberatori.* Alex. ab Alexand. *l. 1. dier. genial. c. 21.* Illuſtrant Greg. Ambianus *ad Tertul. de pudicitia c. 7. obſ. 1.* & etiam Imperatoribus, ac amicis, D. Ambroſius *de Helia & jejun. c. 17.* ibi: Quid referam ſacramenta, quæ violare nefas arbitrantur; bibamus, inquiunt, pro ſalute Imperatorum; & qui non biberit, ſit reus in devotione. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro ſalute ejus non biberit. Solebantque tot pocula bibere, quot litteras Imperatoris nomen habebat. Martialis *l. 9. epigram. 95,*

Addere quid ceſſat puer immortale falernum,
Quadrantem duplica de ſeniore cado.
Nunc mihi dic quis erit, cui te Calatiſſe Deorum
Sex jubeo cyathos fundere, Cæſar erit.

Et *l. 11. epigram. 21.* plura congeſſit Joan. Federicus Matenſis *l. 1. de ritu bibendi, c. 5.* Pro magnoque honore apud Ethnicos ſemper agnitum fuit, ſe ad invicem convivantes propinare, & in ſignum amoris poculum ab amante deguſtatum accipere. Martialis de Commodo ſic ait:

Qui nulli calicem tuum propinas;
Humane facis, hercule, non ſuperbe.

Hinc exponendus venit Tertullianus *ad uxorem c. 6.* ibi: *De cujus manu deſideraberis:* ideſt, de cujus poculo participabis; quaſi hæc latciviæ commercia, & irritamenta hujuſmodi mulieribus objiciat, eaſque interroget a quo ſibi maxime in his convivis propinari vellent, a marito, an ab adultero. Notavit Albaſpinus *in ejus notis*, Hujus certaminis cauſa diverſas menſuras, ſeu calices habe-

habebant, de quarum materia, formaque plura congeſſit Ambianus *ad Tertul. de pudic. d. c. 7. obſ. 1.* Illud notandum eſt eos a parvis inchoaſſe, ac in fœcundioribus deſinere. Martialis *l. 12. epigr. 28,*

—— *Ego*
Sextantes poto, tu potas Cinna deuncem,
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Et ipſos priuſquam poculum haurirent, bene ſibi precari ſolitos, docent veteres. Athenæus enim *l. 2. cap. 1. de magno Athen.* Amphiſtioni ita ſcribit: " Jovis præterea ſervatoris „ nomen invocare conſtituit memoriæ gratia bibentium, quod „ ſic bibentes ſalutem ſine dubio conſequerentur. " Ovidius *l. 2. Faſtor.*

Larga precaturi ſumite vina manu.
Et bene nos, bene te, patria pater optime Cæſar,
Dicite ſuffuſo per ſacra verba mero:

Plautus *in Sticho;*

Bene nos, bene me, bene noſtram etiam Stephanium
Bibe ſi vivis.

Livius *l. 39.* ſcribens de Quinto flaminio, qui hominem inter epulas perçuti ſecure juſſerat, ait: Facinus, *inquit*, ſævum & atrox, inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes, ubi bene precari mos eſſet, ad ſpectaculum ſcorti procacis in ſinu Conſulis recubantis mactatam inhumanam victimam eſſe, & cruore menſam reſperſam. Quæ verba mire congruunt decollationi B. Joannis Baptiſtæ. Illuſtrant Mercurial. *l. 1. var. c. 2.* Hoc bibendi certamen non ſolum Eccleſiæ Patres clericis prohibuerunt, Innocentius in præſenti, Elfricus *in canonibus ad Ulphinum Epiſcopum, c. 29.* ibi: " Nullus presbyter ex ineptia bibat plus quam decet, nec alium provocet ad bibendum ultra quod deſiderat." Et in Concilio ab Anſelmo in Anglia celebrato, cavetur: *Ut presbyteri non eant ad potationes, nec ad popinas bibant.* Refert Malmesbur. *de geſtis Pontif. Anglia, l. 1.* De Zoſimo refert Anaſtaſius Bibl. " Hoc „ quoque conſtituit, ut nullus clericus poculum in publico „ propinaret, niſi tantum in cœtibus fidelium, maxime cle„ ricorum: " verum & ſæculares legislatores. Carolus Magnus idem ſervari juſſit inter milites *l. 2. c. 72.* & generaliter erga omnes hanc bibendi licentiam damnavit *l. 3. c. 155.*

COMMENTARIUM.

3 Concluſio traditur & probatur. EX hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: Clericus crapuloſus, vel ebrioſus non deſiſtens, ab officio ſuſpenditur. Probant eam textus *in c. fin. in fine, 4. d. c. Epiſcopus, c. luxurioſa, c. violentum, 35. d. c. nullus, c. commeſſationes, c. non oportet, 44. d. can. 42. & 43. Apoſtol. c. his igitur, in princ. 23. d. c. nullus, c. ne tales, de conſecr. d. 5. c. 1. ne clerici, vel monachi.* Conc. Tolet. 3. *can.* 7. Agathenſe *can.* 41. Veneticum ſub Leone I. Turon. 1. *can.* 2. Turon. 3. *can.* 48. Forojulienſe ſub Carolo *can.* 3, Cabilon. 2. *can.* 10, Mogunt. *can.* 46. Tribur. *can.* 1. Aquiſgran. 2. *can.* 6. Oxonienſe *can.* 23. Colonienſe 3. *can.* 24. quorum verba referunt Greſperius *in ſumma, verbo Ebrietas*, Claudius Eſpenceus *ad Epiſt. D. Pauli, l. 2. diſgreſ. c. 6.* ex ſanctis Patribus eam probant Clemens *l. 8. conſtit. c. 50.* Chryſoſtom. *homil. 29. in c. 9. Geneſis*, Ambroſius *de Helia & jejun. c. 12.* Epiphanius *hæreſi 26.* Theodulphus *ad presbyt. Aurelian. c. 45.* quos & alios refert Raynaud. *in oploth. ſect. 2. ſerie 3. c. 9.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa, & *de poteſtate Epiſcopi p. 1. tit. 2. gloſſa 11.* & *de offic. Parochi c. 6. n. 15.* Petr. Gregorius *l. 2. partit. c. 9. c. 8.* Lantdmeter. *de veteri clerico l. 2. c. 49.* Acunna *in c. 3. & 4. 35. d.* Eſpenceus *d. l. 2. diſgreſ. c. 14.* Salmut. *ad memor. Pancirol. tit. 25.* Mendoza *in viridario, l. 5. problem. 44.* Cironius *ad tit. de ſtatu monach.* Georg. Ambian. *ad Tertul. de jejun. ca. 16. obſ. 1.* Tambur. *de jure Abbat. t. 1. diſp. 21.* Raynaud. *in oploth. d. ſerie 3. c. 9.* Savarus *ad Sidonium l. 1. ep. 2. & l. 5. ep. 7.* P. Pinto *in ſpicileg. c. 9.* Boetius Epon. Fabrot. & Cujacius *in præf.* Solorzanus *emblem. 37.* Bulengerus *l. 3. de conviviis, c. 1.* Greſolius *l. 4. myſtag. c. 7.* Kochier. *in face hiſtor. cent. 1. c. 9. & 13.* Conradus Kling. *l. 5. locorum commun. c. 22.* Alteffera, & Franc. Florens in præſenti.

4 Impugnatur præfixa aſſertio. Sed pro dubitandi ratione primo inſurgi poteſt, ex defectu poteſtatis conſtitutionem hanc vires non habere, quod probatur ex D. Paulo *ad Coloſſenſes c. 2.* ubi ait Apoſtolus: *Nemo vos judicet in cibo, & potu.* Quibus verbis expreſſe inhibet, ne tam clerici, quam laici judicentur ſuper cibo & potu. Igitur nec ejus ratione puniri poſſunt. Accedit ſententia Domini noſtri Jeſu Chriſti apud Matthæum *c. 15.* ibi: Quod intrat per os, non conquinat animam. Igitur ſi ex crapula, aut ebrietate anima non coinquinatur, non poteſt ob crapulam, aut ebrietatem clericus ſuſpendi. Augetur hæc difficultas ex pluribus ſacræ paginæ locis, in quibus exprimitur ebrietatem per ſe malam non eſſe, imo aliquando expediret, juxta illud Pſalmi; Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. Et Pſalmo 64. Viſitaſti terram, & inebriaſti eam. Et Spiritus ſanctus in Canticis ait: Comedite amici: bibite, & inebriamini; ſaltem ad tollendum mœrorem, juxta illud Proverbiorum *c. 31.* Date ſiceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro ſunt animo: bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius. Seneca *de tranquil.* ibi: Nonnunquam & uſque ad ebrietatem veniendum eſt, non ut mergat nos, ſed ut deprimat curas. Unde varii Philoſophi fædam eſſe ebrietatem negarunt, ut Antonius Triumvir apud Plinium *l. 14. c. 22.* conſcripto libro pro ebrietate. Plato quoad dies Bacho feſtos, ut eſt apud Laertium *l. 3. de Platone*, & alii; de quibus Philo *l. de plantatione Noe, ſub finem.* Accedit etiam vinum prodeſſe ad acumen ingenii, ut Gretenſis apud Gellium *l. 15. noctium, cap. 12.* jactitabat; unde Horatius *lib. 1. ſatira 3.* ait:

Nullæ placere diu, nec vivere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Idem confirmant exemplo Homeri, ibi:

Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus,
Ennius & ipſo pater nunquam niſi potus ad arma
Proſiluit dicenda.

Cælius Megopolitanus *cent. 1. epigr. 20.*

Aonio fas eſt ex fonte bibiſſe Poetam,
Nobis vina magis, quam ſitiuntur aquæ.
A mero poſſe meliorem ſpero poetam,
Doctè magis ſcribit qui meliora bibit.

Igitur non ita acriter debet in clericis prohiberi ebrietas.

5 De malis ebrietatis. Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio petenda eſt ex malis, quæ proveniunt ex ingluvie, crapula, & ebrietate, quæ expreſſit D. Clemens Alexandrinus *l. 2. pædagog. c. 1.* ubi in deteſtationem nimiæ guloſitatis ita ait: Sicut ait ſanctus Chryſoſt. *hom. 16. in Acta*, in navibus ſupra modum oneratis magna turbatio eſt nautarum, gubernatoris ejus qui in prora eſt, eorum qui aſcendunt malum, qui ſuperiora quidem projiciunt in mare, quæ autem inferiora, perdunt: ſic ſane & hoc loco: nam quæ ſuperius ſunt, evomunt; alia autem inferius, & ſeipſos corrumpentes, liberantur; quod ſane turpius eſt omnibus, quia ipſum os ipſum recipit poſtremarum partium, & ſit illis ignominioſus. Si autem in ore tanta turpido, cogita in anima quid? Etenim illic omnia procellæ, omnia tenebræ, multa rationum confuſio. *Ex Saluſtio Seneca ep. 60.* Animalium loco non hominum habendos eſſe ventri obedientes; & ſi ultra communem modum ſæviat ea affectio, ne in animalium quidem numero ponendos docet, ſed mortuorum, cum ſeipſis non utantur, atque ideo non vivant, ſed ſic in domo ſint quaſi in conditorio. Plura congeſſerunt Jodocus Coccius *ubi ſup.* Solorzanus *emblem. 36.* Theophil. Raynaud. *de virtut. ſect. 2. c. 5.* Nec minora mala ex bibacitate veniunt, qua nihil turpius, & homini honeſto indignius SS. PP. & Philoſophi oriri cenſuerunt, quorum auctoritates retulerunt Solorzanus *embl. 38.* Raynaud. & Coccius *ubi proxime*, Beyerlinch *t. 3. theatri, verbo Ebrietas*, Phil. Camerar. *cent. 1. horar. ſucciſ. c. 94.* Novarinus *in agno Euch. l. 5. c. 84. per totum*, & *l. 6. aqua nupt. c. 23. cum ſeq.* Ex quibus percurramus tantum duo mala, quæ ſignanter Patres Conc. Later. in præſenti illis verbis: Cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incendium, expreſſerunt.

6 Proſequuntur eadem mala. Duo igitur mala præcipue ſequi ex ebrietate ait Innocentius in præf. Primum, quod mentem alienat, juxta illud Prov. *c. 23. verſ. 35.* Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur perverſa, & eris ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clavo, & dices; Verberaverunt me, & dolui: traxerunt me, & ego non ſenſi; quando evigilabo, & rurſus vina repetam? *Et apud Oſeam c. 4. verſ. 11. legitur*: Fornicatio, & vinum auferunt cor. *Philo* de plantatione Noe, *ibi*: Hoc venenum, ſi non mortem, certe generat inſaniam. *D. Hil. in Pſal. 125.* Quid vero infelicius ebrietatis dominatu, ventri ultra capacitatem infundere, ſenſui rationem adimere, non loqui, non meminiſſe, non ſtare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare. *Orig. hom. 7.* in Levit. Sobrietas mater eſt omnium virtutum, ſicut e contrario ebrietas omnium vitiorum; Clemens *l. 2. pædag. c. 2.* Unde Alex. Magnus ingentes animi dotes, quibus omnes Reges anteceſſit, videlicet illam in ſubeundis periculis conſtantiam, in rebus moliendis efficiendiſque velocitatem, in deditos fidem, in captivos clementiam, in voluptatibus temperantiam intolerabili vini cupiditate fœdavit, teſtante Quinto Curtio *l. 5.* Hinc ebrius omnia profert, Horatius *l. 1. ep. 1.*

Quid non ebrietas deſignat? opera recludit,
Arcanum demens detegit ebrietas.

Sed & Plato nullum tormentum ad veritatem eliciendam vino efficacius adhiberi poſſe ajebat. Quo reſpexit Horatius *de arte poetica*,

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant.

Secundum malum eſt libidinis incendium, quod ſacris litteris demonſtratur. *Prov. c. 10. Luxurioſa res eſt vinum.* Et D. Paulus *ad Eph. c. 18.* ait: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*, Docuerunt Sanctus Baſil. Seleuc. *in vita S. Theclæ: Ebrietas voluptatis incendium eſt, venterque mero eſtuans, deſpumat in libidinem.* Proſperus Aquitanic. *l. 2. de vita contemp. c. 22. Luxurioſum facit & nutrit vini perceptio nimia.* Et humanis litteris exprimitur a Terentio *in Eunuch.*

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Virgilius *de vino, & venere:*

Nec veneris, nec tu vini capiaris amore:
Uno namque modo vina, venuſque nocent.
Ut venus enervat vires, ſic copia vini:
Et ſentat greſſus, debilitatque pedes.

Quare Romanos vino uſos non fuiſſe uſque ad ſexcenteſimum annum, refert Plinius, nec apud eos viri vinum bibebant uſque ad trigeſimum annum, mulieres vero nunquam. Reſtarunt Gellius *l. 10. noctium, c. 23.* Halicarnaſseus *l. 2.* Plutarchus *in problem.* Unde invaluiſſe morem oſculandi uxores ad id cognoſcendum, ex Plutarcho & aliis probat Tiraquellus *in l. 7. connub. n. 155.* Itemque obſervatum fuiſſe apud Lacedæmonios, Mileſios, & Maſſilienſes idem probat, & Plato in ſuis legibus ita cavet; Nullus qui in caſtris verſatur, vinum guſtet, ſed toto illo tempore aquam potet; & in civi-

tate

tate nec servus, neque Magistratus, eo anno, quo Magistratu funguntur; sed neque gubernatores, neque ii qui in consilium aliquod vocantur." Referunt Ælianus *l.* 10. *var. hist. c.* 9. Diodorus Siculus *l.* 4. *c.* 3. Et in lege veteri Sacerdotibus usus vini interdictus erat. *Levitici c.* 9. 10. & 11. apud Moscovitas sacrificantes vinum gustare prohibentur; Sigismundus *de rebus Moscovit. fol.* 29. Et primis Ecclesiæ saeculis Virginibus Deo sacratis vinum interdicebatur. D. Hieronymus *in ep. ad Eustochium*, ibi: "Sponsa Christi vinum fugat pro veneno.) Notavit Cironius *ad tit. de statu monach.* Recte ergo in præsenti statuitur, clericos crapulæ, aut ebrietati deditos, monitione præmissa esse suspendendos. Plura de ebrietatis damnis D. Aug. *tract.* 17. *de ebrietate*; Clemens *l.* 2. *pædag. c.* 2. Mendoza omnino videndus *in l.* 1. *Regum*, *c.* 1. *n.* 15. *annot.* 11. ubi inter alia probat, quod ebrii sunt brutis, & diabolo deteriores, & filii Belial, & sine jugo, & apostatæ; & quod ebrietas est pestilentia, insanabile venenum, libidinis, & fomnolentiæ comes, cædium mater; & rationis naufragium; Solorz. *t.* 2. *de jure ind. l.* 1. *cap.* 14. *n.* 76.

7 Respondetur difficultatib. Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, deducta ex Apostolo ad Colossenses. nam D. Paulus ibi non improbat sobrietatem, aut jejunia ab Ecclesia indicta, ad edomandam carnis petulantiam; sed impugnat Judæorum abstinentiam, qui certis cibis nunquam utebantur, eo quod secundum præcepta cæremonialia legis veteris immundi erant: sic enim Gentium Doctor ibidem ait; "Nemo vos judicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum:" ut docuit Bellarminus *de Romano Pontif. l.* 8. *c.* 48. Similiter auctoritas Divi Matthæi exponenda est cum D. Thoma 2. 2. *q.* 148. *art.* 1. asserendo, quod id quod intrat in hominem per modum cibi, non coinquinat eum spiritualiter; secundum substantiam; & naturam: sed Judæi, quos Dominus ibi increpabat, existimabant quod aliqui cibi eos immundos redderent, non propter figuram, sed propter propriam naturam: inordinata autem ciborum concupiscentia spiritualiter hominem coinquinat. Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex variis sacræ Paginæ locis; nam ebrius præter notam significationem, de qua accipitur in præsenti, pro pleno, & ad saturitatem usque refecto accipitur. Plautus ebriam cœnam dixit, idest opiparam, quo modo ebrietas, & inebriatio accipitur pro saturitate, & plenitudine spirituali, aut temporali in sacra Pagina, ut post Divum Augustin. *q.* 144. *in Genesim*, notavit Berthemerus *in phrasibus* sacræ Scripturæ, *verbo Ebrietas*. Nec obstat ultimum augmentum difficultatis; nam in præsenti nimia bibacitas, seu ingargitatio usque ad ebrietatem, non autem modicus vini usus prohibetur; vinum enim cum temperantia ad plura prodest, unde Apostolus *ad Timotheum c.* 5. monet, ut utatur modico vino, propter stomachum, & Ecclesiasticus *c.* 31. docet, quod exultatio animæ, & corporis vinum est moderate poratum, & statim sanitas est animæ, & corporis sobrius potus; fugat enim curas; Tibullus:

Sæpe ego tentavi curas expellere vino.

Ovidius *l.* 3. *de arte*.

Cura fugit multo, diluiturque mero.

Unde Philolophus Anacharsis dicebat, primam in mensa crateram pertinere ad sitim; secundam ad hilaritatem: tertiam ad voluptatem; quartam ad insaniam: late commendavit vini virtutes Salmutius *ad memorab. Pancirol.*, *tit.* 25. Majolus *dier. canicul. fol.* 273. & 566. Vallesi. *in sacra Philos. cap.* 17. Levinus Lemnius *de plantis c.* 25.

8 Exponitur textus in c. quando 44. dist. Sed adhuc supra traditis obstat textus *in c. quando* 44. *d.* ubi Patres Concilii Nan. statuunt, clericos ad collationem accedere debere, ita ut per inhonesta convivia non se invicem gravent. Et in calce textus hæc proponunt verba:" Et ideo peractis omnibus, qui voluerint, panem cum charitate in domo fratris sui simul cum fratribus frangant & singuli singulos bibere faciant, & maxime ultra tertiam vicem poculum non contingant." Ex quibus apparet, posse clericos se ad invicem invitare ad bibendum, & usque ad tertiam vicem poculum sumere. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, quod licet clericis prohibitum sit se publice & coram laicis ad potandum invitare, tamen privatim inter se id facere possunt, dummodo oculi eorum non graventur; nec ebrietas timeatur: unde caute Patres ajunt, ne ultra tertiam vicem poculum contingant, qui numerus est terminus temperatorum, ut de Augusto refert Svetonius, ter tantum bibere solitum: idem de Justino refert Corrippus *l.* 3. idque lege convivali cautum fuisse referunt Plinius *l.* 28. *c.* 6. Petronius *in satyr.* ibi: "Excusare cœpit moram, quod amica se non „ dimisisset, tribus nisi potionibus ex lege servatis." Erantque antiquitus Magistratus, *qui convivas, ne se nimio vino* polluerent, legis sympofiacæ admonerent, ut ex Platone, & Varrone notat Savarus *ad Sidonium l.* 1. *epist.* 2. *verbo Scyphorum*. Merito ergo *in d. c. quando*, permittitur clericis usque ad tertiam vicem poculum sumere, cum eo numero etiam viri temperati utantur.

9 Explicatur c. si constiterit 12. de accusat. Denique opponi potest textus *in c. si constiterit* 12. *de accusat.* ubi agitur de clerico ebrioso, qui in taberna pernoctavit, & sequenti die præmissa dormitione Missam cantavit. Et deciditur, quod si Ecclesiam in commendam tantum habebat, Episcopus ei perpetuum imponat silentium; si autem eam in titulum obtinebat, & non constet eum delictum perpetrasse, ob quod beneficio sit privandus, Ecclesiam ipsam pacifice retineat. Ex quo textu expresse constat, ob ebrietatem clericum beneficio privari *non posse*: ergo *non recte in* præsenti docetur, clericum vinolentum, nec monitione præmissa desistentem, beneficio, & officio suspendendum esse. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, suspensionem, de qua in præsenti, non esse perpetuam, sed temporariam, ut probat Suarez *de censur. disp.* 25. *sect.* 2. *n.* 8. unde cum *in d. c. si constiterit*, ageretur de privatione beneficii perpetua, recte docetur, quod nisi aliud crimen probatum sit, ex quo beneficii privatio inducatur, clericum etsi vinolentum, non debere beneficio, quod in titulum possidebat, spoliari. Alia etiam in ejus textus specie adfuerunt, quæ in ejus commentario Deo volente exponemus.

10 Adducitur textus in can. oportet c. 44. dist. Sed antequam hinc abeamus, exponendus est difficilis *can.* 55. Conc. Laod. in illis verbis:" Non oportet sacratos, & cleri„ cos ex collatione convivia peragere, sed nec laicos." Apud Gratianum autem *in c. non oportet* 10. 44. *dist.* ita legitur:" Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos, „ aut etiam laicos christianos ex symbolis, quæ vulgus co„ messalia appellat, convivia celebrare." Ubi five legas, *ex collectione*, ut in Concilio; five *ex symbolis*, ut apud Gratianum, ex versione Gentiani Herberti, semper liquet, non licere clericis, seu laicis convivia, seu collationes facere. Pro cujus textus vera expositione sciendum est, quod quamvis verbum, *collatio*, plerumque accipiatur pro ea refectiuncula, quæ a jejunantibus sumitur, *c. quando* 44. *dist.* late probant Lantdmeter. *l.* 2. *de veteri cleric. cap.* 104. Filesacus *de Quadragesima*, *cap.* 7. Ephtenus *l.* 9. *disquis. monast. disquis.* 2. tamen aliquando accipitur pro collatione ciborum ad convivium, cum unusquisque confert quod edat; & tunc idem est collatio, ac symbolum. Divus Hieronymus *in c.* 23. *Proverb.* in explicatione illorum verborum: *Vocantes potibus, & dantes symbola*; Symbolum, ait, Græcum nomen est, & interpretatur collatio, cum unusquisque solet pro sua parte cibos conferre ad vescendum. Hinc symbolum fidei ita appellatur, quia quilibet ex Apostolis contulit suam partem: quare collatio, sive symbolum dicitur. Alphonsus noster *in l.* 1. *tit.* 3. *p.* 1. ibi:" El Credo *in* Deum, que en latin llaman Sym„ bolum, quiere tanto dezir como bocados; esto es porque „ cadauno de los Apostoles diio su palabra cierta. „ Unde colligitur, non improprie apud Gratianum loco verbi *collationes*, ex symbolis, haberi. Etiam apud Græcos dicitur hæc collatio, *Eranos*; unde legebat Alciatus *l.* 2. *disp. c.* 15." Mox „ pecunia, quasi eranos, jussu Præfidis sublata sit;" & *in l. creditor* 102. *ff. de solut.* sed rectius legitur in Florentinis *erosa*, ut post Cujacium, Corrasium, & Osualdum notavit Salmutius *ad memorab. Pancirol. tit.* 51. His suppositis Glossa *in d. c. non oportet*, *verbo ex symbolis*, & Zonaras *in d. can.* 55. docent ideo prohiberi in eo textu sacerdotibus ex collatione convivia celebrare, quia indecens est de aliena substantia edere, aut bibere, juxta illud Juvenalis:

— miserum est aliena bibere quadra.

Sed hæc interpretatio sustineri nequit; nam credi non potest sollicitos fuisse Patres, ne clerici ex aliena substantia ederent. Quare verius dicendum credo, in eo canone prohiberi convivium illud, ubi more temulentorum, & ebriorum hominum jocabatur; quod Patres ibi appellant comessationes, quæ valde exosæ fuerunt omnibus gentibus, Hebræis videlicet, Ethnicis, & Christianis. De primis constat *ex cap.* 25. *Deuter.* ibi:" Si genuerit homo filium contumacem, & protervum, qui non audiat matris, aut patris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores civitatis illius, & ad portam judicii, dicentque ei: Filius noster iste protervus, & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conviviis." De Gentilibus liquet ex Svetonio *in Vitellio*, qui refert, ipsum epulas divisisse in jentacula, prandium, cœnas, ac comessationes; Martial. *lib.* 12. *epigram.* 16.

Non Albana mihi sit comessatio tanti,
Nec Capitolinæ, Pontificumque dapes.

Apulejo *apolog.* 1. *Habes crimen meum, quasi improbi comessatoris.* De Christianis idem docent D. Petrus *epist.* 1. 4. D. Paulus *ad Galat.* 5. unde a Patribus *in d. can.* 55. prohibetur ex prædicta collatione, sive symbolis, ut compilavit Martinus Brachar. *in cap. non licent*, *ead.* 44. *dist.* ex confertis convivia, sive comessationes facere, quia exinde ingurgitationes, & ebrietates oriebantur. Facit D. Chrysost. *hom.* 11. *ad Antioch.* ibi: "Faciamus fodalitia & classes, & quod *in conviviis pauperes faciunt*; quoniam non potest quisque solus convivium exhibere perfectum, convenientes omnes in unum, ex symbolo convivium conferunt; hoc & nos faciemus." *Eodem fere sensu prohibuit Anselmus Cant.* l. 2. epist. 7. *clericis in gilda bibere*, *id est in collegio fodalium*:" De D. Henrico qui Camerarius fuit, audio quia in multis inordinate se agit, & maxime in bibendo, ita ut in gildis cum ebriosis bibat, & cum eis se inebriet. *Et mox*: Ne postquam hanc nostram prohibitionem agnoverit, amplius in gilda, aut in conventu eorum, qui ad inebriandum solum convenium, bibere audeat."

CAPUT

CAPUT XV.

Idem a *in eodem*.

CLerici officia, vel *b* commercia sæcularia non exerceant, maxime inhonesta: mimis, joculatoribus, histrionibus non *c* intendant, & *d* tabernas prorsus evitent, nisi forte causa necessitatis, in itinere constituti. Ad *e* aleas, & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint; coronam, & tonsuram habeant *f* congruentem, & se in officiis ecclesiasticis, & aliis honestis studiis exerceant diligenter. Clausa deferant desuper indumenta, nimia brevitate, vel longitudine non *g* notanda: *h* pannis rubeis, aut *i* viridibus, neenon *j* manicis, aut fotularibus consutitiis, vel rostratis; *k* frenis, sellis, pectoralibus, & calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem habentibus non utantur: cappas *l* manicatas ad divinum officium intra Ecclesiam nulli gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, & *m* personatibus constituti, nisi justa causa timoris exegerit habitum *n* transformari, *o* Fibulas omnino non ferant, nec corrigias auri, vel argenti ornatum habentes: sed nec *p* annulos, nisi *q* quibus competat ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & Ecclesia superindumentis lineis omnes utantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum *r* monachalem. Palliis diffibulatis *s* non utantur in publico, sed vel post collum, vel ante pectus hinc inde connexis.

NOTÆ.

a (*Eodem.*) Concilio videlicet Lateranensi, *c.* 16. ut habetur in quarta collect. *sub hoc tit. c.* 4. & hujus canonis meminerunt Patres Conc. Senonensis anno 1527. *can.* 74. his verbis:" Denique juxta Concilium Lateran. pannis rubeis, „ aut viridibus non utantur; ab iis denique abstineant, quæ „ in eodem Concilio continentur." Mutuasse tamen videntur Patres præsentem constitutionem a Greg. VIII. qui universis Episc. ita scribit *in c.* 9. *hoc tit.* in 1. collect." Statuimus, ut clerici clausa deferant indumenta; cappis, five mantellis rubeis, aut viridibus non utantur, nec zendatum, vel aliud sericum pannum eis apponant; annulos non portent in manibus, nisi Episcopus fuerit, qui habeat hoc ex officio. Coronam & tonsuram habeant congruentem, ludos alearum, & taxillorum pro suis, & venatoriam occupationem evitent, & se in officiis ecclesiast. & aliis hominis studiis exerceant competenter. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, per Episcopum suum remoto appellationis obstaculo corrigatur, & immunitatis illius interim fiat extoris, quæ pro tutela clericorum, & coercenda violentia laicorum nosci tur instituta. Viri quoque incisas vestes ab inferiori non habeant parte; & mulieres vestibus sumptuosis, & proprii corporis longitudinem excedentibus amodo non utantur, sed in habitu honesto, & moderato incedant, qui nec lasciviam notet, nec jactantiam vanitatis ostendat. Quisquis vero vir, five mulier talia fecit amodo indumenta, & a communione Dominici corporis, donec se corrigat, reddatur extraneus; & ecclesiasticis *non* finatur *officiis* interesse, graviorem quoque pœnam per sacerdotis officium subituri, si nec sic levitatem suam curaverint emendare." Ex quo textu constat, quod licet in præsenti canone nulla pœna constituatur, tamen non ideo impune negligi possunt a Patribus statuta, cum in eisdem casibus pœna indicta sit a Gregorio VIII. *in d. cap.* 9.

b *Officia, vel commercia.*) Officia refert Innocentius ad munera publica, ut tabellionis, procuratoris, seu tutoris: commercia vero ad negotia sæcularia, de quibus late agemus *in c.* 1. & 2. *ne cleric. vel monac.* & nonnulla adduxi *in can.* 19. *Conc. Illiber.*

c *Non intendant.*) Juxta adducta supra *in cap. cum decorem* 12. *hoc tit.*

d *Tabernas.*) Consonant text. *in c.* 53. *Apostol.* ibi:" Si quis „ clericus in caupona comedens deprehensus fuerit, segrege„ tur," & *c. nulli*, *c. clerici* 44. *dist.* Conc. Afric. sub Bonif. I. *can.* 7. *Tur.* 3. *can.* 21. ibi:" Servandum presbyteris firmiter sta„ tuimus, ne tabernas ingrediantur comedendi, bibendive „ causa: quod si post hæc statuta facere præsumpserint, ca„ nonica decernimus sententia feriendos." Cabilon. 2. *can.* 44. Rhemense *can.* 26. Aquisgr. 1. *can.* 6. Ratisbon. *can.* 3. Mogunt. 4. *can.* 74. Theodulphus Aurel. *ad presbyt. c.* 13. ibi:" Obser„ vandum vobis est, ut & vos ab ebrietate abstineatis, & „ ut plebes subditæ abstineant, prædicetis: & neque per ta„ bernas catis bibendo, aut comedendo." In excerptionibus „ Egberti Archiepiscopi Eboracensis legitur *n.* 18." Ut nullus „ presbyter edendi, aut bibendi causa gradiatur in tabernas." Atque ita Julianus Apostata *ep.* 49. Arsacio Galleriæ Pontifici scribit, ut curet, ne Sacerdotes Paganorum in taberna bibant.

e *Ad aleas, & taxillos.*) Consonat *can.* 41. Apost. ibi:" Sa„ cerdos aleator, aut vinolentus, nisi desinat, deponitor." Synodus 6. *can.* 50. lex ult. C. *de Episc. audient.* Novella 115. *c.* 13. quam ita vertit Julianus antecessor:" Clericus nec ta„ belicet, seu aliam ludat, nec socius aleatoris sit, vel alea„ tores spectet, neque in quodcumque spectaculum spectandi „ causa veniat." Canon 79. Conc. Illib. ubi plura congessimus.

f *Congruentem.*) Nonnulli sub nomine habitus etiam ipsam tonsuram clericalem, sive monasticam latissima quadam acceptione complecti voluerunt, ut videre est apud Bedam *l.* 5. *hist. Anglia*, *c.* 40. Et in Conc. Tolet. 4. *can.* 40. ita ajunt Patres: „ Unde opportet pro amputando ab Ecclesiis scandalo, ut hoc „ signum dedecoris auferatur, & sit una tonsura, vel habitus, „ sicut totius Hispaniæ est usus." Unde recte in præsenti Patres dum de habitus honestate agunt, de tonsura etiam decernunt, eam congruentem a clericis esse deferendam; quibus consonat Conc. Salzeburg. sub Greg. X. ibi:" Edicto perpetuo prohibe„ mus, ne clerici comam nutriant, maxime sacerdotes, qui „ taliter tondeantur, ut pateant eis aures. Ceteri inferiores „ clerici non multum in tonsura discrepentab eisdem; coro„ nam & desuper congruentem habeat." Synod. Ravenn. paulo post celebrata fanxit, ut clerici coronam, & tonsuram deferant congruentem; Rothom. Synodus novem post annos coacta, gravi animadversione plectendos decernit clericos minus congruentem tonsuram deferentes. Quæ dicatur tandem tonsura congruens, ex gradu clericali, & regionis more perendum est. Triplicem fuisse olim coronæ formam, probant Pennotus *l.* 2. *hist. canonic. Regul. c.* 29. Sausay *in panopl. cler. tit.* 1. *l.* 3. *c.* 2. Ex quibus usitatior est quam describunt Patres Conc. Tol. 4. *can.* 41. ibi: „ Omnes clerici, vel lectores, sicut Levitæ, & Sacerdotes, de„ tonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam „ relinquant." Et Conc. Tolet. sub Sixto IV. celebratum, *can.* 14. ibi:" Statuimus ut de cetero prædicti clerici, tam conjugati; „ quam non conjugati, tonsuram quantitatis unius regalis de„ ferant; quæ forma ad circumferentiam accedit minoris hostiæ „ consecrandæ pro laicorum communione. Sensim igitur ubi „ tonsura excreverit, per singulos gradus ordinum, juxta men„ suram poterit presbyteralis corona ad magnitudinem hostiæ „ pro sacrificio consecrandæ proportionabiliter pervenire, ita „ ut clerici pro distinctione gradus congruentem, proprioque „ cujusque gradui convenientem deferant tonsuram, ut expres„ sum fuit in Conc. Tolet. a Francisco Joyosa celebrato, his „ verbis: Tonsura sit conspicua, non ea quidem in omnibus „ clericis una, sed major sacerdotalis, digitis tribus undequaque „ a vertice pateat, duobus diaconalis, semidigito Subdiaconalis „ angustior: minorum ordinum omnium sit minima, & digito „ undique sit diducta." Rationem hujus sphæricæ attonsionis, diversæque formæ fuse prosequitur Sausay *d. p.* 1. *Panopl. cler. l.* 3. *per tot.*

g *Non notanda.*) Idest, ut talos attingat; nam vestis oblonga, venerabilis & propria est virorum sapientum. Elias Cretensis *ad orat.* 4. *Nazianz.* licet in aliis viris longitudo vestimenti improbata sit, tam a catholicis, quam Gentilibus, ut probat fuse Theoph. Raynaud. *t.* 13. *in tract. laus brevitatis*; *c.* 9. §. 2. *fol.* 514. tum quia vestis oblonga, præsertim fluxa, symbolum est vitæ voluptariæ. Ivo Carnot. *serm. de addit. habit.*" Impudicus habitus corporis est in viris superflua & inordinata capillatura, vestimentorumque muliebrium affectata similitudo. *Nyssenus* lib. de vita Moysis:" Ad hanc vitam faciendam talaris vestis, & effusa, id est voluptuosa & vitiosa vivendi ratio, quæ latissime patet, nimiumque effunditur, impedimento est." Aliud in oblonga veste probrum notatum quandoque deprehendo. Sic Clem. Alex. 2. *Pædag. c.* 12. "Trahere vestes ad summos usque pedes demissas, valde est arrogans, & superbum, quod ambulandi actionem impedit; cum vestis instar verriculi, quæ in soli sunt superficie, sordes secum attrahat; ne fractis quidem & enervatis his saltatoribus, qui Cynædicam turpitudinem mutam in scenam transferunt, vestem cum tanto dedecore diffluentem despicantibus, quibus exquisitæ vestes, fimbriarumque dilatationes, & curiosi figurarum numeri, illiberalem ac sordidam syrmatum mollitiem indicant." Item creditus Prosper *l.* 2. *de vita contemplativa*, *c.* 4. in quibusdam sacris personis illum nævum sugillat, dicens:" Taceo de illis qui undante laplabandi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum dissolutionem vestigiis fluxosa mobilitate nutantibus produnt." Prosequitur Theophil. *ubi proxime & t.* 4. *l.* 6. *sect.* 2. *c.* 18. *n.* 277. Clericorum ergo talaris vestis semper propria fuit. Matth. Parisius *in Henrico III.* refert hoc capitulum Conc. Anglicani, ubi præsens textus confirmatur, ibi:" Quoniam de habitu clericorum, qui non clericalis videtur, sed potius militaris, grave scandalum laicis generatur, firmiter statuendo præcipimus, ut ad formam, tam de vestibus clericorum, quam de ornamentis equorum, in generali Concilio editam per subtractionem beneficiorum ab Episcopis restringantur, ita quod in mensura decenti vestes habeant, & cappis clausis utantur in sacris ordinibus constituti, maxime in Ecclesia, & coram Prælatis suis, & in conventibus clericorum, & ubique in Parochiis suis, qui cum animarum cura Ecclesias susceperunt; & ut possint Episcopi alios melius ad honestatem vestium, tonsuram, & coronam decentem, & equorum ornamenta idonea coarctare, provideant, ut a suis clericis commensalibus hæc prius faciant observari, habentes eos in vestibus, calcaribus, frenis, & sellis, clericalis gerentes habitum honestatis." Cujus talaris vestis varias rationes congessit Sausay *l.* 3. *panopl cler. c.* 1. qui ejus usus originem repetit ab Hebræis, apud quos hujusmodi vestes talares in usu erant. Unde de Josepho legitur *Genesis c.* 37. *Israel diligebat Joseph super omnes filios suos, fecitque ei tunicam polymitam.* Ubi Theologi positivi legunt, *talarem*; nec abs re, nam infra legitur: *Nudaverunt eum fratres ejus tunica talari.* Hinc zonarum usus apud ipsos, quæ adhibebantur, ne inter agendum, aut ambulandum minimum

mium vestis ipsa talaris desfueret, effetque motui, & operationi incommoda; unde Angelum se præbuisse præcinctum, ut Tobiam filium in via comitaretur, refertur *c.5. Tobiæ*, ibi: " Invenit juvenem splendidum stantem, præcinctum & paratum ad ambulandum." Hinc Christus ipse Apostolorum suorum pedes abluturus præcinxit se, *Joan. c.13. vers.4.* & Angelus educturus Petrum de carcere Herodis, dixit ei: " Præcingere, & circumda tibi vestimentum tuum." Act. Apost. *c.12. vers.8.*

g h *Pannis rubeis.*) Consonant Conc. Chalchurt. *can.4.* " Canonici vivant exemplo Orientalium, & non tinctis Indiæ coloribus, & non veste pretiosa. „ *Narbon. can.1.*„ Hoc regulariter definitum est, ut nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quæ ad jactantiam pertinent mundialem, non ad religiosam dignitatem: ut sicut est devotio in mente, ita & ostendatur in corpore; quia purpura maxime laicorum potestate præditis debetur, non religionis. „ Erat enim olim, præcipue in nostra Hispania, magnus excessus clericorum in delatione vestis purpureæ, ut refert Sahabedra *in chron. Gothic. c.14. fol.183.* Observandum tamen est Regali sacerdotio fuisse etiam purpuram communicatam ab ipsis Imperatoribus, ut probat Saussay *l.4. Panopl. cler. sect.1. §.2.* & Romani Pontif. beneficio idem decus sacræ purpuræ concessum fuit Legatis Apostol. & Rom. Eccl. Cardinalibus, ut probat Saussay ubi supra, *c.2.*

i *Viridibus.*) Consonat Synodus Basileensis, ubi Patres in exhortatione modestiæ ita ajunt: " Vestimentis utantur prout fa„ cri canones statuerunt; abstineant a coloribus rubeis, & vi„ ridibus. *Et infra*: Non portent in sellis, frenis, aut pecto„ralibus equorum aurum, vel argentum, aut ornamenta me„ talli depicti, aut figurati, aut mappas sericas, seu alia ejus„ modi superfluitatum; & quod ornamenta equorum sint unius „ coloris, non rubei, vel viridis, nec calcaribus deauratis utan„ tur." Facit Conc. Tolet sub Sixto IV. *c.6* extat *t.34. Conc. Regia edit. pag.37.* Salzeburgense tempore Greg. *can.11.*

j *Manicis.*) Manicæ hic accipiuntur pro chirotbecis, ut in Missali veteri, quem edidit Hugo Menardus post librum Sacrament. D. Gregorii, ibi: *Exuat manicas, lavetque manus.* Ubi ex Leone Hostiensi probat Menardus *fol.362.* In Conc. Lateran. additur, *manicis, aut fotularibus consutitiis, seu rostratis.* Ubi vox *consutitiis*, refertur ad manicas: vox vero *rostratis*, ad calceos, seu fotulares. Consutitias autem Pontifex appellat manicas eas, quæ vel partim fimbriis, partim fasciolis, veluti quibusdam quasi virgulis, & funiculis, nunc sericis, nunc holosericis, aut similibus ornantur, vel quæ diversis ex panniculis, atque discoloribus pictatiis consuuntur, quæ vestes in *Clem.2. hoc tit.* dicuntur virgatæ, & partitæ; apud nos, *manicadas o vordadas*. Rostratos autem fotulares dixit Pontifex, vel unico longo rostro protensos, vel lunatos, aut cornutos. Facit Synodus Basil. in prædicta admonitione ad clericos, quæ extat in appendice post sessionem, *p.555.* ibi: " Nullus portet corrigias „ auri, vel argenti ornatum habentes, vel caligas solutas. " *Et „ in d. Toletana Synodo, ric.5.* legitur: " Nec virides vestes in„ duere, aut caligas ejusdem coloris, aut fotulares albos, „ vel rubeos, nisi cum nigris desuper fotularibus dumtaxat „ calceare de cetero præsumant." Et quia posterioribus his sæculis in Gallia magnus erat excessus clericorum circa indumenta pedum, ut Joannes Gerson. Cancellarius Parisiensis conqueritur his verbis: " Quid est, quod quarundam Ecclesiarum „ Canonici calceis rostrati, vestibus accurati, abjecto clericali „ habitu militarem assumunt?" Ideo in variis Synodis provin„ cialibus similes excessus reprehensi fuerunt, ut in Synodo Senon. *can.24.* ubi statuitur: " Ne clerici lunatis, seu cornutis, „ aut nimis fenestratis calceis utantur." Et in Synodo Narbon. celebrata anno *1551.* ita cavetur: " Vestes, & caligas gerant in„ tegras, non variegatas, nec incisas, quæ laicorum inconstan„ tiæ, & levitati, quam clericorum gravitati magis conve„ niunt." In Synodo Rhemensi celebrata sub Sixto V. *sess.8. sub tit. de cler.* ita legitur: " Veste ecclesiastica, eaque talari, ac „ decenti utantur omnes clerici, nec fine illa palliam breve, „ aut longum deferant, aut unquam procedant in publicum; „ nec crispatis indusiis, vel arte scissis calceis, dissolutorum „ laicorum personas referant." In Synodo Aquensi anno 1585. ita cavetur: " Caligis non turgidis, neque dissectis, calceis quo„ que non incisis utantur." An tamen prioribus Ecclesiæ sæcularis clerici, & ceteri fideles nudis incederent pedibus, examinat late Lantdmeter. *l.1. de veteri clerico, c.16. 17. & 18.*

k *Frenis, sellis, pectoralibus.*) Pertinent hæc ad clericorum equitationem, quam nolunt Ecclesiæ Patres esse pomposam; nec pectoralia hic intelliguntur equorum. Olim enim orig, & phaleræ equorum gemmis, tamquam stellulis illuminabantur; nec solum hæ, sed etiam Balthei, & equestres sellæ. Virgil. *l.7. Æneid.*

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Gellius *l.5. c.5. ait*: " Equi tamque frenis, ephippiis, moni„ libus, phaleris præfulgentem. „ Idem Macrobius *l.2. c.2. & Saturnal.* Polycrat. *l.6. c.19. Apuleius* de Deo Socrat. " Nec enim „ in emendis equis phaleras consideramus, & balthei poli„ mina inspicimus, & ornatissimæ cervicis divitias contempla„ mur, si ex argento, & auro, gemmis monilia, variæ gazæ „ dependent; si plura artis ornamenta capiti, & collo circu„ cumjacent, si frena cælata, si ephippia fucata, cingula au„ rata sint, &c." Claudianus *de 4. consulatu Honorii*:

Turbantur phaleræ spumosis morsibus, aurum
Fumat, anhelantes affudant sanguine gemmæ.

Idem *epigr. de phaleris equi Regis.*

Dumque auro phaleræ, gemmis dum frena renitent,

Idem *de equo Honorii*:

—— & crine superbus
Erecto virides spumis perfunde smaragdos;
Luxurient tumido gemmata monilia collo.
Nobilis auratos jam purpura vestiat harmos.

In hanc rem singularis est lex unica, *C. nulli licere in frenis equestribus, sellis, & in baltheis margaritas, & smaragdos, & hyacinthos aptare*: necnon Novella 81. Leonis. Guntherus *Ligur. 4.*

Gemmatosque lupos, & fulvum mysticæ aurum.

l *Cappas manicatas.*) In Decretis Concilii Eboracens. apud Hovedenum *part. posteriori annalium*, legitur: " Præcipimus et„ iam, ut Sacerdotes non cappis manicatis incedant, sed in „ vestibus suo ordini congruis." In Synodo Londin. habita „ anno 1200. legitur: " Clerici omnes habeant habitum cleri„ calem, & tonsuram canonicam: Archidiaconi autem, & in „ dignitatibus constituti alii, & presbyteri cappis manicatis „ non utantur," ut emendat Saussay *p.2. Panopl. l.1. §.10. fol.* 187. Manicæ sunt extremitates vestis, quibus teguntur manus. Virgil. *l.9. Æneid.*

Brachia jam manicæ velant extrema capaces.
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Veteres utebantur tunicis ea forma, qua hodie sunt dalmaticæ Diaconorum, & Subdiaconorum, idest, quæ ante pectus integræ sunt sine jugulo, scissæ a lateribus in quibus manicæ cubitum non excedebant, nec ultra genua extendebantur. Demum cœperunt tunicas manicatas gestare D. Augustinus *l.3. de doctrina Christiana, c.12.* ibi: " Sicut talares, & manicatas „ tunicas habere, apud Romanos veteres flagitium erat, nunc „ autem honesto loco natis, cum tunicati sunt, non eas habere „ flagitium est." Quæ vestis dicebatur *colobium*. Servius *ad illud Virgilii 9. Æneid.* Tunicæ manicas, ibi; " Tunicæ vestræ habent manicas;" quod etiam Cicero vituperat dicens: " Manicatis, & talaribus tunicis; nam collobiis utebantur antiqui." Quæ totidem verbis refert S. Hieronymus *in Hebraicis quæst.* Nicetas *Thesauri orthodoxi l.1. c.39.* " Dalmatica, quæ nunc „ colobia dicuntur, purpuraque prætexuntur, induti, phila„ cteria sua ostendebant, breves nimirum chartulas, quibus „ inscripta lex erat; quas illi pretiosis fasciis ornatas, auro„ que distinctas, tanquam Judæorum Magistri deferebant." Plura de colobio congesserunt Valesius *in notis ad Marcellinum, fol.45.* Bulengerus *l.1. opusc. c.22.* Meursius *in Glossario, verbo Colobium*. Zerda *in adversi. c.22. fol.15.* in præsenti ergo prohibetur presbyteris cappas manicatas in divinis officiis deferre; cum cappis vero propriis Ecclesiæ ministrante Episcopo, ipsum præcedere debent, ut ex veteri ordine Romano probat Vicecomes *de ritibus Baptismi vol.4. l.5. c.2. per totum.*

m *Personatibus.*) Personatus quid sit in Ecclesia, exposui *in c. ad aures, de rescriptis.* 11

n *Transformari.*) Quem vestium abusum, præcipue indutis vestibus alterius sexus, magnopere legislatores improbarunt. Philo Judæus *de fortitudine*, ibi: " Voluit lex virum in vestitu se, ut virum decet, gerere, quem cum die, noctuque circumferat, talis esse debet, ut eum semper decoris, honestatisque admoneat. Sic & mulieres ornans pro dignitate, vetat virilem vestem sumere, longe submovens effœminatos viros, tum plus æquo viriles fœminas. " *Lex Quintus 23. dist. ff. de auro & arg.* ibi: Quod sine vituperatione vir non facile utitur mulieribus. *Legem refert Josephus l.4. antiq. illis verbis*: Cavete autem maxime in bello, ut neque mulier habitu virili utatur, nec vir stola muliebri: *Cap. 67. dist.30. De his transformationibus ita ait D. Hieron. ep.8.* " Aliæ virili habitu veste mutata erubescunt esse quod natæ sunt. Contra naturam, imo ultra naturam est, non exercere quod nata sis." Plura congerit Gentilis *in libell. de actoribus fabul. c.4.5. & 6.* & clericos, aut monachos non debere vestes proprias abjicere, aliasque deferre, probavi supra *in c. Deus*: recte tamen vetant Patres in præsenti, nisi justa causa timoris exegerit, habitum transformari, ut contingit in specie textus *in d. c. Deus*. Inde factum matris Achillis sæpius laudatur, quæ eum vestiit mulieribus, ut fastum fugeret Troicum: commendarunt Ovidius *l.1. de arte.*

Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset Achilles,
Veste virum longa dissimulatus erat.

Tertullianus *de pallio*: ibi: *Feras in puero matris sollicitudinem*, Statius *1. Achil.* unde licite, tam clerici, quam religiosi, ad Turcarum, similesque provincias profecti pro fide propaganda prædicatione, recte possunt habitum proprium deferere, & in sæculari incedere, ut hodie contingit in Anglia, & Hibernia, cum absque periculo vitæ ibi proprium habitum deferre nequeant,

o *Fibulas.*) Fibulæ magis ad ornamenta, quam ad vestes accedunt, *l.25. §. item fibula, ff. de auro, & arg.* Vincula enim magis sunt, quam gestamina. Plin. *l.33. c.1.* ibi: " Fibulas, & alia muliebris cultus; fibulis utique veteres vestes adstringebant, & subnectebant." *Virgil. 1. Æneid.* 12

Aurea purpureum subnectit fibula vestem.

Ovidius *l.8. metamorph.*

Rastilis huic summam mordebat fibula vestem.

De his fibulis Juvenalis *satyr. 6.*

Solvitur his magno comœdi fibula,
Si gaudet cantu, nullius fibula durat.

Martialis *l.7. epig. 31.*

Menophili penem tam grandis fibula vestit,
Ut sit comedis omnibus una satis.
Dum ludit media populo spectante palæstra,
Dolapsa est misero fibula, verpus erat.

Quod epigramma docte exponit Mercurial. *l.2. var. c.19.* Unde dum in præsenti prohibetur clericis fibulas, & corrigias auri,

ri, vel argenti ornatum habentes deferre, habitus pompositus vix laicis opulentioribus relinquendus interdicitur: notavit P. Faber *l.1. semestr. c.16.*

p *Annulos.*) Immo annulos gestare magno in honore semper fuit, & tam viris, quam fœminis nota ingenuitatis, *l. etiam*, & per totum *ff. de jure aur. annul.* junctis supra congestis *in c. fin. de servis non ordin.* Et annulorum usum perantiquum esse liquet *ex c.38. Genesis*, ubi refertur Judam Patriarcham annulum gestasse: & *c.41. vers.42.* refertur de Rege Ægypti: " Tulit annulum de manu sua, & dedit in manus Joseph:" & *c.31. Numeror.10. Esther, c.3. Isaiæ, c.6. Daniel.* & apud Lucam de filio prodigo *c.5.* legitur: " Dixit pater ad „ servos suos, Cito proferte stolam primam, & induite illum, „ & date annulum in manu ejus." Sed inter Christianos fuisse Apostolorum ævo, qui gererent annulos in manu sua, probat insignis locus epistolæ *S. Jacobi, c.2.* ibi: " Si introiret in conventum vestrum vir annulum aureum habens in veste candida, &c." notarunt Saussay *in Panopl. Episcop. l.3. per tot.* Elias Schedius *de Diis German. c.7. fol.273.* est enim annuli præcipuus finis ad fignandas tam epistolas, quam alias legitimas scripturas: legimus enim *l.3. Reg. c.21.* ad Jezabel litteras scriptas, & obsignatas annulo ejus fuisse. Sic Esther 8. pia illa Regina, cum salutaria edicta pro populo suo dirigi per provincias a Rege Assuero postulasset: " Scribite *inquit Rex*, Judæis sicut vobis placet, Regis nomine signantes litteras annulo meo. „ Hæc enim consuetudo erat, ut epistolis, quæ ex Regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Non longe ab hoc alludit more quod proditum memoria reperitur *Dan. 6.*" Allatusque est lapis unus, & positus est super os laci, quem signavit Rex annulo suo, & annulis optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem;" cui fore æquiores, ac benigniores leones, quam homines sperabat. Iterumque *c.14.* " Rex claude ostium, & signa annulo tuo. *Et infra*: Egressi clauserunt ostium, & signantes annulo Regis, abierunt." Signatorium hujusmodi annulum moriturus Rex Antiochus fideli Philippo tradidit, *l.1. Mach. c.6.* In novo etiam Testamento vestigium extat hujus moris, *c.27. Matth.* ubi Pharisæi accepta a Pilato licentia, munierunt Christi sepulcrum, signantes lapidem. Et apud Romanos, aliasque nationes annulos deferri, præcipue ad signandum, probavi *in c.6. de fide instr. c. illud, de præsumpt.* qua ratione negat Paulus annulum inter ornamenta contineri, *l. signatorium 74. ff. de verb. signif. l. argumento, ff. de auro & argent.* Plura de annulis congesserunt Kochier *in face hist. cent.2. c.12. & 97.* Henricus Kidsecius *de jure aureæ annuli.* Igitur nulla est ratio prohibendi clericis annulos deferre. Sed respondendum est, in præsenti prohiberi clericis deferre annulos, quia vitæ clericalis gravitas, atque modestia cunctos ornatus externos hujusmodi respuit. Unde cum jam temporibus Innocentii III. non ad signandum, sed ad ornatum annuli deferrentur, ideo inter alios corporis ornatus, & externos in præsenti damnatos, etiam annulorum gestationem in clericis Patres improbarunt. 13

q *Quibus competit ex officio.*) Ut Episc. Conc. Tolet. *4. can.27.* ibi: " Si Episcopus est, orarium, annulum, & baculum coram altari de manibus Episcoporum recipiat. „ *D. Isidorus Hispal. l.1. de Eccles. offic. c.5.*„ Datar annulus propter signum Pontificalis honoris, vel signaculum secretorum: nam multa sunt, quæ carnalium, minusque intelligentium sensibus occultantes facerdotes, quasi sub signaculo abscondunt, ne indignis quibusque sacramenta Dei aperiantur." Auctor Ordinis Romani, ubi de Episcopi consecratione agit, *tit. quando detur annulus*, ibi: " Accipe annulum discretionis, & honoris, fidei signum, ut quæ signanda sunt, signes; & quæ aperienda sunt prodas. „ *Innocentius noster l.1. myster. Missæ, c.10.* ibi: „ Novem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra, Chirothecæ, Annulus, & Baculus. „ *Rationes hujus delationis annuli in Episcopo reddidit Rupertus Abbas l.1. de offic. c.25.* ibi:„ Latius autem significatio prædicti extenditur annuli, qui dum omni Ecclesiæ sanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratam annulo sponsam Christo subarrhat. „ *Innoc. PP. III. l.1. myster. Missæ, c.61.* „ Annulus est fidei sacramentum, in quo Christus sponsam suam S. Ecclesiam subarrhavit, ut ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrhavit me Dominus meus, id est, Christus, cujus custodes, & pedagogi sunt Episcopi, & Prælati, annulum pro signo ferentes in testimonio." Quas late illustrant Saussay *in Panopl. Episc. l.3. ex c.1.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum. 4. l.3. c.38.* ubi de materia, & forma ipsius annulli, ejusque mysticis rationibus late agunt. Abbatibus etiam, quibus jus Pontificalium concessum est, licet annulos deferre; quod tamen non admittebat D. Bernardus, ut ipse testatur *in ep. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum*, ibi: " Verum aperte indicant quidam horum, quid cogitent, dum multo labore, ac pretio Apostolicis adeptis privilegiis per ipsa sibi vindicant insignia Pontificalia, utentes & ipsi more Pontificum mitra, annulo, atque sandaliis. Sane si attenditur rerum dignitas, hanc monachi abhorret professio; si ministerium, solis liquet congruere Pontificibus. *Et idem paulo ante*: Quid hoc est præsumptionis, o monachi? neque enim quia Prælati monachi, ideo non monachi; nempe monachum facit professio, prælatum necessitas; ut autem non præjudicet necessitas professioni, accedat, non succedat prælatio monachatui.

14 r *Habitum monachalem.*) Quem gestare Episcopus religiosus teneatur sub pœna peccati lethalis, ut ex cæremoniali Clementis VIII. probant plures congesti a Barbosa *de potest. Episc. p.1. tit.1. c.14.* Sosa *in Episc. Relig. n.39.* quod & ante Innocentium III. obtinuerat, ut referunt Sulpitius Severus de vita Martini: " Jam vero sumpto Episcopatu, qualem se quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis evolvere. Idem enim constantissime perseverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde ejus humilitas, eadem in vestitu ejus vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis, & gratiæ implebat Episcopi dignitatem, ut non tamen propositum monachi, virtutemque desereret. „ *Ferrandus in vita S. Fulgentii, c.18.*„ Nec ita factus est Episcopus, ut esse desisteret monachus: sed accepta Pontificis dignitate, professionis præteritæ servavit integritatem; servata vero professionis integritas plus ornavit Pontificis dignitatem, „ *Petr. Abaillardus S. Bernardi coætaneus, & æmulus*, serm. de S. Jo. Baptista:„ Cum evenerit (*inquit*) ut quispiam ex Monachis ad Episcopatum assumatur, nequaquam is, qui Episcopus factus est, &c. habitum religionis mutat." Hæc illud spectat Synodii ad Faustum Regiensem Episcopum ex Abbate Lirinensi *l.3. ep.9.*" Nihil ab Abbate mutatus per facerdotem; quippe cum novæ dignitatis obtentu rigorem veteris disciplinæ non relaxaveris." Id ipsum pie laudat in B. Eusebio Vercellensi D. Ambror. *ep.82.* Hinc cap. Caroli Magni *lib.1. c.27.*" Monachus si ad clericatum provehatur, propositum monachicæ professionis non amittat." Vide Petrum Cluniac. *l.5. ep.27.* Qui mos etiam nunc in Ecclesia perdurat, & probatur in Conc. Aquisg. sub Carolo, *cap.27.*

f *Palliis dissibulatis.*) Omissis variis pallii acceptionibus, quas congerunt Pamelius, Zerda, & Ambian. *ad Tert. de pallio*, Vicecomes *vol.4. l.4. de ritibus Missæ, ex c.1. & nos in c.1. de auctor. & usu pall.* pallium accipitur pro veste vulgari, tam apud Hebræos, & Gentiles, quam Catholicos usitata. De pallio Judaico expressum extat Scripturæ monimentum, *Num.15.* „ Loquere, ait Dominus, ad filios Israel, & dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in his vittas hyacinthinas, quas cum viderint, recordentur mandatorum Domini.„ Gestasse Christum ejusmodi pallium cum fimbriis, patet ex hoc S. Lucæ testimonio: " Mulier accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus, & confestim stetit fluxus ejus sanguinis: „ *& c.8.* a Samaritana cognitum fuisse Dominum ex habitu, videlicet fimbriis illis ex pallii inferioris ora dependentibus. D. Chrysost. *hom.30. in Joan.* Epiphanius *hæresi 15.* De pallio vulgari, quod primum Græcorum gestamen erat, agit Tertul. *integr. l. de pallio*; & de pallio Christianorum plura congessit Baron. *anno 57.* Hoc pallium vulgare jubent Patres Conc. Later. in præsenti, ut non deferant clerici diffibulatum ex nimio ornatu, & luxu, juxta morem laicorum, sed cum honestate, & modestia post collum, vel ante pectus hinc inde connexum deferant, ne vestes eorum interiores, eædemque strictiores in publico hominum pateant conspectui. Circa pallii usum accipe lector ex sacris canonibus clericis nonnullas præscriptas leges Synodi Svession. ante annos 900. celebratæ, *can.3.*„ Ne clerici habitum laicorum portent, idest, sagis, aut brevibus palliis non utantur,„ Parisiensis sub Odone: „ Cappas latas, & vestes inordinatas non deferant: sine congruo amictu non procedant, scilicet cappa, vel pallio:„ *c.8. art.13.* Eborac. sub Cælest. III. *decret. 6.*" Statuimus, ut clerici, qui ab Episcopo coronam susceperunt, habeant & tonsuram, &c. non in cappis manicatis incedant, sed in vestibus suo ordini congruis; ut ficut ceteris dignitate præeminent, sic plenius & formam, & exemplum exhibeant honestatis." *Londinensi sub Gregorio IX.*" Firmiter statuimus præcipiendo, &c. ut in mensura decenti vestes habeant, gerentes in omnibus habitum honestatis. „ *Ravennat.3. rubr.10.*„ Statuimus, & mandamus pro honestate habitus clericalis, ut vestimenta sint eorum talaria, &c. " *Ravennatensis 4. sub Joann. XXI. c.6.*„ Tabardos (*quasi pallii est*) seu cappas deferant suo ordini congruentes. „ *Tol. Concilii eod. fere tempore habiti, c.2.*„ Statuimus, quod nullus clericus supertunicale, vel tabardum ita longum deferat, quod etsi ad pedes contingat, nullatenus tamen per terram trahatur; cum hæc non honestas, sed superfluitas, & indecentia censeatur. „ *Clericus vero qui contrafecerit*; „ supertunicale ipsum, seu tabardum ipso facto amittat. Caveant clerici ne ferant mantellos, seu chlamydes cum cordis, &c. nimis breves. „ *Conc. Palentini anno 1338. rubr.3.*„ Vestem superiorem non virgatam (seu variegatam) aut ibi partitam. „ *Martini V. in Conc. Const. sess.43.*„ Decretum promulgatum est, quo clericos execratur, qui spreta in vestibus forma ecclesiasticæ honestatis, delectantur esse deformes, dum cupiunt laicis conformari, tam in formis, quam coloribus vestium. „ *Conc. Basileensis mandatum est ad clericos*:„ Ut quilibet incedant pudicis oculis, cum modestia & gravitate; vestimentis utantur prout sacri Canones statuerunt; abstineant a coloribus splendidis, &c. Vestimenta deferant talaria. „ *Leo X. in Bulla reformationis Curiæ, in Conc. Later. promulgata*:„ Vestes, *inquit*, colorum gestent, qui clericis a jure non prohibentur, usque ad talos saltem demissas, &c. „ *Senon. Concilium* anno *1528. habitum*, tit.24.„ Vestes eorum sint talares, non fronciatæ, aut partitæ, nec nimia amplitudine superfluæ, nec plus æquo constrictæ, in quibus clericalis honestas, & modestia, non fastus, & jactantia, vel elationis vitium deprehendatur. „ *Sacrosanctum Conc. Trid. sess.14.* Gravi correctione perstringit clericos, qui vestes publice laicales deferre non verentur, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus: hosque pœnis canonicis præcipit coerceri, *juxta latam a Clemente V. in Concil. Viennensi sanctionem, quæ incipit*, Quoniam innovando. *Conc. Mediolan. 1. tit. de clericorum habitu, art.14.*„ Toga, *ait*, quod manteletum vocant, aut æquetur cum tunicæ longitudine, aut nemini permittatur, &c. Interior ejusdem generis ad talos demitta-

mittatur. „ *Et* art. 16. „ Pallium, *quod ferrajolum appellant*, non ferant, nisi per pluvias, &c. Neque eo fine talari toga, aut tunica utantur. „ *Conc. Narbon. conclum anno* 1551. „ Decenti, *inquit*, indumento, *nempe* talari veste incedant ornati, nisi forte urgentia negotia curaturi gradum accelerent; tunc enim saltem ad genua demissam, æquum est eos deferre: propterea quæ in rugas contracta non sit, neque serico, neque bombycino limbo, vel assuto. „ *Conc. Rhemense anno* 1583. *habitum*, *sub syntagmate* de Cler. in genere, sect. 8. „ Præterea, *ait*, veste ecclesiastica, eaque talari, ac decenti utantur omnes clerici, nec fine illa pallium, &c. „ *Aquense altum anno* 1585. *ubi de vita & hon. Cler.* „ Vestem exteriorem quidem talarem (ideſt pallium oblongum) interiorem autem (ſcilicet tunicam) ſaltem uſque ad tibiæ medium: quæ talaris in civitate utraque eſſe debeat; in itinere vero breviorem permittimus, ſed ne omnino ſupra genua vetamus. „

COMMENTARIUM.

16 Concluſio gradiuntur, & probatur.

EX hac Conc. Later. conſtitutione ſequens communiter deducitur aſſertio: " Clericis a veſtibus fluxis, & pompoſis, habitu inhoneſto, & nimio ornatu debent ſe abſtinere. " Probant eam textus *in c. clericus* 8. 41. *diſt. c. clerici* 22, 23. *diſt. c. parſimoniam* 5. 41. *diſt. c. quicunque* 6. 22. *q.* 8. *c.* 1. *& ſeq.* 21. *q.* 4. *c. non liceat*; 32. *diſt. Clem.* 2. *de vita & honeſt. Cler.* Concilium Matiſc. 1. *can.* 15. Synod. 6. *can.* 7. ibi: " Nullus eorum, qui in cleri catalogum relati ſunt, veſtem ſibi non convenientem induat, nec in civitate degens, neque iter aggrediens: ſed utatur veſtibus, quæ his, qui in clerum relati ſunt, attributæ fuere; ſi quis autem tale quid fecerit, una ſeptimana ſegregetur. „ Syn. 7. *can.* 16. ibi: „ Omnis jactantia & ornatus corporis eſt a Sacerdotis ordine, & ſtatu alienus. Epiſcopos ergo, vel clericos, qui ſe ſplendidis, & inſignibus veſtibus exornant, ſe corrigere oportet; ſin autem permanecant, ſupplicio tradi. „ *Eugenius III. in Conc. Rhem.* can. 2. „ Præcipimus, ut tam Epiſcopi, quam clerici, neque ſuperfluitate, ſeu inhoneſta varietate colorum, aut ſciſſura veſtium, nec in tonſura, intuentium, quorum forma, & exemplum eſſe debent, offendant aſpectum; ſed potius ita in ſuis actibus errata condemnent, & amorem innocentiæ converſatione demonſtrent, ſicut dignitas exigit ordinis clericalis: quod ſi moniti ab Epiſcopis ſuis infra 40. dies non obtemperaverint, eccleſiaſticis beneficiis eorundem Pontificum auctoritate priventur, &c. „ *Nannet.* can. 1. „ Nullus clericorum veſtimenta purpurea induat, quæ ad jactantiam pertinent mundialem, non ad religioſam dignitatem; ut ſicut eſt devotio in mente, ita & oſtendatur in corpore. „ *Matiſcon.* can. 5. „ Nullus clericus ſagum, aut veſtimenta, aut calceamenta ſæcularia, niſi quod religionem deceat, induere præſumat; quod ſi clericus, aut cum indecenti veſte, aut cum armis inventus fuerit, a ſeniore ita coerceatur, ut 30. dierum incluſione detentus, aqua tantum, & modico pane diebus ſingulis ſuſtentetur. „ *Metenſe* can. 3. „ Nemo clericorum arma portet, vel indumenta induat; id eſt cottas, vel mantellos ſine cappa non portet, & laici cappas non portent. „ *Conc. Moguntz. celebratum anno* 1549. can. 7. „ ibi: Intendat Prælatus, ne hi, quibus præeſt, torques aureos publice in Eccleſia, aut veſtes varii coloris, velut virgatas, & fimbriatas, aut diſciſſas deferant, ſed longis atque talaribus utantur. „ *Tribur.* can. 27. *Brach.* 1. can. 11. *D. Baſil.* homil. 24. „ *quæ eſt de legendis libris Gentilium*), Comarum, aut veſtium extra neceſſitatem curam gerere, aut infelicium eſt, ut ait Diogenes, vel injuſtorum. „ *Et D. Hieronym. ep.* 2. ad Nepotianum, *c.* 11. „ Veſtes pullas æque devita ac candidas; ornatus, aut fordes pari modo fugiendæ ſunt, quia alterum delitias, alterum gloriam redolet.) Illuſtrat Barboſa *l.* 1. *jur. eccleſ. c.* 40. *n.* 28. *& ſeq.* P. Gregor. *l.* 4. *partit. juris canonici*, *tit.* 8. *c.* 2. *integris ſcholiis*, Petrus Bollo *in ſua œconomia*, *can.* 1. *claſs.* 1. *c.* 4. §. 4. Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancel. gloſ.* 15. *n.* 56. Cenedo *de diſciplin. clericor.* §. 16. *a n.* 12. Serlogus *in Canon. t.* 3. *veſtig.* 32. *p.* 288. Sanchez *de matrim. l.* 7. *diſp.* 46. *n.* 4. Acunna, & Bellamera *in d. c. non liceat* 32. 13. *diſt.* Chopinus *l.* 13. *de ſacra polit. t.* 2. *n.* 4. Pancirola *l.* 1. *theſauri variar. c.* 21. Covar. *practic. qq. c.* 31. *n.* 7. Vivar. *de veteri mon. l.* 2. *c.* 11. §. 3. *n.* 39. Garcia *in ſumma*, *tract.* 1. *difficult.* 2. *dub.* 1. *punct.* 1 Sauſay *part.* 2. *Panopl. cleric. l.* 1. *per totum*. Barboſa *de poteſtat. Epiſc. alleg.* 9. Lantdemeter. *l.* 1. *de veteri cler. part.* 1. *c.* 19. & 21. P. Henao *de ſacrific. Miſſæ t.* 2. *diſput.* 27. *ſect.* 4. *n.* 26. Petrus Barrientos *in c. prohibite*, *n.* 17. 23. *diſt.* Fabrotus, Boetius Epon, & Cujacius *in præfenti*. Buſeus *de ſtatibus hominum*, *verbo Clericorum*, Acunna *in princip.* 41. *diſt.* Savarus *ad Sidon. l.* 4. *epiſt.* 24. *verbo Habitus*, Scortia *l.* 2. *de ſacrific. Miſſæ*, *cap.* 8. Rouſſel. *l.* 8. *hiſtor. Pontif. juriſdict. cap. final.* Florens, & Alteſerra *hic.*

17 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam convenit clericorum honeſtari, ut dignitatem, ordinis ſui tueantur, quæ quodammodo veſte augetur. Quintilianus *l.* 8. *in proœm.* " Cultus conceſſus, atque magnificus addit hominibus, ut Græco verſu teſtatum eſt, auctoritatem. " Unde Tertullianus *l. de pallio*, judices, cuſtodeſque dignitatis habitus vocat; Et Plinius 2. ait: " Licet recte non augeatur dignitas, ornatur tamen, & inſtruitur. " Itaque narrat Sulpitius Severus de vita Sancti Martini, ex Epiſcopis ad deligendum Antiſtitem evocatis quoſdam in Martinum non conſenſiſſe, dicentes ſcilicet, contemptibilem eſſe perſonam, indignum eſſe Epiſcopatu hominem, victu deſpicabilem, veſte ſordidum, crine deformem. Idem ſcribit Paulinus 2. de vita ſancti Martini. Quod licet ad veſtis monaſticæ, & capillorum ſorditiem ex incuria contrahi ſolitam pertineat, non nihil tamen juvat ad cultum commendandum. Accedit, nam pertritum proverbium eſt, ex Græcis corrivatum fontibus; Habitus non facit monachum. Et Plutarchus ait, Philoſophum non facit prolixior barba, nec veſtis pertrita. Eleganter Divus Hieronymus *in ep. ad Oceanum*, relatus in Concilio Aquiſgr. *can.* 98. ibi: " Non veſtis tenera clericum facit, aut facerdotem, ſed caſta mentis intentio. " Igitur ſi bones eſt clericus, parum intereſt ſordidas, an ſplendidas deferat veſtes. Facit exemplum D. Baſilii, quem teſte Amphilochio in ejus vita, propter veſtium in æde ſacra ſplendorem, comitantiumque turbam, vel ſtipantium catervam, piiſſimus atque ſanctiſſimus alioquin eremi cultor Ephrem vix perſuadere ſibi poterat initio, cum hominem ſic incedentem videret, ſanctitatis eſſe tantæ, quanta perhibebatur, donec accedentibus miraculis, linguam legentis Baſilii (cujus viſendi, ſalutandique cauſa venerat e valde longinquo) relucentem vidiſſet inſtar ignis, præ fervore nimirum ſpiritus, ac admirabili mentis in Deum erectione; ſemetipſum quantumlibet ignotum alioquin, a Baſilio per proprii nominis expreſſionem accerſiri, & ad chorum invitari experiretur: erat enim in angulo templi ultimo. Quibus viſis Ephrem vir ipſe ſanctiſſimus obſtupuit, atque Baſilium vere ſanctum eſſe apud interpretem, eundemque ſocium ſuum, prolixe proteſtatus eſt; impetrato ſimul, & quidem ex tempore per miraculum plane ſtupendum idiomatis Græci (cujus ad illud uſque tempus fuerat prorſus ignarus, ut natione Syrus) intellectu pleniſſimo; locum facientibus hiſce duobus viris Apoſtolicis d. huic Evangelico: *Linguis loquentur novis*; Marci *c. ult.*

18 De diſtinctione habitus

Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens deciſio, in qua variæ veſtes, quæ laicis permittuntur, in clericis improbantur, ut ſtatus, & dignitatis diſcrimen dignoſcatur; id quippe inter plures gentes frequentiſſimum reperio. Evolve in hoc, ſi lubet, Romanorum annalia, ubi id fuiſſe maxima olim cura, inviolabilique lege cautum habebis, ut omnes pro perſonæ, & officii dignitate, ſtatuque, quem gerunt, ac modo illa induerentur veſte: ſic prætextam togam quiſque honoratus, & nobilis habebat, quam pueri patricii aliquando purpuream induebant; libertinis autem & peregrinis ea veſte uti nequaquam licuit: erat enim purpura *pro majeſtate*, maximeque Patricium ordinem a plebe dividebat. Ex quo fluxiſſe videtur, ut facile colligere poterit criticus *in l.* 2. *C. de veſt. holob. l.* 11. ibi: *Niſi hi tantummodo, quibus hoc propter imperiale miniſterium conceſſum eſt*; ut plebeii purpura indui non potuerint, ſed penula uterentur, veſte in modum civili, eo quod eſſet frigidioribus apta Sic Horatius *epiſt.* 11. ibi:

Incolumi Rhodos, Mitylene pulchra facit, quod
Penula ſolſtitio campeſtre nivalibus auris
Per brumam Tyberis ſextili menſe caninus.

Penula vero Imperatores uti non decebat: hinc etiam prætextam togam Ædiles, Quæſtores, & qui Magiſtratum gerebant, & honores, veluti honoris ornamentum inſigne induere ſoliti erant. Ita Tullius in oratione poſt reditum: " Ille, *inquit*, unguentis oblitus cum toga prætexta, quam omnes Prætores, Ædileſque tum abjecerant, irriſit ſqualorem veſtrum, & luctum graviſſimæ civitatis. " Inter Patricios autem, & Senatores tunica latiore purpura efficiebat diſcrimen, quæ laticlavus ideo appellabatur, quod in ea aureus clavus affigeretur, ut Patritiorum ordinem a Senatoribus diſcerneret. Sic Martial. *epigram.* 17. *in Galliam*, *l.* 5.

Dum te poſſe negas, niſi lato Gellia clavo
Nubere: nupſi te, Gellia, ciſtifero.

Manſitque diu conſtitutum Romæ, ut ſervi ingenuorum veſte non uterentur, ut nec annulo aureo liberti, uſque ad deciſienem Authent. *ut liberti de cetero aureo non indigeant annulo.* Hinc nec colobia, nec calceos habebant, quæ liberis permittebantur. Apud Medos autem, Perſas, Armenos, ac Lydios Reges, *in ſignum majeſtatis* purpurea quadrangulari veſte amiciebantur; ſic apud Hiſtoriographos invenio, Quintum Curtium *l.* 3. Strabon. *l.* 15. Herodotum *l.* 7. Ergo ſi tot gentium moribus veſtis ad differentiam perſonæ, & dignitatis diverſa eſt, & aliter Principes, aliter Patricii, aliter Plebeii veſtiuntur, ut latius illuſtrant Pancirola *l.* 2. *var. c.* 21. Pet. Greg. & Chopinus ſupra relati; ita etiam clerici diverſis veſtibus ac laici uti debent.

19 Traditur ratio deciendi.

Cum ergo laicarum veſtium luxus, & cultus ſuperbus uſque adeo inſanos jam inde conſpurcaviſſet clericos, ut nec fulgidioribus, nec floridis amictibus parcerent, utpote undulatis, partitis, variegatis, purpureis, viridioribus, ſegmentatis, & holoſericis (de quibus & ſpecialiter agere ſuperſedeo) imo in dies inſaniores faſtus pompas adinvenerint, quorum inſaniam, & abuſum plures SS. Patres deteſtavere, & præ aliis D. Hieron. ad Euſtochium *de cuſtodia virginitatis*, his verbis: " Sunt quidam mei ordinis, quibus omnis cura eſt in veſtibus, ſi bene oleant, ſi pes luxa pelle non polleat, crines calamiſtri veſtigio rotantur, digiti annulis radiant, & ne plantas humidior via ſpargat, vix imprimunt veſtigia ſumma: tales cum videris, ſponſos magis exiſtimato, quam clericos. „ Et D. Bernard. *l.* 3. *de conſider.* ad Eugenium: " Quid ſibi vult (inquit) quod clerici aliud eſſe, aliud videri volunt? Id quidem inſolitum, minuſque ſincerum; nempe habitu milites, quæſtu clericos, actu neutrum exhibent: nam nec ut milites pugnant, nec ut clerici evangelizant. Cujus ordinis ſunt? cum utriuſque eſſe cupiunt, utrumque deſerunt, utrumque confundunt. Unuſquiſque, inquit D. Paul. 1. ad Cor. c. 15. in ſuo ordine reſurget, iſti in quo? An qui ſine ordine peccarunt, non ſine ordine peribunt? „ Plures Eccleſiæ leges, & SS. PP. teſtimonia contra abuſum veſtium ſplendidarum in cle-

ricis congeſſit Sauſay *in Panopl. cleric. l.* 1. *per tot.* Recte ergo, & juxta antiquam Eccleſiæ diſciplinam Patres in præſenti omnem luxum, & ſuperbum ornatum in clericis improbarunt, & damnarunt.

20 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtant auctoritates ſupra adductæ; nam iſtæ accipiendæ ſunt, ut in vultu ſit aliquis citra reprehenſionem nitor, & ut Clerici non ſint ſuperflue ornati, neque communem habitum tranſgrediantur; id eſt, cultus in clericis intra mediocritatem commendatur. Conc. Trid. *ſeſſ.* 22. *c.* 1. *& ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 12. Hoc etiam Julianus Apoſtata a ſuis obſervari præcepit in ſyntagmate ſupracit. his verbis: " Illud vero decere facerdotes arbitror, ut quandiu intra templi ſepta ſacris operantur, ornatiſſimam veſtem habeant; extra templum communi, neque ſumptuoſa nimis utantur; non enim rationi convenit, ut iis, quæ ad honorem Deorum nobis conceſſa ſunt, ad inanem ambitionem, & gloriolam abutamur. Quamobrem ab exquiſitiore in foro veſte, tum faſtu, arrogantiaque prorſus abſtinendum. „ Quod & diligenter Romani obſervarunt. Scribit enim Livius *l.* 4. *c.* 44. Poſthumiam virginem Veſtalem *de inceſtu* cauſam dixiſſe ob ſuſpicionem propter cultum amœniorem, quam virginem deceret. Et *l.* 8. Minutiam Veſtalem ſuſpectam, primo propter mundiorem juſto cultum inſimulatam, vivam ſub terra deſoſſam. Nec obſtat augmentum difficultatis; nam ſacri canones non ſolum præſcribunt clericis abſtinentiam a vitiis, & præcipiunt honeſtatem, modeſtiam, & ceteras virtutes ſectari, verum ut habitu tales eſſe ſe demonſtrent, ut dicitur *in d. c. cler.* 32. *diſt.* " Clericus profeſſionem ſuam, & habitu, & inceſſu probet, & nec in veſtibus, nec in calceamentis decorem quærat. Optat enim Eccleſia ut ſpecialem profeſſionis ſuæ notam, & altioris miniſterii, ad quod initiati ſunt, habitum & tonſuram præferant. Nec exemplum D. Baſilii contrarium ſuadet; nam licet Sanctus ſplendidis veſtibus ſacris intra Eccleſiam uteretur, tamen extra templum unica tantum tunica contentus erat, ut Eccleſia in ejus elogio die 25. Junii refert: imo & ornatum veſtium extra templum maxime improbavit, modeſtiam in eis ſæpius commendando, ut patet ex ipſius regula *c.* 22. *ibi*: " Si in eo ſtudendum eſt nobis, ut omnium infimi ſimus, & quod in genere indumentorum infimum eſt, id ſummopere nobis eſt amplectendum: ut enim gloriæ cupidi gloriam, & inanitatem ex veſtium cultu, & ſplendore aucupantur; ſic videlicet humilis, & piæ vitæ ſtudioſi ex veſtimenti quoque ſimplicitate debent venerari humilitatem, & eam conſectari. "

21 Exponitur canon 29. Conc. Bracharenſis.

Sed præſenti aſſertioni obſtat difficilis textus *in can.* 29. *Conc. Brachar.* 1. celebrati ſub Joanne X. in illis verbis: " Item placuit, ut lectores in Eccleſia ordinati, in habitu ſæculari non pſallant, neque granos gentili ritu dimittant. " Quæ verba ita adverſus ſupra tradita expendo. In eo canone prohibentur lectores in Eccleſia pſallere in habitu, & veſte ſæcularibus. Ergo foris extra Eccleſiam licet illis cum habitu incedere ſæculari. Nec argumentum hoc, utpote a contrario ſenſu deductum, minus roboris habet, quia animadvertendum eſt, prædictum canonem prohibitionem proferre, & correctionem. Prohibitionis autem lex non extenditur ultra caſus illos, ad quos correctio & prohibitio ſpectat; nam cum prohibita non inveniuntur per legem, permiſſa cenſentur, *c. omnis* 4. & ibi Gloſſa 3. *d. c.* 1. *verb. Non inveniter*, *de transl. Epiſc. c. nuper* 39. *c. cum illorum* 32. *de ſent. excomm.* cum vulgatis. Audianus ergo jam verba Conc. Bracharenſis, ut in eorum animadverſionem facilius perveniamus: " Item placuit (*ajunt Patres*) ut lectores in Eccleſia ordinati in habitu ſæculari non pſallant, neque granos gentili ritu dimittant. " Ergo non recte in præſenti generaliter prohibetur clericis veſtes ſæculares deferre. Pro cujus canonis ſolutione, omiſſis quæ pro explicatione illius verbi *granos*, congeſſi *in can.* 67. *Conc. Illiber.* ſciendum eſt, lectoris nomen latiſſime patere; & licet ſub hac voce Subdiaconi veniant, ut conſtat ex eodem *Conc. Brachar. can.* 29. in actis tamen eccleſiaſticis lectorum nomine frequenter comprehendi, eoſque venire, qui tonſura tantum, aut aliquo minorum ordine erant initiati, ut conſtat ex *epiſt.* 92. Leonis Papæ ad Ruſticum Epiſcopum Narbonenſem, ibi: " Qui cum eſſent laici, ſive lectores, uxores ducere potuerunt. " In eodem ſenſu eſt Conc. Carth. 3. *can.* 19. relatum *in c. lectores* 8. 38. *diſt.* & apertiſſimum Martyrologii Romani teſtimonium die 13. menſis Julii, ubi habetur: " Quod in Africa ſanctorum Confeſſorum Eugenii Carthaginienſis Epiſcopi, fide, ac virtutibus glorioſi, & univerſi Clerici ejuſdem Eccleſiæ, qui fere quingenti, vel eo amplius in perſecutione ſub Henrico Rege Arriano cæde, inediaque macerati (inter quos plurimi lectores infantuli) gaudentes in Domino procul exilio eadem die crudeli extruſi ſunt. " Lectores infantulos expulſos exilio fuiſſe ait Martyrologium: Ergo lectoratus munus aliquem majorum ordinum non exigebat, ſed quod ad canendos eccleſiaſticos modulos eſſent inſtructi pueri; vetus enim mos fuit, ut docet Baron. ex Victore Uticenſi *in notis ad prædictum Martyrologii locum*, *lit. H*, & in præſens urget uſus, ut pueri vocis elegantia ad canendas res Eccleſiaſticas muſicis modulis imbuerentur, ut expreſſe ex d. teſtimonio conſtat, & ex Venantio Fortunato *l.* 2. *ad Clerum Pariſiacum.*

Hinc puer aſſiduis attemperat organa camnis,
Inde ſonex longum rudtat ab ore tubam.
Diſparibus tropulis fiſtula dulce ſonat.

Expreſſius in prædictam expoſitionem infantum lectorum idem Venantius in fine:

Pontifices monitis clerus, plebs pſallit, & infans.

Cui expoſitioni belliſſime accedit, ut extra aleam, ſub voce *lectores*, intelligamus comprehendi cantores, ſeu pſalmiſtas pueros, quos infantulos Martyrologium Romanum appellat. Quibus animadverſis perſpicue elucidatur difficultas ſupra adducta, ſi lectores in eo textu accipiamus pro cantoribus, non autem pro clericis gradu ſacro decoratis, lectores enim licet veſte propria in Eccleſia pſallere debeant, extra eam tamen habitu ſæculari incedere non prohibentur, ut hodie faciunt pueri, qui in Eccleſiis Cathedralibus pſallunt; nec ſolutioni huic adverſantur verba illa, *Lectores ordinati*, tanquam ſi illi comprehendantur non inferioris gradus, ſed ſuperioris ordinis clerici, utpote Subdiaconi; quia etſi *tantum* tonſurentur ordinati in majori gradu, tamen etiam inferiores ordinati vocari poſſunt, qui ordinem conſtituunt, ſeu gradum in Eccleſiaſtica hierarchia, *ut in c. cleros*, 21. *diſt. c. perlatis*, 25. *diſt. c. cum contingat*, *de ætat. & qualit.* Cujuſmodi lectores, ut ordinati nominantur a Cæſare *q.* 3. *præmiali*, *de Eccleſ. hierarch. n.* 7. Quapropter etſi lectoribus in hoc ſenſu non prohibeatur laicalium uſus veſtium extra Eccleſiam *in d. can.* 29. *Conc. Brach.* non ex eo dicendum eſt idem de clericis majori in gradu conſtitutis, qui non ſolum intra Eccleſiam, verum nec extra in laicali veſte incedere debent.

22 Exponitur c. Si quis virorum 15. 30. diſt.

Deinde adverſatur textus *in c. ſi quis virorum* 15. 30. *diſt.* ubi a Patribus Conc. Gangrenſis celebrati circa annum 324. anathema decernitur adverſus illos, qui putaverint propoſito ſanctо, ſeu continentiæ convenire uti pallio potius quam alio veſtimenti genere; & reprehendendos eſſe, qui byrrhis, aliave *communi* uterentur veſte. Audiamus nunc Concilii contextum: " Si quis virorum putaverit ſancto propoſito (*id eſt continentiæ*) convenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo juſtitiam habiturus, & reprehendat, vel judicet alios, qui cum reverentia byrrhis utuntur, & alia veſte communi, quæ in uſu eſt, anathema ſit. " Ex quibus canonis verbis manifeſte deducitur, non debere eſſe diſcretos habitus, imo reprehendendos eſſe, qui habitus differentia profiteri crediderint continentiam. Ergo clericos non decet veſtibus uti communibus, ſeu laicalibus, quæ paſſim ſcilicet & vulgo in uſu ſunt. Probatur conſequentia, quia ſanctum propoſitum, de quo in *d. can.* Concilii Gangrenſis, ſeu continentiæ profeſſio, proprie clericos reſpicit. Probat mihi Conc. 3. Chartag. *can.* 11. relatum *in c. lectores* 8. 32. *diſt.* ibi; " Aut continentiam profiteri, „ *Et Leo Pontif. ep.* 92. ad Ruſticum Narbonenſem, *ibi*: " Legem continentiæ eandem eſſe miniſtris altaris cum ceteris. " Patrum, Conciliorumque decretis etiam probatur, quæ de cœlibatu clericorum loquuntur, quorum numerus innumerus eſt. Ex hac itaque comprobata conſequentia manifeſte colligitur, quod diſcretio habitus parum, nihilve refert ad ſtatum continentiæ, ſeu clericalem deſignandum, & dignoſcendum; imo reprehendendos eſſe, qui habitu, veſtiumque cultu contineri continentiam affirmaverint clericalem, adverſus quos anathema in prædicto canone fertur. Augetur difficultas ipſius canonis ex eo, quia non tantum clerici, verum & univerſi Chriſtiani tempore ipſius Concilii, ubi primum religioni, fideique chriſtianæ nomen dabant, exuere conſueverant togam, & pallium induere; unde in Chriſtianos profluxit, *de toga ad pallium*: cui dicterio celebre nomen dedit liber, quem de pallio Tertullianus ſcripſit, ut notarunt ibi Pamelius, Rigalcius, & Ambianas; & tamen licet hoc certum ſit, *in d. can.* non condemnatur habitus indiſcretio in clericis, quamvis pretioſioribus utantur veſtibus, ut erant byrrhi; Byrrhus enim juxta Zonaram, & Balſamonem ibi, erat veſtis ſerica; quibus favet Juſtinianus *in tit. C. de veſtibus holoberis*, *lib.* 11. Igitur non recte in præſenti textu veſtes pretioſiores clericis prohibentur. Pro cujus canonis expoſitione primo præſtabundum eſt, byrrhos vulgo accipi non ſolum pro tegumento capitis, *l.* 1. *C. Theodoſ. de habitu quo uti oporteat*, ut probat Meurſius, & Calvinus verbo *Byrrhus*: verum etiam pro veſte communi clericis, & laicis, cujus mentio fit a Caſſiano *l.* 1. *inſtitut. cap.* 7. D. Clemente Alexandr. *l.* 2. *pædagog. c.* 4. ibi: *Chlamis*, *quæ dicitur epheſtis*, *aut byrrhus*, *quia corpus complectitur*. Cælio Rhodigino *lib.* 16. *antig. lect. c.* 10. ibi: *Byrrhum Romanam fuiſſe veſtem Græci ſcribunt*: Diacono *l.* 4. *hiſt. Longobard. c.* 6. ibi: " Longobardi ſuper equos equitantes tributos byrrhos mittebant. " Materiam laneam fuiſſe, formam autem in laicis veſtem oblongam, in clericis vero fuiſſe parvam, quam hodie mucetam dicimus, & deferunt Canonici Regulares, late probant Gazæus *in notis ad Caſſian. ubi proxime*, Pennotus *l.* 1. *hiſt. canonic. regul. c.* 22. *per tot.* Lantdemeter. *de veteri cleric. c.* 12. *cum ſeq.* & veſtem non pretioſam fuiſſe, conſtat *ex l.* 2. *C. Theodoſ. de veſtibus holoberis*, ibi: " Servos ſane omnium (quorum tamen dominos ſolicitudine conſtat militiæ non teneri) aut byrrhis uti permittimus, aut cucullis. „ Ex Auſonio & Juvenali probat Pennotus *d. c.* 22. Sciendum etiam eſt Hæreticos Euſtathianos, monachos palliatos fuiſſe: qui uſque adeo, Euſtachio fautore, ſuo monachismo favebant, ut cereros Chriſtianos odio haberent, ſpernerentque prætextu quodam inordinato ſanctitatis, reliquos monachos byrrhis, veſtibuſque vilioribus utentes damnantes; in quorum infanam ſectam Synodus Gangrenſis anathema dixit, quod irriderent monachos alios byrrhis, aut veſte breviori, quam pallio, utentes: refert Baronius *anno* 197. *num.* 8. & *anno* 261. *num.* 41. Quibus obſervatis facile conſtat, in prædicto canone non agi de clericis veſtes pretioſiores deferentibus, ſed potius de monachis viliore veſte utentibus; neque in eo textu damnari *habitus diſcretionem*, ſed tantum errorem eorum, qui exiſtimant, ſanctitati & continentiæ tantum convenire pallium deferri, in contemptum aliorum, qui veſte viliori utebantur: docuit Gazæus *ad Cajetanum d. l.* 1. *c.* 6.

CA-

CAPUT ULT.

Honorius III. *Ambian.* a *Episcopo.*

EX litteris nobilis viri Pontini, & *b* Monſtrolien. Comitis intelleximus, quod quidam ſolo nomine clerici terræ ſuæ, *c* uxorati, *d* uſurarii, *e* & tabernarii, eccleſiaſticis, quibus carere debent beneficiis, non contenti, potius illicitis ſæcularibus *f* negotiationibus, & curis domeſticis, quam officiis, & obſequiis Eccleſiarum intendunt: & gaudere volentes privilegio clericali, nolunt ſtatutis *g* patriæ, quibus, quoriens expedit, ſicut laici ſe tenentur, *b* etiam in negotiationum ſuarum quæſtibus ſubjacere. Unde quia magnum ex hoc ſcandalum inter laicos generatur, nobis humiliter ſupplicavit, ut vel compelli hujuſmodi clericos ad ſerviendum Eccleſiis, illicitis ſæcularibus negotiationibus poſtpoſitis, mandaremus; vel pateremur eos quoad facultates eorum ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubjacere. Cum ergo ſupradicta in clericalis ordinis vituperium redundare noſcantur, & clericorum vita generare non debeat ſcandalum laicis, ſed præſtare honeſtatis exemplum, f. t. mandamus, quatenus ſi eſt ita, cum loci dicœceſanus exiſtas, clericos tales, ſi tertio *i* moniti a te Eccleſiis ſervire contempſerint, hujuſmodi negotiationibus prætermiſſis, cum *k* facto hujuſmodi privilegium abjiciant clericale, quominus de ſuis facultatibus, dum his ſe implicant, ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubjaceant, non defendas.

NOTÆ.

1 a *Mbian.*) Geraldo, vel Gerardo, ſeu Everardo inſtauratori majoris Eccleſiæ Ambianenſis; ut ex Claudio Roberto refert Cironius *in præſenti*. De Ambianenſi Dicœceſi jam nonnulla notavi *in c. 37. de reſcriptis*. Ejus etiam mentio fit *in c. ſane, de regular. c. porro, de privileg.*

b *Pontini, & Monſtrolienſis.*) Ita legendum eſſe, & non ut habetur in 6. collectione, jam notarunt Fabrotus, & Cujacius hic. Nobilis Comitatus Pontieu, & Monſtr. ita appellatus a multitudine Pontium ſuper lacus, & paludes, eſt in Gallia, pro quo ſæpe ſæpius decerratum inter Francos, & Anglos, refert Cironius *in præſenti*.

c *Uxorati.*) Hæc vox omiſſa eſt in 6. collectione, extat tamen in quinta edita a Cironio, ex qua tranſcripſi text. hunc. De clericis autem uxoratis agemus infra *in tit. 3.*

d *Uſurarii.*) De quibus, & eorum pœnis agemus *in c. de uſuris.*

e *Tabernarii.*) Non tabernas ingredientes, de quibus ego 3 *in c. anteced.* & *in c. de crapula*, ſed tabernas habentes ad vinum vendendum, quod clericis prohibitum eſt, *c. nulli* 100. *d. Clement. 1. hoc tit.* ubi repetentes, & congeſti a Barboſa late diſputant, an clerici per alios poſſint in taberna negotiationem exercere.

f *Negotiationibus.*) De quo conqueritur Sulpitius Severus *ſacræ hiſt. l. 1.* vis verbis: *Etenim præcepti hujus non ſolum immemores, ſed etiam ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorum habendi cupidos, veluti rabes inceſſit. Inhiant poſſeſſionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, vendunt, quæſtui per omnia ſtudent.* An quia negotiantium vita nihil aliud eſt, quam fraus, atque perjurium? ut ait Salvianus *l. 3. & 4. de gubern. Dei.* Author Imperfecti Operis in Matthæum, ſive ut nupero editori placet, Joannes Hieroſolymitanus *c. 12. in Matth.*" Qui emit, & vendit, ſine mendacio, & perjurio „ eſſe non poteſt: neceſſe eſt enim, ut e negotiatoribus „ hic juret, quia non tantum valet res, quantum comparat „ eam: & ille juret, quia plus valet res, quam vendit." Sed & mercium venditio aliena eſt a clericis, qui Deo magis operari debent, quam mammonæ ſervire. Div. Ambroſius *1. de offic. cap. 35.*" Non te implices negotiis ſæcularibus, „ quando Deo militas; etenim ſi is, qui Imperatori militat, „ a ſuſceptione litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legibus; quanto magis „ qui fidei exercet militiam, ab omni uſu negotiationis abſtinere debet? „ *D. Auguſtin.* in quæſtion. ex utroque Teſtamento, *q. 127.* ibi:" Negotiari aliquando licet, aliquando „ non licet; antequam enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei „ negotiari; facto jam non licet. Non quod diſſimilis res „ ſit, ſed is qui facit," *ut ait idem vir ſanctus* epiſt. *5. Eliricus* in canonibus ad Vulfinum Epiſcopum, *n. 30.* ibi: „ Presbyter nec ſit mercator; nec mercaturæ cupidus." Illud tamen notandum eſt, in præſenti agi de inhonestis commerciis: eſt enim quædam mercatura honeſtatis conſcia, *l. 2. Cod. de Epiſcop. & Cleric.* ex qua ſi quid clerici acquiſierint, id in uſum pauperum, atque egentium elargiri debere conſtituitur in eadem lege, niſi forte clerici victum artificio ſibi quærant, ut veteres canones præcipiunt. Luculentum exemplar extat apud Greg. Turonenſem *de vitis Patrum, c. 8.* ſic enim de ſancto Niceto Epiſcopo Lugdun. ſcribit:" Defuncto „ autem patre, hic cum genitrice jam clericus in domo paterna reſidens, cum reliquis famulis manu propria laborabat. *Et mox:* Ætate quoque tricennaria presbyterii honore „ prædirus, nequaquam ſe a labore operis quod prius geſſit, abſtinebat, ſed ſemper manibus propriis operabatur „ cum famulis;" ut Chriſtiani in primis Chriſtianæ fidei cunabulis, arte, & opera victum ſibi parabant, quos ideo Juvenal. ut quidam putant, eordones vocat *ſatyr. 4.*

—— *Poſtquam cordonibus eſſe timendus*
Cœperat.

De monachis paſſiva res eſt; Severus Sulpitius " de vita S. „ Martini: Nemo ibi proprium quicquam habebat; omnia „ in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, ut pleriſque monachis moris eſt, quidquam licebat; ars ibi, „ exceptis ſcriptoribus, nulla habebatur cui tamen minor „ ætas deputabatur, majores orationi vacabant. Et hi negotiatores ſunt? „ *Idem Joannes Hieroſolymitanus in d. c. 21.* „ Ergo oſtendam quis non eſt negotiator, ut qui ſecundum „ regulam iſtam non fuerint, intelligas omnes negotiatores eſſe: ideſt, quicumque rem comparat, non ut rem ipſam in „ tegram, & immutatam vendat, ſed ut opus fiat ex ea, ille „ non eſt negotiator, quia qui materiam operandi ſibi comparat, unde faciat opus, ille non rem ipſam vendit, ſed magis „ artificium ſuum, id eſt, qui rem vendit, cujus æſtimatio non „ eſt in ea ipſa re, ſed in artificio operis, illa non eſt mercatio; ut puta faber comparat ferrum, & facit ferramentum; „ ſed ferramentum illud non tantum habet ferri, quantum valet, ſed ſecundum opus ferramenti appretiatur. Qui autem „ comparat rem, ut illam ipſam integram, & immutatam dando lucretur, ille eſt mercator, qui de templo Dei ejicitur.

g *Statutis patriæ.*) Hæc verba expoſui *in c. Eccleſia, de conſtit.*

h *Tuentur.*) Res ita contingebat in ditionibus Pontini, Monſtrolienſiſque Comitis: mercatores multis, & ſingularibus quibuſdam gaudebant ex loci ſtatuto privilegiis, ut abundantius, & libentius eo genus omne mercium tum inveheretur, & undique illuc a mercatoribus conflueret; ita tamen ut mercatores viciſſim certum quid in uſum publicum, vel etiam Principis conferrent nomine vectigalis in invehendis, vel evehendis mercibus. Ponamus privilegium ex ſtatuto fuiſſe mercatoribus conceſſum, ut ſi quid ipſis per illarum ditionum itinera fuiſſet a graſſatoribus ereptum, id ipſis de publico, vel per Principem penſaretur, ut ſupponit Abbas antiquus in præſenti. Clerici ergo ipſius Comitatus lucris inhiantes, mercaturæ vacabant, & ſi quid forte mercium per itinera publica amiſiſſent, ex publico quidem repetebant, volentes uti privilegio mercatoribus omnibus conceſſo; ſed vectigal conſtitutum ſolvere prorſus recuſabant, eo quod clericis competeret eccleſiaſtica immunitas, *ex c. non minus*, cum vulgatis, *de immunit. Eccleſ.* Atque ſic ex ſtatuto laicorum commodum ſentire volebant, incommodum vel onus ullum vectigalis memorati ſentire nolebant; qua de re conqueſtus apud Summum Pontif. Comes ille Pontinus; præſens hoc imperavit reſcripcum ad Epiſcopum Ambianenſem, in cujus dicœceſi ditiones Comitis Pontini, Monſtrolienſiſque ſitæ erant.

i *Tertio commoniti.*) Conſonat textus *in c. 2. ne clerici. c. perpendimus 23. c. contingit 25. de ſent. excom.* Quod trina denunciatio exigatur in hoc caſu, & ſimilibus receptum eſt exemplo juris civilis, quo attento, quibus in cauſis denunciatio eſt neceſſaria, plerumque trina denunciatio exigitur, *l. 4. ff. de pignor. act. l. contumacia, ff. de re jud. l. 8. & 9. C. quomodo & quando, l. ult. C. Theodoſ. ad SC. Claudianum.* Novell. 117. §. *penult.* quare quæ trina vice fit, denunciatio legitima dicitur, & canonica, quaſi ab utroque jure approbata in præſenti, & *in c. contingit, el 2. de ſent. excom.* Ut tamen ex negotiatione clericus gabellam ſolvat, non deſideratur trina monitio, ut docuerunt Gregorius *in l. 49. verbo Las Francias, tit. 6. partit. 1.* Flores de Mena *l. 2. variar. c. 21. a n. 232.* Gironda *de Gabellis, 7. p. n. 10.* Bobadilla *polit. l. 2. c. 18. n. 124.* Tapia *2. tom. caten. mor. art. 9. q. 15.* non quia ita conſuetudine obtentum eſt, ut exiſtimavit Laſſarte *de decima vendit. c. 19. n. 79.* cum talis conſuetudo in Eccleſiæ præjudicium admitti non poſſit, ex traditis a Gratiano *diſcept. forenſ. c. 94.* Patre Suarez *l. 4. adverſ. Regem Anglic, c. 32. n. 2.* Salas *de legib. q. 96. tract. 14. diſp. 14. ſect. 12.* ſed potius quia in d. cap. *quamquam, de cenſibus*, & in Clementina *præſenti, eod. tit.* nulla monitio deſideratur, ut advertit Dominicus *in d. c. quamquam, n. 5.* Nec contrarium probatur in hoc textu; nam in ejus ſpecie non agitur ſolum de gabella ipſarummet rerum, quas clerici negotiatores diſtrahebant; ſed contra perſonas eorum, qui ter moniti ab Epiſcopo, non deſiſtebant a negotiatione, ut ipſi privilegio clericali exuti, vectigalia, & alia tributa de omnibus rebus ſolvere cogerentur, ut docuerunt Gregorius *ubi ſupra*, Molina *de juſtitia 2. tom. diſput. 342.* Guttierez *de gabellis q. 93. num. 13.*

k *Cum facto.*) Id eſt, ipſo actu, vel ipſo facto, abſque ulla ſententia judicis. Plerumque enim in jure adjicitur quibuſdam actibus hæc clauſula, ad differentiam eorum, in quibus ſententia judicis deſideratur, ut *in l. ejus, ff. de jure fiſci*; quod loquendi genus etiam jure civili uſitatum reperimus *in l. pennult. §. ult. ff. de ritu nupt. l. 1. C. ex quibus cauſis ſervit.*

COMMENTARIUM.

Sicut clericus, qui habitu clericali relicto, aſſumptaque laicali veſte, trina monitione præmiſſa, ipſo facto fori privilegium amittit, *c. 2. ne clerici, vel monach. c. perpendimus 23. c. ad audientiam 25. c. contingit 45. de ſent. excomm. c. ſi judex, eod. titul. in 6. c. unico, de cler. conjugatis, eod. lib.* illuſtrant Saulay *in Panopl. cler. ad finem*, Barboſa *de jure eccl. l. 1. c. 39. §. 2.* Suarez *de conſ. diſp. 22. ſect. 1. n. 10.* ita clericus negotiationibus ſe immiſcens, amittit privilegium, quo fruitur, ut non ligetur ſtatuto laicorum, de quo *in c. Eccleſia, de conſtit.* & privilegium immunitatis a tributis, & gabellis, ceteriſque penſitationibus, *c. non minus, c. adverſus, de immunit. eccleſ. c. quamquam, de cenſib. lib. 6. l. 7. tit. 18 l. 9. recop.* Illuſtrant innumeri congeſti a Vela *t. 2. diſſert. 45. n. 59.* Rouſſel. *l. 4. hiſt. Pontif. jurisd. c. 3. n. 41.* Carleval. *de judiciis, tit. 1. fol. 58. n. 159.* qui exponunt caſus, in quibus clerici proprie dicuntur negotiatores; & tunc captis pignoribus, poſſe per judicem ſæcularem cogi tributa ſolvere, probat cum aliis innumeris Paresa *de inſtrum. edit. t. 2. tit. 6. reſol. 9. n. 77.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg. 13. n. 10.* Et pro ipſarum gabellarum ſolutione clericum coram judice ſæculari poſſe conveniri, *ex d. l. 7.* ibi; *Como ſi fueran legos, tit. 18. l. 9. recop.* reſolvunt Mexia *in pragm. pavis, concluſ. 5. n. 23.* & pluribus relatis Gironda *de gabellis 7. p. in princ. n. 25.* Bobadilla *d. l. 2. c. 18. n. 124.* non quia eo caſu judex ſæcularis juriſdictionem in clericum habeat, ſed tantum ut pignoribus captis ipſum ad gabellarum ſolutionem conſtringat, ut notarunt Azevedus *in l. 11. tit. 3. l. 1. recopl.* Laſſarte *de decim. vendit. c. 19.* Guttierez *de gabellis q. 94*

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum & Mulierum.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Nannetenſi.

ENhibendum eſt, & modis omnibus interminandum eſt, ut nullus ſacerdos eas perſonas feminarum, ſicut in canone *b* infertum continetur, de quibus ſuſpicio eſſe poteſt, in domo ſua retineat; ſed neque illas, quas *c* canones concedunt, matrem, amitam, & ſororem, quia inſtigante diabolo etiam in illas ſcelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pedisequas *d* illarum. Sed ſi qua de his habuerit talem neceſſitatem patientem, cui ſit neceſſitas ſuſtentationis *e* presbyteri, habeat in vico, aut in villa domum longe a presbyteri converſatione, & ei ibi ſubminiſtret quæ neceſſaria ſunt. Sed ſecundum auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum eſt, ut nulla femina ad altare accedere præſumat, aut presbytero miniſtrare *f*, aut in *g* cancellos ſtare, aut ſedere.

NOTÆ.

2 a *Nannetenſi.*) In ſexta collectione legitur, ex Conc. Mogunt. ſed male, cum in nullo ex Conciliis Mogantinis hæc verba reperiantur, licet ſententia extet in Concil. Mogunt. ſub Arnulpho *c. 10.* his verbis: „ Quamvis ſacri canones „ quaſdam perſonas feminarum ſimul cum clericis in una domo „ habitare permittant, tamen quod multum dolendum eſt, „ ſæpe audivimus per illam conceſſionem plurima ſcelera eſſe „ commiſſa, ita ut quidam ſacerdotum cum propriis ſororibus „ concumbentes, filios ex eis generaſſent; & idcirco conſtituit „ hæc ſancta Synodus, ut nullus presbyter ullam fœminam „ ſecum in domo propria permittat, quatenus occaſio malæ „ ſuſpicionis, vel facti iniqui penitus auferatur." Cujacius in præſenti exiſtimat depravatam eſſe hanc inſcriptionem, & legendum eſſe ex Concilio Africano, quia licet in nullo ex Conciliis Africanis extet præſentia verba, tamen cum plura Concilia Africana periiſſent, credit Cujacius in aliquo ex eis præſentem canonem editum fuiſſe. Sed cum tam in prima collectione *ſub hoc tit. c. 1.* quam apud Burchardum *lib. 2. Decreti, c. 106.* Ivonem *p. 6. Decreti, c. 192.* legatur, Ex Concilio Nannetenſi, & in ipſo Concilio *can. 3.* reperiatur textus hic prout extat in hac, & in aliis collectionibus, dubitari non poteſt tranſcriptum fuiſſe ex Concilio Nannetenſi temporibus Formoſi Pontificis celebrato, cujus canones reperiuntur *2. 14. Conciliorum*, & apud Coriolanum *in ſumma Concil. fol. 956.*

2 b *Canone.*) Tertio videlicet Concilii Nicæni, cujus verba referunt Burchardus *lib. 2. Decreti, tit. 8. c. 109.* Ivo Carnot. *p. 3. Decreti, tit. 8. c. 29.* Anſelmus *lib. 7. c. 33.* Gratianus *in c. interdixit 1732. diſt.* Martinus Brachar. *in can. 32. ſuæ collect.* Juſtinianus *in Novell. 123.*

3 c *Canones.*) Illi videlicet, qui permittunt clericis ſecum habere matrem, ſororem, amitam, vel materteram, *c. interdiximus, 32. diſt. c. volumus, c. in omnibus, 81. diſt.* Conc. Arelat. *2. can. 3.* ibi: „ Si quis de clericis a gradu Diaconatus in ſolatio ſuo mulierem præter aviam, matrem, ſororem, filiam, neptem, vel converſam ſecum uxorem habere præſumpſerit, a communione alienus habeatur. *Arvernenſe can. 15. ubi de Epiſcopis, Presbyteris, & aliis clericis ita cavetur*: Fugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas, & tantum cum avia, matre, ſorore, vel nepte, ſi neceſſitas compulerit, habitent, de quibus ut priorum canonum ſeries continet, nefas eſt aliud quam natura conſtituit, ſuſpicari. *Turon. 2. can. 1.*„ Nullus clericorum, Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, quaſi ſanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam pro conformatione rerum in domo ſua ſtabilire præſumat, quæ & ipſa extranea eſt, dum non eſt mater, aut ſoror, aut filia." *Rhemenſe can. 22.*„ A ſacerdotibus omnis ſuſpicio mulierum funditus eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis conceditur, præter illam, quæ in Nicæna Synodo permittitur, ideſt, matrem, aut ſororem, vel eas tantum perſonas, a quibus omnes ſuſpiciones effugiant." *Ad quos canones, & alios ſimiles infra referendos reſpexerunt PP. Concilii Nannet.* in præſenti, *& Conc. Cabil. can. 3.* ibi: „ Licet jam prioribus canonibus fuerit ſtatutum, placuit tamen revocare, ut ſi Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quicumque ex ſacerdotali catalogo præter perſonas, quæ in ipſis canonibus continentur, cum qualicumque extranea muliere familiaritatem habere præſumpſerit, quæ dedecoris, vel adulterii poſſit adferre ſuſpicionem, juxta ſtatuta canonum ab ordine degradetur." „ D. Gr. *lib. 7. regeſt. ep. 108. ad Siagrium*: „ Volumus te Synodum congregare, atque ut in ea omnia, quæ ſanctis canonibus ſunt adverſa, diſtricte ſub anathematis interpoſitione damnentur, &c. *id eſt*, ut nec aliæ mulieres cum ſacerdotibus habitent niſi eæ, quæ ſacris canonibus ſunt permiſſæ." Tol. 2. *can.* Tol. 4. *can. 42.* Hiſpal. 1. *can. 3. l. 19. C. de Epiſc. & cler.* quæ extat *in l. 44. C. Theod. eod. tit.* ubi legitur, *ſevi criminis*, rectius quam in Juſtinianeo, *ſevi*: ſic ſævitas morum *in l. 17. C. Theod. de pœnis*; notavit Juretus ad Symmachum *lib. 1. ep. 25. Scevi dogmatis, in l. 19. C. Theod. de hæret. Scevitas interpretationis*: apud D. Ambroſium *l. 3. de fide*: ſicque *in l. ſi quis 5. C. de poſtul.* pro lævitate, *ſcevitate*, legendum eſſe, poſt P. Fabram notavit Gibalinus *t. 2. de negot. lib. 6. c. 3. art. 8.* videns. Voſſius *in Etymologico, verbo Scævus.* De his perſonis accipi poteſt Urbanus II. in Synodo Claromont. *c. 2.* ibi; „ Statutum eſt, ut omni die & monachi, & clerici, & qui eum eis faerint, in pace permaneant." 4

d *Pediſequas.*) Quæ dominas, matres videlicet vel ſorores ſequuntur. Plautus *in Milite*: *Pediſequos filius ſum*. Terentius *in Andria*: *Accedo ad pediſequas*. Hinc pediſequi olim in Eccleſia dicebantur laici ruſtici, qui ſequebantur Eccleſiæ miniſtros, ut pabulum tempore opportuno reciperent. Petrus Bleſenſis *ſerm. 18.* ibi: „ Deividum, & Pediſequum, fidelium genus: ſane ſecundum hierarchiam Dionyſii duo ſunt genera fidelium in Eccleſia Dei. Primum quod dicitur Deividum; alterum quod appellatur Pediſequum. Deividos dicimus miniſtros Eccleſiæ, quibus credita ſunt eloquia Dei, quibus dictum eſt: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei; ceteris autem in parabolis, quibus Chriſtus ait: Omnia quæ audivi a Patre meo nota feci vobis. Pediſequos vero dicimus populum multitudinis, qui ſedet ſecus pedes Deividi, ut audiat legem ex ore ipſius, & percipiat de manu ejus pabulum vitæ in tempore opportuno. *Iterum ſerm. 10.* Eſt namque duplex genus hominum. Pediſequum & quoddam Deividum. Pediſequum hominum genus eſt, qui Deum non poſſunt agnoſcere per intelligentiam ſcripturarum, ſed veſtigia ejus quoquo modo indagant per viſibilia hujus mundi. Per viſibilia enim hujus mundi inviſibilia conſpiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur, ſed Deivido, qui ſcilicet Deum vident per intelligentiam ſcripturarum."

e *Suſtentationis Presbyteri.*) Non ſolum enim presbyteri ex 5 fructibus ſuorum beneficiorum poſſunt alimenta præbere parentibus, ſororibus, aut conſanguineis ſimili gradu conjunctis, verum & eas dotare, ut late probat Valenz. *conſil. 98. per totum*, & dicemus *in c. 1. de teſtam.*

f *Miniſtrare.*) Non ſolum enim prohibetur feminis offerre 6 ſacrificium propter incapacitatem ſacerdotii, ratione ſexus, *c. tertio quæritur 15. q. 3.* Tertullianus *de veland. virg. c. 9.* Firmilianus *ep. 75.* quæ extat inter epiſtolas D. Cypriani, S. Epiphanius *hæreſi 49. & 79.* unde in Conc. Rhemenſi relato a Gratiano *in c. pervenit, 29. de conſecr. diſt. 2.* reprehenditur tamquam deteſtabile, quod quidam presbyteri in tantum parvipenderent divina miniſteria, ut feminis traderent ſacrum Domini corpus, ut infirmis deferrent: verum nec presbytero miniſtranti urceolos licet illis miniſtrare, vel reſpondere. Conc. Laodic. *can.* 44. Soterus *ep. 2.* Zacharias Pontifex *ep. 6. ad Pipinum Regem*, ubi tranſcribit Gelaſium *ep. ad Epiſcopos Lucaniæ*, ubi inquiunt unus & alter Summus Pontifex: „ Nefas eſt feminas ſacris altaribus miniſtrare, vel aliquid ex his, quæ virorum officiis ſunt deputata, præſumere; nihilominus impatienter audivimus, tantum ſacrarum rerum fubiiſſe deſpectum, ut feminæ ſacris altaribus miniſtrare firmentur, cunctaque quæ non niſi virorum famulatui deputata, ſexum cui non competunt, exhibere, &c. qui vel iſta committunt, vel committentes minime publicando pravis exceſſibus ſe favere ſignificant.

Concil. Paris. lib. 2. c. 45. Theodulphus Episcopus Aurelian. in ep. Decretali ad Clerum, *ibi*: Feminæ Missam sacerdote celebrante nequaquam ad altare accedant, sed locis suis stent, & ibi sacerdos earum oblationes *Deo* oblaturus accipiat; memores enim esse debent feminæ infirmitatis suæ, & sexus imbecillitatis; & idcirco sancta quælibet in ministerio contingere pertimescant. *Omittenda non est sancta Hildegardis, quæ lib. 2. de visione, c.6. ait*: „ Nec feminæ ad idem altare debent accedere, quoniam ipse infirmum ac debile habitaculum sunt. „ Illustrant Vicecomes de ritibus Missæ *volum. 3. l.1. c.14.* P. Henao *t. 1. de sacrif. Missæ, disp.24. sect. 2. n.16.* Turrianus *contra Magdeb. c.5.*

g *Cancelles.*) D. Clemens *lib. 2. constit. c. 57.* probavi *in c. 1. supra, tit. proximo.* Hac tamen in re dispensatum est apud Græcos cum mulieribus, quoad templum Dominicæ Imaginis in Chalcopratæis, sive in Chalce, aut ad Portam æream, ab Hebræo ad fidem converso, cui nomen Abraham, exædificatam. Illic enim feminæ subibant cancellos ad venerationem Imaginis Dominicæ, cui nomen Antiphonetes. Causam indulgentiæ mulieribus quoad eum locum concessæ, ignorare se fatetur Balsamon, sed veram refert Theophilus Raynaud. *tom. 12. in tr. de sobria frequent. mulier. fol.* 292.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: „ Clerici non debent secum in domo retinere mulierem suspectam de incontinentia, etiamsi sit mater, vel soror. „ Probant eam textus *in c. clericus 20. c. clerici 32. c. ad restium 33. c. legitur*, 81. *dist. c. 1. & fere per totam 18. q. 2. c. clericus, dist.* 82. Concilium Forojulense *can.* 4. ibi: „ Ut „ juxta Nicæni venerandi diffinitionem Concilii, nullus pa„ tiatur subintroductas mulieres secum in domo propria ha„ bere, vel privative cum eis cohabitantes conversari; & „ quamquam de quibusdam inhonesta carentibus suspicione „ clementius aliquo modo inibi legatur indultum; nos tamen „ omnes omnino nunc necessarium vetare prospeximus, eo „ quod experimento didicerimus, illarum velamento alias „ licentius ad eos aditum veniendi perditionis causam habuis„ se. *Aquisg. 2. sub Ludov. p. 3. c. 11. ibi*: Decernimus, ut pres„ byteris nulla omnino cohabitet feminarum, contemnentes „ autem hanc constitutionem, periculum proprii sustinere gra„ dus. *Metense can. 3. ibi*; Nequaquam in sua domo secum a„ liquam feminam sacerdotes habeant, nec matrem, nec so„ rorem: sed auferentes omnem occasionem satanæ, angelicam „ vitam ducant: *Theodulphus in ep. ad presb. Aurelian. c. 12.* „ ibi: Nulla femina cum presbytero in una domo habitet: „ quamvis enim canones matrem, & sororem, & hujusmodi „ personas in quibus nulla sit suspicio, cum illo habitare con„ cedant, hoc nos modis omnibus idcirco amputamus, quia in „ obsequio, sive imputatione illarum conveniunt aliæ feminæ, „ quæ non sunt si affinitate conjunctæ, & cum ad peccatum „ illiciunt. *Conc. Andeg. c. 5.* Familiaritatem extraneam fe„ minarum noverint esse vitandam; sed si qui sunt cœlibes „ (*lege debiles*) non nisi a fororibus, aut amitis suis; aut „ a matribus consulentur. *Aurelianense can. 3.* Nullus Episco„ porum, Presbyterorum, aut Diaconorum extraneam mu„ lierem intra domum præsumat habere solatium, quibus e„ tiam pro utilitate, seu aliqua familiarius regenda commit„ tat: quod etiam de propinquis feminis indicentes, similiter „ prohibemus, ne sub concessa sibi licentia parentali, ex ea„ rum pedissequis memoratorum vita, vel opinio polluatur. „ *Brachar. 3. can.* 4. ibi: Ut nullus sacerdotum, sive quisque „ de clero, absque honesto, & competenti testimonio, excepta „ sola matre, cum quibuslibet feminis secrete se præsumat „ adjungere, & non solum extraneis mulieribus, sed nec etiam „ cum fororibus & propinquis. " Hipponense *can. 26.* Afric. sub Bonif. *c. 5.* Matisc. *1. c. 1. & 3.* Turonense *1. can. 1. & 3.* Turon. *2. can. 19. & 11.* D. Clemens *ep. 2. ad Jacobum*, D. Cyprian. *ep. 63.* D. Ambrosius *lib. 1. de offic. c. 20.* Isidorus Pelusiota *lib. 2. ep. 62. lib. 2. ep. 46.* D. Aug. *ep. 236.* P. Damianus *opuscul. 52. c. 5.* Alia SS. PP. testimonia, variosque Conciliorum canones, in quibus prohibetur clericis cohabitatio cum feminis, congerunt Ant. Aug. *in epit. lib. 6. tit. 37. & 38. & lib. 7. tit. 18. & 20. & lib. 8. tit. 26. & 27. & lib. 39. tit. 31.* Crespetius *in summa, verbo Clerici mulierum contubernio.* Illustrant ultra congestos a Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, & Garan. *in præsent.*, Germonius *lib. 1. animadv. c. 18.* Basilius *lib. 7. de matrim. c. 6. n. 5.* Petrus Greg. *1. part. tit. 21. c. 1.* Barbosa *de jure Eccles. lib. 1. c. 40. n. 32.* Cujacius *hic*, & *in Novel. 6. & lib. 2. observ. c. 29.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monach. c. 47.* Loaysa *in can. 12. Concil. Tolet. 4. & can. 5. Concil. Tolet. 12.* Balsamon *in can. 47. Synod. 6. & in ep. Basilii ad Greg. Presbyt. & in supplement. fol. 123.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 3. ep. 80.* Fornerius *rerum quotid. lib. 6. c. 10.* Civonius *tab. 3. observ. c. 9. & 10.* Salmutius *ad Panciral. tit. 49. n. 3.* Baronius *anno 398.* Bermondus *de publicis concub. verbo Tenent, fol. 126.* Gibalinus *de clausura regul. disquis. 1. c. 1. §. 1. & c. 9. §. 1.* Robertus *lib. 1. rer. judic. c. 20. fol. 124.* Espenceus *l. 6. de continentia, c. 11.* Ambianas *ad Tertullianum de exhort. castit. c. 12. observ. 2. & de monog. c. 8. observ. 2.* Narbona *ann. 60. q. 60.* Mornacius *in Authent. Episcopi, C. de Episcopis & Clericis*, Justellus *ad can. Eccl. universs. in can. 2. Concilii Nicæni*, Ægidius *de privil. honest. art. 14.* Albaspineus *lib. 1. observ. c. 24.* Luna, & Arellano *lib. 3. singul. antinom. 1.* Theophilus Raynaudus *in tract. de sobria alterius sexus frequent.* Villaroel. *1. 1. regim. Eccles. p. 1. q. 2. art. 6.* Hunnius *ad Trentl. volum. 2. disp. 6. q. 32.* Gothofredus *in l. 44. C. Theod. de Episc. & clericis.* Plures congerit Cabreros *de manu lib. 2. c. 16. n. 42.* aliosque congessi *in can. 27. Conc.*

Ilib. Conclusionem hujus textus illustrant Alteff. *lib. 5. differt. c. 12.* Annibal Fabrotus *ad lib. 1. tit. 4. paratitl. Balsam.*

Sed adversus hanc assertionem ita illustratam, pro dubitandi ratione sic insurgo: Sacerdotes ratione propriæ dignitatis, & status continenter vivere, & in omnibus suis actibus morum honestatem præferentes, laudabiliter se gerere debent, *c. ut clericorum*, supra *tit. proximo, c. cum in juventute, de præsumpt.* & non solum internis virtutibus ornati esse debent, *c. multi 40. dist.* verum & exteriori virtutum ornamento gravitatem ostendere debent, actionesque suas ita componere, ut aliis rectum præbeant exemplum, *c. clerici*, supra, *tit. proximo.* Ergo eorum cohabitatio cum feminis prohiberi non debet, ut mulieres eorum sancta conversatione vitia fugere, & ad meliorem vitæ frugem converti possint; nam ut ait Rex Psalmista *Psal. 16.* „ Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris. „ Faciunt D. Isidor. *lib. 3. solilog.* ibi: „ Sancta conversatio confundit inimicum, ædificat proximum, glorificat Deum. „ *Seneca ep. 6.* ibi: „ Nulla res magis animos inhonestos, & in probrum inclinabiles revocat ad rectum, quam bonorum conversatio; paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinent frequenter aspici, frequenter audiri. „ Facit etiam *c. pervenit, 2. q. 7. c. inter*, de *purg. can.* lex *Ædiles, §. hoc autem, ff. de ædilit.* lex *cum qui, C. de Episc. & cler.* lex *cohortales, C. de cohortalib. lib. 12.* probat Tiraq. *l. 5. connubiali, nu. 16.* magis enim movent exempla, quam verba, teste Aristotele *lib. 10. Ethicor.* Unde ait D. Hieron. *homil. 2.* „ Si hominis clementissimi, & humanissimi imaginem præ oculis habeas, & in hunc assidue oculos defigas, etiamsi millies abundes juramentis, oculum perturbant, ad hoc virtutis exemplar respiciens perfectam consequeris sanitatem, puramque animi tranquillitatem. „ Ergo licet clericis cum feminis cohabitare, ut saltem eorum exemplo ipsæ a morum pravitate reducantur. Augetur hæc difficultas ex necessitate ipsarum feminarum; nam ut legitur Ecclesiastici capite *6. Ubi non est mulier, ingemiscit gens.* Unde necessarium malum mulier vocatur a D. Chrysost. *in Matthæum c. 39. homil. 32.* Unde Metellus *in oratione de ducendis uxoribus*, ad populum habita, dixit: „ Si sine uxore possemus, Quirites esse, omnes ea molestia careremus; sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis vivi possit, saluti perpetuæ potius quam brevi voluptati consulendum est. „ Igitur saltem ob earum necessitatem cohabitatio cum feminis clericis permittenda est. Facit exemplum Christi Domini, cujus quælibet actio debet esse vitæ nostræ instructio, *c. 4. de elect. c. nihil, 2. q. 1. Clem. 1. de Magistr.* Sed Dominus noster a mulieribus se tractari permisit, ut in casu Magdalenæ, & Samaritanæ: Ergo similiter clericis non debet prohiberi assidua conversatio cum feminis. Secunda etiam pars præsentis assertionis, ubi prohibetur clericis etiam cum matre, aut sorore cohabitare, difficilis redditur ex eo; nam nihil tam naturæ conveniens est, quam ut filii simul cum matre in eadem domo degant, ut vulgo probatur per textum ibi *in d. l. si ita legatum, ff. de condit. & demonst.* Igitur clericis prohiberi non debet simul cum matre cohabitare, præcipue cum sacri canones cohabitationem feminarum clericis prohibentes, expresse permittant cum matre, & sorore cohabitare, *c. volumus 81. d. cap. a nobis, hoc tit.* etiam supra probavi. Igitur non recte in præsenti etiam cum matre, & sorore clericis cohabitare prohibetur.

9 Impugnatur prædicta assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod ut utriusque sexus castitati, & pudicitiæ, sublata illecebrarum occasione consuleretur, prisci Legumlatores discretas mulierum ac virorum mansiones esse voluerunt, adeo ut Plato *lib. 7.* de legibus, jam inde a septennio utrumque sexum segregari voluerit, & pueros quidem una cum pueris; puellas autem pariter cum puellis exerceri; nec alia ratione veteres partem illam ædium, in qua convivia celebrabantur, *Andron* appellarunt, quam quod conviviis viri tantum interessent. Syidas & Julius Pollux *lib. 1. onom. c. 8.* Vitruvius *lib. 6. de Architect. c. 10.* Ex diverso gynæceum a mulieribus dictum est conclave, in quo mulieres plerumque morabantur, auctore Festo verbo *Andron.* notarunt Fornerius *lib. 1. rer. quot. c. 18.* P. Pinto *in Spicil. c. 3. n. 2.* Balsamon *in can. 47. Synodi 6.* Quæ sexuum discretio, seu separatio, non solum apud Græcos, ut Æmilius Probus in præfatione ait, sed etiam apud Romanos magnopere observata fuit, ut ex Plinio *lib. 2. ep. 17.* & Sidonio *lib. 2. ep. 2.* probat Savarus in ejus notis. Eadem ratione disparem sexum diversis carceribus includi voluit Constantinus *in l. 2. C. de exhib. reis.* Nec apud eos licebat viris simul cum feminis lavari, ideoque distincta erant balnea virorum & feminarum. Unde Gellius *lib. 10. noctium, c. 3.* meminit cujusdam Consulis in M. Marium animadvertentis, eo quod balnea in quibus uxorem lavari voluerat, nec satis cauta, nec satis cito tradita ab eo fuissent: & Hesiodus *lib. 2. oper. & dier.* præcipit, ne viri in mulierbri balneo corpus abluant: & ab Hadriano Imperatore lavacra pro distinctione sexus extructa fuisse, narrat Ælius Spartianus in eo; adeoque turpe fuit balneum promiscuum, ut tractaretur aliquando apud Quintilianum *lib. 5. inst. c. 9.* an idoneum esset adulterii signum lavari cum viris: quin & justis divortii causis Theodosii constitutione primum introductis, hanc Justinianus addidit, si mulier ita luxuriosa sit, ut libidinis causa lavacrum commune cum viris habere audeat, *l. ult. C. de repud. Novel. 22. c. 16. & 117. c. 8. §. 4.* notavit D. Joseph de Retes *lib. 1. opusc. c. 13.* ad quam Gentilium reprehensionem respexerunt PP. Concilii Laodic. *can. 30.* in illis verbis: „ Non oportet ministros altaris, vel etiam clericos quoslibet, aut

aut continentes se, aut omnem omnino christianam cum mulieribus lavacra habere communia. Hæc est enim apud Gentiles prima reprehensio. „ Unde non oportere viris una cum mulieribus lavare, sæpe sanctum est in variis Conciliis congestis a Crespetio *in summa, verbo Balnea*, quæ illustrant Narbona *de cruce, an. 14. q. 39.* Salmut. *ad Pancir. lib. 1. memorab. tit. 4. n. 12.* I. Gothof. *in l. 5. C. Theod. de cath. rect.* Casaubonus *in not. ad Spartianum fol. 34.* Cochier *in face hist. cent. 1. c. 5.* Pancirol. *lib. 1. var. c. 52.* Pineda *de rebus Salomonis, c. 4. n. 12.* & feminarum promiscuo balneo utentium intemperantiam arguit Clemens Alex. *lib. 3. Pædag. c. 5.* his verbis: „ Quæ communi balneo cum viris utuntur, & una cum veste pudorem exuentes, non tantum a ministris fricari se, ac contrectari patiuntur, sed cum iis quoque nudis lavare non erubescunt, &c. & ex lege Romuli pœna capitali afficiebatur, qui se nudum a femina videri passus fuisset: refert Plutarchus *in eo*, & illustrat Philip. Camer. *horar. succis. c. 34. & c. 2. c. 41.* Etiam separatum esse debere carcerem virorum ac feminarum, statuitur *in l. 3. C. de custodia reor. Novel. 133. Justin.* refert Victor. *lib. 3. de persec. Vandalica.* Plura de feminarum consortio virando docuerunt Justinus Martyr *ep. ad Gentem*, & *Serem fratres*, D. Joann. Chrysost. *homil. 9. & ep. ad Olymp.* D. Hier. *ep. ad Nepot. & ad Oceanum*, D. Isidor. *lib. 2. de offic. c. 22.* Sanctus Ephrem *in exhortatione de timore*, Clemens Alexandrinus *lib. 3. Pædag. c. 11.* ibi: „ Videtur autem super omnia averssandus mulierum aspectus; non solum enim si tangantur, sed etiam si spectentur, potest peccari. *Svetonius* in Tib. *ibi*: „ Agrippinam semel omnino ex occursu visam adeo contentis & tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum ejus post hæc veniret. „ Apud Ovidium Medæa ajebat:

Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quid esses:
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perii.

Hinc feminas velatas incedere consuevisse apud omnes gentes, constat. De Christianis patet ex D. Paulo *1. ad Corinth. c. 11.* Et refert Tertullianus *in tr. de veland. virg.* De Judæis idem ipse testatur *in tr. de corona milit. c. 4.* De Gentibus idem tradunt Plutarchus *qq. Rom. q. 14.* Apulejus *de asino aureo, c. 11.* Illustrant Baronius *an. 57.* Serlog. *in Cant. vestig. 6. sect. 2. c. 25.* Antonius de Leon. *in discursu Elispano de los velos*, Theophilus *d. t. 12. tr. de sobria frequent. mulier. per totum*, ubi innumera ex sacris & profanis litteris cumulavit.

10 De distinctione sexuum.

Et si hæc inter laicos statuta, & observata legimus, quanto magis in clericis omnis familiaritas cum feminis vitanda est, cum eos purior vitæ sanctimonia deceat; quos non a crimine tantum, sed a criminis etiam suspicione alienos esse oportet? Unde tot Ecclesiæ legibus ablegatas legimus extraneas feminas a ministerio domestico clericorum: atque ob majorem securitatem, & ut omnis prava suspicio tolleretur, statutum fuit, ut tam Episcopi, quam clerici secum testes rei domesticæ adhiberent, & coram eis tantum possent alloqui feminas: *c. clericus 20. c. clericis 32.* cum sequenti, 81. *dist.* Concilium Brachar. 3. *can. 4.* Matiscon. *can. 3.* ibi: „ Nulla mulier in cubiculo Episcopi absque duobus presbyteris, aut certe Diaconibus ingredi permittatur. „ Alia congerit Anton. Aug. *lib. 6. tit. 32.* Et licet prioribus Ecclesiæ canonibus exciperentur mater, soror, amita, & illæ, in quibus sævi criminis nihil poterat suspicari, *d. c. interdixit, l. etsi qui, C. de Episc. & cler.* quia, ut D. Hieron. *lib. 1. contra Jovinianum* ait, ubi fororis nomen est, suspicio omnis fœdi amoris excluditur; Greg. Turonensis *lib. 8. hist. Franc. c. 19.* ibi: „ Clericos canonum statuta extranearum mulierum consortio non potiri volunt, præter eas, de quibus crimen non potest existimari. „ *Arnobius ad Eusebium*: „ Nullus extraneas secum habeat mulieres præter personas canonibus designatas. „ Sed cum nihil sit tam sanctum, quod aliquando non violaret audacia, non tam naturale fœdus, quod non inquinaret luxuria, fuggerente humani generis hoste, ut in exemplis relatis a Rhodigino *lib. 18. antiq. lection. c. 18.* Bisciola *lib. 3. horar. succis. c. 10.* Gothofr. *in l. ult. de ritu nupt.* ideo sequentibus sæculis prohibitum fuit clericis cohabitare etiam cum matre, sorore, aut similibus personis; quia & cum eis instigante diabolo, scelus perpetratum reperiebatur, ut in præsenti refertur, & canonibus pro ejus confirmatione adductis. Cum tamen posterioribus sæculis raro, aut nunquam simile patraretur delictum, Innoc. III. *in c. a nobis hoc tit.* juxta antiquos Ecclesiæ canones decrevit, extranearum tantum feminarum cohabitationem clericis prohiberi; cum matre autem, aut sorore, & similibus cohabitationem non damnari, licet alia pro concilitatione ipsius textus cum præsenti adduxerint Germonius *lib. 2. animadv. c. 18.* Luna & Arellanus *lib. 3. antinom. c. 1.*

11 De clericis cum feminis cohabitantibus.

His animadversis, ratio præsentis prohibitionis provenit ex periculo lapsus cum familiari cohabitatione feminarum, quam cognoverunt sancti Patres. D. Bernard. *serm. 66. supra Cantica*: „ Cum femina, & non cognoscere feminam, nonne plus est, quam mortuum suscitare? Quotidie latus tuum ad latus juvenculæ est in mensa; lectulus tuus ad lectum ejus in camera; oculi tui ad illius oculos in colloquio; manus tuæ ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto ut sis, sed ego suspicione non careo. „ D. P. Chrysolog. *serm. 174. de decollatione D. Joannis Baptistæ*: „ Et si Joannes tantus, Joannes talis, tanta eremo separatus a feminis, feminarum pericula non evasit; quis est qui inter feminas vivens evaserum se fine labore maximo, maxima fine cautione confidit, nisi qui sancto alitur spiritu? „ *Hinc & Ister, Paliensis lib. 1. ep. 89.* & *lib. 2. ep. 62.* ait: „ Omnes quidem mulierum aspectus, congressus, colloquia, si fieri posset, oportere vitari: sed quoniam ex necessariis plerumque causis earum consortium admittendum est, sal-

12 Traditur ratio decidendi.

tem id curandum, ut oculi velut injecto freno cohibeantur. „ *D. Cypr. lib. 1. ep. 1.* ibi: „ Non dico simul dormire, sed neque simul vivere; cum & sexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frænari, & regi debeat, ne diabolo insidianti, & sævire cupienti ad nocendum detur occasio. „ D. Greg. *relatus in c. non oportet 23. 81. dist. Bonif. in c. 2. de judic. in 6.* S. Leander *lib. de instit. virginum*: „ Dispar sexus in una mansione locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur; & naturalis movetur flamma, si in eo posita attigerit. Quis colligavit ignem, & non comburetur? Viri sexus & feminæ diversus, si conjungitur; quo lex naturæ provocat commovetur. „ Sanctus Antiochus *homil. 17.* Unde Poeta:

Carpit enim vires paulatim, uriique videndo
Mulier

Plura Theophilus *supr.* Novarinus *lib. 6. aq. nupt. excursu 27. & 28.* & cum clerici non solum debeant ab omni incontinentiæ labe se abstinere, verum omne scandalum, aut scandali occasionem vitare, ideo in præsenti statuitur; inhibendum esse clericis cohabitare cum feminis; neque quidem cum matre, vel sorore, quia & aliquando cum illis peccatum fuisse legitur. Accedit textus *in l. non aliter 27. ff. de usu & habit.* ubi ita demum mulieri, cui habitatio relicta est, licet hospitem recipere, dummodo cum eo caste vivere possit.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licet clerici mundi debeant esse ab omnibus inquinamentis, tamen quia humanum genus multis periculis obnoxium est, nosque velocius, ac citius corrumpunt domestica exempla, Seneca *ep. 91.* ibi: „ Id agere debemus, ut irritamenta vitiorum quam longissime profugiamus, indurandus est animus, & a blandimentis voluptatum procul abstrahendus. „ *D. Hieron. ep. 15.* ibi: Nihil in te videat filia, quod fieri fecerit, peccet: memento tot vos parentes virginis, eamque magis exemplis docere posse, quam voce. „ *Seneca ep. 104.* Hærebit tibi avaritia, quamdiu avaro, sordidoque convixeris, hærebit tumor, quamdiu cum superbo conversaveris; nunquam sævitiam in tortoris contubernio depones; incendent libidines tuas adulterorum sodalitia: si velis exitiis exui, longe a vitiorum exemplis recedendum est. „ Plura congerit Robertus *lib. 1. rer. judic. c. 9.* ideo clericis prohibitum fuit propter periculum lapsus, cum feminis cohabitare. Nec obstat quod de exemplo Domini nostri expendebamus; nam ejus conversatio cum feminis fuit ad ipsarum conversionem, quod clericis non prohibetur. Nec etiam obstat textus *in d. c. volumus, 81. d. c. a nobis, hoc tit.* quibus juxta temporum seriem ex supra dictis facile fit satis.

14 Exponitur c. interdixit, 32. dist. 1.

Sed quid per introductas feminas intellexerunt Patres Concilii Nicæni *in c. interdixit, 32. dist.* in illis verbis: „ Interdixit sancta Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, non Subdiacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem; „ non consentiunt Interpretes. Uxorem clerici exposuit Turrian, *lib. 2. de dogmat.* Libidinis sociam interpretatur Espenceus *lib. 2. de continent. c. 7.* Sed his omissis, jam *can. 27.* Conc. Iliberit. notavi, subintroductas feminas neque esse uxores, neque concubinas, sed tertii cujusdam generis mulieres esse, quas secum clerici non sobolis suscipiendæ gratia, sed pietatis studio, aut certe prætextu fovebant, de quibus agunt Nicolaus I. *tit. 11. de presb.* ibi: *Concubinam, aut subintroductam.* Justinianus *in novel. de SS. Episc. §. presbyteris*, Epiphanius *hæresi 63.* de Origene agens: „ Accusant eos, qui in Ecclesias dilectas, appellatas subintroductas, mulieres habent, veluti etiam ipsi hoc faciant occulte propter hominum reverentiam, quo cum improbitate equidem consepeliantur; prætextu autem hominum gratia nomen jactent. „ *Et paulo postea quodam Palæst. Episc.* „ Habuit autem ejusmodi mulieres inservientes ipsi, subintroductas inquam. „ Jam docuerunt Cujac. *lib. 2. observ. c. 29.* Meril. *lib. 2. observ. c. 1.* Germon. *lib. 2. animad. c. 13.* Petrus Greg. *lib. 2. part. tit. 9. c. 8.* Cironius *ad tit. de pœnis decurion.* Gibal. *de clausur. disq. 3. §. 2. concl. 4.* Filesacus *lib. 1. select. c. 10.* Theophilus Raynaud. *c. 5. heter. spirit. p. 1. pun. 2. fol. 113.* Christ. Lupus *in c. 3. Concil. Nicæn.* Diversæ ab his fuerunt forores adoptivæ, hoc est feminæ, quas ad eludendum canonem Nicænum supra relatum, clerici secum retinebant, sub nomine fororum, seu agapetarum, de quibus D. Hieronymus, & alii Patres laudati *in d. can. 27. Concil. Illib.* D. Chrysostomus *orat. ad eos, qui habent conductitias virgines*; Greg. Nazianz. *orat. in novas Dominicas*, Concilium Ancyr. *can. 16.* ibi: „ Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus tanquam sorores, habitare prohibemus. *Brachar. 1. can. 15.* Aliasque reliquas adoptivas feminas secum retinens. *Imperator in l. 19. C. de Episc. & Cleric.* „ Eum qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari confortio sororiæ appellationis non decet. „ Suspectum namque & apud Gentiles fuit fororis nomen & fratris; sub hisque honestis nominibus latuisse simulatæ veneris nequitiam, constat ex Martial. *lib. 1. epig. 4. & lib. 12, epig. 20.*

Quare non habeat, Fabulle quæris,
Uxorem Themison, habet sororem.

Et *lib. 10. epig. 65.*

Quare desine me vocare fratrem,
Ne te, Carmenion, vocem sororem.

Et *lib. 2. c. 4.*

O quam blandus es, Amiane, matri!
Quam blanda est tibi mater, Amiane!
Fratrem te vocat, & soror vocatur.

Propertius *lib. 2. ad Cinth.* Tibul. *lib. 3. eleg. 1.*

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Nerea
Misit, & accipias, munera parva rogat.

Petronius *in satyr.* „ Si non fastidis feminam ornatam, &

hoc primum anno virum expertam, concilio tibi, o juvenis, sororem, habes tu quidem & frater. „ Notarunt Justus Lipsius *lib. 2. var. lect. c. 1.* D. Laurent. Ramir, *ad Martial.* dictis in locis. De quibus ementitis clericorum sororibus agunt Filesac. supra, Balsamon ad *can. 3. Synodi Nican.* Ambianus *ad Tertul. de exhort. castit. c. 12.* Observ. 2. Basil. *de matrim. lib. 7. c. 28.* Lantdmet, de veteri clerico, *lib. 2. c. 47.* Æneas Robert *lib. 2. rer. judic. c. 2.*

Hinc etiam exponendi sunt duo canones, alius Concil. Tolet. 8. alius Concil. Epaunensis; quos illustravi *in d. canon. 27.* Concil. Illib. *& in capit. monasteria 8. de vita & honest. cler.*

CAPUT II.

Ex Decreto a Eugenii Papæ.

SI quispiam sacerdotum, ideſt Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, de quacumque femina crimine fornicationis suspectus, post primam, & secundam & tertiam admonitionem inveniatur fabulari cum ea, & aliquo modo conversari, excommunicetur; femina vero *b* canonice judicetur.

NOTÆ.

EUgenii Papæ.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & apud Gratian. *in c. 22. 88. dist.* sed addendum est, ex Decretis Eugenii Papæ II. editis in Synodo Romana celebrata an. 826. pro reformatione morum, & restituenda disciplina Ecclesiastica, ubi *can. 14.* reperitur sententia in præsenti transcripta, licet non eisdem verbis: in Conciliis editis a Surio *t. 3.* ita habetur: „ Præcipimus observari, ut qui in ordine Subdiaconatus, aut supra, uxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio Ecclesiastico, & beneficio careant. „ *Et apud Coriolanum* in summa Concilior. in prædicto anno, *summa canonis ita legitur*: De suspectis sacerdotibus, ut admoneantur ab Episcopis. „

b *Canonice judicetur.*) Ideſt juxta sacros canones: primo ut excommunicetur, *c. si concubinæ, de sent. excom.* Secundo ut pœnitentiæ peragendæ causa in monasterium detrudatur, *c. fraternitatis, 38. dist.* aut si perseveraverit, in servitutem redigatur, *c. eos, 32. dist.* Conc. Hispal. 1. *can. 3.* Ibi: „ Inter cetera vero cognoscite a nobis hoc definitum pro abolendis maculis clericorum, quia quidam Episcoporum non observantes nuper editum Concilii Toletani decretum, minus solliciti in subjectis existunt; proinde placuit: ut si Presbyteri, Diaconi, vel Clerici consortia extranearum feminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem a se minus removerint, in secundis judices easdem mulieres, cum voluntate & permissu Episcopi comprehensas in suis lucris usurpent, ut vitium hoc dum sacerdos inhibere non prævalet, potestas judicialis coerceat; dato tamen ab eisdem judicibus Sacramento Episcopis, ut eas clericis nulla arte restituant: quod si restituerint, ipsi judices sententia excommunicationis feriantur; mulieres vero illæ juxta priores canones a sacerdotibus distractæ; in monasterio Deo votarum tradantur servituræ; „ & aliis pœnis juxta Trid. *sess. 25. de ref. c. 14.* Hinc etiam probatur concubinam clerici debere puniri per judicem Ecclesiasticum, quod late fundat Frances *de competentiis q. 87. per tot.*

CAPUT III.

Alexander III. a *Salernitano Archiepiscopo.*

CLericos autem in sacris ordinibus constitutos, qui in domibus propriis publice detinent concubinas, ad eas *b* abjurandas nolumus a tua fraternitate compelli, ne in eadem fornicatione instinctu fraudis diabolicæ redeant, & insuper reatum perjurii incurrant. Verum ipsos per suspensionis, & interdicti sententiam debes arctius cogere, ut mulieres ipsas a se ita removeant, ut de ipsis siniſtra suspicio non possit haberi; & si qui eorum ad ipsas redire, vel alteras accipere forte præsumperint, in aliquos illorum debes *c* perpetuo sententiam excommunicationis vindicare, ut alii eorum exemplo a similibus arceantur.

NOTÆ.

a *Salernitano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit, c. 4.* ubi additur pars capitis, *cunctos sicut*; quibus verbis innuitur referri in præsenti partem textus *in cap. cum tu 5. de usuris*, qui etiam missus est eidem Prælato, & alia fragmenta extant *in c. ad hæc 13. de prabend. c. ad hæc, de testam.* De Ecclesia Salernit. nonnulla notavi *in c. 1. de offic. jud.*

b *Abjurandas.*) Abjurare proprie est cum juramento renuntiare, seu abjicere, ut notavi *in c. 4. de referip.*

c *Perpetuo.*) An excommunicatio in perpetuum infligi possit, jam disputavi alias.

COMMENTARIUM.

1 DEcisioni huic consonat Concil. Gabilon. 2. *can. 18.* ibi: „ Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab iis qui decimas non dant, vades accipiunt, & a presbyteris pro quibusdam negligentiis, inter se pecunias dividant; quod penitus abolendum decrevimus, ne forte avaritiæ locus detur: & constituimus, ut incestuosi juxta canonicam sententiam pœnitentia multentur. Qui vero decimas post crebras admonitiones, & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Juramento vero eos constringi nolumus, propter periculum perjurii. „ Quæ verba reperiuntur in Capitul. Caroli *lib. 2. c. 38.* Facit Conc. Epaun. *can. 39.* ibi: „ Servus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, a corporalibus tantum supplicis excusetur; de peccatis vero, vel quocumque opere, placuit ad hominis juramenta non exigi. „ Prohibetur ergo in præsenti Prælatis Ecclesiasticis abjurationem concubinarum injungere clericis sibi subditis, propter periculum perjurii; non quia ullo modo Ecclesia intendat in clericos concubinarum assuetudinem leniter reprehendere, aut mitiori pœna vindicare; unde suspecta mihi semper visa est doctrina Abbatis Panormitani *in c. ut clericorum 13. n. 4. de vita & honest. cler.* quam sequuntur Stephan. Aufrerius *in Clem. 1. de off. ord. colum. 15.* five *n. 25.* Palacios Rubios *in c. per vestras, 8. 18. n. 15. de donat. inter.* & cum cautela quasi metuens, & ei parum fidens, Bernardus Diaz *in pravi, c. 79. ad finem*, juxta partitionem Salcedi, docet (inquam) Abbas, si judex cognoscit in deteriora vitia, & magis abominabilia peccata clericum casurum, ex quo concubina ei auferatur, posse dissimulare ad tempus, absque peccato, donec opportuniore in tempore corrigatur, & emendetur. Doctrina hæc non admittit usum, aut permissionem concubinarum; sed loquitur ex hypothesi, & in casu speciali. Nihilominus retineri noa potest; nullas enim casus potest dari, in quo clericus, vel laicus concubinarius, & in luxuriam effrenis, refrenari non possit, & ad bonam frugem reduci carceribus, interminationibus, & pœnis. Ergo metus, quem fingunt sibi Auctores isti, vanus est. Tum etiam quia correctio fraterna potest cessare, si inde timetur deteriorem evasurum, qui corrigitur. Correctio vero judicialis, & quæ ex obligatione justitiæ injungenda est, non est omittenda propter turbationem, vel fragilitatem delinquentis; habet enim judex vim coactivam, ut per pœnas cogat eum, ut peccare desistat; vel si nolit, ut exemplum fiat, quo alii terreantur, ut docet, & distinguit D. Thom. 2. 2. *q. 33. art. 6. in corpore.* Quam distinctionem agnoscunt Sotus *de tegendo secreto, memb. 2. qu. 2.* ex illis verbis: Unde prudenter Sanch. *l. 6. consil. moral. c. 2. dub. 8. t. 2.* Illustr. Tapia *2. t. catena mor. l. 1. q. 6. art. 7.* Magnus præceptor meus D. Franc. Ramos *in acclamatissima supplicatione ad Sanctissimum de Episcopatibus Lusitaniæ, propos. 4. §. 6.* Deinde quia nonnunquam licet ad tempus cedere, & occasionem medendi quærere; sed hoc in potentibus Principibus, aut multitudine, a quibus grave malum, vel schisma metui potest, ut habemus *in c. ult. de transl. c. 2. de præsc.* & in aliquibus locis a Gratiano relatis *90. dist.* Non tamen cum hoc vel illo privato, qui ad ordinem redigi, etsi difficulter, potest, nisi judices ipsi metum sibi incutere velint, aut affectent. Denique invenio quæstionem hanc discussam, & decisam a Patribus Concilii Basileensis *sess. 20. decret. 1. de publicis concubinariis*, per hæc verba: „ Quod si hi, ad quos talium correctio pertinet, eos, ut prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores, tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant. In Conciliis etiam provincialibus, & synodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem a collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna severiter procedatur. „ Quæ verba Concilii, utpote relata in Balla Leonis X. ad Regem Franciæ, exponit, & illustrat singularibus scholiis Bermudus Choyeronius *ad tit. de publ. concub. pag. mihi 213. & seq.* ubi de obligatione Prælatorum hac in re late agit, & post eum Petrus Rebuffus, licet de hac quæstione agere superfederint. Nec dubito quin Patres, ipseque Abbas jam Cardinalis, & Panormitanus Archiepisc. qui in Concilio interfuit extremam senectutem agens, ut testis est Valentinus Phosterus *lib. de hist. juris civil. c. 34.* prædicta verba protulerint ad hanc tunc novellam opinionem exterminandam, de qua sic melius censeri debet cum D. Greg. *homil. 32. in Evangel. prolo post princ.* ibi: „ Compassionem vero animi plerumque latenter obsidet pietas falsa, ut hanc nonnunquam usque ad condescendendum vitiis pertrahat, cum ad culpas quisque non debeat exercere compassionem, sed zelum; compassio quippe homini, & rectitudo

vitiis

vitiis debetur; ut in uno, eodemque homine & diligamus bonum, quod factum est; & persequamur mala, quæ fecit. Quid si diversi, & tam dissimiles homines? Necdum culpas incauti remittimus, ne jam per charitatem compati, sed per negligentiam concidisse (*alias* concessisse) videamur.

2 Ex proximè adductis constat, si schismatis periculum instet, vel alia gravissima damna possint prudenter timeri, non facile Prælatus, nec ipsum Summum Ecclesiæ Præsulem gravioribus remediis debere uti ad averruncanda vitia, quæ in animis hominum altas egerunt radices, ne dum procuratur eradicari zizania, eradicetur & triticum. Sic docuerunt D. Augustinus a Gratiano relatus *in c. ut constituerentur, 25. 50. dist.* & *in c. non potest, 32. 23. q. 4.* addendus solide, ut semper D. Th. secunda secundæ, *q. 43. art. 7. per totum*, ubi docet, præcipue in responsione ad primum argumentum, abstinendum a pœnis, quando ex illis non medicina, sed ruina potest evenire. Consonat Leo Papa, & Greg. IV. *in c. licet 4. c. licet 6. 45. dist.* in quo etiam sensu possint accipi, quando non accipiuntur de charitativa, seu fraterna correctione, ut frequentius accipiuntur textus *in c. quando 23. 11. q. 1.* & *in c. si quis 4. in fine, de pœnis dist. 7.* notarunt que pridem veteres Canonistæ, Panormitanus *in c. significavit, n. 3. de eo qui duxit in matrim.* Felinus *in cap. Apostolica, num. 3. de eo qui duxit in matrimon. quam prius polluit*: post quos Covarr. *in c. alma, in initio 1. p. n. 10.* Jacob. de Graffis *de cas. conscient. t. 1. lib. 4. c. 1. a n. 25.* & *lib. 1. de arbitr. confess. c. 22. nu. 1.* fuse & docte Ægidius Carler. Cameracensis *in orat. de punic. peccat. publ.* in Concil. Basileensi habita, eximius Præceptor D. Franc. Ramos *pro Episc. Lusitan. 4. p. §. 6. in princip.* Idcirco licet Summi Pontifices, Concilia generalia, provincialia, & nationalia, tam exactam curam egerint ad statuendam clericorum continentiam, ut ex multis testimoniis constat, quæ in unum congerit Claudius Espenceus *in lib. de continentia*; tamen concubinas ipsas cum juramento abjurandas esse noluerunt propter periculum perjurii, cum facile possint iterum labi, & prolabi in idem vitium: dicemus proximo commentario.

CAPUT IV.

Alexand. III. a *Cant. Archiepiscopo, & ejus suffraganeis.*

SIcut ad extirpanda vitia, quæ periculum pariunt animarum, summopere nos decet intendere: ita etiam nos convenit germina propagare virtutum, ex quibus fidelibus salutis augmentum, & sacris Ecclesiis decor proveniat honestatis. Unde cum in Anglia prava & detestabili consuetudine, & longo tempore sit obtentum, ut clerici fornicarias in suis domibus habeant; nos volentes tam grave scandalum de populo removere, & prædictos clericos ad honestatem Ecclesiasticam inducere: f. t. per A. m. quat. clericos vestræ jurisdictionis, qui in *b* Subdiaconatu, & supra in domibus suis fornicarias habuerint studiose monere curetis, ut a se fornicarias dil. & ap. cess. removeant, eas ulterius non admissuri. Si vero infra XI. dies post commonitionem vestram vobis in his forte acquiescere contempserint, eos ap. rem. ab Ecclesiasticis beneficiis usque ad dignam satisfactionem suspendatis; & si eas suspensi præsumpserint detinere, ipsos ab eisdem beneficiis perpetuo removere curetis.

NOTÆ.

a *Cantuar.*) Ita etiam legitur in prima collectione *sub hoc titul. capit. 5.* ex qua restituo textum hunc. De Ecclesia Cantuariensi, & B. Thoma ejus Præsule, cui in præsenti rescribit Alexander, nonnulla notavi *in c. 2. de rescript.*

b *Subdiaconatu.*) Quando Subdiaconis votum continentiæ injunctum fuerit, jam exposui *in cap. a multis, de etate, & qualitate*, & *in can. 33. Concil. Illiber.*

CAPUT V.

Idem a *Eborac. Episcopo.*

SUper eo vero, quod asseris A. presbyterum detinere fornicariam, & eum ad crebram admonitionem tuam dimittere nolentem, ab officio suspensum: prov. t. respondemus, quod si super hoc ad præsentiam nostram appellatum sit, si contigerit ipsum ad nos accedere, prout expedire viderimus, pertinaciam ejus, & audaciam corrigemus. Si vero non venerit ad præsentiam nostram, suspensionis sententiam in eum propter hoc latam tamdiu volumus observari, donec fornicariam suam a se prorsus abjiciat, & vivat, sicut decet presbyterum continenter. Porro si litteras a nobis obtinuerit, quæ facti seriem contineant, nolumus litteras ipsas *b* prodesse.

NOTÆ.

a *Eborac.*) In prima collectione *sub hoc tit. c. 8.* legitur Bidicæno, quæ Ecclesia Bidicæna est in Africa: post Concilium vero Lateran. *p. 18. c. 9.* legitur Eboracensi; quæ inscriptio retinenda est, cum enim illi Archiepiscopo plures scripsisset epistolas Alexander III. quæ sparsæ reperiuntur in hoc Decretalium volumine, nulla reperitur missa Bidicæno Præsuli; unde cum constet ex principio hujus textus, in eo referri partem alterius Decretalis, & nulla legatur missa Episcopo Bidicæno, retinenda est inscriptio quæ habet *Eboracensi*.

b *Prodesse.*) Ut *in c. quod in dubiis 7. de fide instrum. can. 72. Concil. Afric.* junctis traditis pro illius expositione *in c. super 20. de rescript.*

CAPUT VI.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

SI autem Clerici tuæ jurisdictionis, sive in sacris ordinibus, sive in inferioribus constituti fornicarias detineant, nisi eas ad secundam, vel tertiam commonitionem a se dimiserint, eas contempturi de cetero, liceat tibi eos Ecclesiis, vel eorum portionibus, si quas habent, ap. postp. spoliare, & ipsis officia interdicere.

NOTÆ.

a *Lundon.*) In prima collectione *sub hoc tit. c. 7.* legitur Landon. & additur *Pars capitis Ad aures*: unde colligitur in præsenti referri secundam partem textus *in c. ad aures, de instit. in 1. collect.* ubi Lundonienſi Episcopo scribit idem Alexander III. De Ecclesia Lundonienſi, sive Lundensi nonnulla notavi *in c. 2. de consuet.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur.

EX his tribus decisionibus talis deducitur assertio: Clerici concubinarii per suspensionis, depositionis, excommunicationis, & privationis beneficii pœnas cogendi sunt concubinas dimittere, eas autem abjurare compelli non debent. „ Probant textus *in can. 24. & 25. Apost. c. presbyteri 8. 27. distinct. cap. 2. cap. presbyter, 28. dist. capit. presbyter 12. 81. dist.* Aurelian. *3. can. 4. & 7. c. hi qui, 50. dist. c. ut clericorum, infra tit. proxima, c. cum multa 8. 15. q. 8. c. si quis 6. 27. q. 1. c. ult. 81. dist.* Concil. Illerdense *can. 5.* Urbanus II. in Synodo Claromont. *can. 9.* ibi: „ Nullus Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus; sed & nullus, qui canonicam habet fornicationis sibi copulam adjungat; quod si fecerit quis, a canonica omnino arceatur. „ Eugenius III. in Synodo Romana *canon. 3.* Concil. Illiber. *can. 18. & 30. D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

Vvormat. *can. 11.* ibi: „ Sacerdotes, si in fornicationis labem quem ceciderint, aut criminis manifestus, sive ostensus fuerit actus, sacerdotii non possunt habere honorem. „ Et *c. 3. c. ex parte, de restitut.* Alia juris testimonia congesserunt Ant. Aug. *in epit. leg. 6. tit. 34. & 35.* Crespetius *in summ. verbo Concubinarii*, & *verbo Mulierum contubernium*, Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garanna, idem Barb. *lib. 1. jur. Ecclesiast. c. 40. n. 43.* & *de potest. Episc. alleg. 15. n. 18.* Petr. Greg. *lib. 4. part. tit. 14. c. 7.* & *de beneficiis c. 25.* Basilius *de matr. lib. 7. c. 33.* Espenceus *l. 6. de continentia, c. 6.* Mendoza *l. 1.* Concil. Illiber. *c. 19.* Germonius *lib. 1. animadv. c. 8.* Lantdmet. *l. 2. de veteri mor. c. 8.* Lemaistre *de inst. Episc. tit. de calibat. l. 4. c. 3.* Saufay *in Panopl. cleric. p. 1. l. 7. art. 4.* Pater Mendoza *in quodlib. q. 4. posteriora n. 4.* Ambianus *ad Tertul. de exhort. castit. c. 6. obs. 2.* Theophilus Raynaud, *de calum. sect. 2. serie 1. c. 5.* P. Fragoso *de regim. Christ. resp. 1. 1. l. 2. disp. 4. §. 14.* Angujan. *de legib. l. 3. c. 19.* Valensis *de beneficiis l. 1. tit. 23. n. 7. & l. 3. tit. 11. n. 10.* late Murga *disq. mort. tr. 1. disq. 12.*

2 Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Non solum continentiæ juri divino, civili, & Ecclesiastico consona non est, imo contraria; siquidem liberis operam dare lege divina, & humana jussum reperitur. Lege divina, *Deut. c. 7.* ibi: *Non erit apud te sterilis utriusque sexus.* Juxta præce-

Impugnatur hæc assertio.

ptum illud, *Crescite & Multiplicamini*. Jure civili concubinatum permissum fuisse satis notum est *ex l. 1. & per totum ff. de concubinis*, & aliis infra referendis; & simplicem fornicationem innoxiam esse, nonnullos Stoicos censuisse testantur sanctus Hieronymus *lib. 2. in Jovin.* S. Th. *lect. 1. in c. 5. prior. ep. ad Corinth.* Nilum Scholasticum ita censentem reprehendit Peluſiota *lib. 5. ep. 241.* De Philosophis Græcis idem refert Humbertus Cardinalis Silvæ Candidæ *in responsi. ad eorum calumnias*. Jure etiam canonico concubinatum inter solutos permissum fuisse, satis aperte constat *ex c. is qui non habet, cap. Christiano, 34. dist.* Ergo si omni jure concubinatus liberorum susciplendorum causa permissus fuit, non debet in clericis sub pœnis depositionis, & excommunicationis prohiberi. Accedit exemplum Patriarcharum veteris Testamenti, qui etiam pro temporis modo sacerdotes erant, eosque plures concubinas habuisse, constat *ex Genesis c. 16. 22. 25. 29. 30. 33. 35. & 36.* Et Davidem decem concubinas habuisse refertur *l. 2. Regum, c. 15. 16. 19. & 20.* Et Salomonem trecentas habuisse legitur *lib. 3. Regum, c. 11.* Roboamum sexaginta, *lib. 2. Paralipom. c. 11*, narrat Josephus *lib. 12. antiquit. c. 1.* Tertull. *de exhortat. castitatis, c. 6.* Igitur concubinatus non ita severa a- 2
ninadversione debet vindicari in sacerdotibus legis gratiæ. Deinde difficilis redditur posterior pars assertionis, ubi affirmatur clericos non esse compellendos abjurare concubinas; *ex c. qui clerici vel vovent.* in cujus specie clerici coguntur abjurare mulieres injuste ductas, quæ parum differunt a concubinis. Ergo similiter & concubinas abjurare cogi possunt.

3 De pellice & meretrice.

Qua difficultate ita fulcita non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, magnam differentiam versari inter meretricem, pellicem, & concubinam. Meretrix enim est, quæ multorum libidini patet, & corpore suo quæstum facit; unde a merendo meretrix dicta est. D. Isidorus *l. 10. etymol. c. vidua, 34. dist. l. palam 44. ff. de ritu nupt.* Requiritur ergo ut femina meretrix dici possit, ut multorum libidini pateat, non tamen desideratur ut vigiati tria millia admittat, ut voluit Glosa *in d. c. vidua*; sufficit enim duorum numerus: unde si femina duos recipiat ob quæstum, parataque sit alios quoscunque excipere, meretrix dici potest, *c. meretrices 32. q. 4.* Illustrant Mendoza *l. 3. Conc. Illiber. c. 44.* De his mulieribus publice in lupanaribus prostitutis, latius agemus *in c. inter opera, de sponsal.* & plura congesserunt Salmutius *ad Panciroli am l. 1. memorab. tit. 45.* Juretus ad Symmachum *lib. 5. ep. 66.* & ad Prudentium *lib. 1.* Petr. Greg. *l. 10. syntag. t. 2.* Savarus ad Sidonium *l. 9. ep. 6.* Greg. Ambian. *ad Tertul. de pudic. c. 1. obs. 4.* Pellex multum a meretrice distat, significat enim mulierem consuetudinem habentem cum conjugato, qui uxor adest, *l. 144. ff. de V. S.* ita enim dicta est a pellendo, eo quod legitimam uxorem pellat. Gellius *l. 4. noctium c. 3.* Laurentius Valla *lib. 6. eleg. c. 48.* de ea Ovidius *ep. 6.*

——— *Nocuit mihi barbara pellex.*

Et *in Metamorph.*

Tunc erit & matris pellex, & adultera patris.

Nec jure civili pellicem habere permissum fuit, ut ex Festo, Gellio, & aliis probat Connanus *l. 8. comment. c. 13.* imo lege XII. Tabul. ita de pellice cavebatur: "Pellex aram Junonis ne tangito; si tetigerit, crinibus dimissis feminam cædito. „ Pellicatus vero adhuc jure antiquo prohibitus reperitur, *l. 3. in fine C. comm. de manum. l. ult. in fine, ff. de divort. l. ea 121. §. 1. ff. de verb. obl,* Paulus *l. 2. sent. tit. de concubin.* ibi: *Eo tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non potest.* Ergo ex his verbis constat, jus antiquum, de quo Justinianus *in d. l. 3.* non ad Constantinum esse referendum, sed ad antiquius tempus, cum sæculo Jurisconsultorum vigeret. Non aliis ducuntur rationibus Cujac. & Gothofr. ut credant inepte Constantino datam sanctionem, de qua *in l. 1. C. de concub.* Verum non tam facile admittenda Triboniani accusatio; nam subscriptio inscriptioni, & quævis legis particula legi toti convenit; & quid attineret ad Tribonianum dissimili auctori constitutionem acceptam ferre, præsertim cum rem & Marciani novella, & Sozomeni auctoritas, a Gothof. ibi relatæ, mire comprobent? Quare dicendum est, desuetudine juris priscum sublatum, in usum veniſse nova illa constituta lege; & ita quia instauravit Constantinus jus obliteratum, prohibuisse pellicatum dicitur. Plura de pellicibus congesserunt Forner. Gentilis, & Gedeus *in d. l. 144.* Sotomayor *in c. 6. Canticor. n. 7.* Alex. ab Alex. *l. 1. dierum genial. cap. 24.* Acun. *in c. laici 6. n. 4. 23. dist.* Concubina est quæ in alicujus domo vivit, citra nuptias; quam focariam interdum appellant juris Auctores, *l. quæsitum 12. §. Trebatius, l. si ita 15. in princ. ff. de fundo instructo, l. 2. C. de dom. inter, l. 3. C. de condit. inser.* Paulus *lib. 3. sent. tit. 6.* quia scilicet cum patre familias eodem foco, ac lare victitat. Illustrat Forner. *l. 1. rer. quot. c. 22.* Aliquando confunditur focaria cum fornicaria, ut *in c. 4. supr. tit. proximo*; sed non recte, nam fornicaria est meretrix, sic dicta a fornicibus, sub quibus scorta prostare consueverant. Isidorus *lib. 10. origin.* De his concubinis, seu focariis in præsenti agitur. Concubinatus igitur est commercium carnis alicujus, & continuatum cum certa ac determinata femina, sive, domi, sive alibi detenta: repugnat pudicitiæ, & virginitati, quam adeo Dominus commendavit, ut nec nasci voluisset, nisi sub signo virginis, ut notavit P. Mendoza *in quodlib. q. 4. positiva*, post cujus adventum nunquam licuit Christianis concubinas habere, ut late probant Espenceus *integro lib. de continentia*, Bermundus *peculiari lib. de concubinis*, & alii infra citandi.

4 De concubinatu.

Deinde sciendum est, concubinatum omni jure esse prohibitum: & ut a jure naturali inciplamus scire oportet, dubium esse apud Interpretes, an concubinatus sit contra naturam, sive contra inclinationem, quæ debet esse homini naturalis? Et in primis videtur, non repugnare naturæ, siquidem concubinatus legitima conjunctio dicitur, *l. 3. §. 2. ff. de concubinis*, ibi: „ Nam quia concubinatus per leges nomen assumpsit, extra legis pœnam est; „ ideſt per legem Juliam de *maritand. ordin.* ut docet Cujacius *in leg. Massurius 144. ff. de V. S. l. si quæ illustris, C. ad Orfician.* ibi: „ Sin autem concubina liberæ „ conditionis constituta, filium, vel filiam ex licita consue„ tudine ab homine libero habita procreavit, &c. " Ecce appellavit Justin. concubinatum licitam consuetudinem, Allusit Photius Patriarcha *in nomocan. tit. 13. c. 5.* ubi ad epitomen redegit dictam legem *Massurius*. Addendus ibi Ballamon *in scholiis*, ubi eleganter exponit ex jure utriusque Imperii, Deinde quia concubinatus est accessus certi ad certam, domique retentam, ex qua utrique parenti nota proles nascitur, ut colligi non male potest *ex c. per tuas 10. de probat.* quam nuper, & cum acumine & cura explicuit noster D. Ferdin. Arias de Mesa *lib. 3. var. c. 39. fere per totum*. Tandem quia concubina 2
ab uxore, sola animi destinatione differt, *l. concubinam 4. de concub.* adeo ut si ingenuam mulierem, cum qua secundum leges potuit celebrare matrimonium, in concubinatu quis retineat sine testatione hoc manifestum faciente, necesse ei est, vel uxorem illam habere, vel incidit in pœnam legis Juliæ de stupro, *l. in concubinatu 3. in princ. eod. tit. juncta l. in libera 24. de ritu nupt.* Hinc ille testator, de quo *in l. Titia 35. de auro, & argento*, ita concubinæ legatum reliquebat: *Titiæ amicæ meæ, cum qua sine mandacio vixi*; id est, cum protestatione, me illa non fuisse usum, nec affectu maritali, nec tali affectus dissolutione, qua posset decipi; sed cum expressa concubinatus protestatione, ut exposuerunt Arias de Mesa *d. l. 3. var. c. 40 n. 4.* D. Josephus de Retes *l. 8. oper. c. 22.* Quæ destinatio animi, & imminutio dignitatis parum, aut nihil officit naturali inclinationi suscipiendi liberos, imo nec educationi liberorum; cum certus sit naturaliter pater, & certa mater, & in eadem domo degant, in qua non minorem curam gerere possunt prolis, quam qui conjuncti sunt legitimo matrimonio; maxime si continuam cohabitationem promiserint solemniter, aut jurati sponderint, Et tandem inter concubinam, & uxorem præter dignitatem nihil intereſse putarunt Consulti *in l. item l. 48. §. prævi, ff. de l. 3. l. cum tabulis 16. §. quoniam, ff. de his quib. ut ind.* cum aliis congestis a Cujac. *3. obs. c. 18.* Fabro *in Papin. tit. 9. princ. 6. illat. 3. princ. 6. illat. 6.* Faciunt quæ fuse cumulavit Cromuel, ut adstrueret simplicem fornicationem ab incrinseco non fuisse malam, nec jure naturali prohibitam. Sed adhuc contraria sententia vera est, adeo ut opposita, non obstantibus superioribus rationibus, falsa prorsus sit. Brocardus primo, quia nulla est legitima conjunctio ex jure naturali, nisi matrimonium, per quod recinetur individua vitæ consuetudo, ut probant pluret Ecclesiæ Patres quos referunt Theophilus *l. 4. l. 6. sect. 2. c. 8.* Primarius noster Basilius Pontius *de matr. l. 7. de impedimentis, c. 54.* qui eo magis ad hanc rem pertinent, quod loquuntur de matrimonio, prout opponitur concubinatui, nedum vago concubitui; atqui concubinatus non est matrimonium, ut in comperto est: ergo concubinatus non est conjunctio secundum naturam. Fateor hoc argumentum petere rationem principii, repetit enim, cur solum matrimonium sit conjunctio secundum naturam. Secundo sic arguitur: In concubinatu non est votum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis: atqui votum explendæ libidinis non congruit homini, ut animali rationali: ergo concubinatus est contra naturalem inclinationem, quam homo, ut talis; debet habere. Major propositio, in qua est vis argumenti, probatur ex D. Augustino *l. 4. confessionum, c. 2. n. 1.* „ In illis (inquit de se) „ annis unam habebam, non eo quod legitimum vocatur, con„ jugio cognitam, sed quam indagaverat vagus ardor inops „ prudentiæ; sed unam tamen, ei quoque servans tori fidem.„ Nota qualem, & quam fidelem concubinatum describsit Sanctissimus Pater. Postea sic & conjunctionem, & se accusat: „ In qua sane experirer exemplo meo, quid distaret inter conjugalis placiti nodum, quod fœderatum esset generandi gratia; & pactum libidinosi amoris, ubi proles etiam contra votum nascitur, quamvis jam nata cogat se diligi. „ Adduxit, vel potius indicavit hunc locum disertissimus ille declamator Æneas Robertus *l. 2. rer. jud. c. 17. pag. 506.* & antea in principio capitis hæc verba fecerat, quæ cum merito & dignitate referri possunt: „ Concubina contra votum parit, legitima uxor ex voto generat. Hæc suas nuptias profitetur; illa fordes suæ conjunctionis dissimulat. „ Qui cum *c. 14.* ejusdem libri, nimium æquare voluit juxta leges naturæ utramque conjunctionem, proculdubio inservivit causæ, quam agebat: in quo scriptores similis argumenti non raro deficiunt. Pridem in eumdem sensum scripserat Demosthenes Orator apud Connanum *l. 8. comm. c. 13. de conc. n. 2. in fine*, ibi: „ Amicas voluptatis causa habemus, pallacas autem ad quotidianum corporis obsequium; uxores vero ad justæ sobolis procreationem, & fidelem rerum domesticarum custodiam. „ Quæ etiam testimonia adducit noster Mesa *l. 3. var. c. 41. n. 17.* licet in his citandis errores preli sint.

Hinc apud Romanos matrimonialem conjunctionem testatio 5
illa solemnis præcedebat, fieri liberorum quærendorum causa, de qua fit mentio *in l. si viticis 9. C. de nupt.* & apud Ulpianum *in frag. reg. tit. 3. §. 3.* & in aliis locis, quæ luculenter adducit Brisonius. *l. 6. de form. pag. 542.* ad quam reducendi sunt textus *in l. in re 4. in fin. de fide instr. l. uxor 7. C. de repudiis*; ubi testationis matri- Prosequitur eadem sententia.

matrimonialis mentio quoque extat, ut agnoverunt Connan. *d. c. 13. n. 1.* Cujac. *lib. 6. obs. c. 30.* P. Faber *l. 2, semest. c. 23. verb. Nuptiæ*, Crucial. *in l. si qua illustris, n. 29. ad Orphic.* Magnus Præceptor meus D. D. Franc. Ramos, Jurisprudentiæ jubar, & honos sæculi, *in scholiis in. de concubinis*, ex quo prodiisse penitus capita 39. & 41. *l. 3. var.* Antecessoris nostri D. Ferdinandi Arias de Mesa, notavit jam D. D. Joseph. de Retes, cujus formulæ explicatio, ut ab ea non recedamus, & quidem elegans, apud Callistratum *in l. liberorum 220. §. ult. ff. de V. S.* illis verbis: Præter hæc omnia natura nos quoque docet, parentes pios; qui liberorum procreandorum animo, & voto uxores ducunt, filiorum appellatione omnes, qui ex nobis descendunt continere. „ Ad quam legem elegantem, & celebrem notam apposuit Dionysius Gothofredus, quæ illustrationi nostri propositi potest deservire. Inde etiam apud Romanos nota erat inter concubinam, & uxorem differentia, quod uxor duci non poterat quinquagenaria major, quamvis vir esset sexagenario minor, alioquin tale conjugium impar vocabatur, nec ad capiendas hæreditates proderat, ex SC. Calviciano. Ulpianus *in fragm. regul. tit. 16. §. ult.* cui postea derogavit Justinianus *in l. fancimus 27. C. de nupt.* quia cum compertum fere sit ex Physicis, post illam ætatem feminam partum non edere, noluerunt prodesse Senatores inanc conjugium capiendis hæreditatibus, vel legatis. Brissonius *de jure connub. par. mihi 260. & seq.* I. Lipsius *ad Tacitum, lib. 3. annal. in excursu de legibus, sive annot. mihi 45. c. 4. & lib. 11. annal. annot. 96.* Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus juris civilis, pag. 74.* Henric. Salmut. *in notis ad memor. Pancirol. 2. p. tit. 10. pag. 186.* Petr. Gr. *lib. 9. syntag. c. 6. nu. 3. & 5.* Cujac. *lib. 33. Pauli ad edict. in l. si sterilis 21. in princ. de act. empti*, Sanch. *de matr. lib. 7. disp. 33. n. 15.* Per contrarium concubina & adumi, & retineri potuit cujuscumque ætatis, *l. 1 §. ult. de concub.* quia non in usum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis causa assumebatur: docuerunt Hothomanus *lib. 5. obs. c. 6.* Cujac. *ad tit. C. de concub.* Rodulf. Fornerius *lib. 1. rer. quotid. c. 22.* Anastasius Germ. *l. 1. animad. c. 11.* Merillus *l. 3. observ. c. 16.* D. Ferdinand. de Mendoza *lib. 2.* Concil. Illiber. *c. 8.* Basilius *lib. 7. de matrim. c. 54. n. 2.* Connanus *d. c. 13. n. 1.* ex hisque Magnus Præceptor D. Ramos *in MS. ad Jul. & Pap. l. p. c. 2. n. 4. & 5.* ex qua etiam differentia non male probatur major propositio supra posita, nempe liberorum procreationem non intendi primo, & principaliter per concubinatum, sed per expletionem libidinis; quod cum ratione probari non possit, satis videtur probatum auctoritate eorum, qui causas, rationemque naturalem solerti speculatione fuerunt contemplati.

6 Amplius adstruitur eadem sententia.

Tertio sic arguitur: Ad certitudinem prolis, & per consequens ad amorem ergo eam, & ad curam educationis valde pertinet conjugium reciproca fides; ideo in matrimonio tria considerantur, proles, fides, Sacramentum; sed in conjunctione concubinaria fidei datio nulla intercedit, nullaque per contrarium ratio habetur ejus violationis: ergo concubinaria conjunctio nec certitudini prolis, nec educationi ejus congrua est. Probatur minor propositio *ex l. si uxor 13. §. si quis 6. vers. quod est in concubina, ad leg. Jul. de adult.* ubi si concubinarius ducat concubinam in uxorem, non potest eam accusare de illo adulterio, quod in concubinatu admisit. Est enim adulterium, ubi celebrati conjugii jura temerantur, & uxori pudor solvitur. Cognoscimus enim velut præsulem, custodemque conjugii esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui, ut inquit D. Augustinus apud Gratianum *in c. nemo 4. 32. q. 4.* Horatius *lib. 3. carmin. ode 6.*

Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primum inquinavere, & genus, & domos:
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit:
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artibus
Jam nunc, & incestos amores
In tenero meditatur ungue.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina; nec eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.

Quid sit proprie violatio tori conjugalis, ex proprietate sermonis Poetæ dignosci potest, ex qua apparet reliquas libidines abusive appellari adulterium, sive analogice apud multos Patres, quorum testimonia refert Gratianus *d. causa 32. q. 4.* ut etiam non proprie adulterium est, cum qua verum matrimonium non est, licet propter umbram, aut spem matrimonii, adulterii pœnis uxor putativa afficiatur *in l. si uxor 13. §. Divi 3. ad l. Jul. de adul.* & apud nos *in l. 81. Tauri*, quæ est lex 4. *tit. 20. lib. 8. recopil.* late addendus Tiraquel. *post leges connub. gloss. 1. n. ex n. 235.* & secundum institutа Romana per argumentum ab spediali, idem probatur *ex d. l. si uxor*, in princip. ubi liberta concubina patroni potest de adulterio ab ipso accusari, quamvis non jure mariti, sed extranei. Ratio est, quia propter hoc estatem concubina in concubinatu patroni invita detinebatur, *l. 1. in princip. de concub.* ut valeat hic, quod sequiori in sensu dixit vetus orator Aterius apud Senecam *in proœmio lib. 4. declamat.* „ Impudicitia in ingenua crimen est, „ in serva necessitas, in liberta officium; " ut valere pridem censuit Hothomanus *in disp. de archis, c. 2.* Detinebatur (inquam) invite, vel absolute, ut volait magnus præceptor meus in prælaudato schediasmate, ut idem procedat in concubinatu libertæ ac in matrimonio; vel eo saltem, ut connubium jus- Respondetur fundamentis contrariæ sententiæ.

tam ei non adimeretur cum alio, sed adimeretur concubinatus, ut censuit Gothofredus: addendi Brisson. *de jure connub. & de ritu nuptiar.* Connanus *dict. c. 13.* D. Martinus de Larreatigui *lib. 8. select. c. 5. n. 2.* Ergo cum tantum liberta patrono suo fidem servare teneretur, obstrictaque esset lege Julia de pudicitia, ob peculiarem reverentiæ rationem; consequens est ceteras concubinas ad præstationem ejusmodi fidei obstrictas non fuisse, etiam ex juris Romani censura.

7 Defenditur ea eadem sententia.

Quarto sic etiam arguitur: Homini, ut animali rationali, non tantum procreatio liberorum debet esse propositа, sed & eorum educatio, quas simul ponit, & exigit Ulpianus *in l. 1. §. jus naturale, de just. & jure*, Justinian. *in princ. Inst. de jure naturali*: Sed concubinatus per se sumptus, & intra terminos concubinatus, non congruit, nec prodest educationi liberorum: Ergo est contra inclinationem, quam homo ut talis debet habere. Probatur minor, quia ad educationem liberorum requiritur, quantum fieri potest, perpetua conjunctio, quale est ex voto & substantia matrimonium, etiam apud illos, qui divortia permiserunt, *l. 1. de ritu nupt. l. 1. ff. pro dote*, cum similibus. Hanc vero perpetuitatem continere minime potest concubinatus, qui de se perpetuus non est, sed ad placitum libere duraturus. In quo argumento diutius insistendum non duxi, quia ex professo exponitur, fundatur, & roboratur a D. Th. *in suppl. 3. p. q. 65. art. 3. & 4.* in quibus late docet, concubinatum esse contra jus naturæ, præbens hanc rationem, quia opponitur educationi liberorum, imo & nutrimento, quæ simul homo intendere debet, secundum Aristot. *lib. 8. Æthic. c. 12.* Unde cum concubinatus per se sumptus temporariam conjunctionem denotet, & in eo differat substantialiter a matrimonio, consequens est, ut sit per accidens, si aliquando duret in perpetuum: & cum malitia ejus in eo consistat, quod habet per se, sequitur etiam non posse honestari propter illud accidens; nequiorque erit, quanto diutius durabit: sed nec poterit illius stabilitas roborari per juramentum; cadit enim super indebita materia, & illicita, quia quod intrinsece malum est, per accidens honestari non potest. Quæ est doctrina D. Th. *in 4. dist. 26.*

8 Respondetur fundamentis contrariæ sententiæ.

Nec obstant argumenta in contrarium adducta, quibus moti fuerunt nonnulli, qui putarunt concubinatum permissam conjunctionem esse secundam jus, & rationem naturalem: in hac classe numerandi, & recensendi sunt Bartolus *in l. 3. n. 3. & sequentib. de connub.* ubi secutus Richardum de Malumb. docuit, omnem conjunctionem legitimam esse secundum jus naturale primævum, donec secutæ leges distinxerunt matrimonium a ceteris conjunctionibus, illud approbantes expresse; & eodem modo reprobantes adulterinos coitus; concubinatus vero & vagas libidines nec approbantes, nec reprobantes. Et quamvis legisset glossas marginales Joannis Andreæ *ad reg. sine culpa; de regul. jur. in 6.* in quibus agnovit veritatem, & matrimonium in Paradiso statim institutum fuisse a Deo, & celebratum inter primos Parentes ante Adami lapsum, *Gen. c. 2.* & per consequens omnem coitum extra matrimonium esse contra inclinationem naturalem hominis; nihilominus quasi naturalis ratio mutata fuisset, aut alia post Adami prævaricationem orta, docet post peccatum cepisse esse coitum, non reprobatum concubinatum, & vagam libidinem. Hæc est sententia Richardi, & Bartoli; absurda palam, & plane, sed quam secuti fuerunt Baldus *in l. 1. §. jus naturale, n. 3. & 2. de just. & jure*, quateaus docet omnes an initio ejusdem conditionis nasci, & fornicariam copulam in esse copulæ ad jus naturale referri: & *in l. eam quam, n. 34. C. de fideicommiss.* ubi expresse notat, licitum esse concubinatum. Platea, & Angelus Aretinus *in §. jus naturale, inst. de jure natur.* Alexander *in l. ex facto 17. §. si quis rogatus, n. 13. ad SC. Trebel.* & noster Antonius Gomez *in l. 80. Tauri n. 1.* utuntur quasi expresso testimonio Justiniani textus *in Novel. 75. quib. mod. natural. efficiant. l. c. 1. sub 6. coll.* ubi Imperator ait, filios illegitimos, quamtumvis naturales, nasci ex concupiscentia; sed ab initio, & ante leges scriptas non fuisse distinctionem inter legitimos, & naturales, quod forte verum est. Potuit enim distinctio hæc esse pœna, vel præmium a legibus excogitata. Sed quod hæc distinctio inventa non esset, si credimus Novellæ Justiniani, non probat ex jure naturali descendere concubinatum, aut vagum concubitum, quem sensum indicavit, licet non expresserit, Azo *in sum. ad tit. C. de concubinatu, n. 3.* Est alter textus ejusdem Justiniani in Novella quibus modis naturales efficiuntur sui, *c. 1. sub 7. collat. quæ est novella 89.* ubi eadem extant verba, & expresse profitetur Justinianus, casum, sive defectum castitatis effecisse filios naturales. Ex quo opinionem Bartoli merito reprobant Cardinalis Turrecremata *in c. qui autem 32. q. 4.* Bermondus *d. tr. de simplici fornic.* & in expositione contextus Ballæ, aut canonis Conc. Basileensis, verbo *Dimittat concubinam*, & alibi sæpe. D. Petrus de Guevara *in l. 1. de just. & jure, lib. 2. n. 26.* Hieronym. Cevallos *communium contra commun. quæst. 295.* præsertim *n. 4.* Favinacius *d. q. 38. ex n. 26.* Covarr. *de sponsal. c. 4. in princ. n. 8.* Guttierez *lib. 2. can. c. 7. n. 14.* noster etiam Joannes de Rojas *in epit. de succes. ab intest. c. 10. n. 23.* Didacus Perez *in l. 23. glossa 1. tit. 3. lib. 3. ordin.* Matienzus *in l. 6. glossa 2. n. 6. tit. 8. lib. 5. compil.* Sanchez breviter *de matrim lib. 2. disp. 2. n. 3.* Nec obstant jam argumenta supra adducta, quibus satisfaciemus infra in solutione dubitandi rationis.

9 De concubinatu ex jur. canonico & divino.

Succedit jus divinum, quo attento concubinatum, & vagum concubitum prohibitum esse, probant Bermondus, Farinacius, Guttierez, Perez & Matienzo nuper adducti; item Antonius Gomez *in l. 80. Tauri, ex n. 3.* post alios antiquiores a se relatos; quorum tamen in hac re auctoritas non admodum me moveret, nisi expressum ita esset in sessione 24. Concil. Basileensis;

cujus verba infra in solutione rationis dubitandi dabimus, quæ verba, sessionemque omnes DD. pii ut legitima agnoscant, cum ante schisma, & scissuram Concilii sint, & eo maxime, quia a Leone X. approbata fuit illa decisio, edita specialiter Bulla de concubinatu prohibendo. Quare non erit perditæ operæ id expressius indagare. In primis noto, reprobationem fornicationis, & vagi concubitus ab eodem fonte per contrarium provenire, a quo provenit approbatio castitatis matrimonialis; itaque utriusque eadem origo est, de qua oppositione ita Clemens Alexandrinus *lib. 3. strom.* " Sunt „ ergo separata fornicatio & matrimonium; quoniam a Deo „ longe est diabolus. „ *Lactantius Firmianus l. 6.* divinar. inst. & de vero cultu c. 23. „ Nec tantum alienis toris, quæ attingere non licet, verum etiam publicis, vulgatisque corporibus abstinendum Deus præcepit, docetque nos cum duo „ inter se fuerint corpora copulata, unum corpus efficere. „ *D. Augustinus* de Genesi ad litteram lib. 9. c. 7. „ Denique „ utriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudi„ nis, recte excipitur honestate nuptiarum, ut quod sanis „ possit esse officium, sit ægrotis remedium: nec enim quia „ incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incon„ tinentes copulantur, non est bonum; imo vero non pro„ pter illud malum, cui culpabile est hoc bonum: sed pro„ pter hoc bonum, veniale est illud malum. „ Secundo noto, matrimonium a Deo institutum fuisse in Paradiso, & postea elevatum ad rationem Sacramenti novæ legis, ut late probavimus *in cap. 1. de spons.* Igitur si est divina institutio matrimonii, divina etiam est reprobatio fornicationis, cum sit peccatum contra legem divinitus datam matrimoniali conjunctioni. Ex quo apparet, esse hæreticum dicere, licitum esse vagum concubitum, vel non esse peccatum mortale simplicem fornicationem, ut contra Beguardos, & Beguinas diffinitum fuit in Concil. Vien. cujus pars refertur *in Clement. ad nostram 3. de hæreticis.* Quare ita pertinaciter sentiens, punitur per Inquisitores hæreticæ pravitatis. Succedebat jus canonicum; sed cum concubinatus sit prohibitus jure divino, necesse non est indagare, an jure ecclesiastico permissus sit; quod faciunt præfati auctores, haud necessario: illud tamen constat, variis pœnis prohibitum fuisse jam a primis Ecclesiæ sæculis concubinatum, tam laicis, quam ecclesiasticis personis, diversis Conciliis, tam generalibus, quam provincialibus, ex quibus nonnullos canones adduxi in Concil. Illiber. Jure vero civili Romanorum ea concubina licita erat, quam quis non maritali animo, sed concubinatus tantum causa, sine stupri crimine domi habebat, *l. 1. & per totum ff. de concubinis, l. cum talibus 16. ff. de his, quib. ut indig.* plura de his concubinis, & quatenus a legitima uxore differrent, congesserunt Scipio Gentilis *l. 1. de donat. inter, cap. 8.* Bermondus *integro tr. de conc.* Connanus *l. 8. comment. c. 13.* Cujacius *l. 5. observ. c. 6.* Duarenus *ad tit. de inoffic. testam. c. 6.* Pinel. *l. 2. select. c. 18.* Meril. *l. 3. observ. c. 15.* Larrentigui *l. 8. select. c. 5.* Langleus *l. 8. semestr. c. 8.* Robertus *l. 2. rerum jud. c. 17.* fuse Arias a Mesa *l. 2. variar. c. 40.* & nos *in c. inter opera, de Sponsalibus.*

10 Traditur ratio decidendi.

Sed ut ad rationem decisionis accedamus, notandum est, quantum dedeceat sacras personas carnalis commixtio; siquidem vas humani corporis Deo consecratum efficitur profanum, & sanctitas ei conciliata per totum, quo fuerat Deo addictum, sacrilege everritur. Accedit incompossibilitas sacrarum functionum, ad quas obeundas clerici destinantur, ut fusissime disserunt Michael a Medina *c. 49. ad 67.* Espenceus *l. 2. de continentia, c. 7.* Antonius Monchiacensis *de sacrif. Missæ, par. 2. sect. 31.* Theophilus *de calumn. sect. 2. serie 2. cap. 5.* Recte ergo in præsenti clerici concubinas habentes, per depositionis, & excommunicationis pœnas cogantur eas dimittere. Firmatur hæc prohibitio exemplo Gentilium, apud quos adeo castitas commendabatur in suis sacrificiis; ut sacerdotibus utriusque sexus ad sacra peragenda accessuris, omnia venerea, aut quæ castitatem lædere possent, prohiberentur. Virgil. *libr. 6. Æneid. ibi*;

Quique sacerdotes casti dum vita manebat.

Ovidius *l. 2. Fast.*

Casta sacerdotum tempora fronte gerit.

Seneca *de clement. c. 1.* ibi: „ Indignum te sacerdotio dicerem, si transires per lupanar. „ Inde Plutarchus *in problem. c. 11.* ait, Romanos sacerdotes capra abstinere solitos, ut non modo attingere, verum nominare, peccatum putarent; quia id animal libidinis symbolum est, teste Columella *lib. 7. de re rustica, c. 6.* Festus etiam tradit, Dialibus Romæ nefas fuisse hederam tangere, propterea quod apud eos lasciviæ signum erat. Horatius *od. 15.*

Arctius atque hedera procera constringitur ilex.

Et *od. 36.*

Lascivis hederis ambitiosior.

Vestales quoque virgines adeo continentiam servabant, ut si quam reperiebant virginitatem violasse, vivam sub terra defodiebant. Ovidius:

Nulla, quæ dicitur vita temerasse sacerdos,
Hoc duce, ne viva defodiatur humo.

Referunt Plutarchus *in vita Numæ*, Valer. Maximus *l. 8. c. 3.* ex Gellio, & Livio Rofinus *l. 3. antiquit. c. 19.* Immo & Sacerdotes Deæ Cybeles sibi virilia amputabant, ut in religiosa castitate permanerent: refert Ravisius Textor *l. 1. officina, cap. 2.* facit Porphyr. in ipso fere fine libri primi de abstinentia, ibi; " Cum sit nobis cum Deo, qui solus super „ omnia, & ultra incorpoream naturam eminet, conversandum dum, debemus omnimoda animi castitate illi accedere, in „ terra vix cujusquam sensum facere corporeum, si probe & „ sancte vivamus; quanto enim omnium pater simplicior, & „ sibi sufficientior (quasi longe a materiæ contagione sejunctus,) tanto etiam qui ad illud accedit, omnino le purus, „ & castus esse debet, incipiens a corpore, & in singulas in„ terioris hominis partes desinens; quibus omnibus præscriptis „ quisque pro suo modulo, & naturæ conditione castitatem „ distribuat. „ Plura congesserunt de continentia sacerdotum apud Gentiles Philippus Camerarius *horar. subcis. cent. 1. c. 1.* Espenc. *de contin. l. 2. c. 11.* Tiraquellus *in l. 15. connub. nu. 118.* Silvius Clarus *l. 1. de l. c. 1. & 29.* Simon Majolus *dier. canicul. fol. 375.* Si ergo vanis in sacrificiis, & falsis sacerdotibus ita castitatem observatam, & commendatam legimus, quanto magis veri sacerdotes, & ceteri ministri Ecclesiæ eam servare, & continenter vivere debent. Merito ergo clerici concubinarii a sacris canonibus variis pœnis plectuntur, ut eis deterriti concubinas dimittere cogantur. Synodus Franciæ sub Carolo Magno, anno 752, clericos adulterantes, vel fornicantes de peculiis, seu pecuniis Ecclesiarum, abstulit, beneficio privavit, degradavit, & ad pœnitentiam coegit in carcere pane, & aqua duobus annis agendam. Et can. Apost. deponuntur; & in Concilio Gangrensi relato *in d. c. presbyter, 82. dist.* decennali pœnitentia marcerari jubentur. Zacharias & Bonifacius Pontifices *in c. decernimus, 28. dist. c. presbyteris, 27. dist.* statuerunt concubinarios vix tales sacerdotes esse æstimandos, ita ut neque sacerdotio fungi, nec divina mysteria contingere illis permittatur. Has, & alias pœnas congerunt Bermondus *ubi supra*, D. Joannes Vela *de delictis cap. 6.* Fragoso *de regim. Christ. reip. 1. p. l. 2. disp. 4.* non tamen coguntur clerici concubinas abjurare propter periculum perjurii & lapsus faciliratem, sæpe enim legislatores curaverunt a periculo pejerandi homines arcere; unde conditio jurisjurandi ultimis voluntatibus adjecta a Prætore remittitur, *l. quæ sub conditione 8. ff. de cond. instit. l. non dubitamus 20. l. hæc 26. ff. cod. l. libertus 20. de bonis libert. l. si post diem 5. §. sed si ea, ff. quando dies legati, l. 1. §. 2. ff. ad l. Falcid. l. si quis 13. §. qui ita 3. ff. de statul. l. ult. ff. de liberali causa, l. si quis 112. §. pen. & ult. ff. de legatis 1. l. facta, §. quod si, ad Treb. l. si a milite 29. §. editum, ff. de testam. milit. l. 62. §. si dande, ad Trebel.* Illustrant Donellus *l. 6. comm. c. 18. & l. 8. c. 32.* ubi Osualdus *litt. M.* Idem *l. 14. c. 20. litt. C.* Cujacius *l. 5. obs. c. 1. & ad Novell. 1. Justin. & l. 54. Pauli ad edict. in l. 2. §. si a pupillo, ff. pro emptore*, & *in d. l. 8 ff. de condit. instit.* Duarenus *ad eundem tit. c. 4.* Molina *l. 2. de primog. c. 12. n. 45. & 947.* Sarmiento *1. select. c. 10. per tot.* Goveanus *in lib. 1. §. ad eos, ad l. Falcid.* Basilius *3. de matrim. c. 8.* Valentia *ad tit. de liberis & posth. c. 5. n. 5.* Arnisæus *de jure connub. c. 4. sect. ult.* Faber *8. tit. 19. & 20. c. 2. & in l. 7. §. item, de dolo*, Costa *l. 1. select. c. 10.* Fornerius *l. 3. rer quotid. c. 22.* ad quam conditionem referendi sunt textus *in l. Antistius 62. ff. de acquir. hæred. l. civitatibus 112. §. ult. ff. de l. 1. l. facta 63. §. si danda, ff. ad Treb. l. libertus 20. ff. de bonis libert. l. cum pater 77. §. filius matrem 23. ff. de l. 2. l. si quis decedens 37. §. 5. ff. de l. 3. l. 1. §. ad eos, ff. ad l. Falcid. l. municipibus, l. 20. & 26. ff. de condit. & demonstr. l. 13. ff. de condit. instit. l. 1. §. ad hæc, C. de bonor. posses. l. 7. vers. plane, de oper. libert. l. 3. de jure fisci, l. 1. §. si parenti, l. si filius 13. de condit. caus. dat.*

11 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat difficultas supra expensa ex auctoritatibus sacræ paginæ, quibus nonnulli hæretici moti virginitatem, & cœlibatum improbarunt; coitum vero etiam extra matrimonium licere docuerunt, quos ut facile refellamus, verumque sensum prædictarum auctoritatum percipiamus, supponimus, tantum esse licitam, & legitimam ex jure naturali, divino, & ecclesiastico, eam conjunctionem, quæ habetur per conjugium. Ulpianus, & Justinianus *in l. 1. §. jus naturale, ff. de just. & jur. §. jus naturale, Inst. eod. tit.* juxta quorum sententias accipiendus est D. Isidorus *in c. jus naturale, 1. dist.* dum docet, viri & fœminæ conjunctionem juris naturalis esse; quapropter extra matrimonium illicita est omnis conjunctio, & peccato subjecta, ut probant late Thomas Sanchez *l. 2. de matrim. disp. 2. n. 2.* F. Alf. Mendoza *d. q. 4. positiva.* Nec contrarium deducitur ex illis verbis; *Non erit apud te sterilis utriusque sexus.* Exodi *c. 23. Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua.* Unde Hebræi credebant, steriles, & infœcundos maledictos esse, ut refertur *Judic. c. 13. Genesis c. 30. Tobiæ c. 3. Isaiæ c. 5.* Non enim in eisdem locis præcipitur fœminis conjunctio cum viris, aut e contra; sed extrema quædam felicitas promittitur servantibus legem Dei; nam iis dicitur: " Benedictus eris inter omnes populos, non „ erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, „ quam in gregibus tuis. „ Rursus quod non contineatur præceptum in prædictis verbis, ex eo aperte constat, quod non dicit Dominus; „ Non erit apud te virgo, aut cœlebs; *sed*, Non erit apud te sterilis, „ cum sterilem esse, vel non, in hominis arbitrio non sit, & potestate positum, unde non debuit a Deo præcipi. Hebræi vero vulgo putantes indictam esse maledictionem non relinquentibus semen in Israel, plane toto cœlo errabant; ideo autem dolebant, & lamentabantur, si sine liberis decederent, eatenusque rei uxoriæ accuratius incumbebant, quia cum ex fide crederent de suis posteris Messiam nasciturum, curabant cum liberis decedere, ne Christus deesset, cujus adventum vehementissime exoptabant: quia posse evenire unusquisque credebat, ut ipse esset avus, aut atavus Messiæ. Docuerunt Lippomanus *in caten. Genesis c. 30.* D. Th. *in 4. dist 30. q. 2. art. 1. q. 1.* Superest testimonium illud Genesis *c. 1. Crescite & multiplicamini*, explicandum; nam pro tempore, quo hæc verba dicta sunt, non potest dici quod virginitas licite servaretur. Hoc ut explicemus, præmittamus fuisse quosdam qui non de carnali corporum fœcunditate & filiorum naturalium copia, sed de mentium & animorum spirituali virtute propaganda illud Genesis intelligerent: & in eo quod sequitur: „ Implete terram; & dominamini ei; „ per terram intelligebant carnem, quam præsentia sua implet anima; ita tamen, ut post peccatum fœcunditatem spiritualem in carnalem conversam esse dicerent. Ita refert D. Aug. *l. 14. de civ. Dei, c. 21. & 22.* & favet huic parti *l. de Genesi contra Manichæos, c. 19. & l. 13. confess. c. 4. & de bono conjugali c. 2. & l. de serm. Domini in monte, c. 21.* & D. Chrysostomus *l. de virginibus, c. 27. & homil. 18. in Genesim*, & Gregorius Nyssenus *l. de creat. homin. c. 28.* & Damascenus *l. de fide Orthodox. c. ult. & l. 4. c. 16. & 25.* quod non semel approbat Abulensis *inter Genesi 1.* & favet Magister *in 1. sent. d. 20.* dicens, ad gignendos filios parentes nostros in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum. Ceterum brevi nos ab hac eximemus quæstione, nam constanter asserimus, illa verba, *Crescite & multiplicamini*, ad carnalem filiorum propagationem pertinere. Itaque si status innocentiæ perdurasset, ibi in paradiso carnali copula se protoparentes nostri, & eorum filii miscuissent: tractat nervose, & eleganter D. August. *l. 14. de civ. Dei, c. 22.* Origenes *homil. 1. in Genesim*, Rupertus; & Junius ut *in catena Lippomani*; *Genesis 1.* & *in Sixto, l. 5. annotat. 20, 21. & 63.* Michael de Medina latissime *l. 5. de sacrorum homin. cont. controv. 2. c. 1.* ubi Patrum dicta explicantur simul, & in D. Thoma *1. p. q. 98. not. 2.* Nunc respondeo, verum esse, illis verbis, *Crescite & multiplicamini*, contineri præceptum, non tamen pro quocumque statu, ac tempore, sed pro illis mundi primordiis, donec humana species extenderet propagines suas, hoc est, multiplicarentur homines. Recte Scotus in 4. *d. 26. q. un. Parag. per hæc patet*, ait: " Crescite, & multiplicami„ ni, est infinitatio per modum præcepti affirmativi, ita quod „ obligat non ad semper, sed tempore necessitatis. „ Idem habet Magister *ead. dist.* S. Thomas *1. p. q. 96. art. 2. ad 3. in fine*, Hist Schol. *in Genes. c. 29.* Lira *in l. Judic. c. 11.* Nec etiam contrarium nos movet exemplum Patriarcharum, quos legimus justos in Dei populo concubinas habuisse: oportet enim intelligere, eas matrimonio fuisse junctas, concubinas tamen dici, quia de utriusque, concubinæ scilicet & uxoris ratione aliquid habebant, juxta primarium matrimonii finem, & a quo matrimonii conjunctio nomen habet; atque ita concubinas in sacra Pagina pro fecundis uxoribus minus solemnibus acceperunt Rupertus *in Genesi l. 7. c. 39.* Abulensis *in c. 19. Jud. q. 3. & in l. 1. Regum, c. 8. q. 209.* Bellarminus *l. 1. de matrim. c. 11.* Georgius Ambian. *ad Tertul. de exhort. castitat. c. 6. obs. 2.* P. Serlogus *in Cantica, vestig. 34. c. 6.* Accedit, plura eo tempore contigisse in figura, & secundum allegoriam dicta esse, quod ergo putas esse peccatum, advertas esse mysterium, posteris temporibus futura revelans. De duobus populis Judæo, & Christiano latius prosequitur Espenceus *dict. libr. 2. de bigam. c. 9.*

12 Prosequitur eadem solutio.

Nec obstat, quod expendebamus de jure civili, juxta quod dicebamus, concubinatum legitimam conjunctionem esse; de eo enim jure sic censuit D. Thomas *d. ar. 3.* " Ad primam „ ergo dicendum, quod in gentibus, quantum ad multa, lex „ naturæ offuscata erat. Unde accedere ad concubinam ma„ lum non reputabant, sed passim fornicatione quasi re lici„ ta utebantur, &c. Ad secundum dicendum, quod ex præ„ dicta obscuritate, in quam ceciderunt Gentiles, Deo debi„ tam gloriam non reddentes, ut dicitur ad Romanos primo, „ lex illa processit, & non ex instinctu legis naturalis. Un„ de prævalente Christiana religione, lex illa extirpata est. „ Ergo parum curandum est de legibus Romanis, & utriusque Imperii, aut aliis similibus aliarum nationum, quæ concubinatum approbarunt. Sunt enim contra dictamen rationis naturalis, & per consequens injustæ, utpote ab offuscata ratione provenientes. Sub Gentilibus permissæ fuerunt concubinæ indistincte, Vopiscus tamen narrat, Imperatorem Aurelianum interdixisse usum concubinarum ingenuarum. Justinianum solutorum concubinatum retinuisse probant textus *in l. si qua illustres 5. C. ad Orphicianum, l. Divi 5. de natural. libr.* Novella 89. c. 12. §. 5. Nec facile etiam post amplexam Christianam religionem pravus mos averruncari potuit, licet sancti Ecclesiæ Patres in eum fese inveherent totis eloquentiæ lacertis, quorum nonnulla testimonia supra relata sunt. Sustulit Leo Philosophus Imperator sua Novella 89. & prohibitionem repetivit Constantinus Porphyrogenita apud Harmenopulum *l. 4. tit. 6. in fine.* Utrum tamen jure civili permissus fuisset concubinatus, tanquam licitus, an toleratus, tanquam minus malum, disputant Bermondus, Gentilis, Connanus, Arias de Mesa, & alii supra citati. Nec obstat textus *in d. c. Christiano, 34. d.* quem de uxore non justa, & sine dotalibus instrumentis ducta, quæ ob id concubina dicebatur, sed naturaliter conjux erat, accipiant Barb. *ibi*, Gregorius Lopez *in verb. tit. 14 par. 4. glossa 3.* Govar. *de sponsal. c. 4. in princip. n. 9.* quem, ut solent, transcribunt Gutierez *l. 2. canon. c. 7. ex n. 30.* Matienzus *in l. 6. glossa 2. a principio*, maxime *ex n. 3. tit. 8. l. 5. recop.* aliis insuper adductis Menochius *de arbitr. casu 418. ex n. 13.* & licet parum distincte, Farinacius *q. 1. de delict. carn. q. 138. n. 20.* Francisc. Coriolanus *in notis ad Conc. Tolet. 1.* Ferdinandus de Mendosa *l. 2. Concil. Illiber. c. 8.* ubi alios congessit. Nec etiam obstat tertius *in dict. c. is qui non habet 4. 32. d.* qui deductus est ex Conc. Tolet. 1. *canon. 17.* ubi ita legitur: " Si quis habens uxorem fidelis concubinam ha„ beat, non communicet; ceterum is qui non habet uxorem, „ & pro uxore concubinam habet, a communione non repel„ latur, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ; ut ei „ placuit, sit contentus: alias vivens abjiciatur, donec desi„ nat, & ad pœnitentiam revertatur, „ Quæ verba de injusta uxore accipi posse, notavi jam *in dicto can. Conc. Illiber.* Sed juxta tradita facilius accipi potest textus ille de tolerantia qualiquali Ecclesiæ erga laicos, videlicet PP. Hispanos in dicto Concilio Toletano celebrato sub Ataulpho I. Gothorum Rege Ariano, aut instante jamjam Ataulpho, sub Honorio, in quo a nostratibus nonnihil dissentit Baronius, laicis non permisisse tanquam licitum usum concubinarum, sed toleratum, quia leges vitio extirpando impares erant, præsertim ecclesiasticæ, & quando in Principibus Prælati nullam opem invenire poterant, qua peccantes compescerent: quæ solutio probatur ex illis sæculi moribus, de quibus sic Salvianus Massiliensis Episcopus *l. 7. de providentia Dei*; „ Quid Hispanias? nonne „ eadem, vel majora forsitan vitia perdiderant, quas quidem „ cœlestis ira etiamsi aliis quibusdam Barbaris tradidisset, di„ gna tamen flagitiorum tormenta toleraverant puritatis ini„ mici; sed accessit hoc ad manifestandam illis impudicitiæ „ damnationem, ut Vvandalis potissimum, idest pudicis bar„ baris; traderentur; dupliciter in illa Hispanorum captivi„ tate Deus offendere voluit quantum odisset carnis libidi„ nem, & diligeret castitatem, cum & Vvandalos ob solam „ vel maxime pudicitiam illis superponeret, & Hispanos ob „ solam vel maxime impudicitiam subjugaret. „ Culpam namque impudicitiæ probabiliter rejicit in Romanos, qui sub illud tempus Hispanis imperabant, dissatisfimus politicus historicus noster D. Didacus de Saavedra & Fajardo *in chron. Gorico, c. 2.* vel ex eodem Massiliensi Episcopo, qui illos extremæ impudicitiæ reos damnaverat. Sed utcumque sit, constat tempore Conc. 1. Tolet. adeo libidine efferbuisse Hispanias nostras, ut satis docerent PP. pellices uxoratis adimere, quas jus civile ipsorum Romanorum interdicebat, *l. ex pare. 121. §. 1. ff. de verb. obl. l. Massurius, ff. de V. S.* ad concubinas tamen solutorum connixisse, quia non omnia potuerunt; hoc tamen ex vitio sæculi proveniebat, & adeo rem illicitam continet, ut etsi licitam faciat permissionem ex parte ejus, qui cum potest prohibere, non prohibet; non vero ex parte ejus, qui non utitur medicina, ne magis ulcus recrudescat, & morbi terribiliores fiant. Igitur & ecclesiastica potestas cum occasionem aptam cernit, tenetur concubinatum solutorum censuris, & pœnis compescere; & sæcularis brachium auxiliumque impertiri punitioni, & ipsam Magistratibus suis sæcularibus committere; & quicumque ex iis impedimentum ponat *sine maximo periculo*, & metu probabilissimo majoris damni, & gravioris sceleris, veluti schismaticus peccavit, fietque particeps vitii; idcirco in prædicta sessione 20. Concilii Basileensis ita decreverunt Patres: " Et cum omne for„ nicationis vitium lege divina prohibitum sit, & sub peccati „ mortalis pœna necessario evitandum, monet omnes laicos, „ tam uxoratos, quam solutos, ut similiter a concubinatu ab„ stineant, &c. non invenitur pœna, quæ postea in omnes sancita sit per Trident. *d. sess. 24. de reform. c. 8.* sed in junctа cura Principibus illico tanquam res illicita cœpit pœnis corporalibus coerceri; nocarunt ad prædicta verba Concilii Basil. Bermondus, Rebuffus, & Menochius *de arbitr. casu 418.* & quamvis hujus Conc. non meminerit, punitionem hanc infligendam agnovit Paulus de Grillandis, *l. 3. qui est de pœnis omnifariam coitus, §. quæro 11.* Nec obstat quod expendebamus *ex d. c. 2. qui cler. vel vov.* nam licet clerici cogendi non sint abjurare concubinas propter periculum perjurii, argumento textus *in l. 2. C. de indict. viduit.* tamen compellendi sunt abjurare uxores injuste ductas, juxta formam præscriptam *in c. a' sito 35. q. 6.* quia non datur æquale periculum iterum cohabitandi cum eis, tanquam cum uxoribus, ac datur in concubinis, ad quarum consortium facile redire valent.

CAPUT VII.

a Innocentius III. *Magistro & Fratribus Militiæ S. Jacobi.*

VEstra devotio duxit inquirendum, utrum vobis Ecclesias Parochiales adeuntibus, utile sit Missas eorum audire, qui concubinas habere creduntur. De hoc enim videntur sacrorum canonum sententiæ emanasse. Alicubi enim dicitur; Nullus audiat Missam presbyteri, quem scit indubitanter concubinam habere. Alicubi legitur: Non potest quis, quantumcumque pollutus, divina sacramenta polluere, quæ purgatoria cunctarum pollutionum existunt. Quicumque enim sacerdos sit, quæ sancta sunt, coinquinare non potest. Sumite ergo ab omni sacerdote intrepide Christi mysteria, quia omnia in fide Christi purgantur. Ceterum aliud crimen est notorium, aliud occultum. Notorium

diffini-

diffinitur, de quo presbyter canonice condemnatur, occultum, quod adhuc ab Ecclesia toleratur. Item aliud est a talium officiis abstinere, ut peccandi licentia ceteris auferatur, & hujusmodi ad pœnitentiæ fructum trahantur: atque aliud, si tanquam falsa in fornicatione jacentium talia mysteria respuantur. Sine dubitatione itaque reneatis, quod a clericis, & presbyteris, quatenus fornicariis, quamdiu ab Ecclesia tolerantur, nec est crimen evidens, licite audiuntur divina officia, & alia recipiuntur ecclesiastica sacramenta.

NOTÆ.

a *Lucius III.*) In secunda collectione, *sub hoc tit. c. un.* legitur Lucius III. ex Conc. Mogunt. sed male; in hac sexta collectione, & post Concilium Lateran. *part. 50. c. 38.* habetur, Magistro, & Fratribus Militiæ sancti Jacobi; quam inscriptionem retinendam esse jam notavit Cujac. in præsenti. Circa institutionem, & confirmationem ordinis Militiæ S. Jacobi de la Spatha in Hispania, varia adduxerunt Historici nostri: illud certo liquet, Ordinem hunc jam fuisse institutum per annos 1030. ut constat ex verbis cujusdam privilegii in favorem monasterii Salmanticæ monialium Sancti Jacobi; quod pro foribus Ecclesiæ litteris deauratis est transcriptum; quodque referunt, originem, & progressum hujus Militiæ prosequentes, D. Franciscus de Vergara & Alaba, in supremo Castellæ Senatu, & Inquisitionis Consiliarius egregius, P. Andreas Mendo *de Ordinibus Militaribus disp. 1. q. 6. per totam*, D. Petro Fernandez de Fuente Encalada, primo hujus præclari Ordinis Ministro, & ejus Fratribus Lucius in præsenti rescribit.

CAPUT VIII.

a Innoc. III. *Oxomen Episcopo.*

TUA nos duxit fraternitas consulendos, si de clericis publice concubinas habentibus, qui quando conveniuntur a te, se esse concubinarios diffitentur, nec apparet contra eos legitimus *b* accusator, credendum sit testimonio bonorum virorum, inter quos vivere dignoscuntur. Nos igitur consultationi tuæ taliter respondemus, quod si crimen eorum ita publicum est, ut merito debeat appellari notorium: in eo casu nec accusator, nec testis est necessarius, cum hujusmodi crimen nulla possit tergiversatione celari. Si vero publicum est, non ex evidentia, sed ex *c* fama, in eo casu ad condemnationem eorum sola testimonia non sufficiunt: cum non sit *d* testimoniis, sed testibus judicandum. Sed si de clericis illis talis habeatur suspicio, ut ex ea scandalum in populo generetur, licet contra ipsos non apparuerit accusator, tu tamen eis canonicam potes *e* purgationem indicere: quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstanda, eos canonica potes animadversione punire. Datum Lateran. 5. idus Maii.

NOTÆ.

a *Innocent. Oxomens.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit, c. 1.* In epistolis vero Innocentii editis a Sirleto, *fol.* 310. legitur Oxonien. ex textus autem serie deduci non potest utra ex his inscriptionibus retinenda sit, & an de clericis Angliæ, ubi extat Ecclesia Oxoniensis: an vero de sacerdotibus Hispaniæ, ubi reperitur Oxomensis, loquatur Innoc. III. Credo tamen legendum esse Oxomensi, tum ob fidelitatem prædicti codicis, recogniti, & castigati a Guillelmo Sirleto; tum quia in eodem libro epistola antecedenti rescripsit Innoc. III. Episcopo Oxomensi pro restituendis Canonicis regularibus in ipsa Ecclesia: unde statim de clericis concubinariis ipsius diœcesis ab Episcopo Oxomensi consultus in præsenti epistola rescribit. De Oxomensi Ecclesia jam nonnulla notavi *in c. de hoc, de simonia*.

b *Nec accusator.*) *Cap. ad nostram 21. §. 1. de jurejur. c. 3. de testibus cogendis, c. 3. de eo qui cognovit consanguin. c. manifesta, cum sequent. 2. qu. 1. capit. evidentia*, ubi dicemus, *de accus.*

c *Fama.*) Cui, aut rumori non temere credendum est, *c.2. hoc tit. c. 6. de fide instrum. c. 5. de eo qui cognovit.* „ Alioquin, *inquit Quintilianus*, fraude inimicorum falsa vulgantium sæpe fama noceret etiam innocentibus; famæ sæpenumero malignitas initium, credulitas incrementum dat.„ Fama igitur notorium non facit, sed ut scriptum est, *in c. intellecto 33. de jurejur.* quasi notorium.

d *Testimoniis, sed testibus.*) Verba sunt textus, *in l. 3. §. idem Dominus, ff. de test. c. 2. qui matrimonium accusare.* Cicero pro Posthumio ait, iisdem testibus inquam, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi prædjudicata res ad has causas deferatur. Tacitus, *l. de Oratoribus*, ibi „ Testimonium in judiciis publicis, non absentes, nec per tabellam dare, sed coram, & per præsentes.„ Differentiam inter testes, & testimonia jam exposui, *in c. 1. de test.*

e *Purgationem.*) De qua Deo volente agemus *in c. 1. de purg. can.*

CAPUT IX.

Idem a *Pistorien. Episcopo.*

ANobis tua fraternitas requisivit, utrum ab iis decimas exigere debeas, qui possessiones dant, vel recipiunt ad affictum, cum alii se conentur per alios excusare, quominus cogantur ad decimas persolvendas. Quid etiam sit de mulieribus in Episcopatu tuo presbyteris in capellis sub conversationis specie cohabitantibus faciendum: unde infamia irrogatur ordini clericorum. Cum igitur quilibet decimas solvere teneatur, nisi a præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod a dantibus possessiones, & accipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt solvendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur, quare ab hujusmodi sint immunes. Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi forte de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittit sævi criminis æstimari. Datum Laterani 3. Non. Decembris.

NOTÆ.

a *Pistorien.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2. & in c. a nobis, de decimis*, ubi extat alia pars hujus Decretalis. Pistoriensis civitas perantiqua est Etruriæ, ad radices Alpium, in plano, fertilique solo sita patet, lata, amœna, omnium fructuum genere abundans, qua Florentiam itur; ejus meminerunt Plautus, Salustius, Plinius, & Marcellinus congesti ab Ughellio, *t. 3. Ital. sacr. fol. 352.* a quo inter primas Etruriæ civitates, quæ Christianam fidem susceperunt, ut prima recensetur: ejus Præsulum catalogum ipse refert. Sophrido ejus Episcopo cujus gesta refert Ughellius, *num. 23.* missa est præsens decretalis, quam restituo ex epistolis Innoc. Coloniæ editis *fol. 467.* & eam exposui *supra in cap. 1.*

CAPUT X.

a Gregorius IX.

QUæsitum est de clericis in fornicationem prolapsis, si eorum sit officium priusquam pœnituerint audiendum. Verum etsi quemlibet pro mortali peccato quoad seipsum constet esse *b* suspensum, non debet tamen in officiis evitari; quia quantum ad alios etiam in casu proposito suspensus non est, *c* nisi peccatum hujusmodi sit *d* notorium per sententiam, seu confessionem factam in jure, aut per evidentiam rei, quæ tergiversatione aliqua celari non possit.

NOTÆ.

a *Gregorius IX.*) A quibus tamen consultus, non constat; forsan motu proprio præsentem edidit constitutionem, ut de ipso Gregorio jam sæpe sæpius notavi in hoc opere.

b *Suspensum.*) Non tamen inde inferas, peccatum mortale esse censuram, quia peccatum nequaquam habet rationem censuræ, aut pœnæ, ut considerat Vasquez, *t. 2. in 3. part. de excommun. dub. 1. n. 7.* licet per illud peccator privetur perceptione sacramentorum, & amittat fidelium communionem, quæ per charitatem sit, *c. moneat 15. q. 1.* Unde non est audiendus Joannes Major, *in 4. d. 18. q. 2.* qui sequutus Glosam *in c. si quem, verbo Non tantum, de sent. excomm.* existimavit, omne peccatum mortale, per quod peccator a perceptione sacramentorum repellitur, minorem excommunicationem esse: quem docte refellunt Covar. *in c. alma mater, in princ. n. 5.* Gibalinus, *de consur. disquis. 2. q. 2. n. 8.*

c *Nisi peccatum.*) Ex his verbis deduxit Covarr. *in Clem. si furiosus, par. 1. §. 1. n. 5.* Navarrus, *in Manuali, c. 25. n. 76. & c. 27. n. 154. & consil. 17. de clerico excom. n. 2.* clericos

ricos concubinarios notorios esse ab officio, & beneficio suspensos ipso jure; pro quibus etiam faciunt caput *si qui sunt, 28. d.* caput *nullus*, caput *præter, 32. d.* caput *sacerdotes, 50. d.* caput *si quis amodo, 81. d.* & declaratio Cardin. ad Trid. *sess. 25. de reform. c. 14.* ibi: „ Clerici concubinarii notorii sunt etiam hodie ipso jure a divinis suspensi, prout in veteri jure sunt.„ Sed adhuc contrarium docuerunt Suarez, *de censur. disp. 38. sect. 3. n. 12.* Valensis, *de beneficiis l. 1. tit. 23.* Gibalinus, *de irregul. c. 5. q. 4. consect. 7. & de censur. disquis. 7. q. 1. consect. 35. & in synopsi, verbo Concubinarii*; qui recte distinguunt inter suspensionem quoad alios tanquam censuram, ita ut quoad alios non sit suspensus clericus, nisi crimen sit publicum per sententiam, aut confessionem in judicio; aut ita notum, ut ulla tergiversatione celari non possit, & tunc suspensus sit quoad alios eodem modo, ac quando peccatum est occultum, suspensus est quoad se, videlicet ratione peccati mortalis, non autem ratione censuræ, unde etiam post notorietatem celebrando non efficitur irregularis. Gibalinus *d. c. 5. q. 4.* Guttierez, *l. 2. canon. c. 7. n. 86.* qui hoc facilius admittunt post Tridentinum, *sess. 24. de ref. c. 14.* cum nulla imponatur suspensio ipso facto.

d *Notorium per sententiam.*) Sententia enim inducit notorietatem, ut docet Alciat. *de præs. in præludiis, 2. p. n. 16.* Covar. *l. 3. var. c. 3. n. 4.* Innoc. Cironius, *in parat. ad cand. tit.* quod valet ad infamiam, ad notorietatem criminis, vel nobilitatis, & ad multos effectus, qui afferuntur ab Auctoribus, quos laudat Menochius, *l. 1. de præs. q. 67.* Salcedus, *in addition. ad Bern. Diaz. in praxi criminali, c. 97.* Barb. *in remiss. ad Trid. sess. 24. de reform. c. 8.* noster Solorzanus *polit. l. 3. c. 29. prope fin.* ubi alios, & se refert in opere latino. Ratio vero ex eo principio descendit, quoniam post rem judicatam, amplius in dubium vocari non potest id, quod decisum fuit, nec de ullo iterum quæri.

COMMENTARIUM.

SAcerdotis concubinam habentis Missam, aut divina officia audire nefas olim fuisse adjuncta excommunicationis pœna, si quis illi interesse ausus fuisset, constat ex Synodo Romana sub Nicolao II. *can. 3.* ibi: " Ut nullus Missam audiat „ presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere. „ Extat apud Gratianum *in c. nullus, 32. d.* quam sanctionem non modo confirmavit Innoc. II. in Synodo Romana, *can. 5.* sed ab aliis summis quoque Romanæ Ecclesiæ Præsulibus editam esse perspicue illis verbis: „ Prædecessorum nostrorum Gregorii VII. Urbani, & Paschalis Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes præcipimus, ut nullus Missas eorum audiat, quos uxores, vel concubinas habere cognoverit. „ Simile est illud Urbani II. testimonium *epist. ad Presbyterum*, ibi: „ Prædecessores nostri Nicolaus, & Gregorius a Missis sacerdotum quos tales revera esse constiterit, fideles abstinere decreverunt, ut & peccandi licentiam ceteris auferrent, & hujusmodi ad digna pœnitentiæ lamenta revocarent.„ Concilium Pictaviense *can. 9.* relatum *in c. 1. in 1. collect. sub hoc tit. & in ep. canon. Hadriani, can. 25.* ibi: „ Ut nullus Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinam habeat, sed nec aliam feminam unde mala suspicio habeatur, in una domo secum teneat: & quicumque sacerdotum, sive per pecuniam ordinatorum Missam scienter audierint, excommunicationi subjacere debent.„ Gregorius VII. qui hujus prohibitionis auctor laudatur ab Anselmo *ep. ad Guillelmum Abbatem Hirsaugiensem*, Italis & Theutonibus rescribens de presbyteris concubinariis ait; " Si in „ peccato perseverare maluerint, eorum officium audire ve„ strum nemo præsumat.„ Sed cum Nicolaus contrarium decrevisset *in c. ult. 15. q. ult.* ideo Lucius III. *in c. vestra*, & Gregorius IX. in hoc textu pro conciliatione dictorum canonum statuerunt, ut si notorium crimen sit, ita ut nulla tergiversatione celari possit, talis publicus concubinarius vitandus sit, quia dum populus ab eo abstinet, & ipsi, & aliis aufertur peccandi licentia; & interim nec ab eo divina mysteria audienda, nec sacramenta recipienda sunt, nisi in casu necessitatis, *c. prater, §. ad hoc, 32. d.* Si vero occultum est crimen ejus, & nulla condemnatio, vel accusatio præcessit, licet aliqua percrebuerit fama, hoc non impedit quominus fideles, & sacra audiant, & sacramenta ab eo percipiant, licet talis sacerdos, quia quoad se est suspensus, celebrando graviter peccet; quo casu exaudiendus est Nicolaus, *in d. c. ult.* docuerunt plures congesti a Luna, & Arellano, *l. 3. singul. antinom. 1. in fine*: nisi dicamus cum Tilmano Bredembachio, *l. 1. antipsaph. c. 6.* pro diversitate temporum, quoad sacramenta recipienda a peccatoribus diversam fuisse Ecclesiæ disciplinam. D. Aug. *serm. 50. in Quinquages.* & *c. 2. de f. de & oper.* & *epist. 166. contra Donatistas*, a malis posse suscipi sacramenta docet, dum eos tolerat Ecclesia, nec abusum ministrandorum sacramentorum excludit Nicolaus primus *in dict. c. nullus*: & Alexand. *in dict. capit. propter, 32. dist.* ad confundendos, & rubore suffundendos peccatores ab illis non esse recipienda sacramenta, nec illorum Missas esse audiendas, sancivit; postea in Concilio Constantiensi, quia Wicleffus officio cadere existimavit eos, qui in peccata prolabebantur; attamen diffinitum fuit, peccatum usu sacerdotii non privare, & merito; nam certum est, malam sacerdotem æque efficaciter sacrificare, quam sanctum, cum actio sacrificandi non pendeat ex ministri qualitate. D. Thomas, *3. part. qu. 82. art. 6.* Bellarm. *l. 1. de sacram. in genere, c. 26.* Theophilus Raynaud. *t. 16. in heteroct. sacr. c. 1. puncto 1.* Malus sacerdos, ut pulchre tradit Isidorus Pelusiota, *libr. 3. epistol. 340.* se habet ut corvus, qui Eliæ escas afferebat; aut canalis, qui eandem aquam transmittit, etiamsi non sit argenteus, sed lapideus, vel lateritius, quæ est S. Aug. comparatio *tractat. 5. in Joannem*: vel juxta Nazianzenum, *orat. de Baptismo*, ut sigillum ferreum, quod non minus imaginem Regiam insculpit quam si fit aureum. Similia exempla seminis in agricola, luminis, vel cerei accensi, tradunt D. Augustin. *l. 3. de baptis. c. 10.* & *l. 4. c. 11.* & *contra Crescon. c. 8.* Nicolaus *ad consult. Bulgar. c. 11.* & firmatur celebri casu relato in vitis Patrum *l. 5. lib. 9. n. 11.* Et etiam sacerdotem non esse spernendum, constat ex D. Cypriano *ep. 65.* ibi: „ Cum leprosum emundasset, dixit illi: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum humilitate ea, qua nos quoque esse humiles docuit. Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat etiam sacrilegum. „ Illustrat Novarin. *in Agno Eucharist. c. 90. exerc. 56.*

TITULUS III.

De Clericis Conjugatis.

CAPUT PRIMUM.

a Alexand. III.

SI qui clericorum infra Subdiaconatum acceperint uxores, ipsos ad relinquenda *b* beneficia ecclesiastica, & retinendas uxores districtione ecclesiastica compellatis. Sed si in Subdiaconatu, & aliis superioribus ordinibus uxorem accepisse noscuntur, eos uxores dimittere, & pœnitentiam agere de commisso per suspensionis, & *c* excommunicationis sententiam compellere procuretis.

NOTÆ.

a *Alexander III.*) Ita etiam legitur *in c. 1. hoc tit.* in prima collectione, ubi additur pars capitis *sicut in extirpanda*: quibus innitur in præsenti referri partem textus, *in c. post 4. supra tit. proximo*, ubi integram ejus retuli, prout reperitur in Pelo Concilio Lateran. seu post illud, *p. 18. c. 2.*

b *Beneficia.*) Quæ vacant ipso jure, nisi matrimonium nullum sit, quia tunc desideratur Judicis sententia. Marinis *l. 1. resol. c. 60.*

c *Excommunicationis.*) Ut *in c. 3. de except. in 5. compil.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur & probatur.

COnclusio, quæ communiter ex hoc textu deducitur, sic se habet: „ Matrimonium a clericis in minoribus gradibus constitutis valet: a Subdiaconis vero, & supra celebratum nullum est. „ Probant eam textus *in can. 27. Apost.* ibi: „ In nuptiis autem, qui ad clerum provecti sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo. „ Qui canon citatur a Patribus sextæ Synodi *can. 6.* & refertur a Gratiano, *in c. si quis, 32. d.* D. Clemens *ep. 2. ad Jacobum fratrem*, & *l. 6. constit. c. 17.* Concil. Neocæsar. *can. 1.* ibi: „ Presbyter si uxorem duxerit, ordine suo moveatur. „ Et *can. 7.* quem citant PP. Conc. Mogunt. 2. sub Rabano, *can. 19.* Paris. 3. *can. 35.* Romanum 2. sub Silvestro *can. 19.* ibi; „ Nemo presbyter a die oneris presbyterii sumat conjugium, & si quis neglecto exierit, 12. annis eum ducimus privari honore. „ Et *in c. si quis 37. d. c. quia tua*, Paragr. *si quis vero, 12. q. 2.* Eugenius II. *decreto 2.* " Præcipimus observari, ut qui in ordine Subdiaconatus, aut supra uxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio Ecclesiastico, & beneficio careant. „ Zacharias I. *epist. 1. ad Bonif.* Concil. Nicæn. 1. *canon. 3. l. sacris 45. Cod. de Episc. & Cler.* Synodus, *6. d. canon. 6.* ibi: „ Quoniam in Apostolicis canonibus dictum est, eorum qui non ducta uxore in clerum promoventur, solos lectores, & cantores posse uxorem ducere, & nos hoc servante decernimus, ut deinceps nulli penitus Hyppodiacono, vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat, si autem hoc fuerit ausus facere, deponatur. „ Et in c. presbyteris, *27. d. Concil. Carthagin. 3. canon. 19. ibi*; „ Placuit ut lectores cum ad annos puber-

pubertatis pervenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri: „ *Aurelian. 2. canon. 8. ibi*: „ Si quis Diaconus in captivitate redactus uxori fuerit copulatus, reversus ab officii omnino ministerio removendus est. „ *Aurel. 3. can. 7. ibi*: „ Clerici vero, qui cum uxores non haberent, benedictione susceptâ conjugia crediderint eligenda, qui volentes absque ulla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus quas acceperint, excommunicatione percellantur. „ *Illiber. canon.* 33. Neocæsar, *can.* 1. Arelat. 2. *c.* 2. & 3. Carthag. 2, *c.* 2. Carthag. 3. *c.* 17, Carthag. 5. *can.* 3. Tolet. 1, *c.* 1. Arausic. *c.* 22. & 23. Turon. 1. *can.* 1. Agathens. *c.* 9. & 10. Gerundense, *c.* 6, Tolet. 2. *c.* 3. Aurelian. 3. *c.* 8. Aurelian. 3. *can.* 1. Arvernense *can.* 12, Matiscon. 1, *can.* 11. Hispal. 1. *c.* 3. *c. si quis amodo, & fere per totam* 31. *d. c. de illo*, 32. *d.* D. Bernardus, *ep.* 203. ibi: „ Nec clerici est pugnare armis militaribus, nec Subdiaconi uxorem ducere. „ Nicolaus Rumeus *in effigie Calvin. color. 7. &* 28. Joannes Cabassutius, *in notit. ad Conc. Niceen. c.* 3. Alia plura Ecclesiæ statuta, & Sanctorum PP. decreta congesserunt Antonius Augustinus *in epit. jur. l.* 4. *tit.* 37. Jodocus Coccius, *l.* 8. *thesauri fidei, art.* 6. Crespetius *in summa, verbo Celibatus*. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna, P. Bollo, *in Oeconom. canon. class.* 1. *c.* 1. Pavag. 6, Joannes Dartis, *de benef. c.* 6. *sect.* 4. Baronius, *an.* 591. Cironius, *ad tit. de cust. Eucharist.* Garcia, *in summa, tr.* 1. *difficult.* 1. *dub.* 5. *punct.* 9. & *in polit. regul. tr.* 4. *c.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 2. Petrus Gregor. *l.* 7. *syntag. c.* 14. & *l.* 1. *partit. tit.* 1. *c.* 4. & *l.* 3. *tit.* 21. *c.* 9. & *l.* 4. *tit.* 14. *c.* 7. & *de benef. c.* 25. & *in c.* 1. *de sponsi. n.* 7. Barbosa, *l.* 3. *jure eccles. c.* 4. *n.* 7. Lantdmeter. *l.* 2. *de veteri jnon, c.* 80. Mendoza, *l.* 2. *Conc. Illiber. c. fin.* Columb. *de Angl. hier. l.* 6. *c.* 21. & 22. Cæsar, *de eccl. hierarch. disput.* 8. §. 7. & *disput.* 10. §. 2. Vighel. *in methodo juris canon. fol.* 264. Acunna, *in princ. disp.* 21. & *in c.* 7. *d.* 32. Lemaistre, *de cælib. sacerd. l.* 4. *c.* 3. & 4. Revardus, *l.* 1. *conject. c.* 2. Beyerlinch, *in Theatr. vitæ hum. verbo Cælebs*. Macedo, *de clavibus Petri, l.* 4. *c.* 7. Guzman, *de cælib. sacerd.* Conradus Kling. *l.* 3. *disp. c.* 37. Claudius Espenceus, *integro l. de continentia sacerdotum*, Loaysa, *in can.* 25. *Conc. Tol.* 9. Ambianas, *ad Tertul. de monogamia, c.* 8. *observ.* 2. Duarenus, *l.* 4. *de sacris, c.* 7. Baronius, *an.* 58. *n.* 16. & 68. *n* 9. Quintanadvennas, *l.* 1. *Eccles. c.* 5. *n.* 7. Turrianus, *l.* 1. *pro can. c.* 1. 2. & 28. & *in* 6. *Synodo, fol.* 40. & *l.* 1. *contra Magdeburg, c.* 1. & *de dogmatibus l.* 2. *fol.* 62. Coriolanus, *in can.* 5. *Conc. Tol.* 3. Crespolius, *l.* 2. *mystag. c.* 9. Becanus, *in analog. c.* 7. *q.* 7. Bernardus, *in tr. de cælibat. sacerd.* M. Rousselius, *l.* 1. *hist. Pontif. jurisd. c.* 4. *in fine*, Bronch. *centur.* 1. *assert.* 96. Valensis, *de benef. l.* 1. *tit.* 19. Ægydius Hortensius, *de priv. honest. art* 11, Savarus, *ad Sidon. l.* 5. *ep.* 16, Nicol. Faber, *in opusc. de cælib. sacerd.* Lindan. *tr. de voto virgin.* Casal. *de ritib. Ecclesiæ, c.* 54. novus notator Petri Blesensis *ad ep.* 81. Et a quo tempore Subdiaconis matrimonium interdictum sit, exponit Morinus, *de sacr. ord. exercit. 12. c.* 5. Quid tamen quoad privationem beneficii procedat, si matrimonium nullum sit ob impedimentum juris, exponunt Barbosa, *de potest. Episc. alleg.* 57. *n.* 212. Escobar, *de purit. 1. p. q.* 4. §. 7. *n.* 57. Giurba, *consil.* 15. *n.* 7. Ricciul, *de jure person. l.* 7. *c.* 2. Olea, *de cess. jur. tit.* 2. *q.* 5. *n.* 9.

2 Impugnatur tradita assertio.

Quæ assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione: Sive legem naturæ attendamus, sive legem scriptam, & gratiæ, nullum invenimus præceptum de cœlibatu sacerdotum; imo & eos uxores habuisse legimus; lege enim naturæ omnes sacerdotes ad Moysis usque legem primogeniti erant, & uxoribus vacabant, ut constat ex Geneseos libro, ubi aperte refertur usque ad Aaronis electionem cunctos, tam primogenitos, quam ceteros sacerdotes matrimonio deditos fuisse, & probat Franc. Gothmanus, *de cælib. sacerd. dub.* 1. Similiter sacerdotes legis scriptæ minime cœlibatui fuisse devinctos constat *ex c.* 21. *Levitici*, quo in loco divina majestas pro minoribus altaris ministris hanc sanxit legem: „ Scortum, & vile prostibulum non ducet uxorem, neque eam quæ repudiata est a marito, quia consecratus est Deo, & panes propositionis offert. „ Et de uxore, quæ tradenda Pontifici summo erat, sic statuit: „ Pontifex, idest sacerdos maximus, virginem ducet uxorem, viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo. „ Ex quibus liquido constat, tantum abesse, quod cœlibatus sacerdotibus lege divina præceptus esset, quod Dominus illis præscripsit leges, juxta quas uxores sumere debebant. Probant latius Becanus, *in analog. c.* 7. *q.* 7. Ergo idem etiam in lege gratiæ sacerdotibus licitum erit, ne videamur imponere onus gravius quam fuerit lex Mosaica, & lapis offensionis opponatur clerico, unusquisque enim tentatur a concupiscentia, constatque multos ob cœlibatus institutum, vel cecidisse, vel a statu clericatus abstinuisse, imo & abhorruisse. Primum probatur in primo sæculo, ex miserabili casu Nicolai Antiocheni, unius ex septem primis Diaconis; qui, ut referunt Irenæus, *l.* 1. *c.* 27. Tertullianus, *de præscr.* Hilarius, *in Matt. c.* 25. Epiphan. *hæresi* 25. & complures alii, cum post susceptum Diaconatum, ad imitationem eorum, quo Deo addictos videbat, ab uxore, quam formosam habebat, se continuisset, & a concupiscentia superatus eam iterum superinduxisset, eaque de re argueretur ab Apostolis, mox sordidissimam hæresim excogitavit, qua asserebat, necessarium esse ad salutem consequendam quotidie inquinari luxuriis; unde orta est secta Nicolaitarum, quæ in Gnosticos, quæsito spacioso nomine a sapientia, conversa est. Scio equidem probatos Auctores vindicare ab hæresi Nicolaum, quem Episcopum Samaritanorum ab Apostolis factum; virumque probatissimum scribunt; quum tamen indubium est, uxorem superinduxisse. Quot Ecclesiastici & Monachi apostatarunt a fide propter incontinentiam, cui pro remedio inductum erat matrimonium. Andreas Carolostadius, intimus Luthero, Archidiaconus Vvitemberg in Saxonia, publice matrimonium iniit, & inde Vvitembergenses Lutherani in laudem illius tunc primum uxorati Missam ediderunt, cujus hæc est collecta: “ Deus qui post tam longam, & impiam sacerdotum cæcitatem beatum Andream Carolostadium ea gratia donare dignatus es, ut primus, nulla habita Papistici juris ratione, uxorem ducere ausus fuerit; da quæsumus, ut omnes sacerdotes recepta sanamente, hujus vestigia sequentes, ejectis concubinis, aut iisdem ductis, ad legitimi consortium tori convertantur. „ Certe cœlibatus, seu rejectio matrimonii, a Deo in remedium concupiscentiæ hominibus dati, frequentia parit in Ecclesia scandala. Augetur primo hæc difficultas ex eo, quia matrimonium est sacramentum conferens gratiam; non igitur negandum illud est sacerdotibus, eo maxime, quod a D. Paulo vocatur *ad Hebræos c.* 13. Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Igitur si honestum est omnibus, ergo & clericis. Augetur secundo ex illo Apostoli ad Corinthios, *c.* 9. „ Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Ergo clerici possunt consortio uxorum uti; & idem Apostolus docet, ut Episcopus eligatur unius uxoris vir. Facit tandem nam si usus conjugii ministris Ecclesiæ ratione clericalis gradus repugnaret, non permitterent sacri canones Episcopis, & Clericis cum uxoribus cohabitare; sed non solum illis id permittunt, verum in uxores deserentes animad vertunt, *can.* 5. *Apostolorum*, ibi: „ Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uxorem suam prætextu religionis non abjicito; si abjicit; segregator a communione, si perseverat, deponitor. „ Ergo quia clericis etiam in sacris ordinibus constitutis licet uxores ducere, & retinere.

3 An sit cœlibatus sacerdotum juris divini.

Quibus difficultatibus minime obstantibus, non solum verum, sed etiam catholicum dogma est, clericos in sacris ordinibus constitutos, conjugia celebrare non posse, atque ita contrafacientes, ut suspecti de hæresi, ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis puniuntur. Pro cujus expositione sciendum est, omissis variis hæreticorum erroribus, asserentium post sacros ordines licere uxorem ducere, cujus erroris primus auctor fuit Vviclefus, ut refert Vvaldensis, *t.* 2. *de sacram. c.* 128. & 129. & illum avide sequuti sunt Lutherus, *in l. de abrog. missa priv.* Calv. *l.* 4. *instit. c.* 11. Brentius, *in confess. Vvitemberg.* quem nimis imprudenter refellere intendit Arnifeus; *de jure connub. c.* 1. *fere per totum*, Petrus Martyr, *in* 1. *ad Corinth. c.* 7. Melanchton. *in confess. August. art.* 23. §. 24. Magdeburg. *cent.* 11. *c.* 7. quos omnes, & eorum errores recte, ut solet, refellit Magnus Cardinalis Bellarminus, *t.* 1. *controv. l.* 1. *de clericis, c.* 28. nonnullos perdoctos, & pios viros existimasse cœlibatum sacerdotibus a jure divino injunctum fuisse: tum quia cum Ecclesia jam a temporibus Apostolorum eam continentiæ legem in suis ministris servaret, a jure divino præceptam esse credi debet; tum quia Christus Dominus discipulis suis apud Lucam *c.* 21. injunxit, ne curis hujus sæculi implicarentur, quod & commendavit Apostolus 2. *ad Timoth.* 1. his verbis; *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, & c.* 2. Tito Episcopo suadet, *ut sæcularibus curis negotiis, Deo inserviat*. Et Syricius Papa *in ep. ad Hym. Tarracon.* legem cœlibatus statuens ait: quod Christus voluit in Ecclesia sua castitatem radiare. Ita censuerunt Major, *in* 4. *d.* 24. *q.* 2. *per totam*, Vualdens. *de sacram. c.* 128. *n.* 5. Turrianus, *l.* 2. *de dogmat. fol.* 85. *colum.* 1. & *l.* 5. *pro can. c.* 12. *cum seq.* Azor, *l.* 13. *instit. moral. c.* 12. *q.* 1. Clictoveus, *de continentia sacerd. c.* 4. Medina, *eod. tr. l.* 2. *c.* 7. Vvaldens. *de sacris c.* 28. Sed contrarium, videlicet jure divino sacris ordinibus cœlibatum annexum non esse, constat ex illis canonibus, ubi cum de hac continentiæ lege agatur, vocatur lex Ecclesiastica, *c. presbyteri, dist.* 27. ibi; *Juxta sacrorum canonum dissinitiones*. Trid. *sess.* 24. *can.* 9. & ex usu Ecclesiæ Orientalis, ubi matrimonio sacerdotes Græcos uti, infra probabimus, & liquet aperte *ex capite cum olim, hoc tit.* Neque valuisset Ancyrana Synodus relata *in c. Diaconi, d.* 28. Diaconis permittere uxorum consuetudinem. Unde hanc sententiam ut veriorem docuerunt Theologi cum D. Thoma, 2. 2. *q.* 88. *art.* 1. Sanchez, *de matrim. l.* 7. *disput.* 27. *n.* 5. Suarez, *de religione t.* 3. *l.* 9. *c.* 13. Bellarminus, *d. c.* 18. Hieronymus Garcia, *in summa, & polit. ubi supra*, Lantdmeter. *dicto cap.* 80. Cæsar *dict. disput.* 8. §. 7. Vasquez, *disp.* 346. Macedo, *de clavibus Petri, l.* 4. *c.* 7. *fol.* 574. qui fundamentis contrariæ sententiæ, quæ levia sunt, satisfaciunt. Juris ergo tantum ecclesiastici est lex continentiæ circa presbyteros, & clericos in gradu sacro constitutos, sed perantiqui; siquidem canonibus Apostolorum legimus, *can.* 27. *In nuptiis, qui ad clerum provectî sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo*. Imo & ipsi Apostoli id exemplo docuerunt, nullus enim eorum, qui ante acceptam uxorem ad Apostolatum vocatus est, eam postea duxit. De Joanne Evangelista notum est, quem Dominus virginem dixit; de Jacobo ejus fratre idem refert Epiphanius, *hæresi* 58. de Jacobo fratre Domini idem referunt Eusebius, *c.* 22. D. Chrysostomus *homil.* 5. *in Matthæum*, D. Hieronymus *de script. eccles.* de B. Andrea post Metaphrasten. *in vita sancti Petri*, tradit Saufay, *in laudibus B. Andreæ*, & de D. Paulo probat Baronius, *anno* 57. *n.* 59. Unde ipse *prima ad Corinthios c.* 7. *Volo enim vos esse sicut meipsum*. Optime Tertullianus, *l. de monog. c.* 3. & 8. ubi plura Pamelius, & Ambrosian.

bian. de aliis idem refert Suarez, *l.* 9. *c.* 14. Unde exempla sanctorum Apostolorum sequentes omnes Episcopi, & Presbyteri ab eis ordinati, cæperunt a conjugiis se abstinere, quare credo hanc continentiæ legem in ministris sacris consuetudine cœpisse, postea scriptam fuisse, & firmatam ab Apostolis, & Ecclesiæ Patribus hanc cœlibatus legem in Conciliis supra relatis, adeo ut erroneum sit, & veritati impositum, quibusdam ultimorum temporum Pontificibus hoc tribuere, quod potius ipsi sæpius decantatum, minus tamen fœliciter observatum edictis suis renovarunt, & servari deinceps curarunt, ut Calixtus II. qui Galliam adhuc fœrentem his sordibus omnino purgavit in Concil. Romano *c.* 3. cujus verba refert Aut. Aug. (*l.* 7. tit. 17. & 18. epit.) „ Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus concubinarum, & uxorum consortia penitus interdicimus: „ & can. Presbyteris, 27. d. & male Cujac. auctorem eum facit hujus edicti, adducendo versus Leoninos, a Cherillo quodam compositos. Quin multum in cleri reformatione profecerit, libenter non negabo; sed ante eum plures huic morbo remedium præbuerunt, ut Zacharias I. *ep.* 7. *ad Reges & Episcopos Francorum, c.* 11. qui secundum supradicti Concilii Africani decretum uxores tantum pro regionum consuetudine concessit minoribus clericis. Ivo Carnot. suis temporibus adhuc a clericis matrimonia non omnino excussa conqueritur, *ep.* 186. 200. & 218. In Anglia quoque id indicat Anselmus Cantuar. *in ep. ad Ermulphum Archidiaconum*. Similiter Cujacius ex sententia Lamberti Schafnaburg. *l.* 2. *de rebus gestis Germaniæ*, auctorem facit in Germania Gregorium VII. cum antea ramen, & semper Zacharias idem jus promulgarit *in ep.* 2. *ad Bonifacium Moguntiæ Præpositum*; & idem decretum fit in Concilio Vvormatiensi, *can.* 9. quam veteres Ecclesiæ traditionem expresserunt PP. Conc. Carthag. 2. *can.* 2. „ Ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodimus, ab omnibus Episcopis dictum est, Omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam se ab uxoribus contineant. „ Non est equidem ferendus tantus error eorum, qui primævam ordinationem calibatus, ut olim incogniti, posterioribus sæculis dare conati sunt, quam certe Ecclesiam Catholicam in ipsius suæ originis certissimum est fundamentis accepisse, *can.* 26. *Apost.* Prosequuntur latius originem sacri cœlibatus Columbus, Lemaistre, Gothmanus, *ubi sup.*

4 De sacerdotibus Orientalibus.

Primis ergo Ecclesiæ temporibus æqualis, tam apud Latinos, quam Græcos lex erat, ut sacris ordinibus initiati, non solum matrimonio postea non copularentur, verum etiam jam contracto non uterentur, imo a propriis uxoribus se abstinerent, cum necessitas ministrorum, & fidelium inopia cogebat etiam ex conjugatis clericos assumere; constat ex Origene, *hom.* 23. *in Numer.* Eusebio, *in Evang. demonstr. c.* 8. & 9. Epiphanio, *hæresi* 69. Chrisost. *hom.* 2. *de patientia Job*, Cyrillo Hierololym. *catech.* 12. Hieronymo, *contra Vigil. in princ.* & *ep.* 50. *in fine*, Conc. Nic. *can.* 3. D. Clemente *ep.* 1. *colum.* 2. ibi: „ Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam conjuges suas noverint; quod si post ordinationem ministrio altaris contigerit invadere propr[illegible] cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat, neque ad altare contingat, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, neque ad Dominici corporis portationem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia. „ Hac Clemens. Verum circa illa verba, *qui conjuges suas noverint*, sciendum est, varie legi; nam in Conc. Severini legitur, *non noverint*; cui lectioni consentit Turrianus *l.* 1. *pro can. Apost. c.* 1. Sed Humbertus in ea disputatione, quam cum Niceta Pectorato habuit, cujus meminit Acunna, *in c. aliter*, 31. *d.* legit, *noverint*; addit tamen explicationis gratia, *si semper continere noluerint*; quasi dicat, eligi posse conjugatos ante ordinationem, si noluerint ante eam esse continentes; at post ordinationem ab uxoribus abstinere debuisse. Eum sequitur Basilius, idem *de mator. l.* 7. *c.* 23. *n.* 3. Idem referunt Epiphanius, *in compend. fidei doctrin.* ibi: „ Horum vertex est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem ut plurimum procedens; si vero ex non virginibus, at ex solitariam vitam degentibus; si vero non sufficerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his, qui continent a propriis uxoribus. „ Socrates, *l.* 1. *c.* 8. & *l.* 5. *c.* 21. Sed cum Græci facile a Latinis omni tempore distenserint, cœperunt uti ea distinctione, ut si Diaconi tempore suæ ordinationis interrogati, an vellent continenter vivere, se ita vivere non posse dixissent, liceret illis uxores ducere, aut etiam jam ductas retinere. Zonaras, *in can.* 26. *Apost.* Balsamon, *in can.* 5. *Apost.* constat ex historia Paphnutii, relata *in c. Nicæna*, 31. *d.* quam docte defendit Basilius, *d. c.* 23. & apud Socratem *l.* 1. *c.* 8. Sozomenum, *l.* 1. *c.* 22. Cassiod. *tripart. l.* 2. *c.* 14. Nicephorum, *l.* 8. *c.* 11. quo modo accipiendi sunt canones 25. 66. & 78. Synodi Nicænæ, *c. Diaconi*; 28. *d. leg.* 9. *l. item qui* 44. *C. Theod. de Episc. & Cler.* Innoc. III. *in c. cum olim* 8. *hoc tit.* & in Conc. Later. sub ipso celebrato, *can.* 14. ubi gravius puniendos esse clericos Græcos incontinentes statuit, eam rationem assignans, quia non abdicarunt copulam conjugalem secundum regionis suæ morem, cum legitimo matrimonio possent uti. Clemens III. *in c. quæsitum, de pœnit. & remiss.* ibi; „ Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet uti, „ Conc. Senon. *can.* 8. in decreto fidei, ibi: „ Neque voluit Orientalis Ecclesia suos ea severitate coercere, ut contractis primum matrimoniis, uti non liceret; „ & c. aliter, d. 31. „ ubi illa verba *matrimonio copulari*, ita exaudienda sunt, idest, matrimonio utantur, ut *in can.* 13. 6. *Synodi*; ubi de ministris Ecclesiæ Latinæ ajunt Patres, *amplius fuisse uxoribus copulari*. Tol. 3. *can.* 5. ibi: „ Carnali adhuc desiderio uxoribus copulari, „ *ut in c. gaudemus, de divortiis*, etiam dicitur: *Copulari libere possint*. Docuerunt Quintana dvennas, *l.* 1. *eccl. c.* 6. *n.* 9. Vatquez, *d. disp.* 247. *n.* 40. Jacobus Gothofredus, *in l.* 9. *C. Theod. de Episcopis, & Clericis*, & *l.* 44. *eod.* Zonaras & Balsamon, *in can.* 13. *Sexti Synodi*. Sed licet primis sæculis Episcopi Græci etiam matrimonio contracto antea uterentur, Nicephorus, *l.* 12. *hist. c.* 34. ibi: „ In Oriente omnes, atque etiam Episcopi, si vellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, uxorum congressum declinarent; multi enim ipso Episcopali munere fungentes, in Episcopalibus sedibus liberos multos ex conjugibus, quasi sibi ex legitimo matrimonio antea susciperent „ tamen illis prohibitus fuit usus conjugii in 6. Synodo, *can.* 12. ibi: „ Hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa, & Libya, & aliis locis quidam ex iis, qui illic sunt, religiosissimi Præsules, cum propriis uxoribus etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo populis offendiculum, & scandalum afferentes. Cum itaque studium nostrum in eo magnopere laboret, ut omnia ad gregis nobis commissi utilitatem fiant, nobis visum est, ut nihil ejusmodi deinceps ullo modo fiat, &c. Si quis tale agere deprehensus fuerit, deponatur. „ *Et* can. 8. *in illis verbis*: „ Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi providentia fruatur.

5 Exponitur c. conciliandum, 28. d.

Nec tunc obstat textus, *in c. conciliandum*, 28. *d.* in illis verbis: *Valde reprehensibiles sint*. Ubi Nicolaus reprehensibiles esse affirmat clericos Græcos matrimonio utentes. Pro cujus textus expositione sciendum est, Græcos post sextam Synodum, ut magis a Latinis discederent, eo insaniæ pervenisse, ut omnes, qui ordinabantur, ad nuptias cogerent, nec ullum, nisi conjugatum, ordinarent; quod increpabat in Vigilantio D. Hier. in illis verbis; „ Si tamen Episcopi non initiandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius uxorem duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, imo ostendentes, quam sancte ipsi vivant, qui male de omnibus suspicantur. „ Quæ Græcorum insania apertius refertur, *in disp. Humberti adversus Nicetam Pectoratum*, quam refert Baronius, *t.* 11. *annal. in fin.* ideo ergo Nicolaus reprehensibiles dicit sacerdotes Græcos, non quia matrimonio uterentur, sed quia non nisi matrimonio deditos ordinandos esse credebant; docuit Basilius Legionensis, *l.* 1. *de matrim. c.* 23. *n. fin.*

6 De sacerdotibus Latinis.

Latini vero sacri ministri semper, & pro semper nec matrimonio novo, ut supra probavi, nec jam contracto, tempore sacræ ordinationis usi fuerunt, sed potius a die suscepti gradus sacri, sequestrato mansionis cubiculo, a propriis uxoribus se abstinebant. Conc. Illiber. *can.* 33. Turon. 2. *can.* 20. Arelat. 2. *can.* 2. ibi: „ Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in vinculo conjugii constitutus, nisi fuerit promissa conversio. „ *Et* can 3. *ibi*, „ Si quis clericus gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, a communione alienus habeatur. „ *Conc. Carthag.* 3. can. 17. & 19. *Carthag.* 5. can. 3. *ibi*: „ Cum de quorumdam clericorum, quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit, Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere. „ *Tol.* 1. can. 1. „ Placuit, ut Diaconi, vel integri, vel casti sint, & continentis vitæ, etiamsi uxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, ut si qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Episcopos constitutum est, incontinenter cum uxoribus vixerint, presbyterii honore non cumulentur. „ *Et* can. 2. Subdiaconus autem defuncta uxore, si uxorem aliam duxerit, ab officio in quo ordinatus fuerat, removeatur, & habeatur inter ostiarios, & lectores, ita ut Evangeliam, vel Epistolam non legat. „ *Araus. 1. can.* 22. „ Præterea ut deinceps non ordinentur Diaconi conjugati, nisi qui prius conversationis propositio professi fuerint caltitatem. „ *Et* can. 23. „ Si quis autem post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens inventur, ab officio abjiciatur. „ *Conc. Tur. 1.* can. 1. 2. & 6. *Agathense*, can. 9. *ibi*: „ Placuit etiam, ut si Presbyteri, vel Diaconi conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innoc. ordinatio, vel Syricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur, quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter, & disciplinæ, quæ a Syricio Episcopo ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita ut de cetero penitus incipiant abstinere. „ Et can. 16. „ Si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, postea quam pariter conversi fuerint, ordinentur. „ *Conc. Gerundense, c.* 6. *ibi*: „ De conversatione id statuere placuit a Pontifice usque ad Subdiaconum, post susceptî honoris officium, si quis ex conjugatis fuerit ordinatus, ut semper alterius fratris utatur auxilio cujus testimonio vita ejus debeat clarior apparere. „ *Et Conc. Aurel.* 3. *c.* 2. *ibi*; „ Nullus clericorum a Subdiacono & supra, & quos uxores in proposito suo accipere inhibetur; propriæ (si forte jam habeat) misceatur uxori. „ Quod si fecerit laica communione contentus, juxta priorum canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens Episcopus suus in hac vilitate permixtionis viventem ad officium postea admiserit, & ipse Episcopus ad augendam pœnitentiam tribus mensibus sit a suo officio sequestratus. „ *Et Aurel.* 4. can. 17. *illic*: „ Ut Sacerdotes, sive Diaconi cum conjugibus suis non habeant communem lectum, & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortii religio maculetur. Quod qui fecerint, juxta priscos canones ab officio degradentur. „ *Aurel.* 5. *c.* 4. ibi:

„ Si

„ Si quis clericus post acceptam benedictionem, cujuslibet loci, vel ordinis ad conjugalem eorum jam sibi illicitum denuo redire præsumpserit, usque in diem vitæ ab honore accepti ordinis, & (sicut habent antiquorum Patrum canones) ab officio deponatur, ei tantummodo communione concessa. „ *Et Conc. Tur.* can. 13. ibi: „ Episcopus conjugem ut fororem habeat, & ita sancta gubernatione gubernet domum omnem, tam ecclesiasticam, quam propriam, ut nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat. „ Plura congesserunt Jodocus Coccius, *l.* 8. *thesauri*, *art.* 6. Basilius, *d. c.* 24. *per totum*. A quo tamen tempore hæc continentiæ lex obligaret etiam Subdiaconos, exponendum superabat, *sed* remitto potius, quam omitto; jam id disputavi *in c.m.* 30. *Conc. Illib. & in c. penult. de ætate, & qualit.*

7 De voto continentiæ.

Manet ergo, continentiam hanc servatam fuisse a sacris ministris jam a primis Ecclesiæ temporibus; sed utrum hæc cælibatus obligatio ex origine ipsa, an vero ex voto castitatis sacris ordinibus annexo proveniat? valde insudavere Interpretes. Et ex ipso ordine provenire docuerunt Cardinalis, *in Cl. ad nostram*, *n.* 3. *de hæret.* Archid. & Terrecrem. *in c. cum in præterito* 28. *d.* Guttierez, *l.* 2. *canonic. c.* 7. *n.* 45. Mogollon. *in tr. de his, quæ vi*, *c.* 8. §. 2. *n.* 26. ex Theologis Scotus, *in* 4. *d.* 37. *q. unic.* Valentia 4. *p. tr. de sacramento Ordinis*, *disp.* 9. *q.* 5. *p.m.* 5. Hurtado *de matrim. disp.* 16. *difficult.* 1. Nihilominus alii tenuerunt contrariam sententiam, videlicet provenire ex voto castitatis, quod Ecclesia annexuit sacris Ordinibus cogens eos, qui ordinem sacrum suscipiunt, illud emittere, non expresse, sed tacite, ut olim contingebat in professionibus tacitis monachorum; nam per delationem habitus professorum tacite voto castitatis obstringebantur, *c. vidua*, ubi dicemus, *de Regul.* Et licet Ecclesia non possit cogere quemquam ad vovendam castitatem, cum sit res mere consilii, *c. integritas* 32. *q.* 2. potuit tamen adjicere sacris Ordinibus tale votum, ita ut omnes sacros Ordines *suscipientes* teneretur *castitatem* servare. *Unde supposita* hac Ecclesiæ lege, eo ipso quod quis vult sacris Ordinibus initiari, vult per consequens vovere castitatem, sicut vult obligari ad recitandum officium divinum; quod onus sacris Ordinibus etiam est annexum. Unde hæc obligatio castitatis votum dicitur, *in c. unic. de voto in* 6. Extrav. *antiqua*, Joannis XXII. *eod. tit. c. de his* 28. *d.* docuerunt, & late hanc sententiam exposuerunt Theologi Scholastici cum D. Th. *in* 4. *d.* 37. *q.* 1. *art.* 1. Vasquez; *t.* 3. *in* 3. *p. disp.* 248. *c.* 1. Suarez, *t.* 3. *de relig. l.* 9. *a c.* 16. Ex Moralistis Azor, *d. l.* 3. *instit. c.* 12. Sanchez, *l.* 7. *de matr. disp.* 27. Ex Juristis Petrus Barb. *in rubr. solut. matrim.* 2. *p. n.* 100. Cæsar, *de Eccl. hier. disp.* 8. §. 7. Basilius Legion. & alii, quos laudat & sequitur Hier. Garcia, *in polit. tr.* 4. *p.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 3. Sed verius credo, Ordinem sacrum ratione sui, & sine ordine ad votum, esse jure canonico impedimentum dirimens matrimonii. Et ratio est, quia si quis ordinaretur cum voluntate non emittendi votum castitatis, peccaret quidem, & ut plurimum maneret obligatus emittere votum ex pacto inito cum Ecclesia non aliter volente dispensare sacramentum Ordinis; tamen sic ordinatus non haberet votum castitatis, quamvis inhabilis omnino foret ad matrimonium contrahendum; ergo inhabilitas non provenit dumtaxat ex voto castitatis annexo Ordinibus sacris, sed ex lege Ecclesiastica constituente, ut Ordo sacer sit impedimentum dirimens ad matrimonium subsequutum; quare hoc impedimentum vocatur lex Ecclesiastica in Concil. Trid. *sess.* 24. *de matrim. c.* 9.

8 Tradantur ratione cælibatus,

Supereſt ut rationes cœlibatus, & continentiæ clericorum in medium afferamus. Et certe ratio prima provenit ab exemplo Apostolorum & discipulorum ipsorum supra relato. Secunda assignatur ab Apostolo *ad Tim. c.* 2. in illis verbis: „ Labora, *inquit*, sicut bonus miles Christi Jesu; nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. „ Quæ verba ut expendam, observo Romanos a castimonia castrorum nomen auspicantes, teste D. Isidoro, *l.* 9. *originum*, *c.* 3. militibus prohibuisse uxores ducere, aut jam ductas in castra comportare, Tacitus *l.* 14. *annal.* ubi plura Lipsius, Diocasius, *l.* 6. Tertull. *in exhort. ad castit.* & ita cum uxoribus jam susceptis divortium bona gratia propter militiam fiebat. Unde obiter intelligitur textus *in l. vel fœneliter* 61. *ff. de donat. inter.* Et jam olim ita exponebam textum *in l. D. Hadrianus* 13. *de castrense peculio*, ita ut in ejus specie uxor domi relicta maritum militantem hæredem instituisset sub ea conditione, si in militia perseveraſſet; nam cum optaret ne ipse ad secundas nuptias transiret, ut id dissequeretur, caute non appositit conditionem, *si non nupserit*, quia ea facile remittebatur ex lege Julia miscella; sed eam conditionem adjecit, *si in militia perseveraſſet*; quia dum ita in castris erat, alio matrimonio jungi non poterat. Claudius tamen Imperator maritorum jus militibus indulsit, ut quoniam uxores eis ducere ex legibus non licebat, saltem hoc orbitatis suæ solatium consequerentur. Diocasius, *l.* 6. ibi: „ Militibus quoniam ex legibus uxores habere non poterant, jura maritorum indulsit. „ Inde cum suis inscriptionibus *ad legem Juliam*, *& Pap.* exponendi sunt textus, *in leg.* 35. *cum duabus seq. l. si qua* 38. *in fine*, *ff. ex quibus causis major*. Hanc tamen laudabilem castrorum disciplinam Severus Imperator lata lege ex asse sustulit, si Herodiano credimus, *l.* 6. *histor.* a quo Papiniani mutuamus interpretationem (qui temporibus Severi floruit) asserentis legibus non refragantibus milites matrimonia contrahere, *in l. filius* 35. *ff. de ritu nupt. l.* 63. *& 65. ff. de donat. inter.* professquuntur alia de connubiis militum Steubechius, *ad Vegetium de re milit.* Duarenus, *ad tit. C. de uxoribus milit.* D. Joseph de Retes, *l.* 5. *opusc. c.* 2. *n.* 9. imo nec intrare castra feminis, etiam uxoribus, licuit jure Romano. Unde in Antonio, tanquam propudiosum, & contra morem receptum notatur a Marotte, *in Gallo*, quod Cleopatram in expeditionem secum duxisset.

——— *Sequiturque* (*nefas*) *Ægyptia conjux.*

Et apud Propertium *l.* 4. *eleg.* 3.

Romanis vetitum patuiſſent castra puellis,
Essem militis farcina fida tui.

Quintilianus *in declam. Martiane*, ait: „ Meretrices ab exercitu submoventur, intrare castra feminis non licet. „ Quare D. Aug. *l.* 20. *contra Faustum*, *c.* 9. refert quod Venus Vulcani conjux cum Marte bellorum præside adulterata diceretur, ad significandum, incongruam esse belligerantibus venerem. Igitur dum D. Paulus Episcopo præcipit, ut tanquam bonus miles negotiis sæcularibus non se implicet, de nuptiis sensit, quæ militibus prohibitæ erant, ut innuit Bellarm. *d. c.* 19. Videndus Theoph. *t.* 12. *de frequent. mulierum*, *fol.* 267. Facit etiam exemplum Pontificis, & Sacerdotum veteris legis, qui pro toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, & in templo, abstinebant se a propriis uxoribus, quod testantur Scripturæ, & Sancti Patres. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. *Exodi c.* 19. *ibi*: „ Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ideſt, abstineant ab uxoribus; „ in eo enim potissimum consistebat sanctificatio, ut patet ex eodem capite, nam *versic.* 10. dicebat Deus ad Moysem: „ Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, laventque vestimenta sua. „ Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab uxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: „ Estote parati in diem tertiam, & ne appropinquetis uxoribus vestris. „ Ubi notandum est, illam sanctificationem seu abstinentiam ab uxoribus de qua agitur, *c. citato*, tam populo, quam Sacerdotibus fuisse præceptam; quia tam populus, quam sacerdotes debebant audire promulgationem legis Mosaicæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab uxoribus, & per lotionem vestimentorum, & castrorum purgationem; speciali tamen titulo præceptam fuisse Sacerdotibus pro omni tempore, quo fungebantur officio sacerdotali, sive orando pro populo, sive hostias & sacrificia offerendo, sive aliquando aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significatur illis verbis: *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum sanctificentur*. Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile facturi, secundum testimonium 1. *Reg. c.* 21. *v.* 1. ibi: „ Venit autem David in Nobe ad Abimelech sacerdotem. *Et infra*: Respondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus? Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via hæc pollata est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. „ Hic vides non licuisse comedere panem sanctum, nisi præmissa sanctificatione, quæ in duobus consistebat. Primo, ac potissimum in abstinentia ab uxoribus; secundo in purificatione corporis, si quid maculæ in via contraxisset. Et certe si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multo magis sacerdotes, quippe qui ad majorem puritatem, ratione status, ac officii, obligabantur. Ex Patribus docent Syricius, *ep. ad Himerium Tarracon. Episc. c.* 7. Hieronymus, *l.* 1. *contra Jovin. longe post medium*, ibi: „ Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab uxoribus separati, & vinum, & siceram, non bibebant, quæ solent libidinem provocare. „ Illustrat Bellarm. ubi supra, Becanus, *in analog. c.* 7. *q.* 7. & de Matthia Summo Pontifice refert Josephus, *l.* 17. *antiquit. c.* 8. quod ei non licuit sacrificare, sed illi una die substituto datus fuit, qui sacrificaret, quia nocte seminasset fe rem cum uxore sua habere. Facit etiam exemplum Gentilium, apud quos lege duodecim Tabularum cavebatur: *Divos caste adeunto*. Imo & conjugio usos, arcebant a suis sacrificiis. Tibullus, *l.* 2. *elegia* 1.

Vos quoque abesse procul jubeo (*discedat ab aris*)
Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus.

Silius Italicus *l.* 7.

Hinc ades, o Regina Deum, gens casta precamur.

Clemens *l.* 1. *strom.* idem scribit de Ægyptiis: necnon S. Hieronymus, *l.* 2. *in Jovin.* ac creditus Aug. *ser.* 37. *ad fratres in eremo*; plura Alex. 4. *genial. c.* 17. ubi Tiraquellus, Giraldus, *syn.* 17. ideo apud eos sacerdotes sine usu conjugii erant, *l. vitricus* 60. ibi; *Propter sacerdotium*, *ff. de donat. inter.* Plura congesserunt Tiraquel. *in l.* 5. *connub. exn.* 76. Pamelius, *ad Tertull. de exhort. castit.* Si ergo hæc observabantur in sacerdotibus, tam Judaicæ, quam Gentilitiæ religionis, quanto magis sacerdotes legis gratiæ, qui quotidie vero, & omnipotenti Deo sacrificium offerant, debent continenter vivere, a conjugioque arceri? Facit ad rem Tertul. *de exhort. castit. c.* 52. Si quotidie, omni momento oratio hominibus necessaria, utique continentia, quæ orationi necessaria est. Hinc abstinentia uxoratis injungitur in certis diebus, ante Eucharistiæ perceptionem, *c. omnis*, *de consecr. d.* 4. *c.* 1. *& per totum*, 33. *q.* 4. plura Theophil. *t.* 16. *in heteroel. spirit. pun.* 3. *fol.* 33. & nos *in canic. de purific. post partum*, D. Aug. *serm.* 216. ibi: *Ille homo Christianus est, qui quotiens sanctæ solemnitates veniunt, ut securius communicet, ante plures dies castitatem cum propria uxore custodit*. Accedit etiam, nam qui conjugem habet, non potest facile in vitam contemplativam animum dirigere, sed in re uxoria, & familiari semper est occupatus, cum multa sint connubii onera: hinc Apostolus 1. *ad Corinth.* 7. gravem conjugii farcinam intelligens, ait: *Si est ita, non expedit homini uxorem habere*; est in

cap. omnes 32. *q.* 7. Et is, qui uxorem habet, vacare studiis non potest, cujus rei præclarum præbet exemplum B. Hieronymus, *in Jovin.* unde Cicero post Terentiæ repudium, ab Hircio rogatus, ut suam sororem in uxorem duceret, respondit, non posse simul uxori & Philosophiæ navare operam; fortiori ratione, & Deo, & uxori non possumus recte servire, *c.* 1, 21. *q.* 1. Merito ergo sancti Ecclesiæ Patres tot canonibus prohibuerunt sacratis ministris usum conjugii. Julianus Imper. *orat.* 5. sic scribit; „ Apud Athenienses, qui arcana illa tractant, castissime degunt; tum eorum Antistes Hierophanta ab omni prorsus generatione abstinet, tanquam progressionis illius in infinitum particeps esse minime debeat; *sed* definitæ potius, ac perpetuo manentis, & una contemptæ, incorruptæ, sinceræque naturæ. „ Cœlibatum sacerdotum suadet illa Epicteti disputatio, quæ suadet Cynicum, sive perfectum Philosophum oportere esse cœlibem, *l.* 3. *Arriani*, *c.* 22. ibi: „ Nonne Cynicum abstrahi nullo modo posse oportet a ministerio Dei, cui servit, ut possit semper adesse hominibus, non alligatus domesticis officiis, aut distractus his rebus, quas negligens non tuebatur, boni & integri hominis persona, quas procurat: amittat nomen nuntii, & speculatoris atque etiam præconis Dei? Nonne oportet conjugio illigatum cogitare, quæ socero sint danda, aliis quoque affinibus, & præterea uxori? Deinde operam quoque impendere ægrotantibus cogitur, & rei acquirendæ studiosum esse oportebit, ut de ceteris nihil dicam. Quin etiam lebetem, & scapham habere oportebit, qui calidam infundat loturo infanti, necnon lanula quoque, & oleo, & gravato, & poculo opus erit puerperæ. Plura nunc parantur vascula, ut præteream reliquas occupationes, & distractiones negotiorum. Quid reliqui erit Regi huic, quo vacare publicis rebus, & negotiis queat, cui tot populi commissi sunt, tantaque curat? Is nimirum est, qui speculator esse debeat aliorum omnium; quique in matrimonio constitutos, & hos etiam qui liberos educant; quinam bene sua utatur uxore, qui secus faciat, ac rixetur, & quæ familia dissentiat, & item quæ sit consentiens. Eum circumire tanquam medicum, atque obambulare oportet, & vibrantes venas experiri, & huic dicere, tu febricitas; alii, tibi caput dolet; alii, tu laboras podagra: deinde sic præcipiat: tu intende laboribus, tu plenioribus utere cibis, tu abstine lavacro, te oportebit fecari, te vero uri. At si sit domesticis impeditus negotiis, quod supperet otium ad hæc peragenda? „

9 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, pro cujus solutione sciendum est, magnum versari discrimen inter Sacerdotes legis veteris, & legis gratiæ. Primo enim illi ad certam tribum alligati, debebant initis matrimoniis progignere successores; nostrum sacerdotium non carnali propagatione, sed divina consecratione transmittitur ad posteros. Secundo illi immolabant belluinas carnes; nostri offerunt divinum corpus, & sanguinem unigeniti Filii Dei. Tertio illi rarius ad sacrificandum accedebant, tempore nimirum vicis suæ; & tunc & congressu uxorum, & potione vini abstinendum fuit: nostri quotidie sacris mysteriis sacrificiorum, orationum, & sacramentorum peragendis incumbunt. Denique lex illa rudior fuit, nostra lex spiritualis. Quo circa non est incommodum, si in lege Evangelica sunt præcepta quædam carni molesta, quæ spiritui grata sunt, & levia; & hæc enim dici non debent molesta, & gravia, quia & animum hominis mira suavitate quando implentur, perfundunt, & ut perferantur, non deest uberrima gratia, & auxilium Dei, qui apud Oseam *c.* 11. ita promisit: *Ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachiis meis, & oro eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum*. Homini onusto, si ipse portetur, minus gravis est sarcina: si vero etiam ab alio sustentetur, vel nihil, vel parum molestiæ affert bajulo. Scandala quæ in dies occurrunt, non sunt imputanda legi de observando cœlibatu, *sed* dissolutioni, & relaxationi hominum. Adde, quod non minora ab uxoratis perpetrantur, inter quos, & ex quibus effrenatæ impudicitiæ frequentiora notantur exempla: uni viro legitimæ uxoris consortium plerumque libidinis æstum non extinguit, qui post alienas inhiare non cohibetur, ut legimus de viro alioquin probatissimo Davide, qui adulterio, raptuque, & homicidio contaminatus legitur; trecentæ Reginæ Salomonem ab illegitimis amplexibus, & septingentarum concubinarum grege non arcuerunt; usu augetur venus, nisi gratia sacramenti matrimonialis obstet. Non me latet, continentiam esse speciale Dei donum, ut *Sapient.* 8. dicitur. At licite vovetur confidendo de auxilio divino promisso. Nec arguendi sunt voventes præsumptionis; fidelis est enim Deus, qui non patitur supra modum servos suos tentari: sicut autem filius in regione peregrina destitutus subsidiis, & opibus mutuum accipit, & solvere promittit, confisus de patris sui amantissimi, & opulentissimi liberalitate; ita Christianus, specialiter vero clericus, confisus de misericordia ejus, quem scit castitate delectari, & piorum in se fiducia gaudere, votum nuncupat cum gratia adimplendum, ad quod invitus nemo inducitur. Nec obstat augmentum primum deductum ex D. Paulo, *ad Hebræos c.* 13. ubi matrimonium honorabile appellat. Nam respondetur, matrimonium non prohiberi ministris sacratis, quia sanctum non sit, & ut est sacramentum; sed propter aliud, quod illi annexum est, copulam videlicet carnalem, quæ animum hominis ad inferiora deprimit, ut minus idoneus sit ad cœlestia meditanda, & tractanda. Nec obstat aliud augmentum ex eodem D. Paulo 1. *ad Cor. c.* 9. in illis verbis: *Numquid non habemus*, *&c.* Nam respondetur, constare ex ipso textu, D. Paulum agere de mulieribus, quæ Apostolis ministrabant necessaria ad vitam: usus ille communis erat Apostolis, solus Paulus cum Barnaba *iis* non utebatur, & ita accepit locum illum D. Pauli D. Hieronymus *contra Jovinianum*, & explicat Turr. *pro canon. Apost. l.* 1. *c.* 2. *&* 4. Nec obstat, ipsum Apostolum *ep.* 1. *ad Tim.* dixisse Episcopum debere esse unius uxoris virum; nam ut Ambrosius *ep.* 82. notavit, ne quis filios creare in sacerdotio Apostolica invitetur authoritate, habentem dixit filios, non facientem; & ita Apostolus permisit unius uxoris virum, non vero bigamum, in Episcopum eligi. Cui interpretationi consentiunt Div. Chrysost. *in ep. Pauli ad Tim. c.* 3. *homil.* 10. Epiphanius *hæresi* 59. Hieron. *l.* 1. *contra Jovin.* qui *ep.* 50. *ad Pammachium*, ait: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eligantur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici*. Nec tandem obstat textus, *in d. can.* 6. *Apost.* nam respondetur, in eo canone nihil de ineundo a sacerdotibus, vel Episcopis connubio agi, sed quia primis Ecclesiæ temporibus uxorati assumpti fuerunt ad sacros Ordines, illis præcipitur non usus conjugalis, sed cura, & providentia erga jam ductam uxorem, cui etsi dimissæ sacerdos de alimentis, & aliis ad vitam necessariis provideretenebatur. *S. Leo*, *ep.* 92. *ad Rusticum*, ibi: „ Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ Episcopis, atque presbyteris, qui cum essent laici, sive lectores, licite & uxores ducere, & filios procreare potuerunt; sed cum ad prædictos pervenerint gradus, cœpit iis non licere quod licuit. Unde ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quasi non habeant, sic habere, quod & salva sit charitas conjugiorum, & cessent opera nuptiarum. „ Episcopi enim, & presbyteri Ecclesiæ Latinæ, ut supra retuli, abstinebant a conjugibus, sed non eas deserebant, imo eas caste, ut sorores tractabant. Innoc. I. *in ep. ad Exuperium*, *c.* 9. Conc. Aurelian. 1. *can.* 15. Turon. 2. *can.* 13. Arvernense, *can.* 12. Unde de Urbico Arvernensi Episcopo refert Greg. Tur. *l.* 2. *c.* 22. *&* 44. Papianilam habuisse ut fororem, non ut uxorem. Fortunatus *in poem. ad Leontium Burdegalensem*, ibi:

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc conjux, est modo chara soror.

Passim in Conciliis Episcopæ, Presbyteriſſæ, Diaconiſſæ, & Subdiaconiſſæ, ideſt, quæ continentiam profitentes, a virorum suorum ordine ita appellabantur, ut docent plura de illis congerentes Photius, *in Nomocan. l.* 1. *tit.* 37. Baronius, *an.* 34. Basilius, *d. l.* 7. *de matrim. c.* 25. Espenceus, *l.* 1. *digress. c.* 7. Crespetius, *in summa*, *verbo Diaconissa*, Messana, *ad D. Hieronymum verbo Episcopus*, *fol.* 159. Ant. August. *in epit. jur. Pontif. tit.* 38. *&* 39. Pancirola, *l.* 1. *var. c.* 81. Cæsar, *de eccl. hierarch. disp.* 8. §. 2. *& disp.* 9. §. *finali*, Albaspinus, *in notis ad can.* 19. *Conc. Nicani*, Justellus, *in notis ad can. Eccl. universi*, *fol.* 234. Zerda, *in adversi. c.* 151. Mornacius, *in authent. Diaconi*, *C. de Episcop. & Cler.* Hallierius, *de sacris elect.* 2. *par.* 4. §. 6. Tambur. *de jure Abbat. disp.* 7. *q.* 8. Savarus, *in notis ad epitaphium Sidonii*, *in prine.* D. Bajoarroyo, *in c.* 2. *qui clerici vel vov.*

Sed supra traditæ assertioni primo obstat textus, *in can.* 6. *Conc. Tol.* 8. in illis verbis: „ Sextæ discussionis objectu, quorumdam male consciorum patuit denotatum elogium; nam relatum est nobis, quosdam Subdiaconos, postquam ad sacri hujus ordinis pervenerint gradum, non solum immunditia sordidari, cum scriptum sit, mundamini qui fertis vasa Domini; sed etiam, quod dictu quoque nefas est, novis uxoribus copulari, asserentes hoc ideo sibi licere, quia benedictionem a Pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum difcisso velamine, id præcipimus observari, ut cum iidem Subdiaconi ordinantur, cum vasis ministerii benedictio eis ab Episcopo detur (sicut in quibusdam Ecclesiis vetustas tradit antiqua, & sacra dignoscitur consuetudo subsistare prolata) omni penitus ab illis sorde mulierum, ac familiaritate remota. „ Ex quibus verbis constat Subdiaconos Hispaniæ matrimonio uti voluisse eo prætextu, quod benedictionem a Pontifice non acceperant, & jubent Patres, ut deinceps benedictio illis præstetur, & ita continentiam servare cogantur. Igitur quia impedimentum conjugii non ex ordine sacro, sed ex benedictione tantum provenit, ac per consequens subdiaconi, quibus manus hodie non imponitur, non cogantur servare castitatem. Pro cujus canonis expositione P. Gibalinus, *de clausura regul. disq.* 3. *c.* 2. §. 2. existimat, Subdiaconos, de quibus in eo textu, *conjugia* contrahere posse, quia non ab Episcopo, sed a Chorepiscopo ordinati fuerant, cum Chorepiscopis concessum esset olim etiam Subdiaconos ordinare. Conc. Antioch. *can.* 10. Synodus Meldensis *can.* 44. ubi juxta decreta Innocentii prohibetur, ne Chorepiscopus Ecclesias consecret, & Ordines Ecclesiasticos, qui per manus *impositionem tribuuntur*, ideſt nonnisi ad Subdiaconatum, & hoc jubente Episcopo, & in locis, quibus canones designant, agere præsumat. Synodus Hispal. 2. *exam.* 7. Unde cum ex defectu legitimi ministri Subdiaconi illi ordinati non essent, recte contendebant jus habere contrahendi matrimonium. *Sed* hæc Gibalini interpretatio, omissis quæ de Chorepiscopis congessi, in *c. quanto*, *de consuet.* sustineri non potest ex eo, quod Subdiaconi conquerebantur ibi se benedictionem non accepisse; & jubent Patres, ut deinceps una cum vasis illis traderetur. Igitur quia defectus, qui prætendebatur a Subdiaconis, non erat ministri, sed potius benedictionis. Quare ea sententia omissa, verius dicendum est, Subdiaconos, de quibus ibi, vere ordinatos esse cum propria materia, & a legitimo ministro; sed eos rite ordinatos non esse falso existimasse ex eo, quia cum Presbyter, & Diaconus tempore suæ ordinationis benedictionem, ideſt manus impositionem acciperent, Conc. Carthag. 4. *c.* 3. ibi: „ Presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum

10 Exponitur can. 6. Conc. Tol. 8.

super

super caput tenente; *& can.* 4. Diaconus cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat; „ late probavi *in c. 1. de Sacram. non iterand.* inde existimabant Subdiaconi, quod cum illi tempore suæ ordinationis per manus impositionem ab Episcopo non consecrarentur, & gradus subdiaconalis adhuc in pluribus provinciis non esset sacer, juxta tradita in *c. a multis, de ætate & qualit.* D. Roch. Pyrrho, *t. 1. Sicil. sac. fol. 71.* ideo putabant jus connubii eos habere. PP. vero Hispani, etsi agnoscerent rite recteque eos ordinatos esse, tamen ne hoc velamento, ut fuco incontinenter viverent, statuerunt, ut deinceps tempore ordinationis cum sacra vasa illis tradebantur, benedictio etiam ab Episcopo impartiretur, non tamen quia existimarent ex benedictione illa obligationem castitatis servandæ provenire.

11 Exponitur text. in c. 4. qui Clerici vel vov. in fi. Cuiliæ.

Secundo supra traditis obstat textus, *in c. 4. qui clerici, vel voverit. in 1. collect.* ubi Decano, & Canonicis Lemovicen. ita rescribit Alex. III. „ Cum institissetis apud nos Herbertus lator parochianus vester, ut de ordine Subdiaconatus, ad quem recipiendum nimis enormiter & inordinate se ingesserat, cum eo misericorditer ageremus, & non potuisset, sicut non debuerat, in hac parte proficere, tandem a nobis licentiam postulavit, ut posset sibi in matrimonium aliquam legitime copulare. Nos itaque studiosius attendentes, quod prædictus ordo, cum nullam sibi dignitatem attulerit, vel honorem, matrimonium ejus non impedit, d. v. per A. f. p. m. quat. si matrimonium legitime duxerit contrahendum, nullus vestrum a contractu matrimonii, prædicti ordinis obtentu prohibere præsumat, nec sibi propter hoc molestiam inferat, vel gravamen. „ Ex quibus verbis aperte constat, subdiaconum recte matrimonium contrahere posse. Ergo non recte in præsenti docetur, ministris sacratis matrimonium contrahere non licere. Pro cujus textus expositione Basilius *de matr. l. 7. c. 27.* existimavit gradum Subdiaconatus non ita sacrum fuisse etiam temporibus Alexand. III. ut Subdiaconi illud contrahere nequivissent, quod probat ex ipso Alex. III. qui *part. 18. post Conc. Later. c. 4.* ita scribit: „ Si autem Subdiaconi contraxerint matrimonium, eos dummodo ante tales fuerint, quod timendum sit, ne pro una pluribus abutantur, dissimulare poteris cum suis mulieribus remanere, quia tolerandum est malum, ut pejora vitentur. „ Sed hæc Basilii sententia aperte convincitur ex nostro c. 1. qui est ejusdem Alex. III. & in eo docetur, constitutis in minoribus gradibus, non vero Subdiacono, licere matrimonium contrahere. Accedit, quia pluribus retro annis ante Alex. III. Subdiaconatus gradus sacer erat, votumque castitatis annexum continebat, ut probavi *in c. a multis, de ætate, & qualitate,* & *in can.* 31. *Conc. Illiber.* Quare ea sententia omissa, verius dicendum existimo, tam *in d. cap. 4. qui clerici vel vov.* quam *in alio c. 4.* relato a Basilio, matrimonium a Subdiacono celebratum sustineri ex dispensatione Pontificis, quam supponunt ea verba, *Dissimulare poteris*; nisi dicamus cum Alano, quem sequitur Anton. Augustin. *in notis ad 1. collect. in d. c. 1.* in ea specie Herbertum gradum Subdiaconatus non accepisse, quia nimis enormiter ordinationi se ingessit: unde fatetur ipse Alexander, similem ordinationem Herberto nullam attulisse dignitatem, vel honorem; post quæ verba vetus Scholiastes legit, *nec characterem*, teste Anton. August. ubi proxime; unde si vacua fuit ipsa ordinatio, rite potuit Subdiaconus matrimonium contrahere,

12 Exponitur Can. 27. Conc. Trib.

Tertio obstat textus *in can.* 17. Concil. Tribur. relato *in c. clericus 6. de vita & honest. cleric.* in illis verbis: *Coram populo, vel legens, vel cantans.* Ex quibus deducitur, cum quia in Ecclesia cœpit legere, aut cantare, non posse matrimonium contrahere. Igitur non recte in præsenti docetur, Lectoribus, & aliis clericis in minoribus ordinibus constitutis licere nuptias celebrare. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse, clericos in minoribus ordinibus constitutos, rite, & recte omni tempore potuisse connubium inire, *can.* 25. alias 27. *Apost.* D. Clemens *l. 6. constit. c. 17.* Conc. Carthag. 3. *can.* 19. Vasense 1. alias 3. *can.* 1. Tol. 2. *can.* 1. Aurel. 3. *can.* 1. Vvormat. sub Hadriano II. *can.* 89. Moguntin. sub Arnulpho *can.* 10. dum tamen alterius sectæ uxorem non reciperet; juxta can. 14. Syn. Chalcedon. *ar.* 15. Nec tunc obstat textus *in d. can.* 27. quia in eo agitur de filiis oblatis a parentibus Ecclesiæ, vel monasterio, ut ibi ministrarent; quo casu cum virtute oblationis paternæ resilire non possent ab Ecclesia, imo veri efficerentur monachi, *c. monachum* 20. *q.* 1. dicemus late *in c. cum simus, de regul.* ideo in eo canone asseritur, quod si ita oblati coram populo cœperint legere, aut cantare, non possunt postea matrimonium inire.

13 Exponitur Synodus Can. Final.

Quarto obstat Synodus August. celebrata anno 952. *can. fin.* ibi: *Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, ut in multis Conciliis firmatum est, quia divina ministeria contrectant, ab uxoribus abstineant; ceteri autem clerici quando ad maturiorem ætatem pervenerint, licet nolentes, ad continentiam coganter.* Ex quibus verbis deducitur, etiam clericos inferiorum graduum, jam ætate provectos matrimonio jungi non posse. Sed respondetur continentiam in eo textu non tantum importare castitatem extra nuptias, ita ut sensus sit Episcopum, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum, quando sacra ministeria tangunt, matrimonium contrahere non posse; cæteros vero clericos posse, sed uxorem non ducentes debere castitatem servare.

CAPUT II.

Idem a *Herfordien. Episcopo*,

SAne de clericis inferiorum ordinum, qui in conjugio constituti, diu ecclesiastica beneficia ex concessione prædecessorum suorum habuerunt, a quibus sine magno discrimine, ac effusione sanguinis non possunt privari: f. t. duximus respondendum, ut quia ibi natio, & gens barbara, & multitudo in causa est, eos sub dissimulatione sustineas ecclesiastica beneficia tamdiu habita possidere, provisurus attentius, ne deinceps clericis conjugatis ecclesiastica beneficia conferantur, sed illorum aliqui ad sacros Ordines, vel Ecclesiarum administrationes non admittantur, nisi castitatem forte *b* voverent, & perpetuo servarent, qui unicam & *c* virginem habuerint uxorem.

NOTÆ.

g a *Herfordiens.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* Herfordiensis autem Ecclesia est in Anglia, ut jam notavi *in c. 2. de tempor. ordin.* Unde constat hanc decisionem esse referendam ad provinciam Angliæ, ubi temporibus Alexand. III. jam corruptela invaluerat, ut clerici uxores simul, & beneficia retinerent, ut refert Polydorus Vergil. *l. 6. hist. Angliæ, fol. 116.* & constat *ex c. penult. h. t.* misso Berengariæ Reginæ Angliæ.

b *Voverint*,) Juxta textum *in c. conjugatus, de convers. conjug.* ubi dicemus.

c *Et Virginem.*) Juxta adducta *in c. 3. de bigam. non ordin.*

CAPUT III.

Idem a *Verulano Episcopo*,

QUod te cum inimicis tuis, &c. De cetero, quia fraternitatis tuæ querit industria, utrum clerici infra Subdiaconatus Ordinem constituti, qui cum continere, carnis vitio devicti, non valent, uxores accipiunt ecclesiastico beneficio canonice debeant spoliari. Id tuam voluimus experientiam indubitata veritate tenere, quod cum simul voluptatibus & carnalibus desideriis, ac divinis, & ecclesiasticis obsequiis vacare non valeant, ob immunditiam suam ecclesiasticis sacramentis indigni contrectandis, & ecclesiasticis proculdubio beneficiis sint privandi. Sane si Ecclesiis, quibus attitulari fuerant, de possessionibus, aut aliis bonis suis aliqua conculisse noscuntur, cum ab earumdem Ecclesiarum ministerio fuerint, & beneficio sequestrati, ad ipsos recta via dominium, ac proprietas libere debet, & absque ulla contradictione redire.

NOTÆ.

g a *Verulano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capit. 5. & p. 50. post Concilium Lateran. capit. 7.* De Ecclesia Verulana nonnulla adduxi *in capit. 7. de renunciation.*

CAPUT IV.

a Idem.

SAne sacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, quæ non nuptiæ, sed contubernia sunt potius nuncupanda, post longam pœnitentiam, & vitam laudabilem continentes officio suo restitui poterunt, & ejus executionem ex indulgentia sui Episcopi habere.

NO-

NOTÆ.

a *Dem.*) ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* ubi additur, pars capitis *causam*; sed cum varii sint textus hujus Pontificis, cum hoc principio, *Causam*, non facile potest ejus integra restitui, nec vera inscriptio assignari.

CAPUT V.

Innocent. III. a *Archiepiscopo Norvicen.*

DIversis fallaciis homines circumventi, Deo & mammonæ famulari conantur; cum tamen secundum evangelicam veritatem, nemo potest duobus dominis servire, quoniam si unum dilexerit, alium habebit exosum; aut uno contempto, alium sustinebit. Accepimus etiam, quod quidam clerici tuæ diœcesis, qui solemniter in conspectu Ecclesiæ matrimonia contraxerunt, ecclesiastica beneficia detinere contendunt, in quorum conversatione cithara cum psalterio male concordat. Cum igitur vir cogitet, quomodo placere possit uxori, & ideo minus quæ Dei sunt, valeat cogitare, cum quasi divisus in duo plenam sui non habeat potestatem; ut ei, a quo stipendium recepit, plenius famuletur, f. t. præs. auctoritate m. quat. hujusmodi clericos beneficiis ecclesiasticis, quæ in tua dicec, sunt adepti, auctoritate nostra suffultus valeas ap. rem. privare, præsertim cum rerum ecclesiasticarum substantia soleat deperire per tales: nisi forte talibus scienter contuleris ecclesiastica beneficia, quibus eos *b* non per te, sed per superiorem decernimus spoliandos,

NOTÆ.

a *Norvic.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* De Ecclesia Norvicensi nonnulla adduxi *in c. 9. de rescript.*

b *Non per te.*) Ne contra factum proprium venisse dicatur.

COMMENTARIUM.

1 IN his quatuor decisionibus referuntur pœnæ quibus plectendi sunt clerici scienter matrimonium contrahentes, quibus & aliæ a sacris canonibus impositæ adjungendæ sunt. Eas breviter recensemus. In primis tales sacerdotes a sacris ordinibus recipiendis, vel in jam susceptis ministrando arcentur, *c. quotquot, c. monachos*, ibi: *Nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur 27. q. 1.* & olim gradus, in quibus deprehendebantur conservatis, brevissimi temporis suspensione imposita, ad superiores inhabiles reddebantur. Sexta Synodus in Trul. *can.* 3. ibi: " Similiter & eos qui post ordinationem uni matrimonio se applicarunt, hoc est, presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, brevi aliquo tempore a sacro ministerio prohibitos, & punitos, rursus propriis gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promovendos, eis nefario videlicet dissoluto conjugio. „ Consentiunt Syricius *ep. 1. c. 7.* Innocentius III. *ep.* 3. *c. 1.* quorum meminit Conc. Agath. *can.* 9. ibi: " Placuit etiam, ut si Presbyteri, vel Diaconi conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ a Syricio Episc. ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita ut de cetero pœnitus incipiant abstinere, & ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, sic retineant, ut ad posteriora eis non liceat ascendere. „ Aliquando etiam deponebantur, communione tantum concessa. Concil. Aurelian. *5. can.* 4. ibi: " Si quis clericus post acceptam benedictionem cujuslibet loci vel ordinis, ad conjugalem torum jam sibi illicitum denuo redire præsumpserit, usque in diem vitæ ab honore accepti ordinis (sicut habent antiquorum PP. canones) deponatur, ei tantum communione concessa. „ Quod genus suspensionis exponit Morinus *l. 2. exercit. c. 8.* Novo jure Concilii Viennensis ille excommunicatur. *Clement. un. de consanguin. affin.* Cujus explicationem prosequitur Basil. Legion. *de matrim. l. 7. ep. 28.* & hodie ut suspecti de hæresi puniuntur ab Inquisitoribus, abjuratione de levi ab eis facta, ut referunt Simanchas *de Catholicis, tit. 40. n. 9.* Farinac. *de hæresi q. 183. n. 72.* Carena *de offic. Inquisit. tit. 17. §. 3.*

2 Circa privationem beneficii ecclesiastici, aut incapacitatem illud obtinendi, quam incurrunt clerici conjugati, sciendum est, clericos in majoribus Ordinibus constitutos non privari beneficiis ecclesiasticis; quia cum matrimonium ab eis celebratum nullum sit, si propriis beneficiis privarentur, cogerentur mendicare; quod colligitur *ex c. si quis clericorum*, supra relato, & expresse deducitur *in c. pen. h. t. in 1. collect.* ibi: " Meminimus vobis olim pro pagano clerico vestro litteris Apostolicis mandavisse, ut præbendam, quam ei subtraxeratis ex occasione matrimonii, quod cum quadam muliere contraxisse dicebatur, restituere deberetis: vos pro litium inter alios generari. Attendentes itaque, ne prædictus clericus beneficii ecclesiastici auxilio destitutus, ad turpia, & sæcularia lucra sectanda redire cogatur; cum multi concubinarii, & adulteri de Bonis Ecclesiæ sustententur, & in talibus fit ordinibus constitutus, in quibus legitime conjugatum a beneficio ecclesiastico sacri canones non repellunt, discretionem vestram rogamus attentius, ac per Ap. s. m. quat. ei beneficium percipiendum, unde sustentari valeat, extra fratrum consortia conferatis. „ Clerici autem in minoribus gradibus constituti, matrimonium contrahentes, ipso jure privantur beneficiis ecclesiasticis, *ex c. 1. 2. 3. 4. & 5. sub h. t. in 5. compil.* ibi: " Dilectus filius Magister E. canonicus Ecclesiæ de Tilim, exposuit coram nobis, quod cum Vivianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus, Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quamdam mulierem matrimonialiter copularit, & diutius incedendo in habitu sæculari, exercuit officia civitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habita de prædictis aliqua mentione, quasdam a nobis ad te litteras reportavit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Cum igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus si præmissis veritas suffragatur, revocato, si forsan auctoritate litterarum hujusmodi contra eamdem Ecclesiam processisti, de cetero non procedas. „ *Et ex c. 4. de confirm. utili, in eadem compilatione:* „ Te didicimus intimante, quod tu cum quosdam diœcesis tuæ clericos uxoratos suis de mandato nostro beneficiis, quæ in eadem obtinebant diœcesi, spoliaveris, quidam eorum per obtentas a nobis contra te super eisdem beneficiis commissionis litteras, in quibus spoliationis causæ mentio non habetur, te super his multipliciter aggravant, & molestant: alii vero confirmationis nostræ litteras in communi forma super eisdem beneficiis, in quibus causa eadem supprimitur, exhibentes, tueri se contra te per easdem litteras moliuntur. Nolentes autem per tales litteras mandato nostro, & canonicis statutis illudi, decernimus te non teneri ad respondendum per commissiones easdem, & tibi super hoc tales confirmationis litteras non obstare. „ Licet simplex beneficium absque administratione olim retinere potuerint, *c. 2. h. t. in 1. collect.* ibi: " Universalis Ecclesiæ sollicitudo, quam providente Domino gerimus, pro Ecclesiarum statu nos compellit propensiori cura fatagere, & ut secundum Deum, & justitiam disponamus, vigilem curam & studium adhibere. Accepimus autem quod plerique in tuo Episcopatu degentes, cum essent in acolythi officio, & infra constituti, uxores duxerunt; & nihilominus Ecclesias, quas prius habebant, detinere præsumunt. Unde quoniam uxorati, cum divisi sint, & eos cogitare oporteat, quomodo uxoribus placere valeant, & servire, obsequiis non solummodo possunt intendere divinis: f. t. per A. f. p. m. quat. prædictos viros Ecclesias libere, & absolute dimittere, ap. cef. compellas, & eas aliis personis idoneis in sacris ordinibus constitutis concedas. Verum si qui eorum aliquod in eisdem Ecclesiis simplex prius beneficium habuerunt, ipsum eis, excepto Magisterio Ecclesiarum sub dissimulatione dimittere poteris. „ De quo exaudiendus est Clemens III. *in c. fin.* ejusdem collectionis: " Querelam Gand. accolythi nos accepisse noscatis, sicut prædecessor noster Gregorius, qui ad vos propter eum bis scripsisse noscitur: qui cum a G. muliere peteretur in virum, inde sumpta occasione ipsum beneficio, quod a nobis habebat, post appellationem ad Sedem Apostolicam factam minus rationabiliter spoliastis. Unde quia omnibus injuste gravatis patrocinium tenemur Apostolicum impertiri: d. v. rog. attentius, & p. A. f. p. m. quat. si rem sic se habere constiterit, memorato clerico beneficium illud taliter subtractum absque dilatione reddentes, ap. rem. pacifice dimittatis; ita quod querelam ad nos non debeat iterare, memorati Abbatis sententia non obstante super matrimonio lata, quominus beneficium debeat obtinere, nisi curam habeat animarum annexam. „ Rationem hujus privationis assignant Rom. Pontifices in eisdem juribus: nam cum per matrimonium sortiantur statum incompatibilem cum statu sacerdotali, & facultate ministrandi in Ecclesia proventur, ideo tanquam renuntiantes tacite ipsis beneficiis contrahendo matrimonium, illis ipso jure privantur, & inhabiles redduntur ad aliud impetrandum: imo si illis novum conferatur, ipso jure collatio nulla est, ut docent ultra congestos a Barbosa in præsenti, Basilius *d. l. 7. c. 28.* Valesius *de benef. l. 2. tit. 13.* Petrus Gregor. *cod. tr. c. 25. n. 6.* Lotherius *de re benef. 3. p. q. 26. n. 61.* Dartis *cod. tr. c. 12.* Sanch. *l. 7. de matr. disp. 42. cum seqq.* Suarez *de censur. disp. 49. sect. 4.* Sausay *in Panopl. cler. p. 2. l. 6. axiom. 5.*

CAPUT VI.

Idem a *Acheruntino Archiepiscopo*.

CUm olim ad nostram audientiam pervenisset, quod Canonici *b* Angloven. dil. f. Cantorem Tricaricen. sibi elegerant in Pastorem, tibi dedimus in mandatis, ut examinata electione diligentius, & persona, si electionem canonicam, & personam idoneam invenires, electionem ipsam auctoritate Apostolica *c* confirmares, sicut Metropolitanus in ceteris processurus. Licet autem tibi de forma electionis canonicæ, ac idoneitate personæ in aliis constitisset, movit te tamen, & ad nos consulendos induxit, quod cum pater ejusdem Cantoris Græcus fuerit, & juxta ritum *Græcorum* uxorem duxerit in minoribus ordinibus constitutus, Cantorem ipsum ex uxore legitima in sacerdotio suscepisset. Nos igitur attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit, quin Orientales in minoribus ordinibus contrahant, & in superioribus *d* utantur matrimonio jam contracto: f. t. per A. f. m. quat. nisi pro eo, quod inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet, si aliud non obstat, ad confirmationem, & consecrationem ejusdem Cantoris sine dubitatione procedas.

NOTÆ.

a *Acheruntino*.) Ita legitur *in c. 2. hoc tit. in 3. collect.* Acheruntia, seu Acherontius, ut ait Livius *l.* 2. vulgo Azerona, est in regno Apuliæ, quod & Calabria, & Græcia Magna dicebatur, in quibus dominium exercuerunt Imperatores Orientis, ut refert Cujacius hic. Ea tamen regna occidentem spectabant, Italiæque Provinciæ erant. Berterius *diatrib. 1. c. 5. in princ.* Sed cum provinciæ illæ subjugatæ essent ab Imperatoribus Græcis, eorum fuerunt mancipatæ dominio, ut referunt Leo Ostiensis *l. 2. c. 8.* Gregor. VII. *l. 8. ep. 7.* & ex eis Giron. *in paratit. ad hunc tit.* Jam a primis Ecclesiæ seculis fuit ea civitas Episcopali Cathedra decorata: ejus Prælatus Justus Synodo Romanæ sub Symmacho celebratæ interfuit.

b *Angloven.*) Legendum est Anglionen. Nam Anglionensis Episcopatus est etiam in Calabria, ut ex Pontif. Rom. refert Cujacius hic.

c *Confirmare.*) Juxta ea, quæ adduxi *in c. 3. de elect.*

d *Utantur*,) Consonat textus *in capit. alter* 31. *dist.* ubi verba illa, *matrimonio copulantur*, ita exaudienda sunt, id est matrimonio utuntur, *cap. quæsitum, de pœnit. & remiss.* ibi: *Matrimonio licet uti*; ut supra probavi *in cap. 1.* unde Innocentius III. in prioribus verbis, ubi asserit, Græcos non recepisse votum continentiæ, exaudiendus est quoad usum matrimonii jam contracti: nec audiendus est Henriquez *lib. 10. de Ordin. cap. 10. §. 7.* dum docet Innocentium in præsenti loquutum fuisse ut Doctorem privatum, non vero ut Ecclesiæ Præsulem.

CAPUT VII.

Idem *Episcopo a Pictavien si*.

JOannes nobis conquerendo monstravit, quod tu eum, quamquam jamdudum uxorem legitimam duxerit, pro eo quod prius in *b* acolythum fuerat ordinatus, compellere niteris, ut tonsuram deferat clericalem, ex qua inter ipsum & uxorem suam posset scandalum generari, cum consuetudine terræ tuæ clerici uxorati non cogantur inviti portare tonsuram. Quoniam igitur idem etiam tonsuratus non potest privilegio clericali gaudere, mandamus quatenus ipsum super tonsuratione hujusmodi non molestes, dummodo nullum percipiat *c* beneficium ecclesiasticum, cujus ratione teneatur clericalem deferre tonsuram: quia cum eum oporteat sæcularibus *d* negotiis immiscerі, tonsura ipsius sæcularia exercentis videretur profecto in ministerii nostri vituperium redundare,

NOTÆ.

a *Pictavien si*.) Joanni de Melduno videlicet, ejus Ecclesiæ Præsuli temporibus Innoc. III. De Ecclesia Pictavien si nonnulla notavi *in c. super 20. de reser.*

b *Acolythum*.) Cujus officium duplex est, unum deferre cereos accensos in sacrificio Missæ, ac proinde accendere luminaria, juxta adducta *in c. un. de offic. sacrist.*: alterum est ministrare vinum, & aquam in urceolis, *c. perlectis, vers. Ad acolythum, 25. d.* Licet enim acolythus non sit ex ministris majoribus, tamen sacra vasa, ut ad altare deferat, tangere potest, *c. non licuit 32. 23. dist. c. clerici. verb. Acolythi, 21. dist.* quæ officia acolythi satis demonstrantur duplici materia, quæ illi traditur tempore suæ ordinationis, videlicet ceroferarium cum cereo, & urceoli vacui, *c. acolythus 23. dist.* Prosequuntur acolythi etymon, & munia, ultra repetentes *in d. c. perlectis*, & scribentes de sacramento Ordinis, Claudius Espenœus *ad D. Paulum l. 1. digres. c. 8.* Vicecomes *volum. 3. de ritib. Missæ, l. 1. c. 25.* Menardus *de sacram. D. Gregorii, fol. 271.* Cerda *in advers. c. 94.* Mendoza *l. 3. Concil. Illib. c. 6.*

c *Beneficium*.) Quod retinere poterat ex dispensatione Pontificis, ut post Glossam hic docet Petrus Gregor. *de benef. c. 25.*

d *Sæcularibus negotiis*.) Non recte ex his verbis Abbas in præsenti, *n. 6.* Galganet *de jure publico l. 3. tit. 5.* deduxerunt, clericis conjugatis, etiam cum tonsura, & habitu incedentibus licitum esse negotiis sæcularibus implicari. Nam contrarium verius est, & probat late D. Josephus Vela *2. to. diss. 45. ex n. 3.* in præsenti enim tantum Innocent. III. supponit, quod plerumque accedere solet hujusmodi clericis conjugatis, videlicet eos profanis negotiis, ac negotiationibus immiscerі ob conjugalis status necessitatem, & ad sublevanda onera matrimonii, ut accidisse in Paduana diœcesi refertur *in c. 3. h. t. in 5. compil.* illis verbis: "Dilectus filius Magister E. Canonicus Ecclesiæ de Trilin. exposuit coram nobis, quod cum Vvitianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quamdam mulierem matrimonialiter copularit, & diutius incedendo in habitu sæculari, exercuit officia civitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habita de prædictis aliqua mentione, quasdam a nobis ad te litteras reportavit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Cum igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus, si præmissis veritas suffragatur, revocato, si forsan auctoritate litterarum hujusmodi contra eamdem Ecclesiam processisti, de cetero non procedas."

CAPUT VIII.

a Idem.

CUm decorem. *Et infra*: Eos qui sunt publice uxorati, non admittatis de cetero ad ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine pravo exemplo, & gravi scandalo retinere,

NOTÆ.

a *Idem*.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de vit. & honest. cleric. c. 4.* & jam epigraphen hanc exposui *in c. cum decorem*, ejusdem tituli.

CAPUT IX.

a *B. quondam Reginæ Anglorum Illustri*.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli *b* litterati terræ tuæ, habitu & tonsura relictis, publice ducunt uxores, de his, qui sunt hujusmodi, soliciti quomodo uxoribus placeant, existentes, qui licet negotiationibus, & aliis sæcularibus insistant negotiis, ut tamen consuetis justitiis, & debitis obsequiis te fraudent, tonsuram resumunt abjectam, qua ipsius prætextu ab hujusmodi ut clerici excusentur; quamquam non militent Domino, sed potius mundo, ut ceteri uxorati. Quidam etiam accepta prima tonsura similiter contrahunt, & eamdem tonsuram deserunt, ut eodem prætextu excusari valeant a prædictis: & ven. f. n. Episcopus, & dilecti filii Decanus, Archid. & Capitulum *c* Cenomanense ipsos tanquam clericos in subtractionem servitiorum eorum fovere nituntur in suum præjudicium, & gravamen. Cum igitur reddenda sint, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo; & publici uxorati, clerici non existant, dum se sic *d* sæcularibus negotiis implicant: æquanimiter ducimus toleranda, si justitias debitas, & servitia consueta, velut ab aliis uxoratis exigas, & recipias ab eisdem: cum tonsura, quam non obtentu religionis, sed in fraudem subtrahendi servitia, resumpsisse, vel accepisse videntur, in his non debeat patrocinium impertiri.

NO-

NOTÆ.

a BA.) Ita legitur *in 5. compil. sub h. t. c. 1.* & *in c. ex parte, de privileg.* ubi etiam agitur de his clericis conjugatis, qui tonsuram jam dimissam reassumunt maleficiis perpetratis. De hac Berengaria Angliæ Regina plura notavi *in c. ex p. 15. de foro compet.* Ideo autem in præsenti Honorius rescribit huic Reginæ, quia ut auctor est Rodericus Toletanus *l. 5. de rebus Hispan. c. 24.* ea plerumque morabatur in civitate Cenomanensi, quam ratione dotalitii acquisierat, ut retuli *in d. c. ex parte 15.* unde consuluit Honorium III. super excessibus clericorum.

b *Litterati*.) Regulariter litterati accipiuntur pro doctis, scientia, vel doctrina imbutis, *l. 1. C. de Decur. urb. Rom. in Theodos. c. de multa, de prab.* quos a rusticis distinguit Justin. *in l. ult. C. de testam.* Inde illitterati, ignari, & indocti dicuntur *in cap. illiteratos 36. dist.* notavit Bosquetus *ad Innoc. l. 2. ep. 224.* In præsenti autem litteratos accipi pro sciolis, seu leguleis, qui mediocris litteraturæ fumo inflati, lites serunt, notavit Cironius hic; illi enim clericalibus insignibus utebantur, idest tonsura, & vestibus, ut hoc colore clericali privilegio fruerentur.

c *Cenoman.*) De qua diœcesi egi *in c. 5. de reser.*

d *Sæcularibus negotiis*.) Ex his verbis recte deducuntur, clericos conjugatos tonsuram deferentes non posse negotiis sæcularibus se immiscere; quod late probat Vela *d. to. 2. dissert. 45.*

COMMENTARIUM.

3 IN his duabus decisionibus agitur de clericis conjugatis, qui tonsura dimissa, seu retenta negotiis sæcularibus se implicarunt, & tam ab Innocentio, quam Honorio III. deciditur, eos privilegio clericali non gaudere: quarum decisionum ratio in promptu est; nam si clerici in majoribus ordinibus constituti negotiis sæcularibus se immiscentes, post trinam monitionem amittunt privilegium clericale, ut probavi *in c. fin. de vita & honest. cleric.* quanto magis, qui in minoribus constituti, connubio copulati, relicta tonsura hujusmodi negotiationibus se implicarunt, privilegio clericali privari debent? Circa clericos autem conjugatos tonsuram deferentes, nec se negotiis sæcularibus implicantes, extat celebris constitutio Bonifacii VIII. *in c. un. h. t. in 6.* qua cavetur, ut clerici conjugati canonis, & fori privilegio gaudeant quoad causas criminaliter, seu civiliter intentatas: ut autem illi hac immunitate gaudeant, tres petit Bonifacius conditiones. Prima ut tonsuram deferant: secunda, ut incedant in habitu clericali: tertia, ut cum unica & virgine matrimonium contraxerint. Conc. vero Trident. *sess. 23. de reform. c. 8.* quartam addit his verbis: "Modo hi clerici alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ serviant & ministrent." Iis tamen concurrentibus tantum privilegio canonis & fori quoad criminales causas gaudent, etiamsi civiliter intententur; quo modo exponenda sunt illa verba dicti capitis unici: *Trahi non posse criminaliter, aut civiliter ad judicium*: ut late eadem requisita prosequentes docent Covarruv. *pract. c. 31.* Salcedo *in praxi, c. 62. n. 13.* Diana *tom. 2. tract. 2. resol. 51.* Germonius *l. 3. de sacr. immun. c. 45.* Marta *de jurid. cent. 2. casu 153.* Suarez *advers. Reg. Anglic., l. 4. cap. 28.* Escobar *de Pœnitf. jurisdict. c. 21. §.* fuse Pereyra *tom. 2. de man. Reg.* Urritigoyti *in pastor. regul. c. 3. voto 3.* Circa clericos vero in majoribus ordinibus constitutos ex dispensatione Pontificis matrimonium contrahentes, an privilegio fori in eisdem causis gaudeant, non vulgo hæsitatur: & ipsos non gaudere privilegio fori, docuerunt Sanchez *de matr. l. 8. disp. 8. num. 11.* Suarez *d. c. 8. n. 3.* Sed contrarium, imo hujusmodi privilegio eos frui, docuit Navarr. *de reddit. q. 1. monit. 10. fol. 296.* illis verbis: "Quod non obstante dispensatione clericus conjugatus manet persona ecclesiastica, & gaudet privilegio fori, & canonis:" Quam opinionem non levibus probavit fundamentis collega meus Illustr. D. Rodericus Parga, & Mandia, quondam Academiæ nostræ Cancellarius, nunc vero Episcopus Accitanus.

CAPUT V.

Idem a *V*.

UT consultationi tuæ breviter satisfiat, respondemus quod R. miles tuæ diœcesis, qui sicut tibi humiliter est confessus, olim in minori constitutus ætate, cum modicum sciret legere, vel cantare, tonsuram tamen, & coronam clericalem assumpsit, quam gestare inter milites, & laicos erubescit, non est cogendus deferre habitum clericalem.

NOTÆ.

a VA.) Ita legitur in quinta compilatione, *sub h. t. c. fin.* Cujacius autem in præsenti existimat, Honorium scribere Linconiensi Episcopo, juxta cujus sententiam ita restituenda est inscriptio: *Willelmo Linconiensi Episcopo*; temporibus enim Honorii III. Linconiensem regebat Ecclesiam Vvillelmus, qui postea fuit in Ecclesiam Rhemensem translatus, ut refert Chenu *in serie Præsul. Lincon.* De Ecclesia Linconiensi nonnulla notavi *in c. 8. de rescript.*

COMMENTARIUM.

2 VUlgo textus hic accipitur de clerico prima tonsura tantum initiato, militiæ nomen dante, qui non tenetur deserre in ipso exercitu, & belli congressu tonsuram. Sed certe si de tonsurato in bellum proficiscente accipiatur præsens decisio, parvam, aut nullam continet dubitandi rationem; nam licet clericis in majoribus gradibus constitutis militiæ nomen dare interdictum sit, *c. clericorum, c. de his clericis, c. eos, qui 20. q. 3. c. clerici, c. quicumque, c. ex multa, de voto*: illustrant late Lantdmeter *l. 2. de vet. mon. c. 25.* Barb. *de jure eccles. l. 3. c. 4.* Becanus *de bello, q. 18. n. 22.* Diana *p. 10. tr. 2. resol. 2.* Gibal. *de regul. c. 4. disput. 4.* Roussellius *l. 6. hist. Pontif. jurisd. c. 6.* & si beneficia possideant, illis privandi sint, Concil. Afdeg. *can. 7.* ibi: "Clerici quoque, qui relicto clero se ad sæcularem militiam, & ad laicos contulerint, non injuste ab Ecclesia, quam relinquunt, amoveantur." Tamen clerici in minoribus constituti rite possunt, sicut alii laici, ad militiam proficisci, ut probat Diana *d. resol. 2.* Et sicut conjugati, vel aliis negotiis sæcularibus impliciti non coguntur tonsuram deferre, ita nec milites. Unde credi non potest, Episcopum Linconiensem consuluisse Honorium III. in casu adeo aperto, cum videlicet, qui tantum prima tonsura erat initiatus, militiæ nomen dederat, utrum tonsuram deferre cogendus esset, cum tunc tanquam laicus incedere potuisset. Quare existimabam, Rodericum, de quo in præsenti, nullo modo militiæ nomen dedisse, sed in ipsa civitate degusse: quod ut facilius percipiatur, observo apud scriptores mediæ ætatis, plerumque nobiles viros, Dynastas, & Toparchas, milites appellari, quos & nos vulgo appellamus *Cavalleros*; de quibus sanctus Bernardus *ad Eugenium l. 3. c. 5.* ubi conqueritur de clericis, qui ut laici incedebant, his verbis: "Quid sibi vult, quod clerici aliud esse, aliud videri volunt; id quidem minus castum, minusque sincerum; nempe habitu milites, quæstu clerici, actu neutrum exhibent." Sic miles Tercellinus, ipsius S. Bernardi pater, miles appellatur, ab Vvillelmo Abbate *l. 1. vitæ ejusdem Sancti*, eo quod esset vir antiquæ, & legitimæ militiæ, idest nobilitatis. Et Petrus Blesens. *epist. 78.* Gaufridum, nobilem appellat militem, sanguine, & animi generositate præclarum. Et *ep. 94.* reprehendens nobilium fastum, superbiamque, ait: *Nepotum vestrorum militum fastuosam gloriam tolerare non possum*. Probat Saussay *in Panopl. cleric. p. 2. l. 3. c. 2.* quibus suppositis eam credo esse Honorii mentem, ut R. miles, idest nobilis Dynasta, qui in minori ætate tonsuram acceperat, eamque postea inter alios Dynastas, & laicos deferre erubescebat, cum nec Ecclesiæ inserviret, sed potius, ut laicus incederet, cum quæreretur, an cogendus esset eam deferre, cum adhuc per conjugium, vel similem actum non deseruisset statum clericalem; *respondit* Honorius, quod non est cogendus inter alios nobiles tonsuram deferre, cum ipsam propria voluntate deferere velit, nec beneficium aliquod ecclesiasticum obtineat.

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Sardicensi*.

NOn liceat Episcopo de civitate sua transire ad aliam. Manifesta est enim *b* causa pro qua facere hoc attentat. Cum nullus sit inventus Episcopus, qui ad minorem de majori civitate transiret.

NOTÆ.

1 a *Arelatenſi.*) *Can.* 1. ut legitur apud Burchardum *l.* 1. *Decreti*, *c.* 79. Ivonem *p.* 5. *c.* 185. *& in* 1. *collect. ſub h. t. c.* 1. & apud Antonium *Auguſt. l.* 4. *epit. tit.* 27. *c.* 17. ex quibus codicibus conſtat *primo*, canonem hunc mutilum referri in hac ſexta *collectione*, cum deſit Oſii Epiſcopi Cordubenſis propoſitio, *prut* refertur *in d. c. can.* 1. in illis verbis: " Oſius *Epiſcopus* dixit: Non minus mala conſuetudo, quam pernicioſa corruptela funditus eradicanda eſt, ne cui liceat Epiſcopo de ſua civitate ad aliam civitatem tranſire. Manifeſta eſt enim cauſa, qua hoc facere tentant, cum nullus in hac re inventus ſit Epiſcopus, qui de majore civitate ad minorem tranſiret. Unde apparet, avaritiæ eos ardore inflammari, & ambitioni ſervire, & ut dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet, hujuſmodi pernicies auſterius vindicetur, nec laicam communionem habeat, qui talis eſt. Univerſi dixerunt: Placet. Oſius Epiſcopus dixit: Etiam ſi taliſ aliquis exiterit temerarius, ut forſitan excuſationem afferat, quod populi litteras acceperit, cum manifeſtum ſit præmio, & mercede paucos, qui fidem ſinceram non habent, potuiſſe corrumpi, ut clamarent in Eccleſia, & ipſum petere vide-rentur Epiſcopum; omnino has fraudes demandaſſe arbitror, ita ut nec laicam communionem in fine accipiat talis. Quod ſi vobis omnibus placet, ſtatuite. Univerſi dixerunt: Placet. " Quæ poſteriora verba reperiuntur *in c.* 2. *de elect.* ubi ea expoſui; Secundo, textum hunc potius compilari debuiſſe ſub titulo *de transl. Epiſc.* Præſens canon maxime factus eſt contra Euſebium prius Beryti, poſtea Nicomediæ, & Conſtantinopolis Epiſcopum, ut apparet ex epiſtola ſynodali Alexandrinorum apud Athanaſium *apol.* 2. ut notavit Dartis *in* 15. *diſt. fol.* 90. Concilii Sardicenſis hiſtoriam dedi *in d. c.* 2.

b *Cauſa.*) Ambitio videlicet, ut ex ſequentibus verbis conſtat; quæ procul abeſſe debet ab his translationibus, ut late probavi *in c.* 1. *de transl. Epiſc.*

CAPUT II.

a *Ex geſtis Romanorum Pontificum.*

b LEo III. natione Romanus, conſilio *c* Lotharii, & Ludovici Imperatorum, ſanctam & venerandam 67. Epiſcoporum in Eccleſia beati Petri Synodum congregavit. In hac Synodo Anaſtaſius presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli ab *d* omnibus canonice eſt *e* depoſitus, eo quod parochiam ſuam per annos quinque contra canonum inſtituta deſeruit, & in alienis uſque hodie demoratur.

NOTÆ.

2 a EX *geſtis.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub h. t. c.* 2. & recte; nam textus iſte tranſcriptus eſt ex veteri codice, qui dicebatur Compendium hiſtoriarum; & geſtarum rerum; ex quo verba hujus textus retulit Baronius *t.* 10. *an.* 853. & fere eiſdem verbis idem narrat Anaſtaſius Biblioth. *an.* 853. *in Leone IV.* illic: " Inter hæc vero, quæ ſuperius ſcripta ſunt, cœpit crebro nominatus ſanctiſſimus Præſul de ſingulis Eccleſiarum Rectoribus, videlicet Epiſcopis, Presbyteris, Diaconibus, atque omnium Chriſtianorum militia curam, ſolicitudinemque habere præcipuam. Volens itaque, ſicuti & factum eſt, ex priſcis auctoritatibus normam præponere, Chriſto juvante normam, qualiter unuſquiſque eorum vitam caſtam & ſobriam duceret; & Deo, cui ſemper irreprehenſibiliter famulatum debemus impendere, in omnibus complaceret; tunc demum ſancti ei Spiritus gratia revelante, una cum conſilio ſereniſſimorum Lotharii, & Ludovici Imperatorum, anno Imperii eorum quinto & trigeſimo, atque Pontificatus jam dicti Præſulis ſeptimo, menſe Decembris, die 8. indictione ſecunda, ſanctam, ac venerandam in Eccleſia Beati Petri Apoſtoli Synodum congregavit. In qua tam ipſe, Catholicus, & Apoſtolicus vir, quam & alii cum eo ſexaginta & ſeptem Epiſcopi reſederunt. Ex quibus quatuor Epiſcopi ab Imperatoribus deſtinati, Joſeph Eporedienſis, Nottingus Brixienſis, Petrus Spoletinus, & alius Petrus Aretinus: inter quos etiam Paulus Diaconus, ſanctæ Ravennatis Eccleſiæ reſidens, vicem tenens Joannis Archiepiſcopi ſui, abſque Presbyteris, & Diaconibus, & Clero ſanctæ matris Eccleſiæ. Et tunc coram omnibus quadraginta & duo capitula, quæ profecto ad ſalutem, & lucrum omnium Chriſtianorum hominum pertinere noſcuntur, per Diaconos ſanctæ, & univerſalis Eccleſiæ Sedis legi præcepit. Quæ etiam capitula, ut in futurum ab omnibus illibata ſerventur, poſt cetera decreta Pontificum in ſanctis canonibus juſſit adſcribi. Quatenus omnes Epiſcopi hujus auctoritatis exemplum ante oculos habeant, & ſuos poſſint melius inſtruere, & erudire ſubjectos. In hac denique poſt cetera Synodo Anaſtaſius Presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli, ab omnibus canonice eſt depoſitus, eo quod parochiam ſuam per annos quinque contra canonum inſtituta deſeruit, & in aliena uſque hodie demoratur. Qui cum neque ad duo pro ea congregata Concilia venire vellet, neque per Apoſtolicas epiſtolas, neque per tres vocatus Epiſcopos, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Joannem; ideo merito uno conſenſu ſecundum quod de talibus in ſacris continetur canonibus, eum ſancta Synodus depoſuit, & ſacerdotali honore privavit. Anno *menſe, die,* & indictione ſuperius adnotata. " Et hæc *Anaſtaſius.* Unde ex eodem libro citatur textus *in c. Agatho*, 63. *diſt.* Ut autem plene hujus damnationis hiſtoria comprehendatur, libet tranſcribere acta ipſius Synodi ſuper hac damnatione, quæ ex illo veteri codice refert Baron. *t.* 10. *annal. an.* 853. *n.* 84. in hæc verba: " Imperantibus Dominis piiſſimis, perpetuis Auguſtis, Lothario a Deo coronato, pacifico & magno Imperatore, anno trigeſimo ſeptimo; ſed. H. Ludovico a Deo coronato, ejus filio novo Imperatore, anno quinto, menſe Decembri, die octava, *indictione ſecunda*, in civitate nova, cujus vocabulum Leoniana eſt, intra Eccleſiam, ubi corpus beatiſſimi Petri *Apoſtolorum* Principis conditum eſt: Leo Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus Miſſis ſacratiſſimorum Imperatorum filiorum noſtrorum Joſeph Eporedienſis Eccleſiæ Antiſtiti, ſeu Petro Spoletinæ, itemque Petro Aretinæ Eccleſiæ Epiſcopo, ac Nottingo Epiſcopo Brixienſi, univerſæque ſanctæ Synodo hic pariter congregatæ. Quod bene, ac pleniter nobiſcum ſimul, fratres chariſſimi, ſcitis, non iterum dilectioni veſtræ cognitum eſſe volumus; quoniam inſtigante ac ſuadente diabolo, Anaſtaſius presbyter Cardinalis noſter, quem nos in titulo beati Marcelli martyris atque Pontificis ordinavimus, contra ſtatuta Patrum propriam Eccleſiam deſerens, ecce jam per quinquennii tempus, in alienis parochiis, ideſt, Aquilejenſibus, velut oviserrans, degere, ac temere inhabitare præſumpſit; quem etiam auctoritate ſuffulti canonica, *Apoſtolicis* litteris per tertiam, & quartam vicem *vocavimus*. At ubi redire diſtulit, congregatis Epiſcoporum Conciliis, cum eum non potuiſſemus videre, vel habere ſpecialem præſentiam; communi eum decreto ſancta communione privavimus. Volentes quidem per hujus ex. communicationis cenſuram ad gremium ſanctæ, a quo diſceſſerat, matris Eccleſiæ perſonam reducere, juxta illud decimum ſextum ſancti magni Concilii Niceni capitulum, in quo omnis neceſſitas presbyteris a propria Eccleſia diſcedentibus imponi præcipitur ac promulgatur: ſed Apoſtolica monita, ſanctique Concilii pro nihilo ducens, erroris irretitus caligine, redire nullatenus voluit. Poſtmodum vero Ravennæ nobis cum piiſſimo, invictoque Domino H. Ludovico Imperatore, ſpirituali filio noſtro degentibus, ejus clementiam exoravimus, ut eumdem presbyterum ad nos, ſuamque Eccleſiam reverti juberet. Quod omni alacritate noſtro repromiſit perficere Pontificio, diem conſtituens, atque denuntians, in quo eum remeare ſanciret. Miſſos etiam Majeſtatis ſuæ nobiſcum reliquit, Nottingum Brixienſem, & Adelgiſum illuſtrem Comitem, qui revertentem illum noſtro conſpectui præſentarent. Quos expectantibus illic nobis ad diem ſtatutum, & ultra, prædictus presbyter non advenit. At iidem Miſſi illum nobis repræſentare non poſſe profeſſi ſunt. Poſt tranſactum autem placitum, dum eum *mandatis noſtris* temere renitentem conſpexerimus; ita ut neque juſſis Apoſtolicis obedire voluiſſet, neque ſanctionis venerandi Concilii obſervatorem ſe, a quo ſancta communione privatus exiſteret, exhibuiſſet, & pluri-mos ſua læſione peſtifera maculaſſet, quin & Domini Lotharii præſtantiſſimi Imperatoris decreto redire jubenti, pertinaciæ ſuæ intemperantia reſtitiſſet; ne ulterius ſuo exemplo Eccleſiaſticus ordo confunderetur, & Chriſtianitatis religio profanaretur; anathematis eum vinculo cum ſacerdorum noſtrorum conſenſu innodavimus. Ibi etiam præſto fuerunt *idem* dictus Nottingus Brixienſis Epiſcopus, & Adelgiſus illuſtris Comes, prædicti Miſſi Domini H. Ludovici ſereniſſimi Imperatoris. His ita peractis, Ravenna remeantes, advenimus Romam; ipſeque jamfatus presbyter cum Miſſis Imperialibus pervenit Cluſium. Ad quem tres venerabiles Epiſcopos noſtros cum vocationis litteris deſtinavimus, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Joannem, monentes eum tam per ſe, quam per epiſtolas, quas ei per eoſdem mandavimus, ut die quintodecimo menſis Novembris hujus ſecundæ indictionis ad generalem Synodum abſque omni dilatione vel mora occurrere debuiſſet: ille autem, ut ſemper, ita & nunc, in ſua inquietudine, atque audacia perſeverans, venire (ut omnes modo nobiſcum cernitis) diſtulit, atque contempſit. Nos poſt tantas vocationes, tantoſque labores, quos una vobiſcum pro eo tribuimus, *quid* aliud nunc facere, vel agere poſſumus, niſi ut Canonum promulgationem in illius indiſciplinatam mentem, vobiſcum venerabilibus Miſſis chariſſimis in Chriſto fratribus, necnon cum ceteris Epiſcopi, atque Presbyteris, ac Synodo reſidentibus, atque ſtantibus Diaconibus, atque reliquo Clero, in eum communiter inferamus, quæ de talibus in tertio Antiocheni Concilii capitulo luce clarius continetur? At omnes Epiſcopi in ſancta Synodo reſidentes dixerunt: Veſtræ Sanctitati, ſi placet, veniant *in medium* venerabiles Epiſcopi, per quos cum veſtris *Apoſtolicis* litteris accerſiri decrevi-ſti, Illico ſurrexere, Nicolaus videlicet, Patronacius, & Joannes Epiſcopi, & coram omnibus voce clara dixerunt: Nos ſecundum juſſionem Beatiſſimi Præſulis noſtri præſentialiter verbis & litteris eum vocavimus, quarum exemplaria, (ut cernitis) in manibus, & ſi vobis placet, legantur. Sancta Synodus dixit: Legantur. Tunc relectæ ſunt per Theodorum notarium & ſcriniarium ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, in quibus continebatur ita. Leo Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Anaſtaſio excommunicato. Cum ſpiritualibus te noſtris procreatum viſceribus noſcimus, de tua deceptione quotidie ingemiſcimus, qui ſine matris tuæ progreſſu, erroris irretitus caligine, alienis parochiis, vel regionibus immorari contra præcepta Patrum, Canonumque ſanctionem non dubitas. Revertere igitur, ſalutique incedere ſummopere callem procura: te ne vana ſpes decipiat, caducæque adulationes ſubvertant, ſed e terrenis mentem actibus erige, ad ea quæ ſuperna, infinitaque permanent, inquieſcibili intuitu anhela. Memento, quia ſalutem tuæ cupimus animæ, corporiſque videre. Et ne te diabolicæ inſidiæ concludant, omnipotentis Dei ſemper clementiam exoramus. Præterea Apoſtolicis tibi præcipimus litteris, jam quinquennii tempus huc & illuc latitando, velut anguis, diſcurrenti, ut ad Concilium, quod quintodecimo congregaturi ſumus die Novembris expectatæ futuræ ſecundæ hujus indictionis, præſentare te omni occaſione depoſita procures, ut cauſam tuam cum Venerabili Cœtu ſanctæ valeamus congregationis ſubtili ventilare intuitu, & humanius tuam converſionem tractare. Si autem neglexeris quod præcipimus, ampliori te vinculo innodamus. Nam multis modis te reprehendimus, ac reprehenſibilem judicamus, quia ad duo pro te congregata Concilia accurrere diſtuliſti, ſicut hi præſentes Nicolaus, Patronacius, atque Joannes venerabiles Epiſcopi noſtri, per quos te nunc auctoritate canonica juſſimus evocari, ore proprio indicabant. Si autem conſtituto tempore ad prædictum Concilium venire neglexeris, ſub excommunicatione, & anathemate, modis omnibus decernimus te eſſe manſuram. Sancta Synodus interea (dixit) requiratur ſupedictus Anaſtaſius Presbyter excommunicatus, utrum veneric, an non. Requiſitus minime eſt inventus. Tunc ſanctiſſimus Papa Imperialibus ſuperius jam dictis Miſſis dixit: Cur nobis, ſanctoque Concilio ſecundum Imperialem epiſtolam jam dictum non præſentatis Presbyterum? Ipſi autem affirmantes, dixerunt: Nos eum ſecundum præceptionem Domini, magnique Imperatoris reducere, vobiſque præſentare maluimus, ſed minime illum invenire potuimus. Mox autem omnibus Epiſcopis ipſe inſignis ac beatiſſimus Præſul dixit. Quid *vobis de his* videtur? Univerſus Epiſcoporum cœtus reſpondit: Imperialis (ſi vobis placet) epiſtola relegatur. Et cum relecta fuiſſet, in ea inter cetera repertum eſt ita: Veſtræ denique Serenitatis induſtria cognoſcat de Anaſtaſio Presbytero, cur ad vos non pervenerit, noſtro ſatis animo diſplicuiſſe, quem nunc per clariſſimos Miſſos noſtros, Joſeph videlicet Reverendiſſimum Epiſcopum, atque dilecti filii noſtri H. Ludovici Archicapellanum, necnon & Petrum ſanctæ Sedis Spoletinæ Venerabilem Epiſcopum, & Aldegiſum Illuſtrem Comitem noſtrum præſentialiter vobis mittimus; quidquid canonice, & ſecundum Deum ſuper illum veſtra deliberavit ſententia, nihil contradicentes, tantum ſolicite cavete, ac prudenter tractare curate, ne hoc facto divina voluntas offendatur in aliquo. Tunc venerabilis & præcipuus Præſul, omnibus reſidentibus Epiſcopis & Presbyteris, ſtantibuſque Diaconibus, & cuncto Clero, dixit: O beariſſimi fratres, quid veſtra beatitudo de crebro dicto Presbytero, qui tanta, ac talia, & tam enormiter contra Patrum regulas atque ſtatuta peregit? Mox omnes Epiſcopi unanimiter dixere: Quid aliud arbitrari, aut proferre valemus, niſi ut ſancti Patres, qui Antiocheno Concilio reſidentes tertio capitulo promulgarunt, & inviolabiliter ſtatuerunt, his verbis: *Si* quis presbyter parochiam propriam deſerens, ad aliam properavit, deinde omnino demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, ulterius ibidem non miniſtret; maxime ſi vocanti ſuo Epiſcopo regredi ad propriam parochiam, & commorari, obedire contempſerit. Quod ſi in hac indiſciplinatione perdurat, a miniſterio modis omnibus amoveatur, ita ut nequaquam locum reſtitutionis inveniat. Quam promulgationem in eum (ſi vobis placet) presbyterum inferimus, & propriis manibus roboramus. Præſul Summus reſpondit: Placet. Tunc elevans ſe ipſe præclarus Pontifex de ſede ſua, ait: Anaſtaſium jam nuper excommunicatum, Cardinalem presbyterum *tituli* ſancti Marcelli, qui propriam parochiam relinquens in aliena per multa tempora nititur immorari, a ſacerdotali *miniſterio modis* omnibus removemus, ita ut locum reſtitutionis nequaquam inveniat. Si quis autem contra hanc definitionem noſtram quocumque tempore agere præſumpſerit, aut eum reſtituere in ſacro officio tentaverit, ſit ei a Sanctis Patribus, & a nobis omnibus anathemmanimes dixerunt: Et nos ſic judicamus, ſicque irrefragabiliter ſtatuimus. Et ſubſcripſere Epiſcopi numero ſexaginta ſeptem.) Ex his & aliis hiſtoricis illius ſæculi narrat hiſtoriam hujus textus Michael Rouſſel. *l.* 2. *hiſt. Pontif. juriſd. c.* 10. *n.* 9.

b *Leo III.*) Hæc verba pro epigraphe appoſuit Raymundus, cum legendum eſſet; Leo IV. in prædicta Synodo. Leo autem referunt Baronius & Coriolanus in eodem anno, Ludovicus a Sancto Carolo in Bibliotheca, verbo *Leo IV.*

c *Lotharius, & Ludovicus.*) Lotharius eſt filius Ludovici Pii, & Ludovicus nepos ejuſdem Ludovici Pii, ex Lothario, filio Lotharii, & Ludovici Patris, & filii celebrata fuit præſens Synodus.

d *Ab omnibus.*) Ideſt Epiſcopis 67. ſimul cum Romano Pontifice; unde ceſſant omnia quæ a repetentibus in præſenti hæſitantur, quomodo videlicet Cardinalis potuit deponi abſque auctoritate Romani Pontificis, cum præſens depoſitio præſente ipſo Leone IV. facta eſset.

e *Depoſitus.*) Non tamen ſimul excommunicatus fuit, quia Dominus non vindicavit bis in idipſum, ut probat Turrianus *l.* 1. *contra Magdeburg.*

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expoſitione, ut ejus veram interpretationem aſſignemus, aliqua de Cardinalibus, eorum origine, & officio præmittere operæ pretium duxi. Primo ſciendum eſt, Cardinales ita dictos fuiſſe a cardine ut docuit Anacletus Papa, qui vixit circiter annum Chriſti 108. relatus *in c. ſancta* 22. *diſt.* a quo acceperunt Patres Concil. Baſil. *ſeſſ.* 23. ibi: " Sicut nomine, ita re ipſa cardinales ſunt, ſuper quos oſtia univerſalis Eccleſiæ verſentur, & ſuſtententur. " Nomen hoc jam reperitur in Synodo Romana ſub Silveſtro, an. 324. *c.* 6. imo & in Nicæna Synodo, relata *in c. Præſul*, 2. *q.* 4. Illuſtrant Baron. *an.* 112. *n.* 9. Bellarmin. *in apolog. ad Reg. Angliæ*, *c.* 4. Vvolfangus Laz. *de Repub. Rom. l.* 2. *c.* 2. Cohelius *in not. Cardin. c.* 2. P. Serlogus *in Cantica*, *tom.* 3. *veſtig.* 35. *c.* 5. Petrus Greg. *l.* 15. *ſyntag. c.* 4. Borell. *in ſumma deciſ.* 1. *p. tit.* 5. Michael. Rouſſel. *de monar. Eccleſ.* 2. *p. l.* 4. *c.* 11. *&* 12. plures relati a Solorzano *tom.* 1. *l.* 2. 24. *n.* 92. & *l.* 3. *c.* 2. *n.* 28. Juretus *ad ep.* 131. *Ivonis*, Salmaſius *de primatu Papæ c.* 1. docte Jacob. Gothofred. *in l.* 7. *C. de ſuſceptorib. in Theod.* Villaroel. *tom.* 1. *regim. Eccl. q.* 4. *art.* 3. Jo. Dartis *de beneficiis*, *ſect.* 1. *c.* 2. Cabaſſutius *in not. Concil. fol.* 616. Cardinalatus originem a jure divino repetunt Jacobatius *de Conciliis l.* 1. *art.* 1. *n.* 244. Paleotus *de ſacro conſiſtorio*, *membr.* 5. *c.* 11. Turriſcr. *l.* 2. *de Eccleſia*, *c.* 80. *&* 81. Borellus, Alban. & alii relati a Barboſa *de juro Eccleſ. l.* 1. *c.* 3. *n.* 5. Fr. Juan de le Puente *conveniencia de las dos Monarchias*, *l.* 2. *cap.* 3. §. 2. Solorzanus *tom.* 1. *l.* 3. *de jure Indiar. c.* 2. *n.* 28. Fr. Antonius Perez Benedictinus *in pentateuco fidei*, *de Conciliis c.* 8. Macedo *de clavib. Petri*, *l.* 4. *c.* 8. *fol.* 577. Bellarm. *in apolog. c.* 4. *fol.* 35. Germonius *l.* 3. *ſacr. c.* 6. Bulengerus *de Imper. Rom. in appendice*, *fol.* 27. *de tit. Eminentiæ*, Ramirez de Prado *in notis ad epiſt. primam Juliani*, Cerda *in adverſ. c.* 94. *n.* 2. pro quibus faciunt teſtimonia Innocentii III. *in c. per venerabilem*, *qui filii ſint legit.* ibi: " Sunt autem ſacerdotes Levitici generis fratres noſtri, *qui nobis jure Leviticо in executione ſacerdotalis officii coadjutores exiſtunt.* " Quem laudat Eugen. IV. *in conſt.* 15. §. 4. quæ reperitur *tom.* 1. *Bullar. p.* 182. ubi de Cardinalibus agens, ait: " Etſi hujus dignitatis nomen, quod modo in uſu eſt, ab initio primitivæ Eccleſiæ non ita expreſſum fuit, officium tamen ipſum a B. Petro, ejuſque ſucceſſoribus inſtitutum evidens invenies. Imo, ut inquit Innoc. III. ex veteri Teſtamento juſſu Dei traxit originem; aſserit enim ipſe, quod Deut. 17. dicitur: ut pro difficultate, & ambiguitate judicii accedatur ad ſacerdotes Levitici generis, & judicem, qui fuerit illo tempore, & obediatur ipſorum judicio, qui præſunt loco, quem Dominus elegerit: de ſummo Pontifice *intelligendum* eſse, & fratribus ejus, ideſt S. R. E. Cardinalibus, qui ex jure Levitico in executione ſacerdotalis officii coadjutores exiſtunt. " Proſequuntur Ciaconius *in vita S. Igitii*, Lelius Cæcus *l.* 1. *de repub. tit. de ſtat. Cardin. n.* 2. Cironius *ad hunc tit.* Kochier *in faco hiſt. cont.* 2. *c.* 57. licet alii congeſti ab Hurt. *tom.* 1. *de reſid. reſ.* 5. *n.* 1. tenuerint Cardinalium officium tantum a jure Eccleſiaſtico provenire. Eorum dignitatem ſublimem commendarunt Petrus Damianus *l.* 1. *ep.* 20. ibi: " Quid tibi videtur de Cardinalibus *Epiſcopis*? qui videlicet & Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibuſdam aliis prærogativis, *non modo quorumlibet Epiſcoporum*, ſed & Patriarcharum, atque Primatum jura tranſcendunt? Arnulphus Lexovienſ. epiſt. ad Cardinales Romanæ Eccleſiæ, de elect. Alex. III. *ibi*: " Electos ſingulariter ex omni carne; per quos fidei veritas, per quos forma juſtitiæ, per quos Eccleſiæ libertas inconvulſa conſervetur. " *Sixtus V. in Bulla*, *quæ incipit*, Poſtquam verus, *edita an.* 1586. *ibi*: " Cum itaque veri cardines ſint, & clariſſima Eccleſiæ lumina, templi Dei baſes, firmamenta, & columnæ Chriſtianæ Reipub. &c.

Secundo ſciendum eſt, Cardinales jam a primis Eccleſiæ temporibus in triplici fuiſse gradu Epiſcoporum videlicet, Presbyterorum, & Diaconorum; & ut *Epiſcoporum* Cardinalium originem, & rationem agnoſcamus, *ſciendum* eſt, quinque fuiſse in urbe majores & præſtantiores Eccleſias ordinatas; nempe S. Salvatoris Lateranenſis, a loco nunc ſancti Joannis: ſancti Petri, ſancti Pauli, ſanctæ Mariæ Majoris, & ſancti Laurentii extra muros; quibus in Eccleſiis Summus Pontifex per ſeipſum ſacra non raro perſolvebat: utque decentius, & majori cum majeſtate id fieret, ſeptem ſibi Epiſcoposex vicinioribus oppidis aſcivit, qui poſt præſtitam Pontificis aſſiſtentiam ſingulis hebdomadæ diebus, ſinguli etiam, præſente, vel abſente Papa, ſuper Aram, præſertim Eccleſiæ Lateranenſis divina celebrabant myſteria. Ut autem ſunt ſeptem hebdomadæ dies, qui rurſus finita hebdomada in ſeipſos redeant: ita ſeptem *Epiſcopi*, ut ſupra, lecti omnes per ſingulos dies ſinguli celebrantes hebdomadam explebant, atque ob hanc cauſam ſeptem hi Epiſcopi poſtea Cardinales, ideſt, Principales dicti ſunt, Panvino teſte, addendo horum inſtitutionem vetuſtiſſimam eſse; ſiquidem in vita Stephani Papæ IV. qui III. dictus eſt, creatuſque Pontifex anno ſalutis 788. apud Anaſtaſium Bibliothecarium ita ſcriptum inveniſse ait: " Hic conſtituit, ut omni

die Dominico a septem *Episcopis* Cardinalibus hebdomadariis, qui in Ecclesia Sancti Salvatoris observant Missarum solemnia, ea super Altare B. Petri celebrarentur, & Gloria in excelsis Deo, cantaretur super rugas, per quas ingrediuntur ad Altare, ubi imagines in frontispicio constitutæ sunt, &c. „ Fuere autem hi septem, primus Ostiensis Episcopus Cardinalis: secundus Silvæcandidæ, alias SS. Rufinæ, & Secundæ: tertius S. Hippolyti, alias Portuensis: quartus Sabinus: quintus Prænestinus; sextus Tusculanus: septimus Albanus. Circa Presbyteros Cardinales etiam sciendum est, Divum Petrum Apostolorum Principem ex fidelibus quosdam seniores viros, ac probatæ vitæ instituisse, ex quibus tam Presbyteros, quam Diaconos consecravit, quorum opera tam ipse, quam ejus successores, crescente in dies Ecclesia, uterentur; Presbyterisque commisisse, ut sacramenta populo administrarent; Diaconis vero ut illis ministrantibus adessent, viduisque, pupillis, & aliis fidelibus egenis subvenirent, injunxisse; & cum numerus Presbyterorum incertus esset, D. Petri successores pro temporum varietate diversum eorum numerum statuerunt. Evaristus anno Domini centesimo Urbis regiones in titulo, vel parochias divisit, & in eis singulos Presbyteros, ut Sacramenta administrarent, populumque edocerent, constituit. Higinus vero Pontifex, creatus an. 138. plures Presbyteros in quolibet titulo, seu Ecclesia ordinavit; ex quibus qui præerat aliis, Presbyter Cardinalis dicebatur, ut referunt Panvinus *de septem Ecclesiis c. 2.* Lælius Cæcus *ubi supra, c. 28. n. 1.* Dionysius anno 260. Evaristi exemplum secutus, limitibus affixis singulis titulis, etiam Presbyteris curam Cœmeteriorum adjunxit. Marcellus an. 304. ut facilius baptisma ministraretur, 25. titulos, quasi diœceses in Urbe constituit. Panvinus *ubi proxime*, Ciaconius *in vita Marcelli*. D. Silvester alios tres titul. adjunxit, & ita 28. Cardin. ordinavit, quorum Ecclesias referunt luculentius, & eorum seriem usque ad nostra tempora prosequuntur Chassaneus *in catalog. 4. p. consid. 12.* Cohelius *in notitia Cardin. c. 6.* Succedunt Diaconi Cardinales, quorum origo a temporibus Apostolorum repeti debet; siquidem *in eorum actis c. 6.* legimus, septem viros ordinatos fuisse ad quotidianum ministerium; quod exemplum secutus Evaristus relatus *in c. Diaconi 11. 93. dist.* septem etiam Diaconos constituit, & cum Urbis regiones post incendium Neronis septem essent, Silvester an. 324. septem Diaconos Cardinales regionarios septem Urbis regionibus assignavit, ut sicut in eis curatores erant civilia tractantes negotia, ita etiam essent Diaconi, qui religionem Catholicam promoverent, & eleemosynas a Subdiaconis collectas erogarent: refert Baron. *tom. 3. an.* 324. Sed sequentibus sæculis, crescente admodum fidelium numero, auctus fuit etiam Diaconorum Cardinalium numerus, ut refert post alios Cohelius, *d. c. 7.* De his, aliisque ad Cardinalitiam dignitatem spectantibus late agunt Germonius *de indultis Cardinal.* Buseus *de statib. hominum, verbo Cardinalium*, Bellarminus *l. 1. de cleric. c. 9. & 16.* Jacobatius *de Conciliis l. 1. artic. 12.* Vasquez *3. p. in 3. p. disp. 242. cat. 1.* Azor. *p. 2. instit. mor. l. 4. c. 1. cum seq.* Adamus Contzen. *l. 6. polit. c. 35.* Cresolius *l. 1. mystag. c. 16. sect. 1. & 2.* Hurtado *tom. 1. de resid. art. 5.* Et quando rubro galero usi fuerunt, tradit Vivar. *de veteri monachatu, l. 4. c. 4. §. 14.* Cellotius *de hierarch. l. 4. c. 8.* fuse Rousselius *l. 2. hist. Pontif. juris. c. 10. per totum*, Beyerlinch *tom. 2. in theatr. verbo Cardinalis.*

His suppositis, ut ad veram præsentis textus expositionem perveniamus, etiam sciendum est, Cardinales ex vi, & natura proprii officii teneri residere eo in loco, ubi Pontifex degit, cujus consiliarii sunt; ut ita consilio illum juvare possint, probant Lotherius *de re benef. l. 1. q. 8. n. 49.* Barbosa *de potest. Episc. 3. p. alleg. 53. n. 12.* Borellus *in summa decis. tit. 10. n. 8.* Germonius, Flaminius, & alii congesti ab Hurtado *dicta resol. 7.* Idem Barb. *in cap. excommunicatus, n. 6. & 30. de offic. delegat.* Garcia *de nobilitate, glossa 48. §. 3. a n. 10.* Germonius *de indult. Cardin. §. tibi quod vixeris, a n. 1.* adeo ut Episcopi Prænestinus, Albanensis & alii, qui Romæ degunt, excusentur a residentia in propriis diœcesibus, ut probat late Hurtado *resol. 7. per tot.* ubi docte exponit Concil. Trid. *sess. 7. de reform. c. 2.* Unde apparet vera ratio præsentis textus; nam cum Anastasius Cardinalis tituli S. Marcelli, non resideret in proprio titulo, juste ab eo fuit depositus per Leonem IV. in Synodo Romana: sed an Cardinalis ille abfuisset a propria parochia, an vero a diœcesi, non contentiunt Interpretes. Cujac. *hic*, Selva *de benef. p. 4. q. 3. n. 5.* Lother. *l. 3. de re benef. q. 27. n. 54.* accipiunt præsentem textum non de parochia, sed de diœcesi, quam deseruit Cardinalis, moti ex eo, quod Cardinalis jura Episcopalia exercent in Ecclesiis proprii tituli. Sed rectius Germonius *l. 1. animadv. c. 17.* accipit textum hunc de Parochia propria deserta. Quæ sententia mire convenit temporibus Leonis IV. hujus textus auctoris; nam cum eo tempore Cardinales in Ecclesiis proprii tituli, ut Parochi Sacramenta administrarent; propriæ Parochi dicebantur. Unde credo Anastasium depositum fuisse, non tam quia ut Cardinalis non residebat Romæ, ubi erat Leo IV. nec ut ejus consiliarius adfuerat duobus Conciliis, ad quæ fuerat vocatus; quam quia deseruerat parochiam propriam, ut diserte in præsenti refertur; & neglexerat proprios parochianos, quibus Sacramenta non administraverat; cum illis temporibus non solum ut consiliarii Pontificis, verum & Archipresbyteri Ecclesiarum proprii tituli Cardinales eligeretur.

6 De residentia Cardinalium.

CAPUT III.

Ex Concilio a Lateranensi.

QUia nonnulli modum avaritiæ non ponentes, & diversas dignitates Ecclesiasticas, & *b* plures Ecclesias parochiales contra sacrorum canonum *c* instituta accipere nituntur; ut cum unum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum, ne de cetero fiat, districtius inhibemus. Cum igitur, vel Ecclesia, vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc quæratur persona, quæ residere in loco, & curam ejus per seipsam valeat exercere: quod si aliter actum fuerit, & qui receperit, quod contra sacros canones acceperit, amittat; & qui dederit, largiendi potestate *d* privetur.

NOTÆ.

a *Lateranensi.*) Sub Alexandro III. celebrato, *c. 3.* ut legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* de quo Concilio nonnulla notavi *in c. 27. de reser.*

b *Plures Ecclesias.*) Hanc priorem partem exponemus *in c. de multa, de prab.*

c *Institutæ.*) *Cap. scientes, 70. dist.*

d *Privetur.*) Consonat textus *in c. commissi, §. cæterum, c. cum injunct. de elect.* ubi illustravi. Recte ex hoc textu Salc. *de leg. polit. l. 2. c. 16. §. 2. a n. 35.* probat justitiam legis 20. & 36. *tit. 3. l. 1. recop.* quatenus in eis cavetur, ne beneficia conferri possint alienigenis, & exteris ab hoc Regno, quia non creditur alienigenas ea impetrare cum animo residendi; unde cum ex hoc textu beneficia sint tantum conferenda illis, qui in eis residere possunt, recte prædictis legibus exteri a beneficiis Ecclesiasticis arcentur, ut late probat Salcedo *ubi proxime*; etiam notavi *in c. fin. de cleric. peregrin.*

CAPUT IV.

Alexand. III. *Eboracen.* a *Archiepiscop.*

RElatum est nobis ex parte tua, quod cum in Lateran. Concilio statutum sit, ut personæ tali Ecclesia, vel beneficium Ecclesiasticum conferatur, quæ residere in loco, & curam ejus per se valeat exercere, nonnulli ad Ecclesias præsentati hoc se posse affirmant, sed efficere contradicunt: ideo nos consulere voluisti, an propter hoc possis tales præsentatos repellere, vel institutos appell. sub. removere? Tuæ igitur prudentiæ innotescat, quod cum igitur verba accipienda sint cum effectu, tales, si præsentati fuerint, non debent admitti: & admissi poterunt amoveri, nisi forte de licentia suorum Prælatorum, vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis contigerit eos abesse; nec patrocinari debet eis appellationis *b* diffugium, si contra hujusmodi intentionem decreti fuerit interjectum.

NOTÆ.

a *Archiepiscopo.*) Richardo videlicet, de quo, & Eboracensi nonnulla adduxi *in capit. 2. de rescript.* Reperitur textus hic in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* & post Concilium Lateran. *p. 15. c. 1.* ex quibus codicibus ita textum restituo.

b *Appellationis diffugium.*) Consonat text. *in c. conquerente, hoc tit. c. pervenit, & 2. de appell.* quod procedit quoad effectum suspensivum, non vero devolutivum, quia quoad illum appellatio admittitur, ut late exponit Salgado *de protect. Regia 2. p. c. 15. ex n. 1. usque ad 30.*

COMMENTARIUM.

EX his tribus decisionibus talis venit disputanda conclusio; *Parochus non residens in propria Ecclesia privatur ipso beneficio.* Probat eam text. *in cap. 15. & 16. Apost. c. ult. 92. dist. c. suggestum, c. si quis 24. c. propter 26. c. quidam 7. q. 1. c. cler. dist. 71. c. si quis 34. de consecr. dist. 1. c. nemo 27, 23, q. 8. c. quanto 7. de offic.*

2 Conclusio traditur, & probatur.

offic. ordin. c. ad hæc 13. de prabend. c. fin. de offic. Vicar. c. licet 14. §. is autem, de elect. in 6. c. singula 89. dist. c. fin. de rescrip. lib. 6. l. generaliter 4. Cod. de Episcopis, & cleric. Novella 6. 58. & 123. Justin. Innocentius III. *lib. 1. epist. fol. 50.* ibi: " Cum scriptum sit, Qui „ non laborat, non manducet, incongruum credimus, & indi„ gnum, ut clerici Ecclesiis illis non serviant, quarum amplis redditibus sustentantur. Significasti siquidem nobis, quod „ quidam Canonicorum Rothomagensis Ecclesiæ, qui redditus „ ex ea percipiunt, & præbendas, in ipsa residentiam non fa„ ciunt, quam deberent: propter quod eadem Ecclesia debito fraudatur obsequio servitorum. Eapropter venerabilis in „ Christo frater, tuis precibus annuentes, ad faciendum eos „ residentiam (sicut jus, & Ecclesiæ consuetudo deposcit) per „ censuram Ecclesiasticam compellendi liberam tibi concedimus „ auctoritate Apostolica facultatem. Nulli ergo omnino homi„ num, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum X. Kal. „ Maji, Pont. N. anno 1. Hilarius *epist. 1. ad Tarracon. Episcop. c. 5.* Conc. Arel. *1. can. 22.* Presbyteri, aut Diaconi, qui relictis locis suis, in quibus ordinati sunt, ad alium locum „ se deferri voluerint, deponantur. Arel. *2. can. 13.* Nullus „ cujuscumque ordinis clericus, non Diaconus, non Presby„ ter, non Episcopus, quacumque occasione faciente propriam „ relinquat Ecclesiam. *Et can. 2.* Qui in quibuscumque locis „ ordinati fuerint ministri, in ipsis locis perseverent. Conc. „ Vvorm. *can. 19.* Placuit, ut si in ministerio Diaconi, vel „ Presbyteri, officio aliquis constitutus existat, si Episcopo, a „ quo ordinatus est, non obedierit, ut in delegata sibi Ecclesia „ officium deperdat assiduum. „ Conc. Valent. Hisp. *can. 5.* Conc. Frinsingense anno 1440. celebratum, *can. 6.* Quæ & alia juris testimonia congerunt Ant. Aug. *in epit. jur. lib. 4. tit. 78. & 79. & lib. 7. tit. 31. & lib. 39. tit. 51.* Crespetius *in sum. verb. Clericis divinis intersint.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garauna, Petrus Gregorius *de benefic. cap. 7. & lib. 2. partit. tit. c. 9.* Barbosa *de officio Parochi, c. 8.* Duarenus *de sacris Eccl. c. 5. lib. 8. & lib. 3. c. 1.* P. Mendo *in Bull. disp. 11. q. 2.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 9.* Diana *part. 10. tr. 14. resol. 69.* Victorin. *de Magistr. lib. 5. cap. 3.* Joann. Darcis *de benefic. section. 9. c. 1.* Langleus *lib. 13. semestr. c. 2.* Cresolius *lib. 3. mystag. c. 14.* P. Suavis *lib. 2. hist. Conc. Trid. c. 172.* Vighel. *in methodo juris can. fol. 266.* Lemaistre *lib. 1. instit. Episcop. c. 7.* P. Bollo *in accon. class. 2. c. 2. §. 3.* Lotherius *de re benef. c. 27. per tot.* Salcedo *in lege polit. lib. 2. c. 17.* Joannes Sanchez *in select. disp. 47.* Hurtado passim *in suo opere de resitt.* Beyerlinch *tom. 6. in theatro, verbo Residentia.* Quintanadvennas *Ecclesiast. lib. 4. num. 49.* Solorz. *tom. 2. lib. 2. c. 25. n. 9.*

3 Impugnatur præditta assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vel residentia in præsenti importat continuam habitationem in loco beneficii, vel ipsam administrationem Sacramentorum, & ministerium quotidianum, cui Parochus impendit famulatum. Neutro casu potest procedere præsens assertio: Ergo minus recte. Probatur minor; nam si residentia in præsenti dicit habitationem perpetuam in loco beneficii, injungi non potest parochis, quia per illam infringitur naturalis libertas, *leg. Titio cautum, §. Titio, ff. de condit. & demonstr. l. 2. ff. de liber. hom. l. Gajus 13. §. ult. ff. de alim. l. penult. C. de oper. libert. l. si quis fugitivus, §. idem, ff. de ad. ed.* Cicero *parad. 5.* ubi libertatem appellat facultatem vivendi, ut velis, & ubi velis; quod in ipso acta manumissionis significabatur. Plautus *in Mœnech.*

Mea quidem hercle causa liber esto,
Atque ito quo voles.

Docent Gajacius *lib. 17. qq. Papin. in d. §. Titio, & lit. 14. observ. c. 27.* Amaya *lib. 1. observ. c. 6.* Costa *lib. 1. select. cap. 8.* Antonius Gomez *lib. 1. var. c. 12. n. 79.* Solorzanus *de jure Indiar. t. 2. lib. 1. c. 4. n. 44.* notavi *in c. 2. de transl. Episc.* Unde murilegulos, fabricenses, & ceteros alicui ministerio, vel perpetuo loco adscriptos, vere servos esse docuerunt Duarenus *ad tit. de stat. homin. c. 1. in fine*, Donel. *lib. 2. comment. c. 9.* Cujacius *ad tit. Cod. de agricol. lib. 11.* licet contrarium defendant Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 7.* optimisque ad praxim resolutis quæstionibus Covarruv. *in 4. 2. part. c. 7. princip. n. 5.* Igitur parochi, & similes Prælati non possunt eum dispendio libertatis cogi residere perpetuo in loco sui tituli, si autem residentia in parochia importat ipsum ministerium, seu officium in Ecclesia impendendum, item administrationem Sacramentorum, jure, & ratione possunt omnia hæc munia obiri per alios, cum proprie, & vere per se facere quis dicatur, qui per alium facit, *l. 1. §. dejecisse, ff. de vi, & vi, l. ita, §. quod si quis, ff. de administ. tut. l. si per alium, ff. ne quis eum, l. non ideo, C. de accus. c. multoris, §. ille, de sent. excomm. regul. qui per alium, de reg. jur. in 6.* & illud quod potest quis facere per se, potest facere per alium, *l. 1. §. usus, de procurat. l. sed si unus, ff. de feriis, §. idem.* Illustrant Barb. *axiom. 92.* Igitur parochus, qui per se ministrare potest, per alium ministrando videtur per se ministrare, & per consequens non sunt cogendi personaliter parochi perpetuo residere.

4 De residentia, & ejus necessitate.

Quæ dubitandi ratione minime obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, residentiæ vocem non iteratam sessionem significare, sed ejusdem firmitatem, quoniam residere, firmiter sedere est; a qua quoque significatione loci, sanctionisque firma ratio declaratur; diversam enim potissimum residentiæ Ecclesiasticæ nomen significationem affert, scilicet mansionis in loco, & pastoralis administrationis: omitto residentiam R. Pontificis, Primatum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, de qua nulla extat constitutio in hoc titulo: & post Carranzam, & alios: qui de ea egerunt, noviſſime edidit duos Tomos P. Hurtado *sub tit. de resid.* Tantam igitur agamus de residentia Episcoporum, & Sacerdotum in propriis Ecclesiis, ubi beneficia possident. Et prius sciendum est, a quo jure proveniat residentia Episcoporum, & illorum Prælatorum, qui habent actualem curam animarum; & an proveniat a jure divino, jam acriter disputatum fuit in Concilio Tridentino semel, & iterum. Primo sedente Paulo III. anno 1547. *sess. 6. de reform. cap. 1.* in quo residentia Prælatis injuncta fuit, veteribus penis innovatis, & novis adjectis: sed quo jure obligaret, non fuit decisum. Deinde sedente Pio IV. anno 1563. sive *sess. 23. de refor. c. 1.* quod notasse expediet. Veteres, qui ut pareat, Pastorum residentiam fundant, de hac quæstione parum curant, ut videre licet ex clasicis Canonistis *ad hunc tit.* Angelo, Silvestro *verbo Residentia*, Gabriele *in 4. sentent. dist. 15. q. 8. ar. 3. dub. 2.* imo & perdoctus Petrus Gregorius, qui post utrumque canonem scripsit, & docte de residentia egit, in tractatu *de beneficiis, q. 7.* quæstionem non attingit. Ante Concilium de jure humano provenire, non de jure divino, nisi quatenus improprie jus canonicum divinum dicitur, docuit Thom. Campegius Episcopus Feltrensis, *in tr. de resid.* qui circumfertur *tom. 15. tr.* Doctrinam contrariam eaixe fundavit Cardinalis Cajetanus *2. 2. quæstion. 185. art. 5.* contra quem pro more apologiam scripsit Fr. Ambrosius Catharinus, sub Concilii temporibus, intendens Prælatos ad residentiam jure positivo obligari, non jure divino, cujus partes secuti fuerunt Albinianus, Alphonsus Salmeron, & Andreas de Gerunda, quos referunt Diana *part. 10. tract. 14. resol. 66.* Hurtado *de resid. t. 1. resolut. 2.* Pro Cajetano steterunt duo doctissimi Dominicani, Mag. Fr. Bartholomæus de Miranda, & Carranza, peculiari libello *de resid.* edito Tridenti die sacra Divo Matthiæ, eodem anno 1547. quo primus canon emissus fuit, cujus bis meminit *cap. 12. ejusdem tract.* & Primarius noster Dominicus Soto *in apolog. contra Catharinum de resid.* quæ circumfertur post syntagma *de natura, & gratia: & lib. 10. de justitia, quæst. 3. art. 1. 2. 3. & 4.* Scripsit etiam post sessionem *6.* & ante sessionem 23. Eamdem sententiam defendunt post D. Thomam *2. 2. quæstion. 185. art. 5.* Bannez *q. 33. art. 5.* Suarez *to. 4. in 3. part. disp. 44. sect. 4. n. 8.* Joannes Driedo, Leonard. Venetus, Franc. Turrianus, Hieronymus Gigas, peculiaribus editis tractatibus, Gentianus Herbertus *in cap. 1. 70. dist.* apud Covarruv. qui eamdem sententiam tenet *lib. 3. var. c. 3. n. 9.* & alii infra laudandi. Itaque status quæstionis anceps fuit, usque ad prædictam sessionem 23. sive usque ad annum 1563. Nihilominus Alphonsus Alvarez Guerrero, Præses tunc Cameræ Neapolitanæ, qui scripsit suum speculum *de potest. Roman. Pontif.* an. 1558. *in c. 9. a principio.* præcipue *n. 4.* tutatus fuit sententiam Cajetani, nullo alio laudato: qui vero scripserunt post prædictam sessionem, Cajetanum sequuntur, uno alterove dempto; & de jure divino esse asserunt residentiam Prælatorum, & Pastorum quorumcumque, quibus cura animarum incumbit ratione officii, & beneficii Ecclesiastici. Sunt ex Jurisperitis Navarrus *in Manuali c. 5. n. 121.* Garcia, multis relatis, *de benef. 3. part. c. 2. n. 16.* Barbosa cum aliis, *de potest. Episcop. alleg. 53. n. 2. & de offic. Parochi part. 2. cap. 19.* & ad prædictos canones Concilii Trident. *& in c. quia, nu. 4. hoc tit. & lib. 1. jur. Eccl. c. 11. num. 91. & 92.* Petrus de Salcedo *de lege polit. lib. 2. c. 16. §. 1.* Salgado *de protect. regia par. 2. c. 15. n. 12.* D. D. Antonius Garauna *ad hunc tit. c. 1.* qui pro multis sufficiunt, quos adducunt. Ex Theologis ita etiam sentiunt Suarez *tom. 4. in 3. par. disp. 44. sect. 4. nu. 8.* Vasquez *de benefic. c. 4. dub. 2.* Castropalao *tract. 13. disput. 5.* Azor. *2. tom. instit. lib. 7. capit. 4. quæstion. 1.* Filliucius *in append. de benefic. Eccles. tract. 41. c. 6. ex nu. 27.* Emmanuel Rodriquez *in summa, 2. tom. cap. 114. a principio.* Paulus Layman *3. tom. Theolog. moral. tract. 1. cap. 6. quæst. 2. ex num. 3.* Bolerius Reginaldus *in praxi fori pœnit. tom. 2. tit. 3. tr. 3. lib. 30. cap. 5. ex num. 52.* Ludovicus Lopez *instruct. confessor. 2. part. cap. 243. versic. Secundum prænotamentum.* Joann. Malderus Episcopus Antuerpiensis *in 2. 2. D. Thom.* sive *de justitia, & jure tractat. 9. cap. 2. dub. 19.* Jacobus Gordonus *2. tom. Theol. moral. lib. 8. quæst. 4. cap. 8. ex nu. 42.* Ægidius Trullench *in præcept. Decalog. lib. 4. cap. 1. dub. 8. ex nu. 2.* Lessius *de justit. & jur. lib. 2. cap. 34. dub. 28.* Tamburinus *de jur. Abbat. tom. 1. disp. 14. quæst. 1.* Tapia *tom. 2. cæteris mor. lib. 5. qu. 5. art. 11.* Machado *in su perfecto confessor, 2. tom. tract. 9. discip. 18. docum. 4.* plures alii, quos laudat, & sequitur Thomas Hurtado *de resid. resol. 7. numer. 12.* adeoque certa communiter hæc sententia, post ultimum canonem Trident. videtur, ut innegabilem eam dicat Villalobos *2. tom. summæ, tract. 9. difficult. 18. ex num. 1.* & aliis magis specialiter inferius recensendi.

Ergo cum fere innegabile hodie sit (si non est absolute innegabile, ut dixit Villalobos proxime citatus) residentiam Pastorum a jure divino provenire, videamus qualiter ex jure divino proveniat, aut delumatur. Fr. Antonius a Corduba *in suo quæstion. lib. 1. q. 19.* qui Concilii non meminit, dicit provenire a jure divino large sumpto, non proprie, aut stricte; quod est fere convenire cum Campegio, qui jus canonicum hac in controversia large appellavit jus divinum. Rejicit Cordubam Gabriel Vasquez *d. cap. 4. §. 2. dub. 1.* docetque quod si ex jure divino Ecclesia non judicaverit, evidenter colligi consequentiam de residendo; judicio tamen suo, quod est maximum, evidentissimam esse, aut saltem urgentissimam. Ecce existimat subtilissimus, & sapientissimus Doctor, deduci per urgentissimam consequentiam hoc jus divinum. Michael Nauclerus,

5 An sit juris Divini.

Doctor Sorbonicus, *tom. 1. Monarchiæ, 2. part. lib. 5. cap. 9,* cum judicio scripsit radicari in jure divino, indeque derivari ab Ecclesia, Patribusque *Concilii*, cujus canonem citat, & sic exponit. Reginaldus *ubi supra* fere consensit; & quod magis est, Vespertinus Antecessor noster Fr. Petrus de Ledesm. *in suo tr. de statibus*, qui extat vice appendicis ad secundam partem summæ, *tr. de Episc. c. 3. concl. 13. cum seq.* suo Soto consentiens, quem audivit, & cui communicavit in eodem Conventu discens, in quo ipse docebat, a Tridentino reversus docuit, in Tridentina Synodo non fuisse declaratum tam aperte residentiam esse de jure divino, ut nonnulli voluerunt, innuens forsan, quod audivit a Soto, & aliis, qui in Synodo adfuerunt. Fr. Joan. a Pineda *2. par. Monarchiæ Eccl. lib. 13. c. 22. §. 1. fol. 266.* post Carranzam, & Sotum, quos laudat, a jure divino naturali provenire censet, idest, a dictaminis *rationis naturalis* obligatione circa rem divinam: sed plus voluerunt fundare illi duo Auctores sapientissimi, nempe injunctam esse obligationem a jure divino; provenire enim a jure naturali jam docuerat D. Thomas *quodlibet. 9. art. 15.* & noviter probat ex aliis Thomas Hurtado *ubi supra, resol. 8.* Carranza, & Sotus *in suis apologiis*, tantum intendunt, omnia præmissa a jure divino esse proprie sumpto, & consequentiam inde inevitabilem deduci, cum quibus consensit Gregorius de Valentia 3, *par. in D. Thomam, disp. 10. quæst. 3. punct. 5.*

6 Explicatur vera sententia. Ego ab his PP. edoctus sic me expono. Jus quod obligat ad residentiam Prælatos, & Pastores, quibus ratione officii, & beneficii cura ovium commissa est, est divinum proprie sumptum, sed reductive, non expresse. Quod ex ipsis Concilii verbis potest suaderi. Ajunt Patres: " Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione, Sacramentorum administratione, & bonorum omnium exemplo pascere. „ Hæc omnia mandata sunt juris divini expressi, quod in Evangelio continetur, ut a Christo Domino latum. *Joannis c. 10. Act. cap. 20.* Paulus *1. ad Corinth. c. 7. 2. ad Timoth. cap. 2.* & iterum *1. ad Corinth. c. 9.* milleque aliis locis ex utraque pagina, quæ expendunt Carranza *c. 3. cum duobus seq.* Sotus *dist. q. 3. art. 1.* Valentia & Vasquez *ubi proxime*. Itaque hæc major propositio juris divini est, quod non potest negari. Postea Patres Concilii sic assumunt minorem propositionem: " Quæ omnia nequaquam ab his præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, nec assistunt, sed mercenariorum more deserunt. „ Quæ minor propositio ex principiis naturalibus, lumineque rationis patet, ut philosophantur acriter Carranza *c. 5. & 6.* Sotus *art. 3.* Sed nota in hac minori propositione non assumpsisse Patres verbum residendi, sed invigilandi, & assistendi, quæ sunt latiora: quia si præcise requirerentur ex censura Patrum actus residendi, ut quis diceretur pascere oves, nec alius posset dici pascere, nisi qui resideret, nec aliter impleret divinum præceptum pascendi, nisi residendo, consequentia, & major eodem modo se haberent, & esset juris divini expresse residentia, non reductive. Aliquando enim invigilat, & assistit commodissime, qui non residet, licet melius sit, quod resideat; nam ut inquit Theodoretus *q. 4. in Genes. Absentia Præsulis insolentiæ plebis.* Est ergo certa minor per conformitatem ad jus naturale: si enim Dux, imo miles non aliter juste percipiunt stipendia, quam si militent, & ducent, vel sequantur ordines, idemque in ceteris Magistratibus politicis, imo & quibuscumque ministris usu evenit, quanto melius in Pastoribus id requirimus? Sed quia obligatio, quæ a jure naturali descendit, suam habet epikejam, veluti si dux, vel miles evocetur a Rege, si privatam causam, sed urgentissimam habeat revertendi in domum, a Rege cognitam, & approbatam: ita & hæc obligatio residendi suas habet epikejas, ut infra videbimus; obligatio tamen insistendi, & invigilandi inquantum moraliter possit, nullam habet, quia sub his terminis obligatio invigilandi, & assistendi inclusa est sub obligatione pascendi, ut docent PP. quæ est *juris divini*, ut manet probatum.

7 Amplius probatur. Ecce igitur quam, & qualem consequentiam deducunt SS. Patres, his verbis: " Sacrosancta Synodus eos admonet, & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio, & veritate pascant, & regant. „ Ingerit semel, atque iterum præcepta pascendi, obligationem invigilandi, & admonet, & hortatur, ne gregem suum deserant. Ergo totum hoc reducitur ad primum illud præceptum pascendi, quod est divinum. Consenserunt itaque omnes Apologistæ, nullum Christi Domini inveniri expressum præceptum residendi: igitur quando pascere aliter non possunt quam residendo, veluti intempore persecutionis, hæresum, & aliarum necessitatum, & quæ præsentiam pastoris exigunt, sub pascendi verbo necessario continetur residere: & sic residere tenebitur *jure divino, c. suggestos 46. cap. fisicitanum 47. 7. q. 1.* ad hoc jus reducendis, præeunte Divo Augustino *epist. 180. ad Honoratum* - & Juculenter Gratiano nostro *causa 7. q. 1.* in littera ipsius, ad finem quæstionis. Ex quo, & martyrium pro ovibus suis subire tenetur Pastor; quæ obligatio ab alio jure, quam divino provenire non posset, cum non adeo obliget jus naturale, aut positivum. Divus Thom. & Cajet. *ibi, 2. 2. q. 185. art. 5.* & semper residere tenetur ex eodem jure, quia munus pascendi non aliter melius impleri potest, quam residendo, sed non pro semper, quia sunt causæ, quæ excusant a residentia, sine qua potest dici assistere, & invigilare Episcopus. Et hoc modo explicatur fortissimum argumentum, quod ex Philosopho desumebat Sotus *d. art. 1. vers. Ex his ergo colligitur*; quo jure, qui obligatur ad finem, obligatur ad media tendentia ad finem necessario: quæ major est indubitabilis; sed ad finem pascendi obligatur jure divino; est etiam minor constans inter omnes; Ergo ad medium residendi obligatur jure divino. Conceditur consequentia reductive, non expresse; quia non est unice necessarium residere, sed melius & commodius; & obligat tantum dum urgentior causa non tollit obligationem residendi per epikejam, ut jam videbimus.

8 Explicatur cad. sent. Ex dictis constat, jus hoc divinum, quod appellamus reductive, tale esse proprie jus divinum, & in suo casu, sive ponito, residere pro medio obligare æque fortiter, licet non obliget æque absolute, ut jus divinum expressum: quod non indiget consequentia, ut ex verbis, aut traditione deducatur. Consequentiam deduxit Ecclesia ex præcepto pascendi: Ergo in Ecclesia residet potestas declarandi, quando cesset consequentia, & per consequens quando residentia non contineatur sub præcepto pascendi, & quando huic præcepto satisfaciendum sit invigilando per vicarios, & homines idoneos, qui præsentiam Episcopi, aut parochi suppleant in quantum fieri possit. Verba sunt Concilii: " Nam cum Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, vel Reipublicæ utilitas aliquos nonnunquam abesse postulant, & exigunt, decernit eadem sancta Synodus, &c. „ Ecce quomodo non obligat æque absolute; siquidem sunt casus, qui a residentia excusant, ut diffiniunt PP. Jus divinum expressum obligat absolute, semper veluti præceptum de confitenda fide, & illud, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*; & illud, *Quorum remiseritis peccata, &c.* ut fere per hæc verba docet idem Sotus, agnoscens differentiam *dicto art. 1. versic. Ad harum*. Vidit enim æterna prævidentia, & providentia Christi Domini nullam posse Epikejam dari, quæ præcepta a se injuncta cessare faceret; itaque jus divinum absolutum tantum dependens ab ordinatione divina, quod dicimus expressum, nunquam cessare potest. Multo minus subjacet dispensationi Pontificiæ, quia semper continet bonum invariabile, & immutabile, quod neque interpretationem recipere potest. Jus divinum elicitum per humanam consequentiam, & prudentiam, licet non cadat sub dispensatione Pontificis, quia æque divinum est, admittit declarationem de casu, in quo cessat propter majus bonum. Quæ doctrina videtur mihi mentem D. Thomæ esse *1. 2. q. 100. art. 8. in corp.* & fere, ut ego expono, exposuit Tapia *t. 1. catena mor. lib. 4. q. 27. art. 6.* Sotus *lib. 2. de just. & jur. q. 3. ar. 8.* Vincentius Candidus breviter, sed concinne, *t. 1. disq. moral. disq. 18. artic. 7. dub. 2.* Gregorius de Valentia *dict. t. 3. in D. Thomam, disp. 3. q. 3. c. 5.* Nauclerus *dict. t. 2. part. lib. 5. cap. 9.* qui tres Doctores proxime relati in casu quem exponimus, loquuntur, & in casu universalis dispensationis, vel declarationis in communi, Primarius noster Basilius Pontius *lib. 8. de matrim. c. 2. a nu. 4.* ex quo in propositio non placet sententia, aut modus dicendi ejusdem Primarii ubi proxime n. 15. nempe hanc obligationem a jure divino provenire, sed taliter, ut subordinetur dispensationi, & dispositioni Pontificis, in quo cum eo alios sequitur Diana *part. 10. tractat. 14. resol. 66.* non placet inquam; nec enim probat, aut fundat, quod pro comperto supponit, subordinari hoc *jus divinum* dispensationi Pontificis: rursus vocat dispensationem, & utitur testimoniis Concilii, ex cujus neutro canone probatur esse dispensationem, tantumque in postremo declarantur casus in communi, in quibus cessat. Quare hunc modum dicendi, licet non in his terminis, refutat post D. Thomam, & multos, quos pro more laudat P. Thomas Sanchez in *præcep. Decalog. lib. 4. c. 24. n. 18.* & remissive *cap. 37. n. 6. & 7.* ubi nostræ sententiæ accedit proxime expositæ. Non etiam placet, quod dixit idem doctissimus Pater *lib. 8. de matr. disp. 6. n. 5. & 6.* ubi obiter jus de residentia attigit, & per transennam, nempe esse jus absolute divinum, & tamen dispensabilem, quia implicat in terminis, si vera sunt, quæ supra retulimus: quare *dicto c. 37. n. 15.* ubi etiam in transcursu hoc exemplum adduxit, non appellavit jus absolute divinum, sed divinum tantum simpliciter, & sine ullo addito absolute. Magis probo, quod dixit Cardinalis de Lugo *in responsis mor. lib. 5. dub. 13.* nempe, dici declarationem cessantis obligationis de residendo, pro qua parte provenit ex munere Episcopali divinitus instituto, quia juris divini est, in quo sequitur communem supra fundatam; sed quia pro parte hoc jus divinum corroboratum est jure Pontificio, pœnis variis statutis in non residentes, esse dispensationem: idest, quoad obligationem residendi esse declarationem casus, in quo cessat; ad pœnas non incurrendas, a *jure positivo* impositas, esse dispensationem. Posset sane dubitari, an cessante juris divini obligatione teneret dispositio canonica quoad pœnas, cum in illa tanquam *in radice hæc fundetur*: quare prima deficiente, & deficere secundam; sed tamen pro exteriori foro, & praxi non potest negari, quin ad evitandas pœnas absentiæ commodissime licentia a Pontifice impetrata de non residendo, prævia causæ cognitione appelletur dispensatio, ut vulgo solet: ex qua doctrina facile solvuntur difficultates, quas in hac resolutione expendit Thomas Hurtado *de resol. 9. per tot.*

9 Expendun tur varii canones. Et quamvis Doctores nostri diligenter investigaverint multa Patrum, Conciliorum, & Summorum Pontificum Decreta, quibus probent residentiæ obligationem summopere injunctam esse Pastoribus, in quod vel maxime incubuit Bartholomæus Carranza *in dicto opusculo de resident. ex c. 7.* a quo Sotus, & deinceps ceteri; tamen ut separemus auctoritates, quæ potius per argumentum convincunt, quam ex terminis, breviter recenseo eas, quæ magis disertæ sunt. Concilium Sardic. præsidente Osio nostro Cordubensi Episc. *can. 7.* huic rei providit, & notandum est *initium canonis*: " Osius Episcopus dixit; Importunitas „ nostra, omnium Episcoporum multa diligentia, injustæ præ„ ces effecerunt, ut nos non habeamus tantam gratiam, & „ liber-

„ libertatem dicendi, quantam debeamus habere. „ Notetur Osii præfatio, ut innotescat residentiam in Ecclesia ab optimis semper procuratam, & a Conciliis imperatam, a Summisque Pontificibus injunctam; sed ab illis, qui propriæ utilitati student potius quam muneris servituti, prece, & omnibus artibus fuisse recusatam. Prosequitur canon: *Multos Episcoporum, & maxime ex Africa, frequenter accedere ad comitatum Principis*; ubi Herbertus semper vertit *in castra*, nec male. Olim enim castra Principum appellabantur, quod hodie appellamus *Corte*. Hoc aliis notum est, ne immoremur: accedere, inquam, illo quæsito colore, ut res Ecclesiarum, & miserabilium personarum tutarentur, & favore suo in melius promoverent; re tamen vera, ut suffragarentur in rebus profanis, & sæculares dignitates nonnullis acquirerent; quæ res perversitatis plena magnum Ecclesiæ detrimentum affert, ut consideravit Osius ibi: " Si vobis, fratres charissimi, hoc omnibus videretur, „ statuite, nullum oportere Episcopum ad comitatum acce„ dere, præter eos, quos pius Imperator noster suis litteris „ accersivit. „ Quæ verba a Gratiano referuntur *in c. si vobis 28. 23. q. 8.* alio tamen, & alieno sensu, nempe: *Ne Episcopi militent*. Cetera, quæ sequuntur, eo tendunt, ut suppetiæ ferantur his, qui ad venerabiles Ecclesias aufugiunt, ne inde extrahantur, neve aliquod accipiant detrimentum. PP. ad consultationem Osii responderunt, *Decernatur*. Nota PP. permisisse Episcopis ad Regiam accedere, si ab Imperatore vocarentur, quæ illis temporibus justa causa reputabatur absentiæ. Quid mirum, cum hæc Synodus congregata sit sub Constantio Constantini filio, Ariana perfidia imbuto, cui in tantum resistere PP. noluerunt, ut ex actis apud Balsamonem *prag. mihi* 850. constat. In duobus canonibus sequentibus jubent PP. ut si aliqua pia negotia in aula habeat Episcopus, curare expediat per Diaconos idest, per ministros plerumque sæculares, ut exponit idem Balsamon *in scholiis*. In canone 22. ejusdem Concilii permittitur Episcopo, qui extra diœcesim magnas possessiones habet, ad eas accedere causa colligendorum fructuum, ut largius, & liberalius ex redditibus possit subvenire pauperibus, hac forma data, ut tribus septimanis in suis possessionibus degat, & conveniat, & sacrificia celebret in Ecclesia, quæ prope est, una cum presbytero, qui populum congregat, ne alioqui Episcopus a communione alienus videatur; ne tamen frequenter assistat in civitate Metropoli, in qua degit Episcopus diœcesanus, ut sic effugiat notam præsumptionis, & arrogantiæ, si forte contentio oboriatur inter utrumque Episcopum. Ex hoc textu alia justa absentiæ causa potest colligi; sed non colligitur, non potuisse Episcopum abesse a suo Episcopatu ultra tres septimanas, quin potius colligitur, non posse intermittere divinorum officiorum celebrationem, & sacram synaxim per tres septimanas; nam qui per hoc tempus intermitebat, tanquam alienus habebatur a communione, sive Episcopus esset, sive clericus, sive laicus, ideo ad Ecclesiam proximam accedere debebat una cum presbytero, & plebe. Similis pœna statuitur *in can. 64. Conc. Agath.* relato *in c. si quis 29. 7. qu. 1. & in can. 81. Synodi sexta in Trullo*, ex partitione Balsamonis: & hunc esse prædicti canonis verum sensum ostendit etiam scholium Balsam. ad eumdem, ibi; " Et cum ita se habeant, ne dixeris esse „ necessariam Episcopo, qui versatur in possessionibus, quæ sunt „ extra suam Ecclesiam, illic tribus dominicis sedere, & non „ accedere in urbem, in qua est ejus regionis Episcopus; sed con„ silium tantum dari, ut vitetur scandalum: si enim velit postea „ in civitatem proficisci, & cum illius regionis Episcopo fami„ liariter colloqui, & suas in Ecclesiasticas possessiones redire, „ non vetabitur. „ Et de accessu ad Ecclesiam tribus Dominicis, aut septimanis, ita paulo superius: " Ceterum tribus, *in„ quit*, Dominicis debet Episcopus in suis possessionibus agere, „ & cum illius regionis fidelibus in Ecclesiam convenire, & una „ celebrare, seu una orare cum presbytero, qui illic est, ut „ non videatur esse sine Ecclesiastica communione (*deest perpe„ tuam negatio in versione Herberti*) & canonem, qui superius di„ ctus est, offenderet, qui quidem eos segregat, qui tribus „ Dominicis in Ecclesia non conveniunt. „ Spectat tamen ad hanc curam, quam PP. Sardicensis Synodi habuerunt, ne Episcopi sine justa causa absesent a suis Episcopatibus; quod cavetur in Canone ultimo ejusdem Concilii: " Ut Episcopi con„ stituti in viis transitus, sive in canali, cum viderint Episco„ pum, quærant causam itineris; & si eum quidem in comita„ tum Principis proficiscentem invenerint, quærent conditio„ nes, quæ superius propositæ sunt; & si evocatus a Principe „ veniat ei, nihil impedimenti fiat proficiscenti: sin autem „ ostentationis gratia, vel propter aliquorum preces in castra fe„ stinat, nec litteris ejus subscribant, nec cum eo communicent „ Episcopi. „ Qui in canali degunt, sive in via publica sunt, illi qui regunt Ecclesias, quæ sunt in urbibus, per quas iter fit ad Regiam: ita exponit Balsamon, & ex nuperis paulo curiosius Jacob. Gutier. *de off. dom., lib. 3. c. 15. vers. Canalia publica*; Ciron. *lib. 2. obs. c. 14.* & nos *in c. 1. de priv.* Erant hi Episcopi, quasi speculatores ceterorum, qui ad urbem libenter, & sine causa justa non evocati properabant, deserentes Ecclesiarum regimen; ex quo satis, ut falsa convincitur interpretatio, seu restrictio canonis, quam ibi Balsamon commiscetur.

10 Expendi tur Synodus Sardicensis. Ex dictis apparet in Sardicensi Synodo enixe procuratam fuisse Prælatorum residentiam; paulo tamen strictius in Antiochena 2. sub eodem Constantio celebrata, quinque annis post Constantini obitum, si Theodoro credimus, sancitum fuerat *can. 11.* „ Ut si quis Episcopus, vel Presbyter, vel omnino ex canone ad „ Imperatorem proficiscatur sine tentantia, & litteris Episcopo„ rum provinciæ, & maxime Metropolitanorum, exuatur a di„ gnitate. „ Scholium Balsam. ibi est admodum breve, seu decurtatum; extat integrum in supplemento, *pag. mihi 1125.* videlicet non requiri approbationem, seu licentiam Coepiscoporum, si ab Imperatore evocatus fuisset, vel a Patriarcha Constantinop. itaque pro justa causa, vel pro dispensatione ponit Patriarchalem permissionem. Existimo hunc esse errorem Interpretis, quatenus dicit colligi ex sacris canonibus: nullum profecto legi, qui sic de Patriarcha Constantinop. statuat; sed Theodorus leges sæculi confundit plerumque cum functionibus Ecclesiæ: forte alludit ad Justiniani constitutiones, quæ extant de residentia Prælatorum, *Novel. 6. quando oporteat Episc. conversari, c. 2.* ubi Episcopus ultra annum absens ab Episcopatu, ab eo expellitur, & alius in ejus locum subrogatur, nisi evocatus a Principe recesserit, vel causa recessus coram superioribus probata, & approbata fit. Et *Novel. 123. de SS. Episc. c. 9.* in qua Patriarchæ Constantinopolitani approbationis fit mentio, *l. omnem 43. C. de Episc. & Cler.* Quæ est Græca, & extat in libro Gothofredi ex versione Antonii Goncii. Sic ergo statutum fuit in Synodo Antiochena; nam quod sancitur *in can. 17.* qui refertur *in c. 7. 92. dist.* non pertinet ad Episcopos non residentes, sed ad eos, qui postquam electi sunt, non proficiscuntur ad suum Episcopatum; de quo est etiam canon 36. Apostolorum, ubi contra Jo. Zonaram legendus est Balsamon. Sexta etiam Synodus in Trul. sub Justin. II. Imperatore, *can. 18.* sanxit: *De Presbyteris, & aliis clericis, qui a titulis recesserunt propter barbaricam incursionem, ut ea cessante iterum ad Ecclesias proprias accedant, ad quod per Episcopos compescantur; quod si facere renuerint, segregentur, donec resipiscant.* Quæ pœna contra Episcopum, qui detinet clerum, statuitur, non vero loquitur canon de Episcopis, sed ad eos, & quoscumque Primates extendit Balsam. ibi: Distertius cavetur in Concil. Meldensi *can. 5.* qui refertur ab Ivone Carn. *5. p. Decreti, c. 190.* quem solum laudat Covar. *lib. 3. var. c. 13. n. 9.* vel quia a Carranza, & ceteris omissus fuit, vel quia nullus est æque idoneus ad probandam residentiæ obligationem in jure divino radicari. Verba sunt: " Ut Episcopi, qui plebes sibi concredi„ ta raro, aut nunquam per seipsos visitant, juxta ordinem „ Evangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum, cum „ Dominus Ezechieli dicat (*c. 3.*) Speculatorem dedi te do„ mui Israel, & audies ex ore meo verbum, ut annunties eis „ ex me, &c. a comprovincialibus Episcopis acrius corripian„ tur. „ Hactenus PP. Ex quibus verbis apparet, censuisse a jure Evangelico provenire, propter injunctam curam pascendi, speculandi, & prædicandi. Sane nullum aliud testimonium legi conformius Tridentino quam hoc. Denique in 8. Synodo sub Basilio Imperat. *can. 19.* Episcopus, Archiepiscopus, Metropolita, qui sub prætextu, vel ambitione prædicandi, & visitandi alias diœceses propria derelinquit, ut sacrilegus reputatur, & deponitur in Concil. Arelat *can. 13.* & in Mogunt. *can. 25.* injungitur Episcopis obligatio, ut in Ecclesia conveniant omnibus diebus Dominicis, nisi infirmitate, aut justa alia causa detineantur; quo etiam fundatur obligatio residendi. Prosequuntur Salcedo *ubi supra*, Garanna in præsenti, *c. 2.* qui satisfaciunt difficult., quæ in contrar. adducuntur.

11 Residentia probatur ex jure civili. Etiam jure civili in illa Gentilium vana religione facetes omnino in fallorum Deorum templis teneri residere, probatur ex Platone *lib. 6. de legibus*; quo pertinent IC. responsa, quæ sacerdotem, dum sacra faceret, in jus vocari non posse docent ex eo, quod propter religionem inde se movere non posset, *l. 2. de in jus vocando, l. neque 36. ff. de fideicom. libert. l. ejus, qui 27. §. 1. ff. ad municip.* & ex mente, sectaque Ulpiani suspicor *in d. l. 2.* agere de Flamine Diali, qui Jovi sacra faciebat, Romaque excedere vetabatur. Pontifici vero Italia excedere non licebat, ut probat Gutherus *de jure Pont. c. 13. & 14. lib. 1.* quamvis textum emendans de confugientibus ad asylum acceperit Revardus *lib. 1. var. c. 6.* de ædituis, sive templorum custodibus, Cujacius *lib. 13. observ. c. 29.* quem sequitur Pichard. *in §. fin. Instit. de pœna temer. litig. n. 26.* Nec videtur discedere Gothofredus in præclara nota ibi: *de Monachis, & Asceticis*: Accursiani, & Hermogenianus *in l. Vitricus 60. §. fin.* juncto Gajo *in leg. vel senectutem, ff. de donat. inter*, propter sacerdotium adeptum retineri commode non posse matrimonium dixere, ob impedimenta videlicet officii sacerdotis: & Paulus *in l. non distinguemus 32. §. Sacerdotio, ff. de receptis*: *Sacerdotio*, inquit, *obveniente, videbimus an cogatur arbiter sententiam dicere*. Id enim indulgetur honori personarum: faciunt lex penultima, *ff. de vacat. muner.* lex *aut 18. ff. de procur.* & Seneca tradit *lib. de tranquillitate vitæ*. *Quosdam*, inquit, *exilia suo loco tenent, quosdam sacerdotia*. Unde Flamines Diales adstricti erant ad residendum in templo Idoli. Livius *lib. 5.* ait: " Camillus dixit Flamini Diali: Nostem unam ma„ nere extra urbem nefas est. „ *Et Cornelius Tacitus lib. 3. annal.* " Quando, *inquit*, de religionibus tractabatur, dilatum „ nuper responsum adversus servum Malunginensem Flami„ nem Dialem promisit Cæsar, recitavitque decretum Pontifi„ cium: Quoties valetudo adversa Flaminem Dialem incessis„ set, ut Pontificis Maximi arbitrio, dum ne plus binoctium „ abesset, dum ne diebus publici sacrificii, non sæpius, quam„ vis eumdem in annum, &c. „ *Cicero Philip. 2. ait*: " L. Va„ lerio Flacco, P. Licinio Crasso, Coss. bellum gerendum erat „ cum Aristonico: rogatus Populus, quem id bellum gerere „ placeret, Flaccum nominaverat. At Crassus Consul, qui & „ Pontifex Maximus, Flaccus collegæ, Flamini Martiali multam dixit, si a sacris discessisset, Flamen populum appel„ lavit: is multam remisit, Pontifici tamen Flaminem parere „ jussit. „ Inde etiam somniare se catenis tempio alligatum esse, sacerdotem futurum demonstrat, ut ait Artemidorus *lib. 5.* in illis verbis: " Visus est sibi quis ad firmamentum templi

Neptu-

Neptuni catena alligatus esse; factus est sacerdos Neptuni. Oportebat enim inseparabilem sacerdotem esse. „ Videndi sunt Guerrera *de legibus, & armis, nu.* 20. Cujac. *lib.* 13. *observ. cap.* 29. Pichar. *in* §. 8. *Instit. de pœna temer.*, Pancirola *in not. c.* 6. Hothom. *de rit. nupt. c.* 29. Meril. 4. *observ. c.* 6. Savar. ad Sidon. *lib.* 8. *epist.* 8.

Jure nostro etiam Pontificio hæc regula generalis statuta reperitur: Omne beneficium requirere residentiam, & beneficiarium debere in eo residere, *c. singula* 89. *dist. c. ad hæc, de præbend.* cum aliis supra adductis. Observandæ autem sunt pro præsenti materia Conciliorum phrases, qualis illa: *Qui clero adnexi sunt*, qua utitur Conc. Carthag. 1. *can.* 5. aut illa Concil. Nicæni 2. *can.* 15. *In unu Ecclesia adsideant*; significat enim continuam quamdam, & perpetuam residentiam: proinde non male Duarenus residentiam, *assiduitatem* vocat *lib.* 8. *de sacris Eccles. ministr. c.* 5. quam vocem exponit Lantdmet. *lib.* 2. *de veteri mon. c.* 106. Et adversus non residentes multiplex pœna constituta est, & primo, qui non residet perpetuo in Ecclesia, tanquam desertor, vel transfuga ponitur, *c. si quis presbyter, cum sequenti, & can. si quis in clero* 7. *qu.* 1. Sed prius monendus est, & requirendus absens clericus, ut veniat, eritque curæ Ordinario, ut moneatur, *c. ex parte, c. ex tua, & c. fin. hoc tit.* Monitio vero sola sufficit, nec requiritur solemnis citatio, *c. ex parte, c. qualiter, & c. inter, & c. penult. hoc tit.* Et quod dicitur *in d. c. ex tua*, trina citatione, vel trino programmate, vel edicto vocandum esse absentem, locum habet cum ignoratur, quo loco absens degat; quo etiam casu vult Pontifex absentem post trinam citationem vocatum expectari per sex menses antequam beneficio spoliari possit. Utitur verbo *spoliandi*, Pontifex *in eo c.* & *in c. hoc tit.* quo Interpretes ostendi docent, non esse tunc juris ordinem spectandum, quia verbum *spoliandi*, habet juris executionem: spoliatur ergo ipso facto citra ullam causæ cognitionem clericus absens, qui vocatus, & monitus non revertitur; ideo vero monendus, & vocandus est, quia vocatus justas absentiæ causas allegare potest, quas si nullas allegaverit, nec comparuerit, tanquam contumax privabitur ipso facto beneficio; videndus Marinis *lib.* 1. *resol. c.* 307. Poterit etiam adversus eum procedi per viam depositionis, aut excommunicationis, vel suspensionis, *c. 2 c. ex tua*, §. *fin. hoc tit.* Item per subtractionem fructuum, qui adjudicabuntur Ecclesiæ derelictæ, *c. penult. hoc tit.* fuisseque Ecclesiæ usum, & jus Episcopos non residentes gravibus pœnis mulctare, constat ex processu D. Gregorii Magni Pont. Roman. relato a Gratiano *in c. pervenit* 20. 7. *qu.* 1. Pigmenium enim Malphitanæ Ecclesiæ Antistitem in sua diœcesi residere noluerem jubet per Anthemium Subdiaconum in monasterio deputari, si post ipsius interminationem non resipuerit; cui sententiæ, & ejus acerbitati forsan causam dedit malum exemplum, quod inde ceteri Episcopi arripiebant, quod indicant verba textus, ibi: " Quod videntes alii, nec ipsi in castro se retinent, sed ipsius exemplum sequentes, foris magis eligunt habitare. „ Est hoc rescriptum in casu speciali, nec facile ad exemplum trahendum, ex regula text. *in l.* 1. *de constit. Princip.* quare non in omnibus circumstantiis convenit, nec in sententia cum depositione Anastasii Cardinalis Presbyteri *in c.* 2. *hoc tit.* & Ragusinus Archiepiscopus ob desertionem quadrinnalem privatus fuit Ecclesia ab Innocentio III. *in c qualiter* 9. *hoc tit.* Ex quibus casibus, & aliis, quos suppeditabunt annales Ecclesiastici, colligemus Prælatos non residentes privatos fuisse suis Episcopatibus. Sed forsan jure canonico tempus non residentiæ arbitrarium erat Pontifici, imo & ceteræ circumstantiæ non residendi ejus arbitrio reservabantur. Justinianus vero in Novellis præcitatis annum præscripsit, quo abesset; addit etiam D. Gregorius *lib.* 5. *epist.* 123. ut similis desertor in monasterium pœnitentiæ peragendæ gratia detrudatur. Facit Concilium Hispal. 2. *can.* 111. & notavit Lantdm. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 106. Sunt tamen quidam casus, in quibus clerici non residentes excusantur, aut venia digni sunt, quos dabimus sequentibus commentariis.

Quibus ita præjactis, manet probata presens assertio auctoritate juris divini, Ecclesiastici, & civilis. Nec ratione destituitur; nam juxta Aristotelem *lib.* 1. *de republ. c.* 2. Pastoris ratio labefactatur si suo muneri desit; unde apud Romanos fas non erat Præfidi provinciæ egredi provinciam, nisi voti solvendi causa, & ea lege, ne abnoctare ei liceret, teste Marciano *in l. illud* 15. *ff. de off. Præsid.* Etiam apud eos nec Tribuno plebis per unum diem abesse Roma licuit: refert Diocasius *lib.* 37. Etiam Gellius *lib.* 3. *noctium, cap.* 2. & Livius *lib.* 36. narrant, non licuisse Senatoribus, quibus jus sententiam dicendi in Senatu esset, & minoribus Magistratibus longius abire, quam eo die redire possent. Nec Prætori licuit urbe abesse ultra decem dies. Cicero *Philip.* 2. Illustrat Stephanus Garonius *de Senator. lib.* 1. *tit.* 4. *c.* 8. quæ omnia si in Magistratibus sæcularibus procedunt, quanto magis in Prælatis Ecclesiasticis residentia personalis circa proprias oves adhiberi debet. Illustrant Langleus *lib.* 13. *semest. c.* 2. Barb. *lib.* 2. *jur. Eccl. c.* 9. nam sicut nauclerus clavum regere, & Dux phalanges discernere, & milites strenuos ad pugnas seligere, nec Medicus medelam sufficientem adhibere absentes valent; ita nec Pastor spiritualis deserens proprium gregem. Parochus enim personam gerit pastoris, juxta illud Joannis, *c.* 21. *Pasce oves meas* Dicem etiam repræsentat, *cap. clericos*, 21. *dist. cap. præcipimus*, 12. *q.* 1. Medicum item esse nemo negabit, *c. sacerdos*, 3. *q.* 7. Judex denique est, dum solvit, & ligat, c. quis dubitet, 96. *dist.* Igitur sicut illi a propriis ministeriis abesse non debent, ita nec Prælati Ecclesiæ deserere curam sibi commissam. Inde qui gregem deserit, non pastor, sed idolum dicitur a Zacharia *cap.* 11. ibi; *O pastor! o idolum derelinquens gregem!* Facit argumentum deductum a militia terrestri ad cælestem, a qua valet argumentum, *c. 1. de renunt.* Ignominiam enim militarem eorum, qui a signis abfuissent, etiam Barbari sub Romanis militantes horruerunt: dicebantur autem illi, qui abfuerant, *Infrequentes*; & ob stipendium subtractum, *ære diruti*. De his Sidonius *in panegyrico ad Sacerum*.

Ibant pellitæ per Romula classica turmæ,
Ad nomen currente Geta; timet ære vocari
Dirutus, opprobrium, non damnum Barbarus horrens.

Damnatos eos quandoque missione ignominiosa innuit Plautus ibi:

Hunc pro infrequente mittas militia domum.

Et nullo modo commeatus militibus concedebatur, nisi ex justissimis causis: de quo commeatu, seu litteris dimissoriis agitur *in tit. C. de commeatu, l.* 1. 3. 12. & 14. *ff. de re milit. leg.* 35. §. *ultim. ff. ex quib. caus. major. l.* 2. §. *ult. ad municip. l.* 21. *Cod. Theodos. de Quæstor. & Prator. l. ultim. Cod. de erogat. militar. annon. l.* 5. *Cod. de jurisdict. l.* 21. *Cod. de deser.* Plura Cujacius *in l.* 1. *Cod. de commeatu.* Steubec. *in notis ad Vegetium, lib.* 7. *cap.* 19. Brissonius *lib.* 3. *de verb. signif.* Pancirola *in not. Orient. c.* 36. Bulengerus *de imperio lib.* 5. *c.* 4. Concius *lib.* 2. *succeff. c.* 21. & 22. Solorzan. *t.* 2. *jure Indiar. c.* 2. Vvolfangus Lazius *lib.* 6. *de Repub. Romana, c.* 5. *fol.* 645. Borel. *de præf. Regis, c.* 32. Osualdus 21. *Donel. c.* 5. *lit. G.* Igitur nec clerici militiam, cui adscripti sunt, deserere debent. Facit textus *in c. placuit, 21. q.* 2. ibi: „ Desertorem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui „ exutum, convenit in monasterium relegari.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, cujus priori parti satisfactum manet *in c.* 2. *de translat. Episc.* Secundæ vero parti facile respondetur, si animadvertamus, prædictam regulam, *qui per alium* 72. limitari in his, quæ requirunt servitium personale actu, ut est residentia in beneficio, ubi Parochus per se, non per alium Sacramenta ministrare debet. Conc. Trid. *sess.* 7. *c.* 3. ibi: " Inferiora beneficia Ecclesiastica, præsertim „ curam animarum habentia, personis dignis, & habilibus, & „ quæ in loco residere, ac per ipsos curam exercere valent, &c. Probat late Jo: Sanch. *in select. q.* 47. *n.* 2. quia ubi personæ industria electa est, non potest ipse vices alii committere, *leg. servus, in fin. ff. de statu lib.* Herman. Pith. *lib.* 2. *q.* 32. Martin. Mager *de advocatia armata, c.* 9. *n.* 1059. Unde cum electa sit tempore institutionis industria personæ, ideo per alios, licet vicarios, ea ministrari non possunt, argumento text. *in l. inter* 21. *ff. de fol. c. is cui, de offic. de leg.* junctis traditis a Solorz. *to.* 2. *lib.* 2. *de jure Indiar. c.* 25. *n.* 17. Quatenus tamen Parochi per se teneantur administrare Sacramenta, & de conditionibus, ut ille dicatur personaliter residere, late agunt Barbosa *de offic. Parochi, c.* 8. Hurtado *de resid. Paroch. resol.* 3. In beneficiis vero simplicibus, etsi quis sit ad ejus titulum ordinatus, non potest Episcopus illum extra diœcesim morantem ad residendum compellere, Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 107.

1a Probatur de jure Pontificio.

13 Tradi ur vario decidendi.

14 Dissolvitur difficultas.

CAPUT V.

Alexand. III. a *Eborac. Archiepiscopo*,

FRaternitati tuæ duximus *b* indulgendum, ut si clerici, qui in Ecclesiis tuæ jurisdictionis beneficium sunt adepti, ad aliquam diœcesim absque licentia, & assensu tuo morandi causa transierint, liceat eos tibi beneficiis, quæ a te habent, spoliare; nisi forte scholasticis disciplinis invigilaverint, aut rationabilem causam tibi ostenderint, quare reverti non debeant. Præterea clericum alterius diœcesis absque *c* commendatitiis litteris sui Episcopi, nisi pro eo preces, aut mandatum Sedis Apostolicæ receperis, non debes recipere.

N O T Æ.

a *Eboracensis.*) Ita restituenda est inscriptio hæc ex secunda collectione, ubi *sub hoc tit. c.* 1. reperitur hic textus, ex qua etiam integram rescribo. De Ecclesia Eboracensi nonnulla notavi *in c.* 2. *de reser.*

b *Indulgendum.*) Vel hæc verba accipienda sunt pro *indultum esse declaramus*, ut *in c. otsi Christus, de jurejur.* vel ut aliquid speciale hujusmodi indulgentia operetur, debent accipi, nulla præmissa monitione, ita ut licet alias debeat absens moneri, ut superiori commentario dixi, tamen cum morandi causa parochi in aliam diœcesim se transferunt, cum eo facto animus non residendi pateat; ideo non esse necessariam monitionem, ut in præsenti casu docetur.

c *Commendatitiis.*) Clericos vagos, & acephalos magno odio semper habuit Ecclesia. Conc. Moguntin. *c.* 22. ibi: " De clericis „ vagis, seu de accephalis, idest, de his, qui sunt sine ca- „ pite, nec in servitio Domini, nec sub Episcopo, nec sub „ Abbate, sed sine canonica, & regulari vita degentes, &c. „ præcipimus, ut Episcopi sine ulla mora eos sub custodia „ distringant. Concil. Meld. *can.* 36. Aurel. 2. *can.* 13. *ibi:* „ Clerici, qui officium suum implere despiciunt, aut vice „ sua ad Ecclesiam venire detrectant, loci sui dignitate pri- „ ventur. Et *c. placuit* 2. 21. *q.* 2. *c. si forte* 4. *c.* si quis etiam „ 34. de consecr. dist. 1. *Conc. Carthag.* 3. *can.* 28. *ibi:* Episcopi „ trans mare non proficiscantur, nisi consulto primæ Sedis Epi- „ scopo suæ cujusque provinciæ, utab eo sumere possint forma- „ tam, vel commendationem. " Illustrant Ant. Aug. *in epit. l.* 14. *tit.* 5. Unde Ecclesiæ Patres non solum statuerunt, ut absque litteris dimissoriis nemo ab alieno Episcopo ordinetur, ut late probavi *in c. litteras, de temp. ord.* verum ut jam ordinatus ad ministrandum, seu sacrificium Missæ celebrandum, in aliena parochia non admitteretur absque litteris commendatitiis, ut probavi in *c.* 1. *de cler. peregr.* ex quo commentario præsens petendum est

3 Conclusio traditur, & probatur.

CAPUT VI.

Alexand. III. a *Lingon. Episcopo*,

COnquerente nobis R. presbytero *b* accepimus, quod G. ab eo pro Ecclesia sua, de qua, sicut dicitur, vitæ necessaria vix percipere potest, annuatim viginti sol. extorquere conatur, asserens beneficium *c* illud in eadem Ecclesia sibi fuisse collatum, quamquam eidem Ecclesiæ, sicut accepimus, non deserviat, & alia beneficia sibi sufficientia *d* habeat, & possideat. Quoniam igitur indecens est, & non consentaneum rationi, ut idem, cum alia Ecclesiastica beneficia sibi sufficientia habeat, & possideat, ab Ecclesia, cui non *e* deservit, beneficium quærat: f. t. per A. s. m. quat. si tibi constiterit, quod vel G. habeat Ecclesiastica beneficia sibi sufficientia, vel quod eidem Ecclesiæ non deserviat, sibi super præscriptum beneficium silentium imponas, ap. rem.

N O T Æ.

1 a *Lingon.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 2. De Ecclesia Lingonensi nonnulla notavi *in c.* 8. *de rescriptis.*

b *Presbytero.*) Qui ordinatus fuit ad titulum servitii in ipso beneficio, ex petitione G. proprii parochi; unde tenebatur in eo ministrare, *c. fin. de jurep. c. fin. de immun. Eccles.* Præstanda tamen ei erant a G. necessaria alimenta, *cap. per suas, el* 3. *de simonia.*

2 c *Beneficium illud.*) Licet inspecta juris communis dispositione, omne beneficium, quantumcumque simplex, haberet annexum onus residentiæ, ut probarunt Azor *p.* 2. *instit. l.* 7. *c.* 3. Petrus Greg. *de benef. c.* 7. Cov. *l.* 3. *var. c.* 13. Lotherius *de re benef. l.* 3. *q.* 27. *n.* 8. tamen quia plura beneficia ex eis congruam sustentationem plerumque non continent, ideo per generalem consuetudinem introductum est, ut in hujusmodi beneficiis nulla residendi necessitas detur, ut late probat Hurtado *de resid. t.* 1. *l.* 6. *per tot.*

d *Sufficientia.*) Juxta ea, quæ dabimus *in c. de multa, de præb.*

e *Non deserviat.*) Juxta adducta *supra in c.* 4.

CAPUT VII.

a Alexand. III.

DE cetero, quia dignum est, & conveniens, ut Ecclesiæ tuæ Canonici, donec circa te in tuo servitio morantur, communitatis portionem recipiant; præsenti scripto statuimus, ne Canonicis tuis, donec in servitio tuo fuerint, quidquam subtrahi, vel auferri debeat, quod sibi de beneficio communitatis debetur, nisi forte *b* victualia sint, quæ non consueverunt absentibus exhiberi.

N O T Æ.

1 a *Lexand. III.*) Ita legitur *in c.* 4. *de præb.* in prima collectione; nullibi tamen exprimitur cui rescribat Alexander; illud tantum ex principio textus deducitur, in præsenti tantum referri partem alterius textus. Forsan fragmentum hoc spectat ad textum *in c. de cetero, de transactionibus*, ubi alias partes ipsius decretalis congessimus.

2 b *Victualia.*) Consonat text. *in c. un. hoc tit. in* 6. ibi: *Quæ aliis mannalia beneficia, seu victualia appellantur.* Distributiones quotidianæ vulgo dicuntur, quia fiunt in vices divisionis quotidianæ, ut vocantur in jure civili, *leg. si quid relictum, l. civitatib.* 112. *de legat.* 1. *l. cum quidam, ff. de annuis legat.* quarum etiam in templis Gentilium usus probatur ex veteri inscriptione, quam refert Roder. Caro *in antiq. Hisp. cap.* 3. *licet* improprie victualia in præsenti importent panes præbendarios, qui singulis diebus, & certis horis, idest viritim præbentur, *c.* 2. *de decimis, in* 5. *compil.* ibi, „ Nec multum du- „ bii remanet de panibus illis, quos dicitis in vestro vulga- „ ri requaffas; cum sicut accepimus, tamquam certi reddi- „ tus, & certis temporibus exfolvantur. " Divisiones mensuras vocat D. Cypr. *ep.* 34. ut de panibus civilibus, quos scholis dabat Constantinus, dicitur *in l.* 1. *C. de annonis civil. l.* 11. vel de aliis, qui militares, vel populares dicebantur, *l.* 7. *C. Theod. eod. tit. l. hæc edictali, C. de sec. nupt.* Et quia pro modo, & mensura præbebantur, inde beneficium præbenda dictum fuit, ut illustrat Ciron. *ad tit. de præb.* Et quia per pitracium dabantur, inde pitancia dicebantur, ut observat idem Ciron. *l.* 2. *obs. c.* 13. Harum distributionum manualium originem, & naturam eleganter expressit Ivo Carn. *ep.* 219. ibi: „ Cum enim in quampluribus Canonicorum Carno- „ tensium desuevisset disciplinæ regularis observantia, ut de „ negligentibus facerem diligentes, de somnolentis vigiles, „ de tardis assiduos ad frequentandas horas canonicas, deli- „ beravi apud me, ut darem ejus dimidiam præposituram, „ ut inde fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, „ amitterent tardi; ut ad quas eos panis interni dulcedo non „ movebat, panis corporei refectio provocaret; quamvis eo- „ rum annua præbenda eis ad hoc sufficiens esse deberet. "

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: „ Ca- „ nonici, qui sunt in servitio Episcopi, tanquam resi- „ dentes percipiunt fructus suarum præbendarum, præter di- „ stributiones quotidianas. " Priorem partem hujus assertionis probant text. *in c. cum dilectus, c. ad audientiam, hoc tit.* Secundam firmant text. *in c. licet, de præb. c. ult. de rescr. in* 6. *c. cum non deceat, de elect. eod. l. c. unic. hoc tit, in* 6. *Clem.* 2. §. *fem. de stat. & qualit.* Trid. *sess.* 24. *de ref. c.* 12. Illustrant ultra congestos a Barb. *in collect. & select. ad hunc textum, & de offic. Parochi c.* 12. *& de potest. Episcopi alleg.* 53. Selva *de benef.* 4. *q.* 1. Petrus Greg. *eod. tr. c.* 7. *l.* 1. *de reser. c.* 24. Azor. *l.* 10. *instit. mor. c.* 4. Garcia *de benef.* 3. *p. c.* 2. *a n.* 1. Didacus Perez *in l.* 4. *tit.* 14. *l.* 3. *ord. colum.* 2. & *in l.* 5. *tit.* 3. *l.* 4. Sarmiento *de reddit.* 4. *par. c.* 1. & *in apol.* 1. *p. monit.* 44. Valenz. *cons.* 4. *a n.* 139. Carol. Mancinus *de distrib. c.* 45. *n.* 21. Monet. *eod. tr.* 2. *p.* 9. 12. plures, quos laudat Hurtado *de resid. resol.* 3. Villar. *t.* 1. *regim. Eccl. p.* 1. *q.* 2. *art.* 7. Solorz. *t.* 2. *l.* 3. *c.* 14. *n.* 21.

4 Impugnatur tradita assertio

Verum hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione, nam absens ex juxta causa, non dicitur abesse, *c. cum dilect. c. ex parte, el* 2. *hoc tit.* præcipue si ob publicam utilitatem abfit: quia pro præsente habetur, adeo ut ei omnia competant, quæ præsentibus conceduntur, *l. si quis stipulatus, ff. ex quibus causis major.* Valenzuela *dict. cons.* 4. *a n.* 97. præcipue si accedat superioris licentia, ut post Baldum probat Sard. *de alimentis, tit.* 9. *q.* 97. *art.* 7. Igitur si Canonici præsentes lucrantur non solum fructus præbendarum, verum & distributiones quotidianas, etiam existentes in servitio Episcopi, cum de ejus licentia ab Ecclesia absint, & ob utilitatem publicam, debent eas acquirere. Augetur primo hæc difficultas ex eo, nam infirmi, & infervientes propriis Prælatis, æquiparantur, *c. ad audientiam* 15. *hoc tit.* sed infirmi tempore infirmitatis lucrantur distributiones quotidianas, *c. unic. hoc tit. in* 6. igitur & Canonici, qui sunt in servitio Episcopi ea lucrari debent. Augetur secundo hæc difficultas ex eo, quia aut tales Canonici habentur pro præsentibus, vel pro absentibus: si pro interessentibus habentur, ut docetur in *c. similiter*, 15. *q.* 1. non solum fructus, vero & victualia, ceteraque distributiones percipere debent; si autem pro absentibus judicantur, nec fructus percipere debent. Igitur hæc distinctio, ut quoad fructus habeantur infervientes Episcopo pro præsentibus, quoad distributiones vero pro absentibus, admitti non debet, argumento textus *in l. Nesennius, ff. de negot. gest. l.* 1. *ff. de acquir. hæred.* Accedit, nam impeditus impedimento facti, non solum excusatur ab omni pœna, & mora, *c. fin. de jurej. c. significante, de pignorib.* verum & a negligentia, *c. quia diversitatem, de concess. præb.* nec contra eum currunt tempora a jure, vel ab homine statuta, *c.* 1. *de præs.* fuse illustrat Valenzuela *d. cons.* 4. *a n.* 70. Sed qui est in servitio Episcopi, facto est legitime impeditus: igitur distributiones quotidianas lucrari valet.

5 De residentia canonicorum.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione primo sciendum est, Canonicos, tam Ecclesiæ Cathedralis, quam Collegialis, teneri quotidie choro residere, ibique horas canonicas psallere, *c. ult.* 32. *dist. c. dolentes, de celebr. Miss. Clem.* 1. *eodem tit.* Trid. *sess.* 23. *de ref. c.* 12. nec tantum in Canonicis desideratur residentia, ut in Parochis, & aliis beneficiariis verum & interessentia, quæ strictior est, Concilium Senonense an. 1527. *can.* 10. & docent Sanch. *l.* 2. *consil. c.* 2. *dub.* 96. Cov. *l.* 3. *var. c.* 13. *n.* 3. pluribus congestis Barb. *de dignit. excop.* 21. *usque ad* 24. & *ad Trid. d. c.* 12. Hurtado *de resid. cap.* 1. 5. *per totum.* Sed ad ultra interessentiam horis debitis, & divinis officiis teneantur sub onere, & pœna restitutionis psallere, seu cantare cum aliis

aliis in choro ; an vero satisfaciant si tantum interfint , & per Capellanos, seu alios clericos psallant, & ibi privatim, vel domi divinum officium recitent, gravis controversia est, tam apud antiquos, quam Neotericos Scriptores. Affirmativam sententiam tenuerunt Navarrus, Azor, Lessius, Garcia, Suarez laudati a Cenedo *q.2.* Cesar *de hierarc. Eccl, disp.12. §. 6.* alii congesti ab Hurtado *d. l.5. resol.3.* pro quibus faciunt deserti textus in Conc. Aquisg. 1. celebrato sub Stephano V. *can.*130. ibi: „ A canonicis in choro religiosissime standum, „ & psallendum.„ *d.c. presbyter, 92. dist. Trid. dict. c.12. ibi:* „ Atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canti- „ cis Dei nomen reverenter, distincte, devoteque laudare.“ Confirmatur etiam ex Concilio Basil. de quo in Pragmatica sanctione, *tit. quomodo divina officia*, ibi:„ Quod cum psallen- „ di gratia ibi conveniant, muta, & clausa labia tenere non „ debent.“ Probatur etiam hæc sententia ex extrav. Pii V. ubi postquam dixit Romanus Pontifex , non facere fructus suos non recitantes, addidit, licet in choro additus cum aliis præsens addit: facit institutio chori Ecclesiastici , ut alternatim laudes Deo ibi psallantur , ut late probat Thomas Hurtado *in tr. de vero martyrio , lib. de antiquit. chori Ecclesiastici*. Contrariam sententiam tamen, scilicet interessentes non psallentes, sed tantum submissa voce horas canonicas recitantes, suas facere distributiones, docuerunt Cajetanus *in summa, verbo Horæ Canonicæ*, Barbosa *l.3. jur. Eccl. c.*18. *n.*83. Barth. a Sancto Fausto *de horis canonicis l.3. q.*14. Bonacina, Candidus, Filliucius, & alii congesti ab Hurtado *dict. resol.3.* pro quibus faciunt textus *in c. licet, de prabend.* ibi : „ *Qui interfunt horis canonicis*; *cap. unico, hoc tit.l. 6.* ibi :„ *Qui statis horis interfuerint, recipiant*.„ In quibus juris locis interessentia tantum commendatur, non autem ulla psallendi obligatio injungitur. In hac igitur difficili quæstione dicendum est, attento juris rigore, veriorem esse primam sententiam , quæ non solum sub reatu culpæ mortalis , sed etiam sub onere restitutionis distributionum adstringit Canonicos ad psallendum in choro insimul cum aliis, ut evincunt rationes, & auctoritates Conciliorum pro ea adductæ , & concludunt institutionem, & fundationem Ecclesiarum Cathedralium , & Collegiatarum eam esse, ut Canonici per se psallere, & alia Ecclesiastica obire munera teneantur; ac subinde licet privatim recitando satisfaciant obligationi recitandi divinum officium, & consequenter illud iterum recitare non teneantur; minime tamen satisfaciunt officio, & debito chori , & propterea justitiam commutativam offendunt , & ad restitutionem tenentur, ut post Cajetanum, & alios docet P. Suarez *d. c.*12. *n.* 8. *&* 10. facit canon 18. Conc. Senonensis an. 1527. “ Ne- „ mo ibidem cum horæ in communi cantantur , legat , vel „ dicat privatim officium; nam non solum officium, quo ob- „ noxius est, subtrahit , sed & alios psallentes perturbat. „ Et verum esse absque dubio agnoscunt etiam posteriores sententiæ auctores in Ecclesiis, ubi viget statutum , ut canonici per se ipsos psallere teneantur , ut post Monetam *q.* 2. *a n.* 28. profitetur Cenedus *n.*33. *in fine* , dictis locis . Licet autem stricto juris rigore vera sit hæc resolutio , contraria tamen observanda est in his Ecclesiis, in quibus viget consuetudo, aut statutum, ut Canonici tantum choro interfint, & faciant ut Capellani, & Cantores canant, & psallant, & reliqua exequantur munera, ut facile admittunt Doctores posterioris sententiæ; atque etiam plures , qui primam sequuntur, ut constat ex Zecchio, & Petro de Navarr. *n.*222. Azor. *q.6.* Gratian. *n.*522. Suarez *n.*11. *&* 13. Cenedo *n.*12. & post Bernardinum Sandoval *de divin. offic. c. 16.* prosequuntur, & fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciunt Sebast. Cæsar, & Thomas Hurtado *ubi proximo*.

6 De canonicis inservientibus Episcopo.

Secundo sciendum est , posse Episcopum ad sui servitium habere duos Canonicos Ecclesiæ suæ, qui licet non residean t, possunt fructus suarum præbendarum acquirere, & retinere . Conc. Palentinum *anno* 1322. *can.*8. “ Canonici Ecclesiarum „ socii suis Episcopis assistentes, non debent absentes ab Ec- „ clesia reputari, idemque jure provisum est, ne eis dum in „ servitio Episcoporum fuerint, beneficiorum suorum reddi- „ tus subtrahantur„ ut probant Gratian. *disc. forens. c.*166. Azor. 2. *p. instit. l.7. c.*4. *q.*3. pluribus relatis Barbosa *de possess. Episc. alleg.*53. *n.*144. quod procedit , quamvis in Ecclesia adsit statutum juratum, atque per Romanum Pontificem confirmatum, ut Canonici, qui non residen t, fructus suarum præbendarum non lucrentur : & licet in præsenti textu non exprimatur quot Canonicos possit Episcopus secum habere : cum tamen aperte statuatur *in c. ad audientiam 15. hoc tit.* ut duo possint eligi, ideo dicendum est , Episcopum duos Canonicos secum habere posse. Nec est audiendus Barbosa *ind. c. ad audientiam*, *n.* 4. cum accipit textum illum de Ecclesia Cathedrali; præsentem autem decisionem de Collegiali, cum etiam in hoc textu agatur de Canonicis Ecclesiæ Cathedralis: igitur, quia Canonici illi commensales , qui sunt in servitio Episcopi, fructus præbendarum suarum lucrantur . Nec contrarium probatur *in d.c. ad audientiam*, in illis verbis: “ Qui „ tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ servitio; „ quasi in illis copulative requiratur, ut simul Canonici illi absint a choro pro servitio Ecclesiæ, & Episcopi ; quæ est vis copulativæ, ut illustrant Barbosa *de dictionibus c.93. n.* 2. Nam verba illa non sunt generaliter accipienda in quacumque Ecclesia , sed tantum specialiter in Ecclesia Meldensi, ubi statuto juramento firmato non erat exceptus casus , cum Canonici absuissent ob servitium Ecclesiæ, vel Episcopi , & attenta ipsa constitutione, ait Pontifex, non censeri absentes Canonicos illos , qui in servitio Episcopi sunt, & per consequens Ecclesiæ suæ fuerant; nisi accipere malis conjunctivam illam *&*, pro disjunctiva, ex principio legis *sæpe , ff. de verb. signif.* Idem de Canonico inserviente Principi resolvit, & fundat Valenzuela *d. Concil. 4.*

7 Quis lucretur distributiones.

Tertio sciendum est, victualia manualia, seu distributiones ecclesiasticas tantum præstari Canonicis pro ipsa quotidiana interessentia divinis officiis; unde nec consuetudine introduci potest, ut absentes pro eo tempore, quo divinis officiis non interfunt, eas percipiant, *c. unic. hoc tit. l.6.* licet consuetudine introduci possit, ut fructus suarum præbendarum ipsi absentes lucrentur, *c. cum omne 6. de const.* Ratio hujus discriminis provenit ex natura distributionum , quæ talis est , ut tantum divinis officiis interessentibus debeantur, *d. c. unic.* ibi: “ Et tantum residentibus tribuuntur .„ Unde contra earum naturam consuetudo irrationabilis præscribi non potest, & licet tam fructus præbendarum, quam etiam distributiones designentur in stipendium clericalis officii, illi tamen deferuntur mediante titulo beneficii, quo jus conceditur ad eos percipiendos ad suam alimoniam, eo quod ad officium clericale seipsos deputarunt, juxta regulam textus *in c. cum secundum, de præb. c. ult. de rescrip. in 6.* ac proinde non sequitur , fructus ipsos inspecta primæva natura sua, & ipsorum deputatione, ad hæc, vel illa onera sustinenda fuisse principaliter institutos, quamvis prædicta onera veluti illis annexa, subire teneantur; & legitime puniri privatione ipsorum fructuum , & aliis pœnis proximo commentario relatis, si onera illa non impleverint, ut tradit Navarrus *de horis canonicis, c.7. n. 31.* At vero distributiones quotidianæ , quia tales sunt specialiter, & inspecta natura sua institutæ fuerunt, ut interessentibus divinis officiis debeantur, unde consuetudo in hac specie tanquam contra naturam, seu substantiam actus improbatur *in d. c. unic. hoc tit. in 6.* adhuc tamen in eadem constitutione referuntur a Bonifac. VIII. certi casus, in quibus absentes lucrantur distributiones quotidianas. Primus est propter infirmitatem, ob eam enim etiam non interessentes choro eas lucrantur, Trid. *sess. 22. de reform. c.* 3. & merito, cum servire intelligantur ægroti qui curantur; quoniam cum servire cupiant, infirmitate impediuntur, *l.4. §. Stichus, ff. de statulib.* & ideo interim nutriendi sunt, *l. in rebus , §. possunt , ff. accommodati*: notavit Barbosa *in loc.* in præsenti. Quatenus tamen infirmitas gravis æstimanda sit , exponunt Hurtado *d. resol. 3. subresolut.*8. Moneta 2. *p. de distrib. q.6. n.*12. Infirmitati jungenda est ætas senilis, veluti octuagenaria , ut probat Narbona *de ætate anno* 80.*q.*8. necessitas etiam sufficiens causa est, ut absentes a choro percipiant distributiones , quæ necessitas adest, quando ex interessentia in choro timetur grave damnum vitæ, famæ, aut fortunæ : & ob eandem rationem eas lucrantur injuste excommunicati, carcere detrusi, aut in exilium missi, ut docent Suarez, Vasquez, & alii, quos refert & sequitur Hurtado *sub d. resol.*8. *per totam*. Item ob evidentem Ecclesiæ utilitatem absentes distributiones lucrantur, quia hi præsentes potius, quam absentes dici possunt, *l. quæsitum, §. ult. ff. de fundo instructo*. Quæ tamen dicatur evidens Ecclesiæ utilitas, late exponit Hurtado *resol.*11. *per tot.* Privilegio tandem absentes nonnulli lucrantur distributiones quotidianas, veluti Inquisitores , & alii actu inservientes in ipsis tribunalibus , qui non solum fructus suarum præbendarum , verum & distributiones, manualia, anniversaria, & quascumque alias obventiones, quæ inter præsentes dividuntur , percipiunt, ex Bullis Innocentii VIII. Pauli III. Pii V. & Urbani VIII. quarum meminerunt Cenedus *q.* 1. *n.* 28. Garcia *de benef.3. part. c.2. n.356.* Thomas Hurtado *de resid. resol.3. subresolut.9.* qui *subresol. sequenti*, id extendit, etiamsi contrarium a fundatore anniversarii cautum sit. Idem procedit in Auditoribus sacræ Rotæ, ex bulla Clementis VII. quam referunt Barbosa *de potest. Episcopi , alleg.*53. *n.*35. Saravia *de jurisd. adjunct. q. ult.* Item eam lucrantur collectores Cameræ Apostolicæ, Subcollectores, Advocati Fiscales, & Notarii , aliique in causis spoliorum Intendentes, ex bulla Sixti V. edita 8. Maii, anno 1590. docent Hurtado *ubi supra*, Fragoso *t.2. de regim. christ. l.*10. *disp.*23. §.2. Nec obstat parem vim habere privilegium, & consuetudinem, *c. duo simul, de offic. ordin. c. super quibusdam*, §. *præterea, de verb. sign.* late Felinus *in c. accedentes , a n.6. de rescript.* Covarr. *l.1. variar. c.*10. *n.* 14. sed consuetudine introduci non potest, ut absentes percipiant distributiones quotidianas, *c. unic. hoc tit. in 6.* Igitur nec privilegii virtute possunt absentes eas lucrari . Nam respondendum est, principium illud juris procedere data paritate rationis, in præsenti vero casu magnum dari discrimen inter consuetudinem , & privilegium, quia scilicet quando privilegium conceditur contra naturam alicujus actus a lege instituti, quædam causæ cognitio solet præcedere , ubi agnoscitur natura ipsius rei, *c. requisisti ; vers. nisi vigor*, 1.*q.*7. quæ omnino cessat in consuetudine contra naturam rei introducta ; quare non decebat hanc vim consuetudini deferre , prout in similibus casibus denegatur, *c. Massana, de elect. c. clerici , de judic.* cum aliis.

8 Traditur ratio decidendi.

Unde apparet vera ratio decidendi, nam cum in quolibet, quantumcumque favorabili privilegio percipiendi integre fructus præbendæ, aut beneficii in ablentia, non comprehendantur distributiones quotidianæ , *c. licet , de preb. c. fin. de Magistr. c. 2. de privil. in 6. c. fin. de rescript. eodem lib.* ideo nec existentes in servitio Episcopi possunt eas lucrari . Hujus autem principii ratio provenit ex natura ipsarum distributionum , quæ tantum interessentibus horis , & officiis divinis debentur , non pro-

propter beneficium , sed ob assiduam illam interessentiam . Unde licet Canonici absentes , qui in servitio Episcopi existunt, suos faciant fructus præbendarum, non tamen lucrantur distributiones, qui appellatione fructuum non continentur; unde non imputantur in valorem præbendæ, nec ex eis subsidium solvitur. Valenzuela *cons. 4. n.* 140. Accedit defectus voluntatis in concedente privilegium; nam non creditur Pontificem privilegio comprehendere voluisse distributiones cum damno , & præjudicio tertii, siquidem in illis locum habet jus accrescendi, & decrescendi; unde portiones absentium præsentibus acquirantur, in quorum dispendium non creditur R. Pontificem privilegium absentibus concedere, nisi expresse distributiones exprimat, ut in gratiis concessis Inquisitoribus, & eorum Officialibus, Auditoribus sacræ Rotæ, & Collectoribus Cameræ Apostolicæ: quare cum privilegio concesso in servitio Episcopi existentibus non exprimatur, ut tales Canonici absentes distributiones lucrentur; ex defectu intentionis in concedente , recte in præsenti docetur inservientes Episcopo tales distributiones non acquirere.

9 Dissolvitur difficultas.

Nec obstat difficultas supra expensa ; nam omnia in ea adducta evincunt , absentem ex justa causa haberi pro præsente , quod verum est quoad fructus & alias obventiones quæ residentibus in propria Ecclesia debentur , & præstantur ratione beneficii : unde cum distributiones , seu manualia non dentur ratione beneficii , sed propter quotidianam interessentiam divinis officiis ; ideo absentes , qui juris fictione pro præsentibus habentur distributiones non lucrantur , licet fructus percipiant , ex ratione differentiæ supra adducta. Præsenti assertioni opponi possunt textus *in c. cum in diversis, de privil. in 6. c. ult. de rescript. eod. l. c. ex eo* 33. *de elect. eod. l. c. olim , de verb. signif.* quorum interpretationes dabimus *in c. licet, de præb.*

CAPUT VIII.

a Cælestinus III.

EX parte vestra nostro Apostolatui fuit relatum, quod licet dil. fil. N. *b* Cenoman. Archidiacon. sit Ecclesiæ vestræ Decanus, tamen quod in partibus Gallicanis *c* sibi potius habitationem elegit jam per annorum *d* decem spatium, vestra Ecclesia ipsius præsentiam habere nequivit, Quia igitur nolumus, ut eadem Ecclesia Decani officio defraudetur, universitati vestræ per A. s. m. quat. Archidiacono memorato scribatis , ut Ecclesiam vestram visitare dignetur, & suum ibidem, ut Decanus, officium debeat exercere. Quod si forte vocatus venire noluerit , eligendi Decanum , qui præesse vestræ Ecclesiæ valeat, & prodesse, ex tunc vobis concedimus liberam facultatem.

NOTÆ.

a *Cælestinus* .) Ita etiam legitur in 2. collect. *sub hoc tit. c.*3. addendum tamen est , Capitulo Magdeburgensi , ut notavit Cujac. in præsenti . Archidiaconus enim N. Cenomanensis, de quo in præsenti , tempore Cælestini nostri erat simul Decanus Magdeburgensis majoris Ecclesiæ, & Inn. III. successor Cælestini illi indulsit, ut possit residere in Archidiaconatu, & Decanatum simul retinere constituit, ibi: “ „ Gerentes erga te piæ compassionis affectum, personam tuam „ cum omnibus, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, „ sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus , specialiter „ autem Decanatum ipsum Magdeburgensis Ecclesiæ , sicut „ ipsum juste, ac pacifice possides, devotioni tuæ auctorita- „ te Apostolica confirmamus , & præsentis scripti pagina „ communimus, mandantes, ut quod per te non poteris ad- „ implere , per idoneum vicarium exequaris . Nulli ergo , „ &c. Datum Later. 6. Kalend. Aprilis P. N. anno 11. „ Unde ex dispensatione Pontificia ipse N. retinebat simul Archidiaconatum, alias jure communi utramque dignitatem retinere non poterat, *c. ad hæc* 13. *de præb.*

b *Cenomanensi*.) De qua Ecclesia nonnulla congessi *in c. 5. de rescript.*

c *Gallicanis* .) Ubi consuetudine introductum erat, ut possit quis diversas dignitates in diversis Ecclesiis obtinere , ut refertur *in c. cum non ignoret , de præb.*

d *Annorum decem.)* Non quia defideretur tam diuturna absentia ad privationem beneficii, seu præbendæ; sed potius ita de facto contigit, *ut in c.2. hoc tit.* refertur, per quinquennium Cardinalem abfuisse a parochia propria; & *in c. qualiter*, sequenti dicitur Archiepiscopum Ragusiensem per quadriennium abfuisse: & Innoc. III. *l.1. epist.* scribit Cisterciensi, & Tullensi Abbatibus, quod moneant Thesaurarium Byzantinum, quod resideat , alias si per biennium abfuerit, alium substituant. Et si dicas, quomodo potuerit Decanus iste citari a Capitulo , cum inferior in superiorem , vel par in parem non habeat imperium, *c. cum inferior, de major. & obed.* Respondeo cum Panormitano , *hic* , omnia gesta in præsenti casu auctoritate Cælestini fuisse firmata, alias Capitulum non posset ad electionem procedere. Potest tamen Capitulum monere suum Prælatum absentem , ut resideat , *c. qualiter , hoc tit.* quamquam enim non possit eum citare, vel punire, potest tamen eum requirere, seu vocare ; non tamen per eam requisitionem constituitur Prælatus in mora , nisi a superiore legitimo admoneatur ; nec interim , dum a superiore non privatur Ecclesia, in qua non residet , potest Capitulum alium eligere Prælatum, ut notarunt in præsenti Hostiensis , & Alexander de Nævo.

CAPUT IX.

Innocentius III. a *Capitulo Ragusino*.

QUaliter Archiepiscopus vester temeritate propria recessit ab Ecclesia Ragusina, nec jam ultra quadriennium expectatus redierit, per litteras nostras etiam revocatus, vestra universitas plene novit, cum sæpius apud nos deposueritis super hoc querelam , & vobis concedi postulaveritis licentiam eligendi . Nos autem expectantes , diutius duximus expectandum , si forte reverteretur ad cor; & ad Ecclesiam suam, quam taliter reliquerat, remearet. Nolentes igitur, quod diutius Ecclesia ipsa Pastoris maneat solatio destituta, disc. v. per A. s. m. atque præcipimus, quat. nisi forsitan jam redierit, vos post mensem a receptione præsentium personam vobis idoneam in Archiepiscopum eligatis , & electionem vestram nobis curetis quamcitius præsentare.

NOTÆ.

a *Ragusino* .) Ita etiam legitur *sub hoc tit. c. 1. in 3. collect.* Ragusinensis Ecclesia fuit Archiepiscopalis in Sclavonia, Metropolis Illyrici, habens suffraganeas Ecclesias Stanensem, Bosonensem, Tribunensem, Biduanensem; refert Carolus a S. Paulo *in Geograph. sacra, ad finem fol.* 81.

CAPUT X.

Idem a *Constantinop. Patriarchæ*.

INter quatuor animalia. *Et infra*; De clericis autem, qui Ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine justa, & necessaria causa, tuo præsertim non accedente consensu, in hac deserunt *b* novitate, hoc tibi duximus respondendum, quod postquam congruo tempore fuerint expectari , nisi redierint ad illas, possunt eis juste privari , dummodo non sint justo impedimento detenti.

NOTÆ.

a *Dem*.) Ita etiam habetur *in 3. collect. sub hoc tit. c. 2.* epigraphen autem hanc exposui *in c. inter , de majorit. & obed.* & integram epistolam retuli *in c. inter , de cler. peregr.*

b *Novitate*.) Cum videlicet Constantinopolis capta fuit a Latinis, ut retuli *in d. c. inter quatuor* , & fuse narrat Bosquetus *in gestis Innoc. III.*

CAPUT XI.

Idem a *Archiepiscopo Patracensi*.

EX tuæ devotionis insinuatione recepimus. *Et infra*: In Ecclesiis autem eorum , qui se fraudulenter absentant , nec ad ipsos valet citatio pervenire , trinæ citationis edictum facias publicari; & si non sic curaverint obedire, si

re, si ultra sex menses suas deseruerint Ecclesias, ut juxta canonicas sanctiones eis debeant merito spoliari. Contra eos quoque, sicut supra dictum est, etiam procedatur, ut ipsos post suspensionis, & excommunicationis sententias, ad tuam obedientiam venire compellas. Quod si nec illorum malitia poterit emolliri, eos dil. f. B. tit. S. Susannæ presbyter Card. Apostol. Sed. Leg. ab spiritualium administratione removeat, & quibus possit Ecclesiis de personis idoneis faciat provideri, & in eos degradationis sententiam non promulget, ut cum eis misericorditer, si expediat, facilius agi possit.

NOTÆ.

a *Patracensis.*) In hac sexta collectione legitur *Panormitano*, & Dom. Rochus Pyrrho *t.1. Siciliæ sacræ in Ecclesia Panormitan.* existimat Innoc. III, in præsenti scribere Parisio Archiepiscopo Panormitan. sed verius credo, legendum esse *Patracensi*, unico, & magno ductus fundamento; nam Benedictus Cardinalis tituli sanctæ Susannæ, cujus mentio fit in præsenti, temporibus Innocentii Legatus S. A. degebat in Patracensi Metropoli, non vero in Panormitana, ut ex gestis Innoc. III. statim referendis apparebit. Unde cum Patracensi Archiepiscopo alloqui Innocentium in præsenti necessario deducitur. Patras civitas, Pausania & Stephano testibus, prius Arce dicta est, recensetur que inter primas urbes Achajæ: sed ejectis Jonibus ab Achajis, Patreus Preugenis filius Ageoris nepos, qui ab Amycla & Lacedæmone majores deducebat, a victo mœnium ambitu hanc de suo nomine Patras appellavit. Situs ejus est in longissimo Peloponnesi promontorio, ex adverso Ætoliæ, & Eveni fluminis maximeque apud antiquos fuit celebris ex martyrio D. Andreæ Apostoli, qui sub Ægea Proconsule apud eam passus est; necnon ex Sede Metropolitana, quam in ea olim fuisse evidenter probat notitia Constantinopolitana prædicta apud Leunclavium; siquidem in ejus fine inter Metropoles a Romano Patriarchatu ab ipsis avulsas, Constantinopolitanoque subditas recensentur. Sed longe prius ad hunc Metropolis gradum, saltem quoad honorem, evectam esse, non leviter conjicio ex catalogo Metropolitarum, ad quos scripsit Leo Imperator, qui in fine Concilii Chalcedonensis extat, in quo Patracensem Episcopum inter eos videre est. Hunc inter suffraganeos Metropolitæ Corinthiorum, epistolæ synodicæ Achajæ subscripsisse, non difficor: sed quamvis ex hoc satis clare probetur, eum suffraganeos non habuisse hujus Concilii tempore, nihil tamen obstat, quo minus inter Metropolitas honorarios locum haberet, qui tunc Corinthiorum vero Metropolitæ parebant; & inter ejus suffraganeos subscripti ut plurimum legantur in Conciliis. Burgundio hujus civitatis Archiepiscopo rescribit Innoc. in præsenti, cujus electionis historiam ex gestis ipsius Innoc. III. refert Bosquet. *in notis ad ipsum, l.1. ep.26.* in hæc verba: „ Interim quidam natione Burgundio, electus in Archiepiscopum de Patras, super Provinciam Achajæ universam, ad Apostolicam Sedem accessit. Pro quo nobilis vir Guillelm. Campanien. Princeps Achajæ, & Canonici S. Andreæ de Patras humiliter supplicabant, ut ipsum eis in Archiepiscopum Summus Pont. concedere dignaretur, remittendo ipsum confirmatum, consecratum, & palliatum. Quod qualiter super hoc facto processit, ipsius litteræ manifestant Constantinopolitano Patriarchæ transmissæ. Inter quatuor, inquit, animalia, quæ super Apocalypsin Joannis in medio, sedis & in circuitu existere describuntur, licet aquila ceteris præponatur, ipsa tamen aliis antecessit. Quod cum per hujusmodi sancta Romana Ecclesia designetur, quæ usitato vocabulo, Sedes Apostolica nuncupatur; & per quatuor animalia, videlicet leonem, vitulum, hominem, atque aquilam, intelligantur quatuor Patriarchales Ecclesiæ, videlicet Hierosolymitana, Antiochena, Alexandrina, Constantinopolitana, quæ in medio sedis tanquam filiæ continentur in sinu matris, & in circuitu sedis, fortiter in obsequio, Domino præparantur. Scilicet Constantinopolitana Ecclesia inter ceteras est præcipua dignitate, ut sicut Constantinopolis est nova Roma, sic Constantinopolitana Ecclesia secunda est a Romana, prælata per Magistram ceteris sororibus suis, privilegio dignitatis: ut secundum evangelicam veritatem erunt primi novissimi, & novissimi primi. Nos qui gratia Redemptoris ipsam Constantinopolitanam Ecclesiam ad Apostolicæ Sedis obedientiam, tanquam ad sinum reduximus matris suæ, privilegium dignitatis ipsius intendimus integrum conservare, ne inde nascantur injuriæ, unde jura nascuntur. Et ideo, licet dilectus filius Nobilis vir. Vv. Campanien. Princeps totius Achajæ provinciæ, & Canonici sancti Andreæ de Patras, nobis instanter humiliter supplicarint, ut dilectum filium A. electum sancti Andreæ de Patras, ad Sedem Apostolicam accedentem, quem iidem Canonici in Archiepiscopum Ecclesiæ unanimiter elegerant, eis concedere dignaremur, & quod circa personam illius factum fuerat, approbantes, ad eos cum pleno remitteremus honore. Volentes tamen sic eorum petitiones admittere, ut aliis jura sua nequaquam subtrahere videamur: de communi fratrum nostrorum consilio, quod per eosdem Canonicos factum est, tanquam minus canonice procuratum, cum & ipsi minus canonice fuerint instituti, non duximus approbandum; sed necessitate pariter, ac utilitate pensata, postquam de veritate negotii, & statu terræ per juramenta sociorum ipsius electi effecti fuimus certiores, de potestate a Domino in Beato Petro concessa, ipsum ejusdem Ecclesiæ Pastorem constituimus, & rectorem, administrationem sibi plenariam, tam in spiritualibus, quam in temporalibus concedentes, & indulgentes insuper ad cautelam, ut a quocumque Catholico Episcopo se faciat, cum necesse fuerit, in presbyterum ordinari. Licet autem de plenitudine potestatis, quam habemus a Domino disponente super Ecclesias universas, ipsum ad Ecclesiam eamdem consecrationis munere, ac honore Pallii potuissemus insiguitum remittere, quia sic te vocavimus in partem sollicitudinis, quod nobis retinuimus plenitudinem potestatis; nec facimus cuiquam injuriam, cum utimur jure nostro. Volentes tamen tibi, cui Ecclesia de Patras noscitur esse subjecta, in tua maxime novitate deferre, ipsum ad te duximus remittendum, ut a te, vel alio de mandato tuo, in Archiepiscopum consecratus, & palliatus, habeat te, post Romanum Pontificem, & patrem præcipuum recognoscat. Dilecto filio Benedicto tituli sanctæ Susannæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato nostris dantes litteris in mandatis, ut ea quæ præmisimus circa personam ipsius, appellatione remota faciat adimpleri. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipientes mandamus, quatenus ipsum consecrationis munere ac honore Pallii non differas insignire, ne propter tuum quod abfit, defectum ad nos cogatur habere recursum.

COMMENTARIUM.

2 Concluſio traditur, & proba-tur.

EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: " Clerici non residentes in suis beneficiis, & præ- „ bendis, si admoniti, & citati non residerint, privantur ipsis „ beneficiis. „ Probant textus *in c. placuit* 2. 21. *q.*2. *c. pervenit* 28. *de appell. c. si quis Presbyter, c. si quis in clero* 7. *q.*1. & alii congesti supra commentario primo. Illustrant ultra congestos *in præsenti* a Barbosa, & supra laudatos in dicto commentario primo, Azor. 2. *part. instit. l.*7. *c.*6. *q.*4. Garcia *de benef.* 3. *part. c.*2. *n.*131. Solorzanus *de jure Indiar. t.* 2. *l.* 2. *c.*25. *n.*45. Scortia *in select. Pontif. constit. theor.* 152. *opit.* 102. plures congesti ab Hurtado *t.*1. *de resid. Pastor. resol.* 2. Rota apud Urrutigoyti *dec.* 1041. ubi declaratur huic textui non derogari quoad formam judicii per Tridentinum *sess.* 23. *de reform. c.* 4.

3 Traditur decidendi ratio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem decisionem ita insurgi potest: in præsenti specie contra clericum absentem, nec residentem procedi debere per excommunicationem, suspensionem, similesque censuras, *c. si quis* 1. & 2. *c. non oportet* 7. *q.*1. quæ praxis observanda præscribitur ab Innocentio *in hoc c. ex tuæ, §. contra.* Ergo non debet statim clericus contumax in non residendo beneficio privari, contra textum *in c.*1. *de judiciis.* Secundo difficilis est hæc assertio, dum per eam docetur, clericum absentem esse citandum, & per legitimum tempus expectari debere; nam in notoriis juris ordo est ordinem juris non observare, *c. quoniam, de filiis presbyt. c. ad nostram, de jurejur.* Sed cum clericus absit a propria Ecclesia, notum est, nolle in ea residere: igitur necessaria non est citatio, seu similis monitio. Augetur hæc difficultas ex textu *in c. extirpanda, §. quia vero, de præbend.* ibi: " Alioquin illa „ se sciat auctoritate hujus decreti privatum: „ ubi expresse docetur, clericum non residentem privatum esse beneficio ipso jure: igitur non est necessaria monitio, ut redeat ad propriam Ecclesiam. Accedit etiam, quod ubi dies certus apponitur, & pœna adjicitur, non datur moræ emendatio, vel purgatio, *l. trajectitiæ, §. do illarum, ff. de obl. & act. l. magna, C. de contrahend. stipul.* sed in præsenti casu clerico non residenti, elapso legitimo tempore, est imposita privationis beneficii pœna, *d. c. extirp. §. quia vero.* Igitur etiam post monitionem rediens ad propriam Ecclesiam, non potest beneficium recuperare.

4 De pœna privationis beneficii.

Quibus difficultatibus minime obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione prænorandum est, clericum non residentem in propria Ecclesia, beneficio privandum esse, ex juribus supra adductis; eamque privationem faciendam esse post citationem, si adhuc non compareat intra terminum sibi præfixum. Jason. *in l. si ex legati, n.*14. *de verb. obl.* quia dies in ipsa monitione adjecta, interposita interpellat pro homine, *c. potuit, de locato*, etiam ignorante, *l. ad diem, ff. de verb. obl.* licet interpellatio tantum constituat in mora debitorem scientem, *l. quod te mihi, ff. de rebus creditis*; in die enim a jure assignata non potest dari ulla ignorantiæ causa: in interpellatione vero ab homine facta nescit debitor quando interpellandus sit; quo modo exponendi sunt textus *in c. licet, de elect. in* 6. *l. Celsus, ff. de arbitris, l. si quis post tres, ff. si quis cautionibus, l. qui Romæ, §. Flavius; ff. de verb. obl.* docent Gisan. Duar. & Cujac. *in l. in insulam, ff. de verb. obl.* Contra Prælatos igitur, vel beneficiarios absentes jure communi attento hoc modo proceditur, ut si absens citari non possit, quia est in loco valde remoto, vel non tuto, tribus edictis citabitur, ex præsenti textu; nec sufficit una citatio peremptoria, cum agatur de pœna privationis beneficii, juxta textum *in c. constitutionem, de sent. excomm. l.* 6. Si autem notum sit ubi degat, citatio personalis desideratur, *c. ex parte, c. final. hoc tit.* hodie tamen hæc citatio non est necessaria, sed sufficit absentem citari per edictum, juxta formam præscriptam in Conc. Trid. *sess.*23. *de reform. c.*1. & si ita citatus venerit, justamque absentiæ causam allegaverit, privari beneficio non debet, *c. inter, hoc tit.* quia ubi non datur contemptus, non datur pœna, *l. Pater* 17. *ff. de condit. & demonstr.*

Nec obstat prima difficultas supra expensa, pro cujus solutio-

5

Respondetur difficultatibus.

lutione animadvertit Panormit. in præsenti, quod licet pœna ordinaria non residentis, sit beneficii privatio, tamen Episcopus potest omittere eam pœnam, & incipere ab excommunicatione, vel suspensione, *c. placuit* 21. *q.* 1. & si adhuc contumax fuerit in residendo, privari debet ipso beneficio, ex supra traditis. Nec secunda difficultas obstat; nam licet notoria sit absentia Prælati, desideratur adhuc citatio, seu monitio; quia non ita notoria est ejus contumacia, siquidem ex justis cautis, & a jure approbatis potest abesse a propria Ecclesia; unde monetur ut veniat intra certum tempus, easque proponat; ne si forte ex justa aliqua causa abfit, inauditus proprio beneficio spolietur: probat Solorzanus *t. 2. de jure Indiar. l. 2. c. 25. n.* 42. Difficilius est augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex dict. cap. extirpanda, §. quia vero*: pro cujus solutione varia juris Interpretes adduxerunt. Garcia *de benef. 3. par. c. 2. n.*138. existimavit in eo textu referri novam Concilii Lateranensis sanctionem, qua sublatæ, & antiquatæ sunt præsentes decisiones. Sed hæc solutio aperte convincitur *ex c. final. hoc tit.* cujus auctor est Gregorius IX. qui florait post dictum Conc. Lateranense, & docet clericum non residentem spoliandum esse: Ergo quia ipso jure non est privatus. Aliter Lotherius *l.*3. *de re benef. q.* 27. *n.*47. distinguit privationem beneficii ab ejus pœnæ executione, ita ut ad privationem non sit necessaria ulla monitio, quia ipso jure fit, & contingit, *ex dict. c. quia vero*; at vero executio ipsius pœnæ, quia facienda est per sententiam declaratoriam, juxta textum *in c. cum secundum, de hæret.* necessaria est monitio, nec pœnam privationis admittit Lotherius æqualiter in omnibus beneficiis, sed tantum *in* illis, in quibus desideratur residentia a jure divino, exceptis Episcopatibus, cum nulla reperiatur lex ecclesiastica, quæ Episcopis non residentibus pœnam privationis ipso jure imponat. Sed hæc interpretatio convincitur ex ipsis juribus, quibus adhibetur, videlicet ex præsentibus, *c. inter, c. ex tua*, ubi agitur de beneficiis parochialibus, ut ex eorum littera constat, & adhuc ab Innocentio III. exigitur monitio. Accedit, nam si juxta Lotherium monitio hæc tantum fieret ad executionem pœnæ, non expectaretur per sex menses possessor beneficii, ut si residere velit, beneficium retineat; sed statim privandus erat beneficio: igitur quia talis monitio non solum sit ad executionem pœnæ, sed ad ipsam privationem faciendam. Thomas Hurtado *de resid. d. res.*2. affirmat *in d. §. quia vero*, non excludi monitionem, quam in præsenti exigit Innocentius; sed textum illum esse accipiendum præcedente monitione. Verum iis solutionibus omissis magis placet interpretatio Germonii *l.1. animad. c.*17. qui ut jura hæc componat, affirmat clericum non residentem in sua præbenda, aut beneficio, illo privari ipso jure, ut in aliis casibus a jure statutis, in quibus hæc privationis pœna imponitur, ut *in c.1. de cleric. conjug. c. cum ex eo, de elect. in* 6. Sed discrimen agnoscit inter beneficiarios præsentes, & non residentes, & inter absentes; ita ut præsentes, & non residentes, ipso jure beneficiis priventur absque ulla monitione; absentes vero prius monendi sunt, quia possunt abesse ex justa causa, quam si probaverint coram Episcopo, beneficio privandi non erunt; quæ distinctio magnopere convenit decisionibus sub hoc titulo a Raymundo, compilatis, in quibus agitur de beneficiariis absentibus, qui necessario monendi sunt, cum in eis non reperiatur notoria voluntas non residendi, ut in illis, qui *cum* præsentes sint, residere nolunt. Nec tandem obstat ultimum augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti casu non expectatur absens per sex menses, ut mora purgetur, sed ut allegata, & probata justa absentiæ causa, privatio beneficii cesset, quæ est pœna non residentis sine causa.

CAPUT XII.

Idem a *Altissiodorensi Episcopo.*

TUæ fraternitatis discretio postulavit. *Et infra:* Quæsivisti præterea, ut cum interdum Canonici, quibus studiorum gratia est indultum, ut in absentia sua fructus percipiant præbendarum suarum, accepta licentia, se ad villas transferant, vel castella, in quibus nullum est, vel minus competens exercitium studiorum; utrum præbendarum suarum fructus sint talibus conferendi? Ad quod breviter respondemus, eis, qui hujusmodi fraudem committunt, cum fraus, & dolus nemini debeat patrocinium impertiri, præfatam indulgentiam competere non debere.

NOTÆ.

a *Altissiod.*) Ita etiam legitur *in* 3. *collect. sub hoc tit. c.* 4. De Ecclesia Altissiodor. & Guillelmo ejus Prælato, cui in præsenti rescribit Innocentius nonnulla notavi *in c.* 14. *de præsumpt.* & commentarium hujus textus dabimus *in c.licet, de præb.* ubi de privilegio percipiendi fructus ab absentibus causa studiorum, plene agemus.

CAPUT XIII.

Honorius III. *V. Præposito de* a *Valeriis.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod tempore, quo Præpositura de Valeriis recipisti, præstitisti de facienda residentia, quæ *b* ligia nuncupatur, in Ecclesia S. Martini Turon. in qua præpositura eandem obtines, *c* juramentum: præstito insuper juramento, promittens quod homines, & jura ipsius Præposituræ *d* manuteneas, & defendas. Cum autem prosequendo præpositura jura residere interdum in Ecclesia memorata non possis, de juramento super ipsa residentia præstito metuens, provideri tibi super hoc a nobis humiliter postulasti. Nos vero dicimus, quod si te non absentando in fraudem, Præpositura tuæ jura fideliter prosequaris, quum ex hoc censeri debeas residens, perjurium non incurris.

NOTÆ.

1 a *Præposito de Valeriis.*) Ita legitur in 5. compilatione Honorii, edita a Gironio, *sub hoc tit. c.* 1. idest, Præfecto, seu Præsuli de Valeriis, Ecclesiæ S. Martini Turonensis: hoc enim nomen a civili politia ad ecclesiasticam transiit; & Præpositi Ecclesiarum Præsules appellari cœperunt, Gaufridus *l.*1. *epist.*12. ibi: " Dictum est mihi, quod Hugo Præpositus Carnotensis Ecclesiæ. *Ivo Carnot. epist.*98. *ibi*: Causam, quam adversus te habet prædictus Gaufridus de præpositura. „ Notarunt Bolquetus *ad Innocent. III. l.*1. *epist.* 54. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disp.*12. §.4. *& 5.* & nonnulla adduxi *in c.*1. *verbo Præpositus, de temp. ord.* Ecclesia autem hæc D. Martini a B. Perpetuo Turonicæ Sedis Præsule constructa fuit, in eaque translatum ejusdem Sancti corpus, ut ex Severo Sulpitio refert Cironius *in notis ad hunc textum*: plura de ipsa Ecclesia referunt Gregorius Turon. *l.*2. *hist. cap.* 14. Yepes *in chron. D. Benedicti, anno* 552. *c.*2. Chopinus *l.*12. *de sacra polit. tit.* 6. *n.* 14.

2 b *Ligia.*) Hæc verba omissa sunt, a Raymundo, sed apprime explicant obligationem residentiæ, quam Honorius ligiam dixit, ut significaret residentiam continere integram deditionem, & totalem subjectionem. Ligia enim est obligatio standi semper a partibus Domini, cui promittitur. Divus Bernardus *epist.* 320. ibi: " Nam illa die filii Petri Leonis omnes humiliaverunt se ad pedes Domini Papæ, & facti sunt „ homines ejus ligii, & jurarunt ei ligiam fidelitatem. „ De Roberto Siciliæ Rege, qui se Romano Pontifici ligium spopondit, refertur in *Clement. Pastoralis, de re judic.* & Matthæus Parisius *in vita Offæ, primi*, ait: " Offano filio suo ut „ nigerrimo ligiam fecerunt fidelitatem. „ Late illustrat Meursius *in glossario, verbo Ligior*, Gerardus Vossius *de vitiis serm. l.*3. *c.*20. Unde Honorius refert, Præpositum de Valeriis promisisse residentiam ligiam, idest integram, & totalem, ut præstant vassalli Dominis suis, juxta tradita a Vossio *ubi proxime*; beneficiarii enim, & cæteri Præsules debent assidue residere in propriis, *c. ad hæc, de præb.* Unde *in* eis dicuntur collati, 7. Synodus *can.*15. assidui, *c. ad hæc, de præb.* & plerumque incardinati, ut notavit Cironius in præsenti.

3 c *Juramentum.*) Id enim, quod cujusque officii, ac muneris est, ex statuto, vel praxi Ecclesiæ juramento firmari potest; unde quia residentia in propria Ecclesia officio pastorali annexa est, ideo juramentum de residentia canones exigere permittunt; nec dubium quin ordinum functiones, & habitus clericalis gestatio, vel alia hujusmodi, quæ ecclesiasticis legibus sancita sunt, juramento promitti possint, ac debeant, si consuetudo vigeat, vel statutum Episcopi id exigat, eo modo, quo castitas ordini ecclesiastico ex lege annexa, in Subdiaconatus susceptione voveri dicitur; juramentum enim susceptæ obligationis potest esse *vinculum*, & in legum custodiam, ac munimentum adhiberi; quia sicut pro veritate indaganda, ita pro justitia munienda juramentum exigi potest. Facit Novella 6. Justin. *c.*1. licet pro rebus, quæ tacite, aut expresse non veniunt in ipsa ordinatione, juramentum exigi non possit absque *simoniæ* labe, *c. dilecti, de major. & obed.* agnovit Gofridus Vindocin. *l.*2. *epist.*11. docuit Hallierius *de sacris elect. sect.*7. §.7. Etiam ab ordinatis, seu promotis juramentum de observandis omnibus Ecclesiæ canonibus exigi non debet, propter periculum perjurii. Synodus Gabilon. 2. *c.*13. ibi: " Dictum est de quibusdam fratribus, quod eos, quos ordinari sunt, jurare cogant, quod digni sint, & contra canones non sint facturi, & obedientes sint Episcopo, qui eos ordinat, & Ecclesiæ, in qua ordinantur: quod juramentum, quia periculosum est, omnes una inhibendum statuimus.„ Potest tamen simile juramentum de canonibus observandis, ab ordinatis, promotis ad ecclesiastica beneficia exigi, quando per tale juramentum intenditur disciplinæ

plinæ ecclesiasticæ finis, & munerum gradus, vel beneficii susceptí implementum; non tamen, ut qui ita juravit, teneatur sub perjurii reatu omnes Ecclesiæ canones servare: quo modo accipiendum est Concil. Tolet. 11. *can.*10. juncto Hallierio *ubi supra*, §. 6. *in fine*.

4. d *Manuteneas*.) Plerumque enim tempore ordinationis, aut institutionis in propria Ecclesia juramento promittitur indemnitas rerum ipsius Ecclesiæ, juxta formam præscriptam in Pontificali Romano, his verbis: " Possessiones vero ad mensam meam pertinentes, non vendam, nec donabo, neque impignorabo; nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem devenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo. „ Hanc autem promissionem, juramento firmatam, non ab omnibus Prælatis instituendis, sed ab eis tantum, qui de dilapidatione suspecti sunt, exigi debere probat Hallierius *d. sect.* 7. ex textu *in c. de Siracusana*, 28. *dist.* ubi ab eo, qui uxorem, & liberos habebat, tale juramentum Pelagius exigit, propter timorem dilapidationis, quia liberorum causa credebatur Episcopum illum bona Ecclesiæ dilapidaturum fore. Nec novum est ut juramentum ob aliquam suspicionis causam ab aliquibus exigatur, quod ab aliis non præstatur, ut *in c. cum in Ecclesiis, de major. & obed.*

COMMENTARIUM.

3. FUit olim pravus mos non residendi, tam alte infixus in animis Pastorum, & Curatorum, ut cautum sit in Capitularibus Caroli, & Ludovici filii, *l.5. tit.*108. secundum editionem Friderici Lindembrogii, ut presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundum canones, antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant. Hæc residentia erat magis præcisa, ideoque ligia appellatur ab Honorio III. in præsenti; & licet juramentum adimplendum sit in specifica forma, non per æquipollens, *c. ad nostram, el 1. de jurejur.* & absens pro negotiis Ecclesiæ non videatur adimplere proprie præceptum residendi, cum non lucretur distributiones quotidianas, juxta supra tradita *in c. de cetero*; tamen adhuc certum est pro residente haberi, ideoque eum fructus proprii beneficii lucrari, *c. cum dilectus, c. ad audientiam, hoc tit.* & novo jure etiam distributiones, *ex c. unic. hoc tit. in 6.* in certis casibus, quia residentia non ita districte petenda est, ut beneficiarius semper, & continuo stet in loco beneficii, *c. numquam, de consecr. d.5. l. foramen, ff. de servit. rustic.* & ita licet juramentum debeat impleri in specifica forma, tamen potest per æquipollens adimpleri, consentiente parte in cujus favorem præstitum est, ut probat P. Suarez *t.2. de relig. tr. de juramento l.2. c.* 37. unde cum juramentum in præsenti specie fuisset præstitum de residendo in Ecclesia S. Martini Turon. pro Præpositura, quam in Ecclesia Præpositus de Valeriis obtinebat, & respiceret tantum favorem ipsius Ecclesiæ, ubi residere debebat, ideo absens pro ejus juribus tuendis, ac defendendis plene, & vere adimplet juramentum præstitum de residendo in Ecclesia S. Martini. Neque enim testudinis more Ecclesiæ hærere debet qui in ea juravit residere, quamvis ligiam residentiam promisisset. Episcopus autem absens a propria diœcesi, etiam causa utilitatis propriæ Ecclesiæ, vel Reipublicæ, non fruitur privilegio alternativæ, Gonzalez *ad regul.*8. *glossf.*43. *n.*84. Garcia *de benef. p.5. c.*1. §.10. Moneta *de optione, c.*3. Barbosa *de potest. Episcopi, 3. p. alleg.*53. *n.* 34. Gratianus *discep. c. 166. n.* 13. Imo etsi tantum per tres dies abfuerit pro toto illo mense, alternativa uti non potest. Germonius *de Indult. Cardin. §. volumus, n.* 21. Barbosa *ubi supra n.* 63.

CAPUT XIV.

Idem a *Capitulo Metensi*.

CUm dil. f. Magister Otho *b* scriptor noster, Canonicus Ecclesiæ vestræ grata nobis jugiter impendat obsequia, & non minus si sit absens, quam præsens, idem Ecclesiæ utilis habeatur, universitatem vestram rogandam duximus & monendam, per Ap. vob. scripta mand. quatenus eidem in nostro servitio commoranti, ob reverentiam Apostolicæ Sedis & nostram, annuatim fructus prædendæ suæ integraliter assignetis, satisfacientes sibi congrue de subtractis: non obstante consuetudine, quæ super hoc contra absentes Canonicos inter vos dicitur emanasse, cum familiares nostri, qui circa nos se *c* obsequiales exhibent universis, minori non debeant prærogativa gaudere, quam vestrum singuli, quorum negotia per ipsos sæpius promoventur.

NOTÆ.

1. a METensis.) Ita etiam legitur in 5. compilatione Honorii III. *sub hoc tit. c.*2. Metensis Civitas, vulgo *Metz*, principalis est Galliæ Belgicæ, in qua olim sedem habebant Reges Galliæ Orientalis, ut refert Yepes *t.2. chron. D. Benedicti, cent.*2. *anno* 632. habuit Episcopalem Cathedram jam a primis Ecclesiæ sæculis, siquidem primus ipsius Episcopus fuit S. Clemens, S. Petri discipulus, & S. Clementis Papæ patruus cognomento Flavius, ut refert Bucelinus *t.1. Germaniæ sacræ, fol.* 35.

2. b *Scriptor*.) Temporibus Innocentii III. jam Romæ fuisse scriptores, seu scribas litterarum Apostolicarum, constat *ex c. dura, de crimin. falsi*; eorum originem refert Polidorus Vergilius *de invent. rer. l.*8. *c.*2. illis verbis: „ Ab initio fuerunt „ scribæ, qui litteras scriberent Apostolicas parvo, vel nul- „ lo pretio, secundum illud Salvatoris præceptum, Gratis „ accepistis, gratis date. „ At deinde Joannes XXII. collegium Scribarum Apostolicorum primus numero distinxit. Privilegia ipsorum, & Collegii im refert Cohelius *in not. Card. c.*24.

3. c *Obsequiales exhibent*.) Facit Cassiodorus *l.3. ep.*1. ibi: „ Idcirco præsenti jussione decernimus, ut domus Patritii A- „ gnelii ad Africam discedentis, qui regnum petens alterius, „ nostris est utilitatibus serviturus, salvis legibus tua tuitio- „ ne valletur, ne violentos cujusquam impetus, subtracta domini defensione, patiatur. Perviæ sunt enim semper injuriis facultates absentium, & quodammodo videtur occasio „ homines in delictum trahere, quæ non potest animum pervadentis de persuasione terrere. Ideoque Celsitudo vestra, „ quam vorum pium est habere vicinam gentis, erigat humiles, eripiat opprimendos; & quod potestatibus rarum est, „ proficias cunctis, qui universis celsior inveneris.

CAPUT XV.

a *Metensi Episcopo*.

AD audientiam nostram te significante pervenit, quod cum in Meldensi Ecclesia quædam sit *b* constitutio inita, juramento vallata, & auctoritate Sedis Apostol. confirmata, ut videlicet ejus Canonici, qui per sex menses non residerint in eadem, suarum priventur fructibus præbendarum, illis dumtaxat exceptis, quos infirmitas proprii corporis excusaret, sive ad Apostol. Sedem accedere, vel in ejus servitio contigerit detineri, quousque peregrinationis labor, aut studia traherent litterarum; Decanus, & quidam alii Canonici Meldenses occasione constitutionis hujusmodi Canonicos in tuo servitio commorantes, præbendarum suarum privare fructibus moliuntur. Unde cum tibi plurimum expediat aliquos Canonicorum ipsorum in tuo servitio retinere, nobis humiliter supplicasti, ut super hoc necessitati tuæ Apostolicæ dignaremur provisionis moderamine providere. Volentes igitur constitutionem moderari prædictam, ut dicta Ecclesia fructum sentiat ex eadem, & tu per ejus abusum dispendium non incurras; præsentium auctoritate decernimus, ut duo ex Canonicis Ecclesiæ memoratæ in tuo servitio existentes, suarum fructus *c* integre percipiant præbendarum, cum absentes dici non debeant, sed præsentes, qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ servitio commorantur.

NOTÆ.

1. a MEldensi.) Ita etiam legitur *in c. fin. hoc tit. in compil.* de Ecclesia Meldensi nonnulla notavi *in c.*1. *de const.*

2. b *Constitutio*.) De his statutis, seu constitutionibus Ecclesiarum, quatenus Canonicos ligent, egi *in cap. cum omnes 6. de const.*

3. c *Integre*.) Exceptis distributionibus quotidianis, juxta adducta *in c. de cetero*, ubi textum hunc exposui, *hoc tit.*

CAPUT XVI.

Gregor. IX. *Patriarchæ* a *Antiochiæ Ap. Sedis Legato*.

CUm ad hoc sint Ecclesiastica beneficia deputata. *Et infra*: Sane nobis innotuit, quod Ecclesia Antiochena multis ex servitoribus ejus absentibus, est fere destituta ministris. Unde mandamus, quatenus non obstantibus Apostolicis indulgentiis, & prædecessorum tuorum licentia absentes Canonicos & *b* assistios revoces ad residendum in Ecclesia supradicta; & si non venerint, tu de ipsorum beneficiis, dum absentes fuerint, ipsi Ecclesiæ facias congrue deservíri, in utilitatem ejusdem quod ex præfatis beneficiis superfuerit convertendo.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a ANtiochiæ.) De Patriarcha hoc Antiocheno, & ejus dictione nonnulla notavi *in c. 1. de transl. Episcop.*

b *Assistios*.) Assistii alio nomine *Mansionarii*, sunt illi, qui in Ecclesiis Cathedralibus assidue, & veluti permanenter officium canendi in choro, divinaque officia celebrandi habent; quorum mentio fit *in c. si quis Episcopus* 1. *q.* 1. qui canonicis inferiores sunt, ab eisque regulariter differunt in stallo, choro, & voce in Capitulo; dicunturque vulgari nomine, *rationeros*: docent Alberic. *in dictionario, verbo Assistii*, Selva *de benef. p.* 1. *q.* 2. *n.* 47. Zecchius *n.* 2. Petrus Greg. *a n.* 11. Azor. *c.* 9. *&* 10, *l.* 6. *instit. t.* 2. Cæsar *de Eccl. hierarch. q.* 2. *procem. n.* 12. licet Cujacius in præsenti velit, assistios esse Capellanos choro inservientes valdeque differre a mansionariis, qui Paraonnarii dicuntur *in lib.* 46. *C. de Episcop. & cler. can.* 2. *Synodi Chalced.* & hujusmodi portionarios esse de Capitulo, in eoque vocem habere, si in ipsa erectione Ecclesiæ caveatur, probat Solorzanus *t.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 4. *n.* 9.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: " Si „ patitur Ecclesia ministrorum defectum, privilegiati „ super absentia per subtractionem proventuum beneficii re- „ sidere coguntur. „ Quæ assertio singularis est in jure, probari tamen per argumentum potest *ex c. quæris, de ætate, & qualitate*, & aliis infra referendis. Illustrant Gregorius Lopez *in l.* 4. *glossa* 6. *tit.* 5. *p.* 1. Petrus Gregorius *in sr.* 6. *de constit. & hanef. c.* 7. & alii congesti a Barbosa *hic*.

3. Traditur decidendi ratio. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgi potest: Indultum a jure beneficium non est alicui auferendum, *regul. Indultum, de reg. jur. in* 6. nec potest Ecclesia venire contra factum proprium, *l. post mortem, ff. de adopt.* vel dicere injustum factum superioris, *l. liberto, ff. de obsequiis*. Sed si absentes a propria Ecclesia ex justis causis cogantur residere in ea, aufertur beneficium indultum, & Ecclesia venit contra factum proprium: Ergo sustineri potest præsens decisio. Accedit nam absentes a proprio beneficio, coguntur in eo residere sub pœna privationis beneficii, ut probavi *in c.*2. *c. relatum, hoc tit.* Igitur si absentes ob defectum ministrorum cogendi sunt residere, non per subtractionem proventuum, sed sub pœna privationis cogendi sunt redire ad Ecclesiam.

4. Impugnatur tradita assertio. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, quæ pluribus firmatur juris principiis. Primo, quia privilegium concedi non potest in præjudicium divini cultus, *c. ex part. de constit.* nec etiam juramentum est servandum, quando incipit esse damnosum Ecclesiæ, *c. sicut, c. ex litteris, de jurejur. c.* 1. *de his quæ fiunt a majori parte*, Secundo, quia intentio concedentis privilegium ad hunc casum extendi non debet, *l. si quando, C. de inoffic. testam.* quia credi non potest, quod si concedens a principio similem casum prævideret, tale privilegium concederet; & sic res pervenit ad casum, a quo incipere non poterat, ac per consequens vitiatur, *l. pluribus, §. si placeat, ff. de verb. obl. l. Granius, §. sed cum duo, ff. de fideiuss.* Tertio, quia quælibet concessio semper intelligitur facta rebus sic stantibus, *l. quod Servius, ff. de condict. causa data*, ne quis videatur onerari in infinitum, *l. si quis vina, ff. de periculo & commodo, l. qui bona, §. si qui, ff. de damno infect.* Quarto, quia privilegii verba accipienda & interpretanda sunt, ut nullum, aut parvum tertio præjudicium irrogetur, *c. cum dilecti, de donat. l. Mercatus, C. de emanc. lib.* Quinto, quia inspecta regula legis *de ætate, §. ex ea, de interrog. act.* quæ de novo emergunt, novo indigent auxilio. Facit quod dicitur *in l. ut gradatim, §. 1. ff. de muner. & honor.* scilicet, quoties penuria adest eorum, qui Magistratus suscipiunt immunitates aliquibus concessas infringi; immo & incapacitates tolli, docetur *in l.* 3. §. *spuriis, ff. de Decur.* illis verbis: *Spurios decuriones creari propter penuriam*. Merito ergo Gregorius in præsenti statuit, quod si Ecclesia patiatur ministrorum defectum, privilegiati teneantur residere, quia eo casu cessat tale privilegium.

5. Exponuntur varia jura. Ex hac decidendi ratione, & juris principiis in ea congestis, lucem accipiunt varia juris testimonia. Primo textus *in c. suggestum, de decimis, c. qui per novale, de V. S.* ubi privilegium non solvendi decimas fratribus Cisterc. concessum, cessat quatenus incipit esse damnosum Ecclesiæ, & ejus ministris, habita consideratione ad mentem concedentis. Secundo agnoscitur ratio textus *in c. cum decorem, de instit.* ubi non obstante statuto de certo Canonicorum numero etiam per Pontificem confirmato, providetur de fructibus Canonicis ultra numerum receptis, quia aucti erant Ecclesiæ proventus, & Ecclesia patiebatur ministrorum defectum; unde Canonici contra statutum etiam per Pontificem confirmatum, ex nova causa venire possunt. Similiter *in c. quanto, de censibus*, docetur obligationem procurandi fratres, quæ ex fructuum ubertate aucta erat, restringi & cessare, si damnum Ecclesiæ sequi incipiat. Faciunt textus *in l.* 1. §. *illud, ff. de itinere actuque, l. non modus, C. de servit.* junctis traditis a Barbosa, & Rodriquez, quos laudat Olea *de cess. jur. tit.*7. *q.* 3. *n.* 33.

6. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam in præsenti specie privilegium non residendi absentibus ex justa causa concessum, non revocatur a Pontifice, qui illud concessit, sed potius ex ejus enixa voluntate cessat pro eo tempore, quo Ecclesia patitur ministrorum defectum; & ita Ecclesia ipsa interpellat absentem, ut redeat quo casu nec ipse qui concessit, contra factum venit, nec propriam concessionem infirmat, sicut *in l. quod est constitutum, C. de statu defunctor.* & litigatur contra emancipationem, quia non emancipator, sed alius in judicio adfuerat. Et *in l. servo manumisso, ff. de condict. indeb.* servus, qui accipit pecuniam, non obstante regula textus *in d. l. post mortem, l. eas, C. de transact.* in judicio repetitur, quia non ipse, sed assertor libertatis litigabat *ex l.*1. *C. de assert. tol. l.*1. *C. Theod. de liberal. caus.* Accedit, quia in præsenti casu propter publicam Ecclesiæ utilitatem poterat, qui privilegium concessit, contra factum proprium venire, *ex l.*1. *C. de prædiis minor. l. qui inde, C. de agricolis, l.*11. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis nam in præsenti specie non agitur de puniendo absente ex justa causa, & non residente; quia tunc non erat locus alicui pœnæ, argumento legis *Gracchus, C. ad l. Jul. de adult.* sed de revocando absente, ut non obstante privilegio sibi concesso, in propria Ecclesia resideat: quare non per privationem beneficii, ut alii fine justa causa & contumaciter absentes, juxta textus *in c.* 2. *c. qualiter, c. inter, c. ex tua, h. t.* est revocandus, sed potius per subtractionem proventuum, & aliis juris remediis, argumento textus *in c.* 1. *de judiciis*, cum vulgatis.

CAPUT XVIII.

a Idem.

CLericos in Ecclesiæ tuæ jurisdictionis beneficia, quæ residentiam exigunt, assecutos, si ad alterius diœcesim absque licentia tua morandi causa transferint, liceat tibi, si moniti non redierint, dictis beneficiis (nisi excusationem rationabilem ostenderint) spoliare.

NOTÆ.

1. a IDem.) Gregorius IX. videlicet: cui Prælato rescribat in præsenti decretali, non constat, eam tamen exposui *in c.* 1. *c. ex tua, supra hoc tit.*

TITULUS V.

De Præbendis, & Dignitatibus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Pictavien si*.

UT nullus de Clero, sive populo *b* ecclesiastica bona *c* jure consanguinitatis sibi requirat habenda.

NOTÆ.

1. a PIctavien si.) Ita etiam legitur *in c.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi additur, pars capitis *decrevit*, ut etiam habetur *in c.*2. *de cohab. cleric.* sed præsentem canonem non reperiri in Conc. Pictav. notarunt Ant. Aug. *in præsenti*, Quintanadvennas *Eccles. l.*2. *n.*1. sed inter canones hujus Concilii editos a Baronio *t.*12. *an.*1100. *n.*19. Severino *t.*3. *Conc. p.*1. Coriolano *in summa Conc. fol.* 489. reperiuntur hæc verba, prout in præsenti referuntur: & quia primus canon ipsius Concilii incipit: *decrevit S. Synodus*, ideo in d. 1. collect. in epigraphe hujus textus, & d. c. 2. *de cohabit.* adjicitur pars capitis *decrevit*, quasi in eis referantur partes ipsius canonis 1. Historiam hujus Concilii jam dedi *in c.*1. *de stat. & qualit. c.*1. *de filiis presb.* ubi alii canones ipsius Concilii referuntur.

2. b *Ecclesiastica bona*.) Cum veteres glossatores, & classici repetentes ad hunc textum, Conc. ipso Triburiensi, & ejus canonibus caruissent, ex conjecturis tantum veram sententiam hujus textus inquirentes, in varias divisi fuerunt sententias. Glossa *verbo jure sanguinis*, & Hostiensis *hic*, quos sequitur Quintanadv. *d.* 2. *p. n.* 9. existimarunt bonorum Ecclesiasticorum nomine in præsenti intelligi ea bona, quæ Ecclesia temporali dominio habet, & alienari prohibetur *in c. non liceat*, 12. *q.*2. *c. nulli, de rebus Eccl.* in quibus pro-

pter nimiam hæredum Prælatorum Ecclesiæ avaritiam, qui prætextu rerum patrimonialium defuncti, bona etiam Ecclesiæ occupabant, hoc diserto canone opus fuit, etsi jam non ita expresse id cautum esset *in c. manifesta, c. sint manifesta, 12. q. 1. c. sacerdotes, c. presb. 12. q. 4.* Sed hæc sententia aperte convincitur ex rubro, sub quo præsens textus, tam in 1. quam in hac 6. collect. compilatus reperitur, cum quilibet textus debeat interpretari juxta titulum sub quo jacet, *l. 2. §. si quid autem, C. de veteri jure, l. Imperator, ff. de in diem addict.* junctis traditis a Morla *in empor. tit. de legibus, q. 11. n. 24.* notarunt Cujac. *l. 3. obs. c. 39.* pro expositione textus *in l. 1. C. de dolo*, Donell. *l. 15. comment. c. 32.* pro illustratione textus *in l. vim facit, ff. de vi, & vi.* Unde si in præsenti canone ageretur de rebus temporalibus Ecclesiæ alienari prohibitis, ex successione non retinendis, potius textus hic compilaretur sub titulo *de rebus Ecclesiæ*, quam sub præsenti rubrica, præcipue cum successio alienationis verbo contineatur, *l. hæreditas, ff. de reg. jur. l. legatum 36. l. legatum 40. ff. de legat. 2.* Hac omissa sententia, Jo: Andreas, Abbas, Decius, Cardinalis & Anania *hic*, Ludovicus Gomez *in praxi benef. seu reg. de infirmis, 1. p. q. 2.* Duar. *de sacris Eccl. minist. l. 7. c. 7.* & alii congesti a Cenedo *ad Decret. collect. 89.* existimarunt bona ecclesiastica in præsenti accipi pro beneficiis ecclesiasticis, ita ut verus sensus hujus textus sit, quod nullus ecclesiastica bona, id est beneficia jure successionis sibi requirat habenda; primis enim Ecclesiæ sæculis SS. Patres in discrimine vitæ constituti virum litteris, & virtute pollentem ostendere solebant populo, post mortem a collegio clericorum sibi in successorem eligendum, ut infra dicemus; qui prius usus bono animo inceptus, postea crescente hominum malitia, in perniciem Ecclesiarum flecti coepit; siquidem sacerdotes sibi successores non digniores designabant sed quos ob sanguinis conjunctionem charioriors habebant; nec clericorum electio subsequebatur, sed defuncti designatio pro populi electione habebatur, *c. plerique, c. Moyses 8. q. 1.* quod cum valde absurdum esset, Patres Conc. Pictavienſis in præsenti statuerunt, ne ecclesiastica bona, idest beneficia, aliquis jure sanguinis præsumat occupare. Sed etiam hæc interpretatio minus congrua videtur ex illis verbis præsentis textus; *Nullus de clero, sive de populo*: quæ non solum ad clericos sed etiam ad laicos spectant, juxta textum *in c. duo sunt, 12. q. 1.* laici autem incapaces sunt obtinendi beneficia ecclesiastica quocumque modo, *c. sacrosancta 51.* ubi probavi, *de elect.* Frustra igitur illis prohiberetur successio in beneficiis, cum ipsi non solum successione, verum nec electione ad beneficium admitti possunt. Deinde refragantur illa verba: *Jure consanguinitatis &c.* si animad vertamus, quod etsi juxta strictam significationem consanguinitas accipiatur pro quacumque fraternitate, *§. sunt autem, Instit. de legit. agnat. success. l. non epistolis, C. de prob.* quam fraternitatem inter diversas personas sine ullo sanguinis nexu vinculum civile, scilicet adoptio admittat, ut observavit Cujac. *l. 11. obs. c. 26.* tamen amplior significatio est consanguinitatis, quæ sanguinis unitatem dicit, *c. de affinitate, c. conjunctionis, c. consanguinitas, 35. q. 2.* & cum successiones ab intestato regulariter ob sanguinem deferantur, *l. 1. ff. de legit. tutor. princ. Instit. de success. ab intest.* inde deducitur per illa verba, *jure consanguinitatis*, Patres removere voluisse successionem ab intestato in bonis Ecclesiæ, quæ admissa prædicta interpretatione, cessabat, cum potius ex electione, & designatione defuncti, quam ab intestato successor vocaretur. Igitur textus hic non potest intelligi de beneficiis ecclesiasticis, Rejicitur tandem hæc secunda interpretatio ex illis verbis, *Ecclesiastica bona*, quæ de beneficiis accipi non possunt; nam beneficium ecclesiasticum est jus spirituale ministerio adnexum, ut infra dicemus; jura autem, & bona distinguuntur, quia jus incorporale est, bona autem corporalia dicuntur, *l. 1. §. quadam, ff. de rer. divis.* Unde hæc hæreditas distinguitur a rebus hæreditariis, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit. l. 2. de hæredit. vel actione*; & per consequens distingui debet beneficium ab ipsis bonis beneficii. Alii autem textum hunc accipiunt, non de beneficiis, aut bonis temporalibus Ecclesiæ, sed potius de bonis, quæ beneficiarius intuitu Ecclesiæ ex fructibus sui beneficii percipit, in quibus nec ex testamento, nec ab intestato successorem habere potest jure communi, *c. fixum 12. q. 2. c. cum in officiis, de testam. c. 3. de pecul. cleric.* ubi dicemus: quam interpretationem adduxerunt Hostiensis *in præsenti*, Quintanadvennas *l. 2. Ecclesiast. n. 95.*

3 Ampliatur secunda sententia.

Licet hæc ultima interpretatio improbabilis non sit, tamen secunda sententia magis præsenti rubro consona Vesperinis nostris Antecessoribus visa est, & mihi facile probatur ex serie, & verbis hujus Conc. Pictavienſis, in quo tantum agitur de beneficiis ecclesiasticis, & clericorum ea possidentium honestate. In 1. canone cavetur, ne Episcopi, Presbyteri, Abbates, vel quælibet persona de Clero accipiat Episcopatum, beneficium, vel Abbatiam de manu laici, & statim canone sequenti cavent Patres; ne prædictas dignitates quisquam per pecuniam acquirat; & statim ajunt; *Item ut nullus de clero, sive de populo bona ecclesiastica jure consanguinitatis sibi requirat habenda.* Igitur cum in duobus prioribus canonibus actum esset de beneficiis ecclesiasticis non obtinendis de manu laici, aut per pecuniam, necessario verba hujus textus, quæ sequuntur, exaudiri debent de eisdem beneficiis ecclesiasticis, præcipue cum Patres utantur dictione illa, *item*, quæ est continuativa, & repetitiva qualitatum præcedentis orationis, ut *in l. item, ff. de procur. l. item eorum, ff. quod cujusque univers.* Illustrat Barbosa *de dictionibus, dict. 185.* Nec hac 2. sententia retenta, obstant difficultates, quas adversus eam expendebamus. *Non prima deducta ex illis verbis, nullus de clero, sive de populo*, quia licet verum sit laicos incapaces esse beneficii ecclesiastici, ut late probavi *in d. c. 51. de elect.* tamen possunt præsentari, & eligi ad beneficium, ut intra tempus a jure assignatum ad ordines promoveantur; unde in præsenti textu prohibent Patres, ut non solum clerici, qui act. capaces sunt beneficii ecclesiastici, verum nec laici, qui propter aptitudinem possunt eligi, & præsentari ad beneficium ex designatione defuncti, juxta corruptelam supra relatam, beneficium ecclesiasticum possit retinere. Nec obstat secunda difficultas deducta ex illis verbis, *jure consanguinitatis*; nam licet cum agitur de successione defuncti, jus consanguinitatis pro jure intestati accipiatur, *§. ceterum, Instit. de legit. agn. success. l. si spurius, ff. unde cognati*; tamen in præsenti pro quolibet modo succedendi accipitur, videlicet vel hæreditario, vel ex designatione, aut nominatione defuncti, juxta textus *in c. Moyses, c. Apostolica, 8. q. 1.* Nec tandem ultima difficultas obstat, deducta ex illis verbis, *Ecclesiastica bona*; nam licet regulariter bona a juribus differant, tamen plerumque bona jura significant, ex generali illa denominatione, scilicet, quod beatos nos faciant, & dominis suis profint, quam tradit Ulpianus *in l. bonorum 49. de V. S.* Et rectissime jura, & actiones comprehenduntur, quia non parvam utilitatem afferre solent, *l. rem 51. ff. de acquirend. rer. domin. l. bonorum 49. l. bonorum 208. ff. d. V. S.* junctis traditis a Fornerio, Gedeo, & Gentili in eodem textu, Pinello *in rubr. C. de bonis mater. 2. part. n. 5.* Barbosa *in l. si constante, §. final. ex nu. 2. ff. solut. matrim.* juxta quam generalem acceptionem Patres in præsenti Ecclesiastica beneficia bona dixerunt, aut quia constant ex Ecclesiasticis, aut quia prosunt possessoribus, eosque beatos reddunt.

4 *Jure consanguinitatis.*) Videlicet ratione, seu affectione sanguinis, aut jure successionis legitimo, vel hæreditario: in aliis autem casibus plurimum interest, an successio deferatur jure sanguinis, an hæreditario; quæ enim deferuntur jure hæreditario, tantum hæres institutus capit; quæ vero jure consanguinitatis deferuntur, illis competunt, qui jure sanguinis succedunt, etiamsi hæredes non instituantur, ut probant Valascus *de jure emphyt. q. 50. n. 3.* Tiraquellus *de primog. q. 40. a n. 15.* pluribus relatis Molina *l. 2. de primog. c. 8. n. 6.* qui de feudis, majoritatibus, & jurepatronatus Ecclesiastico late agunt, quod & in jure libertorum procedit; nam jus illud in bonis liberti competens, jure sanguinis defertur. Chumacero *select. juris c. 1. n. 5.* unde libertus operas debet præstare filiis patroni, non autem ejus hæredibus extraneis, *l. patronus 22. §. libertus, l. operarum 28. de operis libert.* & si plures sunt filii, pro æqualibus portionibus præstantur, etiamsi ex inæqualibus instituti sint, *l. ut jurisjurandi, §. 1. ff. de jurepatron.* nisi operæ sint fabriles, in quibus stipulatio interposita attenditur, *l. fabriles 6. ff. de oper. libert.* Similiter jus successionis in bonis liberti, filiis jure sanguinis defertur, non ut hæredibus, sed ut filiis, *l. filii 9. ff. de jurepatr. l. patroni 39. ff. de bonis libert.* Nec obstat quod filii exhæredati, ab ea successione removentur, *l. si ex persona 10. §. Julianus, l. quod si pater 11, ff. de bonis libert. l. 11. ff. de Carbon.* adeo ut tacita exhæredatio, quæ ex præteritione militis inducitur, eundem effectum habeat, *l. si patronus 12. in princ. ff. eod. tit.* Cui ne obstet textus *in l. Paulus 47. §. ult. ff. eod. tit.* videndi sunt Costa *in l. Gallus, §. & quid si tantum, 1. p. n. 54.* Cujac. *l. 14. obs. c. 5.* Valentia *t. 3. tr. 3, c. 4. n. 26.* & dicendum est ex traditis a Chumacero *supra, n. 13.* Costa *de patruo, & nepote, 2. parte n. 12.* quod licet exhæredatus filius jura filii retineat, & in familia testatoris maneat, privatur successione libertorum, quia parentibus permissum est filios exhæredare, ut eo metu illos in pietatis officiis sibi debitis facilius contineant. Cum ergo filiis exhæredationem meruerunt, æquum est per hujusmodi exhæredationem eos privari, non solum successione patris, verum & libertorum, etiam avitorum, quamvis jure sanguinis talis successio deferatur patrono, ejus filiis, & nepotibus, propter pietatem sibi debitam, argumento legis *liberto 9. ff. de obseq.* Sicut enim filii paternam pietatem demeruerunt, sic & aliis commodis, quæ propter pietatem illis debebantur, privantur. Unde provenit, quod si exhæredatio ut injusta irritetur, filii jurpatronatus plenum retineant, *d. l. si patronus, §. si quis.* Idem procedit si filii bona mente, ut plerumque fit, *l. multi 18. ff. de libert. & posthum.* exhæredati sunt, quia tunc non excluduntur a tali successione, *d. l. patronus 12. §. si quis non mala, d. l. Paulus 47. in princ. & §. ult.* juxta communem interpretationem. Similiter etiam ex eadem ratione, si filii exhæredati in eodem gradu substituti sunt, non arcentur a prædicta successione, *d. l. si patronus, §. si Patroni.* Potiori etiam ratione, si filii se abstinuerint ab hæreditate paterna, successionem libertorum retinent, *l. filii 9. de jurepatron.* quia talis successio jure sanguinis illis defertur; quo casu accipiendus est textus *in l. si operarum 29. ff. de operis lib.* juncto Cujacio *l. 16. obs. c. 4.* Igitur (ut ad institutum redeamus) quamvis in iis, & aliis casibus plurimi interfit, jure sanguinis, an hæreditario successio deferatur; at in præsenti casu, cum de improbanda successione agitur, non solum successio jure sanguinis, quæ ab intestato dicitur, damnatur, verum & successio hæreditaria atque illi similis, quæ provenit ex nominatione, aut designatione defuncti; ob rationem consanguinitatis, vel dilectionis; qui est casus proprius hujus canonis, ut supra probavi. Unde merito titulus successionis in beneficiis generaliter irritatur, *in c. Episcopo 3. & 4. c. plerisque 5, 8. q. 1.*

COM-

COMMENTARIUM.

5 Conclusio probatur.

EX præsenti canone juxta supra traditam interpretationem communiter sequens deducitur assertio: " In beneficiis „ ecclesiasticis non succeditur jure sanguinis, vel hæreditario. „ Probant eam textus *in can. 76. Apost.* ibi: *Neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in hæredes.* Et *c. Moyses, c. Apostolica, & fere per totam 8. q. 1. c. accepimus, de pactis, c. ex transmissa, in fine, c. ad extirpandas*, ubi plura congesti, *de filiis presbyt. c. ad hæc, de decimis, c. Consuluit, de jure patron. c. qui in aliquo 5. dist. 51.* Hilarius Pontifex *ep. 1. c. 3.* ibi: „Nec Episcopalis honor hæreditario jure præsteritur, qui nobis sola Dei nostri benignitate confertur.„ *D. Isidorus l. 2. eccles. offic. c. 9. ibi:* „ Alii successores filios, vel parentes faciunt, & conantur posteris Præsulatus relinquere dignitatem, cum hoc nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Josue de alia tribu elegit, ut sciremus Principatum in populo, non sanguine deferendum, sed merito vitæ.„ Lucius III. cujus verba extant post Conc. Later. p. 14. ibi: " Consulere decrevisti, de quibus „ personis intelligendum sit, unam alteri in Ecclesiasticis beneficiis non succedere debere, utrum scilicet de sacerdotibus & eorum filiis dumtaxat, an de aliis quibuslam personis. Noveritis ergo, quod ad ecclesiastica beneficia nullum secundum canones admittendum credimus, nisi ex electione canonica vocatum.„ *Illib. Canom. ep. 4.*„ Audivimus „ autem, & ultra quam credi possit, admirati sumus, in vestra matre Ecclesia hæreditario jure canonias obtineri: per„ niciosa hæc, & exhæredans hæreditas: „ Trid. *sess. 25. de ref. c. 7.* alia juris testimonia congerunt Ant. Aug. *in epit. juris Pontif. l. 4. tit. 75.* Crespetius *in summa, verbo Benef. nullus per successionem.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garanna, Quintanadvennas, *l. 2. Ecclesiast.* Boetius Epon. *t. 3. qq. hervic. tit. 1. n. 13.* Chopinus *l. 2. sacr. pol. tit. 2. n. 16.* Mancinus *sacri juris controv. tit. 13.* & *genial. c. 177.* Espenceus *ad D. Paulum, l. 2. digref. c. 21. per totam*, Bolquetas *ad Innoc. III. l. 1. epist. 48.* Petrus Greg. *de elect. c. 7.* & *l. 42. Syntag. c. 7.* Crefolius *l. 2. mystag. c. 5.* Jul. Lavor. *lucubr. tit. 4. de elect. c. 3.* Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 1. §. 5.* Vighel. *in math. juris can. fol. 33.* Coriolanus *in summa Conc. in Synodo Romana sub Bonifacio II.* Marquez *in gubernator. l. 2. c. 3.* Hurtado *de resid. t. 1. de resid. Pontif. ref. 1. c. 3.* Barb. *de potest. Episc. l. 1. tit. 1. c. 3.* Jo: Dartis *de benef. p. 4. §. 1.* P. Marcha *l. 6. concord. c. 7.* Theoph. *t. 12. tr. mala e bonis, l. 2. sect. 1. c. 3. fol. 144.*

6 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: In omnibus officiis, & dignitatibus etiam summis sacerdotii, potiorem esse successionem, & electioni esse præferendam, plura suadent; illud enim est in electionibus incommodum, quod non ita pacatæ sint, & quietæ, sed plerumque seditionum turbinibus obnoxiæ, cum is fere semper contemnatur qui a privata fortuna obrepsit ad dignitatis insignia; nec carer invidia qui ex æqualibus repente ceteris præest. Accedit omnium fere gentium consensus, quarum legibus sancitum est, usque receptum, ut Regnorum, Ducatuum, Comitatuum successores, non suffragiis optimatum, aut populi in comitiis eligantur, sed filii parentibus, aut propinquis propinqui jure sanguinis succedant, ut late probant auctoritatibus, & rationibus politicis P. Menochius *l. 1. polit. c. 6.* Cochier *l. 1. polit. c. 21.* Marquez *in guborn. l. 2. c. 3.* Salcedo *de regim. Princ. l. 4. c. 1. dist. 43.* Madera *de Monarch. c. 4.* Simanchas *de repub. l. 3. c. 5.* Lipsius *l. 2. civil. doctrin. c. 4.* Igitur in beneficiis etiam, & dignitatibus Ecclesiasticis præferenda est successio jure sanguinis electioni. Augetur hæc difficultas, ut de sacerdotio tantum, & divinis ministeriis agamus, ex exemplo sacerdotum veteris legis, & religionis Gentilitiæ; apud Hebræos enim sacerdotium, in quo legis gratiæ sacerdotium præfiguratum fuit, jure hæreditario ex Aaron ad filios ejus & ceteros descendentes deferebatur, juxta illud Exodi *c. 1. Aaron, & filios ejus applicabis*: non tamen omnes admittebantur, sed tantum masculi ex masculis descendentes ex stirpe Aaronica. Unde Moses Maimonides *ad illud Numer. c. 18. Alienigena, sive extraneus non miscebitur vobis*, ait: *Extraneus, seu alienigena hic est, quisquis non fuerit ex semine Aaronis, idque ex masculis, secundum id quod scriptum est Levit. c. 1. vers. 18. Et disponent filii Aaron. Et c. 3. vers. 8. Adolebunt filii Aaron. Filii Aaron, & non filii Aaron.* Idem Maimonides *c. 4. Amukdasch*, ibi: „Mortuo Rege, aut Pontifice, aut alio quovis in dignitate perpetua constituto, loco ejus substituitur filius ejus, aut is, qui jure hæreditario est proximus; nam quisquis in hæreditate anteferendus est, etiam is defuncti dignitatibus est anteferendus, modo ejusmodi fuerit, ut locum ejus cum sapientia suppleat, aut saltem cum timore, tametsi ei sapientia sit dispar, secundum id quod scriptum est *Deuter. 17. 20. de Rege*: Ipse, & filii ejus in medio Israel. Animadvertendum est inde, regnum esse hæreditarium, atque hoc etiam jus est in universis dignitatibus, quæ sunt in medio Israelis, ut qui in earum aliquam fuerit evectus, is eam non sibi solum, sed & posteris suis retineat.„ Unde sacerdotium in ea lege junctum erat cum primogenitura, ita ut jure sanguinis in filios transiret, ut *ex d. c. 19. Exodi*, probat Marquez *ubi sup. fol. 219.* Bellarm. *t. 2. controv. l. 5. de cleric. c. 6.* Seldenus *de success. Hebræor. l. 1. c. 2.* Apud Gentiles jure successionis sacerdotia deferri refert Cicero, & ex eo Cataneus *in notis ad Plinium, l. 6. ep.* licet frequentius jure electionis, vel a populo faciendæ, vel a Collegio sacerdotum crearentur sacerdotes, ex traditis a Rofino *l. 3. antiquit. c. 8.* Igitur etiam in lege gratiæ in beneficiis jure sanguinis successio admitti debet. Augetur secundo hæc difficultas ex facto D. Petri, quod refertur *in c. sint.*

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

Petrus 8. quæstion. 1. cum enim se morti proximum agnosceret, convocatis fidelibus, sic eos affatus est: " Clemens tam„ quam qui omnibus præsse te noveris, singulos prout po„ teris juva, & singulos releva, qui & humilitatis onus, & „ sollicitudinem portas. „ Refertur *in cap. Clemens 8. q. 1.* & ipse Clemens *in cap. Simon Petrus 8. q. 1.* ait: " In ipsis „ diebus quibus vitæ finem sibi præscivit, apprehensa manu „ mea repente consurgens in auribus totius Ecclesiæ hæc pro„ tulit verba: Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui „ soli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado. „ Quo exemplo forsan ducti varii Ecclesiæ Prælati, successores sibi designarunt in suis Cathedris, ut Theotegnus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus Anatolio Philosopho, & Theologo laudatissimo manus imposuit, illum sibi successorem destinans, ut referunt Eusebius *sacræ hist. l. 7. c. 32.* Nicephorus *l. 6. c. 36.* Similiter Alexander Alexandriæ Præsul, cum moreretur, successorem destinavit Athanasium, ut tradit Sozomenus *l. 2. c. 17.* etiam Athanasio in cathedram successit Petrus, cujus designationem ratam habuerunt Coepiscopi, Clerus, & Primarii populi, ut tradunt Theodorus *l. 4. c. 10.* Nicephorus *l. 11. c. 26.* Similiter etiam de aliis ex tripartita, & Nicephoro, idem tradit Chopinus *l. 1. de sacr. pol. tit. 2. n. 17.* Igitur quia in beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis non est improbata successio.

7 De origine honorum Ecclesiæ.

Qua dubitandi ratione minime obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, certum esse, Christum Dominum suæ prædicationis tempore victum accepisse una cum suis Apostolis ex his quæ a fidelibus, piisque personis subministrabantur; unde Dominus Apostolis præcipiebat, ut nihil possiderent, non argentum in zonis, non duas tunicas haberent. *Matthæi c. 10. vers. 9. Lucæ c. 9.* nec solliciti essent de crastino. *Matth. c. 6. vers. 31.* immo venderent omnia, in paupereſque distribuerent. *Matthæi c. 19. & 20.* quod Apostoli, & primi Christiani diligenter observarunt, dum communem vitam agentes, omnia ad pedes Apostolorum deferebant, ut pro necessitate cujusque distribuerent, *c. 4. actuum Apost. c. dilectissimis, 12. q. 1.* unde una omnium communis vita erat, aut saltem de communi fidelium promptuario, & collectis omnes vivebant: quare ipso primo sæculo Ecclesiæ, prædia, & alia immobilia assignabantur Ecclesiis matricibus, ut ex eorum annuis redditibus fidelium communitati consuleretur. Pius Papa *in ep. missa anno 147. ad Italos*: & Urbanus Papa anno 223. misit epistolam decretalem ad universos Episcopos, qua statuit, ut oblationes fidelium relinquantur Ecclesiis matricibus dispensandæ per Episcopum; tenor illius est:„ In exordio Ecclesiæ fideles vendebant sua, & tradebant Apostolis; tunc videntes sacerdotes simmi, & alii; atque Levitæ & reliqui fideles, plus utilitatis afferre posse, si hæreditates, & agros, quos vendebant, Ecclesiis, quibus præfidebant Episcopi traderent, eo quod ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quam futuris temporibus plurima & elegantiora ministrare possent fidelibus communem fidem ducentibus, quam ex pretio eorum, cœperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesiis tradere, & de sumptibus eorum vivere. Ipsæ vero res in ditione singularum parochiarum Episcoporum (qui locum tenent Apostolorum) erant & sunt usque adhuc, & futuris debent esse temporibus.„ Non levis tamen hæsitatio est, an clerici, & laici ita communem vitam agentes aliquid proprium retinere, seu acquirere possint? Et illis privatum patrimonium habere concessum non esse, suadent textus *in c. scimus, c. dilectissimis, §. ipsius, 12. q. 1.* ubi refertur, omnia communia fidelibus fuisse, ita ut aliquid proprium esse nemo diceret. Idem apertius docetur *in c. nullo 12. q. 1. c. quia tua: c. expedit, 12. q. 2.* Hinc factum est, ut cum Ananias ex pretio agri proprii aliquid sibi reservasset, neque integrum communitati fidelium obtulisset, in conspectu omnium mortuus est, *d. c. dilectissimis, §. Ananias.* Accedit quia renunciatio proprii patrimonii communiter viventibus præcepto divino imposita erat, juxta illud D. Matthæi *c. 19.* ibi; *Nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et *c. 10.* ibi: *Nolite possidere aurum, neque argentum.* Et *in cap. Episcopus, 12. quæst. 1.* sub voce Apostolorum dicitur: *Habentes victum & vestitum, iis contenti sumus.* Et in lege veteri Sacerdotibus, & Levitis non permittebatur possessionem cum fratribus suis habere, quia Dominus possessio eorum erat. *Deut. c. 10.* & *c. 18. Numer.* dixit Dominus ad Aaron:" In terra ejus nihil possi„ debis, ego pars, & hæreditas vestra. *Et Josue c. 13.* ait: „ Tribui autem Levi non dedit possessionem, quoniam Do„ minus possessio jus est.„ Quo exemplo D. Hieronymus utens *in c. clericus, 12. q. 1.* dum clericis paupertatis præcepta tradit, ait: *Quamobrem non accipio partem inter cæteras tribus.*

Adhuc tamen verius est, quod etsi fideles communem vitam agentes majoris perfectionis zelo bona propria renunciarent, tamen non ideo incapaces reddebantur aliquid retinendi, seu acquirendi: quæ sententia probatur *ex d. c. dilectissimi, 12. q. 1. extrav. cum inter, de V. S.* & ex ipsis canonibus Apost. facile deducitur, dum in eis docetur, Episcopum communitati præsse debere, & rebus communibus uti posse casu, quo indigeret, *d. c. Episcopus, c. ex his, 12. q. 1.* dum enim docetur casu quo indigeret, rebus communibus uti posse, tacite innuitur aliquid habere potuisse in patrimonio, quod necessitatibus suis non sufficiebat, ut fere eisdem verbis deduxit Gratianus *in c. præcipimus, §. cum ergo, 12. q. 1.* Apertius ea sententia docetur *in can. 40. Apost.* relato *in c. sint manifeste, 12. q. 1.* illis verbis: " Sint manifestæ res proprii Episcopi, „ ut potestatem habeat morieus, prout, & quibus voluerit

8 Contraria sententia traditur, & probatur.

„ relinquendi. § Et *c. Illi autem*, ibi: *Sine peccato possident*. Et *c. si privatum*, 12. *q.* 1. *c. final. §. fin.* 16. *q.* 1. Qua sententia retenta non obstat textus *in d. c. scimus*, 12. *q.* 1. in quo, juncta dicta Extravaganti *Cum inter nonnullos*, partim asseritur, Apostolos, primosque fideles nihil proprium retinuisse; partim docetur res privatas jure proprio possedisse. Pro quorum jurium expositione dicendum est, vere primis illis Ecclesiæ temporibus Apostolos, ceterosque Ecclesiæ fideles potuisse aliquid privatim retinere, & acquirere: sed inspecto charitatis ardore, ex affectu communicandi omnia ceteris fratribus, & fidelibus, nihil proprium retinuisse, sed pro usu communi Ecclesiæ omnia in communi mensa obtulisse, ut ex ea alerentur. Nec obstant textus *in d. c. nolo*, §. *nulli*, *c. non dicatis*, 12. *q.* 1. qui accipiendi sunt non de quibuslibet clericis, aut Canonicis, sed de Canonicis regularibus, qui licet antequam profiterentur vitam regularem, possent proprium retinere, *d. c. nolo*, §. *habere*; tamen cum tempore ipsius professionis emitterent verum paupertatis votum, postea intra claustra vitam regularem agentes nihil proprium retinere, aut acquirere poterant, *d. c. certe*, *d. c. quia nos*.

9 De divisione bonorum Ecclesiæ.

Postmodum amplioribus spatiis propagata fide, auctoque non tantum fidelium, verum & clericorum numero, aucti etiam fuerunt oblationum proventus usque ad Gentilium invidiam, teste Ammiano Marcel. *l.* 27. unde hæc communio dissolvi cœpit, & universa Ecclesiæ bona in quatuor partes divisa fuerant a S. Simplicio anno Christi 467. quarum prima Episcopo, secunda fabricæ, tertia clericis, quarta pauperibus assignata est, ita ut clerici ad tertiam partem vocati singuli pro meritis ab Episcopo portionem acciperent, & ex ea congruam sibi perciperent, *c. vobis*, *c. de redditibus*, *c. Vulterana*, *c. quatuor*, 12. *q.* 2. *c. Præsulum*, 16. *q.* 3. referunt & illustrant Duarenus *de sacris Eccl. l.* 2. *c.* 1. Germonius *de sacror. immunit. l.* 3. *c.* 17. Petrus Gregorius *de beneficiis c.* 4. Quintanadvennas *l.* 2. *Eccl. c.* 1. Barbosa *in c.* 1. *& c. sint manifesta*, 12. *q.* 2. Verum etsi illa communis vita post hanc bonorum divisionem fere soluta esset, nonnulli tamen clerici majoris perfectionis sectatores societatem retinuerunt, & ex prædiis communitati assignatis, sibi victum, & vestitum assumebant, qui Canonici dici cœperunt, vel quia canonice viverent, vel a canone, idest regula, quam servabant, *c. quoniam*, ubi notavi, *de vita & honest. cleric.* Tandem quadripartita illa divisio prorsus antiquata fuit, nam portio pauperibus assignata, Episcopis tributa est, cum onere alendi pauperes; & portio clericis assignata cessavit, atque loco ejus certi, & determinati redditus Ecclesiasticis officiis assigati fuerunt, quibus Ecclesiæ ministri, tanquam rebus propriis, absque ulla Episcopi auctoritate uterentur, & eos percipiendi jus cum spirituali ministerio conjunctum, generaliter beneficium appellatum fuit; quod nomen inventum, & assignatio singulis ministeriis facta fuit anno salutis 813. ut colligitur ex Conc. Mogunt. celebrato anno 813. & relato *in c.* 1. *de Eccl. ædific.* ubi prima mentio fit beneficii ecclesiastici. Et licet jam sub Leone Pontifice per annos 796. legatur *in c. sancitum* 23. *q.* 4. *c.* 1. *de censib.* peculiares redditus Parochiis assignatos fuisse, non tamen ideo instituta fuisse eo tempore beneficia dicimus, quia redditus illi non pro ministeriis ecclesiasticis, quod proprium est beneficii assignabantur. Prosequuntur altius beneficiorum originem, & principium, Rossel. *l.* 3. *hist. Pontif. iurisd. c.* 1. & *l.* 5. *c.* 1. Dartis *de beneficiis*, *in princip.* Carrier. *t.* 2. *ff. fidei fol.* 562. Cironius *ad tit. de pecul. cleric.*

10 Beneficii etymon.

Inde cognoscitur, beneficium, præbendam, & dignitatem in generica significatione pro eadem re accipere debere, ut ex uniuscujusque etymo figillatim apparebit: nam ut a beneficio incipiam, sciendum est moris fuisse apud veteres, illis qui aliquid in bello præclare gesserant, prædia quædam, & possessione concedere, ut ea largitione animosiores redderentur, & ministerium sibi commissum rectius implerent. Id factum fuisse ab Alexandro Severo, testis est Lampridius, quem alii Imperatores ante Justinianum sequuti fuerunt, ut patet *ex toto tit.* C. *de fundis limitrophis*: refert Alex. ab Alex. *l.* 4. *dier. genial. c.* 18. & hæc quidem prædia beneficia dicebantur, eo quod beneficium est benevola actio, gaudium vel honorem tribuens capienti, auctore Seneca *l.* 1. *de benefic. c.*7. argumento legis *commodato*, §. *sicut*, *ff. commodati*. Unde facultates respondendi de jure a Principe concessæ, beneficia dicuntur *in l.* 4. *ff. de his qui notant. infam. l. Neratius*, *ff. de rei vind.* notavit Joannes Bertrandus *in Neratio Præfec*: & qui prædia illa possidebant, beneficiarii dicebantur, quorum meminerunt Plinius *l.* 10. *epist.* 28. Vegetius *l.* 3. *de re milit.* Cæsar *l.* 1. *de bello Gallico*. Plura congerit de his beneficiis, & beneficiariis temporalibus Lindembrogius *in Glossar. verbo Beneficium*, *& Beneficiarius*. Hunc ergo morem sequuti Ecclesiæ Patres, possessiones assignatas ministris militantibus in militia cælesti, beneficia appellarunt, ut docuerunt post scriptores de beneficiis, Fabritium videlicet, Garciam, Lotherium, Joannem Dartis, & Valensem Quintanadvennas *lib.* 1. *Ecclesiasticon cap.* 1.

11 Traditur præbendæ significatio.

Ut de præbendæ significatione agamus, sciendum est, apud veteres moris fuisse diaria & annonas modo militibus, modo Præsidibus provinciarum præstare; quod subsidium a verbo *præbere*, ut Accursius legebat *in l. invitis* 19. *ff. de testibus*, *l. si in aliquem*, *ff. de offic. Proconsul.* seu *præbenda*, neutro genere ut voluerunt Alciatus *l.* 2. *Parerg. cap.* 42. Cujacius *lib.* 2. *observ. c.* 23. præbendam dixerunt Plautus *in Persa*, ibi: *Præbendo utiles locavere*. Gellius *l.* 15. *noctium*, *c.* 4. Cassiodorus *l.* 5. *variar. epist.* 39. ibi: " Præbendarium tenor adserius ptus, quem nostra diversis largitur humanitas provincialibus, suggeritur intolerabilis esse causa damnorum, quando & in specie exigitur, & impudenter ejus pretium postulatur. „ Unde virgines, quæ olim in monasteriis cum monialibus seorsim vivebant, præbendariæ dicebantur, quia certis annonis sustentabantur. Eugenius III. in Concilio Rhemensi, *can.* 4. ibi: „ Sanctimoniales, & mulieres quæ canonicæ vocantur, in claustro assidue permanentes, communi refectorio, & dormitorio sint contentæ, & relictis præbendis, & aliis propriis, earum necessitatibus, de communi providentur. „ Et apud Engethardum Abbatem in vita S. Mechtildis Virginis, ita legitur, " Filia cujusdam carnalis erat dæmonium habens, cui locum pater impetraverat in monasterio „ præbendariæ, non fororis, sed a fororibus sequestratum, & „ hoc prece, non pretio factum. „ Quæ verba varie exponunt Pater Cerda *in advers. sacr. c.* 157. §. 3. Joan. Vossius *de vitiis serm. l.* 3. *c.* 37. & alimenta, quæ servis quotidie præstantur, dicuntur præbita a Columella *l.* 1. *c.* 8. ibi: „ Tantoque curiosior inquisitio patrifamilias debet esse pro taligene servorum, ne aut in vestiariis, aut in ceteris præbitis injuriose tractentur. „ Quæ cibaria dixit Paulus *in l. servis*, *ff. de legat.* 3. notavit Cujac. *in Novell.* 6. quo exemplo Ecclesiæ legislatores ecclesiasticos redditus ministeriis assignatos præbendam dixerunt, quia sacris militibus ab Ecclesia præbentur, *c. cum M. de constit. c. si monachus* 16. *q.* 1. sive quia pro modo, & mensura præbebatur, Fulbertus Carnot. *ep.* 38. Ivo Carnot. *ep.* 219." Deliberavi, *inquit*, ut darem illis dimidiam præposituram, ut fieret inde quotidianus panis, „ quamvis eorum annua præbenda eis sufficiens esse debe„ ret. „ Et præbenda non solum accipitur pro beneficio, sed pro fructibus beneficii, *c. inter*, *hoc tit. c. cum in Ecclesia*, *eod. tit. in* 6. inde præbendarii dicuntur, qui præbendam accipiunt, ut exponitur *in Gemma animæ*, & apud Petrum Damianum in verbis relatis a Joanne Vossio *d. c.* 37. & Canonici præbendarii dicuntur *in c. sanctorum*, 70. *dist.* cujus quidem præbendæ vocabuli in corpore juris antiquior mentio reperitur *in c. illi*, *c. nulli*, 12. *qu.* 1. & temporibus Caroli usurpatum reperio *in addit. Capitul. l.* 3. *c.* 77.

12 De Canonicis.

Præbendariis proximi sunt Canonici, imo & præbii; olim enim omnes, qui juxta regulam propriæ suæ Ecclesiæ vivebant, Canonici dicebantur. Concil. Turon. 2. *can.* 20. Aurel. 3. *can.* 3. notavi jam *in c. quoniam 9. de vita & honest. cleric.* Et licet Urbanus II. in Concil. Claromont. *can.* 9. & Arnulphus Episcopus Lexov. *epist. ad Alex. Papam*, præbendam canonicam pro canonia ponant, valde tamen differunt jure communi inspecto; nam canonia est jus habendi sedem in choro ad canendum, & vocem in Capitulo, proveniens ex electione, seu receptione in fratrem, *c. in Genesi*, ubi Glossa, *verbo vel quasi*, *de electione*; docuerunt Petrus Gregorius *de benef. c.* 10. *n. ultimo*, Moneta *de opt. can. c.* 7. *n.* 6. præbenda vero ex se non habet sedem in choro, nec vocem in Capitulo; & titulus canoniæ est receptio in fratrem, titulus vero præbendæ collatio. Illustrat Barbosa *de Canonic. c.* 12. *n.* 20. Differunt etiam canonia, & præbenda quia præbenda beneficium est, *c. dilectus* 19. *hoc tit.* Lotherius *de re benefic. l.* 1. *q.* 19. *n.* 7. canonia vero per se beneficium non est, *c. fin. §. in illis*, *de consuet. præbend. l.* 6. *c. in nostra* 32. *de rescript.* ibi: " Aliquando in aliis recepti, licet nondum in eis „ Ecclesiasticum beneficium sint assequuti. „ Unde sæpe sæpius in voluminе hoc legimus canonicos in fratres receptos sine præbenda, *c. cum M. de constit. cum vulgatis*; explicant Cæsar *de Eccles. hierarch. disp.* 12. §. 6. Azor. *l.* 3. *p.* 2. *instit. moral. c.* 11. *q.* 1. Barbosa *d. c.* 12.

13 De dignitatibus.

Succedit tandem sub nomine beneficii dignitas, quæ etsi varias habeat significationes, plerumque accipitur pro honoris gradu, *l. cognitionum* 5. §. *existimatio*, *ff. de variis & extraordinar.* vel pro præcellentia, quam quis habet inter ceteros: hinc servus dignitatem habere dicitur *in l. sed & si quid* 15. §. *susceptenter*, *de usufructu*, *l. habitatio*, §. *servus*, *ff. de venire in possess.* ex eo quia altiorem gradum in familia habebat respectu ministerii erga alios servos, cum eorum ministeria diversa fuissent, ut in integro libro illustravit Pignorius *de servor. offic.* Præfecturam militarem amplissimam dignitatem esse, constat *ex l. finali*, *C. de comitibus rei milit. l.* 12. Cicerone *in orat. pro Murena*. Illustrant Gutherus *l.* 12. *offic. dom. ex c.* 1. Imo & eos, qui stipendia militiæ a Principe acceperunt, dignitatem habere probat Bellonus *l.* 2. *obs. c.* 92. Unde quia officia militiæ cælestis fastigium conspicuum præbent, *c. novit*, *de judæc.* recte dignitates appellantur in præsenti rubrica, in cujus Paratitlis jam id notarunt Germonius, Cironius, Chassaneus, Valensis, & Honorius. Conveniunt igitur in generica acceptione beneficium, præbenda, & dignitas: in qua etiam acceptione, ut omnia comprehendamus, beneficium ita definiri potest: " Ut sit jus spirituali „ ministerio adnexum, percipiendi redditus ecclesiasticos ex „ canonica institutione in perpetuum. „ Dicimus *jus*, loco generis; quia tam ad spiritualia, quam temporalia jus plerumque habemus. *l. fin. ff. de const. Princip. c. cum dilecti*, *de donat.* Cetera vero verba ponuntur loco differentiæ. Dicitur *spiritualibus adnexum*, quia hoc jus tantum propter ministerium spirituale conceditur, & a persona ecclesiastica tantum haberi, & conferri potest, *c.* 2. *de inst.* Adjicitur, *percipiendi redditus ecclesiasticos*, quia sine utilitate, & proventu beneficium ecclesiasticum non datur, *c. relatum 9. c. dilecti* 19. *c. cum secundum*, *h. t.* Tandem dicitur, *ex canonica institutione in perpetuum*, quia sine ea licite obtineri beneficium non potest; & licet perpetuum sub sole nihil detur, *l. si usufructus* 21. *ff. quibus modis usufructus*; tamen quia ex titulo perpetuo beneficium confertur ad fruendum ejus fructibus, ideo jus in perpetuum competens diffinitur, ut *in l.* 1. *ff. de jure dot. princip. Instit. de perpetuis & tempor. c. sanctorum*, 61. *dist. c.* 2. *de capel. monach. l.* 6. *l. Jurisperitos*, *ff. de excus. tut.* sed cum omnia hæc requisita etiam substantialia beneficii sint juris positivi, ideo a Pontifice mutari possunt, & ideo ex justis causis beneficium ad tempus concedi potest, ut *in c. pastoralis* 7. *q.* 1. *c. si gratiose*, *de rescript. in* 6.

14 Traditur decidendi ratio.

Unde jam apparet vera ratio, quare in beneficiis ecclesiasticis non admittatur successio jure sanguinis. Omissis enim variis congestis a repetentibus in præsenti, vera petenda est ex ipsa natura beneficiorum; conitat enim beneficium esse jus percipiendi fructus Ecclesiasticos, non simpliciter, sed propter spirituale ministerium, quod constitit in peragendis divinis officiis, *c. perlectis* 25. *dist. c. cum secundum hoc tit.* sed in ipsis divinis ministeriis, imo nec in rebus ipsis sacris corporalibus successio admittitur, *c. ad hæc de decimis*, *c. plerique 8. q.* 1. *c. ad decorem*, *de inst.* Igitur nec in jure competente pro ipsis divinis ministeriis successio dari potest. Accedit quia quoad bona ipsa ecclesiastica, quibus constant beneficia, clerici possident usufructus, non proprietatis jure; & beneficia ipsa cohærent personis, & cum personis intereunt, *c.* 25. *hoc tit. c. ult. de pecul. cleric.* ubi latius dicemus; sed quilibet usufructus morte finitur, nec ad hæredes transmittitur, §. *fin. de usufruct.* Igitur & in beneficiis, in quibus clerici tantum usumfructum habent, sibi successores designare nequeunt. Facit tandem quod, ut in diffinitione reuli, beneficium ecclesiasticum non potest obtineri sine institutione canonica, *c.* 2. *de reg. jur. l.* 6. Igitur successio jure hæreditario, aut sanguinis non est titulus habilis ad obtinendum beneficium.

15 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat jam dubitandi ratio supra adducta; nam potius inter tres Principatus obtinendi modos, quos recensset Carolus Scribanius, & Madera supra relati, & fere omnes politici, electionis modus præstantior est, ut probarunt Marquez & Cochier ubi supra, Bernegerus *in Tacitum* 9. 32. nam ut ajebat Plinius *in panegyr. c.* 6. imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Agnovit hoc Imperator Galba in illa sapienti oratione, quæ extat apud Tacitum *l.* 1. *c.* 16. ibi: " „ Optimum quæque adoptio invenit; nam generari, & na„ sci a Principibus fortuitum, nec ultra æstimatur; adoptan„ di judicium integrum, & si velis eligere, consensu monstra„ tur. „ Faciunt textus *in c. Moyses*, *c. si ergo*, *c. licet* 8. *q.* 1. Illustrant Scribanius *in Polyerat. c.* 1. Bellarminus *t.* 1. *controv. c.* 3. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis deductum ex sacerdotio legis veteris, & religionis Gentilitiæ; nam quoad sacerdotium legis veteris, omissis solutionibus traditis a Turrecremata *in cap.* 1. 23. *dist.* Abulensi *in cap.* 29. *Exodi*, *quæst.* 15. dicendum est, multum interesse inter sacerdotium legis gratiæ, & legis veteris; nam vetus ille Dei populus nullo alio signo quam sanguinis agnoscebatur; solum enim adscribebantur sub Dominica militia, qui ex Jacob originem ducebant: in populo autem novo non sanguis militem Christi designat, sed sine ulla personarum acceptione omnes mundi nationes per baptismum Christi regenerantur, quo sensu D. Paulus *ad Galatas c.* 3. scripsit: *Non est distinctio inter Judæi, & Græci*. Et D. Jacobus *in epist. canonica*, dixit: *Nolite in acceptione personarum habere fidem Domini*. Inde in lege veteri sacerdotes uxores & filios habebant, ad quos sacerdotium jure sanguinis deferebatur. In nostra autem lege gratiæ nihil carnale sacerdotibus permittitur, ideo electio potius quam successio ab Ecclesia admissa fuit. Bellarminus *lib.* 1. *de cleric. c.* 6. Marquez ubi supra. Nec obstat quod de sacerdotio Gentilium expendebamus, nam sciendum est, apud Romanos in usu fuisse sacra privata, & publica. Privata erant quæ in privatis laribus Diis penatibus pro singulis familiis fiebant, ex permissione legis XII. Tabul. in illis verbis: *Sacra privata perpetua manento*; quam ex Cicerone, & aliis restituunt Rosinus *l.* 8. *antiq. c.* 6. Jacobus Gothofr. *in quatuor fontibus*. Unde filius dum sub patria potestate erat, sacris paternis dicebatur adstrictus; ab ea vero liberatus, a sacris solutus dicebatur, *l.* 2. *C. de bonis quæ lib. l. fin. C. de inoffic. t. fin. C. ad Tertyl. l. ult. C. de curat. furios. l. in conventione* 20. *C. de nupt. l.* 3. *C. de bonis maternis*, *l.* 3. *C. de collat.* Publica autem erant quæ sumptu publico pro populo fiebant, quorum varia genera referunt Rosinus ubi supra, Jacob. Gutherus *l.* 1. *de jure Pont.* Qua differentia supposita, respondendum est, ad sacra privata facienda, quæ Gentilitia vocat Livius *l.* 5. eligi potuisse eos, qui de propria familia erant. Ceterum ad sacra publica peragenda jure consanguinitatis nullus admittebatur, sed tantum patebat ingressus per electionem populi, vel collegii sacerdotum, vel abrogata lege Domitia, per Principem, ut exponunt Rosinus *l.* 3. *antiq. c.* 8. §. 1. Guther. *d. l.* 1. *c.* 3. Othomanus, Calvinus, & Antonius August. *de legibus Romanis*, *in l. Domitia*.

16 Exponitur c. si Petrus 8. q. 1.

Difficilius est D. Petri factum relatum *in d. c. si Petrus*, ibi: *Ad hos & Clemens successor Apostoli*; tum propter incertam illius loci fidem, tum propter factum ipsum, quod ambigue apud Patres, & Historicos refertur; sunt enim qui immediate D. Petro Clementem successisse profiteantur, ut D. Hieronymus *in c.* 52. *Isaiæ*, *& ep.* 1. *ad Jovin.* Tertul. *de præscript. adversus hæret. c.* 32. Damasus Papa *in Pontif. c.* 2. 3. & 4. Beda *l.* 2. *hist. Angl. c.* 4. Hugo de sancto Victore *in mystica Arca Noe*, *disquisit.* 1. *c.* 4. Post Petrum sequitur Clemens. Baronius *anno* 69. Marianus Scotus *ad ann. Neronis* 14. pro qua sententia citat Leonis II. Papæ Decretalem. Aloix. *ad vitam S. Dionysii*, *in notis c.* 9. Turrianus *l.* 2. *pro epist. Pontif. c.* 7. Pamelius *ad Tertul. supra*, *n.* 186. Savarus *in notis ad Sidon. l.* 4. *ep.* 11. Sunt etiam qui affirmant, Clementem successisse D. Petro, non immediate, sed post Linum & Cletum, anno Christi 93. ita docuerunt D. August. *ep.* 165. Milevitanus *l.* 2. *contra Parmen.* Epiphanius *hæres.* 27. Ignatius *ep.* 1. *ad Mar. Casabolitam*, Irenæus *l.* 3. *contra hæres. c.* 3. Eusebius *l.* 3. *chron. c.* 11. *& 16. & l.* 5. *c.* 6. Nicephorus *l.* 2. *histor. c.* 35. *& l.* 3. *c.* 2. Gregorius Tur. *l.* 1. *hist. c.* 27. & pluribus rationibus adstruunt Baronius *anno* 69. *n.* 38. & *anno* 93. *n.* 1. Severinus Binius *in notis ad vitam Lini*, *t.* 1. *p.* 1. *Conc.* quam sententiam admisit Ecclesia, dum in sacro Missæ canone olim, & nunc recepto, post Petrum, Linum, & Cletum, Clementem retulit. Receptior ergo hujus dissidii compositio est, D. Petrum martyrio jam imminente, Clementem sibi successorem designasse, ut constat *ex d. c. si Petrus*, & auctoritatibus proxime congestis: ceterum post Petri mortem Clemens, non ut exemplum perniciosum vitaret, ut voluerunt Glossa, & Turrisc. *in eo textu*, Cohelius *in notis Cardin. cap.* 13. sed magna humilitate ductus prædictæ designationi renunciavit, & Petro successit Linus, Lino Cletus, Cleto Clemens; & ita renunciatione prædicta admissa, quartus Pontifex dicitur Clemens, & hoc sensu accipiendi sunt Doctores, qui Div. Clementem immediatum successorem Divi Petri fuisse negant: docuerunt Turriscremata *in c.* 1. 23. *dist.* Epiphanius *hæres* 27. Bellarminus *l.* 2. *de Rom. Pont. c.* 5. Nec tunc difficultatem continet factum D. Petri; nam docte illud exposuit Glossa *in c. si transitus*, *verbo non potuit*, 73. *dist.* dum ait, factum D. Petri ad consequentiam trahi non oportere, cum divino impulsu motus, & inspiratione divina, successorem sibi designavit; nam qui sanctum Mathiam in Apostolum cum consensu fratrum recepit, quomodo sine Ecclesiæ consensu Clementem Pontificem designaret, nisi Spiritus sancti impulsu, quem innuunt illa verba dicti capitis: *Sic Petrus repente consurgens*. Hic examinanda erat illa satis vexata quæstio, an videlicet Romanus Pontifex posset sibi successorem eligere. In qua negativam sententiam tenuerunt Ludovicus Gomez *in regul. Cancel. de infirm. resign. q.* 1. Jul. Lavor. *lucubrat. tit. de elect. c.* 3. *per totum*, Cohelius *in dicta notitia Cardin. c.* 13. Maucinus *genial. c.* 178. Affirmativam autem tenuerunt Cajetanus, Victoria, & alii, quos refert & sequitur Cæsar *de Eccl. hierarch. disp.* 1. *n.* 4. sed non omnia persequi licet, aut libet. Videndi sunt Vasquez 3. *p. disp.* 244. *n.* 16. Suarez *de fide*, *disp.* 10. *sect.* 4. *n.* 16. Theophilus *t.* 12. *tr. mala e bonis*, *fol.* 145. Comitolus *l.* 1. *respons. q.* 98. Molina *tr.* 5. *de justitia & jur. c.* 4. *n.* 4. Torres *t.* 1. *in* 22. *disp.* 15. *sect.* 3. Nec tot exempla supra relata in contrarium nos movent; nam illa proprie ad successionem in dignitatibus ecclesiasticis non pertinent, sed ad commendationem dumtaxat aliquam, nullum jus tribuentem, nec ad gratificandum personæ factam, sed ad majorem Ecclesiæ utilitatem. Plane felici illo primorum Christianorum sæculo adoptabat Sacerdos sibi quisque fere successorem, non fraude, non affectione domestica, non carne, sed occulto numinis judicio, inspiranteque cælestis Patris instinctu, ut contigit in exemplis supra relatis; & factum D. Augustini, dum successorem sibi constituit Eradium, contigit in plenario Ecclesiæ suæ cœtu, accedente Cleri, & populi consensu, idem *ep.* 110. Deinceps vero cum sacra officia cœpissent deferri non idoneis, & tales quisque sui Præsulatus velut hæredes nancuparet, qui docendi magis, quam docturi essent, vetita est hujusmodi designatio, seu commendatio. Synodus Romana sub Hilario, ibi „ Episcopatum qui nonnisi meritis præcedentibus datur, non di„ vinum munus, sed hæreditarium putant esse compendium; „ & credunt sicut res caducas, atque mortales, ita facerdo„ tium velut legatario, aut testamentario jure posse dimitti. „ De qua commendatione accipiunt textus *in c. si transitus* 10. 79. *dist.* Coriol. *in not. ad Synodum Romanam sub Bonifacio*, & Severinus Binius *in Synodo Romana sub Symmacho*, 2. *tom. Concil. part.* 1.

17 Exponitur c. ex parte 13. de offic. deleg.

Supra traditis obstat textus *in c. ex parte* 12. *de offic. deleg.* ubi supponitur, nepotem in beneficium avi sui successisse: igitur quia in beneficiis ecclesiasticis successio admittitur, pro cujus textus expositione juxta communem Interpretum sententiam dicendum est, nepotem in ejus specie non successisse in beneficio jure sanguinis, sed propter resignationem ab avo, vel patruo factam in ejus favorem; nam licet resignatio conditionalis, in favorem videlicet tertii facta coram Ordinario, non valeat, tamen coram Pontifice utiliter fit, & beneficium necessario illi conferendum est, in cujus favorem resignatur, adjecta clausula, *Non aliter alias*, *vel alio modo*, ut post Flaminium, Rebuffum, & alios probant Valensis *de benef. l.* 3. *tit.* 29. Dartis *de benef. sect.* 10. *c.* 3. *per tot.* Unde in ea specie, precedente resignatione potuit beneficium a Romano Pontifice nepoti ipsius beneficiati conferri; nisi dicamus successorem in beneficio plerumque dici eum, qui per electionem, non jure sanguinis, post mortem antecessoris successit, quo modo successor in beneficio accipitur *in c. accedens* 25. *de accusat. c.* 2. *de arbitr. c. significavit* 36. *de rescript. c. quia*, *de judiciis*, *c.* 1. *de solut.* & aliis.

CAPUT II.

In a corpore Canonum.

NON liceat ulli Episcopo ordinare clericos, & eis nullas alimonias præstare: sed duorum alterum eligat, vel non faciat clericos, vel si fecerit, det illis unde vivere possint.

NOTÆ.

1 a *Corpore.*) In prima collectione, *sub h. t. c. 2.* legitur, *In corpore Canonum, p. 5. ex novellis*; & recte, nam licet sententia hujus textus reperiatur in corpore Canonum edito a Dionysio Exiguo *c.184.* ubi refertur Concilii Chalced. canon, qui extat *in c. Sanctorum, 70. dist.* verba tamen in præsenti relata non reperiuntur in ipso corpore canonum, sed in novellis Justiniani per Julianum antecessorem translatis, *scilic. 5. de num. Clericor. Constantinop. urbis, c. 2.* ubi postquam in primo fuit statutus numerus Clericorum, Diaconorum, & aliorum ministrorum, hæc subjicit Justinianus: "Non „ liceat in minoribus Ecclesiis clericatus honorem suscipien„ tibus, postea in majorem Ecclesiam per patrocinium quo„ rundam transire; sed si quid tale aliquod factum fuerit, „ irritum sit, & nullius momenti: nec liceat ulli clericos „ quidem destinare vel creare, nullas autem eis alimonias „ præstare: sed duorum alterum, vel non faciat clericos, „ vel si fecerit, det eis unde vivere possint,„ *Dat. P. C. Belisarii.* Quæ posteriora verba reperiuntur in dicta prima collectione, & in præsenti; citantur tamen ex corpore Canonum, & simul *p. 5. Novel.* ea ratione, ni fallor, *ex p. 5. Novel.* quia reperiuntur hæc verba in dicta constitutione 5. Novellarum Justiniani: sed quia ea constitutio ultra quam Principis sæcularis erat, loquebatur tantum de clericis urbis Constantinop. Bernardus Papiensis. auctor primæ collectionis, volens generalem legem referre, verba transcripsit ex dicta constitutione 5. Et quia eadem fere sententia reperiebatur in corpore canonum, *c.184.* citavit canonem hunc ex eodem corpore. Superest ut referamus, quodnam sit hoc canonum corpus, & quis ejus auctor; cujus corporis mentio fit *in c. si Romanorum, 19. dist. c. de libellis 20.* & in epigraphe capitis *he vero, 27. q. 1.* Conc. Brachar. *1. can. 18.* Tolet. *4. can. 3.* Et ut dixi in apparatu, auctor hujus corporis canonum fuit Dionysius Exiguus, qui continua, nec interrupta numerorum serie canones Conciliorum congessit, & compilavit, ut ipse testatur *in ep. ad Stephanum Salonitanum Episcopum*, apud Baronium *an. 527. n.74.* Hæc vero Dionysii collectio recepta fuit ab Ecclesia, & illa ipsa est, quæ ab Hadriano R. P. ad disposition Ecclesiarum Occidentalium Carolo Magno Romæ data est anno 773. cujus epitome ab Henrico Canisio primum evulgata, omnino cum Dionysii collectione convenit. Hoc corpus canonum approbavit Justinianus *in Novel. 131.* & plura de eo congesserunt citati in dicto apparatu, & Justellus, qui illud edidit Latino-Græcum. Et hæc de hac epigraphe sufficiant: Commentarium dabimus infra *in c. 4.*

CAPUT III.

a Gregorius *Anthemio Subdiacono.*

PErvenit ad nos, quondam Benenatum Messenatem *b* Episcopum pro construendo illic castro solidos accepisse. Et quia pars eorum solidorum apud eum dicitur remansisse, experientia tua subtili indagatione perquirat, & si quid manifeste de ipsis solidis cognoveris remansisse, Comitatio Comiti prædictæ civitatis sub desuscepti illud pagina contradat, atque immineat, ut in constructione ejusdem loci, sicut sunt dati, Deo adjuvante proficiant: quia ratio nulla permittit, ut propriis cujusquam usibus applicetur, quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur.

NOTÆ.

1 a *Regorius.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.3.* & etiam *in c.2. 17. q.4.* & reperitur textus hic *l. 11. epist. D. Gregorii, indict. 6. epist. 33.* ex quo Regesto ita textum restituo. De Anthemio Subdiacono jam nonnulla notavi *in c. unico, de syndico.*

2 b *Messenatem.*) Messena civitas Græciæ est in Peloponneso, de qua D. Hieronymus *contra Jovinianum*, Plinius *l.4. c.5.* a qua Messenii dicti fuerunt. Hi amicitiam diu retinuerunt cum Spartanis, sed ab eis tandem in servitutem redacti fuerunt. Jam olim Cathedra Episcopali hæc urbs decorata fuit; unde Joannes ejus Præsul subscripsit epistolæ synodicæ Achajæ ad Leonem Imperatorem: & hujus Benenati Episcopi meminit ipse D. Gregorius relatus *in c. 48. 16. q. 1.* obiit iste Episcopus anno 598. ut constat ex ipso Gregorio *l.7. indict. 2. ep. 25.* ubi Fortunato Episcopo Neapolitano commendat visitationem Messenæ urbis, & ep. sequenti, electionem facuri Episcopi Clero, populoque ipsius urbis graviter commendat. Sed si eo anno decessit Benenatus, ut constat ex dictis epistolis 25. & 26. quæ incidunt in dicto anno 599. quomodo in præsenti epistola 33. & antecedenti, quæ incidunt in annum 603. agitur de ipso Benenato? Difficultate oppressus D. Rochus Pyrrho *t.1. Sicil. in notis Ecclesiæ Messan. anno 603. fol.* 238. asseruit seriem epistolarum D. Gregorii corruptam, & turbatam esse, atque præsentem epistolam priori loco fuisse consulandam: sed licet hoc libenter admitterem a doctissimo viro, & epistolarum D. Gregorii valde studioso; tamen quid interest, cum in dictis epistolis 25. & 26. referatur tantum decessisse Messenensem Episcopum, eas deferre ad prædecessorem nostri Benenati, in cujus locum ipse successerit? & ita mire congruit anno 598. decessisse Messenensem Episcopum, & statim an. 599. electum fuisse Benenatum, & ejus excessus reprehendere D. Gregorium in præsenti epistola, & antecedenti, cum per an. 603. floruerit ipse Benenatus.

COMMENTARIUM.

3 CUm in præsenti compilatione, & in prima, a qua textum hunc transcripsit Raymundus, tantum regula generalis compilata sit, deducta ex finalibus verbis hujus epistolæ, varia ejus exempla, diversosque casus, in quibus locum habeat, congesserunt repetentes in præsenti: proprius verusque ex ipsa epistola aperte cognoscitur, ita ex Regesto D. Gregorii restituta, quod utinam in aliis regulis, & hujus juris decisionibus truncatis, atque dimutatis compilatis, assequi possimus. Sed alia exempla etiam hujus regulæ afferamus, in quibus juxta rubricam sub qua jacet, & mentem compilatoris accipi possit. Primum peti potest ex rebus, quas Ecclesia possidet separatas a mensa, & rationibus Prælati, ex quibus sicut nulli alii, ita nec Prælato permittitur aliquid subtrahere, & propriis usibus accommodare, *c. prædia 5. 12. q.2.* cui exemplo simile pari potest *ex c.2. 10. q.3.* Aliud exemplum poni potest in bonis Ecclesiarum inuitu relictis clericis, de quibus aliquid suis usibus ipsi applicare nequeunt, *c. Pontifice 3.12. q 3. c. requisisti, de testam.* His adjungunt repetentes casum ex bonis, quæ superiunt Ecclesiæ Prælato defuncto, quæ cum ad propriam spectant, quia de his disponendi non habet facultatem, nulli hæredes, neque scripti, nec legitimi ipsa bona sibi usurpare possunt, *c.1. & 2.12. q. 3. c. fixum 12. q.5.* ut ita fit hæc decisio velut appendix capitis *1. h. t.* reddaturque hic ratio, ob quam bona ecclesiastica, hoc est quæ ad jus Ecclesiæ pertinent, aut a clericis dum decedunt, relinquuntur, non sint jure consanguinitatis ab aliquo retinenda; quia cum ad Ecclesiam pertineant, & pro communi utilitate servari debeant, propriis alicujus privati usibus applicari non possunt: sed cum textus *in d. c. 1.* non de his bonis, sed de beneficiis ecclesiasticis loquatur, ut in ejus commentario probavi, hanc connexionem, & expositionem rejicimus. Nec magis audiendi sunt repetentes in præsenti, qui casum hujus regulæ deducunt ex bonis, seu redditibus beneficiorum, quos beneficiariis usibus propriis applicare non posse, probant ex hoc textu: quare hic late disputant, an clerici & Ecclesiarum Prælati, veri domini, an tantum usufructuarii sint bonorum proprii beneficii? Quam quæstionem ad amussim examinatam reperies in titulo *de pecul. cleric.* ex quo commentario probabis facile præsentem regulam huic casui adaptari non posse, cum clerici juxta veriorem sententiam possint ex fructibus sui beneficii in usus proprios omnia necessaria convertere, quod in præsenti textu prohibetur, ibi: *Usibus applicetur.*

4 Præsens regula juxta casum proprium, & alios supra relatos accepta, magna nititur ratione; nam destinata ad unum usum, non possunt in aliam converti, contra disponentis voluntatem, si eo modo, & forma domini dispositio exequi potest. *Clem. contingit, de regul. domib. l. legatum, ff. de usufruct. legat. l. legata, ff. de administr. rerum*, docent Covar. *in c. tua, n. 9. de testam. & l. 3. var. c. 6. n. 7.* Menchaca *de succeff. creat. l. 1. §. 7. n. 21.* Moneta *de commut. in princip.* Unde cum certa quantitas solidorum data fuisset Benenato ad constructionem castri in bonum commune, non poterat ipse eam quantitatem propriis usibus applicare, contra voluntatem dantis, & publicam utilitatem, quæ privatæ præfertur, *l. actiones 65. §. Labeo, ff. pro socio, l. judicem 21. ff. communi divid.* junctis traditis a Fortun. Garcia *in l. 3. §. ex parte, ff. de just. & jure.*

CAPUT IV.

Alexander III. a *In Concil. Lateran.*

EPiscopus si aliquem sine certo *l* titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconum *c* vel presbyterum ordinaverit, tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua Ecclesia ei convenientia stipendia militiæ clericalis assignet. Nisi forte talis ordinatus de sua, vel paterna hereditate subsidium vitæ possit habere,

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *Ateranensi.*) Ita etiam legitur *in 1. collect. sub hoc tit. c.4.* Concius tamen addidit *c.5.* & recte, cum in Conc. Later. celebrato sub Alexandro III. *c.5.* reperiantur verba hujus textus.

2 b *Titulo.*) Titulus pro causa plerumque ponitur, unde quod D. Joannes vocat titulum, qui fuit cruci Dom. nostri superpositus, SS. Lucas, Matthæus, & Marcus vocant causam supplicii: unde titulus pro causa possidendi, quia ipsum possessorem tuetur, dicitur *in l.4. ff. de contrab. except. l. 3. C. de petit. hared.* ubi notavit Cujacius; aut quia memoriam tueatur auctoris, qua ratione librorum titulos ita appellatos esse docent Hieronymus Magius *l.1. Miscel. c.14.* Marcel. Donat. *ad Ammianum Marcel. c.27.* quare olim tituli ponebantur singulis quibusque rebus, domibus, aut prædiis, ut cujus essent, & ad quos pertinerent, facile cognosci posset. D. Aug. *in Ps. 21. ibi:* „ Ubi potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat? Et dicit, non ponerem titulos meos, nisi res mea esset. P. Chrysol. ser. 154. *ibi:* Dominum prædiorum limitibus affixi tituli proloquuntur. *D. Gregorius Magnus l.4. ep.44. ibi:* Proinde præsenti decreto constituo, ut si quis Ecclesiasticorum unquam titulos ponere, sive in rustico, sive in urbano prædio sua sponte præsumpserit, anathema sit. *Cassiodor. lib. 4. epist. 14.* Si quis jussa nostra agresti spiritu resupinatus abjecerit, casus ejus applicitis titulis fisci nostris juribus vindicabis „ Horum titulorum frequens mentio extat in jure Cæsareo, *in l. 3. C. de bonis vacantib. l. fin. §. 5. C. de delat. Novel. 28. c. 5. Novel. 29. c. 4. Novel. 30. c. 8.* Julian. *Novel. 21. c. 23. Novel. 22. c. 5.* Huc pertinent leges quæ extant sub titulis *de his qui potent. nomine tituli prædiis affiguns; & l. 2. tit. 16.* qui talis est: *Ut nemo privatus titulos prædiis suis, vel alienis imponat, vel vola regia suspendat*: & aliis congestis a Gothofredo *ad tit. C. Theod. de his qui potentiorum nomina*, Basil. Legion. *9.7. Scholast. c. 2.* quod jus titulos apponendi posterioribus sæculis regale fuisse, satis innuunt Honorius, & Theodosius *in l. 1. C. eod. tit. Ut nemo privatus*, illic: *Regia majestatis est, ut nostra tantum domus, & patrimonia, titulorum inscriptione legantur*, &c. Justinianus ad Moderatorem Helesponti, *in Novel. 28. c. 3.* scribens, ita inquit „ Cavebit vero etiam, ne quod præcipue in ponto committi solet, ejus rei cuipiam facultatem det, ut nempe titulos imponat prædiis, vel alienis ædibus; siquidem hoc solummodo fisci proprium est, & Regiarum domuum, tam nostrarum, quam pientissimæ Augustæ. Si vero sub alterius appellatione tabulas, sive titulos impositos deprehendat, tam ipsas protinus detrahet, quam eum qui ipsas affixerit, pervestigabit. At si quidem is, qui se rei dominum esse dicit, hoc fecerit, exemplo illius rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos apposuit, ad caput ejus impactis, confractisque. „ Similia verba habet *Novel. 29.* seu *Authent. de Pratore Paphlagoniæ, c. 4. vers. certe quod facile*, & *Novel. 30.* seu *Authent. de Proconf. Cappadoc. §. 8. in fine*: & generatim quidquid ad Fiscum pertinebat, fiscalibus titulis notabatur, & confecrabatur. Elegans textus *in l. 1. C. Theod. de incorpor.* ibi: *Tituli vero, quorum adjectione prædia nostris sunt consecranda nominibus*. Quam consecrationem commemorationem nostrorum nominum vocavit idem Theodosius *in l. si quis 11. C. de bonis proscript. in Theod.* Inde tituli Serenitatis *in l. 2. C. Theod. de pœnis, l. 3. eod. C. de aquæductu, Novel. 78. Justin. c. 5. & 29. c. 4.* Sacri tituli apud Symmachum *l. 5. ep. 52. l. 1. C. de incorporat.* adde elegantissimum locum a pud Henricum Valesium *ad Ammian. Marcel. l. 29. pag. 387. & 391.* Illustrant Bulenger. *l. 3. de Imper. c. 26.* Amaya *ad leg. 5. C. de bonis vacant. l. 10.* Bernart. *ad l. 1. silv. stat. Papin. fol. 73.* Dartis *in c. 1. 16. q.6.* Mornacius *ad leg. 1. C. ut nemo privat. sit. & in Authent. Signa, C. ut nemo privat. sine jud.* Menochius *de arbitr. cas.* 338. Exea *in l. unic. C. de palatiis*, Novarinus *l. 4. schediasm. c. 29.* Verrucius *in lexic. verbo Titulus*, Cujac. *ad tit. 1. feud.* Cerda *in adversariis, c.* 86. *n.4.* Erant autem tituli Principum & Regum aliquando quidem vela, quæ repræsentarent Regiam potestatem, insignita imaginibus Imperatorum, & Principum, vel eorumdem nominibus inscripta, eo fere modo, quo hoc tempore cum urbs vel recuperaretur, vel jam primam obtineretur, vexillum Principis in editioribus locis statui, vel saltem insignia in portis, portubus, & porticibus, aliisque locis pingi, & effingi solent, ut hac ratione tanquam titulo quodam urbis dominium sibi vindicet; & talia vela nominantur *in l. ne quis, C. ut nemo privatus, Vela Regia*. Et S. Ambrosius vocat Regias cortinas, dum scribit ad Marcellinam de Valentiniano Imperatore, qui cortinarum illatione intra Basilicam, sui juris eam facere tentarat, sed inani conatu, cortinis a puerorum turba dilaceratis. Agathias *historiar. l. 5. pag. 142.* „ Cum autem Anatolii funus afferretur ad sepulturam, tum vero quidam e turba spargebant in vulgus, eum justissime e medio sublatum, quippe qui injustissimus fuisset, multosque suorum amicorum spoliasset, quodque illæ scriptæ tabellæ, & subpurpurei panni hunc exitum habuissent, quos ille frequenter opulentiorum domibus imposuit, prætexens benevolentiam erga Imperatorem, &c.„ De his tabulis, seu titulis accipiunt textum *in l. fin. §. si ad januam, ff. quod vi aut clam*, Lindembrog. *in Glossar. verbo Tituli*, Duarenus *l. 2. disp. 40.* Sed rectius nullum illum accepit Josephus ab Exea *in l. unic. C. de palat. fol. 17.* Supponit enim apud Romanos tabularum inscriptiones, & titulos variis ex causis reus apponi ad indicandum quod quisque vellet, *l. 8. ff. ad leg. Jul. pecul.* Inde locandis ædibus tabula appendebatur, ut ex Terentio, & Cicerone probat Brisson. *l. 3. select. c. 8.* Fuerunt auctionis, & venditionis tabulæ, de quibus agit textus *in l. Julianus, §. Julianus, ff. de action. empti, l. item apud Labeonem, §. item si quis, ff. de injurii*, Mornacius *in d. l. unic. C. ut nemo privatus*. Similiter fuisse tabulas ad designandos limites agrorum, constat *ex d. l. qui tabulam 8. ff. ad leg. Jul. pecul.* quam ita accipiunt Brissonius & Cujacius, quos refert & sequitur D. Joannes Suarez *ad l. Aquil. l. 2. sect. 10. n. 23.* tandem in usu fuit locatis domibus tabulas affigere ob non solutam pensionem, ut invecta & illata describerentur, *l. cum domini, ff. locati*: tabulæque ita affixæ januæ aditum, aut extium præcludebant, *l. si injuriis, ff. de injur. l. ult. C. Theod. de administ. tut.* ut ex Fornerio, & Samuele Petito notat D. Joannes Suarez ubi proxime; & sic dominus omnia invecta, & inclusa tacite oppignorata retinebat, quo modo intelligitur Paulus *in l. pen. ff. in quibus causis pignus*, dum inhabitantes servos manumitti posse ait, antequam pensionis nomine præcludantur. Explicane Cujacius *l.17. obs. c.39.* & *in l.1. C. de necessariis servis*, Merillus *l.3. obs. c.25.* De his ergo tabulis taciti pignoris Venulejum *in d. l. fin.* accipit eruditus Exea, a cujus sententia non multum abscedunt Cujac. *l.26. obs. c.12.* Alciatus *l.4. parerg. c.* 20. Suarez *d. sect. 10. a n. 23.* Amaya *in l. 5. C. de bonis vacant. l.* 10. qui plura de his tabulis erudite congesserunt. Alia etiam de variis tituli acceptionibus cumularunt Bulengerus *de picturis, l.1. c.22.* Germonius *de indult. Card. verbo Tituli*, Baronius *anno* 112. & in Martyrol. *die 26. Julii*, Cohelius *in notis. Card. c.6.* P. Gregorius *l.1. syntag. c.5. in fin.* & *l.15. c.26. a n.1.* & *de benefic. c.8.* P. Faber *l.2. semestr. c. 8.* Vaconius *l.4. declar. c.1.* Ab hisce ergo titulis ædes fidelium divino cultui mancipatæ, in quibus fideles synaxes agere consueverant, tituli dictæ fuerunt, quia in eis crucis signum in titulum apponebatur. Anastasius Biblioth. *in vita Silvestri*, ibi:„ Hic fecit in urbe Roma Ecclesiam in prædio cujusdam „ presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, quem titu„ lum Romanum constituit juxta thermas Domitianas, qui „ usque in hodiernum diem appellatur Titulus Equitii.„ Et *l. ult. C. Theod. de pagan. l. dacernimus*, C. *de Episcop. & Cler. Novel.* 117. *c.7. constit. 4. Juliani c. 1. c. nemo, de consecr. dist. 1.* Hinc in Ecclesiasticis historiis legitur titulus Pastoris, titulus Eupreprie; hoc est, Ecclesia a Pastore presbytero, & ab Eupreprio condita: & eo sensu legi Evaristum in urbe titulos, idest Ecclesias divisisse presbyteris; & Marcellum 25. titulos in eadem urbe instituisse, ex Anastasio, & Beda notarunt Baron. *anno* 112. Severinus Binius *in not. ad epistolam 3. Evaristi.*, & apud Prudentium *hymno 12.* legitur.

Parte alia titulum Pauli via servat Hostiensis.

Inde jus tituli in Concilio Brachar. *1. can. 31.* ibi:„ Presbyteri, qui in titulis consecrantur.„ Synodo Remens. *can.26.* Turon. *3. can.14.* ibi:" De titulo minori ad majorem migrare nul„ li presbytero licitum sit, sed in eo permaneat, ad quem ordinatus est.„ Concilio Meldensi *can. 11.* apud Athen. *can. 36. & l. 5. Cap. Caroli, c. 108.* ibi:" Presbyteri, qui in titulis „ consecrantur, secundum canones antequam ordinentur, pro„ missionem stabilitatis loci illius faciant.„ Et *l.7. c.178.* excommunicantur presbyteri, qui titulos suos absque confensu Episcopi dimittunt, *l.1. fundor. tit. 6.* ibi: Dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt,„ & tituli vocantur;„ & aliis congestis a Baronio *an. 112. n.4. & 162. n.3. & 164. n. ult. & 165. n.3. & 166. n.1.* Turrian. *l.5. pro ep. c.24. pag.259.* Frances *de Eccl. Cathed. c.15. n.65.* Inde titulus pro Ecclesia ponitur *in c. dilectus, de capel. monach.* & clerici intitulati, pro beneficiatis, qui Ecclesiis præfecti sunt, accipiuntur *in c. 3. de cleric. coni.* & aliis congestis a Filesaco *de orig. parœc. c.2.* Hinc & Jacob Patriarcha *Gen. c.28.* consecrare volens locum in quo viderat Angelos per scalam ascendentes, & descendentes, erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper; nomenque urbis appellavit Bethel, hoc est domum Dei: *Et lapis iste, quem erexi*, inquit, *in titulum vocabitur domum Dei.* Nec dubito, quin titulus iste a Patriarcha erectus, figura, & umbra fuerit titulorum, quos Christiani aliquando erant erecturi. Quare totum etiam illud sanctissimi Patriarchæ factum in dedicationibus templorum solemniter legitur, & canitur. Plura congessit P. Grethserus *l.2. de Cruce, c.7.* Nec inde credas, omnes basilicas olim titulos fuisse; tituli enim erant præcipuæ Ecclesiæ, reliquæ basilicæ tantum, cœmeteria, oratoria, quæ pietatis augendæ, & commodius exercendæ gratia ad faciliorem populi conventum passim in urbe dedicabantur, nec statim presbyteri in illis titulares apponebantur, sed alicui commendabantur usquedum in earum titulum presbyteri ordinarentur. Anastasius Biblioth. *in Innocentio I.* ibi:„ Eodem tempore dedicavit „ Basilicam sanctorum Gervasii, & Protasii, ex devotione testamenti ejusdem illustris feminæ. *Et infra*: In quo loco „ Beatissimus Innocentius ex delegatione illustris feminæ Ve„ stinæ titulum Romanum constituit.„ Quæ verba, & alia quæ sequuntur, docte explicat Bosquetus *ad Innocentium l. 2. ep.* 136. Et Damasum duas basilicas dedicasse, & unam tantum ex his in titulum erexisse, legitur apud eumdem Anastasium in ejus vita; & ita poterat unus presbyter habere unam Ecclesiam in titulum erectam, & aliam commendatam, quæ nondum in titulum erecta erat, tanquam membrum, seu capellam Ecclesiæ principalis. Conc. Metense *can. 11.* ibi:" Unusquisque presbyter unam solummodo habet Ecclesiam, „ nisi forte antiquitus habuerit capellam, vel membrum alius „ quod adjacens sibi, quod non expedit separari. *Conc. Nannet. apud Burchardum l. 2. Decreti, c. 26.* ibi: Ut si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud seniorem „ sæcularem nulla precatione, vel xenio Ecclesiam illam ob„ tineat, quia titulus per se constans ante extitit; *sed neque* „ capellam sine consultu Episcopi„ De hoc titulo ita pro Ec-

clesia, ad quem presbyter ordinatus, est accipit Bosquetus ubi supra, textum *in can.33. Conc. Carthag.* ibi: *Non habenti necessitatem, nec Episcopo licet reservare rem aliquam tituli Matricis Ecclesiasticæ.* Ubi exemplari Græco recte legendum existimat: *Non habenti ergo necessitatem, nec Episcopo liceat Matricis Ecclesiæ, nec Presbytero rem tituli sui reservare.* Plura alia de titulo Ecclesiæ congessit Ferrandus *disquisit. relig. l.1. c.6. art.2.* De titulo alia etiam congesserunt Seldenus *t. 1. Syned. lib. 3. c. 5.* Altesserra *l. 5. dissert. c. 2.*

3 c *Diaconum.*) Sed non levis controversia est, an præsens constitutio tantum de presbytero, & Diacono, de quibus loquitur, sit exaudienda, an vero de Subdiacono, & inferioribus clericis, ex identitate rationis, videlicet ministerii Ecclesiastici, & ne ipsi in opprobrium Ecclesiastici gradus mendicare cogantur? Et de omnibus Alexandrum esse exaudiendum, suadetur primo, quia si clerici in minoribus constituti gradibus mendicare cogantur, sequitur opprobrium, seu contemptus clericalis ordinis. Secundo quia & ipsi minoribus gradibus initiati ministerium proprium impendunt in Ecclesia, ut constat *ex c. 1. 15. dist. c. Acolythus, cum seq. 23. dist.* ubi eorum officia recensentur. Igitur ad titulum certæ Ecclesiæ debent ordinari, ut ex ea sustententur. Faciunt textus *in c.1.* ibi: *Presbyterum, Diaconum, vel quemlibet*; & *c. Sanctorum, 70. dist.* ubi cum agatur de ordinationibus sine titulo non faciendis, generaliter de omnibus clericis idem statuitur: igitur tam de ordinandis in majoribus, quam in minoribus gradibus sunt exaudiendi, juxta regulam, quam deducunt omnes *ex c. cleros, 21. dist. c. de persona 38. 11. q. 1.* Sed adhuc contraria sententia tenenda est, videlicet præsentem constitutionem tantum de ordinandis in sacris Ordinibus esse exaudiendam; quod in universali Ecclesia ita receptum esse post Tridentinum *sess.21. de reform. c. 2.* docent Flamin. *de resign. l.2. q.6. n.4.* Quintanadvennas *l. 7. Eccl. n.17.* Salcedo *in praxi, c. 18. n. 5.* Suarez *de censur. disp. 31. sect. 1. n.33.* Nec hac sententia retenta obstant fundamenta contrariæ sententiæ, nam ut docent Doctores proxime relati, non eadem ratio militat in ordinandis absque titulo in minoribus, ac in majoribus gradibus; nam clerici in minoribus ordinibus constituti, absque dispendio clericalis ordinis possunt aliunde officio, aut artificio sibi quærere necessaria, quod clerici in sacris constituti absque dedecore Ecclesiastici gradus facere nequeunt, *c.1. ne clerici, vel monachi*; nec assiduum præstant in Ecclesia famulatum, officiisque divinis intersunt clerici in minoribus, ut in majoribus gradibus constituti; unde præsens prohibitio de non ordinandis sine titulo, non procedit in initiandis minoribus ordinibus, ac in promovendis ad sacros Ordines.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu, *junctis c.2. c. cum secundum, hoc. tit.* sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus non debet aliquem ordinare sine titulo, & si secus fecerit, tam ipse, quam ejus successor tenentur ita ordinato alimenta præbere usquedum beneficium assequatur.* Probant, vel saltem ad eumdem sensum reducendi sunt textus *in c.1. & 2. 70. dist. c. accepimus 13. de ætate & qualit. c.5. de filiis presbyt. c. tui 23. hoc tit. c. cum de beneficio 5. c. si Episcopus 37. hoc tit. in 6. c. postulasti, de jurepatr. c. per tuas 35. c. si quis 45. de simonia.* Concilium Laodic. sub Inn. III. *anno 1200. c.3.* Abricense tempore Alexandri III. *can. 6.* ibi: *Item sacerdotes non ordinentur sine certo titulo.* Salsburg. tempore Martini V. *can.5.* " Nullus admittatur ordinandus, " vel promovendus ad ordinem super vicaria, nisi sit perpe- " tua, a qua non possit ad inordinatum placitum amoveri.", *Senonense anno 1527. can.4.* " Prohibemus, ne aliqui ad sacram " subdiaconatus ordinem assumantur, nisi sub titulo beneficii " viginti librarum Parisiensium ad minus, vel patrimonii si- " milis valoris.", Colonienſe an. *1536. can.2.* Mogunt. tempore Pauli III. an. *1549. can. 81.* " Nec quisquis ordinandus " recipiatur, nisi ad certum titulum Ecclesiastici beneficii, " quod sit perpetuum, a quo non possit ad inordinatum ali- " cujus placitum amoveri.", Trid. *sess. 21. de reform. c. 2.* Authent. *ut determinatus sit numerus, §. illud, collat. 1.* consonant de jure nostro lex *14. tit.15.* lex *9. tit.19. part.1.* lex *1. tit. 3. l.1. recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Garana Barbosa *de potest. Episc. alleg.70. per totam*, Petrus Greg. *l. 1. de rescript. c.5. & de benef. c.8. & l.1. part. tit.13. c.5.* Cironius *ad tit. de ætate & qualit.* Narbona *in d.l. 1. recopil. glossa 1.* Ægidius Bossius *t.1. moral. tit. 3. per totum*, Mancinus *juris sacri controv. dist.21.* Menardus *in not. ad sacram. D. Gregorii, fol.283.* Filesacus *de orig. Paroc. c. 2. & 3.* Æneas Robertus *l.3. rer. jud. c.2.* P. Bollo *in œconom. canon. claſ.1. c.2. §.8.* Barb. *de jure Eccl. l.1. c.33. n.150.* Acunna & Joan. Dartis *in d.70. dist.* Suar. *de censur. disp.31. sect. 1. n. 33.* Bosquetus *in not. ad Innoc. III. leg.3. ep.18. & 184.* D. Joseph. Vela *dis.43. n.33.* Hieronymus Gaicia *in summa, tr.1. difficult.1. dub.5. pu.3.* Duarenus *l.1. de sacr.c. 16.* Quintanadvennas *Eccl. c.3.*

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione: nam aut clerici necessario sunt ordinandi ad titulum beneficii, seu certæ Ecclesiæ, ut ejus stipendiis sustententur; aut ut ibi residеant, sintque locales, non vagi, & acephali: sed neutrum necessarium est, imo contrarium disciplinæ Ecclesiasticæ: ergo præsens prohibitio aliena prorsus est a peritia canonica. Major patebit ex infra dicendis; minor autem constat: nam si in ordinando titulus desideratur, ut stipendia recipiat ab Ecclesia, ubi officium, & ministerium impendit, sæpe sæpius clerici Ecclesiæ stipendiis non sustentantur, *c.1. de postul.* ibi: *Si stipendiis Ecclesiæ sustentantur*, &c. *Clericos autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus nulla parentum suffragantur bona*; quæ habentur *c.1. q.4.* imo & industria, & artificio victum, & sibi necessaria quærere illis jubetur *in c.1. 2. 3. & 4. 91. dist.* Igitur necessario clericus non debet stipendiis Ecclesiæ sustentari. Aliud membrum minoris propositionis probatur ex usu Ecclesiæ; plerumque enim clericos ordinari sine certa sede, ut tantum essent circuitores, constat *ex can.16. Synodi Laodicenæ*, ibi: *Quod non oportet in vicis, & regionibus Episcopos constitui, sed visitatores.* Ubi Zonaras notavit, Visitatores esse circuitores regionum, nullam certam sedem habentes, argumento legis *6. §. 1. ff. de excusat. tutor.* quorum meminerant Justinianus *in l. 41. C. de Episcop. & cleric.* D. Gregorius *l.3. ep.2. ad Maximianum*, ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per non sua civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium.* Joannes II. Pontifex *epist. 3. ad Episcopos Gallia*, notavit Justel. *in C. Canonum Eccles. universæ. fol. 217.*

Qua difficultate non obstante, verum est, clericos non debere ad sacros Ordines ascendere, nisi cum vero, & certo titulo; nonnulla enim in militia Ecclesiastica, seu cælesti, argumento deducto a militia castrensi, in Ecclesia recepta fuisse pluribus parallelis ab utraque deductis, jam illustravi in titulis *de servis non ord. & de corpore vitiatis*: id tantum in præsenti observandum est clericos exemplo militum certum titulum habere debere, ut de militibus prodit Svetonius *in Claudio, c.25.* ibi: " Stipendiaque instituit, & imaginariæ militiæ genus " (quod vocatur supra numerum) quo absentes & titulo tenus figerentur. *Et* sicut titulus militum erat ut essent hujus, vel illius cohortis, aut centuriæ, " *Vegetius l.2. de remil. c.18. ibi*: " Præterea in aversо scuto uniuscujusque militis erat nomen adscriptum, addito ex qua esset cohorte, quave centuria: ita clerici titulum proprium habere debent, ut illius Ecclesiæ dicantur.", Docuit Petrus Chrysologus *ser.* 109. ibi: " *Quis sine titulo militiam se susus est profiteri? Quis sine dignitatis insulis nomen dignitatis invadit?* Et observavit Merillus *l.3. observ. c. 2.* Inde Ecclesia jam ab ejus cunabulis clericos certo titulo præfici, & propriæ Ecclesiæ servitio mancipari statuit, vagos, & acephalos clericos magnopere abhorrens. Concilium Mogunt. *can.22.* ibi: " De clericis vagis, & acephalis, idest qui sunt sine capite, neque sub Episcopo, neque sub Abbate, sed sine canonica vel regulari degentes, præcipimus, ut Episcopi sine ulla mora eos sub custodia constringant.", *Conc. Meldense can. 52.* " Qui vero ex nostris parochiis, aut ad titulum, aut absolute ordinari petunt, nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo & religioso, vel etiam in civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita, & conversatione, & doctrina illorum certitudo possit agnosci, & nemo absolute quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones.", Concil. Chalc. *can. 6.* illos appellat dissolute ordinatos, licet illis primis Ecclesiæ seculis viri aliqui eruditione, ac pietate infignes hac lege soluti absolute sine Ecclesia ordinati fuerint, ut S. Paulinus Nolæ Episcopus de se refert *epist. ad Severum Sulpitium*, quæ est *6.* Paulinarum, ibi: " Nam ea conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, ut ipsi Ecclesiæ non alligarer, in Sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatus.", Itidem ep. ad D. Aug. scripta, quæ est 355. inter Augustinianas, loquens de B. Ambrosio, ait: " Suo me clero vindicare voluit, ut etsi diversis locis degam, ipsius presbyter censear.",

Prior ergo lex hanc prohibitionem complectens, quæ extat in corpore juris, est Concilii Chalc. relati a Gratiano *in c. Sanctorum 1. 70. dist.* quem canonem infideliter, & infeliciter versum esse ex Græco autographo, questi sunt eruditi viri. Apud Gratianum legitur, *manifeste*, manifesto errore, cum *specialiter*, verti debeat. Deinde habet Gratianus, *in Ecclesia civitatis sua*; qui illud *suæ*, addidit de suo. Etiam vertit, *possessionis*, cum legendum esset, *pagi*. Tandem vertit, *meretur publicata ordinationis vocabulum*, cum vertendum esset, *publico edicto*, seu potius *præconio assignetur*. Vere, & integre canonem illum ita vertit Balsamon, ibi: " Nullum absolute ordinari, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omnino aliquem eorum, qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia civitatis, vel pagi, vel martyrio, vel monasterio is qui ordinatur, designetur. Eos autem, qui absolute ordinantur, decrevit sancta Synodus irritam, ac invalidam habere ejusmodi manuum impositionem, & nusquam exercere, ac operari posse, ad ejus, qui ordinavit, injuriam.", Eo modo illum legit Dionysius Exiguus *in can. 184. C. Canonum Ecclesiæ*, ex quo transcriptus est textus *in c.2. h.t.* Statuunt igitur Sancti PP. neminem absolute esse ordinandum, sed certo loco esse assignandum, in quo suo, five Presbyteri, five Diaconi, aut alterius ordinis fungatur officio. At ne quis cavsari possit, se generaliter Ecclesiæ fuisse ordinatum, & canoni satisfeciſſe, si modo in alio loco, prout libuisset, munus suum obiret, ut de S. Paulino retulimus; idcirco additum est in eo canone, *specialiter*, quasi innuant Patres, non cuilibet Ecclesiæ civitatis, sed huic, vel illi, non cuivis pago, sed certo, ac diffinito; non cuilibet martyrio, aut monasterio, sed ei, quod fuerit nominatim expressum. Firmatur mire hæc Concilii Chalc. constitutio ex Conc. Cabil. temporibus Caroli Magni, *can. 43.* quæ verba etiam reperiuntur *in addit. c. l.3. c.37.* ibi: " Sunt in quibusdam locis Scoti, qui se dicunt Episcopos esse, & multos negligentes absque licentia dominorum suorum, five magistrorum Presbyteros, & Diaconos ordinant: quorum ordinationem, quia plerumque in simoniacam incidit hæresim, & multis erroribus subjacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno consensu decrevimus.", Ubi notandum est, errores illos Episcopos, quos Synodus Scotos appellat, non

non ideo damnari tantum, quia vix sine simoniaca labe aliquos in alienis diœcesibus ordinarent, sed propter admissos in similibus ordinationibus errores, & eum præsertim, quo absolute, nec ad ullum titulum, vel Ecclesiam illos ordinarent.

8 Exponitur textus in *d. c. 1. 70. dist.*

Sed breviter prosequamur expositionem ejusdem canonis relati *in c. 1. 70. dist.* Ajunt Patres Ecclesiæ, *civitatis sive possessionis*: alibi, *vel pagi*. Quibus verbis nonnulli ducti existimarunt, per verbum *possessionis*, admissam esse a Patribus ordinationem ad titulum patrimonii, & ab eo tempore patrimonium habentem, tanquam cum justo titulo sacris Ordinibus initiari posse. Sed verius est, usque ad tempora Alex. III. in præsenti textu nullum initiatum fuisse ad titulum patrimonii: quare verius credo, sive retineatur vox *possessionis* vel *pagi*, Patres sanxisse neminem ordinari posse nisi in Ecclesia civitatis, five in Ecclesia in pago, aut possessione constructa. Non solum enim olim constituebantur Ecclesiæ in urbe, verum & in vicis, pagis, & possessionibus: textus celebris Arcadii, & Honorii, qui floruerunt ante Concil. Chalced. *l. 33. C. Theod. de Episc. & cler.* illic: " Ecclesiis, quæ in possessionibus (ut adsolet) diverſorum, vicis, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiam esse constiterit, earenus ordinentur, ut propriæ capitationis onus ad farcinam recognoscant. ", Concil. Chalced. relatum *in c. qui vere, 16. q. 1.* ibi: *Qui per civitates singulas, seu possessiones in monasteriis sunt.* Mens ergo Patrum *in d. c. 1.* est, neminem ordinari posse nisi ad titulum Ecclesiæ, quæ sit in civitate, seu pago, seu possessione constructa. Prosequuntur Patres, *aut in martyrio*, idest, oratorio, seu pio loco Martyrum reliquiis dicato, ubi SS. Martyrum sacra pignora reposita erant, de quibus Theodosius *in l. 2. C. de sacrosf. Eccles.* quæ est lex ultima *C. Theod. de sepulchro violato*, ita sanxit: *Nemo Apostolorum, vel Martyrum sedem humandis corporibus æstimet esse concessam.* Ubi sedem Martyrum pro Ecclesia in honorem Apostolorum; seu Martyrum erecta interpretantur Mancinus ibi, Cujacius *in paratit. ad eumdem titulum*, Spondanus *de cœmet. sacr. l. 1. p. 3. c. 14. in fine.* Faciunt Hieronym. *in vita Hilarion. Ut sublato ad villam suam Sancti corpore, martyrium fabricaret.* Strabo *de rebus Eccles.* Martyria vocabantur Ecclesiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant. Sozom. *l. 1. c. 26.* Illustrant Gothofredus *in d. l. fin.* In illis martyriis clerici horas canonicas, & divina officia psallebant: unde in Concil. Epaun. *can. 23.* cavetur, ut Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsan clericos cujuscunque parochiæ vicinos else contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Ivo Carnot. *p. 3. Decreti, c. 78.* pro *clericos*, reponit numero singulari *clericum*; & pro *cineribus*, legit *pignoribus*. In eo ergo loco, ubi reliquiæ Martyrum erant, tanquam in Ecclesia clericus ordinari poterat, & ita ad titulum martyrii clericum ordinari sinunt PP. *in d. c. 1.* & in ipsis Martyrum sepulcris pii cultus frequentabantur. S. Paulinus *natali S. Felicis*; & hoc erat Sanctorum memoriis communicare, juxta interpretationem loci Apostoli *ad Rom. c. 12.* quam Optatus adhibet *in initio l. 2.* Nec aliter legerunt eum Apostoli locum S. Hilar. *l. de Synodis*, Auguſt. *2. contra Faustum, c. 21.* Epiphan. *hæres 67.* Illustrant Turr. *l. 4. pro Episc. c. 13.* Theoph. *tom. 18. fol. 527.* Sequitur, *ut in monasterio*; pro quorum verborum expositione sciendum est, primis illis temporibus monachos sacris Ordinibus non initiari, imo in eorum Ecclesiis constitui presbyteros, ut sacrificium Missæ celebrarent, ut constat ex ipso Conc. Chalc. *can. 4. & 8.* ibi: " Clerici, qui in parochiis, & in monasteriis, aut martyriis constituti, sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate Episcopus, secundum traditionem SS. Patrum. *Ex alia versione:* Clerici qui pauperum dispositioni, vel monasteriorum, vel martyriorum præsunt, sub potestate singulorum civitatum Episcoporum, secundum canonum traditionem perdurent. " Extant apud Gratianum *in c. quidam, §. clerici, 18. q. 2.* late probavi *in c. 5. de tempor. ordin.* & dicemus infra *in c. 1. de capellis monach.* Postea cœperunt monachi sacris Ordinibus initiari, & constitui non solum in propriis Ecclesiis regularibus, verum & sæcularibus, *c. sic vive, c. clericatus, c. vos autem, c. legi, c. monachi, 16. q. 1.* Nostris autem temporibus hujusmodi regularium ordinationibus titulus non est necessarius, quia in illis cessat præcipua ratio, videlicet ne mendicare cogantur, quam supra assignavimus.

9 Sequuntur aliæ Ecclesiæ sanctiones.

Canonem prædictum Concilii Chalced. amplexus fuit Urbanus II. in Synodo Placentiæ habita, relata *in cap. 2. 70. dist.* ibi: " Sanctorum canonum statutis consona sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur. ", His duobus canonibus irrita dicitur ordinatio ejus, qui sine certo titulo ordinatus fuit; quod est intelligendum quoad exercitium, ita ut suspensus ipse ordinatus maneat, ut post Glossam ibi docuerunt Turrisremata & Acunna, quinimmo & Episcopum ita scienter ordinantem ab ordinum collatione manere suspensum, satis innuunt textus *in d. can. 1. c. cum secundum, h.t. l. 1.* in cuilibet verbis: *In injuriam ordinantis*; cui nulla alia injuria irrogata considerari potest, quam hæc suspensio ab ordinum collatione. Successit constitutio Alexandri III. in præsenti, qui duo noviter statuit: primum, ut loco suspensionis eam pœnam Episcopus qui ordinavit sine titulo, incurreret, ut teneretur de necessariis providere ita ordinatis, donec beneficium Ecclesiasticum sint assequuti: ad quod tempus referendus est Gregor. Turon. *l. 8. c. 20.* dum ait: *Eusebianus, qui ex jussu Gundobaldi, Aquensis urbis Episcopus ordinatus fuerat, ea conditione removetur, ut eum Bertheramus, Oreſtesque, sive Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministrarent.* Unde cessavit suspensionis pœna, tam in ordinante, quam in ordinato: in ordinante, quia alimenta præstat: in ordinato, quia si suspensus maneret, beneficium illi conferri Alexander non juberet, quia suspensis beneficium conferri non potest, ut omnes tenent per textum ibi, *in c. ut bone, de ætate & qual.* & *in c. postulasti 7. de cler. excom.* Secundum noviter constituit, ut ad titulum patrimonii possint clericis sacris Ordinibus initiari, quod constitutum non fuisse in Synodo Chalcedon. in illis verbis, *seu possessionis*, ut voluit ibi Turrisc. jam supra probavi, & observat eruditus Florens *in c. 27. de rescript.* Temporibus tamen D. Hieronymi clericos ordinatos fuisse ad titulum patrimonii, aliqui deducunt *ex c. ult. 16. q. 1.* diserte tamen illud statuit Alexander in præsenti, in illis verbis, *nisi talis*, &c. quod confirmavit Concil. Trid. *d. sess. 21. de ref. c. 2.* Circa patrimonium autem, cujus intuitu clerici ordinantur, varia dubia exagitant, & examinant, tam practici, quam moralistæ, præcipue an ita spirituale maneat, ut alienari non possit, vel privilegiis, & immunitatibus rerum Ecclesiarum gaudeant atque filius teneatur bona illa conferre cum ceteris fratribus? pro quorum solutione videndi sunt Matienzo *in l. 11. titul. 10. l.5. recop.* Lafarte *de decima, verdit. c.19. n. 9. & 51.* Guttierez *l.1. pract. q. 8.* Narbona *in dict. l. 1. tit. 3. l. 1. recopil.* Illud certum est, ordinatum ad patrimonii titulum, non posse illud alienare, nec super eas possessiones censum constituere, ut pluribus relati tenet Marinis *l. 2. resol. c. 48.* Post Alexandrum III. Innocentius III. *in c. cum secundum, hoc tit.* præsentem constitutionem prorsus confirmavit, insuper statuendo, successorem in Episcopatu teneri similiter alimenta præstare ordinatis sine titulo, ac tenebatur ille qui eos ordinavit: Facit Gregor. Turon. *l. 8. hist. Franc. c. 20.* ubi Faustinianus, qui jussu Gundobaldi, Aquensis urbis Episcopus ordinatus fuerat, ea conditione removetur, ut eum Bertheranus, Orestes, & Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministraret. Et ea etiam constitutione sublata fuit suspensionis pœna statuta in prioribus canonibus; ad quam etiam constitutionem respexit idem Innocentius *l. 3. regest. 15. ep. 184.* ibi: *Per constitutionem nostram.* Nec audiendi sunt, qui existimarunt, Innocentium abrogasse prædictam suspensionis pœnam, moti *in c. per tuas 37. c. pen. de simonia.* Siquidem in eo textu suspensio incurritur, quia contra leges Ecclesiasticas, & in earum fraudem præcessit pactum, seu conventio de remittendo, vel alienando patrimonio, ad cujus titulum quis ordinatus fuerat, & non petendi necessaria ab Episcopo ordinante, si autem absque fraude ordinatio procederet cum patrimonio, aut titulo nullo, tantum cogeretur Episcopus alimenta præstare ita ordinatis. Tandem Concil. Trid. *sess. 21. de reform. c. 2.* postquam sanxit nullum, quantumvis idoneum, ad sacros Ordines esse promovendum, nisi ad titulum beneficii, vel patrimonii in fine ita cavit: *Antiquorum canonum pœnas super his innovando.* Quibus verbis innovari antiquam suspensionis pœnam, de qua *in d. c. 1. & 2. 70. d.* docuerunt Suarez, Sanch. & Navarrus congesti a Barbosa *in d. c. 2. n. 65.* Sed contrarium; videlicet Trid. tantum innovasse pœnam dicti capitis *cum secundum*, & præsentis textus, videlicet, ut nullam suspensionem incurrant ordinator, & ordinatus, sed tantum Episcopus teneatur providere de necessariis, quam plures docuerunt, quos refert & sequitur Barb. *ubi proxime, n. 67. & de potest. Episc. p. 2. alleg. 20. n. 27.* ubi exponit constitutiones Sixti V. & Pii II. editas contra male promotos.

His animadversis, rationem præsentis assertionis duplicem assignant Innocent. III. *in d. c. cum secundum*, & Patres Concilii Trid. *in d. c. 2.* Innocentius primam repetit a jure naturali, & divino, cum enim dicat Apostolus *1. ad Corinth. c. 9.* qui altari servit, de altari vivat, & mercenarius a mercede sibi debita repelli non debet, *c. 11. Luca, c. Ecclesiasticis 67. 12. q. 2.* dicemus latius *in d. c. cum secundum*; ideo clericus, qui in Ecclesia ministrat, & in ea assiduum impendit famulatum, non debet privari propriis stipendiis, imo de patrimonio Jesu Christi sustentari debet, in cujus sortem & hæreditatem vocatus est, *c. cleros 21. d.* quam rationem late illustrat P. Greg. *de benef. c. 36. ex n. 1. & l. 16. syntag. c. 1.* Patres Concil. Trident. secundam rationem assignarunt, videlicet ne talis clerus paupertate oppressus in opprobrium ordinis, totiusque status clericalis dedecus mendicare cogatur, juxta textum celebrem *in c. Diaconi 23. §. alias, vers. mendicat infelix, 93. d.* quam rationem illustrat Cujacius *in novell. 3. in fine, & l. 1. feud. tit. 1.* & in ejus confirmationem expendi possunt textus *in l. si plures, C. de SS. Eccles. can. 1. de institu.* juncto Petro Gregorio *de benef. c. 8. an. 1.* quare apud Romanos ut aliquis in militem eligi posset, prius ejus census, seu patrimonii ratio habebatur, ut constat ex Jul. Paulo apud Lipsium *de militia Romana*, Gellio *l. 6. noct. c. 10.* probant Robertus *l. 3. de re jud. c. 2.* Lantdmeter. *l. 1. de veteri cler. c. 5.* Quæ rationes dedecoris, & stipendii, seu mercedis in compensationem laboris conjungendæ sunt, ut prima concludat neminem esse promovendum ad sacros Ordines absque titulo, ne mendicare cogatur, aut aliquod sordidum, vel illicitum officium exercere in opprobrium status clericalis. Secunda ut probet ordinatum sine titulo alendum esse, tam ab ordinante quam a quolibet successore Christi patrimonium obtinente, ut debitam laboris, officiique sui mercedem & stipendium percipiat. Facit textus *in l. un. C. de periculo succes. parent.* juncta interpretatione, quam adduxi *in can. 3. Conc. Illib.*

10 Prosequitur ratio decidendi.

11 Respondetur difficultatib.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam verum est ex proxime adductis, clerum ideo absque titulo ordinari non posse, quia cum Ecclesiæ inserviat, ab ea alimonias, & stipendia percipere debet, nec contrarium docetur *in d. c. 1. de postul.* quia ut in ejus commentario dixi, verba illa, *si stipendiis Ecclesiæ sustentantur*, referenda sunt ad clericos in minoribus ordi-

dini-

7 Restituitur littera c. Sanctorum 70. dist.

6 Traditur ratio decidendi.

dinibus constitutos, qui non aliter a postulando removentur, quam si stipendiis Ecclesiæ alantur. Nec obstat textus *in d. c. clericos*: nam omisso Covar. *in c. 1. de testam.* dicendum est, textum illum referendum esse ad tempora primitivæ Ecclesiæ, cum beneficia Ecclesiastica nondum erecta erant, sed bona Ecclesiæ sub dispositione Episcopi consistebant, tunc enim si clerici bonis propriis patrimonialibus ali poterant, ex bonis pauperum aliquid percipere non valebant, nec eo casu Alexander III. in præsenti in ordinando, qui habet sufficiens patrimonium, petit aliud beneficium, seu titulum. Nec obstat, quod de clericis circuitoribus expendebamus; nam illi ordinabantur ad titulum certæ Ecclesiæ, sed eo modo, ut continuo circuirent plebem, & delicta spiritualia inquirerent, ut pro ipsius canonis expositione ait Balsamon in illis verbis: " Alii quidem canones in vicis, & in pagis Chorepiscopos, & presbyteros constituendos definierunt; præsens autem canon jubet fieri Periodeutas, & non Episcopos, ne dignitas Episcopi vilis, & contempta evadat; sunt autem Periodeutæ, qui hodie ab Episcopis promoventur Exarchi. Ii enim circumcursant, & delicta spiritualia observant, & fideles perficiunt, unde circuitores illi cum certo titulo promoti erant, sed pro munere proprio plebem circuibant. „

12 Exponitur c. postulasti 30. de jure patron.

Sed hucusque traditis obstat textus *in c. postulasti 30. de jure-patron.* ubi docetur, posse clericum ad majores gradus ascendere ad præsentationem, seu intitulationem Rectoris retinentis beneficium: quo casu clericus ordinandus nullum titulum assequitur ex tali præsentatione, nec jus futurum ad beneficium: igitur absque titulo potest quis ordinari. Pro cujus textus expositione sciendum est, intitulationem nihil aliud esse, quam nominationem vel præsentationem rectoris Ecclesiæ consentientis, ut alius ordinetur ad titulum Ecclesiæ, quam ipse possidet, consentiendo non ut eadem, unaque Ecclesia illi simul conferatur; quod fieri non potest; juxta textus *in c. majorib. 8. capite cum non ignores 15. hoc tit.* sed tantum consentiendo, ut certa portio fructuum loco pensionis assignetur ordinando, de qua intitulatione aliqui accipiunt textus *in c. conquerente 6. de cleric. non resid. capite proposuit 6. de filiis presb.* quæ intitulatio, ut difficultati satisfaciamus, non est titulus beneficii, sed cum ea detur certa, & perpetua congrua sustentationis, merito eo modo, quo patrimonium sufficiens est titulus ad ordines, ita est intitulatio illa; docuerunt Decius, Felinus, & alii, quos congerunt & sequuntur Gigas *de pens. q. 6. n. 3.* Quintanadvennas *l. 3. de Ecclesiast. n. 20.* talis autem intitulatus nullum jus habet ad ipsum beneficium, tam vivo, quam defuncto ipso Rectore, ut pro ipsius textus interpretatione late tradunt Rochus a Curte *in tract. de jurepatron. verbo Competens; p. 61.* Lambert. *eod. tr. l. 3. q. 5. art. 6. n. 19.* & nos in ejus commentario dicemus.

13 Exponitur c. 52. Synodi Mildensis.

Ex supra traditis lucem accipit textus *in can. 52. Synodi Maldensis*, ubi ita Patres sanxerunt; " Qui vero ex nostris parochiis, aut ad titulum, aut absolute ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo, & religioso, vel etiam in civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita, & conversatione, atque doctrina illorum certitudo possit agnosci: & nemo absolute quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones. „ Ibi enim duo diversa prohibentur, primum, ut nullus ordinetur, etiam ad titulum parochiæ, nisi per annum conversatus fuerit in civitate, ut ita de vita, & moribus ejus constet, juxta ea quæ adduxi *in c. 9. de temp. ord.* Secundum, ut nemo absolute ordinetur, id est ad titulum Ecclesiæ, sed specialiter ad titulum certæ Ecclesiæ: unde verba posteriora ipsius canonis referenda sunt ad canones Concilii Chalced. & Placent. de quibus *in d. c. 1. & 2. 70. d.*

14 Intelligitur can. 6. Concil. Valent.

Ex supra traditis etiam exponendus est textus *in can. 6. Conc. Valent. Hispan.* ubi ita statuerunt Patres; " Ut nullus alienum clericum secundum decreta canonum sine consensu Episcopi sui audeat ordinare; sed nec illum sanctorum sacerdotum quisquam ordinet, qui localem se futurum primitus non spoponderit, ut per hoc nullus a regula, vel disciplina Ecclesiastica deviare permittatur impune; „ Quibus verbis damnantur clerici volatiles, & desultorii, nulli titulo, nulli Ecclesiæ addicti, seu mancipati; & ideo jubetur, ut omnes, qui ordinantur, promittant se locales futuros, idest a proprio titulo. & Ecclesia non discessuros, juxta supra adducta ex utraque militia, sacra, & profana.

CAPUT V.

Idem a *in eodem*.

QUia in tantum quorumdam processit ambitio, ut non duas, vel tres, sed plures Ecclesias perhibeantur habere; cum nec duabus possint debitam provisionem impendere; per fratres, & Coepiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de *b* multitudine præbendarum canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam, & evagationis inducit, eorumque continet periculum animarum, eorum qui Ecclesiis deservire valeant, indigentiam volumus sublevari.

NOTÆ.

a EOdem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6.* & habentur hæc verba in ipso Concil. Lateran. *c. 14.* & statim postea annectuntur alia, quæ extant *in c. præterea, de jurepat.*

b *Multitudine.*) Quæ, seu pluralitas beneficiorum, duorum nomine verificatur, argumento capitis *pluralis 4.* ubi plura Pechius, & Canisius *de reg. jur. l. 6. l. ubi n. 12. ff. de test.* Atque ideo leges ecclesiasticæ hanc prohibitionem firmantes, duorum beneficiorum plerumque mentionem faciunt, *c. clericum 21. q. 1. c. is qui 19. hoc tit. in 6.* Clementina *si plures, eod tit.* Trid. *sess. 24. de ref. c. 17.* sicut & dispensatio plura beneficia obtinenda, de duobus intelligitur, *dicto c. is qui 19. in fine, c. non potes 21. hoc tit. in 6. c. dudum 54. v. superse, de elect.* quod & in qualibet favorabili dispositione procedit, *l. libertas 17. §. post annos, ff. de manumiss. testam.* Illustrat Barbosa *disp. 265.* Nec contrarium docetur in præsenti per hanc dictionem, *multitudinem*, quæ plura ex se petit. Facit etiam lex *1. ff. de option. legat.* ubi docetur, eum cui legata est optio servorum, posse tres eligere. Igitur quia pluralitas in duobus non verificatur. Nam dicendum est, in præsenti textu non negari, quin pluralitas beneficiorum in duobus verificetur; sed mentionem multitudinis fieri, ut damnarent PP. expresse & specifice abusus, atque excessus eo tempore vigentes apud aliquos ambitiosos clericos, qui contra sacros canones non solum duas; sed & plures Ecclesias possidebant, & ita contra interdictam pluralitatem veniebant: quæ pluralitas si in duobus verificatur, ex supra traditis, fortiori ratione in multitudine; pluralitas enim simpliciter prolata ad duo refertur, *d. l. libertas, l. inter 217. §. fin. ff. de verb. signif. l. si pluribus 33. ff. de legat. 1.* textus ita intelligendus *in l. pluribus 32. ff. de procur.* Si vero adjiciatur alicui numero præcedenti, importat augmentum illius, ut in præsenti, & *in c. non debet 20. in fine, 65. dist. c. 2.* ibi: *Duo, aut plura beneficia; de filiis presb. l. 6. l. etsi post tres, ff. si quis cautionibus, l. hæc adjectio, ff. de verb. signif.* Nec obstat textus *in dict. l. 1. ff. de option. legat.* nam omissis traditis a Pechio *in dicto cap. pluralis*, dicendum est, in ea specie legatarium, cui relicta fuit servorum electio ex familia testatoris, posse tres eligere laxatis juris regulis, ex rescripto D. Pii, favore ultimæ voluntatis; siquidem in ea plenior interpretatio facienda est, *leg. 1. l. 3. l. plenum 12. §. sed si pecoris, ff. de usu & habit. l. in testamentis, ff. de reg. jur. c. cum electi 6. de donat.* Costa *l. 2. select. c. 4. n. 1.* Fachineus *l. 13. controv. c. 7. in fin.* prosequuntur latius ipsius textus interpretationem Pinel. *l. 2. select. c. 16.* Larreatigui *l. 5. select. c. 4. n. 3.* Joannes Bertrandus in vita Proculi, qui recte in eo textu pro *Catio*, reponit *Æmilio*. Commentarium hujus textu dabimus infra *in capite de multa*.

CAPUT VI.

a Idem.

CUm teneamur ex debito suscepti regiminis provisioni clericorum intendere, tibi & aliis Ecclesiarum Prælatis pro eis scripta nostra dirigimus, interdum etiam super illorum provisione, qui aliud sufficiens beneficium habere noscuntur. Verum aliquando ignoramus, eos habere aliud beneficium, pro quibus tibi, & aliis Ecclesiarum Prælatis scribimus. Si preces & mand. tum nostrum pro aliquo recepisti, vel aliquando recipies, qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commode sustentari, nisi forte in litteris ipsis de alio beneficio, quod habeat, mentio habeatur; aut si non potest sine scandalo ei provideri, æquanimiter sustinebimus, si pro eo preces, & mandatum nostrum non duxeris exequendum.

NOTÆ.

a IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 8.* textusque iste refertur inter acta Alexandri III. post Concilium Lateran. *p. 30. cap. 2.* & continet peculiarem decisionem circa prohibitionem pluralitatis beneficiorum, dum scribit Alexander, quod si Pontifex jubeat Episcopo, ut beneficium conferat clerico aliud habenti, & Episcopus agnoscat ex tali collatione scandalum in Ecclesia generare seu oriri posse, in similis rescripti exequutione supersedere debet, ut scandalum evitetur, cujus causa, & ut cesset, plura in jure indulgentur, *cap. ad aures, de tempor. ordin. cap. 1. de præscr.* ubi probavi, & latius illustravi *in c. si quando 5. de rescr.* ex quo commentario præsens petendum est, videndusque Salgado *de retent. bullar. 1. p. c. 3. n. prine. & c. 4. per totum*.

CAPUT VII.

a Idem.

REferente nobis I. presbytero latore præsentium, accepimus quod cum duas Ecclesias haberet, Archidiaconus tuus ipsum altera illarum spoliaverit, & eam cuidam presbytero G. nomine assignavit; prædictus autem I. sentiens se in hac parte gravari, ad fratrem nostrum charissimum Rhem. Archiepiscopum *b* appellavit. Cumque idem I. de mandato ejusdem Archiepiscopi in præscripta Ecclesia restitutus fuisset, memoratus G. ad nostram audientiam appellavit: postea vero præfatus Archidiaconus eumdem I. eo quod ad præsentiam suam vocatus, ut alteram de prædictis Ecclesiis prænominato G. concederet, venire contempsit, vinculo excommunicationis *c* adstrinxit, Nos autem a sententia qua tenebatur, facientes absolvi, eumdem ad te duximus remittendum. Quocirca mandamus, quatenus partibus ante præsentiam tuam convocatis, præscripto I. una de præfatis Ecclesiis, quam voluerit, cum pertinentiis suis relicta, alteram præfato G. si Ecclesiam non habeat, non differas assignare. Si vero aliam habet Ecclesiam, ipsam alteri personæ idoneæ beneficio Ecclesiastico carenti, incunctanter assignes.

NOTÆ.

a IDem.) *In eodem*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 9.* id est, in eodem Concilio Later. *p. 30. c. 3.* ubi reperitur hic textus.

b *Appellavit.*) Quatenus omisso Episcopo ad Archiepiscopum appellatio in præsenti specie admitteretur, expositum *in capite dilecti 65. de appellatione*.

c *Adstrinxit.*) Quæ sententia rite prolata fuit, cum appellationis instantia fuisset finita; quatenus tamen Archidiaconus Rhemensis jurisdictionem contentiosam in hoc casu potuisset exercere, explicavi *in c. ad hæc, de offic. Arch.* Commentarium hujus textus dabimus *in c. de multa 28. hoc tit.*

CAPUT VIII.

Idem *in Concilio* a *Turonensi*.

MAjoribus Ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, ut minorum clericorum præbendæ patiantur sectionem. Idcirco, ut ficut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmatam Ecclesia habeat unitatem, divisionem præbendarum, aut dignitatum *b* permutationem fieri prohibemus.

NOTÆ.

a TUronensi.) Hæc Synodus celebrata fuit sub Alexand. III. contra Victorem Antipapam, ubi ipse damnatus fuit judicio 18. Cardinalium, & 124. Episcoporum, de qua hæc referunt Sigebertus " In octavis Pentecostes Alexander Papa tenuit Concil. Turon. anno Domini 1163. in quo excommunicavit Octavianum cum aliis schismaticis, & complicibus suis. „ *Joan. Tyrius* in chron. de Regibus Francor. an. 1164. *qui est 27. Ludovici Junioris, ibi*: Concil. Turonense sub Alexandro Papa habitum est, quo acta Papiensis Concilii, in quo Victor & Fredericus præfuerat, damnata fuerunt. *Matthæus Paris.* in histor. Anglic. " Alexander Turonis Concilium celebravit in Ecclesia sancti Mauritii duodecimo Kalendas Junii, ad cujus vocationem permissione Regis Angliæ venerunt Archiepiscopi, & alii Angliæ prælati, Thomas Cantuariensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, & ad dexteram Papæ in Concilio sedit, & Archiepiscopus Eboracensis Rogerius ad sinistram, cum solo Episcopo Dunelmensi, „ Ex actis vitæ Alexandri III. probat Binius *in notis ad hoc Concilium*. In eo novem canones statuti fuerunt, quos refert Neubrigensis *in lib. rerum Anglic.* & eorum sententias Coriolanus *in summa Concil. fol. 524.* In primo canone reperitur hic textus, & hujusmodi sectionem beneficiorum specialiter hoc Concilio prohibitam esse, constat *ex c. tua, c. dilecto 25. hoc tit. c. quæsitum, de rerum permut. c. 3. hoc tit. in 2. collect.*

b *Permutationes.*) Hanc partem exponemus *in c. quæsitum, de rerum permut.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur & præditur.

COnclusio, quæ ex hoc primo canone Concilii Turon. communiter deducitur, sic se habet; *Prabendæ, seu beneficia dividi non debent*. Probant eam textus *in c. tua 20. c. dilecto 20. c. vacante, c. extirpandæ, hoc tit. c. un.* juncta rubrica, *in eccles. bened. sine diminut. conferantur; c. si quis præbendas 1. q. 3.* Concil. Palentin. an. 1322. *can. 9.* Concil. Rhemense *c. 9.* apud Carnot. *p. 3. Decreti, c. 49.* ibi: " Sicut in unaquaque Ecclesia presbyter debet esse, ita ipsa, quæ sponsa, vel uxor ejus dicitur, non potest dividi inter plures presbyteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem, qui caste & sinceriter regat: unde interdicimus, ut nullus præsumat Ecclesiam inter duos, vel plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor, & sponsa esse debet, non scortum, sicut Calixtus Papa testatur. „ Consonant Ecclesiæ Anglicanæ sanctiones, quas congerit Chopinus *l. 2. sacr. polit. tit. 6. n. 17.* Concil. Londin. habitum an. 1237. cujus canonem refert Matthæus Paris. per hæc verba; " Statuentes ut nunquam deinceps in plures personas, vel vicarias una Ecclesia dividatur. „ Illustrant ultra congestos a Barbosa *in pras. & in titul. ut eccles. benef.* ubi plures laudat Garanna, Stephanus Durantius *q. 48.* Robertus *l. 1. rer. jud. c. 7.* Vighellius *in method. juris can. l. 3. q. 48. fol. 219.* Ciron. *ad tit. ut Eccl. benef.* Bosquetus *in notis ad Inn. oc. III. l. 1. ep. 51.* Corrasius *de benef. l. 1. c. 4* Valensis *eod. tra. l. 2. tit. 6.* Petrus Greg *l. 1. partit. tit. 28. c. 15.* & *l. 1. de reser. c. 25.* Solorz. *l. 3. polit. c. 12.* Salcedo *de lege polit. l. 2. c. 19.* Anton. Augustin. *in epit. juris l. 15. tit. 12.* Joannes Dartis *de benef. sect. 5. c. 2. in fine*, Lotherius *de re benef. l. 1. q. 28. n. 54.* Solorz. *l. 2. de jure Indiar. tom. 2. c. 9. n. 6.* Arnisæus *tom. 1. de republ. c. 2. sect. 1.*

3 Traditur dubitandi ratio.

Sed præsens assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam electores alicujus officii, seu ministerii, possunt stipendiorum talis officii partem alii assignare, *l. restituendæ, C. de advocat. diversi. jud.* ibi: *In utrumque dividendum; l. fin. C. de offic. magistr. milit. l. Sejo, ff. de annuis legat.* quod contingit cum æqualia sunt merita eorum, qui ad beneficium, seu premium accedunt, ut contingit Scipioni, qui devicta Carthagine, cum incertum esset quis ex duobus primus murum ascendisset, ambobus coronas donavit, ut referunt Livius *l. 6. belli Punici*, Plutarchus *in Scipione*. Igitur etiam beneficium, seu præbenda inter duos æqualiter dignos dividi potest. Accedit, nam Episcopus potest, ut divinus cultus augeatur, novum onus spirituale beneficiis imponere, *c. significavit hoc tit.* Unde Ivo Episcopus Carnot. in sua Ecclesia divisit Præposituram, & dimidiam partem communitati Canonicorum contulit, ex qua fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi, ut ipse refert *ep. 219.* cujus verba retuli *in c. de cetero, de cler. non resid.*

4 Traditur ratio decidendi.

Quia dubitandi ratione non obstante vera est præsens Concilii Turonensis constitutio, cujus rationem assignarunt Patres, quia videlicet majoribus beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum est, ut minores præbendæ dividantur: majores præbendas appellant Patres Episcopatus, minores vero Canonicatus, portiones, & cetera beneficia. Ratio autem cur tam majores, quam minores præbendæ dividi non debent, provenit ex earum natura, quæ petit unum tantum sacerdotem beneficiarium; sicut una diœcesis petit unum Episcopum, *c. cum non ignores 15. hoc tit. c. in quibus 7. q. 1. c. un. §. fin. 20. q. 3. c. fin. 21. q. 2.* quia reputatur absurdum, ut unum corpus duo capita habeat, ut docetur *in c. quoniam 14. de offic. Ordin.* illic; " Ne una, eademque civitas, sive diœcesis, diversos Pontifices habeat, tanquam unum corpus diversa capita. „ Illustrant late Pereyra *de empt. & vend. c. 26. n. 21.* Bellarm. *de Rom. Pont. l. 1. c. 1.* Simanchas *de republ. l. 3. c. 2. & 3.* Petrus Gregor. *eod. tr. l. 5. c. 3. & 4.* Merito ergo Patres Concilii Turon. prohibuerunt sectionem præbendarum, beneficiorumque divisionem.

5 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet regulariter prohibita sit sectio præbendarum, quia tam majores, quam minores præbendæ debeant in sua integritate manere, ut ita tam in capite, quam in membris unitatem servet Ecclesia; tamen quando auctæ fuerint Ecclesiæ facultates, poterit augeri præbendarum numerus, *c. cum M. 9. de constit. c. tua 33. de V. S.* Siquidem hæc regula Concilii Turonens. limitationem patitur, nisi adsit justa causa præbendas dividendi, constituendique plures ex una, *c. vacante 26. hoc tit. c. 3. de Eccl. ædific.* ideoque ubi utilitas Ecclesiæ id postulat, & præbendæ opibus abundant, juste eas vacantes dividit Episcopus, ut docet Innocentius III. *l. 1. regest. 13. epist. 50.* ibi: " Gaufridus Eboracensis Archiepiscopus, de quadam magna præbenda duas instituit; „ ubi notavit Bosquetus. Sicut enim licet generaliter prohibitum sit, ut collator non possit conferendo beneficium partem fructuum unius, vel plurium annorum sibi reservare. *c. prohibemus, de consib.* tamen id ex summa necessitate, & Pontificis licentia fieri valet, *c. pon. de V. S.* & Joannem XXII. & Benedictum XI. sæpe sæpius in subsidium belli adversus fidei hostes partem fructuum beneficiorum servasse, refert Cironius *ad tit. ut eccl. beneficia dividi possint*: quo modo sectionem beneficiorum in diœcesibus Palent. Calagur. & Burgensi defendit Salcedo *d. l. 2. de lege polit. c. 19.* inde etiam ex justis causis pensiones constitui possunt. Solorzanus *t. 2. l. 2. c. 3. n. 27.*

6 Exponitur c. cum venisset 9. de restit. spol.

Primo superiori assertioni obstat textus *in c. cum venisset 9. de restit. spol.* ubi Archiepiscopus Eboracensis beneficium certo clerico contulit, reservata pensione annuatim solvenda cuidam monasterio, ita ut defuncto ipso possessore plene Ecclesia illa ad monasterium illud spectaret: & supponitur omnia ea rite peracta fuisse ab Archiepiscopo; ergo quia Epi-

scopus potest dividere beneficium, partem uni, aliam partem fructuum alii assignando. Cui difficultati facile satisfaciemus, si supponamus in eo casu *Archiepiscopum* ex justa causa Ecclesiam monasterio concessisse, ut facere potest, *c. 4. de don.* & consentiente ipso possessore pensionem impositam fuisse, quod totum auctoritate Pontificia firmatum fuit, quæ confirmatio in eo textu præcessit, ut ex ejus integra constat: unde virtute ipsius confirmationis quid mirum, ut beneficium possit dividi, & mortuo ejus possessore in perpetuum monasterio adjudicari.

7 Exponitur c. relatum, de testa.

Secundo opponitur textus non vulgo notus *in c. relatum 12. de testam.* in illis verbis; " Ubi autem in loco defuncti tantum unus est ordinandus. „ Ex quibus facile deducitur, aliquando in locum defuncti, ad ejus beneficium plures eligi, ordinarique posse: ergo quia una Ecclesia dividi inter plures valet. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verba proxime relata esse accipienda juxta materiam, de qua agebatur, videlicet ut si defunctus habebat ultra præbendam simul administrationem Ecclesiæ, quia illi succedunt novus beneficiarius, & simul Capitulum Ecclesiæ, cujus administrationem gerebat, bona Capitulo debentur; si autem administrationem non habebat, quia tunc unus tantum, videlicet qui in ejus locum ordinatur, succedit, illi tantum bona defuncti reservantur, juxta ea quæ dicemus *in c. 1. de testam.* non tamen ex eo textu probatur in locum unius beneficiarii plures eligi posse.

8 Exponitur c. proposuit de filiis presb.

Tertio opponi potest textus *in c. proposuit 6. de filiis presb.* in illis verbis: *Ita quod præfatus R. medietatem omnium beneficiorum prædictæ Ecclesiæ, eidem in suo ordine serviendo, pacifice debeat ordinare.* Ex quibus aperte liquet, unam Ecclesiam inter duos dividi posse: ergo non recte in præsenti sectio præbendarum prohibetur. Cui difficultati facile respondetur, si observetur totam illam decisionem procedere ex speciali gratia & dispositione Pontificia; siquidem ipse Alexand. III. magna æquitate ductus, eam fructuum divisionem in ea specie fecit ex justa causa; unde recte potuit beneficium in eo casu dividi.

CAPUT IX.

Idem a *Cant. Archiepiscopo.*

RElatum est auribus nostris, quod cum dilectus filius noster Jac. in Ecclesia tua per te canonice sit institutus; & in Choro, Capitulo, & in aliis, quorum communis est usus, plenam sicut Canonicus habeat potestatem, nondum præbendam sibi juxta promissionem tuam assignare curasti, licet post promissum tuum plures præbendæ in ipsa Ecclesia vacasse dicantur. Quoniam igitur dignum est, & consentaneum rationi, ut postquam Canonicus est institutus, & a te habuit in promissis de conferenda sibi prima præbenda cum in Ecclesia tua vacaret, debeat præbendæ integritate gaudere, præsertim cum, sicut nobis proponitur, litteratus sit, & discretus: f. t. per A. f. p. m. quat. si idem Jac. in Ecclesia tua est Canonicus institutus, & in Choro, Capitulo, & in aliis, quorum communis est usus, potestatem sicut Canonicus habet, ei præbendam, si qua de antiquis in Ecclesia ipsa nunc vacat, vel cum ibi primo vacaverit, omni ob. & contr. cessante, secundum promissionem tuam concedas liberaliter, & assignes, ita quod de constantia, & gravitate possis merito commendari, & nos propter hoc iterato scribere tibi non compellamur: quia non est congruum, ut præbenda careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus.

NOTÆ.

n CAntuarien.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 11.* de Ecclesia Cantuariensi jam nonulla notavi *in c. 2. de restr.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio refertur, & impugnatur

EX hoc textu communiter deducitur: " Recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam quam cito esse assignandam, præcipue si illi promissa fuit tempore receptionis. „ Quæ assertio valde difficilis est, dum supponit promissionem præbendæ nondum vacantis valere, & adimpleri debere, cum expresse cautum sit ab ipso Alexandro III. in ipso Conc. Lateran. ut nullum beneficium promittatur antequam vacet, *c. 2. c. ex tenore, c. relatum, de concess. præb. c. 2. eod. tit. l. 6. c. dilectus 19. c. dilecto 25. hoc tit.* Igitur Archiepiscopus Cantuar. in præsenti casu, cum non possit: promittere præbendam vacaturam, cogi non debebat hujusmodi promissionem adimplere. Etiam difficilis est textus iste, dum supponit recepto in Canonicum necessario præbendam proxime vacantem deberi, cum certum sit canoniam sine præbenda consistere posse, *c. cum M. de constit. c. in nostra 32. de reser. c. dilectus, hoc tit. c. is cui 39. hoc tit. in 6. c. fin. §. in illis 8. de concess. præb. l. 6.* Igitur recepto in Canonicum necessario præbenda conferri non debet.

2 Traditur ratio decisionis.

Adhuc tamen, si recte perpendatur præsens decisio, magna nititur juris ratione, petita tum ex eo, quod cum Canonicus virtute receptionis in fratrem, habeat sedem in Choro, & locum in Capitulo, divinisque intersit officiis, ut probavi *in c. 1. hoc tit.* ubi adduxi differentiam inter canonicum & præbendam; & tantum virtute ipsius receptionis distributiones quotidianas lucretur, *c. dilectus 19. hoc tit.* quæ inter fructus ecclesiasticos non enumerantur, *c. dilecti 27. c. licet 32. hoc tit.* probavi *in c. de cetero, de cler. non resid.* & qui altari servit, de altari vivere debeat, ac fructibus ipsius Ecclesiæ sustentari, ut infra dicemus *in c. cum secundum, h. t.* merito Alexander III. jubet Archiepiscopo Cantuar. ut Jacobo recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam proxime vacaturam conferat, ut in simili casu docetur *in c. dilectus, § cum super, de concess. præb. c. si cler. 11. c. si postquam 13. c. si cui 39. de præb. l. 6. c. si capitulo, c. si soli, c. fin. de concess. præb.* Accedit ratio specialis, præcipuaque hujus decisionis; nam cum Richard. Archiepiscopus Cantuar. promisisset Jacobo præbendam proxime vacaturam tempore receptionis in Canonicum, & in fratrem, promissioque hæc honesta, & possibilis esset, debebat illam adimplere, *ex l. 1. ff. de pactis, c. 1. & 3.* junctis ibi adductis, *eod. tit.* Recte ergo Alexand. III. Archiepiscopo Cantuar. jubet, ut Jacobo præbendam, proxime vacaturam conferat, quam se illi collaturum promiserat.

3 Refertur hujus textus interpretatio.

Nec obstat difficultas supra adducta, cui variis modis DD. satisfacere intendunt. Glossa 1. Immola, Anania, Decius, & alii, quos refert & sequitur Barbosa in præsenti, *n. 2.* existimarunt promissionem præbendæ proxime vacaturæ in præsenti sustineri, quia non tam promissio hominis, quam canonis erat; siquidem Canonico in fratrem recepto debetur præbenda proxime vacatura, ex juris dispositione; unde promissio in præsenti facta ab Archiepiscopo valuit, quia juris regulis consona, conformisque erat; quia cum tantum expressisset, quod tacite inerat, non mutavit naturam actus, *l. 3. ff. de legat. 3. c. significasti, de elect.* Unde in præsenti promissio potius a lege, quam ab homine censetur facta, nec ex ea aliud jus quæritur Jacobo, quam illud, quod a jure sibi competebat, *ex dict. c. cum M. de constit. c. postquam, de præb. in 6.* notavit Valesius *consul. 72.* unde cum hæc promissio legi potius, quam homini accepta feratur, nihil mirum si non obstante Concilii Lateran. dispositione sustineatur. Nec hanc solutionem offendit textus *in c. dilectus 19. hoc tit.* ubi videtur probari, promissionem præbendæ proxime vacaturæ, etiam recepto in Canonicum inutilem esse ex eo, quod expectare præbendam vacaturam repugnet Concil. Lateran. Nam huic difficultati respondendum est cum Immola, & Decio in præsenti, promissionem, de qua in eo textu, ideo inutilem esse, quia facta fuit non in consequentiam receptionis in Canonicum, sed potius principaliter ante receptionem; fuit enim facta in ipsa compositione, quam constat interveniisse, ibi ante receptionem; unde cum facta fuisset ab homine, non a canone, hæc enim non aliter fit quam præcedente receptione, mirum non est si contraria sit dispositioni Concilii Later. Nec etiam superiorem interpretationem evertunt textus *in c. tua 20. c. dilectus 15. hoc tit.* ubi probari videtur, quod nec etiam receptionis ratione potuit receptus expectare consequenter præbendam primo vacaturam. Quam difficultatem licet agnovisset Decius in præsenti, *n. 5.* eam tamen insoluram reliquit. Nec felicius alii, dum illorum jurium sententiam accepto ferunt nullitati receptionis, de qua ibi; quæ expositio si vera esset, inepte Pontifex affirmaret, Canonicum manere sub expectatione præbendæ primo vacaturæ, quandoquidem si receptio nulla erat, utique præbenda non posset deberi virtute illius receptionis, argumento legi *non dubium, C. de legib.* Quare verius dicendum est, in dictis juribus non rejici, nec improbari expectationem præbendæ primo vacaturæ in genere, sed in specie, idest certi hominis: quod aperte colligitur ex serie eorum jurium, ubi proponitur duos expectasse eandem præbendam, ad quam simul fuerant electi; quam electionem ut Pontifex impugnet, arguit ab evitando duplici absurdo, subjicitque nec utrique eam præbendam conferendam esse, ne sectio præbendarum admittatur, contra supra tradita proximo commentario; nec item alteri tantum, ne contingat alium manere sub expectatione præbendæ ejusdem, ex jure præcedentis electionis; unde expectatio talis merito in prædictis juribus improbatur. Verum hæc communis interpretatio hujus textus convincitur ex illis verbis, *promissionem tuam*, & ibi, *& a te habuerit in promissis*: ex quibus deducitur, obligationem Archiepiscopi Cant. non tam referri ad juris necessitatem, quam ad promissionis implementum, cum sæpe sæpius Alexander referat promissam esse præbendam, & promissionem esse adimplendam. Hac ergo solutione omissa, Cironius *ad tit. de conc. præb.* existimavit, textum hunc esse referendum ad tempora Alexandri III. ante Concil. Later. quo prohibita fuit hujusmodi promissio beneficii nondum vacantis; unde cum ante prohibitionem similis promissio admitteretur, ideo Alexand. III. eam adimplendam esse ait. Sed hæc solutio, præterquam quod divinatoria est, cum non constet an hæc decisio præcessisset Concilium Lateran. an postea emanaset, credi non potest compilatores primæ, & sextæ collectionis compilasse decisiones ipsiusmet Pontificis sibi contrarias, cum si præsens derogata erat, quæ utilitas ejus compilatio-

tionis; Quare his omissis, pro hujus textus vera interpretatione sciendum est, varia fuisse pro temporum diversitate observata, & statuta circa promissionem beneficii nondum vacantis. Primum tempus fuit, quo sicut hodie, beneficiorum plenissima potestas ad summum Pontificem spectabat, *c. omnes, 22. d. c. cuncta 9. q. 3.* ita ad Episcopum institutio in minoribus spectabat, *c. omnes, 16. q. 7.* & collatio præbendarum ad ipsum, vel ejus Capitulum pertinebat, *c. dudum 22. c. cum Ecclesia, de elect.* Secundum tempus fuit Concilii Laterc. celebrati sub Alexandro III. quo prohibita fuit permissio certi beneficii nondum vacantis, de qua *in c. nulla 2. de concess. præb.* ubi dicemus. Tertium tempus fuit Innocentii III. ampliantis prædictam prohibitionem, ita ut talis promissio incerti beneficii non admitteretur, nisi sub illa clausula, *cum poterit*; vel, *cum facultas se obtulerit*; ut *in c. cum dilectus 19. hoc tit. c. ex tenore, c. ad aures, de concess. præb.* Sed quia sub illa clausula illicitæ fiebant pactiones, Bonifacius VIII. omnino prohibuit promissionem beneficii nondum vacantis, directe, vel indirecte, etiam sub illa clausula factam, *c. 2. de concess. præb. l. 6.* juxta quam temporum seriem facile textus hic accipitur, & adducta difficultas dissolvitur, cum enim temporibus Alexandri III. tantum prohibita esset promissio certi beneficii nondum vacantis, non vero incertæ præbendæ, ideo in præsenti specie promissio futuræ præbendæ incertæ nondum vacantis sustinetur, at vero *in dicto capit. dilectus 19.* etiam talis promissio improbatur, quia jam damnata erat per Innocentium III. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam verum est, Canonicum absque præbenda stare posse, cum præbenda adhuc non vacavit, non vero postquam vacavit, aut occasio promissionis se obtulit; quia tunc quamprimum potest, debet illi præbenda conferri, *c. fin. de concess. præb. l. 6.* ut qui virtute receptionis jus ad præbendam tantum habebat, jus in re per ejus collationem assequatur. Duarenus *l. 2. de sacr. eccles. c. 8.* Ludovicus Gomez *in regul. de expectat. n. 38.* Staphileus *de litteris gratiæ, tit. de expect. n. 40.* Ojeda *de incompatib. benef. c. 12. p. 1.* unde in præsenti merito Alexander III. decrevit recepto in Canonicum & in fratrem præbendam primo vacaturam conferendam esse.

CAPUT X.

Idem a *Canonicis regularibus, & monachis Eborac. dicec.*

AVaritiæ, quæ est idolorum servitus, *b* ii debent radicem studiosius extirpare, qui sæculi vanitatibus renuntiantes, Domino elegerunt in religionis habitu ministrare. Intelleximus, quod in Ecclesiis vestris, de quibus certas pensiones consuevistis percipere, portiones, vel antiquos redditus minoratis, quos nonnulli clerici Ecclesiarum ipsarum olim habuisse noscuntur. Unde quoniam hoc ex radice avaritiæ, & cupiditatis procedit, quam debetis modis omnibus evitare: d. v. per A. f. præc. mandamus, quatenus si quas portiones, vel antiquos redditus clericorum sine consensu Archiepiscopi vestri minuere, vel parœcias dividere præsumpsistis, ad integritatem pristinam revocetis.

NOTÆ.

1 a *Canonicis regul.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 10.* & post Concil. Lateran. *p. 13. c. 1.* Canonici regularem vitam in communitate jam a quinto sæculo Ecclesiæ agentes, ad differentiam Canonicorum, qui extra communitatem degebant, regulares dici cœperunt, ut probant Chopinus *l. 1. de sacra pol. tit. 3. n. 6.* Pennotus *l. 2. histor. can. regul. c. 1.* Sed cum Canonicus a canone, qui latine regula est, dicatur, aliqui improbarunt hanc geminatam nuncupationem, quasi canonicum regularem dicere idem sit, ac regularem regularem appellare. Ludovicus Vives *in notis ad D. Aug. l. 3. de civ. Dei c. 15.* " Idem, *inquit*, est regularis, quod canonicus, a canone Græco. Hinc quidam monachi D. Augustinum ne non semel putentur regulares, bis regulares vocari gaudent. „ *Coriolanus* in defensorio, 1. p. c. 5. ad 3. *ibi*; " Qui regulari sunt ad observanda statuta Ecclesiarum Collegiatarum, & maxime Cathedralium, Canonici sunt, & nominantur; & patet quod est nugatio ponere ly Regulares, quia idem significat iste terminus, Canonicus, quod iste terminus, Regularis; & nulla est penitus differentia inter eos, nisi quia Canonicus est vocabulum Græcum, & ly Regularis, Latinum. „ Sed docte illos refellit Pennotus *d. c. 7. n. 1.* & cum in tot decisionibus juris Pontificii Ecclesiæ Præsules hac geminata nomenclatura utantur, ut probavi *in c. Deus, de vita & honest. cleric.* ad differentiam Canonici sæcularis; non est cur in his minutiis immoremur. Unde cum Alexander III. in præsenti scriberet non solum monachis, verum & regularem vitam profitentibus in Eboracensi provincia, ubi erant plures Ecclesiæ Collegiatæ Canonicorum regularium D. Augustini, ut refert Pennotus *d. l. 2. c. 33.* ideo ut eos omnes comprehenderet, præsenti constitutione reseripsit generaliter Canonicis regularibus, & Monachis Ebor. Archiep.

2 b *Idolorum servitus.*) Docte hanc metaphoram expressit, & exposuit Crefolius *l. 4. mystag. c. 31.* Hoc autem vitium vitiosissimum, per antonomasiam appellatum eleganter depinxerunt D. August. *de verbis Domini*, ibi: " Insatiabilis sola avaritia divinam semper rapit, atque nunquam satiatur; nec Deum timet, nec hominem reveretur. Nec patri parcit, nec hominem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem servat. Viduam opprimit, pupillum invadit, liberos in servitutem revocat, testimonium falsum profert, res mortui occupantur, & qui faciunt, non moriuntur? Quæ est illa animarum infania, amare vitam, appetere mortem; acquirere aurum, & perdere cœlum? " *Sallustius* in Catilin. *ibi*; " Bellua fera, immanis & intoleranda, quæ quo tendit, agros, fana, atque domos vastat, divina cum humanis permiscet, nec exercitus, neque mœnia obstant, quominus vi sua penetret; simul pudicitia, liberis, patria, atque parentibus cunctos mortales spoliat, quasi materia omnium malorum existit. „ *Cassiodorus* lib. 12. ep. 1. " Regnum illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta vitia detestabili devotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria; agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, & pes dulcedinem superat, quos amara deceptione captivat. „ Plura in ejus detestationem congessit D. Joannes Solorz. *embl. 39.*

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expositione sciendum est, quod licet beneficia sæcularia cæsaricalibus; regularia regularibus sint conferenda, *c. possessiones, de reb. Eccles. c. 2. de stat. regul.* ubi exponemus textum *in c. fin. de confirm. utili*; tamen plerumque beneficia sæcularia Ecclesiis tam monachorum, & monialium, quam canonicorum regularium variis modis uniri & subjici solent, præcipue duobus modis. Tamburin. *t. 3. de jure Abbat. disput. 9. per totam.* Primo pleno jure quoad spiritualia, & temporalia, ut *in c. 2. de supplenda neglig. c. cum, & plantare 3. §. & in Ecclesiis, c. quoniam 21. de privil. c. 1. de capel. monach leg. 6. Clem. 1. §. verum, de exc. Pral.* Secundo dumtaxat quoad temporalia, redditus videlicet, & fructus eorum in monasterii lucrum convertendos, institutione quidem, ac destitutione Episcopo reservatis, ut *in capit. ad hæc, de offic. vicarii, c. 1. & fin. de capel. monach.* quæ unio fit pro augmento religionis, & ut paupertati monasterii consulatur, relicta congrua sustentatione ipsis beneficiariis. Trident. *sess. 24. c. 13. & 15.* docet Salgado *de protect. 3. p. c. 9. n. 55.* Ad hunc secundum casum, cum videlicet beneficium unitum fuit tantum quoad temporalia, referendi sunt præsentes textus, & *in c. de monachis; h. t.* ut docuerunt Flores a Mena *q. 10.* Garanna *in c. 1. de capel. monach.* unde docet Alexander hic, non posse religiosos minuere redditus respectu portionis debitæ rectoribus, seu vicariis ipsarum Ecclesiarum: cujus constitutionis ratio provenit ex eo; nam cum Ecclesia sæcularis spectat ad regulares tantum quoad temporalia, ita fructibus, & redditibus uti possunt, ut injuria non irrogetur beneficiario, cui congrua portio ita assignanda est, ut ultra sibi necessaria etiam percipiat portionem ex qua absque penuria Episcopo in juribus Episcopalibus possit respondere; *c. 1. §. sane, de statu regul. l. 6.* Trid. *sess. 7. c. 7. & sess. 25. de regul. c. 8.* probavi *in d. c. 2. de supplenda neglig.* unde recte ait Alexander, in præsenti: non posse regulares minuere portionem debitam prædictis Rectoribus, aut eorum vicariis, quod etiam procedit si ratione juris patronatus præsentatio ad Ecclesiam sæcularem regularibus competat; nam adhuc eo casu intra congruam portionem presentatum gravare non debent, *d. c. de monachis.*

CAPUT XI.

Idem *Præposito, & Capitulo* a *Insul.*

SIgnificatum est nobis, quod cuidam sacerdoti prædendam unam in Ecclesia vestra communi voluntate dedistis, ita *b* quod Missam de sancta *c* Maria (nisi corporis infirmitate gravatus sit) debeat quotidie celebrare; & Ecclesiam vestram non nisi communi, tam Præpositi, quam Capituli assensu possit *d* dimittere, vel cuiquam prædendæ illius anniversarium delegare. Quam siquidem institutionem eatenus confirmamus, ut prædictus Sacerdos, nisi infirmitate corporis fuerit impeditus, assidue debeat obsequium suum impendere Ecclesiæ memoratæ, & quanto frequentius potest (e salva honestate sua, & debita devotione) Missarum solemnia celebrare, nec sibi liceat hoc illi subtrahere, sive causa voluptatis, sive se ad aliam Ecclesiam transferendo.

NO-

NOTÆ.

a *Insul.*) *Insiliensi*, legitur in prima collectione, *sub h. t. c.* 13. post Concil. autem Later. *p.* 40. *c.* 9. legitur *Sulan.* Ant. Augustin. *in notis ad* 1. *collect.* legendum putat *Insulano*; sed verius est legendum esse *Insulensi*. Insulensis enim Ecclesia est in Balgio; ejus Canonici a prima illius fundatione fuerunt canonici regulares, ut constat ex instrumento fundationis Balduini Comitis Flandriæ, qui dictam Ecclesiam fundavit an. 1035. ut refert Pennotus *l.* 2. *hist. canon. regul. c.* 38. *n.* 7.

b *Ita quod.*) Sed hoc Capituli factum non leves continet difficultates. Primam ex eo, quod omnis pactio precedens in spiritualibus simoniaca est, *c. quam primum* 1. *q.* 1. *c. fin. de pactis*, *c. sua* 29. *c. tuam* 34. *de simonia*; sed in præsenti præcessit duplex pactio, alia de Missa quotidiana celebranda, altera de non recedendo ab Ecclesia invito Capitulo; ergo tanquam simoniaca admitti non debebat. Secunda ex eo nascitur, quia præbenda conferenda est pure absque ulla conditione, vel pacto, *c. quam pio* 1. *q.* 2. *c.* 2. *de elect. l.* 6. quia talia simoniam redolent, *c. per laicos* 16. *q.* 7. *c. quam pridem*, *de pactis*, quod idem procedit in modo adjecto *c. verum*, *de cond. appos. l.* 1. *C. de donat. quæ sub modo*: igitur in præsenti, nec in modum conditionis, nec in formam modi poterat præbenda ita conferri, præcipue, quia sicut præbenda dividi non potest: *c. majoribus* 8. *h. t.* ita nec tempore collationis novum onus illi imponi, *c. um. ut eccl. benef.* Sed primæ difficultati ut satisfaciant Glossa & communiter repetentes in præsenti, docent collationem præbendæ hic factam non fuisse sub modo aut conditione, sed præbendæ ipsi vacanti tale onus impositum fuisse: & ita cum suo onere præbendam in noviter electum transire, argumento textus *in d. c. un. v. Si vero*, *ut eccl. benef. c. ex literis*, *de pignor.* Glossam sequuntur Decius *hic n.* 10. Abbas *in c. Jacobus*, *n.* 3. *de simon.* Silv. *verbo Simonia*, *q.* 9. Spino *in specul. testam. gloss.* 7. *princ. a n.* 32. Sed licet hæc interpretatio vera sit, quatenus supponit Episcopum posse beneficio vacanti novum onus adjicere spirituale, ut probavi *in d. c. majoribus*; tamen præsenti decisioni non convenit, cum aperte ex ea constet, tempore collationis conditionem illam adjectam fuisse. Quare ea solutione omissa, placet aliorum sententia, qui docent in spiritualibus conferendis modum, aut conditionem similiter spiritualem absque vitio simoniæ adjici posse; quia tunc nihil datur spirituale, quod similitudinem pretii habere possit, ut late probat Angujanus *l.* 4. *de legib. c.* 7. *per totum*. Unde cum in presenti casu Ecclesiæ præbenda collata fuisset sub spirituali modo, videlicet cum onere celebrandi Missam, merito Alexander III. hujusmodi collationem, tanquam ab omni simoniæ labe immunem approbavit. Nec obstat secunda difficultas deducta ex eo, quod collatio beneficii sub conditione fieri non debet, *d. c.* 2. *de elect.* quia tanquam actus legitimus, eam recipere non valet, ut probat Selva *de benef.* 3. *p. q.* 20. Lambert. *de jurepatron. l.* 2. *p.* 2. *q.* 3. *n.* 9. Covar. *l.* 3. *var. c.* 16. *n.* 2. Cui difficultati ut aliqui satisfaciant, docent regulam textus *in d. c.* 2. non procedere in conditionibus, quæ tacite insunt, quæ etsi exprimantur, non vitiant actum: ita Glossa *in c. significasti*, *de elect.* & *in Clem.* 1. *de rescript.* docent Navarrus *in c. accepta*, *oppos.* 7. *n.* 41. *de rest. spol.* Miranda *in manual. t.* 2. *q.* 23. *art.* 17. Quare collatio beneficii recte fit sub ea conditione, si idoneus est, ut docet Felinus per textum ibi *in c. fin. n.* 14. *de præsumpt.* quare cum in præsenti casu, saltem in genere præbendæ inesset onus Missam celebrandi, etiamsi exprimeretur, non vitiabat collationem. Sed facilius respondeti potest, textum *in d. c.* 2. *de elect.* procedere in conditione quæ suspendit actum, non vero in modo licite adjecto, ut fuit in præsenti onus celebrandi Missam: quia tunc cum eo onere pure fit collatio; & tale onus adjici posse, jam probavi *in d. c. majoribus*.

c *Missam de sancta Maria.*) Sed obstat, quod Missa publica, & quotidie ex ritualibus Ecclesiæ statuta prætermitti non debet ob Missam privatam, *c.* 2. *de celebr. missar.* unde presbyterum non observantem rubricas ipsas Missalis Romani, lethaliter peccare defendunt Azor 1. *p. inst. l.* 10. *c.* 29. *q.* 6. pluribus relatis Diana 2. *p. tr.* 14. *resol.* 55. Igitur in præsenti casu non poterat a Capitulo injungi onus quotidie celebrandi Missam de B. Virgine Maria. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, quod licet in hoc casu gravamen de dicenda Missa imponeretur, non tamen ex eo derogatum fuit Ecclesiæ statutis, aut rubricis, ita ut obligatio assidue celebrandi in præsenti debeat intelligi juxta Ecclesiæ dispositionem, & consuetudinem, ut docuerunt Barbosa *de potest. Ep.* 2. *p. alleg.* 24. *n.* 32. Diana 2. *p. tr.* 14. *resol.* 31. Unde infertur, quod regulariter loquendo, clericus qui debet celebrare Missam secundum dispositionem fundatoris, qui jussit ut quotidie Missam diceret de aliquo Sancto speciali, rite adimplet onus sibi injunctum, si juxta Ecclesiæ rubricas celebret, ut tenent Lara *de capel. l.* 2. *cap.* 8. *n.* 32. Silvester *verbo Missa*, *q.* 10. Manrique *de differ. utriusque for. q.* 191.

d *Possis dimittere.*) Hæc verba exposui *in c. admonet*, *de renunc.*

e *Salva honestate.*) Unde capellanus, qui obstrictus est per se Missam celebrare, rite potest ob honestatem, & majoris devotionis gratiam omittere singulis hebdomadis unam, vel aliam, dummodo voluptatis causa id non faciat ut resolvunt plures congesti a Narbona *in horograph. hor.* 5. *n.* 11. Prado *de Euchar. q.* 83. *dub.* 15. §. 2. Leander, Lugo, & Diana, quos refert & sequitur Pater Henao *t.* 2. *de sacr. Missæ*, *disp.* 19. *sect.* 3. *n.* 31. qui sequentibus quæstionibus examinat, an talis capellanus ægritudine oppressus per longum tempus, teneatur per substitutum celebrare, & an his diebus, quibus propter honestatem, majoremque devotionem excusatur ab onere celebrandi, possit pro se, vel pro alio, accepto stipendio Missam celebrare, quæ omnia huic textui non male annectuntur.

CAPUT XII.

Idem *Vvigor.* a *Episcopo.*

DE monachis autem, qui vicarios parochialium Ecclesiarum in tantum gravant, ut *b* hospitalitatem tenere non possint, nec honestam sustentationem habere: eam curam & providentiam habeas, quod ad præsentationem monachorum nullum recipias, nisi ei tantum de beneficiis ecclesiasticis coram te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam, atque sufficientem sustentationem habere. Illis autem sacerdotibus, quibus a te, vel prædecessoribus tuis in Ecclesiis Monachorum cura est animarum commissa, eam subtrahere non poteris, nisi ipsis a monachis honesta, & sufficiens sustentatio fuerit assignata.

NOTÆ.

a *Vigor.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capit.* 14. ubi additur pars capitis meminimus; unde constet in præsenti referri partem textus *in capit. meminimus*, *de appellatione*, ubi jam id notavi.

b *Hospitalitatem.*) Valde consonat textus *in c.* 2. *de suppleud. negl.* ubi quæ ad hunc textum spectant, adduxi, & *in c. avaritiæ* 10. *hoc tit.*

CAPUT XIII.

Idem a *Salernit. Archiepiscopo.*

AD hæc, licet consuetudo illa non sit consona rationi, secundum quam clericus, si a Kal. Mart. usque ad Kal. Novembris decesserit, totum fructum beneficii, quod debet anno illo percipere, secundum suam voluntatem largitur, quia tamen in multis Ecclesiis observatur, eam satis in Episcopatu tuo poteris tolerare, præsertim si clericus in decessu suo gravetur onere debitorum. Illud est omnino rationi contrarium ut unus clericus in una Ecclesia, vel in diversis Ecclesiis Archidiaconatum, & *b* Decanatum obtineat, cum singula officia in Ecclesiis assiduitatem exigant personarum.

NOTÆ.

a *Salern.*) Ita legitur in prima collectione, *sub tit. de testam. capit.* 7. ubi additur pars capitis *tua nos*, *& infra*: sed legendum esse, *cum tu*, *& infra*, jam notavit Antonius Augustinus in ipso textu, unde cognoscitur priorem partem extare *in c. cum tu*, *de usur.* aliam *in capit.* 4. *de cohabit. cler.*

b *Archidiaconatum*, *& Decanatum.*) Nisi ex dispensatione Pontificia, ut *in c. tua*, *de cler. non resid.* ubi notavi, alias nemo potest obtinere utramque dignitatem. Commentarium hujus textus dabimus, *in c. de multa*, *hoc tit.*

CAPUT XIV.

Idem a *Burdegalensi Archiepiscopo.*

PRæterea de Arch. G. qui in tua, & Tolosana Ecclesia *b* Archidiaconus sit constitutus, in utraque *c* regulariter professus, collectis illis, quæ in Archidiaconatu Ecclesiæ tuæ colligere potest, præter conscientiam tuam Tolosam regreditur, & ibi per annum, vel eo amplius moratur: prudentiæ tuæ significamus, ut eundem G. si res ita se habet, altero, quem maluerit Archidiaconatu, oc. & ap. cel. facias esse contentum.

NOTÆ.

a *Burdegal.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. de excess. Prel. c.* 4. & post Concil. Lateran. *p.* 24. *c.* 5. ubi extat integra hujus textus: ejus prior pars extat, *in c.* 2. *qui matrimonium accusare*, *in* 1. *collect.* Burdegala civitas Galliæ est, supra Garumnam flumen: ad mare Oceanum, ut refert Papirius Masson. *in descript. Gallia per flumina*, *fol.* 553. Prima provincia Aquitanica, Burdegala est, ita dicta, ut ait D. Isidorus *l.* 18. *etymol.* quod Burgos Gallos primum colonos habuerit, plura de ejus situ, & antiquitate tradit Chenu *in chron. fol.* 411. habet Ecclesiam Cathedralem dicatam sancto Andreæ, de cujus Primatu egi *in c. fin. de major. & obed.* Gaufrido, seu Geufrido ejus Præsuli missa est præsens decisio.

b *Archidiaconus.*) Juxta consuetudinem Galliæ in presenti relatam: & jam notavi *in c. tua* 8. *de cler. non resid.*

c *Regulariter.*) Olim enim in utraque Ecclesia Metropolitana, Burdegalensi videlicet, & Tolosana, canonici vitam regularem profitebantur, juxta regulam D. Augustini. De Burdegalensi ita ex Vincentio, & Antonio *in vita Caroli Magni*, *c.* 29. refert; " Beatum namque Rolandum super duas mulas, tapeto aureo subvectum, palliis tectum usque ad Blaviam Carolus deferri fecit, & in Beati Romani Basilica, quam olim ipse ædificaverat, Canonicosque regulares intromiserat, honorifice sepelivit. ", Quę verba de ipsa Ecclesia Burdegal. exponit Pennotus, *l.* 2. *hist. canonic. regul. c.* 33. *n.* 11. Tolosanam Ecclesiam etiam usque ad an. 1500. Canonicorum regularium fuisse liquet *ex c. in causa*, *de elect.* & ex chron. Tolosano ubi legitur, quod Carolus Magnus circa an. 890. in medio civitatis posuit monasterium, constituens ibi sedem Archiepiscopalem: refert Pennotus, *d. c.* 33. *n.* 20. Unde Archidiaconus de quo in presenti, in utraque Ecclesia vitam regularem fecerat, professusque erat. Commentarium hujus textus dabimus infra *in c. de multa.*

CAPUT XV.

Alexand. III. a *Januensi Episcopo.*

CUm non ignores, quod una Ecclesia *b* unius debet esse sacerdotis, mirabile gerimus, & indignum, si uni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere, & in Episcopatu tuo inducere consuetudinem *c* Gallicanæ Ecclesiæ, quæ cum unum ad plura recipiat beneficia, contra sacrorum canonum instituta, non comprobatur a nobis, licet non possit *d* præ multitudine delinquentium emendari. Cum igitur nuntius illius presbyteri, qui in duabus Ecclesiis locum habere conatur, & quidam clerici Ecclesiæ sancti G. de Raballo, in qua locum se habere dicebant, ad præsentiam nostram accesserint: nos attendentes non esse conveniens, vel honestum, ut idem presbyter locum in duabus Ecclesiis habeat, volumus, & mandamus, quatenus illo beneficio, quod habet faciatis eum manere contentum. Quod si forte Archipresbyter, & clerici alterius Ecclesiæ in eum consenserit, eis nunc dissidentibus, cum ipsorum scandalo non debet locum in ipsa Ecclesia, vel quærere, vel habere.

NOTÆ.

a *Genuens.*) *Januensi*, legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 1. Sed idem esse Januam, ac Genuam, jam supra notavi *in c.* 21. *de elect.* ubi nonnulla de hac Ecclesia congessi.

b *Unius debeat.* Ita ut nec plures ad eam eligi debeant juxta adducta, *in c. majorib. hoc tit.* nec unus ad plures, ut in hoc textu docetur.

c *Gallicane.*) Ut notavi *in c. antecedenti.*

d *Præ multitudine.*) Est enim tam tritum, quam certum, mitius agendum esse cum multitudo deliquit, aliquidque severitati detrahendum, cum non hujus, aut illius periculum, sed multorum jacet strages; magisque tunc monendo, ac minando, quam puniendo agi debere ut ex sanctis Patribus probat Gratianus, *in c. constituetur*, 50. *dist. c. ordinationes*, *cum seq.* 13. *q.* 4. & pluribus rationibus adstruunt Farinacius, & Tiraquel. *de pœnis temper. causa* 47. adducentes versum illum:

Per populum multum crimen pertransiit inultum.

Cui convenit Seneca, *l.* 2. *de ira*, *c.* 10. ibi: " In singulos severitas Imperatoris distringitur; at necessaria venia est, ubi totus deseruit exercitus; nam licet non tollat culpam, nec ira sapientis turba peccantium; intelligit tamen quam iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio. ,, Sic etiam Scipio Africanus seditione inter milites orta, in eos tantum a quibus initium tumultus cœperat, animadvertendum censuit, dicens ita fieri posse, ut pœna ad paucos, exemplum ad multos perveniret: referente Plutarcho, *in Scipione*. Illustrat D. Joannes Solorzan. *embl.* 75. *in fine*. Sed si multitudo in suo scelere perseveret, aut delictum commissum fœdissimum, gravissimumque sit, tunc totam quoque puniri posse, & deleri solere, constat ex generali Sodomorum punitione, & illa, quam Moyses propter peccatum idololatriæ in viginti duo millia hominum fecit. Commentarium hujus textus reperies, *in c. de multa h. t.*

CAPUT XVI.

Innoc. III. a *Zamorensi Episcopo.*

CUm secundum Apostolum, qui altari servit, de altari vivere debeat; & qui ad onus eligitur, repelli non debeat a *b* mercede; patet a simili, ut clerici vivere debeant de patrimonio Jesu Christi, cujus *c* obsequio deputantur, ut ipsa nominis ratio persuadet. Cum enim a κλῆρον, quod est sors, vel hæreditas, *d* appellentur, quia in sui ordinatione, vel assumuntur in hæreditatem Domini, vel assequuntur hæreditatem in ipso, ut vere possint psallere cum Propheta: Dominus pars hæreditatis meæ; dignum est ut Ecclesiæ stipendiis sustententur, in qua, & per quam divinis obsequiis adscribuntur. Licet autem *e* prædecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo titulo promoventur, in injuriam ordinantium irritas esse voluerint, & inanes: nos tamen benignius agere cupientes, tamdiu per ordinatores, vel *f* successores ipsorum provideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur: ne forte clamores pauperum clericorum, quos in aures Domini Sabaoth credimus introire, indurata facie negligere videamur. Inde est, quod cum dilectus filius Bernardus lator præsentium, a *g* G. bonæ memoriæ prædecessore tuo (sicut asserit) in officium fuerit Subdiaconatus nullo præsentante promotus, nec ullum sit ecclesiasticum beneficium assecutus: fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si eum cum dilectis filiis I. Decano, N. magistro scholarum, & Helia, Canonicis Zamorens. quibus examinationem ipsius duximus committendam, idoneum repereris, & ecclesiastico beneficio non indignum, tamdiu ei vitæ necessaria congrue subministres, donec per te in Zamorensi Ecclesia, vel in alia fuerit competens ecclesiasticum beneficium assecutus: sciturus pro certo, quod si per *h* examinationem illorum fuerit repertus idoneus, & tu ei juxta mandatum nostrum neglexeris providere, cum hoc nobis per eorum litteras innotuerit, ad id exequendum te per districtionem ecclesiasticam compellemus: quia sicut nolumus injusta præcipere, sic cum justa præcipimus, volumus efficaciter exaudiri. Datum Laterani III. Non. April.

NOTÆ.

a *Zamorens.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & in epistolis editis a Sirleto, *fol.* 37. ex quo codice ita restituo hujus textus integram. De Ecclesia Zamorensi nonnulla notavi *in c.* 4. *de suppl. neglig.* Præsens epistola missa est D. Petro ipsius Ecclesiæ Præsuli, qui floruit in ea circa an. 1203. ut refert Ægidius Gonzal. *in theatro ipsius Ecclesiæ.*

b *A mercede.*) Consonant D. Gregorius relatus, *in c. Ecclesiasticis*, 12. *q.* 1. D. Cyprian. *l.* 4. *ep.* 2. *ad Anton.* ibi: " Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste, sed nullam messem metes, vindemiam nullam premes, nullos oliveti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes. ,, Liv. ait: *l.* 5. nusquam operam esse sine emolumento, nec emolumentum sine impensa opera esse. Cassiodorus, *l.* 10. *var. ep.* 27. nimis impium ajebat plenissimis cellis vacuos esurire cultores. Unde Ecclesiæ praxis semper fuit, clericos omnes Ecclesiis inser-

servientes a populo stipendia accipere, ut ex canonibus compilatis, *causa* 12. *q.* 2. exploratum est. Unde indotata Oratoria erigi non licere, nisi congrua dote, ad alimoniam ministrorum, statuitur in Conc. Bracharensi 2. *can.* 5. Tolet. 3. *can.* 9. Mogunt. sub Arnulpho, *can.* 4. Vvormat. *can.* 6. *&* 55. Troslejan. *can.* 6. Facit D. Hieron. *ep.* 1. *ad Heliodorum*, dum illud discrimen assignat *inter* clericos & monachos, ut clericis stipendia debeantur, monachi stipendia debeant, ibi: " Alia causa est monachorum, alia clericorum; clerici pascunt oves, ego pascor: illi de altari vivunt, mihi quasi infructuosæ arboris securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. ,, *Quod* omni in religione observatum legimus; in Judaica enim, & veteri lege Pontifici, Sacerdotibus, & Levitici pro ministerio, quod impendebant in templo, pro sacrificiis, quibus vacabant, & divinæ religionis officiis, quæ procurabant, decimæ, primitiæ, & alia tributa ad eorum sustentationem a ceteris pendebantur, *Numerorum c.* 18. *v.* 21. ibi: " Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis. ,, *Et l.* 2. *Esdræ c.* 20. *v.* 37. variæ oblationes etiam fuerunt eis assignatæ: quare sacerdotes veteris legis divites fuisse, præ aliis omnibus probat Becanus, *in analog. c.* 7. *q.* 6. *in fine*. In Gentilium religione varia, & plura fuisse stipendia assignata sacerdotibus, & flaminibus, probat late Antonius Monchianellus, *de sacrif. Missæ, c.* 20. Salmasius, *in Spartianum p.* 1, *linea* 24. & *in Vopiscum fol.* 378. Sed si ex præcepto Apostoli in præsenti relato clericus non potest ordinari sine titulo, quomodo Innocentius hic, & Alexander III. *in c. h. t.* statuerunt, quod si clerici ex paterna hæreditate, seu proprio patrimonio sustentari possent, etiam absque titulo, ex quo alantur, possint ordinari? cum Summus Pontifex non possit mutare, aut corrigere quæ a Christo Domino, & ejus Apostolis statuta fuerunt, *c. in novo*, 21. *dist. c. sunt quidam* 25. *q.* 1. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, Apostolum aliquando referre ea, quæ sunt legis naturalis, " non occides, non mœchaberis; &c. ,, ad Romanos *c.* 13. aliquando vero ea, quæ sunt legis supernaturalis, vel divinæ, ut *non circumcideris*, ad Galatas c. 5. aliquando ea, quæ sunt tantum legis positivæ, ut quod Episcopus non sit bigamus, præceptum de jejunio, & similia; 1. *ad Timoth. c.* 3. Cum ergo Apostolus refert aliquid juris naturalis, vel divini, id immutabile est; quia jura illa immutabilia sunt, c. fin. ubi probavi, *de consuetudine*: docent plures congesti a Cenedo *collect.* 196. *ad Decret.* & pluribus relatis Thomas Sanch. *l.* 8. *de matr. disp.* 6. *n.* 4. Basilius, *eod. tr. l.* 8. *fere per totum*, Quando vero Apostolus refert aliquid juris tantum positivi, an Pontifex in eo dispensare possit, dubium est? Cujus solutio pendet ex illa quæstione, utrum D. Petrus primatum habuerit supra Apostolos, ut tanquam major ipse, & ejus successores possint immutare, & corrigere quæ ab aliis Apostolis statuta erant, cum tantum superior possit corrigere legem inferioris? In qua quæstione dicendum est, simpliciter in Apostolatu Apostolos æquales fuisse, pariterque a Domino vocatos, juxta illud Joannis *c.* 20. " *Sicut* misit me Pater, & ego mitto vos. ,, Lucæ *c.* 6. ibi: " Nonne ego vos duodecim elegi? *& cap. in novo*, 21. *dist. ibi*: " Pari consortio honorem, & potestatem acceperunt. ,, Hæc tamen non impediunt primatum, & supremam jurisdictionem D. Petri, quam ipse specialiter, & immediate a Christo Domino accepit. *Joan. c.* 21. *ibi*: " Pasce oves meas; ,, & c. 16. *Matthæi*: " Tibi dabo claves, & quodcumque ligaveris, &c. ,, *c. ita Dominus* 7. 19. *dist. c. pato* 35. *c. beatus* 37. 2. *q.* 7. Probant, & late explicant D. Th. Bonav. & alii SS. PP. congesti a Bellarm. *l.* 1. *de Rom. Pontif. c.* 10. *& l.* 4. *c.* 22. *&* 23. Cajetan. *in opusc. t.* 1. *tr.* 1. *c.* 3. *&* 4. Jacobatius, *de Concil. l.* 5. *art.* 8. Quibus animadvertis dicendum est, quod cum majorem jurisdictionem, summumque Ecclesiæ primatum supra reliquos Apostolos D. Petrus habuisset, consequens est Romanum Pontificem ejus successorem posse utilitate suadente immutare statuta positiva Apostolorum, ut probant ex D. Th. Turriscremata *de potest. Papæ*, 9. 63. Silv. *verbo Excom.* 5. *n.* 10. Unde passim in jure legimus immutatas pœnas, & correctas nonnullas cæremonias a Sanctis Apostolis in suis canonibus statutas: item dispensatum cum bigamo ut ordinetur, *in c. lector*, 34. *dist.* notavi *in c.* 2. *de bigamis*. Sed licet hæc vera sint, adhuc urget difficultas supra adducta; nam sententia relata ab Apostolo in præsenti a lege naturali, & divina provenit, videlicet ut qui altari servit, de altari vivat, juxta illud Lucæ *c.* 10, *Dignus est operarius mercede sua*. Unde videbatur Pontificem in hoc casu dispensare non posse. Cui difficultati ut satisfaciamus, observandum D. Paulum 1. *ad Cor.* 8. *in* præsenti relatum, nullatenus asseruisse aliqua lege divina statutum fuisse, ut nullus clericus ordinaretur sine titulo; sed tantum dixisse altari inservientem de altari vivere debere, cum 2. *ad Cor. c.* 9. ait: " Quis militat suis stipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? *Et paulo post*: ,, *Si* nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? ,, *Item* 1. ad Tim. c. 5. ,, Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. ,, Ex qua sententia Ecclesiæ Patres deduxerunt, neminem sine titulo esse ad sacros ordines promovendum, *d. c.* 1. *&* 270. *dist.* Sed cum hæc constitutio positiva esset, recte potuerunt Alex. *in d. c.* 3. & Innoc. *in præsenti*, statuere, ut pro titulo haberetur patrimonium ipsius ordinandi.

c *Cujus obsequio*,) Clerici enim per sacrum ordinem destinati sunt a populo, ut pro eo orent, quemadmodum & Tribus Levi antiqua lege pro universo populo divinis officiis vacatura a Deo ipso electa fuerat, unde definiuntur clerici, qui divino cultui *ministeria* religionis impendunt, *in l.* 2. *C. Theod. de Ep. & cler.* ac si diceretur, ab iis qui ordinantur pro divino cultu, religionis officia præ ceteris exhibenda esse, atque ideo ex destinatione Ecclesiæ, ex munere, & officio publico, totiusque Ecclesiæ nomine pro populo precantur, dum pensum servitutis suæ solvunt, ut ait textus *in c.* 1. *de celebr. Missar.* Eligius, *hom.* 9. *in Cœna Domini*, ibi: " Canonicis horis quotidie juxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibusque consuetis Dominum rogate, & laudare non desistat. 3

d *Clerici appellantur*.) *Cap. cleros*, 21. *dist. c. clericus* 5. 17. *q.* 1. illustrant late P. Greg. *l.* 2. *parsit. tit.* 9. *c.* 1. Alciat. *l.* 4. *parerg. c.* 2. Vvadingus, *ad opera D. Francisci, epist.* 13. Cujac. & Fabrotus, *in rubric. de vita & honest. cler.* fuse Hallierius, *de sacris electt. in princip.*

e *Prædecessores*.) *In c.* 1. *&* 2. 70. *dist. c.* 2. *&* 4. *h. t.*

f *Successores ipsorum*.) Sed si ordinatores in pœnam improbæ ordinationis tenentur alimenta ita ordinatis præstare, quomodo eorum successores ex facto, & delicto ipsorum teneri possunt, cum ex delicto auctoris successor non teneatur, *l. un. C. ne ex delicto defuncti, l. si is qui* 3. *C. si pend. appel.* plura Pichard. *in §.* 1. *Instit. de perpet. & tempor.* ne unius delictum innocenti præjudicet, contra regulam *Non debet*, 21. *de reg. jur. l.* 6. *l. non debet, ff. eod. tit.* & ne ex delicto alterius innocens teneatur, contra legem *sanctimus, C. de pœnis*. Cui difficultati, omissis variis solutionibus adductis a Glossa, & Repetentibus hic, dicendum est, onus alendi clericos ordinatos sine titulo non esse personale, nec in pœnam delicti impositum; sed tale onus reale esse patrimonii illius Ecclesiæ, in qua ordinatus inservit, & ministrat, ut ex auctoritatibus in præsenti relatis constat: quare simile onus transit cum ipso patrimonio in quemlibet illius possessorem, seu administratorem. Par ergo obligatio hæc est, tam in ordinante, quam in ejus successoribus, patrimonium, seu bona ipsius Ecclesiæ possidentibus, *c. accepimus, de ætate, & qual.* Unde non tam ex delicto ordinantis, quam ex onere reali ejus successor in dignitate cogitur in hoc casu alimenta præstare.

g *G.*) Guillelmo videlicet, qui fuit unicus hujus nominis, ut refert Ægidius Gonzalez, *in theatr. ipsius Eccl.*

h *Competens*. Idest sufficiens ad congruam, honestamque sustentationem, *d. c. Episcopus* 4. *h. t.* ibi: *Convenientia stipendia*. Trid. *sess.* 2. *de reform. c.* 2. ibi: *Quod sibi ad victum honeste sufficiat*. Quale autem beneficium sufficiens dicatur, in jure expressum non est, nec facile statui potest, cum hoc ex pluribus facti circumstantiis proveniat, juxta textum *in l.* 1. *ff. de jure delib.* Facit textus *in l. quæsitum* 13. *ff. de testib.* Unde Episcopi arbitrio relinqui, utrum beneficium sit sufficiens, vel non docent Salcedo *in praxi, c.* 18. *n.* 4. Parisius, *l.* 2. *de resig. benef. q.* 6. *n.* 13. Episcopus enim habita ratione qualitatis personæ ordinandi, & regionis, debet exiguum, vel congruens beneficium admittere, vel rejicere; ita ut beneficium sufficiens sit ad victum, ut ordinatus mendicare non cogatur. Item agnoscere debet, an beneficium pacifice possidentur, nec ulla controversia juris, vel facti, sive in judicio, sive extra contra possessorem sit mota, juxta Trid. *d. sess.* 21. *c.* 2. docent late Barbosa *ibi*, Salcedo supra, *n.* 6. qui etiam probant hujusmodi beneficium debere esse perpetuum, ne si postea deficiat, clericus ita ordinatus mendicare cogatur: unde late disputant, an ad titulum pensionis, capellaniæ, & coadjutoriæ possit quis ad sacros ordines promoveri? In quibus, & similibus quæstionibus videndi sunt ipsi, & alii congesti *in c.* 4. *h. t.* ubi commentarium hujus textus adduximus.

CAPUT XVII.

Idem *Archiepiscopo* a *Senonensi*.

INter cetera, quibus ad universalem Ecclesiæ gubernationem instruimur, ille cujus gratia, non meritum nostrum ad ejusdem regimen nos provexit, mirum, & mirabile nobis suæ benignitatis reliquit exemplum: in eo videlicet, quod sicut de beato Petro, cujus sumus (licet immeriti) successores, a Domino factum esse videmus, infirma mundi elegit, ut fortia quæque confunderet, misericorditer prævidens, quod qui sæcularium pondus ante suam vocationem sustinuerat passionum, fragilitatem humanæ conditionis expertus, fratribus suis melius compati sciret, & commodius misereri, dum sibi conscius, de se haberet evidens in similibus argumentum. Hæc vero ante nostros oculos proponentes, postquam dilectus filius noster magister P. de Casaneto seriem negotii sui nobis exposuit, paterna super eum moti suimus pietate: cujus factum cum ex certitudine rei, quam nos, dum olim minori fungeremur officio, tractaveramus, in parte plenioris fidei testimonium adjuvaret, ad succurrendum ei, & labores ipsius inu-

inutiles revelandos, animi studium sollicitiores assumpsimus: ne miseranda ipsius afflictio, quæ jam ei perplexitatem dubiam minabatur, Sedem Apostolicam expertem esse *solitæ misericordiæ, ac remedii debiti* causaretur. Tibi siquidem satis credimus esse notum qualiter facta resignatione a dilecto fil. Vv. de Bochar, in quodam Canonico Laudunensi, de præbenda ejusdem Ecclesiæ, quæ per commutationem præbendarum dilecto filio H. tunc Sic.inienſi Canonico, a bonæ memoriæ N. Decano Rhemensi, *b* auctoritate Apostolica assignari debebat, prædictus Magister per venerabilem fratrem nostrum N. Laudun. Episcopum de præbenda fuit investitus eadem, & tam in Choro, quam in Capitulo per dil. filios N. Decanum, & Canonic. Laudun. adhibitis solemnitatibus debitis, juxta Laudun. Eccl. consuetudinem institutus. Super quo cum inter ipsum, & dict. N. controversia suborta fuisset, & appellatio ad S. Apost. interjecta, licet idem M. cum magnis laboribus, & expensis ad eamdem Sed. accedens, post diutinam expectationem, quæ sub intemperie periculosi temporis imminente ipsum tædio multo, & diversarum persecutionibus incommoditatum affectum fere usque ad extrema deduxit, *suum negotium* contra memoratum N. *pro suo desiderio* complevisset; eo tamen postmodum causa infirmitatis absente, ad instantiam sæpefati H. tunc apud Ap. S. præsentis, per bonæ mem. C. prædec. N. de fratrum consilio omnia retractata fuere. Sicque ipse M. sua spe *c* frustratus omnino, post destitutionem suam S. Ap. fuit iterum adire coactus, *nullum sibi videns* remedium superesse, nisi ejus desolationi multiplici S. Ap. duceret misericorditer providendum. Propter hæc igitur, & alia multa, quæ causam ejus favorabilem reddiderunt, nos circa ipsum paternum gerentes affectum, prædictis N. Decano, & Canonicis Laudun. mandando districte præcipimus, ut eumdem M. qui per d. Episc. in *eorum Eccl. institutus fuisse* dignoscitur, & per ipsos in fratrem admissus, salvo eo, quod de præfato N. Sedes Apost. sententialiter diffinivit, non obstante contradictione, vel appellatione cujuslibet, Canonicum habeant, tam in Choro, quam in Capitulo, & in aliis, quæ ad Canonicum pertinent, fraterna cum charitate tractantes. Præterea ipsis *firmius inhibemus*, ne aliquem in Canonicum recipere aliquo modo præsumant, donec antedictus Magister prædictæ beneficium in præfata Ecclesia plenarie sit adeptus. Unde fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si memorati N. Decanus, & Canonici mandatum nostrum neglexerint adimplere, tu eos ad receptionem ejus (prout dictum est) faciendam, sublato appellationis obstaculo, per districtionem ecclesiasticam, monitione tamen præmissa compellere non omittas, quoslibet qui mandato Apostolico se duxerint opponendos, eadem censura compescens. Noveris autem, quod quia nolumus, ut idem Episcopus occasione alicujus promissionis, seu cujuslibet auctoritate rescripti a Sede Apostol. impetrati, ad eludendum mandatum nostrum se valeat excusare, ipsi districte præcipimus, ut donec idem Magister in eadem Ecclesia fuerit præbendæ beneficium adsecutus, nulli alii præbendam modo quolibet assignare præsumat. Quod si forte præsumpserit, id irritum decernimus penitus, & inane. Decet enim, ut quia præbendam ei, quam de jure non potuit, assignavit, eam quam de jure potest, assignet, ne præbendam illi fraudulenter visus sit assignasse. Dat. Romæ apud S. Petrum 10. Kal. Maii, Pont. N. anno 1.

NOTÆ.

a *Senonensi*.) Ita etiam legitur in 3. collect. *sub hoc tit. c.* 3. & in epistolis editis a Sirleto, *fol.* 49. ex quo codice restituo integram hujus textus: casus autem ita contigit. Guillelmus, & Hugo, unus Ecclesiæ Laudunensis, alter Sicilinensis, coram Cælestino III. animo permutandi præbendas eas resignarunt in manibus ipsius, Cælestinus eorum petitioni annuens, jussit Decano Rhemensi, ut præbendam Guillelmi Hugoni conferret, & vicissim Hugonis Guillelmo: sed antequam Decanus id adimpleret, Episcopus Laudunensis præbendam Guillelmi contulit Petro talis resignationis ignaro, qui cum ceteris Canonicis consedit in Choro, & Capitulo: sed, cum Cælestinus hanc collationem irritasset, conquestus Petrus coram eo de illusione Episcopi, quia ignarus resignationis decepius fuerat, jussit Alexander III. Episcopo Laudun. ut præbendam proxime vacaturam, quam de jure possit, Petro conferret.

b *Auctoritate Apostolica*.) Unde talis commutatio admitti poterat, cum præcessisset Pontificis auctoritas; licet aliter textum hunc accipiat Covarr. *l.* 1. *var. c.* 5. *n.* 5.

c *Sua spe frustratus*.) Quam rationem ad feuda, & Indorum Commendas prorogans, illustrat Solorzanus, *tom.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 9. *n.* 32.

CAPUT XVIII.

Idem *Episc. & Cantori* a *Tornacensi*.

CUm jamdudum, *b Et infra*: Verum quoniam ab R. Siclunensi Canonico, I. de *c* Bithinia quædam objecta fuere, multitudo videlicet tam dignitatum, quam etiam præbendarum; ambitionis, & avaritiæ vitium, cui nondum finem imponens, contra definitionis nostræ tenorem, & *d* Lateranensis Concilii statuta, ad obtinendam Præposituram Siclunen. se ingerit, & ingessit; & quod die *e* intrusionis suæ ante *f* confirmationem præsumpserit ministrare, sicut & post confirmationem cassatam. Mandamus, quatenus si inveneritis prædictum I. habere plures alias dignitates, atque præbendas, aut aliquid aliud præmissorum, quod ad cassationem ejus sufficiat, inveneritis esse verum: ei super jam dicta Præpositura silentium imponatis, ab impetitione Siclunen. Ecclesiam absolventes, cum multa per patientiam *g* tolerentur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debeant tolerari.

NOTÆ.

a *Tornacensi*.) Ita etiam legitur in 3. collect. *sub hoc tit. c.* 4. De Tornacensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. cum te* 7. *de rescript.*

b *Et infra*.) Epistola hæc non reperitur inter editas a Guillel. Sirlero, & Bosqu. quia spectat ad lib. 3. epist. Innoc. III. quem adhuc præ manibus non habuimus. Casus autem præsentis litis ita contigit. Mathildis filia Alphonsi I. Regis Portugalliæ, præmortuo marito Philippo I. Flandriæ Comite in Syria, retinuit Siclinense territorium jure dotalitii, cum jure patronatus, quod Comes Flandriæ habebat in Ecclesia Siclinensi: unde defuncto Præposito illius Ecclesiæ, elegit in ejus locum quendam clericum procuratorem suum: quem non solum Siclinienses Canonici non admiserunt, verum & elegerunt Joannem, quem in possessionem Præpositurae induxerunt: Mathildis appellavit ad Innocentium, a quo cum causa fuisset commissa certis judicibus, coram eis varia objecta fuerunt prædicto Joanni, videlicet plures præbendas habere malo more, & corruptis quinque electoribus admissum fuisse: quibus cognitis Innocentius eum dejiciendum esse a Præpositura decrevit. Quod ut latius percipiamus, audiamus ipsum Innocentium relatum a Sirleto, *fol.* 53. qui Atrebatensi, Tornacensi, & Morinensi Episcopis in hæc verba rescribit: ,, Cum illius vicem (licet immeriti) geramus in terris, cujus virga regni esse dignoscitur æquitatis, delatas ad Apostolatus nostri notitiam quæstiones, sic nos convenit examinatis diligentius causarum meritis justo judicio diffinire, quod in nostri non appareamus executione officii negligentes, & quique, prout tenemur, suam videamur justitiam conservare. Sane licet tempore felic. rec. G. Papæ prædecessoris nostri quæstio inter dilectam in Christo filiam N. nobilem mulierem, uxorem quondam Philippi Comitis Flandr. & Capitulum Siclinensis Ecclesiæ, super electione Præpositi fuerit diutius quæstio agitata, & super causa ipsa rescripta sæpe Apostol. emanassent, novissime tamen utriusque partis nunciis ad Sed. Apostolicam accedentes, post ejusdem prædecessoris nostri obitum suas proposuere in nostro auditorio quæstiones. Et primo quidem dil. fil. Magister Ægidius, præfatæ Comitissæ procurator, & nuncius, pro ea taliter allegavit: Quod cum obeunte G. quondam Siclin. Præposito, Siclinensis Præpositura vacaret, ipsa, ad quam terra illa jure dotalitii ex dono prædicti Com. fuerat devoluta, sicut idem Comes a longis retroactis temporibus, cum Siclin. Præpositura vacavit, in eadem Eccl. Præpositum dignoscitur elegisse, uti suo jure cupiens, virum idoneum, litteratum, & honestum, qui non habebat alium personatum, magistrum E. in Præpositum Siclin. elegit, & ad Siclin. Eccl. destinavit, rogans, & postulans a Canonicis Ecclesiæ memoratæ, ut ei ejus suum conservantes illæsum, illum quem ad eos destinaverat, recipere in Præpositum non differrent: quem cum in Eccl. Canonici residentes admittere penitus recusassent, ipsa Comitissa jus suum, & electionem, quam fecerat, sub Apost. protectione constituit, & ad Rom Eccl. appellavit. Postea vero cum de communi assensu Capituli Ecclesiæ memoratæ fuerit interposita appellatione prohibitum, ne quis ab eis nominaretur, in Præpositum, nisi communi deliberato consilio, sicut in litteris quorumdam Canonicorum ejusdem Ecclesiæ manifeste conspicitur contineri; quinque tantum Canonicorum dilectum fil. Jo. de Bitunia, qui septem alias habere dicitur Prælaturas, aliorum assentu minime requisito, qui erant absentes, & iis, qui residentes in eadem Eccl. erant apud Siclinium, non vocatis, nullumque assensum ipsi electioni præbentibus, in Præpositum elegere, & installavere, contra cujus installationem ex parte Comitissæ iterato fuit ad Sed. Apost. appellatum. Verum cum causa eadem tibi *fratri* N. Atrebat. Episc. & tuis conjudicibus fuisset ab Apost. Sede commissa, & ab examine vestro neutra partium appellasset, prædictus Jo. de Bitinia, ignorante parte alia a

nuntium suum latenter ad S. Apost. destinavit, & se simplicem clericum, Jo. scilicet de Bitunia, doloseque faciens appellari, & falso significans violentiam per Comitissam Siclin. Canonicis irrogatam, & de interpositis appellationibus ab eadem Comitissa mentione nonhabita, se asserens electum canonice in Prepositum, a prefato predecessore nostro ad ven. frat. nostrum N. Episcop. & dilectos filios N. Decanum, & N. Præpositum Svession. litteras impetravit: quibus datum est in mandatis, ut eandem Comitissam denunciarent excommunicationis vinculo detineri, & tamdiu ab omnibus evitandam, donec Ecclesiæ Siclin. & passis injuriam, de ablatis omnibus, & irrogatis injuriis satisfaceret competenter, & de speciali esset mandato Sedis Apost. absoluta. Qui etiam solicite proviederent, ut si electionem Præpositi ad dict. Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, sæpe nominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicæ dignitatis, appellatione remota, pacifica possessione gaudere. Judices autem ipsi nulla causæ cognitione præhabita, vel etiam citatione præmissa, tenorem mandati Apostolici præfatæ Comitissæ cum suis litteris direxerunt, eidem districte mandantes, quatenus Præposito, Ecclesiæ, & Canonicis Siclinien. de illatis injuriis cum plenaria damnorum restitutione satisfaceret competenter: scitura, quod donec quod mandaverant, adimpleret, & de speciali esset mandato Apostolico absoluta, ipsam, & officiales suos, & alios bonorum Siclin. Ecclesiæ invasores pro excommunicatis haberent: & vobis, frater N. Torpacen. & N. Morinen. Episcopi, ut hoc denuncietis omnibus, auctoritate dederunt Apostolica in mandatis. Post hæc vero cum præfata Comitissa ab eisdem citata judicibus, procuratorem suum ad præfixum sibi locum, & terminum destinasset, licet se excommunicatione crederet non teneri, sufficientem tamen obtulit cautionem, quod Ecclesiæ pareret judicio, vel mandato, ut absolutionis beneficium mereretur. Quod cum ab ipsis judicibus non posset aliquatenus obtinere, & usque ad productiones testium fuisset in causa ipsa processum, & judices testes ex parte Comitissæ productos admittere noluissent, mandato prædecessoris nostri minus rationabiliter inhærentes, in quo continebatur expressum, ut si electionem Præpositi ad jamdictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, prænominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonice dignitatis, appellatione remota, pacifica possessione gaudere, procurator ejusdem Comitissæ ab eorum manifestis gravaminibus Sed. Apost. appellavit. Ipsi vero judices nihilominus contra Comitissam sententiam protulere, a quorum sententia, sicut & prius, ad Romanam fuit Ecclesiam appellatum. Tandem vero dilectis filiis N. Sancti Quintini, & N. Rojen. Decano, & N. Cantori Peron. fuit causa eadem a S. Apostolica delegata. Quorum judicium, quia sicut & primi Judices prædictam Comit. satisfidare volentem absolvere, & testes suos admittere recusarunt, quia unus ipsorum judicum Advocati adversæ partis patruus, vel avunculus dicebatur, & alter cum causa ipsa sub eorum examine tractaretur, a prædicto Joanne de Bitunia Duacen. præbendæ donationem recepit; procurator sæpefatæ Comitissæ penitus recusavit, & ab eis tanquam a suspectis, ante & post sententiam Sedem Apostolicam appellavit. Et quoniam priores, & posteriores judices in causa ipsa tam inordinate processerunt, postulabat eadem Comitissa, ut quicquid factum esset per eosdem judices, & in ejus foret præjudicium post appellationem legitime interpositam attentatum, irritum fieret, & inane; præsertim cum commissio illa ad Svession. judices veritate nosceretur tacita impetrata. E contra vero dilectus filius Magister Robertus, adversæ partis procurator, & nuncius, respondebat, quod cum defuncto G. Siclinien. Præposito, Frarres ejusdem Ecclesiæ de successoris electione tractarent, & primo die non potuissent in personam idoneam convenire; tandem prædictum Joannem de Bitunia in Siclin. Præpositum unanimiter elegerunt, & installarunt, ne quid in præjudicium electionis eorum fieret, Sed. Apost. appellantes. Clericus etiam Comitissæ, qui præsens aderat, nihilominus Romanam Ecclesiam appellavit. Ipse autem Joannes de Bitunia electus taliter in Præpositum, omnium hominum ad Præpositurum pertinentium in pace recepit homagia, & eodem die fructus Præposituræ quiete habuit, & sine contradictione percepit. Præfata vero Comitissa Flandriæ, cum sæpius suas litteras ad Siclinien. Capitulum direxisset, ut Magistrum G. clericum suum eligeret in Præpositum, & non posset ab eis quod postulaverat, obtinere, per se, & ministros suos ad res Canonicorum, & illius, quem elegerant, & ad personas eorum manus extendit, personas male tractavit, & bona diripuit violenter. Cum autem ad venerabilem fratrem nostrum N. Rhemensi. Archiepiscopum, sanctæ Sabinæ Card. tan. i excessus quæstio devenisset, & eam, & fautores ejus excommunicationis sententia innodasset; quia tandem in manu ejusdem Archiepiscopi de illatis injuriis, & ablatis rebus promisit satisfacere competenter, ab excommunicatione extitit absoluta. Verum quia postmodum non observaverat quod promisit, ab eodem Archiepiscopo fuit eadem sententia innodata, de excommunicatione ipsius circumpositis Episcopis litteris destinatis. Cumque super his omnibus ad prædictum prædecessorem nostrum quæstio delata fuisset, ipse prædictis Svessionen. judicibus causam ipsam (ut prædictum est) terminandam commisit, qui secundum quod in mandatis receperant procedentes, utriusque partis receptis testibus, cognoscentes jus electionis ad Siclin. Capitulum pertinere, dictam electionem auctoritate Apostolica confirmavere, & præfatam Comitissam denunciavere excommunicationis sententiæ subjacere. Cum vero præfata Comitissa nuncium ad Sedem Apostolicam direxisset, & de utriusque partis assensu prædictis N. S. Quintini, & N. Rejen. Decan. & G. Cantori Peronen. causa eadem fuisset cognoscenda commissa, ipsi auditis diligenter quæ hinc inde fuere proposita, de prudentum virorum consilio prædictorum judicum sententiam approbavere, eam auctoritate Apostolica confirmantes: pro quo idem Magister Robertus cum instantia supplicabat, ut quod erat per priores judices sententiatum, & approbatum nihilominus a secundis, nostra quoque confirmaretur auctoritate, & res Canonicorum, & dicti electi, quas prædicta Comitissa per se, & fautores suos occupaverat, faceremus cum integritate restitui, & de injuriis satisfieri competenter. Nos igitur, quibus ex susceptæ incumbit administrationis officio diligere justitiam, & odire iniquitatem, cum fratribus nostris utriusque partis allegationes, & rescripta diligentius intuentes, cognovimus evidenter commissionem ad Svessionen. judices per precum mendacia impetratam, cum ipsius Joannis suppressum fuerit nomen cujuslibet dignitatis, & interpositæ appellationis a Comitissa, vel ab alio nulla in eis mentio haberetur, & mendax precator carere debeat impetratis. Præterea non est aliqua ratione credendum, quod idem prædecessor noster sine causæ cognitione præfatam Comitissam voluerit excommunicatione notari, vel ei super jure suo perpetuum imponi silentium, cum merita causarum partium assertione pandantur: Item ipsi judices Svession. videntur in rescriptis, quæ perspeximus, discordare, cum in litteris, quas posteriores judicibus direxere, se asserant utriusque partis receptis testibus ad sententiam processisse; & in rescripto prolatæ sententiæ, se non utrimque: sed ex parte Canonicorum recepisse testimonia fatentur. Ex præmissis itaque, & aliis rationibus, tam priorum, quam posteriorum judicum inordinatas sententias cognoscentes, quicquid super causa ipsa occasione prædictarum commissionum ordinatum dignoscitur, vel statutum, de fratrum nostrorum consilio decernimus non tenere, ad illum statum idem negotium reducentes, quem ante commissionem primam dignoscitur habuisse. Ut autem utrique parti sua debeat justitia respondere, causam ipsam duximus secundum formam canonicam committendam. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum. Hujus epistolæ major pars reperitur, *in c. 1, de sent. & re judicata, in 3. collect.*

b *Siclin.*) Legendum esse *Siclinienſi*, jam notavit Boetius Epon. *t. 1, qq. heroic. tit. de regalibus, n. 58.* Siclinium enim est in dicec. Tornac. in ipso Comitatu Flandriæ.

c *Bithinia.*) Legendum est *Bitunia*, ut habetur in relatis epistolis Innocentii, seu *Betunia*, ut voluerunt Boetius Epon. *ubi proxime*, Cujac. *in præsenti*.

d *Lateran.*) Sub Alexandro III, *c. 13. & 14.*

e *Intrusionis.*) Intrusio dicitur omnis injusta occupatio, & absque legitima causa facta, *c. quia, de concess. prabend.* Unde ille dicitur intrusus in beneficio, qui a non habente potestatem conferendi, seu absque canonica institutione illud obtinuit, *c. cum venissent, de in integrum rest. c. ex frequentibus, de instit. c. cum qui, hoc titul. in 6. cap. ad aures, de excess. Pral.* quod quidem variis modis accidere potest, quos sigillatim prosequitur Frances, *in rr. de intrusione, q. 2. cum seq.*

f *Ante confirmationem.*) Unde ut intrusus, amisit jus si quod habebat ad ipsam præbendam, *c. 17. de elect. c. avaritiæ 5. quod. tit. in 6.* late probant Lotherius, *de re benef. l. 1. p. 1. q. 13. n. 1.* Barbosa, *de potest. Episc. 3. p. alleg. 57. n. 214. & l. 1. juris Eccles. c. 19. n. 249.*

g *Tolerentur.*) Ex hoc textu recte docet Boetius Epon. *ubi supra*, Principis tolerantiam non inducere dispensationem; quod etiam suadetur *ex c. 3. de cogn. spirit.* & docent Gamma, Thomas Sanchez, & alii congesti a Barbosa in præsenti, *num. ultim.* qui exponit textum *in cap. quia, circa, de consang. & affin.* Sed licet non mera, & propria dispensatio inducatur ex tali patientia, tamen quasi dispensatio inducitur, *cap. 1. qui matrimonium accusare, in 3. collect.* ubi Ecclesiam quodammodo dispensando dissimulare, & dissimulando dispensare quodammodo docetur: late explicant Basilius, *de matrim. l. 8. cap. 15. a n. 6.* Salgado *de retent. bullar. 1. p. c. 2. sect. 5. per tot.*

CAPUT XIX.

Idem a *Archiepisc. & Archid. Senonen.*

Dilectus filius T. Lingon. Canonicus in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cum de mandato bonæ memoriæ Greg. P. prædecessoris nostri, G. quoniam Lingon. Episcopus quandam præbendam assignasset eidem in Ecclesia Lingon. & eadem sibi per prædictum prædecessorem nostrum fuerit confirmata; quia Capitulum Lingon. ipsum ad eandem præbendam recipere contemnebat, dil. fil. Clareval. & Longuivadi Abbates auctoritate præd. nostri, cum

cum nollet aliquatenus a contradictione cessare, ipsum supposuerunt ecclesiastico interdicto. Postmodum autem ad præsentiam nostram accedens, ad dil. fil. Medulenen. & Guincian. Abbates obtinuit scripta nostra; sed cum per eos justitiam suam non posset obtinere, nos ven. Rhemen. Archiepiscopo S. R. E. Cardinali, tunc Episcopo *b* Præneſtino, Apostol. Sedis Legato, sicut asserit, dedimus in mandatis, ut prædictam interdicti sententiam, sicut fuerat rationabiliter promulgata, faceret appellatione postposita firmiter observari: unde cum idem Archiepiscopus negotium prorogaret, & idem post labores multiplices fere de promovendo ipso negotio desperasset, deficiens in expensis, ad instantiam Archiepiscopi memorati, & auctoritate ipsius talis inter eundem T. ex una parte, & v. f. nostr. R. Episcopum, & dil. fil. Canonicos Lingon. ex altera, compositio intercessit, quod ipso ab eodem Capitulo per manus prædicti Archiepiscopi recepto in Canonicum, & in fratrem, & concesso sibi *c* stallo in Choro, & participatione qualibet divinorum, idem fructus præbendæ alicujus ejusdem Ecclesiæ percipere non deberet, nisi loco proximo vacaturæ. Licet autem præfatum Archiepiscopum sincera diligamus in Domino charitate, ipsiusque velimus honori deferre; quia tamen in his quæ contra canonicas sanctiones attentari noscuntur, ei deferre nec volumus, nec debemus, quod ab eo illicite factum est in hac parte, duximus irritandum, quod licite factum est approbantes. Cum ergo dictum T. in Canonicum recipi, & fratrem canonicis non obviet institutis, & vacaturam expectare præbendam, Lateranensi Concilio non sit dubium *d* obviare: nos illicito reprobato, quod est licitum approbantes, quia videtur indignum, ut is qui receptus est in Canonicum, præbendæ beneficio defraudetur: discr. v. per A. s. m. quat. dictos Episcopum, & Canonicos Lingon. si verum est quod asseritur, ut eidem præbendam, cum se facultas, *e* obtulerit, non differant *f* assignare, vos eos mon. præmissa per cens. Eccl. sub cujusc. contrad. & ap. ob. compellentes, faciatis eidem portiones *g* quotidianas, quæ fuerint in Ecclesia memorata, sine diminutione qualibet assignare, contradictores per cens. eandem appel. postposita compescendo.

NOTÆ.

1 a *Senonensi.*) Ita etiam legitur in 3. coll. *sub hoc tit. c. 5.* ex qua integram ita restituo: casus autem ita contigit. Cum Episcopus Lingonensis ex præcepto Pontificis canoniam in sua Ecclesia Tancredo assignasset, Capitulum renuit illum admittere; quare Innocentius Ecclesiam ipsam interdicto suppositi, unde Canonici transactionem fecerunt cum ipso Tancredo, ut ipsum in Canonicum, & in fratrem statim reciperent, assignatis illis stallo in Choro, & loco in Capitulo; sed fructus præbendæ non perciperet usquedum alia vacaret. Consultus Innocentius, hanc posteriorem partem transactionis improbavit, & decrevit, ut Tancredus statim virtute talis receptionis perciperet distributiones quotidianas, & cum primum facultas se obtulisset, illi integra præbenda assignaretur. Cujus decisionis mentio etiam fit *in cap. dilecto*, infra *hoc tit.* & eam exposui *in c. relatum, hoc tit.*

b *Præneſtino, Apost. S. L.*) Vvido de Pare, qui Gallus monachus, ac xv. Abbas Cisterc. totiusque Cistercienſis ordinis Caput, ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Præneſtinus est creatus anno 1198. vir sane singularis sanctitatis, pietatisque insignis: in multis autem, splendidisque legationibus, quibus perfunctus est, ea celebrior fuit, cum sub eodem Innocentio anno 1199. in Galliis, Germaniaque Othonis Imperatoris electionem nomine Pontificis ratam habuit contra Philippum Svevum, quem a communione Fidelium Ecclesiastica censura removit, quod Reipublicæ Christianæ tranquillitatem irrequieto ambitionis astu interturbaret. In qua legatione non modo civili rerum statui consuluit Vvido, sed etiam Ecclesiasticos ritus promovit, atque adauxit. Siquidem teste Cæsario Histerbacensi, ejus sæculi Scriptore, *l. 5. c. 56. & l. 6. c. 2. miraculorum*, decrevit, ut non nisi pulsata campanula litans sacerdos incruentam tolleret hostiam, neve deferretur infirmis, nisi eadem campanula perstrepente, sive ad excitandam Fidelium pietatem, sive ut ea ratione multiplicatis intercessoribus facilius exorata salus ægrotantibus obveniret. Quem postea universalis Ecclesia morem complexa est. Laodic. Concil. convocavit, lapsisque clericis leges severiores dixit, ita ut religionis studio flagrans, alter Paulus videretur: quas ex parte memorant Placentius, Ægidiusque de Aurea Valle, *in histor. Leodiensium Episcoporum*. Ab Innocentio tertio, anno 1204. Archiepiscopus Rhemensis in demortui Vvillelmi Albimani locum adjectus est: eidemque Guidoni Rhemensi Archiepiscopo, & S. R. Eccl. Cardinali, ejusque successoribus Regum Franciæ inungendorum privilegia confirmat Innocen. anno 1205. idibus Maii, Pontific. 3. Reg. Vatic. *ep. 75. fol. 24.* referunt Chenu in serie Præsulum Ecclesiæ Rhemensis, Ughellius, *t. 1. Ital. sacr. fol. 203.*

c *Stallo.*) Quid sit Stallum, exposui *in c. 7. de rescript.* 3

d *Obviare.*) Licet enim possit Legatus refervare certi beneficii collationem etiam in favorem certæ personæ, *c. cum dilectus, c. si Apostolica 22. hoc tit. in 6.* & hæc refervatio videatur importare collationem beneficii vacaturi, hoc procedit quando reservatio fit simul cum expectativa, quod prohibitum est, quia continet in se votum captandæ mortis alienæ, & ita non valet talis reservatio, ex hoc textu; si autem hujusmodi reservatio fit absque ulla expectativa, quia tunc nullum jus quæsitum est ei, in cujus favorem reservatur, ideo valet talis reservatio, ut docet Cæsar, *de Ecclesiast. hierarch. disp. 3. de legatis, n. 11.*

e *Cum facultas se obtulerit.*) Magnum enim discrimen versatur inter istam clausulam, & inter illam, *cum primum vacaverit*; nam virtute primæ clausulæ non protinus ac vacaverit præbenda conferenda est, sed cum opportunum sit, *c. 8. de concess. prab.* Faciunt textus, *in l. nepos, de verb. sign. l. 3. §. ult. ff. de testam. tut. l. rogo, ff. quando dies legati, l. ultim. ff. qui sine manumiss.* ubi similes clausulæ reperiuntur. 4

f *Assignare.*) Juxta adducta *in c. relatum, hoc tit.*

g *Quotidianas.*) Facit textus *in c. cum M. de constit.* & ex duabus decisionibus aperte probatur, canoniam per se absque præbenda beneficium Ecclesiasticum esse, quod & notavi supra *in c. 1.* nam Canonicus tantum, qui non habet præbendam, habet jus percipiendi distributiones quotidianas, quæ licet fructus beneficii non sint, *extrav. postulasti, hoc tit. inter communes*; sunt tamen emolumenta, quæ propter officium impensum in Ecclesia præstantur, Moneta *de distrib. q. 6. per tot.* Barbosa *de Canonicis, c. 21.* Solorzan. *de juribus honorariis, n. 481.* Nec contrarium probat textus, *in c. in nostra, de reser.* ubi cum agatur de Canonicis, & illis, qui in Canonicos fuerant recepti, dicitur nondum eos Ecclesiasticum beneficium fuisse assecutos: ergo quia canonia per se non est beneficium Ecclesiasticum. Cujus textus difficultate motus Fabricius in praxi *de benef. de titul. & in tit. n. 9. 21. & 39.* affirmavit canoniam per se non esse beneficium: sed difficultati illi facile satisfacies ex adductis *in eodem, c. in nostra.* 5

CAPUT XX.

Idem a *Episcopo Brixiensi.*

Tuæ fraternitatis devotio. *Et infra*: Præterea consuluisti, cum sæpe contingat, quod ad unam præbendam duo clerici, propter nimiam importunitatem petentium eliguntur, utrum confirmanda sit talis electio, vel potius irritanda. Nos igitur attendentes quod si duo clerici unam præbendam tenerent, illud esset contra Conc. Turon. *b* quod præbendarum inhibet sectionem; & si unus illorum ipsam obtineret præbendam, sub expectatione alius, contra *c* Lat. statuta Concilii remaneret. Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod talis electio de rigore juris penitus est cassanda.

NOTÆ.

1 a *Brixiensis.*) Ita etiam legitur in 3. collect. *sub hoc titul. c. 6. & in c. tua, de procur.* ubi alias partes hujus decretalis congessi, & inscriptionem exposui.

b *Turonense.*) Relatum *in c. majoribus, hoc tit.*

c *Lateran.*) Duo ego agemus *in c. 2. de concess. prab.*

COMMENTARIUM.

2 Pleramque contingit ad unum idemque beneficium duos eligi, seu præsentari, & cum unus tantum sit instituendus, nec dividi possit inter duos beneficium, aut nullius electio confirmatur, ex traditis *in c. majoribus 8. hoc tit.* aut electione una infirmata, altera confirmatur: quod procedit data aliqua prioritate inter utramque electionem, *c. dilectus 25. hoc tit.* late probat Solorzan. *t. 2. de jure Indiar. l. 2. c. 9.* unde si Pontifex unam eandemque præbendam duobus successive conferat, licet in aliis actibus potteriora prioribus derogent, *l. pacta, C. de pactis, l. licet, §. Divus, ff. de jure Codicil.* Valenzuela, *consil. 63. n. 184.* tamen in eo casu rescripti data attenditur,

CAPUT XXI.

a Idem.

NIsi essent viri providi, & honesti, tam ii, qui ordinationem fecerunt, quam illi, circa quos est facta ordinatio in Ecclesia vestra super Prioratus negotio, ordinationem illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus. Quod ergo post concertationem diutinam ordinatum est circa unum de duobus electis, ut ipse habeat prioratum, hoc ex jurisdictione delegata secundum justitiam videtur esse statutum. Quod autem ordinatum est circa reliquum, ut ipse xx. de redditibus Capituli, & xl. libras de proventibus Prioratus percipiat annuatim, hoc secundum providentiam intelligitur esse præceptum ex arbitraria *b* potestate, cum in delegatis fuerit *c* compromissum, qui auctoritatem sibi retinendo commissam, se pro bono pacis, & utilitatis hæc ordinasse fatentur. Quia igitur ordinatio ab omnibus est recepta, possuntque licite Prior, & Capitulum de proventibus suis propter causas prædictas, non quidem ex pactione partium, sed ex justione judicum provisionem hujusmodi exhibere; nos eam hoc habito *d* moderamine toleramus, ut ad præstationem xl. librarum, non dignitas Prioratus, sed persona Prioris maneat onerata, ne forte vel circa proventus aliqua videatur facta sectio Prioratus, ita quod ipso Priore defuncto, successor ipsius ad præstationem xl. librarum minime teneatur.

NOTÆ.

1 a IDem.) Ita etiam habetur in 3. collectione, *sub hoc tit. c.7.* ex neutra tamen compilatione constat cui missa sit præsens decisio, nec inter epistolas editas a Bosqueto, & Sirleto reperitur,

2 b *Ex arbitraria potestate.)* Unde cognoscitur, judicem delegatum, in quem partes compromisere, posse procedere & potestate delegata, & virtute compromissi, ut docuit Salgado, *de protect. Regiæ, p. 2. c. 13. n. 130.*

3 c *Compromissum.*) Jure nostro canonico compromitti potest, tam in judicem ordinarium, quam delegatum, quia alias de ipsa causa cognoscere posset, ut probavi *in c. 5. de arbitris.*

4 d *Moderamine,*) Quod ita oportuit declarari, nam alias pensio pro vita pensionarii reservari intelligitur. Glossa hic *verbo Prioratus*, quæ est conditio obligationis annuæ ex legato provenientis, *l. in singulos 8. ff. de annuis legat.* unde mors possessoris Ecclesiæ pensionario non debet obesse, ex sententia capitis *veniens 8. de transact.* capitis *cum venissent 6. de constitut.* quod cum ex natura pensionum proveniat, æque statui debet in pensionibus reservatis a Pontifice, & ab Ordinario, ut docuerunt Cacciałupus, *de pensionibus, q. 4. & 5.* Gigas, *q. 6. n. 4.* Gambara, *l. 6. de offic. Legati, a n. 585.* a qua sententia discedunt Navarrus, *de simonia consil. 43. conclus. 2. & de jurepatron. consil. 8.* Parisius, *de consident. qu. 28. n. 120.* quos sequitur Garcia *de benefic. q. 1. cap. 5. n. 334.* moventur auctoritate præsentis textus, quatenus Innocentius in eo arbitrium ita ratum habet, ut pensio pro vita debitoris tantum constituatur; verumtamen ipsi mentem Innocentii non percalluerunt, nam nisi ob eam rationem fuisset pensio ex vita debitoris æstimanda, id utique procederet non solum in pensione xl. librarum, sed etiam in pensione xx. cum utraque ex prædicta arbitraria potestate deficendat; quæ moderatio cum ita facta non fuerit, sequitur potestatem inferiorum non esse ita coarctandam, ut pensio ab eis imposita vitam debitoris non excedat. Fuit ergo hic moderata pensio per Innocentium, ut levior esset Ecclesiæ obligatio, non tamen quia judices modum excessissent in constitutione pensionis.

COMMENTARIUM.

5 Conclusio præditur, & probatur. EX præsenti decretali communiter sequens deducitur assertio; " Cum lis ambigua est, & difficilis, potest judex uni „ ex litigatoribus beneficium assignare, alii vero certam pen„ sionem in ipso beneficio." Quæ assertio probari potest *ex c. cum venissent 9. de restit. spol. c. de cetero 5. in fine, c. veniens 8. de transact. c. cum clerici, de censibus, c. audivimus, de colluf. deteg.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garanna Cujacius *hic*, Æneas Robertus. *l. 1. rer. judic. c.7.* Ægidius Bossius, *tom. 1. moral. tit. 7. §. 4.* P. Suarez, *t. 1. de relig. l. 4. c. 51. n. 17.* Berojus, *in c. 2. de arbitr. n. 46.* Ferro-Manrique *de different. utriusque fori, sel. 148.* Barbosa, *l. 3. de jure Eccles. c. 15. n. 49.* P. Greg. *de benef. c. 29.* Lotherius, *l. 1. de re benef. q. 35. n. 22.*

6 Impugnatur tradita assertio. Sed præsens assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione; nam in præsenti specie, vel hujusmodi pensio constituitur a judicibus virtute potestatis sibi delegatæ, vel tanquam ab arbitris ratione compromissi in eos facti. Priori modo pensio reservatur injuste, quia ut ait Seneca, *l. 3. de benef. c. 7.* Judicem formula includit, & certos, quos non excedat terminos ponit. Est autem in judicibus hæc lex a sacris canonibus indicta, ut beneficia sine diminutione conferant, *c. unico*, juncta rubrica, " Ut Ecclesiastica beneficia sine dimi„ nutione conferantur:" *c. majoribus 8.* ubi probavi, *hoc tit.* & recte; nam fructus beneficii, ut accessorii, sequi debent naturam sui principalis, ex regula *Accessorium, de reg. jur. l. 6.* & ideo non possunt alii applicari, quam cui titulus beneficii conceditur, ut probat Robertus, *d. l. 1. rerum jud. c.7.* quod autem est præscriptum circa universos fructus, hoc de parte eorum dici debet, argumento legis, *quæ de tota, ff. de rei vind.* Ratione etiam compromissi dari non potest hæc facultas constituendi pensionem, cum super Ecclesiastico beneficio transigere non liceat, *c. super eo 7. de transact.* quia nec pacisci licet in spiritualibus: *c. quam pio 1. p. q. 2. c. fin. de pactis.* Videtur ergo, nec posse in arbitros super quæstione beneficiali compromitti, nec arbitrium latum ab ipsis posse subsistere, cum portionem pensionis, quæ temporalis est uni, beneficium vero alii adjudicaverint, contra textum *in c. fin. de rerum permut.*

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pensionem dici a verbo *pendo*; quia videlicet pendet a beneficio formaliter, a quo extrahitur; sicut usufructus a proprietate, *c. ult. de pignor. c. quicumque 12. q. 1.* Gigas, *de pens. q. 1. n. 8.* Qua ratione etiam merces rei conductæ pensio appellatur, *l. divortio 8. §. non solum, ff. solut. matrim.* Brissonius, *de verbo signif. verbo Pensio.* Dicitur etiam annua, quia singulis annis pendi debet, & annuum neutro genere, dici posse existimat Duarenus, *l. 6. de sacr. c. 4.* exemplo veterum, quos ita crebro locutos fuisse, constat *ex l. Sejo 10. §. uxori, l. si cui 14. l. Titia 19. §. qui mercem, ff. de annuis legat. l. ex annuo 15. l. si stipulata 33. ff. de donat. inter, l. quidam 22. ff. de pact. dot.* Diffinitur autem pensio ita accepta a Duareno, *d. l. 6. c. 4.* ut sit delibatio quædam beneficii, qua ex eo, quod universum beneficium foret, pars quædam alicui conferitur, argumento legis *legatum 110. ff. de legatis 1.* Garcia, *de benefic. 1. p. c. 5. n. 120.* ita distinit: " Pensio est jus spiri„ tuale, aut illi annexum, instar beneficii, percipiendi cer„ tam pensionem fructuum, mensæ, vel beneficii, ad tem„ pus, ob justam causam." " Consentiunt Azor. *2. p. instit. moral. l. 8. c. 5. q. 1.* Lotherius *l. 1. de re benefic. q. 35. n. 12.* Dicitur pensio *jus*, quia ex pensione resultat jus quoddam distinctum ab ipso beneficio, quod simile est quoad plures effectus juri fructuarii, quoad alios vero juri beneficiarii: sed præcipue comparatur obligationi annuæ ex fundo, aut prædio persolvendæ, ut docet Oldradus *consil. 168. n. 5.* Quia vero conditio annuæ præstationis alia quidem resultat ex promissione facta in contractu, quæ una est, & perpetua, *l. si Stichus 16. §. ultim. ff. de verb. oblig.* & ad hæredes transfertur, ut ibidem Consultus ait, quia plerumque mens contrahentium hæc est, ut tam sibi, quam hæredibus prospiciant, *l. si pactum 9. ff. de probat.* alia vero resultat ex legato, quæ in primo anno pura est, in sequentibus conditionalis, *l. si in annos 4. ff. de annuis legat.* sed in initio cujuslibet anni integra debetur, *l. 2. l. a vobis, ff. de annis legat.* morte tamen legatarii extinguitur, *l. in singulos 8. ff. eod. tit.* docent Madera *animadvers. c. 14.* Moez *in observ. c. 9.* in qua parte observandi sunt textus *in l. final. §. 2. ff. de contrahend. emption. l. 30. §. uxori ff. de legat. 3. l. 3. §. si plures, ff. si cui plusquam per legem, l. 41. & 43. ff. ex quibus causis major. l. 1. §. si in annos, l. 3. §. fin. l. computationi 55. ff. ad leg. Falcidiam, l. 68. §. penult. ff. de legat. 1. l. 1. C. de fideicommiss. l. 7. §. 1. C. de præscript. l. 3. ff. quemadmodum servit. l. 17. ff. de aliment. legat. l. 2. §. 1. ff. quibus modis usufruct. l. 62. §. 1. ff. de evict. l. 12. §. 5. ff. quando dies legat.* Ideo pensio Ecclesiastica similis est pensioni annuæ debitæ ex testamento, quatenus morte extinguitur pensionarii, & transferri in alium prohibetur; non enim, ut annua obligatio ex contractu orta in hæredes transit, sic Ecclesiastica pensio transferri potest, propter prohibitam successionem in bonis Ecclesiasticis, *cap. ad hæc, de decimis*; in quo similis est fructuario pensionarius: etiam convenit cum beneficiario in eo, quod indiget titulo, & fructus percipit pro rata temporis, quo vivit, quamvis fructuarius fructus tantum perceptos ad hæredes transmittat, *l. defuncta 58. ff. de usufruct.* Unde exponendum venit quale sit onus hoc, seu jus pensionario competens reale videlicet, an personale; quod difficile est, si æstimemus pensiones ex jure annuarum obligationum, quæ onus tantum inferunt personale respectu ejus, qui obligatur, pro quo actio in personam competit, *l. final. §. final. ff. de contrah. emption.* Communiter tamen ea sententia placuit, ut beneficium ipsum, seu fructus beneficii pensione onerentur, sicut solet prædium onere tributorum gravari, *l. Imperatores, ff. de publicanis, l. 1. C. sine censu, vel reliquis.* Quæ sententia probatur *ex c. conquerente 6. de cler. non resid.* ubi dum agitur de obligatione annuæ pensionis, ait textus, *pro Ecclesia exsolvendam*, ut ostendat onus pensionis, ipsius beneficii, aut Ecclesiæ esse; idemque aperte colligitur *ex c. audivimus 3.* ibi: *In beneficiis, in colluf. deteg.* & ex decisione hujus textus, dum ex pensione, de qua hic, Ecclesias obligari profitetur. Ratio autem superioris doctrinæ est, quia pensiones instituæ sunt in gratiam pensionarii, ut cedant pro alimentis, & vicem beneficii obtineant. Garcia *d. c. 5. n. 170.* Si autem obligatio sub nomine Rectoris Ecclesiæ conciperetur, ipso mortuo ante pensionarium, pensio extingueretur, nec successor obligari potuisset ex facto ejus, a quo nec titulum, nec causa habet, ex resolutis a nobis *ad c. 1. hoc tit.* Ut ergo persistat hoc jus usque ad mortem beneficiarii, oportuit ipsi beneficio, & ejus fructibus onus injungi: quibus consequens est, pensiones sine causa reservari non debere, *d. c. avaritiæ*, hujus tituli, *d. c. audivimus*; cum causa posse, ut ait textus noster ibi; " Pos„ sunt licite Prior, & Capitulum propter causas prædictas, „ &c." quia cum per reservationem stipendia Ecclesiæ obligentur, id sine causa admitti non debet; cum causa potest, ut est commune omnium obligationum, quibus bona Ecclesiarum aut beneficiorum subjiciuntur, *cap. 1. & 2. de rebus Eccles. non alienandis, in 6. c. cum Apostolica 7.* ibi: " Cum meliora pro„ spiciat:" *c. super 8. de his, quæ fiunt a Prælat.* Est etiam eisdem consequens, ut onus pensionis reale intelligatur. Gonzalez *d. regul. 8. glossa 34. n. 47.* Flaminius Paris. *l. 6. de resignat. q. 2. n. 98.* Gigas *d. tract. de pens. q. 51.* post Glossam *in hoc c. nisi essent, verbo Prioratus.* Quare inde provenit, ut contra quemlibet possessorem beneficii ob pensionem agi possit, *d. c. veniens 8. de transact. c. cum venissent 6. de institut.* Barbosa *l. 3. juris Eccles. c. 11. n. 93.* & in praxi exigendi pensiones *q. 15. n. 63.* sive exprimatur in pensione, ut successor teneatur, ut frequenter fit; sive non exprimatur. Gigas *d. q. 3. n. 2. & q. 4. & 47.* quia cum sit onus reale beneficio inhærens, transit cum ipso beneficio, adeo ut Capitulum pro rata temporis vacationis, dum fructus percipit, teneatur solvere pensionem, ut late probat Barbosa *in d. praxi, q. 12. per tot.* Cum enim Capitulum succedat in locum illius, qui pensionem solvebat, & fructus beneficii ipsius percipiat, juxta juris utriusque regulas, debet subire onus, cum onus ad successorem non transeat, ut in præsenti specie contingit; per talem enim restrictionem natura pensionis non mutatur, sed ejus solutioni modus imponitur. Ex his infertur, ob pensionem decursam agi posse via executiva contra quemcunque possessorem ipsius beneficii. Gigas *ubi supra, q. 51.* nec eo casu pensionis præscribi viam executivam, *ex l. 6. titul. 15. l. 4. recopil.* docet Barbosa *in dicta praxi, q. ultim. per totam*: etiam actione hypothecaria ipsum pensionarium agere posse, *ex l. fin. §. ultim. ff. de contrahend. emption.* docet Caccialupus *de pens. quæst. 9.* sed rectius contrarium docuit Paulus Castrensis *cons. 338. num. 5.* licet enim fructus beneficii in tertium possessorem alienati sint, non ideo vinci possunt.

7 Pensionis etymon, & definitio.

6 Pensio est jus spirituale. Dicitur autem hoc jus pensionis spirituale; unde quærunt Interpretes, an pensio antecedenter, vel consequenter sit jus Ecclesiasticum? Pro cujus dubii solutione triplex pensionis genus distingui solet, teste Lessio *l. 2. de justitia, c. 34. dub. 37.* alia enim est pensio, quæ pro officio mere temporali in remunerationem officii conceditur, veluti salarium constitutum pro œconomo, advocato, sacrista, vel simili ministerio; de qua Vasquez *tr. de benefic. c. 2. §. 4. n. 167.* Theophilus *t. 12. tr. de mala e bonis Eccles. sect. 2. c. 1.* alia, quæ titulo perpetuo, certa portione detracta, ex fructibus alicujus beneficii consignantur, ut *in c. conquerente, de cleric. non residen.* tertia, quæ in titulum conceditur clerico, quæ non in perpetuum, sed ad tempus detrahitur ex ipso beneficio, ut in præsenti textu, *c. 3. de colluf. deteg.* & aliis similibus. De prima pensione non ambigitur, quin temporalis, & profana sit, ut docet Suarez *t. 1. de relig. tract. de simon. l. 4. c. 26. n. 3.* Nec etiam de secunda quæritur, quia etiam certum est, ex ea beneficium Ecclesiasticum provenire, ut post Garciam, & alios docet Valensis *de benefic. tit. 1.* Circa tertiam pensionis speciem duo tempora consideranda sunt: primum mediæ Jurisprudentiæ canonicæ: secundum quod invaluit post motum proprium S. Pii V. editum anno 1571. cujus meminerunt P. Suarez *d. c. 26. n. 3.* Garcia *de benef. 1. p. c. 5. n. 37. & 3. p. c. 1. n. 5.* dicendumque est, jure Decretalium, sicut pensionibus istis titulus beneficii gravati non scindebatur, ita nec novum titulum beneficii ex eis creari, nec jus aliquod spirituale, sed onus mere temporale; ad quod tempus referendi sunt Doctores, qui communiter tenent, pensionem nec esse beneficium, nec titulum beneficii præstare, ut tenent Ojeda *de incompatib. in præfat. n. 3.* Selva *de benef. 1. p. q. 3.* Valensis *ubi proxime:* nec contrarium probatur *ex c. ad audientiam, de rescriptis*, in illis verbis: *Pensiones, aut alia similia beneficia*; quæ jam ibi exposui: ex jure tamen noviissimo similes pensiones naturam beneficii habent, quia solis clericis conceduntur, obligantque ad recitationem officii minoris, & per constitutiones 30. & 31. Sixti V. coguntur pensionarii tonsuram, & habitum clericalem deferre, non tamen vere beneficia sunt, sed ad instar beneficiorum habentur quoad plures juris effectus, quod latius prosequuntur Garcia, & Valensis *ubi proxime.*

7 Pensio debet esse certa, & æqua. Dicitur etiam in prædicta definitione, *certam pensionem*; quia sic debet pensio reservari, ut certa sit; & ita æqua, ut maneat Rectori unde vivere possit. Garcia *d. 1. p. c. 5. n. 366.* quapropter debet reservari in quantitate, non in quota fructuum parte, tertia videlicet, quarta, vel simili, ut in præsenti specie contingit, ibi: " Ut ipse xx. libras de reddi„ tibus Capituli, & xl. de proventibus Prioratus percipiat „ annuatim." Ubi notandum est, libram, non pondus, sed nummum, seu monetam significare, ut etiam accipitur *in l. omnes, C. de appel. l. illustres, C. de modo multarum, l. ult. C. de cupressis, l. 11. c. de cetero, de transact. c. P. & O. de offic. delegat.* & aliis, junctis quæ de libra monetali, ex jure Romanorum congesterunt Covar. *de veter. num. c. 4.* Mariana *de ponder. c. 8.* Budeus *l. 3. de asse.* Unde juxta stylum Curiæ non fit reservatio pensionis in fructibus, nisi ex magna causa; & recte, ut tollatur occasio discordiarum, quæ ex communione fructuum inter Rectorem, & pensionarium oriri possent, argumento legis *cum Pater 77. §. dulcissimis, ff. de legat. 2.* non ideo, quia concessa parte fructuum titulus beneficii divideretur, ut

docebant Doctores relati a Garcia *d. c. 5. n. 362.* quia ut aliud est beneficium, aliud fructus beneficii; ita ex divisione fructuum non resultat divisio tituli, ut recte agnovit Corrasius *1. p. de benef. c. 4. n. 10.* Debet etiam esse pensio æqua, idest, ut ita imponatur, ne nimium oneret beneficium: & licet nullo juris testimonio quantitas pensionis imponendæ taxata sit, stylo veteri Curiæ receptum fuit, ne tertiam partem æstimationis fructuum excedat. Gigas *q. 9.* Caccialupus *q. 7.* Riccius *collect. 1179. part. 4.* Hodie ex dispositione Concilii Trid. *sess. 24. de reform.* cautum est, ut solutis omnibus oneribus mille ducati pro Episcopo, centum pro Rectore beneficii remaneant; ubi plura congessit Barbosa, Garcia *d. c. 5. n. 441.* qui late disputant, quomodo fructus beneficii sint æstimandi, & an ob eorum diminutionem minuatur pensio. Etiam adjecimus in definitione, *ad tempus*; quod convenit cum iis, quæ supra dixi, videlicet beneficium esse perpetuum, pensiones autem temporarias; esset enim nimis onerosum beneficio, si pensio perpetua esset, ut de fructu ajebat Justinianus *in §. finitur, Inst. de usufructu.* Hinc quæri solet, quo tempore pensio cesset, & quibus pereat? Pro cujus dubii solutione sciendum est, olim dupliciter pensionem reservari solere. Primo pro vita beneficiarii debitoris, ut contingit in casu hujus textus circa pensionem 40. librarum solvendam ex proventibus Prioratus: secundo, ut eas perciperet creditor annuatim, ut factum etiam fuit in præsenti specie circa 20. libras. Primo casu morte debitoris pensio finitur, secundo non nisi morte pensionarii cessat; tum propter regulam textus *in l. in singulos 8. ff. de annuis legat.* tum etiam, quia pensionarius usufructuario æquiparatur: unde sicut usufructus morte finitur, ita & pensio. Etiam finitur pensio professione solemniter facta in Religione, ut docent Gigas *de pensionibus q. 57. n. 5.* Thomas Sanchez *2. tom. summæ, l. 7. c. 4. n. 13. & c. 29. n. 8.* non solum quia professus pro mortuo habetur, *c. in præsentia, de prob.* sed quia incapax redditur possidendi aliquid, sive spirituale, sive temporale. Etiam finitur pensio per contractum matrimonii, ut probat Sanchez *de matrim. l. 7. de disp. 44.* Tum quia fuit beneficia amittit beneficiarius matrimonio celebrato, *c. 1. de cleric. conjug.* ita pensionarius pensionem, quæ licet beneficium non sit, ad instar beneficii habetur. Tum quia, cum inhabilis reddatur ad sacros Ordines, privatur omnibus privilegiis clericis competentibus, exceptis reliatis *in c. unic. de Clericis conjugatis, l. 6.* ubi non refertur privilegium retinendi pensionem, unde necessario eam amittit pensionarius matrimonium contrahendo.

8 De causis imponendæ pensionis. Tandem dicitur in dicta definitione, *ob justam causam*, quia ut pensio legitime constituatur, justa causa intervenire debet; & si aliter pro libito reservetur, constitutio pensionis nullius momenti est, *c. vacante 26. in fine, c. extirpanda 30. §. quia vero, hoc tit. c. 3. de offic. vicarii, c. constitutos 6. vers. cum autem, de relig. domib. cap. per tuas 5. de donat. cap. penult. de verb. signif. Clement. 1. versic. Eadem, de suppleud. neglig.* Faciunt textus *in cap. prohibemus 7. cap. significavit 13. de censibus*, docent ultra scribentes de pensionibus, Corrasius *de sacerd. 1. part. c. 4. a n. 12.* Flaminius *de resig. l. 2. q. 2. n. 134.* Suarez *t. 1. de relig. l. 4. de simon. c. 5. n. 14.* Azor. *instit. moral. part. 2. l. 8. cap. 6. qu. 1.* Unde quamvis *in c. cum venissent 9. de restit. spol.* justa causa non exprimatur, cur annua pensio ab Archiepiscopo imposita esset, supponenda tamen est ex eo, quod ipsius auctoritas intercesserit, ut ex verbis, quæ habentur in ejus textus integra, facile liquet; ideo autem non fuit expressa, quia de alia re longe diversa agebatur. Etiam in Summo Pontifice causam desiderari ad imponendam pensionem, docuerunt Azor *d. l. 8. c. 5. q. ultim.* Corrasius *d. 2. part. cap. 1.* Sanchez *l. 2. summæ, cap. 29. n. 27.* non ut valide imponatur, sed ut juste; nam absque causa eam imponendo non facit contra jus divinum, aut naturale, sed tantum contra jus ecclesiasticum prohibens beneficia cum diminutione conferri, quod a Pontifice abrogari potest, *cap. proposuit 4. de conces. prabend.* tamen dum sine causa imponit, magis dissipat, quam dispensat, & ideo peccat lethaliter; quare nec valide sine causa imponi pensionem a Pontifice, docuerunt Toletus *l. 5. instruct. c. 83. n. 3.* Victoria *in relect. de simon. n. 50.* Lessius *de justitia c. 34. n. 204.* Theophilus *t. 12. tract. mala e bonis Ecclesiæ, sect. 2. c. 1. n. 10.* Quare non solet sine causa pensionem assignare, & si de causa non constet, tamen præsumitur veluti cum motu proprio pensionem constituit; creditur enim ex justa, & honesta causa eam reservasse: at in Episcopo, & aliis Prælatis Pontifice inferioribus, non tantum pro justitia, sed etiam pro validitate pensionis justa causa desideratur, ita ut aliter imposita nullius momenti sit, debetque de causa constare, ut aliis relatis probat Garcia *de benefic. 1. part. c. 15. n. 314.* & si de causa non appareat, præsumitur in fraudem imposita, nec creditur Episcopo asserenti causam intervenisse: docent Rebuffus *in praxi, tit. de pacif. n. 109.* Corrasius *de sacerd. 3. part. c. 4. n. 14.* quia non creditur ei, qui non potest libere actum facere, nisi prius constiterit de veritate, *l. si forte 8. ff. de castrensi*, Gigas *de pensionibus q. 68. n. 2.* Causas imponendi pensiones in Episcopo, & aliis inferioribus enumerant Duarenus *ubi sup. c. 4.* Azor. *p. 2. mor. l. 8. c. 5.* Garcia *par. 1. c. 5. n. 318.* veluti propter remunerationem alicujus servitii Ecclesiæ facti, Gigas *de pens. q. 6. n. 1.* Lotherius *de re benef. quæst. 35.* vel si ex causa senectutis beneficium quis dimittat, ut ex Decio, & Felino probant Azor. *d. quæst. 1.* Redoanus *de simonia, c. 21. n. 35.* Gigas *d. q. 6. n. 3.* Theophilus supra. Item si duo velint beneficia permutare, & alterum sit longe pinguius, ut servetur æqualitas, potest pensio constitui, *c. ad qu. 6. de rerum permut.* vel si Ecclesia indigeat

alio ministro præter Rectorem, *c.* 3. *de offic. vicar. c. conquerente, de cleric. non resid.* docent Duarenus *de sacris Eccles. d. c.* 4. Lotherius *d. q.* 35. *n.* 230. Denique est justa causa imponendi pensionem, si lis inter duos super beneficio orta sit, & aliter decidi non potest, quam si alteri beneficium adjudicetur, alii pensione reservata, ut in præsenti textu, & *in cap. cum venissent* 9. *de restit. spol. cap.* 3. *de colluss. deteg.* argumento textus *in c. cum pridem* 4. *de pactis, c. præterea* 8. *cap. cum clerici* 11. *de censibus*: docent Doctores supra laudati, & congesti ab Augustino Barbosa *hic*.

9 Traditur ratio decidendi. Ratio autem præsentis assertionis provenit ex eo, quia publice interest litibus finem imponi, *c.* 2. *de re judic. c. fin. de dolo, & contum. l. properandum*, C. *de judiciis*, maxime in beneficialibus, in quibus diuturna vacatio Ecclesiis damnum infert, *c. ne pro defectu, de elect. c.* 2. *de concess. prabenda*. Unde oportebat modum probare, per quem ab hujusmodi litibus discederetur; ut enim lis super beneficio decidatur, utiliter transigitur, atque pro bono pacis pensio a judicibus constituitur. *c. cum pridem* 4. *de pactis, c. præterea* 8. *de transact. cap. cum clerici* 11. *de censibus*. Illustrant Gigas *de pensionibus, q.* 6. *n.* 4. Ugolinus *de simon. tabul. t. c.* 20. §. 3. *n.* 2. Suarez *d. l.* 4. *de simon. c.* 51. *n.* 11. Lotherius *dict. l.* 1. *q.* 35. *n.* 26. Accedit quia plura pro bono pacis permittuntur, quæ alias prohibentur, *cap. his* 11. *de major. & obed.* Unde recte in præsenti, ut a lite discedatur, approbatur pensio a judicibus compromissariis beneficio imposita.

10 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, pro cujus solutione exponendum est, quo jure arbitrium a judicibus delegatis, & simul compromissariis in specie hujus textus, tam circa Prioratus, quam circa pensionis reservationem defendi valeat ab omni simoniæ labe? Et quidem Robertus *d. l.* 1. *rer. judic. c.* 7. Illud defendere intendit ea ratione; quia compositio facta fuit a judicibus providis, & honestis, pro quibus præsumptio extat, ut ex illis verbis constat: " Nisi essent viri providi, & honesti, „ Sed ut ratio finalis hujus arbitrii explicetur, sciendum est, super spiritualibus, vel illis annexis, super quibus lis vertitur, transigi non posse, si quid temporale præstetur, *c. cum pridem, de pactis, c. præterea* 9. *de transact.* ubi probavi. Si vero nihil temporale præstetur, transactio admittitur. Etiam compositio super beneficio locum habet, si nihil inter partes caveatur de re temporali, sed indistincte compromissum fiat in arbitros; tunc enim ipsi pensionem imponere possunt, ut in hoc textu, *c. cum olim* 7. *de arbit.* quia cum nihil inter partes de re temporali convenerit, nullum simoniæ periculum vertitur; in quo plenior arbitrorum, quam judicum potestas est; quippe judices integrum beneficium victori adjudicare debent, ex supra adductis pro dubitandi ratione; arbitri tamen, cum sit plenior facultas eorum, ut inquit Seneca *l.* 3. *de benef. c.* 7. ibi; " Arbitri libera est, & nullis constricta „ vinculis religio; possunt partem fructuum alteri consignare, vel in compensationem expensarum, vel aliquo alio æquitatis colore: oportet tamen, quod compromissum fiat in judices, qui de quæstione principali possent cognoscere, ut supponitur in hoc textu, & *in d. cap. cum olim* 7. Ratio est, quia si solam arbitrariam potestatem exercerent, non possent titulum beneficii parti adjudicare, qui auctoritate ordinarii, aut delegati conferendum est, *c. ex frequentibus, de institut.* nec etiam pensionis onere beneficium grave, quod cum eadem auctoritate imponi debet. Unde reservatio pensionis in præsenti specie sustinetur, qui a judicibus delegatis factis fuit, qui etiam arbitrariam potestatem exercebant, compromisso in eos facto indistincte, absque ulla rei temporalis mentione: quibus conditionibus intercedentibus, pensio rite reservatur, ut docent supra laudati pro illustratione conclusionis.

C A P U T XXII.

Idem a *Xanton. Episcopo, & Abbati* b *Bacian.*

PRo illorum provisione: *Et infra*: Pro dil. f. Magistro P. Audoen. qui apud Sedem Apost. moram feciſſe dignoscitur longiorem, nec adhuc erat competens beneficium Ecclesiasticum assecutus, licet ad ipsum esset idoneus obtinendum, ven. fr. nostro Burdegal. *c* Archiepiscopo litteris nostris præcipiendo mandavimus, ut ei in aliqua Ecclesiarum suarum, ubi ei expedire cognosceret, omni dilatione, & excusatione postpositis, sub. cujusc. controv. & ap. ob. competens faceret beneficium assignari, præsumptionem eorum Ecclesiastica distr. compescens, qui se ei super hoc ducerent temere opponendos: ipse autem Archiepiscopus, sicut suis nobis litteris intimavit, attendens præfati Magistri scientiam, & probitatem, illum cognoscens idoneum ad tale beneficium obtinendum, post susceptionem mandati nostri, Decano, & Capitulo Xanton. auctoritate nostra mandavit ut ipsum pro reverentia Sedis Apostol. in fratrem admitterent, & Canonicum, & fraterna charitate tractarent. Cumque precibus ejus, & mandatis nostris reluctarentur Canonici, ac indulgentiam de quadragenario Canonicorum numero ei opponerent, quam a Sede Apostolica *d* jactitant se habere; quia idem Archiepiscopus manifeste cognovit illos in elusionem mandati nostri, sua indulgentia concessa eis irreverenter abuti, & non tantum xl. tunc esse Canonicos in eadem Ecclesia, sed plures constiterit illi evidenter, Magistrum prædictum de *e* prænenda, & canonia Xanton. cum consensu, & voluntate tua, frater Episcope, & prudentium virorum consilio investivit, contradictores vinculo excommunicationis astringens. *Et f infra*: Quia vero, quod per prædictum Archiepiscopum de memorato Magistro auctoritate nostra provide factum est, firmitatem debitam volumus obtinere, discr. t. per A. s. m. & distr. præc. quat. si vobis constiterit prædictos Canonicos indulgentiam prædictam, quam habent de certo Canonicorum numero, non servasse, & aliquem ultra constitutum numerum in Canonicum auctoritate propria recepisse: cum nobis legem *g* imponere non debeant, quam ipsi, *h* negligunt observare, latam in ipsos excommunicationis sententiam a prædicto Archiepiscopo tamdiu nuncietis auctoritate nostra, sublato cujuscumque contradictionis, & ap. ob. observandam, donec præditum recipiant in Canonicum, & in fratrem; & ea, quæ ad Canonicum pertinent, cum stallo Chori, & loco Capituli ei studeant assignare,

N O T Æ.

a *Anton.*) Ita etiam legitur in 3. collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. Cujacius autem recte legendum existimavit *Santon.* Sanctonum enim, Santonius, sive Santonum, totius provinciæ Santonensis Metropolis est; olim Mediolanum dicta in itinerario Antonini, sed a Julio Cæsare subacta, nomen illud amisit. De ea Ausonius ad Paulinum *ep.* 1.

—— Tandem eluctanti rotinacula blanda
Burdigale, molles loquimur illecebras,
Santonicamque urbem vicino accessimus agro,
Quod tibi si gratum est, bene Paulине, proba.

Idem *epist.* 3. *ad eundem.*

Primo tempore Santones vehendum,

Fortunatus de Basilica Eutropii.

Urbis Santonicæ primus fuit iste Sacerdos.

Qui autem Santones hodie vocantur, hos habent terminos: ab Occidente Oceanum: a Septemtrione Pictones: a Meridie Garumnam fluvium: ab Oriente Engolismenses, ut refert Chenu *in serie Episcop. Santon.* ubi notat Capitulum ipsius Ecclesiæ Cathedralis communem jurisdictionem habere. Roamundo 35. Præsuli ipsius Ecclesiæ missa est præsens decisio.

b *Bacian.*) Cujacius legendum putat *Abbati Blasiaco*, quod monasterium hodie retinet nomen *Blasiac.*

c *Burdegal.*) Gerardo videlicet de Malemort.

d *Jactant.*) Et vere habebant, ut constat ex epistolis Innocentii III. *l.* 3. *epist.* quod privilegium apud Guillelmum Sirletum *fol.* 262. extat in hac verba: „ Constitutionibus, quæ Ecclesiæ sanctæ canonicis non obviant institutis, cum ab Apostolica Sede suæ robur confirmationis expectant, favorem Apostolicum libentius impartimur, ut ea, quæ pro ipsarum utilitatibus ordinantur, inconcussa maneant firmitate; & quæ stabilita ratio comitatur, aliquorum temeritas non infirmet. Ea propter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus grato concedentes assensu, institutionem, quam de quadragenario Canonicorum numero cum assensu venerabilis fratris nostri Episcopi vestri, consentiente, & assistente bonæ memoriæ Vv. Archiepiscopo Burdegalensi, & piæ recordationis Henrico quondam Albanensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato approbatæ, in Ecclesia vestra fecistis, sicut rationabiliter facta est, auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti pagina communimus: auctoritate Apostolica districtius inhibentes, ne aliquis ad receptionem alicujus ultra numerum constitutum, qualibet vos temeritate, salvo in omnibus Apostol. Sedis mandato, compellat, nisi forte Ecclesiæ facultates in tantum excreverint, quod earum proventus pluribus sufficere dignoscantur. Decernimus ergo, &c. nostræ confirmationis, &c. Datum Laterani 6. Kalend. Aprilis, Pontif. N. anno 2. „ Cujus fit mentio *in capit. ult. de verbor. signif.*

e *De Prabenda.*) Sed hoc videtur contra verba, & mentem ipsius Pontificis, qui tantum jussit illi beneficium assignari; & cum Pontifex simpliciter mandat provideri de beneficio, non continetur prænenda canonicalis, quia est dignitas honorabilior, & maximæ præstantiæ, ut docent Abbas *in c. ult. n.* 6. *de prænend.* Corrasius *de sacerd. l.* 1. *c.* 5. *n.* 4. Quintanadvenas *l. Eccles. c.* 3. *n.* 14. Garcia *de benef. 1. par. cap.* 6. *a n.* 51. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse, quod cum Pontifex jubet alicui de beneficio provideri, non potest illi conferri prænenda; sed in præsenti casu, ideo prænenda canonicalis illi collata fuit, quia non simpliciter jussit Pontifex de beneficio provideri, sed cum hac adjectione, *de beneficio competenti*, unde cum hæc clausula intelligatur secundum

dum qualitatem personæ, in cujus favorem emanavit, argumento legis *nepos Proculo*, *ff. de verb. signific.* ideo si ipse, qui litteras impetravit, prænendam mereatur, rite potest illi conferri.

4 f *Et infra*:) Integra hujus textus caremus; ejus autem casus ita contigit. Cum Innocentius III. Archiepiscopo Burdegal. injunxisset, ut in aliqua Ecclesia suæ Metropolis Magistro P. beneficium competens conferret, ipse Decano, & Capitulo Santonen. Ecclesiæ, quæ est ejus suffraganea, scripsit, ut ipsum reciperent in Canonicum, & in fratrem; quod Canonici facere renuebant prætextu cujusdam privilegii illis ab Innocentio concessi, ut ultra 40. Canonicos recipere non cogerentur; cum tamen tunc temporis plures essent, quam 40. Unde Archiepiscopus ea exceptione rejecta, cum consilio Episcopi Santonen. prædictum Magistrum de prædicta prænenda investivit. Consultus Innocentius III. ratam habuit hujusmodi collationem: duplici ratione. Prima, quia in prædicto privilegio censetur adjecta clausula, *Salva Romani Pontificis auctoritate*. Secunda, quia legem, quam ipsi non servabant, Romano Pontifici dicere nequibant.

g *Legem imponere.*) Accedit, quia in similibus confirmationibus statutorum Ecclesiæ semper intelligitur excepta authoritas Romanæ Ecclesiæ, ut constat ex alia epistola ipsius Innocentii, edita a Sirleto *fol.* 165. ibi: " Licet enim cum in aliqua Ecclesia certus statuitur numerus, hæc apponatur conditio, vel intelligatur apponi, Salva Sedis Apostolicæ auctoritate. "

h *Negligunt observare.*) Quando Capitulum ultra numerum 5
possit aliquem recipere in Canonicum, & in fratrem, & de his Ecclesiis, ubi est certus Canonicorum numerus, egi *in c. cum M. de constit.*

C A P U T XXIII.

Idem a *Bisuntino Episcopo.*

TUis quæstionibus respondemus, quod clericos in *b* minoribus ordinibus constitutos, de patrimonialibus bonis habentes unde possint congrue sustentari, etsi nondum fuerint beneficium Ecclesiasticum assecuti, dummodo aliud canonicum non obsistat, ad superiores poteris ordines promovere.

N O T Æ.

a *Bisuntino.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 9. *& in c. tuis, de testib.* ubi extat alia pars hujus decretalis, ut jam ibi notavi.

b *In minoribus.*) Ex hoc textu deducitur, ad ordines minores promovendos non egere speciali titulo beneficii, vel patrimonii; ad majores vero gradus cooptandos, debere ad titulum beneficii, seu patrimonii ordinari, jam probavi *in c.* 4. *hoc tit.* ex quo commentario prætens petendum est.

C A P U T XXIV.

Idem a *Episcopo Zamorensi.*

ACcedens ad Apostolicam Sedem. *Et infra*: Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod clericus absens, per alium, vel alius magis pro ipso poterit de beneficio Ecclesiastico investiri.

N O T Æ.

a *Zamorensi.*) Hanc inscriptionem retinet Cujacius hic, licet Glossa marginalis emendet *Baton.* seu *Laton.* Sed licet non habeamus hanc Innocentii Decretalem inter ejus epistolas hucusque editas, integram litteram restituere possumus, & epigraphen *ex c. fin. de raptu*, ubi dabimus.

COMMENTARIUM.

CUM possessio acquiratur per procuratorem, vel domino præsenti, si præsens est, *l. donationes* 31. §. 1. *ff. de donat. l. quod statu* 31. §. 1. *ff. de donat. causa mort. l. si procuratori* 79. *ff. de procur.* & domino etiam absenti, & ignoranti, *l.* 1. §. *per procuratorem, l. possessio*, §. *ult. ff. de acquir. poss.* & dominium si cum ea conjunctum est, quæratur domino scienti, quia procurator in his tantum præstare ministerium creditur, *l. & licet* 15. *ff. de constit. pec. l. quod meo* 18. *ff. de acq. possess.* docent Cujac. *lib.* 19. *Pauli ad edict. in d. l. licet, & lib.* 18. *obs. c.* 2. Donel. *lib.* 8. *comm. c.* 5. Bronchorst. *cent.* 3. *assert.* 91. Valentia *t.* 1. *illustr. tract.* 2. *c.* 8. *n.* 23. sive investitura in beneficio accipiatur pro possessione, sive pro jure adipiscendi beneficium, poterit per procuratoram recipi, *c. olim, de rescrip.* argumento legis 4. *ff. de donat.* Probant Lambertinus *lib.* 2. *de jurepatron.* 2. *p. q.* 8. *artic.* 8. *fol.* 160. nec refert si dicas, posse absentem investiri de beneficio per procuratorem, vel nuncium alium pro ipso, quod in præsenti docetur; non enim hæc duo separantur, sed conjunguntur quasi eadem: sicut nihil refert si dicas, per procuratorem causam agere, vel appellare pro alio posse, ut *in l. servi, ff. de appel.* vel alium appellare posse per procuratorem.

C A P U T XXV.

Idem *Herveo Trecensi* a *Episcopo.*

DIlecto filio nostro P. tituli S. Pudentianæ Presbytero Card. dilectis filiis R. de Avalon, cellerario Senonen. & R. de Noa clerico procuratori tuo, auditore concesso, idem cellerarius *b* proposuit coram eo: Quod cum bonæ memoriæ G. Rhemen. *c* Archiepiscopus, tunc Apostolicæ Sedis Legatus, ad Trecen. accessisset Ecclesiam, in qua G. nepoti *d* suo prænendam concedere intendebat, cum nulla penitus vacaret ibidem, dilectus cellerarius, non tam ei, quam nobis etiam cupiens in hac parte placere, prænendam, quam in ipsa obtinebat Ecclesia, in ejus manibus resignavit. Qui liberalitati ejus volens postmodum grata vicissitudine respondere, de Capituli Trecen. assensu, præsente quoque ven. fr. nostro Senon. Archiepiscopo, tam præfatum nepotem suum, quam etiam cellerarium in Canonicum Trecen. instituit: & ambobus idem Capitulum stallum in Choro, & locum in Capitulo assignavit. Quibus idem Rhemen. Archiepiscopus fructus supradictæ prænendæ tamdiu dividendo communiter assignavit, donec præfatus G. integrum esset prænendale stipendium assecutus, in eos, qui contravenire præsumerent, excommunicationis sententia promulgata. Quorum receptionem generalis procurator bonæ memoriæ *e* prædecessoris tui in Constantinopolitanis partibus tunc agentis, postmodum approbavit. Unde dictus cellerarius in eadem Ecclesia lectiones, & *f* Evangelium in hebdomada sua postea legisse dignoscitur; & tam Decani, quam Episcopi electioni, & aliorum negotiorum tractatibus, sicut Canonicus Trecen. *g* interfuit, & domum quamdam per Capitulum memoratum obtinuit, quæ non nisi Canonico consueverat *h* assevari. Tu quoque cum ad eamdem accessisti Ecclesiam consecratus, dictum cellerarium cum Canonicis aliis ad *i* osculum recepisti, cum tamen tunc temporis non nisi Canonici ad osculum admittantur: & eidem super prædictis non movisti per biennium quæstionem: unde petiit, ut te ab ipsius super hoc molestatione indebita compescere dignaremur. Verum dictus R. procurator tuus, proposuit eo adverso, quod cum idem cellerarius prænendam suam in præfati Rhemen. Archiepiscopi manibus resignasset, ipse de medietate illius nepotem suum, & de medietate alia dictum cellerarium investivit, quam adhuc detinere præsumis in tuum præjudicium, & gravamen, non permittens te libere de ipsa disponere, prout ad te dignoscitur pertinere. Et licet ad dilectos filios Decan. & Magistros G. Cornutum Parisien. & S. Rhemen. Canonicos super hoc nostræ fuerint litteræ impetratæ; cellerarius demum ad nos frustratorie appellavit, ut te posset gravare laboribus, & expensis. Idem quoque proposuit procurator, quod cum in Trecen. Ecclesia institutus olim fuerit certus Canonicorum numerus, & Capituli juramento firmatus, supradictus Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in Teutonia, in Senonen. tamen provincia, cum eidem non fuerit officium legationis injunctum, institutionem hujusmodi facere non potuit ut *j* Legatus: quinimmo etsi Legatus in eadem Provincia extitisset, ad unicum tamen spirituale jus, quod vacabat ibidem, duos insimul Canonicos instituere sibi non licuit contra Canonicas sanctiones. Nam si duo unicam prænendam haberent, id esset contra *k* Turonen. Concilium, quod prænendarum inhibet sectionem: si vero duobus in Canonicos, & fratres receptis, uni tantummodo prænenda daretur, sub expectatione alius, contra *l* Lateran. Concilium remaneret. Præterea licet in

Ecclesia, in qua non est certus numerus præbendarum, nulla etiam præbenda vacante, in Canonicum quis possit assumi, cum intelligatur ad quoddam jus eligi, quod ex electorum assensu de novo creatur, & cum electo in Canonicum nascitur, & desinit cum defuncto; in Ecclesia tamen, quæ determinatum habet numerum præbendarum, uno dumtaxat individuo jure vacante, duo insimul eligi non possunt ad illud; cum hujusmodi spirituale jus dividi, seu communicari nequeat inter eos. Quamquam interdum hi, ad quos spectat electio, de communi consensu augmentare valeant numerum præbendarum, quoddam jus spirituale de novo creando; nisi forte statutum aliquod obviaret, quod esset juramento *m* firmatum, vel cui Sedis Apostolicæ confirmatio accessisset, hujusmodi clausula prohibitionis adjecta, ut si quidquam contra id fieret, non valeret. Propter quod institutionem præfatam nullam fuisse, dictus asserit procurator, cum in Trecensi Ecclesia, sicut præmissum est, certus sit præbendarum numerus, quem Capitulum, vel Legatus augmentare minime intendebat, vel jus aliquod de novo creare. Quod ex eo argui proponebat, quia non fuit unus ad vacantem præbendam, & alius simpliciter institutus; sed ad præbendam unicam supradicto modo vacantem extiterunt ambo recepti. Sed nec Trecen. Capitulum, ad quod præbendarum collatio nullatenus pertinebat, vel dictus procurator prædecessoris sui receptionem hujusmodi approbare potuit, utpote contra Canones attentatam. Tibi quoque nequaquam obfuisse dicebat, quod cellerarius præfatum ad osculum inter Canonicos Trecen. admiserat, vel quod aliquanto tempore super hoc negotio fluisti, cum tunc temporis Ecclesiæ tuæ consuetudines, & quæ in ea minus legitime facta fuerant, ignorares. Ad hæc autem cellerarius sic respondit, quod cum idem Archiepiscopus in Trecen. Capitulo suæ *n* legationis litteras legi fecerit, & ut Legatus eo tempore ab omnibus haberetur, an Legatus in illa Provincia fuerit, non debebat ulterius in dubium revocari, maxime cum tu in prædictis litteris, quas obtinueras contra eum, memoratum Archiepiscopum Legatum duxeris nominandum. Adjecit insuper, quod licite quis ad spiritualem fraternitatem eligi potest, in Canonicum, & in fratrem, nulla etiam præbenda *o* vacante, argumentum ad hoc cujusdam epistolæ *p* decretalis inducens, in qua legitur, quod cum T. clericus, nulla in Lingonensi Ecclesia præbenda vacante, ab Episcopo, & Canonicis Lingonen. supradicti Archiepiscopi judicis delegati a nobis, interveniente auctoritate, in Canonicum receptus fuisset, & fratrem, ita quod nullius præbendæ fructus perciperet, nisi loco proximo vacaturæ. Nos attendentes, quod dictum T. in Canonicum, & fratrem recipi, non occurrebat canonicis institutis; & vacaturam expectare præbendam Lateran. Concilio non esset dubium obviare: illicito reprobato, quod licitum erat, duximus approbandum. Unde cum videretur indignum, ut is, qui recipiendus erat in Canonicum, & in fratrem, præbendæ beneficio fraudaretur: Episcopo & Canonicis Lingonen. dedimus in mandatis, ut si res taliter se haberet, eidem T. præbendam, cum se facultas offerret, assignare curarent. Allegavit insuper, quod ab Apostolica Sede frequenter hujusmodi litteræ impetrantur, ut in Ecclesia, in qua certus est numerus præbendarum, nulla præbenda vacante recipiatur quis in Canonicum, & in fratrem, & eidem præbenda, cum se facultas obtulerit, conferatur. Item licet Turonen. Concilium sectionem inhibeat præbendarum, nihilominus tamen Romana Ecclesia receptionem eorum, qui ad dimidias præbendas assumpti sunt, in Canonicos approbando, nonnunquam sectas præbendas ei præcipit integrari. Sed ad hoc fuit ex adverso responsum, quod etsi Romanus Pontifex dimidiatam quoad temporales proventus præbendam contra Concilium Turon. illi quandoque præcipiat integrari, cui jus spirituale vacans fuerat cum debita integritate collatum; pro eo tamen, quod ad hujusmodi jus dimidium de facto, cum de jure non valeat, est receptus, id mandare minime consuevit, & ex plenitudine potestatis, ad unicum jus spirituale non vacans aliquem recipi, utilitate, vel necessitate pensata, valeat indulgere. Sicut de Augustino in *q* canone invenitur, qui novo modo provectus, & consecratus Episcopus, incolumi Valerio Episcopo Ecclesiæ Hipponen. accessit in Cathedra, non successit. Et sicut de non vacante præbenda, concessa tamen, & confirmata per Romanum Pontificem, cuidam clerico in Ecclesia Lingon. & per executorem ipsius ad eamdem etiam non vacantem recepto in prælegata legitur decretali. Præfatus vero Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in prædicta provincia, absque nostra saltem licentia speciali contra juris scripti tenorem, ad unicum jus spirituale, quod vacabat in Ecclesia supradicta, in qua certus erat numerus præbendarum, instituere non potuit nepotem, & cellerarium supradictos; cum hoc non solummodo Turonen. sed etiam Lateranen. Concilio obviaret. Maxime cum nec novum jus creare intenderet, nec præbendarum numerum augmentare; quod inde colligitur, quia resignatione cellerarii procurata, eosdem instituit ad unicam præbendam vacantem. Unde nos his, & aliis intellectis, cellerarium antedictum, quem præfatam præbendam constitit prius libere resignasse, ad restitutionem eorum, quæ ratione supradictæ investituræ tenebat, de consilio fratrum nostrorum sententialiter duximus condemnandum, ei super præbenda ipsa, vel ejus parte silentium imponentes; ita quod per hoc supradicto G. nullum præjudicium generetur, maxime cum res inter alios acta, non noceat regulariter aliis, juxta canonicas, & legitimas sanctiones. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ diffinitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, &c. usque incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Kal. Maii, Pontificatus nostri Anno XIII.

NOTÆ.

a *Recensi.*) Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 1. & lib. 1. epist. Innoc. III. regest. 13. epist. 72.* apud Bosquetum. Herveus iste electus fuit in Tricasinum Præsulem in Curia Romana a Canonicis ibidem commorantibus, ex consensu aliorum, & annuente Innocent. III. ut refert Camobac. *in antiq. Tricassinis*: obiit plenus virtutibus anno 1223. Cujus animi dotes, & tempus Præsulatus satis exprimitur hac epitaphio ejus sepulcro appositio.

Præsul Trecensis, prius autem Parisiensis;
Verbi jam Domini Doctor, de corde Morini:
Pauperie gente satus jacet Herveus hic tumulatus:
Cilicium, chordæ, jejunia, lamina ferri,
Cum rectis corde faciunt me ad sydera ferri,
Anno millono, bis centenoque, vicено
Terno, cum reddo polo spiritum, ossaque solo;
Anno septeno deno quoque Pontificatus,
Et sexto nonas Julii transmigro beatus.

De Trecensi Ecclesia jam plura notavi *in c. 6. de constit.*

Cellerarius.) Cellerarius, seu Cellerarius dicitur, qui penui Ecclesiæ asservando, & dispensando præponitur, cuique tritici, & vini dispensatio commissa est. Concilium Francford. *can.* 13. ibi: Ut cellarii in monasteriis avari non eligantur. *D. Benedict. c.* 31. suæ regulæ, *ibi*: " Ut cellerarius monasterii " eligatur de congregatione. *Fructuosus Episcop. c. 6.* suæ regu- " læ: Eligatur cellerarius bonæ piætatis, probatus, quem com- " munis eligerit collatio. " *Caput* cum ad monasterium, de statu monach. *lex* nominatim, *ff. manum. testam.* ibi: " Dispensator " meus, cellarius meus." Quo sensu *in l. quæsitum, ff. de instr. legato*, cellerarius dicitur, qui præpositus est, ut rationes salvæ sint: notarunt post Meursium, Brissonium, & alios Lexicographos Petr. Greg. *l. 5. syntagm. c.* 40. *n. 6.* Alberic. *in d. verbo Cellarium*; hodieque in aliquibus Ecclesiis Cathedralibus, & passim in monasteriis eligitur unus ex aliis, qui cellario præponatur, vulgo appellatur *Cillerero*, de quo in præsenti, & *in d. c. cum ad monasterium*. De eo agunt Benedictus Eftenus, *l. 3. disq. monast. tr. 7. disq. 4.* Cæsar *de Eccl. hierarch. q. 2. præm. §. 5. n. 15.*

c *G. Rhemensi.*) Præfuerant huic Ecclesiæ temporibus Innocentii duo G. unus Guillelmus, Albasmanus dictus, filius Theobaldi Campaniæ Comitis, qui Cardinalis creatus, ut Legatus missus fuit in Galliam a Lucio III. alter Guido, Abbas Clarevallensis, de quo Innocentium hic agere notavit Bosquetus *in præsenti*, non levi ductus fundamento; nam Guido in Germaniam missus fuit, ut legitur *in Chron. Belgico, anno* 1200. ibi: " Guido Abbas Cisterciensis, cum quibusdam " Abbatibus suis Romam proficiscitur. *Et non multo post*: Pa- " pa Innocentius fecit eum Episcopum Cardinalem Prænesti- " num, & misit in partes Alemanniæ Legatum. " Idem apud Cæsarium Mireum in chronico Cisterc. De eo agit Illustr. Manriq. *t. 1. annal. Cisterc. in serie Abbatum Clarev. anno* 1202.

d *Nepoti suo.*) Ex fratre videlicet, ut communiter nepotes a patruis appellantur: notavi *in c. 2. de arb.*

e *Prædecessoris tui.*) Garnerii videlicet, qui electioni Franci Imperatoris interfuit, & suffragium dedit, decessitque anno 1193. ut referunt Camuzat, & Chenu *in Eccles. Tricas.*

f *Et Evangelium.*) Quod proprium Canonicorum est in illis Ecclesiis, ubi usus invaluit, ut presbytero celebrante tantum Canonici Epistolam, & Evangelium legant, ut probant Barbosa *de Canonicis c.* 34. *per tot. & in summa Apost. collect.* 92.

g *Interfuit.*) Canonicus enim eo ipso, quod Canonicus est, omnia hæc munia obire potest, si sacris ordinibus initiatus est. Barbosa *de Canonicis, c.* 37. *per tot.*

h *Consueverat assignari.*) Sunt domus claustrales, quæ aliis, quam Canonicis dari non possunt, quæ Canonicorum vocantur, & plena gaudent libertate, ex concessione Hugonis Comitis Trecensis anno 1104. apud Camuzat ibi: " Dedit igi- " tur Ecclesiæ Trecensi B. Petri, & S. Salvatoris libertatem " domorum Canonicorum, videlicet ut nemo præsumat eas " deinceps violare." De eis agemus *in c. 1. de immun. Eccles.*

i *Ad osculum.*) Varia genera osculorum legimus in utroque jure, & apud bonæ notæ Interpretes; alia enim sunt honoraria, quæ videlicet manibus, seu pedibus Imperatorum infiguntur, de quibus, & purpuræ adoratione, agitur *in l. 1. C. de Comitibus, & Tribun. lib.* 12. *l. 4. C. de Consulibus, l. 1. C. de præpositis sacri cubic. l. 1. C. de domest. & protect. l. 1. C. de silen-*

tiar. l. si quis servum 7. C. qui militare non poss. l. ult. C. de Latinis sacr. largit. l. 2. C. de privil. scholar. l. 1. C. de apparit. Præf. Prat. l. 1. C. de apparitor. Præf. Urbi, lib. 12. *l. restituenda 6. vers. ad hæc, C. de advocat. diversi. jud. l. 2. C. de Fabriconsibus, lib.* 11. & ex Theodosiano Codice præter has ipsas constitutiones, quæ in illo extant, *l. un. de imaginibus Imperialibus, l. 4. l. præfecture 8. cum l. sequenti, l. prater* 16. *de diversi. offic. l. quisquis* 70. *de Decur.* Quibus illustrandis in communi, de eo more, & jure multa post alios Pineda, Vasquius, Brissonius, Biscicla apud nostrum Solorzanum *in memoriali pro precedentia Consilii Indiarum, n.* 9. & 10. & in pererudito opusculo *de honorariis Senatoribus, n.* 316. & *seqq.* Novarinus *in Agno Eucher. li.* 5. *n.* 61. Bulengerus *de Imperat. li.* 3. *c.* 15. ac præter eos, & præ aliis Lipsius *li.* 2. *electorum, c.* 6. Jacobus Durantius Casellius *li.* 2. *var. c.* 16. Salmasius *ad Scriptores histor. Aug. pag. notarum* 319. & 440. Demsterus *ad Rosinum in Paralip. li.* 3. *antiq. c. ult. ad finem*, Henric. Salmut. *ad memorab. Pancirole*, 1. *part. titul.* 46. Philippus Rubenius *li.* 2. *elector. c.* 4. Jan. Mellerus Pamelius *in Spicilegiis ad Nonium Marcell. in voce Saniter.* Turturetus *de nobilit. li.* 2. *c.* 7. Carranza *post librum de partu, ad l.* 3. *n.* 2. *C. de postli. har. instit.* Anton. Surgens *in Neap. illustr. lib.* 1. *c.* 21. Zerda *in adversi. secr. c.* 168. *n.* 11. & *c.* 177. *n.* 7. Grethserus 1. *tom. de sancta Cruce, lib.* 1. *c.* 53. Serarius *ad lib. Esther*, 2. *p. q.* 3. & *in Judith. c.* 13. *q.* 3. Aloysius Novarinus 1. *tom. electior. sacra lib.* 2. *c.* 70. & *seqq.* Andreas Pintus *in Spicilegio sacro, tom.* 1. *c.* 40. Benedictus Pererius *in Genesim tom.* 3. *c.* 18. *n.* 7. & *c.* 22. *n.* 25. & *tom.* 4. *ad c.* 33. *n.* 2. Joannes Lorinus *ad Psalm.* 2. *vers.* 12. Oscula amica usitata fuerunt, tam apud Judæos, quam apud Gentiles. De Judæis constat ex pluribus sacræ paginæ locis. Matthæi *c.* 26. Exodi *c.* 18. Regum *lib.* 2. *c.* 14. Tobiæ *c.* 7. & 9. Apud Romanos adeo usitata fuerunt, ut Tiberius ea inhibuisset, ut late illustrat Pancirola *lib.* 2. *var. c.* 94. *lib.* 1. *memor. tit.* 46. ubi plura Salmar. P. Pinto *in Spicileg. lib.* 1. *c.* 40. Petrus Gregorius *lib.* 13. *de republica, c.* 18. & *lib.* 8. *syntagm. c.* 8. Savarius ad Sidonium *lib.* 1. *epist.* 11. A. Guibertus *c.* 4. *Polyx.* Lipsius *lib.* 1. *elect. c.* 6. Bulengerus *lib.* 1. *de Imperat. c.* 12. Demsterus *ad Rosinum lib.* 3. *c.* 33. Tiraq. *ad Alex. lib.* 2. *c.* 19. Sunt etiam oscula sancta, & charitativa, quæ fideles primis Ecclesiæ temporibus invicem dabant, in tesseram communionis, & promiscuæ fidei. Tertull. *lib.* 2. *ad uxorem*, ibi: " Jam vero alicui fratrum ad osculum convenire, dicebatur osculum sanctum: " quia pietatis, & charitatis pignus erat, dabaturque sub ea formula, *Pax tecum*; qua finiebatur sacra Synaxis; unde pacis concludentis signaculum dicitur *in c. pacem 9. de consecr. dist.* 2. juxta illud Apostoli ad Romanos *c.* 16. *vers.* 16. & 1. *ad Cor. c.* 16. *Salutate invicem in osculo sancto; juncto can.* 19. *Synodi Laodic.* Unde illud sibi invicem dabant tempore sacræ communionis. D. Greg. *lib.* 3. *dial. c.* 37. " Omnes sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt. " Quare conjungantur *in can.* 12. Concil. Altissiod. " Non decet mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi. S. Ferreol. *c.* 25. *suæ regulæ*. Statuimus hujus culpæ reum, communionem Dominicam, & osculum fratrum non habere;" ut probant Albasp. *lib.* 1. *observ. c.* 17. Cerda *in adversi. sacr. c.* 151. Menardus *in notis ad Sacram.* D. Gregorii, *fol.* 377. & *ad concordiam reg. fol.* 1021. Cresolius *lib.* 4. *mystag, c.* 6. *sect.* 2. Vivar. *in apparatu ad Flavium Dextrum*, §. 19. Serlogus *tom.* 2. *in Cantica, vestig.* 1. *sect.* 2. Petr. Greg. *in proœm. decret. n.* 28. Baronius *anno* 45. *n.* 7. Theophilus *tom.* 17. *de religioso loricato, in princ. fol.* 189. Etiam dabatur tempore Baptismi, ut probat Vicecomes de ritibus Baptismi, *lib.* 5. *c.* 2. item tempore sacræ ordinationis, Hallierius *de sacr. electi, sect.* 8. *c.* 11. Plura de his osculis charitativis ultra proxime laudatos congerunt Baptista Casalius de sacris Christianorum ritibus, *c.* 59. Gironius *lib.* 1. *observ. c.* 14. Lantdmet. *lib.* 1. *de veteri clerico, c.* 81. Illustr. D. Franc. Ramos *in Syntag. ad Alex. VII. propos.* 1. *n.* 93. De hoc osculo amicabili, seu charitatis accipiendus est præsens textus; olim enim, sicut & hodie, observabatur, ut tempore adeptæ possessionis præbendæ, seu beneficii, ad osculum reciperent novum fratrem ceteri Canonici, *c. cum olim* 12. *de privil.* unde in præsenti specie Canonicus probare intendebat se in possessione præbendæ esse, ex eo, quod ad osculum receptus erat in Ecclesia Trecensi.

i *Ut Legatus.*) De potestate Legati circa beneficia conferenda in provincia suæ legationis, plura congessi *in c. dilecti, de offic. Leg.*

k *Turonense Concilium.*) De quo *in c. majoribus* 8. *hoc tit.*

l *Later. Concilii.*) De quo agemus *in c.* 2. *de conscss. præb.*

m *Juramento firmatum.*) Covarruvias *in c. quamvis*, 2. *part.* §. 1. *n.* 11. *de pactis in* 6. existimat Canonicos non potuisse revocare statutum hoc, quia confirmatum erat a Pontifice in favorem Ecclesiæ: sed docte cum reprehendit Angujanus *lib.* 3. *de legibus, c.* 5. *n.* 11. Ea ergo sententia omissa, verius dicendum est, in præsenti casu Canonicos non posse augere numerum Canonicorum, contra statutum a se juratum, quia actus celebratus contra proprium juramentum est ipso jure nullus, ut pluribus relatis docet Sanch. *lib.* 3. *summæ, c.* 11. & si confirmatum fuit a Pontifice tale statutum, etiam mutari non poterat, quia actus gestus contra statutum habens clausulam decreti irritantis, etiam editum in favorem ipsorum, est nullus ipso jure, ut probat Angujanus *dict. c.* 5. De hac facultate augendi, vel minuendi numerum præbendarum, egi *in c. cum M. de constit.* 7

n *Legationis litteras.*) An Legato credatur, nisi editis suæ legationis litteris, exposui *in c. cum in jure, de offic. deleg.*

o *Prabenda vacatione.*) Ut probavi *in c.* 1. *hoc titul.*

p *Decretalis.*) Quæ reperitur supra *in c. dilectus, hoc tit.*

q *Canone.*) *Cap. non autem* 12. 7. *q.* 1.

r *Maxime cum res.*) Regulam hanc exposui *in cap. penult. de re jud.*

Commentarium hujus textus petendum est ex traditis supra *in capit. majoribus*; & adducendis *in capit.* 2. *de conscss. præbend.*

CAPUT XXVI.

a Idem *V. Episcopo*.

VAcante quadam in Ecclesia tua præbenda, duas ex ea constituens, ad illas de assensu Capituli tui duos Canonicos assumpsisti, quorum altero apud Sedem Apostolicam viam universæ carnis ingresso, præbendam, quam defunctus habuerat, quidam clericus Hippolytus nomine fuit auctoritate Sedis Apostolicæ assecutus. Verum cum idem H. te super integritate præbendæ per quasdam nobis litteras inquietet, & alius idem jus adversus te se habere proponat, quid facere debeas postulasti per Sedem Apostolicam edoceri. Super quo fraternitati tuæ duximus respondendum, quod cum Turon. statuta Concilii sectionem inhibeant præbendarum, teneris utrique de iis, quæ vacare contigerit integrare præbendam, nisi forte rationabili causa de vacante præbenda prædictæ duæ fuerint constitutæ, ac tot sint utriusque proventus, quod per utramque sit utrique provisum in beneficio competenti.

NOTÆ.

a *Idem.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. capit.* 3. ideſt *Uratislavienſi Episcopo*, ut habetur *lib. 5. epistol. ipsius Innocentii III. regest. 16. epistol. 166.* ex quo regesto eam restituo. De Uratislavienſi Ecclesia egi *in cap. 27. de reſcript.*

CAPUT XXVII.

Innocentius III. a *Vercellensi Episcopo*.

Dilectus filius G. pro quo canonicando in Ecclesia Novarien. scripseramus, quod intendebat, per nostras *b* litteras non obtento, contra Canonicos ejusdem Ecclesiæ nobis proposuit conquerendo, quod cum pro eo ad Novarien. Capitulum mandatum Ap. misissemus, ut in Canonicum reciperent, & in fratrem, præbendam, si qua tamen tunc vacabat, conferentes eidem; ipsi non solum mandatum Apostolicum noluerunt adimplere, verum etiam præbendam vacantem, quam mandavimus illi conferri, præsumpserunt alii assignare. Unde petebat a nobis, ut quæ de ipso inceperamus, exequi dignaremur. Magister autem Gregor. Novarien. Ecclesiæ procurator proponebat e contra, quia cum nulla in Ecclesia vacaret præbenda, prædictus clericus ad Apost. Sed. accedens falso in Ecclesia ipsa nobis suggessit vacare præbendam, ut ad suggestionem falsam super receptione sua litteras impetraret. Unde cum mendax precator carere debeat impetratis penitus, idem procurator ab impetitione ipsius Ecclesiam postulat absolvi. Cum igitur coram dil. fil. n. G. sancti Gregorii ad Velum Aureum Diac. Card. quem eisdem dedimus auditorem, super his diutius litigarint, & idem Cardin. quæ fuerant proposita coram eo, nobis retulerit diligenter; d. t. per Ap. script. mand. quatenus si tibi constiterit, quod in Novarien. Ecclesia præbenda vacaret tempore, quo super præbenda jam dicti clerici nostras litteras receperunt, cum eam penitus alii in elusionem mandati nostri duxerint conferendam, eundem clericum, si non alibi sufficiens habeat beneficium Eccle. asticum, juxta tenorem *prioris* mandati nostri a prædictis clericis recipi faciatis, & eidem de redditibus ipsius Ecclesiæ singulis annis comperentes assignari proventus, *c* donec ei sit in beneficio præbendario provisum.

N O-

NOTÆ.

a Vercellens.) Ita etiam legitur in quarta collectione *sub hoc tit. de conceſſ. præb. cap.* 4. De Vercellenſi Eccleſia egi *in cap.* 10. *de foro comp.*

b *Litteras.*) Monitorias, præceptoriaſve, de quibus plura congeſſerunt Petrus Greg. *lib.* 1. *de reſcript. cap.* 4. Azor. *tom.* 1. *inſtit. mor. lib.* 6. *c.* 32. & nos *in c. ex litteris, de reſcript.*

c *Donec.*) Et ita debet recipi in Canonicum, & fratrem, cum ſpe aſſequendi in præbendam proxime vacaturam, ut probavi ſupra *in cap. relatum.*

CAPUT XXVIII.

Idem a *in Concil. Later. Conſtit. XXXIV.*

DE multa providentia fuit in *b* Later. Concil. prohibitum, ut nullus diverſas dignitates Eccleſiaſticas, & plures Eccleſias parochiales reciperet, contra ſacrorum canonum inſtituta; alioquin & recipiens ſic receptum amitteret, & largiendi poteſtate conferens privaretur. Quia vero propter præſumptiones, & cupiditates quorumdam nullus hactenus, aut rarus de prædicto ſtatuto fructus provenit: nos evidentius, & expreſſius occurrere cupientes, præſenti decreto ſtatuimus, ut quicumque receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, ſi prius tale beneficium habebat, eo ſit ipſo jure privatus, & ſi forte illud retinere contenderit, etiam alio ſpolietur. Is quoque, ad quem prioris ſpectat donatio illud poſt receptionem alterius libere conferat, cui merito viderit conferendum; & ſi ultra ſex menſes conferre diſtulerit, non ſolum ad alium, ſecundum Concil. Later. *c* ſtatutum devolvatur, verum etiam tantum de ſuis cogatur proventibus in utilitatem illius Eccleſiæ, cujus illud eſt beneficium, aſſignare quantum a tempore vacationis ipſius ex eo conſtiterit eſſe perceptum. Hoc idem, & in *d* perſonatibus decernimus eſſe obſervandum, addentes ut in eadem Eccleſia nullus plures dignitates, aut perſonatus habere præſumat, etiamſi curam non habeant animarum: circa ſublimes tamen, & *e* litteratas perſonas, quæ majoribus ſunt beneficiis honorandæ, cum ratio poſtulaverit, per *f* Sed. Apoſt. poterit diſpenſari.

NOTÆ.

a Lateran.) *Can.* 29. non 38. legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. De hoc Concilio Lateranenſi nonnulla notavimus *in cap.* 1. *de Summa Trinit.*

b *Lateran. Concilio.*) Sub Alexand. III. relato *in cap. quia in tantum, de clericis non reſid.*

c *Statutum.*) Quod expoſui *in cap. litteras, de ſupplenda neglig.*

d *Perſonatibus.*) Perſonatus dignitas, quæ, qualiſque ſit, expoſui *in c. ad aures, de reſcrip.*

e *Litteratas.*) Ideſt litteris conſpicuas, & juris peritia præditas, ut expoſui *in c. . . . . de clericis conjug.* cujus diſpenſationis exemplum extat apud Guillelmum Tyrium *lib.* 10. *belli ſacri, in Balduino II. Rege Jeroſol.* quem ait Tyrius liberalibus diſciplinis imbutum, præbendas obtinuiſſe in Eccleſiis Rhemenſi, Cameracenſi, & Leodienſi.

f *Per Sedem Apoſtolicam.*) Ex his verbis aperte liquet, Pontificem poſſe ſuper pluralitate beneficiorum diſpenſare; quod etiam probatur *in c. dudum, el. 2. de elect. c.* 1. *de conſuet. lib.* 6. *c. ordinarii, de offic. ord. eod. lib.* Concilio Colonienſi ſub Paulo III. 1. *p. c.* 32. *&* 33. Illuſtrant infra referendos Baſil. *de matr. lib.* 8. *c.* 12. *n.* 9. Dartis *de benef. c.* 2. *in fine*, Fragoſo *de regim. chriſt. reip. tom.* 2. *l.* 3. *diſp.* 9. §. 1. Boſſius *tom.* 2. *operis mor. tit.* 7. §. 1. *n.* 2. Ratio in promptu eſt; nam cum hæc prohibitio pluralitatis a jure poſitivo proveniat, ut infra dicemus, & Pontifex ſit ſupra jus poſitivum, *c. propoſuit, de conceſſ. præb.* & in beneficiis plenam, ac liberam poteſtatem habeat, *c.* 2. *hoc tit. lib.* 6. ideo in legibus Eccleſiaſticis hanc pluralitatem inhibentibus, diſpenſare poterit, tam in duobus Epiſcopatibus, *c. relatio, c. illum*, 21. *q.* 1. quam in pluribus beneficiis, cujuſcumque generis ſint, etiam curatis, dignitatibus, vel perſonatibus, *d. c. dudum*, 1. 5. *tit.* 5. *l.* 3. *&* 4. *tit.* 16. *partit.* 1. Ojeda *de incomp. c.* 12. *n.* 12. Barb. *alleg.* 62. *n.* 18. Sed an alius præter Pontificem poſſit etiam diſpenſare in pluralitate, dubium eſt: & cum hæc prohibitio proveniat ex Concilio generali relato *in c. quia in tantum*, & in præſenti; & inferior non poſſit diſpenſare in lege ſuperioris, ideo inferiores Prælatos diſpenſare non poſſe in hac pluralitate, docuerunt Gloſſa *in præſenti*, & *in d. c. dudum*, & communiter repetentes *hic*. Contrarium tamen ſuadetur *ex c. Sanctorum*, 70. *diſt.* ubi docetur, auctoritate Epiſcopi poſſe clericum pluribus Eccleſiis præeſſe; quare verius dicendum eſt, poſt præſentem conſtitutionem non poſſe Legatum, Epiſcopum, vel ſimilem Prælatum diſpenſare, ut quis habeat plures dignitates, beneficia curata, aut uniformia ſub eodem tecto, vel quæ reſidentiam petunt, ut cavetur in Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 17. in ceteris vero beneficiis ſimplicibus, vel ut quis habeat curatum ſimul, & ſimplex, vel ut in eadem Eccleſia cum dignitate canoniam retineat, poſſe Legatum, vel Epiſcopum diſpenſare, probat Barboſa *d. alleg.* 62. *per totam.* Illud tamen diſcrimen etiam inter Pontificem, & ejus Legatum, ſeu Epiſcopum notandum eſt, quod Pontifex poteſt diſpenſare, ut quis retineat plura beneficia, Epiſcopus vero, vel Legatus, tantum ut duo poſſideat, *d. c. Sanctorum*, Trid. *d. c.* 17. Conſuetudine tamen in his Regnis introducta eſt, ut etiam Epiſcopus poſſit plura beneficia uni conferre, etiamſi alterum ſufficiens ſit ad congruam ſuſtentationem, ut referunt, & probant Barb. ſupra, *n.* 9. Garc. *de benef.* 1. *par. c.* 19. Flamin. *de reſig. lib.* 5. *q.* 6. *n.* 119.

Semper tamen in ſimili diſpenſatione facienda a Pontifice, vel Epiſcopo deſiderari juſtam cauſam, ſupponitur in præſenti textu, & deducitur *ex c. innotuit, de elect.* & traditis a Baſilio *ubi ſupra*: ideoque tam Pontifex, quam ejus Legatus, vel Epiſcopus abſque cauſa in hac pluralitate diſpenſando, peccare lethaliter, docent Baſilius, & Boſſius *ubi ſupra*; ea tamen admiſſa diſtinctione, ut Pontifex valide, licet injuſte, ſine cauſa diſpenſet, inferiores vero Prælati non ſolum inhoneſte, verum & inutiliter. Cauſas autem juſtas ad diſpenſandum in pluralitate, expreſſas habemus in hoc textu illis verbis: *Circa ſublimes tamen, & litteratas perſonas*; in quibus duæ referuntur cauſæ, videlicet nobilitas, & litterarum peritia: ubi conjunctiva *&*, non habet vim copulativæ, ſed disjunctivæ, ut *in c.* 2. *de vita, & honeſt. clericæ.* juxta legem *ſapè, ff. de V. S.* Unde ſufficit ad diſpenſationem, quod ſit nobilis, aut litteratus, ut cum eo diſpenſari poſſit, dummodo ſit honeſtæ vitæ, *c. venerabilis* 37. *hoc tit.* quia cauſa diſpenſationis non ſolum reſpicit utilitatem perſonarum, verum & Eccleſiarum, quibus ſolent eſſe utiliores nobiles, & litterati, *c. diſpenſationes, c. tali* 1. *q.* 7. docent & latius proſequuntur Azor *d.* 2. *part. lib.* 6. *c.* 12. *q.* 1. Ojeda *de incomp. n.* 5. *c. fin.* Nec hucuſque traditis obſtat Conc. Trid. *ſeſſ.* 24. *de refor. c.* 17. in illis verbis: *Quibuſcumque diſpenſationibus non obſtantibus*; ubi omnes diſpenſationes pro pluribus beneficiis obtinendis videntur improbari. Nam reſpondendum eſt illo decreto non abrogari præſentem deciſionem, nec facultatem diſpenſandi, exiſtente juſta cauſa; nam Patres tantum improbant diſpenſationes abſque cauſa conceſſas, non tamen vetant ex juſtis cauſis a legitimo ſuperiore diſpenſari, ut docent Quintanadvennas *lib.* 4. *Eccleſiaſt. n. fin.* Cenedus *collect.* 550. *ad Decret. n.* 2. Illud tamen ſumme obſervandum eſt, quod cum quælibet diſpenſatio odioſa ſit, & ſtricte accipienda, *c. requiſitis, §. infringore*, 79. *diſt. c. dilectis, de conſang. & affin. c. nihil, de elect. c. dudum; verſ. inſuper, de filiis presb.* atque adeo reſtringenda ſit ad caſum, de quo loquitur *c.* 1. *&* 2. *de filiis presb. in* 6. inde ſimpliciter diſpenſatus ad obtinenda plura beneficia, intelligitur reſpectu ſimplicium, non vero curatorum. Decius *conſ.* 96. nec reſpectu exiſtentium ſub eodem tecto, & quod diſpenſatus ad dignitates, non cenſeatur diſpenſatus ad Epiſcopatum. Innoc. *in c. dilectus.* Item quod per diſpenſationem ad plura incompatibilia non poſſit quis obtinere niſi duo dumtaxat. Butrius *in d. c. dudum, ad finem de elect.* Item diſpenſatus, ut poſſit duo beneficia curata recipere, intelligitur de duobus prioribus, quæ obtinere contingat, *c. non poteſt* 21. *verſ. cum vero, hoc tit. lib.* 6. cujus interpretationem proſequitur Moneta *de commut. c.* 6. *n.* 254. *&* 262. Gonzal. *ad regulam octavam, gl.* 15. *a num.* 27.

COMMENTARIUM.

EX hac Concilii Lateran. conſtitutione ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Generaliter nemo plura beneficia obtinere poteſt.* Probant eam textus in *c. quia in tantum* 5. *c. crescente* 7. *c. ad hæc* 13. *c. præterea* 14. *c. cum non ignores* 15. *c. cum jam dudum* 18. *hoc tit. c. Sanctorum*, 70. *diſt. c. ſingula*, 89. *diſt. c. unic.* 10. *q.* 3. *c. per laicos* 16. *q.* 7. *c.* 1. *cum ſequenti* 21. *q.* 1. *c. quia nonnulli, de cler. non reſid. c. litteras, de conceſſ. prabend. c. ordinarii, de offic. ordin. eod. lib. c. ſingula, c. ſuper eo, hoc tit. lib.* 6. *Clement. gratiæ, de reſcr. Clement. ſi plures, Clement. fin. hoc tit. Extrav. execrabilis, eod. tit. c. dudum* 54. §. *nos igitur, de elect. c. eam te, de ætate, & qualit. cap. litteras* 9. *de conceſſ. prabend.* Concil. Metenſe *can.* 2. ibi: Unuſquiſque presbyter unam ſolummodo habeat Eccleſiam, niſi forte antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adjacens ſibi, quod non expedit ſeparari.„ Nannet. *c.* 8.„ Sicut Epiſcopus non plus poteſt habere quam unam civitatem, & unam uxorem; ita presbyter unam tantum Eccleſiam: itaque nullus presbyter plures præſumat habere Eccleſias.„ Pariſienſe *ſub Lothario, & Ludovico lib.* 1. *c.* 49.„ Ut hac occaſione nullus presbyter duas, aut tres avaritiæ cauſa, quibus ſufficere ſecundum divinum cultum nullatenus poteſt, habere audeat Baſilicas.„ Pictav. *can.* 2.„ Ut nemo Epiſcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, præbendam, vel alios Eccleſiaſticos honores, vel in duabus Eccleſiis prælationes exerceat, niſi in una tantum.„ Trid. *ſeſſ.* 7. *cap.* 1. 2. *&* 3. *ſeſſ.* 24. *de ref. cap.* 17. Urbanus II. in Conc. Clarom. *c.* 12.„ Nulli clerico liceat deinceps in duabus civitatibus duas præbendas obtinere, cum duos titulos non poſſit habere. Et *can.* 14. *Nullus deinceps in una Eccleſia geminos honores habeat.* Agathenſe *can.*

5 Concluſio traditur, & probatur.

can. 57. Epaun. *can.* 9. Heraldus Epiſcopus Turon. *in ſuis Capitulis, c.* 49. *Ut presbyter non amplius quam unam uxorem.* Conc. Friſingenſe anno 1440. *can.* 7. Pictav. 2. tempore Paſchalis, *can.* 16.„ Ne quis in duabus Eccleſiis duas præbendas, aut duos honores obtineat. Londonienſe 2. ſub Honorio II. *can.* 6. Ut nullus Archidiaconus in diverſis Epiſcopatibus diverſos Archidiaconatus teneat, ſub anathemate prohibemus: imo ei, cui prius aſſignatus erat, tantum adhæreat.„ Salzeburg. tempore Gregorii IX. *can.* 7. & ſecundum *can.* 10. Colonienſe celebratum anno 1550. *can.* 32. Alia juris teſtimonia congerunt Ant. Aug. *in epit. l.* 6. *tit.* 43. *&* 44. *lib.* 8. *tit.* 33. *&* 34. *lib.* 15. *tit.* 4. Creſpetius *in ſum. verb. Beneficiorum pluralitas*, conſonat de jure regio lex 28. *tit.* 4. *lib.* 2. *recop.* & faciunt per argumentum lex *hac part. in fin. C. de proxim ſacror. lib.* 12. lex 5. *C. qui militare*, lex finalis *in princ. C. de aſſeſſoribus, c.* 1. *de exceſſ. Prælat.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa, & Garanna, Manrique *de differ. utriuſque fori, q.* 18. Hurtado *tom.* 1. *de reſid. ſect.* 9. *c.* 2. Luna de Arellano *lib.* 3. *antinom.* 2. Fragoſ. *de regim. Chriſt. reip. p.* 2. *lib.* 3. *titul.* 1. *per tot.* Penna *tom.* 1. *dec.* 61. Dartis *de benef. ſect.* 9. *c.* 2. Fileſacus *de orig. Parac. c.* 4. Solorzanus *lib.* 3. *polit. c.* 20. Petrus Greg. *de repub. lib.* 4. *c.* 6. *n.* 5. Petrus Bollo *in œcon. can. claſ.* 2. *c.* 2. §. 1. *&* 2. Acunna *in c. Sanctorum*, 70. *diſt. & in c. per ſingulas*, 89. *diſt.* Corvinus *lib.* 2. *aphoriſm. tit.* 31. Tondutus 2. *p. de benef. c.* 5. §. 6. Duarenus *lib.* 8. *de ſacris Eccl. c.* 4. Zipeus *ad tit. de clericis non reſid.* Ægidius Boſſius *to.* 1. *moral. tit.* 7. Fornerius *li.* 3. *rerum quotid. c.* 25. Petrus Herodius *li* 1. *Pandect. tit.* 4. Chopinus *lib.* 3. *monaſt. tit.* 3. *c.* 1. Diana *p.* 10. *tr.* 13. *reſol.* 1. Carvallo *in c. Raymundus, n.* 274. Petrus Greg. *de benef. c.* 15. Vighellius *in meth. juris can. fol.* 285. *&* 361. Boſquetus *ad Innoc. III. lib.* 2. *ep.* 157. Lemaiſtre *lib.* 3. *de monachis, c.* 6. Tapia 2. *p. catena mor. lib.* 5. *c. n.* 10. Conradus Kling. *lib.* 3. *diſp. c.* 50. Ciballutius *in notit. Concil. in* 7. *Syn. Nic.* 2. *can.* 15. fuſe Theophilus *tom.* 12. *tr. mixta e bonis Eccl. c.* 8. Alteſerra *in præſenti*, Chriſt. Lupus *in can.* 10. *Concil. Chalced.*

6 Traditur ratio dubitandi.

Sed hæc aſſertio ita indiſtincte tradita difficilis valde redditur ex eo; nam habere plura beneficia, vel non, æſtimandum non eſt ex eorum numero, ſed ex Eccleſiarum redditibus, & proventibus, ita ut ſi Eccleſia congruam ſuſtentationem parocho non præbeat, plures parochias unus clericus regere poſſit: ſi autem fructibus abundat, ipſius parochus in alia Eccleſia non ita pingui etiam deferviat. Unde Hiſpani Patres Presbyteros Parochos ſimul in canonicos Eccleſiæ Cathedralis cooptabant ea lege, ut ab Eccleſia Cathedrali, & ſimul a parochia ſtipendia acciperent, Conc. Emeritenſe *can.* 12. ibi:„ Ut omnes Epiſcopos provinciæ noſtræ, ſi voluerint de parochianis Presbyteris, atque Diaconibus cathedram ſibi in principali Eccleſia facere, maneat per omnia licentia; hi tamen, qui fuerint traducti, humilitatem dignam Epiſcopo ſuo teneant, & eo honore, & reverentia habeantur, ut venerentur in Cathedrali Eccleſia ſicut hi, quos conſtat fuiſſe ordinatos in ea, quamvis ab Epiſcopo ſuo ſtipendii cauſa per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab Eccleſiis tamen in quibus prius conſecrati ſunt, vel a rebus earum extranei non maneant.„ Et Eccleſia pauper, paucoſque parochianos habens, alii jungebatur, ab unoque presbytero utraque regebatur, Conc. Tolet. 16. *can.* 3. ibi:„ Eccleſia quæ uſque ad decem mancipia habuit, ſuper ſe habeat ſacerdotem; quæ vero minus decem mancipia habuit, aliis conjungatur Eccleſiis. Si autem dives erat, plures in ea ordinabantur presbyteri. Concil. Emerit. *can.* 14. Igitur obtinere diverſas Eccleſias non ex earum numero, ſed ex ſtipendiis, fructibus, vel ipſarum proventibus æſtimandum eſt.

7 De origine hujus prohibitionis.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, quam ut plene exponamus, & hujus prohibitionis originem repetamus, ſciendum eſt, plures ex Theologis, tam ſcholaſticis, quam moraliſtis, aſſeruiſſe pluralitatem beneficiorum repugnare juri naturali, & divino. Cajetanus *in ſumma, verbo Beneficium*, Silveſter *eodem verbo* 4. *n.* 1. Angelus *n.* 35. Armilla *n.* 42. Tabiena *n.* 28. *q.* 24. alii quos refert, & ſequitur Thomas Sanch. *lib.* 2. *ſumma, c.* 2. *dub.* 5. Sotus, Azor, & Vaſquez, quos refert Hurtado *tom.* 1. *de reſid. reſol.* 6. pro quorum ſententia expendi ſolet textus *in c.* 21. *q.* 1. ubi PP. Concilii Nicæni ad aſtruendam hanc prohibitionem adducunt *c.* 6. D. Matthæi, in illis verbis: *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire.* Deinde quia juri naturali, & divino repugnat, quod Eccleſia privetur miniſtris debitis, & quod divinus cultus minuatur; quod contingit ſi unus presbyter duabus Eccleſiis præficiatur, *c. unic.* 10. *q.* 3. *c. ſingula*, 89 *diſt.* ſed contrarium, imo tantum a jure poſitivo prohibitionem hanc proyenire, docuerunt omnes fere antiquiores congeſti ab Hurtado, & Valenſi *ubi ſupra*; & recte, nam ſi præſens prohibitio a jure naturali, aut divino originem traheret, non poſſet Pontifex in ea dispenſare, *c. ſunt quidam*, 25. *q.* 1. ſed poſſe ipſum, atque Epiſcopos diſpenſare, ſupra probavi: igitur quia hæc prohibitio eſt tantum juris poſitivi. Deinde quia conſuetudo introduci non poteſt contra jus naturale, aut divinum, *c. fin.* ubi illuſtravi, *de conſuet.* ſed moribus introducti poteſt, ut quis unam præbendam ſimul cum dignitate obtineat, *c.* 1. *de conſuet. lib.* 6. necnon & plura beneficia, ut docent ex aliis Garcia *de benef. p.* 11. *c.* 5. *n.* 265. Manrique *de differentiis, d. q.* 18. Igitur quia hæc prohibitio non eſt juris divini aut naturalis. A ſtruitur tandem hæc ſententia, cui adhæreo, ex eo, quia cum beneficia a jure poſitivo introducta, ut refert Baronius *tom.* 6. *anno* 502. & probavi, *c. hoc tit.* non poteſt pluralitatis beneficiorum prohibitio eſſe antiquior, quam ipſa beneficia, ut ratiocinatur Filliucius 3. *tom. tit. de benef. c.* 7. *n.* 2. Accedit, quia hæc prohibitio ſacris canonibus tribuitur in præſenti, ibi:„ Contra ſacrorum canonum; *c. quia nonnulli, de cleric. non reſid.* ibi: Contra ſacrorum canonum inſtituta; *c. quia in tantum* 5. ibi: Sacris canonibus inimica.„ Tridentina *dicta ſeſſ.* 24. *c.* 17. ibi: *Sacris canonibus.* Nec contrarium deducitur *ex d. c.* 1. 21. *q.* 1. nam licet ibi abducatur locus D. Matthæi *c.* 6. non tamen inde deducitur prohibitionem illam eſſe juris divini, quia illa tantum præcepta juri divino tribuuntur, quæ in ſenſu litterali ex eodem proficiſcuntur. D. Thom. 1. *p. q.* 1. *n.* 1. quod præſens prohibitio nitatur D. Matthæi auctoritate, non ideo a jure divino provenit. Nec quod de minuendo cultu divino ex miniſtrorum defectu contrariæ ſententiæ aſſertores expendebant, aliquid facit: nam id tantum evincit pluralitatem beneficiorum ex ſe malam eſſe, non tamen deducitur, a jure divino eſſe inſtitutam. Ex his liquet prohibitionem hanc eſſe tantum juris poſitivi, licet juri naturali ſubnixam, ut infra dicemus; a quo tamen tempore cœpiſſet in Eccleſia hæc prohibitio, adhuc inter veſpertinos Anteceſſores non conſtat: aliqui eam repetunt a Concilio Agathenſi celebrato ſub Sixto III. anno 436. relato *in cap. unum* 21. *q.* 1. ſed vere textus ille loquitur de Abbatiis regularibus. Alii eam deducunt ex Concilio Chalcedon. celebrato ſub Leone I. anno 451. relato *in c. clericum* 21. *q.* 1. ſed perperam, cum verius ſit eo canone illud ſolum prohiberi, ne clericus in una Eccleſia intitulatus, in alia etiam intitulari valeat; & ne in Eccleſiis duarum civitatum conſcribatur, quod longe diverſum eſt a prohibitione pluralitatis. Et notandum eſt in ſpecie illius textus, verbum illud *oportere*, neceſſitatem inducere, ut *in l. cum ampleius*, §. 1. *ff. de reg. jur.* juncto Donello *lib.* 12. *comm. c.* 2. ubi Oſualdus *littera D.* quamvis non ſemper verbum illud neceſſitatem importet, ut notatur ad expoſitionem textus *in l. ſi pignore* 22. §. 1. *ff. de pignorat. leg. ſalarium* 7. *l.* 39 §. 3. *ff. de mandati, l.* 1. §. 1. *ff. quando appellandum, l.* 8. *ff. de eo quod certo loco*, per Cujacium ibi, *tr.* 3. *ad African.* Idem fere ſtatuitur *in c. ne quis translatus*, 21. *q.* 2. *c. fanierum*, 70. *diſt.* in quibus beneficiorum pluralitas expreſſe non prohibetur, ted ex eo, quod docetur, nullum poſſe duabus intitulari Eccleſiis, per interpretationem deducitur, non poſſe duas Eccleſias obtinere; eodem modo accipiendus eſt textus *in c. ſingula*, 89. *diſt. & in c. unic. verſ. Sed in hoc*, 10. *q.* 3. qui deductus eſt ex Concilio Toletano celebrato anno 700. in quo pluralitas non expreſſe prohibetur, ſed deducitur per interpretationem, ex eo quod ibi ſtatuitur, ne plures Eccleſiæ quaſi in unum corpus temere conjungantur. Tandem eodem modo procedit textus *in c. laicos*, 16, *q.* 7. ubi directe tantum prohibetur, ne Epiſcopus duas Eccleſias obtinere præſumat; presbyter enim in eo textu opponitur clerico, & accipitur pro Epiſcopo, ut *in c. olim* 95. *diſt. c. legimus*, 93. *diſt.* per conſequens tamen recte ex eo textu deducitur, nec clericum poſſe duas parochias ſimul regere. His ergo ſententiis omiſſis, & aliis relatis a Quintanadvennas *lib.* 4. *Eccleſiaſt.* dicendum eſt, quod licet prohibitio hæc obumbrata, & inſinuata eſſet prædictis, & aliis Eccleſiæ legibus, prioribus ejus ſæculis editis, tamen aperte & ſpecifice ſtatuta fuit in Concilio Nicæno 2. celebrato anno 781. in eo canone relato a Gratiano *in c.* 1. 21. *q.* 1. ſed quia lex illa poterat ad clericos tantum orientales referri, Alexander III. in præſenti Concilio Lateranenſi eam generaliter quoad omnes, tam Græcos, quam Latinos ſtatuit, generaliterque in eo Concilio ſtatuta fuit prædicta prohibitio pluralitatis; pœna tamen nulla inflicta fuit; quamvis prohibitionis rationes exprimerentur, *c. quia* 5. *c. ad hæc* 13. *hoc tit.* Deinde quia Alexander III. agnovit, facile contemni prædictam conſtitutionem, alias duas edidit: primam in Concilio 3. Lateran. celebrato anno 1180. 1. *p. c.* 13. qua ſanxit ut accipiens ſecundam dignitatem, vel Eccleſiam parochialem, eam amitteret; & qui dedit, largiendi poteſtate privaretur: habetur *in c. quia nonnulli* 5. *de clericis non reſident.* Cujus conſtitutionis meminit Innocentius *in præſenti.* Alia conſtitutione conceſſit electionem poſſeſſori retinendi Eccleſiam, quam maluiſſet, *c. referente, hoc tit.* juxta quas conſtitutiones accipiendi ſunt textus *in c. eam te* 7. *de ætate, & qualit. c. præterea, c. quia in tantum, c. ad hæc* 13. *hoc tit. c.* 3. *de confirmat. utili, in* 5. *compilat.* ibi:„ Ex parte tua nobis humiliter fuit ſupplicatum, quod cum nonnulli clerici tuæ diœceſis plures obtineant parochiales Eccleſias, data hujuſmodi clericis optione retinendi unam ipſarum Eccleſiarum, reliquas poſſis de licentia tua idoneis aſſignare perſonis.„ Ex his tamen duabus ſanctionibus prior tempore fuit, quæ refertur *in d. c. quia nonnulli*; nam *in d. c. eam te*, ubi ad præxim deducitur ſecunda conſtitutio, mentio fit conſtitutionis relatæ *in d. c. quia nonnulli*; unde deducitur illum prius emanaſſe. Succeſſit tandem conſtitutio Concilii Lateranenſis celebrati ſub Innocentio III. qua ſtatuitur, ut ſi habens beneficium curatum, aut perſonatum, vel aliud ſimile beneficium recipiat, primum vacet ipſo jure, & ſi illud retinere præſumat, utroque privetur. Quæ conſtitutio reperitur in præſenti, & approbata fuit, & ampliata *in extravag. Execrabilis*, Joannis XXII. *hoc titul.* ita ut præſens conſtitutio procedat etiam in dignitatibus, perſonatibus, officiis, & beneficiis, quæ animarum curam habuerint; & ita ut ſi obtinens ſecundum beneficium, ſi Epiſcopum proprium ſtatim non adierit, vacare privantur; quod & firmatum fuit adjectis aliis pœnis per Concil. Tridentinum *ſeſſ.* 7. *de reform. cap.* 4. *&* 5. *&* *ſeſſ.* 24. *cap.* 17. & ita qui ſciens beneficium incompatibile cum jam obtento, acceptavit, ipſo jure primo privatur, quia per admiſſionem ſecundi videtur renunciatum primum, *l.* 3. *titul.* 16. *part.* 6. Solorzan. *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 17. *n.* 12. Proſequuntur latius hanc temporum ſeriem & varietatem Acun in *ind. c. Sanctorum*, 70. *diſt.* Valenſis *de benef. tit.* 1. Quintanadven. *d. lib.* 4.

Hæc

8 De personis hac prohibitione comprehensis.

Hæc pro diversitate temporum in Ecclesia statuta reperimus; sed sciendum superest, ad quas personas præsens prohibitio spectet, & in quibus beneficiis procedat? Et cum generaliter concepta sit, & verbis universalibus hæc Ecclesiæ prohibitio, comprehendit primo Romanum Pontificem, qui simul Episcopatum retinere non potest, quia Pontificatus per se est beneficium, & quidem omnium maximum, & dignius, *c. 1. de maledicis, cap. si duo, cap. si quis pecunia, 79. dist. cap. si Papa, 40. dist.* unde per promotionem ad Summum Pontificatum vacare omnia beneficia, atque pensiones, docuerunt Germonius *de indultis Cardinal. §. si vero illa, n. 34.* Ojeda *de incompatibil. cap. 1. n. 11.* Post Romanum Pontificem proximum dignitatis gradum in Ecclesia obtinent Cardinales, de quorum dignitate egi *in c. 2. de cleric. non resid.* in quibus etiam procedit hæc prohibitio, ita ut nemo ex eis possit obtinere duos Cardinalatus, quia sunt officia uniformia: & licet Episcopatum simul cum suo titulo possit obtinere, ut probavi *in d. c. 2.* non tamen duos Episcopatus retinere valet. Tridentinum *sess. 24. de reform. c. 17.* Nec contrarium probatur *in c. Ecclesias 57. de elect. extravag. execrabilis, §. Cardinalibus*: quorum interpretationem tradit Garanna *in præsenti*. Comprehendit etiam præsens prohibitio Patriarchas, *cap. 1. de consuetud. lib. 6.* & Metropolitanos, ut expresse fanxerunt Bonifacius I. *epist. 3. ad Hilarium*, Cælestinus I. *epist. 2. c. 4.* quæ extant *tom. 1. Conciior. Severini*. Comprehenduntur & Episcopi, qui non solum duos Episcopatus uno, eodemque tempore habere nequeunt, *cap. in illis, 80. dist.* verum nec præbendas, seu beneficia, si quæ antea possidebant, retinent; sed omnia per adeptionem Episcopatus vacant, *c. cum injunctis, §. 1. de elect.* ubi exposui, textus *in c. quoniam 9. de judiciis, c. 3. de prob.* qui solent vulgo in contrarium expendi. Etiam comprehenduntur hac prohibitione Abbates; nam plures Abbatias unus habere nequit, *cap. unum Abbatem, 21. quæst. 1. c. monachum, in fine 20. quæst. 4. cap. si quis deinceps 16. q. 7. c. ne pro defectu, de elect. c. final. in fine, de relig. domib. cap. cum singulæ 32. hoc tit. in 6.* cum aliis traditis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 59. titul. 46.* docet Ojeda *dicto lib. 1. c. 5. per tot.* Denique ceteri clerici & ministri Ecclesias, dignitates & personatus obtinentes, *c. ad hæc, hoc tit.* Extravag. *Execrabilis, eodem, cap. 1. de consuet. lib. 6.* Trident. *sess. 7. c. 2. & sess. 24. cap. 17.* prosequitur Valensis *d. lib. 3. 1. ex n. 5.*

9 De beneficiis incompatibilibus.

Hactenus egimus de personis hac prohibitione comprehensis: superest ut de beneficiis, quæ inter se incompatibilia sunt, agamus. Et sciendum est, magnam differentiam versari inter incompatibilitatem quoad titulum, & quoad retentionem. Incompatibilitas quoad titulum tunc datur, quando beneficia ita non compatiuntur, ut post assecutum titulum secundi beneficii, consestim jure ipso vacet titulus primi, quod contingit in duobus curatis duplici personatu, vel dignitate honoratis, etiam in diversis Ecclesiis, ex hoc textu, cum aliis supra relatis; vel in duobus beneficiis in eadem Ecclesia, juxta textum *in cap. 1. de consuet. lib. 6. Clement. fin. hoc titul.* ut in specie textus *in cap. cum in cunctis, §. cum vero, de elect. cap. nemo deinceps, eod. tit. lib. 6. Clement. 1. de officio vicarii*: docet Valensis *dicti. tit. 1. n. 6.* incompatibilitas vero quoad retentionem datur, quando concurrunt duo beneficia, quæ quamvis jure prohibeantur per unum eumdemque clericum retineri, non tamen vacant ipso jure, sed postquam possessor elegerit quod maluerit; quomodo intelligi potest textus *in c. litteras, de conscss. præbend.* in illis verbis, „Præbenda illa, etsi non de facto, de jure tamen vacare noscatur; mandamus quatenus dictum Præpositum, ut illam sine difficultate resiguet, cogatis. „ Quippe in hoc casu non vacat primum beneficium ipso jure, sed possessor habet facultatem eligendi quod maluit ex facultate sibi concessa ab Alexandro III. *in d. c. referente, c. preterea*; nam cum præsens constitutio non generaliter, nec absolute contineat vacare primum beneficium per assecutionem secundi, sed loquatur Innocentius dumtaxat de duobus curatis personatibus, aut dignitatibus duabus, non videtur derogatum decisioni dicti capituli *referente*, argumento legis *præcipimus, Cod. de appellationib.* atque ideo in duobus beneficiis simplicibus etiam residentiam requirentibus, vel sufficientibus ad congruam sustentationem, non vacavit ipso jure primum; quin imo habebit adhuc possessor facultatem eligendi quod maluerit retinere, ut sæpius decisum fuisse in Rota referunt Garcia *de benef. p. 1. cap. 5. n. 65.* Barbosa *3. p. de potestate Episcopi, alleg. 57. n. 21.* His suppositis, incompatibile est quoad titulum, primo beneficium duplex curam animarum annexam habens, ut ait præsens textus, cui consonat Clementina *Gratie, de rescriptis*, dicta Extravag. *Execrabilis*, idest duplex beneficium, cui annexum est onus administrandi sacramenta. Ojeda *dicta 1. p. cap. 13. n. 3.* quæ doctrina ad vicarias perpetuas eamdem curam annexam habentes protracta fuit *in Clement. unica, de offic. vicar.* & ad commendas perpetuas eorumdem beneficiorum, ex Tridentino *dicta sess. 7. c. 4.* ideoque idem jus procedit, si habens beneficium curatum, consequatur vicariam, vel commendam perpetuam. Ojeda *d. c. 13. n. 10.* & *2. part. c. 6.* vel habens beneficium, quod exigit residentiam, coadjutoriam assequatur. Barbosa *voto 28. per totum*, hæcque incompatibilitas durat etiam post Tridentinum, ubi *sess. 7. cap. 4.* innovatur præsens Innocentii constitutio, ut docuit Garcia *de benefic. d. c. 5. n. 76.* Quare cavendum est a Navarro *in manuali, c. 25. n. 129.* Quinsanovennas *dicto lib. 4. n. 98.* qui existimarunt, hanc incompatibilitatem sublatam fuisse per Tridentinum *sess. 24. de reform. c. 17.* ubi statuitur, ut habentes duo beneficia curata, unum ex his intra semestre dimittant: nam ibi potius indulgentia conceditur illis, qui eo tempore duo beneficia possidebant, quam in futurum jus jam statutum *in d. c. 4.* mutetur. Etiam incompatibilitas quoad titulum datur in duplici personatu, aut dignitate, ut etiam hic expresse docetur: nec interest an sit similis, vel differmis dignitas, vel in eadem Ecclesia, aut diversis; quia generaliter concepta est prohibitio, tam in præsenti, quam in dicta Extravag. *Execrabilis*. Ojeda *dict. 1. part. cap. 7.* ubi etiam docet, nihil interesse utrum dignitas curam jurisdictionis, seu administrationem habeat, vel non; nec contrarium probat dicta extravagans *Ambitiosa, in fine*, quatenus exigit, quod dignitates habeant jurisdictionem, aut curam actu; quia textus ille loquitur in diversa pœna ab ea, quæ in præsenti statuitur: in illa enim constitutione additum fuit, ut qui secundam dignitatem obtinuit, teneatur primam dimittere, non ad effectum vacationis, sed ut possessionem amittat; & si id non fecerit, utraque privetur. Quoad hanc ergo pœnam exigitur jurisdictio, seu cura, quia ideo ea inflicta est, ut diutius incertum non sit, ad quem talis cura spectet. Ojeda *dicto cap. decimotertio, n. 80.* Tandem hæc incompatibilitas quoad titulum locum habet in beneficiis sub eodem tecto existentibus, ex hoc textu, & *in d. c. 2. de consuetudine in 6.* imo jus plus abhorret hanc pluralitatem, quam alias, etiam curatorum; unde dispensatus ad plura beneficia, non potest obtinere duo sub eodem tecto, nisi expresse in gratia exprimatur. Rebuffus *in præx, tit. de dispens. §. etiamsi sint*, Ojeda *de incompatibil. d. 1. p. cap. 20.* Dubium tamen est, an hæc doctrina ad similia tantum beneficia sub eodem tecto, vel etiam ad alia similia extendatur; Ojeda *d. c. 20. n. 25.* existimat, omnia beneficia ejusdem Ecclesiæ, etiam dissimilia, quoad titulum incompatibilia esse; sed verius est tantum dari incompatibilitatem in beneficiis similibus, ex hoc textu & *d. c. 11. de consuet.* Unde potest quis sub eodem tecto Archidiaconatum, & canoniam possidere, *c. eam te 7. de rescriptis*. Rursus, quia in beneficiis dissimilibus non datur incompatibilitas ipso jure, ut probant Ojeda *d. c. 20. n. 27.* Garcia *d. c. 5. a n. 259.* qui late agunt de duabus Capellaniis sub eodem tecto, tam in una, quam in diversis capellis existentibus: & de pluribus beneficiis simplicibus videndus est Valensis *de benefic. d. l. 3. tit. 7.*

10 Traditur ratio decidendi.

Plures hujus prohibitionis rationes congerunt tam ipsi sacri Legislatores, quam juris Interpretes, necnon Cantipratanus *lib. 1. Apum, c. 19.* Guillelmus Parisiensis *lib. de collat. benefic.* Carthusianus *lib. de plural. benefic. art. 8. & 17.* D. Thomas *quodl. 1. art. 3.* Nicæna Synodus relata *in d. c. 1. 21. q. 1.* eam petit ex avaritia, & ambitione, quæ ex pluralitate beneficiorum nascitur: Joannes XXII. *in dict. Extr. Execrabilis*, & Alexander III. *in d. c. quia in tantum 5. hoc titul.* eam reddunt, quia cum vix uni officio, & beneficio unus valeat deservire, quomodo in pluribus ministrare valebit? Facit etiam, quia pluralitas beneficiorum dissolutionis, & divagationis causam præstat, *c. cum singulæ 32. hoc tit. lib. 6.* quæ non leve præjudicium infert Ecclesiis, in quibus clerici debent assidue residere, ut probavi *in capit. 2. de cleric. non resident.* Accedit etiam, quod plura beneficia uni conferre, ut plura officia exerceat, civilis, & rectæ administrationis rationem evertit, quæ in eo consistit, ut singula officia, seu ministeria singulis personis committantur, *cap. singula 1. 89. dist.* unde leges sæculares duo officia civilia uni committi prohibent, *leg. libertus 17. §. rescripto, & §. sub eodem, Dig. ad munic. leg. si plures, vers. nam difficile, Digest. de pactis, leg. fin. Cod. de offic. assess. leg. 1.* ubi Glossa penultima, *Cod. quemadmodum civilia munera, lib. 10. l. is quidem 5. Cod. qui militare, lib. 12. leg. 1.* ibi: Et duobus officiis operam suam adhibere non possunt; *Cod. de præpositis agentium, lib. 12. leg. quisquis, Cod. de cohortalibus, lib. 11.* Apud Athenienses ita cautum erat; *Duo munera ne simul obeunto*, refert Samuel Petitus *lib. 3. juris Attici, tit. 5.* Rationem reddunt Quintilianus *lib. 10. Instit. c. 3.* ibi: „ Nec enim se bona fide in multa intendere animus potest. Cassiodorus *lib. 9. var. epist. 21.* ubi ait: Satyris Doctoribus querulis usurpatam fuisse sententiam, duabus curis ingenium occupari non debere. Illustrant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 25.* Solorzanus *tom. 2. de Jure Indiar. lib. 4. num. 24. & in memor. pro juribus honor. num. 71.* Valenzuela *tom. 2. cons. 135. num. 85.* Navarrete discursu 11. Junius *tom. 1. polit. c. 22.* quod cum in officiis sæcularibus observetur, multo magis in beneficiis Ecclesiasticis. Facit exemplum Gentilium, apud quos unus sacerdos duo, vel plura sacerdotia obire non valebat; nec Pontificatum simul cum alio, ut probat Gutherus *lib. 1. de veteri jure Pontific. cap. 8.* & cum ad Pontificatum maximum nemo ascendere posset, nisi qui jam Pontifex esset, ex lege Domitia per adeptionem hujus Pontificatus vacabat primus, ut refert Livius *lib. 39. & 40.* Tandem & illa ratio præsentis prohibitionis non incongrue assignari potest, videlicet, quod quemadmodum non licet eodem tempore duas habere uxores, *c. Christiano, 34. dist. cap. unico*, ubi plura dabimus, *de sponsa duor.* eodem modo nec duas Ecclesias poterit quis simul obtinere: nam de matrimonio carnali ad spirituale, quod contrahitur inter Ecclesiam, & suum Rectorem, validum est argumentum, *c. inter corporalia, de translat. Episc.* ubi plura congessi, *c. fin. eod. tit. cap. quoniam 5. §. porro, ut lite non contest. cap. sicut alterius 7. quæst. 1.* quo argumentandi genere in hoc beneficiorum tractatu utuntur textus *in cap. sicut 21. q. 2. c. cum non ignores 15. hoc tit.* Concil. Nannet. *can. 8.* ibi; „ Sicut enim Episcopus non plus potest habere, quam unam civitatem, & vir unam

unam uxorem; ita presbyter unam tantum Ecclesiam. „ Ivo Carnot. *epist. 70.* ibi: „ Cum in ipsa infantia mundi in Lamec carnalis bigamia sit culpata, quomodo poterit in sponsa, quæ est Ecclesia, laudari, quæ in hoc Sacramento, & in virtute Sacramenti uni debet viro desponsari? „ Quo respexit Paulus II. referente Joanne Nicolao *de incompatib. tit. 3. c. 6.* qui rogatus, ut super pluralitate dispensaret, respondisse fertur, se in Ecclesia Dei nolle inducere bigamiam. Non tamen inde inferas, quod sicut in pluralitate uxorum, quæ legi divinæ repugnat, *c. gaudemus*, ubi plura Barbosa, *de divortiis*, Pontifex dispensare non valet, ita nec in beneficiorum pluralitate; nam æquiparatio inter utrumque consortium non in omnibus, & per omnia procedit, cum vinculum hoc spirituale, non conjugium, sed quasi dicatur, *c. inter Canonicos*, ibi: *Quasi conjugale vinculum spiritualiter sit contractum*. Unde cum pluralitas uxorum juri divino, & naturali contraria sit, beneficiorum vero pluralitas juri positivo tantum adversetur; ideo in polygamia carnali Pontifex dispensare non potest, in spirituali vero recte dispensare valet. Sed his suppositis, quare vinculum conjugii spiritualibus dicatur fortius quam carnale *in d. c. inter corporalia*, in ejus notis exposui. Prosequitur alias rationes præsentis prohibitionis Theophil. Raynaud. *ubi sup.*

11 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, pro cujus expositione sciendum est, nonnullos casus reperiri, in quibus potest clericus plura beneficia simul obtinere, Primus est, quando quis unum habet in titulum, & aliud in commendam; sciendum enim est olim moris fuisse, vacantis Ecclesiæ curam viciniori Rectori committere, dum de electione futuri prælati tractabatur; *c. obitum 16. c. Catinensis 17. 61. dist.* qui commendatarius intercessor dicitur *in c. constitutum 22. 7. qu. 1.* cujus commendationis ratione ipse, ut proprius Prælatus spiritualia administrabat in ipsa Ecclesia. Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. c. 54. in fine*. Plura de his commendis adducunt Quintanadvennas *dict. lib. 4. a n. 123.* Garcia *4. part. de benef. c. 4. per tot.* Ojeda *d. 2. part. c. 4.* Zypeus *lib. 3. respons. tit. de commendis, respons. 2.* Hanc ergo commendam simul cum beneficio recte unus sacerdos retinere potest, *c. 3. 21. q. 1. c. dudum, de elect.* quia commenda beneficium non est; quare ab eo distinguitur *in leg. 2. tit. 44. lib. 11. legum Longob.* ibi: „ Ceteri vero homines liberi, qui vel commendationem, vel beneficium Ecclesiasticum habent, sicut reliqui, justitiam faciant. „ Notavit Cironius *in c. 8. de eo, qui mittitur, in 5. compil.* sed cum admissus jam sit usus commendæ perpetuæ, an etiam talis commenda simul cum beneficio retineri possit, dubium est. Affirmant pluribus relatis Ojeda *d. c. 4. n. 14.* Quintanadvennas *supra, n. 126.* Germonius *de indultis Cardin. versic. Ita quod*. Sed rectius contrarium docuerunt Navarrus *in manuali, c. 25. n. 126.* Corrasius *de benef. 1. p. c. 6.* nam cum commenda perpetua, vel canonicatus, titulus sit, ut probat Garcia *d. c. 4. a n. 35.* eosdem effectus fortitur, ac beneficium, *c. nemo 15. de elect. lib. 6.* Trident. *d. sess. 24. c. 17.* unde text. *in d. c. dudum, c. qui plures, c. cum G. c. qui beneficii, de præb. lib. 6. de renunc. eod. lib. c. bona, de stat. & qualitat.* exaudiendi sunt de commenda temporali. Secundus casus contingit, cum plura beneficia simul unita sub uno titulo auctoritate legitima superioris conjuncta sunt, aut præscriptione immemoriali, sive annectatur parochialis Ecclesia alii parochiali, sive dignitati, *c. extirpandæ 30. §. qui vero, c. exposuisti 33. hoc tit. c. super eo, hoc tit. in 6. Clem. fin. hoc tit.* Et tunc nulla datur pluralitas, quo casu procedunt canones Concilii Emeric. supra adducti. Ratio est, quia beneficium unitum non dicitur amplius beneficium. Oldradus *cons. 257. n. 13.* sed illius naturam sequitur, cui unitum est; sicut portio accrescens assumit naturam ejus, cui accedit, *l. si ex toto 8. in princ. ff. de pactis dotalib. l. etiam, C. de jure dotium*: quare cum utraque Ecclesia pro unica habeatur, non adest eo casu aliqua incompatibilitas. Tertius casus contingit, ubi præsens prohibitio locum non habet, cum beneficia cumulata sunt tenuia, & modici stipendii; quare plura simul retineri ab uno clerico possunt, *d. c. cum 10. q. 3. c. eam te, de ætate, & qualitate*, Ojeda *d. 2. p. c. 5.* Valensis *dict. lib. 3. de benef. tit. 8.* quia cum beneficia sint instituta pro alimoniis sacerdotum, ut probavi *in c. 1. hoc tit.* plura, five curata, five non, possunt uni conferri usque ad congruam ejus sustentationem, *d. c. eam te*; quod tamen ex hac causa uni clerico conferri possint, habita ratione status, conditionis, & familiæ ipsius, arbitrio Episcopi relinquitur, ut prosequuntur Ojeda, & Hurtado *ubi supra*.

CAPUT XXIX.

Idem *in* a *eodem*, *Constit. XXX.*

GRave nimis est, & absurdum, quod Ecclesiarum Prælati, cum possint viros idoneos ad Ecclesiastica beneficia promovere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis. Unde quanta Ecclesiis damna proveniant, nemo fanæ mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo mederi, præcipimus, ut prætermissis indignis, assumant idoneos, qui Deo, & Ecclesiis velint, & valeant gratum impendere famulatum; fiatque de hoc in provinciali Concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod qui post primam, & secundam correctionem fuerit repertus culpabilis, a conferendis beneficiis per ipsum Concilium suspendatur, institutа in eodem Concilio persona provida, & honesta, quæ suppleat suspenti defectus in beneficiis conferendis; & hoc ipsum circa Capitula, quæ in his deliquerunt, observetur. *b* Metropolitani vero delictum superioris judicio relinquatur ex parte Concilii nuntiandum. Ut autem hæc salubris provisio pleniorem consequatur effectum hujusmodi suspensionis sententia præter Rom. Pontificis auctoritatem, aut proprii *c* Patriarchæ, minime relaxetur.

NOTÆ.

1 a *Eodem.*) *Can. 30.* ut legitur in ipso Concilio: in 4. autem collect. *sub hoc tit. c. 5.*

b *Metropolitani vero.*) Metropolitanus enim non est supra Concilium provinciale, licet aliquando Concilium fuisse supra Metropolitanum, liqueat ex novella 7. Justin. sed ejus caput, unde ob reverentiam illi debitam statuunt Patres, ut in Concilio ejus delictum nec puniretur, nec judicaretur: notavit Basilius Legion. *lib. 8. c. 6. n. 12.*

c *Patriarchæ.*) De quibus agemus *in cap. antiqua de privileg.*

COMMENTARIUM.

2 AD officia, & beneficia, tam sæcularia, quam Ecclesiastica, eligi indignos non debere notum est, & supponitur in præsenti, & *in c. cum in cunctis, §. fin. c. nihil 44. de elect. c. 15. de offic. ordin. c. ad decorem, institt.* & saltem idoneos eligi debere docetur *in c. cum nobis 19.* ibi: *Illius quoque litteratura, licet eminens*, &c. *c. 1. & 2.* ibi: *Dummodo sit idoneus, de institt. lib. 6.* Concil. Trident. *sess. 7. de reform. c. 3.* inter idoneos tamen diguiorem esse eligendum, jubetur *in c. licet 8. q. 1.* ubi in ordinando sacerdote requiritur, ut qui præstantior est omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, eligatur, *c. Metropolitano, 63. dist.* ibi: „ Optimus ordinetur; *c. vitiosus 1. q. 1.* ibi „ Qui est honore præstantior; *c. 2. de officio custodis*, ibi: „ Quales sanctiores, & meliores esse viderint; *c. unic. ut Eccles. benef.* ibi: „ Non ex affectu carnali, sed discreto judicio in personam idoneam dispensari. „ Late probant Valensis *de benefic. lib. 1. tit. 29.* Bobadilla *l. 1. polit. c. 2. num. 76.* Phebo *tom. 2. decis. 109.* Carleval. *de judiciis t. 1. l. 1. disp. 1. num. 24.* Tamburinus *de jure Abbat. t. 1. disp. 5. quæst. 13.* Macin. *sacris juris controv. disp. 14.* Guttierez *l. 2. canonic. cap. 11.* Gonzalez *in regul. 8. gloss. 4. fere per totam*, Petrus Gregorius *de benef. cap. 35.* Altamir. *ad tit. Cod. de ful. offic. cap. 6. §. 2.* P. Bollo *in œconom. canon. clas. 2. cap. 5. §. 5.* Antonius Augustinus *l. 15. in epit. jur. tit. 3.* Barbosa *de offic. parochi, l. 1. cap. 2. n. 98.* Jul. Lavor. *variar. lucubr. tit. de elect. c. 21.* Acunna *in c. si forte, 63. distinct.* Solorzanus *de jure Indiar. l. 3. tom. 2. c. 8.* cujus principii duplex ratio vulgo assignatur. Prima, quia cui committitur electio, tanquam viro bono, conceditur talis facultas *l. cum quidam, ff. de legat. 2. l. quamquam, ff. de vitu nupt.* unde tanquam bonus vir debet eligere digniorem, & præstantiorem. Secunda ratio est, quia recta dispensatio, & dictamen justitiæ distributivæ, cui inæqualitas maxime repugnat, omnino prohibent electionem indignæ personæ. D. Thomas *3. p. q. 63. art. 2. ad 1.* Sotus *l. 3. de justitia, q. 6. art. 4. concl. 4.* unde recte in præsenti docetur, ad beneficia ecclesiastica idoneos, digniores que esse eligendos; an vero eligens dignum omisso digniori, peccet lethaliter, teneaturque ad restitutionem, disputant Canonistæ, & Moralistæ, ultra supra relatos, & innumeros, quos refert Barbosa *in d. c. cum nobis 19. de elect.* pertractant D. Th. *2. 2. q. 63. art. 2. ad 3.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 34.* Manrique *de different. utriusque fori, q. 48.* Velasco *de priv. paupet. p. 1. q. 7.* Fragoso *de regim. Christ. reipub. l. 1. disp. 1. §. 3.* Escobar *de utroque foro, art. 5. §. 1.* Garcia *t. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 3. dub. 6.* P. Mendo *in Stator. differ. 13. q. 17. & seq.* Prado *t. 2. Theolog. moral. c. 19. q. 4.* Arnisæus *de repub. c. 2. resol. 2. sect. 8. ex n. 9. pag. 418. & 431.* Solorzanus *t. 2. de jure Indiar. l. 2. cap. 7.* Doctrinam hoc commentario traditam illustrat Filesac. *l. 2. select. c. 4.*

CAPUT XXX.

Idem *in* a *eadem*, *Conſtit. XXXII.*

EXtirpandæ conſuetudinis vitium in quibuſdam partibus inolevit, quod ſcilicet patroni Eccleſiarum parochialium, & aliæ quælam *b* perſonæ *c* proventus ipſarum ſibi penitus vindicantes, *d* presbyteris earundem ſervitiis deputatis relinquunt adeo exiguam portionem, ut ex ea congrue nequeant ſuſtentari. Nam ut pro certo didicimus, in quibuſdam regionibus *e* parochiales presbyteri pro ſua ſuſtentatione non obtinent, niſi quartam quartæ, ideſt ſextamdecimam decimarum. Unde fit, quod in his regionibus pene nullus inveniatur parochialis ſacerdos, qui vel modicam habeat peritiam litterarum. Cum igitur os bovis alligari non debeat triturantis, ſed qui altari ſervit, debeat vivere de altari: ſtatuimus, ut conſuetudine qualibet Epiſcopi, vel patroni, ſeu cujuſcunque alterius non obſtante, portio presbyteris ipſis aſſignetur ſufficiens: qui vero parochialem habet Eccleſiam, non per vicarium, ſed per *f* ſeipſum illi deſerviat in ordine, quem ipſius Eccleſiæ cura requirit: niſi forte dignitati, vel præbendæ parochialis Eccleſia ſit annexa; in quo caſu concedimus, ut qui talem habet præbendam, vel dignitatem, cum oporteat eum in majori Eccleſia deſervire, in ipſa parochiali Eccleſia idoneum, & perpetuum ſtudeat habere *g* vicarium canonice inſtitutum qui ut prædictum eſt, habeat de ipſius Eccleſiæ proventibus portionem: alioquin illa ſe ſciat auctoritate hujus decreti *h* privatum, libere alii conferenda, qui velit, & poſſit quod prædictum eſt adimplere. Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de proventibus Eccleſiæ, quæ curam debet habere proprii ſacerdotis, alii penſionem quaſi pro *i* beneficio conferre præſumat.

NOTÆ.

1 a *Edoem.*) Concil. Lateran. videlicet, *cap.* 32. ubi repetiuntur hæc verba, & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6.

b *Perſona.*) Monachi videlicet, de quibus *in c.* 3. *de ſuppl. c. avaritiæ*, *c. de monachis*, *hoc tit.*

c *Proventus.*) Cum nihil in illis præter antiquos, & moderatos redditus a locorum Epiſcopis inſtitutos exigere debeant, *c. præterea*, *de jurepatron.* & ſi ipſi patroni vergant ad inopiam, moderate ab Eccleſia illis ſuccurritur, *c. quicumque* 16. *q.* 7. *c. nobis*, *de jurapatron.* ubi dicemus.

d *Presbyteris.*) Id eſt Parochis, ſeu Rectoribus *cap. decernimus*, 16. *q.* 7.

e *Parochiales.*) An etiam presbyteris beneficia ſimplicia habentibus congrua ſuſtentatio debeatur, diſputat Barboſa *voto* 108.

f *Seipſum.*) Juxta tradita *in cap. quia nonnulli*, *de cler. non reſid.*

g *Vicarium.*) Ut *in c.* 12. *Concil. Emerit.* ubi poſt verba, quæ retuli ſupra *in cap. de multa* 28, hæc leguntur: „ Presbyter alius inſtituatur, qui ſanctum officium peragat, & diſcretione presbyteri victus & veſtitus rationabiliter illi miniſtretur, ut non egeat: aut ſi quæſierit qui ordinatur, ſtipendium a ſuo presbytero accipiat, quantum dignitas officii eum habere expectat. Clericis vero, vel quos ad ſerviendum ei dederit, per diſcretionis modum quæ neceſſaria ſunt, miniſtret.„ Probat Joan. Dartis *de benef. ſect.* 5. *cap.* 3. de qua portione huic vicario præſtanda agit Valenz. *conſil.* 54.

h *Privatum.*) Ut jam expoſui *in d. c. quia nonnulli.*

i *Pro beneficio.*) Scindendo ita beneficium, contra adducta ſupra *in c. majoribus*, *c. niſi eſſent.*

COMMENTARIUM.

3 PArochis debent patroni præſtare ex fructibus ipſarum Eccleſiarum ſaltem congruam portionem, ut illis de neceſſariis ſufficienter ſit proviſum, *c. poſtulaſti*, *de reſcr. c. ad hæc*, *de offic. Vicarii*, *c. pervenit*, *de appel.* Innocentius III. *l.* 3. *regeſt.* 15. *ep.* 86. ibi: „ Ad noſtram noveris audientiam perveniſſe, quod patroni parochialium Eccleſiarum tuæ diœceſis, tantum de proventibus ſibi retinent earundem, quod ſacerdotes miniſtrantes in eis non poſſunt de reſiduo ſuſtentari; propter quod nonnullæ remanent paſtoribus deſtitutæ; eo quod non ſunt qui curam velint recipere earundem. Quocirca fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus patronos Eccleſiarum ipſarum, ut de illarum proventibus ſacerdotibus in eiſdem miniſtrantibus congruam portionem aſſignent, moneas, & inducas: ipſos ad id, ſi neceſſe fuerit, per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione remota compeſcens: cum non ad opus patronorum, ſed ad opus potius ſervientium in eiſdem fuerunt Eccleſiis redditus deputati.„ Cujus doctrinæ rationem reddit Rota apud Farinacium *in poſthumis*, *p.* 1. *in una Pacenſi*, *dec.* 420. *n.* 5. his verbis; „ Congrua debetur parochis, ne alias intenti ad quærendum ſibi victum, deſerant curam animarum, vel alia ipſi ob nimiam egeſtatem in illa exercenda committant, quæ committere non debent, ſive ne etiam ob prædictam egeſtatem ſint ludibrio ipſis parochianis, quos coercere debent, & a quibus debent revereri; & proinde cum iſta non concernant intereſſe ipſius parochi, ſed ordinis parochorum, & curæ animarum, conſenſus parochi tacite elicitus ex acceptatione tenuis beneficii, in nulla debet haberi conſideratione, cum alias nec expreſſus ſuffragetur ad prædictum effectum.„ Quæ tamen dicatur congrua parochi ſuſtentatio, & quibus fructibus certis, vel incertis conſtare debeat, late exponit Hurtado *t.* 1. *de congrua ſuſtentatione*, *l.* 2. *reſol.* 1. qui in hac parte omnino videndus eſt.

CAPUT XXXI.

Idem *in eodem* a *Conſtit. LXXI.*

IN Lateran. *b* Concilio noſcitur fuiſſe prohibitum, ne quilibet regulares Eccleſias, ſeu decimas ſine conſenſu Epiſcoporum de manu præſumant accipere laici, nec excommunicatos, vel nominatim interdictos admittant aliquatenus ad divina. Nos autem id fortius inhibentes, tranſgreſſores digna curavimus animadverſione punire; ſtatuentes nihilominus, quatenus in Eccleſiis, quæ ad ipſos pleno jure non pertinent, juxta ejuſdem ſtatuta Concilii, Epiſcopis inſtituendos presbyteros repræſentent, ut illis de plebis cura reſpondeant, ipſis vero pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem; inſtitutos vero removere non audeant inconſultis Epiſcopis. Sane adjicimus, ut illos repræſentare procurent, quos vel converſatio reddit notos, vel commendat probabile teſtimonium Prælatorum.

NOTÆ.

a *Eodem.*) *Cap.* 61. ubi reperitur hic textus, & *in* 4. *collect. ſub hoc tit. c.* 7.

b *Lateranenſe.*) Celebrato ſub Alexandro III. ubi *c.* 9. reperiuntur verba quæ ſequuntur, uſque ad illa, *ne autem* & extant *in c. cum & plantare*, *de priv.* ubi ea exponemus.

c *Nos autem.*) Præſentis conſtitutionis commentarium dabimus *in cap.* 1. *de capell. monach.*

CAPUT XXXII.

Honorius III. *Abbati & Priori* a *S. Genovefæ.*

LIcet vobis direxerimus ſcripta noſtra, ut dil. fil. Magiſtro Rico Ebroicenſi Archid. in ſacra pagina cupienti ſtudere, proventus ſuos eccleſiaſticos faceretis integre miniſtrari: non tamen volumus, nec noſtræ intentionis exiſtit, ut quotidianas illas *b* tributiones, quæ tantum reſidentibus in Eccleſiis, & iis, qui horis interſunt canonicis exhibentur, ei tribui faciatis.

NOTÆ.

2 a *Genovefæ.*) Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *ſub hoc tit. c.* 1. De monaſterio hoc ſanctæ Genovefæ plura adduxi *in c. P. & G. de offic. del.*

b *Retributiones.*) De quibus late egi *in c. de cetero*, *de cler. non reſid.*

COMMENTARIUM.

EX hac decretali ſequens deducitur communiter diſputanda aſſertio: „ Abſens ſtudiorum cauſa fructus beneficii percipit, non quotidianas diſtributiones. „ Quam concluſionem probant textus *in c. relatum* 4. *c. inter quatuor* 10. *c. tua* 12. *de cler. non reſid. c. ſuper ſpecula*, *fin. de Magiſtris*, *c. conſultationibus* 10. *de offic. del. c.* 1. *de clericis non reſid. l.* 6. *c. licet* 14. *c. cum ex eo de offic. del. c.* 1. *de clericis non reſid. eod. l.* 6. *c.* 2. *ne clerici*, *vel monachi*, 34. *de elect. in* 6. *c.* 2. *de priv. eod. l.* 6. *c.* 2. *ne clerici*, *vel monachi*, *eod.* 2 Concluſio probatur, & traditur.

god. l. Clement. unic. §. ceterum, *de ſtatu monach. c. de quibuſdam* 37. *d.* Concil. Mogunt. *c.* 65. Concilium Colonienſe *c.* 7. Concilium Palentinum *c.* 20. anno 1322. celebratum: „ Statuimus, quod volentes ſtudio litterarum inſiſtere, pro tempore quo inſiſtent, iidem fructus beneficiorum ſuorum uſque ad triennium percipiant, aut etiam majori tempore, ſi hoc Prælatis, & ſuis Capitulis expediens videatur. *Eugenius IV. in bulla quæ vulgo* Eugeniana *dicitur*, *conceſſa noſtræ Salmantinæ Academiæ anno* 1431. *Pius IV. in bulla ab eo expedita anno* 1564. *& Trid. Concilium tandem ſeſſ.* 5. *de reform. c.* 1. *in fine*, & *ſeſſ.* 6. *c.* 1. & *ſeſſ.* 25. *c.* 1. & jure civili probatur per argumentum ex textu *in l. quæſitum* 76. *ff. de legat.* 3. *l. ſed reprobi* 7. alias *l. ſi duo* 6. *§. legatum* 12. *de excuſat. tut. l. Sejo* 20. *§. Pamphila*, *de fundo inſtructo*, *l. cum hæres*, *§.* 2. *ff. de ſtatulib. l. quidquid* 5. *Cod. de advocat. diverſor. judic.* textus celebris *in authent. habita*, *C. ne filius pro patre*. De jure Regio conſonat textus *in l.* 6. & *in l. ultim. tit.* 16. *parsit.* 1. Illuſtrant præter ordinarios *hic*, Duarenus *de ſacris elect. lib.* 4. *c.* 2. Horatius Lazius *de privil. ſchol. privil.* 99. *&* 100. Cujac. *ad Scævolam in l. Sejo*, *§. Pamphila*, *de fund. inſtructo*, Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancellariæ*, *§.* 7. *n.* 174. Covar. *l.* 3. *variar. c.* 13. Flamin. *de reſignat. l.* 2. *q.* 1. Rebuffus *in tract. congruæ penſionis*, Moneta *de diſtribut. quotidianis*, *p.* 1. *q.* 6. Azor *inſtit. moral. p.* 2. *l.* 7. & alii relati a Barboſa *in præſenti*, & *in collect. ad Concil. Trid. ſeſſ.* 5. & *de Canonicis c.* 27. *n.* 46. & *de poteſt. Epiſc. alleg.* 56. *n.* 18. quibus addendi ſunt Petrus Gregorius *de reſcript. cap.* 24. *n.* 10. Trullench *in expoſit. Decal. lib.* 1. *c.* 8. Machado *in ſuo perfecto Confeſſor. l.* 3. *p.* 4. *tit.* 2. *docum.* 9. Didacus Perez *ad l.* 1. *tit.* 10. *l.* 1. *ordinamenti*, Leſſius *de juſtitia & jure*, *c.* 34. *dub.* 29. Salgado *de protect. Regia*, 2. *p. c.* 15. Solorzanus *de jure Indiarum. tom.* 2. *l.* 3. Scortia *in ſelect. conſt. Pontif. theorem.* 208. *epit.* 85. Bonacina & alii Moraliſtæ *apud Hieronymum Garciam in ſumma tr.* 2. *diſſic.* 9. *dub.* 1. 3. & 8. *punct. penult.* Tondutus *reſ. canonic. c.* 102. Fragoſo *t.* 2. *de reg. l.* 10. *diſp.* 23. *§.* 2. Frances *in Paſtoral. voto* 11. Mendo *de jure academ. l.* 2. *q.* 23. Tapia *t.* 2. *catena mor. l.* 6. *q.* 5. *art.* 11. Barboſa *l.* 3. *voto* 89. „

3 Traditur dubitandi ratio. Sed præſens aſſertio difficilis valde redditur ſequenti juris conſideratione; nam certum utriuſque juris principium eſt, beneficium Principis latiſſime eſſe interpretandum, *c. ſi quem*, *§. prævaricator* 2. *q.* 3. *c. frater* 16. *q.* 1. *c.* 1. *de auctor. & ubi pal. c. dilectus*, *de donat. l. ult. ff. de conſtit. Princ.* Igitur privilegium Archidiacono conceſſum in præſenti ſpecie, non ſolum de fructibus præbendæ, verum & de diſtributionibus eſt accipiendum. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo, quia privilegium hoc, ut inutile, atque ſupervacaneum eſſet, de diſtributionibus debebat accipi; nam jure communi attento, abſque ſpeciali reſcripto ſtudentes in ſtudio generali lucrantur fructus ſuorum beneficiorum, *c. tua* 12. *de cler. non reſid. c. fin. de Magiſtris*: ergo ſi ſuperfluum videretur reſcriptum ab Archidiacono in præſenti impetratum, ad diſtributiones quotidianas erat protrahendum. Augetur ſecundo hæc difficultas ex eo, quia quod poteſt fieri conſuetudine, poteſt concedi privilegio: ut ſæpius in hoc opere probavi, & illuſtrat Tuſchus *t.* 2. *lit. C. concluſ.* 808. ſed conſuetudine introduci poteſt, ut ſtudentes in aliquo ſtudio generali etiam diſtributiones lucrentur, ut probant Covar. *l.* 3. *var. c.* 13. Ojeda *de incompatib. c.* 17. *n.* 17. Moneta 2. *p. de diſtribut. q.* 12. Igitur & in præſenti privilegio concedi poterat ut Archidiacono diſtributiones quotidianas perciperet tempore ſtudiorum.

4 Adducitur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus ratio, quoad priorem partem, provenit ex neceſſitate, atque utilitate ſtudiorum: præterquam enim quod litterarum ſtudia neceſſaria ſunt ad veram, orthodoxamque fidem agnoſcendam, atque defendendam, ut legitur *c.* 3. *Sapientæ*, „ Non cognoſcentes quis eſſet omnium artifex, ſed aut ignem, aut aerem, aut aquam, aut ſolem rectores orbis terrarum putarunt; „ etiam valde utilia ſunt, ut vitia vitentur, quare Rex ſapiens ſtabilimentum populi dicitur, *c.* 6. *Eccleſ.* & lites dirimantur, paxque conſervetur. Unde Julianus Apoſtata conſtituit *in l.* 5. *C. Theod. de Profeſſorib. & Medicis*, decretum ordinum curialium a ſe approbandum eſſe, ut hoc modo nullus Chriſtianorum admitteretur Magiſter ſtudiorum, & hoc quoque modo idololatria excreſceret; quod cum palam jubere erubeſceret, hac fraude fieri curavit, quouſque ſanctione ſua id decrevit, quæ extat inter epiſtolas ejuſdem Juliani Apoſtatæ, *epiſtola* 42. Amm. Marcel. *l.* 22. „ Illud autem, *ait*, inclemens, & obruendum perenni ſilentio, quod arcebat docere Magiſtros Rhetoricos, & Grammaticos, ritus Chriſtiani cultores: *Et infra*: Erat inclemens, quod docere vetuit Magiſtros Rhetoricos, & Grammaticos Chriſtianos, ne tranſirent a numinum cultu. „ Tandem adeo infenſus, Chriſtianiſque invidus fuit, ut eos litteras humaniores, & Philoſophiam addiſcere vetuiſſet. Theodoretus *l.* 3. *c.* 8. Socrates *l.* 3. *c.* 10. Rufinus *l.* 1. *c.* 32. D. Gregorius Nazianz. *orat.* 1. *in Julian.* D. Ambroſius *ad Imper. Valent. c.* 30. D. Aug. *l.* 8. *confeſſ. c.* 5. D. Chryſoſtomus *hom.* 40. *in Juventinum Maximum*. Verum dicta lex 5. abrogata eſt per Valentinianum *in l.* 6. *eodem tit. & Cod.* Duarenus *l.* 4. *de ſacris Eccl. c.* 2. Imo & impius ille Imperator in Chriſtianos invehi ſolebat his verbis; „ Propriis pœnis configimur, & noſtris enim libris arma capiunt, quibus in bello adverſus nos utantur. „ Unde ad alliciendos animos ad ſtudia litterarum, quæ multis conſtant laboribus, ut ajebat Eumenius *in orat. pro inſtauratione ſtudii Auguſtod.* non ſolum magna præmia Profeſſoribus conceſſa fuerunt, quod eſſe ſpecimen florentis Reipublicæ ajunt Simanchas *l.* 1. *tit.* 73. Caſſiodorus *l.* 9. *epiſt.* 21. & *lib.* 2. *epiſt.* 16. verum & magna privilegia illis conceſſa fuerunt. Jure communi militibus, atque abſentibus Reipublicæ cauſa exæquantur, *l. ſi duo* 6. *§. ſi legum*, *ff. de excuſat. tut. l. quæſitum* 78. *ff. de legat.* 3. ubi gloſſa marginalis, *l. Sejo* 20. *§. Pamphila*, *ff. de fund. inſtructo*, *c. ait Prator* 23. *l. necnon* 28. *ff. ex quibus cauſis major*, *l. quidquid*, *C. de advocat. diverſ. jud.* plura congeſſerunt poſt Rebuffum *in authentica Habita*, *C. ne filius pro patre*, D. Matthias Guerra *de litteris*, *& armis*, Amaya *ad tit. C. de profeſſor. lib.* 10. Solorzanus *in memor. de jur. honor. &* 1. 2. *l.* 2. *c.* 25. *n.* 109. quæ omnia etſi in laicis etiam commendentur, quanto magis in clericis dotibus, in quibus litterarum ſcientia præcipue deſideratur, ut ait Pontifex *in c. ſi in laicis*, 38. *diſt.* unde clericos ignaros venia dignos non eſſe, conſtat *ex c.* 4. *Oſee*, relato *in c. omnes*, 38. *diſt. c. niſi* 11. *de renunc.* ibi: „ Quia tu ſcientiam repuliſti, ego te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi. „ Et apud Malachiam relatum *in c. ſi rector*, 43. *d.* legitur quod labia ſacerdotum cuſtodient ſcientiam. Et Eccleſiæ Patres ſæpius monent ſacerdotes, ut ignorantiam veluti peſtem quandam, & matrem omnium malorum a ſe abjiciant, *c. ideo* 15. 37. *diſt. c. ignorantia*, 38. *diſt.* Illuſtrant Duarenus *l.* 4. *de ſacris*, *c.* 2. Frances *de Eccl. Cathedr. c.* 28. etiam probavi *in c.* 7. *de ætate & qualit.* quare ut facilius ipſi poſſint ſtudiis operam dare, ſtatutum fuit: ut licet alias non reſidentes in propriis beneficiis, fructus non percipiant, imo & ipſis beneficiis priventur *c.* 2. ubi late probavi, *de cler. non reſid.* tamen abſentes ſtudiorum cauſa nec privantur beneficiis, nec eorum proventus amittunt, ut ita libere poſſint ſtudiis operam dare; quod procedit in ſtudentibus, per quinquennium; in docentibus, in perpetuum, ut tenent relati a Barboſa *dicto voto* 89. *n.* 45. Garcia *de benef.* 3. *p. c.* 2. *n.* 105. Eſcobar *de utroque foro*, *tr. de horis canon. q.* 5. *§.* 2. *n.* 197. Apud Gallos ſi juvenes ſtudent Theologiæ, aut ſacris Canonibus in aliqua Univerſitate, percipiunt fructus ſuarum præbendarum, modo finito ſtudio, vel ante non renuntient clero; quippe ſi renunciaverint, reſtituunt percepta, quia non videntur habere animum ab initio inveniendi cultui divino, ut ex Maynardo *l.* 1. *q.* 99. docet Rouſſel. *l.* 4. *hiſt. c.* 5. *n.* 5. Et licet apud interpretes dubium ſit, an privilegium ab Eugenio IV. conceſſum Academiæ noſtræ Salmanticenſi, derogatum ſit per Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 6. *de reform. c.* 2. & *ſeſſ.* 23. *c.* 1. & derogatum eſſe, ita ut beneficia parochialia poſſidentes nec virtute Eugenianæ excuſari poſſint a reſidendo, docuerint Gonzalez, Riccius, & Henriquez congeſti a Barboſa *dict. alleg.* 53. *n.* 77. & *alleg.* 56. *n.* 3. & *in ſumma Apoſtolic. verbo Parochus*, Hieronymus Garcia *in ſumma*, *tr.* 2. *diſp.* 9. *n.* 27. Caſtro Palao *t.* 2. *operis mor. tr. de oratione*, *diſp.* 3. *punct.* 9. §. 9. *n.* 8. contrarium tamen reſtiùs defendunt Garcia *de benef.* 3. *p. c.* 2. *n.* 68. Cardoſo *in praxi*, *verbo Studium*, Gomez *in expoſit. bullæ*, *c.* 7. *ad.* 4. *claus. n.* 30. Barboſa cum aliis *in not. ad Concil. Trident. ſeſſ.* 23. *de reform. c.* 1. *n.* 78. & ita ſæpius practicari vidi in eadem florentiſſima Academia. Unde apparet recte in præſenti Honorium decreviſſe Archidiaconum ſtudiis operam dantem fructus ſuæ præbendæ percipere debere; ſed quia ad diſtributiones quotidianas lucrandas non ſolum neceſſe eſt reſidere, verum etiam horis canonicis intereſſe, *c. unic. de cler. non reſid. l.* 6. probavi late *in c. de cetero*, *eod. tit.* ideo licet Archidiaconus ſtudiis vacans haberetur pro reſidente quoad fructus lucrandos, non tamen pro intereſſente divinis officiis, ut diſtributiones percipiat: quod procedit niſi fructus præbendæ in diſtributionibus conſiſtant; nam tunc abſentes ſtudiorum cauſa eas lucrantur, cum alias inutile eſſet hoc privilegium. Solorzanus *t.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 14. *n.* 23.

5 Diſſolvitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam licet verum ſit, Principis privilegium ample eſſe interpretandum; id tamen non procedit, quando tertio præjudicium irrogatur, ut in præſenti caſu eveniebat; nam cum in eo diſtributiones quotidianæ acquirantur vel canonicis, vel Eccleſiæ, juxta diſtinctionem, quam tradunt Moneta *de diſtribut. p.* 3. *q.* 6. *per tot.* Eſcobar *de hor. canon. q.* 5. §. 2. *n.* 995. inde provenit, ut reſcriptum impetratum quoad fructus lucrandos tempore ſtudiorum, non protrahatur ad diſtributiones quotidianas. Nec obſtat augmentum primum difficultatis, ubi dicebamus, reſcriptum in præſenti ſuperflue impetrari; nam licet *ex d. c. relatum*, *c. tua* 12. *de cler. non reſid.* beneficiarii abſentes ſtudiorum cauſa fructus integre percipiant, tamen Archidiaconus, de quo *hic*, impetravit reſcriptum, ut non inquietaretur, & cognoſceretur ipſum ſtudiorum cauſa Eccleſia abeſſe. Nec aliud augmentum difficultatis obſtat, cujus ſolutio pendet ex ſolutione illius difficilis quæſtionis; utrum videlicet conſuetudine introduci poſſit, ut diſtributiones abſentes ex juxta cauſa percipiant; quam examinavi *in d. c. de cetero*, *de reſcr.*

6 Exponitur *c.* cum diverſis 2. *de priv.* Sed ſupra traditæ aſſertioni opponitur textus *in c. cum de diverſis* 2. *de privil. l.* 6. ubi cum agatur de ſtudente in ſchola Romana, & an faciat ſuos proventus propriæ præbendæ, reſpondet Innocentius IV. quod ſtudentes jus divinum, vel humanum, hoc eſt canonicum, vel civile in ſcholis ipſis, ubi generale profitetur ſtudium, recipiant integre proventus ſui beneficii, ſicut qui in Eccleſiis exiſtunt. Ex quo Innocentii reſponſo duæ adverſus Honorium III. in præſenti inſurgunt difficultates. Prima, quod abſentes cauſa ſtudiorum integre percipiunt redditus, ſicut alii in Eccleſiis reſidentes: Ergo non recte Honorius III. aſſerit diſtributiones quotidianas non lucrari abſentem ſtudiorum cauſa. Secunda, & præcipua difficultas naſcitur ex eo, quia clerici ex præſentis textus ſententia tunc percipiunt fructus, quamdiu ſacræ paginæ ſtudio operam dant; imo & jus civile publice audire clericis prohibitum eſt, *c. non magnopere*, *c. ſuper ſpecula*, *ne clerici*, *vel mona-*

monachis, *c. super specula*, *de magist.* ubi dicemus: Ergo non recte in eo textu docet Pontifex, studentes tam jus divinum, quam humanum, integre proventus sui beneficii percipere. Primæ difficultati, ut satisfaciat Glossa ibi, verbo *integre*, varia adducit: sed illis omissis dicendum est, per verba *integros fructus*, intelligi proventus deductis distributionibus quotidianis, ut in præsenti textu etiam dicitur integre fructus accipere, etsi distributiones non lucretur. Etiam non improprie Innocentius referri potest ad casum, in quo omnes fructus prædendæ constarent ex distributionibus quotidianis: tunc enim etiam absens *studiorum* causa eos percipit, ex probabiliori sententia: *quam tenent* Garcia *de benef. 3. p. c. 2. n. 113.* Moneta *d. 2. p. c. 10.* Pro secundæ difficultatis solutione examinandum *venit*, utrum clerici leges audientes, seu docentes, *eo privilegio* fruantur percipiendi fructus, ut fruuntur jus canonicum profitentes? Et affirmativa sententia, quam defendunt Barbosa *l. 3. voto 88.* Garcia *de benef. ubi supra*, Suarez *de censur. disp. 23. sect. 3.* expresse probatur ex prædicta Bulla Eugenii IV. in illis verbis; „ In qualibet facultate licita, & honesta. „ Ex quibus deducitur non solum sacræ Theologiæ professores, verum & juris Canonici, aut Cæsarei, discentes, vel docentes, posse fructus sui beneficii percipere. Nec hac sententia retenta obstat textus *in d. c. magnopere*, : nam in eo non agitur de clericis, sed de monachis, qui non possunt leges, sive physicam docere, *l. 28. tit. 7. partit. 1.* ibi: „ Physica ni leyes no tubo por bien sancta Iglesia, que aprendiesse ningun home de religion. „ Nec textus *in d. c. super specula*, contrarium probat: nam omissis traditis ab Archidiacono *in c. de quibusdam*, 37. *dist.* & a Gothofredo, & aliis, quos refellit, refellendus est ipse, & Duarenus ubi supra, qui nimis impudenter Honorium nostrum reprehendit. Verius dicendum est, Honorium III. statuisse *in d. c. super speculo*, ne clerici aliis studerent, speciali ratione, ut sacræ Theologiæ studium ampliarent; quare etiam statuit, ne jus civile publice Parisiis legeretur, *in c. super specula*, *de Magistris*; ubi extat alia pars ipsius constitutionis: docet Cironius *in notis ad ipsum textum*, *in 3. compil.*

7 Exponitur c. olim 16. de l. v.

Secundo opponi potest textus *in c. olim 16. de verb. sign.* ubi Innocentius III. cum jussisset cuidam Magistro certæ Universitatis prædendam assignare. Patriarcha Gradensis ipsum consuluit, an deberet assignari dignitas, quæ tantum residentibus dari poterat; & an proventus omnes tanquam residens, ipse Magister percipere deberet? Et respondet Innocentius, quod cum beneficium Principis largissime sit interpretandum, prædicto Magistro prædendam etiam quoad ea, quæ tantum residentibus in victu, & vestitu præstari solent, conferre faciat sicut uni ex residentibus; quem textum ita expendo. En ubi rescriptum fuit impertratum, ut in præsenti specie; & nihilominus extenditur ad ea, quæ tantum residentibus assignata sunt. Igitur non recte Honorius III. in præsenti affirmat Archidiaconum virtute rescripti impetrati non posse distributiones percipere. Agnovit difficultatem Barbosa *in collect. ad illum text. n. 5.* qui ait ideo in ea specie rescriptum extendi ad distributiones, quia non continebat privilegium, sed potius mandatum de conferenda prædenda: quod mandatum cum consonum sit juri communi, ideo ad distributiones etiam extenditur. Sed refellitur facile hæc solutio ex eo, quia hujusmodi mandatum tanquam ambitiosum restringendum esse, probat distortus text. *in cap. quamvis 4. de præb. in 6.* quare hac solutione omissa, verius dicendum credo, in eo textu ideo Magistrum distributiones etiam quotidianas percipere, quia certi fructus prædendæ assignati non erant, imo omnes ejus proventus ex distributionibus constabant: quare juxta Garciam *ubi sup. n. 113.* eo casu absens studiorum causa distributiones etiam quotidianas lucratur.

8 Adducitur c. fin. de magistr.

Tertio opponi potest text. *in c. fin. de Magistris*, ubi agit noster Honorius de interpretatione Concilii Generalis relati *in c. 4. eod. tit.* & statuit, studentes sacræ Theologiæ in studio generali, per quinque annos percipere de licentia Sedis Apost. integre fructus suæ prædendæ, nullo denario dempto, ea ratione expressa, quia operantes in vinea Domini non debent; nec uno denario fraudari: ex qua Honorii constitutione duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod integre, nullo denario dempto, jubet absentem studiorum causa omnes proventus prædendæ lucrari: igitur non recte in præsenti asseritur, distributiones quotidianas ipsum non percipere. Secunda provenit ex eo, quod Honorius exigit licentiam Sedis Apostolicæ ad hoc, ut absens studiorum causa fructus prædendæ percipiat; cum in præsenti talis conditio non exprimatur, imo & *in c. relatum*, *de cler. non resid.* docetur sufficere licentiam superioris. Primæ difficultati, ut satisfaciamus, dicendum est, in eo textu ad verbium *integre*, referri ad fructus, & proventus prædendæ, ut in præsenti textu, non vero ea dictione comprehendi distributiones quotidianas, cum appellatione fructuum non veniant, & in eis diversa ratio militet, ut probavi *in d. c. de cetero*, *de cler. non resid.* Difficilior est secunda pars ipsius textus; quare aliqui ea oppressi existimarunt, textum *in d. c. relatum*, correctum esse per textum *in d. c. fin.* ita tenuerunt Garc. *ubi sup.* Navarrus *in manuali c. 25.* Basil. Legion. *de matrim. l. 8. c. 12.* sed cum non facile correctio in jure admittenda sit, dici potest, quod licet ut absens studiorum causa percipiat fructus sui beneficii, sufficiat superioris licentia, *d. c. relatum*: ad hoc tamen, ut Canonicus abesse possit absque eo, quod prædenda amittat, defenderi Pontificis sententiam. Quid tamen hodie post Tridentinum observetur, explicat Barbosa *in d. c. relatum*, *n. 6.*

9 Exponitur c. ult. de refer. in 6.

Tandem supra traditis obstat text. *in c. ult. de refer. in 6.* ubi Bonifacius VIII. revocat indulgentiam clericis studiorum causa absentibus concessam; & statuit ipsos fructus beneficiorum percipere non debere, quia studiorum causa vagandi parabatur occasio, atque divinus cultus minuebatur, qui augeri potius debet; ergo non recte in præsenti asserimus, absentem studiorum causa integre sui beneficii fructus percipere. Cui difficultati respondendum est, Bonifacium in eo textu tantum revocasse indulgentias per ambitiosam petentium importunitatem impetratas, ut perpetuo clerici studiorum causa a propriis Ecclesiis absesent: quam quidem perpetuam concessionem merito ex supra relatis causis abrogavit Bonifacius, ut docuerunt Petrus Greg. *de benef. cap. 7.* Barbosa *in coll. ad ipsum textum*.

CAPUT XXXIII.

Honorius III. *Episcopo* a *Vesprin.*

EXposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod Ecclesiæ tuæ Canonici diminuta ipsorum provisione a tempore Concilii generalis, cum eis ex tunc non fuerint ad eorum sustentationem *b* concessæ Capellæ, sicut antea fieri consuevit, de redditibus prædendarum suarum, eum nimium sint exiles, nequeunt sustentari: propter quod plures ipsorum eadem relicta Ecclesia, in ejusdem & clericatus coguntur opprobrium aliorum se obsequiis manicipare. Unde humiliter supplicasti, ut de Capellis eisdem provisionem eorundem de nostra permissione tibi ampliare liceret. Quia vero per hoc statutis derogaretur ejusdem Concilii, quæ servari volumus inconcusse, te in hac parte nequivimus exaudire. Verum illorum paupertati paterno compatientes affectu, & tibi etiam prout expoſcit devotionis tuæ meritum, gratiam facere cupientes, f. t. de qua plenam fiduciam obtinemus, præsentium auctoritate mandamus, ut si evidens *c* necessitas, vel utilitas exigat, prædendas possis ejusdem Ecclesiæ de Capellis in perpetuum annectendis, ejusdem, sicut in discretione prævia expedire videris, augmentare, reservata congrua singularum Capellarum presbyteri portione.

NOTÆ.

a *Vesprin.*) Ita legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. c. 3.* Vesprinensis diœcesis est in Hungaria suffraganea Archiepiscopi Strigoniensis, ut jam notavi *in cap. 19. de præscr.*

b *Concessa.*) In perpetuum videlicet annexæ, cum recte uniri possint, congrua portione vicario constituta, *c. postulasti*, *de restr. cap. 3. de offic. Vicar. cap. pervenit 28. de appell. cap. 6. de præb. in 6.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 15.* Illustrant Azor 2. *t. l. 6. cap. 28.* Garcia *de benef. p. 12. cap. 1. per totum*, Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum*, *l. 3. cap. 14. num. 5.*

c *Necessitas*, *& utilitas.*) Quæ præstant justam causam unionis, ut docet Barbosa *l. 3. juris Eccl. c. 16. §. 2.* & dicemus *in c. sicut unire*, *de excess. Prel.*

CAPUT XXXIV.

Episcopo, *Priori*, *& Archidiacono* a *Maclovien si*.

DIlectus f. G. pauper clericus in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cum Decano, & Capitulo Ecclesiæ Beati Martini Andegaven. preces *b* direxerimus & præcepta, ut ipsum, quamcito se facultas offerret, in Canonicum reciperent, & in fratrem, vobis super hoc executoribus sibi datis: vacantibus interim duabus in Ecclesia præfata prædendis, dictus clericus, ut mandatum nostrum exequeremini circa ipsum, a vobis cum instantia postulavit; sed quia ipsorum Decani & Capituli procurator excipiendo proposuit nostras super hoc litteras non valere, eo quod in eis mentio non fiebat, quod præfatus Decanus ex donatione *c* Regis prædendarum ejusdem Ecclesiæ collationem

tionem haberet, vos mandati nostri executores non esse interloquendo dixistis, & sic illæ duæ prædendæ, quæ medio tempore vacaverunt, aliis sunt collatæ, & dictus clericus occasione hujusmodi, quam vos malitiose recepisse videmini, remansit hactenus sua provisione frustratus: propter quod idem nostram audientiam appellavit, appellationi cujus dicimini detulisse. Nolentes igitur ut sæpedictus clericus frustratus a vobis litterarum nostrarum commodo, ulterius sustendatur, vobis firmiter mandamus, quatenus ratione hujusmodi, quam reputamus frivolam, non obstante, mandatum nostrum ad vos pro ipso directum taliter sine difficultate qualibet exequamini, quod ipse propter hoc ad nos ulterius non recurrat, nec vos possitis de inobedientia reprehendi, quæ idololatriæ comparatur.

NOTÆ.

a *Maclovien.*) Ita restituendam esse hanc inscriptionem notarunt Cujac. & Cironius in præsenti. Macloviensis civitas, seu Macloviopolis, est in Gallia, prope Andegavensem, fere Oceano cincta, sancto Vincentio consecrata, ut tradit Chenu in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ. Hic Episcopatus olim Aletensis dicebatur: translata autem fuit Sedes Episcopalis in civitatem Maclovium, quæ a sancto Maclovio ita nomen accepit, anno 1140. a Joanne Grilleo, qui ex Abbate Begardensi, Ordinis Cisterciensis, Episcopus Aletensis factus fuerat, ut refert Cironius in præsenti, Carolus a sancto Paulo *in geograph. sac. fol. 150.*

b *Preces*, *& præceptorias.*) De his litteris monitoriis, præceptoriis, & executoriis, quarum omnium hic mentio fit, egi *in c. ex litteris*, *de refer.*

c *Ex donatione Regis.*) Quo tamen jure Reges Galliæ conferrent prædendas hujus Ecclesiæ, non satis liquet, præcipue cum jus commune resistat, & cautum sit, laicis nullam competere de rebus Ecclesiasticis disponendi facultatem, ut probavi *in c. 2. de rebus Eccl.* Cui difficultati ut aliqui satisfaciant, relati ab Arnulpho Ruseo *in tr. de Regalibus*, *opinione 4.* affirmant, præscriptione jus conferendi beneficia Regibus Galliæ competere. Quæ solutio facile refellitur, siquidem præscriptio non tollit incapacitatem laicorum circa Ecclesiasticas res administrandas, *c. causam 7. de præscr.* & talis præscriptio injusta omnino esset, *c. clerici*, *de judiciis*; nec magis feliciter Joan. Andreas, & Monachus *in c. licet*, *de præbend. in 6.* dum docent Reges Galliæ beneficia conferre posse propter sacram unctionem, quam suscipiunt dum coronantur, juxta formam præscriptam *in c. 1. §. unde in veteri*, *de sacra unctione.* Sed hæc unctio non tribuit aliquam capacitatem laici circa ecclesiasticas res administrandas: & licet alii laici unctionem recipiant tempore baptismi, & similiter omnes Reges ungi possint, juxta ea quæ adduxi *in d. c. unica*, *de sacra unctione*; non tamen ideo in aliquo gradu clericali constituuntur, sed laici manent, *c. cleros 21. d. c. si quis deinceps*, *16. q. 7.* His ergo omissis sententiis, verius dicendum est, jure Regaliæ, & Patronatus prædendas, & beneficia, de quibus in præsenti, conferre potuisse; cum enim illis temporibus inter jura Regalia Rex Francorum custodiam vacantium Ecclesiarum, & per consequens collationem prædendarum interim vacantium haberet, ut constat ex testamento Philippi Augusti apud Rigordium, ibi: „ Præterea præcipimus, quod si prædenda, vel beneficium aliquod Ecclesiasticum vacaverit, quando Regalia in manu nostra venient, secundum quod melius, & honestius poterunt Regina, & Archiepiscopus, viris honestis, & litteratis consilio fratris Bernardi conferant: salvis tamen donationibus nostris, quas per litteras nostras patentes quibusdam facimus. „ Hoc jus non abnuit D. Ludovicus consuetudine nixus, Vuillelmus Nangius *de gestis sancti Ludovici*, ibi; „ Sane in beneficiis Ecclesiasticis conferendis, quæ ad patronatum, sive donationem ipsius pertinebant, Deum semper præ oculis habebat, & electis & probatis personis, ea quantum poterat, conferebat, præcipue autem in Ecclesiis Cathedralibus, ubi Sede vacante ratione custodiæ Regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio prædendarum, quas personas inquiri & eligi faciebat per Cancellarium Parisiensem, & alios viros bonos. „ Idemque jus consuetudine partum agnovit Innoc. III. rescripto ad Philippum Augustum, *t. 2. libert. Gal. tit. 16. n. 5.* in quo jus collationis prædendarum vacante Laudunensi Ecclesia, dicitur pertinere ad Regem, secundum antiquam, & approbatam consuetudinem. Libertatem collationis Regiæ prædendarum Sede vacante usu cepit Trecensis Ecclesia, addito Philippo Augusti diplomate, apud Camuzatium: „ Præterea de donatione prædendarum quæ vacarunt in Ecclesia B. Petri Trecensis, vacante Sede illa, quia non inveniebamus aliquem qui vidisset, quod nos eas dedissemus, aut quod genitor noster piæ recordationis Rex Ludovicus, ipsas tempori vacantis Sedis vacantes dedisset; & quia etiam ex allertione plurium audivimus, quod prædendæ, Archidiaconatus, & alia beneficia tempore illo vacantia futuro reservarentur Episcopo Trecensi ad conferendum quibus vellet, concedimus dilecto nostro Herveo Trecensi Episcopo, ut ea conferat, & donationem illorum habeat, tam ipse, quam successores ejus Episcopi Trecenses. „ Quæ verba sic se habent in catalogo Trec. Episcoporum. Late jus hoc Regum Galliæ fundant, imo & aliquorum Ducum & Comitum, P. Marcha *l. 8. concord. c. 18. cum sequent.* Alteserra *de Ducibus c. 8.* Philippus Probus *q. 49. per tot.* Petrus Greg. *l. 15. syntagm. c. 12.* Rodericus *l. 3. vers. jud. c. 1.* Chopinus *de domanio lib. tit. 9. & de sacra pol. l. 1. tit. 3. n. 7.* Solorzanus *t. 2. l. 3. c. 12. n. 28.* Idem jus Regaliæ viguisse in Anglia satis constat *in c. 6. de jurepatron. in 1. collect.* Regibus etiam Francorum competere jus conferendi primo vacaturam prædendam in singulis Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, probat Alteserra *de Ducibus c. 9.* Alio quam Regalium nomine, nempe jurepatronatus, pleramque ad Principes sæculares pertinet plenum jus conferendi dignitates, prædendas, & alia beneficia, *c. cum inter*, *de consuet. c. dilectis*, *de testib. c. fin. de concess. prabend.* junctis traditis a Petro Gregorio *l. 1. partit. tit. 28. c. 11.* Ex quo jure etiam olim donatio prædendarum Andegavensium spectabat ad Regem Galliæ, cum Ecclesia ipsa Cathedralis a Carolo Magno constructa fuisset, nec tenuis census dote cumulata, ut constat ex ipsa charta fundationis, quam refert Chopinus *l. 1. de sacra pol. tit. 3.* in hæc verba: „ Carolus, &c. Mauriolus Episcopus Andegavensium civitatis, qui monasterio sancti Stephani, *quod est* sub urbe ipsius civitatis, *prope marum constructum*, præsit, nobis suggessit, ut quod antecessores Reges ipsi monasteriolo ad ipsius lumen Ecclesiæ sancti Mauritii concesserant, & nos modo per mercedis nostræ augmentum tale beneficium ei concedere debere nos, ut in locella illa ipsius monasterii, quæ in quibuscumque pagis, vel territoriis libet, ea videtur habere nullus judex publicus, nec ad causas audiendum, nec ad infrandas, nec freda exigendum; nec hostilitates, nec mansiones, aut paratas faciendas, nec ullas redhibitiones requirendum, nec quæ fisci a longo tempore fuit consuetudo, exactandam pro nostro argumento sub divinitatis nomine in luminaribus sancti Mauritii glorioſi Martyris concedere debere*mus*, quod *ita & fecimus*, &c. „ Unde cum hoc jus erogandi prædendas Rex Decano ipsius Ecclesiæ concessisset, in eumque transtulisset, Decanus, & Canonici in præsenti specie allegabant litteras impetratas ad prædendam proxime vacaturam in ipsa Ecclesia, concedi debere, expressa ipsius prædendæ innata qualitate, videlicet quod ad Regem ejus collatio spectabat; eam tamen excusationem Decani, & Capituli, ut frivolam rejecit Innocentius in præsenti, & merito, cum collatio ipsarum prædendarum resideus penes Decanum redierit ad suam naturam, & ad communes juris canonici regulas, juxta quas plenissima beneficiorum Ecclesiasticorum dispositio semper est penes Pontificem, *c. 2. hoc tit. in 6.* Et licet ex jure quod Rex Galliæ in Decanum transtulit, Decanus ipse prædendas conferret, tamen Pontifex prædendas etiam juris patronatus Ecclesiastici conferre potest, *c. cum dilectus*, *de jurepatron.* docet Boetius Epon. *qq. heroic. tit. de Regalibus*, *n. 15.* unde recte Pontifex in præsenti prædictam Decani allegationem, ut frivolam rejecit.

CAPUT XXXV.

Gregorius IX. a *Argentin. Episcopo*.

SUper inordinata ordinatione. *Et infra*; Cum autem illi sint in Ecclesiis idonei reputandi, qui servire possunt, & volunt in ipsis: consult. t. respondemus, quod pueri, & beneficiati, qui non possunt in eadem Ecclesia deservire, in ea non debent idonei reputari.

NOTÆ.

a *Argentin.*) Argentinensis civitas est in Germania, habet intra *in c. Venerabili*: a principio fuit Canonicorum Regularium ut referunt Pennotus *l. 2. histor. Canonic. Regular. c. 39. n. 1.* Chopinus *l. 1. monast. tit. 3.* ejus Episcopo Autoldo missa est præsens decisio, qui fuit Dax Trecensis; & licet pacis amantissimus Henr. tamen Frider. II. filio Ecclesiam vastanti occurrens, eum profligavit: vixit ad ann. usque 1253. Commentarium hujus textus dedi *in c. cum te*, *de ætate & qual.*

CAPUT XXXVI.

a Idem *Archiepiscopo*, *& Magistro* R. *Turonensi*.

CAusam, quæ inter Aurelianen. *b* Episcopum; & I. de Blesis Canonicum Sanctæ Crucis super integratione prædendæ ipsius Canonici vertebatur, vobis duximus committendam. *Et infra*: Consultationi tuæ taliter respondemus, quod nostræ intentionis non extitit, ut pro integratione prædendæ supradicti Canonici, prædenda de novo aliqua *c* scinderetur,

NOTÆ.

a *Turon.*) Ioello videlicet de Matefelon, qui postea fuit Archiepiscopus Rhemensis, & anno 1244. post Concilium Lugdunense profectus fuit ad bellum sacrum, ut refert Chenu in serie Archiepiscop. Turonens. *numer. 71.*

b *Aurelianen.*) Beatum videlicet Philippum I. ut refert Chenu in serie Episc. Aurelianen. *n. 71.*

c *Scinderetur.*) Juxta adducta *in c. majoribus 8. hoc tit.*

CAPUT XXXVII.

a Idem.

VEnerabilis frater noster *b* Portuen. Episcopus supplicavit, ut cum quandam prabendam, quæ in Argentinen. Ecclesia tamdiu vacaverat, quod donatio ejus erat ad Sedem Apostolicam *c* devoluta, I. clerico *d* contulerit, dum in illis partibus legationis officiosungeretur, suam collationem benigno prosequeremur affectu. Verum procurator Argentini Capituli proposuit ex adverso, quod idem Capitulum hoc audito *e* consuetudinem allegans antiquam, inviolabiliter observatam, juxta quam nullum nisi nobilem, & *f* liberum, & ab utroque parente *g* illustrem, honestæ conversationis, ac eminentis scientiæ in suum consortium hactenus admiserat, ne contra hoc fieret (maxime cum nulla tunc præbenda vacaret antequam monitorias, vel executorias litteras recepisset) ad Sed. Apost. appellavit. *Et infra*: Nos igitur attendentes, quod non generis, sed virtutum nobilitas, vitæque honestas gratum Deo faciunt, & inoneum servitorem, ad cujus regimen non multos secundum carnem nobiles, & potentes elegit, sed ignobiles, ac pauperes, eo quod non est personarum acceptio apud ipsum, & vix ad *b* culmina dignitatum (nedum ad prædendas) viri eminentis scientiæ valeant reperiri, exceptiones hujusmodi non duximus admittendas: *Et infra*: Discretioni vestræ mandamus, quat. si vobis constiterit prædictam præbendam vacasse, quando ipsam dicto I. *i* Episcopus contulit memoratus, ipsum ad eam recipi faciatis.

NOTÆ.

a *Dem.*) Gregorius videlicet, cujus integra epistola cum careamus, agnoscere non possumus, quibus rescripserit in præsenti Capitulo ne, vel Episcopo Argentino, aut alii.

b *Portuensis.*) Otho videlicet Blancus de Alerano, Diaconus Cardin. tituli Sancti Nicolai in Carcere, a Gregorio IX. creatus, celebris tum doctrina, tum nobilitate. Plura de eo refert Ughellius *t.* 1. *Italiæ*, *in Ecclesia Portuen. num.* 39. *fol.* 158.

c *Devoluta.*) Per quem temporis lapsum devolutio hæc fiat ad Romanum Pontificem, exposui *in c.* 2. *de suppleud. neglig.*

d *Contulerit.*) De potestate legati circa beneficia vacantia reservata, vel non, egi *in c. dilectus*, *de offic. Leg.*

e *Consuetudinem.*) De hac Ecclesia Argentinensi, & ejus Episcopatu, hæc scripsit Bucelinus *p.* 1. *Germaniæ sacræ*, *f.* 6. „ Potentissimus omnino Episcopatus, cujus Canonici a multis sæculis, non nisi e summa nobilitate adlecti, comprobata plurimis majoribus, & avis generis dignitate, ex Imperii Comitibus, Liberis Baronibus, multi item ex Principum Maximorum familiis explenduere. „ Sunt enim plures Ecclesiæ & monasteria utriusque sexus, quæ non nisi nobilibus patent, ut de Herbipolensi Ecclesia refert Albertus Argent. *in chron.* ibi: „ Episcopus Herbipolensis civitatem Herbipolensem potenter obsedit pro eo, quod unus Civitatensis prædendam Ecclesiæ Herbipolensis contra Ecclesiæ consuetudinem, quæ nunquam Civitatenses receperat, impetravit a Sede. „ De cœnobio Luneburgensi hæc ait Paulus Langius in chron. „ Luneburgensis cœnobii Monachi omnes nobiles secundum sæculum existunt, nec in eo nisi ingenui suscipiuntur. „ De aliis Monialibus Germaniæ idem tradit Jacobus a Vitriaco *l.* 1. *hist. Occident. c.* 31. ibi: „ Hæ siquidem adeo personas accipiunt, quod non nisi filias Militum, & Nobilium in suo collegio volunt recipere. „ Illustrat Altesserra de Ducibus *l.* 1. *c.* 8. *f.* 166. Idem puritatis statutum in nostra Hispania viget in Ecclesia Toletana, Monasteriis Monialium Ordinis D. Jacobi, & aliis; cujus statuti rationem probavi *in c.* 7. *de reser.*

f *Liberum.*) Ut expositi *in c.* 1. *de servis non ordin.*

g *Ab utroque parente illustrem.*) Ut etiam ajebat Ivo Carnot. *ep.* 5. ibi: „ Ex utraque linea descendens nobilitatem generis, &c. „ quam nobilitatem veteres appellabant æquam prosapiam, ut Cyprianus ait *in vita sancti Cæsarii*: Sanctus ac Beatissimus Cæsarius Arelatensis Episcopus, territorii Cabilonensis fertur fuisse indigena, cujus parentes æqua prosapia, quod est illustre & præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis civibus suis fide, & moribus floruerunt. Et fallitur editor putans locum mendosum esse, & reponens pro *æqua egregia*, ut jam notavit Juretus *ad Ivonem d. ep.* 5.

h *Culmina dignitatum.*) Id est Episcopatum, ut post Glossam *verbo Dignitatem*, *in c.* 2. *hoc tit.* docuerunt Chassaneus, & Fuscus relati a Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 1. *n.* 4. unde Episcopatus non dicitur dignitas, sed dignitatum culmen. Germonius *l.* 3. *de sactor. immun. c.* 9. *n.* 9. Borellus *in summa decis. c.* 1. *tit.* 7. *n.* 6. Lotherius *de re benef. l.* 1. *q.* 9. *n.* 68.

i *Episcopus Legatus.*) Videlicet qui ut Legatus beneficia ad Sedem Apostolicam devoluta conferre potest, ex traditis *in c. dilectus*, *de offic. deleg.*

COMMENTARIUM.

TAm Jurisperiti, quam Politici late disputant, utrum in Magistratibus, tam Ecclesiasticis quam sæcularibus conferendis, nobiles plebejis præferendi sint, vel e contra? Et nobiles præferendos non esse, quatenus ex eo quia non generis sed virtutum nobilitas, vitæque honestas gratum faciunt, & idoneum Deo servitorem, qui ad regimen Ecclesiæ non secundum carnem nobiles, ac potentes elegit, sed humiles, ac pauperes, *c. recurrat*, §. *his ita*, 32. *q.* 4. quia apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur, *c. sicut excellentiam* 23. *q.* 4. *c. nos qui*, 47. *d.* alterius quia officia Reipublicæ magis petunt virtutem, quam nobilitatem, ut probant post D. Th. *de regim. l.* 4. *c.* 15. Joannes Kochier. *l.* 1. *polit. c.* 4. Nicolaus Bollo *de statu polit. l.* 1. *discurs.* 51. *& l.* 3. *discurs.* 6. & ut Marius dicebat; nobilitas ex virtutibus cœpit. Tiraq. *de nobilit. c.* 4. *n.* 3. Joannes Garcia *eod. tr. gloss.* 18. *n.* 5. Theophilus *t.* 4. *l.* 6. *sect.* 2. *q.* 18. nam ut ajebat Cassiodor. *l.* 5. *var. c.* 12. „ Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata. „ Eleganter Seneca *ep.* 47. ibi; „ Non ministeriis illos æstimabo, sed moribus: sibi quisque dat mores, ministeria casus assignat. „ Quid enim obest parens plebejus, si filius præclarum virtutis specimen exhibet, & publicis officiis aptissimus existit. Unde Romani, etsi nobilitatem plurimi facerent, tamen primum locum viris præclaræ virtutis dabant. Halicarnasseus *l.* 3. ibi; „ Apud nos Magistratus, & honores deferuntur non ditissimis, non his, qui longiorem majorum indigenarum possunt ostendere seriem, sed dignissimis; nulla enim alia re, quam virtute hominis nobilitatem constare didicimus. „ Idem de Polonis refert Canonherius *vol.* 1. *aphorism. pag.* 355. De Turcis Laurentius Riseberg. *de polit. Turc. c.* 4. Accedit, quia si Magistratus tantum, publicaque officia, & honores nobilibus deferrentur, deficeret calcar virtutum; siquidem præmiorum exhortatione mortales in virtutum semitam ducuntur; unde magis illi, qui ex se, quam qui longius ab origine merita repetunt, laude digni sunt, ut docuit Carolus Scribanius *l.* 2. *de instit. polit. c.* 10. ubi dum de personis eligendis ad munera publica agit, ita ait; „ Quid voles nobilitatem, parentes nimirum viros magnos, factisque ac virtute præclaros desideras. Verum quo tibi fortia majorum facta tuorum hæc fuerunt, tua non sunt, neque virtutem cum semine parentes transfundunt. „ Nec desunt exempla eorum, qui infimo loco nati, ad principatum, & res magnas gerendas evecti fuerunt. Augustus avum habuit argentarium; patrem adstipulatorem. Cic. *ep. ult. ad Quintum fratrem*. Pertinax Imperator libertino patres natus est. Dio *l.* 76. Plato gladiatore, & Socrates marmorario, ut probat Theoph. *t.* 5. *f.* 897. De Maximo Valerio, Anastasio, & aliis idem refert Scombernius *l.* 2. *polit. c.* 4. ita docuerunt plures congesti a Barb. *de Canonicis c.* 132. & *vot* 93. D. Joan. de Larrea *decis.* 41. Contrariam tamen sententiam, imo nobiles cooptandos esse in Magistratus, sive Ecclesiasticos, sive sæculares, plures docuerunt, quos noviter sequuntur Junius *t.* 1. *polit. c.* 10. Corsolius *l.* 2. *mystag. c.* 4. Kochier *l.* 5. *polit. c.* 2. Rousselius *l.* 2. *histor. Pontif. jurisd. c.* 5. *n.* 19. Bobadilla *l.* 1. *polit. c.* 4. Angelus & Stephanus Garonius *de Senatoribus l.* 1. *tit.* 4. *c.* 2. pro quibus faciunt Halicarnasseus *l.* 2. ibi: „ Tunc Athenienssium Respublica florebat, quando Patricios, penes quos fuit civitatis regimen, ex illustribus familiis diligebant. „ Facit illud Deuteron. c. 1. „ Tuli de Tribubus vestris viros sapientes, & nobiles, constitui eos principes tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, ac decanos. „ Fulcitur etiam hæc prælatio nobilium *ex l. honor*, §. *de honoribus*, *ff. de muner. & honor. l. honores*, §. *is qui*, *ff. de Decur. l.* 1. *de C. con. in publicis horreis l.* 10. *l. ad subeundam*, *C. de Decur. eodem libro*. Ex pluribus plura congerit pro hac sententia D. Joannes de Larrea *dec.* 41. Accedit etiam, quod humili loco orti & evecti impudenter se gerunt, pristinæ suæ conditionis immemores. Claudianus *l.* 1. *in Eutropium*.

Asperius nihil est humili cum surgit in altum:
Cunctaque ferit, dum cuncta timet, desævit in omnes,
Ut se posse putet; nec bellua tetrior ulla est,
Quam servi rabies in libera colla furentis:
Agnoscit gemitus, & pœnæ parcere nescit,
Quam subjit: dominique memor, quem verberat, odit.

Quare nonnulli Carolum Magnum, & Ludovicum filium non leviter perstringunt, quod obscuros & nullius nominis homines ad summos Ecclesiasticos honores evehebant, ut referunt Theganus *in vita Ludovici Pii*, *c.* 20. Filesacus *in quæst. Eccl. Gall.* licet eos ob temporis conditionem excuset Turrutetus *in Sacello sacro*, *c.* 5. Sed hæc omnia utriusque sententiæ fundamenta, non tam contraria sunt, quam diversa: ita enim possunt accipi, ut eligantur ad officia, seu munera publica illi, quos virtus, quos genus præcipue reddunt commendabiles. Virtus primum, & præcipuum fundamentum est, nam qui probatæ vitæ sunt, ceteros antecedunt, *l.* 6. *C. ad leg. Juliam repetund. l.* 1. *in fine*, *C. de offic. Magistr. milit.* Genus autem ut postremum quæratur: & si pariter virtutibus pollent nobilis, & plebejus, eligatur nobilis, si autem differunt, quia alter nobilitate clarescit, alter virtutibus & litteris floret, iste eligatur omisso nobili, ut latius prosequuntur Bobadilla *dict. c.* 4. Larrea ubi supra.

CAPUT VI.

a Idem.

CUm olim *b* priori Sanctæ M. dederimus in mandatis, ut Gu. Diacono in aliqua Ecclesia civitatis, vel diœc. Luc. auctoritate Apostolica provideret, idem præfatum Gu. Ecclesiæ sancti Petri de Vico Rectorem, auctoritate hujusmodi nisus est designare, in qua Rector ab ejusdem Ecclesiæ clericis eligi consuevit, excommunicationis sententiam nihilominus proferens in rebelles. Cum igitur mandatum hujusmodi se ad talia non extendat, nec ad Rectoriam, vel *c* dignitatem nostra feratur intentio, cum pro simplici beneficio jussio nostra manat: mandamus quatenus, tam institutionem hujusmodi, quam excommunicationis sententiam propter hoc latam denuncies non tenere.

NOTÆ.

1 a *Dem.*) Gregorius videlicet IX. Et licet non constet, cui rescribat, credi potest rescribere Episcopo Lucensi Marco Guercio dicto, qui a Gregorio IX. electus & consecratus fuit anno 1236. ut refert Ughellius *t.* 1. *Italiæ sacræ*, *in Ecclesia Lucensi*, *n.* 63.

2 b *Priori.*) Non autem similes litteras monitorias, vel executorias direxerat Episcopo Lucensi, qua his temporibus Lucensis populus in Romanam Ecclesiam, & Lucensem Episcopum nonnulla perpetraverat; quare Gregorius IX. vinculo excommunicationis eum innodavit, civitatem Episcopali dignitate privavit, remotoque Opizone Episcopo, vices suas commisit Florentino Episcopo ut refert Ughellius *ubi sup. num.* 62.

3 c *Rectoriam, vel dignitatem.*) Consonant textus *in c.* 4. *hoc t. in* 6. & cum litteræ hujusmodi expectativæ sint odiosæ, cum per eas juri ordinariorum collatorum derogetur, ideo non sunt ampliandæ, sed restringendæ. Unde dubium est, utrum in hujusmodi mandatis de providendo beneficio comprehendantur prædendæ Ecclesiæ Cathedralis? Et comprendi, *ex c. pro illorum* 22. *hoc tit. c. tua* 32. *de verb. sign.* docuerunt plures congesti a Garcia *de benef.* 1. *p. c.* 6. *n.* 54. Sed rectius ex ratione supra allata contrarium tenuerunt Corrasius *de sacerd.* 1. *p. c.* 5. *n.* 5. Quintanadvennas *l.* 1. *Eccl. c.* 3. *n.* 14. Cæsar *de Eccl. hier. disp.* 12. *nu.* 39. quæ sententia limitanda est, quando in ipsa Ecclesia non sunt alia beneficia, nisi prædendæ: tunc enim ne illusorium reddatur rescriptum, licet simplex sit, ut provideatur de beneficio, poterit de prædenda provideri, ex regula textus *in c. in his* 30. *de privil.* docet Suarez *de legib. l.* 8. *c.* 28. *a n.* 2.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante, vel debilitato.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius *Candido Episcopo* a *de Urbe veteri*.

UM percussio corporalis imminet, utrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc judicium ignoratur; & ideo non debet a nobis addi flagellatis afflictio, ne nos culpæ, quod absit, offensa respiciat. Et quia præsentium lator calumniosus pro hac percussione, quam sustinet, consueta sibi commoda ab Ecclesia vestra aserit negari: idcirco fraternitatem tuam præsentibus hortamur epistolis, quatenus nihil eum ad percipienda quæ consueta sunt, hæc ægritudo debeat impedire: quia diversis in Ecclesia militantibus, varia sicut nosti, sæpe contingit infirmitas. Et si hoc fuerint exemplo deterriti, nullus de cetero, qui Ecclesiæ militet, poterit inveniri: sed secundum loci ejus ordinem quæque ei, si fanus esset, poterant ministrari, de ipsa exiguitate, quæ Ecclesiæ potest accedere, fraternitas tua divini contemplatione judicii ægrotanti præbere non desinat: quatenus in hujus rei administratione ad eleemosynam potius videaris, quæ sunt consueta exsolvendo convertere.

NOTÆ.

1 a *De urbe veteri.*) Ita restituo epigraphen, & litteram hujus textus ex regesto epistolarum D. Gregorii, ubi *l.* 2. *indict.* 10. *ep.* 5. reperitur hic textus. Urbs Vetus, hodie dicta Orvieto, civitas est Etruscorum, ita dicta, quia veteranis militibus & emeritis Romanis satis commodum domicilium præstabat: prælato insidet colli, distat ab urbe mill. 60. a Perusio 30. a Tiberi fluvio 3. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Constantino dicatam, quia Episcopo Caudido dicto missa est præsens epistola, quæ etiam reperitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & apud Gratianum *in c. cum percussio* 7. *qu.* 2. De situ & origine ipsius civitatis plura congerit Ughellius *t.* 1. *Ital. sacra*, *fol.* 382.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur & probatur.

EX hac Divi Gregorii epistola præsens communiter deducitur disputanda assertio; „ Clericus beneficiarius ægrotus integre percipit fructus sui beneficii. „ Quæ assertio probari potest *ex c. communiter*, 33. *d. c. præcepta* 55. *dist. c.* 1. 2. 3. & 4. 7. *q. ult. c. si quis Abbas* 16. *q.* 2. *c. significatum* 11. *de præb. c. in nullo* 18. *q.* 2. *c.* 1. *de cleric. non resid. l.* 6. *c. grandi*, *de supplenda neglig. eodem l. c. Gensaldus* 17. *q.* 2. *c. relatio* 21. *q.* 2. *c. ex transmissa*, *de concess. præb. in* 2. *collect. c. cum inter*, *de elect. c. licet*, *de censib. c.* 1. 82. *dist. c. venerabilis*, *de offic. deleg. c. is cui*, *de elect. l.* 6. *c.* 1. 82. *dist.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garanna, idem Barbosa *l.* 3. *jur. Eccl. c.* 10. Solorzanus *de jurib. honorariis n.* 228. Ugolinus *de irregul. c.* 65. §. 2. *n.* 2. Gibalinus *eod. tract. cap.* 2. *p.* 3. *in fine*.

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo; Proventus, fructusque beneficii præstantur propter officium, ministeriumve in Ecclesia impensum, *c. fin. de reser. in* 6. notavi *in c. cum secundum*, *de præbend.* Sed beneficiarii ægroti non deserviunt Ecclesiæ, sed eorum coadjutores, ut sequenti commentario dicemus. Igitur fructus, seu proventus beneficii percipere non debent; juxta Glossam *in l. quamvis*, *verbo Denegandi*, *ff. de damno infecto*, ibi; „ Qui non laborat, non manducet; „ quam sequuntur Baldus *in c.* 1. *n.* 2. *de testibus*, Cephalus *l.* 1. *consil.* 70. Surdus *consil.* 42. Facit Cassiodorus *l.* 5. *ep.* 36. ubi de quodam milite, qui ob adversam valetudinem e castris mittebatur, ait: „ Otium tibi non ignorabile (*lege* non ignobile) præsenti justione largimur, quia non est ignaviæ culpa; quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus; ita te donativo præsenti auctoritate privamus; quia non est æquum, ut cum de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus. „ Unde cum clerico ægroto coadjutor detur, ex juribus sequentibus; & ipse coadjutor, quia altari servit, de altari vivere debeat, iniquum erit, ut ipse propriis stipendiis militet; qui autem non deservit, fructus percipiat, cum sufficiat illi retinere titulum beneficii cum juribus honorariis, ut honorarii jure civili retinebant, *l. decurionibus* 5. *C. de silent. l.* 12. ibi; „ Honore curiæ fine aliqua functione lætentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur, ut dignitatem solam habeant ex Senatu. *Novel.* 7. *Justin. ibi*: Ut nihil aliud nisi purum honorem, iis quibus præbebatur, conferret; „ junctis traditis a Cujac. *in l. ult. C. de primicerio*, Cassaneo *in catalogo gloriæ consider.* 5. *verb. Honorarii*. Igitur non recte in præsenti docetur ægrotum integre fructus sui beneficii percipere debere.

4 Traditur ratio decidendi.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus rationem expressit ipse D. Greg. in illis verbis: „ Non debet a nobis addi flagellatis afflictio. „ Afflictis enim non est danda afflictio, ne quis duplici damno afficiatur, *c. si mulier*, 5. *dist. l. jure* 6. *ff. de jure dot. l. si pecuniam* §. *ult. ff. de cond. ob causam*, *c. licet*, *de censibus*, *auth. navigia*, *C. de furtis*, *l. navis*, §. *cum autem*, *ff. ad leg. Rhodiam*, *l. cum a matribus* 7. *Cod. qui petant*, *tut. l. Præses*, *C. de appel. l. si servus*, *ff. de exactionibus*, plura Barbosa *in axiom. verbo Afflictio*. Aliam rationem reddit ipse Gregorius in illis verbis; „ In Ecclesia militantibus varia, sicut nosti, sæpe contingit infirmitas., Sepe enim viri litterati gravi morbo laborant, ut ait Justinianus *in* §. *item furdus*, *Instit. quibus modis testamenta*. Unde ficut militibus senio, laboribusque confectis prædia, & possessiones ad eorum alimoniam præstabantur: *leg. item*, §. *item si forte*, *ff. de rei vind. l. in agris* 22. *ff. de acquir. rer. dom.* plura Solorzanus *t.* 2. *de jure Indiarum*, *l.* 2. *c.* 1. *n.* 48. ita & qui in hac militia cœlesti militant, ut ait D. Greg. hic, debent fructus sui beneficii percipere: clerici enim dicuntur militare, *c. militare* 23. *q.* 1. *c. quid proderit* 61. *d. c. Salvator* 1. *q.* 3. *c. qui in qualibet*, 1. *q.* 7. *authent. Sed hodie*, *C. de Episc. & cleric.* Unde recte concludit idem Gregorius *in c. scripsit* 7. *q.* 1. " Omnino injustum esse, ut si „ molestia corporis irruit, honore suo privetur ægrotus; at„ que ideo hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum „ in mea anima ex ejus dispositione veniat. „ Facit etiam quod infirmitas semper excusat, *l.* 2. §. *si quis in judicio*, *ff. si quis caut. l. quæsitum*, §. 1. *ff. de re jud. l. apud*, §. *in arbitrio*, *ff. de dolo exc. l. inter* 48. *de administr. tit. l.* 18. §. 21. *de minor.*

& hon. lag. penult. §. hoc circ.s, de jure immunit. l. sed adeſt, §. ult. ff. locati, l. ſi pecunia 5. de condit. cauſ. dat. l. cum hæres de ſtatulib. l. ſi cui 38. §. ult. ff. ex quib. cauſ. major. l. idem 8. ff. ad leg. Aquil. l. 14. ff. de re milit. excuſatque a mora, & pœna, *l. ſi vehenda, ff. ad leg. Rhodiam, l. Celſus, §. 1. ff. de arbitr.* faciuntque aliæ rationes expreſsæ *in l. cum a muribus 7. qui pet. tut. l. præſes 5. C. de appell. l. ſi ſervus, Cod. de evict. l. qui operas 38. ff. locati, l. 6. Cod. de re milit. l. 12. l. poſt 40. ff. de excuſ. tut. l. 1. Cod. de his qui morbo.* Et tandem quia famuli ægri nobis ſervire intelliguntur, *lib. 4. §. Strichus, ff. de ſtatu l. in rebus, §. peſſunt, ff. commodati.* Idem dicendum eſt de ſano, ſed adeo aggravato, ut non poſſit Eccleſiæ inſervire. Marinis *l. 2. reſol. c. 40.*

5 Diſſolvitur difficultas. Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam licet verum ſit, *coadjutori* congrua ſtipendia eſſe aſſignanda, tamen nihil impedit quin dividantur fructus beneficii inter ægrotum, & ejus coadjutorem, & caſu quo non ſint congrui, & ſufficientes, providebit Epiſcopus, ut docuit Gloſſa *verbo Portionem, in c. 3. hoc tit.* cujus doctrinam approbavit lex *18. ti. 16. par. 1.* " Mas ſi otras enfermedad ovieſſe qualquier que le em- " bargaſſe, porque nola pudieſſe ſervir, pueden poner otro, " que le ajude a cumplir ſu oficio, è el enfermo ſera prelado de " ella, è el otro como vicario, è deben vivir ambos de la ren- " ta de la Igleſia: y ſi por aventura aquellas rentas de la " Igleſia no pudieſſen cumplir à ambos, ha las de tomar aquel " que las ſerve, e el Obiſpo debe dar al enfermo de que pueda " vivir. " Nec obſtat quod dicebamus de Senatoribus honorariis, nam cum illi tantum ad honorem eligerentur, nullis aſſignatis ſtipendiis, *l. decurio, 42. l. nullas 50. C. de Decur. l. 1. l. omnes 9. C. de metatis, l. 12.* nullo damno afficiebantur ſi ullos fructus non perciperent, ex regula *Scienti, lege non videtur 145. ff. de regim. jur.* Contrarium procedit in præſenti caſu; nam clericus ægrotus, cum beneficium aſsequutus eſt, quoad honorem, & proventus illud obtinuit: unde non debet ob adverſam valetudinem fructibus ejus privari.

CAPUT II.

Eugenius III. a Papa *Sazenſi Epiſcopo.*

PResbyterum, cujus duos digitos cum medietate *b* palmæ a prædone abſciſſos eſſe ſignificaſti, Miſſam celebrare non permittimus, quia non ſecure propter debilitatem nec ſine ſcandalo, propter morbi deformitatem id fieri poſſe confidimus. Ipſum autem ceteris officiis ſacerdotalibus fungi minime prohibemus.

1 NOTÆ.

a *Eugenius.*) In hac ſexta collectione non exprimitur, cui reſcribat Eugenius: in prima autem, *ſub hoc tit. c. 2.* legitur, Eugenius Joello Archiepiſcopo; ſed perperam; quare ita reſtituo inſcriptionem, prout habetur poſt Concilium Lateran. *par. 26. c. 15.* Sazenſi Epiſcopo. Sazina, ſeu Saſſina ponitur a Plinio in ſexta Italiæ regione, & ejus meminit Silvius Italicus *lib. 8.* ibi: " His Saſſina dives lactis, " Plura de ejus conditoribus, & ſitu tradit Ughellius *t. 2. Italiæ, fol. 702.* Habuit Eccleſiam Cathedralem jam a primis ſeculis. Ejus Præſuli Alberico, ſeu Alerico, miſſa eſt præſens deciſio, cujus aliæ partes extant *in c. 2. ne clerici vel monachi, c. 2. de apoſtatis,* ubi alia notabimus.

b *Medietate pedis.*) Deformitatem eam vocat Imperator *in leg. 2. Cod. Theodoſ. de tyronib.* Hæc verba expoſui *in cap. 1. de corpore vitiat.* ſub quo titulo compilandum eſſe textum hunc a præſenti rubrica fugitivum voluit Cironius in fine hujus tituli.

CAPUT III.

a Lucius III.

DE rectoribus Eccleſiarum lepræ macula uſque adeo infectis, quod altari nulla poſſunt ratione ſervire, nec ſine magno ſcandalo illorum, qui ſani ſunt, Eccleſias *b* ingredi, hæc tuam volumus fraternitatem tenere, quod eis dandus eſt coadjutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Eccleſiæ ad ſuſtentationem ſuam congruam recipiant portionem.

1 NOTÆ.

a *Lucius.*) Ita etiam legitur poſt Concil. Lateran. *p. 37. c. 4.* in prima autem collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* additur Pars capitis *ad aures*, unde deducitur, in præſenti referri fragmentum textus *in capit. ad aures 6. de reſcriptis.*

b *Eccleſias ingredi.*) Unde quoad laicos certa debet deſignari Eccleſia ſeparata ab aliis fidelibus, ut latius dicemus *in c. 2. de conjug. leproſ.*

CAPUT IV.

a Clemens III.

TUa nos duxit fraternitas conſulendos, *Et infra*: De ſacerdote vero, qui divino judicio lepræ morbo reſperſus in parochiali Eccleſia prælationis officio fungitur, tibi duximus intimandum, quod pro ſcandalo, vel abominatione populi debet ab adminiſtrationis officio removeri: ita quidem, quod juxta facultates Eccleſiæ ſibi neceſſaria, quamdiu vixerit *b* miniſtrentur.

2 NOTÆ.

a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Clemens; Cujacius tamen in præſenti exiſtimat miſſam eſſe hanc decretalem Lincopienſi Epiſcopo.

b *Miniſtrentur.*) Juxta adducta ſupra *in c. 1.*

CAPUT V.

a Innocentius III. *Arelat. Epiſcopo.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod cum ven. fr. noſt. Arauſicen. Epiſcopus gravi, & incurabili morbo fere jam per quadriennium laboraret, ita quod paſtorale officium non potuit, nec poteſt ullatenus exercere: nobilis de Bautio *c* Princeps terræ illius, Conſules, ac cives civitatis ejuſdem a te poſtularunt inceſſanter, *ut tam ipſis*, quam Arauſicenſi Eccleſiæ, cum ſis Metropolitanus eorum, ſtudeas providere. Verumtamen cum prædictum Epiſcopum ad ceſſionem compellere nec poſſis, nec debeas ullo modo, nec afflicto afflictio ſit addenda, imo potius ſit ipſius miſeriæ miſerendum, eo quod ipſe vir bonus extiterit, & honeſtus, & Eccleſiam ſibi commiſſam ſalubriter gubernarit: quid ſuper his agere debeas, Sed. Apoſt. duxiſti conſulendam. Nos igitur volentes tam præfato Epiſcopo, quam Eccleſiæ ſuæ ſalubriter provideri, f. t. taliter reſpondemus, & per A. f. mandamus, quat. illi coadjutorem aſsocies virum providum, & honeſtum, per quem tam Epiſcopo, quam populo ſibi commiſso ſalubriter conſulatur.

1 NOTÆ.

a *Arelatenſi.*) Ita etiam habetur *in c. 1. hoc tit. in collect.* De Eccleſia Arelat. nonnulla notavi *in c. 16. de off. del.*

2 b *Arauſicen.*) Arauſio civitas eſt Galliæ, vulgo dicta *Orange*, cujus meminerunt Ptolomeus *l. 2. c. 10.* Strabo *l. 4. c. 4.* Plinius *l. 3. c. 3.* Mela *l. 2. c. 5.* Sidonius *l. 6. ep. 12.* Principatus nobiliſſimus, qui nunc ditionis eſt Naſſovienſium Principum: fuit olim Arauſio Secundanorum, in provincia Viennenſi prima, ſicut Arelate Sextanorum; quo modo appellabantur coloniæ illæ a legionum, quæ ibi erant præſidio, ut refert Mela ſupra. Habet Eccleſiam Cathedralem ſuffraganeam Archiepiſcopi Arelatenſis, de qua videndus Chenu *in thron. Epiſc. Gallia, fol. 31. verbo Aurange.* De eo Epiſcopo ad Arelatenſem ejus Metropolitam ſcripta eſt præſens Decretalis Innoc. III. quæ extat *in c. ex parte, de clericis ægrotant.* Alia de ipſa Eccleſia, & ejus Præſulibus cumularunt Frat. Sammarth. *t. 2. Gallie Chriſt. fol. 198.*

c *Princeps.*) Qui appellatur vulgo *Prince d' Orange.*

CAPUT VI.

Honorius III. *Epiſcopo* a *Averſan.*

COnſultationibus. *Et infra*; Archidiacono autem, quem morbo paralytico laborantem, officium linguæ aſſeris amiſiſſe, coadjutorem poteris adhibere, maxime ſi de ipſius proceſſeris voluntate.

NOTÆ.

1 a *Averſan.*) Ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc ti. c. unic.* Averſa hodie Amberſa dicta eſt in Campania Felici, octo a Capua milliaribus, in ruinis veteris Atellæ conſtructa, de qua plura tradunt Paulus Jovius *l. 4.* Ughellius *t. 1. Italiæ ſacræ, f. 548.* Habet Eccleſia Cathedralem, cujus mentio ſit *in c. conſuetudine, 8. d.* Joanni Lamberto ejus Prælato, qui ex Archidiacono Amalphitano ab Hon. III. Epiſcopus Averſanus conſecratus fuit anno 1225. & floruit uſque ad annum 1234. ut refert Ughellius ſupra *n. 13.* & Cironius *in præſenti*, & *in prætermiſſis*, reſcribit in præſenti Honorius.

COMMENTARIUM.

2 Concluſio deducitur & probatur. EX his quatuor deciſionibus talis deducitur aſſertio; " Epi- " ſcopo, vel aliis Eccleſiarum Prælatis ægrotis dandus " eſt coadjutor, qui in Eccleſia miniſtret. " Probant ultra jura congeſta in præſenti, & ſub eodem titulo *l. 6.* textus *in c. quamvis, c. petiſti, c. nihil, §. ecce 7. q. 1. c. venerabili 27. de off. deleg. c. fin. q. ult. c. grandi, de ſuppl. l. 6. c. ex tranſmiſſa, de conceſ. præb. junct. integr. c. is cui, de elect. in 6.* Conc. Agathenſe *can. 23. ibi:* " Si officium Archidiaconatus propter ſimpliciorum natu- " ram implere, aut expedire nequiverit, ille loci ſui nomen " teneat, & ordinationi Eccleſiæ, quem elegerit Epiſcopus, præ- " ponatur. *Arauſic. c. 29. ibi*: Si poſt omnia occurrerit imbecil- " litas fragilitatis humanæ, ut ſi quis Epiſcopus per infirmi- " tatem, debilitatemve in aliquam hebetudinem ſenſus inci- " derit, aut officium oris amiſerit, ea quæ nonniſi per Epi- " ſcopos geruntur, non ſub præſentia ſua presbyteros agere " permittat, ſed Epiſcopum evocet, cui hoc, quod in Eccleſia " agendum fuerit, imponat. " D. Greg. *l. 2. ep. 8.* D. Ambr. *ep. 79.* ubi ſcribit Epiſcopo Baſſo datum eſſe Senecionem in conſortium regendæ Eccleſiæ: & *ep. 1. Turracon. provinc. ad Hilarium Pontif. Romanum*, ubi refertur Nundinarium Epiſcopum Barcinonenſem ſibi adſciviſſe Irenæum. Zacharias Pontifex *ep. 6. ad Bonifacium Epiſcopum*, ibi: " De eo quod tibi ſucceſſo- " rem conſtituere dixiſti, ut te jubente in tuo loco eligatur " Epiſcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra " omnem eccleſiaſticam regulam, vel inſtituta Patrum eſſe mon- " ſtratur: ſed volumus, ut tibi miniſtret, & ſit in Evangelium " Chriſti adjutor. " Idem de ſe refert Greg. Nazianz. *ep. 39.* Narciſſo etiam Hieroſolymorum Epiſcopo datus fuit coadjutor Alex. ob ingravelcentem ætatem, referente Euſebio *l. 9. c. 7. &* 10. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Garanza & Barb. *l. 3. juris Eccleſ. c. 10. de coadjutoriis*, idem *de poteſt. Epiſcop. alleg. 57.* & *de Canonicis c. 23.* & *voto 56.* Sebaſtianus Cæſar *de Eccl. hierar. q. 2. prooem. §. 4.* Chopinus *de ſacra pol. l. 1. tit. 2. n. 18.* Salgado *de protect. 3. p. c. 2. n. 41.* Azor *2. p. moral. l. 3. c. 2. q. 9.* Valenzuela *conſil. 98.* Ferro Manrique *de differentiis, q. 115.* Rota apud Peanam *t. 1. decif. 392.* Fileſacus *in c. quoniam 14. de offic. ordin. §. 2.* Tondutus *variar. reſol. par. 2. c. 1. §. 14.* Baſquetus *ad Innoc. l. 2. ep. 121.* Petrus Greg. *l. 1. pariis. tit. 27. c. 6.* & *de benef. c. 2. n. 13.* & *c. 38. n. fin.* & *l. 15. ſyntagm. c. 25.* Daarenus *l. 3. de ſacris Eccleſ. c. 5.* Narbona *de ætat. an. 60. q. 5.* Fontanel. *deciſ. 212.* Fragoſo *de regim. l. 1. diſp. 21. §. 5.* Chopinus *l. 2. monaſt. tit. 3. n. 7.* Mendoza *l. 1. Concil. Illib. fol. 15.* P. Marcha *l. 6. concord. c. 8.* Robertus *l. 1. rer. Judic. c. 7.* Langleus *l. 7. ſemeſt. c. 4.* Mornarcius *in l. 6. ff. de judic.* Paulus Zacchias *conſil. 20.* Alteſerra *l. 1. differt. c. 2. cum ſeq.*

3 Impugnatur tra ditæ aſſertio. Sed hæc aſſertio non levem patitur dubitandi rationem, quæ naſcitur ex veteris Eccleſiæ lege, videlicet nulli viventi Epiſcopo alium ſuperponendum, aut ſuperordinandum eſſe, niſi in ejus locum, quem culpa capitalis dejecit. Conc. Aurel. *5. can. 12.* Meldenſe *can. 47.* Conſtantinop. *8.* ſub Hadriano *act. 5. poſt ep. Nicolai ad Phocium*, Julius Pontifex *ep. 2. ad Orientales*, Damaſus *ep. 1. ad Paulinum*: lepide in eam rem B. Leo Magnus *ep. 89. ad Epiſcopos Viennenſis Eccleſiæ*, dum ait: " Epiſto- " la quoque ingeſta eſt civium ipſius, & numeroſa ſubſcri- " ptione ſingulorum firmata, invidioſiſſimis contra Hilarium " plena querimoniis, quod Projecto Epiſcopo ſuo ægrotare li- " berum non fuiſſet, cum illi vix ex morbo decumbenti Hil- " larius Viennenſis Primas, & Legatus Sed. Apoſt. ſucceſſio- " rem daret. " Quod cautum fuit duplici ex cauſa: prima, ne duo ſimul in una civitate darentur Epiſcopi, contra Conc. Nicænum *1. can. 8.* Tolet. *12. can. 4.* & ea quæ congeſſi *in c. quoniam 14. de offic. ordin.* Secunda, ne detur ſucceſſio in dignitatibus, & beneficiis eccleſiaſticis, contra ea quæ adduxi *in c. 1. de præbendis*, præcipue admiſſa futura ſucceſſione cum voto captandæ mortis alienæ, quod Eccleſia ſemper improbavit, ut dicemus infra *in c. 1. de conceſſ. prabend.* Igitur non recte in præſenti docetur Epiſcopo, vel aliis Eccleſiarum Prælatis ægrotantibus dandos eſſe coadjutores.

4 De coadjutore ex jure civili. Qua difficultate non obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, coadjutorum uſum, tam in temporalibus, quam ſpiritualibus, ſeu eccleſiaſticis miniſteriis receptum, & magno mortalium conſenſu probatum ſemper fuiſſe: ut conſtat *ex c. grandi, de ſuppleud. neglig. l. 6.* unde textum *in l. cæcus 6. ff. de judicis*, ubi docetur, cæcum judicis officio fungi poſſe, intelligit Bartolus ibi, quem ſequitur Mornacius, de coadjutore dato. Jure etiam civili tutoribus iis, qui non ſufficiunt adminiſtrationi, dantur actores, ſive curatores, qui & adjutores dicuntur *in l. 13. §. fin. de tutelis*: mentio etiam ſit adjutoris Præſidis *in l. 6. C. quomodo*; & aliquando adjutoris corniculanii, *in l. ult. ff. de jure immunitatis*: adjutoris Magiſtri officiorum, *in l. 5. C. de princip. agent. l. 12.* quæſtoris *in l. ult. C. de proximis ſacrorum ſcrin. eod. lib.* Jure noſtro canonico coadjutoria duplex eſt, perpetua, & temporalis. Temporalis coadjutoria dicitur cum miniſtro Eccleſiæ infirmitate, aut alio impedimento detento, certis ex eodem beneficio aſſignatis redditibus, coadjutor datur, qui pro ipſo in Eccleſia miniſtret, dum infirmitas, vel ſimile impedimentum durat, ex deciſionibus in hoc titulo compilatis, *c. 1. hoc tit. in 6.* Trident. *ſeſſ. 26. de reform. c. 7.* qui coadjutores ſecundi Prælati dici ſolent, quo in ſenſu accipiendum eſſe Sidonium, ibi:

Anteſtes fuit ordine in ſecundo.
Fratrem faſce levans Epiſcopali:
Nam de Pontificis tenore ſtemma
Ille Inſignia ſumpſit, hic laborem.

Poſt Sirmundum, & Savarum docuit Mornacius *in d. l. cæcus.* Dantur enim coadjutores ſacerdoti, qui munus ſuum exequi non poteſt, adjungiturque vicarius diſpenſator, ſive coadjutor, qui vices ejus gerat. Eo ſenſu Syneſius dum de abdicando Epiſcopatu cogitat, ait: Pro nobis igitur eligendus, vel nobiſcum eligendus, omnino eligendus homo eſt, quiſquis ille fuerit, qui in civilibus rebus longe merito petitior videbitur. Coadjutoria vero perpetua ea dicitur, cum ſublato impedimento non tollitur, imo proprietatio defuncto, in ejus locum ſuccedit coadjutor, quæ ſucceſſionis ſpecies in jure noſtro deteſtabilis eſt, ex textu *in c. accepimus, de pæbis*, juncta interpretatione Petri Gregorii *de benef. c. 30. n. 2.* argumento capitis *1.* & *2. de conceſſ. præbend. c. ne captandæ, eod. tit. in 6.* Conc. Trid. *ſeſſ. 25. de reform. c. 7. v. in coadjutoris*: unde uſus earum jure communi non reperitur receptus. Poſtea tamen ſtilo Curiæ fuit introductus, & data juſta cauſa multoties conceduntur in Canonicatibus, & Dignitatibus; rariſſime vero in parochialibus, teſte Gonzalez *d. §. 9. n. 48.* & *51.* de illiſque late agunt Mandoſ. *in praxi Signaturæ gratiæ, tit. Coadjutoria, v. Altera*: idem Gonzal. *n. 40.* Garc. *a n. 13.* & *53. ſeqq.* demuntque Trid. *ſeſſ. 25. de reform. c. 7.* nec his caſibus utriuſque coadjutoriæ rector interim privatur ipſo beneficio, ex adductis ſupra *in c. 1.* Nec contrarium docetur *in c. tua nos*, in illis verbis: *Ab adminiſtrationis officio debet removeri, hoc tit.* quia, ut recte docent Gloſſa ibi, Panormitanus *n. 4.* Suarez *de cenſur. diſp. 51. ſect. 2. in fine*, Salgado *de protect. d. 3. p. c. 2. n. 44.* Barb. *d. c. 10. de coadjutoriis, n. 4.* in ejus textus ſpecie remotio illa ab adminiſtrationis officio tantum, non vero ab ipſo officio facta fuit. Ex differentia autem, quæ verſatur inter utramque coadjutoriam, reſolvendum venit, utrum coadjutoria ſit beneficium? Et dicendum eſt, coadjutores ſimpliciter datos ob ægritudinem Prælati, vel ſimile impedimentum, vere beneficium non obtinere, ſed tantum officii functionem & miniſterium loco proprietarii; quo in ſenſu eos habere curam animarum, docetur *in c. de reſtoribus, c. tua nos, hoc tit.* nec coadjutor eſt beneficiarius, ut affirmat Suarez *l. 4. de orat. c. 2. n. 19.* qui inde refert coadjutorem vi coadjutoriæ ad nullam officii eccleſiaſtici recitationem teneri: quod & docet Navarrus *de orat. c. 2. n. 18.* quamvis enim conceſſio coadjutoris ſit conceſſio beneficii ſub conditione obitus beneficiarii, ideoque ea conditione poſita, coadjutor abſque nova collatione accipiat beneficium, ac proinde æque ſit materia ſimoniæ, ac beneficium, Suarez *de ſimon. c. 27 n. 5.* tamen uſque ad *implecionem* conditionis collatio eſt quaſi *pendens*. Coadjutores vero datos in perpetuum congrua portione aſſignata, & cum futura ſucceſſione, proprie dici beneficiarios, docuerunt Petrus Gregorius *de benefic. c. 11. n. 2.* & *l. 15. ſyntag. c. 25. n. 3.* Garcia *de benef. 4. p. c. 5. n. 122.* Cæſar *de eccl. hierarch. q. 2. prooem. n. 21.*

5 De cauſis coadjutoriarum. Deinde ſciendum eſt, a quibus, & ex quibus cauſis coadjutores dentur. Et quoad primum dubium certum eſt, per Epiſcopum poſſe dari parocho coadjutorem ad tempus. Trid. *d. c. 7.* Ceterum coadjutor cum ſuccedendi jure dari tantum poteſt a Romano Pontifice, *c. paſtoralis, hoc tit. in 6.* ex illa plena beneficiorum adminiſtratione, quam R. Pontifex obtinet, *c. ſicut, §. eſſe, c. cum autem 7. q. 1. c. quamvis, de reſcr. in 6. c. auctoritate, de conceſſ. prab. eadem l.* Garcia *de benef. par. 4. c. 5. a n. 20.* Olim etiam Epiſcopis coadjutor aſſignari poterat ab Archiepiſcopo in Concilio provinciali. Conc. Meldenſe celebratum anno *845. can. 97.* " Sed ſi Epiſcopus mini- " ſterium eccleſiaſticum propter infirmitatem corpoream ex- " hibere non poterit, in Archiepiſcopi hoc, cum voluntate " Epiſcopi ejuſdem Eccleſiæ, maneat ordinatione, qualiter " debitum officium non remaneat. " Probat, & refert dictum canonem

nonem Petrus Marcha *l. 6. concord. Sacerd. & Imp. c.8. n.10.* Aliis rectoribus Ecclesiarum coadjutorem tantum ad tempus is dare potest (si justa subsit causa) ad quem illius beneficii conferendi facultas pertinet, hoc est Episcopus vel alius superior, ut *in c. de Rectoribus, c. fin. hoc tit.* Circa causas ex quibus coadjutores dari debeant, dicendum est primo, dari ob senium, vel ætatem provectam, *c. nihil, c. petisti, c. quia frater 7. q. 1.* celebri miraculo firmat Baron. *ann. 195. n. 9.* Primum ad 70. annos, secundum ad sexaginta refert Narbona *de ætate an. 2. q. 5. per totam.* Deinde ob infirmitatem virium corporis, cum videlicet pastor est morbo affectus, *d. c. pastoralis, hoc tit. in 6.* veluti lepra, *c. de Rectoribus, hoc tit. in 6.* Sed si ob infirmitatem renunciaverit, non datur coadjutor, sed successor eligitur, *c. sicut 11. §. ecce, 7. q. 1. c. non autem, c. quamvis, eod. q. c. litteras, de renunc.* Tertio ob amentiam, vel aliam animi ægritudinem, qua rector est mente captus, *c. tua nos, hoc tit,* ob defectum idoneæ litteraturæ in Prælato requisitæ, Trident. *sess. 21. de reform. c. 6.* ob negligentiam, cum Prælatus præstat quidem suum munus & officium, sed negligenter, ut docetur *in c. quia 7. q. 1.* qua ratione Valerius Episcopus Hipponensis, homo Græcus, cum esset parum aptus per ignorantiam Afri, & Latini idiomatis, accivit sibi maturę adjutorem Sanctum Augustinum de consensu Primatis Africæ, ut narrat Possidius *in Augustini vita, c. 8.* & Petrus Blesensis *epist. 44.* Baronius *an. 395. n. 31.* Alii etiam SS. Episcopi non dissimiliter aliquando se gesserunt. Admodum antiquus coadjutor fuit Alexander, divina revelatione ad Narcissum senem sublevandum evocatus, ut scribit Eusebius *l. 6, c. 8.* De Anatolio Episcopo Laodiceno, & ejus coadjutore, mentio est apud eumdem *l. 7. c. 28.* Sanctum Athanasium eodem munere aliquando esse perfunctum, S. Cyrillus auctor est *ep. ad monachos Ægypti*, Sanctum Gregorium Nazianz. patri suo in Episcopatus regimine adjutorem fuisse, habent ejus acta. De aliis coadjutoribus Episcoporum agit D. Gregorius *l. 7. indict. 2. ep. 49. & l. 11. ep. 7.* Item datur coadjutor, si Prælatus suspectus sit de dilapidatione bonorum Ecclesiæ, *c. venerabilis, de offic. deleg, c. licet Heli, de simonia,* Innoc. III. *l. 1. ep. 121.* vel si captus sit ab hostibus, *c. si Episcopus, de supplend. neglig. l. 6.* Prosequuntur alia de coadjutoris officio, & juribus, quæ illis simul cum administratione competunt, Barbosa *d. c. 10. & voto 56.* Tonductus *c. 2. §. 1. per tot.* qui varias quæstiones, quæ inter coadjutorem, & proprietarium oriri solent resolvunt.

His suppositis apparet vera ratio præsentis assertionis: nam cum Episcopi & ceteri Ecclesiarum Prælati debeant residere in suis Ecclesiis, ut provideant propriis parochianis, pabulumque spirituale illis ministrent, ut probavi *in c. 2. de cler. non resid.* & infirmi hoc per se facere non possint, nec cetera munia propriæ dignitatis obire, non tamen ideo afflictis illis danda est affilictio, juxta supra tradita in c. 1. ideo pie, & utiliter prospectum est ab Ecclesia, ut illis coadjutores dentur, ut pro eis in Ecclesia administrent, congrua fructuum portione illis pro labore assignata. Accedit exemplum veteris legis, juxta quam Summo Pontifici coadjutor dabatur, ut si per morbum, aut aliam causam sonticam ille non posset obire propria sua munia, secundus expleret; quo modo Pontificatum Annæ, & Caiphæ uno, eodemque tempore, omissis Bar. *an. Christi 31.* Tornelio *in annal. sacr. an. 2974.* accipiunt Bulengerus *diatrib. adverf. Casaubonem*, & Spondanus *in Epit. Baronii, dict. an. 31.* Sic etiam lege gratiæ usus coadjutorum inolevit, ut si ob morbum sonticum, vel aliam similem causam non possint Episcopi, vel Rectores Ecclesiarum divina ministrare officia; alii adjungantur, qui valeant in Ecclesia pro eis deservire. Hoc tamen procedit, nisi Episcopus infirmus renunciaverit: nam tunc non coadjutor, sed alius in ejus locum est eligendus, *c. sicut vir, §. ecce, 2. non aliter, c. quamvis, c. qualiter 1. q. 7. c. 1. 85. dist. c. litteras, de renunc.* vel nisi ætas nimia non sit; tunc enim per se deservire debet, *c. 1. de renunc.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam quæ in ea expendebamus, procedunt cum coadjutores dantur cum futura successione, quos prisca Ecclesiæ secula non agnoverunt; quippe plebes duos Episcopos pati non poterant, & ideo ad vitanda schismata tales coadjutores, vel etiam successores sacri canones arcebant, licet postea ex rationibus supra adductis Summi Pontifices pro suprema auctoritate, quam in beneficiis ecclesiasticis habent, eos admisissent, ut docent omnes supra laudati de coadjutore agentes. Et hæc est fere hodierna praxis coadjutorum; nam olim quidem coadjutores tantum dabantur, ut esset quod significabant, hoc est sublevatores pastoris fessi, aut senio gravati. Nunc autem fere semper ita res agitur, ut manifestissime appareat, aliud non quæri, quam perpetuationem beneficii inter consanguineos; nam vegeto adhuc & robusto, juvenis, & ministerii sacri plane rudis nepos, aliusve ex familia eligitur.

6 Traditur ratio decidendi.

7 Dissolvitur dubitandi ratio.

TITULUS VII.

De Institutionibus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Arelatensi.

NOn amplius suscipiantur in monasterio *b* canonicorum, atque monachorum, seu puellarum, nisi quantum ratio permittit, & in eodem monasterio absque necessariarum rerum penuria degere possunt.

NOTÆ.

1 a *Arelatensi.*) Sexto videlicet, celebrato sub Leone III. ejus an. 18. & temporibus Caroli Magni an. 813. in quo *can.* 8. reperitur præsens textus, prout hic transcribitur; & etiam ejus verba extant in secunda collectione, *sub hoc ti. c.* 1. De loco, causa, & tempore hujus Concilii, & aliorum annales Flandriæ *d. an.* 813. ista habent: „Nam hoc eodem anno quinque Concilia quoque jussu ejus super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum unum Moguntiaci, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabilone, quintum Arelate congregatum est.„ Notarunt Sirmundus & Binius *in notis ad hoc Concilium.*

2 b *Canonicorum.*) Regularium videlicet, qui appellatione absoluta Canonicorum veniunt, & continentur, ut probavi *in c. Deus, de vita & honest. cleric.*

COMMENTARIUM.

3 Concessio traditur & probatur. EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: " In Ecclesiis regularibus canonicorum, seu monachorum, & etiam monialium institui non possunt plures, quam commode ex proventibus & fructibus ali valeant.„ Probant eam textus *in c. quoniam 9. de vita & honest. cleric. c. fin. de præsumpt. c. fin. de V. S. & cum M. de constit. c. auctoritate, hoc tit. c. periculoso, §. sane, de statu regul. l. 6.* Concil. Aquisgr. *can.* 118. ibi: „ Cavendum summopere Præpositis Ecclesiarum est, ut in Ecclesiis sibi commissis non plures admittant clericos, quam ratio suit, & facultas Ecclesiæ suppetit.„ Aquisgran. *2. ep. 3. c. 9.* Conc. Turon. sub Carolo, *can. 31.* „In monasteriis canonicorum, monachorum, seu puellarum major hominum numerus non admittatur, quam facultas monasterii possit sufferre.„ *Moguntinum can. 19.* „ Plus non mittatur in monasteria canonicorum, vel monachorum, aut puellarum, quam sufferri possit.„ Mogunt. tempore Arnulphi *can. 23.* Oxoniense tempore Honori III. " Providerant etiam Episcopi, quod moniales in omnibus necessariis sufficienter sustentari possint de bonis monasterii, ne sustineant ultra numerum aliquam admitti: nec etiam suscipiatur aliqua antequam reductæ fuerint ad numerum.„ *Ravennat. 4. tempore Joan. XXII. rubric. 8.* Non plures in quibuscumque Ecclesiis debent institui, quam ex bonis ipsarum vivere possint.„ *Senonense an. 1527. can. 28.* „ ut in monasteriis monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorumdem monasteriorum commode, & sine penuria sustentari possint.„ *Rhomense can. 27.* „ In civitatibus, & monasteriis non major servientium numerus Deo mittatur, quam possibilitas eis ministrandi fuerit.„ Et *l. non plures, C. de SS. Ecclesiis, Novel. 3. Justin. ut determin. sit n.* Et *c. 2. hoc tit. in 2. coll.* " In congregandis clericis modus discretionis teneatur, videlicet ne plures admittantur, quam facultas rerum eis canonice attributa sufficere possit.„ *Trid. sess. 25. de regul. c. 3.* ibi: „ In monasteriis tamen, & domibus, tam virorum, quam mulierum, bona immobilia possidentibus is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis possit sustentari.„ Gregorius IX. in Bulla expedita anno 1233. circa monasterium Divæ Mariæ del S. Rosario, Pius IV. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis*, Greg. XIII. in constitutione quæ incipit, *Deo sacris*: Carolus M. *l. 6. c. 125.* ibi: „ Ne patsim Episcopus multitudinem clericorum faciat, sed secundum meritum, vel redditum Ecclesiarum numerus moderetur.„ Alia juris testimonia congerit Ant. Aug. *in ep. l. 8. tit. 20.* & *l. 9. tit. 6.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. & Garranna, Hallierius *de hierarch. juriscl. l. 3. art. 6. §. 2.* Tamburinus *de jure Abbat. disp. 5. §. 1.* Barbosa *de potest. Episc. 3. p. allag. 98. n. 2. & l. 1. juris Eccl. c. 44. n. 28.* Cujacius, Balduinus, & Ritherursius *ind. novella 3.* Petrus Gregorius *de benefic. c. 8. & in dicto c. cum M. de constit.* Sanchez *l. 7. summa cap. 25.* Moneta *de conamut. cap. 13. num. 113.* Vighellius *in method. juris can. fol. 237.* Mancinus *de defectu fructuum, quæst. 11.*

Sed

4 Traditur dubitandi ratio.

Sed hæc assertio, sive accipiatur de clericis, sive de monachis, defendi non potest, ex sequenti juris consideratione. Si de clericis, notum est, eos debere victum proprio artificio quærere, *c. clericus 3. c. omnia 491. d.* Conc. Turon. *2. can. 10.* ibi: *Cum jubeamur victum aut vestitum artificio querere, & manibus propriis laborare.* Junctis traditis ab Ant. Aug. *in epit. jur. Pontif. l. 8. tit. 21.* Roberto *l. 1. rer. jud. c. 2.* Mornacio *in l. 2. C. de Episcop. & cleric.* Igitur, si ipsi proprio artificio victum quærunt, quid interest, si de proventibus Ecclesiæ absque penuria non possint sustentari, cum ipsi per se debeant alimenta quærere. Si de Monachis, etiam notum est, non ex bonis Ecclesiæ, sed ex fidelium eleemosynis vivere; unde cum taxari hujusmodi eleemosynæ, vel æstimari non possint, non debet certus numerus recipi in monasteriis, sive virorum, sive puellarum.

5 Traditur decidendi ratio.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, cujus ratio provenit ex eo, quia cum clerici, aut monachi infervientes propriis Ecclesiis, & monasteriis, eorum proventibus debeant sustentari, juxta adducta *in c. cum secundum, de prab.* non debent plures recipi, quam ali commode ex ipsis fructibus possint; ut considerat Lara *in l. si quis a liberis, §. sed si filius, n. 82. ff. de liber. agnosc.* Accedit etiam, nam valde conveniens est, ut determinatus sit numerus, tam monachorum, quam clericorum. Conc. Sardic. *can. 6.* Novel. 3. Justin. nec debere eorum numerum nimium augeri, ne vilescat eorum auctoritas. Verum enim est illud D. Hieron. *ep. 85.* (cujus suo tempore proferendi longe minor occasio erat:) *Presbyteros turba contemptibiles facit.* Verumque est, quod usitata fertur parœmia, pretiosa esse quæ rara sunt: nihilque tam egregium esse, quod multitudine non vilescat. Eleganter D. Bernardus *de convers. ad clericos, c. 29.* " Dilatata videtur Ecclesia, ipse etiam cleri sacratissimus ordo, fractum numerus super numerum multiplicatus est. Verum etsi multiplicasti gentem, Domine, non magnificasti Lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quam numeri accessisse.„ Recte Justinianus, dum in dicta Novella 3. ad ostendendam necessitatem taxandi numerum clericorum, eam sententiam protulit. *Nihil immensum bonum.* Et Aristoteles *l. 9. Ethic. c. 10. Nec inter multos (inquit) amicitia est.* Recte ergo, ne multitudo æmulationem, & æmulatio discordias pariat, ne ex multitudine difficultas concidat, & tandem ne commode plures sustentari nequeant, in præsenti statuitur, ne plures in Ecclesia, aut monasterio recipiantur, quam commode ex ejus proventibus sustentari possint.

6 Respondetur dubitandi rationi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam textus in ejus priori parte adducti procedunt primis Ecclesiæ sæculis, cum beneficia ecclesiastica adhuc instituta non erant, nec Ecclesiæ Cathedrales constructæ, nec præbendæ erectæ erant; sed potius ex mensa communi omnes sibi necessaria accipiebant; tunc enim clerici, qui ad operandum validi reperiebantur, artificio proprio quæstum parabant; postquam tamen bona Ecclesiæ divisa fuerunt, & beneficia instituta, atque præbendæ erectæ, sine tituloque certo nemo ordinaretur, quilibet ex fructibus propriæ Ecclesiæ sustentari debet: ad quod sæculum Ecclesiæ, & sequentia referenda est præsens constitutio. Nec quod de monachis dicebamus, obstat; nam licet Barb. *d. alleg. 98. n. 2.* discrimen illud agnoverit inter jus Bonif. VIII. relatum *in d. c. unic. de statu monach. l. 6.* & Conc. Trid. *d. sess. 25. de regul. c. 3.* quod illud procedebat in monialibus ordinem mendicantium profitentibus, hoc vero etiam comprehendat omnes, tam viros, quam feminas mendicantes, vel non, verius credo, præsentis Concilii Arelatensis constitutionem loqui de omnibus; quia licet in monasteriis mendicantibus certus numerus præfiniri non possit pro facultate bonorum, eo quod illis frequenter careat; tamen statui valet, habita consideratione ad consuetas eleemosynas, ut illis prudenter æstimatis commode possint sustentari.

7 Exponitur textus in c. 3. de capellis monach.

Supra tradita assertioni obstat textus *in c. ex parte 3. de Capellis monach.* in illis verbis: *Si pluribus facultates non suppetunt eorumdem.* Ex quibus deducitur, in eodem monasterio Venetensis diœcesis plures receptos fuisse monachos, quam ex ejus proventibus poterant sustentari; & nihilominus ait Honorius, posse prædictos monachos in Prioratibus constitui, ut illic commode sustententur: ergo quia licet plures monachos recipere, quam ex monasterii proventibus ali possunt. Cui difficultati respondendum est, in ejus textus specie monachos receptos fuisse eo tempore, quia proventus monasterii sufficiebant ad eorum alimonias; sed cum postea temporis injuria facultates monasterii deficerent, ut plerumque contingit, ideo in singulis Prioratibus monachi habitare debent, ut latius dicemus in ejus textus commentario.

8 Explicatur c. ultimum de V. S.

Etiam opponi potest supra traditæ assertioni textus *in c. fin. de V. S.* ubi cum facultates Ecclesiæ Xantonensis diminutæ essent, etiam numerus præbendarum moderatus fuit; sed cum postea auctæ essent facultates ipsius Ecclesiæ, quæstum fuit, an Canonici juxta modum reddituum possent etiam præbendarum numerum augere? Et docet Gregorius IX. eos antiquum numerum mutare non posse. Igitur quia non ex facultatibus, seu redditibus Ecclesiæ numerus ministrorum ejus æstimandus est. Pro cujus textus expositione dicendum est, eo textu certum Canonicorum numerum fuisse præscriptum auctoritate R. Pontificis: unde absque ejus assensu non poterant Canonici illum mutare, etiam auctis Ecclesiæ facultatibus, ex traditis *in c. cum M. de constit.*

CAPUT II.

a Eugenius.

IN Ecclesia vestra certum numerum Canonicorum, sicut nobis innotuit, communiter instituere curavistis, & institutionem vestram religione firmare juramenti. Unde quia numero illo successu temporum diminuto, in dubitationem deducitur, utrum ipsum de institutione Canonicorum supplere possitis, cum laicis *b* computatis, qui in Ecclesia vestra Canonicorum titulo *c* nominantur, statutus numerus sit impletus: super qua ambiguitate Sed. Apost. consulere voluistis. Ut autem hæc ambiguitas a vestris cordibus auferatur, nobis videtur, quod laici non debeant in Canonicorum numero computari, nec vos debeatis differre, quominus statutum numerum juramento præstito roboratum de aliis clericorum personis idoneis in Canonicos suppleatis: nec enim alia vestra intentio fuisse putatur, quam quod tales ad supplendum numerum cum necesse fuerit, curaretis unanimiter invenire, per quos Deo in divinis officiis per ecclesiasticos ordines congrue serviretur. Ad hæc vero distinctius prohibemus, ne de cereros laicos in Canonicos admittatis.

NOTÆ.

1 a *Eugenius.*) In secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* legitur *Aug.* sed recte in margine emendatur, Eugen. I. in præsenti autem non exprimitur cujus Eugenii sit: credo tamen textum hunc esse Eugenii II. in epistola missa ad S. Bernardum Archiepiscopum Viennensem: quæ conjectura suadetur sequentibus fundamentis. Primo deducto ex serie utriusque compilationis: refertur enim tam in secunda, quam in hac sexta post Conc. Arelat. 4. & ante Alex. constitutionem: unde non potest tribui textus hic Eug. I. qui floruit circa an. 656. antedictum Conc. Arel. Præterquam quod, cum per unum tantum annum Ecclesiam rexisset, non reperitur aliqua ipsius Pontificis epistola. Non etiam potest tribui Eug. III. quia floruit post Alex. III. sequentis textus auctorem, unde præpostero ordine ante ipsum compilaretur hic textus, si esset Eug. III. Secundo ducimur eo fundamento; nam Eug. II. epistolam scripsit D. Bernardo Archiepiscopo Viennensi, quæ extat in Bibliotheca Floriacensi, ut refert Carolus a Sancto Paulo *in Biblioth. Pontif. in Eugen. II.* de ipso autem D. Bernardo refert Chenu *in serie Archiep. Viennen. n. 52.* quod cum esset vir splers, ingenuus, & eruditus, ardenti studio Viennensem Ecclesiam Clero, & bonis amplificavit: unde credo, ipsum certum Canonicorum numerum in Ecclesia statuisse, atque illi reseribere Eugenium II. in præsenti.

b *Laicis computatis.*) Quod juxta antiquam consuetudinem dupliciter contingebat: primo, quia in Ecclesiis aliquando præbendæ laicæ in usus pauperum transcriptæ erant, ut de Ecclesia Aurelianensi refert Gregorius VII. *l. 3. epist. 17. ad Raynerium Aurelianens. Episcop.* ibi: " Præcipimus etiam, ut ca-

noniam concessam alimoniæ pauperum, quam ab eo usu subtractam diceris vendidisse, ad eumdem usum restituas.„ Et in Ecclesia Claromontensi recensetur ab Innoc. III. *lib. 2. ep. 373.* id genus beneficii, quod concedi etiam laicis consuevit, & familiaritas appellatur: necnon in Ecclesia S. Martini Carnotensis præbendas aliquot affectas in nobilium virorum usum, vel ob meritorum gratiam, vel egestatis solatium, refert Panorm. *in c. cum M. de constit.* In Germania etiam ipsarum præbendarum usum invaluisse, constat ex Helmoldo *l. 1. histor. Slav. c. 16.* ibi: „Theodoricus Marchio Sclavorum, depulsus ab honore, & omni hæreditate, apud Magdeburg. mala morte, ut dignus fuit, vitam finivit.„ De Græcis idem constat ex Novella Alexii Comneni, quæ extat apud Balsamonem *in canon. 19. Synod. Nican. 2.* ibi: " Si autem accedit laicorum quispiam, qui est omnino inops, & pauper, ad sanctissimum meum Dominum, vel ex Antistibus, qui suos thronos prodiderunt, & sunt inopes, & voluerit statuere, ut is victum capiat e locupletiori aliquo monasterio, hoc recte faciat, non supra facultates numeri eorum, qui sunt ordinati.„ Secundo laici Principes plerumque præbendas habebant honorarias, ut noster Monarcha in Ecclesia Legionensi, ut refert Lobera *in histor. Legion. fol. 112.* Reges etiam Galliæ Canonici honorarii sunt in Ecclesiis Pictavien si, teste Panormit. *in c. extirpande, §. qui vero, de præbend.* & Cenomanensi, Chopinus *l. 2. de sacr. polit. tit. 5. n. 8.* Rex Romanorum Canonicus est Ecclesiæ Aquisgran. Unde in gestis coronationis Maximiliani apud M. Frecher. ita legitur: " Item venerunt Capitulares Ecclesiæ Aquensis, recipientes Regem Romanorum in canonicum, qui ipsis præstitit juramentum quoad præbendam hanc in eadem Ecclesia, & dederunt sibi

locum in Choro: ipse etiam dedit statuta, & vinum admissionis juxta consuetudinem Ecclesiæ, & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præbendam, & supplent locum suum in Ecclesia. „ Idem secuta Romæ Imperiali consecratione solemniter installatur in Canonicum S. Petri, & Summo Pontifici ministrat vices Subdiaconi, ut tradit Durandus *in ration. l. 2. tit. 8.* Idem de Duce Nortmannorum, Comite Nivernensi, Delphino Viennensi, Duce Aurelianensi, & aliis, qui *in diversis* Ecclesiis præbendas honorarias habent, referunt Alteserra *de Ducibus c. 12.* Barbosa *de potest. Episcopi allegat. 72. n. 75.*

c *Nominantur.*) Laici enim licet sint incapaces beneficii ecclesiastici, *c. cum adeo 18. de reser. c. ex litteris, de transl.* quia debent beneficiati saltem habere primam tonsuram, ut probat Sausay *in panopl. cleric. p. 5. lib. 6. axiom. 5.* ex dispensatione tamen Pontificis possunt beneficium obtinere, ut pluribus relatis docent Petr. Greg. *l. 1. part. tit. 27. c. 1.* Barbosa *d. alleg. 72. num. 74.* Duarenus *lib. 4. de sacris Eccles. cap. 6.* quo casu licet laici per se non possint obire munia, quæ propria sunt clericorum, tamen fructus percipiunt, & curare debent, ut per alios clericos in Ecclesia ministretur, ut contingit, quando cum non idoneo ad beneficium dispensatur, *cap. 2. de etat. & qualit. capit. licet, capit. committitur, de elect. in 6.*

CAPUT III.

Alexand. III. a *Cant. Archiepiscopo, & ejus suffraganeis.*

EX frequentibus querelis didicimus, in partibus vestris consuetudinem pravam a multis retro temporibus invaluisse, quod clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi diœceſ. vel *b* officialium suorum (qui hoc de *c* jure possunt) recipiunt, minus quam deceat cogitantes, quomodo id a Patrum sanctorum est institutionibus alienum, & ecclesiasticæ contrarium honestati. Unde cum tu, frater Archiepiscope, ex officio tibi commisso tam iniquam consuetudinem de provincia tua velis (sicut debes) radicitus extirpare, tam in illos, qui ecclesiastica beneficia taliter occupata scienter detinent, quam in eos, qui de cetero occupare præsumpserint excommunicationis sententiam *d* protulisti. Nos itaque eandem sententiam ratam habentes, & eam auct. Apost. confirmantes, mandamus quatenus clericos ipsos, qui ipsam sententiam incurrerint, nisi congrue satisfecerint, absolvere minime *e* præsumatis.

NOTÆ.

a *Cantuar.*) Ita etiam legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c.* 1. & post Conc. Later. *c. 11*, de Cantuar. Ecclesia & ejus suffraganeis egi *in c. 2. de rescrip.*

b *Officialium.*) Idest Vicariorum Episcoporum, ut communiter in Anglia eos appellari testatur Cujac. *in præsenti.*

c *Qui hoc de jure possunt.*) Vicarii generales Episcoporum ex vi proprii officii absque alia speciali commissione possunt instituere præsentatos a Patronis, sicut & electos confirmare, ut pluribus relatis docent Barbosa in præsenti, *n. 3. & de potest. Episc. p. 3. alleg. 54. n. 70.* Valensis *de benef. l. 1. tit. 5. & 11.* nam instituere est jurisdictionis; unde transit in Capitulum hæc potestas Sede vacante, *c. 1. hoc tit. l. 6.* sed omnia, quæ sunt jurisdictionis, competunt Vicario Episcopi, nisi a jure exceptum sit: ergo & institutio in beneficiis. Non tamen potest Vicarius beneficia conferre, *c. ult. de offic. vicarii in 6.* Jo. Dartis *de benef. sect. 3. c. 10.* nam non est par ratio institutionis, ac collectionis; quia instituere est necessitatis, conferre autem beneficia gratuitæ donationis: ideoque Vicarius potest instituere, non autem beneficia conferre absque speciali commissione. Ita docuerunt plures congesti a Barb. *d. alleg. 54. n. 69.* qui variis modis accipiunt præsentem Alex. decisionem. Specialem delegationem præcessisse in hoc textu supponunt Dinus *c. 1. de reg. jur. l. 6.* Panormit. *hic.* Idem Panormit. Imola, & alii aliam subjungunt interpretationem, asserentes in hoc textu non agi de libera collatione beneficiorum, sed de institutione, quæ fit ad Patronorum præsentationem, quam Vicarius generalis facere potest absque speciali commissione: ita tenuerunt Glossa *in præsenti, verbo Officialium*, Romanus *singul. 601.* Selva *de benef. 1. p. c. 14.* Lambert. *de jurepatr. l. 2. 3. p. q. 1. art. 5.* Tandem Cov. *3. p. var. c. 20. n. 7.* docet textum hunc posse accipi de institutione, quæ non confert titulum beneficii, sed absenti, vel illius vicario præbet facultatem exercendi curam animarum, juxta textum *in c. 1. de Capel. monach. in 6.* Sed prior sententia defendenda prorsus est, cum ceteræ alienæ sint a præsenti decisione. Quatenus tamen possit Episcopus facultatem conferendi beneficia vacatura vicario proprio dare, dicemus, *in c. constitutus, de concess. præb.*

d *Protulisti.*) Sed quomodo Archiepiscopus in subditos suffraganeorum suorum sententiam excommunicationis proferre poterat? contra ea, quæ adduxi *in c. duo, c. pastoralis, de offic. ordin.* Communiter repetentes in præsenti docent, B. Thom. Archiepiscopum Cantuariensem potuisse prædictam excommunicationem proferre, quia agebatur de delictis concernentibus totam provinciam, & ideo Metropolitanum etiam contra subditos suffraganeorum procedere potuisse, docuerunt in præsenti Innocent. Ancharan. *n. 6.* Abbas Antiquus *n. 3.* Butrius *n. 5.* Hostiensis *n. 1.* Zabarella *n. 4.* quos sequitur Lotherius *l. 1. q. 22. n. 8.* qui animadvertit sententiam, de qua in præsenti, non fuisse judicialem, sed decretum Metropoliticum, & legem provincialem sancitam in ipsa Synodo provinciali. Sed quam aliena sit hæc interpretatio a verbis præsentis textus, nemo non videt. Ea ergo, & aliis omissis, vera interpretatio deducitur ex illis verbis hujus textus, *ex officio tibi injuncto.* Cum enim Archiepiscopi Cantuarien. sint Legati nati ratione propriæ dignitatis; Candenus *in sua Britannia*, ibi: „ Cantuarienses Archiepiscopi erant Legati populi Romani: *& ut Urban. II. ajebat*, velut alterius orbis Patriarchæ, *Godevinus*, in vita sancti Theobaldi Cantuariens. Archiepisc. *ibi:* Pallium accepit Romæ ab Innoc. II. a quo etiam titulo donatus est Legati nati, qui ab omnibus successoribus jam inde semper retentus fuit: „ probavi late supra *in c. 1. de offic. Legat.* inde Beatus Thomas, non ut Metropolitanus, sed ut Legatus S. A. suffraganeorum subditos sententiam protulit.

e *Præsumatis.*) Sed ad quid necessaria fuit hæc specialis concessio, ut satisfactione præmissa possint Episcopi absolvere excommunicatos ab Archiepiscopo per sententiam generalem, cum censura generaliter lata ab homine possit relaxari, nisi ejus absolutio sit reservata ab omnibus, qui a censuris absolvere valent, ut probant Covar. Soto, Navarrus, & alii, quos laudat & sequitur Gibalinus *de censuris, disq. 9. q. 3. p. 1. n. 16.* Sed recte Glossa finalis in præsenti, quam sequitur Gibalinus ibi, docet sententiam excommunicationis hanc fuisse confirmatam a Pontifice, ut constat ex illis verbis: *Auctoritate Apostolica confirmantes.* Unde necessarium fuit, ut Alex. III. permitteret Episcopis, ut satisfactione præmissa subditos absolverent, cum eos alias absolvere nequirent.

Commentarium hujus textus dedi *in c. ut nostrum, de offic. Archid.*

CAPUT IV.

Clemens III. *Clero* a *Constantinopolitano.*

AUctoritate Ap. Sedis, debitoque officii nostri compellimur viros ecclesiasticos oculo benigniori prospicere, eisque ne graventur molestiis, pastorali solicitudine providere. Hac itaque ratione inducti, auctoritate Ap. prohibemus, ne aliquis vestrum a quocumque in civili, vel criminali negotio impetatur, nec per sæcularem personam carceri, aut vinculis, nisi ab Archiep. suo ejectus fuerit ab ordine clericali, aliquatenus mancipetur, nec absque rationabili & manifesta causa in officio, vel jure suo gravamen ab aliquo patiatur. Prohibemus etiam, ne vicarius Regis, seu quæcumque persona vicem sæcularis potestatis gerens, vobis in domibus, aut aliis rebus vestris injuriam præsumat inferre: sed tam in his, quam in aliis privilegia vobis a Regibus, vel Archiepiscopis pia consideratione concessa, inviolata volumus conservari. Statuimus insuper, ut nullus in Ecclesiis vestris, ultra quam *b* facultates earum Ecclesiarum sustineant, vobis instituatur invitis.

NOTÆ.

a *Constant.*) Ita etiam legitur in 2. coll. *sub hoc tit. de jud. c. 1.* ex qua textum ita restituo. De ipsa Ecclesia Patriarchali Constant. nonnulla adduxi *in c. quanto, de consuet.*

b *Facultates earum.*) Juxta adducta supra *in c. 1.* ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT V.

Innoc. III. a *B. tit. Sancti Marcelli, & B. tit. Sanctæ Susannæ Presbyteris Cardinalibus Apost. Sed. Leg.*

AD decorem, & commodum, tam Eccl. S. *b* Sophiæ, quam aliarum Eccl. quæ sunt in urbe Constantin. constructæ, noscitur pertinere, ut litterati viri, & morum honestate conspicui, de quibuslibet mundi partibus venientes insti-

instituti debeant in eisdem. Verum, sicut nostris auribus est suggestum, ven. f. *n.* Constant. Patriarcha, immemor eorum quæ sibi suggessimus viva voce, ac postmodum per A. f. m. si tandem ad ipsum nostræ litt. pervenerint, aliarum nationum clericos spernens, Venetos tantum in ipsis Eccl. & præcipuæ in Ecclesia S. Sophiæ fatagit collocare, non attendens, quod in omni gente qui facit justitiam, acceptus est Deo, nec Sanctuarium Dei jure convenit hæreditario possideri. Quocirca dis. v. per A. f. m. quat. eundem Patriarcham monere, ac inducere studeatis, ut viros religiosos, honestos, & litteratos, undecumque originem duxerint, in prædictis Ecclesiis instituere non postponat, & maxime in majori: proponentes eidem, quod si monitis nostris acquiescere forte non curaverit, indignum se reddet, ut vos aliarum nationum clericos ad ejus obedientiam compellatis, præsertim cum ipsi propter hoc ad nostram duxerint audientiam appellandum. Neque dissimulare potestis, quin hoc auribus nostris intimetis, ut ex hoc ipso, an verum sit, quod Venetis dicitur promisisse, conjicere valeamus. Si qui vero clerici per vos, vel per alterum vestrum sunt in prædictis Ecclesiis instituti, ap. postposita faciatis, eos pacifica possessione gaudere, amotos, sicut justum fuerit, per censuram ecclesiasticam, ap. rem. facientes restitui ad easdem.

NOTÆ.

a PIta etiam legitur *in 3. collect. sub hoc tit. cap. 1.* legendumque est, *Petro tit. S. Marcelli, & Benedicto tit. S. Susannæ, Presbyteris Cardin. Ap. Sed. Leg.* Innoc. enim miserat eos Legatos in Orientem variis ex causis, quas referunt Spondanus *in continuat. Baronii, anno 1200. & 1205.* Bosquetus *in gestis Innoc. III.*

b *S. Sophiæ.*) Celebre templum hoc S. Sophiæ urbis CP. mirifice instauravit Justinianus Imperator anno 558. ut refert, & eleganter post Evagrium, & Procopium describit Baronius *t. 7. anno 558. n. 7.*

COMMENTARIUM.

PRo interpretatione hujus textus varia adduxerunt post repetentes, & laudatos a Barbosa *hic*, Azor. *2. p. inst. l. 6. c. 4.* Garcia *de benef. 7. p. c. 9. per tot.* P. Greg. *l. 1. de rescrip. c. 30.* Solorzanus *l. 3. de jure Indiar. c. 19.* Arellano *l. 3. antinom. 3.* Sed vera interpretatio petenda est ex historia illius temporis, & urbis Constant. quam licet breviter, retuli *in c. scripeam, de elect. c. fin. de cler. peregr.* Sciendum igitur est, quod antequam Franci, & Veneti ad capiendam Constantinopolim castra movissent, certa inter eos pacta inita fuerunt, quæ ex gestis Innoc. III. editis a Bosqueto libet transcribere, ita enim apud ipsum *fol. 82.* legitur, *sub titul. de pactis initis inter Venetos, & Francos.* „ In nomine Dei æterni, Amen. Nos quidem B. Montis Ferrati Marchio, & Balduinus Flandriæ & Hannoniæ, L. Blesensis & Clarimontis, H. S. Pauli Comites pro parte nostra, vobiscum vir inclyte Domine H. Dandule, Venetorum, Dalmatiæ, atque Croatiæ Dux, & cum parte vestra, ad hoc ut unitas, & firma inter nos possit esse concordia, & ad omnem materiam scandali evitandam, ipso cooperante, qui est pax nostra, & fecit utraque unum, ad ejus laudem & gloriam talem duximus ordinem observandum, & utraque pars juramento adstricta. In primis omnium armata manu, Christi invocato nomine, civitatem expugnare debemus, & si divina auxiliante potentia civitatem intraverimus, sub eorum regimine debemus manere, & ire qui fuerint super exercitum prælecti, & eos sequi secundum quod fuerit ordinatum. Totum quidem habere, quod in civitate inventum fuerit, a quolibet duci debet & poni in commune, & loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis & hominibus Venetis tres partes debent solvi; pro illo habere quod Alexius Imperator nobis & vobis solvere tenebatur. Quartam vero partem nobis retinere debemus, donec fuerimus in ipsa solutione coæquales. Si autem aliquid residuum fuerit, debemus per medietatem inter nos & vos dividere, donec fueritis apacati. Si vero minus fuerit, ita quod non possit sufficere ad memoratum debitum persolvendum, undecunque fuerit prius habere acquisitum, ex eo debemus dictum ordinem observare. Salvis tamen victualibus quæ debent observari, & dividi, tam vestris, quam nostris æqualiter, ita quod utraque pars possit inde congrue sustentari. Quod autem residuum fuerit, partiri debet in alio habere, juxta ordinem prænominatum. Vos etiam homines Veneti libere & absolute absque omni controversia per totum imperium habere debetis omnem honorificentiam & possessiones, quas quondam consuevistis habere, tam in spiritualibus, quam in temporalibus, omnesque rationes, sive consuetudines, quæ sunt in scripto. Debent etiam sex homines eligi pro parte nostra, & sex pro vestra, qui juramento adstricti eam personam eligere debent de exercitu, quam credent melius posse tenere, & melius scire ordinare terram & Imperium, ad honorem Dei, & S. R. E. & Imperii; & si fuerint in uno concordes, illum debemus Imperatorem habere, quem ipsi concorditer elegerint. Si vero sex in una parte, & sex in alia concordaverint, sors mitti debet, & super quem sors ceciderit, debemus eum Imperatorem habere: & si plures consenserint in una parte, quam in alia, illum Imperatorem habebimus, in quem major pars consenserit. Si vero plures partes fuerint, super quem major pars ordinavit, sit Imperator. Debet vero iste Imperator habere universam quartam partem acquisiti Imperii, & palatium Blachernæ, & Buccam Leonis: reliquæ vero tres partes per medietatem inter vos, & nos dividentur. Sciendum est quod clerici, qui de parte illa fuerint, de qua Imperator electus, potestatem habebunt Ecclesiam S. Sophiæ ordinandi, & Patriarcham eligendi ad honorem Dei, & S. R. E. & Imperii. Clerici vero utriusque partis illas Ecclesias ordinare debent, quæ suæ parti contigerint. De possessionibus vero Ecclesiarum, tot, & tantum clericis, & Ecclesiis debent provideri, quot honorifice possint vivere, & sustentari. Reliquæ vero possessiones Ecclesiarum dividi, & partiri debent secundum ordinem præsignatum. Insuper etiam jurandum est, tam ex nostra parte, quam ex vestra, quod ab ultimo die instanti mensis Martii moderari debemus usque ad annum expletum, ad Imperium, & Imperatorem manutenendum ad honorem Dei, & S. R. E. & Imperii: inde vero in antea, omnes quicunque Imperio remanserint, ipsi Imperatori stringi debent juramento secundum bonam & rationabilem consuetudinem: & illi qui tunc in Imperio remanserint, ut prædictum est, jurare debent, quod firmas, & stabiles pactiones, quæ factæ fuerunt, habebunt. Est autem sciendum, quod a nostra, & vestra parte duodecim homines, vel plures pro parte eligi debent, qui juramento adstricti feuda, & honorificentias inter homines distribuere debent, & servitia assignare, quæ ipsi homines Imperatori, & Imperio facere debent, seu quod illis bonum videbitur, & convenientius apparebit. Feudum vero quod unicuique assignatum fuerit, libere & absolute possidere debent de hærede, tam in masculo, quam in femina; & plenam habeant potestatem ad faciendum illud quicquid fuerit voluntatis: salvo tamen jure & servitio Imperatoris & Imperii. Imperator vero reliqua servitia facere debet, quæ fuerint facienda, præter ea, quæ ipsi facient, qui feuda, & honorificentias possidebunt secundum ordinem sibi injunctum. Statutum est etiam, quod nemo hominum alicujus generis, qui communem guerram nobiscum, & successoribus nostris, vel populo Venetorum habuerit, recipiatur in Imperio donec guerra pacificata fuerit. Teneatur & utraque pars ad dandam operam bona fide, ut hoc a Domino Papa valeat impetrari, ut si aliquis contra hanc institutionem ire tentaverit, sit excommunicationis vinculo innodatus. Insuper Imperator jurare debet, quod firmas, & stabilitas partitiones, & dationes, quæ factæ fuerint, irrevocabiliter habebit secundum ordinationem superius dictam. Si vero aliquid in istis omnibus erit addendum, vel minuendum, in potestate, & discretione vestra, & vestrorum sex Consiliariorum consistat. Sciendum est, etiam, quod vos, præfate Domine Dux, nec debetis Imperatori qui fuerit electus, vel Imperio, ad aliqua servitia facienda juramentum præstare, propter aliquod datum, vel feudum, sive honorificentias, quæ vobis debeant assignari: tantum illi, vel ille, qui, vel quos loco vestro statueritis, super iis, quæ vobis fuerint assignata, debeant juramenta præstare ad omne servitium Imperatori, & Imperio faciendum, juxta ordinem superius declaratum. Anno Domini 1204. mense Mart. indict. 7. „ Constantinopoli ergo capta, cum Thomas Maurocenus Patriarcha Constantinop. electus, & confirmatus esset ab Innoc. III. Venetias est reversus, ut inde Constantinopolim navigaret, & interim cum Venetis pactionem fecit, ut videlicet neminem institueret in Canonicum Ecclesiæ S. Sophiæ, nisi natione Venetum, vel qui continuo per decennium Venetiis habitasset: quam constitutionem Innocentius III. improbavit in præsenti epistola missa prædictis Legatis, & ex litteris directis ad Patriarcham ipsum CP. quas ex gestis Innocentii III. a Bosqueto relatis ubi supra, *fol. 120.* refero.

Littera Papæ ad Patriarcham, cassans illicitas pactiones.

AD hoc Deus Apost. Sed. Antistitem, qui plenitudinem habet Ecclesiasticæ potestatis, super gentes & regna constituit, ut juxta verbum propheticum evellat, & destruat, dissipet, & disperdat, quæ in agro Dominico suæ culturæ commisso inutilia repererit & nociva, juxta quod alibi præcipitur a Domino per Prophetam: “ Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes. „ Nos igitur attendentes juramentum illud, quasi prorsus illicitum, non esse servandum, quod a te Venetiis constituto fuit a Venetis violenter extortum, sicut tua nobis insinuatio patefecit, ut videlicet neminem sis facturus Canonicum in Eccl. S. Sophiæ, nisi Venetum natione, vel qui continue per decennium Venetiis habitasset: quodque bona fide modis omnibus quibus poteris, laborabis, ut semper in Eccl. S. Sophiæ sit Venetus Patriarcha, salvo in omnibus Apost. Sedis jure, auctoritate, reverentia, & honore; licet hæc conditio sit a te adjecta, & non sit in scriptis redacta. Præsentium tibi auctoritate mandamus, & in virtute Sp. sancti præcipimus, quatenus juramentum illud nequaquam observes, cum Sanctuarium Dei non sit hæreditario jure ab aliquibus possidendum, sed in omni gente, qui facit justitiam, acceptus est Deo: præcavens diligenter ne post hac Apost. Sed. præceptum in præmissis articulis violes, rerumque deliquas; quoniam si de cetero solos Venetos in Eccl. S. Sophiæ Canonicos institueris, & ad hoc impenderis operam qualemcumque ut semper in eadem Eccl. sit de Venetis Patriarcha, in ipsa non ponendo Canonicum, nisi juret, quod nunquam alium, nisi de Venetis eliget, aut recipiet Patriarcham, nulla deinceps ratione supernis poteris excusari. Sed nec illud observes, quod absque juramento diceris promisisse, ut nemi-

neminem Archiepiſcopum præter Venetum in tota facies Romania. Ne vero prætextu juratoriæ cautionis, aut cujuſcumque promiſſionis obtentu talia de cetero præſumantur, aut ſi præſumpta ſunt, obſerventur. Nos obligatione hujuſmodi auctoritate Apoſt. irritamus, ſub interpoſitione anathematis prohibentes, ne quis eas obſervare præſumat; tibique præcipimus, ut id Canonicis S. Sophiæ non ſolum inſtitutis, ſed etiam inſtituendis caute denuncies, quatenus hoc nefas valeant evitare. Licet autem pluris debueris Deum timere quam homines, ne jurares aliquid propter homines contra Deum: ſi tamen in illo juramento per vim & metum extorto præſcriptam adhibuiſti cautelam, aut juraveris ſalvo in omnibus Apoſt. Sedis jure, aut reverentia & honore: nos tibi delictum tunm humiliter confitenti ex ſpeciali gratia indulgemus, ut hujuſmodi juramentum nullum poſſit tibi præjudicium generare, dummodo præceptum, quod ſalubriter tibi fecimus ad ſalvandum jus, auctoritatem, & honorem Apoſtol. Sedis, contra cujus ſtatuta, ea quæ ſunt jurata, redundant, fideliter exequaris. Ceterum etſi præſcripta nobis a tuis nuntiis ſecreto fuerint intimata, noveris tamen pro certo, quod quædam eorum certa relatione prius fuerant noſtris auribus patefacta.

CAPUT VI.

Idem a *Helien. Epiſcopo, & Archid.* b *Norantomæ, & Mag. H. de Gerſt.*

CUm veniſſent ad Ap. Sedem dil. fil. Mag. Honorius Archid. c Richemundiæ, & Mag. Columbus Subdiac. noſter, I. de Eboraco & R. Avelnel, procuratores ven. fr. n. Eborac. Archiepiſcopi, eos in conſiſtorio noſtro duximus audiendos. Fuit autem ex parte Archiep. memorati propoſitum, quod inſtitutio perſonarum, & cuſtodia Eccleſiarum vacantium, ad eum in diœceſi ſua ſpectat, tam de jure communi, quam conſuetudine generali. Verum quidam prædeceſſ. ipſius quibuſdam Archid. Richem. tam inſtitutionem, quam cuſtodiam perſonaliter commiſerunt, eas ſibi aliorum tempore retinentes & libere, ſicut ſpectabat ad eos, utentes eiſdem, ita quod Archiep. qui Eborac. Eccl. modo præeſt Vv. de Chimili, quondam Archid. Richemundiæ, illas ad preces inclytæ recordationis R. d Regis Anglorum, de gratia ſpeciali conceſſit, & eo in Epiſcopum poſt electo, ſibi retinuit tanquam ſuas. *Et infra:* Ad hæc Archidiac. ipſe reſpondit, quod cum inclytæ recordationis primus e H. Rex Angliæ apud Karleolum Sedem Epiſc. vellet de novo creari, quia ex hoc Archid. Richemundiæ lædebatur, Rex ipſe a bonæ mem. T. Archiep. Eborac. humiliter poſtulavit, ut in recompenſationem cujuſdam partis, quæ ſubtrahebatur Archidiaconatui memorato, prædictas concederet dignitates: Archiepiſcopus autem annuit precibus poſtulantis, & tam inſtitutiones, quam cuſtodias non perſonaliter Archid. qui tunc erat, ſed perpetuo, de conſenſu Eborac. Capituli, Archidiaconatui reali, & liberali conceſſione donavit. Cum autem Archid. ipſe in continua poſſeſſione, tam iſtarum, quam aliarum etiam libertatum multorum Archiep. Regum, & Archid. temporibus extitiſſet, & ſæpedictus Archiep. ſine contradictione qualibet conceſſiſſet ipſum cum omnibus libertatibus ſuis eidem, poſt conceſſionem aſſeruit, quod ipſum conceſſerat inſtitutionibus, & cuſtodiis vacantium Eccleſiarum exceptis. Ipſe vero timens, ne ſi negaret expreſſe, cum nondum Archid. eſſet poſſeſſionem adeptus, vel impediretur penitus factum ejus, vel diutius differretur, reſpondit quod non ſolum de illo, ſed de omnibus redditibus ſuis faceret, quod Archiepiſcopo complaceret. *Et infra:* Super hoc pars replicavit averſa, quod ſi renuntiatio, vel abjuratio Archidiaconatui non noceret, ſuper hoc tamen eſſet Archid. repetendi facultas adempta. Sed Archidiaconus libertates illas ſe non repetere reſpondebat, cum eis libere, ſicut prius, quando iter arripuit veniendi ad S. Apoſtolicam, uteretur, & earum poſſeſſione gauderet. Sed contra hoc iterum replicabatur, quod idem Archidiaconus in quadam Eccleſia ſui Archidiaconatus non per Archiepiſcopum poſtulaſſet inſtitui, ſi talis inſtitutio pertinebat ad ipſum, & ipſe tunc ipſarum libertatum poſſeſſione gauderet. Ad quod Archidiaconus ipſe reſpondit, quod per Archiepiſcopum non inſtitui, ſed confirmari potius poſtulavit, licet quod ſeipſum inſtitueret, incongruum videretur. Nos igitur auditis quæ fuerunt hinc inde propoſita, & plenius intellectis, f interlocuti fuimus, Archidiac. eſſe in plena libertatum ejus Archidiaconatus g poſſeſſione tuendum, donec probatum legitime fuerit ex adverſo, libertates ipſas Archid. ab Epiſcopis perſonaliter fuiſſe conceſſas; cum in hoc caſu, tam ante, quam poſt, & in ipſa etiam conceſſione Archiepiſcopus eas retinere ſic potuerit licite, tanquam ſuas: vel donec legitime probatum fuerit, eaſdem libertates Archid. abjuraſſe: ſed in hoc caſu, ſi conceſſio fuit illa realis, Archiepiſcopo nihil juris, vel utilitatis accedat, quia nos vel ad petitionem Eborac. Eccleſiæ, vel per nos ipſos ſuper hoc Archidiaconatui conſulemus. Si ergo alterutrum ipſorum fuerit legitime comprobatum, Archid. ſuper libertatibus ipſis; ſi neutrum, Archiepiſcopo ſilentium imponatur.

NOTÆ.

a *Helien.*) Ita legitur 3. *collect. ſub hoc tit. c.* 3. ex qua reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus. De Hallienſi Eccl. egi *in c. paſtorali, de refer.* Etiam textus hic reperitur apud Hoveden. in vita Jo. Regis Angl. & caſum refert Altellerra *in præſenti.*

b *Norantomæ.*) In 6. *collect.* legitur *Norvicenſi*; ſed male: Norantomum enim eſt civitas Angliæ ſub Comite Norantomenſi, cujus meminit Vergilius *in hiſtor. Angliæ, fol.* 3. 35. 326. & 278.

c *Richamundiæ.* De quo Archidiaconatu egi *in c. dilecti, de ſuppleud. neglig.*

d *R. Regis.*) Richardi videlicet, qui appellatus fuit *Cor Leonis.*

e *Primus H.*) Henricus videlicet, qui anno 1135. curavit, ut nova Sedes Epiſc. Carleoli poneretur, in qua Arnulphus primus Epiſcopus creatus ſedit, ut refert Vergil. *l.* 11. *hiſt. Angliæ, fol.* 192.

f *Interlocuti.*) Judicio *de interim*, videlicet, ut voluit Covar. *pract. c.* 17. Commentarium hujus textus dedi *in c. ut noſtrum, de offic. Archid.*

g *Poſſeſſione tuendum.*) Nam adeo potens eſt poſſeſſio, maxime ubi per annos aliquot continuata reperitur, ut quis debeat in ea manuteneri ex titulo apparenti, licet non concludenti, quouſque in judicio proprietatis vincatur, *c. cum perſona, §. ſcn.* ubi Jo: Andreas *n.*6. Geminianus *n.*4. Francus *de privil. l.*6. *n.*2. notavit Abbas in præſenti, *n.*8. quem ſequuntur Marcot. *l.*1. *var. c.*11. *n.*36. Garcia *de nobilit. gloſſ.*8. *n.*4. Solorzan. *de jure Indiar. t.*2. *l.*2. *c.*28. *n.*47. Ex hoc etiam textu aperte probatur, poſſeſſionem antecеſſoris prodeſſe interdictis retinendæ, quod procedit, quando poſſeſſio eſt reſpectu rei, ſeu intuitu præbendæ, quia tunc non poſſidet beneficiatus, ſed Eccleſia ipſa. Poſth. *de manut. obſerv.* 37. & *obſerv.* 55. *ex n.*90. Barboſa *n.*2. *voto* 42. *a prine.* Contrarium procedit, ſi beneficiarius non ſit uſus illo jure, aut prærogativa intuitu beneficii, ſed ex favore perſonali, & independenter a præbenda; tunc enim ſucceſſor juvatur ejus poſſeſſione. Menoch. *de retin. remed.* 3. *n.*57. Poſth. *d. obſerv.* 55. *n.*89. quod etiam ex præſenti textu deducitur: unde infertur ſucceſſorem in poſſeſſione Eccleſiaſt. non eſſe manutenendum ex poſſeſſione antecеſſoris, qui in eum tranſtulit penſionem auctoritate Apoſt. quia poſſeſſio illa reſidebat perſonaliter penes antecеſſorem, & ſic non tranſit in ſucceſſorem, Garcia *de benef. I. p. c.*5. *n.*470. Poſth. *d. obſerv.* 55. *n.*155. regulariter enim in translatione poſſeſſionis vetus extinguitur, & non creatur. Gratian. *diſcept. c.* 113. *n.*77. e contrario ſi penſionarius eſt in poſſeſſione exigendi, quamvis decedat poſſeſſor beneficii gravati, continuatur poſſeſſio, & per conſequens manutentio contra quemcunque ſucceſſorem in beneficio, quia penſio ipſa afficit beneficium gravatum, tanquam onus reale, independenter ab actuali poſſeſſore. Garcia *d. c.* 5. *n.* 33. Poſth. *obſerv.*18. *ex n.*34. & *obſerv.* 56. *ex n.* 11. Barboſa *in praxi exigendi penſ. q.*2. *p.* 1. *ex n.* 44.

CAPUT VII.

Idem *Epiſcopo* a *Trecenſi, & Archid. Pariſienſi.*

CUm ad noſtram. *Et infra:* Illud autem nolumus vos ignorare, quod poſtquam M. fuit Abbas eſſectus, *b* cuſtodiam de jure non potuit obtinere, quia cum tatione Abbatiæ ad ipſum pertineat donatio tam cuſtodiæ, quam aliarum dignitatum, ac etiam præbendarum in Eccl. Patranen. cuſtodiam ipſam recipere non potuit a ſeipſo, cum inter dantem, & accipientem debeat eſſe diſtinctio perſonalis: ſed nec ab alio, cum jus conferendi alius non haberet.

NOTÆ.

a *Trecenſi.*) Ita etiam legitur in 3. *collect. ſub hoc tit. c.*4. licet pro *Pariſienſi*, legatur *Paraſienſi*, ſed ubique male, cum legendum ſit *Peronenſi*, ut notavit Cajacius in præſenti. Peronenſis civitas eſt in Pichardia, in cujus templo ſepultum eſſe Carolum Simplicem Regem Francorum, refert Papirius Maſſon. *in deſcript. Gallic per flum. fol.* 317.

b *Cuſtod.*) *De his cuſtodiis egi in c.* 4. *de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu deducitur, eum ad quem ſpectat collatio beneficiorum, non poſſe ſeipſum inſtituere; quod etiam probatur *ex c.* 3. *de exceſſ. Pral. t. per noſtras, de jurepat.* illuſtrant ultra congeſtos hic a Barboſa, plures laudati a Baſilio *l.* 8. *de matrim. c.* 4. *n.* 9. P. Gregor. *l.* 1. *partit. tit.* 28. *c.* 17. Gibalin. *de clauſura, diſquiſ.* 1, *c.*5. §. 5. *conſect.* 6. Rouſſellius *r.* 2. *hiſt. Pontific. juriſd. c.*2. *n.* 11. Arellano *l.* 1. *antinom.* 2. Ratio tamen ab Innocentio adducta illis verbis, *cum inter dantem, & accipientem debeat eſſe diſtinctio perſonalis*, in aliis actibus humanis generaliter vera non eſt: nam in actibus juriſdictionis voluntariæ, & ſimilibus non repugnat eumdem plurium perſonam ſuſtinere, ut in caſu legis *ſi conſul.* 3. *ff. de adopt.* ibi: *Si conſul, vel præſes filius familias ſit, poſſe eum apud ſemetipſum vel emancipari, vel in adoptione dare conſtat.* Et *l. unic. ff. de offic. Conſul. c. quod ſicut*, §. *ſuper ea, de elect. c. a collatione, de appel.* unde diſpenſare poteſt Prælatus in legibus a ſe poſitis, & in votis ac juramentis propriis, ſicut cum ſubditis, Sanch. *l.* 8. *de matrim. diſp.* 3. & *l.* 4. *ſumma, c.* 37. *n.* 2. Suar. *de legib. l.*6. *c.*12. Salas *cod. tr. diſp.* 20. *ſect.* 12. Baſil. *de matr. d. n.* 9. licet quoad actus forenſes, & juriſdictionis contentioſæ regulariter vera ſit prædicta ratio, ut ait Ulpian. *in l. ille a quo* 13. §. *tempeſtivum, ff. ad Trebel.* ibi: *Ipſe ſe cogere non poterit*: ex ratione adducta a Paulo *in l. ſi plures* 9. *ff. de pact.* ibi: *Nam difficile eſt, ut unus homo duorum vicem ſuſtineat.* Ratio adducta ab Innoc. procedit in præſenti caſu inſtitutionis, quoad beneficia, vel dignitates, ex ſpeciali juris diſpoſitione, videlicet ad evitandam ambitionem; qua ratione nemo in alienationibus, ubi proprium commodum verſatur, & per conſequens fraus dari poteſt, ſibi auctor fieri valet, *l.* 2. *ff. de auct. tut.* ubi plura Gothofred. Clem. 2. *de rebus Eccl.* quam rationem ambitionis expreſſit Pontifex *in dict. cap. per noſtras*, ibi: *Quia nullus ingerere ſe debet eccleſiaſtica prælationis officia.* Quare juxta hanc juris diſpoſitionem dixit Innoc. in præſenti, inter dantem, & accipientem debere dari diſtinctionem perſonarum, in eo videlicet caſu, de quo agebatur, cum in aliis actibus, ubi non datur hæc ſpecialis ratio, non deſideretur eadem diſtinctio perſonarum. An vero poſſit quis electioni de ſe factæ conſentire, expoſ. *in c. cum in jure, de elect.*

TITULUS VIII.

De conceſſione præbendæ, & Eccleſiæ non vacantis.

CAPUT PRIMUM.

a Gelaſius Papa *ad Romanos.*

QUi in vivorum ſacerdotum loco ponuntur, hoc ipſo ſunt ab eccleſiaſtica communione pellendi, quo ſe paſſi ſunt ſucceſſores vivis ſacerdotibus adhiberi.

NOTÆ.

a *Gelaſius.*) Ita etiam habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 1. & in eadem collectione, *ſub tit. de etat. & qualit. c.* 2. tribuitur textus hic Pelagio, ſed male; verus enim ejus auctor eſt Gelaſius I. *in epiſt.* 6. *ad Epiſcopos Dardaniæ*, ut refert Anſelmus *l.* 12. *q.* 96. & ex eo Anton. Auguſt. *in epit. l.* 4. *tit.* 24. *c.* 6. ubi ita textum hunc compilavit: "Epiſcopi ab Acacio conſtituti, hoc ipſo ſecundum „ canones fuerant ab Eccleſiaſtica communione pellendi, quod „ ſe paſſi ſunt ſucceſſores vivis ſacerdotibus adhiberi. „ In quibus verbis nonnulla notanda ſunt huculque a repetentibus in præſenti omiſſa. Primo auctorem hujus textus eſſe Sanctum Gelaſium I. natione Afrum, qui Eccleſiam rexit ex anno 492. uſque ad annum 496. de quo plura retulit Carolus a Sancto Paulo in Biblioth. Pontif. *lect. G. n.* 1. Secundo in præſenti textu Gelaſium improbaſſe ordinationes Epiſcoporum factas ab Acacio, qui a Sede Apoſtolica damnatus fuerat, ut refert Baronius anno 493. Unde non recte repetentes hic Gelaſium generaliter acceperunt de quibuſcumque ſacerdotibus in locum vivorum conſtitutis, eorumque beneficia poſſidentibus: tantum enim Gelaſius agit de Epiſcopis ab Acacio conſtitutis, qui non ſolum excommunicati erant, quia Acacio damnato communicaverunt, verum & quia paſſi fuerant in locum vivorum conſtitui, contra ſacros Eccleſiæ canones, qui ſub graviſſimis pœnis prohibuerunt, ne vivente Epiſcopo alius in ejus locum conſtitueretur: in quibus illud notandum eſt, dum de Epiſcopis agitur, eos appellari ſacerdotes, ut in præſenti etiam fecit Gelaſius: ita enim cautum legimus in Synodo 8. ſub Hadriano, *act.* 5. ibi; „ Nec temere a mundana poteſtate ejiciatur legitimus Pontifex, & pro eo ſubrogetur alter inique, & illegaliter. „ *Conc. Moldenſe* can. 47. „ Nemo vivente Epiſcopo Eccleſiam illius, aut res ad eam pertinentes invadere, aut dominari præſumat. „ *Innoc.* ep. ad Clerum CP. „ In locum viventium Epiſcoporum alii ſubrogantur, *&c.* Nunquam ſane Patres noſtros talia auſos fuiſſe, ſed potius vetuiſſe cognovimus, ne cui in locum viventis per conſecrationem alium ſubſtituendi ſit poteſtas, &c. „ *c. audivimus* 3. *q.* 2. *c. nulli, in princ. c. ſi quis alio* 43. 7. *q.* 1. refert Ant. Aug. *d. l.* 4. *tit.* 24. Unde præſens textus, & proxime relati tantum de Epiſcopis exaudiendi ſunt, non vero de aliis inferioribus Prælatis in locum vivorum conſtitutis. Quare autem depoſitionis pœna imponitur ſubrogato in locum Epiſcopi viventis, non vero ſubſtituto in locum beneficiarii vivi, exponit Petrus Greg. *l.* 4. *partit. tit.* 7. *c.* 3. quia videlicet inter Prælatum & Eccleſiam contrahitur matrimonium ſpirituale, non vero inter beneficiarium, & parochiam. Unde adulterium ſpirituale videtur committi in ſubrogatione Epiſcopi in locum viventis, & ita graviori pœna illud puniendum erat, *c. ſicut vir.* 11. *c. ſicut alterius* 39. 7. *q.* 1.

CAPUT II.

Ex Concilio a *Lateranenſi.*

NUlla *b* Eccleſiaſtica *c* miniſteria, ſeu etiam beneficia, vel *d* Eccleſiæ alicui tribuantur, ſeu permittantur, an- tequam *e* vacent, ne deſiderare quis mortem proximi videatur, in cujus locum, & beneficium ſe crediderit ſucceſſurum. Cum enim ipſis etiam Gentilium *f* legibus inveniatur inhibitum, turpe eſt, & divini plenum animadverſione judicii, ut locum in Eccleſia Dei futuræ ſucceſſionis expectatio habeat, quam ipſi etiam Gentiles homines condemnare *g* curaverunt. Cum vero præbendas Eccleſiaſticas, ſeu quælibet officia in aliqua Eccleſia vacare contigerit, vel ſi etiam modo vacant, non *h* diu maneant in ſuſpenſione, ſed infra ſex *i* menſes perſonis, quæ digne miniſtrare valeant, conferantur. Si autem Epiſcopus, ubi ad *j* eum ſpectat, conferre diſtulerit, per Capitulum ordinetur. Quod ſi ad Capitulum pertinuerit, & infra præſcriptum terminum hoc non fecerit, Epiſcopus ſecundum Deum hoc, & cum religioſorum virorum *k* conſilio exequatur, aut ſi omnes forte neglexerint, *l* Metropolitanus de ipſis ſecundum Deum, abſque illorum contradictione diſponat. Et quæ honeſtatis decorem deformant, & canonum probantur ſanctionibus obviare, penitus ſunt evellenda, & falce Apoſtolici moderaminis reſecanda. Unde quia Eccleſiæ viventibus perſonis alii conferri non debent, conſult. t. t. reſpondemus, ut ſi quas conceſſiones Eccleſiarum tui Epiſcopatus viventibus perſonis factas eſſe conſtiterit, & ſuper hoc ventum fuerit ad judicium, eas auctoritate noſtra in irritum revoces, & frivolas, & vanas eſſe decernas.

NOTÆ.

a *Lateran.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. & reperitur textus hic in ipſo Conc. Later. celebrato ſub Alexandro III. *c.* 8. de quo Concilio nonnulla notavi *in c. nulli* 27. *de refer.*

b *Miniſteria.*) Licet miniſteria nonnunquam accipiantur pro rebus non ſpiritualibus, ſeu profanis, *c.* 2. 12. *q.* 2. Concilium Arvernenſe *can.* 7. ibi: „ Ne ad nuptiarum ornatum miniſteria divina præſtentur, ne dum improborum contactu, pompaque ſeculari luxuriæ polluuntur, ad officium ſacri miniſterii videantur indigna. „ Extat apud Gratianum *in c. nuptiarum* 42. *de conſecr. diſt.* 1. quomodo & miniſteriorum appellatio exaudienda de vaſis, pallis, ornamentiſque ſacris, *in c. non licet*, 32. *d.* Concilium Brachar. 3. *can.* 2. Tolet. 17. *can.* 5. in Pontificali Damaſi *in Sixto I. & Urbano I.* ut etiam in jure civili miniſteria pro rebus, ſerviſque ponuntur *in l. ſi ſervus* 27. §. *ſi fornicarius, ff. ad l. Aquil. l. obligatione* 6. *de pignor. l. quæſtum* 12. §. *idem Celſus* 31. *ff. de fundo inſtructo*: apud Sextum Aurel. Victor *in ep. de vita & moribus Imp.* ubi de Theodoſio, qui lege prohibuit miniſteria laſciva, pſaltriaſque comeſſationibus adhiberi: Tamen in præſenti miniſteria accipiuntur pro officiis, aut dignitatibus, quo in ſenſu accipiuntur miniſteria *in l.* 1. *ff. ad leg. Jul. repetund. l.* 2. *ff. de offic. Proconſul. l.* 6. §. *illicitas, ff. de offic. Præſidis, l.* 2. *ff. de ſervis fugitivis, l.* 3. §. *qui pecuniam, ff. de ſuſpect. tut. c. multi* 1. *q.* 1. *cum in canctis*, §. *inferiora, de elect. c. Joannes, de*

cleric. conjug. c. cum singula, §. prohibemus, de præb. in 6. Clem. 1. de suppl. neg.

2 c *Ecclesiastica.*) Unde officia sæcularia nondum vacantia, a Principe concedi, & promitti posse, docuerunt Alciatus *in l. ult. n. 45.* & ibi Decius *n. 30. C. de pact.* Barbosa *in remiss. ad ordin. Lusit. l.1. tit. 98.* Fontan. *dec. 22. & 23.* licet ex ratione in præsenti adducta protrahant præsentem prohibitionem plures, quos refert, & sequitur Solorzanus *t. 2. de jur. Indiarum, l. 2. c. 6. n. 3. & l. 3. polit. c. 7.*

3 d *Ecclesiæ.*) Id est, parochiæ, seu beneficia parochialia, quo modo Ecclesia accipitur in Concilio Metensi *can.11.* ibi; „ Unusquisque presbyter unam solummodo habeat Ecclesiam. „ Nannet. apud Burchardum *l. 2. Decreti, c. 26.* ibi; „ Ut si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus apud seniorem sæcularem, nulla precatione, vel xenio Ecclesiam illam obtineat. „ Et *c. Sanctorum, 70. d.*

4 e *Antequam vacent.*) Beneficia non vacantia dicuntur illa, quorum possessor certus extat & vivit, vacantia vero, quæ possessore carent, exemplo mulieris, quam vacantem consulsus appellat, quæ marito caret, *l. qui cœtu, §. qui vacantem, ff. ad l. Jul. de vi*: veluti quando possessor decessit, vel ab hostibus captus est, *c. 1. ne Sede vacante, c. susceptum, de rescr. in 6. §. quamvis* 38. *de præb. eod. l.* aut religionem professus est, *c.4. de regul. l.6.* aut sua sponte beneficio cessit, *c. fin. de renunc.* aut vitio suo illud amisit, veluti per assequutionem alterius beneficii incompatibilis; *c. referente 7. c. præterea, c. de multa* 28. *de præb.* aut si matrimonium contraxit, *c. 1. & 3. de cleric. conjug.* aut si intra annum ad sacerdotium non est promotus, qui beneficium parochiale obtinuit, *c. licet can. c. statutum* 22. *c. cum ex eo* 34. cum sequenti, *de elect. lib. 6.* quos & alios vacationis modos prosequuntur late Petrus Gregorius *de benef. c.* 38. Garcia & alii, quos laudant Valensis *de benefic. l.2. tit.23. & 24.* Dartis *de benef. sect. ult.*

5 f *Legibus Gentilium.*) *L. qui superstitis* 44. *l. nominem, ff. de acquir. hered. l. 1. ff. pro herede, l. 2. §. interdum, ff. de vulgar. l. licet, C. de pact. l. ex eo, C. de inutilib. l. stipulatio* 61. *ff. de verb. oblig.* ubi aperte cavetur, pactum de hereditate viventis non valere, quod & late illustravi *in c. accepimus, de pact.*

6 g *Gentiles condemnare curarunt.*) Quibus verbis innuitur, aliquando exemplo, & legibus Gentilium utendum esse, quando iis coadjuvantur potius, quam impugnantur sacri canones, ut *in c. urgentis, de hæret. c. ex antiquis, 54. dist. c. si sæculi 12. q. 2. c. nemo 32. q. 4. c. ista 33. q. 2. c. 2. de novi oper. nunc.* & in præsenti casu nec inter ipsos Gentiles licuit in cujusque vivi Pontificatu alium constituere, quare Julius Cæsar recusavit Pontificatum Lepidi, eo vivente sibi a populo oblatum, Diocasius *l.* 49.

7 h *Non diu.*) Verbum *diu*, aliquando biennium significat, *l. cum domini 56. ff. locati*; decennium *in l. 6. §. 3. ff. qui & a quibus*; quinquennium *in l. 3. §. 2. ff. de re milit.* modo quadraginta annos, *l. 2. de præscript.* 30. modo brevius tempus, *l. 1. ff. de jure delib.* & ex sententia Ciceronis de senectute diuturnum significat longum quoddam tempus, non certum, aut definitum, sed pro rei conditione, cui jungitur modo longius, modo brevius; notarunt Donellus *l. 1. comm. c.10.* ubi Osualdus *lect. F.* Cujacius *l.18. observ. c.28.* Duarenus *de legib. c.12.* Faber *in rational. ad legem, de quibus, ff. de legib.*

8 i *Sex menses.*) Julius Lavorius *variar. lucubr. tit. de elect. c.* 18. existimat menses hos esse computandos secundum ordinem Kalendarii, non autem per quatuor hebdomadas, nec per triginta dies, ut *in authent. jubemus, C. de jud.* nec ut *in l. ubi lex, ff. de reg. jur.* ubi dies unus & sexaginta faciunt duos menses; nec ex uno & triginta, ut *in l. fin. §. 1. ff. de temp. appell.* sed ita putat mensem computandum esse, ut si prima die Januarii decedat Prælatus, prima die Februarii finiatur primus mensis; & sic deinceps sex menses computantur. Nec obstat textus *in c. obeuntibus, 63. d. c. ne pro defectu, hoc tit.* ubi etiam tres mensium tempus tantum ad eligendum conceditur: Ergo non sex, ut in præsenti docetur: Nam discrimen adhibendum est inter dignitates majores, in quibus vocatio diuturna periculosior est, & inter inferiora beneficia, nam ad majores dignitates, de quibus *in d. c. obeuntibus c. ne pro defectu*, tres tantum menses ad eligendum competunt: ad minora beneficia vero, de quibus in præsenti, sex menses conceduntur. Nec huic distinctioni obstat textus *in c. cum nostris, hoc tit.* ubi cum agatur de Præpositura, supponitur sex menses concedi ad ejus provisionem. Quia ut notavit Cironius *in c. 2. de elect. in 5. compil.* Præpositura illa non habetur pro prima Ecclesiæ dignitate unde ad ejus electionem, ut in aliis inferioribus beneficiis, sex menses conceduntur. Sunt etiam aliæ breviores devolutiones in jure nostro, ut *in c. si pluribus, de elect. in 5. c. fin. de constit. eod. l.* de quibus agit P. Gr. *in c.8. de constit.*

9 i *Ubi ad eum spectat.*) Sunt enim quædam beneficia, quorum collatio ad Episcopum solum pertinet, alia ad Capitulum tantum, alia denique, quæ simul, & conjunctim spectant ad Episcopum, & Capitulum, ut tradunt Pet. Greg. *l.7. syntagm. c.9.* Garcia *de benef. 5. p. c. 3. n. 28.* Zerola *in præxi, verbo Beneficia*. Unde in præsenti primo decidituv casus, in quo collatio tantum spectat ad Episcopum; & docetur illo non eligente, ad Capitulum devolvi collationem. Garcia *de benef. p.10. c.3. n.33.* Duarenus *de sacris Eccles. l.5. c.5.* Duobus tamen in casibus devolutio non fit ad Capitulum. Primus est quando collatio spectat ad Episcopum jure speciali, tunc enim devolutio fit ad superiorem: Abbas in præsenti, *n.8.* Rebuffus *in præxi, tit. de devolut. n.21.* Germonius *de indultis, §. volumus n. 56.* Secundus est, quando Episcopus immediate patet Romano Pontifici, tunc enim devolutio ad ipsum tantum fit; Rebuffus supra *n.36.* Garcia *d. c.3. n. 3.* Cum vero ad Capitulum tantum collatio spectat, eo negligente, ad Episcopum collatio devolvitur. Et quamvis Episcopus tanquam Canonicus simul cum Capitulo negligens fuerit, nihilominus nisi id malitiose fecerit, jure devolutionis uti poterit; *c. postulasti, §. nisi forte, hoc tit. l. 9. tit.16. p. 1.* Si vero collatio ad Episcopum, & Capitulum simul spectet, illis negligentibus ad Metropolitanum collatio devolvitur, *d. c. postulasti.*

k *Consilio.*) Quod convenientiam Pontifex appellavit, *in c. obeuntibus, 63. d.* & eleganter, ut probat Juretus *in not. ad ep. 220. Ivonis*: olim enim in electionibus Ecclesiasticis Episcoporum, vel inferiorum Prælatorum, imo & ipsius Romani Pontificis, collaudatio desiderabatur Religiosorum, *c. nonnisi, 24. dist. d. c. obeuntibus, d. c. ne pro defectu, de elect.* ut consilium præstarent, quod postea abrogatum fuit adeo, ut nec Abbas admitteretur, nisi ratione privilegii, *cap. Cumana, de elect.* aut consuetudinis, *c. cum dilectus, de consuet.* docuit Barbosa *de potest. Episc. tit. 1. c. 3. n. 13.*

l *Metropolitanus.*) Et si ipse negligens fuerit, ad Primatem, vel Pontificem collatio devolvitur, *c. cum accessissent, de const. c. cum nostris, c. postulasti, hoc tit. c. fin. de suppl. neglig.*

COMMENTARIUM.

10 Conclusio traditur, & probatur.

TExtus hic duas continet partes; in prima prohibetur, ne beneficia promittantur antequam vacent; in secunda agitur de jure conferendi beneficia vacantia propter negligentiam ejus, cui illud jus proxime competit; hanc exposui *in c.3. & 4. de suppl. negl.* ex prima autem sequens deducitur assertio: „ Beneficia nondum vacantia concedi, aut promitti non debent. Probant eam textus *in c. audiamus, 3. q. 7. cap. non furem, cum aliis, 7. q.1. c. si quis papa, 78. dist. c. de liberatione, §. prohibemus, de offic. deleg. in 6. c. 2. hoc tit. c. illud, de jurepatron. c. venerabili, §. fin. de prebend. c. bone 36. de elect. c. consultationibus, de donat.* Julius I. *ep.2.* Damasus *ep. 1. ad Paulinum*, Concilium Frisingense anno 1440. *can. 8.* „ Ne per receptionem Canonicorum præbendis non vacantibus alienæ mortis votum turpiter ingeratur, statuimus, ut de cetero nullus recipiatur in Canonicum Ecclesiæ nostræ Cathedralis, nisi vacaverit præbenda.„ *Coloniense an.1536. can.5.* „ Cum olim conciliari institutione vetitum sit, ne'ulla Ecclesiastica ministeria, seu beneficia promittantur prius quam vacent, „ &c. Innocentius III. *l.1. ep. apud Sirlotum, fol.* 84. ubi Abbati S. Dionysii scribit. Alia juris testimonia congerunt Ant. August. *in epit. l.4. tit.24. & l.15. tit.10.* Crespetius *in summa, verbo Beneficia*. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, Garanna, Corras. *de sacer. p.1. c.7.* Quintanadvennas *l.1. Eccl. c.* 8. P. Greg. *l.17. syntag. c.12.* & *l.1. part. tit.28. c.3.* Vighellius *in methodo juris can. fol. 290. & 291.* Lantdmeter. *l.2. de veteri mon. c.33.* Corvinus *l.2. aphorism. tit.29.* Fragoso *p.2. de regim. disp. 20. §. 5.* Barbosa *l. 3. juris, Eccl. c. 13. n. 119.* Acunna *in c. nullus, 79. dist.* Valensis *lib. 1. de benefic. tit. 22.* Dartis *de benef. sect. 5. c. 1.* Solorzanus *t.2. l.2. c.6 n.2.*

11 Impugnatur traditi assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione. Si beneficia nondum vacantia conferri aut promitti non possent, sequeretur quod Episcopi non possent beneficia vivis eorum possessoribus uniri alteri Ecclesiæ, Collegio, aut Capitulo, sed sic est, quod possunt similes uniones facere, *c. consultationibus, de donat. c. cum venissent*, & ibi Glossa verbo *Retinebat, de restitut. spol. Clem. un. de rebus Eccles.* Igitur quia beneficia nondum vacantia conferri possunt. Augetur primo hæc difficultas ex eo, quia æqualis ratio militat si beneficium viventis conferatur, ac si beneficium promittatur, cum facultas se obtulerit, siquidem qui gratiam hanc assequitur, facile in votum captandæ mortis alienæ incidet; sed beneficium promitti potest cum facultas se obtulerit, *c. accedens, hoc tit.* Igitur quia beneficium nondum vacans promitti potest. Augetur secundo hæc difficultas, nam si beneficium nondum vacans promitti non possit expresse, nec etiam tacite, cum eo casu etiam detur occasio captandæ mortis alienæ; sed tacite nondum beneficium vacans promittitur cum quis recipitur in Canonicum absque præbenda, nam præcise præbenda proxime vacatura illi debetur, *c. cum M. de constit. c. relatum, c. dilectus, de prab. c. si postquam 13. eod. tit. in 6.* & certo scit Canonicus ita receptus præbendam proxime vacaturam illi deberi, unde facile habebit votum captandæ mortis alienæ, & nihilominus talis receptio in Canonicum sine præbenda sub spe futuræ vacationis licita est: ergo quia beneficium nondum vacans promitti potest. Fulcitur tertio hæc difficultas *ex cap. proposuit 4. c. constitutus 11. hoc tit. c. ex part. 12. de offic. deleg. c.2. de prab. in 6.* in quibus docetur, valide, & licite posse beneficia vacatura promitti. Igitur non recte in præsenti statuitur beneficia nondum vacantia promitti non posse.

12 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate fulcita non obstante, vera est præsens Concilii Later. constitutio, cujus illa ratio in præsenti commendatur, quia beneficii nondum vacantis collatio, seu promissio inducit votum captandæ mortis alienæ, *c. 2. c. non capiende 3. hoc tit. in 6.* quare & jure civili pacta futuræ successionis, tanquam nefariæ spei improbantur, *l. ult. C. de pactis, l. de fideicommis. C. de transf. lib.2. §. ult. ff. de his quib. ut indign. l. quidem 30. §. ult. de don.* Unde etiam tractatus deliberativus de futura electione non valet antequam beneficium vacet, *c. bone 36. de elect. c. nullus 79. d.* cui rationi & aliæ adjungi possunt, nam sicut in matrimonio mulier plures viros habere nequit, ita nec Ecclesia plures Prælatos, *c. sicut 11. 7. q. 1. c. cum non ignores 15. de prab.* & sicut non potest quis habere eam uxorem, quam vivente ejus marito superinduxit *c. pen. de eo qui duxit in matrim. quam polluit* ita nec Ecclesiam, quam vivente ejus Prælato obtinuit. Accedit, nam sicut obligatio realis non consistit in re aliena, *l.2. l. aliena 10. ff. de pignor. l.1. ff. de pignorib. lib.1. & per totum C. si aliena res*; ita nec beneficium viventis dari, aut efficaciter promitti potest. Ex qua prohibitione prodierunt duæ regulæ Cancellariæ: quarum prior concepta fuit contra impetrantes beneficia viventium, & est in ordine 21. qua cavetur, quod si quis impetraverit rescriptum, ut sibi provideatur de beneficio, tanquam per obitum alicujus tunc viventis vacante, etiamsi postea per obitum vacet, provisio virtute talis rescripti, nullius momenti sit, quam exponunt Mandosius *ibi*, Petrus Greg. *de benefic. c. 32. n. 2.* Altera regula est 30. in ordine, quæ vocatur de Verosimili notitia, eaque cavetur, impetrationem beneficii per obitum vacantis irritam esse, nisi congruum tempus præceserit, intra quod verosimilis notitia obitus pervenire ad Pontificem potuerit. Recte ergo in præsenti prohibetur beneficia nondum vacantia conferri, aut promitti, quod & retro variis Ecclesiæ legibus cautum fuerat, ut constat ex congestis ab Antonio Augustino *in epitom. l.4. tit.24.* quibus etiam qui in locum viventis se institui passus erat, privatione communionis, depositione, & aliis pœnis coercebatur, *c. in primis 1. q.1. c. audivimus 3. q.2. c. non furem 7. q. 1. c. 1. hoc tit.* Adeoque verum est, beneficia nondum vacantia promitti non posse, ut nec juramento talis promissio firmari possit, ut docent plures, quos refert & sequitur Sanchez *l. 7. summa, c. 2. n. 33.* nec consuetudine etiam immemoriali contrarium introduci potest, ut docent Garcia *de benef. p. 10. c. 1. n. 4.* Cabedo *de patronata, c. 14.* Barbosa *in remiss. ad ordin. Lusit. l. 1. tit. 98.* Solorzanus *d. t. 2. l.2. c.6. n.3.* Phebo *decis.2. n.2.* qui late explicant praxim hujus Regni, juxta quam Magnus noster Monarcha consuevit commendas nondum vacantes promittere, & assignare.

13 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa: nam licet ordinarii collatores non possint beneficia nondum vacantia promittere, possunt tamen unire loca Religiosa, vel monasterio, *d. c. cum vanissent, c. consultationibus*; tum ex eo, quia ratio captandæ mortis alienæ cessat eo casu: siquidem negligitur quod communiter possidetur, *l.2. C. quando, & quomodo quarta pars*: & quod collegio datur, nemini datur, *c. Episcopus, §. cui manumittitur, 12. q. 2.* docuit Garcia, *de benef. p 10. c. 1. n.29.* tum etiam quia per unionem non fit viventi præjudicium, sicut per impetrationem, & licet qualisqualis occasio captandæ mortis daretur propter majus bonum, quod ex tali unione provenit, contemnenda est. Nec huic solutioni obstat textus, *in c. illud 8. de jurepatr.* ubi refertur laicum contulisse Ecclesiam nondum vacantem loco Religioso, & tamen diserte docetur collationem ideo fuisse irritam, quia Ecclesia nondum vacaverat. Nam respondetur cum Panormitano ibi, *n.7.* Thom. Sanchez, *l. 7. in Decal. c. 29.* in specie illius textus laicum voluisse conferre Ecclesiam illam nondum vacantem, ut ex tunc valeret in præjudicium Rectoris viventis: diversum tamen eveniret, si intenderet sine præjudicio Rectoris ita beneficium conferre, ut a die vacationis monasterium illo flueretur; tunc enim talis collatio cum Episcopi consensu facta valeret, ut constat *ex d. c. consultationibus, de donat. c. si Episcopus 73. 12. q.1. c. pen. de Eccl. ædif.* hodie tamen ex nova Conc. Trid. dispositione *sess. 24. de reform. c.18.* non potest beneficium uniri monasterio, aut simili loco, nisi auctoritate Romani Pontificis; explicant Moneta, *de commut. c.11. n.99.* Garcia, *ibi*. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis: nam licet non possint inferiores Prælati expresse promittere beneficia nondum vacantia, tamen possunt Canonicos recipere in fratres, etsi illis per consequens debeatur præbenda proxime vacatura. Ratio est quia prohibitio præsentis textus tantum locum obtinet in promissionibus factis ab homine, non vero a lege. Plane promissio, quæ fit recepto in Canonicum, magis censeri debet facta ab homine, quam a lege, in qua specie explicandi sunt textus, *in d. c. relatum, c. cum super, hoc tit. c. ex diligentia, de jure patron.* late probavi *in d. c. relatum*, ubi exposui textus *in c. dilectus 19. c. tua 20. c. dilectus 25. de prab.* Nec obstat augmentum deductum *ex d. c. accedens, hoc titul.* nam licet beneficium viventis promitti non possit, tamen generaliter, & indistincte beneficium ita promitti potest quam primum occasio collationis se obtulerit, quia præcise tunc non expectatur alicujus mors, cum aliis pluribus modis beneficium vacare contingat. Nec tandem obstat textus, *in d. c. ex parte 12. c. proposuisti, hoc tit.* in quibus proponitur nobilis exceptio præsentis regulæ: nam licet inferioribus Prælatis non liceat beneficia vacatura promittere, adeo ut nec Legato id liceat, *c. dilectus 25. de prab.* hoc tamen non procedit in Romano Pontifice, qui propter ejus supremam auctoritatem, & plenissimam in beneficialibus distributionem potest beneficia nondum vacantia promittere, & in eis jus expectativæ conferre, *c. eam te 7. c. constitutus 19. c. mandato 38. c. in litteris 39. cum seq. de præscr.* Qua ratione etiam beneficium litigiosum, quod conferri non potest, *c.2. ut lit. pend. l. 6.* utiliter Pontifex confert. *Clemen. 1. in fine, eod. tit.* & cum beneficium sui natura conferri debeat in perpetuum, *c. Sanctorum, 70. dist. c. un. de capel. monach. in 6.* ad tempus Pontifex recte conferre potest, *c. si gratiose, de reser. in 6.* docent Duarenus *l.6. de sacris Eccl. c. 1.* Petrus Gregor. *l. 1. de reser. c. 6.* Cabedus, *de patron. c. 15. n. 6.* Azor, *2. t. instit. l. 6. c.32.* Sed cum æquius sit, Pontificem non imperio tantum, sed etiam exemplo ceteros Episcopos in officio continere, inde provenit ut plenissima potestas, quam in casibus beneficialibus Pontificem habere docetur *in d. c.2. de prab. in 6.* non pro libito suæ voluntatis, sed secundum justitiam, & æquitatem exercenda sit, argumento legis *14. tit. 5. partit. 2.* junctis traditis a Pinel. *in rubric. C. de rescind. vendit. l. 2. c. n.29.* faciunt textus *in l. venditor, §. 1. ff. comun. prædior. lib. 2. & ulp. C. ex quibus causis serv.* Illustrat Sanchez, *l. 2. de matrim. disp. 13. n. 3.* quare hodie sublatæ sunt hujusmodi litteræ expectativæ, Concilium Trid. *sess. 24. de reform. c.19.* ex ratione adducta in præsenti, videlicet ne detur votum captandæ mortis alienæ.

14 Exponitur c. dilectus, de jurepat.

Supra traditæ assertioni primo opponi potest textus, *in c. dilectus 21. de jurepatron.* ubi docetur reservationem præbendæ proxime vacaturæ factam a Legato a latere, utilem & ratam esse; igitur idem dicendum est in promissione beneficii non vacantis, cum reservatio, præsertim in commodum certæ personæ, promissionis vim obtineat. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, magnum discrimen versari inter promissionem, & reservationem præbendæ vacaturæ: nam licet Legatus a latere promittere non possit beneficium vacaturum, *d. c. dilectus, de prab.* tamen potest reservare collationem præbendæ vacaturæ regulariter, exceptis casibus, de quibus *in c. seq. c. dilecti 4. de offic. Legat. l. 6.* docent Glossa, Zabarel, & Hostiens. *in d. c. cum dilectus*: plures relati a Garcia, *de benef. 5. p. c. 3. n. 35.* cujus discriminis ratio ex eo provenit, quia cum per promissionem, & collationem beneficii vacaturi acquiratur jus proviso, timeri quidem potest occasio, seu votum captandæ mortis alienæ, quod non ita contingit in reservatione, in qua cum nullum jus acquiratur ei, pro quo reservatio fit, inde cessante hoc periculo captandæ mortis, cessat prælens prohibitio: & licet in reservatione speciali, quia tacite continetur promissio ei, pro quo reservatur, & ita timeri possit prædictum votum captandæ mortis; tamen cum per eam reservationem Legatus non maneat obstrictus, ita ut alteri beneficium conferre non possit, cum mutare voluntatem valeat, *ex l. 3. l. quæsitum 8. ff. de servis export. l. 3. ff. qui sint manumiss.* ideo in hujusmodi reservatione cessat præsens prohibitio; *c. si Apostolica, de prabend. in 6.* Nec huic interpretationi obstat textus, *in c. constitutus, hoc tit.* cujus interpretationem in ejus commentario dabimus.

15 Exponitur c. tanta, de exc. Præl.

Secundo opponi potest textus *in c. tanta, de excess. Præl.* ubi cum beneficium viventis promissum esset, talis promissio per sententiam specialem irritatur; igitur quia a principio valuit. Cui difficultati respondendum est, tantum de facto pronunciatum fuisse in ejus textus specie, promissionem beneficii non vacantis non valuisse, non quia de jure necessaria esset talis pronunciatio.

16 Exponitur text. in c. ad aures, de reser.

Tandem opponi potest textus *in capit. ad aures, de reseript.* in illis verbis; „ Pauperes clericos super minoribus beneficiis inquietent: „ ubi docetur, concessionem factam beneficii non vacantis non valere, ea ratione, quia qui litteras impetravit, tacuit se dignitatem habere; igitur si id exprimeret, valeret utique collatio beneficii viventis. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu collationem beneficii non vacantis sustineri non potuisse cessante obreptionis vitio, quia Romanus Pontifex, ut supra dixi, beneficia etiam nondum vacantia promittere potest.

CAPUT III.

Idem a *Eboracensi*.

RElatum est auribus nostris, quod cum quidam clerici in beneficiis ecclesiasticis C. vel CC. *b* marcharum reditus possidentes, & proponentes primas vacantes Ecclesia a monachis, vel Canonicis, aut aliis jurispatronatus habentibus, sibi fuisse promissas, ne in illis cum vacant, instituantur alii, vocem appellationis emittunt, ut interim arte aliqua valeant propositum suum adimplere. Quia igitur consulis, an a diœcesano Episcopo hujusmodi appellationi sit deferendum, præsentibus litteris respondemus, quod cum in Lateranensi Concilio promissiones factæ de Ecclesiis non vacantibus sint cassatæ, prætextu appellationis eorum, qui jamdictis promissionibus nituntur, omitti non debet, quin Ecclesiæ cum vacaverint, personis idoneis ordinetur.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Eboracenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. de appell. c.*39. & poſt Concilium Later. *part.* 47. ex quibus codicibus ita reſtituo litteram hujus textus. De Eccleſia Ebor. nonnulla notavi, *in c.* 4. *de reſcr.*

b *Marcharum.*) Earum valorem jam explicavi *in c.* 4. *de fabris.*

COMMENTARIUM.

CUM prioribus Eccleſiæ conſtitutionibus illud tantum cautum eſset, ne quis in vivorum facerdotum locum conſtitui poſset, ideoque appoſita pœna privationis Eccleſiaſticæ communionis, ut conſtat ex *c.* 1. *jundis ibi congeſtis, hoc tit.* illud eveniebat, ut ſi in viventis locum quis minime poneretur, licite ei eccleſiaſtica beneficia poſt mortem poſſeſſorum promitteretur, quaſi in tempus habile, argumento legis *in tempus, ff. de hæred. inſtit.* Sed quia ſimiles promiſſiones occaſiones præſtabant captandæ mortis alienæ, ideo in Lateranenſi Concilio relato in capite antecedenti, ſtatutum fuit, ne Eccleſiaſtica beneficia promittantur, antequam vacent, quam Concilii conſtitutionem Alexander III. & ejus ſucceſſores ad varios caſus protraxerunt. Primo ad Patronos, ita ut præſentare non poſſint aliquem ad beneficium antequam vacet, ut in præſenti, & *in c. ex tenore* 13. *c. fin. hoc tit.* Unde in præſenti docetur, appellationi interpoſitæ ab his, quibus beneficia promiſſa erant, antequam vacarent, ne alii inſtituerentur, non eſſe deferendum: quia licet appellationi recte interpoſitæ ab electione, ſeu collatione ſit deferendum, *c.* 1. *de his quæ fiunt a majori, c.*2. *de elect. l.* 6. tamen quia appellatio, de qua in præſenti, interpoſita fuit contra ſtatuta juris canonici, & ita per eam impediri non poterat executio earundem conſtitutionum; ideo tanquam frivola & injuſta, juriſq. contraria rejicitur, juxta dicta *in c.* 28. *de app.*

CAPUT IV.

Innocent. *Præpoſito N. Decan. & Capit.* a *Cameracenſi.*

PRopoſuit nobis dilectus filius Theobaldus presbyter, quod cum bonæ memoriæ C. Papa prædeceſſor noſter, poſt preces, quas vobis pro receptione ipſius in fratrem, & aſſignatione præbendæ ad donationem veſtram ſpectantis in Eccleſia veſtra proxime vacaturæ, eidem facienda porrexerat, mandatum vobis Apoſt. deſtinaſset, & bonæ memoriæ Decan. Rhemen. exequutorem conceſſiſſet eidem, Decanus ipſe vos in exequutione mandati Apoſt. contumaces inveniens, & rebelles, ipſum de præbenda primo vacatura in Eccleſia veſtra, quæ ad donationem Capituli pertinet, auctoritate Apoſt. inveſtivit: vobis præcipiens, ut eum in Canonicum recipientes, & fratrem, ipſi ſtallum in choro, & locum in Capitulo conferretis, Eccleſiarum vobis introitu interdicto, ſi quod mandabat, differretis infra triduum adimplere. Vos autem nec mandatum ejus exequi voluiſtis, nec ab Eccleſiarum ceſſaſtis ingreſſu, imo potius in elusionem mandati Apoſt. cauſa diffugii ad eundem Decanum appellaſtis: & cum ipſe Decanus morte præventus in negotio ipſo ulterius non potuiſset procedere, & præbenda, quæ ad donationem veſtram ſpectabat in Eccleſia Cameracenſi vacaſset, eam *alii* aſſignaſtis, in eundem presbyterum excommunicationis ſententiam promulgantes, quia litteras ejuſdem Decani ſibi in teſtimonium reſervavit. Cum autem propter hoc idem presbyter ad ejuſdem prædeceſſoris noſtri præſentiam acceſſiſset, ſicut ex litteris ejus nobis innotuit, ipſe quod ab eodem Decano factum fuerat, ratum volens haberi, collationem præbendæ factam a vobis penitus irritavit, & eundem presbyterum ab excommunicationis vinculo abſolutum, de ipſa manu propria per *b* annulum inveſtivit. Licet autem intentionis noſtræ non ſit inveſtituras de *c* vacaturis factas, contra Canonum inſtituta ratas habere, qui ſecundum plenitudinem poteſtatis de jure poſſumus ſupra jus *d* diſpenſare; attendentes tamen quod idem presbyter non de vacatura, ſed de vacante per prædeceſſorem noſtrum fuerat inveſtitus, utpote quæ poſt ceſſationem conceſſionis a nobis factæ intelligebatur vacare: diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus, quatenus amoto ab eadem præbenda quolibet detentore, eam ipſi T. omni dilatione, excuſatione, & app. poſtpoſitis conferatis, & permittatis ab ipſo pacifice poſſideri, ei ſtallum in choro, & locum in Capitulo cum plenitudine honoris Canonici aſſignantes; alioquin noveritis nos ven. f. n. N. Catalaunenſi Epiſcopo dediſſe firmiter in mandatis, ut ipſe id auctoritate Apoſt. exequatur, contradictores eccl. cenſura, ceſſante appellatione percellens, ſi vos ſuper exequutione mandati noſtri deſides fueritis, vel remiſſi. Nos enim nolumus pati repulſam, qui prompti ſumus omnem inobedientiam ſecundum Apoſt. verbum ulcifci: nullis litteris, &c. harum tenore tacito, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum.

NOTÆ.

C *Cameracenſi.*) Ita etiam legitur *in c.* 1. *hoc tit. in* 3. *coll.* & in epiſtolis ipſius Innocentii III. editis, & emendatis a Cardinale Guillel. Sirleto, *fol.* 62. ex quibus ita reſtituo integram hujus textus, cui conjungendæ ſunt aliæ duæ epiſtolæ ipſius Innocentii III. in quibus exitus hujus controverſiæ refertur, quæ reperiuntur apud ipſum Cardinalem Sirletum *fol.* 301. in hæc verba: „ Ne fiant controverſiæ litigantium immortales, ſi ſopitæ judicio quæſtiones in antiquæ contentionis ſcrupulum reducantur, ſententias per fratres noſtros ex delegatione noſtra canonice promulgatas, Apoſtolicæ confirmationis præſidio conſuevimus roborare, ne ſi pateret partibus a lata ſententia reſiliendi facultas, non litigantes litigia, ſed litigia potius fugerent litigantes, dum non niſi eis expirantibus expirarent. Sane cum inter te, & dilectum filium I. Presbyt. de Landreceis ſuper præbenda Cameracenſis Eccleſiæ, de qua te felicis recordationis Cœleſtinus Papa prædeceſſor noſter, poſt preces, & mandatum dilectis filiis Capituli Cameracenſis porrectas, & executorem tibi ab ipſo conceſſum, caſſata collatione ipſius præbendæ dicto presb. facta per Capitulum Camerac. ſicut ex litteris ejus accepimus, curaverat inveſtire, & ſuper qua idem presbyter eam ſibi aſſerens canonice fuiſſe collatam, ad venerabilem fratrem noſtrum Epiſcopum, & dilectos filios Decanum, & Cantorem Atrebaten. commiſſionis litteras impetraret, qui eum poſtquam iter egreſſus fuerat ad Sedem Apoſtolicam veniendi cauſa rei ſervandæ in poſſeſſionem miſerunt, quæſtio verteretur, nos tibi, & dilecto filio G. procuratori presbyteri memorati, conſtitutis in præſentia noſtra, dilectum filium Hugonem tituli Sancti Martini Presbyterum Cardin. conceſſimus auditorem. Coram quo cum ſuper cauſa ipſa fuiſſet diutius diſceptatum, ipſe tenore litterarum inſpecto, quas prædeceſſor ipſe noſter pro te Cameracenſi Capitulo, & bonæ memoriæ Decano Rhemen. tranſmiſerat, & earum etiam, quas nos circa noſtræ promotionis initia venerabili fratri noſtro Catalaunenſi Epiſcopo miſeramus, intellecto etiam ex litteris ejuſdem Epiſcopi, qualiter de mandato noſtro in tantum proceſſerat, quod a Capitulo fueras receptus in fratrem & in corporalem ipſius præbendæ poſſeſſionem inductus: inſpectis inſuper litteris, quas dictus presb. ad memoratos Epiſcopum, & Decanum; Cantorem Atrebaten. a Sede Apoſtolica impetrarat, & totius cauſæ meritis, rationibus, & allegationibus intellectis, auctoritate, noſtra, de conſilio venerabilis fratris noſtri N. Albanen. Epiſcopi, & dilectorum filiorum G. tituli ſanctæ Mariæ trans Tyberim, & S. tit. ſanctæ Praxedis Presb. Cardinalium formavit ſententiam, & nobis prius retulit, quam proferret, ac poſtmodum formaram, & expoſitam nobis ſententiam de mandato noſtro promulgans, ſuper eadem præbenda fileatium impoſuit presbytero memorato, & procuratori ejuſdem, & eam tibi per ſententiam diffinitivam adjudicare curavit. Nos igitur ſententiam ipſam, ſicut per eundem Card. de mandato noſtro lata eſt, auctoritate Apoſt. confirmamus, & præſentis ſcripti pagina communimus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani viii. K. Maii. „ Et eodem folio, ibi; „ Cum inter dilectos filios Theobaldum Canonicum veſtrum, & I. presb. de Landreceis, &c. „ fere in eundem modum ut ſupra, uſque ad verbum *curavit.* „ Quam nos poſtmodum, ſicut per eundem Card. de mandato noſtro lata fuerat, auctoritate curavimus Apoſtolica confirmare. Quocirca diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus ſententiam ipſam ſtudeatis inviolabiter obſervare. Alioquin noveritis nos venerab. fratri noſtro Catalaunien. Epiſcopo diſtrictius injunxiſſe; ut eam faciat per cenſuram Eccleſiaſticam, appellatione remota inviolabiliter obſervari: contradictores, tam vos, quam alios, eadem diſtrictione compeſcens. Nullis litteris obſtantibus, latæ ſententiæ, & confirmationis noſtræ tenore tacito, &c. Datum, ut ſupra. „

b *Annulum inveſtivit.*) Quæ eſt propria forma inſtitutionis in dignitatibus & beneficiis Eccleſiaſticis, nam ſicut in ſecularibus per certa ſymbola fit inſtitutio, veluti per ſceptrum, gladium, vexillum, & ſimilia, ut probat Alteſerra *de feudis c.* 7. ita etiam in Eccleſiaſticis inveſtitura datur per annulum, librum, ſigillum, vel funem campanæ. D. Bernardus *ſermone de Cœna Domini, & de Baptiſta*: ibi; „ Sicut enim in exterioribus diverſa ſunt ſigna, & variæ ſunt inveſtituræ, ſecundum ea de quibus inveſtimur: verbi gratia; inveſtitur Canonicus per librum, Abbas per Baculum, Epiſcopus per Baculum, & Annulum ſimul. „ *Ivo Carnot. ep.* 60. & 182. *ibi*; Nuper in Capitulo noſtro quædam officia ſecundum Eccleſiæ conſuetudinem diſpenſarem, & porrecto libro inveſtituram ſubdecaniæ Fulconi clerico ſtrenuo, & in agendis cauſis Eccleſiaſticis valde neceſſario facere vellem. *Et ep.* 286. Et per librum ipſum Eccleſiam fratri Guillelmo Beccenſi Abbati dedimus. „ Inveſtituræ per ſigillum mentio fit *in c. ut noſtrum, de appell.* De inveſtitura per funem campanæ agit Innocentius *l.* 2. *ep.* 335. ibi: „ Exinde ad Eccleſiam pariter accedentibus, Epiſcopus in ſede Abbatis illum conſtituens, per funem campanæ, ſicut moris eſt inveſtivit. „ Illuſtrant Boſquetus *ad tunic. lib.* 2. *regeſt.* 24. *ep.* 87. Alteſerra *d. c.* 7. Illud ſumme notandum eſt, inveſtituram non transferre poſſeſſionem, ſed tribuere jus apprehendendi eam; unde Joannes VIII. *in c. viſis, 16. q.* 2. ait: majus fuiſſe poſſeſſionem dare, quam inveſtituram concedere: & Guillelmus Tyrius *l.*13. *de bello ſacro, c.ult.* ait: „ Sed ſtatim prædictarum urbium cum omnibus pertinentiis earum, D. Imperator inveſtituram ei conceſſit, ſpondens firmiſſime, quod ætate proxime futura eas auctore Domino comprehenſas corporaliter tradat. „

c *De vacaturis.*) Quas gratias expectativas Pontificem facere poſſe, jam ſupra probavi *in c.* 2.

d *Supra jus diſpenſare.*) Poſitivum videlicet, nam in jure divino vere & ſtricte nemo diſpenſare poteſt. D. Th. 2.2. *q.* 88. *art.* 10. *ad* 3. & 1. 2. *q.* 97. *art.* 4. *ad* 3. & *quodlibeto* 4. *art.* 13.

CAPUT V.

Idem a *P. ſanctæ Mariæ in Via Lata, Diac. Card. Apoſtolicæ Sedis Legato.*

QUia diverſitatem corporum diverſitas ſæpe ſequitur animorum, ne plenitudo Eccleſiaſticæ juriſdictionis in plures diſpenſata vileſceret, ſed in uno potius collata vigeret, Apoſtolicæ Sedis Dominus in B. Petro univerſarum Eccleſiarum, & cunctorum Chriſti fidelium magiſterium contulit, & primatum: quæ retenta ſibi plenitudine poteſtatis, ad implendum laudabilius officium paſtorale, quod omnibus ea conſtituit debitricem, multos in partem ſolicitudinis evocavit, ſic ſuum diſpenſans onus, & honorem in alios, ut nihil ſuo juri ſubtraheret, nec juriſdictionem ſuam in aliquo minoraret. Cum autem ex ſuſceptæ auctoritatis officio ſingulis tanquam ſingulorum mater juſta petentibus, juſtitiam nec poſſit, nec debeat denegare, cum juſtitia, & judicium ſit *b* præparatio ſedis ejus: nos qui ad ejus regimen ſumus (licet inſufficientes) aſſumpti, Fratribus, & Coepiſcopis noſtris ad nos clamantibus non poſſumus in juſtitia non adeſſe, aut quod juſte poſtulaverint, non audire, ne ſi forſan circa exhibendam eis juſtitiam fuerimus inventi remiſſi: ipſi quoque negligentes inveniantur in reddendis juribus ſubditorum, & commiſſam ſibi noſtræ ſolicitudinis partem minus laudabiliter exequantur, ſi (quod abſit) nos viderint, vel declinare a jure, vel non audire juſtitiam poſtulantes. Hac autem ratione diligenter inducti venientem ad Apoſtolicam Sedem vener. fratrem noſtr. G. *c* Eborac. Archiepiſc. benigne recepimus, & multiplices ejus curavimus querelas audire. Conquerebatur autem inter cetera, quod cum ad eum in Eboracenſi Eccleſia, & in aliis Eccleſiis ſuis collatio pertineat præbendarum, tempore ſuſpenſionis ipſius, & poſtmodum etiam quidam ſe præter ejus auctoritatem in ipſas intruſerant; & in hoc, & in aliis juris ei non modicum denegarant. Quidam etiam in quaſdam Abbatias diœceſis Eboracen. poſt interpoſitam ad nos appellationem irrepſerant, qui ab eo nec confirmationis munus, nec benedictionis *d* gratiam poſtularunt. Volentes igitur eidem Archiepiſcopo per tuæ ſolicitudinis induſtriam provideri, de fratrum noſtrorum conſilio diſcretioni tuæ per Apoſtolica ſcripta diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus eos, qui præbendas, vel dignitates Eboracen. Eccleſiæ, vel aliarum Eccleſiarum ad donationem ejus ſpectantes, præter auctoritatem acceperunt ipſius, ad eas reſignandas moneas diligentius, & inducas, cum eas non poſſint ſalva conſcientia detinere. Quod ſi monitis tuis acquieſcere forte noluerint, eos ad id per excommunicationis ſententiam, & ſubtractionem aliorum beneficiorum ſuorum, non obſtante confirmatione a Sede Apoſt. obtenta ſub forma *e* communi, quæ confirmat beneficia, & præbendas ſicut juſte, ac pacifice poſſidentur appellatione remota compellas, niſi forſan aliqui præbendas ipſas vel ſpeciali mandato Apoſt. Sedis, vel auctoritate *f* Later. Concilii ab Ebor. Capitulo ſint adepti; ſic tamen, ut *g* tempus ſuſpenſionis in ſex menſibus nullat. computetur, cum illa Later. Concilii conſtitutio contra negligentes tantum, & deſides fuerit promulgata, & tunc ſi voluerit, non tamen valuerit Arch. ipſe in conferendis præbendis uti propria poteſtate, a qua etſi fuerit ſua culpa ſuſpenſus, non tamen ad ipſum Capitulum ex illa culpa præbendarum erat donatio devoluta, ſed ad illum tempore *g* ſuſpenſionis ipſius præbendarum donatio pertinebat, qui *h* præter ejus negligentiam, & deſidiam poterat Præbendas donare. Tempus etiam quo ad Apoſtolicam Sedem acceſſit, apud illam permanſit, vel receſſit ab ipſa, infra ſex menſes nullatenus computetur. Semeſtre quoque tempus non a tempore vacationis præbendarum, ſed *i* notitiæ potius ipſius Archiepiſcopi, & commonitionis ad perſonam ejus a Capitulo factæ, cum in privilegio quod a prædeceſſore noſtro idem Capitulum dicitur impetraſſe, fiat mentio de commonitione canonica præmittenda, volumus computari. Illud autem omnino frivolum reputamus, ſi qui forte ſe dicant ex donatione Regia quaſdam ex illis obtinuiſſe præbendis quaſi regalis ſublimitas tempore ſuſpenſionis Archiepiſcopi prebendas ipſas ſua potuerit auctoritate conferre. Abbates autem prædictos ſi poſt appellationem ad nos legitime interpoſitam confirmationis, & benedictionis beneficium ſuſceperunt, canonice punias, ne illorum exemplo contra Prælatos ſuos ſupercilium elationis aſſumant. Datum ut ſupra.

NOTÆ.

a *Sanctæ Mariæ.*) Petro videlicet Capuenſi, tituli ſanctæ Mariæ in Via Lata Diacono Cardinali, qui Legatus miſſus fuit ab Innocentio III. anno 2. ſui Pontificatus, Chriſti videlicet 1199. pro pace ſtatuenda inter Philippum Regem Galliæ, & Joannem Regem Angliæ, & pro ſubſidio Terræ ſanctæ, ut refert Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno, n.* 1. textum autem hunc ita reſtituo ex tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & epiſtolis Innocentii correctis a Guillelmo Sirleto, *fol.* 307. ubi habetur præſens epiſtola.

b *Præparatio Sedis ejus.*) Conſonant Petrus Cluniacenſis *l.* 6. *epiſt.* 28. *ad Eugenium Papam*, ibi: *Noſtis enim quod ſedes veſtra eſt illius, cui dicitur, Juſtitia & judicium præparatio ſedis ejus: & cui rurſus dicitur, Juſtitia plena eſt dextera tua.* D. Bernardus *de conſider. lib.* 4. *cap. ult.* illic: *Conſidera formam juſtitiæ.*

c *G.*) Gaufridum videlicet, quem exulare fecerat Richardus Angliæ Rex, ut conſtat ex duabus epiſtolis præcedentibus eidem Regi ab Innocentio III. miſſis, editis a Guillelmo Sirleto, *fol.* 306. & 307. De hoc Præſule accipiendum eſt, quod refert Gothofredus monachus ſancti Pantaleonis, ſcriptor hujus temporis, quod cum in quodam Lemovicenſi caſtro Rex ictus ſpiculo e baliſta miſſo decederet, eo ipſo momento Epiſcopum, qui ab eo injuſte Sede ſua pulſus Romam venerat, cum adſtaret altari, vidiſſe ipſummet telum, quo Richardus ictus fuerat, ſecus altare lapſum, habens chartam innexam, in qua ſcriptum erat; *Telum Limogiæ occidit Leonem Angliæ.* Refert Spondanus *d. anno* 1199. *n.* 2.

d *Benedictiones.*) Juxta adducta *in cap.* 1. *de ſuppleud. neglig. cap.* 3. *de elect.*

e *Sub forma communi.*) Ea videlicet adjecta clauſula, *Beneficia uti juri, & ſine controverſia poſſiderentur, confirmamus*; quæ non præſtat jus ſpeciale, juxta adducta *in cap.* 1. *de confirm. utili.*

f *Lateran.*) Jure devoluto videlicet: probavi *in c.* 2. *hoc tit.*

g *Tempore ſuſpenſionis.*) Vel eo maxime, quod præſcriptio illa, ut præſcriptiones fere omnes, comparatæ ſunt pœnæ cauſa, *l. ult. de annal. except.* vel mulctandæ negligentiæ cauſa adverſus deſides, & juris ſui contemptores, non adverſus eos, per quos non ſtat, quominus jure ſuo utantur, & multo minus adverſus eos, qui intendunt jus ſuum conſervare, *l. contra, C. de inoffic. teſtam.* Unde tempus in Concilio Lateran. aſſignatum electoribus, non currit contra legitime impeditos.

h *Præter.*) Ideſt *citra*, ut *in cap. cum ſocietas* 27. *q.* 2. notavit Jacob. Cujacius *in præſenti.*

i *Sed notitiæ.*) Ut probavi *in c. licet, de ſuppleud. neglig.*

COMMENTARIUM.

EX hac Innocentii epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Semeſtre conceſſum ad conferendum beneficium, non currit legitime impeditis.* Probant eam textus *in c. fin. de elect. c.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* cujus verba retuli *in d. c. fin. Clement. unic. de ſuppleud. neglig.* conſonat lex 8. *tit.* 16. *partit.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Garanna & Barboſa *alleg.* 126. *de poteſt. Epiſcopi, n.* 49. Petrus Gregorius *lib.*17. *ſyntag. c.* 9. Jul. Lavor. *de elect. cap.* 18. Tamburin. Hieron. Garcias, & alii ſupra laudati *in cap. licet, de ſuppleud. neglig.* 5 Concluſio deducitur, & probatur.

Sed hæc aſſertio valde difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam ſi Archiepiſcopo Eborac. in præſenti caſu non curreret ſemeſtre, maxime ex eo, quia impeditis agere non currit præſcriptio, ut probavi *in cap. ex tranſmiſſa, de præſcript.* ſed impedito agere plerumque currit præſcriptio, ut *in l. etiam* 6 Improbatur tradita aſſertio.

ei 45. *ff. de minor. l. item his*, *ff. ex qui caus. major.* & ab ſpecie idem docetur *in cap. fin. de elect.* Igitur Gaufrido in præſenti currere debebat ſemeſtre. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia ei, cujus culpa impedimentum ortum eſt, imputari debet quod impeditus reperiatur, *l. fidejuſſor.*, §. *ſi neceſſaria*, *ff. qui ſatisd. cog. lib. ſi mulier* 22. *ff. de eo quod mor.*, *c. ſtudeat*, *c. ſæpe* 50. *diſt.*, ſed in præſenti ſpecie Gaufridus propria culpa in impedimentum inciderat, ut ex hoc textu conſtat. Igitur ſemeſtre contra illum currere debebat. Accedit, nam ſuſpenſus ab officio tantum, recte eligere valet, *c. cum bone*, *de ætate & qualit. c. ſi celebrat*, *de cleric. exc.* Jul. Lavor. *tit. de elect. c.* 15. *n.* 70. Igitur cum Gaufridus in præſenti tantum eſſet ſuſpenſus, prædendas conferre poterat, & per conſequens adverſus illum tempus Lateran. Concilii currere debebat.

7 Negligentia in jure puniatur.

Qua dubitandi ratione minime obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione cavenda ſciendum eſt, ſemeſtre a jure ſtatutum ad eligendum, ſeu conferendum, *in c. 2. hoc tit.* præſcriptum fuiſſe, quia diutina Eccleſiarum vacatio damnoſa eſt, ut probavi *in c. ne pro* 41. *de elect.* eoque tempore elapſo jus eligendi, ſeu conferendi beneficium devolvitur ad ſuperiorem, ut probavi late *in c. licet*, *de ſuppl. neglig.* Nec mirum ſi eligentium negligentia ita puniatur, cum in utroque jure negligentes variis pœnis afficiantur, ut videre eſt in uſucapione quæ introducta eſt ob vitandam hominum ſegnitiem, *c. vigilanti*, *de præſcript.* in eo qui per annum neglexit executionem teſtamenti; nam eo elapſo, executio ad Epiſcopum devolvitur; *c.* 3. *c. ſi hæredes*, *de teſtam.* in hærede negligente legata ſolvere, nam portio hæreditatis illius cohæredi acquiritur, *authent. hoc amplius*, *C. de fideicomm.* in mare non petente tutorem filiis ſuis, quæ eorum ſucceſſione privatur, *l.* 2. §. *ſi mater*, *ff. ad Tertyl.* & in Epiſcopo negligente fidei prædicationem, qui plebem amittit, *c.* 1. *de præſcript.* in eo qui agrum deſerit, qui jure ſuo privatur, *l. qui agros*, *l. locorum*, *C. de omni agro*, *lib.* 11. Similiter ergo in præſenti, qui negligens eſt in collatione beneficii, privatur jure eligendi, & illud ad ſuperiorem devolvitur, juxta tradita *in cap. licet*, *de ſuppl. neglig.* quibus ſuppoſitis perveniamus ad ſpecialem rationem præſentis deciſionis.

8 Traditur ratio decidendi.

Præſens ergo deciſio aperta nititur ratione, non impeditus, negligens dici non poteſt, cum facultas agendi præcedere debeat, *l. multum*, *verſ. fin. C. ſi quis alteri*, & qui experiundi facultatem non habet, negligens dici non poteſt, *l. annus*, *ff. de calumniat. l. in omnibus*, *ff. de noxal. l. ſi ſervus*, *c. eodem*, *c. vi-*

dnum, 2. *qu.* 6. unde vulgo docetur impeditis agere præſcriptionem non currere, ut probavi *in c. cum a nobis*, *c. ex tranſmiſſa*, *de præſcript.* & omne tempus adverſus impeditum non currit, imo ſiſtit, ſeu dormit, ut contingit in filio durante patris potestate, *l.* 1. §. *fin. C. de annal. except.* & in muliere conſtante matrimonio, *l. ſi fundum*, *ff. de fundo dotal.* & in pupillo, *l. bonæ fidei* 48. *ff. de acquir. rer. dom.* in minore 24. annor. *l. fin. C. in quibus cauſſis in integrum reſtit.* in Eccleſia, defuncto ejus Prælato; *c. de quarta*, *c. ex tranſmiſſa*, *de præſcrip.* unde cum in præſenti ſpecie G. Archiepiſcopus impeditus eſſet, quia in exilium miſſus erat a Richardo Angliæ Rege, negligens dici non poterat, & per conſequens contra ipſum nec currere tempus a Lateran. Concilio ad conferenda beneficia præſcriptum.

9 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obeſt dubitandi ratio ſupra adducta, *ex d. l. etiam*, *ff. de minorib.* cui ſatisfacit Gloſſa ibi, dum aſſerit in eo textu uſucapionem fuiſſe cœptam contra prædeceſſorem pupilli, & ita compleri poſſe adverſus ipſum, licet contra illum inchoari non poſſit, *l. bonæ fidei*, *ff. de acqu. rer. dominio.* Nec obſtant textus *in d. l. item hi*, *cap. fin. de elect.* nam omiſſa quæſtione illa, an præſcriptio ceſſet, non ſolum contra impeditum impedimento juris, ſed etiam contra impeditum impedimento facti, quam diſputat Pinellus *in authentica niſi tricennali*, *a n.* 42. *C. de bonis maternis*. Reſpondetur, jura illa procedere, quando impediti potuerunt removere impedimentum, & fuerunt negligentes in eo removendo; nam impedimentum ut faciat ſiſtere curſum temporis, tale debet eſſe, ut removeri minime poſſit; *l. ſed etſi*, §. 2. *ff. ex quibus cauſ. major.* At vero Archiepiſcopus in præſenti non potuit tollere impedimentum redeundo ad propriam Eccleſiam, cum exul eſſet a propria Sede juſſu Richardi Regis. Nec obſtat augmentum primum, nam impedimentum Archiepiſcopi in præſenti ſpecie non fuit ortum immediate ex ejus facto, ſed potius ex injuſto præcepto Regis, qui eum a propria ſede exulare fecerat. Nec obſtat ultimum augmentum, cui communiter DD. ſatisfaciunt apud Jul. Lavorum *d. c.* 15. *n.* 64. diſcrimen conſtituendo inter ſuſpenſum ab homine, & ſuſpenſum a jure, ita ut ſuſpenſus ab homine eligere poſſit, ſecus vero ſuſpenſum a jure. Qua diſtinctione omiſſa, quam examinavi *in cap. cum inter R. de elect.* dicendum eſt, nullam ſuſpenſionem ab homine, vel a jure impoſitam in præſenti caſu Archiepiſcopum contraxiſſe, ſed illum ſuſpenſum dici, quia cum exul eſſet a propria Sede Regis juſſu, officium ſuum non exercebat, ideoque lato modo ſuſpenſus ab officio reperiebatur.

CAPUT VI.

Idem a *Baſilienſi*, & b *Bellicenſi Epiſcopis*, & *Abbati S. Mariæ*.

CUm noſtris olim fuit auribus intimatum, quod Præpoſitura Eccleſiæ *c* Lauſanenſis, tempore tantum vacaſſet, ut ſecundum ſtatuta Lateranenſis Concilii ad nos eſſet ejus donatio devoluta: nos volentes ven. fr. n. Epiſcopo, & dil. fil. Canonicis Lauſanen. ſpecialem gratiam exhibere, atque de noſtro eis meritum comparare, ipſis per ſcripta mandavimus, ut Præpoſituram ipſam dil. fil. B. Subd. noſtro Theſaurario Lauſan. conferre ſine qualibet difficultate curarent, & cum in Præpoſitum aſſumptus eſſet ab eis, Theſaurariam ipſius Eccleſiæ, cujus ad eoſdem Epiſcopum, & Canonicos aſſignatio proponebatur de jure ſpectare, perſonæ idoneæ aſſignarent. Ne autem beneficium Apoſtolicæ proviſionis remaneret aliquatenus imperfectum, dil. fil. Altæ Ripæ, & Fontis Andriæ Abbatibus, & Priori Vallis Tranſverſæ dedimus in mandatis, ut, ſi præfati Epiſcopus, & Canonici mandatum noſtrum negligerent adimplere, ipſi ſubmoto cujuſ. contradict. & ap. ob ſi niterentur veritate præmiſſa, illud exequi non tardarent, eos appel. rem. per diſt. ec. cohibentes, qui ſe mandato noſtro temere ducerent opponendos. Verum præfati Epiſcopus, & Canonici litteris noſtris receptis prædictam Præpoſituram non vacare dixerunt, quia licet ille, qui Præpoſitus fuerat, in Epiſcopum fuiſſet aſſumptus, ad ipſam tamen Præpoſituram poſt conſecrationem denuo fuerat ab ipſis *d* electus, & eam, ſicut antea poſſidebat: quod jamdicti Abbates, & Prior dixerunt contrarium eſſe *e* juri, niſi hoc eis ſpecialiter ab Apoſtolica Sede fuiſſet indultum: qui ipſam Præpoſituram de jure vacantem auctoritate Apoſtolica, qua videbantur eſſe ſulti, præfato Subdiacono noſtro aſſignarunt corporaliter poſſidendam, ipſis Canonicis, niſi infra octo dies eidem, ſicut ſuo Præpoſito, humiliter obedirent, Eccleſiæ interdicentes ingreſſum. *Et infra*: In cujus præſentia cum prædicta, & alia fuiſſent per nuncium dicti Subdiaconi noſtri relata, nuntius partis adverſæ propoſuit, quod poſtquam Dominus ſuus Seſſuen. Epiſcopus, qui Præpoſitus fuerat Lauſanen. fuit in Epiſcopum conſecratus, Lauſan. Capitulum ei Præpoſituram illam iterato contulit, & conceſſit habendam; in hoc utilitatem Eccleſiæ ſuæ, neceſſitatem, necnon & antiquam conſuetudinem attendentes, & Epiſcopus Lauſanen. videns quamplurimum utile & neceſſarium Eccleſiæ ſuæ, quod a Canonicis ſuis ſuper hoc factum fuerat, approbavit, cui tanquam Præpoſito a Canonicis, & etiam ab ipſo Theſaurario eſt honor impenſus. Memoratus vero Theſaurarius poſtmodum ad Eccleſiam Romanam accedens, & ſupprimens omnia, quæ fuerant tam ab Epiſcopo, quam a Canonicis dictis acta, nobis Præpoſituram illam vacare ſuggeſſit. Quare ſuper aſſignanda ſibi Præpoſitura litteras impetravit a nobis, quas multis ex cauſis proponebat eſſe per veri ſuppreſſionem, & falſi *f* ſuggeſtionem obtentas, pro parte domini ſui Sedun. utilitatem, conſuetudinem, & neceſſitatem allegans, quæ Theſaurarius ſuppreſſerat memoratus. *Et infra*. E contra I. partis adverſæ nuntius proponebat, & rationibus multis Præpoſituram illam vacare monſtrabat, & vacantem Theſaurario Lauſan. auctoritate ſuperioris, ad quem fuerat ſecundum ſtatuta Lateran. Concilii donatio devoluta, conceſſam: ratione etiam inſuper monſtrare multipliciter conabatur, quod dictus Sedun. Epiſcopus ad Præpoſituram Lauſan. a qua fuerat ad regimen Epiſcopatus aſſumptus, poſt conſecrationem ſuam eligi minime potuiſſet, cum ei ſuper hoc ſacrorum canonum inſtituta repugnent. Dicebat etenim Præpoſituram illam alia ratione vacare, eo quod illi, quorum erat donatio, aſſumpto eo in Epiſcopum, concedere præſumpſerunt, cum ſecundum ſtatuta Concilii prædicti, qui receperit, debeat quod contra ſacros canones accepit, amittere, & qui dedit largiendi poteſtate privari debeat. Oſtendebat etiam aſſertionibus multis, quod pro ipſo Sedun. Epiſcopo utilitas, conſuetudo, & neceſſitas, quas nuntius ejus in cauſæ ſuæ ſubſidium allegarat, minime faciebant, cum hæc potius mendicata ſuffragia, quam ſuæ cauſæ vera ſubſidia viderentur. Unde nuntius ipſe petebat, ut quod a ſupradictis judicibus factum fuerat, dignaremur auctoritate Apoſtolica confirmare, & ab ipſa Præpoſitura Sedun. Epiſcopum amovere. Cum igitur hæc, & multa alia ab utraque parte in ejuſdem Cardinalis eſſent præſentia recitata, idem Cardinalis allegationibus auditis utrimque & munimentis eorum diligenter inſpectis, & eis nobis intimatis fideliter, poſtmodum per ſententiam de mandato noſtro decrevit, ut quod a memoratis judicibus factum fuerat obtentu litterarum noſtrarum, eo videlicet, quod per falſi ſuggeſtionem, & veri ſuppreſſionem fuerant impetratæ, cum Præpoſitura illa non vacaret de facto, quia talis poſſeſſio plus *g* habet facti, quam juris, haberetur irritum, & ina-

& inane. Nos vero ſententiam Cardinalis ejuſdem ratam habentes, per A. ſ. v. m. quat. niſi prædictus Sedun. Epiſcopus ſufficienter oſtenderit, quod ex indulgentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali, vel ex alia juſta cauſa, & neceſſaria ei poſt conſecrationem ſuam Præpoſitura conceſſa fuerit memorata, ipſum ad reſignationem ipſius, ſi ſponte noluerit, per cenſ. eccl. ap. rem. compellatis, & deinde Lauſan. Capitulum ad conferendam eam Theſaurario ſupradicto, ex parte noſtra monere diligentius, & inducere procuretis.

NOTÆ.

a *Baſilienſi*.) Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. Baſilea civitas eſt Galliæ in provincia Biſuntina, Lugdunenſi 5. ſeu maxima Sequanorum Auguſta, Rauracorum nobilis urbs, ad Rhenum ſita, in quam translata fuit Sedes Epiſcopalis ex Auguſta Rauracorum, cujus Epiſcopus Juſtinianus ſubſcripſit Conc. Agrippinenſi, cujus Præſuli Valdrico, qui depoſitus fuit in Conc. Lateran. ſub Innoc. III. reſcribit Pontifex in præſenti, ut referunt Fratres Sammarthani *t.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 354.

b *Bellicen.*) Bellica, alias Bellicium, vulgo *Belley*, civitas eſt Galliæ in eadem provincia, cujus Epiſcopus Vincentius ſubſcripſit Concilio Pariſienſi 2. & hanc Sedem Epiſcopalem prius fuiſſe apud Noviodunum, ſeu civitatem Equeſtrium, nonnulli tradiderunt, ut referunt Carolus a ſancto Paulo *in Geograph. ſacra*, *fol.* 152. Ejus Eccleſiæ Præſuli Benedicto de Langes in præſenti reſcribit Pontifex. Alia de ipſa Eccleſia congeſſerunt Fratres Sammarthani *t.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 364.

ç *Lauſanenſi.*) Lauſana urbs eſt in eadem provincia Biſuntina, ad ripam dextram & ſeptentrionalem lacus Lemani ſita, non longe a Geneva, in provincia Maxima Sequanorum, in quam translata fuit Epiſcopalis Cathedra ex Aventico, vulgo *Avenche*; & poſtquam Lauſana ipſa Arvernenſibus hæreticis occupata fuit, translata fuit ipſa Sedes in Friburgum, ut refert idem Carolus *ubi ſupra*, & alia de ipſa Eccleſia adducunt Fratres Sammarthani *t.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 626.

d *Ab ipſis eſt electus.*) Quod Capitulum facere poterat, & evenire infra refertur, ſi mos hic fuerat, ut Epiſcopatui jungeretur Præpoſitura, vel ſi adfuerat indulgentia ſpecialis Pontificis, aut ſi id neceſſitas, utilitaſve Eccleſiæ, vel quæ alia juſta cauſa id exigebat, alioquin parendum erat mandato Pontificis, ut ſcilicet in obtinenda Præpoſitura potior eſſet Thelaurarius Eccleſiæ Lauſanenſis.

e *Juri*.) De quo *in c. cum in cunctis*, §. 1. ubi probavi, *de elect.*

f *Falſi ſuggeſtionem*.) Unde conſtat decretum ex falſa cauſa interpoſitum nullius momenti eſſe, *c. ſi motu*, *de reſcr. l.* 6. *Clem. 1. de præb. c.* 2. *de confirm. utili*, *l. etſi*, legibus, *C. ſi contra jus*, *l.* 36. *tit.* 16. *p.* 3. notavit Barboſa *l.* 6. *in ſelect. ad hunc textum*, & probavi late *in c. ſuper litteris*, *de reſcript.*

g *Pluris habet facti quam juris.*) Conſonat lex 3. §. 1. *de bonor. poſſ.* & poſſeſſionem in facto conſiſtere probatur *ex l. denique* 19. *ff. ex quibus cauſis major. l. in bello* 12. §. *facti*, *ff. de captivis*, *l.* 1. §. *Scævola*, *ff. ſi is qui teſtamento*, *l. ſtipulatio* 38. §. *hi qui ſunt*, *l.* 52. *ff. de verb. oblig.* Contrarium vero, imo poſſeſſionem plurimum juris habere, conſtat *ex l. poſſeſſio* 49. *ff. de acquir. poſſeſſ.* ibi; *Plurimum ex jure poſſeſſio mutuatur*. Unde poſſeſſio jus rei dicitur *in l. ſi ea* 31. §. 1 *ff. de act. empti*: & jus poſſeſſionis *in leg. ſi fundus* 15. §. *ſi quis motu* 35 *ff. de damno infecto*, *l. peregre* 44. *ff. de acquir. poſſeſſ. l. nemo* 10. *C. eod. tit. l. non ideo* 5. *C. de liber. cauſa*, *l. ſi quis* 7. *C. ad Jul. de vi publica*. Sed utrumque verum eſt; nam poſſeſſio plurimum facti deſiderat in apprehenſione, & retentione; imo tota ejus ſubſtantia a facto pendet, ideoque cauſa facti dicitur *in d. l. denique* 19. & factum vocatur *in d. l. in bello* 12. §. *facti*. Sed quamvis tota ſubſtantialiter in facto conſiſtat, plurimum mutuatur a juris diſpoſitione, non quoad ſubſtantiam, ſed quoad effectum: ſequuntur enim juſtam poſſeſſionem varii effectus, ut uſucapio, fructuum acquiſitio, actio publiciana, & alii quos enumerant Treutlerus *volum.* 2, *ſelect. diſp.* 21. *theſi* 5. *per tot.* Ant. Matthæus *in coll. Pandect. diſp.* 45. *ex n.* 46. unde attenta ſubſtantia ipſius poſſeſſionis, ad quam parum intereſt juſte quis, an injuſte poſſideat, recte dixit Innocentius in præſenti, poſſeſſionem plus facti, quam juris continere: inſpecto vero jure, quod ex ea reſultat, plus juris quem facti continet, *c. dilecto* 28. *de verb. ſign.* proſequuntur latius Donellus *l.* 5. *comm. c.* 6. ubi Oſualdus *litt. H*, Faber *in ration. ad dictam legem denique* 19. Pichardus *in princip. Inſtit. de interd. n.* 77. Valentia *l.* 1. *illuſtrium*, *tr.* 2. *c.* 2. *n.* 41. & *tr.* 3. *c.* 3. *n.* 5. Ramirez de Prado *ad Martial. l.* 4. *epigram.* 8. Merenda *l.* 2. *controv. c.* 19. *n.* 31. Mindanus *de acquir. poſſeſſ. c.* 13. Cujacius *l.* 17. *obſerv. c.* 14. D. Hieronymus de Oroz *l.* 4. *de auſpicibus juris*, *c.* 14. *n.* 7. D. Joſeph de Retes *in repetit. prælect. de acquir. poſſeſſ. c.* 6. *conſect.* 1.

CAPUT VII.

Idem *Magiſtro Honorio Archid.* a *Richemundiæ*.

POſt electionem, & confirmationem ven. fr. n. Epiſcopi Elien. *b* vacante Archid. Richemundiæ, quem tenuerat, cum id ad ven. fr. n. Eboracen. *c* Archiepiſcopi notitiam perveniſſet, agentis tunc in partibus ciſmarinis, eum tibi propria liberalitate conceſſit, dans Capitulo ſuis litteris in mandatis, ut te in Arch. ſicut mos eſt, recipere procurarent, cujus noluerint mandato parere propter hujuſmodi rationes, quia videlicet bonæ mem. C. PP. præd. noſt. inter alia, quæ Decano, & Capitulo Eboracenſi ſuo privilegio noſcitur indulſiſſe, ordinationem quoque Canonicorum, ſeu perſonarum, ſicut ab ipſa fundatione loci erat hactenus obſervatum, liberam eſſe decrevit, ut videlicet idonea, & honeſta perſona, cui Archiepiſcopus vacantem in Eccleſia Eboracenſi prædendam, vel dignitatem duceret conferendam, ſecundum antiquam ipſius Eccleſiæ conſuetudinem præſentaretur Capitulo, & Decano. *Et infra*: Et ſi quis contra conſuetudinem ipſam antiquam, & approbatam, in Eccleſia ipſa eſſet per aliquem introductus, nec pro perſona, nec pro Canonico haberetur. Quod ſi Epiſcopus vacantem in Eccleſia ipſa prædendam, vel perſonatum infra terminum Lateran. Concilii, ſecundum formam canonicam præſcriptam, canonica admonitione præmiſſa, perſonæ idoneæ non conferret, liceret Decano, & Capitulo auctoritate Apoſtolica, nullius contradictione, vel appellatione obſt. illud juxta ejuſdem Concilii ſtatuta conferre. Cum igitur in litteris Archiepiſcopi directis Capitulo, Decani mentio nullatenus haberetur, per cujus manum debeas in Capitulo inveſtiri, ejus mandato fuit merito contradictum. *Et infra*: Ipſius igitur inſtitutione propter præmiſſas rationes, & alias a Capitulo reprobata, ipſi ne juris ſui diſpendium ſuſtinerent, intelligentes etiam Archidiaconatus ipſius donationem ad eos, tam auctoritate Lateran. Concilii, quam indulti ſibi *d* privilegii devolutam, habito prudenter conſilio, illum dil. fil. R. de ſancto Eadmundo unanimiter contulerunt, inveſtientes eumdem de ipſo, prout mos eſt, & ſolemniter inſtallantes, Proceſſu vero temporis præfatus Archiepiſcopus ab Ap. Sed. rediens in Normandiam, poſt reſignationem & abjurationem a te factam, & receptam ab ipſo, eidem R. Archid. contulit antedictum. Petebat igitur ab impetitione penitus abſolvi: & Archidiaconatum ipſum, tam ratione primæ, quam ſecundæ conceſſionis ſibi rationabiliter aſſignatum per Sed. Ap. confirmari. Ad cujus objectiones ex ordine taliter reſpondebas, quod licet Decani mentio in litteris Archiepiſcopi directis Capitulo expreſſe facta non fuerit, non tamen ob hoc excluſus videri poterat, vel debebat, ſicut pars proponebat adverſa: imo continebatur in Capitulo, ſicut pars continetur in toto, cujus Decanus pars eſt honorabilis, Archiepiſcopus vero caput exiſtit; nec in uno contingat corpore, ſine monſtruoſo prodigio, duo capita inveniri. *Et infra*: Adjeciſti præterea, quod ſi etiam ea feciſſet, per adverſarium tamen tuum tibi non poterat objici cum effectu: cui potius ſuper ipſo Archidiaconatu eſſe ſilentium imponendum, & approbata inſtitutione tua, tibi reſtitutionem faciendam, ex confeſſione partis adverſæ in judicio facta, & ſæpius repetita, oſtendere nitebaris. Ipſe namque Rogerius a nobis interrogatus in jure, ex quo tempore Archidiaconatus Richemundiæ ſibi per Capitulum fuit aſſignatus: reſpondit quod circa feſtum Aſcenſionis proximum triennium compleretur. Cum igitur ex data litterarum noſtrarum conſtaret, tempore illo Archiepiſcopum apud Sed Ap. conſtitutum, & in eis per nos antiquum fuerit jus declaratum, ut tempus quo ad Ap. Sed. acceſſit, & apud illam permanſit, vel receſſit ab ipſa, non eſſet infra tempus ſex menſium computandum, liquido conſtare dicebat, tempus illud Archiepiſcopo minime cucurriſſe. Sed ſi etiam quadriennium effluxiſſet, ſicut prioris reſponſi pœnitens ultimo propoſuit pars adverſa, quod ex parte tua de jure non poſſe fieri dicebatur, cum & tunc arripuiſſet iter ad Sed. Ap. veniendi, licet illud non ſit continue proſequutus, impedimentis multiplicibus retardatus, interpretatio reſcripti noſtri ad tempus etiam hujuſmodi pertinebat, cui præterea præſcriptio nocere non poterat in exilio conſtituto. Factum autem Capituli eundem R. non poterat excuſare, quia cum inſtitutio facta per Archiepiſcopum præceſſiſſet, & quod ſuperior ordinaverat, Capitulum tanquam inferius non poterat reprobare, cum etſi contra ſtatum privilegii fuiſſet admiſſus, ipſi tamen, quia non fuerant executores privilegii conſtituti, nec poterant ſimul eſſe judices, & actores, contra te præſertim abſentem, & non contumacem procedere non valebant. Si quid ergo per ipſos erat contra factum Archiepiſcopi proponendum, hujuſmodi quæſtio ad tribunal erat ſuperius deferenda, ut auctoritate finiretur ipſius, pendente perinde inſtitutitutione tua facta per illum, ad quem tam jure communi, quam auctoritate

privilegii antedicti, propter quod collatio personatuum, & prædendarum Archiepiscopo reservatur, idem R. non debuit locum viventis arripere. Nos igitur auditis his, & aliis, quæ partes in præsentia proponere voluerunt, & plenius intellectis, quoniam constitit nobis Archidiaconatum prædictum tibi per Eboracens. Archiepiscopum primitus fuisse concessum, & quod institutione facta per ipsum secundum juris ordinem, minime reprobata, Archidiaconatus non vacans nec potuit, nec debuit in alium rite transferri: memorato R. quod contra justitiæ regulam in Archidiaconatum alterius provehi se consensit, super eo duximus silentium imponendum, sententialiter decernentes, ut institutio facta per Eboracen. Archiepiscopum de te sortiatur effectum; exinde vero si super *e* renunciatione, vel abjuratione, vel aliquo præmissorum, quis quiddam velit, vel valeat, quod adversus duxerit te proponendum, ordine poterit judiciario experiri.

NOTÆ.

a *Richemundis.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. ex qua textum hunc restituo. De Archidiaconatu Richemundiæ egi *in c.* 3. *de supplenda neglig. c. constitutus* 30. *de testibus*, ubi de præsenti etiam lite agitur: ejus casum retuli *in d. c.* 3. *de suppl. neglig.*

b *Vacante.*) Juxta adducta *in cap. cum in cunctis*, §. 1. *de elect.*

c *Eboracensis.*) Gaufridus videlicet, de quo agitur supra *in cap.* 5.

d *Indulti sibi privilegii.*) Nec inde per similem impetrationem privilegii, juris proprii inducitur renunciatio, sed potius unum jus alterum confirmat, ac juvat; sed electivum manet, aut etiam simultaneum, *c. auditis, de præscript. c. cum persona*, §. *quod si tales, de privil l.* 6. *c. cum dilectus, de constit.* optimus textus *in l. formæ*, §. *fin. ff. de censibus*, ibi: *Si quis veniam petierit, ut censum sibi emendare permittatur, deinde post hoc impetratum cognoverit, se non debuisse hoc petere, quia res emendationem non desiderabat, nullum ei præjudicium ex eo quod petiit, ut censum emendaret, fore sæpissime rescriptum est.* Pluribus relatis docet Molina *de primog. l.* 2. *c.* 10. ubi *n.* 75. ait: Quoties concurrunt quoad aliquid jus commune & privilegium, non confunduntur, sed potest quis quoad id uti jure communi, & etiam privilegio: quia nemo prohibetur plura jura, & titulos cumulare, tam ad sui juris confirmationem, quam ad majorem cautelam, *lib.* 4. *ff. ad l. Falcid. cap. sacrorum* 12. *quæst.* 2. late illustrant Solorzanus *tom.* 1. *l.* 3. *de jure Indiar. c.* 1. ubi exponit textum *in c. veniens, de præscript.*

c *Super renunciatione.*) Sed quomodo exceptio renunciationis congruo tempore opposita non impedit possessionis acceptationem? contra textum *in c. accepta, de restit. spol.* Agnovit difficultatem Glossa *in præsenti*, varias adducens solutiones, quas sigillatim refert Navarrus *in d. c. accepta, oppos.* 3. ex quibus duplex verior communiter judicatur. Prima, ideo videlicet excipientem de renunciatione, non fuisse auditum in præsenti specie, quia ejus exceptio relevans non erat; nam etsi probaret, quod aliter renunciasset, vel abjurasset, propterea non obtineret in lite, ex quo sua electio vires non habebat; si quidem inter litigantes alterius partis defectus nullum jus tribuit alteri de jure suo non docenti, argumento capitis *olim* 25. *in fine, de reser. c. cum super, de caus. poss.* quorum juxta regula singularis est ad interpretationem textus *in c. litteris, de restit. spol. c. unic. de eo qui mittitur in possess.* Secunda interpretatio Glossæ, quam sequuntur Innocentius *hic*, & Navarrus *ubi supra*, *n.* 7. docet *in d. c. accepta*, agi de exceptione renunciationis vere, & absque dolo oppositæ; at vero in præsenti agitur de renunciatione calumniosa, & malitiosa, causa tantum differendi possessionis adeptionem objecta; præsumptio autem improbæ oppositionis deducitur ex variis conjecturis. Prima, quia allegabatur renunciatio, quæ in dubio non præsumitur, *c. super, de renunc.* Secunda, quia opponebatur ab eo, qui habebat titulum posteriorem, & invalidum: ideoque intrusus credebatur. Tertia, quia opponebatur agenti interdicto adipiscendæ possessionis, & quod talis renunciatio facta fuerat lite pendente.

CAPUT VIII.

Idem *Glaromontio Canonico* a *Terdon.*

CUm pro quæstione Terdonen. prædendæ, quæ vertebatur inter te ex una parte, & ven. fr. n. Episcopum, & dil. filios Canonicos Terdon. ex alia, tu, & procuratores partis alterius in nostra essetis præsentia constituti, dil. f. Hug. tit. sancti Martini Presbyterum Cardinalem concessimus auditorem, coram quo pro te fuit taliter allegatum, quod cum bonæ memoriæ O. Terdonen. Episcopus patruus tuus, ab Ap. Sed. reversus Terdon. Canonicos attentius rogavisset, ut te reciperent in fratrem, & Canonicum, ipsi ejus precibus minime annuentes, te hilariter receperunt, nulla primæ, vel secundæ habita mentione, qui ab illo tempore usque nunc locum in Choro, & in Capitulo, sicut alii Canonici habuisti; Lectiones legisti in Ecclesia, Responsoriaque cantasti, ac per prædictum Episcopum tibi fuerant *b* domus in ipsa canonia assignatæ, quas tu possedisti, ac possides in quiete. Et cum in eadem Ecclesia Terdon. ex illis Canonicis, qui prædendam in ea non possident, tu primo institutus fueris, & receptus, & nunc vacet *c* beneficium in eadem, humiliter postulabas a nobis, ut Terdon. Canonicis dare dignaremur districtius in mandatis, quod vacans beneficium tibi, omni dilatione postposita, assignarent, & faceremus pacifica possessione gaudere. Procuratores vero partis alterius e contrario respondebant, quod cum in Terdon. Ecclesia certus sit numerus Canonicorum institutus, & scriptis Romanorum Pontificum confirmatus, ac canonicam constitutionem ipsam observare teneantur præstito juramento, nos eis nostris litteris dedimus in mandatis, ut dil. fil. B. Subdiaconum, & Capellanum nostrum in Canonicum reciperent, & in fratrem, ac ei prædendam, sicut uni ex aliis Canonicis assignarent. Verum quia statutus numerus Canonicorum tunc in eadem Ecclesia erat plenus, mandatum nostrum non poterant executioni mandare. Post non modicum vero temporis prædictus O. quondam Episcopus, minis, ac terroribus institit apud Canonicos Terdon. ut te reciperent in Canonicum ad prædendam proxime vacaturam, eis constanter promittens, quod eos tam a petitione civium Terdon. quam exequutione mandati Apostolici, quod ipsi pro ejusdem Subdiaconi nostri receptione receperant, liberaret, ac sic eos circumveniens fraudulenter, te recipi fecit ad prædendam proxime vacaturam. Nos igitur ex iis, quæ fuerunt hinc inde proposita, certiores effecti, per Cardinalem prædictum concessionem præfato Subdiacono nostro a prædictis Canonicis factam de prædenda prædicta, de fratrum nostrorum consilio ratam habentes, eam ei auctoritate Ap. duximus confirmandam. Verum cum tam assertione tua, quam confessione constet partis alterius, te in fratrem, & Canonicum Terdon. Ecclesiæ fuisse receptum, licet receptionem tuam factam contra Lateran. Concilium pars adversa proponat: quia tamen probatum non extitit, parte altera penitus hoc negante, nec ipsi Canonici videbantur tibi opponere posse de jure, qui se *e* fatentur te contra statuta præfati Concilii recepisse: sententiando decernimus, ut tibi quamcito facultas obtulerit, præbendale beneficium in Terdon. Ecclesia conferatur. Cum ex quo receptus es in Canonicum, non debeas *f* carere prædenda.

NOTÆ.

a *Terdon.*) Ita legitur in tertia collect. *sub hoc tit. c.* 5. in sexta autem legitur *Trid.* sed male, cum ex textus integra, quam restituo ex dicta collectione, constet agi in præsenti de Ecclesia Terdonensi, de qua nonnulla notavi in *c.* 2. *de feriis.*

b *Domus.*) Proprias videlicet Canonicorum, ut notavi *in c. dilectus, de præb.*

c *Beneficium.*) Idest prædenda, quæ ita appellatur, ut probavi, *in cap.* 1. *de præbend.*

d *Contra Lateran.*) Sed non recte, quia recipiens aliquem in Canonicum, & in fratrem, etiamsi eo facto illi debeatur prædenda proxime vacatura, non ideo facit contra Concil. Lateran. ut probavi *in c.* 2. *hoc tit.*

e *Se fatentur.*) Quando allegans propriam turpitudinem audiatur, late disputat Garanna *in c.* 8. *de donat.* ubi exponit præsentem textum.

f *Carere prædenda.*) *Cap. relatum* 9. *de præbend.* ubi textum hunc expositi, & *in c.* 1. *hoc tit.*

CAPUT IX.

Idem *Episcopo*, & *Magistro H. Canonico* a *Hildesemensi.*

LItteras vestras accepimus, per quas nobis significare curastis, quod cum pro dil. fil. Daniele clerico vobis scriberemus, ut eum de prædenda sancti Vvillebaldi Bremen. quam dicebat ad donationem nostram fuisse juxta Lateranensis statuta Concilii devolutam, curaretis Auctoritate Apostolica investire, si Canonici, quibus super hoc scribebamus, id exequi non curarent: Herberto Præposito, & quibusdam Canonicis ejusdem Ecclesiæ, cum ipso Daniele, & Magistro B. Canonico ipsius Ecclesiæ in vestra propter hoc præsentia constitutis, sic fuit de facto propositum coram vobis, quod idem Herbertus Præpositus, quondam ejusdem Ecclesiæ simplex Canonicus, de ipsa Ecclesia in majoris Ecclesiæ præpositum Canonice est electus, & postmodum unius anni, vel anni & dimidii spatio evoluto, in ipsa Ecclesia Sancti Vvillebaldi in Præpositum est assumptus, priorem prædendam nihilominus detinens, quam in ipsa Ecclesia tunc habebat; & super hoc partes consentiebant ad invicem, hoc ita fuisse dicentes. Fuit etiam ab una parte propositum, quod ipse Præpositus præter prædendam illam, aliam prædendam habebat Præposituræ annexam, quam idem Præpositus, & fautores ipsius inficiati sunt esse prædendam. Præterea fuit allegatum de jure, quod ex quo idem Præpositus de minori Ecclesia vocatus fuerat ad majorem, prima prædenda inceperat de jure vacare, juxta *b* canonum institutа. Deinde fuit ex parte clerici allegatum, primam fuisse ordinationem ejusdem Ecclesiæ, ut in ea essent XIII. personæ, Præpositus scilicet cum XII. fratribus, quæ nullatenus servaretur, nisi diceretur illa prædenda vacare. Sed Præpositus allegabat e contra, quod erat fere ex consuetudine generali, quod unus in eadem Ecclesia plures prædendas haberet; adjectum est, prædendam illam ratione alia non vacare, quia cum Archiepiscopus *c* Bremen. Præpositum ipsum de Præpositura in plena Synodo investiret, tam Præposituram, quam prædendam eidem de Canonicorum confirmavit assensu, eos qui super hoc inquietarent eundem, vinculo excommunicationis astringens. Unde objiciebatur clerico memorato, quod propter hoc excommunicationis sententiam incurrisset: sed ipse talem confirmationem interveniisse negabat, quæ, si etiam intervenit, asserebat eam non tenere de *d* jure, quoniam nemini res illa rationabiliter poterat confirmari, quæ de jure obtineri non potest: dicebat enim, se propter hoc excommunicationis sententia non fuisse ligatum, cum super his experiretur auctoritatem majoris. Unde cum vobis dubium videretur, utrum cum aliquis de una prædenda eligitur ad aliam, statim prior vacare incipiat, aut per sententiam debeat adjudicari eidem; an propter confirmationem hujusmodi, quæ superius est expressa, prædenda illa dici debeat non vacare, nos consulere voluistis, priusquam velletis super hoc aliquid diffinire. Cum igitur si est ita, prædenda illa, etsi non de facto, de jure tamen vacare noscatur, discr. v. per A. s. m. quat. jamdictum Præpositum, ut prædendam illam sine difficultate resignet, monitione præmissa, per censuras ecclesiasticas appellatione remota cogatis, quam cum de facto vacaverit, clerico memorato, auctoritate nostra suffulti, sublato appellationis obstaculo conferre curetis, eum in corporalem possessionem inducentes ipsius, & defendentes inductum; eos autem, qui se temere duxerint opponendos, per districtionem ecclesiasticam, appellatione remota compescatis.

NOTÆ.

a *Hildesemensi.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 6. de Hildesemensi Ecclesia nonnulla adduxi, *in c.* 3. *de translat. Episcop.*

b *Canonum institutа.*) Congesta *in c. de multa*, 28. *de præb.*

c *Bremen.*) De qua Ecclesia egi *in c.* 4. *de sacr. non iter.*

d *De jure.*) An per assecutionem unius prædendæ vacet alia ipso jure, exposui *in c. de multa*, 28. *de præbend.* ex quo commentario præsens petendum est, ubi etiam in ejus notis exposui, quando inferiores Prælati possint in pluralitate beneficiorum dispensare.

CAPUT X.

Idem *Episcopo*, & *Archipresbytero* a *Papiensi.*

EX parte *b* Asten. Ecclesiæ nostris auribus fuit intimatum, quod cum quædam prædendæ in ipsa per quatuor annos, & amplius vacavissent, ven. fr. n. Asten. Episcopus Canonicos ipsos monuit diligenter, ut Ecclesiam ordinarent. Quibus non admittentibus monitionem ipsius, *c* quosdam in Ecclesia instituit, credens hoc sibi ex Concilio Lateran. licere: instituti autem sententes non esse firmam institutionem hujusmodi, ad ven. f. n. Mediol. Archiepiscopum recurrerunt, qui eosdem in Canonicos Asten. Ecclesiæ ordinavit, & in corporalem prædendarum possessionem induxit, Capitulo ejusdem Ecclesiæ prædente assensum, tribus tantum exceptis, quibus, contra institutionem illam proponere in præsentia nostra volentibus, & Ecclesiam ipsam defensare paratis, dil. fil. n. G. sancti Vitalis Presbyterum Cardinalem dedimus auditorem: in cujus præsentia tres illi dicebant, electionem debere cassari, quia nec Episcopus, nec Archiepiscopus supradictus de concessione Later. Concilii tunc in ordinatione illa potuerant præfatam Ecclesiam ordinare, cum uterque *d* circa tempus eis indultum a canone, in ordinatione illa negligens fuerit, & remissus. Pars vero altera dicebat e contra, quod licet institutio Episcopi non valeret. Archiepiscopi tamen ordinatio de jure valebat, quia tempus indultum a canone, nisi a tempore, quo illi declaratum fuerat, non currebat: ad quod probandum multas induxit rationes: his autem utrimque propositis, tandem utraque pars concorditer est confessa, quod in prædicta Ecclesia non erant distinctæ prædendæ, nec Canonicorum numerus erat certus. Nos igitur his, & aliis, quæ fuerant utrimque proposita, diligenter auditis, intelleximus evidenter, statuta Lateran. Concil. de beneficiis ultra sex menses vacantibus locum in hoc articulo *e* nullatenus habuisse, cum & forsan Asten. Ecclesia Canonicorum pateretur defectum: nullæ tamen in ea prædendæ vacabant, cum in illa nec sint distinctæ prædendæ, nec canonicorum numerus diffinitus. Unde institutio per Episcopum, vel Archiepiscopum occasione facta Concilii memorati, carere debet robore firmitatis. Quia vero totum Capitulum, tribus tamen exceptis, prædictorum receptionem approbarat, & affirmarat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipsos objectum est, & ostensum: discr. v. per A. s. m. quat. inquisita diligentius veritate, si Asten. Ecclesiæ suppetunt *f* facultates, secundum consuetudinem hactenus observatam, prædictos clericos, sublato cujusc. contrad. & ap. obstac. pro Canonicis faciatis haberi.

NOTÆ.

a *Papiensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 7. De Papiensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. cum inter, de elect.* Rodobaldo ejus Ecclesiæ Præsuli, qui interfuit Concilio Lateran. sub Innocentio III. celebrato, missa est præsens decisio.

b *Astensis.*) Ava, vulgo *Asti*, est civitas Italiæ, habens Ecclesiam Cathedralem jam a primis Ecclesiæ sæculis; siquidem Majoranus ejus Prælatus subscripsit Concilio Romano sub Hilario celebrato, ut refert Carolus a sancto Paulo, *in geograph. sacr. fol.* 62.

c *Quosdam.*) Quia licet una tantum esset prædenda, cum non esset numerus certus Canonicorum, plures eligi poterant, ut probat Lotherius, *l.* 3. *de re benef. c.* 14. *n.* 13.

d *Circa tempus.*) Quodnam illud fuisset, exposui *in c. licet, de suppleud. neglig.*

e *Nullatenus habuisse.*) In pluribus Ecclesiis Cathedralibus non sunt distinctæ prædendæ, nec reperitur certus Canonicorum numerus, ut probavi *in cap. cum accessissent, de constit.* in quibus si aliquis decedat, non vacat prædenda, sed jus illud extinguitur, & finitur, quod per erectionem novi Canonici suscitatur, ut probat Lotherius, *l.* 1. *de re benef. c.* 14. *n.* 16. unde cum eo casu non detur vacatio, non potest dari negligentia in conferente.

f *Facultates.*) Juxta tradita *in c.* 1. *de institt.*

CAPUT XI.

Idem *Episcopo, & Capitulo* a *Lauden.*

COnstitutus in præsentia nostra dilectus filius H. Subdiaconus noster, Ecclesiæ vestræ Canonicus, nobis humiliter intimavit, quod tu frater Episcope potestatem dedisti *b* sacerdotalem conferendi præbendam, quæ primo esset in vestra Ecclesia vacatura: & bonæ memoriæ *c* Vv. Archiepiscopus Rhemen. tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filii Capituli, auctoritate nostra districte præcepit, sicut per litteras suas ad nos directas apparet, quæ coram nobis lectæ fuerunt, ut cum sacerdotalis præbenda in Ecclesia vestra vacaret, personam illam, cui præfatus Subdiaconus vellet eam conferre, reciperetis ad eam sine interpositione alterius personæ, & eandem personam curaretis de illa sine difficultate qualibet investire. Afferuit etiam idem Subdiaconus, quod cum esset ad Sedem Apostolicam accessurus, ipse præcautus appellavit, ne tu, frater Episcope, si forte interim aliquam sacerdotalem contigerit vacare præbendam, eam ulli conferres, nec vos, filii Capituli, reciperetis aliquem præsentatum ad illam, nisi quem duxerit præfatus Subdiaconus præsentandum. Quocirca discr. v. per A. s. m. quat. personam illam, cui memoratus Subdiaconus sacerdotalem præbendam, cum contigerit illam vacare, duxerit conferendam, canonice sine contradictione qualibet admittatis, tibi frater Episcope, firmiter inhibentes, ne interim aliquam sacerdotalem præbendam alicui contra formam concessionis tuæ *d* conferre præsumas, alioquin noveritis nos dil. fil. Cancellario, & Helim. & A. Canonicis Parisien. in mandatis dedisse, ut vos ad hoc per censuram Ecclesiasticam ap. rem. compellant, in irritum reducentes, si quid post ap. a præfato Subdiacono ad nos legitime interpositam, contra concessionem sibi factam de sacerdotali præbenda, noverint attentatum. Quia vero concessiones hujusmodi, si trahantur ad consequentiam, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur Ecclesiastica beneficia concedi, sive promitti antequam vacent, nolumus, quod hujus occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.

NOTÆ.

1 a *Laudon.*) Ita habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 8. De Laudensi, seu Laudunensi Ecclesia nonnulla notavi *in c.* 3. *de except.*

b *Sacerdotalem.*) Quæ conferri non potest alii quam sacerdoti, *c. cui de non sacerdotali, de præb. in 6.* ut in Ecclesia Laudunensi Veromanduorum observari refert Chopinus, *de sacra pol. l.* 1. *tit.* 3. *n.* 11. Quibusdam enim præbendis annexum est sacerdotium, *c. dilecto, de rebus*, aliis diaconatus, aliis subdiaconatus. Innocentius III. *l.* 1. *ep.* 275. aliis nullus ordo annexus est, *c.* 27. *de præb. in 6.* Illi cogendi sunt ad ordines, hi vero minime; *c. cum in cunctis*, §. *inferiore*, *de elect.* nisi Ecclesiæ utilitas, vel necessitas exigat, *c. quæris*, *de ætate & qualit.* ubi probavi: notavit Cironius, *in c.* 8. *de constit. in* 5. *compil.*

c *Vv.*) Vvido videlicet Abbas Cisterciensis, Cardinalis Episcopus Prænestinus, de quo Chenu *in serie Præsulum Rhemen. n.* 53.

2 d *Conferre præsumas.*) Quod difficile valde est, si quidem ut constat *ex c. in causis*, 31. *de elect.* facto compromisso in aliquos, ut eligant, non potest talis potestas illis concessa revocari, quando res non est integra; & sic e contrario probatur, quod si res integra esset, recte possit revocari talis facultas. Unde cum in specie hujus textus res integra esset, nec enim præbenda vacaverat, nec H. ad collationem processerat, cur impeditur Episcopus contra formam concessionis suæ sacerdotalem præbendam conferre, & revocare commissionem factam? Hostiensis existimavit, rationem esse desumendam ex persona Episcopi, quia Episcopus non debet irrita facere, quæ processerunt de labiis suis. Innoc. quem sequuntur fere omnes, existimavit, differentiam versari inter casum, in quo commissio fit in favorem ipsius, cui committitur, & inter casum, in quo commissio fit magis in favorem Ecclesiæ: ut primo casu revocari non possit, quo casu existimat procedere textum hunc: secundo vero exaudiendum esse textum *in d. c. in causis*. Verum distinctionem hanc merito reprehendit Antonius *hic*, cujus interpretatio magis placet; asserit enim ideo Episcopum in hoc casu non posse cui vellet præbendam conferre, quia per confirmationem Archiepiscopi Rhemensis, & Legati Sed. Ap. affecta fuerat, ut jam valide conferri non posset, quemadmodum nec utiliter Episcopus eam conferret, si Legatus collationem certi beneficii sibi reservasset.

COMMENTARIUM.

3 QUamvis concessa alicui potestas conferendi præbendam sacerdotalem proxime vacaturam, captandæ mortis alienæ occasionem facile secum non trahat, namque ille, cui dicta potestas conceditur, vacaturi beneficii emolumentum habiturus non est, sed ille qui provisus fuerit de tali beneficio; nihilominus, quia via aperiri posset fraudandi Conc. Lateran. utpote quia si forte Episcopus voluntatem habuerit conferendi alicui beneficium sacerdotale, posset amicum eligere illius, cui conferre velit, ipsique potestatem conferendi beneficium sacerdotale primo vacaturum committere; unde amicus, cui beneficium Episcopus per amicum conferre intendit, morte possidentis illud beneficium captabit, ut per amicum beneficium conferretur, atque ita Lateranense Concilium illuderetur; talis potestas conferendi beneficium, alicui ab Episcopo concessa improbatur: quam decidendi rationem præsentis textus agnoverunt omnes repetentes *hic*, & satis innuit Innocentius in illis verbis: *Quia vero concessiones tales, si ad consequentiam traherentur, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, seu promitti antequam vacent, nolumus quod hujusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.*

4 Verum si prædicta ratio juris principiis consona est, quomodo Innocentius III. in præsenti collationem præbendæ Henrico factam, ut validam admittit, & defendit? Quæ difficultas torsit valde Interpretum ingenia. Antonius, Innocentius, Hostiensis, Immola, & Panormitanus existimant, ex gratia Pontificis commissionem conferendi præbendam vacaturam, & per consequens ipsius collationem sustineri, non quia Episcopus, aut Rhemensis Præsul, S. A. Legatus ipsam facere possint, cum illi sint inferiores Conc. Lateran. & per consequens non possint in eo dispensare, *ex c. cum inferior, de major. & obed.* pro qua sententia expendit Hostiensis textum *in c. pro illorum* 22. §. *fin. de præb.* in illis verbis: *auctoritate nostra*; sed non recte, quia si ea recte perpendantur, non ad Pontificem ipsum, sed ad ejus Legatum referenda sunt. Verum hæc interpretatio merito aliis displicuit, qui affirmant in præsenti casu commissionem conferendi præbendam proxime vacaturam sustineri, quia confirmata fuit per Legatum S. A. ut constat ex illis verbis: *Et Rhemensis Archiepiscopus, tunc Apost. Sedis Legatus, vobis, filii Capituli, auctoritate nostra præcepit, ut cum prabenda ipsa vacavet, illam cui vellet idem H. conferret.* Constat autem Legatum S. A. posse sibi reservare collationem beneficii vacaturi; *c. cum dilectus, de jurepatr. c. de liberatione*, §. *prohibemus, de offic. Legat.* & ita docent, non ex commissione Episcopi, nec ex gratia Pontificis, sed stricto juris rigore attento, ex confirmatione Legati commissionem in præsenti sustineri casu. Sed hæc etiam interpretatio non placet; nam licet Legatus posset sibi reservare collationem beneficii vacaturi, non tamen potestatem alii committere, imo nec delegare receptionem resignationis futuræ præbendæ, *d. c.* 4. §. *prohibemus, de offic. Legat. in 6.* His ergo omissis sententiis aliter textum hunc exponendum esse existimo: ita ut commissio conferendi præbendam vacaturam in præsenti specie sustineatur tantum ex facto ipsius Episcopi; supponimus enim in prædicto Conc. Later. tantum prohibitum esse, ne beneficia ecclesiastica promittantur, antequam vacent, ut vitetur periculum captandæ mortis alienæ: quam prohibitionem Alexander III. ejusque successores ad varios casus protraxerunt, ut notavi *in c.* 3. *hoc tit.* unde prædicta prohibitio absque speciali lege Pontificis ad præsentem casum trahi non poterat, utpote quia cum commissione facta alicui, ut conferat primum beneficium vacaturum, ipse ex beneficio, quod conferre debet, ullum emolumentum habiturus non sit, non creditur ipsum mortem alterius captaturum: ergo recte potuit talis commissio dari ab Episcopo, quasi hic casus esset extra prohibitionem Conc. Later. Unde Innoc. III. recte constituit, attenta prohibitione ipsius Concilii sustinere prædictam commissionem; sed quia ex tali delegatione facile fraus fieret Concil. Later. ideo eadem constitutione prohibuit de cetero similes commissiones in fraudem Concilii fieri. Nec huic solutioni contradicit ipse Innocentius, dum in fine hujus textus affirmat, hujusmodi concessionem gratiam specialem continere: igitur quia stricto juris rigore talis commissio non sustinebatur. Nam dicendum est, Pontificem asserendo hujusmodi commissionem gratiam personalem continere, non docere hujusmodi commissionem fieri non potuisse ante præsentem constitutionem, sed personalem gratiam eam appellare respectu futurarum; cum enim Innoc. intenderet in præsenti constitutione protrahere Concil. Later. prohibitionem ad casum adhuc non expressum, dixit prædictam commissionem specialem gratiam esse, quia deinceps similes commissiones fieri non possunt: & hoc specialiter curavit Innocentius hac sua constitutione, quod antea cautum non erat.

5 Exponitur c. ult. hoc tit. Ex qua Innocentii constitutione ita exposita lucem accipit Honorius III. ejus successor, relatus *in c. ult. hoc tit.* ubi statuit, nullas promissiones factas a Joanna Flandrensi Comitissa de beneficiis non vacantibus in Ecclesiis, in quibus ipsa jus patronatus obtinebat; nec potuisse poni donationes eorum in manibus alienis; quæ ultima pars ita communiter ab omnibus accipitur, ut ideo improbentur hujusmodi donationes, hoc est commissiones ad præstandum, quasi personis particularibus factæ non valeant: & ideo cum Comitissa talibus personis dictas

dictas donationes fecisset, merito nullius momenti a Pontifice judicantur: docuerunt Innocentius, Abbas, & Immola, *in d. c. ult.* Covarr. *l.* 3. *variar. c.* 20. *sub n.* 6. Garcia, *de benef. part.* 5. *c.* 8. *n.* 113. & *part.* 10. *c.* 1. *n.* 9. Verum quia Honorius non exprimit, in quibus manibus Comitissa donationes posuerit, existimo divinare Interpretes, dum affirmant, fuisse manus privatorum; & si fuissent, quid impediat privatorum manibus hujusmodi donationes fieri, ipsi non exprimunt. Unde ex adducta interpretatione præsentis textus credo Honorium lucem accipere: cum enim Honorius successor esset Innocentii, & per consequens adeptus fuisset præsentem constitutionem; ideo sicut Innocentius in præsenti non valere statuit commissiones factas de conferendis beneficiis vacaturis; ita ipse donationes factas ad præsentandum in beneficiis nondum vacantibus merito improbavit.

6 Exponitur c. ex frequentibus de instit. Sed antequam hinc abeamus, exponendus est textus *in c. ex frequentibus* 3. *de instit.* ubi Alexand. III. affirmat, pravam esse consuetudinem juxta quam clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi diœcesis, vel Officialium suorum (qui hoc de jure possunt) recipiunt. Quibus verbis supponit Alexander, posse Episcopum jure committere vicariis suis, ut conferant beneficia vacatura, ipsosque officiales posse jure hujusmodi beneficia conferre: ergo non recte Innocentius in præsenti affirmat, committi non posse collationem beneficiorum nondum vacantium. Nonnulli existimarunt pro hujus textus expositione differentiam magnam versari inter Vicarium Episcopi, & alium privatum clericum, ita ut illi commissio fieri possit, isti minime: ita Rebuffus, *in præxi, tit. de forma vicariatus, n.* 8. Covarr. *l.* 3. *variar. c.* 20. *n.* 6. Alii existimarunt differentiam esse inter commissionem generalem conferendi omnia beneficia, & commissionem conferendi aliqua. Primo casu affirmant commissionem factam officiali Episcopi valere, secundo vero nequaquam: ita Garcia, *de benef. p.* 5. *c.* 8. *n.* 113. Sed his distinctionibus omissis dicendum est, ideo ab Innoc. in præsenti improbari commissionem datam personæ particulari ad conferendum beneficium vacaturum, quia præsumitur talis delegatio facta in fraudem Concilii Later. quæ præsumptio cum non detur eo casu, quo Episcopus Vicario proprio simul cum jurisdictione committit collationem beneficiorum; ideo talis commissio admittitur, *c. ult. de offic. vicarii in 6.* quia non creditur in fraudem Concil. Lateran. factam fuisse.

7 Exponitur c. 1. de patrag. prohibemus, de offic. leg. in 6. Etiam ex supra traditis venit exponendus textus *in c. deliberatione* 1. §. *prohibemus, de offic. Legat. in 6.* ubi Clemens IV. prohibet ne Legatus Sed. Apostol. in genere, aut in specie cuicumque concedat, ut ab his, qui infra provinciam suæ legationis voluerint beneficia libere in ejus manibus resignare, illa valeat idoneis conferre personis, illa ratione adjecta; quia per hoc aperiri posset via contra Lateran. Concilium ad beneficia vacatura: ubi illud difficile est, quid novi constituisset Clemens IV. illis verbis, *prohibemus insuper*; quæ jus novum inducunt, ex his quæ notavi *in c. decernimus, de judiciis*. Cum ergo in præsenti ab Innocentio prohibita esset commissio conferendi beneficia vacatura, difficile est quid de novo statuat Clemens *in dicto §. prohibemus*. Aliqui existimarunt, attentata præsenti decisione, non esse comprehensum Legatum prædicta prohibitione; imo potius docent in præsenti specie commissionem factam ab Episcopo sustineri propter confirmationem Legati, quæ secuta fuit. Sed hac interpretatione, quam supra rejeci, omissa, dicendum existimo, novam Clementis constitutionem non eo respicere, ut auferat potestatem Legatis committendi collationem beneficiorum nondum vacantium; hoc enim jam præsenti constitutione prohibitum erat: sed nova illius textus prohibitio est, ut constitutionem Concil. Later. quæ tantum loquebatur in casu mortis, trahatur ad casum, in quo beneficia libere resignantur; quia & hujusmodi commissione fraudari potest Concil. Lateran. Unde quemadmodum Innocentius in præsenti prohibitionem ipsius Concilii protraxit ad casum, in quo beneficiorum collatio committitur; ita etiam Clemens IV. præsentem Innocentii constitutionem protraxit ad casum, in quo beneficia vacant per liberam resignationem. Sed adhuc difficile est, quomodo commissa per Legatum facultate conferendi beneficia, quæ per liberam resignationem vacaverint, aperiatur via contra Concilium Lateran. siquidem talis commissio de beneficiis vacaturis, non per mortem, sed per resignationem erat; quomodo enim fieri potest, ut eo casu capiatur mors aliena, cum beneficium, cujus collatio committitur, non expectetur per mortem, sed per liberam resignationem? Huic difficultati succumbentes antiquiores affirmarunt, rationem illius textus erroneam esse, & non recte per compilatores adjectam fuisse; quod & ab ipsis compilatoribus didicisse testatur Geminianus ibi, *n.* 6. Sed ipse, & Francus ibi, *n.* 2. contendunt veram rationem illius constitutionis in eo consistere, ne Legati hujusmodi commissionibus derogarent jurisdictioni ordinariæ; sed cum per hanc derogationem non fiat fraus Concilio Later. aliena est prædicta ratio ab ea decisione. His ergo sententiis omissis, verius dicendum est, in Concilii Lateranensis prohibitione duo prorsus diversa consideranda esse, prohibitionem videlicet ipsam generalem, ne videlicet beneficia conferantur, seu promittantur antequam vacent; & ipsius prohibitionis rationem, ne videlicet detur occasio captandæ mortis alienæ. Prohibitio generalis est comprehendens quemcumque vacationis modum, ut constat *ex c.* 2. *c. relatum, c. accedens, hoc tit.* Ratio autem specialis est vacationis, videlicet per mortem, quam ut casui frequentiori consonam Patres Concilii Lateran. assignarunt. Constitutio ergo Clementis protraxit Concilii Later. prohibitionem ad casum, in quo committeretur per Legatum collatio beneficiorum vacantium per resignationem: quo casu licet per talem commissionem fraus non fieret rationi a Concilio adjectæ, fiebat tamen ejus prohibitioni: unde recte ait Clemens IV. eo casu aperiri viam ad illusionem Concilio Lateranensi: præsensit Moez, *in dicto §. prohibemus, n.* 27.

CAPUT XII.

Idem a *Gerantin. Capitulo.*

DIlectus filius magister Vv. canonicus vester olim Apostolatui nostro suggessit, quod bonæ memoriæ Episcopo vestro viam universæ carnis ingresso, major, & sanior pars vestri convenerat in eundem, & ipsum eligere in Episcopum proponebat: sed impediente viro nobili Comite Cutronæ, non fuit electio celebrata: postmodum autem idem Comes de ipso Episcopatu Madium capellanum suum investiens, vobis injunxit, ut vel a terra recederetis ipsius, vel eligeretis eundem M. in Pastorem: quod cum vener. fr. n. Archiepiscopus sanctæ *b* Severinæ tunc electus audisset, prædictum Vv. ad suam præsentiam accersivit, & asserens, quod propter negligentiam vestram ad ipsum erat eligendi auctoritas devoluta, ipsum induxit, ut electioni de se faciendæ præberet assensum, qui suis monitis acquiescens electus extitit ab eodem, suffraganeorum interveniente connivencia. *Et infra:* Nos igitur attendentes, quod canon Lateran. Concilii contra negligentes editus, ad Archiepiscopatus, vel *c* Episcopatus non solet extendi, sed ad personatus alios, & minora ecclesiastica beneficia coarctari, electionem ejusdem Vv. qui ab Archiepiscopo, & suffraganeis ejus fuit, ad quos electio non spectabat, electus justitia cassavimus exigente.

NOTÆ.

1 a *Erantin.*) Ita legitur in 3. collect. *sub hoc tit. c.* 9. sed legendum est *Goruntin.* Geruntia enim est civitas Calabriæ, suffraganea Archiepiscopi S. Severinæ, ut notat Cujacius, *in c.* 1. *hoc tit.*

b *S. Severinæ.*) Severina civitas nobilis est Italiæ, in situ Calabriæ, quam vulgus Severinam appellat: ejus meminit Plinius, *l.* 14. & de ejus origine nonnulla adducit Gabriel Barrius, *de antiquit. & situ Calabriæ, l.* 4. *in Ital. Illustr. fol.* 1145.

c *Vel Episcopatus.*) Ut probavi *in c. ne pro defectu, de elect. c. dilectus, de supplend. neglig.*

CAPUT XIII.

Idem *Priori* a *Offen. & Subpriori Sanctæ Fredesundæ.*

EX tenore vestrarum litterarum intelleximus evidenter, quod cum causam, quæ inter I. clericum ex parte una, & Conventum de *b* Bello ex altera, super redditu x. *c* marcharum, vel xv. quas idem exigebat ab ipsis, eo videlicet, quia eidem quam cito se facultas offerret, interim se promiserant provisuros, nec promissionem suam curaverant adimplere, noscitur agitari, vobis duximus committendam, quod dictus clericus post litem contestatam chartam quandam monachorum ipsorum, continentem expresse, quod ei primam Ecclesiam ad donationem suam spectantem, valentem x. marchas, vel xv. assignare promiserant, exhibuit coram nobis: nihilominus per idoneos testes probavit, ipsos post promissionem hujusmodi, licet potuerint, nolle sibi, quamquam super hoc admoniti fuerunt, providere. Quare dictum Abbatem, & monachos ad assignandum sibi redditum x. marcharum ad minus cogi cum instantia postulabat. Ad hæc autem fuit ex adverso responsum, quod ratione promissionis, utpote factæ contra Later. statuta Concilii, quæ probari per chartam exhibitam videbatur, eos non poterat convenire, præ-

sertim cum non de aliqua Ecclesia, sed de promissione tantum in litteris vestris mentio haberetur, Cum igitur a liis ipsos posse conveniri asserentibus, aliis vero in contrarium sentientibus, super hoc fuisset hinc inde coram vobis diutius disputatum, quid juris sit in hoc articulo dubitantes, in negotio ipso ulterius procedere noluistis, donec super hoc recipereris nostræ beneplacitum voluntatis, nobis humiliter supplicantes, ut quid sit in hac parte agendum, vos dignaremur per nostras litteras reddere certiores. Nos igitur attendentes, quod promissio prædicta non *d* tenet, utpote contra statuta præfati Concilii attentata, disc. v. per A. s. m. quat. memorato clerico super hoc silentium imponentes, ab impetitione ipsius dictos Abbatem, & monachos absolvatis.

NOTÆ.

a *Priori Ossen.*) Ita legitur in 3. collect. *sub hoc tit. c.* 10. in sexta autem habetur, *Hostiens.* sed legendum est, *Osnei*. In Oxoniensi enim diœcesi Angliæ erant duo Prioratus, ambo Canonicorum regularium Ordinis D. Augustini: primus Osnei dictus, cujus meminit Pennotus *l.* 1. *hist. canonic. regul. c.* 37. *n.* 12. secundus nuncupatus S. Fridiswidæ, de quo agit idem Pennotus, *d. c.* 37. *n.* 12.

b *Conventum de Belto.*) Guillelmus Dux Normannorum tria magnifica monasteria diversis in locis construxit, eaque multis prædiis, variisque donariis ditavit; duo in Anglia, unum eo loci, quo cum Haralgo Angliæ Rege dimicavit prope Hastigen, quod prælium refertur in gestis Guillelmi Ducis, *in histor. Norman. fol.* 200. pro expiatione animarum militum, qui in eo bello occubuerant: quod Cœnobium Divo Martino dicavit, appellavitque *Monasterium ad Bellum*; ut simul monimentum partæ tanto bello victoriæ in perpetuum foret, ut refert Polydorus Vergilius, *in hist. Angliæ, fol.* 158.

c *Marcharum*.) De earum valore in Anglia egi, *in c.* 3. *de pactis*.

d *Non tenet*.) Juxta adducta *in c.* 2. *hoc tit.*

CAPUT XIV.

Idem *Abbati, & Conventui monasterii S. Michaelis de* a *Gasto.*

ACcedens ad Sedem Apostolicam dil. fil. R. clericus, sua nobis insinuatione monstravit, quod cum promiseritis vos provisuros eidem in Ecclesiastico beneficio, cum possetis, sicut per litteras Decani Svesion. & suorum conjudicum super hoc a S. Apost. delegatorum, quibus tenor litterarum vestræ promissionis erat insertus, liquido edocebat, vos id hactenus efficere non curastis, allegantes coram judicibus memoratis, quod talis promissio vos nullatenus obligaret, cum videretur esse facta contra statuta Lateranen. Concilii, quod promissionem inhibet beneficii non vacantis. Nos autem considerantes, quod aliud est Prælatum promittere beneficii collationem, cum poterit, aliud cum vacabit, cum in multis casibus se facultas offerre posset, in quibus non esset collatio in expectatione vacaturi beneficii differenda, per Ap. vobis sc. mandamus, quatenus memorato R. competens Ecclesiasticum beneficium assignetis, alioquin Abbati S. Joannis, & Decano Svession. damus nostris litteris in mandatis, ut vos ad id per censuras Ecclesiasticas appellatione remota compellant.

NOTÆ.

a *Asto*.) In quarta collectione, *sub hoc tit. c.* 1. ita legitur: in hac sexta collectione tantum legitur, *Idem*; sed tamen credo legendum esse, *S. Michaelis de Carantho*; monasterium enim hoc est Ordinis Divi Benedicti ad mare situm, in Pictonibus, juxta flumen Carantonum, totusque ille tractus inundatus fuit; deinde recedente mari, apparuere terræ paulatim, & paludes desiccatæ, quæ propter situs commoditatem, ac terræ ubertatem coli, ac frequentari cœperunt. In eo sacellum primo constructum est peregrinationibus, ac religione celebratum, quod postea in amplissimum, & locupletissimum monasterium Divo Michaeli dicatum evasit, ut refert Papirius Massonius *s in descriptione Galliæ per flumina, fol.* 683.

b *Cum possetis*.) Olim enim promissio generalis beneficii vacaturi, cum poterit, aut vacaret, valebat, quia sæpe permittuntur in genere, quæ in specie non permittuntur, *c. non existimemus* 13. *qu.* 2. *l.* 1. §. *qui quæstionem*, *ff. de quæstionibus*, & docetur in præsenti decretali, quæ correcta est per Bonifacium VIII. *c. detestanda, hoc tit. lib.* 6. ubi verba illa, *licet olim fuisset canonica constitutione decretum*, de hac decretali accipit Nicolaus Fabricius, *in qq. benefic. tit.* 8. *c.* 1. *num.* 65. docent Valensis, *in parat. ad hunc titulum, c.* 1. Barbosa, *de potest. Episcopi alleg.* 127. Commentarium hujus textus dedi, *in c.* 1. *hoc titulo*.

CAPUT XV.

Idem *P. Subdiacono nostro, Præposito, & Capitulo* a *Ebrudun.*

POstulastis per Sedem Apostolicam edoceri, ut cum ad vos simul, & Archiepiscopum vestrum donatio præbendarum Ecclesiæ vestræ pertineat, utrum præbendæ vacantis donatio penes Archiepisc. remaneat, si eam intra semestre tempus neglexeritis ordinare. Ad quod vobis breviter respondemus, quod si vos, & idem Archiepiscopus intra tempus præscriptum negligentes extitistis circa collationem vacantium præbendarum, sicut nec ab illo ad nos, ita nec a vobis ad illum potestas devolvitur conferendi; sed secundum statuta Lateran. Concilii, ad superiorem transit donatio earumdem, nisi forte Archiepiscopus, non ut Prælatus, sed ut Canonicus vobiscum habeat jus conferendi, & in hoc casu, cum dolose forsitan impedierit, dolus ei suffragari non debet.

NOTÆ.

a *Ebrudun.*) Ita in 6. collect. tantum legitur, *idem*; in 4. autem, *sub hoc tit. c.* 2. ita legitur; sed credo legendum esse Ebrodun. Ebrodunum enim, seu ut alii volunt, Ebredunum, civitas est in Alpibus maritimis, sita ad Druentiam fluvium, earumque Metropolis civilis dicitur in notitia provinciarum Galliæ: a principio Episcopum tantum habuit, ut constat ex Conc. Regiensi, *can.* 2. postea tamen Metropolitæ dignitatem obtinuit, ut constat ex Hilario, *ep.* 4. *ad Leontium*, ibi; " Frater, & Coepiscopus noster ingenuus Ebre„ dunensis, Alpium maritimarum Provinciæ Metropolitani „ semper honore subnixos.„ Referunt Carolus a S. Paulo, *in geograph. sacra, fol.* 145. Chenu *in chronol. Galliæ, fol.* 508. Commentarium hujus textus, *in c. dilecti, de suppl. neglig.*

CAPUT XVI.

Honor. III. *Episcopo, Præposito, & Cantori* a *Cameracensi.*

CUm dilecta in Christo filia, nobilis mulier *b* Joanna Comitissa Flandrensis, devicta quorundam precibus importunis fecerit promissiones illicitas de non vacantibus beneficiis Ecclesiarum, in quibus jus obtinet patronatus, & donationes eorum in *c* manibus posuerit alienis; sicut est nostris auribus intimatum: discr. v. m. quatenus irritum decernentes quidquid super hoc ab eadem inveneritis esse factum contra instituta canonica, auctoritate nostra inhibeatis eidem, ne similia de cetero attentare *d* præsumat.

NOTÆ.

a *Cameracens.*) Ita restituo epigraphen, & integram ex 5. compilatione edita a Cironio, ubi *sub hoc artic. c.* 1. reperitur textus hic. De Ecclesia Cameracensi nonnulla notavi, *in c.* 19. *de rescript.*

b *Joanna*.) Videlicet Constantinopolitana, Balduini Imperatoris Constantinopolitani filia, quæ patre suo peregre mortuo, successit in Comitatu Flandriæ an. Christi 1206. cujus prior maritus fuit Ferdinandus filius Regis Portugalliæ, quem bello captum Philippus Augustus per decennium detinuit in carcere: posterior fuit Thomas filius Ducis Sabaudiæ. Ad ipsam, ut Comitissam Flandriæ spectabat jus præsentandi in beneficiis ecclesiasticis, ut constat *ex c. dilecto, de testibus, c.* 1. *de re jud. in* 3. *collect.* referunt Boetius Epon. *t.* 1. *q. heroic. tit. de Regalibus*, Cujacius, *in c.* 1. *hoc tit.* & *d. c. dilecto*, Altesserra, *de Ducibus, c.* 8.

c *In manibus posuerit alienis*.) Hæc verba exposui *in c. constitutus* 11. *hoc tit.* & an patronatus possit constituere procuratorem ad præstandum assensum in beneficiis vacaturis, exponit Lotherius, *l.* 2. *de re benef. c.* 6. *in princ.*

d *Præsumat*.) Adeo enim jus canonicum abhorret promissiones beneficii non vacantis, ut necdum eas a patronis fieri permittat, licet ipsi possint postea variare, & ita nullum jus videatur præsentato quæsitum: & licet possint transferre jus patronatus in alios, *c. ex literis, de jurepatr.* tamen non valent præsentationem in beneficiis vacaturis alii donare, ut docent congesti a Barbosa in præsenti, quibus addo Boetium Epon. *in repetit. ad hunc textum*, Mancinus, *sacri juris, controv.* 23. ex ratione adducta *in c.* 2. *hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

TITULUS IX.

Ne vacante Sede aliquid innovetur.

CAPUT PRIMUM.

Innoc. III. *Priori, & Convent.* a *Glaston.*

NOvit ille, qui scrutator est cordium & cognitor secretorum, quod licet bonæ mem. C. Papa prædecessor noster Ecclesiam vestram erexerit Cathedralem, ipsam *b* Bartholomensi Ecclesiæ *c* uniendo, ut idem esset Episcopus utriusque: & suam constitutionem non solum per privilegium, verum etiam per alia scripta multa curaverit confirmare: quia tamen hæc unio a vobis asserebatur esse confusio, conquerentibus eam in grave præjudicium Glastonien. Ecclesiæ redundare, cum per ipsam dissolveretur religio, eleemosyna *d* fraudaretur, & hospitalitas: nos vestris supplicationibus inclinati, ad relevandum Eccl. vestræ statum intendere cæpimus quantum decuit diligenter. Et quoniam absonum videbatur, ut subito prædecessoris nostri evacuaremus in hac parte statutum, cum ei, quantum cum Deo possumus, deferre velimus, sicut & volumus, quod quantum cum Deo potuerint, nostri nobis deferant successores; unione manente, sic de ceteris disposuimus, quantumcumque bonæ mem. Saverico Bartolom. Episcopo displiceret, frequenter ob hoc ad S. Apost. laboranti, quod status Ecclesiæ vestræ videbatur in melius relevatus. Unde post diversos tractatus, & deliberationes multiplices, quod per viros providos, & honestos auctoritate mandati nostri super hoc extitit ordinatum ad petitionem ejusdem Episcopi, postquam aliud a nobis non potuit obtinere, Apostolico tandem curavimus munimine roborare. Vos autem post obitum præfati Barthol. Episcopi ad nostram præsentiam recurrentes, humiliter postulastis, quia tempus advenerat, quo fine scandalo Ecclesiæ vestræ ruina poterat in statum pristinum relevari: cum & Bartholom. Ecclesia, & *e* Vvellen. ipsum pariter postularet; *f* Rex quoque cum regni Magnatibus, & quidam Episcopi cum multis Abbatibus deposcerent illud idem, ut unione penitus dissoluta monasterium vestrum reduceremus in statum antiquum sub Abbatis regimine gubernandum. Nos vero diligentius attendentes, quod Episcopali Sede vacante non decet super hoc aliquid innovari, cum non sit qui jus Episcopale tueatur, præsertim ne plus cavisse personæ, quam Ecclesiæ videremur, si quod eo vivente concessimus, post obitum ejus subito mutaremus, petitionem vestram ex toto absque damno conscientiæ, ac periculo famæ nequivimus exaudire. Ut autem solito more, quem & vobis utilem, & nobis honorabilem effis experti, gradatim ab imo procedatur ad summum auctoritate vobis præsentium indulgemus, ut cum Batonien sis Ecclesia de Præsule fuerit ordinata, si ostendere volueritis quod Ecclesiæ vestræ nondum sit ad detrimentum, vel præjudicium evitandum plene provisum, jus vestrum ad Sedem Apost. prosequendi liberam facultatem habeatis. Interim autem sub cura Prioris idem monasterium gubernetur.

NOTÆ.

1 a *Glastonien.*) Ita etiam legitur in 3. collectione *sub hoc tit. c. unic.* Glastonia est in Anglia, ad partem Occidentis, prope Vvelijam, ubi sanctus ille Joseph ab Arimathia, discipulus Domini, qui ejus sacratissimum corpus sepulchro condidit, celebre templum construxit, & postea Hina Occidentalium Saxonum Rex, qui vixit circa annum 688. ibi Cœnobium Ordinis D. Benedicti construxit, magnificeque dotavit, & postea Edgarus Angliæ Rex magnis possessionibus auxit, & successive Reges omnes singulari affectu prosecuti sunt, ut referunt Polydorus Vergilius, *l.* 1. *&* 4. *hist. Angliæ*, Osbertus *in vita S. Dunani*, apud Surium *die* 19. *Maii*, Vvillelmus Malmesbury. *l.* 2. *de gest. Anglia*, Yepes, *t.* 3. *chron. D. Benedicti, cent.* 3. *n.* 727. quod monasterium duravit usque ad tempora Henrici VIII. qui istud cum aliis ipsius provinciæ destruxit.

2 b *Bartholomen.*) Legendum est Bathonien sem, ut infra legitur. Bathonia est civitas Angliæ Episcopalis; temporibus enim Guillelmi Ducis Normannorum, anno 718. in Concilio Londini celebrato statutum fuit, ut aliquot Sedes Episcopales, quæ in oppidulis ac pagis antea fuerant, in civitatibus, & locis celebrioribus collocarentur: quo factum est, ut Bathonia, Linconia, Sarisberia, Exonia, Cestria, aut Ciceстria, & civitates hujusmodi novo Episcoporum incolatu nobilitatæ sint, ut refert Polydorus Vergilius, *l.* 9. *fol.* 155.

c *Uniendo*.) Quam Episcopatuum unionem tantum Pontifex facere potest, ut probant Petr. Greg. *de benef. c.* 2. Barbosa *l.* 3. *juris eccl. c.* 16. & dicemus *in c. sicut unire, de excess. Prælat.*

4 d *Eleemosyna fraudaretur, & hospitalitas*.) Ut hæc verba intelligantur, sciendum est, monasterium hoc Glastonien se magnis opibus fuisse ditatum; siquidem reddit us ejus constabant ex triginta mille libris, cum quælibet libra penderet 40. regales, & ita plusquam centum mille scuta auri obtinebat. Ex his alebantur 400. homines, qui degebant in ipso monasterio, & hospitabantur alii plures nobiles: & 4. & 6. feria cujuslibet hebdomadæ amplæ erogabantur eleemosynæ in pauperes illius ditionis, ut refert Yepes, *ubi supra, fol.* 41. his verbis: " Ylas riquezas des los conventos, y particularmente „ de este, como hemos visto, serviam de sustentar a muchos „ pobres, que venian de toda la tierra, los miercoles, y „ los viernes: y para entretener a muchos personas nobles, „ y necessitadas. „ Unde conquerebantur monachi ipsius monasterii, per unionem factam a Cælestino tertio cessare prædictas eleemosynas, nec non hospitalitatem.

e *Vvellen.*) Vvellensis enim Ecclesia jam antea fuerat unita Bathonien si, ut refert Polydor. Vergil. *d. l.* 1. *histor. Anglic, fol.* 4.

5 f *Rex*.) Joannes videlicet Rex Angliæ & Scotiæ, non Richardus, ut voluit Cujac. *in præsenti*: quod ut facilius percipiatur, præsentis unionis historia repetenda est; cum enim Cælestinus III. unionem fecisset Bathonien sis Episcopatus cum Abbatia Glastonien si, *in cujus unionis* confirmationem dederat Richardus I. Rex Angliæ prædictam Abbatiam Saverico Episcopo Bathonien si, poscentibus monachis unionem rescindi coram Innocentio III. ex eo quia talis unio religioni nocebat, & amplius piæ erogationes in pauperum alimenta fieri nequirent, Richardus dictam Abbatiam cuidam Vvillelmo dedit, qui eam quamdiu vixit Rex, pacifice possedit; eo tamen defuncto Saverico illam repetebat virtute unionis factæ a Cælestino, & obtinuit eam confirmari ab Innocentio III. Defuncto tamen Saverico adhuc monachi instabant coram Innocentio III. pro rescissione unionis, plenam *sui cœnobii restitutionem* petentes: sed Innocentius eos audiendos non esse decrevit duplici ex ratione, Prima, quia vacante Sede, & defuncto legitimo defensore, videlicet Bathonien si Episcopo, nihil erat innovandum quod attingeret jura Episcopalia, juxta Divum Cyprianum *epist.* 31. ibi: " Ante constitutio„ nem Episcopi nihil innovandum putamus, sed lapsorum „ mediocriter culpam temperandam esse credimus: dum Epi„ scopus dari a Deo nobis sustinetur, in suspenso causa te„ neatur. „ Secunda, quia si defuncto Saverico Innocentius monasterio concederet, quod eo vivo denegaverat, videretur tunc plus favisse Saverico, quam Ecclesiæ; & ita recte definit, Sede Bathonien si vacante, nihil statui posse, ex præsenti rubrica, cujus sententiam examinabimus *in c.* 3. *hoc tit.*

CAPUT II.

Honorius III. *Episcopo* a *Calven.* & *Magistris V.* & *I. Canonicis* b *Svessen.*

ILla devotionis sinceritas, & sincera devotio, quam dil. fil. Magister R. Decanus Teanen. ad personam nostram & Sedem Apostolicam hactenus habuisse dignoscitur, nos inducunt, ut eum pro suæ scientiæ ac probitatis initu geramus in visceribus charitatis, & ei denegare nolimus, quæ secundum Deum fuerint concedenda: unde nos Ecclesiam sancti Lentii de Capua, cum omnibus pertinentiis suis, de qua Magistrum R. donationis nostræ gratia præcedente, præbendæ nomine de mandato nostro ven. f. n. R. *c* Capuanus Archiepiscopus investivit, sibi duximus auctoritate Apostolica confirmandam, non obstante concessione Capituli facta de ipsa Ecclesia Roberto de Franco, Canonico Capuano; seu confirmatione nostra, si qua forte in forma communi appareret obtenta: quum nusquam inveniatur cautum in jure, quod Capitulum vacante Sede fungatur Episcopi vice in collationibus præbendarum nec in eodem casu potest dici potestas conferendi præbendas ad Capitulum per superioris negligentiam devoluta, cum non fuerit ibi superior, qui eas possit de facto, vel jure conferre. Quocirca disc. v. m. quatenus eundem Magistrum in corporalem ipsius Ecclesiæ possessionem, sublato appellationis obstaculo inducatis, & defendatis inductum.

NOTÆ.

a *Calven.*) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c.* 1. Calvensis Ecclesia est suffraganea Archiepiscopi Capuani, ut ex veteri Codice provinciarum refert Cironius *hic*.

b *Svessen.*) Svessa, hodie Sessa, celebris urbs est Italiæ, in agro Vestino, ad montem Masicum sita, ut refert Schotus, *in itiner. Italiæ, fol.* 589. habuit jam olim Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Capuen. cujus Præsul Fortunatus subscripsit Concilio Romano sub Symmacho.

c *Capuanus.*) De Capuana Ecclesia jam nonnulla notavi; *in c.* 18. *de elect.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio praditur, & probatur.

EX hac Honorii decretali sequens communiter venit disputanda assertio. "Capitulum Sede vacante beneficia, quæ „ vel ex jure communi, vel aliunde ad liberam collationem „ solius Episcopi spectant, conferre non potest. „ Probant eam textus, *in c. unic. hoc tit. in* 6. *c.* 1. *de instit. eodem lib.* Illustrant plures congesti a Barbosa, & Garanna *hic*, quibus addendi sunt Solorzanus, *t.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 13. *n.* 31. Diana, *part.* 3. *tr.* 4. *resol.* 24. *cum seq.* Cironius, & Cujacius, *in præsenti*, Moneta *de commut. c.* 10. *n.* 38. Chopinus, *de sacra polit. l.* 1. *tit.* 5. & 6. Valensis *de benef. l.* 1. *tit.* 9. & 10. Rufiniacus, *l.* 3. *constit. tit.* 8. *c.* 8. Saravia, *de jurisd. adjunct. q.* 17. Petrus Greg. *l.* 1. *partit. tit.* 28. *c.* 11. Ughelius, *in method. juris can. l.* 3. *c.* 2. *fol.* 135. Barb. *de giurisd. c.* 42. *n.* 109. Corvinus, *l.* 2. *aphorism. tit.* 29. Abbas Panormit. *q.* 1. *num.* 31. Duarenus, *l.* 3. *de sacris Eccl. c.* 5. Corrasius, *de benef. p.* 2. *c.* 7. Lambertin. *de jurepatron. l.* 2. *art.* 4. Salzagun. *in c. cum te, de refeript.* Lotherius, *l.* 2. *de re benefic. c.* 2. *l.* 2. Rousselius, *l.* 2. *hister. Pont. jurisdict. c.* 11. *n.* 13.

3 Traditur dubitandi ratio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem argumentor. Sede Episcopali Vacante omnis potestas Episcopalis residet penes Capitulum. Tobias Pammerst. *lib.* 2. *de jurisd. c.* 7. *n.* 107. Gaillus, *l.* 1. *disc. c.* 30. *n.* 10. & juxta Felinum, *in c.* 1. *n.* 19. *de jurejur.* non est inferius Episcopo, sed eo mortuo in jus omne quodam accretionis modo succedit, unde Sede vacante jurisdictionem exercet: Duarenus *l.* 3. *de sacris, c.* 6. statuta condit, *c. cum omnes* 6. *de const.* præbendas confert, *c. unic. hoc tit. in* 6. ab excommunicatione, a qua Episcopus absolvere debebat, absolvit, *c. unic. de major. & obed. in* 6. eligit, *c. cum olim* 14. *de major. & obed.* juramentum relaxat, *c. penult. & ult. de suppl. neglig. in* 6. Igitur & beneficia conferre potest, quorum collatio ad Capitulum spectabat. Accedit, quod Episcopo Capitulum usque adeo connexum est, ut ejus membra dicantur esse Canonici, *c. novit, de his, quæ fiunt a Prælatis, c. cum non deceat, de elect. in* 6. & pars corporis Episcopi, sicut Cardinales Pontificis, Augustus Vischerus, *de elect. Imper.* §. 8. quia inter Episcopum & Capitulum spirituale contrahitur conjugium, *c. licet, c. inter, de translat. Episc.* Ergo beneficia, defuncto Episcopo, conferre valet.

4 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate minime obstante vera est præsens decisio, cujus ratio assignatur a nostro Honorio in illis verbis: *Quia id nunquam in jure expressum est*, in collationibus enim beneficiorum non succedit Capitulum, nisi in casibus a jure expressis, ac proinde cum ista regula sit prohibitoria; omne illud intelligitur esse expresse prohibitum, quod specialiter non est permissum, argumento textus *in l.* 1. §. *si quis hoc interdicto, ff. de itinere actuque, c. ad audientiam*, ubi Abbas, & ceteri, *de præscrip.* Ratio autem rationis, quare a jure non sit permissum Capitulo Sede vacante conferre beneficia ea, quæ ad collationem Episcopi spectabant, provenit ex eo, quod jure communi attento omnia bona cum suis fructibus successori in ipsa Sede reservabantur, *c. non licet; cum seq.* 12. *q.* 2. *c. quicsato, de elect. in* 6. *Clem. penult. de elect.* Conc. Chalcedon. *can.* 22. Illustrant Hallier. *de sacris elect. sect. 1. art. ult.* Rota apud Pennam *t.* 1. *decis.* 128. sed collatio beneficiorum inter fructus Episcopatus connumeratur, *c. fin. de offic. vicariis in* 6. Glossa; *in c. olim, de major. & obed.* probant Garcia, *de benef. 5. p. c.* 5. *n.* 2. Barbosa, *in dict. c. cum olim*, Salgado, *de reg. in protect. p.* 3. *c.* 10. *n.* 3. Didacus Perez, *in l.* 10. *glossa* 3. *l.* 4. *ordin. pag.* 884. Parexa, *de institum. edit. tit.* 2. *resol.* 3. *n.* 17. recte ergo decrevit Honorius in præsenti, Capitulum non posse beneficia conferre Sede vacante, quia illorum collatio cum fructibus debet reservari futuro Episcopo: prosequuntur Vivianus, & Garanna *in præsenti*.

5 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, cui satisfaciendum est asserendo, Capitulum Sede vacante vere succedere in his, quæ sunt jurisdictionis contentiosæ, ut probat Solorzan. *d. c.* 13. Item in collatione beneficiorum necessaria, non vero in voluntaria, Chopinus *de sacra polit. l.* 1. *tit.* 5. Inde Capitulum Sede vacante potest Prælatos inferiores confirmare, *d. c. cum olim, de major. & obed.* juramentum relaxat, *c. penult. & ult. de suppl. neglig. in* 6. Igitur & beneficia conferre potest, quorum collatio ad Capitulum spectabat. Accedit, quod Episcopo Capitulum usque adeo connexum est, ut ejus membra dicantur esse Canonici, *c. novit, de his, quæ fiunt a Prælatis, c. cum non deceat, de elect. in* 6. & pars corporis Episcopi, sicut Cardinales Pontificis, Augustus Vischerus, *de elect. Imper.* §. 8. quia inter Episcopum & Capitulum spirituale contrahitur conjugium, *c. licet, c. inter, de translat. Episc.* Ergo beneficia, defuncto Episcopo, conferre valet.

Qua difficultate minime obstante vera est præsens decisio, cujus ratio assignatur a nostro Honorio in illis verbis: *Quia id nunquam in jure expressum est*, in collationibus enim beneficiorum non succedit Capitulum, nisi in casibus a jure expressis, ac proinde cum ista regula sit prohibitoria; omne illud intelligitur esse expresse prohibitum, quod specialiter non est permissum, argumento textus *in l.* 1. §. *si quis hoc interdicto, ff. de itinere actuque, c. ad audientiam*, ubi Abbas, & ceteri, *de præscrip.* Ratio autem rationis, quare a jure non sit permissum Capitulo Sede vacante conferre beneficia ea, quæ ad collationem Episcopi spectabant, provenit ex eo, quod jure communi attento omnia bona cum suis fructibus successori in ipsa Sede reservabantur, *c. non licet; cum seq.* 12. *q.* 2. *c. quicsato, de elect. in* 6. *Clem. penult. de elect.* Conc. Chalcedon. *can.* 22. Illustrant Hallier. *de sacris elect. sect. 1. art. ult.* Rota apud Pennam *t.* 1. *decis.* 128. sed collatio beneficiorum inter fructus Episcopatus connumeratur, *c. fin. de offic. vicariis in* 6. Glossa; *in c. olim, de major. & obed.* probant Garcia, *de benef. 5. p. c.* 5. *n.* 2. Barbosa, *in dict. c. cum olim*, Salgado, *de reg. in protect. p.* 3. *c.* 10. *n.* 3. Didacus Perez, *in l.* 10. *glossa* 3. *l.* 4. *ordin. pag.* 884. Parexa, *de institum. edit. tit.* 2. *resol.* 3. *n.* 17. recte ergo decrevit Honorius in præsenti, Capitulum non posse beneficia conferre Sede vacante, quia illorum collatio cum fructibus debet reservari futuro Episcopo: prosequuntur Vivianus, & Garanna *in præsenti*.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, cui satisfaciendum est asserendo, Capitulum Sede vacante vere succedere in his, quæ sunt jurisdictionis contentiosæ, ut probat Solorzan. *d. c.* 13. Item in collatione beneficiorum necessaria, non vero in voluntaria, Chopinus *de sacra polit. l.* 1. *tit.* 5. Inde Capitulum Sede vacante potest Prælatos inferiores confirmare, *d. c. cum olim, de major. & obed.* juramentum relaxat, *c. penult. & ult. de suppl. neglig. in* 6. Igitur & beneficia conferre potest, quorum collatio ad Capitulum spectabat. Accedit, quod Episcopo Capitulum usque adeo connexum est, ut ejus membra dicantur esse Canonici, *c. novit, de his, quæ fiunt a Prælatis, c. cum non deceat, de elect. in* 6. & pars corporis Episcopi, sicut Cardinales Pontificis, Augustus Vischerus, *de elect. Imper.* §. 8. quia inter Episcopum & Capitulum spirituale contrahitur conjugium, *c. licet, c. inter, de translat. Episc.* Ergo beneficia, defuncto Episcopo, conferre valet.

Qua difficultate minime obstante vera est præsens decisio, cujus ratio assignatur a nostro Honorio in illis verbis: *Quia id nunquam in jure expressum est*, in collationibus enim beneficiorum non succedit Capitulum, nisi in casibus a jure expressis, ac proinde cum ista regula sit prohibitoria; omne illud intelligitur esse expresse prohibitum, quod specialiter non est permissum, argumento textus *in l.* 1. §. *si quis hoc interdicto, ff. de itinere actuque, c. ad audientiam*, ubi Abbas, & ceteri, *de præscrip.* Ratio autem rationis, quare a jure non sit permissum Capitulo Sede vacante conferre beneficia ea, quæ ad collationem Episcopi spectabant, provenit ex eo, quod jure communi attento omnia bona cum suis fructibus successori in ipsa Sede reservabantur, *c. non licet; cum seq.* 12. *q.* 2. *c. quicsato, de elect. in* 6. *Clem. penult. de elect.* Conc. Chalcedon. *can.* 22. Illustrant Hallier. *de sacris elect. sect. 1. art. ult.* Rota apud Pennam *t.* 1. *decis.* 128. sed collatio beneficiorum inter fructus Episcopatus connumeratur, *c. fin. de offic. vicariis in* 6. Glossa; *in c. olim, de major. & obed.* probant Garcia, *de benef. 5. p. c.* 5. *n.* 2. Barbosa, *in dict. c. cum olim*, Salgado, *de reg. in protect. p.* 3. *c.* 10. *n.* 3. Didacus Perez, *in l.* 10. *glossa* 3. *l.* 4. *ordin. pag.* 884. Parexa, *de institum. edit. tit.* 2. *resol.* 3. *n.* 17. recte ergo decrevit Honorius in præsenti, Capitulum non posse beneficia conferre Sede vacante, quia illorum collatio cum fructibus debet reservari futuro Episcopo: prosequuntur Vivianus, & Garanna *in præsenti*.

nia: præsentatos instituere, *c.* 1. *de instit. l.* 6. Selva *de benef. 2. p. q.* 11. Corrasius, *2. p. de sacerd. c.* 5. *n.* 2. Nam Capitulum Sede vacante succedit Episcopo in omnibus, quæ sunt justitiæ, & necessitatis. Glossa, *in Clem.* 1. *verbo Capituli, de hæret.* Dicitur autem collatio necessaria, quæ propter periculum animarum differri non potest, vel propter præsentationem a patrono factam, vel quia alicui certæ personæ, seu speciali generi personarum, ex fundatione, ac institutione, vel alia de causa debetur, veluti antiquiori optanti beneficium, ut *in c. fin. de consuet. in* 6. tales enim collationes Capitulum Sede vacante facere potest, juxta ea quæ tradit Vvamesius, *fol.* 259. facit textus, *in l. unus* 67. §. 1. *ff. de leg.* 1. & ideo si patronus Ecclesiasticus, vel laicus plures præsentaverit ad beneficium, potest Capitulum instituere quem velit. Nec obstat, quod collatio quæ fit ex Pontificis jussu, necessaria est; siquidem ejus præceptum necessario est adimplendum; & tamen in tali collatione Episcopo injuncta non succedit Capitulum, *c. cum te, de reser.* Ergo quia nec in collatione necessaria succedit. Nam respondetur in ejus textus specie, ideo Capitulum non posse, nec teneri conferre præbendam illam, quia ejus collatio speciali delegatione Episcopo commissa, & injuncta erat; unde sicut Capitulum non succedit in jurisdictione delegata Episcopo, ita etiam nec in hac speciali commissione conferendi præbendam. Hucusque tradita procedunt in beneficiis, quorum collatio spectat ad Episcopum privative, non vero simul ad Capitulum, quia tunc totum jus conferendi Sede vacante Capitulo accresceit, *c. unic. hoc tit. in* 6. *c. fin. de re jud. eod. lib.* non tamen ideo conferre valet beneficia, quæ spectant ad collationem Episcopi cum consilio Capituli, *c. unic.* §. *cum vero, hoc tit. in* 6. quia tunc potius ad Episcopum solum, quam ad Capitulum simul collatio spectat. Quid tamen de resignationibus pure aut sub conditione faciendis coram Capitulo, & de collationibus beneficii in graduatos faciendis, observandum sit, prosequuntur Solorzanus, & Chopinus *supra*, Lotherius *d. q.* 2.

6 Exponitur c. 6. de Jur. repatr.

Sed supra traditis obstat text. *in c.* 6. *de jurejp. in* 1. *collect.* in illis verbis: „ Ex diligenti relatione Mag. E. accepimus, quod cum bonæ mem. R. quondam Episcopus vester, de assensu & voluntate nostra ipsum in Canonicum Ecclesiæ vestræ recepisset, assignans ei xl. solidos sub annua pensione, nomine præbendæ percipiendos, quousque præbenda vacaret in eadem Ecclesia, ad quam ipsum instituavit, cum ad Diaconatus ordinem promovit, prædicto Episc. de medio sublato, & redditibus Episcopatus ad fiscum devolutis, cum quædam præbenda in jamdicta Eccl. vacaret, charissimus in Christo fil. n. H. Illustr. Rex Anglorum eam Thomæ clerico suo contulit, cui etiam aliam postmodum in eadem Eccl. vacantem cum Archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concesserit, quas insimul non debet habere, cum nulli sit licitum in una & eadem Eccl. duas præbendas obtinere. Quo facto idem Thomas fructum præbendæ sibi priori taliter collatæ, Stephano fratri suo de Regia auctoritate confisus conferre præsumpsit. Quia igitur interest nostra, quæ in Ecclesiis Dei ita ordinata fuerint, studiosius emendare, d. v. per A. l. m. quat. si prælibatus E. a commemorato Episc. de assensu, & voluntate vestra in Canonicum Ecclesiæ fuerit assumptus, ita quod cum præbenda vacaret, sibi deberet ibidem assignari, præbendam illam cum fructibus, quos prædictus Thomas Stephano fratri suo post susceptum Archidiaconatum cum præbenda, dicitur contulisse memorato E. omni oc. & ap. rem. auctoritate nostra quamcitius assignetis, & eam sibi faciatis in pace, & in quiete dimitti, quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de jure donare. " Ex quibus apparet, Sede vacante collationem præbendarum non reservari futuro Episcopo, imo potius a Principe sæculari fieri. Igitur non recte in præsenti docetur, Sede vacante collationem beneficiorum futuro Episcopo esse reservandam. Pro cujus textus expositione sciendum est, olim Regio in eligendis juri cohesisse custodiam vacantium Ecclesiarum, & occupationem redituum interim provenientium, ut probavi *in c.* 4. *de offic. ord.* & eo jure regalium in Ecclesia vacantes insurrexisse Angliæ Reges, referunt Guillel. Ruffus *anno Christi* 1089. Matthæus Paris. *anno* 100. Polyd. Verg. *l.* 10. *hist. Angliæ*, Guill. Britto *l.* 1. *Philip.*

Nam Rex Anglorum jus usurpaverat illud
Usque modo, ut solus Pastores ipse crearet:
Nam quoties Pastore carens Prælatica Sedes,
Civili letho, naturalive vacasset,
Protinus Ecclesia bona cuncta vacantis, ab ipso
Usurpata sues convertebatur in usus;
Sicque Dei sponsam viduans, quantum ipse volebat,
Cogebat placito sibi demum nubere sponso.

Licet ex pacto Joannem Angliæ Regem jus hoc vacantium Ecclesiarum cessisse in Romanam Ecclesiam, ut Innocentium sibi conciliaret, referant Matthæus Paris. & Vvestmonaster, & ex his Alteserra *de Ducib. cap.* 8. Unde in prædicto textu juxta illam corruptelam contulit Rex Angliæ prædendam Sede vacante, non quia ex jure communi alii quam successori collatio beneficiorum spectet. Eodem etiam modo exponendus est textus *in c. dilectus* 34. *de prabend.* junctis in ejus notis adductis.

CAPUT III.

Idem *Maurino Episcopo* a *Burg.*

COnstitutis olim coram bonæ mem. I. Papa prædecessore nostro procuratore Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Castro Sororum, & bonæ mem. G. Burgen. Episcopo prædecessore tuo, dictus procurator petebat ab eodem Episcopo restitutionem tam super libertate libere sibi eligendi Prælatum, quam etiam super terris ipsius Ecclesiæ, & rebus aliis, quibus omnibus pars sua spoliata fuerat, ut dicebat. *Et infra:* Lite igitur coram eodem prædecessore nostro super præmissis legitime contestata, & postmodum coram judicibus delegatis factis confessionibus, & receptis testibus ab eisdem, causa fuit ad nos instructa remissa. Procuratoribus igitur partium in nostra præsentia bus partium plenius intellectis, reprobatis quibusdam depositionibus testium, qui vacante Burgen. Ecclesia, & carente legitimo defensore, fuerunt minus juste recepti, procuratorem tuum nomine tuo de fratrum nostrorum consilio ab impetitione alterius partis sententialiter duximus absolvendum, quæstione proprietatis parti utrilibet reservata.

NOTÆ.

1 a *Burg.*) Ita restituo textum, & epigraphen ex quinta compilatione Honorii III. edita a Cironio, ubi *sub hoc tit. c.* 2. textus hic reperitur, veram ejus historiam retuli *in c. licet, de testibus.*

COMMENTARIUM.

2 VErum est, Sede vacante, omnia ea quæ sunt jurisdictionis, ad Capitulum devolvi, *c. olim, de major. & obed. c.* 1. *eod. tit. in* 6. *c. ad abolendam* 9. *de hæretic. c. unic. h. t. in* 6. *c. si Episcopus* 3. *de suppl. neglig. eodem l. c.* 2. *de offic. vicar. eodem lib.* Trident. *sess.* 7. *c.* 10. & *sess.* 23. *c.* 10. & *sess.* 24. *c.* 16. probant Hallierius *de hierarch. jurisd. l.* 3. *c.* 3. *fol.* 342. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 12. Valenzuela *consil.* 107. & in his Regnis Hispaniarum, ex concordia inter Magnum Philippum II. & Pium IV. Capitulum succedit in omni jurisdictione, quæ competebat Episcopo ut Episcopo. Solorzanus, & Valenzuela *ubi proxime*. In his autem, quæ ad rerum dispensationem, & administrationem ipsam spectant, omni modo locum habet sententia præsentis rubricæ, *ne Sede vacante aliquid innovetur*; quæ cum sententiam perfectam contineat, pro lege habetur, ut supra probavi *in rubric. ut lite non contest.* ideo Canonici interim prohibentur quidquam sibi vindicare ex juribus Ecclesiæ, aut Prælati, qui decessit, *cap. hac hujus placiti* 12. *q.* 2. *c.* 45. *de elect. c. quia sape* 40. *eod. tit. in* 6. & omni modo de ipsius statu quidquam immutari non potest, dum non est qui ejus jura possit tueri, & defendere, *c.* 1. *h. t. c. si quis de rebus*, 12. *q.* 2. *c.* 4. & 15. *de præscr.* docent Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 132. etiam probavi *in dict. cap.* 15. ideoque Capitulum non potest judicium, etiamsi cum defuncto cœptum sit, suo marte prosequi Sede vacante, ex hoc textu, nec constitutionem aliquam facere, quæ Episcopo inferat præjudicium; & si fecerit, nulla est ipso jure, etiamsi juramento firmata fuerit, *c. sicut* 27. *de jurejur.* Corvinus *l.* 1. *aphorism. juris Pontif. tit.* 19. Nec contrarium probat textus *in c. cum consuetudini, de consuet.* in illis verbis: " Irritas decernentes, si quas forte feci tis in ipsius Episcopi præjudicium, postquam est regimen Parisiensis Ecclesiæ adeptus. „ Ex quibus a contrario deducitur, constitutiones eas, quas fecit Capitulum, antequam Prælatus adeptus esset Ecclesiæ regimen, etiam in ejus præjudicium valere. Quia respondetur primo, argumentum a contrario sensu deductum non valere, cum sequitur absurdum: deinde quia in eo textu tantum agebatur de constitutionibus a Capitulo Parisiensi factis vivo Episcopo, sine ejus consensu, & consilio; unde super illis tantum consultus Honorius respondit, idem profecto responsurus de aliis in præjudicium ejus factis Sede vacante. Capitulum vero posse Sede vacante ex potestate legislativa statuta facere, quibus ligetur futurus Episcopus, probat pluribus relatis Diana *p.* 11. *tr.* 3. *resol.* 24. qui *integro tract.* 4. *partis* 8. prosequitur potestatem Capituli Sede vacante, & titulum *Illustrissimi*, quo concionatores salutant Episcopum, non deberi Capitulo Sede vacante, probat Illustr. Aravio *tr.* 2. *qq. moral. q.* 15.

TITULUS X.

De his, quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio apud a *Valentiam.*

IRrita erit Episcoporum donatio, vel venditio, vel *b* commutatio rei Ecclesiasticæ, absque collaudatione, & subscriptione clericorum.

NOTÆ.

a *Valentiam.*) Ita etiam habetur *in c.* 1. *sub hoc tit. de his, quæ conceduntur ab Episcopo sine consensu clericorum, in* 1. *collect.* & apud Burchardum *l.* 3. *Decreti, c.* 170. sed in nullo Concilio Valentino Galliæ, vel Hispaniæ reperiuntur hæc verba, ut notarunt Antonius Augustin. *in* 1. *compil.* & *l.* 1. *de emendat. Gratiani, dialog.* 14. Severinus Binius *in notis ad Concil. Valent. tom.* 1. *fol.* 509. Sed in Concilio Carthag. Episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ, absque conniventia, & subscriptione clericorum. „ Ex eo citatur a Carnotensi 3. *p. Decreti, cap.* 231. sententia vero hujus textus ex Leone citatus a Gratian. *in c. sine excepitione, 12. quæst.* 1. & ab Innocentio III. *in cap.* 1. & 2. *hoc titul. in* 3. *collect.* Creuo ergo in Synodo apud Valentiam sub Damaso celebrata anno 374. teste Baronio *tom.* 4. *eodem anno n.* 12. ubi actum fuit de rebus Ecclesiæ, editum fuisse hunc canonem: sed quia ejus sententia etiam reperiebatur in dicto Concilio Carthagin. compilatores alii ex Concilio Carthagin. alii ex Leone, alii ex Synodo apud Valent. citarunt. Hunc etiam canonem inter fragmenta, quæ citantur ex Concilio Valentino Hispaniæ refert Loaysas ordine 50. Et Concil. hoc Valentinum fuisse Hispaniæ, non Galliæ, probat Escolano *p.* 1. *annal. Valent. c.* 10.

1 b *Commutatio.*) Permutatio videlicet, ut dicemus *in c.* 1. *de rerum permut.*

c *Collaudatione.*) Collaudatio est confirmatio, seu approbatio actus, *l.* 1. §. *sed utrum, ff. de servo corrupto.* Ivo Carnot. *epist.* 16. ibi: " Conjugium quod ante factum non laudatis, post factum nec facto, nec dicto inconsulte approbetis. *Et* epist. 13. Testatus est, pleniter diffinitam esse causam Apostolica auctoritate, & vestra vestrorumque Coepiscoporum laudatione. „ Inde laudemium in constit. feudorum, & Horthomanus, & alii de feudalibus verbis jeodem verbo notarunt.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda 3 Conclusio traditur, & probatur. assertio: " Prælatus non potest sine consensu, & subscriptione Capituli res Ecclesiæ vendere. „ Probant eam textus *in cap. sine exceptione* 52. 12. *q.* 2. *cap. hujusmodi*, §. *quod si necessitas* 10. *q.* 2. *capit. nulli, de rebus Eccles.* cum aliis ibi referendis. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & *in dicto c. nulli*, idem Barbosa *l.* 3. *juris Eccles. cap.* 30. & *de potest. Episc.* 3. *part. alleg.* 95. Arias a Mesa *l.* 3. *variar. c.* 23. plures congesti a Carvalho *in cap. Raymundus*, 2. *p. n.* 314. plures quos dabimus *in d. c. nulli*.

Sed hæc assertio difficilis redditur non solum ex juris fundamentis adducendis infra *in c. nulli, de rebus Ecclesiæ*; verum 4 Traditur ratio decidendi. etiam ex eo, quod venditio longe differt ab alienatione, ita ut alienatum non dicatur, quod venditum est, *l. alienatum, ff. de verb. sign.* quia si res distrahitur, ejus loco pretium accipi-

cipitur: igitur etsi alienatio rerum Ecclesiæ generaliter sit interdicta, non tamen ea generali prohibitione continetur emptio, & venditio, & per consequens Episcopus res Ecclesiæ vendere poterit absque consensu, aut collaudatione Capituli.

5 De origine hujus prohibitionis. Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione primo sciendum est, nonnullos ab hoc Concilio Valentino originem prohibitionis alienationis rerum Ecclesiæ repetiisse: sed contrarium docuit Arias a Mesa *lib. 3. var. c. 23.* a temporibus Apostolorum usque ad annum Christi 398. nullam legem latam fuisse de Ecclesiasticis bonis non alienandis; quia ex dispositione Apostolorum Episcopi dispensatores erant omnium rerum Ecclesiæ, *can. 39. Apost. c. præcipimus, 12. q. 2. c. videntes, 16. eadem q. c. quicumque 10. q. 1.* cum aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. juris Pontif. l. 4. tit. 80.* Illustrant Turrianus *l. 1. pro canon. Apost. c. 14.* Severinus Binius *in dict. can. 39. Apost.* Robertus *l. 2. rer. judic. c. 2.* Mesa *dict. c. 23. n. 3.* qui tantum deducit originem hujus prohibitionis a Concil. Carthag. 3. relato *in c. nullus 39. 17. q. 4.* Sed si verum est, præsentem canonem editum fuisse in Synodo apud Valentiam, ut supra notavi, necessario fatendum est, ab eo originem prædictæ prohibitionis repeti debere; successit Concilium Carthagin. 3. celebratum sub Anastasio Papa an. 398. & secuta fuit constitutio Leonis I. *in ep. 104.* cujus fragmentum extat *in c. sine exceptione. 12. q. 2.* eandemque prohibitionem districtius innovarunt Hilarius Leonis successor *ep. 8.* Agapitus *ep. 6.* quam explicat Baronius *anno Christi 535, n. 108.* Verum hæc decreta indemnitati Ecclesiarum non satis consulebant, cum prohiberent donationem, venditionem, permutationem, non vero omne genus alienationis; prohibitio namque specialis unius, aut alterius contractus, ad aliud genus alienationis non porrigitur, *l. in quorum finibus 24. ff. de pignor.* nisi res a commercio eximatur, *l. 1. §. eam rem, Digest. quæ res pignori,* junctis notatis a Donello *in tit. de pignor. c. an in omnibus, prope fin. Pinel. in l. 2. p. c. 1. n. 14. C. de rescind.* Rursus non exprimebantur res prohibitione comprehensæ; & si ad res mobiles prohibitio protraheretur, damnosa esset Ecclesiis potius quam utilis. Ideo post hæc decreta Leo Imperator sua constitutione, quæ extat *in l. jubemus 14. C. de sacrosanct. Eccles.* prohibuit cujuscumque alienationis speciem in bonis immobilibus, servis rusticis, & annonis civilibus, hoc est redditibus; adjecitque pœnas nullitatis contractus, & ut accipientes bona ita alienata, eorumque hæredes tenerentur satisfacere Ecclesiæ, quæ tamen constitutio cum lata fuisset a Principe sæculari, nullam auctoritatem præsenti prohibitioni præbebat, *c. fin. h. t.* qua etiam ratione edictum Basilii Præfecti Prætorio editum an. 483. tefte Baronio *tom. 6. eod. anno*; licet rerum Ecclesiæ alienationem prohiberet, nullius momenti esse declaratum fuit in Synodo Romana relata *in c. bene quidem, 96. dist.* Etiam imperfecta erat prædicta Leonis constitutio, quia tantum inhibebat alienationem bonorum Ecclesiæ Constantinop. ut notarunt Cujac. *in Novel. 7. Justin.* Gudelinus *de jure noviss. l. 6. c. 14.* Quare Anastasius successor Leonis *in l. privilegia 17. C. de sacrosanct. Eccles.* protraxit eam constitutionem ad omnes Ecclesias, adjiciens, ut ex causa necessitatis, aut utilitatis liceat alienationem facere, probata causa apud Magistrum census, aut defensorem civitatis.

6 Prosequuntur aliæ leges hujus prohibitionis. Sequitur juxta temporis seriem constitutio Symmachi in Synodo 4. Romana, an. 502. habita, qui alienationem perpetuam prædii Ecclesiæ rustici, vel cujuscunque qualitatis prohibuit, adjiciens, ut violator illius constitutionis anathematis mucrone feriretur concessa actione cuilibet de populo, ut prædii alienati restitutionem peteret: constat *ex c. non liceat 20. 12. q. 2. c. si quis 6. h. t.* Ipse etiam Symmachus epistolam misit ad Cæsarium Arelatensem Episcopum, ut collapsam Ecclesiæ disciplinam restitueret, & rerum Ecclesiæ alienationem, quam Gallicani Prælati leviter faciebant, auctoritate Apostolica interdiceret: unde ipse Concilium Agathense celebravit anno 506. teste Baronio *eod. anno: & in can. 7.* relato *in c. 1. c. hujusmodi, §. quod si, & can. 33.* relato *in cap. Episcopus, 34. 12. q. 2.* statutum est, ne cuilibet Episcopo liceat res Ecclesiæ, casellas, aut mancipia, vel vasa ministerii vendere, seu per quoscumque contractus alienare, nisi causa necessitatis, aut utilitatis emerserit, probanda per duos, aut tres comprovinciales Episcopos. Et rursus *in can. 22. & 40.* relatis *in c. statuimus 32. c. Diaconi 35. 12. q. 2.* prohibitum fuit Presbyteris, Diaconis, aut aliis Clericis, ne de bonis Ecclesiæ sibi commissæ quidquam donare, aut concedere præsumant, quod si secus fecerint, ab honore depositi tantumdem reddant, quantum abstulerint, excepto casu relato *in c. si quis in qualibet 56. 12. q. 2.* Denique sub eodem Symmacho celebratum est Concilium Epaunense anno *509. & in can. 9.* statutum fuit, ut quicquid juris ecclesiastici alienatum ab Abbatibus, seu Archipresbyteris sine consensu Episcopi fuerit, Ecclesiæ restituatur. Verum cum relatæ constitutiones essent tantum provinciales, adhuc alia generali lege opus erat. Eam tulit primus Imperator Justinianus an. 535 *in authent. de non alienandis, aut non permutandis rebus, & in authent. de alien. & emphyteus.*; quarum summam transcripsit Irnerius *in authent. hoc jus, C. de sacrosanct. Eccles.* ubi Imperator constitutiones Leonis, & Anastasii ad omnes res cujuslibet Ecclesiæ, & varios alienandi modos protraxit. Sed etiam eas constitutiones, ut Principis sæcularis, nullas esse docuerunt Glossa, & Innocentius *in c. 1. h. t. in 6.* Molina *tom. 2. de justitia, disp. 465.* D. Gregorius Magnus, qui floruit per annos 590. valde curavit, ut res Ecclesiæ injuste alienatas recuperaret, & deinceps alienare prohiberet, ut constat *ex l. 1. ep. 66. & l. 3. ep. 16. & l. 8. ep. 53. & l. 10. ep. 33.* cujus tempore hæc prohibitio confirmata fuit in Concil. Hilpal. *1. can. 1.* in Concilio Toletano *9. can. 1. & 2.* Anno 787. in 7. Synodo generali celebrata sub Hadriano II. statutum fuit, ne Episcopus, vel monasterii Prælatus res Ecclesiæ alienare præsumant, nisi damnosæ sint, & tunc in clericos, vel agricolas eas transferant, non in Principes sæculares. Sequenti etiam sæculo, anno *863.* eadem prohibitio apertius facta legitur in Concilio Silvanectensi sub Nicolao I. si vera est inscriptio text. *in c. multi 5. de reb. Ecclesiæ*, ubi dicemus. Præterea idem sancitum fuit in Concilio Quastallensi sub Paschali II. an. *1106.* ubi statutum fuit, ut nullus Abbas, nullus Archipresbyter, nullus Præpositus audeat possessiones Ecclesiæ commutare, vendere, seu locare. In Concilio Oxon. sub Honorio III. anno 1222. ubi inhibetur, ne quis habens Ecclesiasticam dignitatem, res Ecclesiæ consanguineis donet, in feudum det, aut quomodocumque alienet: Lugdunensi sub Innoc. IV. an. *1245.* sub titulo *de usuris.* Lugdunensi sub Gregorio X. relato *in c. 2. de reb. Eccles. l. 6.* In Concilio Salisbur. sub Martino IV. an. 1281. Viennensi relato *in Clement. prima, de rebus Eccles. Extravag. ambitiosæ hoc tit.* inter comunes. Tridentin. *sess. 25. de refor. c. 11.* & aliis constitutionibus Julii III. Pauli IV. Pii IV. & V. quas refert Redoanus *post tr. de reb. Eccles.*

7 De solemnitate requisita in alienatione. Secundo circa solemnitatem observandam in alienatione rerum Ecclesiæ triplicem præscriptam reperiri, juxta Baldum *in d. authenticæ hoc jus, n. 14. C. de sacrosanct. Eccles.* nempe civilem, canonicam, & consuetudinariam. Civilis refertur *in d. l. jubemus 14. authent. hoc jus*, & refertur a Gratiano *in c. ea enim, §. hoc jus, 10. q. 2.* quæ non recipitur, nec fervatur, ut supra notavi. Circa canonicam autem, & consuetudinariam diversa jura reperiuntur, licet non ideo sint contraria: Cleri consensus desideratur *in d. c. sine exceptione 12. qu. 2.* Episcopi tantum assensus desideratur *in c. 1. de rerum permut.* consensus Primatis vel duorum comprovincialium licentia *in c. placuit 51. c. Episcopus 58. c. quicumque 66. c. si Episcopus 12. q. 2. c. hujusmodi, versf. apud duos, 12. q. 2. c. nullus 39. 17. q. 4.* pro quorum jurium expositione dicendum est, quod cum auctis Ecclesiæ bonis difficilis esset duos Episcopos convocare pro solemnitate cujuslibet alienationis, observari coepit alia solemnitas præscripta a Leone *in dict. c. sine exceptione*, circa quam nonnulli casus distinguendi sunt. Primus est cum agitur de alienatione rerum ad mensam Episcopalem pertinentium, in quo olim alienatio erat prohibita, nisi fieret cum consilio Concilii Provincialis, *c. placuit 51. 12. q. 2.* hodie Romani Pontificis desideratur assensus, *c. 2. de reb. Eccl. in 6.* qui debet præcedere, alias suspenditur Episcopus, *d. c. 2.* Secundus est cum alienantur bona, quorum administratio ad Capitulum pertinet, quo casu Capitulo legitime congregato in loco solito ad sonitum campanæ, superior, seu qui præsit, proponit tractatum, causam scilicet, & rem, de cujus alienatione agitur, & sigillatim rationes, ex quibus expedit, vel non, alienationem fieri, juxta Ulpian. *in l. magis puto, §. si pupillus, ff. de rebus eorum, junctis l. 1. & 2. tit. 14. partit. 1.* Et licet consuetudine receptum sit, ut tres interveniant tractatus, jure tamen communi unus sufficiebat, *d. c. sine exceptione, c. tua, c. cum Apostolica, h. t. c. 1. de reb. Eccles. in 6.* Post prædictum autem tractatum debet sequi consensus Capituli, ex nostro textu, ibi, *Collaudatione*; junctis Abbate *n. 3.* & Glossa 1. *in c. 2. hoc tit.* sufficit tamen si talis consensus a majori parte præstetur, ut probatur *in d. c. eam enim, §. hoc jus, c. 1. de his, quæ fiunt a majori parte:* faciunt text. *in c. 2. de jurepatr. c. auditis 29. c. quia propter 42. versf. Vel major, de elect. c. 2. versf. Vel majoris, de restitus. l. 6. l. quod major 19. ff. ad municip.* & in ea major pars consideratur respectu existentium in Capitulo, quia absentes non computantur, nec vocandi sunt, ut docent Abbas in præsenti, *a n. 5. & in c. cum omnibus, n. 13. de constit.* Molina *dict. disp. 468.* & relati a Redoano sup. *n. 51.* & a Gregorio Lopez *verbo Conotorgamiento*; *in d. l. 2. tit. 14. p. 1.* & ad minus adesse debent duæ partes Capituli, ut colligitur *ex dict. l. nulli*, junctæ *l. nominationum, C. de Decur. l. 10. v. Duæ partes*, ubi Glossa 1. Quæ jura procedunt secundum canones, ut docent Abbas, & Decius *n. 31. in dict. c. cum omnes*, Rochus de Curte *de jurepatron. verbo Honorificum*, reprobata Glossa *verbo Constitutum*, in præsenti, de quibus, & de nominibus Canonicorum, & singulorum existentium in Capitulo, debet mentio fieri in instrumento alienationis, argumento text. *in l. fin. C. de vend. rer. civit. l. 11.* Et licet de jure communi omnes tenerentur subscribere, ex hoc textu, junctis Glossa, & Innocentio *hic*; hodie tamen consuetudine non servatur, ut notarunt Gregorius Lopez *ubi sup.* Socinus *cons. 15. volum. 1.* quibus omnibus accedere debet Episcopi, vel legitimi superioris licentia, ut constat *ex c. quanto, c. tua, h. t.* Tertius casus contingit, cum alienatio fit rei communis pertinentis ad Episcopum, & Clerum, in quo eadem solemnitas, quæ in superiori casu necessaria est, ex notatis a Panormitan. *in præsenti, n. 5.* Quartus casus contingit, quando alienantur res monasterii; quo casu si illud Episcopo subjectum est, causa alienationis coram Episcopo, vel ejus vicario proponitur, & post causæ cognitionem licentia ab eodem conceditur; *c. Abbatibus, 41. 12. q. 4. cap. in venditionibus 40. 17. q. 4.* docent Abbas *hic, n. 5.* Covarruv. *l. 2. var. c. 17. n. 1.* Castillo *de usufruct. l. 1. c. 54. n. 22.* Quod si monasterium exemptum sit ab Episcopi jurisdictione, tunc Capituli consensus, & superioris licentia desiderantur. Quintus tandem casus contingit, cum alienantur bona hospitalium, confraternitatum, aut similis loci pii; quo casu distinguendum est, an similia hospitalia erecta sint auctoritate Episcopi, vel sine ejus licentia. Primo casu facultas Episcopi desideratur, secundo vero tantum consensus, seu tractatus desideratur. Circa solemnitatem consuetudinariam etiam sciendum est, quod si per consuetudinem addatur nova forma, quæ Ecclesiæ utilis sit, servanda erit; Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 24. n. 80.* Idemque dicendum est, si solemnitatis præscriptæ aliquam partem levem moderetur, veluti subscriptionem clerici in præsenti statutam. Gilkenius *in d. authent. hoc jus, C. de sacrosanct.* docuerunt Covar. *d. l. 1. var. c. 17. n. 4.* Guttierez *2. p. de tutel. c. 5. n. 6.* Chassaneus *in consuet. Burgundiæ, §. 9. n. 32.*

8 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis text. nam cum tot Ecclesiæ legibus alienatio rerum Ecclesiæ prohibita sit absque debita solemnitate celebrata, & venditio alienatio sit, *l. sed Celsus 6, in principio, l. aliquando 67. ff. de contrah. empt.* fiquidem per eam, & traditione secuta id agitur, ut si venditor dominus est, dominium transferat, *l. clavibus 74. ff. eod. tit.* aut si dominus non est, usucapiendi conditionem, *§. ex his, Inst. per quas personas nobis acquiritur*, ita ut paciscì non liceat, quod salva manente venditione, emptori dominium non acquiratur, *l. cum manu 32. §. ult. ff. de contrah. empt.* inde sub prohibitione alienationis venditionem contineri docetur *in l. 1. & per tot. C. de prædiis minor. l. fundum 17. ff. de fundo dotali*: imo sub venditionis voce alia alienationis species contineri, probat Joannes Robertus *l. 1. animadv. c. 8.* Recte ergo in præsenti docetur, Episcopum res Ecclesiæ vendere non posse absque solemnitate, id est consensu, & collaudatione Capituli, quod adeo verum est, ut ea solemnitate deficiente, nulla sit alienatio, quamvis utilis Ecclesiæ appareat, *dict. c. sine exceptione*, ubi glossa *verbo Profuturum, 12. q. 1. c. 1. de reb. Eccles. in 6.* defendunt Sarmiento *1. p. de reddit. c. 2. per tot.* Matienzo *in l. 2. tit. 3. l. 5. recopil. glossa 1. n. 13.* Sed licet prædicta solemnitas alienationem præcedere debeat, ex supra traditis, si postea sequatur, in Ecclesiæ utilitatem sustinetur alienatio, argumento textus *in c. si qua 12. q. 2. c. cum nos 3. h. t.* docent Glossa *in c. 1. verbo Sede, in Sede vacante*, Orosius *in l. cum hi 8. §. eam, ff. de transact.* ita ut ipsa alienatio censeatur valere non ex tunc, id est a die alienationis; sed ex nunc, id est a die ratihabitionis. Abbas *in c. cum nos, hoc tit.* Molina *d. disp. 468.*

9 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam cum dicimus, venditionem alienationem esse, de ea agimus, quæ non solum est perfecta mutuo consensu, juxta textus *in l. 1. ff. de contrah. empt. princ. Instit. eod. tit.* ubi plura D. Nicolaus de Castro; sed etiam traditione secuta, per quam dominium transfertur, *l. traditionibus, C. de pactis*; venditio namque traditione non secuta, magis alienationi proxima est, quam alienatio proprie dicatur, *d. l. alienatum 67.* Sed quia in rebus Ecclesiæ servandis ita caute procedi oportet, ut non solum tollatur actus, in quo alienatio exercetur, sed etiam omnis actus, per quem ad alienationem perveniri possit, ex regula legis finalis, *C. in quibus causis in integr. rest.* ideo sacri canones non solum venditionem rei traditione perfectam, verum & mutuo tantum consensu celebratum prohibuerunt, Illud tamen difficile est, an sicut præsenti prohibitione generali de non alienandis Ecclesiæ rebus, comprehenditur venditio; e contrario præsenti textu, & aliis antiquis Ecclesiæ canonibus supra relatis, venditione specialiter prohibita, quæcumque alienatio interdicta censeatur? Et affirmativa sententia suadetur ex eo, quod venditio contractus similes comprehendit: *l. sicut, §. venditionis, ff. quibus modis pignus vel hypotheca.* Rursus quoad hujusmodi contractum adest latissima acceptio, ut ex lege XII. Tabul. omnem alienationis speciem sub eo complecti voluerit, *l. statutiberi 29. §. Quintus, ff. de statul.* probat Robertus *d. l. 1. animadv. c. 8.* Veruntamen dicendum est, necessariam fuisse interdictionem generalem alienationis, nec virtute præsentis prohibitionis alios contractus comprehendi potuisse, *ex l. in quorum 23. ff. de pignor.* nam prohibitio restringens facultatem disponendi de rebus propriis, stricte debet interpretari, ut resolvit Caldas *tr. de empt. & vend. c. 3. n. 1. & c. 8. n. 26.* Ut autem aliud est vendere, aliud donare, aliud permutare, & cetera: sic etiam ut constat ex casibus relatis *in l. si pupillorum 7. §. si Prætor, ff. de rebus eorum, l. fin. C. de prædiis Decur. l. 10.* in quibus sub venditione alii contractus non veniunt, sicut etiam sub emptione alii contractus non continentur: unde legatis rebus emptis, quæstiæ alio titulo non debentur, *l. item 49. §. item*, accipere, *d. l. in quorum*; unde post specialem prohibitionem venditionis rerum Ecclesiæ necessaria fuit generalis prohibitio alienationis earum. Nec contrarium suadetur *ex dict. l. §. venditionis, ff. quibus modis pignus*, in qua tantum agitur de exceptione sententiæ propositæ *in §. si voluntate*, ejusdem legis, ubi docuerat Marcianus, permissa a creditore venditione pignoris, obligationem ejusdem remitti postea differit, quinam contractus celebrari possint, ita ut ex permissione creditoris pignus distrahi dicatur: & ait in dotem dationem concessam intelligi, & donationem, nisi forte eo animo fuerit creditor, ut ex pretio rei distractæ sibi fieret satis: sed hæc sententia ita exponenda est, ut donare possit debitor, & in dotem dare, non quia venditionis nomine hi contractus veniant, sed ex sententia & mente creditoris; nisi enim voluit ex pretio rei distractæ sibi caveri, remissionem pignoris videtur fecisse, ut debitor de re sua disponat, quomodo sibi expediat: docuerunt Caldas *ubi supra*, Arias de Mesa *l. 1. variar. c. 5.* Nec obstat text. *in d. l. statuliberi, §. Quintus*, qui eodem modo est exponendus, nam, quod ibi dicitur, emptionis verbo omnem alienationis speciem comprehendi, perpetuum non est, neque ex proprietate verbi colligitur, sed ex sententia legis ad speciem ibi subjectam restringitur, ut latius docuerunt Cujac. *l. 2. observ. cap. 7.* Sarmient. *l. 3. select. c. 1.* Robertus *l. 1. animadv. c. 7.* Genoa *in Concil. fol. 538.* Amaya *in l. un. C. de vend. rer.* Wvisembach. *disp. 5. n. 5.* Illud tamen sciendum est circa hanc alienationis speciem, quod licet venditio emptionem soleat etiam comprehendere, cum veteres promiscue his appellationibus uterentur, *l. veteres 19. ff. de act. empti*, & correlativa sint emere, & vendere: quare dispositum in uno, in alio statutum creditur, *l. 1. C. de cuprof. l. 11.* attamen cum Prælatis adimitur in præsenti textu potestas vendendi res Ecclesiæ, non interdicitur ex illis otiosam pecuniam in emptionem prædii, vel alterius rei conferre, quia non viget eadem ratio prohibitionis. Facit exemplum tutores, de quo *in l. 4. ff. de administr. tut. l. 3. C. de usur. pupil.* juncto Guttierez *2. p. de tutel. c. 9.* a quo ad Prælatum non male deducitur argumentum: & ita licet Prælato prohibeatur vendere rem Ecclesiæ, non ideo illi interdicitur ex pecunia otiosa prædium emere, cum hoc utilius sit Ecclesiæ, quam pecuniam infructuosam retinere.

10 Explicatur text. 3. de empt. & vendit. Sed supra traditæ assertioni obstat text. *in c. dilecti 3. de empt. & vendit.* ubi venditio sylvæ facta fuit inscio Capitulo Belvacensi, & fic fine solemnitate præscripta in hoc textu; & tamen sustinetur talis contractus, nec ideo irritatur. Igitur quia consensus, seu collaudatio Capituli non desideratur in alienatione prædii ecclesiastici. Pro cujus textus expositione sciendum est, in ejus specie duplici ex causa actum esse ad rescissionem venditionis. Prima, quia minus dimidia justi pretii pro sylva Canonici acceperunt, quare illis competebat beneficium legis secundæ, *C. de rescind. vendit.* Secunda, quia fine Capituli consensu, & subscriptione facta fuit, quare judices sylvam restitui jusserunt ejus venditione rescissa; sed illorum sententia fuit per Innocentium revocata, quia juxta remedium dictæ legis 2. debebant alternative pronunciare, electione data emptori, ut pretium justum restitueret, vel rem redderet, *l. si dolus, C. de rescind. vendit.* dicemus *in dict. c. 3.* Si vero ob defectum solemnitatis venditionem rescindi judices volebant, id primum probari oportuit, per Ecclesiam videlicet, quod fine solemnitate celebrata fuisset emptio, quia judex secundum allegata, & probata tantum sententiam ferre potest, *leg. illicitas, §. veritas, Digest. de offic. Præsidis*: at in specie dicti capitis 3. non constabat de defectu consensus Capituli; quare dum Innocentius sententiam priorum judicum retractat, reservat etiam jus Ecclesiæ, ut contra venditionem agere possit, ob defectum consensus Capituli; & ita cum de eo defectu non constaret primis judicibus, non potuerunt ob solemnitatis defectum venditionem irritare. Nec obstabit si instes, consensum Capituli in eo textu præsumi, quia licet talis solemnitas pro forma desideratur, in præsenti textu, & *in c. 1. de rebus Ecclesiæ, in 6.* in facto constat, & proinde non præsumatur, *l. in bello, §. facti, ff. de captivis*, docent Panormit. *in c. ea noscitur, n. 9. h. t.* Menochius *l. 2. de præsumpt. præs. 75. n. 21.* hoc tamen limitatur nisi triennale tempus elapsum sit, quia ex tali tacita ratihabitione venditio alias nulla convalescit, & per consequens cum in eo textu de solemnitate non constaret, nec elapsum esset tam diuturnum tempus, videbatur sufficienter constasse de defectu solemnitatis. Nam respondendum est, quod licet verum sit, solemnitatem non præsumi, nisi probetur, & talis probatio incumbat illi, qui solemnitatem interfuisse dicit, *l. quacumque, §. fin. ff. de publiciana, l. 2. C. de prob.* tamen si Ecclesia agit, & possessor rei distractæ convenitur, Ecclesiæ incumbit onus probandi defectum solemnitatis, cum emptor interim tutus sit possessione, *c. cum venissent 6. de instit.* docet Redoanus *de reb. Eccles. q. 39. n. 6.* unde cum *in dict. c. 3.* Ecclesia peteret rescissionem contractus, debebat probare defectum solemnitatis, quæ cum extrinseca sit, non præsumitur, nisi probetur. Et si adhuc scisciteris, quare si *in d. c. 3.* sententia priorum judicum infirmatur, quia electionem non præstabat emptori suppleudi justum pretium, vel restituendi sylvam; quomodo Innocentii sententia sustinetur, quæ prædictam electionem etiam non præbebat? Respondeo injustam fuisse in specie dicti capitis 3. sententiam priorum judicum, quatenus electionem emptoribus a jure concessam denegarant; at non esse iniquam Innocentii sententiam, etsi eandem electionem non concederet; ex eo, quia priores judices diffinitivam sententiam contra jus præscriptum *in d. l. 2.* protulerunt: at Innocentius tantum interlocutoriam sententiam protulit, ut injuriam illatam Ecclesiæ ex executione prædictæ sententiæ tolleret.

CAPUT II.

Alexand. III. a *Norvicenſi Epiſcopo*.

COntinebatur in litteris a te nobis tranſmiſſis, quod cum ſuper decima de Querche inter Magiſtrum Hub. & N. de mandato noſtro coram te *b* verteretur, conſtiterit tibi, quod M. Abbatiſſa S. Mariæ de *c* Yvint. pro communi voto, & unanimi conſenſu, conventu abſenſum præſtante, decimam ipſam prædicto H. conceſſit, & Rad. Yvinton. Archidiaconus per clavem & librum ſibi exinde inveſtituram fecit: Magiſter vero N. probavit coram te idoneis teſtibus, quod præfata Abbatiſſa præſcriptam decimam ſibi prius dederat, conventu non contradicente, quam eam præfato Huberto dediſſet, & quod a diœceſano Epiſcopo ejus fuerit conceſſio confirmata. Unde quia nos conſulere voluiſti, cui conceſſioni innitendum ſit, conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod conceſſio prius facta, ſi conventu ſciente, & non contradicente facta eſt, robur firmum debet habere. Verum ſi præfata Abbatiſſa ignorante conventu, aut contradicente, prius prædicto N. decimam ſuam conceſſit, & non poſt multum tempus de aſſenſu conventus eandem decimam memorato Huberto dedit, ſic ut ibi eam datam fuiſſe conſtet, ſecunda conceſſio debet præjudicare priori.

NOTÆ.

1 a *Norvic.*) Ita etiam legitur in prima collect. *ſub h. t. c.* 2. & *in c. continebatur, de deſponſ. impub.* & poſt Concilium Later. *p.* 47. *c.* 5. ex quo Conciliorum volumine ita reſtituo integram hujus textus, de Eccl. Norvicenſi egi *in c.* 9. *de reſcript.*

b *Verteretur.*) *Quæſtio verteretur*, ſupplet Ant. Auguſt. *in notis ad hunc textum, in* 1. *collect.*

2 c *S. Mariæ de Yvint.*) Lege *de Yvils.* Yviltonia enim eſt in pago proximo ad Sarisbariam urbem: erat cœnobium hoc monachorum D. Benedicti, ut refert Polydor. Virgil. *l.* 6. *hiſt. Angliæ, fol.* 117.

COMMENTARIUM.

3 DIfficilis profecto, & merito viſus eſt præſens textus juris Interpretibus duplici ex capite. Primo, quia ſi in textu antecedenti docetur, in qualibet alienatione rei Eccleſiaſticæ deſiderari ſimul cum Prælato collaudationem, & ſubſcriptionem Capituli; quomodo in præſenti Abbatiſſa poterat tacente Capitulo decimam Magiſtro Huberto concedere, & per conſequens alienare? Secundo, quia ait Alexander, ſecundam decimæ conceſſionem conſentiente Capitulo factam, ita demum præferri priori, ignorante, vel contradicente Capitulo celebratam, ſi ſtatim, & non elapſo longo tempore facta ſit; ubi innuitur, quod ſi poſt longum tempus ſecunda conceſſio facta fuit, prævalet prior, etiam renuente Capitulo facta, quaſi Magiſter Hubertus per præſcriptionem decimam, ſeu ejus jus acquiſierit, cum certum ſit, in tali caſu nullo modo præſcriptionem procedere, ex traditis per Berojum, *in cap. de quarta, de præſcript.* His difficultatibus ut ſatisfaciant Gloſſa, & antiquiores in præſenti, Berojus *ubi proximo, n.* 25. in varias diſtrahuntur ſententias. Aliqui accipiunt textum hunc de alienatione rei modicæ, quo caſu non deſideratur eadem ſolemnitas, quæ exigitur in alienatione rei gravis æſtimationis, *cap. terrulas* 12. *q.* 2. ita Rebuffus *de decimis q.* 5. *n.* 34. & alii congeſti a Barboſa *in præf.* Ipſi etiam docent Alexandrum III. deſiderare, ut non poſt multum tempus ſecunda conceſſio facta ſit, quia ſi longum tempus elabatur, præſumitur Capituli conſenſus ex diuturna taciturnitate. Sed his, & aliis omiſſis ſententiis, exiſtimo cum Brito, quem laudat, & ſequitur Carvalho *in c. Raynuntius*, 2. *p. n.* 333. textum hunc nullo modo eſſe accipiendum de alienatione decimarum, vel ſimilis rei eccleſiaſticæ: ſed potius de repræſentatione ad beneficium, quæ competebat monaſterio Sanctæ Mariæ; & ita decimam in præſenti non ſignificare quod ſonat, ſed potius beneficium Eccleſiaſticum, ut *in c. veſtra, de locato.* Suadetur hæc interpretatio ex eo, quia in præſenti refertur hujuſmodi decimæ, ſeu beneficii conceſſionem confirmaſſe Epiſcopum, & Archidiaconum inveſtituram dediſſe per clavem, & librum, quæ omnia propria ſunt inſtitutionis canonicæ, & inveſtituræ corporalis in beneficio: quis autem unquam audivit, in alienatione decimarum à perſonis exemptis facta deſiderari inſtitutionem Epiſcopi, & inveſtituram Archidiaconi, quæ peculiaria ſunt beneficii eccleſiaſtici, ut probavi *in c. ut noſtrum, de offic. Archidiac. c.* 3. *de inſtit.* Unde facile, & noviter reſpondetur ſecundæ difficultati: ideo enim exigit Alexander, ut non poſt multum tempus ſecundum conceſſionem fecerit Abbatiſſa, quia ſi elapſum tempus diuturnum eſſet, ex taciturnitate præſumeretur conſenſus, juxta text. *in l. cum de in rem verſo, ff. de uſur. l.* 2. *C. de fideicommiſſ. l. pen. & ult. ff. de inoffic. t.* 4. *C. de non num. pecun. l. ſed ſi Julianus* 7. §. *fin. ff. ad Maced. l. ſi major factus*, junctis traditis a Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 95. Flores de Mena *var. q.* 23.

CAPUT III.

Alexand. III. a *Vigorn. Epiſcopo*.

CUm nos jam pridem, ſi bene meminimus, tibi per litteras noſtras indulſerimus, ut ſi I. prædeceſſor tuus, reclamante Capitulo Eccleſiæ tuæ, Abbati, & fratribus de Oſſeneja Eccleſiam de Braja contulit, eam tibi revocare liceret; jam dictis Fratribus, ſicut aſſeris, litteras noſtras indulſimus, ut ipſis Eccleſiam jamdictam dimitteres pacifice poſſidendam, immemores exiſtentes illius ſcripti, quod ſuper hoc tibi fuerat indultum. Licet autem hoc tibi indulſerimus, prudentiam tuam monemus & hortamur attentius, quatenus divino intuitu, & pro reverentia Beati Petri, & noſtra, Eccleſiam ipſam, ſi quoquo modo ſine gravi detrimento Eccleſiæ tuæ fieri poteſt, jamdictis Fratribus in pace, & quiete dimittas; quia decet providentiam tuam ad commodum, & profectum religioſorum locorum intendere, & quod idem prædeceſſor tuus pietatis ſtudio fecit, ratum, & firmum habere. Si autem eamdem ipſis Eccleſiam dimittere forte non poteris, non obſtantibus litteris, quas prædicti Fratres ſuper hoc impetraverunt, ſcriptum tibi exinde indultum in ſua volumus ſtabilitate conſiſtere, quoniam certum eſt, de rigore juris conceſſionem illam non tenere, ſi reclamante Capitulo per eundem prædeceſſorem tuum ipſam conſtat factam fuiſſe, niſi idem Capitulum conceſſionem ipſam ratam *b* poſtmodum habuiſſet.

NOTÆ.

1 a *Vigorn.*) Ita legitur in 1. collect. *ſub h. t. c.* 3. ex qua reſtituo hujus textus litteram. De Vigornienſi Eccleſia nonnulla notavi *in capit. de electione.*

b *Ratam.*) Quatenus per ratihabitionem alienatio facta confirmetur, *dixi in c.* 2. *de tranſact.*

CAPUT IV.

Idem *Hieroſolym.* a *Patriarchæ*.

NOvit plenius, ſicut credimus, tuæ diſcretionis prudentia, qualiter tu, & fratres tui unum corpus ſitis, ita quidem, quod tu caput, & fratres tui membra eſſe probentur. Unde non decet te, omiſſis membris, aliorum conſilio in Eccleſiæ tuæ negotiis uti, cum id non ſit dubium, & honeſtati tuæ, & ſanctorum Patrum inſtitutionibus contraire. Innotuit ſiquidem auribus noſtris, quod tu ſine conſilio fratrum tuorum Abbates, & Abbatiſſas, & alias Eccleſiaſticas perſonas inſtituis, & deſtituis, non conſiderans, nec attendens, quomodo te non ſit dubium ſtatuta ſacrorum canonum tranſgredi, cum in hujuſmodi cauſis clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui de corpore ipſius Eccleſiæ non ſunt, potius quam fratrum tuorum conſilio inducaris. Inde eſt, quod diſcretioni tuæ auctoritate Apoſtolica prohibemus, ne Abbates, Abbatiſſas, vel alias Eccleſiaſticas perſonas ſine conſilio, & aſſenſu Prioris, & fratrum tuorum Canonicorum S. Sepulchri inſtituere vel deſtituere aliqua ratione de cetero præſumas. Quod ſi forte, quod non credimus, contra prohibitionem noſtram attentare præſumpſeris, nos tales inſtitutiones, & deſtitutiones, ſi quas amodo feceris, auctoritate Apoſt. caſſamus, & omni robore, & ſtabilitate carere decernimus.

NO-

NOTÆ.

1 a *Atriarchæ.*) Ita etiam legitur in prima collect. *ſub h. titul. c.* 4. Pro cujus inſcriptionis, & præſentis textus expoſitione ſciendum eſt, Patriarchalem Hieroſol. Eccleſiam a prima ejus inſtitutione clericos regulariter viventes habuiſſe jam temporibus D. Clementis ut conſtat *ex c. dilectiſſimis* 12. *q.* 1. & in ea ſequentibus ſæculis obſervata fuit regula Sancti Auguſtini, ut probat Pennotus *l.* 2. *hiſt. Canon. c.* 41. *n.* 2. & ipſe Patriarcha habebat ſubjectas alias Eccleſias, etiam Canonicorum regularium, *ut ex c.* 58. *veteris hiſt. Orientalis*, refert Pennotus in hæc verba: " Patriarchalis ſiquidem Eccleſia, quæ eſt Dominici ſepulchri ſub monte Calvario, Canonicos habet regulares ſecundum habitum, & regulam B. Auguſtini viventes. Habent autem Priorem, ad quem cum d. Canonicis pertinet eligere Patriarcham, qui eſt illis loco Abbatis. In Eccleſiis autem Templi Domini, & Montis Sion, & Montis Oliveti, ſunt Abbates, & Canonici ſecundum regulam prædictam B. Auguſtini Domino miniſtrantes. „ Et ex Philippo Novar. *l. Chron. cap.* 14. ibi: " Habet inſuper prædictus Patriarcha Abbates, & Priores ſibi ſubjectos, inſignia Pontificalia, baculos, & mitras, annulos, & ſandalia ex privilegio dignitatis habentes, Domino Patriarchæ in miniſterio reverenter aſſiſtentes: Patriarchalis ſiquidem Eccleſia Dominici Sepulchri ſub Monte Calvario Canonicos habet regulares, ſecundum regulam, & habitum B. Auguſtini viventes: habent autem Priorem, ad quem cum prædictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham. „ Et temporibus Godefridi, qui Hieroſolymam de manibus Saracenorum recuperavit anno 1110. inſtituta, ſeu ibi reſtaurata fuit Congregatio Canonicorum Dominici Sepulchri, ut late refert Pennotus *dicto l.* 2. *c.* 67. *per totum*. Ex quibus apparet, recte Alexandrum III, *in* præſenti decreviſſe, Patriarcham ipſum Hieroſolymitanum caput eſſe, Canonicos vero ſancti ſepulchri membra; atque ideo illisin conſultis non debere Patriarcham Abbates, & Abbatiſſas in monaſteriis ipſius Congregationis inſtituere, ſeu deſtituere, ceteraque eis diſponere.

CAPUT V.

Idem a *eidem*.

QUanto majori dignitate, dante Domino præemines, tanto decet amplius, & oportet te in omnibus eam diligentiam, & gravitatem habere, qua omnia videaris ſine nota, & reprehenſione peragere, & laudabiliter injunctæ tibi ſollicitudinis officium diſpenſare. Audivimus autem, unde mirati ſumus, ſicut mirari merito poteramus, quod in conceſſionibus, & confirmationibus, omiſſis Canonicis Eccleſiæ tuæ, conſilium clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui non ſunt de corpore ipſius Eccleſiæ, interdum, imo ſæpe requiris, & in eiſdem conceſſionibus, & confirmationibus juxta eorum conſilium, & voluntatem procedis: & in privilegiis etiam, quod tuam prorſus dedecet honeſtatem, ad majorem auctoritatem, & certitudinem nomina fratrum tuorum, qui abſentes fuerint, tanquam ſi præſentes fuiſſent, facis ſubſcribi. Quia igitur non decet prudentiam tuam in negotiis tibi commiſſæ Eccleſiæ conſilium fratrum tuorum poſtponere, cum quibus unum exiſtere comprobaris, f. t. per A. f. p. m. quat. in conceſſionibus, confirmationibus, & aliis ejuſdem Eccleſiæ negotiis fratres tuos requiras, & cum eorum conſilio, vel ſanioris partis negotia eadem peragas, & pertractes, & quæ ſtatuenda fuerint, ſtatuas, & errata corrigas, & evellenda diſſipes, & evellas. Nec abſentium fratrum nomina inſcribi aliquatenus facias, quia talia monimenta irrita ſunt, & falſa; & tu exinde quæſtionem falſi poteris non immerito formidare. Nos enim univerſa privilegia, in quibus abſentium fratrum nomina ipſis ignorantibus, vel abſentibus ſubſcripta ſunt, vel amodo deſcribentur, irrita eſſe decernimus, & nullius firmitatis robur habere cenſemus.

NOTÆ.

1 a *Idem eidem.*) Alexander videlicet III. Patriarchæ Hieroſolym. ut in textu antecedenti, qui ad eandem tractationem ſpectat; nec ſcio quo fine eadem Decretalis *in* duas partes ſecaretur a Compilatoribus; ut in alia Innoc. epiſt. fecerunt, relata *in capit. cum contingat 29. & ſeq. de decim.*

CAPUT VI.

Cœleſtinus III.

EA naſcitur, *Et infra*: Ex tua ſiquidem nobis eſt parte propoſitum, quod cum in provincia tua ſæpe contingat, ut ad Eccleſias, in quibus *b* collegia jus repræſentandi noſcuntur habere, eorum Abbates, aut per ſe, aut per *c* litteras ſuas, perſonas idoneas diœceſanis Epiſcopis repræſentent: quibus repræſentatis poſtmodum, & receptis, aliquando *d* poſtea contradicunt monachi, ſeu alterius Ordinis collegia, & reclamant. Super quibus aperto quæris certificari reſponſo, utrum inſtitutio jam facta, vel adhuc facienda, propter hujuſmodi debeat impediri. Ad quæ tibi duximus hoc modo reſpondendum, quod videlicet in præſentationibus talium Prælatorum intelligi debet, quod de collegiorum ſuorum fiat aſſenſu, ſine quo firmitatem non valent aliquatenus obtinere. Unde cum conſtiterit conventus, vel majoris, vel ſanioris partis non adfuiſſe conſenſum, inſtitutiones, hujuſmodi convenit evacuari, niſi ex antiqua, & approbata conſuetudine, vel conceſſa libertate aliquis eorum probaverit, commiſſi ſibi collegii non debere in Eccleſiarum, ſeu beneficiorum, *c* collationibus requiri conſenſum.

NOTÆ.

1 a *Oeleſtinus.*) Ita tamen legitur in ſecunda collectione *ſub hoc tit. cap. un.* ſed vereor, ne legendum ſit *Clemens III.* ut legitur *in c. ea noſcitur, de appell. in* 2. *collect. cap. noſcitur, de inſtitut. c. ex noſcitur, de ſent excom.* Nullibi tamen exprimitur, cui miſſa ſit præſens Decretalis, licet Archiepiſcopo alicui reſcribi exiſtimaverint Hoſtienſis, & Butrius *n.* 8. Immola *n.* 1. Ancharanus, Cardinalis, & alii *hic*, inde referentes, Archiepiſcopum in his, quæ univerſaliter tangunt totam provinciam, & ibidem generaliter committuntur, habere juriſdictionem ordinariam, *cap.* 3. *de inſtitut. Novel.* 123. *de ſanctiſſimis Epiſc.* §. *ut autem*: ſed unde colligant hanc decretalem miſſam eſſe Archiepiſcopo, ipſi non exprimunt; nos tamen id deducimus ex illis verbis: " Cum in provincia tua ſæpe contingat: „ quæ aperte oſtendunt Metropolitanum eſſe quem alloquitur Clemens III. nam provincia illa eſt, quæ habet decem, aut undecim civitates, & totidem minores poteſtates, & unum Metropolitanum aliosque ſuffraganeos decem, vel undecim Epiſcopos. Si ergo in provincia unus Metropolitanus eſt, utique Clemens III. cum dicat, *cum in provincia tua*, cognoſcitur cum Metropolitano loqui; ſiquidem ipſe ſolus provinciam habet; de ejus juriſdictione, & dignitate plura congeſſi *in c. paſtoralis, de offic. ordin.*

2 b *Collegia.*) Collegium nihil aliud eſt, quam cœtus plurium, quo ſimul ſodales plures colliguntur. Cujacius *l.* 7. *obſervat. cap.* 30. Briſſonius *verbo Collegium*: unde & ſodalitia collegia dicuntur ab Ulpiano *in l.* 1. *ff. de collegiis*, Anton. Matthæus *de crim. l.* 47. *titul.* 15. *de colleg.* Revardus *ad leges* 12. *Tabular. cap.* 28. Collegia regulariter prohibita ſunt ob metum factionum, aliaque ſimilia incommoda, quæ proſequuntur Alciatus, Gentilis, & Fornerius *in l. Neratius, ff. de verb. ſignif.* Cujacius *dict. c.* 30. Briſſonius *lib.* 1. *ſelect. c.* 14. Romæ plura permiſſa fuerunt non ſolum artificibus, de quibus paſſim agitur *in C. Theod.* & plura congeſſerunt Pancirola *in notitia utriuſque Imp. titul. de corp. artif.* Deſiderius Heraldus *emendationum, cap.* 42. Salmaſius *ad jus Atticum, cap.* 4. verum & religionis cauſa; inde collegia Pontificum *in l.* 2. §. *deinde, ff. de orig. juris, l.* 1. §. 1. *ff. de collegiis*; licitum erat apud eos Judæorum collegium, *l.* 1. 2. 4. 11. 13. 14. *l.* 1. §. 1. *C. de Judæis, l. ſpadonem* 15. §. *jam autem, ff. de excuſat. tut. l. circumcidere* 11. *ff. ad l. Cornel. de ſicariis, l.* 3. §. *ult. de Decur.* Erant etiam licita, quæ ſtudiorum cauſa contrahebantur, veluti Jureconſultorum, Medicorum, Grammaticorum, *l. medicos* 6. *C. de profeſſoribus*; item publicanorum, qui publica vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, & ſalinas conducebant, *l.* 1. *ff. quod cujuſque univerſ.* argentariorum, *l.* 6. *ff. de edendo, l. cum duobus* 52. §. *cum duo, ff. pro ſocio.* Quibus autem permiſſum eſt corpus habere collegii, eorum nomine proprium eſt, ad exemplum Reipublicæ, habere arcam communem, & actorem, ſive ſyndicum, per quem negotia communia expediantur, *l.* 1. §. *quibus autem, ff. quod cujuſque univerſitat.* probavi late *in cap. unic. de ſyndico*: unde quæ collegii ſunt, non eſſe ſingulorum, docuit Ulpianus *in l. ſi municipes* 2. *ff. eodem titul.* Unde in actibus collegii non ſufficere caput collegii adeſſe, ſed

sed omnes, vel saltem majorem partem interesse debere, docetur *in l. nulli, cum duabus seq. ff. eod. tit.* unde cum in terminis hujus textus ad Ecclesias, seu collegia jus præsentandi pertineret, ut constat ex illis verbis, " Ad Ecclesias, in quibus collegia jus præsentandi habere noscuntur:„ recte deducitur, non potuisse Abbatem per se solum præsentare, nam etsi ipse collegii caput sit, *c. novit h. t. cap. post electionem, de conces. præb. l. ult. ff. quod cujusque universit.* non tamen ipse solus collegium est.

c *Per litteras suas, personas idoneas.*) Ex quibus verbis deducunt Cardinalis & Butrius *hic*, Corrasius *de sacard. c. 6. p. 4. n.* 18. posse absentem ad beneficium, vel Ecclesiam præsentari; quod difficile redditur *ex c. cum & plantare, §. in Ecclesiis, de privil.* ibi: " In Ecclesiis vero suis, quæ ad eos pleno jure non pertinent, Episcopi repræsentent. „ Quæ quidem verba significant presentationem ad beneficium non esse per litteras faciendam, sed præsentibus tam præsentante, quam præsentato, namque verbi *repræsentet*, proprietas ea est, ut significet præsentiam realem, non autem actum per litteras, aut per procuratorem, *l. si maritus 15. §. quod si quis præsens, ff. ad legem Juliam, de adult. l. consentaneum, C. quomodo & quando, Clement. dudum, §. statuimus, de sepulturis*: probat Brissonius *l. 16. de verb. signif.* Lambertinus *de jurepatr. p. 1. l. 2. art. 1, q. 11. n.* 12. plures relati a Garcia *de benef. 4. p. c. 1. n. 16.* per quem textum ipsi fatentur, præsentationem non esse faciendam per procuratorem, aut per litteras: & ut difficultatem hujus textus effugiant, differentiam constituunt inter patronum præsentantem, & clericum præsentatum: affirmantque, præsentatum præsentem esse debere, sicque accipiunt textum *in dicto §. in Ecclesiis*; in præsentante vero sufficere, quod per se, aut per litteras repræsentet, juxta textum hunc sequitur eos Barbosa *in collect. ad textum in dicto §. in Ecclesiis, n.* 30. Differentiæ ratio in eo consistit, quod præsentationis actus, cum consensum tantum contineat, personalem præsentiam non requirit, sed satis est, quod litteris consensus exprimatur, *cap. optatum* 100. *distinct. c. 2. 64. dist.* cum aliis, at vero ex parte præsentati præsentem adesse oportet, non tantum in parochialibus, sed etiam simplicibus beneficiis, cum debeat examen præcedere, ac præsentati sint idonei, vel non. Tridentin. *sess. 7. de reform. c.* 13. quod examen per procuratorem fieri non potest, unde præsentatus non tenetur necessario coram Episcopo comparere personaliter. Nec tunc obstant textus *in c. accedens* 24. *de prab. c. si tibi absenti, eodem tit. in 6.* nam loquuntur in investitura, & collatione, in quibus cum examen non desideraretur, ideo etiam per litteras fieri possunt. Quæ doctrina quamvis vera sit, nec convenit *dict. §. in Ecclesiis*, nec necessaria est; siquidem in eo textu non agitur principaliter, quomodo præsentatio facienda sit, sed tantum docetur, ut Templarii institutiones facere non præsumant in beneficiis, in quibus tantum jus obtinent patronatus; sed Episcopis clericos præsentent per se, aut per litteras, ut ab ipsis institutionem accipiant.

d *Postea contradicunt.*) Quæ verba ita exponenda sunt, si ignaro Conventu præsentatio facta fuit; alias enim, si sciente, & non contradicente fiat, contrarium observatur, ut constat *ex cap. 2. h. t.* cujus decisio juvatur ex illo juris principio, quo docemur, videri consentire eum, qui scit, & tacet, *l. 2. ff. solut. matrim. l. 4. ff. de servit. urban. c. si servus sciente, 54. dist.*

e *Collationibus.*) Id est præsentationibus; nam & præsentatio donatio dicitur, *c. ult. de concess. præb.* licet regulariter respectu patroni aliud importet collatio, aliud præsentatio. Prima ad illum non pertinet, secunda vero ad illum spectat, *c. ult. de jurepatron.* Aliter hæc verba exponit Hostiensis *in præsenti*, dum accipit verbum *collationibus*, pro vera collatione; & ait sensum Clementis III. esse, quod si collegium beneficia habeat, alia præsentationis, collationis alia, si Abbas consuetudine, aut privilegio, ut solus sine collegio conferat; acquirat jus, hoc ipsum ad præsentationes extendatur, ex regula textus *in c. ex parte, de decimis*; quæ interpretatio non placet, cum certum sit consuetudinem, vel privilegium in odium, & præjudicium aliorum non extendi; quare rectius Butrius in præsenti, *n.* 12. existimat verbum *collatio*, aut late, aut stricte sumi; in lata vero significatione comprehendere etiam præsentationem, in stricta vero tantum significare collationem, *dict. c. ult. de jurepatr. c. cum illis, de prab. l. 6.* Unde verbum *collationib.* in præsenti late accipiendum esse contendit.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

Ex his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: " Si præsentatio spectat ad Prælatum & Capitulum, non potest Prælatus per se instituere, vel destituere præsentatos sine consensu Capituli. „ Quæ conclusio quoad primam partem probari potest *ex c. ult. de suppleud. neglig. c. ex transmissa, in fine, de renunc. c. significatum, de prebend. c. cum in Ecclesia, eod tit. in 6. c. ex insinuatione, de simonia, l. ult. ff. quod cujusque univers.* Quoad secundam partem *ex c. ceterum, de donat. c. 2. de feudis, c. 3. de constitut. l. 6. c. un. §. fin. ne Sede vacante, cod. lib. c. un. ad fin. de clerico qui investituram, in usibus feudor.* Illustrant ultra congestos a Barbosa *in præsenti* Cujacius *hic*, Lambertinus *de jurepatron. l. 2. p. 2. art. 12.* Rousselius *l. 2. hist. Pontif. c.* 11. Selva *de benef. 2. p. q. 22.* Corrasius 2. *p. c.* 4. Valensis *de benef. l. 1. tit. 9.*

Sed pro dubitandi ratione ita insurgi potest in præsentem assertionem: & primo adversus priorem partem ita argumentor. Jure communi ordinarii collatores beneficiorum sunt Episcopi, qui in Ecclesiis suæ diœcesis conferendis fundatam habent intentionem, utpote qui ex *principiis juris* omnium Ecclesiarum curam gerunt, *cap. omnes 16. q. 7. c. decretum, cum sequentibus*, 10. *q. 1. cap. cum ex injuncto, in fine, de hæreticis*. Igitur ipsi per se, irrequisito etiam Capitulo, possunt clericos instituere. In aliam etiam partem assertionis ita insurgo: nam consuetudo, de qua in præsenti importat alienationem rerum Ecclesiæ sine debita solemnitate: sed talis consuetudo, tamquam Ecclesiæ nimis onerosa, improbatur *c. 2. de consuet. c. cum causa 8. de re judic. Clem. un. de reb. Eccl.* Igitur consuetudine Prælatus acquirere non potest jus præsentandi irrequisito Capitulo, in beneficiis, in quibus juspatronatus spectat ad ipsum collegium.

7 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio redditur ab Alexandro Tertio in præsenti, quia videlicet Canonici fratres sunt, sive Prælatus est caput, Canonici vero membra, *c. pastoralis h. t.* Et quoniam non decet caput a membris discedere, nec e contra membra a capite, *c. non decet 12. dist.* ideo non debet Prælatus irrequisito Capitulo clericos ad beneficia præsentare, instituere, vel destituere, cum juspatronatus spectat ad ipsum simul cum Capitulo. Accedit, quia quæ ad collegium spectant, pertinent ad universos simul, non ad singulos, ut supra probavi, *verbo Collegium*, & ita licet Prælatus caput communitatis sit, non tamen potest solus per se quæ collegii sunt, peragere. Quod tamen procedit, nisi consuetudine aliter introductum, aut privilegio concessum sit, quia consuetudo, & privilegia tollunt ea, quæ sunt juris positivi a Prælato, & tribuunt Capitulo, vel e contra, *c. 3. de consuet. lib. 6.* & quoniam præsentatio a patrono facienda, est quid juris positivi, *c. præterea, de jurepatron.* ideo Prælatus potest consuetudine, aut privilegio acquirere jus præsentandi irrequisito Capitulo.

8 Adducitur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam omissa distinctione, quando collatio, seu præsentatio spectet ad Prælatum solum, vel ad Capitulum tantum, & quando ad utrumque simul, quam fuse prosequitur Valesius *l. 1. de benefic. rit. 9.* dicendum est, beneficiorum inferiorum regulariter collationem ad Episcopum tantum spectare; præbendarum vero, & majorum beneficiorum, simul cum consensu Capituli: quo casu Prælatus per se, irrequisito Capitulo conferre non valet: unde cum in præsenti agamus de præsentatione ab beneficia, quæ simul competebat Prælato, & Capitulo, ideo docetur Prælatum per se non posse præsentare, instituere, aut destituere irrequisito Capitulo. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione discrimen est constituendum inter consuetudinem rationabilem legitimeque præscriptam; & inter injustam, nec rite præscriptam. Prima observanda est, secunda vero improbatur, *ex dicto c. 1.* junctis ibi adductis: unde cum in præsenti supponatur, consuetudinem esse rationabilem, legitimeque præscriptam, ideo docetur eam esse observandam.

9 Dissolvitur dubitandi ratio.

Superiori assertioni obstat textus *in c. ex litteris 7. de jurepatron.* in illis verbis: " Postmodum Abbatissa prædicti monasterii alium præsentavit eidem. „ Ex quibus aperte deducitur, Abbatissam clericum ad Ecclesiam præsentalse absque consensu Capituli; igitur quia Prælatus per se, etiam irrequisito Capitulo clericum præsentare potest. Agnovit difficultatem Lambertinus *de jurepatr. l. 2. p. 1. q. 2. art. 12. n. 2. & 3.* qui affirmat verba illa non esse Pontificis decidentis, sed partis allegantis. Verum facilius respondeti potest asserendo, præsentationem factam sine assensu Capituli, nullam esse; attamen dum aliud non constat, præsumi in præsentationibus Prælatorum, quod sunt de collegiorum suorum assensu, unde etsi dicatur *in d. c. ex litteris*, simpliciter Abbatissam præsentasse, hoc tamen præsumptione juris sic intelligi oportet: quod erudite observavit Sanch. *l. 7. moral. c. 14. n. 7.* & ex eo Barbosa *hic*.

10 Exponitur c. ex litteris 7. de jurepatr.

Difficilis etiam redditur Innocentii III. decisio relata *in c. edoceri, de refer.* ubi asseritur, quod si in causa, vel litigio; quod pertinet ad Abbatem, & conventum simul, qui litteras impetret adversus Abbates, nulla habita mentione de suis conventibus, tenentur Abbates ipsis querelantibus respondere. Verba Innocentii sunt sequentia: " Ita ut non possint dicti Abbates per se tueri appellationem, quominus respondeant. „ Ex quibus deducitur difficultas, quod ut constat ex Cœlestini nostri decisione, quam exponimus, quando est actus communitatis, non valet Abbas per se ad beneficium præsentare, aliumve actum exercere; ita similiter cum lis esset decernenda per Abbatem, & Monachos, non posset Abbas per se solum, irrequisito conventu, convenire: quod si verum esset, falsa videretur Innocentii decisio *in dict. cap. edoceri*. Verum si animadvertamus verba relata *in d. cap. edoceri*; illam rationem decisionis Pontifex reddit *in* illis verbis; " Cum ex officio suo teneantur congregationum suarum negotia procurare. „ Quibus non significatur aliud observari in lite, ac in præsentatione, quia liti ex officio Abbatis tenetur providere, *c. 2. de donat. c. cum nobis, de elect. cap. is cui eod. tit. in 6. l. ult. ff. quod cujusque univers.* Sed in contrarium illud est, quod scriptum legitur *in c. 1. de procurat.* ubi asseritur, Presbyteros, & Diaconos ad litem peragendam coram Romano Pontifice Gregorio Magno, proprii Episcopi litteras attulisse, & tamen ipsos cum hujusmodi litteris

11 Exponitur c. edoceri 21. de rescript.

ris admissos non esse, nisi cum subscriptione Capituli. Certum est, quod si solus Abbas per se posset litigare, sine Capitulo, falsissimum esset, quod Pontifex affirmat *in dict. cap. edoceri*, sic intellecto a Panormitano; quasi subscriptio Presbyterorum, & Diaconorum *in dict. cap. 1.* requiratur, non quasi procuratorem constituentium, sed quasi testium. Constat enim capitulares esse legitimos testes in causis sui Capituli, *capit. veniens el 2. de testib.* Nec obstat textus *in dicto capit. 1.* quia debet intelligi de causis arduis, in quibus non sufficit generale mandatum, quod habet Prælatus; requiritur vero speciale, *capit. qui ad agendum, de procurat. in 6. capit. final. eodem lib.* Quibus solutionibus tanquam parvi momenti omissis, quidam Antecessor noster differentiam constituebat inter negotia, quæ tractantur in Capitulo, & quæ extra Capitulum: de *dictis intelligebat textum in d. c. 1.* ut requiratur Capituli auctoritas; de istis vero minime: quæ omnes solutiones commentitiæ videntur, ideoque magis placet dicere, in pœnam Prælati, qui alios ad agendum cum epistolis miserat, & postea revocaverat, dicens facta per primos procuratores esse nulla, postea ipsorum litteris fidem non adhibuisse Gregorium Magnum, ut constat ex eodem textu.

CAPUT VII.

Innocent. III. *R. Archipresbytero, & Magistro Scholarum, & P. de Vico, Canonico S. Astregisilii a Bituricensis.*

CUm Ap. Sedes, cui (licet immeriti) præsidemus, universis per orbem Ecclesiis non humana, sed divina sit institutione prælata, justum est, & conveniens, ut ad eam tamquam ad magistram, & matrem, super diversis juris antiqui referantur dubiæ quæstiones, ut quæ jura constituit, eadem quoque jura distinguat, ne quæ diversa cernuntur, videantur adversa. Sane (sicut ex litteris vestris accepimus) cum ex una parte Capitulum S. *b* Stephani, & Cap. de *c* Salis; & ex altera Monachi de *d* Pratea super decima quadam, quam a monachis ipsis petebant, in vestrum compromisissent arbitrium, & vos partibus convocatis cognoscentis de causa: Monachi proponebant ordinationem ipsius decimæ sibi a quodam milite factam, & ven. fr. nostri N. Bituricen. Archiep. diœcesani ejus accedente consensu, confirmatum fuisse; seque auctoritate *e* Hieronymi munitos existere, qui scribens ad Damasum ait: Si aliquando fuerint a laicis male detenta, quæ divini juris esse noscuntur, & in usum transierint monachorum, Episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate subnixa. E contrario pars allegabat adversa, consensum Episcopi sine Cleri consensu minus sufficere, auctoritate Leonis Papæ dicentis: Ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quicquam donare, vel commutare, vel vendere audeat, nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & cum totius Cleri consensu, atque tractatu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Quia vero super his auctoritatibus dubitantes Sedem Apostolicam consulere voluistis humiliter inquirentes, utrum quando decima possidetur a laico, si conferatur Ecclesiæ, ad confirmandam donationem consensus Episcopi sine Cleri consensu sufficiat: nos devotioni vestræ taliter respondemus, quod monendus est, qui decimam detinet, ut eam restituat Ecclesiæ, ad quam spectat. Quod si forsan induci nequiverit, & eam cum diœcesani consensu alteri Ecclesiæ assignarit, præsertim religioso conventui constabit ipsa donatio perpetua firmitate subnixa. Auctoritates enim præmissæ, licet diversæ, *f* non sunt tamen adversæ, cum aliud sit alienare, quod ab Ecclesia possidetur, & aliud quod detineur a laico, ad usum ecclesiasticum revocare. In alienatione vero, juxta *g* Leonis Papæ decretum, consensus Episcopi sine Cleri consensu non sufficit. In revocatione autem (juxta responsum Hieronymi) sufficit consensus Episcopi, cum per utrumque utilitati ecclesiasticæ consulatur. Nam & in *h* Lateranensi Concilio est inhibitum, ne quælibet religiosa persona Ecclesia, & decimas de manibus laicorum, sine consensu Episcoporum recipiat, per quod recte datur intelligi, quod sufficit consensus Episcopi, ut licitum sit Ecclesiæ decimam de manu recipere laicali. Datum Romæ, &c. Non. Julii Pontif. nostri anno *i* primo.

NOTÆ.

1 a *Bituricensi.*) Ita etiam legitur *in cap. 1. sub tit. de his, quæ conceduntur sine consensu Capituli, in 3. collect.* Sic in ipsis epistolis Innocentii III. editis a Sirleto, *fol.* 142. Et licet Glossa marginalis *pro Archipresbytero*, legat *Archiepiscopo*, audienda non est; nam temporibus Innoc. III. Bituricenses Præsules fuerunt Guillelmus, & Gerardus, non autem R. ut hic legitur: quare retinenda est lectio Archipresbytero, ut hic habetur. De Bituricensi Ecclesia plura adduxi *in c. fin. de major. & obed.*

b *Capitulum sancti Stephani.*) Ipsius videlicet Ecclesiæ Cathedralis, quæ est Protomartyri Stephano dicata.

2 c *Et Capitulum de Salis.* Id est D. Mariæ de Salis, quæ est Ecclesia Collegiata in ipsa urbe Bituricensi, ut refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

3 d *De Pratea.* Pratea est monasterium Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Bituricensi, sex leucis distans ab Avarico; cujus monasterii meminit Robertus Claudius *in catal. monasteriorum Gallia*, per hæc verba: " Pratea ordinis Cisterciensis, diœcesis Bituricensis, fundatum anno 1145. quarto idus Novembris. „ Et ex eo idem referunt Illustris. Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno* 1145. *c. 1. fol. 21. n. 8.* Fratres Sammarthani *t. 2. Gallia Christiana, fol. 756.* Ejus monasterii Abbatiæ unita fuit alia Abbatia de Boco Dagoberti, ut referunt Fratr. Sammarthan. *ubi proxime.*

e *Divi Hieronymi.*) Relati *in c. fin. 16. q. 1.*

f *Diversa non sunt.*) Separant enim sæpe sæpius juris Auctores adversas sententias a diversis, *l. 3. ut legat. nomine.*

g *Leonis Papæ.*) *In c. sine exceptione, 12. q. 2.* cujus integra extat *tom. 1. Bullarii, fol.* 13.

h *Later. Concilio.*) Relato *in c. prohibemus, de decimis*, ubi textum hunc exponemus.

i *Anno primo.*) Qui fuit Christi 1199. Post hæc verba, tam in tertia, quam in sexta collectione leguntur illa, *Hæc autem de his decimis intelligimus, quæ perpetuo sunt in feudum concessæ.* Sed in ipsa epistola edita a Sirleto non reperiuntur, & recte, ut dicemus *in d. c. prohibemus, & in c. 2. de donat.* 4

CAPUT VIII.

Idem a *Metensi Archid.*

TUa nuper. *Et infra*: Adjecisti etiam, utrum Episcopo, vel electo, cum solo Archid. præter assensum majoris Ecclesiæ, cum ab ipsa eligatur *b* Episcopus, & Archidiaconus assumatur de ipsa, Cœnobiis vel Ecclesiis conventualibus, ad quas ejus pertinet patronatus, liceat conferre perpetuo vacantes Ecclesias *c* baptismales. *Et infra*: Alterius etiam quæstionis solutio ex Epistola Leonis Papæ colligitur evidenter, *in qua* legitur. Ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quicquam donare, vel permutare, vel vendere audeat, nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & totius Cleri tractatu, atque consensu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Irrita enim Episcoporum donatio venditio, & commutatio rei Ecclesiasticæ erit, absque conventia, & subscriptione Clericorum: & per hoc enim noveris solutam secundo loco propositam quæstionem, cum concessiones Ecclesiarum perpetuas, ad alienationes non sit dubium pertinere.

NOTÆ.

a *Metensi.*) Ita legitur in 3. collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* sed vereor, ne legendum sit *Exoniensi*, ut *in cap. tua nuper, de institt. in 3. collect.* ubi, ni fallor, est prima pars præsentis epistolæ. De Exoniensi diœcesi nonnulla notavi *in c. 6. de filiis presb.*

b *Episcopus*,) Juxta temporum varietatem, ut notavi *in c. 2. de elect. c. cum Ecclesia, de causa poss.*

c *Baptismales.*) Parochiæ, ubi baptismus administrabatur, jam priscis temporibus baptismales dicebantur, *capit. 45. 16. quæst. 1.* Concilium Toletan. 1. *cap. 54.* Aquisgran. *cap. 45.* ex Capitularibus Caroli probat Filesacus *de orig. paroc. c. 7.*

CAPUT IX.

Idem *Episcopo* a *Helienſi*.

PAſtoralis officii diligentia : (Quære ſupra de reſcriptis , de officio ; & poteſtate judicis delegati.) Præterea quæſiviſti (cum *b* auctoritate Dionyſii fuerint parochiæ limitatæ) quatenus ſingularum parochiarum proventus in uſus Eccleſiæ cederent neceſſarios , & ſtipendia miniſtrorum , ſi Epiſcopo liceat ſine auctoritate Summi Pontificis, vel ſaltem ſine ſui Capituli voluntate , viris religioſis conferre obventiones alicujus parochialis Eccleſiæ , ſuſtentatione vicarii reſervata . Et cum Lateranenſis Concilii ſtatuta prohibeant Eccleſiis novam imponi , vel augeri veterem *c* penſionem , poſtulas edoceri , an Epiſcopus valeat Religionis conſentiente Patrono , totam Eccleſiam , vel de novo conferre aliquam portionem . Ad quod breviter reſpondemus , quod ſalva conſtitutione canonica de concedendis piis locis *d* quinquageſima portione , neque primum , neque ſecundum potuit facere Epiſcopus (niſi de licentia Rom. Pontif.) præter Capituli ſui *e* voluntatem.

NOTÆ.

1 a *Helienſi.*) Ita legitur in 3. collectione , *ſub hoc titul. cap. ult.* quam inſcriptionem expoſui *in c. paſtoralis , de reſcriptis.*

b *Auctoritate Dionyſii.*) Relata *in cap.* 1, 13. *q.* 2. ibi : *Eccleſias ſingulas ſingulis presbyteris dedimus , parochias, & cœmeteria eis diviſimus , & unicuique jus proprium habere ſtatuimus .* Quamvis enim Evariſtus parochias primus diviſiſſet, ac ſingulos certos clericos intituláſſet, ipſaſque Eccleſias titulos appellaſſet ; tamen quia Valeriani perſecutio presbyteris a ſuis titulis ejectis, ſalubrem hanc inſtitutionem ſuſtulerat , reſtituit eam Dionyſius pace Eccleſiæ data: inde factum eſt , ut plures primum parochiarum diviſorem illum conſtituant, alii vero Evariſtum , ut docent Severinus Bin. *in not. ad ep. Evariſti* ; Lantdm. *l.* 2. *de veteri monach. cap.* 70. Ciron. *ad titulum de clericis non reſid.* Filefacus *de orig. parœc. capit.* 4. P. Gregor. *l.* 1. *partit. tit.* 23. *cap.* 28. Balboa *in cap. omnis , de pœnit. & remiſ.*

2 c *Penſionem.*) *Cap. prohibemus* , ubi dicemus , *de cenſ.*

d *Quinquageſima.*) De qua agemus *in c. Apoſt. de donat.*

e *Suæ voluntatem.*) Et ita certum eſt Epiſcopum non poſſe unire Eccleſiam alicui monaſterio , irrequiſito Capitulo , *c. conſultationibus, c. paſtoralis , de donat.* nec contrarium probatur *in c.* 2. *de reb. Eccleſ. in* 5. *compil.* ibi ; " Poſtulaſti per Sedem Apoſtolicam edoceri, utrum tibi quaſdam decimas , quas quidam anteceſſores tui pro quibuſdam villis Religioſis conceſſere quibuſdam, auctoritate tibi liceat propria revocare? Ad quod tibi duximus breviter reſpondendum , quod ſi conceſſionem talem contra canones in Eccleſiæ tuæ præjudicium videris attentatum, ipſam debes auctoritate ſuperioris legitime revocare. „ Nam ſupponendum eſt , in ea ſpecie cum conſenſu, & conſilio Capituli Epiſcopum decimas conceſſiſſe, ſed in præjudicium Eccleſiæ , quo caſu talis conceſſio revocari valet. Accedente igitur Capituli conſenſu , poteſt Epiſcopus unire Eccleſiam loco religioſo, *c. ſi Epiſcopus , 12. q.* 2. ibi; " Hoc de conſenſu Concilii ſui habeat licentiam faciendi. „ Et *Clem.* 2. *de rebus Eccleſiæ* , ibi; " Conſentiente Capitulo uniatur , aut religioſo loco donetur. „ Docent Th. Sanch. 2. *p. ſummæ , l.* 7. *c.* 29. *n.* 148. Barboſa *de dign. c.* 42. Garcia *de benef. p.* 12. *c.* 2. P. Greg. *eod. tr. cap.* 13. *ad fin.* Cironius *ad tit. de don.* Et ſi Eccleſia habet patronum, poteſt Epiſcopus cum ejus conſenſu illam religioſo loco unire, *c. un. de jure patron. in* 6. *c. paſtoralis , de donat.* ubi docetur Epiſcopum conferentem Eccleſiam loco religioſo ex conſenſu patroni, conferre jus, quod in illam Eccleſiam habebat; patronum autem jus ſuum patronatus . Quod ſi opponatur textus *in c. illud, de jurepatron.* ubi laicus intulerat Eccleſiam vacantem loco religioſo , & deciditur collationem eſſe irritam , tum quia *ſine* auctoritate Epiſcopi facta eſt : tum quia erat Eccleſiæ nondum vacantis . Reſpondetur laicum illum conferre intendiſſe Eccleſiam illam nondum vacantem , ut ex tunc valeret collatio in præjudicium Rectoris legitime poſſidentis ; alias ſi conferre voluiſſet abſque ejus præjudicio, ut a tempore vacationis frueretur illa locus religioſus, valeret utique conceſſio cum conſenſu Epiſcopi facta , ut docent ibi Abbas *numer.* 7. Hoſtienſis , & alii.

CAPUT X.

a Honorius III. *Archiepiſcopo Senon. & ejus ſuffraganeis.*

ET ſi membra corporis Chriſti: *Et infra*: Provinciæ Senon. Capitula Cathedralia ſuam ad nos querimoniam tranſmiſerunt , quod Archiep. Senon, & ſuffraganei ejus procuratores ipſorum nuper ad *b* provinciale Concilium convocatos , ad tractatum eorum admittere noluerunt , licet nonnulla ſoleant in hujuſmodi tractari Conciliis , quæ ad ipſa noſcuntur Capitula pertinere: quare noſtram audientiam appellarunt . Sane nos auditis , quæ ipſorum nuntii ſuper his proponere voluerunt , & intellectis nihilominus litteris , quas nobis ſuper eodem curaſtis negotio deſtinare : tractatu exinde cum fratribus noſtris habito diligenter , & utique nobis , & ciſdem fratribus noſtris concorditer viſum fuit , ut ipſa Capitula ad hujuſmodi Concilia invitari debeant , & eorum nuntii ad tractatus admitti , maxime ſuper illis , quæ ipſa contingere Capitula dignoſcuntur.

NOTÆ.

1 a *Honorius III.*) In ſexta collectione legitur *Innocent. III.* ſed male, cum textus iſte ſit Honorii III. in cujus compilatione, *ſub h. t. c.* 1. reperitur prout hic tranſcribitur. De Petro Corbolio Senonenſi Archiep. & ea Eccleſia nonnulla notavi *in c.* 6. *de conſt.*

b *Provinciale Concilium.*) Quod, quando, & quomodo ſit celebrandum, exponemus *in c. ſicut olim , de accuſ.*

COMMENTARIUM.

2 COnſtitutio hæc adeo ſingularis eſt, ut vix in jure expreſſum reperiatur , an evocanda ſint Capitula ſuffraganea ad Concilium provinciale, ut in eo procuratores ſuffragium habeant, cum nuſquam, vel raro eos Conciliis adfuiſſe legamus, niſi in aliquibus Conciliis noſtræ Hiſpaniæ, præcipueque provinciæ Tarraconenſis, ubi procuratores iplarum Eccleſiarum poſt Abbates ſubſcribunt ; & Capitula ipſa evocata fuiſſe ad reſpondendum ſuper negotiis , & rebus Eccleſiæ, liquet *ex c. grave , de prab. can.* 13. *Conc. Tarr.* 1. ibi : " Epiſtolam non ſolum e Cathedralis Eccleſiæ presbyteris , verum etiam de dioœceſanis ad Concilium trahant. „ Rationem hujus evocationis reddit Joannes Patriarcha Alex. anno 1331. in Concil. Tarracon. his verbis: " Quia aliter honos Eccleſiæ Metropolitanæ, & Concilii minuitur , & auctoritas Concilii, quæ in multis conſiſtit, potius quam paucis , ſubtrahitur circa ea, quæ in ipſis Conciliis tractanda ſunt. „ Accedit , quod cum Concilia pro exceſſibus corrigendis , & pravis moribus reformandis omnium clericorum convocentur , *d. c. ſicut de accuſ.* ideo Capitula ſuffraganea vocanda ſunt, *c. de eulogiis* , 12. *d.* quod & expreſſit Synodus Tridentin. *ſeſſ.* 24. *de ref. c.* 2. Deinde, nam ſi in Conciliis generalibus prædicta Capitula vocantur , ut conſtat ex actione 1. Concil. Chalced. in epiſtola Imperatoris ad Dioſcorum, ubi prohibetur Epiſcopis , ne eoſdem mittant procuratores , qui conſtituti ſunt a Capitulis: quanto magis ad Concilia provincialia vocari debent. Sed hoc jus ita obſervatum paulatim ſublatum fuit, ita ut jam pluribus retro ſæculis Capitula ad Concilia provincialia non vocentur , etſi Abbates jus baculi , & mitræ habentes evocentur , ut notavit Cironius *in notis ad hunc textum*.

TITULUS XI.

De his, quæ fiunt a majori parte Capituli.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Lateran.*

QUM in cunctis Eccleſiis , quod pluribus , & ſanioribus fratribus viſum fuerit, incunctanter debeat obſervari , grave nimis eſt , & reprehenſione digniſſimum , quod per quaſdam Eccleſias pauci quandoque , non tam de ratione, quam de propria voluntate ordinationem multorum impediunt , & ordinationem eccleſiaſticam procedere non permittunt . Quocirca præſenti decreto ſtatuimus , ut niſi a paucioribus , & *b* inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit , & oſtenſum , appellatione remota prævaleat ſemper , & ſuum conſequatur effectum , quod a majori, & ſaniori parte Concilii fuerit conſtitutum . Nec conſtitutionem noſtram impediat, ſi forte aliquis ad ſervandam Eccleſiæ conſuetudinem ſe juramento dicit eſſe aſtrictum ; non enim dicenda ſunt juramenta , ſed potius *c* perjuria , quæ contra eccleſiaſticam utilitatem , & ſanctorum Patrum inſtituta veniunt. Si quis autem hujuſmodi conſuetudines , quæ nec ratione *d* juvantur ; nec ſacris congruunt inſtitutis , jurare præſumpſerit , donec condignam egerit pœnitentiam , a perceptione Dominici Corporis exiſtat alienus.

NOTÆ.

1 a *Lateran.*) Ita etiam legitur in prima collectione , *ſub hoc tit. c. un.* & in Concilio Later. generali celebrato ſub Alexandro III. *can.* 16. ubi reperitur textus hic.

b *Inferioribus.*) Inferiores Canonici dicuntur ad differentiam majorum, ut notavi *in c. dilecto , de offic. Archid.*

c *Perjuria.*) Ut ſæpius probavi *in tit. de jurejur.*

d *Ratione juvantur.*) Niſi a Sede Apoſtolica confirmata ſint, ut *in cap.. hoc tit. in* 2. *collect.* ibi: „ Secundæ quæſtionis nodum auctoritate duximus Lateran. Concilii reſolvendum , ut niſi videlicet de aſſquo , vel de aliquibus ab inferioribus irrationabile aliquid objici , & probari contigerit , prævaleat ſemper , & obtineat debitum, remoto appellationis obſtaculo, firmamentum, quod a majori , & ſaniori parte Concilii fuerit conſtitutum, niſi antiqua Eccleſiæ hactenus obſervata , & Apoſtolicæ Sedis Auctoritate confirmata conſuetudo aliud ſuaſerit obſervandum. „

COMMENTARIUM.

2 Concluſio probatur, & traditur. EX præſenti canone talis deducitur aſſertio : „ In Capitulis , & Collegiis prævalet , quod fit a majori , & ſaniori parte, niſi minor rationabiliter contradicat . „ Probant eam textus *in c. de quibus* 3. 29. *d. c. in ordinatione* 14. 61. *d. c. Eccleſia* 57. *c. cum nobis , §. nos ergo , c. quia propter* 42. *de elect. c. prudentiam* 21. *de offic. deleg. c.* 3. *de jurepatron.* Innocent. III. *l.* 1. *ep.* apud Sirletum , *fol.* 221. ibi : „ Cum nobis (licet immeritis) in ſpecula Sedis Ap. conſtitutis omnium Eccleſiarum ſit generalis cura commiſſa , nos attente convenit, ac ſolicite providere , ut per ſtudium noſtræ ſolicitudinis in ſtatu debito valeant conſervari . Et quoniam ubique præſentia corporali adeſſe non poſſumus, per Fratres, & Coepiſcopos noſtros, qui ſunt, in partem ſolicitudinis evocati , ad rectum ordinem reduci volumus , quæ in eis inordinate fuerint attentata , & in ſtatum congruum reformari , ut perſonæ conſtitutæ in eis ad Eccleſiaſtica obſequia proſequenda , juxta doctrinam canonicam divinæ ſervitutis cultibus vigilanter intendant , & cunctis recto progredientibus ordine Dominus , & propitiator noſter digne in miniſtrorum ſuorum operibus collaudetur. Nos igitur , venerabilis in Chriſto frater, tuis juſtis precibus gratum concedimus aſſenſum , & ut in Eccleſia Sancti Stephani , in qua Pontificalis adminiſtrationis officium aſſumpſiſti ; & in Eccleſia Beati Frontonis, in qua curam geris Abbatis , ſuper correctione ordinis , & aliis eccleſiaſticis conſtitutionibus , cum majori parte Capituli , pro ut ipſis Eccleſiis expedierit, valeas ordinare, ſeu ſtatuere quod fuerit ſtatuendum; & corrigere corrigenda , liberam tibi , ſublato appellationis obſtaculo , auctoritate Apoſtolica tribuimus facultatem, niſi a paucioribus , juxta conſtituta Lateran. Concilii rationabile aliquid objectum fuerit, & oſtenſum. Nulli ergo , &c. „ *leg. cum judices* 2. *§. hoc autem* 4. *C. de jurejur. l. aliud* 160. *§.* 1. *Dig. de reg. jur. lege nulli* 3. *leg.* 4. 5. *& 6. quod cujuſque univerſ. l. quod major 19. ff. ad municip. l.* 3. *ff. de decretis ab ordin. leg. ubi* 19. *ff. de tutor. & curat. l. penult. & ult. C. de prædiis Curial. leg. ult. C. de vendend. rebus Curial. l.* 84. *&* 142. *C. Theodoſ. de Decur. leg.* 7. *tit.* 4. *lib.* 2. *recop.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa, & Garanna , idem Barboſa *voto* 47. *n.* 19. Cironius *ad tit. de elect.* Cujacius *hic* , Acunna *in d. c. in ordino* 14. Alciatus *de præſ. reg.* 1. *præſ.* 51. Petrus Herold. *l.* 2. *Pandect. tit.* 9. *c.* 15. Lambertinus *de jurepat. l.* 1. *c.* 3. *p.* 3. *art.* 8. Petrus Faber , & Gothofredus *in dict. l.* 160. *§.* 1.

3 Impugnatur tradita aſſertio. Sed pro dubitandi ratione ita argumentor ; In ſententiis , vel ſimilibus juſtitiæ actibus non debet attendi major pars, quia ut ait Plinius *l.* 2. *ep.* 12. in ſententiis ferendis ſuffragia non numeranda, ſed ponderanda ; nec ſemper majori numero eſt acquieſcendum, cujus judicium raro tutius, ac ſanius, *c. gratum , de poſtul. Prel.* & ſi aliqua pars Capituli præferenda eſt, maxime ea, quæ ex ſenioribus conſtat, quibus plurimum jura deferunt, cum prudentiores quam juvenes præſumantur ; adeo, ut qui contrarium affirmare velit , probare non poſſit , niſi per quindecim teſtes *l. unicuique , C. de proximis ſacror. ſcrin. l.* 11. Macardus *de prob. volum.* 3. *concluſ.* 1295. *n.* 3. Tiraq. *in præf. de priD. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

mog. n. 153. Franciſcus Philelphus *l.* 36. *ep. ad Nicodemum* , ibi : „ Romani rerum domini Senatum a ſenibus nominarunt , quoniam intelligerent in ſenibus ſolis gravitatem eſſe , & prudentiam. „ Atque ideo majorem ſenibus auctoritatem eſſe dixit Quintilianus *l.* 12. *inſtit. c.* 4. eo quod plura noſſe, & vidiſſe credantur. Igitur in Capitulis, & Collegiis non major pars reſpectu numeri , ſed reſpectu ſenium attendi debet.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio , pro cujus expoſitione ſciendum eſt , Capitulum in jure noſtro ſæpius accipi pro parvo illo loco , in quo conveniunt clauſtrales ; quo nomine etiam ipſa congregatio clauſtralium, ſeu Canonicorum dicitur Capitulum . In priori ſenſu accipitur *in Clement. ne in agro , de ſtatu monach.* Concilium Aquiſgran. *c.* 69. ibi : „ Mos inolevit , ut per monaſteria Deo devota legatur lectio in capitulo . „ Et *can.* 70. ibi ; „ Ut ad capitulum lectio tradatur ; „ & aliis Conciliis congeſtis a Meurſio *in Gloſſario , verbo Capitulo* , Benedicto Ephteno *l.* 8. *diſquiſit. monaſt. tr.* 1. *diſquiſit.* 1. In ſecundo ſenſu pro ipſa congregatione , ſeu Canonicorum collegio accipitur in præſenti titulo, & antecedenti ; & Capitulum tunc eſt univerſitas clericorum, quorum caput eſt Prælatus, & ipſi membra, *c. novit , hoc tit.* ſodales, ſeu ſocii ejuſdem collegii , *l. ult. ff. de collegiis* : non tamen omnes clerici unius Eccleſiæ faciunt Capitulum , *c. dilecta , de exceſſ. Pral.* ſed tantum ii, quibus Eccleſiæ legibus conceſſum eſt , ad exemplum collegiorum ſæcularium , quibus id conſtitutionibus , & Principum reſcriptis conceditur , quique communem habent actorem , ſeu ſyndicum , & arcam , *l.* 1. *ff. quod cujuſque univerſ. c. ſignificavit , de appell. d. c. dilecta* , ubi latius dicemus. Arca ſignum communitatis eſt , quia in ea obventiones, & redditus nummarii , quaſi in gazophylacio reconduntur , *l.* 15. *C. de ſuſcept. l.* 10. in qua etiam inſtrumenta , & tituli aſſervantur ; unde tituli arcales dicuntur *in l.* 6. *C. de exact. tribut. l.* 10. & cuſtodes ipſi Arcarii , *c.* 3. *Eſther* , D. Paulus *ad Romanos cap. ult.* Subſtantia ergo Capituli conſiſtit in ſigillo, ſyndico , arca , & negotio communi , ut probant Farinacius *in præxi crim. q.* 113. *n.* 227. Decianus *tract. crim. lib.* 7. *cap.* 20. *num.* 22.

Deinde ſciendum eſt , quæ ſit major pars Capituli ? Et multi docuerunt , majorem partem eam eſſe , quæ pluribus abundat ſuffragiis, cum major pars accedit , & concurrit in unam ſententiam , *c. ult. hoc tit. cap. quia ſuper , de elect.* exemplo Decurionum , *l. nominationum , C. de Decur. l.* 10. Alii majorem partem agnoſcunt , non ex numero perſonarum , ſed ex juſtiori , & ſaniori parte : quod æſtimandum non eſt ab his, qui ſuffragium dant , ſed a ſuperiore cauſæ cognitionem habente, *cap. Eccleſia , de elect. cap. concertationi , de appel. in* 6. Sed quia perdifficile eſt hoc modo agnoſcere, quæ ſit ſanior, & per conſequens major pars , habita ratione zeli ad zelum , & juſtitiæ ad juſtitiam ; ideo regulariter major pars dicitur , quæ pluribus abundat ſuffragiis : ſententiæque quæ numerantur , non ponderantur , *c. fin. hoc tit.* Ut autem major pars agnoſcatur , ſingulorumque vota regulentur , tantum præſentes attenduntur ; quare dum negotium tractatur in Capitulo , ad minus duæ partes adeſſe debent *l. multi , l. plane , ff. quod cujuſque univerſ.* non quia exigatur , ut duæ partes idem decernant , ſed ut in decernendo adſint duæ partes , quæ faciunt Capitulum & Concilium publicum , *l. nominationes , C. de appel.*

His præjactis, ratio præſentis aſſertionis facile deprehenditur , quæ provenit ex eo, quia firmius eſt judicium plurimorum , *c. de quibus* 3. 70. *d.* nam cum fere impoſſibile ſit in negotiis omnes conſentire , *l.* 1. *§. ſi. cum l. ſequenti , ff. de aeq. poſſeſſ.* & neceſſario ſufficiens eſſet aliqua pars, major juſte attenditur, ut conſiderat Grotius *de jure belli l.* 2. *c.* 5. *n.* 17. niſi ſpecialiter duæ partes ſuffragiorum petantur , ut *in l. milli* 3. *ff. quod cujuſque univerſ.* nam tunc, quod lege , vel ſtatuto cautum eſt, attendi debet. Bobadilla *l.* 3. *polit. c.* 8. *n.* 53. Molina *l.* 2. *de primog. c.* 4. *n.* 58. Unde in Senatuſconſultis , apud Romanos majoris partis probabatur conſenſus , neque quam prudentes , ſed quam multi idem cenſuiſſent attendebatur . Symmachus *l.* 4. *epiſt.* 37. *Lex Curiæ eſt , ut majoris partis numeri anteferat auctoritas .* Quare Senator quilibet poterat Conſulem , vel quemcumque alium Magiſtratum , qui Senatum habebat, admonere , ut antequam Senatuſconſultum proferretur , Senatum

4 Capitulum quid.

5 Major pars quæ ſit ?

6 Traditur ratio decidendi.

numeraret, alioquin Senatusconsulto interdicebat. Festus Pomp. *l.* 12. „ Numerat Senatum, qui Senator ait Consuli, cum impedimento vult esse, quominus faciat Senatusconsultum; postulatque ut aut res, quæ afferantur dividantur, aut singuli consulantur, aut si tot non sint Senatores, quot numero, liceat præscribi Senatusconsultum. „ Respexit huc Cicero *l.* 5. *ep. ad Atticum: Causale, aut numera.* Et Cælius *l.* 8. *epist. famil.* ad eundem Ciceronem: „ Cum posset rem impedire, sic ut numeraretur, postularet, tacuit. „ Apud Dionysium Halicarn. *l.* 16. *hist.* Lucius Cornelius postulat, *Numerari sententias*. M. Fab. Quintilianus *declam.* 365. „ De vi septem judicent, quod major pars judicum statuerit, reus patiatur: duo ignominiam statuerunt, duo exilium, tres mortem, petitur ad mortem. „ Hæc quidem epigraphe controversiæ; sequitur deinde: „ Ego existimo majorem partem esse, in qua plures idem sentiant, eandem pœnam pronunciant, in eadem verba jurant. „ Ne qua autem ambiguitas suboriatur, distis verbis explicat, quinam sit ille major numerus; „ Partem intelligimus eodem numero applicatam, quemadmodum sententia conjunctam. „ Sed quis L. Senecæ aurea verba prætermiserit huc spectantia, *l. de vita beata*, *c.* 2. „ Cum de vita beata agitur, non est, quod mihi illud dissessionum more respondeas. Hæc pars major esse videtur; ideo enim pejor est. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant. „ Apposite, & cum judicio alium ejusdem Senecæ locum annotavit I. Lipsius: „ Quid præstat Philosophia? ut malis tibi placere, quam populo: ut existimes judicia, non ut numeres. „ Imperitia librariorum antea legerat, *Illud dissensionum more respondeas*. Primus Rodulphus genuinam lectionem animadvertit, & ex eo Erasmus Roterodamus. Decretum Lateran. Concilii apud Guil. Neubrigensem *de rebus Anglic. l.* 3. *c.* 30. „ Ex hoc tamen nullum canonicis institutionibus, & aliis Ecclesiis præjudicium generetur, in quibus majoris, & sanioris partis debet sententia prævalere; quia quod in eis dubium venerit, superioris judicio poterit diffiniri: in Romana vero Curia, & Ecclesia speciale evenit aliquid, atque constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi. „ Aurel. Prudent. *l.* 1. *in Symmachum*, *in fin.*

Servemus leges patrias, infirma minoris
Vox cedat numero.

Facit Plin. *l.* 2. *ep.* 12. „ Numerantur, *inquit*, non ponderantur sententiæ: nec aliud in publico consilio fieri potest, in quo nihil est tam inæquale, quam æqualitas ipsa; nam cum sit impar prudentia, per omnium jus est. Et *l.* 6. *ep.* 13. Singulis, *inquit*, re integra dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit; a cunctis tuendum. „ Lex judiciaria, aut ejus fragmentum refertur *in ep. Calii ad Ciceronem*, his verbis: „ Quod judicum major pars indicasset, id jus ratum esto. „ Facit etiam, quod refertur ad universos, quod publice fit, & per majorem partem; *l.* 160. *ff. de reg. jur. d. l. quid major*, *ff. ad munic.* quod non solum in publicis negotiis, verum & in privatis contingit, ut in pluribus creditoribus id docetur *in l.* 7. §. *ult. l.* 8. *ff. de pact. l. ult. ff. qui bon. ced. possunt*, in pluribus tutoribus, §. 1. *Instit. de satisd. tut.* in pluribus *obstetricibus* ventrem inspicientibus, Paulus *l.* 2. *sent. tit.* 4. Recte ergo PP. Concilii Lateran. in præsenti statuerunt, in negotiis ecclesiasticis prævalere factum a majori parte Capituli, cum præsumatur pro pluralitate, nisi in aliqua parte stet auctoritas, *c. dudum*, *de elect. c. in præsentia*, *de test.* Petunt etiam PP. ut sit eadem pars sanior; ratione habita zeli ad zelum, meriti ad meritum: nam etsi major pars aliquid decernat, rationi tamen, vel pietati minime consentiat, minor pars sanior pro majori habetur; *c. fin. d.* 9. *c. Ecclesia* 57. *de elect.* quia major pars dicitur, non solum quæ est majoris numeri, sed etiam quæ sanioris judicii. Barbosa *de dign. c.* 38. *n.* 9. Sed cum ex hac cognitione sanioris partis rixæ pluraque incommoda oriantur, jam hodie post Concil. Tridentinum *sess.* 25. *de reg. c.* 6. amplius non quæritur, quænam pars sit sanior: sed tantum quæ major, vel minor sit respectu numeri, ut notarunt Suar. *t.* 4. *de rel. tract.* 8. *l.* 2. *c.* 5. *n.* 13. Jul. Lavor. *de elect. tit.* 4. *c.* 19. *n.* 89. Tambur. *t.* 1. *de jure Abbat. disp.* 5. *q.* 6. *n.* 21.

7 Dissolvitur difficultas.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam in præsenti absolute non docetur, factum a majori parte prævalere, sed factum a majori, & saniori: quare, ut cognoscatur, quænam sanior pars sit, pensanda sunt, & ponderanda suffragia, habito respectu ad ætatem, prudentiam & meritum: unde non contemnitur sanior pars, sed potius si sit sanior, præfertur: & non tanquam factum a majori, sed a saniori parte observatur, licet in dubio major pars sanior credatur, *c. prudentiam*, *de off. del.* Acunna *in d. c. in ordinatione*: notavi latius *in c. quia propter*, *de elect.*

8 Exponitur text. in c. cum causam de elect.

Adhuc supra traditæ assertioni opponi potest texr. *in c. cum causam*, *de elect.* ubi refertur, Canonicos Ecclesiæ Lucanensis privilegium ab Apostolica Sede impetrasse, ut nullus præponeretur in Priorem, nisi de communi consensu fratrum, aut electus a majori, & saniori parte Capituli. Quem textum ita expendo: Si regulariter factum a majori, & saniori parte Capituli prævalet, ad quid privilegium illud impetratum fuit, cum frustra precibus impetretur, quod jure communi conceditur? Cui difficultati respondendum est ex notatis in eo textu, & per Cironium *in c.* 3. *de elect. in* 5. *compil.* privilegium in ea specie necessarium non fuisse, quia tam jure communi id cautum erat; sed quia magis timetur, quod singulariter cavetur, aut promittitur, ut contingit in castitate a clericis voto promissa: *c. quamquam*, 23. *d.* in obedientia juramento firmata, *c. in omnibus*, *de consec. d.* 5. ideo in eo textu Canonici Lucanenses prædictum impetrarunt privilegium, ut ejus auctoritate magis obstricti Priorem tenerentur eligere communi consensu, vel saltem majoris, & sanioris Capituli partis.

5 Interdictum quid?

9 Exponitur c. hoc ipso tit. 33. q. 2.

Secundo supra traditis obstat text. *in c. hoc ipsum* 11. 33. q. 1. in illis verbis: „ In fine autem epistolæ hoc adjiciendum putavi, ut quotiescunque in gestis Conciliorum dissors sententia invenitur, illius sententia magis teneatur, cujus antiquior aut potior extat auctoritas. Ex quibus deducitur non prævalere factum a majori Capituli parte, sed tantum attendi, quænam sit antiquior, vel potior. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Div. Isidorum in eo textu potiorem appellasse Concilii sententiam, quæ majori parte roboratur, & ita recte Sanctum asseruisse, in casu diversarum sententiarum eam prævalere, quæ antiquior, & potior est, idest, quæ major, & sanior.

10 Adducitur c. 2. de postul. Prael.

Ex supra adductis, præcipueque ex præsenti textu lucem accipit textus *in c.* 2, *de postl. Prael.* ibi: „ Ac ideo ad alios, licet pauciores numero, quantum tamen ad hæc pertinet, consilio saniores, eligendi, vel postulandi devolutam esse licentiam. „ Ex quibus aperte constat, prævalere aliquando electionem, seu postulationem factam a majori parte Capituli: quod juxta præsentem decisionem accipiendum est, videlicet quod licet regulariter factum a majori parte Capituli, sit a cunctis observandum, tamen si minor pars juste, & legitime contradicit, quia tunc licet minor respectu numeri, tamen sanior est respectu judicii, prævalet ab ea statutum, *c.* 1. 31. *dist. l. majores*, *ff. de pactis*: imo ad ipsos, licet numero minores, devolvitur omnis Capituli auctoritas ut in specie ipsius capitis 2. contingit.

CAPUT II.

Cælestinus III. *Gilberto* a *Claromont. Episcopo.*

QUæsivit a nobis tuæ diligentia probitatis, quid observare debeas, & Apostolicæ responsionis auctoritate statuere super eo, quod Ecclesiam tuam quidam ex Canonicis, vel etiam minimus, qualibet occasione assumpta, vel quia pensio Ecclesiæ debita (sicut solitum est) non redditur, vel quia nonnunquam clericus aliquis, vel parochianus delinquit, sine tuo, & aliorum Canonicorum assensu interdicto supponit, per quod ipsius Ecclesiæ servitium deperit, & in populo scandalum non modicum generatur. Super hoc autem tuæ f. fic duximus respondendum, sicut in consimilibus consultationibus nos recolimus respondisse, ut videlicet interdictum in aliqua Ecclesia per aliquem, vel aliquos ex Canonicis sine tuo, & aliorum tuorum fratrum assensu positum nullatenus debeas observare, nisi talis excessus, & tam gravis extiterit, propter quod merito Ecclesia silere debeat; nec sustineas, ut prætextu occasionis hujusmodi ab aliis interdictum observetur, nisi tuus, & aliorum consensus Canonicorum accesserit, sed si quis occasionem dederit, vel delinquerit, live canonem debitum non solverit, vel alia commiserit, propter quæ irregulariter hactenus Ecclesia ipsa interdicto supponebatur, ecclesiasticæ coercitioni subjaceat, cum peccata suos auctores *b* tenere debeant, nec pœna sit ulterius protrahenda, quam delictum fuerit in excedente repertum.

NOTÆ.

a *Claromontano.*) Gilberto videlicet, ut legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 2. qui sexagesimus Præsul fuit ipsius Ecclesiæ. De Claromont. diœcesi nonnulla notavi *in c.* 38. *de test.* Textum hunc fugitivarium esse a præsenti titulo, docuit Leguise *in præsenti rub.* sed non recte, cum in ea agatur de consensu Capituli, aut ejus majori parte.

b *Tenere debeant.*) Sed si hæc ratio vera est, concludit, nunquam interdictum apponi posse, cum exinde omnes fideles absque sua culpa puniantur. Cui difficultati satisfaciendum est, discrimen constituendo inter pœnam corporalem, seu spiritualem: & inter temporalem, seu medicinalem. Pœna corporali, aut spirituali nemo pro aliena culpa puniri potest; medicinali vero, seu temporali utique puniri valet, ut docuerunt Ant. Gomez *l.* 3. *var. c.* 2. *n. fin.* Guttierez *de delictis*, *q.* 53. Marquez *in suo gubernat. l.* 1. *c.* 32. Barb. *l.* 2. *juris Eccl. c.* 3. *n.* 41. Petrus Faber *l.* 3. *semest. c.* 8. unde cum interdictum sit pœna medicinalis, potest populus Christianus pro contumacia Principis, aut superioris Prælati ea puniri, ut universa plebs, quæ ejus malitiam non ignorat, & cui illius iniquitas multum displicet, hinc occasione accepta proclamet; ut qui Dei amore ab injusta actione non recedit, clamore hominum simul, & timore desistat, ut probat Jurecus *in notis ad Ivonem*, *ep.* 266.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: „ Canonici non possunt interdictum apponere, sed Episcopus tantum cum consilio Capituli. „ Probant eam textus *in c.* 1. *probatur. de*

excess. Prael. c. 3. *de sæpis*. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa. Sayrus *de censur. l.* 5. *c.* 10. *n.* 19. Hugolinus *eod. tract. tabul.* 3. *c.* 1. §. 1. Suar. *de censur. disp.* 36. *sect.* 1. Gibal. *eod. tra. disq.* 3. *in fine*, Covar. *in c. almæ*, 2. *p.* §. 2. *n.* 6. Petrus Greg. *l.* 4. *parvitionum*, *tit.* 16. *c.* 3. *&* 5.

4 Impugnatur hæc assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juri consideratione, nam potestas ferendi censuras spectat ad jurisdictionem contentiosam, ut probant Gibalinus *integr. disquis.* 3. Igitur si illam habeant, Episcopus jure ordinario, Capitulum privilegio, aut consuetudine, *poterunt* ea utentes alter sine alterius consensu illam exercere interdictum apponendo. Augetur hæc difficultas, nam Episcopum per se posse interdictum apponere, & in tota diœcesi, constat *ex c. ex transmissa*, *de elect. c. cum ab Ecclesiarum*, *de off. ord. c. auditis*, *de præscr. c. cum*, *& plantare*, §. 1. *c. Episcopum*, *de priv.* & etiam Canonicos, seu Capitulum interdicere posse, liquet *ex c. si canonici*, *de offic. ord. l.* 6. *cap. statutum*, *de sent. excom. eod. l.* Igitur non recte in præsenti docetur, Canonicos absque Episcopo, vel Episcopum absque Capituli consensu, non posse interdicti sententiam proferre.

Qua difficultate ita fulcita minime obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, interdicere, aliquando interloqui, ac interim dicere, significare. D. Isidorus *l.* 5. *etymolog. c.* 25. interdictum ait esse, quod a judice non in perpetuum, sed pro reformando momento ad tempus interim dicitur, qua in significatione accipitur *in c. pastoralis* 5. *de caus. poss. ef. & propriet.* Sed in sua propria, & speciali significatione interdicere nihil aliud est, quam prohibere. Paulus *l.* 2. *sent. tit.* 10. Unde Brissonius *de V. S. verbo Interdicere*, existimavit, interdicta a veteribus appellata fuisse veteres formulas, quibus Prætor aliquid fieri prohibebat. Hinc etiam ille, qui administrationem bonorum non habet ob Prætoris prohibitionem, dicitur bonis interdictus, *l. is cui* 6. *ff. de verb. obl.* & qui ob delictum aqua, & igne prohibebantur, interdicti dicebantur, *l.* 1. *& per totum ff. de interd. & relegat.* & legimus *in l. moris* 9. *de pœnis*, advocationibus interdicere, pro denegatione advocationis: *in l.* 1. §. *urbe* 13. *de offic. Præsid.* professione interdicere, *in l. relegatorum* 7. §. *solent*, *ff. de interdictis*, *& relegatis*, ordine interdicere, pro interdictione Curiæ: *l. ult. ff. de pœnis* arte sua interdicere. In hoc etiam sensu accipitur interdictum in præsenti pro prohibitione divinorum officiorum, cujus censuræ originem adduxi *in c.* 5. *de consuet.*

6 Interdicti diffinitio & divisio.

Interdictum autem diffinitur, ut sit „ Censura Ecclesiastica, qua prohibentur divina officia, certa sacramenta, & ecclesiastica sepultura: *colligitur* ex *c. quod in te*, *de pœnit. & remiss. c. non est vobis*, *de sponsal.* „ ubi dicemus. Dicitur *censura*, loco generis, per quam interdictum convenit cum aliis censuris: cetera ponuntur loco differentiæ: nam excommunicatio ab omnibus privat sacramentis, interdictum vero tantum a certis; deinde differt ab irregularitate, & suspensione, quæ non privant nec sepultura, nec divinis officiis. Varie etiam interdictum dividitur. Primo, ut aliud sit ab homine, aliud a jure. A jure, quod in certis casibus in jure impositum reperitur, ut *in cap. si qui sunt*, 82. *dist. cap. si quis deinceps*, *q.* 7. *c. sacro* 18. *de sent. excom. c. ubi periculum*, §. *præterea*, *de elect. in* 6. *c. presenti*, *de offic. ord. cap.* 1. *de sepult. in* 6. *quamquam*, *eod. lib. c. unico de injuriis*, *eod. lib. Clem.* 1. *de pœnis: extravag. un. Joann. XXII. ne sede vacante*, *extrav. un. de consuet. inter communes*. Item dicitur interdictum, ut aliud sit locale, aliud personale, mixtum aliud. Locale dicitur, quod principaliter fertur in locum, ubi divina officia celebrentur; nam licet locus non sit capax pœna tamen cum sit capax satisfactionis, erit & privationis. Hoc tamen interdictum locale est duplex, aliud generale, aliud particulare. Generale, cum civitas, seu tota diœcesis interdicitur, *c. cum inter*, *de consuet. c. cum in partibus*, *de V. S. c. in presenti*, *de sent. excom. in* 6. tunc enim in omnibus Ecclesiis interdictum censetur appositum, etiam in Ecclesia Cathedrali, licet quoad alias res talis Ecclesia non comprehendatur, *c. quamvis*, *de prab. in* 6. Et licet templa suburbicaria, scilicet extra muros civitatis existentia, videantur diversa ab ipsis Ecclesiis urbanis, cum appellatione urbis suburbia non contineantur, *l. nam quod*, §. *si ita*, *ff. de pœnis legat. l.* 2. *ff. d. V. S.* late ex sacris, & profanis litteris probant Morinus *l.* 1. *exercit. c.* 30. Dorleans *ad Tacit. l.* 14. *annal. fol.* 757. tamen Ecclesiæ illæ censentur interdictæ, *c. si civitas*, *de sent. excom. l.* 6. Petrus Greg. *l.* 4. *partit. tit.* 17. *c.* 4. Covar. *in c. almæ mater*, *part.* 2. *c.* 2. §. 1. *n.* 8. propter connexionem, & contiguitatem: sicut interdicta Ecclesia Capellæ censetur interdictæ, etiam exemptæ. Trid. *sess.* 25. *de reform. c.* 12. *& de reg. c.* 22. Particulare est, quod tantum in hanc, vel illam Ecclesiam ponitur. Personale interdictum subdividitur in generale, & speciale; generale est cum corpus collectivum interdicitur, veluti populus universitas, seu collegium; cum enim in eos non possit ferri excommunicatio, *c. Romana*, §. *universitatem*, *de sent. excom. l.* 6. necessario poni debet interdictum, & tunc personæ, quæ sunt illius communitatis, interdictæ manent, *c. si sententia*, *de sen. excom. in* 6. Interdicto autem populo, Clerus non censentur interdictus. Suarez *de censur. disp.* 32. *sect.* 2. Speciale est, cum specialiter in aliquam personam profertur, nec interest, quod in unam, vel in plures feratur, dum non per modum plurium ponatur. Mixtum interdictum est, cum interdicuntur persona, & locus ubi divina officia celebrantur, *d. c. non est vobis*, *de sponsal. c.* 1. *de usur. in* 6. Tertia divisio est, ut aliud sit interdictum totale, aliud partiale. Totale datur, quando absolute profertur, *c. is*, *qui*, *de sent. excom. in* 6.

7 Interdictum quis imponere possit.

Deinde sciendum est, sententiam interdicti apponere posse, tam judices ordinarios, *d. c. ab Ecclesiarum*, *d. c. transmissa*, *de elect. d. c. cum & plantare*, §. 1. ordinariam jurisdictionem habentes, etiam Capitulum Sede vacante, cum succedat in jurisdictione Episcopi, *c.* 1. ubi probavi, *ne sede vacante*, quam delegatos. *c. sane*, *el* 2. *c. ex litteris*, *de offic. del.* Nec interest, quod judices illi sint interdicti, aut excommunicati, dummodo non sint denuntiati; quia tunc ex defectu jurisdictionis sententia interdicti non valet. Similiter summe cavendum est; ne extra territorium, aut in alienos subditos interdictum apponatur, quia ex eodem defectu sententia nulla est. Alia de interdicto, & ejus effectibus dedi *in c.* 5. *de consuet.* & infra adducam *in c. quod in te*, *de pœnit. & remiss.*

8 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis, apparet vera ratio præsentis assertionis, nam cum interdictum sit gravis pœna; per quam cessatur a divinis officiis, sicut non est, nisi ex gravi, & manifesta causa imponenda, *c. irrefragabili*, §. *ceterum*, *de sent. excom. c. si sententia*, *eod. tit. in* 6. ita non a quolibet debet imponi, sed ab Episcopo, ex consensu Capituli, & si Capitulum habeat jurisdictionem contentiosam, debet illud apponere cum assensu Episcopi, *c. c. de excess. Prael.* ut ita maturius talis censura imponatur, alias si facile ea Episcop. vel Capitulum uterentur, scandalum in populo Christiano sequeretur, ad quod vitandum Clemens in præsenti, ut ipse fatetur, statuit ne Capitulum absque consensu Episcopi, aut Episcopus absque consensu Capituli interdictum apponere audeant.

9 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa: nam licet potestas ferendi censuram interdicti spectet ad jurisdictionem contentiosam, tamen cum ex ejus usu, seu potius abusu scandalum in populo frequenter oriretur, recte potuit Ecclesia statuere, ut nec Capitulum in casibus, in quibus jurisdictionem ordinariam exercet, interdictum in Ecclesia Cathedrali apponere possit absque consensu Episcopi, & similiter Episcopus absque assensu Capituli, *d. c.* 1. *de excess. Prael.* Et licet jam hodie consuetudine huic juris dispositioni derogatum esse dicat Gibalinus *ubi sup.* adhuc tamen in aliquibus Ecclesiis observatum video, ut irrequisito Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, nec Episcopus, vel alius judex ordinarius interdicti sententiam, vel cessationis a divinis apponere possit. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex variis juris locis, ubi refertur, tam Episcopum, quam Capitulum interdicti sententiam protulisse: nam supponendum est, in eisdem casibus alterius etiam consensum, videlicet Episcopi, vel Capituli, præcessisse.

10 Exponitur c. cum inter 5. de consuet. cum aliis.

Adhuc supra traditæ assertioni opponi potest text. *in c. cum inter* 5. *de cons.* in illis verbis: „ Super eo, quod dicti Canonici generale interdictum ab Episcopo vestro, vel a vobis, idest (a Decano, & Capitulo) in civitate Cenomanensi positum non servabant. „ Ex quibus verbis duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod nulla mentio fit consensus Capituli in primo casu interdicti ab Episcopo promulgati: & tamen interdictum, ut valide, & juste appositum, jubetur a Pontifice observari. Igitur quia consensus Capituli necessarius non est. Secunda nascitur ex eo, quod *ibi supponitur*, Capitulum per se posse interdicti sententiam promulgare, cum regulariter verum sit, Capitulum ratione propriæ jurisdictionis non posse censuras proferre. Primæ difficultati facile respondetur supponendo, *in d. c. cum inter*, utroque in casu rite interdictum oppositum fuisse, idest cum consensu Episc. vel Capituli juxta casus diversitatem. Secundæ difficultati respondet Suar. *de censur. disp.* 36. *sect.* 1. *a n.* 5. asserendo regulariter Capitulum jure ordinario non habere potestatem ferendi censuram interdicti, vel similes ex consuetudine vero, vel privilegio nonnuquam competere Capitulo similem facultatem; *d. c. si Canonici*, *c. quamvis*, *de offic. ord. l.* 6. ut de Capitulo Cenomanensi in eo textu docetur, & de Capitulo Carnotensi traditur *in cap. ex par. el* 1. *de V. S.* junctis traditis pro ejus illustratione a Chopino *l.* 1. *sac. pol. tit.* 2. *n.* 4. & de Capitulo Altissiod. supponitur *in c. dilecti* 55. *de appel.* ubi notavi. Cum ergo *in d. c.* 5. & aliis juris locis referatur, Capitulo vivente Episcopo interdicti sententiam apposuisse, supponendum est, hanc facultatem proferendi censuras, privilegio, aut consuetudine acquisivisse, quia alias Capitulum tantum Sede vacante potest ex jurisdictione ordinaria interdictum, vel similes censuras apponere.

CAPUT III.

Innocentius III. *Siffredo* a *Augusten. Præposito.*

EX ore sedentis in throno procedebat gladius bis acutus; hic est gladius *b* Salomonis, qui secat utrimque, reddens unicuique, quod suum est. Nos ergo, qui (licet immeriti) locum veri Salomonis divina dignatione tenemus, gladium istum tunc prudenter exerimus, cum quæstiones in auditorio nostro legitime ventilatas mediante justitia diffinimus. Ad hoc emergentium quæstionum perplexitas, & difficiles nodi causarum ad Sedem Apostoli-

cam referuntur, ut cum earum merita fuerint assertione partium patefacta, procedat ab Apost. Sede sententia deducens in certitudinem dubia, & obscura producens in lucem: ut litigantium dissensione sopita, suum justitia tueatur, & sequatur auctorem. Inde siquidem fuit, quod accedentibus ad præsentiam nostram te, ac dilecto filio nostro B. Augusten. Canonico, pro quæstione, quæ inter vos super Præpositura Augusten. Ecclesiæ vertebatur, nos venerab. fratrem nostrum Octav. Hostiens. Episcopum, & dilectum filium Grat. Sanctorum Cosmæ, & Damiani Diacon. Cardin. vobis concessimus auditores: in quorum præsentia fuit ex prædicti B. parte propositum, quod cum dilectus filius *c* E. de Augusten. Præposito fuisset in Episcopum *d* Brixien. electus, rogavit Capitulum Augusten. ne aliquem sibi prius eligerent in præpositum, quam ejus esset electio *e* confirmata. Cumque ipsi ejus precibus annuissent, & idem electus electionis confirmatione per suum Metropolitanum obtenta, veniens Tybur, fuisset de regalibus investitus, B. miles pater ipsius B. ad Apostolicam Sedem accedens, a bonæ memoriæ Cœlestino Papa prædecessore nostro ad dilectos filios Decanum, & Capitulum Augusten. litteras obtinuit destinari, ut dictum B. filium ejus infra spatium mensis unius, sublato appellationis obstaculo eligerent, & assumerent in Præpositum Augusten. in signum investituræ *f* annulo ei aureo destinato, venerabilibus fratribus nostris N. *g* Frisingen. & *h* Eistteten. Episcopis, & dilecto filio N. majori *i* Spiren. Præposito mandati Apostolici exequutoribus constitutis. Decanus autem, & Capitulum memorati, cum audissent, quod dictus electus fuisset in Episcopum confirmatus, licet dictas litteras suscepissent, in contemptum tamen earum, assignato prius termino, infra quem ipsi deberent super mandato Ap. respondere, H. tunc Augusten. Decanum in Præpositum elegere. Sed ne ejus confirmaretur electio, idem B. ad Apost. Sedis audientiam appellavit: & licet super hoc postmodum a Sede Ap. prædicto H. litteræ variæ, ac multiplices emanaverint, in quibus ei videbatur imponi silentium; id tamen tenere non debuit, quoniam absens, & irrequisitus non potuit *k* condemnari, & ipse nihilominus postmodum dicto H. super Præpositura ipsa, quod per testes probavit, quantum potuit contradixit: litteras etiam Ap. impetravit, per quas nullis litteris obstantibus, in possessionem Præposituræ mandabatur induci. Unde cum eo viam universæ carnis ingresso, Decanus, & Capitulum Augusten. vellent in Præpositi electionem procedere, ne id fieret, ad Sedem Apostolicam appellavit, sed ipsi appellationi minime deferentes, exclusis quibusdam Canonicis, quibusdam etiam non vocatis, te sibi in Præpositum elegerunt; quare tuam electionem non ab omnibus Canonicis concorditer factam, sed post appellatione ad nos interposita / attentatam, cassari petebant, & se in Præpositum confirmari: cum a dicto prædecessore nostro de Præpositura, quod per annulum sibi transmissum ab ipso probare volebat, fuisset primitus investitus. Ad hæc ex parte tua, fili Præposite, taliter est responsum, quod id quod de B. factum fuerat, antequam prædecessor noster præfati E. electionem ratam haberet, fuisset obtentum, quod etiam fuit testibus comprobatum: sed etsi dicto electo in Episcopum confirmato, prædictæ litteræ a Sede Apostolica emanassent, nullum tamen jus per hoc ei fuerat acquisitum, cum nec de Præpositura investitus fuisset, nec judices pro eo fuissent mandatum Ap. exequuti. Hoc autem ipsarum litterarum tenore probasti in quibus continebatur expresse, quod Decanus, & Capitulum Augusten. ipsum eligerent, & assumerent in Præpositum infra mensem, & quod pro recipienda investitura annulus ei mittebatur: Nam si fuisset per sedem Apostolicam investitus, locum postmodum electio Capituli, & investitura exequutorum nullatenus habuissent. Adjecisti etiam, quod cum dictum H. ad Sedem postmodum Apostolicam accessisset, & dicto prædecessori nostro electionis suæ modum, & causam contradictionis ejusdem B. exposuisset ad plenum, dictus prædecessor noster, non obstante investitura ipsi B. facta, electionem confirmavit ipsius, asserens se per falsam suggestionem fuisse in eo, quod pro ipso B. scripserat, circumventum: cum quod esset infra sacros ordines constitutus, ei non fuisset expresum: imo potius, quod idoneus esset, hi qui pro eo petebant, ipsi suggerere curavissent. Et licet pro ipso B. dictis Frisingen. & Eistet. Episcopis, & majori Spiren. Præposito litteræ fuerint præsentatæ, in quibus eis in virtute obedientiæ mandabatur, ut ipsum in possessionem Præposituræ inducerent corporalem, nullis litteris obstantibus ante, vel post a Sede Apostolica impetratis: dictus tamen prædecessor noster eas nullatenus de conscientia sua emanasse rescripsit, & ipsas decernens vacuas, & inanes, si quid auctoritate ipsarum factum fuerat, irritavit: mandans eisdem judicibus, ut eum, qui easdem litteras impetrarat, sub fideli custodia detinerent, donec ab ipso reciperent in mandatis, qualiter super hoc procedere debuissent. Fuit præterea prædictis objectum, quod etsi prædictum B. constaret, quod omnino falsum erat, fuisse per Sedem Apostolicam investitum, & investituram ejus minime revocatam: quia tamen dicto H. reverentiam Præposito debitam, quod probasti per testes, exhibuit, & stipendium (sicut ceteri Canonici) percepit ab eo, renuntiaverat juri suo, nec super hoc erat de cetero audiendus. Ceterum dicto H. naturæ debitum exsolvente, cum Decanus, & Capitulum de consilio venerabilis fratris nostri Episcopi Augusten. primo sex hebdomadarum, ac secundo aliarum sex, & deinde trium dierum spatium electioni de Præposito celebrandæ, ut absentes Canonici ad electionem concurrerent, statuissent, & eis postmodum convenientibus, fuisset de electione tractatum: idem B. non antea contradixit, quam ab electione tam se, quam alios in minoribus ordinibus constitutos cognovit excludi. Sane cum Decanus perscrutaturus omnium voluntates, dilecti filii Vvalterii August. Canonici super electione ipsa requisisset assensum, ipse quod eis præsentibus, qui erant infra sacros ordines constituti, suam non exprimeret intentionem, respondit; cum ipsi secundum statuta canonica, nec eligi possent, nec juxta Ecclesiæ consuetudinem in electione vocem aliquam obtinere: unde cum Capitulum communiter statuisset, eos ad electionem nullatenus admittendos, dictus B. eidem Decano, Ulrico Archidiacono, & Erman. Canonico convitia inferens, ad Sedem Apostolicam appellavit, ipsis ut ad nos accederent, per appellationem indicens. Et licet ipse cum quibusdam Canonicis suis de Capitulo recessisset, decem tamen alii numero plures, & dignitate majores, cum decem, & novem tantum, qui jus in electione habebant, ad hoc convenissent, attendentes quod ejus non intererat appellare, cui nihil juris fuerat in Præpositura acquisitum, te undecimum, salva Sedis Ap. gratia, ne videlicet in contemptum Apostolicum aliquid committere viderentur, in Præpositum elegerunt. Cum igitur ex prædictis constaret, eum nec investitum fuisse per Sede Apostolicam, nec a Capitulo, vel judicibus delegatis electum fuisse in Præpositum, vel assumptum; & si id etiam constitisset, & sufficienter esset ex parte tua probatum, investituram illam, si qua fuerat, fuisse per dictum prædecessorem nostrum postmodum revocatam, & si hæc etiam probata non essent sufficienter, esset per testes ostensum eum dicto H. reverentiam impendisse: nec esset contrarium, quod fuerat ex adverso probatum, eum prædicto H. semper contradixisse, cum verbis contradicere potuisset, & operibus consentire; præsertim cum etsi testes generaliter dixerint, quod dictus B. semper contradixit: generalitas tamen illa debeat ad competentes horas restringi, ne convincantur falsum dixisse, si generalius intelligatur, quod dixerant; & ex his omnibus sequeretur, quod sua non intererat propter hoc ad Sedem Apostolicam appellare; concludebas quod nihil eorum, quæ facta fuerant obesset, quominus tua deberet electio confirmari. Cum ergo dicti Card. hæc & alia quæcumque fuerant hinc inde proposita, nobis & fratribus nostris fideliter retulissent, attestationibus, allegationibus, & rationibus utriusque partis plenius auditis, & cognitis, quia legitime constitit, quod præfatus B. de Præpositura ipsa non fuit aliquatenus investitus, etsi mandatum fuerit, ut de ea investiretur, de qua etiamsi investitus fuisset, investitura ejus per prædecessorem nostrum semel, & secundo certa fuit ratione cassata, quæ si nec etiam cassata fuisset, per hoc quod sæpedicto H. reverentiam exhibuit, quæ debetur Præposito, juri suo renunciasse videtur. Nos attendentes sibi non potuisse de jure competere, ut per appellationem ob id interpositam, communem ordinationem Ecclesiæ impediret: intelligentes etiam te a majori parte, tam dignitate, quam numero eorum, quos jus eligendi constabat habere, electum fuisse canonice in Præpositum, de communi fratrum consilio electionem tuam auctoritate Apostolica confirmamus, præfato B. super ipsa Præpositura silentium imponentes. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, &c. ut supra.

NOTÆ.

a *Augusten.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. un.* & in ipsis epistolis correctis a Cardinale Sirleto, *fol.* 129. ex quo Codice ita textum restituo: sed cum plures sint civitates Episcopales hujus nominis in diversis provinciis, ut Augusta Rauracorum, in Bizuntina; Augusta Svessionum, in Rhemensi: Augusta Taurinorum, in Alpibus Cottiis; Augusta Trevirorum in provincia Treverensi, Augusta Vindelicorum in Rhetia secunda; & tantum in præsenti legatur *Augustensi*, anceps redditur epigraphe, de qua Ecclesia accipienda sit; & licet in hac diffusa epistola non exprimatur, tamen ex aliis Ecclesiis, quarum mentio in ea fit, & quarum Prælatis præsentis litis cognitio delegata fuit, dedu-

deducitur, in præsenti agi de urbe Augusta Trevirorum in provincia Trevirensi Germaniæ, ubi extat hæc civitas, quæ Galliæ Metropolis appellatur a Theodoreto *l. 2. hist. Eccl. cap. 15.*

b *Gladii Salomonis.*) Hujus facti historiam retuli *in cap. 2. de præsumpt.*

c E.) Everardus videlicet a Tractisen, qui deinde fuit in Archiepiscopum Salisburgensem electus.

d *Brixiensi.*) De qua Ecclesia egi *in c. 5. de proc.*

e *Electio confirmata.*) Sed frustra id petebat, cum beneficia non vacent per adeptionem Episcopatus, nisi electio confirmata fuerit, ut probavi *in c. cum in cunctis, §. 1. de elect.*

f *Annulo.*) De investitura quæ fit per annulum, egimus *in c. propositi, de concess. præb.*

g *Frisingen.*) Alberto videlicet, 24. Præsuli Ecclesiæ Frisingen, ut refert Bucelinus *t. 1. Germ. sacr. fol. 47. in serie Præsul. Frisingen.*

h *Eistetens.*) Herdovico videlicet, Comiti a Sulzbasti, Præsuli 27. Ecclesiæ Eistetensis, ut refert Bucelinus *t. 1. Germ. sac. fol. 15. in serio Præsulum Eistetens.*

i *Spirensi.*) Spirensis etiam Ecclesia est in Germania, quorum Præsulum seriem refert Bucelinus *t. 1. Germ. fol. 8.*

k *Condemnari.*) Juxta tradita *in c. 1. de causa poss.*

l *Attentatam.*) Juxta adducta *in c. 1. de appel.*

CAPUT IV.

a Idem *V. Archiepiscopo & Capitulo Rhotomagensi.*

EX parte tua, frater Archiepiscope, Apostolicis auribus fuit intimatum, quod ad restaurandam fabricam Rhotomagensis Ecclesiæ tractatum communiter habuistis, te, frater Archiepiscope, postulante, ut quilibet Canonicorum tecum pariter aliquam suorum redditiuum portionem operi tam pio, & necessario deputarent. Quia vero super hoc diversæ fuerunt inter vos sententiæ, filii Canonici, & variæ voluntates, ne tam laudabile opus ex vestra diffidentia negligatur, auctoritate præsentium duximus statuendum, ut si qui vestrum ipsius Archiepiscopi, & majoris & sanioris partis Capituli futuris super hoc constitutionibus duxerint resistendum, obtineat sententia plurimorum. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum v. idus Junii, Pont. nostri anno primo.

NOTÆ.

1 a *Rhotomagensi.*) Ita etiam legitur *in c. un. hoc tit. in 4. coll.* & in epistolis editis a Sirleto, *fol.* 115. ex quo codice ita restituo litteram hujus textus. Præsens decisio missa est Theobaldo Præsuli 53. Ecclesiæ Rhotom. ut refert Chenu in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ, *fol.* 82. De ipsa Ecclesia Rhotomag. nonnulla notavi *in c. 24. de reser.*

COMMENTARIUM.

2 CUM certum sit, Capitulum Ecclesiæ posse statuta facere pro ejus regimine, ut probavi *in c. 2. cum accessissent, de const.* poterit etiam quoad reparationem Ecclesiæ, quæ putaverit necessaria, statuere *c. tua nobis, de verb. signif. c. si propter, de reser. l. 6.* docet Chopinus *de sac. pol. l. 1. tit. fin. n. 14.* Et licet in præsenti statuto, ut singuli videlicet penderent aliquid pro reparatione Ecclesiæ, seu fabricæ, videretur agi negotium, quod ad Canonicos tanquam ad singulos spectabat: tamen quia nota erat justitia majoris partis, & agebatur de re valde pia, ideo docetur, factum a majori parte cum Archiepiscopo, exequi debere, ex traditis *in c. 1. hoc tit.* quod speciale est in hoc casu; alias enim regulariter verum est, id quod privatim omnes tangit, ab omnibus esse approbandum, atque ideo potiorem tunc esse conditionem prohibentis, *c. quod omnes 29. c. in re communi 59. de reg. jur. lib. 6. c. ad hæc 7. in fine, de offic. Archid. l. ult. Cod. de auctor. præstand.* prosequitur Garanna *in c. 1. hoc tit.*

TITULUS XII.

Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.

CAPUT UNICUM.

a Innoc. III. *Mediolanensi Archiepiscopo.*

UT nostrum prodeat de Dei vultu Judicium, & oculi nostri videant æquitatem, via regia debemus incedere, nec ad sinistram omnino, neque ad dexteram declinare, ita magnum judicantes, ut parvum, quia non est personarum acceptio apud Deum. *Et infra:* Quia post interdictum nostrum eis præsumpsisti tradere bullam, cum traditionem saltem debuisses differre, donec nostrum consuleres beneplacitum, dil. f. I. Archid. & O. Lento Canonico Mediolan. dedimus in mandatis, ut si etiam post secundum mandatum, propter quod totius cognitionem negotii ad nostrum judicium revocavimus, id ipsum cognoscerent attentatum, traditionem sigilli decernerent irritam, & inanem, inhibentes H. ne quomodolibet eo uti præsumeret, cum plus sit Romanum Pontificem ad se aliquod evocare negotium, quam quemquam ad eo super aliquo negotio provocare. *Et infra:* Præterea proponebat, quod cum nullus debeat sine accusatione *b* damnari, nec aliquid circa negotium illud actum sit in forma judicii, depositiones testium non poterant sibi præjudicium generare. Quia vero per hanc ultimam allegationem personam nostram tangere videbatur, dignum duximus causam commisse inquisitionis, & ordinem plenius explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, quod nos in hoc negotio perperam processerimus, præsertim cum ratio assignanda debeat esse posteris profutura. Cum enim juris sit explorati, quod actore non probante is qui convenitur, etsi nihil præstitit, debet absolvi, videri poterat quod nos tibi, qui a nobis conveniebaris, malitiose, vel indiscrete onus probationis super tribus præmissis articulis imposuimus, videlicet ut ostenderes, quod prædictam Cancellariam personæ idoneæ modo canonico, & tempore sibi competente donasses. Porro, cum donatio fuisset occulta, & ideo suspicione non careret, & elapso jam anno, nullus omnino *c* Cancellarius appareret, non immerito credebamus, quod secundum Lateran. statuta Concilii, ad nos esset ipsius Cancellariæ donatio *d* devoluta, & ideo sine culpa potissemus ipsam conferre, quoniam etsi locum Dei tenemus in terris, non tamen de occultis possumus divinare. Quod ergo contra illud prima facie juste præsumebatur pro nobis, præsertim cum responderis prima vice, quod Cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi concessimus, non fuit gravamen, sed gratia: nec ex malitia, sed ex benignitate processit; quia etiam de modo canonico fidem nobis fieri mandavimus, tu causam præstiti mandati, quod sæpe nobis per litteras intimasti, & tandem probasti per testes, quod retentis tibi proventibus, officium concesseras memoratum, ex quo non immerito contra talem concessionem fumus suspicati, cum & proponeretur a parte altera quod illud ei personæ commiseras, cui secundum consuetudinem Mediol. Ecclesiæ non debuerat aliquo modo committi: quia, cum nos non tam ex plenitudine potestatis, quam ex officii debito, quod possumus & debemus, de subditorum excessibus ad correctionem inquirere veritatem, te maxime causam, & occasionem præstante, inquisitionem commisimus faciendam. Omnibus ergo diligenter auditis, quæcumque fuerint in nostro auditorio proponenda, deliberavimus cum fratribus nostris, & ipsa deliberatione te in tribus præcipue comperimus fuisse culpabilem: circa contrarietatem responsi; quia non solum nobis, qui (licet immeriti) locum Jesu Christi tenemus, sed nec cuiquam debuisses ex certa conscientia contraria respondere; circa *e* carnalitatem animi, quia non affectu carnali, sed discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium & beneficium in persona magis idonea dispensare: & circa inhonestatem facti, quia non licuit ex pactione, vel ex conventione quacumque, sub modo, vel tenore præscripto concedere nudum officium, & tibi retinere proventus; cum & in Lateran. Concilio sit prohibitum, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partem proventuum suis usibus retinere præsumat; & alibi cautum reperiatur in *f* canone, quod ecclesiastica beneficia debent sine diminutione conferri, unde credimus *g* distinguendum, utrum qui dat spirituale beneficium, proventus ipsius ante donationem percipiat: nam si proventus ante donationem non percipit ipse, sed alius, & ex donatione consequitur, ut ipse proventus

ventus percipiat, non est dubium intercedere simoniacam pravitatem. Si vero ante donationem perceperit ipse proventus, credimus etiam distinguendum, utrum ante donationem constituat, ut ipsi proventus retineantur ad tempus pro causa justa, & necessaria; an conveniat cum eo, qui accepit beneficium, seu cum mediatore quocumque, ut officio illo cesso, retineat ipse sibi proventus: primum enim membrum credimus esse licitum, secundum autem dicimus non licere, ne viam aperiamus iis, qui pravitatem suam satagunt palliare.

NOTÆ.

a Mediolanensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. unic.* integram tamen ejus dedi *in cap. ut nostrum, de offic. Archid.*

b *Damnari.*) Ut dicemus *in c. 1. infra, de accus.*

c *Cancellarius.*) Cancellarii officium, & dignitatem illustravimus *in c. Ecclesia, de elect.*

d *Donatio devoluta.*) Juxta adducta *in c. dilecti, de suppland. neglig.*

e *Circa carnalitatem.*) Ex his verbis aliqui deducunt, non licere Ecclesiæ Prælatis beneficia conferre propriis consanguineis, qui etiam pro ea sententia adducunt principium textus *in c. 1. de preb.*, & textum *in c. nemo 14. de simonia*: sed verius est, quod si beneficia idoneis conferantur, licet dentur consanguineis, nihil contra disciplinam sacrorum canonum admittitur, ut probant Flaminius Parisius *de resign. benef. l. 9. q. 17. n. 123.* Lara *de capel. c. 2. n. 3.* Caballos *commun. opin. q. 275.* Molanus *l. de piis testamentis, c. 3.* Binsfeldius *in 12. de simonia, q. 23. concl. 3.* Guttierez *l. 2. quæstionum can. c. 23. n. 62.* Victoria *in relectione de simonia, p. 1. n. 28.* fuse rem hanc pertractans, & more solito illustrans, Pater Theophilus Raynaudus *t. 12. tract. mala e bonis Ecclesiæ, &c. l. 2. sect. 1. c. 3. per totum.* Unde pater patronus potest filium suum præsentare ad beneficium, ut docet Lambertinus *de jurepatr. l. 2. p. 1. q. 8. n. 12.* Facit pro hac sententia exemplum Christi Domini, qui in Apostolos elegit Jacobum minorem, Simonem, & Judam, *c. 10. Matthæi, Marci, c. 3. Lucæ 6.* qui fratres Domini appellari solent, *Matth. c. 13. v. 35.* non quia filii essent B. Joseph ex alia uxore, quam ante sacratissimam Virginem habuerit, ut existimarunt Epiphanius *hær. 78.* Origenes *in Matth. d. c. 13.* Eusebius *l. 2. histor. c. 1.* quos ex libris apocryphis hausisse hanc sententiam auctor est D. Hieron. *in Mat. c. 12.* eamque improbat Theodoretus *in epist. Pauli ad Galatas, c. 1. in fine*: quia verius est Beatum Josephum virginitatem omni vitæ tempore servasse, ut docent D. Hieron. *adversus Elvidium*, Aug. *serm. 14. de Nativitate Domini*, Baronius *in apparat. ad annales, n. 63.* sed ideo fratres Domini dicti fuerunt, quia erant consanguinei Domini, Jacobus progenitus ex Maria, *c. 27. Matthæi, Marci c. 15.* quæ vel erat soror Annæ aviæ Domini, ut ait Hippolytus Martyr apud Nicephorum *l. 2. histor. c. 3.* cui consentit Baronius *ubi proxime, n. 67.* vel erat soror, licet non germana, Beatissimæ Virginis: unde Jacobus consobrinus Domini appellatur a D. Hieronymo *in d. c. 12. Matthæi*; Simon autem, & Judas filii erant Mariæ uxoris Cleophæ, quam alii profiteatur fuisse matrem Joseph sponsi Sanctissimæ Virginis, ut ex Jansenio *in concord. Evangelic. c. 143.* notat Simanchas *in defensorio statuti Tol. c. 22.* vel ut rectius Baronius *in dicto apparatu, n. 67.* hæc Maria Cleophæ soror erat Sanctissimæ Virginis, non germana ex Anna genita: sed consobrina ex sorore, vel fratre patris, vel matris. Est enim in scriptura frequens, fratrum, aut sororum nomine consanguineos ulteriores gradus significari, ut ajunt Hieronymus, aliique supra laudati: unde deducit Simanchas, licere Episcopis beneficia ecclesiastica consanguineis etiam conferre. Nec contrarium probatur in hoc textu, qui procedit quando acceptio personarum habetur, & non cum judicii discretione, sed juxta carnalitatem beneficia conferuntur, tunc enim propter personarum acceptionem improbatur similis collatio. Nec etiam favet contrariæ sententiæ textus *in d. c. 1. de preb.* quia in eo tantum condemnatur successio in beneficiis ecclesiasticis; cum autem Episcopus confert beneficium consanguineis, nec præsumptio successioni datur: unde merito non improbatur. Nec tandem obstat textus *in d. c. nemo, de simonia*, quia in illo non agitur de beneficio ecclesiastico titulo consanguinitatis conferendo: sed de peccato eorum, qui vel pretio, vel gratia, vel consanguinitatis intuitu zelant peccata aliena, ne ab Episcopo, vel ejus ministris puniantur; quo casu quomodo simonia committatur, exponit Suarez *t. 1. de relig. tit. de simonia, c. 37. n. 7.* & nos ibi latius dicemus; prosequitur plura Theophil. Raynaud. *t. 17. tract. de amore cognationis temperando*. Doctrinam *hoc n. 1.* traditam probant D. Bernard. *de vita cleric. c. 3.* Petrus Blesensis *ep. 60.* ubi illustravit ejus novus Notator.

f *Canone.*) Concilii Turonensis videlicet, relato *in c. majoribus 8. de preb.* ubi Commentarium hujus textus dedi.

g *Distinguendum.*) Pro hujus distinctionis expositione dicendum est, omissis Abbate, Immola, Innocent. & aliis in præsenti, ideo in priori casu Innocentium asserere simoniacam pravitatem committi, quia agit quando nulla facta fuit legitima reservatio: jam enim tunc non ex reservatione justa, sed ex conventione facta cum recipiente conceditur, ut fructus percipiat Episcopus, & tunc datur simonia, quia nulla apparet reservatio facta, sed tantum spirituale datum, & temporale receptum. Secundo casu respondet Innocentius simoniam non dari, quia ante collationem idem Episcopus percipiebat fructus; & sic licet fiat conventio de ipsis retinendis, non committitur simonia, quia fructus ex prædictis reservationibus retinentur; quia negare non potest, solum conventionem efficere, ut illicita sit conventio propter similitudinem illiciti contractus, qui de re spirituali celebratus censetur, quod prohibitum est, juxta adducta *in c. fin. de pactis*; docuit Angujanus *de legib. l. 4. c. 7. n. 40.*

TITULUS XIII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Lugdunensi.

NON liceat Episcopo, nec Abbati terram Ecclesiæ vertere ad aliam, quamvis ambæ sint in ejus potestate: tamen si commutare voluerint terras earum, cum consensu ambarum faciant.

NOTÆ.

a Lugdunensi.) Textus hic ex Concilio Lugdunensi citatur a Burchardo *l. 3. Decreti, c. 14.* Ivone *p. 3. c. 79.* Bernardo *in c. 1. hoc tit. in 1. collect.* non tamen reperitur in ullo ex Conciliis Lugdunensibus hucusque editis: credo tamen transcriptum esse ex Concilio Lugdunensi 1. celebrato anno 570. sub Joanne III. ubi editi fuerunt aliquot canones, in quibus agebatur de rebus Ecclesiæ, & earum conservatione.

COMMENTARIUM.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio; „ Prædia unius Ecclesiæ non sunt ab Episcopo, vel Abbate alteri Ecclesiæ conferenda, nisi facta permutatione de utriusque partis consensu. „ Probant eam textus *in c. 1. & 2. c. tua, de his quæ fiunt a Prælat. c. 2. de donat. c. 2. hoc tit. in 6. c. cum Venerabilis 6. de exc. c. ea enim, §. sed permutationem 10. q. 2. c. alienationes 37. c. si excepit. 52. 12. q. 2. Authent. sed & permutare, C. de sacros. Eccles.* Illustrant ultra congestos a Barbosa in præsenti, Gratian. *discept. c. 674. n. 4. & 5.* Leffius *l. 2. de justitia, c. 24. dub. 11.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 95. & l. 3. juris Eccles. c. penult.* Ægidius Bossius *t. 3. cper. moral. tit. 28. per totum*, Delbene *de immunit. c. 17. dub. 7. per tot.* Peyrinis *t. 3. in addit. ad cens. Jul. II. n. 20. pag. 68.* Diana *p. 4. tr. 4. resol. 223.* Hurtado *de congrua sustent. t. 1. l. 1. resol. 2. fol. 40.*

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo. Facultas dispensandi res Ecclesiæ, totiusque patrimonii ecclesiastici dispensatio competit Episcopo in propria diœcesi, *c. 1. 2. 3. 4. & 5. 10. q. 1. c. præcipimus 12. q. 1. c. omnes 16. q. 7. can. 41. Apost.* ubi Binius, *c. conquerente, de offic. ordin. c. ad hæc 4. de relig. domibus, lib. 2. tit. 12. p. 1.* Trid. *sess. 14. de reform. c. 9. sess. 21. c. 4. & sess. 25. c. 11.* Ergo virtute illius potestatis, & dispositionis potuit Episcopus rem unius Ecclesiæ cum re alterius propria auctoritate permutare. Augetur primo hæc difficultas ex eo, nam Episcopus potest rem unius Ecclesiæ propria auctoritate aliis donare, *c. Episcopus unam 73. vers. qui etiam, c. bona 74. vers. quisquis 12. q. 2. c. ad audientiam el 1. de Eccles. ædific. c. Apostolica 9. de donat. Clem. 2. hoc tit.* Ergo multo magis poterit rem unius cum alterius prædio commutare, quando utraque Ecclesia illi paret. Augetur secundo hæc difficultas: nam ratio finalis præsentis prohibitionis de non alienandis bonis Ecclesiæ fuit, ut consuleretur indemnitati universalis Ecclesiæ, ut constat ex Extravaganti *ambitiosæ, hoc tit.* & docet Riccius *p. 1. decis. 28.* Sed universalis Ecclesia, nullum detrimentum patitur ex tali alienatione; sunt namque semper ea bona dominii universalis Ecclesiæ sub dispositione Romani Pontificis, quod tamen secus contingit, quando una Ecclesia particularis alienat bona sua, & transfert in seculares: nam tunc universalis Ecclesia magnum patitur detrimentum, cum in eis bonis nullum habeat amplius dominium. Ergo talis casus permutationis non est comprehensus sub prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Secundo contra versiculum illum, *vel Abbati*, prælentis textus obstat, quod non

Impugnatur hæc assertio.

non potest Abbas alienare res monasterii, vel simili alienationi auctoritatem præstare; sed tantum Episcopus, ut probatur *ex c. Abbatibus 4. 12. q. 2. c. in venditionibus 40. 17. q. 4.* Ergo non recte in præsenti docetur, etiam Abbatem posse alienare, seu permutare res proprii monasterii cum rebus alterius Ecclesiæ. Tandem in præsentem assertionem sic insurgo; Venditio, donatio, seu permutatio, quoad præsentem prohibitionem, alienationi rerum Ecclesiæ æquiparantur in jure nostro, *d. c. fine exceptione 12. q. 2. c. nulli 5. hoc titul.* sed in venditione, & donatione rei Ecclesiæ non sufficit utriusque partis consensus, nisi præcedat præscripta a jure solemnitas: ergo nec Episcopus, aut similis Prælatus, etiam accedente utriusque partis consensu, sine debita juris solemnitate rem unius Ecclesiæ cum alterius re permutare potest.

4. Eradi ratio decidendi.

Quibus difficultatibus minime obstantibus, vera est præsens constitutio, in qua ampliatur prohibitio alienationis bonorum Ecclesiæ, de cujus origine, & progressu egi *in c. 2. de his quæ fiunt a Prel.* quamque latius illustrabimus *in c. nulli 5. hoc tit.* Ampliatio igitur in præsenti proponitur ita, ut unius Ecclesiæ res non possit Episcopus vel Prælatus cum re alterius Ecclesiæ permutare, nisi accedente utriusque partis consensu; cujus ratio provenit ex eo: nam cum dominium rerum cujusque Ecclesiæ, non in communi ad Ecclesiam, sed in particulari ad talem spectet, juxta textum *in c. videntes 12. q. 2.* & ea, quæ dabimus *in c. cum sicut, de consecr. Eccles.* consequens est, ut Episcopus, aut similis Prælatus sine ejusdem Ecclesiæ consensu talem rem in alium transferre non possit, ex sententia legis *id quod nostrum 11. ff. de reg. jur.* junctis traditis a Petro Fabro, & Gothofredo ibi, quia traditione nihil aliud transfertur, quam jus, quod ipse, qui tradit, habebat, *l. traditio 20. ff. de acquir. rer. dominio, l. nemo 20. ff. de regul. jur.* Accedit, quia similis Prælatus, aut procurator intelligitur rerum Ecclesiæ, *c. fin. 12. q. 1. c. quod autem 3. 23. q. 7.* Sarmiento *2. p. de reddit. c. 1. n. 4.* aut defensor ipsarum, *c. nonnullus 57. vers. unicuique, 16. q. 1.* aut administrator, *c. fin. c. videntes, c. Episcopus, 12. q. 1.* sive curator rerum Ecclesiæ: sed isti omnes res propriæ curæ, seu administrationis non possunt alienare, *l. procurator 63. ff. de procurat. l. si filius 7. ff. de donat. l. servus 17. ff. de manumiss.* Igitur nec Prælatus, qui dominium non habet, poterit alienare easdem res suæ administrationi commissas. Accedit, quia permutatio celebratur cum quis dat aliquam rem, ut alia vicissim ei tradatur, *l. naturalis 5. §. & si quidem, ff. de præscript. verbis*: cum autem dare sit dominium transferre, *l. ubi autem 75. §. ult. ff. de verb. oblig.* nemo autem dominium transferre possit, quod non habet, *d. l. nemo 20.* inde fit, ut quemadmodum rei alienæ permutatio inutilis est, *l. 1. vers. ideoque, ff. de rer. permut. c. cum venerabilis 6. de except.* inde Prælatus nisi ex consensu utriusque partis rem unius Ecclesiæ cum alterius re permutare non valet. Et si inde inferas, hac ratione retenta nullo casu res Ecclesiæ alienari posse, siquidem nec ejus Canonici, quorum consensus hic exigitur, domini sunt rerum ad Ecclesiam spectantium, argumento legis, *sed si hæc 10. §. qui manumittitur, ff. de in jus vocando* y *l. sicut 7. §. 1. ff. quod cujusque univers. l. in tantum 7. §. universitatis, ff. de rer. divis.* & Ecclesia, penes quam dominium residet, est res inanimata, atque ita consensum præstare non potest, ac per consequens permutationem rerum Ecclesiæ utiliter nunquam fieri posse. Respondeo subscriptionem Canonicorum simul cum consensu Prælati in præsenti specie sufficere, quia licet singuli dominium rerum Ecclesiæ non habeant, tamen cuncti omnia expedire valent, quæ sunt utilia, & necessaria Ecclesiæ, argumento textus *in l. tigni 7. §. item municipes, ff. ad exhibend. l. municipibus 97. ff. de condit. & demonstr. l. 1. §. ult. junctis l. sequenti, ff. de acquir. possess. l. municipes 14. ff. ad municip.* quod utilitatis gratia receptum est, ut ita patrimonium Ecclesiæ rectius administrari possit.

5. Dissolvitur quædam instantia.

Nec obstabit si instes, permutationem rerum Ecclesiæ in præsenti specie sustineri posse, saltem tanquam rei alienæ, sicut sustinetur venditio, *l. & rem alienam 28. ff. de contrahend. emption. l. legatum, l. cum alienam 10. C. de legatis*; donatio, *l. si alienam 13. l. qui alienam 33. ff. de donat. caus. mort. l. si extraneus 44. ff. de donat. inter*: nec novum esse, ut dominium, quod quis non habet, in alium transferat, *l. non est novum 46. ff. de acquir. dom. l. quod nostrum 63. ff. de usufruct. l. interdum 21. ff. de acquir. possess.* & ita permutationem in præsenti valere posse. Nam in hac specie improbatur permutatio ab Episcopo sine consensu clericorum facta, quia Prælatus intendebat rem unius Ecclesiæ cum prædio alterius permutare propria auctoritate, tanquam sibi a jure concessa; atque ita ex defecta potestatis talis alienatio nulla est, adeo ut nec possessio justa ex ea transferatur; quia jus Pontificium similes alienationes rerum Ecclesiæ non solum prohibuit, verum & irritavit, ut jus cujusque Ecclesiæ illæsum servetur. Nec obstat textus *in d. l. non est novum 46. ff. de acquir. rerum domin.* quia dum ait, novum non esse, ut quis in alium transferat dominium quod non habet, restringi debet ad speciem ibidem propositam, cum creditor pignus vendit; tunc enim transfert dominium in emptorem, quia ex voluntate domini rem alienat, *§. contra insist. quibus alienare licet*, Antonius Faber *in rationali ad l. quod novum, ff. de usufruct.* Caldas *in tract. de emptione, & venditione, c. 11.* Donellus *in tr. de pignor. c. 10.* creditor enim debitoris intelligitur procurator, *l. si pignori 29. ff. familiæ ercisc.* ideoque per debitorem impediri distractio pignoris non potest, *l. 1. & 2. C. debitorem venditionem pignoris impedire non posse*: quia semper intelligitur conventum, ut possit distrahere, modo cautum non sit, ne id liceat creditori, *l. si convenit 4. ff. de pignoratit. act. quia* & eo casu, quo cautum est, ne liceat creditori pignus alienare, id permissum est, modo ea observentur, quæ notantur *in d. l. si convenit*, & cumulant Donellus, & Caldas Pereyra *ubi supra*. Nec etiam obstat textus *in d. l. quod nostrum 63. ff. de usufruct.* quia omisiis solutionibus congestis a Fabro *in ejus rationali*, Petro Fabro *in l. quod nostrum, de rege jur.* Castillo *l. 1. de usufruct. c. 1. tit. 39.* dicendum est, eam esse Pauli sententiam, ut valeat constitutio usufructus facta ab eo, qui nudæ proprietatis dominus erat: quæ sic est accipienda, ut effectum fortiri incipiat, ex quo ad proprietatem accesserit usufructus, *in l. si dominus 72. ff. de usufruct.* collata scilicet concessione in id tempus, quo dominus proprietatis usumfructum habebat, ut explicat Donellus *l. 10. comment. c. 5.* ubi Osualdus *litt. D.*, ita, ut quod suum non est, futurum tamen speratur, transferat. Nec tandem obstat textus *in d. l. interdum 21. ff. de acquir. possess.* cujus interpretationem præsentis Accursius *ibi, verbum Dominum*, dum docet hæredem precariam possessionem concedentem, quod ei a jure permittitur *in l. in rebus 4. §. ult. leg. & habet 15. §. cum qui, ff. de precario*, transferre possessionem precariam, quam ante concessionem non habebat, sed ipsa concessione nancisci tur: & ita uno actu hæredem possessionem acquirere, & precario concedere, exemplo textus *in l. singularia 15. ff. de rebus creditis.*

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat prima dubitandi ratio supra adducta, cui respondendum est, quod licet verum sit, Episcopos plenam dispensationem patrimonii Ecclesiæ olim habuisse, ut refert Baronius *tom. 3. anno 341.* adeo, ut nulli alii permissum fuisset dispensare patrimonium illud, *c. in canonibus 57. 16. q. 1.* tamen post divisionem bonorum Ecclesiæ, factam a S. Simplicio, de qua *in c. quatuor, c. de redditibus, 12. q. 2.* portio illa, quæ adjudicata fuit fabricæ, sub cura tantum Episcopi est, ut eam servet, & defendat, *c. 1. de donat. c. regenda 10. q. 1.* non ut dissipet, aut pro libito sine causa de ea disponat, *c. venerabilis 37. de offic. deleg.* exemplo tutoris, qui tunc officium suum exercet, dum meliorem facit pupilli conditionem, non vero cum deteriorem, *l. tutor 27. ff. de administr. tut. l. qui fundum 7. §. s. tutor, ff. pro emptor. l. pactum 22. C. de pactis*; aut exemplo procuratoris, quia ita debet rem alienam gerere, ut alienando conditionem domini non faciat deteriorem, *d. l. procurator 63. ff. de procurat.* Nec tunc obstabit si dicas, procuratorem, cui libera administratio commissa est, posse vendere, *l. qua ratione, l. nihil autem, ff. de acquir. rer. domin.* & permutare, *l. procurator 58. ff. de procur.* tutori quoque concessum else, ut remittat actionem pupillo competentem, *l. si pignore 54. §. ult. l. interdum 58. §. qui tutelam, ff. de furtis.* Igitur & Prælato eadem facultas concedenda est. Nam respondendum est afserendo, procuratori generali alienationem ita demum permitti, si constitutus sit cum libera administratione, secus vero si sine libera, *l. 1. §. 1. ff. de offic. procur. Cæsar.* Caldas *de empt. & vendit. c. 15. n. 2.* Amplius desideratur in procuratore, etiam cum libera administratione, videlicet, ut bona fide rem gerat, & sit domino utilis distractio; quo casu procedit textus *in d. l. quo ratione*: alias si utilis non fuerit alienatio, domino non nocebit, *d. l. procurator 63.* quod etiam observatur in alienatione rerum Ecclesiæ, juxta quam distinctionem accipiendus etiam est textus *in l. procurator 58. ff. de procur.* dum ait, transigere posse, & permutare procuratorem, cui res gerenda absolute mandata est, ut procedat, dummodo transactio utilis sit domino. Eodem etiam modo exponendi sunt text. *in l. nam & 12. ff. de pactis, l. jusjurandum 17. §. procurator, ff. de jurejur.* Nec etiam obstat exemplum tutoris, quia licet domini loco haberi soleat, *l. tutor 27. ff. de administr. tut. l. ad ea 157. ff. de reg. jur.* hoc tamen procedit cum recte administrat, *l. 7. §. si tutor, ff. pro emptore*, non cum remittit debitum, *d. l. pactum 22. C. de pactis.* In specie autem *d. leg. si pignore, §. ult. d. l. interdum, §. si insulam, ff. de furtis*, non fuit facta simplex actionis remissio, sed ex causa transactionis, quæ cum aliquo dato, retentove fieri debeat, *l. transactio 28. C. de transact.* credendum est in ea specie utilem pupillo fuisse transactionem tutoris, cum alias diminuendi causa non liceat tutori transigere, *l. tutor 22. l. Lucius 46. §. ult. ff. de administr. tut.* sicut nec donare, *l. 1. §. 2.* Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum *ex d. c. pastoralis, de donat.* in cujus commentario solutionem dabimus. Nec obest aliud augmentum ipsius difficultatis, petitum ex ratione interdictionis alienationis rerum Ecclesiæ; qua difficultate moti Peyrinis, Diana, & Hurtado fusa relati, existimarunt, licere Abbati, vel Prælato, duarum Ecclesiarum rem unius cum alterius re commutare propria auctoritate. Sed ea sententia omissa, respondendum est, rationem illam hujus prohibitionis, ne res Ecclesiæ profanis usibus applicentur, non esse finalem, seu impulsivam, aliamque rationem concurrere, videlicet quia expedit unamquamque Ecclesiam dotem suam habere, & conservare; & cum per venditionem, permutationem, aut similem contractum, etiam inter Ecclesias celebratum, vera alienatio sequatur, atque evenire possit, ut bona unius Ecclesiæ adeo minuantur, ut non sufficiant pro ipsius dote, & congrua ministrorum sustentatione; ideo oportuit etiam inter ipsas Ecclesias alienationem prohiberi, absque juris solemnitatibus factam: quæ ratio si deficeret, alienatio procederet, cum sic res inter easdem personas, inter quas prohibitio militat, conservetur, ut contingit in alienatione feudi, quæ non prohibetur inter easdem personas, agnatos videlicet, & similes conjunctos, renuntiando, aut restando feudum in proximiorem, *c. 1. §. sed etiam, de alienat. feud. in usfeb. feudor.* docet Molina *l. 1. de primog. c. 16. n. 45. & l. 3. c. 1. n. 22.* Similiter adjecta in testamento alienandi prohibitio extra familiam, non reddit alienationem nullam factam in sororem legatarii, *l. voluntas 4. C. de fideicom. l. final. C. de verb. signific.* & si alienatio prohibeatur in favorem libertorum, sustinetur

alienatio facta inter ipsos libertos, *l. pater* 39. *§. quindecim, ff. de legat.* 3. Cum enim his, & similibus casibus cesset finalis causa prohibitionis, alienatio celebrata sustineatur. Similiter etiam licet SC. de quo *in l. Senatus* 43. *ff. de legat.* 1. juncto Cujac. *l. 5 observ. c. 16.* prohibitum esset res ædibus injunctas distrahere, aut columnas, seu marmora legare, ne aspectus in urbis ruinis deformaretur, *l. Marcellus* 45. *ff. de donat. l. 2. C. de ædific. privat.* tamen de civitate una in aliam, vel de domo in domum transferre non erat prohibitum, quoniam utrobique ratio deformitatis cessat, *d. l. 2. & 6. Cod. de ædific. privat.* Huc etiam spectat, quod de transactione ab oppidis de pascuis, & jure pascendi facta docet Otero *de pascuis, c. 11. n. 38.* quæ valet si fiat inter duo oppida eidem Principi, aut Domino subjecta; nec requiritur eo casu Regia facultas; quia licet transactio alienationis nomine comprehendatur, *c. cum tempore, de arbitr.* tamen ex quo manent pascua, & termini sub ejusdem Principis dominio, ejus licentia non desideratur, dummodo transactio non omnino cedat in favorem unius oppidi, & alterius magnum præjudicium.

7 Dissolvitur alia difficultas.

Nec obstat alia difficultas, quam exponebamus contra illa verba, *Vel Abbate*; quia respondetur, ea verba esse intelligenda juxta communem sententiam Abbatis, & Beroi *hic*, Covar. *l. 1. var. c. 3. n. 9.* Redoani *in rubric. 30. de rebus Eccl. c. 1. n. 64.* Flores a Mena *l. 3. var. c. 14. n. 7.* de Abbate exempto, jurisdictionemque quasi Episcopalem exercente, qui potest in proprio monasterio alienationi auctoritatem dare absque eo, quod consensus expectetur Episcopi, *c. ad nostram, infra hoc tit.* ubi sustinetur alienatio facta ab Abbate, quia exemptus erat; quamvis Covar. *ubi proxime*, existimet in eo textu alienationem ab initio nullam fuisse, sed non recte, cum in ea specie necesse fuerit, a monasterio probari læsionem, ut alienatio rescinderetur; quod præsupponit validitatem actus, argumento textus *in l. nam etsi, ff. de injusto rupto, §. rursus, Instit. de actionibus.* quod autem de Abbate exempto in præsenti textu agatur, probant illa verba, *Episcopo, vel Abbati*: quia alternativæ dictionis ea virtus est, ut pars una aliam declaret, *l. 1. ff. de rebus dubiis*; & ita constat, non de Abbate ordinario, sed de eo, qui Episcopo similis est, in hoc textu agi; ex eo enim, quod Abbas in præstanda auctoritate Episcopo comparatur, ut recte æquiparatio procedat, intelligi necessario debet de Abbate exempto habente jurisdictionem quasi Episcopalem, argumento textus *in c. in his 15. de verb. sign. c. tua 7. de consanguin. & affin.* Abbates ergo, & ceteri Prælati exempti, possunt auctoritatem præstare alienationi rerum monasterii; & licet olim Episcopi adminittrationem haberent rerum monasteriorum *c. Abbates 16. c. monasteria 19. q. 2.* tamen ex quo exempta fuerunt monasteria a jurisdictione Episcoporum, & lege diœcesana per B. Gregorium, & ejus successores, ut probavi *in c. grave, de offic. ordin.* non expectatur Episcopi assensus in alienatione ipsarum rerum, ut latius prosequentes solemnitatem novis constitutionibus in alienationibus a Regularibus faciendis præscriptam, docent Peyrinis, & Thomas Hurtado *ubi supra*. Nec obstat ultima difficultas; nam respondeo, verum esse permutationem rei ecclesiasticæ eandem solemnitatem exigere, quam in aliis alienationibus sacri canones præscripterunt, ex juribus supra pro illustratione conclusionis adductis. Nec contrarium docetur in hoc textu, quia licet ex eo Abbas, quem sequitur Avendanno *de exequend. l. 1, c. 4. n. 36.* indistincte docuerit, in permutatione ultra Ecclesiarum consensum non esse necessariam aliam solemnitatem; contrarium tamen verius est, quia licet permutatio justam alienationis causam præbeat, tamen quia facile evenire poterat, ut in simili alienatione fraus interveniret, si res exigui valoris pro alia magni momenti permutaretur, ideo causæ cognitio præcedere debet, ejus tamen non meminerunt Patres in præsenti textu, non quia eam neglexisent, sed quia de consensu tantum Prælati agebant: quare solemnitatem illam supposuerunt potius quam respuerunt.

8 Exponitur c. 6. de excep.

Superiori assertioni obstat textus *in c. cum venerabilis 6. vers. porro, de except.* ex quo deducitur, Episcopum posse pro arbitrio de prædiis, molendinis, & aliis rebus pertinentibus ad Ecclesiam sibi subjectam disponere. Igitur quia potest libere rem unius Ecclesiæ permutare propria auctoritate cum re alterius. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo versiculo non referri decisionem Pontificis, sed tantum partis narrationem. Et si adhuc ea verba Pontificis essent, dicendum est, multum interesse, an Prælatus disponat de re Ecclesiæ, quæ sub ejus potestate est, tanquam Prælati, sed immediate ab illis ministris regitur, & eorum sustentationi destinata est, qui casus proprius est præsentis textus; an vero disponat Prælatus de rebus Ecclesiæ, quæ quoad spiritualia, & temporalia ipsi tantum paret: in primo casu alienatio nulla est, cum sit facta de re aliena, inconsultis his, de quorum præjudicio agitur: in secundo vero, qui proponitur *in d. c. cum venerabilis*, alienatio sustinetur, quasi facta ab eo, cujus immediate interesse vertitur, & tunc verum est, aliorum consensum non desiderari.

CAPUT II.

a *Ex eodem.*

QUi res Ecclesiæ petunt a Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam *b* rapiunt, irrita, *c* habeantur quæ obtinent, & a communione *d* Ecclesiæ (cujus facultates auferre cupiunt) excludantur.

NOTÆ.

1 a *Eodem.*) Lugdunensi 4. videlicet, *can. 11.* ex quo citant textum hunc Burchardus *l. 15. Decr. c. 36.* Carnot. *1. part. Decr. c. 37.* Bernardus Papien. *in 1. collect. sub hoc tit. c. 2.* Sed cum canones ipsius Concilii non extent in tomis Conciliorum, non reperitur in illo Concilio præsens textus; extat tamen in Concilio Avernensi sub Theodoberto, *can. 4.* ubi in principio male legitur, *qui regulam*, pro *qui res*: & etiam extat in Concilio Meldensi, *can. 40.* quem refert Antonius Augustinus *in epit. juris, l. 15. tit. 32.* & eadem verba tanquam Symmachi Papæ allegabantur in capitibus villæ Sparnacii, *c. 42.* Tam in Concilio Arvernensi, quam Meldensi statuitur, rerum ecclesiasticarum interdictam esse Regibus dispensationem: occasionem autem illi constitutioni præbuit Theodoricus Galliæ Rex, qui bona Ecclesiarum, pauperumque tyrannica præsumptione dilapidaverat. In ejus locum suffectus Theodobertus, regni potius, quam paternæ perfidiæ successor, veterem libertatem Ecclesiis restitui curavit, auctoritatem præstans, ut Ecclesiæ Patres in eos animadverterent, & pœnas statuerent, qui bona Ecclesiarum a Regibus impetrarent; qua de causa celebratum fuisse Concilium Arvernense, testantur Gregorius Turonensis *l. 3. de gestis Francorum, c. 34.* Baronius *anno 541. n. 38.* Severinus Binius *in notis ad illud Concilium, tom. 2. part. 2.* & licet hæc constitutio, ut facta in Concilio provinciali, generaliter universalem Ecclesiam non obligaret, ut procedit in Synodis provincialibus, *c. catholica 8, 11. dist. c. Concilia 6. 17. dist.* junctis traditis a Patre Salas *de legibus disput. 8.* Joanne Dartis *in 15. dist.* tamen cum præsens constitutio auctoritate Gregorii IX. in hoc Decretalium volumine transcripta sit, vim generalis constitutionis obtinet virtute Pontificiæ approbationis, juxta tradita in nostro apparatu. Præsens ergo prohibitio generalis est, complectens omnes impetrantes bona Ecclesiæ a quocumque Principe sæculari, tum quia constitutio, ut generalis manet, & *in cap. quicumque 4. 12. q. 2.* & *in c. in canonibus 57. 16. q. 1.* generaliter ita cavetur, *A quocumque Rege, seu sæculari Principe*: tum quia ratio constitutionis expressa *in cap. final. hoc titul.* quia videlicet laicis Principibus nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ generalis est. Nec obstat quod causa præsentis constitutionis temporalis fuit, videlicet invasio Theodorici; atque ita ea cessante, & prohibitio cessare videtur, *cap. cum cessante, de appellat.* Quia dicendum est, invasionem tyrranicam Theodorici, cautam præbuisse, ut Patres Ecclesiæ in urbe Arvenensi congregarentur, ut restituerent pristinam immunitatem: at vero ipsa restitutio libertatis Ecclesiæ fuit præcipua, & finalis causa hujus constitutionis, quæ cum ubique vigeat, omnes sæculares Principes comprehendit.

2 b *Substantiam.*) Inde bona Ecclesiæ dicuntur bona pauperum, *c. quia justa 59. c. decima 56. 16. q. 1. c. futuram, 15. 17. q. 1.* Sed cum penes duos dominium uno, eodemque tempore esse non posset, *l. si ut certo, §. si duobus, ff. commodati, l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess.* dubium est, an dominium rerum Ecclesiæ sit penes Ecclesiam ipsam, an penes pauperes? In qua quæstione variæ sunt Interpretum sententiæ. Prima fuit Hugonis relati a Glossa *in c. causa 13. de verb. sign.* Abbatis *in c. cum esset, n. 19. de testam.* existimantium, dominium rerum Ecclesiæ esse penes Deum, juxta illud Psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo ejus*; referturque *in cap. quo jure 8. dist. c. tua 26. vers. Cum enim, de decimis*: quæ sententia probatur *ex c. cum ex eo 34. vers. De Christi patrimonio, de elect. cap. cum secundum, vers. De patrimonio Jesu Christi, de præbend. cap. qui Christi pecunias, cap. qui abstulerit 6. vers. Ergo qui Christi, 12. quæst. 2.* Sed hæc sententia merito improbatur a Sarmiento *de reddit. 1. p. c. 1. n. 22.* ex eo præcipue, quia hoc dominium Dei universale est ratione creationis de nihilo, gubernationis, & superioritatis, & non adversatur dominio directo, nec utili, jure gentium, & legibus humanis introducto; imo ideo Domini sumus, quia Deus Dominus est, & ejus largitate bona habemus, *c. Salvator 8. vers. Quisquis 1. q. 5. & d. c. convenior 23. q. 8.* Etiam alia secunda refertur opinio a Turrecrem. *in c. videntes 12. q. 1. n. 2.* Sarmiento & aliis supra, *n. fin.* nempe dominium rerum Ecclesiæ esse penes Romanum Pontificem: sed ab iisdem improbatur, & maxime quia Pontifex non est dominus talium rerum ecclesiasticarum, sed dispensator, ut constat ex D. Paulo 1. *ad Corinth. cap. 4. in princip.* ibi: „ Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. „ D. Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 1. ad 7.* & aliis fundamentis supra adductis *in cap. 1. de prabend.* & quia si Summus Pontifex illorum bonorum dominus esset, posset omnia Ecclesiarum bona libere, & ad libitum alienare; sed hoc facere non potest, *ex cap. non licet Papæ 20. 12. quæst. 2.* ergo non est penes eum dominium rerum ecclesiasticarum. Ideoque tertiam opinionem refert Glossa *in d. c. expedit 12. q. 1.* & Glossa *in dict. c. causa*, Carpensis *de verbo Solis*; nempe prædictum dominium rerum ecclesiasticarum esse penes pauperes: pro qua sententia primo facit noster textus *vers. Egentium substantiam rapiunt.* Secundo facit textus *in d. c. expedit, vers. Pauperibus*; quam etiam probant caput *futurum 15. Ad fovendos egentes*, caput *Episcopus 23. 12. q. 1.* caput *decima 66. vers. Decima tributa sunt egentium animarum*: caput finale, *vers. Quicquid habent clerici, pauperum est, 16. q. 1.* & confirmatur ex Novella 36. Justin. *sub tit. & C. de sacrof. Eccles. vers.* „ Ea autem omnia deferuntur Ecclesiis, ut in pauperum educationem distribuantur. „ Ex quibus verbis aperte colligitur, Ecclesiam medium esse, per quod pauperes acquirunt tale dominium. Sed hæc sententia similiter improbatur a Turrecremata, & communiter *in d. c. videntes, n. 2.* Sarmiento cum relatis ab eo *n n. 17.* tum quia ea admissa, sequeretur pauperes non posse committere furtum in rebus Ecclesiarum, & clericorum; nec ipsos clericos dando eleemosynam pauperibus, eam virtutem charitatis exercere, sed potius jus suum illis reddere. Tum etiam, quia bona Ecclesiarum sunt destinata ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, *c. bonis 23. c. Vulterana 25. 12. q. 2.* quare non est major ratio, cur dominium eorum sit potius penes pauperes, quam penes ministros Ecclesiæ. Accedit, quia pauperes incertæ personæ sunt, siquidem certa lege eorum qualitas non reperitur definita: unde apud illos tanquam penes singulos non potest residere, *l. apud 20. ff. de opt. leg. l. nulli 28. C. de Episc. & Cleric.* nec apud ipsos tanquam universos, quia pauperes non constituunt universitatem, seu collegium, ut probat Sarmiento ubi supra, *n. 19.* Nec contrarium probatur in hoc textu, ibi: *Egentium substantiam* rapiunt: nam respondetur jura hæc non esse intelligenda quoad dominium, sed quoad debitum; nam cum bona illa donata a fidelibus Ecclesiæ, ipsa Ecclesia retineat ad sustinenda onera divino cultui necessaria, ut ex his bonis, quæ supersunt, debeat pauperibus eleemosyna erogari, *c. fin. 12. q. 1.* merito illorum bonorum patrimonium dicitur pauperum, ut docent Navarrus *in apolog. q. 1. monit. 21.* latius Sarmiento supra, *n. 20.* His ergo, & aliis sententiis omissis dicendum est, dominium rerum Ecclesiæ residere penes Ecclesiam illam particularem, cui talia bona applicata sunt prodote, ut suadetur *ex d. c. inter 16. q. 3. d. c. expedit, d. cap. causa*; non autem est dominium penes Ecclesiam universalem, & multo minus penes Ecclesiam materialem, seu lapideam, prout muris comprehenditur, ut probant Turrecrem, & Sarmiento ubi proxime, Molina *l. 1. de primog. c. 10. n. 44.* P. Molina *tract. 2. de justitia, disp. 142.* Nec persona aliqua singularis habet dominium, sed sola communitas; persona autem singularis, non ut talis, sed ut pars, & membrum communitatis, habet in ipsis rebus jus utendi ad sustentationem; cum hac tamen differentia, quod alius est tantum membrum simplex, ut Canonicus, & ille tantum habet usum; alius vero est membrum principale, & caput totius communitatis, ut Episcopus, qui habet dispensationem, & distributionem, ut docet Coriolanus *in notis ad Concilium Viennense, in addit. summ. fol. 93.*

3 c *Irrita habeantur.*) Pro quorum verborum expositione sunt qui existimant, recipientes rem Ecclesiæ a Principe, privari omnibus rebus juste, vel injuste ab Ecclesia obtentis: ita Jo. Andreas, Abbas Siculus, & Panormit. in præsenti. Sunt etiam qui distinguunt, an ex motu proprio Principis fluxerit concessio ipsa, an ex importunitate petentis? Ut si motu proprio emanaverit, irrita tantum fiat concessio; si vero ex importunitate, omnibus Ecclesiæ bonis privetur. Sed verius Innocentius, & Berojus in præsenti docuerunt, relatis verbis declarari irritum esse contractum super rebus Ecclesiæ auctore Principe celebratum, ut solet irrita declarari quæcumque alienatio sine subscriptione, & consensu clericorum facta, *c. 1.* junctis traditis, *de his qui stunt a Prælat.* Quæ sententia confirmatur *ex c. quicumque 4. 12. q. 2.* & ex ea provenit, ut Ecclesia possit propria bona vindicare, & repetere a quocunque possessore, juxta textum *in c. si quis 6. hoc tit.* Nec dicas, frustra statui nullitatem hanc in præsenti, cum ipsa jam statuta reperiretur *in d. c. 1. c. sine except. 12. qu.* nam opportune talis nullitas ad alienationem auctore Principe factam protracta fuit, ne ita recipientes bona Ecclesiæ a Principe, falso existimarent se tutos esse, actione tantum concessa Ecclesiæ in Principem, exemplo textus *in l. bene a Zenone 3. C. de quadrien. præscript.* Nec contrarium probatur *in c. de rebus 22. 12. q. 2.* in illis verbis: „ Ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus. „ Nam licet Nicolaus ibi asserat, Principem bona Ecclesiæ dissipantem increpandum esse, non tamen negat actionem competere Ecclesiæ adversus invasorem, & possessorem rerum ipsius; sed hac actione concessa, docet Pontifex arguendos esse, tam Principem concedentem, quam accipientem bona Ecclesiæ de manu illius.

4 d *Communione Ecclesiæ.*) Quæ verba ita sunt exponenda, ut excommunicationis mucrone feriantur recipientes a Regibus bona Ecclesiarum. Non tamen levis difficultas est, an ipso jure ita recipientes excommunicati maneant, an vero sententia judicis præcedere debeat? Et ipso facto eos excommunicatos esse, probatur ex eo, quia invasores rerum Ecclesiæ ipso jure excommunicationem incurrunt, *c. canonica 17. 11. q. 3. c. omnes 5. 17. q. 4. c. conquesti 22. de sent. excom.* Contrarium vero, imo a judice sententiam esse proferendam, deducitur ex præsenti textu, ibi: *Arceatur*, junctis traditis a Glossa finali *in c. grave, de excess. Prælat.* Castro *lib. 2. de lege pœnali 5. c. 7.* Tiraquel. *in l. si unquam, verbo Revertatur, n. 39. C. de revoc. donat.* Suaxio *de cens. disp. 3. sect. 7.* & faciunt textus *in c. conquestus 16. de foro compet. c. nulli 3. c. indigne 21. c. de rebus 22. 12. q. 2.* Sed pro hujus dubii solutione distinguendum est; aut enim cum violentia fit rerum Ecclesiæ invasio, & tunc ipso facto excommunicatio incurritur, juxta textum sic intelligendum *in d. c. omnes*, aut sine violentia fit distractio, & opus est sententia judicis, juxta præsentem textum, & similes: quam distinctionem probarunt Navarrus *in manuali, cap. 17. n. 95.* Salcedo in praxi, *c. 87. littera D.* & late de hac excommunicatione agunt Azor. *1. p. instit. lib. 9. c. 27. q. 10.* Suarez *de censur. disp. 22. sect. 17.*

COMMENTARIUM.

5 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti canone Concilii Lugdun. sequens communiter deducitur assertio: " Petens, seu recipiens a Principe „ sæculari bona ecclesiastica, illis privatur, & excommunica- „ ri debet. " Probant eam textus *in c. quicumque 3. vers. Prædia, c. de rebus 22. vers. Concessionis, 12. q. 2. c. in canonibus 57. 16. q. 1. c. tua 25. c. dudum 31. de decimis, c. placuit 16. q. 3. extravag. unic. vers. Si quis a te 2. hoc tit. c. si quis deinceps 12. c. quoniam 13. 16. q. 7, c. cum & plantare, vers. Ecclesias igitur, de privil.* Concilium Parisiense 3. *can. 1.* Concilium 6. Romanum sub Symmacho, ibi: " Valde iniquum ergo, & ingens sacrilegium est, ut quæcumque, vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certe reliquerit, ab his, a quibus hæc maxime servari convenit, id est Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia a Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel converti: Propterea qui hæc non præviderit, & aliter quam scriptum est, prædia Ecclesiæ tradita petierit, anathemate feriatur. " Trident. *sess. 22. de reform. c. 11.* Nicolaus *in epist. 1. ad Michael. Imperat.* ibi: " Irrationabile est, ut ecclesiastica possessio, unde luminaria, & concionationes Ecclesiæ Dei fieri debent, terrena quavis potestate subtrahatur. " Et *ep. 63.* ad Aquitanos, ibi: " Similiter autem & de his hortamur a vobis fieri, quæ Reges quomodocumque a sanctis locis aliquo tempore abstulerunt, quod justum non fuit, nec est; & quisquis hæc sibi vindicat, Deum inde habebit judicem & ultorem. " *Hincmarus Rhemensis* ad Ludovicum Regem Francorum, *c. 4.* ibi: " Sunt qui dicunt (ut audivi) quia res Ecclesiasticæ Episcoporum in vestra sint potestate, ut cuicumque volueritis, eas donetis; quod si ita est, ille malignus spiritus, qui primo parentes nostros perdidit, perditionem vestram in aures vestras susurrat. " Alia juris testimonia congerit Ant. Aug. *in epit. juris l. 15. tit. 32.* Illustrant ultra congestos a Cenedo *ad Decret. collect. 71.* Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Cujacius *hic*, Baronius *anno 451. n. 38.* Severinus Binius *in notis ad Concil. Arvern.* P. Gregor. *l. 33. syntagm. c. 16.* Suarez *adversus Regem Angliæ, l. 3. c. 7.* & *de legibus l. 3. c. 34.* Salas *eod. tract. disp. 14. sect. 8.* Valenzuela *in defens. contra Venetos, 1. p. ex n. 50.* Germonius *in defens. libertatis Ecclesiasticæ*, Cardoso *in praxi, verbo Sacrilegium*, Menochius *de arbitrar. l. 3. casu 389.* Greg. Lopez *in lege 26. gloss. 6. titul. 29. partit. 3.* & *in l. 53. gloss. 3. in princ. tit. 5. partit. 5.*

6 Impugnatur tradita assertio.

Sed adversus hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Quotiens Princeps sæcularis rem alienam donat, vel in alium transfert, non competit vindicatio vero domino contra possessorem, sed ipse habet actionem intra quadriennium adversus Regem, seu Principem, *l. 2. l. bene 3. §. final. vers. sed adversus, C. de quadrien. præscript.* Ergo similiter Ecclesia bona sua a possessore repetere non potest, sed tantum intendere actionem in ipsum Principem. Deinde etiam insurgo in eam partem præsentis assertionis, ubi asseritur recipientem bona Ecclesiæ, non solum ea restituere cogi, verum & excommunicari, & sic argumentor: Quando recipiens bona ad eorum restitutionem obligatur, restitutione ejus, quod recepit, liberatur, *c. nulli 3. vers. Usque ad emendationem, Ecclesiæ satisfactionem, c. quicumque, vers. Nisi eadem prædia Ecclesiis restituerit, c. indigne 21. vers. Res usurpatas, 12. q. 2.* late illustrat perdoctus Pater Theophilus Raynaud. *t. 10. tract. mala e bonis Ecclesiæ*, &c. *fol. 42.* Ergo non recte in præsenti docetur, recipientem bona Ecclesiæ a Principe sæculari, ea restituere teneri, & simul excommunicari.

7 Adducitur ratio decidendi.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, quæ cum duplicem contineat partem, duplici nititur ratione. Et prioris partis assertionis vera ratio provenit ex vulgari juris principio, quo docetur, neminem posse dare quod non habet, *c. Daibertum 24. 1. q. 7. l. traditio 20. ff. de acquir. domin. c. nemo 74. de regul. jur. lib. 6. l. nemo 54. ff. eod. tit. c. quod autem 5. de jurepatr.* sed laici, etiam sæculares Principes, nullam potestatem habent in rebus ecclesiasticis, *c. 1. c. denique 5. c. si Imperator 11. 96. dist. c. qua Ecclesiarum 7. c. Ecclesia 10. de constitut. c. quamquam 4. de confess. in 6.* junctis traditis a Patre Suarez *in defens. fidei, l. 2. c. 3. & 8.* ideo Principes sæculares ex defectu potestatis nequeunt de rebus ecclesiasticis disponere, & per consequens in præsenti recte docetur, quamliber alienationem bonorum Ecclesiæ factam a Principe sæculari nullam esse. Quanto autem debeant Principes se abstinere a bonis Ecclesiæ, eorum invasione, seu distractione, docte probant Bernegherus *ad Tacitum q. 18.* D. Joan. Solorzanus *embl. 40. per tot.* Secundæ vero partis præsentis decisionis ratio provenit ex eo, quia recipiens bona Ecclesiæ a Principe sæculari, sacrilegii particeps est, *c. qui rapit. 18. 17. q. 4.* æquiparaturque raptori, cum idem fit rapere, ac injuste detinere, *c. sæpe 18. vers. Eo quod non multum interest, de restit. spol. c. de rebus 12. q. 2.* Sed sacrilegus excommunicatus manet, *c. conquestus, c. cum sit generale, de foro compet.*

Ergo

Ergo merito in præsenti statuitur, recipientem a Principe sæculari bona Ecclesiæ, excommunicandum esse, id est privandum communione fidelium, non solum illius Ecclesiæ, cui bona ablata sunt, verum & communione totius Eccl. Catholicæ, & universalis, quæ dicitur communio fidelium, *d. c. nulli, d. c. quicunque, d. c. de rebus.* 12. *q.* 2. quoniam quando una Ecclesia spoliatur, & læditur, universalis Ecclesia offenditur, quæ una est, *c. loquitur* 18. 24. *q.* 1. *iuncto c.* 2. *de foro comp.* docent in præsenti Imola *n.* 2. Abbas *n.* 3. Berojus *n.* 18.

3 Nec obstat prima difficultas deducta *ex d. l.* 2. *d. l. bene a Zenone*; quia regula ibi proposita varias patitur limitationes, quas late prosequitur Hermosilla *in* 5. *p. tom.* 2. *fol.* 237. inter quas illas præcipua recensetur, videlicet ut non procedat in bonis Ecclesiæ a Principe datis, vel donatis; tum ob defectum potestatis in ipso Principe largiente; tum quia ut regula dictæ legis *bene a Zenone*, locum habeat, desideratur bona fides in ipso Principe res alienas possidente: sed Princeps dum distrahit res Ecclesiæ, bonam fidem habere nequit: ergo non potest eo casu habere locum remedium *d. legis bene a Zenone*. Accedit, quia regula illius textus locum non habet in rebus minoris, Glossa *verbo Debiti*, *in l. fin.* C. *si adversus fiscum*, ubi Baldus *n.* 8. Duennas *regul.* 238. *limit.* 10. Sed Ecclesia fruitur jure minoris, *c.* 1. *c. auditis* 3. *de in integr. restit.* Ergo nec in bonis Ecclesiæ remedium illius textus locum habet. Nec obstat secunda difficultas supra adducta; nam in præsenti specie recipiens bona Ecclesiæ a Principe sæculari, non solum bona ipsa restituere debet, verum & excommunicari potest propter crimen sacrilegii, quod commisit in ipsa usurpatione, & detentione bonorum Ecclesiæ: quare juste, ut ceteri fideles deterreantur a simili invasione, in præsenti statuitur, recipientem bona Ecclesiæ a Principe sæculari, communione fidelium privari.

Reſpondetur difficultatibus.

4 Supra traditis obstat textus *in c. si tributum* 27. 11. *q.* 1. in illis verbis: " Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum. " Ex quibus deducitur, Principem sæcularem dominum esse prædiorum Ecclesiæ, siquidem vindicatio tantum vero domino competit, *l. in rem* 23. *ff. de rei vind.* Igitur si Princeps habet verum dominium rerum Ecclesiæ, quilibet privatus poterit eas impune recipere ab ipso. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, D. Ambros. verba illa proferre, non animo approbandi factum Principis, sed tantum finendi, & tolerandi illum, ut constat ex illis verbis, *Imperatori non dono, sed non nego.* Ut autem hæc interpretatio facilius probetur, sciendum est, temporibus D. Ambrosii Imperium obtinuisse Valentinianum cum matre sua Justina, quæ Arriana hæresi infecta erat; hæc autem diram invexit in Ambrosium, & reliquos Catholicos Ecclesiæ Mediol. perfecutionem, ut referunt Baron. *t.* 4. *anno* 387. *n.* 1. & ex eo Diana *p.* 7. *tr.* 1. *resol.* 19. Paulinus *in vita S. Ambrosii*; ei vero vehementer restitit Ambrosius, ut constat *ex d. c. convenior*, asserens res Ecclesiæ Imperatori tradi posse, tributumque ex eis solvi, ingruente illa perfecutione, Ecclesiam tamen ipsam Imperatrici Arrianæ tradendam non esse, quia Christi hæreditas est: unde verba supra relata non sunt accipienda de justa, & legitima vindicatione, sed de injusta, quæ ex usurpatione proficiscitur. Vindicatio enim nonnunquam sumitur pro usurpatione, & petitione, *l. ex imperfecto* 23. *de legat.* 3. *l. per diversas* 22. C. *mandati*; notarunt Alciat. *in l.* 1. *n.* 1. *ff. de legat.* 1. Osuald. *ad* Donellum *l.* 20. *com. c.* 1. *lit. A*: unde *in d. c. si tributum*, nullo modo affirmat D. Ambros. jure posse Imperatorem bona Ecclesiæ sibi vindicare, sed potius si ea petierit, patienter reddenda esse; quia enim fides catholica per aspidis illius, ac viperæ maligniatem periclitabatur; intentus in fidem tuendam S. Ambrosius, præ fidei dispendio, quod imminebat, profestus est, se negligere temporalia damna, ut post Baronium *anno* 387. notarunt Theoph. *tom.* 12. *tr. mala c bonis Eccles. c.* 2. *n.* 1. Germonius *l.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 13. *num.* 73. Martha *de jurisd. p.* 1. *n.* 47. Jacob. Durant. *l.* 2. *var. c.* 8. & nos alibi.

Expenditur *c. si Tributum*; 23. 1.

Huic commentario adjungi possunt ea, quæ de Ecclesiis de manu laici non recipiendis congessi *in c. quisquis*, *de elect.* & ea quæ de decimis a Regibus obtentis adduxi *in c. prohibemus*, *de decimis*.

CAPUT III.

Ex Concilio a *Toletano*.

COnsensus totius Concilii definivit, ut Sacerdotibus, qui aut res suas Ecclesiæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua tamen prædia, aut familias Ecclesiis suis conquirunt, liceat aliquos de *b* familiis Ecclesiæ ejusdem manumittere, juxta rei collatæ modum, quem antiqui *c* canones decreverunt, ita cum *d* peculio, & posteritate *e* sua, si ingenui sunt, sub patrocinio Ecclesiæ maneant, *f* utilitates injunctas sibi, juxta quod potuerint, prosequentes.

NOTÆ.

a *Toletano.*) Ita legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c.* 4. & apud Burchardum *l.* 3. *Decret. c.* 177. Ivonem 3. *p. Decret. c.* 239. apud Gratianum *in c. Episcopus* 12. *q.* 2. atque in ipso Conc. Tolet. 4. *can.* 68. reperiuntur verba hujus textus. Concilium hoc celebratum fuit sub Justo Toletano Præsule, anno 3. Sisenandi Regis Gothorum, 5. die mensis Decembris, Æra 671. id est anno Dom. 633. in Ecclesia S. Leocadiæ Virginis & Martyris, ubi congregati fuerunt Episcopi 66. cum ipso Rege, ut referunt Loaysa *in notis ad ipsum*, Villadiego *in historia Reg. Goth. n.* 27. Sahabedra *in chron. Goth. in vita Sisenandi*. Fuit celebratissimum hoc Concilium: tum quia interfuerunt S. Isidorus, Justus, ac Julianus: tum etiam quia in eo gravissima negotia, tam Ecclesiæ & rerum spiritualium, quam Reipublicæ, & rerum temporalium decisa fuerunt; & ut alia omittam in eo Concilio facta fuit collectio legum libri Fori Judicum, ut referunt Villadiego, & Sahabedra *ubi proxime*.

b *De familiis.*) Videnda sunt quæ notavi *in cap. de familiis*, *de servis non ordin.*

c *Antiqui canones.*) Hæc verba referri non debent ad canonem relatum *in c. Episcopus qui mancipium* 12. *q.* 2. nam si de eo præsentissent Patres, dicerent *canones priores*, ut fecerunt in canone 70. hujus Concilii. Referenda ergo sunt hæc verba ad canones Conc. Agath. relatos *in c. Diaconi*, *c. si quis in qualibet*, 12. *q.* 2. Concilium enim Agath. præcessit Concilium hoc Toletanum; siquidem celebratum fuit sub Sixto III. anno 443.

d *Peculio.*) Speciale enim est in servis Ecclesiæ, quod ipsis manumissis, non censetur peculium concessum Concilium Tolet. 9. *can.* 16. quoniam in eorum manumissione non licet Ecclesiæ eisdem libertis dare ultra summam 20. solidorum; *c. si post*, 12. *q.* 2. docent Berojus *hic*, *n.* 32. Redoanus *de rebus Ecclesiæ*, *in rubric.* §. *manumissio*, *num.* 21. Greg. Lopez *in l.* 90. *titul.* 18. *p.* 3. contrarium vero observatur in libertis privatorum, circa quos discrimen versatur inter libertatem datam in ultima voluntate, & præstita inter vivos; nam si detur inter vivos, peculium censetur concessum; si vero in ultima voluntate, nisi specialiter detur censetur ademptum, *l. si Stichо* 53. *de peculio*, *l. si cum optio* 14. *ff. de option. l. si legatus* 24. *ff. de pecul. legat. l. un. C. de peculio ejus qui libert.* §. *peculium*, *Instit. de legat.* juxta quam distinctionem accipiendi sunt text. *in l. donationes* 31. §. *pater* 2. *l. ad eum* 35. *ff. de donat. l. si quis servus* 18. *l. si servus* 32. *l. quod servus* 35. *ff. de solut. l. quoties* 29. *ff. de contrab. emption. l.* 2. §. *servus*, *ff. pro emptore*, *l. final. C. de emancip. liberor. l. si servus* 39. *de jure dotium*, *l. post* 6. §. 1. *ff. de liber. legat. l.* 6. §. *vicario*, *l.* 15. & *l.* 19. §. 1. *ff. de pecul. l. fin. de manumiss. vindict. l.* 6. & 17. *ff. de pecul. l. si per imprudentiam* 51. *ff. de evict. l. Mevius* 66. *ff. de legat.* 2. *l. Offidius* 97. *l. servis* 99. *in fine*, *de legat.* 3. *l. generaliter* 41. §. *si Titio*, *ff. de fideicomm. libert. l.* 10. *ff. de pecul. legat. testam. l.* 28. §. 1. *ff. de statulib. l.* 10. *ff. de pecul. legat.*

e *Posteritate.*) Speciale etiam est in libertis Ecclesiæ, ut etiam eorum liberi nati post manumissionem parentum remaneant sub patrocinio ejusdem Ecclesiæ, ut expresse probatur *ex c. de libertis* 12. *q.* 2. & docent hic Abbas *n.* 6. Immola *n. final.* Berojus *n.* 14. qui asserunt prædictos Ecclesiæ libertos, eorumque filios remanere in Ecclesia ad præstandas eidem operas serviles ipso jure impositas.

f *Utilitates injunctas.*) Consonat Concilium Aurelian. ubi statuitur, ut liberti, quos Sacerdotes, Presbyteri, vel Diaconi de Ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus Ecclesiæ prosequantur; quod si facere contempserint, ad pristinum servitium revertantur. Quid est autem actus Ecclesiæ prosequi, nisi commodis Ecclesiæ invigilare, & promissas ei operas strenue exequi, ut exponit Lemaistre *l.* 2. *de bonis Ecclesiæ*, *c.* 10. Circa libertos vero laicorum, eorum operas, & successionem, plura dabimus *in c.* 2. *de success. ab intestato*.

CAPUT IV.

Ex Concilio a *Toletano*.

EPiscopi qui nihil ex proprio suo Ecclesiæ Christi conferunt, liberos ex *b* famulis Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium enim est, ut qui res suas Ecclesiæ Christi non contulerit, damnum Ecclesiæ inferat. Tales igitur liberos successor Episcopus absque aliqua oppositione ad jus Ecclesiæ revocabit.

NOTÆ.

a *Toletano.*) Quarto videlicet, *can.* 67. ex quo verba hæc transcripserunt Burchardus *l.* 3. *Decreti*, *c.* 589. Ivo Carnot. *p.* 3. *c.* 219. Gratianus *in c. ecce illi* 12. *qu.* 1. Bernardus Papiens. *in* 1. *collect. sub hoc tit. c.* 5.

b *Familis.*) Seu familiis, ut notavi *in cap.* 3. *de servis non ordin.*

COM-

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur.

EX his duobus Conc. Tolet. canonibus sequens deducitur communiter assertio: " Si Prælatus Ecclesiæ tantundem deterit, vel acquisierit Ecclesiæ, ejus servos manumittere potest; alias si manumittat, revocabitur libertas per successorem. Probant eam textus *in c. injustum* 55. *c. si quis in qualibet* 56. *vers. Tantum*, *c. Episcopus qui* 58. *c. liberti* 51. *c. de libertis* 63. *cum duobus sequ. c. quicunque* 66. 12. *q.* 2. *si Episcopus* 3. *in fine*, *vers. Nisi tantundem*, 12. *q.* 3. *Conc. Hispal.* 1. *can.* 1. ibi: " Si res prædecessoris tui Gaudentii Episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt legitime absoluti. Ceterum si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deserviunt, illi prorsus maneant liberi. Et *can.* 2. ibi: Ea vero mancipia, quæ memoratus de jure Ecclesiæ suæ sublata suis proximis contulit, si fimilia de proprio suo Ecclesiæ ipsi non compensavit, Ecclesia vestra absque aliqua oppositione recipiat. " Conc. Emerit. *can.* 20. ibi: " Multi sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent, unde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt: tales libertos regula canonica esse non jubet stabilitos. " Cæsaraugust. 3. *can.* 1. refert Ant. Aug. *l.* 10. *tit.* 22. Conc. Aurel. 4. *can.* 9. Illustrant post congestos a Barbosa *hic*, Cujacius in præsenti, Redoanus *in tr. de rebus Eccles.*, §. *manumissio*, Rebuffus *in compend. alienat. n.* 63. Chassaneus *in consuet. Burg. rubric.* 9. §. 9. Lemaistre *de bonis Eccles. l.* 3. *c.* 9.

2 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Manumissio alienatio est, *l. lex quæ* 22. *C. de administr. tut. l. fin. C. de rebus alienis*: sed alienatio rerum Ecclesiæ non potest fieri sine juris solemnitate, *c. placuit* 51. *cum seq.* 12. *q.* 2. *c.* 1. *vers. Tractus solennis*, *c.* 2. *hoc tit. l.* 6. Ergo Episcopus etiam tantundem elargiendo Ecclesiæ, non potest ejus servos manumittere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia si Rector Ecclesiæ ejus servos manumiserit, non tantum eorum æstimationem, verum & duplum præstare cogitur, *c. Episcop. qui manciputum*, 22. *q.* 2. *juncta l.* 7. *tit.* 14. *p.* 1. Ergo non sufficit tantundem præstari ab Episcopo, ut servos Ecclesiæ manumittere possit. Secundo difficilis est alia pars assertionis, ubi asseritur, servos injuste manumissos ab Episcopo, per ejus successorem cum posteritate revocari ad servitutem; nam minor, & Ecclesia æquiparantur, *c.* 1. *c. auditis* 3. *de in integr. restit.* sed libertas injuste a minore data semel, non revocatur, *l. si ex causa* 9. §. *fin. ff. de minor. l.* 1. & 2. *C. si adversus libert. l. si cui* 26. *C. de liberal. causa*. Ergo nec ab Ecclesia semel data libertas revocari potest.

3 De manumissione servorum Ecclesiæ.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, servos Ecclesiæ, quos frequenter fideles Ecclesiæ donabant, ut dicemus *in c. injustum* 4. *de rerum permutatione*, ex triplici causa ab Ecclesiæ Prælatis manumitti solere. Prima, quia ipsi fugitivi essent, & inutiles, dominosque magis torquerent, quam juvarent. Concilium Agathense *can.* 46. ibi: " Fugitivi etiam domos suas deserentes, qui etiamsi servus fugitivi fuerint, teneri non possunt, simili ratione ab Episcopo si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrahantur. " Si enim servus fugitivus peculium haberet satis pingue, quo se posset servitutis oneribus eximere, facile adducebantur Episcopi, Abbates, ac Presbyteri, ut accepta pecunia libertatem præstarent, ut ex veteri charta cujusdam manumissionis probat Lemaist. *l.* 3. *de bonis Eccles. c.* 9. Secundo servi Ecclesiæ olim ab Episcopis manumittebantur sæpius, ut sacris ordinibus initiarentur. Concilium Emerit. *can.* 74. de qua manumissione egi *in c.* 1. *de servis non ordin.* Tertia ratio manumittendorum servorum Ecclesiæ fuit liberalitas, & beneficentia Episcoporum, qui servos suos benemeritos, sive testamento, sive inter vivos manumittere donabant; non vero cuilibet Episcopo, seu Prælato licebat servos Ecclesiæ pro arbitrio manumittere: qui enim patrimonium non habebat, nec poterat ex sua substantia supplere, aut Ecclesiam hæredem relinquere, non poterat servos Ecclesiæ ad pileum libertatis vocare. Qualibet vero de causa manumitterentur servi Ecclesiæ, necesse erat perpetuo in patrocinio Ecclesiæ contineri; nam absolutam, & perfectam libertatem Episcopus dare non poterat, nisi pro compensatione duo mancipia ejusdem valoris Ecclesiæ præstaret manumissus, ex textu præsenti; formula vero manumittendi servos ex fragmento Conc. Tolet. 1. relato a Burchardo *l.* 2. *Decret. c.* 32. Carnot. *p.* 6. *Decret. c.* 133. petenda est, ibi: " De Ecclesiarum vero servis communi sententia est decretum, ut Archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem sequantur, Suffraganei vero illorum exemplar illius penes se habeant: & quandocunque de familia Ecclesiæ utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram sacerdotibus & omni clero, ante cornu Altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur. " Ex quibus verbis apparet, quod cum servus Ecclesiæ manumittebatur, primo tolebat charta manumissionis Episcopi auctoritate confici. Deinde legebatur instrumentum illud bis in Ecclesia: primo ex ambone, seu suggestu, ut populus audire possit: secundo ante cornu altaris, ut sacerdotes & clerici in sacrario inclusi eam exaudire possent. Quem manumissionis ritum ad servos manumissos, ut sacris ordinibus initiarentur, recte restringit Lemaistre *d. l.* 3. *c.* 10.

4 De conditione liberti.

Deinde scire oportet, quibus legibus viverent liberti Ecclesiæ, postquam libertatem erant assecuti: Et in primis curavit Ecclesia, ne beneficium injuria rependerent, & irreverentia, sacrorum Ecclesiæ. fastuve majestatem Ecclesiæ læderent, a qua & salutem sperabant, & acceperant libertatem, unde in Concilio Hispal. *can.* 8. actum est de superbis Ecclesiæ libertis, ut ad servitutem revocentur; cujus canonis verba omitto, quibus æquissimi Patres mactandam recidiva servitute censent Elisæi cujusdam ex familia Agabrensis Ecclesiæ superbiam, qui libertatem assecutus, de morte Episcopi cogitaverat. Deinde oportuit libertos Ecclesiarum una cum eorumdem liberis intra annum ab inauguratione novi Episcopi sistere se coram ipso, & chartam ingenuitatis, ac manumissionis tabulas apud eundem proferre: quod certe inventum ab Ecclesia, ne lapsu temporis libertorum memoria intercideret, & operis sibi debitis, atque obsequiis Ecclesia tandem prorsus orbaretur. Ita constitutum in Conc. Tolet. 4. fuit, *can.* 70. *ibi*: " Liberti Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) a patrocinio ejusdem nunquam discedant, neque posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt: ac ne forte libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesiæ patrocinio subtrahat, necesse est, ut tam iidem liberti, quam ab eis progeniti professionem Episcopo suo faciant, per quam se ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur, ejusque patrocinium non relinquant; sed juxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant. " Quare si in hac parte peccarent liberti, ut ingrati revocabantur in servitutem, ut constat ex *can.* 4. Concilii Cæsaraugust. 3. ubi in parte hæc severitas temperatur his verbis: " Quia ergo comperimus, quosdam Pontifices potius lucra sua ampliare studentes, quam de mercedis opere Dominoplacentes, liberos, quos ex familia Ecclesiæ a suis prædecessoribus inveniunt, pro eo quod libertatis suæ chartulas infra consultum tempus non repræsentent, statim eos in propriam servitem redigere; unde hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, ut si iidem liberti forsitan ignoraverint ordinem canonum, aut certe, aut adsolet fieri, ad præstandas libertates suas tepuerint, ipsius Pontificis solicitudo mox ac in sedem sibi creditam successerit, per Clerum, aut domesticos perquirere procurabit, quos prædecessores Episcopi de familiis Ecclesiæ manumissionis gratula verunt, ut eodem Pontifice prænonente, ipsi liberti chartulas suæ libertatis repræsentent, qualiter nec liberti Ecclesiæ, de institutione canonum ignorantes se esse, prohibeant ne sacerdotis callida voluntas pateat. "

c Traditum ratio decidendi.

Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis, quæ nititur eo principio, quo docemur faciendum esse quod nobis non nocet, & aliis prodest, *tit.* 2. *C. de pignoribus*, *l.* 2. §. *item*, *vers. Quamquam*, *ff. de aqua pluvia*: est enim æquissimum, ut Ecclesiarum rectores, qui bona sua eisdem Ecclesiis donant, possit ipsarum Ecclesiarum servos manumittere, juxta rei collatæ modum; cum exinde nullum damnum sentiat Ecclesia, & servi ad libertatem perducantur. Econtrario vero iniquum est, ut Prælati, qui nihil Ecclesiæ attulerunt, ejus servos manumittant, cum non habeat Ecclesia, unde damnum ex eorum manumissione irrogatum compensare possit: quare recte in præsenti docetur libertatem præstitam ab Episcopo, qui nulla bona propria Ecclesiæ contulit, seu donavit, ab ejus successore revocari posse.

Nec obstat prima difficultas supra expensa *ex d. c. sine exceptione*, cum similibus. Nam respondetur, in præsenti specie non desiderari solemnitatem in aliis alienationibus rerum Ecclesiæ præscriptam, quia in præsenti agitur de alienatione, quæ juris auctoritate celebratur: unde ultra requisita a sacris canonibus alia solemnitas non desideratur. Nec contrarium deducitur *Ex c. Episcopus qui mancipium*, 12. *q.* 2. *& in præsenti c. Episcopus*, relato in illis verbis, *Subscribentibus*. Quia ea verba referenda sunt ad casum in quo Episcopus manumittere intendit servum Ecclesiæ, non retento Ecclesiæ patrocinio; quo casu æstimari debet, an bona donata ab Episcopo sufficiant non solum pro servo, verum pro patrocinio penes Ecclesiam non retento. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione dicendum est, Episcopum solum teneri tantundem dare Ecclesiæ, quantum sufficiat pro æstimatione servi manumittendi, ut probatur *ex d. c. Diaconi* 35. ibi: *De suo proprio aliud tantum restituant*, & *d. c. si quis in qualibet*, *vers. Tantum quantum*, 12. *q.* 2. *c. si Episcopus*, *vers. sed tamen dum*, 12. *q.* 5. docent in præsenti Abbas & Barbat. *n.* 5. Immola *n.* 7. Nec contrarium probatur in Conc. Tolet. relato *in d. c. Episcopus qui*, & in præsenti: nam discrimen est assignandum inter casum, in quo Episcopus manumittit servum Ecclesiæ, nullo reservato Ecclesiæ patrocinio; & inter eum, in quo jus patronatus Ecclesiæ reservavit. Primo casu sufficit tantum Ecclesiæ conferre, quantum servus manumissus æstimari poterat; quia dominium ejus per manumissionem Ecclesiæ amisit. Secundo vero casu æstimari debet non solum dominium servi, verum & jus patronatus, quod post ejus manumissionem ab Ecclesia factam penes eam remansurum erat, ut contingit in servo alieno ab Episcopo scienter ordinato; nam qui ita ordinavit, tenetur restituere domino duplum, pro servo videlicet ipso, & pro jure patronatus, *c. si servos* 20. 5. *d.* Nec obstat secunda difficultas deducta *ex d. c. si ex causa* 9. §. *finali*, cum similibus. Quia respondetur, jura illa procedere, quando manumissio ipso jure valida est; tunc enim regulariter semel libertas competens revocari non potest, §. *semel*, *Instit. quibus ex causis manumit. l.* 3. *C. si adversus libert.* docent Pacius *centur.* 2. *q.* 19. Costa *lib.* 1. *select. c.* 22. Sarmiento *lib.* 1. *select. c.* 6. *n.* 22. Cabreros *de metu*, *lib.* 2. *c.* 34. *n.* 84. qui exponunt textus *in l. Papinianus* 8. §. *plane*, *ff. de inoffic. l. cum vero* 26. §. 8. *ff. de fideicommiss. libert. l. si cum* 16. §. *Aristo*, *ff. qui & a quibus*, *l. metum* 9. §. *idem ff. de*

6 Respondetur difficultati.

ff. de eo quod metus causa, *l. ex falso* 37. *ff. de manumiss. testam.* At vero cum libertas ipso jure non competit, quia ab initio nulla fuit, recte revocatur, quatenus de facto data fuit: unde in præsenti specie, quando Episcopus nihil de bonis propriis contulit Ecclesiæ, quia ab initio libertas impeditur, ideo etsi de facto præsentur, revocari potest per successorem.

7 Exponitur textus inc. si quos 57. ver. q. 2. Sed adhuc supra traditis obstat textus *in c. si quos* 57. ibi: "Si quos de servis Ecclesiæ benemeritos sibi Episcopus libertate donaverit, collatam libertatem a successoribus placuit custoditi." Ex quibus apparet, Episcopos posse servos benemeritos manumittere, etiamsi de propriis bonis nihil Ecclesiæ contulerint. Cui difficultati ut satisfaciamus, dicendum est; textum loqui de manumissione servi benemeriti, qui non solum propter merita in Ecclesiam impensa libertate dignus erat, verum & majori remuneratione dignus censebatur. Unde sicut Episcopo donanti, vel acquirenti aliquid Ecclesiæ permittitur servum manumittere, quoniam Ecclesiæ interest Prælatos ita ad donandum, & acquirendum allicere, etiam Ecclesiæ interest servos benemeritos manumitti, ut alii ad singulare servitium invitentur libertatis amore, *c. cum redemptor, c. quicumque*, *c. ecclesiasticis*, 12. *q.* 2. Accedit, quia quod benemerito præstatur, late solutio est potius quam donatio, *l. Aquilius* 27. *ff. de donat. l. sed etsi* 25. *§. consuluit*, *ff. de petit. hered. c. per suas*, *de donat.* Unde mirum non est, quod licet Episcopi alios servos manumittere non possint, benemeritos tamen recte ad libertatem perducere valeant, ut *in d. c. si quos*, docetur.

8 Exponitur can. 9. Concil. Tol. 12. Ex supra traditis lucem accipit textus *in can. 9.* Conc. Tolet. 12. in illis verbis: "Si sacerdos libertatem servis Ecclesiæ conferre voluerit, non a die confectionis suæ scripturæ tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum, qui scripturam conficit, verius objisse constiterit." Quæ verba difficilia valde sunt, dum non constat de quo tempore Patres loquantur, seu ad quod tempus illud ita enumeretur. Pro cujus textus expositione dicendum existimo, canonem illum esse accipiendum de libertate injuste præstita servis Ecclesiæ, ex eo quod sacerdos, qui eos manumisit, nihil præstitit, aut Ecclesiæ acquisivit: & cum ita injuste manumissi defenderentur contra successorem sacerdotis, qui intendebat eos in servitutem revocare temporis præscriptione, statuunt Patres, ut tempus hujus præscriptionis non currat a die chartæ libertatis confectæ, sed a tempore obitus sacerdotis injuste manumittentis, ut in eod. Concil. statutum erat *can.* 8. relato a Gratiano *in c. si sacerdotes* 16. *q.* 3. ubi docetur, a præscriptione tricenni tempus quoque subduci, quo is, qui alienavit, Ecclesiæ præfuit: quod etiam jure civili procedit, nam filio, cujus res a patre alienata est, contra patris contractum venienti, non obstat tempus quo in sacris pater fuit, quia agere ei liberum non erat, *l.* 1. *§. ult. C. de annali except. novel.* 22. *c.* 24. Postea tamen in Conc. Emerit. *can.* 22. statutum fuit, ut ita injuste manumissi nulla temporis præscriptione defendi possent, quin in pristinam servitutem revocarentur. Verba canonis hæc sunt: "In priorum canonum ordine institutum manet, qualiter Episcopi de familia Ecclesiæ libertos debeant facere. Nulli etenim sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent unde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt. Tales enim libertos regula canonica esse non jubet stabilitos. Contingere etenim solet, ut postquam manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor, qui aut Eccl. familiam minime quærat, aut per bonam voluntatem, vel negligentiam hi, a quo nihil Ecclesiæ offerente liberi facti sunt, longo post tempore libertos se esse defendant: atque eas libertates ita abscondunt, ut pro hoc quærenti Episcopo laborem faciant. Talium si sit voluntas, licentia conceditur nulla, quia non potuerunt, neque a servitio Eccl. unquam discedunt, & pro his rebus in libertate permanere non potuerunt. SS. Canonum non abjicienda sunt in stituta, atque his, quæ implenda esse oportet, addimus nova. Placuit huic S. Synodo, ut quilquis digne juxta canonicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat, & a patrocinio Ecclesiæ ipse, aut posteritas ejus nunquam discedat. Quisquis vero non ut ordo canonicus poscit, libertus fuerit factus, quamvis prolixitas temporis in scripturæ suæ textu inveniatur, quia a servitio Ecclesiæ nunquam visus est abscessisse, & canonica sententia rescindi jubet talem libertatem, ut ille, & posteritas ejus omnis in servitio maneant S. Ecclesiæ, cui debitæ manent per veram originem. Illos vero per omnia stabilitos in libertate esse instituimus, qui ab ipsis Episcopis liberi sunt, vel fuerint facti, qui de suo bona plurima S. Ecclesiæ, in qua præsidens, per suæ scripturæ textum cognoscuntur contulisse. Et hi quamlibet jubeantur esse stabiles, nullo modo rescindendi sunt a patrocinio S. Ecclesiæ. Quod si contigerit eos, eorumque filios personis ingenuis esse conjunctos, & quandoque eorum posteritas patrocinium Ecclesiæ voluerit despicere, ex cujus familia per veram originem constat eos genitos esse, si ex his libertis trahunt originem, qui juxta canonicam sententiam jubentur esse stabiles, & dignitatis suæ nomen teneant, Ecclesiæ patrocinium nunquam amittant. Certe si ex his inventi fuerint originem trahere, quos canonicæ regulæ non jubent libertos esse, quamlibet post longa tempora, dummodo origine firmata, reducendi tamen sunt ad S. Ecclesiæ, cui pertinent, jura. Liberti tamen ex familia Ecclesiæ facti, & posteritas, quæ ex his est procreata, si libertatem suam, vel parentum suorum inventi fuerint celasse, aut abscondere, & tempore, quo ab Episcopo fuerint admoniti, eam præsentare distulerint, dum eorum origo (ut jam diximus) fuerit manifesta, per legalem testem ad servitium Ecclesiæ reducantur, & ut Episcopo fuerit placitum, ita eos habeat. Hæc forma & in Presbyteris servanda erit, qui cum voluntate Episcopi sui, juxta canonicam regulam de familia suæ Ecclesiæ liberos facere voluerint."

CAPUT V.

Ex Concilio apud a Silvan.

b NUlli liceat alienare rem immobilem Ecclesiæ, sive agrum, sive c rusticum mancipium; sive domum, sive hortum: nec creditoribus specialis hypothecæ d titulo obligare. e Alienationis autem verbum contineat f conditionem, g donationem, h venditionem, i permutationem, & k emphyteusim perpetuum contractum: sed omnes sacerdotes ab hujusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas l Leonina constitutio minatur.

NOTÆ.

a *Silvanect.*) Burchardus *lib.* 3. *Decreti*, *c.* 164. Bernardus Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. c.* 4. citant textum hunc ex Concilio celebrato apud Silvanect. præsente Ludovico Rege, *can.* 5. Ivo Carnot. *part.* 3. *Decreti*, *c.* 183. & *part.* 17. *c. ultim.* refert textum hunc ex constitutione 7. Justin. *c.* 1. Et licet fuisset Concilium Silvanectense celebratum temporibus Nicolai I. anno 863. ad depositionem Rothoaldi Episcopi Sveßionensis, ut constat ex Synodo Romana celebrata sub eodem Nicolao, *ex ep.* 32. *ejusdem*, & ex traditis a Baronio *tom.* 10. *anno* 863. *n.* 69. tamen inter ejus acta non reperiuntur hæc verba; sed cum extent *lib.* 2. *Capitul. Lotharii*, *c.* 29. credo in aliqua Synodo apud Silvanectum habita relata fuisse ea verba, & transcripta ex constitutione 7. Justin. *c.* 1. apud Jul. Antecess. ex quo integram hujus textus restituo ita: "Nulla sub Romana ditione constituta Ecclesia, vel xenodochium, vel prochotrophium, vel gerontochomium, vel brephotrophium, vel monasterium, tam monachorum, quam sanctimonialium, archimandritam habens, vel archimandritissam: Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, sive domum, sive agrum, sive rusticum mancipium, vel panes civiles; nec creditoribus, sive specialis, sive generalis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & emphyteuseos perpetuum contractum. Sed omnes omnino sacerdotes hujusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas Leonina constitutio minatur; id est, ut is quidem, qui comparavit rem loci venerabilis, reddat eam ei, cujus & ante fuerat, scilicet cum fructibus, aliisque emolumentis, quæ in medio tempore facta sunt: œconomum autem Ecclesiæ præstare lucrum, quod ex hujusmodi prohibita alienatione tenserit, vel Ecclesiam damno affecerit, ita ut in posterum œconomus non sit. Non solum autem ipse, sed etiam successores ejus teneantur, sive ipse œconomus alienaverit, sive respiciens alienantem Episcopum non prohibuerit, & multo magis si consenserit. Tabellionem autem, qui talia interdicta instrumenta conscripserit, perpetuo exilio tradi oportet: Magistratus autem, qui eadem instrumenta admiserunt, & officiales, qui operam dederunt, ut monumentis intimentur donationes, vel ceteræ alienationes actis intervenientibus confirmentur, non solum magistratu, sed etiam dignitate, & facultatibus suis cadant. Remittit autem constitutio ea, quæ in præterito tempore acta sunt: excipit autem quosdam contractus, quos in sequentibus exponit capitulis, per quos Ecclesiarum immobiles res alienari possunt." Unde præsens textus primo editus fuit a Justiniano *in d. constitut.* 7. & ex eo transcriptus fuit inter Capitularia Lotharii *l.* 2. *c.* 26. & in Concilio apud Silvanectum habito, ex quo citatur *in cap.* 1. *& 3. rerum permut.* & ex illis codicibus Decretistæ, nec non Papiensis compilarunt, & ab eis Raymundus in præsenti transcripsit.

b *Nulli.*) Hoc generali verbo comprehenduntur omnes Ecclesiarum Prælati, aut Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Præpositi, Archipresbyteri, Plebani, Presbyteri, ut aperte statuitur in Conciliis Agathensi, Epaunensi, Hispalensi, Oxoniensi, & Pontificum decretis, quorum verba referunt Gratianus *in* 12. *q.* 2. Antonius Augustinus *in epit. lib.* 15. *tit.* 31. *per tot.* ita ut ex eorum sententia ad Prælatos etiam regulares extendatur præsens prohibitio, nec non ad Ordinum Militarium Magistros, & Priores; probant Rodriguez *t.* 1. *qq. regul. q.* 27. *artic.* 12. Thom. Hurtado *tom.* 1. *de congrua sustent. fol* 60. *§.* 16. Etiam comprehenduntur Capitulum Sede vacante, Redoanus *de rebus Ecclesiæ*, *q.* 30. Prælati schismatici, *c. unic. de schismat. c. præcaria*, 44. 12. *q.* 2. alias intrusi, *c. alienationes* 37. 12. *q.* 2. An etiam Summus Pontifex hac prohibitione Ecclesiæ comprehendatur, disputant tam Theologi, quam Juristæ. Et Papam hanc prohibitione non comprehendi, deducitur tum ex eo, quia Princeps legibus solutus est, *leg. Princeps*, *ff. de legibus*; nec potest unus Pontifex legem dicere, quam præcise successor observare teneatur, *c. dudum*, *de*

de elect. Tum etiam, quia *in extravag. Ambitiosæ*, *hoc tit.* expresse cavetur, pœnas statutas in alienantes res Ecclesiæ, locum non habere, quando consulto Romano Pontifice celebratur alienatio: igitur quia cum licentia Pontificis facta alienatio valet, ut deducit Redoanus *de rebus eccles. c.* 44. Hinc variæ resolvuntur quæstiones circa effectum consensus Apostolici, & subreptionem in eo admissam per Doctores relatos a Riccio *in praxi*, *tit. de alienat. rerum Eccles. ex decisione* 24. *usque ad* 103. quæ omnino superfluæ essent, si præsenti prohibitione Summus Pontifex comprehenderetur: quare donationem rerum Ecclesiæ sustineri *in c. per tuas*, *de donat. & in c. ad audientiam*, *de præscript.* communiter docetur. Sed in hac quæstione, omissis quæ de alienatione rerum Ecclesiæ facta a Pontifice ex potestate absolutæ, seu ordinariæ, tradunt relati Doctores a Redoano *de rebus Ecclesiæ*, *c.* 45. *n.* 8. dicendum est, præsenti prohibitione etiam Summum Pontificem comprehendi, ut aperte probatur *ex c. liceat Papæ* 12. *q.* 2. cujus text. meminit Paulus IV. in constitutione *Injunctum*, edita anno 1555. *t.* 1. *bull.* ubi de Pontifice agi certum est: quia licet olim aliquando Episcopi Papæ decreverint, ut probat Ambianas *ad Tertull. de judic. c.* 13. *observ.* 1. tamen hoc nomen proprium est Summi Pontificis, ut probat Bellarminus *lib.* 2. *de Rom. Pontifice*, *c.* 31. quare hanc sententiam ex eo textu probarunt Azor. *part.* 2. *l.* 9. *c.* 1. *q.* 3. Covarr. *l.* 2. *variar. c.* 27. *n.* 2. & *c.* 18. Barbosa *de potest. Episcopi*, *alleg.* 95. *n.* 23. Peyrinis, Lezana, Bossius, & alii relati ab Hurtado *tom.* 1. *de congrua*, *subresol.* 25. §. 14. Ratio hujus sententiæ est, quia sicut cura Ecclesiæ Pontifici incumbit, ita, & protectio rerum, sine quibus conservari non potest, *c. si quis objecerit* 7. 1. *q.* 3. Unde Pontifex, si sine justa causa rem Ecclesiæ alienaverit, licet alienatio subsistat, peccat tamen lethaliter. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 18. *n.* 6. quamvis aliter distinguat Navarrus *de spoliis cleric.* §. 3. *n.* 8. hoc enim exigit vis directiva legum, juxta quam obligantur Princeps observare leges a se, vel successoribus latas, ut probavi *in c.* 1. *de probat.* licet pœnis statutis in alienantes res Ecclesiæ Pontifex non ligetur; quia quoad vim coactivam Princeps solutus est legibus. Cujacius *lib.* 15. *observ. cap.* 30. Mendoza *de pactis lib.* 1. *c.* 5. Vasquez *ad* 1. 2. *D. Thomæ*, *disput.* 167. *c.* 1. *&* 2. Suarez *lib.* 3. *de legibus*, *c.* 22. Salas *eodem tract. disp.* 14. *sect.* 2. *&* 3. causa vero legitima subsistente, alienatio rei Ecclesiæ facta a Pontifice absque alia solemnitate, defenditur *d. c. per tuas*, *d. c. ad audientiam*; quia auctoritas ipsius supplet defectum solemnitatis, argumento textus *in l.* 2. *C. quando decreto opus non est*; juxta quam doctrinam accipiendus est textus *in d. c. non liceat Papæ*, dum docet, quod non liceat Papæ pro aliqua necessitate alienare res Ecclesiæ, hoc est ut pro qualibet necessitate eas alienare non debeat, sed tantum pro magna, quæ justam causam præbeat alienationi.

3 c *Rusticum mancipium.*) Sicut Romani ad agrorum culturam servis utebantur, *l. si mancipia*, *l. cum de lanionis*, *§. si fundus*, *ff. de fund. instruct.* apud quos inter mancipia rustica enumerabantur mulier, custos fundi, aut prædii, villicus, molendaria, bubulcus, putatores, fossores, *l. in testamento*, *§. mulier*, *ff. eod. titulo*: ita & Ecclesia ad agros colendos plerumque in villis servis propriis utebatur; unde in Conc. Tolet. 16. *can.* 5. cavetur, ut ea Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat sacerdotem; quæ vero minus decem mancipia habuerit, aliis conjungatur Ecclesiis. Et in Concil. Agathensi, *can.* 6. de his agunt Patres ibi: *Casellas*, *vel mancipiola Ecclesiæ*. Notarunt Bolquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *ep.* 16. Meursius *in Glossario*, *verbo Rusticum*. Præclare vero definiunt leges Bajuvariorum operas, & tributa colonorum, ac servorum Ecclesiæ, *tit.* 1. *c.* 4. quem totum hic scribo, ne dubium quidquam lectoris animo possit residere; "De colonis, vel servis Ecclesiæ, qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est agrarium, secundum æstimationem judicis, provideat hoc Judex, secundum quod habet, donet. De triginta modiis tres donet, & pascuarium desolvat secundum usum provinciæ. Andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo: arare, seminare, claudere, colligere, & tradere: a tremisse unusquisque accola ad duo modia fationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat, & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, & præcidere, vindemiare. Reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant. Parafredos donent, aut ipsi vadant, ubi eis, si injunctum fuerit, angarias cum carro faciant usque L. leucas, amplius non minentur. Ad casas dominicas stabulare, fœnile, granicam, vel tunimum recuperandum, pœdituras rationabiles accipiant; & quando necesse fuerit, omnino componant. Calcifurnium ubi prope fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant; ubi longe fuerit, C. homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad tem Ecclesiæ secundum possessionem suam reddat tributa. Opera vero tres dies in hebdomada in dominico operet: tres vero sibi faciat. Si vero dominus ejus dederit ei boves, & alias res, quas habet, tantum serviat, quantum ei per possibilitatem imposuerit, tamen injuste neminem opprimat." Ubi per andecingas intelliguntur operæ aratoriæ; per parafredos equi majores, & generosiores equis ordinariis, ut exponunt Cujacius *ad titu. Cod. de cursu publico*, Lemaistre *lib.* 3. *de bonis Eccles. cap.* 6.

4 d *Hypothecæ.*) Ut dicemus *in c.* 1. *de pignor.*

e *Alienationis autem verbum.*) Cum alienatio sit rei suæ, juris ve sui in alium translatio, juxta Senecam, *l.* 5. *de benefic.* *c.* 7. & illustrant Fornerius Gentilis, & Gedeus *in d. l. alienatum*, *ff. de V. S.* Rither. *de alienat. in princ.* varii sunt modi transferendi res proprias, aut jus sibi competens; an vero ad perfectam alienationem desideretur dominii translatio, pro solutione illius quæstionis, utrum mutuum sit alienatio, disputant Salmasius *de mutuo*, Gibalinus *de usuris*, *part.* 1. *cap.* 2. *art.* 4. ubi de alienationibus peculiaribus, tam ex jure gentium, quam Quiritum late agunt.

f *Conditionem.*) Innocentius in præsenti vocem hanc accipit pro contractu conditionali, per quem prædium Ecclesiæ redditur conditionale, idest causa, seu natura prædii; quæ sententia merito ab omnibus improbatur. Alii legunt *conductionem*, quos idem Innocentius reprehendit ex eo, quia conducere non est alienare, *l. penult. §. instit. ff. de locat.* 2. quia locatio, sive conductio, non solet dominium mutare, *l. non solet*, *ff. locati*, *l. ad probationem*, *l. si conductionis*, *C. eod. tit.* Quintinus *in repetit. ad hunc textum*, legit *conditionem testamenti*, quia qui testamentum condit, alienat: sed merito eum reprehendit Germonius *l.* 2. *animadvers. c.* 20. Alii legunt *concessionem*, quia concessio alienationis species est, *ex c. cum nos*, *de his quæ sunt a Prælat. cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* Tandem his omnibus omissis Cironius in præsenti retinet *conditionem*, & exponit, id est pactionem super rebus Ecclesiæ initam; nam verbum *conditio*, sumitur pro pacto, *l. societatem*, *ff. pro socio*. Inde stare conditionibus, pro servare pacta, apud M. Tullium, *l.* 16. *ad Tyronem*, ibi: *Sin illi suis conditionibus stave noluerint*, *bellum paratum est*. Et *l. sed Celsus* 6. §. *conditio*, *ff. de contrahenda emptione*, *l. debitori* 6. *C. de pactis*. Prohibetur igitur juxta mentem Cironii in præsenti pacto super rebus Ecclesiæ, quæ præjudicium afferre potest, *c. plerique*, *de pactis*; non tamen omnis pactio, sed ea tantum, quæ damnum afferre potest Ecclesiæ, ut exprimitur *in d. extravag. Ambitiosæ*, *hoc tit.* in illis verbis: "Omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur." Qua sententia retenta, aliqui inferunt, pactum retrovendendi, aut simile, emptionis resolutorium, nec ex intervallo, nec in continenti a Prælatis Ecclesiæ opponi posse fine debita solemnitate, alias nullum esse, ut docuit Fachin. *l.* 2. *controv. c.* 3. quæ doctrina quoad pacta ex intervallo adjecta plane procedit, ex traditis a Glossa *verbo Emisisti*, *in l.* 6. *C. de prædiis minor.* Pinel. *in l.* 1. *p.* 3. *n.* 54. *C. de bonis matern.* Circa pacta vero resolutoria adjecta in contractu, quem potuit Prælatus sine solemnitate celebrare, dubium est: & pro sententia Fachinei facit verbum hoc, *conditionem*, quo prohibentur, juxta Cironium pacta, quibus Ecclesia rerum suarum dominium amittit: sed per pactiones resolutorias, veluti de retrovendendo, legis commissoriæ, aut addictionis in diem, dominium rei emptæ in venditorem transfertur, *l. ubi domum* 5. §. *sed & Marcellus*, *ff. de in diem addict.* ideoque potest actione in rem uti, *l. si quis action. ff. de rei vind.* ergo hujusmodi pacta resolutoria, etiam in continenti, sine solemnitate adjici nequeunt. Facit etiam, quod hujusmodi pacta, quibus alienationi aditus paratur in rebus minorum, absque debita solemnitate inita improbantur, *l.* 1. §. *fin. ff. de rebus eorum*, *l. si ad resolvendum*, *C. de prædiis minor.* docent Albericus *ibi*, Fabianus de Monte *in tr. de emptione*, *q.* 7. *in princ.* Menochius *l.* 2. *de arbitr. casu* 171. *n.* 31.

5

6 Contraria tamen sententiæ, videlicet hujusmodi pacta resolutoria, sine solemnitate adjici posse a Prælato Ecclesiæ, vel tutore in contractibus a se utiliter gestis, docuerunt Cagnolus *in l.* 2. *n.* 151. *C. de pact. inter emptor.* Tiraquel. *de retract. conv. tit. final. n.* 13. Pinel. *d.* 3. *p. n.* 54. Guttierez *de testel.* 3. *p. cap.* 5. Larrea 1. *tom. decis.* 40. *n.* 70. Cyriacus *controv. forens. l.* 2. *controv.* 139. *& seq.* Vela 2. *t. dissert.* 37. *n.* 43. pro qua sententia expendi possunt textus *in c. verum* 3. *de cond. appos.* 1. *causam* 20. *ff. de manumiss. l. si rogatus* 20. §. *sed si hæc*, *ff. de manumiss. vind. l.* 1. *C. quando decret. opus non est*, ubi hujusmodi pacta resolutoria sine solemnitate in contractibus lucrativis admittuntur; ergo & in oneribus non debent improbari. Accedit, quia per hujusmodi pacta resolutoria, non tam dominium transfertur, quam contractus resolvitur, *d. l. si quis hæc*, *ff. de rei vind.* ubi Antonius Faber. Igitur servanda sunt a Prælato, vel tutore in illis casibus, in quibus ipsi sine solemnitate contrahere valent. Fuse eam probant Montero a Cueva *decis.* 47. Arias de Mesa *l.* 3. *var. c.* 25. *n.* 13. Olea *de cess. jurium l.* 2. *q.* 2. *per totam*. Nec hac sententia retenta obstat præsens textus, & textus in dicta extravaganti *Ambitiosæ*, ibi: "Pactum, per quod dominium transfertur." Nam his verbis improbantur pactiones, per quas intendit Prælatus transferre dominium irrevocabiliter acquisitum: at in specie pacti retolutorii nulla fit alienatio, cum ad eventum usque conditionis dominium retineatur. Nec etiam obstat textus *in d. l.* 1. §. *fin. ff. de reb. eorum*, nam in eo textu non fuit appositapactio resolutoria, aut ea, quæ venditionem revocabilem præferret: sed pactio illa, quæ cum dominum minori quæsitum ostenderet, nova obligatione, quæ alienationi aditum parabat, minorem adstringebat: fuit enim in ea specie conventum, ut quamdiu pretium non solveretur, pignori esset supposita res empta: cum autem pignus in re aliena non consistat, *l.* 2. *C. si aliena res*, *leg. si rem aliam*, *ff. de pignorat. l.* 1. *ff. de pignoribus*; & qui vult consequens, antecedens etiam necessarium velit, *l.* 2. *ff. de jurisd.* inde fit, ut actum intelligatur, quod transeat in minorem dominium rei emptæ, quoties ipsi hac lege venditur res, ut quoad ipse pretium solverit, res pignori subjecta sit: quo casu valet quidem venditio, sed constitutio pignoris viciatur, quia in ipsa pignoris obligatione non intercessit solemnitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur. Sed hæc interpretatio, etsi defendi possit, admissa sententia eorum, qui docuerunt, quod

quod licet in emptione celebrata ab Ecclesia, vel minore, adjici possit pactum resolutorium; ex quo opportuno tempore tollitur intellectus prioris contractus: tamen constitutio pignoris etiam in continenti fieri non potest, quia per eam salvo manente contractu læditur jus publicum, quod exigit certam solemnitatem in alienatione rerum Ecclesiæ, seu minoris, quam defendunt Fachineus *d. l. 2. controv. c. 3.* Trentacinq. *l. 2. var. tit. de minor. resol. 9. n. 7.* Lara *de vita hominis, c. 23. n. 11.* Hermosilla *in l. 4. tit. 5. pag. 5. glos. 2. n. 25.* Acosta *de privil. credit. ampl. 4. n. 3.* Vela *differt. 37. n. 32.* Faber *in Papin. tit. 12. princip. 8. illat. 15.* Larrea *dicis. 40. n. 71.* Arias de Mesa *l. 3. var. c. 5. n. 13.* tamen juxta contrariam sententiam, quæ non solum pactum resolutorium in continenti in ea specie admittit, verum & pignoris constitutionem, quam defendunt Montero a Cueva *decis. 37.* Olea *de cess. jur. tit. 2. q. 2. n. 24.* sustineri non potest, siquidem in eo §. finali, juncta lege sequenti, conventio adjecta tuit in continenti, & nihilominus improbatur; igitur quia in pacto resolutorio etiam in continenti adjecto adhiberi debet solemnitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur: quare responsum illud Ulpiani difficile, nec ad causarum decisionem allegari posse, dixerunt Larrea ubi supra, *n. 69.* Acosta *d. ampliat. 4. n. 5.* & perduram esse Ulpiani sententiam docuit Mathienzo *in l. 2. tit. 3. l. 5. recopil. glos. 1. n. 17.* Sed adhuc hac sententia retenta, dici potest cum Doctore Olea *d. q. 2. n. 41.* in eo textu conventionem illam, ut prædia essent loco pignoris, donec pretium solveretur, non fuisse incontinenti adjectam tempore venditionis celebratæ, sed tempore traditionis: unde cum ex intervallo pactum illud adjectum esset, ideo juxta supra tradita non sustinetur, nisi adhibita solemnitate, quæ in alienatione rerum minoris desideratur. Similiter pactum ex intervallo fuisse adjectum *in d. l. ad resolvendum, l. 2. C. si adversus donat.* docuerunt Larrea *d. decis. 40. n. 17.* Cyriacus *controv. 240. num. 10.* Olea *ubi supra, n. 18.* Verum etsi omnia hucusque tradita vera sint, admissa sententia Cironii, qui conditionem in præsenti pro conventione accipit, seu pro pactione, mihi semper placuit sententia Antonii Augustini in præsenti, Cujacii *hic*, Germonii *dicto c. 20. & lib. 3. de sacror. immuxit. cap. 17. n. 97.* qui prorsus rejiciunt dictionem hanc, *conditionem*, ab hoc textu: nam cum in ejus autographis, & codicibus ex quibus præsens textus transcriptus fuit, non reperiatur, videlicet in dicta constitutione 7. Justin. *dict. cap. 29.* apud Ivonem & Burchardum, non est ratio quare eam admittamus, præcipue cum in nulla alia canonica decisione, ubi de alienatione Ecclesiæ agitur, reperiatur.

g *Donationem.*) De qua agemus *in cap. 3. de donat.*

h *Venditionem.*) De qua egi *in cap. 1. de his quæ fiunt a Prælat.*

i *Permutationem.*) De qua agemus *in c. 1. de rerum permut.*

k *Emphyteusim.*) De quo alienationis modo agemus *in c. ad aures, hoc tit.*

l *Leonina constitutio.*) An hæc verba referantur ad constitutionem Leonis IV. Pont. relatam a Gratiano *in c. monemus 18. 12. q. 2.* an vero ad constitutionem Imperatoris Leonis, de qua statim, quærit Germonis *l. 3. de sacror. immunit. c. 17. n. 94.* qui docet, in præsenti agi de constitutione Pontificis Leonis: sed Glossa, & communiter repetentes in præsenti rectius verba relata acceperunt de lege Leonis, per quam latius, & accuratius consultum est Ecclesiæ; prohibita rerum ejus alienatione. Quæ constitutio Leonis, & Anthemii extat *in l. jubemus, C. de sacros. Eccles.* inter quam, & constitutionem Anastasii relatam *in l. privilegia 17. C. eod. tit.* & aliam Justin. *in d. Novel. 7.* illud interest, quod Leonina constitutio tantum pertinuit ad majorem Ecclesiam Constantinop. ejusque rerum immobilium alienationem inhibuit; lex autem Anastasiana perrexit jus illud etiam ad alias Ecclesias, quæ suberant Patriarchæ Constantinopol. vel in eadem urbe, vel intra ejus territorium. Deinde eadem lege cautum fuit, ut aliarum Ecclesiarum res immobiles alienari possent, interveniente decreto, sive cum causæ cognitione, & monumentis actorum apud Magistratum census, vel defensores civitatum. Tandem Justinianus *in d. Novel. 7.* Anastasii constitutionem abrogavit, Leonianam vero confirmavit, & multis capitibus auxit, ut constat ex ejus serie supra relata, ex qua Novella 7. & partim ex Novella 120. desumpta est authentica *Hoc jus, C. de sacros. Eccl.* quæ transcripta legitur apud Gratianum *in c. 2. §. hoc jus, 10. q. 2.* De pœnis vero a sacris canonibus statutis in alienantes res Ecclesiæ, agemus infra in commentario sequenti.

COMMENTARIUM.

8 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu talis venit exagitanda assertio: *Res Ecclesiæ alienari non debent.* Idem cavetur *in c. quisquis 19. c. Apostolicos 33. c. Diaconi 35. c. quisquis 37. c. Abbatibus 41. c. sicut 49. c. non licet 62. & fere per totam 12. q. 2. c. infames 17. 6. q. 2. c. 1. 10. q. 2. c. possessiones 92. 16. q. 1. c. si sacerdos 10. 16. q. 3. c. quicunque 2. 17. q. 4. c. 1. c. tua, de his quæ fiunt a Prælat. c. 2. de donat. c. 1. & per totum, hoc tit. lib. 6. Clement. 1. eod. tit. extravag. Ambitiosæ, eod. tit.* Concil. Aurelian. 4. *can. 9.* "Ut Episcopus, qui de facultate propria Ecclesiæ nihil reliquit, de Ecclesiæ facultate, si quid aliter, quam canones eloquuntur, obligaverit, vendiderit, aut distraxerit, ad Ecclesiam revocetur. *Et can. 11.* ibi: "Si quid Abbatibus, aut sacris monasteriis, aut parochiis pro Dei contemplatione oblatum fuerit, in sua proprietate hoc Abbates, vel Presbyteri minime revocabunt, nec alienari a cunctis fratribus debet. *Et can. 18.* ibi: Quicumque clericus aliquid jure ecclesiastico, seu per scripturam acceperit ad utendum, & postmodum alienare quacumque occasione voluerit, non valebit. *Et can. 34.* ibi: Quisquis agellum Ecclesiæ in die vitæ suæ a quocumque sacerdote, cui potestes est, acceperit possidendum, quæcumque ibi profecerit, alienandi nullam habeat potestatem. *Aurel. 5. can. 13.* ibi: Ne cui liceat res, vel facultates Ecclesiæ, aut monasteriis, vel xenodochiis pro quacumque eleemosyna cum justitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. *Tolet. 3. can. 3.* Hæc sancta Synodus nulli Episcoporum licentiam tribuit res alienare Ecclesiæ, quoniam & antiquioribus canonibus hæc prohibetur." Tolet. *9. can. 3. 5. & 8.* Narbonense *c. 8.* Parisiense *l. 1. c. 17.* quorum verba refert Ant. August. *in epit. lib. 15. tit. 31. l. jubemus 14. authent. hoc jus, l. penult. C. de sacros. Eccl. Novel. 7. & 120. Justin.* Trident. *sess. 22. de reform. c. 11.* Constitutio Emanuelis Comneni, aut Bulla aurea de prohibita alienatione rerum ecclesiasticarum, apud Balsamonem *in notis ad 7. Synodum, can. 12. pag. mihi 516.* ex editione Gent. Hubert. & postea ab Edmund. Bonif. *in libr. juris Orient.* & Dionys. Gothofredo post novellas Justiniani, & Leonis, sub prædicto Emanuele, *tit. 9. & 10. l. 1. & 2. tit. 14. partit. 7.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garanna, Castillo *de usufr. c. 64.* Trentacinquius *l. 3. var. tit. de rerum alienat. resolut. un. per tot.* Hermosilla *in l. 5. tit. 5. partit. 5. glos. 1. per tot.* Vela *t. 1. decis. 15.* Barbosa *lib. 3. juris eccles. c. 30. per totum*, & *de potest. Episc. alleg. 5.* Lotherius *de re benef. lib. 3. c. 25.* plures referens Carvalho *in c. Raynuntius, 2. p. n. 314.* Arias de Mesa *lib. 2. var. c. 41.* & *lib. 3. c. 23.* Olea *de cess. jur. tit. 2. q. 1. & 2.* Angujanus *lib. 1. de legib. controv. 14.* Germonius *lib. 2. animadv. c. 20.* Balsamon *in can. 12. Synodi 7.* & *in can. 29. & 36. Synodi Carthag.* & *in can. 13. Conc. Ancyr.* Corvinus *l. 2. aphoris. tit. 41.* Cujacius in præs. Quintanad vennas *l. 2. eccl. a n. 68.* Chopinus *l. 3. de sacra pol. in 6.* Valenzuela *consil. 3.* Hieron. Garcia *t. 2. polit. regul. fol. 611.* Rodericus Suarez *alleg. 11.* Thomas Hurtado *t. 1. de congrua sustent. resol. 2. per tot.* Velasco *de privil. pauper. l. 1. q. 22.* Pet. Gregor. *lib. 1. de repub. c. 31.* Vighel. *in methodo juris can. fol. 369.* P. Gretserus *l. 3. de immunit. eccles.* Scombornerius *l. 4. polit. c. 2.* Gibalinus *t. 2. de negot. l. 4. c. 8.* Farin. *in repert. de contract. q. 10.* Delbene *t. 2. de immunit. c. 17.* Dartis *de benef. sect. 7.* Rousselius *l. 5. hist. Pontif. jurisd. c. 1.* Olea *de cess. jur. tit. 7. q. 1. n. 2.* Bottiler. *de succes. c. 2. theor. 56.* Marinis *l. 1. resol. c. 4. usque ad 7.* Castillo *de aliment. c. 64.* Paulus Melius *in ejus addit.* Germonius *lib. 3. de sacr. immun. c. 17.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Certum est, Ecclesiam verum suarum rerum dominium habere, ut probavi *c. 1. & 2. hoc tit.* unde sequitur necessario, ad libitum posse de illis disponere, easque quocunque titulo alienare, & in alium transferre, §. *per traditionem: Institut. de rer. divis. l. qua ratio ne 9. §. hoc quoque, l. traditio 20. ff. de acquir. rer. domin. l. incivile 12. C. de rei vind. l. in re mandata 21. C. mandati.* In hoc enim præcipuam dominii partem consistere certum est, ut late probat Donellus *l. 9. comm. c. 9.* Unde dicendum videtur, nulla potuisse prohiberi lege hanc liberam disponendi facultatem. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui repudiat legatum, vel hæreditatem, alienat res in ea comprehensas, *l. magis puto 5. §. si pupillus, ff. de rebus eorum, l. quod si minor 24. §. non semper, ff. de minor. l. fin. C. de repud. hered.* Sed Prælatus Ecclesiæ potest propria auctoritate repudiare hæreditatem, vel legatum Ecclesiæ relictum, ut de hæreditate constat *ex c. fin. 17. q. 2.* De legato suadetur ex eo, quia acquisitio legati continet in se lucrum, *l. legatum 34. de legat. 2.* & per consequens, sicut in lucro acquirendo potest servus Domino præjudicare, *l. fin. §. fin aut. C. de acquir. hæredit.* ita & Prælatus poterit repudiare legatum Ecclesiæ relictum. Augetur hæc difficultas ex eo, quia usucapio, seu præscriptio alienatio est, *l. alienationis 28. ff. de verb. sign.* sed res Ecclesiæ usucapione, & præscriptione acquiri possunt, *cap. 1. c. ad aures, de præscription.* ergo quia res Ecclesiæ alienari possunt.

9 Impugnatur tradita assert.

10 Traduntur causæ hujus prohibitionis.

Qua dubitandi ratione ita fulcita minime obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione præmissis, quæ pro origine hujus prohibitionis repetenda adduxi *in c. 1. de his quæ fiunt a Prælat.* sciendum est, quod sicut in quibusdam casibus emere, & vendere compellimur, ut in exemplis relatis *in l. 1. §. curæ, ff. de offic. Præfect. urb. l. 2. ff. de his qui sunt sui, l. 2. C. de patribus qui filios*: ita e converso jus nunquam alienandi facultatem domino aufert, quamvis eam interpretatione coangustandam, utpote odiosam existimet Socinus *consil. 112. n. 21. volum. 1.* Cujus generis plures prohibitiones inveniuntur in utroque jure, ut probat Donellus *l. 9. comment. c. 10.* inter quas est illa, quæ res Ecclesiæ vetat alienare, tot utriusque juris sanctionibus confirmata. Circa alienationis autem modos, & contractus a Prælatis Ecclesiæ sine debita solemnitate celebrandos, ultra relatos in præsenti textu, interpretes nonnullos addunt, & examinant, veluti cessionem actionum an videlicet Ecclesia possit eas cedere quam quæstionem pro utraque parte docte exagitat Olea *de cess. jur. tit. 2. q. 1.* qui eam ita resolvit: Aut jura competunt ad res immobiles, vel mobiles, sed pretiosas, aut quæ servando servari possunt: & eo casu affirmant cessionem non posse fieri ab Ecclesia sine solemnitate a jure præscripta; vel jura competunt ad res mobiles, vel quæ servando servari non possunt, & tunc cessionem admitti absque ulla solemnitate. Secundo circa concursum creditorum formandum a Prælato inter creditores Ecclesiæ idem disputat Salgado *p. 1. Labyrinti, c. 1. §. 3.* & resolvit, hodie Ecclesiam minorem, vel Rempublic. nullo prægisso decreto, & absque juris solemnitate posse formare concursum cum suis creditoribus. Alios casus resolvunt in utroque foro Hieron. Garcia, & Thomas Hurtado ubi proxime. Præsentis

tis vero prohibitionis causas, seu rationes varias adducunt Interpretes, licet non omnes ita veras. Primum deducunt ex eo, quia talis prohibitio lege divina nititur, juxta illud Levitici *c. 25.* ibi: "Suburbana Levitarum ne veneant, quia possessio sempiterna est," Facit, quia semel res Deo dicata, ad humanos usus transferri non debet, *c. nulli 3. c. injustum 55. 12. q. 2. c. injustum, de rer. permut. c. quæ semel 4. 19. q. 3. c. ad hæc 4. de rel. domibus, c. semel, de reg. jur. in 6.* Sed hæc ratio sustineri non potest; nam alias sequeretur, nullo in casu prædia ecclesiastica posse alienari, quod falsum est, ut infra dicemus: quare alia communiter assignatur ratio ex favore religionis petita, quia summa est ratio, quæ pro religione, facit *l. sunt 43. ff. de religiosis, l. sancimus 22. C. de sacros. Eccles. c. in præsentia, de probat.* Sed his rationibus omissis, veræ causæ præsentis prohibitionis exprimuntur in ipsis constitutionibus, ubi talis prohibitio statuitur. Prima *in d. l. jubemus 14.* repetita *in c. 2. 20. q. 2.* in illis verbis: "Ut sicut ipsa religionis, & fidei mater perpetua est, ita ejus patrimonium jugiter servetur illæsum." Quæ innuunt utilitatem Ecclesiæ huic prohibitioni occasionem præbuisse. Est enim valde conveniens Ecclesiæ, ut ei conserventur bona propria, ex quibus sumptus exhibeat ad alendos ministros, & instauranda ædificia cum sine bonis temporalibus stare non possint, *c. si quis 7. 1. q. 3.* notarunt Æneas Robertus *l. 2. rer. jud. c. 2.* Valenzuela *contra Venetos 1. p. n. 63.* optime Donellus *lib. 9. com. c. 10.* ideo oportet potestatem Prælatorum Ecclesiæ certis finibus coercere, ne sub prætextu administrationis in vitium dissipationis irruant, quod longe abhorrent sacri canones; *c. venerabilis 37. de offic. deleg.* Secunda ratio redditur *in c. quisquis 19. 12. q. 2.* videlicet, quia non decet, ut Prælatus dispergat, quæ non collegit, hæc autem impulsiva tantum est, non finalis: nam licet ministerio Prælati res Ecclesiæ acquisita fit, non minus alienari prohibetur, quam aliæ res Ecclesiæ, *c. 1. & 3. 11. q. 3.* Accedit exemplum minorum, de quibus ad Ecclesiam valet argumentum, *c. auditis, de in integrum restit.* nam minoribus, & eorum tutoribus etiam prohibitum est prædium rusticum, aut urbanum distrahere, *l. 1. §. 1. ff. de rebus eorum, l. 2. & per tot. C. de prædiis minor.* vel etiam rem mobilem pretiosam, *l. lex 22. C. de administr. tut.* ergo sicut tutor res minoris fine decreto, & solemnitate a jure præscripta alienare nequit; ita nec Prælatus Ecclesiæ, qui pro tutore habetur, ejus bona sine debita solemnitate alienare valet. Quando autem ex transcursu temporis præsumatur solemnitatem inter eos esse, explicat Marinis *l. 1. resol. col. 28.*

11 De rebus alienari prohibitis.

Cum ergo ob Ecclesiæ utilitatem distractio bonorum ejus prohibita sit, plerumque autem expediat, atque utilis sit alienatio, ut dicetur *in l. jubemus, §. sane, C. de sacros. Eccles.* faciunt textus *in l. quod si minor 24. §. 1. ff. de minoribus, l. cum plures 12. §. 1. ff. de administr. tut.* ut contingit in rebus, quæ sine detrimento ob interitum servari non possunt, argumento legis *quæ tutoris, C. de administr. tut.* ideo hæc prohibitio absoluta non est; imo licet rei applicatio latissima sit, *l. rei 5. l. rei 23. ff. de V. S.* tamen in præsenti non æqualiter in omnibus rebus procedit: primis enim Ecclesiæ canonibus tantum immobilia, servi rustici, coloni, & annui redditus alienari prohibebantur ex hoc textu ibi, *Rem immobilem, c. ut super 8. c. ad audientiam 9. hoc tit.* exceptis prædiis modicis, de quibus agemus *in cap. ut super 8. §. possessiones, hoc tit.* res autem mobiles absque ulla solemnitate distrahi poterant. Postea protracta fuit hæc prohibitio ad res mobiles pretiosas, seu quæ servari possent, *d. extravag. ambitiosæ.* Nec tunc obstat textus *in c. is cui 42. de elect. l. 6.* quem exponit Garanna in præs. Quæ tamen dicantur mobilia, & an pecunia, annui redditus, & actiones pro immobilibus habeantur, late prosequuntur Vespertini nostri Antecessores in præs. Olea *d. tittul. 2. qu. 1.* Hieronymus Garcia, & Thom. Hurtado *ubi supra.*

12 De causis ex quibus fieri potest alienatio.

Nec etiam sacri Canones absolute inhibent rerum Ecclesiæ alienationem, sed ita demum, si fiat sine causa, absque juris solemnitate, unde alienatio quæ fit servatis servandis, sustinetur, quare exponendum superest, quænam causæ sufficiant ad talem alienationem? Et Glossa *in c. summa, 12. q. 2.* tres causas agnoscit, necessitatis videlicet, utilitatis, & inutilitatis quas deducit *ex c. sicut 16. c. sine except. 52. c. terrulas 56. c. ad aures 70. cum sequenti, 12. q. 2. Authent. hoc jus, l. sancimus, C. de sacros. Eccles. Novella 6. Justin.* quam edidit etiam, ac notis illustravit P. Pitheus *post collat. l. Mosaic. p. 192.* Glossam sequuntur Redoanus *de rebus Eccles. q. 19.* Gilkeaius *in d. authent. hoc jus*, Molina *de justitia, disp. 468. conclus. 2.* Menochius *l. 2. de arbitr. casu 172. n. 8.* quæ omnes causæ utilitatem Ecclesiæ respiciunt, & comprehenduntur *in d. c. sive exceptione*, in illis verbis; "Aliquid horum fiat, ut meliora; & in dicta extravag. ibi: Cum evidenti utilitate." Quare hæc causa finalis dicitur a Doctoribus permittendæ alienationis. De solemnitate in hac alienatione adhibenda nonnulla adduxi *in c. 1. de his quæ fiunt a Prælat.* & an alienatio sine solemnitate, sed cum causa celebrata nulla sit, dicemus infra *in c. 6.*

13 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, cui satisfaciendum est dicendo, interdum contingere, ut qui dominus est, alienare absolute non possit, ut docetur *in princ. Institr. quibus alienare licet*, vel absque certa solemnitate alienare nequeat, ut contingit in minore, possessore majoratus, & similibus, ut probant Molina *de primog. lib. 1. c. 11. & 18.* Covarr. *lib. 3. variar. cap. 5. n. 5.* Unde licet penes Ecclesiam verum dominium rerum ipsius resideat, tamen justis ex causis supra recensis potuerunt sacri canones alienationem ipsarum rerum sine certa solemnitate prohibere. Accedit, quia Ecclesia ipsa, penes quam dominium residet, expers est animi, seu consensus, unde cum alienatio explicari debeat per ejus Prælatos, & illi tantum sint administratores, possunt res ipsas distrahere. Nec obstat primum augmentum, pro cujus solutione, omissa quæstione, utrum repudiatio hæreditatis, vel legati sit alienatio, quam late disputant Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in l. alienationis, ff. de V. S.* Osualdus *lib. 23.* Donelli, *cap. 18. litera E*, Gomez *lib. 2. variar. c. 14. n. 14.* Castillo *lib. 1. controv. c. 112.* plures congesti a Mesa *lib. 2. variar. c. 41. per tot.* dicendum est, Prælatum Ecclesiæ non posse exemplo tutoris repudiare hæreditatem delatam, vel legatum relictum Ecclesiæ, ut probat Gibalinus *t. 2. de negot. lib. 4. c. 8. sect. 5.* quia ut supra dixi, non solum prohibitum est illi res Ecclesiæ alienare, verum & jura illi competentia, *c. 2. hoc tit. in 6. Clement. 1. hoc tit.* unde poterit jus Ecclesiæ delatum repudiare, ut probant Molina *de justitia, tr. 2. disp. 468. n. 12.* Arias de Mesa *d. c. 41. n. 11.* & ita in acquirendis non posse Prælatum præjudicare Ecclesiæ, probant Gratianus *discept. c. 674.* Redoanus *de rebus Eccl. q. 2. c. 12.* Delbene, & alii, quos laudat, & sequitur Valeron *de transact. tittul. 4. q. 1. ex n. 7.* Nec obstat textus *in d. c. final. 17. q 4.* nam omissis quæ pro ejus illustratione adduxerunt Covarr. *lib. 1. variar. c. 19.* Donellus *lib. 12. c. 32.* Petrus Gregorius *lib. 3. de republica, c. 14. n. 13.* Fornerius *lib. 2. rerum quotidian. c. 8.* Meril. *lib. 2. observ. c. 34.* Mancinus *sacri juris differt. 15. c. 16.* Mornacius *in l. Papinianus 8. §. si imperator, ff. de inoffic.* Ritherurfius *in notis ad Salvianum, fol. 430.* Vinnius *lib. 2. select. c. 32.* Manrique *de different. q. 47.* Hertu non dubitari, an in repudiatione hæreditatis, de qua in eo textu agitur, deberet intervenire solemnitas, vel non; sed an in eo casu Aurelius Episcopus a D. Augustino relatus, excusandus esset, quia donationem reddidit, & restituit filiis donatoris postea natis. Et docetur Episcopum res donatas restituere debere, non jure fori, sed jure poli; quia cum illa donatio facta fuisset ab eo, qui liberos non habebat, nec sperabat, susceptis postea liberis a donatore, qui si de illis cogitasset, talem donationem non fecisset, juxta legem *si unquam, C. de revocandis, l. cum avus, ff. de condit. & demonst.* merito dicitur *in d. c. fin.* contra mentem donatoris, & æquitatem naturalem non posse Ecclesiam retinere res sibi donatas. Nec obstat ultima difficultas, pro cujus solutione dicendum est, quod cum regulariter alienatione rerum prohibita, non censeatur inhibita alienatio, quæ ex juris necessitate fit, ut late probant Arias de Mesa *d. 3. var. c. 26. & 27.* qui hujus necessariæ alienationis varia exempla refert. Primum quoties judicis sententia res aliqua ab Ecclesia auferatur legitime; nam eo casu etiam res minorum, vel dotales alienari possunt, *d. l. 1. ff. de fundo dotali, d. l. 3. §. pignori, de rebus eorum.* Secundum, cum ad divisionem prædii communis Ecclesia provocatur, quem casum illustrat Arias de Mesa *d. lib. 3. c. 28. per tot.* & jam examinavi *in c. 3. de probat.* Tertium exemplum refert Mesa *d. c. 27.* cum res pignori subjecta distrahitur; hæc enim alienatio magis executio prioris obligationis, quam nova obligatio est, *l. si pupillorum 7. §. 1. ff. de rebus eorum*: nec interest, quod in eodem *§.* ait Ulpianus, tutius esse si prius Prætor adeatur, quasi illius decretum necessarium sit ad pignoris distractionem; nam verbum *tutius*, ibi consilium potius, quam necessitatem importat, ut *in l. servum 34. §. si is cui, ff. de oblig. & act. c. quemadmodum 25. §. ult. de jurejur.* Nec etiam obstat *§. si Prætor*, ejusdem legis 7. ubi docetur, quod si res ex decreto Prætoris pignori detur; non poterit distrahi absque novo decreto. Nam hoc ita accipiendum est, si stetim ac decretum pignoris causa datum est, petatur distractio; secus vero si ex post facto venditio fiat, juxta legem 4. *ff. de pignoratis.* Quartum exemplum refert Mesa, *d. c. 26.* cum Ecclesia est hæres instituta, & rogata est restituere hæreditatem, quo casu absque ulla solemnitate restituere eam valeat; quia hæc alienatio non tam ex voluntate Ecclesiæ fit, quam ex necessitate, argumento textus *in l. magis puto 5. §. si fundus, ff. de rebus eorum.* Quintum exemplum adducitur ex casu usucapionis, seu præscriptionis rerum Ecclesiæ, quod examinavi *in c. de quarta, de præscrip.* Ultimum tandem exemplum adducit Mesa *d. c. 27. n. 6.* ex redemptione census Ecclesiæ facta sine solemnitate; quia quamvis qui solutionem recepit, alienare intelligatur, *§. at ex contrario, Institr. quibus alienare licet*, tamen necessaria potius quam voluntaria est, cum ex legis ministerio fiat, imo ex natura contractus obligatio resolvatur; ut docent Gaspar Rodrig. *de annuis reddit. lib. 2. q. 15. a n. 80.* Avendanno *de censibus cap. 105. n. 2.*

Manet ergo, præsentem prohibitionem locum non habere in alienatione necessaria: nec tunc obstant textus *in l. quidam 10. l. rogo 21. ff. de fideic. libert.* ubi prohibita fervi alienatione a testatore, non solum voluntaria, verum & necessaria distractio prohibita censetur, adeo ut quocumque modo hæres servum alienaverit, libertas illi competat: ergo idem dicendum est in præsenti prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Pro quorum jurium expositione, omissis solutionibus traditis a Rolando, & Ruino, quas refert Arias de Mesa *d. c. 26. n. 10.* di-

14 Exponitur L. quidam 10. L. rogo 21. ff. de fideicommiss. libert.

dicendum est, aliquando prohiberi alienationem servorum a testatore odio ipsorum, ut *in l. ea quidem 5. C. si mancipium*; quod & feciſſe Auguſtum teſtis eſt Svetonius *in ejus vita, c. 21.* aliquando vero prohiberi favore ipſorum, ut non aliam, quam hæredis experiantur ſervitutem; quo caſu ſi alienati ſint, libertatem aſſequuntur, *l. cum fidei 9. d. l. quidam* 10. ut contingit in domo alienari prohibita, quæ in caſum alienationis cenſetur per fideicommiſſum proximioribus de familia relicta, *l. peto 69. §. fratris, ff. de legat. 2.* Unde ad effectum fideicommiſſi conſequendi nihil intereſt, quoquo modo diſtractio fiat, ex voluntate videlicet, an ex neceſſitate; quia utroque caſu impleta conditio cauſetur, ut explicat Cujac. *l. 15. obſc. c. 5.* licet in aliis caſibus ſupra relatis non idem procedat. Illud tamen circa eumdem caſum diſcrimen notandum eſt, inter caſum, in quo ſervorum diſtractio fit urgentibus teſtatoris creditoribus, ſeu alienatione neceſſaria ex pacto ejuſdem proveniente, aut propter creditores hæredis, aut *in d. l. peto, §. prædium, l. Statius 48. §. ult. ff. de jure fiſci*; ut primo caſu, etiamſi ſervi, aut bona alienentur, fideicommiſſum extinguatur, *d. l. cum fidei 9.* ubi *nondum*, pro *non*, accipi notavit Gothofr. ibi: ſi vero urgentibus hæredis creditoribus vendantur, fideicommiſſum competit, quia ejus conditio adimpleta eſt. Proſequitur Arias de Meſa *d. c. 26. n. 10.*

CAPUT VI.

a Symmachus Papa.

SI quis presbyterorum, diaconorum, ſeu defenſorum alienanti prædium Eccleſiæ ſubſcripſerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur, ſervata quam præmiſimus in alienatorem vindicta, niſi forte & alienator ſibi, dum repetit; & qui acceperit, celeri reſtitutione proſpexit. Quod ſi minore animæ ſuæ cura quiſquam remedium oblatum forte neglexerit, ſuper ea pœnarum genera, quæ ſuperius tenentur adſcripta, contra fas, ſi quod præceptum fuerit documentum, univerſis viribus ſuis, quamvis ab initio nullas vires habuerit, efferetur. Sed etiam liceat quibuſcumque Eccleſiaſticis perſonis vocem contradictionis offerre, & Eccleſiaſtica auctoritate fulciri, ita ut cum fructibus poſſint alienata repoſcere. Hujus autem conſtituti legem in Apoſtolica tantum volumus Sede ſervari, univerſis Eccleſiis per provincias, quæ propoſito religionis convenire Rectores earum viderint, more ſervato.

NOTÆ.

a *Symmachus.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 6.* addendum autem eſt, *in Synodo Romana.* Et licet Concius legat *tertia*, *can. 4. 5. & 6.* tamen in ea Synodo non reperiuntur hæc verba; extat tamen ſententia fere eiſdem verbis concepta in Synodo 6. Romana, celebrata tempore Theodorici Regis, ſub Kalendis octobris, anno 503. ex qua citantur a Gratiano textus *in c. canonibus, c. jura, 16. q. 1. cap. non licet, diſt.* 10. *c. injuſtum* 11. *q. 3.* Synodus hæc congregata fuit contra invaſores rerum Eccleſiæ, & ſtatutum, ut niſi bona ablata reſtituerent, ut manifeſti hæretici excommunicarentur, nec aliter quam per ſatisfactionem ad communionem admitterentur. Item ne liceret Imperatori, vel Regi aliquid ex ipſis bonis uſurpare. Cui decreto accurate paruit Rex Theodoricus, dum interpellatus ab Euſtorgio Epiſcopo pro bonis Eccleſiæ Mediolanenſis, ita reſcripſit apud Caſſiodorum *lib. 2. var. c. 29.* " Quamvis nullos velimus gravamen aliquod ſuſtinere, quos videtur pietas noſtra protegere (quia regnantis eſt gloria ſubjectorum otioſa tranquilitas) tamen ſpecialiter Eccleſias ab omni injuria cupimus reddi alienas, quibus dum æquabilia præſtantur, miſericordia divinitatis acquiritur: & ideo Beatiſſimi viri Euſtorgii, Epiſcopi ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ, petitione permoti, præſentibus te affatibus admonemus, ut prædiis, vel honoribus illius Eccleſiæ intra Siciliam conſtitutis tuitionem ſtudeas, ſalva civilitate, præſtare, nec a quoquam cujuslibet rationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet divinitatis intuitu ſublevari." Et *lib. 4. epiſt. 17.* Refert Coriolanus *in ſumma Concil. fol. 231.*

COMMENTARIUM.

NOn erat ſatis alienationem rerum Eccleſiæ tot legibus prohibere, niſi & ipſa alienatio contra ſacros canones facta irritaretur, & ita alienantes, aut alienationi conſentientes debitis compeſcerentur pœnis. Ea enim eſt legis perfectæ natura, ut contra eam factum nequeat ſuſtineri, etiamſi clauſulam irritantem non contineat, quia adjecta creditur, *l. non dubium, C. de legibus*, Velaſcus *de privil. pauper. par. 1. q. 22. n. 2.* Unde ſi res Eccleſiæ ſine præſcripta a ſacris canonibus ſolemnitate, & juſta cauſa alienentur, nulla eſt ipſo jure alienatio, adeo ut non ſit neceſſaria ulla judicis declaratio, *c. ſine exceptione, c. quiſquis, c. quicquid, 12. q. 2. c. 2. hoc tit. lib. 6. Clement. 1. eod. tit. extravag. ambitioſa:* late probant innumeri congeſti a Barboſa *l. 3. jur. Eccl. c. 30. n. 46.* Thomas Hurtado *cons. 1. de congrua, lib. 1. §. 19. per totum.* Marinus *lib. 1. reſol. c. 6. & 7.* niſi a Pontifice defendatur, ut *in c. 28. §. final. de elect.* Nec obſtat quod *in c. ſi qua, de rebus 12. 12. q. 2. c. cum Eccleſia 31. de elect.* dicitur ſimilem alienationem revocandam eſſe; nam debet intelligi, ut quatenus de facto præceſſit, de facto etiam contractus reſcindatur. Redoanus *de rebus Eccleſ. qu. 77. cap. 1. n. 17.* Nec etiam obſtat, quod in eodem caſu alienationis ſuccurritur Eccleſiæ per remedium reſtitutionis in integrum, *cap. 1. de in integrum reſt. c. 11. hoc tit.* quod remedium ſupponit contractum valuiſſe, *l. in cauſa 16. ff. de minor.* Quia reſpondendum eſt, aliud eſſe agere ob læſionem ad reſciſſionem contractus, aliud vero ad nullitatem ex defectu ſolemnitatis. Primo caſu remedium reſtitutionis neceſſarium eſt, *edicto c. 1.* junctis ibi adductis: ſecundo vero caſu tali remedio opus non eſt, quia alienatio ipſo jure eſt nulla. Dubium tamen eſt, ſi in præſenti caſu omittatur ſolemnitas, ſubſit tamen alienationis juſta cauſa, an ſuſtineatur talis alienatio; ſæpe enim propter utilitatem ſuſtinentur contractus, qui alias niſi cum ſolemnitate non celebrantur, *l. cum mihi 8. §. eam, ff. de tranſ. l. non minus 14. C. de procurat. l. fin. ff. de jure dot.* Accedit, quia utilitas Eccleſiæ ſimili alienationi juſtam cauſam præbet, ut in textu antecedenti probavi: ergo ſi adeſt utilitatis cauſa, ſatis conſultum eſt Eccleſiæ, etiamſi ſolemnitas non adhibeatur; quod & in alienatione rerum minoris defendit Tiraquel. ad leges *connub. gloſſ. 3. n. 86.* Quare hanc ſententiam defendunt plures, quos refert Gilkenius *in auth. hoc jus, n. 61. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Rebuffus *in comp. alien. n. 34.* Navarrus *de reddit. Eccleſ. n. 17.* Maſcardus *de probat. concluſ. 75.* Guttierez *lib. 2. practic. q. 22. n. 9.* & *lib. 2. de tutel. c. 7. n. 12.* Rodriquez *tom. 1. qq. Regul. q. 27.* Contrariam tamen ſententiam, videlicet etiam juſta ſubſiſtente cauſa alienationem rerum Eccleſiæ abſque ſolemnitate factam nullam eſſe, probant Sarmiento *1. p. de reddit. cap. 2. n. 6. & 15.* Gilkenius ubi ſupra, *ex n. 96.* Vincent. a Franch. *deciſ. 35.* Riccius *tit. de alienat. deciſ. 7. n. 3.* Quæ ſententia probatur *ex cap. ſine exceptione 52.* ubi expreſſe exigitur in alienatione rerum Eccleſiæ, ut facta ſit a Prælato ex juſta cauſa, & ſimul cum ſolemnitate, ideſt totius Cleri conſenſu. Idem probatur *ex c. 1. hoc tit. in 6.* ubi tractatus hoc eſt ſolemnitas deſideratur: & in extravag. Ambitioſæ, exigitur cauſa, unde unum ſine alio non ſufficit; nam ubi pro forma aliquid deſideratur, ejus omiſſio actum vitiat, *cap. quia propter 42. de elect.* Facit etiam exemplum minoris; nam ſi in alienatione prædii pupillaris cauſa adſit, decretum autem Prætoris non accedat, inutilis eſt alienatio, ut reſolvit Pachineus *lib. 3. controv. cap. 3.* Hac ergo opinione retenta, pro ſolutione earum rationum, quas pro contraria ſententia adducebamus, diſcrimen ita conſtituendum eſt. Aut enim alii Eccleſiæ obligantur abſque mutua, & reciproca obligatione; & tunc certum eſt contractum valere: aut alienatio facta fuit cum mutua obligatione; & tunc alienatio non præcedente ſolemnitate nulla eſt, niſi perſiſtente cauſa Eccleſia agat ex ea; nam tunc ope exceptionis ſuſtinetur, ne cum alterius jactura Eccleſia locupletetur, contra *leg. nam hoc natura, Dig. de condict. indeb.* latius proſequuntur Sarmientus & Gilkenius ubi ſupra. Eadem quæ de defectu ſolemnitatis hucuſque diximus, procedunt etiam deficiente cauſa; nam cum pro forma alienationis in vim conditionis deſiderentur juſta cauſa, & ſolemnitas, una deficiente, actus corruit, *l. ſi pluribus 129. ff. de verb. oblig.* Donellus *lib. 8. cap. 32.* ubi Oſualdus *litt. Q*, docent Gilkenius *ubi ſupra, num. 12.* Duarenus *liber ſeptimo de ſacris Eccleſ. cap. 9.* idemque procedit ſi cauſa præcedat, ſed falſa, argumento legis *non multum 14. Dig. de auctor. tut. l. cum vero 6. §. ſubventum 7. Dig. de fideicommiſſ. libert.* utroque enim caſu alienatio ipſo jure nulla eſt, nec neceſſarium erit reſtitutionis remedium, ut voluit Gloſſa *in ſumma*, 12. *q. 2.*

Circa pœnas ſtatutas contra alienantes res Eccleſiæ, ſciendum eſt, quod diverſæ fuerunt pro temporis varietate ſtatutæ. Primo ex conſtitutione Leonina relata *in d. l. jubemus 14. C. de ſacroſ. Eccleſ.* puniuntur hujuſmodi alienantes amiſſione officii obtenti, & compellantur damnum illatum Eccleſiæ conſtituere: idem ſtatuitur *in cap. nulli 3. cum ſeq. cap. monemus 16. cap. quiſquis 19. cap. indigne 21. cum ſequenti, 12. quæſt. 2. cap. nulli 5. hoc titul.* & jure antiquo deponebantur Epiſcopi, qui abſque neceſſitate res Eccleſiæ diſtrahebant, *cap. ſi quis Epiſcopus 10. quæſt. 2. cap. Apoſtolicas 12. quæſt. 1.* item clerici, aut Abbates, qui ſine licentia Epiſcopi diſtrahebant res Eccleſiæ, *cap. Abbatibus 12. quæſt. 2.* Sed Paulus II. in dicta extravaganti *Ambitioſæ*, hanc depoſitionis pœnam temperavit, excommunicatione inflicta, & poſt moram in petenda abſolutione, ſuſpenſione a regimine propriæ Eccleſiæ impoſita; licet quoad has pœnas conſtitutionem hanc uſu receptam non eſſe moneant Suarez *de cenſuris diſput. 23. ſect. 6. numer. 3.* Barboſa *de poteſtat. Epiſcop. alleg. 50. num. 173.* Poſtea novis conſtitutionibus S. Pii V. Urbani VIII. Gregorii XIII. & Sixti V. excommunicatio prolata eſt non ſolum in alienantes res Eccleſiæ, verum & in conſentientes hujuſmodi alienationi, abſolutione Pontifici reſervata, ut eas referens probat Gibalinus *in ſynopſi cenſur. verbo Alienatio*: proſequuntur Garcia, *ſupra, dub. ultim.* Hurtado *dict. tom. 1. de congr. §. 16.* & nos aliqua dabimus *in cap. 1. de ſolutionibus.*

3 De pœnis alienantis, vel alienationi conſentientis.

GA-

CAPUT VII.

Alexand. III. a *Vvigor. Epiſcopo.*

AD aures: *Et infra*: illas vero terras, quæ de ſylvis extirparis ſunt *b* arabiles factæ, eis *c* hæreditario jure ſub annuo cenſu poteris concedere tenendas, a quibus ipſas ſuo, vel parentum ſuorum labore conſtiterit fuiſſe extirpatas, niſi forte aliis poſſent ad majorem tuæ Eccleſiæ utilitatem, cum eodem onere, & labore conferri.

NOTÆ.

a *Vvigorn.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 7.* Concius addit, *Pars c. ad aures*; & recte, quia prior pars hujus textus extat *in c. ad aures, de eo qui duxit in matr.* in eadem prima collectione, & poſt Concilium Later. *part. 6. c. 15.* De Vvigornienſi Eccleſia nonnulla notavimus *in c. 9. de elect.*

b *Arabiles factæ.*) In quibus agris ſterilibus propriæ emphyteuſis ratio conſiſtit, quod facile patebit, ſi hujus contractus originem referamus. Sciendum enim eſt, Romanos Italia occupata finitimorum agros bello captos partim vendidiſſe, partim publicaſſe, civibuſque ſub tributo modico ad fruendum dediſſe. Plutarchus *in vita Gracchorum*, Appianus *lib. 1. de bello civili*, ibi: „ Agros captos, ſibique in perpetuum reſervatos, eos quidem qui culti erant, colonis continuo dividebant, vendebant, elocabant; eos vero, qui propter bellum inculti, ac deſerti erant, quorum magna erat copia, quia nondum illis vacabat in ſortem mittere, auctionabantur, eiſque addicebant, qui colere vellent, vectigali impoſito in naturam quidem frugum decima, reliquorum fructuum quinta. " Ariſtoteles etiam *lib. 2. œconom.* ait, Byzantinos exhauſto ærario fundos publicos certa mercede, & penſione locaſſe; fertiles quidem ad tempus, alios ad perpetuum, ut cultura meliores evaderent. Et ſane tunc primum in uſum evenire cœpit contractus hic, cum agri deſerti, atque inculti non facile colonos reperiebant, qui cum impendium magnum in illorum cultura, atque melioratione feciſſent, ab iis diſcedere cogebantur: inſtitutum igitur fuit, ut non ad tempus, ſed in perpetuum, vel certe ad tempus longiſſimum illi agri elocarentur ea lege, ut quamdiu merces ſolveretur, tamdiu, vel certe ad longiſſimum tempus retinerentur. Unde emphyteuſis definitur „ Contractus, quo res immobilis in perpetuum, ſive in longum tempus, quoad dominium utile conceditur ſub certa penſione præſtanda domino directo. " Docent, naturam, & leges hujus contractus proſequentes, Donellus *li. 9. comment. c. 10. cum ſequenti*, Caldas *integro tractatu de jure emphyteutico*, Jul. Clar. *lib. 4. ſent. §. emphyteuſis*, Bronchorſt. *cent. 1. aſſert. 80. cum ſeq.* Gibalinus *part. 2. lib. 4. de uſuris, c. 1.* Et an contractus juris gentium, vel civilis ſit, diſputat Mancin. *contr. 2. genial. c. 27.* & an ſit bonæ fidei, vel ſtricti juris, quæ namque actio ex eo detur, ipſe examinat *c. 30. & 31.*

c *Hæreditario jure.*) Inter alias emphyteuſis diviſiones ea præcipue notatur ab Interpretibus, quod alia ſit hæreditaria, alia vero familiaris. Hæreditaria eſt, quæ pro quibuſcumque hæredibus, etiam extraneis conceditur: familiaris vero, quæ nulla facta mentione hæredum contracta fuit: quare vi conceſſionis non requirit, ut ſucceſſores ſint hæredes, poteritque filius repudiata hæreditate ſuccedere in emphyteuſi. De variis formulis, quibus emphyteuſis conceditur, agit Molina *de juſtitia, diſp. 472. cum ſeq.*

COMMENTARIUM.

DIfficilis, & merito interpretibus viſa eſt præſens Alexandri deciſio, dum continet prædia Eccleſiæ in emphyteuſim perpetuam dari poſſe; cum certum ſit inter alias alienationis prohibitæ ſpecies eam referri a ſacris canonibus, *c. nulli, hoc tit. dicta extrav. ambitioſa*; faciteque textus *in l. fin. C. de rebus alien.* dum inter alienationis modos enumerat emphyteuticam conceſſionem, ibi: *Similique modo ſervitutes minime, imponi, nec emphyteuſeos contractum.* Et recte, nam per hanc conceſſionem tranſit in emphyteutam dominium, *l. 1. C. de jure amphyt.* docent Valaſcus, *de jure emphyt. q. 3. 18. & 29.* Garcia *de expenſis cap. 14. a n. 3.* Connanus *lib. 7. comm. cap. 12. n. 2.* Duarenus *lib. 1. diſp. c. 14.* Guttierez *lib. 2. canonic. c. 8. n. 22.* Petrus Barb. *in leg. ſi filio 26. §. fin. n. 39. ff. ſoluto matrim.* Sarmientus *lib. 3. ſelect. c. 2. a n. 31.* Faber *decad. 65. errore 3. & 5. & lib. 20. conject. cap. 11.* Schiſordeg. *lib. 1. tract. 18. qu. 2.* Caldas Pereyra *de renov. emphyt. lib. 1. qu. 10.* Jul. Clar. *lib. 4. recep. ſent. verbo Emphyteuſis, qu. 1. nu. 2.* Pichardus *in §. alio, de locat. ex n. 31.* Donellus *lib. 9. comment. cap. 13.* Yranzo *de proteſt. cap. 15.* Solorzanus *lib. 2. de jure Indiar. cap. 2. n. 6.* Beſoldus *in delibat. juris ad lib. 6. Pandect. tit. ſi ager vectigalis.* Quod dominium Pragmatici utile, nos vero bonitarium dicimus, de quo loquuntur textus, *in leg. ſciendum 15. §. 1. ff. qui ſatisdare, leg. 1. & ult. ff. ſi ager vectigal. l. cum ſponſus 12. §. in vectigalibus, ff. de public. l. 3. §. ſi ego, ff. de novi operis nunc. l. 1. §. quod ait 3. l. 2. ff. de ſuperfic. lib. 5. tit. 30. parvit. 3.* Unde illi tantum poſſunt emphyteuſim concedere, qui res ipſas alienare valent, non vero illi, qui alienandi facultatem non obtinent, ut minores, furioſi, prodigi, tutores ſine decreto judicis, procuratores abſque ſpeciali mandato, ut probat Gibalinus *d. li. 4. art. 1. c. 3.* Ex eadem ratione nec majoratus poſſeſſores poſſunt res majoratus in emphyteuſim dare, ut poſt Molinam, & Mieres probant late Flores de Mena *ad deciſ. 16. Gammæ, n. 3* Carvalho *in cap. Raymuntius, part. 2. n. 311.* Augujanus *de legibus li. 2. c. 14. per totum.* Igitur non recte aſſeritur in præſenti, Epiſcopum poſſe prædia Eccleſiæ in emphyteuſim concedere. Sed antequam huic difficultati ſatisfaciamus, ſciendum eſt emphyteuſim aliam eſſe perpetuam, aliam temporalem; perpetua, quæ communior eſt, unde emphyteutæ jus dicitur perpetuum *in l. 1. 2. & 3. C. de locat. prædi. civil. l. 1. C. de offic. Comit. ſacr. pal.* atque emphyteuſis perpetua conductio dicitur a Gordiano *in l. vivm, C. locati*, & ea eſt, quæ ſine temporis, aut perſonarum præfinitione conceditur; temporalis; quæ ad certum tempus, vel numerum perſonarum, *l. ult. ff. ſi ager vectigal.* Cum ergo de emphyteuſi concedenda ex rebus Eccleſiaſticis agitur, jus hoc per Imperatores ſtatutum legimus, ut temporalem emphyteuſim omnibus Eccleſiis concedere liceat, dummodo ultra filios, & nepotes non porrigatur; perpetuam vero nullo modo concedere poſſint, niſi in prædiis ruinoſis, *authent. de non alienandis, authent. de alienat. & emphyt.* Juxta ſacros veros Canones indiſtincte emphyteuſis, tam perpetua, quam temporalis prohibetur, *d. cap. nulli, d. extrav. ambitioſa*: & merito, quia ſi locatio prædiorum Eccleſiæ ad longum tempus fieri prohibetur, *c. ad audientiam, infra hoc tit.* ita etiam emphyteuſis: probat Molina *lib. 2. de juſtitia, diſp. 469.* nec contrarium probatur in præſcripto textu; nam in eo ſupponitur, emphyteuſim concedi debere adhibita ſolemnitate a jure præſcripta, argumento textus *in l. qui teſtamento 20. ff. de teſt.* & ita Alexander non negat in emphyteuſi deſiderari ſolemnitatem, quæ in alienationibus exigitur. Accedit, quia in præſenti caſu tantum dubitabatur, an prædia alias ſterilia aratro ad fertilitatem redacta eſſent; & ita an adeſſet juſta cauſa ad concedendam talem emphyteuſim? Cui dubio reſpondet Alexander, alienationem illam fieri poſſe, quaſi dicat eam eſſe juſtam cauſam concedendi prædia Eccleſiæ in emphyteuſim agricolis illis, qui ea reduxerunt ad culturam; non tamen ideo negat Alexander, adhibendam eſſe juris ſolemnitatem. Si autem res Eccleſiæ ſolitæ ſint concedi in emphyteuſim, poterit Prælatus propria auctoritate iterum dare, *c. per tuas, de donat. c. fin. de feud. c. 2. de locato, in 5. compil.* Vela *tom. 1. diſſert. 15.* quia tunc non eſt alienatio, cum res illæ nondum ad Eccleſiam redierint pleno jure. Docent Covar. *li. 2. var. c. 17.* Azor. *li. 10. Inſt. part. 2. c. 2. q. 8.* Gibalinus *d. li. 4. de uſur. c. 1. art. 8.* qui recte exigunt, ut eadem cauſa dandi in emphyteuſim perſeveret; ideoque negant agrum, qui ob ſterilitatem datus primo fuerit in emphyteuſim, & deinceps cultura factus eſt pinguior, finita emphyteuſi propter emphyteutæ delictum, aut deficientibus ejus hæredibus, dari denuo in emphyteuſim non poſſe; quia eadem cauſa, propter quam in emphyteuſim primo datus fuerat, nimirum ſterilitas, non amplius ſubeſt.

CAPUT VIII.

Cœleſtinus III. a *Ravennati Archiepiſcopo.*

UT ſuper aliqua re poſitæ quæſtionis dubietas Ap. Sed. providentia enodetur, Romana Eccleſia, cui licet immeriti præſidemus, ſingulorum conſuevit conſultationibus reſpondere. Sane quæſiviſti a nobis, ſi poſſeſſiones, ſeu redditus regalium decimationum, & aliunde ex certis locis provenientes, quos prædeceſſor tuus bonæ memoriæ quouſque diem clauſit extremum, ad manus ſuas tenuit, & in proprium uſum excepit, nec aliis infeudavit, de menſa ſubjectionis canonicatus poſſit alienationis cujuslibet intervenire. Tuæ igitur inquiſitioni præſenti pagina duximus reſpondendum; quod ſive intelligantur de menſa, ſive non, ut non alienentur, conſultius æſtimamus.

NOTÆ.

a *Ravennati.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione *ſub hoc tit. c. 1.* ſed legendum eſt, *Urbanus III.* & ſupplendum eſt; *Gerardo*, de quo plura refert Rubeus *l. 6. hiſt. Rav. fol. 355.* ubi aliud reſcriptum a Lucio III. eidem miſſum refert; & *fol. 357.* ni fallor, hujus textus meminit, dum

ait: „ Lucius Pontifex Maximus postquam Argentam, quam memoravimus a Ferrariensibus, Salinguerra Torello Duce occupatam, restituendam jussit, eamque una cum omnibus, quæ in Argentano agro Archiepiscopus Ravennas possideret, Pontificiis litteris confirmavit, migravit ex hac vita Veronæ vii. Kal. Decembris; in ejus locum Urbanus III. suffectus est, qui postero anno litteris suis concessit Gerardo Ravennati Archiepiscopo, ut Ravennatis Ecclesiæ possessiones procul positas, & minus utiles, ficuti quæ Pollæ, & in quibusdam aliis locis erant, accedente sacratorum hujus Ecclesiæ virorum consensu, alienaret. " De Ecclesia Ravennat. egi *in c. 5. de refer.*

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expositione sciendum est, juramento fidelitatis ab Archiepiscopis, & Episcopis præstando adjici promissionem indemnitatis rerum mensæ propriæ, his verbis: „ Possessiones vero ad mensam meam pertinentes non vendam, nec donabo, non impignorabo, nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem devenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo. " Ita refertur in Pontificali Romano, *p. 1. de consecr. electi in Episc.* Hanc autem promissionem juramento firmatam ab iis tantum olim exigi solitam fuisse; de quibus suspicio probabilis oriri posset, quod bona Ecclesiæ alienaturi essent, colligitur ex textu *in c. de Syracusana, 28. d.* ex quo deducitur, indemnitatis rerum ecclesiasticarum in ordinatione cautionem juratoriam ab eo exactam fuisse, qui liberos, & uxorem habens, facile credi posset inducendus cupiditate sanguinis, & carnis ad alienanda, vel dilapidanda bona Ecclesiæ; in aliis vero Episcopis consecrandis hanc cautionem non exigi, probat Hallier. *de sacris electi. sect. 6. §. 5. per tot.* & firmari potest ejus sententia *ex c. 2. de feudis, extra. de Eccl. ædif.* ubi mentio fit hujus promissionis. Nec novum est, ut a suspecto juramentum exigatur, quod a non suspecto nequaquam requiritur. Cum ergo Gerardus Archiepiscopus Ravennæ prædictam promissionem fecisset, & ambigeret, an possessiones regalium decimationum spectarent ad mensam propriam, vel Capituli, consuluit Urbanum III. qui illi rescribit, in eo casu tutius esse ab alienatione abstinere, cum in dubiis tutior pars sit eligenda, *c. 3. de sponsal.* sed si ipsæ res, de quibus ambigebatur, solitæ erant in feudum dari, non obstante tali juramento, poterat Gerardus iterum in feudum concedere.

§.

POssessiones vero, quæ Ecclesiæ tuæ minus sunt utiles, pro aliis utilioribus, de fratrum tuorum, & sanioris partis consilio, & assensu alienandi seu commutandi liberam concedimus facultatem.

COMMENTARIUM.

SUpposita hujus §. historia, quam ex Rubeo supra retuli, sciendum est, dubium esse, an universa bona immobilia, etiam modici valoris, sub præsenti prohibitione de rebus Ecclesiæ, & cetera comprehendantur? Et negativa sententia suadetur *ex c. terrulas 53. 11. q. 2.* ubi sine consilio fratrum, hoc est sine solemnitate permittitur Episcopo alienare terrulas, seu vinculas exiguas, & Ecclesiæ parum utiles, *ex c. 3. de donationib. l. 5. tit. 14. p. 1.* ubi rei modicæ donatio Prælato permittitur, etsi donare absolute ex rebus Ecclesiæ illi prohibeatur, *c. 1. de his quæ fiunt a Prel.* Ita docuerunt Redoanus *de rebus Ecclesiæ q. 13. & 51.* Guttierez *consil. 15. n. 7.* Gratianus *discept. forens. t. 3. q. 452. n. 16.* qui æstimationem modicitatis prædiorum arbitrio Judicis relinquunt. Contraria vero sententia, imo ad omnia prædia, etiam modicæ æstimationis præsentem prohibitionem extendi, verior est, non solum quia circa minorum prædia non alienanda hoc jus obtinuit, *ex l. si fundus 13. in princ. ff. de rebus eorum*; sed etiam quia eadem lex Ecclesiarum prædiis specialiter præscripta reperitur *in c. 1.* ibi; *prædium Ecclesiæ magnum, vel exiguum*, 17. *q. 4.* & in præsenti textu; proderit ergo modicitas, aut inutilitas prædii, ut alienationi faciendæ ii, quorum interest, servata forma dictæ legis *si fundus*, consensum præbeant: sed sine solemnitate facta distractio, etiam modici prædii, nulla est, ut docent Duarenus *l. 7. de sacris Eccles. c. 9.* Rebuffus *in compend. alienat. n. 60.* Nec contrarium probat textus *in dicto cap. terrulas*; nam omissis solutionibus traditis a Glossa in præsenti, Guttierez *dicto consil. 15.* dicendum est cum Duareno ubi proxime, in eo textu non remitti solemnitatem novis canonibus præscriptam, sed eam quæ desideratabat juxta veteres canones, quos retuli *in cap. 1. de his quæ fiunt a Prælat.* consensum videlicet comprovinciales Episcoporum: fratres enim ibi accipiuntur pro Coepiscopis, ut notavit Cironius *ad titulum de his quæ fiunt a Prælat.* nam cum difficile esset, duos, aut tres comprovinciales ad quamcunque alienationem advocare, ideo constitutum fuit, ut distrahendi facultatem solus Episcopus habeat, duobus concurrentibus. Primum, ut prædia alienata modici valoris, aut utilitatis sint: secundum, ut necessitas urgeat, ita ut ad remittendam solemnitatem illam sola necessitas non sufficiat, *capite nullus 39. 17. qu. 4.* Nec etiam sola modicitas, aut inutilitas, nisi duplex hæc causa concurrat, sufficit ad alienationem, quod probat mihi textus *in capite si quis 57. 12. qu. 2.* dum in eo statuitur, valere donationem terrulæ, aut vineolæ factam ab Episcopo libertis Ecclesiæ, quos ob benemerita manumiserat: ideo enim ibi sufficit donatio, non solum quia fuit facta de re modica, sed etiam quia fuit collata in servum benemeritum, quæ est justa donationis causa, *cap. cum redemptor. 68. 12. q. 2.* Nec etiam obstat textus *in dict. cap. 3. de donat.* cujus sententia recipienda est de rebus mobilibus, quarum etiam donatio Episcopo prohibita est, *ex eodem tit. juncta l. filius 7. ff. de donat.* In his enim rebus, si quantitas exigua est, & consuetudo non refragatur, donationem permittit textus ille, licet prædiorum donatio sine solemnitate etiam modici valoris improbetur.

CAPUT IX.

Cœlestinus III. a *Exonienſi Epiſcopo*.

AD audientiam nostram noveris perveniſſe, quod quidam de Canonicis Exonien. Ecclesiæ quædam prædia ejusdem Ecclesiæ inconsultis aliis fratribus, in damnum Ecclesiæ, & detrimentum eorum, accepta inde pecunia in perpetuum locaverunt: unde quoniam id indignum penitus noscitur, & iniquum, f. t. per Apost. scr. mand. quat. si verum est quod asseritur, locationes illas legitime revocare curetis, ita quidem, quod si locata prædia non aliter revocari poterunt, eos quos noveris harum locationum auctores susceptam inde pecuniam refundere conductoribus compellas: ne si hujusmodi locationes in sua contigerit stabilitate persistere, inde gravis eidem Ecclesiæ possit incommoditas provenire.

NOTÆ.

a EXonienſi.) Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* De Exonienſi Ecclesia nonulla notavi *in c. 6. de jſtus Præb.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, prædia Ecclesiæ locari non posse ad longum tempus: quod & statuitur *in c. nulli 5. hoc tit. Clem. 1. Extrav. ambitioſæ eodem titulo*, & probatur ex eo, quia ex locatione ad longum tempus facta dominium utile transfertur, *lib. 1. §. quod autem, l. fin. ff. de superficiebus, l. 1. & 2. ff. ſi ager vectigal.* probavi supra *in cap. ad aures*, & late docent Velascus *de privil. paupr. part. 1. q. 32.* Brito *ad rubric. de locato*, §. 1. *n. 10.* Menochius *de recup. rem. 1. n. 68.* Cujacius *li. 12. Pauli ad edictum, in l. ideſt 74. ff. de rei vind.* Pichardus *in §. in ſumma, n. 283. Inſtit. de interdicto.* Valentia *li. 2. illuſtrium, tract. 1. cap. 6. n. 1.* Amaya *in l. 1. Cod. de fide & jure haſtæ, n. 31.* ideoque prohibitum alienari, nec ad longum tempus locari posse, est communis Doctorum resolutio, ut ex pluribus docent Gomez *in l. 4. Tauri*, Velascus *dicta q. 22. n. 14.* qui longum tempus in hac parte accipiunt pro decennio, vel si locatio fiat ad novem annos cum pacto renovandi eam de novennio in novennium, & per consequens alienatione rerum Ecclesiæ vetita, prohibita censetur etiam locatio ad longum tempus. Sed in contrarium facit, quod locatio dominium mutare non solet, *leg. non ſolet 39. digeſt. locati*; nec ullum verum ex ea transfertur dominium, ut probarunt late Cumanus *in l. Codicillis, penult. §. inſtituto, de legat. 1.* Connanus *l. 7. Comment. cap. 12. n. 3.* Pinellus *in l. 1. Cod. de bonis matern. 3. part. n. 66.* cum nulla differentia versetur inter locationem ad longum, vel ad breve tempus factam, cum in multis juris locis reperiatur locatio in plures annos facta, *l. ſi in lege 24. §. fin. l. qui fundum 32. l. cum in plures 60. ff. locati*; & ex eadem lege *qui fundum*, juncta lege *fundi partem 79. ff. de contrab. emption.* ubi locatio ad decem annos sit, quod tempus juxta Authores contrariæ sententiæ longum dicitur, ut notavit Amaya *in l. unic. Cod. de vendit. rerum fiſc. n. 52.* & ex locatione conductor non possidet, quia usus tantem rei illi permittitur, *l. ſi ſervus 61. §. locavi 8. ff. de furtis*; quare dicitur rem alii, non sibi possidere, *l. 1. Cod. communia, de uſucap. l. 2. Cod. de præſcript. 30.* unde consequens est, ut conductor non possideat, cum circa detentionem rei nullum proprium jus habeat, sed mutuatum a domino, cui possidet, & ministerium præstat, *l. officium 9. ff. de rei vind. l. communi 7. §. nec colonis, ff. communi divid. lib. 3. §. ult. cum l. ſequent. ff. ad exhib. l. ſervi 16. ff. de periculo & commodo, l. ſi quis 10. §. 1. l. qui bona 19. l. interdum 11. §. ult. ff. de acquir. poſſeſſ. l. non ſolum 33. § quod vulgo, ff. de uſucap. l. 2. §. 1. ff. pro hærede, l. in pœnam 12. §. ego, ff. quod vi aut clam, l. 1. §. denique, ff. de vi & vi armat. l. certe 6. §. is qui 2. ff. de precario*; nisi expresse hoc actum sit, ut transferatur possessio in conductorem, argumento legis *ſi alienet 38. §. 1. ff. hoc tit.* Possessionem etiam locari posse, post Bartolum, & Petrum Fabium probat D. Josephus de Retes *de acquir. poſſeſſ. cap. 3. conſect. 2. n. 8.* Igitur locatio rerum Ecclesiæ, sicut ad modicum tempus, etiam ad longum fieri potest. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse, nec ex locatione ad modicum tempus, nec ad longum facta,

facta, dominium aliquod in conductorem transferri: nec contrarium probant textus supra expensi, qui loquuntur, & procedunt in emphyteusi, ex qua dominium utile transfertur, *l. poſſeſſores 12. C. de fundis patrim. li. 11.* ibi: „ Cum fundorum sint Domini; *& l. ſi qui 5. Cod. de diverſis prædiis, eodem libro*, ibi: Cum sufficiat possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat. *Quia emphyteuſis alienatio eſt, Novella 7. alienationis*, ibi: „ Et in perpetuum extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit. " Locatio autem alienatio non est, ideoque ex ea, quamvis ad longum tempus facta, nullum dominium transfertur. Nec contrarium probatur in hoc textu, & aliis supra citatis, ubi locatio rerum Ecclesiæ prohibetur, si ad longum tempus celebretur. Nam hoc non procedit, quia alienationis verbo comprehendatur locatio, sed extensione legis, quæ voluit, ut prohibita alienatione comprehenderetur talis locatio ad longum tempus facta. Rationem autem hujus extensionis assignavit Amaya *in d. l. unic. Cod. ne fiſcus in rem, n. 56.* quia ex tali locatione perlonga videtur res Ecclesiæ alienata perpetuo, semper accedente utilitate rei locatæ, ut de usufructu civitati relicto refertur *in l. an uſusfructus 56. ff. de uſufruct. l. ſi uſusfructus 8. ff. de uſufr. legato*: posset enim evenire, ut si ad longum tempus non esset locata, utilior esset Ecclesiæ, & in effectu fraus fieret præsenti prohibitioni; frustra enim sacri canones prohiberent venditionem, & emphyteusim rerum Ecclesiæ, si liceret Prælato ipsas res Ecclesiæ ad longum usque tempus locare, cum per similem conductionem facile hæc prohibitio eluderetur; & prohibitio actu alienationis, prohibitus quoque fuit omnis actus ei similis, & qui eumdem effectum habet, *l. ſicut 8. §. ſed ſi 13. ff. quibus modis pignus.*

2 De diverſis locationibus.

Adhuc tamen pro expositione præsentis textus distinguendæ sunt nonnullæ locationes; alia enim est locatio in perpetuum, veluti si quis res conduxerit quoad pensionem solvat, Carrocius *part. 2. de locato, q. 6.* vel ad longum tempus, hoc est decennium, de qua hocusque egimus: alia est locatio ad modicum tempus, quæ licet apud Romanos de quinquennio intelligeretur, *l. ſed ſi lege, §. ſi domos, ff. locati*, Cujacius *lib. 34. Pauli ad edict. in l. ſi in lege 24. §. fin. digeſt. eod. tit.* tamen circa res Ecclesiæ locatio illa modica censenda est, quæ triennii metas non excedit. Rursus alia locatio est, quæ fit de rebus ad patrimonium Ecclesiæ spectantibus, alia de rebus præbendæ, aut beneficio annexis. Tandem alia locatio fit repræsentata pecunia, hoc est ante diem soluta, ut exponunt Zerola *in praxi, verbo Alienatio, q. 7.* Guttierez *3. part. de jurament. c. 3. n. 2.* alia fit mercede statutis temporibus, vulgo *a plazos*, solvenda: in qua locationum varietate sequentes casus observandi sunt. Primus, cum bona Ecclesiæ in perpetuum, vel ad longum tempus locantur, quo casu talis locatio inutilis est, ex præsenti textu, & supra expensis; adeo ut nec pro tempore modico locatio sustineatur, ut resolvunt Molina *l. 1. de primog. c. 21. n. 28.* alter Molina *tom. 2. de juſtitia, disp. 467.* Secundus casus contingit, cum eadem bona ad tempus modicum locantur, quo casu utilis, & valida locatio est, *Clem. 1. extrav. Ambitioſæ, hoc tit.* docent uterque Molina *ubi ſupra*, Carrocius *de locatione bonorum Eccleſiæ, li. 1. conclus. 1. & 2.* quia talis locatio tutori, & cuicumque administratori permittitur, ut docent Pinellus *in l. 1. Cod. de bonis matern. 3. p. n. 64.* Marinis *li. 1. reſol. c. 4.* Molina *de primog. d. c. 21.* qui etiam id resolvit in possessore majoratus; & de hac locatione accipiendus est Scævola *in l. penult. §. inſtituto, ff. de legat. 2.* dum docet, prohibita alienatione, non censeri prohibitam locationem; eaque locatio nomine Ecclesiæ facta, successorem intra præfinitum tempus constringit, & poterit fieri talis locatio repræsentata pecunia, vel consignato pretio certis pensionibus; dum tamen per repræsentationem pecuniæ non inferatur præjudicium successoribus. Trident. *sess. 25. de reformat.* docent Redoanus *de rebus Eccleſ. q. 6. n. 53.* Carrocius *de locat. rer. Eccleſ. conclus. 20.* Moedanus *decis. 8. ſub titulo de confirm. utili.* Illud tamen in hoc casu summe notandum est, quod cum dicta Extravagans *Ambitioſæ*, tantum vigeat ubi usu recepta est, ut notarunt Gilkenius *in authent. hoc jus, Cod. de Sacroſanct. Eccl.* Zerola *in praxi, verbo Alienatio*, Molina *de juſtitia, diſput. 466.* Guttierez *l. 1. canonic. cap. 8. ex n. 2.* Garcia *de benefic. 2. part. cap. 1. ex n. 40.* ad cognoscendum, an sine solemnitate supra triennium liceat conducere res Ecclesiæ, insp iciendum est, an prædicta constitutio recepta sit, quia si non reperiatur recepta, poterunt locari res Ecclesiæ, usque ad novem annos, cum ante illam constitutionem sola locatio ad longum tempus, ideſt decennium, prohibita esset. Docent Guttierez, Garcia, & Molina *ubi proxime*: juxta quam doctrinam accipiendus est textus *in cap. 2. de locato*, dum ait, locationem eam rerum Ecclesiæ permitti, quæ alienatio non sit; intelligendus est enim de locatione, quæ fit minori tempore decennio, majori autem triennio. Tertius casus evenit, cum per Rectorem Ecclesiæ, aut eum, qui præbendam habet, locantur prædia annexa dignitati, aut præbendæ, vel fructus eorum, quæ locatio potius dicitur fructuum Ecclesiasticorum, quam rerum Ecclesiæ, cum non fiat de rebus de mensa Ecclesiæ, seu ejus patrimonium spectantibus; quo casu discrimen constituendum est inter locationem prædiorum, rerumve annexarum præbendæ, & locationem fructuum ipsius præbendæ; locatio prædiorum ad longum tempus facta nulla est, quia æquale jus in his rebus procedit, ut in rebus Ecclesiasticis, dictæ extravag. ambitioſæ: ideo omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum locatio non sustinetur: locatio vero fructuum præbendæ etiam ad longum tempus permittitur, ut *ex cap. fin. ne Prælati vices ſuas, l. 9. tit. 17. part. 1.* probant Molina *de primog. li. 4. cap. 21.* alter Molina *diſp. 466.* Avendanno *1. part. de exequend. mandat. cap. 4. n. 42.* Valasco *de jure emphyt. qu. 29.* quod jus beneficiariis non concedunt Guttierez *lib. 1. canonic. cap. 8.* Garcia *ubi ſupra, n. 32.* Tandem ultimus casus notandus est, cum fit locatio jurisdictionis, aut facultatis Ecclesiasticæ deputandi vicarios in spiritualibus: quo casu statuendum est, locationem nullam esse, sive ad longum, sive ad modicum tempus fiat, *capite 1. & 2. Ne Prælati vices ſuas*, Tridentin. *ſeſſ. 25. de reform. cap. 11.* quia prædicta locatio magis propter simoniæ periculum, quam propter dissipationem rerum corporalium prohibetur.

CAPUT X.

Innoc. III. *Caro Archiepiſcopo Montis* a *Regalis*.

POssessiones ad mensam tuam, vel Capituli pertinentes alienare non debes, aut Ecclesias, in quibus consueverunt monachi ministrare, *b* clericis, vel laicis assignare personis. Ideoque fraternitati tuæ auctoritate præsentium districtius inhibemus, ne possessiones, *c* casalia, vel Ecclesias, quæ non consueverunt in beneficium assignari, alicui petenti concedas; imo potius Ecclesiam sancti Clementis de Messana, quam Gerardo Teutonico; & sancti Sepulcri Ecclesiam, similiter de Messana, quam Falconi Canonico; & beneficium, quod Thomæ filio I. Ferrari, in grave præjudicium Ecclesiæ tuæ diceris contulisse, ad priores usus non differas, appellatione postposita, revocare. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, XI. Kal. Junii, Pontif. nostri anno primo.

NOTÆ.

a MOntis Regalis.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & in epistolis innocentii III. editis a Sirleto *fol. 50.* ex quo textum ita restituo. Missa est præsens epistola Caro Archiepiscopo Montis Regalis, qui Guillelmo defuncto successit in Archiepiscopatu Montis Regalis 1189. cum esset monachus, & Abbas monasterii sanctæ Mariæ de Alto Fonte, Ordinis Cisterciensis, ut refert D. Rochus Pyrrho *tom. 1. Sicil. ſacra, notit. 3. fol. 415.* Hujus Archiepiscopatus facultates a Regibus collatæ, quas recenset Lellus *pag. 2. fol. 33. in ſuo libel. de Montis Regalis Eccl.* magnum acceperant detrimentum, ideo Innoc. III. rescribit huic Archiepiscopo apud Sirletum supra, *fol. 49.* primo in hæc verba: „ Quæ in monasteriorum, & religiosorum locorum præjudicium attentantur, in statum convenit debitum revocari: nec firmitatem debent aliquam obtinere, quæ in enorme damnum ipsorum minus licite præsumuntur. Ea propter, venerabilis in Christo frater, Ecclesiæ tuæ volentes utilitati consulere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut quæ in Ecclesia tua, & in omnibus pertinentiis eius illicite alienata inveneris, tibi liceat legitime revocare. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, XI. Kal. Maii. " Et statim circa alienationes ab ipso factas refertur in præsenti epistola. De hac Ecclesia Montis Regalis egi *in c. 22. de offic. delegati.*

b *Clericis, vel laicis.*) Sed ad quid prohibitio hæc erga laicos, cum ipsi sint incapaces cujuscumque beneficii, ut probavi *in c. 7. de elect.* Credo Innocentium in præsenti per laicos non intelligere sæculares homines, saltem minoribus ordinibus initiatos: sed nec etiam clericos eos, qui non sunt Canonici regulares: illi enim dicuntur clerici laici, ut probavi in cap. ad audientiam, de præbend. Unde, ni fallor, mens Innocentii est, Ecclesias monachorum non bene conferri clericis sæcularibus, vel laicis, ideſt clericis non regularibus: quia illi monachi non sunt, per quos consueverant Ecclesiæ ipsæ regi: tantum enim in præsenti Pontifex intendit prohibere, ne status Ecclesiæ immutetur, juxta textus *in c. ad hoc de relig. domibus, c. quod Dei, de ſtatu monach.* nam etiam e converso Ecclesiæ sæculares monachorum administrationi tradi non possunt, nisi cum causæ cognitione, licet causa ipsa videatur favorabilior, cap. ad audientiam de Eccles. ædific. quia quamdiu Ecclesia regi potest secundum primævam institutionem, nihil est immutandum, sed tantum quando defectus adest, vel personarum, vel rerum, *cap. relatum, ne clerici vel monachi*. Quo modo accipiendum est Trident. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 10.* regulariter tamen beneficia sæcularia sæcularibus, & regularia regularibus conferenda esse docetur *in cap. cum de beneficio, cap. cum ſingulæ, de præbend. in 6. Clem. 1. de ſupplend. neglig.* docent P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 27. n. 2.* plures congesti a Barbosa. *lib. 3. juris Eccl. c. 4. n. 79.* & *in cap. 10. Trid. Concilii*, Pater Mendo *de Ordin. Milit. diſquiſ. 11. q. 4.* per totam, ubi late agit de clericis fratribus Ordinum Militarium.

c *Casalia.*) Casale villa est a casis dicta, de qua in vita Angelæ de Fulgino, *c. 1. sect. 34.* ita legitur: „ Hoc accidit mihi prima vice quando vendiderat casale meum. “ Et lib. 3. constit. Neapolit. tit. 4. c. 1. ita legitur: „ Ut omnes civitates, castra, munitiones, casalia, villas, & quicquid in eis intus, aut foris. “ Notarunt Bosquetus ad Innoc. lib. 1. epist. 17. Vossius de vitiis sermon. lib. 3. cap. 4. verbo Casale.

CAPUT XI.

Idem *Episcopo* a *Maurienſi, Præpoſito Ultien. & Decano Hectorien. Turonen. & Maurien. diœceſ.*

AD noſtram noveritis audientiam perveniſſe, quod cum *b* Tuſien. monaſterium depreſſum eſſet onere maximo *c* debitorum, dil. f. Abbas, & conventus ejuſdem villam, quæ Januen. vulgariter, neceſſitate coacti Bonevando laico conceſſerunt in feudum, tali conditione propoſita, quod idem laicus octoginta libras perſolveret, pro quibus eadem villa extiterat obligata: quod idem non diſtulit effectui mancipare. Verum quia præfatum monaſterium eſt, ſicut dicunt, enormiter in hoc læſum, eo quod de redditibus villæ præfatæ conventus ſingulis diebus unum ferculum, & in feſtis xii. lectionum piſces, vel aliud æquipollens percipere conſuevit, nobis humiliter ſupplicaverunt, ut feudum prædictum faceremus ad utilitatem monaſterii revocare, præſertim cum idem laicus primo anno de ipſius proventibus ultra ſummam perceperit præcaxatam, & per multos poſtmodum annos ſuppreſſit ejus fructus. Nos ergo ſic nolentes gravaminibus præfati monaſterii providere, quod alii videamur injuriam irrogare, diſc. v. per A. ſ. m. quat. inquiſita plenius veritate, ſi prædictum monaſterium propter hoc inveneritis enorme diſpendium incurriſſe, ſæpedictum laicum, ut pecunia, quam pro exoneratione prædicti feudi, ſeu etiam pro utilitate ipſius monaſterii noſcitur expendiſſe, ab eodem Abbate, & conventu recepta, cum ſibi fructus percepti hactenus ſufficere debeant pro labore, præfatum feudum eidem monaſterio dimittat liberum. & quietum, mon. prem. cenſ. ec. ap. rem. compellatis.

NOTÆ.

1 a *Maurien.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* Mauriana eſt urbs in Sabaudia, ad Alpes Cottias, ubi in valle eſt civitas ſancti Joannis Maurianenſis, vulgo dicta S. Jean de Maurienne, ut refert Papirius Maſſonius in deſcript. Galliæ per flumina, fol. 413. Habet Eccleſiam Cathedralem, cujus Epiſcopus Hiconius ſubſcripſit Concilio Matiſcon. 1. & 2. ut tradit Carolus a S. Paulo in geograph. ſacra, fol. 146.

2 b *Tuſien.*) Legendum eſſe *Secuſien.* jam notavit Hoſtienſis *in præſenti*, in caſtro enim Secuſiæ, in finibus Italiæ, & Delphinatus, provinciæ Galliarum, eſt monaſterium S. Juſti dictum, Canonicorum Regularium Congregationis Lateranenſis; & licet per aliquot annos Monachi D. Benedicti in eo inſederint, tandem reverſi ſunt ibi Canonici Regulares, ut refert Pennotus *lib. 2. hiſt. canonic. regul. cap. 28. n. 3.* in quo jacent plura Sanctorum corpora, quæ ipſe recenſet *lib. 3. cap. 46. n. 2.*

3 c *Debitorum.*) De quo caſu agitur etiam *in cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* ubi ita decrevit Honorius: „ Proponentibus olim Abbate, & Conventu Sancti Antonini, Eccleſiam ſuam debitorum onere aggravatam, & humiliter poſtulantibus, ut concederemus, quod aliquæ de poſſeſſionibus ſuis minus utiles venderentur, ut ex earum pretio ſolverentur; Nos eorum poſtulationibus annuimus in hac parte. Ipſi autem non ejuſdem Eccleſiæ, ſed veſtri monaſterii, licet illi ſubjecti, & res alias idem monaſterium contingentes ven. fr. n. Piſtorien. Epiſcopo vendiderunt; quare Archidiaconus, & Archipresbyter Senen. propter hoc partes de mandato noſtro ad Sedem Apoſtol. citaverunt, quibus coram nobis poſtmodum conſtitutis, nos hujuſmodi contractu reſciſſo, vos & fidejuſſores veſtros, ac ejuſdem monaſterii homines a juramenti, & cujuslibet obligationis alterius, ac excommunicationis vinculo, quo tenebamini ejuſdem occaſione contractus, duximus abſolvendos, in eum ſtatum præfatum monaſterium reducentes, in quo ante contractum prædictum noſcitur extitiſſe. “

COMMENTARIUM.

4 CErtum eſt, rem Eccleſiæ improbe alienatam reſtituendam eſſe cum fructibus ex ea perceptis. *cap. ſi quis presbyterorum, c. non liceat*, 12. *q.* 2. ex vulgari principio, quo docemur, omni reſtitutione, quæ ex juſtitia fit, fructus etiam venire, *c. 1. de in integrum reſtit. cap. gravis, c. conquerente, de reſtit. ſpol. c. accedans, in fine, ut lite non conteſt. l. videamus, §. in Flaviana, ff. de uſuris, l. Julianus, §. idem; l. prætorea, ff. de rei vind. l. reſtituere* 35. *& 75. ff. de verb. ſignif. l. ſi minor, l. reſtitutio, l. pater* 28. *§. ſi pecunia, ff. de minor.* cum aliis adductis a Covar. *l. 1. var. c. 3.* Pinello *l. 2. C. de reſcind. 2. p. c. 4. §. 4.* Acoſta *in §. & quid ſi tantum, 2. p. n. 71.* Quare difficilis eſt præſens textus, dum in eo docet Innocentius, monaſterio enormiter læſo in alienatione villæ, eam reſtituendam eſſe ſine fructibus. Gloſſa in præſenti ait, remitti fructus pro labore adminiſtrandi ipſam, argumento legis *fructus 7. ff. ſolut. matrim.* Sed ſi hæc ſententia eſſet vera, ſequeretur, numquam fructus venire in reſtitutionem, cum ſemper præcedat adminiſtratio ipſius rei reſtituendæ. Coſta *ubi proxime, n. 75.* Covar. *d. c. 3. n. fin.* ut textum hunc exponant, ſupponunt in reſtitutione, quæ ex gratia fit, non venire fructus, *authent. idem eſt, Cod. de hæreticis*, junctis traditis a Sfortia *de in integr. reſtit. 2. p. q. 97. art. 14.* Antonius Gomez *lib. 3. var. c. 13. n. 38.* Garcia *de nobilit. gloſſ. 6. §. 1. n. 45.* Peregrinus *de jure fiſci l. 5. tit. 2. n. 6.* Pachineus *lib. 1. controv. c. 38.* Unde cum in præſenti ſpecie in integrum reſtitutio concederetur Eccleſiæ ultra quadriennium a jure ſtatutum, *Clem. unic. de in integr. reſtit. leg. fin. Codic. de temporibus in integrum*, & ita ex gratia potius, quam juſtitia daretur: ideo in tali reſtitutione extraordinaria non veniunt fructus. Sed etiam hæc interpretatio non placet, quia in præſenti ſpecie Eccleſia enormiſſime læſa fuit, cum ex fructibus primi anni tantum percepiſſet laicus, quantum pro villa dederat monaſterio, ſed propter enormiſſimam læſionem, etiam ultra quadriennium Eccleſiæ reſtitutio datur, *c. 1.* ibi; *Vel alia rationabili cauſa, c. 2.* ibi: „ Niſi aliquid rationabile appareat; de in integr. reſt. lib. 6.“ junctis traditis a Sfortia *1. p. q. 19. art. 7.* Covar. *lib. 1. var. cap. 13. n. 10.* Igitur in præſenti caſu potius ex juſtitia, quam ex gratia conceſſa fuit. Alii tandem affirmant, in præſenti caſu fructus non reſtitui ob naturam contractus feudalis, in quo a feudatario pro labore, & ſervitio, quod exhibet domino, fructus percipiuntur, ut *in cap. 1. de feud.* quæ interpretatio ſuadetur ex illis verbis; „ Cum fructus illi ſufficere debeant pro labore. “ Quæ non ſunt intelligenda de ſolo labore impenſo in cultura, & colligendis fructibus, ut Gloſſa voluit: ſed de labore, ſeu ſervitio, ad quod ex natura contractus feudalis tenebatur, *ex cap. 1. §. hujus autem, in quibus cauſis feudum amittatur, in uſibus feudor.* Cum igitur ſervitia exhiberi non poſſint ſine ſollicitudine, & labore, pro illis fructus villæ feudalis ſuos facit. Sed hæc interpretatio refellitur primo ex eo, quia reſtitutio æqualiter contra omnes contractus, ex quibus læſio proveniat, minori, & Eccleſiæ competit, *l. ſi minor, l. reſtitutio, ff. de minor.* Igitur ſi ex aliis contractibus res cum fructibus reſtituitur, ut ſupra probavi, etiam id admittendum eſt in læſione, quæ provenit ex contractu feudali. Secundo, quia feudi natura non fuit Innocentio III. incognita, *c. verum, c. ex tranſmiſſa, de foro compet.* ſeu feudi præſtatio reſpectu feudatarii, ſervitium, non vero labor appellatur: igitur cum Innocentius fructus B. laico remiſit propter laborem, non ſenſit de ſervitio ob feudum impenſo. Facit etiam textus *in c. 1. de in integr. reſtit.* juxta communem interpretationem quam ibi adduxi. His ergo ſolutionibus omiſſis verius dicendum credo, laborem feudatarii in præſenti ſpecie non provenire ex natura feudi, nec conſiſtere in exhibendo ſervitio, ſed in oneratione monaſterii a debitis contractis: quare petebat feudatarius contractum non eſſe reſcindendum, ut conſtat ex illis verbis: „ Non diſtulit effectui mancipare. “ Ac proinde licet ex juris principiis monaſterium fuiſſet reſtituendum ad rem cum fructibus, ſolutis expenſis feudatario pro labore in ſolvendis debitis monaſterii impenſo, ſecundum juſtitiæ æqualitatem, *ex dicta l. fructus 7. l. intra utile 41. §. fin. ff. de minor. l. Julianus 14. §. ex vendito, ff. de action. empti, l. curavit, G. eod. tit. l. 2. C. de uſuris*, Innocentius III. tamen in præſenti intendens circuitus evitare, monaſterio reſtituendam eſſe villam decrevit, & B. laico feudatario pro impenſo labore in ſolutione debitorum monaſterii fructus remitti juſſit, non quia feudatarius erat, ſed quia conſtabat, ipſum a debitis monaſterium exoneraſſe.

CAPUT XII.

Idem *in Concilio* a *generali*.

CUm *b* laicis, quamvis religioſis, diſponendi de rebus Eccleſiaſticis nulla ſit attributa poteſtas, quos obſequendi manet neceſſitas, non autem imperandi, dolemus in quibuſdam ex illis ſic refrigeſcere caritatem, quod immunitatem eccleſiaſticæ libertatis, quam nedum ſancti Patres, ſed etiam Principes ſæculares multis privilegiis muniverunt, non formidant ſuis conſtitutionibus, vel potius conficticnibus impugnare, non ſolum de alienatione feudorum, ac aliarum poſſeſſionum Eccleſiarum, & uſurpatione juriſdictionum, ſed etiam de *c* mortuariis, necnon & aliis, quæ juri ſpirituali videntur annexa, illicite præſumendo. Volentes igitur ſuper his Eccleſiarum indemnitatibus conſulere, ac tantis gravaminibus providere, conſtitutiones hujuſmodi, & venditiones feudorum, ſeu aliorum bonorum ſine legitimo Eccleſiaſticarum perſonarum aſſenſu præſumptas occaſione conſtitutionis laicæ poteſtatis (cum non conſtitutio, ſed deſtitutio, vel deſtructio dici poſſit, necnon uſurpatio juriſdictionis,) ſacri approbatione Concilii decrevimus non tenere, præſumptoribus per cenſ. ec. compeſcendis.

NOTÆ.

1 a *Concilio.*) Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. ubi *c. 44. & in 4. collect. ſub hoc tit. c. unic.* reperitur hic textus.

b *Laicis.*) Hæc verba extant *in c. laici 24. 16. q. ult.* cujus prior pars refertur *in c. 1. 96. d.* Nec recte exaudiuntur a Cujacio hic de laicis religioſis, ideſt in monaſteriis converſis, ſeu oblatis, de quibus egi *in c. in præſentia, de prob.* Laici enim religioſi in præſenti accipiuntur pro viris catholicis, & religioſis.

c *Mortuariis.*) De quibus *in c. conquerente, de offic. ordin. c. fin. de teſtam.*

TITULUS XIV.

De Precariis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio apud a *Belvacen.*

PRecariæ de quinquennio in quinquennium, ſecundum antiquam conſuetudinem & auctoritatem renoventur.

NOTÆ.

1 a *Belvacen.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* & verba hujus textus ex Synodo Belvacenſi citant Burchardus *lib. 3. Decreti, cap. 169.* Carnotenſis *p. 3. Decret. cap. 230.* Gratianus *in cap. precaria 10. q. 2.* & canonem 13. Synodi Belvacenſis in hæc verba refert Marculfus *in notis ad Bignonium, l. 2. c. 5.* ibi; „ Ut precariæ de quinquennio in quinquennium, ſecundum antiquam conſuetudinem, & auctoritatem renoventur. “ Eadem etiam verba referuntur in Conc. Meldenſi *can. 22.* in qua Synodo tranſcripta fuerant omnia, quæ ſtatuta erant in Belvacenſi. Cum enim anno 845. Carolus Calvus convocaſſet Synodum Epiſcoporum Galliæ apud Bellovacum, quæ eſt civitas provinciæ Rhemenſis, ubi de variis Eccleſiæ negotiis actum fuit; & eodem anno celebratum fuiſſet Concil. Meldenſe, de quo egi *in c. 1. de conſtit.* in eo omnes canones Belvacenſes relati fuerunt. Etiam reperiuntur verba hujus capitis inter capitularia Caroli edita ab Anſeguiſo, *c. 9.* & in formulis veteribus Marculfi, *c. 19. 21. & 150.*

COMMENTARIUM.

2 Concluſio traditur, & probatur. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio; „ Precariæ de quinquennio in quinquennium debent renovari. “ Quæ concluſio firmatur auctoritatibus ſupra congeſtis, ubi eadem ſententia aſſtruitur: nam in utroque jure non eſt alia ſimilis deciſio. Illuſtrant eam ultra congeſtos a Barb. & Garan. in præſenti, Cujacius ad hunc titulum, & *ad tit. C. de jure emphyt. fol. 422. & l. 1. de feud. c. 1.* Petrus Greg. *l. 23. ſyntag. c. 2.* Bignonius *in not. ad Marculfum lib. 2. c. 5.* Ant. Auguſt. *in opit. juris, l. 14. tit. 39.* Lindembr. *in gloſſar. verb. Precaria*, Gibal. *lib. 4. de uſur. c. 2. art. 6.* Gloſſarium Anſeguiſi *verbo Precarie*, Dartis *in c. 4. 10. q. 2.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Precarii natura ea eſt, ut pro concedentis arbitrio revocetur, *l. 1. ff. de precario*; ergo non de quinquennio in quinquennium, ſed quandocumque Eccleſia voluerit renovare precarias conceſsas, poterit. Augetur primo hæc difficultas ex eo, quia in precario ipſo jure inducitur renovatio, *l. in rebus 4. §. fin. cum leg. ſeq. ff. de precar. l. item quæritur 13. §. qui impleto, cum l. ſeq. ff. locati*; ergo ſi ipſo jure tacite inducitur renovatio, ad quid neceſſaria eſt expreſsa de quinquennio in quinquennium. Augetur ſecundo; nam ſi neceſſaria eſſet hæc quinquennalis renovatio, maxime ne longitudine temporis memoria conceſſionis pereat, *c. longinquitate 64. c. ſæpe 62. 12. q. 1.* ſed precariæ ullo tempore præſcribi contra Eccleſiam non poſſunt, *c. clerici*, ibi; „ Clerici quilibet, quantacumque diuturnitate temporis de Eccleſiæ remuneratione aliqua poſſederint, in jus proprium præſcriptione temporis non revocentur, dummodo pateat Eccleſiæ rem fuiſſe, ne videantur etiam Epiſcopi tempore adminiſtrationis prolixæ, aut precarias, cum ordinati ſint, facere non debuiſſe: aut diu retentas facultates in jus ſuæ proprietatis poſse tranſcribere. „ Ergo etiamſi de quinquennio in quinquennium non renoventur, nulla poteſt timeri præſcriptio in precariis. Secundo in ea verba, „ Secundum auctoritatem, & antiquam conſuetudinem, “ ita inſurgo; Contraria inter ſe ſunt lex ſcripta, & conſuetudo: ubi enim legis obſervantia adeſt, conſuetudo non inducitur; quia, ut ait D. Iſidorus *in c. conſuetudo, 1. diſt.* conſuetudo ſuſcipitur cum deficit lex: igitur præſens renovatio non poteſt procedere juxta legem ſimul, & conſuetudinem.

3 Traditur ratio dubitandi. Adhuc tamen defenſanda eſt præſens conſtitutio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, precariarum contractum veteribus Romanis ignotum fuiſſe, atque hodie penitus in uſu eſſe deſiſſe, ut teſtatur Ant. Auguſt. *in notis ad primam collectionem, in præf.* Unde præſenti textu ſine ullo diſpendio nos carere potuiſſe notavit Alberic. Gentilis *de libris juris canonici, fol. 40.* Frequens tamen fuit olim in Eccleſia Gallicana, ut conſtat ex Conc. Agathenſi *can. 58.* Epaunenſi *can. 18.* Aurelian. 4. *can. 36.* aliiſque veteribus Canonibus; & Capitularibus congeſtis a Lindembrogio, Bignonio, & Gibalino ubi ſupra: fuſius vero de his precariis actum fuit in Synodo ad Lyptinas Vicum in agro Cameracenſi (ut ex Antonio *l. 5. c. 25.* obſervavit Serarius *l. 3. hiſt. Mogunt. not.*) anno 743. habita, Præſide ſancto Bonifacio A. S. L. L. ubi a Carolo Magno Principe Francorum ita ſtatutum fuit; „ Cum conſilio ſervorum Dei, & populi ſtatuimus, propter imminentia bella, & perſecutiones ceterarum gentium, quæ in circuitu noſtro ſunt, ut ſub precario, & cenſu aliquam partem eccleſialis pecuniæ in adjutorium exercitus noſtri, cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus ea conditione, ut annis ſingulis de aliqua caſata ſolidus unus, ideſt duodecim denarii, ad Eccleſiam, vel Monaſterium reddantur, eo modo, ut ſi moriatur ille, cui pecunia commendata fuit, Eccleſia cum propria pecunia reveſtita ſit: & interum ſi neceſſitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & reſcribatur novum, & omnino obſerveture, ut Eccleſia, vel Monaſterium penuriam, & pauperta tem non patiantur, quorum pecunia in precario præſtita ſit: ſed ſi pauperta scogat, Eccleſiæ & domui Dei reddatur integra poſſeſſio. “ ita refertur *l. 5. Capit. c. 3.* & *l. 7. c. 104.* Eſt itaque precaria contractus, quo res Eccleſiæ alicui petenti commendantur ſub annuo cenſu, vel alio quocumque onere, ad quinquennium, aut aliud tempus, quo finito Eccleſia res ſuas recuperat. Cujus conceſſionis formulas referunt Marculfus *l. 2. c. 39.* & auctor incertus formularum *c. 27.* & ex eis exhibet Sirmundus *in analectis ad Capit. Caroli tit. 7.* Nec contractus iſte erat emphyteuſis, ut perperam exiſtimarunt Barbatia & Berojus *in præſenti rubr.* Jaſon. *in l. 1. C. de jure emphyt.* Valaſcus *de jure emphyt. q. 36. n. 9.* & notavit Cujac. *l. 4. obſ. c. 4.* emphyteuſis enim, & precaria pluribus differunt. Primo, quia emphyteuſis propter agrorum culturam inventa eſt, ut eſſent qui agros deſertos excolerent. Briſſonius, & Hothom. *verbo Emphyteuſis.* Secundo, quia emphyteuſis ex Zenonis conſtitutione formam accepit, *§. adeo 3. Inſt. de locato:* contractus vero precariarum pluribus ſequentibus annis incognitus fuit. Tertio: quia emphyteuſis in perpetuum conceditur, *l. viam 10. C. de locat.* quare perpetuarium jus dicitur *in l. 1. C. de offic. Comitis ſacri palat. l. 1. & 2. C. de prad. fiſcal.* at precariæ ad quinquennium conceduntur. Deinde emphyteuſis ſub lege meliorationis datur, precaria non. Item emphyteuſis datur ſub canone, & vectigali: precaria vero quamvis nonnumquam penſionem admittat, eam tamen neceſſario non exigit. Tandem emphyteuſis in agris, & prædiis conſiſtit, precaria vero etiam in pecunia numerata datur: ut conſtat ex Synodo ad Lyptinas ſupra relata, & exemptis congeſtis ab Hothomano *de verbis feudalibus, verbo Precaria.*

Differt etiam valde precaria a precario; primo, quod precarium inter contractus proprie dictos refertur, *l. 14. ff. de precario*, *l. cum qui*, §. *is qui precario* 11. *de furtis*; precaria autem tantum a DD. contractibus adnumeratur; geritur enim inter contrahentes negotium aliquod civile obligationem producens, ex qua cum nulla alia expresse prodita sit actio, condictio ex canone nascitur, argumento legis unicæ, ff. de condict. ex lege. Secundo in precario nulla merces intervenire potest, quia est gratuitum, *l. 1. §. 1. l. quæstitum* 8. §. *eum quoque*, *ff. de precar.* in precaria autem plerumque intervenit merces, seu pensio. Tertio, precarium nuda ejus qui concessit voluntate revocari potest, cum in eo res petenti utenda detur, quamdiu is qui concessit, patitur, *l. 1. l. 2. §. 2. legi habet* 15. *ff. de precar.* at precariæ pro voluntate concedentium regulariter non revocantur, *cap. 3. hoc tit.* nisi irrationabiliter concessæ sint, *c. de precariis 6.* 10. *q. 2. c. precariæ* 44. 12. *q. 2. c. 2. hoc tit.* Quarto, in precario nulla est revocatio: nam qui precario ad tempus rogavit, finito tempore etiam precario utitur, ex tacita domini voluntate, *l. in rebus* 4. §. *ult. ff. de precario*: precariæ autem renovandæ sunt singulis lustris, ex præsenti textu. Tandem quia ex precario nonnunquam transfertur possessio, ex precariis vero nunquam possessio quæritur. In precario nunquam levissima culpa præstatur; in precariis autem tantum levis, ut probat Gregorius Viccius *de possessione duer. q. 7.* Ceterum quæ in præsenti dicuntur precariæ, & apud Flodoardum *l. 2. hist. Rhemens. cap. 5.* precariæ, alibi dicte inveniuntur præstariæ, sic enim Flodoardus *lib. 3. hist. Rhemens. c. 20.* ait, Carolum Pipini Regis filium villam quamdam a Turpino Archiepiscopo obtinuisse in præstariam; & *c. 21.* memorat Theodoricum Episcopum petiisse res Ecclesiæ Rhemensis sibi per præstariam delegari: & confusas sæpe fuisse has voces, non est dubium, ut liquet ex variis exemplis signatis a Roverio ad historiam sancti Joannis Reomaensis, *n. 134.* In rigore tamen loquendo, præstaria rem Ecclesiæ importabat præstitam sub certis conditionibus, ut videre est in formula præstariæ Heldrici Abbat. Reomaensis 33. *c. 4.* Præstaria ergo dicta videtur, quia res Ecclesiæ minus utiles, vel minusculæ; ut habet Conc. Agathense *can. 7.* salvo jure Ecclesiæ in usum præstabantur. Precaria vero expectabat petitorem, qui rem Ecclesiæ accipiebat precario, & conditiones se impleturum profitebatur.

5 De causis precariæ natis.

Circa causas introducendi in Ecclesia hujusmodi precarias non consentiunt Interpretes. Petrus Greg. *l. 23. Syntagm. c. 2.* Hothom. *de verb. feud. verbo Precario*, Precarias inventas esse aiunt ex eo, quod cum parta victoria de Germanis a Clodoveo Imper. Fr. anno 497. ut refert Baronius *ibi*, non tam armorum vi, quam Christi pietate, tunc fideles in gratiarum actionem fere omnia bona sua Ecclesiæ obtulerint: & postea ne egestate laborarent, ab Ecclesia precibus impetrabant, ut earum rerum, vel aliarum usufructu uti liceret eis, quas Ecclesia facile concedebat, quod satis constat *ex l. 2. formular. Marculf. c. 5.* & ex veteri formula 27. & ex legibus Aleman. *tit. 11. ibi*: „ Si quis liber res suas ad Ecclesiam Dei dederit, &c. & post hæc a Pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ, & quod spopondit, persolvat ad Ecclesiam censum de illa terra. “ Et in legibus Bajuvar. *tit. 1. c. 1.* ibi: „ Post hæc nullam habeat potestatem exinde quicquam auferre, nec ipse, nec posteri ejus, nisi defensor Ecclesiæ illius per beneficium præstare voluerit ei. “ Gibalinus vero ubi supra, *c. 2. art. 2.* originem precariæ repetit ex eo, quod cum temporum calamitate, & bello flagrante laici res ecclesiasticas invasissent, a quibus Ecclesiæ illas deinde recuperare non possent, consultius visum fuit eas laicis relinquere, sed commendatas, & in beneficium, cum obligatione census annui, aliisve conditionibus infra referendis, per contractum, quem precariam vocabant. Sed quid vetat ex utraque causa precarias introductas fuisse? Illud tamen illis addendum duxi, hoc genus concessionum receptum fuisse, quia licet pluribus Imperatorum legibus, Ecclesiæque constitutionibus bona Ecclesiarum prohibita essent alienari; illud tamen genus concessionum permittebatur, ut petenti ad certum tempus rerum Ecclesiæ usumfructum non denegaretur, si non minus quam tantæ quantitatis, ac acceperat, redditus cum ipsarum rerum dominio Ecclesiæ relinquere, *l. jubemus*, §. *sane*, *C. de SS. Eccles.* quod contingit in contractu precariarum. Quæcumque enim precariæ concessio tantum usumfructum transfert, nec qui precariam obtinet, potestatem habet alienandi aliquid de ipsa, quod pontificium non habere significat, ut in formulis 8. & 9. Marculfi, & *in l. 1. C. Theod. de bonis matern.* ibi; „ Instituit in parentum potestate, atque dominio, ut fruendi pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur. “ Et *in l. 3. C. Theod. de fide Cathol.* ibi: „ Nec his penitus post hac obtinendarum Ecclesiarum pontificum, facultatemque permitto. “ In veteri instrumento Sancti Calluni *t. 2. antiquit. Alaman.* eodem etiam fere modo precaria continetur: „ Absque præjudicio Sancti Calluni ipsam villam *tenere*, & *usare* facias, & nullum pontificium habeas de ipsa villa, nec vendere, nec donare, nec alienare. “ Refert Bignonius *ad Marculfum l. 2. c. 5.* Primus igitur modus ineundi precariam hic fuit. Qui re Ecclesiæ uti cupiebat, id precibus postulabat ab Ecclesia, porrecta charta, quæ precaria dicebatur, vel precatoria, ut apud Marculfum *l. 2. form. 5.* & in Synodo Rhemensi sub Carolo, *can. 35.* ibi: „ De his, quæ per precatoriam ab Ecclesia impetrantur. “ Et ideo a precibus negotium ipsum precaria dicebatur. Concil. Tolet. *6. can. 5.* ibi: „ Si quis clericorum, vel aliarum quarumlibet personarum stipendium de rebus cujuslam Ecclesiæ Episcopi percipit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere, ut nec per detentionem diuturnam præjudicium afferat Ecclesiæ. “ Subinde tamen ipsemet contractus a nonnullis libelli, seu chartæ sæpius precaria dicitur, plerumque etiam appellatur beneficium, ut in dictis legibus Aleman, & Bajuvar. & in Synodo Pistensi habita anno 862. ibi: „ Has villas cum omnibus, quæ per precarias, aut beneficia inde homines retinent. “ Apud Tertull. adversus Hermog. ibi; “ Tribus modis aliena summantur, jure, beneficio, impetu: idest, dominio, precario, vi. “ Notarunt Vossius *de vitiis ser. l. 3. c. 38.* Cerda *in adv. lacr. c. 98. §. 14. & 127. n. 11.* Bignon. *ad Marculf. l. 2. c. 5.*

6 De personis quibus & a quibus precariæ concedantur.

Perveniamus jam ad personas, quibus, & a quibus precariæ concedi solebant. Et certe concedi poterant precariæ non solum clericis, & monachis; verum etiam laicis. De precariis clericorum constat ex Synodo Epaun. *can. 18.* & Concil. Tolet. 6. De laicis *ex c. sepe* 72. 12. *q. 2.* ubi etsi in littera vulgata clericorum tantum mentio fiat, at ex emendatione Gregoriana adducuntur illa verba; „ Vel aliarum quarumlibet personarum: “ unde probanda est vulgaris lectio textus *in c. si Episcop.* 12 16. *q. 3.* ubi legitur, *clericis*, *vel monachis*, *vel quibuslibet*. Quæ etsi a nonnullis codicibus absint, tamen defendi possent; & ita intelligendi sunt textus *in c. possessiones 16. q. 1. c. clericis 16. q. 3.* Et licet Gibalinus *d. c. 2. art. 5.* existimet tantum Reges, seu supremos Principes accipere posse hujusmodi precarias; audiendus non est, cum contrarium constet ex juribus supra relatis. Circa personas a quibus precariæ concedi possunt, sciendum est primo, eas concedere valere Rectores Ecclesiarum, qui res Ecclesiæ propriæ administrant, veluti Episcopi, Abbates, & similes. Illud tamen notandum est, quasdam precarias concessas fuisse ab Ecclesia sponte sua, alias vero jussu Principis; sic enim dixit Carolus Magnus in suo Capitulari *anno 779. c. 44.* apud Sirmund. *t. 2. Conc. Gal.* „ Sit (*inquit*) discretio inter precarias de verbo nostro factas, & inter eas, quas spontanea voluntate de ipsis rebus Ecclesiarum faciunt. *Synodus Lyptinensis*: Et iterum si necessitas cogat, aut Principes jubeat. Precarium renovetur. “ Synodus Turon. *3. c. 5.* ait, se circa precarias ad hæredes transmittendas, ipsius Caroli Magni arbitrio stare velle. Synodus Belvacen. apud Meldens. *c. 18.* fic principes alloquitur: „ ut præcepta illicita jure beneficiario de precariis facta a vobis sine dilatione rescindantur, & ut de cetero ne fiant a dignitate vestri Regii nominis, cavetur. *Et c. 22.* A nulla potestate quis cogatur facere precarium de rebus proprie Deo, & Sanctis ejus dicatis; cum ratio, & usus obtineat, neminem qui non vult, contra utilitatem, & rationem præstitam de proprio facere beneficium: præcepta autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri, nec ratio finit, nec auctoritas quolibet modo permitti, quoniam præceptum jure ecclesiastico formare, indignum judicet necesse est Majestas Regia, nisi ab Ecclesiastico Rectore petatur. “ Juxta quam distinctionem exponendus est textus *in c. precaria* 44. 12. *q. 2.* ubi precarias faciendas esse civili auctoritate, vel ecclesiastica decernitur. Discrimen vero, quod Carolus agnoscit inter precarias sponte ab Ecclesia, & jussu regio factas, in eo consistit, quod has precarias non licebat fine Principis consensu rescindere: quare Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudun. *ep.* 35. refert illum a Nortmanno in Synodo fuisse accusatum, quoniam cum de rebus sibi sua ipsius met Hincmari Laud. concessione, atque consensu a Carolo beneficiatis, sine auctoritate Regia repulisset. Precariæ vero ab Ecclesia concessæ, per ejus Prælatum renovari, & revocari poterant, ut constat ex Synodo Lyptinensi supra relata. Deinde precarias concedere solebant Principes cum consensu Ecclesiæ, ut ex ipsa epist. 35. Hincmari probat Gibalin. *d. l. 4. de usur. c. 2. tit. 7.*

7 De forma huius concessionis.

Sed non satis liquet, quonam modo concedendæ sint precariæ a Prælatis Ecclesiæ, vel renovandæ, juxta præsentem textum; an videlicet tam in concessione, quam in renovatione necessaria sit solemnitas illa, quæ in rerum Ecclesiæ alienatione desideratur, juxta adducta supra *in c. 1. de his quæ fiunt a Prael. c. multi 5. de rebus Eccles.* Et placet communis Doctorum sententia, videlicet in prima concessione precariæ necessario adhibendam esse solemnitatem, in renovationibus vero faciendis non desiderari. Quam distinctionem docuerunt in præsenti Abbas, Ananias, Zabarella, Berojus, Speculator *tit. de locat. §. item quæritur*, Sylvest. *in summa*, *verbo Precaria*, *n. 7.* Et prima distinctionis pars firmatur *in c. precaria* 44. 12. *q. 2.* & sequenti ratione; nam cum precaria plerumque gratuita fit, donationem continet, quæ sine justa causa, & debita solemnitate a Prælatis Ecclesiæ fieri non potest, *c. 1. de his quæ fiunt a Prel.* & *c. 2. de donat. c. multi 5. de rebus Eccles.* Et licet merces plerumque constituatur, tamen quia ad longum tempus precaria conceditur, necessario adhiberi debet solemnitas, ut de locatione ad longum tempus probavi *in in c. ad audientiam*, *supra tit. proxime*. Nec obstant textus *in c. clerici*, *c. si Episcopus* 16. *q. 3. c. sæpe* 12. *q. 2.* ubi docetur, Episcopum precarias has concedere posse, quia intelligendi sunt ex juxta causa, & interveniente solemnitate. Unde infertur, errasse Calvinum *in Lexico juris*, *verbo Precaria*, dum existimavit precarium contractum inventum fuisse, ut fraus fieret prohibitioni: quoniam cum emphyteusis etiam prohibita esset, excogitarunt Prælati ecclesiastici, novum alienationis genus, ut res Ecclesiæ concederentur, & nihil fieret contra prædictam prohibitionem. Nam cum in hoc novo alienandi modo solemnitas æque desideretur, ac in aliis alienationibus, nulla proinde fraus fit prohibitioni alienationis rerum Ecclesiæ. Cæterum in renovatione, de qua in hoc textu, solemnitatem non desiderari, probant supra laudati Interpretes ex eo, quoniam renovatio novus contractus non est ut probat Joan. Andreas hic; ideoque prioris contractus solemnitas sufficit, firmantque exemplo feudi; nam etsi Prælatus juraverit se res Ecclesiæ

clesiæ non infeudaturum, poterit nihilominus antiquum feudum renovare, & iterum concedere, *c. fin. de feudis*: minor quoque, qui feudum concedere prohibetur, de antiquo, potest iterum investituram facere, *prine. tituli per quos fiat investitura*, *in usibus feudor.* quæ doctrina firmari etiam potest argumento deducto *ex c. consuluit*, *de Judæis*; *c. per tuas*, *de donat. c. acutius* 24. *q. 1. c. præceptis*, 12. *d. l. patre*, *ff. de his qui sunt sui*, *l. 3. §. 3. ff. de peculio*, *l. 4. §. 3. l. 44. §. penult. ff. de usucap. l. fin. C. de Judæis*; & illa subtili, & valida ratione, etenim renovatio precariarum ideo in præsenti exigitur, ne temporis diuturnitate originis memoria obliteretur, ut notant omnes in præsenti, *in c. precariæ* 10. *q. 2. c. longinquitate*, *c. sæpe*, 12. *q. 2.* ergo utile est Ecclesiæ renovationem fieri, ac proinde ex ejus renovatione melior ejus conditio redditur: unde deducitur, non solum posse, imo & debere Prælatum renovationem facere; etsi enim in his rebus, quæ alienationem continent, & damno esse possunt, Capituli consensus desideretur, ut meliorem facere Ecclesiæ conditionem solus Prælatus potest, *c. 2. de donat. l. qui fundum*, §. *si tutor*, *ff. pro emptore*. Libenter tamen subscribo Beroyo in præsenti, qui discrimen agnoscit inter eum casum, in quo tempus concessionis precariæ elapsum erat: & inter eum, in quo adhuc precaria durabat, ut primo casu, quia nova precaria conceditur, solemnitas desideretur, secundo vero prior solemnitas sufficiat: quæ distinctio probari potest *ex l. sed si manente*, *ff. de precario*.

8 De materia precariarum.

Hucusque egimus de nomine, & natura precariæ, & de personis eam concedentibus, vel accipientibus: sequitur ut de rebus, quæ in precariam concedi solent, agamus; & communiter res, & possessiones Ecclesiæ in precariam dabantur, quas Synodus Lyptinensis supra relata Ecclesialem precariam dicit. Nec recte Hothom. *de verb. feud. verbo Precaria*, his verbis nummos intelligit; nam ubi Carolus de renovanda ipsa precaria ibi agit, ait: „ Si paupertas cogat Ecclesiæ, redatur integra possessio. „ Sic etiam accipitur *l. 6. capit. c. 32.* ubi prohibetur, ne quis laicus, Imperator, aut Rex invadere, aut rapere per violentiam præfumat monasterium, aut prædia, vel quæcumque res de potestate Episcopi, & cetera: & pecuniam possidere, quæ fuit Christi nomine comparata. Ubi ea voce comprehenduntur omnia antea enumerata. Nec hæc pecuniæ accipio aliena est a recta Latinitate, nam ut ait Hermog. *in leg. pecunia* 222. *ff. de verb. signif.* pecuniæ nomine non solum numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quam mobiles; tam corporea, quam jura continentur. Nec potest precaria constitui in pecunia, quia cum plerumque ex ea pensio solvatur, & finito tempore res ipsa integre restituatur, eveniret, ut usura committeretur, ut docte expendit contra Filesacum Gibalinus, *d. c. 2. art. 4.* Possessiones ergo, & similes res Ecclesiæ in precariam concedebantur. Erant vero hujusmodi res duplicis generis; nam in primis aliquæ fuerant donatæ Ecclesiæ ab iis ipsis, quibus in precarium concedebantur: rogabant enim, ut sibi ipsis iis rebus, quamdiu vixissent, uti frui liceret, sive eas denuo post traditionem ab Ecclesia accipiendo, cujus precariæ formulam referunt Marculfus, *l. 2. c. 5.* & *c. 40.* Auctor incertus veter. Formul. *c. 27.* ejusque meminerant Conc. Turon. 3. celebratum anno 813. *can. 51.* Meldense sub Carolo anno 845. cap. 22. legis Aleman. *tit. 11.* ibi: „ Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & postea a Pastore Ecclesiæ per Beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ. “ Legibus Bajuvar. *tit. 1. c. 1.* sive ante traditionem, cum quis rem Ecclesiæ donat; & petit ante traditionem ab Ecclesia, ut ipsius rei usumfructum sibi retinere liceat sub precariæ titulo: nam tunc videtur constituta precaria, juxta mentem Javoleni *in l. interdum* 41. *ff. de acquir. possess.* Cum enim eo casu a se illius rei usumfructum non habeat, sed ab Ecclesia per precariam accipiat, precariæ contractus celebratur, quoniam etsi nondum rem tradiderit, in remuneracionem tamen usufructus accipit. Sed dices: ergo qui ut dominus possidebat, per precariam possidere incipit, quod fieri non potest, cum nemo sibi possessionis causam mutare valeat, *l. possidere* 3. §. *illud quoque* 19. *ff. de acquir. possess.* Sed respondetur ex Juliano *in l. certe 6. §. Julianus*, *de precario*, non mutare sibi ipsi in hoc casu datorem possessionis causam, sed potius illam mutat ex voluntate, & concessione Ecclesiæ, a qua rem per precariam accepit. Et si adhuc instes, hoc casu usumfructum ab Ecclesia non posse concedi, cum nunquam Ecclesia talem rem habuerit: Respondeo, quod per fictionem creditur rem donatam Ecclesiæ fuisse quæsitam, & tunc usumfructum ab Ecclesia in ea constitui, argumento legis *hoc ratio 3. §. penul. ff. de don. inter*, junctis traditis ab Osualdo, *l. 3. comment. Donelli*, *cap. 10. litt. C*, Cujacio, *lib. 9. obs. c. 18.* & quæ notant interpretes de fictione brevis manus *in l. rogasti 11. l. singularia* 15. *Dig. de rebus credit.* Si autem aliquis Ecclesiæ rem propriam dederit, cujus usumfructum sibi retineat, juxta textum *in l. quisquis* 28. *C. de donat.* de cujus interpretatione videndus Osualdus, *l. 5. comm. Donelli*, *cap. 10. lit. B*, *l. si quis* 33. §. *fin. C. eod. tit.* non propterea dicetur usumfructum illum habere per precariam, ut existimavit Hothom. *d. verbo Precaria*. Precaria enim tunc cum dominio plene Ecclesiæ quasito, ab ipsa usufructus conceditur, ut *in l. Sejæ* 42. *ff. de donat. causa mort.* Aliæ tandem precariæ concedebantur ex rebus Ecclesiæ iis, qui illas minime donarant, sed quas aliud sibi compararat Ecclesia. Exemplum habemus in formulis veteribus cap. 7. & in dicta Synodo Lyptinensi. Erant autem aliquæ possessiones, quæ in precariam concedi non poterant, quia ita a donatoribus cautum erat; ut refertur *l. 1. legum Bajuvar. tit. 1.* tradit Fulden. ibi: „ Ut nulli clericorum, aut laicorum aliquando „ res ipsæ, quas tradidi, in beneficium præstentur, sed ad lo- „ cum, quo præfatus Martyr corpore quiescit, perpetuo deser- „ viant. *Apud Flodoardum* lib. 3. hist. Rhemens. *c. 10. ibi*: Hinc- „ marus Rhemensis hospitale constituit ad susceptionem peregri- „ norum, vel pauperum, ea conditione, ut nullo unquam tem- „ pore quilibet Episcopus vel quælibet persona ejusdem rei „ quidquam cuiquam in beneficium daret. “

9 De conditionibus precariarum.

Superest, ut de peculiaribus legibus, seu conditionibus hujus contractus agamus: & quidem plures olim usitatas fuisse ex veteribus formulis Marculfi, & incerti Authoris constat, ex quibus aliquas referamus. Primo enim, qui res a se datas Ecclesiæ in precariam petebat, tantumdem accipiebat usufructuario ordine, ut loquitur Marculfus *l. 2. formul. c. 5.* vel beneficiario, ut ait Concil. Meldense *can. 18. & 22.* imo aliquando duplo, aut triplo plus accipiebat, *c. precariæ* 10. *q. 2.* ne hoc precariarum contractu aliena hæreditas Ecclesiam captare crederetur, ut ajunt Patres Concil. Turon. *3. can. 51.* Secundo qui precariam accipiebat, debebat res per eam concessas excolere. Marculfus, *l. 2. formul. 5.* ibi: „ Eam villam tantummodo excolere debeamus. „ *Et Concil. Tolet. 6.* can. *5. jubet*, Clericos qui in stipendium aliquid in precariam acceperint, utiliter laborare: quia finita precaria res redibat ad Ecclesiam cum suis incrementis, Marculfus *l. 2. formul. 5. & 40.* Incertus Author *formul. 27.* & finita ipsa precaria, redibat ad Ecclesiam ipso jure; ut in eisdem formulis cavetur. Tandem præcipua lex precariæ erat, ut concederetur, vel ad vitam accipientis, vel in quinquennium. Ad vitam cum ille, qui res suas Ecclesiæ donavit, ipsarum rerum usumfructum per precariam petebat; imo aliquando sibi, hæredibusque suis illum impetrabat, dicta Synodus Turon. *3. can. 51.* In quinquennium quando in precariam concedebantur res ab Ecclesia aliunde comparatæ, ut docet Gibalin. *l. 4. c. 2. art. 6.*

10 Traditur ratio decidendi.

Sed cum adhuc variis fraudibus laici obtinerent, aut retinerent precarias rerum Ecclesiarum, imo & ipsi Prælati dolo, & fraude eas concederent, variæ editæ fuerunt ecclesiasticæ leges, ut vitarentur hujusmodi fraudes, quas referunt Gibalinus supra, *art. 9. per totum*, Filesacus, *in querel. Eccles. Gallic.* inter quas præcipua illa fuit, ne precariæ essent perpetuæ; quod primum statutum fuit a Joanne IX. in Synodo Raven. anno 904. teste Baronio in eodem anno. Denique a Gregor. VII. ac denique ab Urbano II. anno 1096. in Concil. Turon. & simul statutum fuit, ut de quinquennio in quinquennium renovarentur, ut ita nunquam possent perpetuæ præsumi: & ideo in Concilio Agathensi *can. 59.* dicitur Episcopos prolixas administrationes, aut precarias facere non debere, ne diu retentæ in jus proprietatis transcribantur; & spatium hoc quinque annorum, non longius, aut brevius, statutum fuit magna cum ratione: nam locationes veteri Romanorum more de quinquennio in quinquennium fiebant, cujus moris vestigia extant *in l. si quis* 4. §. *fin. ff. de rebus credit. l. si quis* 49. *ff. de act. empti*, *l. si quis* 9. §. 1. *l. item* 13. §. *fin. l. si in l.* 24. §. 1. *ff. locati*, *l. si filio* 6. §. *fin. Digest. solut. matrim. l. qui quatuor* 30. §. 1. *Dig. de legat. 3. l. ei cui* 28. *Digest. de liber. leg. l. si a colono* 89. *ff. de verb. oblig. l. si servus* 18. §. *fin. ff. de stipulat. serv. l. inficiando* 87. §. *fin. ff. de furtis*, *l. intelligitur* 3. §. *cum quamvis*, *ff. de jurefisci*, *l. 3. §. 1. ff. de adminis. rer.* Illustrant Amaya, *in l. unic. C. de vendit. rerum*, *l. 10. n. 51.* Pancirola *l. 1. var. c. 95.* Ad locationis ergo similitudinem Ecclesia statuit precariam de quinquennio in quinquennium renovari debere. Accedit, nam Romani populi censores, ut agnoscerent privatorum census, idest bona, seu substantiam, consueverunt singulis lustris omnium bonorum lustralem censitationem facere, ut constat ex Cicerone, *l. 3. de legibus*, Trebell. Pol. *in Valer.* & observarunt Cujacius, *l. 24. obs. c. 7.* Petrus Gregorius *lib. 4. de Republ. c. 12.* & *l. 47. Syntagm. c. 6.* Revardus, *lib. 4. variar. c. 13.* Hothom. *de Magistr. Roman.* Lipsius, *cod. tract. c. 18.* Unde lustralis census dicitur *in l. census* 10. *ff. de probat. l. liberto* 21. §. *fin. ff. de annuis legat.* hucque respexit Ulpianus, *in l. in l. 62.* §. *fin. ff. ad legem Falcid.* ubi formale pretium dicitur, quod a censoribus lustrale imponebatur. Sicut ergo Romani, ut cujusque bona, seu census agnoscerent, de quinquennio in quinquennium publicam censitationem faciebant, ne si forte longius tempus elaberetur, confusio oriretur: eadem ratione ab Ecclesia renovatio precariarum de quinquennio in quinquennium statuta fuit. Sed nunc videndum est, quid juris, si renovatio in hoc textu præscripta prætermittatur? Et Glossa hic, *verbo quinquennium*, existimat quinquennio elapso, omissaque renovatione, intelligi contractum precariæ tacite renovatum, argumento legis *in rebus*, §. *ult. ff. de precario*, ubi precarium tempore tranfacto, si dominus non revocaverit, tacite concessum creditur; idemque procedit in locatione, quia tempore elapso tacita reconductio inducitur, *l. item quæritur*, §. *fin. ff. locati*, *l. legem* 16. *Cod. eod. tit.* Sed hæc Glossæ sententia merito displicuit Hostiensi, Butrio, Joanni Andreæ, Immolæ, Abbati, & Berojo, qui rectius docuerunt, revocatione non facta post quinquennium, jus precariæ amitti; quæ sententia probatur primo exemplo feudi; nam si vasallus, vel ejus hæres novam feudi investituram non petierit, a jure suo cadunt, *c. 1. §. 1. sub tit. quæ sint primæ causa benef. amitt. in usib. feud.* Secundo, quoniam ad renovationem, non solum tacita voluntas, verum nec simplex expressa sufficit; siquidem renovatio exigitur, cum precaria ad longum tempus concessa est: sed tunc voluntas expressa durat usque ad tempus contractus; ergo si expressa hæc voluntas, quæ contractum ipsum comitatur usque ad finem, satis non est ad renovationem, nec satis erit tacitus consensus. Tandem quoniam ideo renovatio desideratur, ut sæpe sæpius in hoc commentario dixi, ne memoria dominii pe

reat: sed huic periculo per tacitam renovationem non succurritur: ergo necessaria est expressa renovatio. Nec obstat exemplum deductum a precario, nam cum negotium hoc precariæ diversum sit: ab uno ad aliud non recte fit illatio, *l. Patrinianus, ff. de minor.* daturque diversa ratio utriusque negotii, siquidem precariæ renovatio exigitur, quia dominii memoria perire potest, cum res Ecclesiæ, ut communiter possessæ, negligantur, *l. memoriæ 2. C. quando, & quibus*; at hoc periculum in precario non datur, siquidem quilibet præsumitur diligens in requirendis rebus propriis, *l. cum de indebito, de probat.* Eodem etiam modo responderi potest secundo argumento deducto ex tacita conductione. Accedit etiam, quia si ad tacitam reconductionem desideretur scriptura, vel alia solemnitas, ex lapsu temporis tacita non admittitur, *l. item 13. in fine, ff. locati*; at precariæ non aliter renovatio fit, quam si scriptura interveniat. Igitur ex patientia tacita renovatio non inducitur, ex regula legis *contractus, C. de fide instr.* nam patientia consensum duntaxat potest inducere, at scripturam, similemve solemnitatem supplere non valet, ut probat Berojus in præsenti, *ex n. 2.*

Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, cui facile respondetur, perpensis differentiis, quæ versantur inter precarium, & precariam, supra adductis. Verum quæri solet, utrum precaria differat a precariis, hoc est utrum hæc vox in singulari differat ab eadem in numero plurali? Et Hostiensis in præsenti, & in summa hujus tituli non leve agnoscit discrimen. Primo quia per precariam conceditur, precariæ vero etiam ad hæredes transeunt. Secundo, quia in precaria renovatio desideratur, in precariis vero necessaria non est: quod discrimen quibusdam versiculis expressit, quos etiam retulerunt Glossa, *in c. fin. hoc tit.* Viccius, *d. qu. 7. de possess. duor.* & tantisper correxit Petrus Greg. *l. 23. Syntagm. c. 2. n. 2.* Movetur Hostiensis primo, quia in hoc textu precariæ ad quinquennium renovantur, precaria vero nullam talem conditionem exigit, *c. huiusmodi 10. q. 2. c. sæpe 27. 12. q. 2. c. clerici 16. q. 3.* Secundo, quoniam precaria ad vitam tantum conceditur, *d. c. huiusmodi, d. c. sæpe*; precariæ vero etiam in successores transeunt, *c. ad aures, de rebus Eccles.* Tertio, quia nominum differentia rerum quoque distinctionem indicat, *l. si idem, C. de codicil.* Ergo cum hæc nomina saltem numero differant, diversa negotia significare videntur. Quarto quoniam, ut considerat Berojus *hic, n. 10.* ideo precariæ pluraliter dicuntur: quoniam cum per quinquennium renoventur, plures concessiones sunt, argumento legis *scire 19. ff. de verb. oblig.* cum vero ad vitam conceditur, quoniam renovari non debet, singulari numero precaria appellatur. Hanc Hostiensis opinionem communiter improbant repetentes *hic*, Anania, Immola, Zabarella, Butrius, Berojus, quibus libenter adhæreo, cum passim in juribus supra citatis, & veteribus formulis promiscue appoantur precaria, & precariæ. Nec obstat ultimum augmentum, quod ex incompatibilitate consuetudinis, & legis scriptæ expendebamus, cui ut satisfaciat Berojus *hic, n. 7.* asserit consuetudinem, de qua in præsenti, utilem esse, & a jure approbatam, quia quod antea consuetudine tantum receptum fuerat, post approbationem cœpit jus scriptum esse. Facit ergo renovatio in præsenti juxta antiquam consuetudinem, si ejus originem attendamus; secundum auctoritatem canonum, si approbationem inspiciamus, argumento textus *in c. Abbate, de verb. sign. c. 2. de præb. in 6.* Verum licet hæc Beroi solutio non displiceat, adhuc tamen dici potest, legem, consuetudinemque in presenti concurrere, ut contingit in aliis juris locis, ut *in cap. cum dilectus, de consuet. cap. cum venissent, de institt. cap. ad hæc, de relig. domibus, cap. sopitæ, de consilius*, quod evenire potest duplici modo. Primo cum interpretatur consuetudo legem scriptam, ut *in d. c. cum venissent, l. cum de interpretatione, l. minime, ff. de legib.* secundo cum consuetudine lex ipsa approbatur, & confirmatur, ut *in c. in istis, 4. d.* junctis traditis per Abbatem, *in c. fin. n. 21. de consuetud.*

Exponitur c. precariæ 4. 10. q. 2.

Sed antequam commentarium absolvamus, exponendus est textus *in c. precaria 10. q. 2.* deductus ex Conc. Mediomatr. sive ut verius habent Burchardus, *l. 3. c. 167.* Carnotensis, *p. 3. Decreti: c. 228.* ex Conc. Belvacensi, ex quo etiam tacite refert Concil. Meldense *can. 22.* ubi constituitur, ut si res pleno jure Ecclesiæ donetur, possit Ecclesia in remunerationem tripli usumfructum concedere, quod difficile est: cum *in l. inhonus, §. fin. C. de SS. Eccles.* quæ habetur *in c. 2. §. œconomus 10. q. 2.* rescribatur ut in precaria possit is qui donavit rem, accipere usumfructum rerum tanti valoris, quanti res donata æstimari poterat; & similiter usumfructum alterius rei itidem donatæ. Cui difficultati communiter responderi solet duplici modo. Primo asserendo, discrimen versari inter jus canonicum, & civile, ita ut jure civili non nisi duplum, jure vero canonico etiam triplum concedatur. Secundo accipiendo constitutionem Leonis, & Anthemii regulariter in omnibus accipientibus precariam, textum vero *in d. c. precaria*, in illis, qui ob senectutem, vel corporis debilitatem precariam ab Ecclesia petunt, quibus uberior concedi potest: tum quia majori miseratione digni sunt: tum quia breviori vita potiuntur, quare ususfructus æstimatio minor est, *l. cum hi 8. §. modus, ff. de transact.* ibi: „ Modus autem pro ætate ejus, qui transigit, arbitrandus est, ex valetudine. “ Faciunt textus *in l. si quis, l. in causa 15. ff. de testamentis. libert.* Sed his omissis solutionibus dicendum est, Ecclesiam aliquando, non modo tantumdem, quantum accepérat, sed etiam duplo, aut triplo plus de suis rebus utendum concedere, ne videretur hoc precariæ negotio alienam substantiam captare: quam calumpniam Patres Conc. Turon. 3. *can. 51.* amoliuntur. Illustrat Gibalinus, *d. l. 4. c. 6. art. 6.*

12

CAPUT II.

Ex Concilio a Carthaginensi.

DE precariis quoque, quæ a Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœna gravi obligabant, ut facta ipsorum nequivissent absolvere, præcipimus, ut nemo successor in antecessoris sui pœnam sit obligatus, sed suæ prudentiæ sit concessum, ut si antecessor ejus res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo ad jus ejusdem Ecclesiæ revocentur.

NOTÆ.

1 a (*Carthag.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* sed in nullo ex Conciliis Carthag. reperiri verba hæc, jam notavit Anton. Augustinus *in notis ad hunc textum, in d. 1. collect.* nec mirum: nam cum contractus hic precariarum tantum in usu esset in Ecclesiis Occidentis, præcipue in Hispana, & Gallicana, quomodo poterat in Ecclesia Orientali, ubi omnino incognitus erat, hæc constitutio edi? Reperitur textus hic *in l. 2. tit. 10. l. 3. legum Longobard.* in hæc verba: “ De precariis, quæ a Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores res pœna gravi obligabant, ut facta ejus nequirent dissolvere, præcipimus, ut nemo successor in antecessoris sui pœna statuta sit obligatus: sed suæ providentiæ concessum, ut si antecessor ejus res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo eidem Ecclesiæ ad jus tenendum revocentur. „

COMMENTARIUM.

2 SUperiori commentario dixi præcipue, contractum precariarum inventum fuisse, ut res Ecclesiæ rapacitate laicorum occupatæ, ad Ecclesiam redirent: sed statim circa ipsas precarias innumeras fraudes experta est Ecclesia; nam primo Principes sæculares prætextu precariarum res Ecclesiæ invadebant, ut constat ex Flodoardo *l. 1. hist. Rhemens. c. 20.* Secundo cum jussu Regum darentur precariæ ab Episcopis, sæpe sæpius laicis non solum res Ecclesiæ, verum & ipsa monasteria tradebantur. Hincmarus Rhemens. *ep. ad Episcopos, & Proceres provinc. Rhemens.* missa anno 858. *c. 48.* ibi „ Monasteria etiam religiosa, atque præcipua Canonicorum, & monachorum, atque sanctimonialium, quæ & frater vester Dominus noster partim juventate, partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & minarum necessitate, quia dicebant petitores, nisi eis illa sacra donaret, ab eo deficerent. „ Cogebantur etiam sæpius a Regibus precariam concedere, ut refertur in Conc. Meldensi *can. 8.* & hæredes etiam ejus, qui precariam acceperat, injuste retinebant. Conc. Turon. 3. *can. 51.* late prosequitur Gibalinus, *d. c. 2. art. 8. per totum*, imo late prosequitur Gibalinus, *d. c. 2. art. 8. per totum*, imo & Prælati ecclesiastici has rapinas bonorum ecclesiasticorum, & fraudes laicorum juvabant, vel metu, vel cupiditate, vel negligentia; nam primo ipsi a Regibus precarias fieri petebant, ideo in Synodo Meldensi *can. 21.* ita cautum legitur; „ idem autem custos Ecclesiæ solertissime caveat, ne sui ordinis, & ecclesiasticæ communionis forte immemor, contra auctoritatem præceptum Regium pro quacumque assentatione fieri petat, qui etsi fecerit, non audiatur: si autem & obtinuerit, Regia discretione, & Episcopali judicio idem rescindatur, & peritor injustus pro Principis injusta suggestione digne corripiatur. “ Secundo, qui viduatas Ecclesias occupabant, precarias ex earum bonis concedebant, quas eadem Synodus rescindi debere his verbis decrevit; „ Ut precariæ, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverunt, rescindantur, & cum auctoritate ecclesiastica, vel civili, si faciendæ sunt, fiant. “ Tertio etiam clerici quandoque in eadem factiones conspirantes, precarias laicis concedebant, ut refert Hincmarus Rhemensis *in epist. missa Bertulpho Trevirensi*, ibi: „ Pro quibusdam Capellis ad villam Duodeciacum pertinentibus, quas quidam ex parochia Trevirensi usurpabat per factionem cujusdam presbyteri. “ Tandem alii usurpabat per factionem cujusdam presbyteri. “ Tandem alii Prælati consanguineis suis precarias sine causa ex rebus Ecclesiæ concedebant, quod crimen a se repellit Hincmarus Laudunensis *ep. ad Hincmarum Rhemens.* ibi: „ Nec recognosco alicui parentum meorum, velut largæ dedisse beneficium, ex quo reipublicæ probitas, & Ecclesiæ, cui licet indignus præsideo, utilitas non respondeat. “ Pro his, & aliis similibus fiandibus

dibus repellendis, & ut consuleretur indemnitati rerum Ecclesiæ, varii editi fuerunt canones, tam in dicta Synodo Meldensi, quam in Conc. Valent. Galliæ temporibus Lotharii, an. 855. quos refert Gibalinus, *d. c. 2. art. 9. per tot.* tandemque statutum fuit, ut si injuste, & cum aliqua ex fraudibus prosime relatis, Rector Ecclesiæ res in precariam dedisset, liceret successori eas repetere; quod enixe postulasse Carnotensem a Paschali, constat ex ejus epist. 271. ubi etiam refertur id obtinuisse: „ Minoratas, inquit, omnes hujus Ecclesiæ, & precarias in communes redegit usus. „ Ubi minoratas vocat res Ivos, & possessiones Ecclesiæ ab aliis detentas, & diminutas. Carolus Magnus, *l. 7. Capitul. c. 104.* ibi; „ Quod honores facerdotum, & res Ecclesiarum auferre, vel minorare noluissemus. „ Minorare enim idem est, quod minuere, *cap. tota, 12. q. 2. & quicumque 12. q. 4.* notavit Cironius, *in præsenti tit.* Successores Rectorum Ecclesiæ possunt res in precarias injuste concessas repetere, ut contingit in aliis rebus Ecclesiæ injuste alienatis. Innoc. III. *l. 3. regest. 15. ep. 50.* ibi; „ Pro. possuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod nonnullæ possessiones, & alia bona Ecclesiæ tuæ per prædecessores tuos, & alios minus legitime sunt distracta in ipsius Ecclesiæ non modicum detrimentum. Volentes igitur Ecclesiæ Philippensis utilitatibus providere, fraternitati tuæ præsentium auctoritate concedimus, quatenus ea, quæ taliter alienata repereris, valeas appellatione postposita legitime revocare. „ Supra probavi *in c. 4. & 5. de rebus Eccles.*

CAPUT III.

a Gregorius IX.

PRecario utendum conceditur, quamdiu patitur qui concessit: solvitur quoque obitu ejus, cui concessum est, non etiam concedentis: aut cum ipsum alienari contingit alicui hoc revocare volenti, quia per conventionem hujusmodi non licet rem alienam invito domino possideri. Porro *b* precariæ, quæ quandoque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent, non sunt pro voluntate concedentium revocandæ.

NOTÆ.

a (*Gregorius.*) Qui præsentem constitutionem ex visceribus juris Cæsarei in hoc tractatu de precario deprompsit proprio motu, absque ulla consultatione, quod jam sæpe sæpius notavi in eodem Pontifice.

b (*Precaria.*) De quibus egi *in c. 1. & 2. hoc tit.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur & probatur. EX hoc textu talis deducitur disputanda assertio: „ Precarium solvitur revocatione concedentis, seu rei alienatione, & morte ejus, cui concessum est, non vero morte concedentis. „ Probant eam textus *in l. 2. v. est enim, l. quæsitum 8. §. quod a Titio, l. cum precario 12. §. ult. ff. hoc tit. l. quicumque 13. §. 1. ff. de public. l. si servus 22. §. 1. ff. de noxalib.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. *in collect. & select. ad hunc textum*, Garanna, in præsenti, Hothom. Brissonius, & Verrucius, *de verb. sign. verbo Precarium*, Cujac. *l. 4. obs. c. 7.* Covar. *l. 3. var. c. 15.* ubi Ufelius, & Farias, Faber, *decad. 77. error. 1.* Osualdus, *l. 14. Donel. c. 34. lit. C*, Pichard. *in §. actionum, q. 1. n. 30. Inst. de action.* Petrus Greg. *l. 2. partit. tit. 7.* Bocerus, *t. 1. class. 2. disp. 9.* Gibalinus, *de usuris l. 1. c. 5. ar. 1.* Corvinus, *l. 2. aphor. tit. 42.* Duarenus, *ad tit. de precar.*

2 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Si precarium revocatione concedentis finiretur, posset revocari omni tempore, & statim ac concessa res precario est, & postea; sed non potest revocari statim; *l. in commodato, §. sicut autem, ff. commodati*, docent Covar. *l. 3. var. c. 13. n. 6.* Gibalinus, *supra n. 1.* Igitur ad libitum concedentis revocari non potest. Augetur hæc difficultas, primo ex eo, nam si ex natura precarii proveniret, ut revocatione finiretur, non vero morte concedentis, sequeretur ut pactum in contrarium, initum contra ejus sententiam, & substantiam, non valeret, ut late probat Ant. Faber *decad. 77. errore 3.* Covar. *in 4. p. 2. c. 23. §. 1. n. 23.* Molina, *l. 4. primog. cap. 2. a n. 40.* Rodriguez, *de annuis reddit. l. 2. q. 1. ex n. 22.* Pinellus, *l. 2. select. c. 12. n. 6.* Larreatigui *lib. 2. select. c. 5. n. 3.* Sed valet pactum, quo conceditur precarium ad certum tempus, veluti ad mensem, *l. in rebus. §. ultim. l. cum precario, ff. de precario*, & pactum ut rogans rebus utatur quousque concedens velit, quo casu finitur precarium morte concedentis, *l. 4. ff. locati.* Igitur ex natura precarii non provenit, ut revocatione finiatur, non autem morte concedentis. Deinde illa pars præsentis assertionis, ubi docetur, morte rogantis precarium finiri, nec ad hæredes transire, difficilis redditur *ex l. penult. ff. hoc tit.* ubi docetur, ad hæredes rogantis precarium transire: ergo non recte in præsenti docetur, precarium morte rogantis finiri.

3 Precarium on fit contractus. Quibus difficultatibus minime obstantibus præsens Gregorii constitutio vera est, in cujus serie Greg. IX. totam & universam precarii materiam mira brevitate complectitur. Et ut eam exponamus, sciendum est, precarium tunc celebrari, cum precibus aliquid petenti utendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patietur, hoc est non revocaverit, *l. 1. ff. hoc tit.* Paulus *l. 5. sententt. tit. 6.* qua diffinitione recte perpensa agnoscuntur omnes differentiæ, quæ versantur inter hoc negotium, & donationem, commodatumque, quas latius prosequuntur supra relati, & Cujacius, *l. 4. obs. c. 7. & lib. 23. c. 27.* Duarenus, *l. 1. dispat. c. 14.* Faber, *decad. 4. error. 9.* Donellus, *lib. 14. commentar. cap. 34.* Institutarii *in §. item is, Instit. quibus modis re contrahitur.* Non tamen leve inter juris Interpretes dissidium est, an precarium vere & proprie dictum contractus sit? Et sane cum Ulpianus, *in l. contractus 25. Digest. de reg. jur.* diserte precarium in numero contractuum, & in specie eorum, qui dolum malum dumtaxat recipiunt, referat, nonnulli contractum esse innominatum docuerunt, ut Donellus, *lib. 14. comment. cap. 34.* Vvesembech. *ad tit. de precario, n. 1.* Treutler. *volum. 1. disp. 24. thesi 5. litter. C*, qui moventur sequentibus juris fundamentis. Primo; quia ex precario datur actio præscriptis verbis, quæ propria est contractuum innominatorum, *l. 1. §. 2. in fine, l. duo 19. §. fin. ff. de precario*; probat Oroz, *l. 3. de apicibus juris, c. 1. n. 13.* Secundo, quia in precario civile negotium geritur, cum præcedat conventio, ut is qui rogavit, re utatur pro voluntate concedentis, & ea revocata, ipsam rem restituat. Deinde, quia precarium proxime accedit ad casum illum, *Do ut facias*; videlicet, do tibi rem, ut cum mihi libuerit, eandem restituas: igitur pro contractu innominato habetur. Alii agnoscunt duo precarii genera, unum mere gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum finemve recipiens, ex quo cum nulla actio civilis detur, contractus non est, de quo agi volunt *in l. interdictum 14. ff. de precario*: alterum vero, quod modum quidem, & finem habet, de quo accipiunt textus, *in l. debitor 11. l. ea quæ 20. ff. de precario*; ex eoque putant oriri actionem præscriptis verbis, quia etsi contractus nominatus non sit, tamen ad instar donationis quandoque per contractum innominatum celebratur, exemplo legis ultimæ, *C. de rerum permut. l. dictam 8. C. de pond. ob caus.* Sed rectius docuerunt Gilbertus Regius, *l. 1. enantiophan. c. 10.* Cujac. *l. 4. obs. c. 7. & lib. 23. c. 21. & ad tit. c. de precar. & in notis ad Paulum l. 5. sent. tit. 6.* Bronchorst. *centur. 1. assert. 74.* Osualdus, *l. 14. Donell. c. 34. litt. B.* Bocerus, *ad leg. contractus 23. c. 4. n. 23. & class. 2. disp. 9. thesi 34.* D. Joseph. de Retes, *l. 2. opusc. sect. 1. c. 5. n. 20.* Viccius, *de possess. duor. q. 6. per totam*, precarium proprie dictum contractum non esse, sed potius naturam donationis, seu commodati sapere. Moventur primo *ex l. interdictum 14. ff. hoc tit.* ubi Paulus testatur, ex precario nullam actionem civilem dari; quia magis ad donationem, & beneficii causam, quam ad negotii contracti cognitionem spectat: nec naturæ contractuum conveniens est, ut negotium pendeat ex libera alterius voluntate, *l. in commodato 17. §. sicut 3. ff. commodati*: quare forsan in serie Pandectarum ponitur titulus *de precario*, longe a materia contractuum, ut observavit Bachovius, *ad Treutl. volum. 1. disp. 24. thesi 5. litt. C.* Secundo *ex l. eum qui 24. §. is qui precario, ff. de furtis*, ubi Paulus eam sui responsi rationem reddit, quia ex precario nulla civilis actio datur: & rationem hujus rationis reddit, quia simile donato precarium est: quam similitudinem Ulpianus latius docet *in l. 2. §. 2. ff. de precario*, dum ait, natura æquum esse tamdiu te liberalitate mea uti, quamdiu ego velim; & ut possim revocare cum mutavero voluntatem, quod naturæ contractuum non convenit. Tertio ex lege: *quæsitum 8. §. fin. ff. hoc tit.* ubi docet Ulpianus, hæredem ejus, qui precario rogavit, ex dolo defuncti tantum teneri, quatenus ad eum pervenit, cum certum fit actiones ex contractibus venientes, licet delictum defuncti in eis versetur, in solidum contra hæredes dari, *l. ex depositi 12. l. ex contractibus 49. ff. de obl. & act.* Quarto, quia precario diffinitio contractus non convenit, sive sequamur diffinitionem Ulpiani relatam *in l. Labeo 19. ff. de V. S.* sive Cujacii, *in l. juris 7. ff. de pactis*, sive communem illam, juxta quam contractus est conventio super negotio civili oblationem producens, cum in precario nullum civile negotium detur, aut obligatio reciproca nascatur. Tandem quia, si precarium contractus esset, vel nominatus, vel innominatus diceretur, sed nequit esse nominatus, quia speciali aliquo nomine demonstrari non valet, sed tantum generali verbo, exemplo permutationis, ut probat Donellus, *l. 14. comment. c. 34.* Nec etiam contractus innominatus est, quia ad nullam speciem eorumdem commode referri potest: & de casibus, *do ut des*, & *facio ut des*, satis notum est: de alia vero specie, videlicet *do ut facias*, licet Treutlerus, *volum. 1. disp. 24. thesi 5. litter. C*, velit precarium ad eam accedere, quia do tibi rem, ut cum libuerit, mihi eam restituas: & Bocerus, *in d. l. contractus, c. 4. n. 26.* existimet precarium spectare ad casum illum, *facio ut facias*, hoc sensu: Concedo tibi hanc rem, ut eam mihi quovis tempore repetenti restituas, recte docuit Bachovius, ubi supra, quod talis relatio sit impropria, quia nec precario concedere dare, nec restituere facere sit, prout ea verba in materia contractuum accipiuntur, argumento legis *juris 7. §. 2. ff. de pact. l. naturalis 5. in princ. & §. 1. ff.*

de

de præscr. verbis; siquidem dare ibidem significat dominium transferre, & facere est quid in vicem compensationis pro eo quod datum est, perficere. Prosequitur Viccius, *d. q. 6.* Nec hac sententia retenta obstant fundamenta contraria. Non primum *ex d. l. contractus, de reg. jur.* nam Ulpianus precarium ibi refert ratione similitudinis, quam habet cum commodato; nec precarium tanquam contractum retulit, sed tantum ex certo respectu, videlicet quia in precario similiter ac in veris contractibus quæstio de dolo, culpave, quam exponebat, locum habere poterat. Nec etiam obstat, quod ex precario detur actio præscriptis verbis, quia omissis variis solutionibus, & distinctionibus, quas tradunt Donellus, ibi Osualdus *d. c.* 34. Jul. Pacius *cons. 7. q.* 21. Gilbert. Regius, *d. l. 1. enantioph. c.* 10. Treutl. *dicta thesi 5. litt. I.*, dicendum est, actionem præscriptis verbis in precario non dari ex negotio gesto, sed ex bona fide, & bono, & æquo, constitutionibus hanc actionem proditam esse, quia iniquum foret, nullam civilem actionem dari ei, qui rem suam petenti precario concesserat, ut docuerunt Cujacius: *ad tit. C. de precario*, & *lib. 4. obs. c. 7.* & *in comment. ad Paulum l. 5. sent. tit. 6.* Bocerus *in d. l. contractus, q. 4. n. 23.* Viccius *d. qu. 6.* D. Josephus de Retes, *l. 2. opusc. sect. 1. c. 5. n. 20.* Nec obstat tertium fundamentum, siquidem omnino negamus, in precario negotium civile geri: nec contractus natura patitur, ut negotium gereretur, penderetque tantum a voluntate unius partis, ut fuse docet Viccius, *dict. quæst. 6.*

4 Ex precario an transferatur possessio.

Materia precarii est quælibet res, sive mobilis, sive immobilis: necnon jura & servitutes, *l. precario, §. habere, ff. de precario.* Sed statim hæsitatio occurrit, an qui rem precario rogavit, eam possideat? Cujus quæstionis vera solutio petenda est ex natura ipsius precarii. Precarium enim, quod nec donatio, nec contractus vere, & proprie dici potest, sed potius de natura utriusque participat, similisque donationi, & commodato esse dicitur, *in lib. 1. §. est & simile 3. l. interdictum 14. §. is qui precario 11. ff. de furtis*, juncto Treutlero *volum. 1. disp. 24. thesi 5. lit. C*, duplici modo constituitur. Primo simpliciter, cum quis rogat tantum, ut in possessione sit, secundo cum precibus illud addit, ut sibi possidere liceat. Priori modo si constituatur precarium, is qui similiter rogavit, ut in possessione sit tantum, rem precario concessam non possidet, sed possessio istius remanet penes dantem, qui eandem possidet suo animo, & alterius corpore, eodem plane modo, sicut per servum, colonum, inquilinum, procuratorem, eum apud quem rem deposuimus, cui commodavimus, & alios quoscumque, qui alienæ possessioni ministerium præstant, juxta legem *quod meo 18. ff. de acquir. possess.* possidemus; & hoc casu certum est, eum qui precario rogavit, non possidere, *l. si quis ante 10. §. idem Pomponius, ff. de acquir. possess. l. si fur 32. §. ult. ff. de usuc. l. 2. §. habera 3. l. 6. §. is qui rogavit 2. l. quæsitum 8. l. cum precario 21. ff. de precario l. 4. C. de his qui a non domino, l. 2. C. de præscript.* 30. & hoc quidem jure optimo, cum enim precarium magnam cum commodato habet affinitatem, *d. l. 1. §. 3. ff. de precar.* & utrumque usum rei ad alterum transferat, ea quidem differentia, ut in commodato usus cum certo modo, tempore, & fine præscribatur ab eo, qui beneficium tribuit, *l. in commodato 17. §. sicut autem 3. ff. commodati*: in precario autem usus tamdiu relinquatur, quamdiu concedenti libuerit, *l. 2. §. & naturalem 2. de precar.* manifesti autem juris sit, quod commodatarius rem commodatam non possideat, *l. rei commodatæ 8. ff. commodati, l. officium 9. ff. de rei vindic. l. possideri 3. §. sed si is 20. ff. de acquir. vel amitt. poss.* quis non videt idem statuendum esse de eo, qui simpliciter rem precario rogavit, quique alias in re concessa minus juris, quam commodatarius habet? A tenente enim precarium, quocumque tempore concedens mutaverit voluntatem, revocari potest: a commodatario autem ante finitum usum intempestive rem petere, non officium tantum impedit, sed & suscepta obligatio inter dandum, accipiendumque *d. l. 17. §. 3.* Sin autem posteriori modo precarium constituatur, is qui rogavit, ut sibi possidere liceat, vere nancisci tur possessionem, sed naturalem tantum, ex qua non procedet usucapio, cum non possideat opinione domini, *l. si servus 22. §. is qui pignori 1. ff. de noxal. action.* & in casu precarium concedens nullo modo, nec civiliter, nec naturaliter possidebit, *§. retinenda 4. vers. nam uti possidetis, inst. de interdict. l. communi 7. §. inter prædones 4. ff. commun. divid. l. quæcumque 13. §. interdum 1. ff. de publ. in rem act. l. ait Prætor 2. §. habere 3. l. in rebus 4. §. meminisse 1. & §. idem qui, ult. l. certe 6. §. Julianus 3. l. precario 9. l. cum precario 12. §. 1. l. 16. l. qui precario* 17. & aliis locis pluribus, *ff. de precar. l. Pomponius 13. §. si is qui 7. de acquir. vel amitt. poss. l. si precario, ff. commun. Prædior. l. qui fundum 12. ff. quemadmod. serv. l. communis 7. §. inter 4. ff. comm. divid. l. si vero 29. l. cum & sortis 35. de pignor. act. l. si quis ante 10. §. 1. & ult. l. interdum 21. in princ. & §. ult. l. si aliquam 28. l. qui pignoris 36. ff. de acquir. l. nunquam 31. §. si vi, ff. de usuc. l. sed & si vi 14. ff. de vi & vi armat. l. 1. §. ult. ff. uti possidetis, l. 1. §. 2. ff. de itinere, l. si is qui 11. §. ego, ff. quod vi aut clam, l. 2. §. ult. l. si debitor 11. ff. de precario, l. 3. C. de pact. inter empt. l. Julianus 13. §. possessionem 20. ff. de act. empt.* Agnoverunt hoc discrimen rogandi Precarium Cumanus, *in d. l. si quis ante 10. n. 2.* ubi Jason. *n. 9.* Duarenus, & Gisanius, *n. 5.* Cujacius, *l. 9. obs. c. 33.* Faber, *de error. decade 77. error. 6.* Fachineus *l. 8. controv. c. 16.* Valentia, *l. 1. illustr. tract. 2. c. 3. n. 19.* D. Joseph de Retes, *l. 1. opusc. c. 13.* ubi exponit textum *in l. qui a servo 16. de obl. & act.* Viccius *de possess. duor. 2. p. n. 60.* Sed circa possessionem rei precario concessæ duo adhuc sunt observanda. Primum, possessionem hanc, quamdiu concedens eam penes possidentem remanere patitur, justam possessionem esse; hoc enim prædicatum eidem attribuitur, *in d. l. quæcumque 3. §. interdum, ff. de public. l. si servus 22. §. is qui pignori, d. l. communi 7. §. 4. l. Pomponius 13. §. si is qui 7.* Sed quia precarium Domino repetente, secluſa omni mora reddendum est, *l. 1. in princ. l. 2. §. 2. ff. de precario*, accidit ut si non illico reddatur, possessio ea fiat injusta; quæ etiam causa est, cur sæpe in jure possessio precaria conjungatur cum violenta, & clandestina, ut videre est *in l. si quis diuturno 10. in fine princ. ff. si servitus vindicetur, dicta l. Pomponius 13. §. cum quis 1. ff. de acquir. possess. l. 1. in princ. §. perpetuo 5. §. quod ait 9. ff. ut possid.* notarunt Viccius, *supra n. 61.* Cujac. *l. 9. obs. c. 33.* Secundum, quod licet qui precario concessit possessionem, non possideat, quia in rogantem eam transtulit tamen in omnibus effectibus creditur concedentem possidere; quare si usucapiebat qui precarium concessit, eo revocato jungitur possessio rogantis cum possessione concedentis, & utrumque tempus ad usucapiendum prodest, *d. l. Pomponius 13. §. is qui precario, ff. de acquir. possess. l. de accessionibus 14. l. pen. ff. de diversi. & tempor.* quin imo licet quamdiu durat precarium, omnino concedens non possideat, nec possit uti accessione ejus qui rogavit, nisi postquam recuperavit possessionem, *d. §. is qui precario*, ubi Cujacius, tamen si interim impleatur tempus usucapione præscriptum, usucapit qui concessit, prodestque illi possessio rogantis, quemadmodum ad eundem effectum prodest possessio creditoris debitori usucapienti, *l. qui pignoris 36. ff. de acquir. possessione*, ut docent Accursius, Bartolus, Cumanus, Alexander, & Jason *in d. l. Pomponius, §. is qui precario.*

Adhuc tamen hac distinctione retenta, superest non levis difficultas *ex l. & habent, §. cum qui, ff. hoc tit.* quem textum dum accipiunt Doctores de possessione ex voluntate concedentis translata, litteræ adaptari non potest, cum sequeretur exinde concedentem possessionem non retinere, quod est contra expressam sententiam Consulti ibi. Quare alii docent, textum illum esse accipiendum, quando simpliciter precarium datum est, quia eo casu tam concedens, quam rogans possident, non tamen in solidum, & eodem modo, ut eleganter ait Innocentius, *in cap. litet 9. de probat.* sed diversis respectibus: quæ fuit Sabini sententia probata a Consulto ibi, & in specie judæ possessionis probavit Ulpianus ex Trebatii sententia *in l. 3. ff. uti possidetis*, & Julianus *in l. 19. hoc tit.* & refert Paulus *in l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess.* quibus locis ex Trebatii sententia Sabinus a Labeone non reprehenditur, sed tantum ratio, qua movebatur Trebatius, dum justam, & injustam possessionem specifice differre existimabat; cum tamen verius esset, unum tantum dari genus possidendi, utramque tamen possessionem accidentaliter differre, ut observat Duarenus, *in dicto §. ex contrario*, ibi; quem Labeo reprehendit, aliter enim si sententiam Trebatii Labeo improbaret, non diceret *quem*, sed *quos*; cum Sabinus, & Trebatius in eadem essent sententia, ut constat *ex d. §. ex contrario*. Verum etsi hæc subtilis sit interpretatio, adhuc ea omissa, & alia Cujacii, qui *l. 9. obs. c. 32.* asserit textum *in d. §. eum qui*, sumptum esse ex libris Pomponii, quos ille ad Sabinum scribit, & proinde continere sententiam Sabinianorum, a qua Labeo, & ceteri Proculejani, imo & aliqui eorum, qui Sabinum sequebantur, discesserunt: quam Cujacii sententiam sequuntur Treutlerus *volum. 2. disp. 21. thesi 4.* Bachovius, *ad ipsum*; dicendum est cum Meyero, quem sequitur Viccius, *d. 2. p. n. 65.* in dicto §. 4. referri duos casus diversos constituendi precarium, supra relatos: & priora quidem verba pertinere ad secundum modum precarii, cum quis precibus rogat, ut sibi possidere liceat, in quem transferri possessionem supra dixi: sequentibus vero verbis adduci novam aliquam, & generaliorem quæstionem pertinentem, vel ad primum casum, cum scilicet quis rogavit, ut sibi tantum in possessione esse liceat; vel certe si precarium simpliciter constitutum sit; & ita responderi ad allatam quæstionem, ut intelligatur utrumque simul non possidere eodem casu, dicit enim Pomponius, „ Penes utrumque esse eum hominem, qui precario datus esset. „ Ubi plurimum inter se differunt, utrumque possidere, & rem penes utrumque else, cum res non modo sit penes eum qui possidet, *l. penes te 63. ff. de V. S.* sed etiam penes eum qui tantum detinet, *l. locum 3. §. si tabulæ 2. juncta l. 1. in princ. ff. de tab. exhib. l. qui legatorum 2. §. fin. ff. pro hærede.* Penes eum est qui rogavit, quia rem detinet naturaliter absque animo sibi habendi: penes dominum, quia animo non discessit a possessione, ideft simpliciter rogatus, noluit eam in rogantem transferre, sed sibi eum retinere, & per ipsum possidere. Quam Meyeri interpretationem ab impugnatoribus Bachovii defendit Viccius, *d. 2. p. de poss. duor. ad finem*, licet aliter textum illum accipiat Hieron. Oroz, *l. 4. de apicibus juris, c. 3. n. 3. & c. 8. & c. 10. n.* 4.

5 Exponitur l. & habet 15. 0.4. ff. hoc tit.

Supereſt ut videamus, finito precario, quæ remedia competant domino ad rem ipsam recuperandam? Et sane in hac parte ipsi Jurisconsulti sibi ipsis adversari videntur: nam Ulpianus, *in l. 2. §. itaque*, & ante eum Julianus *in l. duo 19. in fine, ff. hoc tit.* diserte probant duplici remedio succurrendum esse domino, nempe interdicto de precario, & actione præscriptis verbis: cum enim Paulus expresse scribit *in l. interdictum 14. ff. hoc tit.* tantum interdictum ei competere, negans ullam civilem actionem dari posse, omne remedium civile denegasse videtur. Sed pro vera conciliatione horum jurium, sciendum est, revocato precario non licere concedenti propria auctoritate rem suam invadere, ne incidat in vitium violentiæ, ut docet Gregorius Lopez, *in l. 9. glos. 4. tit. 30. partit. 5.* Quare necessarium fuit interdictum de precario, ut celeriter per judicem fiat restitutio. Unde non recte docuit

6 De remediis prorecuperando precario.

cuit Menochius *de recuper. rem. 15. num. 55.* rogantem dejectum a concedente non habere interdictum *unde vi*; quando enim est precarium possessionis, qui rogavit, habet illud interdictum, ut quilibet justus, sive injustus possessor, *l. 1. §. dejicitur 9. ff. de vi & vi.* Ceterum si tantum usus concessus fuit, quia non datur possessio, & per consequens nec dejectio, locum non habet illud interdictum, *d. l. 1. §. sive 10.* Juxta quam distinctionem accipiendus est textus, *in l. qui precario 17. ff. hoc tit.* junctis Cujac. *l. 5. obs. c. 22.* & *l. 9. c. 33.* Menochio, *de retin. remed. 13. ex n. 38.* Habet etiam dominus noanullos actiones ad rem ipsam recuperandam, quæ domino dantur, *l. in rem 23. ff. de rei vind. l. officium 9. C. eod. tit.* Etiam ad avocandam nudam possessionem finito precario, ab eo qui contra voluntatem domini rem detinet, dici potest condictionem tricariam dari, *ex l. 2. ff. de tritic. car. l. 4. §. ult. de rebus creditis*: & actionem præscripris verbis competere supra probavi. Nec inde inferas, superfluum esse interdictum de precario, quia interdictum summarium remedium est, quod celeriter peragitur; actiones vero exigunt plenariam causæ cognitionem. Deinde interdictum avocat usum, vel possessionem precario concessam, ampliusque omnem causam interesse, damnum accepum, aut lucrum interceptum; item fructus a die redditi interdicti de quo summatim discuti oportet, *l. quæsitum 8. §. ex hoc 4. ff. hoc tit.* actio vero præscriptis verbis, quamvis fere idem contineat, continet tamen diverso modo, & per incerti condictionem, *l. stipulationem 74. §. ult. leg. ubi autem 75. ff. de verb. obli.* auditis, & discussis plenarie partium allegationibus, nec tendit ad avocandam possessionem, nec ad interesse ipsius possessionis, *l. in area 35. ff. de condict. indeb. l. hæres 21. ff. ad Trebell.* docuit Faber, *decad. 77. errore 6.* unde intelligitur textus aliasdifficilis, *l. interdictum 14. hoc tit. junctis l. cum qui 14. §. is qui precario, ff. de furtis*, ubi docetur, ideo interdictum de precario inventum fuisse tanquam necessarium, quia nulla nomine juris civilis actio erat, cum *in l. 2. §. 2. l. duo 19. §. ult. ff. de precario*, aperte concedatur actio præscriptis verbis ad revocationem precarii. Faber, *de error. decad. 45. error. 8.* & *decad. 77. error. 6.* asserit, quoad effectum valde differre interdictum de precario, & actionem præscriptis verbis: nam interdictum ad ipsius rei restitutionem conceditur, *l. 2. in princ. ff. de præc.* actio vero præscriptis verbis tantum datur ad consequendum id quod interest. Ideo verum est dicere, nullam actionem civilem ex precario competere, si fic intelligatur, ad hoc ut res ipsa restituatur. Verum hæc Fabri doctrina sustineri nequit, quia cum actio præscriptis verbis ex contractu descendat, *l. 8. ff. de præscr. verbis*, rem consequendam decerni creditur. Quare verius dicendum est, quod cum precarium simile sit donationi, *d. l. 14. de precario*, & ex donatione non obligetur donatarius *l. Ariſto 18. ff. de donat.* & actio præscriptis verbis non oriatur nisi ex conventione, *d. l. 8. de præscr. verb.* in precario autem non appareat alia conventio præter donationem; ideo ejus nomine nulla civilis actio competebat, sed Prætor respiciens utendi potestatem ex precario transferri, esseque naturæ consonum tamdiu acceptientem liberalitate concedentis uti, quamdiu ipse voluerit, atque posse revocare cum mutaverit voluntatem, ea ratione interdictum dedit; & cum postea appareret eo animo rem precario concedi, ut restitueretur, & constaret non esse donationem, æquum visum fuit, actionem præscriptis verbis accommodare, ut breviter præsensit Donel. *l. 2. C. de precario.*

7 Traditur ratio decidendi.

His animadversis apparent jam rationes præsentis assertionis; nam cum precarium tamdiu duret quamdiu non revocatur, sequitur e contrario, revocationem necessario finiri, juxta hujus negotii naturam: morte autem ejus qui concessit non finitur, quia cum precarium eam in se contineat conditionem, ut postquam concessum est, tamdiu duret, donec revocetur, *d. l. 2. hoc tit.* & in mortuo cesset voluntas, quia amplius velle non potest, *l. 1. C. de testamentis*; voluntas autem morte non revocetur, inde precarium perstitit, donec per successionem defuncti revocetur: finitur autem morte rogantis, quia cum precarium omnino concedatur in gratiam ipsius rogantis, ob affectum erga illum, ejusque meritа, quæ non ita dantur in ejus hærede, ideo ad illum precarium non transit. Similiter & rei concessæ alienatione finitur precarium, quia alienatione tacite revocatur antiqua voluntas, *l. rem 28. ff. de adimend. legat. l. 11. §. si rem, ff. de legat. 3.* quare sicut revocatione expressa, ita tacita finitur precarium.

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet verum sit, precarium finiri revocatione, & semper posse revocari per concedentem, non licet illud statim atque concessum est, revocare; quia cum precarii concessio beneficium aliquod sit, tur enim dolus in concedente precarium, illudque statim revocante: quare qui precarium concessit, si illud sine justa causa superveniente revocare intendat, repellitur exceptione doresipicimus ad jus strictum ex substantiali precarii forma, & posse, cum tantum negotium hoc descendat ex liberalitate, & benevolentia ejus, qui precarium concessit: proinde mirum non est, si ad exemplum donationis mortis causa, vel donationis ob rem, illico poenitere liceat, ut docuerunt Baldus *ad l. 2. ff. commodati*, Cujac. *ad hunc titulum*, C. Treutler. *disp. 24. thesi 5. litt. H.* Si vero attendamus benignum jus ex naturali æquitate proveniens, dicendum est, precarium illico ac non concessum est, revocari non posse, quia repugnat æquitati, ut prætextu liberalitatis quis decipiatur, ut facile evenire posset in revocatione ista subitanea, ut considerat Bachovius, *ad Treutl. d. thesi 5. litt. H.* Viccius, *de possess. duor. q. 8. in fine.* Nec obstat primum augmentum difficultatis deductumex dicta lege *in rebus, §. ult. d. l. cum precario*: verum enim est, pactum naturæ, & substantiali formæ precarii contrarium non valere, ut probat Hothom. *illustr. q. 37.* principiis enim juris civilis contrarium est, ut pactum illud, quod contra naturam contractus eidem adjicitur, ut ipsius pars & accessio fit, vitietur, & a Prætore non servetur, contractu interea valido permanente, *lib. 1. §. illud 7. ff. de depositi, l. 7. §. ult. l. 4. ff. de pignorat.* exemplum est simile in legato & peculio; in quo adjectio contra legati naturam adhibita, ne scilicet ea alienum detrahatur, non vitiat legatum, sed ipsa vitiatur, & pro non adjecta censetur, *l. si peculium 6. §. si fuerit 1. ff. de peculi. legat.* quam quidem sententiam conceptis verbis expressit Celsus, *in l. cum precario 12. ff. de precario*: in qua ad quæstionem, si in datione precarii convenit, ut in Kalendas Julias, qui rogavit, possideat, utrum exceptione adjuvandus sit petens, nec ante ei possessio auferatur? Respondet hujus conventionis nullam vim esse: docuerunt Vvetembech. *in parat. ad hunc tit.* Bachovius, *ad Treutl. d. thesi 5. litt. G.* Osualdus, *lib. 15. Donelli, c. 34. litt. C*, Viccius, *d. p. 8.* Nec contrarium probatur *in d. l. in rebus, §. item, cum l. seq.* pro quorum solutione nonnulli duplex precarium commenti sunt: aliud purum, quod certo, definitaque modo, fine, & tempore destituitur; aliud mixtum, in quo intervenit aliquod beneficium, quod modum, & finem certum habet, & proinde tempus etiam admittere potest, argumento legis *si debitor 11. l. ea quæ 20. ff. de precar.* quos docte refellit Bachovius, *ad Treutl. d. thesi 5. litt. G, in fine*, cum accedente modo, fine, & tempore precarium non differat a commodato. Nec multo aliter difficultatem dissolvere intendit Henricus, *in l. naturalis 5. axiom. 30. ff. de præscript. verb.* qui itidem precarii dua genera agnoscit; unum enim dicit vere esse gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemve recipiens, nec actionem civilem producens: alterum, cui pactum accedit, modum quidem, & finem, at non itidem tempus respuens, de quo agi existimat *in l. 2. §. 2. in fine, l. 4. §. fin. l. 5. l. 20. ff. hoc tit.* Sed nec hæc distinctio difficultatem dissolvit, cum divinatoria sit, a verbis textus prorsus aliena, præcipue cum *in d. l. cum precario 12.* asseratur nullum effectum esse hujus conventionis precario tempus adjicientis. His ergo difficultatibus omissis rectius dicendum est, precarium valide peti, & concedi posse ad certum tempus, veluti ad mensem, cujus determinationis sensus est, finito mense, finiri precarium absque alia revocatione; non autem ante illud tempus elapsum non posse revocari pro concedentis arbitrio, immo non posse ejusmodi pactum apponi, ut non sit in potestate concedentis precarium ante certum tempus illud revocare, ut optime advertunt Covar. *lib. 3. var. c. 15. n. 1.* Ant. Gomez, *lib. 2. var. c. 7. n. 1.* quia illud pactum destrueret naturam hujus contractus. Quando igitur in precario nullum tempus apponitur, significatur non finiri, nisi revocetur a concedente; quando apponitur tempus, significatur eo tempore elapso absque alia revocatione finiri, non autem quia interim revocari non possit.

9 Dissolvitur difficultas ex l. 4. ff. locati.

Nec obstat aliud augmentum difficultatis deductum *ex d. l. 4. ff. locati*; nam omissa distinctione Covar. *d. c. 15. n. 14.* quam rejiciunt Faber, *d. decade 77. error. 1.* Menoch. *l. 1. de arbitr. q. 69. n. 18. & 19.* omissaque alia solutione ipsius Menochii ubi proxime, *n. 20.* prius dicendum est, textum *in d. l. 4.* procedere eo casu tantum, quo precarii rogatio fit cum clausula adjecta a concedente, *quoad ipse vellet*: quo casu quia precarium egreditur fuos notissimos terminos, & sui perseverantia pendet non a revocatione, sed ab existentia voluntatis concedentis, merito ipsius morte tollitur, per quam illius voluntas cessat, juxta legem *1. C. de sacros. Eccles.* Textus vero præsens, & *in d. l. 2. §. quod a Titio*, loquuntur in precario concesso quoad voluerit dominus, ut constat *ex d. l. 2.* ibi: *Quamdiu ego velim*; quo casu ad durationem precarii voluntatis persistentia non exigitur per actum positivum volendi, sed potius per actum negativum non contradicendi; quam voluntatem merito patientiam appellant Consulti *in l. 1. §. scientiam*, ubi glossa, *ff. de trib. l. Pomponius 40. §. ult. ff. de procurat.* juncto Pinello, *l. 2. select. c. 6. n. 12.* quia inter velle, & nolle datur medium, quod est non contradicere. P. Barbosa, *in l. 2. §. ult. ff. solut. matrim.* Unde cum hæc non contradictio in mortuo verificetur, & revocatio in eo dari non possit, merito precarium simpliciter concessum durat post mortem concedentis, quousque ab ejus hæredibus revocetur; non tamen idem procedit, quando conceditur cum clausula, *quod vellet*, ut docent Pinellus *d. c. 6. n. 12.* Faber, *d. decade 77. errore 1.* Nec tandem obstat textus, *in d. l. pendit. ff. hoc tit.* cui facile respondetur cum Gothofredo, *ibi*, Fornerio, *lib. 3. ver. quotid. c. 4.* quos sequitur Osualdus; *lib. 4. Donelli, c. 34. litera C*, asserendo verba illa, *sustique*, non ad hæredes, sed ad domesticos esse referenda, ita ut precarium concederetur pro usu Titii, & domesticorum, non vero hæredum.

10 Exponitur textus in l. aquilius, ff. de donat.

Supra traditis obstat textus, *in l. Aquilius Regulus 27. ff. de donat.* ubi cum Aquilius nobilis Patricius in Nicostratum, qui rector Romæ fuit sub Antonio Caracalla, donationem contulisset sub ea forma: *Quoniam & cum patre meo semper fuisti, & me eloquentiæ, & diligentiæ tuæ meliorem reddidisti, dono & permitto tibi habitare in illo cœnaculo, eoque uti*; cum decessisset Aquilius, ejus successores volebant recevare precarium. Sed respondet Papinianus, non licere illis donationem habitatio-

bitationis in Nicostratum factam revocare: igitur quia precarium per concedentis hæredes revocari non potest. Augetur hæc difficultas *ex l. Lucius 32. ff. de donat.* in cujus specie cum facta esset donatio *his verbis*: " Quamdiu volueris utaris superioribus dictis, omnibus gratuito, idque te ex voluntate mea facere, hac epistola tibi notum facio: „ respondent Scævola, hujusmodi donationem per hæredes revocari posse. Pro qua difficultate solutiones varias adduxerunt Faber *decade 77. errore 8. & lib. 2. conject. c. 14.* Cujac. *lib. 24. qq. Papin. in d. l. Aquilius*, & *lib. 17. obser. c. 33.* & *lib. 21. c. 37.* Connanus, *lib. 5. comment. c. 4. n. 6.* Jul. Pacius, *centur. 6. q. 81.* cum quibus dicendum est *in d. l. Aquilius 27.* donationem non fuisse mere gratuitam, sed ob causam, & remuneratoriam, ob justa servitia, & obsequia, ob satisfactionem operæ a Nicostrato in ejus discipulum impensæ: remuneratio enim ob justa servitia non est liberalitas, sed solutio obligationis naturalis, & contractus quidam commutativus, in quo res pro re datur, potius quam donatio, ut notavit vetus Scholiastes, lib. 47. Basilic. tit. 1. in d. l. 27. est compensatio dati cum accepto, Pinellus, *in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. ex n. 60.* Covar. *in c. cum in officiis, de testam. n. 10.* Cabedus, *2. p. decis. 36. ex n. 4.* unde cum obligatio illa antidoralis tenuisset Aquilium, ita ut donationem illam habitationis revocare non posset, & ejus hæredes obligat, ne possint habitationem ita concessam revocare. Facit textus *in l. si pater 34. §. 1. ff. de donat.* juncto Paulo *lib. 5. sent. tit. 2. §. 6.* Quæsitum ergo fuit Nicostrato ex prædicta donatione jus perpetuæ habitationis, & irrevocabilis; unde docte in eo textu Papinianus concludit, quod si Nicostratus vi expellatur, restituendus erit per interdictum *unde vi*, ad instar usufructuarii, *l. 3. §. unde vi, cum seq. l. si plures 9. §. dejectum, ff. de vi & vi*: docet Petrus Barbosa, *in l. si de vi 37. a n. 318. ff. de judiciis*; & si in ea habitatione inquietetur, habebit similiter interdictum uti *possidetis*; quia eadem remedia, quæ competunt pro quasi possessione usufructus, reddantur in hac specie, ut innuunt Castrensis, & Cujacius, *in d. l. Aquilius*, & *lib. 21. obs. c. 37.* latius prosequitur ucriusque textus illustrationem D. D. Joseph. de Retes *post tractatum de donat.*

11 Exponitur l. cum hæres 12. de diverf. & tempora.

Secundo superiori assertioni obstat textus, *in l. cum hæres 12. ff. de diverf. & tempor.* ubi cum Papinianus supponat vitia a defuncto contracta in hæredem, & successores transire, ponit exemplum in eo, qui precario possidebat; veluti *Cum scions alienum, illum illo precario possedit*: quæ recte emendat Cujacius ita: *Cum scions alienum, vel vi, vel precario possedit*, nisi facilius pro *illo*, legas *ille*, ut voluit Gothofredus. Semper tamen ea verba difficilia sunt, ex supra traditis; nam precarium non transit in hæredem, nec successor rogantis precario possidet: unde ex sua persona non tenetur interdicto, ut probat Cujacius *2. definitionum Papiniani in d. l. 11.* igitur non recte in eo textu discrimen constituitur inter hæredem ignorantem, & scientem quoad possessionem ex causa precarii, & per consequens videtur in eo textu supponi, precarium aliquando transiread hæredem rogantis. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, differentiam illam versari inter hæredem ignorantem, & scientem, quod licet hæres ignorans interdicto de precario non teneatur, tamen si sciens pergat rem precario concessam possidere, tenetur interdicto de clandestino possessore, de quo *in l. 7. §. Julianus, ff. communi divid.* quia clam possidet, Paulus *l. 5. sent. tit. de interdictis* ibi: „ Hæres ejus, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est clam videri possidere. " Unde Papinianus in eo textu docet, hæredem ejus, qui precario rem accepit, nunquam ea usucapere posse, sive sciat, sive ignoret rem precario concessam esse; quia licet cum ignorat, ullo interdicto de precario non teneatur; tamen quia defunctus usucapere nequibat, nec ipse usucapere valet. Similiter si sciat, quia eo casu etiam interdicto clandestinæ possessionis tenetur. Etiam ex supra traditis exponi possunt textus in hoc tractatu de precario non vulgares, *in l. si precario, ff. commun. præd. l. si servus 22. §. ult. ff. de noxal. l. 1. §. ult. ff. de itinere actuque, l. 11. §. ut ego, ff. quod vi aut clam, l. qui pignori, cum suis §§. ff. de acquir. possess. l. non solum 53. §. ult. ff. de usucap. l. 22. §. si post, de pign. act. l. rem 29. ff. de pignorib. l. 2. l. 4. §. 1. l. multos 35. ff. commun. divid. l. quicumque 3. §. 1. ff. de public. l. cum & sortis, §. 1. ff. de pignorat. l. 6. ff. pro emptore, l. non abs re 10. C. unde vi, l. si functus 33. ff. locati, l. si stillicidii 8. ff. quemadm. servit. l. Julianus 13. §. 1. ff. de act. empti, cum l. servi, ff. de periculo, & commodo, l. illud 43. §. 1. ff. de petit. hæredit. l. non satis 6. §. si vero, l. si quidam 31. ff. de servit. urban. prad. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. die 25. ff. depositi, l. 1. §. quia autem, ff. de cloacis, l. 4. de manumiss. vindict. l. quæsitum, ff. qui & a quibus, l. cum hic status 32. §. si maritus, ff. de donat. inter, l. qui a servo 16. ff. de obl. & act. l. ei a quo 21. ff. de usucap. l. 2. C. de præscr. 30. l. 7. §. Julianus, ff. communi divid. l. 2. de conduct. triticar.*

TITULUS XV.

De commodato.

CAPUT UNICUM.

a Gregorius IX.

CUm gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur, licet casus fortuitus (nisi acciderit culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari. Contra eum quoque recte commodati non agitur, nisi post usum *b* expletum, cujus gratia res fuerat commodata; cum non decipi beneficio nos oporteat, sed adjuvari.

NOTÆ.

a Gregorius IX.) Qui præsentem constitutionem quoad ejus primam partem, transcripsit *ex l. si ut certum, §. commodatum, ff. commodati*: quoad posteriorem *ex l. si in commodato, §. sicut, ff. eodem.*

b Usum expletum.) Commodatum enim est contractus, quo res propria ad certum usum gratis conceditur, *l. 5. §. nunc, ff. commodati, §. is cui, Institut. quibus modis res contrahitur*, ut docent Cujacius, *in parat. ad titulum commodati*, Duarenus *ad eumdem titulum, c. 1.* Gomez, *to. 2. var. c. 7. n. 1.* Martinus Delrio, *in l. contractus, c. 8. de reg. jur.* Donellus, *lib. 14. comment. c. 12.* Dicitur *gratis*, quia si merces interveniat, locatio est; idcirco commodatum beneficium appellatur *in l. in commodato 17. §. sicut, ff. commodati*. Dicitur ad usum, quia per commodatum res tantum datur ad utendum, idemque commodatarius non possidet sibi, sed domino, *l. si pignore 21. ff. de rei vind. l. 3. §. ult. cum l. sequenti, ff. ad exhibend. l. rei commodatæ 8. ff. commodat. l. videamus 38. §. si possessionem 10. ff. de usur. l. 1. §. quod autem 33. ff. de vi, & vi armat. l. servus 36. ff. de condict. indeb.* licet in contrarium expendi soleant textus, *in l. qui a servo 16. ff. de obl. & act. l. 71. ff. de furtis l. penult. §. 1. ff. de auro & argent.* Usus autem dicitur diffinitur certo modo, & fine, *l. in commodato 17. §. sicut, ff. commodati*. Modo quidem, ut cum equus gestandi causa commodatur, ut ad villam, aut bellum ducat, *l. 5. §. sed interdum, l. qui re 76. ff. de furtis*. Ad modum quoque pertinet, quod interdum res æstimata datur utenda, *l. 5. §. 3. ff. commodati*, & *l. 7. §. 5. de donat. inter. vir.* Fine vero definitur usus, quia certo fine dantur res commodatario, exempli causa, ut eas creditori suo Pignori det, *l. 5. §. 12. ff. commodat. l. 3. C. eod. l. 17. ff. de pignorat.* si commodet ludis edendis, *l. si ut certo, §. interdum 10. ff. commodati*. Aliquando etiam vicis gratia pecunia numeratur, *l. 3. ff. commodat.* quam explicant Desiderius Heraldus, *lib. variar. emendat. c. 14.* Covar. *l. 4. var. c. 8.* Alciatus, *lib. 4. disp. c. 15.* Forcatulus, *dial. 7.* Corrasius, *l. 4. miscel. c. 8.* Connanus, *l. 7. comment. c. 3.* Antonius Augustinus, *2. emend. c. 6.* Duarenus, *l. 1. disp. c. 14.* Vasconcellos, *l. 2. respons. c. 6.* Lælius Bisciola, *lib. 18. horar. succis. c. 12.* Et licet in mutuo pecunia concedatur ad usum, valde differt a commodato. Tum quia ex mutuo transfertur dominium, non vero ex commodato, *l. 8. & 9. ff. hoc tit.* Tum quia mutuo dari possunt tantum res, quæ functionem recipiunt; commodari autem possunt omnes res corporales, & incorporales, *l. 1. ff. hoc titulo, l. 17. ff. de præscript. verb.* docent late prosequentes naturam, legelque hujus contractus, Julius Pacius, *in tr. de commodat.* Duarenus, *ad titulum, ff. commodati*, Donellus *l. 14. comment. c. 26.* Chesius, *interpret. jur. c. 45.* Hothomanus, *lib. 1. amicab. c. 21.* Bocerus *tr. 1. disp. 9.* Treutlerus, *vol. 1. selectar. disp. 24.* ubi Bachovius, & Elfricus Hunnius ad quem commodati contractum spectat textus, *in l. quod autem 7. §. si maritus, ol 2. de donationibus inter*; cujus litteram emendat Faber *l. 7. conjectur. c. 6.* & textus *in l. 1. §. vel depositi, l. 1. de præscript. verb. l. si rem 47. de acquir. possessione, l. 9. in princip. de duob. reis, l. 2. de fidejussoribus, l. 71. de furtis, l. si uxori mundus, penult. §. cum ita legatum 1. de auro & argento legat. l. 18. §. 3. de dolo, l. servus cujusdam 36. de condict. indeb. l. si cum venderet, §. 1. ff. de pignorat. l. 3. ff. de periculo, l. illud 13. §. 1. ff. de liberal. causa, l. 1. §. fin. ff. depositi, l. fin. ff. ad leg. Aquiliam, l. qui a servo 16. ff. de obl. & act. l. eamdem 9. ff. de duobus reis, l. 1. C. de furtis, l. 2. C. de fidejuss. l. 7. §. si maritus 5. ff. de donat. inter, l. officium 9. ff. de rei vind. l. 3. §. generaliter, l. si rem 47. ff. de acquir. possess. l. 1. in fine, ff. de præscr. verb. l. item si 11. §. penult. ff. ad leg. Aquiliam, cum l. 2. ff. si quadrupes, l. arbitrio 18. §. 3. ff. de dolo, l. servus 36. ff. de condict. indeb. l. 1. ff. de æstimatoria, l. Lucius 24. ff. depositi.* Ex hoc contractu mutuæ nascuntur obligationes, totidemque actiones, ut constat ex rubrica, *commodati, vel contra*. Primo enim qui commodavit, tenetur ad omnia damna, quæ inde evenient commodatario, ex eo

quod

quod rei commodatæ vitia tacuit, *leg. in commodato, §. sicut, l. in rebus, §. item qui sciens, l. penult. ff. commodati*; & etiam tenetur expensas eas solvere, quas fecit commodatarius in rei commodatæ conservationem. Secundo, qui commodavit, non potest revocare commodatum ante tempus, aut usum completum, ad quem concessum fuit, *l. in commodato, §. sicut, ff. hoc tit* quod adeo verum est, ut si ille, qui commodavit, decedat, nec ejus hæres commodatum ante tempus revocare valet, argumento legis *4. ff. locati*: quod magna æquitatis ratione nititur, ut sicut commodatarius nequit retinere commodatum ultra tempus sibi concessum, nec uti re commodata ad alium finem, quam sibi permissum, alioquin furtum committet; ita nec commodans rem suam repetere potest ante tempus concessum, cum commodatarii præjudicio. Commodatarius autem tenetur primo restituere rem commodatam expleto tempore, aut usu ad quem concessa fuerat, nec expectandum est, an repetatur a commodatario, quia dies ipsa interpellat pro homine, *l. magnam, C. de contrahend. stipul. l. 2. C. de jure emphyt. c. ult. de locat.* Si autem commodatarius sit in mora, & sequatur sententia condemnatoria ob contumaciam, succedit obligatio non solum in ipsam rem, verum & in ejus æstimationem, *l. non abs re, C. unde vi.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio deducitur & probatur.

EX hoc textu talis deducitur assertio: " Commodatarius tenetur præstare non solum culpam latam, verum etiam „ levissimam, non vero casus fortuitos, nisi in mora sit, aut „ pactum interveniat, quo ad eorum præstationem obligetur. „ Quæ sententia a Gregorio in præsenti relata probatur, *ex l. 14. §. an pater*, & §. *item, ff. de furtis, l. servus, §. circa commodatum, cod. tit. l. 13. de liberali causa, l. 3. §. reddita, l. si ut certo, §. nunc videndum, l. in rebus, ff. commodati, l. si servus 63. §. circa, de furtis, l. contractus 23. ff. de reg. jur. l. quæsitum 8. §. 3. ff. de precario, l. si cum venderet 13. §. 1. de pignorat. l. 3. ff. de peric. & commodo, l. illud 13. §. 1. ff. de liberal. caus. l. 3. §. fin. ff. depositi, l. fin. ad leg. Aquil. l. 1. §. 4. ff. de obl. & act. l. eum qui 14. §. an pater 10. & §. si res 13. l. qui injuria 53. §. 1. & 2. l. si is qui rem 59. l. si is cui 71. ff. de furtis*, Paulus *lib. 2. sentent. tit. 4.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna Petrus Gregorius *lib. 23. syntagm. c. 1. n. 1.* Mozius, *de contract. titul. de commodat. c. de divis. n. 3.* Madera *animadvers. c. 17. n. 7.* Rebellus: *de oblig. justit. 2. p. lib. 16. de commodat. qu. unic. n. 1.* Azor, *p. 3. institt. lib. 7. tit. de commodat. c. 7.* Lessius, *lib. 2. de justitia, c. 7. dub. 8.* Hermosilla, *in l. 2. tittul. 5. part. 5. glos. 2.* Cujacius, *lib. 9. obser. c. 24.* & *ad tit. C. commodati*, P. Faber, & Joan. Gothofredus, *in l. contractus 26. ff. de reg. jur.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 6.* Bocerus *tom. 1. disp. 9.* Ferro Manrique *de differont. utriusque fori, q. 31.* Lælius Mancinus *lib. 1. de tripl. juris collat. 31.* Tapia *tit. 2. caten. mor. lib. 5. q. 26. art. 6.*

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio ita illustrata, difficilis redditur sequenti juris considerationc; nam commodatum simile est precario, l. 1. ff. de precar. quia solius accipientis utilitas versatur, tam in uno, quam in alio negotio: sed in precario tantum, qui precario rem accepit, ex dolo, & lata culpa tenetur, *l. quæsitum 8. §. 3. 5. & 6. ff. de precar. l. contractus, ff. de reg. jur.* Igitur similiter in commodato, qui rem utendam accepit, tantum ex dolo, & lata culpa teneri debet. Augetur hæc difficultas, primo ex eo; nam commodatarium levem tantum culpam præstare, probatur *ex l. in rebus 18. ut si utriusque, ff. commodati*; imo tantum de lata culpa ipsum teneri, docetur *in l. si ut certo 5. §. interdum, ff. hoc tit.* Igitur non semper commodatarius tenetur levissimam culpam præstare. Augetur secundo hæc difficultas, ex quodam fragmento relato a Pitheo in collatione legum Mosaic, *tit. de deposito, §. 1.* ubi docetur, commodatarium dolum, & culpam præstare, depositarium vero tantum dolum: & rationem reddit IC. his verbis: " In commodati contractu, quia utriusque contrahentis utilitas intervenit, utrumque præstatur; in depositi vero, cum sola deponentis utilitas vertatur, ideo dolus tantum præstatur. „ Quæ verba ita emendat Gibal. *lib. 3. de usur. c. 4. art. 2.* " In „ commodati contractu, quia, vel solius accipientis, vel utri„ usque utilitas versatur. „ Ergo non recte in præsenti docetur „ commodatarium etiam levissimam culpam præstare teneri.

4 De culpa & cujus partibus.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens constitutio, in qua, & *in cap. fin. de deposito*, agit Gregorius noster de præstationibus in contractibus commodati, & depositi, de quibus ex professo disseruit Consultus in l. contradictus 23. ff. de reg. jur. ubi adeo perlonga commentaria ediderunt Cinus, Campanus, Martinus Delrio, Gifanius, Bocerus, Conradus, Rutherurfius, Petrus Faber, & Jacobus Gothofredus, ut non parum studiosæ juventuti me profuturum aliquando existimaverim, si ea ad epitomen redacta majoribus, necnon casibus fortuitis videamus. Dolum ergo ita definit Servius: " Dolus est machinatio alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur, & aliud agitur. „ Sic *in l. juris 7. §. dolo, ff. de pact.* quæ diffinitio placuit Pedio *ibi*, Paulo *lib. 1. sent. tit. 8. §. 5.* D. Isidoro *lib. 5. origin. c. 26.* Et Justinianus *in tit. 37.* dolum, machinationem dixit. Et licet Labeo impugnandi alios avidus, hanc definitionem notaret, quia superarent ea verba, *cum aliud agitur*; cum etiam vitandi periculi causa, aliud simulari, & aliud agi possit; tamen definitio Servii melius rem explicat. Quare Ulpianus dum *in l. 1. §. dolum 2. ff. de dolo*, Labeonis definitionem approbavit, Servii tamen Sulpitii definitionem non improbavit, quasi apertius diceret, Ego non puto Servium aliter definisse, ut alibi dixit Javolenus *in l. is, qui 27. ff. qui testamenta*, notavit Vultejus *lib. 2. de judic. c. 7. n. 604.* Dolus ergo malus, qui simpliciter dolus dicitur *in l. 1.* & passim *ff. de dolo*, cui fraus mala inest, *dict. l. juris, 7. §. dolo*, juncto D. Josepho de Retes *lib. 8.* profisciscitur a consilio, calliditate, fallacia: machinatione; quæ tria conjunguntur cum dolo malo *in l. 1. de dolo, d. l. 1. §. de dolo*: ex insidiis, quo modo legendum esse quidam contendunt *in l. dolum 6. Cod. de dolo*, data opera, seu abscondita machinatione, *d. l. justum 4. Cod. de litig.* unde dolus hic in delictum, & crimen vergit, *l. 3. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. 1. §. is quoque, ff. de verb. obl.* ideoque contrarius est bonæ fidei, quæ in omnibus contractibus, quibus vitæ societas continetur, præstanda est, *l. 4. C. de oblig. & act. l. bona fides 31. ff. depositi, l. si mandata 59. §. 1. ff. mandati, l. si dolus 5. C. de rescind. vendit.* Deinde sciendum est, quod culpa est imperitia, seu imprudentia, ob quam homines circa res alienas, vel negligunt, quod fieri oporteat, vel faciunt, quod fieri non debeat. Dolo nemo facit nisi sciens, & prudens, *l. lege 7. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Culpæ vero reus est imprudens. Donatus *ad Terentium*, ibi: " Dolus est, si scientes læserimus: culpa, si nescientes: alterum sceleris: alterum stulticiæ est. „ Datur culpa circa res alienas, quia cum quilibet rerum suarum moderator, arbiterque sit, *l. in re 21. C. mandati*, circa res proprias culpa non committitur, *l. etiam 18. §. 1. ff. sol. matrim.* Culpa non potest dividi; nam quæcumque imperitia, culpa est, & quanto major imperitia, tanto major culpa; non tamen ideo est diversæ qualitatis; quia ut ajunt Philosophi, vel minus non differunt specie, *l. fin. ff. de instruct. instrum. & l. is cui, ff. quemadmodum servitutes*. Sunt tamen tres culpæ gradus, summus, medius, infimus, qui constituunt latam, levem, & & levissimam. Lata est ad summum negligentiæ, idest non adhibere in rebus alienis eam diligentiam, quam adhibet in suis, quo negligentior quis esse non potest, *l. credere 213. §. 2. l. late 133. ff. de verbor. signific. l. 1. ff. si mensor falsum modum, l. 1. ff. de Magistrat. conveniend. l. penult. ff. de incendio, ruina & naufrag. l. 22. §. 3. ff. ad Treb. l. 1. ff. depositi, l. 1. Cod. de hared. tutor. l. 2. C. de in litem jur.* Eadem culpa dicitur latior *in l. quod Mevio 32. ff. depositi*: magna culpa *in leg. magna 226. ff. de V. S. l. 1. §. 5. ff. de obl. & action.* gravior *in l. 54. §. 2. ff. de acquirend. rer. domin.* dissoluta *in l. si fidejussor 29. ff. mandati l. 55. ff. de ædilit. edict.* ignorantia deperditi hominis, *in l. 7. §. ff. de jur. & facti ignor.* Exempla hujus latæ culpæ, tam ex civilibus, quam criminalibus causis refert Jacob. Gothofredus *in l. contractus 23. pag. 110. de rei vind.* Quoad præstationem in contractibus hæc lata culpa, dolo proxima est, *l. 1. §. non alias 1. ff. si is, qui testamento liber, l. 1. §. 1. si mensor falsum*: imo lata culpa dolus dicitur *in l. Nerva, ff. depositi*. Sic vero describitur lata culpa, quando opponitur negligentiæ: at quando accipitur pro ignorantia, opponiturque scientiæ, tunc lata culpa est ignorare, vel non observare, quod omnes in civitate sciunt: exempla peti possunt *ex l. 11. §. præterhæc 3. ff. de institt. l. 9. §. sed facti 2. ff. de jur. & facti ignor.* Levis culpa est, cum quis eo modo diligens non est, ut plerique frugi homines esse solent; & culpa absolute prolata, de hac levi intelligitur, *l. si servus 10. §. cum quidam, ff. de legat. 1. §. 4. Institt. de suspect. tut. l. 1. in venditione 8. §. penultim. leg. Prætor 9. §. est præterea, ff. de rebus auctoris. jud. l. si cum venderet 13. §. ultim. cum leg. seq. & de pignorat. leg. hæredes 25. §. non tantum 16. ff. fam. ercisc. und. l. 5. § 3. ff. de in litem jur. l. si ut certo 2. §. 1. ff. commodati*. Quandoque tamen exprimitur culpa levis, ad distinctionem latæ, ut *in l. cum res 47. §. culpa, de legat. 1. dict. l. mulier 22. §. 3. ff. ad Treb.* Levissima culpa est, cui opponitur exactissima diligentia, & quam adhibere solet non quilibet, sed diligentissimus paterfamilias: exactissima diligentia vocatur *in l. socius 72. ff. pro socio*: frequentius vero diligentissima nuncupatur *d. l. si ut certum 5. §. commodato, d. l. si cum venderet 13. §. 1. l. custodia, ff. de periculo, & commodo, l. 17. §. si communi, ff. de præscript. verb.* Et licet sint nonnulli, qui hunc levissimæ culpæ gradum rejiciant, tamen illum agnoscunt, & defendunt P. Faber, & Gothofredus in d. l. contractus, & Joannes Suarez ad *legem Aquiliam, lib. 3. c. 6.* Levissimæ culpæ adjungi solet custodia, quæ etiam præstatur in rebus alienis, *§. 1. Institut. de emption. d. l. si ut certo 5. §. 5. & 6. d. l. l. si cum venderet 13. l. sicut 49. Cod. de pignor. l. 3. ff. de periculo, & commodo.* Supereșt, ut de casibus fortuitis agamus; casus enim fortuiti sunt, qui a nullo præcaveri possunt, qui vis major dicuntur *in l. ex conducto decima septima, ff. locati*; fatalia damna *in l. quinquagesima secunda, §. damna, ff. pro socio*, quare extra disputationem sunt, quia bona fides non patitur, ut a contrahentibus præstentur, *l. qui fortuiti 6. C. de pignorat. l. a procuratore 13. C. mandati, l. in judicio 28. C. locati, l. in rebus 18. ff. commodati, l. fidejussor 32. ff. de negot. gest. l. si merces 25. §. vis major, l. 1. §. quod si satis, ff. de magistr. convention. l. secund. §. septimo, ff. de administr. rerum l. 1. §. is quoque, ff. de obligat. & action. l. 1. Cod. commodati, l. 1. C. depositi l. 4. C. de period. tutor.* nisi nominatim convenerit, ut omne periculum ad debitorem spectet; tunc enim, & fortuiti casus præstantur: *l. 1. §. sæpe 35. ff. depositi, leg. 29. mandati*, ut si generaliter periculum quis suscipiat, *l. juris 7. §. sed si quis 15. ff. de pactis, leg. si quis 9. §. si quis, ff. locati*; nisi sint casus insoliti, & inopinabiles, de quibus credi non potest contrahentes præsensisse. Qui tamen casus fortuiti dicantur, exponit Gothofredus ubi supra, Oldaldus *lib. 16. Donelli c. 3. litteræ E.*

His

5 De his præstationibus in contractibus.

His suppositis circa culpam, ejusque gradus sciendum est, in quibus contractibus dolus, in quibus lata, levis, seu levissima culpa præstentur. Et ut omnes plenius comprehendamus, sequentes regulæ observandæ sunt. Prima est circa contractus, qui solius dantis gratia contrahuntur, in quibus dolus, & lata culpa duntaxat præstantur, ut in deposito, §. *præterea*, *Instit. quibus modis re contrahitur* : nam licet Prætor edicto suo tantum caviſſet de dolo præstando, l. 1. §. 1. ff. depositi; tamen Celsus Nervæ opinionem insecutus, latam culpam præstari oportere ex mente Prætoris existimavit, *l. quod Nerva* 32. *ff. depositi*. Notandi tamen sunt casus singulares propositi *in l. 1. §. idem Pomponius*, *in fine*, *ff. depositi*, *& l.* 8. §. *fin. de cept. legata*. Ex eadem regula provenit, ut mensor tantum ex dolo & lata culpa teneatur, *l. 1. §. 1. ff. si mensor*, quia cum ille conductus non sit, sibi debet imputare dominus si malum mensorem adhibuit: idem dicendum est in proxeneta, seu coattrahentium conciliatore, l. 2. ff. de proxenetis. Ex eadem regula exponendi sunt textus *in l. si servus* 108. §. *cum quid*, *ff. de legat. 1. l. mulier* 22. §. *sed enim*, *ff. ad Treb.* junctis Petro Fabro, & Gothofredo in d. l. contractus. Secunda regula versatur circa contractus, qui utriusque gratia celebrantur, in quibus dolus, lata, & levis culpa præstantur, *l. si ut certo*, §. *nunc est videndum*, *ff. commodati*, *d. l. contractus*, *leg. si servus* 108. §. *cum quid*, *de legat. 1.* Bronchorst. *centur. 2. onomatoph. assert.* 33. ut contingit in contractu emptionis, & venditionis, §. *cum autem*, *Institut. de emption. l. venditor* 36. *ff. de act. empti*, *l. cum*, *qui* 14. *l. si vendidero* 80. *de furtis* : late exponit D. Nicolaus de Castro *in* §. 1. *institution. de emptione*. Idem contingit in locatione; locatio enim utriusque gratia perficitur: ergo conductor tenetur locatori de dolo, & levi culpa, non amplius, *l.* 3. §. 1. *ff. nautæ*, *caupones*, *l. si quis* 9. § *si colonus*, *l. videamus* 11. *l. item* 13. *per totam*, *ff. locati* : quo modo custodiæ verbum accipiendum est, *l.* 1. §. *ff. nautæ*, *caupones*, *l. quicumque* 40. *ff. locati*, §. *ultim. Instit. eod. tit.* ubi *diligentissimus*, pro *diligentia*, apponitur, ut vulgo notatur: nisi rei qualitas exactissimam diligentiam expoſcat, ut in casu textus *in l. si merces* 25. §. *si columnam*, *ff. locati* ; vel nisi artificium conductum sit ejus, qui illud publice profitetur: nam talis peritissimum se præbere debet, & ideo de levissima tenetur, *l. si quis* 9. §. *Celsus*, *ff. locati*, *l. si servus* 27. §. *qui calicem*, *ff. ad leg. Aquiliam*, docte Suar. *ad legem Aquil. lib.* 2. *c.* 2. *sect.* 12. Socius etiam socio de levi tenetur, quia utriusque gratia societas contrahitur, *l. cum duobus* 52. §. *utrum*, *ff. pro socio*, §. *ultim. Institut. eod. tit.* ideo fi communiter est diligens, sufficit si adhibeat eam diligentiam, qualem suis rebus adhibet; nec ad exactissimam tenetur; namque imputet sibi socius qui parum diligentem socium optavit, *l. socius* 72. *ff. pro socio* : quæ sic intelligenda est, omisso Madera *animadv. c.* 17. Idem dicendum est in communione, veluti si duobus eadem res legata sit, nec adhuc actum sit judicio communi dividundo; tunc enim unusquisque dolum, & levem culpam præstat, quia utriusque refert rem communem salvam esse, *l. & puto* 16. §. *sed est*, *ff. fam. erciscund.* Talem ergo diligentiam præstabit, qualem rebus suis adhibet, dummodo ipse communiter diligens sit: textus ita intelligendi *in l. heredes* 75. §. *non tantum*, *ff. fam. erciscund. l. si is cum quo* 10. *ff. communi divid. l. si major.* 4. *C. eod.* Item creditor debitori, propter pignus, quod ab eo accepit, de levi tenetur, quia utriusque gratia res pignori datur, *l. ea igitur*, *ff. de pignorat.* §. *ult. Institut.* quibus modis re contrahitur *l. si creditor* 5. *l. si creditor* 7. *Cod. de pignorat.* & ideo si post creditam pecuniam sine pignore pignus detur, quia solius creditoris causa datur, debitor enim jam pecuniam invenerat, de levissima etiam tenetur, *l. si cum venderet* 13. §. 1. *ff. de pignorat. leg. si nulla* 8. *C. eodem*, *l. sicut* 19. *C. de pignor.* quas ita accipio cum Cujacio *l.* 19. *observat. cap.* 24. *& in l.* 7. *C. de pignoratio*. Excipiendum tamen est pignus prætorium, in quo dolus, & lata culpa tantum præstantur, *l. Prætor* §. *est præterea*, *ff. de rebus auctoritat. judic.* potuit enim debitor comparendo vitare pignus hoc; unde de se quæri debet, si res pereat. Etiam in dote, quia utriusque conjugis gratia accipitur, *l. servo* 69. §. *si testator*, *ff. de legat. 1. maritus* in rebus dotalibus inæstimatis culpam levem præstat, *l. in rebus* 17. *ff. de jure dot. l. etiam* 18. §. 1. *l. si constante* 25. §. *maritus*, *l. in his* 66. *l. ultim. ff. solut. matrim.* In rebus autem æstimatis etiam casus fortuitos maritus præstat, quia dotem æstimatam debet tamquam æs alienum, *l. plerumque* 10. *l. si rem* 14. *cum seq. ff. de jure dot. junctis l. incendium*, *ff. si certum petatur*. Tandem hæc regula procedit in contractibus innominatis, *l.* 17. §. 1. *l. apud* 20. §. *ult. ff. de præscript. verb. l. eum*, *qui* 10. §. *fin. ff. commodati juxta cujus* §. distinctionem accipiendi sunt textus *in l. duo* 23. *ff. de præscr. verb. l. rem* 78. *ff. de furtis* : quod procedit cum aliquid accepisti, ut faceres, non vero si accepisti, ut dares; nam si pecuniam tibi dedi, ut Stichum mihi dares, & Stichus sine ulla culpa decesserit, pecuniam repetam, *l. ult. ff. de cond. causa data* ; cum etsi viveret Stichus, possem pecuniam repetere, quia licet pœnitere, *l. si pecuniam*, *ff. eod. tit.* unde cum patrio nostro jure in his contractibus, sicut in aliis innominatis, non liceat pœnitere, *l.* 2. *tit.* 16. *l.* 5. *recep.* docet Gomez *l.* 2. *variar. c.* 8. *n.* 4, ideo mortuo Sticho in casu relato debitor liberatur.

6 Traditur posterior regula.

Succedit tertia, & ultima regula contractuum, qui solius accipientis gratia celebrantur, in quibus ob eamdem rationem levissima culpa præstatur, d. l. si ut certo 5. §. veluti in commodato, de quo in præsenti, & in juribus supra pro ejus illustratione adductis. Etiam hæc præstatio levissimæ culpæ aliquando irregularis est, quia nonnumquam magis propter bonam fidem exigitur, quam propter utilitatem in hac regula expensam, ut contingit in mandato, in quo etsi nullum versetur damnum mandatarii, tamen ipse ob bonam fidem exactissimam diligentiam præstat, *l. a procuratore l.* 4. *l. in re* 22. *C. mandati* : quo modo exponendi sunt textus *in l. procuratorem* 8 §. *ult. l. si mandavero* 22. §. *ult. l. inter* 26. §. *sed cum*, *ff. eod. tit.* Illi accidit negotiorum gestor, cujus incerta præstatio est: interdum dolum tantum præstat, veluti si pura affectione, ne bona perirent, accessit, *l.* 3. §. *interdum*, *ff. de negotiis gestis*, *Donellus l.* 15. *c.* 15. nonnumquam culpam levem, *l. si negotia* 11. *ff. hoc tit.* juncto Oſualdo ad Donel. ubi proxime, littera D, sæpe sæpius leviſſimam, §. 1. *Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu*, præcipue si alius diligentior accedebat, *l. si pupillo* 6. §. *ult. ff. eodem* : imo & aliquando gestor præstat casum fortuitum, velut si fecit novum negotium, quod absens facere non consueverat, *l. sed* 10. *l. fine* 12. *ff. eodem*. Idem dicendum est de tutore, quem tantum casus fortuiti excusant, *l.* 4. *C. de peric. tut. l. si sane* 32. §. 1. *l. si res* 50. *ff. de administr. tut.* Sed quia plerumque diligentissimi tutores eliguntur, & desidiosi removentur a tutela, tanquam suspecti, *l.* 3. §. *ult. l.* 6. *l.* 7. *ff. de suspect.* ideo Consulti aliquando asserunt, tutorem præstare debere latam, levemque culpam, *l.* 1. *C. de hered. tutel. l. tutor* 7. §. 2. *l. qui plures* 41. *l.* 57. *ff. de administr. tut. l. tutor* 28. *ff. de tut.*

7 De Præstationibus ex pacto.

Hucusque de præstationibus, quæ veniunt ex natura contractus, interdum vero plus minusve in singulis ex partium conventione præstatur, potest enim conveniri, ut culpa, & diligentia præstentur in iis contractibus, in quibus ex sua natura, vel dolus tantum vel præter dolum culpa tantum præstanda venit, vel e contra, ut in illis contractibus, in quibus levis, seu leviſſima præstatur culpa, lata tantum veniat; quæ doctrina generaliter traditur *in d. l. contractus* 17. & specialiter de depositо *in l.* 1. §. *si convenit* 6. §. *sæpe* 35. *ff. depositi*, *l.* 1. *Cod. eod. titul. l. & Aristoni* 39. *ff. mandati*, *l.* 7. §. *item si quis*, *ff. de pactis* : de mandato *in d. l. & Aristoni* : de commodato *in l.* 1. *C. hoc tit.* de emptione *in l. fistula* 78. *ff. de contrahenda emptione*, *l.* 1. *C. de periculo*, *& commodo* : de locatione *in l. si quis domum* 9. §. 2. *l.* 13. §. 5. *ff. locati* : de pignoris donatione *in l.* 6. *C. de pignorat.* id vero convenire inter contrahentes nequit, ne dolus præstetur, *d. l. juris* 7. §. *illud*, *ff. de pactis*, *l.* 17. *ff. hoc tit.* impunitate enim concessa homines ad delinquendum invitarentur, *d. l. juris* 7. §. *sed si quis* : unde de dolo prætérito pacisci licet, *l. si unus* 27. §. *pacto*, *ff. de pactis* ; si vero quis pacisçatur, ne depositi agatur, etsi conventum videatur ne dolo agatur, valet conventio; quia expressa nocent, non expressa non nocent, *l. si unus* 27. §. *illud*, *ff. de pactis*.

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, petitaque ab exemplo precarii; nam licet in pluribus commodatum cum precario conveniat, in pluribus tamen differt. Primo, quia commodatum juris civilis regulis infirmatur: *l. juris* 7. §. 1. *ff. de pactis*; precarium autem in terminis juris gentium subsistit, *leg.* 1. §. 2. *ff. de precario*. Ex commodato nascitur ultro citroque obligatio, *l. in commodato* 17. §. *sicut*, *ff. hoc tit.* ex precario vero non item, *leg. quæsitum* 8. §. *eum* 3. *ff. de precario*. In commodato possessio rei nunquam transit in commodatarium, *l. rei commodatæ* 8. *ff. hoc tit.* in precario vero plerumque, dum possessio rogatur, *l. & habet* 15. §. 4. *ff. de precario*. Hæres commodatarii in solidum tenetur, etsi nihil ad eum pervenerit, *l. ex contractibus*, *ff. de obl. & act.* hæres vero ejus, qui precario rogavit, in tantum, quatenus ad eum pervenit, *l.* 8. §. *fin. ff. de precar.* Commodatum non nisi finito usu, ad quem datum est, revocari potest, *l.* 17. §. 3. *h. t.* precarium autem quandocumque revocari valet, *l.* 1. *l.* 2. §. 2. *ff. de precario*: quas, & alias differentias agnoverunt Cujac. *l.* 23. *obs. c.* 21. Treutlerus *vol.* 1. *disp.* 24. *thesi* 5. Vicctius *de possess. duor. q.* 8. *in princ.* unde cum æqualem naturam precarium, ac commodatum non habeat, nec æquales præstationes retinet. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licet commodatarius regulariter teneatur de leviſſima culpa, tamen si utriusque contrahentis gratia res commodata sit, veluti si communem amicum ad cœnam invitaverimus, tuque ejus curam suscipias, & ego tibi argentum commodavero, hoc casu culpa tantum levis præstatur, *d. l. in rebus* 18. Item si commodatoris tantum gratia commodatarius accepit rem, de dolo, & lata culpa solum tenetur, *d. l. si ut certo*, §. *interdum*, quem eruditе exponit Cujac. *l.* 9. *obs. c.* 24. Quid tamen in foro conscientiæ consulendum sit, exponit Ferro Manrique *de different. utriusque fori*, *q.* 31. Nec tandem obstat locus Modestini a Pitheo compilatus; nam in eo mendum dari, jam observavit Hothomanus *l.* 4. *obser. c.* 14. quare legendum ita esse, *In commodati contractu*, *quia vel solius recipientis*, *vel utriusque utilitas versatur* ; existimavit Gibal. *d. c.* 4. sed facilius locus ille corrigi potest si legatur, *In commodati contractu*, *cum* (*vel quoties*) *utriusque contrahentis utilitas intervenit*, *utrumque præstatur* ; ita ut Modestinus referatur ad casum, in quo commodatum utriusque gratia celebratum est.

9 Exponitur l. 13. §. 1. ff. de pignor. rat.

Adhuc superiori assertioni obstat text. *in l. si cum venderet* 13. §. 1. *ff. de pign.* in illis verbis: *Venit autem in hac actione dolus*, *& culpa*, *ut in commodato venit & custodia*, *vis major non venit*. Ex quibus deducitur, eadem præstationes dari in commodato, ac pignore, sed in pignore, quia utriusque gratia accipitur, leviſſima culpa non præstatur: igitur nec in commodato. Cui difficultati duplici modo responderi potest. Primo asserendo verba illa, *ut in commodato*, non esse referenda ad illa priora, *dolus*, *& culpa*, sed ad illa postrema, *venit & custodia*. Secundo dici potest Ulpianum in eo textu agere de commodato utriusque gratia celebrato, quo casu recte

fte procedit æquiparatio commodati, & pignoris, & utroque casu dolus, & levis culpa præstabuntur: doctorum Cujac. *in l.* 7. *Cod. de pignor.* Gothofredus *in d. l. contractus*, *fol.* 130.

10 Explicatur l. 1. §. ult. ff. depositi.

Deinde obstat text. *in l.* 1. §. *ult. ff. depositi*, in illis verbis: " Quia autem dolus duntaxat in hac actione venit, „ quæsitum est, si hæres rem apud testatorem depositam, „ vel commodatam distraxit, ignarus depositam, vel commodatam, an teneatur? Et quia dolo non fecit, non te„ nebitur de re. „ Ex quibus ita insurgo: In deposito, quia deponentis gratia contrahitur, dolus tantum præstatur, ut supra probavi: sed æquiparatur ab Ulpiano casus depositi cum commodato: igitur quia in commodato dolus tantum præstatur. Cui difficultati duplici modo satisfacit Arias a Mesa *l.* 2. *var. c.* 34. Primo reponendo pro verbo *commodatam*, verbum *commendatam*, cum nihil aliud sit commendare, quam deponere, *l. Lucius* 24. *ff. depositi*, *l. commendare* 186. *ff. de V. S.* ubi Cujacius, Fornerius, & Gentil. Connanus *l.* 7. *comment. c.* 4. Donellus *in rubr. C. depositi*, *n.* 7. unde *in l. & si quis* 14. §. *impensa*, *ff. de relig.* & apud Paulum relatum a Cujacio *l.* 21. *obs. c.* 23. commendare corpus defuncti nihil aliud est, quam deponere ad tempus, donec justa solvantur: notarunt Gutherus *l.* 3. *de jur. manium*, *c.* 25. Cujac. *l.* 11. *obs. c.* 11. Hothomanus *l.* 4. *obs.* 14. Forner. *l.* 3. *rer. quotid. c.* 6. Savarus *ad Sidonium lib.* 2. *epist.* 6. unde ea verba simul conjunxit D. Ambrosius *l. de Tobia*, *c.* 20. ibi, *Commodatum autem*, *& depositum*, *quod custodiatur* : & in collatione Lucini Rufini *tit.* 10. *de depositо*, *& commendato* : quo modo etiam legendum est *in c. jus naturale* 1. *dist.* Secundo satisfacit *a n.* 26. ideo Ulpianum de dolo egisse, quia *in libro vigesimo ad Edictum*, ex quo desumptus est textus ille, egerat tantum de dolo; *l. ei apud* 5. *l. si hominem* 7. §. 1. *ff. depositi*. Nec æquiparatio illa tenet in omnibus, sed tantum in casu relato, ita ut sicut hæres ignorans distrahendo rem depositam dolum non committit, ita nec alienando rem commodatam; quia qui ignorat, dolo caret, *leg. sed esse* 25. §. *scire*, *ff. de petit. hæredit.* latius prosequitur ipsius textus interpretationem Arias de Mesa *dicto cap.* 34. *&* 35.

TITULUS XVI.

Depositi.

CAPUT PRIMUM.

Alexander III. a *Lugdun. Episcopo*.

GRavis illa, & odibilis querimonia, quæ usque ad nos super depositо tuo tibi hactenus denegato pervenit, duplici nos anxietate perstringit, eo quod tibi in hoc, & deesse non possumus, & adesse prout velles, efficaciter non valemus. Cum enim non constet nobis pecuniam tuam, quam ille vir *b* Belial impia, & detestabili surreptione furatus est, in utilitates Ecclesiæ *c* conversam, non debemus de jure, nec possumus contra canones ejusdem Ecclesiæ præcise intentare justionis instantiam, ut tibi eamdem reddant, *d* personæ, ut dicunt, non Ecclesiæ commendatam. Quocirca discretioni tuæ consulimus, & in æternæ charitatis diligentia suademus, ut in raptorem illum, & furem tuam interim dirigas actionem, eo quod ut audivimus, loculos habet, & ea, quæ tibi sunt subrepta, portavit: nam & nos ipsi venerabilibus fratribus nostris Senon. Archiepiscop. A. S. L. & Parisiensi Episcopo dedimus in mandatis, ut iniquum sub duris *e* quæstionibus ad rationem ponant, & etiam si opportuerit, vinculis macerent alligatum, & affligant, ut cogatur bene ligatus reddere, quod male dissolutus ausus est asportare. Ceterum circa Ecclesiam illam affectum te habere volumus, ut nihil ab ea requiras indebitum: si autem cum eis amicabiliter poteris *f* de reddituum perceptione pacisci, noveris id nobis acceptum.

NOTÆ.

1 a Lugd.) In sexta collectione, & post Concilium Later. *p.* 59. *c.* 35. legitur Lundon. sed rectius in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. legitur *Lugdun.* nam etiam Senonensis, & Parisiensis Prælati, de quibus in præsenti agitur, sunt in Gallia, non autem in Anglia. Guichardo Præsuli Ecclesiæ Lugdunens. de quo plura tradit Jacob. Steubechius *in Chron. Præsulum Lugdunensium*, missa est præsens epistola, ut refert Manrique *to.* 3. *annal. Cisterc. anno* 1189. *c.* 5. *n.* 8.

2 b *Belial.*) Aliqui affirmant hoc nomen proprium esse illius Canonici, qui pecuniam apud se oppositam surripuit; & inde varia de præsumptione ex improbo nomine deducenda, tradunt plures congesti a Barbosa in præsenti, ut etiam ex probo nomine virtutem, fortitudinemque præsumi probat Salbagnus *ad Ovidium in Ibin*, *vers.* 98, *fol.* 66. Sed verius credo, Alexandrum Canonicum illum ita appellasse, quia fuerat fur, nomen enim hoc hominem improbum significat. D. Hieronymus *in c.* 18. *Isaiæ*, ibi: Belial, idest apostata, prævaricator, & absque jugo; unde Apostolus 2. *Cor. in c.* 6. *vers.* 15. *Quæ*, inquit, *communicatio Christi ad Belial?* Et ubicumque septuaginta exponunt *filios pestilentiæ*, in Hebraico scriptum est, *filii Belial*. Unde & illud, quod in *Ps.* 38. *vers.* 23. canitur de mysterio Salvatoris, *filius iniquitatis non apponet nocere ei*; in Hebraico dicitur, *filius Belial*. Sanctes Pagninus *in thesauro*: ibi: *Cum Beli conjungitur al*, *& fit Belial*, *quod significat impium*, *aut impietatem*. Mercerus etiam in *thesauro*, ibi: *Belial significat hominem nequam*, *summe sceleratum*, *profligatum*, *perditum*. Juxta Hebraicam ergo proprietatem Belial significat hominem effrontem, inverecundum, extreme impudentem, improbum, nec Deum, nec homines verentem: late probant Malvenda *de Antichristo*, *l.* 1. *c.* 3. P. Pinto *in Sticileg. lib.* 1. *c.* 7.

3 c *Conversam.*) Quomodo probetur pecuniam depositam, vel mutuo acceptam conversam fuisse in utilitatem Ecclesiæ, minoris, aut civitatis, ultra repetentes hic disputant plures congesti ab Hermosilla *l.* 3. *tit.* 1. *partit.* 5. *glossi.* 6. *&* 7.

4 d *Personæ*, *non Ecclesiæ.*) Quare persona ipsa tantum tenebatur; unde recte ex hoc textu probat Thom. Sanch. l. 6. *Summæ*, *c.* 14. quod si apud Monachum res deponatur, non ideo monasterium depositi actione conveniri potest, cum non ipsi sit commendata.

5 e *Duris quæstionibus.*) Ex hoc textu, & *ex c.* 13. *q.* 5. probant, clericum posse torqueri, & quæstioni subjici, Innoc. in præsenti, Panormit. *n.* 6. Dec. *in c. ac si Clerici*, *n.* 17. *de judiciis*, Alciat. *in c.* 1. *de offic. ord. n.* 43. Julius Clarus *q.* 64. Chopinus *l.* 2. *sacræ pol. tit.* 3. *n.* 12. Sed contrarium, imo clericos torqueri non posse, verius est exemplo militum, qui quæstionibus non subjiciuntur, *l. milites*, *C. de q. l. omnes*, *C. de decur. lib.* 10. & eorum, qui aliqua dignitate prædati sunt, excepto crimine læsæ majestatis, *l. D. Marco*, *l. antepen. cum seq. C. de q. l. si quis Decurio* 21. *C. act. l.* 9 *Cornel. de falsis*, *l.* 4. *ad leg. Jul. majest.* Hinc D. Augustin. *l.* 3. *contra Cresc. c.* 70. significat eum suspensum fuisse quidem, sed minime tortum, quod se Decurionem profiteretur. Illustrant Forner. *l.* 3. *rer. quotid. c.* 8. Caldeira *de error. lib.* 1. *c.* 5. Carrera *in praxi*, 2. *p. de indiciis*, *vers. Circa tortum*, Genuensis *pract. q.* 585. Simanchas *de cath. tit.* 65. Rousselius *l.* 4. *hist. Pontif. jurisd. c.* 3. Et certum est juxta veterem Ecclesiæ disciplinam, clericos torqueri non potuisse. Conc. Matiscon. 1. *can.* 19. Altissiod. *can.* 33. Innocent. I. *ep.* 17. Hildebertus Genoman. ibi: " Reos tormentis „ afficere, vel suppliciis extorquere confessionem, censura „ Curiæ est, non Ecclesiæ disciplina. „ Imo & quæstionem, hanc torturæque usum, apud Christianos non recte adhiberi, nonnulli existimarunt relati a Thoma Hurtado *in lib. de martyrio per pœnam*, *fol.* 155. Basilio *dec.* 7. *crim.* qui varia de indiciis, & torturis congesserunt ab hodierna praxi non aliena. Alii mediam eligunt sententiam, ita ut non severe, tanquam laici, sed mitius torqueantur, vel non torqueantur, si ultra indicia adsit diffamatio; quas & alias sententias examinat Guazin. *in defensione reorum*, *defens.* 30. *c.* 10. Illud in præsenti notandum est, non recte ex hoc textu probari, clericum posse quæstionibus subjici: nam in præsenti non agitur de tortura, quæ necessaria non erat, siquidem liquido constabat, ipsum clericum pecuniam depositam subripuisse; nam quæstio non semper habetur cum tortura, ut probant classici *in l. eam quam*, *C. de liber. caus.* Caldeira ubi sup. jubet enim Alexander de hoc clerico quæstionem haberi cum omni rigore, ad vincula ipso alligato, donec pecuniam redderet; quia depositarius, qui depositum non reddit, captis pignoribus, vel carceris coercitione illud exhibere cogitur: docent Rodriq. *de exercit. c.* 5. *n.* 23. Anton. Gomez. 2. *var.* 10. *n.* 22. Salgad. *de protect. Regia*, *p.* 4. *c.* 5. *n.* 50. 51. Avendanno *de mora lib.* 2. *c.* 4. *n.* 22. improbe enim facit dum fidem præstitam violat, *l. deposterium*, *C. depositi*, Arist. *l.* 5. *Eth.* ibi: *Etenim si quis depositum reddiderit invitus*, *vel propter metum*, *non erit dicendus agere justè*, *nec justitiam colere*. Ideo Cicero *l.* 3. *of.* dixit, quod depositum non reddere summa injustitia est; imo Pisarum lex hæc fuit: *Qui intervertit depositum*, *capite plectatur* ; teste Alex. ab Alex. *l.* 6. *dier. gen. c.* 10. Facit sententia illa Pittacii Mitylenei, *Depositum cum acceptoris redde*: cui junge historiam relatam *l.* 2. *Mach. c.* 3. *vers.* 10. Faciunt Ovidius *l.* 3. *de arte amandi*.

Reddite depositum, *pietas sua fœdera servat* ;
Fraus abest, *vacuas cædis habete manus*.

Juvenalis *satyr.* 13.

Spartano cuidam respondit Phyrria vates
Haud impunitum quondam fore, *quod dubitaret*
Depositum retinere, *& fraudem jure tueri*.

6 f *Reddituum.*) Non intelligas redditus pecuniæ depositæ, nam ex depositо regulariter non debentur usuræ, nisi mora in-

interceſſerit, *l. Lucius 24. ff. depoſiti, l. 2. C. eod. tit.* probat Gibal. *l. 3. de uſuris, c. 3. art. 5.* ſed de redditibus præbendæ ipſius Canonici, ex quibus volebat dominus ſibi ſatisfieri, ut in ſpecie text. *in c. pervenit, de arbitr. c. 2. de fidejuſſ.* & circa eos jubet Alex. III. ut prædicti redditus capiantur ex cauſa ſoluti, donec pecunia ipſa depoſita ſoluta ſit, aliqua tamen eorum, parte relicta pro ipſius alimoniis. Et hæc, ni fallor eſt vera hujus textus ſententia quam latius exponemus *in c. Odoardus, de ſolutionibus.*

COMMENTARIUM.

1 TExtus hic, licet compilatus reperiatur ſub titulo *de depoſito*, parum ad depoſiti tractationem ſpectat, cum tantum ſupponat depoſitum eſſe reddendum, nec depoſitarium poſſeuti re depoſita; quod & docetur *in l. ſi ſucculum, ff. h. t.* & docet Gibal. *d. l. 3. de uſuris, c. 6. art. 3.* quare latius proſequi tractationem hanc depoſiti, inſtitutum non patitur; obſervandi tamen ſunt text. *in l. 2. & 4. l. ſi ego 28. ff. de reb. credit. l. 1. §. is quoque, ff. de obl. & act. l. ſi procuratorem, 8. ff. mandati, l. 3. §. 1. l. 6. ff. nautæ, caupones, l. illud 13. §. ult. ff. de lib. cauſ. l. 2. ff. de fidejuſſ. l. qui re 76. ff. de furtis, l. ſi quis 38. §. inſtrumenta, ff. de pœnis, l. 1. §. is, qui 6. ff. ad l. Corn. de falſis, l. ſi quis 35. ff. de dolo, l. qui tabulas 42. ff. de furtis, l. 2. §. ult. ff. quemadmodum teſtam. l. ſi ſervus 35. ff. de ſol. l. penul. §. 1. ff. de auro, & argento, l. uxorem 41. §. legaverat, ff. de legat. 3. l. 5. ff. ad l. Jul. pec. l. 16. ff. de condict. furtiva, l. 4. §. item, ff. de uſucap. l. non ſolum 8. §. ult. l. Aurelius 18. §. Mævia, l. fin. §. Titia, ff. de liberat. legat. l. quamvis 10. ff. de precario, l. ſi ut certo, §. uſque, ff. commodati, l. filius 9. ff. de obl. & act. l. depoſiti 5. l. depoſiti 38. ff. de pet. l. vir uxori, ff. don. inter. l. 9. §. ult. ff. de jure dot. l. 1. §. quod autem 33. junctis §. dejicitur 9. ff. de vi, & vi, l. 5. §. ſi depoſiti, ff. ut in poſſeſſionem legat. l. ſi ſtipulatus 81. §. 1. ff. de ſol. l. ſi ſervus 31. in fine, ff. de pign. l. eum 22. ff. de except. rei jud. l. in navem 31. verſ. idem, ff. locati, l. 7. §. quotiens, l. ſi in ventre, §. in bonis, ff. de reb. auctor. jud. l. fidejuſſor 32. §. 1. ff. de negot. geſtis, l. 1. 9. & 16. C. de uſuris, l. 3. §. fin. ff. communi divid. l. officium 9. ff. de rei vind. l. 2. §. 1. ff. pro hærede, l. 38. §. ſi poſſ. ff. de uſur. l. inſectando 67. de furtis, l. non ſolum 33. §. qui, ff. de uſucap. l. juris 7. §. ſed & ſi 15. l. 17. §. 3. de pactis, l. ult. §. 1. ff. ut legatorum nomine, l. 3. ff. de in litem jurando, l. in rebus, §. ſeve autem, ff. commodati, l. 15. ff. tutela, & rationibus, l. Lucius 88. §. quiſquis 18. ff. de legat. 2. l. ſi inter, ff. de rebus dubiis, l. ex depoſiti, ff. de obl. & act. l. 3. §. ſi tabulæ, ff. de tab. exhib. l. 3. §. ibid. ff. ad exhib. l. 3. ff. quando ex facto tutoris, l. 17. §. ult. l. ſi apud 18. ff. de præſcr. verb. l. pecuniam 77. de legat. 1. l. cum pater 77. §. donationes, de legat. 2. l. 11. §. ſi rem, l. 33. §. Codicillis, ff. de legat. 3. l. 8. §. ſi communiter, ff. de pec. legat. l. penu. C. ad exhib. l. 19. ff. de petit. hæred. l. 28. §. 1. ff. ad Treb. l. 1. §. ſed ſi dotem, ff. de dote præleg. l. 1. §. cum quidam, ff. de quæſt. l. 3. arb. tutel. l. ſi rebus 73. ff. de procur. l. 4. & 5. ff. fam. erciſc. l. ſi conſtante 22. §. vero, ff. ſolut. matrim. l. 64. ff. de fidejuſſ. l. 5. & 7. C. de adminiſtr. tut. l. eandem 9. in princip. & §. 1. ff. de duobus reis, l. 3. C. arbitr. tutel. l. 4. ff. de ſtatu lib. l. Imperatores 21. §. ult. ff. de appel. l. 5. C. quorum appell. l. eandem 9. de duobus reis, l. ſi procuratorem 8. in princ. ff. mandati, l. 5. §. fin. ff. ut legator. l. 3. in fine, ff. de in litem jur.* juncto Fabro *decade 17. error. 5. legpenult. ff. de auro, & argent. l. ſi cum uno 22. de except. rei judic. l. 13. ff. de lib. cauſa.*

CAPUT II.

a Gregorius IX.

BOna fides abeſſe præſumitur, ſi *b* rebus tuis ſalvis exiſtentibus, depoſitas amiſiſti. De *c* culpa quoque teneris, ſi teipſum depoſito obtuliſti, vel ſi *d* aliquid pro cuſtodia recepiſſes. Pacto *e* vero, *f* culpa, vel *g* mora præcedentibus, caſus etiam fortuitus imputatur. Sane depoſitori licuit pro voluntate ſua depoſitum *h* revocare, contra quod compenſationi, vel deductioni locus non fuit, ut contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minime referatur, licet compenſatio admittatur in aliis, ſi cauſa, ex qua poſtulatur, ſit liquida, ita quod facilem exitum credatur habere.

NOTÆ.

a *Gregorius.*) Qui præſentem conſtitutionem totam ex jure civili decerpſit, ut ex ejus paraphraſi apparebit.

b *Si rebus ſuis.*) Conſonat lex *quod Nerva 14 ff. h. t.* ex qua deducunt repetentes ibi, dolum præſumptum dari, quoties major diligentia adhibetur rebus propriis, quam depoſitis: ita Bartolus, & Cujac. *in d. l. quod Nerva*, plures congeſti a Barb. *in prælud. ad l. ſi mora, n. 25 ff. ſol. matr.* quibus adde Donellum *l. 16. comment. c. 7.* Molinam *de juſtitia, diſp. 296. n. 1.* Maderam *animadv. c. 17.* Hæc tamen communis ſententia merito diſplicuit Barboſæ ubi proxime, *n. 26.* qui in contrarium movetur unico, ſed validiſſimo fundamento deducto *ex l. 5. §. nunc videndum, ff. commodati*, ubi diſerte ſcriptum eſt, culpam tantum levem committi eo caſu, quo quis commodatas res ſalvas facere poterat, & ſuas prætulit: igitur idem dicendum eſt in rebus depoſitis. Nec contrarium docet Gregorius in præſenti; nam bona fides hic accipienda eſt pro ea, quæ importat æquitatem, & id quod bonum, atque æquum eſt, ut *in l. bona fides 31. ff. h. t. l. cum duobus 52. §. venit, ff. pro ſocio*: non autem pro ea, quæ malæ fidei, ſeu dolo opponitur, juxta leg. 3. *§. fin. ff. pro ſocio.* Unde Pontifex perinde accipiendus eſt, ac ſi dicat, contra æquitatem facere depoſitarium, ſi res proprias ſalvas faciens, depoſitas amiſerit: ex quo facto tantum culpa naſcitur, non vero dolus præſumptus; idque ex dicta æquitate, ob quam tacite quis videtur ſe obligaſſe ad præſtandam eamdem diligentiam in rebus depoſitis, quam in ſuis adhibere ſolet: unde ſi id non fecit, merito de culpa tenetur ultra naturam contractus, argumento legis *in reb. 18. ff. commodati*: docuit Barboſa ubi ſup. *n. 28.* cujus ſententia adſtruitur ex illis verbis ſequentibus, *de culpa quoque*, ubi illa dictio *quoque*, ſatis indicat, in principio Gregorium egiſſe de caſu, quo culpa præſtatur. Nec etiam obſtat text. *in d. l. quod Nerva 32.* nam rejecta emendatione Hothomani, & Fabri, qui adimunt negationem, quos merito refellit Oſualdus *l. 16. Donellii c. 7. litt. O*, dicendum eſt, Celſum in eo textu agere de depoſitario, qui etiam in rebus ſuis diligentiam eam non adhibuit, quam omnes homines adhibere ſolent; & per conſequens de eo, qui culpam latam commiſit: unde ſi in rebus depoſitis cuſtodiendis minorem adhuc diligentiam adhibuerit, merito in dolum præſumptum cenſetur incidiſſe, ut in ſimili ſpecie docuit *Gajus in l. 1. §. 2. ff. ac obl. & act.* & his terminis adaptatur ratio adducta *in d. l. quod Nerva*; niſi generaliter accipiantur verba illa, *ſalva fide*, pro ea bona fide, quæ importat æquitatem juxta prædictam Barboſæ ſententiam. Manet ergo, in depoſito dolum præſtari a depoſitario: quod Gregorius ſuppoſuit, cum in jure civili id vulgo notum ſit, *ex l. 1. §. 8. & ult. l. 13. §. 1. l. 16. & 20. ff. depoſiti, l. 1. §. 5. ff. de obligat. & act. l. ſi, tit certo §. 2. ff. commodati, l. eum qui 14. §. 3. ff. de furtis, l. 1. C. depoſiti*, quas ex Codice Gregoriano cum aliis Diocletiani, & Maximiani Legibus, necnon Modeſtini, & Pauli ſententiis congeſſit Licinus Rufinus *in collat. legum Moſaic. tit. 10.* non autem tenetur de levi, aut de leviſſima culpa, cum totum hoc negotium deponentis gratia celebretur; juxta ſupra adducta *in c. unic. de commodato*; docent Gothofredus, Faber, & alii ibi congeſti, Gibalinus *de uſuris c. 6. l. 3. art. 3.* Hac igitur regula ſuppoſita, Gregorius in præſenti ſuam conſtitutionem exorditur a poſitione caſuum, in quibus ultra naturam depoſiti præſtantur culpa levis, & caſus fortuiti.

c *De culpa.*) Cum Gregorius in præſenti doceret culpam committi, ſi quis rebus ſuis ſalvis, depoſitas amiſit, poſtea ſubdit, leviſſimam etiam culpam depoſitarium præſtare eo caſu, quo depoſito ſe obtulit, quod deſumpſit ex Ulpiano *in l. 1. §. ſæpe, ff. hoc tit.* quod provenit ex ea ratione, quia contractus gratia ipſius præſumitur celebratus, & ideo merito de leviſſima tenetur, juxta regulam 3. quam adduxi *in c. unic. de commodato*: docent Donellus *d. c. 7.* Pichardus *in §. præterea, Inſtit. quibus modis res contrahitur.* Nec tunc obſtat textus *in l. 4. ff. de rebus credit.* ubi docetur, depoſitarium teneri etiam caſus fortuitos præſtare. Nam omiſſis Connano *lib. 7. comment. cap. 4.* Fachineo *lib. 2. controverſ. c. 71.* Caldas Pereira *de emptione c. 2.* Leſſio *de juſtitia lib. 71. c. 27.* qui acceperunt textum illum de depoſito gratia recipientis celebrato, dicendum eſt, in ea ſpecie depoſitarium teneri periculum præſtare, hoc eſt caſum fortuitum, juxta legem *1. ff. de peric. l. ſi res 19. alias ſi gratuito 18. §. Papinianus, ff. præſcript. verbis*; quia ibi agitur de depoſito, qui naturam mutui retinet; quare in eo caſu periculum præſtatur a mutuatario. Quæ interpretatio ſuadetur tum ex rubrica ſub qua textus ille jacet: tum ex verſiculo, *nam & ſi rem*, juncta lege *rogaſti 1. ff. eod. tit.* docuerunt Igneus *in d. l. contractus, n. 16.* Madera *d. c. 17.*

d *Vel ſi aliquid.*) Difficilis eſt verſiculus hic, dum in eo docet Gregorius, depoſitarium aliquid recipientem pro cuſtodia rei depoſitæ; teneri de leviſſima etiam culpa, tum ex æquiparatione quam Pontifex facit de hoc caſu ad ſuperiorem, de eo, qui ſe depoſito obtulit; tum ex textu *in l. 1. §. ſi veſtimenta*, & *§. ſi quis ſervum, ff. h. t.* ubi expreſſe docetur, eo caſu depoſitarium tantum de levi culpa teneri. Sed omiſſa ſententia Carrocii *de depoſito, tit. de culpa*, Felicis *de ſocietate, c. 21.* quam refellunt Trentacinquius *l. 3. variar. tit. de depoſito, reſolut. 2. n. 11.* Pichardus *in d. §. præterea*, Molina *de juſtitia, diſput. 52. n. 2.* dicendum eſt depoſitarium recipientem aliquid pro cuſtodia rei depoſitæ, levem tantum culpam præſtare. Nec contrarium deducitur ex æquiparatione facta a Gregorio in præſenti; nam æquiparatio tantum fit ad effectum, ut in utroque caſu dolo tantum depoſitarius non teneatur, ſed etiam de culpa, quæ autem culpa ſit, relata ad utrumque caſum, diverſimode, & ſecundum uniuſcujuſque naturam accipitur, juxta vulgarem regulam legis plenam §. æquiſſimo, de uſu, & habit. Nec etiam pro contraria ſententia facit textus in l. qui mercedem 40. ff. locati; ubi data mercede pro cuſtodia rei, periculum præſtatur, contra textum in d. l. 1. §. veſtimenta: nam reſpondetur Gajum in eo textu agere de eo, qui pro cuſtodia alicujus rei operas locavit mercede accepta, per conſequens loquitur de locatione: cujus contractus natura eſt, ut dolus, & culpa præſtentur, d. l. contractus: unde & pecuniæ præſtatio

poſito red. tendo compenſatio opponi non poteſt. Probant eam textus *in l. ult. ad finem, C. de compenſ.* admiſſa lectione Cujacii *l. 9. obſ. cap. 37. & ad Paulum l. 2. ſent. tit. 12. §. ult.* qui legit, *commendatis*, etſi reprehenſi a Forn. *l. 2. ſel. c. 14. d. pen. C. depoſiti* Paulus *l. 2. ſent. tit. de depoſito*, ibi: "In actione depoſiti compenſationi locum non eſſe: compenſationem non poſſe remorari reſtitutionem rei vel pecuniæ depoſitæ." *Et l. 5. tit. 3. p. 5.* Illuſtrant Pet. Gregor. *l. 23. ſyntag. c. 3.* Cujacius *l. 9. obſ. c. 2.* Caſtillo *l. 3. controv. c. 16. a n. 10.* Pet. Barboſa *in l. divortio, §. ob donationes, a n. 13. ff. ſol. matr.* Caldas *l. 1. forenſ. q. 14. n. 3.* Molina *de juſtitia, tr. 2. diſp. 526.* Azor *inſtit. mor. p. 3. lib. 7. c. 8. q. 3.* Arias de Meſa *l. 2. variar. c. 34. n. 18.* Cujacius *ad tit. C. de compenſ.* Revardus *l. 1. variar. c. 12.* Lugo *de juſtitia, diſp. 16. n. 89.* Diana *p. 1. tr. 2. reſ. 48.* Gibal. *de uſuris, l. 4. cap. 6. art. 3.* plures congeſti ab Hermoſilla *in l. 5. tit. 3. p. 5. gloſ. 5.* Merillus *l. 2.* ex Cujacio *c. 4.* Forner. *l. 2. ſelect. c. 14.* Hunnius ad Treutl. *vol. 1. diſp. 2. theſi 25. q. 3.* Avendanno *de mutu, l. 2. c. 4.* Faber *l. 12. conject. c. 9.* Larrea *deciſ. 40. n. 26.* Marinis *deciſ. 494.* Caſtil. *l. 3. controv. c. 16. & de alimentis c. 67.* Tapia *t. 2. catena, l. 5. q. 29. art. 6.* Chriſtin. *t. 1. deciſ. 234.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Compenſatio locum habet, tam in bonæ fidei, quam in ſtricti juris judiciis, in quibus ipſo jure fit, *l. 4. l. poſſeſſa 21. ff. de compenſ. l. 4. & 6. C. eod. tit.* docent Cujacius *lib. 8. obſ. c. 16. & l. 15. c. 1.* Donellus *l. 16. comment. c. 15.* Hothomanus *in opit. de compenſ. n. 5.* Borcholten *de compenſ. c. 3. n. 8.* Igitur etiam in depoſito, ut in contractu bonæ fidei, compenſatio locum habet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam ſi depoſitarius fecerit impenſas neceſſarias, id eſt tales, quæ niſi factæ eſſent, res periret, aut deterior valde redderetur, propter hujuſmodi impenſas compenſatio datur, & retentio ipſius rei depoſitæ competit, ut docuerunt Placentinus, Cinus, Baldus, & Salicetus *in l. 11. C. depoſiti*, Arnoldus Vin. *l. 1. ſelect. c. 51.* & recte, nam inter omnes conſtat, poſſe depoſitarium impenſas neceſſarias petere contrario judicio, ſive contraria depoſiti actione: quidquid autem contrario judicio peti, & obtineri poteſt, id etiam per retentionem ſervare valet, qui directo judicio convenitur, *l. in reb. 18. §. fin. ff. commodati, l. creditoris 15. §. 2. l. ſi is, qui 59. ff. de furtis.* Ergo in cauſa depoſiti, aliquando compenſatio locum habet. 9 Impugnatur tradita aſſertio.

Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus illuſtratione ſciendum eſt, compenſationem eſſe crediti, & debiti inter ſe contribuentem, *l. 1. ff. de compenſ.* exempli gratia, tu mihi debes centum ex cauſa mutui, ego viciſſim tibi debeo tantumdem ex cauſa emptionis: agis mecum, & petis centum iſta, quæ tibi debeo; ego oppono compenſationem, ut ea quantitas compenſetur cum ea quantitate, quam mihi debes ex cauſa mutui. Hæc contributio utriuſque debiti dicitur compenſatio. Ut autem illi locus ſit, deſideratur, ut quantitas, ſeu pecunia utrimque debeatur; nam ſpecies cum quantitate non compenſatur, multoque minus ſpecies cum ſpecie, *l. cum & ſortem 26. §. ſi centum 4. ff. de cond. indeb. l. ſi debeam 33. ff. de compenſ.* Pichardus *in §. 30. ex n. 30. Inſtit. de act.* Donellus *in l. conſtat 4. l. neque 6. C. de compenſ.* niſi abuſive retentio pro compenſatione accipiatur: quod feciſſe videtur IC. *in l. in rebus 18. §. ult. ff. commodati, l. 7. §. ob donationes 5. ff. ſolut. matrim.* qui autem rem debet, & aliam rem petit a creditore, non patitur compenſationem, nec ad eam cogi poteſt, ſicut nec compelli valet quis rem ſuam permutare, aut aliud pro alio in ſolutum accipere, *l. ſi convenerit 18. ff. de pignor. action. l. 4. l. ſi debens 22. ff. de comp. l. 4. C. eod. tit.* Paulus *l. 2. ſent. tit. 5.* docent Schiforded. *l. 1.* ad Ant. Fabrum *tr. 2. q. 2.* Zangerus *de except. par. 3. c. 8. n. 108.* Donel. *l. 16. comm. c. 16.* Tuldenus, & Pereſius *ad tittul. C. de compenſ.* Unde quod generaliter traditur in omnibus actionibus compenſationi locum eſſe, ita intelligendum eſt, ſi res debita non impediat, quin utrimque pecunia debeatur, alias non compenſatio, ſed mutua petitio erit, & reconventio, juxta adducta *in c. 1. de mutuis petit.* Et licet olim dubitaretur, an cujuſque debiti ad quodcumque, ſive liquidum, ſive non liquidum, admitteretur compenſatio, ut diſputant Cujac. *l. 8. obſ. c. 16. & l. 15. c. 12.* Donellus *d. c. 15. & in §. in bona 30. Inſtit. de action.* hodie tamen poſt Juſtiniani conſtitutionem illa dumtaxat compenſatio admittitur, quæ ex cauſa liquida objicitur, *l. ult. C. de compenſ. d. §. in bona*, ubi plura Pichardus, Arnold. Vinnius *l. 1. ſelect. c. 50.* ubi defendit, adhuc poſt eam conſtitutionem reum compenſationem ex cauſa non liquida, & modum exceptionis initio litis opponentem audiendum eſſe. Circa debitum autem ipſum, ideſt, an cujuſvis debiti nomine compenſatio admittatur, ita ut reus conventus ex debito civili poſſit opponere compenſationem debiti naturali jure tantum, non conſentiunt Interpretes. Arnoldus Vinnius *lib. 1. ſelect. c. 49.* exiſtimat eo caſu compenſationem admitti *ex l. 6. de compenſ.* & ex eo, quia ſolutum, quod jure naturali tantum debetur, repeti non poteſt, *l. ſi non ſortem 26. l. naturaliter, l. ſi pœna 19. ff. de condict. indeb.* unde cum pro ſolutione habeatur ipſa retentio, merito compenſatio ipſius debiti cum debito civili admittitur: late probat Vinnius *d. c. 49.* ubi exponit text. *in l. quæcumque 14. ff. de compenſ. l. 2. C. eod. tit.* olim in bonæ fidei judiciis ipſo jure, ſive ipſo judicis officio compenſatio admittebatur, in ſtrictis non ita, ſed oppoſita doli mali exceptione; idque ex D. Marci reſcripto, ſed poſt conſtitutionem Juſtiniani *in d. l. ult. & in d. §. 30. Inſtit. de act.* idem jus verſatur in ſtrictis, ac in ceteris bonæ fidei contractibus, etſi aliter textus hos explicet Everar. Bronchorſt. *enantiophan. cent. 2. aſſert. 41.* 10 Compenſatio quid?

COMMENTARIUM.

8 Concluſio traditum & probatur. QUæ ad prioris partis hujus textus interpretationem ſpectant, adduxi *in c. unico, de commodato*; ex ſecunda autem parte ſequentem deduco diſputandam aſſertionem, *In de-*

21 In quibus casus compensatio non fiet.

Sed licet compensatio æquitate nitatur, pro solutioneque habeatur, *l. 4. C. de compens. l. 4. ff. qui potiores*, Donel. *in d. l. ult. C. de compens.* Zangerus *de except. p. 3. c. 8. n. 104.* sunt tamen quidam peculiares casus, in quibus, etsi detur debitum ex utraque parte liquidum, compensatio non admittitur, veluti contra fiscum, aut rempublicam, *l. idem 12. l. ult. ff. de compens.* si debitum proveniat ex causa tributorum, *l. 3. C. de compens.* frumenti, vel olei publici, *d. l. 5.* ædilitatis, *d. l. ideo 17. ff. de compens.* junctis pro ejus illustratione adductis a Marcello Donato *in notis ad Lampridium, tom. 6. thesauri critici, fol. 965.* Gentile *disp. juris civilis, c. 3.* Similiter in commodato; nam prætextu debiti res commodata compensari prohibetur, *l. fin. C. commodat.*; etsi possit retineri, donec debitum solvatur, vel impense in ipsa re facta præstentur, *l. is qui rem 59. ff. de furtis, & l. creditori 15. §. si dominus*, propbant Schifordegerus ad Fabrum *tr. 1. c. 13.* Merlinus *de pignoribus, tit. 2. fol. 67.* Pichardus *in d. §. 30. de action.* Bronchorst, *centur. 2. assert. 43.* Castillo *l. 3. controvers. c. 16.* Hothomanus *l. 2. observ. c. 18.* Fornerius *lib. 2. rerum quotid. cap. 14.* etiam speciei ad speciem, sive speciei ad quantitatem non admittitur compensatio, ne creditor invitus aliud pro alio accidere cogatur, *l. 2. §. 1. ff. de rebus creditis*, Bronch. *d. assert. 43.* qui in contrarium expendit, & exponit textus *in l. fructus 7. §. ob donationem, ff. solut. matrim. l. finali, C. de compens. l. si debeas 21. l. fin. ff. de compensationibus*, & aliis casibus similibus, quos nunc omittimus, ut ad nostrum Gregorium redeamus, videndi tamen sunt Donellus, & Cujacius *ubi supra*, Arnold. Vinnius *lib. 1. select. c. 49. 50. & 51.* Brisson. *lib. 2. de solut. tit. de compensat.* Hothoman. *in epist. de compens.* Fachineus *lib. 1. controv. c. 6. cum seq.* Schifordeg. *tract. 1. q. 5.* Gibalinus *t. 2. de negot. lib. 5. c. 2. art. 8.* & observandi in hac materia sunt textus *in l. eleganter 23. ff. de pignorat. l. Proculą 26. ff. de probat. l. si quid 31. §. 1. ff. de pign. action. l. in rebus, §. fin. ff. commodati, l. si cum dos 8. ff. rerum amotar. l. solutam 49. leg. Stichum 85. §. si creditor, l. Titia, ff. de solut. leg. 1. §. item 4. ff. si pars hereditatis, l. filius 22. in fine, ff. de inoffic. l. 7. §. 1. l. si constante 22. §. si pater, leg. 24. ff. solut. matr. l. qui fundum 87. §. si quis, l. in quartem 91. l. pater, ff. ad l. Falcid. l. deducta 58. §. accepis, l. Lucius, §. maritus, l. cum heres, ff. ad Trebel. l. si compensandi, C. de heredib. instit. l. cum pater 77. §. qui dotalę, & §. Mevio, l. creditorem, Dig. de legat. 2. l. a tutoribus 33. §. fin. Dig. de administ. tut. l. Mævius 52. §. 2. Dig. famil. erciscund. l. filius 24. C. eod. l. si duos 47. Dig. de evict. l. quæ dotis 32. Dig. soluto matrim. l. 5. §. illud, Dig. de impens. l. si negotia 11. l. cum alicui 26. Dig. de negot. gestis, l. 10. §. & quæritur, Dig. de in rem verso, l. 7. §. si vir, Dig. de donat. inter, l. unum 67. §. sed si uno, Dig. de legat. 1. l. inter 36. Dig. de administ. tutor. l. si pecuniam 5. Dig. de condict. causa data, l. mulier 7. cum seq. Dig. de impensis, l. 4. §. item quæritur, Dig. de doli except. l. 1. C. de crimine expilatæ, l. si autem 8. §. 2. l. debitor 13. vers. sed & Dig. de negot. gest.* juncto Fabro ibi, *l. si filio 25. Dig. solut. matr.* cum Cujacio ibi, *leg. quod 7. §. si vir, l. cum hic 32. §. fin. Dig. de don. inter*, juncto Cujacio *lib. 5. observ. c. 14. l. sed si 25. §. si quis in re sua, Dig. de petit. hared. l. cum filius 76. §. cum pater, Dig. de legat. 2. leg. si non sortem 26. Dig. de condict. ind.*

22 Traditur ratio decidendi.

His animadversis ratio præsentis assertionis, quare videlicet in deposito compensationi locus non sit, provenit ex speciali natura ipsius depositi, juxta quam res deposita statim, ac revocatur depositum, reddenda est, ne quod beneficio celeritatis inventum est, subdatur injuriis tarditatis, ut docent Salgado *de regia protect. 2. p. c. 16. n. 72.* Cancerius *lib. 3. var. c. 5. num. 46.* res enim deposita statim domino petenti restituenda est, alias fides violatur, & contra æquitatem naturalem retinetur, ut probat Avendanno *de metu lib. 2. c. 4. n. 24.* Et licet in foro conscientiæ compensationem admitti probet Gibalinus *de usuris d. art. 3. n. 14.* contrarium tamen pluribus relatis docet Arias de Mesa *d. lib. 2. c. 34. n. 25.* Recte ergo Gregorius in præsenti statuit, in depositi compensationi locum non esse quod jam Pandectarum jure receptum fuisse, constat ex Paulo *dicto lib. 2. titul. 5. & 12.* Seneca *lib. 6. de benefic.* ibi: "Confundituir formula, si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit; & ego cum illo furti agam, ille mecum depositi." Et docuerunt Cujacius *lib. 8. obs. c. 26.* Hothomanus *in §. 30. de action. in fine*, ubi Pichardus *num. 46.* Revardus *lib. 1. var. cap. 11.* Nec contrarium docetur *in l. fin. C. de compens.*, ubi Justinianus specialiter statuit, compensationem in causa depositi non admitti; nam cum Justinianus generaliter ibi statuisset, in omnibus actionibus, tam realibus, quam personalibus, compensationi locum esse, ne etiam ad depositum compensatio protracta crederetur, ea verba adjecit, *excepta actione depositi*, ut notavit Osuald. ad Donellum, *l. 6. comment. c. 15. littera I.* Quid autem noviter ea constitutione induxisset Justinianus, exponunt Meril. *lib. 2. ex* Cujac. *c. 4. & lib. 4. obs. c. 35.* Forner. *lib. 2. select. cap. 14.* Hunnius *ad Treutlerum vol. 1. disp. 75. quæst. 3.* Larrea *decis. 40. num. 16.* Ampliatur præsens assertio, ut procedat non solum in depositio vero, verum & in eo, quod per confessionem partis apparet, quia illud habet privilegia veri depositi, Hermosilla ubi supra, *gl. 5.* Barb. *in l. divortii, §. ob donationes, Dig. solut. matr.* Avendanno *de metu, ubi supra n. 22.*

13 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licet in contractibus bonæ fidei, & stricti juris admittatur compensatio, id tamen procedit, nisi propter peculiarem alicujus naturam compensatio in eo non admittatur, ut contingit in deposito, in quo ob celerem rei depositæ restitutionem compensatio non admittitur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam verum est, ob impensas necessarias posse depositarium rem depositam retinere, donec illi satisfactum sit. Nec contrarium probatur in hoc textu; nam Gregorius in eo accipiendus est de compensatione, aut retentione rei depositæ, quæ fit ex diversa causa; non vero procedit eo casu, in quo depositarius habet jus in ipsa re ob impensas necessarias in ea factas; quo casu res ipsa deposita pignori subjecta esse censetur: unde donec depositario plene satisfactum sit, juste eam retinet. Nec tunc obstat textus *in l. ultim. Cod. commodati*, ubi Imperatores negant, prætextu debiti restitutionem commodati recutari posse: Igitur multo magis, nec rei depositæ restitutio ob debitum remorari valet. Nam respondetur, verum esse, rem commodatam, aut depositam, prætextu debiti ex diversa causa nati non posse retineri: exempli causa si commodator, aut qui posuit decem ex causa mutui debeat commodatario, aut depositario, non potest obtentu hujus debiti rem depositam, vel commodatam retinere, *d. l. ultima*, ubi pro *commodati*, reponit *commendati*, Jacobus Cujac. *lib. 9. observ. cap. 37.* a quo merito discedit Gilbertus Regius *lib. 1. opin. cap. 14.* At vero ob impensas necessarias in re ipsa factas juste res deposita, vel commodata retinetur, cum eo casu nulla detur præsumptio perfidiæ; imo id actum videtur, ut depositarius similes impensas faceret, cum fine iis futurum esset, ut res periret. Deinde quia impensæ necessariæ partem rei constituunt, & tantum de re, in quam fiunt, detrahere videntur, quantum in eam impensum est, ut proinde jus aliquod in rem tribuant facienti, argumento legis *plane 38. Dig. de petit. hared. l. 5. Dig. de impens. in rebus dotal.* docet Vinnius *lib. 1. select. cap. 51.*

TITULUS XVII.

De emptione, & venditione.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio apud a *Valent.*

PLacuit, ut *b* presbyteri *c* plebes suas admoneant, ut ipsæ *d* hospitales sint, & nihil carius vendant transeuntibus, nisi quantum in *e* mercato vendere possint: quod si carius vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, ut illius jussu cum humanitate eis vendant.

NOTÆ.

3 a *Valentin.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* legitur *apud Alumnas*; sed ut notavit Antonius Augustinus in notis ad textum ipsum, non reperitur hic textus in ullo ex his Concilius: apud Burchardum vero *l. 2. Decreti, c. 168.* Carnotensem *6. p. Decreti, c. 259.* citatur textus hic ex Concilio Aurelianensi celebrato sub Vigilio Papa, tempore Theodeberti Regis Galliæ anno 541. in quo *can. 7.* apud Coriolanum hæc leguntur verba: *Ut presbyteri plebes suas admoneant, quod hospitales sint.* Cetera vero verba non reperiuntur in eodem canone, ad calcem tamen ipsius Concilii ita refert Surius: "Placuit, ut presbyteri suas plebes admoneant, ut ipsi „ hospitales sint, & nulli iter facienti mansionem denegent. „ Et ut omnis rapinæ occasio tollatur, nihil carius vendant „ transeuntibus, nisi quanto in mercato vendere possint: quod „ si carius vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes „ hoc referant, & illius jussu cum humanitate eis vendant." „ Unde omissis emendationibus glossæ marginalis hic, credo, præsentem ita restituendam esse, Ex Concilio Arvernensi capite 7. temporibus Vigilii.

b *Ut presbyter.*) Hæc verba non ad presbyteros, sed ad Episcopos referenda esse, communis Doctorum sententia in præsenti est, quia Episcopi olim presbyteri dicebantur, *c. legimus, 93. dist. c. olim, 95. dist. c. 2. & 3. de pecul. cler.* Episcopi enim græce ita appellantur, latine autem dicuntur Speculatores, & Superintendentes, ex eo quod plebi, cui præficiuntur, superintendunt, & vigilant, ejus curam gerendo, *cap. Cleros, 21. dist. cap. legimus, 63. distinct.* & inde generaliter 2 qui superintendit alicui negotio, appellari potest Episcopus,

copus, ut *in l. fin. §. Hirenarcha 7. ff. de mun. & hon.* ubi qui præest pani, & curæ carnis, appellatur Episcopus, ut notant Budæus *ad Pandect.* ibi: Alciat. *tib. 7. parerg. c. 22.* Sed licet hæc sententia communis sit, tamen credo rectius posse accipi textum hunc de presbyteris, idest parochis plebes regentibus; nam ipsi olim non solum jurisdictionem in foro interiori exercebant, verum etiam, & contentiosam, in malefactores animadvertendo; ut probavi *in c. 3. de off. ord.*

3 c *Plebis.*) Plebs plerumque in sacris canonibus pro parochia accipitur. Concilium Paris. 1. *l. 1. c. 25.* ibi; "Compe- rimus quorumdam Episcoporum ministros, non solum in presbyteris, sed etiam in plebibus, &c. "Ex Concilio Nicæno, Regiensi, & aliis probat Filesacus *de orig. parac. c. 2.*

4 d *Hospitales sint.*) Varias his verbis repetentes assignarunt interpretationes: nonnulli ea referunt ad presbyteros, quibus sacris canonibus hospitalitas injuncta est, *c. nulli, & fere per tot. 42. dist. c. fin. 16. q. 1. c. 2. de supplend. neglig.* ubi notavi. Sed hæc interpretatio rejicitur ex verbis antecedentibus, ibi: *Plebes suas*, quæ necessario ad laicos referenda sunt. Alii verba hæc accipiunt de extrema necessitate peregrinantium; quo casu obligat præceptum faciendi eleemosynam, *c. pasce 96. dist.* ita & præbendi hospitium. Sed hæc interpretatio nimis restringit literam hujus textus: quare alii textum hunc in prima parte accipiunt tantum de Concilio, ut quoad hospitalitatem presbyteri plebes suas admoneant; posteriorem autem partem de præcepto, juxta illa verba, *ut illius jussu*, &c. Sed hæc interpretatio aperte refellitur ex integra hujus textus, quam supra retuli, ubi adjicitur: *Et nulli iter facienti mansionem denegent.* Quare his omissis sententiis, dicendum est, hospitalitatis obligationem diverso modo procedere, jure civili inspecto, ac jure canonico attento: nam jure civili in arbitrio cujusque est hospitem recipere, vel non, *l. 1. ff. nauta, caupones*, ibi, *Nam est in ipsorum arbitrio, ne quem recipiant.* Indeque gratuitum, & liberale id esse docetur *in l. 6. ff. eod. tit. l. & habes 15. ff. de precario, l. si vero, §. si idem, ff. de his, qui effuderunt, l. postliminio 56. ff. de captivis*, Aul. Gel. *l. 5. noctium, c. 13.* Alex. ab Alex. *l. 4. dierum genial. c. 10.* nisi teneatur ex officio publice suscepto, ut in caupone, & stabulario, qui licet a principio tale officium suscipere non teneantur, *d. l. 1.* ibi, *Nam in ipsorum est arbitrio*; si tamen illud susceperint: non poterunt impune hospitem rejicere, *l. 1. §. fin.* ibi: *Non repellere potest iter agentes, ff. furti adversus nautas.* Extraordinarie etiam tenemur aliquando ex eodem jure hospitem recipere, veluti milites, aut personas publicas, quas quisque recipere cogitur, ex juribus adductis a Glossa *in l. 3. C. de muner. patrim. l. 10.* nisi speciali Principis beneficio, aut privilegio excusetur, *l. 3. C. de silentiariis, l. 12. l. omnis 9. vers. Coteris, l. lege 10. C. de metatis, eod. lib.* Jure vero Ecclesiastico attento omnes tenentur hospites recipere, peregrinosque fovere, præcipue Ecclesiastici. Concil. Nannet. *can. 3.* ibi: "Ut curam hospitum, maxime pauperum, atque debilium, orphanorum quoque, atque peregrinorum habeat presbyter. Hos quoque, ad prandium suum quotidie juxta possibilitatem convocet, eisque hospitium tribuat. *Et can. 5.* ibi: Ut autem omnis rapinæ tollatur occasio, volumus ut presbyteri, qui bonum exemplum charitatis omnibus ostendere debent, hospitales existant, juxta Dominicum, & Apostolicum præceptum; ut humanitatem præbeant iter facientibus, quia per hospitalitatem placuerunt quidam Deo, Angelis hospitio receptis; & Dominus in die judicii dicturus est electis: Hospes eram, & suscepistis me. *Et Job dicit*: Ostium meum semper viatori patuit." Synodus Aquisgr. *can. 141.* ibi: *Hospes fui & collegistis me.* Proinde oportuit, ut Prelati Ecclesię precedentium Patrum precepta sectantes, aliquod preparent receptaculum, ubi pauperes colligantur. Refert Ant. Aug. *in epit. lib. 14. tit. 20. c. 1. 41. dist. c. de monachis 20. de prob.* plura tradit Ephetenus *disq. monast. l. 11. tr. 3.* Laici etiam tenentur erga hospites charitatem exercere, quæ non minima virtus est; unde Ethnici ipsi Jovem hospitalem appellarunt, Servius *ad l. 11. Æneid. Virgil. vers. 735.* Jul. Pollux *lib. 1. Onomast. c. 1. n. 23.* Cicero *lib. 1. de finibus*: illustrat Demsterus *ad Rosinum lib. 2. c. 5.* plura de hospitalitate præbenda cumularunt Dorleans *ad Tacitum lib. 2. fol. 298.* Bernegerus *ad ipsum, 9. 12.* Scipio Amiratus *l. 12. dissert. c. 3.* Savarus ad Sidonium *l. 2. ep. 19.* Unde in presenti Patres parochis jubent, ut hospitalitatem exerceant, ad quam ex præcepto charitatis tenentur: plura de hospitalitate Francos *de Eccl. Cathed. c. 17. per totum*, Bravo *in notis ad regulam D. Benedicti, c. 53.* Beyerlinch *tom. 4. in Theatro, verbo Hospitalitas*, Solorzanus *t. 1. de jure Indiarum, lib. 2. c. 20. ex n. 37.*

5 e *In mercato.*) Id est in foro, ubi res venales exponuntur, *l. ult. C. ut nemini liceat in coemptione specierum*, ibi: *Ut præbeat juxta id, quod servatur in foro rerum venalium.* Cassiodor. *l. 12. variar.* ibi: "Quoniam in Istria vinum abunde natum est, quantum de civitatibus illis speratur, postulate; sicut in foro rerum venalium reperitur, quatenus nec ipsi lædi possint, cum eis pretia justa servantur."

COMMENTARIUM.

6 Conclusio deducitur & probatur.

EX præsenti canone sequens deducitur disputanda assertio: "Prælati Ecclesiarum cogere possunt proprios parochianos, ut hospitalitatem fervent transeuntibus, & ne carius vendant, quam in mercato vendere possunt." Quæ assertio probari potest *ex c. 2. c. nulli 5. 41. dist. c. canon. 14. q. 4. c. si quis 23. c. nulli 25. 24. q. 3. l. animal. 18. C. de cursu public. lib. 12. l. fin. §. 7. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de Episc. aud.* quæ conjungenda est cum lege *1. C. de commerciis*, ut liquet *ex l. 5. C. Theod. de lustral. collat.* ut notavit Pancirola *lib. 1. var. c. 172.* Et licet, quia ejus litera nimis vitiata est, congrua sententia ex ea deduci nequeat, ut animadvertit Duarenus *lib. 1. animad. c. 57.* tamen illud deducitur, ad Episcopi curam spectare, ne carius pauperibus Christianis merces vendantur, quam aliis, *l. ult. C. ut nemini liceat in empt. spec.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garanna *in collect. & select.* Ant. de Burgos, & Cujacius hic: idem Cujac. *in l. 9. C. de suscept. in c. conquerente, de offic. ordin. c. 6.* Velascus *de priv. pauperum, p. 1. c. 24.* Ferro Manrique *de different. utriusq. fori, q. 173.* Solorzanus *lib. 2. polit. c. 13.*

7 Traditur ratio decidendi

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Notissimum juris principium est, nec emere, nec vendere quem cogi posse, *l. invitum 11. C. de contrah. empt. l. invitus, C. locati, l. nec emere 16. C. de jure delib. l. si fideiussor, §. ult. ff. de legat. 1. l. si quis sepulcrorum, ff. de relig. l. possessione 12. C. de fundis patrim. l. 12. leg. nemo 8. C. de Judæis*, nec etiam pretio justo, ut late probant Didacus Perez *in l. 2. tit. 7. lib. 5. ordin.* Gomez *l. 2. var. c. 2. n. 51.* Heraldus *lib. unic. emend. c. 26.* ubi exponit textus *in l. non enim 9. ff. rerum amot. l. emptor, §. 1. l. neque quasi 70. ff. de re vindic.* Hermosilla *in l. 3. tit. 5. glos. 1. parit. 5.* Amaya *in l. unica, C. ut nemini liceat*, Morla *in empt. tit. 9. q. 1.* Covarruvias *l. 3. var. c. 14.* Linglois *in l. finali, C. de contrab. empt.* Hunnius *ad Treutlerum, l. 2. disp. 28. q. 19. & in Encyclop. tit. 14. c. 8.* Petrus Herodius *l. 4. Pandect. tit. 7. c. 3.* Avendanno *l. 2. de mora, c. 1.* Vvisembachius *disp. 6.* Vela *dissert. 17.* Valent. *consil. 18.* qui exponunt legem *17. ff. de fidejuss.* & legem *2. de distract. pignor.* Ergo nemo cogendus est hospitibus, seu transeuntibus res proprias vendere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam in emptione, & venditione pretium constituendum est arbitrio domini vendentis, *l. tutor, juncta glos. 1. ff. de in litem jur. l. 4.* cum glossa ibi, *ff. de condict. furtiva, l. mortis, §. ult. ff. de donat. causa mortis, leg. 1. §. si heres, ff. ad Trebel.* plura Didacus Perez *in l. 2. tit. 23. lib. 2. ordinamenti*, Genedo *collect. 118. ad Decret.* Igitur etsi parochiani cogi possint a propriis presbyteris peregrinis, & transeuntibus necessaria vendere, non tamen compelli debent ea alienare certo pretio, videlicet vulgo in foro recepto, & usitato.

8 De pretiis rerum.

Qua difficultate minime obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione sciendum est, pretia rerum non ex affectu, vel utilitate singulorum, sed communiter fingi, *l. pretia 63. ff. ad l. Falcidiam, l. si servum 23. ff. ad l. Aquil.* pretium autem rebus tale imponi debet, quod res communiter valeant, & ideo præcipuum Magistratuum munus est curare, ne res communem æstimationem excedant; nam ut inquit Cicero *in Verrem*: "Etenim qui modus est in rebus cupiditatis, idem est æstimationis; difficile enim est finem facere pretio, nisi libidini feceris." Quare semper legibus, ac Magistratibus in cura fuisse pretium rebus imponere, & ut annonæ æstimatio statueretur, constat *ex leg. non debere 8. ff. ad municip. l. Decurtones 6. ff. de administr. rerum*: imo ad Præfectum urbis spectare, ut justo pretio res vendantur, traditur *in l. 1. §. cura annis, de offic. Prafecti urb.* illudque Principes suis constitutionibus plerumque statuisse, constat *ex l. annonam 6. ff. de extraordin. crimin.* Illustrant Mexia *in pragm. taxa panis*, Covar. *lib. 3. var. c. 14. n. 3.* Aviles *in c. 17. prax. verbo Razonables, n. 5.* Didacus Perez *in l. 6. tit. 1. lib. 2. ordin.* Bobadilla *lib. 3. polit. c. 4. n. 62.* Larrea *decis. 11. Granat. ex n. 22.* qui late exponunt, quomodo ob inopiam rerum venalium, & asportationem ex longinquis provinciis pretia taxanda sint.

9 Traditur ratio decidendi.

Unde jam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cum publice interfit pretia rebus impositia servare, ne libidini dominorum permittatur pro arbitrio ea augere, & regulariter pretium receptum & usitatum in foro justum credatur, quia aut Principis constitutione, aut tacito populi consensu taxatum reperiatur; ideo recte in præsenti Patres statuunt, presbyteros debere admonere proprios parochianos, ne carius vendant merces, quam pretio in foro communiter recepto, & simul ut hospitalitatem erga eos exerceant *juxta præceptum charitatis, quo* tenentur peregrinos recipere, & fovere, juxta supra tradita.

10 Respondetur difficultatibus.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet regulariter verum sit, neminem cogendum esse res proprias vendere; tamen plures sunt casus, in quibus hæc regula limitatur, quos referunt, & exponunt Didacus Perez & Hermosilla *ubi supra*, Velasco *de privil. pauperum, d. q. 24.* inter quos præcipuus est, cum adest pia causa: unde cum peregrini, atque iter facientes a propriis laribus exulantes omni commiseratione digni sint, ut probavi *in c. 2. de tregua & pace*; & ideo in præsenti recte docetur parochianos cogendos esse a propriis presbyteris meces necessarias vendere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam omissa illa quæstione, utrum videlicet publice expediat certa pretia rebus præfinire, *ita ut* cogantur negotiatores simili taxationi parere, quam disputant Mexia, & Bobadilla *ubi supra*, dicendum est, illud extra dubium esse, pretium lege, aut populi consensu statutum observandum esse, & teneri mercatores juxta illud merces distrahere: unde cum in præsenti jam juxta pretium receptum communiter in foro venderentur, recte Patres statuerunt, ut juxta illud peregrinis, iterque facientibus merces distrahantur, cum exinde nullum damnum, aut præjudicium ipsis sequatur, aut inferatur.

11 Exponit. Concil. Paris. 52.

Sed adhuc obstat Conc. Parisiense temporibus Ludovici, & Lotharii celebratum, *l. 1. can. 52.* in illis verbis: "Comperimus, quod in quibusdam occidentalibus provinciis, suadente „ avaritia, Episcopi, & Comites, & ceteri Prælati pauperibus „ sibi subjectis soleant edictum imponere, ut nullus eorum tempore messis modium frumenti, nec tempore vindemiæ modium „ vini majori pretio, nisi quod ab eis constituitur, vendere præ- „ sumat: quod si quisquam illorum contra facere præsumpserit, & „ pau-

„ paupertatis suæ magnam jacturam patitur, insuper etiam „ acribus verberibus flagellatur; unde fit, ut eum aliis „ modius frumenti, 12. denariis, & modius vini 20. dena- „ riis venundari possit, hujusceemodi seniores modium fru- „ menti ad quatuor, & modium vini ad sex extorqueant „ denarios: quæ res, quia impietatis, justitiæque plena est, „ necesse est ut pitissimi Principis auctoritate inhibeatur.“ Ex quibus constat, non posse Episcopos statuere, ut juxta certum pretium merces vendantur: igitur nec cogere poterunt parochianos suos, ut certo pretio iter facientibus necessaria vendant. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non prohiberi taxationem justi pretii legitime factam, sed eam improbari, quæ ex avaritia, & radice cupiditatis procedebat, ut ita divites pauperum res acquirerent, ac lucrificarent, ut etiam refertur in Concilio Arelat. sub Carolo, *can.* 23. *illis verbis:* „ Nec Comites, vel Vicarii, seu „ Judices, vel Centenarii sub mala occasione, vel ingenio „ res pauperum emant, vel per vim tollant, aut quolibet ar- „ gumento furripiant: sed si cui aliquid possessionum emendum „ aut vendendum sit, id in publico coram Comite, & Judici- „ bus, & Nobilibus civitatis facere debebit. *Et in Conc. Mo-* „ *gunt. c.* 7. ibi: Propter provisiones pauperum, pro quibus „ curam habere debemus, placuit nobis, ut nec Episcopi, nec „ Abbates, nec Comites, nec Vicarii, nec Judices, nullusque „ omnino sub mala occasione, vel malo ingenio res pauperum, „ vel minus potentum, nec emere, nec vi tollere audeat.“ In præsenti autem agitur de justo pretio rerum in foro recepto, juxta quod recte negotiatores cogi possunt res proprias vendere.

CAPUT II.

Ex Concilio a *Mogunt.*

ET *b* mensuræ, & pondera justa fiant, sicut in divinis *c* legibus sanctum est, & in capitulari *d* Dominico continetur, & iste facer Conventus statuit, sic omnibus nobis observare placet. Et si quis justas mensuras, & justa pondera lucri causa mutare præsumpserit, in pane, & aqua *e* pœniteat,

NOTÆ.

a *Mogunt.*) *Can.* 2. legunt Burchardus *lib.* 19. *Decreti, cap.* 148. Carnotensis *part.* 15. *c.* 158. Papiensis *in* 1. *collectione, sub hoc tit. c.* 4. Etiam in Pœnitentiali Romano, *tit.* 7. *c.* 13. reperiuntur hæc verba, ex quo litteram textus restituo: sed in Conciliis Mogunt. hucusque excusis non reperiri textum hunc, jam notavit Anton. Augustin. *in notis ad* 1. *collectionem, hic*; licet reperiatur in Concilio Cabilonensi, *c.* 37. & paucis verbis mutatis, *lib.* 1. *Capit. c.* 24. Quare credo canonem hunc editum fuisse in Synod. Mogunt. nondum excusa, de qua hæc refert Surius *tom* 3. *Concil. post Concilium Mogunt. sub Lothario, & Rabano*, ibi: „ Habes hic, candide lector, „ Synodum sub Rabano Archiepiscopo Moguntiæ celebratam, „ hactenus non excusam. Est vero sub illo alia etiam acta „ Synodus longe hac celebrior, quam libenter communicas- „ semus, si ejus nobis copia facta fuisset.“ *Meminit ejus D. Joannes Abbas Trithemius* in chronico monasterii Hirsaugien- sis, *his verbis*: „ Rabanus Archiepiscopus Moguntinus jussu „ Lotharii Imperatoris Synodum apud Moguntiam Episcopo- „ rum, & Abbatum convocavit anno Domini 848. indict. „ 11. in qua hæreticum quemdam nomine Godescalcum pres- „ byterum condemnavit, & malta ad decorem, & utilitatem „ Ecclesiasticam constituit. Fuerunt inter alios ibi præsentes „ celeberrimi viri Episcopi Herto Archiepiscopus Treviren- „ sis, Hildeboldus Archiepiscopus Coloniensis, Altifridus „ Episcopus Hildesheimensis, Haymo Episcopus Halberstat- „ tensis, Ludericus Episcopus Bremensis, Liutbertus primus „ iste Abbas sancti Aurelii Hirsaugiensis, Vvaldo Abbas Ful- „ densis, Engelhardus Abbas Selgenstadensis, Brunwart Abbas „ Hirsfeldensis, Bertolfus Episcopus Mediolanensis, Adven- „ titius Abbas Metensis postea ibid. Episcopus; Rodaltus „ Abbas sancti Medardi Suessionensis, postea Bituricensis Ar- „ chiepiscopus, & alii multi Episcopi, Abbates, & Monachi, inter quos complures erant viri, & doctrina fa- „ mosissimi.“ Hæc ille.

b *Et mensura.*) *Ut mensura*, legitur in hac sexta collectione, apud Burchardum, & Carnotensem.

c *Divinis legibus.*) Levitici *c.* 19. & 20. quorum verba infra dabimus.

d *Capitulari Dominico.*) *Lib.* 1. *c.* 74. ibi: „ Ut æquales men- „ suras, & rectas, & pondera justa, & æqualia omnes habeant, „ sive in civitatibus, sive in monasteriis, sive ad dandum „ in illis, sive ad accipiendum, sicut in lege Domini præ- „ ceptum habemus: item in Salomone, Domino dicente, „ pondus, & pondus, mensuram, & mensuram odit anima „ mea.“ Et in appendice 2. *lib.* 4. *cap.* 6. ibi: De mensu- ris, ut secundum jussionem nostram æquales sint.

e *Pœniteat.*) *Viginti dies pœniteat*, legunt Ivo, & Burchardus; quæ lectio retinenda est, nam in Pœnitentiali Romano, ex quo *c.* 13. transcripsi textum hunc, statim capite sequenti ita legitur: „ Fecisti falsitatem, vel fraudem aliquam „ in mensuris, aut in ponderibus, ita dico, ut falso medio, „ aut cum ponderibus injustis tua bona venderes aliis Chri- „ stianis: si fecisti, aut consensisti, viginti dies in pane, & „ aqua pœnitere debes.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio probatur, & traditur.

EX præsenti canone talis deducitur disputanda assertio: Fraudans justa pondera, & mensuras, viginti diebus in pane, & aqua pœnitere debet. Probant eam textus ex sacra pagina, *Levitici cap.* 19. *in fine*, ibi: „ Statera justa, „ & æqua sint pondera. Deuter. *cap.* 25. ibi: Pondus habe- „ bis justum, & verum, & modius æqualis etiam verus erit. „ Proverb. *cap.* 11. in princip. ibi: Statera dolosa abomina- „ tio est apud Deum. Oseæ *cap.* 12. ibi: Statera dolosa. „ Amos *cap.* 8. ibi: Stateras dolosas, *ex jure canonico capite* „ *omnino* 10. 45. *dist. capite non aspernamus stateras dolosas* 44. *q.* „ 1. *capite quanto*, ibi: Legitimo pondere, *de jurejur. cap.* 1. „ ibi: Pondera injusta, *ne clerici, vel mon.* D. Clemens *ep.* 1. „ ibi: Pondera, mensuras, stateras pro locis quibusque æquissima custodite, deposita fideliter restituite. *D. Greg.* „ *lib.* 1. *regest. epist.* 13. Ante omnia te volumus solicite at- „ tendere, ne injusta pondera in exigendis pensionibus po- „ nantur; sed si qua talia, frange, & nova constitue. *Con-* „ *cilium Arel. sub Carolo, can.* 15. Ut pondera, & mensuræ „ utique æqualia sint, & justa, sicut scriptum est: Æquus „ modius, & æquus sextarius. *Turonense sub Carolo can.* 45. „ Quod mensuræ, & pondera justa ubique habenda sint, te- „ stis est Salomon, qui dicit, quod statera dolosa abomina- „ tio sit apud Deum. *Parisiense sub Ludovico lib.* 1. *cap.* 51. „ ibi: Quamquam ergo consuetudines perversæ non facile „ corrigantur, hæc tamen consuetudo inæqualium modiorum, „ & injustorum sextariorum, atque ponderum doloforum ne- „ cesse esse, ut principali meta ocyus corrigatur, & ad præ- „ ceptum divinum tanta tortitudo flectatur. *Et l.* 3. *c.* 3. ibi: „ Hoc tamen modis omnibus optamus, & monemus, ut in „ unaquaque provincia Imperii nostri, jussu, atque terrore „ Celsitudinis vestræ nullus duplices mensuras in sua domi- „ natione aut habeat, aut haberi permittat, quoniam hac „ occasione multos pauperes affligi in plerisque locis cogno- „ vimus.“ Ex jure civili *l. annonam*, ibi: *Statera adulterina, ff. de extraord. crimin. l. in Dardanarios* 37. *ff. de pœnis*, *l. si quis uxori* 53. ibi: *Si majora quis pondera, ff. de furtis*, *l. arbitrio* 18. *§. vel qui scient, ff. de dolo*, *l. modios* 9. *C. de fuscep. lib.* 10. Ex jure nostro Regio, *l.* 7. *& 8. tit.* 7. *partit.* 7. *l.* 1. *& 2. tit.* 13. *lib.* 5. *recopil.* Illustrant ultra congestos a Barb. & Garan. in præ- senti, Crespetius *in summa verb. Mensuræ*. Anton. Augustin. *lib. emendatione quinto, tit. septimo in epit.* Antonius de Burgos *in re- port. ad hanc textum*, Cujac. *hic*, Pet. Gregor. *lib.* 4. *partit.* 11. *c. fin. & lib.* 47. *Syntagmatum*, *c.* 31. Brissonius *lib.* 1. *select. c.* 6. Hermosilla *in l.* 24. *glos.* 2. *titul.* 5. *part.* 5. Chopinus *lib.* 1. *de jurisd. Andegavensium*, *c.* 40. Bobadilla *lib.* 3. *polit. c.* 4. *n.* 105. Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *c.* 6. *art.* 8.

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, Quibus ponderibus, & mensuris uti debeant negotia- tores, & contrahentes, eorum arbitrio committitur, *l. Impe- ratores* 71. *vers. in contrahentes*, *ff. de contrab. empt. c. ex parte* 8. *vers. In secundo, de constit.* Ergo licite, & impune poterit quisque uti ponderibus, ac mensuris pro arbitrio. Augetur hæc dubi- tandi ratio ex eo, quia naturaliter licet contrahentibus ad invicem se decipere, ut sequenti commentario dicemus: Ergo etiam circa pondera, & mensuras licebit illis se decipere. Secundo fulcitur hæc difficultas ex eo, nam qui falsis, vel iniquis ponderibus, seu mensuris utitur, tenetur actione ex empto ad supplementum rei venditæ, *l. si quisquam, ff. de action. empti*, *jundo c. per suas* 5. *de donat.* Ergo si ita emptoribus consul- tum est, ad quid pœnitentia viginti dierum venditori injun- gitur? Tandem difficilis est præseus canon, dum in eo impo- nitur pœnitentia viginti dierum illis, qui falsis ponderibus, & mensuris usi fuerint; nam si illis, ut substantiis pœnitentia injungenda est, arbitrio confessorum reliqui debent pœnitentiæ imponendæ, tam tempus, quam modus, *c. tempora* 2. *c. de his* 3. 26. *q.* 7. *c. in actione* 8. *c. mensuram* 86. *vers. Sed magis in arbitrio sa- cerdotis*, *de pœnitentia dist.* 1. *c. quæsitum* 7. *de pœnit. & remissione*. Ergo non recte in præsenti præscribitur spatium viginti dierum.

6 De ratione ponderum.

Qua difficultate ita fulcita minime obstante, vera est præ- sens decisio, pro cujus expositione sciendum est, publico po- puli regimini semper, & apud omnes nationes expediens, imo necessarium visum fuisse pondera, & mensuras præscribi, & statui pro totius regni regimine: eorum inventorem Cai- num fuisse tradunt Josephus *lib.* 1. *antiq.* Freculphus *t.* 1. *chron. l.* 1. *c.* 9. ibi: „ Simplicitatem quidem, cum qua prius vivebant homines, ad rationem mensurarum & ponderum permutavit, terminos terræ primus posuit, civitatesque constituit, muris- que munivit.“ Etsi eam laudem Palamedi tribuant Strabo *lib.* 5. D. Isidorus *lib.* 16. *orig. c.* 24. Pythagoræ Diogenes La- ertius *lib.* 9. Moysi idem D. Isidorus, atque alii aliis, ut refert Pater Gibalinus *t.* 1. *de negot. lib.* 1. *c.* 6. & Aristoteles *lib.* 9. *Metaphys.* ad civitatum Moderatores ponderum, & men- surarum publicarum definitionem pertinere ait. Quare Poly- bius *lib.* 3. ut Achæorum conspirantes inter se voluntates de- ceret, universam Achajam, & Peloponnesum, non modo eadem religione, iisdem Magistratibus, iisdem legibus, ve- rum etiam iisdem ponderibus, ac mensuris usas fuisse scribit: facit Cassiod. *l.* 1. *var. c.* 10. ibi: „ O inventa prudentum! o „ provisa majorum! Exquisita res est, quæ & usui humano „ necessario distinguerent, & tot arcana naturæ signaliter con- „ tineret. Merito ergo dicitur libra, quæ tanta rerum est „ considerationc trutinata. Talia igitur secreta violare, sic „ certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur „ esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores „ in mercibus, emantur late quæ vendantur angustius, con- „ stet populis pondus, ac mensura probabilis: quia cuncta „ turbantur, si integritas cum fraudibus miscetur.“ Quare Valentinianus cavit *in l. modios*, *C. de suscriptorib. lib.* 10. ut per singulas Romani Imperii civitates pondera, & mensuræ pu- blice collocarentur, quo fides publica constaret: & Romæ pondera, ac mensuræ in Capitolio servabantur, ad quorum modum privatorum mensuræ, si quando controversia esset, exigerentur, unde Fannius ait:

Amphora fit cubus, quam nec violare liceret,
Sacra vere Jovi Tarpeio in Monte Quirino.

Illustrat Gothofredus *in l.* 19. *C. Theod. de fusceptor.* facit Apule- jus *lib. de Philos. p.* 267. ibi: „ Ponderum, mensurarumque cu- „ stos erat publicus Zygostates, qui dirimebat dubietatem „ exortam super mensuris.“ Facit etiam *lex* 1. *& 2. C. de pon- derat. & auri illat. lex ultima*, *C. Theod. de superexactoribus*, *lib.* 11. *qua est lex julianus*, *penult. C. de defensor. civit.* ideoque Justinia- nus in Novella 128. *cap.* 15. jubet pondera & mensuras in san- ctissimis uniuscujusque civitatis Ecclesiis servari, ut secundum ea de aliis judicaretur, & ne possint a quoquam popularium vitiari. Illustrat morem hunc servandi pondera, & mensuras in Ecclesia, Mariana in opusc. de ponderibus. Pondera au- tem legitima, justasque mensuras statuere ad Principem spe- ctat, *d. leg. modios* 10. *d. leg.* 1. *& 2. recopil.* ubi Matienzus, & Azeved. D. Th. *lib.* 2. *de regim. Princip. c.* 14. & secundum pon- dera ab ipso diffinita alia conficienda sunt per Magistratus, & Rectores civitatum, *dicta Authent. de collat. §. eos*, docent Matienzo & Azevedo supra, qui inde deducunt, in ponde- ribus & mensuris debere apponi signa Regia, vel Domino- rum, aut Civitatum, *juxta dictam legem* 1. *recopil.* ibi: *Y sellas- das do sello de la ciudad*. Quare si mensuræ ita signatæ non sint, falsæ judicantur, *d. l.* 1. *recopil.* cujus rei cura apud Ro- manos ad Ædiles spectabat, *l. item quæritur* 17. *§. si quis men- suras*, *ff. locati*, junctis traditis a Petro Gregorio *lib.* 3. *Syntag- matum*, *c.* 1. Apud nos tamen pertinet ad Præpositos, vulgo Fieles, *l.* 1. *tit.* 7. *part.* 7. plura congerunt de ponderibus & mensuris, varia eorum genera apud varias nationes recepta, & usitata cumulantes, & exponentes Fanius, & Mariana in opusculis de ponderibus, & mensuris, Lorinus in *c.* 19. Le- vitici, Villalpandus *tom.* 2. in Ezechielem, Pancirola *lib.* 1. *var. c.* 64. Brissonius *lib.* 1. *select. c.* 6. ubi exponit textum in *leg. cum de lanionis* 18. *ff. de instruct. vel instrum.* Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 6. *c.* 6. *per totum*, Beyerlinch *tom.* 6. in Thea- tro verbo mensura, Conradus Kling. *lib.* 5.

7 De adulterantibus pondera.

Secundo sciendum est, grave admodum delictum esse legi- tima pondera, justasque mensuras minuere, seu adulterare. Cassiod. *l.* 11. *var. ep.* 16. ibi: „ Quia grave scelus esse judica- „ mus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi „ ponderis justitiam non habere, infidelis, perditique homi- „ nis est fallere eum, qui lapsus non fuisset, nisi credidisset.“ Quare jure civili lege Cornelia de falsis tenebatur qui falsis, seu corruptis mensuris utebatur; & ex decreto Adriani in in- sulam relegabatur, qui pondera, aut mensuras falsaverat, *l. hodie* 32. *§. ult. ff. ad l. Cornel. de falsis*. Imo & eum qui falsas mensuras habuit, idem Imperator in insulam relegavit, *l. an-*

norum 6. *§.* 1. *ff. de extraord. crim.* & falsis mensuris utentes com- petentem pœnam subire debere docetur *in l. modios* 9. *l. ult. C. de fusceptor. præpos. & arcar.* latius probabimus *in c.* 1. *de crimine fal- si.* Nostra lege Regia 7. *tit.* 7. *partit.* 1. 7. ita cautum legimus: Medidas, o varas, o pesos falsos teniendo algun home a „ sabiendas, conque vendiesse o comprasse alguna cosa, face „ falcedad. Però no es tan grande como las otras que dexi- „ mos en las leyes antes de esta. E por onde mandamos que „ el que las assi fiziere, peche el danno doblado que reci- „ bieron por tal razon, como estan aquellos que compraron „ del, o que le vendieron alguna cosa, e demas que sea de- „ sterrado por cierto tiempo en alguna ista, segune albel- „ driodel Rey: e que aquellas medidas, o pezos, o varas „ que tiene falsas, sean quebrentadas publicamente, ante las „ puertas de aquellos que usaban comprar, e vender con ellas.“ Prosequuntur alia de falsis mensuris Greg. Lopez *in d. l.* 7. *gl.* 5. Petr. Greg. *lib.* 47. *Syntagmatum*, *c.* 31. *n.* 5. *cum seq.* Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *n.* 105. *cum sequentibus*. Et de gravitate hujus peccati quoad forum conscientiæ alia cumu- lavit Gibalinus *de negot. d. tom.* 1, *cap.* 6. *art.* 8.

8 Tradicur ratio decidendi.

Quibus animadversis ratio præsentis assertionis facile depre- henditur, ideo scilicet fraudantem legitima pondera per vi- ginti dies jejunare debere, quia hoc falsitatis delictum omni jure damnatum, & vindicatum legimus. Jure naturali, quia eo prohibetur quis locupletari cum alterius jactura, *l. iure* 206. *ff. de reg. juris*. Jure divino tot locis supra citatis, in quibus detestantur iniqua pondera. Jure civili, & canonico ex frag- mentis supra citatis, in quibus diversæ pœnæ imponuntur, tam in foro interiori, quam exteriori. Merito, cum peccet mortaliter, qui mensuris, aut ponderibus falsis utitur: ideo recte Patres illi per 20. dies pœnitentiam injungunt. Et licet Judex Ecclesiasticus hodie contra hujusmodi fallarios procedere non soleat, tamen jure communi attento ipsos punire posse, docet Petr. Gregor. *lib.* 15. *Syntagmatum*, *c.* 12. *n.* 37.

9 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, deducta ex di- cta *lege Imperatores*. Quia respondetur cum Glossa ibi com- muniter recepta, textum illum procedere quando in loco ubi contrahitur, sunt diversæ mensuræ; quo casu possunt contra- hentes pacisci de mensura justa, qua venditio procedat; cum diversæ reperiantur mensuræ publice approbatæ. Nec obstat primum argumentum ipsius difficultatis; nam etsi liceat con- trahentibus ad invicem se decipere quoad pretium, & ejus modum, non tamen licet quoad mensuram, & pondus; nam in eis nulla facultas competit partibus augendi, aut minuendi pondera, aut mensuras publice probatas; alias privatas licet immutare, *d. l. Imperatores*. Nec obstat secundum augmentum, cui respondendum est, fraude commissa in mensuris, posse agi ad supplementum judicio civili; non tamen perinde excludi- tur pœna, quæ in utroque foro injungitur utroque jure civili, & canonico. Nec obstat ultimum difficultatis augmentum, pro cujus solutione sciendum est, quod cum olim pro satisfactione culparum diversæ pœnitentiæ pœnitentibus injungerentur, ne- cessarium, & valde conveniens fuit, ut modus, & ratio in- dicendi pœnitentias præscriberetur, & ut canones colligeren- tur de eisdem delictis, sive criminibus, quos posteri Pœni- tentiales libros, & canones dixerunt; de quorum auctoritate agunt Ant. Augustin. *in præfat. ad ipsos*, Andreas Sausay *in Pa- nopl. sacerd. par.* 1. *l.* 7. *§.* 24. Angujanus *lib.* 2. *de legib. controv.* 3. Verum cum pœnitentia publica, & solemnitas in usu esse de- sissent, praxis prædictorum canonum invaluit, ut probat An- gujanus *ubi proxime*; unde licet ex veteri Pœnitentiali supra relato, fraudantibus pondera, *vel* mensuras *jejunium per* 20. dies statutum esset, *noviori tamen jure arbitrio sacerdotis* relinquitur pœnitentia illis injungenda.

CAPUT III.

Alexand. III. a *Atrebatensi Episcopo.*

CUm dilecti filii nostri *b* Belvacense Canonici contra religiosos viros Abbatem, & Fratres *c* Carliloci propone- rent, quod *d* silvam, quæ Nigra Vallis dicitur, a quibusdam eorum, ignorante *e* Capitulo 10. libris 11. mar- scopo, & dilecto filio Decano Rhemensi sub certa forma commisimus terminandam, adjicientes in litteris, quod si uterque ejusdem causæ cognitioni interesse nequiret, alter adhibitis sibi viris prudentibus & honestis, in eodem ne- gotio procedere non *g* differret. Cum itaque Decanus partes ad suam propter hoc præsentiam convocasset, Abbas & monachi non ad agendum, vel respondendum, sed ad quærendum dilationes, nuntios destinarunt, asserentes quod ad nos miserant, & ad audientiam nostram appellarant. Verum quia in litteris appellatio remota fuerat, Decanus in illius causæ cognitione processit: & cum ei per testes Canonicorum Belvacen. constitisset, quod prædicti Fratres sil- vam minus dimidia justi pretii comparassent, *b* venditionem non tenere, & silvam ipsam Belvacensi adjudicavit Ec- clesiæ, & Canonicos in possessionem induxit. Nuntiis igitur utriusque partis in nostra propter hoc præsentia con- stitutis, dum ex parte Canonicor. instanter, & solicite sententia peteretur auctoritate Apost. confirmari, habita deli- beratione cum fratribus nostris, & aliis sapientibus viris, qui legibus jurati judicant, eamdem sententiam juri *i* con- trariam intelleximus, quia in arbitrio emptoris est, si velit, supplere, aut venditionem rescindere, cum res minus di- midia justi & pretii comparatur. Eapropter sententiam de communi consilio fratrum, & prædictorum sapientium irritantes, possessionem monachis judicavimus esse reddendam, salva omni quæstione super deceptione pretii, vel consensu Ca- pituli in venditione non habito, & alia rationabili, quam Canonici contra monachos duxerint proponendam.

NOTÆ.

a *Trebatensi.*) Ita etiam legitur *in* prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. De Atrebatensi Germaniæ Ecclesia nonnulla notavi *in c.* 13. *de arbit.*

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

b *Belvacensi.*) De Belvacensi urbe, & ejus Ecclesia Cathe- drali, egi *in c.* 13. *de foro competenti.*

c *Carliloci.*) Quod monasterium est in diœcesi Silvanecten- si: alibi dicitur Caroliloci, alias Carlilocl, ut jam notavi *in cap. ex parte, de rescript.*

d *Silvam.*) Quæri solet, an in venditione silvæ cæduæ, ob læsionem ultra dimidiam competat beneficium legis 2. C. *de rescind.* In qua quæstione ita distinguit David Argent. *in select. ad l.* 2. aut silva cæsa erat, vel non. Primo casu arbores habentur pro rebus mobilibus; ideo venditio non rescinditur: secundo vero casu adhuc arboribus solo cohærentibus, quia *silva vere* res immobilis est, asserit competere prædictum beneficium.

e *Ignorante Capitulo.*) Hæc verba exposui *in cap.* 1. *de his quæ fiunt a Prælat.*

f *Morinen.*) De qua Ecclesia egi *in c.* 1. *de alienat. judic.*

g *Non differret.*) Effectum hujus clausulæ exposui *in c. scientes, de rescriptis.*

h *Venditionem non tenere.*) Et male, cum venditio ita facta, licet cum tali læsione, subsistat, & valida sit,

i *Juri contrariam.*) Non expresso juris errore in ipsa sententia, alias nulla esset ipso jure, ex traditis *in c.* 1. *de rejudic.* sed juri partis contraria fuit, quo casu etsi injusta, valet sententia, juxta ea quæ adduxi *in c. inter cetera, eod. tit.*

k *Justi pretii.*) Unde aliqui docuerunt sufficere emptori, qui rem decem aureis dignam, quatuor emit, supplere unum aureum, cujus accessione quinque fiant, & ita justum pretium solvatur, nempe illud usque ad quod permissum est contrahentibus se decipere; nam si ab initio emptor quinque aureos pro re decem digna daret, non rescinderetur venditio: igitur eo supplente pretium usque ad eam quantitatem, venditio sustinetur. Verum hæc subtilis sententia refellitur a Forerio *l.* 2. *select. c.* 19. ex eo, quod justum, & verum pretium pro eadem re in eodem titulo, atque argumento juris conditoribus usurpetur; nam cum *in d. l.* 2. *justum*, & verum pretium dixerant Imperatores, mox *in l.* 8. *eod. tit.* justum simpliciter appellarunt; & quod alibi vera pretii æstimatio verum pretium est, *l. ult. C. de lusig. l. filius* 15. *in fine*, *ff. de judiciis*, *l. sed si uxor* 31. §. *vir uxori*, *ff. de donat. inter*, *l.* 2. *ff. in hoc*, *ff. de vi bonor. raptor. l. communi* 7. §. *inter*, *ff. communi divid.* id ipsum alibi justum pretium vocatur, *l. item* 10. *in fin. ff. communi divid. l. si quis sepulcrum*, *ff. de relig. l. si fundus* 16. *ff. de pignor. l. si res* 12. *ff. de jur. dot. l.* 1. §. *si quis*, & §. *si rem*, *ff. si quid in fraud. patron. l.* 3. §. *Divi*, *ff. de jure fisci*. Unde in proposita specie, etsi quinum aureum addiderit emptor, justum pretium supplevit, sed dimidium tantum faciet; quare adhuc ad rescissionem agi poterit, alias absurdum esset, ut accessione unius aurei venditio sustineretur, quæ alias rescindenda erat. Nec interest, quod principio cum quinque aureis tantum venditio firma esset; nam cum jam res pervenisset ad statum, in quo agendum erat ad rescissionem ex beneficio dictæ legis 2. non poterat emptor in fraudem ipsius beneficii dimidiam partem pretii tantum supplere, sed aut verum pretium dabit, aut rescissionem patietur,

COMMENTARIUM.

3 EX hoc textu communiter talis deducitur assertio. "Valida est venditio, in qua venditor enormiter læsus est: potest tamen venditor agere ad rescissionem contractus, vel ad pretii supplementum." Probant eam textus *in c. cum causa, hoc tit. l.* 2. *l. voluntate*, *l. ad restituendum*, *l. dolus*, *C. de rescind. vend. l.* 1. *tit.* 11. *l.* 5. *recop.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garan. Canisius *ad hunc textum*, Fornerius *lib.* 2. *select. c.* 19. Rodulphus ejus filius *l.* 3. *verum quoniam. c.* 29. Matienzo & Azevedo *in d. l.* 1. *recop.* Arnoldus Vinnius *l.* 1. *select. c. penult. & ult.* Mancinus *de triplici juris collat. c.* 93. & *genial. c.* 129. & 130. *cum seq.* Anton. de Burgos *in repet. ad hunc textum*, Roderic. Suarez *in l.* 1. *tit. de las arrhas*, *fol.* 273. Petr. Barb. *in l.* 1. *p.* 5. *ff. solut. matr.* Noguerol *alleg.* 18. Boet. Epon. *in c. cum olim*, *n.* 144. *de rerum permut.* Ferro Manriq. *de differ. utriusque fori*, *q.* 57. Valasc. *consult.* 43. Cujacius *in l.* 2. *C. de æstim. & ad tit. C. de rescind.* David Argent. *in select. ad d. l.* 2. Bronchorst. *cent.* 1. *assert.* 70. Larrea *alleg.* 82. & 99. & *decis.* 68. & 69. *Granat.* Forcatulus *in necromant. dial.* 100. Leotardus *de usuris q.* 40. Cujacius *lib.* 16. *obs. c.* 18. *i.* 23. *c.* 32. Fachineus *l.* 2. *controv. c.* 16. Anton. Faber *decad.* 8. *ad error.* 7. Schiffordeg. *l.* 13. *ad* Fabrum, *tr.* 13. *q.* 5. Merillus *l.* 2. *var.* ex Cujacio *c.* 5. Gentilis *de æstim. rerum*, *p.* 38. Philippus Matthæus *in l.* 68. *n.* 34. *ff. de reg. jur.* Hunnius ad Treutl. *vol.* 1. *disp.* 21. *q.* 38. & *in encyclop. p.* 3. *tit.* 17. Gibalinus *t.* 2. *de negot. lib.* 4. *c.* 6. *ar.* 3. Vinnius *lib.* 1. *select. c. penult. & ultim.* Delbene *de Parlament. c.* 2. *dubit.* 3. *sect.* 3. *cum sequent.* Besoldus *in delibat. juris ad lib.* 18. *Pandect. q.* 10. Christinæus *tom.* 1. *decis.* 149. Illustrant conclusionem hujus textus Fontan. *ex decis.* 60. *usque ad* 68. Capicius Latro *consultat.* 124. Noguerol *alleg.* 29. *num.* 217. Merenda *lib.* 1. *contr. cap.* 34. Valenzuela *consil.* 182. *num.* 3.

4 Impugnatur præsens assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita illustratam sic insurgo: In pretio rei vendendæ naturaliter licet contrahentibus ad invicem se decipere, dummodo absit dolus malus, *l. in causa* 16. §. *idem* 4. *de min. l. item si pretio* 22. §. *ult. ff. locati*, Faber *in jurisprud. tit.* 2. *prine.* 2. Marinis *alleg.* 50. Bronchorst. *cent.* 1. *assert.* 52. Ferrata *in l.* 34. *de reg. jur.* Morla *in empt. tit.* 9. *q.* 8. Amaya *in l.* 3. *C. de cond. in pub. lorreis*, Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. c.* 20. Vultejus *in prine. Instit. de emp. & vend.* Faber *l.* 8. *conject. c.* 5. Covar. *l.* 2. *var. c.* 3. Leotardus *de usuris q.* 40. Gutheras *l.* 1. *de offic. domus*, *c.* 29. Merenda *lib.* 1. *controv.* 33. Drekeras *l.* 1. *differt.* 2. Unde prætextu minoris pensionis locationem rescindi non posse docetur *in l. & idem* 23. *ff. locati*; sicut nec pretii vilioris obtentu fit irrita venditio, quantumvis venditor, aut quam accepit pecuniæ summam, aut majorum etiam emptori restituere paratus sit, *l.* 4. *l. non est* 6. *cum seq. C. de rescind. vend. l.* 1. & 4. *C. Theod. de contrah. empt.* & vice versa majoris pretii prætextu non licet ab emptione discedere. Plautus *in Mostel. act.* 3. *scen.* 3.

——— *Si male empse*
Essent nobis, has haud rathibere liceret.

Seneca *controv.* 26. ibi: "Quia non possum domum habere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt venditor, & premit." Non tamen hanc emptionem rescindet, imo potius stultitiæ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui immenso pretio rem viliorem emit, aut econtra, *l. alienus* 61. *ff. ad leg. Falcidiam*, Plin. *l.* 1. *epist. ult. Mala*, inquit, *emptio semper ingratæ est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam ultra dimidiam justi pretii venditio rescindi non potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor scibat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor vero sciebat justum rei valorem: neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primo, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui scit, & consentit, *l. nemo* 145. *ff. de reg. jur. l. venditor* 11. *C. de rescind. vendit. l. si minor.* 9. *C. de act. empti*: & quia videtur donationis causa minori pretio vendidisse; nam ubi errore interveniente daretur repetitio, ibi eo quod consulto, & a sciente fit, donari intelligitur, *l. cujus* 5 5. *ff. de reg. jur. l. si quis* 38. *ff. de contrah. empt. l. cum donationis* 34. *C. de transf.* & quia qui scit, & vult, similis est ei, qui jus, & actiones suas remittit, *l.* 1. *in fine*, *ff. de action. empti.* Facit textus *in l.* 1. *C.* si major factus, ubi differte ei demum, qui inconsulto, & errore lapsus est, in hac læsione succurrendum, ad consultationem Liciniæ rescribit Imperator Gordianus. Secunda pars propositionis constat; nam emptor sciens justum rei valorem, & viliorem simulans, dolum committit; siquidem enormis læsio dolus est, *l. si quis cum verbe. idem juris*, *ff. de verb. obl. l. si fugitivo*, *vers. similiter*, *ff. de dolo.* Sed venditio cum dolo celebrata ipso jure nulla est, *l.* & *eleganter* 7 *ff. de dolo*, *l.* 3. §. *fin. ff. pro socio.* Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

Quæ difficultate non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. Scaccia de commerciis, §. 1. *q.* 7. *ampliat.* 10. *n.* 56. Gibalinus *de usur. lib.* 4. *c.* 6. *art.* 16. & *l.* 2. *de negot. lib.* 4. *c.* 4. *art.* 3. Naturale dicitur illud, quod quælibet res a natura habet absque destinatione, aut taxatione alicujus personæ: legale vero est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est; docent cum D. Thoma 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Theologi ibi, & cum Aristotele *l.* 5. Ethic. *c.* 7. ejus expositores Sotus *de justitia lib.* 6. *q.* 2. *art.* 3. Lessius *eodem tr. lib.* 2. *c.* 21. *dubit.* 2. Grotius *de jure belli lib.* 2. *c.* 12. & 14. Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indivisibili, infirmus, medius, & supremus; quia juxta circumstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet. Cov. *l.* 2. *variar. c.* 12. unde probatio veri, seu justi pretii difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, prosequitur Noguerol. *alleg.* 18. *ex n.* 16. In pretio legali non dantur diversi gradus, quia consistit in puncto indivisibili, Larrea *alleg.* 99. quod necessario servandum est, ita ut si res majori pretio, etiam levi vendatur, peccatum committatur; unde nec tunc licet contrahentibus invicem se decipere, nec si læsio contingat intra dimidiam, cessat restitutio; imo necessario facienda est, docent plures congesti ab Hermosilla *ad l.* 3. *tit.* 5. *p.* 5. *gl.* 4. *n.* 23. Salas *de empt. dub.* 6. Sanchez *lib.* 1. *summæ c.* 7. *dub.* 4. Ferro Manrique *ubi proxime.* Illud tamen summe tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, *l. pretia* 63. *ff. ad l. Falcid. l. si servum* 33. *ff. ad l. Aquil.* & illud protritum est, Res tantum valet, quantum vendi communiter solet, *l.* 1. §. *si hæres*, *ff. ad Treb.* Tunc autem docetur læsionem ultra dimidiam justi pretii dari, cum res, cujus verum pretium æstimatur quindecim aureis, venditur tantum septem, quo exemplo utitur *lex* 16. *tit.* 11. *lib.* 5. *recop.* ubi Matienzo, & Azevedo, Antonius Gom. *lib.* 2. *var. c.* 3. *num.* 22. Morla *in empor. tit.* 9. *q.* 10. & æstimatio hæc facienda est attento tempore initi contractus, quod decisum est *in cap. cum causam*, *hoc tit. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. l.* 3. §. *Divi*, *ff. de jure fisci*; & merito, cum rescissio concedatur prætextu læsionis tunc temporis contingentis. Molina *de justitia disp.* 349. *versic. pretium*, Matienzo *ubi supra*, *glos.* 4. *n.* 1.

6 De diversis Venditionibus. Secundo sciendum est, remedium ab Alexandro III. in præsenti relatum, inventum esse ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano *in d. l. C. de rescind. vend.* ut constat ex illis verbis: *Humanum est*, &c. quæ jus novum præseferunt, ut probat Faber *de error. decad.* 7. *error.* 7. *n.* 12. contra Cujacium *tr.* 8. ad Afric. *in l. si duos*, *ff. de evict.* Idem suadetur *ex d. l. si voluntate* 8. & ex generalitate textus *in l. in causa* 16. §. *idem*, *ff. de minor.* & *l. item* 22. §. *ultim. ff. locati*, deducitur olim non viguisse rescissionem emptionis ob læsionem ultra dimidiam; siquidem ibi expresse docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere. Facit etiam, quia non reperitur vestigium hujus remedii, imo contrarium satis diserte innuitur in nonnullis juris locis. Primo in *leg. a Divo Pio* 15. §. *si pignora*, *ff. de re judic.* ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, *l. si prædium*, *C. de evict.* prætextu læsionis non rescindi. Secundo *ex l.* & *ideo* 23. *ff. locati*, ubi docetur, prætextu iniquæ læsionis in pretio, si dolus abtenuerit in nonnullis juris locis. Primo in *leg. a Divo Pio* 15. §. *si pignora*, *ff. de re judic.* ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, *l. si prædium*, *C. de evict.* prætextu læsionis non rescindi. Secundo *ex l.* & *ideo* 23. *ff. locati*, ubi docetur, prætextu iniquæ læsionis in pretio, si dolus abest, *l. in causa* 16. §. *idem* 4. *de min. l. item si pretio* 22. §. *ult. ff. locati*, Faber *in jurisprud. tit.* 2. *prine.* 2. Marinis *alleg.* 50. Bronchorst. *cent.* 1. *assert.* 52. Ferrata *in l.* 34. *de reg. jur.* Morla *in empt. tit.* 9. *q.* 8. Amaya *in l.* 3. *C. de cond. in pub. lorreis*, Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. c.* 20. Vultejus *in prine. Instit. de emp. & vend.* Faber *l.* 8. *conject. c.* 5. Covar. *l.* 2. *var. c.* 3. Leotardus *de usuris q.* 40. Gutheras *l.* 1. *de offic. domus*, *c.* 29. Merenda *lib.* 1. *controv.* 33. Drekeras *l.* 1. *differt.* 2. Unde prætextu minoris pensionis locationem rescindi non posse docetur *in l. & idem* 23. *ff. locati*; sicut nec pretii vilioris obtentu fit irrita venditio, quantumvis venditor, aut quam accepit pecuniæ summam, aut majorum etiam emptori restituere paratus sit, *l.* 4. *l. non est* 6. *cum seq. C. de rescind. vend. l.* 1. & 4. *C. Theod. de contrah. empt.* & vice versa majoris pretii prætextu non licet ab emptione discedere. Plautus *in Mostel. act.* 3. *scen.* 3.

——— *Si male empse*
Essent nobis, has haud rathibere liceret.

Seneca *controv.* 26. ibi: "Quia non possum domum habere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt venditor, & premit." Non tamen hanc emptionem rescindet, imo potius stultitiæ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui immenso pretio rem viliorem emit, aut econtra, *l. alienus* 61. *ff. ad leg. Falcidiam*, Plin. *l.* 1. *epist. ult. Mala*, inquit, *emptio semper ingratæ est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam ultra dimidiam justi pretii venditio rescindi non potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor scibat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor vero sciebat justum rei valorem: neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primo, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui scit, & consentit, *l. nemo* 145. *ff. de reg. jur. l. venditor* 11. *C. de rescind. vendit. l. si minor.* 9. *C. de act. empti*: & quia videtur donationis causa minori pretio vendidisse; nam ubi errore interveniente daretur repetitio, ibi eo quod consulto, & a sciente fit, donari intelligitur, *l. cujus* 5 5. *ff. de reg. jur. l. si quis* 38. *ff. de contrah. empt. l. cum donationis* 34. *C. de transf.* & quia qui scit, & vult, similis est ei, qui jus, & actiones suas remittit, *l.* 1. *in fine*, *ff. de action. empti.* Facit textus *in l.* 1. *C.* si major factus, ubi differte ei demum, qui inconsulto, & errore lapsus est, in hac læsione succurrendum, ad consultationem Liciniæ rescribit Imperator Gordianus. Secunda pars propositionis constat; nam emptor sciens justum rei valorem, & viliorem simulans, dolum committit; siquidem enormis læsio dolus est, *l. si quis cum verbe. idem juris*, *ff. de verb. obl. l. si fugitivo*, *vers. similiter*, *ff. de dolo.* Sed venditio cum dolo celebrata ipso jure nulla est, *l.* & *eleganter* 7 *ff. de dolo*, *l.* 3. §. *fin. ff. pro socio.* Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

Quæ difficultate non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. Scaccia de commerciis, §. 1. *q.* 7. *ampliat.* 10. *n.* 56. Gibalinus *de usur. lib.* 4. *c.* 6. *art.* 16. & *l.* 2. *de negot. lib.* 4. *c.* 4. *art.* 3. Naturale dicitur illud, quod quælibet res a natura habet absque destinatione, aut taxatione alicujus personæ: legale vero est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est; docent cum D. Thoma 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Theologi ibi, & cum Aristotele *l.* 5. Ethic. *c.* 7. ejus expositores Sotus *de justitia lib.* 6. *q.* 2. *art.* 3. Lessius *eodem tr. lib.* 2. *c.* 21. *dubit.* 2. Grotius *de jure belli lib.* 2. *c.* 12. & 14. Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indivisibili, infirmus, medius, & supremus; quia juxta circumstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet. Cov. *l.* 2. *variar. c.* 12. unde probatio veri, seu justi pretii difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, prosequitur Noguerol. *alleg.* 18. *ex n.* 16. In pretio legali non dantur diversi gradus, quia consistit in puncto indivisibili, Larrea *alleg.* 99. quod necessario servandum est, ita ut si res majori pretio, etiam levi vendatur, peccatum committatur; unde nec tunc licet contrahentibus invicem se decipere, nec si læsio contingat intra dimidiam, cessat restitutio; imo necessario facienda est, docent plures congesti ab Hermosilla *ad l.* 3. *tit.* 5. *p.* 5. *gl.* 4. *n.* 23. Salas *de empt. dub.* 6. Sanchez *lib.* 1. *summæ c.* 7. *dub.* 4. Ferro Manrique *ubi proxime.* Illud tamen summe tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, *l. pretia* 63. *ff. ad l. Falcid. l. si servum* 33. *ff. ad l. Aquil.* & illud protritum est, Res tantum valet, quantum vendi communiter solet, *l.* 1. §. *si hæres*, *ff. ad Treb.* Tunc autem docetur læsionem ultra dimidiam justi pretii dari, cum res, cujus verum pretium æstimatur quindecim aureis, venditur tantum septem, quo exemplo utitur *lex* 16. *tit.* 11. *lib.* 5. *recop.* ubi Matienzo, & Azevedo, Antonius Gom. *lib.* 2. *var. c.* 3. *num.* 22. Morla *in empor. tit.* 9. *q.* 10. & æstimatio hæc facienda est attento tempore initi contractus, quod decisum est *in cap. cum causam*, *hoc tit. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. l.* 3. §. *Divi*, *ff. de jure fisci*; & merito, cum rescissio concedatur prætextu læsionis tunc temporis contingentis. Molina *de justitia disp.* 349. *versic. pretium*, Matienzo *ubi supra*, *glos.* 4. *n.* 1.

Secundo sciendum est, remedium ab Alexandro III. in præsenti relatum, inventum esse ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano *in d. l. C. de rescind. vend.* ut constat ex illis verbis: *Humanum est*, &c. quæ jus novum præseferunt, ut probat Faber *de error. decad.* 7. *error.* 7. *n.* 12. contra Cujacium *tr.* 8. ad Afric. *in l. si duos*, *ff. de evict.* Idem suadetur *ex d. l. si voluntate* 8. & ex generalitate textus *in l. in causa* 16. §. *idem*, *ff. de minor.* & *l. item* 22. §. *ultim. ff. locati*, deducitur olim non viguisse rescissionem emptionis ob læsionem ultra dimidiam; siquidem ibi expresse docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere. Facit etiam, quia non reperitur vestigium hujus remedii, imo contrarium satis diserte innuitur in nonnullis juris locis. Primo in *leg. a Divo Pio* 15. §. *si pignora*, *ff. de re judic.* ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, *l. si prædium*, *C. de evict.* prætextu læsionis non rescindi. Secundo *ex l.* & *ideo* 23. *ff. locati*, ubi docetur, prætextu iniquæ læsionis in pretio, si dolus abest, *l. in causa* 16. §. *idem* 4. *de min. l. item si pretio* 22. §. *ult. ff. locati*, Faber *in jurisprud. tit.* 2. *prine.* 2. Marinis *alleg.* 50. Bronchorst. *cent.* 1. *assert.* 52. Ferrata *in l.* 34. *de reg. jur.* Morla *in empt. tit.* 9. *q.* 8. Amaya *in l.* 3. *C. de cond. in pub. lorreis*, Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. c.* 20. Vultejus *in prine. Instit. de emp. & vend.* Faber *l.* 8. *conject. c.* 5. Covar. *l.* 2. *var. c.* 3. Leotardus *de usuris q.* 40. Gutheras *l.* 1. *de offic. domus*, *c.* 29. Merenda *lib.* 1. *controv.* 33. Drekeras *l.* 1. *differt.* 2. Unde prætextu minoris pensionis locationem rescindi non posse docetur *in l. & idem* 23. *ff. locati*; sicut nec pretii vilioris obtentu fit irrita venditio, quantumvis venditor, aut quam accepit pecuniæ summam, aut majorum etiam emptori restituere paratus sit, *l.* 4. *l. non est* 6. *cum seq. C. de rescind. vend. l.* 1. & 4. *C. Theod. de contrah. empt.* & vice versa majoris pretii prætextu non licet ab emptione discedere. Plautus *in Mostel. act.* 3. *scen.* 3.

——— *Si male empse*
Essent nobis, has haud rathibere liceret.

Seneca *controv.* 26. ibi: "Quia non possum domum habere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt venditor, & premit." Non tamen hanc emptionem rescindet, imo potius stultitiæ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui immenso pretio rem viliorem emit, aut econtra, *l. alienus* 61. *ff. ad leg. Falcidiam*, Plin. *l.* 1. *epist. ult. Mala*, inquit, *emptio semper ingratæ est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam ultra dimidiam justi pretii venditio rescindi non potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor scibat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor vero sciebat justum rei valorem: neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primo, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui scit, & consentit, *l. nemo* 145. *ff. de reg. jur. l. venditor* 11. *C. de rescind. vendit. l. si minor.* 9. *C. de act. empti*: & quia videtur donationis causa minori pretio vendidisse; nam ubi errore interveniente daretur repetitio, ibi eo quod consulto, & a sciente fit, donari intelligitur, *l. cujus* 5 5. *ff. de reg. jur. l. si quis* 38. *ff. de contrah. empt. l. cum donationis* 34. *C. de transf.* & quia qui scit, & vult, similis est ei, qui jus, & actiones suas remittit, *l.* 1. *in fine*, *ff. de action. empti.* Facit textus *in l.* 1. *C.* si major factus, ubi differte ei demum, qui inconsulto, & errore lapsus est, in hac læsione succurrendum, ad consultationem Liciniæ rescribit Imperator Gordianus. Secunda pars propositionis constat; nam emptor sciens justum rei valorem, & viliorem simulans, dolum committit; siquidem enormis læsio dolus est, *l. si quis cum verbe. idem juris*, *ff. de verb. obl. l. si fugitivo*, *vers. similiter*, *ff. de dolo.* Sed venditio cum dolo celebrata ipso jure nulla est, *l.* & *eleganter* 7 *ff. de dolo*, *l.* 3. §. *fin. ff. pro socio.* Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

Quæ difficultate non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. Scaccia de commerciis, §. 1. *q.* 7. *ampliat.* 10. *n.* 56. Gibalinus *de usur. lib.* 4. *c.* 6. *art.* 16. & *l.* 2. *de negot. lib.* 4. *c.* 4. *art.* 3. Naturale dicitur illud, quod quælibet res a natura habet absque destinatione, aut taxatione alicujus personæ: legale vero est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est; docent cum D. Thoma 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Theologi ibi, & cum Aristotele *l.* 5. Ethic. *c.* 7. ejus expositores Sotus *de justitia lib.* 6. *q.* 2. *art.* 3. Lessius *eodem tr. lib.* 2. *c.* 21. *dubit.* 2. Grotius *de jure belli lib.* 2. *c.* 12. & 14. Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indivisibili, infirmus, medius, & supremus; quia juxta circumstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet. Cov. *l.* 2. *variar. c.* 12. unde probatio veri, seu justi pretii difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, prosequitur Noguerol. *alleg.* 18. *ex n.* 16. In pretio legali non dantur diversi gradus, quia consistit in puncto indivisibili, Larrea *alleg.* 99. quod necessario servandum est, ita ut si res majori pretio, etiam levi vendatur, peccatum committatur; unde nec tunc licet contrahentibus invicem se decipere, nec si læsio contingat intra dimidiam, cessat restitutio; imo necessario facienda est, docent plures congesti ab Hermosilla *ad l.* 3. *tit.* 5. *p.* 5. *gl.* 4. *n.* 23. Salas *de empt. dub.* 6. Sanchez *lib.* 1. *summæ c.* 7. *dub.* 4. Ferro Manrique *ubi proxime.* Illud tamen summe tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, *l. pretia* 63. *ff. ad l. Falcid. l. si servum* 33. *ff. ad l. Aquil.* & illud protritum est, Res tantum valet, quantum vendi communiter solet, *l.* 1. §. *si hæres*, *ff. ad Treb.* Tunc autem docetur læsionem ultra dimidiam justi pretii dari, cum res, cujus verum pretium æstimatur quindecim aureis, venditur tantum septem, quo exemplo utitur *lex* 16. *tit.* 11. *lib.* 5. *recop.* ubi Matienzo, & Azevedo, Antonius Gom. *lib.* 2. *var. c.* 3. *num.* 22. Morla *in empor. tit.* 9. *q.* 10. & æstimatio hæc facienda est attento tempore initi contractus, quod decisum est *in cap. cum causam*, *hoc tit. l. si voluntate* 8. *C. de rescind. l.* 3. §. *Divi*, *ff. de jure fisci*; & merito, cum rescissio concedatur prætextu læsionis tunc temporis contingentis. Molina *de justitia disp.* 349. *versic. pretium*, Matienzo *ubi supra*, *glos.* 4. *n.* 1.

Secundo sciendum est, remedium ab Alexandro III. in præsenti relatum, inventum esse ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano *in d. l. C. de rescind. vend.* ut constat ex illis verbis: *Humanum est*, &c. quæ jus novum præseferunt, ut probat Faber *de error. decad.* 7. *error.* 7. *n.* 12. contra Cujacium *tr.* 8. ad Afric. *in l. si duos*, *ff. de evict.* Idem suadetur *ex d. l. si voluntate* 8. & ex generalitate textus *in l. in causa* 16. §. *idem*, *ff. de minor.* & *l. item* 22. §. *ultim. ff. locati*, deducitur olim non viguisse rescissionem emptionis ob læsionem ultra dimidiam; siquidem ibi expresse docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere. Facit etiam, quia non reperitur vestigium hujus remedii, imo contrarium satis diserte innuitur in nonnullis juris locis. Primo in *leg. a Divo Pio* 15. §. *si pignora*, *ff. de re judic.* ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, *l. si prædium*, *C. de evict.* prætextu læsionis non rescindi. Secundo *ex l.* & *ideo* 23. *ff. locati*, ubi docetur, prætextu iniquæ læsionis in pretio, si dolus abest, *l. in causa* 16. §. *idem* 4. *de min. l. item si pretio* 22. §. *ult. ff. locati*, Faber *in jurisprud. tit.* 2. *prine.* 2. Marinis *alleg.* 50. Bronchorst. *cent.* 1. *assert.* 52. Ferrata *in l.* 34. *de reg. jur.* Morla *in empt. tit.* 9. *q.* 8. Amaya *in l.* 3. *C. de cond. in pub. lorreis*, Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. c.* 20. Vultejus *in prine. Instit. de emp. & vend.* Faber *l.* 8. *conject. c.* 5. Covar. *l.* 2. *var. c.* 3. Leotardus *de usuris q.* 40. Gutheras *l.* 1. *de offic. domus*, *c.* 29. Merenda *lib.* 1. *controv.* 33. Drekeras *l.* 1. *differt.* 2. Unde prætextu minoris pensionis locationem rescindi non posse docetur *in l. & idem* 23. *ff. locati*; sicut nec pretii vilioris obtentu fit irrita venditio, quantumvis venditor, aut quam accepit pecuniæ summam, aut majorum etiam emptori restituere paratus sit, *l.* 4. *l. non est* 6. *cum seq. C. de rescind. vend. l.* 1. & 4. *C. Theod. de contrah. empt.* & vice versa majoris pretii prætextu non licet ab emptione discedere. Plautus *in Mostel. act.* 3. *scen.* 3.

——— *Si male empse*
Essent nobis, has haud rathibere liceret.

Seneca *controv.* 26. ibi: "Quia non possum domum habere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt venditor, & premit." Non tamen hanc emptionem rescindet, imo potius stultitiæ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui immenso pretio rem viliorem emit, aut econtra, *l. alienus* 61. *ff. ad leg. Falcidiam*, Plin. *l.* 1. *epist. ult. Mala*, inquit, *emptio semper ingratæ est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam ultra dimidiam justi pretii venditio rescindi non potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor scibat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor vero sciebat justum rei valorem: neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primo, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui scit, & consentit, *l. nemo* 145. *ff. de reg. jur. l. venditor* 11. *C. de rescind. vendit. l. si minor.* 9. *C. de act. empti*: & quia videtur donationis causa minori pretio vendidisse; nam ubi errore interveniente daretur repetitio, ibi eo quod consulto, & a sciente fit, donari intelligitur, *l. cujus* 5 5. *ff. de reg. jur. l. si quis* 38. *ff. de contrah. empt. l. cum donationis* 34. *C. de transf.* & quia qui scit, & vult, similis est ei, qui jus, & actiones suas remittit, *l.* 1. *in fine*, *ff. de action. empti.* Facit textus *in l.* 1. *C.* si major factus, ubi differte ei demum, qui inconsulto, & errore lapsus est, in hac læsione succurrendum, ad consultationem Liciniæ rescribit Imperator Gordianus. Secunda pars propositionis constat; nam emptor sciens justum rei valorem, & viliorem simulans, dolum committit; siquidem enormis læsio dolus est, *l. si quis cum verbe. idem juris*, *ff. de verb. obl. l. si fugitivo*, *vers. similiter*, *ff. de dolo.* Sed venditio cum dolo celebrata ipso jure nulla est, *l.* & *eleganter* 7 *ff. de dolo*, *l.* 3. §. *fin. ff. pro socio.* Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

Quæ difficultate non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. Scaccia de commerciis, §. 1. *q.* 7. *ampliat.* 10. *n.* 56. Gibalinus *de usur. lib.* 4. *c.* 6. *art.* 16. & *l.* 2. *de negot. lib.* 4. *c.* 4. *art.* 3. Naturale dicitur illud, quod quælibet res a natura habet absque destinatione, aut taxatione alicujus personæ: legale vero est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est; docent cum D. Thoma 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Theologi ibi, & cum Aristotele *l.* 5. Ethic. *c.* 7. ejus expositores Sotus *de justitia lib.* 6. *q.* 2. *art.* 3. Lessius *eodem tr. lib.* 2. *c.* 21. *dubit.* 2. Grotius *de jure belli lib.* 2. *c.* 12. & 14. Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indivisibili, infirmus, medius, & supremus; quia juxta circumstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet. Cov. *l.* 2. *variar. c.* 12. unde probatio veri, seu justi pretii difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, prosequitur Noguerol. *alleg.* 18. *ex n.* 16. In pretio legali non dantur diversi gradus, quia consistit in puncto indivisibili, Larrea *alleg.* 99. quod necessario servandum est, ita ut si res majori pretio, etiam levi vendatur, peccatum committatur; unde nec tunc licet contrahentibus invicem se decipere, nec si læsio contingat intra dimidiam, cessat restitutio; imo necessario facienda est, docent plures congesti ab Hermosilla *ad l.* 3. *tit.* 5. *p.* 5. *gl.* 4. *n.* 23. Salas *de empt. dub.* 6. Sanchez *lib.* 1. *summæ c.* 7. *dub.* 4. Ferro Manrique *ubi proxime.* Illud tamen summe tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, *l. pretia* 63. *ff. ad l. Falcid. l. si servum* 33. *ff. ad l. Aquil.* & illud protritum est, Res tantum valet, quantum vendi communiter solet, *l.* 1. §. *si hæres*, *ff. ad Treb.* Tunc autem docetur læsionem ultra dimidiam justi pretii dari, cum res, cujus verum pretium æstimatur quindecim aureis, venditur tantum septem, quo exemplo utitur *lex* 16. *tit.* 11. *lib.* 5. *recop.* ubi Matienzo, & Azevedo, Antonius Gom. *lib.* 2. *var. c.* 3. *num.* 22. Morla *in empor. tit.* 9. *q.* 10.

ajebat, ut refert D. Auguſt. *lib. 3. de Trinit. c. 3. Commune eſſe mortalium deſiderium vilis emere, & magno vendere.* Quod & probant lex *ſi voluntate, C. de reſcinden.* & Rex Salomon in proverbiis ajebat: *Malus eſt omnis emptor; & cum receſſerit, gloriatur.* Sed diſplicet hæc interpretatio ex eo, quia verbum *conceſſum*, quo Jureconſultus utitur *in d. l. ſi de pretio, §. finali*, non proprie prædicatur de eo, quod quiſquam a ſe habet, & a natura ipſa illi ineſt, prout eſt naturalis inſtinctus, ſeu ſenſualis natura. Quare his, & aliis ſententiis omiſſis adductis a Pinello *in d. l. 2.* Matienzo *in d. l. 1. Recopil.* dicendum eſt, verum eſſe quæſtus proprii cauſa alium decipere licere naturaliter, ideſt jure gentium, quo commercia primum inſtituta ſunt, *l. & hoc jure 5. ff. de juſt. & jure.* Facit Juſtinianus *novel. 97.* in contractibus enim ineundis, eo voto quiſque ducitur, ut compendium ſuum augeat, etiam cum alieno diſpendio, *l. ſi voluntate, Cod. de reſcind. vend.* Tullius *lib. 3. de offic.* Plautus *in Perſa, act. 4. ſcena 4.*

Viu' tu bene emere? Do. *Viu' tu pulchre vendere?*

To. *Ego ſcio utrumque velle.*

Hinc Ariſtotel. *lib. 5. Ethic. c. 4.* lucri, damnique nomina proficiſci tradit ab his negotiis, quæ mutua partium voluntate contrahuntur, votum enim hoc contrahentium, ut lucrum ſectentur, damnum autem averſentur, efficit ut in contrahendo præſertim utilitati ſuæ ſtudeat, *l. actionum 25. §. 1. ff. de oblig. & act.* docuerunt Vvilembach. *diſp. de juſtitia, num. 19.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. art. 3.* Fornerius *lib. 6. rerum quotid. c. 20.* Verum hæc ita locum habent, ſi læſio ſit mediocris, *d. l. voluntate, l. quiſquis 15. C. de reſcind. leg. res 54. ff. de contrab. emption.* ſecus ſi ſit immodica, hoc eſt dimidiæ partis juſti pretii metas excedat: tunc enim æquum viſum eſt læſo ſuccurri, quia etſi nullus adverſarii dolus interveniſſet, prope tamen res ipſa in ſe dolum habere videretur, argumento legis *ſi quis cum 36. ff. de verb. obl.* unde etiam dimidiam pretii partem non admitti læſionem quoad forum interium, notum eſt, & probant pluribus relatis Ferro Manrique *de diſſerent. utriuſque fori, q. 17.* Aravio *de ſtatu civili, diſp. 1. q. 2.* Nec obſtat primum argumentum difficultatis, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, valde controverſum eſſe, an remedium dictæ legis competat venditori ſcienti valorem rei venditæ? Et hoc remedium illi ſcienti competere tenuerunt Pinellus *in d. l. 2. p. 1. c. 1. n. 10.* Albericus *in eod. lege, n. 12.* Fachineus *lib. 2. controv. c. 20.* Moventur, quia dum hoc remedium ſtatuitur, non diſtinguitur an ſciverit, an ignoraverit venditor pretium rei ſuæ: ſed cum lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debere, vulgo traditum eſt: ergo. Secundo quia hac diſtinctione admiſſa, facile eluderetur beneficium dictæ legis 2. ſiquidem raro admodum locum haberet, quoniam venditor noſſe præſumitur pretium, & merita rei ſuæ, *d. l. quiſquis 15.* Tertio, quia beneficium ipſius legis non fundatur in dolo, vel errore, ſed in nimia inæqualitate, quæ utique ſocietatem vitiat abſque diſcrimine ſcientiæ, vel ignorantiæ, *l. ſi non facris 29. ff. pro ſocio, §. ult.* Sed adhuc contraria ſententia placet, videlicet beneficium dictæ legis 2. denegari venditori non ignoranti valorem, ſeu pretium rei ſuæ: nam nemo lædi, aut injuria affici intelligitur, qui ſcit & conſentit, *l. nemo 145. ff. de reg. jur. l. venditor 11. C. de reſcind. l. ſi minor 9. C. de act. empti:* imo donationis cauſa vendidiſſe creditur, ut ſupra probavi. Quare hanc ſententiam tenuerunt pluribus relatis Cancerius *lib. 1. var. c. 13. n. 32.* Caſtillo *lib. 4. controv. c. 52. n. 41.* Barboſa *in d. l. 2. C. de reſcind. n. 51.* Arnoldus Vinnius *lib. 1. ſelect. c. 56. per totum.* Nec intereſt, quod *in d. l. 2.* non diſtinguatur inter venditorem ſcientem, & ignorantem; nam præterquam quod hæc diſtinctio expreſſa reperitur *in d. l. 1. C. ſi major factus*, ſatis deducitur *ex d. l. 2.* quoniam nemo ſciens, & volens lædi videtur, etiam in vendirione, *l. ea quæ 43. ff. de contrab. empt.* unde cum iniquitas læſioni cauſam dediſſet, *d. l. 2.* ea ceſſante, ceſſat, & beneficium illud. Similiter, etſi dicta lex 2. non fundetur in dolo, vel errore; fundatur tamen in injuria, ſeu iniquitate, quæ nulla eſt adverſus ſcientem, & conſentientem, *d. l. nemo 145.* Quid tamen procedat in foro conſcientiæ, proſequitur Barboſa *in d. l. 2. ex n. 118.* Nec obſtat alia pars ipſius argumenti. Nam reſpondetur verum eſſe, dolum emptionem ipſo jure vitiare, *diu, l. & eleganter*, cum ſimilibus, quando dolus ipſe dedit cauſam contractui emptionis, ut in aliis contractibus bonæ fidei procedit, quos dolus dans cauſam eis nullos reddit; non item ſi incideret in contractibus, ut eſt communis ſententia, quam tenent Morla *in empor. tit. 9. in prefatione, n. 92.* Cevallos *lib. 1. qu. 226.* Accedit quia dolus ex calliditate alterius ex contrahentibus probatur, non vero ex quantitate pretii, *l. dolus, d. l. ſi voluntate, C. de reſcin. l. dolum, C. de dolo.* Nec tunc obſtat textus *in dict. leg. ſi ſuperſtite, Cod. de dolo*, quem varie exponunt relati a Pinello *in d. l. 1. p. 2. c. 4. n. 22.* Merenda *l. 6. controv. 21.* Schiſordeg. *l. 2.* ad Fabrum, *q. 5. tr. 25.* vera tamen interpretatio ſit, in ſpecie illius textus dolum non argui, nec probari ex læſione immodica in quantitate, ſed ex eo quod pater adminiſtravit uxoris defunctæ bona, cui filia ſucceſſit, ejuſque curam ſimiliter geſſit, & cum ea tranſigendo liberationem ſibi paravit: unde immodica læſio contingit, & deducitur eum in dolo verſari. Et licet propter reverentiam parentibus debitam actio de dolo in patrem non detur, tamen in factum actio recte conceditur.

CAPUT IV.

a Cæleſtinus III.

PErvenit ad nos ex inſinuatione tua, quod olim Petrus miles A. uxori ſuæ quamdam domum in donatione propter nuptias aſſignatam, muliere ipſa expreſſim dante conſenſum, B. mulieri pro certa vendidit pecuniæ quantitate, quam ex eadem venditione B. matrimonio ſupradicto conſtante 30. annis libere, pacificeque poſſedit. Sed prænominato milite iter univerſæ carnis ingreſſo, relicta ejus contra venditionem de ſuo conſenſu ſolemniter celebratam venire præſumit, allegans dictum dominium titulo donationis propter nuptias ſibi conceſſam alienari non poſſe, licet ejus conſenſus noſcatur ipſi contractui acceſſiſſe. Præfata vero B. mulier ex eo nititur ſe tueri, quod bona fide, tituloque juſto poſſedit; & quia in communes uſus viri, & uxoris illius pretium eſt converſum; & quia etiam factæ venditionis tempore, unde ſibi utiliter conſulere potuiſſet, in viri facultatibus conſiſtebat. Unde quia ſuper his nos conſulere curaſti, tuæ ſolicitudini reſpondemus, prædictam emptricem, ſi vera ſunt, quæ præmiſimus, domum ipſam debere pacifice poſſidere; nec enim credimus, illam præſcriptis occaſionibus ſuper ipſa domo debere ulterius fatigari.

NOTÆ.

1 a *Cæleſtinus.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* cui tamen reſcribat Pontifex, nullibi exprimitur, nec ſine magno præjudicio; ſiquidem plurimi intereſt, an præſens quæſtio de donatione propter nuptias diſceptaretur coram judice Eccleſiaſtico, aut quia lis agebatur inter perſonas Romanæ Sedi ſubjectas, tum in ſpiritualibus, quam in temporalibus, aut quia incideret cum cauſa matrimonii quæſtio hæc diſceptabatur, ut *in c. de prudentia*, cum ſimilibus, *de donat.* aut tandem, quia vidua, aut miſerabilis perſona actionem ſuam propoſuit coram judice Eccleſiaſtico, juxta adducta *in capite ex parte, de donat. inter.*

COMMENTARIUM.

2 Concluſio traditur, & probatur.

EX præſenti decretali ſequens communiter deducitur aſſertio: "Res donata propter nuptias, ſi alienetur a marito, conſentiente uxore, dum alia bona ipſe obtinet, præcipue poſt tranſcurſum temporis, ab uxore repeti non poteſt." Quæ concluſio probari poteſt ex Novel. 61. *c. 1.* ex qua tranſcripſit Irnerius authenticam, *ſive a me, C. ad Vellejanum.* Illuſtrant ultra congeſtos a Barb. & Garan. in præl. Acoſta *de privil. credit. regul. 2. ampliat. 6. n. 223.* Cujac. *in præſenti.* Richerius *in d. authentico ſive a me*, Ritherurſius *in d. novella 61.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequentis juris conſideratione; nam ſicut dos redit ad virum propter ſervandam æqualitatem, *Novel. 97. c. 1. & 2. authent. dos data, C. de donat. ante nupt. c. fin. de donat. inter*: igitur ſoluto matrimonio per mortem in præſenti ſpecie non poterat vidua agere propter rem donatam propter nuptias. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo, nam quoad donationem propter nuptias dominium rei donatæ remanet penes virum donatorem, *l. ubi adhuc, C. de jure dot.* & notarunt *in authent. dos data, C. de donat. ante nupt. Novel. de non eligendis ſecundo nubent. §. illud quoque*: ſed dominus virtute dominii habet facultatem alienandi rem propriam: igitur maritus valide, & licite poteſt alienare rem propter nuptias uxori donatam. Augetur deinde difficultas ex eo, nam conſenſus ſimplex uxoris in præſenti non ſufficiebat, ut vires haberet ipſa alienatio; ſiquidem ut ea ſuſtineretur virtute talis conſenſus, debebat poſt biennium conſenſus ſequi, *Novel. ut immobilium 61. authent. ſive a me, C. ad Vellejanum*: in quo differt hæc donario a dote; nam prædii dotalis alienatio marito non permittitur, quamvis ſæpe mulier conſentiat, ut probavi *in c. ex referipto, de jurejur.* Igitur in præſenti ſpecie, nec virtute conſenſus uxoris alienatio rei donatæ propter nuptias ſuſtineri poterat. Nec etiam lapſus temporis validam reddebat alienationem, cum ſapius legamus contra uxorem agere impeditam, præſcriptionem currere non poſſe, *l. in rebus, C. de jure dot.* cujus rei ratio habetur *in l. cum noviſſimi, §. ult. verſ. Unde venit, C. de præſcript. 30.* Jure enim optimo præſcriptio contra uxorem non currit conſtante matrimonio, quia contra impeditum jure agere non cerrit præſcriptio, *l. 1. §. ult. C. de annal. except.* ergo nullo modo in præſenti caſu Cæleſtini deciſio ſuſtineri poteſt.

4 De donatione propter nuptias.

Qua difficultate ita ſulcita maxime obſtante, vera eſt præſens Cæleſtini deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, donationem propter nuptias veteribus incognitam fuiſſe, tantumque celebrari potuiſſe ante nuptias, donec Imperator Juſtinianus cum patre ſuo conſtituit, ut etiam conſtante matrimonio fieri poſſet, ſi eo tempore mulier, vel pro ea alius dotem auxiſſet, *l. ſi*

l. ſi conſtante 19. C. de donat. ante nupt. Quare donatio, quæ a veteribus ante nuptias dicebatur, propter nuptias appellari cœpit, *§. 3. Inſtit. de donat.* quæ etiam contraria dos dicitur, quia ſicut dos appellatur, quæ ab uxore datur marito: ita donatio, quam maritus uxori facit, contraria dos dicitur, *l. cum multum 20. C. de donat. ante nupt.* unde infertur, tam in conſtitutione, quam in effectu pari paſſu ambulare donationem propter nuptias, ac dotem; quare ſicut dos conſtante matrimonio conſtitui valet, licet ante nuptias promittatur; ita etiam & hæc donatio. Deinde ut dos ab ipſa uxore, vel etiam ab extraneo promitti valet; ſic & donatio propter nuptias ab ipſo marito, vel ab alio, nomine ejus fieri valet, *l. ſi liberis 18. C. de donat. ante nupt.* Deinceps ſicut uxori pro dote recipienda competit tacita, & privilegiaria hypotheca, *l. aſſiduis 11. C. qui potiores*; ſic etiam marito competit hypotheca, pro donatione propter nuptias. Rurſus ut maritus conſtante matrimonio vindicare poteſt res dotales, *l. dece ancillam, C. de rei vind. leg. in rebus 30. C. de jure dot.* ſic etiam uxori conceditur actio in rem pro vindicandis ipſis rebus donatis, *authentica Permiſſa, C. de donat. ante nupt.* Tandem omnia pacta, quæ circa dotem inter conjuges placuerunt, etiam circa donationem hanc conventa intelliguntur, adeo ut ſi aliquid diverſum circa lucra ab alterutra parte receptum ſit, ad æqualitatem per leges reducatur, *l. ex morte, cum ſequenti, C. de pactis conventis*, etiam ſuper dote, *d. l. cum multa 20.* Inde dubitari ſolet, an uxor lucretur fructus rei donatæ propter nuptias, ſicut maritus ſuos facit fructus rerum dotalium? Et negativam ſententiam tenuerunt Gloſſa *in authentica dos data, C. de donat. ante nupt.* & alii veteres apud Antonium Gomez *in l. 50. Tauri, n. 2.* Hothomanus *in diſp. de doribus, n. 22.* Scipio Gentil. *l. 4. de donat. inter, c. 16. pag. 461.* Oſualdus *ad Donellum l. 14. commentar. c. 9. litt. C.* Fontanel. *de pactis nupt. clauſul. 4. gloſſ. 5. n. 9. & 10.* Facit pro ſententia textus *in l. ubi 29. C. de jure dot.* ubi uxori conceditur, marito vergente ad inopiam, dotem ſuam repetere etiam conſtante matrimonio, ut tam ex ejus fructibus, quam donationis propter nuptias, ſublevare matrimonii onera poſſit. Igitur ſi hoc ſpeciali caſu tantum fructus marito concedantur, regulariter eos ſemper non lucratur. Deinde quia ſi uxor hujuſmodi fructus ſuos faceret, exinaniretur commodum dotis, cujus fructus marito cedunt, pro ſublevandis matrimonii oneribus, *l. pro oneribus 20. C. de jure dot.* ſiquidem æqualis quantitas ſolebat propter nuptias donari, ac in dotem conſtituebatur. Contrariam tamen ſententiam poſt Donellum *ubi ſupra*, tenuit Dom. Joſephus de Retes *de donat. ſect. 3. n. 17.* motus primo ex comparatione, quam generaliter admittit Juſtinianus *in l. cum multa 20. C. de donat. ante nupt.* inter dotem, & donationem propter nuptias, ita ut pari paſſu ambulent, tam in conſtitutione, reſtitutione, & ceteris, *l. conſulta 8. §. ult. C. de divortiis*: unde cum præcipua qualitas dotis ſit, ut maritus fructus lucretur, dicendum eſt, etiam quoad hanc qualitatem, illi exequendam eſſe donationem propter nuptias. Secundo *ex l. lex quæ tutores, C. de adminiſt. tutorum*: ubi docetur, minorem non poſſe donare propter nuptias ſine decreto Judicis, & curatoris auctoritate. Igitur quia res donatæ propter nuptias, cum fructibus ad uxorem ſpectabant, alias ſi per donationem a minore factam tantum res donatæ pignori ſubjicerentur pro doris ſecuritate, ad quid talis ſolemnitas deſideraretur. Qua opinione retenta, ipſe Dom. Joſephus de Retes *n. 18.* ut ſatisfaciat fundamentis contrariæ ſententiæ, agnoſcit injuſtam fuiſſe prædictam exæquationem dotis, & donationis propter nuptias: quod & agnovit Cujacius *in novella 47.* ſiquidem ſervata prædicta æqualitate, eveniebat ut maritus pauper ducere non poſſet uxorem divitem; quare ne de legibus Romanis hoc fateri cogamur, potius ſubſcriberem priori ſententiæ; prædictam exæquationem accipiendo non in omnibus, & per omnia, ſed quoad conſtitutionem, & reſtitutionem, non vero quoad fructuum acquiſitionem, qui erogandi erant in alimonium ipſius uxoris, & familiæ. Nec tunc obſtat *in d. l. quæ, C. de adminiſtr. tut.* nam ideo deſideratur in donatione propter nuptias a minore facienda eadem ſolemnitas, quæ in aliis alienationibus deſideratur, quia cum, ut ſupra dixi, dominium rei donatæ propter nuptias tranſeat in uxorem, & per conſequens alienatio ſequatur, ideo in tali donatione ſolemnitas illa deſideratur.

5 Proſequuntur alia de ipſa donatione.

Secundo ſciendum eſt, quod ſoluto matrimonio, ſicut dos ad uxorem, hæredemve ejus revertitur, ita etiam donatio propter nuptias ad maritum, ſeu ejus hæredes redit, ſi nullum pactum interceſſit de lucrandis ipſis rebus donatis, *Novv. 98.* nec cogitur maritus, utpote proprium relinquere liberis prioris matrimonii, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit, *l. ſi liberis, C. de donat. ante nupt.* Nec contrarium probatur *in l. ſiemina, C. de ſecundis nuptiis*; ubi hæc pœna imponitur contrahentibus ſecundas nuptias, ut omne lucram, quod ex priori matrimonio conſecutus, conſecutave eſt, conſervet liberis prioris matrimoniii. Quia facile reſpondetur, ſecundo nubentem lucrum cogi conſervare, ſcilicet ſi vir lucratus eſt dotem, vel ſi mulier lucrata eſt donationem propter nuptias, ex pacto videlicet; tunc enim vere uxor lucratur ipſam donationem propter nuptias, ſed ratione pacti; & tunc certum eſt, ad ſecundas nuptias tranſeuntem teneri conſervare liberis prioris matrimonii ipſam donationem. Deinde etiam notandum eſt, quod nec muliere quidem conſentiente, niſi obſervata forma dictæ authenticæ *ſive a me, C. ad Vellejanum*, res immobiles donatæ propter nuptias alienari queunt, Gudelinus *de jure noviſſ. l. 1. c. 8.* cujus doctrinæ rationem eam aſſignarunt Cujacius, & Ritherurſius *in dicta novella 61.* Richer. *in dicta authent. ſive a me*, quod ſcilicet ſi permitteretur marito hæc alienatio, facile eveniret ut uxori lucrum nuptiale, quod vi pacti vel ſtatuto ſoluto matrimonio competebat, interverteretur, & proinde liberi communes, quibus plerumque lucra nuptialia a parentibus aſſervabantur, damno non modico afficerentur. Nec intereſt, quod mulieri competat rei vindicatio adverſus quemcumque poſſeſſorem, & per conſequens facile alienatio reſcinderetur. Nam reſpondetur, conſultius eſſe, alienationem ipſam irritare, quam reſciſſoriam actionem mulieri concedere; cum multa intercedere poſſint, quæ ſi ipſam actionem inanem non redderent, ſaltem difficile facerent; & ſemper præſtabilius eſt, intacta cuique jura ſua ſervare, quam poſt rem vulneratam remedium quærere, *l. ult. C. in quibus cauſis in integr. reſtit.* Suſtineretur tamen talis alienatio, ſi uxor ipſi conſenſerit, & poſt biennium iterum conſentiat: quo caſu ſuſtinetur alienatio, ſi ex aliis mariti bonis caſus donationis renci queat, *d. novel. 61.* Nec obſtat textus *in l. quibus 18. ff. de verb. obl.* ubi docetur quod geminatus conſenſus, non magis operatur, quam ſimplex. Nam reſpondetur, Pomponium in eo textu agere de promiſſione iterata, quæ non eſt ſufficiens ad hoc, ut quis bis ſolvat, quod promiſit; alias enim repetitus conſenſus ad confirmationem contractus prodeſt. Unde conſtat, quod ſi poſt dictam authenticam *ſive a me*, maritus non iterato conſenſu mulieris poſt biennium res donatas alienet, vel aliunde ipſe ſatisfacere nequeat, actio conceditur uxori, ut res ipſas donatas propter nuptias, a quocumque poſſeſſore repetere poſſit, *authent. permiſſa, C. de donat. ante nupt.* quia reſpectu mulieris talis alienatio pro infecta habetur, quoad ipſum vero maritum alienatio rata habetur, *dict. novel. 61.* Poteſt tamen maritus alia bona, quæ tacite obligata ſunt pro ipſis rebus donatis propter nuptias, conſentiente uxore, recte alienare, cum remiſſio pignoris non habeatur pro alienatione, *l. etſi 18. ff. quæ in fraudem credit.* nec etiam pro donatione, *l. quamvis 8. C. ad Vellejanum.* Quæ duo mulieribus interdicta ſunt, unde conſentiendo alienationi ipſius rei pignoratæ, remiſiſſe videtur jus pignoris, quod in ea habebat. Illud pro coronide notandum eſt, hoc genus donationis propter nuptias, jam ab uſu receſſiſſe in Europæ provinciis, ut teſtatur Baldus *in l. cum multa 20. Cod. de donat. ante nupt.* Cujacius *l. 5. obſerv. c. 4.* Oſualdus *ad Donellum lib. 14. cap. 9. litt. E*, Corraſius *in l. qui liberos, num. 237. ff. de ritu nuptiar.* Baeza *de non meliorandis filiabus, cap. 2. num. 32. & cap. 7. num. 5.* Avendanno *in l. 29. Tauri, gloſſ. 1. num. 2.*

His animadverſis referamus jam varias Doctorum interpretationes, quas præſenti Cæleſtini decretali aſſignarunt Gloſſa finalis *verbo Solutio*, Abbas antiquus *in præſenti*, quos refert Antonius de Burgo *ad hunc textum*: aſſerunt enim, in præſenti ſpecie ideo contra uxorem judicatum fuiſſe, quia cum matrimonium ſolutum eſſet eo tempore, quo uxor alienationis reſciſſionem petebat, ut conſtat ex illis verbis, *viam univerſæ carnis ingreſſo*, quo caſu, res donatæ propter nuptias, ad hæredes mariti pertinebant, *c. ult. de donat. inter*; inde certum erat, nihil uxoris intereſſe res alienatas recuperare. Sed hanc ſolutionem recte refellit Acoſta *de privil. cred. num. 230.* Secundo vero loco Cardinalis, Abbas Siculus, & Joannes Andreas, quos ſequuntur Palacios Rubios, & Rodericus Suarez laudati ab Acoſta *ubi ſupra, n. 229.* docent Cæleſtinum in præſenti ex rationibus per partem allegatis, ſuppoſuiſſe, ſecundum conſenſum uxoris intereſſiſſe, & ita alienationem validam fuiſſe. Verum & hanc ſolutionem reprehendit Acoſta *num. 232.* quare illis omiſſis verius dicendum eſt, quod licet ſingula, quæ in præſenti a Cæleſtino expenduntur, per ſe, & ſigillatim non ſufficiant, ut uxor repellatur a donatione propter nuptias, alienatioque ipſa valida reddatur; tamen ſimul omnia illa conjuncta alienationem hujuſmodi validam reddunt, quia quæ non profunt ſingula, conjuncta juvant, *l. inſtrumenta, C. de probat.* unde omnibus illis circumſtantiis concurrentibus, quas exprimit, & expendit Cæleſtinus, recte docetur, uxorem perſequentem res donatas propter nuptias, & alienatas a marito, repellendam eſſe.

6 Traduntur varie intellectionibus textus.

7 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam juris principium in ea expenſum procedit, niſi pactum interceſſerit de lucrandis rebus donatis propter nuptias; ſicut enim circa reſtitutionem dotis, plerumque pactum de ea lucranda intercedit: ita etiam circa donationem propter nuptias adhiberi ſolet, juxta authenticam, *æqualitas, C. de pactis conventis*: docent Sichardus *in l. 3. C. de jure dot. n. 7.* Richerius *in d. authentica ſive a me*: quod pactum in præſenti ſpecie interceſſiſſe ſupponit Cæleſtinus III. Nec obſtat augmentum difficultatis, nam potius verum eſt, pacto interveniente de lucranda donatione propter nuptias, dominium rei donatæ penes mulierem remanere: unde illi competit rei vindicatio contra quemlibet extraneum poſſeſſorem, *authentica Permiſſa, C. de donat. ante nupt.* Nec deſideratur, ut pactum ſpecialiter intercedat de lucranda ipſa donatione; ſed ſufficit, ut pactum interveniat de lucranda ipſa dote, quia etiam tale pactum conventum intelligitur de lucranda ipſa donatione propter nuptias, *l. fin. §. ſimplicis, C. de donation. ante nuptias, authentica æqualitas, C. de pactis conventis tam ſuper dote.* Nec obſtat aliud augmentum ipſius dubitandi rationis; nam in præſenti alienatio rei donatæ propter nuptias ſuſtinetur, non tantum ex eo, quia mulier alienationi conſenſit, ſed quia pecunia, ex ea proveniens verſa fuit in utilitatem utriuſque conjugis, & elapſum fuerat ſpatium 30. annorum; unde ſingula, quæ per ſe non proderant ad valorem alienationis, conjuncta ipſam validam reddiderunt. Nec obſtat ultimum argumentum difficultatis; pro cujus ſolutione dicendum eſt, ex temporis lapſu in præſenti caſu non præſumi, aut induci præ-

præscriptionem, seu usucapionem erga rem donatam propter nuptias, & alienatam; sed ex transcursu tam longi temporis præsumi consensum ratificatum; quia secundus consensus desideratur pro solemnitate hujus alienationis, *in dict. authent. sive a me, C. ad Vellejanum*. Unde cum ex lapsu temporis præsumatur omnis solemnitas, Mascardus *de probat. concluſ. 426.* probat Barbosa *in præsenti, n. 2.* ideo in præsenti specie alienatio valida pronunciatur, quia ex lapsu diuturni temporis creditur solemnitatem præscriptam in *d. authentica sive a me*, præcessisse.

CAPUT V.

Idem *Episcopo* a *Pollion.*

AD *nostram* noveris audientiam pervenisse, quod cum R. laicus ab M. mutuum recipere voluisset, creditor *b* Ternen. dicec. ne per *c* canonem contra usurarios editum posset in posterum conveniri, domos, & olivas ipsius recepit ab eodem titulo emptionis, cum revera contractus usurarius ageretur; quod patet ex eo, quod creditor, sicut publicum continet instrumentum, debitori promisit, quod quandocumque a septennio usque ad novennium daret sexaginta uncias *d* tarenorum, qui vix dimidiam justi pretii contingebant, domos ei restitueret, & olivas. Quia igitur fraus, & dolus cuiquam patrocinari non debent, f. t. per A. f. m. quat. si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudem canonis promulgati contra usurarios non obstante, prædictum M. ad restituendas domos, & olivas prædictas ei, ad quem debent hæreditario jure devolvi, cum debitor viam fit universæ carnis ingressus, per pœnam in Lateranensi Conc. contra usurarios promulgatam, ap. rem. compellas.

NOTÆ.

1 a *Pollion.*) Ita legitur in 3. collect. *sub hoc tit. cap.* 1. sed male, cum in Geographia sacra non reperiatur mentio similis Ecclesiæ Cathedralis: quare recte Cujacius in præsenti legit, *Pennensi*, de qua Ecclesia nonnulla notavi *in c.* 17. *de elect.*

2 b *Ternensis diœcesis.*) Quæ est in Sicilia, ut notavit Cujacius *hic*, cujus Episcopus Eutychius subscripsit Concilio Romano 3. sub Symmacho.

c *Canonem.*) Concilii Later. videlicet relatum *in c. quia, de usuris.*

d *Tarenorum.*) Genus est monetæ apud Siculos usitatæ, ut exponit Albericus Rosat. *in dictionario, verbo Tarent*: ejusdem meminit Leo Hostiens. *chron. Cassin. l.* 2. *c.* 74. *Et mille tarenis ab Abbate donatus.* Et *l.* 3. *c.* 57. *Duo millia tarenos Africanos.* Et *l.* 4. *c.* 99.

COMMENTARIUM.

3 LIcet pactum de retrovendendo expresse a jure divino, canonico, & civili inventum non legamus, approbatum tamen videtur *c.* 25. *Levitici* ibi: „ Dominus hæc dixit filiis Israel: & cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. „ Et *c. illa vos, de pignor.* in præsenti, *in l.* 2. *l. si a te, C. de pactis inter emptor. l. si cum venderet* 13. *C. de pignorat. l. si quis hac* 42. *ff. de rei vind.* docuerunt late Caldas *de empt. c.* 24. *n.* 14. Morla *in empor. tit.* 9. *q.* 14. Barbosa *in l. divortio* 2. *p. n.* 75. Germonius *l.* 2. *animadv. c.* 17. Fachineus *l.* 2. *controv. c.* 15. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. l.* 4. *c.* 5. *art.* 3. Besoldus *in dolibat. juris, ad l.* 28. *Pand. q.* 4. Sed si verum amamus, in prædictis juribus non agi de pacto de retrovendendo, sed de re vendita restituenda soluto pretio, quo vendita fuerat tempore convento, facile legenti constabit, maxime *ex d. l.* 2. inter unum enim, & alium pactum magna versatur differentia; quia quando pactum fit de retrovendendo, emptor tenetur tantum ad factum revendendi, *l. consilio* 7. *§. final. ff. de curat. furios.* nec pactum illud pro venditione habetur, *l. in bona fidei, ff. de eo quod certo loco*, junctis Fachineo *d. l.* 2. *c.* 7. Fabro *de erroribus, decade* 22. *errore* 1. Ac proinde si emptor renuat vendere, compelli non potest, ex principio textus *in l. si quis ab alio, §. fin. ff. de rei vind. l. stipulatione* 72. *vers. census, ff. de verb. oblig.* sed tantum solvendo interesse venditori liberabitur, ex adductis a Costa *l.* 2. *select. c.* 23. Pichardo *in §. si filium, Instit. de offic. jud. a n.* 195. & in terminis notarunt Barbosa *in l. divortio* 2. *p. n.* 75. *ff. solut. matrim.* Corrasius *l.* 3. *miscel. c.* 9. textus enim *in d. l.* 2. non loquitur in pacto de retrovendendo, sed de alio pacto longe diverso, scilicet de re restituenda oblato pretio, *ex d. l.* 2. præsenti textu, & aliis supra relatis. Ratio est, quia in hoc pacto jam venditio a principio est celebrata, & solum suspenditur ex conditione restituendi pretii, quo reddito, conditio manet purificata; & tunc censetur emptor rem præcise tradere, juxta regulam legis *cum manu* 80. *§. final. de contrah. emptione*, Caldas *de emptione c.* 25. *a n.* 3. non ergo si recte perpendatur præsens textus, & alii supracitati, in eis non agitur de pacto, quod vulgo Doctores appellant *de retrovendendo*; sed de re vendita restituenda oblato pretio a venditore. Sed quia pactum hoc communiter ab Interpretibus agnoscitur, & in præsenti disputatur omissis ejus definitione, natura, & legibus, quas fuse exponunt Faber *decade* 22. 23. & 24. Ritherus. *C. de pactis inter emptorem*, ut præsentem textum exponamus, examinandum est, utrum contractus emptionis celebratus sub pacto de retrovendendo, & modicitate pretii, judicandus sit usurarius; quod post congestos in præsentia Barbosa *in collect. & select.* Garanna *in c. illa vos, de pignorib.* disputant Germonius *lib.* 2. *animad. c.* 17. Hermosilla *in l.* 42. *tit.* 5. *partit.* 5. *gloss.* 1. Vela *differt.* 32. Castillo *tom.* 2. *controv. l.* 2. *c.* 25. Leotardus *de usuris q.* 9. *n.* 91. Ayllon Lainez *ad Antonium Gomez l.* 1. *var. c.* 2. *n.* 28. fuse Thomas Manlius *de empt. & vend. tit.* 7. *ex n.* 22. Larrea *decis.* 76. In qua quæstione affirmativam sententiam tenuerunt plures relati a Cenedo *ad Decr. collect.* 28. Valascus *consult.* 42. Gamma *decis.* 138. & alii centum Doctores congesti a Castillo *d. l.* 2. *c.* 25. qui pro sua sententia primo expendunt præsentem decisionem, ubi Innocentius talem contractum, ut usurarium improbat, quia celebratus fuerat sub pacto de retrovendendo, & modicitas pretii intercesserat. Secundo adducunt textum *in c. illa vos, de pignoribus*, ubi similiter ex his duabus circumstantiis contractus fœneratitius declaratur. Tertio moventur ex eo, quia data venditione cum modicitate pretii, accedente pacto de retrovendendo, non venditio celebratur, sed pignus constituitur, quod semper pro minori pretio solet contrahi; *c. significante, de pignoribus*. Contrariam tamen sententiam tenuerunt Fachineus *l.* 2. *contr. c.* 12. Cevallos *q.* 224. Felicianus Mascardus, & alii innumeri congesti a Castillo *d. c.* 25. *n.* 50. Faber *dec.* 9. *error.* 9. Leotardus *d. q.* 9. *n.* 13. & hæc est communis sententia, quæ probatur ex eo, quia pactum hoc de retrovendendo, per se non est improbatum, imo approbatum reperitur *in d. l.* 2. & juribus supracitatis. Nec exiguitas pretii per se arguit contractum usurarium, vel illum injustum reddit, cum liceat contrahentibus invicem se decipere, ut probavi supra *in c. cum dilecti*. Igitur nec illis duabus circumstantiis concurrentibus contractus fœneratitius redditur. Deinde quia ut contractus dicatur usurarius, necessario requiritur, ut interveniat usura expressa, vel palliata, *c. consuluit, de usuris*: docet in terminis Molina *de justitia, disp.* 303. *vers. Per hanc*. Sed in contractu emptionis, & venditionis, cum modico pretio, & pacto de retrovendendo celebrato, nulla, nec expressa, nec tacita intervenit usura. Non expressa, quia contractus emptionis valde dissimilis est a contractu mutui, ut ex utriusque natura, & definitione constat. Non palliata, quia non datur ob dilationem debiti aliqua pecunia: ergo contractus non est usurarius. Accedit quia contractus talis est judicandus, qualis ex forma ipsius apparet, *l. cum precibus, C. de probat. l. si tamen, ff. ad Maced.* Sed ex supra relata forma contractus purus apparet: ergo non est, cur fœneratitius judicetur. Qua sententia retenta non obstat præsens textus, in cujus serie non solum refertur pactum de retrovendendo, & modicitas pretii, sed plura alia expenduntur. Primo, quod animus contrahentium vertebatur circa mutuum celebrandum, & ut emptor evaderet usurarii pœnas, simulavit alium contractum, videlicet emptionem. Deinde expenditur exiguitas pretii, quod vix dimidiam partem justi pretii attingebat. Deinde pactum in præsenti specie adjectum dupliciter restringebat venditorem: primo ut non posset redimere ante septennium elapsum, nec post novennium; & ita tantum per biennium redemptio illi concedebatur. Denique præsens textus utitur verbo illo, *restitueretur*, si pretium redderetur; quod non supponit novam venditionem, sed redemptionem, argumento textus *in l. si rem, §. omnes, ff. de pignorat.* ex quibus omnibus Innocentius deduxit contractum usurarium fuisse. Nec obstabit, si instes cum Menochio *lib.* 3. *præsumpt.* 122. *n.* 38. quod licet in principio hujus textus narretur petitio mutui, tamen Innocentius in decisione tantum nititur duabus illis conjecturis, videlicet pacto de retrovendendo, & modicitate pretii; unde videtur ipsum insuper habuisse ceteras circumstantias, nec eas Pontificem approbasse, ut contendit Burgos hic, *n.* 47. Quia respondetur ex mente Cujacii hic, & cum Castillo supra, *n.* 57. post Berojum *hic, n.* 26. quod licet ex instrumento venditionis non constaret nisi de pacto, & modico pretio, tamen cum Innocentius agnosceret petitionem mutui intentionemque emptoris, qui fenerator erat, si Cujacio credimus, dicendum est verba illa, *si ita est, &c.* ad omnes prædictas circumstantias æqualiter esse referenda, atque ita ex omnibus his circumstantiis contractus, de quo in præsenti, usurarius judicatur. Consonat in specie textus *in l.* 4. *tit.* 6. *lib.* 8. *recopil.* Nec etiam obstat textus *in d. c. illa vos, de pignor.* quia in ejus specie non ex pacto de retrovendendo, & modicitate pretii contractus judicatur fœneratitius, sed ex eo, quia adjectum fuit instrumento venditionis, ut quando venditor pretium restitueret, præstaret amplius libras tres, & insuper ut emptor imputaret fructus in sortem, quod repugnat naturæ contractus emptionis; nam quocumque modo pactum de retrovendendo in ea apponatur, post perfectam venditionem fructus pertinent ad emptorem, juxta legem 2. *C. de pactis inter* 3 & proprium est contractus pignoratitii, *c. cum contra*, ubi late dicimus, *de pignoribus*: unde facile constat *in d. c. illa vos*, ex pacto non de retrovendendo, & modicitate pretii, sed ex aliis circumstantiis, ex quibus lucrum ultra fortem emptor percipiebat, contractum usurarium judicari. Nec tandem obstant alia fundamenta contrariæ sententiæ; nam ex eis tantum deducitur, ex modicitate pretii tantum nasci præsumtum deducitur, ex modicitate pretii tantum nasci præsumtum deducitur, ex modicitate pretii tantum nasci præsumt

tamen juris ſtare creditur, *d. l. ſi ſervum* 91. §. *effectus*, ſuccedit que condemnatio in æſtimationem, *l. promiſſor* 23. *ff. de conſt. pecun.* ex quo evenit, ut de proprietate ſervi proferatur ſententia perinde ac ſi viveret, & a poſſeſſore auferretur: unde nihil mirum ſi contra venditorem detur regreſſus, & evictionis ſtipulatio committatur, *ex l. cum ſervus* 11. *ff. ſolut. matrim.* *l. ult. C. de aſſert. toll.* docuit Donell. *in l. ſi quis* 20. *C. de evict.*

5 Evictionis definitio. Secundo ſciendum eſt, evictionem varie definiri ab Interpretibus. Azor *in ſumma, C. de evict.* ita eam definit, quod ſit „ Rei emptæ, vel ex aliqua cauſa juſta acceptæ per judicis ſententiam ablatio. „ Quam definitionem ſequitur Guzman *de evict. q. 1.* ſed eam improbat Caballinus *eodem tract.* & illam adducit, quod evictio ſit „ Rei emptæ recte facta ablatio. „ Sed parum explicat definitum, cum evictio non ſolum pro re empta competat, ſed pro aliis rebus alienatis. Treutlerus *vol. 1. ſelect. theſi 5. q. 18.* ait, „ Evictio eſt rei noſtræ, quam adverſarius legitimo titulo acquiſierat, per judicem factam recuperatio, „ juxta textum *in l. non tamen* 24. *l. ſi victum* 56. §. 1. *ff. de evict.* Conſentiunt Vveſemb. *in parat. ad titulum de evict.* Pichardus *in §. finium, Inſtit. de offic. judicis, a n.* 121. Sed his diffinitionibus omiſſis illa placet: „ Evictio eſt rei, quæ apud nos ex juſta cauſa erat, ablatio ab alio, dominii, vel hypothecæ jure, ſine culpa noſtra per judicem facta. „ In qua fere conveniunt Duarenus, & Donellus *ubi ſupra*, Petrus Greg. *l. 25. ſyntagm. c. 22. n. 3.* Loco generis ponitur *ablatio*, ut cognoſcamus, non ſufficere ſcientiam poſſeſſoris ſcilicet rem, quam poſſidet, eſſe alienam, oppignoratam, vel hypothecæ ſubjectam, ad hoc ut evictio competat; ſed cum effectu deſiderari, ut res ablata ſit, vel pro ablata habeatur, ut ſi pretium pro ea numeret poſſeſſor, quo modo exponitur lex *evicta* 16. §. 1. *ff. de evict.* nam vulgo traditur, cui pretium abeſt, & ipſam rem abeſſe videri, *l. Lucius* 41. *ff. de action. empti*, junctis adductis per Barboſam *de appell. ſignif. c.* 110. *n.* 3. Igitur ad evictionem, & ut ejus ſtipulatio committatur, debet præcedere ablatio cum effectu, *ex l. ubi* 16. *ff. de rei vind. l.* 4. *ff. de action. empti*, *l. evictus* 35. *l. habere* 57. *l. plus* 74. §. *mota, ff. de evict. l. qui rem* 3. *C. eodem*, Gomez *lib.* 2. *variar. c.* 2. *n.* 39. ubi plures Ayllon. Cujus regulæ exceptio eſt, ſi in limine contractus ante ſolutum pretium immineat evictio; nam tunc ſi pretium a venditore petatur, poteſt emptor excipere non antea ſe ſolutum, quam ſi cautio, ſeu ſatisfactio detur pro imminenti evictione, ut probatur *ex l. penult. §. ult. ff. de periculo & commodo*, *l. ſi poſt* 24. *C. de eodem tit.* etiamſi venditor ditiſſimus ſit: docent Donellus *in l.* 24. Caſtillo *tom.* 4. *controv. c.* 42. *n.* 72. Petrus Barboſa *in d. l. de diviſione*, *n.* 69. *ff. ſolut. matrim.* Azevedo *in l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* Huc pertinet textus *in l. ex his* 5. *C. de evict.* ubi in prima parte cavetur, quod ſi prædium emptum nondum traditum pignori, obligatum appareat, actione ex empto poſſe agere emptorem, ut illud liberum præſtet venditor, & recte; nam re tradita, ſi deceptus emptor non eſt, nullam adverſus venditorem eo nomine habet actionem, quoniam ſatis eſt in præſenti rem habere licere, *l. Julianus* 13. §. 1. *l. ſervus* 20. §. *ult. ff. de action. empti*: re vero non tradita, ideo utiliter agit emptor, quia res ex empto tradi debuit, nec tradita eſt, *l. ex empto* 11. *ff. eod. tit.* pro quo libertas ſemper præſumitur, argumento legis in venditione, *ff. eodem*, docet Donellus *in dict. l. ex his*, *num.* 1. non tamen tunc de evictione agitur, quia revera res evicta non eſt. Nec tunc obſtat textus in regula Quod evincitur 190. *ff. de reg. jur.* ubi docetur, quod evincitur, in bonis non eſſe: ergo quia non expectatur ablatio, ſed eo ipſo, quod lis movetur, evicta res dicitur. Nam variis modis reſponderi poteſt. Primo, quod regulariter ad plures juris effectus res noſtra non dicitur, ad quam recuperandam alius habet actionem, *l. rem in bonis* 57. *ff. de acquir. domin. l.* 1. *ff. de liber. legat. l. ſi quis* 29. *ff. de negot. geſtis*, *l. qui actionem* 14. ubi Gloſſa, *ff. de reg. jur.* Barboſa *axiom.* 9. & cum de effectu dominii agat Celſus in eodem textu, quoad executionem ſententiæ in bona debitoris, ut probat Gothofredus *ibi*, recte affirmat Conſultus, ſufficere quod res proxime evincenda ſit, ut res in bonis non eſſe dicatur: unde recte legebat Gothofredus pro illis verbis, *quod evincitur*; ſic, *quod evincetur*: ut vero proprie, & rigoroſe res dicatur evicta, vere, & cum effectu poſſeſſio auferri debet a poſſeſſore, *l. habere*, *l. bonorum* 49. §. *in bonis*, *ff. de verb. ſign.* docent Cujacius, Petrus Faber, & Gothofredus *ibi*. Vel ſecundo reſponderi poteſt afferendo, quod illud verbum *evincitur*, non ad futurum, ſed ad præteritum tempus referri debet, ideſt, quod evictum eſt, in bonis noſtris non eſt. Nec inſolitum in jure eſt, ut unum tempus pro alio apponatur: exemplis probat Bellonus de figuris, figura 3. & colligitur ex lege nec ex præterito 27. *ibi*: Inchoatur, *ff. de reg. jur.* & *ex l. qui ſcit* 25. §. *bona* 6. *ff. de uſur.* ubi verba illa, quando fundus evictus non fuerit, licet ſignificent tempus præteritum, de præſenti, vel de præterito ſint accipienda, ut docent Balduinus, & Pichard. *in §. ſi quis a non domino, Inſtit. de rerum diviſ.* Huic tamen principio opponi ſolent textus *in l. at quin* 19. §. *cum a me* 3. *ff. de negotiis geſtis*, *l. ſi dictum* 56. §. *ſicut poſſet*, *ff. de evict. l. creditor* 81. §. *prædium*, *ff. de actionibus empti*: pro quorum ſolutione videndi ſunt Donellus *in dict. l.* 5. & Cujacius *in l.* 3. *Cod. de evictionibus*.

6 Exponuntur alia definitionis verba. Diximus in definitione, rei quæ apud nos erat ex juſta cauſa; ideſt, ex qua vera poſſeſſio, ſeu uſucapiendi conditio transfertur, ut inde ſciamus, bonæ fidei poſſeſſori tantum competere evictionem, non vero malæ fidei poſſeſſori, *l.* 1. *ff. de fiſcus, l. ſi fundum* 27. *C. de evict.* nec etiam competit emptori ſcienti rem alienam emere, *d. l. ſi fundum* 27. *l. ſi fratres* 7. *C. communia utriuſque judicii*, docuerunt Queſada *qq. juris quæſt.* 10. *num.* 2. *&* 6. Gomez 2. *tom. variar. c.* 2. *n.* 8. ubi plures Ayllon, Fornerius *lib.* 2. *ſelect. c.* 13. Schiffordeg. *lib.* 2. *ad Fabrum, tract.* 19. *q.* 2. *&* 5. quia emptor, qui ſciens, & prudens rem alienam emit, queri non poteſt, tanquam deceptus a venditore, *l.* 1. §. *ſi intelligatur*, *de edilit. edict.* ſiquidem qui ſciens conditionem rei eam emit, cum ſuis qualitatibus emiſſe intelligitur: ſed tunc obſtat textus *in l. fin. §. fin. C. communia, de legat.* ubi qui ſcienter emit rem reſtitutioni ſubjectam, ſi illa fuerit evicta, habet actionem contra venditorem, ut pretium tantum ſibi reſtituat, non vero duplum, quod ſtipulatione fuerat comprehenſum, in quo eſt duplex difficultas: prima ex eo, quod agit de evictione, qui ſcienter rem alienam emit; ſecundo, quod licet ſtipulatus ſit duplum, ſimplum tantum conſequitur. Qua difficultate ſuperatus Caballinus *de evict. §.* 5. *num.* 32 *exiſtimant diſtan legem ſi fundum* 27. correctam eſſe a Juſtiniano *in dict. §. fin.* Verum cum Accurſio, Caſtrenſi, Saliceto, & Fulgoſio *in dict. §. fin.* quos ſequuntur Covarr. *lib.* 3. *variar. cap.* 17. *num.* 2. Barboſa *in l.* 1. 5. *part. num.* 27. *ff. ſolut. matrim.* Guttierez *lib.* 3. *practic. quæſt.* 8. *num.* 5. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 39. Donellus *in dict. l. ſi fundum*, *num.* 2. Schiffordeg. *d. tract.* 19. *q.* 6. dicendum eſt, ſpeciale eſſe in eo, qui emit rem, quam ſciebat reſtitutioni eſſe ſubjectam, ut pretium repetere poſſit; conſiſtit autem in eo ſpecialitas, quod qui rem fideicommiſſo ſubjectam ſciens emit, non prorſus videtur rem alienam emere, quia ante reſtitutionem multa accidere poſſunt, propter quæ ad fideicommiſſariam non pertineat, ideoque Imperator mediam viam elegit; & licet propter gravaminis ſcientiam emptori non concedat ad duplum ob evictionem agere; quia tamen vere alienam rem emerat, eidem ut pretium repetat, concedit. Nec obſtat, quod in eo textu res vendita aliena appellatur; nam aliena dicitur, quia in illo ſtatu eſt, ut fideicommiſſarii futura cenſeatur, adveniente conditione. Opponi etiam ſupra traditis ſolet textus *in l.* 1. *C. ſi vendito pignore agatur*, quam docte exponit Schiffordeg. *d. tract.* 19. *q.* 5.

7 In quibus contractibus detur evictio. Secundo ex ipſis verbis, ex juſta cauſa, infertur, quod licet frequenter in contractu emptionis, & venditionis evictio locum habeat, *dict. l. ex empto*, juncto Alciato *l.* 5. *paradox. c.* 16. adhuc tamen ex identitate rationis ad omnes contractus porrigitur, qui emptioni ſimiles ſunt, *l.* 4. *C. de evict.* ubi Donellus, Cujacius *in l.* 2. *C. eodem*, Gomez *dict. c.* 2. *n.* 33. & ideo marito competit evictio pro rebus dotalibus æſtimatis, cum talis æſtimatio faciat emptionem, *l. quotiens* 16. *l. non ſolum* 53. *ff. de jure dot. l. qui balneum* 9. §. *Titia*, *ff. qui potiores*; niſi conveniatur, ut res ipſæ in dotem æſtimatæ ſoluto matrimonio reſtituantur, ut docuit Cujacius *l.* 4. *reſponſ. Papin. per textum ibi in l. cum poſt.* 69. §. *cum res*, *ff. de jure dot.* ſi vero res inæſtimatæ in dotem datæ ſint, tunc nulla marito actio competit pro evictione, *l. pater* 71. *ff. de evict.* quam explicant Fachineus *l.* 3. *controv. c.* 89. Faber *de error. decad.* 99. *error.* 9. Schiffordeg. *d. l.* 2. *tract.* 14. *q.* 5. Petrus Barboſa *in l. æſtimatis* 51. *ex n.* 19. *ff. ſolut. matr.* ex eadem etiam ratione, quia datio in ſolutum habet vim emptionis, *l. fin. ff. ex quibus cauſis in poſſeſſ. l.* 4. §. *ſi quis autem*, *ff. de doli except.* ideo merito ſi res in ſolutum data ſit, & evincatur, agi poterit de evictione, *l.* 4. *C. de evict. l. eleganter* 24. *ff. de pignorat.* Nec obſtat textus *in l. ſi lib.* 8. *C. de ſent. & interl. junctæ l. ſi quis aliam* 46. *ff. ſolut.* ubi datio in ſolutum diſtinguitur ab emptione, & in caſu evictionis ad debitum proſequendum conceditur priſtina actio. Nam reſpondendum eſt cum Cabotio *l.* 2. *diſp. c.* 27. Cujacio *l.* 19. *obſerv. c.* 38. *& tr.* 8. *ad Afric. in l.* 47. *ff. de evict.* quod licet ibi concedatur priſtina actio, non tamen ideo ex evictione agere prohibetur. Deinde cum permutatio plura habeat affinia cum emptione, *l.* 2. *de rerum permut. quæ refert* Hothom. *l.* 19. *epit. tit.* 4. *n.* 7. Gomez *d. l.* 2. *var. c.* 8. *n. fin.* Cujac. *l.* 5. *qq. Pauli*, *in l. naturaliter* 5. §. *eſt quidem*, *ff. de præſcript. verbis*; ideo & in permutatione locum habet evictio, *l.* 1. *verſ. Unde*, *ff. de rerum permutat. l. ſi permutationis* 29. *C. hoc tit.* ubi Donellus, Connan. *l.* 7. *comment. c.* 5. Molina *de juſtitia*, *diſp.* 380. inde etiam, quia diviſio hæreditatis eſt quædam permutatio, *l. cum pater* 79. §. *hæreditatem*, *ff. de l.* 2. *l. ſi filia* 20. §. *ſi pater*, *ff. famil. erciſcund.* ideo & in ea datur evictio, *l. ſi familia* 14. *C. famil. erciſcund.* Gomez *d. c.* 2. *n.* 33. Cujac. *lib.* 18. *qq. Papin. in l. ſi cum* 76. §. *ult. per textum* ibi, *ff. de evict.* Caldas Pereyra *de emptione c.* 31. *n.* 9. Fachineus *l.* 6. *controv. c.* 68. Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 123. Morquecho *l.* 1. *de diviſ. bonor. c.* 8. *per tot.* Valaſcus *de partit. c.* 37. In donatione vero, quia gratuita tantum conceſſio intercedit, evictio locum non habet, *l. Ariſto* 18. §. *fin. ff. de donat.* Caldas *d. c.* 31. *num.* 41. Cujacius *l.* 2. *reſponſ. Papin. in l. ſumptus*, *ff. de rei vind.* & ex eadem ratione idem dicendum eſt in legato, *l. ſi is* 40. *ff. de evict. l. ſi a ſubſtituto* 45. *ff. deleg.* 1.

8 Profequuntur alia definitionis verba. Deinde apponuntur in definitione illa verba, *dominii*, *vel hypothecæ jure*, ut agnoſcamus, non tantum quando res aliena a nobis aufert, ratione proprietatis competere evictionem, verum etiam quando hypothecæ obnoxia reperitur, & creditor hypothecarius eam eripit ab emptore, utpote ſibi obligatam, *l.* 4. *C. de evict.* Donell. *in d. l. ex his*, *C. eod. tit. &* *de evict.* Nec tunc obſtat textus *in l. ſtipulatio* 38. §. *quæſtum*, *de evict.* Nec tunc obſtat textus *in l. ſtipulatio* 38. §. *quæſtum*, *ff. de verb. obl.* ubi Conſultus non patitur illam ſtipulationem *habere licere*, vim fortiri, niſi in re propria interpoſita fuerit; quod cum ita ſit, quantumvis jure dominii alius eam ab emptore evincat, dicta ſtipulatio ob evictionem locum non habebit.

bebit. Nam facile reſpondetur, Conſultum ibi tantum agere, an quis alienum factum poſſit promittere? Et concludit, in dicta ſtipulatione præciſe alienum factum evictionis non contineri, non tamen ideo negat promiſſorem ob quamcumque evictionem remanere obligatum, quia talis ſtipulatio in illam reſolvitur, ſe curaturum, facturumve, ut per omnes rem habere liceat, *ex l. inter* 83. *verſ. At qui ſpondet*, ubi Cujacius *de verb. oblig.* Similiter etiam ſi ſervus, quæ cum fundo venit, evincatur, ex evictione agi poteſt; & e contra ſi fundus ut liber vendatur, & poſtea ſervus inveniatur, & ipſa ſervitus evincatur, etiam tunc competit evictio, ut probatur *ex l. ſi mancipia* 34. *in fine*, *cum l. ſeq. l. penult. ff. de evict. l. ſtipulatio* 38. §. *ſi quid*, *ff. de verb. obl. l. qui res* 39. *ff. de ſolut.* facit textus elegans *in l. ſed & ſi quid* 15. §. *ult. ff. de evict.* qui non egent emendatione ut pro *ſervus*, legatur *ſervitus*; ut voluit Gothofredus ibi poſt Cujacium *l.* 2. *obſerv. c.* 20. *&* 6. *ad Afric. in lib.* 4. *ff. de evict.* nam ſervus fundus dicitur, qui ſervitutem debet, *in l. traditio* 20. §. 1. *ff. de acquir. dominio*, *l.* 6. §. 1. *ff. quemadmodum ſervit.* Sic dicitur ſervum fieri fundum *in l.* 22. §. *ſed ſi regionibus*, *ff. familiæ erciſcund.* Sic ſimiliter ſerva area, ſervæ ædes, *in l. ſi quis duas* 34. *& ſequenti*, *ff. de ſervit. urban.* In hac tamen parte de evictione ſervitutis caute notandum eſt, competere evictionem pro ſervitute, quæ emerſit, ut ſi liber fundus vendatur, vel ut optimus maximus, a venditore ſciente ſervitutem deberi; ſecus vero, ſi ſimpliciter fundus venditur: nam tunc ſi ſervus appareat, ignorante venditore, non datur evictio, ſed competit actio ex empto quanto minoris, *l. cum venderes* 59. *ff. de contrah. emption.* ubi qui fundum ſimpliciter vendidit, ignorans deberi ſervitutem, non tenetur præſtare libertum, alias ad intereſſe teneretur; ſed præſtare, *qualis eſſet fundus*. Quæ verba ita accipio, ideſt, quantum valeret, ſi ſervitutem non deberet; hoc eſt quanto majoris venderetur, ſi non deberet ſervitutem: nam ſi non eſſet hic ſenſus illorum verborum, non diceret Conſultus, *qualis eſſet*, ſed *qualis eſt*: quod aperte mihi probatur *ex l. quottes* 61. *ff. de ædilit. edict.* quo modo accipiendi ſunt textus *in d. l. ſed ſi quid* 15. §. *ult. d. l. penult.* junctis traditis a Cabotio *lib.* 2. *variar. c.* 25. Oſualdus *lib.* 15. *comment. c.* 3. *litt. A*, Guzman *de evict. q.* 54. Addunt etiam in definitione illa verba, *ſine culpa noſtra*, ad denotandum duplex requiſitum evictionis. Primum eſt, ut poſſeſſor ne res evincatur, eam defendat, litem accipiendo, vel denunciando venditori tempore opportuno, ut rem ipſam defendat. Secundum, ut excludantur colluſio, ignorantia, vel imperitia poſſeſſoris; nam ſi ex his cauſis, ejuſque culpa res evincatur, non poterit agi ex evictione, *l. auctore* 7. *cum ſeq. C. de evict.* quod etiam accidit ſi ſervus alienus venditur, & antequam ſciverit emptor alienum eſſe, illum manumiſerit, *l. ſi ſervus* 25. *ff. de evict.* Similiter idem procedit ſi rem pro derelicto habuerit, *l. ult. ff. de evict.* & in aliis ſimilibus caſibus, quos late proſequuntur Mangilius, Guzman, & Burgundius *de evict.* Queſada *diverſ. qq. cap.* 10. Donellus *in l.* 4. *Cod. de evictionibus*.

9 Exponuntur ult. definitionis verba. Tandem diximus in definitione, *per judicem facta*, ad demonſtrandum, quod non quævis amiſſio rei poſſeſſæ ſine culpa poſſeſſoris parit evictionem; ſed illa tantum ablatio, quæ fit judice auctore, ideſt, in judicio, *l. ſi pro re* 22. §. 1. *l. non ſamen* 24. *ff. de evict.* dum ſententia judicis pronunciatur, jure dominii, vel hypothecæ ad petitorem pertinere, *l. mancipium* 34. §. *ult. l. Herennius* 63. §. 1. *ff. de evict.* vel dum poſſidens abſolvitur, quem propter poſſeſſionem amiſſam emptor petitor factus convenerat, *l. ſi rem* 29. §. 1. *ff. de evict.* dummodo in his culpa adſit emptoris, *l. ſi fundum* 20. *l. hoc jure* 27. *l. ſi rem* 29. §. *ſi duplex*, *d. l. Herennius* 63. §. *ult. ff. de evict.* Donellus *lib.* 13. *comm. c.* 2. Quod ſi res perierit, aut alio quoquo modo a poſſeſſore auferatur, non tamen judicio, nullatenus de evictione ab emptore agi poteſt, ut optimis exemplis probant Conſulti *in l. Lucius* 11. *ff. de evict.* quam illuſtrat Amaya *lib.* 1. *obſerv. c.* 1. & *l. unic. C. de de fund. limitroph.* Merillus *lib.* 2. *obſerv. c.* 6. *l. ſi ſervus* 21. *l. non tamen* 24. *ff. de evict. l. utique* 16. *ff. de rei vindic. l. atqui* 19. §. 3. *ff. de negotiis geſtis*, *l. ult. C. de act. empt.* Quare ſi per vim, ſpreto judicii ordine, res auferatur, ceſſabit emptionis actio, *l. ſi ſervum* 25. *ff. de evict.* debet enim res evinci cum effectu, & in judicio; quo modo accipiendi ſunt textus *in l. evictus* 35. *ff. de evictione.* 38. §. *ſi quis forte*, *ff. de verb. oblig.* Nec contrarium probat textus *in l. ſi emptori* 30. *ff. de evict.* ubi docetur, re judicio non evicta, ſtipulationem committi. Nam facile reſpondetur, duplicem ſtipulationem in emptione interponi: aliam de evictione, quam dari negamus in judicio, re non evicta: aliam de vitiis, aut noxis rei venditæ, qua præſtatur duplum ejus, quanto minori res eſt, ob id, quod aliquo morbo, noxa vitiove in edicto comprehenſo laboret, *l.* 3. *l. evicta* 16. §. *ult. l. ſi ita* 31. *cum ſeq. ff. de evict.* & hæc quidem committitur etiam re non evicta, dummodo verum ſit, ſervum noxis, furtive ſolutum non fuiſſe; de qua accipiendus eſt textus *in d. l. ſi emptori* 30. explicat Cujac. *tr.* 6. *ad Afric. in d. l.* 24. *de evict.* Ex proxime adductis provenit, ut ſi emptor in arbitrium compromittat, & victus ſit, de evictione non agat, *l. ſi dictum* 56. §. 1. *ff. de evict. l.* 36. *tit.* 5. *partit.* 5. quia nulla neceſſitate cogente id fecit, & coram judice ordinario potius ſe defendere debebat.

10 Ratio evictionis. Deinde ſciendum eſt contractum emptionis, & venditionis, ſynallagma continere, ideſt ultro citroque obligationem, *l. Labeo* 19. *ff. de verb. ſignif.* ideoque conſtitutum eſt, quod ſicut emptor tenetur pretium rei emptæ facere venditoris, *l.* 1. *ff. de rerum permut. l. ex empto* 11. §. 1. *&* 2. *ff. de act. empti*, *l. ſi ſervo* 7. *C. eodem*, ita & venditor cogitur rem venditam tradere emptori; & ſi dominus eſt, dominum illum facere; ſin minus, vacuam, & liberam poſſeſſionem tradere, & per conſequens uſucapiendi conditionem præſtare, *d. l. ex empto*, *l. clavibus* 74. *ff. de contrah. empt.* nam etſi rei alienæ venditio valeat, *l. rem* 28. *ff. de contrah. empt.* Petrus Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. c.* 17. Pulbeus *de rei alienæ diſtr. cap.* 2. quia venditor non tenetur præciſe emptorem dominum facere rei venditæ, *l. ſi ita* 25. §. 1. *ff. de contrahenda empt.* „ ex quo textu male expungit negationem Revardus *lib.* 4. *variar. c.* 13. quem recte reprehendit Joannes Robertus *lib.* 1. *recept. lect. c.* 23. „ tamen eo animo debet eſſe venditor, ut velit, vel ſaltem verbis ſignificet, quatenus in eo eſt, quod transfert dominium in emptorem, *l. cum manu* 80. §. *ult. ff. de contrah. empt.* præcipue que tenetur vacuam rei poſſeſſionem tradere, hoc eſt, ut recte explicat Donell. *in l.* 17. *C. de evict. n.* 1. *&* 2. *&* 3. *commentar.* 2. non ſolum rem tradere vacuam a veris, & legitimis poſſeſſoribus, ſed ab omnibus, & aliis, qui quoliber jure rem retineant; nam alioquin res tradita non videtur, *l.* 1. *in princ. l.* 2. §. *ult. l.* 3. *ſervus* 30. §. *ult. ff. de act. empt.* Sed quia parum proderat emptori vacuam poſſeſſionem ab initio habere, ſi poſtea res evincatur, ideo variis remediis illi proſpectum eſt. Primo ut actione ex empto cogere poſſit venditorem, ut defenſionem rei in ſe ſuſcipiat, *l. plus* 74. §. *mota*, *ff. de evict.* Secundo ut re evicta in judicio, eadem actione emptor conſequatur pretium, & quod ejus intereſt rem habere, *d. l. ex empto* 11. §. 1. *l. Tirius* 43. *verſ. De ſumptibus*, *ff. de actionibus empti*, *l. ſi in venditione* 60. *l. evicta* 70. *ff. de evict. l. Juper*, *C. cod. tit.* Tandem remedium proprium evictionis, eſt ſimplæ, aut duplæ ſtipulationis actio, quod totum ex æqualitate hujus contractus debita provenit, argumento textus *in l. omnibus*, ubi Faber, & Gothofredus, *ff. de reg. jur. l. emptorem* 12. §. *qui autem*, *ff. de actionibus empti*; iniquum enim eſſet, ut emptor teneatur pretium facere venditoris, nulloque remedio muniretur, ſi res evicta eſſet. Quæ evictionis actio auctoritas nuncupatur *l. ult. ff. de evict.* & aliis congeſtis a Briſonio *de verb. ſignif. verb. Auctoritas*. Ex natura igitur ipſius contractus provenit, ut evicto debeatur: quare etſi nihil ſpecialiter de evictione paciſcatur, re evicta nihilominus ex empto actio competit, *l. non dubitatur* 6. *C. de evict. l. ult. C. de communium rerum alienat.* docet Guzman & Burgundius *ubi ſupra*, Alciatus *lib.* 5. *paradox. c.* 16. unde Ulpianus *in d. l. ex empto* 11. ait venditorem evictionis nomine tacite obligatum manere: & Paulus *in l. pacta* 72. *ff. de contrah. emption.* cautione evictionis inter adminicula emptionis refert, hoc eſt, ut exponit Gloſſa *ibi*, inter naturalia contractus: quam ſequuntur Zafius *lib.* 1. *ſigniſ. c.* 15. Revardus *lib.* 1. *variar. c.* 1.

11 De ſtipulatione ſimplæ, & duplæ. Non ſolum ob evictionem actione ex empto emptor agere valet, verum & actione ex ſtipulatu certi, vel incerti conditione: hoc eſt certi, ſi quantitas certa in ſtipulatione pro ſimplo, vel duplo deducatur; incerti, ſi quantitas non exprimatur, ſed tantum ſimplum, vel duplum in ſtipulatione deducatur, *l. ſi tibi* 25. *C. de evict.* imo cogi poterit venditor actione ex empto ſimplam, vel duplam ſine ſatisdatione repromittere, *l.* 4. *l. emptori* 37. *in princ.* §. 1. *& ult. l. ſi dictum* 56. *de evict. l. ex empto* 11. §. *venditorem*, *ff. de action. empti*. Eſt autem ſimplæ ſtipulatio, per quam promittit venditor ſimplum, ſi res emptori evicta fuerit, *l. evicta* 16. *ff. de evict.* ideſt ſimplum pretium, ut ex natura actionis ex empto, quod emptoris intereſt, *l. ſi in venditione* 60. *l. evicta* 70. *ff. de evict.* quæ ſtipulatio etiam pro rebus quantumvis minimis concipi poteſt, *l. emptori* 37. *ff. de evict.* Sed dices, ad quid hæc ſtipulatio ſimplæ? cum in actione ex empto idem veniat, ideoque ſuperflua videatur. Reſpondeo aliquando accidere, quod ſit ſumme neceſſaria prædicta ſimplæ ſtipulatio, cum actione ex empto non ſit emptori ſatis conſultum, veluti ſi fundus alienus vendatur, & ante evictionem major pars illius calmate, vel alio caſu perierit, poſteaque evincatur; nam ſi actione ex empto experiatur emptor, non conſequetur pretium, cum pars quæ perit, non poſſit venire in conſiderationem ad hoc, ut dicamus emptoris intereſſe, cum illa pars caſu defecerit, ſi vero ex ſtipulatione agat, ſolidum pretium conſequetur, quia vere res evicta eſt, & in venditione non attenditur, an deteriorata, an meliorata evincatur, ſed an ſit evicta; & per conſequens conditio ſtipulationis exiterit, quæ hæc eſt, ſi fundum habere non liceat. Ea ergo conditio adimpletur, cum fundus evincitur, nec attenditur an diminutus, actuſve ſit fundus, ad hoc ut committatur ſtipulatio, ſed an fundum habere liceat. Facit optimus textus *in l. nave* 36. *ff. de evict.* probantque Doctores hoc aſſertum *ex l. ex mille* 64. *ff. de evict.* Præcipue igitur proſpectum eſt emptori per hanc ſtipulationem, cujus formulam refert Cujacius *in parat. ad tit. C. de evict.* quæ ſtipulatio continet, ut re evicta venditor duplum non quidem bonitatis rei, ſed pretii conventi præſtare teneatur, *l. cum fundus* 48. *l. ſi fundus* 53. *ff. de evict.* nonnumquam plus, aut minus continetur, prout inter contrahentes convenit, *d. l. ſi dictum* 56. *l. ſi plus* 74. *ff. de evict.* Uſque ad duplum tamen evictionis nomine in mancipiis, prædiis, & reliquis rebus pretioſis, niſi mos regionis contrarium ſuadeat, *l.* 6. *de evict.* repromittere venditor cogitur, *l. emptore* 37. §. 1. *d. l. evicta* 16. §. 2. *cum*, *l. ſeq. l. quod ſi nolit* 31. §. *qui aſſidua* 20. *ff. de ædilit. edict.* Paulus *lib.* 2. *ſentent. tit.* 17. Donellus *de evict. in princ. & in l. ipſi* 23. *C. eod. tit. ubi num.* 13. docet, in hac materia res pretioſas dici poſſe, quæ duos aureos excedunt, *argumento legis ſi altium* 10. §. *ult. cum l. ſeq. ff. de dolo*. Illud tamen ſumme notandum eſt, quod licet de natura emptionis evictio ſit, ita ut etſi de ea nihil conventum ſit, nihilominus præ-

præstetur, non ita duplæ cautio venditioni cohæret, sed nominatim, & specialiter promittenda est, *l. si venditione 60. ff. de evict. l. Titius 43. ff. de action. empti*: nam etsi frequens sit hæc stipulatio, non tamen ideo inest, ut evenit in aliis contractibus, in quibus solet stipulatio firmandi gratia adjici; *l. juris 7. §. quod fere, ff. de pactis*: docet Paulus *lib. 5. sent. tit. 8. & in vita Justin. in princ. Instit. de verb. oblig.* & tamen agi nequit ex stipulatu, nisi specialiter adjecta sit: quod & magna ratione procedit in præsenti casu, in quo stipulatio duplæ in pœnam evictionis concipitur ad interesse taxandum, quod interdum duplam rei æstimationem excedit, *§. ult. Instit. de verb. oblig.* ita docuerunt Caballinus *de evict. in addit. ad §. 1.* Donell. *in d. l. si tibi 25. C. de evict.* & jure nostro expresse sancitum est *in l. 32. tit. 5. part. 5.* licet aliquando, quia ex natura emptionis provenit, ut venditor cogatur duplam repromittere, dicatur venditorem tacite teneri ad duplam promittendam, videlicet non vere solvendum, nisi promissa sit, quo modo accipiendi sunt textus *in l. pacta 72. ff. de contrahend. emptione, l. 2. Dig. de evict.*

12 Ve præstatio evictionis nomine.

Superest ut exponamus, quid evictionis nomine tacite per actionem ex empto veniat, & eo remedio emptor consequi possit? Et certum est emptorem frustra agere ad rem ipsam evictam; nam cum eam in judicio amiserit, non potest jam deperditam recuperare, argumento legis *plus 25. ff. de regul. jur.* Si tamen venditor eam offerat & restituat, & simul omne quod propter evictionem emptoris interfuit, præstare paratus sit, tenebitur emptor illam recipere loco pretii, nisi aliam similem comparasset, vel nihil ei interfit rem habere, *l. si in leg. 24. §. colonus 4. ff. locati, l. emptori 67. ff. de evict. juncta l. fidejussor 15. ff. de doli except.* quem textum ita accipit Cujacius *lib. 20. respons. Papin. in d. l. emptori 67.* quo modo etiam accipit textum *in l. habere 57. ff. de evict. in §. ult.* ubi Gajus ait, quod si post evictionem rei ipsa restituatur, ex stipulatione duplæ agi possit, quia vere stipulatio commissa est, simul atque res evicta fuit. Potest ergo petere emptor, si non rem ipsam evictam, pretium quod pro ea solvit, *l. super empti 16.* ibi: Super pretio evictæ portionis, & *l. evict.* quod appellatur simpla evictionis nomine *in l. si in venditione 60. ff. de evict.* & aliquando interessis appellatione comprehenditur, *ut in l. cum successores*, ibi: Non quantum pretii nomine dedisti, *C. de evict.* quæ non excludit, ut pro pretio etiam agatur, ut notavit Cujacius *in parat. ad tit. C. de evict.* est enim hæc pretii restitutio evictione secuta adeo æquitati, & justitiæ consona, ut etsi conventum sit inter partes, ut nihil evictionis nomine præstetur, re tamen evicta pretium debeatur, *l. ex empto 11. alias emptorem 12. §. qui autem, ff. de action. empti*; cum e contrario valeat pactum, ut etsi res non evincatur, sed tantum lis moveatur, pretii restitutio fiat, *l. sive 12. C. hoc tit.* Quæ pretii restitutio, si tota res evincatur, integre redditur; si vero pro parte, pars pretii pro ea restituatur, *l. 1. l. si fundo 53. l. ex mille 64. ff. de evict. l. super empti 17. C. eodem, l. stipulario 38. §. si quis fereo, ff. de verb. oblig.* docent Guzman *de evict. q. 45.* D. Joannes de Larrea *decis. 62.* non tamen si pars tantum evincatur, ad resolutionem contractus agi potest, sed solum ut res evicta reddatur; vel si reddi non possit, interesse præstetur, *l. cum plures 72. ff. hoc tit. l. Ædiles 38. §. si plura, & §. ult. ff. de ædilit. edict. l. ult. C. de rer. alien.* nisi partem tantum emptor empturus non esset, *l. cum ejusdem 34. §. 1. d. l. ædiles 38. §. ult. ff. de ædilit. edict.* vel si pars quæ remaneat, inutilis sit, ut in exemplis *dictæ legis 38. §. ult. cum seq.* vel si inseparabilis sit pars evicta, Guzman *ubi supra, n. 10.* aut si res individua sit, veluti si jus universale vendatur, vel hæreditas, grex, vel peculium, nam si aliqua res evincatur, evictionis actio denegatur, *l. 1. C. de evict. l. servus 5. l. si vitium 56. §. 2. ff. eod. l. 34. tit. 5. part. 5.* Ratio est, quia aucta, vel diminuta universitate, adhuc manet universitas vendita, *l. si grege 22. ff. de legat. 1. l. 7. §. 1. ff. quod cujusque univers. l. proponebatur 77. ff. de judic.* qui enim hæreditatem, peculium, vel aliud jus universale vendit, non alienat res singulares, maxime quæ alienæ sunt, nisi specialiter dixerit illas res ad peculium pertinere, nam tunc si aliqua ex eis evicta sit, remedium evictionis competit, *d. l. 1. C. hoc tit.* Valascus *de partit. c. 1. n. 17.* Similiter si non res particularis, sed tertia, vel quarta pars evincatur, evictioni locus est, argumento textus *in d. l. ex mille 64.* Ratio est in promptu, quia tunc certum est, partem rei venditæ evictam esse.

13 De interesse venditoris, &

Etiam per evictionis remedium consequitur venditor interesse: circa quod sciendum est, ejus nomine tantum venire, quantum propter evictionem emptori abfuit, quantumve lucrari potuisset, *l. si in venditione 60. l. evicta 70. ff. de evict. l. si controversia 9. l. si cum q. 17. l. cum successores 23. C. hoc tit.* explicant Caballinus *in additionibus ad dictum §.* Guzman *de evict. q. 55.* juxta quod principium accipiendi sunt textus *in l. si duo 47. ff. de evict. l. ribi alienam 7. cum l. seq. ff. locati*: & ne obstet textus *in l. si pregnans 42. ff. de evict.* videndus est Pinellus *lib. 2. sect. c. 1.* Tandem venditor tenetur emptori solvere sumptus, & meliorationes factas ab emptore in re empta: item & expensas litis, & insuper eas, quas solvit emptor adversario evincenti rem, si in eis a judice fuerit condemnatus; quoniam hæc omnia in eo quod interest, continentur: & quia cum omne quod abest emptori, propter evictionem restituendum sit, & similes sumptus ex causa evictionis ei absint, merito illi debent restitui: docent Guzman *ubi supra, q. 13.* Gomez *2. tom. var. c. 2. n. 47.* qui late disputant, an idem procedat, sive emptor obtineat, sive succumbat; & alia de evictione latius prosequuntur, quæ consulto omittimus. Observandi tamen sunt textus circa evictionis materiam non vulgo noti, *in l. procurator 67. ff. de procurat. l. cum ex causa 139. ff. de verb. obl. l. Mævia 45. §. 1. l. non solum 59. ff. de jure dot. l. vel obligationibus 20. §. ult. cum l. seq. l. qui ex libertate 26. ff. de liberal. causa, l. si quis 12. ff. de injuriis, l. 4. ff. si libertus ingenuus, l. 3. ff. si familiam furtum, l. si mandatu 59. §. creditor, ff. mandati*, juncto Fabro *lib. 17. conject. c. 12. l. si hominem 69. ff. de solut. l. si mundus 33. ff. locati*; juncto Meril. *lib. 1. ex* Cujacio, *c. 16. & lib. 2. obs. c. 6. l. si pignore 22. §. ult. l. eleganter 24. ff. de pignorat.* juncto Aria de Mesa *lib. 1. var. c. 42. l. cum posselassem 44. §. 1. ff. de damno infecto, l. si a te 9. §. ult. de except. rei judic. l. Papinianus 14. §. potest, ff. de publ. in rem, l. 6. §. 1. ff. de distr. pignor. l. si patroni 55. §. ult. ff. ad Trebel. l. possessio 69. §. ult. ff. de usucap. l. cum servus 54. §. 1. ff. mandati, l. 6. ff. de servis exportandis, l. 8. §. ult. cum l. seq. ff. mandati, l. in causis 13. §. interdum, l. sed ubi 15. ff. de minor. l. 4. §. ult. ff. de verb. oblig. Novella 7. c. ult.* ubi Cujac. *l. 6. ff. de option. legat. l. quod si nolit 31. §. quia 20. l. justissime 44. §. ult. l. si hominem 47. l. Labeo 64. ff. de ædilit. edict. l. 4. ff. quibus ad libertatem, l. uxorem 41. §. agri plagam, ff. de legatis 3. l. 25. §. item si rem distraxit, ff. de petit. hæredit. l. 16. l. 45. §. ult. ff. solut. matr. l. 15. ff. de doli except. l. 54. §. ult. ff. mandati, l. 4. §. si liber ingenuus, l. si mandatum 59. §. creditor, ff. mandati, l. 9. §. ult. ff. de except. rei judic. l. fidejussor 15. de doli except. l. utique, vers. Cum, ff. de liber. caus. l. sed si 25. §. item si rem, ff. de petit. hæredit. l. quæsitum, ff. de jure dot. l. 1. ff. de rerum permut.* juncto Cujacio *lib. 23. observ. c. 28. l. 49. §. ult. l. 75. ff. solut. matrim.* junctis Cujacio *lib. 25. observ. c. 27.* Fabro *lib. 2. conject. c. 5. l. procurat. 67. ff. procurat. l. 1. C. de periculo, l. 1. C. de evict.* juncto Cujacio *lib. 5. observ. c. 25. l. 85. §. in solidum, ff. de verb. oblig.*

14 In quibus casibus non detur evictio.

Tandem ut ad nostrum Gregorium accedamus, sciendum est, plures esse casus, in quibus etiam re empta evicta, ex evictione etiam agi non potest. Quadraginta casus refert Affli&is *in rubrica quibus modis feudum, §. recursum, n. 16.* quos late prosequuntur ultra agentes de evictionibus, Quesada *diversq. q. c. 10. per totum*, Covar. *c. 17. l. 3. var.* Gomez *l. 2. var. c. 2. n. 33.* Donell. *ad titulum de evict.* ex quibus tantum exponemus tres in præsenti a Gregorio relatos. Primus est, si tempore quo lis emptori movetur, ipse non denunciet venditori litem motam esse, ut rem venditam defendat, *d. l. venditor 49.* cum aliis supra relatis. Est autem denunciare litem venditori, idem quod auctorem laudare, apud Consultos *in l. Herennius 63. ff. l. auctore non laudato, C. de evict.* Auctorem quidem eum vocabant Romani, a quo quis jus, five causam rei possidendæ habebat, *l. Pomp. 13. §. 1. ff. de acquir. possess. l. an vitium 5. ff. de diversis, l. in his 175. §. non debeo 3. ff. de reg. jur.* Laudare autem apud Romanos significabat citare, nunciare, seu appellare. A. Gel. *l. 2. noctium, c. 6.* Macrobius *l. 6. Saturn. c. 7.* Nonius Marcel. *verbo Citare.* Illustrant Brissonius *verbo Laudare*, Aciatus *l. 6. Parerg. c. 45.* Quæ quidem denunciatio ita fieri debet, ut mittatur venditori copia libelli in publica forma, ut de lite mota certus reddatur, argumento textus *in l. nemen, C. quæ res pignori, Clem. causam, §. ult. de elect.* docent Burgos *in præsenti*, Covar. *d. c. 17. n. 3.* Fachineus *l. 2. controv. c. 34.* quæ denunciatio adeo desideratur, ut etsi venditor conscius sit litis, adhuc denunciatio facienda sit, *l. 22. §. petitam, Dig. de petit. hæredit.* nisi emptor minor sit; nam tunc sufficit, ut constet venditorem conscium litis fuisse: quod & ad Ecclesiam *ex c. audiidis, de in integr. restit.* protrahunt Covar. *d. c. 17.* Tiraquell. *de privil. pie causa, privil. 141.* Quod si venditor non inveniatur, debet fieri denunciatio in domo coram vicinis, ut docet Bartolus *in l. de pupillo, §. si quis ipsi, Dig. de novi oper. nunc.* & si venditor curaverit, ne ibi nuncietur, denunciatio necessaria est, *l. si dictum 56. §. simili, Dig. de evict.* Unde lucem accipit textus *in l. si dictum 56. §. ult. Dig. de evict.* ubi docetur, benigne receptum fuisse, tutore non apparente, pupillo nunciandum esse. Nec illi obstant textus *in l. si finita 15. §. si pupillus 29. Dig. de damno infecto, l. sed si stipulatu 24. Dig. de verb. oblig.* nam ibi agitur de denunciatione, ut pupillus de damno infecto caveat, vel in mora per interpellationem constituatur: quæ denunciatio, cum ad obligandum tendat, sine tutoris auctoritate fieri nequit, *princip. Instit. de auctorit. tut.* In præsenti autem denunciatione contrarium procedit, quia versatur commodum pupilli, cum tutrore absente, ne ille denuncietur; præcise denunciatio non desideretur; & si jam venditor decessit, denunciatio facienda est singulis ejus hæredibus, *l. in executione 85. §. in solidum, Dig. de verb. oblig.* Nam cum obligatio defendendi emptorem in facto consistat, ex eoque individua sit, in solidum pro ea hæredes promissoris, aut venditoris obligantur, *l. fin. ff. de servitut. legat. l. ea quæ 192. ff. de regul. jur.* Si autem unus condemnatus sit, omnes pro sua parte tenentur, cum hæc obligatio non in faciendo, sed in dando consistat, *d. §. in solidum, l. cum ex causa 139. ff. de verb. oblig.* Denunciatio hæc facienda est tempore opportuno, *l. si rem 29. §. ult. ff. de evict.* idest tempore, quo exceptiones proponi possunt, & causa defendendi; unde sufficit, in secunda instantia denunciationem fieri, si integra, & salva fuerit defensio auctori, argumento legis *ita demum, C. de procur.* Nec tunc obstat textus *in l. qui concubinam 29. §. si hæres, ff. de legat. 3.* ubi docetur, legatarium cui de servo legato facta fuerit controversia, debere antequam judicium accipiatur, idest lis contestetur, ut exponit Cujacius *ad tit. C. de judic.* denunciare hæredi, ut liti assistat. Nam ut recte post Bartolum *ibi*, docuerunt Donellus *in l. 8. C. de evict. n. 11.* Gothofredus *ibi*, discrimen versatur inter possessorem lucrativum, & oneroſum, ita ut lucrativus, ut est legatarius, statim teneatur denunciare auctori suo litem sibi motam esse; oneroſus vero quocumque tempore denunciare possit: licet Arroyo in præsenti verba illa, *judicium accipiatur*, exponat, idest, sententia proferatur, cum Cujacio *in l. 5. C. de evict.* tandem circa hanc denunciationem notandum est, venditorem teneri defendere ipsum emptorem coram suo judice, ita ut etsi fori privilegio gaudeat, debeat litem prosequi coram judice emptoris, *l. venditor 49. Dig. de judiciis*, Gamma *decis. 332.* Gomez *ubi sup. n. 39.* & apud nos decisum extat *in l. 57. tit. 6. part. 1.*

15 Refertur secunda exceptio.

Secundus casus, in quo evictio cessat, contingit ex culpa emptoris: quod variis modis accidere potest. Primo si tempore sententiæ contumaciter absuit, *d. l. emptor 8. C. de evict.* cujus principii ratio est, quia venditor tunc demum de evictione tenetur, quando res emptori evincitur, ex juris defectu, *l. si non injuria, C. de evict.* Unde cum contumacia emptoris non supponat defectum juris in ejus auctore, sed potius sit delictum; & culpa ipsius *l. contumacia, de re judicat.* non est cur imputetur venditori rem evictam fuisse. Faciunt textus *in l. qui repudiantis 17. §. ult. ff. de inoffic. l. si perluforio 14. §. ult. ff. de appell.* ubi docetur sententiam prolatam contra hæredem contumacem, libertatibus & legatariis non nocere; hoc autem procedit si sententia prolata sit propter emptoris contumaciam; nam si legitimo tempore ipse compareat, & vere, ac legitime causam defendat, licet absit tempore sententiæ, nihilominus de evictione agere potest, quia tunc parum prodesset ejus præsentia tempore, quo nihil erat allegandum. Deinde quia ubi probationes sunt liquidæ, condemnatus in absentia non præsumitur condemnatus ex contumacia, sed propter malam causam, *l. 2. C. de contrar. judic. tutel.* Etiam ex evictione agi non potest propter culpam, si emptor rem pro derelicta habuit, posteaquam alius eam occupavit; nam si ut tum in judicio superatus ab eo, qui illam occupavit, velit regredi adversus venditorem, tanquam qui alienam rem vendidit, audiendus non est, *l. ult. ff. de evict. l. quod servus 36. ff. de stipul. servorum, l. 36. tit. 5. part. 5.* Ratio est, quia hoc in casu magis adest culpa in emptore rem pro derelicto habente, quam in venditore. Tertius casus, in quo cessat evictio, est cum per injuriam judicis emptor condemnatus est; nam cum judicis injuria inter casus fortuitos numeretur, *l. ad eos, Dig. mandati*, ad venditorem non debet spectare, cum horum periculum ad emptorem tantum spectet, *l. necessario 8.* cum similibus, *Dig. de periculo & commodo.* Nihil etiam refert, an fordibus, an stultitia judicis res perierit, *d. l. si per 51. Dig. de evict.* nam quamvis hoc casu sententia valeat, *l. cum prolatis 32. Dig. de re jud.* evictionis actio denegatur. Nec contrarium suadetur *ex l. exceptione 67. Dig. de fidejussor.* ubi fidejussorem condemnatum esse injuria judicis, non sufficit, ut ei mandati actio denegetur, sed necessarium est, ut simul culpa illius interveniat. Nam omisso Cujacio *tr. 6. ad Afric. in l. 24. Dig. de evict.* dicendum est, diversam causam esse emptoris, ac fidejussoris; nam emptione celebrata, omne periculum ad emptorem pertinet, ac per consequens judicis injuria habetur ut casus fortuitus; at vero fidejussor, vel quilibet alius, qui cum mandato, vel sine eo alienum negotium gerendum suscipit, culpam tantum, & diligentiam, ut in re aliena præstare debet, *l. contractus 23. Dig. de reg. jur.* Quapropter injuria judicis sola ei non nocebit, *l. si sine 22. §. cum autem, ff. rem ratam haberi*: præsenserunt Bartolus, & Paulus Castr. *in dict. l. exceptione*, Donellus *in l. emptor 8. num. 18. Cod. de evict.*

16 Traditur ratio decidendi.

Unde apparet vera ratio præsentis decisionis; omnibus enim casibus in ea relatis una fere convenit, videlicet quod istis tribus casibus, non tam ex defectu juris, quam culpa, contumacia, vel negligentia, malove facto emptoris evicta res censeatur, cum excusari non possit qui rei emptæ nomine judicium, vel neglexit, vel temere non laudato auctore solus excepit; & injuria judicis soleat inter casus fortuitos numerari. Eam autem dumtaxat evictionem venditor emptori præstat, quæ eo præsente, vel vocato per vindicationis judicium legitime facta est, *l. si mancipium 34. §. 1. l. habere 57. Dig. de evict. l. si cum q. 17. C. eod. tit.* non etiam quæ emptoris culpa, ut *in d. l. ult. l. si cum venditor 66, Dig. de evict.* vel quæ casu fortuito venditionem secuto, ut *in l. si servus 21. Dig. de evict. l. ult. C. de act. empti*, quia suum cuique factum, fatumve nocere debet, *l. illud 40. Dig. de petit. hæred. l. si servus 50. §. 1. de legat. 1. l. factum 155. Dig. de reg. jur.* Merito ergo Gregorius in præsenti his tribus casibus venditorem de evictione non teneri recte docuit.

17 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam verum est, quod lite mota super re vendita, teneatur venditor emptorem defendere, *l. plus 74. §. mota, de evict. l. qui absenti 75. Dig. de procurat.* hoc tamen adimplere potest duplici modo, vel defensionem in se suscipiendo, vel exceptiones similiaque arma emptori præbendo; quia totalem rei defensionem ipse suscipere non cogitur, *l. si parentes 20. C. de evict.* Donellus *in l. si statua, n. 2. C. eod. tit.* & tunc sumptus, & expensas litis emptor litiganti præbere tenetur, *d. l. 1. C. de evict.* Nec obstat augmentum difficultatis, nam certum est, pacto cavere posse, ne venditor de evictione teneatur, *d. l. Herennius*. Ratio est, nam quamvis ex natura contractus emptionis evictio competat, etiam de ea nominatim non agatur, *l. non dubitatur 6. C. hoc tit.* tamen cum tale pactum sit de re privata, nec contra bonos mores, debet observari; præcipue cum pactum hoc non detur circa substantialia, sed circa accidentalia, nisi venditor sciens cum dolo rem alienam vendat, *l. ea quæ 43. §. ult. Dig. de contrahend. emptione, l. 1. §. ult. l. venditor 6. §. ult. Dig. de action. empti*. Etiam non obstante simili pacto tenetur venditor pretium refundere, & restituere, *l. ex empto 11.* alias *emptorem 12. §. ult. Dig. de action. empti*, Covar. *d. l. 3. variar. c. 17. n. 2.* Guzman *de evict. q. 51. n. 15.* Quesada *d. q. 10. n. 6.* Licet enim prædicta generali conventione pretium non fit exceptum, quia tamen in generali obligatione semper id, quod iniquum est, exceptum videtur, quasi de eo contrahentes non senserint, *l. in omnibus, l. quotiens, Dig. de reg. jur.* recte superior conventio ita accepta est, ut contrahentes de pretio non reddendo non senserint, si autem specialiter convenerit, ut pretium non restituatur, pactum sustinetur, quasi transfusa emptione in donationem, *l. pacta 72. Dig. de contrah. empt.* Nec obstat textus *in l. qui libertatibus, Dig. hoc tit.* ubi docetur, renuntiatione evictionis facta venditorem ejus nomine nullo modo teneri. Nam omissis solutionibus relatis a Covar. *d. c. 17. n. 2.* dicendum est juxta supra tradita, de evictione non teneri eo casu venditorem, pretium tamen refundere omnino compelli, ita ut in ea specie licet damna, interesse, & meliorationes non præstentur, pretium tamen semper restituatur. Nec mirum est, illud ab Scævola in eo textu specialiter expressum non fuisse, quia in eo textu, & sequentibus solum egit de casibus, in quibus venditor statuliberi ob celatam ejus conditionem, vel expressam deteriorem, aut meliorem, teneretur, vel non de quo etiam agunt Consulti *in l. fundus 46. §. cum tibi, l. qui alienam 54. §. 1. Dig. de evict. l. si decem 10. Dig. de statulib.*

TITULUS XVIII.

De locato & Conducto.

CAPUT PRIMUM.

a Clemens III.

HUX rescripto litterarum piæ recordationis *b* P. quondam Tusculani Episcopi nobis innotuit, quod cum civitatem Bon. tempore suæ legationis intrasset, invenit fuisse ibi a bonæ memoriæ *c* Vv. quondam Portuensi Episcopo constitutum, & sub excommunicatione prohibitum, ne aliqui scholares hospitia majoris mercedis promissione conducerent, ut ea sibi, vel majoris gloriæ studio, quasi potentiores in expensis apparere volentes, vel privatæ utilitatis commodo vindicarent. Unde ipse solicita provisione considerans, quod hujusmodi conductionis improbitas & discordiæ fomitem, & impedimenta non modica pareret studiorum, prædictam *d* constitutionem legatione, qua fungebatur Sedis Apostolicæ, confirmavit perpetuis temporibus, sub pœna decernens anathematis observandum, ut nullus Magistrorum, sive scholarium super conducendis aliorum hospitiis in læsionem, vel præjudicium habitantium, audeat hospitem convenire, nisi prius constiterit tempus conductionis elapsum, vel inquilini in hoc suum præstiterit favorem, & consensum. Quo circa nos, qui detestabiles versutias bonæ fidei contractibus inimicas, non solum in clericis, sed etiam in quibuslibet mercatoribus condemnamus, prædictam constitutionem a præfato Portuensi Episcopo factam, & demum a jamdicto Episcopo Tusculano confirmatam, ratam esse decrevimus, & eam auctoritate Apostolica confirmamus, statuentes ut a te, frater Episcope, & tuo quolibet successore singulis *e* annis in communi audientia Magistrorum, atque scholarium præsens pagina recitetur, & prætaxata pravæ condictionis improbitas, innovata excommunicationis sententia reprimatur. Nulli ergo omnino hominum liceat paginam nostræ confirmationis infringere, &c.

NOTÆ.

1 a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. unic.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens III. facile tamen ex textus serie cognoscitur rescribere Episcopo Bononiensi, Joanni videlicet Ecclesiæ Bononiensis Præsuli. De ipsa Ecclesia nonnulla notavi *in c. 17. de foro compet.*

b *P.*) Petri videlicet Papiensis, qui ab Alexandro III. creatus fuit Episcopus Tusculanus anno 1178. ut refert Ughellius *tom. 1. Italiæ, in Tusculana Ecclesia, n. 14.*

2 c *Vv.*) Vvilelmus videlicet Papiensis, ex ordine Cisterciensi monachus, Diaconus Cardinalis ab Hadriano IV. electus, postea Presbyter Cardinalis sancti Petri ad Vincula, demum Episcopus Cardinalis Portuensis, ac sanctæ Rufinæ ab Alexandro III. electus est anno 1176. Hic pluribus legationibus apud Fridericum Imperatorem functus est, & ab Alexandro III. missus in Galliam, Britanniamque, ut ea regna ad cultum veri Pontificis adduceret. Demum sub vitæ finem conventui Bononiæ habito, mox & Venetiis interfuit, ut suis consiliis toti Ecclesiæ pareret tranquillitatem, ut ex Sigeberto, Roderico Frisingensi, & Baronio refert Ughell. *tom. 1. Ital. sacr. in Portuensi Eccles. n. 1.*

d *Constitutionem.*) Legati enim possunt nova statuta condere, & antiqua confirmare, ut probavi *in c. fin. de offic. Legat.* 3

e *Singulis annis.*) Ultra trinam enim monitionem, quæ præcedere debet quamcumque censuram ab homine ferendam, desideratur in præsenti generalis hæc denunciatio, ad subditos certiorandos de speciali hoc statuto, ut aliis relatis docuit D. Joseph de Vela *tom. 2. decis. Hispal. differt. 44. n. 74.* 4

COMMENTARIUM.

BOnoniensem Academiam magnis ditarunt opibus, & ornaverunt privilegiis Pontifices, & Imperatores, ut debitis laudibus studium illud extollentes referunt Ughel. *tom. 2. Italiæ, in Ecclesia Bonon.* Hieronymus Osorius, Papirius Masou, & alii congesti a Patre Mendo *de jure Academico lib. 1. q. 2. n. 16.* inter quæ non exiguum est, quod refert a Clemente in præsenti. Sed cum constitutio hæc localis sit, ut etiam aliæ relatæ *in c. qui clerici 9. de foro compet. c. fin. de Magistr. l. 1. §. ult. ff. de consilibus*, specialemque contineat gratiam, generalem ex ea regulam deduci non debere, jam post alios docuit Angujanus *l. 2. de legibus, c. 17. n. 105.* Simili etiam privilegio studentes in florentissima nostra Academia Salmanticensi potiuntur, ut ejus Primarius Doctor Garanna in præsenti notavit. 5

CAPUT II.

Honorius III. *Abbati, & Conventui* a *Sancti Petri de Pratellis, Lexov. diœcesis.*

VEstra nobis declaravit epistola, quod cum ad *b* firmam dare consueveritis vestrarum fructus decimarum, diœcesani locorum statutum quoddam de hujusmodi decimis non locandis parochialibus presbyteris ediderunt, per quod utilitas vestra non modicum impeditur, quare super hoc Apostolicæ provisionis remedium imploratis. Nos igitur utilitates vestras nolentes indebite impediri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ut statuto hujusmodi non *c* obstante, vestrarum *d* decimarum proventus libere locare possitis, quibus vobis expedire videritis; & cum quibus Ecclesiæ conditionem poteritis facere meliorem; ita tamen ut hujusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non valeat extendi.

NOTÆ.

1 a *Sancti Petri.*) Perperam textus hic in sexta collectione tributur Innocentio III. cum sit Honorii III. & reperiatur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c. 1.* apud Cironium, ex quo ita eum transcribo. Male etiam in eadem sexta collectione habetur *de Prælat. Lundon. diœcesis*, cum legendum sit, *de Pratellis Lexoviensis diœcesis*. Abbatia enim hæc S. Petri est Ordinis D. Benedicti, in diœcesi Lexoviensi, sub honore Sancti Petri Apostoli constructa ab Hunfrido de Vetulis anno 1055. ut referunt Tamburinus *in serie Abbatiarum, verbo Lexoviensis*, Fratres Sammarth. *tom. 4. Gall. Christiane, fol. 256.* Ejus etiam mentio fit *in c. nostro, de pœnit. & remiss.* Raymundo ejus Abbati in præsenti rescribit Honorius.

b *Firmam.*) Hujus vocis mentio etiam reperitur *c. 24. de decimis, c. 7. de jurepatron. c. 6. ne Clerici, vel Monachi, Clement. unic. de excess. Prælat.* eam tamen varie exponunt Interpretes. Cironius in notis ad hunc textum, existimat hanc vocem esse Saxonicam; significareque mercedem quamlibet, sive consistat in frumento, & aliis redditibus, sive in pecunia numerata; quo casu firma alma dicitur in legibus Scotorum *l. 2. c. 41.* Cujac. hic, ad firmam dare explicat pro locare sub mercede, sive pensione certa, & firma. Alexander Cæsanate ait ad firmam locare, esse præstita fide paciscí in ipso contractu in continenti, ne ulli ex contrahentibus liceat uti beneficio legis 34. *C. hoc tit.* sed locatio omnino firma habeatur. Eo in sensu clericos firmarios dixit Vvillelmus Malmesburg. *de gest. Reg. Angl. lib. 4.* ibi: *Nullus clericus, nisi causidicus; nullus clericus, nisi (ut verbo parum Latino utar) firmarius.*

3 c *Non obstante.* Sed Episcopus statuta in sua diœcesi condere potest, *c. quanto, de his quæ fiunt a Prælat. c. cum dilectus, de constitut. c. fin. de his quæ fiunt a majori parte, c. cum omnes, de constit. c. 2. §. statuto, eod. tit. in 6.* ergo statutum, de quo in præsenti, observandum erat. Pro cujus difficultatis solutione sequentes casus notandi sunt. Primus est cum Episcopus contra jus commune statuit, quod nec per se, nec in Synodo facere potest, *c. super his, de majorit. & obed. c. fin. de offic. Archipresbyt.* Clement. Romani, *de elect.* Secundus est, cum aliquid statuit circa majores, & graviores causas, quod neque in Synodo facere potest. Ratio est, quia ab ampla Episcoporum jurisdictione per Pontificem graviores causæ exemptæ sunt, *c. majores, de baptismo*; unde sequitur, non posse Episcopum in Synodo diœcesana statuere, an aliquid sit de fide, vel non: *glossa 1. in d. c. majores*, Acunna *in princ. disp. 18.* Neque contrarium probat text. *in c. ad abolendam, de hæreticis*, ubi excommunicantur omnes illi, qui hæretici judicantur ab Ecclesia Romana, vel a Concilio provinciali, vel diœcesano. Nam respondetur cum Bellarmino *tom. 1. controv. lib. 2. de Concil. c. 10.* Pontificem ibi non docere, posse Concilium provinciale, vel diœcesanum diffinire, an aliquid sit de Fide; sed quod potest judicare, an aliquis inciderit in hæresim ab Ecclesia damnatam; quod non solum Concilio, verum Episcopo permittitur. Tertius casus est, cum Episcopus statuit aliquid circa causas in jure non decisas, & quæ graviores non sunt; quo casu cum statuat non contra, sed præter jus, statuta ab eo condita debent observari, ex juribus supra adductis. Nec tunc obstat præsens textus; nam accipiendus est de statuto ab Episcopo facto contra jus commune; nam cum jure communi attento omnibus clericis competat facultas locandi fructus sui beneficii, ut probavi *in c. ad nostram, de rebus Eccles.* inde cum Episcopus contra jus commune nihil statuere possit, *d. c. quod super his, de majorit. & obed.* merito non obstante præsenti statuto possunt clerici libere fructus locare, quia tamen illud jus commune in favorem ipsorum latum erat, ideo si ipsi Episcopo statuenti consentirent, statutum servare tenerentur, ob renunciationem præsumptam juris communis. Nec huic solutioni obstat textus præcedens, ubi statutum circa locationem factum juri communi contrarium sustinetur. Nam respondendum est, statutum ibi sustineri, quia erat locale, in favorem tantum Academiæ Bononiensis factum.

d *Decimarum.*) Ideft Ecclesiarum, ut exposui *in c. 1. de his quæ fiunt a Prælat.* ubi, & *in c. ad nostram, de rebus Ecclesiæ*. Commentarium hujus textus dedi, & *in c. 6. ne clerici, vel monachi.*

CAPUT III.

a Greg. IX.

PRopter sterilitatem afficientem magno incommodo conductores, vitio rei sine culpa coloni, seu casu fortuito contingentem, colonis Ecclesiæ tuæ pro rata pensionis remissio est facienda, nisi cum ubertate præcedentis, vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari.

NOTÆ.

a *Gregorius.*) Nonus videlicet, qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l. 8. C. hoc tit. l. ex conducto, §. 1. l. si merces, §. vis major, ff. hoc titul.* ut jam notavit Cujacius.

COMMENTARIUM.

EX prima parte hujus constitutionis sequens communiter deducitur disputanda assertio. „ Propter sterilitatem absque culpa conductoris contingentem remittitur pensio pro rata, nisi possit cum ubertate præcedentis, vel sequentis temporis compensari. „ Probant eam textus *in l. ex conducto §. 1. & 2. §. Papinianus, l. si merces, §. si vis major, cum seq. l. si uno, ff. hoc tit. l. 8. C. eod.* Consonat lex 22. *tit. 8. p. 5.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa *in collect. & select.* Giurba *obs. 24. n. 8.* Capycius Latro *decis. 19. n. 24.* Solorzanus *de jure Indiarum, tom. 1. l. 1. c. 10. ex n. 57.* Valeron *de transact. l. 1. q. 1. n. 22.* Marinis *l. 2. resol. c. 187.* & *tom. 1. decis. 84.* Hothomanus *l. 4. observ. c. 11.* Faber *in suo C. tit. de locato, & de erroribus*

bus decad. 8. error. 8. Molina *de justitia, to. 2. disp. 495.* Castillo *l. 3. quotid. c. 3. ex n. 19.* Connanus *l. 7. comment. c. 11. n. 15.* Cujac. *hic, & in l. 5. C. h. t. & l. 15. obs. c. 28.* Mancinus *l. 1. genial. c. 17. & 32.* Visembach. *disp. 36. n. 18.* Nathen. *in justitia vulnerat. fol. 79.* Gibalin. *de usur, l. 3. c. 8. art. 3.* Narbona *in l. 7. tit. 4. l. 3. recopil.* Solorz. *de jure Indiar. l. 2. c. 19. n. 37. & l. 2: polit. c. 20.* Amaya *l. 3. observ. c. 3.* Canisius *ad hunc text.* Phebo *to. 2. decis. 166.* Gaspar Mancinus *in tract. utrum debitor excusetur propter defectum fructuum*, Farinac. *in repert. de contractibus, q. 4. per tot.* Tapia *to. 2. l. 5. q. 22. art. 7.* Videndus Marchinus *de bello divino, p. 9. c. 6. & 7.*

2 Empugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem textum insurgo. Si fructus, seu proventus rei locatæ insolito modo crescant, non augetur pensio, quæ a principio inter contrahentes convenit, *l. si merces 28. §. vis major, ff. locati*, probant Sa verbo *Conductio, n 12.* Rebellus *de justitia, l. 14. c. 17. n. 1.* Lugo *eod. tr. disp. 29. n. 52.* Gibalin. *d. l. 3. c. 8. art. 2.* Igitur ut æqua sit conditio locatoris & conductoris, propter sterilitatem contingentem sine culpa conductoris, non debet minui pensio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam emphyteuta, qui tempestatem passus fuit, aut vitium cœli, integrum canonem persolvit, nec ullam remissionem consequitur, *l. 1. C. de jure emphyt.* Mancinus *cent. 1. genial. c. 32.* Igitur similiter conductor ob sterilitatem vitio cœli contingentem a solutione integræ pensionis liberari nequit. Deinde difficilis redditur ea pars, ubi docetur compensationem fieri debere cum tempore majoris ubertatis, *ex l. cum etiam, ff. de tritico, & vino legato*, ibi: „ Cum certus numerus amphorarum vini legatus esset ex eo, quod in fundo Sempronianio natum esset, & minus natum esset, non amplius deberi placuit. „ Et *l. si debitor, §. verosimile, ff. de contrab. empt.* Igitur & in casu locationis non debet fieri compensatio sterilitatis cum ubertate.

3 De causis sterilitatis.

Adhuc tamen defendenda est præfeus Gregorii constitutio, pro cujus illustratione sciendum est, mercedem conventam tempore locationis solvendam esse integre a conductore, nisi justis ex causis minuatur, inter quas præcipua est sterilitas, quæ ex diversis causis provenit, veluti ex vitio cœli; nihil enim est, quod magis cœli injuriis pateat quam fructus terræ. D. August. *in Psal. 68.* ubi de frumento ait: *Labore magno metitur, portatur ad aream, triturantur, ventilatur post tanta pericula cœli & tempestates.* Quæ causæ communiter eveniunt ob nimiam pluviam, solis ardorem, siccitatem, vel casma, *l. ex conducto 15. §. si vis, l. merces, §. si vis major, ff. h. t.* quæ vulgo appellantur vis major, seu vis magnæ tempestatis: *l. verum 11. §. si locupleti, ff. de minor. l. si ut certo 5. §. quod vero, ff. commodati, l. si quis domum 9. §. Julian. l. si fundus 33. in fin. ff. locati, l. 3. ff. de fundo instructo, l. fluminis 24. §. Lucius, ff. de damno infecto*: cœli vitium dixit Imperator *in l. licet 3. C. h. t.* Hanc vim majorem Græci θείαν dixerunt, ideft iram divinam, eo quod non ab homine, sed cœlitus dimissa est, ex speciali ira Dei, ut ait Theophrastus relatus ab Alciato, *l. 2. de prætermiss. in d. §. vis major.* Faciunt Plin. *l. 18. hist. c. 28. ad fin.* ibi: " Duo genera esse cœlestis injuriæ, meminisse debemus; unum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, geteraque similia intelliguntur, quæ cum acciderint, vis major appellantur. „ Ovidius *l. 15. Metam.* Jovis iram appellavit, ibi:

Jamque opus exegi, quod nec Jovis iram, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Vel quod frequentius est, si rubigine, nive, immoderata pluvia, aut siccitate insolita, repentinis incendiis, ventorum flatibus, uredini, & fluminum inundationibus vastati fuerunt fructus; quæ singula, qualia sint, exponunt Cujac. *l. 15. observ. c. 28. & in l. 5. C. h. t.* Hothoman. *l. 4. observ. c. 16.* Petrus Gregor. *l. 36. syntag. c. 25.* Amaya *d. c. 3. n. 5.* Ad hanc etiam vim divinam spectant animalia, quæ frequenter edaci pernicie segetes, vineta, & reliquas arbores destruunt; quo in numero sunt graculi, sturni, grues, passeres, rancæ, erucæ, & alia avium & vermium agmina, inter quæ frequens est locustarum cohors, quæ pestis agrorum dicitur *in l. excepto 18. C. h. t.* de quibus Plinius *l. 10. c. 39. Diraque mœstibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia vero morsu erodentes.* Arnobius *l. 1. A locustis & muribus omne genus occiditur, atque arroditur frugum.* Plura de ipsis congerunt ex politioribus Ludovicus Vives *in notis ad D. August. l. 16. de civ. Dei, c. 43.* Stuchius *l. 2. antig. conviv. c. 9.* Simon Majolus *dierum canicul. colloq. 1. & 5.* Lælius Bisciola *l. 17. hor. succ. c. 21.* Fornerius *l. 6. rerum quotid. c. 27.* & contra illa superstitiosum esse excommunicationis sententiam proferre, probant, & aliis relatis illustrant Aravio *tr. 2. qq. moral. q. 16.* Theophilus Raynaud. *t. 14. tr. de litteris monit. c. 12. per tot.* Etsi legamus S. Bernardum muscas excommunicasse, quæ infestæ cuidam Oratorio erant, referente Guillelmo Abbate S. Theodori *l. 1.* in hæc verba: " Venerat aliquando Fuscinacum, quæ est Abbatia una de primis, quam ipse ædificavit, in Laudonensi territorio sita. Cumque ibidem Oratorii dedicatio pararetur; ita illud occupaverat muscarum incredibilis multitudo, ut earum fonitus, improbusque discursus gravem nimis introeuntibus molestiam generaret: nullo ergo succurrente remedio, dixit Sanctus, Excommunico eas: & mane omnes mortuas invenerunt. „ Romani, ut locustas amolirentur, grandinem, rubiginem, & raucas fugarent, propria numina, propriaque sacrificia habebant, quæ copiose & eleganter post Plinium *l. 11. c. 28. & 40. & l. 18. c. 17. & 29.* prosequitur, & illustrat Jacobus Durantius Casel. *l. 2. var. c. 10.* ad quæ referendam putat legem *eorum 3. C. de maleficis.* Sed & Horatius, quem Durantius non refert, *l. 3. carm. eod.* 23. eumdem morem respiciens sic ait:

Cælo supinas si tuleris manus
Nascente Lunâ, rustica Phœbile;
Si thure placaris, & orna
Fruge Lares, avidaque porca,
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Quod sane mirum non est, si persuasum sit, quod ad educendas aquas Manali lapide, qui juxta portam Capenam erat, utebantur, cujus meminerunt Festus Pompejus his verbis: " Manalem etiam lapidem vocabant petram quamdam, quæ erat extra portam Capenam, juxta ædem Martis, quam cum propter nimiam siccitatem in urbem protraherent, insequebatur pluvia statim; eumque quod aquas manaret, Manalem lapidem dixere. *Fulgentius ibi*: Manales Labeo, qui disciplinas Hetruscas Tagetis, & Basidis, quindecim voluminibus explicavit, ita scribit; Fibræ Jocinoni Sandaraci coloni dum fluant, Manales tunc vertere opus est petras, hoc est quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limitestrahere pro pluviæ commutanda inopia. „ At quantum hæc Romanorum superstitio ridicula esset, his quæ sequuntur verbis satis Seneca ostendit *l. 4. natur. qq.* " Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causa nullius Patris schola intranda sit.

4 De aliis causis sterilitatis.

Etiam sterilitas contingit ob casma, seu terræ hiatum, de quo *in l. fin. ff. h. t. l. licet 8. C. de jure emphyt.* Amaya *d. c. 3. n. 9.* Et licet casma cum labe confundat Budeus *in d. l. ex conducto*, Cujac. tamen *l. 15. observ. c. 28.* & *in l. 9. ff. de verb. obl.* inter utrumque damnum differentiam constituit, docens labem, etsi aliquando ad terræ hiatus referri soleat, *l. fin. ff. locati*; proprie tamen quamcumque calamitatis causam significare, *d. l. ex conducto, §. sed si labes, l. licet, C. locati*, ibi: *Ut singula labe tempestatis*. Casma vero ad ingentis terræ recessus refertur, & qui non tam fundum labefactare, quam deglutire & absorbere videantur. Unde casma a Plauto vocatur; quo respiciens Virgilius *l. 8. Æneid.* ait:

Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes.

Quibus adstipulantur, quæ de ingentibus terræ hiatibus referunt Plato *l. 2. de Repub.* Cicer. *l. 3. de offic.* Livius *l. 7.* Paulus Orosius *l. 3. c. 5.* Lactant. *l. 3. c. 13.* Valer. Maximus *l. 5. c. 6.* Contingit etiam frequenter sterilitas vi humana, veluti si incursu hostium devastetur ager, vel ab eis occupetur, *d. §. si vis, l. in rebus 18. ff. commodati, l. perinde 34. ff. h. t. l. cum unus 12. §. fin. ff. de rebus auctor. judic. l. 1. §. is vero, ff. de obl. & act.* aut si belli vicinoris causa fundus incultus relinquatur, vel si exercitus nostrorum transiens, non contentus distributionibus, quas rustici ex fructibus facere solent, de quibus *in l. si pendentes 27. §. 3. ff. de usufr.* juncto Revardo *l. 3. conject. c. 6.* vel propter inimicitias, seu propter lasciviam agrum devastaverint, *d. l. ex conducto, §. si vis, h. t. d. l. si pendentes, §. 3. l. 2. C. de pascuis, l. 11.* vel si incursione latronum devastatio contingat, *l. damnum 12. C. h. t. l. inter 26. §. non omnia, ff. mandati.* Illustrant Fornerius *l. 1. rer. quotid. c. 29.* cujus sterilitatis humanæ varios casus in praxi obvios resolvit Gaspar Mancius per duos tractatus. Utrum debitor excusetur propter defectum fructuum. Hæret aliquando prædiis ipfis vitium, quæ propter vetustatem, aut tenuitatem, aut etiam quia saxosa sunt aut pestilentiosa, non solum semina uberiori mensura non reddunt, quam acceperunt, verum & fructus ipsos, si qui ibi fati sunt, misere præfocant, eorumque vice, ut ait Poeta:

Cardnis & spinis crevit paluster acutis.

Talis est fundus, qui describitur a Paulo *in l. si fundus, ff. de rebus eorum.* Si fundus, inquit, sit sterilis, vel saxosus, vel pestilens, videndum est, an alienare eum possit, &c. Talis est ille alter, quem graphice depinxit Apulejus *l. 2. Florid.* his verb. " Pariter ut qui prædiolum sterile, & agrum scruposum, meras rupinas & senticeta miseri colunt, quoniam nullus sui fructus est, nec ullam illic suam frugem vident; sed infelix lolium & steriles dominantur avenæ: suis frugibus indigent, aliena furatum eunt, & vicinorum flores decerpunt, scilicet ut eos florés carduis suis misceant. „ Hæc prædia qui conducit, etsi ex eis nulli, vel pauci nascantur fructus, nihil est quod sterilitatis prætextu remissionem pensionis petere possit; quippe cum suæ stultitiæ id imputare debeat, qui tam pestilentem, & infructuosum fundum conduxerit, argumento *§. is quoque, Instit. quibus modis re contr. oblig.* atque hoc est, quod Ulpian. scribit *in l. ex conducto, ver. Si qua tamen, ff. locati. Si qua tamen vitia ex re ipsa oriuntur, hæc damno coloni esse, veluti si vinea coacuerit, si rancis, aut herbis fegetes corruptæ sint.* Et Papinianus *in l. si uno 17. §. cum quidam, ff. eod. titul.* dum ait, quodam Imperatoris Antonini rescripto contineri novam rem desideraffe eum, qui petit, ut propter vetustatem vinearum sibi remissio detur; nec contrarium statuitur in præsenti textu, dum in eo, sive vitio rei, sive casu fortuito sterilitas magna contingat, remissioni locus tribuitur; verissimum namque mihi videtur, internum & insitum vitium non debere colonum revelare, cum in culpa fuisse videatur, qui ut personas, cum quibus contrahit, ita & res, super quibus contrahit, tenetur diligenter inspicere, l. qui cum alio, ff. de reg. jur. & Gregorius in præsenti, cum de vitio rei loquitur sine culpa coloni interveniente, a quibusdam de vitio non interno, sed casu aliquo in re contingente, & ultra consuetudinem dato intelligitur, ne alioquin necessarium sit, quod Cardinalis fecit, negationem in textu addere, & legere, non vitio rei, sed casu fortuito, aut cum Cujac. *l. 26. obs. c. 32.*

aliam fuisse Pontificis mentem ariolari, quam verba præseferunt. Illud me magis movet, quod exempla dicti §. *si quo*, non videntur vitia insita sapere: nam quod vinum acidum fiat, magis ad externum damnum spectat. Quinimo neque in consideratione esse debuit, quod ex re ipsa oriretur, cum proximior ratio reddi potuisset, nempe perceptione ipsa vinum conductoris fuisse factum, *l. si asper*, *l. si servus*, §. *locavi*, *ff. de furtis*, cum aliis. Atque ideo ejus, utpote domini, periculum esse, *l. quæ fortuitis*, *C. de pignor.* Addo etiam, plurimum hoc exemplum ab illo distare, quod tamquam simillimum Ulpianus subjicit; illis verbis, " Vel raucis, aut herbis segetes corruptæ sint: „ cum illud ad perceptos, hoc ad nondum perceptos pertineat fructus: quæ omnia qui notarunt Interpretes, mirum est quam in hujusmodi solutione vexentur; ut constabit ex relatis a Vincentio Carrocio *in tr. de locato*, *tit. de cæsibus*, *q.* 12. *n.* 16. Solus Cujac. *l.* 26. *obs. c.* 32. cum hanc difficultatem agnovisset, rectissime docet; eo loci vini nomine non quod collectum jam est, in doliaque missum, sed uvam, aut vindemiam pendentem significari, & quæ propter loci malitiam, dura semper, & cruda manet, ità ut maturescere non possit. Ita enim apud Catonem & Marcum Varronem in libris de re rustica: *Vinum legere*, est *uvam legere*; & Plautus in *Trinummo*, inquit:

Vinum prius quam coactum est, pendet putidum.

5 Referuntur aliæ causæ sterilitatis.

Ad casus etiam sterilitatis spectat, quod nonnulli ex Gentilibus solebant præstigiis, carminibus, & magicis susurris fruges arefacere, vel ad maximam fertilitatem deducere, quas præstigias lex XII. Tabul. increpat illis verbis: *Qui fruges excantassit, Cereri sacer esto*; cujus meminit Seneca *lib. nat. qq. c.* 7, his verbis: *At Cleonis judicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura providendæ tempestatis, quod negligentia eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in XII. Tabul. cavetur, ne quis alienos fructus excantassit. Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli; quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi schola instranda sit.* Quam legem XII. Tabul. laudat D. Auguſt. *in l. de civit. Dei*. Dum ait: *Veteres Romanos ex eo hanc legem sanxisse, quod licet multa impia sacra amplexi fuissent, semper tamen magiam, omnesque Chaldæorum prestigias rejecerint.* Plinius etiam *l.* 30. *c.* 1. loquens de magia scribit: *Extant & apud Italas gentes vestigia ejus in XII. Tabulis nostris*. Idem *l.* 28. *c.* 2. Meminerunt ipsius legis Apulejus *apol.* 2. Servius *in eclog.* 8. *Virgilii*, quos refert Jacob. Gothofredus *in* 4, *fontibus*, *ad dictam legem*; ubi etiam plura congesserunt Revardus, Balduinus, Ritherus. Hothom. & Dion. Gothofr. Nec omittendus Petronius *in satyr.* qui sic sagæ jactationem refert:

Quidquid in orbe vides, paret mihi: florida tellus,
Cum volo spissatis arescit languida succis;
Cum volo fundit opes,

Quod sagæ facere jactabant, cum imperare elementis, & dominari tempestatibus mentita jactatione evulgarent, ut refert Carnotensis *ex Pœnitentiali Romano*, *p.* 11. *Decret. c.* 36. Ad frugum excantationem, & magicos susurros fugandos, conjector spectasse illam arvorum consecrationem, quam Acca Laurentia Romuli nutrix annuatim facere solebat suis duodecim filiis, in cujus unius locum jam mortui Romulus successerat. Existimabat sane Laurentia sacrificiis impiis posse expiari arva carminibus, in cujus memoriam collegium Fratrum Arvalium fuit erectum, cujus sacerdotii insigne, & spicea corona, & albæ insulæ fuerunt. Et hujus sacrificii mentio extat apud D. Augustinum *l.* 7. *de civ. Dei*, *c.* 21. ubi referens turpitudines, quas Libero Deo tribuebant antiqui, inquit: " Liberi membro matremfamilias honestissimam palam coronam necesse erat imponere; sed videlicet si Liber Deus placandus fuerat pro eventibus seminum. Sic ab agris fascinatio repellenda, ut matrona hoc facere cogeretur in publico, „ Et arva carminibus magicis fascinata sacrificiis Libero Deo factis expiari, de quibus sacrificiis loquitur Prudentius *l.* 1. *contra Symmachum*:

Venit ad usque Italos sacris cum turpibus hortos,
Sinum lactis, & hæc vetorum liba quot annis
Accipit, ac variis servat vinota Sabini.
Turpiter adsixo pudeat quem visere ramo.

Quare autem hæc turpia sacra vocentur, explicat expolitissimus D. L. Ramirez *in Pontef. c.* 31. Ad eamdem frugum, arvorumque expiationem pertinebat cura, quæ delegata erat Arvalibus Fratribus, lustrandi agros annuatim, ex Kalendario rustico, quod Ambarvale sacrificium vocatur. Rustici enim erant sacerdotes, qua propter hoc illis incumbebat munus. Constant hæc ex Svetonio *in Galba*, *c.* 4. Plinio *l.* 17. *nat. hist. c.* 2. Servio *in eclog.* 5. *Virgilii*. Quæ certe sacrificia peragebant Arvales, ut refert Gutherus *l.* 1. *de jure man. c.* 5. quas magicas artes non solum ad sterilitatem, verum & ad fertilitatem adhiberi prohibuerunt Ecclesiæ PP. in 6. Synodo Trul. *can.* 61. ubi Balsam. & eorum loco piæ in Ecclesia adhibentur benedictiones, de quibus in Concil. Regiat. relato a Burchardo *l.* 2. *Decret. c.* 89. ibi: " Ut presbyteri privatim fidelibus desiderantibus benedicant, & inter minutas has discussiones justum est omni presbytero, per familias, per agros, per privatas domos pro desiderio fidelium habere facultatem benedictiones aperire. Jam nonnulla notavi *in can.* 49. *Concil. Illiber.*

6 Resolvuntur diversi casus.

His suppositis circa istas sterilitatis causas sequentes casus distinguendi sunt. Primus casus est, cum sterilitas divina, aut humana, absque ulla culpa conductoris contingit; quo casu, sive ex causis naturalibus; sive ex incursione hostium, incendio, seu caumate, ita ut nulli fructus colligantur, contingat sterilitas, liberatur conductor ab omni pensione solvenda, aut ejus parte aliqua, pro rata damni accepta, juxta præsentem textum, ex quadam juris æquitate; distinguendaque est eo casu duplex sterilitas. Prima, in qua nulli omnino fructus colliguntur, & tunc ab integra pensione colonum liberari, constat *ex d. l. conducto*, §. *si vis*. Secundus est, cum sterilitas grave damnum colono infert ob exiguos fructus perceptos, propter quam minuendam esse pensionem: & pro rata remittendam, docetur in præsenti textu. Quanta vero debeat esse illa sterilitas, dissentiunt Doctores, ut videre est apud Gomezium *l.* 2. *var. c.* 3. *n.* 8. ubi plures Ayllon. Placet tamen quod Covarruv. *pract. c.* 30. docet, tunc minuendam esse pensionem, quando colonus deducto semine, & expensis læditur ultra dimidium justi pretii, si cogatur integram solvere pensionem; exempli gratia si pensio sit decem modiorum, aut centum aureorum; & deducto semine, expensisque, non remaneant quinque modii, aut quinquaginta aurei; quia licet ab initio contractus pensio justa fuerit, tamen ex sterilitate superveniente grave damnum conductor patitur, idcoque ei remissio conceditur, sicut & illi competit remedium legis 2. *C. de rescind.* cum ipsa locatione læsio ultra dimidiam contingit, ut probavi *in c.* 3. *de empt. vend.* Quare recte eam læsionem gravem existimamus in ordine ad minuendam pensionem, quando ultra dimidiam partem pensionis promissæ cogitur ex suo solvere, sicut & Imperatores *in d. l.* 1. eam læsionem gravem appellant ad rescindendam venditionem, in qua ultra dimidium justi pretii venditor læditur. Sed hæc doctrina duplicem patitur limitationem. Prima est quoties solita est sterilitas, quia regio illa procellis, & grandinibus obnoxia est, aut patet hostium incursibus, aut ager locatus vicinus est flumini sæpius inundanti, aut bellum imminere, aut jam initum sciebatur, aut fundus natura sua infœcundus est, vel aliis, de causis, quæ sciri, & prævideri facile potuerunt; quia tunc non est locus remissioni pensionis, quia hos omnes casus conductor & prævidisse, & suscepisse censetur. Secunda limitatio est, quoties conductor recipit in se omne periculum, & omnes casus fortuitos, renunciavitque juri quod in ejusmodi casibus remissionem pensionis concedit; quo in casu integram pensionem solvit, ut pacto stet, *l. si quis domum*, §. *Julianus*, *ff. h. t.* nisi insoliti, & extraordinarii sint casus, nec de eis specialiter actum sit juxta textum disertum *in l. fistulas*, §. *frumenta*, *ff. de contrab. empt.* docuit Gomez ubi sup. *n.* 19. An vero etiam cum casus insoliti renuntiati sunt, in foro conscientiæ pensio integra debeatur, disputant Lessius *de justitia l.* 2. *c.* 24. *n.* 7. Lugo *eod. tract. disp.* 29. *n.* 27. Gibalinus *de usuris*, *l.* 3. *c.* 8. *art.* 2. *dissic.* 3. Secundus casus contingit, quoties impedimentum percipiendi fructus reilocatæ non ex ipsa rei materia, aut ex circumstantiis prorsus extrinsecis, sed ex ipso conductore provenit, qui tunc tenetur ad pensionem integram solvendam, ut docent Doctores supra citati; nec enim patitur æquitas, ut locator subeat damnum, quod culpa conductoris secutum est. Gibalin. *d. dissic.* 3. *n.* 8.

7 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis varias rationes præsentis decisionis assignarunt Garanna, & ceteri repetentes in præsenti, Amaya *d. c.* 3. inter quas ea præcipue placet, videlicet hanc remissionem pensionis ex æquitate juris provenire; ut enim docent Molina *de justitia disp.* 495. *n.* 4. Lessius *l.* 2. *de justitia*, *c.* 24. *n.* 16. Lugo *eod. tract. disp.* 29. *n.* 36. ex natura hujus contractus casus fortuiti nocere debent conductori, non locatori, ut contingit in venditione, cui contractui hic proximus est, in quo nocent emptori, non venditori, quia conductor suo periculo emere videtur spem futurorum fructuum, sicut emptor rem periculo suo emit; unde ex æquitate hæc remissio contingit, quæ nititur illis juris principiis, videlicet quod noluit conductor se ad pensionem præstandam obligare, nisi in mercedem & compensationem fructuum, quos si absque sua culpa non percipit, revera ad illorum mercedem, vel pretium teneri non potest, atque ideo injuste ab illo exigeretur. Accedit, quod actio, vel obligatio personalis, quæ competit ratione rei, tollitur perempta re *l.* 1. *C. de jure emphyt. l. Titius*, §. *fin. ff. de leg.* 1, *l. in navæ* 33. *ff. h. t.* Sicut ergo accidens tollitur sublato subjecto, *l.* 4. §. 1. *ff. de actl. empti*, & accessorium collabitur lapso principali, *l. fin. ff. de pactis*, *l. Papinianus* 8. §. *sed neque*, *ff. de inoffic. test.* & usufructus tollitur sublato corpore, *l. correctionem*, *C. de usufr. princ. Inst. eod.* & rei servientis interitu jus servitutis extinguitur, *l. unus ex socis*, §. *fin. cum. l. sequenti*, *ff. de servitut. rustic. l. si locus*, *ff. quemad. servit.* ita interitu rei, ob quam pensio solvitur, debitor liberatur: quæ ratio mire illustratur ex Cassiodoro *l.* 3. *ep.* 22. ibi: *Quid enim a domino agri exhibes, quem eum non coluisse cognoscas?* Et *l.* 4. *var. ep.* 38. ubi Theodoricus ad Faustum Præpositum scribens jubet, ut Grabasianos, atque Pontonates respectu sterilitatis tributis revelari procures, illis verb. *Cum sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur, repugnante siquidem natura qualibet cedit industria, nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoscitur adjuvare.* Et iterum *ep.* 50. ad eumdem Faustum, ubi Campaniæ habitatoribus Vesuvii montis hostilitate vastatis remissionem tributorum pro modo damni accepti concedit his verbis: " Ut agrorum fructibus enudati subleventur onere tributariæ functionis, quod fieri debere nostra merito pietas acquiescit, ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, sublevetur, quatenus mensurata conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur laasionis. „ Et *l.* 3. *ep.* 4. ubi eamdem tributorum indulgentiam tribuit universis provinciis in Gallia constitutis, & hostili ferocitate vastatis: *Ut pro qualitate læsionis per indictionem quartam relaxandam agnoscant tributariam functionem, quia non gratulamur exigere quod tristis nostitur solutor offerre.* Salvianus *l.* 4. *de guber. Dei*, ibi:

ibi: *Nam illud quale, quam non ferendum, & quod non dicam pari humanæ mentes, sed audire vix possunt, quod plerique pauperculorum, ac miserorum, cum res amiserint, amissarum tamen rerum tributa petuntur: cum possessio ab his recesserit, capitatio non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Posterior pars hujus assertionis, quæ compensationem sterilitatis cum ubertate admittit, non minori nititur æquitate. Sicut enim cum adest sterilitas, damno afficitur locator, sic etiam in nimia ubertate compensari debet pensio remissa, ut ita lucri, & damni ratio a pari procedat, argumento legis *si non fuerit* 95. §. *fin. ff. pro socio*. Facit celebris sententia D. Ambrosii *l.* 6. *hexæm.* ibi: *Terra fidelis est, si quando non salverit, alio anno superioris anni damna compensat.* Recte ergo docet Greg. in præsenti, compensationem fieri debere ubertatis cum sterilitate. Remissio autem ob sterilitatem, ad quam summam fieri debet, arbitrio judicis relinquitur. Marinis *decis.* 455. & si conductor in solvendis decimis negligens fuit, posteaque sterilitas contingat, remissioni locum non esse, docent Greg. Lopez *in l.* 22. *tit.* 8. *p.* 5. Solorzan. *tom.* 2. *l.* 1. *c.* 21. *n.* 18.

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licet communis sententia, quam sequuntur Gomez, Azor, Molina, & Lessius ubi supra, teneat ob nimiam ubertatem augeri pensionem a principio conventam; contrarium tamen rectius docuerunt Rebellus, & Filliucius, quos sequitur Gibalin. *d. c.* 8. *art.* 2. *ad fin.* Ratio autem, quare jus magis favet conductori, quam locatori, dum propter insolitam sterilitatem illum liberat a pensione solvenda, & tamen non obligat ad illam augendam, dum eorumdem fructuum contingit extraordinaria fertilitas, difficilis non est: insolita enim illa sterilitas damnum intolerandum offert conductori, si teneatur eo casu pensionem præstare: lucrum vero ingens, & insolitum ex fortuita ubertate nulli omnino nocet, cum locator semper, & facilius, imo pensionem promissam obtineat. Subveniendum itaque fuit conductori in tanta calamitate, non autem locatori; cum in illa felicitate conductoris plus ipse lucretur, quam sua sorte contentus lucrari voluerit. Nec obstat prius augmentum difficultatis deductum ex exemplo emphyteutæ; nam respondetur, emphyteusim a conductione valde differre, cum enim conductori pensio constituatur in compensationem fructuum, quos percipere conductor potest, emphyteutæ autem non in compensationem fructuum detur, sed in recognitionem directi dominii, ut in sequenti textu dicemus, æquum est, ut conductori ob sterilitatem remissio pensionis competat, non vero emphyteutæ, qui semper agnoscere verum dominum debet; unde infert Valascus *de jure emphyt. q.* 31. quod si emphyteusis celebrata sit, ita ut fructibus pensio constituta respondeat, etiam eo casu pensionis remissio datur, licet contrarium defendat Læl. Mancinus, *cent.* 1. *genial. c.* 32. ubi exponit text. *in l. si uno ff. h. t.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum deductum *ex d. l. cum certum*, *l. ex eo*, *ff. de tritico & vino*, pro quarum conciliatione cum lege *legatum*, §. *viri*, *ff. de annuis legat. l. inter* 83. §. *sacram*, *ff. de verb. obl.* Cujac. *in d.* §. *vini*, ita distinguit. Aut testator unicum, & quidem præsentem annum respexit, adjiciens ea verba, *natum erit*, vel *esset*; & tunc verba illa taxationem significant, quia quod præstandum est, semel præstari debet, ideoque tantum id, quod natum est, debetur, *d. l. cum certus*, *l. si debitor*, §. *verissimile*, *ff. de contrab. empt.* Aut testator in annos singulos quid legavit; & tunc quia plures anni adscripti sunt, alterque facile ex altero suppletur, & quasi mutuo vinculo conjunguntur; ideo verba illa, *nascetur*, vel *nasceretur*, taxationem non inducunt, sed ubertas unius anni supplet sterilitatem alterius.

Ex supra traditis lucem accipit text. *in l. ex conducto*, §. *ubicumque*; *ff. h. t.* in illis verbis: " Ubicumque tamen remissionis ratio habetur, ex causis supra relatis, non id quod sua interest, conductor consequitur, sed mercedis exonerationem pro rata: supra denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur. „ In quibus apponendam esse negationem observavit Hothomanus *l.* 4. *observ. c.* 21. ex eo quia cum Ulpianus Servii definitionem *in* §. 1. expositam interpretaretur; nempe in vi majori, & cui resisti non potest, conductorem damnum præstare, non colonum, cum æquum non sit ut colonus supra damnum seminis amissi mercedem agri præstare cogatur: quærit iterum Ulpianus, an colonus actione ex conducto, quod sua interest, consequatur? Minime, inquit; sed hoc tantum, ne mercedem solvat, quia æquitati consentaneum est, ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur: unde legendum putat, *Supra denique damnum seminis ad colonum non pertinere declaratur*. Sed adhuc eam emendationem ut superfluam rejicit, suppresso nomine auctoris, Jacobus Gothofredus *animadvers. juris capit.* 13. & recte; nam cum Consultus petitioni colonorum modum imponere intenderet, ut nunquam colonus ultra mercedis remissionem restitutionem seminis postulare possit, recte dixit; *Supra denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur*: ut sensus sit, damnum seminis colonum a conductore repetere non posse, sed tantum pensionis remissionem.

9 Exponitur textus in L. ex conducto 15. §. ubicumque ff. hoc tit.

§.

VErum invito inquilino domum *a* inhabitare, vel reficere poteris, si necessitas (quæ tamen non imminebat locationis tempore) id exposcat, remissa sibi pro rediuo temporis *b* pensione: qui etiam inde rationabiliter amovetur, si *c* perverse ibi fuerit conversatus, vel cum canonem per *d* biennium non solvisset, sibi satisfactione *e* celeri non providit.

NOTÆ.

1 a *Inhabitare.*) Consonant lex 3. *C. h. t.* & lex 6. *titul.* 8. *partit.* 5. Illustrant ultra congestos a Barbosa *in præsenti*, & *in d. l.* 3. Faber *in suo C. tit. de locato*, *definit.* 42. Trentacinquius *l.* 3. *var. resol.* 4. *a n.* 1. Cancerius *l.* 1. *var. c.* 14. *a n.* 8. Petrus Barbos. *in l.* 26. §. *ult. ff. solut. matrim.* Olea *de cess. jur. tit.* 3. *q.* 2. *n.* 24. qui limitant hujus textus regulam in scholari, qui nec prætextu habitationis a domino expelli potest, & cum hoc privilegium expellendi inquilinum personale sit, non posse extraneæ personæ cedi, resolvit Olea ubi supra, *n.* 25.

2 b *Pensione.*) Quod ab inquilinis habitationis causa datur, aliquando pensio dicitur, *l.* 9. §. *ult. ff. locati*, *l.* 3. *C. eod. tit.* aliquando redditus, *l. penult.* §. *insulam*, *ff. de legat.* 2. apud Martialem *l.* 12. *epigr.* 32. ibi:

Vidi Vacerra, sarcinas tuas, vidi;
Quas non retentas pensione pro bima
Portabat uxor.

Quo modo etiam quod a colonis solvitur, frequenter appellatur, *l. fundus* 38. *ff. de usufr. legat. l. liberto* 21. *in prine. ff. de annuis legat.* nonnunquam redactus, quasi pecunia ex fructuum venditione redacta, *l. defuncta* 58. §. *pen. ff. de usuf.* Quod vero ab emphyteuta solvitur, vectigal dicitur, *l. eorem* 11. §. 1. *ff. de publicanis*; interdum canon, *l. ult. C. de jure emphyt.*

c *Perverse.*) *Dicta l.* 3. *C. h. t. l. quæro*, §. *inter*, *ff. eod.* Qua de re est etiam epistola Symmachi ad Præfectum Urbis, *l.* 4. *ep.* 69.

d *Per biennium.*) Inde deducunt repetentes in præsenti, & plures congesti a Barbosa hic, inquilinum cessantem per biennium in solutione pensionis, posse a domo conducta expelli; quod etiam probant Gujac. *ex l. quæro* 54. §. 1. *ff. h. t.* Verum id accipiendum est, quando quis sibi pacto cavit, ne ante biennium licere ob neglectam pensionis solutionem illum expellere, quo casu procedit textus *in d. l. quæro* 54. §. 1. *ff. h. t.* aut si ita absens est inquilinus, ut non reperiatur, *l. cum domini* 56. *ff. h. t.* regulariter enim statim ac quis cessavit in solutione pensionis, expelli potest, *d. l. ade* 3. *C. h. t. juncta l. penult. ff. eod.* auctoritate judicis, non propria, ut exponit Bronchorst. *enantioph. centur.* 1. *assert.* 82. Nec hoc casu prodesse colono quicquam potest, quod locatoris bona omnia obligata habeat, quoniam ea quoque pignorum obligatio tanquam accessoria illam eamdem conditionem tacitam recipit, quam principalis, si debitor pensionibus satisfecerit: unde licet inquillinus domum conductam specialiter obligatam habeat pro ipsa habitatione, sicut & locator habet jus pignoris in omnibus invectis, & illatis pro pensione: tamen dum pensionem non solvit, a domo expelli valet, juxta quæ juris principia accipiendus est Gregorius in præsenti, unde vulgo & recte separatur simplex colonus ab emphyteuta, quia iste non aliter ab emphyteusi removetur, quam si per triennium cessaverit in solutione canonis, si res privata est; aut per biennium, si res Ecclesiæ, ex textu sequenti, ne ita facile emphyteuta tam gravi damno afficiatur; quantum illud est, quod incurrit ex amissione dominii, quod vulgo utile dicitur.

e *Celeri.*) Quando quid celeriter factum dicatur, arbitrio judicis relinquitur; ita tamen ut nec præcipiti festinatione, nec moratoria cunctatione qui facit, utatur, *l. tutor qui*, §. *si tutor*, *ff. de administr. tut.* IllustrantCiron. *ad textum in c. fin. de elect. in* 5. *compil.* Barbosa *de diction. dict.* 55. & ab specie purgationis moræ ob cessationem in solutione canonis, probat Pichard. *in d. c. de mora*, *n.* 99. & 110. ubi textum hunc exponit, ejus autem commentarium dabimus in textu sequenti.

CAPUT IV.

a Idem.

POtuit *b* emphyteuta (*c* Ecclesia primitus requisita, eique nunciato, quantum sibi ab allis offertur, si nolle se emere dixerit, vel a denunciationis tempore duorum spatium mensium sit elapsum) meliorationes & jus sibi competens aliis vendere, qui ab emptione hujusmodi minime prohibentur. Emphyteuta quoque secus præsumendo, vel cessando in solutione canonis per biennium (nisi *d* celeri satisfactione postmodum sibi consulere studuisse) juste potuisset repelli, non obstante quod ei ut canonem solveret, non extitit nunciatum; cum in hoc casu *dies e* statuta pro domino interpellet.

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

NOTÆ.

1 a *Dem.*) Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l. 3. C. de jure emphyt.* partim ex novella 120. §. 2. ut infra dicemus.

b *Emphyteuta.*) Hujus vocis, & contractus emphyteusis originem dedi *in c. ad aures, de rebus Eccles.*

2 c *Ecclesia.*) Quarenus Ecclesia possit res proprias in emphyteusim dare cum debita solemnitate, disputat Sarmiento *l. 3. selectarum, c. 8.* etiam exposui *in d. c. ad aures.*

3 d *Celeri.*) Certum est, debitorem morosum etiam ante litis contestationem, ubi dies & pœna adjecta est, moram emendare non posse, ut constat *ex l. magnam, C. de contrah. stipul. l. cum qui 22. ff. de oblig. & act. l. Celsus 28. ff. de recept. arbitr. l. 1. §. nisi forte, ff. de penu legat. l. 4. ff. de lege commissoria, l. Thais, §. intra, ff. de fideicomm. libert. l. 1. §. fin. ff. l. 2. §. nullus, C. de jure emphyt.* Ratio est, quia his duobus concurrentibus, scilicet die & pœna statim incurrenda, & lapsu diei, manifeste apparet, partes noluisse ut mora purgaretur; & ideo cum cesset æquitas, qua nititur moræ purgatio, *l. si servum 91. §. sequitur, ff. de verb. oblig.* quia nihil est æquitati magis conveniens, quam pacta servare, *l. 1. in princ. ff. de pactis*, præsertim cum post diem conventam præteritam creditori res quæsita sit; consequens est, ut eo invito per purgationem moræ res ab eo auferri non possit, *l. pen. ff. de pactis*, docuerunt Cujacius, Duarenus, & Donellus *in l. si insulam, ff. de verb. obl.* Loriotus *de mora, axiom. 26.* Hothomanus *l. 2. observ. c. 15.* Valascus *de jure emphyt. q. 5.* Sess. *to. 2. decis. 205.* Covar. *l. 3. var. c. 17. n. 4.* igitur non recte in præsenti textu docetur, emphyteutam, qui cessat in solutione canonis per biennium, & per consequens cadit in commissum, posse moram purgare canonem solvendo. Accedit, quod contrarium docetur a Justiniano *in l. 2. v. Omni modo, C. de jure emph.* pro cujus difficultatis solutione communiter repetentes in præsenti, & plures relati a Covar. & Valasco ubi supr. Bronchorst. *miscel. cent. 1. assert. 46.* asserunt Gregorium in præsenti specialiter esse accipiendum in emphyteusi ecclesiastica; in qua magis æquitas attendi solet; sed in hac parte nullam versari differentiam inter emphyteusim ecclesiasticam, & sæcularem, probatur *ex c. antec. §. verum.* Quare hac solutione omissa, dicendum est, magnum discrimen versari inter pœnam conventionalem, & legalem; cum enim ex conventione partium dies solutioni adjecta est, & simul pœna apposita, commissa mora, non admittitur ejus purgatio: contrarium vero procedit in pœna legali. Ratio differentiæ provenit ex eo; nam cum in conventione partis pœna apposita est, non potest contra hanc expressam conventionem permitti moræ emendatio: at vero in pœna legali lex ipsa, quæ inducit pœnam, facultatem emendandi moram ex æquitate concedere videtur, *d. l. servus, §. sequitur*; unde cum pœna caducitatis, de qua in præsenti agitur, sit legalis, recte circa eam admittitur emendatio moræ, quæ sententia hodie confirmata est *ex l. 28. tit. 8. p. 5.* Nec obstat text. *in d. l. C. de jure emph.* quæ tantum agit de mora committenda per lapsum triennii, non autem negat Imperator, moram commissam per lapsum triennii emendari, seu purgari posse. Sed ut hanc facultatem purgandi moram in aliis pœnis conventionalibus exponamus, sciendum est, moram simplicem, idest tarditatem in re præstanda suo tempore, purgari posse, si non multo post debitor offerat rem debitam, *l. interdum 73. §. ult. ff. de verb. obl.* Donellus *in l. si ita 135. §. Seja, n. 3. ff. eod. tit.* cujus purgationis effectus est, ut si postea res debita intereat; ejus interitu debitor liberetur, *l. mora 88. ff. eod. tit.* Quod adeo verum est, ut procedat etiam in fure, *l. in re 8. in princ. ff. de condict. furtiva* Ratio est, quia iniquum censetur, teneri reum post interitum corporis, quod obtulerat creditori, *l. qui decem 72. ff. de solut.* Accedit, quia postquam creditor rem ablatam accipere noluit, ipse se in mora constituit non accipiendi debitum, *l. si servum 91. §. sequitur, ff. de verb. obl.* sed unicuique sua mora nocere debet, *l. in condemnatione 173. §. unicuique, ff. de reg. jur.* maxime quia debitoris mora fuit prior, & creditoris mora est quæ nocet, *l. illud 17. ff. de peric. & commodo:* faciunt text. *in l. si mora 9. l. semel 26. ff. solut. matr.* Larrea *decis. Granat. 39. n. 13.* Leotardus *de usur. q. 29. n. 6.* Illa tamen in scholis differentia notari solet, quod debitor speciei, qui moram ita purgavit, re perempta liberatur ipso jure; debitor vero nummorum illis amissis liberatur ope exceptionis, *d. l. interdum, §. ult. l. stipulatus 105. ff. de verb. obl. l. quidam 72. ff. de solut.* Rationem reddit Donellus *in d. §. sequitur, n. 5.* Ut autem hæc purgatio moræ contingat, debet fieri matura, congrua tempore, & loco, ut generaliter de quocumque moroso docetur *in l. 3. v. in utroque, ff. de condict. tritic.* tenent Chumacero *disp. 6. n. 6.* Suarez de Mendoza *l. 1. ad l. Aquil. c. 4. sect. 5.* Cujac. *tr. 4. ad Afric. in l. qui hominem 37.* Et licet *in d. l. 3.* agatur de obligationibus dandi, idem dicendum est in obligationibus faciendi, *l. quid tamen 21. §. ult. cum l. seq. ff. de recept.* veluti si debitor facti faciat ante litem contestatam, quia non videtur interesse ejus, qui adhuc litem contestatus non fuit, *l. si insula 84. ff. de verb. obl.* Donellus *in d. §. seq. n. 8.* quia in obligationibus, quæ diem non habent, necessaria est declaratio judicis, ut committatur mora, *l. mora 32. ff. de usur.* ergo antequam lis contestetur, potest mora purgari; post litem autem contestatam amplius mora in obligatione faciendi emendari non valet, *d. l. si insulam 84.* quia tunc incipit deberi interesse, vel pœna, si promissa fuit, & non ipsum factum, cum quasi novatio contigerit. Facit textus disertus *in l. si Titius 9. ff. de verb. obl.* ubi si ita concepta fit stipulatio, *Si illi fundum non dederis, mihi dare spondes?* licet illi dare antequam ego petam, sed post litem a me inchoatam amplius non licet, quia in primum tantum confertur factum solvendi, ut possit illi fundus præstari, cui locus non est post litem a me contestatam, ut etiam docetur *in l. si pacto 14. C. de pact. l. nudus, C. de contrah. stipul.* Donellus *in d. §. sequitur, n. 10.* Gisanius *in d. l. si pacto*, Gujac. *l. 19. obs. c. 32.* Et cum hæc ratio specialis sit in obligatione faciendi, contrarium dicendum est in obligationibus dandi, quia in eis quandocumque reus solverit, sine detrimento creditoris absolvetur. Donellus ubi supra, *n. 11.* Nec obstat huic doctrinæ text. *in l. si post tres 8. ff. si quis cautionib.* nam recte textum illum accipiunt in stipulatione judiciali, seu prætoria, Bartolus *in d. l. si in insula, n. 4.* Oroscius *in d. l. si post tres, n. 5.* Donellus *in d. §. sequitur, n. 11.* Gisanius *sup. n. 23. & 24.* Anton. Faber *l. 6. conject. c. 7.* Vitalis *l. 1. var. c. 7. n. 7.* Explicat D. Josephus de Retes *in Academ. ad tit. de verb. obl. propos. 5. n. 3.* unde deducitur, quoad purgationem moræ aliud dicendum esse de adjectione diei, ac de litis contestatione; quia in obligationibus faciendis post litem contestatam non potest purgari mora, nec amplius opus debetur, sed pœna: at vero post diem elapsum potest emendari mora, licet hodie in praxi, cum omnia judicia absolutoria sint, & nulla quasi novatio per adjectionem pœnæ contingat, omni tempore, etiam in obligatione faciendi, mora purgari possit, ut resolvit D. Josephus de Retes ubi proxime: & circa hanc moræ emendationem observandi sunt text. *in l. Strichum 95. in princ. ff. de solut. l. 1. §. item si, ff. ad l. Falcid. l. si pure, ff. quando dies leg. l. 8. ff. de collat. bon. l. 7. l. 8. §. si annua, ff. de pignor. act.* junctis Cujacius, *l. 10. qq. Papin. in l. parvi, ff. de condict. furtiva*, & *l. 2. in l. 175. ff. de verb. obl. & l. 25. observ. c. 17.* Fabro *l. 6. conject. c. 7.*

4 e *Dies statuta interpellet pro domino.*) Etsi in omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsens obligatio fit, atque ideo statim, aut saltem post modicum intervallum; id quod debetur, exigi possit, *l. in omnibus 14. ff. de reg. jur. l. quod diximus 105. ff. de solut. l. eum qui 41. §. 1. ff. de verb. obl. l. promissor 21. §. 1. ff. de constit. pecun.* Duarenus *in l. interdum 73. ff. de verb. obl.* Covar. *in regul. peccatum, 1. p. in prine.* Interim tamen dum creditor debitorem non interpellat, ab eoque debitum petit, in mora non constituitur, *l. mora 32. ff. de usur. l. vinum 22. l. lecta 40. §. pactum, ff. de rebus credit. l. si ex leg. 23. l. nemo 82. §. fin. l. in insulam 84. ff. de verb. obl. l. Titia 36. §. si alteri, ff. de leg. 1.* pluribus relatis probat Valascus *de privil. pauper. l. 1. q. 25. n. 1.* Pichardus, Donel. & ceteri scriptores de mora. Ceterum cum frequenter contingat, ut inter contrahentes ab initio dies certa solutioni præscribatur, merito dubitatur, an hoc casu ad moram committendam aliqua interpellatio desideretur, vel dies ipsa solutioni adjecta interpellat pro homine; idemque quæritur, cum dies solutioni adjecta est a lege, vel a testatore? In qua quæstione nonnulli relati a Ferreto *in tr. de mora, n. 22.* existimant, eo casu partis interpellationem necessariam esse, Moventur primo ex regula juris civilis 88. ubi cavetur, moram nullam fieri, ubi petitio non adest, & *ex d. l. mora, d. l. si ex legati*, ubi docetur moram tunc committi, cum postulanti res non traditur. Secundo, quia cum dies adjecta fit favore promissoris, *l. quod in diem 70. ff. de sol. l. cum tempus 17. ff. de reg. jur.* si sola die mora committeretur, favor hic in odium converteretur, atque ex eadem re quasi contrarii effectus resultarent, contra legem *quod favore, C. de legib. l. legata, ff. de adimend. legat. l. 3. §. si manceps, ff. de bonor poss. contra tabul.* Tertio pro ea sententia expendi potest elegans text. *in l. trajectitia, §. de illa, ff. de obl. & act.* ubi quamvis obligatio diem habeat, per interpellationem tamen mora committitur, ut ex illis verb. apparet, *Si interpellatus moram ipse fecerit.* Quarto facit pro ea sententia text. *in l. 1. §. ult. ff. de periculo & commod. rei vend.* ubi cum vinum venditum esset ea lege, ut ad certum diem metiretur, & tolleretur, & si id factum non esset, liceret venditori illud effundere, adhuc tamen respondit Ulpian. etiam die elapsa effundi non posse, sed emptorem testato denuntiandum, & interpellandum esse. Facit doctrina Glossæ communiter receptæ *in c. quoniam, §. porro, ut lite non contest.* quæ docet, clericum absentem a sua Ecclesia cum licentia proprii Episcopi, etiam die accedente non censeri morosum, nisi iterum ab Episcopo jubeatur ad Ecclesiam redire.

5 Contraria sententia probatur.

Contrariam tamen sententiam, videlicet ex lapsu diei absque interpellatione moram induci, & ita diem pro homine interpellare, sive a judice, sive lege, aut statuto, a testatore, vel contrahentibus dies adjecta fit, probant text. *in l. magnam 12. C. de contrab. stipul. l. 2. §. sin autem, C. de jure emph. l. trajectitia 22. ff. de obl. & act. l. vinum 22. ff. si certum petatur, l. fin. ff. de condict. tritic. l. pecunia 9. in fin. l. evictis 18. ff. de usur. l. 1. v. nisi forte ff. de pœnis legat. l. si fundum 114. l. ad diem 77. ff. de verb. obl. l. si duo, in fin. l. promissor, §. 1. ff. de constit. pecun. l. & si post tres 8. ff. si quis caut. l. Celsus 27. ff. de recept. l. libertus 18. §. manumissis, ff. de alim. legat. l. fundus 4. §. Marcellus, ff. de leg. commiss. l. Æmilius 59. ff. de minor.* quibus consonant lex 18. lex 35. *tit.* 11. & lex. 8. *tit.* 14. *partit. 5.* quam sententiam tenuerunt pluribus relatis Velasc. *d. q. 25. n. 2.* Pichard, *in dis. de mora, n. 67.* Barbos. *in l. si mora, n. 11. ff. solut. matrim.* Robert. *l. 1. sent. c. 17.* Charondas *l. 1. verosimil. c. 20.* qui variis ampliationibus eam doctrinam illustrant. Qua sententia retenta, non obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex dicta regula *Nulla*; nam verum est, moram non committi ubi petitio, seu interpellatio non est: sed juxta sententiam, quam defendimus, interpellatio adest, si quidem dies interpellat pro homine, & supervacua esset alia petitio, cum jam ab initio de voluntate creditoris constet, & debitor certus sit, sciatque quo tempore solvere debeat, ut argumento legis *queritur, ult. ff. de adil. edict.* docuit Donellus *p. 90. & 92.* Nec secundum augmentum obstat, in quo dicebamus, diem adjectum in favorem debitoris, in ejus odium retorqueri non debere, accipiendum enim est quo spatium, sive intervallum medii temporis. Verum si tempus illud sibi ad solvendum datum labi patiatur, plane absurdum est dicere, id ei nocere non debere; nam quo majus tempus ad solvendum a creditore impetravit, est eo nequior ejus fructuatio, ob quam a jure in eo punitur, ut statim in mora constituatur; idque non tam quia intra tempus, quod habuit, non solvit, ut docuit Decius *in d. l. si vinum, n. 9.* cui paucis mutatis subscripsit Robertus *d. c. 17.* Plane si dies non differendæ, sed tollendæ obligationis, aut memoriæ, demonstrationis, vel commodioris præstationis gratia adjecta esset, ut in specie text. *in l. emptorem 12. §. denique, ff. de act. empti, l. liber 118. §. 1. l. ita stipulatus 115. v. quod si, ff. de verb. obl. l. si cum præfinitione 20. v. fin. quando dies legat.* tunc quia superior ratio non militat, verum erit, per diei lapsum moram non induci, cum alia prorsus mente adjectus fuerit. Nec etiam obstat d. lex *trajectitia, §. de illa*: nam si recte textus ille perpendatur, potius favet nostræ sententiæ, quia licet Africanus proponat servum cum debitore ad pecuniam trajectitiam recipiendam missum, illum post tempus ut solveret interpellasse; statim tamen docet, hujusmodi interpellationem necessariam non fuisse, quod significant illa verba; *Amplius, etiamsi omnino interpellatus non esset.* Nec contrarium probatur in illis verb. *Si interpellatus ipse moram fecerit.* Nam ibi nullo modo docere voluit, interpellationem desiderari; sed supposito quod dixerat, servum de facto interpellasse debitorem, incipit tractare, an si debitor pœnitentia ductus pecuniam obtulerit, moram semel commissam emendare possit, & a pœna, quam semel debere ceperat, liberari? Et non liberari respondet, & recte, ut expositi Cujacius in eodem textu. Minorem difficultatem continet textus *in d. l. ult. ff. de pericul.* nam ibi contrahentes non convenerunt, ut ad certum diem vinum effundere liceret: quod si id pacto comprehendere, cur, vere posset dici, diem pro homine non interpellasse, sed tantum diem mensurationi, & exportationi vini posuerunt, intra quem si non mensuretur, & asporretur, poterit venditor jure suo uti, ex facultate sibi a lege concessa, & vinum effundere post denuntiationem venditori factam: tollendi namque, & asportandi rem venditam, obligatio ad emptorem spectat, si ea res venditori damno, & impedimento fit, *l. si cum 7. ff. de dolo.* Qua ratione, & extra causam emptionis eo nomine interdictum dari solet, *l. Prætor 7. §. 1. ff. de damno infecto.* Quod si non tollat, jus effundendi venditori conceditur; quamvis Ulpianus subjiciat *in d. §. licet*, quod laudandus sit venditor, qui hoc jure, & facultate non utitur, maxime cum mercedem doliorum ab emptore exigere possit; quibus verbis, an consilium venditori ab Ulpiano detur, an necessitas injungatur, post Accursium ibi disputat Robertus *l. 3. sent. c. 12.* Nec obstat ultimum fundamentum contrariæ sententiæ; nam respondetur cum Decio *in d. l. vinum, n. 9.* valde differre sententiam Glossæ a terminis præsentis quæstionis; nam debitor, cui dies præscripta est ad solvendum, si intra eam non solvat, eo ipso in mora constitutus intelligitur, licentia vero data clerico ab Episcopo, ut a beneficio ad tempus abesse possit nullo modo talis licentia, ad ipsius beneficii privationem dirigitur, sed tantum eo tendit, ut clericus habeatur pro residente; unde fit, ut eo tempore elapso absens incipiat judicari; quare cum monitio desideretur, ut ille privari possit beneficio, ut notavi passim *in tit. de cleric. non residen.* ideo post lapsum diem ultimum licentiæ concessæ ab Episcopo, monitio desideratur.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti Gregorii constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: " Emphyteuta cadit a jure suo, si per biennium cesset in solutione canonis aut venditmeliorationes irrequisito domino. " Probant eam text. *in l. 2. & 3. C. de jure emphyt. authent. qui res, C. de sacros. Eccl. nov. 12. §. 2. collat. 9. l. 28. tit. 8. p. 5.* Illustrant ultra congestos a Barb. & Garanna, Canisius, & Cujac. in præsenti, Velascus *de privil. pauper. p. 1. q. 33. per tot.* Acacius Ripol. *var. tit. de jure emphyt. c. 7.* Sesse *t. 1. decis. 35. & to. 2. decis. 205.* Sarmient. *l. 3. select. c. 4.* Bronchorst. *enantiophr. cent. 2. assert. 83. & miscel. asser. 45. & 46.* Gibalinus *l. 4. de usuris. art. 1. de emphyt. c. 3.* Mancinus *sacri juris controv dissert. 25. & l. 2. genial. c. 29.* Cujac. *in l. 3. C. de jur. emphyt.* Redoanus *de rebus Eccles. q. 74.* Zypeus *consult. 1. ad hunc tit.* Hermosilla *in l. 55. gloss. 2. & in l. 42. gloss. 2. tit. 5. p. 5.* Cancerius *1. tom. var. c. 11.* Olea *de cess. jur. tit. 3. q. 2. n. 19.* Manrique *de differ. utriusque fori, q. 36.* Elefricus Hunnius *in encyclop. p. 3. tit. 2. c. 2.* Richerius *in d. auctiont. qui res*, Faber *de error. decade 95.* Corrasius *2. to. ad tit. C. de emphyt. in l. 2.* Brito *ad hunc text.* Rithersius *ad dictam novellam 120. Justinani*, videndus Sperellas *decis. 71.*

7 Tres rationes dubitandi.

Sed pro dubitandi ratione adversus priorem partem hujus assertionis, ita infurgo. Alienationis verbo, tam venditio, quam donatio comprehenditur, *l. alienationis, ff. de V. S. c. melmino jus quod in emphyteusi habet, & meliorementa l. in conventionibus 219. ff. de V. S.* docent Donell. *l. 9. comment. c. 14.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 80.* igitur & vendere potuit. Auferetur hæc difficultas ex eo, nam qui a fisco rem in emphytransferre, *l. 1. C. de fund. patrim. l. 11.* probat Faber *decade 64. errore 1.* Igitur & rem privatam accipiens poterit eam vendere, seu ejus meliorementa. Contra aliam partem ipsius conclusionis, ubi asseritur, per cessationem solutionis per biennium emphyteusim amitti, obstat quod ut emphyteuta amittat emphyteusim, & cadat in commissum, non per biennium, sed per triennium debet cessare in solutione, *l. in emphyteusi, C. de jure emphyt. Novel. 7. Justin. c. 3. §. scire*, Jul. Clarus *§. emphyteusis, q. 27.* Igitur non sufficit per biennium cessare in solutione; ut in præsenti docetur.

8 Traditur decidendi ratio.

Quibus difficultatibus minime obstantibus vera est præsens constitutio, pro cujus ratione percipienda, omissis, quæ de emphyteusis origine, & legibus adduxi *in c. ad aures, de rebus Eccles.* sciendum est, quod etsi emphyteuta dominium utile ipsius rei in emphyteusim datæ habeat, ut practici docent, non tamen posset pro libito de eo disponere; nequit enim jus emphyteuticum, seu melioramenta a se facta vendere, nisi denuntiatione prius vero domino facta, ut ipse, si velit, meliorationes emat; alias si irrequisito domino vendat, omne jus, quod in ipsa re habebat, amittit, emphyteusisque cadit in commissum, & ad dominum directum redit, quod magna ratione introductum est, ne videlicet inconsulto domino, cui dominium directum competit, ipsa res alienetur, *l. fin. C. locati*, Faber *decade 95. cum seq.* Hunnius *volum. 2. disp. 2. q. 31.* Corrasius *2. tom. fol. 366.* tum quia ipse verus dominus est; tum quia res omnis ad libertatem maxime properat; tum etiam ut ob novæ emphyteusis creationem laudemium dominus consequatur, quod *ex l. ult. C. de jure emphyt.* præstare tenentur omnes, qui cum in contractu comprehensi non essent, postea vocantur ad emphyteusim; & ut cognoscatur, nec contemnatur dominus, in eamque difficultatem perducatur invitus; ut si agere velit, & rem vindicare adversus eum, in quem translata emphyteusis fuerit, jus dominii sibi competens (quod difficillimum cuique est) ostendere compellatur, ut docent Corbulius *de emphyteusi, in proœm. ampliat. 31. n. 11.* Mancinus *d. dissert. 24. n. 3.* In alia etiam parte hujus textus recte docetur, non solventem canonem per biennium, privari ipso jure emphyteusi: quia a jure præscripta est hæc pœna contra non solventem canonem debito tempore. Unde cum in pœna legali dies interpellet pro homine, transacto biennio, statim emphyteusis cadit in commissum. Quærunt tamen Interpretes, an emphyteuta non solvens canonem per biennium, ipso jure excidat ab emphyteusi; an vero opus sit sententia, saltem declaratoria? Et ipso jure excidere, docuerunt Baldus, Salicetus, & Corrasius *in d. l. 2. C. de jure emphyt.* moti ex eodem textu, ubi potestas datur domino repellendi emphyteutam: & *ex l. pen. C. de pignor. act. l. qui rationario 30. ff. eod.* ubi dicitur, creditorem posse propria auctoritate, ex pacto auferre pignus a debitore. Igitur si hoc licet ex conventione, multo magis ex legis auctoritate licebit domino expellere emphyteutam. Contraria tamen sententia æquior, & probabilior est, videlicet desiderari judicis sententiam, ut declaretur, emphyteutam cadere ab emphyteusi, ab eaque expelli; nam in eodem casu, scilicet ob non solutum canonem, pronuntiatum esse a judice, fundum emphyteuticum ad dominum redisse, probatur *ex l. lex vectigali, ff. de pignor.* Et licet res ipso jure cadat in commissum, tamen judicis ministerio opus est, ne singulis concedatur, quod publice per magistratum fieri debet, *l. non est singulis, ff. de reg. jur. l. dotis 9. C. solut. matrim.* Nec obstat textus *in d. l. 2. C. de jure emphyt.* ubi verbum *repellendi*, ad juris intellectum referri debet; & non significat corporalem dejectionem, sed legitimam expulsionem, quæ non fit de facto, sed per juris remedia, *l. extat, ff. quod metus causa.* Nec obstat quod de creditoribus expendebamus, nam creditor potest propria auctoritate ex pacto pignus auferre, si debitor non resistat, alias non poterit occupare possessionem, nisi interveniente auctoritate judicis. Nec interest ad hoc, ut dominus expellat emphyteutam, quod aliam pœnam stipulatus sit, nisi pensionem solvat debito tempore; quia cum aliquid adjicitur obligationi, per hoc non est ab ea obligatione recessum, *l. 4. §. si ex conventione, ff. de re judic.* docent Corrasius *in d. l. 2. n. 32.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 83.* Gibalinus *de usur. l. 4. c. 1. art. 1.* Nec obstat text. *in l. post diem, ff. de leg. commiss.* ubi qui fundum vendidit sub lege commissoria, si petat pretium post diem præstitutum, & deinde velit uti jure commissi, non auditur, quia non licet simul pretium, & pœnam petere, *l. ult. ff. de eo quod certo loco*, nam hoc procedit, quia venditor tunc contractu intendit; siquidem petendo pretium, ratam facit venditionem; ad pœnam vero commissi agendo, eam impugnat; quod non procedit in nostro casu. Nec etiam obstat text. *in l. 4. §. Labeo, ff. de doli except. l. ita stipulatus 115. ff. de verb. obl. l. rescriptum 11. §. 1. ff. de pactis*; ubi dicitur, non posse simul pœnam exigi, & rem propter quam pœna promissa est; nam id procedit, quando pœna per se non stat, sed accedit principali obligationi: tunc enim perempta principali obligatione, tollitur quoque accessoria obligatio pœnæ usurarum, seu in id quod interest, *l. qui per conclusionem, §. ult. ff. de act. empti, l. 4. C. depositi*: pœna vero expulsionis ab emphyteusi non est accessoria, sed æque principalis. Nec etiam obstat lex *vectigalia, §. ult. ff. de public. & vectig.* ubi dicitur, quod si conductor vectigalium non exsolvat pensiones, poterit expelli a jure vectigalis, vel ad usuras pensionis conveniri, & utrumque non recte peti. Nam respondetur, ibi agi de publica pœna, expulsionis nempe, & usurarum pensionis non solutæ, quarum altera dominus debet esse contentus, in nostro autem casu pœna stipulationæ comprehensa, loco principalis debiti, idest annuæ pensionis, petitur. Prosequuntur latius alias quæstiones resolventes circa hanc pœnam amittionis emphyteusis, Sesse *tom. 2. decis. 204. & sequenti*, Velascus *de priv. pauper. q. 33. per tot.* Bronchorst. *dict. assert. 80. cum seq.*

9 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat prior dubitandi ratio ſupra expenſa; nam verum eſt, tam in emphyteuſi privata, quam a fiſco accepta, emphyteuticarium poſſe jus ipſum, & melioramenta invito domino donare, non vero vendere. Ratio differentiæ ex eo provenit, quia dominus ideo admonetur, ut ſupra dixi, ad hoc ut ſi velit idem pretium offerre, præferatur; in caſu autem donationis, ſi neceſſario admonendus eſſet, ſemper vellet ut ſibi donaretur; nec facile pertimeſcenda eſt ea injuria a colono, cum non tam facile quiſquam donet, quam vendat: *in hoc rei pretium captatur, in illo res perditur, l. 7. ff. de donat.* Sic mulier non prohibetur donare, ſed fidejubere prohibetur, *l. 4. in fine, ff. ad Vellejan.* Decuriones nihil vetat prædia donare, vendere, ſperato ſcilicet pretio, eis non licet, *l. 1. l. ultima, Cod. de prædiis Decur.* docuerunt Corraſius *in d. l. 2. n. 9.* Fornerius *l. 2. ſelect. cap. 30.* & in hoc caſu locum non habet regula legis *cui jus 163. ff. de reg. jur.* Nec obſtat textus *in l. univerſas, C. ne rei domin. vel tempor.* ubi ſtatuitur, quod Eccleſiæ, vel Reipublicæ bona emphyteutica nullo titulo oneroſo, vel lucrativo alienari poſſint. Nam reſpondetur, quod emphyteuta poteſt jus ſuum donare, modo citra fraudem, & cum hac proteſtatione donet, quod velit jus Reipublicæ, atque Eccleſiæ per hoc ſalvum atque incolume manere: docuerunt Bronchorſt. *d. aſſert. 80.* Oſtaldus *l. 3. Donel. c. 15. lit. I, & H,* Nec obſtat etiam alia difficultas, nam pro ejus ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter emphyteuſim Eccleſiæ, & a privato conceſſam; nam in emphyteuſi Eccleſiæ ſufficit ceſſare in ſolutione per biennium; in emphyteuſi vero privata deſiderium ceſſatio ſolutionis per triennium.

Supra traditis obſtat textus *in cap. 3. de dilat.* in illis verbis: " Quod penſio de poſſeſſionibus ſoluta non fuerit ipſi Eccleſiæ, elapſis jam tribus annis. „ In quibus ſupponitur, adhuc per ceſſationem ſolutionis per triennium non amitti emphyteuſis. Igitur non recte in præſenti aſseritur, ceſſantem a ſolutione canonis per biennium amittere emphyteuſim. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu non agi de penſione ex cauſa emphyteuſis debita, ſed ex alia cauſa locationis. Ponamus quod Eccleſiæ ſit perſolvenda, in ea ob ceſſationem in ejus ſolutione res non cadit in commiſsum, nec qui ceſsavit in ſolutione, amittit.

10 Exponitur c. 3. de dilationib.

TITULUS XIX.

De rerum permutatione.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio apud a Silvan.

SI Princeps voluerit rem mobilem ſanctis locis præſtare, & accipere ab eis aliam immobilem, eoque modo de communi voluntate permutationem contrahere, liceat ei hoc facere, ſi cauſa rationabilis id expoſcat, & res quam præſtiterit *b* major fuerit, vel æqualis, pragmatica ſanctione ſuper hoc promulgata.

NOTÆ.

1 a *Silvan.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub h. t. c. 1.* apud Burchardum vero *l. 3. Decreti, c. 164.* citatur textus hic ex novella 7. *c. 2.* & recte cum verba hujus textus reperiantur in novella 7. Juliani anteceſsoris, *de rebus Eccleſiæ, c. 2.* ex qua tranſcripſit Irnerius, authenticam *Sed & permutare, C. de ſacroſ. Eccleſ.* quæ extat apud Gratianum *in c. 3. 10. q. 2.* ex quibus locis in aliqua Synodo apud Silvanectum celebrata tranſcripta fuerunt hæc verba, ut jam notavi *in c. 1. de reb. Eccleſ.* & etiam leguntur inter Capitularia Caroli, & Ludovici *l. 2. Capitul. c. 130.* Quare ſi originem hujus ſanctionis quæramus, a dicta novella 7. eam repetere debemus: ſi autem ipſam ſanctionem firmatam, & tranſcriptam deſideramus, eam inveniemus *in d. l. 2. Capit. c. 30.*

b *Major fuerit, vel æqualis.*) Hæc verba non extant in dicta novella 7. nec in dicto Capitulari; reperiuntur tamen in dicta authentica.

COMMENTARIUM.

2 PErmutationes rerum Eccleſiarum PP. Eccleſiæ ſemper improbarunt, & abhorruerunt, & maxime Prælatis Eccleſiæ Gallicanæ exoſæ viſæ fuerunt, ut ex Conciliis Pariſienſi, Valentino, & Meldenſi probat Antonius Auguſtinus *l. 15. epitom. tit. 43.* juſta tamen cauſa ſuggerente eas permiſerunt, unde extat in Decreto Burchardi ſequens rubrica; " Ut non liceat alicui unius Eccleſiæ terram, niſi cambiaverit, vertere ad aliam. „ Cambiare enim eſt permutare, ut in lege Salica, *tit. 39. §. 1.* ibi: Se comparare, aut cambiare dixerit. „ Nec ſimiles permutationes etiam ex juſta cauſa celebrare licebat in Gallia, niſi de licentia Principis. Concil. Matiſc. *can. 4.* ibi: " A ſancta Synodo decretum eſt, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum eccleſiaſticorum quælibet perſona ſine licentia, & conſenſu regio præſumat facere. „ Refert Burchardus *l. 3. Decreti, c. 173.* ideoque Flodoardus *hiſt. Rhemenſ. l. 2. cap. 19.* Ebonem Antiſtitem Imperialia ſuper eiſdem commutationibus præcepta obtinuiſſe refert, & in traditionibus Fulgen. *l. 11.* legitur, " Conventione inter ſe de concambio facta, rogatu antedicti Comitis, cum ſcientia, & licentia glorioſi Francorum Regis Ludovici, „ Qui conſenſus vocabatur præceptum concambii, apud Marculfum *l. 1. formul. c. 31.* cujus moris ratio erat, quod cum Reges ſint patroni, & largitores bonorum Eccleſiæ, eorum intereſt dotes Eccleſiarum ſalvas manere. Specialiter autem in Synodo Silvanectenſi Principi conceſſum fuit, ut commutationes cum rebus Eccleſiæ facere poſſit, ut referunt Bignonius *ad Marculfum l. 1. c. 31.* Boſquet. *ad Innoc. III. l. 1. ep. 37.* alia re ab eo aſſignata ejuſdem valoris, & bonitatis; quo modo accipiendus eſt Innocentius III. *l. 1. regeſtr. 13. ep. 38.* ibi: " Cum, ſicut chariſſima in Chriſto filia M. quondam Conſtantinopolitana Imperatrix Illuſtris, noſtris fecit auribus intimari, per caſale Agetriadæ, quod ad Theſſalonicenſem ſpectat Eccleſiam, terra ipſius gravem ſuſtineat læſionem: Fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus cum præfatæ Eccleſiæ proviſum fuerit de Paſtore, ipſum moneatis prudenter, & efficaciter inducatis, ut illud cum ea ſine diſpendio juris ſui fatagat permutare. „ Non tamen in dicta Synodo Silvanectenſi omni permutatio abſolute permittitur, ſed quæ fit cum communi conſenſu Eccleſiæ, tantum enim Patres pro cauſa legitima alienationis habuerunt voluntatem Principis, alias enim res Eccleſiæ in Principem ſæcularem alienare prohibitum eſt. Synodus 7. Conſtantinopolitana *can. 12.* ibi, " Si quis Epiſcopus, vel monaſterii Præfectus inventus fuerit ex Epiſcopatus, vel monaſterii agris in Principis alicujus, aut Magiſtratus manus alienare, vel alteri perſonæ tradere, nullius ſit momenti traditio. „

CAPUT II.

Ex Concilio a Belvacenſi.

UT commutationes rerum eccleſiaſticarum, quæ ab anteceſsore inconſulte factæ ſunt, ab eo, qui ſucceſsor eſt, emendentur.

NOTÆ.

1 a *Belvacenſi.*) Ita etiam habetur in prima collectione, *ſub h. t. c. 2.* & apud Ivonem *l. 7. Decreti, c. 3.* Burchard. *l. 3. Decreti, c. 171.* Et licet ipſa Synodus non reperiatur, tamen verba hujus textus extant in Concil. Meldenſi, *can. 23.* ibi: " Ut commutationes rerum eccleſiaſticarum valde caveantur, & ſubtiliſſime, ſi aliquo modo fieri debent, inſpiciantur; quæ autem inconſulte ſunt factæ, juxta decretum canonicum Papæ Hilarii, quæ illicite deceſſor Epiſcopus admiſit, vel ab aliis illicite commiſſa ſunt, ab eo, qui ſucceſſor eſt, emendetur. „ Et quia canones Concilii Belvacenſis tranſcripti fuerant in Concilio Meldenſi, ut notavit Sirmundus *in notis ad Concil. Meldenſe*, ideo præſens textus citatur ex Concilio Belvacenſi. Concilium Belvacenſe celebratum fuit in Gallia an. 845. Menſe Aprilis; locum, & res in eo geſtas narrat Flodoardus *in vita Hincmari, l. 3. cap. 1.* quem tranſcripſit Binius *in notis ad ipſum Concilium.*

COMMENTARIUM.

2 INter alienationis ſpecies circa res Eccleſiæ prohibitas, permutatio reperitur *c. 1. de his quæ fiunt a Prælat. c. ſine except. 12. q. 2. c. 7. c. tua 8 de his, quæ fiunt a Prel. c. nulli, de reb. Eccl. authentica, de reb. Eccl. §. nos igitur:* & recte: nam cum ex permutatione dominium transferatur, ſi penes permutantes erat, *l. 1. §. Pedius, ff. de rer. permut.* Illuſtrat Merillus *l. 1. var. ex Cujacio, cap. 28.* recte ut alienationis ſpecies permutatio circa res Eccleſiæ, ſine cauſa, & debita ſolemnitate prohibita eſt, ut jam probavi *in c. 1. de rebus Eccleſiæ.*

CA-

CAPUT III.

Ex Concilio apud a Silvan.

MAncipia eccleſiaſtica commutari niſi ad libertatem non poſsunt, videlicet ut mancipia, quæ pro eccleſiaſtico homine dabuntur, in Eccleſiæ ſervitute permaneant; & eccleſiaſticus homo, qui commutatur, perpetua libertate fruatur: quod enim ſemel Domino conſecratum eſt, ad humanos uſus jam transferri non poteſt.

NOTÆ.

a *Silvan.*) In prima collectione, *ſub hoc tit. c. 3.* legitur, *Apud Sinacum*: apud Burchardum *l. 3. Decreti, cap. 173.* & Carnotenſem *p. 3. Decreti, c. 234.* habetur, *apud Cariſiacum*, nec omnino male: nam Carolus Magnus varias Synodos habuit in Cariſiaco ejus palatio, ut refert Sirmundus *in capitul. Caroli*; unde credo in aliqua ex his Synodis, vel potius Silvanectenſi præſentem canonem editum fuiſſe: poſt verba autem in præſenti a Raymundo relata, hæc ſequuntur apud Burchardum, & Carnotenſem: " Ait enim lex, Si quis mutaverit, & quod mutatum eſt, ſanctificabitur Domino.

CAPUT IV.

a Ex eodem.

INjuſtum videtur, & impium, ut mancipia, quæ fideles viri, ſeu fœminæ pro remedio animæ ſuæ Deo, & Sanctis ejus conſecrarunt, cujuſcumque muneris mancipio, vel commutationis commercio iterum ſæcularium in ſervitutem redigantur, cum canonica auctoritas ſervos fugitivos tantummodo diſtrahi permittat, & ideo Rectores Eccleſiarum ſummopere caveant, ne unius eleemoſyna alterius peccatum fiat; & eſt abſurdum, ut ab eccleſiaſtica *b* dignitate ſervus diſcedens, humanæ ſit obnoxius ſervituti.

NOTÆ.

a EX *eodem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub h. t. c. 4.* apud Burchardum vero *l. 3. Decreti, c. 174.* & Ivonem *p. 3. Decreti, c. 235.* legitur, *Apud Cariſiacum*, in decreto Gratiani ſub nomine Paleæ ejus diſcipuli refertur *in cap. injuſtum 55. 12. q. 2.* ſed legendum eſt ut in textu antecedenti.

b *Eccleſiaſtica dignitate.*) Quia privilegiis variis gaudebant ſervi Eccleſiæ, ut infra dicemus.

COMMENTARIUM.

2 Concluſio traditur, & probatur.

EX his duobus canonibus talis communiter deducitur aſſertio; *Servus Eccleſiæ nec alienari, ſeu permutari poteſt, niſi ſit fugitivus.* Probant eam text. *in c. fugitivi 54. 12. q. 2.* Synodus Sueſſion. ſub Carolo, *c. 12.* ibi: " Ut miſſi noſtri omnibus per illorum miſſaticum denuncient, ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum eccleſiaſticarum, ſine licentia, vel conſenſu noſtro facere præſumat, neque mancipia eccleſiaſtica quiſquam niſi ad libertatem commutet, videlicet ut mancipia, quæ pro Eccleſiaſtico dabuntur, in Eccleſiæ ſervitute permaneant, & eccleſiaſticus homo qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur. „ Illuſtrant ultra congeſtos a Barboſa in præſenti, plures relati a Luna, & Arellano *l. 3. antinom.* Lemaiſtre *de jurib. Eccleſ. l. 3. c. 9.* P. Gregorius *l. 3. partit. tit. 15. c. 3.* Cujac. *in præf.*

3 Traditur ratio de eidendi.

Sed pro dubitandi ratione in hanc aſſertionem ita inſurgo; Vel in præſenti prohibetur permutatio ſervorum Eccleſiæ abſque debita ſolemnitate, vel cum ea. Si primum, generaliter ſit prohibitio in omnibus Eccleſiæ rebus, quæ permutari non poſſunt ſine juſta cauſa, & debita ſolemnitate, ut probavi *in c. 1. de reb. Eccl.* Si cum debita ſollemnitate celebretur, non eſt ratio, quare permutatio in aliis rebus Eccleſiæ, ſive ejus prædiis conſiſtat, in mancipiis vero non admittatur: ſiquidem æqualiter prædia, ac mancipia Eccleſiæ donata dicataque ſunt: ergo ſi in aliis rebus permutatio procedit: & in ſervis admitti valet. Accedit, nam aliæ res conſecranturin uſum Eccleſiæ, aliæ vero ſunt, quæ donantur, aut dedicantur Eccleſiis piiſque locis; potius ad divitias, & devoti animi oſtentationem, quam ad ſervitium in rebus ipſis divinis: qualium donationum exempla vetera multa adducit Renatus Chopinus *l. 3. de ſacra polit. tit. 1. ex n. 2.* Sulorzan. *emblem. 40. per tot.* Hæc donaria potius ſunt ſacro commendata, & in templi ipſius dominium translata, quam ſacra, & commercio exempta, ſi perpetuo & irrevocabili animo hæc dona dedicata ſunt, non vero ſi tantum deſtinentur ſervitio templi, ad uſum potius, quam ad proprietatem, *l. ſervus 35. ff. de liber. cauſ.* ſecus ſi perpetuo animo, *l. ſervos 17. de alim. legat.* quæ res non ſiunt ſacræ ex donatione, *l. ſi nondum 3. C. de furtis*: qua doctrina abutitur impie Connanus *l. 3. commentar. c. 8. in fine*, rectiuſque accipiunt Antonius Clarus & Silvius ad leges Regias *l. ſingul. c. 9.* & Cujac. *l. 9. reſponſ. Papin. in d. l. ſervos 35.* Inter quas res Eccleſiarum, & res ſacras magna verſatur differentia; nam res Eccleſiarum in commercio ſunt, idcirco alienantur licet ſub præſcripta ſollemnitate; res vero ſacræ divini juris ſunt, *l. 1. ff. de rer. diviſ.* ergo ſervi tantum donati Eccleſiæ permutari poſſunt cum aliis. Secundo difficilis valde eſt exceptio præſentis prohibitionis de ſervis fugitivis, quatenus docent Patres, ſervos fugitivos alienari, & permutari poſſe; nam ex Senatuſconſulto ad legem Flaviam de plagiariis facto, ille quoque incidit in legem Flaviam, qui fugam ſervi ſui vendidit, *leg. 2. ff. ad legem Flaviam, l. 5. §. fin. C. eodem titul.* docent Antonius Matthæus *de criminib. in l. 48. Pandect. tit. 12. c. 1. n. 6.* Villota *de ſervis fugitivis*. Igitur non recte in præſenti docetur, ſervos fugitivos alienari, & permutari poſſe.

4 Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

De ſervis Eccleſiæ, & eorum oneribus.

expoſitione ſciendum eſt, non minorem eccleſiaſtici patrimonii partem olim ex ſervis, & mancipiis conſtaſſe, quæ fideles pro redemptione peccatorum ſuorum inter vivos, aut teſtamento Eccleſiæ donabant; unde crebra eorum mentio in vetuſtioribus Eccleſiæ Conciliis, chartis donationum, & antiquis monumentis fit; plures Eccleſiæ canones congerit Ant. Aug. *in epit. juris, l. 10. ex tit. 22. uſque ad 27.* & probat Nicolaus Lemaiſtre *l. 3. juris eccleſ. c. 4. cum ſeq.* ubi de ſervis, colonis, originariis, caſatis, vaſſallis Eccleſiæ agit, de quibus jam aliqua adduxi *in c. 1. & 2. de ſervi. non ordin.* Circa ſervos autem illos Eccleſiæ tria examinanda ſunt pro exactiori hujus textus illuſtratione. Primum verſabitur circa functiones, & operas, quas illi Eccleſiæ impendebant: ſecundum de diſciplina, in qua educabantur; tertium de gradu eorum, ſeu dignitate, ut in præſenti appellatur. Quoad primum tria functionum, ſeu operarum genera ipſi præſtabant; aut enim religioſis erant obſequiis addicti, aut profanis, aut nec ſacris, nec profanis operibus vacabant, ſed tantum tributo, ſive annuo cenſu ſe ſubjectos fatebantur. Religioſas operas præſtabant quoties teſtatores eos legaverant Eccleſiæ, vel ad cuſtodiam, vel ad labes, & ruinas Eccleſiarum inſtaurandas, vel ad ſepulchra obſervanda, purganda, & defendenda. De hoc autem ſervorum genere mentionem expreſſam facit canon 9. Concilii Pariſienſis 3. cujus titulus eſt; *De famulatu, & miniſterio ſervorum.* Vult enim Concil. Pariſienſe, ut ſervos a defuncto legatos pro ſepulchris cuſtodiendis nefas ſit ab his functionibus avelli, quin etiam ſi teſtatores Eccleſiarum defenſioni eos mancipaverint, ſtenue tueantur, ibi: " De degeneribus ſervis, qui ſepulchris defunctorum pro qualitate ipſius miniſterii depatantur, hoc placuit obſervari, ut ſi qua ab auctoribus fuerint conditione dimiſſi, ſive hæredibus (id eſt ſive hæredes eos deputaverint ſepulchris parentum) ſive Eccleſiis fuerint deputati, voluntas defuncti circa eos in omnibus debeat obſervari: quod ſi Eccleſia de fiſci functionibus in omni parte defenderit, Eccleſiæ, tam illi, quam poſteri eorum defenſione in omnibus potiantur, & occurſum impendant. „ Ubi per ſervos degeneres intelligit Lemaiſtre *d. l. 6. c. 6.* quos antiqui mediaſtinos dicebant ideſt ſine ullo artificio, & officio: quos ideo cuſtodiam ſepulchrorum, & occurſum impendere explicat, juxta ritum antiquum Romanorum, apud quos in uſu erat ſervos pileatos pompam funebrem anteire. Poſt religioſas operas, quas ſervi Eccleſiæ impendebant, ſequuntur profanæ, quæ triplicis generis ſunt: ruſticæ, ſive colonariæ; domeſticæ, & militares. De colonariis extat cautum lege Alemanica, *tit. 22.* his verbis; " Servi Eccleſiæ tributa ſua legitime reddant, quindecim ſiclos de cervifia, porcum valentem tremiſſe uno, panem modia duo, pullos quinque, ova viginti; Ancillæ autem opera impoſita ſine neglecto faciant: ſervi dimidium ſibi, & dimidium in dominico arativum reddant: & ſi ſuper hæc eſt, ſicut ſervi eccleſiaſtici: ita faciant, & tres dies ibi, & tres in dominico. „ Quæ verba exponit Lemaiſtre *d. c. 6.* Operas domeſticas impendebant juxta miniſterium illis præſcriptum ab Epiſcopo, vel Eccleſiæ Prælato. Unde in chronico Conſtantienſi, *c. 19.* in vita Sancti Gebeardi legitur, poſt extructum monaſterium ſervos ad monachorum monaſteria deputaſſe; ibi: " Poſt hæc convocatis ſervis ſuis elegit ex eis optimos quoſque, & conſtituit ex eis cocos, piſtores, caupones, fullones, ſutores, & hortulanos, & carpentarios, & ſingulorum artium magiſtros. „ Tandem militares operas impendebant, cum opus erat Eccleſiam, aut res ejus a prædatione defendere qui etiam equos ſuos tenebantur commodare, quoties fratres illis egerent, ut ſequitur in eodem chronico Conſtantienſi: ibi: " Conſtituit alios clientes, qui equitando deſervirent, ſcilicet, ut ſemper parati eſſent ad equitandum quocunque neceſſitas exegiſſent, & ad commodandum fratribus cavallos ſuos, quocunque poſcerent. „

5 De disciplina, & ordine servorum Ecclesiæ.

Succedit disciplina servorum Ecclesiæ, ac modestia, quam magnopere in eis Ecclesia semper optavit: unde in Concil. Aurel. sub Childeberto *can.* 23. cautum fuit ita; " Servis Ecclesiæ, vel sacerdotum, prædas, & captivitates exercere non licet, quia iniquum est, ut quorum domini redemptionis præstare solent suffragium, per servorum excessum disciplina ecclesiastica maculetur. „ Educabantur quinque servi Ecclesiæ cum spe clericalis gradus, quibus si mores, studiaque honesta favebant, clericalis ordo concedebatur. Concil. Toler. 1. *can.* 74. ibi: " De familiis Ecclesiæ constituere presbyteros, & diaconos per parochias liceat, quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat. „ Concil. Emerit. *can.* 18. Toletanum 9. *can.* 11. ibi: " Qui ex familiis Ecclesiæ servituri devocantur in Clerum ab Episcopis suis, necesse est, ut libertatis percipiant donum, & si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demum majoribus fungantur officiis: quos vero flagitii sordidaverit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis releget in catenam. „ Aliquando vero, ut eorum improbos mores compescerent Ecclesiæ Prælati usque ad membrorum truncationem deveniebant, quam emendationis speciem, ut indignam majestate sacerdotis reprehendit Synodus Emerit. *can.* 15. verbis his: " Placuit huic sancto Concilio, ut omnis potestas Episcopalis modum suæ ponat iræ, nec pro quolibet excessu cuilibet ex familia Ecclesiæ aliquod corporis membrum præsumat extirpare, aut auferre; quod si talis ejus erit culpa, advocato judice civitatis ad examen ejus deducatur. „ Quoad servorum Ecclesiæ dignitatem, & privilegia constat eos eodem gradu, ac pretio, quo servos Regios fuisse, unde qui servum Ecclesiæ interfecissent, triplum restituere tenebatur, sicut qui servum Regium occiderat, *legib. Alemannicis*, *tit.* 8. ibi; " Si quis servum Ecclesiæ occiderit, in triplum componet, sicut solet servus Regis. „ Et *tit.* 22. *de receptione servorum fugit.* ibi; " Si quis mancipium Ecclesiæ aut servum, aut ancillam fugitivum receperit, aut ipse presbyter requirat, aut missus ejus legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem antisteterit, sicut solet aliis Alemannis componere, ita & tripliciter componat. „ Et legibus Ripuariorum *c.* 9. cavetur; " Si quis regium hominem interfecerit, centum solidis culpa judicatur, *Et c.* 10. Si quis hominem Ecclesiasticum occiderit, centum solidis culpa judicatur. „ Præter hanc cum servis regiis parem conditionem, & illa fuit servorum Ecclesiæ prærogativa, ne fisci oneribus tenerentur, videlicet ne cogi possent ad angarias, & parangarias, sicut reliqui ex servis, qui vehicula, & operas suas conferre tenebantur. Conc. Toler. 3. *can.* 22. ibi: " Quoniam cognovimus per multas civitates Ecclesiarum servos, & Episcoporum, vel omnium clericorum, a judicibus, vel actoribus publicis diversis angariis fatigari, omne Concilium a pietate Domini nostri poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat; sed servi suprascriptorum officiorum, in eorum usibus, vel Ecclesiæ laborent. Si quis vero judicum, aut actorum, clericum, aut servum clerici, vel Ecclesiæ in publicis, aut privatis negotiis occupare voluerit, a communione ecclesiastica privetur. „

6 Traditur ratio decidendi.

Ex his apparet, mitissimum servitutis genus fuisse, quo servi Ecclesiæ tenebantur, & pium servitium, quod in Ecclesiam impendebant, & ita eos ab Ecclesia distrahi, & in laicam manum transferri, pœna, & supplicium servorum videbatur, qui meliorem, ac clementiorem dominum nancisci non poterant, quam Ecclesiam, e cujus familia alienati, non tam mutasse servitutem videbantur, quam amisisse libertatem, ut in præsenti textu docetur; quod & facile suaderur si attendamus studium Ecclesiæ in extraneis servis ad eam confugientibus ab injuria dominorum liberandis, de quibus *in l.* 1. *C. de his qui ad Ecclesiam*: si enim servi atrocitatem dominorum metuentes, ad Ecclesiam confugiebant, non prius ab ea avelli poterant, quam si dominus solemnem sponsionem dedisset de servis non lædendis. Unde lucem sumit canon 39. Concilii Epaunensis; " Servus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, a corporalibus tantum suppliciis excusetur, de capillis vero, vel quocunque opere, placuit a dominis juramenta non exigi. „ Quid est vero juramentum de capillis non exigi? Id certe ex antiquo ritu illustratur: quippe servis negligentibus, atque otiosis capillos incidere, ac turpiter detondere mos fuit apud antiquos; nam flagellatio, & detonsio propria sunt servorum supplicia, ut patet *ex capit. l.* 3. *tit.* 30. ex legibus Longob. *l.* 3. *tit.* 7. *l.* 1. Volunt ergo Patres Concil. Epaunensis, posse compelli dominum, ut juret se non læsurum ulla parte corporis servum, qui Ecclesiam vindicem imploraverit: verum non debere sacerdotem de non detondendo servo sacramentum exigere. Unde apparet, recte Patres Ecclesiæ Gallicanæ in præsenti statuisse, injustum esse servos Ecclesiæ in laicos alienare, cum tunc potius amittere libertatem, quam novam experiri servitutem credantur. Accedit, nam servus Ecclesiæ adscriptus, & dicatus ejus ministerio, in quadam dignitate esse creditur, ut in præsenti docetur: unde nisi ex magna causa non potest iterum in servitutem laicorum redigi: si autem sint servi ipsi fugitivi, quia in ministerio, cui dicati, & adscripti sunt, deservire renuunt, & per consequens inutiles judicantur, possunt permutari, vel alio modo alienari, etiam in laicos, *ex d. c. fugitivi* 54. 12. *q.* 2.

7 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra; nam permutatio servorum in præsenti prohibetur absolute, etiam cum solemnitate, quia in tali alienatione omnino deficit causa; si vero fugitivi sint, tunc pro libito Episcopi alienare eos possunt, quia ipsa fuga præstat justam causam alienationi, *d. c. fugitivi*. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione sciendum est, dominum servum fugitivum, dum in fuga est, non posse vendere, donare, vel alio modo alienare, *l.* 2. *§. fin. ff. ad l. Flavium*, *l.* 2. *& 6. C. cod. tit. l.* 5. *C. de servis fugitivis*, *l.* 35. *§. si quis amico*, *ff. de contrah. emptione*, cujus prohibitionis rationem Glossa *in d. l.* 6. ex eo assignat, quod fuga species libertatis sit, *l.* 17. *§.* 10. *ff. de ædilit. edict.* unde sicut homo liber vendi non potest, sic similiter neque fugitivus tantum. Glossam sequitur Odofredus *in d. l.* 35. *§.* 3. Sed hæc sententia sustinere non potest, siquidem valde iniquum esset hominem liberum fugitivo, qui vere servus est, assimilare. Deinde quod Jureconsultus ait *in d. §.* 10. fugam speciem cujusdam libertatis esse, non ita ut sonat, accipiendum est, sed quod habito respectu ad fugiendi actum, videatur servus potestatem domini illusisse, cum a nexibus dominicæ potestatis de facto se liberatum inveniat. Hæc igitur fuit Jurisconsulti mens, ni ipsius nos fallunt verba; " Idem recte ait, libertatis cujusdam specie esse fugisse, hoc est potestate dominica in præsenti liberatum esse. „ Unde merito debet rejici supradicta interpretatio: & licet eam Cujacius adducat *in recitatione ad d. l.* 53. *§.* 3. *de contrah. empt.* aliam tamen addit Cujac. *ubi supra*, deductam *ex l.* 1. *C. de servis fugitivis*: qua docemur, fugitivum servum sui furtum facere; servum autem furtivum vendere nobis non licere, *l. si empt. §. item emptor*, *de contrah. empt.* Hæc tamen ratio optime adæquatur bonæ fidei possessori servi fugitivi, respectu cujus ad inhibendam usucapionem servi, pro furtivo habetur: unde si alii bonæ fidei possessor servum in fuga constitutum vendiderit, tanquam rei furtivæ venditio inutilis erit: sed cum Senatusconsultum etiam ad dominos spectet, *l.* 2. *§. ult. ff. ad leg. Flav. de plag.* & respectu ipsorum furtivitatis vitium fingi non valeat, vera, & genuina ratio inquirenda est; eam tamen felicius edocet nos Cujac. *t.* 17. *obs. c.* 10. Inquit ergo, merito inhibuisse Senatusconsultum alienationem servorum fugitivorum, ut a fuga deterreantur servi, si nec recipi se posse a quoquam impune intellexerint, nec acquiri titulo nullo justo, veluti emptionis, aut donationis. Facit lex *6. C. h. t. de fugit. in fine*, ibi: " Sed etiam fugitivorum animos a fuga deterrere. „ Conducuntque ad idem lex 2. *C. de agricolis*, *l.* 12. lex 1. *§. illud*, *C. de Latin. libert.* lex *conveniret*, *ff. de pact.* Itaque mens ea fuit, quod acerbitas dominorum, quorum potestatem evaserunt servi, ipsos perpetuo comitaretur, ut ita servi deterrerentur, si nec recipi se posse a domino impune, nec acquiri alteri etiam cum justo titulo intelle xerint. Accedit, ne fugitivi pœnam fugæ eludant, quam nec venditor, qui dominus esse desiit, exacturus est: nec emptor, adversus quem non deliquit servus fugiendo; docent Villota, & Antonius Matthæus ubi supra. Hoc tamen Senatusconsultum locum non habet in alienatione necessaria, quæ officio, vel sententia judicis fit, ut in casu legis 19. *§.* 3. *ff. communi divid.* ubi de servo fugitivo jubentur socii a judice licitationem facere, quæ quidem est species vendjtionis, *l.* 3. *ff. eod. tit. l.* 29. *ff. famil. ercisc.* Similiter ita potest accipi text. *in l.* 14. *§. ult. ff. de servio corrupt.* si de servo fugitivo intelligatur, cujus quidem distractio tunc sustinebitur, quando quis alteri mandavit, ut fugitivum quæreret, & si apprehendisset, sibi emptum haberet: tunc enim mens Senatusconsulti non censetur illusa, cum in id tempus emptio celebrata judicetur, quo jam servus definit fugitivus esse, *l.* 35. *§.* 3. *ff. de contrah. empt.* Sed advertere debemus, quod si fugitivarius apprehenderit servum, eumque a domino comparaverit, minime poterit, nisi consentiente domino, intra decem annos ad libertatem illum perducere. Paulus *l.* 5. *sent. tit.* 6. *de fugitivis*, *§.* ... ibi: " Servus fugitivario comparatus, intra decem annos non potest manumitti citra prioris domini voluntatem. „ De fugitivariis ultra Pauli locum sunt text. *in l.* 18. *ff. de præscr. verb. l.* 1. *C. Theod. si vaga mancipia*. Fugitivarii dicebantur illi, qui mancipia fugitiva persequebantur, & apprehensos dominis certa mercede restituebant. M. Varro *l.* 3. *de re rustic. c.* 14. Florus *l.* 3. *hist. c.* 20. Cujac. *l.* 5. *obs. c.* 8. Laur. Pignor. *de servis*, *p.* 15. Etiam prædictum Senatusconsultum locum non habet in servo fugitivo legato; nam legari eum posse, constat *ex l. cum servis* 39. *§. fin. l.* 84. *§.* 19. *ff. de leg.* 1. cum cesset ratio supra adducta, videlicet quia si servi in fuga perseverent, necessario morte domini ab ipsius indignatione liberantur. His suppositis pro dictæ difficultatis solutione dicendum est, in præsenti textu non agi de servo fugitivo in fuga persistente, sed qui aliquando fugere consuevit: nam etsi fugitivus regulariter dicatur ille, qui certo proposito non redeundi dominum dereliquit, *in. l.* 17. *§.* 1. *& 2. l. bovem* 43. *§.* 1. *ff. de ædilit. edict. l.* 225. *ff. de V. S.* Valentia *illustr. l. tr.* 2. *c.* 10. *n.* 3. tamen plerumque accipitur pro eo, qui proprie non fugit, sed frequenter sine causa vagatur, seriusque domum redit, de quo Ulpianus *in l.* 17. *§. erronem* 14. *ff. de ædilit. edict. d. l.* 225. *ff. de V. S.* quam distinctionem agnoscit Horatius *l.* 1. *satyr.* 7. *v.* 112.

Non horam tecum esse potest, non otia recte
Ponere: teque ipsum vitas; fugitivus, & erra.

De quo servo errone accipiendus est præsens text. In hac tamen tractatione de servis fugitivis observandi sunt text. *in l. quæro*, *l. mora*, *ff. de verb. obl. leg. si libertus*, *ff. de oper. libert. l. arboribus* 12. *§. de illo*, *ff. de usufr. l. si servum* 15. *ff. de publiciana*, *l. Julianus* 13. *§.* 1. *ff. de act. empti*, *l.* 14. *§. ult. ff. de servo corrupt. l.* 1. *C. de præscr. longi temp. l. servus* 17. *§. illud*, *ff. de furtis*, *l.* 1. *§. per servum*, ubi Valentia, *ff. de acquir. possess. l.* 4. *§. si qui fugitivum*, *ff. de doli except. l.* 53. *§. fugitivum*, *l. ancilla* 62. *ff. de furtis l.* 22. *§. fugitivus*, *ff. mandati*, *l.* 10. 11. *&* 12. *ff. de liber. caus. l. servus* 82. *ff. de legat.* 3. *l. fugitivus* 15. *l. hominem* 34. *§. &*

cum

cum fugitivus, *ff. de solut. l.* 1. *C. de ædilit. action.* Papianus *libro singul. respons. tit. de fugitivis inquirendis*, Paulus *l.* 4. *sent. tit. de fugitivis*.

8 Expenitur c. nulli 5. de rebus eccl.

Sed præsenti assertioni primo obstat textus *in c. nulli 5. de rebus Eccl. non alien.* ibi: *Rusticum mancipium*. Ubi dum generaliter prohibetur alienatio rerum ecclesiæ, inter alias res, quæ recensentur, refertur mancipium rusticum tantum; ergo quia mancipia urbana alienari possunt, & per consequens non recte in præsenti prohibetur indistincte permutatio servorum Ecclesiæ. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu specialiter referri mancipium rusticum, non autem urbanum quia cum ageretur de alienatione prohibita rerum immobilium, & rusticum tantum mancipium inter immobilia enumeretur; *leg. si quis inquilinos*, *ff. de legat.* 1. *leg. jubemus*, *C. de sacros. Eccl.* ideo nec longo tempore præscribi, nisi ut res immobilis, potest, *leg. quemadmodum C. de agricol. l.* 11. ideo non de mancipio urbano, sed tantum de rustico mentio fit in eo textu: non tamen exinde deducitur, mancipium urbanum Ecclesiæ alienari, aut permutari posse.

9 Expenitur c. ecclesiasticis 12. q. 2.

Secundo obstat textus *in c. ecclesiasticis 67.* 11. *q.* 2. ubi refertur, servum Ecclesiæ donatum fuisse Theodono Consiliario; & docetur similem donationem rerum ratam, firmamque esse debere: ergo non recte in præsenti statuitur, servos Ecclesiæ permutatione, aut alio simili titulo in laicos transferri non posse. Qua difficultate nonnulli oppressi docuerunt textum illum auctoritate carere, & apocryphum esse; quæ sententia facile refellitur, siquidem textus ille est D. Gregorii, & inter ejus epistolas reperitur, *l.* 2. *indict. epist.* 118. Quare hac, & aliis omissis sententiis, Luna, & Arellanus *d. antinom.* 4. *n.* 13. existimant, in eo textu donatum fuisse Acosimum servum, non ut ejus dominium quiritarium tranferretur in Theodonum, sed tantum bonitarium. Verum hæc interpretatio aperte opponitur verbis ipsius textus, ibi " Juri, dominio„ que tuo tradi, darique præcipimus: „ Quæ omnia important perfectam dominii traditionem, præcipue accedente titulo habili donationis, *§.* 1. *Institut. de donat.* quare omissis his sententiis, facile respondetur, si observemus, in eo textu ipsum Romanum Pontificem ex justa causa donasse servum Ecclesiæ Theodono benefactori: unde cum ex justa causa ipse Romanus Pontifex donasset, merito docetur, donationem vires habuisse. Etiam hic opponi potest textus *in can.* 2. *Concil. Hispal.* 1.

CAPUT V.

a Urbanus III.

QUæsitum est ex parte tua, si commutationes fieri volent præbendarum, cum commutatio dignitatum in *b* Turonensi fuerit Concilio interdicta. Sunt enim quidam, qui præbendæ suæ cedunt, & juri renunciant, ut majorem præbendam obtineant, vel ex hoc certam summam pecuniæ *c* consequantur; quod quidem est honestati contrarium, & simoniacam proculdubio continet pravitatem. Generaliter itaque teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione *d* præmissa, quæ circa spiritualia, vel annexa spiritualibus labem semper continet simoniæ. Si autem Episcopus causam inspexerit *e* necessariam, licite poterit de uno loco ad alium transferre personas, ut quæ in uno loco minus utiles sunt, alibi se valeant utilius exercere.

NOTÆ.

1 a *Urbanus III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem collectione ita integram hujus textus restituo.

b *Turonensi Concilio.*) De quo *in c. majoribus* 8. *de præbend.* ubi nominatim permutationes prohibentur.

c *Pecuniæ consequantur.*) Cum hæc verba omittantur in hac Raymundi collectione, anxie laborant Interpretes in exponendo, quare permutatio beneficiorum tanquam simoniaca in præsenti specie improbetur? Et certe nullo pretio intercedente permutationem ipsam beneficiorum, ut illicitam, improbatam esse constat *ex dicto c. majoribus*, *c. cum olim*, *hoc tit.* & talem pactionem, ut simoniacam rejici docuerunt plures relati a Garcia *p.* 11. *de benef. c.* 4. *n.* 54. Gibalino *de simonia*, *q.* 13. *in fine*.

d *Pactione præmissa.*) Quatenus pactiones circa beneficium factæ improbentur, exposuimus, *in c. fin. de pactis*, *c. nisi essent*, *de præb.* ubi hæc verba illustravimus.

e *Causam necessariam.*) Requiritur ergo causa, ut superior permutationi auctoritatem præstet, ut docent Duarenus *l.* 8. *de sacris*, *c.* 3. Garcia *c.* 4. *n.* 44. Gibalinus *de simonia*, *q.* 14. *consect.* 13. quia cum similes permutationes sint prohibitæ, & odiosæ, exigitur causa, ut in illis Episcopus dispenset, alias si fine causa talem permutationem approbaverit, erit non solum illicita, verum & invalida talis permutatio, ut resolvit Gibalinus *dicto consect.* 13. Nec quilibet causa sufficit, sed desideratur ea, quæ respiciat commodum spirituale, non temporale, ita ut saltem reductive utilitas permutantium reducatur ad utilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ, ut post Div. Thomam *in* 4. *distinct.* 25. *q.* 3. *art.* 3. resolvunt Sylvester *verbo Permutatio* 2. *n.* 3. pluribus relatis, Barbosa *de jure Eccl. l.* 3. *c.* 15. *n.* 172.

CAPUT VI.

Innocentius III. *Senonensi* a *Archiepiscopo*.

CUm olim Magister S. & B. Archidiaconatum, & Præposituram adinvicem commutassent. *Et infra*: Licet prædictus Magister ab initio sponte fuerit de permutatione confessus, idem tamen B. eam inficiabatur omnino, proponens quod ipse Præposituram sine conditione qualibet *b* resignavit, & post resignationem prædicti Magistri Archidiaconatum fuerat assecutus. *Et infra*: Cum ergo nobis constaret, quod ipse suum præstiterit permutationi consensum, prædictus autem magister suum publice fateretur errorem, & hunc Præpositura, & illum Archidiaconatu curavimus *c* spoliare, super hoc diffinitivam contra eos sententiam proferentes.

NOTÆ.

1 a *Senonensi.*) Ita etiam habetur *in c. unico*, *hoc tit. in* 3. *collect.* integram autem hujus textus retuli, & in epigraphen exposui *in c. cum olim*, *de offic. deleg.*

2 b *Resignavit.*) Quæ resignatio facienda erat in manibus Ordinarii, ut infra dicemus: & si beneficium erat jurispatronatus, ipsorum patronorum consensus expectandus erat, *cap. cum inter*, *de election. c. nobis*, *de jurepat.* notavit Boetius Epon. *in præsenti*, *n.* 110.

3 c *Spoliare.*) Quæ spoliatio juste a Pontifice facta fuit post confessionem ipsius Archidiaconi, ut notavit Boetius Epon. *ubi supra n.* 115.

CAPUT VII.

Innocentius III. *Archiepiscopo*, *& Præposito S. Andreæ & Scholastico S. Petri* a *Colonien si*.

CUm universorum fidelium ab ipso Domino Jesu-Christo pastoralis sit nobis cura commissa, sollicitudini nostræ dignoscitur expedire, ut sic debeamus quoslibet in suis rationibus confovere, quod aliorum jura in conspectu Ecclesiæ dispendium non sustineant, sed firmata & illibata debeant permanere. Intelleximus siquidem (dilecto filio Gisliberto Canonico Sancti Joannis in Leodio referente) quod cum ipse, & Lambertus Clericus, ducti quadam animi levitate, de permutatione præbendarum suarum inter se tractare cæpissent, quia utilitatem utriusque imminere credebant: tamen idem L. clericus occasione dictæ permutationis, præbenda ejusdem G. quam in Ecclesia Sanctæ Mariæ *b* Namucen. habebat, cuidam suo consanguineo assignata, præbendam Sancti Bartholomæi, quam præfato G. repromiserat, nequaquam voluit resignare: & sic idem G. (ut asserit) sua specie remansit omnino frustratus. Cumque super hoc in præsentia venerabilis fratris nostri *c* Leodien. Episcopi fuisset diutius litigatum, tandem idem L. Sedem Apostolicam appellavit: & cum dictus G. ad nostram præsentiam non sine magno periculo, & labore accessisset, idem L. nec venit, nec pro se curavit sufficientem mittere responsalem. Cum igitur *d* deceptis, & non decipientibus jura subveniant: fraus etiam, & dolus nemini debeant patrocinium imperiri, licet ipsi per *e* se de jure non possent ecclesiastica beneficia permutare, ut tandem simplicitati venia tribuatur, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis constiterit, præfatum G. taliter fuisse deceptum,

ab ip-

ab ipsa Namucen. præbenda, quam diu dicitur possedisse, amoto consanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eandem sublato appellationis obstaculo, G. faciatis restitui memorato, & eundem ipsius pacifica possessione gaudere. Nullis litteris, &c. Quod si non omnes, tu frater Archiepiscope, cum eorum altero, &c.

NOTÆ.

1 a *Colonien.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de præbend. c.* 2. & in epistolis Innocentii III. editis a Cardinale Sirleto, *fol.* 39. ex quo codice ita restituo integram hujus textus. Colonia Agrippina urbs est celeberrima ad Rhenum fluvium, Ubiorum Metropolis, condita tempore Augusti a M. Agrippa, a quo nomen accepit; habuit Ecclesiam Cathedralem jam a primo sæculo Ecclesiæ, ut refert Kratepolius *in catalogo Archiepiscoporum Coloniæ*. Brunoni quarto ejus Præsuli missa est præsens epistola, de quo nonnulla tradit Kratepolius *ubi supra*, *fol.* 69.

b *Namucensis.*) Namucensis Ecclesia est in Germania, cujus Præsulum seriem refert Bucelinus *t.* 1. *Germ. fol.* 202.

2 c *Leodiensis.*) Hugonis videlicet de Perraponte, de quo alibi egi, & plura tradit Kratepolius *in catalogo Præsulum Ecclesiæ Leodiensis*.

3 d *Deceptis, & non decipientibus.*) Deceptio fuit in eo, quod Lambertus Gerardum ad resignandum prius callide videtur induxisse, nec tamen vicissim resignare voluerit, nec Episcopum pro permutatione comprobanda adire. Sententia autem, qua hic utitur Innocentius, extat *in l. secunda §. verba, ff. ad Vellejanum*.

4 e *Ipsi per se.*) Licet beneficiati possint se obligare ad faciendam permutationem beneficiarii, & de ea tractare, ex hoc textu ibi: *Inter se tractare cepissent, c. unic. hoc tit. in* 6. tamen talis conventio pendet ab auctoritate superioris, ita ut nisi superior consensum præbeat, nulla sit, quia ipsi per se talem permutationem perficere non valent. Lessius *l.* 2. *de justitia, c.* 35. *dub.* 17. Suarez *l.* 4. *de simonia, c.* 35. *n.* 8. Gibalinus *eodem tr. q.* 14. *conject.* 12. *per totum*.

COMMENTARIUM.

5 Conclusio traditur, & probatur. EX his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: „ Permutatio præbendæ, seu beneficii, facta irrequisito proprio Prælato, nulla est; imo qui permutavit propria auctoritate, privatur beneficio ita permutato. „ Probant eam textus *in c. majoribus* 9. *de præb. c. unico, hoc tit. in* 6. *Clem. unica, hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna, idem Barbosa *l.* 3. *juris Eccl. c.* 13. §. 5. Cujacius, Bartolus, Sanchez, & Boetius Epon. *in præsenti*, Joannes Nicolaus *de benef. tit.* 5. *c.* 1. Rufiniacus *l.* 3. *constit. tit.* 32. Duarenus *l.* 8. *de sacris Eccl. c.* 3. Petrus Gregorius *l.* 3. *part. c.* 3. Suarez *t.* 1. *de relig. l.* 4. *c.*30. & 31. Corvinus *l.* 1. *aphorism. juris Pontif. tit.* 13. Joannes Dartis *de benef. sect.* 10. *c.* 4. late Gibalinus *de simonia q.* 14. *conject.* 4. *cum seq.*

6 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Beneficia ecclesiastica, tam præbendæ, quam dignitates, permutari jure possunt, *c. cum venerabilis* 6. *de except. c. inter* 18. *de præb.* Ergo non recte in præsenti talis permutatio improbatur. Facit optima ratio, nam res spiritualis permutari potest, *c. super eo, de transact. c. fin.* ubi dicemus, *hoc tit.* Ergo cum beneficium permutatur cum beneficio, quia res spiritualis datur pro spirituali, non est ratio cur improbetur talis permutatio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam labes simoniæ non committitur, nisi pro re spirituali detur temporalis, *c. qui studet*, 1. *q.* 1. *c. Salvator*, 1. *q.* 3. Sed in permutationes beneficiorum, quamvis adsit pactum, nihil temporale intercedit: igitur non est ratio, quare improbetur.

7 De permutatione beneficiorum. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, & disciplinæ ecclesiasticæ valde consona: nam si antiquos Ecclesiæ canones, quorum verba retuli in titulis *de transl. Episcop.* & *de renunc.* attente legamus, non inveniemus, olim licuisse beneficiariis beneficium ecclesiasticum habentibus propriam Ecclesiam deferere, ad aliamque se transferre, aut Ecclesiæ, cui mancipati fuerint per ordinationem, renunciare irrequisito proprio Episcopo; unde juri consentaneum est, ut privata auctoritate non possint beneficiarii proprias Ecclesias deserere, & alias acquirere. Facit etiam, nam hujusmodi permutatio fieri nequit sine reciproca renunciatione, quæ inconsulto proprio Episcopo fieri nequit, ex rationibus congestis *in c. admonet, de renunc.* Igitur per consequens non poterit fieri permutatio. Accedit etiam, quod cum beneficium non possit absque institutione canonica obtineri, *c.* 1. *cum vulgatis, de reg. jur. l.* 6. & partes non possint sibi invicem institutionem facere, sequitur necessario, permutationem ab ipsis factam propria auctoritate nullius esse momenti. Tandem facit, nam permutatio rei alienæ nulla est, *l.* 1. §. *ult. ff. de rerum permut.* sed beneficiarii non sunt domini beneficiorum, sed tantum usufructuarii, seu œconomi, *capit. ceterum, de donat.* Igitur non possunt propria auctoritate ipsa beneficia permutare. Unde talis permutatio beneficiorum adeo inaudita fuit pluribus Ecclesiæ sæculis, ut nec apud Gratianum, cæterosque Decretistas ulla ejus mentio extet, usquedum in Concilio Turonensi relato *in c. majoribus* 8. *de præb.* dum sectio præbendarum prohibita fuit, simul Patres improbarunt commutationes præbendarum; quam prohibitionem firmarunt Urbanus III. Clemens III. Innocentius III. in præsentibus juribus: & S. Pius V. in sua constitutione 42. quæ incipit, *Officium*; suspendens omnes facultates Ordinariorum admittendi quascumque resignationes beneficiorum: & constitutione 58. eas tantum permutationes permittit, quæ juri consonæ sint his verbis: " Adhuc beneficiorum, & officiorum permutationes admittere, quæ canonicis sanctionibus, & Apostolicis constitutionibus permittuntur, id est quæ auctoritate Episcopi ex justa causa celebrantur. „

8 De Episcopo permutationem admittente. Auctoritate autem Episcopi permutationes beneficiorum celebrari possunt; & appellatione Episcopi comprehenditur quicumque habens auctoritatem Episcopalem, qui in proprio territorio similes permutationes admittere potest. Suarez *dicto l.* 4. *de simonia, c.*32. *n.*14. Gibalinus *eod. tr. q.* 14. *conject.* 8. *n.*5. Ratio est, quia quotiescumque aliquid competit Episcopo ratione jurisdictionis, non vero ordinis, id peragi potest ab aliis, qui eandem jurisdictionem exercent. Nec interest, quod institutio beneficiorum ad aliquem spectet, veluti Archidiaconum, vel alium similem: nam adhuc permutatio facienda est coram ipso Episcopo, non vero coram eo, ad quem institutio spectat. Ratio est, quia auctoritas Episcopi non desideratur, ut institutionem in ipsis beneficiis faciat, sed ut agnoscat, an justa causa subsit in ipsa permutatione, & an simoniæ labes interveniat: quare alius quam Episcopus, seu qui jurisdictionem Episcopalem exercet, non potest auctoritatem simili permutationi præstare, ut defendit Gibalinus *d. conjectar. 7. n.* 6. Ultra auctoritatem Episcopi desideratur consensus collatorum, eorumque quorum interest collationem fieri vel non. Garcia *de benefic. dict. cap.* 4. *n.* 74. Gibalinus *ubi supra*.

9 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat difficultas supra adducta: nam jura ibi adducta procedunt in permutationibus factis auctoritate superioris, ex præsenti textu, cui convenit lex 63. *tit.* 5. *p.* 1. Nec obstat primum augmentum difficultatis, nam verum est, rem spiritualem posse permutari cum re spirituali, accedente consensu superioris. Unde etiam præcedente Episcopi auctoritate valebit permutatio beneficii cum beneficio. Nec obstat aliud difficultatis augmentum: nam licet cum beneficium permutatur cum beneficio pure, & absolute, non interveniat simonia, juxta veriorem sententiam: tamen quia propter inæqualitatem fructuum facile simonia interveniet, & similes pactiones illicitæ, probrosæque judicantur; ideo examen Episcopi præcedere debet, ut talis permutatio licita sit; an vero data inæqualitate fructuum possit pensio auctoritate Episcopi constitui in alio beneficio, aliaque ad permutationem beneficiorum spectantia, prosequuntur in præsenti Bartolus, Sanchez, & Boetius Epon.

CAPUT VIII.

a Clemens III.

AD quæstiones solvendas. *Et infra*: Intelleximus ex litteris tuis, quod duæ conventuales Ecclesiæ sunt in tua diœcesi constitutæ, quarum utraque parochialem habet Ecclesiam cum possessionibus magis alteri, quam sibi vicinam. Illis autem desiderantibus permutare eas, cum illarum altera respectu meliorum proventuum plus abundet: & ideo sibi postulet adjici certam summam pecuniæ numeratæ, ut sic ad æqualitatem permutationis valeant pervenire, utrum posset id licite fieri extitit dubitatum, quam ob causam Sedem Apostolicam consuluisti. Licet itaque tuæ discretionis industriam ignorare minime putemus, quid super eodem articulo sit agendum, nihilominus tuæ prudentiæ respondemus, quod cum de dictis parochialibus Ecclesiis per se queat permutatio celebrari, & in permutatione possessionum per se non sit inhibitum, si altera ratione possessionum alteri præponderet, pecuniam posse refundi de ipsarum possessionibus ad invicem, prout visum fuerit expedire; & refusa certa pecuniæ quantitate, poterit contractus permutationis iniri, sic tamen quod illi contractus nequaquam sibi invicem misceantur.

NOTÆ.

1 a *Lemens III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. capit.* 2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec integram habemus, ut inde cognosci possit, de quibus monasteriis in præsenti agatur.

CAPUT

CAPUT ULTIMUM.

a Gregorius IX. *Beton. & Fungin. Abbatibus.*

EXhibita nobis Abbatis, & Conventus sancti *b* Martini de Pannonia petitio continebat, quod cum super causa quæ inter ipsos ex una parte, & Præpositum Albanen. ex altera super quibusdam *c* decimationibus vertebatur, ad C. Capellanum nostrum, tunc in Hungaria commorantem, nostras litteras impetrassent, ipse ac Magister M. in quos utrimque tanquam in arbitros extitit compromissum, arbitrati fuerint, si dictus Præpositus obtineret decem millia solidorum regalium a Rege Hungariæ concedi monasterio memorato, ipsi ab earundem decimationum petitione cessarent. *Et infra*: Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis (cum permutatio de spiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quicquid secutum est ex eo, vel ob id, irritum decernatis.

NOTÆ.

1 a *Gregorius IX.*) Adeo corrupta est hæc inscriptio, & varie corrigitur a Glossa marginali, ut non facile percipi possit, de quibus monasteriis, & Abbatibus in præsenti agatur.

b *Sancti Martini.*) De hoc monasterio egi *in c.* 19. *de præscr.*

2 c *Decimationibus.*) Et ita patet, super decimis compromitti posse, transactionemque celebrari, ut probat Barbosa *de potest. Episc.* 121. *in fine*, & notavi *in c.* 2. *de transact.*

COMMENTARIUM.

3 IN his duabus decisionibus agitur de permutatione rerum spiritualium; pro quarum expositione sciendum est, circa permutationem spiritualium rerum nullam dari prohibitionem juris divini, quamvis cum pacto, & rigoroso contractu fiat, ut post D. Thomam, Durandum, & Covar. docet Suarez *t.*1. *de relig. l.* 4. *de simon. c.* 30. *n.* 5. nec etiam sacri canones aliquam labem simoniæ suspicantur in tali permutatione, ut post alios probat Gibalinus *de simon.* 1. *p. q.* 13. Deinde notandum est, quod si res permutatæ sint mixtæ ex spirituali, & temporali, ut res benedictæ, liquido apparet, nullam in tali permutatione dari simoniam, modo commutatio fiat ratione tantum spiritualis annexi, & nulla fiat comparatio inter spirituale, & temporale; nam si temporale vilius commutetur cum alio temporali pretiosiori propter majorem quandam spiritualitatem, quam illud temporale vilius participat, exempli gratia rosarium benedictum pretiosæ materiæ commutatur cum viliori, quia istud habet plures benedictiones, & indulgentias, aut contacta plurium reliquiarum sacratius est, revera committitur simonia, quia non commutatur spirituale cum spirituali præcise, sed emitur excessus ille, ut ita dicam, spiritualitatis, qui in uno reperitur, per excessum temporalis, quod est in alio: quando vero servatur proportio, ut nihil attendatur in commutatione spiritualis, nisi spirituale, & in commutatione temporalis, nisi temporale; & non compensetur spirituale unius cum temporali alterius, tunc nulla est simonia: quia tunc tantum datur permutatio spiritualis cum spirituali, & temporalis cum temporali: quod si res ex spirituali & temporali mixtæ, sive compositæ habeant temporale diverso modo connexum cum spirituali, exempli gratia calix consecratus, & administratio sacramenti, seu beneficium, tunc committitur simonia, quæ commutatio non fit præcise inter spiritualia, sed inter spirituale, & temporale; quia in rebus, in quibus temporale antecedenter se habet, id quod primario, & per se datur, est illud temporale, cum quo deinde venit spirituale annexum: in eo autem, quod est concomitanter, aut consequenter annexum spirituali illi, quod primo datur, est spirituale, ratione cujus obtinetur temporale in eo fundatum. Denique quando res est pure spiritualis, si cum alia mixta ex spirituali, & temporali commutetur, datur aliquid temporale pro spirituali; atque ideo non omnino permutatio celebratur inter spiritualia: unde recte Clemens III. in præsenti textu ait, licitam esse permutationem duarum Ecclesiarum parochialium inter se, & etiam permutationem possessionum earundem Ecclesiarum fieri posse, atque excessum possessionum unius compensari aliqua pecunia, modo contractus illi non misceantur invicem: in ea enim specie commutatur spirituale cum spirituali, & temporale cum temporali: non tamen debent misceri contractus, Ecclesia videlicet non permutetur cum possessione; quia tunc cum res spirituales cum temporali permutetur, simonia committitur, ut in præsenti capite finali, ubi quia decimarum jus quid spirituale est, *cap. prohibemus, de decimis*, & permutabatur cum re temporali; ideo Gregorius IX. docet talem permutationem vires non habere. Dubium tamen est, tam apud Canonistas, quam Theologos Moralistas, an inæqualitas beneficii, vel alterius rei spiritualis compensari possit pecunia, vel alia re temporali, ut in præsenti capite *ad quæstiones?* Et certum est, beneficii inæqualitatem compensari non posse pecunia, vel alia re temporali, ut docent Lessius *de justitia & jure lib.* 2. *cap.* 35. *dubio* 17. Pater Suarez *dicto l.* 4. *de simonia, c.* 34. *n.* 10. Gibalinus *eodem tractatu, q.* 14. facit textus *in c. cum pridem, de pactis*, ubi notavimus. Nec contrarium probatur in præsenti capite *ad quæstiones*, ubi propter æqualitatem Ecclesiarum permutatio admittitur, refusa certa pecuniæ quantitate: nam ut docuerunt Suarez ubi supra, *n.* 13. & Barbosa *in præsenti*, in hac permutatione non agitur de commutandis titulis beneficiorum, quæ erant unita monasteriis, & non possidebantur in titulum, sed in proprietatem reddituum, & bonorum temporalium; unde recte ait Summus Pontifex, permutationem Ecclesiarum fieri posse, ut etiam possessiones ipsarum invicem permutari valere, & propter inæqualitatem ipsarum pecuniam intercedere posse, si contractus separentur, id est, si Ecclesiæ permutentur cum Ecclesiis, possessiones cum possessionibus: non vero si conjungantur; nam tunc, quia ex una parte Ecclesia dabatur, non poterat inæqualitas pecunia suppleri: sed quia possessiones Ecclesiæ annexæ omnino temporales erant, ideo pecunia earum inæqualitas suppleri poterat; prosequuntur latius Gibalinus *dict. q.* 14. *conject.* 11. Robertus *l.* 1. *rerum judic. c.* 7.

TITULUS XX.

De Feudis.

CAPUT PRIMUM.

Innocentius III. *Maurienſi* a *Episcopo*.

INsinuatione præsentium declaramus, quod *b* gageria, quam tu apud Argentinam a Nantelino dignosceris repetisse, Gaudefridi fratris ejus accedente consensu, a te potest libere retineri, fructibus non computandis in sortem, ita videlicet, ut quamdiu fructus illos perceperis, in sortem minime computandos, idem Nantelinus a servitio, in quo tibi, & Ecclesiæ tuæ pro feudo ipso tenetur, interim sit immunis.

NOTÆ.

a *Maurienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. De Ecclesia Maurienſi nonnulla notavi *t. c.* 1. *de rebus Eccles.*

1 b *Gageria.*) Vox est Barbara, propria Theutonicorum, & significat pignus, ut docent Hostiensis *hic* Gironius *ad tit. de pignor.*

COMMENTARIUM.

2 CUm certum juris principium sit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus rei pignoratæ, *c. ad nostram*, ubi plura Balboa, *de jurejurando, c. cum contra*, ubi plura dabimus, *de pignor.* difficilis valde est præsens decisio, dum in ea docetur, dominium feudi, qui res feu laïes a vassallo pignori accepit, non teneri fructus ipsarum in sortem principalem imputare: quod etiam ad specie feudi deciditur *in c. conquestus, de usuris*; & in omni simili specie statuitur *in c.* 1. *de usuris*, quæ Pontificum responsa eandem continent difficultatem, quare varias adduxerunt interpretationes repetentes in præsenti, & Doctores infra laudandi. Aliqui asserunt, licitam esse hanc fructuum retentionem, quatenus æquipollet servitio, quod interim feudatario remittitur: ita docuerunt Innocentius *in præsenti*, Covar. *l.*3. *variar. c.*1. *n.*4. Gaspar Rodriguez, *de annuis reddit. q.*7. *n.*50. Salas, *de usuris, dub.* 32. *n.*5. Ugolinus, *eod. tractatu. c.*11. §.1. *n.*2. probantque ex præsenti textu, ubi ait Innocentius, fructus hos percipi posse, si servitium de itum remittat vassallo dominus: satisque Innocentius innuit, compensationem quandam tunc fieri fructuum, & servitiorum; quam interpretationem alii impugnant. Primo quia ea servitiorum æstimatio, & cum fructibus compensatio vix iniri poterit, cum servitia plerumque incerta sint, & non solum in operis præstandis, verum & in quibusdam aliis, quæ vix æstimari solent, aut possunt, consistant, *ut in* benevolentia, gratitudine, & consilio. Secundo, quia Innocentius in præsenti, & Alexander, *in d. c. conquestus*, indistincte affirmant, fructus imputandos non esse in sortem, nulla fa-

la facta mentione compensationis; imo libere concedunt domino feudi omnes, & quoscumque fructus percipere absque onere imputandi eos in sortem. Glossa *in præsenti, & in d.c. 1. c. conquæstus*, docet hoc specialiter statutum esse favore Ecclesiæ, ita ut in aliis dominis feudum possidentibus non idem procedat; sed cum Pontifex in præsenti nullum jus novum condat, nec in hac parte ulla fit differentia feudi ecclesiastici, & laicalis, non apparet cur diversum jus in uno, ac in alio observari debeat. Immola *in præsenti*, & Mantica, *de tacitis convent.* existimarunt, in præsenti nullam dari usuram, quia fructus isti retinentur virtute antidoralis obligationis; id tamen minime placet, quia licet feudum beneficium sit, & vassallus videatur domino naturaliter obligatus ad antidora, id est, ad remunerationem, non tamen invitus cogitur ad remunerandum, quia quod naturaliter debetur, proprie non debetur, cum in effecta peti non possit, *l. fideiussor 16. §. naturales, l. hæres 21. §. servo, ff. de fideiuss.* Petrus Gregorius, *l. 1. de usuris*. Et licet possit Dominus rei feudalis fructus juste percipere, cum illi remunerandi gratia rei feudalis possessio a vassallo tradita est; hoc procedit cum libere, & ex liberalitate redditur; at in præsenti specie nullum liberalitatis, & voluntatis remunerandæ vestigium apparet; imo negotium a liberalitate longe differt, cum ponamus pro pecunia debita rem pignori dedisse, & nemo in necessitatibus liberalis existat, *leg. rem 18. ff. de adimend. legat.* Tandem Panormitanus, Hostiensis, Joannes Andreas, & alii relati a Covarruvia, & Salas *ubi supra*, respondent, dominium utile vassalli in præsenti casu consolidari cum dominio directo domini creditoris: unde ille juste rei propriæ fructus percipit. Verum hanc dominii utriusque consolidationem docte rejiciunt Covarruvias, *ubi supra*, Binsfeldius, *in d. c. 1. de usuris, q. 1.* nam si hoc esset verum feudum, non posset esse pignoris loco, quia dominium pignoris remanet penes debitorem, licet possessio transeat in creditorem, *l. 1. C. de pignor.* Deinde quia dominium hoc utile pretio æstimabile est, ideoque si pro mutata pecunia transferretur, usurarius contractus redderetur.

3 Vera interpretatio hujus textus.

Quare his, & aliis interpretationibus omissis, placet communis sententia, quæ docet, ex natura feudi provenire, ut fructus ipsius interim dum debitor vassallus non solvit pecuniam *mutuam*, domino cedant; nam cum de natura feudi sit, ut vassallus domino suo obsequia præstet, consequens est, ut quamdiu sine illius culpa, & domino consentiente feudo caret, immunis sit ab obsequiis, & muneribus, quæ domino præstare tenebatur; & e contrario, cum re feudali penes dominum existente vassallus ab obsequiis præstandis liber sit, eadem ratio facit, ut interim fructus rei non percipiat, cum eo tempore cesset causa, ob quam illi res in feudum data est; & consequenter fructus domini sunt, qui ad nullum obsequium illum revocare valet: ita docuerunt Leotardus, *de usuris q. 14. n. 5.* Canisius, *eod. tr. c. 6. n. 4.* Binsfeldius *in d. c. 1. q. 1.* Mudeus, *de pignor. tit. de pactis pignor. n. 54.* Cardinalis Lugo, *de justitia disp. 25. n. 147.* Arias de Mesa, *l. 3. var. c. 46. n. 32.* Balboa, *in c. cum Bertoldus, n. 50. de rejudic. & in c. ad nostram, n. 32. de juram.* Avendanno, *de censibus c. 10. n. 16.* Sed hæc communis interpretatio adhuc difficilis redditur ex sequentibus. Primo, nam cum sæpissime fructus superent valorem immunitatis ab obsequiis debitis, quibus interea vassallus eximitur, non apparet quomodo ille excessus fructuum retineri possit absque usura, cum tantum ob pecuniam mutuo acceptam retineatur, maxime quoties feudi onera, aut fere nulla, aut exigua sunt, ut militaris opera in bello quod neque ingruit, nec verosimiliter fusc. piendum est: tunc enim immunitas per aliquod tempus ab illa militari obligatione æstimabilis non est, & tamen fructus feudi pingues omnino sunt. Igitur absque injustitia retineri nequeunt. Secundo, quia in feudis antiquis paternis, quæ industria, & labore, aut etiam sumptibus feudatariorum multo fertiliora reddita sunt, cum obsequia feudalia illis fructibus minime respondeant, injuste retineantur a domino absque diminutione sortis. Tertio, si feudatarius feudum emerit ab ipso domino, aut ab alio vassallo, tunc non erit datum feudum ob servitia præstanda: quare fructus illi non percipiuntur in compensationem obligationis, quam feudatarius contrahit ad similia obsequia: sed quia sunt fructus rei, cujus dominium utile emptum est justo pretio; quare etiam re illa domino pignori data, cum vassallus dominium utile retineat, debet fructus ejus percipere. Tandem aliquando accidit, vassallum præstare non solum obsequia, verum & pensionem certam: quo casu si dominus ratione pignoris fructus lucretur, & simul pensionem exigat, aperta usura committitur. Igitur non recte docemur, dominum rei feudalis non teneri imputare fructus ipsius in sortem principalem.

Adhuc tamen retinenda est communis interpretatio, & pro ejus expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primum est, cum vassallus feudum regulare accepit, & domino pignori dedit; quo casu cogi non potest, quamdiu dominus fructus feudi percipit, obsequia præstare, quia iniquum esset, ut vassallus onus subiret, nullum autem commodum perciperet: nec in ipsa feudi constitutione caveri poterat, ut quoties feudum ad dominum rediret, etiam per oppignorationem, toto illo tempore fructus perciperet, & simul debita servitia exigeret. Secundus casus evenit, quando feudatarius feudum pretio sibi comparavit, & non gratis accepit: quo casu præsens decisio locum non habet, quia fructus illos emit feudatarius emendo feudum illis; ergo nequit privari absque injustitia, ut post Lessium, & Covar. defendit Gibalinus, *de usuris l. 4. c. 3. art. 10. g. 1. n. 1.* Idem dicendum est de melioramentis rei feudalis a vassallo factis, quæ absque diminutione sortis a domino retineri nequeunt, quia fructus illi non sunt revera rei feudalis, sed rei alicujus, quæ ipsi accessit, aut fructus industriæ, & sumptuum, quos impendit feudatarius, & in quos dominus nullum jus sibi vindicare valet, ut illos abjiciat, vel retineat. Tertius casus, & proprius præsentis decisionis evenit, quoties feudum gratis omnino concessum fuit ob militaria obsequia, aliave similia, etiam adjuncta aliqua modica pensione in pretium feudi, quod gratuitum est, & beneficium: quia pensio tantum solvitur in recognitionem dominii: quo casu si feudum pignori domino detur, dominus percipit ejus fructus, nec in sortem tenetur imputare, donec obsequia, aut pensionem non exigit, ut in præsenti cavetur, quia est natura, & conditio similis feudi, nec ullo damno inde afficitur vassallus, qui servitia, aut pensionem non præstat, si fructus non percipiat, ut late probat Gibalinus, *d. q. 1. n. fin.* juxta quam doctrinam exponendus est textus *in c. unic. de pignor. in 5. compil.* ibi: " Cum sæpe contingat, Advocatos advocatias, quas in Ecclesia obtinent, aliis titulo pignoris obligare, in Ecclesiarum vestrarum non modicam læsionem; nos indemnitati Ecclesiarum vestrarum paterna volentes solicitudine providere, vobis præsentium auctoritate concedimus, ut si Advocati Ecclesiarum vestrarum advocatias suas vobis obligare voluerint pignori, vos eas recipere valeatis, nec fructus provenientes ex eis in sortem teneamini computare. Hi autem, qui eas obligaverint, a servitio, in quo vobis pro Advocatis tenebantur, interim sint immunes." Ubi agitur de Advocatis Ecclesiarum, qui sunt quasi beneficiarii, & feudatarii ipsarum, ut dicemus in titulo *de jurepatr.* Ex eadem ergo ratione, ex qua domini feudorum percipiunt fructus rerum feudalium, dum pignori subjectæ sunt, quia videlicet vassalli interim debita obsequia non præstant, ex eadem ratione Advocati Ecclesiarum qui advocatias Ecclesiis ipsi pignori obligarunt, quia servitia ipsa non impendunt, fructus non percipiunt; imo Ecclesia eos lucratur; nec tenetur in sortem imputare, ex præsenti textu. Hucusque tradita procedunt, nisi ex conjecturis appareat hoc genus contractus in fraudem usurarum initum fuisse, & ab inope vassallo extortum fœnerandi animo, quod ex modicitate pecuniæ, & læsione, & quantitate fructuum rei feudalis, ex ægestate, & inopia debitoris, aliisque rerum, & personarum circumstantiis judex arbitrabitur, argumento legis *Nesonnius, ff. de negot. gestis, l. 3. §. ejusdem, ff. de testib.* docuit Leotardus, *de usuris, q. 14. n. 26.*

4 Defenditur adducta interpretatio.

Hæc tamen tradita sunt pro expositione præsentis textus, & textus *in d. c. 8. de usuris*: alia vero ratio est textus *in c. 1. de usuris*: in eo enim agitur de beneficio, id est, de feudo injuste a laico vassallo detento: in qua specie cum Ecclesia illud recuperare non posset, ideo si vassallus tale feudum pignori Ecclesiæ obligaverit, potest Ecclesia fructus percipere, nec tenetur in sortem imputare, quia Ecclesia tunc nihil alienum recipit, quod imputare, aut restituere teneatur: sed potius suum ab alio injuste detentum; docuit Arias de Mesa, *l. 3. var. c. 46. n. 34.* ubi recte observat, quod etiamsi eo casu vassallus obsequia præstet, adhuc Ecclesia potest fructus retinere, nec tenetur eos in sortem imputare, quia eos ut proprios, non ut alienos recipit.

5 Enpositur c. 1. de usuris.

CAPUT II.

Idem *Archiepiscopo a Mediolanensi, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali.*

EX parte tua nostro est Apostolatui relatum, quod sæpius dubitasti, utrum cum contingit *b* vassallum tuum decedere, & ad te feudum ipsius redire, feudum ejus alii licet tibi dare: quamvis *c* juramento teneatis adstrictus, non infeudare de novo, Romano Pontifice inconsulto. Ad hæc, si vassallum tuum feudum *d* alienare contingat, an ipsius filium, vel consanguineum consortem ejusdem feudi de ipso valeas *e* investire. Alia quoque tua dubitatio continebat, ut cum feudum alienatum repereris, quod per te facile recuperare non potes, utrum possis alicui laico in feudum illud concedere, qui & illud recuperet, & in feudum per Ecclesiam recognoscat. Nos igitur super his de mente tua scrupulum volentes dubitationis auferre, præf. tibi m. quat. si quando præfati casus emerserint, in primo feudum decedentis libere, si videris expedire, concedas, ac in secundo filium, vel consanguineum alienantis investies: in tertio feudum alienatum ei poteris licenter concedere, per quem ipsum Ecclesia valeat habere.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *Mediolanensi.*) Ita etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* De Mediolanensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. cum adeo 17. de reser.*

b *Vassallum.*) Circa voces senioris, vassi, & vassalli in jure feudorum passim occurrentes sciendum est, quod, qui beneficii feudalis auctor est, cuique clientes subsunt, & dominium *directum* retinet, dominus dicitur, & senior, ut probat Hothomanus, *disp. de feud. c. 3.* Gibalinus, *d. l. 4. de usuris, c. 3. art. 2.* Vassus dicitur, qui beneficio feudali obstrictus est, *l. 4. legum Franc. c. 69.* ibi: " Vassi nostri, vassi Episcoporum. *Et l. 4. c. 75. ibi*: De vassis dominicis, qui adhuc intra casam serviunt, & tamdiu beneficium habere noscuntur, statutum est, ut cum quinque ex his cum Imperatore domi remanserint, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite, cujus pagensis est, ire permittat." Inter vassos autem, & vassallos ea datur differentia, quod vassi dicuntur, qui feudum acceperunt ab Imperatore, vel Rege, ut Duces, & Comites; vassalli vero, qui ab ipsis feudum acceperunt: licet postea vassi pro vassallis, & e contra accipi cœperint, ut probat Hothomanus, *de verb. feudal. verbo Vassallus*, Joannes Vossius, *de vitiis serm. l. 1. c. 7.* & *l. 3. c. 54.* & *l. 11. c. 19.* Lindembrogius, *in Glossario, verbo Vassallus*, docte & fuse Gibalinus, *d. c. 3. art. 2. n. 7.*

c *Juramento.*) De hoc jurejurando tempore consecrationis ab Episcopo præstito nonnulla notavi *in c. 7. de rebus Eccl.*

d *Alienare.*) Et per consequens illud amittat, ex constitutionibus enim Lotharii III. & Friderici I. feudum alienari non potest invito Domino, alioquin irrita est venditio, feudumque committitur. Gutherus *l. 8. Ligur.*

Si quis habens feudum, pretio seu vendere totum,
Seu pro parte velit, Dominique licentia desit.
Seu dare, seu vadio supponere cogitur, illud
Qui dedit amittet, nec qui fuscepit habebit.

Et paulo post:

Hæc magnus fieri vetuit Lotharius, at nos
Facta retractari volumus, facienda caveri.

3 Nec etiam potest donari piæ causæ; nisi ex consensu Domini. Auctor Anonymus vitæ Barchardi comitis ibi:" Deprecatus est itaque eum, quatenus villam, quam de ejus beneficio tenebat, quæ Litias appellatur, Ecclesiæ Fossatensi daret, ita ut etiam prædium suæ possessionis, quod Ajureum dicitur, spontanea voluntate simul tribueret. " Postea tamen cum feuda desciverint a sui natura, & patrimonii jure haberentur, cœperunt alienari soluto laudemio pristino domino, ut post Feudistas docuerunt Gibalinus, *d. c. 3. art. 6.* Hothomanus, *de feudis, c. 34.* Duarenus, *in consuet. feud. c. 13.* Alteserra, *de feud. c. 15. per totum.*

4 e *Investire.*) Investitura est cessio solemnis feudi per hastam, vel vexillum, aliudve symbolum, quo dominus obligatur feudum alteri tradere, quem in vassallum habere vult. Vox barbara est, apud varias nationes usitata, ut post Feudistas probant Gibalinus, *d. c. 3. art. 8. per totum.* Bossius, *d. l. 3. c. 16.* Lindembrogius, *verbo investire.* Et quia plerumque res absentes in feudum concedebantur; & per symbolum possessio tradebatur, ipsa traditio investitura dicebatur. De variis traditionum symbolis egi *in c. 2. de consuet.*

COMMENTARIUM.

5 Conclusio probatur, & refertur. EX hoc textu sequens communiter deducitur conclusio: " Prælatus qui juravit non infeudare res Ecclesiæ, potest res jam infeudatas finito feudo iterum ex justa causa infeudare. " Non extat ab specie alia similis decisio in jure. Illustrant tamen eam assertionem ultra congestos in præsenti a Barbosa *axiom. 21.* Balboa, *in c. ad aures, de præscript. n. 75.* Solorzanus, *l. 3. polit, c. 32.* Scortia, *in select. epist. 97. theorem. 239.* Fachineus, *l. 7. controv. l. 71.* Petrus Gregorius, *l. 7. syntagm. c. 6.* Gibalinus, *l. 4. de usuris, art. 3.* Vela, *t. 1. dissert. 15.*

6 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Prælati Ecclesiarum *res ipsius Ecclesiæ in feudum dare* nequeunt, ex Decreto Urbani II. relato sub titulo *Episcopo, vel Abbate*, in usibus feudorum, ibi: " Item si Episcopus, vel Abbas, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem, secundum hoc, quod constitutum est a Papa Urbano in S. Synodo, hoc est illud, quod post ejus decretum fuerit: quod autem ante datum fuerit, firmiter permanere debet. " Sed temporalis alienatio jus, seu naturam rei non mutat, *l. nemo 164. §. temporaria, ff. de reg. jur.* Igitur in præsenti specie Archiepiscopus Mediolanensis, qui propter jus commune, & juramentum a se tempore consecrationis præstitum res Ecclesiæ in feudum dare nequibat, nec jam in feudum concessas iterum finito feudo poterit infeudare. Augetur hæc difficultas ab ea specie ex eo, nam decimas in feudum datas Episcopus iterum infeudare non potest, quia prohibitus est decimas laicis in feudum dare, *c. prohibemus, c. quamvis, de decimis, c. ad Apostolicæ, de his quæ fiunt a Prælat. c. 2. §. sane, de decimis in 6.* Illustrant Covar. *l. 1. var. c. 16. n. 5.* Fachineus, *l. 7. controv. c. 72.* Balboa, *in d. c. ad aures n. 24.* Igitur idem dicendum est in aliis rebus Ecclesiæ in feudum dare consuetis.

7 Feudi etymon, & origo. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, feudum a fide nominari nonnullos voluisse, cum feudistico Oberto *l. 2. feudor tit. 3. §. 2.* Verum potius fidelium, aut fidelitium dici debuerat. Cujacius ibi refert a quibusdam dictum fuisse feudum a fœdere, quasi fœdum. Verum nec Latina hæc vox est, neque a Latinis derivata, sed a Germanis, & Francis, a quibus feudum derivatum est a voce feida, quæ bellum, & inimicitias privatas significat, ut probat Vossius, *de vitiis serm. l. 2. c. 6.* & constat ex legibus Longobardorum, *tit. 30.* ubi legitur: " Ut feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur." *Et tit. 58. ibi:* " Propter feidam deponendam." *Et l. 1. tit. de homicid.* liberi hominis, *ibi:* " Quia filiæ ejus quod fœmineo sexu esse probatur, non possunt foidam levare." *In legibus Francorum l. 4. tit. 49. ibi:* " Ubicumque culpa contigerit, ut feida crescere potest." Inde quoque diffidare, est bellum indicere, seu inimicitias denunciare, *c. 1. in fine de homicid. in 6.* Verrucius, *in Glossario, verbo Diffidare.* Cum igitur clientelæ ipsæ instituerentur, ut quisque suos quasi devotos ad suas feidas, & contentiones persequendas paratos haberet, feuda dicta sunt, ut notarunt David Argent. *in select. tit. de feud. c. 1.* Antonius de Bellis, *eod. tr. in princ.* Gibalinus, *l. 4. de usuris, c. 3. art. 2. n. 4.* & male confundi feudum, cum fodero, & fredo, notavit Bosquetus *ad Innocentium III. l. 1. ep. 25.* Quamvis autem feudum sit jus illud, quod vassallo a domino in suis rebus conceditur cum obligatione fidei, & obsequiis militaris, unde sæpius dicitur feudum inesse prædiis & in illis constitui; obtinuit tamen usus, ut non modo contractus, quo feudum constituitur, verum ipsa quoque prædia, in quibus constituitur, feuda dicantur. Unde passim legimus; feudum mutari, alienari, oppignorari. Nec iste modus loquendi insolitus est, nam servitutes census, & jura prædiorum appellat prædia Celsus, *in l. quid 86. ff. de verb. signif.* sic etiam agros militibus fruendos datos beneficia vocat Cicero *5. in Verrem.* Metellus litteras ad Siciliæ civitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, & serant in beneficium populi Romani; & tamen certum est, aliud esse beneficium, aliud materiam beneficii. Appellatur etiam feudum beneficium, *l. 2. feud. tit. 52.* & *l. 1. cap. c. 132.* & *l. 3. c. 5. 19. & 20.* Hinc beneficiare, pro infeudare, vel feudum alicui tribuere. Sigebertus *in chron. anno 1007.* ibi: " Imperator feditione suorum coactus Valentianas Balduino Comiti beneficiavit, ut sibi contra motus suorum auxilio esset. Nec hic loquendi mos abhorret a Romano; qui enim aliquid dono Populi Romani, aut Imperatoris benevola voluntate acceperant, & *beneficium* accepisse, & *beneficiarii* dicebantur. Unde Cæsar *l. 2. de jure civili* scribit, se nullam partem belli in Hispania voluisse relinquere, quod magna esse Pompeji beneficia, & magnas clientelas in citeriori provincia sciebat. Cicero *l. 2. de lege agraria*, sic:" Unusquisque studio, & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit. An vere beneficia ecclesiastica ab his beneficiis dicta sint, ut voluit Cujacius, *l. 3. feudor. tit. 1.* notavi *in c. 1. de prab.*

8 De feudorum origine. Secundo sciendum est, circa feudorum originem varias esse DD. sententias. Cujacius, *in præfat. ad l. 1. de feud.* a veteri Romano jure repetit: sed perquam absurdum est, ab eo jure feuda deduci; siquidem Obertus ipse *l. 2. feud. tit. 1.* fatetur, jus feudorum totum manasse ex consuetudine, nihilque commune habere cum jure Romano; nec enim feuda repeti possunt a clientelis Romanorum: nam jura illa patronorum, & clientum erant mere personalia, nec in his intercedebat aliqua datio prædiorum, sed nuda erogatio sportularum, & annonarum. Jus vero feudorum in rebus tantum soli consistit. Si a prædiis affignatis veteranis, de quibus *in l. in agris 22. Dig. de acquir. domin.* feuda repetantur; non recte fiquidem prædia illa limitanea erant, & in dominium veteranorum perpetuo transibant; feuda vero temporaria erant, nec eorum dominium in vassallum transfertur. Alii a legibus Longobardorum feuda repetunt, sed perperam; cum Gerardus feudorum primus Interpres, natione Longobardus, jus feudorum antiquissimum esse testetur. Et plane commentitium est, quod nonnulli ajunt, Longobardos occupata Italiæ parte agros ducibus, & militibus divisisse sub iis conditionibus, quæ redactæ sunt in libris feudorum; nam in Longobardorum legibus, si demas quas addidere Carolus, aliique Franci, & Germani Principes, nihil de feudis palam cautum reperitur: & occupata Italia per Longobardos, non alia legitur ratio instituta, quam quæ fuerat sub Gothis, nimirum tertia prædiorum erepta veteri possessori, vel tertiæ frugum vectigal indictum. Paulus Diaconus, *de gestis Longob. c. 18.* ibi:" His diebus multi Nobilium Romanorum ob cupiditatem interfecti sunt; reliqui vero per hostes diviti, ut tertiam partem suarum frugum Longobardis persolverent, tributarii efficiuntur." At de feudis altum silentium apud eos; unde audiendi non sunt Duarenus, *in comment. adversus feudum, c. 3.* Hothomanus, *de feud. c. 1.* Fachineus, *l. 7. controv. c. 1.* Gibalinus *de usuris, l. 4. art. 1.* qui ex jure Longobardorum feudorum initium repetunt. Nec felicius Budeus, *in l. 2 ff. de orig. jur.* Zasius, *in epit. feud. 1. p.* originem referunt ad clientelas, quæ inter populi Romani Duces, & gentes illi subactas instituebantur, quos refellit Gibalinus *d. c. 1.* Rectius ergo originem feudorum repetas a moribus Francorum; Franci enim rerum potiti in Gallia prædia divisere ducibus, & militibus beneficiario jure, sub lege fidei, & servitii, priusquam Longobardi Italiam attigissent: hoc jure Aureliano Duci Melodunense pagum beneficii nomine datum a Clodoveo refert Aymonius *l. 1. hist. c. 14.* his verbis. " Unde cum Clodoveus Regnum suum usque Sequanam, atque postmodum usque Ligerim fluvios ampliasset, Melodunum castrum eidem Aureliano cum totius Ducatu regionis jure beneficii concessit." Unde jam ab illius regni cunabulis passim celebrantur Regileudes, sive leodes, id est

est fidelcs, qui a Rege prædia tenebant sub lege fidei, & servitii. Gregorius Turon. *l. 3. hist. Franc. c. 21.* ibi: " Sed & ille muneribus placatus, a leodibus suis defensatus est, & in regnum stabilitus. „ Aymonius, *l. 3. c. 81.* ibi: " Fuit autem Guntranus leudis *suis* benevolus, gentibus externis pacatus. „ Et ut feuda manarunt ex moribus Galliæ, ex eis etiam secutæ sunt feudorum leges, veluti lex commissi ob feloniam, etiam olim *in* Gallia moribus, & proprio jure, quod jus Cismontanum appellat Joannes Saresbar. *ep. 89. ad Alex. III.* ibi: " Unde ut asserebat illustris Blesensium Comes Theobaldus, Princeps quidem justitiæ amator, & juris Cismontani peritissimus, ad quem Episcopus Vvintoniensis liberorum causam transmiserat, eo quod ad ipsum res ista jure feudi pertinebat, accitis potioribus Episcopis Galliæ, consilio eorum, aliorumque sapientum causa cognita, patre defuncto eos legitimos agnovit heredes. „ Cujus consuetudinis Gallicanæ in feudis receptæ mentio fit *in c. dilecti, de arbitris, c. ceterum, de judiciis*: probat late hanc sententiam Alteserra, *de feud. c. 1. per totum*. Auctores etiam librorum feudisticorum diversos faciunt Duareus, Hothomanus & Fachineus, *ubi proxime*. Primi quidem libri Gerardum Nigrum, secundi, & tertii Obertum de Orto, auctores ipsorum laudant, qui fuerunt Consules Mediolanenses imperante Friderico I. Frisingensis *l. 2. de gestis Friderici. c. 12.* Sed rectius ipse Hothomanus existimat, primum librum non unius auctoris opus esse, sed rapsodiam jam ex variorum auctorum scriptis suffarcinatam; quod probat ex perpetua fere singularum paginarum inter se pugna, & discrepantia; deinde ex inepta eorundem præceptorum iisdem verbis iteratione; quod idem dicendum est de secundo libro, ipsumque farraginem esse juris feudistici asserit. Quantæ tamen auctoritatis sint libri *illi*, examinat Fachineus, *l. 7. controv. c. 2.* Recte autem monet Cujacius, ibi, in his libris contineri mores & jus, quod gentes libenter servant, nisi cum earum juri proprio aliquid contrarium statuitur.

9 De rebus quæ in feudum dari possint.

Secundo sciendum est, quæ res in feudum dari possint? Et regula generalis concipienda est, in omnibus rebus immobilibus, in quibus usufructus constitui potest, retenta proprietate penes dominum, in eisdem feudum constitui posse. Cujacius *l. 2. feud. tit. 1.* Hothomanus, *de feud. c. 14.* Deinde in his rebus, quæ licet immobiles non sint, immobilium jure gaudent, ut Imperia, Magistratus, jura, pensiones pecuniariæ, feudum constitui potest, ut probat Gibalinus, *de usuris l. 4. c. 3. per totum, art. 4.* in rebus vero mobilibus feudum constitui non poterat, ut probat Hothomanus, *l. 2. feud. tit. 1. d. c. 14.* hodie tamen cum jam natura feudorum mutata sit, & perpetuo jure constituantur, etiam in rebus mobilibus, & pecunia possunt constitui: illud tamen semper exigitur, ut res quæ in feudum datur, alienabilis sit, alias enim si alienari non posset, neque in feudum dari valeret. Ejusmodi vero sunt res litigiosæ, *l. 2. & ult. C. de litig.* fundus dotalis, *l. 1. & per tot. ff. de fund. dotal.* bona filii adventitia, *l. 1. C. de bonis matern.* res fideicommissariæ restitutioni obnoxiæ, *l. ult. §. sed quia, C. commun. de legat.* res communes, cum divisio postulata est, *l. 1. Cod. commun. divid.* tandem omnes res, quæ sive a lege, sive a testatore, sive pactione contrahentium alienari prohibentur, *l. ult. C. de rebus alien.* Unde cum res Ecclesiæ alienari prohibeantur absque justa causa, & certa solemnitate, ut probavi *in c. nulli 5. de rebus Eccl.* Ideo Prælati similes res in feudum dare nequeunt, ex præsenti textu, & aliis supra citatis.

10 Quinam feudum dare possint.

Magna est circa personas, quæ feudum dare possunt, juris feudistici varietas, & dissonantia, quam sæpius observat, & conciliare conatur Hothomanus *de feud. c. 6.* Illud certum est, dominum qui liberam habet bonorum suorum administrationem, posse dare illa in feudum, nisi speciali aliquo jure prohibeatur. Et omissis feudis majoribus, quæ tantum supremi Principes dari possunt, feuda minora constituere possunt Episcopi, Abbates, Præpositi, & laici in aliqua dignitate constituti: potest & paterfamilias habens prædium allodiale, hoc est liberum ab omni feudo, illud alteri plebejo, aut rustico dare, *ex l. 2. feud. tit. 3.* nisi alienandi facultatem non habeat, ut sunt minores 25. annis sine curatoris auctoritate, quia neque illi aut libere de suis bonis disponere, vel ea alienare possunt, *l. ult. §. is autem, C. de bonis, quæ lib.* maritus respectu rerum dotalium, ex traditis *in c. ex rescripto, de jureiur.* mulier quæ luxuriose vivit, *l. in mulieris 15. ff. de curat. furios.* alioquin mulier recte feudum dare potest, *ex l. 2. feud. tit. 3. §. 2.* quia illa donare potest, *l. donari, ff. de donat.* Jure tamen Longobard. desiderabatur auctoritas tutoris, quia apud eos, sicut apud Romanos, mulier erat in perpetua tutela, *l. 2. Legum Longobard. tit. 10.* Hoc tamen feudum a fœminis concessum, improprium esse dixit Hothoman. *de feudis c. 11. sub finem*, ex defectu obsequii militaris, quod in eo non datur. Feudum autem sex modis acquiri probat Hothomanus, *d. disp. de feudis, c. 15.* videlicet donatione, emptione, permutatione, successione, præscriptione, & investitura, quos sigillatim exponit Gibalinus, *d. l. 4. c. 3. art. 7. cum seq.*

11 Quibus modis feudum amittatur.

Tandem ut modos, quibus feudum amittatur, agnoscamus, sciendum est, feudum aliquando committi, aliquando amitti. Feudum committitur ob feloniam, id est, perfidiam, veluti ob fugam ad hostes, quod vassallis Comitis Jopensis, evenisse refert Vvillelmus Tyrus, *l. 14. belli sacri, c. 16.* ibi: " Hæc videntes quidam de fidelibus ejus, relinquentes quæ ab eo habebant beneficia, meliores partes secuti ad Dominum Regem se contulerunt. „ Feudum etiam committitur ob desertionem Domini, vel Principis in acie, & si servitium militare non impletur. Ordericus Vitalis, *l. 10. hist. Eccles.* ibi: " Certum est, quod quisquis Dominum suum in mortis periculo sponte deserit, aliumque pro aviditate lucri appetit, seu militare servitium, quod ultro pro defensione regni exhibere debet, Regi suo venale facit, eumque propriis spoliare dominiis contendit, judicio rationis, & æquitatis ut proditor judicabitur, & hæreditariis rebus merito nudatus, extorris effugabitur. „ Feudum etiam committitur ob malas consuetudines, id est novos census indictos. Robertus Motensis, *in chron. anno Domini 1197.* ibi: " Et forsan ideo prædictas munitiones perdiderant, quia malas consuetudines ipsi, & eorum antecessores diu ibi tenuerant. „ Item committitur feudum, si vassallus dominum *cucurbitaverit*, id est si uxoris domini, filiæ, aut nurus, aut sororis virginis, quæ adhuc in capillo est, pudicitiam attentarit, sive re ipsa corruperit, *lib. 1. feudorum tit. 5. §. 1. & lib. 2. tit. 38. & 57. & lib. 3. tit. 2. §. 1.* Cucurbitare autem dixerunt Feudistæ a barbara voce *corbita*, quod stuprum & infamiam significat, ut probat Gibalinus, *d. c. 3. art. 9. n. 4.* Amittitur autem feudum ob delictum vassalli, vel extra: ob delictum, veluti propter necem domini, vulnusve illi illatum, *l. 1. tit. 17. l. 2. tit. 51. & 57. feudorum*: ob oppugnationem castri, *l. 2. tit. 57.* ob accusationem, seu testimonium capitale, *l. 2. tit. 24. & tit. 33. §. 2.* ob celationem insidiarum, *l. 2. tit. 24. §. 4. & tit. 26. §. 18. & tit. 28. §. 2.* ob renunciationem secreti a patrono commissi, *l. 1. feudorum, tit. 17.* oppignoratione, vel alienatione feudi sine permissu patroni, *l. 1, tit. 5. §. 2. l. 2. tit. 24. §. 5. tit. 38. 44. & 48.* Extra delictum feudum amittitur morte vassalli sine liberis legitimis, juxta conditionem feudi. Item lapsu temporis, si feudum temporale sit. Hothomanus *de feudis c. 35.* Feudum autem Ecclesiasticum ex constitutione Conradi non committitur in perpetuum ob noxam Episcopi, vel Abbatis, quia ut docetur *in c. si Episcopum, 16. q. 6.* delictum Prælati non debet nocere Ecclesiæ: sic decreto Friderici I, Halberstadensis, & Bremensis Episcopi feudis regalibus multati sunt in vitæ tempus, quod Friderico defuissent in expeditione Italica. Guntherus:

Quin & Pontifices, Halberstadenſi, & ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia jura
Amiſere nota, perſonæ ſcilicet ipſæ,
Non tamen Eccleſiæ; neque enim quod Paſtor iniquo
Geſſerit, Eccleſia fas eſt in damna refundi.

Feudi porro commissum, exhæredationem vocitavit posteriori ætas, quod ademptionis feudi eædem fere sint causæ, quæ exhæredationis. Rogerus Hovedenus: " Vvillelmus Comes de Moretunio exhæredatus est de tota terra sua, quam habuit in Anglia. „ Matthæus Vvestmonasterienſis anno Christi 1155. " Rex Anglorum Henricus exhæredavit Guilielmum Peverel causa beneficii, quod Ranulfo Comiti Cestrensi fuerat propinatum. „ Feudo fisco commisso, id intra annum Princeps dimittere debet, ne culpa vassalli Domino feudi fraudi sit, ut in edicto Joannis Regis Anglorum ad annum Christi 1215. quod refert Matthæus Paris. ibi; " Nos autem non tenebimus terras eorum, qui convicti fuerint de felonia, nisi per annum unum, & unum diem; & tunc reddantur terræ Dominis feudorum. „ Majora feuda, puta Ducatus, & Comitatus, lege feudorum redeunt ad principem, deficientibus masculis hæredibus. Hoc jure morte Friderici Mosellanorum Ducis sine hæredibus masculis, Ducatus ad Imperatorem reversus est anno Christi 1034. Sigebertus ibi: " Friderico Mosellanorum Duce mortuo, quia mares filios non habebat, quibus Ducatus competeret, Gothelus Dux impetrato ab Imperatore etiam Mosellanorum Ducatu, in Lotharingia penitus principatur. „ Tandem quoad modum, ex quo diximus finiri feudum morte vassalli, sciendum est, feuda ab initio fuisse temporaria, & precaria, ita ut morte accipientis finirentur, ut probat Alteserra *de feudis, c. 2. per totum*; ideoque plerumque in feudis fisci, vel Ecclesiæ lex dicebatur, ut eorum descriptio fieret, ne lapsu temporis interverteretur, & in allodium, seu dominium perpetuum religerentur. Consilium Meldense sub Carolo Calvo *can. 20.* ibi: " Quia maxime quod ad Rempublicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario jure, aut in allodio absumptum habetur, videtur nobis utile, & necessarium, ut fideles, & strenuos missos ex utroque ordine per singulos Comitatus Regni vestri mittatis, qui omnia diligenter imbrevient, quæ tempore avi, ac patris vestri, vel in regio principaliter servitio, vel in vassallorum dominicorum beneficiis fuerunt. „ Et *l. 3. cap. Caroli, c. 82.* Ut non solum beneficia Episcoporum, vel Abbatum, Abbatissarum, atque Comitum, sive vassallorum nostrorum, sed etiam fisci nostri describantur in breve. Postea tamen a temporibus Ludovici Pii cœperunt feuda esse hæreditaria, ut probat Alteserra *d. c. 2. per totum*.

12 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis pro plena feudorum cognitione, eorumque natura, quam docte, licet breviter, perstringit Innocentius in præsenti, apparet vera ratio ipsius decisionis; liget enim in casibus ab Innocentio relatis ad feudum per alienationem, & mortem vassalli rediret ad dominum, & eo iterum mense Ecclesiæ incoporato, videretur dicendum, non posse Archiepiscopum, qui juramento promiserat non infeudare res Ecclesiæ, iterum novum vassallum de feudo illo investire: contrarium tamen decrevit Innocentius ex principio illo vulgari videlicet quod alienabilis res semel facta, semper manet alienabilis; quod axioma illustrat Barbosa, *in axiom. c. 21.* Solorzanus, *d. c. 32.* unde licet res Ecclesiæ inalienabiles sint, ex traditis *in c. nulli 5. de rebus Eccl.* & per consequens in feudum ab Archiepiscopo dari non possint, ex supra traditis,

ditis, tamen ex quo jam in feudum datæ reperiebantur, alienabiles factæ fuerunt: nec ipse Archiepiscopus de novo in feudum dare eas creditur, sed potius antiquum feudum conservare: unde recte docet Innocentius, absque metu perjurii ipsum posse iterum de feudo ipso alium possessorem investire. Facit exemplum pupilli, qui licet novum feudum concedere nequeat sine auctoritate tutoris, antiquum tamen *renovare* valet, *l. 2. feudorum, tit. 3. §. 1.* quia non videtur de novo alienasse, ut ibi docetur: & sicut pupillus sine tutoris auctoritate non potest servum tabernæ, aut negotiationi efficaciter præponere, *l. verum 9. ff. de instit.* tamen si jam præpositus reperiatur, efficaciter ipse ex negotiatione obligatur, *l. sed si pupillus 11. ff. eodem tit.* Similiter ergo licet Prælatus Ecclesiæ non possit absque juxta causa, & debita solemnitate rem Ecclesiæ in feudum concedere, tamen antiquum renovare non prohibetur.

13 Dissolvuntur difficultates.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet temporaria alienatio jus rei non mutet, tamen feudi concessio non est temporaria alienatio, imo perpetua, ut supra adduxi: unde rem ipsam reddit alienabilem de cetero intra eandem alienationis speciem. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licet controversum sit, an adhuc post prohibitionem Concilii Lateranensis relatam *in d.c. prohibemus*, juxta illius textus communem interpretationem possit Episcopus decimas infeudatas ante ipsum, iterum laicis in feudum concedere, & verior sententia sit, de illis iterum non posse investire laicum; inter illum tamen casum, & præsentem decisionem magna versatur differentia; nam in prohibitione infeudationis in laicum, ultra prohibitionem Concilii, & alienationem rerum Ecclesiæ reperitur incapacitas laicorum, quam agnoverunt Ecclesiæ Patres; unde cum ea post Concilium Episcopi, & similes Prælati tollere non possint, ideo neque ex novo feudo, nec ex veteri, seu antiquo possunt decimas laicis concedere, noviter eas infeudando, aut per investituram jam infeudata aliis concedendo: quæ incapacitas in præsenti textu non datur. Unde licet Archiepiscopus in ejus specie non posset res Ecclesiæ in feudum concedere, propter jaramentum præstitum de ipsis non infeudandis, tamen feudum antiquum iterum concedere valet. Faciunt quæ de precariis antiquis instaurandis adduxi, *in cap. 1. de precariis num. 7.*

TITULUS XXI.

De Pignoribus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Rhemenſi.

UT nullus clericus præsumat *b* calicem, vel *c* patenam, aut pallam altaris, vel *d* vestimentum sacerdotale, aut *e* librum tabernario, vel negotiatori, aut cuilibet laico, vel feminæ in *f* vadimonium dare, quia tanta est sanctitas sacri ministerii, ut salva altioris mysterii intelligentia, etiam per prophetam *g* Dominus prohibuerit, ne cum sanctis vestimentis Sacerdos procedat ad populum, sed intra sancta illa dimittat, ad eum a colloquio divino rediens. Et cui in tabernas a sacris *h* canonibus ingredi prohibetur, sanctificata sacro ministerio nec ad contingendum immundis, quanto minus in vadimonium exhibere debet, sicut *i* Stephanus sanctus Papa & Martyr ad S. Hilarium in suis Decretalibus docuit.

NOTÆ.

1 a *Hemenſi.*) Ita etiam legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c. 1.* apud Burchardum vero *l. 3. c. 104.* & Carnotensem *p. 2. Decreti, c. 139.* additur *c. 11.* Et licet in nullo ex Conciliis Rhemensibus hucusque excusis reperiantur hæc verba, referuntur tamen ab Hincmaro Rhemensi in capitulis anni 852. *c. 11.* & ex eo refert Pater Sirmundus *in notis ad Capit. Caroli, & r. 21. Conciliorum fol. 508.* Sententia etiam hujus textus reperitur in Concilio Rhemensi celebrato anno 630. prout refertur a Coriolano, *in summa Conc. fol. 315.* unde credo canonem hunc esse Concilii Rhemensis, Decretistas autem illum transcripsisse ex Hincmaro, *d. c. 11.* ex quibus ita præsentem litteram restituo.

b *Calicem.*) De quo, & ejus forma, ac materia agemus, *in c. fin. de celebratione Missarum.*

c *Patena.*) Patena est vasis genus, a patendo dictum, vel ut ait Varro, *l. 4. de lingua Latina*, veteres patenas a patulo dixerunt, eo quod his libarent cœnis patellas: inde patellæ vasa pocula parva, sacrificiis apta, auctore Festo. Hinc patellarii Dii, apud Plautum *in Cistellaria*, qui his vasis placabantur. Veteres enim aliquid de cœna libabant Diis, illudque patellæ imponebant: unde Ovidius, *in Fastis* ait:

Fert miſſos Veſtæ parva patella cibos.

D. Isidorus *l. 20. originum, c. 4.* non poculis adhibet patenas, sed escis: numeratque non inter vasa potaroria, sed inter vasa escarum: præcipue enim apud antiquos dapes jurulentæ patenis in mensam ferebantur: unde Plautus *in Asin.* ait: " Quovis pacto conditas, vel patinarium, vel assum verses. „ Id quoque liquet ex Horatio *l. 1, satyr. 3.*

Si quis eum ſervum patinam qui tollere juſſus.
Semeſeot piſces, tepidumque ligurierit jus.

Columella *l. 12. c. 33.* ibi: " Columella patruus meus ex ea creta, qua fiunt amphoræ, lata vasa in modum patenarum fieri jubebat. „ Notavit Marcellus Donatus *ad Trebellium, in Claudio, t. 6. thesauri critici, fol. 1615.* In sacris canonibus patena accipitur pro eo dumtaxat vase, in quo cælestis hostia in Altari adhibetur, quæ apud antiquos dicebatur etiam discus. D. Jacobus *in sua liturg.* ibi: " Cum autem attollunt diaconi discos, & calices ad impartiendum populo. „ Evagrius, *l. 6. c. 20.* dum recenset Regis Cosroës mandatum, ait: " Dedit mandatum Cosroes Rex, ut ex eo pretio discus unus, & unus calix fierent, ut divinis mysteriis celebrandis inserviret. „ Patenarum usum in Missæ sacrificio, jam ab ipsis Ecclesiæ cunabulis ad nostram usque ætatem derivatum probant Baronius *an. 216. n. 13.* & *an. 233. n. 1.* Novar. *in Agno Eucharistico c. 97.* Josephus Vicecomes *vol. 4. de ritib. Missæ, l. 6. c. 19.* & de earum materia, forma, & numero agunt Saulay, *p. 3. Panopl. sacerd. l. 9. c. 1.* Vicecomes, *ex d. c. 19. usque ad 25.* Baleng. *l. 2. opusculorum, c. 2.*

d *Veſtimentum ſacerdotale.*) Ut amictum, albam, stolam, planetam, & dalmaticam, & alia de quibus in communi, & in particulari agit Vicecomes, *d. volum. 4. l. 1. cum seq.* & *nos in c. unico, de sacra unct.*

3 e *Librum.*) Ut Missale, seu Breviarium, de quo agemus infra *in c. 3.* seu aliæ scripturæ sacræ, non quia in eis aliquid sacratum daretur, sed quia cum divinis ministeriis fuissent deputatæ, a profanis hominibus retineri non debebant, præcipue ne ad Gentilium manus pervenirent: unde magna semper Ecclesiæ cura fuit, ne traderentur libri, & Ecclesiasticæ scripturæ hominibus profanis. Synod. *6. in Trullo can. 68.* ibi: " Nulli ex omnibus licere veteris, & novi Testamenti librum, nec SS. nostrorum Præconum, ac Doctorum corrumpere, vel consumere, vel librum cauponatoribus, vel his, qui dicuntur Unguentarii, vel alicui alii ex omnibus ad eam perdendum tradere, nisi utique, vel a tineis, vel ab aqua, vel aliquo modo redditus fuerit inutilis: qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno uno segregetur. „ *Conc. Arel. 1. can. 3.* ibi: „ De his, qui scripturas sanctas tradidisse dicantur, vel vasa dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, ut quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine Cleri amoveatur. „ Quem canonem late exponunt Albaspineus, *in ejus notis*; Bosquet. *ad Innoc. l. 1. ep. 130.* Jo: Dartis *ad Decret. dist. 15. fol. 47.* Morin. *l. 2. exercit. c. 1.*

f *Vadimonium.*) *In vadium* legitur in 1. & 6. collect & apud Burchardum, & recte: nam vadium est barbara vox significans pignus, & vadio supponere id est, ac oppignorare, *in l. 19. tit. 14. l. 1. legum Longob.* ibi: " In vadium se ipsum pro pretio tradere. „ Et in lege Salica, *tit. 52.* ibi: " De eo, qui fidem factam alteri reddere noluerit, idest qui validum alteri dat, & postea persolvere spreverit. „ Et in aliis congestis a Lindembrogio, *verbo Vadium*. Unde vadiare, idem est, ac pignorare, in legibus Ripuarior. & vadiare per stipitem, idest per stipulationem, dixit Innocentius *l. 2. epist. ad Magistr. & Frater. Templi*. Illustrant Lindembrogius *in Glossario, verbo vadium*, Notator Capitularium *eod. verbo*, Vossius, *de vitiis sermonum l. 3. c. 56.* Aliquando dicitur Gaudium, ut apud Petrum Mauricium *l. 2. de mirac. c. 8.* ibi: " Qui velut ex bona conscientia audacter gaudium in manu ejus ponens, ait: Hujus (ut dixi) rei ego testis sum, aliis quoque testibus, vel duello id ipsum probaturus. „ Ubi uno in codice legi gaudium, seu vadium refert P. Cerda, *in adverſ. c. 168.* Et quia pro multa sæpius pignus dabatur, inde est, quod vadium etiam acciperetur pro mulcta, quam quis deberet. Conc. Cabil. *2. can. 18.* " Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vadios accipiunt & a presbyteris, pro quibusdam negligentiis, & inter se pecuniam dividunt. „ Sic *in constitut. Caroli Calvi, tit. 27. post vedutum a Constantinis, c. 6.* ibi: Si de ipsa pacificatione vadii ad nostram partem venerit, ex toto perdonent. „ Notarunt Vossius, *ubi proxime*, Bosquetus, *l. 1. epist. 120.*

g *Prophetam.*) Ezechielem *c. 44.*

h *Canonibus.*) Relatis supra *in c. a crapula.*

i *Stephanus.*) Papa primus *ep. 1. decret. ad Hilarium Episcopum, c. 3.* ubi dum rerum sacrarum dignitati consulere omnibus votis intenderet, ita scribit: " Vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque divinus omni cum honorificentia, & honestate a sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur; & sacrata debent esse, & honesta: quibus cum aliis usibus quam Deo, ejusque servitio consecrata, & dicata non fiat, nemo debet frui, quam in ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut

ferri, nisi a sacratis hominibus, nec ultio quæ Balthasarem Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat divina.„ Fragmentum refertur a Gratiano, *in c.* 41. *de consecr. dist.* 1.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: " Res Deo dicatæ pignori dari non possunt, nisi ex gravi necessitate.„ Probant eam textus *in c.* 5. *hoc tit. can.* 72. *Apost. c. vestimenta* 42. *de consecr. dist.* 1. *c. quæ semel* 19. *q.* 3 *c. cum Apostolus*, *de cens. c. ad hæc* 4. *de rel. domib.* Conc. Brachar. 3. *can.* ibi: " Sub hac quoque damnationis sententia, & illi obnoxii tenebuntur. qui ecclesiastica ornamenta, vel alia quælibet indumenta, atque etiam utensilia sciendo in suos usus transtulerint, vel aliis donanda, vel vendenda crediderint.„ Theodulphus Episc. Aurel. *in ep. ad Clerum suæ diœcesis*, ibi: " Nullus presbyter, seu laicus præsumat calicem, seu patenam, aut quælibet vasa sacra, & divino cultui mancipata ad alios usus detorquere. „ *l. sancimus*, *C. de sacrosc. Eccl. l. si emptione* 34. *§. omnium*, *ff. de contrab. empt. l. si monumento* 3. *C. quæ res pignori*, *authent. de alienatione*, *& emphyteusi*, *§. si vero*, *& §. ea vero*, *collat.* 9. Consonat lex 3. *tit.* 13. *p.* 5. lex 7. *tit.* 2. *l.* 1. *Recopilationis*. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna, P. Henao, *de sacrif. Missæ*, *tom.* 2. *disp.* 27. *sect.* 15. *n.* 166. Suarez *de sacram. q.* 83. *disp.* 81. *art.* 3. *sect.* 8. Balsamon, *in can.* 68. *Synodi* 6. Legaultre, *ad tit. de rebus Eccles. princ.* Vicecomes, *de ritibus Missæ*, *volum.* 4. *l.* 6. *c.* 2. Barbosa, *de jure Eccles. l.* 3. *c.* 2. *in fine*, Hunnius, *in encyclop. tit.* 13. *p.* 3.

7 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor. Si res sacræ non possent pignori dari maxime quia consecratæ sunt, Deoque dicatæ; unde pignoris obligationi, quæ rem ipsam afficit, subjici non possunt: sed res religiosa, quæ æque ac sacra extra commercium est, *l. inter* 83. *§. sacram*, *ff. de verb. obl.* pignori dari potest dum religiosa est, *l.* 2. *§. ult. ff. de relig.* ergo res sacra, dum sacra est, pignori etiam dari poterit. Secundo difficilis est ipsa assertio, dum in ea docetur, res sacras pignori dari posse urgente gravi necessitate, ex eo; nam si propter gravem necessitatem vasa sacra sunt alienanda, prius debent conflari, & ita sub diversa forma alienari poterunt, *c. aurum* 12. *q.* 2. *Authent. præterea*, *C. de sacrosc. Eccl.* Igitur etsi ob gravem necessitatem pignori dari possint, debent, prius conflari, & comminui, ut hon sub eadem forma laicis pertractanda tradantur. Tandem superflua videtur præsens constitutio; nam si in generali prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ cautum erat, ne res Ecclesiæ pignori, vel hypothecæ dari possit, *c. nulli de rebus Ecclesiæ*, si in ipsa prohibitione, comprehensæ erant illæ res Ecclesiæ, videlicet vasa, sacra ornamenta, ac libri Ecclesiæ ad quid necessaria fuit præsens constitutio?

8 De exemptione regum sacrarium.

Quibus difficultatibus minime obstantibus vera est præsens constitutio, cujus rationem ut percipiamus sciendum est, res Deo dicatas extra commercium hominum esse ex ipso jure gentium, *l. si emptione* 34. *§.* 1. ibi: *Vel gentium*, *ff. de contrab. empt.* a quo descendit religio erga Deum, *l.* 2. *ff. de justit. & jure*. Cum enim per consecrationem fiat veluti Dei portio, aut patrimonium effectæ, consequens est, & rationi consonum: ut tales res nullius in bonis sint, nec in commercio hominum remaneant, *l. in tantum*, *§. sacræ*, *ff. de rer. divis. §. nullius*, *Instit. eod. tit.* & ad instar sacrilegii est quod semel Deo dicatum est, amplius humanis usibus reliqui, *c. nullius* 4. 12. *q.* 2. *c. comperimus* 2. 14. *q.* 6. *c. semel* 4. 19. *q.* 3. ex quo deprompta est regula *Semel*, *de reg. jur. l.* 6. Unde res sacræ vendi, permutari, aut alio modo alienari nequeant, *l. sed Celsus* 6. *l. ade sacra*, *ff. de contrab. empt. l. continuus* 137. *§. cum quis*, *ff. de verb. obl. locuna* 9. *C. de relig. §. ult. Instit. de contr. empt. l.* 1. *tit.* 13. *p.* 1. *l.* 22. *tit.* 11. *part.* 3. In qua parte observandi sunt textus, *in l. quod si* 11. *de relig. l. fin. ff. de litig. l.* 30. *famil. erciscæ. l. fin. ut in possess. l.* 9. *de usuc. l.* 7. *§.* 1. *ff. de poric. & commodo*, *l. in fundo*, *ff. de rei vind. l.* 2. *§.* 1. *de interdictis*, *l.* 1. *§.* 15. *si quid in fraud. patron. l.* 14. *§. fin. ff. de servitutibus*, *l.* 3. *§. penul. ff. de jure fisci*, *l.* 4. *§. fin. ad l. Jul. potul. l.* 53. *§.* 1. *ff. de actionib. empti*, *l. fin. de mortuo inferend. l.* 38. *§. fin. de verb. obl.* nec legari, *l. Mævius* 66. *§.* 4. *ff. de legat.* 2. *§. non solum* 3. *Instit. eod. tit. l. monum.* 14. *C. eod.* nec in stipulationem deduci, *l.* 1. *§. si id id quod*, *de obl. & act. l. continuus* 137. *§. cum quis*, *l. inter* 83. *§. sacra*, *ff. de verb. obl. §. idem jur. Instit. de inutilib. stipul.* nec dividi inter hæredes, *l. fundus* 30. *ff. famil. erciscæ.* nec possunt jure possideri, *l. qui universas* 30. *§. de acquir. possess.* ac proinde nec usucapi, *l. usucapionem* 9. *ff. de usucap. §. sed aliquando*, *Instit. eodem tit.* nec possunt promiscuo hominum usu versari, *leg. si quis sepulchrum* 12. *§.* 1. *ff. de relig. leg.* 1. *& per totum C. de sepulchro*: idcirco vetat Prætor quicquam fieri loco sacro, nisi ornamenti gratia fiat, *l.* 1. *ff. ne quid in loco sacro*, *§.* 1. *Instit. de interdictis*. Eadem ratione servitus sepulchro imponi non potest, *l. cavori*, *ff. communia præd.* imo si inter prædium dominans, & prædium serviens locus sacer, vel religiosus intercedat: interrumpitur servitus, quia pars illa media nequit servire, *l. servitutes* 14. *§.* 1. *ff. de servit. leg. si prius* 17. *§. sic*, *ff. de aqua pluvia*, latius prosequuntur Cujacius, *l.* 3. *respons. Papin. in d. l. ade*, *& in recit. ad l.* 4. *ff. eodem* Donel. *l.* 4. *comment. c.* 1. ubi Osualdus, Treutlerus, *vol.* 2. *select. disp.* 20. *thesi* 1. & ibi Hunnius, & Bachovius, Vespertini nostri Antecessores *in d. l. inter* 83. *§. sacram*. Gibalinus, *de negotiat. l.* 1. *c.* 4. *art.* 1.

9 Exceptio prædictæ regulæ.

Patitur tamen hæc doctrina nobilem exceptionem, videlicet urgente necessitate gravi; tunc enim etiam res Deo dicatæ alienari possunt, ac pignori dari, veluti propter redemptionem captivorum, seu injuste carceratorum, aut ob famem publice grassantem, *l. sancimus* 21. *C. de sacrosc. Eccl. Novell.* 7. *c.* 8. *& novella* 65. *& novella* 120. *c.* 9. *§. sacræ*, *Instit. de rerum divis. c. Apostolicos* 13. *cum duobus sequent.* 12. *q.* 2. *l.* 1. *tit.* 14. *part.* 1. Photius, *in nomocan. tit.* 2. *c.* 3. Ratio redditur a D. Ambrosio, *in c. Aurum*, *eadem causa*, *& quæstione*, ibi: *Quoniam aurum Ecclesiæ non habet*, *ut servet*. Et in hoc sensu accipi potest illa Imperatoris Alexandri sententia, referente Lampridio *in ejus vita*, accepta a Persio, *satyr.* 2.

Discite Pontifices in sanctis quid facit aurum.
Nempe hoc, quod Veneri donata a virgine puppa.

Utraque vero sententia procedit urgente gravi necessitate, quam auro suo redimere intendit Ecclesia, ut omnium mater: si vero omnia sunt prospera, nullibi religiosius aurum impenditur, quam in ornatum templi, & ministeriis divinis: unde templa pretiosa supellectili ornata fuisse omni in religione, tam Judaica, Gentilica, quam Catholica, notum est: ut autem gravi urgente necessitate vasa sacra, aut vestimenta alienari possint, prius sunt conflanda, & ad aliam formam redigenda, ne homines ad profanos usus illis abutantur, *d. c. aurum*: docent Tiraquel. *de privil. pia causa*, *in princ.* Cujacius, *in d. novella* 65. Gothofredus, *in d. l. sancimus*, Covar. *l.* 2. *variar. c.* 16. *n.* 8. Treutlerus, *vol.* 2. *select. disp.* 20. *thesi* 1. Grotius, *l.* 3. *de jure belli*, *c.* 5. & in notis.

10 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cum vasa sacra, & ornamenta, & libri Ecclesiarum adeo sint extra commercium, ut nullo modo converti ad alios usus possint, ut probat late Vicecomes, *vol.* 4. *de ritibus Missæ*, *l.* 1. imo si contrectentur ab hominibus, polluantur, *c. ad nuptiarum* 43. *de consecr. dist.* 2. ideo hujusmodi res nec ex causa pignoris possint laicis tradi, quia id cederet in ipsarum injuriam, & irreverentiam, *d. l. sancimus* 21. ubi statuitur, posse vasa ita pignori data vindicare Episcopum, nomine videlicet Ecclesiæ; ut exponit Osualdus, *l.* 20. *Donell. c.* 4. *litera B*. Erant tamen apud Romanos nonnulla privata sacra, quæ pignori dari poterant, de quibus Tertull. *in apolog. c.* 13. ibi: " Domesticos Deos dicitis, domestica potestate tractatis, pignorando, vendendo, & demutando. „ Ubi observavit Cerda, & post eum Gibalinus, *l.* 1. *de negot. l.* 1. *c.* 4. *art.* 1. Pietatis tamen causa possunt tempore ingruentis famis, ad redemptionem captivorum pignori dari, ut ita pauperibus subveniatur, aut necessitati Ecclesiæ consulatur, *c.* 13. *cum sequentib.* 12. *q.* 2. Gregorius Magnus *l.* 6. *ep.* 35. & Sacrorum canonum, & legalia statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captivorum esse redemptione vendenda, ut in exemplo Acacii Episcopi relato a Socrate, *l.* 7. *c.* 21. & Agapeti Pontificis apud Cassiodor. *l.* 12. *var. c.* 20. ubi de vasis sacris pignori dati restituendis: ita ait: " Quapropter nostra præceptione communiti, & regia jussione securi, sanctorum vasa, cum obligatione chirographi auctoribus sancti Petri Apost. sine aliqua dilatione refundite, ut lucrose reddita, celeriter impetrata videantur; optata referantur manibus Levitarum ministeria toto orbe narranda: donetur quod proprium fuit, quoniam juste per largitatem recepit, quod sacerdos legibus obligavit. „ Germanius *l.* 2. *de sacr. c.* 17. *n.* 31.

11 Respondetur difficultate.

Nec obstant supra adductæ difficultates. Non prima, nam verum est, simul consistere non posse sacrum, & profanum, sicut nec libertas, & servitus: quare nec fundus religiosus potest pignori dari, nec pignori suppositus religiosus fieri pro ea parte, pro qua religiosus est: ac vero pro ea parte prædii, pro qua locus purus manet, nec religiosus efficitur, potest pignori dari; quo casu procedit textus, *in d. l.* 2. *§. fin.* Nam cum locus pro alia parte prædii remaneat purus, pro ea parte consistere pignus valet. Nec obstat secunda difficultas; nam magnum discrimen verlatur inter eum casum, in quos res venduntur sacræ ob redemptionem captivorum, vel similem necessitatem; & quando tantum pignori dantur. Primo casu debent prius conflari, *d. c. aurum*: secundo vero in ea forma, in qua sunt, possunt pignori dari. Differentiæ ratio ex eo provenit, quia per emptionem dominium cum ipso rei usu transfertur in emptorem; per pignoris vero constitutionem non mutatur causa dominii, *l. cum & sortis* 35. *§. ult. ff. de pign. action. leg. pignus* 9. *C. eod. tit. l. fœnerator* 6. *vers. alias*, *ff. de nautico fœnore*, *l. receptum* 32. *ff. de distract. pignor.* nec creditor potest absque vitio furti uti re pignorata, *l. si pignore*, *ff. de furtis*: ideoque in pignoris datione necesse non est vasa ipsa conflare, ut in venditione docet Mancinus *l.* 2. *de triplici juris collat. c.* 132. Nec in confirmationem hujus doctrinæ omittam mirandum exemplum, quod narrat Baronius *t.* 11. *an.* 1118. Cum enim monachi ecclesiæ S. Mariæ, & S. Amatoris matuo accepissent pecuniam a divite quodam, sub pignore cortinarum Ecclesiæ, & adveniente festo B. Virginis rogassent eum, ut ad ornandam Ecclesiam accommodaret statim restituendas; ille vero respondisset; cortinas esse circa lectum uxoris suæ, quæ nuper ei puerum pepererat, nec posse inde amoveri, sicque die festo Ecclesia ornatum suum non habuisset, nocte sequente appareus Dei genitrix uxori illius divitis significavit, virum ejus grande peccatum commisisse, & in ejus pœnam primo puerum tertia die spiritum exhalaturum, deinde patrem octava die hanc temporalem vitam morti, & suppliciis æternis commutaturum; quæ omnia evenerunt, ut prænuntiata fuerant.

12 Dissolvitur ult. difficultas.

Nec obstat ultima difficultas, pro cujus solutione sciendum est, inter alias alienationis species erga res Ecclesiæ probitas contineri, & pignoris dationem, *a. c. nulli*, *novella de non alienandis*: quia licet per pignoris constitutionem non mutetur causa dominii, tamen jus in re tribuitur, propter quod distractioni locus paratur; unde regulariter prohibita alienatio-

tione, pignoris constitutio prohibita censetur, *l. fin. C. de rebus alienis*, Tiraquel. *l.* 1. *retract. §.* 1. *glos.* 14. *n.* 7. Nec contrarium probatur *in l. si pupillorum* 7. *§. si Prator*, *ff. de reb. eorum*, quam exponunt Arias de Mesa, *l.* 3. *var. c.* 28. & alii Vespertini Antecessores *in d. c. nulli*. His ergo suppositis dicendum est, in præsenti textu, & similibus prohiberi sacra vasa, & ornamenta pignori dari laicis, etiam cum debita solemnitate, ex speciali ratione supra illustrata.

13 Exponitur Conc. Lat. c. ult.

Ex supra traditis lucem accipit textus Concilii Lateran. generalis, celebrati sub Innoc. III. *c. ult. post. princ. de expeditione in Terram sanctam*, in illis verbis: " Ipsis clericis, „ qui fuerint in exercitu Christiano indulgemus, ut beneficia sua integra percipiant per triennium, ac si essent in „ Ecclesiis residentes; & si necesse fuerit, ea per idem tem- „ pus pignori valeant obligare. „ Quæ verba difficillimæ sunt, cum beneficium ecclesiasticum sit jus spirituale canonica institutione acquisitum, *c.* 1. *de reg. jur. l.* 6. unde videbatur ex præsenti textu, non posse pignori dari. Accedit nam militia cœlestis, sive ecclesiastica clericorum sæpe æquiparatur militiæ castrensi, ut probavi *in c.* 1. *de renunc.* Sed militia castrensis non potest pignori dari, *l.* 5. *C. quæ res pignori*, *l.* 4. *de execut. rei jud. novel.* 65. *vers. quarta pars*: ergo nec militia clericalis. Sed his omnibus facile respondetur ex supra traditis, videlicet ideo in eo textu permitti clericis beneficia ecclesiastica pignori dare, quia agebatur de expeditione facienda in terram sanctam; unde ob causam illam totius Ecclesiæ, ingruentem illam necessitatem permittitur res ecclesiasticas, imo & ipsa vasa sacra pignori dare.

CAPUT II.

a Greg. *Fantino Defensori*.

LAtor præsentium Cosmas Syrus in *b* negotio, quod agebat, debitum se contraxisse perhibuit, quod & multis aliis, & lacrymis ejus attestantibus verum esse *c* credidimus. Et quia 150. solidos debebat, voluit ut creditores illius cum eo aliquid pacisceretur: quoniam & *d* lex habet, ut homo liber pro debito nullatenus teneatur, si res deserit, quæ possint eidem debito addici. Creditores ergo suos, ut asserit ad 80. solidos consentire possibile est. Sed quia multum est, ut a nihil habente homine 80. solidos petant, 60. solidos per notarium tuum tibi transmisimus, ut cum eisdem creditoribus subtiliter loquaris, rationem reddens, quia filium ejus, quem tenere dicuntur, secundum leges *e* tenere non possunt. Et si potest fieri, ad aliquid minus quam nos dedimus, condescendant. Et quidquid de eisdem 60. solidis remanserit, ipsi trade, ut cum filio suo exinde vivere valeat. Si autem nihil remanet, vel ad eandem summam debitum ejus incidere studeat, ut possit sibi libere postmodum laborare. Hoc autem solerter age, ut acceptis solidis ei plenariam munitionem scripto faciant.

NOTÆ.

a *Gregorius.)* Ita etiam legitur in 1. collect. *sub h. t. c.* 2. & reperitur textus hic inter ep. D. Gregorii, *lege* 3. *ep.* 43. ex quo regestro ita textus litteram restituo. De Fantino Defensore nonulla notavi *in c.* 1. *de transact. c.* 1. *de testam.*

1 b *Negotio.)* Generaliter negotium accipitur pro quocumque contractu, *l. inter* 83. ibi: *Inter stipulantem*, *& promittentem negotium geritur*, *ff. de verb. oblig.* Plerumque fumitur pro mercatura, *l. Capitul. c.* 131. ibi: *Si hoc propter necessitatem comparat*, *ut sibi habeat*, *& aliis tribuat*, *negotium dicimus.*

c *Credidimus.)* Ut fatetur ipse Gregorius supra *l.* 2. *ep.* 56. " Ad prædictum locum cum postulaverint, ingravanter accedat, venerandæ solemnia Dedicationis impendens, ut „ quoties necesse fuerit, a Presbyteris Ecclesiæ in superscripto loco deservientibus celebrentur sacrificia veneranda Missarum, ita ut in eodem monasterio neque fraternitas tua, „ neque Presbyteri præter diligentiam disciplinæ, aliquid „ molestiarum inferant: aut si quid pro diversorum devotione, „ ne commoditatis accesserit, sibi æstimet vindicandum: sive „ aurum, sive argentum, sive prædium, sive vestimentum „ omnibus modis constructio præfata possideat; cum ancillis „ Deo in eodem loco deservientibus debeat proficere quicquid „ afferri ibidem contigerit. „

d *Lex.)* *L. ob as alienum*, *C. de pignor.*

2 e *Leges tenere non possunt.)* *L.* 1. *C. de patribus qui filio*, *l. qui filios* 6. *C. quæ res pignori:* licet juxta easdem leges in extrema egestate possit pater filium sanguinolentum, ideset recens natum, & adhuc a matre rubentem, ut exponunt Cujacius, & Gothofredus, *in l.* 2. *C. de patribus*, Osuald. *l.* 2. *Donel. c.* 5. *litt. H.* Solorzanus, *l.* 2. *de parricid. c.* 7. Gaspar Barthius, *l.* 43. *adversar. c.* 10 Carranza, *de partu*, *cap.* 4. *sect.* 4. Larrea *decis. Granat.* 11. vendere ad sublevandam necessitatem, Paulus *l.* 1. *sent. tit.* 2. *§.* 1. *l.* 2. *C. de patribus qui filios*, *l. un. C. Theodos. eod. tit. l. fin. C. de patria potest.* Ovidius *l.* 8. *Metamorph.*

—— Et tandem dimisso in viscera cursu.
Filia natabat, non illo digna parente,
Hanc quoque vendidit inops.

Probant Samuel Petitus *ad jus Atticum l.* 2. *tit.* 4. *fol.* 160. Balduinus, *ad leges Romuli*, *c.* 17. Gentilis, *de bonis matern. c.* 2. Narbona, *de ætate*, *anno* 1. *q.* 8. *& anno* 3. *q.* 2. Pet. Greg. *l.* 2. *syntagm. c.* 8. Fornerius, *in l.* 135. *ff. de V. S.* Hunnius, *l.* 1. *var. tract.* 2. *q.* 15. *& in encyclop. 1. p. tit.* 10. Cabreros, *l.* 2. *de menu capit.* 1. Vvisembachius, *disput. 6. thesi* 9. vel tunc etiam pignori filium dare, ut supponitur *in l. ult. de alimentis*, *quæ inopes parentes*, & apud nos expresse sancitur *in l.* 8. *titul.* 17. *partic.* 4. docent Cujac. *ad Paulum*, *ubi proxime*, & *in comment. ad titulum C. de patrib. qui filios*, Molina, *de primog. l.* 4. *c.* 5. *n.* 24. Solorzanus, *l.* 2. *de jure Indiar. c.* 7. Acacius, *de privil. parent. c.* 2. *fol.* 1015. Grotius, *de jure belli*, *l.* 2. *c.* 5. *n.* 5. ubi in nobis hujus facultatis rationem tradit ex Jornande, in illis verbis: " Ut enim secus parentes faciant, salutem suorum pi- „ gnorum providentes, salius deliberant ingenuitatem perire, „ quam vitam, dum misericorditer alendus quis venditur, „ qui moritur, si servatur: ecce quomodo & patri, & filio „ per hanc venditionem contulitur; patri, ut ex capite filii „ miserabiliter aliquid accipiat; filio ipsi, ne apud egenum „ patrem fame pereat. „ Sed quod Jornandes supponit, ingenuitatem perire per talem venditionem, contrarium est juri, ut probavi *in c. fin. de servis non ordin.* Extra casum tamen famis imminentis non potest pater filios pignori dare, *d. l.* 1. *C. de patribus qui filios*: docent Ameicua, *de potest. in feipsum*, *l.* 2. *c.* 14. *n.* 27. Larrea *decis.* 9. *n.* 21. D. Josepus de Retes, *l.* 8. *opusc. c.* 5. licet

3 Conclusio traditur & probatur.

EX hac Gregorii epistola sequens vulgo deducitur assertio: " Liber homo non potest pignori obligari, etsi non habeat unde satisfaciat.„ Probant eam textus, *in l. ob as alienum* 12. *C. de oblig. & act. l. qui filios* 6. *C. quæ res pignori*, *l.* 1. *C. de patribus qui filios*, *novella* 133. *Justiniani*, *l. ult. ff. quæ res pignori*, Arnulphus Lexov. *ep. ad Episcopos Engolism.* ibi: " Contractus ejusmodi, quo liber homo pignori datur, nec de jure tenet, nec bonis convenit moribus. *Conc. Ticinense anni* 853. De liberis hominibus, qui super alterius re resident, & utque nunc a ministris reipublicæ contra legem ad placita protrahebantur, & ideo pignorabantur, constitutum est, ut secundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant, & si quis eos contra hanc nostram auctoritatem, & eorum legem pignorare, aut distringere præsumpserit, patronus ejus omnia cum lege commendet, & insuper præsumptione bannum nostrum componat. „ Et *l.* 3. *tit.* 13. *p.* 5. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. & Garanna Anguianus, *l.* 3. *de ll. controv.* 25. Larrea, *dec.* 9. Cujac. *in d. novel.* 133. & *in d. l. ob as alienum*, Robertus *l.* 2. *rer. judic. c.* 6. Pancirola *l.* 2. *var. c.* 20. Balduinus *ad leges* 12. *Tabul. c.* 16. & *de pignor. c.* 12. Bachov. *eod. tract. 4. l.* 2. *c.* 12. Narbona *de ætate*, *anno* 20. *q.* 5. Forcatulus *in sphæra legali*; *n.* 25. Osualdus *l.* 22. *comment. c.* 3. *duplici litt. HH.* Ameicua *de potest. in seipsum*, *l.* 2. *c.* 14. Hothomanus *illustr. q.* 22. Schilterdeg. *ad Fabrum tom.* 2. *tract.* 21. *l.* 3. *c.* 8. Salmasius *ad jus Atticum c.* 11. Ferro Maurique *de different. utriusque fori*, *q.* 135. Villadiego *in l.* 6. *tit.* 3. *l.* 2. *fori judic.* Gibalinus *de usuris l.* 3. *c.* 7. *art.* 3. Cujac. *ad Papin. in l. sancto legum*, *ff. de pœnis*, Baronius *anno* 119. *n.* 2.

4 Impugnatur tradita assertio.

Hæc tamen assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam homo liber ab hostibus redemptus jure pignoris detinetur, ut constat, donec se redimat, redemptionisque pretium persolvat, *l.* 2. *& 5. cum seq. l. Præses* 8. *l. ab hostibus* 12. *l. commercio* 16. *l. postliminio* 19. *C. de postlim. reversi. l. qui testam.* 20. *§. potestatis*, *ff. qui testamenta facere*, *l.* 1. *§. qui ab hostibus* 17. *ff. de collat. bonor. l.* 3. *ff. de libero homine*, *l. postliminii* 19. *§. si is qui* 9. *ff. de captivis*, *l.* 43. *§. fin. ff. de legat. l.* 1. *l.* 5. *pen. ff. de vi & vi armat. l.* 2. *l.* 5. *l.* 7. *l. Præses* 8. *l. si liberis* 11. *l. si is qui* 13. *l. is qui* 15. *ff. de captivis*, *l. si patre* 15. *l. si quis ingenuam* 21. *ff. de captivis*, *l.* 2. *§.* 1. *in fine*, *ff. ad Tertyl. l. nam* 21. *ff. de negot. gest. l.* 8. *de re milit.* Balduinus *de pignor. c.* 2. Amaya, *l.* 2. *observ. c.* 14. Retes, 6. *opusc. c.* 13. Larrea, *disput. 9. num. 9.* Pinellus, 1. *select. c.* 3. *n.* 24. & *c.* 9. *n.* 14. Igitur juri contrarium non est, liberum hominem pignoris nexu detineri. Augetur primo hæc difficultas ex eo; nam cujusque rei venditione permissa, facilius pignoris constitutio

concessa credirur: sed libero homini licet ad pretium participandum se vendere, & virtute talis venditionis servus manet, *l. 5. §. 1. l. homo liber 25. ff. de stat. homin. l. si ex causa 9. §. Papinianus, ff. de minor. l. si quis filio 6. §. irritum, ff. de injust. rupto, l. 1. & fere per tot. ff. de quibus ad libertatem, l. 2. ff. si liber ingenuus, l. liber 7. §. 1. l. si usumfructum 23. l. cum pacto 40 ff. de liber. caus. l. quedam 14. ff. de pœnis, l. 5. §. si ministerium 16. C. de lib. caus. l. scientis 6. l. ult. C. de ingenuis manumiss.* Paulus *l. 2. sent. tit. 21. §. libertas, l. si servus 25. §. in summa, de liber. caus. l. & scientis, C. de ingen.* licet ea servitus sublata sit ex novella 59. & apud nos in desuetudinem abierit, ut illustrant P. Gregorius *l. 4. syntagm. c. 3. n. 8. & l. 22. c. 1. n. 2.* Osualdus *l. 2. Donel. c. 9. littera* N, Faber *in Jurisprud. tit. 3. princ. 4. illat. 3.* Balduinus *ad Quintum Mutium in d. l. si usumfructum* 23. Illustriss. Ramos *in Academicis ad d. l. inter, §. sacram, in appendic. c. 1. ff. de verb. obl.* igitur multo magis licebit libero homini pignori se obligare: quod & docetur, in legibus Bajubar. *l. 5. tit. 1. c. 11.* ibi: " Si vero non habet ipse, se in servitio deprimat, & per singulos menses, vel annos, quantum lucrari quiverit, persolvat, donec universum debitum restituat. " In Capitul. Caroli *l. 3. c. 29.* ibi: " Liber qui se loco vadii in alterius potestate commiserit: " junctis quæ de vadio notavi *in capite antecedenti.* Augetur hæc difficultas ex more apud varias nationes recepto oppignorandi filios proprios pro debito civili. De Hebræis enim constat ex Salomone *c. 22. & l. 4. Regum c. 4.* ubi vidua paupercula Propheam Elisæum ita alloquitur: " Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. " Quo etiam respicit D. Matthæus *c. 18.* ibi: " Cum autem non haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus venundari, & uxores ejus, & filios, & omnia quæ habebat. " D. Ambrosius de Tobia: " Vidi miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci. " De Romanis idem liquet ex Dionysio Halicarnasseo *l. 6.* ibi: " Unde factum est, ut, cum solvendo non essem, ductus sim a fœneratore, in servitium una cum duobus filiis. " Igitur in præsenti casu recte filius ipsius debitoris jure pignoris detineri poterat. Augetur tandem hæc difficultas, nam jure civili Romanorum, qui non poterant pecuniam solvere, corpore suo creditori satisfaciebant, ab Athenienfibus jure illo accepto; & non solum si corpora ipsa oppignorata erant, in nervum, & in vinculum duci poterant; sed etiam si ad solvendum condemnati, intra dies justos, 30. videlicet, judicato non parebant, in jus trahebantur, & creditoribus addicebantur, ex lege XII. Tabul. ita concepta: " Æris confessis, rebusque jure dicatis 30. dies " justi sunto; post deinde manus injectio esto, in jus ducito, ni judicatum facit, aut quisp. endo eo in jure vindicit, secum ducito, vincito, aut nervo, aut compedibus XV. pondo, ne majore, ac si volet, minore vincito: si volet, suo V. ito: ni suo V. it, quien vinctum habebit, libras farris endo dies dato: si volet, plus dato. Ni cum eo pacuit, LX. dies endo vinculis retineto: in Tiberi trinis nundinis continuis in comitium procitato, æriscue æstimiam judicati prædicato. At si plures erunt, rei tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerunt, se fraudesto: si volent, uls Tiberim peregre venundato. " Quam exponunt " Jacobus Gothofredus *in 4. fontibus*, Revardus *ad leg. XII. Tabular. c. 5. & seq.* Heraldus *l. 2. de auctor. rei judic. c. 24.* Hieronymus Mas. *l. 1. obs. c. 8.* Turturetus *dissert. 2. jurisd.* Fornerius *l. 3. rerum quotid. c. 10.* Scipio Gentil. *ad Apul. apol. fol. 366.* igitur verum non est, liberum hominem jure pignoris detineri non posse, etiamsi unde solvat non habeat præcipue juxta vulgare illud juris dicterium, Qui non habet in ære, luat in corpore, *l. si quis 7. §. in servos, ff. de jurisd. l. ult. ff. de in jus vocand. l. si quis injuriam 35. ff. de injur. l. 1. §. ult. de pœnis*, D. Ambrosius *serm. 78.* Cassiod. *l. 4. var. ep. 10. & l. 9. epist. 2.* ibi: " Reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis. " Accedit, nam locus pignori datus potest fieri religiosus, quin impediatur concursus pignoris, & religionis, *l. 2. fin. ff. de relig.* ergo similiter stare potest jus pignoris cum libertate.

5 Homo liber est extra commercium.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, quam ut perfecte exponamus, sciendum est, inter res quæ extra commercium sunt, hominem liberum referri, ita ut ille naturali jure, & ratione a commercio eximatur, *l. in emptione 34. §. omnium, ff. de contrab. emption.* abhorret enim a naturali hominum dignitate, ut sit homo merx alterius hominis, pecuniaque comparetur is, cujus causa pecunia, ceteræque res, quæ humanis usibus deservire possunt, comparatæ fuerunt, ut in simili casu ajebant Consulti *in l. vetus 68. ff. de usufruct. l. in pecudum 28. ff. de usuris, l. jubissime 44. ff. de ædilit. edict. §. in pecudum, Instit. de rerum divis.* Cicero enim ex sententia Gryfippi Stoicæ sapientiæ Principis, agnovit hominum causa omnia nata fuisse, *l. 3. de finibus*, & Ovidius ingeniose *l. 1. Metamorph. vers. 66.* cecinit, natum hominem fuisse, ut possit inter cetera dominari: & propheta Rex *Psal. 8. vers. 8.* omnia subjecta esse illius pedibus ait; quod recte expressit Florentius Schenobius *embl. 1. morali*: unde & natos esse homines liberrimos, & ut animantia subjiciant, ipsi vero nulli subjiciantur, philosophatur Jacobus Vander Græt. *de jure publico, ad l. non dubito, ff. de captivis, c. 6. n. 2.* Humanæ ergo dignitatis conditio facit, ne homo liber intra commercium sit, ut probant, & illustrant Menchaca *l. 2. illustr. c. 82. n. 13.* Amaya *l. 3. obs. c. 1. §. 1. n. 3.* Caranza *de partu, c. 3. ex n. 21.* D. Martinus Saravia *ad d. l. vetus, n. 3.* fuse Gibalinus *de negot. tom. 1. l. 1. c. 4. art. 3. concect.* Ex his constat liberum hominem vendi non posse, *l. bona 27. §. 1. ff. ad Vellejan. l. sed Celsus 6. d. l. si in emptione 35. §. 1. l. continuus, ff. de verb. oblig.* etsi vendatur in casum; quo servus fit, quia minosus casus non est spectandus, *l. sed Celsus 6. ff. de contrab. empt. l. bona 27. §. 1. ff. ad Vellejanum*: nec in stipulationem deduci, *l. 1. §. id quod, ff. de oblig. & act. l. liber homo 130. d. l. continuus 137. §. cum qui, ff. de verb. oblig. §. idem juris, Inst. de inutilibus*; nec possideri, *l. si quis liberum 20. ff. de probat. l. cum heredes 23. §. ult. l. universa 130. §. 1. de acquir. possess.* nec usucapi, *l. usucapionem 9. de usur. c. §. sed aliquando, Instit. eod. tit. l. ult. C. de longi tempor. præscript. quæ pro libertate*; nec inter cohæredes dividi, *l. quidem 41. ff. famil. ercisc. l. ult. de jurepatron.* nec vindicari, *l. 1. §. per hanc, de rei vindicat.* nec pignori conventionaliter obligari, *l. 1. C. de patribus qui filios distraxerunt, l. ob æs alienum 12, C. de oblig. & act. l. qui filios 6. C. quæ res pignori*, cum aliis supra adductis. Eadem ratione dicit corpus liberum nullam æstimationem recipere, *l. 1. §. sed cum homo, l. ult. ff. de his qui dejecerunt, l. 3. ff. si quadrupes, l. 2. §. cum in eadem, ff. ad leg. Rhodiam.*

6 Exponuntur & remittuntur varia jura.

Nec contrarium docetur *in l. liberi hominis 4. cum duabus sequent. l. liberi 7. ff. de contrab. empt. leg. minor 39. §. pater, ff. de evict. l. si tibi 25. C. eod. tit. l. Licinius 4. ff. quibus ad libertatem, §. ult. Instit. de empt. & vendit.* ubi docetur liberi hominis intelligi contractam emptionem, si ematur ab eo, qui ignoravit ejus conditionem, quia difficile dignosci potest liber homo a servo. Nam sciendum est, venditionem consistere, dici duobus modis, Primo, ut per eam dominium rei emptæ acquiramus, *l. cum manu 80. §. ult. de contrab. empt.* & hoc respectu venditio hominis liberi, quamvis ab ignoranre ematur, non valet, *l. 4. ff. de contrab. empt.* Secundo, ut ex ea venditione nascatur actio ex empto, qua utatur emptor adversus venditorem, ut pretium, interesseque recuperet. Hæc autem actio non supponit perfectam venditionem, nec ad id tendit, ut contractum confirmet, sed potius ut illum rescindat, quia ad ejus rescissionem datur, *l. ex empto 11. §. animalium 4. & 5 l. si quis virginem 5. ff. de act. empti*, docet D. Joan. Suarez *ad l. Aquil. l. 2. c. 3. sect. 5. n. 13.* Unde mens Jurisconsultorum indictis legibus est valere emptionem liberi hominis, quamvis habere non possit, ut ex ea actio ex empto comperat emptori bonæ fidei, quæ non posset competere, si sciens emisset, quia pretium jactare videretur, *d. l. liberi 70, de contrab. emption.* & expresse tradit Modestinus *in l. qui officii 72. ff. eod. tit.* docent Photius *in nomocanone, tit. 2. c. 2.* Ant. Silvius & Clarus *ad ll. Regias c. 25.* Jacobus Gutherus *de jure manium l. 3. c. 5.* Duarenus *ad tit. de contrab. empt. c. 2.* Pichard. *in d. §. idem juris*, Amaya *l. 1. observ. c. 7. n. 5.* Antonius Faber *in Jurisprud. tit. 3. princ. 3. illat. 3.* ideo hæc actio in factum dicitur, *l. ossa 8. §. 1. Dig. de relig. & sumpt.* competit ratione emptionis, quæ possit dominium transferre, ut docuerunt post Odolfredum *in d. l. 8.* Paulus Vusius *l. 1. subtilit.* Julius Pacius *in consiliat. legum, cent. 5. qu. 7.* Circa hanc tamen exemptionem liberi hominis a commercio observandi sunt textus *in l. quod vulgo 11. ff. ad l. Falcid.* juncto Cujacio ibi, *l. 27. §. si liber homo, ff. ad l. Jul. de adult. leg. eum qui 14. §. si filius, ff. de furtis, l. 14. §. 1. ff. de servo corrupto, l. 44. in princip. ff. de usucap. l. 44. §. pendit. de legat. 1. l. 27. ff. de liber. caus. l. 36. ff. de furtis, l. sanctio, ff. de pœnis, l. 1. in fine, ff. de vi, & vi armat. l. 6. vers. Imperatoris, ff. de liber. agnosc. l. 15. ff. de probat. l. 2. §. si primus, ff. de statulib. l. 3. §. 1. ff. de libero hom. exhib. l. 4. §. ult. ff. de condit. instit. l. is qui 45. ff. de oblig. & act. l. 26. §. 4. ff. sed noxal. l. sed etsi 19. §. 1. ff. de evict. l. 4. ff. quibus ad libertatem proclamare, l. cum servus 54. §. 1. ff. mandati, l. 3. §. in hoc, de lib. exhib. l. 5. §. 1. ff. ut legatorum nomine, l. pen. §. sed & alium, ff. de operis libert. l. si eum hominem 33. l. si quis pro eo 56. ff. de fidejuss. l. 7. ff. de assignand. libert. l. 4. §. ult. l. mulier 20. §. si quis hæc litravium, ff. de condit. instit. l. 12. juncta l. sequenti, ff. ad exhibendum, in collat. legum Mosaic. tit. de abigantoribus, l. 5. §. fin. de servo corrupto*, junctis Larrea *decis. 7.* Fabro *in ration. ad l. 12. ff. ad exhibendum.*

7 Liberum hominem pignori dari licet.

Secundo sciendum est, quod licet servi pignori dari possint, *l. Paulus 29. §. si scienter, ff. de pignoribus*, quia sunt in bonis nostris, ut late probat Merlin. *l. 2. de pignor. q. 27.* de hominibus tamen liberis non iidem semper fuerunt mores, & leges; sive apud Romanos, aut Græcos, sive Barbaros. Apud Græcos quondam in more fuit, corpore suo obligato, pecuniam mutuam accipere, ut refert Plutarchus in Solone; sub nexuque liberum æs alienum contrahere. Diodorus Siculus *l. 1.* Plutarchus *l. de fœnore accipiendo*; & ut res ceteræ, debitore in solutione cessante, vendebantur; ita etiam & liber homo pignori datus. Nec solum in hoc casu virtute conventionis homo liber nexui tradebatur, verum etiam citra conventionem debitorem inopem manu injecta capere, & abducere creditori licebat, ut late probat Salmasius *de modo usurarum cap. 17.* quod lege speciali sustulit Solon, cavens, ne quis deinceps sub homine libero pecuniam crederet, ut ex Laertio, Diodoro, & Svida probat late Gibalinus *leg. 3. de usur. caput. 7. art. 3.* Apud Romanos etiam sæpius in hanc partem variatum legimus, nam initio quidem, Regum tempore licuit cuilibet se nexui dare creditori, & oppignorare. Unde Servius Tullius populo promisit apud Dionysium *leg. 4.* legem se laturum ne deinceps liceret sub pignore liberorum corporum mutuum dare; & deinde mensis in foro positis, omnium obæratorum nomina propria pecunia exsolvit, & per præconem pronunciari jussit, nemini creditorum licere deinceps civium corpora propter privata debita abducere. Dionysius *libro 6.* Sed hæc lex contrariis moribus obliterata fuit, & nexorum ob æs alienum jus statutum *in ll. XII. Tabular.* verbis supra relatis: quare ex lege debitor damnatus, qui non solvebat, addicebatur creditori, quo respexit Terentius *in Phormion.* ibi:

Mihi sciunt nihil esse. Duces ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem, & sapiunt, mea quidem sententia.

Duravit hic mos addicendi obæratos creditoribus ad annum urbis conditæ 427. quo Petilio, & Papirio Coss. lata fuit lex, ne quis nervo, aut compedibus ob æs alienum teneretur, ibi: " Eo anno plebi Romanæ veluti aliud initium libertatis factum esse, quod necti desierint, cautumque in posterum, ne necterentur. " Sed ea lex usu sensim sublata fuit; nam apud Livium libris sequentibus plures sunt querimoniæ debitorum in vinculis nexorum: & Varro *l. 6. de lingua Latina*, ait: " Cajo Popilio rogante, Lucio Sylla dictatore, " latam legem esse, ne nexi essent qui operas suas in servitute pro pecunia darent. " Sed nec hæc lex diutius tenuit, imo ut suspicatur Hothomanus *illustr. q. 26.* sicut pleraque acta Syllæ rata non fuerunt, sic nec lex illa. Demum lex Julia ab Augusto lata legem Petiliam restituit, edixitque ut creditoribus qui solvendo non essent, bonis suis cedere liceret, eaque bona venderentur, in corpora autem debitorum animadvertere fas non esset, *l. 1. & 4. C. qui bonis cedere*: latius prosequemur *in c. Odoardus, de solut.*

8 Traditur ratio decidendi.

His animadversis apparet jam vera ratio præsentis conclusionis; nam cum earum rerum, quæ in commercio non sunt, pignoris obligatio non consistat, *l. 1. §. eam rem, C. quæ res pignori*; & inter eas homo liber enumeretur, *l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obblig.* ideo nec liberi hominis pignoratio subsistit, nec liber homo potest se obligare, aut filium suum simili nexui subjicere, *l. fin. ff. quæ res pignori*, ubi talis pignorationis pœnam pro arbitrio suo mitigasse Tribonianum credo, cum Paulus *l. 5. sent. tit. 1.* ex quo desumpta est dicta lex finalis, ut constat ex ejus epigraphe, scribat eo casu creditorem deportandum esse, nisi mavis loco illius verbi *relegatur*, reponere *deportatur*, ut tradit Cujacius *in notis ad ipsum, l. 5. tit. 25.* Recte ergo, & secundum juris utriusque principia in præsenti scribit Gregorius, nec Cosmam ipsum, aut ejus liberos posse pro debito civili jure pignoris retineri; unde cognoscitur injustitia fœneratorum illorum, qui cadavera debitorum jure pignoris detinebant, quos reprehendit S. Ambros. *de Tobia c. 10.* ibi: " A fœneratoribus teneri defunctos pignore, & negari tumulum, dum fœnus exposcitur. Carnificibus duriores, quohiam quem vos tenetis, carcer non suscipit, exactor absolvit: peccatorum reos post mortem e carcere mittit, vos clauditis; legum severitate defunctus absolvitur, a vobis tenetur. "

9 Dissolvitur ratio dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam verum est, in homine libero ab hostilibus redempto, jus pignoris naturalis dari; quod jus introductum fuit favore libertatis, ut ceteri facilius alliciantur ad redimendos captivos dum majorem securitatem exinde habent pretii recuperandi, ut docent Grotius *l. 3. de jure belli, c. 9. §. 10.* non tamen levis quæstio est, cujus statu interim maneat redemptus, & propter fictionem postliminii in suspenso est, *l. fin. ff. de suis & legitimis*; quia redemptio liberat illum a penuria captivitatis, non vero ejus conditionem mutat, ut diserte docetur *in l. verum 20. §. ult. ff. de captivis*, ubi male reponit Faber *in jurispr. tit. 11. princ. 8. illat. 8. pro redeundi, reluendi.* Interim ergo quoad juris effectus pro captivo habetur, excepto eo, quod potest adire hæreditatem, ut inde habeat quo se redimat, *l. is qui 15. C. de postliminio*: docent Faber *ubi supra, tit. 1. princ. 4. illat. 3. & princ. 8. illat. 11.* Schiforded. *ad Fabrum l. 2. tract. 22. q. 2. & l. 3. tract. 21. q. 7.* Larrea *decis. 5. n. 12.* Xaravia *volocit. 2. de captiv. redempt.* D. Joseph de Retes *l. 6. opusc. c. 13. per tot.* A jure autem pignoris naturalis redemptus liberatur, si redemptionis pignus persolvat, argumento legis *solutum 11. de pignorat.* Item si redemptor ei pretium quomodolibet remiserit, *l. 2. l. si librum 11. l. commercio 16. C. de postliminio, l. Senatus 43. §. ult. de legat. 1.* unde si redimens redemptam uxorem duxerit, quasi remissse ei pretium videtur, *l. si quis ingenuam 21. de captivis, l. is qui te 13. l. liber 17. de postliminio*: extinguitur etiam morte redempti jus, quod in ejus corpore redemptori competebat, *l. 1. §. si filius 4. de suis & legit. hæred. l. 2. §. sed etsi, ff. ad SC. Trebel. l. patre 15. de captivis.* Tandem ex conventionibus finitur, si redimens publica libidine redemptam prostituat, *l. facilissime 7. C. de postliminio*: si redemptus per quinquennium redemptori servierit, *l. ult. C. eod. tit.* ex quibus dignosci potest, redemptum non esse liberum, quando pignori naturali obstrictus manet, sed adhuc in eo durare vestigia pristinæ captivitatis.

10 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat primum augmentum difficultatis, quia respondetur etiam, certum esse, in pœnam doli proprii, & fraudis eum, qui cum esset liber homo ad pretium participandum se venundari passus est ab aliquo tertio improbo venditore, qui simulavit se dominum esse, ut facilius deciperet emptorem, servum fieri, ex juribus supra relatis, *§. servi 4.* ubi Theophilus *de jure person. l. 5. §. 1. de statu hominum, l. si quis filio 6. §. irritum, de inofficio rupto, l. 1. & per totum ff. quibus ad libertatem, l. 10. eodem tit.* Osualdus *l. 5. ad Donellum, cap. 9. littera N. & O*, adeoque servus fit, ut manumissus conditionis libertinæ maneat, *l. homo 23. ff. de statu hominum, l. 2. ff. quibus ad libertatem*; quia ex justa servitute manumissus est, *l. cum pacto 40. ff. de liber. caus.* quam sic accipiunt Osualdus *ad Donellum l. 2. cap. 20. littera D.* Pinellus *l. select. c. 7. num. 22.* nisi antequam in libertatem proclamet, paratus sit emptori pretium reddere, *l. 2. si ingenuus esse dicatur.* Aliena tamen desiderantur. Prima, quod emptor ignarus sit conditionis ejus, alioquin si sciat liberum esse, & emerit; quia nulla injuria illi fit, non potest liber homo in pœnam delicti admissi ingenuitatem amittere, *l. scientis 6. C. de liber. caus. l. liberis 7. §. si quis, l. si quis sciens 35. ff. eod. tit. l. 4. vers. Idcirco, ff. quibus ad libertatem.* Secundo, ut participet pretium, sibique habeat de facto, & ipse consumat clam, & occulte id in suos usus convertat, *l. 1. ff. quibus ad libertatem, l. liberis 7. ff. de liber. caus. l. 5. C. eod. tit.* alioquin si non participet pretium, servus non fit, quamvis ad decipiendum alterum patiatur se donari, in dotem dari, pignori obligari, *l. si ministerium 16. C. de liber. caus., l. ult. C. de ingenuis manumiss. §. ult.* Tertio quod fit major viginti annis, *d. l. ministerium*: quamvis si minor sit, adversus hanc venditionem non restituitur, *l. si ex causa 9. §. Papinianus, ff. de minor.* cum hæc servitus provenit ex delicto, *l. quædam 14. ff. de pœnis*, & adversus delicta minoribus restitutio non detur, *l. auxilium 37. ff. de minor.* quæ in libero homine, qui se palam pignori dat, adesse non possunt: inde licet in pœnam delicti homo liber venditus concurrentibus dictis circumstantiis legitimæ ætatis, participationis pretii, & ignorantiæ in emptore, servus fiat, non tamen potest pignoris nexui se subjicere. In Gallia tamen fuisse receptam aliquando & venditionem, & pignorationem liberi hominis, constat ex canone 14. Concilii in incerto loco celebrati, paulo post Conc. Paris. 5. relato *tom. 14. Concilior. fol. 415.* in illis verbis: " De ingenuis, qui se pro pecunia, aut alia revendiderint, vel oppignoraverint, placuit ut quandoquidem pretium quantum pro ipsis datum est, invenire potuerint, absque dilatione ad statum suæ conditionis reddito pretio reformentur, nec amplius quam pro eis datum est, requiratur: & interim si vir ex ipsis uxorem ingenuam habuerit, aut mulier ingenuum habuerit maritum, filii qui ipsis nati fuerint, in ingenuitate permaneant. " Nec obstat aliud augmentum difficultatis, deductum ab annexis, & adductis ex lege XII. Tabular. Nam licet adeo debitores solutioni obstringantur, ut olim debitor, qui condemnatus solvendo non erat, creditoribus addiceretur, inter quos ejus corpus secari, ac dividi lex XII. Tabular. permittebat, ut referunt Gellius *l. 10. noctium, c. 2.* Quintil. *l. 8. instit. c. 8. & l. 7. c. 4.* & exponit Robertus *ubi proxime*, quæ cruenta divisio moribus repudiata fuit, ut refert Tertul. *in apol. c. 4.* ibi: " Sed & judicatos in partes secari a creditoribus leges erant; consensu tamen publico cruditas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est; & bonorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem, quam effundere. " Et tantum creditoribus permissum fuit debitores in vincula ponere, ac eorum operis uti, donec illis satisfactum esset, ut raris exemplis eleganter illustrant Revardus *ad ll. XII. Tabul. c. 8.* Desiderius Herald. *de auctor. l. 2. c. 24.* unde hi debitores dicebantur nexi, & addicti, quia ex ipsa lege ob æs alienum in temporariam servitutem creditorum addicebantur; indeque obligatio ipsa nexus dicebatur, quia per eam corpus ut pignus afficiebatur, Budeus *ad tit. de in diem addict.* Sed id Senatui indignum visum fuit, & cautum, ut bona debitoris venderentur, corpus autem obnoxium non esset. Livius *lib. 8.* cui mutationi causam dedit crudelitas simul & libido Lucii Papirii fœneatoris. Cum enim ille Publium adolescentem fibi ob æs alienum nexum pellicere sermone ad flagitium conatus esse, illeque ingenuitatis magis quam præsentis conditionis memor flagitium aspernaretur, ab impuro creditore nudari, verberarique jussus est, qui cum laceratus in publicum proripuisset, libidinem, crudelitatemque conquerens fœneratoris, populum concitavit; qui in forum, & post agmine facto in Curiam cucurrit, obtinuitque a Senatu, ut in posterum liberi homines non necterentur. Quod etiam Servium Tullium statuisse, ex Dionysio *lib. 4.* supra retuli: & hæc esse jura, quorum Diocletianus meminit *in l. ob æs alienum, C. de oblig. & act.* dum ait, *ob æs alienum servire liberos creditoribus jura non patiuntur*, notavit Pancirola *lib. 2. var. c. 700.* & nova Justiniani sanctione in authentica, *Quia ut nulli, §. quia vero, collat. 9.* creditor a debito cadit, si debitorem in servitute retinuerit: sed cum æquissimum sit debitores solvere quod debent, ut ex Seneca *lib. 3. de benef.* tradit Govar. *lib. 2. var. c. 1. n. 1.* ideo nostris legibus regiis cavetur, ut debitor qui solvendo non est, creditoribus servire cogatur, donec eis satisfaciat, *l. 4. & 5. tit. 16. lib. 5. recopil.* tuncque tenetur debitor ferre torquem ferreum, ut statuitur *in l. 6. eod. tit. & libro*, quam ad praxim docte exponunt Azevedus, & Matienzus *ibi*, Pax *in praxi, tom. 1. part. 5. c. 5. n. 20.* Nec obstat ultimum augmentum; nam magnum discrimen versatur inter locum religiosum, & liberum hominem; siquidem religio non afficit totum fundum, ut libertas hominem; sed pro minima parte a legibus taxata, unde in alia parte potest remanere jus pignoris. Et favor religionis evincit, ut non obstante pignoris nexu, locus religiosus fieri possit.

11 Exponitur l. 8. de pign.

Præsenti assertioni opponi solent textus *in c. ex rescripto, de jurejur. c. exposita, de arbitris, cap. unic. de oblig. ad ratiocinia*, quorum interpretationem adduxi in eorum notis: quare his remissis potius quam omissis, primo in præsentem assertionem exponendo textum *in l. 8. ff. de pign.* ubi docetur, in generali obligatione non contineri concubinam, aut ejus filios: igitur in speciali continentur, & per consequens libera persona potest pignori dari. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu agi da concubina ancilla, cum qua concubinatus dari poterat, juxta adducta a Cujacio *lib. 5. obs. c. 6.* unde ex natura & conditione personæ pignus in ea consistere poterat: non tamen generali pignore comprehenditur, quia

generali obligatione non *continentur* quæ *quis* ob affectionem specialiter obligaturus *non* fuisset, *l. 6. ff. eod. tit.* Est autem quædam affectio erga concubinam, *l. 3. §. 1. de don. inter*: & erga filios naturales, *l. 41. §. 2. ff. de legat. 3.* quam eleganter expressit D. *Aug. in lib. confessionum*, erga concubinam, *lib. 6. c. 22.* ibi: "Delectationes consuetudinis meæ, ad quam „ si accessisset honestum nomen matrimonii, non eum mirari „ oportere, cur ego illam vitam nequirem spernere. *Erga „ filios naturales, lib. 4. c. 2. ibi*: Experiri exemplo meo, quid „ distaret inter conjugalis placiti nodum, quod fœderatum „ est generandi gratia, & pactum libidinosi amoris, ubi pro„ les etiam contra votum nascitur, quamvis jam nata cogat „ se diligi. „ Unde recte *in d. l. 8.* docetur, generali obligatione non contineri concubinam, ejusque filios; quia ob specialem affectionem non creditur, nec speciali pignore patremfamilias eam obligaturum: & ut profanæ litteræ divinis deserviant, recte ex eo textu probat Meril. *lib. 2. obs. c. 18.* Deiparam Virginem Mariam generali obligatione peccati, qua omnes nascuntur obstricti, non teneri.

12 Exponitur Papinianus l. 2. definitionem.

Deinde ex supra traditis lucem accipit Papinianus relatus a Licino Rufino *lib. 2. collatione legum Mosaic. & Roman.* in illis verbis: "Per hominem liberum noxæ deditum, si tantum „ acquisitum sit, quantum damnum dedit, manumittere co„ gendus est a Prætore, qui noxæ deditum accepit, sed fi„ duciæ judicio non tenetur. „ In quibus cum supponat Papinianus, liberum hominem noxæ dedi posse, quod etiam docetur *in l. 3. §. proinde, ff. de libero homine, §. ult. Instit. de noxal.* & a Paulo apud eumdem Rufinum *lib. singul. de adult.* dum ait, marito licere occidere deditum hominem deprehensum in adulterio uxoris; agnovit tamen Papinianus magnum discrimen quod versatur inter servum noxæ deditum, & liberum hominem: nam servus noxæ deditus transit in verum dominium accipientis; at vero liber homo per noxæ deditionem servus non efficitur, imo nec ipsa deditio eum nectit jure pignoris, aut fiduciæ; quia ex supra traditis homo liber pignoris jure detineri non potest: unde recte docet Papinianus, liberum hominem noxæ deditum, post satisfactionem manumittendum esse, quia non solum manumittuntur servi, verum etiam nexi, & addicti: non autem compelli, qui eum detinebat, illum manumittere fiduciæ judicio, oblata æstimatione litis, quia nulla fiducia eo casu contracta fuit, ex quo translatum esset dominium, ut infra exponemus, & docuit Cujacius *lib. 2. diffinit. Pap. in l. sanctio 41. ff. de pœnis*. Expendi etiam solent, cum præsens assertio pro nostris disputanda proponitur, textus *in l. cognitio, §. 2. l. 27. ff. de liber. causa. l. 8. qui §. Stichum, ff. de pecul. legat. l. verbis legis, ff. de V. S.* juncto Costa *in capite si pater, 1. part. verbo Moreretur, de testam. in 6. l. 2. vers. data, de opt. legat. l. 25. §. 2. de ædilit. edict. l. si Stichum, ff. de statul.*

13 Explicatur §. pignori de hæred. inst.

Etiam supra traditæ assertioni opponi potest textus *in leg. pign. 30. ff. de hæredib. instit.* ubi proponitur, dominum habentem servum pignori datum, eum hæredem instituisse cum libertate: & docet Ulpianus, Imperatorem *Severum* rescripsisse, eum liberum posse fieri, hæredemque domino necessarium, si paratus sit prius creditori satisfacere: quem textum sic expendo. Servo specialiter pignori dato, nec inter vivos, nec in testamento libertas directo dari potest, *l. servus 3. l. Ælianus 10. ff. de manumiss. l. servum 4. l. cum hereditas 5. §. fin. cum l. seq. l. generaliter 29. ff. qui & a quibus, l. servum 44. §. si idem 7. ff. de legat. 1. l. 1. & 3. C. de servo pignori dato, l. 3. de manum. l. 1. & 2. C. qui & a quibus*, docent Donellus *lib. 2. c. 3.* Antonius Faber *in Jurisprud. tit. 5. princ. 1. illat. 3. & 4. & tit. 5. princ. 2. concl. 6.* Osualdus *lib. 2. Donelli, c. 15. littera C*. Sed quando inutiliter libertas relinquitur, non potest servus domino existere hæres necessarius, *l. si non lex 83. ff. de hæredib. instit.* ergo durante causa pignoris liber *factus* fuit servus, siquidem hæres necessarius domino extitit: igitur quia potest durare jus pignoris in libero homine. Cui difficultati ut satisfaciat D. Josephus de Retes *in repetit. prælect. ad §. sacram*, legis *inter 83. ff. de verbor. oblig. n. 23.* supponit, servum proprium institutum cum libertate, tanquam necessarium eo tempore domino suo existere debere hæredem, & in ejus dominio esse, qui moritur, *l. si post mortem 68. §. 1. l. qui situm 91. §. 1. ff. de legat. 1.* unde si a domino post testamentum factum alienetur, ab ipso vivente debet redimi, ut possit illi hæres existere, *l. quoties 9. §. servus 14. ff. de hæred. instit.* quia hac in re media tempora non nocent, *l. servum 50. ff. eodem tit.* secus autem est, si libertatem tantum relinquat servo proprio; sufficit enim, inspecta æquitate, quod redemptus inveniatur tempore aditæ hæreditatis ab extraneo, *l. verum est 50. ff. de manumiss. testam.* quod an possit dici etiam de hæreditate, si tanquam servum proprium liberum eum esse jussit, & pro parte hæredem scripsit, dato cohærede extraneo, dubitavit Gothofredus *in d. §. si servus 14.* quia libertatis dies cedit ab adita hæreditate, *l. un. §. libertatibus, Cod. de caduc. tol. l. hæredis 7. §. ult. cum sequenti, ff. quando dies legati*; idcirco sufficit si in hæreditate jacente inveniatur prius quam dies veniat, quo competitura libertas sit: at vero existentia hæredis necessarii eodem tempore cum instanti mortis debet concurrere, alioquin inutilis foret: ex quo existimat Gothofredus, hunc liberum futurum, hæredemque, ac voluntarium. Contrarium tamen tenendum est, propter æquitatem dictæ legis *verum 58.* cum enim eo processerit libertatis favor, ut non inspiciamus præcise tempus mortis, sed aditæ hæreditatis; & causa hæreditatis pendeat a libertate, quæ suspenditur, æquius censet D. Joseph. de Retes *ubi supra*, servum in hoc casu, & liberum, & hæredem necessarium fore, ex quo libertas confirmata fuit per additionem hæreditatis a cohærede factam. Nec obstant textus præcitati, qui exigunt existentiam hæredis necessarii tempore mortis testatoris; qui accipiendi sunt regulariter, & suppositis terminis ordinariis, quorum exceptio est casus relatus *in d. l. verum 58.* Quibus suppositis facile exponitur dicta lex *pignori 30.* fatemur enim, non posse eam accipi secundum principia juris, alioquin non esset necessarium rescriptum Severi, quod ibi refertur; ex jure enim certum est, servum specialiter pignori obligatum institui posse a domino hæredem cum libertate; & institutionem sortiri effectum, si dominus eum redemerit, idest luerit pignus, *l. 1. C. de necessar. servis*: fuo rescripto autem hoc amplius Severus induxit, ut quamvis mortis tempore non inveniretur a domino redemptus; non evaneleceret datio libertatis, nec hæredis institutio; sed sustineretur, si servus ipse paratus esset se redimere, & creditori ex pecunia sua, aut hæreditaria satisfacere, ut supponunt ibidem Glossa & Cujacius: ut enim pignoris obligatio inutilem ab initio non fecit institutionem servi, sic voluit Imperator ut irritaretur, manente causa pignoris. Quod si quæras, an durante causa *pignoris* sit liber? Respondebo, nec liberum, nec hæredem esse, quia propter vinculum pignoris suspensa est potestas legis. Nec competit libertas cum hæreditate, donec se redimat; unde nunquam concurrit jus pignoris cum libertate: erit ergo interim statuliber vi ipsa, ut ii qui in fraudem creditorum manumittuntur, quorum libertas non impeditur, quousque creditores uti incipiant jure suo, *leg. primæ, §. primo ff. de statulib.* docent Faber *ix Jurisprud. tituli. 5. princip. 2. illation. 10. 11. & 16.* Donellus *lib. 3. commentar. capit. 1.* ubi Osualdus *littera B*, ex quo principio exponit D. Josephus de Retes *ubi supra, numer. 34. & 35.* textus *in leg. quoties 9. §. ultim. ff. de hæredib. instituend.* Ulpianus *in fragmentis, tituli. 1. de libertat. §. servus, n. 19.*

CAPUT III.

Alexand. III. a *Exon. Episcopo.*

EX præsentium latoris insinuatione accepimus, quod Alex. quondam Sacerdos de Ofecolon *b* calicem argenteum, & medietatem unius *c* breviarii ejusdem Ecclesiæ pro sua necessitate pignori obligavit, & ea, morte præventus, minime recollegit. Unde quoniam indignum est, ut ejusdem Ecclesiæ res fuæ, & præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, taliter debeant deperire: f. t. per A. f. p. m. quat. si verum est, quod asserit, *d* filium ejus Vvalterium, qui ex successione ipsius patrimonium jus dicitur *e* obtinere, moneas diligenter, & compellas, ut res ipsas pignoratas recolligat, & eas Ecclesiæ restituat: quod si facere noluerit, eum vinculo anathematis non differas coercere.

NOTÆ.

1 a *Exonien.*) Item etiam legitur in prima collectione *sub hoc tit. c. 3.* & post Concil. Lateran. *part. 29. c. 1.* De Exonien. Ecclesia nonnulla notavimus *in c. 6. de filiis Presbyt.*

b *Calicem argenteum.*) De quo agemus *in c. fin. de celeb. Miss.*

c *Breviarii.*) Breviarium si simpliciter accipiamus opus concisum significat, seu summarium; a Græcis epitome dicitur, quo modo sumitur a Plinio *lib. 18.* ibi: *Ut omnis cultura quodam breviarium peragatur*; Svetonio *in Augusto, c. 101.* ibi: *Tertio breviarium totius Imperii, quantum militum sub signis ubique essent.* Quod etiam *Breve*, nonnulli appellarunt. Lampridius *in Alexandro*, ibi: "Milites suos sic ubique servavit, ut in cubiculo „ haberet breves, & numerum, & tempora militantium. *Vopis„ cus* in Aurel. ibi: Breve nominum inscripsit. „ Quod si breviarium dixerimus cum additione rationum, erit summarium dati, & expensi. Svet. *in Galba, c. 12.* ibi: *Dispensatori breviarium rationum afferenti parcissidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse.* Sic apud Scævolam *in l. ult. ff. de pecul. legato*, breviariæ rationes dictæ in epitomen, & compendium contractæ. Brevis etiam dicitur *in d. ultim. ff. de conveniend. fisci debitorib.* Ulpianus *in leg. 3. §. 6. ff. de pœne legat.* videtur appellasse breviarium logarium, ibi: *Chartas ad rationiculam, vel ad logarium paratas contineri*. Notavit Marcellus Donatus *ad Sveton. cap. 101.* Seneca breviarium parum Latinam dictionem esse contendit *epist. 39.* his verbis: "Commentarios, „ quos desideras, diligenter ornatos, & in angustum coactos „ ego vero componam; sed vide ne plus profectura sit oratio „ ordinaria, quam hæc, quæ nunc vulgo breviarium dici„ tur. Olim cum latine eloqueremur summarium vocabatur. „ Inde

Inde etiam enchiridion, seu epitome precum, seu horarum canonicarum dicitur breviarium. Ut autem veram hujus vocis originem agnoscamus, sciendum est, quod olim ad usum Chori, sive psalmodiæ Ecclesiasticæ diversi libri sub diversis nominibus habebantur: Psalterium nimirum, ex quo psalmi decantabantur; Hymnarium, ex quo hymni; Antiphonarium, ex quo *antiphonæ* decantandæ accipiebantur. Erant & Lectionaria, in quibus libri sacrarum scripturarum continebantur: Evangelistarium; ex quo lectio Evangelica legebatur: Sermonarium, ex quo Sanctorum PP. sermones legendi sumebantur; & denique Homiliarium, ex quo alicujus sancti Patris super lectum Evangelium expositio accipiebatur. Postquam vero lectiones omnes, tam quæ ex sacris Scripturis, quam quæ ex sanctorum PP. libris & homiliis sumuntur, ad certum numerum, ac brevitatem quandam Ecclesiæ decretis redactæ fuerunt, & in unicum librum omnes conjectæ, prædicti libri breviaria dici cœperunt: notarunt Cironius *lib. 2. observ. c. 12.* Grethserus *ad Codinum lib. 1. c. 6.* Juretus *ad Symmachum lib. 6. ep. 25.* Vossius *de vitiis sermon. lib. 1. c. 32.* An vero in præsenti breviarium pro summario rationum Ecclesiæ, an vero pro libro precum & horarum Ecclesiæ sumatur, excogitandum reliquit lectori Cironius *ubi supra*; credo tamen pro breviario divini officii accipi: tum quia conjungitur cum calice; tum quia pro ratione suæ dispositionis Alexander eam assignat, ne Ecclesiæ res, præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, pereant. Quæ verba comprehendunt tam calicem, quam breviarium horarum canonicarum; & ita breviarium in præsenti accipitur, quod temporibus Alexandri, & pluribus postea annis, antequam typis *libris* mandarentur, magno in pretio erat: unde in Ecclesiis tantum majoribus fere unum breviarium erat, & adhuc in Ecclesiis perantiquis extat locus, ubi breviarium fixum erat, ut ibi clerici ipsius Ecclesiæ horas canonicas recitarent: & quia breviarium hoc duabus partibus, hyemali videlicet, & vernali constabat, Presbyter, de quo in præsenti, unam, quam dimidiam partem breviarii appellat Alexander, pignori dedit.

d *Filium.*) Ante sacerdotium videlicet genitum, & ita legitimum, ut in cap. 1. de testament. Si autem filius illegitimus *esset*, ut ex damnabili coitu susceptus, patri non succedebat, ut probat Fichardus *in princip. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato, §. 7. ex num. 10.*

e *Obtinere.*) Etiamsi adhuc illis non se immiscuerit, sed se abstinuerit; nam interim recte conveniri poterat, *leg. 2. §. ult. de stipul. servor.* Quo modo accipit textum hunc Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 1. numer. 30.* In præsenti autem casu Ecclesia etiam poterat avocare res ipsas, tanquam impignorabiles, *ex l. sanctimus 21. de sacrosanct. Eccles. novella 7. cap. 6. novella 120. cap. ult.* ex quibus deductus est textus *in cap. hoc jus, §. qui vero, 10. q. 2.* ut latius dicemus *in cap. 2. de solut.*

CAPUT IV.

Innocentius III. *Gallando Subdiacono nostro, & B. Vitali Canonicis a Pisanis.*

ILlo vos credimus scientiæ dono vigere, quod super eo, de quo nos consulere voluistis, quid juris sit, liquido cognoscatis. Quia tamen nostro postulastis edoceri responso, ne sub ipsius *expectatione* responsi decisio negotii prorogetur, præsentibus vobis litteras duximus respondendum. Sane per vestras nobis litteras intimastis, quod cum causam, quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Cosa: & G. filiam Teberti, & hæredes ipsius super quibusdam vineis præfatis personis pro XXVI. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam, dantes vobis per nostras litteras in mandatis, ut ipsam G. & hæredes ipsius ad restituendas vineas, & quidquid ultra *b* sortem perceperant, eisdem restituerent conquirentibus, per pœnam in *c* Lateran. Concil. contra usurarios promulgatam cogere curaretis: vos, ut juxta mandatum nostrum procederetis in negotio memorato, partes citare curastis; cumque in vestra essent præsentia constitutæ, ex parte prædictæ G. & hæredum ipsius fuit propositum coram vobis, terras & vineas, quas iidem H. & B. repetebat ab eis, non esse pignori obligatas, sed pure venditas, sicut in instrumento confecto exinde plenius continetur: præfatus vero H. pro se, ac fratre *d* suo firmiter asserebat, terras non esse pure venditas, sed pignori obligatas, cum venditioni prædictæ talis fuerit adjecta conditio, ut si a tempore contractus usque ad duos proximos annos præfato T. emptio displiceret, G. pater H. abinde usque ad annum XXVI. libras, perceptis fructibus computatis in ipsis, dare debuerit, sicut in eodem instrumento asserebat firmiter contineri. Verum quia sicut in eisdem litteris continetur, ambigitis, utrum pura sit, & absoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat judicari, per nostras postulastis litteras edoceri. Nos autem consultationi vestræ taliter respondemus, quod qualiscumque fuerit intentio contrahentium, ex forma contractus venditio non apparet conditionalis, sed pura; quamvis possit per conditionem resolvi. Ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expressa, videlicet quod fructus percepti debent in solvenda pecunia numerari, & quod ultra summam receptam xl. solidi debent persolvi, contra ipsum emptorem præsumitur vehementer, præsertim cum usuras consueverit exercere.

NOTÆ.

2 a *Pisanis.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub h. t. c. 1.* De Pisana Ecclesia egi *in c. 8. de tempor. ordin.* quia agebatur de contractu usurario in præsenti; ideo præsentis causæ cognitio judicibus Ecclesiasticis commissa fuit.

b *Ultra sortem.*) Juxta dicenda infra *in c. cum contra.*

c *Lateran.*) Relato *in c. de usuris.*

d *Fratre suo.*) An frater pro fratre absque ejus mandato possit in judicio comparere, exposui *in c. constitutus, de in integrum restit.*

COMMENTARIUM.

2 EMptio, & venditio, sicut ceteri contractus, varia pacta, tam in continenti, quam ex intervallo admittit, *l. 1. C. de pactis inter emptor.* ubi post Cujacium, & Donellum plura congessit Christophorus Philippus Richter. Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in contineoti adjici solent, pactum addictionis in diem, pactum legis commissoriæ, pactum redimendi, seu de retrovendendo. Pacto addictionis in diem venditor sibi prospicit de alia meliori conditione per licitationem, ita ut allata meliori conditione, res sit inempta; & tunc venditio est conditionalis, perficienda, & purificanda, si melior conditio afferatur, *l. 2. l. ubi 4. l. pen. ff. de in diem addict.* hujus pacti naturam, & legem exponunt Donellus *lib. 16. comment. c. 18.* Catel Cotta *verbo Addico*, Hermosilla *in l. 36. tit. 5. part. 5.* Moez *obs. jur. c. 8.* Manlius *de empt. & vend. tit. 6. ex n. 6.* Valentia *to. 3. tract. 1. c. 2.* Gibalinus *to. 2. de negot. lib. 4. art. 2. c. 5.* & circa illud observandi sunt textus *in l. statuliber 38. ff. ad l. Falcid. l. in diem 9. ff. de aqua & aqua pluv. l. 2. §. 3. & 4. ff. pro emptore, l. si quis hoc 41. ff. de verb. obl. l. scire 3. ff. quibus modis pignus, l. si mandavero 22. §. pen. ff. mandati, l. 9. §. fin. ff. de except. rei judic. l. is cui in puteum, §. 10. ff. quod vi aut clam, l. bovem 43. §. pignus ff. de ædilit. edict. l. 6. ff. de diversf. & tempor. l. 6. ff. de contrab. empt. l. 13. §. 2. ff. de act. empti, l. si hominem 19. ff. de usuris, l. 12. ff. de pign. l. inficiando 67. §. cum servus, ff. de furt. l. 11. §. Ariston, ff. quod vi aut clam, l. Æmilius 38. ff. de minor. l. si in emptione 35. ff. eod.* juncto Fabro *decad. 21. cum seq. l. fin. ff. de jure fisci, l. 4. C. de fide & jure hastæ, l. statuliber 38. §. ult. de statulib.* Pactum, seu lex commissoria est conventio adjecta emptioni, & venditioni, qua id agitur, ut si in diem statutum emptor pretium non solverit, & venditor rem vendere nolit, res inempta sit, nec alienata censeatur, *l. 1. 2. 4. & 7. ff. de lege commiss. l. fin. ff. de rescind. vend. leg. 4. C. de pact. inter empt.* & tunc potius sub conditione resolvitur contractus, quam sub conditione celebrari videatur, *dict. l. 1.* Quando vero committatur hæc lex, sive pactum, & ejus naturam, exponunt Donellus *lib. 16. comment. cap. 19.* Hermosilla *in l. 38. tit. 5. partit. 5.* Faber *decad. 45. errore 8.* Cujacius *ad titulum C. de pact. inter*, D. Josephus Vela *differ. 97.* Carvalho *in c. Raynuntius, 2. p. n. 228.* Rither. *in d. l. 4. Cod. de pactis*, Manlius *de emptione, tit. 33.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. c. 5. art. 1.* Circa pactum hoc observandi sunt textus *in l. 1. C. de pact. pign. l. fin. ff. de contrab. empt. l. fin. ff. de rescind. l. 22. ff. locati, l. trajectitia 22. ff. de oblig. & act. l. fundus 16. §. ult. ff. de pign. l. si creditor 7. §. illud, de distract. pign. l. Æmilius 38. ff. de minor. l. item si pretio 22. ff. locati*, juncto Roberto *lib. 1. annotad. c. 11. l. 3. C. de pact. inter, l. 17. §. cum autem, ff. de furtis, l. 6. §. 1. ff. de diversf. & temp. l. 17. §. pen. de furtis, l. statuliber 38. ad l. Falcid. l. si quis 11. pen. ff. quod vi aut clam l. 23. §. fin. ff. de ædilit. edict. l. si in rem, ff. de rei vindic. l. si hominem 19. ff. de usucap. l. 9. §. fin. ff. de except. rei, l. sed hæc 4. ff. de rei vind. l. sed si 25. ff. de petit. hæredit. l. si quis 11. §. pen. ff. quod vi aut clam, lib. 3. quibus modis pignus, l. 2. §. in diem, ff. pro empt.* juncto Fabro *de erroribus pragmatic. decad. 25. err. 6.* De pacto hoc legis commissoriæ in pignoribus adjecto, fuse agemus infra in capite significante, h. t. de pign. pactum revendendi, seu ut Pragmatici ajunt, de retrovendendo, seu retrovenditio, ut dicitur *in l. 2. & 7. C. de pactis inter*; quodque fiduciarium vendendi vereres vocabant, contrahitur cum inter partes convenit, ut oblato pretio intra certum tempus, vel quandocumque, res restituatur vendenti, *d. l. 2. & 7.* Pactum hoc a pacto legis commissoriæ in duobus potissimum differt. Primo, quia in commissoriæ legis conventione pretii solutio sub resolutionis contractu pœna in diem differtur, *l. 2. ff. de lege commiss.* at vero in pacto revendendi, non pretii solutio, quæ jam ab initio facta supponitur; sed ipsa tantum venditionis rescissio confertur in diem, quo vel emptori res vendita displicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblatum, *l. qui fundum 40. ff. de contrab. emption. leg. si convenit 6. ff. de rescind. l. sterilis 21. alias 22. §. sed etsi, ff. de act. empti, leg. si vir uxori 12. ff. de præscription. verb. leg. quod si nolit 31. §. si res ita, ff. de ædilit. edict.* docet Caldas Pereyra de

empt. & vend. t. 10. n. 20. Secundo quia pactum legis commissoriæ juxta vulgarem ejus formam verbis tantum directis concipitur, veluti ut res sit inempta, vel similibus, ut probat Vela *differt. 30. n. 51.* At vero pactum retrovenditionis verbis tantum obliquis præcipue, puta ut res vendita per emptorem redi debeat, aut per venditorem repeti possit, *d. l. si fundum, d. l. si convenit.* Vela ubi proxime, *n. 57.* Unde deducitur, dominium ex hujusmodi pacto ita concepto in emptorem interim omnino esse translatum, nec ipso jure, sed novo facto, adveniente pacti conditione resolvendum, & ad venditorem reversurum, ita ut fructus perceptos ante pretium sibi oblatum suos faciat, ex præsenti textu, *d. l. 2. C. de pactis*: per argumentum a contrario sensu docent Covar. *lib. 3. var. c. 8. n. 6.* Morla *in empt. tit. 9. q. 15.* idque indistincte, ideft sive pactum id in facultate venditoris sit positum, in quo omnes conveniunt, verum est, sive in emptoris voluntatem conceptum sit, ut contra communem, quam refert Corrasius *lib. 3. miscel. c. 9. n. 5.* docent Castillo *tom. 2. controv. c. 25. n. 6.* Vela *differt. 32. n. 6.* Quatenus tamen pactum hoc per se licitum, ex adjunctis circumstantiis reddatur usurarium, pro explicatione hujus textus expofui *in capit. ad nostram, de empt. & vendit.*

CAPUT V.

Idem *Episcopo* a *Aquinati*.

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cum causam, quæ vertitur inter R. sancti Gregorii, & R. muliérem sancti Germani, tibi duxerimus committendam, cum fere per biennium studuisses, ut eadem causa concordia finiretur, partibus non acquiescentibus, acciis viris prudentibus, prædictæ causæ meritis diligentius examinatis, idem negotium de prudentum consilio ad nostram duxisti præsentiam remittendum, ea maxime ratione, quia videbatur hoc ad regium judicium specialiter pertinere; siquidem probatum est evidenter, quod facinore a marito prædictę mulieris commisso, eo fugam petente, tam frater mariti, præfatus videlicet R. quam ipsa mulier, licet minus juste, ab R. Comite Caserton. tunc Regio *b* Justitiario capti fuerint, & de ipsius mandato omnium bonorum delinquentis facta distractio, & soluta pecunia mercatori, qui a marito dictæ mulieris vulneratus fuerat, & rebus propriis spoliatus. Per prædictum autem R. illorum bonorum venditio facta fuit de mandato Justitiarii antedicti: sed quædam possessiones penes eumdem R. mulieris sororium remanserunt, quas idem R. de mandato Curiæ retinuit, soluta pro eis pecunia mercatori, quia emptor alius, sicut dicit, propter possessionum minutias non extabat. Pars vero mulieris firmiter allegabat, quod cum dos omnibus creditoribus *c* præferatur, & omnia bona mariti eidem mulieri propter dotem fuerint obligata, cum mulier in hoc non fuisset culpabilis, dotem suam amittere non debebat. Propter quod æstimationem ejus instantius petebat sibi confirmari, vel in possessiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci: asserens culpa viri sui nequaquam ei de jure debere nocere. Pars autem viri e contrario respondebat, se non debere super his aliquo modo respondere; quia nihil voluntate, vel auctoritate sua distractum fuerat de bonis mariti mulieris ipsius, sed fiscus ea capi fecerat, & mandaverat distrahenda, quod & testium assertione probavit. Sane cum pars mulieris diceret de possessionibus viri sui aliqua remansisse, quæ distracta non fuerant, & ex eis sibi satisfieri postulabat, ab ea studiosius inquisiti, quanta fuisset pecunia, quæ soluta fuerat mercatori: & ex confessione tibi constitit utriusque, quod de immobilibus usque ad XXIV. uncias auri alienatum extiterat, sed præceptus R. se XVIII. vel XXIV. dicebat addidisse, & quadraginta duarum unciarum auri compleviśse numerum mercatori. Allegabat quoque prædictus R. quod cum quinque filii essent unius patris, & omnes in bonis paternis succederent, facta æstimatione totius hæreditatis, non perveniebat ad maritum mulieris ipsius de hæreditate paterna, quod ultra XXIV. uncias valeret. Quia vero ad nos eadem causa remissa non fuit sufficienter instructa, nec nobis constitit, utrum x. libras *d* tarenorum, quas petebat mulier, dedisset in dotem, aut quod R. aliquid possidebat de bonis pertinentibus ad fratrem suum virum mulieris prædictæ, nec potuissemus examinationi causæ insistere; tum quia in præsentia tua renuntiatum fuerit allegationibus, & probationibus, sicut dicis: tum quia idonei, & sufficientes ad nostram præsentiam non venerant respondales; eandem causam tuo duximus examini remittendam, per A. s. præmandantes, quat. si tibi constiterit ex iis, quæ in præsentia tua fuere proposita, & probata, quod mulier dicit, viro dedisse in dotem: & prædictum R. de bonis fratris alicna possidere, cum mulieribus favor multus in recuperandis dotibus debeatur; & cautum sit etiam in jure, quod propter *e* maleficium viri mulier remanere non debeat indotata; cum & bona viri mulieri pro dote tacite obligata cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem, prædictum R. eidem mulieri ad restitutionem dotis eatenus appellatione remota condemnes, quatenus de bonis fratris sui præfati noscitur possidere.

NOTÆ.

2 a *Aquinati.*) Ita etiam legitur *in tertia collectione, sub hoc tit. c. 2.* Aquinum olim prope fluvium Memphim antiqua, & magna civitas fuit. Strabo *lib. 5.* "Aquinum urbs „ est magna, quam magnus præterfluit annis Memphis. „ Colonia fuit Romanorum, ut affirmant Frontinus, & Plinius, ejusque meminerunt Livius *lib. 26.* & Silius Italicus *lib. 12.* Aquini magnitudinem adhuc extantia vestigia, ipsæque ruinæ produnt, certissimi humanæ instabilitatis, atque invidæ vetustatis testes. Jam a primis Ecclesiæ sæculis Episcopali dignitas exornavit Aquinum, qua etiam cum Comitatu nunc condecoratur: & licet non habuisset Aquinum, unde ei splendor posset accedere, satis gloriæ habitura erat ex immortalitate nominis Angelici Doctoris Thomæ Aquinatis, Dominicanæ familiæ gloriæ, Theologorum Principis. Gregorio, qui ex Monasterio Cassini electus fuit Episcopus anno 1206. missa est præsens decisio, licet Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 441. n. 3.* nullo motus fundamento existimet, auctorem hujus textus esse Joannem III. & in præsenti scribere Joanni Episcopo Aquinati. Quare autem præsentis causæ cognitio, cum inter laicos disceptaretur, & super re temporali, judici Ecclesiastico committeretur, non constat inter Doctores. Aliqui affirmarunt, dotis causam etiam inter laicos, & principaliter agitatam, a Judice Ecclesiastico esse decidendam; & ideo quia in præsenti de dote agebatur, judici Ecclesiastico ejus decisionem competere. Sed ea sententia omissa, placet communis, quam sequuntur Barbosa hic, & primarii nostri Balboa, & Garanna *in c. 3. de ordine cognit.* videlicet quod cum in præsenti specie mulier vidua esset, quia inutilem habebat maritum bannitum videlicet, & oppressa reperiretur a judice sæculari, potuit in ejus defectum adire judicem Ecclesiasticum: & cum eo casu proprium sit Ecclesiæ viduas fovere, ut probavi *in c. ex ero, de foro compet.* ideo in præsenti casu licet causa fuisset temporalis, & inter laicos disceptaretur, potuit coram judice Ecclesiastico tractari.

2 b *Justitiario.*) Ideft judici; plerumque enim justitiarius pro judice ponitur in legibus, & auctoribus posteriorisætatis; in legibus Siculis *lib. 1. tit. 1. 36. 45. & 46.* apud Petrum de Vineis *lib. 3. epist. 14.* Matthæum Parisium *anno* 1118. ibi; „ Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam a magno flumi„ ne usque ad Schotorum mare. Vvillelmus vero Elienfis ob„ tinuit justitiariam a flumine prædicto ad plagam Austra„ lem, quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestę fe„ rebat, tunc primo intelligens, quod Rex illum Justitiarium „ fecerat, non zelo justitiæ, sed ut pecuniam ab eo extor„ queret. „ Et apud alios relatos a Vossio *lib. 3. de viriis sermon. cap. 17.*

c *Creditoribus præferatur.*) Consonant lex *assiduis, C. qui potiores*, Novella 97. Justin. docent Bachovius *de pign. lib. 4. c. 12.* Maqueda, & Pichardus *in l. privil. ff. de privil. credit. regul. 2. ampl. 6.* Castillo *lib. 3. controv. c. 4.* Hunnius *in Encyclop. p. 3. tit. 3. c. 5.* postquam enim Justinianus tacitam hypothecam concessit uxoribus in bonis mariti, *in l. un. §. & ut plenius, C. de rei uxor. act. §. fuerat, Instit. de act.* qua mediante omnibus creditoribus personalibus præferantur, *l. procurat. §. plane, ff. de tribut. act. l. pro debito 6. C. de bonis auctorit. judicis*: idem Imperator anno 3. sui Imperii etiam illis concessit, ut in rebus quas in dotem dederant, si consumptæ non essent, præferentur omnibus creditoribus: & quia adhuc illis satis prospectum non erat, cum si res dotales consumptæ fuissent, non habebant jus prælationis respectu anteriorum creditorum tacitam hypothecam habentium, ideo in d. lege *assiduis*, privilegium illis concessit anno 5. sui Imperii, & Christi 534. quo mediante omnibus mariti creditoribus anterioribus præferuntur, *d. l. assiduis*, ubi illa verba, *Aliasduas constitutiones*, referenda sunt ad textus *in d. l. un. C. de rei uxor. l. in rebus 30. C. de jure dot.* Illud tamen satis controversum est apud Interpretes, utrum videlicet privilegium hoc prælationis sit tantum respectu eorum qui tacitam, an vero & eorum qui expressam hypothecam habent? Eam quæstionem late disputant Faber *lib. 8. conject. cap. 11. & 12.* Gibalinus *de usuris lib. 4. cap. 5. art. 25. num. 8.* Maqueda *in dicta l. privilegia, ex num. 52.* Costanus *de dotibus c. 7. ex n. 6.* Pichardus *in §. actionum, n. 74. Instit. de action.* Bachovius *de pignor. cap. 12.* qui docuerunt, verum esse omnibus creditoribus etiam expressam hypothecam habentibus mulierem præferri, quia cum Justinianus *in d. l. assiduis*, generaliter loquatur de omnibus creditoribus, generaliter est audiendus, *l. de pretio, ff. de public. l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præstand.* Accedit quod publicus favor in dotibus ver-

versatur, qui ideo singulorum commodis præferendus est, *l. 1. ff. solut. matr. l. actione, §. Labeo, ff. pro socio*: præsertim cum in dubiis pro dotibus sit respondendum, *c. ult. de re judic.* facit etiam illud tritum axioma: *Si vinco vincentem te, a fortiori vincam te.* Sed qui ad rem conservandam, vel reficiendam pecuniam credidit, omnibus creditoribus præfertur, *l. creditor, ff. si certum petatur, l. interdum, ff. qui potiores*: sed mulier pro dote illi præfertur, *authent. quo jure, C. qui potiores, authent. his consequens, C. de collat. dotis* Castillo *lib. 3. controv. c. 8.* igitur omnibus creditoribus mulier præfertur. Jure tamen nostro regio contraria sententia recepta est, a qua in praxi recedi non potest, ob textum difertum *in l. 33. tit. 13. partit. 5.* docuerunt ita Gregorius Lopez *ibi*, Covar. *lib. 1. var. c. 7.* Gomez *in ll. Tauri, n. 39.* Matienzus *in l. 7. tit. 16. lib. 6. recop.* Maqueda *ubi sup. n. 66.* Nec uxoribus competere privilegium fisco concessum *in leg. si quis mihi, ff. de jure fisci*, pluribus relatis probat Olea *de cess. jur. tit. 3. q. 7. n. 4.* Unde hæc verba præsentis textus, *Omnibus creditoribus præferatur*, exaudienda sunt juxta textum *in d. l. assiduis*, de omnibus creditoribus, etiam expressam hypothecam habentibus.

d *Tarenorum.*) Genus monetæ est proprium illius provinciæ, ut jam notavi in capite ad nostram, de emption. & vendit.

e *Maleficium.*) *L. quisquis, §. uxoribus, C. ad leg. Jul. Majest. l. si marito, ff. solut. matr. l. res uxoris 24. C. de don. inter, l. 2. C. ne uxor pro marito, c. decrevit, de haret. in 6. l. si quis posthac, C. de bonis proscript. l. sancimus 12. de pœnis, l. 1. C. de vi publica, novella 134. c. fin. Authent. bona, C. de bonis proscript. l. 8. tit. 10. p. 7. l. 77. Tauri*, quæ est lex 10. *tit. 9. lib. 5. recop.* quod etiam procedit in arrhis, *d. l. res uxoris*: cui convenit lex 4. *tit. 10. partit. 7.* & in his, quæ ex conjugali acquæstu ad uxorem pertinent, *ex d. l. 77. Tauri*, quæ est lex 10. *tit. 9. lib. 5. recopil.* & merito, quia pœna debet sequi auctorem criminis, *d. l. sancimus, C. de pœnis, c. quisquis, de his quæ fiunt a majori parte.* Variis ampliationibus, & limitationibus exponunt Covar. *lib. 2. variar. c. 8. n. 7.* Guazinus *de confiscatione, limit. 35.* Masinus *eod. tract. q. 4. n. 34.* Sanchez *lib. 2. summæ, c. 27. per totum*, Acosta *de privil. credit. ampliat. 7. n. 203.* Henellius *de dotalitio, c. 8. §. 18.* Ricciulius *de jure person. lib. 5. c. 36. a n. 30.* Borellus *tom. 3. tit. 5. a n. 319.* Azevedus *in d. l. 10.* Gomez *in d. l. 77.* Garcia *de conjug. acquæstu, n. 175.* Sed tunc obstat communis sententia, in qua docetur, quod licet quis non possit pro alterius delicto pœna spirituali, aut corporali puniri, pœna tamen pecuniaria, seu temporali plecti valet. Covar. *lib. 2. var. c. 8. n. 7.* Petrus Greg. *lib. 35. syntagm. c. 1.* sed privatio dotis est pœna pecuniaria: igitur propter delictum mariti poterat uxor ea mulctari, præsertim cum dotis dominium constante matrimonio penes maritum sit, *princip. Inst. quibus alienare*, plura D. Nicolaus a Castro *in l. 1. C. de fundo dot.* Cui difficultati ut satisfaciamus, supponimus juris conditores magnopere curasse dotes conservare, & ne uxores indotatæ remanerent, *l. ult. ff. solut. matr. l. hoc modo 69. ff. de condit. & demonstr. dicta l. assiduis*, Alex. ab Alex. *lib. 4. genial. c. 8.* eisque innumera privilegia concessisse, quorum mentio fit *in c. per vestras, de donat. c. per salubriter, de usuris, l. 2. leg. prædiorum 11. l. qui balneum, ff. qui potiores, l. si cum dotem, l. si constante, ff. solut. matr. l. unica, C. de rei uxor. l. in rebus, C. de jure dot.* quæ dotalia privilegia referunt, & exponunt Petrus Barbosa *in l. 1. 3. 5. & 6. ff. solut. matr.* Baldus Novellus *de dotibus p. 6. 7. 8. & 9.* Joannes Campegius *eodem tract. q. 8. per totam*, Constantius Rogerius *de dote, inspect. 8.* Gubertus Costanus *de dotibus, c. 6. & 7.* Paleotus *eodem tract. n. 45.* Baptista a sancto Blasio *q. 350.* Olea *de cess. jur. tit. 3. q. 7. n. 3.* Acosta *de privileg. veg. c. 2. ampliat. 6.* inter quæ illud enumeratur, quod refert Innocentius in præsenti, & in cap. ex parte, de consuet. videlicet ut propter mariti delictum uxor dote non privetur, ut notarunt hic Immola *n. 1.* Panormitanus *n. 2.* Anania *n. 12.* Zabarella *n. 5.* Ancharanus *n. 6.* Hostiensis *vers. In jure.* Quod adeo verum est, ut si quis pro mariti debito res uxoris occupet, vim facere dicatur, *leg. 1. C. ad leg. Jul. de vi.* Nec obstat difficultas proximę expensa; nam licet verum sit maritum constante matrimonio dotis dominum esse, nec eam restituere teneri; nisi soluto matrimonio, *leg. unica, Cod. si dos constante matrim.* favore tamen dotis introductum fuit, ut si maritus ad inopiam vergat, possit uxor constante matrimonio dotem exigere, *leg. si constante 25. ff. soluto matrimonio, leg. ubi adhuc 29. ff. de jure dot. leg. 29. tit. 11. partit. 4. cap. per vestras*, ubi dicemus, *de donat. inter*: maritus autem, cujus bona publicantur, atque propter delictum capiuntur, aperte ad inopiam vergit, ita ut actio de dote nascatur, ut bene notarunt Bartolus *in lege 2. n. 6. ff. soluto matr.* ubi Castrensis, Baldus Novellus *ubi proxime, privil. 17.* atque ita quasi adveniente causa dotis restituendæ, dominium rerum dotalium ad uxorem pertinet, argumento legis in rebus, Cod. de jure dot. & sic res dotales non possunt cum mariti bonis publicari: quare Zabarella & Anania *ubi supra*, docent in præsenti textu, posse uxorem constante matrimonio de dote agere. Nec etiam obstat textus *l. satis 4. C. de Primipilo, lib. 12.* ubi ob debitum, seu delictum mariti dos uxoris capitur. Nam textus ille procedit specialiter in Primipilo, ut docuerunt hic communiter repetentes, Covar. *lib. 1. var. cap. 16. n. 7.* cujus specialitatis ratio ut agnoscatur, sciendum est, Primipilum apud Romanos fuisse Principem primi ordinis, & Præfectum legionis, ut probant Covar. *dicto n. 7.* Justus Lipsius *de militia Romana*, Pancirola *lib. 2. variar. cap. 74.* & *in notitia cap. 21.* Altamiranus *in rubr. de filiis officiul. cap. 2. n. 23.* Ramirez de Prado *in l. super creandis, Cod. de jure fisci*, ad quem veluti ad Principem totius legionis pertinebat cura militaris annonæ: unde militaris annona Primipilus appellari solet *in l. officialis, C. de Episcop. & Cleric. l. 3. Cod. de Primipilo, l. speciebus, Cod. de coherentibus, l. 12. l. 1. Cod. de prov. fisci, l. sed & militis, §. fin. l. non solum, §. qui Primipilum, ff. de exsusat. tut. l. pater, ff. de alimen. legat. l. fin. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Cujacius *in l. creditor 52. §. inter, ff. de act. empti*, Pancirola *lib. 1. variar. cap. 243.* cujus fraudatio, iniquaque distributio Reipublicæ valde perniciosa est, ut late probat Altamarinus dicto cap. 2. n. 9. siquidem a militari annona totius exercitus robur, ac per consequens salus Reipublicæ pendet; unde in odium hujus delicti statutum fuit, ut dos uxoris caperetur; & filii, quamvis non hæredes, pro debitis Primipili tenerentur, ut docuerunt Osualdus *lib. 15. Donelli, cap. ultim. litterag C*, Ripol. *variar. cap. 10. numer. 329.* Merenda *lib. 2. controv. cap. 63.* Bulengerus *de Imperio Romano, lib. 3. cap. 31.* Solorzanus *lib. 5. de jure Indiarum, cap. 1. numer. 129.* Altamiranus *ubi supra, num. 11.* Marinis *allegat. 125.* Nec huic interpretationi obstat textus *in leg. 1. codice de privil. fisci*, ubi in eadem specie docetur, occupatis bonis mariti ex causa Primipilaris administrationis, bona uxoris illis restituenda esse; nam ut docuerunt ibi Accursius, Bartolus, Baldus, & Gothofredus, textus ille procedit in bonis paraphernalibus uxoris, quæ pro administratione Primipilari mariti nec tacite obligata sunt, ideoque nec occupatis mariti bonis ipsa capi possunt.

COMMENTARIUM.

5 Conclusio deducitur & probatur.

COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Mulier pro dote sua habet tacitam hypothecam.* Probant eam textus *in lege unica*, §. *& ut plenius*, Cod. *de rei uxor. act. leg. assiduis 12. vers. Ad hæc*, Cod. *qui potiores*, §. *fuerat*, *Instit. de action. leg. ubi 29. Cod. de jure dot. l. 17. tit. 11. partit. 5.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa *in collect. & select.* & a Garanna, Petrus Barbosa *in l. 1. 3. p. n. 31. ff. soluto matr.* Maqueda *in leg. privil. n. 48. ff. de priv. credit.* Pichardus *ad eumdem textum, in §. quædam 20. n. 74. Instit. de action.* Bachovius *lib. 1. de pignor. c. 10.* Costanus *de dotibus c. 6.* Gaito *de credito c. 41. qu. 11. n. 168.* Fontan. *de pactis nupt. tom. 2. clausul. 7. gloss. 2. part. 1. ex n. 28.* plures congesti ab Acosta *de privileg. credit. regul. 2. ampliat. 6. per tot.* Giurba *ad consuetud. Messan. c. 13. gloss. 3.* Merlinus *de pignor. lib. 3. tit. 2. per totum*, Gibalinus *de usuris lib. 3. cap. 7. art. 4. n. 9.* Bachovius *lib. 5. declar. capit. 92.* Balduinus in Justin. *pag. 220.* Petrus Gregorius *lib. 9. syntagm. c. 24.* Cujacius *in Novella 91. & in leg. unica, §. sed ut plenius, Cod. de rei uxor.* Donellus *de pignor. cap. 12.* Faber *lib. 8. conject. cap. 11. 12. & 13.* Facinetus *lib. 3. controv. 99. & 100. & lib. 10. cap. 33. & 55.*

6 Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Pignus, hypotheca, & fidejussor regulariter eisdem obligationibus accedere solent, *l. 1. ff. de fidejuss. leg. res hypothecæ 5. Cod. de pignor.* sed fidejussor dotis nomine nec peti valet, nec dari potest, *l. 1. Cod. ne fidejussores dot.* probant Mudeus *de pignor. cap. 5. n. 12. & cap. 11. n. 24.* P. Barbosa *in l. cum dotem 12. §. transgrediamur, num. 29. ff. soluto matr.* Osualdus *lib. 15.* Donelli, *c. 49. litterar F*, Gratianus, *2. tom. discept. c. 233. n. 33.* Igitur nec pignus ob dotis securitatem constitui valet. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo, nam mulier rerum dotalium dominium habet, *l. divortio 8. §. fundum l. si constante 25. §. si maritus, ff. soluto matr. l. in rebus 30. Cod. de jure dot.* sed in re propria nec pignus, nec hypotheca consistit, *l. nec pignus 46. ff. de reg. jur.* Ergo pro dote recuperanda non potest mulier in rebus ipsis tacitam hypothecam habere. Augetur secundo, nam vir, & uxor omnium bonorum socii sunt, *l. 1. ff. de rerum mutat. l. 4. C. de crimine expil. cap. cum societas 22. q. 2.* latius dicemus *in c. 2. de donat. inter.* Ergo tam lucra, quam damna debent esse communia, ex *l. si non fuerit 21. §.* Aristo, *ff. pro socio*, & per consequens si res dotales perierint, periculo uxoris & mariti pereunt.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, olim pro recuperanda dote nullam institutam fuisse actionem, teste Gellio *lib. 4 noctium, c. 3.* observavit Cujac. *lib. 10. observ. c. 1.* cum matrimonia morte solum dissolverentur, & superstitibus liberis materna bona successionis jure adjudicarentur; postea vero cum divortia in usum venire cepissent quibus initium præbuit Carbilius anno 523. qui uxorem repudiavit, ut minus aptam liberis suscipiendis, ut refert Gellius ubi supra, & nos fuse in *c. 1. de divortiis*; introducta inde fuit actio rei uxoriæ, qua soluto matrimonio mulieri subveniebatur contra maritum, *l. 1. cum seq. ff. solut. matr. l. un. in principio C. de rei uxor. action.* notarunt Sigonius *de antiquo jure Romano, lib. 1. c. 9.* Guevara *in topic. Cicer. §. 1. n. 3.* Rosinus *lib. 5. antiq. c. 34.* quamvis postea aquitate suadente ad alios casus dissolutionis matrimonii, veluti mortis mariti paulatim protraherecur, *l. dotis 9. l. ult. C. soluto matr. l. 1. C. Theodos. de dotibus, l. rei 15. §. 1. l. si cum dotem 22. ff. solut. matr.* Ita vero hæc actio appellata est, quia quamvis rei uxoriæ nomine tam dos, quam cetera uxoris bona veniant, *l. penult. ff. ad leg. Falcid.* ut sunt bona paraphernalia, *l. donationes 31. §. ceterum*, ubi pro *Galli*, recte legit *alii*, D. Josephus de Retes *lib. 5. opusc. c. 1. n. 7.* proprie tamen, & per excellentiam res uxoria dos ipsa dicitur, quia patrimonium præcipuum uxoris est, *l. 3. §. sed utrum, ff. de minor. l. in rebus 30. C. de jure dot.* inde actio,

7 De actione rei uxoriæ.

quæ pro ipsa dote competit, rei uxoriæ dicta fuit, *dicta l. unica*, §. *accedit*, & §. 29. notarunt Cujacius *ibi*, *in princip.* Hothomanus *de dotibus c. 1. n. 3.* Acosta *de privileg. reg. 5. ampl. 6. in princip.* quæ actio dabatur tam mulieri, quam ejus Patri. Ulpianus *tenet. 6. reg. ibi: Quod si in potestate patris sit, pater adjuncta filia persona habet actionem veneræ.* In qua ultima voce mendum esse suspicatur Hothomanus *de dotibus cap. 13. n. 91.* legendumque existimat *rei uxoriæ*. Hujus actionis formulam Cicero *lib. 3. de officiis*, hanc fuisse scribit, quantum æquius melius sit dari. Habemus aliquot ejus vestigia *in l. penult. ff. soluto matrim. l. si cum Cornel. 82. ff. de solut.* quare Cujas, *in leg. ea 8. ff. de capite minut.* scribit in bonum, & æquum conceptam esse, & naturalem præstationem habere, ob eamque causam etiam post capitis diminutionem durare. Alia notarunt de ipsa actione Gifanius, & Cujacius *in d. l. unica* Idem Cujacius *lib. 22. obser. cap. 14.* Hothomanus *de dotibus cap. ult.* Costanus *eod. tract. cap. 5.* Pichardus, & alii Institutarii *in d. §. fuerat*, Ofualdus *lib. 14. Donelli, c. 14. littera F.* Erat etiam olim alia ratio repetendæ dotis causa, videlicet ex stipulatu, quæ mulieri competebat, vel parenti, vel extraneo, qui utiliter dotem sibi reddi stipulabatur, *leg. etiam 8. Cod. de jure dot. l. quotiens 29. ff. solut. matrimon. l. ex morte 9. §. ult. Cod. de pact. convent.* dabatur etiam actio præscriptis verbis, quæ tunc competebat, quando extraneus sibi dotem reddi pascisebatur, *dict. leg. unica*, §. *accedit*, *l. avia*, *l. si dotem 24. C. de jure dot.*

8 De privilegiis dotis. Imperator Justinianus agnoscens dotium causam publicam, & favorabilem esse, ut vulgo docetur *ex l. 1. ff. soluto matrim.* & illustrabimus *in c. 1. de donat. inter*, ut dotes conserventur, varia privilegia ipsis, & earum causa uxoribus concessit. Primo constituit, ut actio ex stipulatu tantum daretur, transfusis in eam omnibus commodis, quæ ex actione rei uxoriæ proveniebant, quia plenior erat ex stipulatu actio, *d. §. fuerat, Instit. de action.* ideft, accommodatior, favorabiliorque. Actionem autem ex stipulatu semper dari voluit, etiamsi stipulatio non præcessisset, supponendo verba adfuisse, & ita ex illis actionem ex stipulatu oriri cum qualitatibus bonæ fidei, ut late exponunt Cujacius, & Gifanius *in d. l. un.* docte, & erudite illustrissimus D. Franciscus Ramos in privato schediasmate. Huic privilegio aliud adjunxit Imperator dotium causa, dum uxoribus concessit tacitam hypothecam dotis nomine, ita ut etsi de ea non conveniret, semper tamen inesse intelligeretur, cum antiquitus tantum hypotheca daretur pro dote, si specialiter contraherentur, ut *in l. 1. ff. qui potiores*, *l. quod autem 7. §. si uxor, ff. de donat. inter*, *leg. vir 7. §. 1. ff. ad Vellejanum*. Quæ tacita hypotheca adeo procedit, ut contracta dicatur quantumcumque maritus minor sit, etsi decretum judicis non præcedat, contra textum *in l. si pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum*: pro qua sententia faciunt textus *in l. mater, ff. de jure dotium*, ubi docetur, valere consequentiam: Is qui matrimonium contrahere potest, & pro dote obligari valet: sed minor absque decreto matrimonium contrahere potest, *l. in curatulandis, C. de nup.* igitur & pro dote obligari, ac per consequens ejus bona. Faciunt etiam textus *in l. in conditionibus, ff. de condit. & demonstr.* prout illum expendit Costa, *lib. 2. select. c. 3. per totum*, *l. 2. ff. de rebus eorum*, pluribus relatis defendit Acosta *de privil. d. ampliat. 6.* Quæ tacita hypotheca non solum competit pro dote, verum etiam pro augmento dotis, *authent. de quadripart. dotis*, *§. his consequens*, *collat. 7.* juncta etiam lege 8. *C. de jure dot.* imo & ad donationem propter nuptias plures privilegium hoc protrahunt, quia cum talis donatio sit velut dos contraria a marito uxori data, & eodem jure utatur, *l. fin. & ult. C. de donat. ante nupt. authent. aequalitas*, *C. de pactis conventis*; jus quoque tacite hypothecæ habere debet; ut pluribus relatis docent Castillo *lib. 3. controv. cap. 4.* Mysing. *lib. 5. obs. c. 4.* quamvis contrarium teneant Gifanius *in dicta leg. un.* Donellus *lib. 24. c. 9.* hanc etiam hypothecam ad sponsalitiam largitatem, quæ ab ipso sponso sponsæ, quasi in munificentiæ, & amoris pignus datur, *l. 1. & 3. tit. 11. part. 4.* extendit Antonius Gomez, *in l. 50. Tauri*, *n. 54.* sed non recte, quia nec certæ legis auctoritas, nec dotis, aut donationis propter nuptias favor, & æquitas ad inducendam tacitam hypothecam pro sponsalitia largitate concurrunt. Unde apparet, falsum etiam esse, quod idem Gomezius affirmat, tacite obligari mulieris, & mariti bona pro dimidia parte lucratorum constante matrimonio, videlicet conjugalis quæstus, de quo agemus *in c. 2. de don. inter.* Apud Pragmaticos etiam receptum est, hanc hypothecam tacitam competere pro alimentis ex dote præstandis, vel constante, vel soluto matrimonio intra annum, quoad restituatur, sive pro fructibus dotis, ex quibus alimenta præstantur, *l. pro oneribus*, *C. de jure dot. l. si cum dote*, *§. sin autem*, *ff. solut. matrim.* quod etiam apud eos obtinuit in usuris, quæ marito post moram in dote solvenda debentur, *ex l. ult. §. propterea*, *C. de jure dot. cap. salubriter*, *de usuris*, quia pro eis maritus tacitam hypothecam obtinet in bonis ejus, qui doten. promisit, argumento legis *Lucius*, *ff. de aliment. legat.* docent Gratianus, *lib. 1. discep. c. 53. n. 7.* Faber, *in suo Codice*, *lib. 5. tit. 8. diffinit. 26.* Surdus *de alimentis*, *tit. 8. privil. 49.* Illud etiam certum est, eam hypothecam competere pro rebus marito datis extra dotem, quæ bona paraphernalia dicimus, *ex l. ult. Cod. de pactis conventis*. Et quamvis jure civili ea sententia non sit extra controversiam, cum ab ea discedat, dissentiatque nervose Gifanius *in d. leg. ult.* jure tamen nostro extra dubium est, *ex l. 27. titul. 11. part. 4.* & in praxi ita receptum esse testantur Azevedus, *in l. 3. n. 23. tit. 9. lib. 5. recop.* Faber *in suo Co-*

dice, *tit. 8. definit. ultima*: his tamen casibus donationis propter nuptias, & bonorum paraphernalium, etsi privilegium tacitæ hypothecæ mulieri competat, non tamen datur privilegium prælationis, de quo supra egi; quia cum id contra jus, dotis contemplatione, & speciali gratia receptum sit, non debet extendi ad alia bona, quæ æquali favore digna non sunt, ut docuerunt Cujacius, & Gifanius *in d. l. assiduis 12.* Gratianus *discept. 1. tom. capit. 53.* Castillo *lib. 3. controv. cap. 4.* Pichardus *in dicto §. fuerat*, *n. 45.* prosequitur Acosta, *dicta ampl. 6. n. 337.* An hæc hypotheca intelligatur respecta eorum creditorum, qui eam prius expressam habuerant, & ita uxor illi præferatur, disputat Bronchorst. *enantioph. cent. 3. assert. 9.*

9 Quando hæc hypotheca competat marito.

Deinde sciendum est, hypothecam hanc, licet diverso modo, competere etiam marito pro exigenda dote sibi promissa; quemadmodum & tacita stipulatio, quæ eodem jure cum tacita hypotheca consistit, ut exprimitur *in d. l. un. in princ.* & *vers. Et neme*, *C. de rei uxoriæ*, *l. 23. tit. 3. partit. 5.* docent Campegius, *de dote 1. p. q. 27.* Balduinus, *de pignor. c. 7.* Castillo, *lib. 3. controv. c. 4.* Petrus Barb. *in l. 1. p. 3. n. 6. & 26. ff. de solut. matr.* inde potest maritus eam actionem hypothecariam intendere, cum de evictione agit, quia res alienæ in dotem datæ sunt: quod ut facilius agnoscamus, discrimen constituendum est inter res dotales æstimatas, & inæstimatas; quippe si æstimatæ res in dotem dentur, & evincantur, placet semper marito actionem ex empto de evictione competere contra eum, qui dotem dedit, *l. 1. C. de jure dot.* Cujacius, *lib. 17. obs. c. 1.* quia æstimatio rerum dotalium plerumque emptionem facit, *l. interest 6. C. de usufr. l. quotiens 5. C. de jure dotium*: in emptione autem naturaliter inest evictionis actio, *l. in vendendo 26. ff. de evict.* e contra autem si res dotales inæstimatæ dentur, & marito auferantur a Domino, nullam maritus de evictione habet actionem, sive a muliere, aut ejus patre, sive extraneo data sit, *l. 1. C. de jure dot. l. quotiens 69. §. cum res*, *ff. eod. tit.* quia dotis datio donatio quædam est, etsi non simplex, *l. ult. C. de donat. ante nup.* ex donatione autem regulariter evictio non datur, *l. ad res 26. ff. de aedil. edict.* Cessat autem hæc doctrina tribus casibus. Primus est, si dos non æstimata prius promissa sit, ut plerumque accidit, & postea data; quo casu rebus evictis, ex stipulatu, vel certi condictione maritus agere potest, *d. l. 1. C. de jure dot. l. sed si 23. de evict. l. mater 34. ff. de jure dot.* quia tradita non videtur dos, quæ evicta est, *l. si patrem 51. §. ult. ff. ad Trebell. l. ubi eadem 75. §. ult. ff. de verb. oblig.* Secundus est, si in dotis constitutione ultro de evictione cautum sit, vel simpliciter, vel stipulatione duplæ, *l. non solum 52. ff. de jure dot. juncta l. 2. C. de donat.* Tertio, si dolo malo res alienæ in dotem dentur; nam his evictis de dolo actio adversus eum, qui dedit, competit, *d. l. cum post 69. §. cum res*, *leg. Aristo 18. §. ult. ff. de donat.* nisi uxor in dote danda dolum commiserit, quo casu actione in factum, detracta doli mentione, conveniur; *d. l. 1. C. de jure dot. ubi Gifanius*, & *in d. l. Aristo 8.* Faber *de error. decade 81.* Cujacius, *lib. 4. respons. Papin. in d. l. cum post*, *§. cum res*, Barbosa, *in d. l. aestimatio*, *n. 51. ff. soluto matr.* non tamen ullo casu privilegium prælationis, de quo supra, uxori concessum, marito pro dote competit, quia hoc privilegium personæ mulieris cohæret: notarunt Castillo, *d. lib. 3. controv. c. 4. n. 3.* Balduinus, *de pignor. c. 7.* Molina, *de justitia*, *disp. 423. n. 7.* Novellus *de dote 9. q. 12. n. 10.*

10 De tacita hypotheca.

Rursus sciendum est, quoad privilegium hoc tacitæ hypothecæ nihil interesse, an dos sit profectitia, an adventitia. Est autem dos profectitia, quæ a patre filiæfamilias, vel emancipatæ datur: adventitia vero, quæ a quovis alio præter patrem, velati muliere, vel extraneo, traditur, & quodammodo extrinsecus advenit, *l. profectitia*, *§. si pater. ff. de jure dot. l. 4. C. de collat.* Ulpianus, *in fragm. tit. 6. de dotibus* notant Cujacius, *tract. 8. ad Africanum*, *ff. solut. matr.* Hothomanus *de dotibus c. 3.* Barbosa, *in l. 2. §. quod in patris. ff. solut. matr.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 2. q. 8.* In his ergo casibus tacitam hypothecam habet maritus in bonis ejus, qui dotem promisit, & uxor in bonis mariti, *l. etiam 19. ff. de jure dot.* Etiam hypotheca hæc tacita datur, si pater pro filiofamilias marito dotem acceperit, vel ei tradi jusserit: hypothecaria enim actione conveniri potest, ut *ex l. si cum dotem 22. §. trajugrediamur*, *ff. solut. matr.* probant Petrus Barbosa, *ibi*, *n. 6. & 28.* Faber, *in suo C. lib. 8. diffin. 25.* Si vero filio emancipato dotem accipienti consenserint, nec pater, nec ejus bona obligantur, *l. un. Cod. de filiofam. & quemadmodum*, *lib. 10. l. ult. §. reseripserunt*, *ff. ad municip. juncta l. Lucius*, *ff. de administr. tutor.* Barbosa, *in dicto §. trajugrediamur*, *n. 9.* nisi eo casu, quo pater pro dote filio data se obligare cogi possit, *l. si filius 7. ff. de tutel.* veluti quoties sine patris cautione pro dote filius uxorem idoneam non inveniret, tunc ne matrimonium impediri videatur, *l. c. 29.* alias *quæ liberos 30. ff. de ritu nupt.* & pater bona obligare cogitur, & filio emancipato dotem accipienti consentire; quo casu tacita hypotheca in ejus bonis inducitur, ut colligitur ex traditis a Barbosa *in dicto §. trajugrediamur*, *n. 31.* Campegio *de dote 3. p. q. 15.* Guttierez, *de juramento*, *1. p. c. 46.* Novello, *de dote 6. p. privil. 10.* Quare cum jure Regio post benedictiones nuptiales filius exeat a patris potestate, *ex l. 47. Tauri*, quæ est hodiæ lex 8. *tit. 10. lib. 5. recopil.* etiamsi filius patre consentiente dotem post nuptias acceperit, cessabit tacita hypotheca in bonis patris, ut docent Molina, *de justitia*, *tract. 2. disp. 438. n. 2.* Barbosa, *ubi supra*, *num. 8.* Hoc autem privilegium tacitæ hypothecæ adeo comitatur primum, prælationis videlicet, ut quodammodo illi insit, *d. l. assiduis*, *vers. Ad hæc*, *§. fuerat*, *Instit. de actionibus*, Negusan-

tius *de pignor. memb. 4. n. 29.* Unde provenit, ut si exteraneus pro muliere dotem dederit, quamvis restitui stipuletur, non tamen habeat in bonis mariti tacitam hypothecam, quia actioni tantum de dote ex stipulatu a Justiniano inductæ tribuitur, quæ nunquam extraneo competit, *d. l. unic. §. accedit*; docent Molina *de justitia*, *disp. 438. n. 3.* Barbosa *in d. l. 1. 3. p. n. 30. ff. solut. matrim.* Inde etiam infertur, ut si pater pro filia dotem dederit, eamque soluto matrimonio petat per actionem ex stipulatione ficta, quæ patri pro dote profectitia competit, cum filiæ tribuatur, *l. 2. §. quod si in patris*, *ff. solut. matrim. d. l. unic. §. extraneo*, *C. de rei uxor.* jus quoque tacitæ hypothecæ simul habebit, sive viva, & consentiente filia experiatur, sive post mortem filiæ suo nomine, juxta legem *dos a patre 4. ff. soluto matrim. l. jure*, *ff. de jure dot.* Barbosa *in l. post dotem 40. n. 56. ff. soluto matrim.* Si autem pater dotem petat actione ex stipulatione vera, quia dotem sibi stipulatus est, ut *in l. quoties 29. ff. solut. matrim.* tacitam hypotecam non habebit, quia illa stipulatione a jure dumtaxat inducta datur: notavit Neguſantius *ubi proximo*, *n. 34.* Similiter circa prælationis privilegium ratiocinandum est: nam si pater agat ex persona filiæ, illo utitur; secus vero si jure proprio. Novellus *de dote*, *p. 12*, *n. 11.* Barbosa *in d. l. post dotem*, *n. 55.* Unde cum apud nos filius post benedictiones nuptiales sui juris efficiatur, & soluto matrimonio illi tantum competat de dote actio, ut docent Azevedus *in d. l. 8. n. 11.* Barbosa *in d. l. 2. §. quod si in patris*, *n. 12.* Cevallos *communium q. 478. n. 5.* ideo frustra de hypotheca patri competenti, vel non differitur, nisi casu quo quia matrimonium solutum est ante benedictiones nuptiales, dos patri restitui debet. Jus tamen hoc tacitæ hypothecæ mulieri pro dote quæsitum, ad eum, cui dotis actio ceditur a muliere, & ad hæredes ejus transit, quasi conjunctum cum actione ex stipulatu, argumento legis unicæ, *§. illo procul*, *Cod. de rei uxoriæ*, *leg. 1. §. praemittitur*, *ff. de aqua quotid.* non tamen jus prælationis, quia hoc jus uxoris personale est, *authent. ut ex actione dotis*, *collat. 7. novell. 91.* juncta lege *ex pluribus*, *ff. de administr. tut.* Barbosa *in d. l. post dotem 49. n. 57. ff. solut. matrim.* Molina *dicta disp. 438. n. 4.* nisi filii sint, quibus pro dote matris jus tacitæ hypothecæ, & prælationis contra creditores alios in bonis patris specialiter datum est, *ex d. l. assiduis*, *vers. Exceptis*, *l. si quis priore 8. §. ult. Cod. de secundis nuptiis*, docent Gregorius Lopez, *in leg. 33. tit. 13. partit. 3.* Costanus *de dote cap. 7. n. 13.* Cujacius *in dict. l. unica*, *§. cum autem*, *in fine*, *C. de rei uxoriæ*, Gratianus *tom. 1. discept. cap. 143. n. 43.* Cancerius *2. p. variar. cap. 7. n. 92.* Acosta *de privil. credit. in reg. 2. ampliat. 6. n. 130.* quamvis nec filiis, nec hæredibus mulieris privilegium prælationis competere probabiliter contendant Fulgosius, *in d. l. assiduis*, *n. 8.* Faber *lib. 8. conject. c. 13.* Schifordeg. & Hunnius laudati ab Olea *de cess. jur. tit. 6. q. 2. n. 24.*

11 Quo tempore naſcatur hæc hypotheca.

Supereſt, ut de tempore, in quo hæc hypotheca competat, tam marito, quam uxori, videamus. Et placuit mario ex tempore matrimonii contracti; mulieri vero ex die matrimonii soluti hypothecam competere, quia hypotheca actioni de dote tribuitur, & velati accedit: actio autem de dote, nec marito ante nuptias, nec mulieri nisi post nuptias diruptas nascitur, *leg. talis 48. ff. de jure dot. leg. si constante 24. §. 1. ff. soluto matr.* juncta *leg. cum solvendo 4. ff. de distract. pignor.* unde actio de dote semel nata retrotrahitur in marito ad tempus promissæ dotis, in muliere vero ad tempus contracti matrimonii. Unde consequens est, hypothecam quoque tacitam marito ex die promissæ dotis competisse, mulieri vero ex die matrimonii contracti, *ex leg. qui balneum 9. leg. potior 11. ff. qui potiores*, docent Petrus Barbosa *in leg. 1. 3. p. n. 23. ff. solut. matrim.* Gifanius *in d. leg. assiduis*. Jure autem nostro Regio verius est, hypothecam tacitam mulieri tribui ex tempore dotis traditæ, ut exprimitur *in leg. 47. tit. 11. partit. 4.* docent Molina *dicta disp. 438. n. 10.* Acosta *dicta ampliat. 6. n. 24.* Ceterum si mulier pro dote expressa hypothecæ conventione sibi caverit, soluto matrimonio ad tempus conventionis retrotrahitur hypotheca; & ideo ceteris creditoribus posteriores hypothecas habentibus, communi jure præferetur: docent Molina supra *n. 10.* Gratianus *1. tom. discept. cap. 53. n. 23.* quemadmodum in extraneo, qui pro dote, quam promisit, hypothecam accepit, quæ postea alii obligata est, si quæratur quis potius sit, eleganter responsum est in *leg. 1. ff. qui potiores*, cui convenit *lex 23. tit. 15. partit. 5.* Illustrant Cujac. *lib. 8. qq. Papin. in d. leg. 1.* Donellus *de pignor. cap. 12. pax in praxi*, *tom. 1. p. 4. n. 5. & 6.* Illud notandum est, mulierem quæ pro dote expressam hypothecam accepit, non amittere tacitam, si ei utilis futura sit, argumento *leg. Attilicinus*, *ff. de pactis dotalibus*.

12 Dissolvitur ratiocinandi.

His suppositis ratio præsentis decisionis, & hujus privilegii tacitæ hypothecæ hucusque illustrati, provenit ex matrimonii favore: & quia interest Reipublicæ, ne uxores maneant indotatæ; *leg. 1. ff. soluto matrim.* unde cum olim uxoribus tantum actio personalis concederetur, & frequentes essent actiones hypothecariæ, a quibus facile præcedebantur uxores, ex regula *legis eos*, *Cod. qui potiores*, secundum quam actio personalis, quantumcumque privilegiata, a quacumque hypotheca vincitur, & superatur; ideo ne ita facile mulieres indotatæ manerent, concessa fuit illis tacita hypotheca in dicta lege *assiduis*; quod privilegium sine exemplo non est: nam in aliis quoque juris articulis extra partium conventionem tacita hypotheca inducitur, veluti in administratione rerum pupillarium, cujus nomine bona tutoris, ac curatoris, tacito pignoris jure pupilli obligantur, *lege pro officio 20. ff. de administr. tut. l. fin. Cod. de legit. tut.* docent Faber, *in Jurispr. tit. 22. princip. 13. illat. 11.* Escobar *de variociniis*, *cap. 39.* in invectis, & illatis ab inquilino in prædium urbanum, quæ pro pensione tacitæ hypothecæ nexii subjiciuntur, *leg. item 4. ff. de pactis*, *l. 4. ff. in quibus causis pignus*, Bachovius *de pignor. cap. 11.* item quam habent legatarii in bonis defuncti pro rebus legatis, *leg. 1. Cod. communia*, *de legatis*, cujus meminit Tribonianus, *in leg. 4. §. 1. ff. de separat.* ut post Cujacium ibi, *lib. 12. responf. Papin.* docet Bachovius *de pign. cap. 10.* Prædicta igitur hypotheca concessa protectum est mulieribus, & earum imperitiæ consultum; ideoque deinceps in dotalibus instrumentis conficiendis vix opus erit Jurisconsultis, qui apud Romanos dictandis, & conficiendis obligationibus, ac testamentis plerumque adhibebantur, *leg. Lucius 88. §. Lucius*, *ff. de legat. 2. ex* Cicerone: & aliis illustrat Cujacius *in leg. 1. ff. qui testamenta*, & *in dict. leg. unica*, §. 1. *Cod. de rei uxor.* Contrahitur itaque hypotheca tola legis auctoritate, unde si maritus alia bona non habeat præter fideicommisso subjecta, in eis contrahitur tacita hypotheca, *ex l. mulier 22. l. cum proponeretur*, *ff. ad Treb. authent. res quæ*; *C. communia de legatis*: docent Faber, *de errorib. decade 20. errore 2.* & *decade 99. errore 9.* Gratianus, *tom. 1. discep. c. 43. n. 27.* idemque in primogeniis Hispaniæ admittendum in his casibus, quibus vel Regia auctoritate impetrata, vel ipso jure pro dote obligari possunt; docent Molina, *lib. 4. de primog. c. 6. n. 17.* P. Molina, *de just. disp. 468.* Illud tandem notandum est, posse mulierem renuntiare huic tacitæ hypothecæ, ut exprimitur in constitutione Anastasii, quæ extat *in l. jubemus 21. C. ad Vellejanum*; & infertur *ex d. l. unica*, §. *& cum lex*, *C. rei uxor.* notaruntque Cujac. *lib. 3. obs. c. 75.* Barbosa, *in l. 1. n. 59. & 69. ff. solut. matr.* An vero hæc tacita hypoteca competat pro dote confessata, aut accepto lata & putativa, late disputat Acosta *ubi supra ampliat. 6.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet verum sit, fidejussores pro dotium securitate peti non posse, hypoteca tamen constituti valet. Differentiæ ratio provenit ex eo, quia fidejussor personam debitoris respicit, pignus vero rei debitæ locum habet, & fidejussor cum contumelia quadam debitoris exigitur, *l. testamento 17. ff. de testam. tut.* & præcipue mariti, cujus potestati mulier se committit: unde fidejussorem pro dote exigendo, ejus personæ diffidere, & alienam fidem præponere, perniciosо exemplo videtur, *l. 2. C. de fidejuss. dotium*, *l. hæc lex*, *C. de pactis conven. c. per vestras*, *de donat.* docuit Larreatigui *lib. 8. select. cap. 13.* & late illustrat Larrea *decis. 7. per totam.* Cessat autem hæc contumeliosæ diffidentiæ ratio in pignore, quod non mariti, sed dotis loco cedit, quo magis in tuto sit. Eleganter Cujacius *tr. 4. ad Africanum*, *in l. vir uxori 27. ff. ad Vellejanum*, & *ad titulum C. ne fidejussores*, ubi Gifanius, & Pacius. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam hæc tacita hypotheca non ipsis rebus dotalibus inducta est a Justiniano, sed in bonis mariti. Nec ad rem pertinet, quod scriptum est *in l. rebus 30. C. de jure dotium*; mulierem dotales res, vel vindicare jure dominii, vel per hypothecariam actionem jure pignoris petere posse, quia quamvis perversam Triboniani jurisprudentiam extare in eo textu contendat Faber *de erroribus, decade 99. errore 1.* verius tamen est, non agi ibidem de tacita hypotheca pro dote, quæ sequenti anno post eam legem editam a Justiniano inducta fuit; sed de expressa, quæ solemni conventione plerumque pro dote adhibetur, *leg. quod autem 7. §. si uxor*, *ff. de donat. inter*, *leg. 1. ff. qui potiores*, notarunt Gifanius *in dict. leg. in rebus*, Cujacius, *ad tit. Cod. de jure dot.* Idcirco autem res dotales nexu expressi pignoris mulieri obligari poterant, quia earum dominium tam constante matrimonio, quam soluto ad maritum pertinebat jure veteri, prius quam mulieri traderentur, ut probavi *in capite cum contingat*, *de jurejur.* Ceterum cum Justinianus vindicationem rerum dotalium mulieri tanquam earum domiæ soluto matrimonio concederet *in dict. lege in rebus 30.* ne dominio dotis dato pignus impediretur, & vendicatio mulieris favore inducta ei actionem hypothecariam adimeret, contra regulam legis *quod favore 6. Cod. de legibus*, voluit utrumque jus uxori competere; & vindicationem, quasi dominæ rerum dotalium, ex sua constitutione; & hypothecariam, quasi retento jure veteri. Præsensit Cujacius, *ubi proxime*, quamvis aliter post Accursium, Bartolum, & Salicetum textum illum accipiat Costanus, *de dotibus*, *cap. 6. n. 14.* Nec obstat ultimum augmentum difficultatis; nam societas illa conjugalis constitit in rebus constante matrimonio acquisitis, *cap. 2. de donat. inter*; non vero in rebus antea quæsitis: unde mulierem extra dotem sibi paraphernalia bona retinere posse notum est, quæ non communicantur marito: & ita societas illa quoad lucra constante matrimonio obvenientia procedit.

13 Traditur ratio dicendi.

CA-

CAPUT VI.

Idem *R. de Monte* a *Fortino*.

CUm contra nobilem virum G. Deventen civem *b* Anagninum, super quibusdam possessionibus, quas quondam pater tuus Laudun de Salis pro certa pecuniæ quantitate obligaret, & creditoris hæredes prædictos G. pignorarent, movisses in nostra præsentia quæstionem, tibi, & ei dil. fil. P. de Saxon. Sub. & Capellanum nostrum concessimus auditorem. Constitutus igitur in nostra præsentia legitime probavisti, quod possessiones ipsæ pignoris titulo fuerunt obligatæ, ac ex earum proventibus tantum fuerat tunc ab eodem G. ab aliis, qui eas tenuerant, a tempore, quo fuerant obligatæ, perceptum, quod fructus sorti poterant adæquari. Nos igitur attendentes, quod in talibus perceptio fructuum in solutione sortis accedat, cum secundum *c* canonicas sanctiones *d* fructus restitui, & in sortem debeant computari, considerantes etiam quod possessiones ipsæ jam extenuassent penitus tuum onus, & debitum annullassent, de consilio fratrum nostrorum ipsas tibi restituendas esse decernimus, & per Nuntium nostrum in possessionem induci fecimus corporalem.

NOTÆ.

a FORTINO.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. quia enim agebatur in præsenti de contractu usurario, & per consequens de crimine usurarum, Judici Ecclesiastico præsentis causæ cognitio committitur, ut in simili specie notavi *in c. illa vos, de pignorib.*

b *Anagninum.*) Anagniæ civitas Hirnicorum est in Latio, bi Antonius sorore Augusti contempta, Cleopatram in uxorem accepit: de ea Virgilius *lib.* 7. ait:

Quos dives Anagnia pascit, &c.

c *Canonicas sanctiones.*) Imo, & juxta regales sanctiones idem observatur, *leg.* 1. & 2. C. *de pign. actionib.* unde potius dicendum erat, *secundum canonicas & civiles constitutiones*, ut *in cap. cum super* 17. *de re judic.* Sed recte Innocentius signanter dixit, *secundum canonicas sanctiones*; nam cum jure civili attento fructus rei pignoratæ non imputentur in sortem principalem, si inter contrahentes id placuerit, ita ut ex natura antichresis eo casu creditor fructus rei pignoratæ suos faciat, *l.* 1. §. *pacto*, *ff. de pign. l. pecunia*, *l. placuit* 29. *ff. de usuris*, infra latius dicemus; jure tamen canonico nec ex tacito, nec ex expresso contrahentium placito possunt fructus juste retineri a creditore: ideo Innocentius tantum expressit secundum canonicas sanctiones fructus in sortem principalem imputandos esse: notavit Arias a Mesa, *lib.* 3. *variar. c.* 46. *n.* 15.

d *Fructus restitui, & in sortem debeant imputari.*) Hæc verba sunt disjunctive accipienda, *ex l. sæpe* 65. *ff. de verb. sign.* cum fructus simul restitui, & imputari in sortem nequeant: imo cum restituuntur, non imputantur, nec e converso. Duplici enim modo possunt fructus rei pignoratæ lucro debitoris cedere, vel compensatione facta cum debito principali, quod contingit quando fructus sunt ejusdem speciei, vel jam sunt consumpti & æstimati, quo casu debitum principale ipso jure minuitur, & extenuatur, *leg.* 1. & 2. *Cod. de distract. pign. l.* 1. & 2. C. *de pignor. act.* vel restitutione eorum illi facta, quod contingit quando fructus sunt diversæ speciei, & extant: quo casu non compensantur, sed restituuntur: unde dum utrumque casu comprehendit Innocentius, dixit fructus restitui, & imputari: multum enim interest, an fructus extent, vel consumpti sint: nam si adhuc extant, in dominio debitoris sunt, *l. qui scit*, *ff. de usuris*, illique soluto debito restitui debent cum pignore, tametsi interim ipsi tacite obligati censeantur, *l.* 3. *Cod. in quibus causis pignus*; *l.* 1. C. *de partu pignor.* docent Canisius, *de usuris*, *c.* 5. *n.* 7. Baptista Costa, *de ratione vsus*, *qu.* 142. *n.* 16. Escobar *de ratiociniis*, *cap.* 17. *n.* 15. atque ita fructus consumpti extenuant sortem, qui deductis sumptibus in eorum collectione factis debent æstimari juxta tempus, in quo consumuntur, ut probat Leotardus *de usuris q.* 11. *n.* 40. Hæc tamen procedunt in fructibus, quæ non sunt ejusdem speciei ad debitum principale, veluti si pecunia credita est, & creditor ex agro frumentum, vel ex prato fœnum percepit; tunc enim refert, an hujusmodi fructus extent, vel sint consumpti: sed hujusmodi generis sint, & qualitatis cum sorte principali, veluti si creditor est pecuniæ, & ex domo, vel navi, vel jumentis pignori acceptis, pensiones in pecunia percipit, quo loco fructuum cedunt, *l.* 36. *ff. de usuris*, tunc non obligantur pignori, nec inspicitur, an consumpti sint, sed ita tim cedunt in solutionem debiti, & ipso jure minuunt sortem, ut docent Donellus *in l.* 2. C. *de pign.* Leotardus, *d. q.* 11. *in fine*; nec eo casu tacitum pignus datur, quia in ea re, quæ ex juris dispositione compensari potest, pignus tacite non contrahitur, *l. si convenerit* 18. *ff. de pignor. action.* nec contrarium probant textus, *in l.* 3. C. *in quibus causis pignus*, *l.* 7. *ff. eodem*; nam illi accipiendi sunt de fructibus, qui sunt alterius generis, nec cum sorte debita functionem recipiunt.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: Fructus ex re pignorata percepti imputantur in sortem debiti principalis. Probant eam textus *in c. illos vos* 4. *c.* 6. *hoc tit. c.* 1. *c.* 2. *conquestus*, *de usuris*, *c.* 6. & 7. *eod. tit. in* 1. *collect. c. ad nostram*; et 1. *c. ex litteris* 32. *de jurejur. l.* 1. & 2. C. *de pignor. action. l.* 2. C. *de pact. pignor. l. si dominum*, C. *de pignor. l.* 2. *tit.* 13. *p.* 6. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, Balboa, *in d. cap. ad nostram*, Petrus Greg. *l.* 3. *partit. tit. de usufructu*, *c.* 4. & *in tract. de usuris l.* 2. *c.* 9. *n.* 1. Cujacius *hic*, & *in d. lib.* 1. C. *de pignor.* & *in l.* 17. C. *de usuris*, & *l.* 11. *obs. c.* 31. Leotardus, *de usuris q.* 11. *cum seq.* Noguerol *allegat.* 10. *n.* 167. Castillo, *l.* 3. *controv. c.* 23. Arias de Mesa, *lib.* 3. *var. c.* 46. Didacus Perez, *in l.* 2. *tit.* 2. *lib.* 8. *ordin.* Bronchorst *centur.* 2. *assert.* 71. Diana, *p.* 11. *tract.* 7. *resol.* 26. D. Joannes de Larrea, *alleg.* 41. Merlinus, *lib.* 5. *de pignor. tit.* 14. Hothom. *l.* 1. *obs. c.* 4. & *de fœnore c.* 4. Gibalin. *de usuris l.* 3. *c.* 7. *art.* 13. Æneas Robertus, *lib.* 2. *rerum judic. c.* 8. Balduinus, *de pign. c.* 16. Faber *de errorib. decade* 9. *errore* 1. & 9. Salmasius, *de modo usurarum*, *c.* 14. Binsfeldius, *in c.* 1. *de usuris*, Leo Pinel. *in c. significante*, *hoc tit.* Gaito, *de credito*, *c.* 2. *ex n.* 1637. Marinis, *l.* 2. *resol. c.* 172. Tapia, *eaten. mor. lib.* 5. *c.* 17. *art.* 10. D. Josephus de Retes, *de donat. c.* 3. *n.* 18.

5 Impugnatur tradita assert.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pactum antichresis, per quod creditor percipit fructus hypothecæ in compensationem usurarum: inutile non esse ait Papinianus *in l.* 1. §. *pacto*, *ff. de pignor. & expressius Martianus in l. si is qui* 11. §. 1. *ff. eodem*, *& in l. si pecuniam* 33. *ff. de pignor. action.* & supponitur *in l. legata* 9. §. *fin. ff. de supellect. legat.* Quorum prudentum responsa sequuti sunt Imperatores Alexander *in l. si ea pactione* 14. & Philippus *in l. si ea* 17. *de usuris*. Justinianus tamen noluit cum rusticis, & colonis hujusmodi antichresin celebrari, ut probant late leges: & differentia hujus contractus exponentes Faber, *de error. decade* 9. *errore* 1. Balduinus *de pign. c.* 1. *n.* 16. Salmasius *de modo usurarum c.* 14. Rodriguez, *l.* 3. *de annuis reddit. qu.* 4. *n.* 52. Leotardus *de usuris dicta q.* 10. 11. & 12. Bachovius, *de pignor. l.* 1. *cap.* 14. Vinnius *lib.* 2. *select. c.* 7. Hunnius *ad Treutl. disp. de pignor. disp.* 37. Masius *singul. opin. lib.* 4. *c.* 1. *cum seq.* Ergo non recte in præsenti docetur, fructus rei pignoratæ in sortem imputari debere. Augetur primo hæc difficultas ex eo, nam creditor pignus sibi traditum possidet, *l. cum & sortis* 35. §. *pignus*, *l. si pignus* 37. *ff. de pignor. action. l. per servum* 37. *ff. de acquir. domin. l. si pignori* 13. *Digest. de usufruct.* sed fructus sequuntur possessorem, *l. bonæ fidei* 48. *Digest. de acquir. domin.* Igitur fructus rei pignoratæ ratione possessionis ad creditorem spectant. Augetur secundo hæc difficultas ex eo, quia fructus rei pignoratæ non percipiuntur, ut usuræ, sed in compensationem usurarum, cum debitor utatur, fruaturque commodis pecuniæ, & creditor in compensationem utatur, fruaturque re pignorata: igitur ex hac causa mutuæ compensationis juste retinet creditor fructus rei pignoratæ. Augetur tandem hæc difficultas *ex cap* 1. *cap. salubriter*, de usuris, ubi in eadem specie docetur, fructus rei pignoratæ lucro creditoris cedere.

6 Pignus quid?

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, variis pignoris acceptionibus omissis, quas post Mudeum, Negusantium, Donellum, Baldum, Bachovium, & alios de pignoribus scribentes exponit Gibalinus, *lib.* 3. *de usuris*, *cap.* 7. *art.* 1. Ulpianus *in leg. plebs* 238. §. *pignus*, *ff. de verb. sign.* pignus appellatum dicere a pugno, quia res quæ pignori datur, manu traditur, quod & docuerunt Connanus *l.* 4. *comment. c.* 14. Corrasius, *in l.* 1. *ff. de acquir. possess. n.* 3. & *in l. ei qui*, *n.* 12. *de servitut.* Valla *de rebus dubiis*, *tract.* 11. Verumtamen hanc vocem potius allusionem quandam, quam veram etymologiam continere, recte animadvertunt Negusantius *de pignor. part.* 1. *m.* 1. Gaitus *de credito*, *cap.* 4. *q.* 1. Merlinus *de pignor. tit.* 1. *cap.* 1. Bachovius *eodem tr. l.* 1. siquidem allusione hac non impediente, pignora etiam vocantur, quæ manu non traduntur: & ita non solum rei mobilis pignus contrahi potest, verum etiam rei immobilis, veluti fundi, aut ædium, *l.* 8. §. *si anni* 5. *ff. de transact. l.* 2. §. *fin. ff. de relig. & sumptibus*, *l. Gajus* 39. *ff. de pignor. l. sciendum* 15. §. 1. *ff. qui satisdare*, *l.* 1. §. *cum prædium* 2. *l.* 11. §. 1. *l. creditor* 23. *ff. de pignor. l.* 6. C. *de pignoratitia*, *l. cum notissimi*, §. *sed cum illud*, C. *de præscr. triginta*, *l. si dominium* 9. C. *hoc tit.* Plautus in Phormione.

Ager appositus est pignori.

Martialis *l.* 12. *epigr.* 25.

Cum rogo te nummos sub pignore: non habeo inquis.
Idem si pro me spondes agellus, habes.

Tacitus *l.* 19. *hist.* Credebatur affectam ejus fidem præbuisse, domo, agrisque pignori acceptis. Non quia manu immobilia tradantur, & accipiantur, dum de illorum terra, vel substantia pugno aliquid accipitur, & traditur, ut voluit Salicetus, *in l. si rem*, §. *proprie*, *ff. de pignor.* sed quia usu hominum exigente eo tandem perventum est, ut rerum quocumque modo nexarum, creditori tamen suppositarum, licet non traderentur, pignus esset; ut nominum, cautionum, servitutum, & ususfructus, *l.* 2. & 4. C. *quæ res pignori*, *l.* 11. §. *ususfructus*, *cum seq. ff. hoc tit. l. si convenerit* 18. *ff. de pignor. l. postquam* 7. *ff. de hæredit. vendita*: in quibus juribus docet id Cujacius

l. 70.

l. 70. *qq. Papin. in l.* 64. *ff. de rei vindic. in l.* 3. §. *ult. ff. de usur.* Faber *l.* 8. *conject. cap.* 17. & *l.* 19. *cap.* 6. & 7. Hunnius *ad Treutl. volum.* 2. *disput.* 1. *thesi* 1. *qu.* 13. Olea *de cess. jur. tit. l.* 4. *qu.* 2. Bachovius *l.* 2. *de pignor. cap.* 6. 7. & 8. Meril. *l.* 1. *obs. cap.* 36. Galbanus *de usufruct. cap.* 39. Hoc modo accipiendus est Marcianus, *in l.* 5. §. 1. *ff. de pignor.* (ne cum insulsissimo Grammatico Valla *l.* 6. *elegant. c.* 57. pugnare cum Ulpiano dicamur, ob quod ridiculus vocatur a Connano *l.* 4. *comment. c.* 14. *n.* 2. Mendoza *de pactis*, *c.* 12. *n.* 14. & reprehenditur a Sichardo *in hac rubrica Cod. n.* 10.) dum asserit inter pignus & hypothecam tantum nominis sonum differre, non ob id solum, quod hypotheca Græcum nomen sit, pignus autem Latinum; nam ex acceptione Jurisconsultorum pignus de rebus mobilibus, hypotheca de rebus immobilibus usurpabatur, *d. l. plebs*, §. *pignus*, *Instit. de action.* sed quia postea Jureconsulti neglecta proprietate promiscue illis vocibus usi sunt, *ut in l.* 5. *ff. hoc tit. l.* 9. §. *proprio l. cum & sortis* 35. *ff. de pignorat. l.* 88. *ff. de acquir. hæredit.* tradunt Theophilus, *in* §. *item Serviana*, *Instit. de action.* Fornerius *in dicta l.* 236. §. *pignus*, unde nulla differentia inter pignus, & hypothecam agnoscebatur.

7 De pignore, & hypotheca.

Sunt tamen qui adhuc putant, illam inter utramque vocem remansisse differentiam, quod in pignore possessio transferatur in creditorem, secus autem in hypotheca, in qua penes debitorem manet, *dict. lib.* 9. *d. l. cum & sortis*, §. *fin.* illud fere in mobilibus; hoc in immobilibus accidere; sed tamen hoc perpetuum non est; nam etiam rei mobilis possessio potest relinqui debitori, *l. si quis rem* 66. *ff. de furtis*; vel non transferri in creditorem, *l.* 20. *ff. hoc tit.* & rei immobilis obligatæ transferri in creditorem, *leg. quid de creditore* 11. *ff. de damno infecto*, *l.* 9. *de operis novi nunc. l. ei qui* 16. *de servitut. l. Gajus Sejus*, *de pignor. d.* §. *item Serviana*; maxime si mobilis sit, *l.* 9. §. 1. *l. fin. ff. quibus modis pignus*. Hoc autem certum est provenire ex hac promissa vocum acceptione, ut comprehendatur sub pignoratitia actione actio etiam hypothecaria. Sunt textus diserti *in l. rem* 41. *ff. de pignorat. l.* 3. §. 3. *ff. ad exhib. l. duobus* 19. *l. penult.* §. 1. *ff. de except. rei judic. l. Titius* 9. *ff. quibus modis pignus*, *l. Mævio* 66. §. *fundo*, *ff. de legat.* 2. *l.* 5. C. *si aliena res pignori*. Vera tamen, & perpetua differentia inter pignus, & hypothecam in modo constituendi nexum consistit, quippe pignus re constituitur, & traditione; hypotheca autem pacto, *l.* 1. & 4. *ff. de pignor. l.* 17. §. *de pignore*, *ff. de pactis*, *l. qui balneum* 9. *ff. qui potiores*, *l. solutam* 49. *ff. de solut. l. non solum* 33. §. *qui pignori*, *ff. de usucap. l.* 4. *de fide instrum. l.* 1. *tit.* 13. *p.* 5. Pignus quod re constituitur, depositum pignus vocatur a Paulo *in l. servus* 36. *ff. de condict. indebit.* & *l.* 2. *sententt. tit.* 51. & *lib.* 5. *tit.* 16. §. *fin.* & in legibus Visigoth. 2. & 3. *tit.* 6. *lib.* 5. Poni etiam hac ratione dicitur pignus *in l. præterea* 27. *ff. de pignor.* supponi pignus, *in l. creditor* 7. C. *hoc tit.* ac denique apponi, pro re constituit, dicit Seneca *l.* 7. *de benef. c.* 14. ibi: *Rebus meis dixit in securitatem appositis*. Plautus *in Pseud. act.* 1. *scena* 1.

Vix hercle opinor, si me apponam pignori.

Ex cujus verbi ambigui significatione intelligitur Catullus ad Furium in illis versibus.

Furi, villula nostra non ad Austri
Flatus opposita est, nec ad Favoni,
Nec sævi Boreæ, aut Appeliotæ,
Verum ad millia quindecim & ducentos.
O ventum horribilem, atque pestilentem!

Hypoheca autem cum non deponatur, aut supponatur, pacto etiam constitui potest: nec inconveniens est quod ex pacto nascatur actio, cum pactum sit jure honorario confirmatum, *l.* 6. *l.* 17. §. 2. *de pactis*, ut latius docent Cujacius *ad tit. C. de pign.* Hothom. *l.* 6. *obs. c.* 13. Mendoza, *de pactis l. l. c.* 17.

8 Pignus definitur.

Deinde sciendum est, pignus, & hypothecam sumi aliquando pro ipsa re, quæ in pignus & hypothecam datur; nonnunquam pro ipso pignorationis contractu, tandemque pro obligatione ex ipso contractu proveniente, ut docuerunt Donellus *de pignor. c.* 2. Merl. *l.* 1. *tit.* 1. *q.* 1. res enim ipsa nexa pignus appellatur. Unde dicimus pignus idoneum esse, venditum, distractum, seu traditum creditori esse. Ut contractus autem ita definitur. „Pignus est contractus, quo res aliqua obligatur creditori in securitatem debiti. „Dicitur contractus: & est quidem nominatus, *l.* 25. *ff. de pign. l. juris* 7. *ff. de pact.* §. *item Serviana*, ubi plures Pichardus, *Inst. de action.* Mendoza, *l.* 3. *de part. c.* 12. *a n.* 3. estque bonæ fidei, & juris gentium, atque aliquando tum re, tum solo consensu perficitur. Re quidem, quando pignus possidendum traditur creditori, ut contingit plerumque, solo vero consensu, quando non traditur res creditori, sed illi tantum obligatur, ut in hypotheca sæpius contingit. Nec scripturam, nec certa verba requirit necessario, & essentialiter, *l.* 1. *ff. de pignoratitia actione*, *authent. si quis*, C. *quæ res pignori*: plura tradunt Negusantius 3. *p. de pign. membro* 1. *a n.* 3. Merlinus, *l.* 1. *tit.* 2. *c.* 9. & 14. ex quo contractu res ipsa, non personæ obligantur, ideoque dicuntur res nexæ, *l.* 1. §. *si quis ideo*, *ff. ne vis fiat*, *l.* 1. & 7. C. *de distr. pign. l. res quæ* 22. §. 1. *ff. de jure fisci*, *l. potenti* 27. *ff. de pign. action.* indeque nexus pignoris dicitur *in l. epistolam* 52. §. *pactum*, *ff. de pactis*, *l. si pater*, *ff. famil. erciscund.* & nexus fieri prædiorum *in l. penult. C. si aliena res*; non tamen principalis est ista obligatio, sed accessoria, & subsidiaria, ut fuse docent Donellus *de pign. c.* 2. Balduinus *eodem tr. c.* 2. Pignus enim tantum datur ad cautionem, & magnam; nam regula juris est, plus cautionis esse in re quam in persona, *l. plus* 15. *ff. de reg. jur.* ubi cautio in personam accipitur pro fidejussione, ut ajunt Ulpianus, *in l.* 1. *ff. de fidejuss.* Cajus, *in l.* 1. §. 2. *ff. de oblib. & act.* & Paulus dixit de pignore *in l. legata*, §. *ult. ff. de supellect. legat.* pignus deponi apud creditorem propter contractus fidem, & rei debitæ vinculum: & Martialis agrum oppignoratum sponsionem nominat ibi:

Cum rogo te nummos sub pignore: non habeo, inquis,
Idem si pro me spondet agellus, habes.
Quod mihi non credis veteri Telesinæ sodali,
Credis colliculis, arboribusque meis.

Et apud Athenienses ad majorem securitatem in prædiis oppignoratis columnæ, seu sepes lapidei erigebantur, cum inscriptione; qua cavebatur, prædia illa esse oppignorata, ut ex Julio Polluce, & Theophrasto probant Gibal. *d. l.* 3. *c.* 7. *art.* 1. Salmatius *de modo usurarum*, *c.* 15.

9 Pignus quotuplex.

Tertio sciendum est, pignus communiter dividi in prætorium, judiciale, & conventionale, *l. fin. de prætor. pign. l.* 1. *de pign. act. l. contrahitur*, *ff. hoc tit.* Prætorium dicitur, quod a Prætore, seu alio magistratu constituitur ante latam sententiam, mittendo actorem in possessionem bonorum quatenus ipsi cautum sit; de quo in titulis Codicis de *prætorio*, *de damno infecto*, *in possess. legat.* Donellus, *lib.* 15. *comment. c.* 46. Duarenus, *ad titulum de damno infecto*. Connanus, *lib.* 4. *comment. cap.* 16. Balduinus, *c.* 8. *de pignor.* Merlin. *lib.* 1. *tit.* 3. *q.* 17. & late egi *in c. quoniam*, *ut lite non contest.* Judiciale vero est, quod ex causa judicati capi solet, *de quo in l. a D. Pio*, §. *in venditione*, *ff. de re judic. tit. Cod. si in causam judicati*, & *de executione rei judic. l. sed & jure* 10. C. *qui potiores*, *l. si plus* 74. §. 1. *ff. de evictionib. l.* 3. §. 1. *de rebus eorum*, *l.* 9. *de minoribus*, *l.* 15. §. 2. *l.* 40. *de re judic. l.* 2. C. *qui potiores*, *l. penult. C. de pign. act. l.* 13. *Cod. de evict.* & *aliis congestis* a Bachovio, *de pign. cap.* 3. A. Guibert. *lib.* 1. *qq. juris*, *cap.* 19. Cujacio, *in l. penult. ff. pro emptore*, & *lib.* 1. *qq. Papin. in l.* 5. *de offic. Prætorial.* Gothofredus, *in praxi juris civil. l.* 2. *tit.* 8. Tandem conventionale est, cum inter partes convenit, ut certa res propter aliquod debitum fiat pignori obligatæ, *l.* 4. *ff. de pignor. leg. si tibi*, §. *pignori*, *ff. de pactis*, de quo agitur in præsenti titulo. Ex hoc contractu pignoratitio mutuæ nascuntur obligationes inter contrahentes. Primo debitor tenetur tradere creditori pignus illud, quod promisit loco, & tempore statutis, *l.* 13. §. *etiam*, *l. pignoris* 15. *ff. de pignor.* nec poterit illud repetere, nisi debitum solverit, aut alio modo satisfecerit creditori. Deinde tenetur debitor ad omnes expensas, quas creditor in conservando pignore fecit, *l. si necessarias* 8. *l. si servos* 25. *ff. de pignorat. act. l. creditori* 6. *Cod. eod. tit.* Sapienter vero monet Ulpianus *in d. l. si servos* 25. ita moderatum esse debere creditorem in istis expensis, quamvis utilibus faciendis, ut non cogat creditorem, qui eas omnes solvere nequit, aut pignus dimittere creditori, aut alii vendere: e contra vero creditor obligatur, primo ad fidelem pignoris custodiam, teneturque de dolo, ac lata, & levi culpa, ita ut servet rem illæsam, in eamque sumptus necessarios faciat, *d. l. si servos*, *l. in domo*, *ff. de pign. l. quæ fortuito* 6. C. *eod. tit. l.* 19. C. *de pign.* Deinde tenetur creditor rem ita servare, ut ea non utatur, alias furtum committit, *l. si pignori*, *ff. de furtis*, §. *placuit*, *Instit. de obligat. quæ ex delicto*: & similiter resarcire cogitur damna pignoris, quo usus est, *l. creditor*, C. *de pignor. l. elegantes*, §. *in pignoratitia*, *ff. eodem tit.* nisi talis usus cedat in commodum debitoris, ne videlicet pignus deterius fiat, *l. creditor*, *ff. de pignor.* ubi permittitur creditori prædia sibi oppignorata locare, quia cultura meliora redduntur. Idemque dicendum est, quando usus nullum incommodum affert creditori, deinde obligatur creditor solutionem quandocumque sibi oblatam recipere, & pignus illico reddere, *l.* 9. *cum seq. C. de pign. act.* quia sublata principali obligatione, & accessoria deesse debet; & ita tenetur rem reddere cum suis fructibus, meliorationibus, & accessionibus: tum quia illæ accessiones nunquam fuerunt creditoris, sed debitoris, *l. si fundus* 16. *ff. de pign.* ibi: „Si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluvione major factus est, totus obligatur. " Igitur & totus restituendus est, quia integrum pignus, quod obligatur, reddendum est; unde aperte dicit Ulpianus *in l. si tutor* 21. §. 2. *ff. eodem*, quicquid pignori commodi, sive incommodi fortuito accessit, id ad debitorem pertinet. Eodem etiam spectat *lex si convenerit* 18. §. *si nuda*, *ff. de pignor. act.* Harum præstationum, & aliarum causa datur actio pignoratitia, quæ duplex est, directa, & contraria. Directa est civilis, personalis, bonæ fidei, qua debitori, aut ei qui rem suam oppignoravit, ubi soluta pecunia est, aut alio modo satisfactum creditori est, res restituuntur. Contraria vero datur creditori adversus debitorem, quæ ex omni justa causa competit contra debitorem, ut quantum illum dare facere æquum videbitur, tanti condemnetur, nempe ad rem ipsam, si forte ipsius possessionem adeptus sit post contractum pignus ex precario, vel ex conducto, *l.* 3. *l. si pignori* 22. §. *si post distractum*, *ff. de pignorat. l. si in pignore* 54. *ff. de fidejuss.* item si rem alienam, aut alteri obligatam, aut donatam oppignoravit, *l. si rem* 9. *l. tutor.* 16. §. 1. *l. si quis in pignore* 36. §. 1. *ff. de pignor.* si quos sumptus creditor in res pignoratitias fecerit, *l.* 6. C. *eodem tit.* si servos artificiis imbutos reddiderit instructiores, *d. l. si servos*, si eos ægrotos curavit, si domum ruinosam refecit, *l. si necessitas* 8. *ff. de pignorat.* si servus oppignoratus, quem debitor furem sciebat, creditori furtum fecerit, *l. si servus* 31. *ff. de pignor. action. l. si servus* 61. §. 1. *ff. de furtis*. Denique si pignus a creditore venditum emptori evictum sit, *l. in creditore* 38. *ff. de evict.*

10 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis apparet præsentis decisionis vera ratio: nam cum dominium rei pignoratæ penes debitorem sit,

l. si

l. si pignus 9. C. de pignor. act. l. cum & sortis 35. §. pignus, ff. eodem, etsi creditor ✱ reale in ipso habeat, *l. si pignoris 17. ff. de pign.* junctis traditis a Fabro, *lib. 7. conject. c. 18. & de error. decad. 18. errore 3.* Donello *lib. 17. comm. c. ult.* ubi exponunt textum *in l. si pignore 22. ff. de pignor.* inde necessario provenit, ut fructus ipsius rei ad debitorem spectent, quia sequuntur dominum, utpote pars rei, *l. fructus, ff. de rei vind. l. in Falcidia, ff. ad l. Falcidiam*; pignus enim non traditur creditori, ut lucrum ex eo faciat, sed ut in tuto creditum habeat, *l. si pignore 54. §. 1. ff. de furtis*; quare pignus non numeratur in bonis creditoris, *l. itaque 12. ff. de furtis, l. statuliber 38. ff. ad l. Falcidiam*: qua etiam de causa servus pignori datus generaliter manumitti poterit a debitore, dum tamen in fraudem creditorum non manumittatur, *l. generaliter, C. de servo pignori dato*; & debitor creditori pignus vendere potest, *l. receptum 12. ff. de distract. pignor. l. si pignus 37. ff. de pignor. act.* per constitutionem enim pignoris, etiam secuta traditione, tantum possessio naturalis transfertur, *d. l. cum & sortis 35. §. ult.* probavi late in cap. quoniam, ut lite non contest. idcirco quodcumque fortuitum commodum, vel incommodum ad debitorem pertinet, *l. pignus 8. C. de pign. l. si inter 22. ff. de pignor. l. sicut vim 19. C. eodem, §. ult.* unde si creditor retineat fructus perceptos ex re pignorata, retinet aliquid ultra sortem, quam mutuo dedit, & per consequens usuram committit: quare recte Innocentius in præsenti decrevit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus ex re pignorata perceptos: quod procedit sive fructus extent, sive consumpti sint, imo & si percepti non sint, dummodo percipi potuerint propter culpam latam, vel levem creditoris. Harmenopolus *lib. 3. tit. 8.* ibi: „ Fructus ex prædio pignori nexo percepti in exonerandi debiti rationem computantur, non solum quos creditor percepit, verum & quos percipere potuit. Latius prosequuntur ex hac doctrina varios casus resolventes Pet. Greg. *l. 2. de usuris, c. 9. n. 6.* Canisius, *eodem tract. c. 5. n. 6.* Gibalinus, *de usuris, l. 3. c. 7. art. 7.* Leotardus, *de usuris q. 11. n. 33.* Nec audiendi sunt Bartolus, & Baldus, *in l. legata 9. ff. de stipellect. legat.* & alii congesti a Tiraquello, *de retract. in præf. n. 36.* dum docent creditorem non teneri fructus imputare, quoties pignus datum est pro ea quantitate, quæ æquat, vel excedit valorem rei. Nam contrarium rectius docuerunt Gaitus, *de credito, c. 4. n. 1097.* Gratianus *discept. c. 422. n. 14.* Leotardus, *de usuris, q. 12. per totam*; ubi exponit textus, *in l. legata 9. Digest. de stipellect. legat. l. qui habebat 101. ff. de legat. 3.*

11 De antichresi.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, pro cujus solutione sciendum est, inter alias conventiones a jure receptas, & approbatas circa contractum pignoratitium, eam referri, juxta quam creditor ad compensandum usum pecuniæ mutuo datæ pignus certo tempore tenere possit; & fructus illius lucretur, ita ut detur mutuus quidam usus, cum debitor utatur pecunia mutuo accepta, & creditor fruatur pignore sibi dato: quam conventionem antichresin Græci dixerunt, *l. 33. de pign. act.* ubi male olim legebatur, *ad recuperandam antiphonam*: quæ corrupta littera antiquos Interpretes in nugas, & mera somnia induxit, ut observat Alciatus, *lib. 2. disp. c. 3.* cui voci *antichresis*, latine respondet *promutuum*; licet in jure aliquando promutuum accipiatur pro præmutuo, idest illo, quod datur in antecessum, *l. ex conducto 15. ff. locati, l. nomen 34. ff. de legat. 3. l. Sticho 40. ff. de statulib.* apud Cæsarem *lib. 3. de bello civili*, ibi: „ Publicani uti in Syria fuerant, insequentis anni vectigal promutuum imperatum, &c. “ notarunt Salmasius: *de modo usur. c. 14.* Gibalinus, *lib. 3. c. 7. art. 13.* non autem est antichresis contrarium mutuum, quia mutuum nisi in rebus fungibilibus non consistit, *l. 2. §. mutui datio, ff. de rebus creditis.* Hanc antichresin duplicem faciunt, expressam videlicet, & tacitam, Cujacius *l. 8. obs. c. 17.* & *lib. 30. c. 35.* & *in l. Gajus, ff. de pignor.* Faber, *decad. 9. errore 5.* Bronchorst. *Enantiophan. cent. 2. assert. 71.* Merillus, *l. 2. obs. c. 23.* Arias de Mesa; *lib. 3. var. c. 46. n. 8.* Pacius, *censur. 9. q. 55.* Balduinus, *de pignor. c. 16.* Hothom. *l. 1. obs. cap. 1.* & *lib. 1. foudor. tit. 27.* Hunnius, *volum. 2. disp. 1. q. 37.* Schisfordeg. *ad Fabrum tr. 27. q. 3.* Antichresin expressam appellant, cum inter contrahentes placuit, ut debitor mutua pecunia uteretur, creditor vero pignore ipso frueretur: quo casu adeo jure civili creditor fructus lucratur pignoris, ut quamvis eo anno fructus excedat fines legitimæ usuræ, eos omnes lucretur, propter incertum fructuum proventum: ad quam speciem referunt textus, *in l. si eas l. 17. l. oleo 24. C. de usuris, l. 2. Cod. Theodos. de prædiis & mancipiis, l. 27. l. 40. §. prædia, ff. de minorib. l. 65. ff. de rei vind. l. ult. ff. de ferie. & com. l. 12. ff. de actionib. empti, l. 5. Cod. eodem tit. l. 2. de usuris, l. 1. ff. de pign. l. antepenult. ff. quibus ex causis pign. tacite.* Tandem vero dari ajunt cum pignus indistincte traditur, & nihil dictur de fructibus: quo casu docent tacite videri antichresin contractam, atque ita fructus usurarum vice creditorem retenturum, non tamen supra legitimum modum: de qua tacita antichresi accipit Cujacius textum *in l. cum debitor 8. ff. in quibus causis*: sed hanc tacitam antichresin dari rectius negarunt Salmasius, *de modo usurar. c. 14.* Vinnius, *l. 2. select. c. 7. per totum*, Masius, *l. 4. singul. opin. cap. 1.* Bachovius, *ad Treutl. disp. 1. volum. 2. thes. 6. & de pign. lib. 1. cap. 14.* nam si hæc antichresis tacita daretur, quoniam casu procederet illud, quod tot juris locis simpliciter traditur, creditorem fructus ex re sibi pignorata perceptos in sortem principalem imputare debere, *l. 1. 2. 3. & ult. C. de pign. act. l. 1. C. de distract. pignor.* Nec ex pignoris datione; seu constitutione conventio tacita super usuris facta intelligi potest, quoniam pignoris finis est, ut creditori cautum fit de sorte, ne moretur in damno. Nec rationi convenit; ut ad alium finem pignoris dationem torqueamus, ut creditor videlicet lucretur fructus pro usuris, & ita circumveniatur miser debitor, & dum se gratuitam pecuniam putat accipere, gravissimis usuris subjiciatur. Accedit nam si pignoris traditio pro mutua pecunia gratis accepta eum effectum habeat, ut usus ejus, & facultas percipiendi fructus translata censeatur, quomodo generaliter scripsit Gajus, *in l. si pignori 54. ff. de furtis*; creditorem pignore utentem furtum committere? quo modo ejus sententiam amplectendo Justinianus, *in princ. Instit. de obligat. quæ ex delicto*, hujus furti causam difertis verbis eam allegat: quod creditor invito domino pignus contrectet. Et si hæc Justiniani ratio vera est, qua fronte asserere possumus, tacito simpliciter pignore creditorem eo uti posse, ut latius prosequitur Mazius, *d. c. 1. per totum*.

12 Exponitur l. cum debitor 8. ff. quibus modi pignus.

Nec auctoribus contrariæ sententiæ favet textus *in leg. cum debitor 8. ff. quibus modis pignus*, ubi ait Consultus, quod cum debitor gratuita pecunia utatur, potest creditor de fructibus rei sibi pignoratæ ad modum legitimum usuras retinere: quæ difficilia verba varie acceperunt interpretes. Cujacius *l. 8. obs. c. 17.* quem sequitur Vitalis, *l. 2. var. c. 15.* idem Cujacius *in l. 1. C. de pign.* existimat textum illum esse accipiendum juxta sententiam tituli, sub quo jacet, juxta textum *in l. Imperator, ff. de in diem addict.* atque ita cum reperiatur sub hoc titulo „ „ Quibus in causis pignus, vel hypotheca tacite contrahatur, “ verosimile est, etsi nihil super usuris conventum sit, tamen ex vi, & natura contractus usque ad legitimum modum creditori licere uti retentione fructuum ex tacita conventione, secundum sentent iam ejusdem tituli, in quo de tacitis conventionibus pignorum agitur; atque ita contendit Cujacius, ex tacita antichresi fructus in ea specie retineri. Sed hæc solutio convincitur ex proxime traditis. Accursius ex sententia Irnerii, quem sequitur Mudeus, *de pign. c. de pact. pignorum, n. 58.* existimat, in ea specie usuras saltem pacto, & per consequens naturaliter fuisse debitas, ideoque per detentionem pignoris detineri potuisse, *ex l. per retentionem, C. de usuris.* Sed hæc solutio convincitur ex illis verbis, *Gratuita pecunia*; quia licet in pactum deductas usuras simpliciter indebitas dixerint juris auctores, propterea quod non debeant exactionem; naturaliter tamen debitas esse notum est, ut docet Ulpianus *in l. in his 5. §. 2. Dig. de solut.* qua ratione fit, ut minus recte dicatur gratuita pecunia uti debitorem, qui super usuris pactum fecit. Adhuc tamen Bachovius *de pignor. l. 1. c. 16.* amplectitur Accursii sententiam & gratuitam in eo textu dici posse pecuniam ea ratione arbitratur, quod usuræ etiam pacto promissæ indebitæ dicantur, *d. l. in his 5. §. 2. l. si non sortem 26. in principio, ff. de cond. indeb.* Verum tunc dicuntur indebitæ jure civili, non naturali, *d. l. si non sortem*; docet Masius *d. lib. 4. obs. cap. 3.* Oppressus difficultate Hothomanus *lib. 1. obs. cap. 4.* non erubuit textum emendare, & addita negatione ita legere, *cum debitor non gratuita pecunia*, &c. Sed illum merito reprehendunt Masius, *l. 4. singul. c. 2.* Robertus *tit. 1. recep. c. 14.* Quare rejectis his interpretationibus, Masius *d. c. 2.* textum illum accipit in expressa antichresi, in qua pecunia gratuito datur, & pro ejus usu pignoris ususfructus conceditur; sed, ni fallor, sententia hæc facilius refellitur, quam quælibet ex superioribus, nam quis dicet pecuniam gratuitam fuisse, si creditor fructus pignoris pro usuris lucretur, qui imputandi erant in sortem principalem, usuris debitori restituendi, juxta supra tradita. Deinde nam cum datur jure civili expressa antichresis, non attenditur, an fructus rei pignoratæ excedant modum usurarum, necne, *l. si ea pactione 14. l. si ea lege 17. C. de usuris*: docent Cujacius *lib. 3. obs. cap. 35.* Bronchorst. *enantioph. centur. 2. assert. 71.* Harmenopolus *lib. 3. prompt. tit. 5.* Faber *decad. 9. errore 5.* Balduinus *de pign. cap. 16.* Burgensis *cent. 3. obs. 33.* cum duabus sequentibus. Unde cum in eo textu dicatur, retineri tantum posse fructus juxta modum legitimarum usurarum, non potest accipi de antichresi expressa. His ergo omissis solutionibus ex sententia Vinnii *l. 2. sel. c. 8.* aliter textum illum accipi posse credo: & dum alius meliora non affert, suppono debitorem in ea specie pecuniam gratuitam mutuo accepisse, quam cum debito tempore non solveret, in moram incidit: quo casu licet usuræ pecuniæ non debeantur, ut peti possint, quia in contractibus stricti juris nisi deducantur, non debentur; tamen per retentionem pignoris consequi valent, *l. 3. & 4. Cod. de usuris.* Etiam observandum est, pignus non solum pro debito principali, verum etiam pro usuris accipi posse, *l. grege 13. §. ult. ff. de pignor.* Unde licet in eo textu pecunia gratuita mutuo esset data, tamen cum post moram usuræ deberentur, ita ut earum ratione fructus pignoris retineri possint, recte ait Paulus juxta rubrum, sub quo jacet, eo casu tacite fructus rei pignoratæ retineri posse per creditorem, pro usuris decursis post moram, etsi a principio gratuito mutuum datum esset, juxta legitimum tamen modum usurarum; quia sicut expresse pacisci non potest de majori usurarum quantitate, contra legem Gaviniam; ita nec ex mora tacite deberi potest major summa, & per consequens nec ejus ratione fructus rei pignoratæ, ut tacite pro his usuris pignorati, retineri.

13 Antichresis jure canonico improbatur.

Hæc autem quæ de antichresi adduximus, procedunt jure civili inspecto. Jure vero canonico similis conventio ut usuraria omnino improbata est, & merito: quia cum usura sit aliquid ultra sortem accipere, idipsum capere intelligitur, qui percipit fructus, ac si pecuniam acciperet pro usuris, non enim tantum usura committitur, cum quis pecuniam credidit sub

sub avido fœnore, & stipulatur usuras ejusdem generis, sed etiam cum commodum fructuum, aut aliud compendium capiat, *l. cum non frumentum 16. C. de usur.* faciunt D. Aug. *in Psalmo 36.* ibi: „ Si fœneraveris homini, idest mutuam pecuniam dederis, a quo aliquid plus quam dedisti expectes, non pecuniam solam, seu aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si plusquam dedisti, expectas accipere, fenerator es. “ D. Ambrosius *lib. de Tobia*, ibi: „ Et esca usura est, & quodcumque sorti accedit, usura est: & quod velis ei nomen imponas, usura est. “ Proinde cum per pactum antichresis creditor fructus rei pignoratæ percipiat ultra fortem, *d. l. si ea 14. & 17. C. de usuris*, merito talis conventio improbata est, inde infertur, per jus canonicum abrogatas esse dictas leges *14. & 17. C. de usuris*, legem *1. §. pacto, l. si is qui, §. 1. ff. de pign.* & similes, in quibus permittitur creditoribus fructus pignoris vice & loco usurarum percipere, & retinere usque ad modum usurarum legitimarum, quas omnino jus Pontificium improbavit, c. 1. & per totum, de usuris: docuerunt Cujac. *in c. 1. de feud.* Duarenus, *ad tit. de usur. c. 1.* Petrus Gregorius *l. 2. de usuris, c. 14.* Robertus *l. 2. rerum judic. c. 8.* Leotardus *eodem tr. q. 11. n. 17.* & magna cum ratione antichresin improbatam esse in præsenti, constat; nam apud Plutarchum legimus, & Lucullum cum Asiæ præsset, lege speciali quartam dumtaxat fructuum partem creditoribus permisisse, ut observant Cujacius *l. 3. obs. c. 35.* & Aristoteles *l. 6. polit.* legem Ozei legislatoris refert, ne cuiquam super aliqua alieni fundi parte fenerari liceret, & ut recte concludit Martialis supra relatus, in casu antichresis mutuum non datur tam debitori, quam rei pignoratæ: notavit Petrus Gregorius, *lib. 22. syntagm. c. 3.* imo major ratio est improbandæ antichresis, quam prohibendi fœnoris; nam in fœnore certis usuris avaritia cohibetur, *l. si non sortem, ff. de condict. indeb. l. placuit, l. eos, C. de usuris*; in antichresi vero incerta est usura, cum fructus percipiendi incerti sint: & cum frequenter creditores pro pecunia modica pignora amplioris redditus retineant, inde provenit, ut majores usuras percipiat creditor in casu antichresis contractæ, quam si usuras specialiter stipuletur.

14 De quibusdam factis antichresi similibus.

Unde improbandi sunt nonnulli contractus, quod facile admissos video. Primus est, cum paciscitur, ut quamdiu debitor patiatur creditorem percipere fructus pignoris in antichresin datos, tamdiu nequeat ipse sortem debitam exigere, nec debitor invitus illam cogatur reddere: atque ita mutuum fit irrevocabile respectu dantis; non vero respectu accipientis; nam in hoc pacto ultra sortem principalem fructus percipiuntur, & per consequens usura committitur. Nec interest quod mutuum fit irrevocabile ex parte dantis, quia pactio illa nec tollit naturam mutui, *l. lecta 40. ff. de rebus creditis, l. 9. ff. de usuris*, nec malitiam usurarum, *l. 4. in fine, ff. de pactis*, & per consequens improbanda est; late docet Gibalinus *l. 3. de usuris, c. 7. art. 13.* Secundo in his Regnis solet pactum fieri; ut unus det rem suam alteri, ab eoque pecuniam accipiat: utrique vero liberum sit quod dedit, repetere, restituendo quod accepit. Exempli gratia Titius dat Cajo mille aureos, & Cajus dat Titio domum ad habitandum, quam locare solitus erat quinquaginta aureis, hoc pacto, ut quando Titius voluerit, repetat pecuniam suam a Cajo, ipsique domum reddat; & cum libuerit, etiam Cajus repetat domum suam a Titio, pecuniis restitutis: qui contractus vulgo dicitur, *ganar a ganar*, quem ut licitum probarunt Covar. *l. 3. var. in c. 9. n. 3.* Sotus, *l. 6. de justitia, q. 5. art. 1.* Navarrus *de usuris, n. 97.* Azor. *3. p. Instit. l. 9. c. 20.* Sed rectius illum improbavit Gibalinus, *d. c. 7. art. 13.* ex eo, quia in hoc contractu, qui dat pecuniam, cum facultate retineat illas dum voluerit, & uti voluerit repetendi, videtur omnino illas mutuo dare, & fructus rei pignoratæ percipere, quod improbatum est: unde verius credo, hoc pactum usurarium esse, si res frugiferæ dentur, secus vero si res infructiferæ, veluti quæ spectant ad supellectilem, & ornatum domus: si enim res frugiferæ dentur, quia ultra sortem creditor percipit fructus illos pretio æstimabiles, usura committitur, si vero res steriles pro securitate pecuniæ acceptæ traduntur ut illis creditor utatur, donec pecunia illi solvatur, usura non committitur quia ex tali usu non provenit, quid pretio æstimabile.

15 Dissolvitur alia parte difficultatis.

Nec obstat primum augmentum rationis dubitandi; nam omissa quæstione, an creditor vere pignus possideat, quam examinavi *in c. quoniam, ut lite non contest.* dicendum est, creditorem retinere rem pignoratam pro securitate debiti; non autem accipit animo domini, aut jure dominii, sed ut naturaliter detineat ad securitatem; idque agitur inter debitorem, & creditorem, ut nihil ex pignore acquiratur creditori, sed tantum ut res pignorata fit apud eum pro contractus principalis fide, in securitatem creditoris, *lege legata, §. ult. ff. de stipellect. legat. l. pignoris 13. ff. de usucap.* unde nullam habet justam causam creditor percipiendi fructus ex re pignorata. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis: nam illa ipsum, quod in antichresi vice usurarum percipitur, usura est, & illicita extorsio; quia accedit sorti, & percipitur ultra fortem ex solo tempore tardæ solutionis, unde *in d. l. 8. ff. in quibus causis pignus*, non dicitur creditor fructus in usuras, vel in vicem usurarum, sed ex fructibus usuras posse retinere; & proinde cum non fit minor asperitas creditoris, sive usuras percipiat, sive fructus in vicem usurarum, nec minus damnum debitori inferatur in antichresi, quam in aperto fœnore, imo interdum majus, ut supra probavi, merito talis conventio ut usuraria prohibetur. Nec interest, quod in antichresi nullam certam quantitatem pro usuris creditor stipulatur, sed fructus tantum, qui incerti sunt, & multis casibus obnoxii: quia hæc incertitudo fructuum non tollit rationem usuræ; sufficit enim ut virtute hujus conventionis creditor ultra sortem fructus consequatur: sive plures sint, sive pauciores, & interdum exigui, & fere nihil. Incertitudo enim facit tantum, ut expressa antichresis secundum jus civile non servet legitimum modum usurarum, & proinde nihil fieri contra leges videbatur, etiamsi interdum plus esset in fructibus, quam pro ratione sortis liceret consequi titulo usurarum; quia potuit & minus esse in fructibus, & interdum etiam nihil. At non ideo minus conventio usuraria est, in qua sors debetur, & pro usu, & dilatione solvendæ sortis fructus ei accedunt, quæ procul dubio æstimationem recipiunt, nam & vendi possunt certo pretio, etiam futuri, *l. 78. §. ult. de contrab. emption. l. si sterilis, §. 3. eod. tit.* Nec obstant textus; *in d. c. 1. de feudis, c. 2. cap. conquestus, de usuris, c. salubriter, eod. tit. c. ad nostram, de jurejur.* quorum interpretationes in eorum commentariis dedi, & præcipue *in d. c. 1. de feudis.*

16 Exponitur l. si pignore 22. ff. de pignor. actio.

Sed supra traditis primo obstat textus *in l. si pignore 22. ff. de pignor. action.* ubi docetur, quod si pignore subrepto creditor actione furti, vel ex condictione furtiva aliquid assecutus est, id totum sorti imputandum esse; si vero, ait Ulpianus, id creditor actione furti ab ipso debitore consecutus fuit, lucro creditoris cedere, quod etiam Papinianus docuit *in l. si debitor 79. ff. de furtis.* Ex qua postrema textus parte constat, creditorem non teneri restituere quicquid ex pignore, aut ejus occasione percepit: ergo quia non tenetur fructus, vel similes obventiones pignoris in sortem imputare. Etiam difficilis est textus ille in illis verbis, „ Etiamsi culpa creditoris furtum factum sit: “ ex vulgari regula, qua docetur, secundum naturam esse, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, *§. cum autem, Instit. de emption. & vendit.* sed culpa creditoris facit, ut periculum rei pignoratæ subreptæ ad eum pertinead, *l. si eum vim, C. de pign. §. ult. Instit. quibus modis re contrahitur*: ergo & commodum ad eam pertinere debet. Quod & comprobatur argumento commodatarii, in quo potest varias Consultorum altercationes placuit, ut si commodatario res commodata subrepta fuerit, quicquid actione furti ultra ipsam rem commodatam fuerit assecutus, id non teneatur commodanti reddere, *l. fin. §. sed cum, C. de furtis*: ergo idem multo magis in creditore procedere debet, cum commodatum gratia commodatarii tantum celebretur, pignus autem gratia utriusque, creditoris videlicet, & debitoris constituatur, *d. §. fin. Instit. quibus mod. re contrahitur.* Agnoverunt hujus textus difficultatem Cujacius, *l. 9. qq. Papin. in d. l. si debitor 29. ff. de furt.* Faber *decad. 81. errore 1.* Schisfordeg. *l. 2. tract. 1. q. 6.* Bachovius *in chiliad. ad ipsum.* Larreatigui *l. 3. select. c. 9.* Vitalis *l. 1. var. c. 26.* ex quorum doctrina dicendum est, certum esse, pignore subrepto, creditori competere non solum actionem furti, verum & condictionem furtivam, quoad debiti æstimationem, non vero valorem ipsius rei, ut docte exponit Larreatigui *ubi supra.* Etiam liquet, posse creditorem agere contra ipsum dominum subripientem rem pignoratam: quo casu omne id, quod actione furti ab eo consequitur, non tenetur in sortem debiti imputare, *ex l. quod 74. ff. de solut. leg. quod a quoquam 46. ff. de reg. jur. l. pœna, ff. de cond. indeb.* ne dominus ex proprio delicto commodum consequatur, aut saltem damnum non sentiat: si vero egerit contra tertium rem subripientem, omne id quod consequitur, debet in sortem principalem imputare; & si excesserit sortem principalem, debitori restituere, *l. creditoris, l. si debitor, ff. de furtis.* Nec obstat argumentum ab exemplo commodatarii deductum; nam inter utrumque casum magna versatur differencia, quæ provenit ex eo: quia ad commodatarium semper periculum rei spectat, cum teneatur præstare exactissimam diligentiam, creditor vero hujusmodi diligentiam præstare non tenetur: ideoque commodatarius emolumentum sibi acquirit, quia ad eum periculum pertinet, culpa ejus non interveniente. Creditor autem de culpa tantum tenetur, sed non levissimam præstat. Accedit, nam creditori in id solum pignus traditur, ut in tuto habeat debitum suum, non ut lucrum ex eo faciat, ut supra probavi; commodatario vero res traditur, ut ea utatur, commodumque ex ea percipiat, ut docent Donellus *lib. 13. comment. cap 8. de lib. 14. c. 3.* ubi Osualdus *litera C*, Faber *decad. 81. errore 1.*

17 Exponitur idem textus in §. fi prædo.

Ex supra traditis etiam lucem accipit textus, *in d. l. si pignore 22. §. si prædo, ff. de pignor. act.* ubi docetur, quod si prædo rem pignori dederit, competit ei in fructibus pignoratitia actio, quamvis ipse fructus suos non faciat; quia illi prodest bona fide creditoris. Quæ ratio difficilis est: nam quomodo poterit creditor bonam fidem habere, qui scit rem alienam esse, & tantum ejus possessionem retinet ab ipsa jure percipiendi fructus, juxta supra tradita. Pro cujus textus expositione sciendum est, quod licet prædoni actio furti denegetur ob rem sibi subreptam, ne ex improbitate sua commodum consequatur, *l. itaque 12. §. 1. l. qui res 76. §. 1. ff. de furtis*; pignoratitia tamen actio competit, si rem pignori supposuerit: quia hæc actio proximam causam habet præter delictum, & per eamdem actionem repetie fructus ipsius rei, quos injuste creditor detineret, ex supra traditis, quia licet prædo fructus suos non faciat, cum teneatur eos restituere re evicta, *l. si verborum, in fine, ff. de cond. indeb. l. certum 21. C. de rei vind.* tamen quos per se in præsenti casu capere non potest, capit ex persona creditoris, juxta regulam textus *in lege Aristo, in fine, ff. quæ res pignori, l. cum hæreditas 55. ff. de acquir. hered. l. cum autem, §. fin. ff. de ædilit. edict. l. 3. §. si quis ex liber. l. non putavit 8. §. si hæredatus, Digest. de bonor. possess. contra tab. l. filii 13. ff. de bonis libert.* non ut sibi acquirat,

rat, quia bona fides *creditoris* vitium furtivitatis tollere non poterat, sed ut percipiat, & postea cum re ipsa eos restituat. Sententia ergo Ulpiani est, si prædo rem alienam pignori dederit, soluta pecunia per ignorantiam eam repetat, repetit etiam & fructus, quos injuste detineret creditor: repetit autem *rem cum fructibus* propter bonam fidem, quam credito habuit, ideſt quia creditor ignoravit a prædone rem ipsam pignori datam fuisse: alias si ipse sciret prædonem eam in pignus dedisse, non prædoni, sed vero domino restituere deberet rem cum fructibus, ex *l. bona fides* 31. *ff. depositi*. Hanc autem ignorantiam appellat Ulpianus bonam fidem, non quia existimaſſet creditor rem suam esse, sed quia credidit rem esse ejus, qui pignori dedit, ut ceteri alii bonæ fidei possessores dicuntur illi, qui a non dominis res acceperunt, *§. si a non domino, Instit. de rer. divis.* atque ita propter hanc ignorantiam debet restituere rem cum fructibus prædoni, non vero domino; præsensit Valeron *animadv. cap. ult.* licet aliter textum illum exponant Faber *lib. 7. c. conject. 19.* Ofualdus, *l. 14. Donel. c. 7. littera I*, Cujac. *l. 6. qq. Papin. in d. l. urbana*, Pichardus *in §. actionum* 28. *qu. 24. n. 21. Instit de action.* Oroz, *lib. 2. de apicibus juris, c. 1.*

18 Explicatur lex si quis 11. §. 1. ff. de pignor.

Adhuc supra traditis, videlicet jure civili in contractu pignoris antichresin permitti, ita ut virtute ejus conventionis creditor fructus rei pignoratæ lucretur, obstat textus in *l. si quis* 11. §. 1. *de pignor.* ubi docet Marcianus, quod si contracta fuerit antichresis, & creditor possessionem pignoris amiserit, debet actione in factum uti, non ea, quæ datur ex contractibus innominatis, sed in factum prætoria, quæ datur deficientibus aliis actionibus, *l. juris 7. §. 2. ff. de pactis, l. in rem 23. ff. item, l. cum autem 32. ff. de rei vind.* Sed tunc sic insurgo: Si antichresis a jure civili approbata esset, ex tali conventione in contractu pignoratitio adjecta datur actio pignoratitia, ut regulariter detur actio propria contractus ex pactis in continenti adjectis, *l. 2. C. de pactis inter emptor.* igitur non actio in factum subsidiaria, sed ipsa pignoratitia, seu hypothecaria danda erat in ea specie, si talis conventio a jure approbata reperiretur. Cui difficultati respondendum est asserendo, antichresin in eo textu non in continenti, sed separatim adjectam fuisse, non simul cum ipso contractu pignoratitio: & quia antichresis per se hypotheca non est, ideo ob talem conventionem non potest dari actio hypothecaria, quæ tantum creditori competit ad avocandam possessionem rei pignoratæ, *leg. cum debitor 66. de evictione*, non autem ad percipiendos fructus rei pignoratæ, unde ad recuperandam possessionem pro fructuum perceptione, seu ad fructus lucrandos virtute antichresis, actio in factum tantum datur, ut docuerunt Cujac. *l. 5. obs. c. 35.* Meril. *l. 2. obs. c. 23.* prosequuntur alia de ipsa conventione, antichresi videlicet, Masius *d. l. 4. singul. opin. c. 1.* Leotardus *de usuris d. q. 11. cum seq.* Leo Pinel. *pro Academ. Limnensi, in c. significante, hoc tit. ex n. 93.*

CAPUT VII.

Idem a *Hugoni, & Comiti, & Marsicio, Pisanis Canonicis.*

SIgnificante dilecto filio Rubeo cive Pisano, ad *b* nostram noveritis audientiam perveniſſe, quod cum domum suam cum horto, Gallicano Pisano civi pro ducentis quinquaginta duabus libris pignori obligasset, & promisisset, cautione præstita juramenti, quod nisi domum ipsam statuto inter eos termino recolligeret, eundem creditorem ulterius super ea minime molestaret; infra statutum tempus per certum & fidelem nuncium, prout ei videbatur, creditori mutuam pecuniam remisit, quam idem nuncius infideliter agens, sicut ei injunctum fuerat, non persolvit. Cumque postmodum prædictus R. ab Imperatore captus, pariter & detentus, multa pericula sustinuerit, & labores, nec dicto G. satisfacere potuerit, ut debebat, nunc (per Dei gratiam) libertati pristinæ restitutus, paratus est pecuniam reddere creditori, licet ipse prorsus eam recusaret recipere, quia ei non fuit statuto termino persoluta. Cum igitur pactum legis *c* commissoriæ sit in *d* pignoribus improbatum, & quantum in eo fuit, prædictus Rubeus juramenti debitum adimpleverit, cum per eum, quem certum, & fidelem nuncium sperabat, pecuniam remiserit termino constituto: & ut in Imperiali fuit cautione detentus, satisfacere non potuerit creditori: devotioni vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus (si præmissis veritas suffragatur) prædictum creditorem, ut forte tua contentus existat, pensionibus præfati pignoris computatis in *e* sortem, & domum ipsam, & hortum præfato Rubeo omni postposita dilatione resignet, per censuram ecclesiasticam, pacto, vel tali juramento nequaquam obstante, admonitione præmissa, sublato contradictionis, & appellationis obstaculo compellatis. Datum Laterani.

NOTÆ.

a *Idem.*) Ita legitur in hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. c. unic.* non tamen exprimitur quibus Innocentius rescribat; ex epistolis autem editis a Sirleto, *fol. 4.* ita inscriptionem & litteram textus restituo. De Pisana Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 8. de tempor. ordin.*

b *Nostram.*) Quia cum de contractu usurario ageretur, & dubitaretur, an usura in eo interveniret, adeundus erat Judex ecclesiasticus, ut notavi *in cap. illa vos, hoc tit.*

c *Pactum legis commissoriæ.*) Aliqui putant Innocentium minus latine, sequutum interpretum barbaram locutionem, dixisse pactum legis commissoriæ, ut notarunt Duarenus, Concius, & Carond. relati ab Ofualdo *l. 16. Donelli, c. 19. litt. A*, Cujacius *in recit. ad textum in l. ult. ff. de contrab. empt.* Faber *de error. decade 21. errore 1.* & in suo Codice, *tit. de pactis pignor. diffinit. 1.* Schiforded *ad Fabrum l. 3. tr. 13. q. 1.* Sed ut idem Cujacius docuit *ad tit. C. de pactis pign.* & *lib. 4. feud. tit. 66.* vulgaris hæc locutio defendi potest ex eo, quod quemadmodum recte dicitur, pactum condictionis, *in l. 1. Cod. de condict. indeb. l. 2. ff. de cond. ob causam*: actio condictionis; *in l. 3. & 4. C. de usur.* conventio pactorum, *in l. 1. C. de jure amphyt.* ita etiam recte dicitur pactum legis commissoriæ. Cujacium sequuntur Gibalinus *lib. 3. de usur. q. 69. n. 6.* unde non improprie pactum committendi pignoris, vel non, dixit Innocentius pactum legis commissoriæ.

d *In pignoribus improbatum.*) Nequaquam referas hæc verba ad constitutionem Imperatoris Constantini *in l. 2. C. de pactis pign.* cum per eam pactum legis commissoriæ pignoris fiduciarii præcipue improbetur: referenda enim sunt hæc verba ad pactum legis commissoriæ, cum ita concipiebatur, ut cessante debitore in solutione usque ad certum terminum res oppignorata perfecte penes creditorem remaneret; quod genus conventionis jam Digestorum tempore erat improbatum.

e *In sortem.*) Juxta adducta proximo commentario.

COMMENTARIUM.

3 Concessio tradit ur & pro ho tur.

EX hac Innocentii epistola sequens deducitur disputanda assertio; „ Si is qui sub pacto legis commissoriæ pignori dedit rem suam, & juravit pactioni non contravenire, & juste impeditus infra diem statutum rem oppignoratam non redemerit, post diem redimere poterit. “ Probant eam textus *in l. ult. C. de pactis pign. l.* 3. *C. plus valere, l. 21. tit. 5. partit. 5. l. 12. tit. 15. tab. part.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna *hic*, Faber *de error. decad. 22. error. 1. cum seq.* & in suo Codice, *tit. de pact. pignor.* Fachin. *l. 10. controv. c. 73.* Schiforded. *l. 3. ad Fabrum, tract. 13. q. 1. 2. 3. & 4.* Suarez *de relig. t. 2. l. 2. c. 26.* Bronchorst. *t. 1. miscel. assert. 57.* Bachovius *l. 1. de pignor. c. 15.* Cujacius *in l. 4. C. de pignor. & in recit. ad textum in l. fin. ff. de contrab. empt.* Rodriquez *de annuis red. l. 2. q. 2.* Acosta *de privileg. credit. regul. 3. limit. 2. a n. 8.* Leo Pinel. *pro Academia Limnensi, ad hunc textum, n. 4.* Sixtinus *consil. 12. volum. 2. consil. Vulteji*, Leotardus *de usur. q. 69. & 70.* Gibalinus *eod. tract. l. 3. de usur. c. 7. art. 3. per totum*, Ritherurſ. *in d. l. 2. C. de pact. pignor.* Mudeus *de pignor. c. pactis legis. n. 1.* Donellus *de pignor. c. 11.* Bellonus *de potest. eorum quæ in continenti, l. 1. c. 34. n. 2.* Valeron *animad. juris c. 1.*

Sed ita in præsentem assertionem pro dubitandi ratione argumentor. Unicuique licet de rebus suis pro libito pacisci, & conditionem suam pacisccndo deteriorem facere, *l. 4. l. juris 7. l. si pacisear, l. pen. ff. de pact.* igitur sicut alia pacta sunt permissa in pignoribus, pactum etiam de quo in præsenti in eis improbari non debet. Augetur hæc difficultas, nam si pactum legis commissoriæ in pignoribus improbaretur, etiam in venditionibus adjectum improbari debebat, maxime cum constitutio Constantini relata *in l. 5. Cod. de pact. pignor.* in Theodos. compilata sit sub titulo generali de lege commissoria rescindenda: sed in emptione, & venditione tale pactum admittitur, *l. 1. & per totum ff. de lege commiss.* igitur & in pignoribus sustineri debet. Augetur secundo ex eo, quod debitor pro pecunia accepta pignus in solutum dare potest, *l. cum dominum* 13. *Cod. d. pign. l. Titius* 34. *ff. de pignor. act. l. si prædium* 4. *C. de evict. l. si fundus 16. §. fin. hoc tit.* Igitur in præsenti specie poterat pacisci, ut si intra statutum tempus creditor non redimeret pignus, maneret creditoris ex causa soluti. Accedit tandem: nam si hoc pactum regulariter ut usurarium improbaretur, accedente juramento, propter ejus religionem adhuc servandum erat, juramentumque adimplendum, *cap. 1. cap. debitores*, ubi late probavi, de jurejur. igitur non recte in præsenti specie docetur, pactum etiam juramento firmatum, ut constituto tempore pecunia debita non soluta, res oppignorata efficeretur creditoris, injustum, & improbatum esse.

4 Impugnatur tradita assert.

Qua dubitandi ratione minime obstante, ut veram præsentis decisionis rationem agnoscamus, sciendum est, verbum committi, in Pandectis significare aliquid evenire, propter quod certa res debeat uni dari, & alteri adimi, quia videlicet quidpiam, vel factum non fit, quod fieri debuit, vel factum est, quod fieri non debuit: inde dicitur lex commissa, ideſt pactum impletum, *l. 4. §. eleganter, ff. de l. commissor.* commissa hæreditas, apud Ciceronem *l. in Verrem*, quando hæreditas ablata fuit, quia quid factum non est. Similiter pactum, ut si debitum intra certum tempus non sit satisfactum, res pignorata creditori committatur, ejusque fiat pro ipso debito, dicitur pactum commissorium, seu lex commissoria, ad similitudinem emphyteusis commissæ, *in l. 2. Cod. de jure emphyt. c. potuit, de locato*, ideſt amissæ, cum quis privatur ob non solutum canonem re in emphyteusim accepta. Item merces commissa dicitur *in l. commissa* 3. *C. de publicanis: & in l. commissa 14. l. fin. ff. eod.* quando in pœnam non soluti vectigalis fisco res acquiritur. Similiter ergo pactum in venditione, aut pignoris constitutione adjectum, ut ex eo res uni acquiratur, & alii adimatur, dicitur lex commissoria, eo quod ob legem contractus commissum sit ab emptore, vel venditore, *l. 3. & 4. C. de pact. inter; l. fin. ff. de l. commissor.* Latius illustrant Salmasius *de modo usur. c. 14.* Donel. *l. 16. commentariorum, c. 19.* ubi Ofualdus *litt. F.* Vela *dissert. 97.* Carvalho *in c. Raynutius, 2. p. n. 228.* Faber *de error. decad. 45. errore 8. & decad. 95. errore 3.* Ant. Gomez *t. 2. var. c. 2. n. 30.* ubi plures Ayllon, Merlin. *de pign. l. 4. q. 123. n. 2.* Vela *dissert. 30. n. 53.*

5 Del pacto seu lege commissoria.

6 De eodem pacto in pignoribus.

Pactum hoc legis commissoriæ in pignoribus variis modis concipi potest, vel cum inter contrahentes convenit, ut si intra præscriptum tempus pecunia non solvatur, res pignori data fiat creditoris, vel ut non liceat amplius eam luere, vel ut creditor rem pignori obligatam, emptam, vel in solutum pro debito retineat, aut in jus debitoris propter ejus moram succedat creditor, quoad facultatem pignus distrahendi. Denique quoties id agitur, nisi intra certum tempus pecuniam debitor solvat, creditor pro pecunia mutuo data rei dominium acquirat, ut exponunt Negusantius *de pignor. p. 4. in princ.* Cujac. *in c. 9. de jurejur.* Rodriguez *de annuis reddit. l. 2. q. 2. n. 24.* Mantica *de Tacitis l. 4. tit. 29. nu. 6.* Balduinus *de pign. c. 17.* Donellus *eod. tr. c. 11.* Argenterius *ad consuet. Britannia, art. 266. c. 6. n. 22.* Covar. *l. 3. var. c. 2. n. 7.* Connanus *lib. 4. comm. c. 8. n. 8.* Fachineus *l. 10. controv. c. 24.* qui inde exponunt legem *Calippo* 45. *ff. de solutionibus*. Sed circa conventionem improbatam a Constantino *in d. l. ult. C. de pact. pign.* seu ut vult Rither. a Constantio, & ab Innocentio III. hic non consentiunt interpretes. Aliqui existimarunt, Constantinum eam conventionem improbasse, qua cautum erat inter contrahentes, ut nisi ad certum tempus pecunia credita solveretur, creditor pignus plene acquireret, atque illud in commissum caderet; ita omnes fere repetentes *in d. l. ult.* Donellus *ibi*, Fachineus *lib. 10. contr. c. 74.* Valla *de rebus dubiis tr. 11. n. 15.* Masius *lib. 3. sing. opin. c. 4.* Connanus *lib. 4. comment. cap. 8. n. 8.* Covar. *lib. 3. var. c. 2. n. 7.* Pinell. *in l. 2. C. de rescind. 2. p. c. 1. n. 26.* Gaitus *de credito, cap. 4. q. 11. a n. 1107.* Mantica *de Tacitis l. 11. tit. 9. n. 3.* Hermosilla *in lib. 41. tit. 5. partit. 5. glos. 1. n. 6.* Merlin. *de pign. lib. qu. 123.* Larrea *decis. 26. n. 34.* Merenda *l. 2. controv. c. 3.* Hunnius *ad Treutl. volum. 2. disp. 2. q. 39.* Rither. *in d. l. fin.* Molina *de justitia disp. 324.* Caldas *in l. si curatorem, verbo sua facilitate.* Sed hæc sententia refellitur primo ex *d. l. fin.* in illis verbis: „ Creditores re amissa, jubemus recipere, quod dederunt. “ In quibus supponitur jam pignoris dominium quæsitum esse creditori, siquidem rem tantum is dicitur amittere, qui ejus dominium habuit, *l. non videntur* 83. *ff. de reg. jur.* notavit Cujacius *in d. l. fin.* ergo non potest accipi Constantinus de simplici pignore conventionali, cujus dominium penes debitorem remanet. Qua difficultate oppressus Leotardus *de usuris d. q. 69. n. 17.* existimavit in eo textu pro illis verbis, re amissa, reponendum esse, re dimissa. Secundo refellitur ex eo: nam constitutionem illam novam esse, juncta nova rubrica de lege commissoria in pignoribus rescindenda, omnes agnoverunt, & facile suadetur ex illis verbis, Placet infirmari; & ibi: Hac auctoritate. In quibus jus novum veteribus incognitum profertur. Pinellus *in rubric. de rescind. 2. part. cap. 1. n. 27.* Concius *lib. 2. success. cap. 20. n. 2.* licet Balduinus *de pign. cap. 17.* Donellus *in d. l. ult.* putent; jam prisco jure displiciuisse hujusmodi pactum dumtaxatque a Constantino pœnam adjectam esse; quorum sententia facile refellitur ex Cicerone *ep. 13. famil.* prout expendit Verrucius *d. V. S. verb. Commissa*: etsi ad minus dicat, jure Digestorum improbatam esse illam conventionem, ut ad diem statutum pecunia non soluta pignus committeretur, & creditori acquireretur, *l. si fundus 16. §. ult. ff. de pignor.* ubi ita demum hæc conventio admittitur, si justo pretio pignus æstimetur, ut notarunt pro ejus explicatione Arias de Mesa *lib. 1. var. c. 37. n. 18.* Ofualdus *lib. 12. Donel. c. 1. litt. O.* Igitur si nunquam fuit permissa illa conventio, ut res pignori data, non soluta pecunia pro debito cederet, superflua erat illa constitutio, Salmasius *de modo usurarum cap. 14.* conventionem hanc legis commissoriæ in pignoribus aliter accipit, & contendit legem Commissoriam pignorum fuisse cautionem, vel pactionem, qua debitor creditori cavebat, ut si pecuniam statuta die non solvisset, pignus committeretur, ideſt possessione, & dominio hypothecæ cederet, non ut pleno jure pignus acquireretur creditori, & jus dominii ipse in eo haberet; sed ut pleno jure sine ulla diminutione illud præscribere, & distrahere posset, atque ita per hanc conventionem commissoriam auferebatur possessio, aut dominium a debitore, quod in creditorem transibat. Docet ergo Salmasius, per legem commissoriam pignoris dominium ex titulo venditionis, aut dationis in solutum, in creditorem non transisse, sed tantum jus vendendi, & distrahendi illud: quæ sententia probatur *ex l. 1. Cod. de pact. pignor.* in illis verbis: „ Qui pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit, solveret, cessurum creditoribus hypothecæ, venditionem non contraxit; sed id comprehendit, quod creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque jure creditor hypothecam vendere debet. “ Quæ ita legit, & emendat Salmasius: „ Qui pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit solveret, cessurum se creditoribus hypothecæ, venditionem non contraxit, sed id comprehendit, quod jure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat; aut melius, cessurum se creditori jus hypothecæ, venditionem non contraxit. “ Qua doctrina suppositа existimat Salmasius Constantinum *in d. l. ult. C. de pact. pignor.* non agere de lege commissoria in pignoribus adjecta, sed in venditione, ut liquet ex illis verbis; „ Jubemus recipere pretium, quod dederunt: pretium enim emptionis est, non contractus pignoris. “ Accedit, quod in ipsa constitutione, quæ extat *in C. Theod.* deest vox *pignorum*, imo in eo Codice illa compilatur post titulum *de contrahenda emptione*. Quæ omnia evincunt non agere Imperatorem de lege commissoria in pignoribus, sed in venditionibus adjecta. Verum & hæc Salmasii sententia convincitur primo, quia absque lege commissoria, ut eam concipit Salmasius, possessio pignoris transfertur in creditorem, per ejus constitutionem, & traditionem; igitur non erat necessaria ea conventio, ut non soluta pecunia statuto tempore, possessionem debitor amitteret. Secundo, nam cessante debitore in solutione, jure communi post trinam denunciationem licet creditori pignus vendere. Paulus *lib. 2. sentent. tit. 5. §. item creditor, Instit. quibus alienare, l. si convenit 4. l. & eleganter, §. si vendiderit, ff. de pignor. act. l. si testamento 89. §. quatuor, ff. de legat. 2. l. qui creditori 18. C. de distract. pignor.* Illustrant Amaya *in l. 3. Cod. de jure fisci, n. 2.* Connanus *l. 4. comment. c. 18.* Gaitus *de credito, c. 4. q. 8.* Arias de Mesa *l. 1. var. c. 25.* Merlin. *de pign. l. 4. tit. 3. q. 95.* Igitur ad quid erat necessaria tam accurata conventio, ut post moram debitoris liceret creditori pignus vendere? Nec etiam verum est, Constantinum non agere de lege commissoria in pignoribus: nam potius de pignoribus agere, patet ex synopsi Basilic. *l. 23. tit. 17. c. 10.* & ex summario his verbis relato ab Harmenopulo *l. 3. promptuarii, tit. 5.* ibi; „ Si quis ita pactus fuerit, ut nisi ad diem præstitutam soluta esset pecunia, rei oppignoratæ dominus fieret, ejusmodi pactum invalidum est. “ In ipsis basilicis ex versione Fabroti legitur: „ Si creditor pactus fuerit, ut si ad diem pecuniam soluta non sit, pignus ei acquiratur, pactum justum, & ratum non est. “ Unde nescio, quomodo vox pignoris toties repetita expungi possit, & ad venditionem referri.

7 Traditur vera interpretatio.

Tandem alii plures perdocti viri, & mihi magnæ auctoritatis, legem commissoriam in pignoribus referunt ad fiduciam, non ad pignus; sed tantum ad fiduciariam conventionem, & similem fiduciæ legem, Imperatorem Constantinum *in d. l. fin.* referunt. Ita docuerunt Faber *decad. 21. error. 8. n. 10. & 15.* Schiforded *l. 3. tract. 13. q. 2.* Cujac. *ad tit. C. de pactis pign. D.* Nicolaus de Castro *in princ. Instit. de emptione & vendit. n. 3.* Leotardus *de usur. q. 69.* Gibalinus *d. l. 3.* D. Josephus de Retes *l. 1. opusc. c. 21.* Valeron. *animadv. cap. 1. n. 19.* Gothofredus *in l. un. C. Theod. de commissoria rescind.* quorum sententiam ut facilius percipiamus, sciendum est, olim pignus dupliciter contrahi, vel simpliciter, vel sub fiducia: inter utrumque magna versatur differentia, ut agnovit D. Isidorus *l. 5. etym. c. 21.* ibi: „ Pignus est, quod propter rem debitam obligatur, cujus rei possessionem solum ad tempus consequitur creditor; ceterum dominium penes debitorem est. Fiducia est cum res aliqua sumenda pecuniæ gratia, vel mancipatur, vel in jure ceditur. “ Simpliciter pignus constituebatur, cum pro securitate pecuniæ mutuo acceptæ res aliqua pignori tradebatur, ut probavi *in c. 1. hoc tit.* Sub fiducia pignus contrahebatur, cum quis pro certa pecunia rem suam mancipabat creditori, vel in jure cedebat ea lege, ut soluta intra statutum tempus pecunia, ei res remanciparetur, non soluta, pleno jure creditori committeretur. Ejus fiduciæ meatio fit apud Paulum *l. 1. sent. tit. 9. §. fin.* ibi: *Pignorum, & fiduciarum.* Et *l. 2. tit. 13. §. si quis suppositam pignori, vel fiduciæ*; & *l. 3. tit. 6. §. rem legatam pignori, vel fiduciæ*; & *l. 5. tit. 26. §. fin.* ibi: *Fiduciam vero, & pignora*; & *l. 9. C. Theod. de infirmand. quæ sub tyran.* & apud Modestinum *in collat. legum Mosaic. tit. de depositi.* & *in l. legata 9. §. fin. ff. de supell. legat.* quam de pignore fiduciario accipit post Cujacium *l. 7. resp. Papin.* ibi; & *ad tit. C. de pact. pign.* D. Josephus de Retes *l. 1. opusc. cap. 21. n. 2.* quamvis dissentiat Valeron *d. c. 1. n. 8.* Ejus etiam pignoris vestigia extant *in l. 1. §. Divi fratres, ff. de quæstionibus*, licet eam legem aliter explicet Valentia *l. 3. tract. 1. c. 1. n. 24.* & mendosam dicat Muretus *in obs. juris, c. 3. & in l. rer obligatas 21. C. de pign. in lib. 3. legum Longobard. tit. 15.* apud D. Ambrosium *lib. de Tobia, cap. 12.* ibi „ Hypothecas flagitat, pignus usurpat, fiducias vocat. *Tertul.* de idololatr. cap. 23. Pecuniam de ethniciis mutuantes sub pignoribus fiduciatis, jurari cavent, & sic negant. „ *Sidonium* lib. 4. epist. 24. “ Pecuniam mutuam postulavit, impetravitque, nihil quidem loco fiduciæ, pignorisque, vel argenti sequestrans, vel obligans prædiorum, „ *Ciceronem* in oratione pro Flacco: “ hanc fiduciam commissam tibi tenes, atque possides. „ *Boetium* lib. 4. in topicis, “ fiduciam accepisse dicitur cuicumque aliqua res ea lege mancipatur, ut mancipanti aliquando remancipet. „ Fiducia ergo in pignore nihil aliud erat, quam pignus, aut hypotheca, adjecta mancipatione, aut in jure cessione; unde non recte Hothom. *ad tit. de pign.* existimavit, fiduciam proprie pignus non esse. Differt vero fiducia a pignore in eo, quia pignoris dominium non tran-

transfertur in creditorem, *l. cum & sortis* 35. *§. ult. ff. de pign. l.* 1. *& 2. de distract. pignor. l. certe* 6. *§. final. de precario, l.* 33. *§.* 6. *de usucap. l.* 73. *§. eos vero, de legat.* 3. *l.* 9. *de pign. act. l. si dominium* 9. *l. cum dominam* 13. *Ced. hoc tit.* fiduciæ vero dominium transfertur. Paulus *d. l.* 2. *tit.* 13. *§.* 3. id ſupponit, dum ait debitorem creditori fiduciam vendere non poſſe, quia ut exponit Cujacius *ibi*: jam creditori ſatis per mancipationem, ſeu in jure ceſſionem acquiſita eſt. Dicebatur autem contractus hic fiducia, quia ſub ea fiducia res mancipabatur, ut ſoluto pretio ſtatuto, iterum res debitori manciparetur: ut etiam fiducia dicitur cum quis dubium tempus timens, & fibi, ſuiſque proſpiciens, rem aliquam amico ſuo ea lege dimittebat, ut tranſacto eo tempore ſibi, ſuiſque redderetur. Boetius *ubi proxime*. Inde ille, cui pater filium fiducia contracta mancipabat; fiduciarius dicebatur, *l.* 2. *§. objicitur, ff. ad Tertyl. §. præterea, Inſtit. quibus modis jus patriæ poteſtatis*; & ille, cujus fidei committitur, ut hæreditatem reſtituat, dicitur hæres fiduciarius, *l. ſervus* 46. *&* 67. *ff. ad Trebel.* & ipſa hæreditas fiduciaria, *l. certi* 9. *§. competit, ff. ſi certum petat*. Proſequuntur fiduciæ ſpecies, & ſolemnitates, Revardus *de auctor. prud. c.* 5. Corrafius *l.* 6. *miſcel. c.* 9. Alciatus *lib.* 3. *c.* 26. *pareng.* Pancirola *lib.* 3. *var. c.* 21. Retes *lib.* 1. *opuſc. cap.* 21. Valeron *d. c.* 1. Gibalinus *d. cap.* 7. *art.* 1. Maſius *ſingul. l.* 3. *c.* 2.

8 Proſequitur eadem interpretatio.

His ſuppoſitis exiſtimant Faber, Schifordeg. & alii *ſupra* laudati, Conſtantinum in dicta lege ultima ſuſtuliſſe pactum legis commiſſoriæ in pignoribus fiduciariis, cum fiducia intervenerat, ita ut ſtatuto die debitore ſolvente pecuniam, teneretur creditor iterum remancipare: eo autem in ſolutione ceſſante, amplius luitio non daretur, ſed res perfecte, & irrevocabiliter penes creditorem remaneret. Rationes autem hujus conſtitutionis, & improbationis ſimilis pacti, nonnullas incongruas affignarunt ipſi Faber *decade* 21. *errore* 2. *n.* 4. & *errore* 8. *n.* 6. Schifordeg *d. tract.* 13. *q.* 3. Rationem petunt hujus abrogationis ex impoſſibilitate rei, & contrarietate, ſeu contradictione ipſius conventionis, quod ſcilicet fieri non poſſit, ut in eundem caſum, idemque tempus & pignus contractum, & venditio pignoris facta videatur: quod fieri nequit, quia eodem tempore rei oppignoratæ dominium ſimul acquireretur creditori per venditionem, & ſimul non acquireretur. *Sed* hæc ratio falſa eſt, nam venditio, quam una cum pignore concurrere ait Faber, non tempus præſens reſpicit, ſed futurum: mancipatur enim pignus, ſed non in perpetuum, nec irrevocabiliter, ſed ſi ſtatuto die ſoluta non ſit pecunia: tunc enim ex ſolutione, vel ceſſatione in ea, cognoſcitur an pignus ſuiſſet: ſi iterum remancipatur res debitori; vel dominium translatum, ſi non remancipetur, ſed penes creditorem remaneat. Quare conventio, quæ ejuſmodi venditionem, & oppignorationem ſimul complectitur, nec ſeipſam deſtruit, nec implicat contradictionem, nec creditor fit eodem tempore dominus irrevocabilis, & non dominus. Nec felicius Hothomanus *de verbis juris, verbo Lex commiſſoria*, rationem prohibitionis ex eo reddit, ne quod Principis auctoritate fieri debet, *ex l.* 1. *Cod. de jure dominii imperr.* privatorum pactionibus permittatur; cui conſentire videntur Revardus *de auctor. prud. cap.* 5. Schifordeg. *d. tract.* 13. *q.* 2. dum exiſtimant, adhuc fiducia contracta neceſſarium eſſe creditori impetrare dominium a Principe, *ex l. magis* 5. *§.* 3. *ff. de rebus eorum, l. fin. C. ſi in cauſam judic.* Sed omiſſo alio miſero lapſu ipſius Hothomani, dum ibi refert legem commiſſoriam inter leges populi Romani, quem jam notarunt Cujacius *lib.* 15. *obſ. c.* 16. & *in recit. ad d. l. ult. ff. de contrab. emptione*, Faber *decade* 21. *errore* 1. *n.* 13. & ipſe agnovit *lib.* 12. *obſ. c.* 29. dicendum eſt, proprium eſſe mancipationis, vel ceſſionis in jure dominium transferre, unde tunc non ex privatorum voluntate tantum, ſed ex ſolemni actu dominium quæritur: ideo tunc ſuperflua eſt dominii impetratio ab Imperatore; ex vulgari principio legis unicæ; *C. de theſaur. l.* 10.

9 Traditur vera ratio præſentis prohibitionis.

Igitur omnibus his omiſſis, præſentis prohibitionis pacti legis commiſſoriæ in pignoribus ratio duplex eſt. Prima ut creditorum avaritia cohibeatur, & captionibus ſuccurratur. Hæc enim conventio juxta formam ſupra relatam fœneratoribus maximam doli, & fraudis materiam præbebat; debitores enim pecuniæ neceſſitate coacti, nec hanc, nec aliam quamlibet pactionem recuſare ſolent, dum ſperant ſe pignus intra tempus præfinitum luere poſſe; unde parum ſua intereſſe putant, pluris, aut minoris pignus eſſe, ut notarunt Caldas *in l. ſi. curatorem, verbo ſua facilitate, n.* 101. Donellus *in d. l. ult. n.* 4. & *de pign. c.* 11. Cujacius *ad titulum de pactis pign. in fine*. In qua tamen re, ut ſpes hominum fallax eſt, qui de rebus ſuis pluſquam in eis eſt, confidunt, ut ajebat Gajus *in l. in fraudem* 10. *ff. qui & a quibus*, & teſtatur Ovidius dum ait:

Fallitur auſpicio ſpes bona ſæpe ſuo.

Debitores ſæpiſſime falli neceſſe fuit, & pignora quantumvis pretioſa pleno jure creditoribus committi. Unde obiter notandus venit Faber, dum *in d. decade* 21. *error.* 1. *n.* 19. *& error.* 6. docet pactionem hanc legis commiſſoriæ non fuiſſe odioſam debitoribus, ſed potius favorabilem, cum eis ſoluta pecunia ſtatuto die res ipſis erat remancipanda a creditore. Nam hoc procedit ſolvente ſua die debitore, ſed ſi ceſſaverit, nonne pro modica pecunia creditor rem pretioſam pignori datam aſſequitur? Secunda ratio præſentis improbationis provenit ex eo, quia ex hoc pacto pravitas uſuraria inſurgit, cum creditor lucretur ultra ſortem aliquid pecunia æſtimabile; atque ita, tanquam uſuraria conventio improbatur a Conſtantino *in d. l. unic.* & ab Innocentio III. in præſenti: docuerunt Cujacius & Donellus *in d. l. unic.* Covar. *l.* 3. *var. c.* 2. *n.* 8. Fachineus *l.* 10. *controv. c.* 73. Caldas *ubi proxime, n.* 101. Molina *de juſtitia diſp.* 324. *n.* 2. Cyriacus *t.* 2. *controv. c.* 393. *n.* 10. Leotardus *de uſur. d. q.* 69. unde nec conſuetudine, aut ſtatuto poſſe talem conventionem confirmari, reſolvit Argentreus *in conſuet. Britan. artic.* 266. *n.* 6. An etiam tale pactum repugnet juri naturali, aut divino, poſt alios late diſputat Gibalinus *d. art.* 13. *conſect.* 4. *n.* 23.

10 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta: nam licet pacta contrahentium ſervanda ſint, quia ipſa ſunt leges, & partes contractus: tamen id procedit cum pacta ſunt juri conſona, non vero contraria, *l. juris* 7. *§. ait Prætor, ff. de pact.* ut eſt præſens conventio, quæ ideo jure improbatur, quia non libere, ſed adactus rei familiaris inopia ita pactus cenſetur debitor: & eadem inopia facit plerumque, ut ad diem ſtatutam pecuniam ſolvere non poſſit. Conſideratur etiam improba lucri captatio, & præſumptus creditoris dolus; ideoque talis conventio improbatur. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, pro cujus ſolutione in dubium vocatur, utrum Conſtant. *in d. l. fin.* non ſolum legem commiſſoriam in pignoribus, verum etiam & in venditionibus improbaſſet? Et Hothomanus *de verbis juris, verbo Lex commiſſoria*, Concius *l.* 2. *ſucceſſ. c.* 20. Giſanius *ad tit. C. de pact. pigno. pag.* 326. putant Conſtantinum generaliter pactum legis commiſſoriæ improbaſſe, cum indeterminate loquatur in ea lege, prout jacet in Codice Theodoſiano, ſub titulo *de lege commiſſ. reſcind.* Sed prorſus verius eſt, legem commiſſoriam tantum in pignoribus eſſe abolitam, nec credi poteſt, ut ait Donellus ibi, ſimilem conventionem in venditionibus improbaſſe. Nec intereſt, quod Conſtantinus indiſtincte loquatur in eadem lege, prout jacet in Codice Theodoſiano: nam ut ſupra ex Harmenopulo, & ſynopſi Baſilic. retuli, Imperator ſpecialiter agebat de pignoribus, & ideo expendit acerbitatem creditorum, nulla venditionis facta mentione; nec talis acerbitas in venditione datur: unde dicendum eſt legem commiſſoriam in venditionibus, prout eam retulimus *in c. illo vos, hoc tit.* improbatam non eſſe, ut defendunt Covar. *l.* 3. *var. c.* 8. *n.* 1. Gomez *l.* 2. *var. c.* 2. *n.* 30. Molina *de juſtitia, tr.* 2. *diſp.* 378. Mantica *de tacitis l.* 4. *tit.* 29. Donellus *l.* 16. *c.* 19. Leotardus *d. q.* 69. *n.* 34. Gibalinus *dict. conſectar.* 4. Differentiæ autem rationes inter utramque legem commiſſoriam præcipuæ duæ ſunt. Prima, quia lex commiſſoria in pignoribus dominium a debitore invito aufert, & in creditorem transfert: lex vero commiſſoria in venditione dominium venditori conſervat. Secunda eſt, quia lex hæc rem venditori ſuo adjicit juſto pretio, ut proinde nulla fraus exiſtat emptoris, vel venditoris, ſi ob non ſolutum pretium reſcindatur: quod ſecus eſt in pignore, cum plerumque pro pauca pecunia mutuata creditori addicatur; qui enim pecuniæ inopia premitur, facile quamlibet legem a creditore ſibi dici patitur, & cuilibet pactioni conſentit, ob ſpem futuræ luitionis. Quæ ratio ceſſat cum emptio, & venditio reſolvitur, & res fit inempta, ut docet Larrea *deciſ.* 16. *n.* 34. Nec differentiam hanc evertit textus *in l. Æmilius* 38. *v. Quia tamen, ff. de minor.* ubi Paulus refert legem commiſſoriam in venditionem Imperatori Antonino diſplicuiſſe, non alia ratione, quam quia odioſa hæc pactio videretur, atque propter hanc conventionem venditio alias legitime contracta irritatur. Nam omiſſa ſententia Fabri *decad.* 21. *error.* 6. qui contendit legem commiſſoriam olim odioſam fuiſſe in venditione, non vero in pignore, dicendum eſt, Imperatori Antonino generaliter legem commiſſoriam non diſplicuiſſe in venditione, ſed tantum in ſpecie a Paulo ibi relata, propter avaritiam videlicet, cum convenit, ut ſoluta parte pretii, ſi intra duos, vel tres menſes reliqua pars non numeretur, fundus ſit inemptus, ut *in l.* 4. *§.* 1. *l.* 6. *in princip. ff. de lege commiſſor.* quia hoc caſu eum emptor, qui reliquum pretii ſtatuto die non ſolvit, amittat id quod dedit, & venditor lucrifaciat, utraque ratio ſuadet legem commiſſoriam in pignoribus eſſe improbandam. Concurrere etiam videtur in præſenti venditione; nam ſicut iniquum eſt, ut non ſoluta ſtatuto die pecunia debitor pignus magni valoris amittat: ita etiam non minus injuſtum eſt, ut emptor, qui forte ob cauſam aliquam integre ſolvere non potuit, ob non ſolutum reliquum pretii amittat id quod dedit in partem pretii. Præterea, ut uſura eſt ob non ſolutam ſua die pecuniam creditorem id lucri facere, quod plus eſt in pignore, ita prorſus uſura eſt venditorem ob non ſolutam ſua die reliquam pretii partem, id quod numeratum eſt, captare, & retinere. Unde merito ea conventio diſplicuit Imperatori Antonino *in dicta l. Æmilius*, niſi in eo caſu aliquid forte arrhæ nomine datum fuit, vel compenſatio fiat cum fructibus, quos interim emptor ſuos facit, ut docetur *in d. l.* 4. *§.* 1. vel alio modo venditoris intereſſe. Proſequuntur ipſius textus expoſitionem Eguinarius Varo, Faber, & Cujacius *ibi*, Duarenus *ad titulum Cod. ſi adverſus venditionem pignor. columna* 2. *&* 3. Donellus *l.* 24. *comm. cap.* 7. ubi Oſtaldus *littera H.* Caldas *in d. l. ſi curatorem, num.* 49. Leo Pinellus *in præſenti*.

11 Reſpondetur aliis difficultat.

Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis, pro cujus ſolutione examinandum venit, utrum conventio illa, ut ſi intra ſtatutum tempus pecunia non ſolvatur, pignus ex cauſa ſoluti retineatur pro quantitate debita, licita ſit? Et in jure admitti docuerunt Decius *conſilio* 12. *&* 308. Pariſius *l.* 2. *conſilio* 81. Menochius *conſil.* 1111. *n.* 23. Hondedeus *l.* 1. *conſil.* 31. *n.* 32. Sed contraria ſententia verior eſt, facileque probatur *ex l.* 1. *Cod. de pactis pignor. l. quamvis* 45. *ff. de ſolut.* ex eo, quia talis conventio æqualem captionem, ac aſperitatem habet ac lex commiſſoria; cum vis & poteſtas utriuſque pacti eo recidat, ut creditor pro debito ad diem non ſoluto conſequatur dominium pignoris: & ſi hæc pactio titulo in ſolutum admitteretur, facile Conſtantini prohibitio elidi poſſet; quod admittendum non eſt, *l. ult. Cod. mandati*: & omne quod in fraudem legis fit, nullius eſt roboris & momenti, *l. ſi libertus, in princ. ff. de jurepatron. l. hoc modo, ff. de condit. & demonſtr.* late probant Rodriguez *de annuis reddit. q.* 2. *n.* 24. Mudeus *ad tit. de lege commiſſoria, n.* 2. Leotardus *ubi ſupra, queſtion.* 70. *n.* 17. qui numeris ſequentibus ſatisfacit fundamentis contrariæ ſententiæ. Et prædictæ difficultati dicendum eſt, quod quoties non deſignato juſto pretio poſtea, æſtimando pactum apponitur, captioſum eſſe, & uſurarium intelligi, cum evenire poſſit ut rem eximii pretii pro exiguo debito lucretur, ut docet Bachovius *l.* 1. *de pignor. c.* 15. *n.* 7. quod & ante Conſtantinum ſtatutum fuiſſe, conſtat *ex d. leg. ſi fundus* 16. *§. finali*, & docent Accurſius *ibi*, Donellus *in l. fin. C. de pactis pignor. n.* 4. I. Miſter. *de leg. commiſſ. q.* 6. Neguſant. *de pignor. 4. p. princ. n.* 2. Sed cum pretio juſto poſtea deſignando pactum adjicitur, juſte interponitur. Nec etiam obſtat textus *in d. l. ſi fundus* 16. *§. ult. ff. de pignor.* nam licet lex commiſſoria eſſet improbata jure Digeſtorum, eo caſu, quo pro debito pignus creditori committitur; tamen propter juſti pretii interventionem convaleſcit, ut docuit Accurſius *ibi*, cui conſentiunt Covar. *dicto c.* 2. *num.* 7. Morla *in empor. p.* 1. *tit.* 9. *q.* 9. *a n.* 16. Guttierez *de juramento.* 2. *p. c.* 33. *n.* 4. Mantica *d. lib.* 11. *tit.* 10. *n.* 29. Quæ ſententia probatur jure noſtro Regio *ex l.* 41. *tit.* 5. *part.* 5. *& in l.* 12. *tit.* 13. *ead. part.* Nec eo caſu dari proprie pactum legis commiſſoriæ probarunt Baldus *in l.* 1. *n.* 2. *C. de diſtract. pignor.* Hothomanus *lib.* 2. *epit. tit.* 1. *n.* 9. *& in l. ult. C. de diſtract. pignor.* ubi Giſanius *pag.* 401. Nec audiendus eſt Faber ubi ſupra, qui totum verſiculum illum Triboniani eſſe affirmavit, etſi textum aliter accipiant Cujacius *in l.* 2. *§.* 2. *de contrab. emption.* Oſualdus *lib.* 13. *c.* 1. *littera O*, Maſius *l.* 3. *ſingul. opin. c.* 9. 10. *&* 12. Nec obſtat ultimum difficultatis augmentum; licet enim plures docuerint legem commiſſoriam in pignoribus jurejurando firmari, quos referunt & ſequuntur Tiraquellus *de retract. convent. in fine, n.* 21. Seraphinus *de privileg. juram. c.* 131. *n.* 13. Menchaca *de ſucceſſ. lib.* 5. *§.* 38. *n.* 47. Fachin. *l.* 10. *controv. c.* 13. Hondedeus *conſil.* 31. *n.* 56. verior ſententia eſt, conventionem hanc jurejurando non confirmari. Quamvis enim juramentum huic pacto adjectum, niſi remittatur, ſervandum ſit, cum ſine detrimento ſalutis æternæ ſervari poſſit, non tamen ea vis juramenti eſt, ut pactum improbum, & a jure damnatum confirmare valeat, licet ad evitandam perjurii exceptionem ſit neceſſaria abſolutio, & proinde poterit debitor petere, ut jurejurando ſolvatur, vel ſi illud ſervaverit, non poſſit repetere, ut de promiſſione uſurarum juramento firmata, probavi *in c.* 1. *c. debitores, de jurejur.* ita docuerunt Covar. *in d. c. quamvis, 2. p. §.* 3. *de pact. lib.* 6. Guttierez *de juram. confirm. p.* 1. *c.* 33. *n.* 2. Morla *in empor. p.* 1. *tit.* 9. *q.* 14. Gaitus *de credito, p.* 4. *q.* 49. *n.* 1112. Merenda *l.* 1. *controv. c.* 3. *n.* 4. Cyriacus, & Leotardus *de uſuris q.* 70. *n.* 28. Nec obſtat, quod dicebamus, juramentum in præſenti ſpecie ſervari poſſe ſine diſpendio ſalutis æternæ, & per conſequens pactum legis commiſſoriæ jurejurando confirmari; quia licet jure hoc attento, cum quæritur, an juramentum ſervari debeat, tantum attendatur, an ſine diſpendio ſalutis æternæ ſervari poſſit, neene, recte tamen Interpretes obſervant, non eamdem ſemper, & in omnibus, & ubique jurisjurandi vim eſſe. Aliquando enim accidit, ut conventio alioquin nulla, & illegitima jurejurando confirmetur, ut ſunt conventiones omnes, quæ contra prohibitiones Vellejani, legis Juliæ, & ſimiles factæ ſunt, quas ob auctoritatem jurisjurandi jus Pontificium tuetur. Aliquando vero ad id tantum prodeſt juramentum, ut perjurii exceptionem inducat, non etiam ut contractum ſuſtineat odioſum, & a legibus prohibitum, ut exponit Faber *d. decade* 21. *errore* 8. *n.* 2. Hujus generis ſunt conventiones illæ, quæ odio creditoris improbantur, & quæ rem ex ſe nefariam, & illicitam continent, ut eſt promiſſio uſurarum, quæ juramento non confirmatur, quamvis jusjurandum ſervandum ſit, & relaxatio petenda, *d. c. debitores, de uſuris*. Ejuſmodi etiam eſt pactum legis commiſſoriæ in pignoribus, quod non ſolum legibus prohibetur, verum & ſua natura nefarium eſt, & fraudibus plenum, ut probat Baeza *de inopæ debitore c.* 6. *n.* 9. unde ſimilis conventio jurejurando firmari non poteſt, ut latius proſequuntur Leotardus *d. q.* 70. Leo Pinel. in præſenti, *ex n.* 58.

12 Exponitur text. in l. ſi Titius 34. ff. de pign.

Sed ſupra traditis obſtat text. *in l. Titius* 34. *ff. de pignor.* in illis verbis: *Ut fundum certo pretio emptum haberet*. Ex quibus deducitur, licitam eſſe illam conventionem, ut pignus pro debito committatur, pecunia non ſoluta ſuo tempore. Pro cujus textus ſolutione ſciendum eſt, nonnullos Interpretes aſſeruiſſe, præſentem prohibitionem locum non habere, ſi pactum legis commiſſoriæ ex intervallo adjicitur, cum nulla neceſſitate pecuniæ premitur debitor: ita docuerunt Bartolus, & Baldus, Neguſantius, & alii, quos refert, & ſequitur Mantica *de tacitis conventt. lib.* 11. *tit.* 10. *n.* 2. Sed contrariam ſententiam, videlicet nihil intereſſe an pactum legis commiſſoriæ in pignoribus adjiciatur ex intervallo, vel in continenti, docuerunt Caldas *de empt. c.* 11. *n.* 19. Faber *decade* 2. *errore* 2. Covar. *l.* 3. *var. c.* 2. *n.* 28. Mudeus *de pignor. tit. de lege commiſſ. n.* 22. Leotardus *de uſur. q.* 70. *n.* 2. & merito, cum eadem ratio aſperitatis, & fraudis deprehendatur in hac conventione, ſive ab initio, ſive ex intervallo apponatur; & debitor, qui ad ſolutionem pecuniæ creditæ jam urgetur, improbam hanc legem ſubire æqualiter cogatur. Nec contrarium probatur *in d. l. Titius* 34. nam ibi non agitur de pacto legis commiſſoriæ, ſed de pura, & præſenti datione in ſolutum, ſeu venditione cum certo pretio facta, quæ prorſus admittitur, *l.* 12. *ff. de diſtract. pign. l.* 1. *l. cum dominam* 13. *C. de pignor.* Quo etiam modo accipiendus eſt text. *in l. quamvis, ff. de ſol.* quo modo textus illos exponunt Balduin. *de pignor. c.* 17. Pinellus *in rubr. C. de reſcind.* 2. *p. c.* 1. *n.* 29. Rodriguez *de annuis reddit. q.* 2. *n.* 37. Leotardus *d. q.* 70. *n.* 3. Arias de Meſa *l.* 1. *var. c.* 37. Leo Pinellus in præſenti, *n.* 5.

13 Exponitur l. ult. ff. de contrab. emptione.

Secundo obſtat textus *in l. ult. ff. de contrab. emption.* ubi aperte probatur pactum illud, quod cavetur, ut debitore ſua die pecuniam non ſolvente, pignus emptum cenſeatur. Igitur quia pactum legis commiſſoriæ omnino non improbatur in pignoribus. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, controverſum eſſe, an ſi lex commiſſoria non adjicitur ipſi rei pignoratæ, ſed alii, pactum eo caſu defendatur? Et plures ex antiquioribus, quos refert Mantica *d. tit.* 10. *n.* 12. exiſtimarunt ceſſare præſentem prohibitionem, ſi res, de qua agitur, non ſit pignori obligata. Sed contrariam ſententiam merito docuerunt Covar. *d. c.* 2. *n.* 8. Caldas *ubi ſup. n.* 101. Rodriguez *d. q.* 2. *n.* 30. Leotardus *d. q.* 70. *n.* 8. nam ratio præſentis prohibitionis, videlicet ut coerceatur aſperitas creditorum, æqualiter procedit cum res, quæ legi commiſſoriæ ſubjicitur, pignori vel hypothecæ data eſt, ac cum pignore non datur. Nec contrarium probatur *in d. l. ult. de contrab. emptione*: nam in eo textu non quærebatur ab Scævola, an conventio illa ſubſiſteret ex eo, quod prædia eſſent, vel non eſſent obligata fidejuſſori eo tempore, quo fidejuſſit, & conventio celebrata fuit, ac per conſequens parum favet contrariæ opinioni tantum enim ibi docetur, quod licet fidejuſſori minime liberum ſit emere pignora debitoris pro quo fidejuſſit, *ex l. ſi mandato* 39. *§.* 1. *ff. mandati, l. Paulus, ff. de fidejuſſ. l.* 1. *C. de dolo*; virtute tamen conventionis, ut fidejuſſor prædia pignori data empta haberet, poſſe fidejuſſorem ſolventem pro reo principali, ex cauſa emptionis prædia illa retinere; quo caſu ceſſat ratio præſentis prohibitionis, cum creditor ultra ſortem principalem nihil recipiat; fidejuſſor vero ex juris communis regulis, poſtquam pro reo principali ſolvit, poſſit ad emptionem prædiorum agere, *l.* 2. *ff. de diſtract. pignor.* Eo tamen caſu luendi facultatem debitori competere, *ex d. l.* 59. *§.* 1. *ff. mandati, l.* 1. *C. de dolo*, recte notavit Leotardus *d. q.* 70. *n.* 13. qui proſequitur latius ipſius textus expoſitionem poſt Cujacium ibi, & Leonem Pinellum *in præſenti*.

14 Exponitur l. ult. C. de diſtract. pignor.

Tertio ſupra traditis obſtat textus *in l. ult. Cod. de diſtract. pignor.* ubi cum quæreretur, an ſi creditor plus ex venditione pignoris redegerit, quam ei deberetur, & ex eo fundum emerit, an poſſit debitor in rem agere? Reſpondet Imperator, in perſonam tantum, ideſt pignoratitiam actionem ei de ſuperfluo competere, niſi aliud ſpecialiter conventum ſit. Igitur ſpeciali pacto caveri poteſt, ut ultra ſortem principalem, quod ſupereſt, lucro creditoris cedat, & per conſequens pactum legis commiſſoriæ, ut uſurarium non improbatur. *Cui difficultati reſpondendum eſt, verba illa, Si non ſpecialiter conventum ſit*, non eſſe accipienda de ea conventione, ut quod ex venditione pignoris redigeret creditor, id ſibi totum haberet, *ut volait Cujac.* ſed de pacto, ut ſi quid ex ſuperfluo pignoris creditor compareret, eſſet debitoris, ut recte id docuit Accurſius, quem ſequitur Leotardus *de uſuris q.* 69. *n.* 38. & tunc virtute talis conventionis poteſt debitor agere ad rem ipſam emptam ex reſiduo pretii, quod ſupererat ſoluta ſorte principali. Proſequuntur hujuſmodi pacti legis commiſſoriæ in pignoribus exceptiones, & ampliationes, noviſſime Gibalinus *d. l.* 3. *de uſur. c.* 7. *art.* 13. *per totum*, Leotardus *de uſur. q.* 70. *per totam*.

CAPUT VIII.

a Greg. IX.

CUm conſtet I. mulierem uxorem Ogerii, quoad uſumfructum filio ſuo *b* ſucceſſiſſe in bonis, quorum proprietas ad M. mulierem uxorem C. dignoſcitur pertinere: Mandamus quatenus eam ad cautionem *c* idoneam exhibentium boni viri: *f* pecuniam vero, ſi quam habuit, vel habebit, ac æſtimationem bonorum, quæ conſumuntur uſu, & in hæreditate inventa fuerint, in morte ſua dictæ mulieri, vel hæredibus ejus reſtituat, per cenſuram eccleſiaſticam compellatis.

NOTÆ.

a (*Gregorius.*) Non exprimitur cui rescribat Pontifex; illud credo, rescribere aliquibus judicibus ecclesiasticis, vel sæcularibus illius provinciæ, quæ tam in spiritualibus, quam temporalibus parebat Ecclesiæ; alias de negotio mere temporali, & inter laicas personas difceptato, ad quid necessarium erat adire judicium Ecclesiæ? Illud enim notandum est, constitutionem hanc spectare ad secundam partem hujus rubricæ, ibi: *De aliis cautionibus*. Quæ verba propter præsentem constitutionem a se editam addere jussit Gregorius IX.

b (*Successisse.*) Imo usufructus morte finitur, nec in eo datur successio, *l. liber 23. ff. de liber. caus. l. 1. §. si impuberi 21. ff. de collat. bonor. l. corruptionem, C. de usufruct. §. finitur, Institut. eod.* ubi plura Institutarii. Cum hoc principium pro nostris disputandum proponitur, in contrarium acute expendi solent textus *in l. si unus 21. ff. quibus modis usufructus, l. generaliter 42. §. filios, & §. hæredes, ff. de usufruct. legat. l. si servus 18. §. cum servus, ff. de stipul. servor. cum l. 1. l. sed etsi 25. §. operas, Dig. de usufr. l. qui rem 62. §. si fundum, Dig. de evict. l. uxorem 35. Dig. de usufr. legat. l. a reo, 70. §. reo, Dig. de fidejuss. l. Sempronius 26. de usufruct. leg. l. computationi 88. §. sic denique, Dig. ad leg. Falcid, l. in annos 8. l. cum in annos 11. Dig. de annuis legat. l. Stichum 95. §. qui usumfructum, Dig. de solut. l. usufructu, l. usufructum, Dig. solut. matrim. l. in fundum 21. Dig. de jure dot. l. 5. Dig. de operis libert. l. 1. §. usufructus, Dig. ad leg. Falcid. l. 7. ff. de evict. l. publica 4. Dig. de remiss. l. 3. §. sed si habenti, Dig. de legat. 3. l. 8. l. Mela 14. l. 20. §. Titia, Dig. de alimentat. legat. l. post litem 12. §. 2. Dig. famil. erciscund. l. si fundus 16. Dig. de evict. l. mulieri 74. Dig. de condit. & demonstrat.* Ergo in præsenti non recte supponitur dari successionem in usufructu. Cui difficultati, ut satisfaciant repetentes in præsenti, varios casus huic decisioni affingrunt. Certe plures adaptari possunt; ille facile supponi valet, videlicet filium testamentum feciste, & in eo usumfrum I. mulieri Ægidii reliquitte; proprietatem vero ipsius rei M. & ita ex ipsa institutione, non vero continuata successione usumfructum rerum filii ad I. matrem ejus perveniste.

c *Cautionem idoneam.*) Sed quænam cautio præstanda sit, merito dubitatur; quod enim nuda promissio sufficiat, prosagum tum quia cautionis nomine nuda, & simplex promissio significatur: *l. sancimus 3. C. de V. S.* & cautionem per stipulationem præstari docetur *in l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* Sed verius est, nudam promissionem non sufficere, ut probat Donellus *l. 10. comment. c. 14.* Galban, *de usufructu, c. 19.* Ratio est, quia jus a fructuario satisdationem exigit, *l. hæc 5. §. 1. Dig. si usufructuarius, l. si cujus 13. in princ. Dig. de usufruct. l. 4. C. eod.* & eam Consulti cautionem passim appellant, *l. 1. d. l. huic 5. §. ult.* Satisdatio autem in jure accipitur pro ea, quæ fit datis fidejussoribus, *l. 1. Dig. qui satisd. cog. l. tribus 8. Dig. de usufr. earum rerum, l. 1. §. jubet, de collat. bonor.* Tum quia hæc cautio debet esse idonea, ut in præsenti docetur; idonea autem cautio in jure dicitur, quæ fit datis fidejussoribus, vel pignoribus, vel *l. si mandata, §. fin. Dig. mandati, l. 4. §. 8. Dig. de fideicomm. libert. d. l. qui satisd.* Unde recte Doctores tenent, cautionem hanc accipi pro ea, quæ fidejussoribus datis præstatur. Mancinus *ad titulum Dig. de usufr. n. 46.* Gabriel de Bellis *de usufructu c. 3. §. 4.* Velasc. *de privil. pauper. p. 1. q. 57.* Marinis *tom. 1. decisione 208.* Castillo *de usufruct. c. 18.* Accedit quod cautio ista desideratur ad securitatem proprietarii: sed dominus proprietatis securior non redditur nuda promissione, sed fidejussoribus datis: ergo cautio fidejussoria præstanda est. Et licet cautio indistincte a fructuario petatur *in l. 1. Dig. usufructarius quem, l. 1. C. de usufruct.* tamen pro idonea, quæ fit fidejussoribus præstitis, est accipienda: unde si usufructus re tradita satisdatus non sit, erit in electione proprietarii rem vindicare, vel stipulationem fidejussoribus datis condicere. Sed an pignoribus datis utiliter caveatur, quæri solet, ex eo quia cautio hæc fructuaria prætoria videtur, Prætor fructuarium satisdare jubeat, *l. 1. in princ. d. l. huic 5. §. 1. Dig. si usufructuarius.* Prætoriæ autem satisdationis personas desiderant fidejussorum, nec cum pignoribus pecuniæ, vel auri depositione utiliter præstantur, *leg. prætoriæ, Dig. de prætor. stipul.* & merito, quia custodia pignorum molesta est, vel quia incertum est, quæ, & qualia pignora deponere necesse sit; & quia ipla distractio pignorum difficultatem in se continet; & tandem quia creditor non est cogendus suscipere onus, & periculum custodiæ ipsorum pignorum. Verumtamen contraria sententia placet, videlicet cautionem hanc fidejussoribus, vel pignoribus datis utiliter præstari. Ratio est, tum quia idonea cautio in jure passim dicitur, quæ fit pignoribus captis, ut *in l. si mandata 59. §. ult. Dig. mandati, l. 1. §. jubet autem 9. Dig. de collat. bonor. l. promissor 21. §. 1. Dig. de constit. pecun.* Tum quia ad evitandum onus præstandi fidejussores, sufficit quandoque bona immobilia possidere, *l. penult. Dig. qui satisd. cog.* & plerumque plus cautionis est in re, quam in persona, *l. plus 7. Dig. de reg. jur.* Nec obstat contrariæ sententiæ primum fundamentum; nam licet hæc cautio edicto Prætoris sit comparata, tamen judicialis est, cum officio judicis præstetur, *d. l. 1. si usufructuarius;* & in judicio, quod inter proprietarium, & fructuarium movetur, *l. si cujus 13. ff. de usufructu;* aut quia proprietatis dominus rem repetebat a fructuario, quia cautionem non præstiterat, ut *in l. usufructuus, §. vero, & in leg. ult. ff. usufructuar. quemadmodum:* docet Galbanus *de usufructu c. 19. in fine.* Circa cautionem vero præstandam in usufructu earum rerum, quæ usu consumuntur, certum est, eam Senatusconsulto inventam esse, *l. 2. & 3. ff. de usufructu earum rerum.* Quid autem si ob pauper-

tatem, vel similem difficultatem nequeat fructuarius fidejussores invenire, neque pignora dare? an cum juratoria cautione admittendus sit, non leve dubium est? Affirmant innumeri congesti a Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum.* Negant quamplures congesti a Salgado *p. 1. labyrinthi, c. fin. ex n. 53.* & a Marinis *tom. 1. decis. 208.* Inter utramque opinionem, & alias, quas referunt Mancinus, & Gabriel de Bellis ubi proxime, libenter adhæreo Menochio *de arbitrar. casu 139. n. 1.* qui recte docet, id arbitrio judicis relinquendum esse, cum magna sit personarum, rerum, & temporum varietas. Judex enim perpensis omnibus circumstantiis, præsertim ubi periculum deteriorationis, vel corruptionis timetur, aliquando tamen juratoriam cautionem ab usufructuario exiget, aliquando si periculum immineat, proprietarium, tanquam custodem, usufructuario adjungere valet, vel si lis timetur, rem fructuariam sequestrari jubebit, *l. sed etsi 5. §. quotiens, ff. de Carbon. edict.*

b *Substantia.*) Juxta definitionem usufructus adductam a Paulo *in l. 1. ff. de usufructu*, Justiniano *in princip. Institt. de usufructu*: quam ultra repetentes ibi, & Castillum, Galbanum, Mancinum, & Gabrielem de Bellis de usufructu scribentes, exponunt Donellus *l. 10. comment. c. 8.* Pinellus *in l. 1. 2. part. C. de bonis mater.* Alciatus *in l. recte, ff. de V. S.* Leotardus *de usuris q. 51.* Faber *l. 15. conject. c. 8.* Robertus *l. 3. recept. sentent. c. 18.* Morla *in emporio; tit. de servit. q. 1.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 86.* Amaya *in l. unic. C. de vendit. rerum, lib. 10.* Hothomanus *l. 3. obser. c. 22.* Scipio Gentilis *de bonis matern. c. 6.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1. disp. 16. q. 4.* Corrasius *lib. 5. Miscel. c. 3.* Vvisembach. *disput. 12. thes 2.* Vela *decis. 47.* circa quam, & ejus materiam observandi sunt textus *in l. si cum duorum 32. ff. de stipul. servor. l. cum ita 16. §. 1. quando dies legat. l. & per. jusjurandum 15. §. si quis usumfructum, ff. de acceptil. l. non quecumque, §. fundus, de legat. 1. l. inter 44. §. penult. ff. famil. erciscc.* cui obstat lex 30. cum lege *si qua*, sequenti, *de usufruct. legat. l. plane, 34. §. penult. ff. de legat. 1. leg. ult. ff. si cui plusquam per legem, l. 2. ff. de cuimen. l. si cum 21. §. si fundum, ff. de except. rei judic. l. 3. §. ult. cum l. sequent. ff. quæ in fraudem credit. l. 3. §. si ex noxali, l. 2. §. 1. ff. pro emptore, l. cum in fundo 78. §. quod si mulier, ff. de jure dot.*

c *Ad arbitrium boni viri.*) In vero usufructu cautio hæc duas continet clausulas. Prima de utendi modo, qua promittit usufructuarius usurum esse arbitrio boni viri, *l. 1. §. cavere, ff. usufructi. quemadmod.* ideest, quod se utetur justa ipsius conditionem, non vero se abutetur, aut eam mutando, aut deteriorem reddendo, & utrum custodiat, oneraque ipsius subeat, & alia, quæ paterfamilias curare solet, faciat; hoc enim est uti alienis rebus boni viri arbitrio, *l. 1. §. cavere, ff. usufructuarius quem l. si cujus 13. §. prateritis, l. sed cum fructuarius 65. ff. de usufr. l. fundi 15. §. 1. ff. si usufructus petatur.* Licet enim usufructuarius dominus sit, *l. uti frui 3. ff. eod. tit. l. 4. ff. de usufr.* non tamen ita ablolute ut rem dissipare possit, sed potius eo moderamine, ut sciat re aliena uti. Donellus *d. l. 10. c. 14.* Faber *in rationali ad textum in d. l. 1. §. cavere,* Merenda *l. 6. controv. c. 48. per totum,* Mancinus ubi supra, *n. 66.* Secunda clausula est de restituendo; promittit enim fructuarius se restituturum id quod finito usufructu extabit, videlicet rem; aut si ipsius culpa perierit ejus æstimationem, *l. 1. §. 7. ff. usufructuarius quem,* Gaillus *l. 2. observ. c. 76.* Quomodo tamen, & quibus casibus hæc cautio committatur, infra exponemus. Illud certo liquet, quod prima pars stipulationis statim ac non utitur fructuarius arbitrio boni viri, committitur; altera vero neque statim, neque sæpius, sed demum usufructu finito committitur.

6 f *Pecuniam.*) In rebus, quæ usu consumuntur, neutrum istorum, ideest de utendo re boni viri arbitrio, & ipsa restituenda cavetur; sed hoc solum, se finito usufructu tantam pecuniæ quantitatem, quantam acceperat, vel rem ejusdem valoris, & qualitatis, seu ejus æstimationem restituturum, *l. 2. l. 4. l. si uni 7. ff. de usufructu earum rerum.* Ratio est, quia earum rerum, quæ usu consumuntur usufructuarius dominus fit, & ita sub arbitrio eis uti potest, & eis utendo nihil remanebit quod restituatur, nisi eadem quantitas, vel alia res ejusdem æstimationis, Fachineus *l. 8. centrov. c. 43.* nonnullæ enim differentiæ versantur inter usumfructum rerum fungibilium, & quæ usu non consumuntur. Primo, quia in his rebus tantum quasi usufructus constituitur in testamento, non vero inter vivos, *l. 1. & 2. ff. de usufruct. ear. rerum;* quia cum ex natura hujus quasi usufructus proveniat, ut dominium ipsarum rerum in fructuarium transferatur, itque tantundem restituere debeat, certe si hoc fieret inter vivos, nihil aliud celebraretur quam mutuum. Secunda, quia in vero usufructu quis utitur re aliena, *l. 1. ff. de usufructu:* in quasi usufructu autem rebus propriis, quia illarum dominus fit, *d. l. si uni 7.* Quatenus tamen in his rebus dominium secerni possit ab usu, exponit Theophilus Raynaud. *tom. 4. lib. 3. de vitiis, sect. 3. c. 3. fol. 241.* Tertia, quia in his rebus fungibilibus nihil interest, an usufructus, an usus legetur, *l. 5. §. fin. l. quoniam, §. 1. ff. de usufr. ear. rerum;* in vero usufructu usus ab usufructu separationem recipit, *l. 1. ff. de usu & habit.* Quarta, quia usufructus verus finitur rei mutatione, cessatione, & consolidatione, *§. finitur, Institut. de usufructu;* improprius vero tantum morte, & capitis diminutione; non autem prædictis modis, aut rei interitu, vel non utendo. Tandem quia in his rebus fungibilibus quasi usufructus admissus est ex Senatusconsulto remedio cautionis, *d. l. 1. §. constituitur.* Circa quasi usumfructum rerum, quæ usu consumuntur, notandi sunt textus *in l. 1. §. si decem, l. 6. ff. ut in possessionem legat. l. 1. ff. de usufr. legat. l. uxori 24. eod. titulo leg. tit. ff. usufructuarius quemadmod. l. usufructus 69. ff. ad l. Falcid. l. 1. C. de usufr. l. usufructus, ff. solut. matrim.* Ulpianus *tit. 24. §. Senatusconsulto,* ubi Cujacius, *l. Julianus 9. §. marcel. ff. ad exhib. l. sed si 11. §. 2. ff. de jurejur. l. si partis 10. ff. de præscript. verb. l. videamus 19. ff. de usur. l. in numerationibus 44. §. 2. ff. de solut. l. 15. ff. de auro & argent. l. 32. §. uxori, ff. de usufr. legat. l. fin. ff. si cui plusquam per legem,* junctis Castillo *de usufructu cap. 14. & 17.* Galbanus *de usufructu cap. 4.* Mancino *ad tit. de usufructu earum rerum.*

COMMENTARIUM.

7 Conclusio tradi tur, & probatur.

EX hac Gregorii decretali sequens communiter deducitur disputanda assertio: „ Usufructuarius cavere debet, quod „ utatur fruatur rebus immobilibus, salva earum substantia; „ & finito usufructu eas restituet, si extent, alias ipsarum „ rerum æstimationem. „ Probant textus *in l. si cujus 13. Dig. de usufructu, l. 1. & per totum Dig. usufructuarius quemadmodum, l. 4. C. de usufructu, l. uxori, 24. ff. de usufr. legat. l. si pecunio 6. ff. ut in possess. legat. l. fin. C. eod. tit. l. fin. ff. si cui plus.* Paulus *l. 1. sent. tit. 11. §. ult. & lib. 3. tit. de legat. §. usufructu.* Consonant lex 20. *tit. 30. partit. 3.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Garanna, & Barbosa, idem Barbosa *in l. 1. & 4. C. de usufr.* Donellus *l. 10. comment. c. 14.* Cujacius *l. 7. Pauli ad edict. in l. 2. Dig. de usufr. & lib. 75. in l. idem, & in l. si tibi 8. Dig. eod. & lib. 7. respons. Papin. in l. usus, penult. Dig. eod. tit. & lib. 38. Digestor. Juliani, in l. 6. Dig. ut in possess.* Castillo *de usufruct. c. 17.* Galbanus *eod. tr. c. 19. & 20.* Gabriel de Bellis *eodem cr. c. 3. §. 1.* Mancinus *ad tit. usufructuarius quemadmod.* Vinnius *lib. 2. selectar. c. 19.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1. disp. 16. q. 17. & lib. 2. variar. tr. 7. q. 24. & 25.* Sesse *tom. 1. decis. 63.* Moron. *responso 63.* Valenzuela *consil. 29.*

8 Impugnatur prædicta assertio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus juris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam fructuarius, sicut nemo alius, superflua cautione, præsertim quæ exigit fidejussores, onerandus non est, *ex l. hac 14. §. 1. Dig. ut legator.* sed superflua hæc cautio est, cum satis protpectum sit domino proprietatis aliis juriis remediis: igitur hac cautione gravari non debet fructuarius. Probatur minor; nam quoad primam clausulam cautionis de utendo boni viri arbitrio, aperte constat; siquidem si aliter fructuarius utatur, quam boni viri arbitrio proprietarius potest ipsum prohibere, ne ipsa re utatur, *l. sed si quis, §. proprietatis, Dig. de usufructu.* Quoad secundam clausulam de restituenda re finito usufructu, proprietarius habet eo finito rei vindicationem, *l. 7. Dig. de usufruct. quemadmod.* Ergo superflua est hæc cautio. Accedit, nam præsens cautio præstatur per stipulationem, *l. 1. §. 1. Dig. usufruct. quemadmod.* Ergo nihil refert, quod teneatur fructuarius virtute propriæ promissionis, aut ex natura usufructus. Secunda difficultas nascitur ex eo, nam debitores conditionales, qui sub conditione aliquid debent, non tenentur interim cautionem præstare, *leg. ult. in fine, Dig. quibus ex causis in possessionem:* sed usufructuaris est debitor conditionalis, videlicet si usufructus finiatur: ergo non tenetur pendente conditione, scilicet durante usufructu, cautionem præstare. Tertio etiam in præsentem assertionem ita insurgo. Cautio ista de restituendis ipsis rebus finito usufructu repugnat juris principiis: igitur minime admittenda, aut exigenda est. Antecedens probatur; nam ut supra dixi, hæc cautio per stipulationem præstatur: sed stipulatio post mortem promissoris concepta, videlicet cum quis promittit aliquid post mortem suam, nulli est, *§. post mortem, Institt. de inutilibus;* ne incipiat obligatio ab hærede, quæ non cœpit a defuncto ejus auctore: ergo præsens cautio ut juris principiis contraria, repellenda est. Accedit, nam nemo rem suam sibi dari stipulari potest, *§. item Institt. de inutilibus:* ergo proprietarius, qui est dominus rei fructuariæ, non potest stipulari a fructuario rem propriam, videlicet eam, in qua usufructus constitutus est.

9 Cautio fructuarii an sit de substantia usufructus.

Quibus difficultatibus minime obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod cum usufructuarius deteriorem causam proprietatis facere non debeat, & æquum sit, reddi securum proprietarium, ideo Prætorem caviste usufructuarium cogere cautionem præstare de utendo boni viri arbitrio, & de restituendo quod superfit finito usufructu: circa quam cautionem præcipuum dubium apud Interpretes est, an hujusmodi cautio sit de substantia usufructus? Quod ut exponamus discrimen est constituendum inter cautionem, quæ præstatur in vero usufructu, & quæ intervenit in quasi usufructu. Circa primam certum est, non esse de substantia usufructus, ut post alios probant Donellus *lib. 10. comment. c. 14.* Galbanus *de usufr. cap. 19.* quæ sententia suadetur primo ex eo, quia in definitione usufructus adducta tam a Paulo *in d. l. 1. Dig. de usufructu,* quam Justiniano *in d. princ. Institut. de usufr.* nulla mentio fit similis cautionis: igitur quia non est de substantia. Secundo si esset de substantia, non posset a jure remitti illis personis, quibus remitti solet, ut infra dicemus. Deinde quia hanc cautionem edicto Prætoris introductam esse refertur *in l. 1. ff. usufructus quemadmod.* Sed pluribus retro annis usufructus reperiebatur: igitur quia hæc cautio non est substantialis. Faciunt etiam plura juris testimonia, in quibus supponitur, cautionem præstari post constitutum usumfructum imo & usumfructum finiri adhuc ea non præstita, *l. 1. §. illud, l. 3. §. desinere, ff. usufructuar. quemadmod. l. 4. C. de usufr.* Igitur quia talis cautio non est de substantia. Nec obstat, quod cautione non præstita, non competat usufructuario petitio ex titulo Digestorum si usufructus petatur, *leg. si cujus 13. §. usufructu, ff. de usufructu:* nec etiam potest fructus percipere ante præstitam cautionem, *l. si uxori 24. ff. de usufr. legat. l. tribus 8. ff. de usufr. l. 1. C. eod. l. 6. ut in possess.* Imo proprietatis Dominus cautione non præstita a fructuario, vindicat, aut repetit rem ipsam, in qua usufructus est constitutus, *l. etsi 7. leg. ult. ff. usufructuarius quemadmod.* Nam ea omnia evincunt, teneri usumfructuarium cautionem præstare, non tamen usumfructum constitui non posse absque cautione; ut enim emolumentum percipiat fructuarius, debet cautionem præstare, non tamen prohibetur absque ea usufructus constitui. Facit Paulus *lib. 3. sentent. tit. de legatis, §. usufructu,* ubi aic, cautionem ab usufructuario præstari solere: Igitur quia non desideratur pro substantia. Circa cautionem vero, quæ datur in quasi usufructu earum rerum, quæ usu consumuntur, difficilior hæsitatio est. Et de substantia usufructus esse, tenuerunt Bartolus, Paulus, Fulgosius, Alexander, & alii relati a Pinello *in l. 1. n. 28. ff. de bonis matern.* Angelus, Aretinus, & alii relati a Castillo *de usufructu lib. 1. c. 15. n. 25.* pro quibus faciunt sequentia juris fundamenta. Primo textus *in §. constituitur, institut. de usufr.* ibi: „ Sed per cautionem, quasi usumfructum constituit. „ Ubi docet Justin. usumfructum ipsa cautione constitui, & probatur ex *l. 2. §. 1. ff. de usufruct.* earum rerum, in illis verbis: „ Sed remedio introducto cœpit quasi usufructus haberi. „ Remedium enim pro cautione dixit Consultus, qui cautiones remedia appellantur, *l. Mutianæ 7. l. hæres meus 79. §. cavori, ff. de condit. & demonstr.* ergo talis cautio tamquam constitutiva, quasi usufructus substantialis est. Secundo facit textus *in l. 1. C. de usufr.* ibi: „ Oblatam secundum formam Senatusconsulti cautionem. „ Ubi pro forma cautionem in hoc, quasi usufructu deberi docetur. Facit tandem textus *in l. penult. ff. de usufructu earum rerum,* ubi cum agatur de hoc quasi usufructu, & de cautione in eo præstanda, hæc verba profert Ulpianus: „ Sed ad Senatusconsultum erit descendendum, quod de cautione eorum loquitur. „ Ex quibus deduci videtur, cautionem hanc substantialem esse, quasi usufructus. Contrariam tamen sententiam, quam ut veriorem amplectimur, videlicet, nec in hoc quasi usufructu cautionem esse de substantia, tenuerunt Glossa *in l. 1. C. de usufruct.* Azo *in summa, C. eod. tit. n. 2.* Immola in præsenti, *n. 18.* Castillo *de usufructu, c. 15. n. 26.* Besoldus *in delib. juris ad tit. usufructuarius, &c.* Galbanus *eod. tr. c. 19. n. 14.* & pro ea faciunt primo textus *in l. hoc 5. §. 1. ff. de usufr. earum rerum,* ubi refertur, cautione non præstita, quasi usumfructum constitui, & finiri; igitur quia absque ea confistere poterat. Secundo textus *in l. si tibi 7. ff. eod.* ubi consultus ait, hanc cautionem a quasi usufructuario desiderari, satis innuens, ex necessitate eam non provenire; imo cum ad similitudinem veri usufructus iste improprius introductus sit, & in usufructu vero cautio essentialis non sit, nec in hoc improprie necessario desideratur. Deinde, nam hæc cautio introducta est ad securitatem, non ut ea usumfructum constituat; ergo non est substantialis; quis enim dicat, quod si mutuo accedat fidejussor, fidejussorem esse substantialem mutui. Similiter ergo in quasi usufructu ratiocinandum est, cum tantum in eo differat mutuum ab hoc quasi usufructu, quod mutuum est contractus inter vivos celebratus: at quasi usufructus testamento constituitur. Retenta igitur hac opinione, non obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. l. 1. §. 1. & §. constituitur, Institt. de usufr.* Nam respondendum est, eorum jurium verum sensum esse, quod Senatusconsultum inducto hoc cautionis remedio fecit, ut quasi usufructus natura constitueretur: sed licet in vero usufructu distinguatur substantia a natura, ita in quasi usufructu separatur; substantia enim quasi usufructus in eo consistit, ut testator leget alicui facultatem utendi, & abutendi tali re fungibili: quo casu proprietatis loco habetur obligatio reddendi quantitatem, seu æstimationem, finito usufructu, *l. 1. ff. de usufr. earum rerum.* De natura autem improprii usufructus illud est, ut accedat satisdatio, seu prædicta cautio; unde cum ea, quæ sunt de natura actus, non omnia fiat de substantia, ideo præsens cautio Senatusconsulto inducta non est substantialis, licet sit de natura ipsius, quasi usufructus. Nec obstat textus *in d. l. penult.* Nam respondetur, usum hujus cautionis Senatum introduxisse, non pro substantia, sed ad naturam quasi usufructus; nam licet in usufructu vero cautio, nec ad ejus naturam spectet, in improprio tamen ex natura ejus desideratur. Ratio differentiæ in promptu est, nam cum in usufructu vero, etiam non præstita cautione, finito usufructu habeat proprietatis dominus vindicationem ad repetendam ipsam rem, non ita necessaria est cautio; in quasi usufructu autem, cum non detur talis vindicatio, necessaria est ad securitatem prædicta satisdatio. Nec obstat textus *in d. l. 1. C. de usufructu;* nam ibi forma accipitur pro præcepto Senatusconsulti, non vero pro forma ipsius, quasi usufructus, ut *in l. inter 42. ff. de pact. l. in integr. 22. ff. de minor.*

10 An hæc cautio remitti possit.

Huic quæstioni proxima est alia non minus vexata, an videlicet hæc cautio a fructuario præstanda, remitti possit a testatore. Et remitti non posse, *ex leg. penult. C. ut in possess. legat. l. 6. ff. eod. tit. l. 1. C. de usufructu,* docuerunt Gaillus *lib. 2. observ. c. 145.* Castillo *de usufructu d. cap. 15.* Cujacius *in d. l. penultim.* Donellus *lib. 10. c. 14.* ubi Oldaldus *litter. E,* Bronchorst. *enantioph. contr. 2. assert. 89.* pro quibus etiam faciunt nonnullæ juris rationes. Prima, quia nemo potest fa-

cere quin leges in suo testamento locum non habeant, *l. nemo* 55. *ff. de legat.* 1. nec privatorum cautionibus jus publicum lædi valet, *l. jus publicum*, *ff. de pactis*, *l. ult. ff. de suis, & legitimis*. Secunda, quia hæc remissio est contra bonos mores, siquidem invitat fructuarium ad delinquendum, hoc est non utendum boni viri arbitrio: quare ut juris dispositioni contraria attendi non debet, *ex l. filii* 15. *ff. de condit. & demonstr.* Tertio, quia non potest testator hæredem proprium legis Falcidiæ beneficio privare, *l. quod de bonis* 15. *§. frater*, *l. Sejus* 27. *ff. ad leg. Falcid.* ergo nec beneficio hujus cautionis. Contraria tamen sententia, videlicet testatorem cautionem prohibere posse, non levioribus nititur fundamentis. Primo, quia quod potest fieri lege, potest fieri testamento. *Novel.* 22. *§. disponat testator, & erit lex*, sed lege remitti potest hæc cautio, ut statim dicemus; ergo & testamento remitti valet. Secundo, quia quilibet potest jus pro se introductum remittere, *l. si judex* 41. *ff. de minor.* sed testator dominus est rerum hæreditariarum, *l. 1. §. sciendum*, *ff. de legat. 3. non solum*, *Inst. de leg.* ergo non potest prohibere hæredi ne cautionem exigat pro his rebus conservandis: ita docuerunt Alexan. *vol. 6. cons.* 120. *& vol. 3. cons.* 58. Franc. Vivius *commun. opin. verbo Usufructus*. In qua opinionum varietate Marc. Lyclam. *lib. 7. membr. eclog.* 19. & Arnoldus Vinnius *lib. 2. select. c.* 19. nova utuntur distinctione, discrimen constituendo inter cautionem fructuariam pro ea parte, quæ circa usum boni viri arbitrio vertatur, & inter eam, quæ rei restitutionem finito usufructu vertitur. Quoad primam partem affirmant, cautionem remitti non posse a testatore: quoad secundam vero clausulam remitti posse; quia remanet proprietario aliud remedium, videlicet rei vindicatio, ad vindicandam rem finito usufructu. Noviter etiam Marcus Aurelius Gibalinus de usufructu *c.* 20. discrimen constituit inter jus exigendi hanc cautionem, & usum ipsius juris; ita ut testator non possit remittere jus exigendi cautionem, usum vero remittere possit; & supra relata utriusque sententiæ fundamenta accipit ita, ut quæ probant cautionem hanc remitti non posse, procedant respectu juris eam exigendi; quæ vero eam remitti posse evincunt, ad usum ipsius referantur. Illud vero notandum est, remisso a testatore jure exigendi cautionem, posse legatarium eam offerre, & usumfructum consequi, *l. 6. ff. ut in possessionem*, *l. 1*, *C. de usufr.* licet contrarium teneat Hunnius *ad Treutl. lib. 2. tr. 2. q.* 26. motus ex eo, quod contra legem fit, pro infecto haberi, *l. non dubium*, *C. de legibus*: nam in præsenti casu testator legando usumfructum non disponit contra jus, licet contra illud faciat remittendo jus exigendi cautionem: unde recte potuit constitui usufructus, oblata cautione.

11 De Personis a quibus, & quibus cavendum est.

Superest, ut de personis, a quibus, & quibus præstatur hæc cautio agamus. Et generaliter ab omnibus usufructuariis hæc cautio præstanda est, *l. si cujus* 13. *in princ. ff. de usufructu*; unde sive usufructus sit rei mobilis, sive soli, interponi debet cautio *l. 1. §. 1. ff. usufructuarius quemadmod.* quocumque modo constituatur usufructus, sive a lege, sive a judice, sive a testamento, aut contractu, sive ipso jure, sive tuitione Prætoris, ut *in l. si usufructus*, *§. illud*, *ff. usufructuarius quemadm.* sive a vero domino constituatur, sive ab illo, qui tantum habet dominium utile, ut superficiarius, & emphyteuta, *l. 1. ff. quibus modis usufr.* imo etsi non usufructus, sed quid aliud sub appellatione usufructus relinquatur, ut si habitatio, vel operæ servorum, vel animalium, aut si messis, vel vindemia in singulos annos legetur, cautio præstanda est, *leg. 4. §. ult. l. 5. ff. usufructuarius quemadmod.* Quinimo etsi non usufructus, sed usus tantum relictus sit, cautio præstari debet, *l. 4. §. 1. l. penult. ff. usufructuarius quemadm.* Et licet legatum relictum habitationis, seu operarum per omnia usumfructum non imitetur, *l. fundi* 38. *ff. de usufr. legat. l. si habitatio*, *ff. de usu, & habit. l. cum antiquitatis* 13. *C. de usufr.* tamen hujusmodi legatarii uti debent boni viri arbitratu, & morte finitur tale legatum; ideoque cautio ista in illis locum habet. Omnes igitur usufructuarii regulariter cavere debent; & si plures sint fructuarii, omnes cavere tenentur: in ea autem specie cum testator Mævio legavit usumfructum, & rogavit, ut illum restitueret Sejo, Sejus tantum satisdare debet, nisi aliquo casu usufructus redire possit ad legatarium, *l. si usus fructus 9. ff. usufructuarius quemadmod.* Mævius enim non videtur in re usufructuarius, cum illum debeat Sejo restituere, *l. non videtur*, *ff. de reg. jur.* Excipiuntur tamen ab hac generali regula, primo pater, qui usumfructum legalem habet in bonis adventitiis filii, illi enim sacris constitutionibus hujus cautionis necessitas remissa est, *l. cum oportet*, *§. non autem*, *l. fin. §. sin autem*, *C. de bonis maternis*; ubi ait Imperator, pro justa reverentia remitti patri hanc cautionem. Cur enim pietas, ac reverentia paterna satisdationis vicem supplebunt? Docent Donellus, & Galbanus ubi supra, Scipio Gentilis *de bonis maternis*, *c.* 8. Sed hæc Imperatoris constitutio difficilis redditur ex sequentibus juris principiis. Nam si pater gerat tutelam filii impuberis, tenetur satisdationem præstare, *l. si superstitem*, *C. de dotibus*, *l. licet ad l. Falcid.* Ergo similiter tenetur ratione usufructus legalis cautionem præstare. Deinde, nam si pater administret bona filii, tenetur satisdationem præstare, rationes reddere, *l. litis*, *§. patres*, *ff. de negotiis gestis*: ergo & utens rebus adventitiis filii tenetur rationes reddere, & per consequens satisdationem præstare. Faciunt etiam textus *in l. jubemus*, *§. in supradictis*, *C. ad Treb. l. hac edictali*, *§. si illud*, *C. de secund. nupt.* in quorum specie pater cautionem præstat pro rebus filii: igitur & præsentem cautionem præstare cogendus est. Ratio etiam ab Imperatore adducta non levem continet difficultatem; nam æqualem reverentiam debet filius Patri, ac matri, *l. 4. ff. de curat. furios.* unde sicut ob reverentiam filius non potest absque venia in judicium vocare patrem, *l. parenti* 10. *ff. de in jus vocando*: ita nec matrem, *leg. 4. §. 1. ff. eodem*, sed mater eo casu, quo habet usumfructum bonorum filii, tenetur cautionem præstare, *l. usu* 11. *C. de usufr. d. l. hac edictali*, *§. his illud*: ergo & pater cautionem istam præstare tenetur. Sed adhuc defendenda est prædicta Imperatoris constitutio. Nec obstat, quod de patre tutore dicebamus; nam magnum discrimen versatur inter patrem tutorem, & fructuarium; quod in eo consistit, quia tutela tantum respicit utilitatem pupilli, at vero usufructus continet totius rei emolumentum, plenissimamque potestatem, quam in illis rebus jus patri tribuit, *l. 1. & passim*, *C. de bonis maternis*. Similiter etiam *in d. l. litis*, *§. patri*, non agitur de satisdatione a patre præstanda, sed de rationibus reddendis. Nec recte sequitur: Cogitur pater rationes reddere: igitur & cautionem præstare. Deinde quia ibi agitur de filio emancipato, inter quem, & patrem obligatio contrahi potest, *l. 4. C. de pactis conventis*. Nec etiam obstat textus *in d. l. jubemus*, *l. hac edictali*, qui loquuntur in parte transeunte ad secundas nuptias, in quo adest specialis ratio, ut pater teneatur cautionem præstare, quam assignat *Scipio Gentilis* ubi supra. Nec obstat augmentum deductum a matre, quæ cogitur præstare hanc cautionem: nam inter utrumque parentem magna versatur differentia: pater enim non cogitur cautionem præstare, quia non spectat ad ipsum usufructus, tamquam ad dominum ipsarum rerum, sed tanquam ad patrem virtute patriæ potestatis, *l. 6. C. de bonis*, *quæ lib.* quæ cum non detur in matre, *§. femina*, *Instit. de adopt.* imo ad ipsam ex aliis causis spectet usufructus, ideo ipsa tenetur præstare hanc cautionem: & cum quoad titulum de in jus vocando, tantum attendatur naturalis reverentia, quæ æqualis est in patre, ac in matre, ideo mater etiam sine venia in jus vocari non potest: at in cautione præstanda, vel non respicimus patriam reverentiam *conjunctam cum patria potestate*, & sic pater eam non præstat, mater vero cavere cogitur: docuerunt Galhanus, & Gentilis ubi proxime; unde infertur, quod si pater aliquo casu habeat usumfructum bonorum castrensis peculii, ut *in l. pater* 15. *§. ult. ff. de castrensi pecul.* tenebitur præstare cautionem, argumento textus *in l. 2. ff. ad Macedon. l. lis nulla* 4. *ff. de judiciis*. Secundo cautionem hanc præstare non tenetur fiscus *l. 1. §. si ad fiscum*, *ff. ut legatorum*; quia fiscus non solet satisdare, *l. 3. §. 2. ff. de carbon. edict. l. 3. §. 5. ff. si cui plus quam per legem*; cum semper præsumatur esse solvendo, *l. 2. in fine*, *ff. de fundo dotali*. Unde cum cautio hæc petatur ad securitatem, frustra exigitur a fisco. Etiam cautionem præstare non cogitur usufructuarius, cui in diem certum proprietas relicta est, *l. si usufructus*, *§. plane*, *ff. de usufructu*; cum superflua videatur talis cautio, quia proprietas ad ipsum spectat: unde in casu legis *pecunia* 8. *ff. de aliment. legat.* usufructuarius non cavet, quia proprietas ad ipsum quoque spectabat. Succedunt personæ, quibus cautio hæc præstatur; & certum est, cavendum esse illi, ad quem finito usufructu res ipsa pertinebat, aut redituram fore speratur, *l. si tibi*, *ff. usufructuarius quemadmod.* ut si usufructus legatus sit, proprietate pœnes hæredem remanente, illi caveatur: si autem alii proprietas legata est, illi cavendum erit; & si plures sint legatarii, omnibus pro sua parte caveri oportet: imo etsi proprietas legata sit sub conditione, & legatario propter implementum conditionis, & hæredi propter ejus defectum cavendum est, *d. l. si tibi*, *l. servi* 10. *ff. usufructuarius quemadmod.* Nec contrarium probant textus *in l. fin. ff. si cui plus quam per legem*: ubi cum legata esset proprietas sub conditione, legatario illi conditionali non cavetur. Nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo proprietas legatur sub conditione, si navis ex Asia venerit, quæ adimpleri potest durante usufructu; & inter illum, in quo conditio adjecta est, si usufructus ad fructuarium desierit pertinere; quæ conditio adimpleri non potest, nisi finito usufructu. Unde usufructuarius illi cavere non cogitur, cum evenire non possit, ut usufructu pendente proprietas ad illum pertineat.

12 Traditur posterior regula.

Quibus ita animadversis jam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam sicut usufructuarius uti potest re fructuaria, ita & dominus proprietatis debet esse securus de ipsa proprietate, *l. si cujus* 13. *ff. de usufructu*: & quia illius interest ad jus dominii conservandum varias *haberé actiones*, plaraque remedia, *leg. cum filius* 76. *& §. varios*, *ff. de legat.* 2. inde ut plene securus sit, illi caveri debet e fructuario, stipulatione interposita, & fidejussoribus datis; præcipue quia si ita usufructuarius obstrictus non esset, facile ipse invitaretur ad delinquendum utendo perperam re fructuaria: quare ut securus sit dominus proprietatis, hujusmodi cautio præstanda est, quæ committitur cum contingit aliquid ex eo, quod comprehensum est in ipsa cautione, videlicet si usufructuarius male re ipsa usus fuerit, aut si usufructus finiatur; ita tamen, ut ex priori clausula toties quoties usufructuarius boni viri arbitrio non utatur, agi possit; ex secunda vero tantum cum finitur usufructus. Est tamen casus, in quo etsi committatur cautio, agi tamen ex ea non potest, de quo *in l. 3. §. ultimo*, *ff. usufructuarius quemadmod.* ubi si proprietarius alienavit proprietatem, & postea committatur cautionis stipulatio, proprietarius, cui cautum fuit, non potest agere; quia hæc cautio favore proprietatis interponitur, & cum ipse ejus dominus non sit, pervenit jam res ad eum casum, a quo incipere non poterat, & per consequens vitiatur, *l. existimo* 98. *l. pluribus* 140. *ff. de*

verb. oblig. l. quia in eum 16. *ff. ad leg. Aquil.* non proprietarius novus, quia ipse non fuit stipulatus; & ita ex ea stipulatione agere non potest, *ex leg. quadam* 9. *§. 1. ff. de edendo*, *l. damni* 18. *§. sed quod*, *ff. de damno infecto*, *l. quecumque*, *ff. de oblig. & act.* Duobus etiam casibus etsi committatur stipulatio, ex eaque agi possit, tamen exceptione doli opposita actio eliditur, veluti si usufructus repetitus sit, qui repeti potest, *in l. reperi* 5. *ff. quibus modis usufructus*. *Mocz observ. cap.* 9. Robertus *lib. 1. animadv. c.* 5. Pareja *in otio quadrimestri*, 2. *p. n.* 20. tunc enim si amittatur usufructus, committaturque stipulatio; quia tamen repetitus est, ex ea stipulatione cum effectu agi non potest, *l. 3. §. 2. ff. usufructuarius*; vel si proprietas cœpit pertinere ad ipsum fructuarium, ut *in l. 3. §. 3. ff. eodem*, ubi explicat Ant. Faber.

12 Dissolvitur dubitandi ratio,

Nec obstant dubitandi rationes supra adductæ. Non prima; nam præsens cautio nullo modo superflua est, siquidem interest proprietarii plures habere actiones ad conservandam jus proprium, præsertim cum vindicatio exigat probationem dominii, quæ perdifficilis plerumque est, *§. commodum*, *Instit. de interdict. l. is*, *qui destinavit* 24. *ff. de rei vind.* & actione personali, quæ ex hujusmodi cautione nascitur, tantum quæritur, an stipulatio interposita, commissaque sit, ut detur actio in rem principalem; ejusque fidejussorem, *l. quicquid* 99. *l. qui Romæ* 122. *ff. de verb. oblig.* unde nullo modo supervacua est præsens cautio. Nec obstat primum difficultatis augmentum; nam ut voluntas testatoris conservetur, non solum, qui pure debent, verum & qui sub conditione cautionem præstare coguntur, *l. 1. l. etiam* 15. *ff. ut legatorum nomine*; unde licet usufructuarius teneatur tantum restituere finito usufructu, recte potuit cogi cavere in casum restitutionis, finitu usufructu. Nec obstat secunda difficultas; nam stipulatio præsens non concipitur post mortem promissoris, sed casus illos diversos continet de re bene utendo, & restituendo, quod superest finito usufructu. Et licet usufructus præcipue morte finiatur; tamen nec eo casu incipit obligatio ab hærede, quæ non cæperat a defuncto; nam defunctus cum alienis rebus, tenebatur eas restituere, saltem eo tempore, quo jam illis uti non poterat, veluti in ultimo vitæ spiritu: unde eas restituet hæres tanquam alienas, & *in quibus defunctus dominium* non obtinebat. Nec obstat ultimum augmentum difficultatis, nam aliud est stipulari rem meam mihi dari, aliud rem propriam restitui. Primo casu stipulatio nulla est, quia quod meum est, amplius fieri non potest meum, *l. in bello*, 12. *§. si quis servum*, *ff. de captivis*, *§. sic itaque*, *Instit. de act.* Secundo vero casu, quod meum est, utiliter stipulor, quia id restitui potest, *l. officium 9. l. qui restituere* 68. *ff. de rei vind.* quo modo concipitur stipulatio in præsenti specie, videlicet de restituendo, quod supererit finito usufructu, exponit Faber *in l. 1. §. fin. ff. usufructuarius quemadm.*

13 Exponitur l. 24. de usufr. legat. l. 44. §. 2. ff. de solut.

Supra traditis, cum hæc cautio publice disputanda proponitur, varia juris testimonia opponi solent, ex quibus selectiora opponere, exponereque decrevi. Et primo opponi solet textus *in l. uxori* 24. *ff. de usufructu legat.* ibi: *Super his non cavebitur*. In quibus cum agatur de usufructu legato sortis principalis, docetur usufructuarium non teneri cautionem præstare: igitur quia præsens cautio necessario non desideratur. Pro cujus textus expositione dicendum est, usufructuarium teneri cavere de his rebus, quas finito usufructu restituturus est: non vero de his, quas statim lucratur: unde cum in eo textu agatur de usuris, quæ sunt fructus sortis, *l. 3. ff. de usufr. ear. rer. l. usuras*, *ff. de usuris*; & eas jam hæres debuisset propter moram commissam in solutione legati, non tenetur usufructuarium de eis cautionem præstare, quia illas statim suas facit, nec finito usufructu restituere tenetur. Secundo opponi solet text. *in l. in numerationibus* 44. *vers. item si*, *ff. de sol.* ubi asseritur, hæredem tradendo usumfructum, se liberare, & usumfructuarium simul sibi obligare; & nulla fit mentio cautionis præstitæ a fructuario. Igitur etiam nulla cautione præstita fructuarius obligatur hæredi, idest domino proprietatis. Cui difficultati respondendum est, supponendo in eo textu cautionem intercessisse, & ita uno actu hæres tradendo usumfructum liberatur, & simul virtute cautionis legatarius usumfructum accipiendo obligatur.

14 Exponitur l. hac edictali, c. his illud, C. de secund. nupt.

Tertio opponi solet text. *in l. hac edictali*, *§. 1. C. de sec. nupt.* ubi Imperatores Leo, & Anthemius cum pœnas in matres secundo nubentes statuerunt, inter alia sanxerunt, ut res sibi donatæ ante, vel propter nuptias a primo marito, quoad proprietatem reserventur filiis prioris matrimonii: quod etiam cavetur *in l. femine* 3. *C. eod. titul. Novella* 22. *de nupt. §. si petet*: earum vero usufructus ad matrem spectet, ita ut non præstet cautionem, cum res immobiles non ita facile evertantur, & bona ipsius pro earum restitutione tacite obligata sint, *§. omnibus*, ejusdem legis. Inter immobilia enumerant Imperatores mancipia, idest servos illos, qui agris, & glebæ adscripti sunt, ut moveri non possint, & ut membra prædiorum judicantur; & ideo inter immobilia recensentur, *l. longe*, *ff. de diversis & temporibus*. *l. 4. §. in servis*, *ff. de ædilibus*. Enumerant etiam annonas civiles, id est panes illos, qui olim Romæ, & Constantinopoli pauperibus distribuebantur certo tempore: & quia in gradibus dabantur, panes gradales dicebantur, de quibus extat titulus 17. *lib.* 15. *C. Theodos. de annonis civicis, & pane gradali*: de eis Prudentius contra Symmachum agit ibi:

Et quo panis alit gradibus dispensus ab altis.

Eos civiles vocat Justinianus *in l. cum quidam* 31. *§. præterea C. de jure delib.* annonas civiles *in authent. de non alienandis*, *§. hæc ergo*. Illustrant Alciatus *lib.* 8. *parerg. c.* 5. Lipsius *l. 1. electi.* *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

c. 8. Cujac. *in d. l. hac edictali*, Cironius *ad tit. de prabend.* Plura Jacob. Gothofredus *in tit. C. Theodos. de annonis civicis*: & de pane gradali agit Petavius *in notis ad epistolam* 4. *Themistii*, Cujacius *l. 26. observ. c.* 17. Salmasius *in notis ad Flavium Vopisc. in Aurel.* Buleng. *lib. 6. de imper. c.* 14. *& 15.* Pancirola *lib. 2. var. c.* 209. Schol. Juven. Satyr. Lipsius *1. electi. c.* 8. Gutherus *lib. 2. offic. c.* 11. Juret. *ad Prud. lib. 1. contra Symm. c.* 108. Tales autem annonæ certis domibus affiguabantur, unde recte inter immobilia recensentur. Prosequuntur Imperatores circa res mobiles, & ajunt, quod si res mobiles sint donatæ, vendantur, seu æstimentur per arbitros a partibus electos, & usufructus matri tradatur, ita ut cautionem fidejussoriam præstet; & si eam præstare noluerit, filii eas res detineant, & *cautionem præstent* matri de reddendis usuris trientibus integræ æstimationis; si autem neutra pars præstet cautionem, res ipsæ mobiles remaneant penes matrem. Ex qua ultima parte deducitur, res remanere quoad usumfructum penes matrem, si cautionem præstare noluerit: ergo non cogitur præcise fructuarius cautionem proprietario præstare. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, in eo ultimo casu, cum nec filii cautionem præstant, bona illa mobilia remanere penes matrem, non jure usufructus, sed eo jure, quo antea habebat, videlicet donationis propter nuptias, quare tunc nulla cautio fructuaria præstatur. Prosequitur latius ipsius textus interpretationem Gentil. *de bonis mater. c.* 12.

15 Explicatur l. 1. §. si decem ff. ut legator.

Quarto opponi solet text. *in l. 1. §. si decem* 17. *ff. ut legatorum*, ubi proponitur, Titio legata fuisse decem, quæ in arca testator habebat, *ut in l. si servus* 108. *§. quisquis*, *ff. de legat. 1.* Sempronioque ejusdem quantitatis usumfructum: quæsitum fuit, quomodo ambo pervenire debeant ad legatum? Et respondet Ulpianus, quod si pure utrumque legatum relictum est, Titium decem vindicaturum, Sempronium vero oblata cautione usumfructum quinque habiturum; quia cum alicui legatur fundus, & alii ipsius fundi ususfructus, ambo perveniunt ita ad legatum, ut fcindatur inter eos ususfructus, *l. si Titio*, *l. si alii*, *ff. de usufructu legat.* docet Chumacero *select. disput. 7. n. 7.* sic in præsenti specie Titius propter proprietatem habet similiter partem legati usufructus; & si Titius integra decem vindicaverit, repelleretur exceptione doli, quia fructuarius de restituendis quinque finito usufructu hæredi cavere debet: sed si Titius decem jam sit assecutus, hæres, & fructuarius utilem actionem contra ipsum habent ad quinque; sed si sub conditione (prosequitur Ulpianus) relicta legata sint, fructuarium oblata cautione usumfructum habiturum, Titium vero posse petere cautionem ex titulo, *ut legatorum*; sed si exiterit conditio, adhuc non oblata cautione posse Titium ad exhibendum agere; & si ignorans hæres fructuario decem tradiderit, ipsum ad exhibendum non teneri, quia nec possidet, nec dolo desiit possidere, *l. si hæres* 63. *ff. de legat. 1.* succurrendum tamen esse legatario. Ex qua diffusa specie constat, fructuarium non teneri cautionem præstare, nec legatario proprietatis, nec hæredi. Non legatario, ex illis verbis: *De restituendis quinque hæredi cavit*. Non hæredi, ex illis verbis: *Succurrendum legatario*. Igitur verum non est, fructuarium teneri cautionem præstare proprietario de utendo boni viri arbitrio, & restituendo finito usufructu quod supererit. Cui difficultati respondendum est, in primo casu tantum, de quinque cautionem præstari hæredi, quia adhuc legatarius proprietatem non fuerat assecutus: secundo casu succurritur tantum legatario, quia tempore, quo hæres tradidit decem fructuario, exigit cautionem ab eo; unde eo casu tantum succurritur legatario, tam ad repetendam cautionem, quam partem ipsius quantitatis; & ita in eo textu cautio præstatur utroque casu illi, cui de jure juxta supra adducta præstanda est.

16 Adducitur l. 9. Marcell. ff. ad exhib.

Quinto objici solet textus *in l. Julianus 9. §. Marcellus*, *ff. ad exhibend.* ubi proponitur, usumfructum nummorum, aut nummismatum, nam numismata etiam nummorum appellatione comprehenduntur, *l. si autem 27. ff. de auro*, *& argento*, docet Antonius Augustinus *de numism. dial.* 1., fuisse relictum, hæredemque ignorantem usumfructum tradidisse sine ulla cautione: & cum quæreretur, quomodo legatario proprietatis succurrendum esset? Respondet Consultus legatario dandam esse actionem in factum. Ex quo textu ita arguitur. Si cautio esset præstanda a fructuario domino proprietatis, ipse posset eam condicere, cum æquissimum per condictionem incerti, quod nobis debetur, *l. 5. §. 1. ff. de usufruct. l. 4. §. si pars*, *ff. de condict. indeb.* Ergo condictio, non actio in factum danda erat. Accedit, nam in eadem specie condictio datur *in l. 7. ff. usufructus quemadmod. l. patio* 69. *§. fratre*, *ff. de legat. 2.* Pro cujus difficultatis solutione, illorumque jurium conciliatione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo qui ignorans tradidit usumfructum, proprietarius erat; & inter eum, in quo qui tradidit, dominus non erat, quia ad alium proprietas spectabat. Primo casu proprietario ignoranti condictio competit, quia illi cavendum erat a fructuario: secundo casu illi, ad quem perventura est proprietas, datur actio in factum utilis, ad similitudinem actionis directæ, de qua late agit Merillus *lib. 1. variant. ex Cujacio*, *c.* 30. Unde *in d. l. Julianus*, *§. Marcellus*, legatario qui proprietarius non erat, tempore constitutionis usufructus actio in factum datur; at vero *in d. l. 7.* hæredi, quia erat dominus proprietatis, condictio competit. Qua distinctione etiam exponendus est textus *in l. partis* 10. *ff. de præsc. verb.* ubi similiter actio in factum datur illi, qui dominus proprietatis non erat, nec ab eo usufructus constitutus fuerat: quem textum late exponit Oroz *lib. 1. de apicib. juris*, *c. 2. per totum*.

17 Exponitur l. si homo 35. ff. de usucap.

Sexto opponi solet textus *in l. si homo 35. ff. de usucap.* ubi cum servi usufructus legatus esset, & nondum tradito, seu constituto usufructu, servus surreptus esset, quæsitum fuit, an ipse efficeretur furtivus, & quis actione furti agere posset? Et respondit Julianus, quod cum adhuc servus traditus non esset fructuario, nec cautio præstita, ipsum tantum furti agere posse, non hæredem; si vero jam traditus fuerat, & cautio interposita, hæredem etiam furti agere valere. Quem textum ita adversus supra tradita expendo. En textum, ubi hæredi datur actio furti eo casu, quo constitutus, & traditus erat usufructus: igitur quia aliam actionem propriam non habebat, & per consequens cautio interposita non erat, unde securus esset, alioquin illi non daretur furti actio, cum illius nihil interesset, quia alias securus erat: igitur quia cautio non præstatur a fructuario; & si præstatur, parum operatur. Pro cujus textus expositione, omissa alia ejus difficultate, quomodo videlicet in primo casu detur actio furti fructuario absque interventione possessionis, quam docte Pinellus *l. 2. select. c. 9.* Chumacero *select. disp. 4. n. 12.* Amaya *l. 2. obs. c. 7. ex n. 32.* D. Josephus de Retes *l. 7. opus. de substantia furti, n. 31.* exponunt, ut prædictæ difficultati satisfaciamus, dicendum est, hæredem habentem actionem ex cautione, habere etiam actionem furti; quia similes actiones diversis casibus competunt: actio videlicet ex cautione, quando stipulatio commissa est; furti vero actio, quando res surrepta fuit: quo casu stipulatio non committitur, & ideo non competit actio ex tali cautione: siquidem fructuarius non tenetur præstare nisi custodiam arbitrio boni viri, *l. 12. §. Julianus, ff. de usufr.* Unde dicendum est, in secundo casu ipsius textus jam cautionem fuisse præstitam, & nihilominus hæredem furti agere posse; quia eo casu stipulatio non committebatur, & per consequens actio ex cautione illi non competebat.

18 Explicantur l. cum itaque §. ult. ff. quando dies legat. l. Inter, ff. de damn. infecto.

Septimo supra traditis opponi solet textus *in l. cum ita 16. §. ult. ff. quando dies legati*, ubi supponitur, usumfructum posse pertinere ad hæreditatem jacentem, cum hæreditas cautionem præstare non possit: igitur quia necessario non exigitur, ut usufructuarius cautionem præstet proprietario; siquidem absque ea recte constituitur usufructus. Cui difficultati respondendum est, negando usumfructum per personam servi posse pervenire ad hæreditatem jacentem; quia cum exigat personam, quæ utatur, fruaturque, *leg. hereditas 61. ff. de acquiren. ver. dominio, l. usufructus 16. ff. de stipul. server.* eamque hæreditas non habeat, *l. hereditas, ff. de potit. haredit.* Valentia *tom. 3. illustrium, tr. 3. q. 2.* ideo hæreditati jacenti acquiri usufructus nequit. Nec contrarium probatur *in d. §. ult.* nam illa verba, *ad hereditatem*, accipienda sunt, idest, ad hæredem, *ut in l. quæsitum 91. §. 6. ff. de legatis 1.* ut docuit Cujacius *lib. 35. ff. Juliani, in d. §. 6. & lib. 25. observ. c. 40.* Opponi solet *text. in l. inter fructuarium, ff. de damno infecto*, ubi docetur, virtute cautionis non teneri fructuarium reficere domum, quod spectat ad usum boni viri arbitrio. Igitur quia virtute cautionis non tenetur fructuarius uti juxta boni viri arbitrium. Cui difficultati respondendum est discrimen constituendo inter eum casum, in quo domus ruinam patitur ob vitium soli, quæ non potest vitari nisi destructa domo, quo casu fructuarius non tenetur domum reficere: aut vitium est ædium, & tunc reficere tenetur fructuarius, & nisi reficiat, committitur stipulatio ex prima clausula cautionis. Differentiæ ratio in eo consistit, quia primo casu diruta domo, rei mutatione finitur usufructus, & ita fructuarius non tenetur domum diruere, & reficere: secundo vero casu, cum res non mutetur, imo ad utendum ea refectio desideretur, tenetur fructuarius eam reficere; & nisi reficiat, domusque diruatur, quia stipulatio committetur, & per eam satis prospectum est proprietario, non potest ipse a fructuario petere novam cautionem damni infecti nomine.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Cantuariensi.

Clericus fidejussionibus inserviens *b* abjiciatur.

NOTÆ.

1 a *Cantuariensi.*) Ita legitur in hac sexta collectione & in prima, *sub hoc t. c. 3.* & apud Burchardum *l. 3. Decreti, c. 70.* Ivonem Carnotensem *p. 6. Decreti, c. 260.* legitur *Carthaginensi*: sed certe in nullo ex Conciliis Carthag. reperiuntur hæc verba; extant tamen *in can. 20. Apostolorum*, & apud D. Clementem eorum auctorem, *c. 16.* & ipse Sanctus *ep. 1.* relata a Gratiano *in c. te quidem 11. q. 3.* ita scribit: „ Te quidem „ oportet irreprehensibiliter vivere, & summo studio niti, ut „ omnes vitæ hujus occupationes abjicias, ne fidejussor existas, „ ne advocatus litium fias, neve in ulla aliqua occupatione prius „ inveniaris mundialis negotii perplexus. „ Unde colligitur, præsentem prohibitionem jam a temporibus Apostolorum cœpisse.

b *Abjiciatur.*) Ita etiam legitur *in d. c. 3. in 1. collect. & in can. 20. Apostolorum*, legitur *deponatur.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clericus fidejussionibus inserviens deponitur.* Consonant textus *in d. can. 20. Apostolorum*, D. Clemens *d. c. 16.* Egbertus Archiepiscopus Eboracensis *in excerpt., can. 17.* ibi: *Ut nulli sacerdotum liceat fidejussorem esse.* Justinianus *in Novel. 123. c. 6.* Leo *Novel. 86.* Ex jure nostro Regio *in l. 45. tit. 6. partit. 1.* Illustrant ultra congesta in præsenti a Barbosa, & Garanna, & *in l. curiales 30. C. locati*, Diana *par. 11. tr. 4. resol. 81.* Graffis *de effectib. clericatus, effectu 44. & 51.* Rodriguez *de annuis redd. lib. 2. c. 12.* Hunnius *in encyclop. 3. p. tit. 5.* Fornerius *ad Cassiodorum l. 4. variar. epist. 44.* Cironius *in c. exhibita, de arbitr. in 5. compilat.* Balsamon *in d. can. 20. Apostolorum*, & *in nomocan. tit. 9. c. 74.* Petrus Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. c. 8.* Borellus *tom. 3. decis. tit. 12. n. 51.* Velasc us *de privil. pauper. tom. 3. q. 8. n. 284.* Martha *de jurisdict. 4. part. cent. 1. c. 105.* Coriolan. *in d. can. 20. Apostolorum*, Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, in *1. collect.* Heringius *de fidejuss. c. 7. n. 265.* Pirrhus Maurus *eod. tract. 2. p. sect. 8. cap. 12.* Thomas Delbene *de parlam. cap. 1. dubit. 21.* Turrianus *pro canon. Apost. lib. 1. c. 12. per tot.*

3 Traditur ratio decidendi.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam fidejussio non solum est actus honestus, & necessarius ad usum commerciorum, sed etiam pro fratre egente actus pius: unde D. Paulus propria syngraphafidejussit apud Philemonem pro Onesimo: & *c. 29. Ecclesiastici* legitur: „ Vir bo„ nus fidejubet pro proximo suo, & homo imprudens patitur „ fidejussorem excuti, & luere, *Et statim*: Gratiam fidejussoris ne obliviscaris, dedit enim pro te animam suam: „ idest, bona. Imo, & jure naturali teneri quemlibet pro proximo suo fidejubere, alias peccare, docuerunt Archidiaconus *in c. sicut 11. q. 1.* Aviles *in c. 23. Prætorum*: & quia fidejussio per se est actus virtutis, & charitatis, non valere juramentum præstitum de non fidejubendo, defendunt Abbas *in c. si vero, n. 5. de jurejur.* Sfortia *de in integr. restit. 1. part. c. 54. art. 2. n. 4.* Rodriguez *d. c. 12, n. 6.* Igitur clericus adimplens præceptum charitatis fidejubendo pro proximo egente, non ideo debet deponi. Augetur difficultas ex eo, nam clericum fidejubentem ex fidejussione, ut pote actu non improbato, efficaciter obligari constat *ex c. 2. & 3. hoc tit. pervenit, de arbitr.* & non solum pro aliis fidejubere, verum & seipsos in vadem dare posse liquet *ex c. exhibita, de arbitris, c. ex rescripto, de jurejur.* Igitur non recte in præsenti docetur, clericum fidejubentem deponendum esse.

4 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate oppressi juris Interpretes varia adduxerunt huic canoni interpretationes, & Cenedus *collect. 163. n. 1.* fatetur adhuc veram interpretationem a Doctoribus non esse scriptam. Zonaras, & Aristenus Græci Interpretes canonum Apostolorum, ita dictum canonem 20. accipiunt, ut clericis quidem non liceat pro publicanis, vel vectigalium redemptoribus fidejubere; pro aliis vero non prohibeantur, maxime si pietatis ratio urgeat. Quæ interpretatio adstrui videtur ex novella 128. *c. 6. & lib. 6. c. Caroli, c. 122.* quibus *in* locis dum prohibetur, ne clericis publicarum functionum exactores constituantur, aut vectigalia, vel privatas possessiones conducant, & in his fidem suam pro aliis obstringant, supponi videtur, in aliis negotiis recte fidejussores intercedere posse: sed cum generalis sit præsens prohibitio, indistincte vetans sub depositionis pœna clericos fidejussionibus inservire, non est ratio, quare ad fidejussiones pro publicanis tantum facta restringatur. Quare alii, quos refert Balsamon, Græcus etiam canonum Apostolorum Scholiastes, *in d. can. 20.* existimant in præsenti non prohiberi clericis pro aliis fidejubere, sed alios pro seipsis fidejussores dare, cum clericus in judicio conventus tantum alium clericum fidejussorem dare possit, ut refertur *in Nomocan. Photii, tit. 1. c. 1.* & statuitur *in l. omnes, C. de Episc. & clericis.* Verba Photii sunt: „ Episcopi clerici, & monachi a regione in regionem non protrahuntur, sed apud provinciarum Præfides conveniuntur; sin autem Constantinopoli inveniuntur, apud solos Præfectos Prætorio conveniuntur, ubi etiam ejus honor habetur, & advocatos accipiunt. Quod si in provinciis de rebus privatis conveniantur, solos œconomos, vel Ecclesiæ debus privatis conveniantur, solos œconomos, vel Ecclesiæ debent fensores dant fidejussores: sin autem apud Præfectos Prætorio pecuniarie conveniantur, vel pro se invicem fidejubent, vel sub hypotheca præbent cautionem. „ Notavit Panormitanus, vel sub hypotheca præbent cautionem. „ Notavit Panormitanus, *l. 2. variar. cap. 170.* Sed hæc interpretatio litteræ textus non convenit, nec dicto *canon. 20.* Apostolorum, ubi ita apertе statuitur: Clericus fidejubens deponatur. Quare his solemnibus omissis, & aliis relatis a Barbosa in præsenti, Morla *in compor. tit. 8. q. 25. n. 34.* Guttierez *de juram. c. 7.* Heringio *de fidejuss. cap. 7. n. 265.* Pirrho Mauro *eodem tract. 2. part. sect. c. 12.* verius dicendum est, in præsenti non prohiberi absolute clericis fidejubere pro egenis, & oppressis, cetersique miserabilibus personis, pro quibus fidejubere possunt, ut probat Velasc us *ubi* supra, sed tantum ne assidua fidejussione negotiis sæcularibus se immisceant, & litibus implicentur, quæ hujusmodi fidejussionibus oriri solent. Accedit frequens juramentum, quo fidejussores adstringuntur; ideo monet Salomon *cap. 20. Proverb. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis.* Quod refertur *in c. 2. hoc tit. in 1. collect.* Dixit Salomon *defigere manus*, pro devovere, sicut Plin. *l. 14. c. 2. Defigi diris deprecationibus*, dixit: quod proprium est sortilegorum. Virg,

Io! colchiacis animam defigere votis.

Similes desixiones frequenter perjuria pariunt, quæ ab omnibus, sed maxime a clericis vitari debent, *c. querelam, de jurejur.* Unde D. Hieronymus *in c. 1. hoc t. in 1. collect.* non dixit fidejussores manus suas defigere, sed animas. Alia de fidejussionum incommodis congessit Vvisembachius *disp. 14. n. 13.* Ergo non in præsenti textu, & *in d. can. 20. Apostolorum*, prohibetur clericis indistincte fidejubere, sed tantum lucri gratia, & negotiationis causa fidejussionibus intervire, quod satis denotat verbum *inserviens*, quod frequentiam significat in Græco exemplari, & *in d. can. 20.* legitur *fidejussionibus deditus.* Docuerunt Coriolanus, & Balsamon *in d. can. 20.* Cironius *ad hunc titulum*, Cujacius *in l. curiales 30. Cod. locati.* Unde liquet, male accepisse prædictum canonem Apostolicum Harmenopolum *in promptuario, lib. 3. tit. 6. §. de muliere, versicul. Nec clericus*, dum indistincte scribit clericum comparari fœminæ in hoc, ut fidejubere non possit. Unde infertur, quod licet honeste pecunia a fidejussore pro fidejussione recipiatur, *l. si remunerandi, §. fin. ff. mandati, l. hoc jure 19. §. Labeo, ff. de donat.* Covar. *lib. 3. var. c. 2. n. 6.* Leo Pinel. *in c. significante, n. 9. de pignor.* tamen clericus nihil recipere valet, quia tunc finis talis fidejussionis non esset actus charitatis, cujus ratione clericus tantum fidejubere valet.

5 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa: nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo clericus pro egena, & miserabili persona fidejubet: & inter eum, in quo lucro inhærendo assidue fidejussionibus implicatur. Primo casu non solum potest, imo tenetur fidejubere, cum id opus pietatis & charitatis sit, quam præcipue clerici exercere tenentur, juxta textum *in c. viventes 12. q. 2. capitul. quoniam quicquid 16. q. 1. c. quiescamus, 42. dist.* Secundo vero casu nullo modo licet clericis fidejubere, cum per assiduam fidejussionem negotiationibus immisceantur sæcularibus, & implicentur diversis litibus. Quare sapiens Rex sæpe sæpius improbavit hujusmodi assiduas fidejussiones, *c. 6. Proverb. Fili, si spoponderis pro amico, defixisti animam tuam.* Facit Proverbiorum *cap. 11.* ibi: *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo.* Et *cap. 17.* juxta vulgatam editionem: „ Qui stipulatur manu, & pro proxi„ mo fidejussor sponder, imprudens est. Et *cap. 20.* Tolle „ vestimentum ejus, qui fidejussor extitit alienis, & pro ex„ traneis auser pignus ab eo. „ Eamdem sententiam repetit *c. 22. & 27.* unde emanavit Thaletis Milesii præceptum, *Ne spondeas*: & in veteri proverbio: *Sponsioni noxa præsto est.* Scriptumque veteres memorant in templo Apollinis, comitem æris alieni, & sponsionis esse miseriam, quia paria esse videntur spondere, & solvere. Inde si fidejussorem tibi destinasti, mandasse ei videris, ut tuo nomine solvat, *l. indebitam, ff. de condict. indeb.* Et si præcepit testator hæredi, ut pro aliquo fidejubeat, obtemperavitque hæres, & compulsus solvit solutum non repetit, *l. tribus, ff. de usufr. earum rer.* & a marito assidue fidejubente, posse mulierem constante matrimonio dotem repetere, quasi eo ad inopiam vergente, resolvunt Mancinus *l. 2. de triplici juris collat. c. 194.* Caldas Pereira *conf. 1.* Ut ergo similibus curis, & negotiis sæcularibus clerici non implicentur, recte illis prohibetur fidejussionibus inservire, alias abjiciuntur, id est deponuntur, *ex d. can. 20. Apostolorum*; nisi malis abjectionem hanc accipere pro privatione privilegii fori, ex traditis *in c. fin. de vita, & honest. cleric.* Nec obstat augmentum difficultatis deductum *ex c. 2. & 3. hoc tit.* pro cujus solutione examinandum est, an fidejussio ipsa assidua, quæ in clericis improbatur, ab eis interposita valida sit? clericum ex ea efficaciter non teneri, docuit Hunnius *ad Trentl. vol. ult. disp. 28. thesi 2. q. 12.* ex sequentibus. Primo, quia cum actus contra juris prohibitionem celebratus, pro infecto habeatur, *l. juris 7. §. 16. ff. de pactis, l. civitatibus 112. §. fin. ff. de legat. 1. l. non dubium, C. de legib.* & talis fidejussio sit a sacris canonibus improbata, nullius momenti erit. Secundo, quia Imperator Justinianus *in Novel. 123. c. 6.* sanxit judicem approbantem clerici fidejussionem, pœnam incurrere: unde deducit Elfricus Hunnius, Justinianum omnino improbasse clericorum fidejussionem, ita ut non solum eam ab initio fieri prohibeat, sed factam etiam improbet: & ea opinione retenta accipit sic textum *in d. c. 2. hoc tit.* eo casu, quo clericus pro alio clerico fidejussit, non vero pro laico; quia ut supra dixi, clerici pro se invicem licite fidejubent: quæ fidejussio vicaria dicitur *in l. cum clericis, §. 1. l. omnes, §. præterea, C. de Episc. & cleric.* Etiam *in c. 3. hoc tit.* contendit, non agi de fidejussore clerico, sed de laico; & ita nihil interesse, quod fidejussio ibi approbetur. Verum contrariam sententiam, quam ut veriorem amplectimur, tenuerunt Greger. Lopez per textum ibi, *in l. 45. tit. 6. part. 1.* Guttierez *1. p. de juram. c. 72.* Gedeus *de contrabend. stipul. c. 7. n. 306.* ex Theologis Molina *de justitia disp. 540.* Lugo *eod. tr. tom. 2. disput. 32. sect. 1. §. 2. n. 10.* Dicastillo *eod. tr. lib. 2. tr. 16. disp. 1. dub. 2. n. 29.* Diana *p. 11. tr. 4. res. 31.* pro qua opinione faciunt, primo, textus disertus *in l. 6. tit. 13. l. 3. fori*, ibi: *Pero si ellos* (clerici) *entroven en algunas de estas fiaduras, quales son defendidas, valdra la fiadura.* Ubi Montalvus. Secundo principium illud vulgo receptum, quod multa in jure fieri vetantur, quæ tamen facta tenent, *l. patre furioso, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni juris, l. si fundum, ff. de fundo dotali, l. fin. ff. unde liberi.* Quod procedit in omnibus legibus imperfectis, idest omnibus illis, quæ actum prohibent, non vero irritant, quas imperfectas dixit Ulpianus *in fragment. tit. 1.* Unde licet fidejussio assidua in clericis utroque jure improbatur, & illi pœna depositionis imponatur; tamen quia nullo juris civilis, aut canonici testimonio improbatur, si semel interponatur, subsistit, & efficax est. Coram quo tamen judice sit conveniendus clericus, qui pro laico in causa temporali fidejussit, late examinat Martha *de jurisdict. c. 4. centur. 2. casu 105.*

CAPUT II.

Lucius III. a *Helienſi Epiſcopo, & Archidiacono Norwicen.*

PErvenit ad nos ex transmissa nobis conquestione R. clerici de S. Albano, quod cum ipse pro Helia, & Philippo clericis Lundon. ad eorum instantiam, pro altero, Helia videlicet in 6. & pro altero in 7. marchis argenti mercatoribus Bon. fidejussit, & eis, sicut unus fide, & alter *b* juramento promiserant, præscriptam pecuniam non *c* solventibus, coactus est creditoribus pro ipsis pecuniam, sicut inter eos convenerat, exhibere. Ne igitur supradictus R. dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse, *vener. fr. nostro d Bonon.* Episcopo dedimus in mandatis, ut super debitis illis instrumenta, quæ sunt apud creditores, inspiciat, & eorum rescripta suo *e* sigillo signata vobis mittere non postponat. Mandamus itaque discretioni vestræ, atque præcipimus, quatenus si ex confessione prædictorum clericorum, vel alias legitime vobis rem ita fe habere constiterit, prædictos clericos moneatis, ut procuratori memorati R. pecuniam, quam pro eis solvit, dil. & ap. cess. restituant, ipsumque servent indemnem; si vero ad vestram justionem non egerint, vos auctoritate Apostolica freti, de eorum redditibus præscripta debita faciatis ap. remota m. R. solvi, & *f* damna, quæ idem R. propter hoc pertulerit, refarciri, aut procuratori ejus prædictos redditus assignetis, tamdiu sine molestia detinendos, donec ipsa damna refarcita fuerint, & debita sine diminutione soluta. Prætatos vero clericos, si *g* religionem fidei, & juramenti sui eos violasse constiterit, sub. ap. ob. officio, & beneficio *h* suspendatis. *i* Ceterum, quia novis morbis nova convenit antidota præparari: volumus & mandamus ut ad veritatem eliciendam ap. rem. præstari faciatis ab utraque parte calumniæ juramentum.

NOTÆ.

1 a *Helienſis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4. & in c. ceterum, de juram. calumn.* ubi extat posterior pars hujus textus. De Ecclesiis Helienſi, & Norwicensi nonnulla notavi *in cap. pastoralis, cap. si autem 9. de restript.*

3 b *Fide, ac juramento.*) Plerumque æquantur juramentum, & fides interposita, *cap. ad aures, de his, quæ vi.* Ciceperjuro, *hæc eadem mendacio constituta est. Non enim ex patlione verborum, quibus jusjurandum comprehenditur; sed ex perfidia, & malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, Dii immortales hominibus irasci, & succensere consueverunt.* Et de Ephesinis refert Josephus, quod quicquid dixerant, validius erat jurejurando, ac supervacuum apud ipsos jurare. Illustrat Grotius *de jure belli lib. 2. cap. 12. in fine*; fides enim ideo appellatur, quia fiat, quod dictum est. Cicero *lib. 4. de rep.* ibi: *Fundamentum justitiæ est fides, ideſt dictorum, conditorumque constantia, & veritas. Ex quo quamquam hoc videatur fortasse cuipiam durius, tamen ut videamur imitari Stoicos, qui studiose exquirunt, unde verba sint ducta, credamus quod fiat, quod dictum est, appellatam fidem.* Jo. Sarisbar. *lib. 3. Polycr. cap. 6. & 11.* Illustrant Philippus Camerarius *in oper. subcis. cent. 1. cap. 77.* Connanus *lib. 1. comment. c. 6.* Cabreros *de metu lib. 2. c. 6.* qui plura de hac fide humana, & quomodo per dextram manum apud veteres præstaretur, congerit *ex num. 4. usque ad 15.*

c *Non solventibus*,) Jure antiquo mediæ Jurisprudentiæ magnum discrimen dabatur inter fidejussorem indemnitatis, & fidejussorem simpliciter acceptum: fidejussor enim indemnitatis, vulgo *de sucar a paz y a salvo*, qui promittit, quanto minus a reo principali consequi possit se soluturum, *l. amissis* 17. *de fidejuss. tut. l. si ita* 6. *C. de novat.* Amaya *in l.* 1. *C. de Decur. n.* 7. non prius conveniri poterat, quam excussione facta in reo principali; postquam constabat in quantum ipse solvendo non erat, *in l. fidejussor, de fidejuss. tut. l.* 1. *C. de Magistr. conven. l.* 1. *C. de conveniend. fisci debit.* faciunt text. *in l. tutor.* 19. §. *quod ergo* 4. *ff. ad Vellejanum*, *l. in fraudem* 45. §. *si fidejuss.* 11. *l. Moschis* 47. *ff. de jur. fisci*: docent Classici repetentes *in l. decem* 116. *ff. de verb. oblig.* Heringius *de fidejuss. c.* 4. *n.* 61. & *c.* 27. *ex n.* 142. Pirrus Maurus *eod. tr.* 1. *p. sect.* 2. *c.* 17. & 6. *p. c.* 3. *ex n.* 199. Osualdus *lib.* 15. Donel. *c.* 48. *litera S.* Parladorius *lib.* 2. *rerum quotid. c. ult.* 4. *p.* §. 7. *n.* 10. Amaya *ubi proxime*, *ex n.* 6. Noguerol. *alleg.* 40. *n.* 41. Salgado 1. *p. Labyrinthi*, *c.* 83. *n.* 85. & 3. *p. c.* 11. *ex n.* 56. fidejussor vero simpliciter acceptus jure veteri statim, & ante reum principalem conveniri poterat, quia concedebatur creditori potestas eligendi ex reo principali, & fidejussore, quem vellet, *l.* 2. *l. non recte* 3. *l. liberum* 16. *l. rei* 23. *l. ult. C. hoc tit. l. si mandavero* 22. §. *interdum*, *ff. mandati*, Gajus *lib.* 2. *instit. tit.* 9. §. 3. Cujac. *in novel.* 4. Osuald. *d. c.* 8. *litt. M.* Hunnius *in encycl. lib.* 3. *tit.* 5. *c.* 3. Boceras *tom.* 1. *class.* 2. *disp.* 16. Heringius *d. c.* 77. *n.* 267. nisi aliter placuisset contrahentibus; tunc enim expressæ conventioni standum erat, *l. jure nostro* 5. *l. si alienam* 19. *C. hoc tit.* Jure tamen novo fidejussor etiam simpliciter acceptus non prius conveniri potest, quem reus principalis conventus, excussusque sit, *Novel.* 4. *de fidejuss. c.* 1. *authentica Præsenti*, *C. de fidejuss. l.* 9. *tit.* 12. *partit.* 5. docent plures cogesti a Barbosa *ind. auth. præsenti*, Salgad. 1. *p. labyrinthi*, *c.* 23. *per tot.* Fontanel. *de pactis nupt. claus.* 4. *glos.* 9. *p.* 5. *ex n.* 39. & *claus.* 7. *gl.* 2. *p.* 3. *ex n.* 32. Noguer. *alleg.* 40. *ex n.* 58. Valenzuela *cons.* 16. *n.* 47. Osual. *d. c.* 48. *litt. L.* Caldeira *tib.* 1. *error. c.* 2. *n.* 1. qui ad hoc probandum singulariter expendit præsentem textum. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam post dictam authenticam *præsenti*, nulla excussione facta in persona rei principalis, fidejussor statim conveniri potest, quos referunt Muschus *verb. Excussio*. Valent. Francus *de fidejuss. c.* 5. *a n.* 316. *usque ad* 430. Menchaca *illustr. c.* 33. Misin. *cent.* 2. *obs.* 15. ex quibus nonnullos in foro receptos, & rationi juris consonos referam. Primus desumitur *ex d. auth. præsenti*, & contingit si debitor principalis in longinquis provinciis absit, seu latitet, ita ut facile conveniri non possit: quo casu judex pro arbitrio suo certum tempus præscribere debet fidejussori, ut intra illud reum principalem judicio sistat, alias eo elapso excussio pro facta habetur. Menoch. *de arbit. lib.* 1. *cas.* 40. Heringius *dec.* 27. *n.* 31. Pirrus Maurus *d. c.* 3. *ex n.* 61. unde Anton. Gom. *lib.* 2. *variar. c.* 13. *n.* 14. Menchaca *d. c.* 33. *n.* 34. Salgado *d. c.* 23. *n.* 17. docent idem dicendum esse, si reus principalis præsens sit, sed conveniri non possit de facto, vel de jure. De facto, veluti si sit persona nimium potens, seu rixosa, argumento legis 2. *ff. qui satisd. cog.* De jure, quia naturaliter tantum reus principalis sit obligatus, vel sit Magistratus, & duret ejus officium, *ex l.* 2. *ff. de jurisd.* quibus consequens est alius casus, videlicet si bona rei principalis sint in alio Regno aut provincia longinqua; quia creditor non est cogendus exteras regiones peragrare, ut docent Salgado *ubi proxime*, *n.* 15. Barbosa *in præsenti*, *n.* 12. Alius casus est, si notorie appareat reum principalem non solvendo esse. Valenzuela *tom.* 1. *cons.* 19. *n.* 53. Heringius *d. c.* 27. *n.* 20. veluti si cessit bonis, si creditores ad concursum vocavit, bonis in judicio derelictis, *ò hizo pleito de esperas*; quo casu, adducto testimonio similis judicii excussio pro facta habetur, & fidejussor statim conveniri potest, ut late, & pluribus relatis docent Barbosa *in præsenti*, *n.* 16. Noguerol. *alleg.* 2. *n.* 112. & *alleg.* 4. *n.* 41. & *alleg.* 29. *n.* 163. Salgado *d. c.* 23. *a n.* 18. qui idem resolvunt, quando bona principalis debitoris sunt ita hypothecis, seu censibus obnoxia, ut venui exposita non inveniant emptorem. Alium casum refert Osualdus *d. c.* 48. *litt. N*, cum fidejussor specialiter interrogatus in judicio, an fidejussor esset, negavit, & postea de mendacio est convictus, quo casu, si utatur beneficio excussionis repellendum esse etiam docuit Heringius *d. c.* 27. *n.* 210. qui alios casus prosequitur.

d *Bononiensi Episcopo*.) Joanni videlicet, qui Ecclesiam ipsam Bononiensem rexit usque ad annum 1188. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ sacra*, *in Ecclesia Bononensi*, *n.* 59.

e *Sigillo*.) De sigillo Episcopi, & ejus auctoritate, egi *in c. post cessionem* 7. *de probationibus*.

f *Damna*.) Potest enim fidejussor actione mandati experiri non solum pro pecunia soluta, verum & pro interesse, vel damno accepto, *leg. si quis alicui* 27. §. *impendia*, *ff. mandati*: & si fidejussor necessitate oppressus pecuniam accepit ad damnum, ut satisfaceret creditori, tenetur reus principalis non solum satisfacere sortem principalem, verum & interesse, quod fidejussor solvit, ut probat Sesse *decis.* 402. *per totam*.

g *Religionem fidei*, *& juramenti*) Religionem, tam ad casum fidei interpositæ, quam ad casum juramenti retulerunt scribentes in præsenti. Sed rectius Mendoza *de pœnis lib.* 1. *c.* 6. *n.* 11. religionem tantum ad juramentum refert, licet fidei interpositæ æqualis sit obligatio, ut supra probavimus.

h *Suspendatis*.) Postquam satisfactum fuerit fidejussori, alias frustra Lucius III. inhiberet de redditibus beneficii satisfaciendum esse fidejussori, qui solvit pro ipso beneficiario reo principali, si suspendendus erat statim a beneficio, & per consequens privandus ejus fructibus. Unde juxta sententiam eorum, qui tenuerunt, perjurum ipso jure privari beneficio ecclesiastico, quam referunt Balboa *in c. cum non ab homine*, *de judiciis*, *n.* 15. Fachineus *lib.* 2. *controv.* 15. in præsenti casu non poterat talis suspensio ipso jure admitti, ne fidejussor amitteret pecuniam pro ipso reo principali solutam.

i *Ceterum*.) Verba quæ sequuntur extant *in cap. ceterum*, *de juram. calum.*

COMMENTARIUM.

6 Conclusio deducitur & probatur.

EX hac Lucii III. decretali talis communiter deducitur assertio: *Clericus tenetur fidejussorem suum indemnem reddere a fidejussione, etiam per assignationem fructuum proprii beneficii*. Probant eam text. *in c. olim*, *el* 2. *de restit. spol. c. pervenit*, *de arbitr. c.* 3. ibi: *Et redditus ejus in debitorum solutionem convertas*, *hoc tit. l.* 23. & 45. *tit.* 6. *partit.* 1. Illustrant Guttierez *de juram. 1. p. c.* 17. *n.* 17. Gomez *lib.* 2. *var. c.* 13. *n.* 18. Petrus Barbosa *in l.* 1. *p.* 4. *n.* 132. *cum seq. ff. sol. matr.* Lotherius *de re benef. lib.* 1. *c.* 42. *n.* 25. Salgado 1. *p. labyrinthi*, *c.* 42. *per totum*. Baeza *de inop. debit. c.* 16. Matienz. *in l.* 5. *tit.* 17. *lib.* 5. *recop.* Azevedo *in l.* 17. *tit.* 21. *lib.* 4. *recop. n.* 142.

7 Impugnatur prædicta assertio.

Sed pro dubitandi ratione sic insurgo in præsentem assertionem. Valet argumentum de militia terrestri ad cælestem, ut probavi *in c.* 1. *de renunc.* Sed stipendia militibus militiæ sæcularis assignata, non possunt capi in causam judicati, *l. stipendia*, *C. de execut. rei judic.* Ergo nec stipendia debita clericis militantibus in cælesti militia, juxta adducta *in c. cum secundum*, ibi: *Stipendiis militare*, *de prab. & dignitatibus*, in causam judicati capi possunt. Accedit, nam clerici nequeunt conveniri ultra quam facere possunt, *c. Odoardus*, *de fol.* ubi dicemus: igitur per subtractionem reddituum proprii beneficii non sunt clerici compellendi propriis debitoribus satisfacere. Augetur hæc difficultas *ex l. spem* 5. *C. quæ res pignori obligari*, ubi statuit Hadrianus, spem illorum præmiorum, quæ pro coronis sacris athletis præstantur, non posse speciali hypothecæ obligari, nec generali bonorum obligatione contineri, & per consequens, nec præmia illa judicialis pignoris causa capi non posse: ergo similiter fructus, qui debentur clericis ratione coronæ, seu beneficii, non debent ex causa pignoris judicialis capi.

8 Fidejussor habet actionem mandati.

Qua difficultate fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, fidejussorem solventem pro reo principali duplicem actionem habere ad repetendam pecuniam solutam: aliam ex persona creditoris, in cujus locum successit, ut probant Arias de Mesa *lib.* 1. *var. c.* 14. *n.* 11. Olea *tit.* 5. *de cess. jur. q.* 4. *n.* 29. alteram mandati ex propria persona, *l. si quis* 46. *l. fidejussorem* 52. *ff. mandati*, *l. si quis mandato* 28. *ff. de neg. gest.* Nec interest, quod fidejussor sua solutione liberet reum principalem, vel non, veluti si solvit ex justa ignorantia, postquam reus solvisset, *l. si fidejuss.* 29. §. *si cum debitor*, *ff. mand.* Faber *lib.* 18. *conject. c. ult.* Dixi ex justa ignorantia: nam si sciens rem non debere, vel exceptione tutum esse, prætermittens exceptionem prætulit solvere, non habet actionem mandati, *d. l. fidejuss.* 29. *in princ. l. si procuratorem* 8. §. *quod*, *l. Quintus* 48. *ff. mand. l. si pro eo* 10. *C. eod. tit.* Idem dicendum est de eo fidejussore, qui pro inutiliter obligato intercessit, & solvit; quoniam si habuit justam causam ignorandi, habet actionem mandati; sin minus, perdit quod solvit, *d. l. si fidejuss.* 29. §. 1. Duar. *de fidejuss. c.* 3. §. 1. Cujac. *lib.* 8. *obs. c.* 39. Idem etiam solet tractari in fidejussore, qui solvit pro reo principali, & non certioravit illum; unde evenit, ut reus postea iterum solvat: nec enim tunc actio mandati fidejussori competit, cum in culpa sit, nisi ipsa levis esset, *d. l. si fidejuss.* 29. §. *hoc idem* 3. Donel. *lib.* 13. *comm. c.* 11. & 13. Quando tamen fidejussori competat condictio indebiti, pro expositione text. *in l. si fidejussor* 59. *ff. de condict. indeb.* prosequitur D. Josephus de Retes *de fidejussorib. c.* 4. *n.* 6. & *seq.*

9 Traditur ratio decidendi.

Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cum fidejussor solvens pro reo principali, habeat actionem mandati contra ipsum, modo ex ejus mandato, seu patientia fidejusserit, ad repetendum omne id, quod pro ipso solvit, *l. fidejussor* 6. *C. mandati*, *l. rogatus* 33. *l. qui fide alterius* 53. *ff. de fidejuss. §. si quid autem*, *Instit. eod. titul.* sive in judicio conventus, sive extra judicium solverit, *l. idemque* 10. §. *fidejussores*, *ff. mandati*, *d. l. fidejuss.* 6. ideo clericus in præsenti specie cogitur fidejussori suo satisfacere, illumque a tali fidejussione indemnem reddere. Et quia bona patrimonialia non habebat, ex beneficii fructibus, quorum dominus est, ut probavi *in c.* 1. *de test.* cogitur plene fidejussori satisfacere.

10 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licet verum sit, stipendia militibus assignata, ex causa judicati capi non posse, ab eisque ad stipendia Ecclesiastica recte argumentum deduci; id tamen procedit, quando alia extant bona, ut exprimitur *in d. l. stipendia*. Quo modo etiam accipiendus est præsens textus, videlicet ut tunc fructus beneficii assignari possint fidejussori in solutum, quando alia non extant clerici bona: aliis autem extantibus, similia stipendia ex causa judicati capi non possunt. Sunt tamen nonnullæ res utilitate publica suggerente, quæ nec aliis bonis deficientibus ex causa judicati capi possunt, veluti boves aratorii, & alia instrumenta rustica, *l. executores* 7. *C. quæ res pignori*, *l.* 5. & 6. *tit.* 17. *lib.* 5. *Recop.* ne turbetur agricultura instrumentis sublatis, *d. l. executores* 7. Illustrant Osuald. *lib.* 27. Donel. *c.* 3. *litt. P.* Cujac. *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, Gilbertus Reg. *lib.* 2. *enantiophanes*, *c.* 20. P. Greg. *lib.* 23. *Syntag. c.* 9. *n.* 10. Rodrig. *de execut. c.* 5. *n.* 62. Azevedo *in l.* 7. *n.* 46. *lib.* 4. *recop.* Collantes *in comment. rei frument. lib.* 5. *c.* 3. Narbona *in l.* 25. *gl.* 2. *n.* 1. & *gl.* 7. *tit.* 21. *lib.* 4. *rec.* Guttier. *lib.* 4. *pract. q.* 12. *n.* 10. quod etiam procedit in frumento sato, seu percepto, donec in horreum deferatur, *ex l.* 28. *tit.* 21. *lib.* 4. *recop.* quam doctis commentariis

tariis illustrarunt Illustr. D. Franc. Ramos, & D. Josephus de Retes. Obtinuit etiam, in libris Doctoris, Advocati, vel studiosi excussionem fieri non posse, ut pluribus relatis docuit Narbona *in l.* 25. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* quibus adjungunt alia forenses, quorum sententias usus non admisit, nec eas in foro receptas video: adiri possunt Parlador. 5. *p.* §. 3. *a n.* 18. Osualdus *lib.* 27. *comment. c.* 3. *litt. P.* Vultejus *de judiciis*, *lib.* 3. *c.* 13. *ex n.* 106. Nec obstat primum augmentum difficultatis, quia non negamus, cum capiuntur fructus beneficii ex causa judicati, prius congruam portionem clerico esse assignandam, ita ut ultra quam facere possit non condemnetur, ut dicemus *in d. c. Odoardus*. Nec obstat textus *in d. leg. spem*, *Cod. quæ res pignori*: cui opponitur Papinianus *in l. commodis*, *ff. de re jud.* ibi: "Commodis præmiorum, quæ propter coronas sacras præstantur condemnato, placuit interdici, & eam pecuniam jure pignoris in causam judicati capi." Ex quibus constat, stipendia illa, seu commoda, quæ propter coronas sacras præstabantur, ex causa pignoris judicialis capi potuisse: igitur multo magis ex causa pignoris conventionalis. Pro cujus difficultatis solutione videndum est, quæ sint commoda illa, & in quibus certaminibus propter coronas sacras præstarentur? Et sciendum est, inter spectacula, quæ olim publice edebantur, populorumque oblectationi deserviebant, eam fuisse differentiam, quod alia ad virtutem formandam, ostendendasque, seu comprobandas vires ederentur; alia vero voluptatis tantum, seu quæstus causa proponerentur. Prioris generis erant theatralis ludi, gymnici, seu circenses: posterioris vero scenici, sive musici, de quibus plura scripserunt Budæus, *ad Pandect. in l. athletas* 4. *ff. de his*, *qui notantur infam.* Petrus Greg. *lib.* 39. *Syntag. c.* 5. Rosinus *lib.* 9. *antiq. c.* 2. & 5. Paschalius *de coronis*, *lib.* 6. Mariana *de Spectaculis*, Pamelius, Zerda, & Ambianus *ad Tertull. de Spectaculis*, Pancirola *lib.* 1. *var. c.* 4. & 47. Martinus Delrio *disq. mag. lib.* 4. *q.* 4. *sect.* 2. Petrus Faber *inteq. lib. agonist.* Mercurial *de arte gymnastica*, Amaya *lib.* 3. *obs. cap.* 3. Bulengerus *in tr. de Circo*. Gymnica certamina, seu circensia, erant quasi meditamenta præliorum, & robur, modumque pugnandi in bello formantia; ideoque fimiles agones virtutis, gloriæque causa aggrediebantur, *d. l. athletas* 1. *l. qua actione* 7. §. *si quis in colluctatione*, *ff. ad leg. Aquil.* veluti fi quis certaret hasta, pila, currendo, luctando, vel pugnando. Plato *lib.* 7. *de legibus*, Lucianus ibi: *Decertare docemus*, *ut labores sufferre assuescant*, & *simul cedere plagis*, *ne vulnera aversentur*. Sed cum Sallustius dicebat *de conjuratione Catilina in princ.* quod melius fit ingeniis, quam corporis viribus gloriam quærere, fuerunt quoque certamina in quibus ingenia formabantur ad virtutem litterarum; quapropter loca academiis iis exercitationibus constituta, gymnasia nuncupantur. Imperatores, & Reges hujusmodi studiorum ludos olim edidisse referunt Gellius *lib.* 10. *noctium*, *cap.* 19. Vitruvius *lib.* 7. *de architectura*, *in prin.* Tacitus *lib.* 14. *annal.* ex eisque Petrus Gregorius *d. c.* 5. P. Faber *lib.* 1. *agonist. c.* 25. & 26. Scenici autem ludi, seu theatrales erant ubi comœdie, tragœdiæve recitabantur; mimi, pantomimique diversas personas simulantes theatrales ludos edebant, de quibus egi *in c. cum decorem*, *de vita*, & *honest. cler.*

11 De ludis Circensibus.

Circensium autem, seu gymnicorum apud Græcos olim celebratissima spectacula fuerunt Olympica, Nemæa, Isthmica, & Pythia, quæ etiam sacra appellabantur. De eorum origine, & auctoribus agunt Strabo *lib.* 8. *geograph.* Tertullianus *de Spectaculis*, Higinus *fabula* 74. Lactant. *lib.* 1. *de falsa relig. cap.* 21. Horum certaminum meminerunt Ovid. *lib.* 1. *Metamorph.* ibi:

Neve operis famam posset abolere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti serpentis nomine dictos

Ausonius *in eclog.*

Quatuor antiquos celebravit Achaja ludos,
Calicolum duo sunt, & duo festa hominum,
Sacra Jovis, Phœbique, Palæmonis, Archemoriique,
Sorta quibus pomis, malus, oliva, apium.

Statius *lib.* 6. *Thebaid.* Hæc certamina tota fere adstante Græcia magno impendiorum quæstu, & maximo ostentationis apparatu edebantur, fortissimis undique athletis ibi confluentibus, ut referunt D. Chrysostomus *orat.* 66. *de Gloria*, Plutarchus *in Numa*: certabantque in his spectaculis luctando hasta, pila, seu pugillatu. Silius Italicus *lib.* 16.

Quique armis, ferroque valent, quique arte regendi
Quadrijugos pollent currus, queis vincere palma
Spes est, & studium jaculis impellere ventos,
Adjunx, & pulchra certant de laude corona.

Et D. Isidorus *lib.* 3. *originum*, *cap.* 18. & 22. quinque gymnicorum enumerat species, saltum videlicet, cursum, jactum, pugillatum, atque luctam. Illad tamen notandum est, pugillatum esse ubi manuum, brachiorumque impulsu certabatur; pancratium vero, in quo, & cruribus, & corpore certari solebat. P. Faber *d. lib.* 1. *agonist. c.* 10. & 13. Cælius Rhodiginus *lib.* 15. *antiq. lect. c.* 20.

12 De honoribus, & præmiis athletis concessis.

Maxima autem erat victoriæ in his certaminibus parte dignitas, & coronarum magnum decus; adeo ut olympici certaminis victoribus licuisse fignare monetam, ut refert Julius Pollux *lib.* 1. *cap.* 12. illisque concessum fuit, ut in exercitu Regi adstarent. Plutarchus *in vita Lycurgi*, P. Faber *lib.* 2. *agonist. c.* 16. & qui tribus coronis erant coronati, civilium munerum vacationem assequebantur, *l. un. C. de athletis*, *lib.* 10. ubi plura Amaya; a tutelaque excusabantur, *l.* 6. §. 13. ibi: *Athletæ habent a tutela excusationem*, *sed qui sacris certaminibus coronati sunt*. Samuel Petitus *ad Ll. Attic. lib.* 1. *tit.* 3. *fol.* 62. Palmata etiam, & florida veste conspicui a ceteris distinguebantur. Plin. *lib.* 7. *c.* 47. triumphalique curru per theatrum transvecti in patriam deducebantur Plinius Junior *lib.* 10. *epist.* 119. ex eorum numero duces eligebantur. Strabo *lib.* 13. Diodorus Siculus *lib.* 12. illorumque statuas erigi, imaginesque dicari mos erat. Xenophon *lib.* 3. *memorab.* Lucianus *de imaginibus*. Denique quo major illis accederet majestas, & veneratio dicti fuerunt Hieronicæ, ideft sacrorum certaminum victores; & coronas, quibus ornabantur, dictas fuisse sacras, constat *ex d. l. commodis*, & ex Silio Italico *lib.* 14. ibi:

Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæon sacræ portantem signa coronæ.

Texebantur autem coronæ olympicæ ex oleastro. Plinius *l.* 15. *c.* 4. Pythiæ ex lauro. Ovidius supra relatus. Nemææ ex apio Lucianus *d gymnicis*. Et in omnibus his radiantibus foliis palma fignum victoriæ exhibebat. Cassiodorus *lib.* 8. *variar. ep.* 22. ibi: *Olympicos currus freqaens palma nobilitat*. Paschalius *d. l. 6. de coronis*, *c.* 16. & 21. quæ sacræ coronæ adeo evectæ, elatæque in tantum majestatis fuerunt, ut Reges ipsi iis præmiis ornari inter fastos eventus referrent, ut de Philippo Plutarchus refert *in vita Alexandri*: de Archelao Macedoniæ Rege Svetonius *in vita Neronis*. Ad quam certaminum dignitatem respexit Horatius *lib.* 1. *carminum*, *od.* 1. ibi:

Sunt quos curriculo pulverem olympicum
Collegisse juvat: metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.

Nec solum his honoribus decorabantur, verum & in vulgaribus, communibusque agonibus constituta erant victoribus præmia, & commoda pecunia æstimanda, *l. penult. ff. de annuis legat. l. Septitia*, *ff. de pollicit.* Unde Virg. *lib.* 5. *Æneid.* dum de his certaminibus agit, ait:

Et palmæ pretium victoribus, *armaque*, & *ostro*
Perfusæ vestes, *argenti*, *aurique talenta*.

In sacris autem certaminibus nullum certum erat præmiorum commodum ultra coronas, illudque maximum gloriæ, & celebritatis decus constitutum: sed patria ex qua oriundi erant ipsi sacri certamini victores, illis ex ea die, non qua coronam adepti essent, sed ex qua civitatem ingressi fuerant, stipendia annua, seu commoda annonaria propter sacras coronas præstabat. Plinius Junior *lib.* 10. *epist.* 119. Tertull. *in Scorp. c.* 6. ibi: "Nemo tamen agonis præsidem fugillaverit, quod homines violentiæ objectet, injuriarum actiones extra stadium; sed quantum labores illi, & cruores, & vibices negotiantur, intendis, coronas feilicet, & gloriam, & dotem, privilegia publica, stipendia civica, imagines, statuas, & quale potest sæculum præstare, de fama æternitatem, de memoria resurrectionem." De his commodis præmiorum agit Papinianus *in d. l. commodis*, dum docet, his commodis, quæ propter coronas sacras præstantur, posse condemnato interdici, & pecunias illas, seu pensiones ex stipendiis provenientes ex causa judicati capi posse, quæ est vera Papiniani sententia, ut jam notarunt Petrus Fab. *lib.* 2. *agonist. c.* 17. Cujac. *lib.* 10. *responf. Pap. in eod. textu*, omissa expositione Forcatuli *in Cupidine*, *c.* 49. Nec tunc obstat textus *in d. l. spem*, *C. quæ res pignori*. Nam omissis solutionibus traditis ab Accursio, Bartolo, Baldo, & Fulgosio *in d. l. spem*, *& in d. l. stipendia*, Zasio, Arezino, & aliis relatis a Genoa *in conciliat. legum*, *fol.* 484. respondendum est cum Petro Fabro *d. c.* 17. Papinianum loqui de commodis jam debitis propter coronas adeptas, & præmia confecuta; Alexandrum vero agere *in d. l. spem*, de spe victoriæ, quæ nondum accidit, & coronæ nondum adeptæ, præmiisque nondum acquisitis, quæ publice interest non pignori obligari, ne ab animosa, strenuaque decertatione, ad quam spe præmiorum athletæ alliciuntur, omnino retrahantur, cum commoda aliis obligata ipsi perlaturi non sint Nisi judicamus cum Cujacio *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, spem illam præmiorum privata pactione pignori dari non posse, *d. l. spem*: at vero judicis auctoritate pignoris jure in causam judicati capi prohibitum non esse.

13 Exponitur l. tribus 8. ff. de usufr. ear. rer.

Supra traditis opponi potest textus *in l. trib.* 8. *ff. de usufructu. earum rerum*, in illis verbis. "Si cohæredes ex causa fidejussoria convenirent, eos mandati non actiones." Ex quibus deducitur, fidejussorem solventem pro reo principali, adversus eum actione mandati non recte agere. Igitur quia fidejussor non tenetur indemnem reddere reum principalem, ut in præsenti textu docetur. Qui difficultati respondendum est, in eo textu hæredes, qui fidejusserunt, & solverunt; non habere regressum actione mandati adversus reum principalem, hoc est legatarium, vel ejus hæredem; quia non ejus mandato fidejusserunt, sed jussu testatoris; & non propter alienam obligationem, sed propter suam, ut se liberarent legato cautionis sibi a testatore injuncto: quare ut fidejussore, qui in rem suam, vel donandi animo intercesserunt, non habent regressum contra reum principalem, ita nec fidejussores, de quibus in eo textu, ut docuit Cujacius *lib.* 17. *qq. Papin.* in eo textu.

CAPUT III.

Idem *Cantuariensi* a *Archiepiscopo*.

CONstitutus in præsentia nostra dilectus filius noster Magister Stephanus, sua nobis assertione monstravit, quod pro Magistro P. *b* Blesensi Cancellario tuo, tempore Lateran. *c* Concilii ad preces ipsius in 15. marchas *d* sterlingorum legalium, & communium interceſſit, quas quoniam usque modo debitor non persolvit, juste plurimas asserit a creditoribus molestias pertulisse, & antiquum debitum plurimum *e* augmentari. Unde quia pro nostro volumus officio providere, ne qui gratiam meruit, pœnam sustineat: f. t. per A. f. p. m. quat. si legitime de hujusmodi tibi assertione constiterit, præfatum P. ut eum a præscripta interceſſione sine dilatione prorsus absolvat, omni gratia, & timore postposito, nullius ap. ob. Ecclesiastica districtione compellas. Quia vero diversa experimenta morborum varia nos compellunt remedia invenire, præsentium significatione injungimus, ut si præfatus P. debitum, vel accessiones forte negaverit, consuetudine, quæ legi contraria est, non obstante, *f* juramentum calumniæ subire cogatur. Præterea quia difficile foret interceſſori testes in Angliam ducere, judicibus Bon. satisdatione idonea a P. accepta, quod ad testes *g* audiendos vadat, vel mittat, infra terminum competentem litteris tuis significes, ut eos vice tua recipiant, examinent, & interrogent diligenter, & depositiones eorum transmittant inclusas, & significent quanta fides testibus, vel instrumentis possit haberi. Ceterum si jamdictus P. citatus præsentiam tuam adire, vel judicio stare contempserit, eum infra triginta dies post harum susceptionem reddas beneficio alienum, & redditus ejus in debitorum *h* solutionem convertas, quousque fuerit debitoribus satisfactum.

NOTÆ.

a *Cantuariensi*.) Ita etiam legitur in prima collect. *sub hoc tit. c.* 5. Balduino videlicet II. qui Ecclesiam Cantuar. rexit ex anno 1184. usque ad annum 1196. quem Polyd. Virgil. *lib.* 4. refert inter viros ea tempestate ingenio, & pietate claros. Giraldus apud Uslerium *in epistolis Hibernic*, *p.* 117. vocat eum sanctum, & litteratissimum Archipræsulem: & Harpesfeildus *sect.* 12. *cap.* 18. scribit, quod cum felici vigeret ingenio, egregie in litteris profecit, evasitque postea in virum tam in aliis disciplinis, quam in Theologia insigniter doctum, doctrinæque magnitudine, rerum gerendarum prudentia, & singulari eloquentia claruit. Plura de eo refert Richardus Smitheus *in serie Præsulum Cantuar. c.* 8.

b *Blesensis*,) Petrus videlicet Blesensis, qui fuit Cancellarius ipsius Balduini II. ut ipse Blesensis fatetur *ep.* 91. ibi: "Confidenter, & sub testimonio plurium dico, me semper dictare litteras solitum citius, quam posset aliquis exarare: ad veritatem, non ad jactantiam dico. Vidit quandoque dominus Cantuariensis, & vos ipsi cum eo, multique alii, me diversis materiis tribus dicere scriptoribus, & uniuscujusque calamo festinanti satisfacere, meque (quod de solo Julio Cæsare scribitur) quartam epistolam dictare, & scribere." *De quo Possev.* in apparatu, *hæc refert*: "Sane magni animi dotibus vir hic præditus fuit, qui & Archiepiscopatum Neapolitanum tenuit, & Episcopatum Roffensem bis recusavit, & integer vitæ, scelerisque purus, martyrium desideravit. Libertate autem in scribendo usus, ne Regibus quidem tacuit, quæ dicenda essent: & vere Episcopis, & Abbatibus normam vivendi præscripsit. "*Baleus cent.* 13. *c.* 21. ibi: "Petrus Blesensis vere lingua disertus, & eloquens, omnigeno nitidioris doctrinæ honestamento nobilitatur, testis, & præco veridicus, hic perdoctus vir non solum rem, sed etiam nomen transubstantiationis profitetur, sic scribens serm. 38. Sacerdotum ministerio panis, & vinum in carnem Christi transubstantiatur. *Et ep.* 140. *ita scribit*: Et ut gratia exempli in uno Sacramento videas abyssum profundissimam, & humano sensui imperceptibilem, pane, & vino transubstantiatis virtute verborum cælestium in corpus, & sanguinem Christi, accidentia, quæ prius ibi fuerant, sine subjecto remanent." Varia opera tanto ingenio digna in lucem edidit, quæ refert Bellarminus *de scriptoribus Eccles. verbo Petrus Blesensis*: & nuper edita sunt anno 1667. cum notis Joannis Busei.

c *Lateranensis Concilii*.) Celebrati temporibus Alexandri III. cui interfuit ipse Pet. Blesensis, & hac occasione forsan iter faciens per Bononiam, mutuam pecuniam ibi accepit.

d *Sterlingorum*.) Genus est peculiaris monetæ Anglorum, ut refert Polydor. Vergilius *lib.* 17. *histor. Angliæ*.

e *Plurimum argumentari*.) Ex his verbis deducitur fidejussorem teneri non solum in sortem principalem, pro qua fidejussit, verum & ad usuras, & similes accessiones, ita ut si reus principalis moram fecerit in solvendo id quod promisit, & ita obligatio ejus augeatur, veluti in contractibus bonæ fidei, in quibus usuræ ex mora debentur, *l.* 4. *C. depositi*, *l. cum pro eo* 56. *§. si numnos*, *l. fidejussores* 58. *ff. de fidejuss. l. si servum* 91. *§. nunc*, *ff. de verb. oblig. l. Latinus*, *ff. de jurisd.* ut contingit in pignore accepto, *leg.* 11. *§.* 3. *ff. de pignor. act.* nisi pœna commissa fit ex facto ipsius rei, *l. ult. ff. de jurejur.* veluti Magistratus, pro quo quis fidejussit; nam si pœna ex ejus facto committatur, fidejussor non tenetur, *l. fidejussores* 68. *ff. hoc tit. junctis l.* 1. *C. de pœnis eorum qui pro magistr. lib.* 11. *l.* 1. *ff. de magistr. convent. l.* 2. *§. ult. l. libertus* 17. *§. ult. ff. ad municip. l.* 2. *C. ad Turpil.* Sed tunc obstat, quod fidejussor non censetur acceptus, nisi in id, quod contractus tempore debiturum erat, *l. retentionem*, *C. de usuris*: sed tunc usuræ, & similes accessiones non debebantur: ergo nec ad eas tenetur fidejussor, præcipue cum mora sua cuilibet nocere debeat, *l. in condemnationem* 173. *§. Unicuique ff. de reg. jur.* Quare nec mora fidejussoris reo principali nocet, nec mora rei principalis fidejussori, *l. si pupillus* 127. *juncta l. cum filius* 49. *§.* 1. *ff. de verb. oblig. l. si libertus* 44. *ff. de oper. libert.* nisi ad perpetuandam obligationem; quia cum per moram perpetuetur obligatio principalis, perpetuatur & accessoria, *l. si a colono* 58. *§.* 1. *ff. hoc tit. d. l. si quis* 24. *§.* 1. *ff. de usuris*, *l. cum filius* 44. *l. mora* 88. *ff. de verb. oblig.* quod provenit ex natura obligationis fidejussoriæ; nam cum pendeat a principali, necessario perpetuata principali, perpetuatur & accessoria; quod non contingit in usuris, quæ non debentur ex principali obligatione, sed veniunt officio judicis, ut, probat docte Arnoldus Vinnius *l.* 2. *c.* 10. *per totum*, *in select.* Pro hujus difficultatis solutione communiter discrimen constituunt Heringius *de fidejuss. c.* 24. *n.* 152. Cujacius *lib.* 3. *ad Afric. in l. centum*, *ff. de eo quod certo*, & *lib.* 28. *qq. Pauli in l. Scich.* 95. *ff. de solut.* Leotardus *de usuris*, *q.* 20. *n.* 16. Vinnius *ubi supra*, inter eum casum, in quo fidejussor accipitur in omnem causam; & inter eum, in quo simpliciter tantum ad certam summam recipitur. Primo casu etiam ad usuras, & similes accessiones tenetur, quia ut dicitur *in l. si quis* 56. *§.* 2. *hoc tit.* in omnem causam acceptus videtur. Secundo vero casu nec etiam propter moram rei principalis in majorem summam tenetur, quia ejus obligatio augeri non potest contra fidejussoris mentem, & voluntatem: quando vero dicatur fidejussor in omnem causam acceptus, examinant Vinnius *ubi supra*, Cujacius & Donellus *in l. centum*, *ff. de eo quod certo*: ubi exponunt difficilem textum *in l. quavo*, *ff. locati*. In præsenti textu certum est, acceptum fidejussorem fuisse in omnem causam; non tamen inde accipias relata verba de usuris, quæ jure Pontificio nec in contractibus bonæ fidei ex mora veniunt; sed de pœna, & similibus accessionibus: unde infra ait Pontifex *debitum vel accessiones*; nunquam tamen dixit usuras, quæ hoc jure regulariter semper improbantur.

f *Juramentum calumniæ*.) De quo egi supra *in titulo de juramento calumniæ*.

g *Audiendo vadat*.) Hæc verba exposui *in c. in nomine*, *de testam.*

h *Solutionem*.) Juxta adducta in proximo commentario.

COMMENTARIUM.

EX hac Lucii III. epistola sequens deducitur assertio: 4 Conclusio traditur, & probatur.
"Compellitur debitor principalis, qui per tempus cessavit in solutione, unde fidejussor molestatur, ipsum liberare." Probant eam textus *in c. fin. hoc tit. l. Lucius* 38. *§.* 1. *ff. mandati*, *l. si ab arbitrio* 10. *§. ex causa*, *ff. qui satisd. cog. l. si is a quo*, *§. semel*, *juncta l. plane*, *sequenti*, *ff. ut in poss. legat. l. in omnibus*, *ff. de judiciis*, *l. si creditore* 31. *ff. de priv. credit. l.* 14. *tit.* 12. *par.* 2. Illustrant ultra congestos a Barbosa & Garranna hic, Gaillus *l.* 2. *observ. c.* 29. *n.* 2. Cencius *de cens. p.* 7. *art.* 4. *n.* 7. D. Joannes de Larrea *decis.* 93. *per totam*, Heringius *de fidejuss. c.* 25. *n.* 33. Cujacius & Donellus *in l.* 10. *C. mandati*, Gibalinus *de usuris lib.* 4. *cap.* 6. *artic.* 15, Vinnius *lib.* 2. *select. c. ultimo*, Phœbo *decis.* 180.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Fidejussor antequam solvat, non potest actione mandati agere contra reum principalem, *l. si pro eo* 10. *C. mandati*: nam cui mandatum est ut fidejubeat, mandatum creditur ut solvat, *l. indebitam*, *ff. de cond. ind. l.* 1. *C. de delo*. Unde si jubeat testator hæredi, ut pro aliquo fidejubeat, & hæres solvat, actionem mandati non habet, quasi paria hæc sint, *spondeo*, & *solvo*, ut *in l. tribus* 8. *ff. de usufr. ear. rer.* Et ita dum fidejussor non solvit, mandatum adimplere, & perficere non videtur, ac per consequens non potest intendere actionem mandati contra ipsum reum principalem, ut a fidejussione liberetur, *l. si mandatu* 45. *§. sed si mandatu*, *ff. mandati*, *d. l. indebitum*. Nec etiam poterit petere fidejussor, ut ex integro satisdatio detur, *l. si is a quo* 3. *§. si semel*, *ff. ut in poss.* etiamsi cautionem in idoneam a principio datam esse dicat, *l.* 3. *ff. de fidejuss. l. inter*, *§. abesse*, *ff. mandati*, *l.* 1. *§. illud*, *vers. Item quæritur*, *ff. de separat.* pluribus relatis probat Felician. *de cens. b. 1. p. l.* 1. *c.* 7. *n.* 17. & *l.* 3. *c.* 9. *n.* 9. Igitur in præsenti specie nullo modo poterat fidejussor agere contra principalem, ut ab obligatione fidejussoria liberaretur.

5 Traditur dubitandi ratio.

Qua

6 Traditur ratio decidendi.
Qua difficultate non obstante verum est, certis in casibus licere fidejussori agere contra debitorem, ut eum a fidejussione liberet, quos refert Greg. *in c. fin. hoc tit.* Inter eos & ille refertur, videlicet si debitor morose persistit in obligatione, passusque est fidejussorem molestari quantum vero tempus desideretur, ut dici possit debitorem diu in solutione cessasse, arbitrio judicis relinquitur, ut *ex d. l. Lucius* 38. *§.* 1. docent Menochius *de arbitr. casu* 41. *n.* 4. Gomezius *l.* 2. *variar. c.* 13. *n.* 10. Osualdus ad Donel. *l.* 13. *c.* 13. *littera E*, Heringius *de fidejuss. c.* 25. *n.* 33. nam licet verbo *diu*, utatur ibi Consultus, quod decem annorum spatium importat, *l. fideicommissum* 16. *§. Aristo*, *ff. qui & a quibus*, *l. si diuturna*, *ff. de legib.* juncto Donello *lib.* 1. *comment. c.* 10. Osualdus *littera F*; Aliquando tamen minus tempus demonstrat, ut biennium *in l. cum dominis* 6. *ff. locati*: quinquennium *in l.* 3. *§.* 2. *ff. de re milit.* & minus tempus *in l.* 1. *§. largius*, *ff. de succeſſ. edict. l.* 3. *C. de execut. rei judic. l.* 1, *C. de patria potest. l. non distinguemus* 32. *§. si aliter*, *ff. de receptis*. Ex quibus, & aliis aperte constat, verbum *diu*, ad minus tempus quam decennium referendum esse, & in terminis probari videtur *in l.* 14. *tit.* 12. *p.* 5. notarunt Valascus *consul.* 36. *n.* 1. Larrea *decis.* 93. *n.* 6. In censibus autem, & aliis annuis redditibus, qui tractum habent successivum, præsens assercio non procedit, quia imputari non potest debitori, cur eos non redimat, ut docuerunt Rodrig. *de annuis reddit. lib.* 2. *q.* 13. *n.* 18. nisi debitor cæperit facultatibus labi, & ad inopiam vergat; nam tunc etiam in contractibus censualibus beneficium hoc fidejussori competit; ut ex Peguera *decis.* 192. & aliis refolvit Cencius *de cenſib. p.* 2. *c.* 7. *ar.* 4. *n.* 7. Licet enim fidejussor debitoris census videatur respicere perpetuitatem, quousque census redimatur; de novo tamen superveniente jactura bonorum, novum etiam auxilium præstandum est. Et præsentis assertionis magna ratio est; nam in fidejussoria obligatione non videtur actum, ut fidejussor perpetuo obligatus sit, sed post justum tempus eximatur, & indemnis reddatur; neque æquum est eum, qui amici officium exhibuit, retineri in perpetua obligatione a quo possit amicus eum liberare solvendo pecuniam debitam, *l. si mora* 9. *juncta l. si constante*, *§. penult. ff. solut. matr. l. si quis binæ* 4. *§. ult. de ff. periculo & commodo*. Recte ergo cum in præsenti specie ob moram debitoris in solutione fidejussor inquietaretur, decrevit Lucius II. reum principalem cogendum esse per subtractionem fructuum sui beneficii fidejussorem indemnem reddere, ne fidejubendi officium illi damnosum esset, contra textum *in l. si servus*, *§. quod vero*, *ff. de furtis*, *leg. ex mandato*, *leg. sed & si* 7. *ff. quemad. testam.*

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam etsi regulariter verum sit, non posse fidejussorem petere, ut reus principalis illum liberet, aut nova cautio illi præstetur, tamen justis ex causis intervenientibus, quæ in præsenti textu, & *in c. fin. hoc tit.* referuntur, contrarium dicendum est, ex juribus supra relatis; quemadmodum licet fidejussor mandatum solvendi susceperit, *leg. indebitam*, *ff. de condict. indeb.* hoc tamen implere, & præstare debet, dum illi officium fidejubendi damnosum non sit, *d. l. si servus*, *§. quod vero*; ita & si justam causam habeat, veluti quia molestatur, ut in præsenti specie, recte agit, ut a fidejussione liberetur. Donellus *in d. leg. si quis pro eo* 10. *C. de fidejuss.* 7 Dissolvitur ratio dubitandi.

CAPUT IV.

Innocentius III. *In Concilio* a *Lateran.*

QUod quibusdam religiosis a Sede Apostolica est prohibitum, volumus, & mandamus ad universos extendi, ne quis videlicet religiosus absque *b* majoris partis Capituli, & Abbatis sui licentia pro alio fidejubeat, vel ab aliquo pecuniam mutuam accipiat ultra summam communi providentia constitutam; alioquin non teneatur conventus pro his aliquatenus respondere, nisi forte in utilitatem *c* domus ipsius manifeste constiterit redundasse. Et qui contra istud statutum venire præsumpserit, graviori disciplinæ subdatur.

NOTÆ.

a *Lateran.*) Generali videlicet, sub Innocent. III. celebrato, ubi *c.* 59. & *in c. unic. hoc tit. in* 4. *collect.* refertur hic textus, de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

b *Majoris partis*.) Quæ etim desideratur in qualibet alienatione rerum Ecclesiæ, juxta adducta *in c.* 1. *de his quæ fiunt a major.*

c *In utilitatem domus*.) Ex his verbis deducunt Fachineus *l.* 2. *controv. c.* 77. Pinel. *in l.* 2. *C. de rescind. n.* 69. quod quando Prælatus cum debita solemnitate mutuam pecuniam accepit, etsi non probetur eam conversam fuisse in ejus utilitatem, tenetur Ecclesia eam solvere. Sed contrarium, imo non teneri Ecclesiam ex mutuo a Prælato simul cum Capitulo accepto, nisi probatum fuerit, pecuniam versam esse in ejus utilitatem, docuerunt plures congesti a Barb. *in collect. & select. ad hunc textum*, Hermosilla *in l.* 3. *tit.* 1. *gloss.* 2. *part.* 5. in qua opinionum varietate placuit distinctio P. Molinæ *t.* 2. *de justit. disp.* 300. quem sequuntur plures congesti ab Hermosilla *ubi proxime*, & noviter Gibalinus *l.* 1. *de usur. c.* 3. *ar.* 2. *n.* 5. videlicet, ut si ad mutuum solvendum alienanda sint immobilia, aut mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, incumbat creditori onus probandi; tale mutuum cessisse in utilitatem Ecclesiæ; quia talia bona nequeunt alienari sine debita solemnitate. Si vero ad mutui accepti solutionem sufficiant alia bona mobilia, non est necesse probanda prædicta utilitas Ecclesiæ. Quando tamen pecunia dicatur versa in Ecclesiæ utilitatem, exponit Gibalinus *ubi supra*.

COMMENTARIUM.

QUidam sunt fidejussores, qui variis ex causis ex fidejussione efficaciter non obligantur, qui non idonei dicuntur *in l.* 3. *ff. fidejuss. l.* 1. *& 2. ff. qui satisd. l.* 1. *ff. si quis in jus vocatus*. Et in primis jure civili attento omnes personæ, quæ stipulari non poterant, veluti mutus, infans, & similes, qui solemnia stipulationis verba proferre non poterant, nec ut fidejussores poterant intercedere, *l. Græc* 8. *ff. l. blanditus* 12. *C. hoc tit.* Hodie tamen attenta *leg.* 2. *tit.* 18. *lib.* 5. *recopil.* omnes illi fidejussores dari possunt, si consensum, conceptumque suum exprimere possint, ut docent Gregorius Lopez *in l.* 6. *tit.* 12. *partit.* 5. Padilla *in l. promissis*, *n.* 5. *C. de transact.* Parladorius *l.* 2. *rerum quotid. c.* 3. *n.* 22. Azevedus *in d. l.* 2. *n.* 19. Matienzus *gl.* 3. *n. ult.* Infans vero, prodigus, furiosus, & similes, qui ex contractibus efficaciter non obligantur, nec ex fidejussione tenentur. Deinde idonei fidejussores non sunt minores, qui licet stricto jure efficaciter teneantur, ut agnoscunt Gomez *lib.* 2. *var. c.* 13. *n.* 18. Barbosa *in l.* 1. *C. de fil. famil.* tamen non sunt idonei, *l. de die* 8. *§.* 1. *ff. qui satisd. cog. l. sed & si* 7. *§. non solum* 3. *ff. de minor. l.* 3. *l. si Titius* 48. *ff. hoc tit. l.* 1. *C. de fil. famil.* Cum enim fidejussio per se damnosa sit, ut supra probavi *in c.* 1. creditur minorem in ea fuisse circumscriptum, & ita facile ipse restituitur adversus fidejussionem, ut probant Heringius *de fi-*

xit,

sit, *l. si vero* 12. §. *filio*, *ff. mandati*; *l. quidam* 46. *in fin. ff. de hered. instit.* ubi Cujacius *tr.* 2. *ad Afric.* Revard. *in l. que* 27. *ff. de reg. jur.* Gotofredus *in l. filius* 76. *ff. de verb. oblig.* Imo etsi non fidejubeat ex causa peculiari, nec ex re patris, sed ex quacumque alia, *l.* 3. §. *sed si filius* 9. *ff. de peculio*. Potest etiam filiusfamilias pro patre reo principali efficaciter fidejubere, *l.* 1. *C. de filiofamil. minor. leg. si ex alio* 9. *C. quod cum eo*, *l. si paternum* 8. *C. ad Vellejanum*, *l. filius* 8. *C. hoc tit. l. si dubitet* 10. §. *filius*, *ff. eod. ubi reformatur effectus similis fidejussionis*. Et licet vulgo hæfitetur, quomodo filius pro patre intercedere possit, cum juris censura una eademque persona cum eo credatur, *l. ult. C. de impub.* & nemo apud seipsum, vel pro seipso fidejubere possit, *l. hæres* 21. §. *servo* 2. *l. Gravius* 71. *ff. de fidejuss.* in promptu solutio est; siquidem filius in his, quæ ad patrem pertinent, & sunt correlativa inter utrumque, censetur cum eo una eademque persona: sed in his, quæ spectant ad extraneos habetur, prout est, pro diversa persona; & ideo apud extraneum obligatur, in judicium trahitur, & cetera agit, aut patitur, tanquam paterfamilias; & ita potest pro patre apud extraneum fidejubere, non vero pro extraneo apud patrem, argumento legis *Imperator* 50. *ff. ad Trebel.* Non idem dicendum est in servo; si enim extra causam fidejubeat peculiarem, & extra rem domini, inutilis fidejussio est. Differentiam inter utramque personam notavit Ulpianus *in d. l.* 3. §. *filius* 5. §. *Julianus* 6. & §. *sed si filius* 9. *ff. de peculio*: quam comprobant textus *in l.* 3. *leg. sed etsi* 20. *juncta l. servus*, *antecedenti*: & a contrario sensu, *l. hæres* 21. §. *servus* 21. *hoc tit. l.* 4 *de dic* 8. *l. si servus* 2. *ff. qui satisd. cog. l. in persona* 30. §. 1. *ff. de pactis*: in cujus differentiæ ratione reddenda non consentiunt Interpretes, omissis traditis ab Heringio *d. c.* 7. *n.* 292. Veram assignavit D. Josephus de Retes *de fidejussoribus c.* 5. *n.* 20. supponit enim perdoctus vir, differentiam hanc non placuisse tam Sabinianis, quam Proculejanis; imo & Sabinianorum sententia tantum differentiam illam obtinuisse, quia Proculejani nullum inter filium & servum discrimen constituissent. Et licet sententia Proculejanorum juri consona sit, differentia tamen Sabinianorum magis accedit respectui pudoris, & verecundiæ paternæ; erat enim indecens, ut saltem peculio tenus, cujus administrationem filio permiserat, pater recusaret implere fidem a filio promissam in fidejussione; pudorem enim filii in patrem reflectimus, ut pudorem patris in filium, argumento legis *ifti quidem* 8. *de eo quod metus*, *l. quamvis* 20. *ff. sol. matr.* quæ ratio in servo erga dominum non militat; fides enim servi nulla, aut fluxa est, & ejus persona, si ita dici potest, omnium est vilissima, juris Romani censura. Hac ergo forsan ratione ait laudatus Præceptor, quod Sabiniani fidejussionis servilis extra causam peculiarem factæ nullam curam habuerunt, sed fidejussionem filii voluerunt patrem obligare, peculio tenus, ex quacumque causa fidejussisset: a quibus imbutus Julianus, qui ejusdem scholæ fuit, *l.* 2. *in fin. ff. de orig. jur.* respondit *in d. l.* 3. §. *filius* 5. *cum seq.* eam differentiam quæ in fidejussione datur, dari etiam in obligatione mandati, si servus, vel filius extra causam peculiarem rem domini mandaverint; mandatum enim filii patrem onerat, sed mandatum servi non onerat dominum. Nec obstat textus *in l. si servi* 42. *ff. de negot. gestis*, ubi actio de peculio ex mandato servi in dominum competit; quia accipiendus est juxta propositam differentiam, quando ex re domini, vel propter negotium peculiare servus mandavit. Idem dicendum esse in compromisso, & in juramento delato a servo, vel filio, docte probat ipse præceptor *n.* 20.

Tandem monachi, qui nec velle, nec nolle habent, *c. dilectus* 27. *de elect. in* 6. *c.* 2. *de testam. eod. libro*, *c. non dicatis* 12. *q.* 1. ideoque servis æquiparantur, licet minus orthodoxe, a Duareno *ad titul. de condict. indeb. c.* 6. Osualdo *lib.* 17. *Donelli*, *c.* 20. *lit. A*, non aliter ex fidejussione obligantur, quam accedente superioris consensu, & licentia majoris partis Capituli *l.* 2. *tit.* 12. *p.* 5. quo casu procedit textus *in c. ex rescripto* 9. *de jurejur.* docuerunt plures congesti a Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *juris Eccles. c.* 43. *n.* 58. quibus addendi plures congesti a Tamburino *tom.* 3. *de jure Abbat. disput.* 3. *q.* 6. *n.* 35. Diana *p.* 11. *tract.* 4. *resol.* 31. Heringius *de fidejuss. c.* 7. *n.* 43. Pirrus Maurus *eod. tract. sect.* 8, *q.* 11. nam monachi quid proprium non habent, *cap. cum inter*, *de statu monach.* nec res monasterii distrahere possunt: quare non est unde consistat obligatio, & ideo ipso jure fidejussio nulla est, cum persona, nec bona adsint, in quibus consistere possit, ut de servis proxime diximus.

CAPUT V.

a Greg. IX.

EUm, pro quo te fidejussorem obligasti, si diu in debiti solutione cessavit, aut dissipare bona cæpit, seu super hoc condemnatus fuisti, jure poteris convenire, ut te a fidejussione debeat liberare.

NOTÆ.

a (*Gregorius.*) Qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l. Luctus* 38. §. 1. *ff. mandati*, partim *ex l. fidejussio* 10. *C. de fidejussor* 45. *ff. hoc tit.* ut notavit Cujacius *in c.* 3. *hoc sit.* In præsenti ergo Gregorius tres casus proponit, & exponit, in quibus fidejussor agere potest contra reum principalem, ut eum ab obligatione liberet, antequam pro eo satisfaciat. Primus est, cum debitor morose diu in solutione cessavit, quem exposui supra *in c.* 3. Secundus est, si debitor cœpit labi facultatibus, & ad inopiam vergat; justa enim causa evitandi periculum adest, si debitor bona dissipet, *l. fidejussor* 10. §. 1. *C. hoc titul.* quod etiam procedere tam in contractibus bonæ fidei, quam stricti juris, contra Glossam, Alciatum, Cujacium, & alios probat nonnullis relatis Petrus Barb. *in l. in omnib.* 12. *de judiciis*, qui probat contra Castrensem, ut etiamsi paupertas, vel jactura bonorum, non culpa debitoris, sed casu fortuito supervenerit, adhuc debitor cogatur fidejussorem ab obligatione eximere, & merito; nam si medio tempore reus, aut fidejussor labatur facultatibus, debitori etiam succurritur, *l.* 10. *in fine*, *ff. qui satisd. cog. l.* 4. *ff. ut in possess. legat. l.* 4. *ff. de prator. stipul. l.* 41. *ff. de pœnis. hæredit. leg.* 14. §. 2. *ff. de constitut. pecun. l.* 5. *C. de sponsalib.* sed si jam lapsus erat facultatibus reus cum fidejussor intercessit, non succurritur fidejussori, nec potest agere; ut a fidejussione liberetur, *l. si is a quo*, *ff. ut in possess.* ut contingit in creditore, qui fidessores pauperes accepit, qui non potest alios petere, *l.* 3. *ff. hoc tit. l.* 1. §. *illud*, *ff. de separat.* licet in marito vergente ad inopiam favore dotis contrarium observetur, *l. divortio* 22. §. *si mulier*, *ff. sol. mat.* Ne enim dotata remaneat uxor, maritus cogitur, etsi jam tempore contracti matrimonii cœpisset facultatibus labi, novam securitatem dare: Si ergo reus principalis cœperit bona dissipare, facultatibusque labi, potest fidejussor agere ante solutionem ad indemnitatem, seu ut ab obligatione liberetur. Nec contrarium probat textus *in l. ult. ff. de contraria actione tutelæ*, ibi: *Si tutor pro pupillo se obligavit, habet contrariam actionem, & antequam solvat.* Ex quibus verbis deducitur, fidejussorem semper posse agere, & antequam solvat: ergo sive cœperit facultatibus labi reus principalis, sive non semper fidejussor ante solutionem agere potest. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Cujacio *lib.* 2. *observ. c.* 26. tutorem pro pupillo duplici modo obligari posse. Primo citra novationem, fidejubendo, seu constituendo se soluturum finito tutelæ officio, cum ipse a tutoribus pupillaribus conveniri non possit: nec ipse ante solutionem etiam recte agit contraria tutelæ actione, *l.* 5. *ff. quando ex facto tutoris*, *leg. tutor* 28. *ff. de administr. tut. l. cum quidam*, *C. eod. tit. l. ultima*, §. *ultim. ff. ut legatorum nomine*, ut regulariter in aliis fidejussoribus contingit. Secundo modo obligari potest tutor pro pupillo novatione facta, & in se translata obligatione; quo casu cum statim ipse posset conveniri, etiam contrario judicio tutelæ agere valet, ut liberetur, exemplo curatoris Reipublicæ, qui si administrationis tempore se obligavit novatione facta post depositum officium, conveniri potest statim, atque ideo etiam antequam solvat, in Rempublicam agere potest, *l.* 3. §. *in eum*, *ff. de administrat. rerum*; quo casu procedit textus *in d. l. ult.* docuit Cujacius *ubi proxime*.

2 Exponitur l. si fidejuss. 26. ff. de pignor.

Secundo obstat textus *in l. fidejussor* 26. *ff. de pignor.* ubi cum debitor principalis magno ære alieno obstrictus esset, fidejussor non egit ad indemnitatem, ut securus redderetur, sed potius impetravit a potestate, ut pignora debiti causa traderentur, ut satisfacere posset creditoribus: & cum ipsis rebus traditis adhuc creditoribus non satisfeciset, hæres debitoris principalis paratus satisfacere petiit sibi pignora restitui. Et Consultus Modestinus respondit, pignora a fidejussore restituenda esse hæredi debitoris. Quod quidem Modestini responsum difficile valde est ex sequentibus. Primo dum supponit, fidejussorem potius pignorum dominium impetrasse, quam petiisse, ut ab obligatione liberaretur, cum debitor principalis cœpisset facultatibus labi: ergo quia nec eo casu agere fidejussor ad indemnitatem potest. Secundo dum etiam supponit fidejussorem dominium pignorum impetrasse a Potestate, cum tantum Princeps eo casu dominium concedere possit: *l. eleganter*, *ff. de pignorat. actione*, *l. debitor* 59. *ff. ad Trebel. l. si is qui in aliena*, §. *penul. & ult. ff. de acquir. rer. dom. l.* 1. 2. *& c.* 3. *C. de jure domin. impetr.* Tertio, quia eo casu post addictum pignus creditori competebat debitori jure antiquo annus, hodie biennium ad luitionem pignoris, *l.* 3. *C. de jure domin. impetr. d. l. si is qui* 63. *de acquir. rer. domin.* Sed ut suo ordine his difficultatibus satisfaciamus, primæ respondendum est, in ea specie reum principalem jam tempore fidejussoriæ obligationis fuisse magno ære alieno gravatum, non autem fuisse postea facultatibus lapsum; quod facile suadetur, si observemus: creditorem non solum fidejussorem accepisse, verum & pignora. Unde cum ipse postea non cœpisset bona dilapidare, non poterat fidejussor beneficio præsentis textus uti, sed potius pignorum dominium impetrare. Secundæ difficultati, ut satisfaciat Cujacius in eo textu, *lib.* 4. *resp. Modest.* pro illis verbis, *impetravit a Potestate*, legit; *impetravit a Principe*. Sed ut erudite probat Merillus *lib.* 3. ex Cujacio *c.* 13. mendum hoc minus necessarium est, quia Princeps verbo Potestatis plerumque comprehenditur, & significatur, ut apud D. Matthæum *c.* 8. ibi: *Nam & ego sub potestate constitutus*, idest sub Cæsare. Tertiæ tandem difficultati respondendum est quod cum pietatis intuitu permittatur ipsi debitori intra annum pretio oblato pignus luere, & beneficium hoc sit personale, non transit ad hæredes ipsius debitoris: quare si fidejussor in specie textus *in d. l.* 26. creditoribus satisfeciset, hæredes debitoris audiendi non erant; sed quia fidejussor creditori non satisfaciebat, ideo pignora in eo casu hæredibus debitoris restitui jubentur: docent Cujacius, & Merillus *ubi supra*.

3 Tertius casus contingit, si jam condemnatus fuit fidejussor, licet nondum solverit creditori, nam justam causam timoris habet, *d. l. Luctus* 38. §. 1. *l. si mandatu* 45. §. *sed si mandavero*, *ff. mandavit*, *leg. fidejussor* 45. *ff. hoc titul.* non enim cogitur pati detrusionem in carcerem, vel cedere bonis; & ignoscendum est ei, si in tempus parcat pudori suo, *l. Quintus* 48. *ff. hoc tit. leg.* 1. *C. qui bonis cedere*: optime Donellus *in l.* 10. *n.* 6. *C. mandati*, & *lib.* 13. *comment. c.* 13. per sententiam enim condemnatus jam est de proximo soluturus, & ita habet statim actionem mandati; ad quem casum refert textum *in l. si ei cui* 11. *ff. mandati*; Faber *in ejus rationali*; licet in materia evictionis res non dicatur evicta per sententiam, nisi sententia executioni mandata sit. Recte autem Scævola *in d. l. fidejuss.* 45. docuit hoc casu indemnem præstare fidejussorem, ad officium judicis pertinere, quia cum ante solutionem fidejussoris non adimpleatur mandatum, non potest agi actione mandati directa, sed utili, ut docent Donellus *d. ep* 13. *vers. secunda* Bobadilla *lib.* 5. *polit. c.* 1. *n.* 86. Villadiego *in forma libellandi*, *n.* 130. Barbosa *in præsenti*, *n.* 8. licet non me lateat, dari nonnullos casus, in quibus fidejussor ex speciali ratione antequam solvat actione mandati agere possit, ut *in l. si procuratorem* 8. §. *penult. vers. sed & si ita*, *l. idem* 10. §. *& Papinianus*, *l. si vero* 12. §. *si adolescens*, *l. si quis* 27. §. *qui mandatum*, *l. si is qui* 50. *ff. mandati*, *l. Lucius* 24. *ff. hoc tit.*

4 His tribus casibus in præsenti a nostro Gregorio relatis alios quatuordecim adjungit Menochius *d. casu* 51. & nonnullos Antonius Gom. *var. c.* 13. *n.* 10. Christineus *tom.* 1. *decis.* 138. Barbosa *hic*, *n.* 12. quos figillatim disputare instituti nostri non est; ille tamen apud omnes receptus videtur, videlicet, si ab initio fidejussor ad tempus, idest ad duos annos, obligetur, & postea terminus obligationis principalis prorogetur insscio fidejussore, omnino eum in futurum non obstringi, in præteritum vero, seu respectu obligationis, pro qua intercessit, illum efficaciter obligatum manere. Exemplum ponit Matthæus Colerus *de processu executivo cap.* 10. *n.* 310. cum quis fidejussit pro officiali, & rationibus ejus in annum; sed expleto eo officium prorogatum fuit, inconsulto fidejussore; quo casu dicimus fidejussorem teneri quidem, sed tantum de periculo prioris annui, quo solo fidejussor fuit, non autem temporis futuri, seu annorum insequentium. Probant textus *in l. si unus* 27. §. *si cum reo*, *l. ultima*, *ff. de pactis*, *l. item quæritur* 13 §. *qui impleto* 11. *ff. locati*, *l. si cum Hermes* 7. *C. eod. si fidejussor* 27. *C. hoc tit.* docent late, utiliterque explicant Valenzuela *consil.* 9. *ex n.* 20. Noguerol. *alleg.* 21. *per totam*, Barbosa *voto* 8. Cancerius *lib.* 1. *var. c.* 14. *ex n.* 40. Heringius *d. c.* 20. §. 12. Pyrrhus Maurus *sect.* 10. §. 14 Ratio est, quia aperte constat, eum qui ad tempus fidem suam interponit, nolle post id tempus obstringi; & ita extra verba, & conventionem fidejussio non est extendenda, cum fit contractus stricti juris, *leg. quidquid* 99. *ff. de verb. obl.* Hinc rescriptum est, fidejussorem, qui in certum tempus judicio sisti aliquem promisit, in tantum tempus duntaxat teneri, in quantum se obligavit, *l. si fidejussor* 27. *vers. Nisi in certum*, *Cod. hoc tit.* Et respondet Labeo *in l. Labeo* 25. §. *ultimo*, *ff. de recept.* si in primo compromisso per fidejussores cautum fuerit, & iidem in sequenti fidejubere noluerint, alios in eo adhibendos. Nec obstat pignorum & fidejussorum parem causam esse, *l. promissor* 21. §. *ult. ff. de constit. pecun. l.* 1. §. *jubet* 9. *ff. de collat. bonor. leg.* 4. §. *adduci* 8. *ff. de fideicommiss. libert.* sed in reconductione pignora prioris obligationis obligata manent: igitur & fidejussor in tacita reconductione tenebitur. Nam respondetur, quod revocata tacite conductio vinculis pignorum renovata censetur; quia sunt ipsius conductoris, qui ultro se in nova obligatione constituit, non autem si alius pro re sua obligavit. Nam tunc idem dicendum est de pignoribus, ac diximus de fidejussore, *leg. item* 13. §. *ultim. ff. locati*: docuit Arnoldus Vinnius *lib.* 2. *select. c.* 41. Nec etiam obstat tempus non esse modum tollendi obligationem, *l. obligationem* 44. §. 1. *ff. de obl. & act.* nam cum fidejussoris obligatio certo tempore circumscribitur, & limitatur, id non tam eo spectat, ut tempore obligatio finiatur, quam ut ne post tempus, aut pro alterius temporis obligatione fidejussor teneatur, quemadmodum si cum ducenta deberentur, in centum fidejussor datus est; nemo enim dicet fidejussionem respectu residui finitam esse: at sicut summa, ita & dies pars est stipulationis, *l.* 1. §. 2. *ff. de edendo*, Faber *in suo C. tit. de fidejuss. diffinit.* 25. Heringius *d. c.* 20. §. 18. *num.* 4. Huic casui alium adjungit Arnoldus Vinnius *d. lib.* 2. *c.* 42. cum non tempus obligationis, sed dies solutioni adjecta prorogatur; quo casu contra communem Interpretum sententiam defendit fidejussorem etiam prorogata solutionis die teneri.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

CAPUT PRIMUM.

Alexander. III. *Decano, & Capitulo* a *Morin.*

AD hoc in Apostolicæ Sedis specula sumus, licet immeriti, Domino disponente constituti, ut aciem nostræ considerationis ad universas Ecclesias extendamus; & earum commodis, & profectibus omnino intendamus. Pervenit autem ad audientiam nostram ex parte venerabilis fratris *b* Episcopi vestri, quod ipse pro Ecclesiæ vestræ necessitatibus magno sit onere debitorum prægravatus. Unde quasi vir providus & discretus nos obnixe rogavit, ut vos pro eis reddendis solicitos redderemus. Quia vero decet vos pro utilitate Ecclesiæ, & incremento diligentes, & vigiles existere, dignitati vestræ mandamus, quod si contigerit eumdem Episcopum ante solutionem debitorum, quæ pro utilitate, & necessitate Ecclesiæ sibi commissæ contraxerit, hac luce migrare, de redditibus, qui spectant ad mensam ejus, donec alius loco ejus substituatur, eadem debita solvere studeatis. Quo substituto, Episcopum ad eorumdem debitorum solutionem omnino inducetis; & sicut *c* filius debita patris, ita Prælatus sui prædecessoris pro necessitate Ecclesiæ contracta tenetur persolvere.

NOTÆ.

a (*Morinen.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concilium Lateranense *p.* 29. *c.* 9. ex quo ita restituo integram hujus textus: & ex ea facile constat, in præsenti rescribere Alexandrum III. Capitulo, & Decano Morinensis diœcesis, non quia Sedes Episcopalis vacaret, siquidem ad petitionem superstitis Episcopi Alexander rescribit; sed quia licet Episcopus debita contracta a prædecessore ratione dignitatis agnoscerat, & pro eis satisfacere vellet, tamen ut grande erat æs alienum, timebatur ne antea decederet Episcopus superstes, & ejus successor renueret debita persolvere; ideo Alexander jubet Decano, & Capitulo, ut si Episcopus decederet, fructus Ecclesiæ vacantis non servarentur successori, juxta adducta *in c. cum vos* 4. *de officio Ordin.* sed creditoribus ex eis fieret satis. Nec est cur arguat Alexandrum III. Chopinus *lib.* 1. *de sacr. polit. tit.* 7. *n.* 1. ex eo quod contra regalia Regis Galliæ supponit, vacantis Ecclesiæ Morinensis administrationem ad Capitulum, non vero ad Regem spectare, cum regalia exerceat in Ecclesia Morinensi Christianissimus Rex; unde ad ipsum spectare contendit Chopinus, non vero ad Capitulum administrationem Ecclesiæ vacantis. Nam etsi daremus, temporibus Alexandri III. Regem Galliæ exercuisse regalia in Ecclesia Morin. cum illis temporibus Imperator Fridericus fere totam Germaniam occupasset; tamen præsens decisio non repugnat juri regaliarum, siquidem ex eo tantum competit Principis custodia vacantis Ecclesiæ, ut probavi *in d. c. cum vos*, non vero dispositio rerum Ecclesiæ. Unde non obstante regaliarum jure poterat Alexander jubere Capitulo & Decano Ecclesiæ Morinensis, ut de fructibus ad mensam Episcopi spectantibus creditoribus satisfacerent, cum debita illa fuissent Ecclesiæ causa, & dignitatis Episcopalis gratia contracta.

b *Episcopi vestri.*) Milonis videlicet secundi, filii prioris Milonis, ut refert Bucelinus *tom.* 1. *Germ. sacræ*, *in serie Morin. Episc.* 2

c *Sicut filius.*) Hanc rationem decisionis pro decisione compilavit Papiensis in dicta prima compil. a quo transcripsit Raymundus in præsenti; non tamen absolute ita accipienda est, quasi dicat Alexand. III. filium semper teneri onera paterna agnoscere, & persolvere; cum ad hoc, ut filii teneantur paternis creditoribus, desideretur immixtio in bonis paternis: ut ex textu *in l. qui*, *ff. de acq. hæred. l.* 1. *C. si minor ab hæredit.* docent Gomez *lib.* 1. *var. c.* 9. *n.* 25. Guttier. *in* §. *sui*, *n.* 10. *Instit. de hæred. qualit.* Parlador. *lib.* 3. *rerum quotid. c. ult.* 4. *par. a n.* 2. Hothomanus *consil.* 90. *num.* 19. plures congesti a Paschali *de patria potest.* 4. *p. c.* 1. *num*, 30. Azevedo *in leg. ult. n.* 86. *tit.* 25. *lib.* 5. *recop.* Quare ut hæc verba Alexandri exponant classici repetentes, & Doctores supra laudati, varia adducunt, Glossa *hic verbo Filius*, quam sequuntur Abbas, & communiter repetentes, Fornerius in notis ad Cassiodorum *lib.* 4. *var.* accipiunt de filio non simpliciter, sed de filio secundum ea, quæ sæpius contingunt, hærede patris, argumento legis 4. 5. & 6. *ff. de legib.* ut sensus

sus Alexandri sit, quod sicut filius hæres patris tenetur solvere debita ipsius, ita successor in beneficio tenetur ad debita prædecessoris pro Ecclesiæ necessitate, seu utilitate contracta. Sed hic intellectus, licet communis sit, non placet, quia nullum mysterium contineret in filio, & in filio, & aptius Alexander III. uteretur nomine hæredis, siquidem quicumque, etiam extraneus, tenetur ad debita defuncti solvenda, *l. unic. C. ne actiones ab hæredib.* deinde quia inepta esset æquiparatio de hærede ad Prælatum, cum hæres succedat in universum jus defuncti, *l. cum hæres, ff. de acquir. poss. l. hæreditas 62. ff. de reg. jur.* & ideo tenetur solvere omnia debita ipsius, sive sint contracta propter res in quibus successit, sive propter personæ necessitatem; at vero successor in beneficio non personam prædecessoris repræsentat, sed dignitatem, juxta adducta *in c. quoniam Abbas, de offic. deleg.* nec defuncto succedit, sed virtute institutionis canonicæ admittitur, *c. cum venissent, de instit. c. 1. de reg. jur. lib. 6.* atque ideo ad ea tantum debita prædecessoris tenetur, quæ contraxit propter necessitatem Ecclesiæ. Alii asserunt, in præsenti casu dubitatum fuisse, an Prælatus electus ante confirmationem, & possessionem dignitatis teneretur solvere debita prædecessoris sui contracta pro necessitate Ecclesiæ? Et huic quæstioni respondisse Alexandrum, Prælatum sicut filium teneri, ideo, quod sicut filius, quamvis hæres patris sit, non tenetur ad debita ipsius, nisi postquam hæreditati ejus se immiscuit, ita nec Prælatus, nisi post confirmationem & adeptam possessionem. Moventur ex eo, quia Pontifex in præsenti non rescribit Episcopo Morin. sed Decano, & Capitulo; & ita æquiparatio procedit, ut sicut filius ante immissionem non tenetur paterna debita solvere, postea vero, ut hæres tenetur: ita etiam Prælatus ante confirmationem, & adeptam possessionem non tenetur debita prædecessoris solvere, postea vero tenetur ad ea, quæ ob utilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ contracta fuerunt. Verum hæc interpretatio facile convincitur ex his, quæ adduxi supra pro expositione inscriptionis, & ex proxime dicendis. Quare his omissis, Primarius noster, supremique Senatus Cassellæ Consiliarius, D. Joan. de Parexa *in reper. ad hunc textum*, existimavit Alexandrum in præsenti agere de debitis a patresamilias contractis ex causa publica, veluti ex causa Primipilari; quo casu filius etsi hæres non sit, tenetur, *l. fin. C. de offic. Primip. lib. 12.* & ita recte arguere Alexandrum a filio, qui ex causa Primipilari debita a patre contracta semper tenetur solvere ob publicam utilitatem: ad Prælatum, qui etiam solvere tenetur debita in Ecclesiæ utilitatem a prædecessore contracta, quia ob publicam utilitatem contracta fuerunt. Sed licet verum sit, filium debita ex causa Primipilari a patre contracta semper teneri persolvere, ut probavi *in c. Ex litteris, de pign.* non tamen est ratio, quare generalem Alexandri decisionem ad hunc casum specialem contrahamus. His ergo, & aliis interpretationibus omissis, verius est Alexandrum III. agere generaliter de filio suo hærede, etiam ante immistionem; ut enim recte probat Arias de Mesa *lib. 3. var. c. 1. per tot.* filius suus hæres patris, etiam ante immistionem tenetur paternis creditoribus; ideo recte arguit Alexander III. ab eo ad Prælatum, & ait, quod sicut filius, sive ante immistionem, sive post, tenetur paternis creditoribus respondere; ita Prælatus cogitur debita a prædecessore ratione dignitatis contracta solvere ex fructibus seu redditibus ante apprehensam possessionem, sive post perceptis; quia jure communi attento omnes illi fructus ad ipsum spectabant, ut *in c. 2. ne sede vacante*.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur, & probatur.

EX hac Alexandri decisione sequens communiter deducitur assertio: *Successor in Ecclesia tenetur solvere debita ob ejus utilitatem a prædecessore contracta.* Probant eam textus *in c. quia Joannes 12. qu. 5. c. convenior, 23. q. 8. c. significante 34. c. significavit 36. de rescrip. c. causam 8. de judiciis, c. veritatis 8. de jurejur. c. 1. de alien. judicii, c. dilecti 17. de foro comp. c. 1. de deposito, c. per tuas, c. cum dilecti 6. de donat. c. 2. de procurat., cap. 3. de pignorib. cap. fin. de his quæ fiunt a Prælatis, in 5. compil.* ibi: " Dilecti filii Abbas, & Conventus Pultrajen. nobis humiliter supplicarunt, ut cum idem monasterium per dilapidationem R. quondam Abbatis ipsius, qui tanquam dilapidator multa, & diversa contraxit debita, tanto gravetur onere debitorum, quod ipsi ad solutionem non sufficiant eorumdem, providere super hoc eis misericorditer dignaremur. Volentes igitur ipsius monasterii, quod ad nos specialiter pertinet, indebitis gravaminibus obviare, disc. v. m. quatenus auctoritate nostra, sublato appellationis impedimento, providere curetis, ne super debitis, quæ nec de Conventus, aut majoris, & sanioris partis ejus assensu, nec pro utilitate monasterii ab ipso R. contracta fuerunt, Abbas & Conventus jamdicti prætextu litterarum ipsius R. cum pleraque ipse feciss dicatur etiam post amotionem suam, per litteras prædictas molestentur." Illustrant ultra congestos in præsenti a Garanna & Barbosa *in collect. & select.* Marescotus *lib. 1. var. c. 18.* Leon *tom. 2. decis. Valentiæ, decis. 135.* Silva *de salariis famil. q. 15.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. 1. part. lib. 1. disp. 2. §. 1.* Grotius *de jure belli, lib. 2. cap. 14. n. 11. & in notis*, Fornerius *ad Cassiodorum lib. 4. epist. 10.* Petrus Greg. *lib. 7. de repub. c. fin. n. 58.* Pekius *de Eccles. adific. c. 19.* Fermosinus *in c. quia, vers. De judiciis, q. 12. 16. & 18.* Marthæ *de jurisd. 4. p. q. 51.* Quintanadvennas *lib. 2. Ecclesiast. num. 42.* Amaya *in l. 24. C. de decur. lib. 10.* Castillo *lib. 5. controv. c. 161. n. 50. & de alimentis c. 68.*

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Non solum in jure insolens est, verum & æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari, *l. hac 12. C. de omni agro desert. lib. 11. l. si quis in suo 33. §. legis, C. de inofficios. l. 1. & 3. C. ne uxor pro marito*: pulchre Cassiod. *lib. 4. ep. 10.* ibi: " Dividuntur causæ germanis; filius obligationibus paternis, si non sit hæres, exuitur; uxor maritalibus " debitis, nisi per successionis vincula non tenetur, & audacia ad solutionem trahit extraneos, cum absolvant jura " conjunctos. *Et ep. 14.* Magni peccati genus est alienis debi- " tis alterum prægravari." Illustrant Cujacius *ad tit. C. ne filius pro patre*, Osualdus *l. 15. comment. c. ult. lit. A*, Amaya *in leg. 25. C. de decurion. n. 35.* Solorzanus *de Ind. gub. lib. 1. c. 18. n. 90.* Igitur successor in Episcopatu, aut beneficio non debet cogi ad solvenda debita a prædecessore contracta, præcipue cum successit, aut subrogatio muneris, vel officii non pariat subrogationem respectu obligationis, & debiti; quoniam cujuslibet personam respicit cujusque propria obligatio, vel crimen, *leg. sancimus 22. C. de pœnis, leg. non debet, ff. de reg. jur.* junctis traditis a Covar. *lib. 2. var. c. 8.* Gattier. *lib. 2. canonic. c. 30.* Caballo *resol. crim. casu 266. ex n. 2.* Quare cum in Episcopum electus non veniat tanquam successor hæreditarius, qui cum defuncti personam repræsentet, omnes illius obligationes susci pit, *ex leg. hæres in omne, ff. de acquir. hæred. l. hæredem 59. leg. hereditas 62. leg. invitus 156. §. cum quis, leg. in his 175. in fine, ff. de reg. jur.* junctis traditis a Donel. *lib. 6. comment. c. 2.* Pichardo *in rubric. de hæred. instit. n. 15.* Schifordeg. ad Fabrum *lib. 2. tract. 16. q. 1. & 2.* sed veniat tamquam singularis, aut particularis successor in locum defuncti subrogatus, cum sui prædecessoris personam non repræsentet, nec ex acceptione officii se obligaverit ad debita, nec æris alieni obligatio afficiat Episcopatum, ut alias dixit Consultus *in leg. 1. §. si hæres 16. ff. ad* Vellejanum, & Imperatores docuerunt *in leg. æris 16. leg. si patri 24. C. de donat. leg. fin. C. de hæredit. action.* Episcopus non debet teneri solvere debita a prædecessore contracta. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Episcopus, aut beneficiarius in locum prædecessoris subrogatus est successor particularis; succedit enim ex titulo particulari, canonicæ videlicet institutionis, & ita nihil a prædecessore capit, sed ab ipso conferente, *cap. cum venissent, de instit. cap. 1. de reg. jur. lib. 6.* sed successor ex titulo particulari non tenetur solvere debita sui antecessoris, *l. 1. C. si certum petatur*, præcipue si nihil capiat a defuncto, *l. unum 67. §. 2. ff. de legat. 2.* ergo nec successor in beneficio. Augetur tandem, nam in Ecclesia Morinensi bona Ecclesiæ, hoc est fabricæ; seu mensæ capitularis, erant separata a bonis mensæ Episcopalis, ut ex ipso textu constat; & debita contracta erant in utilitatem Ecclesiæ, ut sæpius in textu inculcatur. Ergo ex bonis Ecclesiæ satisfaciendum erat creditoribus, non vero ex bonis mensæ Episcopalis, cum ubi bona sunt distincta, administratio bonorum Ecclesiæ non spectet ad Prælatum, *c. Capitulum, de rescript. c. edoceri, de judic.*

6 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, præsens assertio vera est, videlicet discrimen constituendum esse inter debita, quæ Prælatus propter Ecclesiam, seu in ejus utilitatem contraxit; & ea quæ ipse ex personali, & speciali causa suscepit: ut primo casu teneatur successor ad debita prædecessoris; secundo vero non teneatur. Differentiæ ratio in eo consistit, quod successor in beneficio, etsi hæres appellatur, *c. fin. 12. q. 2. c. convenior 23. q. 8.* non ita appellatur, quia ex defuncti voluntate in universale, seu singulare jus successerit, nec etiam succedit ex defuncti vocatione, *c. Episcopo, c. Moyses, 8. q. 1.* sed quia habet eandem sedem, quam alius antea habuerat; unde æquum est, ut ille qui rem ipsam occupat, fructusque, & proventus percipit, onera ipsius rei solvat, juxta textum *in l. mortuo 22. ff. de fidejuss. l. inter 42. ff. de pactis, l. Imperatores 20. l. commissa 14. ff. de publican. l. in personam 22. ff. de reg. jur.* Secundo vero casu ex debito personali prædecessoris successor conveniri non potest, quia nec est ejus hæres, nec ejus personam repræsentat, alias ex alieno facto prægravaretur, contra textum *in l. 1. C. ne uxor pro marito, l. 1. C. ne filius pro patre.* Unde receptum est pensiones decursas ab antecessore, mero jure debere successorem solvere, quia pensio est onus reale beneficii, non beneficiati, ut *ex d. l. Imperatores, cum simil.* docent Gigas *de pensionibus, q. 39. 40. & 41.* Garc. *de expens. c. 1. n. 54.* Iate Valensis *l. 4. de benef. tit. 12. n. 17.* Barb. *de pens. l. 1. p. q. 2. n. 44.* Molina *l. 1. de primog. c. 27. n. 8.* ubi addentes. Pyrrhus Maurus *de solut. c. 81.* Noguerol. *alleg. 2. n. 113.* Hinc pariter receptum est, quod si beneficiarius ad congruam sustentationem, sive ejus infirmitatem debitum contraxerit, successor in beneficio id solvere teneatur, quia similes expensæ onus reale ipsius beneficii sunt, ut post Abbatem *in præsenti, n. 2.* docuit Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 57. n. 7.* Ex eadem discriminis ratione infertur, successorem in beneficio non teneri stare locationi a prædecessore factæ de fructibus beneficii ad eam spectantibus, ex regula textus *in l. lex 32. ff. de pign.* quia beneficiatus non succedit personæ, nec eam repræsentat; unde non tenetur observare quod a prædecessore personaliter factum est, ut docuerunt Covar. *l. 7. var. c. 15. n. 6.* ubi plures Usellius, & Farias, Fermosinus *in c. quia, vers. de judiciis, q. 12.* Morla *in empor. p. 2. tit. 10. q. 2. n. 20.* P. Barb. *in l. filius, n. 18. ff. sol. matr.* Ne contrarium suadent fundamenta adducta a Cardinale *consil. 69. n. 4.* Angelo *consil. 143. n. 6.* Non primum ex eo deductum, quod collatio beneficii fiat ex causa necessaria, cum constet collatorem sibi illud non posse reservare, *c. relatum, de prælegen-*

bendis c. ult. de offic. Archipresb. & quotiens translatio rei fit ex causa necessaria, non tenetur successor stare locationi, *l. in venditione 8. §. 1. ff. de rebus auctor. judic.* quia verius est, necessarium successorem non teneri servare locationem a prædecessore factam, ut procedit in fisco, qui necessario succedit in bonis publicatis, *l. si fundus 33. ff. locati*, juncto Gomezio *l. 2. var. c. 4. n. 5.* & exemplo proprietarii, qui virtute consolidationis proprietatem occupat, *§. finitur, Instit. de usufructu*: & tamen non tenetur stare locationi a fructuario celebratæ, *l. si quis domum 9. §. 1. ff. locati*, quod etiam in successore majoratus procedere docuerunt Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern.* Molina *l. 1. de primog. c. 21. n. 2.* Guttierez *l. 2. canonic. c. 8.* & *l. 1. c. 36.* Nec contrarium probatur *in d. l. in venditione, §. 1.* quia ibi creditor fuit missus in possessionem bonorum ex primo decreto: & sic cum ejus tantum custodiam, non vero possessionem bonorum, aut dominium obtineret, juxta tradita *in c. quoniam, ut lite non contest.* & ita debitor perfectus dominus maneret, non poterat creditor locationem ab eo celebratam rescindere, donec per secundum decretum dominium assequeretur, *l. si finita 15. §. Julianus, ff. de damno infecto*. Nec etiam favet Angelo, & Cardinali textus *in l. si filii, §. si vir 4. ff. solut. matrim.* ubi probatur, quod si maritus fundum dotalem in quinquennium locaverit, & post primum annum divortium sequatur, uxor cogitur stare locationi a marito factæ. Nam omissis variis interpretationibus, quas refert, & refellit Barbosa *ibi*, respondendum est, mulierem ibi teneri stare locationi, non precise, sed causative, videlicet si divortium interveniat; nec interesse an nomine mariti præstare velit, ut latius profequuntur Covarr. *d. c. 15. n. 5.* Cujacius *l. 23. obs. c. 38.* Pichard. *in §. mortuo, Inst. de locato*. Manet ergo, singularem successorem non teneri observare contractus antecessoris, *l. emptor 9. C. de locat. l. arbores 59. §. 1. ff. de usufruct. l. qui fundum 32. ff. locati*: licet universalis successor, ut hæres est, teneatur illum observare, *l. nam veritatis 10. Cod. de locato, l. cum in plures 6. §. hæredem, ff. eod. titul.* quia hæres repræsentat defuncti personam, & succedit in ejus universale jus, *l. hæres 37. ff. de acquir. hæred.* unde cum successor in Ecclesia nec personam defuncti repræsentet, nec in ejus jus succedat, imo nec ab ipso causam, seu titulum habeat; recte Alexander in præsenti docet, Episcopum non teneri debita a prædecessore contracta persolvere, nisi ob Ecclesiæ utilitatem, aut necessitatem contracta fuerint.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa pro cujus solutione dicendum est, duobus modis posse debitum contrahi a Prælato Ecclesiæ. Primo propter necessitatem proprii patrimonii: secundo propter necessitatem, seu utilitatem Ecclesiæ. In primo casu sola persona contrahentis manet obligata, ex principiis juris supra adductis pro dubitandi ratione, secundo vero casu quicumque successor tenetur debita persolvere, quando Prælatus, vel possessor illa contraxit cum solemnitate a jure præscripta; quia censetur nomine ipsius rei, vel Ecclesiæ, & tanquam ejus procurator contractum celebrasse, *c. sine exceptr. 12. q. 2. authent. hoc jus porrectum, C. de sacr. Eccl.* Unde nihil mirum si talis res, vel Ecclesia ex simili contractu obligetur, ex principio juris, quo docetur, procuratorem nomine procuratorio contrahentem obligare illum, cujus procurator est, *l. si pupillo 6. §. 1. ff. de negot. gest. l. 1. §. non autem, ff. de exerc. act.* & per consequens cum successor teneatur eisdem obligationibus, quibus ipsa res, seu Ecclesia, in qua succedit, erat obligata, ex textu *in cap. ex litteris 3. de pignor.* recte docetur in præsenti, successorem in Ecclesia teneri persolvere debita a prædecessore contracta ob necessitatem Ecclesiæ, non vero teneri ex illis obligationibus, quas ob privatam, & propriam utilitatem prædecessor celebravit. Ex qua distinctione interpretari possunt textus *in c. significavit, de rescript. c. dilecti, de foro compet. c. per tuas, de donat. cap. per tuas, de V. S.* in quibus, quia contractus celebrati fuerant in utilitatem, & gratiam Ecclesiæ, ideo Ecclesia ipsa, & Prælatus in ea succedens tenetur eos adimplere, & servare: at vero *in cap. 1. de deposito, cap. 3. de pignor. cap. penult. de fidejuss. cap. 2. de precar.* obligationes non fuerunt contractæ Ecclesiæ gratia, & in ejus utilitatem, ideo in illis casibus nec Ecclesia tenetur debita persolvere, nec successor tenetur stare contractibus a prædecessore celebratis. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam debita contracta ab Episcopo Morinensi in præsenti specie non respiciebant primo & principaliter Ecclesiam ipsam, seu ejus fabricam, aut mensam capitularem, alias ex ejus bonis solvenda erant; sed secundario, primario vero utilitatem Episcopi, & ejus mensam. Unde recte ex ejus redditibus jubet Alex. III. satisfieri creditoribus.

5 Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPUT II.

a Greg. IX. *Universis Eccles. Prælatis.*

SI quorumdam. *Et infra*: Firmiter inhibemus, ne quis præsumat Ecclesiam sibi commissam pro *b* alienis gravare debitis, aut *c* litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent Ecclesiæ obligari: decernentes si secus fuerit *d* attentatum, ad solutionem talium debitorum Ecclesias non teneri. Si quis autem contra præmissa de cetero venire præsumpserit, ab administratione spiritualium, & temporalium noverit se *e* suspensum.

NOTÆ.

1 a *Gregorius IX.*) Glosa marginalis refert alibi legi, *Greg. III.* sed cum in nulla ex collectionibus præcedentibus reperiatur textus hic, verius credo, ejus auctorem esse Greg. IX. qui noviter præsentem edidit constitutionem, & utiliter. Licet enim aliis Ecclesiæ canonibus prohiberetur indistincte omnibus Prælatis non solum res sacras, *c. 1. de pignor.* verum & temporales res Ecclesiæ specialiter pignori obligare, *cap. multi*, ibi, *hypotheca de rebus Ecclesiæ*, ubi Panorm. *n. 2.* generaliter tamen res Ecclesiæ, & Ecclesias ipsas pro alienis debitis, idest propriis ipsius Prælati, nexui pignoris supponere hucusque prohibitum non erat, licet eo casu facile succurreretur Ecclesiæ, aut rescissa obligatione ex generali principio, quo docetur, alienam rem pignori dari non posse, *l. rem alienam 41. ff. de pignor.* cum aliis congestis a Vultejo *disp. juris c. 17.* vel petita restitutione in integrum, ex textu *in c. 1. c. auditis, de in integrum restit.* Sed Gregorius cupiens consulere Ecclesiæ ante rem vulneratam, & ne litigiis implicaretur, noviter in præsenti statuit, obligationem rerum Ecclesiæ factam a Prælato pro debitis propriis, seu alienis ab Ecclesia, non valere, & ita obligantem, seu pignori subjicientem res Ecclesiæ, suspendendum esse ab administratione, tam spirituali um, quam temporalium; & jus novum constitui in præsenti, constat ex illis verbis *inhibemus*, & *decernimus*, quæ jus novum inducunt, juxta Glos. *verbo Decernimus, in Clem. 2. de prab.* cum aliis adductis a Decio *in c. docem. colum. ult. de jud.* Nav. *in cap. accepta, oppos. 5. n. 8. de restit. spol.*

2 b *Alienis.*) Ab ipsa Ecclesia videlicet, propriis vero ipsius Prælati; unde non recte Glosa *in præsenti*; Panormitan. *n. 2.* Barbatia *n. 3.* Immola *n. 9.* acceperunt textum hunc de Prælato alienam obligationem in se suscipiente; hoc enim illi prohibitum non est, *c. 2. de fidejuss. c. pervenit, de arbitris*, dum cum assiduitate, & negotiationis causa non fiat, ut probavi *in cap. 1. de fidejuss.*

3 c *Litteras alicui, seu sigilla.*) Non accipias sigillum in præsenti pro sigillo proprio Episcopi, aut Ecclesiæ Cathedralis, de quo, & ejus forma egi *in c. post 7. de prob. c. inter 6. de fide instrum.* cum non omnis Ecclesia sigillum proprium habeat, sed tantum major Ecclesia, Canonicis, & Capitulo constans. Unde cum in præsenti scribat Gregorius omnibus Ecclesiarum Prælatis, & præcipue de inferioribus agat, ut omnes repetentes supponunt, non potest sigillum hoc referri ad litteras sigillo publico munitas: sigillum enim plerumque significat signum, seu signaculum certis notis impressum, *l. 1. §. si pecunia, ff. depositi, l. 12. §. penult. ff. locati, l. 1. in fine, l. 2. §. si dubitetur, l. 4. ff. testamenta quemadmodum, l. ad testium, §. signum, ff. qui testamenta*, Cicero *ad Brutum*, ibi: *Litteræ omnes integrit signis Prætoribus traduntur.* Illustrant Marcellus Donatus *ad Suetonium in Claudio, c. 1.* Hopingius *de jure sigil. in princ. §. 3.* Sensus ergo Gregorii est, ut si quis Prælatus per litteras, aut per signa propria alicui facultatem dederit obligandi res Ecclesiæ pro suis debitis, ab administratione, tam spirituali um, quam temporalium suspensus maneat.

4 d *Si secus fuerit attentatum.*) Ex his verbis deduci videtur, quod si Prælatus litteras, seu sigilla dederit ad obligandam Ecclesiam pro alienis debitis, licet cum effectu obligatio non sequatur, pœnam tamen suspensionis incurrat; quia ut quid dicatur attentatum, conatus sufficit, *l. 3. §. his qui, ff. de re milit.* at Prælatus quantum est ex se delictum perpetravit, *c. si præterea 29. cum seq. de pœnit. dist. 1.* quia hominum consilia, non exitus rerum in legibus attenduntur, *l. aut factæ 16. §. obventus, ff. de pœnis.* Hanc sententiam tenuerunt Butrius, & Immola *in præsenti.* Sed merito contrarium docuerunt Ancharanus *n. 3.* Zabarella *q. 9.* ex vulgari textu *in l. 2. ff. de pœnis*, & ex eo, quia ratio præsentis prohibitionis est, ne ex tali obligatione Ecclesia lædatur. Sed non sequuta obligatione ratio hæc cessat: igitur & pœna cessare debet, *ex l. final. ff. quod quisque juris*, quam ita expendit Menochius *consil. 136. n. 5.* Nec contrariæ sententiæ favet verbum, *attentatum*, quo utitur Gregorius; quia licet illud in abstracto conatum significet, attamen plerumque ex verbis præcedentibus, seu sequentibus actum perfectum demonstrat; unde in præsenti ex illis verbis quæ sequuntur, *ad solutionem debitorum*, satis innuitur, in præsenti agi de actu perfecto, & consummato.

5 e *Suspensum.*) In perpetuum, donec cum eo dispensetur; quia regulariter suspensio, quæ in pœnam delicti ponitur, perpetua intelligitur, *l. servus 10. ff. de pœnis*: docuerunt Glosa *verbo Perpetuum, in cap. ex litteris, de constit.* ubi Decius *n. 5.* Panormitanus *num. 10.* Si vero ob contumaciam imponatur, ad tempus tantum contumaciæ imposita censetur, *cap. si quis deinceps 16. quæst. 7. cap. 2. de matrimonio contracto*. Nec in hac suspensione dispensare poterit Episcopus, ut voluerunt Innocentius, *hic*, Ancharanus *n. 6.* Butrius *n. 14.* Quia cum dispensatio sit legis relaxatio, *c. requiritis, vers. nisi rigor.*, *1. q. 7.* Non potest fieri ab Episcopo, cum præsens constitutio

Pon-

Pontificia sit, *c. cum inferior, de majorit. & obedient.* docuerunt Glossa *c. cupientes, §. ceterum, verbo Suspensos, de elect. lib. 6.* Panormitanus *hic, n. 15.* Barb. *n. 13.* Covar. *de matr. 2. part. c. 6. n. 15.* Hæc autem suspensio privat Prælatum administratione temporalium, & spiritualium, idest ut non possit ipse bona Ecclesiæ administrare in judicio, vel extra, nec beneficia, aliaque ministeria ecclesiastica conferre: non autem prohibetur Missæ sacrificium, seu alia divina officia celebrare: nam hæc non spectant ad administrationem spiritualem, sed temporalem rerum Ecclesiæ: tantum enim Prælatus hic suspenditur ab his, quæ jurisdictionem, seu administrationem continet, ut docent Suarez *de censuris disp. 26. sect. 1. num. 8.* Facit textus *in extravag. Ambitiosæ, de rebus Eccles.* ibi: " A „ regimine, & administratione suæ Ecclesiæ, vel monasterii, „ cui præsidet in temporalibus, & spiritualibus, sit eo ipso „ suspensus. " Unde non est ratio, quare dicamus in præsenti, hujusmodi suspensum celebrantem irregularitatem incurrere, ut repetentes hic communiter docent.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX hac Gregorii constitutione ita exposita sequens deducitur assertio; " Prælati Ecclesias proprias inutiliter obligant pro alienis debitis, & contrafacientes suspendunt ab „ administratione in spiritualibus, & temporalibus. " Probari potest hæc assertio *ex c. final. de accusat. c. venerabili, de offic. deleg. c. licet, c. ex tua 37. de simon. c. fin. 3. q. 2. c. penult. de fidejuss.* Illustrant Cujacius & Barbosa *in præsenti*, Salcedo *in praxi, c. 71.* Suarez *de censur. disp. 31. sect. 1. n. 7.* Gibalinus *eodem tract. in synopsi censur. verbo Obligatio, fol. 479.* Filliucius *in summa, tract. 27. cap. 6. q. 5.* Bonacina *de censur. disp. 3. qu. 4. punct. 14.* Ferdinand. *eodem tract. disp. 4. punct. 10. §. 3. num. 4.*

7 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus considerationibus: nam Prælatus ob dilapidationem rerum propriæ Ecclesiæ non suspenditur, sed removetur, & illi quoad administrationem datur coadjutor, *c. veritatis 8. de dolo & contumacia, c. cum 1. & 2. de re judic. c. fin. de accus.* Trident. *sess. 21. de reform. c. 6.* quem coadjutorem non evitabit Prælatus, etiamsi præstet cautionem de indemnitate rerum Ecclesiæ, argumento textus *in §. final. Instit. de suspectis*: notavit Glossa *in c. sicut, §. fin. de elect.* Sed in præsenti specie Prælatus res Ecclesiæ pignori subjiciendo pro alienis debitis, eas dilapidat: Igitur removendus in totum est, & coadjutor illi dandus, non vero suspendendus. Secundo difficilis redditur hæc assertio, dum in ea docetur, Prælatum obligantem res Ecclesiæ pro alienis debitis, non solum suspendi ab administratione in temporalibus, verum etiam in spiritualibus; nam in eo quis debet puniri, in quo deliquit, *c. nemo, de tempor. ordin. l. 6.* Sed Prælatus *in præsenti tantum deliquit in administratione rerum temporalium*: igitur ab ea tantum suspendendus erat, ut contingit in prodigo, cui bonis tantum interdicitur, ne patrimonium dissipet, *l. is cui 6. ff. de verb. oblig. l. is cui, l. 18. ff. qui testamenta.* Tertio summe difficilis est eadem assertio, dum in ea actus irritatur, hoc est eadem obligatio, & simul pœna incurritur; nam ex actu nullo pœna non committitur, nec debetur, *l. ea, C. si mancipium ita fuerit*; quia quod nullum est, nullum producit effectum, *l. 4. §. condemnatum, ff. de re judic. c. illud, de jurepatr. c. non potest, de reg. jur. l. 6.* docent Alciatus *l. 5. paradox. c. 13.* Gironda *de gabel. c. 5. n. 16.* igitur si in præsenti casu obligatio nulla est, non debet ob eam Prælatus suspendi.

8 Traditur dubitandi ratio.

Quibus difficultatibus non obstantibus vera est præsens assertio, cujus ratio ex eo provenit; nam Prælatus dominus non est rerum Ecclesiæ, sed procurator, *c. edoceri, de rescript.* seu curator, *l. orphanotrophos, C. de Episcop. & Cleric.* igitur non potest eas obligare pro alienis debitis. Accedit, nam cui inhibetur rem alienare, prohibetur etiam eam obligare, *l. fin. C. de rebus alienis*: sed Prælatis prohibetur pluribus Ecclesiæ canonibus congestis *in c. nulli, de rebus Ecclesiæ*, res Ecclesiæ alienare; igitur nec eas obligare possunt; si autem secus fecerint, suspenduntur ab administratione, tam in spiritualibus, quam temporalibus, magna cum ratione; nam quilibet privatur rebus illis, quibus abutitur, potius quam juxta usum sibi concessum utitur; *l. servus 70. §. si quis servum, ff. de acqu. hæredit. c. privilegia 13. q. 3.* Sed Prælatus obligando res Ecclesiæ pro alienis debitis, abutitur administratione sibi concessa: igitur illa privari debet. Facit exemplum mariti, qui arcetur ab administratione dotis, si eam dilapidaverit, *l. si constante, ff. solut. matr.* & tutoris, qui removetur ut suspectus, si bona pupilli dissipet, *l. 1. & per tot. ff. de suspect. tut.* igitur & Prælatus dissipando res Ecclesiæ debet suspendi ab earum administratione. Facit etiam in hujus rationis confirmationem celebris textus *in l. Imperator 50. ff. ad Trebel.* ubi propter dilapidationem compellitur pater restituere hæreditatem filio, non expectata conditione, idest insuperhabita, ut exponit Valentia *lib. 3. tract. 2. n. 30.* quem sequitur D. Joseph. Retes *l. 5. opusc. 6. n. 13.* Non tamen ex eo textu deducas cum Roderico Suarez *alleg. 4.* filium posse patrem prodigum cogere sibi assignare legitimam in aliqua certa re; nam ut docetur *in l. namque, ff. si quis a parente*, iniquum est ingenuis hominibus auferre rerum suarum administrationem: quem textum contra prædictam sententiam expendit Menchaca *l. 1. illustr. c. 37. n. 3.* Nec contrarium suadet Papinianus *in d. l. Imperator*; nam in specie ex rescripto speciali Imperatoris plura filio permittuntur contra juris regulam. Primo ibi permittitur lis inter patrem, & filium, contra textum *in l. lis nulla, ff. de judiciis.* Secundo filio permittitur stare in judicio, contra textum *in l. si longius 17. ff. de judiciis, l. filii 9. ff. de oblig. & action.* Tertio ipsi permittitur emolumentum rerum percipere, & patri non acquirere: quæ & alia ex eo textu deduxerunt Segura *in ejus repetit.* Faber *lib. 17. cap. 11.* Pichard. *ad tit. de acquir. hæredit. cap. 15. num. 14.*

9 Respondetur difficultatibus.

Nec obstant difficultates supra expensæ. Non prima, pro cujus solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo constat de mala administratione, & alium casum, in quo similis dilapidatio tantum præsumitur. Primo casu Prælatus retento officio removendus est ab administratione, coadjutorque illi dandus, ex juribus supra adductis. Secundo vero casu, cum liquido non appareat de dilapidatione, suspendendus tantum est Prælatus, non vero removendus, *c. fin. de accusat.* quo casu procedit præsens textus; nam obligatione facta a Prælato rerum Ecclesiæ, præsumitur tantum dilapidatio, non vero de qa aperte constat. Nec obstat secunda difficultas; nam Prælatus, de cujus pœna in præsenti agitur, peccavit in improba administratione rerum Ecclesiæ. Unde juxta supra tradita administratione privandus erat. Et quia ex prava administratione in temporalibus arguitur injusta administratio in spiritualibus, omni administratione suspenditur, *c. fin. de excess. Prælat.* Non autem privatur exercitio sacrorum ordinum, aut officiis Ecclesiasticis, in quibus non peccavit. Nec obstat ultima difficultas, nam pro ejus solutione ita distinguendum est. Aut enim lex respicit tantum effectum, aut factum, seu animum facientis. Primo casu actus invalidus nihil operatur, nec pœna ex eo committitur, *l. 1. ff. de abigeis*; secundo vero casu non curatur de effectu, sed de facto ipso; & ideo plerumque qui facit actum invalidum, ob factum tantum punitur, ut *in l. eum qui duas 18. C. ad l. Jul. de adult. c. nuper, de bigamis, Clem. 1. de consangu. & affinit. c. si religiosus, de elect. in 6. l. si quid legatum 6. ff. de l. Cornel. de fals. l. 1. C. de sepulchrorum violat.* Unde cum Gregorius in præsenti, ut hujusmodi obligationes prorsus tolleret, non solum earum effectum improbasset, verum & factum ipsum obligandi; ideo Prælatus secus faciens suspensionem incurrit.

Ex hoc textu, & traditis pro ejus expositione, interpretari possunt textus *in c. ex rescripto 9. de jurejur. cap. 3. de pignor.* junctis traditis in eorum commentariis, & notis.

CAPUT III.

Idem *Decano, & Canonico a Tullensi,*

ODoardus clericus proposuit, quod cum P. Clericus, D. laicus, & quidam alii ipsum coram *b* officiali Archid. Rhem. super quibusdam debitis convenissent, idem in eum recognoscentem hujusmodi debita, sed propter rerum inopiam solvere non valentem, *c* excommunicationis sententiam promulgavit. *Et infra*: Mandamus quatenus si constiterit, quod prædictus O. in totum, vel pro parte non possit solvere debita supradicta, sententiam ipsam sine difficultate qualibet *d* relaxetis, recepta prius ab eo idonea cautione, ut si ad *f* pinguiorem fortunam devenerit, debita prædicta persolvat.

NOTÆ.

a *Tullensi.*) De Tullensi diœcesi nonnulla notavi *in cap. cum accessissent, de constit.*

b *Officiali Archidiaconi.*) De quo, & ejus jurisdictione egi *in cap. dilecti 51. appellationibus.*

c *Excommunicationis.*) Quando Archidiaconi, vel eorum Officiales possint sententiam excommunicationis proferre, exposui *in c. ad hæc 5. de offic. Archid.*

d *Relaxi.*) Cum relaxatio vinculum præsupponat, ex regula legis *decem, ff. de V. S. c. dissolvendum, de despons. impub.* constat ex hoc verbo, sententiam excommunicationis valide, & legitime prolatam fuisse in præsenti specie, cum certum sit excommunicationem sine mortali culpa ferri non posse, *c. nemo, c. nullus 11. q. 3.* a qua omnino immunis est, qui propter facultatum inopiam solvere non valet, *c. querelam 10. de jurej.* unde inanis dicitur actio, quam inopia debitoris excludit, *l. nam is 6. ff. de dolo, c. olim, el 2. de restit. spol.* Quare sententiam excommunicationis in præsenti prolatam nullam fuisse, tenuerunt Felinus *in c. 2. n. 4. de testib. cog.* Henriquez *in summa, 2. p. l. 13. c. 21. §. 2.* Alii docuerunt, relaxationem in præsenti significare declarationem nullitatis censuræ, quæ desiderabatur; quia licet non jure, de facto tamen excommunicatio præcessit. Docuit Suarez *de cens. disp. 18, sect. 3. n. 9.* quia plerumque rumpi, & irritari dicitur, quod ipso jure nullum est, quatenus de facto processit, ut *in l. si dolo, C. de rescind. vend. l. 5. §. si Titius, ff. qui & a quibus, l. hoc modo 64. ff. de condit. & demonstr. l. si quis 15. de his quæ in fraud. cred.* ubi Cujac. *l. 49. ff. Jul.*

Jul. & ad tit. C. si quid in fraud. patron. per textum ibi *in l. libertus 16. §. fin. de jurepatr.* & etiam actio, quæ nulla est, perimi dicitur *in l. si sine 22. ff. rem ratam haberi*, & tolli quæ non habuit locum, *l. si servus 27. §. calicem, ff. ad l. Aquil. l. dispensatorem 62. ff. de solut.* exempla refert Alberic. *in d. l. nam etsi 5. de injusto rupto.* Sed his sententiis omissis verius dicendum est, in præsenti casu excommunicationis sententiam valide prolatam fuisse; quia adhuc de inopia debitoris non constabat, ut liquet ex illis verbis, *si constiterit*, &c. quæ satis innuunt de inopia adhuc non constasse. Tum etiam, quia inopia non præsumitur, sed qui eam allegat, probare tenetur, *l. cura, §. deficientium, ff. de min.* Covar. *l. 2. var. c. 6. n. 2.* Baeza *de non meliorandis filiabus, c. 36. n. 16.* Guttierez *de juram. p. 1. c. 1. n. 22.* ac proinde dum de inopia debitoris legitime non constat, solvendo præsumitur, & per consequens juste excommunicatur, etsi postea apparet de inopia, ut in præsenti necessaria est absolutio.

2 e *Idonea cautione.*) Cum appellatione idoneæ cautionis comprehendantur pignoratitia, & fidejussoria, *l. si creditores, ff. de privil. credit. l. diversa, C. de precibus Imper. l. de mandato 59. §. fin. ff. mandati*, probavi *in c. fin. de pignor.* inde in præsenti specie sufficiens non erat nuda promissio, sed necessario præstanda erat fidejussoria, vel pignoratitia cautio, aut saltem juratoria, ut posset Odoardus ab excommunicatione absolvi, ut notarunt Glossa *penult. hic*, Covarr. *in c. alma, 1. part. §. 1. n. 11.* Navarrus *in Manuali, c. 26. n. 7.* Ratio est, quia excommunicatus propter causam manifestam, non debet absolvi nisi præstita reali satisfactione, *c. ex parte, el 2. de V. S, c. venerabilibus, §. porro, de sentent. excomm. l. 6.* unde cum in præsenti causam debitum ex partis confessione esset manifestum, ut constat ex illis verbis: *Recognoscentem hujusmodi debita*, juncto capite *cum olim*, ibi: *Confessione, de V. S.* merito ille qui realiter satisfacere nequit, tenetur eam cautionem præstare, ut absolvatur; & tunc facienti quod est in se, Ecclesia absolutionis beneficium denegare non poterat, cum excommunicatio medicinalis sit, & proferatur duratura quousque reus in contumacia manserit. Nec audiendi sunt Hostiensis, & alii, quos refert & sequitur Covar. *l. 2. var. c. 1. n. 5. in fine*, qui affirmant ex hoc textu, eos qui habent privilegium ne conveniantur ultra quam facere possunt, cogendos esse præstare cautionem pignoratitiam, seu fidejussoriam, vel saltem juratoriam, ad solvendum cum ad pinguiorem fortunam pervenerint; loquunt ir enim contra textum disertum *in l. verum 6. §. id quod, ff. pro socio*, ubi Consultus expresse ait, sufficere nudam permissionem, ut jam ex eo textu post Greg. Lopez notavit Gutt. *de juram. p. 3. c. 15. n. 9.* verius enim est, idoneam cautionem in præsenti desiderari, quia debitor de relaxanda excommunicatione, alias nuda promissio sufficeret. V. dicta *in c. per vestra, de don. inter.*

3 f *Pinguiorem fortunam.*) Illi enim, qui privilegio gaudent, ne conveniantur ultra quam facere possunt, si post factam excusationem ad pinguiorem fortunam pervenerint, in solidum possunt conveniri, *l. unic. §. cum autem, C. de rei uxor. actione.* Ratio est, quia hoc privilegium non extinguit debitum, vel obligationem, sed tantum exactionem moderatur. Qua etiam ratione, cum ille qui bonis cessit, a debito non liberetur, *l. 1. C. qui bonis cedere*: merito receptum est, eum teneri ad integram solutionem, si ad pinguiorem pervenerit fortunam, *l. 4. ff. de cess. bonor.* docuerunt Gomez *in l. 79. Tauri, n. 6.* Covar. *l. 2. var. c. 1. n. 6.* Baeza *de inop. debit. c. 6. n. 23.* Perrus Barbosa *in l. maritum 13. n. 14. ff. solut. matrim.*

COMMENTARIUM.

4 Conclusio deducitur, & probatur.

EX hac Gregorii IX. decretali talis communiter deducitur assertio: " Clericus qui non habet unde creditoribus satisfaciat, non debet ideo excommunicari, aut aliter molestari. „ Quæ decisio singularis est in jure canonico, & per argumentum probari potest *ex c. olim 16. de restit. spol. de fidejuss.* ubi clericus, qui inopia laborat, propter debitum non excommunicatur. De jure Regio consonat illi lex *23. tit. 6. p. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Garanna & Barbosa, idem Barbosa *l. 1. juris eccl. c. 39. §. 6. per totum*, Mancinus *juris controv. disser. 22.* & *genial. c. 182. & de triplici juris collat. c. 98.* Salgado *p. 1. labyrinthi, c. 42. n. 2. & de protect. p. 4. c. 4. ex n. 59.* Germonius *de sacr. immun. l. 3. c. 25.* Giurba *decis. 16. & 42. n. 21.* Castillo *de aliment. c. 37.* Guttierez *de juram. 1. p. c. 17.* P. Barb. *in alia, §. eleganter, ff. solut. matrim.* Pichardus *in manuduct. ad praxim, 2. p. præcep. 9. ex n. 67.* Jacobus Cujacius *in præsenti.*

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam abrogato legis decem viralis rigore, de quo statim agemus, in usu permansit venditio solemnis omnium bonorum debitoris, ut ex eorum pretio creditoribus in solidum debitum solveretur, *princip. Instit.* ubi Theophilus, *de successoribus sublatis, l. 4. C. qui bonis cedere possunt*: & si adhuc bona non sufficiant; debitor publicus in carcere detinetur, donec solidum solvat, *l. 1. §. penult. vers. Ultimo, C. qui bonis cedere, l. si pro aliquo 21. §. 1. ff. ad Vellejanum, l. ult. §. ult. ff. quæ in fraud. credit. l. 3. §. qui pecuniam, ff. de suspect. tut.* juncto Hothomano *qq. illustr. q. 26.* quam carceris molestiam effugiunt debitores per bonorum cessionem lege Julia introductam, *l. 1. l. 4. C. qui bonis cedere*; quæ cessio jure communi inspecto sola professione fiebat, *l. in omni 6. C. qui bonis cedere*, abrogatis per ba illa, *scrupulositate priorum legum explosa*; quæ non extant in Theodosiano, Triboniano tribuit Revardus *in l. cujus 148. ff. de reg. jur.* Nec solum in jure, sed etiam extra jus, per nuncium, vel per epistolam, *l. ult. ff. de cess. bonor.* Illustrant post Brunum, & alios scribentes *de cess. bonor.* Gibalinus *t. 2. de negot. l. 5. c. 4. art. 2.* Heraldus *de auctorit. rei judic. l. 2. c. 24. & 25.* ad quod cessionis beneficium spectant textus in *leg. in l. tutor 3. §. sed si non 15. ff. de suspect. tut. l. nam 9. §. sed & si quis 5. ff. de jurej. l. Imperator 60. ff. de pactis, l. si patre, ff. de captivis, l. si victum 34. ff. de reg. jur. l. si ex pluribus 16. de accept. l. 2. ff. de sententiam passis, l. illud, ff. de tributoria, l. fin. §. 4. ff. de custodia reorum, l. item 17. ff. de receptis, l. ob genus, ff. de administr. tut. l. illiteratæ, §. fin. ff. de offic. Præsidis, l. fidejussores 68. §. 1. ff. de fidejuss. l. fin. de sepulchro violato, §. ult. Instit. de replic. l. 9. §. 5. ff. de jurejur. l. 60. de pactis, l. 34. de re jud. l. fin. §. 4. C. de custod. reor. l. 12. de arbitr. l. 64. de usur. l. 2. §. ult. ff. de sententiam passis*, juncto Costa *in §. & qui si tantum, 2. p. n. 40.* Agunt plures congesti ab Osualdo *l. 27. c. 9. lett. P.* Gentilis *de bonis maternis, c. 31.* licet hodie apud nos calamitosum sit hoc remedium, cum fiat forma ignominiosa, quam referunt Baeza *de inope debitore, c. 1. n. 74.* Matienzo *in l. 6. gloss. 2. tit. 20. l. 5. recopil.* & apud alias nationes pileum viride gestare coguntur, ut refert Heraldus *d. c. 25* & constitutione Pii V. clericis indultum fuisse, ut illud deferre non cogantur, refert Barbosa *hic.* Apud Francos ex constitutione Ludovici XII. *c. 70.* qui bonis cedunt, in judicio aperto capite, & discincti adsunt: cujus ritus rationem reddit Forner. *l. 2. select. c. 27.* Igitur Odoardus in præsenti specie cogendus erat cedere omnia bona, ut ex illis creditoribus debitum solveretur, ut *in c. 2. de fidejuss.* non autem sub cautione juratoria tantum dimittendus. Augetur hæc difficultas ex eo; nam Ecclesia admittitur ad bonorum cessionem, *authent. ut determinatus sit numerus cleric. collat. 1. §. cum vero.* Igitur & ejus ministri cogendi sunt ad hujusmodi cessionem.

6 Rejicitur intellectus Glossæ.

Ut hanc difficultatem effugiat Glossa ultima in præsenti, existimat quod Odoardus in hac specie potius bonis cesserit, vel paratus erat cedere; ideoque excommunicationem relaxatam fuisse, alias ipsum in carcere esse detrudendum utquedum bonis cederet; nec in hac parte clericos ullo privilegio speciali gaudere. Glossam sequuntur Hostiensis, Joannes Andreas, & Antonius *hic.* Angelus, Castrensis, & Alexander *in l. miles, ff. de re jud.* Sed hæc solutio aperte rejicitur. Tum quia nullum verbum cessionis invenitur in hoc textu, imo contrarium facile suadetur; nam si ceilio bonorum præcessisset, ad quid excommunicatio proferebatur? Et si Gregorius intenderet clericum bona cedere debere, ut expresse jussit cautionem ab eo præstari, etiam decrevisset ante relaxationem excommunicationis, ipsum Odoardum bonis cedere prius debere. Omissa igitur hac interpretatione, ut privilegium seu beneficium in præsenti clericis concessum agnoscamus ab origine res repetenda est. Sciendum igitur est lege XII. Tabular. quam refert Cujacius *l. 3. observ. c. 39.* & restituit Jacob. Gothofred. *in quatuor fontib. tabul. 3.* ex quo eam transcripsi *in c. quod consultationem, de re jud. c. 2. de pignor.* debitore intra legitimum judicati tempus non solvente, licere creditori manus in eum injicere, & secum ducere vinctum nervo, aut compedibus quindecim pondo, non plus, ne essent impedimento ambulandi, & interessendi facris: ut notavit Revardus *ad leg. XII. Tabul. c. 8.* cui nolenti de suo vivere, tenebatur creditor dare victum, & stratum, *l. si victum 34. ff. de re jud. l. 234. §. 2. ff. de verb. signif.* Terentius *in Phormione, actu 2. scena 2.*

Duces ducent damnatum domum;
Alere nolunt hominem edacem.

Ubi subjicit Donatus, *secundum jus*, scilicet quo obærati cum solvendo non essent, ipsi manu capiebantur. Irridet illic genus damnationis parasitus, in quo victor pascere compellitur, & pascitur victus. Et licet omnia verba illius legis decemviralis difficilia sint, illa tamen, *libras farris in dies dato*, viros doctos jampridem exercuerunt. Forner. *l. 1. select. c. 6. & in l. 43. de verb. signif.* legit *libra s. farres in dies dato*; idest selibram; nam sicut hodie in Medicorum receptis pro semisse ponitur s. similiter & in antiquorum notis adjiciebatur; & ita juxta Forneriam tenebatur creditor quotidie debitori dare semilibram farris. Sed ut rectius probat Gothofredus *in not. ad d. tab. 3. hic* diarii modus legitimus non erat, imo legitimo angustior, & iniquior fuit, ut ipse probat ex Bibaculo, & Titinnio, & D. Hieronymo *in Danielem c. 4.* ibi: " Decem panis unciæ diuturnæ, & aquæ tertia sextarii pars; his anima magis trahitur, quam sustentatur; qui cibus, ac potus juxta inclytum Oratorem Demosthenem non vires tribuit, sed mortem prohibet, „ Libræ ita farris in dies in ea lege sunt singulæ libræ in singulos dies, qui erat legitimus diarii modus, ut constat ex Horatio *l. 1. satyra 3.* ibi:

Denique cur unquam fugisset? cui satis una
Fabris libra foret.

Post 60. autem dies, intra quos publice producebatur, debitumque publicabatur, ut populo constaret, vincto nullam injuriam a creditore vel judice fieri licuit, *l. 2. C. de custod. reorum*, quam ad hoc expendit Covar. *l. 2. var. c. 1. n. 1.* intra quod tempus si non solvisset, aut pactum cum creditore fecisset, licebat creditori peregre trans Tyberim vendere, aut capite punire; & si plures creditores essent, in partes debitoris corpus secare licebat: ita lex decemviralis: " Debitoris corpus in partes secanto, „ post A. Gellius *l. 20. noctium, c. 1.* Tertullianus *in apol. c. 4.* " Sed & judicatos in partes fecari a creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est, bonorum adhibita proscriptione: suffundere maluit hominis sanguinem, quam effundere. „ Quintilianus *l. 3. c. 6.* " Sunt enim quædam non laudabilia natura, sed jure concessa, ut in XII. Tabulis debitoris corpus inter creditores dividi licuit, quam legem mos publicus repudiavit. „ De quo veteri jure, seu potius injuria, nisi ad terrorem magis quam usum esset scriptum, ultra plures congestos ab Osualdo *l. 18.*

c.7. littera N, & l.27. comment. c.3. duplici littera H, Pichardo *in §. cum eo* 50. *Inſt. de act.* Roberto 1. *rer. jud. c.6.* videndi ſunt Hothomanus *l.18. antiq. ad finem*, Balduinus *ad l. Rom. 3. c.4.* Raſaus *l.8. antiq. c.19.* Contius *l.2. ſucceſſ. c.*18. H. Magius *l. var. lect. c.8.* Andreas Scotus *l.2. human. obſ. c.*34. & *l.3. c.24.* Æneas Robertus *l.2. rer. jud. c. 6.* P. Greg. *l.* 22. *ſyntagm. c.6. n.5.* Sed abrogato novis legibus, non tantum inhumano ſectionis jure, verum, & addictionis, & nexus, *l. ob æs alienum, C. de obl. & act.* probavi late *in c.2. de pign.* manſerunt tantum in uſu venditio ſolemnis, de qua *in tit. Inſtit. de ſucceſſionibus ſublatis*, & conjectio debitoris in carcerem, juxta textus ſupra pro dubitandi ratione adductos. Poſtea enim debitores creditoribus in ſervitium dabantur, in ergaſtulumque trudebantur, ubi aſſidue verberibus flagellabantur, ut conſtat ex pluribus locis Livii, præcipue *l.1. decad.* 1. & *l.6.* nec ipſos ſolum debitores, quinimo & eorum filios creditoribus dari teſtatur Dion. Alicarn. *l.6.* tortoribusque cruciandos dari licuit apud Hebræos; idque probatur ex D. Matthæo *c.* 18. in illa parabola, ubi dominus iratus tradidit cruciandum tortoribus debitorem, quouſque redderet univerſum debitum. Plura Go hofredus *in d. l. ob æs*, Æneas Robertus *l.2. rer. jud. c. 6.* Et licet poſtea mitiores Romani facti ſint, adhuc in miſeros debitores ſæviebant, ita ut variis flagellationibus, præcipue plumbatis, eos cæderent, ut conſtat *ex l. 3. & 7. C. Theod. de exact. l.*80. *eodem C. de uſuris*: notarunt Baronius *t.1. anno* 33. *n.*34. Amaya *in l.1. C. de exactoribus tribut. l.*10. donec Imperator Conſtantinus digniſſimam piiſſimi, ac chriſtianiſſimi nominis ſui edidit conſtitutionem anno Chriſti 320. ſui vero Imperii 15. relatam *inſ. l.* 3. miſertus hominum pauperatibus, quibus abſque ſui culpa frequenter opprimuntur. De cujus conſtitutionis ſententia agunt repetentes *ibi*.

7 De privilegio ne quis conveniatur &c.

Unde cognoſcitur, privilegium ne quis conveniatur ultra quam facere poteſt, in eo conſiſtere, ut perſonæ, quibus tribuitur, non in ſolidum pro executione judicati bonorum venditionem ſuſtineant, ſed dumtaxat quatenus facere poſſunt, ideſt quatenus facultates patiuntur, relictis alimentis, *l. inter* 19. *ff. de re judic. l. in condemnatione* 173. *ff. de reg. jur. §. item, de dopat. Inſtit. de act.* nec in carcerem detrudantur, etiamſi ſolido ſolvendo bona ſatis non ſint, ut docuerunt Barboſa *in l. maritis* 3. *n.* 2. *ff. ſolut. matrim.* Guttierez *de juram. 1. p. c.*2. *n.*48. imo illis relinquenda ſunt, quæ honeſte ſufficiant ad alimenta, *l. inter* 19. *in fine, l. cum ex cauſa* 30. *l. Neſennius* 41. §. 1. *ff. de re jud. l. facere* 28. *l. maritus* 43. *ff. ſolut. matrim. l. nepos* 125. *ff. de verb. ſignif. d. l. in condemnatione* 173. non autem deducto ære alieno, *l. ſunt qui* 16. *ff. de jud. l. ſi filio* 53. *cum ſeq. ff. ſolut. matrim. l. verum* 63. *ff. pro ſocio*. Excipitur tamen donator, qui deducere poteſt æs alienum, quod aliis non ex eadem donationis cauſa debet, *d. l. inter* 19. *l. qui ex donatione* 12. *ff. de donat. l. maritus* 54. *ff. ſolut. matrim.* Inſpicitur autem rei judicatæ tempus, quatenus quis facere poſſit, *l. rei judicatæ* 15. *l. ex diverſo* 17. *§. ult. l. ſi filio* 53. *ff. ſolut. matrim. d. l. verum* 63. *§. tempus, d. l. Neſennius* 41. *§. ult. l. id quod* 33. *ff. de donat.*

8 De perſonis quibus hoc privilegii competit.

Deinde ſciendum eſt, perſonas quibus hoc privilegium competit, ad ſex claſſes, ſeu ordines ab Interpretibus referri. Prima eſt eorum, inter quos ſumma ſanguinis conjunctio adeſt, quales ſunt parentes, liberi, fratres. De prioribus ſunt textus *in l. ſunt qui* 17. *l. cum ex cauſa* 30. *ff. de re jud. l. quia* 16. *l. etiam* 18. *ff. ſolut. matrim. l. licet* 7. *§. ſed ſi quis, ff. de obſequiis, l. 1. tit. 1. part. 5.* Circa fratres autem augmentum deducitur *ex l. verum* 63. *ff. pro ſocio, l. patronus* 17. *ff. de re jud.* Illuſtrat Acacius *privil. parent.* In his omnibus perſonis illa eſt communis ratio, quia cum ob ſummam ſanguinis neceſſitudinem invicem ſibi alimenta debeant, & non tantum liberi parentibus, & e contra, *l. ſi quis a liberis* 5. *ff. de agnoſcend. libert. l. ult. §. ipſum autem, C. de bonis quæ lib.* ſed etiam fratres fratribus, *l. qui filium* 4. *ff. ubi pupillus, l. tutor* 13. *§. ult. ff. de adminiſtr. tut. l. 1. §. ſed & ſi* 2. *ff. de tutela, & rationibus*, abſurdum eſſet ſi liceret exigendo ſolidum, ab eis alimenta auferre, quibus præſtari debent, ut probant Cujacius *l. 32. Pauli ad edict. in l. ſi unus* 67. *§. ult. ff. pro ſocio*, Donel. *l. 27. comment. c. 9.* ubi Heligerus *litt. E*, & alii congeſti ab Heringio *de fidejuſſ. q. 27. p. 4. n.* 90. Accedit in parentibus ratio reverentiæ eis a filiis debita, cui repugnat redigi patres ad egeſtatem vel carcerem, per exactionem ſolidi, *l. licet* 7. *l. liberto* 9. *ff. de obſequiis a parentibus*: & circa hoc privilegium, ſicut in aliis caſibus parentum nomine omnes aſcendentes in infinitum comprehenduntur *l. 4. §. parentem, cum ſeq. ff. de in jus vocando, l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præſtand. l. appellatione* 51. *ff. de verb. ſignif.* ſimiliter liberorum appellatione omnes deſcendentes continentur, *l. ſed ſi hæc* 10. *§. liberos* 9. *ff. de in jus vocando, l. 3. §. ſi municipatus, ff. de aſſignand. liberi. l. moris* 9. *§. libros, ff. de pœnis, l. liberorum* 220. *ff. de verb. ſignif.* licet aſcendentes ultra tricavum communi nomine majores dicantur, ſicut & deſcendentes ultra trinepotem, liberi appellantur, *l. ult. §. parentes, ff. de gradibus*: exponunt contra Laurentium Val. *l. 6. elegant. c. 55.* Heligerus *d. l.* 23. Donelli, *c.2, litt. I.* Duarenus *in l. patronus* 17. Alex. ab Alex. *l. 1. dier. genial. c.* 15. Pereyra *in l. ſi curatorem, verbo ſine curatore, n.* 48. C. *de in integrum reſtit.* Gentilius, Fornerius, & Gedeus *in d. l. appellatione* 51. *l. liberorum* 220. Pichardus *in l. Gallus, in præluditis, c.1, n.*18.

9 Exponitur l. etiam 18. ff. ſolut. matrim. l. 1. §. 13. ff. de ſolut. bon.

Sed ſupra traditis opponi ſolet textus *in l. etiam* 18. *ff. ſolut. matrim.* ubi Pomponius in actione de dote, quam mater contra filios exercet, admitti eos ad hoc privilegium docet, ſi patri, eidemque marito hæredes extiterint. Unde ſupponit, in aliis actionibus, ex quibus non tanquam patris hæredes a matre conveniuntur, non poſſe ex ſua perſona privilegium hoc opponere: quo argumento ductus Baeza *de inope debitore, c. 7. n.* 48. ex mente Accurſianorum probat, liberis hoc privilegium non competere. Sed ea omiſſa ſententia dicendum eſt, in ſpecie illius textus propriam, peculiaremque rationem circa dotis actionem, qua filii ex perſona patris ut hæredes conveniebantur adfuiſſe; ſiquidem conſtat, privilegium hoc marito conceſſum, cum perſona extingui, ideoque nec hæredi ejus præſtari, *l. maritum* 13. *cum l. ſeq. ff. ſolut. matrim. l. etſi fidejuſſ.* 24. *§. ult. cum l. ſeq. ff. de re jud.* Sed contrarium merito reſpondit Pomponius, quia privilegium hoc in ea ſpecie, non tamquam a patre tranſmiſſum, contra *legem qui tale* 14. *ff. ſolut. matr.* ſed tamquam novum privilegium ex perſona eorum proveniens, illis competebat, ut docuerunt poſt alios Barboſa *in l. maritis* 13. *n.*81. *ff. ſolut. matr.* Suarez *de legib. l.* 8. *c.* 11, *n.* 4. Etiam opponi ſolet textus *in l.* 1. *§. ſi cum duobus* 13. *ff. de collat. bonor.* ubi inter fratres circa collationem denegatur ſextantis emolumentum fratri, qui per inopiam cavere non poteſt in ſolidum; & conſequenter innuitur, etiam inter fratres, ſicut cautioni in ſolidum, ita & exactioni locum eſſe, cum valeat argumentum a cautione ad exactionem, *l. ſi conſtante* 24. *§. quoties, ff. ſolut. matrim.* Quare hoc privilegium fratribus negarunt Accurſius, Bartolus, & claſſici fere omnes *in d. l. verum* 63. Baeza *de inope debitore, c.*10. *n.*93. Heringius *de fidejuſſ. d. c.* 27. *n.* 89. Sed adhuc verius eſt, fratribus competere hoc privilegium, quia licet fateamur, quod Accurſius ſupponit *in d. l. verum* 63. non eſſe inter fratres ſocietatem voluntariam ex conventione, ſed neceſſariam & incidentem, diſcordiis aptam, *l. cum pater* 77. *§. dulciſſimis, ff. de legat. 2. l. in re communi* 25. *ff. de ſervit. urban.* non debet tamen major vis eſſe imaginariæ fraternitatis inter ſocios, quam veræ, & naturalis inter fratres, ne alter alterum ad egeſtatem redigat, *l. nonnunquam, ff. de collat. bonor. l. nemo* 58. *§. 1. ff. de hæred. inſtit.* Nam ut eleganter Quintilianus *declamat.* 321. ajebat: „ Quæ poteſt amicitia eſſe tam felix, quæ imitetur fraternitatem? Certe quotiens blandiri volumus iis, qui eſſe amici videntur, nulla adulatio præcedere ultra hoc nomen poteſt, quam ut fratres vocemus. *Et deinceps*, Quid eſt aliud fraternitas, quam diviſus ſpiritus?„ Plura Tiraquel. *de pœnis temperand. cauſa* 22. *n.6. & in l. ſi uniquam, verbo libertis, n.*92. *C. de revocand. donat.* Langleus *l. 3. ſemeſtr. c. 2.* Unde ob eam rationem licet expreſſum juris teſtimonium non habeamus, extenſioni hujus privilegii ad fratres locus eſt, *l. non tantum* 20. *in fine, ff. de re jud. l.2. §. item, ff. de aqua pluvia*. Nec obſtat textus *in d. §. ſi duobus* 13. quia in eo cum ex forma edicti Prætoris de collationibus, emancipatus præteritus non aliter ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas admittatur, quam ſi fratribus, qui in poteſtate permanſerunt, conferat ſua bona, vel caveat de collatione, *l.1. in princip. & §. jubet 9. & §. quamvis* 11. *l.3. de collat. bonor.* recte docetur, quod ſi cum duobus fratribus conferre deberet, uni dumtaxat cavere propter inopiam potuerit, eſſe ei denegandas interim actiones ſextantis, ideſt dimidii trientis, quem integrum cum effectu haberet, ſicut & alii duo fratres, ſi uterque contuliſſet, vel caviſſet; quo caſu non damnatur frater in ſolidum, qui ſolvendo non eſt; ſed lucrum hæreditatis paternæ, quod emancipatus non haberet jure civili, nec prætorio, ei defertur, niſi ſub forma collationis denegetur ei, pro qua parte non conſert, *l.5, §. ult. ff. de collat. bonor.* Nam ſi propter inopiam, quamvis utrique non caveret, conſequeretur trientem integrum, cederet hoc beneficium in injuriam fratris illius, cui non conſertur, & aufertur; cum e converſo ſufficere emancipato debeat, quod propter inopiam conferre id ipſum videtur, quod minus percipit ex bonis patris, quia utrique non cavet, argumento *ex d. l.1. §. ſed etſi* 12. *l. dotis 5. C. eodem tit.* & ſic ſextantem ſaltem conſequitur, quem non conſequeretur, ſi ſtricto jure contra eum uteremur, ſicut contra contumacem; quia qui in ſolidum non cavet, nec pro parte cavere intelligitur, *d. §.* ſi cum duobus, juncta *l. ſervus* 9.

10 De ſecunda perſonarum claſſe.

Ad ſecundam perſonarum claſſem, quibus hoc privilegium competit, ſpectant ſocii ob imaginem fraternitatis; ſicut enim fratres in communione bonorum ſunt, & ideo dicuntur conſortes, *l. ſi is qui tres* 31. *§. ceterum, de excuſat. tut. l. duobus* 52. *§. Papinianus, ff. pro ſocio, l. ex parte* 39. *§. filiis, ff. familiæ erciſc. illuſtrant* Cujacius *l.6. qq. Pauli in d. l. ſi is qui tres* 31. *§. ceterum, & l.5. obſ. c.*10. Ludovicus Carrio *l. 2. emend. c.*10. Joannes Savarrus ad Sidonium *l.3. ep.1. pag. 176. & l.4. ep.*24. *ad finem*, Briſſonius *de verb. ſignif. verbo Conſortes*: ita & ſocii proprie conſortes dicuntur. Et fratres a veteribus eſſe appellatos, conſtat ex ſolemni formula renunciandæ ſocietatis, quæ extat apud Petronium in Satyrico, *c.* 10. & 11. Apulejum *l.*10. *l. miles, junctis l. nemo* 58. *§. 1. ff. de hæred. Inſt. l.4. C. de caſtrenſi peculio, l.*12. Competit ergo privilegium hoc in primis ſocio omnium bonorum, cum quo diviſa eſt ſolida fraternitas, ut ait Quintilianus *declamat.* 321. *l. ſunt qui* 16. *ff. de re jud.* Obtinuit etiam, ut ſocio unius rei, ſi ex ea ſocietate conveniatur, competat hoc privilegium, ut ex Sabino Ulpianus docet, *l. verum* 63. *ff. pro ſocio*, Bronchorſt. *exantioph. centur.2. aſſert.*51. quia limitatæ cauſæ effectus limitatus quidem eſt; ſed ſimilis, intra ſuum modum, univerſali, *l. in agris* 16. *ff. de acquir. domin.* Ergo non ſecum pugnat Ulpianus *in d. l. ſunt qui, & in d. l. verum* 63. ſed alter alterum ſupplet, ut poſt Accurſium, & claſſicos utrobique obſervant Faber in rationali *dicta leg. verum* 63. Guttierez *de juram. 3. p. c.* 15. *n.* 1. Oſualdus *l.* 27. *Donell. c.* 13. *litt. K*, Vvilembachius *in theſibus, ad titul. Inſtitut.* pro ſocio, Pichardus *in manuduct. 2. p. præcep. 9. ex n.* 22. Nec tunc

tunc obſtat textus *in l. de illo* 23. *ff. pro ſocio*, ubi cum unus ex pluribus ſociis Titium ad ſocietatem ſolus admiſiſſet, & admiſſus ſolvendo non eſſet, docet Ulpianus, omnimode eum, qui admiſit, ſociis teneri, non tantum ut actiones ſuas mandet contra admiſſum, ſed etiam ut indemnes eos præſtet in id, quod a ſocio admiſſo ſolvi non potuerit. In quo textu concedit Ulpianus privilegium hoc ſocio admiſſo contra eos, qui non admiſerunt, quorum ſocius non eſt, *l. qui admittitur* 19. *cum ſeq. ff. pro ſocio, l. conſilii* 47. *§. ult. ff. de reg. jur.* & illud negat ſocio, qui admiſit contra ſocios; quod utrumque abſurdum eſt. Sed reſponderi debet, ideo ſocios, qui non admiſerunt Titium, ab eo ſolidum non exigere, ſed tantum quatenus facere poteſt, qui cum ſociis non ſint ipſius Titii, & per conſequens nec in eum actionem propriam, ſeu directam habeant ſuo nomine, *d. l.* qui admittitur, neceſſe eſt, ut experiantur mandatis actionibus a ſocio, qui admiſit; proinde obſtabit eis tanquam ceſſionariis exceptio hujus privilegii, quia & obſtaret mandati, cujus jure, & actionibus ipſi utuntur, *ex l. emptor* 5. *C. de hæredit. vel act. vendita, l. ſi poſt divortium* 27. *ff. ſolut. matrim. l. qui in jus* 177. *ff. de reg. jur.* quamvis contrarium procederet, ſi ex delegatione ſocii, qui admiſit, alii experirentur contra Titium, quia uterentur tunc propria actione, quæſita ex *præſtatione*, & conſenſu debitoris delegati, *l. 1. l. nec creditores* 6. *C. de novat.* ideoque nec obſtaret exceptio hujus privilegii, *l. qui id quod* 33. *§. fin. ff. de donat. l. ſi Titius, ff. de novat. l.* Neſennius 41. *ff. de re jud.* E contrario autem ſocius, qui admiſit in eo textu, non fruitur hoc privilegio contra ſocios, ſed in ſolidum illis tenetur in id quod ab admiſſo ſervare non potuerint, quia culpa ipſius fuit, & quidem dolo proxima in admittendo ſocio non idoneo ſine aliorum conſenſu: unde & teneri debet, quaſi dolo fecerit ipſa ſocietate, quominus ſolidum debitum conſequi ſocii poſſint; quo caſu ceſſat hoc privilegium, *d. l. verum* 63. *§. hoc quoque* 7. *l. ſed hoc* 22. *§. 1. l. ſi quis* 51. *cum l. ſeq. ff. de reg. jur. l. etiam* 18. *§. 1. ff. ſolut. matrim.* docuerunt Accurſius, Fulgoſius, Albericus, & Faber *in d. l. de illo* 23. Barboſa *in l. maritis* 13. *n.*103. *ff. ſolut. matrim.* Illud ſumme notandum eſt, privilegium hoc denegari ſocio in ſatyrico, *c.* 10. *cum ex cauſa* 30. *hoc tit.* quia quamvis maritus uxori non eandem reverentiam & obſequium debeat, ſicut uxor marito, cui ut capiti ſubdita eſt, *c. hæc imago, c. mulierem* 17. 33. *q.* 5. *c. duo de deſponſ. impub.* debet tamen maritus honorem matrimonio, *l. 2. de actione rerum amot. l. 1. §. ſi vir, ff. ad Syllanian. l. adverſus* 4. *C. de crimin. expil.* unde ob eandem rationem privilegium hoc concedi uxori conſideravit Modeſtinus *in d. l. non tantum* 20. cujus poſtremam clauſulam ita poſt alios expoſuerunt Barboſa *in d. l. maritum* 13. *n.*54. Oſualdus *l.*27. *Donelli, c.9. litt. G*, quamvis aliter Cujacius totam eam clauſulam Triboniano tribuat *l.24. obſerv. c.*38. *& l.2. different. Modeſt. in d. l. non tantum*, hoc competit ſocero utriuſque conjugis, videlicet patri mariti, ſi ſoluto matrimonio pro dotis reſtitutione conveniatur; nam ſi maritus in patris poteſtate ſit, tranſit etiam in ſoceri familiam nurus, *l.1. §. ſi vir, ff. ad Syllanianum, l. penult. §. ult. ff. quod falſo tut. l. ſi maritus* 46. *ff. famil. erciſc.* Si vero maritus ſit emancipatus, cum mariti poteſtati uxor ſubjiciatur, debet utique reverentiam ſocero, cui & maritus, quamvis emancipatus naturali ratione, utpote patri, debet, *l.1. §. ſi pater* 14. *ff. ad Syllanianum*, & conſequenter ſemper ſocer nurui loco parentis eſt. Ideoque privilegium hoc ſocero competit, *l. rei judicatæ* 15. *§. ult. cum l. ſeq. ff. ſolut. matrim. l. ſicuti* 21. *ff. de re jud.* Et licet circa ſocerum, parrem videlicet mulieris, dubitari poſſit, quia nec gener in ſoceri familiam, aut poteſtatem tranſit, nec maritus uxoris poteſtati ſubjicitur, & ita ceſſat utraque ratio ſupra conſiderata; tamen quia propter affinitatem etiam in ſocero affectionis paternæ ratio conſideratur, ut deducitur ex *l. ult. ff. de his quibus ut indign.* juncto Cujacio *l.14. reſponſ. Papin. in l. in ſacris* 103. *ff. de legat. 1. & in l. unic. C. de cadue. tollend. l.4. §.* hoc itaque, *ff. de gradibus, l.3. in fine, C. de natural. liberis*, obtinuit magis concedendum eſſe privilegium noſtrum ſocero ex promiſſione dotis convento a genero, *d. l. ex diverſo* 17. *ff. ſol. matrim. l. ſicut* 21. *cum ſeq. ff. de re jud. l. penult. ff. de jure dot.* docent Barboſa *in d. l. maritum* 33. *n.*59. Oſualdus *l.27. c.9. littera H.* An tamen ex privilegio fruatur ſocer ſemper, & indiſtincte, ſive conſtante matrimonio conveniatur, ſive ſoluto; & ſive dolo fecerit, ſive non, inter Juriſconſultos non convenit, ut apparet *ex d. l. ex diverſo* 17. *d. l. ſicut* 21. *d. l. penult.* pro quibus conciliandis, rejecta emendatione Fabri *l. 2. conject. c.*14. reponentis in extremo dictæ *legis ſicut* 21. hæc verba, *ſed alio, & alio jure utimur*; & omiſſa antiquorum ſententia, quæ admiſit inter Conſultos diſſenſionem, quam docuerunt Alexander *in l. rei judicatæ* 15. *n.9. ff. ſolut. matrim.* Jaſon *in dict. l. ſicut* 21. *n.*4. Campegius *de dote*, 3. *part. q.* 250. Baeza *de inope debit. c.* 17. *n.*57. Connanus *l.* 8. *comment. c. 9. n.* 8. Donellus *l.* 27. *comment. c.* 9. dicendum eſt, ſocerum patrem uxoris frui utique generaliter, & indiſtincte privilegio hoc contra generum, ſi dote promiſſa conveniatur conſtante matrimonio, ob manentem adhuc affinitatis, & reverentiæ rationem, *d. l. ex diverſo* 17. Sic accipiendæ ſunt *lex ſed hoc tex* 22. *& lex penultima, ff. de jur. dot.* coque referri poteſt textus *in l. ſi extraneus* 53. *§.* 1. *ff. de jur. dot.* junctis Oſualdo *l.4. Donel. c.*14. *littera K*, Fabro *decad.* 82. errore 10. Schifordeg. ad ipſum, *l.3. tr.2. q.* 4. non autem ſi ſoluto matrimonio conveniatur, quia tunc non militat eadem affinitatis, & affectionis ratio, ideoque diverſo jure utimur. Nec privilegium conſtante matrimonio indiſtincte tribuitur, ſed ex cauſa juſta, veluti ſi fortuito caſu, poſtquam dotem promiſit, factus ſit non ſolvendo: ceterum ſi ſciens ſe non eſſe ſolvendo, decepit generum, vel ei inſidiatus eſt, dum filiæ ſuadet, ut a marito divertat, non ſuccurritur illi, *d. l. penult. ff. de jure dot.* quam ita exponit Græcus Scholiaſtes *l.* 28. *Baſilic. tit.*15. & poſt alios Barboſa *in d. l. maritum* 13. *n.*67. Oſuald. *d. l.* 27. *Donelli, c.9. litt. L.* De hoc privilegio ex cauſa dotis competente loquuntur textus *in l. ſi cum procuratore* 23. *cum l. ſeq. l. exheredatum* 49. *l. ſi rerum* 52. *ff. de re jud. l. ex diverſo* 17. *§. ult. l. ſi poſt* 27. *cum l. ſeq. l. ſi maritus* 45. *l. ſi filius* 53. *cum ſeq. ff. ſolut. matrim. l. ſi minor* 51. *§. 1. ff. de procurat. l. ſi mulier* 21. *§. ult. ff. de action. rer. amot. l. nec maritus* 8. *C. ſolut. matrim. l. 3. ff. de privil. credit.* alias *l. intereſt* 18. *ff. de rebus auctor. jud.*

11 De marito uxore, & ſocero,

Ad tertiam claſſem perſonarum, quæ tantum condemnantur in id, quod facere poſſunt, ſpectant primo maritus, qui in reſtitutione dotis tantum condemnatur in id, quod facere poteſt, *l. patronus* 17. *l. non tantum* 20. *cum ſeq. ff. de re jud. l. maritum* 12. *cum ſeq. ff. ſoluto matrim. l. ſic* 27. *§. 1. ff. de relig. & ſumpt. §. item ſi de dote* 37. *Inſt. de act.* quod vetus Juriſprudentia tantum admittebat in actione rei uxoriæ, ſive de dote, *l. unica, §. cum autem, C. de rei uxor.* quia cum bonæ fidei eſſet, & in id concepta, quod æquius melius, *d. l. unica, §. ſed etſi* 2. *l. eas* 8. *ff. de c. minut.* inerat ei quodammodo, ſicut & aliæ retentiones ex bono, & æquo, & exceptio hujus privilegii, quæ præcipue nititur æquitate ob ſocietatem conjugalem, & reverentiam marito debitam, *d. l. unica, §. cum autem* 7. *l. alia* 14. *§. ult. l. ex diverſo* 17. *§. 1. ſolato maxrim.* juncta regula *§. in bonæ fidei* 30. *Inſtit. de action.* Diverſum autem procedebat in actione ex ſtipulatu pro dote, quia ſtricti juris erat ante Juſtinianum, ſolidumque exigebat; non obnoxia exceptionibus, ſeu retentionibus prætextu æquitatis, *d. l. unic. §. ſed etſi non ignoramus*. Ob eandem etiam vitæ ſocietatem privilegium hoc competit uxori, ſi a marito conveniatur ex promiſſione dotis, *l. ex diverſo* 17. *§. 1. ff. ſolut. matrim.* ſive ex alio contractu, *l. non tantum* 20. *hoc tit.* quia quamvis maritus uxori non eandem reverentiam & obſequium debeat, ſicut uxor marito, cui ut capiti ſubdita eſt, *c. hæc imago, c. mulierem* 17. 33. *q.* 5. *c. duo de deſponſ. impub.* debet tamen maritus honorem matrimonio, *l. 2. de actione rerum amot. l. 1. §. ſi vir, ff. ad Syllanian. l. adverſus* 4. *C. de crimin. expil.* unde ob eandem rationem privilegium hoc concedi uxori conſideravit Modeſtinus *in d. l. non tantum* 20. cujus poſtremam clauſulam ita poſt alios expoſuerunt Barboſa *in d. l. maritum* 13. *n.*54. Oſualdus *l.*27. *Donelli, c.9. litt. G*, quamvis aliter Cujacius totam eam clauſulam Triboniano tribuat *l.24. obſerv. c.*38. *& l.2. different. Modeſt. in d. l. non tantum*, hoc competit ſocero utriuſque conjugis, videlicet patri mariti, ſi ſoluto matrimonio pro dotis reſtitutione conveniatur; nam ſi maritus in patris poteſtate ſit, tranſit etiam in ſoceri familiam nurus, *l.1. §. ſi vir, ff. ad Syllanianum, l. penult. §. ult. ff. quod falſo tut. l. ſi maritus* 46. *ff. famil. erciſc.* Si vero maritus ſit emancipatus, cum mariti poteſtati uxor ſubjiciatur, debet utique reverentiam ſocero, cui & maritus, quamvis emancipatus naturali ratione, utpote patri, debet, *l.1. §. ſi pater* 14. *ff. ad Syllanianum*, & conſequenter ſemper ſocer nurui loco parentis eſt. Ideoque privilegium hoc ſocero competit, *l. rei judicatæ* 15. *§. ult. cum l. ſeq. ff. ſolut. matrim. l. ſicuti* 21. *ff. de re jud.* Et licet circa ſocerum, parrem videlicet mulieris, dubitari poſſit, quia nec gener in ſoceri familiam, aut poteſtatem tranſit, nec maritus uxoris poteſtati ſubjiciatur, & ita ceſſat utraque ratio ſupra conſiderata; tamen quia propter affinitatem etiam in ſocero affectionis paternæ ratio conſideratur, ut deducitur ex *l. ult. ff. de his quibus ut indign.* juncto Cujacio *l.14. reſponſ. Papin. in l. in ſacris* 103. *ff. de legat. 1. & in l. unic. C. de cadue. tollend. l.4. §.* hoc itaque, *ff. de gradibus, l.3. in fine, C. de natural. liberis*, obtinuit magis concedendum eſſe privilegium noſtrum ſocero ex promiſſione dotis convento a genero, *d. l. ex diverſo* 17. *ff. ſol. matrim. l. ſicut* 21. *cum ſeq. ff. de re jud. l. penult. ff. de jure dot.* docent Barboſa *in d. l. maritum* 33. *n.*59. Oſualdus *l.*27. *c.9. littera H.* An tamen ex privilegio fruatur ſocer ſemper, & indiſtincte, ſive conſtante matrimonio conveniatur, ſive ſoluto; & ſive dolo fecerit, ſive non, inter Juriſconſultos non convenit, ut apparet *ex d. l. ex diverſo* 17. *d. l. ſicut* 21. *d. l. penult.* pro quibus conciliandis, rejecta emendatione Fabri *l. 2. conject. c.*14. reponentis in extremo dictæ *legis ſicut* 21. hæc verba, *ſed alio, & alio jure utimur*; & omiſſa antiquorum ſententia, quæ admiſit inter Conſultos diſſenſionem, quam docuerunt Alexander *in l. rei judicatæ* 15. *n.9. ff. ſolut. matrim.* Jaſon *in dict. l. ſicut* 21. *n.*4. Campegius *de dote*, 3. *part. q.* 250. Baeza *de inope debit. c.* 17. *n.*57. Connanus *l.* 8. *comment. c. 9. n.* 8. Donellus *l.* 27. *comment. c.* 9. dicendum eſt, ſocerum patrem uxoris frui utique generaliter, & indiſtincte privilegio hoc contra generum, ſi dote promiſſa conveniatur conſtante matrimonio, ob manentem adhuc affinitatis, & reverentiæ rationem, *d. l. ex diverſo* 17. Sic accipiendæ ſunt *lex ſed hoc tex* 22. *& lex penultima, ff. de jur. dot.* coque referri poteſt textus *in l. ſi extraneus* 53. *§.* 1. *ff. de jur. dot.* junctis Oſualdo *l.4. Donel. c.*14. *littera K*, Fabro *decad.* 82. errore 10. Schifordeg. ad ipſum, *l.3. tr.2. q.* 4. non autem ſi ſoluto matrimonio conveniatur, quia tunc non militat eadem affinitatis, & affectionis ratio, ideoque diverſo jure utimur. Nec privilegium conſtante matrimonio indiſtincte tribuitur, ſed ex cauſa juſta, veluti ſi fortuito caſu, poſtquam dotem promiſit, factus ſit non ſolvendo: ceterum ſi ſciens ſe non eſſe ſolvendo, decepit generum, vel ei inſidiatus eſt, dum filiæ ſuadet, ut a marito divertat, non ſuccurritur illi, *d. l. penult. ff. de jure dot.* quam ita exponit Græcus Scholiaſtes *l.* 28. *Baſilic. tit.*15. & poſt alios Barboſa *in d. l. maritum* 13. *n.*67. Oſuald. *d. l.* 27. *Donelli, c.9. litt. L.* De hoc privilegio ex cauſa dotis competente loquuntur textus *in l. ſi cum procuratore* 23. *cum l. ſeq. l. exheredatum* 49. *l. ſi rerum* 52. *ff. de re jud. l. ex diverſo* 17. *§. ult. l. ſi poſt* 27. *cum l. ſeq. l. ſi maritus* 45. *l. ſi filius* 53. *cum ſeq. ff. ſolut. matrim. l. ſi minor* 51. *§. 1. ff. de procurat. l. ſi mulier* 21. *§. ult. ff. de action. rer. amot. l. nec maritus* 8. *C. ſolut. matrim. l. 3. ff. de privil. credit.* alias *l. intereſt* 18. *ff. de rebus auctor. jud.*

12 De patrono, donatore, & ſimilibus.

Ad quartam perſonarum claſſem, quibus hoc privilegium competit, ſpectant patronus, patrona, & eorum liberi, parentesque conventa liberto, in quem inæſtimabile libertatis beneficium contulerunt, *l. patronus* 27. *l. inter* 19. *l. exheredatum* 49. *ff. de re jud. l. exceptiones* 7. *ff. de exceptionibus, l. maritus* 54. *ff. ſolut. matrim. l. verum* 63. *§. 1. ff. pro ſocio, l. liberto* 7. *l. liberto* 9. *ff. de obſeq. parent.* Illuſtrant Baeza *de inope debit. c.* 17. *n.* 33. Oſualdus *l.* 27. *c.* 9. *littera I, & l.* 25. *c.* 2. *littera I*, Pichardus *in manuduct. 2. part. præcept.* 9. *n.* 30. Item donator, cui ne ex liberalitate ſua inops omnino reddatur, privilegium hoc competit, *l. inter* 19. *§. 1. l. cum ex cauſa* 30. *l. Neſennius* 41. *per totam, l. exheredatum* 49. *cum ſeq. ff. de re jud. l. qui ex donatione* 12. *l. qui id quod* 33. *in princip. & §. ult. ff. de donat. l. maritus* 54. *ff. ſolut. matrim. l. penult. ff. de novat. l. Divus* 28. *ff. de reg. jur.* ubi late explicant Petrus Faber, & Jacob. Gothofred. Barb. *in d. l. maritus* 13. *n.*100. *& in d. l. alia* 15. *§. eleganter, n.* 36. Pacius *centur.* 4. *q.*56. Hermoſilla *in l. 4. tit. 4. part. 5. gloſſ.* 2. Oſualdus *d. c. 9. duplici littera H*, Giurba *deciſ. 5.* Salgado *in labyrinth. 1. part. c.* 24. *n.* 108. Dom. Joſephus de Retes *de donat. c.* 20 *n.* 1. Guttierez *de juramento, 3. part. c.* 15. *ex nu.* 19. & ad hanc partem referendus eſt text. *in l. ſi extraneus* 33. *ff. de jure dotium*; ubi quod Ulpianus innuit *in verſ. quemquam in id*, extraneum promiſſorem dotis a marito conveniendum eſſe tantum in id quod facere poterat, difficile prorſus eſt, *ex l. penult. in princip. ff. de jure dot. d. l. Neſennio* 41. *ff. de re jud.* niſi vel Ulpianum accipias de extraneo, qui non ſolum uxori, ſed etiam marito donandi animo promiſit; & ideo etiam mariti reſpecta fruitur privilegio, ut interpretantur Faber *l. 2. conject. c.* 13. Olea *de ceſſ. jur. tit. 5. q.* 12. vel niſi verba illa, *Et ſpem*, transferas, referasque ad uxorem, quæ, utpote donataria, non poterat promiſſorem dotis convenire, niſi in quantum facere poterat, *d. l. Neſennius*, ubi Donellus *l.27. commentar. c.9.* & Oſualdus *littera C.* Cujacius *l. 12. obſerv. c.* 17. Ad hanc etiam præſentis privilegii partem ſpectant textus *in l. ex pollicitatione 9. l. penult. ff. de pollicit.* ubi *in d. l.9.* docetur, ex pollicitatione facta Reipublicæ alicujus operis, ſi quidem ob honorem facta ſit teneri in

solidum, tam ipsum, quam ejus hæredem; si vero conveniatur ex causa promissi operis cœpti, nec perfecti, & bona ejus non sufficiant liberalitati promissi operis solvendæ, ipsum quidem, & hæredem extraneum in quintam partem patrimonii sui, liberos autem ejus in decimam teneri: quod difficile est ex supra traditis; siquidem donator tantum in quantum facere potest, condemnatur: & in eadem specie *in d. l. penult.* docetur, extraneum hæredem teneri in quintam partem patrimonii defuncti, non autem in solidum, ut *in princip. d. l. 9.* Sed rejecta emendatione Cujacii *l. 4. different. Modest. in d. l. 9.* existimantis *in d. penult.* legendum esse negatione adjecta, supponendum est *in d. l. 9. & penul.* specialiter agi de pollicitatione, quæ inter privatos facta non obligat civiliter, *l. 3. ff de pollicit. l. juris 7. §. sed cum nulla, ff. de pactis*; nec etiam cum Reipublicæ fit, nisi vel fiat ob honorem ei, qui pollicetur, decretum, vel decernendum; vel si opus pollicitatione promissum cœptum sit, *l. 1. §. 1. & seq. l. 3. l. ceries 6. in princip. & §. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit. l. hoc jure 19. de donat.* Quo casu cum ex pollicitatione ob honorem, quem quis a Republica accepit, conveniatur, non tam ex mera liberalitate, quam ex promissione ob causam, quæ ad negotii contracti, & debiti potius quam ad donationis genus accedit, debitor est, *l. 1. in princ. & l. Arist. 18. l. hoc 19. §. 1. & 4. l. si pater 34. §. 1. ff. de donat.* erudite illustrat Galbanus *de usufr. c. 15.* & ideo nihil mirum, damnari ipsum, & hæredem etiam in solidum, non in quantum facere possunt, *d. l. ex pollicitatione 9. in princ.* Si vero pollicitatione sine causa Reipublicæ facta, ex eo solo quis conveniatur, quia facile opus fecit, quamvis ex eo pollicitatio proprie donatio fuerit; ideo tamen non competit privilegium hoc, quia non ex pollicitatione, quæ sine causa non sufficeret, sed ex causa cœpti operis convenitur; quo casu distinctionem illam 5. & 10. partis, ut mediocrem, Principum constitutiones admiserunt, *d. l. 9.* ad quam speciem ibi relatam redigenda omnino est sententia Pomponij *in d. l. pen. in 2. p. ff. de pollic.* ubi quamvis factam fuisse fateamur pollicitationem ob honorem, cum tamen Pomponius supponit nonnisi ex causa certi operis peti, intelligendum necessario est, decessisse promissorem ante honorem decretum, vel inchoatum: & ideo contra hæredes nonnisi ex causa cœpti operis succedit petitio 5. aut 10. partis; *l. tortes 6. §. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit.* docuit Albericus *in d. l. tortes.*

13 De filio emancipato.

Ad quintam classem personarum, quæ tantum in quantum facere possunt, damnantur, spectant illæ, quæ ob inopiam miseratione dignæ sunt, veluti emancipatus, vel exhæredatus, quive paterna hæreditate se abstinuit, aut ex minima parte hæres fuit; ideoque causa cognita non damnatur in solidum ex gestis cum filius familias esset, *l. 2. in princ. & §. 1. cum seq. ff. quod cum eo, l. 2. l. si ex alia 9. C. eod. tit. l. & exheredatum 49. ff. de re jud. l. 3. §. sed aurum, ff. de minor. l. sic dubitet 10. §. ult. de fidejuss.* Excipiendi tamen, & explicandi sunt tres casus. Primus est, quoties filius in supradictis casibus ex delicto, dolove convenitur, quia tunc privilegio non fruitur, *l. 4. §. quamquam, ff. quod cum eo*, ubi id refertur in actione mandati, quæ bonæ fidei est, quia in actionibus bonæ fidei tantum id præcedit, quia idem admittitur in judiciis stricti juris, *l. qui cum se 10. ff. de re jud.* Faber *in ration. ad d. l. cum qui 6.* Secundus casus est *in d. l. 5. juncta l. 3. §. ult. ff. ad Maced.* ubi filius familias qui pecuniam quam mutuam accepturus erat, ante numerationem spopondit, & postea emancipatus accepit, condemnatur in solidum, quia substantia obligationis expleta est post emancipationem, numeratione tunc facta, sine qua stipulatio effectum non haberet; & ideo post emancipationem mutuum celebrari creditur, *l. si ita 6. §. ult. cum seq. ff. de novat. l. si ita 126. §. Chrysogonus, ff. de verb. oblig. l. obligamur 52. in princ. & §. re, ff. de obl. & act. l. certi 9. §. numeravi, ff. de rebus creditis*, ubi Donel. *l. 16. comment. c. 20.* Cujac. *l. 3. qq. Pauli in d. l. ergo 5.* Tertius casus extat *in l. Pomponius 15. ff. de negot. gest. l. si filius 11, ff. de tutel. & rationibus, l. tutorem 37. §. ult. ff. de administr. tut.* ubi explicat Cujac. *l. 11. qq. Pauli, & l. 9. Pauli ad edict. in d. l. Pomponius 15.* Faber *in ration. ibid.* Etiam in eadem classe recensendi sunt, ut privilegio hoc potiantur, is qui bonis cessit, si post cessionem a prioribus creditoribus conveniatur, *l. 4. & 6. ff. de cess. bonor. l. item 17. ff. de receptis, §. ult. Instit. de action. juncta l. si quis 49. ff. de pactis*; & ille cujus bona omnia a creditoribus sine dolo malo ipsius vendita sunt, *l. ult. C. de revocand. his quæ in fraudem, l. ult. §. ult. ff. quæ in fraudem credit. l. si quis 51. ff. de re judic.* quibus jungendi sunt Cujacius *ad titulum de revocand. his quæ in fraudem, & l. 12. obs. c. 5.* & laudati ab Ofuald. *l. 27. comment. c. 9. litt. P.*

14 De milite & clerico.

Tandem aliis competit hoc privilegium, quia de Republica sunt benemeriti, ut milites armatæ militiæ, *l. miles 6. si miles 18. ff. de re jud. l. si castrensi 7. ff. de castrens pecul.* Et licet non idem admittat in militibus rogatæ militiæ, quales sunt Advocati, & bonarum Artium Professores, Duarenus *in d. l. miles 6.* Donellus *l. 27. comment. c. 9.* magis tamen obtinuit, competere illis hoc privilegium, argumento *ex l. Advocati 14. C. de Advocat. divers. jud. l. medico 6. cum l. seq. C. de Professor. l. 10. l. 8. tit. 31. part. 2.* ex quibus ita docuerunt Roder. Suar. *in l. 2. tit. de los govierznos, l. 3. fori, §. 5. n. 12.* Ofuald. *l. 27. comment. c. 9. littera L.* Azevedo *in l. ult. n. 63. tit. 21. l. 4. recopil.* Baeza *de inope debit. c. 16. n. 127.* Ant. Gomez *ex l. 83. Tauri, n. 17.* imo & nobilibus, exemplo militum, privilegium hoc competit, *ex l. 4. & 6. tit. 2. l. 6. recop.* Covar. *2. c. 1. n. 4.* Guttierez *de juramento 1. p. c. 16.* Tandem eorum etiam exemplo hoc privilegium clericis Ecclesiæ inservientibus competit, ex praxeni Gregorii decretali. Cujus ratio ex eo provenit, nam cum militibus hoc privilegium competat, & clerici milites sint Cælestis militiæ, *c. dilecto, & cum secundum, de prab. c. 1. de clerico ægrotante, c. Salvator, circa medium, 1. q. 3. c. militare, 23. q. 1. c. reprehensibile*, ibi: "Cum militum Christi sit Christo servire, militum vero sæculi sæculo, *23. q. 8. c. degradatio, §. actualis, de pœnis in 6.* D. Aug. *ep. 70.* ad Bonifacium Comitem, *ibi*: In silentio pugnant milites Christi, non ut occidant homines, sed ut expugnent principes, & potestates, & spiritualia nequitiæ,„ notavi *in c. 1. de renunc.* Ideo fruuntur eodem privilegio, quia ut post Everardum & alios docuit Mancinus *sacri juris controv. differ. 22.* clerici gaudent omnibus privilegiis militaribus, dummodo eorum statui conveniant. Accedit, nam si aliis personis supra relatis conceditur hoc privilegium propter reverentiam illis debitam, quanto magis idem privilegium clericis concedi debet? Tandem quia alias cogerentur clerici mendicare in opprobrium totius ordinis clericalis, *c. Diaconus, & dict.* Trid. *sess. 21. de reform. c. 2.* Quare statutum fuit, ne clericus absque beneficio, vel competenti patrimonio ordinaretur, *c. 2. & 3. de prab. & dign.* quod adeo verum est, ut ita ordinatus non possit patrimonium, ad cujus titulum ordinatus fuit, aliquo modo distrahere, nisi alias habeat unde commode vivere possit. Trid. *d. c. 2.* Covar. *l. 1. var. c. 4. n. 4.* Et similiter non potest beneficium ad cujus titulum promotus fuit, renunciare, si alias non habeat, unde commode sustentetur. Flaminius *de resign. l. 2. c. 6*, Unde ne una via admittatur quod alia prohibetur, contra textum *in l. oratio, ff. de spons. c. cum quid, de reg. jur. l. 6.* merito statutum est, clericum pro debito civili non esse in carcere detrudendum, nec eogendum bona cedere, sed competere illi privilegium ne conveniatur ultra quam facere potest.

15 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, nam licet stricto juris rigore attento, clericus cogendus esset bona cedere, ut ita creditoribus satisfaceret; tamen virtute privilegii concessi in præsenti, ex rationibus ne conveniatur ultra quam facere potest, non cogitur prædictam cessionem facere, aut carceris molestiam pati. Nec obstat augmentum supra deductum *ex d. c. 2. de fidejuss.* nam omissa solutione Archidiaconi, quam refert Sarmientus *de redditibus 4. part. c. 1.* Respondeo textum illum procedere in clerico beneficium habente, unde possit sustentari, & simul satisfacere creditoribus; quo casu cogendus est per subtractionem fructuum creditoribus satisfacere, ut ibi probavi, relicta semper congrua illi sustentatione: at in præsenti textu adeo inops Odoardus erat, ut nec beneficium haberet, ex quo posset sustentari, & satisfacere creditoribus; ideo jubet Gregorius, quod si de inopia aperte constiterit, excommunicatio in eum prolata relaxetur. Nec obstat ultimum augmentum *ex dicti, §. cum vero*; nam etsi fateamur remedium hujus textus Ecclesiæ non competere (quod non disputamus) non tamen inde sequitur, non dari privilegium hoc clerico, cum Ecclesia incorporalis res sit, quæ non eget necessariis ad sustentationem, ut clericus. Nec obstabit si dicas, Ecclesiam quoque victualibus, ac necessariis indigere, ut ministros suos alat; nam dicendum est, Ecclesiam adhuc posse cedere bona, licet ministros habeat, quos alere teneatur; nam tunc parochianos compellere valet, ut spiritualia ministrantibus temporalia præbeant; quod clericus facere non potest, cum culpa sua in paupertatem incidit, ut docuerunt Petrus Barbosa *in l. alia, §. elegantes, n. 9.* Mancinus sacri juris controv. *diff. 22. n. 13.*

16 Limitationes præsentis textus.

Sunt tamen nonnulli casus, in quibus clerici ultra quam facere possunt, conveniuntur, nec ad beneficium hujus textus admittuntur. Primus est, si negaverint se clericos esse tempore contractus, ut alios alliciant ad contrahendum. Guttierez *de juram. 1. p. c. 17. n. 20.* nam qui negat qualitatem suæ personæ, ob quam illi conceditur aliquod privilegium, illud amittit, *l. 1.* ubi notat Glossa, *C. ad Maced. l. 2. & 3. C. si minor se major. l. 6. tit. fin. p. 6.* docent Guttierez *in repetit. authent. Sacramenta, n. 46.* Baeza *de non meliorandis, c. 30. n. 12.* Inde si nobilis tempore contractus affirmat se plebejum esse, non gaudet privilegio nobilitatis, imo incarceratur pro debito ex illo contractu proveniente, ut resolvit Azevedus *in l. 4. tit. 2. l. 6. recopil. n. 29.* quæ limitatio non habet locum, si is cum quo clericus contrahebat, sciebat illum clericum esse, quia fraus scienti non fit, *l. cum donationis, C. de transact.* Azevedus ubi supra, *n. 29.* Secundo limitatur præsens textus in clerico bona propria occultante, ut ex eis non satisfaciat creditoribus; tunc enim potest excommunicari, & in carcere detineri, donec solvat, *l. verum 63. §. & hoc quoque 7. l. 68. §. 1. ff. pro socio, l. etiam 18. §. 1. ff. solut. matrim. l. si quis 51. ff. de re judic.* docent in nobili idem resolventes Guttierez *d. p. 1. c. 16. n. 14.* Azevedus *in d. l. 4. n. 3.* Occultans enim bona privatur legis beneficio, ut in abstentionis beneficio docetur, *l. si servum 70. §. si quis servus, ff. de acquir. possess.* in beneficio legis Falcid. *ex authent. de hared. & Falcid. §. sanctimus, collat. 1.* Tertio limitatur præsens textus in debito proveniente ex malefficio, vel quasi, *c. 1. de depositis, l. qui cum se 10. l. sed & hoc 22. §. ult. l. si verum 32. ff. de re jud. l. si mulier 21. §. ult. ff. de action. rer. amot.* quam exponit Gentilis *de donat. inter, l. 4. §. quamquam, l. 6. ff. quod cum eo*; quia per delictum redditur quis indignus privilegii, seu beneficii, *c. cum qui 18. de præbend. in 6.* Unde eo casu luet in corpore, si non habet in ære, *ex l. 1. ff. de pœnis, l. si 2. ff. de in jus vocando, l. si quis 7. ff. de jurisd.* prosequuntur Guttierez ubi supra, *n. 22.* Baeza *d. c. 17. n. 14.*

17 De renunciatione hujus privilegii.

Superest pro coronide hujus commentarii, & totius tractatus de personis, quæ ultra quam facere possunt, non condemnantur, exponere, an clerici, vel personæ supra relatæ huic privilegio renunciare possint, & pacto promittere, se illo non uturos? Et renunciare posse, suadetur ex sequentibus.

Pri-

Primo *ex l. quamvis 11. ff. de in jus vocando*, ubi docetur, patronum posse renunciare privilegio, ne absque venia in jus vocetur, cum privilegium illud, sicut præsens, concessum sit patrono propter reverentiam, *l. 1. C. de in jus vocando, l. liberto 9. ff. de obseq. patron. & parent.* Secundo quia legimus *in l. nam & si maritus 9. ff. de condit. indeb.* juncto textu difficili *in l. si quis reum 5. §. idem Julianus, vers.* Sed est verius, *ff. de liberat. legat.* maritum, qui cum solvendo non esset, totam dotem uxori solvit, non posse repetere, sive sciens, sive ignorans solverit: ergo quia quando sciens solvit, renunciavit tacite huic privilegio. Tertio facit pro hac opinione textus *in l. eum qui 30. §. si mulier, ff. de jurejur.* ubi si mulier deferente marito juraverit decem sibi dotis nomine deberi, affirmat Paulus, integra decem præstanda esse, & consequenter in solidum maritum damnandum esse, etsi solvendo non sit: id autem falsum esset, nisi intelligeretur, maritum renunciasse privilegio per conventionem, quæ ineat delationi juramenti, *l. sed & si 25. cum l. seq. §. ult. l. ult. ff. de jurejur. l. depositi 5. §. filius, ff. de peculio, l. 1. §. si petitor, ff. quarum rerum actio.* Quarto facit, & non leviter, Justinianus *in l. unica, §. cum autem, C. de rei uxor.* ubi aperte supponit, ita demum maritum condemnari, in quantum facere potest: " Si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito.„ Ergo quia pacto maritus potest renunciare huic privilegio. Eadem sententia suadetur *ex l. penult. vers. Propter militiæ cingulum, C. de pactis*, ex quo notant Decius ibi, *n. 23.* Ripa *in l. miles, n. 2. ff. de re judic.* militem posse huic privilegio renunciare, sicut & apud nos nobiles possunt renunciare privilegiis concessis *in l. 3. & 5. tit. 2. l. 6. recopil.* ne in carcerem detrudantur pro debito civili, & ne executio fiat in eorum armis, & equis, ut docuerunt Gregorius Lopez *in l. 34. verbo de sangre, tit. 34. part. 7.* Covar. *in c. quamvis, 2. part. in princ. n. 5.* Baeza *de inope debit. c. 16. n. 17.* Facit tandem textus *in l. si quis in conscribendo, C. de Episc. & Cler.* ubi statuitur, licitam esse renunciationem privilegii competentis ratione sacerdotii: igitur & præsentis privilegii renunciatio valida erit. Sed contrarium, videlicet renunciationem præsentis privilegii nullam esse, docuerunt pluribus relatis Balboa *in c. 1. de foro competenti, q. 11. n. 106.* Fermosinus *in c. si diligenti, q. 3. eodem tit.* Pichardus *in manuduct. 2. p. præcep. 9. n. 36.* Acacius *de privil. parent. c. 11.* & probatur ex eo, quia cum damnari in solidum sit contra reverentiam his personis debitam, est etiam contra bonos mores pactio interposita, per quam beneficium hoc remittitur, *l. pacta 6. C. de pactis*: nec similis conventio sufficiet, ut per eam renuncietur huic privilegio, *l. alia 14. §. 1. ff. solut. matrim.* unde recte Covar. *in c. quamvis, 2. p. in princ. n. 8. de pactis in 6.* Lara *in l. si quis a liberis 5. §. sed si filius, n. 94. ff. de liber. qui.* Guttierez *de juram. 1. p. c. 16. n. 47.* Baeza *de inope debit. c. 17. n. 35.* Barbosa *in d. l. alia 14. ex n. 1. & in l. maritus 13. ex n. 27.* Ofuald. *l. 27. Donelli, c. 9. litt. Z*, distinguunt inter eas personas, quibus ob reverentiam hoc privilegium competit, ut parentibus, conjugibus, patronis, & clericis; & eas, quibus non ob reverentiam conceditur, ut socio, militibus, & aliis. In primis renunciationem similis privilegii locum non habere constat; in secundis vero valere, ideoque a socio, & similibus pacto renunciari posse, juxta regulam *legis si judex 41. ff. de minor. l. penult. C. de pactis.*

18 Exponitur l. quamvis 11. de in jus vocandis.

Nec hac sententia retenta obstant contraria fundamenta. Non textus *in d. l. quamvis 11.* pro cujus solutione P. Barbosa *in d. l. maritum 13. ex n. 27. & in d. l. alia, §. 1. ex n. 1.* affirmat privilegium illud patroni, ne in jus vocetur sine venia, in eo versari, ne vocetur invitus sine venia, ut contingit in aliis, qui privilegium illud non habent ex natura ipsius vocationis, *l. 1. ff. de in jus vocando, tit. Ut eant*, junctis *l. 2. ff. de in jus vocand. cum l. 1. l. sed & si 26. §. ait Prætor 2. ff. ex quibus causis major.* Proinde si volens vocetur, non renunciat privilegio, quod ei non competit, nisi cum invitus vocatur, ut explicat post ipsum Ofualdus *l. 27. Donelli, c. 2. littera I.* Diversum autem ait esse in præsenti privilegio, quod ita conceditur, ut nec volens, qui illo fruitur, solvat ultra quam facere potest, *ex d. l. alia 14. §. 1.* Sed in hac postiori parte labitur, perdoctus Barbosa, quia cum privilegium hoc concedatur personis supra enumeratis, ne ultra quam facere possunt, conveniantur, seu condemnentur, *d. l. fundi 16. l. non tantum 20. cum sequenti, ff. de re judic.* conveniri tamen, & condemnari, sicut & alia judicialia exerceantur in invitum, qui necessitate obligationis adstringitur ad solvendum, *l. inter 83. §. 1. ff. de verb. oblig. l. ult. ff. de separat. juncta l. debitor 108. ff. de verb. signif. prin. instit. de obligat.* negari non potest privilegium hoc in eo consistere, ne invitus cogatur solvere, ut considerant *Imola* & Alex. *in d. l. in tantum 20.* Quare hac omissa solutione, Illust. præceptor D. Franc. Ramos in privato schedia smate *ad d. l. sunt personæ* (ex quo fere totum commentarium hoc transcripsi) *n. 16.* erudite docet, privilegium præsens marito, & aliis personis concessum, in eo consistere, ne inviti compellantur solvere ultra quam facere possunt, & quidem rei judicandæ tempore, *l. res judicata 15 ff. solut. matrim. l. verum 63. §. tempus, ff. pro socio*, Unde sequitur, privilegium hoc non tribuere illis personis jus actionis, aut petitionis, sed tantum exceptionem; non quia perimat obligationem, vel actionem, siquidem solidum semper debetur; quare privilegium hoc male inter exceptiones referri docuit Vultejus *l. 2. de jud. c. 4.* sed tantum privilegium hoc moderari executionem rei judicatæ, ne in solidum fiat ultra quam condemnatus facere potest, *l. 3. ff. de constit. pecuniæ, l. ex diverso 17. §. ult. ff. solut. matrim.* Unde sequi-

19 Exponitur l. eum qui 30. §. si mulier, de jurejur.

tur, ut si maritus, vel similis persona paciscatur, ut in solidum condemnetur, pactum non sit servandum, quia si servaretur, damnaretur, & consequenter urgeretur invitus ad solidi præstationem, contra reverentiam illi debitam, effetque talis renunciatio privilegii contra bonos mores, *d. l. alia 14. §. 1.* Eademque ratione si patronus paciscereturur cum liberto, ut ab eo in jus sine venia vocari posset, inutile pactum esset; quia ex eo sequeretur posse invitum patronum in jus sine venia vocari, contra reverentiam patrono debitam, quam ipse remittere non potest, *l. 3. C. de bonis libert.* Ofualdus *l. 23. Donelli, c. 2. littera I.* E contrario si maritus volens solidum solvat, aut patronus sine venia vocatus sponte in jus veniat, libertus non punitur, *d. l. quamvis 11.* quia non renunciant privilegio, quod eis dumtaxat competit, ne inviti cogantur: sed sumus extra casum, & terminos privilegii, ideoque nec ille qui solidum solvit, repetit quasi indebitum, *d. l. si quis reum 5. §. 1. d. l. nam & maritus 8. ff. de condict. ind.* præsertim cum privilegium hoc tantum tribuat personis privilegiatis jus retentionis, non autem repetitionis, ex regula *legis ex quibus 51. ff. de condict. ind.* Sed etsi fateamur, renunciari aliquatenus privilegio, dum maritus volens solidum solvit, aut patronus sponte in jus venit, contra dicta *in l. alia 14. §. 1.* adhuc tamen ex eisdem principiis in promptu explicatio est; quia per pactum renunciatur expresse quod prohibetur, ex ratione jam tradita, ne inviti compellantur contra reverentiam, *d. l. 14. §. 1. d. l. 3. C. de bonis libert.* At dum sponte solidum solvitur, aut in jus venitur, vel nulla, vel si qua est renunciatio, tacita fit, & ita inviti non consentiunt. Est autem sæpe in juretaciti, & expressi diversum judicium, si adest diversa ratio, *l. nonnunquam 52. ff. de condit. & demonstr. l. si quis Sempronium 68. ff. de hered. instit.* Barbosa *in d. l. maritum, n. 28.* Idque mire firmatur sequenti exemplo, quippe patronus gravamen impositum a liberto suæ legitimæ portioni, etsi promittat se soluturum, non cogitur, ne minuatur pars ex legibus debita verecundiæ, seu reverentiæ patronali, si ex tali promissione invitus præstare compellatur, *l. si patronus 20. ff. de donat.* Et tamen si idem sciens solvat fideicommissum, quo legitima onerata est, non repetit, *l. ita tamen 27. §. 1. l. patronus, ad Trebellianum, l. penult. §. si patronus, ff. de bonis libert.* quia privilegium est, ne invitus compellatur, *l. cum patronus 28. ff. de legat. 2.* & ita volens præstare potest. Qua etiam ratione & exemplo recte placuit illum, cui privilegium competit, ne ultra conveniatur, quam facere potest, quamvis ei remedium cessionis bonorum, nec utile plerumque sit, nec necessarium; posse tamen, si velit, cedere omnibus bonis: qui volens præstat solidum facto ipso dum cedit, nec invitus ut cedat, cogitur. Imo pœnitere potest, si nondum cum effectu esserit, *l. 3. & 5. ff. de cessionibus bonorum.* Prosequitur expositionem textus *in d. l. 5. §. idem Julianus*, DD. Francifcus Ramos ubi supra, *n. 18.*

Nec etiam favet actoribus contrariæ sententiæ textus *in d. l. eum qui 30. §. si mulier, ff. de jurejur.* cui duplex intellectus assignari valet. Primus est, quod si maritus in controversia an esset idoneus integris decem solvendis, quæ in dotem accepe-

Exponitur l. eum qui 30. §. si mulier, de jurejur.

rat, detulerit juramentum uxori, eaque juraverit decem dotis nomine sibi deberi, tenetur maritus integra decem præstare, absque hujus privilegii beneficio; quasi controversia illa, an esset maritus idoneus totis decem solvendis, decisa fit per jusjurandum, post quod amplius quæri non potest, nisi an juratum fit, *l. 2. l. 5. §. dato, de jurejur. l. post rem 56. de judic.* neque delatione juramenti renunciat privilegio maritus, sed juramento declaratur ei non competere privilegium, quia idoneum est totis decem solvendis. Conducit singularis in re fimili textus *in l. adoptivum 8. §. parcones, vers. Aut si me deferente, ff. de in jus vocando*, juncta *l. 3. C. de bonis libert.* Diversum est si in controversia de datione dotis jurasset mulier decem se in dotem dedisse; tunc enim videretur juratum de facto dationis, non de jure exactionis, aut debiti; & ideo salvum esset marito privilegium etiam post juramentum, *d. l. eum qui 30. §. si mulier*; quam ita exponunt post antiquiores Faber *in ration.* ibi, Barbosa *in d. l. maritum 13. n. 39.* Secundo accipi potest textus ille, ut differentia ibi proposita non sit referenda ad terminos hujus privilegii, sed ad eum casum, in quo maritus propter impensas in dotem factas, de quibus *in l. unica, §. taceat, C. de rei uxor. action.* contendebat se totam dotem reddere non debere; in qua controversia si juramentum mulieri detulerit, eaque juraverit decem dotis sibi deberi, integra decem reddenda erunt, quasi decisa per jusjurandum quæstione retentionis impensarum: sin autem juraverit, se decem in dotem dedisse, adhuc locus erit retentioni ob impensas, ut id dumtaxat præstetur, quod deductis impensis restitui oportet; quomodo fere exaudit textum illum Cujacius *l. 18. Pauli ad edict. in d. l. eum qui 30. §. si mulier*: & expendi ad rem potest Javolenus *in l. Mævio 41. §. ult. ff. de legat. 2.* cui jungendus Cujacius ibi, *& in l. 26. obs. c. 13.* Goveanus *l. 1. variar. c. 13.* Barbosa *in rubric. solut. matrim. 3. p. n. 28.* Faber *l. 1. conject. c. 3.*

20 Respondetur aliis fundamentis.

Nec etiam facit pro contraria sententia textus *in d. l. un. §. cum autem, C. de rei uxor. action.* quia respondendum est, verba illa, *nullo pacto adhibito*, referenda esse, non ad casum privilegii maritalis, quoad exactionem solidi, sed ad casum restitutionis dotis annua, bima, trima die, in actione rei uxoriæ, quia quoad hunc effectum pactio mariti de dote statim restituenda, est efficax, si fiat incontinenti tempore soluti matrimonii, sive divortii, non si ex intervallo, *l. juris 7. §. quinimo, ff. de pactis*. Nec hac interpretatione admissa violatur contextus dicti §. cum autem, quasi scilicet mentio pactionis

referri potius debeat ad *privilegii* præsentis casum, qui proximior, & immediatus procedit, quam ad casum dilationis dotis restituendæ, *qui remotior* est; quippe præterquam quod novum non est *in jure*, aliisque libris, vocem quæ absurde ad proxima referretur, referri ad remotiora, id facilius admittitur *in dicto §. cum autem*; ubi una orationis contextura, & fere *periodo*, innovat Justinianus utramque differentiam actionis rei uxoriæ, & ex stipulatu, tam circa solidi exactionem, quam dilationem dotis solvendæ. Nec etiam obstant verba illa, *in hac parte*, dicti §. *cum autem*; quia etiam relata, ut referenda sunt, ad utramque partem, seu differentiam propositam initio dicti §. *cum autem*, nimirum ad exactionem solidi, & dilationem dotis solvendæ; non tamen evincunt valere pactionem soluti matrimonii tempore adhibitam, ut maritus condemnetur ultra quam facere potest; sed differre jus innovatum a Justiniano in hac parte, sive in duabus his differentiis, ab innovato in §§. præcedentibus, in quibus retinetur jus antiquum, sive natura actionis ex stipulato pro dote, veluti in eo, ut cesset edictum de alterutro, ut dos apud maritum non maneat mortua uxore, sed hæredibus ejus restituatur, ut retentiones ex dote non fiant, *d.l. unic. §. Primum itaque 5. cum seq.* At vero *in d. §. cum autem*, privilegium præsens, & dilatio dotis solvendæ, quæ propria fuerant actionis rei uxoriæ, comprobantur, & transferuntur ad actionem ex stipulatu. Nec obstat quod de milite, & nobili dicebamus; nam cum illis non competat hoc privilegium ob reverentiam illis debitam, ut supra retuli, ideo potest ab illis renunciari. Nec tandem facit pro contraria sententia textus *in d. l.* si quis in conscribendo; quia respondetur, in eo textu agi de peculiari privilegio facerdotum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, de quo in *authent. Sanctimus, C. de Episcopis & clericis*. Et si credimus Baronio *to. 7.* anno Christi 528. textus ille non est Justiniani, sed Epiphanii, seu Menæ, Præfulis Constantin. Jure vero Pontificio non posse clericum renunciare privilegio, de quo in eo textu, jam probavi in *c. si diligenti, de foro compet.*

21 Textus notandi.

Pro colophone hujus commentarii circa privilegium quod hucusque illustravimus, notandi sunt textus *in l. 4. §. sed & si mulier, ff. de doli excepe. l. si mulier 21. §. ult. & l. 33. ff. solut. matrim. l.21. §. ult. ff. rer. amot. l. 5. §. idem Julianus, de liber. legat. l. tutorum 37. §.2. ff. de administr. tut. l. si bona 40. ff. de oper. libert. l. quamvis 8. §. si mulier, ff. ad Vellejanum, l. ult. C. de his quæ in fraudem credit. l. si pro rata 27. ff. de religiosis, l. si quis crediderit 49. ff. de pactis, l. 1. §. sed si jam factum, ff. de collat. dot. l. si socius 81. ff. pro socio.*

CAPUT ULTIMUM.

a Idem.

IS qui conqueritur indebitam pecuniam se solvisse, probare tenetur, quod indebite sit soluta, nisi ejus adversarius solutionem inficians exinde convincatur; tunc enim diffitenti onus incumbit probandi quod debitum recepisset.

NOTÆ.

a *Idem.*) Gregorius IX. videlicet, qui textum hunc transcripsit *ex l. cum de indebito 25. ff. de probat.* cujus §. primam partem retulit ipse Gregorius *in c. si cautio, de fide instrum.* ubi jam notavi: textum autem *in d. l. cum de indebito*, non Pauli, ut præfefert inscriptio, sed Triboniani esse, qui plura in ea ad usum fori supposuit, & accommodavit, docuerunt Gifanius *in l.1. C. de condict. indeb.* Ferretus & Cujac. *l. 3. qq. Pauli*, in eodem textu, Faber *l.8. conject. c. ult. in fine*, Cludius *ad titulum de condict. indeb. c. 9. n. 31.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio deducitur, & probatur.

EX præsenti textu, prout jacet hic, vel *in d. l. cum de indebito*, sequens communiter deducitur assertio: "Conqueres se indebitum solvisse, id probare debet, nisi qui accepit, neget se accepisse, quia tunc illi incumbit onus probandi. „ Probant ab specie textus *in d. l. cum de indebito 25. C. de condict. indeb.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garrana hic, Cujacius *in præsenti*, & *in d. l. cum de indebito*, Gifanius *in d. l. 1. C. de condict. indeb.* Cludius *ad tit. de condict. indeb. c. 9. n. 31.*

3 Traditur ratio dubitandi.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo in regulam, & ejus exceptionem in præsenti relatas: Si repetens indebitum hanc qualitatem teneatur probare, ad impossibile obligari videtur, contra regulam *nemo potest, in 6.* adstringitur enim ad probandam negativam, quod scilicet pecuniam, quam solvit, non debeat: constat autem negativam probationem impossibilem esse, *c. super hoc, de renunc. c. quoniam contra, de prob.* ubi late illustravi: igitur qui indebitum repetit, non potest cogi ad probandum indebitum solvisse. Deinde contra exceptionem a Gregorio adductam ita argumentor: Convictus de mendacio, privatur jure alias sibi competente, *authent. & si possessionem, C. qui potiores in pignore*; & beneficio, seu privilegio, si quod in causa illi competebat, *l. si unus, §. fin. ff. pro socio*; modo privatur ipsa possessione, *l. ult. ff. de rei vind.* imo si debitor neget pecuniam sibi numeratam fuisse, & convincatur, amplius non auditur, *l. 1. C. de furtis, c. solitudinem, de appell.* & merito, quia allegans contraria non est audiendus, *l. non potest 44. ff. de reg. jur.* Igitur qui negavit se pecuniam accepisse, non potest postea in judicio experiri, dum probare intendit pecuniam debitam accepisse.

4 De indebiti condictione.

Adhuc tamen defendenda est Gregorii constitutio, pro cujus expositione sciendum est, debitum seu indebitum quatuor modis dici posse. Primo indebitum esse potest utroque jure, civili & naturali, cujus exemplum adducit Glossa *in l. 1. ff. h. t.* de eo qui solvit quod promiserat sub conditione, quia ea pendente nulla orta est obligatio, ideoque reperiri potest, *l. sub conditione 16. ff. de condict. indeb.* idemque procedit si sub die certo promissum sit, §. 1. *ejusd. legis*, ubi adversativa *autem*, non opponi decisioni, sed rationi præcedenti, notavit Gentilis *de temporibus appell. c.12.* ad quem casum spectant textus *in l. quod si in diem 16. ff. de petit. hæredit. l. 56. §. fin. l. qui Romæ 122. §. Flavius, ff. de verb. obl. l. 3. §. fin. ff. si cui plus quam per legem, l. pater, §. pen. ff. de dote præleg.* nisi conditio omnino extincta sit, quia tunc nulla datur repetitio, *l. quod si 18. ff. de condict. indeb.* Menchaca *l. 5. illustr. c.93.* Secundo potest esse indebitum naturaliter, debitum vero civiliter, ut in chirographo scripto spe futuræ numerationis; quo casu civilem tantum obligationem, non naturalem dari, late probant Donellus *l.14. comment. c.37.* Duarenus *ad titulum C. de non n. c. 4.* Acosta *in l. si ex cautione, in principio notab. 1.* Tertio potest esse indebitum civiliter, sed debitum naturaliter, ut in pacto nudo, juxta ea quæ late adduxi *in c.1. de pactis*. Quarto potest evenire, ut debitum sit utroque jure, sed indebitum ope exceptionis, ut in casibus Vellejani, Macedoniani, & similibus, ex quibus obligationibus duæ priores, naturalis videlicet, & civilis, simul impediunt repetitionem. Eum enim effectum habet obligatio naturalis, *l. naturalis, ff. de oblig. & act. l. fidejussor, §. fidejussor ff. de fidejuss. l. si quid dominus, ff. de condict. indeb.* Donellus *l.12. comment. c.2.* de obligatione civili, & naturali juncta, constat impedire repetitionem; nam qui ita debet, proprie debitor appellatur, *l. creditor 10. ff. de verb. signif.* Obligatio autem civilis nuda repetitionem non impedit, quia cum is qui tantum obligatione civili tenetur, habeat exceptionem qua liberetur, perinde habetur ac si obligatus non esset, ex *l. nihil interest, ff. de reg. jur.* ut etiam indebitum dicitur, quando debitor tutus est exceptione perpetua, *l. qui exceptionem 40. ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probat textus *in l. Julianus 60. ff. de condict. indeb.* nam in eo agitur de vero debitore, ut docet Donellus ubi proxime.

5 De solvente per errorem.

Deinde sciendum est, solventem indebitum per errorem, dupliciter errare posse, vel in jure, vel in facto. Utriusque membri exempla adducit Consultus *in l. 1. ff. de juris & facti ignor.* & potest proponi in terminis legis *error*, C. *ad l. Falcid.* veluti si quis non perpendens vires hæreditatis, omnia legata insolidum solvat legatariis, putans amplius esse in hæreditate, quam postea apparuit, tunc in facto erratum dicitur. In jure autem ipse errabit, si nesciat beneficium legis Falcidiæ sibi competere. Et licet repetitionem deneget illi, qui per errorem juris solvit, Cujac. *l.5. obs. c.39.* Duarenus *ad titulum de condict. indeb. c.3.* Donellus *l.1. comment c.21.* Bronchorst. *cent.1. assert.36.* Perez *ad tit. C. de condict. indeb. n.12.* Contrarium tamen rectius docuerunt Sichardus, Vvesembech. & Tuldenus *ad eundem titulum*, Gratianus *l.3. introduct. ad Jurisprud. c.* 30. Bachovius *disp.4. de act. these* 17. Vinnius *l.1 select. c.47. per totum*. Requiritur ergo ut indebitum sit ratione ejus personæ, cui solvitur; nam qui debet certam quantitatem, quamvis respectu sui creditoris sit verus debitor, & ei solvendo debitum solvat, si tamen solvat alii, indebitum solvisse intelligitur, *l. in summa 65. §. ult. ff. de condict. indeb.* & e contra, quamvis alicui aliqua quantitas debeatur, si tamen is solvat qui non debebat, debitum solvit, *l. si pœna 19. §. quamvis, ff. de cond. ind.* Nec contrarium probatur *in l. de hæreditate 5. C. de petit. hæredit.* vel illi qui falso existimans se hæredem esse, solvit creditoribus hæreditariis, denegatur repetitio. Cui difficultati varias adducunt solutiones Barbosa *in l. divortio 8. 2. p. §. ult. n.5. ff. solut. matr.* Charondas *l.2. verosimil. c.15.* Brissonius *l. 2. de solut. tit. de deleg.* Madera *animadv. juris c. 13.* Petrus Greg. l. 22. *syntagm. c. 9.* M. Lyclama *l.6. membran. eclog.17.* Sed pro vera solutione ita distinguendum est, Aut is qui non debebat, solvit nomine veri debitoris, & hoc casu nulla conceditur repetitio, quia licet unicuique pro alio etiam invito solvere, *l. solutione 23. l. solvere 53. ff. de solut. l. solvendo, ff. de negotiis gestis*, textus ita intelligendus *in d. l. hæreditate*, ubi hæres postquam conventus fuit, solvit creditoribus hæreditariis. Et quia tunc incertus erat de jure suo, solutionem fecit bona fide, idest, nomine hæreditatis, aut ejus qui per sententiam verus hæres pronunciaretur: & ideo denegatur repetitio. Quo modo etiam accipiendus est textus *in l. repetitio 44. ff. de condict. ind.* aut solvit nomine suo, credens per errorem se debere; quo casu cum debitor non sit, repetitionem habet, *d. l. si pœna 9.* quo modo hæc jura conciliant Cujac. *l. 8. obs. c. 9.* Duarenus *ad tit. de condict. indeb. c. 7.* Donellus *l. 14. comment. c. 13.* Gilkenius *ad tit. C. de condict. ind. n. 27.*

Tandem sciendum est, quod licet scienter solvens indebitum donare videatur, ideoque non possit repetere, *l. 1. ff. de condict. indeb. l. cujus 54. ff. de reg. jur. l. Campanus, ff. de oper. libert.* cum tamen per errorem solvit quod indebitum est, utroque jure, vel saltem naturali, licet civiliter debeatur, repetitio competit, *l. 1. l. 6. commissum 7. C. de condict. ind.* Duarenus *ad eundem titulum*, Balduinus *Novel. 1.* Marranus *inter opera Meril. c.3.* Serna *exerc.2.* Hunnius *vol. 1. in Treutlerum, disp.9.* Donellus *14. comm. c.10.* Si autem utroque jure, aut saltem naturaliter debeatur, non datur repetitio, quia cum tantum æquitate naturali hæc repetitio nitatur, *l. nam hoc naturæ, ff. de cond. ind.* ideo cum naturalis ratio inducit obligationem, cessat repetitio. Similiter si civiliter, & naturaliter debeatur, sed debitor exceptione tutus sit, aut quia exceptio elidit actionem, aut quia modificat ipsam condemnationem, ut in textu antecedenti, solutum per errorem repeti non potest, *l. diem, l. nam & si 17. ff. de condict. ind.* nisi exceptio perpetua sit, *l. qui exceptionem 40. ff. eodem tit.* Cujac. *in l.4. C. de past.* Prosequuntur hujus conditionis materiam Duarenus, & Andreas Claudius *ad tit. ff. de condict. ind.* Bartolus Kesius *interpret. c. 34.* Larrea *decis. 85.* Vitalis *l. 2. var. c. 22. & 23.* Pinellus *l. 2. select. c. 15.* Arias a Mesa *l. 1. var. c. 47. & l. 2. var. c. 31.* Merillus *l. 3. obs. c. 10. & l. 1. variant. ex Cujacio, capit. 20.* Madera *animadv. capit. 20. capit. 13.* Heraldus *l. 2. emend. cap. 24.* Gifanius *in l. cum quis, C. de jur. & facti ignor.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1. disp. 22. q. 19.* Drekerus *l. 1. differt. 2.* Franchis *dissert. 2. n. 21.* & circa eam observandi sunt textus *in l. de qua re, §. cum absentem, ff. de judiciis, l. cum in fundo, §. ult. ff. de jure dot. l. 41. ff. solut. matrim. l. 3. §. si quis pupillo, de doli excepr. l. 8. ff. de alim. legat. l. 3. §. 1. ff. de in rem verso, l. debitor 59. ff. ad Trebellianum*, juncto Fabro *l. 7. conject. c.17. l. si te testamento 45. §. quod si duo, ff. de fidejuss. l. tutor 26. ff. de liber. legat. l. 8. §. si mulier, ff. ad Vellejanum, l. 5. §. idem Julianus, ff. de liber. legat. l. miles 36. §. miles, ff. de testam. milit. l. 7. §. ult. ff. de dote præleg. l. 38. §. de peculio, ff. de solut.* ubi Cujacius *tr. 7. ad Afric. l. ult. vers. Sicut e contrario, ff. de negotiis gestis, l. 30. in princip. l. 14. ff. de action. empti, l. 9. ff. de constit. pecun. l. si ita stipulatus 59. ff. de solut. l. si vendidero 80. §. penult. ff. de furtis, l. inter 26. §. mandatu, ff. mandati, l. sed addes 19. §. si quis cum annum, ff. locati, lib. 2. §. 1. ff. de verb. oblig. lib. 5. §. si quis rogatus, lib. 19. ff. de donat. inter, lib. 18. C. de usuris*, juncto Cujacio ibi, & *l. 8. observ. cap. 39. l. 69. §. fratre, ff. de legat. 2. l. 22. §. si pignus, ff. mandati.*

6 Varia jura remittuntur.

7 Exponitur præsens textus.

Deinde, ut ad nostrum Gregorium accedamus, qui integram hanc constitutionem depromsit *ex d. l. cum de indebito*, sciendum est, primum Casum proponi a Paulo in eo textu, cum reus indebiti condictione conventus inficiatur se pecuniam accepisse; actor autem contrarium probat. Nam tunc reus reddere debet pecuniam, nisi debitam fuisse probet; quia inficiationis, & mendacii pœna est, ut onus probandi reus suscipere cogatur. Exemplum extat *in l. ea quæ 4. C. de condict. indeb §. ult. Instit. de oblig. quæ ex quasi delict.* Secundum casum refert, si reus ab initio fateatur se pecuniam accepisse, neget autem eam fuisse indebitam, quo casu actori incumbit onus probandi indebitam a se per errorem solutam fuisse. Ratio hujus casus a Gregorio in præsenti duplex affi-

gnatur. Alia colligitur *ex d. l. cum de indebito*, in illis verbis, *Quod enim solvitur*, &c. videlicet ex illa vulgari præsumptione, quod nullus creditur indebitum solvere, & negligenter se gerere in patrimonii sui administratione, *l. generaliter 24. §. si petitum, ff. de fideicomm. libert. l. ult. in princ. ff. de eo quod metus causa*; quam late illustrant Tiraquellus *in l. si unquam, verbo Donatione*, Guttierez *de juram. confirm. 1. part. c. 27. n.20.* Mendoza *de pactis l.1. c.4. q.1. n.48.* Unde cum reus, a quo is qui solvit, & pecuniam repetit, tanquam indebite solutam, habeat intentionem suam fundatam in juris præsumtione, merito ipsi repetenti incumbit onus probandi, juxta legem *Imperator 77. ff. de legat. 1.* junctis traditis a Covar. *l. 2. var. c.6. n.1.* Alvarado *de conject. l.1. c.4. n.8.* Mantica *de conject. l.1. tit.2. n 5.* Altera vero ratio provenit ex eo, quia quemadmodum affirmativa, ita & quoties negativa fundamentum est intentionis actoris, vel etiam rei, ab eo qui eam allegat, probari debet, juxta legem 2. legem *cum qui, ff. de probat.* legem *actor, C. eodem tit.* atque ita cum repetens indebitum fundet suam intentionem in qualitate indebiti, merito eidem incumbit probatio. Tertius casus a Paulo refertur *in d. l. cum indebito*, si pupillus, minor, mulier, rusticus, miles, vel alius simplicitate gaudens, vel desidiæ deditus (quibus verbis Paulum monachos, & clericos intellexisse, ac comprehendere voluisse, notarunt Joannes Bertrandus *in vita ipsius Pauli*, Merillus *l.1. observ. c.20.* & jam retuli *in c.1. ne clerici, vel monachi*) actores sint. Hi namque, si indebiti condictione agant, obtinent, nisi reus conventus debitum esse solutum probaverit, cum hi plerumque forensium rerum ignari sint, illisque jus ignorare, & per errorem juris solutum repetere permissum sit, *l. pendle. ff. de jur. & ignor.* Nec novum est, ut perpendatur in judicio personarum qualitas, *l. Pomponius 9. ff. de negotiis gestis, l. nonnumquam 72. ff. de judic. l. jusjurandum 34. ff. de jurejur. §. non semper.* Nec tantum ex rebus, verum & ex personis colliguntur conjecturæ, cum facile credatur hujusmodi personas propter simplicitatem, & rerum imperitiam labi, & faciliuus debitum solvere. Prosequuntur ipsius textus interpretationem Cujacius, & Faber *ibi*; Andreas Claudius *ad titulum de condict. indeb. c. 9. n. 40.*

8 Respondetur difficultatibus.

Nec obstant difficultates supra pro dubitandi ratione adductæ. Non prima; nam licet negativa non possit directe probari, quando mera est, vaga, & absoluta, juxta jura supra adducta; si tamen stricta sit, seu coarctata, ita etiam per indirectum optime probari potest, *l. optimam 5. C. de contrahenda stipul. c. ex tenore, de testibus*: quod manifeste videre est in negativa, de qua agimus; si enim quis probet pecuniam chirographo contentam, mutuam non accepisse, aut eam jam solvisse, indebitam fuisse per consequens negavit. Nec obstat secunda difficultas, nam respondetur, quod in præsenti specie is, qui negavit numerationem, si convincatur, tenetur postea probare debitam fuisse pecuniam; nec tunc contraria allegat, sed diversa: unde si quis judicio conventus ob mutuum, neget pecuniam sibi creditam fuisse, convictus potest opponere pecuniam jam solvisse, ut late probat D. Josephus de Retes *l. 7. etusdem. c. 3. per totum.*

TITULUS XXIV.

De Donationibus.

CAPUT PRIMUM.

a Gregorius *Asclepiodoto* b *Patricio Gallorum.*

PRudentes viros, sicut estis, Regibus adhærere, multorum solamen est, Nam dum præstantiorem sibi locum ad animæ utilitatem datum intelligunt, certum est, quia mercedis causas, ubi inveniunt, non postponunt. Quanto igitur affectu, quantaque devotione gloria se vestra in causis pauperum studio pietatis impenderit, dilectissimo filio nostro Candido Presbytero renunciante comperimus, Sed quoniam hanc sibi quodammodo nobilitas legem imponit, ut debere c se quod sponte tribuat, æstimet; & nisi in beneficiis suis creverit, nihil præstitisse se reputet: paterna vos dilectione salutantes, gloriæ vestræ suprascriptum Presbyterum, & patrimonium Ecclesiæ nostræ fiducialiter commendamus, ut ope gratiæ vestræ præmunitum, molestias, & onera nulla sustineat. Sic igitur boni studii in vobis cura proficiat, ut utilitates pauperum vobis annitentibus nutriantur, & sentiamus quod de charitate vestra præsumimus. Augete favoris vestri præsidia, quia apud nobilium mentes semiplenum bonum videtur, quod sine adjectione relinquitur. Et quoniam ab excellentissimis Regibus Francorum filiis nostris poposcimus, ut ipsum patrimonium sub sua cura habere dignentur, vobis adminiculantibus impleatur, ut vestrum possit esse quod poscimus: quatenus & nos gratias referentes, pro gloriæ vestræ incolumitate orare enixius valeamus, & vestrorum bonorum vicissitudinem Deus vobis omnipotens, & hic, & in futuro recompenset. Clavim vero a sacratissimo beati Petri corpore, in qua de catenis ejus benedictio continetur transmissimus, quæ collo vestro suspensa, contra omnia adversa vos muniat.

NOTÆ.

a *Gregorius.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & verba hujus textus extant apud D. Gregorium *l. 12. indict. 7. epist. 17.* ex quo regestro ita restituo litteram hujus textus. Anton. Augustinus *in notis ad 1. collect.* in præsenti ait, non magnam fore jacturam, si hoc textu volumen hoc careret, præcipue cum non impropriæ hæsitari possit, an legem contineat, cum in eo aliquid non jubeatur, permittatur, seu prohibeatur, ex traditis ab Anguano *l. 1. de legibus, c. 7.* Credo vere primum compilatorem tantum quæsiviisse in præsenti epistola sensum accommodatium, & ita hæc verba compilasse sub titulo *de donat.* Cum enim nobilitas nihil aliud sit, quam divitiæ ex majoribus in successores derivatæ cum accessione virtutis, Arist. *l.1. Pol. c. 1.* ibi: "Genere nobiles esse videntur, quibus majorum est virtus, & divitiæ. *Juvenal. satyr. 2.* ibi: Clarus genere, atque opibus vir. *Livius l. 32. de Urbe*, ibi: Busa mulier, genere clara, ac divitiis; conferunt enim plurimum divitiæ ad magnanimitatem, per quam virtutem maxima nobilitas commendatur; „ ut ex Aristotele docet D. Thomas *2.2. q. 124. art. ult.* Illustrant Tiraquel. *de nobil. c.3.* Eguinarius Varo *cent. 1. c.2.*

Turturetus *l. 2. c. 6.* Valenzuela *consil. 166. n. 61.* & *hi*, qui abundant opibus a majoribus comparatis, atque traductis, proniores, atque faciliores sint ad donandum, quami is, qui illas proprio labore *compararunt*: illi enim non metuunt inopiam, quam nunquam experti fuerunt; hi vero metuunt ex eadem causa, ut considerant Aristoteles *l. 4. Ethicor. c. 1.* D. Th. 2. 2. *q. 117. art. 4.* merito ergo D. Gregorius in præsenti commendat nobilitatem ab exercitio liberalitatis; quod encomium frequentissimum est apud auctores bonæ notæ, quorum testimonia referunt Valenzuela ubi supra, n. 43. Solorzanus *emblem. 78.* Tiraquel. *de nobilit. c. 37. ex n. 40.* ubi dicit hunc textum litteris aureis esse scribendum, Hermosilla *ad l. 1. tit. 4. parat. 5. n. 8.*

b *Patricio.*) Patricius in præsenti non accipitur pro eo, qui tempore Imperatorum pro patre Cæsaris habebatur, §. 4. *quibus modis patria potest.*, sed pro Patricio certi Regni, Galliæ videlicet, ut apud Vvarnefridum *l. 3. de gestis Longobard. c. 3.* ibi: " Amalus Patricius provinciæ, quę Guntrano Francorum Regi parebat. „ Apud Constantinum Porphyrog. *de administr. Imper. c. 27.* ibi: " Neapolis antiquum Prætorium erat Patriciorum, qui mittebantur: & illam qui tenebat, idem in potestate Siciliam quoque habebat; cumque Patricium Neapolim appellaret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat. *Et ita rim ait:* Postquam Constantinopolim translata est Imperii sedes, omnia hæc in duos Principatus divisa sunt. „ Ex eo tempore missi sunt ab Imperatore Constantinop. Patricii duo, quorum unus Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphæ præerat: alter vero Benevento, Capuæ, Papiæ, cum reliquis, & tributa quotannis fisco Imperatoris pendebat. Probat Gutherus *l. 2. de officiis domus, c. 19.* unde in præsenti Aesculapiodoto Patricio Gallorum commendabat Gregorius patrimonium Ecclesiæ Romanæ, quod erat in Gallia: quia hi Patricii præcipue ærarium tractabant. Idem Constantinus *d. c. 27.* ibi. " Temporibus Imperatricis Irenes missus Patricius Narses tenebat Beneventum, & Papiam; Romam autem Papa Zacharias. Accidit ut bella gererentur in partibus Papiæ: & Narses Patricius pecunias fisco ex pacto solvendas in milites erogaret.

c *Debere se.*) Consonant Cassiodorus *l. 1. var. ep. 12.* ibi: „ Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat, & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. *Et l. 2. epist. 30.* ibi: Quia beneficialem esse Principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentia regalis arctari: Ira levis coerceatur gravissimis institutis; impatiens ambitio jure frenetur; clementia non habet legem: nec debet sub angustis terminis benigna sequi, quem decet sine fine laudari. *Et l. 2. ep. 2.* Amamus nostra beneficia geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens præmium qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. *Plin. Junior l. 1. ep. 4.* Beneficia subvertis antiquiora, nisi illa posterioribus cumules. „ Seneca *l. 2. de benef. c. 11. Parum est dedisse, fovenda sunt beneficia*, Berengosus Abbas *l. 3. de inventione sanctæ Crucis, c. 2. tom. 2. Bibliothe. veterum Patrum*, ubi extollens nobilitatem sanctæ Helenæ, ita ait: " Insuper prædiorum ejus copiæ Ecclesiæ Dei olim undique collatæ bene declarant qua nobilissima polleret generis antiquitate. „ Illustrant Juretus *in notis ad Symmachum l. ep. 5.* Petrus Gregerius *in c. sedes, n. 3. de rescript.* Bobadilla *l. 1. polit. c. 4.* Mantica *tom. 2. de contract. lib. 13. tit. 17.* Matienzo *in l. 1. tit. 10. l. 5. Recopil.* Silva *de salariis famil. q. 6. n. 29.* Pinedo *de rebus Salomonis, pagina 362.* Solorzanus *tom. 2. l. 2. c. 10. n. 79.*

Ex fragmento hujus epistolæ a Raymundo in præsenti transcripto, varias repetentes deduxerunt assertiones: videndi sunt Garanna, & Benitez *in repetitionem ad hunc textum.*

CAPUT II.

Alexander III. a *Episcopo Parisiensi.*

FRaternitatem tuam credimus non latere, quod cum Episcopus, & quilibet Prælatus alius Ecclesiasticus ecclesiasticarum rerum sit procurator, non *b* dominus, conditionem Ecclesiæ meliorare potest, facere vero deteriorem non debet. Accepimus autem, quod bonæ memoriæ *c* P. prædecessor tuus graves donationes, & onerosas Ecclesiæ in rebus Episcopatus ad quorundam instantiam fecit, in detrimentum Ecclesiæ, Canonicis suis *d* Catholicis inconsultis. Unde quoniam donationes hujusmodi de jure non tenent, s. t. auctoritate Ap. indulgemus, ut donationes hujusmodi tam a clericis, quam laicis tibi liceat legitime revocare.

NOTÆ.

a *Parisiensi.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* legitur *Papiensi*; sed retinendum credo *Parisiensi*: nam ex illis verbis hujus textus, *bonæ memoriæ* P. *prædecessor tuus*, constat alloqui Alexandrum Prælatum, qui hanc prædecessorem hujus nominis P. fuitque orthodoxæ fidei, & claræ vitæ; siquidem appellatur ab Alexandro vir bonæ notæ, quorum testimonia referunt Valenzuela ubi supra, n. 43. Solorzanus *emblem. 78.* Tiraquel. *de nobilit. c. 37. ex n. 40.* ubi dicit hunc textum litteris aureis esse scribendum, Hermosilla *ad l. 1. tit. 4. parat. 5. n. 8.* 1

b *Patricio.*) Patricius in præsenti non accipitur pro eo, qui tempore Imperatorum pro patre Cæsaris habebatur, §. 4. *quibus modis patria potest.*, sed pro Patricio certi Regni, Galliæ videlicet, ut apud Vvarnefridum *l. 3. de gestis Longobard. c. 3.* ibi: " Amalus Patricius provinciæ, quę Guntrano Francorum Regi parebat. „ Apud Constantinum Porphyrog. *de administr. Imper. c. 27.* ibi: " Neapolis antiquum Prætorium erat Patriciorum, qui mittebantur: & illam qui tenebat, idem in potestate Siciliam quoque habebat; cumque Patricium Neapolim appellaret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat. *Et ita rim ait:* Postquam Constantinopolim translata est Imperii sedes, omnia hæc in duos Principatus divisa sunt. „ Ex eo tempore missi sunt ab Imperatore Constantinop. Patricii duo, quorum unus Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphæ præerat: alter vero Benevento, Capuæ, Papiæ, cum reliquis, & tributa quotannis fisco Imperatoris pendebat. Probat Gutherus *l. 2. de officiis domus, c. 19.* unde in præsenti Aesculapiodoto Patricio Gallorum commendabat Gregorius patrimonium Ecclesiæ Romanæ, quod erat in Gallia: quia hi Patricii præcipue ærarium tractabant. Idem Constantinus *d. c. 27.* ibi. " Temporibus Imperatricis Irenes missus Patricius Narses tenebat Beneventum, & Papiam; Romam autem Papa Zacharias. Accidit ut bella gererentur in partibus Papiæ: & Narses Patricius pecunias fisco ex pacto solvendas in milites erogaret. 3

c *Debere se.*) Consonant Cassiodorus *l. 1. var. ep. 12.* ibi: „ Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat, & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. *Et l. 2. epist. 30.* ibi: Quia beneficialem esse Principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentia regalis arctari: Ira levis coerceatur gravissimis institutis; impatiens ambitio jure frenetur; clementia non habet legem: nec debet sub angustis terminis benigna sequi, quem decet sine fine laudari. *Et l. 2. ep. 2.* Amamus nostra beneficia geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens præmium qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. *Plin. Junior l. 1. ep. 4.* Beneficia subvertis antiquiora, nisi illa posterioribus cumules. „ Seneca *l. 2. de benef. c. 11. Parum est dedisse, fovenda sunt beneficia*, Berengosus Abbas *l. 3. de inventione sanctæ Crucis, c. 2. tom. 2. Bibliothe. veterum Patrum*, ubi extollens nobilitatem sanctæ Helenæ, ita ait: " Insuper prædiorum ejus copiæ Ecclesiæ Dei olim undique collatæ bene declarant qua nobilissima polleret generis antiquitate. „ Illustrant Juretus *in notis ad Symmachum l. ep. 5.* Petrus Gregerius *in c. sedes, n. 3. de rescript.* Bobadilla *l. 1. polit. c. 4.* Mantica *tom. 2. de contract. lib. 13. tit. 17.* Matienzo *in l. 1. tit. 10. l. 5. Recopil.* Silva *de salariis famil. q. 6. n. 29.* Pinedo *de rebus Salomonis, pagina 362.* Solorzanus *tom. 2. l. 2. c. 10. n. 79.*

Ex fragmento hujus epistolæ a Raymundo in præsenti transcripto, varias repetentes deduxerunt assertiones: videndi sunt Garanna, & Benitez *in repetitionem ad hunc textum.*

CAPUT III.

a Idem.

CEterum si Abbatem tuæ diœcesis donationem cum Priore, & quibusdam de Conventu suo, vel solum *b* Abbatem facere contigerit, & pars Conventus postea reclamaverit, datæ rei quantitas, & illius terræ consuetudo quæ tamen sacris canonibus non manifeste obviet, est diligentius attendenda, & secundum hoc donum ratum, vel irritum judicandum. *c* Verum si alicui Ecclesiæ possessio quælibet interposita conditione donetur, non potest a donatore postea revocari, nisi forte tali sit conditione collata, quod ea cessante possessio revocari debeat.

NOTÆ.

a *Idem.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* tantum legitur *idem*, & in eadem collectione, *sub hoc tit. de consanguin. & affin.* ubi referuntur eadem verba, adjicitur *Pars expitis Meminimus*; unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in c. Meminimus 6. qui clerici vel vov.* atque ita legendum esse, *Alexander III. Vvigornienſi Epiſcopo*, ut legitur in hac sexta collectione, post Concilium Lateran. *part. 2. c. 3.* De Ecclesia Vvigornienſi nonnulla notavi *in c. nosti, de el.* 1

b *Abbatem.*) Monasterii Evezanæ videlicet, quod olim unicum erat in diœcesi Vvigornienſi, ut refert Tamburinus *in serie Abbat. verb. Vvigornien.*

c *Verum.*) Verba quæ sequuntur extant *in c. 3. de conditionibus appositis*, ubi ea exponemus.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio, *Prælatus Ecclesiæ non potest ejus res donare, nisi modicæ sint, & adsit consuetudo.* Probant eam textus *in c. sine exceptione 12. q. 2. c. nulli*, ibi: *Donationem de rebus Ecclesiæ, c. cum Apostolica 7. c. tua 8. de his quæ fiunt a Prælat. c. cum venerabilis 6. de excess. extravag. Ambitiosæ, de rebus Eccl. l. jubemus 14. l. privilegia 27.* ubi Gothofredus, *C. de sacrosanct. Eccl. novel. 7. Justin. & 120. c. 1. l. 4. & 5. tit. 14. part. 1.* Illustrant ultra congestos a Barbosa & Garanna in præsenti, Delbene *de immun. eccles. c. 7. dubit. 7. per totam*, Aviles *in c. Prætor. c. 30.* Glossa *verbo Gratias*, Caldas Pereyra *in l. si curatorem, verbo sine curatore, n. 120. C. de in integrum restit.* Garcia *de expens. c. 20. n. 9.* Tamb. *de jure Abbat. 1. tom. disp. 15. q. 13.* Suarez *t. 3. de relig. l. 8. c. 15. n. 11.* Escobar *de ratiocin. c. 34.* Petrus Gregorius *l. 3. part. tit. 19.* Moneta *de commut. c. 11.* Mesa *l. 3. c. 23. cum segq.* Michael Rousel. *l. 5. hist. Pontif. juriſd. c. 1.* Renatus Chopinus *l. 3. de sacra pol. tit. 6.* Hurtado *r. 1. de congrua sustent. l. 1. resol. 2. per totum.* Quintanadvennas *Eccles. l. 2.* D. Josephus de Retes *de donationibus c. 12. n. 1. cum duobus sequentibus.*

3 Traditur ratio dubitandi.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo. Episcopis, & ceteris Prælatis summa Ecclesiæ suæ, rerumque ejus

ejus potestas concessa a jure est, *c. 1. c. si quidem, c. decretum, 3. q. 5. c. regenda 10. q. 1. c. præcipimus 12. q. 1. c. omnes basilicæ 16. q. 7. c. conquerente, de Offic. Ord. ad hæc 4. de relig. domib.* Trident. *sess. 14. de reform. c. 9.* & *sess. 21. c. 4.* & *8.* igitur ut dominus poterit res ipsius Ecclesiæ donare. Augetur hæc difficultas primo ex eo; nam Episcopus novam potest construere parochiam, vel monasterium in sua diœcesi, congruamque ei assignare dotem propria auctoritate ex fructibus Ecclesiæ matricis, *c. si Episcopus 73. v. etiam, c. bonæ rei 74. 12. q. 2. c. ad audientiam, de Eccl. ædific. c. Apostolicæ, de his quæ fiunt a Prælat. Clem. 2. de rebus Eccl.* Trident. *sess. 21. de ref. c. 4.* Ergo potest res Ecclesiæ propriæ donare. Augetur secundo hæc difficultas, nam saltem donationes remuneratorias Prælatum facere posse, probatur *ex c. quicumque 66. 12. q. 1. c. fin. 16. q. 6. c. per tuas, h. t.* igitur indistincte verum non est, Prælatum res Ecclesiæ donare non posse. Tandem ea pars præsentis assertionis, ubi docetur consuetudine introduci posse, ut donationes a Prælatis Ecclesiam factæ valeant, difficilis redditur ex eo, nam consuetudo per quam Ecclesiæ gravamen infertur, non valet, *c. 1.* & *2.* ubi late probavi, *de consuet. c. cum causa, de re judic.* Igitur nec consuetudine introduci potest, ut valeat donatio a Prælato facta, quæ alias inutilis esset.

4 Donationis etymon & definitio.

Quibus difficultatibus non obstantibus, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, donationem nomen, & originem sumere a doni datione, *l. Senatus. 35. §. 1. ff. de donat.* & dictam esse, quasi doni dationem, origine tracto a Græco verbo δίδωμι; antiqui enim Græci *Doron*, palmum vocabant: item *Dora*, munera, quia manu darentur. Plin. *l. 37. c. 13.* Unde & antidora dicebant remuneraciones, idest contrarias donationes, *l. sed si l. 25. §. consuluit ff. de petit. hæred.* Plin. *l. 35. c. 4.* Illustrant Connanus *l. 5. comment. c. 9. n. 2.* Concius *l. 1. disp. c. 12.* Cabreros *de motu l. 2. c. 3.* Verum hæc vocis potius allusio, quam vera etymologia est; siquidem & donationes fiunt per stipulationem, cessante traditione, *l. 2. 17. 19. & passim, ff. h. t.* vel per mancipationem, *l. 7. C. Theod. h. t.* Vitruvius *l. 1. c. 4.* Cujacius *l. 10. obs. c. 37.* & *l. 20. c. 2.* Osualdus *l. 4. Donel. c. 19. litt. B.* Circa definitionem donationis varia adduxerunt Doctores. Hostien. in præsenti, Azo *in sum. de donat. n. 1.* ajunt: Donatio est rei licitæ nullo jure cogente mera liberalitate facta collatio. Quam definitionem amplectuntur Medici, Antonius Gomez, Albornoz, & alii relati a Cabreros *d. c. 3. n. 22.* sed mihi non placet. Tum quia pluribus verbis abundat; tum quia etiam mutuo, commodato, & precario convenit; & ex eisdem rationibus non placent aliæ definitiones adductæ ab Vvesembechio *in paratit. ad tit. de donat.* Mendoza *l. 3. de pactis, c. 3. n. 16.* Pichardus *in rubrica instit. de don. n. 16.* Cujacius, & Gifanius *ad tit. C. de don. l. 1. c. 5.* Quibus omissis placet definitio, quam ex Aristotile *l. 4. Ethicor. c. 2.* tradit Angelicus Doctor *in 4. l. 1. disp. 18. q. 1. art. 2.* ut sit *datio liberalis*, quæ deducitur *ex l. 1. ff. de donat. l. Senatus 35. §. donatio, l. Seja 42. §. fin. ff. de don. causa mort.*

5 Donatio an sit contractus.

Difficilis quæstio est apud Doctores proxime laudatos, an donatio contractus sit? Et contractum non esse, suadetur ex eo, quia contractus petit pro forma consensum utriusque partis, i. 1. ff. de pactis. Nec aliter dari potest, quam si conventio præcedat, l. qui me & Titium 31. ff. de rebus credit. Sed donatio perfecta manet sola voluntate donatoris, *l. si quis argentum 36. §. pemult. C. h. t. §. alia, Instit. eod.* Ergo donatio non est contractus. Item etiam probatur ex l. Aristo 18. in princ. ff. de donat. ubi supponit Ulpian. admisceri negotium donationi, ut in titulo Codicis *de don. quæ sub modo*; & tunc synallagma dari, idest, ultro citroque nasci obligationem, quam negat oriri casu, quo pura donatio est: igitur quando donatio est mera liberalitas, non habet rationem contractus. Fulcitur etiam sententia ex l. interdictum 14. ff. de precario, ubi Consultus docet, ideo precarium non esse contractum, quia liberalitas est, & magis ad formam donationis, quam ad formam contractus spectat. Quam sententiam defendunt Ant. Faber *de error. decad. 45. error. 8.* Duarenus *in l. juris 7. ff. de pactis*, Cujac. *l. 4. obs. c. 7.* Covar. *l. 1. var. c. 14.* D. Hieronym. Oroz *l. 3. de apicib. jur. c. 11. ex n. 8.* D. Josephus de Retes *l. 2. opusc. sect. 1. c. 5.* & *de donat. c. 2. n. 9.* qui sequentibus satisfacit fundamentis, Mendoza qui contrarium docuit *l. 1. de pactis, c. 4. n. 24.* Masius *l. 5. singul. opin. c. 9.*

6 Ex personis quæ donare non possunt.

Deinde sciendum est, nonnullis personis prohibitum esse donare, ex defectu dominii, & administrationis, veluti filiis familias in potestate constitutis, qui si peculium castrense, aut quasi castrense non habeant, donare non possunt, nec bona professitia, *l. contra 28. §. si filius 2. ff. de pactis, l. ratio 3. §. si servus 8, ff. de donat. inter, l. 1. §. 1. ff. quæ res pignori, l. filius 7. ff. h. t. l. si quis uxori 52. §. si servus, ff. de furtis*; nec adventitia, quorum usufructus patris est, quia eorum administratio filiis interdicitur, *l. ult. §. filiis, C. de bonis quæ lib.* donare tamen possunt bona castrensia, vel quasi, item adventitia, quorum usufructus patri non quæritur, de quibus in authent. Excipiuntur, *C. eod. tit.* notavit Scipio Gentilis *l. 1. de jure noviss. c. 13.* item filius donare potest ex peculio profectitio ex necessaria, & solita causa, veluti si reperiatur Senator; quia censetur concessa a patre facultas donandi, si adempta non sit: item volente patre, tam inter vivos, quam causa mortis donare potest, cum voluntas patris suppleat defectum bonorum, *l. tam in 25. §. 1. de donat. causa mortis*, Gentilis *d. c. 27.* D. Joseph. de Retes *l. 1. opusc. c. 22. n. 8.* ex eadem etiam ratione non licet tutoribus, vel curatoribus res pupillorum, vel minorum donare, *l. tutor 22. l. Lucius 56. §. ult. ff. de administr. tut. l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. non omnis, C. de admin. tut.* Osualdus *ad Donel. l. 3. comment. c. 2. litt. C.* Idem dicendum est de administratione œconomis, & syndicis, decurionibus, & capitularibus communitatum commissa, *l. 2. §. jus 8. l. Decuriones 5. ff. de administr. rer. ad civitatem.* Idcirco ambitiosa decreta, quæ captandæ popularitatis gratia ab ipsis emittuntur, rescindi jubentur, tanquam Reipublicæ damnosa, *l. Præses 12. C. de transact. l. ambitiosa 4. C. de decret. ab ordin. faciend.* docent late Tiraq. *in l. si unquam, verbo Donat. n. 31. C. de revoc.* Bobadilla *l. 3. polit. c. 8. n. 81.* Salaria autem ob operas impensas possunt decernere, *l. un. C. de prab. salar.* Circa minorem autem varii casus sunt distinguendi; vel enim curatorem habent, & donare non possunt, quia pupillis comparantur, *l. curatorem 3. C. de in integr. rest.* Si autem curatorem habeant, donare possunt res mobiles, licet si inconsulto donaverint, illis competat beneficium restitutionis, *l. 2. in fine, C. si adversus donat. l. si filius 4. C. de inoffic. donat. l. apud Celsum 4. §. si minor 9. ff. de doli except.* quem juxta hæc principia accipit Caldas Pereyra *in d. l. si curatorem, verbo Contractum, n. 19.* Res autem immobiles nec cum auctoritate curatoris donare potest, nec etiamsi veniam impetravit, quia similes res sine decreto judicis alienari nequeunt; *l. ult.* ita accipienda, *C. si minor factus.* Quod procedit etsi propter nuptias donet res ipsas immobiles, *l. non solum 4. l. prædia 8. C. de præd. minor.* Res vero mobiles cum assensu curatoris donare potest, & si inconsulte donet, beneficium restitutionis competit, *l. 1. C. si adversus donat.* Donatio vero a minore nulliter facta convalescit ex tacita voluntate, si perseveraverit post impletos 25. annos per decennium in eadem voluntate, *d. l. ult. C. si major factus*, Cujac. *l. 7. obs. c. 5.*

7 Traditur ratio decidendi.

Unde jam apparet ratio præsentis assertionis; nam cum Prælati, non domini, sed tantum procuratores, seu administratores rerum Ecclesiæ sint, & administratores, & procuratores donare non possint, *l. ult. ff. de curat. furios.* nec illi donare valent. Accedit, quod donare, perdere est, *l. filius 7. ff. h. t. l. 2. C. de consul. l. 12.* Sed Prælatis administratio competit ad acquirendum, non ad perdendum, *d. c. nulli, de reb. Eccles.* Igitur nec donare valent, præcipue cum illis quibus alienatio prohibetur, donare prohibeatur. Nec contrarium probat textus in *l. fin. C. de præd. decur. sine decret. l. 10.* ubi alienatione prohibita curialibus, non censetur donatio interdicta, quia ibi solum agitur de Curialibus, quibus non erat prohibita rerum suarum absoluta alienatio; sed unica tantum species, videlicet venditio rerum immobilium, ut salva manerent hæc bona penes curiam, cui erant adscripti. Quæ prohibitio nec ex verbis legis ad donationes porrigitur, cum aliud sit donare, aliud vendere, nec facile credebatur Curiales de suo erogaturos, ut de muliere dicitur, in *l. 4. ff. ad Vellejanum*: docet Donellus *l. 9. comment. c. 10.* uno tamen, aut altero casu licebit Prælato sine solemnitate donare, ut si donet rem modicam juxta consuetudinem provinciæ, argumento capitis *terrulas 12. q. 2.* Unde ex eadem ratione receptum est, ut valeant donationes factæ a tutoribus munerum solemnium, *l. cum plures 22. §. cum tutor, ff. de administr. tut.* hoc est munerum, quæ in singulis annis donari consueverant in die natali, de quibus *in l. tutor 13. ff. eod. tit. l. si vir uxori, ff. de donat. inter, l. 194. ff. de V. S.* Illustrant Revard. *l. 3. conject. c. 4.* Brissonius *l. 4. select. c. 3.* Forneritus *in d. l. 194.* Pancirola *l. 2. var. c. 54.* Dorleans *ad Tacitum p. 554.* Osualdus *l. 3. Donel. c. 12. litt. G.* Larrea *decis. 25.* Amaya *ad tit. C. de obl. voc.* Unde exemplo tutorum possunt Prælatos Ecclesiæ, vel Reipublicæ administratores res modicas donare, consuetas donari, defendunt Escobar *de ratiocin. ubi sup. n. 13. & 14.* Pinel. *in l. 1. 3. p. o. n. 56. C. de bonis matern.* tum virtute consuetudinis, tum etiam propter modicitatem rei donatæ. Quæ parvitatis æstimatio arbitrio judicis relinquitur. Escobar *d. c. 34. n. 25.* Menochius *l. 1. de arbit. casu 145. n. 4.* unde recte in præsenti Alexander hujusmodi donationes a Prælatis factas approbavit.

7 Dissolvitur difficultas.

Nec obstant difficultates supra pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licet plena administratio bonorum Ecclesiæ ejus Prælato commissa sit, non tamen dilapidatio, seu profusio permissa est, ut probavi *in c. 1. de his quæ fiunt a Prælat. c. nulli, de reb. Eccles.* sed donare, perdere est, *d. l. filius 7.* unde permissa administratione, non censetur concessa donandi facultas. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, cujus solutionem dabimus *in comment. textus in c. penult. h. t.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum, pro cujus solutione examinandum venit, utrum absolute donatio ita prohibeatur Prælatis Ecclesiæ, ut nec sub alterna, seu remuneratoria illis permittatur? Et eam donationem non prohiberi, suaderi videtur primo ex eo, quia donatio remuneratoria, non tam donatio est, quam pretium, *l. si pater 34. §. 1. de don.* & speciem præseferre videtur solutionis debiti, potius quam liberalitatis, *l. Aquilius 27. ff. de donat.* cum ille qui beneficium accipit, naturaliter ad remunerationem faciendam videatur obstrictus, *l. sed si, l. 25. §. consuluit, ff. de pact. hæred.* hoc est affectus a natura insitus, ut declarant Donellus *l. 12. comment. c. 2.* Schiforded. *ad Fabrum l. 3. tit. 21. q. 1.* D. Joseph. de Retes *l. 2. opusc. c. 26.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1. disp. 22. q. 28.* Forner. *l. 4. rer. quot. c. 12.* ideoque eam donationem insinuatione non indigere, auctor est Cujac. *l. 19. obs. c. 33.* & *l. 27. c. ult.* Arnulphus *ep. ad Laurentium Abbatem*, ait: *Quod benemerenti rependitur, illustrari donationis nomine non meretur.* Juxta quam sententiam accipi potest illud D. Pauli *ad Rom. c. 4.* operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitam remunerationem. Unde plures effectus donationi remuneratoriæ tribuuntur, qui non solent simplici donationi competere, ut in casu dictæ legis *Aquilius*, *l. Lucius*, *d. l. si*

d. l. si pater 34. §. *ult. l.* 10. §. *ult. l.* 12. *in princ. ff. mandati*, *l.* 7. §. *si vir uxori*, *ff. de donat. inter*, junctis traditis per Jasonem *in l. ex hoc*, *n.* 52. *ff. de justit. & jur.* qui agnoscunt aliquando donare prohibitos remunerationis causa, non obstante interdictione donare posse, *ut* contingit in liberto, cui in fraudem patroni prohibitum est donare, ne illius minuat legitimam portionem, *leg. 1. §. 1. ff. si quid in fraud. patroni*. Et tandem remunerationis *causa* donare potest, *l. vivus*, *l. libertus* 9. *ff. eod. tit.* In tutoribus, quos ex causa remuneratoria, quando benemerita expostulant retributionem, nec remuneratio est supra meritum, donare posse tenuerunt Caldas Pereyra *in l. si curatorem*, *verbo Sine curatore*, *n.* 114. Diana *p.* 3. *tr.* 6. *resol.* 17. Igitur idem dicendum est in Prælatis Ecclesiæ. Secundo, quia hæc donatio remuneratoria sacris canonibus est approbata *in c. quicumque* 66. 12. *q.* 2. *c. fin.* 16. *q.* 6. *c. pervtuas*, *h. t. c. relatum*, *de testam. c. ult. in fine*, *de pecul. cler.* quibus subnixi fundamentis, hanc sententiam tenuerunt Redoanus *de reb. Eccles. q.* 51. *n.* 21. Garcia ubi supra, *n.* 13. Tiraq. *in l. si unquam*, *verbo Donatione largitus*, *n.* 27. *C. de revoc. donat.*

9 Contraria sententia ampletitur, & fundatur.

Sed verior est contraria sententia, videlicet donationem etiam remuneratoriam Prælatis Ecclesiæ prohibitam esse; nec eam absque solemnitate in aliis alienationibus desiderata illos facere posse. Eam tenet D. Joseph. de Retes *de donat. c.* 12. *n.* 2. & probatur ex sequentibus. Primo, quia Prælatis Ecclesiæ absolute prohibetur donare; unde cum sit prohibitio generalis, omnem donationem sine distinctione debet comprehendere, argumento legis *de pretio*, *ff. de publiciana*: quo argumento utitur Pinel. *in d. l.* 1. 3. *p. n.* 59. *de bonis matern.* ut deneget patri facultatem donandi ex rebus peculii adventitii. Secundo, quia licet propter merita fiat donatio, non minus diminuit de facultatibus Ecclesiæ, quam simplex donatio, aut alia quælibet distractionis species. Cur ergo ad hanc donationem non est protrahenda præsens prohibitio? Tertio, quia obligatio antidoralis, qua manet obstricta Ecclesia donum recipiens, ejus conditionis est, ut non faciat locupletiorem creditorem, *d. l. sed si lege*, §. *consuluit*; non enim ad aliquod certum munus dandum obstringit, quia ut præclare inquit Seneca *l.* 1. *de benef. c.* 2. nemo beneficia in Kalendario scribit, nec avarus exactor ad diem, & horam debitorem appellat. Imo ut ait idem Seneca *d. l.* 1. *c.* 1. id genus hujus crediti est, ex quo tantum recipiendum est, quando ultro offertur. Et ut recte Donellus supra, recipiens beneficium, non est debitor simpliciter, sed debitor beneficii, *l. si pignori* 43. §. 1. *ff. de furtis*: totum enim quod de auctoritate *hujus* obligationis Consultus profitetur *in d.* §. *consuluit*, ad honestatem pertinet, non tamen inducit necessitatem jus gentium; quia nec ita fuit conventum expresse, aut tacite; imo beneficium esse desineret, & in creditum abiret, si ad remunerandum cogeret suscipientem, ut ait Seneca *l.* 3. *de benef. c.* 7. sed ex honesta, & morali obligatione, ut ait D. Th. 2. 2. *q.* 106. *art.* 5. Duarenus *ad tit. de condict. indeb. c.* 6. & *ad tit. de oblig. & act. c.* 2. Petrus Faber *in l. cum amplius* 84. §. *his natura*, *ff. de reg. jur.* Donellus *l.* 12. *comment. c.* 2. Menoch. *l.* 1. *de præsumpt. q.* 80. *n.* 20. Hinc obligatio hæc, nec petitionis, nec retentionis effectus operatur, ut latius docet Donellus supra, ubi Osualdus *litt. P*, præterquam, in una specie legis *si non sortem* 26. §. *si libertus*, *ff. de condict. indeb.* ad quam adde Donellum *d. c.* 2. & *l.* 14. *comment. c.* 11. Fabrum *in ration. ad* §. *consuluit*. Cum igitur quod ex causa remuneratoria præstatur, voluntarie solvatur, voluntarias autem alienationes Ecclesiarum Prælati sine solemnitate confitere non valeant, sequitur, non posse donare etiam ex causa remunerationis, nisi res modicas, quæ licet remunerationis causa non subsit, ad generale interdictum donationum non spectant. Quarto, quia etsi donatio remuneratoria a regulis donationum deficiat, ut communiter Doctores agnoscunt, at negari non potest, in ea genus quoddam permutationis celebrari, *d.* §. *consuluit*: sed permutationes rerum Ecclesiæ fine solemnitate sunt prohibitæ, *c.* 1. *de his quæ fiunt a Prælat. junctis c. nulli*, & *c. sine excepi.* 12. *q.* 2. ergo & hæ donationes. Ut tamen aliquis effectus in hac re obligationis antidoralis tribuatur, addendum est, quia cum causa, & solemnitas ad justificationem alienationis rerum Ecclesiæ simul desiderentur, remuneratio per causam sufficiet, ob rationes supra pensatas, ut accedente solemnitate teneat distractio; in quam rem facit exemplum minorum, qui ut servos manumittant, a quibus beneficia susceperunt pro manumissione eorum decreto Prætoris indigent, licet remuneratio pro causa sufficiat, *l. etiam* 11. §. *ex prætorio*, *ff. de manumiss. vind.* Et juxta sententiam accipiendi sunt textus supra pro contraria sententia adducti; dum enim text. *in d. c. quicumque* 66. 12. *q.* 2. docet Episcopos ad solutionem ejus quod remunerationis causa promiserunt teneri, accipiendus est accedente solemnitate, quia remuneratio tantum justam causam donationis præbet. Textus etiam *in d. c. fin.* 16. *q.* 6. tantum docet, donationes remuneratorias a clericis factas non esse per successores revocandas, ut contingit in privatis donationibus legitime factis, *d. l. pater* 34. §. *ult.* Supponendum tamen est, ultra justam remunerationis causam solemnitatem interceessisse; siquidem non de validitate donationis, sed de ejus revocatione quærebatur. Præterea textus *in d. c. per tuas*, *h. t.* continet donationem infeudationis factam Pontificis auctoritate, ut constat ex illis verbis, *de mandato Alexandri Papæ*; qui nulla etiam accedente solemnitate poterit res Ecclesiæ in feudum dare, *c. Ad audientiam*, *de præser.* Nec textus *in d. c. relatum* 12. *de testam.* ad præsentem speciem pertinet; siquidem non loquitur de remuneratione hac remuneratoria bonorum mobilium, sed de consuetudine clericis permittente testamentum facere de bonis mobilibus intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec etiam obstat, quod de donatione remuneratoria a tutore facta dicebamus; nam potius verum est, tutores hujusmodi donationes facere non posse, imo de illis idem dicendum est, ac de Prælatis Ecclesiæ, de quibus hucusque differuimus. Nec assertoribus contrariæ sententiæ favet text. *in l. qui filium*, *ff. ubi pupillus educari*, qui non loquitur de remuneratoria donatione, nec eam tutori permittit sine decreto; sed procedit potius in mercede debita præceptoribus fratrum pupilli, quæ obligatio valde differt ab antidorali; siquidem hæc aliquid certum continet arbitrio judicis æstimandum; antidoralis vero ad aliquid certum, aut incertum præstandum. Nec obstat secunda difficultas supra pro dubitandi ratione adducta, nam quamvis consuetudo disponens super rebus Ecclesiæ alienandis, vel non, vel quod Prælatus irrequisito Capitulo ea bona alienare valeat, vires non habeat, *c. cum causa*, *de rejud.* tamen disponens super omissione formæ, quæ Ecclesiæ prædicialis non est, vires habet, *c. dudum*, *de reb. Eccl. l.* 6. Unde cum consuetudo, de qua in præsenti, in eo versaretur, ut res modici valoris possint donari, ex qua donatione parvum præjudicium Ecclesiæ sequebatur; ideo talis consuetudo ab Alexandro III. defenditur.

10 Exponitur c. cum apostolica 7. de his quæ fiunt a Prælatis.

Præsenti assertioni obstat difficilis textus *in c. cum Apostolica* 7. *de his quæ fiunt a Pral. sine consensu Capituli*; ubi cum miles quidam decimas Ecclesiæ Sancti Stephani debitas possideret, easque certo monasterio traderet cum diœcesani Episcopi consensu, absque alia juris solemnitate, consultus Innocentius de validitate talis donationis respondit, eam subsistere, generaliter statuens, sufficere in simili casu auctoritatem Episcopi absque ullo clericorum assensu, ut decimæ uni Ecclesiæ debitæ possint transferri in aliam. Quæ Innocentii sententia difficilis admodum est ex eo, quod si decimæ, quas laicus possidebat, ad Ecclesiam S. Stephani spectabant, & miles ille absque legitimo titulo eas detinebat, ut supponit ipse Innocentius, tum quia utitur verbo *detinet*, quod significat injustam occupationem; tum quia monendum esse prius laicum inquit, ut decimas restituat Ecclesiæ, cui debentur, & tandem, quia frustra diœcesani Episcopi consensus necessarius *esset*, si justo titulo laicus decimas possideret: si, inquam, ita sit, necessario fatendum videtur, decimas illas Ecclesiæ, ad quam vere spectant, restituendas esse, nec posse Episcopum ei præjudicare consensum præstando, ut laicus injustus possessor eas transferat in monasterium, argumento textus *in l. id quod rerum*, *ff. de reg. jur.* quod non magis admittendum videtur, quam ut ipse Episcopus decimas unius Ecclesiæ alteri donet, cum actus non tribuatur facienti, sed ei de cujus consensu celebratur, *l. item eorum*; §. *Decuriones*, *ff. quod cujusque univers. l. unum* 67. §. 1. *ff. de leg.* 2. Igitur quia Episcopus potest res unius Ecclesiæ alteri donare. Pro cujus textus expositione distinguendi sunt tres casus. Primus est cum laicus intrusus, & sine justo titulo, idest concessione Apostolica, decimas possidet: & tunc nec accedente Episcopi consensu potest eas in aliam Ecclesiam transferre, sed Ecclesiæ propriæ necessario sunt restituendæ. Secundus casus est, cum obtinet decimas ex infeudatione ab inferioribus Prælatis facta, antequam similis infeudatio improbata esset, quo casu auctoritate Episcopi possunt laici hujusmodi decimas in aliam Ecclesiam transferre, *c.* 2. §. *sane*, *de decimis in* 6. Gilkenius *de præser. c.* 9. *a n.* 7. Rebuffus *de decimis*, *q.* 10. *n.* 22. Suarez *to.* 1. *de relig. l.* 1. *de decimis*, *c.* 26. *n.* 3. Quod statutum fuit majoris mali vitandi causa, nam cum Ecclesia improbaret hujusmodi infeudationes decimarum ab Episcopis in laicos factas, & laici renuissent decimas jam in feudum acceptas restituere propriæ Ecclesiæ, ut aliquo modo consuleretur Ecclesiæ patrimonio, admissum fuit, ut si ipsi laici decimas, quas propriæ Ecclesiæ restituere renuebant, vellent monasterio, vel Ecclesiæ donare, cum consensu Episcopi diœcesani id facere possent, quod speciaiter ratione imminentis scandali circa decimas jam infeudatas permissum fuit. Nec novum est, ut prohibitio mitius quoad præterita, quam quoad futura versetur; *c. ult. de sponsa. c. provida* 44. *de elect. l.* 6. *c. fin. de matrimonio contracto*, *c. fin. de divortiis*, *l. patre*, *ff. de his qui sunt sui*. Tertius casus est, cum laici justo, & legitimo titulo decimas possident, idest ex cessione Pontificis, seu præscriptione immemoriali, quæ supponit privilegium, *cap. super quibusdam*, §. *præterea*, *de V. S.* illi enim possunt in Ecclesiam, vel laicum eas tranferre, ut docet late Castillo *de tertiis c.* 11. & nos dicemus *in c. prohibemus*, *de decimis*. Unde apparet, *in d. c. cum Apostolica*, speciali ratione, videlicet ut decimæ a laicis detentæ ad Ecclesiæ patrimonium redirent, permissum fuisse, ut ex consensu Episcopi possent laici decimas monasterio tradere.

11 Exponitur Conc. Aurelian. 4. can. 36.

Secundo obstat præsenti assertioni textus *in can. 36. Concil. Aurel.* 4. in illis verbis: "Si quis Episcopus alterius Ecclesiæ clerico de facultatibus suæ Ecclesiæ aliquid sub titulo quocumque donaverit, post ejus obitum qui acceperit, ad Ecclesiæ jus, de cujus facultate discesserat, revertatur; quia iniquum est, ut sub hac ipecie damnum Ecclesia, quæ multis subvenit, patiatur, „ Ex quibus aperte constat, Episcopum res unius Ecclesiæ posse clerico alterius Ecclesiæ donare. Cui difficultati satisfaciendum est ex supra traditis pro expositione textus *in cap. fin. 16. q. 6.* videlicet in eo textu supponendum esse, Episcopum ex justa causa, & cum Capituli consensu donationem illam in clericum contulisse: sed quia tantum quærebatur, an hujusmodi donatio transiret in clerici successorem, ideo PP. non expresserunt solemnitatem, & justam causam ipsius donationis, quas potius supposuerunt, quam negarunt.

C A-

C A P U T IV.

Idem *Abbati* a *S. Albani*.

Consultationibus. *Et infra*: *b* De cetero si aliquis clericus ab ordinario judice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui ejusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea jusp tronatus alius evicerit in judicio, clericus qui *institutus est*, *non* debet ab Ecclesia ipsa propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentavit, juripatronatus Ecclesiæ possidebat. Si vero non possidebat jusparonatus, sed tantum credebatur esse patronus, cum non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundum consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia removeri. *c* Donationes vero, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant privatis personis, viventibus illis qui ipsas Ecclesias possident, nullius debent esse momenti, si religiosis fiant locis, ratæ debent haberi: ita quidem, quod personæ, quæ jamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

N O T Æ.

1 a *Anlti Albani.*) Ita legitur in prima collectione, *sub tit. de jurepatr. c.* 26. ex qua compilatione restituo litteram hujus textus. Inscriptionem autem exposui *in c. consultationibus* 10. *de offic. del.* ubi extat alia pars hujus Decretalis.

b *De cetero.*) Hæc verba exponemus *in cap. consultationib. de jurepatron.*

c *Donationes vero, vel concessiones.*) Verba quæ sequuntur, compilavit Raymundus in præsenti, & jam exposui *in c.* 1. *de conceff. præb.*

C A P U T V.

Innocent. III. *Episcopo* a *Florentino*.

Per tuas nobis litteras proponere curasti, quod cum Florent. *b* nobiles, & potentes, prompti ad servitium, & devoti, tempore schismatis bon. mem. *c* Florent. Episcopum in domo sua *d* tenuerint contra Imperatoris, *e* suorumque fautorum insultus, idem Episcopus sedata schismatis tempestate de *f* mandato fel. rec. Alex. Papæ præd. n. quatuor modios terræ in feudum concesit eisdem; & eo postmodum viam universæ carnis ingresso, bon. mem. *g* B. successor ipsius, prout moris est, de *h* recto feudo præfatos nobiles *i* investivit. Verum cum ipsi assignatam terram sibi assignari fecissent, non nisi duos modios invenerunt: unde ab antecessore suo, ut ipsis feudum integraret, cum instantia postularunt: qui licet hoc aliquando se facturum promiserit, effectui tamen minime mancipavit. Ipsi autem ut tu præfatum feudum ipsis adimpleas, assidue postulant, & instanter: at tu aliquantulum dubitas, eo quod non sunt in possessione ipsius, ne de novo illud videaris conferre: & licet tibi fidelitatem curaverint exhibere, & de quatuor modiis fuerint *k* investiti, antequam eorum petitioni duceres annuendum, Sed. duxisti Ap. consulendam. Nos igitur attendentes, quod Ecclesiam in actibus suis fraudem, vel dolum non decet aliquem adhibere: f. t. t. respondemus, quod feudum ipsum secure potes eisdem nobilibus integrare: cum terra illa quatuor modiorum ipsis fuerit assignata, & jamdictus Episcopus quatuor *l* promiserit se daturum.

N O T Æ.

1 a *Florentino.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub h. t. c.* 2. Petro videlicet Præsuli Florentino, qui Ecclesiam ipsam rexit ex an. 1189. usque ad an. 1205. De Ecclesia Florentina nonnulla jam notavi *in c.* 31. *de elect.*

2 b *Nobiles Florentini.*) Casus ita contigit. Tempore schismatis, de quo egi *in c.* 5. *de elect.* cives Florentini diviti fuerunt, aliis faventibus Alexand. III. qui Guelfi vocabantur, aliis Imperatori Friderico adhærentibus, qui Gibellini appellabantur. His temporibus Julius, qui ab anno 1178. Ecclesiam illam Florentinam rexerat, ab Imperatore dejectus fuit, & in ejus locum suffectus Zenobius potestate Imperatoris. Tunc quidam nobiles Florentini celaverunt ipsum Julium, quousque fedato schismate, expulsoque Zenobio, suæ Sedi restitutus fuit Julius, qui postea in ea floruit usque ad an. 1181. teste Ughellio *to.* 1. *Italiæ sacræ in Ecclesia Florentina*, *n.* 30. Ut autem nobilibus illis gratiam referret, auctoritate Alexandri III. feudi nomine illis donavit quatuor modios, idest quatuor actus quadratos cujusdam agri; & cum ipse Julius e vivis excessisset anno 1181. Bernardus ejus successor iterum de recto feudo investituram in eos fecit; sed cum gravis error in numero modiorum reperiretur, quia duo tantum modii revera in feudum dati reperiebantur, cum quatuor fuissent promissi, prædicti nobiles a Petro Julii, & Bernardi successore petierunt, ut integre de feudo quatuor modiorum illis investituram daret, præcipue cum pro ea terræ parte juramentum fidelitatis præstitissent. Petrus Florentinus Pisanus fuit, ne de novo feudum videretur concedere propria auctoritate, contra ea, quæ adduxi supra *in c.* 2. *de feudis*, renuit feudum promissum integrare, & consuluit Innocent. III. qui in præsenti illi rescripsit, ut integre usque ad quatuor modio prædictis nobilibus concederet, juxta promissionem prædecessoris sui Julii.

c *Jul.*) Julii videlicet, qui electus fuit an. 1171. & decessit anno 1181.

3 d *Tenuerint.*) Unde donatio, de qua in præsenti, remuneratoria fuit, sed adhuc indigebat Pontificis confirmatione, juxta addicta superiori commentario.

e *Imperatoris, fuorumque fautorum.*) Fridericum videlicet, cui adhærebant Gibellini.

f *De mandato.*) Alias terram Ecclesiæ non posset ipse in feudum concedere, juxta adducta *in c.* 2. *de reb. Eccles. cap.* 22. *de feudis*.

g *B.*) Bernardus videlicet creatus Episcopus Florentinus an. 1182. qui floruit usque ad ann. 1189. teste Ughellio, ubi supra, *n.* 81.

h *De recto feudo.*) Ita legendum est, non *de certo feudo*, ut legitur in hac sexta collectione; rectum enim feudum dicitur, cujus origo, seu causa certissima est, ut appellatur *l.* 2. *feud. tit.* 4. & *l.* 4. *tit.* 46. notavit Cujacius in præsenti.

4 i *Investivit.*) Investitura enim semel facta, toties renovari debet, quoties vel patroni, vel vasalli persona mutatur, ut affirmatur *l.* 2. *feudor. tit.* 23. & 32. Illustrat Hothoman. *disp. de feudis*, *c.* 24. & ita mortuo Episcopo petenda erat nova investitura a successore, & illi fidelitas promittenda, sicut etiam olim liberti Ecclesiæ intra annum ordinationis novi Episcopi professionem repetere, & chartam manumissionis suæ edere debebant testationis causa, *c. longinquitate* 12. *q.* 2. Concil. Toletanum 6. *can.* 9. Cæsaraugust. 3. *can.* 4.

k *Investiti.*) Unde dicitur investitura jus tribuere, non possessionem, *c. visis*, 16. *q.* 2. *c. pro illorum* 22. *de præb.* & *l.* 4. *feud. tit.* 15. notavit Cujac. *in d. c. pro illorum*, & in præsenti.

l *Promiserit se daturum.*) Licet ex donatione, quæ a promissione incipit, jure antiquo actio non daretur, post Justinianum tamen actio, sicut ex alia deliberata promissione competit, ut docuerunt Connanus *l.* 5. *comment. c.* 9. *n.* 8. Donellus *l.* 15. *comment. c.* 22. & ibi Osualdus *littera D*, Barbosa *in l.* 1. 3. *p. n.* 2. & 3. *ff. solut. matrim.* Mendoza *l.* 3. *de pactis*, *c.* 9. *ex n.* 13. Julius Clarus §. *donatio*, *q.* 34. Quænam tamen sit actio hæc, apud Doctores anxie quæritur. Placet tamen eorum sententia, qui docuerunt, condictionem ex lege eo casu competere; quoties enim nova aliqua obligatio a lege introducitur, nec ea cavetur quo genere actionis experiendum sit, agitur condictione ex lege, *l. unic. C. de condict. ex lege*, quod expresse docet Justinianus generaliter de quacumque donatione accipiendes *in novel.* 162. *c.* 1. ubi notarunt Cujac. & Accursius, Pichardus *in* §. *alia*, *n.* 7. Vvesembech. *ad tit. de don. n.* 7. unde obiter notatur, non semper obligationem præsupponere contractum, quia oriuntur obligationes ex multiplici capite, qualia enumerat plura Consultus *in l. obligamur* 52. *ff. de obl. & act.* & proprio quodam jure ex variis causarum figuris, *l.* 1. *ff. eodem*. Quare licet donatio, quæ incipit a promissione, non sit contractus; tamen propter Justiniani constitutionem efficacem ad agendum producit condictionem ex lege. Et hæc est ratio, quare precarium, quod valde simile est donationi, *l. cum qui* 14. §. *is qui precario* 2. *de furtis*, nec est contractus certus, nec incertus, *l. interdictum* 14. *ff. de precario*; producat tamen actionem præscriptis verbis contra eum, qui rem accepit, *l. duo* 19. §. *cum quid*, *eod tit.* quia non valet consequentia: Nascitur actio præscriptis verbis: ergo præcesfit contractus innominatus, cum nascatur ex plurimis aliis causis, quas recensuit D. Josephus de Retes *l.* 2. *opusc. fere per tot.* præcipue *sect.* 4. Et cum successor donatoris non possit revocare promissionem antecessoris, imo rem donatam teneatur tradere, *l. si quis argentum* 35. §. 1. *C. de don.* ideo in præsenti specie successor Episcopi florentini tenebatur adimplere promissionem factam a Julio suo prædecessore, præcipue cum facta fuisset de licentia Alexandri III. & intuitu dignitatis; quo casu ex facto prædecessoris successor in ipsa Ecclesia tenetur, juxta tradita *in c.* 1. *de solut.*

C A-

CAPUT VI.

Idem a *R. Gedeburgenſi*, & *G. Briburgenſi Abbatibus*, & *Magiſtro I. Rectori Eccleſiæ de Bilchale*.

CUm *dilecti* filii Abbas, & de Monachi *b* Melros propoſuerunt coram nobis, quod vir Alanus quaſdam terras ab Vv. quondam patre ipſius eorum Eccleſiæ de Machelin in eleemoſynam aſſignatas violenter redigere cupiens *c* in foreſtam, eos ſuper his indebite moleſtaret, vobis dediſſe recolimus in mandatis, ut ipſum ab ipſorum ſuper *illis* terris indebitæ moleſtatione deſiſtere, per cenſ. eccl. ap. poſtp. cogeretis. Verum cum ſuper ipſa cauſa mandatum Apoſtolicum impleretis, diligentius procedentes in cauſa, partibus in præſentia veſtra conſtitutis, teſtes recepiſtis hinc inde, & ſuper atteſtationibus illorum, & inſtrumentis diu diſputationibus, ac diſceptationibus habitis in cauſa ipſa uſque ad ſententiæ calculum proceſſiſtis, cauſam ipſam ſufficienter inſtructam ad noſtram audientiam remittentes. Ut autem per diligentiam veſtram finis cauſæ imponatur eidem, inſtrumentorum tenorem, depoſitiones teſtium, allegationes etiam, prout ea receperamus ſigillorum veſtrorum munimine conſignata, vobis ſub ſigillo noſtro remittimus interclusa, per A. v. ſ. m. præ. quat. auctoritate noſtra ſuffulti, ad ſententiam pro ipſo monaſterio proferendam, non obſtante contrad. vel ap. cujuslibet procedatis, contradictores per cenſ. ec. cogentes, & facientes quod judicaveritis auctoritate noſtra firmiter obſervari, cum ex tenore inſtrumenti evidenter appareat, quod hæc fuit mens, & intentio donatoris, ut *d* clauſula de foreſta, quæ in fine ponitur inſtrumenti, non ad ſuperiorem donationem, quæ tam libera, & pura fuit, ut immunis eſſet a vexatione, & conſuetudine ſæculari; ſed ad inferiorem conceſſionem, quæ penſionem, & determinationem habet inſertam, juxta ſanum referri debeat intellectum, quia in *e* contractibus plena, in *f* teſtamentis plenior, in *g* beneficiis quoque pleniſſima eſt interpretatio adhibenda.

NOTÆ.

1 a IDEM R.) Ita legitur in tertia collectione, *ſub h. t. c.* 3. ſed ita corrupta eſt inſcriptio utriuſque compilationis, ut cognoſci facile non poſſit, de quibus monaſteriis, Scotiæ, an Germaniæ in preſenti agatur. Caſus autem in preſenti deciſus ita contigit. Nobilis quidam monaſterio de Melros conſcripto inſtrumento pure donaverat quaſdam poſſeſſiones, & alias etiam poſſeſſiones eodem inſtrumento donavit ſub hac conditione, modoque, ut monaſterium filio ſuo quotannis præſtaret penſionem certam, & ceſſante monaſterio in ſolutione penſionis, filius eas penſiones revocaret, ut ex eis ſylvam faceret; & cum ceſſaret monaſterium in præſtatione penſionis, filius utramque *donationem* reſcindere, & revocare nitebatur: ſed decrevit Innocentius ipſum audiendum non eſſe, quia conditio illa, ſive modus, non ad priorem donationem, quæ pura fuit, & abſoluta, ſed ad poſteriorem referri debet.

2 b *Melros*,) Ita legitur in tertia collectione. Monaſterium autem Melroſenſe eſt Ordinis Ciſtercienſis in Scotia, in diœceſi Glaſcuenſi, quod dirutum omnino David Scotorum Rex ſapientiſſimus de novo erexit, & conſtruxit. Loſeus *in hiſtor. Scotiæ*; ibi: " David Scotorum Rex quatuordecim monaſteria fundavit, inter quæ Melroſenſe, & Kiloſenſe, Ciſtercienſis utrumque Ordinis. „ Plura de eo congeſſit Manrique *t. 2. annal. Ciſterc. an.* 1136. *c.* 9. Sed legendum eſt *Mailors*, quod Monaſterium eſt in Anglia, cujus meminerunt Beda *l.* 3. *hiſt. c.* 26. *In Monaſterio quod vocatur Mailors*. D. Bernard. *in vita S. Malachi. In Mailors Monaſterio Ordinis noſtri*.

3 c *Foreſtam*. Foreſta, Foreſtis, & Foreſtum, idem ſonant, ſignificantque ſaltum venationi, aucupioque paratum: ejus mentio ſæpius fit in legibus Longob. *l.* 1. *tit.* 21. *l.* 7. *l.* 3. *tit.* 35. *l.* 4. *in pragmat. Childeberti*, ibi: " Has omnes piſcationes, quæ ſunt, & fieri poſſunt in utraque parte fluminis, ſicut nos tenemus, & noſtra foreſtis eſt, tradimus ad ipſum locum. „ Apud Dithmarum Epiſcopum *l.* 3. *p.* 23. ibi: " De moneta, & foreſto inter Saldam, & Milam fluvios. „ Hinc Foreſtajum pro jure foreſti, *in conſtit. Neapol.* & Foreſtarii, præſides foreſti, *in iiſdem conſt. l.* 1. *tit.* 76. & *l.* 3. *tit.* 38. expoſuerunt Voſſius *de vitiis ſermonum l.* 2. *c.* 7. Lindembrog. *verbo Foreſta*.

d *Clauſulam*.) Perfecta enim donatione, non licet donatori conditionem adjicere, *l. perfecta* 4. *C. de don. quæ ſub modo*, Faber *de error. decad.* 48. *errore* 5. quod mire probatur ex hoc textu, ſiquidem in ejus ſpecie conditio adjecta in ultima donatione in continenti, non refertur ad primam jam perfectam, ut notarunt Faber *ubi ſupr.* Covar. *l.* 1. *var. c.* 14. *in princ.*

e *In contractibus plena*.) In donatione tamen, cum ſit contractus ſtricti juris, ſtricta etiam ſit interpretatio, *l. cum de modo* 11. *l. cum qui* 22. *ff. de don.* dicemus in textu ſequenti.

f *Teſtamentis*.) *L. in teſtamentis*, *ff. de reg. jur.* ubi plura Petrus Faber, & Gothofredus, Garanna *hic*, Bronchorſt. *cent.* 1. *aſſertione* 54. & *cent.* 4. *aſſert.* 96.

g *Beneficii*.) Principis videlicet, *l.* 3. *ff. de conſtit. Princ. l. quod vero*, *ff. de legibus*, *l. ſi quando*, *Cod. de inoffic. cap. quia circa*, *de privil. cap. olim* 16. *de V. S.* Illuſtrat Barboſa *axiom.* 36. *num.* 1.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, in donationibus pleniſſimam fieri interpretationem? quam ſententiam late diſputat Garanna in præſenti. Sed ſi abſolute hæc aſſertio concipiatur, falſa eſt. Primo quia cum donatio ſit ſtricti juris, ſtricte potius eſt interpretanda, *l. eum qui* 22. *ff. hoc t. novel. Theodoſii de Theodoſianæ C. auctoritate*, *v. Cum liquido pateat*. Secundo, quia aliquid donatum in dubio non præſumitur, *l. cum de indebito*, *ff. de prob. l. Campanus*, *ff. de operis libert. l. ſi cum aurum*, *ff. de ſolut.* Alciatus, *regul.* 1. *præſ.* 31. Caldas, *in l. ſi curatorem*, *verbo Leſus*, *n.* 148. *in fine*, & §. 6. *n.* 8. & §. 8. *n.* 9. Tiraq. *in l. ſi unquam*, *verbo Donatione largitus*, *n.* 209. *C. de revoc.* Et merito, nam cum donatio ſit liberalitas, & ita virtus moralis, juxta Ariſtotelem *l.* 4. *Ethic. c.* 2. D. Thomam 2. 2. *q.* 117. *art.* 1. *cum ſeq.* ut conſtat *ex c. cum Marthæ*, *de celebr. Miſſar.* ex vero judicio neceſſario provenire debet, & cum nihil tam contrarium ſit conſenſui, quam error, *leg. cujus per errorem* 53. *l. nihil* 116. *ff. de reg. jur. l.* 1. *ff. de condict. indeb.* ideo in dubio donatio non præſumitur. Accedit, quod donare perdere eſt, *l. filius* 7. *ff. de don.* Tertul. *lib. de patient.* ibi: " Non piget donare ei, qui non timet perdere, „ Facit illud Martialis *l.* 1. *epigr.* 76.

Dimidium donare Lino, quam credere totum.
Qui mavult, mavult perdere dimidium.

Sed nemo præſumitur ſuum jactare, *d. l. cum de indebito*: ergo non præſumitur donatio, ubi alius animus applicari poteſt actui, ut in ſpecie textus, *in l. eleganter* 24. §. *qui reprobos*, *ff. de pignor. act. l. ſi cum aurum* 50. *ff. de ſolut.* Quare omiſſis variis ſententiis traditis a Garanna, & Caniſio in præſenti, Innocentius in hoc textu exaudiendus eſt juxta præſentem caſum, cum videlicet donatur piæ cauſæ, aut religioſo loco; quia tunc beneficium hominis pleniſſime interpretandum eſt, *l. ſunt perſonæ* 43. *ff. de relig. l. ſanctimus*, *penult. C. de ſacroſ. Eccleſ.* quæ eſt ratio text. *in l. Titia* 38. §. *Seja*, *ff. de auro & argento*, juxta litteram Florentinam, ibi; *Aut aurea*, *aut argentea*. Quam receptiorem dicunt Covar. *in c. inditante*, *n.* 4. *de teſtam.* Barboſa etiam *ibi n.* 12. licet contrarium defendant Cagnol. *in eo textu*, Tiraq. *de privil. pia cauſa*, *privil.* 15. Sarmiento *l.* 3. *ſelect. c.* 3. Nec tunc obſtat text. *in c. ex parte*, *de cenſib.* ubi circa votum factum in his Regnis ſolvendi D. Jacobo certam tritici menſuram, declaratur minorem menſuram eſſe ſolvendam; argumento text. *in l. nummi* 75. *ff. de legat.* 3. *l. apud Julianum* 39. §. *Sejo*, *ff. de legat.* 1. *l. qui balneum*, *ff. de auro*, *& arg.* Nam omiſſa interpretatione Sarmienti, & Tiraquelli ubi ſupr. reſpondendum eſt, textum *in d. c. ex parte*, accipiendum eſſe juxta benignam interpretationem Innocentii III. quam ideo ipſe admiſit, ne viderentur perſonæ eccleſiaſticæ inhiare lucris temporalibus, tamquam exactores proprii lucri, ut ibi latius dicemus.

CAPUT VII.

Idem *Epiſcopo* a *Helienſi*.

PAſtoralis officii diligentia. *Et infra*: Tua nos inſuper duxit diſcretio conſulendos, ſi Epiſcopus, conſentiente patrono, viris religioſis aliquam Eccleſiam concedendo, hac utatur ſimplicitate verborum; *Concedimus vobis illam Eccleſiam*; utrum eo ipſo videatur Eccleſia illa in eorum uſus fuiſſe conceſſa, vel jus tantummodo patronatus, Nos autem inquiſitioni tuæ taliter duximus reſpondendum, quod ſi Epiſcopus Eccleſiam illis conferat de conſenſu patroni, profecto patronus, quod ſuum eſt, conferre videtur, jus videlicet patronatus; & Epiſcopus confert illud, quod ipſe obtinet temporaliter in eadem; ut ſi fructuum ejuſdem Eccleſiæ aliquam percipiat portionem, in eorum uſus illa portio convertatur, Quod ſi ex ipſius proventibus nullam debet Epiſcopus portionem habere, omnes proventus, præter *b* cathedraticum, in eorum uſus credimus convertendos, ſed ut Epiſcopi donatio ſit legitima, conſenſus eſt ſui *c* Capituli requirendus.

NO-

NOTÆ.

1 a HELIENſ.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 4. & *in c. paſtoralis*, *de refer.* ubi alias partes ejuſdem Decretalis congeſſi, ex quibus reſtituenda eſt integra decretalis, ubi jam notavi.

b *Cathedraticum*.) Quid ſit Cathedraticum, & quo jure debeatur, expoſui *in c. conquerente*, *de offic. Ord.*

c *Sui Capituli*.) *Cap. cum nos*, *c. tua*, *de his quæ fiunt a Prælatis*, ubi probavi, & illuſtrant Tamburin. *de jure Abbat. t.* 1. *diſp.* 15. *q.* 13. Moneta, *de commut. ult. vol.* 11. *c.* 1. *q.* 4.

COMMENTARIUM.

2 NOn ſicut legatum, quod eſt donatio rei alienæ, a teſtatore relictum conſiſtit, ſaltem in æſtimatione, §. *non ſolum*, *Inſt. de leg.* ita & donatio; nam in donatione tantum creditur donatum jus illud, quod donator in ipſa re habet: & ſi nullum jus habeat, nihil actum cenſetur, niſi ut præſtetur indemnitas donatario pro expenſis, quas fecit, vel pro damnis, quæ ex re donata, & evicta ſuſtulit, *l. Ariſto* 18. §. *ult. ff. h. t.* Differentiæ ratio in eo conſiſtit, quia voluntas ſeipſum obligandi, & gravandi nunquam in oratore præſumitur, argumento textus *in l. unum* 67. §. *ſi quis promittat*, *ff. de legat.* 1. ſecus vero procedit in teſtatore, qui damnat hæredem, ut rem redimat, & legatario præſtet, vel ejus æſtimationem ſolvat. Unde in præſenti textu conſultus fuit Innocentius III. in ea ſpecie, quid videatur donaſſe Epiſcopus, qui Eccleſiam aliquam ſibi ſubjectam quibuſdam Religioſis donavit; his verbis: (Concedimus vobis Eccleſiam illam,) cum concedendi verbo donatio plena, & directa comprehendatur *l. donari videtur*, *l. ult. ff. de don.* Et reſpondet Innocentius, Epiſcopum ita donantem cum conſenſu patroni, donaſſe videri juriſpatronatus, & portionem fructuum, ſi quam ex ea Eccleſia percipere ſolebat: non autem donaſſe videri cathedraticum; quia Epiſcopus, quantumcumque generaliter Eccleſiam a ſua juriſdictione eximat, nihilominus ſemper remanent penes eum certa jura Epiſcopalia, veluti correctio, *c. viſis*, 16. *q.* 2. viſitatio, & ejus ratione procuratio, *d. c. cum venerab. de cenſib.* ubi Panormit. *n.* 3. jus reverentiale, quod ſibi ab inferioribus Eccleſiis debetur, Kochier *de juriſd. in exempt. q.* 3. *n.* 4. deinde charitativum ſubſidium, *c. Apoſtolus*, *de cenſib.* Item inſtitutio auctorizabilis, ex traditis *in c. cum ſatis*, *de offic. Archid.* tandem omnia ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, a quibus eximere ſubditos ſuos Epiſcopus non valet. Tamburinus *de jure Abbat. tom.* 1. *diſp.* 15. *quæſt.* 13. *numer.* 4. niſi Pontificis auctoritate id faciat, vel talis conceſſio per Pontificem confirmetur, *caput. conſtitutus*, *de relig. domibus*, docet Moneta *dict. capit.* 11. *quæſt.* 4.

CAPUT VIII.

Idem a *Florent.* b *& Feſulan. Epiſcopis*, *& Archipresbytero* c *Piſtorien.*

INter dil. fil. Hoſpitalarios ſancti *d* Sepulchri de Piſis Hoſpitalis Hieroſolymitani, ex una parte: ac Fratres Hoſpitalis ſancti Allucii Lucanæ diœc. ex altera, ſuper eodem Hoſpitali ſancti Allucii *e* quæſtione ſuborta, cum iidem Hoſpitalarii ſuper poſſeſſorio, quod ſemel, & iterum, ex cauſis tamen diſſimilibus intentarunt, contrariam reprobaſſent ſententiam, deinde ad petitorium recurrentes, per procuratorem ſuum coram dil. fil. H. Subdiac. & Capellano noſtro, quem ſibi, & procuratori partis alterius auditorem conceſſimus, proponere curaverunt, quod cum B. quondam Rector, & Fratres, ac patroni ejuſdem Hoſpitalis ſancti Allucii, habito communi tractatu deliberaſſent Hoſpitale ipſum Hoſpitalariis ſupponere ſupradictis, compromiſerunt in hoc tribus procuratoribus vices ſuas, communiter ſtatuentes, ut quod per ipſos ſuper hoc fieret, acceptarent; qui poſtmodum ad prædictos Hoſpitalarios accedentes, cum eiſdem taliter ſtatuerunt, ut ad ipſum Hoſpitale aliqui mitterentur, qui eorum nomine reciperent aſsignationem ipſius. Cum autem fratres M. & B. illuc propter hoc tranſmiſiſſent, in camera prædicti Rectoris donationem, & aſſignationem Hoſpitalis prædicti, tam a præfato Magiſtro, quam ſupradictis procuratoribus, & aliis ejuſdem domus Fratribus receperunt. *Et infra*: Procurator autem partis alterius ex adverſo reſpondit, quod prædicta donatio debeat non immerito retractari, quoniam multis ex Fratribus inconſultis, a prædicto Rectore, ac paucioribus Fratribus; excommunicatis nihilominus ac perjuris, de re litigioſa, & in fraudem Plebani de Piſcia, qui ſuper eodem Hoſpitali moverat quæſtionem, fuerat celebrata; & hæc omnia proponebat ſufficienter eſſe probata per depoſitiones teſtium productorum. Ad hæc vero parte altera multipliciter reſpondente, hinc inde fuit aliquandiu diſputatum. Nos igitur his, & aliis intellectis, quæ coram Capellano prædicto partes proponere curaverunt, & ipſarum atteſtationibus diligenter ſuſpectis, attendentes quod Fratres, & patroni ſancti Allucii pro ſe, imo potius contra ſe fuam *f* turpitudinem allegabant, videlicet perjurium, excommunicationem, & fraudem non utique contra ipſos, ſed ab ipſis commiſſam, & intelligentes donationem ab eis præfatis Hoſpitalariis factam, puram, ac ſimplicem extitiſſe, quia non deceptoribus, ſed deceptis jura ſubveniunt, unde per ea, quæ ſuperius ſunt propoſita, ſe contra factum proprium legitime defendere non valebant, cum & quædam ex ipſis non fuerint comprobata: de conſilio f. n. Hoſpitale prædictum ſancti Allucii cum pertinentiis ſuis Hoſpitalariis ſancti Sepulchri adjudicare curavimus, ita quod per hanc noſtræ diffinitionis ſententiam diœceſano Epiſcopo, & Plebano de Piſcia nullum præjudicium generetur, cum res inter alios acta non debeat aliis præjudicium generare.

NOTÆ.

1 a *Florentino*,) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub h. t. c.* 5. Joanni videlicet, qui cum Prioris Canonicor. Regul. Sancti Fridiani munere fungeretur, electus fuit in Archiepiſcopum Florentinum an. 1205. & poſtquam Eccleſiam rexiſſet per annos 25. deceſſit an. 1230. Fuit in tuendis Epiſcopatus juribus valde diligens, ſiquidem plura recuperavit, quæ Florentino Epiſcopatui ex negligentia ſuorum prædeceſſorum deceſerant, ut refert Ughel. *t.* 2. *Italiæ*, *in Eccleſia Florent. n.* 33. De ipſa Eccleſia nonnulla notavi *in c.* 31. *de elect.*

2 b *Feſulan.*) Feſulana civitas perantiqua eſt provinciæ Heturiæ: ejus meminerunt Silius *l.* 8.

Et ſacri interpres Flaminis Feſula.

Livius, Cicero, Plinius, & alii congeſti ab Ughellio, *t.* 2. *Italiæ fol.* 270. Habet Eccleſiam Cathedralem Divo Romulo dicatam, cujus Præſuli Raynerio, qui electus fuit an. 1193. & deceſſit an. 1218. miſſa eſt præſens deciſio.

c *Piſtorienſi*.) Sofrido videlicet, de quo, & ipſa diœceſi Piſtorienſi, nonnulla notavi *in c.* 9. *de cohabit. cler.*

d *Sancti Sepulchri*.) Qui ſub regula ſancti Auguſtini cum
3 ſuo Magiſtro vitam degebant, donec ab Innocentio VIII. Ordo hic ſancti Sepulchri Militiæ S. Joannis adunatus fuit, & ita pene interiit; ut eſt apud Volaterranum, *l.* 21. *Antropolog.* Chopinum *l.* 5. *Jacr. pol. tit.* 5. *n.* 5. De Fratribus ſancti Allucii egi *in c.* 9. *de arbitris*.

e *Quæſtione ſuborta*.) De poſſeſſione Hoſpitalis ſancti Allucii diſſerebant Hoſpitalarii ſancti Sepulchri Piſis conſiſtentes; & cum egiſſent ſemel interdicto *quorum bonorum*, & iterum interdicto *uti poſſidetis*, & neutro judicio obtinuiſſent, poſtea egerunt ex cauſis diſſimilibus petitorio judicio adverſus Rectorem, & Fratres, ac Patronos ipſius Hoſpitalis, & obtinuerunt: quia plerumque qui ſuccubuit in poſſeſſione, obtinuit in proprietate, ut probavi *in cap.* 3. *de cauſa poſſeſſ.* obtinueruntque, quia plene probatum fuit, ipſos Rectorem & fratres donaſſe prædictum Hoſpitale: nec habita fuit ratio eorum, quæ allegabant Fratres donationis ipſius infirmandæ cauſa, aſſerentes ſe excommunicatos fuiſſe tempore, quo donationem illam fecerunt, eamque dolo malo feciſſe in præjudicium Plebani. cujus mentio fit *in d. c.* 9. *de arbitris*; quia non audiuntur illi, qui quod rite fecerunt, mutare, & reſcindere intendunt, *l. poſt mortem*, *de adoptionibus*: quare recte Innoc. III. Hoſpitale illud adjudicavit Hoſpitalariis ſancti Sepulchri, ſalvo jure prædicti Plebani, atque etiam Epiſcopi diœceſani, ex vulgari regula, Res inter alios acta aliis nec nocet, nec prodeſt; quam illuſtravi *in c. pen. de re jud.*

f *Turpitudinem*.) Unde audiendi non erant, *d. l. poſt mortem*, *l. ſi ſervus plurium*, §. 1. *ff. de leg.* 1. *l. ſervo*, *C. de ſervo pignori dat manumiſſ. l.* 3. *C. de revoc. donat. l.* 3. *C. de tranſ. c.* 8. *de conceſſ. præb.*

CAPUT IX.

Idem *Epiſcopo* a *S. Andreæ*.

APoſtolicæ Sedis oraculo. *Et infra*: Cum plerumque contingat, quod Epiſcopi ſucceſſive locis religioſis de redditibus, qui pertinent ad eoſdem, ultra quinquageſimam conferant portionem, ita quod interdum uſque ad terſuluit, utrum ſucceſſoribus eorumdem ea quæ taliter fuerint ultra quinquageſimam portionem conceſſa, liceat aliqua-

quatenus revocare. *Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod licet sit in b canone diffinitum, ut si quis Episcoporum in parochia sua monasterium forte construere voluerit, & de rebus Ecclesiæ, cui præsidet ipse ditare, non amplius ibidem, quam quinquagesimam; Ecclesiæ vero; quam monasticis regulis informare, vel pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præest, debeat elargiri. Quia tamen in eodem canone consequenter adjungitur, ut hæc temperamenti æquitas observetur, quod cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, gravia damna non infligat, ea quidem cautela servata, ut unam tantummodo, quæ placuerit, ex duabus remunerationem assumat, hoc semper est observandum, quod unus Episcopus, vel alius, non solum debet amplius, sed nec tantum, nec minus, tam gravi Ecclesiæ suæ detrimento conferre, sive simul, & semel id facere velit, sive pluries, successive eidem, vel diversis Ecclesiis conferendo. Unde cum grave detrimentum, sive de possessionibus, sive de proventibus, vel ad Episcopalem mensam, vel Cathedralem Ecclesiam pertinentibus, in quantalibet portione constiterit esse collatum, poterit legitime revocari, nisi c præscriptione, vel alias exceptione legitima hujusmodi actio excludatur. Nam etsi prima facie præsumatur, quod collatio quinquagesimæ, vel centesimæ partis grave non inferat detrimentum; quia tamen si non solum sæpe, sed etiam semel id fiat: ex variis circumstantiis deprehendi potest interdum esse valde damnosum, quod quidem magis potest ex ostensione ipsius facti quam expressione alicujus statuti cognosci, nec quinquagesima, vel centesima semel, ac successive debet cum gravi damno conferri: si vero in tantum abundet Episcopus, ut sine damno Ecclesiæ suæ possit amplius, quam in quinquagesimam, vel centesimam partem necessitati alterius Ecclesiæ subvenire, quamvis per se non debeat summam excedere a canone præfinitam, per quam incaute largiri volentibus est occursum, de superioris tamen auctoritate potest etiam in majori summa inopiæ alterius providere.*

NOTÆ.

1 a *S. Andreæ.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. ult.* non autem reperitur præsens epistola inter editas a Guillelmo Sirleto, & Bosqueto: quare ejus integram adhuc præ manibus non habemus. De Ecclesia Sancti Andreæ nonnulla adduxi *in c. 2. de suppl. negl.*

2 b *Canone.*) Videlicet 5. Concilii Tolet. 9. relato a Gratiano *in c. bene est 12. q. 2.* & in editione Garsiæ ita habetur: „Bonæ rei dare consultum, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis spectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua monasterium construere forte voluerit, & hoc ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreverit, non amplius ibidem quam quinquagesimam partem dare debet, ut hac temperamenti æquitate servata, & cui tribuit, competens subsidium conferat: & cui tollit; damna gravia non infligat. Ecclesiæ vero, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit; ea tamen cautela servata, ut tantummodo quæ placuerit ex his duabus, remunerandam assumat.„

3 c *Præscriptione.*) Imo ex Concilio Aurelianensi ita cavetur *in c. si Episcopus 12. 16. q. 4.* ibi; „ Si Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas clericis, aut monachis, vel quibuslibet præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præjudicium patiatur: nec sæcularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.„ Ergo nec in præsenti specie præscriptio admitti poterat. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in specie textus in dicto capite. Si Episcopus; nullam monachos, vel clericos habere posse bonam fidem, nec justam causam possidendi, eum rem tantum ad usumfructum acceperint. In præsenti autem specie, si major pars, quam quinquagesima donata sit, in ea parte præscriptio procedit; quia & bona fides, & titulus justæ possessionis dantur.

COMMENTARIUM.

4 Licet regulariter Episcopi nequeant de rebus Ecclesiæ suæ, seu spectantibus ad propriam mensam, tam laicis, quam ecclesiasticis donare, *c. 2.* ubi late probavi, *hoc tit.* tamen ad construendam Ecclesiam, vel jam constructam dotandam, possunt donationem ita facere, ut si in ea Ecclesia jam regularis disciplina vigeat, quinquagesimam partem fructuum donare possint: si autem de novo erigenda sit, centesimam, *c. si episcopus 73. 12. q. 2. c. bene, c. religiosum, eadem causa, & q. c. possessiones, 16. q. 3. c. pastoralis, de his quæ fiunt a Prel.* Conc. Toletanum 4. can. 37. ubi Patres hujus sanctionis rationem expresserunt his verbis: „Si clericis, seu monachis, vel peregrinis, aut quamlibet necessitatem sustinentibus, pro solo religionis intuitu in usum res ecclesiasticæ largiantur, quanto magis consulendum est, quibus retributio justa debetur?„ Accedit utilitas fidelium, quæ in constructione Ecclesiarum facile reprehenditur, & eam commendabimus infra, in titulo *de jurepat.* Illustrant Ant. Aug. *l. 4. epit. juris Pont. tit. 5. per totum* Cujac. *in præf.* Cironius, *ad tit. de his quæ fiunt a Prel.* Moneta, *de comm. c. 11. n. 85.* Lambert. *de jurepatr. 1. p. l. 1. art. 16.* Si autem Episcopus integre ex fructibus propriæ Ecclesiæ construxerit monasterium illud, ipsi Ecclesiæ adjudicandum est, *c. Apostolicos 13. in fine, 12. q. 2.* quia tantum juxta distinctionem supra adductam potest Episcopus quinquagesimam, vel centesimam partem fructuum donare. Sed an Capituli consensus in simili donatione desideretur, hæsitatur ab Interpretibus, Et Episcopum non posse per se, absque consensu Capituli, similem donationem facere, tenuerunt Glossa *verbo Quinquagesimam, in dicto c. bona*, Gregorius Lopez, *in l. 4. tit. 14. p. 1.* & alii congesti a Redoano, *de rebus Eccl. q. 2.* qui moventur auctoritate textus, *in c. si Episcopus, 12. q. 2.* in illis verbis: „ De consensu Concilii sui habeat libertatem faciendi.„ Et ex cap. pastoralis, de his quæ fiunt a Prælat. ubi docetur, non posse Episcopum per se de bonis Ecclesiæ propriæ quidquam monasterio, aut simili pio loco concedere. Cironius *ubi proxime*, existimat olim non licuisse Episcopis sine consensu Capituli donare quinquagesimam, vel centesimam partem: potuisse tamen post Innocentii III. constitutiones, tam in præsenti, quam *in d. c. pastoralis*, in quibus aperte fatetur, se intendere derogare dispositioni textus *in d. c. bene*, ubi licet non exigeretur consensus Capituli, id tamen supplendum erat ex Conc. Tolet. 3. relato *in d. c. si Episcopus 73.* Sed vere non agnosco, ubi Innocentius III. intendat derogare textui *in d. c. bene*; nam *in d. c. pastoralis*, potius ait, se ita statuere, salva constitutione canonica de concedenda piis locis quinquagesima parte. Quæ verba cum referantur ad textum *in d. c. bene*, nullam continent consensus Capituli mentionem. In præsenti autem tantum Innocentius exponit eundem canonem *bene*, ita ut Episcopus tantum semel quinquagesimam, aut centesimam partem possit donare: in tota tamen textus serie nullam facit mentionem consensus Capituli adhibendi, vel non. Et ita secundum canonem, de quo loquitur, & quem expendit Innocentius, accipiendus est. Nec felicius Jacobus Cujacius *in præsenti*, dum ait verba dicti canonis *bene*, immutata aliquatenus referri ab Innocentio III. cum in eo nullus exigatur Capituli consensus. Sed etsi conferatur canon ille cum verbis Innocentii in præsenti relatis, mire consonat. Tandem alii pro solutione hujus quæstionis, & conciliatione textus *in d. c. si Episcopus*, cum dicto capite *bene*, ita distinguunt. Vel Episcopus donat quinquagesimam partem rerum Ecclesiæ monasterio nondum constructo, vel etiam constructo, sed sine licentia, & consensu Capituli; & tunc non potest per se aliquid donare absque consensu Capituli; vel monasterio jam constructo ex Capituli licentia, & voluntate; & tunc novus non desideratur consensus ad prædictam donationem. Ita docuerunt Abbas *in d. c. pastoralis, n. 4.* Redoanus *ubi sup. n 47.* Rationem differentiæ inter utrumque casum eam reddunt, quod ubi Capitulum ædificationi consensit, orta fuit ex parte ejus obligatio congrue illud dotandi, atque ita cum donatio, seu dotatio jam necessaria sit, frustra desideratur Capituli consensus, cum constructionis tempore jam intercessisset, argumento textus *in l. qui sub conditione, §. de hoc, ff. de condit. instit.* At cum hæc ratio cesset, quoties sine consensu Capituli Ecclesia constructa fuit, ac per consequens cesset obligatio eam dotandi, requiritur in donatione ab Episcopo facienda Capituli consensus, sine quo, sicut non potuit construi monasterium, ita similiter nec dotari. Sed libenter quærerem ab his Doctoribus, undenam statuta reperiatur obligatio Capituli dotandi omnia monasteria ex ejus consensu, seu licentia constructa? Cum illud tantum notum sit, eum qui construxit Ecclesiam, ad ejus congruam sustentationem teneri, *c. cum sicuti, de consecr. Eccles.*, nec unquam legi, ad constructionem Ecclesiæ necessarium esse Capituli consensum. Unde verius existimo, nec attento jure antiquo, nec jure novo Innoc. III. desiderari consensum Capituli in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, juxta distinctionem supra adductam; sed Episcopum propria auctoritate eam facere posse, cum omnes textus, in quibus hæc facultas Episcopis conceditur, nullam faciant mentionem consensus Capituli. Accedit & ea ratio; nam cum jure permittente talis donatio fiat, non debet exigi ea solemnitas, quæ in similibus alienationibus rerum Ecclesiæ desideratur, argumento textus *in l. in conditionibus 5. ff. de condit. & demonstr. l. alieno, §. qui fideicommissum, l. non tantum, vers. Autem, ff. de fideicommiss. liber. l. 1. & 3. C. quando decreto opus non sit, l. 3. in princ. cum suis §. l. si pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum*, Narbona *de stat. anno 25. q. 12. n. 7.* Nec contrarium probat textus *in d. c. si Episcopus*, nam dum exigit Capituli consensum, non est accipiendus de donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, sed de donatione integræ Ecclesiæ parochialis in monasterium conferenda; quo casu verum est, consensum Capituli requiri, *c. tua, de his quæ fiunt a Prælat.* Dum autem PP. in eo textu descendunt ad donationem modicam faciendam ab Episcopo, nullum exigunt Capituli consensum, sicut & *in dicto c. pastoralis*. Unde cum nullibi legatur, consensum Episcopi necessarium esse in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis fructuum, non est ratio cur de casu unionis Ecclesiæ parochialis monasterio factæ, relato *in d. c. Si Episcopus*, arguatur ad donationem modicam quinquagesimæ, vel centesimæ partis.

CAPUT

CAPUT X.

a Gregorius IX.

Propter ejus ingratitudinem, in quem liberalitas est collata donationis, donatoris persona de rigore juris eam potuit revocare, si forte in ipsum impias manus injecerit, aut sub atroces injurias, seu grave rerum suarum damnum, vel vitæ periculum inferre præsumpserit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores.

NOTÆ

1 a *Gregorius IX.*) Qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l. ult. de revoc. don.* ubi extant eadem verba, ut jam notavit Cujac. *in præf.* Quare cum hæc constitutio ex jure civili deprompta sit, juxta ejus principia examinanda est. Sic assertio.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur. Donatio propter ingratitudinem potest per donatorem, non per hæredem ejus, qui tacuit, revocari. Probant eam text. *in l. his solis, authent. quod mater, l. fin. C. de revoc. donat. l. cum res, C. de contrab. empt. l. omni modo, Cod. de inoffic. donat. l. si mortis, ff. de don. caus. mortis §. sciendum, Inst. de don. l. solo 30. C. de liberali causa, l. 6. §. Imperator, de liberis agnosc. l. ingratus 19. de jurepatr. l. 1. & 2. C. de libert. & eorum l. 3. l. 12. l. precibus, Cod. de inoffic. donationibus, l. penult. tit. 4. p. 5.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Garanna, & Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*. P. Gregor. *l. 3. partit. tit. 19. c. fin.* Bocerus *disp. 19. de don. n. 38.* Hunnius *in encyclop. p. 3. tit. 26.* Canisius, *in repet. ad hunc textum*, plures congesti a Noguerol *alleg. 6. num. 86.* Hermosilla, *in l. 10. tit. 4. p. 5.* Vela, *dissert. 7. Hispal. n. 40.* Larrea, *decis. 2. Granat. n. 11.* Amaya, *l. 1. observ. c. 6.* Ayllon, *in addit. ad Gomezium, c. 4. de don. n. 15.* Gibalinus, *t. 2. de negot. l. 4. c. 2. art. 7.* Retes, *de don. c. 18. per totum*, Borellus, *tom. 3. decis. tit. 12. per totum*, Castillo *l. 3. contr. c. 10.*

3 Traditur dubitandi ratio. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo; Donatio inter vivos pure facta irrevocabilis est, *c. sacrorum 15. 12. q. 2. c. 1. 16. q. 2. c. fin. 16. q. 6. c. sunt qui 17. q. 3. l. sive emancipatus 17. cum tribus sequentibus, Cod. de donat. l. cum ancillam, l. si repetendi, C. de condict. ob causam, l. 2. 3. 4. 5. & 6. C. de revoc. donat. Et valde, cum ex c. 2. legis Cincia*, non aliter donatio celebraretur, quam si res mobiles, vel immobiles per traditionem, aut solemnem mancipationem darentur; jura vero, & actiones solemniter cederentur, *l. justa 4. cum seq. l. 7. C. Theod. de don.* docuerunt Cujacius, *l. 6. observ. c. 18. & in Novella 181. & in l. Aquilius, C. de don.* Ofualdus, *l. 5. Donelli, c. 2. littera B*, Hothomanus *de don. c. 1.* Scipio Gentilis, *de don. inter, l. 4. c. 18.* Mendoza, *l. 3. de pactis, c. 9. q. 5.* Gutherus, *de jure manium, l. 3. c. 7.* Igitur nec ex causa ingratitudinis, vel simili donatio revocari potest. Secundo in aliam partem, ubi Gregorius negat hæredibus donatoris contra donatarium ingratum competere hanc actionem, seu conditionem, nec ab eo per successores rei auferri posse, obstat; nam hæc actio rei persecutoria est, ut infra dicemus: sed omnes actiones rei persecutoriæ, ex delicto etsi proveniant, dantur hæredibus, & contra hæredes, igitur & successoribus donatoris jus revocandi similem donationem competit; quam sententiam nervose defendit Donellus, *l. 4. comm. c. 29.* Igitur non recte Gregor. in præsenti negat per successores donatoris revocari posse donationem in integrum collatam.

4 Traditur ratio decidendi. Quibus difficultatibus minime obstantibus, vera est præsens constitutio, videlicet donatorem ob ingratitudinem donatarii posse donationem revocare condictione, quæ appellatur actio ingrati, *d. l. his solis, v. Actionem*: quæ est actio personalis, qua intenditur ut res donata regrediatur in dominium donatoris, & interim dum per sententiam aufertur, in dominio donatarii manet. Bocerus, *de don. c. 3. n. 102.* Guttierez. *de jurament. l. p. c. 10, n. 7.* Non tamen, ut voluit Donellus, *l. 14. comment. c. 31.* hæc actio ex ipsa donatione nascitur, sed extra id, quod agitur, hæc actio oritur, ut interdum condictio indebiti, *l. is qui 13. §. ult. ff. commodati*; de ingratitudine autem legitime constare debet, veluti si donatarius atroces injurias donatori inferat, si ejus vitæ insidietur, si grandem jacturæ molem illius substantiæ, & bonis ingerat. Et merito ingratus rebus donatis privatur in pœnam tam immanis delicti: ingratitudinis enim vitium adeo grave est, ut cetera alia facile vincat, ac superet. D. Bernardus *in Cantica*, ibi: " Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis, quoniam nihil ita displicet Deo, quemadmodum ingratitudo.„ Seneca, *l. 4. de benef. c. 16.* ibi? " Fugiendum est ingratum esse, quoniam nihil æque concordiam humani generis dissociat, ac distrahit, quam hoc vitium. „ *Et ibi*: " Quis denique non ingratum detestetur hominem, sibi ipsi inutilem. „ Plura de hoc Beyerlink *t. 4. in Theatro vitæ hum. verbo Ingratitudo*, Theophil. *t. 4. l. 3. sect. 3. c. 10. per tot.* Merito ergo ob ingratitudinem erga donatorem commissam statutum est, ut donatio revocetur, ut etiam libertas, quæ semel data revocari non solet, ob ingratitudinem revocatur, & liberti ingrati reducuntur in servitutem, *l. qui manumittuntur, C. de operis libert. l. 2. C. de libert. & eorum liber. l. solo 30. C. de liber. caus. l. un. C. de ingrat. libert. l. 1. §. cum patronus, ff. de offic. Præfecti urb. l. non solum 6. §. 1. ff. de in integrum, resc. l. si mulier 21. ff. de eo quod metus causa, l. alimenta 6. §. 1. ff. de agnosc. liber. l. 5. ff. de jurepatr.* Donellus, *l. 2. comm. c. 17.* & 24. Cujacius, *l. 10. observ. c. 33.* & *l. 21. c. 16.* Connanus, *l. 2. comment. c. 2. n. 4.* Revardus, *l. 1. conject. c. 21.* Faber *in Papin. tit. 2. princ. 2. illat. 4.* Amaya, *l. 2. obs. c. 4. n. 5.* & *c. 6.* etsi in contrarium expendi soleant textus *in l. si quis hac 30. ff. qui & a quibus, l. 1. §. 1. ff. de jur. annul. aur. l. libertus, de bon. libert. l. si dotem 24. ff. de jure dot, c. Episc. 58. 12. q. 2. l. 3. ff. de obsequiis.* Et licet circa auctorem hujus pœnæ differentiant Interpretes, fiquidem Revardus *d. c. 11.* laudat Commodum ejus auctorem, Cujacius autem *dicto c. 33. & lib. singul. responsi. Ulpiani*, & Marcellus, *in l. 3. ff. de obsequiis*, eam tribuant jam Trajano, jam Neroni, jam Claudio, dicendum tamen est, auctorem hujus pœnæ fuisse Claudium, ut probat Connanus, *dicto l. 2. c. 1. n. 4.* Amaya, *dicto l. 1. c. 6. n. 13.* Benitez *in c. unico, de natis ex libero, n. 20.* Causas autem revocationis a Justiniano relatas *in d. l. fin.* & *Novel. 78. c. 2.* & a Gregorio *in præsenti* transcriptas, exponunt Donellus, *ubi proxime, l. 14. c. 27.* Canisius, *in repetit. ad hunc textum*, ultra quas arbitrio judicis relinquitur judicare, quæ sint causæ graviores, & ex ingrato animo proveniant. Ofualdus *d. c. 27. littera D*, Menochius *de arbitr. casu 72.* Non tamen transit hæc actio in hæredem, aut illi competit, si ejus auctor tacuit; quia quæcunque actio doloris tantum causa datur, cum persona, cujus gratia competit, intercedit, *l. penult. ff. de in jus vocando, l. injuriar. 13. ff. de injur. l. posthumus 6. §. fin. cum duabus legibus sequent. ff. de inoffic.* nisi præparatum sit ipsum judicium, aut ingratitudo extrajudicialiter deuntiata, ut *ex l. 1. C. de revoc. donat.* docent Donellus, *l. 14. comment. c. 29.* ubi Ofualdus, *littera B*, Bocerus *de don. c. 3. n. 97.* Robertus, *l. 1. rer. judic. c. 14.* Donationem autem remuneratoriam non posse ob ingratitudinem revocari, probant Molina, *l. 4. de primog. c. 11. n. 45.* Guttierez, *consil. 24. n. 25.*

5 Respondetur difficultatibus. Nec obstant difficultates supra expensæ. Non prima; nam licet regulariter donatio perfecta revocari non possit, ex causis tamen a jure approbatis, & receptis utique revocari valet, veluti ex causa ingratitudinis, de qua in præsenti; vel si postea liberi suscepti sint a donatore, *ex l. si unquam, C. de revocand. donat.* Quæ causa etiam jure canonico approbata videtur *in c. fin. 17. q. 4.* junctis traditis a Covar. *l. 1. variar. c. 19.* Donello, *l. 14. comment. c. 32.* Fornerio, *l. 2. rer. quotid. c. 8.* Merillo; *l. 2. obs. c. 34.* Vinnio *l. 2. select. c. 32.* Mornacio, *in l. 8. §. si Imperator, ff. de inoffic.* Ferro Manrique, *de different. utriusque fori, q. 47.* Nec obstat quod de mancipatione solemni dicebamus; nam licet donatio olim sola traditione non perficeretur, nisi in conjunctas personas fuisset collata, *l. 4. 5. & 7. C. Theod. de don.* post jus tamen Justinianeum donatio majus in contractus speciem transit; cum solo contractu perficiatur, *l. si quis 35. §. fin. C. de don.* Nec obstat secunda difficultas; nam tam Gregorius in præsenti, quam Justinianus *in d. l. ultima*, loquuntur quando tacuit testator, ut expresse in utroque textu asseritur; non vero cum actionem personalem etiam rei persecutoriam proposuit; nam tunc etiam hæredi competit hæc actio, cum jam lite mota donator decessit; cum vero sciebat injuriam sibi illatam esse, & tacuit, quia abolitione tollitur injuria, remissa censetur, & ideo hæredibus non licet donationes revocare; licet enim transeant ad hæredes actiones defuncto quæsitæ, quæ ei competere cœperunt, hæc tamen actio non consistit in defuncto, ut probat Donellus, *l. 14. comment. cap. 29.* & ideo ad hæredem non transmittitur.

TITULUS XXV.

De peculio Clericorum.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Arelatensi.

Investigandum est, si nihil patrimonii habens presbyter, quando promotus est ad ecclesiasticum ordinem, postea emerit prædia, cujus juris sint; quoniam Ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est, esse debent juxta canonicam auctoritatem.

NO-

NOTÆ.

a *Relatenſi.*) In prima collectione, *ſub h. t. c.* 1. legitur, *Ex Concil. Later.* apud Burchardum vero *l.* 3. *Decreti*, *c.* 118. & Carnotenſem *p.* 3. *c.* 94. & Panorm. *l.* 2. *tit.* 4. *c.* 23. legitur, *Ex Concil. Rhemenſi*, *c.* 6. Sed legendum eſt, *Ex capitulis Hincmari Rhemenſis*, inter capitula enim, quæ ipſe edidit, de quibus Magiſtri & Decani per ſingulas Eccleſias inquirere, & Epiſcopo renuntiare debeant, *c.* 18. *t.* 21. *Conciliorum*, *fol.* 513. ita legitur: " Inveſtigandum ſimiliter, ſi nihil patrimonii habens quando provectus eſt ad ordinem Eccleſiaſticum, poſtea emerit prædia, cujus juris ſint; quoniam Eccleſiæ, ad quam de nihil habentibus promotus eſt, eſſe debent, juxta canonicæ auctoritatis decretum. „ Præſenti vero canoni conſonant textus Concilii Carthag. *can.* 35. ibi: " Si quis pauper in aliquem ordinem promotus, aliquid acquiſierit: Epiſcoporum poteſtati ſubjiciatur. Similiter placuit, ut Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, & cujuſmodicunque clerici, qui nihil habent, ſi promoti tempore Epiſcopatus, vel clericatus eorum agros, vel cujuſmodicunque, ac prædia nomine proprio emerint, tanquam qui dominica bona invaſerint, teneantur, niſi utique admoniti ea Eccleſiæ retulerint: ſin autem ad eos proprie alicujus liberalitas, vel ſucceſſio redierit, ex ea facient id quod eorum vult propoſitum. Sin autem etiam poſtquam propoſuerint, retro convertantur, eccleſiaſtico honore indigni, ut reprobi judicentur. „ Refertur a Gratiano *in c.* 1. 12. *q.* 3. ad quam canonicam conſtitutionem reſpexiſſe Patres in præſenti, jam notavit Cujacius *hic*, Leo IV. in Concil. Mogunt. ſub Rabano, *can.* 8. ubi Patres ita ajunt: " In Concilio Carthaginenſi ſcriptum eſt, ut Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Epiſcopatus, vel clericatus ſui agros, vel quæcunque prædia ſuo nomine comparant, tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur, niſi admoniti Eccleſiæ eadem ipſa contulerint. „ Conc. Aquiſgran. ſub Stephano V. *can.* 98. Toletan. 9. *can.* 14. quod extat apud Gratianum *in c.* 1. 12. *q.* 4. Concil. Hiſpal. 1. relatum a Loayſa inter ejuſdem Concilii fragmenta, *c.* 5. Concil. Pariſienſe ſub Gregorio IV. ſecundum collationem Ludovici, *l.* 1. *c.* 14. qui textus poſtea relatus fuit inter capitularia Caroli; *l.* 5. *c.* 175. & in ejuſdem capitul. *l.* 1. *c.* 88. ita legitur: " Si Presbyter poſt ordinationem aliquid acquiſierit, illud obſervetur, quod in canonibus de conſecratis nihil habentibus conſtitutum eſt. „ Et *c.* 156. ibi: " Ut unuſquiſque Presbyter res, quas poſt diem conſecrationis acquiſierit, proprias Eccleſiæ relinquat. Hoc etiam, videlicet comparatum ab Epiſcopis, vel clericis tempore ordinationis nihil habentibus Eccleſiæ eſſe credi, ad eamque ſpectare. „ Sic Juſtinianus conſtituit, auctore Cedreno *in ejus vita*, cujus conſtitutionis veſtigia extant *in l. ſanctimus C. de ſacroſ. Eccleſ. l. omnem* 42. §. *de his*, *authent. licentia*, *C. de Epiſcopis & Clericis*, *Novella* 131. *c.* 13. *c. ſixum*, *v. Poſtquam*, 12. *q. ult.* Facit vetus formula, quæ reperitur cordine 8. inter veteres formulas, ubi dum refertur charta *ingenuitatis*, ut aliquis Presbyter ordinetur, & *in* Eccleſia ſibi commiſſa plebem regat, hæc verba annectuntur, " His quoque ſubnectere placuit, canonicis admoniti conſtitutionibus, ut ſi qua deinceps prædia, vel mancipia tui nominis titulo comparaveris, hoc obſervari ſtudeas, quod in eiſdem decretum eſſe cognoſcitur. „ Illuſtrant poſt congeſtos a Barboſa, *hic*, Baronius *an.* 397. *n.* 53. Azor. *p.* 2. *inſtit. moral. l.* 7. *c.* 19. *q.* 1. P. Greg. *l.* 1. *partit. tit.* 26. *c.* 2. Chopinus, *l.* 2. *monaſt. tit.* 3. *n.* 6. Balſamon *in d. can.* 35. *Synodi Carthag.* & *in can.* 35. *Synodi* 6. & *in nomocan. tit.* 1. *c.* 31. Bignonius *in notis ad veter. formul. fol.* 598. Cujac. *hic*, & *in Novel.* 131. §. *idem eſt notandum*, & *l.* 1. *feud. fol.* 808. Scipio Gentilis, *l.* 2. *de don. inter*, *c. fin.* Acoſta, *de privil. credit. reful.* 1. *ampliat.* 8. Juſtelus, *in can.* 32.

2 Impugnatur præſens conſtitutio.

Sed in contrarium, videlicet in præſenti ſpecie res emptas ab Epiſcopo, vel Presbytero non eſſe Eccleſiæ, nec ex aliqua juris præſumptione ad eam ſpectare, ſuadetur *ex l. ſi is ea* 6. *C. de rei vind. l. ex pecunia dotali* 12. *C. de jure dot. l. ult. C. de ſervo pignori dat. l. qui aliena* 8. *C. ſi quis alteri, vel ſibi*, *l. ſi pater* 4. *C. commun. utriuſque jud. l.* 2. *C. pro ſocio*, *l. ſi maritus* 19. *C. de diſtract. pign. l.* 2. *C. ſi rerum petatur*, *l. ſi mulier* 21. *ff. de pecul. dotal.* quibus cavetur, rem ex pecunia depoſita comparatam, deponentis non eſſe, ex pecunia dotali, non eſſe uxoris, ſed mariti, quod & late probant Covar. *l.* 3. *var. c.* 3. *n.* 6. & *in c.* 1. *n.* 6. *de teſtam.* Connanus, *l.* 4. *comm. c.* 17. *n.* 11. Cujac. *in l. licet*, *C. qui potiores*, & *l.* 5. *obſerv. c.* 29. Donellus, *l.* 5. *comment. c.* 2. *circa fidem*, Faber, 5. *conject. c.* 9. Pacius, *cent.* 5. *q.* 53. Beſoldus, *in delibat. juris. ex l.* 23. *ff. q.* 7. Gibalinus *t.* 2. *de negot. l.* 4. *cap.* 4. *art.* 6. Siguenza, *de clauſulis*, Bronchorſt. *enantiophan. centur.* 2. *aſſert.* 65. Scipio Gentilis, *ad Apulejum*, *in apol. fol.* 484. Larrea, *deciſ.* 92. *per tot.* Igitur non recte in præſenti docetur, res emptas ab Epiſcopis, vel Presbyteris, ex pecunia, ſeu fructibus Eccleſiæ, ad Eccleſiam ſpectare.

3 Refertur & refellitur a gloſſa.

Ut hujc difficultati ſatisfaciat Gloſſa in præſenti, & *in c. Apoſtolicos* 12. *q.* 2. & *in c.* 1. 12. *q.* 3. exiſtimat, ſpecialiter procedere in Eccleſia, quod licet Sacerdos ſuo nomine rem aliquam ex pecunia Eccleſiæ emat, res ita comparata ſtatim Eccleſiæ fiat, argumento textus *in l. ſi ut proponis*, *C. de rei vind.* quemadmodum & dotis favore res ex pecunia dotali comparata dotalis eſſe dicitur, *l. res* 54. *ff. de jure dot. l. ſi cum dotem* 22. §. *ult. ff. ſolut. matrim. l. Imperator* 70. §. *fin. cum l. ſeq. ff. de legat.* 2. Similiter res empta ex pecunia caſtrenſis peculii, peculiaris dicitur, *l.* 1. *C. de pecul. caſtrenſi militum*, *l.* 12. Item res ex pecunia pupillari comparata, pupilli eſt, *l.* 3. *C. de arb. tutel. l.* 2. *ff. quando ex facto tut.* Acoſta, *dict. c.* 8. *in princ.* Unde cum Epiſcopi, vel Presbyteri, de quibus *in* præſenti, nihil tempore ſuæ ordinationis habuerint, ſi poſtea agros, mancipia, vel ſimiles res compraverint, creduntur ex pecunia, vel fructibus Eccleſiæ res ipſas quæſiiſſe, atque ideo eas abſque invaſionis, vel ſacrilegii reatu retinere non poſſunt, *c.* 1. 12. *q.* 3. *cap. penult. h. t.* Gloſſam ſequuntur Covar. *in c.* 1. *de teſtam. c.* 7. Cujac. *hic*, Sarmiento *l.* 3. *de reddit. c.* 2. *n.* 4. & ea ſententia probari videtur *ex l.* 4. *tit.* 5. *partit.* 5. Ab hac tamen Gloſſæ interpretatione diſceſſerunt plures docti viri, affirmantes res ex pecunia Eccleſiæ comparatas, non acquiri ſtatim Eccleſiæ, nec in bonis Eccleſiæ a die emptionis cenſeri, ut docuerunt in præſenti Hoſtienſis, Joannes Andreas, & Barbatia *hic*, Marſilius 3. *p. de reddit. c.* 23. *n.* 19. atque idem in re ex pecunia dotali comparata, ex textu *in l. ex dotali* 12. *C. de jure dotium*, *l. ult. C. ſi res pignori*, docuerunt Faber; *l.* 5. *conject. c.* 9. Cujac. *l.* 5. *obſerv. c.* 29. & *tr.* 2. *ad Afric. in l.* 23. *de reb. credit.* Genoa, *in conciliat. legum*, *fol.* 514. Oſualdus *ad Donellum l.* 5. *c.* 2. *litt. C.* Mornacius, *in l.* 55. *de jure dot.* Tiraq. *de retr.* §. 32. *gloſ. un. a n.* 10. Noguerol. *alleg.* 7. *art.* 2. & in re empta ex pecunia pupillari, tenuit Faber *ubi proxime*, ubi exponit textum *in dicta l.* 3. *C. arbitrium tutelæ.* Sed omiſſa hac communi quæſtione, utrum videlicet res empta ex pecunia aliena illius efficiatur, cujus erat, quam diſputant Larrea, *allegat.* 92. *per tot.* Mancinus *genial. cent.* 2. *c.* 123. Scipio Gentilis *ad Apulejum*, *fol.* 484. dicendum eſt, rem ex pecunia Eccleſiæ emptam, ejus fieri, & Eccleſiam habere actionem in rem, quæ aliquando datur ei, qui dominus non eſt, vel ex ſpeciali privilegio: *l. ult. C. de ſacroſ. Eccleſ.* vel ex æquitate, *l. in rebus*, *Cod. de jure dot. l.* 12. *C. de reg. jur.* Sed profecto caſus hic in præſenti non deciditur, nec in aliis canonibus ſub hoc titulo congeſtis, ut putavit Solorzanus *t.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 10. *n.* 34. ſed potius in eis agitur de rebus acquiſitis ab Epiſcopis, vel Presbyteris, qui cum tempore ſuæ ordinationis nihil haberent, poſtea agros, vel ſimiles res comparaverunt. Et cum quærereturn, cujus juris eſſent, ſeu ad quem ſpectarent, reſponderunt Patres, ad Eccleſiam pertinere, ex ea ratione, quia ſicut quæſita ab uxore conſtante matrimonio mariti eſſe dicuntur, ut vitetur turpis quæſtus ſuſpicio, *leg. Quintus Mutius*, *ff. de donat. inter*, Scipio Gentilis, *dicto l.* 1. *de donat. c. fin.* ita etiam in clericis; quibus omnis negotiatio prohibita eſt, *cap.* 1. *& per totum*, *ne clerici*, *vel monachi*, ſi quid comparaverint poſt ſuam ordinationem, creditur acquiſitum intuitu Eccleſiæ; & ita ad Eccleſiam ipſam ſpectat, ut minus honeſti lucri ratio ceſſet, præcipue cum Sacerdotes Eccleſiæ de redditibus vivere debeant, pietatem erga pauperes, non quæſtum quærentes, D. Hieronymus *ad Nepotianum epiſt.* 2. ibi; " Obſecro itaque te, & repetens iterum, atque iterum moneo, ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id eſt, ne lucra ſæculi in Chriſti quæras militia, nec plus habeas, quam quando clericus eſſe cœpiſti, & dicatur tibi; Clerici eorum non proderunt eis. Nonnulli enim ſunt ditiores monachi; quam fuerunt ſæculares: & clerici qui poſſideant opes ſub Chriſto pauperes, quas ſub locuplete, & fallaci diabolo non habuerant, ut ſuſciperet eos Eccleſia divites, quos mundus tenuit ante mendicos. *Et paulo poſt:* Negotiatorem clericum, & ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge. „ *Et* in epiſt. ad Titum, cap. 10. *ibi:* " His tamen debent eſſe contenti, qui altario ſerviunt, ut de altario vivant, ſed non ut fiant divites. „ Late differit Joannes de Polemar. *in orat. de bonis clericor.* quæ extat inter acta Concilii Baſil. Illuſtrant prædictam rationem hujus textus Scipio Gentilis *ſupra*, Acoſta *d. ampliat.* 8. Altamiranus, *in l.* 2. *de filiis offic. c.* 16. qui eandem ad Magiſtratus, & publicos adminiſtratores, qui tempore ingreſſus nihil habent, & poſtea magnis opibus abundant, extendunt, & variis ampliationibus illuſtrant. Habebit ergo hoc caſu Eccleſia jus tanquam ad rem propriam, ut defuncto Prælato poſſit eam jure proprio occupare. Concil. Agath. *can.* 48. ibi: " Epiſcopi de rebus propriis, vel acceptis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus ſuis, ſi voluerint, relinquent, quicquid vero de proviſione ſuæ Eccleſiæ fuerit, ſive de agris, ſive de fructibus, ſive de oblationibus, omnia in jure Eccleſiæ ſervari cenſemus. „ Greg. Magn. *l.* 9. *ep.* 14. *ibi:* " Sacris canonibus eſſe noſcitur diffinitum, ut in his quæ Antiſtes Epiſcopatus tempore acquiſierit, non alii, niſi ſola ſuccedat Eccleſia. „ Et *l.* 1. *C. Theod. de bonis cler. c. de Syracuſ. næ*, 28. *diſt. c. res in Epiſcopatu* 12. *q.* 2. *authent. licentiam*, *C. de Epiſc. & cler.* illuſtrant, aliis relatis, Barboſa *in c. ſint manifeſta*, 12. *q.* 2.

Ex ſupra traditis difficilis videtur D. Greg. *l.* 7. *ep.* 33. relatus *in c. quæſti* 17. *q.* 4. ubi quæſti fuerunt apud Gregor. quidam monachi, Abbatem ſuum caſtrum, quod in ſexaginta pedes extendebatur, ſub prætextu fabricandæ Eccleſiæ Joanni Scylaceno Epiſcopo donationis titulo conceſſiſſe. Gregorius decrevit, quod quantum parietes Eccleſiæ ædificatæ intra ambitum continent, Eccleſiæ lucro cedat: quicquid vero extra parietes ejuſdem Eccleſiæ eſſe poterit, ad jus monaſterii reverratur. Quod Gregorii decretum difficile redditur ex ſupra traditis: nam ſi res comparata ex pecunia Eccleſiæ, vel ejus rebus, lucro Eccleſiæ cedit, quomodo in eo textu Eccleſia conſtructa in caſtro monaſterii, intra jura monaſterii non ſervatur? Si dicas, in eo textu caſtrum donatum fuiſſe ad Eccleſiam conſtruendam, & ideo Eccleſiam ipſam non eſſe monaſterii; expendo in contrarium canonem 15. 8. Synodi, relatum *in c. Apoſtolicos*, 12. *q.* 2. ubi docent PP. quod ſi conſtiterit, Epiſcopum conſtruxiſſe monaſterium de redditibus Eccleſiaſticis, tradat ipſum monaſterium eidem Eccleſiæ. Verba ſunt; „ Si autem Epiſcopus convictus fuerit conſtruxiſſe monaſterium de redditibus Eccleſiaſticis, tradat ipſum eidem Eccleſiæ. „ Quæ jura, ut componat Gloſſa, *in d. c. quæſti*, affirmat poſſe Eccleſiam locum parietibus circumſeptum ſibi vindicare, ſed Eccleſiam ipſam ad monaſterium, in cujus caſtro conſtructa erat, pertinere; & ita textum illum mire convenire cum d. cap. *Apoſtolicos*, Gloſſam ſequitur Archidiaconus *ibi*. Sed tunc difficile eſt, quod in ultimis verbis d. can. 15. 8. Synodi ſtatuitur, ibi: „ Si vero de propriis rebus, aut de aliis quibuſdam conventionibus habeat, id ſecundum propriam poteſtatem, & voluntatem omni vita ſua, & poſt fidem vitæ dimittas, & conferat hoc quibuſcumque voluerit: non tamen ſæculare diverſorium fiat. Quæ verba omiſit Gratianus, *in d. c. Apoſtolicos*, referunt autem Severinus *in ipſa* 8. *Synodo*, Ant. Aug. *lib.* 14. *epit. tit.* 5. *c.* 1. *& lib.* 2. *de emend. Gratiani*, *dialog.* 6. Vel enim in his verbis agitur de monaſterio ex rebus Eccleſiæ ab Epiſcopo conſtructo, & tunc certum eſt, ad Eccleſiam ipſum ſpectare: vel ex fructibus ad Epiſcopus ſpectantibus, & etiam eo caſu, juxta præſentem textum, & ſupra tradita, ad Eccleſiam ſpectat: Ergo non recte ibi docetur, Epiſcopum poſſe monaſterium ita conſtructum tradere cui voluerit. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in primo caſu ipſius canonis, relato a Gratiano *in d. c. Apoſtolicos*, monaſterium ex rebus Eccleſiæ conſtructum, ad Eccleſiam ſpectare, unde verbum illud, *tradat*, exponit Gloſſa, id eſt ſubjiciat juri Eccleſiæ; & Archidiaconus interpretatur, non tradat, id eſt, non auferat: in ſecundo vero caſu a Gratiano omiſſo, relato vero a Vinnio, & Antonio Auguſtino, agitur de monaſterio ab Epiſcopo conſtructo ex bonis propriis patrimonialibus, vel adventitiis: quo caſu tanquam patronus ipſius monaſterii poteſt ipſum Eccleſiæ, vel alii pio loco, cui voluerit, donare, dummodo in laicorum habitationem, vel diverſorium non convertatur.

4 Exponitur c. quæſti, 17. q. 4.

CAPUT II.

Ex a eodem.

b PResbyter cum *c* diœceſim tenet, de eis, quæ ſuperemerit, ad ipſius Eccleſiæ *d* nomen ſcripturam faciat, aut ab ejus ordinatione diſcedat.

NOTÆ.

1 a EX *eodem.*) In prima collectione, *ſub h. t. c.* 2. legitur, *Ex Conc. Arauſic.* Rectius tamen Burchardus *l.* 3. *Decreti*, *c.* 119. Carnot. 3. *p. Decreti*, *c.* 95. Gratianus *in c. ult.* 12. *q.* 4. citant verba hæc ex Concil. Agathenſi, *can.* 51. & merito; nam in ipſo Conc. poſt can. 53. relatum a Gratiano *in c. quicquid* 12. *q.* 2. eadem ſerie rerum Eccleſiæ retenta, ſub hoc ſummario de eiſdem, ut quicquid emerint, in nomine comparent Eccleſiæ, referuntur illa verba: „ Presbyter dum diœceſim tenet, de his quæ emerit, ad Eccleſiæ nomen ſcripturam faciat, aut ab ejus, quam tenet, Eccleſiæ ordinatione diſcedat. „ Eadem verba reperiuntur *in can.* 8. *Conc. Epaunenſis*. Conc. hoc Agathenſe, temporibus Alarici Regis Ariani, auctoritate Cæſarii Arelatenſis Epiſcopi, Provinciæ Primatis celebratum fuit ad collapſam eccleſiaſticam diſciplinam reſtituendam, ut conſtat ex præfatione ipſius Concilii; & Cæſarium in eo præfuiſſe conſtat ex can. 73. Conc. Meld. ibi; " S. Cæſarius Eccleſiæ Arelatenſis, cum aliis 35. Epiſcopis, omnes inquiunt; Deinceps clerici, ſive laici, Judæorum convivia evitent. „ Congregatum fuit anno 506. 3. idus Septembris.

2 b *Presbyter.*) Ideſt, Epiſcopus, ut in textu antecedenti.

3 c *Diœceſim.*) Diœceſis *in notitia Imperii*, & paſſim *in Imp. conſtit.* accipitur pro adminiſtratione multarum ſimul provinciarum, quæ in unum coactæ per Præfectos Prætorio, & eorum vicarios regebantur, *l.* 14. *C. de feud. patrim.* ibi: " Omnes in quacumque diœceſi, aut quacumque provincia, vel civitate. „ Et *l.* 9. *de legat. & decret. legat. C. Theod.* ibi: " Sive integra diœceſis in commune conſuluerit, ſive ſingulæ intereſſe voluerint provinciæ, convenire. „ Sic etiam in actis Conc. Conſtantinop. 1. *can.* 2. & in actis Conc. Epheſini: " Epiſcopi ex diverſis diœceſibus, ac provinciis congregati. „ Et *can.* 8. ejuſd. Synodi; " Iſtud autem & in aliis diœceſibus, & quæ ſunt ubique provinciis ſervabitur. „ Et in Chalced. *can.* 9. & 17. & ibi, Balſamon; " Diœceſis eſt, quæ multas ſub ſe habet provincias. „ Innocent. I. Rom. Pontifex *in ep. ad Alexandrum Antiochenum Epiſcopum*, quæ inter illius decreta extat in codice Canonum Eccleſiæ Romanæ, *c.* 45. Revolventes auctoritatem Nicænæ Synodi, quæ cenſuit de Antiochena Eccleſia cunctis fidelibus, ne dixerim ſacerdotibus, eſſe neceſſarium cuſtodire, quod ſuper diœceſim ſuam, & prædictam Eccleſiam, non ſuper aliquam provinciam, recognoſcitur conſtitutum. Et *l.* 34. *C. de Epiſc. aud.* Africanæ etiam diœceſeos meminit Juſtin. *Nov. de Afric. Eccleſ. ad Ant. Salomonem Font. Africæ*, & *l. un.* §. 5. & 7. *C. de officio Præf. Prat. Afric. & de omni ejuſdem diœceſeos ſtatu*; & Villelmus Tyrius *l.* 13. *bel. ſacr. c.* 1. Hincmarus Epiſcopus Rhemenſis diœceſis *c.* 4. ibi: " S. Romana Eccleſia plures Metropolitanos in ſpeciali ſua diœceſi habet. Similiter & Alexandrina Eccleſia in ſua diœceſi. Sed & Antiochena Sedes nonnullos Metropolitanos in ſua diœceſi habet. „ Interdum tamen diœceſis vox pro provincia uſurpata eſt, ut apud Hincmarum *ep.* 5. " Dilectis fratribus, & venerabilibus Epiſcopis Rhemorum diœceſeos. " Et ep. ad Nicolaum Pontificem Roman. „ Non ſolum diœceſis, verum etiam parochia mea, inter duo Regna, ſub duobus Regibus habetur diviſa. „ Nonnunquam etiam accipitur in notione ea, quæ hodie ſumitur pro Epiſcopatu, ſeu territorio Epiſcopi; ut apud Sidonium Appollinarem *l.* 6. *ep.* 16. " Ita populos exceſſu Pontificum orbatos triſtis interciſæ fidei deſperatio premit, nulla in deſolatis cura diœceſibus, parochiiſque. „ Et paſſim *in collat. Carthag. c.* 65. 117. *&* 125. Interdum & pro parochiis, quæ multæ in diœceſi, ut *hic*, *& can.* 53. *hujus C. ſup.* Vide Sirmundum *in notis ad Sidonium*, & Joann. Fileſacum *l. de paroec. orig. c.* 1. *ad finem*, Morinum *l.* 1. *exercit. c. fin.*

4 d *Ad Eccleſiæ nomen*,) Ideſt in Eccleſiæ nomine emat, ut *in l.* 2. *ff. quando ex facto tut.* nam licet quomodocumque ematur, ad jus Eccleſiæ ſpectet; tamen ut omnis litis occaſio amputetur, & facile conſtet ex pecunia Eccleſiæ, vel ejus fructibus id emptum eſſe, jubent Patres, ut inſtrumentum nomine Eccleſiæ ſcribatur, quia tali inſtrumento ſtandum eſt, & ei acquiſitum eſſe, cujus nomine confectum eſt, creditur, *l. cum precibus*, *C. de prob.* Apulejus, *in apolog.* ibi; *Puder illud nomen in tabulis eſſe.* Ubi notavit Gentilis *fol.* 485.

CAPUT III.

Ex epiſtola Pii a Papæ.

UT unuſquiſque Presbyter res, quas poſt dies conſecrationis acquiſierit, propriæ Eccleſiæ relinquat.

NOTÆ.

1 a *Pii Papæ.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub h. t. c.* 3. ſed rectius Burchardus *l.* 3. *Decreti*, *c.* 121. Carnotenſis *p.* 3. *Decreti*, *c.* 96. Gratianus *in c.* 1. 12. *q.* 3. citant textum hunc ex Conc. Carthag. 3. temporibus Siricii Pontificis celebrato, non tamen in præſenti refertur aliquis canon ipſius Concilii, ſed ſummarium can. 49. Verba autem referuntur a Gratiano *in d. c.* 1. & *in C. canonum Eccleſ. Afric.* notis illuſtrato a Juſtello, ita leguntur *can.* 32. " Item placuit, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, tempore Epiſcopatus, vel clericatus ſui agros, vel quæcumque prædia nomine ſuo comparant, tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur, niſi admoniti in Eccleſiam eadem ipſa contulerint. Si autem ipſis proprie aliquid liberalitate alicujus vel ſucceſſione cognationis obvenerit, faciant inde quod eorum propoſito congruit. Quod ſi a ſuo propoſito retrorſum exorbitaverint, honore eccleſiaſtico indigni, tanquam reprobi judicentur. „ Cauſam autem hujus ſanctionis, ſeu canonis, ut conſtat ex Baronio *anno* 397. *n.* 53. Severino Binio *t.* 1. *Conc. in notis ad ipſum can.* 49. ea fuit, quod cum reddita Eccleſiæ pace, ſedatoque Arrianorum tumultu, Eccleſia ubique bonis afflueret, complures ex ipſis qui eidem Eccleſiæ miniſtrabant, pietatem in quæſtum convertentes, ſtudio ſanctitatis, & cura pauperum abjectis, ardore dumtaxat colligendi divitias flagrabant, Quare PP. in præſenti Conc. ſtatuerunt, ut Eccleſia ſibi vindicet ea bona, quæ clericus ex rebus ejus intuitu quæſitis comparavit: eoſque tanquam rerum Eccleſiæ invaſores teneri, ſi ea non reſtituant, ſanxerunt. Quæ poſteriora verba difficilia videntur ex eo; nam conſtat, invaſorem eſſe, non qui propria tenet, ſed qui aliena ingreditur, *l. invaſor* 5. *C. unde vi*: unde & invidere negotia, dicitur *in l.* 5. *ff. de obl. & act.* Faciunt textus *in l.* 1. §. *ſocius*, *ff. de uſuris*, *lib.* 3. §. *ſin autem*, *ff. de vi*, *& vi*: quo ſenſu accipitur Conc. Carth. 3. *can.* 38. in illis verbis: " G. plebem, quam invaſerat, uſque hodie commonitus, ſecundum quod fuerat ſtatutum, relinquere contemnit. „ Extat *in c. petimus* 11. *q.* 1. Conc. Aurel. 3. *can.* 21. ibi: " Si quis res Eccleſiæ debitas, vel proprias ſacerdotis horreuda cupiditate occupaverit. „ Conc. Meld. *can.* 61. ſub Sergio, Aurelian. 4. ſub Vigilio, *can.* 25. Sed Epiſcopus, Presbyterve dominium habet fructuum proprii beneficii, ut infra dicemus, *c. fin.* Ergo detinendo quæ ſua ſunt, invaſores dici non debent. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, Epiſcopos, vel presbyteros retinentes bona empta ex fructibus ſui beneficii, vere invaſores non eſſe, quia dum vivunt, earum rerum uſufructu potiuntur, detinendo tamen bona Eccleſiæ propria, aut ſaltem debita, quaſi invaſores judicari. Quam improprietatem hujus invaſionis ſatis expreſſerunt Patres in præſenti canone, ibi: " Tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur obnoxii. „ Ubi verbum, *tanquam*,

non eos vere invasores, sed quasi invasores esse significat, ut colligitur *ex leg. pecuniam 36. ff. de rebus credit. capit. solita, de major. & obed.* ubi Glossa *verbo Tamquam*; plura Barbosa *verbo Tamquam*. Pro qua sententia expendi potest ratio Conc. Parisiensis sub Greg. IV. & Ludovico, *l. 1. c. 16.* ubi ratio præsentis sanctionis exprimitur per hæc verba: " Quoniam multos presbyterorum occasione taliter emptarum rerum Ecclesias, quibus præsunt, spoliasse, & a suo monasterio multis modis exorbitasse, & se diabolo mancipasse, multosque laicorum ex hoc facto in damnationis scandalum, & perditionis protraxisse cognovimus, " Et si verbum *tanquam*, cum proprietate accipiatur, adhuc dici potest, clericos in præsenti specie esse invasores, non quia bona Ecclesiæ actu propria, sed illi debita usurparunt, ex Conc. Aurel. *3. can. 22.* in illis verbis: " Si quis sacerdos res Ecclesiæ debitas, vel proprias horrenda cupiditate occupaverit, retinuerit, aut a potestate ex competitione perceperit, si eas non restituerit, nullis rebus excusatur. " Quare cum bona empta a presbyteris in præsenti specie Ecclesiæ acquisita essent, recte docetur, presbyteros ea malo animo detinentes, invasionis crimine teneri.

CAPUT IV.

Ex Concilio a Rhemensi.

INquirendum est, si quis Presbyterorum de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparavit; quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis debet: quoniam hoc sacrilegium est, & par crimini Judæ furis, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur.

NOTÆ.

a *Rhemensi.*) Ex hoc Concilio citatur textus hic in prima collectione *sub h. t. c. 6.* & a Burchardo *l. 3. Decreti, c. 123.* Carnotensi *p. 3. c. 93.* Sed verius credo transcriptum esse ex Capitulis Hincmari Rhemensis, ut textus *in c. 1. h. t.* ubi præsens textus reperitur in hæc verba: " Inquirendum, si occasione hujus præcedentis capituli *quod extat supra* in c. 1. " aliquis Presbyterorum ab hinc de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, ac votis *fidelium* alieno nomine res comparaverit, & ibi structuras fecerit, vel quæ ad Ecclesiam pertinent, ibi collocaverit, & mulierum frequentiam inibi fieri permiserit, vel quod turpius est, tales mulieres ibi habuerit, quæ lanificium suum exerceant, & curam domus habeant, & ad eadem loca presbyter incongrue recurrerit, frequentaverit, vel manserit, quoniam contra decyeta canonum hoc malum agitur, a quibus perpetratur, quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter, vel quilibet sub regula fœnus exercere debet; multo minus autem fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis; quoniam hoc agere sacrilegium est, & par crimen Ananiæ, & Saphiræ, atque Judæ furis, qui sacras oblationes quæ ad usus fidelium, ac pauperum mittebantur, asportabat, & furabatur. Nam aliud est sine dispendio Ecclesiæ amicis, vel pauperibus, parentibus, aut quibuslibet incestuosis (*barbare pro* indigentibus) ex charitate cum mensura, & ratione subvenire, vel adjutorium ferre; & aliud cum destructione Ecclesiæ, vel dissipatione facultatum ecclesiasticarum, quasi furtim, imo furtim, quæ Ecclesiæ esse debuerant, & usibus illius, ac pauperum, seu hospitum impendi, carnalium carnaliter usibus sine divino respectu inservire; & de nihil habentibus promotus Presbyter non præsumat, quę de facultatibus Ecclesiæ comparaverit vendere, vel quasi ad casam Dei tradere, nisi ad Ecclesiam, cujus propria esse debet, sine consulto Episcopi, " ex quibus verbis aperte constat, in præsenti agi de clericis, qui structuras, idest fabricas, ut *in l. 1. Cod. de excusat. artif. leg. 10.* negotiationis causa, ubi mulieres lanificium facerent, fœnusque exerceretur, fecerint: quæ omnia reprehensione digna censuerunt *PP. in* præsenti. Tum quia clerici fœnus, aut similem negotiationem non debent exercere suo, vel alieno nomine, *cap. ult. 46. d.* Tum quia illis familiaritas cum fœminis prohibetur, ut probavi *in cap. 1. de cohabit. clericorum.* Tandemque quia domos illas, seu fabricas, & bona in eis illata detinendo sacrilegii, aut invasionis crimen committunt, ut faciebat impius Judas, qui sacras oblationes exportabat, & furabatur, ut refertur *Joannis c. 12.*

CAPUT V.

Ex Concilio a Toletano.

SI quis sane clericorum agella, vel *b* vineolas in terra Ecclesiæ sibi feciſſe probabitur sustentandæ vitæ causa, usque ad diem obitus sui possideat. Verum post suum decessum Ecclesiæ restituat, nec testamentario, aut successorio jure cuiquam hæredum, *c* prohæredumve relinquat, nisi forsan cui Episcopus *d* pro servitiis, ac præstatione Ecclesiæ largiri voluerit.

NOTÆ.

a *Toletano.*) Secundo videlicet, *can. 4.* ut habetur in prima collectione, *sub h. t. c. 7.* & in ipso Concilio apud Loaysam, *fol. 90.* Concilium hoc Toletanum celebratum fuit anno 5. Regis Amalarici, circa tempora Joannis II. Æra 565. ideſt, anno Christi 527. ut referunt Loaysa *in notis ad ipsum Concilium*, Sahabedra *in chronic. Goth. c. 10.*

b *Vineolas.*) Ut *in l. prædia, §. liberto, ff. de instruct. legat.* quæ juxta juris principia solo cedunt, & per consequens in dominio sunt Ecclesiæ, *l. adeo, §. Titius, ff. de acquir. rerum dominio, l. 2. §. de arbore, ff. de rei vind. §. si Titius, Inst. de rerum divisione.* Illustrant Institutarii *ibi*, Hieronymus Magius *l. 4. miscel. c. 7.* & si fuissent meliorationes in aliis rebus Ecclesiæ factæ, etiam ad Ecclesiam spectarent, quia creduntur factæ ex fructibus beneficii, late probat Garcia *de expensis, c. 11. a n. 71.*

c *Prohæredum.*) Prohæredes dicuntur, veluti bonorum propossessores, & fideicommissarii, ut in Romana Synodo *can. 5.* ibi: " Hanc pœnam placuit hæredes, prohæredesque respicere. " Apud Ivonem *p. 6. Decreti c. 131.* ibi: " Nulli hæredum meorum, ac prohæredum nec cuiquam personæ alii quicquam debeat servitutis. " Notavit Cujacius *hic.*

d *Pro servitiis.*) Cum res donanda modicæ erat æstimationis, alias nec donatio remuneratoria rerum Ecclesiæ ab ejus Prælato fieri potest, ut probavi *in c. 2. de don.*

COMMENTARIUM.

4 IN his omnibus canonibus a Raymundo compilatis *sub h. t. de peculio cleric.* agitur non de patrimonio proprio a majoribus habito, aut aliunde quæsito clericorum: sed de bonis intuitu Ecclesiæ aquisitis, & fructibus perceptis ex proprio Episcopatu, vel beneficio; peculium enim dicitur omne id, quod e converso clerici cujuscumque conditionis, aut gradus aliunde, quam ex Ecclesia, seu clericatu, ejusve occasione quæsierunt, & quasi seorsim ab Ecclesiæ rebus habent. Quo in sensu Romani peculium non id tantum, quod filii familias, servire habebant separatum a rationibus paternis, vel dominicis, ut *in tit. ff. de peculio*, appellabant; verum & pecuniam receptitiam, quam marito dote data mulier sibi retinebat, nec ad virum transmittebat peculium dicebant, *l. si ego, §. 3. ff. de jure dotium, l. donationes 31. §. 1. ff. de don.* imo id, quod liberi homines, patresque familias seorsim ab aliis facultatibus sui

tantum dispensatores, & procuratores sunt, ut dicitur *in c. extenuit 13. c. videntes 16. c. Episcopus 23. c. res Ecclesiæ 26. 12. q. 1. c. Episcopus 7. 10. q. 2. c. 2. de donat.* Tertio, quia clerici non possunt amplius ex his fructibus percipere, quam necessaria ad victum, *c. satis, est, c. Episcopus 7. 10. q. 2. c. duo sunt 7. vers. illi enim, c. Episcopus 23. 12. q. 1.* D. Bernardus *ep. 40.* ibi; " De altari non licet comparare aurea fræna, & sellas depictas. *Et infra:* Quicquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. Et ep. 42. Clamant nudi, clamant famelici, necessitatibus nostris detrahitur quicquid vanitatibus vestris accedit. " Et super Cantica *serm. 23. col. pen.* ubi reprehendens clericos, qui ex fructibus ecclesiasticis egenos non alunt, ait: " Duplici profecto iniquitate peccantes, quod & aliena diripiant, & sacris in suis vanitatibus, & turpitudinibus abutantur. " D. Hier. relatus a Gratiano *in princ. 44. dist.* ibi: " Tibi sacerdos de altari vivere permittitur, non luxuriari. " Quæ omnia cum conveniant nudum usum obtinentibus, videtur fatendum, Episcopos, & beneficiarios tantum usum habere in bonis beneficiorum, quod jus illis tribuunt Glossa *verbo dissimitivam, in c. cum olim 7. de verum permutatione: & verbo Obitus, in c. fin. de peculio clericorum,* Archidiaconus *in c. Episcopi, 12. q. 1.* quod & pluribus fundamentis adstruit Marcus Ant. Colum. *de bonor. Eccles. origine, c. 23. per totum, 3. p.* Tandem quia si clerici domini essent, de illis fructibus ad libitum disponere possent, tam in vita, quam in morte, ex regula legis in re mandata, *C. mandati*: sed nec viventes possunt vane, & profuse redditus beneficiorum expendere, imo si id fecerint, peccare lethaliter, & ad restitutionem tenere, quindecim fundamentis probat Navarrus *in tract. de reddit. q. 1. n. 14. & in apolog. q. 2. monit. 38. & 39.* Nec testamento de eis disponere posse, constat *ex c. 1. c. cum in officiis, c. quia nos, de testam.* Igitur quia non sunt domini hujusmodi fructuum. Hanc sententiam, videlicet beneficiarium non habere verum dominium *fructuum* sui beneficii, sed tantum esse dispensatorem talium bonorum, ita ut præter honestam sustentationem ex justitia teneatur residuos in opera pia impendere, tenuerunt Navarrus *de reddit.* Gratianus *in c. multi, §. si ego, 12. q. 1.* Archid. *in c. Episcopus, 12. q. 1.* Comitol. *1. respons. q. 70.* Pelagius *de planctu Eccles. lib. 2. art. 28.* Uvaldensis *tom. 1. lib. 4. c. 43.* Major *in 4. dist. 24. q. 16. & 17.* Turrianus *ep. prolix. de reddit.* quam Navarrus prædicto suo operi intexuit, Lessius *de justitia c. 4. n. 42.* pro quibus faciunt P. Blesensis *ep. 20.* " Non militibus, sed pauperibus erogare tenetur patrimonium Crucifixi, cujus ipse non dominus, sed tutor est, ut misereatur, & commodet ad usus egentium, tanquam testamentarius dispensator. " Isidorus Peluſiota *lib. 5. ep. 21. & 79.*

6 Contraria sententia probatur.

Secunda sententia, quæ affirmat, Episcopos, & clericos habere verum dominium in fructibus, quos ex suis beneficiis acquirunt, probatur sequentibus fundamentis. Primo deducto *ex c. un. de cleric. non resident. lib. 6.* Trid. *sess. 22. de reform. c. 3. & sess. 23. c. 1.* ubi statuitur, clericos divinis officiis non interessentes distributiones ecclesiasticas non lucrari, nec eorum dominium adquirere: quod item sanxerat Concilium Lateranense sub Leone X. *sess. 9.* Ergo si residunt, illas suas faciunt. Nec satisfacies si dicas, jus regulare constituì erga hujusmodi distributiones: nam cum titulo ecclesiastico percipiantur, nihil interest quod ad dominium sub nomine fructuum, vel distributionum percipiantur, ut contra Navarrum defendit Sarmiento *de reddit. 4. p. c. 10. n. 1.* Secundo faciunt textus *in c. 2. de fide juss. c. 2. de arbitr.* ubi jubetur, ut ex fructibus inopis beneficiarii ejus debita exolvantur; quorum si dominus non esset, debitum solutum repeti posset per Ecclesiam, ex regula legis *si alieni 78. ff. de solut.* Igitur quia hujusmodi fructuum domini sunt. Tertio, nam id quod commune est, meum est, quatenus ad dispositionem partis meæ, *l. servi electione 5. §. Labeo ff. de legat. 1. l. in re communi 25. ff. de servit. urban. l. pupillus 39. §. fin. ff. de verb. signif.* ergo etiamsi bona Ecclesiæ ejus in cunabulis communia essent; tamen quoad portionem clericis debitam dominium obtinebant; & multo magis post divisionem obtinent, cum per divisionem, & ad judicationem dominium acquiratur, *§. 1. Instit. de offic. judiciis*, cum adductis a Sarmiento *d. c. 1. n. 4.* Deinde non modicum juvant textus *in c. venerabilis 7. de except. c. pro illorum 22. de prabend.* ubi beneficium clerici proprium dicitur, & ejus redditus sui dicuntur *in c. fin. de his quæ fiunt a majori parte*; suum vero cuique, id est, quod in ejus dominio habetur, *l. un. C. de thesaurit. lib. 10.* Nec absurdum est, ut redditus ad dominium beneficiarii pertineant, quando ipsum beneficium, cui accedunt, titulo dominii retinetur, *ex d. c. pro illorum 22.* faciunt etiam textus *in c. un. de cleric. egrot. lib. 6.* in illis verbis, *Proventus Prælatorum*, si observemus genitivi adjectione dominium significari: & Trid. *sess. 23. c. 1. de reformat.* & *sess. 24. c. 12.* ubi docetur, certis in casibus beneficiarios suos fructus non facere. Igitur illis exceptis, Episcopi, & beneficiarii fructus ecclesiasticos lucrantur. Tandem, nam ipsorum *fructuum* natura tale dominium non refugit, aut respuit; siquidem constat, beneficia ex decimis a fidelibus præstandis, & possessionibus ab eis oblatis erecta fuisse, ut probant Bellarminus *to. 1. controv. lib. 1. de clericis, c. 25.* Marcus Ant. Column. *d. c. 26. n. 1.* Decimæ autem etiam in lege veteri Levitis a Domino datæ fuerunt, *Numer. c. 18.* ubi notanda sunt verba illa, *filius Levi dedit omnes decimas*, quæ innuunt, fuisse concessas ratione dominii: nam verbum *dare*, dominii translationem significat, *l. ubi autem 57. §. sit. ff. de verb. oblig.* & in lege gratiæ dominii titulo clericos decimas percipere, constat *ex c. tua nobis 20. de decimis.* Possessiones etiam eo animo a fidelibus Ecclesiæ donari, ut in ejus, & Prælatorum dominium transeant, li-

7 Respondetur fundamentis negativis.

quet ex Clementina *quia contingit, de religiosis domib.* Trid. *sess. 22. de reformat. c. 6.* unde hanc sententiam tenuerunt cum D. Thoma *2. 2. q. 85. art. 7.* Sotus *de justitia, lib. 10. q. 4. art. 3.* Covarr. *in c. cum in offic. n. 6. de testam.* Sarmient. *d. 4. p. c. 1. cum seq.* Molina *de primogen. lib. 2. c. 10. a n. 48.* Thomas Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 20. n. 24.* plures relati ab Hurtado *de congrua sustent. dicta resol. 1.* Trullench *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 2. dub. 6.* Vasquez *in opuscul. de reddit. c. 1. §. 2. dub. 1. n. 27.* Prado *tom. 1. Theolog. moral. c. 13. q. 7.* Theophylus Raynaudus *tom. 12. tract. mala e bon. Eccl. fol. 584.* Barbosa *lib. 3. juris Eccles. c. 17. n. 9.* & *in c. quia tua 12. q. 1.* fuse, & docte post hæc scripta editus D. Josepus de Retes *de donat. c. 11. per totum*, Diana *p. 5. tract. 8. resol. 31.* Lugo *de justitia, disput. 4. sect. 1. n. 2.* Castropalao, Villalobos, & alii, quos refert & sequitur Hieronymus Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 4. dub. 1.* Tertia sententia parum a priori differt; siquidem Episcopos & beneficiarios tantum usurarios, vel usufructuarios esse admittit.

Sed retenta secunda sententia, quæ verum dominium fructuum Episcopis, & ceteris clericis tribuit, non obstant prioris sententiæ fundamenta. Non primum, cui ut satisfaciamus, notandum est, dominium triplex esse, Primum absolutum & plenum, quod tantum Deus, ut Dominus universalis in omnibus rebus obtinet: secundum vero nuncupatur medium, quod homo in suis rebus ad disponendum de illis habet: tertium vocatur infimum, quod habet Rex in bonis subditorum ad disponendum pro communi utilitate. Unde dicendum est, textus *in d. c. cum secundum, c. tua, de decim. c. cum ex eo, de elect. in 6.* accipi de dominio pleno, & absoluto: at vero in præsenti agimus de dominio medio; unde nihil impedit, quin in fructibus Ecclesiasticis Deus dominium absolutum, beneficiarii vero dominium medium obtineant. Nec obstat secundum fundamentum negativæ sententiæ, deductum ex auctoritatibus D. Hieronymi, Bernardi, & aliorum; nam textus illi procedunt tempore primitivæ Ecclesiæ, cum bona omnia in communi possidebantur, ante divisionem sancti Simplicii, de qua *in c. quatuor, c. de redditibus, 12. q. 2.* quam temporum distinctionem, & varietatem illustravi *in cap. 1. cap. 3. de prabend.* & novissime juxta diversitatem temporum, & provinciarum illustrat D. Josephus de Retes *d. cap. 12.* Cum enim adhuc bona, quæ in communi possidebantur, divisa non essent, fi ex eis Episcopi, aut clerici ultra sibi necessaria percipiebant, furtum perpetrabant. Ad idem tempus referendi sunt textus *in d. c. Episcopus 7. c. duo sunt*; nam cum adhuc beneficia instituta non essent, non poterant clerici ex bonis ipsis communibus ultra necessaria sibi accipere; postquam vero beneficia instituta fuerunt, veri domini sunt fructuum ipsorum. Nec obstat ultimum fundamentum, cujus duæ sunt partes. Prima negat clericis facultatem disponendi inter vivos: altera eamdem facultatem negat morientibus; sed non exinde deducitur, clericos dominium fructuum non habere. Sunt quippe clerici domini reddituum suorum beneficiorum, sed impediuntur de eis in profanos usus disponere; quia facultas disponendi de ipsis restricta fuit per sacros canones, ita ut nec testamento, nec inter vivos de his, quæ superſunt, disponere possint, ut dicemus *in tit. seq. c. 1. cum in officiis.* Nec novum est, ut qui dominium alicujus rei habet, de ea disponere non possit *ex principio, & toto titulo Institut. quibus alienare licet*; quod contingit fideicommissario, qui ante restitutionem dominus est, *l. fin. §. sin autem, C. communia, de legat.* in servo, cui sub conditione libertas relicta est, qui interim hæredis est, licet ab ipso alienari non possit, *l. generaliter, §. sub conditione, ff. qui & a quibus, l. 1. §. in servis, ff. ad Syllanianum.* Unde recte dominium fructuum beneficiorum stare potest penes clericos, licet dispositio limitata, & restricta sit per sacros canones. Improbandus tamen est Navarrus *ubi supra*, qui censuit, clericos profane expendentes, in vita fructus proprii beneficii, ad restitutionem teneri; nam si restituere deberent prædictos fructus, maxime quia res alienas, aut injuste possessas alienarent, vel in alios usus, quam eos, ad quos destinatæ erant, consumerent: quibus ex capitibus restitutionis obligatio nasci solet, *c. si res aliena 14. quæst. 6.* Quod autem neutra ex his rationibus clerici teneantur, ex eo evincitur, quia fructus isti ratione dominii ad ipsos pertinent, ut probatum manet; & percipiunt eos justo titulo, videlicet divisionis, & adjudicationis, cujus fiunt participes mediante canonica institutione: nec eo casu, quo in profanos usus expendunt, peccant contra legem justitiæ, sed tantum contra legem charitatis, juxta quam strictius ipsi tenentur superfluum in pauperes erogare, quam laici. Facit etiam, nam si ipsi contra justitiam peccarent, daretur actio Ecclesiæ, vel pauperibus ad rescindendam ipsam alienationem, & bona recuperanda, ut contingit fideicommissario in casu supra relato; sed nulla actio competit Ecclesiæ, vel pauperibus ad recuperanda bona ita profuse expensa: igitur quia talis dissipatio non fit contra legem justitiæ, & per consequens non manet restituendi obligatio. Prosequuntur Sarmientus *ubi supra*, Hurtado *de congrua sustent. resol. 1. per totum.* Manet ergo, dominos esse bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ, acquisierunt, & nullo modo donationes, similesve alienationes ab eis factas irritari posse, licet verum sit, eos mortaliter peccare contra præceptum charitatis, profuse dissipando, ut pluribus relatis docet Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum, l. 3. cap. 10. num. 26.* Omnino videndus est D. Josephus de Retes *in aureo tractatu de donationibus, c. 12. per totum.*

5 Clericos non esse dominos fructuum probatur.

Prima sententia est negativa, videlicet Episcopos, seu clericos beneficiarios non habere dominium fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt: pro qua sententia facit primo, quod quicquid clerici habent ex bonis Ecclesiæ, patrimonium Christi dicitur, *c. cum secundum, de prabend. c. tua nobis 26. de decimis*; & proprietas pauperum appellatur *in c. fin. 16. q. 1.* sed dominium ejusdem rei penes duos eodem tempore esse non potest, *l. si ut certo 5. §. si duobus, ff. commodati*: ergo dominium fructuum beneficii, seu Episcopatus, non potest esse eodem tempore penes Christum Dominum, pauperes, & beneficiarium, seu Episcopum. Secundo, nam si Episcopi, sive clerici, verum dominium in fructibus sui beneficii haberent, eos distribuendo in profanos usus furtum non committerent, *l. 1. §. fin. ff. de furt.* sed clericis non solum furtum, verum & sacrilegium committunt prædictos fructus in profanos usus erogando, *c. fin. 16. q. 1.* D. Hieronymus relatus *in princ. 41. dist.* ibi: " Aliena rapere intelligitur, qui ultra sibi necessaria retinere probatur. " Alia juris loca congerit Aquil. Statius *epist. ad Navarrum*, adducta ab ipso Navarro *ad tal-*

tem q. 3. Ergo quia hujusmodi fructuum non domini, sed tan-

TITULUS XXVI.

De Testamentis.

CAPUT PRIMUM.

Greg. a *Anthemio Campaniæ Subdiacono.*

QUorundam ad nos relatione pervenit, quod *b* Importunus *c* Attellanæ civitatis Episcopus, dum de hac luce *d* migraret, condito testamento, in octo unciis totius *e* substantiæ suæ nurum *f* suam hæredem instituerit, & Ecclesiam suam in residuis *g* quatuor. Hortamur ergo experientiam tuam, ut solita inquisitione discutias, & quid Ecclesiæ ipsius esse *h* patuerit, a qualibet persona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum, quod eum ante Episcopatus ordinem proprium habuisse constiterit. Quidquid vero, vel ante Ecclesiæ ipsius esse cognoveris, vel in *i* Episcopatus ordine prædictum Episcopum acquisisse, in ejusdem Ecclesiæ conservetur *j* dominio, ne quisquam exinde aliquid usurpare qualibet occasione præsumat. Clerum vero plebemque ejusdem Ecclesiæ cum omni te volumus instantia commonere, quatenus præficiendum sibi sine dilatione aliqua *k* eligant sacerdotem qui Clerum, plebemque, vel res Ecclesiæ ipsius cauta, regularique valeat observatione disponere. Pariter etiam Clerum, plebemque ipsius Ecclesiæ, vel quæ ei unitæ sunt, Cumanæ instantius commoneto, quatenus & ipsi omni mora, dilationeque postposita aptum sibi eligere debeant sacerdotem, ne diu, & tali præsertim tempore, Pastoris proprii sint regimine destitutæ.

NOTÆ.

1 a *Gregorius.*) In hac 6. collectione textus hic tribuitur Gregorio IX. in aliis Gregorio III. sed male, cum auctor ejus sit Greg. Magnus *l.7. ep. indict.5. ep.52.* ex quo registro ita restituo integram, & epigraphen hujus textus. De Anthemio Subdiacono jam nonnulla notavi *in c. 3. de elect.*

2 b *Importunus.*) Cui etiam suppresso nomine dignitatis, rescribit idem Gregorius *l.2. ep.10.*

c *Attellanæ.*) Attella civitas est Campaniæ, vulgo *S. Arpino:* habuit Ecclesiam Cathedralem jam a primis Ecclesiæ sæculis: ex ejus Episcopis primus subscripsit Synodo Romanæ sub Hilario: & Felix tertiæ Synodo Romanæ sub Symmacho, ut refert Carolus a S. Paulo, *l. 1. Geogr. sacr. fol. 55.*

3 d *Migraret condito testamento.*) Plerumque enim testamenta fiunt in ipso vitæ exitu. Conc. Salzeburg. Tempore Martini V. *can.28.* Non obstante consuetudine, quæ potius est corrupte-la, ubi jura testamentorum factionem non prohibent. Etiam in lecto ægritudinis constitutus legare, disponere & ordinare potest de bonis sibi collatis a Deo piis locis, aut aliis; unde suprema contestatio dicitur *in l.20. §. ult. ff. de testam.* ultimum eloquium, ultimus sermo, postrema vox, ut probat Brissonius *de verb. signif. verbo testam.* Ea enim, quæ in testamento disponuntur, eo animo relinquuntur, ut post mortem habeant effectum: unde Consultus *in l.1. ff. qui testam.* testamentum ita diffinit, ut sit justæ voluntatis nostræ sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult; morte enim testamentum confirmatur, nec antea viventis datur hæreditas, *l.1. ff. de hæredit. l.2. §. interdum ff. de vulgari:* confirmatur enim morte, *l.1. C. de sacrof. Eccl.* ibi: *Postquam jam velle non possunt:* proœmium tit. *1. partit.6.* ubi Greg. *gloss.2.* unde recte arguebat D. Paulus ad Hebræos *c.9. n.16. & 17.* his verbis: "Ubi enim testamentum est, mors necesse est, intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est.„ Quæ verba transcripsit Pontifex *in c. cum Marthæ, de celebr. Miss.* & explicuit Lactant. *l.4. divinarum instit. c.20.* unde supervacua erat cautio illa testatorum, qua disponebant, ut tunc demum ille, aut ille hæres esset, cum decederent, de qua Salvianus *de avarit. fol.126.* ait: " Sed in testamento ipso providentissime caves, & solicite ac diligenter inscribis: Quando ego ex rebus humanis excessero, tunc mihi carissime hæres esto.„ Notarunt Ritherursius *ibi*, Mancinus *de triplici juris collat. c.227.* Carranza *de partu, tit. de moriente,* & infra dicemus *in c. Raymundus.*

4 e *Totius substantiæ.*) Idest patrimonii, census, seu fortunæ, passim enim in jure substantia accipitur pro censu, seu patrimonio, *l. cogi 16. ff. ad Treb. l 51. ff. de petit. hæred. l.3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l.in duplic. ff. ad l. Falcid. l. Lucius, §. Lucius, ff. ad Treb. l. Julianus, ff. qui & a quibus, l. Titia, §. Lucius, ff. de legat.2.* Brissonius *de verb. signif. verbo Substantia.*

f *Nurum suam hæredem instituit.*) Quæ institutio duplici ex capite impugnari potest. Primo ex lege Voconia, qua cautum fuit, ne quis fœminam hæredem faceret ultra quadrantem, sive ut Diocasus scribit *l.56.* ultra *25.* millia sestert. quæ 4. pars est bonorum ejus, qui census dicitur. De ea D. Aug. *l.3. c.21.* ibi: "Nolebant divites fieri fœminas. Intolerabilius nihil est, quam fœmina dives: „ Et *l. qui concubinam 29. §. tum ita, de legat.2.* ex Quintiliano *declam 264.* probat Balduinus *ad eand. l. Voconiam:* ex Livio, Cicerone, & Gellio probat Covar. *in c. Raymundus, in prine. n.35.* ad quam legem Voconiam observo spectare legem *Godicillis 18. §.1. de annuis legat.* ibi: *Sempronia soror ex triente;* & ibi: *Abstinuerat.* Secundo institutio hæc impugnari poterat ex eo, quia filii spurii hæredes instituti non possunt a clericis, *authent. ex complexu, C. de incest. nupt. l.10. tit.13. p.6. l.10, tit.5. l.3. fori, l.10. Tauri, l.6. tit.8. l.5. recop.* Molina *l.1. de primog. c.4. n.45,* & *l.2. c.21.* Peregr. *de fideicom. art. 11. n. 67. & de jure fisci l.3. tit. 18.* Castillo *l.5. controv. c.67.* Borellus *de Magistr. l.1, c.7, & l.2. c.2. & de præst. Regis, c.30. n.30.* Flores a Mena *q.16.* Solorzanus *tom.2. de jure Indiar. l.2. c.17. n.7.* Valenzuela *cons.10.* Sed per nurum personam hæredem perveniebat ad filium spurium: Igitur sustineri non poterat institutio, *ex l. quare 38. ff. de bonis libert. l. si postulante 67. §. fin. ff. ad Treb. l. nec per se, C. de hæredit. inst.* docuit late Matienzo *in l.6. glos.8. n.27. tit.8. l.5. recop.* Quibus difficultatibus antequam satisfaciamus, sciendum est primis Ecclesiæ nascentis temporibus habentes filios fideles, non accusatione luxuriæ natos, potuisse in Episcopos eligi, & consecrari, juxta D. Paulum *ad Timoth. c.13.* ibi: *Filios habentem subjectum in c.1. 26. dist.* & suppo nitur *in c. sint manifesta,* ibi: *Aut filios,* &c. *Episcopus qui filios, 12 q.2.* & aliis congestis ab Ant. Aug. *in epist. l.4. tit. 25. & 37.* Probant Barbosa *de pot. Episc. 1. p.tit.2. glos.4,* Baronius *to.1. anno 58. n. 13.* Lemaistre *de Instit. Episc. l.1, c.6.* Quod prohibitum fuit, ne filiorum amore bona Ecclesiæ dilapidarent, primo a Pelagio *in c. Cathinensis 17. 61. dist.* & successoribus; *in c. prius, c. de Syracusana, 28. dist.* & a Justiniano *in Nov. 123.* Sed mox antiqua consuetudo renovata fuit, ut constat *ex d. c. qui filios.* Similis etiam varietas circa eos, qui concubinam habuerunt, in Episcopos eligendos, contigit: primis enim temporibus eligi non poterant in Episcopos qui aliquando concubinam habuissent; sed sequentibus sæculis id permissum fuit, *c.fin.51. dist.* unde præsens textus exaudiendus est de Episcopo filium illegitimum habente nam si filius esset legitimus, ipsum instituere hæredem imo si nurum institueret, eo præterito, testamentum nullum esset, *l. inter cetera, cum vulgatis, ff. de liber. & postumis:* nisi dicamus, filium legitimum, sed jam prædefunctum fuisse. Nec tunc obstat, quod de lege Voconia dicebamus; nam jam pluribus retro annis abrogatum fuisse constat *ex §. ceterum, Inst. de legit. agnat. succeff.* & docuerunt Cujacius *l.31. qq. Papin. in l, in multis 9. de statu homin.* Ant. Aug. *de ll. c.1. de l. Voconia,* Balduin. *ead. tractatu.* Nec obstat alia pars ipsius difficultatis; nam licet Episcopi, aut clerici non possent hæredes instituere filios illegitimos, poterant tamen instituere nurus, seu generos; nec talis institutio fraudis suspicione argui potest, ex ratione textus, *in l fin. ff. de his quibus ut indign.* ibi: "Si gener socerum hæredem reliquerit, taciti fideicommissi suspicionem sola ratio paternæ affectionis non admittit. „ Nec lucrum quod provenit ex hac hæreditate venit in considerationem; siquidem immediate non capitur a patre, sed propter personam conjugis: & ita filii incapacitas non attenditur, argumento legis *si is qui 6. ff. de vulgar. l. si is qui, ff. de liber. legat. l. 24. ff. ad l. Corneliam, de falsis:* docent Covar. *in 4. p. 2. c. 8. §. 1. n. 13.* Ant. Gomez *in l. Tauri, n. 18.* Parladorius *lib. 1. rerum quot. c. 16.* Larrea *decis. 95. per totam,* Valenzuela *consil. 7.*

6 g *In residuis quatuor.*) Plerumque enim testatores hæreditatem suam in 12. uncias dividunt; & ita ad assem perveniunt, *l. interdum 13. §. 1. l. servus 59. §. ult. ff. de hæred. instit. §. hereditas, Instit. eod. tit.* quæ divisio dicitur solemnis *in d.l. 13. §. 1.* quia Romani semper uti solebant asse, ut probant Mariana *de ponder. c.2.* Vultejus, Balduinus, & alii institutarii *in dict. §. hereditas,* Duarenus *lib. 2. capit. 36.* cujus moris rationem reddit Hieronymus Magnus *libr. 1. Miscellan. capit. 15.* Partes assis sunt, prima uncia, totius assis pars duodecima: sextans, quasi sexta pars assis: tres unciæ appellantur quadrans, quasi quarta pars assis: quatuor unciæ triens, quasi tertia pars assis: quinque unciæ, quincunx: sex, semis: septem, septunx: octo, bes; novem, drodans: decem, dextans: undecim, deunx: duodecim, as. De eis Juvenal. *satyr.1.*

Unciolam Proculejus habet, sed Gilo deuncem.

Uncia etiam in minutiores partes dividebatur, veluti in semunciam, cujus mentio fit *in l. Papin. 8. §. quoniam, ff. de inoffic. t. item 17. §.1. ff. de hæredib. instit.* Rursus semuncia in tres sextulas, & una sextula cum dimidia dicebatur sicilicus, cujus mentio fit *in l. liberto 22. §. filia, ff. de annuis legat.* Unde Episcopus in præsenti casu de asse integro disposuit, nurum instituendo in octo unciis, Ecclesiam vero in reliquis quatuor.

7 h *Ipsius esse patuerit.*) Consonat textus *in c. 1. 12. quæst. 5, cap. sint manifesta 12. quæst. 1.* pro quorum jurium expositione Glossa *in d. c. 1.* Panormitanus *in c. cum esses, n. 24. h. t.* Bertachinus *de Episcopo, p. 4. c. 4.* Barbosa *in c. 3. columna 2. de pecul. cleric.* docent, onus hoc probandi bona intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, non semper incumbere Ecclesiæ, aut hæredibus Episcopi, sed possessorem bonorum similium transferre onus probandi in adversarium, ut in aliis judiciis evenit: sed verius credo, semper onus hoc probandi incumbere hæredibus Episcopi; quia a jure præsumitur, omnia bona ab Episcopis, vel clericis acquisita post consecrationem, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, ut superiori titulo probavi; unde ob hanc juris præsumptionem, qua Ecclesia semper nititur, onus probandi incumbit hæredibus Episcopi. Ut autem omnis ambiguitas tollatur, in jure cautum est, ut Episcopus ante con-

secrationem teneatur facere inventarium omnium rerum quæ possidet, ut constet postea acquisita, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, *c. manifesta, c. sint manifesta, 12. q.1.* Solorzanus *lib.3. de jure Indiar. c. 11, n. 6.* & non solum Episcopum regularem, verum & sæcularem debere inventarium hoc conficere, late probat Parexa *de instr. edit. tit. 5. resol. 5.*

8 i *In Episcopatus ordine.*) Ex his verbis aperte probatur, Episcopatum esse ordinem distinctum a Presbyteratu, & aliis gradibus sacris; quod etiam probatur *ex can.1. 2. 68. & 69. Apostolor. c. Episcopus cum ordinatur, 23. dist. c. Episcopi, c. 5. 64. dist. c. 1. vers. etsi in hoc, 32. dist. c. si servus, 54. dist. c. illud, 77. dist. c. Diaconus, 93. dist. c. quotiens 5.* ubi Glossa, *verbo Sui ordinis, de purg. canonic.* Quomodo autem id procedat in sententia eorum, qui tenent septem tantum gradus dari in Sacramento Ordinis exponunt Sebastianus Cæsar *de eccles. hierarch. q. 4. §. 3.* Barbosa *de pot. Episc. p. 1. c. 2. & 2. p. alleg. 1. n. 18.* Hallierius *de sacris electi. sectione 1. de numero Ordinum.*

9 j *Conservetur dominio.*) Imo hæc bona successori debent reservari, *c. illud, 12. q.2. c. presenti, de offic. Ord. lib. 6. c. quid super, de elect. eod. lib. c.4. de consf. in 5. comp.* cujus verba dedi in calce textus *in c.45. de elect.* Igitur non Ecclesiæ viduatæ competunt. Hujus opinionis plures Doctores refert Solorzanus *de jure Indiar. lib. 3, c. 11. n. 6.* ubi varia congessit de spoliis Episcoporum: sed pro temporum, & provinciarum varietate textus hoc exposui *in c.4. de ordin. n.7.*

k *Eligant.*) Temporibus enim Gregorii Magni electio Episcoporum spectabat ad Clerum cum collaudatione plebis, ut probavi *in c.2. de elect.*

COMMENTARIUM.

10 Conclusio deducitur, & probatur. EX hac D. Greg. ep. sequens communiter deducitur assertio: " Episcopas de rebus patrimonialibus testamentum facere potest, de rebus vero intuitu Ecclesiæ acquisitis testari non valet. „ Probant eam textus *in c. Episcopus 19. c. sint manifesta, c. manifesta 12. q. 1. c. Episc. 34. 12. q. 1. c. placuit 1. c. 3. 12. q. 3. c. nulli 1. c. obitum, c. fixum, c. si Episcopus 12. q. 5. c. cum multa 12. q. 8. c. relatum 12. h. t. c. cum dilectus, de jure patron. c. si quis Episcopus 5. cum seq. de hæretic. c. 8. h. t. in 1. collect. c. 1. de succeff. ab intest. c. 3. eod. tit. in 1. collect.* Greg. noster *l. 9. ep. 1.* ibi: " Quicquid prædictus pater tuus Episcopatus sui tempore de proprio Ecclesiæ constiterit conquisisse, ne tollas, quia & sacrorum canonum legibus noscitur esse definitum, ut in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisiverit, non alius nisi sola succedat Ecclesia. „ Conc. Hispal. *1. can. 1. ibi:* Comperimus in canone, &c. „ *c. quia nos, c. relatum 12. h. t.* ubi supponitur, hanc prohibitionem a sacris canonibus provenire. Et si adhuc scisciteris, quanam ratione ducti Ecclesiæ PP. Episcopis inhibuerint testamentum facere de rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis? Respondeo rationem hujus prohibitionis assignari *in d. c. cum in officiis,* in illis verbis: " Cum in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxii, a quibus beneficium non cognoscimus recepisse. „ Quam ibi illustrabimus: inde cum Episcopi non exiguos, sed amplos fructus ab Ecclesia percipiant, æquum est, ut cum decedunt, non in alios, quam in ipsam Ecclesiam conferant. Recte ergo Ecclesiæ Patres Episcopis, quamvis *dominis*, prohibuerunt testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ

11 Impugnatur tradita assertio. Sed adversus hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Qui dominium rerum suarum perfectum habent non solum in vita, verum & testamento, de illis disponere valent, permittente lege decemvirali ita concepta: " Paterfamilias uti legassit super pecunia, tutelave suæ rei, ita jus esto. „ Cujus legis mentio extat apud Pomponium *in l. verbis 120. ff. de verb. signific.* Ulpianum *in fragment. tit. 11. §. 14.* Justinianum *in nov.22. de nuptiis, c.2. & in prine. Instit. de l. Falcid.* & alios, quos refert Jacobus Gothofredus *ad ll. XII. Tabul. tabul 5.* Sed Episcopi habent verum, & perfectum dominium bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquieverunt, adeo ut si inter vivos ea dissipaverint, ad restitutionem non teneantur. D. Thomas *Quodlib. 6. q.8. art.12.* ibi: „ De aliis vero bonis, idest intuitu Ecclesiæ acquisitis, non committitur peccatum, nisi per abusum, sicut & de patrimonialibus dictum est.„ Lare probavi superiori titulo, & fundat Villareol. *tom. 1. regim. Eccles. p. 1. q. 3. art. 4.* Igitur sicut de illis inter vivos disponere possunt transferendo eorum dominium, ita etiam & testamento. Angetur primo hæc dubitandi ratio ex eo; nam is potest donare causa mortis, qui testamentum facere valet, *l. 1. §. 1. ff. de tutel. & rationibus, l. filius 7. §. paria autem, ff. de donat. l. 10. C. qui testamenta.* Sed Episcopi donare possunt causa mortis, *c. ad hæc,* ubi dicemus, *infra hoc tit.* ergo & testamentum facere de ipsis bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Fulcitur secundo hæc difficultas ex eo; nam si Episcopi testamentum valeret dumtaxat pro rebus patrimonialibus, non vero pro rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis, sequeretur Episcopum decedere testatum pro parte, videlicet pro bonis patrimonialibus; & intestatum pro parte videlicet pro bonis acquisitis intuitu Ecclesiæ; quod naturaliter inter se pugnat, *l. jus nostrum 7. ff. de reg. jur. l.1. §. si ex fundo, l.13. §.2. l. 35. he hæred. instit.* Ergo testamentum ab Episcopo factum, aut debet sustineri pro omnibus rebus, aut pro omnibus infirmari.

12 De his qui testamentum facere nequeant. Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, cujus rationem interpretes ex eo deducunt, quia cum Episcopi non sint domini fructuum, quos percipiunt intuitu Ecclesiæ, ut docent plures, quorum nomenclaturam, & fundamenta retuli superiori commentario; ideo de eis testamentum facere nequeunt: sed cum verior sit contraria sententia, quam late in prædicto commentario probavi, videlicet verum dominium in eisdem fructibus Episcopos habere, hæc ratio sustineri non potest. Ea igitur omissa, ut veram assignemus, præmittendum est, omnes illos testamentum facere non posse, quibus aliqua lege speciali prohibitum est; unde testamenti factionem activam, esse de genere permissorum, vulgo docetur argumento textus *in l. metus 13. §. 1. ff. de procurat. l. cum Prator 12. ff. de judiciis, l. 1. ff. de testibus, l. hos accusare 12. ff. de accus.* Quod agnovit Alphonsus noster *in l. 13. tit. 6. partit. 1.* ibi: „ Todos aquellos aquien no es defendido por las leyes de este libro pueden hazer testamento. „ Docuerunt Duarenus *ad tit. qui testamenta, c.2.* Donellus *l.6. comment. c.5.* Grassus *de succeff. §. testamentum, q.20. an.1.* Treutl. *vol.2. disp.1. thesi 2.* Pichardus *in rubric. de testam.* Hunnius *in Encycl. tit. de testamentis* P. Greg. *l.3. partit. tit. 22. c.4.* Luduvelius *de ult. volunt. in prine.* D. Josephus de Retes *l. 1. opuscul. c.22.* Prohibitum tamen est testamentum facere aliquibus natura ipsa, aliis lege civili, aut canonica. Natura prohibentur, qui voluntatem, aut fanam mentem non habent, ut impuberes, *l. quæ ætate 5. ff. de testam. §. præterea, Instit. quibus non est permissum:* docent plures relati a Narbona *de ætate, anno 14. q.46.* Pinellus *l.2. solect. c.10. n.53.* in qua parte notandi sunt textus *in l. tam is, ff. de donat. caus. mortis, junctis l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l.6. C. de testam. militis,* Ulpianus *in fragm. tit. de testam. §. femina, l.3. C. quando provocare, l.2. §. per contrarium, ff. de his quib. in indign. l.10. §. ult. ff. de captivis, junctis l. lex Cornelia, ff. de vulgari, l. Stichum 95. §. aditio,* ibi: *Pecunia ex testamento pupilli, ff. de solut. l. invito 19. ff. de testibus,* juncto Cujacio *ad Papin. l. 1. de adult. in l. 2. ff. de accusat. nov. 6.* Similiter furiosus, *§. furiosus, Inst. quibus non est permissum, l. in adversa 17. ff. de testam.* Donellus *d. l. 6. c. 5.* Circa quem notandi sunt textus *in l. nec fideicommissa 30. ff. de legat. 3. juncta l. Titia, ff. de inoffic. l. 1. ff. de suis & legit. hæred. l.2. §. in suis, de legit. succeff. in collatione legum Mosaic. l. 1. ff. de bonor. possef. furios. l. 12. §. si impubes, ff. de instit. l. ult. ff. de bonor. possef. l. pro parte, ff. de servit.* celebris locus Valerii Max. *l.7. de test. c.* 8. Lege civili prohibentur testamentum facere, primo prodigi, *l. is qui bonis 18. ff. qui testamenta, §. item prodigus, Inst. quibus non est permissum,* Donel. *in l. 6. ff. de verb. oblig.* Notandi tamen sunt textus *in l. Imperator 50. ff. ad Treb. l. Antistius 62. §. 1. de acquir. hæredit.* Secundo servi, *l. si filius ff. qui testamenta,* ubi observandi sunt textus *in l. 1. C. de edicto D. Hadriani, l. in bello 12. §. Codicillis, ff. de captiv.* Ulpianus *in fragm. tit. 20. §. servus, nov. 38. Leonis,* & elegans locus Plinii, quem exponit Cujacius *tract. 2. ad Afric. in l. 107. §. 1. ff. de legat. 1.* Tertio deportatis, ultimoque judicio damnati, *l. ejus qui, §. 1. ff. de testam. l. qui, ult. ff. de pœnis, l. 6. §. eius ff. de injusto rupto.* Quarto filius in sacris paternis existens, *l. qui in pot. 6. l. filius, ff. qui testamenta, princ. Inst. quibus non est permissum:* cui principio opponi possunt textus *in l. post mortem, ff. de adopt. l. 2. §. undecumque, ff. ad Trebel. l. 6. §. 4. de statulib. l. 3. §. idem 9. ff. de min. l. filius 18. ff. ad l. Falcid. l. 1. §. sed si filius, ff. de bonor. possef. contra tabul. l. Aristo, ff. de jure codicil. l.9. & 10. ff. de injusto rupto, l. avus 79. ff. de jure dot.* juncto Gothofr. *ibi, l. 1. §. 7. ff. de tabul. exhib. l. 9. §. fin. ff. de liber. & posth. l. 1. §. filius 9. ff. de separ. bonor. l. 1. §. 17. ff. ad Tertyl. l. 2. §. 3. ff. unde legit. l. ult. §. si filius,* C. *de bonis quæ lib.* Videndi sunt D. Josephus de Retes *d. c. 22.* Marc. Aurel. Galbanus *de usufruct. c. 9. & 10.* Lege canonica prohibentur testamentum condere, primo monachi, & ceteri religiosi, ut dicemus in textu sequenti: secundo usurari manifesti, *c. fin. de usuris, lib. 6.* & Episcopi, & ceteri clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. De Episcopis agitur in præsenti, de ceteris clericis *in c. cum in officiis, hoc tit.*

13 Traditur decidendi ratio. Unde jam apparet vera præsentis decisionis ratio; ideo enim Episcopi testamentum facere nequeunt de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quia hoc illis expresse prohibitum est sacris canonibus, ut constat *ex d. c. cum in officiis,* ibi: *Quia antiquis canonibus constat inhibitum;* Et ex nostro Greg. Magno *d. l. 9. ep. 1.* ibi: " Quia & sacris canonum legibus esse noscitur diffinitum, ut in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisiverit, non alius, nisi sola succedat Ecclesia. „ *Conc. Hispal. 1. can. 1. ibi:* Comperimus in canone, &c. „ *c. quia nos, c. relatum 12. h. t.* ubi supponitur, hanc prohibitionem a sacris canonibus provenire. Et si adhuc scisciteris, quanam ratione ducti Ecclesiæ PP. Episcopis inhibuerint testamentum facere de rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis? Respondeo rationem hujus prohibitionis assignari *in d. c. cum in officiis,* in illis verbis: " Cum in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxii, a quibus beneficium non cognoscimus recepisse. „ Quam ibi illustrabimus: inde cum Episcopi non exiguos, sed amplos fructus ab Ecclesia percipiant, æquum est, ut cum decedunt, non in alios, quam in ipsam Ecclesiam conferant. Recte ergo Ecclesiæ Patres Episcopis, quamvis *dominis*, prohibuerunt testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ

acquisitis. Nec novum, *aut insolens* est, ut qui dominium perfectum, aut irrevocabile bonorum habet, de eis in ultima voluntate disponere non possit, ut rogatus rem aliquam post mortem restituere: licet enim ille dominus sit, *l. non dico 6. ff. de rei vind. l. arboribus 12. §. Julianus, verf. Nam si fiunt, ff. de usufructu, l. ult. ff. de usufructu earum rerum, l. 1. §. servi, ff. ad Senatusconf. Syllan. l. species 5. ff. de auro & argento legat. l. statuliberum 9. ff. de statulib. l. generaliter 29. §. sub conditione, ff. qui & a quibus*, docent Pinellus *in l. 1. p. 2. n. 5. C. de bonis matern.* pluribus relatis a Castillo *de usufructu, c. 30. n. 20.* Molina *lib. 1. de primog. c. 19. n. 4.* tamen de simili re disponere non valet, *l. quidam 25. §. si quis filium, l. deducta 58. §. ult. ff. ad Trebel.* Similiter & filiisfamilias, quamvis dominis peculii adventitii, non est permissum de eo testamentum facere, *l. fen. C. qui testamenta.* Sed cum hæc prohibitio tota sit juris positivi, poterit Pontifex dispensare, & Episcopis licentiam concedere disponendi de hujusmodi bonis. Covar. *in d. c. cum in officiis, n. 20.* Sanchez *lib. 7. summæ, c. 8. n. 48.* Nec talis facultas unico actu finitur, imo usque ad vitæ exitum ea Episcopus uti potest. Sarmient. *de reddit. 4. p. c. 4.* Barb. *de pot. Episcopi, alleg. 114. n. 26.* Fachineus *l. 5. controv. c. 99.* Mancinus *fuori juris controv. differt. 7. c. 20.* Secundæ partis præsentis assertionis ratio in promptu est; asserimus enim, Episcopos de bonis patrimonialibus testamentum facere posse; quia cum quoad illa bona nulla prohibitio adsit, merito tanquam ceteri patresfamilias de eis disponere possunt, *c. cum dilectus, de jurepatron.*

14 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, cui facile respondeti potest ex supra traditis; nam licet verum sit, Episcopos esse dominos fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt; tamen de eis in testamento disponere non possunt, quia id illis ex justis causis prohibitum est. Nec obstat augmentum difficultatis, argumento deducto a donatione causa mortis: nam illis satisfaciemus *in c. ad hæc, infra h. t.* Nec obstat ultimum augmentum hujus difficultatis, deductum ex eo, quod juxta præsentem decisionem Episcopus decedat testatus, & intestatus. Nam hæc bona acquisita ab Episcopo intuitu Ecclesiæ, non deferuntur ab intestato, sed potius occupantur ab Ecclesia proprio jure, ut contingit in possessore majoratus, aut eo qui bona tenetur restituere post mortem. Nam licet de illis non disponat, de aliis tamen testamentum facere potest; nec ideo decedit pro parte testatus, & intestatus.

15 Exponitur *c. Episcop. 12. q. 2.*

Sed præsenti assertioni obstat textus *in c. Episcopus qui filios 12. q. 2.* ubi Patres Conc. Aghatensis statuunt Episcopum filios, aut nepotes non habentem extraneos instituere non posse, sed Ecclesiam ipsam. Qui textus summe difficilis est; nam si accipiatur de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quomodo etiam inter filios, & nepotes de eis disponere Episcopus valet? Si vero de bonis patrimonialibus, quomodo etiam inter extraneos de eis Episcopus non disponit? Cui difficultati ut satisfaciant Glossa *ibi*, Covar. *in præsenti, n. 4.* Jul. Clarus *verbo testamentum, q. 27. n. 2.* Grassus *de successf. verbo Testamentum, q. 34.* affirmant textum illum non continere præceptum, sed consilium, ita ut Episcopus bona patrimonalia possidens, filios autem, aut nepotes non habens, ex honestate teneatur Ecclesiam propriam hæredem instituere. Sed hæc solutio aperte convincitur ex ipso can. 24. Conc. Aghatensis, ex quo textus transcriptus est; *ubi* eisdem verbis utuntur Patres in eo canone, ac in aliis, in quibus præceptum injungunt. Ciron. *in parat. ad hunc tit.* docet, quod licet Episcopi de bonis patrimonialibus testamentum facere possint, attamen temporibus illius Conc. si filios, aut nepotes non habebant, extraneos hæredes eos instituere non poterant, sed omnino Ecclesiam instituere debebant. Sed etiam hæc interpretatio rejicitur *ex c. sint manifesta 12. q. 1. c. fixum, 12. q. 5.* & ex præsenti textu, ubi libere, & absolute permittitur Episcopis disponere de rebus propriis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Quare his sententiis omissis verius dicendum est, PP. Conc. Agathensis in eo can. neutiquam asserere Episcopum filios non habentem, Ecclesiam, non vero extraneos, debere hæredem instituere; sed tantum affirmare, Episcopum non posse aliquid de rebus Ecclesiæ oblatis alienare, vel distrahere. Si vero aliquid distraxerit, distinguendum esse, ita ut si filios, aut nepotes hæredes habuerit, similes alienationes sustineantur, compensatione facta cum rebus ab Episcopo relictis; si vero filios, aut nepotes non habuerit, & extraneos hæredes instituerit, irrita sit omnino talis alienatio, nec prædicta compensatio admittatur. Quæ interpretatio facile deducitur ex ipso can. 33. ubi ita ajunt PP. "Episcopus qui filios, aut nepotes non habens, alium quam Ecclesiam reliquit hæredem, si quid de Ecclesia, non in Ecclesiæ causa, aut necessitate insumpserit, quod distraxit, aut donavit, irritum habeatur; qui vero filios habet, de bonis quæ reliquit ab hæredibus ejus indemnitatibus Ecclesiæ consulatur. „ Ex quibus verbis constat, in eo textu non agi de testamento ab Episcopo faciendo de bonis propriis inter filios, vel inter extraneos; sed de rebus Ecclesiæ alienatis ab Episcopo, & quatenus compensatione facta ex rebus propriis Episcopi Ecclesiæ consulendum sit; quo modo textum illum acceperunt Patres Conc. Spalens. *1. can. 1.* his verbis. "Interea confidentibus nobis in Ecclesia Spalensi S. Hierusalem, breve mancipiorum Ecclesiæ, quos libertatse visus fuerat decessor tuus sanctæ recordationis Gaudentius Episcopus, vestri nobis Diacones obtulerunt: & non solum quos libertaverat ibidem relegimus, sed etiam quos proximis suis de familiis Ecclesiæ donaverat, in eodem brevi recensuimus adnotatos. Qua de re canonum instituta consuluimus, si talis libertas, aut translatio potuisset esse stabilitas. Comperimus autem in canone, ut Episcopus, qui res proprias, excepis filiis, & nepotibus, alteris, & non Ecclesiæ suæ dimiserit, quidquid de Ecclesiæ rebus aut donavit, aut vendidit, aut quoquomodo ab Ecclesia transtulit, irritum haberetur. Et ideo si res prædeceſs. tui Gaudentii Episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt absoluti. Ceterum si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deserviunt, illi prorsus maneant liberi; nam si (ut dictum est) præstitum de suis rebus non fecit Ecclesiæ, damnum utique inferre non debuit. Propterea ergo de uno consensu omnes significamus, magis humanius quam severius cogitantes, ut hi, quos constat tali conditione fuisse libertos, in jure Ecclesiæ maneant ut idonei; & peculium suum non aliis personis, sed tantum suis filiis derelinquant: ipsis quoque filiis, & nepotibus cum peculio ipsorum, quasi idoneis in jure Ecclesiæ permanentibus, in extraneam eis personam non liceat quippiam præsumtare; sed si qui eorum sine hærede discesserunt, peculium eorum vestræ proficiat Ecclesiæ.

16 Exponitur can. 2. Concil. Lugdun. 8.

Secundo supra traditis obstat textus *in can. 2. Conc. Lugdun. 1.* sub Pelagio II. celebrati, in illis verbis: "Ut testamenta, quæ Episcopi, vel Presbyteri, seu inferioris ordinis clerici, vel donationes, aut quæcumque instrumenta propria voluntate confecerint, quibus aliquid aut Ecclesiæ, aut quibuscumque conferre videantur, omni stabilitate subsistant, „ Ex quibus verbis aperte liquet, testamentum Episcopi, etiam sine ulla solemnitate conditum valere: igitur quia Episcopi libere possunt testamentum facere, nulla adhibita distinctione inter bona patrimonialia, & acquisita intuitu Ecclesiæ. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verba illa exaudienda esse de testamento ab Episcopis, vel clericis facto de bonis patrimonialibus, non vero de bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis; tantum enim in eo canone agebatur de solemnitate adhibenda in testamentis ab Episcopis, vel Presbyteris conditis, & de instrumentis donationis causa ab ipsis confectis; an videlicet solemnitas legalis esset adhibenda? Et statuunt PP. quod quomodocumque Episcopi, vel Presbyteri testamenta condiderint, aut instrumenta donationis confecerint, ipsorum voluntas rata sit.

CAPUT II.

a Idem *Episcopo Caralitano*,

QUia *b* ingredientibus monasterium convertendi *c* gratia, ulterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum ejusdem monasterii juris *d* fiant, aperta legis definitione decretum est. Quod cum pene omnibus notum sit, in magnam nos Graviniæ Abbatissæ monasterii sanctorum *e* Gravini atque Luxorii insinuatio admirationem perduxit, quæ Siricam monasterii sui Abbatissam postquam regendi suscepit officium, condito *f* testamento legata quibusdam asserit reliquisse. Et dum de sanctitatis vestræ solicitudine quæreremus, cur res monasterio competentes ab aliis pertulerit detineri, communis filius Epiphanius Archipresbyter vester præsens inventus respondit, prænemoratam Abbatissam usque ad diem obitus *g* indui se monachica veste noluisse, sed *in* vestibus, quibus loci illius utuntur *b* presbyteræ, permansisse. Ad hoc replicabat prædicta Gravinia, hoc pene ex consuetudine licuisse, adeo ut Abbatissam, quę ante suprascriptum Siricam fuerat, talibus usam fuisse vestibus allegaret. Cum ergo de qualitate vestium nec nos mediocriter cœpissemus ambigere; necessarium visum est nobis, tam cum consiliariis nostris, quam cum aliis hujus civitatis doctis viris, quid esset agendum de lege tractare. Qui tractantes responderunt: Postquam solemni more Abbatissa ab Episcopo *i* ordinata est, & in *j* monasterii regimine per annos plurimos usque ad vitæ suæ transitum præfuit, vestis qualitatem ad culpam forte Episcopi respicere, qui *k* eam sic esse permiserit; non ramen potuisse monasterio præjudicium irrogare, sed res ipsius eidem loco, ex eo, quod illuc ingressa, & Abbatissa constituta est manifesto jure competere. Et ideo quia ex dimissis illicite rebus Xenodochium possessionem asserit indebite retinere, his vos *l* hortamur affatibus, ut quia & monasterium, & Xenodochium ipsum in vestra est *m* civitate positum, omni cura, ac studio providere debeatis, quatenus si possessio ipsa ex nullo præcedenti contractu, sed ex eo memoratæ Siricæ legato descendit, antedicto monasterio postposito strepitu, vel excusatione *n* reddatur. Si vero ex alio forte dicitur obtinuisse contractu aut fraternitas vestra inter partes cognita veritate, quod legalis suaserit ordo definiat; aut mutuo sibi consensu arbitros eligant, qui earum valeant allegationes discindere. A quibus quidquid fuerit statutum, ita vestra provisione servetur, ut nullum inter

inter venerabilia loca jurgium remaneat, quæ magnopere alterna pacis sunt fovenda concordia. Alia igitur omnia, quæ testamento prænominatæ Siricæ detinentur, quippe quod nullum esse legali sanctione permittitur, necesse est ut jura monasterii fraternitatis vestræ solicitudine sacerdotali per omnia studiose reparentur: quia imperiali *o* constitutione aperte sancitum est, ut ea quæ contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.

NOTÆ.

a *Idem.* In prima collect. *sub h. t. c. 3.* & in hac sexta legitur tantum, *Gregorius*; sed tam inscriptionem, quam litteram textus restituo ex Regestro epistolarum D. Gregorii; ubi *l. 7. indict. 2. ep. 7.* reperitur hic textus, & ejus principium refertur a Gratiano *in c. quia ingredientibus 19. q. 3.* De Episcopo hoc Januario, & ejus diœcesi nonnulla notavi *in c. nisi cum pridem, de renunc.*

b *Quia ingredientibus.*) Cum effectu videlicet, & ingressu irrevocabili, qui contingit per professionem validam, ut communiter exponunt Doctores, *in præsenti*, & *in authent. ingressi, C. de sacrosc. Eccles.* quos sequitur Sotomayor *in relect. ad textum in d. c. quia ingredientibus*: sed perperam, nam textus *in d. authentica ingressi*, ad quam respexit Gregorius in præsenti, procedit in monachis tantum ingressis, ut aperte constat ex illis verbis: "Ingressi monasteria, ipso ingressu se, suaque dedicant Deo: nec ergo de his testantur, utpote nec domini rerum. „ Et ex Nola 5. Justin. *c. 5.* ex qua transcripsit Irnerius textum illum. Quare hæc verba, *Quia ingredientibus*, accipienda sunt juxta tempora Gregorii, de illis, qui ingrediuntur monasterium. Sciendum enim, olim non induisse habitum monachalem eos, qui annum probationis peragebant, sed cum vestibus propriis incessisse; sed tunc demum eas mutasse, cum per ingressum professebantur Religionem, *c. super, de regularibus*, ubi dicemus: *in addit. Capitul. Caroli, c. 35.* legitur: "Ipse vero ne tondeatur, nec vestimenta pristina immuret prius, quam obedientiam promittat. „ Quare monachi ab eo instanti, in quo monasterium ingrediebantur, testamentum facere non poterant. Synodus 8. Constantinop. *can. 6. ibi*: "Monachi non debent habere proprium, sed omnia eorum monasterio adscribi. Dicit enim B. Lucas de iis qui credunt in Christum, & monasticam institutionem describant, quod nemo quidquam eorum quæ aderant, proprium esse dicebant, sed erant illis omnia communia: & ideo iis; qui monachi esse volunt, prius datur facultas de suis rebus testandi, ac disponendi, & quibuscumque velint personis, lege scilicet non prohibitis, sua transmittendi. Postquam enim monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium monasterium habebit, & nullam de rebus propriis curam gerere, vel disponere eis permissum est. „ Quia cum ab eo die se, & sua monasterio obtulissent, testamentum facere amplius non poterant, *c. ult. de succes. ab intest.* Postquam tamen annus probationis peragitur a novitiis cum ipsis monachis, post tonsuram, & habitus mutationem, non attenditur tempus ingressus, sed professionis; ideoq; ante solemnem professionem libere novitii de rebus suis disponere valent, ut late probant Th. Sanchez *l. 7. in Decal. c. 3.* Tamburin. Pellizzarius, & Diana congesti a Hieron. Garcia *p. 1. polit. regul. tract. 2. difficul. 6.* Hurtado *de congrua sustent. tom. 2. l. 6. resol. 10. per totum*. Vivar. *de veteri monach. l. 6. c. 3. n. 28.*

c *Convertendi gratia.*) Idest in monasterium a vita sæculari, & laxiori ad strictiorem transeundi causa. Transitus enim laicorum ad monasticam vitam, conversio religionis causa appellatur. Conc. Aurel. 1. *can. 23.* ibi: "Monachus in monasterio conversus, si pellici postea, vel uxori fuerit sociatus, tantæ prævaricationis reus nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur. „ Synodus Turonensis 2. *can. 16.* ibi: "Si qui in monasterio conversi sunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi. „ Greg. noster *l. 7. indict. 1. ep. 12.* Filesacus *l. 1. select. c. 10. fol. 161.* Notabimus infra *in tit. de convers. conjug.* Sed quia & illi, qui castitatem in sæculo promittebant, dicebantur converti. Conc. Agath. *can. 16.* Arelat. 2. sub Silvestro *can. 1.* Aurel. 5. *can. 19.* ibi; "Quæ in domibus propriis, tam puellæ, quam viduæ, commutatis vestibus convertuntur: „ tamen quia illi religiosi non fiebant, & testamentum facere poterant, ideo conjunxit Greg. noster ingressum monasterii cum proposito conversionis, ut denotet non sufficere conversionem solam, quæ sit etiam in sæculo; nec ingressum in monasterio sine conversione, cum plures ingrediantur monasterium, non tamen monachi fiant, quia deest animus conversionis, ut illi qui pœnitentiæ peragendæ causa in monasteriis detruduntur, de quibus agemus *in c. 1. de reg.*

d *Juris fiunt.*) Monasterium enim ipso jure consequitur dominium omnium bonorum, quæ monachus possidebat, nullo ab eo facto testamento ut probant late Gedeus *tom. 1. consil. 1c. 5. dub. 5.* Unde monasterium ut successor in universum jus Olea *de cess. jur. tit. 3. q. 9. num. 33.*

e *Gravini, atque Luxorii.*) Monasterium hoc est in ipsa civitate Calaritana constructum ab ejus incolis in honorem istorum sanctorum, qui nati fuerant in ipsa insula, ut refert Bonfant *l. 12. de Sanctis Sardin. c. 27. ad medium.*

f *Condito testamento legata.*) Legatorum enim proprium est, ut testamento, vel codicillis testamento confirmatis relinquantur, *l. illud 13. §. 1. l. quidam 14. in princ. ff. de jure codicil. l. ab hæreditatis 126. ff. de legat. 1. l. filius 20. §. 1. ff. de legat. præst.* Ulpianus *tit. 24. de legat. in princ. l. impuberem 22. §. qui codicillos, ff. ad l. Cornel. de falsis*, docent Valentia *ad tit. de D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

de legat. c. 3. per totum, Pichardus *eod. tract. c. 2. n. 22.* in quo differunt legata a fideicommissis, quæ licet donationes, & liberalitates sint, *l. unum 67. §. si Falcidia, ff. de l. 2. l. non facile 6. ff. si cui plus quam per legem*, ab intestato tamen per epistolam, vel sine scriptura relinqui possunt, *l. & ep. 22. C. de fideicommiss. l. 2. C. de codicil. §. præterea, §. nondum, Instit. de fideicommiss. hæredit.* & etiam codicillis ab intestato factis, Paulus *l. 4. sent. tit. 1. §. codicillos 10.* cujus differentiæ rationem exprimunt Ulpianus *tit. 20. §. fideicommissum 8.* Cajus *l. 2. inst. præterea*, & exponunt Cujacius *l. 39. Pauli ad edict. in l. 53. ff. de V. S.* Hothom. *l. 6. obs. c. 5.* Petrus Faber *l. 2. semestr. c. 24.* Valentia *d. c. 3.* in quo etiam legata differunt a donationibus causa mortis, quæ ab intestato factæ valent, *l. si filius 20. §. 1. de legat. præstand. l. tam is 25. in princ.* & *§. 1. ff. de donat. causa mort.* Schifordeg. *l. 3. ad Fabrum tract. 26. q. 8.* Petrus Greg. *l. 28. syntag. c. 14.* ex quo discrimine nonnulla notatu digna deducit Illustris. Ramos *ad tit. de legat. in rubric. c. 6.* Huic principio, videlicet legata tantum testamento relinqui posse, fideicommissa vero etiam ab intestato relinqui valere, opponi solent textus *in l. queste. 91. §. si quis Stichum, ff. de legat. 1. l. recusare 6. §. Titius, ff. ad Trebel. l. 2. ff. de his quæ in testamento delentur, l. 2. C. de bonis matern. l. 4. §. quisquam, l. 6. ff. si quis omissa causa testamenti, l. statuliberi 29. §. Quintus, ff. de statulib. l. 1. §. interdum, ff. si cui plus, l. ita tamen 27. §. quotiens, ff. ad Treb. l. post emancipationem 40. ff. de legat. 3.*

g *Indui se monastica veste.*) Quare asserebat nullam monialem esse, cum non gestaret habitum monialium; certum enim est, omni tempore in Ecclesia distinctum fuisse habitum monachorum, & monialium a vestibus communibus, & sæcularibus, ut constat ex D. Augustino contra Faustum *lib. 6. c. 9.* ubi ait, peccatum esse, si sanctimonialis gerat indumenta nuptarum, vel nuptæ speciem Virginum vestibus deferant D. Hieronym. *ep. 15. ad Marcellam*, ibi: "Tunicam fassiorem induta se repente Domino consecravit. „ Unde Cassianus integro libro monachorum vestes describit, de quibus plura congesserunt Ephtenus *lib. 5. disq. monast. tract. 1. per tot.* Jodocus Coccius *to. 2. thesauri, lib. 4. art. 6.* Ambianus *ad Tertul. de pallio*, Lantdmet. *lib. 2. de veter. mon. 2. p. c. 4.* & nos de velis monialium dabimus plura *in c. vidua, de regul.* Non tamen adeo desideratur mutatio habitus, ut absque nova vestis monachalis delatione quis monachus non efficiatur, *c. Porretium*, ubi dicemus, *de regularibus*.

h *Utuntur Presbyteræ.*) Presbyteræ, sicut & Episcopæ, Diaconissæ, & Subdiaconissæ nomen in sacris canonibus, & apud Scriptores ecclesiasticos, non unica in significatione reperitur acceptum; illæ namque plerumque sumuntur pro illis mulieribus, quæ a viris, qui ad Episcopatum, Presbyteratum, Diaconatum, vel Subdiaconatum promoti erant, ductæ fuerant, quæ dum senes essent, & castitatem promitterent, in sæculo remanebant. Conc. Turon. 2. sub Joanne III. *can. 3. & 20.* ibi: "Si inventus fuerit Presbyter cum presbytera, aut Diaconus cum sua diaconissa, vel Subdiaconus cum sua subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur. *Conc. Altissiod.* can. 20. & 21. *ibi*: Non licet Presbytero post acceptam benedictionem in uno lecto cum presbytera sua dormire, nec in peccato carnali misceri; nec Diacono, aut Subdiacono. *Conc. Rhem. sub Greg. c. 1. & 2. ibi*: Si quis Presbyteram duxerit, anathema sit. „ Ex quibus canonibus lucem accipit, quod de Ursicino Presbytero refert Greg. noster *l. 4. dial. 20.* & habetur *in c. Presbyter, 32. dist.* "Ille enim (*ait Magnus Gregorius*) a tempore accepti Ordinis presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere non finebat. „ In eadem etiam significatione accipitur decretum Zachariæ de Presbytera, Diacona, Nona, & Monacha. Dicebantur etiam prædictæ uxores, Relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, Conc. Aurel. 1. *can. 13.* Altissiod. *can. 22.* Epaunense *can. 32.* Nec defunctis viris poterant ad secundas nuptias transire, imo ut castitatem perfectius servarent, detrudebantur in monasteriis, ut ibi securius degerent. D. Basilius *ep. 198.* ibi: "Ejice illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium; sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra. „ Notarunt Pamelius *ad Tertullian. de exhort. castit. c. 13.* Petavius *ad libros Epiphanii de expositione fidei*, Theophilus *to. 4. l. 4. sect. 2. c. 1. fol. 556.* Alio etiam sensu presbyteræ, & diaconissæ accipi solent: presbyteras enim idem est, ac senior vidua. Synodus Laodic. *can. 11.* ibi: "Non oportet eas, quæ dicuntur presbyteræ, in Ecclesia constitui. „ Et *c. mulieres, 32. dist.* Diaconissæ vero erant virgines, quæ ad nonnulla officia ecclesiastica ordinabantur, ut plura, quæ per viros, propter honestatem sexus virilis, exerceri non poterant, per ipsas diaconissas exercerentur. Synodus Nicæna *can. 74.* D. Clemens *l. 7. constit. c. 17.* Epiphanius *l. 3. hæresi 19.* Conc. Araufic. 1. sub Leone, *can. 26.* Turon. 2. sub Carolo, *c. 21.* Aurel. 2. sub Vigil. *can. 18.* Chalcedon. *act. 15. can. 25. l. 9. C. de Episcop. & cleric. nov. 6. §. quanta ea munia*: refert Theophilus *to. 12. fol. 300.* De illis plura congesserunt Vasquez *to. 3. in 3. p. disp. 215. c. 3.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. 2. p. disp. 9. §. 3.* Castillus *de hierarch. l. 6. c. 11. §. 2.* Villaroel. *to. 1. de regim. eccles. p. 1. q. 2. art. 6.* Barbosa *l. 1. jur. eccles. c. 3.* Jul. Lavorus *var. lucubr. tit. 4. c. 24. n. 28.* Crespetius *in summa, verbo Diaconissa*, Christ. Lupus *in can. 15. Conc. Chalced.* P. Cerda

in adverſ. c. 151. Ant. Auguſt. *in epit. l.* 7. *tit.* 38. *&* 39. Pancirola *l.* 1. *var. c.* 82. Claudius Eſpenceus *ad D. Paulum l.* 1. *digreſſ. c.* 17. Hallierius *de ſacris electi. 2. p. ſect.* 4. §. 6. Tambur. *de jure Abbat. diſp.* 7. *q.* 8. Mornacius *in authent. Diaconiſſas, C. de Epiſcopis & Clericis*; Cironius *ad tit. de ætate & qualit.* Baronius *anno* 34. *n.* 187. & *anno* 57. *n.* 113. & *anno* 58. *n.* 55. & *anno* 179. *n.* 51. & *anno* 270. *n.* 8. Turrianus *pro canonib. l.* 5. *c.* 12. Albaſpineus *l.* 1. *obſ. c.* 2. & *in notis ad Conc. Nicen. can.* 17. & *Araſican. can.* 1. De his ergo presbyteris accipi poteſt præſens textus. Sed quia temporibus Divi Gregorii hujus textus auctoris tota inſula Sardiniæ per Præfectum Africæ regebatur, & in ea quamplures Græci habitabant, ut refert D. Franc. de Vico 3. *p. hiſtor. Sardin. c.* 46. dicet aliquis, preſbyteras in præſenti accipi pro uxoribus Græcorum Presbyterorum, de quibus egi *in c.* 1. *de cleric. conjug.* Sed verius credo, D. Gregorium ſenſiſſe de ſeminis in gradum presbyterarum cooptatis, quæ ſimul cum ipſo gradu novam veſtem recipiebant, & ita quibuſdam eccleſiaſticis functionibus dicabantur, quæ honeſte per viros exequi nequibant, non tamen ſacrificia offerebant, ut Gentilium Veſtales, præter naturæ ordinem ſacerdotes, & ſacrificium offerentes, quas reprehendit D. Clem. *l.* 3. *conſt. c.* 9. a Veſtalibus enim ſacrificia peracta, teſtis eſt Tullius *orat. de Aruſpic. & pro domo ſua ad Pontif.* item Gellius *lib.* 1. *noctium, c.* 12. & habetur etiam apud D. Hieron. *ep.* 1. *in Jovin.* Tertullianus *l.* 1. *ad uxorem, c.* 6. & *in calce libri de exhort. caſtit.* ubi de ſimilibus apud alias gentes virginibus; & perpiſcue apud Prudentium *l.* 2. *contra Symmachum*. Munia legitima presbyterarum, & diaconiſſarum refert Theophilus *to.* 2. *tract. de ſobria frequent. muliер. fol.* 300. De Diaconiſſis videndi ſunt Morinus *de ſacris ordin. exercit.* 16. Caſal. *de ritibus Eccleſ. c.* 29.

i *Abbatiſſa ab Epiſcopo ordinata eſt.*) Ideſt benedicta, & cooptata in Abbatiſſam: ſicut enim ad Epiſcopum ſpectat conſecratio ſanctimonialium, *c. de votis*, cum *aliis*, 20. *q.* 1. illuſtravi *in c.* 1. *de temp. ord.* ita & confirmatio, & ordinatio Abbatiſſarum. *Clement. attendentes, §. ſtatuimus, de ſtatu monach.* Gregorius noſter, *l.* 6. *ep.* 12. ibi: „ Quam ſi digna huic miniſterio judicata fuerit, ejuſdem loci Epiſcopus ordinet. *Et l.* 8. *ep.* 43. Ut a vobis Deo proregente Abbatiſſa debeat ordinari. *Gregorius Turon. lib.* 9. *hiſt.* Franc. *c.* 42. *ibi*: Quam Abbatiſſam Agnetem Beatiſſimi Germani, præſentibus ſuis fratribus benedictio conſecravit. Tambur. *de jure Abbat. d. c.* 29. *quæſit.* 5. Hæc autem ſolemnis benedictio, ordinatio non erat, ut conſtat aperte ex duabus epiſtolis 73. & 89. Carnotenſis. Ejus conſecrationis ritus refert Tamburinus *ubi ſupra*.

j *Monaſterii regimine.*) Licet enim Abbatiſſa ratione ſexus incapax ſit juriſdictionis ſpiritualis, ut probavi *in c. dilecti, de majorit. & obed.* tamen exercet quandam poteſtatem œconomicam, & maternam in monaſterii regimine, & monialium correctione: unde in Concilio Pariſienſi ſub Ludovico, *l.* 1. *c.* 39. dicuntur matres ſpirituales: & in Concil. Aquiſgran. 2. *p. c.* 13. matres religioſarum appellantur: & in Concil. Turon. 2. *can.* 30. admonentur ſeipſas, ſibique commiſſas, quanta potuerint vigilantia cuſtodire: & in Concil. Cabilonenſi 2. ſub Carolo, *can.* 54. docetur, monialium rationem in conſpectu Domini eas reddituras eſſe: plura tradunt Hallierius *de ſacris electi. ſection.* 4. §. 8. Tamburinus *de jure Abbatiſſæ, d. c.* 32.

k *Qui eam ſic permiſit.*) Hæc verba expoſui *in c. cum magiſtrum, de elect.*

l *Hortamur.*) Ideſt præcipimus; licet enim verba exhortationis generaliter non inducant præceptum, *c. quod præcipimus* 14. *c.* 2. *de ſponſ.* tamen ſecus eſt, ſi verba exhortationis ſint adjecta rei, aut diſpoſitioni, quæ ex ſua natura ſolent neceſſitas tem præ ſe ferre, ut poſt alios probat Covar. *in c.* 1. *h. t. n.* 14.

m *In veſtra eſt civitate.*) Unde jure communi attento in ejus erat juriſdictione, *c. omnes* 16. *q.* 7. *c. monaſteria* 18. *q.* 2. Probant Germonius *de ſacror. immunit. l.* 3. *c.* 4. Boſquetus *ad Innoc. lib.* 1. *ep.* 7. Bignonius *in notis ad Marculfum, c.* 1. Creſpetius *in ſumma, verbo Baſilica* 2. Balboa *in c.* 1. *de foro compet. q.* 1. *n.* 1. Savarus ad Sidonium *l.* 4. *ep.* 19.

n *Reddatur.*) Legata enim indebite ſoluta repeti poſſunt, *l.* 2. *&* 3. *ff. de condict. indeb. l. fideicommiſſum, C. eodem tit. l. error, C. ad Falcid.* Paulus *l.* 3. *ſentent. tit.* 6. Nec obſtat Ulpianus *in fragment. tit. de legatis, §. ult.* ibi: *Legatorum perperam ſolutorum repetitio non eſt.* Nam omiſſa Cujacii ſolutione, ibi aſſerentis Conſultum eſſe intelligendum de legatis relictis incertis perſonis, quæ ſoluta repeti non poſſunt, §. *incertis, Inſtit. de legat.* §. *fin. Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi contractu*; dicendum eſt, Ulpianum eſſe exaudiendum de legatis ſolutis per errorem juris; ea enim proprie dicuntur perperam ſoluta, & in illis repetitio nulla eſt, *l. regula* 9. *de jur. & facti ignor. l. error* 10. *C. ad l. Falcid.*

o *Imperiali conſtitutione.*) Relata *in l. non dubium, C. de ll.* quam late exponunt Caldeira *l.* 2. *de error. c.* 1. Vinnius *l.* 1. *ſelect. c.* 1. Hunnius *ad Treuel. vol.* 1. *diſp.* 6. *q.* 54. & *diſp.* 11. *q.* 2.

COMMENTARIUM.

14 Concluſio probatur.

EX hac D. Gregorii epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: “ Vitam monaſticam, ſeu regularem profeſſi, teſtamentum facere nequeunt. „ Probant eam textus *in c. non dicatis* 12. *q.* 1. *c. perlatum* 19. *q.* 3. *nov.* 5. 76. *&* 123. *Juſtin. authent. Ingreſſi, autenth. Si qua mulier, C. de ſacroſ. Eccl. nov.* 5. *Leoni*, Concil. Oxon. in Anglia ſub Stephano, tempore Honorii III. *can.* 47. “ Quoniam non licet viris religioſis aliquid proprium poſſidere, qui ſe, & ſua pariter in religionis ingreſſu dedicarunt, præſenti auctoritate definimus, ut nulla perſona in regulari ordine conſtituta condere teſtamentum præſumat. „ Et *l.* 17. *tit.* 1. *p.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa, & Garanna *hic*, Barboſa *in ſelect. ad hunc textum*, & *l.* 1. *juris eccleſ. c.* 42. *n.* 205. Baſilius *de matrim. l.* 7. *c.* 13. & *q.* 7. *ſcholaſt. q.* 9. Chopinus *l.* 1. *monaſt. tit.* 3. *n.* 21. P. Gregorius *l.* 4. *partit. tit.* 8. *c.* 4. Tamburinus *de jure Abbat. diſput.* 28. *q.* 2. Benedict. Ægid. *in l.* 1. *p.* 4. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* Jacobus Durantius *qu. juris, q.* 6. Pichardus *in l. Gallus, in prælud. c.* 1. *n.* 6. Deſiderius Heraldus *de auctor. rei judic. c.* 13. *&* 14. Ant. Auguſtinus *in opit. jur. l.* 15. *tit.* 46. Diana *p.* 5. *tr.* 3. *reſol.* 128. & *p.* 3. *tr.* 2. *reſol.* 75. Tondutus *reſol. canonic. c.* 95. Mornacius, Barboſa, & Richierius *ind. authent. ingreſſi*, Ritherſius *in d. nov.* 5. *&* 123. Hieronymus Garcia *to.* 1. *polit. regul. difficult.* 6. Mancinus *l.* 1. *genial. c.* 122. Vivar. *de veteri monach. l.* 2. *c.* 5. Hurtado *de reſtit. tom.* 2. *reſol.* 11. Boſquetus *ad Innoc. l.* 1. *ep.* 95. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. l.* 5. *c.* 8. *art. un*, Thaddæus Piſo *l.* 1. *var. reſolut. de teſtamentis, c.* 8. Borellus *tom.* 3. *deciſ. tit.* 20. *n.* 120.

15 Impugnatur tradita aſſert.

Sed hæc aſſertio ita illuſtrata difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam ſi monachi teſtamentum facere non poſſunt, maxime quia bona non habent, ut de D. Auguſt. refert Poſſidius in ejus vita, *ibi*: “ Teſtamentum nullum fecit, quia unde faceret, pauper Chriſti non habebat: „ cum nemo poſſit teſtamentum facere de rebus alienis, *l. conficiuntur* 8. §. 3. *ff. de jure Codicill.* Sed qui religionem ingrediuntur, poſſunt profeſſionis ſuæ tempore aliqua bona ſibi reſervare, *c. fin.* 18. *q.* 1. *c. fin. qui cleric. vel vov.* Ergo ſaltem eo caſu de illis diſponere valebunt, *ex l. verbis legis, ff. de V. S.* Unde Imperator Leo *in nov.* 5. monachis teſtari permiſit de bonis acquiſitis poſt monachatum; & ſanctimonialem bona poſſidentem, poſſe teſtamentum condere, conſtat *ex l. generali, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Augetur primo hæc difficultas exemplo ſanctorum monachorum, qui teſtamentum fecerunt, ut ex D. Baſilio, & Antonio probatur *ex c. perlatum* 19. *q.* 3. & ex D. Hieronymo in vita S. Antonii, *c.* 25. Et D. Gregorii Nazianzeni teſtamentum refertur a Baronio *to.* 4. *anno* 389. quod poſtquam Græce ediderat Briſſonius, Jacobus Sirmondus cum duobus MMSS. Vaticanæ Bibliothecæ collatum, Latine donatum edidit, & poſt eos Caldeira *lib.* 4. *variar. c.* 4. Cæſarius S. Gregorii frater teſtamentum condidit apud Baſilium *ep.* 84. quæ eſt ad Sophronium, merito celebrata a S. Hilario, quam S. Hieronymus ſcribit Huychio abſenti, quod teſtamenti vice brevem ſcripſiſſet epiſtolam. Alia refert Theophilus *to.* 15. *in haterocl. ſpirit. p.* 1. *punct.* 4. Ergo non repugnat ſtatui monaſtico, ut illum profeſſi teſtamentum faciant. Augetur ſecundo hæc difficultas; nam ſi monachi, aut moniales teſtamentum facere non poſſent, nec cum teſtamento decedere valerent, quia illud perveniret ad caſum, a quo incipere non poterat, argumento legis *pluribus* 140. §. 2. *l.* 2. §. *ex his, ff. de verb. oblig.* ſed poſſunt cum teſtamento decedere, quod ante ingreſſum monaſterii fecerunt, ut probant Covar. *hic*, Phœbo *deciſ.* 137. *per totam*: ergo quia teſtamentum poſt ingreſſum religionis facere poſſunt: nam licet per talem profeſſionem monachus ſtatum mutet, non in deterius, ſed in melius id facit: unde nullam patitur capitis diminutionem, ut aliqui minus orthodoxe putabant.

16 Monachus habetur pro mortuo.

Qua difficultate ita fulcita minime obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus rationem ut percipiamus, omiſſis quæ de profeſſione tacita, & expreſſa dabimus *in c. vidua, de regul.* ſciendum eſt, inter aliquos utriuſque profeſſionis effectus, quos recenſet Barb. *lib.* 1. *de jure eccleſ. c.* 42. illum præcipuum eſſe, ut qui eam fecerint, habeantur pro mortuis, D. Baſilius *in conſtit. monaſt. c.* 20. ibi: “ Qui enim mundo cum omnibus, quæ in mundo ſunt, renunciavit, ſeque ipſum mundo crucifixit, mortus eſt mundo, & omnibus quæ ſunt in mundo. *Caſſianus* lib. 4. inſtit. *ibi*: Abrenunciatio nihil eſt aliud, quam crucis, ac mortificationis indicium, ideoque noveris hodierno die te huic mundo, & actibus ejus, & deſideriis eſſe defunctum. Unde deducunt Doctores, quod cum in caſum mortis pactum conceptum eſt, in caſu monachiſmi celebratum cenſeatur, ex *l. ult. §. nam maritis, C. de Epiſc. & cleric. nov.* 5. *Juſtin.* Quare cum mortui ſæculo ſint, poſt profeſſionem nihil peculiare acquirere, poſſidereve poſſunt, *c.* 2. ubi late probavimus, *de ſtatu monach.* nec ullo tempore actu, vel potentia dominium bonorum habere valent, *c. non dicatis*, 12. *q.* 2. in omnia, quæ tempore profeſſionis habebant, monaſterio acquiruntur, *d. authent. ingreſſi*, exemplo illius, qui ſe dedit in adrogationem; nam cum capite fortunas ſuas in adrogatorem transfert, *l.* 11. §. *teſtam. ff. de bonor. poſſeſſ. princ. Inſtit. de acquiſit. per adrogationem.* Monachi ergo per profeſſionem omnem ſubſtantiam ſuam in monaſterium transferunt, niſi prius de bonis diſpoſuerint juxta formam præſcriptam a Tridentino *d. ſect.* 25. *de regul. c.* 16. cujus expoſitionem proſequuntur ultra Barb. *ibi*, & *in d. authent. ingreſſi*, & *d. c.* 42. *n.* 224. Hieron. Garcia, & Hurtado, *ubi ſupra*.

17 Traditus ratio decidendi.

Unde jam apparet vera decidendi ratio hujus textus, cujus prohibitio licet ad legem civilem referatur in illis verbis: *Aperta legis deſignatione decretum eſt*; tamen ipſa conſtitutio, civilis videlicet, *d. authent. Ingreſſi*, cauſam ſuam habet a diſpoſitione eccleſiaſtica, videlicet ab eo, quod ingreſſus religionem, ut ſæculo mortuus, nihil habet unde teſtamentum facere poſſit, cum quoad omnia pro mortuo habeatur. Accedit, nam teſtamentum eſt voluntatis noſtræ juſta ſententia, *princ. Inſt. de teſtam.* ſed monachus voluntatis expers eſt, ita ut nec velle, nec nolle habere dicatur, auctor vitæ S. Fulgentii *c.* 27. *ibi*: “ Illos quoque vere eſſe monachos dicebat, qui mortificati voluntate,

tate, parati eſſent nihil velle, nihil nolle, ſed Abbatis tantummodo conſilia, vel præcepta ſervare, *Daniel Monachus* in vita S. Joannis Climaci, *ibi*: Adeo vero perfecte mundo, propriiſque voluntatibus mortuus erat, ut inexperrem rationis, & voluntatis animam quandam habere videretur, atque proprietate naturali omnino liberatam. „ Unde nec eligere ſepulturam poſſunt, *c. fin. ff. de ſepult. l.* 6. Tamburinus *de jure Abbat. diſput.* 34. *q.* 1. Diana *p.* 5. *tract.* 2. *reſol.* 110. Religioſus enim poſt emiſſam profeſſionem, voluntatem, noluntatemve non habet propter votum obedientiæ, per quod omne arbitrium proprium ſubmiſit ſuperiori, *c. non dicatis* 12. *qu.* 5. *c. luminoſo, c. Abbates* 18. *qu.* 2. *c. ult. de teſtamentis, lib.* 6, D. Thomas 2. 2. *q.* 186. *per totam*. Ergo in nullo actu ejus voluntas exploranda eſt, cum ſit nulla, Baldus, & alii apud Jaſonem *in l. ſervus* 62. *in fine, ff. de verb. obl.* fuſe Pater Sanchez *to.* 2. *in præcept. decal. lib.* 7. *c.* 6. & *de matrim. lib.* 6. *diſp.* 4. *ex num.* 11. Cevallos *communium contra communes, lib.* 2. *c.* 446. Barboſa *in collect. ad authent. ingreſſi, C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Stephanus Durantius *lib.* 1. *qq. juris, q.* 7. *&* 8. Quare fruſtra hac in parte comparatur Religioſus ſervo a Gloſſa *in c. fin.* 16. *q.* 6. & aliis apud Nicolaum Everardum *in locis legalibus, loc.* 58. *de ſervo ad monachum.* Quia in ſervo manet voluntas, quæ per ſervitutem ſubjecta non eſt, *l. cum proponas, Cod. de hæredib. inſtit. junct. l. ſi id quod ſervus, ff. de condict. indeb.* At in religioſo voluntas non datur, quam a ſe ſponte propter votum abdicavit. Ex defectu ergo voluntatis, & bonorum religioſi vitam regularem profeſſi teſtamentum facere non poſſunt: & cum profeſſus tacite per immixtionem actibus profeſſorum, quoad omnia pro profeſſo habeatur, ut dicemus *in c. vidua, de regul.* ideo in præſenti ſpecie Abbatiſſa, quæ tacite profeſſa reperiebatur, teſtamentum facere non potuit. Præſens aſſertio ampliatur, etſi Abbas monacho permittat, ut teſtamentum faciat, etſi teſtamentum illud condat ad pias cauſas. Sanchez *l.* 6. *ſumma, c.* 8, *n.* 3. Item in monacho, qui facit codicillos, aut donat cauſa mortis. Barboſa *dicto capite* 42. *n.* 110. & in eo, qui teſtamentum antea factum velit revocare, aut mutare; ſecus vero ſi tantum aliquid declarare velit, non vero de novo diſponere, Diana *part.* 3. *tract.* 2. *reſol.* 75. Ampliatur etiam præſens aſſertio, ut procedat in religioſo in Epiſcopum electo, cui de nullis bonis teſtari licet. Div. Thomas 2. 2. *qu.* 185. Barboſa *de poteſtate Epiſc.* 3. *part. allegat.* 114. *numer.* 22. Aravio *tract.* 3. *queſt.* 28. *moral. dub.* 3. Procedit etiam in religioſis Equitibus Hieroſolymitanis, qui cum vere religioſi ſint, non poſſunt teſtamentum condere, ſecus vero milites D. Jacobi, Alcantaræ, & Calatravæ; quia cum illis circa vota Religionis magna in parte diſpenſatum eſt, ut late docent Barboſa *dicto cap.* 42. *numer.* 220. Hurtado *ubi ſupra*.

18 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam conceſſa majori, minor propoſitio neganda eſt; nec ea probatur *ex d. c. fin. qui clerici vel vovent*. Nam in ejus ſpecie mulier, quæ caſtitatem promiſit, non ſibi reſervavit proprietatem bonorum, ſed tantum uſum cum Superioris licentia; quod non repugnat voto paupertatis. Unde de ſuperioris licentia poterat intra domum uſum bonorum retinere, ut docuerunt Barboſa *dicto c.* 42. *num.* 151. Stephanus Durantius *qu.* 8. & in ejus commentario latius dicemus. Nec conſtitutiones Leonis *in d. novel.* 5. nec Valentis & Valentiniani *in d. l. generali*, attendi debent, cum ſint juris civilis ſanctiones; cujus conditores non percalluerunt vim & effectum voti paupertatis, quod emittunt monachi & moniales, juxta quod redduntur inhabiles ad retinendum, vel acquirendum aliquid, quamvis modicum; & per conſequens nec teſtamentum facere poſſunt, cum non habeant bona, de quibus diſponant. Nec quod de SS. Baſilio, & Antonio dicebamus; nam Eremitæ, qui certam regulam non profitentur, Camaldulenſem videlicet, Divi Auguſtini, vel ſimilem, teſtamentum facere poſſunt. Abbas *in præſenti rubric. n.* 6. Sylveſter *in ſumma, verbo Teſtamentum*: docent plures congeſti a Ricciulo *lib.* 3. *c.* 4. Si vero regulam aliquam profiteantur, de quibus *in c. vero* 16. *q.* 1. *capite unic. de exceſſ. Prælat. lib.* 6. *leg.* 12. *titul.* 12. *parefe.* 6. cum paupertatis votum emittant, teſtamentum facere nequeunt. Frances *de compet. q.* 83. qui docte probat, Eremitas profitentes aliquam certam regulam, & fixam normam vivendi ſub obedientia alicujus ſuperioris, gaudere fori privilegio. Unde fratres Tertii Ordinis Divi Franciſci, quia paupertatis votum non emittunt, teſtamentum facere poſſunt. Difficilius eſt quod de D. Gregorio Nazianzeno dicebamus, qui vere monachus erat, cœtaneus Divi Baſilii. Et licet nonnulli apochryphum eſſe teſtamentum illud, quod ejus nomine circumfertur, exiſtimaverint, ut refert Caldeira *d. lib.* 4. *variar. c.* 4. *in fine*; etſi tamen tanquam verum illud admittamus, non inde evincitur, monachos teſtamentum facere poſſe; nam ipſe Sanctus fatetur, eam diſpoſitionem ſuæ ultimæ voluntatis, non recentem ſcripturæ tempore, ſed veterem fuiſſe. “ Jam enim, *inquit*, mentem meam manifeſtam feci (*tempore ſcilicet emiſſæ profeſſionis*,) & meam omnem ſubſtantiam Catholicæ Nazianzii Eccleſiæ conſecravi ad pauperum, qui ſub ea ſunt, Eccleſiæ miniſterium. Ob eamque cauſam tres præfeci juxta hanc meam voluntatem pauperum curatores, nunc autem idem inſtitutum ſervo. „ Nec intereſt, quod nummos quotidam diſtribuit, & Gregorium Diaconum hæredem inſtituit; nam id facere potuit tanquam Epiſcopus, gratitudinis miniſterii ſibi præſtiti, vel eleemoſynæ gratia, ut explicat Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 16. Nec obſtat aliud difficultatis augmentum, quia verum & validum eſt teſtamentum factum ante profeſſionem regularem. Nec refert quod perveniat ad caſum, a quo incipere non poterat; quia non eſt novum, ut quæ utiliter conſtituta ſunt, perſiſtant, licet caſus a quo incipere non poterant, contigerit, *l. in ambiguis, §. non eſt novum, ff. de reg. jur.* Unde qui teſtamentum fecit, ſi poſtea inciderit in furorem, nihilominus teſtamentum ſuſtinetur, *l. filius* 15. *ff. qui teſtamenta, l. furioſum, C. eodem titulo*.

19 Exponitur canon Concilii Lugdun.

Superiori aſſertioni primo obſtat textus *in can.* 2. *Conc. Lugdun.* 1. celebrati anno Domini 570. ſub Joanne II. ubi poſtquam actum fuit de teſtamentis conditis ab Epiſcopis, & clericis, hæc ſubjiciuntur verba: “ Statuentes, ut etiamſi quorumcumque religioſorum voluntas, aut neceſſitate, aut ſimplicitate aliquid a legum ſæcularium ordine viſum fuerit diſcrepare; voluntas tamen defunctorum debet inconcuſſa manere, & in omnibus diſpoſitio cuſtodiri. Ex quibus verbis aperte conſtat; teſtamenta condita a religioſis abſque debita ſolemnitate, valere: ergo quia teſtamenta monachi facere poſſunt. Pro cujus textus expoſitione docet Baſilius Legion. *lib.* 7. *de matrim. c.* 13. quod licet primis Eccleſiæ ſæculis religioſi emiſſent tria vota, caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ; tamen antequam in Eccleſia ſolemnitatem his votis præſtitiſſent, etſi illicite, efficaciter tamen eos de rebus propriis diſponere potuiſſe, ufquedum a noſtro Gregorio prohibitum fuit illis teſtamentum condere: quod licet variis auctoritatibus intendat probare Baſilius, id expreſſius ſuadetur ex Salviano *adverſus avaritiam c.* 3. ubi dum invehitur in PP. qui filiis religioſis nihil relinquebant præter uſumfructum, hæc profert verba: “ More ergo illorum uteris, qui ſervos non bene de ſe meritos, quos civitate Romana indignos judicant, fuco Latinæ libertatis addicunt, quos ſcilicet jubent quidem ſub libertorum titulo agere viventes, ſed nolunt quidpiam habere morientes: negato enim iis ultimæ voluntatis arbitrio, etiam quæ ſuperſtites habent, morientes donare non poſſunt. Ita ergo & tu religioſos filios tuos, quaſi Latinos jubes eſſe libertos, ut vivant ſcilicet quaſi ingenui, & moriantur ut ſervi. „ Ait ergo Salvianus, quod parentes, qui liberis religionem profeſſis non relinquunt niſi uſumfructum, habent ipſos eo loco, quo Domini ſervos ſuos libertos Latinos faciunt, cum eo ipſo, quod uſumfructum tantum illis relinquunt, adimant eis facultatem condendi teſtamentum. Juxta quem antiquum Eccleſiæ morem accipit idem Baſilius can. 19. Conc. Matiſc. 1. celebrati anno 558. & D. Auguſt. *ſerm.* 1. *&* 2. ubi ſupponit Sanctus, valuiſſe teſtamentum conditum a Januario monacho. Et ea admiſſa facilius defendi poterit teſtamentum D. Greg. Nazianz. ſupra relatum; ſed ab ea diſcedit Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 9. & docet textum *in d. can.* 2. exaudiendum eſſe de monachis jam profeſſis, qui teſtamenta fecerunt, antequam expreſſe, aut tacite religionem ipſam profiterentur; quo caſu cum profeſſionem adhuc non emiſiſſent, licet converſionis gratia ad monaſterium acceſſiſſent, teſtamentum ab eis factum ſuſtinetur. Sed neutra ex his interpretationibus admitti poteſt. Non prima doctiſſimi Baſilii; nam teſtamenti factio activa denegata eſt monachis, tum ob defectum bonorum, tum ob defectum voluntatis; qui defectus tam prioribus Eccleſiæ ſæculis, quam ſequentibus ſtatui monaſtico inerant: unde ob ſolemnitatem ab Eccleſia votis adjectam, nulla incapacitas monachis quoad teſtamenti factionem fuit addita, quæ jam ex ipſa profeſſione non proveniret. Nec ſecunda eruditi Patris Vivar. ut divinatoria admitti valet. Quare illis omiſſis, verius credo, tam primis, quam ſequentibus Eccleſiæ ſæculis monachos teſtamenti factione caruiſſe: nec aliud deducitur *ex d. can.* 2. *Concil. Lugdun.* in quo agitur de teſtamentis Epiſcoporum, Presbyterorum, & Clericorum, ut ex prioribus verbis conſtat. Unde verbum illud, *Religioſorum*, referendum eſt ad ipſos Epiſcopos, & Presbyteros, qui plerumque religioſi, & religioſiſſimi appellari ſolent. Nulla autem mentio fit in eo canone monachorum, aut ſanctimonialium, unde non eſt ratio, quare quod in eo canone ſtatuitur circa teſtamenta ab Epiſcopis, & Presbyteris condita, protrahatur ad monachos, qui teſtamenti factionem activam non habent.

20 Exponitur textus in cap. ſi qua mulier 19. qu. 3.

Secundo opponi ſolet textus *in c. ſi qua mulier* 19. *q.* 3. ubi expreſſe aſſeritur, quod ſi qua mulier ingrediatur monaſterium filios habens, etiam poſt ingreſſum licere ei bona propria inter ipſos dividere: igitur qua monialis licite, & valide poteſt teſtamentum condere. Cui difficultati ut ſatisfaciat Navarrus *ad tit. de Regularibus, conſil.* 2. aſſerit, prædictum textum, utpote deductum ex conſtitutione Cæſarea, videlicet ex authentica *Si qua mulier, C. de ſacroſ. Eccleſ.* nullam auctoritatem habere; cum ſimiles Imperatorum conſtitutiones, quæ loquuntur de teſtamentis monachorum, non attendantur, ut de novella 5. Leonis, & conſtitutione Valentis, & Valentiniani, *in d. l. generali, C. eod. tit.* ſupra retuli; quam ſolutionem rejicunt Thomas Sanchez *lib.* 7. *ſumme, c.* 9. *n.* 7. Menchaca *lib.* 1. *uſufrequent. c.* 5. Barboſa *in authentica Si qua, n.* 1. dum docent, conſtitutionem illam tacito Pontificis conſenſu eſſe approbatam: quæ doctrina difficilior eſt; nam ut ſupra probavi in Apparatu ad hæc Commentaria, conſtitutiones juris civilis per Gratianum compilatæ in ſuo decreto, eandem auctoritatem habent, ac ſi in ipſis Pandectis juris civilis jacerent; quare admittenda eſt Navarri interpretatio. Et licet conſtitutio illa eſſet approbata ab Eccleſia, adhuc dicendum eſt, in eo textu non permitti monachis, aut monialibus teſtamentum facere, ſed tantum bona filiis debita æqualiter inter ipſos *dividere*; quæ divifio non eſt teſtamentum, nec diſpoſitio teſtamentaria, *l. filius* 16. *l. ult. C. famil. erciſc. authentica ſi modo, C. eod. tit.* docet

docet Mancinus *lib. 2. genial. c. 112.* unde non solum testamento, verum scriptura privata fieri potest, *d. authent. Si modo.* Et licet codicillis non possit dari, aut adimi hæreditas, *l. 2. §. hæredis, ff. de jure codicill. l. 2. §. 1. C. de codicillis, §. fin. Instit. eodem;* tamen codicillis potest pater dividere substantiam suam inter filios, *n. si filia 20. §. si pater, l. ex parte 32. ff. famil. ercisc. l. 20. §. qui filias, ff. de adimend. legat.* licet in specie textus *in d. c. si qua mulier*, non possit monialis aliquem ex filiis meliorare, ut docet Gregorius Lopez *in l. 17. tit. 1. part. 6.* nec poterat filio pupillariter substituere, ut docet Barbosa *ibi, n. 13.*

21 Exponitur cap. fin. 22. q. 5.

Deinde obstat præsenti assertioni textus *in c. fin. 12. q. 5.* in illis verbis: *Quicumque ex gradu ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus ad Ecclesiam, ubi deservivit, devolvatur: similiter de sanctimonialibus.* Ex quibus deducitur, sanctimoniales posse facere testamentum, fiquidem ibi statuitur, quod si testamentum non fecerint, illis succedat monasterium. Glossa in eo textu, verbo *Sanctimonialibus*, quam sequuntur Turriscremata *ibi*, Garanna *in c. 4. n. 8. de statu monach.* existimat, in eo textu agi de quibusdam monialibus, quæ olim in Gallia, & Theutonia florebant; illæ enim ad instar canonicorum fæcularium vitam agebant. Et licet in eadem domo habitarent, eandemque vestem deferrent, sub unaque Abbatissa propriam regulam profiterentur; tamen propriis non renunciabant, & ut fæculares canonicæ degebant, de quibus *in c. indemnitatibus, §. supradicta, de elect. lib. 6. Clement. Attendentes, de statu monach.* Unde cum sanctimoniales illæ proprium retinerent, nec professionem regularem emitterent, ideo poterant facere testamentum. Sed hæc solutio aperto divinationis vitio laborat; si quidem in eo textu nulla fit mentio illarum canonissarum, de quibus nonnulla notavi *in c. dilecta, de majorit. & obed.* Deinde quia Glossa supponit, textum illum deductum esse ex Concilio Triburiensi, quod celebratum fuit in Gallia temporibus Arnulphi, anno 895. & in ipso Concilio nullo modo reperitur textus ille. Hac solutione omissa Soto major *in c. Quia ingredientibus, 19. q. 3.* existimat, textum illum procedere ante tempora Greg. IX. cui tribuit præsentem textum, & textum *in d. c. Quia ingredientibus.* Sed hæc solutio facile convincitur ex traditis supra in epigraphe hujus textus. Quare his sententiis omissis, verius dicendum est, textum illum esse intelligendum de Diaconissis, de quibus supra egi: illæ enim cum nullam professionem emitterent, nec religionem profiterentur, poterant testamentum facere. Quæ interpretatio adstruitur, & facile suadetur ex eo, quia in toto illo canone non agitur de religiosis, aut regularibus, sed de sacerdotibus fæcularibus: & statim adjicitur, idem observari in sanctimonialibus. Igitur intelligendus est textus de Diaconissis fæcularibus. Deinde decretorie probatur hæc solutio ex novella 131. Juliani, *c. 18.* ubi leguntur hæc verba: *Si Episcopus, clericus, vel cujuscumque gradus ecclesiastici ministerii, sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus non ad fiscum, sed potius ad Ecclesiam devolvatur; & si Diaconissa fuerit, simili modo.* Igitur *in d. c. fin.* sanctimoniales pro Diaconissis accipi debent, ut jam notavit Gibalinus *de claustura, disquisit. 1. c. 3. §. 2. consect. 4.*

Intelligitur c. perlatum 19. q. 3.

Tandem superiori assertioni obstat textus *in c. perlatum 19. q. 3.* ubi Gregorius noster refert Petronellam mulierem, dum monasterium ingrederetur, bona quæ habere potuit, licet sibi jure competere potuissent, tamen monasterio donasse. Unde deducitur, vitam monasticam professam potuisse bona propria retinere, & illa donationis titulo in monasterium transferre. Igitur similiter & testamento de illis disponere poterat. Pater Vasquez *1, 2. disp. 165. c. 6.* & Basilius *q. 3. scholast. c. 9.* textum illum referunt ad tempora illa, quando monachi, etsi non licite, valide tamen bona retinebant, & utiliter de illis disponebant. Sed ea sententia omissa, Vivar. *de vet. monach. lib. 2. c. 5.* alio modo Gregorium exponit, videlicet ut verba illa, *Licet sibi jure potuissent competere*, non ad Petronellam, sed ad monasterium suum referantur, præcipue juxta verba illa, quæ sequuntur; *Etiam specialiter donationis titulo*; ita ut affirmet Gregorius, Petronellam res suas, quæ eo ipso, quod absque testamento monasterium ingrederetur, idest professionem emitteret, ipsi monasterio jure ordinario competebant, ex præsenti textu, & d. auth. *Ingressi*; tamen easdem etiam specialis donationis titulo sponte contulisse. Sed hæc interpretatio opponitur verbis, & menti ipsius Gregorii; nam Gregorius, cum adhuc nullam fecisset monasterii mentionem, ait Petronellam per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes, quas habere potuit, licet sibi jure potuissent competere, tamen donationis titulo monasterio specialiter contulisse. Unde nullo modo relativum *sibi* referri poterat ad monasterium, quod adhuc nec nomin averat. Quare ea omissa sententia, verius credo, verba illa, *sibi jure potuissent competere*, referenda esse ad Agnellum Episcopum, cujus filia erat dicta Petronella, ut suadetur ex integra epistola, quæ extat in regestro Greg. *l. 3. ep. 6.* in hæc verba: „ Perlatum est ad nos, Petronellam nomine, de provincia Lucania genitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes quas habere potuit, licet sibi jure potuissent competere, tamen easdem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse; morientemque prædictum Episcopum, dimidiam partem substantiæ suæ Agello cuidam filio suo, qui notarius nostræ esse fertur Ecclesiæ, atque dimidiam eidem monasterio reliquisse. Sed cum propter irruentem Italiæ cladem ad Siciliam refugissent, dicitur eam sæpius nominatus Agnellus, corruptis ejus moribus, stupratse, atque sentiens gravidam, de monasterio seduxisse, resque ejus omnes, tam proprias, quam eas, quas de parte patris ipsius habere poterat, abstuliss. „ Unde D. Greg. referre intendebat, ipsam Petronellam bona omnia, quæ ex substantia patris habere poterat, licet illa bona patri potuissent, & debuissent, dum viveret, competere, ex donationis titulo monasterio tradidisse, simul cum rebus propriis: unde nullo modo verba illa, *sibi jure potuissent competere*, non sunt referenda ad Petronellam, sed ad Agnellum Episcopum ejus patrem, cujus mentionem proxime Greg. fecerat.

CAPUT III.

a Idem *Januario Episcopo Caralitano.*

NOs quidem arbitramur, quod ad imminentiam expletionis piarum rerum, ipse te tuus satis ordo compellat. Sed ne zelum tuum cujuslibet interventus remissionis emolliat, de his etiam te specialiter judicavimus exhortandum. Pervenit siquidem ad nos, Stephanum vestrum de hac luce migrantem, supremæ *b* voluntatis elogio monasterium præcepisse fundari. Cujus desiderium a Theodosia honesta *c* femina hærede ejus, fertur quod hactenus dilatione protrahitur. Quam ob rem hortamur fraternitatem tuam, ut maximum de prædicta causa studium geras, atque nominatam feminam commoneas, quatenus intra annale spatium monasterium, quod justum est, debeat ordinare, & cuncta secundum defuncti voluntatem sine altercatione constituere. Quod si intra prædicti temporis metam aliqua perficere negligentia, vel calliditate distulerit, ut sive in loco eo, quo constitutum fuerat, seu *d* certe ibi non poterit, & alibi placet ordinari, & dilatione interveniente negligitur; tunc volumus, ut fraternitatis tuæ ædificetur studio, ordinatisque omnibus, res atque redditus, qui relicti sunt, per te loco ipsi venerabili, sine imminutione aliqua socientur. Sic enim & ante tremendum Judicem tuum sententiam remissionis effugies, & secundum piissimas leges, dilatas defunctorum pias voluntates Episcopali supplebis studio.

NOTÆ.

1 a *Idem.*) Ita restituo inscriptionem, & litteram ex regestro Divi Gregorii Magni, *lib. 3. ep. 10.* ubi reperitur hic textus, & in prima collectione, *sub h. t. c. 12.* De hoc Episcopo nonnulla notavi *in cap. nisi, de renunc.*

2 b *Voluntatis elogio.*) Elogium in jure variis modis accipitur. Pro causa exhæredationis *in l. si posthumus 14. in fine, ff. de liberis & posthum. l. 1. §. idem ait, ff. de Carbon. edict. l. 9. C. de suis & legit.* apud D. Augustinum *lib. de communi vita cleric.* ibi: " Ambos exhæredavit, illum cum laude, istum cum elogio, & vituperatione. *Apud Ciceronem* pro Cluentio, *ibi*: Unum est etiam, quod maxime me conturbat, quod elogium recitasti de testamento Ignatii patris, hominis honestissimi, idcirco se exhæredasse filium, quod is ob Oppianici damnationem pecuniam accepisset. „ Sed frequentius pro testamento, & ultima decedentis voluntate accipitur, *l. ult. §. sic quidem, C. de curat. furios. l. si quis 33. l. si quando 35. C. de inoffic. testam. l. 2. & 3. C. communia de manumiss. l. hac 8. cum seq. C. qui testamenta*, & aliis.

3 c *Femina hærede.*) Non erat ipsa Theodosia nominata ad exequendum testamentum, sed tanquam hæres tenebatur adimplere.

4 d *Seu certe ibi non poterit.*) Qua de re idem scripserat idem Gregorius *l. 3. ep. 8.* in hæc verba: „ Theodosia religiosa femina in construendo monasterio voluntatem Stephani quondam viri sui complere desiderans, petiit a nobis, ut ad fraternitatem tuam nostras trasmitteremus epistolas, quibus per commendationem nostram tuum facilius mereretur auxilium. Asserit siquidem hoc a suo conjuge constitutum, ut in prædio, quod appellatur Picenas, quod ad Xenodochii Thomæ quondam Episcopi jura pervenit, monasterium construi debuisset. Quia igitur in alienis hoc fundare rebus, licet possessor permitteret, Dominus tamen videtur cum ratione refugere, petitionem ejus prævidimus annuendam, idest, ut in domo juris sui, quam Caralis asserit se habere, ancillarum Dei monasterium debeat Domino adjuvante construere. Sed quia prædictam domum suam dicit ab hospitibus, atque supervenientibus onerari, hortamur fraternitatem tuam, ut studeas ei in cunctis concurrere, devotionique ejus tuæ prebeas tuitionis auxilium, ut mercedis defuncti, atque ejus studii, tuus te concursus faciat & solicitudo participem. Reliquias vero, quas ibidem postulat collocandas volumus ut a fraternitate tua sub debita veneratione condantur. „

COM-

COMMENTARIUM.

5 Conclusio traditur & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: " Si hæres, vel ille, qui designatus est ad exequendam testatoris voluntatem, per annum negligens fuerit, executio devolvitur ad Episcopum. „ Fasta *in d. l. 6. partit.* ibi: *Fasta un anno despues de la muerte del testador.* Docet Carpio *d. lib. 3. c. 1. n. 10.* Etiam sciendum est, morte, negligentia, vel impedimento executorum jus exequendi ultimas defunctorum voluntates devolvi ad Episcopum loci, ubi testator decessit, aut majorem bonorum partem obtinebat, ex juribus supra citatis. An vero ad Judicem fæcularem æqualiter spectet pias defunctorum voluntates ad effectum perducere, quæri solet? Et ad ipsum etiam spectare, resolvunt pluribus relatis Carpio *dict. allegat. 82. n. 17.* & ita prævention locum esse, ficut in aliis casibus mixti fori, fuse probant Leon *decis. 20. Valentia*, Pereyra *de manu regia, tom. 1. lib. 1. c. 16. per totum;* quia sicut laicus potest a testatore designari suæ dispositionis executor, ita & judex laicus, propter ejus negligentiam, & impedimentum, poterit exequi pias defunctorum voluntates.

8 Traditur decidendi ratio.

Ex quibus jam apparet vera præsentis decisionis ratio; nam cum Episcopus in concernentibus pietatem, & charitatis officia, sit legitimus executor, & in laicos exerceat omnimodam jurisdictionem, *c. 1. & 2. 87. dist. c. super quibusdam, de V. S.* merito in præsenti deciditur; ob negligentiam Theodosiæ in construendo monasterio, quod ædificari jusserat testator, executionem similis piæ voluntatis ad Episcopum devolvi: quod nec a jure Romanorum alienum est; nam apud eos testamentorum executio, quoad legata pia, & monumenta construenda, Pontifici incumbebat, *l. hæreditas 50. ff. de petit. hæredit.* ibi: " Hæredes ad monumentum faciendum tandem Principali, vel Pontificali auctoritate compelluntur, ad obsequium supremæ voluntatis. „ Non tamen ex officio, sed ad partis petitionem, *l. Quintus Mutius 17. ff. de annuis legat.* Illustrant Guther. *lib. 3. de jure manium*, & *lib. 2. de jure Pontific. c. 8.* Fornerius *lib. 6. rerum quotid. c. 2.* imo & ipsas testamenti tabulas solebant Vestalibus tradere, aut in æde sacra custodiendas deponere, *l. cum pater, §. donationis, ff. de legat. 1. l. 3. §. proinde, l. fin. ff. de tabul. exhib. l. 4. §. 4. ff. famil. ercisc.* Unde Augusti testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Svetonius *in Julio, c. 83.* & *in Augusto, c. ult.* Idem de Antonii testamento refert Plutarchus *in ejus vita.* Merito ergo Gregorius in præsenti, atque Imperatores *in d. l. nulli*, & *authent. hoc amplius*, statuerunt, pias defunctorum voluntates diligenter esse exequendas; & negligentibus earum executionem hæredibus vel commissariis a testatore designatis, Episcopum debere eas ad effectum perducere, docent Carpius & Barbosa *uti supra.* Rousselius *d. l. 6. c. 3.* Quis autem Episcopus proprius sit quoad hanc executionem, originis, vel domicilii testatoris, aut loci ubi res sitæ sunt, explicant Martha *de jurisd. p. 2. c. 10. n. 10.* Barbosa *de pot. Episcop. 3. p. allegat. 82. n. 15.* Baldus, & Salicetus *in d. l. nulli, C. de Episcop. & cler.*

9 Diffolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licet verum sit, quod si hæres, vel commissarius a testatore designatus exequatur voluntatem testatoris, Episcopus non possit se immiscere; tamen si negligens sit, aut jure, vel de facto impediatur prædictam exequi voluntatem, tunc Episcopus potest eandem voluntatem ad effectum perducere; quia ob negligentiam, vel impedimentum hæredis, commissariive, talis facultas ab eis aufertur, & in Episcopum transfertur, ut si tutor dativus suspectus sit, qui removetur, & alius administrat. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licet cum testator aliquid fieri jussit, nulla exinde actio detur, quia præceptum hoc potius ad utilitatem scribentis, quam ad alterius commodum pertinet, ut alibi ratiocinatur Consultus *in l. Quintus 7. ff. de annuis legat.* officio tamen judicis cogi potest hæres, ut defuncti supremam voluntatem adimpleat, *l. hæreditas, ff. de petit. hæred.* ubi Faber, Goveanus *in l. 1. §. ult. ff. ad l. Falcid.* & quia publice interest supremas defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare, ff. quemadmod. testamenta*; ideo hodie cuilibet de populo competit actio pro exequendis ultimis defunctorum voluntatibus, *authent. de ecclesiasticis titulis, §. si autem, d. l. nulli, C. de Episcop. & cler. in fine*, ibi: Universi, qui id quocumque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem. „ Docent pluribus relatis Carpio *d. lib. 1. c. 24.* Pinellus *lib. 1. select. c. 11. n. 16.* Nec aliud difficultatis augmentum refragatur; nam supponendum est, in præsenti specie testatorem præscripsisse modum observandum circa locum, & formam monasterii: & licet testator id non expressisset, nihilominus non ideo dispositio vitiabatur; fiquidem adimpleri, & exequi poterat servata forma, quæ in aliis monasteriis ejusdem Ordinis in usu esse solebat, ut in simili specie ait Consultus *in l. cum pater 77. §. vicos, ff. de legat. 2.* cujus explicationem prosequuntur Cujacius *lib. 8. respons. Papin.* ibi, Fornerius *lib. 2. rerum quot. c. 11.* Chesius *interpret. jur. c. 4. n. 9.*

7 Ultima voluntas adimplenda est.

Qua difficultate ita fulcita non obstante; vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nihil aliud esse, quod magis hominibus debeatur, quam ut suprema eorum voluntas, post quam jam aliud velle non possunt, exitum, & effectum habeat, *l. vel negare 5. ff. quor. testam. aperiantur, l. 1. C. de sacros. Eccles.* Unde scribit Plinius *lib. 2. ep. 16.* se propriam quandam legem sibi dixisse, ut defunctorum voluntates ut perfectissimas tueretur. Eusebius *lib. 4. de vita Constant.* scribit, generaliter sanxisse, quibuscumque modis expressa testantium judicia valere. Et Quintilianus *declamat. 318.* ait, nullum sane majus esse solatium mortis, quam voluntas ultra mortem. Tacitus *lib. 2. annal.* ibi: *Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed quæ voluerit, meminisse; quæ mandaverit, exequi.* Facit Cassiodorus *lib. 5. var. ep. 21. Vivat tibi perpetuis sæculis decedentium voluntas, transeant in posteros judicia parentum.* Illustrant Spino *in specul. testam. 1. 2. rubrica.* Unde testatores fidelioribus, & charioribus amicis suarum voluntatum executionem commendabant, quorum mentio fit *in l. quidem, §. pen. l. si a pluribus, ff. de legat. 1. l. si quis Titio 17. ff. de legat. 2. l. alumna 9. l. alio hærede, ff. de altim. legat. l. Divus, ff. si cui plus, nov. 131. Justin. nov. 68. Leonis, nov. Majorani, de testam.* Illi plerumque dicuntur dispensatores, ut ex eadem novella Majorani notat Cujacius *tract. 7. de Afric. in l. 107. ff. de legat. 1.* & nullo designato executore ultimæ voluntatis, executio hæredi incumbit, *l. 7. tit. 10. partit. 6.* Carpio *de executorib. lib. 1. c. 22. n. 9.* Illis autem executoribus aliquando testatores certum præscribunt tempus, intra quod suam exequantur voluntatem: quo casu tempus illud est observandum, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. d. l. nulli, l. 6. tit. 10. partit. 6.* Carpio *dicto lib. 3. c. 1. n. 2.* Nullo vero termino assignato annus a jure datur ad exequendam testantis voluntatem, *d. authent. hoc amplius.* Et licet eodem jure communi attento dubium sit, an a die mortis, an vero a tempore additionis hæreditatis currere incipiat annus; apud nos tamen cum additio hæreditatis non desideretur ad validitatem eorum, quæ in testamento relinquuntur, *l. 1. tit. 4. lib. 5. Recopil.* incipiet annus a die mortis testatoris, ut decisum extat *in d. l. 6. partit.* ibi: *Fasta un anno despues de la muerte del testador.* Docet Carpio *d. lib. 3. c. 1. n. 10.* Etiam sciendum est, morte, negligentia, vel impedimento executorum jus exequendi ultimas defunctorum voluntates devolvi ad Episcopum loci, ubi testator decessit, aut majorem bonorum partem obtinebat, ex juribus supra citatis. An vero ad Judicem fæcularem æqualiter spectet pias defunctorum voluntates ad effectum perducere, quæri solet? Et ad ipsum etiam spectare, resolvunt pluribus relatis Carpio *dict. allegat. 82. n. 17.* & ita prævention locum esse, ficut in aliis casibus mixti fori, fuse probant Leon *decis. 20. Valentia*, Pereyra *de manu regia, tom. 1. lib. 1. c. 16. per totum;* quia sicut laicus potest a testatore designari suæ dispositionis executor, ita & judex laicus, propter ejus negligentiam, & impedimentum, poterit exequi pias defunctorum voluntates.

6 Impugnatur traditi assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti consideratione; nam executores ultimarum voluntatum æquiparantur tutoribus. Glossa *verbo Ad liberos, in l. tutela 17. de tutel.* Baeza *de decimis, c. 19. n. 22.* Carpio *de execut. l. 1. c. 18. n. 1.* quia sicut tutores sunt dativi, & legitimi; ita etiam executores alii sunt dativi, videlicet in testamento designati, *d. l. nulli*; alii legitimi, ut Episcopi, vel eorum vicarii, *nov. de sanctiss. titulis, §. si autem*: pluribus relatis docet Valenzuela *consil. 87. n. 9.* Sed existente tutore dativo, non est locus legitimo, nec ille admittitur ad tutelæ administrationem. *l. intestato, ff. de legit. tut. l. si tutor, §. si duobus, ff. de tutela, & rationibus, l. 1. C. de testam. tut.* ergo similiter existente executore dativo Episcopus tanquam legitimus admitti non debet. Et hoc dubium non admittere docuit Paulus Castrensis *consil. 413.* Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo, quia Theodosia in præsenti specie, nec in mora erat, nec constitui poterat; fiquidem a nemine conveniri valebat pro constructione monasterii; quia in judicio nemo audiendus est agendo, aut excipiendo, nisi ille cujus interest, *l. 3. §. 1. l. stipulatio, 38. §. ult. ff. de verb. oblig. l. ille a quo 13. §. si de testam. ff. ad Treb.* Sed in præsenti casu Theodosia erat hæres ex asse, nec habebat cohæredem, cujus interesset monasterium construi: ergo ex defectu personæ, & actionis Theodosia in mora constitui non poterat. Cum enim plures sunt hæredes, invicem se convenire valent, *l. Quintus 7. vers. Pomponius, ff. de annuis legat. l. his, §. idem, ff. fam. ercisc.* Deinde ex alio capite Theodosia in mora non erat; nam dispositio construendi monasterium incertitudinem magnam continebat; fiquidem testator non expressit ejus modum, aut formam, & per consequens talis dispositio ut incertitudinem continens, nulla erat, *l. Titia, ff. de legat. 2. l. 3. §. si quis insulam, ff. de eo quod certo loco*: ergo si Theodosia non tenebatur præceptum illud adimplere, negligens dici non poterat, nec ob ejus negligentiam Episcopus monasterium construere poterat.

10 Exponitur c. Episcopus 88. dist.

Sed præsenti assertioni, & hucusque traditis obstat textus *in c. Episcopus, 88. dist.* in illis verbis: *Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.* Ex quibus aperte deducitur, quam alienum sit ab Episcopali statu, & dignitate executionem, seu tuitionem testamentorum admittere. Igitur nec negligente hærede, vel commissario a testatore designato, Episcopus debet suscipere tuitionem testamentorum. Augetur hæc difficultas ex eo; nam licet magnum opus pietatis sit pupillos tueri, & defendere, nihilominus Episcopis prohibitum est tutorum munus exercere, *authent. presbyteros, in fine, C. de Episcop. & cleric. Nov. 123. c. 5. authent. de sanctissimis Episcopis, §. ab eo autem*: quod adeo injustum, & illicitum visum fuit primis Ecclesiæ Pa-

Patribus, ut testatorem Episcopum, aut clericum testamento suo filiis suis tutorem designantem, communione ecclesiastica privarent, nec pro eo Missæ sacrificium offerri finerent. Concilium Afric. temporibus D. Cypriani celebratum, quod refert Baronius *anno* 257. D. Cyprianus, *lib. 1. ep. 9.* ibi: *Non litere clericis in testamento nominaxe tutores, aut curatores.* Cujus prohibitionis rationem expressit Leo Imperator *Novell. 68.* his verbis: " Veteribus legislatoribus edicere visum est, ne monachi, aut quoscumque sacer ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Intellexerunt enim, qui divino ministerio conseerati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum, alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, utque Deum debite colere non possint, impediat, nemo ignorat. Tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur. „ Quam transcripsit Alfonsus noster *in l. 14. tit. 16. p. 6.* quæ ratio æque militat in tuitione, seu executione testamenti. Igitur ficut Episcopus non potest designatus a testatore suscipere tuitionem testamenti, seu pupillorum; ita nec ob negligentiam hæredis, aut commissarii testamento designati, debet hujusmodi occupationi immiscerı. Cui difficultati ut satisfaciamus, asserendum est, Episcopum posse non solum ex præsenti juris dispositione executionem, seu tuitionem testamentorum suscipere; verum & virtute designationis a testatore factæ. Nam cum hoc officium circa pias causas versetur; inde est ut ab Episcopo exerceri valeat, cum ipsius officii prorium sit opus pietatem fovere, *d. Nov. 68. Leonis, c. Joannes, c. pen. h. t.* Carpio *d. lib. 1. de execut. c. 3. n. 13.* Nec tunc obstat textus *in d. c. Episcopus 5. 88. dist.* cui ut satisfaciat ibi Glossa *ibi*, affirmat in eo textu tantum prohiberi, ne testamenta aperiantur coram Episcopo, quæ aperienda sunt coram judice læculari, *ex l. repetita, C. de Episc. & cleric. l. consulta, C. de testamentis.* Glossam sequitur Acunna *in eo text.* Sed hæc solutio facile convincitur ex ipso canone, ubi non agitur de apertura tabellarum, sed de tuitione testamentorum. Quare hac omissa sententia existimo in eo textu prohiberi, ne Episcopus per se, & immediate suscipiat tuitionem testamentorum; non autem prohiberi, quin per presbyterum, aut alium tertium eam suscipiat. Quæ interpretatio colligitur ex canone antecedenti ipsius Concilii Carthag. ubi Patres ita sanxerunt: Ut Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, & orphanorum, non per seipsum, sed per Archipresbyterum, vel Archidiaconum agat. Et statim sequitur textus *in d. c. Episcopus.* Igitur debet accipi juxta antecedentem, videlicet ut per se non suscipiant tuitionem testamentorum, sed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum. Nec quod de tutela dicebamus, refragatur; nam verum est, Episcopum tutelam a testatore delatam exercere non posse: discriminis ratio in eo consistit; nam tutelæ administratio per plures annos, variaque, & profana negotia exercetur; executio autem piæ voluntatis brevi tempore expediri, & adimpleri potest, ut notarunt I. Justelus *ad canones Eccles. univ. fol. 222.* Adhuc tamen & tutelam legitimam clerici exercere valent, *c. fin. 86. dist.* ibi: *Nisi forte qui legibus ad minorum ætatis tutelas, sive curationes inexcusabiles attrahuntur.* Et *c. generaliter, 16. q. 1.* quia tunc non tam voluntate, quam necessitate curis sæcularibus immiscentur, cum alias ab hæreditate repellantur, *l. quo tutela 7. ff. de reg. jur.* Rousselius *lib. 4. histor. juris. Pontif. c. 5.* & hodie sacerdotem posse designari executorem testamenti, probat Conradus Kling. *lib. 5. locorum communi. c. 32.*

CAPUT IV.

a Idem *Petro Subdiacono Siciliæ.*

INdicante, *Et infra*: Cognovi autem Romano referente, quia *b* moriens uxor Redempti unam concham *c* argenteam nudis verbis dixerit venundari, & *d* libertis suis tradi: scutellam quoque *e* argenteam *f* monasterio cuidam reliquerit. In quibus utrisque voluntatem ejus per omnia volumus impleri, ne ex rebus minimis peccata majora *g* capiamus.

NOTÆ.

2 a IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 13.* & in ipso Regestro Gregorii, *lib. 12. epist. 30.* ubi de diversis rebus, & causis ad patrimonium Ecclesiæ Romanæ spectantibus agit D. Gregorius: & circa medium hæc leguntur verba.

2 b *Moriens uxor.*) Certum est, jure communi attento, mulierem absque mariti licentia testamentum facere potuisse. Ulpianus *in fragmentis, tit. 22. §. mulier.* Unde statutum disponens, ne uxor testamentum condat absque mariti licentia, nullum esse, post Paulum Castrensem, & alios docet Fragoso *de regim. Christ. Reipubl. lib. 4. disp. 7. n. 8.*

3 c *Conchan argenteam.*) Concha enim est vas in formam conchæ factum, de quo Paulus *lib. 3. sent. tit. ult.* Consultus *in l. 7. ff. de instruct. legat.* PP. Concil. Illiber. *can. 48.* ubi plura adduxi.

4 d *Et libertis suis tradi.*) Plerumque enim patroni libertis suis testamento alimenta, aliasque res relinquebant, *l. patronus 35. ff. de legat. 3. l. 5. ff. de alimen. legat.* quam me laudato explicat Don Josephus de Retes *lib. 3. de interdictis; fol. 175.*

5 e *Scutellam quoque argenteam.*) Et ita certam designavit, non generaliter scutellam legavit, ut omnes antiquiores hic supponunt, inde fuse tractantes, an in legato generali electio semper sit hæredis, vel legatarii? quam quæstionem ut minus propriam hujus loci, omittimus; videndi sunt textus *in l. si quando 109. §. hæres, ff. de legat. 1. l. Titia 38. §. 1. ff. de auro & argento, l. eum qui 38. §. qui hominem, ff. de solut. l. si legatario 22. §. 1. ff. de fideicommiss. libert. leg. 2. ff. de option. legat. l. cum post 70. §. gener, ff. de jure dot. l. a substituto 45. §. 1. l. sequens 48. l. cum res 49. §. sed si Stichus, ff. de legat. 1. l. si quis 3. ff. de aliment. legat.* D. Martinus de Larreategui *lib. 5. select. c. 2.* Gomez *lib. 1. variar. c. 12. n. 32.* Cujacius *tract. 8. ad Afric. in l. si hæres 110. de legat. 1.* Pinel. *lib. 2. select. c. 16.*

6 f *Monasterio cuidam reliquerit.*) Licet enim olim Ecclesia, & ecclesiasticæ personæ aliquid ex testamento capere non valerent, *l. 17. & 20. C. Theodos. de sacros. Eccles.* tamen post Imperatorem Constantinum, & hæredes instituı, & legata capere potuerunt, *l. 1. authent. ingressi, C. de sacros. Eccles. l. Deo nobis, l. si quis ad declinandum, C. de Episcop. & cleric. l. sanximus, C. de donat.* ut etiam sacerdotes Gentilium capere poterant, *l. annua 20. §. 1. ff. de annon. legat. l. 1. §. ad municipium, ff. ad l. Falcid.* Virgines autem Vestales, quia victu publico honorabantur, nihil ex alieno testamento capiebant. Gellius *lib. 1. noct. c. 12.* Symmachus *lib. 1. ep. 40.* imo Diis, quibus capacitas speciali Senatusconsulto aut constitutione data erat, plerumque legabatur, qui referuntur ab Ulpiano *tit. 22. regul.* & a Paulo *lib. 4. sent. tit. 3.* In quo Ulpiani fragmento Cujacius legit, *Minervam Melitensem*, ubi legitur *Melitensem*, Hadrianus vero Turnebus *lib. 7. adverf. c. 21.* reponit *Iliensem*, ideſt Trojanam, non insubtili conjectura, quasi legatum Ilienſi Minervæ speciali jure relinqui concederetur, quod Romanos se oriundos a Trojanis agnoscerent: unde Romanos Æneadas appellatos, auctor est Justin. *in Nov.* 47. Quapropter Ilienses aliis privilegiis donantur, quæ extant *in l. 1. ff. ad municip. l. non tantum 17. §. 1. ff. de excus. tut.* Sed quamvis recte hoc ita procedat, nihil vetat retinere communem lectionem, legereque *Melitensem*, cum suspicari possit, ita appellari a Melia urbe Cariæ, ut existimavit Fornerius *lib. 2. rerum quot. c. 8.* Sed jam ad rem: Cum ergo in aliquibus, etsi paucissimis, tum Orientis, tum Occidentis monachis paupertatis monasticæ irrepsisset prævaricatio, Valentinianus Imperator anno 376. non Junior, ut voluit Molanus *lib. de piis testamentis, c. 34.* sed senior, ut probat P. Theophylus Raynaud. *to. 12. tract. mala e bonis Ecclesiæ, &c. c. 8. n. 7.* sanxit ne etiam per subjectam personam monachi possent aliquid ex testamento capere, *in l. 20. C. Theodos. de Episcop. & cleric.* cujus constitutionis conscius D. Ambrosius, impium judicans, paucissimorum avaritiam universo statui monastico præjudicium afferre, hæc ad Valentinianum Juniorem scribit *ep. 31.* " Nobis privatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus injuriam, quia dispendia non dolemus. *Et infra:* Scribuntur testamenta templorum ministris, nullus excipitur profanus, nullus ultimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: soli ex omnibus clerico commune jus clauditur, a quo solo pro omnibus votum commune suscipitur, officium commune defertur: nulla legata, vel gravium viduarum nulla donatio; & ubi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officium multa præscribitur. Quod sacerdotibus Fani legaverit christiana vidua, valet; quod ministris Dei, non valet. „ Unde conqueritur D. Hieronymus *ad Nepotianum, de vita clericis. c. 7.* his verbis: " Pudet dicere: sacerdotes Idolorum, mimi, & aurigæ, & scorta hæreditates capiunt; solis clericis, & monachis hoc lege prohibetur; & prohibetur, non a persecutoribus, sed a Principibus Christianis: nec de lege conqueror, sed doleo cur meruimus hanc legem. „ Notarunt Fornerius *lib. 1. select. c. 28.* Vivar. *de veteri monach. lib. 6. c. 3. n. 31.* Ludovel. *de ult. voluntat. fol. 77. & 350.* Baronius *anno 309.* Pancirola *lib. 2. var. c. 161.* Valenzuela *contra Venetos p. 3. per tot.* Non ergo ea lege Valentinianus excludebat Ecclesias, vel cœtus ullos sacros aditione hæreditatum, sed tantum privatas personas ecclesiasticas, vel monasticam professentes vitam, qui privatas captabant hæreditates, ut de Antymo, & Sophronico antimonachis refert D. Hieronymus *ad Eustochiam c. 22.* & juxta hanc veram explicationem defendunt dictam constitutionem Baronius *anno 370. n. 23.* Theophilus *to. 12. tract. mala e bonis Ecclesiæ, fol. 47.* De jure amortizationis apud alias gentes introducto agit Alteserra *de Ducibus lib. 2. c. 18. per totum*; & ipsum impuguantes Valenzuela, Guevara, & Zumel *contra Venetos.*

7 g *Peccata majora capiamus.* Ex quibus verbis probatur opinio eorum, qui docuerunt, peccatum lethale esse non adimplere voluntatem testatoris, etsi non observatis juris solemnitatibus eam declaraverit: quod etiam probari potest *exc. ult. voluntas, 13. q. 2. c. cum esses, hoc tit. l. fideicommissum, C. de voluntat, 13. q. 2. c. cum esses, hoc tit. l. fideicommissum, C. de condit. indeb.* disputat late Fragoso *de regim. Christ. Reipub. 3. p. lib. 5. §. 5. n. 151.* Sed quare dicat Gregorius, ipsum peccata majora capere ex eo, quod legata non solvantur, merito dubitari potest. Existimo tamen Ecclesiam fuisse hæredem institutam, & ita ad eam onus solvendi legata pertinere, quod facile suadetur tam ex inscriptione hujus textus, quam ex prioribus verbis hujus epistolæ compilatis ab Ant. Augustino *in epit. jur. lib. 15. tit. 48. cap. 6.*

COMMENTARIUM.

8 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc fragmento epistolæ D. Gregorii sequens deducitur assertio: *Legata debentur, quamvis nudis verbis relicta.* Probant eam textus *in cap. relatum, el 1. c. cum esses, h. t.* Conc. Lugd. 1. *can. 2.* ibi: " Si quorumcumque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid a legum sæcularium ordine visa fuerit discrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcussa manere. Probari etiam potest *ex l. fin. ff. de rebus eorum, l. in testam. 38. ff. de manum. testam. l. pen. §. ult. ff. de legat. 2. l. 3. in princ. l. conficiuntur 8. §. 1. ff. de jure codicil. l. filius 18. ff. ad l. Falcid. l. 1. §. hoc autem, l. recusare 6. §. meminisse, l. Sepvola 76. ff. ad Trebellianum, l. 3. C. comm. de codicil. l. eam 14. l. ep. 22. l. ex testam. 29. C. de fideicom.* Ex quibus probatur, fideicommissa quibuscumque verbis relicta deberi. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Garanna, Cujacius & Covar. *hic*, Cironius *ad tit. de pact.* Petrus Gregorius *lib. 1. p. tit. 25. c. 5.* Padilla, & Giphanius *in l. ult. C. de fideicom.* Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 15. tit. 48.* Canisius *in d. c. relatum*, Meron. *respons. 69.* Ferro Manrique *de differentiis utriusque fori, q. 4. n. 31.*

9 Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo; Legata non nisi testamento, aut codicillis testamento confirmatis relinqui possunt, *l. ab hæreditate 126. ff. de legat. 1. l. illud 13. §. 1. in fine, l. quidam 14. in princ. ff. de jure codicil. l. legatum 36. ff. de leg. 2.* & non quibuscumque verbis, sed solemnibus, *l. in legatis 21. C. de legatis, §. sed olim, Instit. eod.* Nam illud discrimen versatur inter legata, & fideicommissa, quod legata verbis directis, & legitimis fideicommissa vero verbis precativis, & obliquis relinquuntur, *l. pen. ff. de legat. 1. l. proponebatur 64. ff. de legat. 3. l. mutu 21. ff. de legat. 3.* notat Valentia *ad tit. de legat. c. ult. n. 8.* Ergo legata in præsenti specie nudis verbis relicta non debebantur, & per consequens nec solvenda erant. Accedit, nam ex alio capite legatum monasterio relictum inutile erat, videlicet quia monasterium est corpus incertum, collectivum, constans ex diversis capitibus: sed legatum relictum incertis personis, vel corpori incerto, non valet: qua ratione municipium, seu collegium hæredem institui non posse, docuit Ulpianus *in fragmentis, tit. 22. §. incertis, Instit. de legat.* Ergo & legatum monasterio relictum, ob legatarii incertitudinem in præsenti specie non valet.

10 Traditur decidendi ratio.

Qua dubitandi ratione minime obstante, vera est præsens decisio; nam cum jus canonicum quoad obligandum inter nuda verba, & solemnia nullum discrimen agnoscat; *c. juramenti 22. q. 5. c. pervenit, de jurejurand.* ideo legata relicta, tam verbis solemnibus, quam nudis, æqualiter debentur; vere enim hæres ea solvere debet, cum is natura debeat, quem jure gentium dare oportet, cujusque fidem sequuti sumus, *l. cum amplius, §. is natura, ff. de reg. jur.* Sed jus canonicum tantum attendit an legata debeantur, non vero quo jure ea solvere hæres teneatur: ergo recte in præsenti docet Gregorius, legata etiam nudis verbis relicta esse solvenda. Accedit, nam & jure civili, quo solemnia verba legatis relinquendis præscripta fuerunt, cautum etiam fuit fideicommissa nutu, nudisve verbis relicta ab hærede deberi, & præstanda esse, *l. mutu. ff. de legat. 3. l. cum proponebatur 64. ff. de legat. 2.* sive Græcis, sive Latinis verbis relicta sint, *l. fideicommissa 11. ff. de legat. 3.* Et eodem etiam jure attento, legata minus solemniter relicta, licet per actionem civilem peti non possint; tamen cum de voluntate constat, debentur naturaliter, neglectis ejusdem juris civilis scrupulositatibus, *l. fin. ff. de rebus eorum, l. in testam. 38. ff. de manum. testam.* Plinius *lib. 2. ep. ad Annanum.* Jure enim gentium consistunt, unde hujusmodi legata inu relicta, semel soluta, repeti tanquam indebita non possunt, *l. 2. l. si veritas 23. C. de fideicomm. l. fideicommissa 7. C. de condict. indeb. l. 31. tit. 4. partit. 3.* quod proprium est naturalis obligationis, *l. fin. in princ. ff. jurejur. l. naturalis 10. ff. de oblig. & act.* sed illud quod natura debetur, in foro conscientiæ solvendum necesario est, ut probat Covar. *in c. cum esses, hoc tit.* igitur legata nudis verbis relicta debent præstari, ne (ut ait noster Gregorius in præsenti) si non solvantur, peccata majora committantur.

11 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, pro cujus solutione, & præsentis textus interpretatione ibi, *nudis verbis*, varia adduxerunt Interpretes; aliqui enim existimarunt, in præsenti specie relicta fuisse legata non testamento, nec codicillis, sed coram legitimo testium numero, quinque videlicet. Ita Abbas, Zabarella, Ancharanus *in præsenti*, Barbatia *n. 17.* Alii vero docuerunt, in præsenti casu legata relicta fuisse juxta textus *in c. cum esses, c. relatum, h. t.* videlicet coram duobus, aut tribus testibus. Barbosa in præsenti, *n. 4.* existimat Gregorium nostrum esse exaudiendum, cum legata relicta fuerunt sine scriptura, ideoque referri in hoc textu, nudis verbis legata relicta fuisse. Sed his, & aliis solutionibus omissis, verius dicendum est, in præsenti specie uxorem Redempti testamentum fecisse, in eoque Ecclesiam hæredem instituisse, & postea cum decederet, legata reliquisse nudis verbis, ideſt solemnitate in verbis, aut in ipsa ultima dispositione non observata. Quæ interpretatio ut facilius percipiatur, sciendum est, juris civilis conditores in omnibus actibus celebrandis certas præscripsisse formas, in manumissionibus, emancipationibus, stipulationibus, testamentis, & similibus actibus, ut ex bonæ notæ auctoribus probant Brissonius *lib 1. select. c. 11.* qui eas magna sedulitate, & cum eruditione congessit in elaboratissimo illo opere de formulis. Revardus *lib. 4. var. c. 9.* Doctor Valentia *to. 2. illustr. tract. 3. c. 2.* In legatis autem variæ fuerunt formulæ usitatæ pro diversitate legatorum. In legato vindicationis illæ: *Do, Lego, Capito, Sumito, Tibi habeto: l. si fundum 81. §. Titio, l. hujusmodi 84. §. quibus, ff. de legat. 1. l. in singulos 8 ff. de annuis legat. l. si ita 15. l. Sejæ 20. §. libertos, ff. de instructo, vel instrumento*, Ulpianus *in fragment. tit. 24.* Gajus *lib. 2. institut. tit. 5.* Paulus *lib. 3. sent. tit. 6.* Per damnationem vero ita legata relinquebantur: *Hæres meus damnas esto dare; Dato, Facito, Hæredem meum dare jubeto; d. l. hujusmodi 84. §. 1. & §. Stichum, l. ab omnibus 104. in princ. l. si hæres 124. ff. de legat. 1. l. filiæ 22. ff. de annuis legat. l. si hæres 8. ff. de tritico legat. l. filiis 28. l. quibus 40. §. 1. ff. de condit. & demonstr.* Per finendi modum ita relinquebantur: *Hæres meus finito, vel damnas esto finere Lucium Titium illam, vel illam rem sumere: l. qui quatuor 30. §. 1. ff. de legat. 3. l. 2. ff. de annuis legat. l. ei qui 16. ff. de liber. legat.* Per præceptionem ita legabatur *i Mævia rem illam, vel illam percipito, sumito: l. ult. ff. de dote præleg. l. pediculis 22. §. cum quæsebatur, ff. de annuis legat.* Docent Institutarii *in §. sed olim, Instit. de legatis*, Valentia *ad tit. de legat. c. ult. n. 1.* Legata igitur ita relicta solemniter, & solemnibus verbis relinqui dicebantur: quæ vero sine testamento, & solemnitatibus relinquuntur, quia illis opponuntur, nudis verbis relicta dicuntur, ut nuda voluntas dicitur *in l. 1. ff. de testam. militis*, quia opponitur solemni: & *in l. rem legatam, ff. de adimend. legat.* nudus consensus, qui adverſatur solemni: & *in l. videamus, ff. de usuris*, nuda proprietas, quæ opponitur plenæ: & *in l. juris 7. §. sed cum nuda, ff. de pactis*, nudum pactum dicitur, quod opponitur solemni. Similiter igitur in præsenti specie legata nudis verbis relicta dicuntur, quia nec solemniter, nec solemnibus verbis relicta fuerunt.

12 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat argumentum ipsius difficultatis; nam licet verum sit, olim temporibus adhuc Plinii Junioris municipia, civitates, collegia legata capere non potuisse, ut corpora incerta, *lib. 5. ep. 7.* Ulpianus *tit. 22. in fragm.* tamen primo Imperator Nerva permisit illis fideicommissa singularia, & universalia relinquere; & postea Senatusconsulto Aproniano concessum fuit, ut a libertis propriis etiam directo hæredes instituı possent. Et tandem Imperator Marcus permisit illis, & omnibus collegiis licitis legare: juxta quam temporum distinctionem accipiendi sunt textus *in l. pater 38. §. fideicommissi 16. ff. de legat. 3. l. si usus fructus 21. ff. quibus modis usus fructus amittatur, l. Julianus 13. §. idem Julianus, ff. de action. empti, l. si quod relictum 117. l. civitatibus 122. ff. de legat. 1. l. cum quidam 30. l. cum pater 77. §. vicos, de legat. 2. l. 5. l. fideicommissa 12. § ult. ff. de legat. 3. l. annum 6. l. liberto 21. l. Lucius 23. cum sequenti, ff. de annuis legat. l. an usus fructus 8. l. legatum 16. l. quidam 17. ff. de usufructu legat. l. 2. l. cum Senatus 20. ff. de rebus dubiis, l. municipibus, l. si jurasset, ff. de condit. & demonstr. l. 1. §. ad municipium 4. l. 3. §. ult. l. computationi 68. verf. Civitatibus, ff. ad l. Falcid. l. municipes 12. ff. ut in possess. l. legatum 4. l. imperator 23. §. ult. ff. de administr. rerum, l. 3. §. municipes, ff. de suis & legit. l. cum alicui 26. ff. de negotiis gestis, l. ult. C. ut in possess.* quæ est pars legis ultimæ, *ff. de administr. rerum, l. 3 §. municipes, ff. de suis & legit. l. cum alicui 26. ff. de negotiis gestis, l. ult. C. ut in possess. l. 1. & 2. C. de incertis personis, l. 9. §. fin. ff. de muris & facti ignor. l. 9. C. de paganis, l. 3. C. de compens. l. 58. ff. de usufructu, l. 1. C. de Judæis*, junctis Cujac. *ad tit. C. de hæred. instit.* Donel. *lib. 6. comment. c. 17.* Forner. *lib. 2. rerum quot. c. 11. l. 31. §. 1. de inoffic. testam. l. 2. C. de diversi. prad. lib. 12.*

13 Exceptitur concil. Aurelian. 4. can. 10.

Sed superiori assertioni obstat textus *in can. 10. Conc. Aurel. 4.* in illis verbis: " Quæcumque Ecclesiis a Pontificibus sub competenti, ac justo documento fuerint derelicta, ab hæredibus legitimis dignum est, ut pro Dei contemplatione serventur. „ Ex quibus deducitur, non aliter relicta Ecclesiis deberi, quam si justo & competenti documento fuerint data. Igitur si nudis verbis tantum fuerint relicta, non debebuntur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, quod licet legata ex æquitate canonica debeant præstari, etiamsi verbis minus solemnibus relicta sint; debent tamen justo, ac competenti documento relinqui, ideſt, ita publice, ut secundum juris principia de veritate constare possit; alias si ita relinquantur, ut de is constare non possit, nec attento jure canonico debentur.

CAPUT V.

Idem *Bono* a *Episcopo Messano.*

FIlius noster Faustinus vir eloquentissimus ad nos *b* veniens questus nobis est, quod pater ejus quondam Peltrasius aliqua vestræ Ecclesiæ *c* sepulturæ suæ gratia juris alieni reliquerit. Et quidem quid de hac re sæculi leges habeant, & ipsi nostis, & nos audivimus: quia hæres ad solvendum cogitur, si *d* auctor ejus, vel testator aliena le-

legaverit. Sed quia fraternitátem veſtram lege Dei, non autem *e* lege ſæculi novímus vívere, válde mihi injuſtum videtur, ut calix *f* electrinus, & puer, qui *g* cujuſdam Eccleſiæ, in poſſeſſione ejus poſitæ, diœceſeos *h* Conſentinæ Eccleſiæ eſſe perhibetur, a tua fraternitate teneatur. Cum enim & vir reverendiſſimus Palumbus nunc Epiſcopus, tunc vero Archidiaconus, ita fuiſſe teſtatus eſt, vos omnino ejus fidei credere, & aliena reſtituere debuiſtis. Tabulam vero auream, quam prædictus vir moriens pariter reliquit, conſiderare, ut arbitror, debuiſtis quæ eſset ſumma ejus ſubſtantiæ, ſi quid eſſet unde hi, quos reliquerat, ſuſtentari debuiſsent, & tunc pro ſepultura ejus accípere, cum ſecundum noſtrum inſtitutum noveris nos illicitam antiquam conſuetudinem a noſtra Eccleſia omnino vetuiſse, nec cuiquam aſenſum præbere, ut loca humani corporis pretio poſſint adipiſci. Nam ſi Gentiles, ut arbitramur, viri Sichimitæ, Abrahæ pro Sara mortua, atque in loco proprio humanda ſepulturam gratis obtulerunt, & vix magna ejus importunitate coacti ſunt, ut pretium de loco ſepulturæ perciperent, nos qui Epiſcopi dicimur, de humandis fidelium corporibus penſa quid facere debemus? Hoc ergo fraternitatis veſtræ judicio committimus. Et hoc quoque nobis prædictus eloquentiſſimus vir queſtus eſt, Siſinnium defenſorem Eccleſiæ tuæ irrationabiliter juri ſuo mancípia competentia detinere, de quibus etiam judicio ſanctæ memoriæ Maximiani Epiſcopi, ut ea detentor redderet, eſſe aſſerit definitum: ſed eorum reſtitutionem hactenus voluntarie diſtuliſse. Hortamur ergo fraternitatem tuam, ut ſi manifeſte cauſa jam judicata eſt, quæ ſtatuta ſunt, compleantur. Alioquin deputato defenſore, ad fratris & Coepiſcopi Secundini noſtri partes fac judicium convenire: ut dum cujus ſint juris mancipia, de quibus quæſtio vertitur, ejus fuerit ſententia declaratum, nec hic prædicium, nec ille videatur injuriam ſuſtinere.

NOTÆ.

1 a *Bono.*) Ita etiam legitur in regeſtro D. Gregorii, *l. 7. indict. 1. ep. 4.* ex quo Regeſtro præſentem textum, & inſcriptionem reſtituo: in prima autem collectione legitur *Donno*; unde magnum dubium eſt, an Epiſcopus hic bonus appellaretur, & an eſſet Epiſcopus Meſſanenſis, an Meſſenatenſis Epiſcopus eſſet? Quod late examinat D. Rochus Pyrrho *to. 1. Sicilia ſacra, in Eccleſia Meſſanenſi, fol. 287.* qui docte probat, ex aliis epiſtolis ipſius Gregorii Donnum, ſeu Bonum Epiſcopum hunc, non Meſſanenſem, ſed Meſſenatenſem Præſulem fuiſſe. Meſſenatis eſt Eccleſia Cathedralis Italiæ; quæ ſententia etiam probatur ex præſenti epiſtola, ubi agitur de Eccleſia Conſentina, quæ eſt etiam in Italia, non longe a Meſſanenſi: unde juxta ipſum Abbatem D. Rochum Pyrrho præſens inſcriptio ita eſt reſtituenda: *Domno Epiſcopo Meſſanenſi.*

2 b *Ad nos veniens.*) Conqueſtus enim fuit coram Gregorio filius Fauſtinus, qui hæres fuerat patri ſuo, eo quod legata a patre relicta ſolvere tenebatur ex bonis patris; non tamen mancipia, & alia ejus bona detineri debebant per defenſorem Eccleſiæ prætextu ipſorum legatorum.

3 c *Sepulturæ ſuæ gratia.*) Olim enim fideles ſolebant titulo exequiarum aliquam rem Eccleſiæ ubi ſepeliebantur, relinquere; unde mortuaria, ſeu jus mortuariæ dicebatur, *c. officii, h. t. c. conquerente, de Offic. Ordin.* Teſtator, de quo in præſenti, reliquit ſepulturæ ſuæ gratia rem alieni juris; & pro ſepultura ipſa tabulam auream: quod poſtremum Gregorius improbat, quia ſepulturæ cauſa pretium, vel quid loco pretii recipi ſacris canonibus prohibitum eſt, ut dicemus *in c. ad abolendam, de ſepultur.* & notavit Balduinus *in Novella 43. Juſtin.*

4 d *Si auctor.*) Proprie auctor dicitur teſtator reſpectu hæredis, quia ab ipſo cauſam poſſidendi habet, *l. Pomponius 13. §. 1. ff. de acquirend. poſſeſſion.* ut etiam videtur reſpectu emptoris dicitur auctor, *l. 4. §. ult. ff. de action. empti*, Briſſonius *de verb. ſignif. verbo auctor.*

5 e *Lege ſæculi.*) Imo Eccleſiaſtici etiam juxta legem ſæculi vivere debent; ſiquidem in cauſarum deciſionibus ſæpe Eccleſia eis utitur, *c. 1.* ibi: *legali proviſione; de cauſa poſſeſs. c. 1. de novi oper. nunc. c. innotuit, de arbitr. c. 1. c. de capitulis, c. quoniam, 10. diſt.* Sed reſpondendum eſt diſcrimen conſtituendo inter leges civiles, quæ ſacris canonibus non opponuntur, nec aliquid animarum ſaluti contrarium jubent, aut permittunt; & inter eas, quæ juri canonico adverſantur, aut quid illicitum, vel inhoneſtum permittunt. Priores Eccleſia etiam amplectitur, de quibus in juribus proxime citatis; poſteriores vero improbat, & reſpuit, de quibus in præſenti, & *in c. fin. de præſcript. c. penult. de ſecundis nuptiis.*

6 f *Calix electrinus.*) Ideſt ex auro, & quinta parte argenti conflatus Electri enim tria ſunt genera. Primum, quod defluente medulla ex arboribus pinei generis, quaſi gummi ex cerafis naſcitur, denſaturque frigore, vel tempore, aut mari; & cum intumeſcens æſtus ex inſulis rapuit, in littora expellitur ita volubile, ut pendere videatur, & per vadum deferri: de eo electro plura Salmutius *ad Pancirolam tom. 1. memorab. tit. 33.* Secundum electri genus eſt metallum, quod naturaliter in ſcrobibus inveniri, & in pretio magno haberi, ex Plinio *l. 33. c. 4.* notat Gualterius *ad Horatium, l. 2. carm. od. 3.* Tertium eſt, quod quinta parte argenti auro addita conflatur, *de quo in §. ſed cum ex aliena, Inſtit. de rerum diviſ.* quod electri genus apud antiquos fuit magna in æſtimatione; unde electrina vaſa legimus *in l. pedeculis 30. §. Neratius, ff. de auro, & argento*; & annulos electrinos apud Romanos in uſu fuiſſe, probat Savarus *ad Sidonium, carm. 24.* & Helenam apud Rhodos in templo Minervæ calicem electrinum conſecraſſe, ex Trebellio, & aliis probat Salmutius *ubi ſup.* Ex hoc igitur electro, videlicet auro, & quinta parte argenti, conflatus erat calix in præſenti textu electrinus dictus; nam temporibus noſtri Gregorii Magni jam pace Eccleſiæ reddita, pretioſa vaſa in Miſſæ ſacrificio deferebantur, ut probant Baronius *in Martyrologio, die 7. Auguſti*; Sauſay *in Panopl. ſacerd. tit. de Calce*, Vicecomes *de ritibus Miſſæ, vol. 4. lib. 6. c. 5.* Coriolanus, & Vinnius *in notis ad Zephirinum*, & nos dicemus *in c. fin. de celebr. Miſſarum.*

7 g *Puer cujuſdam Eccleſiæ.*) Olim Eccleſiam mancipia ex donatione fidelium, vel ſimili titulo obtinuiſſe, jam late probavimus *in c. 6. de celebr. Miſſarum.*

h *Conſentina.*) Conſentia, vel Coſsentia, hodie *Coſenza* dicta, eſt urbs Italiæ habens Eccleſiam Cathedralem, cujus Epiſcopus temporibus noſtri Gregorii erat Palumbus, ut conſtat ex hac epiſtola, & epiſtola 47. hujus libri, *indict. 2.*

COMMENTARIUM.

8 AGgredimur expoſitionem textus, qui non ſolum antiquorum, verum & neotericorum utriuſque juris Interpretum ingenia vexavit; ſumme enim difficilis eſt, unde ejus ſenſum genuinum ſe ignorare fatetur Baldus *in l. 1. n. 123. C. de ſacroſanctis Eccleſiis*; & Gregorium in eo aliqua opinione deceptum fuiſſe, putavit Vinnius *lib. 2. ſelectarum, c. 26.* Sed ut verum ejus ſenſum percipiamus, ſupponenda ſunt nonnulla juris Cæſarei principia, quæ circa legatum rei alienæ a teſtatore relictum ſupponi ſolent. Et primo ſciendum eſt, per illam abſolutam poteſtatem teſtatoribus conceſsam lege decemvirali, permiſsum etiam eſse illis legare rem alienam, cum vi, & effectu de proprio patrimonio diſponere credantur, hæredem ſuum gravando, ut rem alienam a domino redimat, & legatario tradat; & ſi dominus vendere renuerit, ejus æſtimationem præſtet. Unde res alienas legari poſse, ſemper conſtitit, *l. cum ſervus 39. §. conſtat, l. ſi dominus 71. §. 3. l. ab omnibus 104. §. teſtamento, ff. de legat. 1. l. non dubium 14. §. ult. l. qui quatuor 30. §. ult. ff. de legat. 3. l. alienus 61. ff. ad leg. Falcidiam, l. cum alienam 10. C. de legat. §. non ſolum, Inſtit. eod. tit. l. 10. tit. 9. partit. 6.* Probant Graſsus *de ſucceſs. §. legatum*, Spino *in ſpeculo teſtament. gloſs. 8. n. 43.* Gom. *lib. 1. variarum, c. 12. n. 13.* Fachineus *lib. 1. controv. c. 38.* Cujacius *ad tit. C. de legat. columna 8. & lib. 19. quæſt. Papinian. in dicta l. unum, §. ſi rem*; Donellus *lib. 8. comment. c. 11. & in dicta l. cum alienam*, Arnoldus Vinnius *lib. 2. ſelectarum, c. 26.* Valentia *tom. 3. Illuſtr. tract. de legat. c. ult. n. 4.* Faber *lib. 19. conjectur. c. 10.* Semper enim teſtator vult voluntatem ſuam ad effectum perduci, *l. ſi quando 109. ff. de legat. 1. l. quotiens*, *ff. de rebus dubiis*: & etiam publice intereſt teſtantium voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmodum teſtamenta.* Nec hoc caſu dici poteſt, teſtatorem de re aliena diſponere, & eam in legatarium transferre, contra legem *conficientur 8. ff. de jure codicil.* aut dominum rem illam vendere cogi, contra textum *in l. invitum, C. de contrab. emption.* cum tantum damnetur hæres, ut rem redimat, aut ejus æſtimationem legatario præſtet. Et quia hoc dari non poteſt, ſi teſtator hæredem inſtituat ex aliena hæreditate, ideo licet legari poſſit res aliena, non tamen hæres quis inſtitui poteſt in hæreditate aliena. Illud autem olim proprium fuit legati rei alienæ, videlicet ut per damnationem relinqueretur; nam per vindicationem non aliæ res legari poterant, quam illæ, quæ utroque tempore, teſtamenti, & mortis ex jure Quiritum in dominio teſtatoris fuerant. Ulpianus *in fragmentis, tit. 24* Gajus *lib. 2. Inſtit. tit. 13.* Quod ſuadetur *ex l. qui quatuor 30. §. ult. ff. de legat. 3.* Ulpianus *in fragmentis, tit. 1. §. juſta, & tit. 22. §. cum ſervum 8.* juncta *l. ſervis 35. ff. de manumiſs. teſtament. l. ſervo 9. C. de teſtam. manumiſs.* adeo ut ſi per vindicationem res aliena legaretur, inutile legatum eſset, *l. ſi alienum 49. ff. de hæreditat. inſtit.* Sic intelligitur lex *ſervum filii 44. §. 1. de legat. 1.* cum Cujacio, & Duareno; favore enim libertatis ſolum procedit, ut quæ directo relicta fuit, ſi ita non poteſt conſiſtere, reducatur ad fideicommiſſi cauſam *l. hærede 19. §. 1. ff. de fideicommiſs. libert.* Poſtea Senatuſconſulto Neroniano cautum fuit, ut legatum rei alienæ verbis directis per damnationem relictum crederetur. Ulpianus *in fragmentis tit. 24. verſic. Per præceptionem.* Nec Senatuſconſultum exæquavit legata, vel legatum vindicationis redegit ad naturam legati damnationis: ſed quod minus pactis relictum fuit, juſſit ut perinde fuiſset, ac optimo relinquendi modo relictum eſset, ideſt per damnationem, veluti ſi fic relinquatur res aliena: *Rem illam lego.* Tunc enim ut valeat legatum, reducitur inſolemnis formula illa ad legatum pinguis damnationis: & hodie poſt Juſtinianum *in l. unica, C. commun. de legat.* rei alienæ legatum relinqui poteſt verbis vindicationis, illis videlicet, *do, lego*, ut docet Vinnius *dicto c. 26.*

9 Exponuntur varia jura.

Ex qua differentia lucem accipiunt nonnulla juris difficillima teſtimonia. Primo textus *in l. tantum 88. ff. de verborum ſignificatione*, ubi Celſus affirmat, prædium alienum legatum, quamquam pecunia hæreditaria emptum, non credi ipſius teſtatoris fuiſſe. Ex quo textu deducunt Cujacius *lib. 14. obſ. cap. 36.* Valentia *de legatis, cap. ult. n. 5.* rem alienam legari non poſſe per vindicationem: ſicut nec prædium illud, etiam ex pecunia hæreditaria emptum, quia non fuit in dominio teſtatoris utroque tempore; res enim nummis meis empta, non ſemper mea creditur, *leg. 6. Cod. de rei vind. l. 4. Cod. communia utriuſque judic. l. ult. Cod. ſi quis alteri*: exemplis illuſtrat Fornerius *in dicta leg. 88.* Unde recte e contrario. Celſus ibi reſpondet, pecuniam redactam ex rebus hæreditariis, credi ipſius teſtatoris; quia perinde eſt, ac ſi ipſam defunctus reliquiſſet, *l. pecunia 12. ff. de legat. 2. leg. hæredes 25. §. ult. ff. familiæ erciſcund.* late probat Caſtillo *lib. 1. controverſ. cap. 4.* licet non me lateat, aliter contra Cujacium textum illum expoſuiſſe Gentilem *ibi.* Secundo ex eadem diſtinctione lucem accipit textus *in l. ſervum 44. ff. de legat. 1.* junctis Pichardo *in §. non ſolum, Inſtit. de legat.* Pinello *lib. 1. ſelectarum, cap. 5. n. 66.* D. Joſepho de Retes *cap. 6. n. 15.* Tertio textus *in l. alienus 61. ff. ad legem Falcidiam*, juncto Cujacio *lib. 14. obſ. cap. 36.* Quartus textus *in l. Pomponius 13. §. ſed legatario, in fine, ff. de acquirend. poſſeſſ.* qui accipiendus eſt de legato per damnationem, cum eodem Cujacio *lib. 25. obſervation. cap. 33.* cui adjicio, rem alienam in fine dicti §. vere legari dici, cum per damnationem relinquitur: quia tunc legatur valide, utiliterque: quo ſenſu apud Ulpianum *tit. 24. §. per præceptionem*, optimum jus legati per damnationem dicitur; & in Novella Martiniani de teſtamentis clericorum, vere voluntates teſtantium pro validis ponuntur. Quidam autem ex Præceptoribus meis non inſubtiliter putabat; adverbium *vere*, aptius accipi poſſe pro bona fide, ut ſumitur *in l. Stichus 40. §. Pamphilius, ff. de ſtatulib.* ut ſenſus ſit, acceſſionem temporum inter teſtatorem, & hæredem dari, ſi modo legatum vere, ideſt bona fide, ſit acceptum a legatario. Nam ſi cum mala fide illud accipias, non continuantur tempora, *l. 2. §. ſi eam rem, ff. pro emptore.* Ad legatum etiam damnationis pertinet textus *in l. cum verum 26. §. ult. ff. de fideicommiſſ. libertat.* in cujus difficultate fluctuarunt Accurſius, & Albericus. De legato autem per vindicationem relicto accipiendus eſt textus *in l. hæreditatem*, alias *computationis, §. ult. ff. ad legem Falcidiam*; ubi hæres contendebat rem legatam non eſſe hæreditariam, ſed propriam ipſius; dubitaturque, an ſi probetur eſſe hæreditariam, verum ſit, ut Macer (ſeu Maximus, ut Bertrandus vult *in vita Maximi*) loquitur, ejus quoque Falcidiam non poſſe retineri, ideſt non ſolum deductionem viceſimæ, ad quam textus ille pertinet, ut ex epigraphe apparet, quamque hæredes ex legatis retinebant, ut fiſco penderent; ſed etiam retentionem Falcidiæ hæredi denegari, quaſi id egerit, ut legatum intercideret, argumento ex lege *Falcidia 24. l. beneficio 59. ff. ad legem Falcidiam, l. referiptum 6. de his, quæ, ut indign.* Supponendum igitur eſt in ea ſpecie, ut dubium procedat, rem illam legatam fuiſſe per vindicationem; nam ſi per damnationem relicta eſſet, non crederetur hæredem negare rem eſſe hæreditariam legati evertendi cauſa; quia præterquam quod inficiatione teneretur in duplum, *§. ex quibuſdam, Inſtitut. de obligat. quæ ex quaſi contractu*, eſſet inepta probatio inficiationis; quia etſi conſtaret rem alienam eſſe, non ideo periret legatum per damnationem relictum; ſiquidem eo modo res aliena efficaciter legatur. De legato etiam rei alienæ per vindicationem relicto accipiendus eſt textus *in l. Stichus 39. ff. de manumiſſ. teſtament.* ubi aſſeritur libertatem inutiliter dari ea forma: *Stichus ſervus meus, ſi eum hæres alienaverit, liber eſto*: idemque eſt dicendum de legato rei alienæ. Quæ comparatio, ut vera ſit, intelligendus eſt Paulus ibi de legato rei alienæ per vindicationem relicto, cum ſimul agat de libertate verbis directis relicta, quæ ſervo alieno inutiliter datur. Ulpianus *in fragmentis, tit. 22. §. cum ſervus 8.* juncta *l. ſervus 35. ff. de manumiſſ. teſtament. l. ſervo 9. Cod. de teſtament. manumiſſ. l. 2. §. 1. ff. de jure codicil. l. ſi ſervus 108. §. ſi ſervus, ff. de legat. 2. l. generaliter 24. §. ſi quis ſervo, ff. de fideicommiſſ. libert. l. ſi ſervo, ff. qui, & a quibus*, & ita nec res aliena per vindicationem legati poteſt. Sed difficultatem non levem continet textus ille; nam poſt Senatuſconſultum Neronianum, ſicut legatum minus pactis, ideſt legitimis verbis relictum præſumitur, quando per vindicationem res aliena legatur; ita libertas directo relicta ſervo, qui utroque tempore non fuit teſtatoris, illecti debet in fideicommiſſariam, *ex dicta l. generaliter 24. §. ſi quis ſervo, l. 5. ff. de manumiſſ. teſtam.* ut contingit *in c. cum maritus 29. §. ult. ff. de pactis dotalibus*; quam docte exponit Illuſtriſſimus D. Franciſcus Ramos *in tit. de legat. in l. 1. n. 18.* ergo debebat in eo textu libertas ſuſtinere, ut fideicommiſſaria. Sed reſpondendum eſt Paulum *in d. lege 39.* referendum eſſe ad jus antiquum, ſed quod procedebat tempore Plauti, ad cujus libros Paulus notas ſcripſit. Plautius autem floruit ante Senatuſconſultum Neronianum, ut notarunt Balduinus *in prac. Inſtit. de hæred. Inſtit.* Antonius Auguſtinus *lib. 1. emend. c. 6.* docuit D. Ramos *ad titulum de vulgari, in principio, n. 3.* quamvis aliter textum illum accipiat Gentilis *in dict. l. tantum 88. ff. de verborum ſignif.*

10 De ſcientia, vel ignorantia teſtatoris.

Legatum igitur rei alienæ conſtitit, ſed non ſemper ab hærede debetur, imo plurimum intereſt, utrum teſtator ſciens, an ignorans rem alienam legaverit; ſi enim alienam eſſe ſciens legaverit, debebitur: ſi autem ignorans, non utique, *l. unum gat. §. non tantum, Inſtit. eodem tit.* In caſu enim ignorantiæ non præſumitur teſtatorem velle hæredem ſuum onerare aliena re redemptione, *dicta l. unum, §. ſi rem, l. Sticho 36. ff. de uſufructu legato, l. qui dotem 16. ff. de dote prælegata*: niſi res legata ſit ipſius hæredis; tunc enim ſive ſcierit, ſive ignoraverit, legatum debetur, *dicta l. unum, §. ſi rem*: vel ſi legatum relictum ſit perſonæ conjunctæ, veluti uxori, aut alicui ex cognatis: ex conjectura enim voluntatis teſtatoris legatum debetur, *dicta l. cum alienam 10. l. Quintus Mutius, ff. de auro, & argento*: vel ſi ſervo alieno libertas relicta ſit, *l. Paulus 39. ff. de fideicommiſſ. libert.* Cum autem res hæredis legatur, ejus dominium non tranſit in legatarium, relicta avia, *l. magis 5. §. ſi fundus, ff. de rebus eorum.* In dubio tamen, an teſtator ſcierit, vel ignoraverit, præſumitur teſtatorem ignoraſſe; ideo onus probandi tranſfunditur in legatarium, qui probare debet, teſtatorem ſcienter legaſſe rem alienam, *§. & verius, Inſtit. de legat.* docet Bereta *in repetitione ad noſtrum textum, folio 12.* Sed licet hæc juris principia vera ſint, illis tamen adverſantur nonnulla juris teſtimonia. Primo textus *in l. cum pater 77. §. evictis, ff. de legat. 2.* ubi docetur, filium cui pater rem alienam, ut propriam legavit, non habere actionem contra alios fratres cohæredes. Ergo etiamſi teſtator conjunctæ perſonæ rem alienam legaverit, ſi ignorans legatum reliquerit, non debetur. Cui difficultati, ut ſatisfaciant, varia adduxerunt Donellus *in dicta l. alienam*, Caldas *de emptione, cap. 31. n. 12.* Petrus Gregorius *lib. 12. ſyntagmatum, cap. 32. n. 18.* quibus omiſſis reſpondendum eſt cum Cujacio *in eo textu, lib. 8. reſponſ. Papin. & ad tit. Cod. de legat. columna 3.* dicendo, in eo textu Papinianum non denegare actione filio ad fideicommiſſi bona perſequenda, ſed tantum aſſerere, quod ſi bona illi ex fideicommiſſi cauſa evicta ſint, non habet actionem filius in cohæredes ob evictionem: quod ex eo procedit, quia regulariter hæres rei certæ de evictione non tenetur, *l. ſi a ſubſtituto 45. §. ult. l. legati 56. l. ſi domus 71. §. 1. l. legatum 116. §. ult. ff. de legat. 1. l. hæres 28. ff. de evict.* Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 11.* Secundo adverſatur textus *in l. Falcidia 24. §. ult. ff. ad legem Falcidiam*, ubi aſſeritur fructus perceptos ex re hæredis legata, non eſse reſtituendos legatario, nec in quartam eſse imputandos: ex quo textu ſic inſurgo. Si eſset verum, rem hæredis legatam perinde deberi, ac deberetur, ſi eſset ipſius teſtatoris, fructus in ea ſpecie imputarentur in quartam ut imputantur, cum res propria teſtatoris legitur, *l. in quartam, ff. ad legem Falcidiam*: ergo non procedit idem jus in legato rei propriæ, ac in legato rei hæredis. Cui difficultati ſatisfacit Cujacius *lib. 26. obſerv. cap. 12.* aſſerendo, quod licet legatum rei hæredis perinde debeatur, ac legatum rei propriæ; tamen revera res legata aliena eſt, cum teſtatoris propria non ſit, argumento legis ultimæ, *Cod. unde vi*. Unde cum hæres eam poſſideat jure proprio, non jure hæreditario non tenetur fructus ex eo perceptos reſtituere, aut in quartam imputare. Tertio adverſatur textus *in l. ſi tibi 86. §. ſi fundus, ff. de legat. 2.* ex quo conſtat, rem hæredis a teſtatore legatam non debere præſtari integram ab hærede. Cui difficultati, ut ſatisfaciamus, diſcrimen eſt conſtituendum inter caſum, in quo teſtator unum hæredem ex pluribus, quos inſtituit, gravare voluit, & illum, in quo ab omnibus legatum reliquit. Primo caſu ipſe gravatus tantum tenetur ad legati præſtationem: ſecundo vero omnes. Et ſi quæras, pro quibus partibus? Reſpondeo, ſi nomine appellativo, hæredum videlicet, teſtator legatum reliquit, omnes pro portionibus hæreditariis tenentur; ſi vero nominibus propriis, pro portionibus virilibus *l. turpia 54. §. ult. l. ſi poſt 68. §. 1. l. ſi hæredes 124. ff. de legat. 1. l. legatorum 33. ff. de legat. 2. l. quotiens 23. l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum.* Qua diſtinctione intelligendi ſunt textus *in l. ſive 17. ff. de duobus reis, l. ſi mihi 49. ff. de uſufructu, l. ſi quis duobus 15. ff. de legat. 2. l. fideicommiſſaria 23. §. ſervum, ff. de fideicommiſſ. libert. l. quidam 14. ff. de jure codicil. l. epiſtolam 71. ff. ad Trebellianum, l. 1. §. Marcellus, ff. ſi cui plus quam per legem, leg. plane 34. §. imo, ff. de legat. 1. leg. generali 32. §. 1. ff. de uſufructu legat.* junctis Cujacio *lib. 3. ad Afric. in dicta l. quidam 14. & in l. 107. de legat. 1. & l. 12. qq. Papin. in l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum*, Fabro *lib. 11. conject. cap. 19.* Madera *animadv. cap. 9.*

11 De re in qua teſtatori aliquod jus habet.

Quæ hactenus diximus, procedunt in legato rei, quæ omnino eſt: ſi autem propria ſit pro parte, & aliena pro parte, vel teſtator aliquod jus in ea habeat, tunc eum legaſse cenſetur tantum partem, aut jus, quod in ea habebat, *l. ſi domus 74. §. fin. ff. de legat. 1.* ubi legatum prædii vectigalis tantum conſiſtit reſpectu dominii utilis, quod teſtator habebat, *l. ſi id quod 9. leg. ſervus 101. ff. de legat. 1. l. uxor patrui 20. Cod. de legat.* faciunt lex *fundus 24. ff. de inſtruct. legat.* lex *ſi quatuor 30. §. qui fundum, ff. de legat.* docet Zaſius, & Duarenus *in dicta l. ſervi 5. §. ult. de legat. 1.* Mantica *lib. 9. conject. tit. 1. num. 12.* Gomezius *lib. 1. variar. cap. 12. num. 5.* Menochius *lib. 4. de præſumpt. cap. 118.* in dubio enim creditur, teſtatorem legare voluiſse jus tantum, quod in re habet, *dicta l. quod in rerum, §. fin.* Cevallos *lib. 1. commun. quæſt. 747. num. 6.* Nec creditur teſtatorem hæredem ſuum gravare voluiſse, ut redimeret alienam partem, *l. ſi unus 67. §. ſi rem, ff. de legat. 2.* Vinnius *lib. 2. ſelectarum, cap. 26.* Nec huic principio obſtabit ſi dicas, idem jus dari de parte ad partem, quod de toto ad totum; & appellatione rei totam rem contineri, *l. ſi dictum, §. 2. ff. de evict.* nec a verbis teſtatoris facile eſt recedendum, *l. ille, aut ille 25. l. non aliter 69. ff. de legat. 3.* quia reſpondetur, a verbis & argumentis recedi, quando conſtat aliter ſenſiſse teſtatorem; cum ejus mens potius quam ſcriptura attendatur,

l. La-

l. Labeo 7. §. 2. ff. de suppellect. legat. l. ubi 21, ff. de rebus dubiis: sed voluntas testatoris facile in præsenti casu colligitur ex supra traditis: ergo tantum in jure, quod testator habet in ipsa re, legatum consistit. Nec etiam obstat principium deductum *ex l. si res obligata 50. ff. de legat. 1. l. prædia 6. Cod. de fideicommiss. §. sed si rem, Instit. de legat.* ubi docetur, hæredem rem pignori obligatam a testatore legatam luere debere: ergo non solum tenetur præstare rem legatam eo modo, quo penes testatorem fuerat, sed integram, & liberam ab omni nexu. Quia respondetur, ex conjecturata mente testatoris rem pignori obligatam legantis, provenire ut res ipsa luatur ab hærede; nam cum æris alieni solutio incumbat hæredi non legatario: *l. 1. C. si certum petatur*, non creditur testatorem scienter rem pignori obligatam legantem, voluisse a legatario, sed potius ab hærede lui. Nec huic solutioni obstat textus *in l. Mævius 66. §. fundo, ff. de legat. 2.*, cujus interpretationem latius prosequuntur Valentia *ad titulum de legat. c. 2. n. 30.* Gothofredus *animadvers. jur. c. 20.* Vinnius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* Calatayud. *periphras.* 20. Nec textus *in l. cum filius 76. §. 2. ff. de legat. 2.* De qua videndus Vinnius *dicto cap. 26.* Nec similiter textus *in l. Juliano 68. ff. de legat. 3.* quem exponit Bereta *in præsenti, fol. 23.*

12 Opponuntur, & remittuntur varii textus.

Supra traditæ tamen principali assertioni, videlicet legatum rei alienæ valere, opponi solent nonnulli textus. Et primo textus *in l. patrono 31. ff. de bonis libert.* in illis verbis: *Nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legaverat ei libertus.* Ex quibus deducitur, legatum rei alienæ nullum commodum afferre: igitur quia inutile est. Cui difficultati respondendum est, in ea specie legatum non proficere, quia res aliena legata evicta fuit: & cum hæres, ut supra probavi, non teneatur de evictione, ideo quoad effectum legatum inutile est, nec eo casu patronus habet bonorum possessionem contra tabulas; quia agnoscendo illud qualequale legatum approbavit voluntatem testatoris, & ita postea impugnare non potest. Deinde obstat textus *in l. hæredis 25. §. si testator, ff. famil. erciscund.* in illis verbis: *Ut eam partem, quæ testatoris fuit, alicui jubeat tradi.* Ex quibus constat, rem communem a testatore legatam adjudicari uni ex hæredibus: Ergo quia non valuit ejus legatum. Cui difficultati respondendum est, in eo textu rei communis legatum valuisse pro ea tantum parte, quæ testatoris erat, juxta supra tradita, & ideo Paulum affirmare, eam partem tradendam esse, legatario, videlicet, non hæredi: nam si de hærede ageret Consultus, non affirmaret, rem tradendam esse, sed adjudicandam. Tertio opponi solet textus *in l. si res 32. ff. ad Trebellianum*; ubi proponitur, Titio rem alienam fuisse legatam, & legatarium testamento suo dominum rei hæredem instituisse, eumque rogasse, ut Mævio hæreditatem restitueret. In qua specie ait Papinianus, Mævium inutiliter legatum petere: igitur quia non valuit rei alienæ legatum. Cui difficultati variis modis satisfacere intendunt Accursius *ibi, verbo Legavit*, Cumanus, Immola, & alii antiquiores, Cujacius *lib. 19. qq. Papinian. in eodem textu*, Donellus *lib. 7. comment. cap. 25.* Eorum tamen solutio plausibilior videtur, videlicet in specie illius textus fideicommissarium non posse petere legatum rei alienæ, quia fideicommissarius non potest habere plus juris in fideicommisso, quam ipse hæres, qui rogatus fuit; sed hæres rogatus non poterat petere ipsam rem legatam, quia per additionem hæreditatis confusæ erant actiones: & quia domino res propria legari non poterat, pervenit legatum ad casum, a quo incipere non poterat, & ita ut utile, nec ab hærede rogato peti poterat, nec in fideicommissarium transmitti. Nec huic solutioni obstat textus *in l. plane 34. §. inde vers. Plane, ff. de legat. 1.* ubi in eadem specie fere contrarium probatur, videlicet legatum inutile non reddi, etsi perveniat ad casum, in quo incipere non poterat. Nam recte satisfacit Cumanus *in d. l. si res*, quem sequitur Cujacius *l. 6. qq. Pauli, in leg. in ambiguis 68. ff. de regulis juris*, asserendo idcirco legatum in eo textu persistere, ne superveniens juris subtilis ratio voluntatem testatoris impediret, qui absolute voluit partem illam ad legatarium pertinere: quæ ratio non aderat *in d. l. si res aliena*; siquidem testator non expressit se velle, ut etiam res legata ad fideicommissarium perveniret. Etiam opponi solent textus *in l. servum 44. §. 1. ff. de leg. 1. l. hæres 58. ff. de evict. l. 9. §. fin. ff. de supellectili leg. l. fin. ff. de negotiis gestis, l. qui habebat 101. ff. de leg. 3. juncta l. testatorem 68. eodem titulo, l. generaliter 24. §. 1. & 2. l. Paulus, ff. de fideicommiss. libert. leg. qui uxori, ff. de auro, & argento, l. ex facto 17. §. Julianus, ff. ad Trebellianum, l. qui solidum 58. §. 1. ff. de legat. 2. l. 4. ff. de usufructu legat. l. cogi 16. §. sed si a servo, ff. ad Trebellianum, l. arbitrio 18. §. si dominus, ff. de dolo, l. cum filius, §. dominus, ff. de leg. 2. l. 2. §. data, ff. de opt. leg. l. Sticho 36. ff. de usufructu leg. l. 108. §. Stichum, ff. de legat. 1.* juncto Cujacio *ibi, tr. 5. ad Afric. l. licet 15. de dote præleg. l. quæsitum 40. de acquir. domin. l. verius 21. ff. de prob. l. Gajus 39. ff. de pign. action. l. ult. ff. de castrensi pec.* de quibus videndi sunt Goveanus *in l. 1. n. 19. ff. ad leg. Falcidiam*, Cujacius *l. 14. obs. c. 36. & l. 25. c. 33. & l. 26. c. 12.* Faber *l. 6. conject. c. 1. & 8. & l. 14. c. 10.* Pinellus *l. 1. selectarum, c. 5. n. 70.* Cujacius *l. 16. qq. Papin. in d. l. unum 67. l. 12. §. sed & legatario, ff. de acquirend. possess.* juncto Cujacio *lib. 25. obs. c. 33. l. 24. §. ult. ff. ad leg. Falcidiam*, juncto eodem *lib. 26. observ. c. 12. l. cum pater, §. evictis, ff. de leg. 2.* juncto Fabro *lib. 6. conject. c. 1. & §. si cui fund. Instit. de legat.* juncto eodem *l. 6. conject. c. 8. l. unum 67. §. sed si fundum, de legat. 2.* juncto ipso *l. 14. conject. c. 10. l. si res aliena 40. ff. de legat. 1. l. finali, ff. de castrensi pec.* juncto Pinello *l. 2. selectarum, c. 5. n. 70. leg. pen. ff. de dote præleg. l. fideicommiss. 23. §. servum, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. 2. ff. de opt. legat. l. Mævius 65. §. fundo, l. cum filius, ff. de leg. 2. leg. testamento, ff. de manum. testam. l. 14. §. si avia, l. in computatione, §. finali, ff. ad legem Falcidiam, l. Sticho 36. de usufructu legat, leg. hæres 72. ff. ad Trebellianum, leg. Patrono 31. ff. de bonis libert, leg. duo 7. ff. de manumiss. l. dotale, ff. testament. milit.*

Sed an jure canonico attento legatum rei alienæ sustineatur, ut valeat attento jure civili, controversum est: Et non valere, probari videtur ex præsenti textu, ubi Gregorius asserit, quod licet ex lege fœculi teneatur hæres rem alienam legatario præstare; tamen non juxta legem fœculi, sed juxta legem Dei vivendum esse: unde deducitur, legem fœculi, id est civilem, quæ permittit rei alienæ legatum, non observari jure canonico attento. Sed contraria sententia retenta, quæ verior est, videlicet etiam jure Pontificio attento legatum rei alienæ valere, ut præsentem exponant, varia adduxerunt juris Interpretes. Accursius *in dicta leg. cum alienam, C. de legat.* Alexander ibi, *num. 4.* & plures relati a Covarruvia *in præsenti, num. 6.* existimarunt, jure canonico inspecto legatum rei alienæ inutile esse. Sed eorum interpretatio convincitur, tum auctoritate, tum ratione. Auctoritate textus *in c. Episcopus 12. q. 5.* ubi legatum rei alienæ sustinetur, & debetur. Ratione, quia eadem ratio, quæ facit, ut legatum rei alienæ secundum jus civile subsistat, videlicet quia publice expendit testatorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmod. testam. l. 1. C. de sacrosc. Eccles.* procedit etiam jure canonico inspecto, juxta quod etiam expendit testantium voluntates observari, *cap. ult. 13. q. 2. c. cum Marthæ, de celebrat. Missarum*. Ergo eadem vigente ratione, eadem debet esse utriusque juris dispositio, argumento legis *illud, ff. ad legem Aquiliam*. Accedit, nam lex permittens legatum rei alienæ, nullam injustitiam continet: siquidem dominus rei non ideo privatur ejus dominio, sed justo pretio accepto, si vult eam vendere potest: alias hæres æstimationem, seu pretium præstando liberatur, *dicta §. non solum, Institut. de leg.* & si lex civilis legare rem alienam permittens injusta esset, improberetur per Ecclesiæ Patres, ut *in c. finali, de præscr. c. penult. de secundis nuptiis*. Nec audiendus est Tuldenus *ad titulum C. de legat. c. 5.* qui asseruit, improbari a Gregorio Magno in præsenti legem civilem legatum rei alienæ admittentem: sed eam adhuc esse observandam, quia a Gregorio expresse abrogata non fuit. Refellendus etiam, imo & damnandus est Arnoldus Vinnius *l. 2. selectarum cap. 26.* qui ausus fuit asserere, D. Gregorium errore deceptum fuisse, ut existimaret rei alienæ legatum ita sustineri, ut dominus eam vendere cogatur; qui juris lapsus valde alienus est a peritissimo nostro Gregorio Magno. Alii ut præsentem textum exponant, ajunt ideo legatum rei alienæ in eo improbari, quia legata erat res Ecclesiæ: quo casu legatum nullum est: quia ejus rei alienatio in eo prohibetur, *c. nulli 5. de rebus Eccles.* Unde cum omnia ea, quæ prohibentur alienari, legari nequeant, *l. cum servus 39.* alias lege *apud Julianum, §. finali, ff. de legat. 1. l. unum 67. §. 8. ff. de legat. 2. l. 10. ff. de auro, & argento*: ideo legatum rei Ecclesiæ in præsenti textu relictum non valuit. Ita docuerunt Innocentius, & Ancharanus in præsenti, Alexander Jason, & Castrensis *in dict. l. cum alienam*, Fachineus *l. 5. controv. cap. 38.* plures, quos laudat, & sequitur Luna, & Arellanus *l. 3. antinom. 5.* qui consequenter docent in præsenti casu, nec quoad æstimationem legatum valere. Sed etiam hæc interpretatio convincitur ex eo, nam legatum rei, cujus alienatio non impossibilis, sed difficilis est, valet, *dict. l. apud Julianum §. finali*: ergo valere debet rei Ecclesiæ legatum cum ejus alienatio non impossibilis judicetur: siquidem potest alienari adhibita solemnitate, *c. si exceptione 12. q. 2.* Deinde quia præsens decisio non in eo nititur, quod legata sit res Ecclesiæ; sed in eo, quod res aliena domino restitui debebat, ut constat ex illis verbis: *Aliena restituere debuisti*. Et ita interpretatio illa huic decisioni minime congruit. Alii tandem docent, in præsenti casu, ideo legatum non valere, quia legatus erat calix, qui in commercio hominis non est, *c. vasa, de consecr. dist. 1. c. justum, de rerum permut.* Unde cum legatum rei, quæ in commercio non est, inutiliter relinquatur, *dict. §. non solum*, ideo legatum in præsenti non valet. Sed etiam hæc sententia convincitur ex eo, quia licet res, quæ non est in commercio, legari non possit, *l. cum servus 39. §. fin. ff. de legat. 1.* Donellus *l. 8. comment. c. 11.* tamen si commercium habeat persona, cui relinquitur, licet aliæ non habeant, legatum subsistit, *l. sed & si 40. ff. eodem tit.* unde licet calix in præsenti specie legari non possit laico, quia ejus commercium non habebat; tamen Ecclesiæ utique legari poterat. Unde cum Ecclesiæ Messenat. calix legatus esset, ratio commercii non impediebat ipsius legati valorem.

13 Variæ præsentis textus interpretationes.

His igitur, & aliis interpretationibus omissis; dicendum est, discrimen a Divo Gregorio assignatum inter jus fori, & jus poli, non respicere ad eam partem, an legatum, rei alienæ valeat, necne: sed ad jus fori, & poli in specie sibi proposita. Quod ut clarius demonstretur, præmittendum est, testatorem, de quo in nostro textu, detinuisse calicem, & puerum Consentinæ Ecclesiæ, & eos legasse Ecclesiæ Messenat. Hæres statim res legatas tradidit Ecclesiæ Messenat. bona fide. Postmodum cum Ecclesia Consentina, in cujus dominio erant, ab eo tam calicem, quam puerum peteret, ipse ab Ecclesia Messen. tam calicem, quam puerum repetebat. Ecclesia Messen. restituere renuebat, allegans juris civilis dispositionem, juxta quam hæres tenetur legata etiam rei alienæ solvere, & legatarium ea possidentem non teneri hæredi restituere. Quibus perpensis Gregorius Magnus præmittens, quod licet juxta legem fœculi prædicta Ecclesia Messenat. se defenderet, quominus calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ restitueret: tamen quia juxta canonicam, imo & divinam dispositionem aliena detinens ea restituere tenetur, *c. in litt. 5. de rapt.* & quia hæres tenetur exonerare conscientiam defuncti; *c. fin. de sepult.* decrevit injustum esse, ut ab Ecclesia Messenat. res illæ detinerentur, cum domino invito auferri non debeat, quod suum est, & ita calicem, & puerum restitui debere Ecclesiæ Consentinæ. Quam interpretationem, ut veriorem amplectuntur plures, quos refert & sequitur Menchaca *de succes. creat. §. 21. n. 11.* Berta *in præsenti*. Unde constat Gregorium in hoc textu non constituisse differentiam inter jus canonicum, & civile quoad legatum rei alienæ, & ejus valorem: sed tantum in eo, quod cum Ecclesia Messenat. retinens calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ, se defenderet legibus fœculi, Gregorius docet non juxta eas leges, quæ permittunt rei alienæ retentionem; sed juxta legem Dei, secundum quam aliena detinens restituere debet, præsentem casum esse decidendum; non tamen ideo Gregorius improbat rei alienæ legatum, ut si testator, sciens eam legaverit, hæres teneatur eam redimere, & legatario præstare, aut ejus æstimationem solvere.

Huic commentario adjungi potest interpretatio textus *in §. Episcopus 12. q. 5.* quam adduxi *in cap.*

CAPUT VI.

Ex Concilio a Magocen.

SI hæredes jussa testatoris non adimpleverint, ab Episcopo loci illius omnis res, quæ his relicta est, canonice interdicatur, cum fructibus, & ceteris emolumentis, ut vota defuncti impleantur.

NOTÆ.

1 a *Magocen.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 51.* & post Concilium Later. *p. 43. c. ult.* Seu in nullo ex Conciliis Mogunt. hucusque editis textus hic reperitur; credo tamen in aliquo ex illis editum fuisse; siquidem in uno Concilio Moguntin. actum fuisse de testamentis, & ultimis voluntatibus, constat ex Concilio Mogunt. celebrato an. *1549. c. 97.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

COncluso, quæ ex hoc textu communiter deducitur ab Interpretibus, sic se habet: „ Hæres non adimplens voluntatem testatoris, privatur per Episcopum rebus sibi relictis. “ Probant eam textus *in c. Salvator 11. q. 1. c. licet universis, de voto.* Concilium Colonienſe celebratum an. *1536. p. 13. c. 10.* ubi cavetur, ut hæredibus, qui jussa defunctorum non impleverint, ab Episcopo loci omnis res quæ eis relicta est, interdicatur, cum fructibus & emolumentis, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. authen. de ecclesiasticis titulis, §. si autem hæres, authentica de hæredibus, & Falcidia, §. si quid non implens, collat. 1. l. si patroni filius, §. qui fideicommissa, ff. ad Trebellianum*, ibi: „ Cur enim non videatur indignus, ut qui destituit supremas defuncti preces, consequatur aliquid ex voluntate. “ Et *l. Nesennius, ff. de excusat. tut.* ibi: „Recte ergo placuit eum, qui recusat onus, quod testator reliquit, & ab eo, quod petit, quodque idem dedit, repelli debere. “ Et *l. tutor 31. §. quæ tutoribus, l. quod autem 38. l. amicissimus 39. ff. de excus. tut. l. qui tutelam 28. ff. de test. tut. si quis sepulchrum, §. funus, ff. de relig. & sumpt. l. ultima, ff. de confirm. tutor. l. si peculium, ff. de statulib.* Paulus *l. 3. sent. tit. 5. §. omnibus, l. si quis in suo, C. de inoff. l. pen. C. de legat. l. cum filio 111. ff. de legat. 1. l. fin. tit. 10. partit. 6.* ubi Gregorius. Illustrant Sanch. *de matrim. l. 3. disp. 25. n. 25.* Molina *lib. 2. de primog. c. 14. n. 22.* Carpio *de execut. lib. 1. c. 18. & l. 1. c. 5.* Covar. & Cujacius *in præsenti*: idem Cujacius *ad Paulum, d. l. 3. tit. 5.*

3 Impugnatur prædicta assertio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur ex sequentibus juris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam Episcopus est executor legitimus ultimarum voluntatum cum causæ, quæ exequi debent, sunt piæ, *cap. tua nobis 17.* ibi: *In omnibus piis voluntatibus.* Et *c. nos quidem*, ibi: *Defunctorum pias voluntates.* Et *c. Joannes*, ibi; *Et pijs locis, hoc tit. l. nulli, Cod. de Episc. & cler.* ibi: *Derelictum pium defuncti propositum.* Trident. *sess. 7. de reform. cap. 15. & sess. 22. c. 6. & sess. 25. c. 4.* ibi: “ Quo pro suarum animarum salute legata ea ad usus pios reliquerunt “ Et *l. 5. t. 10. partit. 6.* ibi: *Mandasse por su anima: & l. 35. Tauri, l. 10. tit. 4. l. 5. recop.* docent Matienzo *in d. l. 10. recop.* Carpio *de execut. l. 1. c. 22.* Igitur non recte in præsenti generaliter, & indistincte asseritur, hæredes non adimplentes voluntates testatorum, per Episcopum esse privandos rebus sibi relictis in eodem testamento. Secunda militat adversus nostrum textum in illis verbis: *Ut vota defuncti adimpleantur.* Nam obligatio voti personalis est, nec ad hæredes transit. D. Th. *2. 2. qu. 96. art. 2. ad 4.* docent Panormitanus *in cap. veritatis, n. 3. de jurejur.* Sotus *l. 8. de justitia, q. 2. art. 2.* Igitur in præsenti specie hæredes non tenebantur vota defuncti adimplere, & per consequens non erant privandi hæreditate. Tertio difficilis est præsens textus in illis verbis, *Omnis res, quæ eis relicta est.* In quibus docetur hæredes non adimplentes vota testatorum, reddi indignos omnium rerum, quæ illis relictæ fuerant; nam hæredes cum indigni sunt, ex causis infra referendis privantur hæreditate; non tamen auferuntur ab eis prælegata, & similes res sibi relictæ, *l. cum quidam 12. l. eum, qui 18. §. ult. ff. de his, quæ ut indign. l. qui filiabus 17. §. ult. ff. de legat. 1. l. si miles 75. §. ult. ff. de legat. 2. l. 4. §. si quis ex unica, ff. de doli except.* Igitur non recte in præsenti asseritur, ab hæredibus indignis non adimplentibus voluntatem testatoris, omnia illis a testatore relicta eripi, & auferri. Accedit, nam hæres non tenetur adimplere voluntates ineptas defuncti; *l. 5. C. de his quibus, ut indign. l. hæreditas 50. ff. de petit. hæredit.* Igitur indistincte verum non est, voluntatem testatoris hæredem teneri adimplere. Accedit tandem, nam si in præsenti specie hæredes privandi erant rebus sibi relictis in testamento, prius moneri, & citari debebant, *authent. hoc amplius, C. de fideicomm. l. fin. tit. 10. partit. 6.* ibi: *Siendo amonestado*; docent communiter repetentes *in dicta authen. hoc amplius.* Ergo non recte in præsenti PP. Concilii Mogunt. asserunt, hæredes non adimplentes voluntatem testatorum, per Episcopum privandos esse omnibus rebus sibi testamento relictis.

4 De variis indignitatis causis.

Quibus difficultatibus minime obstantibus, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, varias ex causis hæredes reddi indignos hæreditatis, & illam ab eis, tanquam ab indignis, per fiscum eripi, & auferri; de quibus *in tit. ff. de his, & §. quæ ut indign.* Prima est, si inultam reliquerint necem testatoris, de qua *in l. 3. l. si ideo 7. l. cum fratre 9. cum duabus sequentibus, Cod. de his, quibus ut indign. l. 5. §. penult. & per totum, ff. ad Syllavianum, l. 1. l. 27. l. 29. §. fin. ff. de jure fisci, l. 14. §. si pater, ff. de bonis libert. l. si servus 50. §. si quis 2. ff. de legat. 1. l. nec supina 6. ff. de juris, & facti ignor. l. filius 23. ff. de jure patronat. l. 1. C. ubi causa fiscales, l. 1. C. in quibus causis in integ. restit. l. 1. & 3. l. minoribus, cum seq. de jure fisci, l. idem 20. §. hoc 12. ff. de petit. hæredit. l. his 18. §. 1. l. ex parte 29. ff. familiæ erciscund. l. in ratione 11. §. si servus, ff. ad legem Falcidiam, l. si necem 4. l. filius 42. §. ult. ff. de bonis libert. l. 4. & penult. de jurepatr. l. 3. §. quod si, ff. suis, & legitim.* Secundo indignus redditur hæreditate hæres, qui falso, & calumniose testamentum impugnavit, *l. 4. & 5. l. tutorem 22. l. si testamentum 24. ff. de his, quæ ut indign.* ad quam speciem spectant textus *in l. Papinianus, §. meminisse, l. penult. §. si hæres, cum sequent. ff. de inoffic. testam. l. si quis rogatus 53. §. 1. ff. de fideicommiss. libert. l. si testamentum 6. l. postquam 43. ff. de petit. hæredit. leg. si par. 19. §. ult. ff. de inofficioso, l. edicto 13. §. penult. l. Senatus 15. ff. de jure fisci, l. 14. §. si patroni, ff. de bonis libert. l. inter 54. ff. de rei vindicat. l. Lucius, §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. penult. ff. de except. rei judic. l. 3. §. consequenter, ff. de liberlegat. l. cum quidam, de bonorum possessione.* Paulus *lib. 4. sent. tit. 5. §. ult.* Tertio indignus est hæres, qui prohibuit testatori, ne mutaret testamentum; incidit enim in titulum, *Si quis aliquam testari prohibuerit*; in quo edicto notandi sunt textus *in l. filius 14. §. 1. l. si quis patris 26. ff. ad legem Corneliam de falsis, l. penult. §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. 3. §. ult. ff. ad Trebellianum*, Paulus *lib. 5. sent. tit. 12. §. 5. l. 3. ff. de his, quæ in testamento, l. quotiens 9. §. idem, ff. de hared. instit. l. curent 22. ff. de testibus, l. 1. §. si linum, ff. de bonor. possess. secund. tab. l. 1. §. si parens 3. ff. si quis a parente, l. item 14. §. aliquando, ff. quod metus causa, l. unic. ff. quibus non competat bonor. possess.* Quarto indignus redditur hæres, qui non habuit supremam defuncti voluntatem, *l. cum quidam 12. ff. de his quibus, ut indign. log. plane 34. ff. de legat. 1. l. militis, §. veteranus, ff. de testam. miles. l. penult. §. 1. ff. de condit. instit.* Aut si testator nomen illius induxit, *l. cum tabulis 16. §. ult. ff. de his, quæ ut indign. l. 2. §. ult. ff. si tabulæ testam. l. si ita 8. §. is autem, l. qui ex liberis 11. §. testamento, ff. de bonor. possess. l. secundum tabulas*: aut si inimicitias capitales cum ipso contraxit, *l. si inimicitiæ 9. ff. de his, quæ ut indign. l. 3. §. ult. ff. de admend. legat.*

5 Traditur ratio decidendi.

Similiter etiam, qui non paruit voluntati testatoris, imo eam neglexerit, redditur indignus juris successione, *novella 1. Justiniani, authent. finali C. de fideicommiss.* non tamen, ut ab eo eripiatur hæreditas a fisco tanquam ab indigno: sed manet penes cohæredem, aut substitutum, cum eodem onere. Quæ privatio justissime introducta est, quia qui non vult subire onus, non debet sentire commodum, *c. qui habet, de regulis juris 6.* Unde qui non vult adire hæreditatem, ut fideicommissum restituat, compellitur adire, & privatur commodo quartæ partis, quæ illi, ut hæredi competebat, *l. ille a quo 13. l. nam, quod 14. §. compulsus, ff. ad Trebel.* & tutor, qui se excusavit a tutela, privatur legato sibi in eodem testamento relicto, *l. 5. §. amittere, ff. de his, quæ ut indign.* & qui de signatus fuit ad exequendum testamentum, nisi illud exequatur, privatur legato sibi relicto

14 Traditur vera interpretatio.

authent. de hæredibus, & Falcid. §. si quis. Recte ergo in præsenti textu decidit*ur*, quod si hæredes non adimpleant voluntatem testatoris, quam diligenter adimplere debent, ut exemplis probant Guillelm. Benedictus *in cap. Raymuntius, verbo Si absque liberis, de testam.* Carpius *l. 4. de execut. c. 3.* Rousselius *l. 6. historia, c. 3. n. 9.* per Episcopum priventur omnibus rebus sibi relictis: & sicut ab hærede indigno fiscus eripit hæreditatem cum fructibus, *l. 1. Cod. de his, quæ ut indign.* ita & in præsenti casu hæres privatur, non solum hæreditate, verum & ejus fructibus. Hoc tamen procedit, nisi testator aperte caveat, ut hæres, vel legatarius non priventur rebus sibi relictis, etiamsi non paruerint voluntati testatoris, *l. sed hæc nimium, ff. de excusat. tut.* ibi: „ Nisi evidenter expresserit, velle se dare, etiamsi tutelam non administraverit. „ Et *l. 1. §. quamvis, ff. ubi pup. educari*; docet Carpio *d. c. 18. n. 42.* vel si eo casu minor pœna ab ipso testatore inflicta sit, quia ob eam cessat pœna legalis, hoc est privatio successionis, *Novel. 1. c. 1.* juncta lege *non tantum, §. 1. & §. Senatus, ff. de fideicomm. libert. l. causa 20. §. puellam, ff. de manumiss. l. in testamento 27. ff. de condit. & demonst.* prosequuntur alias exceptiones præsentis textus Cov. & Cujac. *in d. novell. 1.*

6 Respondetur primæ difficultati. Nec obstat prima difficultas supra pro dubitandi ratione adducta, pro cujus solutione sciendum est; satis controversum esse apud Interpretes, utrum Episcopus sit legitimus executor, transacto anno hæredibus, seu commissariis concesso ad adimplendam testatoris voluntatem, non solum in legatis, & dispositionibus piis, verum etiam profanis? In qua quæstione indistincte totius testamenti executionem ad ipsum spectare probant Glossa *in præsent. & in cap. Sylvester 11. q. 1. & in c. Episcopus 5. 88. distinction.* Hostiensis, Panormitanus; Barbatia, & Cardinalis *in præsenti*, quos sequuntur Covar. *in præsenti, n. 3.* Guttierez *l. 3. pract. q. 29. n. 14.* Gratianus *t. 3. disceptat. cap. 563. n. 76.* Barbosa *allegat. 83. n. 15.* Hurtado *t. 2. de congrua, l. 6. resol. penult. subrogat. 42.* qui moventur primo ex præsenti textu, secundo ex eo, quia quælibet ultima voluntas pia dicitur, *l. 7. tit. 10. partit. 6.* ibi: „ Par acumplir la volontad de el testador, que es obra de piedad; e como cosa espiritual: “ Faciunt Div. Aug. *l. 10. de Civ. Dei, c. 1.* Quintil. *declam. 311.* ibi: „ Licet scrutari etiam defuncti voluntatem, qua nihil potentius apud nos, nihil nostro animo sacratius esse debet; “ Symmachus *l. 10. ep. 54.* qui alloquens Episcopos ait: „ Oro vos justitiæ sacerdotes, ut urbis vestræ sacris reddatur privata successio. Dicterit testamenta securi, & sciant sub Principibus non avaris stabile esse, quod subscripserint. “ Igitur cujuslibet ultimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat, Deinde, nam defensio viduarum miserabilium, quæ sunt destitutæ humano auxilio, ad Episcopum spectat, *c. 1. 87. dist. c. super, de V. S.* Sed nulla alia persona adeo destituta est, quam defunctus, *c. defensionis, 87. dist.* Ergo cujuslibet ultimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat. Sed contraria sententia verior est, videlicet in legatis profanis, & pro eorum solutione adeundum esse judicem sæcularem proprium hæredis scripti, coram quo a legatariis conveniendus est. Quam opinionem ex juribus supra pro dubitandi ratione adductis, & aliis probant Glossa *verbo Decretorum, in c. relatum, de l. hoc tit.* Bobadilla *l. 2. polit. c. 17. n. 105.* Matienzus, licet sibi contrarius, *in l. 10. tit. 4. l. 5. recopil. gloss. 7. n. 2.* Carpio *de executoribus, l. 1. c. 22. n. 47.* Pereyra *de manu Regia, p. 1. c. 16. n. 13.* Nec ea sententia retenta, obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex præsenti textu, qui exaudiendus est de piis testatorum dispositionibus, juxta alios textus supra relatos, in quibus de piis causis semper agitur. Nec contrarium docet Alphonsus noster *in d. l. 10. partit.* qui generaliter non asserit, quamlibet ultimam voluntatem esse piam, sed tantum agit de legato pro redemptione captivorum relicto, juxta legem *nulli, Cod. de Episcop. & cleric. authent. de Ecclesiast. titulis, §. si quis autem.* Ex quibus desumpta est dicta lex *10.* Unde accipi debet de legato ad pias causas relicto. Nec obstat, quod dicebamus de defensione miserabilium personarum; nam earum defensio ad Episcopum spectat; quatenus respicit utilitatem ipsarum: at in legatis profanis non defunctorum, sed potius legatariorum utilitas vertitur; unde adeundus est Judex hæredis, ut ipsum cogat legata persolvere.

7 Respondetur secundæ & tertiæ difficultatibus. Nec obstat secunda difficultas ex natura, & obligatione voti deducta; nam præterquam quod votum in præsenti non accipitur stricte pro promissione Deo facta, sed pro desiderio, & voluntate testatoris, ut plerumque in jure accipitur, *l. scripto, ff. unde liberi, l. in ratione 11. §. cum quidam, ff. ad l. Falcid. l. nihil interest, ff. de bonis libert.* etsi votum stricte accipiatur in præsenti, adhuc dicimus constituendum est inter votum reale, personale, & mixtum. Personale, videlicet jejunandi, peregrinandi, aut recitandi horas canonicas, cum persona extinguitur, nec ad hæredes transit, quare nullus successor tenetur illud adimplere; ex juribus supra adductis. Votum vero reale, seu mixtum, veluti constituendi Ecclesiam, eleemosynam faciendi hæres tenetur adimplere, *l. 2. §. ult. ff. d. polliciti.* ibi: „ Si forte, qui decimam vovit, decesserit ante solutionem, hæres ipsius hæreditario nomine decimæ obstrictus est. “ Voti enim obligationem ad hæredem transire, constat. Non tamen tenetur hæres votum adimplere vinculo religionis, sed exemplo aliorum onerum hæreditariorum: & tanquam æs alienum defuncti suscipere hæredes coguntur, & per excommunicationem compelli possunt illud adimplere, sicut alia opera pia exequi, *c. tua 17. c. Joannes 19. hoc tit.* docent Sylvester *in summa ver. Votum*, Sanchez *l. 3. summæ, c. 13. n. 3.* Unde etsi in præsenti, ageretur de votis adimplendis per hæredes, accipiendus erat de votis realibus, aut mixtis. Nec obstat tertia difficultas: nam verum est indistincte, hæredem indignum hæreditate, non reddi indignum legato; imo plerumque cui eripitur, ut indigno hæreditas, similiter prælegatum, non solum pro ea parte, quam capit jure hæreditario, sed quam capit jure legati, ut *in l. si sequens, §. ult. ff. ad Syllavianum, l. duo 70. ff. de condit. & demonstr.* Quare an privetur hæres indignus simul hæreditate; & legato voluntatis, quæstio est, ut ait Papinianus *in leg. cum quidam, ff. de his, quæ ut indign.* ita ut nec regula generalis tradi possit, sed secundum varietatem casuum diversimode est respondendum. In casu vero præsentis textus privatur hæres omni emolumento, quia æqualis ratio militabat, ut privaretur tam hæreditate, quam prælegato. Prosequitur Cujacius *l. 16. qq. Papin. in d. l. cum quidam.*

8 Dissolvuntur aliæ difficultates. Nec obstat alia difficultas deducta ex lege *non oportet. 5. C. de his, quæ ut indign.* in illis verbis; „ Non oportet, ut indignis hæredibus successiones auferri, prætextu quod in sepultura supremis judiciis, vel voluntatibus defunctorum obtemperatum non fuisset. „ Ex quibus expresse deducitur, hæredem non privari hæreditate ex eo, quod non adimpleverit pias testatorum voluntates circa sepulturam. Cui difficultati, ut satisfaciant DD. varia adducunt. Glossa, Cinus, & Alexander, quos sequitur Molina *de primog. lib. 2. c. 14. nu. 16.* existimant, textum illum abrogatum fuisse per textum in authentica *hoc amplius, C. de fideicommiss.* & ita in eo textu jus antiquum jam abolitum referri. Carpio *dict. cap. 18. n. 37.* existimat, Imperatores in eo textu agere de hærede jam adita hæreditate, cui hæreditas non est auferenda, nisi monitione præmissa. Et ita Imperatores non negare hæreditatem esse auferendam, sed tantum desiderare, ut monitione præmissa auferatur. Sed hæc interpretatio facile refellitur ex eo, quod absolute in eo textu statuitur, hæreditatem non esse auferendam ab hæredibus ex eo, quod non paruerint voluntati testatoris circa curam sepulturæ. Igitur id generaliter accipiendum est, monitione præmissa, vel non. Quare his, & aliis sententiis omissis, verius dicendum est, in eo textu agi de voluntatibus testatorum ineptis circa eorum sepulturam, quas hæredes adimplere non tenentur, *l. servo 113. §. fin. ff. de legat. 1. l. etsi 14. §. 5. ff. de relig. & sumptibus, l. quidam 27. ff. de condit. instit. l. Quintus 7. ff. de annuis legat.* plerumque enim simpliciores homines cavebant, ut omnia ornamenta sua cum corpore sepelirentur, *dict. l. etsi 14. §. 5. l. fin. de auro, & argento*: aut comburerentur, Livius *lib. 34.* aut pecunia simul cum eis in terram defoderetur, ut probat Fornerius *lib. 1. rer. quot. cap. 18.* sive ut eorum reliquiæ in mare projicerentur. Ovid. *lib. 5. Fastor.*

Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore,
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus.
Mittite me in Tyberim, Tyberinis vectus in undis.
Littus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet hæredi mandati cura sepulchri;
Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino in Tyberim jactatur imago.
Ut repetat Grajas per freta longa domos.

Cujus præcepti varias afferunt causas Osuald. *l. 8. comment. c. 12. litt. A*, Suarez *ad l. Aquil. l. 2. comm. cap. 2. sect. 6. n. 9.* Amaya *l. 1. obs. c. 6. n. 5.* D. Josephus de Salas *ad Petronium pag. 278.* ad illa verba: *Descendit igitur.* Omnes enim ineptæ voluntates impune omittuntur ab hæredibus, nec ex eo, quod non adimpleverint, debent privari hæreditate, *d. l. servo 113. §. ineptas*, Donellus *l. 8. comment. cap. 12.* Unde recte ait Alexander *in d. l.* hæredes privandos non esse hæreditate, eo quod voluntates testatorum, ineptas videlicet, non adimpleverint. Nec huic solutioni obstat textus *in leg. militis 5. C. de relig.* in illis verbis: „ Militis voluntatem, quam circa monumentum sibi faciendum testamento expressit, & pater, „ & mater ejus hæredum negligere non debent; nam etsi delatio hoc nomine præteritis constitutionibus amota est, in„ vidiam tamen, & conscientiam circa omissum supremum „ hujusmodi officium, & contemptum judicium defuncti, e„ vitare non possunt. “ In quibus idem Alexander docet, hæredes adimplere debere testatoris voluntatem circa sepulturam; licet aliis constitutionibus, videlicet *d. l. 5. C. de his quæ ut indign.* delatio prohibita sit. Nam respondendum est, Alexandrum in eo textu agere de voluntate defuncti circa monumentum modicum construendum: licet enim ineptæ voluntates defunctorum, videlicet nimis sumptuosæ, & superstitiosæ, adimpleri non debeant, tamen moderatæ, quæ modicam pompam in monumento, at sepultura præscribunt, adimplendæ sunt, de quibus accipiendi sunt textus *in l. 5. C. de relig. l. 1. & 4. §. 6. ad leg. Jul. pecul. leg. cuicumque 5. §. idem 8. ff. de instit. actione, l. filius 19. ff. de in rem verso, l. multa, ff. de condit. & demonstr. l. hæreditas 50. ff. de petit. hæred. novella 59. cap. 6.* Unde etsi delatio hæredum ex ea causa, quod ineptas voluntates non adimpleverint, prohibita sit ab Alexandro *in d. l. 5. Cod. de his quæ ut indign.* tamen si voluntas circa modicum monumentum, aut pompam funeris versetur, hæres adimplere eam cogitur, *d. l. militis, Cod. de relig.* quæ cum loquatur de milite, laxiorem pompam circa funus admittit; siquidem in militum funere arma, & quæcumque ornamenta virtute sibi comparassent, equus, & similia deferebantur, ut funus Pallantis describens refert Virgilius *l. 11. Æn.* & notavi *in cap. fin. de auctorit. & usu pallii.* Nec obstat ultimum argumentum dubitandi rationis, ubi dicebamus, ad hanc hæreditatis privationem necessariam esse monitionem: nam id verum est, ut docent Padilla *in dict. authen. hoc amplius*, Matienz *in l. 15. tit. 4. l. 5. recopil. gloss. 1. n. 64.* Carpius *dict. cap. 18. n. 22.* Sed supponitur in præsenti textu *talem monitionem* adhiberi debere, alias Episcopus injuste, & contra juris ordinem ipsum hæredem successione privaret.

9 Exponitur c. licet de voto. Ex præsenti textu, & traditis pro ejus expositione, Doctores supra laudati communiter accipiunt textum *in cap. licet, de voto*, ubi refertur, quod cum Rex Ungariæ votum emisisset visitandi Hierosolymam in manu forti, idest cum exercitu, & armis; ut eam ab inimicorum tyrannide eriperet: & infirmitate, & morte præventus, illud adimplere non potuisset, in ultimo eloquio filio suo Andreæ sub paterna interminatione indixit, ut votum illud adimpleret. Et cum filius simile onus a patre injunctum sponte acceptasset, & se impleturum denuo promisisset, & postea renuisset illud adimplere; Innocentius decrevit, ut votum a patre emissum adimpleat, alias sciat se regno, & hæreditate paterna esse privandum. Historiam refert ex Silvio, & Blondo Pancirola *l. 2. variar. cap. 240.* Ex quo textu constat, hæredem non adimplentem votum defuncti, privandum esse hæreditate: cujus decisionis rationem communiter repetentes *tibi*, & Doctores supra citati ex eo reddunt, quia videlicet votum illud a Rege Ungariæ emissum, non personale, sed potius reale, aut mixtum fuit, quia non solum *industria*, & labore personali erat implendum, verum, & magnis impensis, & sumptibus in belli expeditionem paratis: unde cum obligatio realis adimplendi votum transeat ad hæredes, merito juxta præsentem textum hæres non adimplens votum illud privatur successione paterna. Sed licet hæc doctrina vera sit, non tamen *ideo* in eo textu filius privari poterat regno Ungariæ, quod illi non hæreditario, sed sanguinis jure deferebatur; nec etiam successione paterna, quatenus legitimam jure naturæ sibi debitam comprehendebat, in qua nullum onus admittitur. Quare alia ratio est ipsius decisionis, videlicet quod cum filius non solum sponte acceptasset onus a patre injunctum, verum & se impleturum tale votum promisisset, ideo ob fractam fidem, & violatam propriam promissionem, potuit juste a Pontifice privari regno, & paterna successione, ut latius dicemus in ejus textus commentario.

CAPUT VII.

Ex Concilio a Lateranensi.

CUm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxii, a quibus beneficium nos cognovimus recepisse, e contra quidam clerici, cum ab Ecclesiis suis multa beneficia perceperint, bona per eas acquisita in alios transferre præsumunt. Hoc igitur, quia antiquis canonibus constat inhibitum, nos indemnitati Ecclesiarum providere volentes, sive intestati decesserint, sive aliis conferre voluerint, penes Ecclesias eadem bona præcipimus remanere.

NOTÆ.

L*ateranensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 4.* & apud Antonium Augustinum *l. 15. ep. tit. 45.* & in ipso Concilio Lateranensi *c. 15.* ubi reperiuntur verba in præsenti transcripta. De hoc Concilio nonnulla notavi *in c. 27. de reser.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti Concilii Lateranensis canone sequens deducitur assertio: „ Clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere non possunt; de bonis vero patrimonialibus, proprio artificio, aut aliunde quæsitis disponere valent. Probant eam textus *in c. 1. & seq. 12. q. 1. c. 1. & seq. 12. q. 3. c. 1. & per totam 12. q. 4. c. fixum, cum aliis, 12. q. 5. c. 3. de pignor.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis capitulis, can. 44.* „ Ut res quas in sacris ordinibus acquisierint, propriis Ecclesiis derelinquant, hæreditaria vero juxta arbitrium propriæ voluntatis distribuant. “ Tolet. Conc. an. 1324. tempore Joannis XX. *can. 5.* „ Ut substantia Ecclesiarum, quæ solet per clericorum sobolem deperire, ad usus debitos conservetur, statuimus quod nullus clericorum bona intuitu Ecclesiæ acquisita, filiis, vel filiabus suis det, vel conferat inter vivos, vel in testamento contra canonum institutа admittat. “ Et *l. sacrosancta 32. authen. presbyteros, C. de Episc. & cler. c. 6. de hæreticis.* Concil. Tolet. 2. *can. 4.* Concilium Germanicum sub Conrado Card. *can. 5.* ibi: „ Clerici de rebus Ecclesiæ nullum possunt condere testamentum. “ Oxoniense in Anglia *can. 27.* Ratisbon. *can. 23.* quorum, & aliorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo testamentum* 1. Antonius Augustinus *in epit. lib. 15. tit. 45.* Illustrant ultra relatos in præsenti a Garanna, & Barbosa, idem Barbosa *alleg. 115.* Salcedus *de leg. polit. l. 2. c. 2.* Mancinus *sacri juris controv. dissert. 7. c. 19.* Valenzuela *cons. 98.* Quesada *var. q. 6. n. 25.* Cohelius *in not. Cardin. c. 16. privil. 18.* Petrus Gregorius *l. 1. partit. tit. 26. c. 4.* Molina *l. 1. de primog. c. 10. n. 22.* Guttierez *pract. l. 2. q. 114.* Abulensis *in cap. 6. Matthæi, q. 24.* Boetius Epon. & Cujacius *in præsenti*, Michael Rousselius *l. 5. hist. juris Pontif. c. 4.* plures relati a Hieronymo Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 4. dub. 3.* Fagund. *l. 6. de justitia, c. 10. n. 4.* Ferro Manrique *de different. utriusque fori, q. 93.* Gibalinus *de negot. t. 2. l. 5. cap. 8. art. unico*, Solorzanus, *t. 2. l. 3. cap. 10. n. 9.* Christianus Lupus *ad can. 13. Concil. Ephes.*

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione. Nam qui dominium bonorum suorum habent, de illis in testamento disponere possunt, *l. verbis legis 120. ff. de V. S. l. quoniam 13. vers. Et in postremis, C. de inoffic. test. authen. ingressi*, per argumentum a contrario sensu, *C. de sac. Eccl.* Sed clerici beneficiarii habent verum dominium omnium rerum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, ut probavi supra *in tit. de pecul. cler.* Igitur de illis, sicut de bonis patrimonialibus etiam in testamento disponere possunt. Cui dubitandi rationi adjungi possunt alia, quæ adduximus supra *c. 1.* & dabimus infra *in c. ad hæc, c. relatum, hoc tit.*

2 Impugnatur tradita assert.

3 Traditur ratio decisionis. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cujus rationem communiter repetentes petunt ex defectu dominii in rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis, quod plurimi clericis negarunt. Sed hæc sententia facile refellitur ex traditis *in c. fin. de pec. cler.* Quare ea ratione omissa, verior assignanda est ex eo, quod cum testamenti factio activa sit actus ex genere permissorum, Osual. *l. 6. comm. Donel. c. 5.* probavi *in c. 6. hoc tit.* ideo clerici beneficiarii de prædictis bonis testamentum facere nequeunt, quia illis permissum non est, imo aperte prohibitum. Quam rationem expresserunt Ecclesiæ Patres in præsenti, ibi: *Quia antiquis Ecclesiæ canonibus*; ut *in c. relatum, c. quia nos, c. ad hoc, hoc tit.* ubi notanda sunt illa verba, *de jure testari non possunt*; quibus significatur, hanc prohibitionem lege humana introductam fuisse, non vero ex defectu dominii in ipsis testatoribus. Et si adhuc quæras rationem similis prohibitionis, eam reddunt Patres in præsenti textu, in illis verbis: „ Cum in officiis charitatis illis primo loco teneamur obnoxii, a quibus beneficium nos agnovimus recepisse: “ idest quod sicut clerici magna ex suis Ecclesiis percipiunt beneficia, post mortem debent eisdem Ecclesiis bona, quæ supersunt, relinquere; est enim quædam obligationis species, quæ dicitur antidoralis, juxta quam qui beneficium accepit, obligatur ad remunerandum, *l. sed etsi 25. §. consuluit, ff. de petit. hæred.* junctis traditis a Donello *de petit. hæred. c. 2.* Schiordeg. *l. 3. ad Fabrum, tr. 21. c. 1.* Fornerio *l. 1. rerum quot. c. 23.* Hunnio *ad Treutl. vol. 1. disp. 22. q. 28.* Ergo cum bona supersunt clericis post vitam, tenentur ea relinquere Ecclesiæ, a qua illa acceperunt. In his Hispaniarum regnis generali consuetudine approbata *in l. 13. tit. 8. l. 5. recop.* clerici omnes de rebus etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere valent; quam probant Matienzus: & Azevedus *ibi*, Guttierez *2. pract. q. 114.* Flores de Mena *ad Gammam decis. 315.* Valenzuela *consilio 98.* Solorzanus *ubi sup.*

4 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet verum sit, clericos beneficiarios veros dominos esse fructuum suorum beneficiorum; tamen testamentum facere non possunt. Nec novum, aut insolens est, ut qui dominus est, de bonis suis disponere non possit, ut contingit in filiisfamilias, qui licet dominium habeant bonorum adventitiorum, *l. cum oportet, C. de bonis, quæ l.* de his tamen testamenta facere non possunt, *l. ult. §. filiis, C. eod. tit. l. pen. C. qui testamenta*: & ille, qui tenetur bona per fideicommissum restituere, licet interim dominus sit; *l. finali, ff. de usufruct. earum rerum, l. species, ff. de auro, & argento*: tamen de illis disponere non valet, *l. 3. §. res, quæ, ff. ad Treb.* ita etiam quamvis clerici domini sint fructuum suorum beneficiorum, tamen de illis disponere non valent.

5 Exponitur Concilium Toletanum 9. can. 7. Sed supra traditis obstat textus in can. *6.* Concilii Toletani *9.* in illis verbis: „ Quod si Presbyter, aut Diaconus sit, quos objisse constiterit, non sine cognitione sui Episcopi rem ejus hæredibus adire licebit. “ Quæ verba si accipias de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, aperte probatur testamentum de illis factum valere. Si vero accipias de bonis patrimonialibus, ad quid necessaria erat Episcopi cognitio, ut hæredes similia bona occupare possent. Pro cujus textus expositione dicendum est. Patres in eo canone agere de clerico, qui testamentum fecit de bonis patrimonialibus, ut constat ex illis verbis, *rem ejus*: quæ ad patrimonialia necessario sunt referenda, non vero ad fructus beneficii: ideo autem desideratur cognitio Episcopi, nec possunt hæredes propria auctoritate bona occupare, ne occasione patrimonii defuncti hæredes occupent bona, quæ ad Ecclesiam spectant, ut constat ex illis verbis: “ Ne passim hæreditatis adeundæ data licentia, de rebus Ecclesiæ, aut non reddatur ratio plena, aut fraus non inveniatur illata. “ Unde licet Patres finant clericis de bonis patrimonialibus disponere, tamen prohibent, ne hæredes bona ipsa occupare possint sine Episcopi cognitione, ex supra tradita ratione.

6 Exponitur Concilium Germanicum. Ex supra traditis exponendus est textus in Concilio Germanico celebrato sub Cardinale Conrado, *can. 5.* & extat apud Antonium Augustinum *in epit. juris Pontif. l. 37. tit. 25. c. fin.* & apud Crespetium *in summa, verbo Testamentum*, in hæc verba: „ Sub anathemate prohibemus, ne de cetero clerici gratia testandi abutentes, cum de rebus Ecclesiæ nullum possint condere testamentum, fructus beneficiorum ecclesiasticorum spuriis suis, vel concubinis suis dimittant. Qui vero contra hanc inhibitionem venire præsumpserint, in signum suæ perditionis Ecclesiastica careant sepultura: & quibus tales fructus legantur, eis ca-

reant ipso jure: qui autem testamentum, tale manutenere voluerint, & per quorum manus personis illi fructus præbendæ fuerint ministrati, ipso facto sciant se excommunicationis vinculo innodatos, & quamdiu fructus hujusmodi contra hanc institutionem ipsis ministrati fuerint. Ecclesia ipsa sit sub interdicto posita. " Ex quo textu manifeste colligitur, clericos posse facere testamentum, sed simili facultate abuti, si fructus ex præbendis perceptos alicui legaverint, quia facultatem testandi illi tantum habent de bonis patrimonialibus; de bonis autem, seu fructibus intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere non valent, quia illis concessum non est, ex supra traditis.

CAPUT VIII.

a Alexand. III.

AD hæc præsentibus innotescat, quod clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de jure testari non possunt. Viventes tamen, & sui compotes, moderate valent aliqua de bonis ipsis, non ratione testamenti, sed eleemosynæ intuitu erogare in ægritudine constituti.

NOTÆ.

1 a *Alexander III.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5.* ubi additur pars capitis *Tuanos*: & post Concilium Lateran. *p. 29. c. 8*, legitur: *Cenomanensi*. Unde cognoscitur in præsenti referri partem text. *in c. 1. de clericis peregrinis*, ubi inscriptionem exposui.

COMMENTARIUM.

Difficilis admodum profecto est præsens Alexandri constitutio, dum clericis prohibet testamentum facere ex bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis; donare autem etiam in ægritudine modicas res permittit; nam primo talis constitutio, ut invida tollenda est, siquidem permittit viventibus donare, morientibus autem donandi facultatem adimit. Ideo enim lex Furia Caninia sublata fuit *in leg. unic. Cod. de lege Furia toll. Paragr. unic. Instit. eod. tit.* quia permittebat in vitam totam servorum familiam manumittere, morientibus vero eam licentiam adimebat, ut referunt Pancirola *l. 2. var. cap. 28.* Olanus *lib. 2. paralip. cap. 10.* Antonius Augustinus *de legibus.* Circa quod caput 1. legis Caniniæ notandi sunt textus *in l. testamentum 51. ff. de manumiss. testam. l. Papin. §. 8. quarta, ff. de inoff. l. potestatis 215. ff. de V. S. l. si quis 37. ff. de condit. & demonstr. l. si quis 31. ff. de legat. 2. l. 3. §. plane, ff. de legit. tut. l. 69. §. rogo, ff. de legat. 3. l. fin. ff. de reb. dubiis, l. 6, §. 3. ff. ad leg. Falcidiam.* Deinde nam aut in præsenti agitur de donatione mortis causa, aut de donatione inter vivos. Si de donatione mortis causa, falsa est constitutio, cum ille possit donare causa mortis, qui & testamentum facere valet, *l. tam is 25. §. 1. ff. de don. caus. mort. l. 1. §. 1. ff. de tutela, & ration.* ergo si clericis non licet testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, nec donare causa mortis illis licebit. Accedit, nam alias aperta fraus fieret sacris canonibus, in quibus testamentum illis facere prohibetur, si in ægritudine possent donare ea bona, quæ in testamento non possunt relinquere: quam ob rationem constitutionem text. *in c. quamquam, §. ult. de usuris, l. 6.* ad donationem causa mortis protrahunt Glossa *ibi, verbo aliter*, Matienz. *in l. 1. tit. 10. gl. 2. l. 5. Recopil.* Fachineus *l. 5. controv. c. 62.* Gratian. *t. 1. discept. c. 79. n. 12.* Faber *de error. decade 43. errore 8.* ideoque ne fraus fieret legibus Juliis caducariis, Senatusconsulto, cujus mentio fit *in l. Senatus 35. ff de don caus. mort.* cautum fuit, ut omnes donationes causa mortis ad exemplum legatorum caperentur: quod etiam ex identitate rationis ad alios casus protractum fuit *in l. Marcellus 15. §. ult. l. si debitor 17. l. illud 37. ff. de don. caus. mort. l. cum hi 8. §. 1. ff. de transact. l. circa 66. vers. sicut, ff. ad l. Falcid. l. 1. §. 1. ff. si quid in fraud. patroni, l. 1. §. in mortis, ff. si cui plus quam per legem, l. fideicommissum 87. ff. de legat. 3. l. un. §. ult. Cod. de caducis tollen. l. ut hared. 50. in princ. ff. de leg. 1. simila l. ei cui 10. ff. de don. causa mortis, l. quæ sub conditione 8. §. & in mortis, l. quæ sub conditione 8. §. & in mortis, ff. de cond. instit.* Igitur si prohibitum est clericis legare bona intuitu Ecclesiæ acquisita, nec donare causa mortis illis licebit. Si de donatione inter vivos accipiatur Alexander in præsenti, frustra adjicitur taxativa illa; *moderate*; nam cum clerici veri domini sint fructuum suorum beneficiorum, libere illos donare poterunt, cum donatio effectus sit dominii, *l. sed etsi 26. §. consuluit, ff. de testit. hared. leg. in re mandata, C. mandati.*

2 Cui difficultati ut satisfaciamus, præsentemque textum exponamus, sciendum est, retenta opinione quam probavi *tit. antecedenti*, videlicet Episcopos, Canonicos, ceterosque beneficiarios vere dominos esse fructuum suorum beneficiorum posseque eos ad libitum inter vivos donare absque eo, quod teneantur ad restitutionem; quod etiam resolvunt Covar. *in c. cum in officiis 7. n. 12. hoc tit.* Diana *p. 8. tract. 6. res. 13.* P. Molina *de justitia, tract. 2. disp. 144.* & sic quotidie in controversiis forensibus pronunciari pro donatariis Episcoporum, tradunt Molina *l. 2. de primogen. c. 10. n. 34.* & ibi addentes, Solorzanus *t. 2. de jure Indiar. lib. 3. c. 20. n. 4.* Noguerol *alleg. 26. n. 214.* Barbosa *alleg. 114.* fuse Retes *de donat. c. 12. per tot.* peccare tamen lethaliter hujusmodi Ecclesiæ Prælatos ita profuse donantes docuerunt PP. Concilii Tridentini *sess. 25. de reform. c. 1.* propter obligationem charitatis, qua strictius ipsi tenentur potius quam laici omnia superflua in pauperes erogare. D. Th. *2. 2. q. 184. art. 7.* Unde licet sententia Navarri, quatenus ad restitutionem eos teneri docuit, communiter rejiciatur, quatenus tamen docet eos peccare lethaliter, nimis profuse sine causa donantes, communiter amplectitur, ut testantur Lessius *l. 2. de justitia, c. 4. difficult. 2. per totum.* Barbosa *d. alleg. 114.* Solorzanus *ubi sup. n. 21.* Et licet quoad Episcopos religiosos contrarium tenuerit Abulensis *in c. 30. Num. q. 109.* Sarm. *de reddit. 1. part. in defens. monit. 11. n. 2.* idem tamen circa donationes factas ab Episcopis religiosis, ac factas a sæcularibus, docuerunt Navarrus *de reddit. qu. 1. monit. 8. & qu. 3. monit. 25.* Soto *l. 7. de justitia, q. 4. art. 2. & lib. 10. qu. 5. art. 7.* Redoanus *de spoliis cleric. qu. 3. §. Et his, n. 16.* Rodriquez *tom. 2. qq. regul. qu. 58. art. 8.* Sa *verbo Episcopus, n. 11.* Azor. *tom. 1. instit. l. 12. c. 7.* Sousa *in Episc. relig. n. 26.* D. Josephus de Retes *de donat. c. 12. nu. 34.* Circa donationes autem mortis causa, licet jure communi inspecto idem procederet in Episcopis, ac in ceteris beneficiariis, videlicet eos omnes causa mortis donare non posse, ex eo quia ubi alicui prohibetur testamentum facere, & in eo de certis bonis disponere, ne præjudicium fiat illis, ad quos similia bona post mortem ejus perventura erant, etiam donare causa mortis prohibetur, ut contingit in patribus in præjudicium filiorum condemnatis in præjudicium fisci, quibus negatur testamenti factio activa; & ita quia æqualis prohibitionis ratio militat, utrumque simul, testari videlicet, & donare causa mortis illis prohibetur; *l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. filiis 7. §. ult. ff. de donat. caus. mort. l. discretis 10. Cod. qui testamenta*; docet Fachineus *lib. 5. controv. cap. 25.* Osualdus *lib. 14. Donel. cap. 33. litt. G*, Merillus *lib. 6. obs. cap. 7.* pluribus relatis Arias a Mesa *l. 2. var. cap. 39.* Unde filiusfamilias, cui ideo testari prohibetur, quia familiam non habet, ut explicat D. Josephus de Retes *l. 1. opusc. cap. 22. n. 8.* ex consensu tamen patris potest donare. Hodie tamen cum ex consuetudine generali, quam illustrabimus infra *in cap. relatum*, clerici de omnibus bonis disponere possint, quocumque modo ea donare causa mortis valebunt: Episcopi vero, qui testamentum facere nequeunt, nec donare causa mortis poterunt. Deinde supponendum est, in præsenti textu Alexandrum agere de donatione inter vivos facta: nam licet referat in ægritudine eam factam fuisse, non ideo talis donatio appellatur mortis causa; tunc enim donatur causa mortis, cum in mortis casum, seu eventum res datur; ita ut in ejus defectum res dotata redeat ad dominum donatoris. In summa, cum donator magis vult sibi habere rem donatam, quam donatarius, & magis, ut eveniente casu mortis, potius donatarius habeat, quam hæres, *leg. 1. l. Senatus 35. §. 1. ff. de donat. causa mort. l. 1. C. eod. tit. princip. Instit. de donat.* ubi plura Institutarii; late docent Hermosilla *in l. 2. tit. 4. partit. 5. glos. 1.* Donellus *l. 14. comment. cap. 33.* Faber *de error. decad. 43. cum pluribus sequentibus*, & *l. 7. consect. cap. 20.* Cujacius *l. 17. Juliani, in l. si alienam 13. §. Marcellus, de donat. inter, & tract. 2. ad Afric. in l. mortis 22. ff. eodem tit. & l. 3. obs. c. 17. & l. 20. cap. 6. & l. 10. cap. 18.* Fachineus *l. 5. controv. cap. 22.* Gentilis *de donat. inter, l. 2. cap. 33. & l. 3. cap. 34. cum sequ.* Duarenus *ad tit. de donat. cap. 1.* D. Mathias Guerra *in l. ubi ita donatur, ff. de donat. causa mort.* in qua juris parte de donatione causa mortis observandi sunt textus *in l. 4. l. si maritus, §. quod legaturus, l. si vir 32. §. ult. ff. de don. inter, l. 9. §. ultimo, l. 10. l. 11. l. cum hic 32. §. si maritus, ff. eodem, l. 3. in princ. vers. Julianus, ff. de lib. leg. l. 3. l. 20. ff. de legat. præstand. l. nam etsi 17. ff. de condit. indeb.* juncto Costa *l. 1. select. cap. 18. l. licet, C. de pactis*, juncto Pinello *l. 1. select. cap. 10. n. 43. l. cum pater 77. §. Mævio, ff. de legat. 2.* cum ipso Pinello *l. 1. select. cap. 6. n. 32. l. si quid in fraudem patroni*, juncto Cujacio *tract. 1. ad Afric. in l. 46. Digest. eodem tit. l. 3. §. si debita, l. 8. §. sed & si mortis, ff. de bonis libert. l. servus 76. ff. de hared. instit. l. mortis 15. Dig. de manumiss. l. 24. §. pater, ff. de adimend. legat. l. 5. §. qui mortis, ff. de his quibus ut indign.* Unde licet tempore ægritudinis fiat donatio, si tamen non in mortis eventum fiat, non mortis causa, sed inter vivos appellatur, & talis præsumitur, textus singularis *in leg. Seja, §. ult. ff. de don. causa mort.* docent Covar. *in præsenti rubric. 3. part. n. 36.* Julius Clarus *§. donatio, qu. 4. n. 3.* Petrus Barbosa *in l. quæ dotis, a n. 85. ff. solut. matrim.*

3 Quibus ita animadversis, non obstat dubitandi ratio supra adducta; nam multum interest, an Episcopi, & alii beneficiarii in vita disponant de fructibus beneficii, an vero voluntatem suam in tempus mortis conferant. In primo casu valida est dispositio, quia sibi detrahit quod donat: at in secundo dispositio non valet, quia non sibi, sed Ecclesiæ, quæ in ea bona succedit, detrimentum infert. Nec ratio abrogationis legis Caniniæ huic casui adaptari potest, quia ut recte docet Boetius Epon. *in præsenti, n. 3.* regula illa ad eos pertinet, qui bona propria perfecte, & absolute habent, ut contingit in bonis patrimonialibus clericorum, non vero in bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec obstat augmentum difficultatis: nam retenta supra tradita sententia, videlicet Alexandrum in præsenti agere de donationibus inter vivos non refragatur taxatio illa, *moderate, & eleemosynæ causa donat*: nam omisso Molina *l. 1. de primog. cap. 10. n. 40.* qui textum hunc accipit de bonis Ecclesiæ, non vero de rebus ejus intuitu acquisitis; omissa itidem sententia Navarri *de redditibus q. 1. monit. 81.* quem sequitur P. Molina *in justitia, tract. 2. disput. 148. n. 6.* Solorzanus *t. 2. l. 3. c. 10. n. 130.* dum non admittit argumentum a contrario sensu, in præsenti textu dicendum est, clericis in ægritudine constitutis tantum modicas permitti donationes, quia aliæ censentur factæ in fraudem prohibitionis canonicæ, de non disponendo per viam testamenti de hujusmodi rebus, argumento legis *filia 59. ff. solut. matrim. c. 2. de renunc. in 6. l. si filio 5. ff. de diversis*; ideoque perinde haberi debent tales immoderatæ donationes, ac si factæ fuissent in testamento, *cap. de his, de sepulturis*, docent Covar. *hic, n. 2.* Sarmiento *4. p. de reddit. q. 14. n. 6.* Barbosa *d. alleg. 114. n. 6.* si enim immodicæ donationes clericis de vita periclitantibus permitterentur, facile de omnibus rebus, etiam testamento non condito disponerent in fraudem prædictæ prohibitionis; quæ fraudis suspicio idem jus extorquet in donatione causa mortis, ac in legatis observatur, argumento textus *in cap. tua, de procur. cap. constitutus, de concess. prabend.*

Exponitur præsens textus.

CAPUT IX.

Idem a *Vigilienſi Epiſcopo*.

QUia nos tua duxit prudentia consulendos, utrum clerici de mobilibus, vel immobilibus possint condere testamentum: consultationi tuæ taliter respondemus, quod licet de his quæ paternæ successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum suorum, non habito respectu ad Ecclesiam, pervenerit ad ipsos, libere disponere valeant; de his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ suæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum.

NOTÆ.

1 a *Vigilienſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione *sub hoc tit. c. 5.* & post Concilium Lateran. *p. 29. c. 5.* Vigilia urbs est Episcopalis Italiæ, cujus Præsul Maurus dictus martyrium subjit sub Trajano, ut refert Carolus a Sancto Paulo *l. 1. Geograph. sacr. fol. 59.* & notavi *in c. 8. de ætat. & qualit.* Commentarium hujus textus dedi supra *in c. cum in officiis 7.*

CAPUT X.

Idem a *Ubaldo Oſtienſi Epiſcopo, & Archiepiſcopo, & Canonicis Velletran.*

CUm esses, frater Episcope, in nostra præsentia constitutus, diligenti nobis narratione proposuisti, talem in tuo Episcopatu consuetudinem inoleviſſe, quod testamenta quæ fiunt in ultima voluntate, ab iis qui potestatem habent super alios, penitus rescinduntur, nisi cum subscriptione 7. aut 5. testium fiant, secundum quod humanæ leges decernunt. Quia vero a *b* divina lege, & Sanctorum Patrum statutis, & a generali Ecclesiæ consuetudine id esse noscitur alienum, cum scriptum sit; In ore duorum vel trium testium stat omne verbum; præscriptam consuetudinem penitus improbamur, & testamenta, quæ parochiani vestri coram Presbytero suo, & tribus, vel duobus aliis idoneis personis in extrema voluntate de cetero fecerint, firma decernimus permanere, & robur obtinere perpetuæ firmitatis, sub interminatione anathematis prohibentes, ne quis præsumptione qualibet hujusmodi audeat rescindere testamenta.

NOTÆ.

a *Oſtienſe.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 9.* ita legitur: *Idem Ubaldo Hoſtienſi Epiſcopo, & Archiepiſt. & Canonicis Velletran.* post Concilium vero Later. *in append. p. 50. c. 20.* ita habetur; *Idem Hubaldo Epiſcopo Hoſtienſi, & Archipresb. & Canonicis Vuelectur.* sed ubique male; legendum enim est: *Idem Humbaldo Hoſtienſi Epiſcopo, Archipresbytero, & Canonicis Vellitrenſibus*; quæ correctio facile suadetur ex eo, nam temporibus Alexandri III. Humbaldus in rebus gerendis vir solertissimus regebat Ecclesiam Hostiensem, & Cardin. creatus Legatus missus fuit in Angliam ad causam D. Th. Cantuar. ut refert Baron. *t. 12. an. 1167. & 1168.* & tandem defuncto Alexand. III. Kalend. Septemb. an. 1181. ejus successor creatus fuit, dictusque Lucius III. ut refert Baron. *ubi sup.* Ughel. *t. 1. Italiæ sacræ, fol. 82. n. 41.* Ludovicus a S. Carolo *in Biblioth. Pont. in Lucio III.* & ita *Humbaldo*, non *Hubaldo*, legendum est; deinde non *Archiepiſcopo*, sed *Archipresbytero*, legendum credo; quia Ecclesia Vellitrensis nunquam fuit Metropolis, sed tantum Cathedra Episcopali decorata; & scribitur tantum, *Archipresbytero, & Canonicis*, quia jam a temporibus Eugenii III. per an. 1153. unita erat Vellitrensis Ecclesia cum Hostiensi, ut referunt Baron. *d. an. 1153.* Ughellius *d. t. 1. Italiæ, fol. 58*, qui Humbaldum, de quo in præsenti, refert inter Episcopos Hostienses simul & Vellitrenses. De Hostiensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. 3. de Postul. Prel.*

d *Divina lege.*) Non quia adsit aliquod præceptum divinum circa numerum testium, sed ut duo tantum, aut tres adhibeantur; ut probavi *in c. licet 23. de testib.* Nec Alex. in præsenti leges humanas majorem numerum testium in testamentis, & aliis similibus actibus desiderantes, quæ apud omnes fere gentes observantur, esse juri divino contrarias docet: tantum enim Alexander hic intendit improbare consuetudinem illam, quæ in Vellitrensi diœcesi Romanæ Ecclesiæ in temporalibus subjecta (ubi jus canonicum principaliter erat observandum) adversus generales regulas sacrorum canonum erat introducta; illa enim verba, *a divina lege*, profert Alexander III. quasi dicat, ideo consuetudinem, de qua in præsenti, non esse observandam, quia erat aliena a lege divina per SS. PP. statuta, & generalem Ecclesiæ consuetudinem recepta; non vero quia esset contra præceptum divinum introducta: docuit Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 1. §. 4. n. 11.* licet enim juxta jus naturale divinum sufficiens sit ad probationem duorum, vel trium testimonium: non tamen jus divinum stabilire intendit, tanquam necessario certum, nec ita ut censeat plures non posse requiri in nonnullis casibus. Quare nisi hominum malitia nimium excresceret, duorum vel trium abunderet testimonium; sed postquam labefactari cæpit humana fides receptum fuit, ejusdem legi naturæ suggerente ratione, ut testimonia firmiora requirantur. Sotus *lib. 5. de justitia, q. 7. art. 3.*

CAPUT XI.

Idem *Judicibus* a *Vellitr.*

RElatum est auribus nostris, quod cum ad vestræ discussionis examen aliqua super testamentis relictis Ecclesiæ causa deducitur, vos secundum humanam, & non secundum divinam legem in ea vultis procedere, & nisi 7. aut 5. idonei testes producti fuerint, omnino postponitis exinde judicare. Unde quia hujusmodi causa de judiciis Ecclesiæ, non secundum leges, sed secundum canones debet tractari, & his, divina Scriptura testante, duo, aut tres idonei testes sufficiunt, discr. t. p. A. s. m. quat. cum aliqua causa super testamentis Ecclesiæ relictis ad vestrum fuerit examen deducta, eam non secundum leges, sed secundum decretorum statuta tractetis, & tribus aut duobus legitimis testibus requisitis; quoniam scriptum est: In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.

NOTÆ.

1 a *Vellitr.*) Vellitra perantiquum, ac nobile Volscorum oppidum, fuit Romanorum colonia, ut refert Livius his verbis: *Vellitras coloni ab urbe missi, & colonia deducta a Virginio, & Vetustio Consulibus, anno ab Urbe condita 270.* Jam primis Ecclesiæ temporibus fidem Catholicam ibi fundavit Epaphrodius, unus ex 72. discipulis Domini. Tam quoad temporalia, quam spiritualia paret proprio Episcopo, qui ex concessione Summi Pontificis ibi exercet mixtum, & merum imperium. Jam a temporibus Eugenii III. unita fuit hæc Cathedra Episcopalis cum Ostiensi, ut refert Ughellius *t. 1. Ital. sa-*

ere, fol. 58. Unde in præsenti Alexander reſcribit in negotio temporali judicibus *Vellitrenſibus*.

COMMENTARIUM.

2. Concluſio traditur, & probatur.

EX his duabus deciſionibus ſequens deducitur diſputanda aſſertio: „ Teſtamentum factum coram parocho, & duobus teſtibus, valet, non obſtante contraria conſuetudine. “ Non eſt ſimilis deciſio, qua probari poſſit hæc concluſio, eam tamen illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa & Garanna, Fachineus *l.* 5, *controv. c.* 47. Oſualdus *l.* 6. *Donelli, c.* 7. *litt. F*, Petrus Gregorius *l.* 3. *partit. tit.* 22. *c.* 5. Magdalenus *de numero teſtium in teſtam.* 2, *p. q.* 1. Cujacius *in præſenti*, Eſcobar *de utroque foro*, *art.* 2. §. 2. Viſembachius *diſp.* 17. *n.* 8. Pichardus, & alii Inſtitutarii *in §. ſecum paulatim*, *Inſtit. de teſtam.* Meyrerius *de teſtamentis*, *l.* 4. *tit.* 6. Richierius *in authent. hac conſultiſſima*, *C. de teſtam.* Duarenus *ad tit. de teſt. cap.* 5. Bayo *in praxi*, 2, *part. qu.* 2. Gibalinus *de negot. tom.* 2. *lib.* 5. *c.* 7. *art.* 2. Borellus *t.* 2, *deciſ. tit.* 5. *n.* 4. Coſta *in c. ſi pater*, *verbo in ſuo*, *n.* 6. *de teſtam. l.* 6.

3. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione: nam inter alias ſolemnitates, quæ pro forma ſubſtantiali ad valorem teſtamenti deſiderantur, præcipua eſt, ut ſeptem teſtes in eo interveniant, *leg. ſi unus* 12. *l. hac*, *C. hoc tit. l. item tabulæ* 7. *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecundum tabulas*, *l.* 2. *C. eodem tit. l.* 3. *ff. ſi tabula teſtamenti*, *§. ſed cum paulatim*, *Inſtit. hoc. tit.* quorum præſentia deſideratur, ut ita voluntates teſtantium, ſine ulla captione ſerventur, ut ait Conſtantinus *in l.* 1. *Cod. Theodoſ. hoc tit.* Ergo coram presbytero, & duobus teſtibus teſtamentum factum nullum eſt. Augetur hæc difficultas ex eo, nam in præſenti caſu non ſolum hæc juris communis diſpoſitio urgebat, verum & conſuetudo illi conformis, juxta quam non aliter teſtamentum valebat, quam ſi factum eſſet coram ſeptem teſtibus; præcipue cum circa numerum teſtium in teſtamentis adhibendorum conſuetudo attendatur, *l. fin. C. de teſtamentis*; textus ſingularis *in c.* 2. *de conſuetudine*: docet Burgos de Paz *in l.* 3. *Tauri*, *concluſ.* 4. *n.* 535. Igitur juxta talem conſuetudinem teſtamentum factum abſque legitimo teſtium numero, nullum erat. Deinde, nam hæc juris diſpoſitio conſuetudine firmata, non erat contraria juri divino, teſtato *Deuteron. cap.* 19. *Matthæi cap.* 18, *& in cap. fin.* 35. *qu.* 6, *c. licet*, *cap. in omni*, *de teſtib.* his verbis: in ore duorum, vel trium ſtat omne verbum. Nam plerumque in jure hoc Pontificio major numerus exigitur veluti ſeptem, *in c.* 1. *& ſeq. de purgat. canon. in c. Præſul.* 2, *q.* 4. quia ut ex Ariſtotele *l.* 1. & hic refert Sotus *l.* 5. *de juſtitia*, *q.* 7. *art.* 2. certitudo non eſt in omni materia ſimiliter exquirenda: ergo cum præſens conſuetudo juri divino non eſſet contraria, & juri humano conſona eſſet, dicendum videbatur, teſtamentum non obſervata ipſa conſuetudine factum, nullum eſſe. Accedit etiam, nam ſeptem teſtes deſiderantur in teſtamentis ob publicam utilitatem, ut ita ſecuriorem exitum voluntates teſtantium habeant, §. 1. *Inſt. de teſt.* ibi: „ Propter teſtamentorum ſinceritatem, ut nulla fraus adhibeatur. “ Et *l. fin. C. de fideicommiſſ.* ibi: „ Lex etenim, ne quid falſitatis incurrat, per duos forte teſtes compoſitum teſtamentum, majorem numerum teſtium expoſtulat, ut per ampliores homines perfectiſſima veritas reveletur. “ Et *l. jubemus* 25. *C. hoc tit. l. quoniam* 35. *C. de inoffic.* Igitur contra utilitatem publicam Alexander in præſenti ſtatuere non debuit, ne in cenſuram Theodoſii Imperatoris incideret, qui in Novella 2. de teſtamentis, *tit.* 8. appellavit præſumptionem poſteritatis, quæ juris antiqui cautelam in teſtamentis condendi paulatim immutavit.

4. Teſtamenti factio quo jure inducta.

Qua difficultate ita fulcita minime obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione primo ſciendum eſt, valde controverſum eſſe, quo jure teſtandi facultas introducta ſit? Et quamplurimi aſſerunt, teſtandi facultatem a jure gentium originem traxiſſe: docuerunt Oſualdus *l.* 6. *ad Donellum*, *c.* 5. *litera A*, Covar. *l.* 3. *var. c.* 6. *n.* 7. Peralta *in rubric. de hered. inſtit.* Pinellus *in rubr. C. de reſcindend.* 1. *p. c.* 1. *n.* 25. Antonius Gomez, & ceteri Tauriſtæ *in l.* 3. *Tauri*, Spino *in ſpeculo*, 2. *p. rubricæ*, *n.* 20. Benedictus Pinellus *l.* 2. *ſelect. c.* 10. Mancinus *de triplici juris collat. c.* 47. Coſtanus *qq. juris c.* 6. omnium latiſſime Gilkenius *in l.* 1. *in principi*, *C. hæred. inſtit.* ubi pro utraque parte plura argumenta adducit, quorum ego ea tantum referam, quæ plus ponderis habere videntur. Et hæc ſententia primo probatur ex eo, nam id dicitur juris gentium, quod apud omnes gentes peræque obſervatur, §. *jus autem inſtit. de jure naturali*. Sed teſtamentorum uſus apud omnes fere gentes invaluit, ut probavi *in c.* 2. *de conſuet.* igitur quia ab eo jure teſtamentorum uſus provenit. Secundo quia nihil naturali rationi magis conſentaneum eſt, quam voluntatem domini volentis *in alium rem* ſuam transferre, ratam haberi, §. *per traditionem*, *Inſtit. de rerum diviſ.* præcipue cum hæc voluntas ultima eſt, *l.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* §. *unic. inſtit. de lege Cæcinia*. Tertio, quia quod jure civili introductum eſt, pacto in contrarium facto remitti poteſt, *l. penult. C. de pactis*; at teſtamenti factionem nulla conventione amittere poſſumus, *l. pactum* 15. *Cod. de pactis*, *l. hæreditas*, *Cod. de pactis convent. l. ult. de ſuis*, *& legit. hæred.* igitur quia teſtandi facultas non eſt juris civilis, ſed gentium.

5. Contraria ſententia refertur.

Alii tandem contendunt, facultatem condendi teſtamentum a jure civili originem trahere; ita docuerunt Accurſius *in l. ex hoc ff.*, *de juſtitia*, *& jure*, Baldus *ibi n.* 5. Baldus *in l. decernimus*, *n.* 10. *C. de ſacroſ.* Caſtrenſis *in l.* 3. *ff. hoc tit. n.* 3. Balduinus *ad leges Romuli*, *c.* 26, *n.* 3. Alciatus *l.* 4. *parerg. c.* 25. *& in princip. legis Gallus*, Duarenus *ad tit. de teſtam. capite quid ſit teſtamentum*, Faber *in juriſprud. tit.* 2. *princ.* 4. *illat.* 2. *& l.* 4. *conject. c. ult*, *& de errorib. decad.* 13. *errore* 1, & alii congeſti ab Oſualdo *d. c.* 4. *litt. A*, qui moventur ſequentibus juris fundamentis. Primo, nam diſpoſitio, quæ fit tempore habili, ſi in tempus inhabile conferatur, inutilis eſt, *l. Stichus* 25. *ff. de manumiſſ. teſt.* ſed diſpoſitio teſtamentaria confertur poſt mortem teſtatoris, *l.* 1. *ff. hoc tit.* quod tempus inhabile eſt, quia mortuus nihil diſponere poteſt; ergo juxa rationem naturalem nemo teſtamentum facere poterat, niſi lex civilis permitteret. Secundo, quia cum res devenit ad eum caſum, a quo incipere non potuit, vitiatur, *l. exiſtimo* 98. *l. pluribus* 140. §. *& ſi placeat*, *ff. de verb. oblig. l. debitor* 82, *verſic. Quod ſi vivo*, *ff. de legat. l. quod pro parte* 11. *ff. de ſervit. l.* 3. *in fine*, *ff. de his*, *quæ pro non ſcript. leg. falſus* 44. §. *ult. ff. de furtis*, §. *ſi ſervus*, *Inſt. de noxal. cap. ult. de jurejur. in* 6. ſed teſtamentum defuncto teſtatore pervenit ad caſum, in quo incipere non poterat: ergo attenta ratione naturali nullum erat, niſi lege civili confirmaretur. Tertio, nam deportatus amittit ea, quæ ſunt juris civilis, non vero, quæ ſunt juris naturalis, aut gentium, *l. ſunt quidam* 17. *ff. de pœnis*, *l.* 3. *leg. deportatus* 14. *ff. de interdict. & releg.* ſed deportatus amittit teſtandi facultatem, *leg. ejus* 8. §. *in inſulam*, *ff. eodem tit.* ergo quia teſtandi facultas juris civilis eſt. Quarto, quia ea, quæ ſunt juris gentium, apud omnes gentes recipiuntur, §. *jus autem*, *Inſtit. de jure naturali*: ſed teſtamentorum uſus non eſt apud omnes gentes receptus; ſiquidem olim Athenienſes teſtamentum non agnoverunt, ut refert Plutarchus *in Solone*; & de Danis idem refertur *in c.* 2. *de conſuetud.* & ho, die omnibus teſtari non permittitur, ut probavi *in cap.* 1. *hoc tit.* igitur quia teſtandi facultas non eſt juris gentium. Tandem, nam expreſſa lege decemvirali patribus familias data fuit facultas diſponendi de rebus propriis, *l. verbis* 120. *ff. de V. S.* igitur quia teſtandi facultas a jure civili provenit. Alii mediam eligunt ſententiam, & aſſerunt teſtamentum quoad originem, & uſum eſſe juris gentium, quoad ſolemnitatem vero eſſe juris civilis,

6. Traditur vera ſententia.

in hoc interpretum diſſidio veriorem credo ſententiam, quam retuli *in d. c.* 2. *de conſuet.* videlicet teſtamentorum uſum apud aliquam nationem, ſeu gentem, cum certa forma, & ſolemnitate cœpiſſe: ſed poſtea ab omnibus fere gentibus receptum, & approbatum, ſpecialibuſque legibus confirmatum fuiſſe; unde licet attenta origine teſtamentum juris civilis eſſet, tamen quia communi gentium conſenſu receptum, & approbatum fuit; ideo juris gentium teſtamentum eſſe recte dicitur, ut de acceptilatione ait Ulpianus *in l. an inutilis* 8. §. *ult. ff. de acceptil.* quam ita exponit Valentia *l.* 2. *illuſtrium*, *tract.* 3. *c.* 1. *n.* 46. Nec hac ſententia retenta obſtant fundamenta ſecundæ ſententiæ, in qua docetur, teſtamentorum uſum omnino juris civilis eſſe, nec juxta rationem naturalem defendi poſſe. Non primum, pro cujus ſolutione præmittendum eſt, aliam habilitatem deſiderari tempore diſpoſitionis, aliam vero tempore executionis: nam tempore diſpoſitionis non requiritur habilitas illa, quæ tempore executionis deſideratur *l. pater* 17. §. 1. *ff. de caſtrenſi peculio*: ſed illa, quæ neceſſaria eſt ad ipſam diſpoſitionem, veluti quod teſtator ſit ſanæ mentis, ſui juris, civis Romanus, & alia, quæ neceſſaria ſunt, ut diſponens habilis dicatur tempore diſpoſitionis; tempore vero executionis requiritur habilitas; quæ neceſſaria eſt ad ipſam executionem, non vero, quæ neceſſaria eſt ad diſpoſitionem: nam cum hæc ſemel perfecta fuerit, non indiget amplius habilitate. Unde ſi aliquis dum ſanæ mentis eſſet, faceret teſtamentum, licet poſtea furere incipiat, teſtamentum non vitiatur, §. *ſed furioſi*, *Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum*: nam cum mentis integritas ſolum requiritur ad formandam ipſam diſpoſitionem teſtamenti, ea ſemel formata, amplius non requiritur. Unde facile reſpondetur prædictæ difficultati: nam illud juris principium, quo docemur, diſpoſitionem quæ fit tempore habili, ſi ad tempus inhabile referatur, inutilem eſſe, procedit quando executio confertur in tempus inhabile reſpectu ipſius executionis, ut *in d. l. Stichus* 39. *de manumiſſ. teſtam.* quo loco libertas ita data; *Stichus ſervus meus*, *ſi eum hæres alienaverit*, *liber eſto*; inutilis pronunciatur, non quia legatum conferatur *in* tempus inhabile reſpectu diſpoſitionis: ſed quia effectus legati, ideſt manumiſſio, conferatur in tempus inhabile reſpectu ipſius executionis, eo quod directa libertas, de qua agitur, ſervo alieno dari non poteſt, *l. ſervo* 9. *ff. de manumiſſ. teſtam.* ſecus autem ſi executio conferatur in tempus habile reſpectu executionis; tunc enim licet inhabile ſit reſpectu diſpoſitionis, valet diſpoſitio, ac proinde teſtamentum ſubſiſtetur, quamvis effectus ipſius conferatur poſt mortem; quia licet hoc tempus ſit inhabile ad diſponendum; non tamen eſt inhabile ad hoc, ut quod ſemel legitime diſpoſitum fuit, exequatur, ſed potius neceſſarium eſt: tum quia teſtamentum non niſi poſt mortem teſtatoris exequi poteſt, *l.* 1. *ff. de teſtamentis*; tum etiam, quia duo ejuſdem hæreditatis in ſolidum domini eſſe non poſſunt, *l. ſi ut certo*, §. *ſi duobus*, *ff. commodati*. Neceſſarium ergo eſt, ut prius teſtator moriendo amittat dominium, quam ut hæredibus, & legatariis acquiratur. Et ſi adhuc inſtes, amiſſionem dominii non ſolum nocere diſpoſitioni, verum & executioni, veluti cum quis deportatur, aut in adrogationem datur, quo caſu teſtamentum antea factum irritum fit, *l. ſi quis filio* 6. §. *ejus*, *ff. de injuſto rupto*: igitur etiam cum teſtator per mortem amittat dominium, dicendum erat inutile reddi teſtamentum. Reſpondeo deportatione, vel adrogatione teſtatoris rumpi teſtamentum non tam ob amiſſionem bonorum, quam ob capitis diminutionem, quam patitur deportatus, dum civis Romanus eſſe deſinit, adrogatus vero dum alterius poteſtati ſubjicitur; quia capitis diminutiones non ſolum impediunt teſtamenti diſpoſitionem, ſed etiam ipſius executionem; nam ut teſtamentum exequatur, requiritur, ut teſtator civis Romanus, & ſui juris factus decedat: quod impedimentum ceſſat in eo, qui cum his qualitatibus decedit, ac proinde non eſt, cur teſtamentum non exequatur. Deinde, nam multum intereſt, an quis amittat dominium per mortem, an vero per ſententiam Judicis, vel aliam ſimilem cauſam: nam hoc poſteriori caſu ita dominium amittitur, ut ſimul alii acquiratur, ac proinde antiquus dominus non poteſt de eo diſponere in præjudicium novi domini. Priori autem caſu dominium quod quis amittit per mortem, nullum acquiritur, donec legis, vel teſtatoris diſpoſitione alicui deferatur; ac proinde jure gentium permiſſum eſt decedentibus, ut de bonis ſuis poſſint diſponere, cum hoc in nullius præjudicium tendat, imo Reipublicæ expediat.

7. Reſpondetur fundamentis contrariis.

Ex dictis etiam infertur ſolutio ſecundi argumenti; ſed ut facilius percipiatur, ſciendum eſt, duas eſſe communes regulas, quæ ſibi invicem adverſari videntur. Prima aſſerit rem, quæ devenit ad eum caſum, a quo incipere non poterat, vitiari: pro qua faciunt jura ſupra citata; ſecunda vero regula docet, factum legitime non vitiari, licet ad eam cauſam deveniat, in qua non potuit inchoari: quæ probatur expreſſe *in cap. factum* 73. *de reg. jur. in* 6. *l. in ambiguis* 85. §. 1. *ff. de reg. jur.* §. *ex contrario*, *Inſtit. de legat. l. ubi* 5. *in fine*, *ff. ad legem Falcid. leg. patre* 8. *ff. de his quæ ſunt ſui*, *l. oratione* 16. §. *ult. ff. de ritu nuptiarum*, *l. ultima*, *ff. ſi tabulæ teſtam. l. is qui* 18. *l. qui teſtamento* 20. §. *ne furioſus*, *ff. qui teſtamenta*, *l.* 5. *l. Gaudentius* 6. *C. de contrah. emption.* §. *furioſi*, §. *item prodigus*, §. *item ſurdus*, *Inſtit. quibus non eſt permiſſum*. Quare pro hujus diſſidii conciliatione varias diſtinctiones adduxerunt Petrus Faber, Revardus, & Gothofredus *in dicta l. in ambiguis*, §. 1. Donellus *in dicta l.* 140. §. *ult. ff. de verb. obl.* Antonius Gomez *l.* 2. *var. c.* 10. *n.* 21. Tiraquellus *in tract. ceſſante cauſa*, *limit.* 12. Cujacius *l.* 12. *reſponſ. Papin. in l. donationes* 31. *ff. de donat.* Ex quibus illa placuit, quæ ita diſtinguit: aut res ſunt jam perfectæ, vel imperfectæ. Primo caſu cum res ſunt perfectæ, quia ad finem deſtinatum pervenerunt, non infirmantur, etſi contingat caſus, a quo incipere non poterant, ut in exemplis quæ referuntur *in d. l. patre*, *l. donationes* 31. *l.* 1. *& ſeq.* 2. *ff. de donat. inter.* Secundo autem caſu, ſcilicet cum res imperfectæ ſunt, nec finem deſtinatum acceperunt, vitiantur, & adhuc ſubdiſtinguendum eſt: aut caſus ſuperveniens impedit negotium ad finem perduci: & tunc vitiatur actus, ut ſi res promiſſa antequam tradatur, fiat ſacra, *l. inter* 83. §. *ſacram*, *ff. de verb. obl.* aut caſus incidens non impedit negotium ad finem perduci, & tunc non vitiat actum, ut in teſtamento, quod ideo conditur, ut res ad hæredes, vel legatarios perveniant, ac proinde donec hunc finem conſequatur, non poteſt ſimpliciter dici perfectum; unde ſi teſtatori adimantur bona, eo quod poſtea deportatus, vel adoptatus fuerit, vitiatur teſtamentum, quia hic caſus impedit illud ad finem ſuum perduci; ſi vero teſtator moriatur, teſtamentum ſuſtinetur; nam talis caſus non impedit ejus executionem.

8. Diſſolvuntur alia argumenta.

Nec obſtat tertium fundamentum contrariæ ſententiæ, cui variis modis ſatisfaciunt interpretes. Bartolus ubi ſupra, exiſtimat deportatum teſtari non poſſe jure Romano, poſſe tamen teſtari jure municipali: cui fere conſentit D. Nicolaus Antonius *l.* 2. *de exilio*, *c.* 6. *n.* 12. dum quærit rationem, quare jure gentium non defendatur deportati teſtamentum. Sed convincitur Bartolus ex eo, quia etſi deportatus ſibi acquirere poſſit poſt confiſcationem bonorum, *l. ea ſola* 97. *ff. de reg. jur. l.* 21. §. *is qui bona*, *ff. mandat.* hæc tamen bona cum decedit deportatus, fiſco acquiruntur, *l. ſi deportatus* 15. *ff. de interdict. & releg.* & ideo neceſſarium hæredem fiſcum habet, *l. cum ratio* 7. §. *ult. ff. de bon. damnator.* ibi: *Quod ſi deportatus ſit, quia civitatem amiſit, hæredem habere non poteſt*: & acquiſita fiſcus accipit, *l.* 2. *C. de bonis proſcript.* ibi: *Deportati, nec earum quidem rerum, quas poſt pœnam arrogatam habuerint, hæredem habere poſſunt, ſed & hæ publicabuntur*. Gilkenius *in l.* 1. *C. de hæred. inſtit. n.* 17. exiſtimat deportato competere omnia, quæ ſunt juris gentium, niſi aliquid ſpecialiter adimatur, prout adimitur teſtamenti factio. Sed rectius reſpondendum eſt, deportato non auferri directo facultatem condendi teſtamentum, ſed indirecto; quia auferuntur illi quædam, ſine quibus teſtamentum fieri non poteſt: unde cum deportatus non habeat civitatem, familiam, bona, larem, de quibus diſponat; ideo teſtamentum facere non poteſt, ut late docet D. Joſephus de Retes *l.* 3. *de interdict. execuſu* 5. ubi exponit textus *in l. ſi mandavero* 22. §. *is cui bona*, *ff. mandati*: & in illatione prima agit de fideicommiſſis a deportato relictis, & codicillis ab eo factis. Nec obſtat quaræſtimandum eſt ex uſu, non efferatarum gentium, ſed earum, quæ & rationem, & humanitatem aliquam retinent. Balduinus, & Vultejus *in princip. Inſtit. de jure natur.* Corraſius *in l. omnes*, *ff. de juſtitia & jure*, Cujacius *in l.* 142. *de verbor. ſignific.* Petrus Faber *l.* 2. *ſemeſt. c.* 1. *pag.* 7. *& c.* 2. *pag.* 23. nec enim perverſæ aliquorum mentes divinam omnium conſenſionem pervertere poſſunt. Antonius Auguſtinus *l.* 4. *emend. c.* 4. quin imo, ut ego exiſtimo, id quod naturalis ratio apud omnes gentes conſtituit, juris gentium erit, licet a nemine obſervetur; nam quæ ſua natura juſta ſunt, hominum pravitate corrumpi non poſſunt; alioquin enim diceremus, jus gentium extinctum fuiſſe, cum Deus aquarum diluvio terram abſorbuit, ſiquidem eo tempore neminem legi naturali obtemperaſſe præter Noe, & eos qui erant de domo ipſius, ſacra pagina teſtatur *Geneſ. c.* 6. *&* 7. ideoque licet teſtandi facultas apud aliquos recepta non fuerit, non evincitur eam juris gentium non eſſe. Cui ſententiæ non obeſt textus *in d. §. jus autem*, *Inſtit. de jur. natur.* quia illud verbum, *cuſtoditur*, ſic exponendum eſt, ideſt cuſtodiri debet, prout alibi ſæpiſſime. Nec obſtat quintum, quia lex XII. Tabul. non dedit, ſed tantum confirmavit teſtamentarias diſpoſitiones, *l. lege obvenire* 130. *de V. S.* at is, qui confirmat, non introducit; ſed id, quod ab alio introductum eſt probat, *l. & quia* 6. *de juriſdict. omn. judic.* Itaque hinc potius apertiſſime conſtat, teſtandi facultatem non fuiſſe introductam jure civili, ſed tantum confirmatam; etſi ratione hujus confirmationis poſſit etiam juris civilis dici, quemadmodum obligationes, quæ ex gentium jure contractibus naſcuntur, *dictæ l. ex hoc jure*, *ff. de juſtitia & jure*, civiles, & legitimæ appellantur, eo quod jure civili comprobatæ ſint, §. 1. *Inſtit. de obligat.* §. *ſed ipſæ*, *Inſtit. de action.* Ita Donellus *in rubr. C. hoc tit. n.* 9. *verſ. Quod autem*. Nec obſtat ultimum fundamentum ſecundæ ſententiæ, quia reſpondeo, quibuſdam perſonis juſtis ex cauſis non permitti teſtamentum facere, quas enumeravi *in cap.* 1. *hoc tit.* non tamen inde evincitur, teſtandi facultatem omnino juris civilis eſſe.

9. De ſolemnitate teſtamenti.

Deinde ſciendum eſt, abolitis jam illis tribus teſtamenti generibus, procinctu videlicet, collatis comitiis, & per æs, & libram, de quorum forma, & ſolemnitatibus agunt Gellius *l.* 15. *noctium*, *c.* 17. Theophilus, Vigilius, & Vinnius *in princ. Inſtit. de teſtam.* Corraſius *l.* 5. *miſcel. c.* 12. Duarenus *ad tit. de teſtam. c.* 5. Revardus *de auctorit. prud. c.* 11. Oſualdus *l.* 6. *Donelli*, *c.* 6. *litt. B*, Marcell. Donatus *ad Svetonium in Auguſt. c.* 33. *&* 64. Pinellus *lib.* 1. *ſelect. c.* 18. *n.* 18. D. Joſephus de Retes *de imagin. vendit. cap. ult.* alia duo teſtamentorum genera in uſu eſſe cœperunt: aliud in ſcriptis, aliud non ſcriptum, nuncupativum dictum, quibus condendis diligens obſervatio ſolemnitatum erat, adeo ut nimia, & mitera diligentia a Conſulto dicatur *in l. penult. in fine*, *ff. de legat.* 2. Plurimæ enim ſolemnitates magnis vigiliis prudentum pro teſtamentis condendis inventæ, & ſtatutæ fuerunt, ut conſtat ex ipſa rubrica Digeſtorum, *Qui teſtamenta*, *& quemadmodum teſtamenta fiant*, *& ex l. ſi quavis* 4. *ff. eodem tit. l. Lucius* 88. §. *ult. ff. de legat.* 2. *leg. teſtandi* 13. *Cod. hoc tit.* Quare ad inſtruendos teſtatores librum peculiarem de forma teſtamenti ſcripſit Paulus, ut apparet ex indice Conſultorum Pandectis præfixo, atque in ſcriptione, quæ ſola ex eo libro ſupereſt *in l. ſi plures* 98. *ff. de legat.* 3. Unde quemadmodum ad preces judici offerendas Romani utebantur Juriſperitis, ita quoque teſtamenta facturi plerumque Conſultum teſtatores evocabant, *l. Lucius* 88. §. *Luchus*, *ff. de legat.* 2. quas ſcrupulofas obſervationes teſtatoribus immutare non licebat, *leg.* 1. *Cod. Theodoſ. hoc tit.* Nam quo gravior eſt teſtamentorum auctoritas, eo major adhibenda eſt cautio, ne aut falſa teſtamenta ſupponantur, aut inſani hominis verba pro teſtamento obſerventur; quod quidem, & alia plura timeri poterant, ob hæredum fraudes: nam ut inquit Plutarchus *in libro de amore prolis*, arena, pulvis, aut pennæ avium varias voces edentium minore numero ſunt, quam qui alienas hæreditates ambiunt. Quapropter Romani, ut horum fraudibus occurrerent, ſimulque ſuccurrerent ſimplicitati plurium teſtatorum, nihil diligentius, quam teſtamenta ſolemnitatibus munire curarunt: hæ vero pro teſtamentorum, & temporum varietate variæ etiam fuerunt; ac proinde oportet, ut paucis explicemus, quæ ſolemnitates in unoquoque teſtamentorum genere præſcriptæ fuerint, & olim, & nunc requirantur. Inter præcipuas autem ſolemnitates omni tempore præcipua potiorque fuit teſtium præſentia, de qua requiſita tam in uno, quam in alio teſtamento breviter agemus, & primo de teſtamento in ſcriptis.

10. De numero Teſtium.

Igitur poſtquam in defuetudine abierunt teſtamenta collatis comitiis, & per æs, & libram, Prætor, qui curam habebat ſupplendi jus civile, edicto ſuo novam teſtamenti condendi formam introduxit, ut refertur *in princ. Inſtit. de bonorum poſſeſſ. & de teſtamentis*: & cum jure civili quinque teſtes in teſtamento per æs, & libram in repræſentationem quinque claſſium comitiorum, & ſimiliter alii duo, videlicet libripens, & emptor familiæ deſiderarentur; ipſe in locum earum ſeptem perſonarum teſtes ſeptem pro condendo teſtamento præſcripſit. Et licet quinque teſtes in teſtamento per æs, & libram tantum adeſſent, non vero ſubſignarent. Prætor noviter introduxit, ut ſeptem teſtes ſignarent. Oſuald. *l.* 6. *Donel. c.* 7. *lite. F*, Pichardus, & alii inſtitutarii *in §.* 1. *de teſtamentis*. Sed Prætorium hoc teſtamentum meliorem formam accepit ab ipſo jure civili, quo cautum fuit, ut illi ſeptem teſtes rogati, convocatique uno, eodemque tempore adeſſent, & ſubſcriberent in teſtamento. Itaque teſtamentum hoc a jure civili, & Prætorio formam accepit; a jure civili rogationem & ſubſcriptionem teſtium: numerum vero, & ſignacula teſtium a jure Prætorio, ut refert Juſtinianus *in §. ſed cum paulatim*, *Inſt. hoc tit.* Sed paulo diligentius ſingula hæc exponamus. Primo ergo dediſſe ſeptem teſtes, *l. cum tabulas* 7. *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul. leg.* 3. *ff. ſi tabula teſtamenti*, *l. ſi unus* 12. *l. hac conſultiſſima*, *C. hoc tit.* adeo ut uno deficiente, teſtamentum nullum ſit, etiam jure prætorio, *l.* 3. *ff. unde liberi*, *l.* 1. *& ſeq. tit.* 1. *partit. 6. l.* 3. *Tauri*, *l.* 1. *& ſeq. tit.* 4. *lib.* 5. *recop.* niſi teſtator ruſticus fuerit; ille enim coram quinque teſtibus teſtamentum facere poteſt, *l. fin. C. hoc tit.* ubi Richierius; vel ſi pater in-

ter liberos disponat, quo casu duo, aut tres sufficiunt, *d. leg. hoc*, §. *ex imperfecto*, *auctheut. inter liberos*, *C. hoc tit.* vel si coram Principe fiat; ipse enim supplet omnem solemnitatem, *l. omnium* 19. *C. hoc tit.* Secundo desideratur, ut testes sint rogati, & vocati ad ipsum testamentum condendum, *l. hæredes* 21. §. *in testamentis*, *ff. hoc tit. d. l. hac* 21, & hæc est exceptio regulæ legis 11. *ff. de testib.* ubi ita legitur: *Ad fidem vel gesta faciendam, etiam non rogatus testis intelligitur*. Docuerunt Oſualdus *dict. c. 7. litt. E*, Merillus, *lib.* 8. *obſ. c.* 30. Perez *ad tit. Cod. de teſtamentis n.* 9. quod ita ſtatutum eſſe creditur, ut teſtes magis intendant rei, quæ agitur, ne aliqua fraus, aut falſitas committatur: quæ ſolemnitas etiam jure noſtro Regio neceſſaria eſt, ut docet Burgos a Paz, & alii *in l.* 3. *Tauri*, *n.* 550. contra Gomezium in eadem lege, *n.* 24. Imo etſi hæc ſolemnitas a jure civili in codicillis non requiratur, *leg. ult. C. de Codicil.* tamen jure Regio verius eſt, hanc ſolemnitatem deſiderari, ut docuerunt Gregorius Lopez *in leg.* 7. *tit.* 1. *parti.* 6. Spino *in ſpeculo*, *gloſſ.* 32. *in fine*, Azevedo *in leg.* 2. *tit.* 4. *lib.* 5. *Recop. n.* 34. Guttierez *lib.* 2. *pract. q.* 36. *n.* 3. Molina *de primog. lib.* 2. *c.* 8. *n.* 24. illud tamen notandum eſt circa hanc ſolemnitatem, non præſumi teſtes fuiſſe rogatos, niſi probetur per ſcripturam notarii, in qua fidem faciat teſtes fuiſſe rogatos, & adhibitos; aut ipſi dum ſubſcribunt, teſtentur ſe vocatos fuiſſe, & rogatos, ut late probant Marcha *de probat. tom.* 3. *concluſ.* 1354. *per totum*, Azevedus *in d. l.* 2. *n.* 47. Debent etiam eſſe teſtes præſentes per illud tempus, in quo conditur teſtamentum, quod debet eſſe continuum, *dict. leg. hæres* 21. §. *ult. l. cum antiquitas* 18. *Cod. eod.* ita ut videant teſtes teſtatorem, & ab ipſo ſimiliter videantur. Caſtillo *lib.* 3. *quotid. c.* 1. *n.* 75. qui diſputat, an lecti tegumentum, quod nos *Cortinam* dicimus, exiſtens circa lectum teſtatoris, & impediens teſtes, ne illum videant, reddat teſtamentum nullum; quod non ſine cauſa diſputatur, ſæpe enim loco teſtatoris alius ſuppoſitus fuit, qui teſtes fefellit, vocem, & nomen teſtatoris mentitus; nam Cicero *pro Cluentio*, refert quemdam a Julio ſubornatum fuiſſe, ut ſimularet ſe ægrotum, & teſtamentum facere velle, quaſi eſſet Aſinius. Debent etiam ſeptem teſtes ſubſcribere proprio chirographo, non vicaria manu, *l. penult. ff. hoc tit.* quam duram legem eſſe dixit Hothomanus *ibi*, excepto caſu textus *in l. & ab antiquo* 31. *Cod. eod.* ubi jubetur, ut periti pro imperitis ſubſcribant; forma autem ſubſcriptionis, ſi credimus Cujacio *in l. ad textum*, §. *ſi quis*, *ff. hoc tit.* erat ea: *Ego Lucius Titius, ut teſtis ſubſcripſi, & Gaii teſtamentum obſignavi*. Cui ſimilis eſt illa, quæ proponitur *in l.* 1. *tit.* 2. *parti.* 6. his verbis: *Yo teſtigo de eſte teſtamento, que lo hizo tal home ſegundo yo delante*. Illuſtrant plures congeſti a Paz *in ll. Tauri*, *n.* 81. Hodie tamen ſufficit, ut teſtes nomen proprium tantum ſubſcribant, *d. l.* 3. *Tauri*. Tandem teſtes debent ſignare annulo, aut proprio, aut alieno, non alio ſigno, *l. hæres* 22. §. 5. *ff. hoc tit. l.* 5. *ff. de bonorum poſſeſſ. ſecundum tab.* Donellus *d. lib.* 6. *c.* 8. Cujacius *l.* 14. *obſ. c.* 11. Hothomanus *l.* 1. *obſ. c.* 20. Bronchorſt *l.* 2. *miſcel. c.* 16. hodie tamen ex jure noſtro Regio non eſt neceſſarium, *l.* 3. *Tauri*; ſed tantum ſignum Tabellionis deſideratur, *l.* 2. *tit.* 4. *lib.* 5. *Recop.*

11 Qui teſtes eſſe nequeant.

Non tamen omnes in teſtamentis teſtes eſſe poſſunt; aliqui enim ob naturæ vitium teſtes eſſe prohibentur. Hi ſunt Furiolus, prodigus, impubes, ſurdus, & mutus, §. *teſtes* 6. *cum ſequentibus*, *hoc tit. l.* 9. *tit.* 1. *parti.* 6. His adjicit Donellus *l.* 6. *c.* 15. cæcum, quia ſubſcribere nequit; cujus ſententiam ſequor etiamſi demus cæcum ſubſcribere poſſe: moveor, quia ſubſcriptionem, quam fecerit, recognoſcere non poterit, ac proinde ullam fidem non faciet. His etiam adnumerare poſſumus feminas, quæ licet in aliis teſtes eſſe poſſint, *l.* 3. §. *lege Julia*, *ff. de teſtibus*; tamen in teſtamento eſſe non poſſunt, *d. l. hac conſultiſſima* 21. quia fraudes, quæ in teſtamento inveniri poſſunt, non intelligunt. Donellus *l.* 6. *c.* 7. vel ob alias rationes, quas ibi congeſſit Oſualdus *litt. H.* Verum hæc ſententia viginti caſibus limitatur ſecundum Menchaca *l.* 2. *de ſucceſſ. creation.* §. 12. *cum ſequentibus*. Regulariter tamen femina, ut dixi, teſtis eſſe non poteſt in teſtamento, etiam ex jure noſtro regio, ut probatur *ex d. l.* 9. & docent Burgos de Paz *in l.* 3. *Tauri*, *n.* 47. Azevedus *in d. l.* 2. *n.* 42. & Matienzo *in ead. leg. gloſ.* 6. *n.* 3. idemque eſt jure canonico, ut contra alios defendit Covar. *in c. cum eſſes*, *n.* 14. *de teſtamentis*, & Pichardus *in d.* §. *teſtes*, *n.* 18. *cum ſequentibus*. Dubium autem eſt; an feminæ teſtes eſſe in codicillis poſſint? in qua quæſtione exiſtimo, jure civili poſſe, quia nulla lege prohibitæ reperiebantur, ſecundum Accurſ. *in l. qui teſtamento*, §. *mulier*, *verbo non poterit*, *ff. hoc tit.* & relatos a Pichardo *n.* 21, *in d.* §. *teſtes*; jure autem Regio teſtes eſſe non poſſe, argumento textus *in l.* 10. *tit.* 1. *partit.* 6. & *l.* 3. *Tauri*, ibi: *En los codicillos intervenga la miſma ſolemnidad que ſe requiere en el teſtamento*. His etiam qui vitio naturæ teſtes eſſe nequeunt in teſtamento, annumerari poſſunt hermaphroditi, ideſt homines duplicis, & ambiguiſexus, ac bimembres; ut vocat Juvenalis *ſatyra* 3. hi enim ſi muliebria in illis prævaleant, teſtes eſſe non poſſunt, *l.* 10. *tit.* 1. *p.* 6. ex ratione legis *quæritur* 10. *ff. de ſtatu hominum*. Deinde ex variis cauſis alii teſtes eſſe prohibentur, veluti ſervi, qui tales ſunt, *d. l. hac dicta*, *l. qui teſtamento* 20. §. *ſervus*: niſi communi errore pro liberis habeantur, §. *ſed cum aliquis*, *Inſtit. hoc tit.* ex ratione legis *Barbarius*, *ff. de offic. Prætoris*. Latinum autem Junianum recte teſtem adhiberi poſſe, docuit Ulpianus *in fragm. tit.* 20. §. *Junianus*. Monachos etiam ratione ſtatus ſine ſuperioris licentia teſtes eſſe non poſſe docuerunt Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 2. *lib.* 5. *ordin.* Antonius Gomez *in d. l.* 3. *Tauri*, *n.* 28. Sed verius eſt, quod licet illicite faciant hujuſmodi actibus ſe ingerendo, non tamen ideo teſtamentum vitiatur, ut reſolvunt Jul. Clarus *in* §. *teſtamento*, *q.* 55. *tit.* 7. *n.* 5. Covar. *in præſenti*, *c. relatum*, *n.* 5. Azevedo *in l.* 1. *n.* 59. *tit.* 4. *lib.* 1. *recopil.* Molina *de juſtitia*, *tract.* 2. *diſp.* 127. *n.* 10. Deinde teſtes eſſe prohibentur illi qui damnati reperiuntur ob crimen famoſum, *l. is cui* 18. §. *ult. ff. qui teſtam.* vel ob crimen furti, homicidii, vel aliud ſimile, *l.* 9. *tit.* 1. *partit.* 6. Similia autem crimina dicuntur ea, ex quibus infamia juris incurritur, ut docet Gregorius *ibi*, *verbo Semejante*. His accedit qui lege Julia repetundarum damnatus eſt, *ex l.* 13. *ff. de teſtibus*: nec contrarium probat Ulpianus *in l. qui teſtamento* 20. §. *eum qui* 5. *ff. quis teſtamenta*; nam omiſſis Donello *l.* 6. *c.* 7. Duareno *ad eumdem tit. c.* 5. Hothomanus *l.* 1. *obſ. c.* 21. Cujac. *in d.* §. *eum qui*; qui ita emendat, *adhiberi non poſſe*; aliter textum illum exponit Oſualdus *in d. c.* 7. *Donel. litt. L.* His etiam adjunguntur adulterii damnati, *l. Sejo* 14. *ff. de teſtibus*; apoſtatæ, *l.* 3. *C. de apoſt.* & omnes qui quovis judicio improbi, & inteſtabiles eſſe jubentur, §. *teſtes*, *Inſtit. hoc tit.* inteſtabiles autem appellantur, qui inepti redduntur ad teſtimonium dicendum, *dict. l. is cui* 18. *ult. l. cum* 28. *ff. hoc tit.* Illuſtrant Revardus *ad lib. XII. Tabul. c.* 10. Balduinus *ad eaſdem leges c.* 53. Turnebus *l.* 26. *adverſ. c.* 14. Connanus *l.* 9. *comment. c.* 3. *n.* 2. licet minus recte Beroaldus *in notis ad Svetonium*, *in Auguſto c.* 56. putaverit inteſtabilem dici qui teſtamentum facere non poteſt. Etiam prodigus, quia in pœnam teſtamentum facere prohibetur, nec etiam teſtis adhiberi valet, *d. l. is cui* 18. quam erudite exponit Fornerius *l.* 3. *rerum quotid. c.* 3. Alii tandem teſtes eſſe prohibentur, non in omnibus, ſed in quibuſdam teſtamentis: ut filius in teſtamento patris, & e contra, §. *pater*, *Inſtit. hoc tit.* quem late exponunt Goveanus *in l.* 10. *ff. de juriſd.* Pinellus *l.* 1. *ſelect. c.* 1. *per totum*. Nec hæres in teſtamento, in quo inſtituitur, poteſt eſſe teſtis, licet legatarius poſſit eſſe teſtis, §. *ſed nec hæres*, *Inſtit. eod.* ubi notandi ſunt textus *in l.* 14. *ff. de rebus dubiis*, *l.* 39. §. *propoſitum*, *ff. de legat.* 3. *l. fin.* §. 3. *C. communia, de legat. l. in contradictibus*, *ff. de V. S.* junctis Duareno *ad tit. de teſtam. c.* 6. Cujacio *l.* 9. *obſ. c.* 37. Pinello *ubi ſupra*.

12 De teſtamento non cuparivo.

Etiam poſtquam illa priora teſtamenta in uſu eſſe deſierunt, auctoritate prudentum introductum fuit teſtamentum nuncupativum, ideſt ſine ſcriptura factum, abſque eo, quod Prætor in ipſo aliquid mutaret, vel adderet: quod facile ſuadetur *ex l.* 1. §. 1. *ff. de bred. inſtit. l. Divus* 24. *ff. de teſtam. milit. leg. hæredes* 21. §. *ult. ff. hoc tit.* & *in leg.* 2. *C. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab.* docetur teſtamentum nuncupativum jure civili firmum eſſe conſtitutum, quaſi dicatur teſtamentum hoc nihil a jure Prætorio mutuaſſe: & imperator Valentinianus *in novella de teſtam. tit.* 4. ſeparavit teſtamentum ſcriptum ut juris civilis, & Prætorii; a teſtamento nuncupativo jure tantum civili introducto; non tamen ita in uſu erat ac teſtamentum in ſcriptis; unde non ita frequens ejus reperitur mentio in Pandectarum libris, forſan ex eo, quia cupiebant teſtatores voluntates ſuas celari, nec eas publicari antequam ex hac luce migrarent, ut docet Valentinianus *in Novel.* 2. *de teſtam. tit.* 4. Circa ejus ſolemnitates, exceptis ſignis, & ſubſcriptionibus, æqualiter in eo deſiderabantur ſeptem teſtes maſculi, puberes, liberi, & rogati, cum cæteris qualitatibus, ac in teſtamento in ſcriptis facto, *d. l. hac* 21. §. *per nuncupationem*, *C. hoc tit. l. ſi quis* 18. *in fine*, *C. de collicil.* §. *ult. Inſtit. hoc tit.* qui numerus teſtium a jure civili præſcriptus fuit abſque innovatione prætorii juris, *l.* 2. *C. de bonor. poſſeſſ. ſecundum tabulas*; & valde neceſſarius fuit, cum voluntas a defuncto nuncupata hoc genere teſtamenti, aliter quam teſtibus probari non poſſit: Imperator Leo *novel.* 42. ubi rationem probandi nuncupativum teſtamentum a veteribus hanc fuiſſe traditam ait, ut ſeptem non indigni fide teſtes affirmarent, ſe audiviſſe cum ita teſtator lingua ſua de rebus ſuis pronunciaret. Unde nullo modo, aut ſtatuto, aut conſuetudine fieri poteſt, ut teſtamentum hoc ſine teſtibus ſubſiſtat, licet introduci poſſit, ut minor numerus deſideretur, ut in teſtamentis militum, ruſticorum; & parentum inter filios conſtitutum fuit *in l. ult.* §. 1. *C. de teſtam. Novel.* 41. *Leonis*, *leg.* 1. *C. Theodoſ. hoc tit. l.* 16. *C. famil. erciſc.* nuncupativum enim teſtamentum etiam privilegiatum datur inter liberos, ut probant Vviſembech. *diſp.* 17. *n.* 31. Vinnius *l.* 2. *ſelect. c.* 18. licet contrarium teneat poſt Martinum, Salic. & Fulgoſium Faber *de error. decad.* 35. *error.* & *decad.* 36. *errore* 9. Subſtantia ergo teſtamenti nuncupativi conſiſtit in nuncupatione; quare etſi poſtea redigatur in ſcripturam, ſemper manet nuncupativum, *l. Pamphilo* 39. *ff. de leg.* 3. §. 1. Tandem ſciendum eſt, tot teſtes, tam in teſtamento in ſcriptis, quam in nuncupativo, non deſiderari ad probationem, quia ad eam duo, aut tres teſtes ſufficiunt: *l. ubi numerus*, *ff. de teſtibus*; ſed ad ſolemnitatem. Covar. *in c. cum eſſes*, *n.* 8. Antonius Gomez *in l.* 3. *Tauri*, *n.* 24. & 28. Unde apud varias nationes non æqualis teſtium numerus deſideratur; in Batavia enim coram tribus teſtamentum factum tenet, ut refert Vinnius *l.* 2. *ſelect. c.* 19. & de Saxonibus idem refert Richierius *in d. l. hac* 21. *hoc tit.* Jure autem noſtro Regio quid obſervetur, videamus. Et ut ab origine id reperamus, apud Gothos conſtat obſervatam fuiſſe conſtitutionem Theodoſii, quæ extat *in l.* 1. *C. Theodoſ. hoc tit.* juxta cujus Codicis conſtitutiones Gothi regebantur ex conſtitutione Alarici II. ut jam notarunt Cujacius *in paratitl. ad tit. C. de interdictis*, Cironius *l.* 5. *obſerv. c.* 1. Sahabedra *in chron. Gothic. c.* 9. *pag.* 149. Poſtea Rex Alfonſus *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin.* ſtatuit, ut quinque, aut tres teſtes adhiberentur vicini ipſius oppidi, villæ, aut civitatis ubi teſtamentum fit. Quæ lex explicatur *in l.* 3. *Tauri*, *l.* 1. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* Et licet *in d. l.* 1. mentio fiat ſeptem teſtium, pars illa non eſt Regis Ildefonſi, ſed præcedentis Philippi videlicet, ut in Gloſſa marginali notatur. Attenta autem ipſa lege prima, ſi teſtamentum fiat coram Tabellione, debent adeſſe tres teſtes ipſius oppidi; ſi abſque Tabellione, quinque etiam vicini: ſi vero cum Tabellione fiat, & teſtes vicini non ſint, ſeptem deſiderantur, aut quinque. Quoad praxim ergo hujus Regni diſcrimen eſt conſtituendum inter teſtamentum in ſcriptis factum, quod vulgo dicimus, *Cerrado*; & inter teſtamentum nuncupativum: nam in teſtamento ſcripto aliqua requiſita juris civilis immutata ſunt: ſiquidem apud nos non deſiderantur ſigna teſtium, ſed tantum ſubſcriptiones; & ſi aliqui ex teſtibus ſubſcribere neſciant, alii pro eis ſubſcribere valent, ita ut ultra ſubſcriptionem Tabellionis ſeptem ſubſcriptiones reperiantur. Gomez *in dicta l.* 3. Spino *de teſt. gloſſ.* 31. *n.* 29. In teſtamento vero nuncupativo, quod nos dicimus *abierto*, quinque teſtes, ſi vicini ſint, aut tres cum Tabellione, ſi penuria teſtium detur, vel ſi ſint exteri teſtes ſeptem requiruntur, *d. l. Tauri*: nec deſideratur ulla ſcriptura, imo coram teſtibus nuncupata voluntas ſuſtinetur, ut docent circa hunc numerum teſtium, & ejus qualitates varia dubia reſolventes, Matienzo, & Azeved. *in d. l.* 2. Menchaca *de ſucceſſ. creat.* §. 25. *n.* 21. Gregorius Lopez *in l.* 2. *tit.* 6. *parti.* 1. Tauritæ *in d. l.* 3. Didacus Perez *in l.* 1. *ordin.* Flores a Mena *l.* 1. *q.* 1. Illud tamen notandum eſt, tempore peſtis prædictam ſolemnitatem non deſiderari imo cum minori conditum teſtamentum ſuſtineri. Valenzuela *conſil.* 124. *n.* 13.

13 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadverſis, facile apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam cum ad probationem cujuslibet actus duo, aut tres teſtes ſufficiant, juxta textus *in d. c. in omnibus*, *c. licet*, & ibi tradita, *de teſtibus*, *l. ubi numerus*, *ff. eod. tit.* & major numerus tantum ad ſolemnitatem ob nimias juris civilis ſcrupuloſitates in teſtamentis deſideretur, & jus Pontificium inſuper habitis ſcrupulosis juris Cæſarei ſubtilitatibus, tantum intendat defunctorum voluntates exitum habere, *c. nos*, *c. ſi hæredes*, *c. indicante*, *hoc tit.* ideo Alexander in præſenti ſtatuit, ut teſtamentum coram parocho, & duobus teſtibus factum valeret, nec ex defectu ſolemnitatis, videlicet majoris numeri teſtium, teſtamenta corruerent; & cum voluntates piæ, omni jure attento, fovendæ ſint, *l. ſunt*, *ff. de relig. l. hac* 22. *C. hoc tit.* ideo legata pietatis cauſa relicta licet duobus tantum teſtibus ſine præſentia parochi relicta ſint, ſuſtinentur, & præſtari debent, cum pietatis cauſa multa introducta ſint, quæ attento jure ſcripto non defenderentur, ut patet ex cumulatis a Tiraquello *in tr. de priv. pia cauſa*. Et licet teſtamenta minus ſolemnia invalida ſint, etiam in foro conſcientiæ, ut probant Vaſquez *in opuſc. de teſtamentis*, *c.* 3. *dubio* 1. Suarez *l.* 5. *de legibus*. *c.* 24. *n.* 4. Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *q.* 6. *p.* 5. §. 1. *queſtione.* 1. contra Molinam *de juſtitia*, *tr.* 2. *diſp.* 81. Malderum *tr.* 1. *de juſtitia*, *c.* 11. *dub.* 5. Comitolum *reſponſ. 7. q.* 1. Reginaldum *l.* 25. *n.* 105. Leſſium *de juſtitia*, *c.* 19. *a.* 12. tamen relicta in illis piis locis, aut piæ cauſæ, ſemper debentur in utroque foro, ut probant Leſſius, Comitol. & Molina ſupra, Covar. *in c. relatum* 1. *hoc tit.* Theophilus *ſupra*, *fol.* 49 Juſte ergo Alexand. III. in præſenti ſtatuit, teſtamentum coram Presbytero, & duobus teſtibus factum valere; & ſi ad pias cauſas ſit, ideſt, aliqua pietatis cauſa in eo relinquantur, tantum coram duobus teſtibus factum ſubſiſtere. Profequuntur Cujac. & Covar. *in præſenti*.

14 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta, in qua dicebamus, tam ex jure ſcripto, quam ex conſuetudine ſeptem teſtes deſiderari in teſtamentis. Pro cujus ſolutione examinandum eſt, an deciſio præſentis textus ſit correctoria juris communis, & procedat tantum inſpecto jure canonico, Et impius Duarenus *ad tit. de teſtam. c. de effectu ſolemnit.* aſſerere non erubuit, Alexand. III. in præſenti correxiſſe jus civile, parum acute illud divinum dicterium, *In ore duorum*, *vel trium ſtat omne verbum*, in contrarium inducens: quem ſequitur Vviſembech. non magis orthodoxus *diſp. de teſtam. n.* 8. Sed eorum ſententia omiſſa, verius dicendum eſt, ſolemnitatem teſtium jure Cæſareo inductam in præſenti abrogatam eſſe, non indiſtincte, & abſolute, ſed tantum in terris ſubjectis Eccleſiæ quoad ſpiritualia, & temporalia, ut parebat provincia illa Velitrenſis, ut ſupra in inſcriptione probavi. Unde cum provincia illa pertineat ad Romanam Eccleſiam etiam in temporalibus, recte potuit Alex. III. ſtatuere, ut teſtamentum coram parocho, & duobus teſtibus factum, valeret: nec ideo improbatur ab Alexandro conſuetudo Hoſtienſis diœceſis, quia contraria eſſet juri divino, ſed quia tendebat contra Eccleſiæ diſpoſitionem, quæ (divina auctoritate favente) admittit teſtamentum coram parocho, & duobus teſtibus factum in terris ſibi ſubjectis quoad temporalia, ut docuerunt Covar. *in præſenti*, *n.* 12. Fachineus *l.* 6. *controv. c.* 47. Alciatus *in c. novit*, *de judiciis*, *n.* 47. Nec tantum teſtamentum ita conditum valet, & effectum ſortitur in terris Eccleſiæ Romanæ ſubjectis, ſed ubicumque, ut probat Arnoldus Vinnius *l.* 2. *ſelect. c.* 19. Chriſtineus *t.* 1. *deciſ.* 52.

15 Exponitur concilium Trullanum canon. 10.

Adhuc ſupra traditis obſtat textus *in can.* 10. *Conc. Toloſani*, in illis verbis: " Volumus ut qui exeremam voluntatem voluerit teſtamento firmari, ſub teſtimonio ſiat proprii confeſſoris, aut eo abſente, ſub præſentia Eccleſiaſticæ perſonæ, teſtibus ordinatis, & accitis bonæ famæ, quos voluerit teſtator adeſſe. " Refert Creſpetius *in ſumma*, *verbo Teſtamentum*, ut fieri, & tueri debeat. Ex quibus aperte deducitur, teſtamentum tantum coram parocho factum, valere: ergo fruſtra in præſenti deſiderantur duo, aut tres teſtes ſimul cum parocho. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, in aliquibus provinciis Galliæ, ut executio & cognitio teſtamentorum ſpectaret ad judicem eccleſiaſticum, cautum fuiſſe, ut facerdotes, qui ægrotos in confeſſione audiebant, eos admonerent, ut coram Notario Curiæ Epiſcopalis, & ipſo facerdote teſtamentum facerent, ut conſtat ex Bochello *l.* 3. *Decreti*, *tit.* 22. *c.* 4. 5. & 6. & Refert Rouſſelius *l.* 6. *hiſt. juris Pontif. c.* 3. *n.* 15. imo & ſi teſtator aliter diſpoſuiſſet, ſepultura eccleſiaſtica privabatur. Concilium Narbon. *can.* 3. ibi: " Quod ſi teſtator neglexerit evocare presbyterum, vel eccleſiaſticam perſonam, eccleſiaſtica ipſe ſepultura privetur; & qui teſtamentum receperint ſine præſcripta ſolemnitate ab ingreſſu Eccleſiæ arceantur. " Refert Creſpetius *ubi ſupra*. Unde textus *in d. can.* 10. accipiendus eſt juxta morem ipſius regionis; non vero inde deducitur, in aliis provinciis idem jus eſſe obſervandum.

CAPUT XII.

Idem *Electo & Capitulo* a *Caſſanen.*

RElatum eſt auribus noſtris, quod quia ſtatuimus in Lateranenſi *b* Concilio, ut bona per Eccleſiam acquiſita ad eam clericorum obitu devolvantur, dubitaris an hoc ſit de immobilibus tantum, *vel de* mobilibus ſentiendum? Reſponſoque noſtro quæritis edoceri, an præſcripta bona in uſus Epiſcopi, vel eorum qui decedenti ſucceſſerunt de jure tranſeant, vel communi utilitati Eccleſiæ debeant applicari. Primo itaque breviter reſpondemus, quod generaliter bona quælibet per Eccleſiam acquiſita, ei debeant poſt acquirentis obitum remanere. Nomine autem Eccleſiæ non ſolum Epiſcopus intelligitur, vel ſucceſſor clerici morientis, ubi eſt collegium clericorum; ſed communis congregatio, quæ rerum illarum debet canonicam diſtributionem, aut curam habere. Ubi autem in loco decedentis tantum *c* unus eſt ordinandus, is ea bona, ſicut & alia ipſius Eccleſiæ *d* in timore Domini diſpenſet. Licet autem mobilia per Eccleſiam acquiſita, ut diximus, de jure in alios pro decedentis arbitrio transferri non poſſint, conſuetudinis eſt tamen non improbandæ, ut de his pauperibus, religioſis locis, & illis qui viventi ſervierant, ſive conſanguinei fuerint, ſive alii, juxta ſervitii meritum conferatur. Ceterum quæ ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proveniunt, pro decedentis arbitrio dividantur. Quia vero nonnulli in diverſis Eccleſiis beneficia poſſident, ita diſtinguimus, ut quæ habuerint, per æſtimationem congruam dividantur.

NOTÆ.

1 a *Caſſanenſi.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc t. c.* 1. Caſſanenſis Eccleſia eſt in magna Græcia, cujus Prælato referibit Alexander in præſenti: & quia adhuc non erat confirmatus, nec conſecratus, ſub nomine tantum electi illi reſcribit Pontifex, juxta ea quæ notavi *in c.* 5. *de electione*.

b *Lateranenſi.*) Relato *in c. cum in officiis*, *hoc tit.*

c *Cum eſt ordinandus.*) Hæc verba expoſui *in c. majoribus* 8. *de præbendis & dignitatibus*.

d *Eccleſiæ.*) Bona relicta ab Epiſcopo, cui debeantur, jam expoſui *in c.* 4. *de offic. ordin.* Circa fructus autem obtinuit, ut pro rata annui fructus dividantur inter defunctum, & ſucceſſorem, ut late probant Sarmientus *de reddit.* 4. *p. c.* 6. Covar. *l.* 1. *var. c.* 15. *n.* 12. Molina *l.* 1. *de primog. c.* 11. *n.* 4. Valaſcus *de partit. c.* 26. *ex n.* 9. Caſtillo *de uſufructu*, *c.* 79. Eſcobar *de ratione tim. c.* 20. *n.* 23. Garcia *de benef.* 2. *p. c.* 1. *ex n.* 94. Baptiſta Coſta *de ratione rat.*, *q.* 29. Eleganter Robertus *l.* 3. *rerum jud. c.* 4. *v. Titia ſpinio*: niſi aliud conſuetudine introductum ſit, ut probant Solorzanus *t.* 2. *de jure Indiarum*, *l.* 3. *c.* 5. *ex n.* 47. Nogueirol *alleg.* 26. *art.* 1. dixi *in d. c.* 4.

COMMENTARIUM.

2 In hoc textu enim agitur de teſtamentis a clericis conditis ex bonis propriis patrimonialibus, & ex aliis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, juxta ea quæ adduxi *in c. cum in officiis*, *hoc tit.* cujus declaratio in præſenti ſit, illudque ſpecialiter hic cavetur, videlicet conſuetudine introduci poſſe, ut clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis in teſtamento diſponere poſſint; quod quia generaliter in his regnis obſervatur, imo & talis conſuetudo approbata reperitur *in l.* 13. *tit.* 8. *l.* 5. *recopil.* examinandum venit, an talis conſuetudo non ſolum in foro exteriori procedat, verum & in interiori ſecure obſervetur? Et

Et talem consuetudinem improbarunt Navarrus *de reddit. 1. p. n.31. & apolog. 3. p. monit. 1. & 2.* Gregorius Lopez *in l. 53. tit. 6. gloss. 1.* moti ex sequentibus. Primo, quia hæc consuetudo gravamen Ecclesiæ infert, siquidem privat eam omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quæ defunctis presbyteris illi debentur, *ex c. 1. infra tit. 31.* sed consuetudo, quæ infert gravamen Ecclesiis, improbatur, & non admittitur: ergo præsens consuetudo rejicienda est. Accedit, quia in specie non dissimili alia consuetudo improbatur *in c. quia sæpe, de elect. in 6.* Deinde quia Alexander in præsenti approbat tantum eam consuetudinem, quæ clericis de rebus mobilibus tantum disponere permittit: ergo a contrario improbat generalem consuetudinem, juxta quam clerici de omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere possunt. Contrariam tamen sententiam, quam ut veriorem amplectimur, defendunt Matienzo, & Azevedo *in dict. l. 13. recopil.* Covar. *in dicto c. cum in officiis, n. 9.* Sarmient. *de reddit. 2. p. c. 6. n. 1. & 4. p. c. 1. n. 7.* Guttierez *l. 2. practic. q. 14.* Valasco *de partit. c. 35. n. 9.* plures quos referunt Solorzanus *l. 2. de jure Indiarum, l. 3. c. 10. n. 11. & 66.* Valenzuela *l. 1. consil. 98. n. 30.* Salcedo *de lege polit. lib. 2. c. 2.* quæ sententia probatur ex capite *præsenti, v. Nisi, de offic. ordin. in 6. extravag. suscepti, de elect.* Joannis XXII. quam expendit Covar. ubi *proxime, n. 26. ex c. cum tibi,* juncta communi interpretatione, *de verb. sign. extravag. postulasti, de præbend. & dignit. & ex c. ad hæc 7. hoc tit. in 1. coll.* cujus verba retuli *in c. ad hæc 13. de præbend.* ubi Alex. III. jubet observari consuetudinem, juxta quam clerici, qui a Kalendis Martii usque ad Kalend. Novembris decedebant, fructus totius anni distribuebant, & de eis ad libitum disponebant. Nec hoc argumentum evitat Navar. *in apolog. q. 3. monit. 8. n. 7.* prout optime notavit Sarmiento *dict. 4. par. c. 1. n. 12.* Accedit, nam omnia, quæ possunt concedi privilegio possunt introduci consuetudine, *c. 1. de privil. in 6. c. super quibusdam, de ver. sign.* Sed Jul. III. anno 1549. *in extravag. Cupientes*, quam refert Navarrus *de spoliis, §. 6. n. 1.* omnibus clericis in Curia degentibus permisit testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis: & hodie Presbyteri Cardinales virtute privilegii de omnibus bonis disponunt, ut refert Cohel. *in notit. Cardin. c. 16. privil. 18.* Igitur & consuetudine introduci potest, ut clerici de omnibus bonis, etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum faciant. Tandem, nam prohibitio, ne clerici de his bonis in testamento disponant, est juris positivi, ut supra probavi *in capit. 1. & in capit. cum in officiis*: igitur in contrarium consuetudo præscribi potest. Qua sententia retenta, non obstant contraria fundamenta. Non primum, nam cum per hanc consuetudinem reducatur facultas testandi ad jus gentium, juxta quod unicuique licet de rebus suis disponere tam in vita, quam in morte; inde facultate hac utendo clericus nullum præjudicium Ecclesiæ infert, cum jus, quod illi competebat ad ea bona, juris positivi esset, & ita per contrariam consuetudinem abrogari posset. Nec etiam obstat textus *in d. c. quia sæpe*; nam magnum discrimen versatur inter hanc consuetudinem, per quam facultas testandi clericis conceditur; & eam, per quam bona decedentium clericorum Sede vacante Episcopali ad Capitulum, & ejus singulares personas devolvuntur; præsens enim consuetudo rationabilis est, illa autem irrationabilis. Nec etiam obstat præsens textus; nam Alexander III. consuetudinem testandi de bonis mobilibus approbando, non improbavit consuetudinem generalem disponendi de omnibus rebus mobilibus, & immobilibus; nec poterat improbare consuetudinem nostri Regni, cum posterior sit. Manet ergo, valide & licite virtute prædictæ consuetudinis posse clericos disponere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, etiam in testamento; quod in Gallia, & aliis Regnis etiam observari probat Solorzanus *ubi supra*.

CAPUT XIII.

Idem *Altissiod.* d *Episcopo*.

CUm tibi de benignitate Sedis Apost. sit indultum, quod ordinatio *b* rerum clericorum ab intestato decedentium libere in tua potestate, ac dispositione permaneat, volens omnem materiam scandali removere, quod aliquando inter te, & *c* tuos est subortum, super duobus nos consulere voluisti. Primo, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quam ad non canonicos extendatur. Secundo, an illi qui in voluntate & dispositione alterius suam committunt ultimam voluntatem, nihil per se penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel personæ conferri debeat, dicantur decedere intestati. Primæ igitur consultationi tuæ duximus respondendum, quod appellatio clericorum non solum alios, sed & canonicos comprehendat. In secunda vero dicimus, quod qui extremam voluntatem alterius dispositioni committit, non videtur decedere intestatus.

NOTÆ.

a *Altissiodorensi.*) Ita legitur in tertia collectione *sub hoc tit. c. 1. cum tibi de verb. sign.* in eadem collectione, ex quo ita hujus textus integram restituo: in præsenti Innoc. III. rescribit Guillielmo de Castro Silligniaco, qui mire tam in spiritualibus, quam temporalibus auxit ipsam diœcesim, variis ædificiis constructis, & reparatis, ut refertur in historia Episcoporum Altissiod. edita a Philippo Labeo *t. 1. Bibl. novissima, f. 405.* Unde privilegium impetravit ab Innoc. III. ut de intestatorum bonis libere disponeret, ut ita tot expensis in Ecclesiarum constructionibus, & dotibus factis consulere possit, bona intestatorum clericorum ita pie, & utiliter impendendo. De Ecclesia Altissiodorensi egi *in c. 14. de præscript.* Idem jus habuisse Parisiensem Episcopum, refert Cantiprat. *l. 2. c. 45.* ibi: „ Audivimus de venerabili Guillielmo nato Alverniæ, Parisiensi Episcopo, quod cum nunciaretur ei quemdam Canonicum Ecclesiæ Parisiensis intestatum decessisse, &c. „ Et de Archiepiscopo Eborac. Matthæus Parisius *ad ann. 1181.* „ Qui adhuc vivens a Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut si clericus suæ jurisdictioni suppositus, agens in extremis testamentum non conficeret, Archiepiscopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti.

b *Rerum clericorum.*) Non patrimonialium; nam in eis ab intestato clericis sunt hæredes consanguinei, & agnati, *c. cum in officiis; c. ad hæc, c. relatum, hoc tit.* & illis deficientibus succedit Ecclesia, ut infra dicemus titulo sequenti; non vero eorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierant; nam in eis succedebat Ecclesia, *c. 1. de succes. ab intestato, c. penult. de peculio cler.* nec de eis poterat clericus in præsenti specie dispositionem alteri committere, unde privilegio concessum erat Guillelmo Episcopo Altissiod. ut eorum bonorum, in quibus Ecclesia jure communi attento succedebat, nullis adstantibus consanguineis, liberam haberet administrationem.

c *Et tuos.*) Canonicos videlicet, qui intestatorum successionem sibi vindicabant.

d *Primo.*) Hæc prima consultatio refertur *in c. cum tibi, de verb. signif.*

COMMENTARIUM.

NOtum est, ultimam testantis voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse, *l. illa 32. leg. facto, l. si quis ita, l. si quis Sempronius 66. ff. de hæred. instit. l. filia 11. §. quamquam, ff. de legat. 3. l. nunquam, 32. ff. de condit. & demonstr. l. cum quidam 8. ff. de rebus dubiis, l. fideicommissaria 46. ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. si ab ipso, ff. de collat. bonor. l. penult. §. si patronus, ff. de bonis libert. l. 11. tit. 3. p. 6.* Illustrant Alciatus *l. 2. paverg. c. 32.* Cujac. *l. 2. observ. c. 2.* Connanus *l. 10. comm. c. 6.* Robertus *l. 2. recept. c. 11.* Acosta *l. 1. select. c. 21.* Sarmient. *l. 1. select. c. 11.* Antonius Augustinus *l. 4. emend. c. 10.* Vinnius *l. 1. select. c. 25.* Bronchorst. *enantioph. cent. 3. assert. 48.* cujus principii rationem ex diffinitione testamenti petendam esse ipsi existimarunt, nam cum diffinitio diffiniti subst antiam demonstret, *l. 1. §. dolum, ff. de dolo,* & testamentum sit voluntatis nostræ justa sententia, *l. 1. ff. de testam.* apparet, contra substantiam testamenti fieri, si alienæ dispositioni committatur. Duarenus *in dicta l. 1. & ad tit. de hæred. instit. c. fin. columna finali,* Segura *in repetitione legis coheredi, §. cum filio, ff. de vulgari,* Tiraquellus *ad ll. connubiales, glossa 5. n. 5. in fine*: quod explicuisse videtur Caj. *in dict. l. institutio*, ibi: *Testamentorum jura per se firma esse oportere*; hoc est testamentorum dispositiones per se firmas esse debere, robur, & firmitatem a seipsis, & non ab alio accipere; nam lege XII. Tabul. quod quis de bonis suis disposuisset, confirmavit lex *verbis legis, de verb. signif. princip. Instit. ad l. Falcid.* potestas quippe hæc personalis ad alterum transferri non potest; etenim cum quis ita disposuit, *Instituo quos Titius voluerit*; Sempronius pendet ab aliena voluntate, taliter quod institutio vires, & firmitatem sumit a voluntate tertii, quo renuente, nullus hæres institutus reperitur, & sic magis tertii, quam defuncti testamentum esse videtur, ob idque a veteribus talis institutio improbatur. Prosequuntur Connanus *l. 10. comm. c. 6. n. 3.* Costa *in c. si pater, 1. p. verbo Pauperis, n. 5. de testam. in 6.* Corrasius *5. Miscel. c. 13.* Spino *in Specul. testam. glos. 5. n. 2.* Cujacius *l. 6. responsa Papin. in dicta l. captatorias 90. ff. de hæred. instit.* Donellus *8. comm. c. 15.* Antonius Faber *decad. 51. errore 4.* Castillo *2. controv. c. 6. n. 22.* Matienzo *in l. 5. tit. 4. l. 5. recopil. gloss. 1. nu. 2.* Unde facile deducitur, ultimam testatorum voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse.

Quæ assertio primum procedit in institutione hæredis, quæ adeo in voluntatem alterius conferri non potest, ut nec arbitrio, sive libero, sive justo conferri valeat; in quo sensu verbum *Arbitrio*, quo utitur Consultus *in d. l. illa 32.* accepit Sarmientus *l. 2. select. c. 6. n. 4.* Quæ sententia non male confirmari potest *ex l. filio 19. ff. de injusto rupto*, ubi si filius præteritus velit testamentum patris approbare, adhuc tamen attento juris civilis rigore, nullius momenti esse supponitur; quod ex eo provenire existimant Faber *l. 9. conject. c. 14.* Ofualdus *l. 6. comm. c. 6. litt. C*, ne alioquin ex arbitrio filii hæredis institutio pendeat. Cui doctrinæ objici solet, substitutionem esse secundam hæredis institutionem, & tamen ea ex voluntate instituti pendet, ut constat ex vulgari ejus formula ibi: *Titius hæres esto, & si Titius hæres non erit, Sejus hæres est.* Sed respondetur cum Sarmiento *d. c. 6. n. 5.* Ofualdo *d. l. 6. c. 32. littera A*, substitutionis jus non pendere ex voluntate libera primi instituti, sed ex tacita, & a contrario sensu deducta, ut *in l. fideicommissa 11. §. si sic, ff. de legat. 3.* imo principaliter pendere ex testantis voluntate, & judicio; non aliter voluit testator substitutum hæredem esse, quam si primo institutus facto, vel verbo hæreditatem non adierit; quomodo etiam exponendus est textus *in l.*

in l. si quis 68. ff. de hæred. instit. ubi docetur posse fieri institutionem sub ea conditione, si Titius in Capitolium ascenderit; quia hoc casu institutio non esset un expressam voluntatem Titii, sed potius in velatam, sub conditione videlicet, quæ pendet ex facto ipsius. Nec obstabit si instes, in Titii potestate esse ascendere, vel non ascendere: ac proinde nihil interesse inter hanc conditionem, *Si in Capitolium ascenderit*; & illam, *Si voluerit*. Nam respondeo adhuc institutionem proprie non pendere ex voluntate Titii, sed potius ex facto involuntario ipsius; qua ut recte explicat Costa *l. 1. select. c. 21. n. 5.* Donellus *dict. l. 8. c. 15.* conditio, *si voluerit*, non nisi a sciente, & volente impleri potest, conditio vero ascendendi in Capitolium facto, & ab eo qui ignoravit conditionem, impleri potest; quippe talis conditio in casum collata censetur. Nec contrarium probatur *in l. 2. ff. de condit. & demonstr.* ubi aperte docetur, conditionem ascendendi in Capitolium adimpleri non posse, nisi ab sciente, non vero ab eo, qui per accidens ascendit. Nam respondeo cum Sarmiento *d. c. 6. n. 31.* textum illum procedere quando conditio adjicitur ipsi hæredi instituto, vel legatario; nam tunc scienter, & deliberate ab eis impleri debet: nos vero loquimur quando hæc conditio ponitur in personam tertii, quia tunc, cum casualis sit, sufficit ut casu adimpleatur. Adhuc tamen supra tradita doctrina, videlicet institutionem hæredis in extraneam voluntatem posse non posse, limitanda est; cum non ipsa constitutio, sed electio hæredis ponitur, veluti cum testator dicit, *Instituo hæredem unum ex consanguineis, quem Titius elegerit*: nam cum institutio directe fiat a testatore, electio recte tertio committi potest; siquidem eo non eligente, omnes consanguinei admittuntur, argumento legis *si quis 17. §. 1. l. cum quidam 24. l. cum pater 77. §. hæreditatem, & l. 1. ff. de legat. 2.* & faciunt textus *in l. verum 8. §. cum quidam, ff. de reb. dub. l. fideicommissaria 46. §. ult. ff. de fideicommiss. libert. leg. pauperibus 24. leg. nulli, leg. si quis 28. C. de Episcop. & cleric.* docent Covar. *hic*, Acosta *in dicto c. si pater, verbo Pauperes, n. 6.* Castillo *l. 2. controv. c. 6. n. 23.* Deinde limitatur prædicta doctrina cum non ipsa institutio, sed portionum distributio tertio committitur; quod dispositionis genus consistere probatur *ex l. cum filius 76. §. pater, ff. de legat. 2.* Item cum in vim declarationis institutio in alterius voluntatem confertur, dum tamen a testatore hæres ore proprio nuncupetur, *l. hæredes 21. ff. hoc tit.* veluti si testator dicat, *Instituo hæredem, quem scripsi in quadam schedula, quæ est apud Titium*: nam licet declaratio Titio committatur, tamen institutio directe fit a testatore, & ita sustinetur, argumento legis *quoties 9. §. si quis nomen, l. hoc 29. l. nemo 58. leg. asse 77. ff. de hæred. instit.* docuit Covar. *in præsenti, n. 7.*

5 De legatis in voluntatem alienam relictis.

Quoad legata licet Christophorus a Castellione relatus a Cumano *in l. 1. ff. de legat. 2. n. 5.* & Alciatus ibi, *n. 6.* existimaverint, ea relinqui posse in meram tertii voluntatem, ex eadem lege 1. accipientes textum *in d. l. illa 12.* in illis verbis: *Testamentorum jura*, pro hæredum institutionibus, quæ ad caput testamenti spectant, *l. 3. ff. de his quæ in testamento, §. ante hæredis, Instit. de legat.* tamen recte eos refellit Acosta *l. 1. select. c. 21. n. 9.* qui inter legata & institutiones nullam in hac parte versari differentiam docuit; sed cum aliena voluntas varie dici possit, videlicet vel legatarii, vel hæredis, vel alterius extranei, de his tribus singillatim agendum est. Et quod attinet ad primum, nemo est qui neseiat, legatum, vel fideicommissum in voluntatem legatarii relinqui posse, veluti, *Lego Titio centum, si ipse voluerit: l. si ita 65. §. 1. ff. de legat. 1. l. 66. ff. de condit. & demonstr. l. 30. tit. 9. partit. 6.* Cujus rei illa ratio est, quod cum in legatarii potestate sit agnoscere, aut repudiare legatum, nec invitus ad id accipiendum cogi possit, idcirco quod tacite ineat, etiam expressa conditione relinqui potest; quæ conditionis expressio faciet legatum conditionale, non purum, *d. l. si ita 65. §. 1. d. l. si ita 69.* Nec obstat si quis dicat, hujusmodi legatum ex eo purum videri, quod illa conditio, *si voluerit*, tacite a jure insit, *l. invito, ff. de regul. juris*; tacita autem conditio a jure, licet a testatore exprimatur, nihilo magis facit legatum conditionale, *l. 3. ff. de legat. 1. l. servo 47. in fine, l. conditiones 99. l. aliquando 107. v. Item, ff. de condit. demonstr. leg. hæredes, v. Tractari, l. si dies, v. Si sub conditione, l. Titio 22. v. Quædam, ff. quando dies legati cedat.* Nam respondeo solet, conditionem, *si voluerit* aliter exprimi, quam a jure ineat, nam a jure non ineat ut legatarius velit: nam etiam ignoranti acquiritur, *leg. cum pater 77. §. surdo, l. legatum 80. ff. de legat. 2. l. si tibi 86. §. cum servus, ff. de legat. 1. l. si partem 18. ff. quemadmodum servitutes*; cum eo ipso, quod non repudiatur, retro legatarii fuisse intelligatur, *l. servum 44. §. 1. ff. de legat. 1. l. 1. §. sed utrum, ff. si quid in fraudem patroni*; expressa vera conditio, *si voluerit*, supervacua non habetur, cum ea adjecta fiat, ut ignoranti legatum non quæratur, nec confiatur antequam legatarius constituat se velle, exemplo hæredis sui, cui si conditionalis ex eadem ratione fit, *l. jam dubitari 86. v. Non abs re, ff. de hæredib. instit.* licet aliud sit in hærede extraneo, ex regula dictæ legis *3. ff. de legat. 1.* atque ita docent Accursius *in d. l. aliquando, verbo Adierit*, Bartolus *in d. l. 3. n. 3. l. 8. comm. c. 15. in princip. & c. 32. v. Sæpe numero*, Sanchez *l. 5. de matrim. disput. 1. n. 7.* Sed hæc interpretatio, licet vulgo recepta, nec tuta satis, nec firma est, quamvis utcumque defendi possit, defendat Duarenus; nam convinci videtur, primo *ex d. l. si ita 56. §. 1. v. Aliud*, in qua ostenditur conditionem, *Si volet*, tacite in legato contineri, alioquin si non ineesset, non recte posset legatarius illud repudiare. Deinde, nam si conditio, *Si voluerit*, tacite non ineesset ex eo, quod ignoranti quæritur legatum, utique hæc ratio vim suam haberet in legato damnationis: atqui quod ignoranti legatum quæratur, & quod recta via transeat, non nisi in legato vindicationis locum habet, *d. l. legatum 80.* cum supra adductis: ergo aut fateri debent textum *in dicta leg. si ita 65. §. 1.* in legato tantum vindicationis accipiendum, quæ nimia restrictio est; aut dare debeat rationem, qua usi sunt, non satis esse adæquatam, cum omnibus legatis non conveniat, Quare omissa alia solutione Ripæ *in dict. l. 3. n. 35.* cui subscribunt Duarenus *ibi*, & Menochius *l. 4. præsumpt. 201. n. 57.* quæ non ad rem institutam, sed ad jus transmissionis accommodatur, multo planius dici posse existimo, conditionem *si volet*, in legato expressam amplius continere quam tacitam; nam tacita eam habet sententiam, *si voluerit*; expressa, si declaraverit se velle habere legatum: atque ita quod amplius habet, quam antea non habebat, est declaratio voluntatis, quæ sola efficit legatum conditionale; atque ita alio modo exprimit, & alio modo inest, quod forsan veteres, & noviores hujus sententiæ auctores explicare voluere, sed vel verbis defecti, vel verbis redundantes suam sententiam non explicuerunt.

6 De legato relicto in voluntatem hæredis.

Succedit secundus casus, cum legatum relinquitur in meram voluntatem hæredis, quod inutiliter relinqui notum est, *l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat. 1. l. fideicommissa 11. §. quanquam, ff. de leg. 3. l. si fideicommissaria 46. §. quod si ita, ff. de fideicommiss. libert.* non ex ratione textus *in d. l. illa instituto*; sed ex alia potiori, videlicet quia in voluntatem debitoris poni non potest, an obligetur, vel non, *l. sub hac 70. ff. de obl. & act. l. stipulatio 17. l. a Titio 108. §. ult. ff. de verb. obl. l. hæc venditio 7. in principio, ff. de contrahenda empt. l. in vendentis 3. C. eodem, l. 2. §. Scævola, ff. de eo quod certo loco.* Sed licet legati substantia, ipsumque præstare, vel non, in voluntatem hæredis poni non possit; tamen ejus accidentia, ut electio rei, *l. si quis a filio 32. §. si quis plures, ff. de legat. 1.* vel personæ, *l. si quis servum 8. §. si inter duos, ff. de legat. 2. l. utrum 7. §. cum quid, ff. de rebus dubiis*, tempus debendi, *l. centesimis 47. §. penult. ff. de verb. oblig.* in hæredis arbitrio relinqui possunt. Quo modo accipiendus est textus *in l. uxori 51. §. Scævola, ff. de legat. 3.* in cujus specie non legati substantia, sed accidens, videlicet tempus debendi, positum fuit, ut exponit ibi D. Josephus de Retes *l. 4. opusc.* Nec contrarium probat textus *in l. quodcumque 45. §. ultimo, ff. de verb. oblig.* ubi docetur, nullam versari differentiam inter stipulationem conceptam *Si voluero*; vel, *Cum voluero*; & utramque conceptionem pariter conditionem continere probat lex *si Titio 22. ff. quando dies legati*. Nam respondeo, illud procedere quoad inducendam conditionem, ita ut sensus sit, quod sicut stipulatio conditionalis est concepta sub illa formula, *Si voluerit*; ita etiam fi concipiatur sub illa, *Cum voluerit*. Contra quem agitur de imponenda obligatione in personam hæredis, aut promissoris, multum interest; nam in conditione, *Si voluerit*, tota dispositio pendet ex voluntate ipsius, cui imponitur; in conditione vero; *Cum voluerit*, sola temporis adjectio ex ipsius voluntate pendet: unde consequens huic doctrinæ est, legatum relictum: *cum voluerit hæres*, intercidere, si legatarius decedat, antequam hæres constituat se velle, nec ad legatarii hæredes transmitti, quasi in diem incertum relictum, *ex l. dies incertus, l. hæres 79. in principio, ff. de condit. & demonstr. l. 4. ff. quando dies legati*, ex diverso, si ipse hæres decedat antequam præstare se velle dicat, tunc ejus hæres legatum solvere cogitur, *d. l. fideicommissa 11. §. hoc autem, dicta l. uxorem 41. §. Scævola, ff. de legat. 3. l. servos 20. ff. de manumiss. testament.* quod favore ultimarum voluntatum receptum esse notarunt Acosta *l. 2. select. cit. n. ult. n. 8.* Menochius *l. 4. præsumpt. c. 90.* & *in l. ult. ff. qui sine manumissione*, docetur quod si servus venditus sit, ut manumittatur cum emptor voluerit, moriente emptore libertas servo competit. Nec huic doctrinæ obstat textus *in l. centesimis 46. §. ult. ff. de verb. oblig.* ubi Paulus scribit, hanc stipulationem, cum promissor voluerit, ita inutilem esse, si antequam ipse constituat se velle, decedat; nam omissis solutionibus traditis a Bartolo ibi, Jasone *n. 11.* Acosta *d. c. ult.* Roberto *l. 2. recept. c. 12.* Hothomano *l. 1. observ. c. 8.* Sarmiento *l. 2. select. c. 6. n. 14.* dicendum est, textum illum procedere in contractu stricti juris, in quo propter verborum rigorem ita demum videtur promissor obligari, si vivus declaret se velle; quod secus est in contractu oneroso, de quo *in d. l. ultima*; cum credatur eam fuisse contrahentium intentionem, ut emptor omnino libertatem servo præstaret, tantumque tempus præstationis illius arbitrio relictum esse: unde dum velle potest, expectatur; ubi vero mors intercedit, quia cessat voluntas, in ultimo vitæ spiritu incipit libertas competere: etiamsi in meram, & apertam hæredis voluntatem legatum relinqui non possit, tamen in obliquam, & ejus arbitrium relinqui valet, quia non de libero hæredis arbitrio, sed de arbitrio boni viri sensisse testatorem creditur, quo modo aliqui accipiunt textus *in l. si Sejo 75. §. ult. v. Proinde, ff. de legat. 2. l. Lucius 14. §. de fideicom. l.* Sed de his infra agemus.

7 Exponitur l. fideicommissaria 46. ff. ad fidei-commiss. libert.

His tamen valde refragatur textus *in leg. fideicommissaria 46. ff. de fideicommiss. libert.* ubi aperte docetur, valere libertatem servo relictam, si hæres voluerit, cum contrarium dicendum esset, juxta supra tradita, & ibi Ulpianus ipse agnovit *in v. Quod sit*. Quare aliqui docuerunt, Ulpianum se ipsum correxisse, & quod in principio proposuerat, in sequenti versiculo mutasse. Nec dissimilis omnino est interpretatio Connani,

l.10. comm. e. 6. interrogative legit textum illum usque ad verficulum, *quod si ita. Sed omissis* sententiis, Cumanus *in l. illa 32. n. 12. ff. de hered. instit.* cui subscribit Costa *l.1. selectar. c. 22. n. 1.* existimat textum *in d.l. fideicommissaria 46. in principio*, accipiendum esse de fideicommissaria libertate, quam Ulpianus affirmat valere sub conditione si hæres voluerit; verficulum autem, *quod sic*, accipiendum esse de libertate directa, ut indicant illa verba, *Stichum liberum esse volo*; & hanc inutilem esse sub conditione, *si voluerit*. Cujus differentiæ illam rationem affert Costa quod in libertate fideicommissaria hæres jura patronatus consequitur, §. *qui autem, Instit. de singulis rebus*. Qua de causa facile creditur, hæredem libertatem præstaturum: quæ ratio cessat in directa libertate. Quam Cumani interpretationem, etsi plerique impugnent, acriter defendit Acosta *ubi proxime*, distinguens inter libertatem valere, & libertatem deberi: atque ita existimat libertatem fideicommissariam sub conditione, *si hæres voluerit*, valere quidem, non tamen deberi, quousque hæres constituat se velle: quo casu incipiet deberi, impleta scilicet conditione; & in hoc casu explicandum esse affirmat, quod Ulpianus *in d. l. fideicommissaria 46. in principio* ait, pendere ex nutu hæredis; directam vero libertatem, si hæres voluerit, non solum non deberi interim, dum hæres non constituit se velle; sed nec valere, etiamsi hæres se velle declaret, quasi ab initio hujusmodi legatum omnino inutile sit. Sed quamvis hæc Costæ sententia subtilis sit, everti tamen videtur ex traditis a Sarmiento *d. l. 2. selectar. c. 6. nu. 15.* quare alii asseruerunt, Ulpiani sententiam *in d. l. fideicommissaria 46. in princip.* cum duobus versiculis sequentibus, non aliam esse, quam affirmare, valere libertatem collatam in voluntatem hæredis, legatarii, vel tertii, si modo voluntas in vim conditionis accipiatur, quasi ille versiculus, *quia conditio*, ad omnes tres casus præcedentes referatur: quod vero subjicit in versiculo, *quod si ita*, sic accipiendum est, ut si non in vim conditionis hæredis voluntas accipiatur, sed in plenum ejus arbitrium conferatur, tunc etiam libertas inutilis sit. Nec obstabit si objicias legatum in hæredis arbitrium etiam in vim conditionis collatum non consistere, *ex d. l.43. §. legatum*. Quia respondeti potest, id locum non habere jure singulari in libertate fideicommissaria, de qua in principio ipsius textus, quod innuere videtur Ulpianus in illis verbis: *Quamvis nihil aliud*, &c. & evincitur ex ratione legis *sub hac 7. ff. de obl. & act.* quæ ratio cessat in libertate fideicommissaria; cum enim libertas pietatis causa relicta sit, facile intelligi potest, hæredem præstare velle, argumento legis *cum hi 32. §. mulier, ff. de condit. inteb.* Item ex alia ratione, de qua Acosta *ubi supra*. Aliter Accursius in eodem textu, verbo *quod si ita*, respondet, dum ait in initio illius textus tantum proponi libertatem dari posse ita, *Hæres si voluerit, fidei tuæ committo, ut Stichum manumittas*. Sed non affirmari libertatem ita datam valere, usque ad versiculum, *quod si ita*, ubi Ulpianus expresse respondet, libertatem ita relictam non valere. Hæc tamen Accursii expositio sustineri non potest: tum quia *divinatoria est*: tum etiam, quia si libertas inutiliter datur per illam formulam, *si hæres voluerit*, consonum non erit affirmare in principio ipsius legis posse de eo dubitari. Sed his solutionibus omissis pro hujus textus expositione, & aliorum, in quibus de fideicommissis agitur, existimabam, quod licet legata ex nutu & mera voluntate hæredis pendere non possint, nec in ejus voluntatem relinqui, tamen fideicommissa eo modo relicta, ut ex nutu mero hæredis pendeant, valere ex eo, quia in fideicommissis non militat ratio supra adducta, nec deducta *ex d. l. illa institutio*; imo potius juxta primævam naturam ipsorum, solutio eorum pendet ex nutu & voluntate hæredis, *princip. Institut. de fideicommiss. hæredit.* Et licet Imperator Augustus imposuerit necessitatem hæredibus solvendi ea, ut in eodem textu infertur, atque ita exæquata fuerint legatis, *l.1. ff. de legat.* 1. tamen testator expresse ea relinquendo in meram voluntatem hæredis, fideicommissa reponit in pristinam naturam, nec eorum substantiæ aliquid contrarium disponit; tantum enim remittit necessitatem ab Imperatore Augusto impositam, nec contra ipsius Imperatoris constitutionem disponit, sed ejus beneficio non utitur, apponendo conditionem, *si hæres velit*. Quare cum naturæ fideicommissi non repugnet, imo consonum sit ut ex nuto, & voluntate hæredis pendeat, ideo licet legatum in voluntatem meram hæredis poni non possit, fideicommissum tamen ita relinqui valet, ut ex ejus nutu pendeat, ut *in dict. l. fideicommissaria 46.* in cujus principio ait Ulpianus; " Fideicommissaria libertas ita potest da-
„ ri: Hæres si voluerit, fidei tuæ committo, ut Stichum ma-
„ numittas; quamvis nihil aliud testamento potest valere ex
„ nutu hæredis. „ Ubi notanda sunt illa verba, *Ex nutu hæ-*
„ *redis*, quæ propriam, & antiquam fideicommissorum conditionem redolent; & tunc recte ait Consultus, ultra fideicommissa nihil aliud ex nutu hæredis pendere posse. Prosequitur Ulpianus *in §. 1. & ait: Plane & si ita, Si Stichus voluerit, potest ei libertas inscribi*. In quo §. agit de voluntate ipsius manumittentis; nam sicut filius invitus non emancipatur, *l. penult. C. de emancipat. liber.* Paulus *l. 2. sentent. tit. 25.* ita nec servus invitus manumittitur. Quare legimus aliquos servos repudiasse libertatem sibi relictam, quorum exempla referunt P. Faber *in regula Invito, ff. de regul. juris*, Fornerius *l. 4. rerum quotid. c. 3. per totum*: & ita sicut legatum relinqui potest, si legatarius voluerit, ita & libertas, si Stichus velit. In §. 2. ait Ulpianus: " Sed si ita scriptum
„ si ita scriptum sit: Si Sejus voluerit, Stichum liberum es-
„ se volo, mihi videtur posse dici, valere libertatem, quia
„ conditio potius est: quemadmodum si mihi legatum esset,
„ si Titius in Capitolium ascenderit. „ In quibus §§. mutat speciem, non solum cum libertas in tertii voluntatem relicta est, sed etiam incipit agere de libertate directo relicta, ibi; *Liberum esse volo*. Et licet in eo casu videbatur dicendum, libertatem non valere, quia erat relicta in meram tertii voluntatem, ut de aliis legatis statim dicemus; tamen contrarium docet Ulpianus, quia favor libertatis hoc evincit, ut quemadmodum legatum relictum sub conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, valet, quia creditur illum ascensurum in Capitolium pietatis causa, seu sacrificandi gratia, & ita legatum valiturum, ipso ascendente in Capitolium; ita præsumitur favore libertatis Titium, in cujus voluntatem illa relicta est optaturum potius ut servus ad libertatem perveniat, quam ut sub duræ servitutis jugo permaneat. Et licet in aliis actibus conditio illa non aliter adimpleri possit, quam si Titius sciens animo implendi impositam conditionem declaret, ideoque vitietur dispositio, *dicta l. si ita 65. §. illi si volet, ff. de legat.* 1. tamen ne libertates pereant, jure singulari receptum est, ut in illa conditione, si Titius voluerit, voluntas Titii non consideretur ut causa efficiens dispositionis, sed ut quælibet alia conditio casualis, similis illi, si Titius in Capitolium ascenderit. Et quemadmodum illa impletur, sive sciens, sive ignorans Titius Capitolium ascendat; ita quoque & illa, *Si voluerit*, adimpletur, quomodocumque constet, Titium voluisse, si sciat, sive ignoret conditionem. Qua expositione admissa, facile eo casu sustinetur libertas, cum tunc dispositio ex sola voluntate testatoris perficiatur, & conditio effectum tantum dispositionis, sicut ceteræ conditiones, suspendat. Tandem *in §. 3.* retenta eadem specie libertatis directe, ait Ulpianus, quod si ita scriptum sit: *Si hæres voluerit*, non valebit, libertas videlicet directa, quia in voluntatem hæredis legatum, aut libertas directo poni non potest, ex ratione supra expensa. Nec obstabit si dicas, etiam ob favorem libertatis eamdem interpretationem hujus conditionis, *si velit*, admitti debere, sive apponatur in persona hæredis, sive in persona tertii: sed in persona tertii non vitiat libertatem, imo interpretatur ita ut valeat; ergo & in persona hæredis. Nam respondeo, quod licet illa interpretatio admittatur favore libertatis quando confertur in libertatem tertii, non obstante regula dictæ legis *illa institutio*; non tamen admittitur, quando confertur in voluntatem hæredis, quia eo casu non solum obstat dispositio dictæ legis *illa institutio*; sed altera, quæ non minorem vim habet, nempe quod non potest in voluntate debitoris esse, an debeat, *dicta l. utrum, §. cum quidam, de rebus dubiis*: contra quam regulam impossibile erat, quod legatum valeret, & sic licet in tertii voluntatem tacitam, & velatam confert legatum possit, in voluntatem tamen hæredis inutiliter confertur: unde cum libertatis fideicommissariæ naturæ contrarium non sit, ut pendeat ex nutu hæredis, ideo fideicommissaria libertas ita relicta, *Si hæres voluerit*, valet; directa vero non valeat.

8 Exponitur l. Lucius 14. ff. de fideicommiss. liberr.

Qua distinctione admissa inter legata, & fideicommissa, exponendus est text. *in l. Lucius 14. ff. de fideicommiss. libert.* ubi libertas per fideicommissum relicta fuit sub ea conditione, si hæredi placeret. Et docet Modestinus, libertatem valere. Cujus textus difficultatem ut DD. communiter dissolvant, affirmant textum illum esse accipiendum non de libero hæredis arbitrio, sed de arbitrio hæredis, quasi boni viri; quo modo legata in hæredis arbitrium relinqui possunt, *l. si sic 75. in principio, ff. de legat.* 1. *l. fideicommissa 11. §. quanquam, ff. de legat.* 3. idque significare docent verbum, *Placet*, quo utitur Modestinus, ut notarunt *ibi*, Bartolus, Albericus, & Gothofredus. Sed hæc interpretatio præterquam aliena est a verbo *Placet*, quod simplicem & absolutam voluntatem exigit, non regulatam juxta boni viri arbitrium, aperte convincitur *ex l. cum proponas 8. C. de fideicommiss. libert.* ubi docetur in eadem specie servum libertatem non consequi, refragante uxore hærede instituta, cum libertas relicta esset si uxori placuisset. Et licet ut hanc difficultatem effugiant Accursius, & alii, quos laudat, & sequitur Caldas *de nominatione*, 1. *p. 9. 5. n.* 18, exaudiendum esse dicant textum illum adjecta particula *maxime*, vel cum uxor justam contradicendi causam habuit, *ex l. servos 20. ff. de manumiss. testam. l. cum pater 77. §. rogo, ff. de legat.* 2. hoc tamen quam alienum sit ab ejus textus littera, facile quilibet agnoscet. Unde existimabam, ex prædicta differentia legatorum, & fideicommissorum explicandum esse textum *in dicta l. Lucius 14.* nam cum loquatur de fideicommissaria libertate, potuit relinqui in voluntatem hæredis, & ex ejus nutu pendere, juxta naturam fideicommissorum, & ita eo renuente, libertatem non competere, *ex dicta l. cum proponas*.

9 Exponitur l. fideicommissa 11. §. fideicommissum, de leg. 3.

Ex supra traditis exponendus etiam textus est *in l. fideicommissa 11. §. si fideicommissum, ff. de legat.* 3. qui valde difficilis est ex eo, quod verba illa, *Nisi hæres meus noluerit*, in effectu significant, si hæres voluerit; nam cum prædicta formula habeat in se duplicem negationem, unam inclusam in dictione *nisi*, & alteram in verbo *noluerit*, affirmativæ æquipollet, *l. duorum 257. ff. de verb. signif. l. quibus 40. §. quidam, ff. de condit. & demonstr.* Costa *l.1. selectarum, c.24.* Unde textus ille probat in voluntatem hæredis legatum conferri posse, contra hucusque tradita. Cujus textus interpretatio ea communis est, quod in ejus specie conditio non fuit adjecta substantiæ legati, sed resolutioni; nam legatum purum est,

10 De legato in voluntatem tertii relicto.

Succedit ultimus casus, cum testatoris dispositio in extranei voluntatem confertur. Et quidem in expressam voluntatem conferri non posse, probatur expresse *in dicta l. illa institutio*, & aliis supra adductis: illustrant Cujacius *in l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat.*2. Donellus *l. 8. comm. c. 15.* Rodericus Suarez *de captatoria voluntate, n.* 1. Fachineus *l. 1. controvers. c.58.* Duarenus *ad tit. do hæred. instit. c.3. v. 6.* Sarmient. *l.2. selectarum, c.6.* Corrasius *l.5. Miscel. c.13.* Costa *l. 1. select. c.21.* Carpio *de execut. l.2. per totum*, Vinnius *l.2. select. c.25.* in velatam vero relinqui posse, ut si Titius in Capitolium ascenderit; quia eo ascendente purificatur conditio, & ignorans, aut renuens potest ascendere. Sed tunc obstat

est, ademptio vero conditionalis, posita in voluntatem hæredis: ita Bartolus *in l. 1. de legat. 2. opposit.* 3. asserens legatum poni posse in voluntate hæredis extinctiva, non vero substantiva, quem sequuntur *in dicta l.1.* Baldus *n. 4.* Alciatus *n.9.* Peralta *n.57.* Panormitanus in præsenti, *n.9.* Covarruvias *n. 10.* Sed refellitur interpretatio hæc ex eo, quod ficut præstatio legati non potest pendere ex voluntate hæredis, *dicta l. Senatus, §. legatum, de legat. 1.* ita nec ipsius ademptio, *l. legata 14. §. quibus, ff. de adimend. legat.* docent Jason *n.2.* Baldus *n.11. in l. captatorias, C. de testament. milit.* Deinde quia etsi contractus, qui sub conditione resolvuntur, puri censeantur, *l.2. ff. de in diem adject.* tamen legata, quæ sub conditione adimuntur, sub contraria conditione data intelliguntur, *dicta l. legata, v. Nam pure, l. legatum 10. ff. de adimend. legat. dicta l. quibus 40. §. quidam*: unde legatum ademptum sub conditione si hæres noluerit, censetur datum sub contraria, si voluerit, & per consequens valere non debet. Omissa ergo hac solutione verius dicendum est, textum illum non loqui de legatis, ut voluit Cujacius; sed potius de fideicommisso, ut constat ex illis verbis: *Sic fideicommissum*; & ibi: *Quasi conditionale fideicommissum est*. Cum ergo juxta supra tradita fideicommissum in voluntatem hæredis poni possit, & ex ejus nutu pendere, recte Ulpianus docuit, valere fideicommissum ita relictum, *Nisi hæres meus noluerit*. Nec obstabit si instes ex eadem lege, *in §. quamquam*, ubi Ulpianus docere videtur, fideicommissum in voluntatem hæredis conferri non posse; nam si recte verba illius textus expendantur, non affirmant fideicommissum in voluntatem hæredis collatum non valere, sed potius non deberi, ut constat ex illis verbis: *Quanquam autem fideicommissum ita relictum non debeatur, si voluerit, &c.* Quibus fignanter usus fuit Ulpianus quia licet tale fideicommissum valeat, cum tamen ex nutu hæredis pendeat, *d. l. fideicommissaria 46.* non potest dici deberi, & quod ab hærede possit extorqueri. Illustrant textum illum Robertus *l.2. sentent. c.10.* Menchaca *de succeff. progreff. §.27. n.26.* Padilla *in l.1. de legat.2. n.51.* Petrus Faber *in l. in personam 22. §.1. ff. de reg. juris*, Osualdus *l.8. Donelli, c. 15. littera K.* Potest etiam non insubtiliter textus *in dict. §. sic fideicommissum*, explicari, si observemus quod regulariter dictio *nisi*, est exceptiva, ponens contrarium præcedentium, *l.2. §. finali, ff. de custodia reorum*: unde verba illa, *nisi hæres meus noluerit*: non æquipollent illi conditioni, *si hæres meus voluerit*; quia illa conditio, *nisi*, indicat negativam *non*, & affirmativam *sic*; quæ affirmativa dictio conditionem exprimit pro oratione sequenti; negativa vero respicit, & determinat præcedentem orationem: & ita cum illæ duæ negationes extent supra diversa, & determinent diversa, non producunt affirmativam, *l.2. ff. de in jus vocando, l. si vero, §. de viro, §. solut. matrim.* Æquipollent ergo tantum illi conditioni, *si hæres meus non contradixerit*; vel, *nisi hæres meus declaraverit se nolle*, ac per consequens valet, quia quod dicimus, legatum poni non posse in hæredis voluntatem, eo casu procedit, quo legatarius nullo modo potest consequi legatum, nisi hærede volente, & voluntatem suam exprimente, *d. l. Senatus, §. legatum*: at in specie dicti *§. sic fideicommissum*, legatarius potest consequi legatum, nulla præcedente voluntate hæredis; non enim ejus voluntas desideratur, ut legatum valeat, sed ejus contradictio, ut non subsistat; unde si hæres simul ac adjerit hæreditatem, furere incipiat, & in furore decesserit, fideicommissum omnino debetur; quia nolle non potuit, ut *in l.2. §. finali, ff. solut. matrim.* Rursus si hæres decedat, nulla facta contradictione, quia non apparet de contraria voluntate, legatarius consequitur legatum, ut *ex l. quam 7. in princip. ff. de peculio*, deducunt Costa *l. 1. select. c.24.* Sarmient. *l.2. select. c.6. n.20.* Adjecit insuper Ulpianus *in dicto §. sic fideicommissum*; quasi conditionale fideicommissum esse, quia secundum verba non est conditionale, intrinsecus tamen redditur conditionale ex hæredis contradictione. Difficilior tamen est mens ejusdem Ulpiani in illis verbis: *Et primam voluntatem exigit*; ut notavit Cumanus *ibi*. Omissis tamen his, quæ vulgo circumferuntur, observo quod licet hæc conditio, quæ quodammodo est negativa, debeat habere tractum successivum usque ad mortem hæredis, *l. quicquid 99. §. fin. ff. de verb. oblig.* intrinsecus tamen, inspecta convertibili, seu æquipollenti, est affirmativa conditio, consistens in potestate hæredis; atque ita adimplenda est protinus, ubi adita hæreditate interpelletur per legatarium, argumento legis *1. §. item 8. ff. ad legem Falcidiam*, juncta lege *si pœnu 24. ff. quando dies legati*; & ideo talis conditio exigit, & desiderat necessario primam voluntatem, quia protinus ubi dicit se nolle, non potest amplius velle, *l. apud 20. ff. de optione legat.* si vel interpellatus nolit dicere se velle, aut nolle, habebitur pro volente, ex ratione, aut regula legis *jure civili 24. ff. de condit. & demonstr.*

difficilis, licet vulgo notus, Ulpiani locus *in l.1. ff. de legat. 2.* in illis verbis: *In arbitrium alterius conferri legatum veluti conditio potest; quid enim interest, si Titius in Capitolium ascenderit, mihi legetur, an si voluerit*. Ex quibus deducitur, posse legatum in alterius voluntatem absolute conferri: igitur quia ultima dispositio in extranei arbitrium poni potest. Cui difficultati varie occurrunt Donellus *dicto c.15. & in l.43. ff. de verb. oblig.* Connanus *l.10. comm. c.16. n.3.* Cujac. *l.2. observ. c.2.* Robertus *l.2. sentent. c.11.* Charondas *l.1. verosimil, c.21.* P. Faber *in l.22. ff. de R. J.* Et communis sententia est, ut arbitrium a mera voluntate distinguatur; nam legatum relictum, si Titius voluerit, non valet, quia in meram Titii voluntatem confertur, *dicta l. illa 32. l. si quis Sempronius 68. ff. de hæred. instit. l. utrum 7. §. cum quidam, ff. de rebus dubiis, l. nonnunquam 32. ff. de condit. & demonstr.* relictum autem sub ea conditione, si Titius arbitratus fuerit, constitit, quia non in meram voluntatem, sed in arbitrium confertur, *leg. si sic legatum 75. in princip. ff. de legat. 1. leg. fideicommissi 11. §. quamquam, de legat. 3.* cujus distinctionis ratio ex eo proficiscitur, quod quando legatum ponitur in mera Titii voluntate, omnino pendet ab ejus dispositione; nam si injuste dixerit, se nolle legatum præstari, ejus voluntati standum est, potestque iniquum æquo proferre, *l. cum quidam 24. ff. de legat. 1.* Ceterum cum ponitur legatum in arbitrio tertii, non tam pendet ab ejus voluntate, quam ab arbitrio boni viri, & ad idem recurritur, si male, & injuste fuerit arbitratus; idque expresse Ulpianus docet *in dicto §. quamquam*, ibi: *Non enim plene arbitrium voluntatis hæredi dedit, sed quasi viro bono*. Et *in dicta l. si sic legatur*, ibi: *Quoniam quasi viro potius bono, ei commissum est, non in meram voluntatem hæredis collatum*. Agnovit Alfonsus noster *in l.29. tit.9. par. tit.6.* ibi: *Si entendiere mi heredero; o en albedrio de mi heredero, vale la manda que assi fue dexada*. Et ibi: *Mas si el testador dixesse, mando à Fulano de mil maravedis, si quisiesse tal home, no valdria tal manda, por que es fecha à uno, e es questa sennaladamente en albedrio de otro*: ubi Gregorius, & Covarruvias *in præsenti*, Donellus *d. l.8. c.15.* ubi Osualdus *litter. F*: arbitrari enim in hac parte non est velle, sed re perpensa a viro bono dicere, quid sit æquum, & voluntati testatoris magis consonum. Donellus *dicto c. 15.* Cujacius *l.2. observ. c.2.* Sed hæc distinctio licet vera sit, non tamen convenit Ulpiano *in dicta l.1.* siquidem de legato non in arbitrio, sed in voluntatem relicto loquitur, ut colligitur ex verficulo, *quid enim*; ubi Ulpianus rationem illius generalis sententiæ, quod in arbitrium alterius conferri potest, confirmat exemplis, quæ ad meram voluntatem pertinent; nam hæ conditiones, *si in Capitolium ascenderit*, & *si voluerit*, non dependent ab arbitrio boni viri, sed a mera, & simplici voluntate, *dicta l. cum quidam, leg. si quis Sempronium*. Nec obstat verbum illud, *arbitrium*: nam licet mentio arbitrii a testatore facta pro boni viri arbitrio accipiatur, *dicta l. si sic legatum, dicto §. quamquam*; tamen jurisconsulti eo verbo utuntur in suis responsis pro nuda & simplici voluntate, *dicta l. illa 32. dicta leg. utrum 7. §. cum quidam*. Quare hac omissa sententia, & alia Rogerii, quam sequuntur Donellus *dicto l. 8. c.15.* ubi Osualdus *littera P*, dicendum est, Ulpianum *in dicta l.1.* docere voluisse, in meram voluntatem tertii legatum conferri per modum conditionis quandoque posse, quod evenit in conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, quæ licet pendeat a mera Titii voluntate, non tamen vitiat legatum, *dicta leg. si quis Sempronium, d. l. nonnunquam*; & ut ostenderet, talem conditionem in meram voluntatem conferri, subjicit, nihil interesse inter illam conditionem, & hanc, *Si Titius voluerit*, quoad voluntatem scilicet; quia utroque casu in voluntatem Titii legatum positum videtur; unde deducitur, mentem Ulpiani fuisse æquiparare solum has conditiones quoad legandi modum, non quoad validitatem; nam quoad hoc constat diversas esse *dicta lex si quis Sempronium, dicta l. si sic, dicta l. nonnunquam*. Prætenserunt *in dicta l.* 1. Cumanus, & Socinus; ex qua doctrina illud deducitur, quod licet communis distinctio inter arbitrium, & meram voluntatem vere fit, tamen non convenit decisioni textus *in d. l. 1.*

11 Exponitur l. fenatus, §. legatum, ff. de legati.

Adhuc supra traditis obstat textus *in l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat.* 1. in illis verbis: *Legatum in alienam voluntatem poni potest, in hæredis non potest*. In quibus aperte docetur, testatoris dispositionem in extranei voluntatem conferri posse. Decius *in l. captatorias, n.9. C. de testament. milit.* verba illa interpretatur ita, idest in alieno arbitrio boni viri, juxta proxime adducta. Sed hæc interpretatio non potest admitti: tum quia non convenit verbis illis, *in aliena voluntate*: tum etiam ex illis, *in hæredis non potest*; quæ non procederent si priora de boni viri arbitrio intelligerentur, cum in arbitrium etiam hæredis, quasi boni viri, legatum conferri possit. Ceterum si sic legatum, vel fideicommissum sit relictum, si æstimaverit hæres, si comprobaverit, si justum putaverit, legatum subsistit; quoniam quasi viro potius bono commissum est. Alii docuerunt, textum *in dicto §. legatum*, intelligendum esse de aliena voluntate tacita, velata, & conditionali, in quam conferri legatum potest, veluti si Titius voluerit. Ita sentserunt Connanus *l.10. comm. c.6. n.3.* Zasius *in dicto §. legatum.* Covar. *in præsenti, n.8.* Sed hæc interpretatio difficilis etiam redditur ex eo, quod si prior pars *dicti §. legatum*, accipiatur de legato relicto in extranei voluntatem tacitam, & velatam, falsa redditur secunda pars, ubi docetur, in voluntatem hæredis legatum conferri non posse, cum potius in hæredis voluntatem tacitam, & velatam utiliter confera-

feratur, *l.3.ff. de legat.2.* probat Robertus *l.2. sentent. o.*10. Quare his omissis sententiis, & aliis traditis a Genoa *in conciliat. legum, f.376.* dicendum est cum Accursio *ibi*, verba illa, *alienæ voluntate*, exaudienda esse de legatario, qui alienus dicitur respectu hæredis, argumento textus *in l.*1. ubi Glossa *verbo Extraneo, ff. de Carbon. edict.* unde cum legatum valide relinquatur in voluntatem legatarii apertam, recte in eo textu docetur, in ejus voluntatem legatum poni posse, in hæredis non posse. Etiam juxta supra traditas distinctiones exponendi sunt textus *in l. penult. §. si patroni, ff. de bonis libert. l. si qui* 13. *ff. de acquir. hæredit. l. tutor* 23. *ff. de testam. tut. l. Theopompus* 14. *ff. de dote præleg.* junctis Osualdo *l.*25. Donelli, *c.5. litt. B*, Amaya *in leg. 2. C. de jure fisci*, *l. Pamphilo* 10. *l. filium* 21. *ff. de option. legat.* cum Larreatigui *l.5. selectarum, c.3. l.5. ff. de aliment. legat. l. cum tale* 77. *§. si Titio*, *l. pater* 101. *ff. de condit. & demonstr. leg. rogo*, *l. si uxori*, *ff. quando dies legat. l. Thais*, *§.* 1. *ff. de fideicommiss. libert. leg. servos* 20. *ff. de manumiss. testam.* junctoCujacio *ibi*, *tr.*1. *ad Afric. leg. finali*, *Cod. commun. præd.*

12 Refertur prima hujus textus interpretatio.

Ex hucusque ita diffuse traditis apparet difficultas præsentis textus, dum in eo Innoc. III. ait, eum qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem commisit, non videri decedere intestatum. Cujus decisionis difficultatem varie explicant repetentes hic, & alii laudati a Cenedo *collect.67. ad Decretales*, Tiraquel. *privil.* 64. *pia causæ*, Petro Gregorio *l.* 42. *Syntagmatum*, *c.*2. *n.*4. Castillo *l.*2. *controv. c.*6. Fachineo *l.5. controvers. c.*57. Sarmient. *l.*2. *select. c.*6. *n.*33. Peregrino *de fideicommiss. art.*33. *a n.*66. Fabro *de error. decad.* 51. *errore* 4. *&* 5. Ægidio *in l.*1. *p.*6. §.1. *a n.*1. *C. de sacrosc. Eccl.* P. Bayo-Arroyo *in reperit. ad hunc textum*: & Antonius Augustinus adeo gravem eam agnovit, ut aliis explicandam reliquerit *l.*4. *emend. c.*5. Sed ut ab antiquoribus incipiamus, Glossa *hic*, *verbo Dispositionem*, existimat benigne contra juris civilis regulas procedere præsentem decisionem, ut *in c. cum esses*, *hoc tit.* Innoc. vero, cui fere omnes antiquiores hic subscribunt, teste Covarr. *n.*13. Peralta *in rubr. de hæred. instit. n.*22. Mancino *genial. c.* 110. existimat, ideo hic testamentum valere, quia testator committendo voluntatem suam alienæ dispositioni, tacite intelligitur eum hæredem instituisse, ut bona sua inter pauperes, vel in alios pios usus distribuat. Quæ interpretatio sustineri non potest, cum omnino divinatoria sit. Aliam solutionem affert Sarmientus *dicto c.6. n.*36. scilicet captatorias solutiones jure canonico permissas esse, & de his Innocentium in præsenti esse accipiendum. Sed hæc interpretatio in pluribus peccat. Primo, quia verum est, dispositionem in alterius voluntatem collatam, captatoriam non dici, nec ad Senatusconsultum, quo captatoriæ voluntates improbantur, pertinere; nam captatoria dispositio illa dicitur in qua quis alterius hæreditatem captat, sive aucupatur, veluti: *Titium hæredem instituam, si me hæredem instituerit*; ut *in l.*1. *ff. de his quæ pro non scriptis*, Harmenopolus *l.5. promptuarii*, *tit.*8. quod & ipsa nominis origo, seu vocis significatio ostendit; nam captatoria dicitur a verbo captare, quod est aucupari, ut *in l.* 1. *ff. si quis aliquem testari*, ibi: *Qui dum captat hæreditatem legitimam*. Et *in l. si majores*, *C. de transact. §. manet*, *Instit. de societ.* explicant Anton. Augustt. *l.* 4. *emend. c.* 15. Alciatus *l.*2. *parerg. c.* 51. Cujacius *ad titulum Instit. de societ.* & *l.* 16. *observ. c.* 11. Corrasius *l.5. Miscel. c.*13. Duarenus *ad tit. de hæred. instit. c.*3. *&* 7. Pratejus, Brissonius, Calvinus *verbo Captatoria*, Guibertus Costanus *l.*1. *qq. juris*, *c.*7. Costa *l.*1. *selectarum*, *c.*21. *n.*7. Sarmient. *l.*2. *select. c.*4. Donellus *l.6. comm. c.*19. Faber *de error. decade* 51. *error.* 4. Pinellus *l.*1. *select. c.*10. in qua juris parte observandi sunt textus *in l.*34. *Cod. de transact. leg. adeo* 59. *ff. pro socio*, *l. filius* 114. *§. ut hæredem*, *ff. de legat.* 1. *l. stipulatio* 61. *ff. de verb. oblig. l. licet*, *C. de pactis*, *leg. uxori* 41. *§. ejus*, *ff. de legatis* 3. *l. ex facto* 17. *in princip. &* §.3. *ff. ad Trebellianum*, *l.*3. §.3. *ff. de aliment. legat. leg. testamento* 11. *& l.*14. *ff. de condit. instit. l.*19. *ff. de injusto rupto*, *l.* 21. §.21. *l.*41. §. *etiam* 8. *leg.*68. §.1. *ff. de hæred. instit.* & hujusmodi captatoriæ institutiones, nec in testamentis militum sustinentur, *dicta leg. captatorias* 11. *Cod. de testam. milit.* nam licet in eis juris civilis solemnitates remittantur, *leg.*1. *ff. de testam. milit.* non tamen remittuntur ea, quæ ad honestatem, & bonos mores pertinent, *leg. si a milite* 30. *§. editum*, *ff. de milit. test.* ex qua ratione nec jure canonico etiam ob piam causam hujusmodi dispositioni approbari poterant, ut probat Covar. hic, *n.*13. licet contrarium teneat Antonius Augustt. *l.*4. *emend. c.*15. *in fine*. Constat ergo ex superioribus, plurimum a captatoria dispositione distare, quæ alienæ commissa est voluntati. Nec contrarium probat Papinianus *in dicta leg. captatorias*; nam verba illa, *In secretum aliene voluntatis*, exponenda sunt, id est, in dispositionem testamento contentam; aliquando enim ultima dispositio appellatur secretum voluntatis, *leg.*1. *§. si quis tabulas*, *ff. depositi*, *leg.* 3. *Cod. de codic.* & recte, cum ultima voluntas secreta esse soleat usque ad disponentis mortem, *leg. miles* 75. *§. fin. ff. de legat.*1. adeo ut qui vivi testamentum aperuerit, actione injuriarum teneatur, *dict. §. si quis tabulas*, & ob id puniri soleat, *leg. si quis aliquid* 38. *§. qui vivis*, *ff. de pœnis*.

Alii textum hunc accipiunt, quando in alterius voluntatem non confertur principalis dispositio, seu substantia testamenti, sed tantum committitur electio hæredis incerti ex certis, vel sub certa demonstratione: quod fieri posse supra probavi, & constat ex lege fideicommissaria, *§. finali*, *ff. de fideicommiss. libert. leg. utrum*, *§. cum quidam*, *ff. de rebus dubiis*. Sed etiam hæc interpretatio eodem vitio divinationis laborat; veram autem interpretationem tradit Abbas antiquus hic, quem, licet non satis rem exponentem, commendarunt Ancharanus *n.*3. Immola *n.*4. Fachineus *dict. c.*57. si enim recte affirmant, præsentis textus verum sensum petendum esse ex integra ejus littera, quam supra retuli; ex qua constat, quod cum Altisiodorensis Episcopus a Sede Apostolica impetrasset privilegium disponendi de rebus clericorum ab intestato decedentium, duo quæsivit ab Innoc. III. primum, an hoc privilegium ad Canonicos extenderetur? Et affirmative respondet Innocentius *in c. cum tibi*, *de verb. signif.* Secundo quæsivit, an eo privilegio comprehenderentur bona illorum, qui supremam voluntatem alterius dispositioni committunt? Et Innocentius negative respondit, quia intestatus non videtur decedere, qui suam ultimam voluntatem in alterius dispositionem committit; ideoque privilegio non esse locum. Dubitandi ratio nascebatur ex eo, quia præcipua testamenti pars est hæredis institutio, a qua testamentum vires capit, *leg.* 1. *ff. de hæred. instit. §. ante hæredis*, *Instit. de legat.* & qui sine hærede decedit, ab intestato moritur, *leg.* 1. *ff. de suis & legitimis*, *leg. intestatus* 64. *ff. de verb. signif.* Sed in præsenti specie clerici nec hæredem instituerant, nec testamentum fecerant: igitur dicendum videbatur, ab intestato decessisse, & ita dispositionem bonorum ad Episcopum spectare. Contrarium tamen decrevit Innocentius, quia in simili casu defunctorum voluntates præcipue attenduntur, *leg. in conditionibus*, *ff. de condit. & demonstr.* idcirco latior in ultimis voluntatibus fit interpretatio, *c. cum dilecti*, *de donat. leg. in testamentis*, *ff. de R. J.* ut testantis suprema voluntas effectum habeat ob publicam utilitatem, cui convenit extrema hominum judicia exitum habere, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum testam.* Summa ergo nixus æquitate Innocentius Episcopo Altisiodorensi negavit dispositionem bonorum eorum clericorum, qui in alterius voluntatem dispositionem suam reliquerunt, inquiens, non videri eos intestatos decedere. Quæ verba quamdam improprietatem continent, *l. naturaliter* 12. *ff. de acquir. possess. leg.* 1. *§. dejecisse*, *ff. de vi & vi armat.* non enim illi intestati decedebant, ut privilegio Episcopo concesso locus esset, licet hæredem ex testamento non haberent. Sic etiamsi quis codicillos tantum faciat, relicta in eis debentur, *leg. conficiuntur* 8. *leg. ab intestato* 16. *ff. de jure codicil.* & eorum respectu non videtur decedere intestatus. Salicetus *in leg. fin. C. famil. ercisc.* Nec obstabit si dicas, neminem posse testatum, & intestatum decedere ex regula legis *jus nostrum*, *ff. de R. J.* nam respondeo, regulam illam procedere in jure testandi, quod institutionem hæredis respicit; fieri enim non potest, ut quis sit hæres, & non sit rerum omnium dominus; quoad alia vero recte potest quis testatus, & intestatus decedere: unde pater, qui filiis suis tutorem non dedit, quoad tutelam dicitur intestatus, *leg. intestato* 6. *ff. de suis & legit.* Poterit etiam responderi in præsenti, Innocentium affirmare testatoris voluntatem alterius voluntati committi posse, sed alterius dispositioni, seu ordinationi; ut si dicat testator, *Volo ut Titius nomine meo testetur*; vel *Quod disposuerit Titius*, *ut testamentum meum observari volo*: quod genus dispositionis valere notum est, siquidem per eam tantum declaratio voluntatis committitur, *leg. si is* 66. *ff. de procurat. leg. quæ in hærede* 25. *ff. de rebus dubiis*; ut etiam in matrimonio voluntas per alium exprimi potest, *c. fin. de procurat. l.* 6. & in electione ecclesiastica, licet hac electio non valeat: *Eligo quem Titius voluerit*, *c.*2. *de elect. in* 6. *c.* 2. *de postulat. Prælat. eodem libro*: & tamen commissio facta, ut Titius eligat nomine meo valet, *c. quia propter*, *de elect.* & ita similiter, *Instituo hæredem*, *quem Titius voluerit*, non valet: at vero, *Titius nomine meo testetur*, valet. Facit praxis apud nos recepta *ex leg.* 31. *Tauri*; plerumque enim accidit, ut qui nolunt, aut non possunt sua testamenta ordinare, amico fideli eorum ordinationem committant, qui nomine defuncti dispononunt servata formula ipsius legis 31. Tauri, quam post repetentes ibi late exponit Carpio *libro* 1. *de executt. testam.* quo casu excluduntur consanguinei, & illis deficientibus fiscus, quia simile mandatum dedit, non videtur decedere intestatus: unde cum virtute privilegii in præsenti casu Episcopus admitteretur ad bona defuncti ab intestato loco Ecclesiæ, quæ nullis extantibus consanguineis vocabatur ad successionem; ideo si tertius testetur, & disponat de bonis defuncti, excluditur Ecclesia, & per consequens Episcopus.

13 Refertur alia interpretatio.

CAPUT XIV.

Idem C. *tit. Sancti Laurentii in Lucina Presbytero Card. Ap. Sed.* a *legato.*

Officii. *Et infra*: Secundo quæsiisti, cum quis in testamento relinquit Episcopo propriam portionem, & alia multa monasteriis, vel Ecclesiis, aliisque dimittit, utrum Episcopus ex illis *b* legitimam petere possit portionem,

nem. Adjicis autem, an cum quis ex testamento in fraudem modicum constituerit *c* mortuarium, & alia dimiserit pro anima sua plura, nihilominus possit Episcopus exigere portionem de aliis a canone constitutam. Nos autem super his consultationi t. t. respondemus, quod si portionem illam cum conditione legavit Episcopo, ut efset ea sola contentus, & eam Episcopus acceptavit, quia per hoc aliis renunciasse videtur, de ceteris non possit exigere portionem: quod si eam ipse absolute relinquit, portionem sibi debitam poterit nihilominus de ceteris vindicare. Si vero constiterit, quod in fraudem modicum constituit mortuarium, ut in ceteris Episcopus portione debita fraudaretur, quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debent, Episcopus portionem ex illis poterit exigere a canone constitutam, salvis *d* indulgentiis Pontificum Rom. quæ quibusdam Regularibus sunt concessæ.

NOTÆ.

1 a *Literam.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.*2. hanc tamen inscriptionem exposui *in c. officii*, *de elect.* ubi alias partes hujus Decretalis congessi.

b *Legitimam.*) Ita portio hæc Episcopo debita appellatur, quia a lege Ecclesiastica taxata est, sicut portio illa, quæ debetur filio in bonis paternis, dicitur legitima *in l. Papinianus*, *§. si quis morti*, *ff. de inoffic. testam. l. quæ nuper* 31. *C. eod.* Similiter portio debita patrono, quia a lege taxata est, legitima dicitur *in l. sin autem* 29. *v. Ex duobus*, *ff. de jure patron. l.*3. *§. totius*; *l. si patronus* 19. *ff. de bonis libert.* Prosequuntur Schifordeg. *l.*2. *tr.*13. *q.*2. Mancinus *in tr. de legitima*, *q.*1. *per totam*, Circa quotam autem partem hujus portionis, omissa Glossa in præsenti, dicendum est, quartam partem præscriptam esse, ut exprimitur *in c. conquerente*, *de off. Ord. c. de quarta*, *de præscript.* exemplo quartæ portionis decimarum, & oblationum, quæ etiam Episcopo competit, *c. consuluit* 12. *q.*2. *de c. conquerente*, ubi post antiquiores probat Abbas *n.*2. *l.*5. *tit.*13. *parvit.*1. Covar. *in præsenti*, P. Gregorius *in d. c. conquerente*, late Barbosa *de potest. Episc.*3. *p. alleg.*86. licet in aliquibus provinciis consuetudine introductum sit, ut tertia pars præstetur cum onere reparandi Ecclesiam, *cap. de his*, 10. *q.*1. *c.*1.2. *&* 3. 10. *q.*3. ad quam consuetudinem forte respexit Pontifex *in c. requisisti* 15. *hoc tit.* nec id mirum, cum in canonica portione Ecclesiæ parochiali debita, sola consuetudo attendatur, *c. certificari*, *de sepulturis*. Hæc autem canonica portio ex certis legatis non detrahitur, de quibus *in c. fin. hoc tit. c. ex parte*, *de V. S. Clement. dudum*, *de sepult.* late docent Valascus *consult.*105. Guttierez *l.*1. *canonic. c.*35. *nu.*7. Barbosa *d.*3. *p. alleg.* 75. *a num.*43. *& alleg.* 86. *per totam*.

c *Mortuarium.*) Mortuarium est quod titulo exequiarum Ecclesiæ relinquitur, ut probat Cironius *ad tit. de sepulturis*, ubi & nos dicemus; sed tunc difficilis est præsens textus; nam hæc portio ex mortuariis non Episcopo, sed Parocho debetur, *c. certificari*, *c. in nostra*, *de sepulturis*, ubi dicemus: ergo non Episcopo talis portio debetur. Agnovit difficultatem Nicol. Lemaistre *l.*2. *de juribus Episcop. c. ult.* qui asserit hoc jus quartæ mortuariorum, quod debetur Episcopis, perantiquum esse, competereque ipsis ex eo, quod Episcopi olim plerumque funeribus præerant. Conc. Tibur. *can.* 15. ibi: *Ubicumque temporum vel facultas locorum tuleriz*, *apud majorem Ecclesiam*, *ubi Sedes est Episcopi*, *sepultura celebrentur*. Unde D. Dionysius *de Eccles. hierarch. c.* 7. refert moris fuisse mortuos ad Episcopum deferri, his verbis: *Sumentes mortuum ad Pontificem ducunt*, *quasi coronis donandum sacris*; *postea venerabilis Præsul precem super eo sacratissimam peragit*: *finita prece*, *osculatur Episcopus mortuum*, *& omnes post illum. Postquam omnes osculati sunt*, *infundit Pontifex mortuo oleum*. Unde deducit Lemaistre, Episcopo tanquam interessenti sepulturæ, deberi portionem illam. Sed hæc solutio sustineri non potest, cum temporibus præsentis textus jam parochiis divisis, Parochi præsient sepulturis, non vero Episcopi: quare dicendum est cum Petro Gregorio *in d. c. conquerente*, *n.* 5. diversam esse portionem, quæ debetur Episcopo, ab ea quæ debetur Parocho; nam Episcopo debetur quarta ex ipsa portione Parocho præstita, ut de quarta decimarum docetur *in dicto c. conquerente*, *c. de quarta*, *de præscript.* latius dicemus *in c. cum super* 8. *de sepulturis*.

3 d *Salvis indulgentiis.*) Quibusdam enim monachis, tam Innocentius III. *in d. c. in nostra*, quam alii Pontifices concesserunt, ut ex legatis piis sibi relictis nullam portionem canonicam tenerentur præstare Episcopis, ut probat Rodriguez *in compend. regul. resol.* 18. *per tot.*

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur & probatur.

EX hac Innocentii Decretali sequens communiter deducitur assertio: *Legatum creditori relictum, sub conditione, ut eo pro debito contentus sit creditor, compensat ipsum debitum, nec amplius legatarius petere potest.* Probant eam textus *in l. si compensandi*, *ff. de hæredib. instit. l. cum ab uno*, *ff. de legat.*2. *l. unica*, *§. sciendum*, *C. de rei uxor. action. l. si pars*, *§. 1. l. penult. & ult. ff. de inofficioso testam. leg.*5. *in princip. ff. de his quæ ut indign. l. Imperator* 70. *§. si centum*, *ff. de legat.*2. *l. parentibus* 8. *C. de inoff. test.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. & Garanna, Castrensis, & P. Barb. *in l. si cum dotem* 22. *§. si pater*, *ff. solut. matrim.* Faber *l.*17. *conject. c.*7. *&* 9. Costa *in c. si pater*, *verbo legavit*, *de testamentis*, *n.*17. Schifordeg. *ad Fabrum l.*2. *tr.*13. *q.*10. Osualdus *l.*8. Donel. *c.*9. *litt. D*, plures quos laudat Arias a Mesa *l.*2. *var. c.*8. Castillo *de usufructu. c.*46. *per totum*, & *de alimentis c.* 18. I. Paulus Melius *in ejus addit. c.* 18. Videndus Sperellus *t.* 2. *decis.* 176.

5 Impugnatur traditæ assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam portio canonica, quæ debetur Episcopo, illi competit ut patrono, & superiori Ecclesiarum, ut probant Petrus Gregorius, & Barb. ubi supra; sed portio debita ob reverentiam patronalem, non potest minui quolibet prætextu, *l. si patronus* 20. *ff. de donat.* igitur non potest portio canonica Episcopo debita prætextu compensationis minui, etiamsi expresse compensationis gratia a testatore relinquatur, ut docetur *in c. requisisti*, *hoc tit.* Augetur hæc difficultas ex eo, nam nemo potest rogari plus restituere, aut remittere, quam illi relictum est, *l. filius*, *§. apud Marcellum*, *ff. de legat.* 1. *l. si legatario* 8. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *§. si is qui*, *l. ex facto*, *§. non tantum*, *ff. ad Trebel.* ergo etsi Episcopus legatum agnoscat, non repelletur a supplemento, prout plus est in portione, quam in legato. Accedit, nam testator legatum relinquendo Episcopo in compensationem portionis sibi debitæ, satis innuit velle tantum compensationem admitti pro modo legati, cum compensatio tantum detur usque ad concurrentem quantitatem, *l. Titio* 35. *§. qui invita*, *ff. de legat.*2. *l. quod de bonis* 16. *§. cum fideicommissum*, *ff. ad leg. Falcid. l. si constat* 4. *C. de compens. l. cum aliter* 11. *ff. eod. tit.* ergo etsi compensatio admittatur usque ad concurrentem quantitatem, ad id tamen, quod superest in portione, Episcopus agere poterit.

6 De legato a debitore creditore relicto.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, debitorem posse legare creditori id quod debet, quando re, tempore, loco, aut causa legatum emolumentum continet, alias legatum inutile est, *§. ex contrario*, *Institut. de legat.* ubi plura Institutarii, Cujac. *l.* 10. *qq. Pauli in l. debitor* 82. *ff. de legat.*2. Faber *l.*4. *conject. c.*12. licet in contrarium expendi soleant textus *in leg. si quis decedens* 37. *§. codicillis*, *ff. de legat.* 3. *l. si dura* 25. *leg. existimo*, *ff. de verb. obl. l. si cui* 49. *§. Julianus* 6. alias *l. si fidejussor*, *ff. de legat.* 1, *l.*1. *§.* 10. *ff. ut legatorum*, *l. Aurelius*, *§. cum qui*, *l. cum hæres* 14. *ff. de libert. legat. l. cum pater* 77. *§. Titio*, *ff. de legat. l.*2. *l. si mandavero* 22. *§. sibi* 3. *l. qui negativa* 34. *§.* 1. *ff. mandati*, *l. idem* 7. *ff. qui potiores*, *l.* 3. *C. arbitrium tutel. l. cum pater* 29. *ff. de jure dot. leg. pater* 7. *ff. de dote præleg. juncta l. si filio* 20. *§.*1. *ff. famil. ercisc. l. cum pater* 17. *§.* 1. *ff. de castrensi pecul. l. Sulpitius* 49. *ff. de donat. inter*, *l.*3. *C. de V. S. l.* 1. *§.* 1. *ff. de public. l. assignare* 7. *ff. de assignat. libert. l. quia in eum* 16. *ff. ad l. Aquil. l. si in metallum*, *§. item si servo*, *ff. de his quæ ut indign. l. penult. §. ult. ff. de verb. obl. l. si mater* 11. *§. eamdem*, *ff. de except. rei judic. l.* 49. *§.* 6. *l.* 84. *ff. de legat.* 1. *leg. unum* 67. *§. si duo*, de legatis 2. juncto Cujacio *ibi*, *l.* 6. *§. ult. ad l. Cornel. de falsis*, *l. Mævius* 66. *in princip. de legatis* 2. *l.* 3. *§. ultim. & l.* 4. *de l. legat.* cui obstat lex 49. *§. si Titio*, *de legat.* 1, juncto Cujacio *l.* 7. *qq. Papin. in l.* 71. *§. Titio*, *de cond. & demonstr. l. cum hæres* 51. *ff. ad Trebell. l. pater* 17. *§.* 1. *de castr. pecul. l. cum quis* 37. *§. codicillis*, *de legat.* 3. Sed quia non idem debitum, nec debiti nomine testator idem legat, sed diversum expresse, vel tacite, compensandi animo, quæritur an simul legatum, & debitum legatarius capiat, vel tantum alterutrum? Ad quod difficilis responsio est; circa quam quæstionem sequentes casus sunt distinguendi,

7 De compensatione legati cum debito.

Primus casus est, cum expresse testator creditori suo legatum reliquit sub ea conditione, ut eo contentus sit; nam si legatarius agnoscat legatum, non potest jam debitum exigere, nec illud petendo auditur, & merito; nam cum creditor tale legatum agnovit, non potuit illam conditionem, seu onus, tanquam legati partem rejicere, argumento legis *si legatario* 22. *in princip. ff. de fideicommiss. libert. l.*4. *l. sed duobus* 5. *ff. de legat.*2. *l. si legatarius* 37. *in princip. ff. de legat.*1. *l. si libertus* 41. *in princip. ff. de bonis libert.* adeo ut si legatarius retro agnitum legatum restituere paratus sit, audiri non debeat, *ex d. l. Imperator* 70. *§. sciendum*; licet aliud observetur in legatario minore, cui ætatis beneficio indulgetur, ut quod legati nomine percepit, postea reddere possit, *l. minor* 33. *ff. de minor. l. tutor* 26. *ff. de libert. legat.* in qua re turpiter labitur Ant. Faber *l.* 17. *conject. c.*7. *&* 9. & cum eo Schifordeg. *d. l.*3. *tr.*13. *q.*10. An vero si in eo casu amplius sit in debito, quam in legato, legatarius ad supplementum agere possit, dicemus infra in solutione rationis dubitandi. Huic casui similis est ille, cum creditor debitori legatum reliquit animo compensandi, licet nulla expresse facta compensationis mentione; tunc enim agnoscendo legatum rejicitur a debito, *l. cum pater*, *§. Titio*, *ff. de legat.*2. *l. si debitor* 12. *ff. ad l. Falcid. l. si compensandi* 6. *C. de hæred. instit.* Unde si maritus uxori legatum reliquerit, alterutro contenta esse debet, ut vel legatum ex testamento petat, vel dotem actione ex stipulatu repetat, *l. si filia* 20. *§. item Papinianus*, *ff. famil. ercisc. l. quod jure* 6. *ff. quando dies legat. l.*2. *§.* 1. *l. penult. & ult. ff. de dote præleg.* illustrant Cujac. & Giphanius *hic*, Faber *l.*4. *conject. c.*9. Schifordeg. *tr.*13. *q.*1. quo casu accipiendus est textus *in l. cum ab uno* 53. *ff. de legat.*2. junctis traditis pro ejus expositione a Pichardo *in §. si filium*, *n.*57. *Instit. de offic. judic.* Cujacius *l.*3. *obs. c.*16. Barb. *d. l.*4. *conject. c.*9. *&* 11. Fachineus *l.*2. *controv. c.*32. Arias a Mesa *l.*2. *var. c.*8. Etiam ad ipsum casum referendus est textus *in l. cum pater*

fuper 77. §. *qui dotale*, *ff. de legat.* 2. ubi fideicommiſſum datum animo compenſandi cum dotali prædio fuiſſe docuerunt Caſtrenſis *ibi*, Cujac. *l.* 8. *reſponſ. Papinian.* Petrus Barb. *in l. ſi eum pater* 20. *ff. ſolut. matr.* Faber *l.* 4. *conject. c.* 11. Oſualdus *l.* 8. *comm. c.* 7. *lit. H.* Secundus caſus contingit, quando debitor creditori ſimpliciter legatum reliquit, nulla facta debiti mentione. Circa quem caſum diſcrimen conſtituendum eſt inter debitum voluntarium, & neceſſarium. Debitum voluntarium appellatur, quod inſpecta origine ex debitorum voluntate, & expreſſa conventione contractum eſt; neceſſarium vero, quod ex neceſſaria cauſa, legis ſcilicet auctoritate potius, quam ex debentis voluntate cœpit. Igitur ſi voluntarius debitor creditori legaverit, compenſatio ceſſat, & utrumque peti poteſt, quia donationum natura, quæ legatis ineſt, ſatis oſtendit, teſtatorem potius voluiſſe exercere liberalitatem, quam debitum legando ſolvere, *princip. Inſtitut. de legat.* juncta lege 1. *de donat.* Ceterum neceſſarius debitor compenſandi animo legaſſe videtur, quia contractæ obligationis neceſſitas liberalitatis præſumptionem excludit, argumento legis rem 18. *ff. de adim. legat.* quam Bart. traditionem probant plures, quos refert & ſequitur Barb. *d. §. ſi pater*, *a n.* 2. Menoch. *l.* 4. *præſumpt.* 109. & 110. Robertus *l.* 2. *animad. c.* 16. Gomez *l.* 1. *var. c.* 12. *n.* 27. Caldas *l.* 1. *forenſ. c.* 16. *nu.* 1. Gutierez *de tutel.* 3. *part. c.* 5. *a nu.* 2. Caſtillo *de uſufruct. c.* 46, *a n.* 6. Gonzalez *d. c.* 31. *a nu.* 2. Gratianus 1. *tom. diſcept. c.* 134. *a n.* 16. Marinis *t.* 1. *docif.* 346.

8 Proſequitur & confirmatur prima ſententia auctoritate & ratione.

Quæ utraque diſtinctionis pars probari poteſt ſequentibus juris principiis. Pro priori enim parte facit lex *creditori* 85. *ff. de legat.* 2. lex *creditorem* 16. *Cod. eod. tit.* alteraque aperte corroboratur *ex l. Titia* 34. §. *qui invita*, *in fine*, *ff. de l.* 2. ibi: *Præterea cum putaverit ſe efficaciter &c.* quibus verbis ſignificatur, quod ſi pater filia invita dotem legaverit, dotis, & legati compenſationem fieri; quia quamvis adhuc genero dotem debeat, *l. qui hominem* 34. §. *ſi gener.*, *ff. de ſolut.* debitum tamen neceſſarium fuit, quaſi fine patris voluntate contractum; nam ipſe exiſtimabat ſe dotem proprio jure, atque invita filia petere poſſe, ut docte expendit Barb. *in d. §. pater*, *n.* 7. Pro eadem etiam parte adducit Robertus *d. c.* 16. textum *in l. pater* 54. *ff. ad leg. Falcid.* ſed minus recte, ut oſtendit Schifordeg. *diſt. tr.* 13. *q.* 2. faciunt etiam textus *in authent. præterea*, *C. unde vir & uxor*, *l.* 7. *tit.* 13. *part.* 6. ubi cavetur, legatum conjugi relictum compenſari cum quarta, quæ ex bonis defuncti conjugi ſuperſtiti, & inopi debetur, idque non alia ratione, quam quia quartæ debitum neceſſarium eſt, ex juris diſpoſitione, ut probarunt Barb. *in d. §. ſi pater*, *n.* 2. Gratianus 1. *t. diſcept. c.* 120. *n.* 39. unde probanda eſt ſupra tradita diſtinctio, licet ab ea diſceſſerint Duarenus *in d. §. ſi pater*, Corraſius *l.* 3. *miſcel. c.* 1. Cujac. ſub nomine Mercat. *l.* 2. *c.* 16. Faber *l.* 4. *conject. c.* 9. Pachin. *d. l.* 5. *c.* 23. Schifordeg. *d. tr.* 13. *q.* 2. & *ſequent.* ex qua diſtinctione deducitur, legatum a marito uxori ſimpliciter relictum cum arrhis, non compenſari, imo utrumque peti poſſe. Ratio eſt, quia licet arrhæ ex legis diſpoſitione ad mulierem ſpectent, *ex l.* 15. *Tauri*, tamen illatum debitum ex voluntate mariti promittentis provenit, & ita compenſatio eo caſu ceſſat, ut docuerunt Covar. *hic*, *n.* 5. Caſtillo *de uſufructu*, *c.* 46. *n.* 9. & alii laudati a Morquecho *l.* 4. *de diviſ. bonor. c.* 11. *n.* 17. nec etiam legatum uxori relictum compenſatur cum ſponſalitia largitate, quam jure noſtro Regio mariti morte uxor lucratur, *ex l.* 51. *Tauri*, *l.* 4. *tit.* 2. *l.* 5. *recopil.* Morquecho ubi ſupra, *a n.* 8. Ex eadem etiam utriuſque debiti diſtinctione ſunt, qui exiſtimant deducendam eſſe rationem differentiæ, quæ olim verſabatur inter actionem rei uxoriæ, & actionem ex ſtipulatu, caſu quo maritus uxori, cui dotem debebat, legatum reliquerit; nam ſi mulieri ſola rei uxoriæ actio competeret ad dotem recuperandam, alterutro contenta eſſe debebat, ut vel dotem ſuo jure, vel legatum ex teſtamento peteret; & unius electione ad aliud tranſire non poterat, ex edicto de alterutro, a Prætore propoſito *in l. ult. C. Theod. de teſtam.* de quo exaudiendi ſunt textus *in l. filiæ* 20. §. *Papinianus* 8. *ff. famil. erciſc. l.* 6. *ff. quando dies legati*, *l.* 53. *de legat.* 2. *l. Lucius* 78. §. *maritus* 14. *ff. ad Trebel. l.* 4. *de collat. dotis*. Videndi ſunt Cujac. *l.* 3. *obſ. c.* 16. & *l.* 17. *qq. Papin. in l.* 51. *ff. ad Trebel. l.* 4. *de collat. dotis*. Videndi ſunt Cujac. *l.* 3. *obſ. c.* 16. & *l.* 17. *qq. Papin. in l.* 51. *ff. ad Trebel.* & *l.* 19 *qq. Pauli in l. qui dotem* 46. *ff. ſolut. matrim.* & *in recit. ad leg.* 2. *de dote prælegat.* & *ad l.* 8. §. *ſi quidem uxori*; *de leg. præſt.* Faber 4. *conject. c.* 9. Valentia *l.* 3. *illuſtr. ad tit. de legat. c.* 2. *n.* 16. Si autem mulieri actio ex ſtipulatu pro dote competeret, ceſſabat edictum de alterutro, & ideo mulier non tam legatum ex teſtamento, quam dotem actione ex ſtipulatu petere poterat, ut innuitur *in l. unica*, §. *ſciendum*, *C. de rei uxor. action.* ubi hanc differentiam agnoverunt Giphanius, & Cujac. *l.* 3. *obſerv. c.* 16. Schifordeg. *dict. tr.* 13. *q.* 4. Præceptor D. Franc. Ramos *in l. unic. Cod. de rei uxoriæ*, quem ſuppreſſo nomine tranſcripſit Arias a Meſa *l.* 2. *var. c.* 7. & 8. cujus differentiæ ratio non aliunde peti poteſt, quam ex ſuperiori diſtinctione; nam cum obligatio, & actio rei uxoriæ ſine voluntate mariti juris auctoritate ad æquitatem accommodata induceretur, neceſſarium debitum eſt, potius quam voluntarium, ſi credimus Barb. *in d. §. ſi pater*, *n.* 4. unde mirum non eſt, quod legati, & dotis compenſationi locus eſſet: at in actione ex ſtipulatu, quia mariti voluntate obligatio contracta eſt, *leg. continuus* 137. §. 1. *ff. de verb. obl.* debitum quoque voluntarium judicatur; & ideo compenſatio ceſſat, ut notavit Coſta *in d. c. ſi pater*, 1. *p. verbo Legavit*, *n.* 19. Gratianus 1. *p. diſcept. c.* 198, *n.* 13. quæ ratio facit, ut etiam compenſatio ceſſet in caſu textus *in l.* 2. *Cod. de jur. dotium*, quam explicat Menochius *de præſumpt. l.* 3. *c.* 10. *n.* 11. & 12.

10 Exponuntur diver. textus.

Ex qua utriuſque actionis differentia lucem accepit textus *in l. qui dotem* 46. *ff. ſolut. matr.* ubi Paulus proponit, maritum ſtipulanti uxori dotem promiſiſſe, & poſtea legaſſe quædam ſub conditione, ne dotem peteret; ſi enim non ex ſtipulato, ſed per actionem rei uxoriæ dos repetenda eſſet, ſupervacua eſſet adjectio illa, ut legato contenta eſſet, ut notavit Cujac. *l.* 19. *qq. Pauli*, ibi: Quod autem addjicit Paulus, retenta eadem ſpecie mulieri adhuc dotis petitionem contra hæredes competere, ſi legata capere non poſſit, forſan propter legem Papiam ita exaudiendum eſt, ſi de actione ex ſtipulatu agatur, non vero producendum eſt ad actionem rei uxoriæ, in qua legato agnito mulieri prorſus dotis petitio deneganda erat propter ſatisdationem, qua eo nomine tenebatur uxor ex edicto de alterutro; quæ cautio cum in actione ex ſtipulatu ceſſaret, idcirco Paulus docet, non videri mulierem propter agnitionem legati, quod capere non poterat, repudiaſſe actionem de dote, argumento textus *in l. ſi mater* 19. *ad finem*, *ff. de inoffic. teſt. l. ſi vero* 8. *ff. de operis libert.* Sed ſupra traditæ utriuſque actionis differentiæ obſtant textus *in l. cum hæres*, §. 1. *l. Lucius* 78. §. *maritus*, *ff. ad Trebel.* ubi aperte docetur, edicto de alterutro locum non eſſe, cum mulier a marito hæres ex parte inſtituta eſt, & rogata reſtituere hæreditatem; in qua ſpecie docetur, mulierem poſſe quartam jure hæreditario capere, & etiam dotem; cum ex edicto de alterutro, aut dotem, aut quartam capere deberet, præcipue cum in ea ſpecie non actio ex ſtipulatu, ſed rei uxoriæ tantum competeret, *l. dotale* 13. §. *ult. ff. de fundo dotali*. Cui difficultati ex Cujac. & Schifordeg. reſpondet Arias de Meſa *d. l.* 2. *c.* 10. *n.* 10. ibi: Ex eo, quod maritus uxori hæreditatis partem reliquit, & dotem prælegavit, ſatis conſtat, ſe velle mulierem utrumque capere, compenſatione ceſſante, ex edicto de alterutro. Quod adeo verum eſt, ut idem procedat etiamſi actione rei uxoriæ dos peteretur, ut notat Cujac. *in d. l. unic.* §. *ſciendum*. Unde apparet, Papinianum *in d. l. cum hæres*, recte mulierem hoc caſu cum alio creditore comparaſſe, taciteque innuiſſe extra hunc caſum plurimum differre mulierem ab alio creditore, quippe alius creditor ſemper in ratione Falcidiæ, & quartam, & debitum conſequitur, *l. quod de bonis* 15. §. *quod avus*, *l. fundum* 87. §. *ſi quis*, *ff. ad l. Falcid.* *l. imponenda* 6. *C. eod.* Proſequitur late Arias de Meſa, *l.* 2. *var. c.* 10. ubi exponit textum *in l. cum ab uno* 52. *ff. de legat.* 2. & juxta relatos caſus accipiendi ſunt textus *in l.* 1. *C. de crim. expil. l.* 7. §. *ſi vir & uxor*, *ff. de donat. inter*, *l.* 8. *v. Ceterum*, *de bon. libert. l.* 19. *de liber. cauſa*, juncto Fabro, *l.* 4. *conject. c.* 9. *l.* 2. §. *neceſſaria*, *de adminiſtr. rerum*, *leg. ſi peculium* 8. §. *ſicut*, *de pecul. leg.* 9. & 10. *ff. de legat. præſtanda*. ubi Cujac. *leg. ſed ſi ideo* 78. *ff. ad leg. Falcid.* Coſta, *in c. ſi pater*, 1. *p. verbo Legavit*, *de teſtam. in* 6. *leg.* 28. §. *ult. de donat. inter*, *l. ſervo* 69. §. *ſi teſtator*, *de legat.* 1. *l.* 6. §. *ult. ad leg. Corn. de falſis*, *l.* 10. *de duobus reis*, *l.* 4. *C. qui potiores*, *l. Mavio* 41. §. 1. *de legat.* 1. *l. penult.* §. *ult. ff. de aliment. legat. l. Paulus* 43. §. *ex his*, *cum l. antecedenti*, *de bonis libert. l. Titia* 34. §. *qui in vita*, *de legat.* 2. *leg. cum hæres* 51. *ad Trebel.*

11 Exponitur præſens textus.

His ſuppoſitis ut ad noſtrum textum accedamus, exponendum eſt, quo in caſu ex ſupra relatis Innocentius loquatur? Et certe tres caſus Pontifex proponit. Primus eſt, quando teſtator legatum reliquit Epiſcopo ea conditione, ut portionem canonicam ſibi debitam ex legatis relictis Eccleſiæ, ſeu monaſterio, non peteret; quo caſu ex ſupra traditis pro expoſitione primi caſus, ſi petat prædictam portionem, non auditur, etiamſi minus conſequatur ſit per legatum, quam illi debetur ex canonica portione, quia agnoſcendo legatum tacite renunciavit juri, quod ad quartam habebat. Nec contrarium ſuaderur *ex l. ſi qua* 35. §. *generaliter*, *C. de inoff. teſt.* ubi docetur, filium ſimpliciter agnoſcentem legatum a patre relictum cum onere, ut illud pro legitima haberet, non videri agnoſcendo legatum renunciaſſe ſupplemento legitimæ. Cujus textus argumento idem in ſupplemento canonicæ portionis admittunt Hoſtienſis, & alii in præſenti. Sed reſpondendum eſt cum Caſtrenſi *in d. §. ult.* quem ſequuntur Mantica *l.* 10. *de conject. tit.* 2. *n.* 19. Baeza, *de decima tutoris*, *c.* 5. *n.* 46. Gutierez, *de tutel.* 3. *p. c.* 5. *n.* 73. multum referre inter onus, quod ipſo jure nullum eſt, & inter onus quod ipſo jure conſiſtit. Primo caſu accipiendus eſt textus *in d. §. ult.* ubi cum onus in legitima ipſo jure rejiciatur, *l. quoniam* 32. *C. eod. tit.* idcirco filius legati agnitione non intelligitur onus approbare. Secundo vero caſu, quia onus ipſo jure conſiſtit, tunc is, qui ſimpliciter legatum agnoſcit, tenetur onus amplecti, quo caſu procedit præſens textus, ubi cum onus Epiſcopo impoſitum efficax ſit, idcirco legatum agnoſcendo creditur ſupplemento portionis renuntiaſſe. Nec tunc obſtat textus *in capite requiſiſti* 15. *verſ. Secus autem*, *hoc tit.* ubi docetur, conditionem, ne canonicam portionem Epiſcopo præſtaret Eccleſia, cui ſub illa conditione legatum relictum eſt, nullius momenti eſſe: unde idem dicendum videbatur in conditione adjecta Epiſcopo, ne canonicam portionem accipiat. Sed in promptu diverſitatis ratio inter utramque conditionem occurrit ex eo, quod onus Epiſcopo impoſitum ei ſoli præjudicium affert, & ita proprio facto renuntiare valet, *ex l. penult. C. de pactis*. Ceterum conditio, ne Eccleſia canonicam portionem ſuo Epiſcopo præſtet, contra jus canonicum eſt, cui privato facto derogari non poteſt, ex regula legis *quod de bonis* 15. §. 1. *ff. ad l. Falcid.* Secundus caſus ab Innocentio decidirur, quando teſtator Epiſcopo legatum reliquit indiſtin-

diſtincte, nulla facta compenſationis mentione, & docet eo caſu poſſe petere legatum, & portionem ſibi debitam. Cujus ſententiæ illa ratio vulgo afferri ſolet, quia cum teſtator canonicæ portionis debitor non ſit, ut aperte innuit Innocentius hic *in princip.* & *in cap. ſequenti*, hac de cauſa legatum cum canonica portione non compenſat; ita Abbas *hic*, *num.* 4. Covar. *num.* 4. Accedit, quia cum legatum ſit donatio, *leg. legatum* 36. *Dig. de legat.* 2. inde fit, quod cum teſtator ſimpliciter legatum reliquerit, credatur non aliam mentem habuiſſe, quam donationis conferendæ: & ita noluiſſe propter legatum canonicam adimere portionem, præſertim cum legatum ex teſtatoris judicio, canonicam vero portionem Epiſcopus proprio jure aſſequatur, unde compenſationi locus non eſt, ut in legato creditori indiſtincte relicto etiam procedit, *dict. leg. creditorem* 85. Tandem tertium caſum proponit Innocentius, quo teſtator modicum mortuarium reliquit, ut in ceteris Epiſcopus portione debita fraudaretur. Et decidit eo caſu adhuc Epiſcopum exigere poſſe canonicam portionem ex aliis rebus, ne alioquin dolus teſtatoris Epiſcopo noceat. Conſonant textus *in cap. requiſiſti*, *cap. ult. hoc titul.* non tamen ſatis liquet inter repetentes in præſenti, quomodo hic dolus probetur, ejuſque exemplum congruum afferatur, ut videre eſt ex traditis a Joanne Andrea, & Anton. *num.* 13. Ancharano *num.* 5. Imola *num.* 15. Innocent. *num.* 1. Cardin. *queſt. 6. num.* 3. Covar. *num.* 17. qui caſum illum referunt, cum teſtator fraudandi Epiſcopi cauſa *minus* legavit, quam in portione canonica erat. Sed illis omiſſis dicendum eſt, Innocentium agere non de legato relicto Epiſcopo in fraudem portionis canonicæ, ſed cum teſtator mortuarium modicum reliquit, ideſt funeris cauſa modicam quantitatem conſtituit, & alias res monaſteriis, ſeu Eccleſiæ legavit, ſuppreſſo nomine mortuarii, eo animo, ut Epiſcopus quartam portionem ex eis non exigeret: quo caſu recte ait Innocentius III. ne ex dolo teſtatoris fraudetur Epiſcopus, ex illis rebus etiam titulo mortuarii non relictis canonicam portionem illi ſolvendam eſſe, ut etiam docetur *in cap. fin. hoc titul.*

11 Diſſolvitur ratio dubitandi.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta ex exemplo quartæ debitæ patrono; nam in præſenti ſpecie nullum onus, ſeu gravamen injungitur Epiſcopo in portione ſibi debita; ſed tantum legatum datur cum compenſationis conditione. Nec obſtat, Epiſcopum gravatum non poſſe plus remittere, quam illi legatum eſt; nam reſpondeo diſcrimen eſſe conſtituendum inter legatum quantitatis cum onere amplioris quantitatis certæ; & inter legatum quantitatis cum onere ſpeciei majoris pretii, vel incertæ quantitatis. Primo caſu certum eſt, adhuc agnito legato, legatarium non teneri ultra modum quantitatis legati, *dict. leg. Imperator*, *§. ſi centum*. Secundo vero caſu cogitur legatarius percepto legato rem propriam præſtare, etſi majoris pretii ſit, quam quantitas relicta, *dicto §. ſi centum*, *verſ. Enim vero*. Differentiæ ratio eſt, quod in priori caſu, cum quantitas certam habeat æſtimationem, facile apparet legatarium in plus quam acceperit, onerari; ſecundo vero caſu cum ſpecies incertam, & variam habeat æſtimationem, idcirco legatarius, qui legatum percepit, tenetur ad præſtationem rei ſuæ, etſi majoris pretii, quia videtur tanti æſtimaſſe, *leg. ſed ſi non ſervus*, *Digeſt. ad leg. Falcid.* *leg. ſi mihi* 97. *Digeſt. de legat.* 1. explicat Faber *lib.* 17. *conject. cap.* 6. Quo modo intelliguntur textus *in leg. civitatibus* 122. §. *ultim. Digeſt. de legat.* 1. *leg. pœnales* 32. §. *ultim. Digeſt. ad leg. Falcid.* & inde apparet præſentis textus vera ſententia, in cujus ſpecie ideo Epiſcopus ſemel legatum agnoſcens, petere non poteſt portionem canonicam, etſi appareat in ea plus eſſe, quam in legato; quia tempore legati percepti quantitas, quæ erat in canonica portione, erat incerta; quæ incertitudo æſtimari debet ad inſtar oneris ſpeciei; quo caſu quia tanti videtur æſtimari, idcirco non tam onus ſpeciei, quam onus incertæ quantitatis conſiſtet, etſi in ea plus ſit. Quæ interpretatio mire probatur *ex leg. tutor* 26. *Digeſt. de liberat. legat.* ubi onus remittendæ actionis tutelæ, quia incertum erat, facit, ut licet legatarius per illam plus conſequi poſſet, quam per legatum; ſi tamen poſt agnitum legatum illud onus ſubire recuſet, doli mali exceptione recte dicitur ſubmoveri: docuit Arias de Meſa *lib.* 2. *variar. cap.* 8. *num.* 17.

CAPUT XV.

a Idem.

REquiſiſti de iis, quæ teſtator pro anima ſua legat in ultima voluntate, qualiter ſint inter Epiſcopum, & Eccleſias dividenda? Et quidem regulariter verum eſt, quod Epiſcopus debet de his ſecundum diverſas conſuetudines tertiam, vel *b* quartam portionem habere. Sed conſiderandum eſt diligenter, utrum teſtator leget hoc modo: Relinquo (inquit) iſtud Epiſcopo; aut, Relinquo iſtud Eccleſiæ; vel, Relinquo iſtud Epiſcopo, & Eccleſiæ; aut, Relinquo iſtud Epiſcopo, & relinquo iſtud Eccleſiæ. In primo caſu diſtinguendum eſt, utrum relinquatur illud Epiſcopo ab extraneo, an a propinquo? ſi ab extraneo, generaliter verum eſt, quod præſumitur eſſe relictum intuitu Eccleſiæ, non perſonæ. Unde Cathedralis Eccleſia canonicam de illo poteſt petere portionem, quemadmodum Epiſcopo competit ſua portio, ſi aliquid ipſi Eccleſiæ relinquatur: & hoc utique verum eſt, niſi teſtator exprimat, quod velit illud eſſe tantum Epiſcopi, non Eccleſiæ. In quo caſu ſervanda eſt diſpoſitio teſtatoris; ſecus autem, ſi exprimat, quod velit illud eſſe tantum Eccleſiæ, non Epiſcopi, quia privata diſpoſitio teſtatoris non poteſt generalem conſtitutionem canonis *c* immutare. Nec eſt contrarium quod in *d* canone legitur, videlicet quod Pontifices, quibus ab extraneis aliquid, aut cum Eccleſia, aut ſequeſtratim dimittitur, aut donatur (quia hoc ille qui donat, pro redemptione animæ ſuæ, non pro commodo Sacerdotis probatur offerre,) non quaſi ſuum proprium, ſed quaſi dimiſſum Eccleſiæ, inter facultates Eccleſiæ computabunt; quoniam hoc eſt verum, cum teſtator ita ſequeſtratim legat illud Epiſcopo, quod non exprimit, utrum velit ad Epiſcopum tantum, & non ad Eccleſiam pertinere. Si vero relinquatur illud Epiſcopo a propinquo, præſumitur eſſe relictum non intuitu Eccleſiæ, ſed perſonæ, niſi forte contrarium probaretur; & de iſto nihil poteſt Eccleſia petere in vita ejus. Quod ſi relinquitur Epiſcopo, & Eccleſiæ, de illo canonica inter ipſos eſt diviſio facienda. Si vero iſtud Epiſcopo, & iſtud Eccleſiæ relinquatur, ſive æqualia, ſive inæqualia ſint relicta, reducenda ſunt ad diviſionem canonicam faciendam inter Epiſcopum, & Eccleſiam Cathedralem, niſi ambo velint eſſe teſtatoris diſpoſitione contenti, quam propter ultimæ voluntatis favorem ſatis decens eſt obſervare, ubi neque fraus *e* intervenit, neque dolus, nec quiſquam nimium defraudatur debita portione. Secus autem, ſi aliquid legetur Epiſcopo, aliquid capellis, vel monaſteriis, aut aliis piis locis: nam in hoc caſu, quod legatur Epiſcopo, ejus eſt præcipuum cum Eccleſia Cathedrali, quemadmodum ſi cuilibet alii legaretur: & de illis, quæ his legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit; quoniam non eſt tanta communio inter Epiſcopum, & Capellas, vel monaſteria, ſeu alia pia loca, quanta eſt inter ipſum, & Eccleſiam Cathedralem, cui eſt ſpirituali conjugio copulatus. Unde quæ acquirit Epiſcopus, non illis, ſed iſti tantum acquirit. Illud autem eſt generaliter obſervandum circa eum, qui poteſt propriam poſſidere prælationem, vel adminiſtrationem Eccleſiæ non habentem, quod ſi ei aliquid ſpecialiter relinquatur, non ſolum a propinquo, verum etiam ab extraneo, intelligitur eſſe relictum non intuitu Eccleſiæ, ſed perſonæ, niſi probatio *f* in contrarium appareat: & idcirco de illo non Epiſcopus, nec Eccleſia poteſt in *g* vita ejus ſibi aliquid vindicare, & hoc intelligitur eſſe verum, cum fraus minime procuratur, quæ ſi detecta fuerit, patrocinari non debet.

NOTÆ.

a *Idem.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Innocentius; credo tamen legendum eſſe, *Idem eidem*; ita ut eidem Cardinali reſcribat Pontifex ac in capite antecedenti.

b *Vel quartam.*) Juxta ſupra tradita *cap. antecedenti*, & adducenda *in cap. fin. hoc tit.*

c *Immutare.*) Non enim omne præceptum teſtatoris obligat, imo ſi quid præcipiat teſtator, quod pietatem, quod exiſtimationem, quod verecundiam, quod leges, quod honeſtatem, quod canones lædat, quodve deriſorium ſit, pro non ſcripto haberi debet, *l. conditio* 14. *l. filius* 15. *ff. de condit. Inſtit. l. nemo* 55. *l. ſi quis inquilinos* 112. §. *ultimo*, *cum l. ſequenti*, §. *ult. ff. de l.* 1. veluti ſi prohibeat legitimam liberis debitam præſtare, *l. filium* 24. *C. famil. erciſc.* ſi prohibeat jus accreſcendi, *l. ſi ita quis* 74. *ff. de hæred. inſtit. leg.* 1. & 2. *de teſtam. milit.* ſi jubeat ſe cum pretioſis ornamentis ſepeliri, *l. ſervo* 113. §. *ult. ff. de legat.* 1. & aliis caſibus congeſtis ab Antonio Matthæo, *in collegiis juris*, *diſp.* 22. *per totam*. Item ſi teſtator prohibeat, ne Epiſcopus ſe immiſceat executioni piæ voluntatis, Carpio *de executoribus*, *lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 34.

d *Canone.*) *Cap. Pontifices*, 12. *q.* 3.

e *Fraus intervenit.*) Juxta caput *officii*, *cap. fin. hoc titul.*

f *Probatio in contrarium.*) Cui tamen hæc probatio incumbat, jam expoſuit *in cap.* 1. *hoc tit.*

g *Vita ejus.*) Nec post mortem, si habeat consanguineos ab intestatu venientes; *alias* Ecclesia succedit proprio Prælato, ut dicemus *in cap.* 1. infra titulo proximo.

3 Præsens textus *etiam* spectat ad eandem partem, portionis videlicet canonicæ debitæ Episcopo; & *in* eo varii casus pronuntur, in quibus debetur, vel non; datur fraus, vel committitur: quos quia sedulo retulit, & exposuit Cujacius in presenti, consulto omitto.

CAPUT XVI.

a Idem *Episcopo* b *Tuscano.*

RAynuntius de Clera duas habens filias, Alterocham videlicet, & Adjectam, matrem insuper Cleram, & uxorem nomine Adelasiam, in extremis *c* positus condidit testamentum, Alterochæ filiæ puberi ultra dotem quam ei dederat, domum, & quendam hortum in eodem testamento relinquens: Adjectæ vero impuberi reliquit cetera *d* bona sua, adjiciens, ut Alterocha, & *e* soboles quam gestabat in utero, eidem impuberi succederent, si *f* absque liberis moreretur. Mortuo itaque testatore tutores *g* impuberis eam cum omnibus bonis eidem relictis a patre jure *h* Lombardo cuidam P. nomine tradiderunt, quæ *i* filium ex eo suscipiens, tandem sine liberis est defuncta: cujus bona idem P. maritus ejus superstes aliquanto tempore possedit in pace, qui cum alia muliere matrimonium contrahens, & filios suscipiens ex eadem, diem clausit extremum. Postmodum inter *j* Alterocham, & filium ejus ex una parte, & filios ejusdem P. & Raynerium tutorem eorum ex altera, super bonis prædictis ejusdem Adjectæ suscitata materia quæstionis, cœperunt coram G. judice Tuscan. ad invicem litigare, coram quo Alterocha, & filius ejus bona quondam Raynuntii, tanquam ex causa k fideicommissi, vel substitutionis sibi debita petierunt, tutore filiorum prædicti P. ex adverso dicente, quod obstabat illis annalis præscriptio, usucapio pro dote, ac longi temporis silentium diuturnum. Insuper allegabant, quod de bonis illis tam tertia Cleræ matris testatoris, & tertia Adelasiæ uxoris ejusdem, quam & quarta per Trebellianum nomine ipsius Adjectæ erant ante omnia deducendæ. Dictus vero judex supradictum Raynerium tutorio nomine pupillorum in restitutionem bonorum Raynuntii condemnavit, & tertia Cleræ primo deducta, quam Adjectæ, ac viro suo *l* donaverat, de qua substitutione, quam fecit Raynuntius, non videtur aliquatenus cogitasse: deducta quoque tertia Adelasiæ, quam ipsa P. vendiderat supradicto: præcepit etiam idem judex, de *his* rebus illas tertias deducendas, de quibus deduci poterant secundum Tuscanæ consuetudinem civitatis: deduci præterea *m* quartam per *n* Trebellianum idem judex injunxit, cum etiam quilibet extraneus restitutione gravatus, eam deducere potuisset: sed utraque pars ab illa sententia *o* provocavit. Cum autem propter hoc partes ad nostram præsentiam accessissent, dil. fil. G. S. Mariæ in Portica Diac. Cardin. concessimus auditorem: cum autem coram G. Diac. Card. auditore a nobis concesso fuisset diutius litigatum, ipse de mandato nostro sententiam supradicti judicis, videlicet in eo, quod dixit tertiam Cleræ, & tertiam Adelasiæ integraliter deducendas, pronunciavit injustam, & ab ea legitime provocatum, definiens sic illas tertias *p* deducendas, ut *q* legitima portio jure *r* naturæ debita Alterochæ, illi salva sit in utraque, ad cujus restitutionem dictum Raynerium condemnavit. In eo vero, quod quartam per Trebellianum idem judex censuit retinendam, sententiam confirmavit ejusdem, ita videlicet, quod *fructus f* de bonis ipsius, quos a tempore litis contestatæ percepit a prædictis P. & filiis ejus post mortem Adjectæ, computentur in ea, qui si sufficerint ad eam, & fructus ejus, eo nomine alia deductio nulla fiat, alioquin juxta quantitatem fructuum perceptorum computationis ratio habeatur. Quia vero pater Adjectæ ipsam in legitima non potuit *t* aggravare, *u* legitimam ipsam, videlicet ejus partis, quæ sibi debebatur, ab intestato deducendam censuit, & etiam tertiam retinendam; ita quod deductio fiat tantummodo de his rebus, de quibus secundum Tuscanæ consuetudinem civitatis fieri consuevit. In eo autem, quod prænominatus judex condemnavit Raynerium nomine pupillorum ad residui restitutionem Alterochæ, ac ejus filio faciendam, ipsius sententiam confirmavit. Nos igitur ejusdem Cardinalis sententiam ratam habentes, ipsam auctoritate Apostolica confirmamus.

NOTÆ.

a IDem.) Ita etiam legitur in 3. collect. *sub tit. de sententia & re judicata*: sed minus recte præsens decisio sub eo titulo compilata erat, cum tota ejus controversia circa successionem testamentariam versetur, & tantum incidenter dicatur, sententiam in ea causa latam fuisse, & partim approbatam, partim reprobatam: quare rectius in hac sexta compilatione jacet sub hoc titulo *de testamentis*.

b *Tuscan.*) Alibi legitur *Tusculan.* ut Glossa marginalis notavit, & recte; nam Tuscanensis Ecclesia, quæ erat in Italia, unita fuit Viterbiensi Ecclesiæ per Cælestinum III. ut probat Ughellius, *to.* 3. *Italiæ sacræ*, *fol.* 306. unde non poterat præsentis causæ cognitio ab Innocentio III. committi Episcopo Tuscanensi, cum jam ejus tempore non esset Ecclesia Tuscanensis: quare *in* præsenti inscriptione, & textu semper legendum est, *Tusculi*. Tusculum autem in prima Italiæ regione collocatum est in montibus, qui propius Albanum contingunt, quosque vulgus Tusculanos appellat, de quibus Martialis *ibi*:

Albanos quoque, Tusculanosque colles.

Non longius distat ab urbe, quam duodecim milliaribus. Hinc Dionysius *lib.* 1. ait: *Ad Tusculum oppidum Latini nomitis pervenimus, haud minus centum stadiis a Roma dissitum.* Tusculana Episcopalis Cathedra perantiqua est, ut probat Ughellius *t.* 1. *Italiæ sacræ*, *fol.* 261. Nicolao ejus Præsuli, & Ecclesiæ Rom. Cardinali missa est præsens epistola; & quia urbs illa cum aliis adjacentibus, tam in spiritualibus, quam temporalibus, paret Romanæ Ecclesiæ, ut probat Cohel *in notit. Cardinal. c.* 15. *congregat.* 21. ideo hæc causa temporalis etiam inter laicos agitata disceptatur coram judice Ecclesiastico.

2 Species asserta. Casus præsentis textus ita contingit. Raynuntius habens matrem, cui tertia pars bonorum ejus debebatur ex consuetudine civitatis Tusculanæ; item & uxorem, cui similiter alia tertia pars bonorum debebatur ob consuetudinem ipsius urbis; habens etiam duas filias, unam Alterocham (quam primam appellabimus) puberem; aliam Adjectam dictam (quam secundam dicemus) impuberem, testamentum fecit, & in eo primæ filiæ puberi dotem, quam illi tempore matrimonii dederat, domum, & hortum reliquit: secundam, quæ erat impubes, hæredem ex asse instituit, eique, si sine liberis decessisset, substituit primam filiam puberem, cum filio, quem in utero gestabat; & decessit. Tutores filiæ secundæ eam jam puberem, ut jussi erant in testamento, Petro nuptui tradiderunt, assignatis in dotem universis bonis, quæ habebat: sed ipsa absque liberis decedente, & per consequens fideicommissi conditione adimpleta, Petrus aliam duxit uxorem, ex qua filium suscepit; & tertiam partem bonorum, quæ ex consuetudine ad matrem testatoris diximus pertinere, titulo donationis accepit; aliam etiam partem tertiam, quæ ad uxorem testatoris spectabat, ob consuetudinem comparavit, & decessit. Postmodum prima filia pubes testatoris, & filius substituti dati, bona testatoris ex causa fideicommissariæ substitutionis sibi debita petebant a filio Petri. Tutores ejus petitionem repellebant, asserendo primo, bona titulo pro dote longo tempore fuisse possessa, & per consequens usucapta: secundo ex bonis testatoris duas tertias partes a matre, & uxore testatoris habuisse titulis donationis, & emptionis; & ex alia tertia parte, quam petebant, quartam partem sibi competere ex Senatusconsulto Trebelliano: quibus auditis, & perpensis, judex apud quem causa disceptabatur, primo deductis omnibus his, quæ tutor deduci postulabat, reliqua quæ supererant, restitui jussit ex causa fideicommissi filiæ primæ, & ejus filio: a qua sententia utraque pars appellavit ad Innocentium III. Prima filia se læsam conquerendo in eo, quod duæ tertiæ partes, matris testatoris, & uxoris ejus, sibi restituere non jussisset tutores filii Petri, quia ipsos damnavit in restitutionem bonorum, quæ supererant, cum jam omnia essent legitime usucapta. Pontifex judicem dedit Gregorium Cardinalem, qui in partem approbavit judicis a quo sententiam, in partem reprobavit. Emendavit in eam partem, quatenus jusserat duas tertias partes matris, & uxoris testatoris non esse restituendas, jussitque ut ex illis portionem legitimam, quæ ad primam filiam pertinebat, restituerent; quia donando, aut vendendo mater ejus, seu avia, illam prægravare non poterant. In partem approbavit jubendo, ut quæ superessent, restituerent, deducta quarta ex Senatusconsulto Trebelliano, in quam imputarentur fructus post contestationem litis percepti: adjecit etiam, ut deduceret & aliam quartam jure legitimæ sibi debitam. Quam Cardinalis sententiam Pontifex confirmavit; *sed quia* in ea varia juris principia referuntur, & proponuntur, paraphrastico ordine textum percurramus.

c *In extremis positus condidit testamentum.*) Cum enim voluntas hominis deambulatoria sit usque ad vitæ supremum exitum, *leg. si quis* 22. *Digest. de legat.* 1. usque ad illud tempus durat testandi facultas, *l.* 3. *Digest. de adimend. legat. leg.* 1. *Cod. de sacrosc. Eccles. leg.* 25. *titul.* 1. *partit.* 6. nam sola corporis adversa valetudo consensum non tollit; potest enim quis in extremis positus donare, & quomodocumque contrahere, *leg. alumnæ* 30. *§. final. Digest. de adimend. legat. leg. Sejæ* 42. *§. seu pater*, *Digest. de donat. causa mort. leg. si pater* 47. *§. quidam*, *Dig. de fideicommiss. libert.* & hæreditatem adire, ut probat Baldus, *in leg. final. §.* 1. *Cod. de bonis quæ lib.* argumento textus, *in lege avia*,

avia, *Cod. de jure delib.* facit textus, *in leg. ult. ff. quando dies legat.* Sic similiter in ultimo vitæ tempore testamentum facere poterit, & tale testamentum valebit, *l. Pamphilo* 39. *ff. de legat.* 3. *§.* 1. ibi: *In discrimine vitæ positum per infirmitatem.* Et *leg. etsi* 5. ibi: *In discrimine vitæ constituta*, *Cod. ad Trebel. leg. jubemus*, *Cod. de testam.* docent Richierius *in leg.* 15. *Cod. eod. tit.* Carranza, *de partu*, *cap.* 2. *§.* 1. *sect.* 1. licet in articulo mortis positis permittendum non esse testamentum facere, docent Gothofredus *in l. hac*, *C. eod. tit.* unde scribit Hothomanus, *in princip. Instit. de testament.* perraro testamenta a moribundis condi solita, verum non est, imo contrarium ex hoc textu, & similibus deducitur, & experientia docet: quod ex natura humanæ conditionis factum arbitror, qua rarus est, nisi mortis metu admonitus, qui in testandi cognitionem deveniat: unde Valerius *lib.* 7. *cap.* 7. *in princip.* ait, testamentum esse actorum hominis, & præcipuæ curæ, & ultimi temporis; nempe quia ex communi hominum more in tempus imminentis mortis differatur, ut notavi *in cap.* 1. *hoc titulo*. Prudentius tamen esse, non expectato vitæ discrimine testamentum condere, admonemur sacris in litteris, *Eccles. cap.* 33. *vers.* 34. & *cap.* 38. *Isaiæ.*

d *Reliquit certa bona.*) Hic disputant fuse Doctores, quomodo præteritis filiabus testamentum sustinetur, sed non recte, cum institutio præsumpsisset, & ita disputationem hanc omittimus: videndus est Covarr. *in præsenti*, *§.* 1.

4 e *Et soboles quam gestabat in utero.*) Difficile est quod hic asseritur, videlicet posthumum fuisse cum matre substitutum datum; nam certum est, substitutionis, & institutionis causam æqualem esse, *leg. mulier* 20. *paragraph. ultim. Dig. de condit. & instit.* sed posthumus alienus, ut est nepos, & maxime ex filia, non potest institui, *leg. posthumus* 6. *Dig. de inoffic. testam. leg. placet* 4. *cum leg. sequenti*, *leg. si quis posthumus* 9. *in princip. §.* 1. *leg. filius* 28. *§. si quis eo tempore*, *ff. de liberis & posthumis*, cum aliis congestis a repetentibus *in leg. Gallus*, *Dig. de liber. & posthumis*, Gilkenio videlicet, Goveano, Boetio Epon. Spanochio, Pichardo & Valentia, Fabro *lib.* 1. *conject. cap.* 2. Fachineo, *lib.* 10. *controvers. cap.* 41. Schifordeg. *lib.* 3. *tractatu* 16. *qu.* 3. Carranza, *de partu*, *§.* 1. *a num.* 119. Igitur substitutio posthumi in præsenti specie sustineri non poterat. Cui difficultati respondendum est, quod licet principium illud procederet tempore mediæ Jurisprudentiæ, tamen post Justinianum posthumi institutio sustinetur, *§. posthumus*, *Instituit. de legat. §.* 1. *Institut. de bonor. possess.* Unde præsens textus accipiendus est juxta jus novum.

f *Si absque liberis moreretur.*) Cujus conditionis vim, & effectum exposui *in cap. in præsentia*, *de probat.*

5 g *Impuberis.*) Raynuntius filiæ tutores dedit, quia innupta erat, & per consequens impubes, ut bona ejus administrarent, & præcipue suo tempore illam nuptui collocarent; plerumque enim testatores hoc officium tutoribus injungebant, *leg. tutor*, *Dig. de ritu nupt.* aliquando indefinite, non destinando ipsam certo marito; aliquando certas nuptias præfiniendo, *leg. non est* 66. *Dig. de ritu nupt. qui pupillam* 6. *Dig. ad leg. Jul. de adulter. leg. pater* 100. *Dig. de condit. & demonstrat*, *leg. si patres* 6. *Cod. de interdict. matrim. leg.* 69. *§. nuptiis*, *Dig. de jure dot.* Hothomanus, *de ritu nupt. cap.* 3. Si pater non designavit, potest tutor ad libitum cui voluerit nuptiis collocare, dum tamen ipse, aut filius ejus illam in uxorem non accipiant, quia id Senatusconsulto prohibitum est, *leg. non est* 66. *ff. de ritu nuptiar. leg. si tutor* 7. *Cod. de interdict. matrimon. leg. libertum* 64. *leg. non solum* 67. *§.* 2. *leg.* 59. *Dig. de ritu nupt.* ne matrimonio contractu tutelæ administratæ rationes conturbentur: docent Franc. Hothomanus *de ritu nupt. cap.* 3. Guttierez, *de tutel.* 2. *part. cap.* 12. adeo ut si tutor matrimonio pupillam sibi adjunxerit, adulterii pœna coerceatur, *leg. qui pupillam*, *Dig. ad leg. Jul. de adult.* in qua prohibitione notandi sunt textus, *in leg. filium*, 28. *§. si quis*, *Dig. de liber. & posthumis*, *leg. tutor* 15. *Dig. de sponsal. leg.* 4. *&* 17. *Cod. de excusat. tutel. l.* 17. *cum leg. nonnunquam* 32. *§. ult. Digest. de adopt. leg.* 13. *Digest. de his quæ ut indign. leg. unic. Cod. unde vir & uxor*, *leg. uxori* 27. *Dig. de usufruct. legat. leg. si connubium* 17. *Dig. rerum amot. leg.* 4. *&* 6. *Cod. de incest. nupt. eum leg. ult. Cod. de interdict. matrim. leg. tutor*, *Dig. de testam. tut.* Amplius etiam in præsenti specie tutoribus testator injunxit, ut cum filiam nuptui collocarent, dotem eidem assignarent; quod erat proprium officium tutoris, adeo ut olim feminæ tutorem non habenti tutor daretur, ut promitteret, diceret, aut daret dotem. Ulpianus *titul.* 12. *regul.* ubi ait, ex lege Julia de maritandis ordinibus ei mulieri, quam ex illa lege nubere oportet, tutorem dari, si legitimum tutorem non habeat ad dotem dandam, dicendam, promittendam; & sic dicebatur specialis tutor, *leg. non tantum*, *Digest. de tutoribus*, *leg. sive generali*, *de jure dotium*, *leg. mulier*, *Cod. eodem*, Antonius Hothomanus a testatore certa dotis quantitas: plerumque autem causa fuit testator, ut omnia bona dotis nomine darentur, quod plerumque in matrimoniis contingebat, *leg. mulier* 72. *ff. de jure dot. leg.* 4. *Cod. eodem tit.* quo casu præsentia tandem, & non futura comprehendi docuit Scipio Gentilis, *de æstimat. rerum*, *in fine.*

6 h *Jure Lombardo.*) Cujacius in præsenti existimat legendum esse, *viro Lombardo*; quia ita legitur in quodam pervetusto Decretalium exemplari, quod apud ipsum esse refert; motus etiam ex eo, quia non est speciale jus apud Longobardos, quod præsenti decisioni accommodari possit. Sed ut vulgarem litteram retineamus, sequentia cogunt. Primum, quia ita legitur in dicta tertia collectione, & in aliis exemplaribus MSS. quæ præ manibus habeo. Deinde quia tam in nuptiis contrahendis, quam in lucris conjugalibus communicandis, dotibus restituendis, & aliis ad nuptias pertinentibus, plura specialiter sunt cauta jure Longobardorum, *lib.* 2. *tit.* 1. *legum ipsarum*; ex quo infra aliqua dabimus: unde non incongrue in præsenti signanter exprimitur nuptias contractas fuisse secundum jus Longobardorum.

i *Quæ filium ex eo suscipiens, tandem sine liberis.*) Idest, licet filium susceperit, tamen ipsa viva decessit, unde vere sine liberis decessit: licet enim conditio *si sine liberis decedat*, deficiat, si gravatus susceperit unicum filium, filiamve, *leg.* 1. *C. de condit. insert. l. jubemus* 6. *§. sin autem*, *C. ad Trebel. l. non est sine liberis* 148. *ff. de V. S. l. pater* 101. *§.* 1. *ff. de condit. & demonstr.* probavi supra *in cap. in præsentia*, *de probat.* tamen si vivo ipso hærede rogato decesserit, ita ut mortis tempore nullum superstitem habeat, conditio adimpletur, & est locus fideicommisso, *leg. ex facto* 17. *§. si quis autem*, *Dig. ad Trebel.* nam qualitas liberorum adjecta verbo *Decesseris*, refertur ad tempus mortis, *leg.* 4. *§. si extraneus*, *Dig. de noxal.* unde in præsenti specie licet filio gravata suscepisset unum filium, nihilominus cum tempore mortis sine liberis reperiretur, locus fuit fideicommissariæ substitutioni. 7

j *Inter Alterocham, & filium ejus ex una parte.*) Ex his verbis colligitur, primam testatoris filiam simul cum filio bona postulasse, quod quidem difficile est ex eo, quod quando pater instituit filium, & nepotem ex eo, ordine successivo instituisse creditur, ut patri primo, & eo deficiente, filio deferatur hæreditas, *leg. Gallus*, *§. & quidam recte*, *Dig. de liber. & posthumis*. Quod duplici ratione inductum creditur. Prima, propter necessitatem instituendi filium, quæ cessat in nepote, vivente ejus patre: secunda, propter ordinem dilectionis, quia ficut præsumitur pater plus diligere filium, quam nepotem; ita credendum est velle hæreditatem prius filio deferri, & ita nepoti, ut docet Bartolus *in dicto §. & quid si tantum*, *num.* 4. qui licet pro hac sententia adstruenda adducat textus *in leg. cum pater* 77. *§. a te peto*, *Dig. de legat.* 2. *leg. hæredes mei* 57. *§. peto*, *ff. ad Trebel.* & si recte perpendantur, superiorem sententiam non probent; non ideo tamen ab ea est discedendum, ut docent Mantica, *lib.* 4. *de conject. tit.* 8. Menochius, *lib.* 4. *de præsumpt. c.* 70. Ergo non recte in præsenti admittuntur simul mater, & filius. Sed his non obstantibus, pro sententia hujus textus, videlicet simul filium, & matrem admitti ad fideicommissum, faciunt textus *in l. fin. vers. alia*, *C. de impuberibus*, *& aliis*, *leg. penult. §. instituto*, *ff. de leg.* 2. facit etiam textus, *in l. si mulieri*, *ff. de usufructu accresc.* ubi docetur quod si usufructus uxori, & liberis relinquatur, uxor, & liberi usumfructum simul habent. Facit etiam textus *in l. si ego* 26. *ff. de acquir. hered.* ubi probatur, quod si extraneus simul cum filio instituatus sit, in dimidiam partem illum vocari, unde docuerunt DD. idem procedere debere in nepte simul cum filio instituto. Docent, & defendunt hanc sententiam Covarruvias *in præsenti*, *§.* 2. *per tot.* Faber *de error. decade* 33. *errore* 8. Fachineus, *lib.* 8. *controvers. c.* 17. quæ sententia si retineatur, responderi potest textui *in d. §. & quidam recte*, quod institutio, de qua ibi, nullo alio modo sustineri poterat, quam si Filius vivo testatore decessisset; & ideo facta censetur, ut admittantur ordine successivo, etsi adhuc contraria sententia potius placet, pro qua facit textus *in l. fin. C. de doris promissione*, & eam defendit Nieto, *in reperit. ad hunc textum*. Non obstat textus *in dicta leg. pen. §. instituto*, *ff. de legat.* 2. ubi legatum filio, & nepoti relictum, æqualiter inter eos dividitur, quia respondetur ex voluntate testatoris in specie conjunctionem admitti, ut ex textus his verbis expresse constat. Nec etiam obstat textus *in dict. leg. si mulieri*; ideo enim ibi utriusque pariter accedit usufructus, quia relictus fuit per dictionem *cum*, quæ magis copulat, quam conditio, ut constat ex his, quæ tradit Bartolus, *in d. §. & quidam*; & post eum Donellus, *l.* 11. *comment. c.* 18. Nec adversatur textus, *in d. leg. fin. Cod. de impub.* ubi ideo admittuntur filii cum patre, quia verbis testatoris illis cautum est per dictionem illam *tum*; & quia vocati erant extranei testatoris, in quibus charitatis ordo, & instituendi cessat necessitas. Tandem nec contrarium probat præsens textus, & *in cap. Raynaldus*, *infra*; quia etsi in illis filii admissi fuissent cum matre, intelligitur non ad succedendum, sed ad litigandum, propter jus futurum, quod sperabant, ut probat Nieto, *in præsenti*. 8

k *Ex causa fideicommissi, vel substitutionis.*) Ex causa substitutionis peti non posse videtur, non ex vulgari, quia vulgaris substitutio expirat per additionem hæreditatis; *l. post aditam*, *C. de impuberibus*: minus ex pupillari, quia adveniente pubertate evanescit, *§. masculo*, *Instituit. de pupillari*: sed utrumque in præsenti specie præcessit, hæreditatis videlicet aditio, & pubertas cum jam nupta, & filios habens decessisset: ergo ex substitutione peti bona non poterant. Sed respondetur de fideicommisso, seu ut aliqui volunt, de fideicommissaria substitutione sub conditione si fine liberis facta hic agi; licet enim verum sit, fideicommissariam substitutionem proprie institutionem non esse, ut *ex l. quæ sub conditione* 8. *§. in fideicommissis*, *ff. de condit. instit. leg. tutores* 39. *§. herede*, *ff. de administr. tut.* probant Faber *in Papinianea*, *tit.* 12. *princ.* 7. *illat.* 32. Goveanus, *in rubrica de vulgari*, *n.* 4. *&* 5.

Vultejus, *in princip. Institut. eodem tit. num.* 2. Faber, *lib.* 15. *conject. cap.* 10. & *de error. decade* 34. *errore* 2. Oſualdus, *lib.* 6. Donel. *cap.* 23. *littera I*, Caſtillo, *lib.* 2. *controv. cap.* 21. *num.* 28. Schiforded. *lib.* 2. *tract.* 6. *quæſt.* 4. & 5. Pichardus, *ad titulum de vulgari*, *cap.* 3. *num.* 3. & a ſubſtitutione diſtingui fideicommiſſum, ejuſque reſtitutionem ut rem diverſam judicari, *§. ult. Inſtit. de pupil. ſubſtit. leg. recuſare* 6. *§. Titius* 5. *ff. ad Trebel. leg. ult. §. ſed quia* 3. *Cod. commun. de leg.* nihilominus tamen aliquando ſubſtitutio dicitur in latiori ſignificatione, ut *in leg. coheredi* 41. *§. quod ſi heredem*, *ff. de vulgari*, *leg. hæredes mei* 57. *§. cum ita*, *finali*, *Dig. ad Trebel. leg. eam quam* 14. *Cod. de fideicommiſſ. leg. Scævola* 76. *Dig. ad Trebel.* Manet ergo, præſentem textum accipiendum eſſe de fideicommiſſo aut ſubſtitutione late ſumpta, ut Innocentius edocet, nec eſt cur ipſum peccaſſe in jure civili dicamus, ut nimis impudenter fecit Cujacius *in novella* 92. unde cavendum eſt ab Acoſta, *in cap. ſi pater*, 1. *par. verbo Hæredes*, *num.* 14. *de teſtam. lib.* 6. qui aſſerit, in præſenti textu factam fuiſſe ſubſtitutionem compendioſam; nam hæc ſententia præſenti textui non adaptatur.

l *Donaveris.*) Quæ donatio quatenus valeret jure communi inſpecto, ſeu ſpeciali Longobardorum, exponit Jacobus Cujacius, *in l.* 1. *C. de pactis*, *fol.* 70.

m *Præterea quartam per Trebellianum.*) Ex his verbis deducitur, tam matrem, quam uxorem Raynuntii tertiam partem habuiſſe in bonis teſtatoris; quod difficile videtur, cum Raynuntius reliquiſſet duas filias, & certum ſit, tam in ſucceſſione teſtamentaria, quam legitima primam cauſam eſſe filiorum, adeo ut illis exiſtentibus, nec mater, nec uxor admittantur, *authentica in ſucceſſione*, *Cod. de legit. hæred. novel. de hæredibus ab inteſtato*, §. 1. quibus conſonat *lex* 3. *titul.* 13. *partit.* 6. *lex* 10. *titul.* 12. *lib.* 3. *fori*, & *lex* 6. Tauri ideoque naturali ratione ſuggerente, *leg. ſcripto* 7. *§. ultim. Dig. unde lib. leg. cum ratio*, *Dig. de bonis damnat.* etſi olim mulier ducta per coemptionem, in portionem virilem vocaretur. Ulpianus *in fragmentis*, *titul.* 22. Revardus, *ad ll.* 12. *Tabul. cap.* 21. quo ergo jure tam mater, quam uxor Raynuntii in præſenti caſu perceperunt duas tertias partes bonorum ipſius teſtatoris? Quam difficultatem agnoverunt Gloſſa, *in præſenti*, *verbo Tam tertia*, & omnes, antiquiores, qui varia adduxerunt pro ejus ſolutione. Hothomanus *illuſtrium quæſt.* 37. exiſtimavit, ſententiam judicis in præſenti ſpecie latam injuſtam fuiſſe, & falſo niti fundamento: ſed illum recte refellit Fachineus, *lib.* 5. *controv. cap.* 11. major autem, & ſupinus eſt error eorum, qui docuerunt, ex omnibus bonis Raynuntii tertiam partem deducendam eſſe matri, & aliam tertiam uxori. Nec felicius Edmundus Meril. *lib.* 1. *obſerv. cap.* 39. præſentem textum accepit, ut eodem jure, quo uxor exigit tertiam partem bonorum mariti, etiam mater deducat aliam æqualem partem: ideſt ſicut uxor tertiam partem conlaborationis etiam mariti detraxit ex bonis conſtante matrimonio quæſitis, ob conſuetudinem Longobardorum; ita etiam mater aliam tertiam partem deduxit ex bonis quæſitis a patre ipſius Raynuntii conſtante matrimonio. Sed hæc interpretatio convincitur; nam pars hæc conlaborationis deducitur ſtatim ſoluto matrimonio, *cap.* 2. ubi dicemus, *de donat. inter.* Unde credi non poteſt, matrem Raynuntii poſt mortem viri ſui expectaſſe filij mortem: quare his, & aliis omiſſis ſententiis, verius dicendum eſt, uxori tertiam partem deberi, non bonorum mariti, ſed conlaborationis, ideſt bonorum conſtante matrimonio acquiſitorum, ob conſuetudinem Longobardorum, quæ in aliis regionibus pro lege obſervabatur, ut apud Ripuarios *tit.* 37. *de dotibus*, ita cavetur: " Et tertiam partem de omni re, quam ſimul „ conlaboraverint, ſibi ſtudeant vindicare, " Et *in capitul. Caroli*, *lib.* 4. *titul.* 9. ibi: Tertia conlaborationis. " Et *in* „ *leg. Francica*, *cap.* 9. ibi: " Volumus ut uxores defuncto„ rum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam „ ſimul in beneficio conlaboraverunt, accipiant. " Hanc igitur tertiam partem uxor Raynuntii in præſenti ſpecie exigit, mater autem aliam tertiam partem conſecuta eſt, non virtute hujus conſuetudinis, ſed quia legibus Longobardorum non ſolum filii, verum & defuncti parentes admittantur ad tertiam partem bonorum, *leg.* 6. *tit.* 14. *lib.* 2. *legum Longobard.* ibi: " Parentes, proximi, aut hæredes „ uncias quatuor, quod eſt tertia pars. " Recte ergo judex in præſenti caſu juſſit detrahere duas tertias partes: unam, quæ debebatur uxori virtute conlaborationis; alteram, quæ debebatur matri jure ſucceſſionis: unde deducitur, in diviſione bonorum Raynuntii aliam rationem eſſe ineundam, quam vulgo aſſignant Interpretes in præſenti. Gloſſa enim ait, bona omnia in uncias 54. dividenda eſſe, ex quibus 18. hoc eſt tertia pars, ad matrem pertineant, ex reliquis 36. uxori 12. dentur pro tertia parte, reliqua bona ad filios ſpectent. *Gloſſam* ſequuntur Fachineus, *lib.* 5. *controverſ. cap.* 1. §. *denique*, Hothomanus *ubi ſupra*. Sed hæc computationis ratio corruit ex ſupra traditis; cum de omnibus bonis mariti non deducatur tertia pars uxoris. Quare dicendum eſt, ex bonis acquiſitis conſtante matrimonio, primo tertiam partem deduci uxori, tum ex omnibus bonis ipſius Raynuntii tertiam partem deducendi matri, & reliquas partes ad filias ſpectare; non tamen uxorem admitti ad aliquam partem bonorum defuncti.

n *Per Trebellianum.*) A tempore legis decemviralis uſque ad tempora Auguſti fideicommiſſa adeo infirma erant, ut penderent tantum ex pudore & verecundia hæredis rogati, ita ut ſi ipſe vellet, præſtaret, nec ulla neceſſitas ſolvendi erat, §. 1. *Inſtitut. de fideicomiſ.* Cujacius, *ad Novel.* 1. & *libro* 15. *qq. Papin. in leg.* 11. *Dig. de his*, *quæ ut indign.* unde naturaliter tantum debebantur, quia obligatio naturalis ex pudore, & æquitate æſtimatur, *leg. Stichum*, §. *naturalis*, *ff. de ſolut. leg. cum amplius*, §. *is natura*, *ff. de rag. jur.* poſtea ab eodem Auguſto ſtatutum fuit, ut vires haberent, cogerenturque hæredes ad eorum præſtationem, proprio conſtituto Prætore, qui de fideicommiſſis jus diceret, *dicto princip. Inſtitut. leg.* 4. *in fine*, *Dig. quibus ad libertatem proclamare*, *leg.* 2. *Cod. qui potiores*, Ulpianus autem *in fragmentis*, *tit.* 25. §. *fideicommiſſa*, dum ſcribit de fideicommiſſis cognitionem fuiſſe in Provinciis Præſidum Provinciarum, in urbe Conſulum, aut Prætoris fideicommiſſarii, ita accipiendus eſt, ut de minoris pecuniæ fideicommiſſis Conſules; de ceteris Prætores fideicommiſſarii cognoſcerent, Quintil. *lib.* 3. *Inſtitut. cap.* 8. ibi: " Non debes apud Prætorem petere fideicommiſſum, „ major enim prætoria cognitione ſumma eſt. " Facit textus *in l. penult.* §. 1. *ff. de juriſd.* docent Cujacius, *lib.* 21. *obſerv. cap.* 34. Hothomanus, *in dict. princ. Inſtit.* imo & aliquando Imperatorem de fideicommiſſo magnæ quantitatis cognoviſſe, conſtat *ex leg.* 26. *ff. de probat.* Ammian. Marcel. *lib.* 2. Sed etiam mutata natura fideicommiſſorum, nomen remanſit, ut in aliis juris caſibus contingere jam notarunt Donellus *lib.* 7. *comment. cap.* 15. Fornerius, *lib.* 2. *ſelect. cap.* 9. ſed cum per additionem hæredes rogati oneribus hæreditariis implicarentur, ita ut omnes actiones activæ, & paſſivæ in ipſos, & contra ipſos darentur, *l.* 2. *C. de hæredit. action.* quia qui ſemel hæres eſt, non poteſt definere eſſe hæres, *l. ei qui* 88. *ff. de hæred. inſtitut.* ideo Æneas Seneca, & Trebellio Conſulibus factum eſt Senatuſconſultum Trebellianum, quo cautum fuit, ut legis miniſterio omnes actiones in fideicommiſſarium tranſirent, *l.* 1. §. 1. *l. reſtituta*, §. *eodem*, *ff. ad Trebel.* & fic fideicommiſſarius loco hæredis habebatur, *l.* 2. *l. ex aſſe* 28. *l. poſtulante* 44. *ff. ad Trebel.* Sed quia adhuc ſatis proſpectum non erat hæredibus rogatis, qui ob nullum, aut minimum lucrum recuſabant hæreditatem adire, & fic fideicommiſſa intereidebant, aliud Senatuſconſultum factum fuit Conſulibus Poſtione, & Pegaſo, quo duo ſtatuta fuerunt. Primum, ut hæredes ultra dodrantem reſtituere gravati, quartam partem ſibi retinerent, ut hoc præmio quartæ invitati hæreditatem adirent, §. *ſed quia*, *inſtit. de fideicommiſſ. hæredit.* Secundum, ut poſſent cogi hæreditatem adire, & reſtituere. Et quia hæc quarta inventa fuit ad exemplum Falcidiæ, ſolet quarta Falcidia appellari, *l. coheredi* 41. *§. cum filiis*, *verſ. Quod ſi*, *ff. de vulgari*, *l. Titia* 86. *ff. ad l. Falcid. l. ita tamen* 27. §. *quod ſi Mævius*, *ff. ad Treb.* & cum Imperator Juſtinianus Senatuſconſultum Pegaſianum transfudiſſet in Trebellianum, ideo quarta Pegaſiana dicitur Trebellianica in hoc textu & *in cap. ſi pater*, *hoc tit. lib.* 6. ad quod Senatuſconſultum Trebellianum ſpectant textus, *in l. ſi mulier* 59. *ff. de jure dotium*, *l. ſi fuit conſtitutum* 22. *ff. de conſtit. pecun. l. ult. de tranſact. l. acceptis* 93. *ff. ad l. Falcid. l.* 8. §. *ult. ff. de legat.* 2. *leg.* 29. *ff. de teſtam. milit. l.* 4. §. *ult. ff. de bonis libert. leg. hæres* 21. *ff. de fidejuſ. l.* 15. §. 1. *ff. ut legat. l. Stichum* 95. §. *aditio*, *ff. de ſolut. l. placuit* 43. *ff. de condit. & demonſtr. leg.* 1. §. *hæc actio*, *ff. depoſiti*, *l.* 23. & 24. *ff. ad Syllan. l.* 1. §. *ſi prætextu*, *ff. quando actio de pecul.* Quare recte in præſenti ſpecie juſſit judex quartam deduci. Hæc tamen quarta hæreditatis eſt, non vero bonorum, *l. ſi legat.* 30. §. 1. *ff. ad Trebel. l.* 1. & 2. *C. eod. tit.* Coſta, *in d. c. ſi pater*, *verbo Trebellianica*, Faber *de error. decad.* 11. *error.* 2. Unde pro ea parte remanet obligatio æris alieni penes hæredem rogatum, Nec contrarium docetur *in l. eſſe ſine*, *C. ad Trebel.* ad cujus ſolutionem videndus eſt Carballo *in c. Raynaldus*, 1. *p. n.* 94. *hoc tit.* Aliquando tamen hæc quarta deduci non poteſt, veluti ſi ejus detractionem teſtator prohibeat, *authent. ſed cum teſtator*, *C. ad l. Falcid.* docent Donellus, *lib.* 7. *comment. c.* 29. ubi Oſualdus *lit. A*, Galbanus, *de uſufructu*, *c.* 29. *in fine*; aut ſi teſtator miles ſit, *l. in teſtamento* 12. *Cod. ad l. Falcid.* cui ne obſtet lex 1. §. *in filii*, *ff. ad Trebel.* videndus eſt Valentia, *tom.* 1. *illuſtr. tract.* 2. *c.* 5. vel ſi Princeps rogatus ſit reſtituere, *leg. ex aſſe*, §. *ultim. ff. ad Trebel.* & in aliis caſibus congeſtis a Menchaca *de ſucceſſ. progreſſu*, §. 26. *n.* 21. Petro Gregorio *l.* 42. *ſyntag. c.* 51. *n.* 8. Peregrino, *de fideicom. art.* 3. *n.* 63.

o *Ab illa ſententia provocavit.*) Utraque pars appellavit a ſententia inferioris pro ea parte, pro qua gravata erat, *in l.* 1. *& ult. C. de appellat. cap.* 18. *verſ. Utraque*, *hoc titul.* appellavitque ad Romanum Pontificem, quia ut ſupra notavi, Tuſcanella quoad ſpiritualia, & temporalia patet Romanæ Eccleſiæ, Innocentius autem cauſæ cognitionem commiſit Gregorio S. Mariæ in Portico Cardinali Diacono, cui graviora negotia ipſe delegabat, ut refert Spondanus *in continuatione Baronii*, *anno* 1199. *num.* 8.

p *Tertias deducendas.*) In hac parte] injuſtam dixit judex ſententiam, quia licet duæ tertiæ partes deducendæ eſſent, non tamen integræ, ſed ita ut portio legitima præſtaretur Alterochæ, & pro ea parte reſcinderentur tam donatio, quam venditio. Et ut hoc juris principiis conveniat, ſupponendum eſt, donationem fuiſſe inofficioſam, & venditionem ſimulatam, ſine pretio, donandi animo factam; tunc enim filia poterit revocare donationem pro parte ſuæ legitimæ, *leg.* 1. *& per totum Cod. de inoffic. donat. leg.* 4. *Cod. de contrah. emption.* docent Vinnius, *lib.* 2. *ſelect. cap.* 23. Raguellius, *in leg.* 25. *Cod. de donat. inter*, Hunnius *ad Treutl. volum.* 2. *diſp.* 10. *q.* 52.

q *Ut*

14 q *Ut legitima portio.*) Quæ variis nominibus appellatur: debita portio *in leg. Papinianus*, §. *quoniam*, *Dig. de inoffic. leg. ſcimus*, *Cod.* eodem: portio legitima *in l. omni modo*, *l. quæ nuper*, *Cod. eod.* debitum bonorum ſubſidium *in leg. ſi totas*, *Cod. de inoffic. donat.* quarta naturæ *in leg. cum ratio*, *Dig. de bonis damnat. leg. ſcripto*, *ff. unde liberi*: portio ſubſtantiæ, apud Div. Lucam *cap.* 15. ubi ajebat filius Prodigus: " Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me con„ tingit. " Sic & *in l. ſi quis* 33. *C. de inoffic.* Illuſtrant Oſualdus *lib.* 19. Donelli, *cap.* 4. *littera T*, Mancinus *de legitimis*, *q.* 1. Merlinus, *eod. tract. q.* 1. *lib.* 1.

15 r *Jure naturæ.*) Valde controverſum eſt, an portio legitima debeatur filiis jure naturali, an vero civili? Et jure civili eam deberi, atque inductam fuiſſe, docent Gaillus, *lib.* 2. *pract. cap.* 22. Rodericus Suarez *in leg. quoniam*, *limit.* 2. *num.* 2. Ubi Valdes *littera A*, Petrus Gregorius, *lib.* 44. *ſyntagm. cap.* 4. Menchaca, *de ſucceſſ. creat.* §. 20. *n.* 298. Tellus Fernandez, *in leg.* 10. *Tauri num.* 4. Coſta, *in cap. ſi pater*, *verbo Privare*, 3. *part.* Sarmient. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 14. Faber, *de error. decad.* 14. *error.* 5. & *decad.* 74. *error.* 7. Borel. *tom.* 3. *deciſ. tit.* 14. pro quibus faciunt ſequentia juris principia. Primum, nam ſi legitima deberetur jure naturæ, non poſſet tolli aliquo in caſu: ſed plerumque non præſtatur: igitur quia non provenit a jure naturæ. Probatur minor, primo in filiabus, quas olim Patres impune præteribant, §. 1. *Inſtitut. de exhæredat. liber.* & in filiis juſte exhæredatis, qui nec jure prætorio admittuntur ad ſucceſſionem, *leg. non putavit* 8. *ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabul.* in filiis, qui ante Orſicianum non admittebantur ad matris ſucceſſionem, *leg. ex teſtamento*, *Cod. ad Orſician.* Deinde nam ſi deberetur jure naturali, non poſſet juramento remitti: ſed valide cum juramento renunciari poteſt: ergo quia ejus obligatio non provenit a jure naturæ. Contrariam ſententiam, imo legitimam jure naturali filiis deberi, docuerunt Donellus, *lib.* 19. *comment. cap.* 4. Cujacius, *in Novella* 18. Vultejus, *in §. penult. Inſtit. de inoffic.* Molina, *lib.* 1. *de primogen. cap.* 1. *n.* 16. Pichardus, *in rubric. de hæredit. qua ab inteſt. n.* 61. Spino, *de teſtam. gloſſ.* 17. *n.* 19. *Larreatigui*, *lib.* 7. *ſelect. c.* 6. Valaſc. *de partition. c.* 17. & 18. pro qua ſententia faciunt textus, *in c. ſi pater*, *hoc tit. in* 6. *c. jus naturale*, 1. *diſtinct. l. cum ratio*, *ff. de bonis damnat. l. ſcripto*, §. *ult. ff. unde liberi*, *l. nam & ſi* 15. *ff. de inoffic. l. fin. ff. quorum bonor. authent. de hæred. & Falcid.* §. *primum igitur.* Deinde nam legitima ſuccedit loco alimentorum, ut late probat Valentia 3. *t. de liber. & poſthum. c.* 1. ſed alimenta filiis naturali lege debentur, *l.* 1. §. *jus naturale*, *ff. de juſtitia & jure*, poſt Surdum, Laram, & Caſtillum probat Fragoſo, *t.* 3. *de regim. Chriſt. Reipub. lib.* 4. *diſp.* 1. ergo & legitima. Tertia ſententia eſt eorum, qui diſcrimen conſtituunt inter ſubſtantiam legitimæ, & ejus quotam partem. Quoad ſubſtantiam ajunt eſſe juris naturalis, quoad quotam vero partem eſſe juris civilis: ita docuerunt Cujacius, *in Novella* 18. Vultejus *in §. penult. Inſtit. de inoffic.* Roxas, *de ſucceſſ. c.* 7. *n.* 7. Covarr. & alii, quos referunt, & ſequuntur Valdes, *ad Roderic. Suarez ubi ſupra*, *lit. A*, Pichardus *in rubric. inſtit. de hæred. qua ab inteſtato*, *n.* 61. Pacius Methodic. *ad C. tit.* 28. *c.* 6. *n.* 30. Qua opinione retenta, non obſtant prioris ſententiæ fundamenta. Non primum, nam quamvis verum ſit, patrem non teneri, media Juriſprudentia attenta, filias inſtituere, aut nominatim exhæredare, ideo licet præteritæ fuiſſent, teſtamentum valebat; non ex eo dicendum eſt, legitimam fuiſſe ſublatam filiabus, quia illæ ſuccedebant præteritæ patribus jure accreſcendi: & ſi fratres fuiſſent *inſtituti in* teſtamento, in quo præteritio filiarum continebatur, ſuccedebant filiæ in virilem, ſeu æquam portionem, cum ceteris fratribus; & ſi extranei fuiſſent inſtituti, filiæ præteritæ dimidiam partem hæreditatis auferebant, ut conſtat ex Ulpiano *in fragmentis*, *tit.* 22. §. *ſcriptis*, Paulo *lib.* 3. *ſent. tit.* 4. §. *filio*, Cujacio, & Theophilo *in §.* 1. *Inſtit. de exhæredat. liberor.* ubi videndus eſt Hothomanus, Gilkenius *in l. maximum vitium*, C. *de liberis præteritis*. Sed illam differentiam inter præteritionem filiorum, & filiarum ſuſtulit Juſtinianus, *in l. maximum*, *C. de liber. præterit.* ubi eos, qui has differentias introduxerunt, merito appellat naturæ accuſatores, quaſi naturam accuſent, cur non omnes maſculos generaverit. Nec obſtat difficilis auctoritas *Numeror. c.* 27. quam pertranſierunt juris Interpretes, aut ei non recte reſponderunt. Sed ex Theologorum ſententia reſpondendum eſt, apud Hebræos filios tantum maſculos vocatos fuiſſe ad poſſeſſiones paternas, quæ erant bona immobilia, non filias, ex eo, quod volebat Deus certitudinem familiarum conſervari, propter Meſſiam, ad cognitionem veritatis; nam cum Prophetæ diciſſent, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum naſciturum de tribu Juda, & ſemine David, ad convincendos Judæos unaquæque tribus, & familia habuit diſtinctas poſſeſſiones, quæ non poterant vendi in perpetuum, aut alienari, ut conſtat ex Levitico, *cap.* 25. ideo Chriſto vivente fatebantur Judæi ipſum de tribu Juda ortum fuiſſe: cum autem familia non poſſet conſervari in feminis, quæ ſunt fines familiarum, & eranſeunt in familiam mariti, & earum filii maritorum, non ipſarum nomen ſumunt, & ſic poſſeſſio unius ſtirpis in aliam tranſibat, & confundebantur familiæ, merito ad filias non pertinebat hæreditas patris, niſi in defectum filiorum: ad filios autem pertinebat, quia hi conſervant familiam patris, & hæreditatem tranſmittunt ad poſteros cum nomine familiæ. Quæ ſolutio colligitur ex his, quæ tradit Abulenſis ſupra, *c.* 27. *Numeror. q.* 3. 4. & 22. His addendum cenſeo,

nullo modo potuiſſe filias Iſrael queri de hac juſtiſſima lege, quia propter rationes ſupra adductas dicendum eſt, Domini eſſe terram, & omnes habitantes in ea, *Deuteron. c.* 10. ibi: " Domini Dei tui cælum, & terra, & omnia quæ in ea „ ſunt. " Quam terram *dedit hominibus Pſalm.* 113. beneficii loco Judæis terram Promiſſionis, *ut conſtat ex cap.* 4. *& ſeq. Deuteronomii*, *& cap.* 9. ibi: " Nec dicas in corde tuo: „ Propter injuſtitiam meam introduxit me Dominus, ut ter„ ram hanc poſſiderem. " Datam tamen fruendam, quamdiu Dominus voluiſſet, ita ut in dominio Dei terra maneret, juxta illud Pſalmi. " Domini eſt terra, & plenitudo ejus. " Videndus Donellus, *l.* 2. *comment. cap.* 4. Quare recte potuit Deus, qui gratis terram Promiſſionis dedit, vocare filios Judæorum ad poſſeſſiones paternas, excluſis filiabus. Ex quibus ſatisfactum eſt ſuperiori difficultati, circa quam hæc ſcribere volui, quia alii difficultate perterriti omiſerunt reſpondere. Nec ex eo mihi imputari poteſt, quod in alienam meſem falcem immiſerim, cum proprium ſit eorum, qui jura interpretantur, omnium doctrinarum notitias attigiſſe. Non obſtat ſecundum argumentum, quo probatur legitimam poſſe tolli filio exhæredatione paterna, *d. authent. ut cum*, *de appellatione cognoſc.* §. *aliud quoque capitulum*, *& §. cauſas*, *collat.* 8. Reſpondetur enim filios poſſe paterna hæreditate privari propter quatuordecim cauſas contentas *in §. cauſas*. Quod ratione naturali fit, non ſolum jure civili: nam cum filii parentibus debitam reverentiam jure naturali exhibere teneantur, *l. voluti erga Deum* 2. *de juſtitia*, *& jure*, quos veluti Deos venerari tenebantur jure Romano, Fornerius, *l.* 1, *ſelect. c.* 14. Connanus *l.* 1. *controv. c.* 13. *n. finali*, late Solorzanus, *de parricid. crim. l.* 2. *c.* 2. *p.* 109. & 110. ſumma cum ratione factum eſt, ut filii erga parentes ingrati quacumque ex quatuordecim cauſis, *in d. §. cauſas*, expreſſis, poſſint exhæredari; vincit enim ratio ingratitudinis rationem alteram naturalem, qua legitima debetur filiis in bonis parentum, & hæc veluti inferior illi cedit. Coſtanus *lib.* 1. *qq. juris*, *cap.* 15. *num.* 21. Pichardus, *in rubric. Inſtitut. de hæredit. qua ab teſtat. deferuntur*, *n.* 61. Bronchorſt. *cent.* 1. *miſcel. controverſ. adject.* 25.

16 Nec obſtat tertium argumentum ex quo dicebamus, ante Senatuſconſultum Orſicianum non habuiſſe filios legitimam in bonis maternis, quo etiam præcipuo argumento movetur Antonius Faber *ubi ſupra*, cum affirmaret, legitimam filiorum eſſe juris civilis, ideo in totum tolli poſſe lege, vel ſtatuto. Quia reſpondetur, quod licet filii ad hereditatem maternam non vocarentur ex lege XII. Tabul. ex ea ratione, quia non erant ſui hæredes, Ulpianus *in fragm. tit.* 26. §. 7. tamen vocabantur alio jure, prætorio videlicet, ex titulo *unde cognati*, ut conſtat *ex princ. Inſt. de Senatuſconſulto Tertylliano*, Prætor enim æquitate motus eos admittebat, *leg.* 2. *ff. unde cognati*, Petrus Gregorius, *lib.* 45. *ſyntagm. cap.* 2. *a num.* 3. Oſualdus *lib.* 9. Donelli, *cap.* 2. *littera A*, donec factum fuit Senatuſconſultum Orficianum ann. Chriſti 161. ex quo admittuntur filii ad ſucceſſionem matris, ut mater admittatur ex Tertylliano ad ſucceſſionem filii, ut probavi *in c. cuncteus*, *de in integrum reſtit.* Nec obſtat ultimum fundamentum deductum ex dicto capite *quamvis paſtum*, cui reſpondent Bronchorſt, & Coſta *ubi ſupra*, in ea ſpecie dotem filiæ obtinere locum legitimæ portionis, *d. l. quoniam*, & filiam dote accepta, licet modica, renunciaſſe cum juramento hæreditati paternæ; ac proinde cum non renunciaſſet in totum legitimæ, ſed quotæ legitimæ, juramentum eſt obſervandum; ſiquidem legitima eſt juris naturalis, non vero quota legitimæ.

17 Manet ergo, legitimam filiorum quoad ſubſtantiam eſſe juris naturalis, non quia legitima ſit debita efficaciter ex jure naturali, ſed quia cauſa pietatis naturalis eam induxit, & quaſi extorſit a jure hanc obligationis efficaciam, unde nec ſtatuto, aut conſuetudine in totum tolli poterit. Fachineus *lib.* 5. *controverſ. cap.* 32. Covar. *de matrim.* 2. *part. cap.* 8. §. 6. Molina, *de primogen. cap.* 1. *num.* 10. Borellus, *ubi ſupra*, Sarmiento *lib.* 2. *ſelect. cap.* 14. *num.* 6. Oſualdus *dict. cap.* 4. Donellus, *duplici littera T*, Matienzo *in l.* 2. *glof.* 1. *num.* 3. *lib.* 5. *recopil.* Similiter nec Principem eam in totum tollere poſſe, docuerunt plures relati a Valdes, *ad Rodericum Suarez in d. l. quoniam*, *ampliat.* 10. unde cum concedit facultatem inſtituendi majoratum, ſemper adjicit clauſulam illam; *dum tamen alimenta ceteris filiis relinquantur*. Molina *dicto lib.* 2. *c.* 15. Poterit tamen portio legitimæ minui ſtatuto, vel a Principe; quia cum lege civili portio hæc taxata ſit, alia lege augeri, vel minui valet. Molina *dicto lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 14. Gomez, *in l.* 40. *Tauri*, *num.* 47. Sed qua lege civili quota pars legitimæ aſſignata ſit, ſatis dubium eſt. Goveanus *lib.* 2. *variar. cap.* 1. Duarenus *ad tit. de inoffic.* & Balduinus *in §. in quartam*, *Inſtit. eodem*, taxationem illam a lege Falcidia provenire docuerunt. Donellus *d. lib.* 19. *cap.* 4. & Hothomanus *exercit. cap.* 4. legitimam ad exemplum legis Falcidiæ introductam eſſe ajunt. Concius *lib.* 1. *ſucceſſ. cap.* 3. Revardus, *de authoritat. prudent. cap.* 2. & Hortenſius *in princip. Inſtitut. de inoffic.* putant eodem jure, quo introducta eſt querela, moribus videlicet, eodem jure introductam eſſe quotam legitimæ. Cujacius *lib.* 3. *obſerv. cap.* 8. hanc taxationem repetit a quadam conſtitutione Divi Marci: ſed merito ab ea ſententia diſceſſit *in notis ad Paulum*, *lib.* 3. *cap. ult.* ubi agnoſcit hanc quartam antiquiorem eſſe. Quod etiam ex Plinio probat Revardus *ubi ſupra*, unde credit Cujacius, fortaſſis quotam hanc ad legem Gliciam referri, de qua *in epigraphe l.* 2. *ff. de inoffic.* Vvilemb. *diſp.* 23. *n.* 3. ingenue fatetur,

se hoc ignorare: ego assentio Gujacio, quia licet capita legis Gliciæ non extent, tamen in ea de legitima filiorum agi docuerunt Pancirola, *l. 2. var. c.* 23. Cujac. *l. 2. observ. c.* 21. & *l.* 3. *c.* 8. & *lib.* 14. *c.* 14. Hunnius, *ad Treutler. volum. 1. disp.* 13. *quæst.* 1. Avendanno *de motu*, *lib.* 2. *cap.* 9. Didacus Perez, *ad titul. de inoffic. testam.* Superest ut exponamus quænam, seu quota portio hæreditatis pro legitima filiis assignata esset? Et jure Digestorum, ac Codicis quartam partem ejus portionis, quam quis habiturus erat ab intestato, fuisse legitimam filiorum, constat *ex l. Papinianus* 8. *cum suis §§. ff. de inoffic. leg. eum quereretur* 6. *leg. parentibus* 8. *Cod. eodem*. Sed postea jure novo authenticorum sancitum fuit, ut pater, qui unum, duos, tres, vel quatuor filios haberet, trientem, id est quatuor uncias illis reliqueret; si plures, sex uncias, id est semissem illis præstaret, *authent. de triente*, §. 1. *authent. novissima*, *Cod. de inoffic.* docet Faber, *de error. decade* 11. *errore* 9. Jure nostro Regio omnia bona tenetur pater filiis relinquere, excepta quinta parte, de qua disponere potest, *leg.* 28. *Taur.*, *l.* 12. *titul.* 6. *lib.* 5. *recopil.* ubi exponunt Matienz. & Azeved. Jure vero Longobardorum, de quo in præsenti textu, si pater duas habeat filias, ut in præsenti casu, dimidia pars hæreditatis illi debetur, *lib.* 2. *titul.* 20. ibi: *Ut filiæ medietatem hæreditatis habeant*. Unde verba illa: *legitima portio*, referenda sunt ad dimidiam hæreditatis partem; & cum legitima debeatur filiis, tam jure naturali, quam civili, creditores respectu legitimæ dici possunt, siquidem illam extorquere valent ab invitis, nisi justis ex causis exhæredati reperiantur, *l. cum ratio* 7. *ff. de bonis damnat.* creditores enim appellantur, qui debita extorquere possunt quocumque efficaci remedio a jure prodito, per quod obligatio naturalis ad effectum exactionis possit perduci, *l. creditores*, 10. *ff. de verb. signif.* Sed nihilominus absolute, & propriissime filii creditores non sunt, quia hæc obligatio pietatis non adstringit bona parentum, nec majus vinculum inducit, quam memoriæ, & miserationis filiis exhibendæ in morte, ut habeant unde se alant, nec ipsis præferantur extranei; sed reverentiæ paternæ datum est, ne filii vivis parentibus de bonis ipsorum solliciti sint, nec se præbeant acerbos creditores: sin prius, esse voluntatem patris de rebus suis disponentis, instar legis *servæ*; sin vultur expecta cadaver: verba sunt Ant. Roberti *lib.* 3. *rerum judic. cap.* 6. quare filius queri non potest de donationibus a patre factis, nec de aliis alienationibus, *l. Papinianus* 8. §. *quarta* 9. *ff. de inoffic. testam.* quia hæc quæ proveniunt ex pietate, non ex jure, sed æquitate potius, quam acerbitate mensuranda sunt, ut docent uterque Faber, Antonius *in Papinianea*, *tit.* 3. *princip.* 2. *illat.* 3. Petrus *lib.* 2. *semestr. cap.* 1. in quo a legitima patronis debita distat legitima filiorum, parentumque, quippe patronis datur Faviana, & Calvisiana ad revocandas alienationes in ipsorum fraudem factas a libertis, *l.* 1. *& final. ff. si quid in fraud. patroni*; quia hoc est debitum rigorosum, & legale, ut quarta quæ impuberi adrogato debetur ex constitutione Divi Pii, *d. leg. ult.* quæ æris alieni loco deducitur, *l. Papinianus* 8. §. *si quis impubes* 13. *ff. de inoffic.* magisque confiderunt vetera jura de pietate erga filios, parentesve, quam de gratitudine erga patronos, aut amore erga impuberes adrogatos: cujus differentiæ alios effectus referunt Classici, *in l.* 1. §. *si impubere* 21. *ff. de collatione bonorum*, Molina, *lib.* 1. *de primogen. cap.* 16. *ex num.* 7. ubi addentes, Alvar. Valasc. *de partit. ca.* 22. *n.* 21. Noguerol *alleg.* 37. *n.* 2. & 3. unde non placet nimia æquiparatio, quam inter utramque legitimam facit Carballo, *de una & altera quarta*, 1. *p. n.* 5. & 6.

16 f *Fructus de bonis ipsius.*) In hac parte approbavit Judex superior sententiam inferioris, quia potest partim illam approbare, & partim reprobare, *cap. cum Joannes* 10. *de fide instrum. cap. Raynaldus*, *hoc tit. l. ult. Cod. de jurepatronat.* Disputant repetentes *in præsente*, quæ legata, seu similes obventiones imputentur in quartam Trebellianicam, quod fuse etiam examinant Donellus, *lib.* 7. *cap.* 30. ubi plures Oſualdus, Carballo, *in dict. c. Raynaldus*, 4. *p. c.* 3. *per totum*. Sed nos de fructibus tantum imputandis, vel non, breviter agemus, & circa hanc difficilem quæstionem, & ut diffidentia jura Doctores componant, varios casus distinguunt, ut constat ex traditis a Gomezio, *lib.* 1. *variar. cap.* 15. *num.* 13. Peregrino, *de fideicommiss. art.* 49. *per totum*, Cujacio, *lib.* 20. *qq. Papiniani in l.* 3. §. *nonnunquam*, *de usur.* & *lib.* 12. *observat. cap.* 10. Donello, *ad titul. de usuris*, *cap. de fructibus*, & *lib.* 7. *comment. cap.* 25. Fabro, *de error. decade* 11. *error.* 3. & *lib.* 7. *conject. cap.* 3. *&* 4. Carballo, *dict. cap.* 3. *n.* 50. Primus est cum fructus sunt percepti ante hæreditatis additionem; tunc enim augent hæreditatem, & veniunt in restitutionem, *l. ita tamen* 27. §. 1. *ff. ad Trebel. l. item* 22. §. *non solum*, *ff. de petit. hæredit. leg.* 2. *Cod. eodem titul.* cum enim efficiantur unum simul cum hæreditate, tenetur hæres simul restituere. Costa *in cap. si pater*, *verbo obliqua*, *hoc tit. in* 6. imo & si pendeant tempore additionis, veniant etiam in restitutionem, *l. Centurio* 15. *ff. de vulgari*, *dicta l. ita tamen* 27. §. 1. *leg. in Falcidiam* 9. *ff. ad leg. Falcid.* textus optimus, qui ex hoc principio lucem accipit, *in l. uxori* 24. *ff. de usufructu legat.* fructus enim pendentes pars rei censentur, *l. fructus*, *ff. de R. V. l. Julianus*, §. *si fructibus*, *ff. de action. empt.*, *l. final.* §. *fructus*, *ff. quis in fraudem*. Secundus casus est, cum jam est hæreditas adita, & hæres simpliciter rogatur eam restituere; tunc enim fructus lucro hæredis cedunt, nec veniunt in restitutionem, *dict. l. in fideicommissum*, *dict. l. ita tamen*, §. 1. *dict. l. postulante* 44. *ff. ad Trebel.* docent plures relati a Carballo supra, *num.* 52. qui ita exponunt textus *in l.* 2. §. 1. *ff. de petit. hæred. l. item*, §. *item*, *ff. eodem*, *d. leg. ita tamen*, §. *si servum*. Hi enim fructus non hæreditati, sed ipsis rebus accepto feruntur; unde cum hæres tantum restituere teneatur quæ sunt hæreditaria bona, & fructus hæreditarii non sint, eos non restituit. Quod etiam procedit etsi testator dicat, *Quidquid ad te ex hæreditate pervenit, restituas*: *l. quod his verbis* 83. *ff. ad leg. Falcid. leg. hæredes mei* 56. *ff. ad Trebellianum*, Carballo, *ubi supra*, *n.* 58. ubi exponit legem *Ballista* 32. *ff. ad Trebellian.* sive adjiciat, *Quicquid superavit ex bonis*; tunc enim tantum fructus superflui debent restitui, *leg. deducta* 68. §. *penult. Dig. ad Trebellian.* & tunc ne obstet lex 3. §. *nonnunquam*, *Dig. de usuris*, videndus est Carballo, *ubi supra*, *num.* 62. Tertius casus est, ubi fructus post moram percepti fuerint; nam hæc hæredi nocet, *dict. l. in fideicommissum*, *dict. l. postulante* 44. *l.* 3. *in princip. de usuris*; & tunc fructus restituit, *dicta l. ita tamen*, §. 1. *l. uxori* 24. *Dig. de usufructu legat. l. si quis* 23. *l. cum res* 43. §. *ult. ff. de legat.* 1. *leg. patronus*, *Dig. de legat.* 3. *leg. Titia* 87, *leg. si quis servum* 84. *Dig. de legat.* 2. Donellus, *dicto lib.* 7. *cap.* 26. Carballo supra *num.* 66. & cum per litis contestationem constituatur reus evidenter in moram, *leg. item* 20. §. *petitam*, *Dig. de petit. hæredit.* fructus post litis contestationem percepti in restitutionem veniunt, ut docet Innocentius in præsenti, cui consonant textus *in l.* 1. *&* 3. *Cod. de usur. & fructibus*, *leg. quæsitum* 43. §. *ult. Dig. de legat.* 1. *leg.* 37. *titul.* 9. *partit.* 6. & licet in præsenti textu legatur, *a tempore litis contestatæ*, non ideo negatur, & ante, & post interpellationem constituti hæredem in mora, ut docetur *in leg. si quis servo* 86. *leg. Titia* 89. §. *usuras*, *Dig. de legat.* 2. His suppositis circa præsentem quæstionem, an fructus imputentur in quartam, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo fructus ab hærede percipiuntur ex judicio testatoris; & inter eum, in quo percipiuntur ob negligentiam fideicommissarii, quia videlicet hæreditatem petere neglexerit. Primo casu fructus percepti imputari debent, *leg. deducta* 83. §. *ante diem*, *Dig. ad Trebellian. leg. quod de bonis* 15. §. *fructus*, *Dig. ad leg. Falcid.* nisi sint filii hæredes instituti, & rogati, *leg. jubemus*, *in princip. &* §. *ult. Cod. ad Trebellian.* Secundo vero casu fructus interim percepti imputantur, *leg. si mulier* 22. §. *si hæres*, *Dig. ad Trebellian.* ideo autem in præsenti casu Innocentius justit fructus perceptos imputari, etsi filia rogata esset, quia moram commiserat, & tunc restituit fructus sicut quilibet extraneus, & per consequens eos imputare tenetur. Latius prosequitur Carballo, *ubi supra*.

19 t *Non potuit aggravare.*) Patrem non posse ullum gravamen, etiam temporis, vel conditionis apponere in legitima filiorum, docetur *in leg. quoniam*, *leg. omni modo* 30. *leg. scimus* 36. *C. de inoffic. leg.* 11. *titul.* 4. *partit.* 6. Illustrant Hothomanus *de quarta legitima*, Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 10. Donellus *dicto lib.* 19. *cap.* 4. Julius Pacius *in method. ad Cod. lib.* 3. *titul.* 28. *cap.* 6. Menchaca *de succeſſ. creat.* §. 10. Costa *lib.* 1. *select. cap.* 13. *num.* 3. *&* 4. *&* in §. *& quid si tantum*, 4. *part. num.* 47. Molina *lib.* 2. *de primogen. cap.* 1. plures Carballo *ubi supra*, *num.* 551. Oſualdus *dicto cap.* 4. Donellus *duplici littera N*, Vinnius *lib.* 1. *select. cap.* 22. Ratio est, quia legitima non ex judicio patris, sed ex legis provisione debetur, unde gravamen legitimæ impositum pro non scripto habetur, argumento legis *ab eo*, *Cod. de fideicom.* Unde non potest usufructus legitimæ alii relinqui, ut contra Cepollam defendit Arnoldus Vinnius *lib.* 1. *select. cap.* 22. & cum fideicommissum inter gravamina enumeretur, *leg. cohæredi*, §. *si filia*, *ff. de vulgari*, inde ex legitima fideicommissum relinqui non potest; quod adeo verum est, ut si reciprocum sit, non subsistat, abrogata jam lege *si pater* 22. *C. hoc tit.* docent Rodericus Suarez *in dict. leg. quoniam*, *ampliat.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 4. *syntag. cap.* 5. *num.* 18. Donellus *dicto cap.* 4. Sed hæc doctrina nobilem patitur exceptionem; videlicet nisi filius consentiat gravamini; tunc enim illud adimplendum est, *l. si quando*, §. 1. *Cod. de inoffic. t. multi*, *Dig. de liber. & posthum. leg. cum donationis*, *Cod. de transact.* quo modo vulgo accipitur textus *in cap. licet*, *de voto*: docent Covar. *in cap. Raynaldus*, §. 2. Menchaca *lib.* 1. *de succeſſ. creat.* §. 10. Valdes *in addit. ad Suarez*, *dict. ampliat.* 10. *litteræ H*, Antonius Gomez *lib.* 1. *variar. cap.* 11. *num.* 31. Guttierez *de juram.* 1. *part. cap.* 19.

20 Exponitur c. si pater, hoc titul. in 6.

Sed supra traditis primo obstat textus *in cap. si pater*, *hoc tit. in* 6. ubi ait Bonifacius, patrem qui filiam in re certa instituit, & filium in reliquis bonis adjiciens, ut filia impubere decedente, filius sit hæres; & si filius ante eam ætatem decesserit, filia succedat; & si utrumque decedere contingat, ad pauperes universa bona deveniant, utiliter disponere, ita ut mortuis filiis pauperes admittantur ad omnia bona, nec eo casu matrem detrahere legitimam ex bonis filiorum, nec filios deducere partem, quæ ex lege conceditur illis in bonis patris: unde deducitur, posse filios privari legitima sibi debita per patrem. Cui difficultati respondendum est; ideo in ea specie substitutionem utilem esse quoad omnia bona, quia nihil per eam filiis adimitur, sed illis datur hæres, honorque adjicitur, unde non recte ex hac causa de patre queruntur, *l. Papinianus* 8. §. *si quis impuberis*, *de inoffic.* Donellus *lib.* 16. *c.* 4. Costa *in d. cap. si pater*, *verbo Debita*, *num.* 14. Nec potest mater de inofficioso agere, quia non filiorum, sed patris testamento excluditur; unde succedit regula *in dict. leg. Papinianus*, §. *sed nec impubes is*; ideo licet ab ipsis nequeat

queat privari successione legitimæ, a patre excludi potest virtute substitutionis pupillaris, quæ testamentum patris continet; *leg. patris & filii* 10. *de vulgari*, *l. in ratione* 21. §. *quod vulgo*, *ad legem Falcidiam*; per quam substitutionem capiunt pauperes non solum ea bona, quæ ex patre ad filios pervenerint, sed etiam aliunde quæsita, ut contra Menochium *lib.* 4. *de presumpt. cap.* 38. defendit Fachineus *lib.* 4. *controv. cap.* 42. quia ad substitutos pupillares universa bona pertinent pupilli, *l. & si plures* 10. §. *ad substitutos*, *ff. de vulgari*, ne alias partim testati, partim intestati decedant; obtinentque juste bona, quia ab eo illa accipiunt, qui disponendi facultatem habet. Nec huic interpretationi obstat, quod in præsenti textu iisdem fere verbis testator usus fuit in substitutione, quam fecit in favorem primæ filiæ, & non per fideicommissum dedisse creditur hæreditatem: ergo similiter *in d. c. si pater*, illa substitutio fideicommissaria judicanda non erat. Nam omissa solutione eorum, qui volunt prædictam substitutionem in his juribus factam fuisse compendiosam, cujus effectus est, ut in vim directæ valeat intra tempora pubertatis, posteа vero in vim fideicommissariæ; dicendum est, magnum discrimen versari, cum testator ita disponit: „ Filia impubes hæres esto, & si sine liberis decesserit, „ alia pubes in bonis succedat; *ac si dicat*: Filia hæres esto, „ filius hæres esto, eosque invicem substituo, & postremo „ decedenti Titius hæres esto; *ut in dict. cap. si pater*.“ In primo casu unica tantum substitutio fieri potest, cum alia filia pubes sit, alia impubes, nec sit facta reciproca substitutio; & ideo fideicommissaria facta creditur, quia utilior est testatori: in secundo autem casu compendio verborum plures substitutiones contingentur, videlicet duplex, vulgaris, & pupillaris, *leg. jam* 4. *ff. de vulgari*; & ideo in hoc casu id voluisset testator creditur, ut directo voluntas servetur. Nec absurdum sequitur ex eo, quod unum, & idem verbum *substituo*, aut *succedat*, modo trahatur ad substitutionem directam, modo ad obliquam, postquam placuit, quibuslibet verbis institutionem induci, *l. quoniam* 15. *Cod. de testamentis*: & per consequens substitutionem etiam, argumento legis mulier, §. *fin. ff. de condit. instit.* quia voluntatem testatoris potius, quam verba inspicimus.

21 Exponitur l. filiis 25. c. de inoff.

Etiam supra traditis, videlicet nullum gravamen, etiam temporis, vel conditionis legitimæ filiorum apponi posse, obstat textus *in l. filiis* 25. *C. de inoffic. testam.* ubi conditionem a matre adjici posse, si pater filios emancipaverit, docetur. Igitur quia gravamen conditionis legitimæ filiorum apponi potest. Cui difficultati, omissa sententia Gomezii *lib.* 1. *variar. cap.* 11. *num.* 27. qui asserit decisionem illam sublatam esse per textum *in d. leg. quoniam*, placet sententia eorum, qui docuerunt, a legitima filiorum subduci, & removeri onus, & gravamen, non autem conditionem emancipationis, de qua in eo textu; quia ea non onerosa, sed utilis est filiis, cum mater, quæ de mariti moribus secus suspicabatur, eam adjiceret, ut bona filiis conservarentur, nec ea pater dissipare posset: ex qua causa plerumque hæc conditio adjicitur, ut *in leg. fin. ff. de petit. hæredit. leg.* 3. §. *si hæres*, *ff. de minor. l. penult. ff. unde liberi*, 1. *Divi*, *ff. de jure codicill. leg. mater*, §. 1. *ff. si quis omissa causa*, 1. *avia*, 1. *duos*, *ff. de condit. & demonstr. leg.* 3. *C. de institt. & substit. leg. final. C. de donat.* quæ sub modo, & aliis congestis a Cujacio *ad Afric. in leg.* 46. *ff. de hæred. instit.* Oſualdus ad Donellum, *lib.* 9. *cap.* 15. *littera G*: ubi autem conditio legitimæ adjecta filiorum commodum respicit, implenda est, ut in terminis hujus conditionis probat Justinianus *in l. si quis in suo* 23. §. *legis*, *Cod. hoc titulo* quæ novior constitutio est, quam dicta lex *quoniam*, ut ex subscriptione ejus constat.

22 u *Legitimam ipsum, videlicet ejus patris.*) Ultimo loco pro horum verborum expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, an videlicet filius gravatus fideicommisso, simul possit deducere duas quartas, legitimam videlicet sibi jure naturæ debitam, & quartam Trebellianicam, ex Senatusconsulto Trebelliano sibi competentem? Et duas quartas posse deducere, probatur validissimis fundamentis. Primo ex præsenti textu, & *in c. Raynaldus*, *infra hoc tit.* ubi decidit ur, filius utramque quartam deducere posse: Secundo *ex l. quoniam* 67. *ff. ad leg. Falcid.* ubi in simili casu permittitur duplex quartæ deductio, Falcidiæ videlicet, & legis Juliæ. Cum enim Titio plus legatum esset, quam ei capere licebat, detrahitur prius Falcidia, & postea id quod ipse capere non potest: ergo similiter in fideicommissi restitutione filius deducit prius quartam ex lege Glicia, & postea aliam ex Trebelliano. Idem etiam docetur *in l.* 3. §. 2. *ff. eodem tit.* ubi etiam duplex deductio Falcidiæ, & Trebellianicæ permittitur. Tertio probatur *ex l. quamquam* 10. *C. ad l. Falcid.* juncto Accursio *ibi*, *verbo Falcidia*. Quarto facit Novelia 39. *c.* 1. quam expendit Fachineus *lib.* 5. *controv. cap.* 2. Ratione etiam hæc sententia valde suadetur; nam quarta legitima debetur filio jure naturæ ut filio, altera debetur ut extraneo; quia rogatus est restituere hæreditatem; sed quotiescumque competit alicui duplex auxilium ex diversis causis, utrumque locum habet, *l. qui non militabat* 78. §. *ult. ff. de hæred. institut. leg. quotiens* 91. *ff. de reg. jur.* & non est novum, unum, & eumdem duplex commodum capere, *leg. si tutorem* 22. *ff. de his quæ ut indign.* Deinde filius videtur capere legitimam ut quoddam debitum, *Novella de hæred. & Falcid. in præfatione*, §. 1. & *c.* 1. §. 1. unde ex residuis bonis potest deducere quartam Trebellianicam, *l. irritum* 8. *C. ad leg. Falcidiam*, *l. pater* 14. *ff. eodem*, *l. unic. §. igitur*, *C. de rei uxor. action.* ubi deduci-

tur debitum, & postea quarta Falcidia. Sexto facit lex *Papinianus*, §. *meminisse*, *ff. de inoffic.* ubi fideicommisso gravatus, si de inofficioso agat, tantum perdit quod ratione legitimæ habiturus erat, non quartam Trebellianicam: ergo si querelam non proposuisset, haberet & quartam legitimam, & Trebellianicam. Ultimo facit praxis plurium Tribunalium, in quibus receptum est, filium deducere duas quartas, & ita judicasse Senatum Sabaudiæ refert Faber *in suo C. lib.* 6. *tit.* 27. *diffinit.* 4. Idem de Curia Frisiæ testatur Sanderus *lib.* 4. *tit.* 7. *diffinit.* 6. & de supremo Senatu Hollandiæ refertur *decisione* 9. *&* 17. *ejusdem Senatus*: de Senatu Parisiensi idem tradit Æneas Robertus *lib.* 4. *rerum judic. cap.* 17. & in judiciis quotidie observari docet Claudius Batandier *in tract. de legitimis*, *ar.* 13. *n.* 68. & toto terrarum orbe in scholis, & judiciis receptam esse hanc sententiam, testatur Guido Papæ *q.* 52. quibus argumentis moti Fachineus *lib.* 5. *controv. c.* 2. Mangilius *de imputat. q.* 1. *n.* 16. Borellus *tom.* 3. *decis. tit.* 17. plures, quos refert & sequitur Carballo *in c. Raynaldus*, 1. *part. n.* 47. *hoc tit.* Meyrerius *de testam. lib.* 1. *titul.* 16. *n.* 16. contraria sententia negat, filium deducere posse duas quartas, sed tantum unam, videlicet, legitimam. Pro qua sententia faciunt diserta jura, & rationes apertæ. Primo facit lex *jubemus* 6. *C. ad Trebellian.* ubi in præsenti specie deducitur, filium unicam tantum portionem, seu quartam deducere posse. Secundo facit textus, quem indissolubilem dicunt Doctores, *in l. filium quem*, *Cod. familiæ ercisc.* ubi filius gravatus tantum deducit unam quartam; quod etiam docetur *in l. coheredi*, §. *cum filio*, *ff. de vulgari*. Faciunt textus *in l. liberto* 21. §. 2. *ff. de annuis legat. l. filium* 24. *C. famil. ercisc. l. quamquam* 10. *C. ad l. Falcid.* ubi docetur in terminis hujus textus, quadrante dumtaxat retento, hæreditatem restitui. Probat & Justinianus *in novella* 1. *cap.* 1. §. 8. ubi aperte solius legitimæ deductionem filiis concedit. Rationibus etiam firmatur hæc sententia. Primo nam proprietas, & natura quartarum hæc est, ut unius deductio impediat, & excludat aliam, & altera in alteram impetretur, *l. si mulier* 22. §. 2. *ff. ad Trebell. l. in quartam* 91. *Cod. ad leg. Falcid. l. si quando* 35. §. 2. *Cod. de inoffic. t.* 8. *l si quis* 15. *eodem titulo*: & ubi ex alia lege quarta portio hæreditatis deducitur, Falcidia, seu Trebellianica cessat, *l. Papinianus* 8. §. *si quis impubes*, & §. 9. *ff. de inoffic. l.* 2. §. *penult. ff. si cui plus quam per legem*: ergo post deductionem quartæ legitimæ cessat Trebellianica. Deinde, nam testatoribus concessum est disponere de dodrante hæreditatis suæ, *l.* 1. *ff. ad leg. Falcidiam*: ergo non licet facultatem illam minuere deducendo duas quartas. Facit etiam, nam quarta Trebellianica inventa fuit ad similitudinem legis Falcidiæ, ut hujus portionis præmio invitati hæredes adirent hæreditatem, & fideicommissa restituerent, ut supra probavi: sed hæc ratio cessat in filio, qui habet portionem legitimam: igitur alia quarta ex Trebelliano illi concedi non debet. Tandem fulcitur hæc sententia exemplo deducto a Patronis, quibus similiter legitima portio in bonis liberti debetur, *princip. institut. de succeſ. libert.* dicemus *in cap.* 2. infra proximo titulo; sed patronus fideicommisso gravatus, tantum unam quartam deducit, *l.* 1. §. *interdum*, *ff. si cui plus quam per legem*: ergo similiter filius unam tantum quartam deducit. Ultima facit praxis Hispaniæ nostræ, ubi hæc duplex deductio locum non habet, filiis hæredibus institutis, & restituere rogatis hæreditatem, ut referunt Costa supra, *n.* 5. Gregorius Lopez *in l.* 12. *tit.* 5. *partit.* 6. Matienzo *in l.* 1. *glos.* 19. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopilat.* Parladorius *lib.* 1. *rerum quotid. cap.* 11. *num.* 7. Molina *lib.* 1. *de primogen. cap.* 16. *num.* 8. Bronchorst. *enantioph. centur.* 3. *assertione* 67. Igitur filii duas quartas deducere non possunt.

23 Præditur vera sententia.

In hoc interpretum dissidio pro vera sententia deducenda, varia adducunt Interpretes. Aliqui asserunt, discrimen constituendum esse inter eum casum, in quo filius rogatus est pure hæreditatem restituere; & inter eum, in quo rogatus est restituere sub conditione. Primo casu docent, non deducere nisi unam quartam, secundo vero legitimam, & Trebellianicam. Ita tenuerunt Peregrinus *de fideicom. art.* 3. *n.* 51. Pichardus *in §. sed quia hæres*, *n.* 21. *Institut. de fideicom. hæredit.* Padilla, Caldas, Menchaca, & alii apud Carballum *dict. l. p. n.* 24. Mancius *de legitima*, *q.* 58. Christinæus *tom.* 1. *decis.* 245. *per totam*. Sed eorum sententia refellitur; siquidem non facile ratio differentiæ reddi potest inter utrumque casum, ut late probat Carballus *ubi supra*. Quare alii existimant, discrimen constituendum esse inter jus canonicum, & civile; ita ut jure Pontificio inspecto, filius possit deducere duas quartas, ex præsenti textu, & *dicto cap. Raynaldus*, jure vero civili attento tantum una quarta deduci possit. Ita tenuerunt plures relati a Carballo *supra*, *num.* 18. quibus addendi sunt Hothomanus *q.* 4. Donellus *lib.* 7. *commentar. cap. ult.* Bachovius *ad Treutl. volum.* 2. *disput.* 14. *thesi* 2. Goveanus *in l.* 1. *Cod. ad leg. Falcid. n.* 9. *&* 10. Tuldenus *ad tit. Cod. ad Trebellian. num.* 4. Perez *ad eundem titulum*, *num.* 11. Arnoldus Vinnius *lib.* 2. *select. cap.* 29. Bronchorst. *centur.* 3. *assert.* 67. Vvisembach. *disp.* 23. *num.* 25. & *disp.* 24. *num.* 21. quorum sententiæ libenter adhæreo, cum jus canonicum liberorum commodis semper prospicere curaverit, *cap. cum haberet*, *de eo qui duxit in matrim.* Unde cum agnoscerent Ecclesiæ Patres, filium quoad legitimam gravari non posse, statuerunt ut gravati restituereat hæreditatem, quartam legitimam jure proprio, aliam vero quartam ex Trebelliano deducerent. Nec ea sententia retenta obstant prioris

opinionis fundamenta. Non textus *in d. leg. 67. ad Falcid.* nam ibi hæres non *deducit duplicem* quartam, siquidem partem tantum retinet jure Falcidiæ, partem vero ob vitium, & incapacitatem legatarii: in præsenti vero utramque partem *suo jure habere* contendit filius, quod jus civile non admittit. Similiter si nepos adrogatus, ab avo exhæredatus sit, *non* habet querelam inofficiosi, quasi non habeat legitimam, cum obtineat quartam sibi debitam ex constitutione Divi Pii, *l. Papinianus* 8. §. *si quis impubes*, *ff. de inoffic.* Cujacius *lib.* 8. *observ. cap.* 3. Nec etiam obstat textus *in dict. l.* 3. fatemur enim, in ea specie duplicem deductionem *fieri*; unam ex legatis, alteram ex fideicommissis: sed si assem spectemus, unius tantum quadrantis deductio est. Nec etiam obstat textus *in dict. l.* 10. *Cod. eodem titul.* quia in ejus *specie* non deducitur duplex quarta, sed filia, cui pater antea dotem dederat, fideicommisso gravata quartam ex Trebelliano deducit ex hæreditate, quia revera tantum ea quantitas reperitur in hæreditate, *l. sequens* 68. *ff. de leg.* 2. in qua dos non reperitur, *dict. l. pater* 14. *ad leg. Falcid.* Nec interest, quod dos imputatur in legitimam, *l. quoniam* 29. *Cod. de inoffic.* quia id procedit cum agitur de querela inofficiosi testamenti proponenda; contrarium vero procedit, si non quæratur, an querelæ locus sit. Nec obstat etiam *dicta novella* 39. *cap.* 1. quæ si recte perpendatur, potius probat nostram sententiam, ut considerat, & expendit Vinnius *lib.* 2. *select. cap.* 29. Nec obstat sextum fundamentum *ex dict. l. si tutorem* 22. nam textus ille procedit quando una eademque persona *duarum vicem gerit*, secus vero si pro una habeatur, ut filius, quia tunc unam quartam tantum deducit. Accedit, nam cum in legitimam imputentur quæcumque *capit* filius jure hæreditario, sequitur ut quarta Trebellianica, quæ capitur jure institutionis, *ex leg. ex tribus*, *l. quoniam*, *Cod. de inoffic.* imputetur. Nec obstat septimum fundamentum, ubi dicebamus, legitimam deduci tanquam æs alienum; nam potius verum est, legitimam non dici proprie, & vere a patre deberi, cum ad eam nulla competat actio filio, nec ejus respectu pater debitor dicatur; tantum enim appellatur debitum naturale, *l. scimus* 36. §. *illud*, *Cod. de inoffic.* unde filius non est creditor respectu legitimæ. Nec obstat octavum, deductum *ex l. Papinianus*, §. *meminisse*; nam non valet argumentum a contrario sensu, quando absurdum sequitur in jure: unde licet in ea specie non egisset filius de inofficioso, nihilominus unam tantum quartam retinet; legitimam autem non amittit eo casu, quia jure legitimo eam capit, non vero ex judicio patris. Nec obstat eandem, quod dicebamus de usu & praxi diversorum tribunalium, in quibus observatur, quod filius duplicem quartam deducat; nam id procedit juxta jus Pontificium, quia secundum illud duplicis quartæ deductio datur; at vero in Regno nostro, & aliis potius in hac parte attenditur jus civile, & observatur. Illud tamen notandum est, in his Provinciis, ubi jus canonicum receptum est, prius deduci quartam legitimam, & postea quartam Trebellianicam, ut docuerunt Hothomanus *supra*, Faber *decad. 11. error. 9.* quia cum portio legitima fideicommisso gravari nequeat, in besse tantum gravatus censetur hæres, & sic ex eo deducere debet quartam Trebellianicam. Osualdus *dict. lib. 9. cap. ult. litt. I.*

CAPUT XVII.

Greg. IX. a *Nomon. Episcopo*.

TUa nobis fraternitas intimavit, quod nonnulli, tam religiosi, quam clerici sæculares, & laici, pecuniam, & alia bona, quæ per manus eorum ex testamentis decedentium debent in usus proprios expendi, non dubitant aliis usibus applicare. Cum igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos providendum, ut secundum defuncti voluntatem universa procedant, licet etiam a testatoribus id contingeret *b* interdici; mandamus quatenus executores testamentorum hujusmodi, ut bona ipsa fideliter, & plenarie in usus prædictos expendant, monitione prævia compellas.

NOTÆ.

1 a *Nomon.*) Legendum est *Noviodun.* Noviodunensis enim, sive Noviodumensis, Belgarum urbs est prope Isaram fluvium: ab Antonino Noviomagus vocatur. Habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, cujus Præsules Comites Noviodunenses, & Pares Franciæ dicuntur, ut refert Chenu in serie Episcoporum ipsius Ecclesiæ. Gerardo Episcopo missa est præsens decisio, cujus præclaræ animi dotes ita in epitaphio sepulcri ejus exprimuntur.

Quid generis, quid opum, quid mundi gloria vana?
Sors humana, super omnia vanus homo.
Novioni Præsul, Par Regni; nobilis hæres
Basochiæ, vitiis laude, Gerarde jaces.
Morum norma, bonis inhians; reprobans mala, mundus
Carne, manu, lingua, juris amator eras.
Te talem, tantum brevis opprimit hora, subintrat.
Invida mors, capit hæc fossula quinque pedum.
Transitus iste tuus sit vita perennis; in ortum
Transeat occasus, sit tibi vita Deus.

b *Interdici.*) Episcopi enim vetantibus ipsis testatoribus possunt exequi eorum pias dispositiones, cum id vergat in ipsorum testatorum favorem: nec potest testator jus hoc Episcopo diœcesano competens tollere. Petrus Gregorius *in caput conquerente*, *cap. 6. numer. 3. de offic. Ordin.* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 26. numer. 34.* Commentarium hujus textus dedi *in cap. nos 3. cap. si hæredes 6. hoc titul.*

CAPUT XVIII.

a Idem.

RAynaldus Peponis filius, hæres ab ipso institutus hoc modo, ut patruis suis hæreditatem restitueret, si absque *b* filiis masculis moreretur, cum eis (mortuo Pepone) super quibusdam bonis hæreditatis ejusdem in *c* tres arbitros compromisit: quorum duo, mortuo reliquo (prout ex forma compromissi poterant) procedentes, taliter arbitrati fuerunt, quod neutra pars haberet licentiam transferendi quocumque modo in alium res prædictas, nisi in eorum filios masculos ex ipsis legitime descendentes; & quod contra hoc fieret, non valeret. Porro dictus R. prolem non habens, condidit testamentum, in quo medietatem partis suæ de rebus prædictis, quibusdam avunculis suis; aliam vero medietatem, & reliqua bona paterna uni ex patruis suis, & ejus filiis legavit, adjiciens ut bona, in quibus ex testamento, vel ab intestato dicti hæredes R. possent succedere, si venirent contra legatum dictis avunculis suis debitum, ad ipsos pro determinatis portionibus devenirent. Demum eodem R. naturæ debitum persolvente, ac uno ex patruis hæreditatem adeunte, prædictam tum dicti avunculi adversus eundem patruum, & filios ejus coram judice communitatis Urbevetan. *d* moverunt quæstionem, petendo pro rata, quæ eis contingit, legatum prædictum, & restitui eis, si contra ipsum illi venirent, quæcunque occasione testamenti ejusdem R. ad ipsos pervenerant, vel poterant pervenisse. Præfatus Judex ab illorum impetitione super legato ipsos absolvens, ad restitutionem aliorum bonorum sententialiter condemnavit eosdem. A cujus sententia cum ambæ partes nostram audientiam appellassent, petente utraque parte dicti judicis sententiam infirmari, quatenus, contra se fuerat promulgata; & quatenus pro se faciebat, executioni mandari, dilectus f. n. O. S. *e* Nicolai in carcere Tullian. Diac. Cardin. lite coram se legitime contestata, quoniam idem R. habebat in bonis quondam Peponis patris sui tertiam partem debitam *jure naturæ*, in qua *f* gravari nequivit, necnon quartam Trebellianicam, quam quilibet extraneus restitutione gravatus deducere potuisset, propter quod in rebus prædictis avunculis legatis portiones easdem habuit R. præfatus, easque potuit in ultima voluntate legare, ac per hoc legatum tenuit usque ad tertiam, & quartam præfatas, licet ipsas non expresserit in legando, pronunciavit (non obstante præmisso arbitrio, quod ne hoc legatum teneret, non poterat impedire,) judicem ipsum in eo, quod super hoc dictum patruum in totum absolvit, qui confessus est se pro medietate possidere prædicta, perperam judicasse, condemnavitque ipsum ad restitutionem medietatis tertiæ, & quartæ partis ipsius legati pro rata, quæ dictos avunculos de ipso contingit, & in residuo præfati judicis sententiam confirmavit. Ceterum in eo, quod idem judex dictum patruum, & ejus filios totaliter in aliis, quæ in secundo articulo petita fuerant, condemnaret, male ipsum pronunciasse degrevit, quia filii ejus contra voluntatem testatoris non inveniuntur aliquid commisisse, cum nihil de petitis reperti fuerint possidere. Verum in portione, quam patruus habebat in bonis eisdem, in quibus ejus institutio, & legatio, ac adjectio pœnæ tenebat, pro rata eosdem avunculos contingente, de prædicto legato confirmavit sententiam judicis supradicti, eodem patruo & ejus filiis in residuo absolutis, & salvo nihilominus ei ex jure institutionis beneficio legis Falcidiæ in restitutione præfati legati, si intra tempus legitimum voluntari paruerit testatoris, cum inventarium fecerit, & contra voluntatem testatoris lex Falcidia inducatur. Nos itaque ipsius Cardinalis sententiam ratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus.

NOTÆ.

a *Idem.*) Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, non constat. Famosam, celebremque esse præsentem Decretalem dixerunt Glossa, & Lanfrancus, *hic*, Carballo in solemni commentario ad hunc textum.

b *Absque filiis.*) Cujus conditionis effectus exposui *in c. in præsentia*, *de probationibus*.

c *In tres.*) Juxta adducta *in c. 1. c. uno*, *de arbitris*.

1 d *Urbevetan.*) Urbeventum, sive Urbs Vetus, est civitas Italiæ, quæ in temporalibus, & spiritualibus subest Romanæ Ecclesiæ, ut refert Ughel. *tom. 1. Italia sacra*, *fol.* 382. Unde in præsenti casu etsi negotium mere temporale esset, & disceptaretur a judice sæculari, communitatis Urbevetan. appellatum fuit ad R. Pontificem tanquam ad immediatum superiorem.

e *Sancti Nicolai.*) Titulus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, Diaconalis est, ut refert Cohel. *in notis Cardin. cap. 6.* 2

f *Gravari.*) Juxta tradita in textu antecedenti, ex cujus paraphrasi præsens commentarium petendum est, post uberiores relectiones Covarruviæ, & Carballi.

CAPUT XIX.

a Idem.

JOannes *b* clericus, & P. laicus executores ultimæ voluntatis O clerici S. Crucis, qui venerabilibus, & piis locis de bonis suis in ultima voluntate legavit, mandans insuper satisfieri creditoribus per eosdem, post mandatum susceptum per diœcesanum cogi debent explere ultimam voluntatem.

NOTÆ.

1 a *Idem.*) Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, seu de quo Diœcesano Episcopo loquatur, non constat.

2 b *Joannes Clericus.*) An clerici possint testamento nominari executores ultimæ voluntatis, sive ad præstationem legati, ut *in l. 107. ff. de legat. 1.* dationem, ut *in l. 9. ff. de alimont. legat.* sive distributionem, ut *in l. quidam 96. §. 5. ff. de legat. 1. l. 7. ff. si cui plus quam per legem* seu ad nudum ministerium, ut *in l. 17. ff. de legat. 2.* exposui *in c. nos 3. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT XX.

a Idem.

DE his quæ in *b* ornamentis, vel pro eis, seu fabrica, *c* luminariis, seu *d* anniversario, *e* septimo, vigesimo tricesimo die, sive aliis, ad perpetuum cultum divinum legantur Eccles. vel reliquis piis locis, canonica portio (dummodo in fraudem non fiat, ut ea Episcopus, seu Parochialis Eccl. debeat defraudari,) deduci non debet.

NOTÆ.

1 a *Idem.*) Gregor. videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit circa portionem canonicam debitam Episcopo, motu proprio, non ab aliquo Episcopo consultus.

b *Ornamentis.*) De quibus egi *in c. 1. de pignor.*

c *Luminariis.*) Sive in cera, sive in oleo, de quibus aliqua notavi *in c. 1. de offic. sacrist.*

d *Anniversario.*) Missarum usus in die anniversario depositionis defuncti, a temporibus Apostolorum originem ducit, ut prodit D. Athanasius *in homilia de defunctis*, his verbis: „ Universa enim hæc Apostoli, discipulique, Deum super sacrificia placantes, uti Deo gratum est, & sacrificia, & preces, & psalmorum cantum, anniversariasque defunctorum memorias observandas præceperunt. „ Itaque dicebatur anniversarium, quia quotannis celebrabatur. Grimoldus Abbas *in l. sacrament.* ibi: „ Missa in anniversario unius defuncti: Præsta Domine, quæsumus, ut anima famuli tui, cujus anniversarium depositionis diem celebramus, „ Hujus anniversarii meminerunt D. Clem. *l. 8. constit. cap.* 48. ibi: „ Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit: item nonus in commemorationem superstitum atque defunctorum: etiam quadragesimus, secundum veterem formam. Mosem enim hoc modo populus luxit, necnon anniversarium pro memoria ipsius. D. Gregor. Nazianz. in oratione in funere Cæsaris fratris, *ibi*: Alia persolvimus, alia daturi sumus; anniversarios etiam honores, & commemorationes offerentes. Tertullian. *de corona militis*, *c.* 3. ibi: Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Et *de monogamia*, *cap.* 10. ibi: Pro anima ejus (*nempe mariti*) orat, & refrigerium interim postulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus. Et *de exhortatione ad castit. cap.* 11. ibi: Et jam repete apud Dominum, cujus spiritu postules, pro quo alias oblationes reddas. Origenes *in librum 3. Job*, ibi: Convocantur in anniversariis diebus memoriæ, vel parentum defunctorum, vel amicorum, seu quorumcumque, qui in fide discessissent, sacerdotes simul, & laici; atque in eo cœtu, primum quod in fide discessissent, gratulantur, & sibi pium, & tranquillum exitum quisque precatur. „ D. Cyprianus *l. 1. epist. 9.* alia Gazeus *ad Cassianum collat. 19. cap. 1.* Quin & apud Gentiles anniversaria sacra, ac solemnia erant, ut interpretatur Festus, quæ certis temporibus, annisque fieri solebant, quæ Jurisconsulti solemnia mortis nuncuparunt, *l. Mævia 44. ff. de manumiss. testam. leg. libertas 18. §. ultim. Digest. de aliment. legat.* plura Gutherus *l. 2. de jure man. c. 11.* Kirmanus *de funeribus*, *n. 41.* Rationem autem hujus anniversariæ commemorationis reddiderunt Albinus Flaccus *l. de divin. offic. c. 43.* ibi: „ Anniversaria dies ideo repetitur defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita; Amalarius *l. 3 de Eccles. offic. cap. ult.* ibi: Anniversaria dies ideo repetitur pro defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita: sicut Sanctorum anniversaria dies in eorum honorem ad memoriam nobis reducitur super utilitate nostra; ita defunctorum ad utilitatem illorum, & nostram devotionem implendam. „ De hoc etiam anniversario die egit Tertullianus *l. de monogam.* adhortans viduam, ut annua die emortuali (sic enim cum Plauto vocavit recurrentem mortis obitæ diem) pro mariti dormitione curet oblationem per Sacerdotem. Apud eundem *l. de coron. milit. c.* 3. locus est, qui in hanc sententiam immerito torsit nonnullos, ibi: „ Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. „ Quem expendit Theoph. *tract. 15. in heter. spir. sect. 1. p.* 3. Illustrant Vicecomes *l. 4. de Missa ritibus*, *c.* 13. & 14. Gazeus *ad Cassianum*, *collat. 19. cap.* 1. Jul Lavorus *var. lucubr. l. 2. tit. 15. n.* 68. Omitto generalem anniversariam defunctorum commemorationem, cujus originem & rationem post alios tradiderunt Tamayo a Salazar *die 2. Novembris*, *in Martyrol. Hispan.* Coriolanus *in chron. anno* 1024. P. Herrera *In origine divini officii*.

c *Septimo.* Non solum apud Christianos, verum & apud Hebræos, ac Gentiles in usu fuit defunctorum exequias diversis temporibus, & ritibus celebrare; apud omnes enim gentes defuncti corpus humatum, seu sepulturæ traditum est, aut combustum, juxta diversitatem nationum, quam illustrabimus titulo sequenti, a quo die incipiebat luctus, & perdurabat aliquando per 7. dies; nam mortuo Jacob, ejus filii planctum fecerunt in area Achad 7. diebus, Geneseos *cap.* 50. quod tempus assignavit Rex Salomon in luctu faciendo pro morte filii sapientis, *cap.* 23. *Ecclesiast.* unde & Ecclesia consuevit per 7. dies sacrificia pro defunctis offerre, *cap. nullus 44. dist.* D. Ambrosius *in Theod. mon. & l. de fid. resurrect.* S. Augustinus *quæst. 172. in Genesim*, Pet. Damianus *opusc. 33. cap.* 7. Cujus ritus rationes reddiderunt D. Ambros. *in exeat. de fid. resurrect.* his verbis „ Quia dudum dies mortis inter lacrymabiles aspectus debuit animum inclinare fraternum, qui totum tenebat; nunc quoniam die 7. ad sepulcrum redimus, qui dies symbolum fraternæ quietis est, „ Albinus *de divin. offic. cap. de tertia*, *septima*, *& tricesima die*, ibi: Dies septimus nihilominus officiis deputatur iisdem, ut anima suo corpori reconcilietur; septenarius namque numerus ex ternario constat, & quaternario; & ternarius animæ tribuitur, quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notissimos, quibus constat, humores. Est ergo quasi quædam rixa corporis & animæ, quæ carne illiciente, eamque suis

illecebris attrahente peccavit. Ut ergo anima suo corpori purificetur, holocaustum septima die peragitur. „ Aliam causam, seu rationem hujus moris tradit Amalarius *l. 3. de Eccles. offic. cap.* 44. his verbis: „ Purgatio mortui hominis per sacrificium sacerdotis tertia die, & septima congruit naturæ humanæ. Constat *homo* ex anima, & corpore; anima tribus quasi quodammodo columnis erigitur, ut diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: corpus vero quatuor notissime elementis subsistit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cognitione, in vita, & intellectu, humiliter confitendo, offerimus Deo tertia die, ut ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus gessit, cupimus purgare in quarto die, post tertium diem, idest septimo post mortem suam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciendo ea quæ non debuimus facere, aut omittendo ea quæ debuimus facere. Usque ad septimum diem, in quo numero designatur universitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere deflemus, & pro his rogamus seorsum pro anima, & seorsum pro corpore. „ Alias rationes adducunt Jul. Lavorus *lucubr. tit. 2. c. 15. n.* 81. Vicecomes *de ritib. Missæ, l. 3. c. 9.* Apud Gentiles etiam in usu fuit sacrificium novendiale, quod fiebat nono die ab obitu, seu die, quo defunctus sepulturæ traditus erat. Apulejus *lib. 9.* ibi: „ Jamque nono die rite completis apud tumulum solemnibus. „ Et Horatius *in Epod.* ibi.

Novendiales dissipare pulveres.

Donatus in Phormione: „ in nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere nonus, quo parentalia concluduntur. Plura Lipsius *ad l. 6. Taciti*, in illis verbis, *Novemdialem eam cænam dixissent*. Dorleans *ibi, fol.* 528. Baptista Pius *tom. 1. thesauri crit. c.* 115. Stuchius *de sacrificiis, fol.* 151, Hæredesque, & ceteri defunctorum propinqui intra illos novem dies in judicium vocari vetantur *in leg. si ex re, §. illud, ff. de stipul. servor. authent. ut cum, de appel. §. meminimus* Ant. Perez *ad tit. C. de relig. n.* 13. Narbona *in horographia, hora* 24. *a n.* 18. & hi novem dies feriæ novendiales vocantur, quia nono post mortem die, completis ad tumulum solemnibus, funeri finis imponeretur. Joannes Kirmanus *l. 4. de funer. c. 1.* Festus Pompejus *verbo novemdiales feriæ*, Osualdus *l. 23.* Donelli, *c. 2. litt. X*, & intra novemdiale, sive justorum persolutionem, piaculum contrahebat hæres hæreditatem adeundo. Festus Pompejus *verb. Verrias*, ibi: „ Everriator est, qui accepta jure hæreditate, justa facere defuncto debet: qui si non fecerit, aut quid in ea re turbaverit, suo capite luat. „ Cujus piaculi mentio extat *in l. ait Prætor 7. §. in causa 3. de jure delib.* Et ita capitalem pœnam contrahi docuit Anton. Silvius *l. singulari ad leges Regias, c. 25.* quare vix erat ex hæredibus unus, qui intrepido ausu hæreditatem adiret, cum per illos novem dies funesta familia esset, ut colligitur *ex l. ex re 28. §. ult. de stipul. servit.* ubi extat præclare Gothofredi nota. Hæc tamen pœna in mactationem anniversariam porcæ ante fruges, quæ ob id præcidanea appellabatur, commutata fuit, ut monent Turnebus *lib. 17. advers. cap.* 10. Joan. Kirmanus *de funeribus l. 4. c. 1.* Jacobus Gutherus *de jure manium l. 1. c. 16.* De Missa die nona pro defunctis offerenda agunt Clemens Rom. *l. 8. const. c. 42.* S. Augustinus *q. 172. in Genesim*, qui videtur id reprehendere; sed revera tantum reprehendit abusum quorumdam deflentium in eo ritu ad novendialia Etnicorum. Jure igitur nihil labis in eo ritu agnoscit Alcuinus *lib. de divinis offic. §. penult.*

f *Vigesimo, tricesimo.*) Consonat caput *ex c. 3. de V. S.* sed vereor, ne in utroque textu legendum sit, *trigesimo, & quadragesimo*, cum in sacris canonibus, & apud Sanctos Patres, tam diei trigesimi, quam quadragesimi mentio reperiatur, *c. nullus, 44. dist. c. quia alii 13. q. 2.* Et diei tricesimi meminerunt D. Ambrosius *in orat. de obitu Theodosii*, ibi: „ Sed in Deuteronomio scriptum est, quia planxerunt filii Israel Moysen diebus 30. & consummati sunt dies luctus. Utraque ergo observatio habet auctoritatem, quia necessarium pietatis impletur officium. „ In testamento B. Ephrem hæc verba extant apud Surium *tom. 1. Cum trigesimum diem complovero, mei memoriam faciatis*. Albinus Flaccus *d. c. de tertia, septima, & tricesima die pro mortuis*, Amalarius *l. 3. de Eccl. offic. cap.* 44. & *l. 4. cap.* 42. Alcuinus *l. de divin. offic. §. penult.* & diei quadragesimi meminerunt D. Clemens *l. 8. constit. c.* 28. ibi: „ Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum qui die tertia resurrexit. Item nonus in commemoratione superstitum, atque defunctorum etiam quadragesimus secundum veterem formam. Moysen enim hoc modo populus luxit. D. Ambrosius *de obitu Theodosii*, ibi: Ejus ergo Principis, & proxime conclamavimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris Altaribus Honorio Principe, quia sicut S. Joseph Patri Jacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita & hic Theodosio Patri justa persolvit. „ Et cum de his diebus, tertio, septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo, plura erudite cumulaverit Spondanus *de Cœmeteriis, p. 3. l. 1. c. 16.* Vicecomes *tom. 2. de ritibus Missæ, l. 4. ex c. 6. usque ad 16.* Tamayo *in Martyrol. Hispan. die 2, Novembris*, Cohel. *in notis. Cardin. cap. 15. privil.* 40. Jul. Lavorus *d. c. 15. ex n.* 70. Menardus *ad concord. regul. cap. 7. fol.* 218. de die vigesimo nullus est qui agat, unde credo legendum esse, *trigesimo, & quadragesimo*.

COMMENTARIUM.

POrtionem canonicam Episcopo deberi ex legatis piis, oblationibus, & aliis, quæ occasione funeris Ecclesiæ obveniunt, docetur *in cap. 1. cum seq. 10. q. 3. cap. de his, cap. decernimus, 10. q. 1. cap. constitutum, 16. q. 1. Clement. dudum, de sepult. c. de quarta, de præscript. c. conquerente, de offic. ordin. cap. dudum, de decimis, c. cum olim, de censibus, c. ex parte, el 3. c. cum inter, de V. S. l. 5. & 6. tit. 13. p. 1. c. officii, c. requisisti, hoc tit.* sicut apud Romanos Curia ex testamentis decurionis quartam vindicabat, *l. sancimus, Cod. de sacrof. Eccles.* docent post Lapum, & Petrum de Ubaldis *in tract. de canonicæ portione*, Covar. *hic*, Barbosa *de potest. Episc. 3. part. alleg. 86. & lib. 3. juris Eccles. c. 19. per tot.* Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. c. 22. n.* 24. Jul. Lavorus *lucubr. tit. 2. c. 15.* Lemaistre *de jurib. Episc. lib. 2. c. 2.* Corvinus *lib. 2. aphorism. jur. Pontif. tit. 37.* quæ debetur triplici ex causa. Prima in recognitionem superioritatis, ut contingit in aliis juribus Episcopo competentibus, de quibus *in c. conquerente, de offic. ordin.* Secunda ob communicationem, quæ inter Episcopum, & Ecclesiam sibi subjectam reperitur, *d. c. requisisti, verf. Sacus*. Tertia ob curam, quam habet omnium Ecclesiarum suæ Diœcesis. Barbosa *in d. c. 19. n. 2.* etsi aliqui docuerint, hanc canonicam portionem sublatam esse postquam jus cathedratici Episcopis datum est, & taxatum in Concil. Bracharensi relato *in c. 1. 10. q. 3.* in illis verbis: „ Placuit ut nullus Episcoporum, cum per diœceses suas ambulant præter honorem Cathedræ suæ, id est duos solidos, aliquid aliud super Ecclesias tollat. „ Tamen contrarium recte defendit Lemaistre *d. c. 2.* ideo enim in eo canone decernitur, quod Episcopi ab hac canonica portione se abstinerent, quia Ecclesiæ inopes reperiebantur, nec habebant unde possent expensis necessariis subvenire; quo casu certum est, canonicam portionem Episcopo non deberi, ex hoc textu, & similibus; post illum enim canonem adhuc in Hispania reperimus, tertiam partem oblationum Episcopos percepisse: siquidem in Concil. Toletano 4. celebrato æra 671. 60. ferme annis post Concil. Brachar. *in c. 33.* mentio fit hujus canonicæ portionis: & in Conc. Tolet. 7. *can. 4.* non prohibetur Episcopis tertiam partem oblationum tollere, sed tantum ab iniquis exactionibus se temperare. Rursus Concil. Tolet. 9. *can. 6.* permittit ut Episcopus tertiam sibi debitam auferat, & det quod voluerit. In Conc. Toletano 16. relato *in c. 3. 10. q. 3.* permittitur Episcopis tertiam illam partem tollere, modo Ecclesiis reparandis invigilent; refertur *in cap. 3. 10. q. 3.* Circa quorum vero partem hujus portionis canones non consentiunt. Quarta pars præfinitur *in cap. requisisti, verf. Et quidem*, Et regulariter quarta tantum supponitur in juribus compilatis sub causa *10. q. 3.* & aliis supra adductis: imo in Concilio Aurel. 1. *can. 15.* jubetur, ut Episcopus mediatetem oblationum percipiat, ut refertur *in c. antiquos 10. q. 1.* Et *in c. de his, eod. causa & quæst.* tertia pars tantum conceditur. Pro quorum canonum concordia dicendum est, ex oblationibus factis in Ecclesia ipsa matrice Episcopum dimidiam partem sibi vindicare; ex aliis vero factis inferioribus Ecclesiis, tertiam tantum; unde textus *in d. c. antiquos*, ad primum casum; textus vero *in d. c. de his*, ad secundum referendi sunt, ut docet Lemaistre *ubi supr.* Illud certum est, quod cum hæc canonica portio sit tota juris Ecclesiastici, consuetudine minui augerive potest, imo & in totum tolli, ut in his Regnis Hispaniæ, in quibus loco ipsius canonicæ portionis tantum Episcopus percipit luctuosam, ut referunt Solorzanus, & Barbosa *ubi supra*, qui de hac portione late agunt: in præsenti tantum proponitur exceptio hujus doctrinæ, videlicet ut canonica portio non præstetur de rebus relictis pro fabrica, aut luminaribus Ecclesiæ, nec de relictis pro anniversario, sacrificiisve dicendis septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo die; quod etiam probatur *in cap. ex parte 31. de V. S.* nisi in fraudem canonicæ portionis Episcopo debitæ id fiat, idest, nisi oblationum nomine, mortuariive ea relinquatur, ut Episcopus canonica portione sibi debita privetur. Nec deducitur hæc portio ex legato relicto pro armis, equisve ad expeditionem Terræ sanctæ, *c. in nostra 10.* ubi dicemus *de sepulturis*. Jure etiam civili non deducebatur quarta Falcidia ex legatis Diis relictis pro ornamentis templorum, & supellectili sua. Paulus *l. 4. sent. tit. 3.* ibi: „ Lex Falcidia, itemque Senatusconsultum Pegasianum, deducto omni ære alieno, Deorumque donis quartam residuæ hæreditatis ad hæredem voluit pertinere: „ nisi legati relicti Diis commodum ad eorum Flamines perventurum esset; nam tunc Falcidia locum habebat, *l. 1. §. ad municipium, ff. ad leg. Falcid.* etsi textus illos aliter concilient Goveanus *in d. §. ad municipium*, Cujacius *in notis ad ipsum Paulum*, Forner. *lib. 2. select. cap. 25.*

TITU-

TITULUS XXVII.

De successionibus ab intestato.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a apud Altenen. habito.

SEd hoc ibidem inventum est de Episcopis, presbyteris, & clericis, si hæreditas a Domino Rege, vel ab alio Principe, vel amico suo, super hæreditariam sortem sibi devenerit, vel acquisierunt, donare ei liceat hanc cui voluerint, dum *b* vivunt, pro remedio animæ ad Ecclesiam quamcumque elegerint, vel consanguineis suis, vel amicis. Sin autem antea objerint, qua firmiter pefecerint, altari, cui serviunt, omnia perpetuo sanctificentur, & in jus tradantur. Similiter de presbyteris statutum est. Hildebertus Moguntiensis Archiepiscopus subscripsit. Robertus Treverensis Archiepiscopus subscripsit. Adalvvardus Fardinensis Episcopus subscripsit. Richuvinus Argentinensis Episcopus subscripsit. Nostingus Constantiensis Episcopus subscripsit, Uneyvanus Podarbrunensis Episcopus subscripsit. Udalricus Augustensis Episcopus subscripsit. Bernardus Halvvartanensis Episcopus subscripsit. Rumaldus Minugardenovvardensis Episcopus subscripsit. Eberis Mindunensis Episcopus subscripsit. Necnon, & Abbates cum ceteris sacris ordinis viris subscripserunt.

NOTÆ.

1 2 A *Ltenen.*) *Althein*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 1. Decreti, cap.* 227. Ex quo ita restituo præsentem textum. Concilium hoc celebratum fuit in Germania temporibus Conradi, ex quo Concilio, *can. 37.* qui ultimus est, siquidem post eum subscriptiones annectit Burchardus, deductus est textus hic.

b Dum vivunt.) Etiam in testamento, quia de his bonis adventitiis clerici omni tempore disponere poterant, ut probavi *in cap. cum in officiis, de testam.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur. EX hoc Concilii Germanici canone sequens communiter deducitur assertio; „ Clerico ab intestato decedente, nullis extantibus consanguineis, seu cognatis, succedit Ecclesia, in qua ministrabant. „ Probant eam textus *in cap. quicumque*, & fere per totam 12. *quæst. 3. cap. si Episcopus, cap. ult. 12. quæst. 5. cap. cum tibi, de testam. cap. 2. de pœnis, cap. 3. hoc tit. in 1. collect. l. si quis presbyter, auth. licentiam; Cod. de Episcopis & Clericis, Novel. 131. c. 13. in fine, l. unic. Cod. Theod. de bonis cleric.* Consonat lex 4. *tit. 21. part. 1.* lex 13. *tit. 8. lib. 5. Recopil.* Carolus *lib. 5. Capitul. cap. 175.* & *in addit. 3.* Ludovici, *cap. 17.* ibi: „ Si quicumque ex gradu Ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus ad Ecclesiam, ubi servivit, devolvatur: similiter de sanctimonialibus. „ Illustrant ultra congestos in præsenti, a Barbosa, & Garanna in præsenti, Matienzo *in d. l. 13.* Garcia *de tacito fideicommiss. num. 42.* Fornerius *lib. 4. rerum quotid. cap. 7.* Vighel. *in method. juris Pontific. fol. 279.* Noguerol. *allegat. 75. num. 80.* Donellus *lib. 9. comm. cap. 1.* ubi Osualdus *littera T.* Petrus Gregorius *lib. 45. syntagm. cap. 15.* Canisius *in præsenti*, I. Gothofredus *in l. unic. Cod. de bonis cleric.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 11. num. 13.* Gibalinus *de clausur. disquis. 1. cap. 3. §. 3.*

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam in bonis vacantibus nullo existente legitimo hærede; fiscus succedit, *l. si hæredem 10. Cod. de inoffic. testam. l. penult. Cod. de præpos. sacri cubic. lib. 11. leg. 1. §. si quis in furore, Cod. de curat. furios. l. recusare 6. §. sed si fisco, ff. ad Treb. l. 1. in princip. ff. de success. edict. l. 4. §. eadem, ff. de fideicommiss. liber. l. 1. §. 2. ff. de jure fisci.* Rationem reddit Cassiodorus *lib. 6. ep. 8.* his verbis: „ Quia Principis persona post omnes debet esse, nec optare solet acquirere, dummodo sint, qui relicta debeant possidere. Facit Symmachus Theodosio scribens *lib. 10. ep. 55.* ibi: Statuerat receptus in cœlum germanus numinis vestri, cum Marcianus dudum protector Agrariæ bona tanquam vacantia postulasset, ut si hæreditas scripturn successorem, vel legitimum non haberet, in jus fisci, tanquam Domino, jure concederet. „ Nec tantum in bonis vacantibus laicorum, verum & in bonis clericorum id observatum legimus; imperante enim Henrico II. tentavit Rogerus Eboracensis Archiepiscopus obtentu Pontificii privilegii jus antiquum desuetudine exoletum repetere, & clericorum intestatorum bona Ecclesiæ suæ adscribere; sed non solum inane privilegium mansit ob Regis intercessionem, quin etiam moriente Archiepiscopo bona ejus fiscus occupavit, quasi vacantia: Refert Matthæus Parisiens. *in Henrico II. anno Christi* 1181. ibi: „ Eodem anno Rogerus Eboracensis Archiepiscopus diem clausit supremum duodecimo Kalend. Decembris, qui adhuc vivens a Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut si clericus suæ jurisdictioni suppositus agens in extremis testamentum non conficeret, propriis manibus bona sua moriens non distribueret, Archiepiscopus haberet facultatem injicendi manus in bona defuncti: & quoniam quod quisque juris in alterum statuerit, ut debet eodem, post mortem Archiepiscopi, quæcumque reperta sunt in thesauris ejus, justo sunt Dei judicio confiscata. „ Nec solum supremos Principes in bonis vacantibus clericorum succedere legimus, verum & Comites, ut de Comitibus Flandrensibus refert Jacobus Meyer. *in Roberto Frisi. annal. Belgic. anno* 1089. ibi: „ Robertus Comes ex Syria reversus, resuscitavit quandam consuetudinem, qua sacerdotio Flandrensi non licebat facere testamentum; sed cum morerentur sacerdotes, omnium bonorum ipsorum Comites ipsi se fecerunt hæredes: grandis ob hæc inter sacrum cœtum, & Comitem cohorta turbatio; aditus Romanus Pontifex, ut ejus ope ab ea eximerentur servitute; datæ ad Comitem litteræ Apostolicæ ab Urbano Pontifice. „ Igitur non recte in præsenti statuitur, intestatorum clericorum bona ad Ecclesiam, in qua ministrant, spectare.

3 Impugnatur conclusio.

Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, intestatum proprie eum dici, qui cum testamentum facere potuisset, non fecit, *l. 1. ff. de* 4 Intestatus quis dicatur. *suis & legit. l. 1. ff. de veter. & milit. succes. l. intestato 65. ff. de V. S. l. fin. ff. qui petant tut.* improprie autem & ille intestatus dicitur, qui decessit testamento non facto, quia illud facere non potuit, *d. l. 1. ff. de suis, l. Divus l. hæredem 7. ff. qui petant tut.* qui vere intestabiles sunt, *l. is cui 18. §. fin. ff. qui testamenta, l. cui lege 26. C. eod. tit. l. ob carmen 21. ff. de testibus*: docent Connanus *lib. 9. comment. cap. 5. num. 6.* Matienzo *ad l. 1. tit. 8. glos. 3. lib. 5. recopil.* plures congesti ab Osualdo *d. lib. 9. cap. 1.* Castillo *lib. 5. controv. cap. 154. per tot.* juxta quam improprietatem accipiendi sunt textus *in l. 6. Cod. de testam. milit.* ubi impubes intestatus dicitur. Etiam intestatus dicitur, qui testamentum quidem fecit, sed non jure, *l. non putavit 8. §. non quævis, ff. de bonor. possess. contra tab. l. quoties 6. ff. qui satisdare*: aut jure fecit, sed postea ruptum, irritumve factum est, aut destitutum; quia nemo ex eo hæres extitit, *l. eam quam 14. Cod. de fideicomm. l. si nemo 9. ff. de testam. l. proxime 3. ff. de his quæ in testam. delent.* professuntur institutarii *in princ. Instit. de hæredit. quæ ab intest.* Unde cum clerici possint de rebus suis patrimonialibus, aut adventitiis testamentum facere, juxta adducta *in cap. cum officiis 7. de testam.* recte intestati dicuntur in præsenti, si testamentum non fecerint, aut quod fecerint, ruptum, irritumve fit. Deinde sciendum est, quoad ipsa bona patrimonialia clericorum, & jure nostro Hispano, etiam quoad bona quæsita intuitu Ecclesiæ, eosdem gradus successionis dari in hæreditatibus clericorum, ac laicorum, ita ut suo ordine vocentur filii legitimi, parentes, agnati, & cognati, illique bona ab intestato juxta proprium gradum occupent, D. Gregorius relatus *in cap. 3. hoc tit. in 1. collect.* ibi: „ Eupolus præsentium Eusenum Agrigentinæ civitatis Episcopum suum fuisse asserit genitorem, quem quoniam intestatum asserit esse defunctum, ideo jamdicti Episcopi patris sui se promit substantiam adipisci. Proinde de rebus paternis, quas ante Episcopatum noscitur habuisse, jamdictus Episcopus, si eas in jura Ecclesiæ suæ quolibet modo non transtulit, ei quantum portioni ejus legaliter sit competens, ut satisfieri possit, fraternitati tuæ immineat. „ Unde in Concil. Valentino *can. 3.* cavetur, ne propinqui intestati Episcopi bona præsumant propria auctoritate occupare, ne forte cum hæreditariis rebus etiam aliqua ad Ecclesiam pertinentia usurpent. Excipiuntur tamen filii legitimi clericorum, qui patribus suis succedere nequeunt, *cap. 1. hoc tit. in 5. compil. l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin. l. 9. Tauri, leg. 2. tit. 3. lib. 5. ordin. l. 6. tit. 8. lib. 5. Recopil.* Quid tamen in bonis matris observetur, late ibi exponunt Regnicolæ, & Pichardus *in d. princ. Instit. de hæreditate, §. 9. per totum.*

5 De bonis vacantibus.

Secundo sciendum est, bonis vacantibus, cum jam hæres, aut alius successionis jure dominus non speratur, *l. 2. §. ult. ff. ad Tertyl.* olim quidem ad populum cujusque successionem deferri ex lege Julia caduraria, ut Ulpianus scribit *in fragment. regul. tit. 28. §. intestati 7.* junctis non ignotis vulgo ad rem locis *in l. non est ambigendum 12. de bonor. possess. l. bona 22. §. 1. verf. Quod si nemo, ff. de captivis, l. ultima, §. si autem, Cod. de curat. furios. l. si bona 5. Cod. de rebus author. judic. l. jubemus 4. Cod. de Præpos. sac. cubic. lib. 12. l. 2. §. ult. ff. ad Tertyl.* & juxta communem interpretationem legis *quidam 96. §. quotiens, ff. de legat. 1.* sive ex Julia, Papiaque legi-

legibus, quibus ideo plurali legum appellatione hæc delatio bonorum vacantium tribuitur *in l. si vacantia 5. C. de bonis vacantib. lib.* 10. & Papiæ Popeæ legi, apud Tacitum *lib.* 3. *annalium*, juxta vulgarem expositionem illius loci : *Et lege Papia Popeæ præmiis inditis, ut si a privilegiis parentum cessaretur, vetus parens omnium populus vacantia teneret*. Nimirum quia hoc, & alio capite legis Juliæ caducariæ, tamquam prioris, translato ab illa in Papiam posteriorem, ideo modo uni, modo alteri, & sæpe utrique legi hæc adscribuntur. Videndi Balduinus *de leg. Papia pag.* 153. Nicolaus Loensis *lib.* 8. *miscel. cap.* 13. Faber *lib. 9. conject. cap.* 16. & *in Papin. tit.* 2. *princ. 5. illat.* 3. Arnisæus *de jurib. Majest. cap.* 6. *de bonis caducis*, ut in exemplis legis Papiæ 23. *l. Jul.* 44. *ff. de ritu nupt. l. si quis libertam* 28. *Cod. de nupt.* Ulpianus *tit.* 16. §. *aliquando*, *leg. sancimus* 27. *Cod. de nupt.* juncto Ulpiano *tit.* 16. *in princ. vers. Item si*, apud Svetonium *in Claudio*, *c.* 23. Lactantium *lib.* 1. *de falsa relig. c.* 16. Itemque in alio simili exemplo quod colliges ex Ulpiano *in fragmentis*, *tit.* 19. §. *lege*, *l.* 1. *Cod. de infirmandis pœnis cœlib. juncta l. in fraudem*, *cum seq. ff. de his ut indig. l. unic.* §. *quod autem* 12. *Cod. de caducis tollendis*, & in aliis exemplis deductis *ex* §. *posteæ*, *Instit. de succeff. libert. l.* 1. §. *interdum*, *ff. si cui plus quam per legem*, *juncta l. si Patronus* 20. *ff. de donat. l. unica*, §. *& cum lex*, *Cod. de caduc. tollend. l. liberorum* 220. *ff. de V. S.* Hæc autem bona vacantia, quæ delata populi ærario diximus, apud juris civilis auctores fisco vindicari dicuntur, *l.* 1. *&* 2. *ff. de succeff. edict. l. filius* 114. §. *qui intestato* 2. *ff. de legat.* 2. *l. retulare 6.* §. *fisco*, *ad Trebel. l.* 4. §. *eadem* 17. *ff. de fideicommiff. libert. l. quod vivo* 50. *ff. de manumiff. teftam. l. quamvis* 18. *ff. de usucap. l.* 1. §. *an bona*, *cum* §. *sequenti*, *l. eum qui* 41. *ff. de jure fisci*, *l.* 1. *Cod. de donat. inter*, *l. si hæredum* 10. *Cod. de inoffic. l. si vacantia* 4. *Cod. de bonis vacant. lib.* 10. *l. penult. Cod. de Præpositis sacri cubic.* Et incorporationem, atque administrationem similium bonorum pertinere ad Comitem rerum privatarum, sive privati matrimonii Principis, supponitur *in leg. ult. juncta inscriptione*, *C. de bonis vacant. lib.* 10. apud Cassiod. *lib.* 6. *var. c.* 8. Symmach. *lib.* 10. *epist.* 15. ejusque varietatis veteris juris rationem Cujacius *in d. l. unic.* §. *quæ autem* 12. *C. de caduc. tol.* deducit ex eo, quia translata populi potestate in Principem per legem Regiam, translatum etiam fuit jus bonorum vacantium a populo in Principem, argumento *ex l.* 1. *ff. de constit. Princip. l.* 1. §. *cum enim*, *C. de veteri jure*; sed minus recte, ut probat Magnus Præceptor Illustrissimus D. Franc. Ramos *de acquir. hæredit. c.* 2. *n.* 2. nam post legem Regiam, quæ lata fuit sub Octaviano Augusto anno Urbis conditæ 729. ut ex Dione *lib.* 53. probat noster Amaya *lib.* 1. *observ. c.* 1. *n.* 25. lata fuit lex Julia caducaria, sive de maritandis ordinibus, quæ vacantia bona populo detulit anno 736. teste eodem Dione *lib.* 54. tum etiam, quia & posteriorum Cæsarum, jurisconsultorumque temporum diversum fuit ærarium populi, & fisci Principis, ut colligitur ex inscriptione legis 1. *ff. de bonis damnat.* Paulo *lib.* 5. *sentent. tit.* 12. *juncta l. pacta* 72. §. *ult. ff. de contrah. emption. l. cum servus* 39. §. *ult. ff. de legat.* 1. cum aliis congestis ab Amaya *in rubric. lib.* 10. *n.* 10. Tum denique, quia etiam sub Jurisconsultis, & novioribus Cæsaribus, vacantia bona ad populum, sive Rempublicam, ejusque ærarium distinctum a fisco deferri solita esse, innuitur *in l. non est* 12. *ff. de bonor. possess.* & fortassis ea sunt, quæ caduca popularia vocantur *in l.* 2. *C. Theod. de stridiis liberalibus urbis Romæ*. Quare verius dicendum est cum supra laudato Præceptore, ideo vacantia bona interdum populo, ejusque ærario, interdum autem, & frequentius fisco data dici, quia divisis sub Augusto inter Cæsarem, & Romanum populum, Senatumque Provinciis Imperii, simulque earum administratione, & vectigalibus, publicisque reddicibus, ut ex Strabone *lib.* 3. *&* 17. *in fine*, notat post plures Petrus Barbosa *in leg.* 1. *part.* 7. *n.* 8. *solut. matrim.* consequens fuit emolumenta bonorum vacantium in provinciis Senatus, & populi ærario publico deferri ; & in provinciis Cæsaris fisco Principis : sed quia Cæsares ipsi paulatim provincias omnes, & vectigalia redditusque publicos sibi usurparunt, *l. ult. C. de quadrien. prescript.* quamvis diversas arcas, & Præfectos haberent, confunduntur tamen sæpius fisci, atque ærarii appellationes, tam quoad bona vacantia, *l.* 4. §. *si bona*, *ff. de fideicommiff. libert.* quam quoad reliqua utriusque ærarii jura, *l. edicto* 13. *in princip. &* §. 1. *l. Senatus*, 15. §. *Senatus*, *ff. de jure fisci*, *l.* 2. §. 4. *ne quid in loco*, *l. cum hi* 8. §. *transactiones* 19. *ff. de transact. leg.* 1. §. *ex illa* 9. *ff. ad leg. Cornel. de falsis* : quo modo intelligendum est quod de Nicensibus refert Plinius *lib.* 10. *epist.* 89. ibi : *Nicensibus*, *qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a D. Augusto firmat debitis vacare*.

6 De corporibus, & collegiis.

Tertio sciendum est, posterioribus constitutionibus certa corpora privilegium illud obtinuisse, ut fisco præferrentur in bonis intestatorum, nempe ut decedente Decurione, Naviculario, Cohortali, Fabricensi ab intestato, & sine consanguineis, Curia, vel Corpus succederet, non vero fiscus, *l.* 1. *C. de hæredit. Decur.* ubi ex Constantini constitutione navicularii bona sine hærede legitimo decedentis Corpus navicul ariorum tanquam vacantia occupat. Naviculari, navarchi, aut naucleri erant navibus præpositi, navigationique inservientes publico ministerio, & quorum collegii curam spectabat (argumento *ex l.* 1. *Cod. quod cujusque univers. nomine*,) publicas species frumenti, olei, & similium Romam deferre, ideo ad Præfectum annonæ mittitur prædicta constitutio, *l.* 1. *& toto titulo cum rubric. Cod. de navicul. & naucleris publicas species transportantibus*, *lib.* 11. Horum (inquam) Romæ collegium fuit, *dicta l.* 1. §. 1. *quod cujusque univers. l. semper* 5. §. *ultim. ff. de jur. immunit.* Eorum patrimonium obnoxium erat functioni publicæ naviculariæ, cum ex obligatione obstringerentur ad species annonarias deferendas *l.* 1. *& passim*, *Cod. de prædiis & omnibus rebus navicul. li.* 11. Eorum munus, sive officium appellatur functio, ideft obnoxietas naviculari, *in l.* 1. *ff. de muner. & honor.* Quare ad alios navarchos non pertinent privilegia navicul ariis concessa, quam ad eos qui felici embola species istas Romam transportabant, *dicta l. semper* 5. §. *negotiatores*, & §. *Divus*, *l. qui naves* 3. *de vocat. & excusat. mun. l. pro commeditate* 7. *l. venerandæ* 30. *Cod. Theodos. de naviculariis*. Non nego rem navicul ariam publicam esse, sive navium exercitium ad summam Reipublicæ curam spectare, ut dicitur *in l.* 1. §. *licet* 20. *de exercit. actione* ; maximisque favoribus dignissimam esse, ut multi extollunt apud Solorzanum *de jure Indiar. li.* 1. *cap.* 8. *ex numer.* 11. & *cap.* 16. *numer.* 31. Lazarus Baisius *integro tract. de re navali*, Claudius Salmasius *in observ. ad jus Atticum*, *cap.* 27. quædam pro more rapsodico Henr. Salmut. *in notis ad memorabil. Pancirola*, *li.* 1. *tit.* 38. alios remissive adducens Narbona *in l.* 12. *titul.* 10. *li.* 7. *Recopil.* quin potius fateor, multa privilegia eis qui maritimam navigationem exercent, concessa esse per nostros Reges *in titul.* 10. *li.* 7. *Recopil.* Sed error est huic nostro juri, & sæculo adaptare, quæ Romani, & Constantinopolitani Imperatores concesserunt : tum ex defectu potestatis, quia extraneæ illæ constitutiones nos non ligant : tum ex defectu usus, & accommodationis, quia plerumque diversis occurrunt jura necessitatibus ; & navarchis, quibus Roma, & Constantinopolis indiguit, nos non indigemus : in quem errorem incurrunt, qui nescientes distinguere jus merum a constitutionibus ; jusque rationem a peculiari politica utriusque Imperii, obtradunt nobis leges illas veteranas sine usu, & sine materia ; unde merito in dubium vocat Sthepanus Nathen. *de justitia vulnerata*, *part.* 1. *titul.* 1. *cap.* 2. an bono consilio Lotharius Imperator in usum, memoriamque reduxerit jus Romanum ? Non quia perfectæ æquitatis imago, & fons non sit ; sed quia plerisque illius juris malus usus est. Unde hodie decedente naviculario sine hærede, bona ad fiscum pertinent, non ad corpus naviculariorum. Olim etiam milite sine successore obeunte, deficientibus cognatis usque ad quintum gradum, bona legioni, sive vexillationi deferebantur, *l.* 4. §. *eadem* 17. *Digest. de fideicommiss. libert. l.* 2. *Cod. de hæredit. Decur.* quæ est lex unica *C. Theod. de bonis milit.* quod jus ex rescripto Adriani Imperatoris originem sumpsisse, non male probat Hothomanus *li.* 8. *observ. cap.* 8. Merillus *li.* 2. *variant.* ex Cujacio, *cap.* 7. Ofualdus *li.* 9. Donel. *cap.* 1. *littera T*, *ex l. si quis filio* 6. §. *ejus qui deportatur* 7. *Digest. de injusto rupto*, *l.* 4. §. 17. *Digest. de fideicommiss. l.* 2. *Digest. hæredit. Decur.* plura Cujacius *li.* 16. *respons. Papin. in l.* 2. *Cod. de veter. & milit. succeff. l. unic. C. Theod. de bonis milit.* quæ extat *in l.* 2. *Cod. de hæredit. Decur.* ubi observandum est, separari legiones a vexillationibus, ut etiam *in l. final. Cod. de his qui non impleris stipendiis*, *li.* 10. *l.* 9. *Cod. quando provocare non est necess.* & merito, nam in vexillationibus Equites tantum militabant. Vegetius *li.* 2. *cap.* 1. *&* 2. Quare non recte Cujacius vexillationes numeros interpretatur *in dict. l. final. Cod. de his qui non impletis*, cum numerorum nomen generale sit, *l. contra* 14. *Cod. de re milit.* Vexillationes autem auxiliares fuisse putat Steubechius *ad Vegetium dict. cap.* 2. Turnebus autem *li.* 3. *advers. cap.* 30. Emeritos veteranos asserit esse milites, qui exauctorati, sub signo tamen seorsum, donec præmia, & agros acciperent, tenebantur. Eodemque modo interpretatur locum Svetonii *in Galba*, *cap.* 20. *in lib.* 5. *adverf. cap.* 2. De vexillationibus agit Pancirola *in notitia*, *cap.* 32. *&* 34. Hæc bona dicuntur caduca legionis apud Ulpianum *in dict. l. ego* 4. §. *eadem* 17. cujus littera elegantior & purior est, quam inversionem aut lecturam patiatur. Dixerat de caducis fisci, sive de bonis ut vacantibus fisco delatis, in quæstione, an tunc conserventur libertates, necne, ut ex mutatione personæ jus variatum videretur. Docuit ex æquo conservari libertates, si vacantia non fisco, sed legioni deferrentur. Verba ejus sunt : Quare etsi caducis legionis bona delata sint, idem erit probandum. Immerito ergo Cujacius ad Ulpianum *titul.* 28. *& in l. unic.* §. *postremo*, *Cod. de caduc. tollend. & in dict. l.* 6. §. 7. *de injusto rupto*, quem sequuntur Pichardus *in lecturis ad titul. de acquir. hæredit. cap.* 5. *numer.* 15. Valentia *ad eumdem titul. cap.* 3. *numer. ultim.* emendavit *caducariis legibus*, quem jam eo nomine taxavit Broeus *ad titulum de eo cui libertatis causa*. Nec felicius Haloander, Hugo a Porta, & alii veteres, a quibus noster Acosta *in* §. *cum in bello*, *verbo Agnati*, *numer.* 3. ita reposuerunt ; *Si qua duci legionis*. Caduca enim legionis dicuntur bona vacantia militis legionis delata. Titius Arruntenus Paternus *lib.* 1. *militarium*, *in leg. ultim. de jure immunit.* inter militiæ officiales, quorum longum catalogum ibi attexit, recensetlibrarios caducorum, qui scribendis, componendisque rationibus bonorum vacantium legioni delatorum, præpositi erant : Cujacius *in parat. ad titulum Cod. de hæredit. Decur.* & illustravit cultissimus Ramirez de Prado *ad Martialem lib.* 4. *epigram.* 91. Aliud extat ejusdem Hadriani rescriptum, quod referunt, & illustrant D. Nicol. Antonius *lib.* 5. *de exil.* *exil. cap.* 22. D. Josephus de Retes *lib.* 3. *analect. de interd. & releg.* 71. Habuerunt etiam jus in bona vacantia cohortales ejusdem provinciæ, cohortale sine hærede decedente, *l. si quis cohortali* 3. *Cod. de hæredit. Decur.* Cohortales in provinciis perpetui sunt, qui ministrant Præsidibus, in eorum officiis ministrantes, de quibus *tit.* 58. *lib.* 2. *Cod. Justin.* & immunes sunt a functione navicularia, a solicitudine vastaguæ, sive publicæ transvectionis tributorum, & specierum, & a curiali munere, ut officiis cohortis vacent ; videndi sunt Bulengerius *de Imperio Romano*, *lib.* 6. *cap.* 29. Pancirola *notit. Imperii Oriental. cap.* 9. Huic ergo corpori collegiatorum, sive conditionalium, bona vacantia deferebantur, excluso fisco, & etiam corpori Scholæ Fabricensium, *leg. penult. & ult. Cod. de hæredit. Decur.* & etiam Præfectianæ deferebantur bona Præfecti vacantia, *leg. ultim. Cod. de apparit. Præfect. Prat. lib.* 12. Hodie tamen omnibus his corporibus fiscus præfertur, quia per leges Regias fiscus ad bona vacantia vocatur, insuper habitis dictis privilegiis, ut docuerunt *in leg.* 32. *Tauri*, Tellus Fernandez *num.* 4. Palacius Rubius *num.* 12. Et multo minus fisco præferuntur alia corpora, seu collegia, quæ ad similitudinem supradictorum ad bona vacantia admitti nonnulli DD. existimarunt : in primis enim Angelus *in l. si quis filio* 6. §. *ejus*, *de injusto rupto*, Baldus *in l.* 1. *Cod. de hæredit. Decur.* docent, quod si aliquis de collegio, vel de confraternitate aliqua decedat, vacantia bona ejus non fisco, sed confraternitati cedere : & Afflictis, Peregrinus, & alii, quos sequitur Mastrillus *de Magistr. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 372. *&* 374. tenent, bona Rectoris, scholaris seu collegiati, qui in numero, seu matricula scholæ, collegiive Doctorum relatus erat, ad ipsam scholam pertinere, excluso Fisco. Bartolus quoque *in dict. l.* 1. ausus fuit affirmare, quod si nobilis de uno sedili moriatur sine hærede, ceteros nobiles de eodem sedili posse occupare : & Baldus *in l. si qua illustris* 5. *num. 6. Cod. ad Orphic.* tenet expositis ante fiscum succedere hospitale Misericordiæ. Melius dixerat Accursius *in l. nutrisoribus* 10. *Cod. communia*, *de succeff.* hoc jus contra illum textum, & authenticam sequentem moribus esse introductum. Sed quamvis pro his opinionibus multi sunt Auctores veteres, quos in unum congerunt Tiraquellus *in suo tract. Le mort saisit le vif*, 2. *part. declarat.* 15. Mastrillus *ubi proxime*, *ex num.* 372. Farinacius *in fragmentis*, *verbo Fiscus*, *ex num.* 10. Amaya *in l.* 1. *ex num.* 29. Montalvus, & Didacus Perez *in l.* 20. *tit.* 19. ego tamen hæc omnia, & similia commentitia puto, & fictitia, neminemque fisco præferri in bonis vacantibus præter consanguineos, & uxorem assero, nisi forte consuetudine legitima introductum sit, ut hospitale, vel quæ alia communitas præferatur, vel Baro, aut Dominus jurisdictionis ; hoc enim jus consuetudine induci posse, certum est, docent Rosental. *de feudis cap.* 5. *conclus.* 54. & in variis casibus Regnerus Sixtinus *de regularibus lib.* 2. *cap.* 9. Peregrinus *de jure fisci*, *lib.* 4. *tit.* 3. Camillus Borellus *de præstantia Reg. Catholici*, *cap.* 14. Amaya *ubi sup. num.* 37. Certe in Decurionibus, aliisve collegis, qui muneribus publicis obeundis sunt mancipati, ultra communem rationem, quam supra assignavi, & illa potissimum facit, videlicet ut qui ex administratione defunctorum collegarum fisco manent obnoxii, ex eorum quoque patrimonio lucrum sentiant, *Novel.* 13. *Theodosii*, cujus principium extat *in l. ult. Cod. de hæred. Decur.* argumento legis *semper* 5. §. *negotiatores*, *ff. de jure immunit.*

7 Traditur ratio decidendi.

Unde jam apparet vera ratio præsentis decisionis, nam cum legibus sæcularibus cautum sit, ut Ecclesia in clericorum intestatorum bonis succedat, *l. si quis presbyter* 20. *Cod. de Episcop. & cleric.* Theodoricus Rex *in suo edicto*, *cap.* 6. ibi : „ Clericos, religiosasque personas intestatas deficientes, quotiens defuerint qui jure succedant, locum Ecclesiæ suæ secundum leges facere debere præcipimus. „ Ideo Ecclesia fisco præfertur, & bona illa vacantia occupat, ut Curia, vel simile corpus occupet bona sui collegæ ; imo olim Ecclesiam in terris quoad temporalia sibi subjectis, etiam adstantibus consanguineis intestatorum bona occupasse, liquet ex D. Gregorio *lib.* 1. *epist.* 42. ibi : „ Cognovimus (*inquit ad Petrum Subdiaconum Defensorem patrimonii Siciliæ*) etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes suos non permittunt succedere, sed res eorum ad usus Ecclesiæ pertrahuntur : de qua re diffinimus, ut parentes morientium, qui in possessione Ecclesiæ degunt, hæredes eis succedere debeant, nec aliquid eis de substantia morientium subtrahatur. „ Ut etiam Constantinus statuit, ut bona Martyrum ad Ecclesiam spectarent, teste Eusebio *lib.* 2. *de vita Constant. cap.* 21. *&* 36. ibi : *Martyrum substantias justit genere proximos accipere ; si nullus eorum fuerit, Ecclesias habere hæreditates*. Quem illustrat Merillus *lib.* 3. *observ. cap.* 2. Nec hoc jus succedendi in bonis clericorum ab intestato decedentium, ratione destituitur ; nam tam jure veteri, quam novo uxor succedebat sponso, nullis extantibus mariti consanguineis, *l.* 1. *C. unde vir*, *l. final. Cod. Theodos. de legit. hæredit.* ibi : „ Nisi ille casus emerserit, ut nemo de propinquis successionem mortui vindicare possit ex lege, cum fisco nostro qualiacumque jura matrimonii præponamus. „ Plura Borellus *de præstantia Regis cap.* 14. *num.* 19. Osualdus *lib.* 9. *cap.* 1. *littera K*, Amaya *in d. l. unica*, *Cod. de bonis vacant. num.* 31. Sed Ecclesia sponsa est proprii Prælati, ut late probavi *in cap. inter*, *de translat. Episcopi* : igitur defuncto ejus sponso ab intestato illi succedit. Accedit, nam lex positiva æmula naturæ, & communem hominum sensum imitata, solet intestatorum hæreditates eisdem adjicere, quibus credibile est defunctum, si disponeret, eas relicturum fore, *l.* 3. *l. conficiuntur* 8. *ff. de jure codicil.* sed si clericus disponeret, & agnosceret propria cognatione destitui, hæredem reliquisset Ecclesiam, juxta adducta *in cap. cum officiis*, *de testam.* Igitur recte ejus bona, nullis extantibus consanguineis, Ecclesiæ deferuntur. De successione clericorum etiam ab intestato agit Crespy *tom.* 2. *observ.* 51.

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ; nam licet verum sit, fiscum bona vacantia intestatorum occupare, ex juribus supra adductis, quibus non obstant textus *in l. si hæredum*, *Cod. de inoffic*, *l. 6.* §. *certe*, *ff. si quis omiss. causa testam. l. habere*, *ff. de evict. l.* 1. *Cod. de donat. inter*, *l. ultim. de succeff. edicto*, *l. 6.* §. *simpliciter*, *ff. si quis omissa causa testam. l.* 1. §. *sed si morte*, *ff. quando actio*, *de peculio*, videndi sunt Primarii nostri *ad tit. de acquir. hæred.* tamen id procedit, quando non præfertur fiscus a Curia, corpore, seu aliqua communitate. Unde cum in præsenti casu in bonis clerici ab intestato decedentis fisco Ecclesia præferatur, ex auctoritatibus, & rationibus supra adductis, ideo in præsenti docetur, bona clericorm intestatorum ad Ecclesiam spectare. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex variis historicis ; nam illi loquuntur de Principibus, qui potius invadebant clericorum hæreditates, quam jure occupabant ; nec oppressa Ecclesia jus proprium defendere poterat : unde ex similibus factis non recte argumentum deducitur contra supra tradita, cum invasiones illæ potius violentæ occupationes, quam legitimæ essent successiones. Hucusque traditis opponi potest textus *in cap. Episcopus qui*, 12. *quæstion.* 2. cujus interpretationem dedi *in cap.* 1. *de testamentis*.

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburiensi.

COncilio allatum est, quod quidam laici improbe agant contra Presbyteros suos, ita ut de morientium presbyterorum substantia partem sibi vindicent, sicuti de propriis *b* servis. Interdicimus itaque canonica auctoritate, ne hoc ulterius fiat ; sed sicut liberi facti sunt ad suscipiendum gradum, & agendum divinum officium, ita nihil ab eis *c* exigatur præter divinum officium. De *d* peculio vero facerdotum nihil sibi usurpent, sed totum in quatuor dividatur partes : una Episcopo, altera altari, tertia pauperibus, quarta parentibus : & si non sunt idonei *e* parentes, Episcopus eam recipiat, & in usum Ecclesiæ diligenter distribuat ; & si quis contra hoc facere præsumpserit, anathematizetur.

NOTÆ.

1 a *Triburiensi.*) Ita etiam legitur *in* 1. *collection. sub hoc tit. cap.* 2. & ex eodem Concilio citatur textus hic a Burchardo *lib.* 2. *Decreti*, *cap.* 206. Carnotensi *part.* 6. *Decreti*, *cap.* 281. sed in canonibus editis a Binio, & Coriolano non reperitur præsens textus : sed cum Decretistæ addant, *ex Concilio Triburiensi sub Arnulpho*, credendum est, potius canonem hunc periisse ex ipso Concilio, quam esse alterius Concilii Triburiensis celebrati sub Conrado. De Concilio Triburiensi temporibus Arnulphi celebrato, jam nonnulla notavi *in cap. clerici*, *de vita*, *& honest. cleric.*

2 b *Sicut de propriis servis.*) Sed omne, quod servus acquirit, domino acquirit, etiam invito, & ignoranti, *l. acquiritur*, *l. etiam invitis* 32. *ff. de acquir. rer. domin.* §. 1. *Instit. per quas personas nobis acquiritur* ; ergo non recte in præsenti refertur, dominos a servis suis tantum partem eorum, quæ acquisierunt, posse vindicare. Abbas Panormitanus hic *notab.* 1. post Hostiensem verba hæc non intelligit de servis in servitute decedentibus, sed de servis jam manumissis, & ita de libertis, in quorum bonis etiam facto testamento certam partem patronus obtinet, §. *sed nostra*, *instit. de succeff. libert.* Sed Abbatem reprehendit Barbosa *hic*, *num.* 2. ex eo, quod Patronus partem tantum liberti obtinet, cum testamentum ipse condidit ; si vero ab intestato decedat, liberis non superstitibus, in universum jus succedit patronus ; unde cum in præsenti agatur de libertis, ab intestato decedentibus, non partem, sed totum patrimonium patronus occupare debebat. Quare ea sententia omissa, aliter respondit Barbosa, videlicet in relatis verbis non referri decisionem Pontificis, sed tantum partis allegationem. Sed veriorem censeo Abbatis interpretationem, si observetur, præsentem textum non esse exaudiendum, nec intelligendum juxta jus Romanorum, quod postea illustrabimus ; sed potius juxta leges noviores Longobardorum, & Vvisigothorum, ex quorum Provinciis erant Episcopi, qui præsentem canonem ediderunt. Juxta leges autem

tem eorum certam partem patronus ex bonis liberti vindicabat, *l. 17. titul. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: „ Et si aliquod in gastindio Ducis, aut privatorum hominum obsequio donum vel munus conquisierit, res ad donatorem revertantur; *in alias vero res*, sicut dictum est, si hæredes non dereliquerit, aut se vivo non indicaverit, patronus succedat sicut parenti suo. *Et l. 13. tit. 7. lib. 5. legum Visigoth.* ibi: Si manumissus sine filiis de legitimo conjugio natis transierit, & ei patronus in libertate aliquid donaverit, aut forsan de ejus servitio discesserit, & alio se contulerit, omnia ad patronum, sive ad ejus hæredes sine dubio revertantur. Quod si forsitan in terra ipsius patroni consistens, qui eum manumisit, aliquid de labore suo acquisierit, medietas acquisitæ rei exinde in patroni potestate consistat. „ Unde sensus hujus textus est, quod Domini volebant a libertis in Ecclesia manumissis, ut presbyteri ordinarentur, certam partem bonorum vindicare, ut a servis propriis privatim manumissis ab intestato decedentibus, quod alienum erat a sacris canonibus, ut ex infra dicendis apparebit.

c *Nihil ab eis.*) Idest non operas, non successionem, in quibus præcipue juspatronatus consistit. Donellus *lib. 2. comment. cap. 17.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 8.* Cujac. *ad tit. C. de bonis libert.* nisi divinum officium pro operis promissum sit, juxta adducta *in c. 3. de servis non ordin.*

d *Peculio.*) Idest bona ab ipso presbytero aliunde quæsita extra Ecclesiam; nam si intuitu Ecclesiæ bona illa fuissent acquisita, plene, & integre ad Ecclesiam spectabant, ex traditis supra *in cap. final. de pecul. cleric.* ut probavi, in his juribus peculium accipi pro bonis, non intuitu Ecclesiæ acquisitis, sed extra, & aliunde obtentis.

e *Si non sint idonei parentes.*) Imo si indigni erant, filcus ea bona eripere debebat, *ex l. 1. & per totum, ff. de his, quæ ut indign.* non vero Episcopus ea vindicare poterat. Abbas, quem sequitur Joannes Garcia *de tacito fideicommisso, n. 42.* existimat in præsenti parentes non fuisse indignos, sed incapaces; unde cum portio competens incapaci, non ad fiscum perveniat, sed conjuncto acquiratur, inde Episcopo conjuncto in præsenti bona acquiri. Sed verius credo PP. in præsenti non agere de parentibus incapacibus ex lege civili, sed de non idoneis, idest publicis peccatoribus, parumque piis viris; illi enim quia idonei non sunt, nulla bona recipere debent.

COMMENTARIUM.

6 SIngularis est hæc Concilii Tribur. constitutio, & spociali ratione subnixa, quatenus ex bonis liberti *in* presbyterum ordinati, & ab intestato decedentis, jubet quatuor partes fieri, ita ut patronus nullam habeat, imo una pars Ecclesiæ, alia Episcopo, pauperibus alia, & parentibus alia deferatur. Non est similis constitutio in utroque jure, civili videlicet, & canonico: imo utriusque juris sanctiones contrarium suadent. Primo enim si sacros canones attendamus, vel bona hæc quæsita fuerunt ab hoc presbytero ante manumissionem, & per consequens ante sacram ordinationem; vel post manumissionem. Primo casu ea bona in potestate & dispositione domini sunt. Concilium Tolet. 1. *can. 2.* ut ex ipso citatur a Burchardo *lib. 1. Decreti, cap. 23.* Ivone Carnotensi *part. 6. Decreti, cap. 38.* ibi: „ De rebus vero illorum, vel peculiari, qui a dominis propriis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos promoveri debeant, statutum est, ut in potestate dominorum consistat quidquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere, an sibi retinere voluerint. „ Secundo casu integre, & plene ad Ecclesiam spectant. Concilium Tolet. 4. *can. 74.* ibi: „ De familiis Ecclesiæ constituere Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat, quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat; ea tamen ratione, ut antea manumissi libertatem status sui percipiant, & denuo ad ecclesiasticos honores succedant. Irreligiosum est enim obligatos existere servituti, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quicquid autem talibus aut per libertatem concessum, aut successione extiterit debitum, aut a quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere; sed omnia ad jus Ecclesiæ, a qua manumissi sunt, oportet post eorum obitum pertinere. His quoque, sicut & ceteris Ecclesiæ libertis, accusandi, vel testificandi adversus Ecclesiam aditus intercluditur, ad quos si adspiraverint, non solum libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate naturæ, sed tempore necessitatis promeruerunt. „ Ergo non debent bona liberti dividi in quatuor partes, ut in præsenti statuitur. Juris civilis etiam dispositioni præsentem canonem non convenire, facile constabit, si juspatronatus quoad successionem tantum liberorum (quod ut a famosiori juspatronatus dicitu. *in leg. quod ex liberta 11. §. 1. ff. de oper. libert. leg. libertus 14. ff. de tutore & curat.*) ab origine repetamus.

y Juspatronatus ex l. decemvirali.

Sciendum igitur est lege XII. Tabul. ita cautum esse: *Si libertus intestato moritur, cui suus hæres nec extabit, est patronus patronive liberi essent ex ea familia, in eam familiam proximo pecunia ditior.* Refert, & probat Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul. 5.* Ait lex, *intestato*, ut significet, ea lege liberam testamenti factionem datam fuisse liberto, ita ut impune præteriret patronum, & extraneum hæredem instituerat. Ulpianus *tit. 27. regul. §. 1. & tit. 29. in princip.* Sequitur, *cui suus hæres non extabit*, ut agnoscatur, intestati liberti hæreditatem deferri patrono; cum sui hæredes liberto non extant. Unde ex ea lege patronum ab intestato repellebant filii in sacris existentes, etiam adoptivi, necnon uxor ducta per coemptionem. Ulpianus *tit. 19. regul. in collat. legum Mosaic. titul. ultim. §. pen. l. qui duos 9. §. 2. de rebus dubiis*, juncto D. Josepho de Retes *lib. 7. opusc. cap. 5. leg. liberto 17. Digest. de bonis libert.* juncto Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 2. leg. 3. Digest. de suis & legit.* Ait lex, *patronus*; quo nomine licet patronus masculus tantum comprehenderetur, tamen consensu prudentum ad feminas patronas jus porrectum fuit. Ulpianus *dict. tit. 27. leg. 1. §. 1. leg. 3. §. si duo, Dig. de legitim. tut. dict. leg. liberto 17. leg. 3. §. hac, Dig. unde legit.* Similiter illa verba: *Patronive liberi*, ad liberos Patroni, patronæque non degeneres, sed ex justis nuptiis susceptos referenda sunt, *leg. 1. & 3. Dig. de pœnit. hared.* Ulpianus *dict. tit. 27. & 28. leg. 3. §. 1. Dig. de legit. tut. leg. etsi 6. §. 1. leg. patronæ 18. l. si filius 42. in princip. & §. ultim. Dig. de bonis libert. leg. satis constat, Dig. de jurepatr.* Imo & illis verbis comprehenduntur uxor ducta a patrono per coemptionem, de qua exaudiebat textum *in l. quamquam 62. §. 1. Dig. de ritu nuptiarum, junctis l. si patronus 13. Dig. eodem.* litteratissimus vir collega noster D. Petrus de Ulloa in Granatensi Senatu Regius Consiliarius, *in assertionibus de successione libertorum, cap. 1. §. 5.* Item filii adoptivi a patrono, ut post Cujacium probat idem eruditus vir. Inde deducitur, attenta ipsa lege XII. Tabul. semper patronum intestatæ libertæ occupasse hæreditatem, quia illos suos hæredes habere non poterat, *leg. 4. Dig. de libert. & posthum. l. 13. Dig. de suis & legit.* proindeque, cum tantum sui hæredes patronum excluderent, semper ad patronum libertæ successio spectabat. Ulpianus *dict. tit. 29. §. 3.* Subtiliter tamen illum casum excipit perdoctus collega noster ubi supra, *cap. 2.* cum liberta coemptione nupta maritum simul, & dominum quæsiit. Mulier enim ita coempta in manum, potestatemque viri transibat, *l. 4. Dig. de his qui sunt sui, l. 2. Dig. qui jurisd. leg. 3. §. hoc autem, Dig. de legat. præstand, leg. uxori 18. Dig. ad l. Corn. de falsis*, Paulus & Papin. *in collat. legum Mosaic. tit. 4.* unde maritus ab intestato jure peculii ejus bona occupabat, excluso patrono. Nec obstat quod ipsa testamentum facere poterat. Ulpianus *in fragment. titul. 20. §. penult.* Nam novum in jure non est, ut qui testamentum facere potest, si ab intestato decedat, hæredem legitimum non habeat, ut de virgine Vestali refert Gellius *lib. 1. noctium, cap. 12.* & in filiofamilias peculium castrense habente notum est.

8 De eodem jure ex edicto prætoris.

Succedit edictum Prætoris circa ipsum jusparonatus. Et cum lege decemvirali tantum filii sui, etiam adoptivi, patronum excluderent, jure Prætorio filiis emancipatis succurrum est, & adoptivis jus in partem detractum, ita ut omnes filii legitimi, etiam emancipati excluderent patronum, tam ex testamento, quam ab intestato, *§. qua de causa, Instit. de succes. libert.* Si autem exhæredati erant, vel præteriti, vel ab hæreditate se abstinebant, & locum patrono faciebant, *leg. etsi 6. §. 1. & 3. ff. de bonis libert. leg. sive 21. §. 3. Dig. de jurepatron.* & ne in arbitrio esset liberti adoptionis commento fraudare patronum filii adoptivi, etiam instituti, aut uxor coempta cum patrono, in æqualem portionem admittebantur. Ulpianus *dict. tit. 29. §. 2.* cui sententiæ subscribit Hermogen. *in dict. leg. sive 21. §. 3. Dig. de jurepatron.* Etiam edicto suo Prætor facultatem testandi lege decemvirali libertis concessam taxavit, statuens ut libertus sine liberis testatus, semissem bonorum patrono relinqueret, alioquin bonorum possessionem contra tabulas illi pollicebatur usque ad eam portionem semissem. Ulpianus *in fragmentis, dict. titul. 29. §. 1. leg. 1. & 2. Dig. de bonis libert. leg. 1. §. penult. Dig. si cui plus quam per legem, si patroni 22. §. ex duobus, Dig. de jurepatron.* Idque innuit Svetonius *in Nerone, cap. 23.* dum inquit, Neronem constituisse, ut libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans præstaretur. Exce referendus Quintilianus *in declamat.* cui titulus, *Alvia testis*; dum pro liberto alloquente patronum ait: *Huic debeo munus, operas, testamentum.* Et Paulus *in l. & quia 10. Dig. pro socio*, dum inquit: *Et quia plerumque vel a parente, vel a liberto quasi debitum nobis hæreditas.* Ceterum si filios habet, eosque instituat, aut exhæredet in ea causa, in qua per querelam juste agant de inofficioso, sine metu omittit patronum, *dict. l. si patronus 22. §. naturales*, & *§. ultim. leg. sed si patroni 8. §. 1. Dig. de interdict. & releg.* docent Cujacius *li. 3. qq. Pauli in leg. 26. Dig. qui potiores*, Goveanus *in l. ex asse 32. Dig. ad l. Falcid.* tantum enim voluit Prætor filios patrono præferri, adeo ut si simul cum filiis instituat patronum, aut a patrono legetur filiis exhæredatis liberti, graverur recte semis his legatis, *l. 4. de condit. & demonstr. leg. ex asse 52. leg. si cujus 64. §. ultim. Dig. ad Trebell.* argumento textus *in l. 1. §. sed si libertus, Dig. si quid in fraud. patroni.* Hæc autem portio patrono debita semis bonorum est, *dict. l. 1. §. penul. Dig. si cui plus, l. debitor 40. §. 1. Dig. de pignoratit. action. leg. Julianus 43. Dig. de bonis libert.* Hodie vero ex Justiniani constitutione, quæ extat in suo Codice sub titulo *de bonis libert.* a Cujacio ex libris Basilic. restituta, triens dumtaxat est; unde in aliquibus locis Pandectarum, in quibus consulti loquuntur de hoc semisse reposuit Tribonianus pro semisse, certam partem, ut *in leg. 1. §. ultim. Dig. de bonis libert. leg. sed cum patrono 6. Dig. de bonor. possession.* notavit Cujacius *li. 41. Pauli ad edict. in leg. illud 4. de bonor. possess. contra tab.* & *in recit. ad leg. 6. Dig. de bonor. possession.* Hæc tam in liber-

bertis viris, quam patronis procedunt; quid tamen ex eo edicto circa libertas, vel patronas actum sit, seu immutatum, videamus. Et circa libertam nihil immutatum legimus; imo cum liberta esset in perpetua tutela patroni, sine ipsius auctoritate testamentum condere non poterat, unde satis illi ita prospectum erat, cum ipsius peruiciem alium hæredem non instituerer. Ulpianus *in fragmentis, titul. 20. §. penultim.* Cicero *in Topicis, & li. 7. ep. 21. ad Trebatium*, Livius *l. 49.* ibi: „ Quin eo processerat consuetudine capta, ut post patroni mortem, quia nullis in manu erat, tutore a Tribunis, & Prætore petito, cum testamentum faceret, unum libertum institueret. „ Ulpianus *titul. 11. §. 18.* Circa patronam etiam Prætor nominatim nihil cavit: forsan semis ob reverentiam & verecundiam præstabatur, circa quam deterior patronæ, quam patroni conditio fuerat, *l. 8. ff. de statu hominum.* Unde ipsa contra tabulas agere non poterat; quare fortassis *in l. si vero 54. ff. solut. matrim.* dicitur maritum uxoris negotium gerens, ejus voluntate servos manumisisse, nimirum ut per mediam mariti personam jura patronatus ampliora ex edicto Prætoris consequeretur. Illud etiam Prætor suo edicto addidit, videlicet ut cum ex lege decemvirali patroni, patronæque, ac liberi eorum in potestate existentes vocarentur ad successionem intestati liberti, & etiam qui ex familia manumissoris essent, agnati videlicet patroni vocarentur, *§. 4. Instit. de honor. possess.* Ulpianus *titul. 28. §. 7.* non tamen illi vocabantur ut patroni, vel eorum liberi, sed tantum eos Prætor invitabat ad successionem, liberto sine liberis ab intestato decedentes. Ulpianus *in fragmentis, tit. 28. §. 7. leg. liberti 17. ff. de bonis libert. §. 4. Instit. de honor. possess.* Etiam eo casu cognati manumissoris vocabantur, non absolute, sed tantum si eos ita conjunctos manumissor inveniret, ut plus mille asses ab eo legati nomine capere possent. Ulpianus *titul. 28. §. 7.* hoc est ex personis illis essent, quibus manumissor ex lege Furia plus mille asses legare poterat; nam etsi lege Furia prohibitum esset plus mille asses legatario relinquere, *princip. Instit. de l. Falcid.* Cicero *pro Balbo*, & *vers. 3.* tamen certæ personæ excipiebantur cognationis titulo, quibus licebat legare in infinitum; sicut & a prohibitione legis Cinciæ, quæ modum imposuit donationibus, certæ excipiebantur personæ, quibus sine modo donari licebat. Ulpianus *tit. 1. in princip. & §. 2. l. 4. Cod. Theod. de donat.* Tandem Prætor cum lege decemvirali hæreditas liberti intestato decedentis patrono deberetur, addidit ut liberorum liberti, etiam post manumissionem susceptorum, ab intestato, & sine cognatione decedentium bona manumissores perciperent, concessa eis bonorum possessione, cujus subobscurum extat vestigium apud Ulpianum *lib. singulari de legit. hæredit. & in tit. 16. collat. legum Mosaic.* Apertum tamen extat in constitutione Græca, quæ desideratur *in tit. de bonis libert.* & referetur *li. 49. Basilic.* non enim servitutis sordes, nisi post tertiam generationem purgabantur. Unde *in l. 9. Cod. de adopt.* signater docetur, patronum libertæ filiam adoptare non prohiberi; extraneum tamen infertur vetari eam adoptare, ob legis Visellæ prohibitionem, *leg. si pater 5. §. final. ff. de adopt. l. unic. Cod. ad leg. Visel.* Illustrat Amaya *in l. 1. Cod. si libertus.* Huic ultimæ parti edicti Prætoris conveniunt leges Francorum, & Longobardorum, ut videre est in Capitularibus Caroli *lib. 6. cap. 208. lib. 11. tit. 34. lib. 2. Legum Longobardorum.* Prosequitur Jus Prætorium Mesa *lib. 3. variar. cap. 3. 4. 5. & 6.*

9 De eodem jure ex l. Papia.

Successit jus novum legis Papiæ, quo adauctum est jus patronorum; distinctionem enim adhibita inter libertum centenarium, & non centenarium, ita ut qui centenarius non erat, quamvis unum dumtaxat filium haberet, impune omitteret patronum in testamento, atque securus esset itidem ab intestato, *§. sed postea, Instit. de succeff. libert.* si vero centenarius esset, adhuc sub distinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps: si tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem, tam ex testamento, quam ab intestato: si unum, vocabatur in semissem; quo casu intelligendus est textus *in l. debitor 40. §. 1. Dig. de pignor. action.* junctis Cujacio *lib. 3. responf. Papin.* & Fabro *ibi, l. Latinus 83. Dig. de legat. 2.* Si tres, aut deinceps, patronus omnino repellebatur, tam ex testamento, quam ab intestato, *dict. §. sed postea*: Ulpianus ita accipiendus *in l. si vero 64. §. 5. Dig. solut. matrim.* Quamvis enim jus duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. libertinus 37. Dig. de oper. libert.* non tamen a successione locupletioris liberti, forsan ex eo, quia libertorum divitiæ odiosæ sunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri servus, hodie liber apparet, ut docet Ulpianus *in l. Prator 7. §. præterea, Dig. de injuriis*: facit Tacitus *lib. 4. annal. Pudet*, inquit, *referre libertinos, qui ditiores spectantur.* Hinc exponendum erat, quam summam efficerent centum millia sestertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarium vocat illum, qui centum millia sestertiorum habet. Sed omnia perlequi institutum non patitur; videndi sunt post Budæum, Alciatum & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. succeff. libert.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 9. num. 12.* Hothomannus *lib. 4. antig. Rom. de re nummar. cap. 12.* Antonius Augustinus *lib. 2. emendat. cap. 9.* Cujacius *lib. 19. observ. cap. 31.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 66.* Marcellus Donatus *ad Svetonium in Augustum, cap. 83.* Circa libertas etiam, necnon patronas nonnulla specialiter ea lege cauta sunt. Circa libertas, ut si quatuor liberos haberent, libere testamentum facerent; Ita tamen ut pro numero superstitum virilis pars patrono deberetur. Ulpianus *in fragmentis, tit. final. §. 3.* postea tamen Senatusconsulto Orficiano statutum fuit, ut in successione libertæ ab intestato decedentis, excluso patrono, libertæ filius, etiam vulgo quæsitus primum locum occuparet, *leg. 1. §. 9. Dig. ad Tertyl.* eoque referendus Paulus *in l. patrona 18. Dig. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit; ut patrona jus idem assequeretur, quod habebat patronus ex edicto, si ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem jure frueretur, si trium liberorum jure mater honorata esset; patroni autem filiæ, si jus trium liberorum haberent Ulpianus *dict. tit. fin. §. patroni.* Eoque referendi sunt textus *in l. 3. §. ultim. Dig. si quid in fraudem patroni*, Julianus *in l. liberalium 37. Dig. de bonis libert.* Verba ipsius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Consultorum restituit Jacobus Gothofredus *in l. Julia de maritandis, cap. 24. usque ad 28.* ad quæ legis Juliæ capita spectant textus *in l. liberto 26. Dig. de bonis libert. l. ex asse 52. Dig. ad l. Falcid. l. si juravero 14. Dig. de jurepatron. l. servi 43. Dig. ad l. Falcid, leg. si patronus 44. §. final. Dig. de bonis libert. l. si patronus 29. Dig. de donat. l. 1. §. interdum*, *Dig. si cui plus*, *l. virilis 145. Dig. de verb. signif.* pro quorum interpretatione videndi sunt Cujacius *li. 5. observ. cap. 24.* & *li. 5. qq. Pauli in leg. si patronus 44. §. ultim. Dig. de bonis libert.* Goveanus *in d. leg. ex asse 52.* Faber *lib. 1. conject. cap. 15.* Balduinus *de leg. Papia, pag. 135.* Bertrandus *de jure liberorum, cap. 1.* Illustr. Præceptor D. Franciscus Ramos *in eruditi. tract. ad legem Papiam, cap. de succeff. libert.* subtilissimus Primarius noster D. Josephus Zamora *in §. sed nostra, de succeff. libert.* Varia ergo lege Papia circa successionem libertorum cavebantur. Primum, ut succederet patronus cum filiis eorum in virili portione, *§. postea, Instit. de succeff. libert.* Secundo cum ex lege XII. Tabul. filii excluderent patronum, hoc procedebat in filiis liberti masculi, non in filiis feminæ; quia cum non sint in potestate, patronum non excludunt. Ulpianus *in fragmentis, tit. 29. §. in bonis, l. 3. §. si mancipiis, de suis & legit. l. unica, Cod. de libert. universis.* nec Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, si jus liberorum quatuor liberta habeat. Ulpianus ubi supra. Tertio etsi filia patroni admitteretur ut filia, ex lege XII. Tabul. *l. 6. §. 1. l. 42. §. ultim. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Julia, si jus trium liberorum habet. Ulpianus supra, *§. libert.* quo modo accipiendus est textus *in l. 47. §. 1. de bonis libert.* Quarto licet patrona ad successionem liberti admitteretur ut patronus, ex lege XII. Tabul. *l. 17. de bonis libert. l. 1. §. 1. Dig. de legit. tut. l. 3. §. hoc autem, Dig. unde legitimi, l. 13. §. penult. si quid in fraud. patroni*; non tamen ex edicto Prætoris, *l. 1. Cod. de bon. possess. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, si ingenua duos, libertina tres susceperit liberos, *l. Julianus 37. in fine, de bonis libert.* Ulpianus supra. Quinto ut patronæ filii, qui ex lege XII. Tabul. succedunt intestato liberto, *l. 22. de jurepatron. l. 28. de bonis libert.* quamvis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, si eorum mater ingenua tres, libertina quatuor ediderit filios, *l. 42. versf. Paulus de bonis libert.*

10 Exponitur §. sed postea, de succeff. libert.

Sed antequam hinc abeamus, exponendus est Justinianus *in §. sed postea, de succeff. libert.* dum docet, filio, filiave relictis, perinde deberi semissem ex lege Papia, ac si intestatus libertus sine liberis decessisset: quod postremum aut falsum est prorsus, aut saltem obscurum; nam ab intestato sine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, *modo duodecim tabularum legem attendamus*, modo legem Papiam, *l. 3. de suis & legit. leg. filius 114. §. 1. Dig. de legat. 1. l. sed cum patrono 6. Dig. de bonor. possess.* de lege Papia indicium præbet textus *in l. virilis 145. Dig. de verb. signif.* juncta ejus inscriptione, quæ est Ulpiani *lib. 10. ad legem Juliam Papiam*, in quo libro & sequenti Ulpianus agit de successione libertorum, ut constat *ex leg. iis autem 11. l. si libertus 16. Dig. de jurepatron. l. Julianus 37. Dig. de bonis li.* Conjectura eo spectat, ut credam, ex lege Papia patrono deberi solidum assem liberti defuncti sine liberis; nam ut ibi docet Ulpianus, virilis partis appellatio solidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ sententia juncta inscriptione, illud probat, ut portio hæreditatis, quæ est virilis concurrentibus liberis, sit solida illis deficientibus. Nec obstat appellatio *virilis*, quia hæc interdum solidi interpretationem admittit: quem textum ex mente Ulpiani ita accipit Cujac. ibi. Cui principio illud est consequens, falsum esse, patrono deberi semissem, filio, filiave concurrentibus, perinde ac ab intestato debetur, illis non concurrentibus. Qua difficultate oppressus Cujac. *li. 3. observ. cap. 23.* & *li. 17. cap. 13.* affirmat, pro verbo *Intestatus*, legendum esse, *testatus*: quæ interpretatio plausibilior est, quam alia Roberti *li. 2. recept. cap. 24.* & *li. 3. animadv. cap. 25.* quem reprehendit ipse Cujacius sub nomine Mercatoris, *ad dict. cap. 25.* Sed eis omissis aliter exponunt Primarii nostri supra laudati textum illum, & docent, quod Justinianus censet, patrono deberi semissem, liberto intestato sine liberis defuncto, non quidem ex eo, quia solida hæreditas non deferatur, modo legem XII. Tabul. modo legem Papiam consulas; sed quia fi debitam (stricte sumpto verbo *debitam*) portionem spectes, hæc est omnino semis, nec ultra porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ dumtaxat est relinquenda, nec fideicommissis oneranda, *l. 2. §. ultim. l. filius 42. §. ultim. Dig.*

de bon. libert. l. quia autem 6. §. si patronus, l. præterea 19. ff. si quis omissa causa testam. l. dotalem 61. ff. solut. matrim. leg. 3. §. si in testamento, ff. si quid in fraudem patroni, quibus in locis cum constet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideo expresse docemur, partem, sive semissem deberi. Omnia hæc legis decemviralis edicti Prætoris, & legis Papiæ diversa composuit Justinianus sua constitutione, quæ exstat *in l. 4. C. de bonis libert. §. sed nostra, Instit. de succeff. libert.*

Explicatur præsens textus. 1 Sed ut jam ad præsentem textum regrediamur, cum hucusque tradita procedant tam ex jure Cæsareo, quam canonico, difficilis est præsens canon, quatenus in eo bona liberti ab intestato decedentis dividuntur in quatuor partes, nulla ex eis assignata patrono. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis fideles plerumque in Ecclesia servos proprios manumisisse, ut in ea deservirent; & si idonei essent, ad sacros ordines promoverentur, ut probavi *in c. 1. de servis non ordin.* & in similibus libertis nullum jus patronatus manebat, quia tantum officium divinum vice operarum promitti poterat, *c. eo libentius, de servis non ordin.* & manebat talis clericus tanquam libertus orcinus, cum manumissus esset ut ordinaretur. In aliis autem servis a fidelibus pro redemptione animarum suarum in Ecclesia manumissis nullum etiam jus patronatus patronus retinebat, *l. 54. tit. 35. lib. 2. legum Longobard.* ibi: " Si quis servum, aut ancillam „ in Ecclesia, vel circa altare amodo liberum, vel liberam „ dimiserit, sic maneat ei libertas, sicut ei qui Fulfreal in „ quarta manu traditus, & Amundus factus est; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Ecclesiam, nisi „ alio modo faciat qualiter voluerit, sive per chartam, sive „ qualiter ei placuerit.„ Patrocinium tamen ita in Ecclesiam „ transibat, ut si aliquo casu revocaretur ita manumissus in servitutem, non in dominium pristini domini, sed Ecclesiæ recideret, *l. 1. tit. 18. legum Alem.* ibi: *Si ancilla dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, & postea servo nupserit, Ecclesia ancilla permaneat.* Et si ita manumissi sine liberis decedebant, Ecclesia illis succedebat, *tit. 58. legum Ripuar.* Unde cum servus, de quo in præsenti agitur, manumissus esset, ut sacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita ejus successio nulli deferebatur a jure: sed quia non constabat bona ab eo relicta, intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, alias Ecclesiæ competerent, juxta adducta in titulo *de peculio cleric.* sed potius ab eo aliunde erant quæsita, & eis nisi manumissus esset in Ecclesia patronus succederet; ideo quia propter privilegium talis manumissionis patronus non occupat ea bona, jubent patres, ut in quatuor partes dividantur, quarum prima Episcopo, secunda Ecclesiæ: tertia pauperibus, quarta parentibus præsetur. Nec obstat canon 2. Concilii Tolet. 1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus ante manumissionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus disponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilii Tolet. 4. nam in eo agitur de libertis ex servis propriis Ecclesiæ manumissis, quibus Ecclesia succedit jure proprio, cum ex propria familia manumissi essent, & intuitu ejus omnia quæsiissent.

CAPUT III.

Innocentius III. a *Nivernensi Episcopo, & N. Sancti Benigni Divotien. & N. Teloci Abbatibus.*

CUm dilectus filius N. Abbas de *b* Buxeria ad nostram nuper præsentiam accessisset, & pro causa, quam adversus venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum *c* Eduen. habebat, ibidem diutius expectasset, tandem nuncius ejusdem Episcopi supervenit: quibus volentibus ad invicem litigare, venerabilem fratrem nostrum I. *d* Viterbien. Episcopum, sancti Clementis Card. concessimus auditorem. Ipsis igitur in ejus præsentia constitutis, Abbas proposuit antedictus, quod cum N. Archipresbyter de Alerio se, ac sua ad participationem orationum monasterio de Buxeria pietatis intuitu obtulisset, quibusdam rebus suis usui suo simplici reservatis, de manu cujusdam fratris ejusdem cœnobii augmentationem *e* coronæ, in signum illius oblationis accepit: & quod hanc concessionem hoc modo fecisset, & non suo nomine, sed nomine monasterii possideret, & monasterio quicquid acquirebat, acquireret, sæpe fuit in communi Capitulo protestatus. In hoc etiam publice per viginti annos fere idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permansit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipsi monachi, rebus ipsius, non secus quam alii rebus propriis monasterii, sciente Episcopo Eduen. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publice utebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter vivos, in ultima voluntate mente sanus, licet æger corpore, confirmavit. Cumque idem Abbas, & monachi res sic legitime datas, & alias, quas Archipresbytero ipsi concesserant ad utendum, ad suum monasterium reducere vellent, prædictus Episcopus eis violentiam inferens, non solum res *f* Archipresbyteri, verum res ipsius monasterii occupavit, quas cum in bona pace repeterent ipsi, ut in rebus illis ei posset grassandi materia plenior indulgeri, Sedem Apostolicam appellavit, in Octavis B. Martini proxime præteriti terminum appellationi præfigens. Econtra prædicti nuncius Episcopi allegavit, quod quando illa dopatio facta fuit, Archipresbyter erat positus extra mentem, ita quod cum interrogarus fuisset a monachis: Vis tu habitum suscipere monachalem? & respondisset: Volo; statim interrogatus ab alio: Vis tu esse asinus? respondit similiter: Volo, sicque prædicti monachi eum ad suum monasterium deportarunt: quod idem nuncius se obtulit probaturum. Præfatus siquidem Abbas, cum ad assertionem partis suæ quosdam testes incontinenti produceret, nos ipsos recipi fecimus, & diligenter audiri, quorum attestationes cum interloquendo decrevissemus publicari debere, quoniam super illis capitulis pars Episcopi nolebat testes producere, super quibus idem Abbas testes produxerat, ipsæque fuissent in publico recitatæ, disputatione super attestationibus ipsis habita diligenti, multa fuere contra dicta testium allegata. Cumque renunciatum fuisset a partibus, dictus Card. quæcumque fuerunt hinc inde proposita nobis, & fratribus nostris fideliter recitavit. Quibus auditis & cognitis sufficienter, intelleximus esse probatum, quod dictus Archipresbyter agens in extremis velut ultimam exprimens voluntatem, asserit se, ac sua monasterio de Buxeria contuliss. Unde cum requisitus esset ut conderet testamentum, respondit *g*: non posse testari, quia se, & sua contulerat monasterio sæpedicto. Et licet unus solus testis dixerit se vidisse, quando præfatus Archipresbyter se, & sua obtulit monasterio; quia tamen alii testes dixerunt, se audisse ipsum Archipresbyterum in Abbatis præsentia consitentem, & quod prædictum est, non tanquam sufficienter probantes, sed tanquam vehementer *h* adminiculantes, assertionem Abbatis plurimum adjuvabant. Quia vero pars Episcopi asserebat se velle probare, quod dictus Archipresbyter in extremis laborans, tanquam phreneticus alienatus erat a mente, unde non valuit quod expressit: nos super his, & aliis, quæ fuerunt hinc inde proposita, cum fratribus nostris diligenti deliberatione habita, causam ipsam vobis sub hac forma duximus committendam, quod nisi prædictus Episcopus legitime comprobaverit sæpedictum Archypresbyterum suæ mentis *i* compotem non fuisse, cum ultimam voluntatem expressit, super impetitione monasterii perpetuum ei silentium imponatur, & compellatur restituere monasterio quæcumque de bonis ipsius Archipresbyteri, vel etiam monasterii occupavit. Si vero legitime comprobaverit prædictum Archipresbyterum, quæ super ultima voluntate præmissa sunt, alienata *k* mente dixisse, ad faciendam ei nomine parochialis Ecclesiæ, cujus administrationem gesserat dum vixisset, restitutionem bonorum, quæ ipsius Archipresbyteri fuerant, monasterium condemnetur, cum idem Archipresbyter ab intestato decesserit: ipsique monasterio super impetitione Episcopi silentium imponatur. Nullis litteris obstantibus, præter assensum partium, &c. Quod si non omnes, &c. tu frater Episcope cum eorum altero. Datum Romæ, &c. IV. Non. Jun.

NOTÆ.

3 *Nivernen.*) Ita restituo inscriptionem, & litteram hujus textus ex ipsis epistolis Innocentii III. editis a Cardinale Sirleto, *fol.* 111. Nivernensis civitas Galliæ, provinciæ suæ caput, ita dicta est a Niveri fluvio, qui in Ligerim fluit, ut referunt Cæsar *lib. 7. c. 10.* Papirius Massonius *in descript. Franciæ, fol.* 31. Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam D. Cyro, cujus Præsulum catalogum referunt Democrates *in l. de sacrificio Missæ*, Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 250. Fratres Sammarthani *to. 3. Galliæ, fol.* 791. Guillelmo ejus Ecclesiæ Episcopo missa est præsens decretalis, de quo Fratres Sammarthani *to. 3. Galliæ, fol.* 791.

b *Buxeria.*) Quod monasterium est Ordinis Cistercienfis, olim dictum Triumfontium, de quo hæc Robertus Claudius *in sua Gallia* refert. (Buxeria cœnobium Cistercienfis Ordinis, diœcesis Eduensis, olim Triumfontium appellatum, juxta tria stagna ad Oscarum fluvium, anno 1130. die 13. Martii fundatum est ab Illustrissimis Burgundiæ Ducibus, ut nonnulli putant: sed alii probabilius Nobiles Dominos de Somberone auctores illius existimant. „Aliqua de ipso monasterio refert Manrique *tom. 1. annalium Cisterciens. anno* 1130. *c. 6.* Fratres Sammarthani *to. 4. Gallia Christ. fol.* 208.

2

3 c *Eduen.*) Edua urbs celeberrima est Galliæ, cujus populi clarissimi Celtarum vocantur a Mela *l. 3. c. 2.* Ausonio *parental. 4.* Ejus civitatis meminerunt Govelinus *l. 2. de rebus Pii Secundi*, ibi: *In Burgundia sunt Edui, Celtarum fere omnium quondam principes.* Tacitus *l. 11. annalium*: *Primi Edui Senatorum in Urbe jus adepti sunt, datum id fœderi antiquo.* Sidonius *l. 5. ep. 18.* Aymonius *l. 1. c. 5.* Cæsar *l. 6. de bello Gallico.* Etiam dicta fuit Augustodunum, ut probant Fratres Sammarthani *tom. 2. Galliæ Christianæ, fol. 25.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Lazaro dicatam, cujus Præsulum seriem referunt Fratres Sammarthani *ubi supra*, Chenu *in Chron. Gallia, fol. 55.* Gualtero ejus Præsuli in præsenti rescribit Innocentius.

d *I. Viterbien.*) Joannem videlicet Lombardum, qui creatus fuit Cardinalis tituli Sancti Clementis a Cœlestino III. ut refert Ughellius *to. 1. Italiæ sacræ, fol.* 310. *n.* 10.

4 e *Augmentationem coronæ.*) Quod erat signum oblationis sui, & rerum suarum, ut probat Cironius *ad tit. de donat.* non tamen ideo fiebat ita oblatus monachus, ut probavi *in c. in præsentia, de probat.* ubi hæc verba illustravi.

5 f *Res Archipresbyteri.*) Non intuitu Ecclesiæ acquisitas; nam de illis Archipresbyter disponere non poterat, unde ad Ecclesiam spectabant; sed de propriis, & patrimonialibus, in quibus cum non haberet cognatos ab intestato venientes, Ecclesia succedebat, juxta supra adducta *in c. 1.*

g *Non posset testari.*) Non quia monachus esset, juxta tradita *in c. 2. de testam.* sed quia non habebat bona, de quibus disponeret, cum omnia secum monasterio obtulisset.

h *Adminiculantes.*) Non enim de uno, sed de diverso deponebant; & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probavit Abbas oblationem: alias si unus testis tantum de confessione oblationis deponeret, & alius testis de oblatione ipsa, non probasset sufficienter Abbas, ut exponit Costa *in l. si ex cautione, fol.* 379. *n.* 2. *C. de non n. pecun.* 6

i *Compotem non fuisse.*) Quæ negativa convertitur in affirmativam, ut probavi *in cap. ad audientiam, de probat.*

k *Alienata mente dixisse.*) Furiosus enim non potest facere testamentum, *l. neque, C. de codicil. §. furiosi, Instit. quibus non est permissum facere testamentum.* Donellus *lib. 6. comment. c. 5.* Sesse *tom. 1. decis. 56.* Rodericus Suarez *alleg. 1.* in qua parte observandi sunt textus *in l. 1. de suis & legit. hæred. l. 15. §. filius*, & *§. ult. ff. de inoffic. l. filius 60. ff. de acquir. hæredit. l. 17. §. si impubes, ff. de instit. act.* & alii quos adduxi *in cap. 1. de test.*

TITULUS XXVIII.

De sepulturis.

CAPUT PRIMUM.

a Leo III.

NOs instituta majorum Patrum considerantes statuimus, unumquemque in majorum suorum sepulchris jacere, ut Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere sepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magister alienam elegit ut propriam. Sed quia dignus est operarius mercede sua, tertiam *b* partem sui judicii illi Ecclesiæ dari censemus, in qua cœlesti pabulo refici consuevit, ut juxta Apostolum sint consolationum socii, ut fuerint passionum: & sic demum ubicumque libitum fuerit, eligat sepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini nostri, qui per Prophetas locutus est dicens: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui; sub anathematis vinculo detestamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1 a *Leo III.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc t. c. 3.* & post Concilium Lateran. sub Alexandro III. *p. 43. de sepult. c. 2.* & ex epistola Leonis III. textum hunc citant Antonius August. *in notis ad 1. collect. in d. c. 2.* Cironius *in paratit. ad hunc tit.* Nicolaus Lemaistre *de jurisd. Episc. l. 2. c. ult.* Unde cum in aliqua ex epistolis ipsius Pontificis editis a Vinnio *tom. 2. Conciliorum*, Baronio *tom. 9. anno 796. & 799.* non reperiatur, credo deductum esse ex aliqua epistola, quæ temporis injuria periit. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Ecclesiam rexit usque ad annum 816. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovicus a Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

b *Tertiam partem.*) De qua portione parochiali agemus *infra, in c. in nostram*, hoc titulo.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditæ & probatur. EX hac Leonis epistola sequens communiter deducitur assertio: *Unusquisque sibi potest eligere sepulturam ubicumque voluerit; docendens autem sine electione, in majorum suorum sepulchro est sepeliendus.* Probant eam textus *in c. Ebron, c. unaquæque, c. ubicumque, c. placuit, 13. q. 2. c. ult. in princip. 16. q. 1. c. 3. c. de uxore, in princ.* & *§. 1. hoc tit. c. nimis, §. 1. de excess. Prælat. c. plerique, de pactis, c. ut privilegia, de privileg. c. cum quis, c. is qui, fin. hoc tit. in 6. c. 1. de pactis, eodem l. Clement. dudum, §. verum, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis*, cum aliis congestis a Crespetio *in summa, verbo Sepultura.* Consonat lex *5. tit. 15. partit. 1.* Illustrant ultra laudatos in præsenti a Garanna, & Barbosa, idem Barbosa *l. 2. Juris Eccles. c. 10. n. 10.* & *de offic. Paroch. c. 26.* Petrus Gregorius *l. 1. partit. tit. 17. c. 5.* & *l. 2. syntagm. c. 13. n. 6.* & *l. 33. c. 23.* Vighel. *in method. jur. can. fol.* 451. Tondutus *resol. canonic. c. 115.* Valenzuela *cons. 18.* Basilius *de natrim. l. 5. c. 13. §. 2.* Parladorius *different. 66. §. 3.* Fragoso *de regim. Christ. Resp. 3. p. l. 5. §. 17. n. 529.* Zerda *in Judith, tom. 1. c. 8. vers. 1. fol.* 391. Cabreros *l. 2. de mette, c. 5. n. 85.* P. Mendo *de jure academ. l. 3. q. 50.* Frances *de Eccles. Cathed. c. 17.* Murga *tom. 2. disquisit. mor. tr. 8. disquis. 1. cum seq.* Altesserra *lib. 1. differt. c. 12.*

3 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti juris consideratione; nam sive testator eligat sepulturam, sive non eligat, intra Ecclesiam non est tumulandus, *c. nullus 13. q. 2.* Concilium Brachar. *1. can. 18.* ibi: *Corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepelianter., sed si necesse est, de foris circa murum Basilicæ.* Concilium Arelat. sub Carolo, *c. 21.* Alia congerunt Antonius Augustinus *in epit. l. 26. tit. 10.* Limdembrogius *in glossario, verbo Mortuos*, Savarus *in notis ad Sidonium, l. 3. epist. 12.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 238. Ergo sive electa sepultura, sive non, defunctus decedat, intra Ecclesiam non est sepeliendus. Augetur primo hæc difficultas, nam etsi admittamus jam temporibus Leonis III. catholicos defunctos intra Ecclesiam sepeliri, non tamen ideo in sepulchro majorum erant sepeliendi, sed potius pro personarum distinctione, ut si clerici sint, in Ecclesia ubi residenti, *c. ubicumque 3. q. 2.* si monachi, in proprio monasterio, *c. 1. 16. q. 1.* si laici in Ecclesia Cathedrali, *ex eodem c. 1.* Igitur non sunt necessario tumulandi in majorum sepulchro. Secundo difficilis est præsens textus, dum supponit, dari sepulchra majorum, in quibus ratione illationis cadaverum parentum habeat quis dominium in eis; cum certum sit in locis sacris, & religiosis, utpote exemptis ab hominum commercio, nullum posse dari dominium, *l. in tantum, §. sacræ, ff. de rerum divis. §. nullius, Instit. eodem tit.* Igitur etiam in sepulchris, ubi sepulti sunt parentes, nullum datur dominium. 4

De diversis sepulturæ modis. Qua dubitandi ratione ira fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione primo sciendum est, sepulturæ jure naturali corporibus debitæ, ut fuse prosequitur P. Faber *l. 2. semestr. c. 1.* pro diversitate nationum usum varium fuisse: aut enim hominibus, vel animalibus devoranda defunctorum corpora objiciebant, vel alicui ex quatuor elementis commendabant, videlicet vel aeri exponebant, vel aquis immergebant, vel igne consumebant, aut terra condebant. Essedones populi Asiæ ad parentum funera vocati eorum cadavera edebant, honestius, & sanctius esse existimantes, ab hominibus, quam a vermibus devorari: & ut hac ratione magnam pietatem ostenderent, seque illos juxta secum amare profiterentur. Herodotus *l. 4.* Strabo *l. 11.* idem referunt de Sidonibus Zenodotus *in collect. cent. 5. proverb. 25.* de Indis Herodotus *l. 3.* de Ponticis D. Hieron. *contra Jovin. lib. 2.* de aliis Tertullianus *contra Marcionem*: ex quibus illustrat Spondanus *de egmeteriis sacris, l. 1. p. 1. c. 4. n. 1.* Barcæi, gens Hesperia, cadavera vulturibus devoranda objiciebant, eo quod aves illas sacras existimabant. Refert Ælianus *l. 1. hist. anim. c. 22.* Idem tradit de Iberis Justinianus *l. 41.* & de aliis Spondanus *d. c. 4. n. 2.* Alex. ab Alex. *l. 3. genial. c. 2.* Silius Italicus *l. 3.* quem usum reprehendit Dausquejus *ad orat. de zona Basilii Seleuci.* Sic etiam Æthiopes defunctorum corpora in flumina projicere consuevisse, existimantes id optimum esse sepeliendi modum, tradit Diodorus Siculus *l. 3. c. 1.* cujus moris rationem illustrat Spondanus *d. cap. 4.* Alii defunctorum corpora aeri dissolvi cupientes, arboribus affigebant, ut Scythæ. Silius *l. 13.* Tabareni, D. Hieronymus *l. 2. contra Jovin.* illustrat Spondanus *d. c. 4.* Combustione etiam, & igne cadavera consumenda esse, politiores gentes tenuerunt ut Romani, & Græci, a quibus Galli, & Germani acceperunt, ut referunt Cæsar *de bello Gallico*, Tacitus *de morib. German. Si-*

donius *lib.* 3. *epist.* 12. *ubi* Savarus, Ovidius *l.* 3. *de funere Elpen*, ibi:

..... pia membra dolentes
Condimus, atque arsit funus splendentibus armis.

Romani maxime hunc morem observarunt, ex ratione quam reddit Plin. *l.* 8. *c.* 54. his verbis: „ Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur: ac postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum, & tamen multæ familiæ priscos servavere ritus. “ Unde more Romano condi, est sepulturæ post rogum, & cremationem mandare, ut ex Tacito, Laertio, & aliis illustrant Salvagnus *ad Ovidium in Ibin*, *vers.* 151. Sophranis *de funere Hebræor. digress.* 2. *c.* 1. Hebræos cadavera non combussisse, etiamsi dicantur combussisse, quia aromata super cadavera incendebant, bene prosequitur Sancius *in c.* 6. *Amos versu* 10. & *in* 1. *Regum c.* 31. *vers.* 12. & ante eum Hieronymus Magius *l.* 3. *miscell. c.* 11. Humationis ritus, ut ceterorum antiquior, ita & quamplurimis gentibus acceptior fuit, & sanctioribus ritibus celebratus, quippe & naturæ conformior, siquidem si terra sumus, in terram revertamur, *c.* 3. *Geneseos* dicitur; per humationem enim redditur homo humo, ut divina loquitur Scriptura *Ecclesiast. cap.* 12. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Quod apud Prudentium sic expressum legimus *hymno in exeq. defunct.*

Spiritus simul & caro vivit;
Resciss a sed ista seorsum
Proprios revocantur in ortus:
Petit halitus æthera fervens,
Humus excipit avida corpus.

Itemque apud Lucretium *lib.* 2.

Cedit item retro de terra quod fuit ante
In terras; & quod missum est ex æthere oris
Id rursum cæli relatum templa receptant.

Et apud Phocylidem his verbis Latine redditis *Poem. admonit.*

Spiritus usui a Deo datus est mortalibus, & imago Dei;
Corpus ex terra habemus, & omnes in eam
Resoluti pulvis sumus, cælum vero spiritum recipit.

Sic & Euripides *in Supplic.* cujus tamen versus apud Stobæum *serm.* 122. tribuuntur Moschioni, seu Menandro:

Sinite jam terra mortuos operiri,
Et unumquodque unde in corpus venit,
Illuc redire; spiritum quidem ad æthera,
Corpus vero in terram. Non enim possidemus
Illud proprium, sed quandiu hanc vitam incolimus,
Deinde restituendum est suæ parenti.

Et apud Xenophontem *l.* 8. *de Cyro*, Cyrus filius inhibens ne ipsum in auro, vel argento, aliave ulla re, præterquam in terra conderent, inquit: *Quid enim beatius, quam terræ commisceri?* quæ pulchra omnia, bonaque omnia gignit, & mittit. Plura Beyerlinch *t.* 2. *Theatri*, *verbo Cadaver*. Joannes Andreas *de sepult. c.* 8.

5 De nomi-nibus se-pulturæ.

Secundo sciendum est, locum illum, ubi cadaver humatur, diversis nominibus appellari; nempe cœmeterium, polyandrum, monumentum, area, tumulus, mausoleum, sarcophagus, ergastulum, cœnotaphium, sedes, domus æterna, sedes sacra, quies, ut de singulis probant singillatim Franc. Maria Samuelius *in praxi de sepult. tract.* 1. *disp.* 1. *controv.* 3. Murga *t.* 1. *disquisit. mor. tract.* 3. *in proœmio*. Et frequentius sepultura appellatur cœmeterium, *in cap. consuluisti, de consec. Eccles.* ubi hujus vocis etymologiam illustravimus. Polyandrum dicitur, quasi pollutum antrum, propter cadavera ibi sepulta, ut probat Jul. Lavorus de prisco funerandi more, *c.* 6. *n.* 4. Monumentum dicitur etiam a monendo, *l.* 2. *§. monumentum, ff. de religiosis*; quia ut ait Augustinus *de cura pro mortuis*, non ob aliud, vel memoria, vel monumentum dicuntur ea, quæ insignia fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam subtrahantur, in memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitare. Area dicitur locus sepulturæ apud Tertullianum *in Scapulam*, *c.* 3. ubi docte exponit Georgius Ambian. & Baronius *anno* 263. *n.* 10. & *anno* 216. *n.* 7. Tumulus dicitur, quasi tumens humus, quæ elevatur sepulto homine, *cap.* 20. *Job*, ibi: *De utero translatus ad tumulum*. D. Hieronymus *in Matthæum c.* 10. Virgilius 3. *Æneid.* ibi:

Hostilem ad tumulum, Troja sub mœnibus altis.

Mausoleum proprie est sepulchrum Principis, dictum a Mausolo Rege Cariæ, de quo Jul. Lavorus supra, *n.* 12. Sarcophagus similiter dicitur sepultura a sarcophago lapide marmoreo, in quo primam corpora condebantur. Ejus meminit D. Augustinus *l.* 18. *de civ. Dei*, *c.* 5. Ergastulum etiam a verbo Græco, quod significat quiescere, quia ibi corpora quiescunt. Cœnotaphium est locus vacuus, honoris tantum causa; a Græcis dicitur inane sepulchrum, ejus fit mentio *in l. vel quæ* 6. *l. monumentum, ff. de religiosis*: plura de eo Jacobus Gothofredus *in diatrib. de cœnotaphio*. Sedes appellatur a Paulo, *in l. si quis enim* 40. *ff. de relig. l. necdum* 10. *C. eod.* ibi: Si nedum perpetuæ sedi corpus traditum fit, *l.* 3. *C. Theod. de sepulchro violato*. Dicitur tandem domus æterna, *l.* 4. *C. Theod. de sepulchr.* quia cadavera in eo in perpetuum conduntur, in Petronii Antigen. epitaphio ita legitur.

Hæc domus æterna est, hic sum situs; hic ero semper.

Seneca *in Octavio*, *act.* 4. Jacobus Gothofredus *in l.* 4. *C. Theodos. de sepulchro violato*, Gutherus, *l.* 2. *de jure manium c.* 20. Quam ob rem in antiquis lapidibus non raro sepulchrum dicitur, ut in sequentibus, quos refert Fornerius *l.* 3. *rerum quotid. c.* 6. In primo ita:

MANILIA PAULA
DE PARCIMONIO SUO
SIBI, ET ÆLIO
PAULINO COMPARI SUO
DOMUM ÆTERNAM DO.

Itemque in illo.

Bis hic septeni mecum natales dies
Tenebris tenentur dictis æterna domus,

Quo tamen sensu apud nos, qui resurrectionem speramus, sepultura domus æterna dici possit, exponit Savarus *ad Sidonium l.* 2, *ep.* 8.

6 De sepul-tura extra urbem.

Tertio sciendum est, quod licet olim unusquisque in ædibus suis defunctos sepeliret, ut ex Cicerone tradit D. Isidor. *l.* 15. *originum*, *c.* 8. & 11. unde ortum ait Servius, ut domi Lares colerentur; tamen legibus XII. Tabul. cautum fuit, ne intra mœnia civitatis defunctorum corpora humarentur, comburerenturve, his verbis: „ Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito. “ Ex Cicerone refert Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus*, *tabul.* 10, quam illustrant Silvius, Revardus, & Balduin. Rosinus *l.* 8. *antiq. c.* 6. & faciunt textus *in l.* 12. *C. de relig. l.* 6. *C. de sepulchro violato*, *in Theod.* Paulus *l.* 1. *sent. tit.* 21. *§.* 2. plura Pancirola 2. *var. c.* 199. Gutherus *de jure manium*, *l.* 3. *c.* 33. Joann. Andr. *de sepult. c.* 5. Sophranis *in Davidem*, 3. *p. c.* 3. Savar. *ad Sidonium*, *l.* 3. *ep.* 12. Junius Polit. *q.* 110, Salmut. *ad Pancirolam*, *lib.* 1. *tit.* 62, Raderus *ad Martialem l.* 1. *epigram.* 93. Ramirez *in Pentecont. c.* 17. Zerda *in adverf. c.* 585. *n.* 91. Imperatorque Hadrianus, teste Ulpiano apud Cælium Rhodigin. *l.* 17. *antiq. lect. cap.* 19. pœnam statuit aureorum quadraginta in eos, qui in civitate sepulchra fecissent, quam fisco auferri jussit; imo & in Magistratus id permittentes eandem statuit pœnam, jussitque locum publicari, & inde cadaver transferri; quam prohibitionem etiam ad urbem Constantinopolitanam protraxit Theodosius *in l.* 6. *C. Theod. de sepulchro violato*, fuisseque id rationi consentaneum, probat sanctus Vedastus, qui ut refert Surius *in ejus vita*, sæpe sæpius repetebat, intra muros civitatis sepeliri neminem debere, quia omnis civitas locus debet esse vivorum, non mortuorum. Accedit etiam periculum, ne fetore humatorum corporum vivi inficerentur. D. Isidorus *ubi supra*; aut dum corpora urebantur, domus accenderentur, & ita occasione rogi urbs aliquando conflagraret. Paulus *l.* 2. *sent. §.* 22. eam rationem assignat, ne intra urbis ambitum Diis consecratum, funestum aliquid appareat: causas alias adducunt Lælius Giraldus *lib. de vario sepeliendi ritu*, *non multum ab initio*, Joannes Kirmanus *lib.* 2. *de funeribus*, *cap.* 22. Gutherus *de jure manium*; *l.* 3. *c.* 33. Hujusmodi autem lege Imperatores, Vestales, optime de Republica meritos, claros que viros, nonnunquam exemptos refert Cicero *ubi proxime*; nam & Publicolæ jus sepulchri intra urbem concessum tradit Dionysius Halicarn. *l.* 5. idem de Vestalibus refert Servius *lib.* 2. *Æneid.* & de Trajano, qui urbanam adeptus fuit sepulturam; hæc habet Eusebius Cæsar *in Chron.* „ Trajanus morbo in Selinunte periit, sive ut alibi scriptum reperimus apud Seleuciam Isauriæ, profluvio ventris extinctus est anno ætatis 63. mense 9. die 4. Ossa ejus in urnam auream collata, & in foro sub columna posita; solusque omnium intra urbem sepultus est. “ Plura Pererius *in c.* 49. *Geneseos*, *disp.* 4. Savarus *ad l.* 3. *Sidonii*, *ep.* 12. *verbo Campus*. Pancirola *l.* 2. *var. c.* 199. Gutherus *de jure manium*, *l.* 3. *c.* 33. Sophranis *de fœnor. Hebræorum* 3. *p. c.* 3. Salmut. *ad Pancirolam*, *l.* 1. *memorab. tit.* 62. Raderus *ad Martialem*, *l.* 1. *epigr.* 93. Ramirez *in Pentecont. c.* 17. Sed licet extra urbem cadavera sepelienda ferrentur, non longe tamen a mœniis: unde Cicero *Tuscul. q.* 4. *Est* (inquit de Roma) *ad portas Agragantias magna frequentia sepulchrorum*. Tandem Imperator Leo *in Novel.* 53. legem hanc abrogavit, mortuos jubens nonnisi intra oppidorum mœnia sepeliri. Plura Jacobus Gothofredus *in l.* 6. *Cod. Theod. de sepulchr. viol.* Mendoza *l.* 3. *Concil. Illiber. c.* 4. *n.* 26. Amaya *l.* 10. *obs. c.* 6. *n.* 5.

7 De sepul-chris famis liaribus.

Quarto sciendum est, Romanis itidem sepulchra fuisse, vel propria singulis, vel communia pluribus. Communia erant Romæ extra portam Exquilinam cadaveribus sepeliendis destinata, quem locum puticulos Romani vocitabant, ut ex Varrone, Festo, & Horatio notarunt Cælius Rhodigin. *l.* 10. *lectionum*, *c.* 17. Baronius *in Martyrol. die* 10. *Februarii*, & apud Hebræos fuisse plebi, ac peregrinis communia sepulchra, vulgo polyandria dicta, constat ex Jeremia *c.* 2. *vers.* 19. *c.* 26. *in fine & l.* 4. *Regum*, *c.* 23. & apud D. Matthæum *c.* 27. mentio extat sepulturæ peregrinorum, pro qua emptus fuit a Principibus sacerdotum ager figuli ex triginta argenteis traditis Judæ. Sepulchra autem privata erant familiaria, vel hæreditaria. Familiaria, quæ sibi quis, familiæque suæ constituit; hæreditaria, quæ quis sibi, hæredibusque suis, vel quæ paterfamilias jure hæreditario sibi acquisivit. Unde in eorum epitaphiis passim litteræ hæ inscriptæ leguntur, H. M. H.S. idest, hoc monumentum hæredes sequitur: vel H. M. H. N. S. idest, non sequitur: vel etiam H. M. H. E. N. S. idest, hæredes exteros non sequitur. Innumera exempla ex antiquis inscriptionibus tradit Gutherus *inscript. c.* 17. & nonnulla explicat D. Josephus de Retes *in epitaph.* illustrata. Illud tamen discrimen versabatur inter sepulchra familiaria, & hæreditaria, quod familiaria ad agnatos pertinebant, *l. jus* 8. *l.* 13. *Cod. de relig.* ad eosque, qui in familia erant, eorumque successores, licet hæredes non essent, dum tamen in familia persisterent. Familiæ autem appellatione communi jure veniebant omnes

omnes agnati, qui ex eadem domo, & gente proditi fuissent, in quam & libertos humanitatis ratione adscisci moris erat, ita tamen, ut jus sepulchri in patronorum monumentis non haberent, nisi essent eis hæredes, quamtumvis patroni monumentis suis inscripsissent, sepulchrum se fecisse sibi, libertisque suis, *l.* 6. *C. de relig.* Illustrat late D. Josephus de Retes *ubi proxime*. Hæreditaria vero sepulchra patebant libertis utriusque sexus, aliisque hæredibus quibuscumque, etiamsi ex minima parte hæredes fuissent ex testamento, vel ab intestato, atque insuper bonorum possessoribus iis, quibus libertatis conservandæ causa bona adjecta fuissent, *l. vel quod* 6. *l. si quis* 33. *ff. de relig. l. quia perinde* 42. *ff. ad Treb. l.* 4. *§. is autem*, *ff. de fideicommiss. libert.* nisi forte aliter justa causa testator aliquem excludisset, *d. l. vel quod* 6. vel omnino cavisset, ne quis eo inferretur, *l.* 3. *§. si quis in hæreditate*, *ff. de sepulchro violato*: observarunt Brissonius *l.* 2. *select. c.* 14. Ant. Bossius *in Roma subter. l.* 2. *c.* 26. Ofualdus *ad Donellum*, *l.* 4. *c.* 1. *litteræ* X, Molina *l.* 1. *de primog. c.* 24. *n.* 4. Ramirez *ad Martialem l.* 1. *epig.* 115. *& 117. & in Pentecont. c.* 17. & tunc usus omnium communis erat, & individuus, *l. fundus*, 30. *ff. fam. ercisc.* quam explicat D. Joannes Suarez *ad l. Aquil. l.* 2. *c.* 2. *sect.* 6. alia de sepulchris ex diversis gentium moribus, & prisco funerandi ritu, congesserunt Joann. Meursius *in tract. de funer.* Kirmanus *de funer. Roman.* Guther. *de jure manium*, Jul. Lavor. *de prisco sepel. more*, Lælius Girald. *de funerandi ritu*, & alii relati ab Ofualdo *d. l.* 4. *comment. c.* 1. Sophranis *de funere Hebræor.* Onuphrius, Pancinus, & Spondanus *de cœmeteriis*, Jul. Clarus, & Silvius *l. singul. ad leges XII. Tabul. ex c.* 22. Besoldus *t.* 2. *polit. consider.* 3. *polit. de sepultura*.

8 De sepul-turis Chri-stianorum.

Quinto sciendum est, Christianos primis illis temporibus, quibus Judæorum, vel Gentilium, inter quos vivebant, civilibus, ac politicis legibus tenebantur, etiam extra urbes defunctos sepelisse; sed pace Ecclesiæ data, ubi Christianæ religionis cultus publice haberi poterat, non solum intra ipsas urbes, verum & intra Ecclesias cadavera condidisse, ut jam temporibus Marcelli Papæ usitatum fuisse constat ex Anastasio Biblioth. *in ejus vita*, ibi: “ Constituisse in urbe 25. titulos, propter baptismum, & pœnitentiam eorum, qui converterentur ex paganis, & propter sepulturam Martyrum. „ Nec solum sancti Martyres intra Ecclesiam sepeliebantur, verum & fideles laici, ut participes fierent sacrificiorum, & precationum, quæ in eis fierent, & meritis Sanctorum, quorum reliquiæ ibi quiescerent, adjuvarentur, ut pie edoctus Constantinus Magnus sano consilio, ac provida dispensatione (ut ait Eusebius *in ejus vita*, *l.* 4. *c* 60.) in Basilica SS. Apostolorum quam ædificavit, sepulchrum sibi constituit, eo quod speraret fore, ut defunctus quoque precationum, quæ ibi essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, sicque quamplurimum utilitatis illorum memoriam animæ suæ conciliaturam. Non tamen locum hunc intelligas de ipso interiori templo, sed limine, seu vestibulo, cum tam Constantinus Imperator, quam Theodosius, & Honorius ejus successores in porticu, & vestibulo Ecclesiæ sepulturam sibi elegerint, ut ex Chrysostomo, Evagrio, & Nicephoro referunt Spondanus *l.* 1. *de cœmeteriis*, *p.* 3. *c.* 14. *n.* 4. Sozomenus *l.* 2. *c. ult.* D. Chrysostomus *hom.* 26. *in* 2. *ad Corinth.* Fideles ergo sine discrimine in cœmeteriis, & Ecclesiis ipsis olim sepeliri constat ex Concilio Carthag. *can.* 81. ubi jubetur, ut mortui pœnitentes afferantur Ecclesiæ, & sepulchris, & ex quæstione illa S. Paulini, qui interpellavit S. Augustinum, utrum prosit alicui post mortem, quod corpus ejus apud Sanctı alicujus memoriam sepeliatur? Cui S. Augustinus respondens, eruditum librum de cura pro mortuis agenda composuit, ex quo citatur textus *in c. non æstimemus*, 13. *quæst.* 2. ubi eleganter expressit Sanctus, quantum prosit fidelibus sepultura intra Ecclesiam: quod & docuit S. Maximus Episcopus Turin. *in Homil. in Natal. Sanctorum*, quæ est etiam apud D. Ambrosium *concione* 6. *de Sanctis*, ibi; “ Ideo hoc a majoribus provisum est, ut Sanctorum ossibus nostra sociemus, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illis Christus illuminat, a nobis tenebrarum caligo diffugiat; cum sanctis ergo Martyribus quiescentes, evadimus inferi tenebras eorum propriis meritis, attamen consocii sanctitate, & ideo veneramur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro; & sicut eis ossibus parentum nostrorum jungimur; ita & eis fidei imitatione jungemur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione, quam corpore. „ Et Sanctus Ambrosius dilectissimum fratrem suum Satyrum sepeliens juxta Victorem Martyrem, memoriam ejus hoc celebravit terrastichio;

Uranio Satyro supremum frater honorem
Martyris ad lævam detulit Ambrosius.
Hæc meriti merces, ut sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuvias.

Sed postea ob miros casus a D. Greg. *l.* 4. *dialog. c.* 50. quos etiam describit Lucas Tudensis contra Albig. *c.* 15. *& 16. l.* 2. *c.* 23. relatos, quorundam pravorum hominum in Ecclesiis sepulturam, qui inde divinitus ejecti sunt, ecclesiasticis legibus cautum fuit, ne quis in Ecclesia sepeliretur, & toto orbe eum morem receptum fuisse, ipia Conciliorum, & SS. Patrum decreta testantur. In Italia Pelagius II. *anno* 580. ita decrevit; „ Item placuit, ut corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sepeliantur, sed si necesse est, foris circa murum basilicæ. „ In Hispania idem statutum fuisse constat ex Conc. Brach. 1. *can.* 18. supra relato, ubi notavit Loaysa. In Germania idem cautum fuit in Conc. Tribur. *can.* 17. Mogunt. *can.* 42. relatis a Gratiano *in c. nullus*; *cum seq.* 13. *q.* 2. In Gallia ex Conc. Nannet. *can.* 6. relato *in c. præcipiendum* 13. *q.* 2. Meldensi *can.* 9. Theodulpho Aurel. Episcopo ad fratres compresbyteros ibi: “ Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum morruorum usus fuit, ut plerumque loca divino cultui mancipata, & ad offerendas Deo hostias præparata, cœmeteria, sive polyandria facta sint, unde volumus, ut ab hac re deinceps abstineatur, ut nemo in Ecclesia sepeliatur. „ Alia ecclesiastica edicta refert Suarez *tr.* 2. *de rel. l.* 3. *c.* 8. *n.* 7. Unde *in l.* 2. *C. de sacr. Eccles.* Imperator Gratianus, & Valentinianus sanxerunt, ut nemo Apostolorum vel Martyrum sedem humanis corporibus existimet esse concessam, ubi pro *humanis*, restituunt *humandis*, Mornacius ibi: P. Burg. *l.* 1. *de elect. c.* 6. qui erudite textum illum exponit. Illustrant hanc Ecclesiæ prohibitionem Baronius *anno* 306. *n.* 7. Conradus Kling. *l.* 4. *locorum commun. c.* 35. Vivar. *ad Martium Maximum*, *in S. Joannæ vindicato*, §. 11. Gibalinus *de fæmonia*, *q.* 12. *consectar.* 6. Lemaistre *l.* 1. *de juribus Eccles. c.* 16. Petrus Greg. *l.* 2. *syntagm. c.* 13. & *l.* 1. *partit. tit.* 15. *c.* 3. Barbosa *de jure Eccl. l.* 2. *c.* 10. *n.* 16. Lindembrogius *in glossar. verbo Mortuos*, Cerda *in adverf. c.* 81. Savarus *in notis ad Sidonium*, *l.* 3. *ep.* 12. Benedictus Hæphtenus *t.* 1. *disquisit. l.* 7. *tract.* 1. *disq.* 2. Menard. *ad Sacram. D. Greg. fol.* 268. Frances *de Eccles. Cathed. c.* 17. Murga *t.* 1. *disq. mor. tract.* 3. *disq.* 3. *per totam*. Sed cum eisdem Ecclesiæ legibus aliquæ personæ exciperentur, quibus concedebatur sepultura in Ecclesia, Concilium Mogunt. *dict. can.* 52. ibi: “ Nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici. „ Triburiense *d. can.* 17. ibi: “ Nisi forte talis sit persona justi hominis, qui per vitæ meritum talem vivendo, suo corpore defuncto, locum acquisivit. „ Varia exempla refert Onuphrius *de ritu sepeliend. Christ. c.* 7. Postea quod ab initio dignitatis, & virtutis causa paucis concessum fuit, ita paulatim relaxatum est, ut omnibus, nulla dignitatis, aut sanctitatis habita ratione, liceat in Ecclesiis habere sepulchra, *c. Ecclesiam*, *de consecr. dist.* 1. *c. sicut antiquitus* 17. *q.* 4. *c. ex parte*, *c. cum liberum*, *h. t. can.* 17. Amplius & cœperunt sepulchra esse familiaria, ut nullus nisi ex familia, in eis sepeliatur. Conc. Matiscon. 2. *can.* 17. plura Murga *t.* 1. *disq. mor. tr.* 4. *disq.* 5.

9 Traditur ratio deci-endi.

Quibus ita animadversis, ratio præsentis assertionis quoad primam partem, ubi docetur ecclesiastica sepultura electa a defuncto, ipsum in ea sepeliendum esse, provenit ex vulgari principio, quo docetur supremam testatoris voluntatem adimplendam esse, *l.* 1. *C. de sacr. Eccles.* *l. vel negare* 5. *ff. quemadmod. test. c. fin. §. quia ergo* 13. *q.* 2. Secundæ vero partis, videlicet defunctum, non electa sepultura decedentem, sepeliendum esse in sepulchro majorum, ex eo provenit, quia valde jucundum est ex hac vita decedentibus in majorum jacere sepulchro, ut patet ex illa ingenti solicitudine Patriarchæ Jacob, qui proximus morti ita allocutus est filium Joseph *Geneseos c.* 47. *Si inveni gratiam in conspectu tuo*, *pone manum tuam sub femore meo* (quod genus juramenti erat, ut exposui *in c. & si Christus*, *de jurejur.*) *& facies mihi misericordiam*, *& veritatem*, *ut non sepelias me in Ægypto*, *sed dormiam cum patribus meis*, *& auferas me de terra hac*, *condasque me in sepulchro patrum meorum*. Et tandem in ipso mortis articulo post præstitam filiis suis benedictionem, *Geneseos c.* 49. absolute illis præcepit dicens: “ Sepelite me cum patribus meis. *Unde ait Cicero* lib. 1. de offic. “ Sanguinis conjunctio, & benevolentia devincit charitate homines; magnum est enim eadem habere monumenta majorum, iisdem uti sacris, sepulchra habere communia. „ Et votum morientium esse cineres suos in patriam deportari constat *ex l. alumnis* 30. *§. ab hæredibus*, *ff. de admendis legat.* Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud Justinum historicum *lib.* 9. dum ait: “ E bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiasque funerum ut ad sepulchra majorum referrent, ultro hortatus est: „ ut & Polybius retulit *l.* 5. *histor.* Sic Alexander Darii mortem prosequutus est, dempraque sibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad matrem majorum tumulo inferendum misit. Quintus Curtius *libr.* 5. Sophocles *in Electra*, *scen.* 6. hoc docte insinuat dicens:

Impositum igitur ardenti rogo
Statim cremavimus, reductumque tenuem
In pulverem, atque vasculo inclusum brevi
Ex Phocide hoc viri tulere, ut patrio
Partem sepulchri adipisceretur in solo.

Item *scena* 7.

Fera quæ subriperem nocte, ut sic mortuus
Hic tempore hic saltem jaceret, patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in sepulchro majorum non sepeliri; dictum est enim Prophetæ 3. *Regum cap.* 13. eo quod contra præceptum Domini comederat in Bethel: *Non inferetur cadaver tuum in sepulchro patrum tuorum: dict. cap. unaquaque*, 13. *quæst.* 2. Apud Aboderites lege cautum erat, ut qui patrimonium prodegerat, sepulchro patrio non humaretur, sed extero, ut tradit Diogenes Laertius *in Democrito*, Tiraquel. & Alex. ab Alex. *l.* 6. *dier. genial. capit.* 14. Unde Catullus *epigr.* 63. ad Manlium de fratre apud Trojam mortuo ait:

Quem nunc tam longe, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres;
Sed Troja obscæna, Troja infelice sepultum
Detinet extremo terra aliena solum.

Ut enim ait Ovidius:

Mollius ossa cubant manibus tumulata suorum.

Qui & ideo optabat decedere in patria, antequam in exilium mitteretur ut refert *l. 3. Triſtium, eleg. 3.*

Quantum orat, o magni, periture parcere Divi!
Ut ſaltem patria contumulatus humo.
Tam procul ignotis igitur morieniur in oris?
Et ſient ipſo triſtia fata loco?
Sed ſine funeribus caput hoc ſine honore ſepulchri,
Indeploratum barbara terra teget?

Quomodo etiam apud eundem *ep.* 10. infelix Ariadna derelicta a Theſeo in inſula ait:

Ergo nec lachrymas matris moriturae videbo;
Nec mea qui digitis lumina condat erit?
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras,
Nec poſitos avius unget amita manus.

Et idem *ep.* 11. *de Canace*, ad fratrem Macaeum:

Tutamen a fruſtra miſere ſperate ſorori;
Sparſa precor nati colligo membra tui.
Et refer ad matrem, ſocioque impone ſepulchro
Urnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Et eadem etiam ratione apud Virgilium *Æneid.* 10. Maxentius ab Æneae lethale vulnus accepturus hoc tantum rogat, ut conſortem nati Lauſi, quem paulo ante idem Æneas interemerat, concederet ſepulchro; & mater Euriali ejus necem inconſolabiliter lugens, apud ipſum *l.* 9. *Æneid.* ait:

Hoc terra ignota! canibus data praeda Latinis,
Alitibuſque jaces: nec te tua funera mater
Produxi, preſſive oculos, aut vulnera lavi.

Sic & Batulus *carm. ad Manl.* de fratre apud Troiam mortuo, ait:

Quem nunc tam longe, non inter nota ſepulchra,
Nec prope cognatos compoſitum cineres;
Sed Troia obſcoena, Troia infoelice ſepultum
Detinet a noſtro terra aliena ſolo.

Et Propertius *l.* 3. *elegia* 5. *in naufragio Poeti*, dolet;

Quod mater non juſta pia dare debita terrae
Nequit, & cognatos inter humare rogo.

Et apud Quintilianum *declam.* 11. Dives ille, " Miſer ego, nec ad cadavera (filiorum ſcilicet) acceſſi, non ſepulchra majorum meis manibus intuli. ", Recte ergo a Leone III. in praeſenti juxta votum naturale, & communem naturae legem ſtatuitur, defunctum decedentem non electa ſepultura, in majorum ſepulchro eſſe tumulandum, quia creditur juxta commune votum ibi ſepeliri voluiſſe.

Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa de ſepultura in Eccleſia non concedenda, cui ſatisfaciendum eſt juxta diſtinctionem temporum ſupra relatam. Nec augmentum primum ipſius difficultatis; nam textus ibi adducti procedunt quando defunctus, qui non electa ſepultura deceſſit, proprium ſepulcrum non habebat, nec majorum ſuorum; tunc enim pro diſtinctione perſonarum ſepultura decernenda eſt juxta adducta de Romano Pontifice, Cardinalibus, Legatis, Archiepiſcopis, Epiſcopiſque a Julio Lauro *d. tit. 2. lucubr. c. 11.* Si ergo parochianus inteſtatus deceſſerit, ita quod nec ſepulturam, nec ſepulchrum proprium habeat, ſepeliendus eſt in propria parochia, *c. ex parte, c. cum liberum 6. c. in noſtra 10. de ſepulturis.* Quae tamen dicatur propria parochia quoad ſepulturam, late exponunt Barboſa *de offic. parochi c. 26.* Baſilius *de matrim. l. 5. c. 13. §. 2.* Nec obſtat quod de ſepulchri domino expendebamus; nam dupliciter poteſt dici ſepulchrum proprium. Primo quoad dominium, ut conſideratur in aliis rebus profanis: & hoc nullo modo dari poteſt, cum ſepulchro, ut loca religioſa, extra hominum commercium ſint: ſecundo quoad uſum, & jus ſepeliendi, & hoc modo recte ſepulchrum proprium dicitur: quapropter jus ſepeliendi legari, alterque concedi poteſt, *l. monumenta 14. C. de legat. l. 1. tit. 13. p. 1.* longa poſſeſſione acquiri, *l. monumentorum 6. C. de relig.* Balſamon *in nomocan. Photii, tit. 2. c. 2. p. 49.* Anton. Clarus *ad ll. Regias, c. ult.* Caldeira *l. 4. var. c. 9.* probavi *in c. ad aures, de praeſcr.* Unde pro uſu ſepulturae remedia poſſeſſoria laicis competunt, ſicut pro quocumque alio jure, quod poſſit poſſideri; *l. 1. ff. ſi ſervitus vendic. junctis l. ſi venditor 10. l. ſi quis ſepulchrum 12. ff. de relig.* Ant. Clarus *l. ſingul. ad leg. XII. tabul. c. ult.* Mindanus *2. t. de interd.* Murga *t. 1. diſq. mor. tr. 4. diſq. 1. cum ſeq.* & de quotidiana praxi teſtatur Flores de Mena *ad Ant. Gammam deciſ. 54. n. 3.* unde hoc ſenſu ſepulchrum proprium dicitur in praeſenti.

CAPUT II.

a Leo Papa *omnibus Fidelibus per Dardaniam conſtitutis.*

RElatum eſt auribus noſtris, eſſe quoſdam perverſe agentes, qui ſubvertere nituntur, atque dividere conantur Eccleſiae unitatem, videlicet Abbates, monachos, qui non ſtudio charitatis, ſed zelo rapacitatis invigilant, atque ſeducere conantur laeculares, quos illaqueare poſſunt, ut res ſuas, atque poſſeſſiones, ſive in morte, ſive in vita monaſteriis ſuis tradant, & *b* Eccleſiis, quibus ſubjectae eſſe videntur, & a quibus Baptiſmum, Poenitentiam, Euchariſtiam, necnon pabulum vitae, cum lacte carnis acceperint, vel accipiunt, nihil de bonis relinquant. Hunc denique fomitem diſcordiae nos animadvertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne amplius fiat, omnino prohibemus, conſiderantes non eſſe bonum, ſi illi qui olim ſocii fuerant paſſionis, ſecundum *c* Apoſtolum, ſint immunes a ſocietate conſolationum. Et quia dignus eſt operarius *d* mercede ſua, ideo praecipimus, atque mandamus, ut quicunque amodo monaſterio converti voluerit, ſive in morte, ſive in *e* vita, omnium rerum & poſſeſſionum, quas pro ſalute animae ſuae decrevit diſponere, medietatem Eccleſiae, cui ipſe dignoſcitur pertinere, relinquat, & ſic in monaſterio, prout libitum fuerit, eundi, convertendique habeat licentiam. Quicunque autem hujus edicti violator exiterit, gladio anathematis ſubjaceat.

NOTÆ.

1 a *Leo.*) Etiam Leoni tribuunt praeſentem textum Carnotenſis *p. 7. Decreti, c. 150.* Anſelmus *l. 5. c. 51.* Papienſis *in 1. collect. ſub h. t. cap. 4.* Cujus tamen Leonis ſit, non conſtat, ſiquidem eum alii Leoni III. alii IX. tribuunt; & cum illis varias ſcripſiſſent epiſtolas, quibus caremus, certo non poſſumus aſſignare, quis ex Pontificibus hujus nominis ſit auctor praeſentis textus.

b *Eccleſiis.*) Parochialibus videlicet, ut infra dicemus *in titulo de Parochiis.*

c *Apoſtolum.*) 1. *ad Corinthios c. 2.*

d *Mercede ſua.*) *Matthaei c. 19.* refertur *in c. cum ſecundum, de praeb.*

2 e *In vita, ſive in morte.*) Gloſſa exponit, ideſt ſive in aegritudine, ſive in tempore mortis; ſed perperam, nam caſus aegritudinis ſatis illis verbis, *ſive in morte*, comprehendebatur; quare verius credo, haec verba accipienda eſſe uti ſonant, videlicet ſive ſanus, ſive in aegritudine conſtitutus, tempore mortis de rebus ſuis pro ſalute animae ſuae diſpoſuerit. Nec tunc obſtat textus *in c. 2. de regularibus, in 5. compil.* ubi Honorius III. Abbatibus Ciſtercienſis Ordinis ita ſcribit: " Significaſtis ſiquidem nobis, quod in quibuſdam partibus conſuetudo deteſtabilis inolevit, videlicet quod cum aliqui aemulantes chariſmata meliora, monaſteria veſtri Ordinis volunt cauſa religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis prius quae mortuaria nuncupantur, extorqueant, prout a parochianis ſuis decedentibus conſueverunt accipere, ſe illis temere opponunt. Quare ſuper hoc noſtrae providentiae remedium flagitatis. Volentes ergo abuſum corruptelae hujuſmodi aboleri, auctoritate vobis praeſentium indulgemus, ut capellanorum contradictione hujuſmodi non obſtante, liberas perſonas ad vos a ſeculo fugientes libere recipere valeatis. ", Facit caput *audivimus, de ſimon.* nam pro hujus textus ſolutione ſciendum eſt, olim non licuiſſe religionem ingredi abique praevio examine Epiſcopi proprii, *can. 30. & 41. 6. Synodi*, ubi vetant Patres quemquam in monaſterium admitti, aut in eremum ſecedere, & anachoreſin, ſine praevia examinatione Epiſcopi, Synodus Nicaena ex Arabico, *can. 14.* Synodus Provincialis Conſtantinop. *can. 2.* Fileſacus *in c. quarto 7. §. 2. de offic. ord.* nec abſque conſenſu Plebani, eo quod jure parochiali ei obligati erant, *c. 1. h. t. in 1. collect.* cujus verba dabimus infra priori commentario. Innocentius III. *l. 1. regeſtr. 13. ep. 166.* ibi: " Dilecti filii Abbas, & Conventus Ciſtercienſis, tranſmiſſa nobis petitione monſtrarunt, quod quidam Rectores Eccleſiarum Provinciae Lugdunenſis ab eis, qui vivi & incolumes ad eorum Ordinem tranſeunt, ſibi fieri exigunt teſtamentum; & in eos, quos iidem relinquunt in ſaeculo, propter hoc Eccleſiaſticam exercent cenſuram, ac capitulum illud, quo eis a Sede Apoſtolica indulgetur, ut licite liberos, & abſolutos, a ſaeculo fugientes recipiant, interpretantes ſiniſtre, aſſerunt eos, licet alias abſoluti exiſtant, & liberi, ſine ipſorum licentia non poſſe ad Religionem tranſire, pro eo, quod jure parochiali eis obligati tenentur. Quocirca diſcretioni veſtrae per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus praeſumptores praedictos a praeſumptione hujuſmodi, monitione praemiſſa, per cenſuram Eccleſiaſticam compeſcatis. ", Et cum legiſſent, ſaeculum relinquentes mortuos mundo eſſe, & monachiſmum morti comparari, Palladius *in Lauſiaca, ſect. 89.* ibi: " Viviſne, an es mortua? Credo in Deum me eſſe mortuam ſeculo; ", ab his qui ingrediebantur religionem, quartam mortuariorum exigebant; quod deinceps fieri prohibuerunt Innoc. & Honor. & ſub diſtrictione Alexander *in cap. de his, hoc. tit.* Leo autem in praeſenti agit de illis, qui tempore ingreſsus Religionis teſtamentum fecerunt, & pro ſalute animae ſuae de omnibus bonis diſpoſuerunt: & ſtatuit, ut medietatem tenentur relinquere Eccleſiae parochiali, non quia ingrediuntur, monaſterium, ſed quia diſponunt in teſtamento de bonis propriis pro ſalute animae ſuae: quo caſu portio parochialis ſolvenda eſt, ut infra dicemus *in c. noſtra*, ubi commentarium hujus textus dabimus.

CA-

CAPUT III.

a Innocentius II. *Januenſi Epiſcopo.*

FRaternitatem tuam ignorare non credimus, mortuorum ſepulturas, & coemeteria apud illas Eccleſias, & monaſteria ex antiquo eſſe diſpoſita, in quibus religioſorum fratrum conventus ſunt conſtituti, & orationes, atque Miſſarum ſolemnia, tam pro vivis, quam *b* pro defunctis frequentius celebrantur; unde ipſorum devotioni, & extremae voluntati; qui apud hujuſmodi Eccleſias ſepeliri deſiderant minime contradicendum eſt. Qui vero relictis antiquis Eccleſiae, & patrum, aliorumque parentum ſuorum ſepulchris, contra conſuetudinem Patrum veteris Teſtamenti, qui cum patribus ſuis ſepulti eſſe leguntur, ad minus religioſa loca ſe transferunt, irrationabiliter, & contra antiquam inſtitutionem facere videntur. Unde ſi forte P. de Caſtello contra tam antiquam, & rationabilem conſuetudinem aliquid de corpore ſuo ſepeliendo mandaſſe dicitur, hoc non praejudicat rationi, & viribus carere debet. Quocirca per praeſentia ſcripta mandamus, & p. mandando, quatenus corpus ipſius P. dilectis filiis noſtris monachis *c* S. Stephani reddi faciatis, & cum ſuis fratribus ſepeliri.

NOTÆ.

1 a *Innocentius.*) In hac ſexta collectione textus hic tribuitur Innocentio III. ſed perperam, cum ejus auctor ſit Innocentius II. ut habetur *in 1. compil. ſub hoc tit. c. 5.* ex qua litteram etiam reſtituo: & cum Raymundus in compilandis Pontificum Decretis ſeriem temporum obſervaverit, non poterat Innocentii III. Decretalem compilare ante decreta Alexandri III. quem ſequuntur *in hoc tit.* nec ſi Innocentii III. eſſet praeſens textus, poterat reperiri in prima collectione; ſiquidem hujus Pontificis deciſiones tantum extant in tertia, & quarta collectione. Innocentius II. antea Gregorius dictus, electus fuit die 14. Februarii, & coronatus Romanus Pontifex die 20. anno 1130. ut referunt in eo anno Baronius, & Coriolanus, Ludovicus a Sancto Carolo *in biblioth. Pontific. verbo Innocentius II.* Miſit autem praeſentem epiſtolam Januenſi Epiſcopo, ſeu ut verius credo, Archiepiſcopo; nam mortuo Sigefrido Januenſi Epiſcopo anno 1129. Innocentius II. Januenſem Eccleſiam in Metropolitanam erexit, & cum D. Bernardus eſſet electus in Praelatum ipſius Eccleſiae, eamque dignitatem reſpueret, electus fuit Syrus qui Eccleſiam illam rexit per plures annos, ut refert Manrique *annal. Ciſterc. an. 1130. c. 6. in fine*: unde illi praeſentem epiſtolam miſſam fuiſſe facile cognoſcitur.

2 b *Tam pro vivis, quam pro defunctis.* Miſſarum enim ſacrificia non ſolum pro vivis, verum etiam pro fidelibus ſine desperatione defunctis, qui non deceſſerunt excommunicati, offerri poſſunt, *c. non aſtimemus 13. q. 2. c. animae, eod. q. c. ſane*, 24. *q. 2.* cum aliis congeſtis a Creſpetio *verbo Defunctis*, & per me *in c. fin. de teſtam.* Rationem reddit Ivo Carnot. *ep. 198.* his verbis: " Quia incertus eſt ſtatus animarum poſt hanc vitam, non videtur otioſum, ſi pro his intercedimus, qui jam requie perfruuntur, ut eorum requies augeatur; & pro his qui locis purgatoriis deputati ſunt, ut fidelium orationibus indulgentiam conſequantur. ", Probant, & illuſtrant Gazeus *in notis ad Caſſianum, collat. 2. c. 5.* Theophilus *t. 15. in Heteroel. p. 2. ſect. 1. puncto 6.* Becanus *t. 3. opuſc. tit. de ſacrif. pro mortuis*, P. Grog. *l. 1. pareit. tit. 23. c. fin.* Baronius *t. 1. an. 34.* Bellarminus *de purgatorio, l. 2. c. 15.* Savarus *ad Sidonium l. 2. ep. 8.* Ayala *de tradit. Eccleſ. fol. 150.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, op. 51. n. 69.* Vicecomes *de ritib. Miſſ. l. 4. per tot.* P. Henao *de ſacrif. Miſſ. t. 1. diſp. 17. ſect. 3.* Nec contrarium ſtatuitur *in c. non oportet 29. de conſecr. diſt. 1.* in illis verbis: " Non liceat Chriſtianis prandia ad defunctorum ſepulchra deferre, & ſacrificare mortuis. ", In quibus docetur, non licere accedere ad ſepulchra mortuorum ſacrificandi gratia; nam pro illius canonis expoſitione ſciendum eſt, tam Judaeos, quam Gentiles defunctis ſuis parentaſſe variis ritibus, & in feriis; inter quos praecipuus fuit epulum, cujus ritus apud Judaeos mentio extat *in c. 30. Eccleſ. v. 18.* ibi: " Bona abſcondita in ore clauſo: quaſi appoſitiones epularum circumpoſitae ſepulchro. ", Et *c. 4. Tobiae*, legimus Tobiam ſeniorem filio juſſiſſe panem, & vinum ſupra ſepulturam ponere; referunt Joſephus *l. 2. de bello Judaic. c. 1.* D. Auguſt. *in pſalm. 48.* Apud Gentiles proprium fuiſſe parentationis epulas ad monumentum afferre, probatur ex Tertulliano *de reſurrect. carnis, c. 1.* ibi: " Defunctis parentant, & quidem impenſiſſimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus eſculentorum, ut quos negant ſentire quicquam, etiam deſiderare praeſumant. ", Expreſſius *in l. de anima, c. 4.* Gaudentius *in tract. de laet. Exodi*, ibi; " Parentalia, unde malum idololatriae extulit caput erroris: nam gulae ſuae cauſa primum coeperunt homines prandia mortuis praeparare, quae ipſi comederent. Poſt haec auſi ſunt ſacrificia eis ſacrilegia celebrare, quamvis nec ipſi mortuis ſuis minus ſacrificant parentalia. ", Duplex autem epulum erat, unum defunctorum, cum ad eorum buſtum epulas ferales cognati deferebant, quae leviter degustatae igni tradebantur; de quo epulo agunt Ovidius, Virgilius, Lucianus, & alii relati a Spondano *l. 1. de coemeteriis, c. 17.* Aliud erat epulum vivorum, quod amici & ſanguine proximi ad ſepulchra eorum, quibus parentabant, ſolebant inire, de quo plura adducunt Sophranis *de funere Hebraor. c. 6.* Gutherus *l. 2. de jure manium, c. 12.* Spondan. *ditt. c. 17.* Pineda *in c. 7. Eccleſiaſt. ad v. 3.* Serarius *in c. 3. Tobiae, circa praſer.* 5. Cornelius *in c. 30. Eccleſ. 2. p.* Kirmanus *de funer. l. 4. c. 4. 5. & 6.* Laelius Biſciola *t. 1. horar. ſucceſſ. l. 11. c. 4.* Sanctarellus *in poſtpraxi medic. c. 46.* quae parentationes dicebantur humana ſacrificia. Feſtus Pompejus *verbo Humanum*: quem morem parentandi a quibuſdam ſuperſtitioſis Chriſtianis diutius obſervatum fuiſſe in feſto Cathedrae ſancti Petri, *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

3 Concluſio traditur, & probatur.

c *S. Stephani.*) Quod monaſterium Ordinis eſt D. Benedicti in dioeceſi Januenſi.

COMMENTARIUM.

3 EX hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: " Eligens ſepulturam in monaſterio, aut loco religioſo, ibi ſepeliendus eſt; ſecus vero ſi in loco minus religioſo. ", Probant eam text. *in c. 1. c. 2. c. de his 4. c. ex parte 5. c. cum liberum 6. c. in noſtra 10. h. t. c. 1. eod. tit. l. 6. Clem. duodum, eod. tit. c. privilegia, de privileg. c. 1. de pactis l. 6. c. 2. h. t. in 1. collect.* ubi ita ait Paſchalis II. " Volumus, & juxta canonum ſtatuta probabile nobis videtur, ut ſicut morienti conceditur judicium rerum ſuarum facere cuicumque loco ſibi placuerit, ſic nimirum juſtum eſt ſui corporis habere licentiam illud judicandi in quocumque loco voluntas ejus extiterit, ſive in monaſteriis, ſive in aliis religioſis locis. ", Illuſtrant ultra congeſtos a Barboſa, & Garanna in praeſenti, Jul. Lavorus *d. tit. 2. lucubr. c. 11.* Bruno Chaſſaing. *de privil. regul. tr. 1. c. 7. propoſ. 3.* Murga *t. 1. diſquiſ. tr. 4. diſquiſ. 12.* & alii ſupra, *in c. 1. congeſti.*

4 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed haec aſſertio difficilis valde redditur. Primo in ea parte, ubi docetur, eligentem ſepulturam in monaſterio, ibi ſepeliendum eſſe, ex eo, nam abſque proprii Parochi licentia nemo in monaſteriis ſepeliri poteſt. D. Greg. relatus *in c. 1. h. t. in 1. collect.* ubi ait Pontifex: " Monachi corpora, tam vivorum, quam mortuorum deferre ad Eccleſiam ſuam nequaquam audeant, niſi aſſenſu, & petitione Eccleſiae, quae eis dum viverent conſuluit, & conſulendo ſervivit, ac miniſtravit. Quod ſi fecerint, ut invaſores ſanctae Eccleſiae, ſub diſtricti anathematis interpoſitione, quouſque ſatisfaciant Eccleſiae, praecipimus. ", Ergo etſi quis eligat ſepulturam in loco religioſo monachorum, ibi tumulandus non eſt, niſi conſentiat proprius Parochus. Secunda pars aſſertionis, ubi docetur eligentem ſepulturam in loco minus religioſo, in eo tumulandum non eſſe, impugnatur ſequenti conſideratione: certum enim eſt, ultimam defuncti voluntatem modis omnibus adimplendam eſſe, *c. ult. 13. q. 2. c. nos quidem, c. ſi heredes, de teſtam.* quia publice intereſt defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmodum teſtamenta.* Ergo ſive quis in loco religioſo ſepulturam eligat, ibi ſepeliendus eſt, praecipue cum parum intereſſit, ſepultura ſit in loco religioſo, vel non. D. Th. *in 4. d. 45. q. 2. art. 3.* Guillelmus Conventrenſis *in elucidario ex ſancto Anſelmo*, ubi interrogatus an juſtis obſit non ſepeliri in loco ſacro, reſpondet; " Nihil prorſus; totus enim mundus eſt templum Dei, quod dedicatum eſt ſanguine Chriſti: & ſive in campo, ſive in ſilva, vel in palude, vel in quovis loco ſepeliantur, vel projiciantur, vel a beſtiis, vel a belluis devorentur, ſemper in gremio Eccleſiae confoventur. ", Quos enim peccata deprimunt, non ad abſolutionem, ſed potius ad majoris damnationis cumulum eorum corpora in Eccleſiis tumulari docet D. Greg. *l. 4. dial. 50. 51. & 53.* ubi id horribilibus exemplis confirmat, *c. ſacris, h. t. in fin.* ibi: " Cum non obſit juſtis ſepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel ſpecioſa non prodeſt. ", Sepultura enim, & funeris cura potius ad ſolatium vivorum, quam ad ſubſidium defunctorum ſpectant, ut docetur *in c. animae 13. q. 2.* ergo ſive quis eligat ſepulturam in loco religioſo, ſive non, ejus voluntas ſemper adimplenda eſt. Faciunt exempla piorum virorum, qui extra Eccleſiam ſepeliri voluerunt, ut S. Vedaſtus, referente Albino Flacco *in ejus actis*, S. Ephrem, & Conſtantin. Magnus, ſepulchrum extra, non intra ſacras aedes ſibi curantes. In vita S. Amati in fine ita legitur: *Juſſit igitur ſibi fodi ſepulchrum in ipſo adytu Baſilicae Matris Dei.*

5 De ſepultura in Monaſteriis.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt praeſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, creſcente in dies Chriſtiana religione, in coemeteriis, deinde in porticu, tandem in ipſis Eccleſiis fidelium cadavera ſepeliri permiſſum fuiſſe, *c. ubicumque 13. q. 2. cap. ſicut antiquitus 17. q. 4.* Unde jam diu invaluit, fidelium ſepulturam poſſe concedi prope, vel intra Eccleſiam, ut ſupra *in c. 1.* probavi; non tamen permittitur ſu-

pra, vel juxta altare; *c. præcipiendum* 13. *q.* 3. *c. non oportet* 19. *de consecr. dist.* 2. Conc. Nannet. *can.* 11. docet Ferrariensis *in opusc. de non sepeliendis mortuis prope aras*; ita enim debent esse remotæ sepulturæ ab altaribus, ut Sacerdos dum Missæ sacrificium celebrat, non cogatur pedibus infistere supra defunctorum corpora. Conc. Tribur. *can.* 16. docent Fuscus *de visitatione*, *l.* 1. *c.* 21. *n.* 15. Redoanus *de simonia*, *p.* 3. *c.* 18. *n.* 19. Potest tamen eligi sepultura in monasteriis, in quibus religiosorum, seu Canonicorum regularium conventus sunt instituti, & sacrificia pro vivis, & defunctis frequenter offeruntur; nec potest parochus impedire similem electionem, ut late probant Bruno Chassaing. *ubi proxime*. Nec solum in monasteriis religiosorum, verum & in monialium Ecclesiis potest quis eligere sepulturam, dum tamen intra claustra, seu septa ipsius monasterii sepultura non eligatur, quia cadavera virorum in monasteriis monialium deferri prohibitum est, *novel.* 133. *Justin. c.* 3. docet Natta *vol.* 2. *conf.* 432. Murga *t.* 2. *disquis. tra.* 4. *disquis.* 12. *ad fin. cond.* 7. Deinde sciendum est, non solum turpes testatorum voluntates observandas non esse, *l. quæ* 8. *§.* 5. *ff. de cond. instit.* verum nec ineptas circa sepulturam, *l. servo* 113. *§. ineptas*, *ff. de legat.* 1. Donellus *l.* 8. *comment. c.* 12. uti si testator jubeat reliquias suas projici in mare; aut sepeliri cum vestimentis sericeis, margaritis, aut variolis, *l. ult. §. ult. ff. de auro, & argent.* vel secum pecunias sepeliri. Hujusmodi enim ineptæ voluntates, ut derisoriæ rejiciuntur, *d. §. ineptas*. Unde cognoscitur Diogenis insipiens voluntas, dum jussit ejus corpus inhumatum abjici, tantum baculo juxta illud appositio. Stobæus *serm.* 122. Diogenes Laertius *invita ipsius*. Unde improbandus venit Saladinus, qui testamento condito omnem funeris pompam abdicavit, jussitque tantum lancea præferri atri coloris obsoletam tunicam. Jovius *in Saladinum*, Bernegerus *ad Tacitum q.* 141. Licet enim jus civile magnopere voluntatibus defunctorum indulserit, tamen hujusmodi voluntates ineptas neglexit, *d. l. servo* 113. *§. ineptas*, notavi supra *in c. . . . de testam.* Tandem sciendum est, sanctum, & pium esse sepulturam sibi in sacra æde curare, atque per eam val. de juvari animas in Purgatorio existentes, necnon cadavera ipsa, ut variis argumentis probant Sanctarellus *in post praxi medica*, *c.* 27. *&* 28. & quæ longa disputatione addensat Henricus Spondanus *l.* 1. *de sacris Cœmeteriis*, *p.* 3. *c.* 14. Theophilus *de martyrio*, *p.* 4. *c.* 6. *n.* 7. & constat ex Sancto Augustino, cujus liber de cura pro mortuis, in hoc fere negotio consumitur, & ex Sancto Paulino *carmine de obitu Celsi pueri*, quem ait curasse se inferri Basilicæ SS. Martyrum Complutensium.

Ut de vicino Sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purget in igne animas.

Nec fere aliter S. Ambrosius in fratris Satyri epitaphio ait, se illum ad levam Martyris in templo tumulasse:

—— *ut sacri sanguinis humor*
Finitimas penetrans abluat exuvias.

Accedit, nam viventes ad Ecclesiam orationis causa commeantes, dum incidunt in monumenta defunctorum facilius excitantur ad orandum pro defunctis; quod est opus charitatis viventibus ipsis perutile. Deinde commonefiunt mortis, & sui ex hac vita exitus, qua nulla est salubrior cogitatio; & ob hanc causam maxime cœmeteria, vel in aditu urbium, & castellorum locata fuisse, observat Sanctus Chrysostomus *serm. de fide, & lege naturæ*; vel vere in viis frequentatissimis, cujusmodi fere erant Romana, quorum longam seriem exhibet Onuphrius *de ritu sepeliendi c.* 12, & apud ipsos Ethnicos, quod multis exemplis firmat Kirmanus *l.* 2. *de funer. cap.* 22. Eandem rationem docuit Sanctus Gregorius *l.* 4. *Dial. c.* 50. ibi: " Quos gravia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi quotiens ad eadem sacra loca conveniunt, suorum, quorum sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. „ Etiam defuncti in Ecclesia sepulti magis juvantur illis Ecclesiæ sanctæ precibus moraliter semper durantibus, quas semper fundit pro iis, qui sunt in loco benedicto, seu consecrato. Unde improbandi veniunt, & damnandi Vvaldenses, quos Philicdonius *tra. contra eos*, *c.* 22. refert asseruisse, non plus referre sepeliri in loco sacro, quam in profano, v. g. in agro, aut horto: quod etiam referunt Æneas Sylvius *l.* 3. *de origine Bohemorum*, *c.* 35. Prateolus *verbo Pauperes de Lugduno*, *n.* 30. idemque sensisse videntur Albigenses, ut colligitur ex Luca Tudensi *l.* 1. *contra eos*, *c.* 22. quos refellunt Castro *adversus hæreses*, *verbo Sepultura*, Theophilus Raynaud. *t.* 15. *ad fin. fol.* 549.

6 Traditur ratio decidendi.

Unde jam apparet vera decidendi ratio hujus textus; nam cum possit quilibet eligere sepulturam, tam in propria, quam in aliena Ecclesia, potest eam eligere & in monasterio, aut alio loco religioso: sed cum testator jubet in loco minus religioso sepeliri, hujusmodi voluntas, tanquam inepta, & turpis respuenda est; interest enim non parum sepeliri in loco religioso, vel in profano, ut docet D. August. *de cura pro mortuis*, *c.* 4. & late probant Jul. Lavorus *tit.* 2. *lucubr. c.* 14. Spondanus *de cœmeteriis l.* 1. *p.* 3. *c.* 14. *&* 15. cum enim dæmonum incursiones frequentius circa sepulchra fiant, ut Evangelistæ docent, dum narrant dæmoniacos spiritus habitasse in sepulchris, D. Matthæus *c.* 8. D. Lucas *eod. c.* D. Marcus *c.* 5. veneficosque, & magos circa sepulchra habitare testantur Lucanus *l.* 6. Ovidius *in Medea*, ibi:

Per tumulos erat passim discincta capillis,
Cortaque de tepidis colligit ossa rogis.

Apulejus *l.* 2. *Metam.* ideo cum per sepulturam in loco religioso corpora ut in asylis quiescant, mediante ipsius loci consecratione, seu benedictione, inde juste Innocentius eligentem sepulturam in loco minus religioso, non esse in eo sepeliendum ait, quia non creditur testatorem ita fuisse immemorem propriæ salutis, ut neglecto Ecclesiæ sepulchro, turpem sepulturam eligeret, contra commune fidelium votum.

7 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstant dubitandi rationes supra expensæ. Non prima, nam verum est, jure communi inspecto monachos non posse admittere alienos parochianos ad sepulturam in suis Ecclesiis, nisi privilegium haberent a Romano Pontifice, aut de licentia proprii parochi, *c. in nostra*, *h. t.* supra probavi *in cap.* 2. notat Cironius *in c.* 2. *h. t.* 5. *compil.* Sed postquam privilegiis sibi ab Apostolica Sede concessis jus habent admittendi ad propriam sepulturam quoscumque, qui apud eos sepulturam elegerint, non possunt parochi, nec alii ordinarii illis hoc impedire, ut late probat Bruno Chassaing. *ubi sup.* Nec secunda difficultas obstat, nam licet ultima voluntas testatoris servanda sit: id tamen procedit cum juri conformis est, & bonis moribus non contraria, aut inepta, tunc enim eam adimplendam non esse, jam supra probavi; unde cum electio sepulturæ in loco minus religioso juri conformis non sit, nec fidelium moribus consona, ideo in præsenti insuperhabetur, & rejicitur. Nec obstat quod dicebamus de utilitate sepulturæ intra, vel extra Ecclesiam; licet enim sepultura in Ecclesia, & locis religiosis non prosit defunctis ibi sepultis ex opere operato, hoc est, ex vi tantum sepulturæ, tamen valde prodest ex patrocinio Sanctorum, qui in illis locis coluntur, & precibus ministrorum Ecclesiæ, & ceterorum fidelium, qui ibi conveniunt, ut sacrificium Deo offerant: unde tot precibus & suffragiis privari per sepulturam in loco minus religioso, absurdum, & alienum est a moribus Christianorum. Quare recte talis dispositio in præsenti ab Innocentio improbatur. Nec exempla ibi relata aliquid faciunt; nam si quis vellet, ut fecerunt illi Sancti viri, extra Ecclesiam sepeliri ex humilitate, arbitrans se indignum jungi communi loco sepulturæ cum Sanctis intra Ecclesiam conditis; aut quiescere intra locum, in quo Christi corpus adest, iste quoque pie faceret, dummodo aliam sacram sepulturam eligeret, exempli gratia in cœmeterio; non vero si in loco minus religioso extra Ecclesiam, & ejus cœmeterium.

8 Exponitur *c.* certum, de consec. dist. 1.

Sed supra traditis obstat text. *in c. certum*, *de consec. d.* 1. ubi refertur, Megentium nobilem feminam corpora suorum defunctorum sepeliisse in propria possessione, & postea petiisse a Romano Pontifice, ut sibi liceret eo in loco oratorium construere, ut divina officia, tam pro mortuis ibi sepultis, quam pro vivis celebrarentur. Cui petitioni in partem annuens Pontifex, concessit illi, ut divina officia pro defunctis ibi sepultis possent celebrari, non autem pro vivis, hoc est, ut fideles divina officia ibi audirent. Ex quo textu expresse deducitur, posse defunctum sepeliri non solum in Ecclesia, aut monasterio, verum etiam in loco profano, & minus religioso, ubi divina officia non celebrantur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo casu defunctum non elegisse sepulturam in loco minus religioso, sed nobilem illam mulierem cadavera tumulasse in oratorio a se constructo, ut sic facilius a Pontifice impetraret, ut ibi divina officia celebrarentur; cujus devotioni ut in partem Pontifex annueret, permisit divina officia defunctorum ibi celebrari, juxta peculiares, & proprios ritus, quos refert Vicecomes *vol.* 2. *de ritib. Missæ*, *l.* 4. *c.* 22.

9 Intelligitur *c.* 3. *§. fin. hoc tit. in* 6.

Secundo supra traditis obstat textus *in c.* 3. *§. fin. hoc tit. l.* 6. in illis verbis: " Si quis antiqua dimissa, novam etiam in loco minus religioso elegerit sepulturam, electionem hujusmodi (licet jura super hoc videantur esse diversa) nequaquam volumus impugnari. „ Ex quibus aperte deducitur, valere electionem sepulturæ in loco minus religioso. Igitur non recte in præsenti id negatur. Pro cujus textus interpretatione dicendum est, in eo decidi veterem antiquorum quæstionem, utrum videlicet in loco minus religioso possit testator eligere sepulturam? In qua variæ fuerunt antiquorum sententiæ, uti ibi Glossa refert. Quidam negabant, moti præsentis textus auctoritate; sed perperam. Nam aliud est eligere sepulturam in loco minus religioso, ut in oratorio, vel eremitorio, ubi non ita frequenter Missæ sacrificium celebratur; aliud vero in loco puro, & profano. Primo casu electio sepulturæ sustinetur, *ex d. c.* 2. *§. fin.* secundo vero, cum sit inepta voluntas, & moribus fidelium contraria, improbatur, quo casu procedit præsens textus.

10 Exponuntur can. 14. & 15. Conc. Altissiod.

Antequam hinc abeamus, exponendi sunt duo perdifficiles canones Concilii Altissiod. Primus est canon 14. ubi ita statuitur: *Non licet in baptisterio corpora sepelire*. Qui difficilis est, præcipue si observemus, jam temporibus ipsius Concilii baptisteria fuisse intra Ecclesiam constructa, ut constat ex canone 18. ejusdem Concilii, & probat Vicecomes *de ritib. baptismi l.* 1. *c.* 34. & 35. Quare ergo intra baptisteria corpora sepeliri non possunt? Hujus canonis interpretatio provenit, ni fallor, ex eo quod in baptisteriis Martyrum reliquiæ condebantur, ut significaretur, etiam post mortem duraturam gratiam Dei, per baptismum infantibus traditam. Sic enim baptisterium describebant:

Electus Christi locus est, ubi corda probata
Provehat ad cœlum sanguine, purget aqua.
Hic duo purpurcum, Domini pro nomine cæsi,
Martyrium pulchra morte tulere viri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne novo.
Ante coronati scandebant ardua restes
Atria, nunc lotæ celsa petunt animæ.

Et Ennodius *epigr.* 20. quod scriptum est in plures Martyres, super quorum reliquias Agellus baptisterium condiderat, ipsos

sos autem vivis coloribus fecerat in proximo pariete depingi, ut constaret omnibus, qui Christi testes illic sepulti erant:

Conditur Armenius, superum qui dignus honore est.
Hic peperit fontem vivificantis aquæ.
Rapta sepulturis animavit corpora pictor,
Funera viva videns, mors erat in tumulo.
Illorum tamen iste locus complectitur artus,
Quos paries facie, mens tenet alma fide.

Ut ergo non confunderentur reliquiæ Martyrum cum cadaveribus defunctorum, jubent Patres, nein baptisterio, ubi reconditæ sunt reliquiæ Martyrum, liceat defunctorum corpora sepelire. Alter est canon 15. ipsius Concilii, *ubi* ita legitur: *Non liceat mortuum supra mortuum mitti*. In quibus doceri videtur, nec etiam in Ecclesia licere mortuum supra mortuum sepelire. Pro cujus expositione Anton. Bossius *t.* 1. *Romæ subter. c.* 20. ascrit, ex honestate tantum prohibitum esse mortuum supra mortuum ponere; non ex superstitione illa, quam refert Tertull. *de anima c.* 4. videlicet optandum esse defunctis, ut illis sit terra levis; sed propter quandam decentiam, & honestatem prohibitum fuisse mortuum supra mortuum mitti, quia plerumque eveniebat, ut nondum marcidato cadavere, aliud supra ponderetur quod prohibuerunt PP. Concilii Matiscon. ibi: " Comperimus multos, necdum marcidatis mortuorum membris, sepulchra referare, & mortuos suos superimponere, vel aliorum (quod nefas est) mortuis suis religiosa loca usurpare, sine voluntate scilicet domini sepulchrorum; ideoque statuimus, ut nullus deinceps hoc peragat: quod si factum fuerit, secundum legum decreta superimposita corpora de eisdem tumulis rejactentur. „

CAPUT IV.

Alexand. III. a *Spalensi Episcopo*.

DE his qui in infirmitate, vel sanitate cum bonis suis ad religiosa loca se transtulerunt, nihil tibi, vel Ecclesiis, a quibus receperunt salutis pabula relinquentes, hoc tuæ prudentiæ voluimus innotescere, quod si in ægritudine ipsa ad Religionem transeunt, dummodo de ægritudine decedant, de bonis suis ipsis Ecclesiis, a quibus assumpti fuerint, *b* canonica debet portio exhiberi. Si vero ad religiosa loca se in sanitate transtulerunt, de his, quæ locis ipsis conferent, cogi non possunt aliquid præscriptis Ecclesiis impertiri, quia liberum est eis tunc bona sua non religiosis locis, sed etiam quibuslibet personis privatis conferre.

NOTÆ.

a *Spalensi*.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. t. c.* 6. ubi additur, *pars capitis continebatur*: post Concilium autem Later. *p.* 49 *c.* 6. legitur tantum, *Lucius III.* Ant. August. *in notis ad hunc textum*, existimat, integram clausulam extare *in c.* 5. *qui clerici vel vov.* & ita legendum esse, *Hispalensi*: sed male, cum Hispalis Bæticæ Metropolis, temporibus nostri Alexandri III. fuisset a Saracenis occupata, usquedum S. Rex D. Ferdinand. ab eorum oppressione illam liberavit; quare credo legendum esse, *Spoletan.* Spoletum enim nobilis Italiæ urbs est, Romanorum colonia, ut referunt Tit. Livius *l.* 20. Volaterranus *l.* 5. *in Geograph. fol.* 169. Theodoricus Gothorum Rex mirifice eam auxit sed cladem magnam accepit a Friderico Oenobardo, eo quod Alexandro nostro faveret, ut refert Tamayo *in Martyrol. Hispan. die* 1. *Januarii*. Metropolis fuit Vilumbrorum, ut probat Joannes Viterbiensis *l.* 8. *antiq.* etsi postea a Gothis subversa fuerit teste Blondo *decad.* 1. *l.* 7. *fol.* 91. Non me latet, fuisse in Vasconibus vetustam urbem Spalensem ad juga Pyrenæi, e cujus nomine Spalenses populos Plinius enumerat *l.* 3. *c.* 3. de quibus mentio extat apud Dextrum *in chron. an.* 308. ubi notarunt Vivar. *n.* 6. *fol.* 307. Roderic. Caro *fol.* 117. *litt. B*, & fuisse in Vasconibus Navarræ, ubi hodie extat cœnobium in Rouca-Valle, credit Tamayo a Salazar, *t.* 3. *Martyrol. Hispan. die* 18. *Maii*. Sed cum non constet, temporibus Alexandri III. eam urbem Cathedra Episcopali fuisse decoratam, potius retineo in præsenti *Spolet.*

b *Canonica debet portio.*) Juxta adducenda infra *in c. certificari*, *h. t.* ubi commentarium ad textum hunc dabimus.

CAPUT V.

a Alexander III.

EX parte Canonicorum *b* Eburgensis Ecclesiæ nobis est intimatum, quod *c* Prior de insula quemdam parochianum eorum post *d* appellationem ad nos factam in Ecclesia sua sepelivit. Unde quoniam hoc Ecclesiasticæ institutioni contrarium esse dignoscitur & a rationis tramite penitus alienum, ut quis falcem mittat in alienam messem; f. t. per A. f. m. ut præfatum Priorem moneas, & districte compellas, quatenus memoratis Canonicis prædicti parochiani sui *e* corpus restituat, & exinde pacifice, & *f* amicabiliter cum illis conveniat, aut in præsentia nostra se non differat exhibere.

NOTÆ.

1 a *Alexander III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub h. t. c.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Alexander; credo tamen alicui Episcopo Scotiæ missam esse præsentem decisionem, cum in ea Provincia sint Canonici insulæ, & Eburgenses, de quibus in præsenti agitur.

b *Eburgensis*.) In sexta collectione legitur *Abrugen.* & Glossa marginalis emendat *Obargens.* seu *Obligen.* sed legendum credo *Ediburgen.* quæ Ecclesia est in Laudonia Scotiæ provincia.

2 c *Prior de Insula*.) Monasterium est canonicorum regularium in Scotia, sub nomine Insulæ; & etiam dicta Ecclesia Cathedralis, dicta Insularum, est canonicorum regularium, ut refert Pennotus *l.* 2. *hist. canon. regul. c.* 36. *n.* 5. unde cognosci non potest, de quo Priore agatur in præsenti.

3 d *Post appellationem*.) Quæ appellatio non sit interposita, ne cadaver sepeliretur; sed ne monachi de Insula admitterent ad sepulturam defunctos suos. Sepultura enim prætextu appellationis differri non debet: fieret enim impedimentum sepulturæ, quod jure non licet, ut a simili probant text. *in l. ult. de appell. recip. c. qua fronte* 25. *de appell.* Barbosa *ad Conc. Trid. sess.* 25. *de regul. c.* 13. *n.* 8. Frider. Mindan. *de interdict. tit.* 2. *n.* 26. Pichard. *in princ. Instit. de interdict. ex n.* 136. Lara *de capellaniis*, *l.* 1. *c.* 24. *n. ult.* Salgado *de protect. 2. p. c.* 9. *fere per tot.* Nec etiamsi post appellationem interpositam cadaver sepeliatur, inducitur attentatum, ut probant Lancellotus *de attent. c.* 12. *limit.* 46. Salgado *de protect. d. tom.* 2. *p.* 2. *c.* 9. *n.* 97.

d *Corpus restituat*.) Licet cadaver non restituatur, quando non agitur ad ejus restitutionem, ut *in c. in nostra*, *hoc tit.* vel quando dubium supereset circa possessionem, aut proprietatem, ne defuncti vexatio detur, ut docetur *in c. conquerente*, *de rest. spol.* tamen cum certo constat de justitia spoliati in possessione, & proprietate, ut in præsenti, etiam corpus defuncti restituitur: quia licet cadaver humatum in perpetua sepultura alio temere transferre non liceat, tamen permittitur ejus translatio justa interveniente causa, & a judice approbata, *l.* 1. *C. de relig.* Et jure civili etiam translatio cadaveris permissu Principis admittebatur, *l. nemo hominum*, *C. eod. tit.* aut Pontificali decreto, *l. ult. ff. de mortuo inferendo*. Cum autem non perpetuæ sepulturæ causa corpus humatum est, sed tantum ad tempus depositum, impune illud transferre licet, *l. si quis enim* 40. *ff. relig. l. si necdum* 10. *C. eod. l.* 3. *§. non perpetuo*, *ff. de sepulchro viol.* & hoc sensu commendare corpus dixit Ulpian. *in l. at si quis* 14. *§. impensa*, *ff. de relig.* idest custodiæ causa deponere. Nec necesse est pro *commendandum*, reponere *condendum*, ut aliqui voluerunt, quos juste reprehendit Fornerius *l.* 2. *rer. quotid. c.* 6. 4

e *Amicabiliter conveniat*.) Quia licet in rebus spiritualibus aut illis annexis non admittatur pactio, *c. fin.* ubi probavi, *de pact.* non rejicitur tamen amicabilis compositio, *c. nisi essent*, *de præb. c.* 4. *de pactis*, ubi notavi. 5

CAPUT VI.

Alexander III. *F.* a *Decano & Magistro R. Rhemensi*.

CUm liberum sit ex universis *b* constitutionibus Sanctorum Patrum apud religiosa loca in ultima voluntate sibi sepulturam eligere, canonicæ proculdubio obviat rationi, qui devotioni extremæ voluntatis decedentium *in* hac

parte contradicere præsumit. Pervenit ad audientiam nostram ex conquestione Abbatis *;* & Fratrum *c* Sancti Martini *d* London. quod cum *Presbyter* quidam corpus cujusdam mulieris, prout in ultima voluntate sua disposuit, ad Ecclesiam Sancti Martini *sepeliendum* deferret, monachi Sancti *e* Vincentii Laudonen. corpus ipsius violenter rapere, & ad Ecclesiam suam *sepelire* minime dubitarunt: & hoc idem de filio Radulfi Canis præsumpserunt, super quo utique vehementi *sumus* admiratione commoti, cum iidem monachi, & Sanctorum Patrum constitutionibus contrairent, & privilegia prædecessorum nostrorum, & nostra, quæ prædicti Fratres de libera se habere sepultura proponunt, satagunt *violare*. Inde est quod f. t. per A. f. m. quat, utraque parte apud vos convocata, rei veritatem super hoc inquiratis, & si ita inveneritis esse, præfatos monachos monere curetis, & auctoritate nostra districte compellere, ut ossa præfatæ mulieris, & filii prædicti R. & beneficia, quæ occasione sepulturæ ipsorum recepisse noscuntur, memoratis fratribus cum integritate restituant, & de cetero facere similia non præsumant.

NOTÆ.

1 a *Decano.*) Ita legitur in secunda collectione, *sub h. t. c.* 2. idest, *Alexander III. Fulconi Decano & Magistro Radulpho Rhemensi*. Is vero Fulco est, cui scribit ipse Alexander *in ep.* 2. & 4. Radulphus autem is est qui ipse misit epistolam 28. quæ extat apud Sirmundum ut notat Bosquetus ad Innocent. *l.* 1. *ep.* 4. De Rhemensi diœcesi nonnulla notavi *in c.* 2. *de appellationibus*.

b *Constitutionibus.*) Supra congestis *in c.* 3.

c *Sancti Martini.*) De hoc monasterio nonnulla adduxi *in c. intelleximus* 12. *de stat. & qual.*

d *London.*) Legendum est *Laudun*. Laudunensis enim civitas, vulgo *Laon*, est in Gallia, in Campaniæ & Picardiæ confinio posita: habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, suffraganeam Rhemensis, cujus Præsules Duces, & Pares Franciæ nominantur, ut referunt Chenu *in Chronol. Galliæ*, Fratr. Samarth. *t.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 616. Ejus Ecclesiæ mentio fit *in c.* 14. *&* 16. *de re judic. cap.* 33. *de reser. cap.* 17. *prah.*

e *Sancti Vincentii.*) Monasterium hoc Sancti Vincentii Martyris Ordinis est D. Benedicti diœcesis Laudunensis, Congregationis Sancti Mauri, a Brunichilde Regina fundatum, in quo resedisse 12. Canonicos refert Bosquetus *ad Innocentium l.* 1. *ep.* 4. in quorum locum Adelinus Laudunensis Episcopus substituit monachos duodecim e monasterio Sancti Benedicti super Ligerim sito evocatos, ut refertur *in Chron. Flodoardi, anno Christi* 921. De eo Fratres Sammarthani *t.*4. *Galliæ Christ. fol.* 944. Textum hunc exposui *in cap.* 8. *de rest. spol.* & ejus commentarium petendum est *ex c.* 1. *h. t.*

CAPUT VII.

a Lucius III. *Episcopo Florent.*

DE uxore vero, utrum quemadmodum & vir liberam habere debeat sepulturam, videtur nobis quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit facienda distinctio, & in utroque, casu isto, æqualem esse credimus facultatem, cum electio ista ad eum potius statum pertineat, in quo mulier solvitur a lege viri.

NOTÆ.

1 a *Lucius III.*) Ita etiam legitur in prima compilatione, *sub h. t. c.* 7. sed male, cum hujus textus auctor sit Urbanus III. ut legitur post Concil. Later. *p. ult. c.* 63. *& in c. litteras, de coning. leprof. c.* 6. *de divortiis, c. fin. eod. tit. in* 1. *compil.* ubi extant aliæ partes ipsius textus, quæ sub uno capite ita habentur *in d. c.* 63. " Litteras fraternitatis tuæ debita benignitate suscepimus, quibus certiores de sinceritate tuæ fidei, & devotionis effecti, ad honorem tuum, & commodum abundantius provocamur. Verum quia a nobis postulasti, utrum postquam sponsalia inter aliquas legitimas personas contracta fuerint, & antequam a viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alter ad consummandam copulam maritalem compelli debeat, vel se possit ad secunda vota transferre; tuæ sollicitudini respondemus, quod ad accipiendum eum cogi non debet, cum inter eos matrimonium non sit consummatum. De illa vero, quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortium declinavit, utrum revertente illo ad Catholicam veritatem, ad redintegrandum matrimonium sit cogenda, videtur nobis, quod si mulier ea dumtaxat intentione discesserit, ut lapsus in hæresim, tædio pariter, & confusione affectus, se ab errore suo converteret, ei cum reversus fuerit, est reddenda: quæ etiamsi reverti noluerit, compellatur. Si vero judicio Ecclesiæ sine spe matrimonii redintegrandi recessit, ad recipiendum eum nullatenus eam dicimus compellendam. De uxore vero, utrum quemadmodum & vir, liberam debeat habere sepulturam, videtur nobis, quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit differentia: sed utrique (*in casu isto*) æqualem credimus esse facultatem, cum electio ista ad eum potius statum pertineat, in quo mulier solvitur a lege viri; utrum autem pater minores filios ubi magis voluerit, valeat sepelire, non invenimus a Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum. „ Florentia autem Etruriæ caput, & Metropolis est, magnorum Ducum inclyta sedes, de cujus origine, & amplitudine plura tradit Ughell. *t.* 3. *Ital. sacra, in princ.* Ejus Ecclesia Episcopalis tantum fuit a temporibus Melchiadis usque ad Martinum V. qui absoluto Concil. Constantiensi Romam rediens, ex itinere divertit Florentiam, ubi cum munificentissime reciperetur, relaturus non impares gratias, Cathedra Archiepiscopali ipsam Ecclesiam decoravit die 2. Maii an. 1420. unde cognoscitur, quare Urbanus III. in præsenti tantum rescribat Præsuli Florentino sub nomine Episcopi.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur. EX præsenti textu sequens communiter deducitur allertio: " Mulier etiam nupta libere potest sibi eligere sepulturam ubi voluerit. „ Probat textus ab specie *in c. is qui, §. mulier, h. t. in* 6. & per argumentum omnes citati superioribus commentariis. Illustrant ultra repetentes in præsenti, & *in d. §. mulier*, P. Gregor. *l.* 9. *Syntagmatum, c.* 1. Parladorius *l.* 3. *different. q.* 66. §. Spondanus *de cœmeteriis, p. t. l.* 4. *c.* 7. pluribus relatis Barbosa *l.* 2. *juris Ecclesiastici, c.* 10. *n.* 19. Tondutus *in resol. canon.*

3 Impugnatur. Sed hæc assertio non leviter impugnatur ex sequentibus juris principiis; nam vir, & uxor sub eodem lare victitant, *l.* 1. *§. si vir, ff. ad Syllanian. l. sed nec* 8. *ff. de usu, & hab. l. pen. ff.* tur concin. fio. *de don. inter*, Paulus *l.* 2. *sent. tit.* 19. *§. vir absens*, & domus mariti lar matrimonii dicitur, *l.* 1. *§. domum, ff. de liberis agnosc.* Servius *ad illud l.* 3. *Virgil.* " Et patria Andromacham iterum cessisse marito. Secundum jus loquutus est, *ait*, quia uxor domicilium viri sequitur. „ Adde Gellium *l.* 13. *c.* 10. Artemidor. *l.* 2. *c.* 54. Augustin. *de civ. Dei, l.* 6. *c.* 9. Sidonium *l.* 1. *ep.* 5. & *l.* 2. *ep.* 10. Et mariti bonorum sociæ sunt, atque participes. Illustrat Savarus *ad Sidon. l.* 5. *ep.* 16, & nos *in c.* 2, *de don. inter.* Et in una domo cohabitare debent, *l.* 4. *§.* 1. *ff. de usu, & habit. l.* 111. *ff. de V. O.* Licet magnates viri aliquando seorsim habitarent, *l. cum status* 32. *§. mulier, ff. de don. l. nihil* 15. *ff. rerum amot.* Forner. *l.* 3. *rer. quotid. c.* 5. Unde proditum est, uxorem ejusdem civitatis cum viro incolam intelligi, *l. ult. §.* 3. *ff. ad municip. l.* 1. *C. de mulier. & ubi, l.* 10. Tiraquell. *in l.* 1. *connub. n.* 28. Osualdus *l.* 13. *Danelli, c. pen. litt. M.* Sed sepultura defunctorum domus est, *l.* 4. *C. Theod. de sepulchro viol.* illustravi supra *in c.* 1. ergo injustum est, ut mulier, quæ superstitis viri domicilium sequuta est, eodem mortui tumulo non contegatur, ut ratiocinatur Zasius *in l. pen. ff. de jurisd.* Unde D. Hieron. relatus a Gratiano *in c. Ebron.* 13. *q.* 2. ait: " Quod conjunxit unum conjugium, conjungat sepulchrum. „ Quod & probatur exemplis primorum Patriarcharum, qui eodem sepulchro cum uxoribus conditi sunt, *Genesis c.* 25. *&* 49. Josue *c.* 14. & Tobiæ, qui filio suo præcepit, ut matrem sepeliret juxta ipsum in uno sepulchro, *c.* 4. *&* 14. *Tobiæ*: & Judith, quæ sepulta est cum viro suo *c.* 16. *Judith*: fuisseque eam generalem Judæis consuetudinem, tam ex his constat, quam quod etiam *in actis* Apostolorum legitur *c.* 5. Sapphiram voce D. Petri extinctam, sepultam esse apud virum suum Ananiam, eodem eventu paulo ante defunctum. Narrat & D. Chrysost. *l.* 1. *de sacerd.* matrem suam ab ipso petisse, ut corpus suum cum mariti ossibus conjungeret; & pariter D. Augustin. sanctam Monicam ipsius matrem magna cura semper æstuasse de sepulchro, quod sibi providerat, præparaveratque juxta corpus viri sui, narrat *l.* 9. *confess. c.* 11. idque pluribus exemplis Christianorum, & Gentilium firmari poterat. Illud tamen non omittam, quod refert Greg. Tur. *l.* 1. *Histor. Franc. c.* 42. *&* de *gloria confess. c.* 32. de duorum nobilium Arvernorum sepultura; cum post perpetuam continentiam secrete in sancto conjugio ex pacto servatam, prior puella decessisset, ac peracto vir funeris officio puellam in sepulchro deponens, elevatis ad cælum manibus arcanum panderet, dicens: " Gratias tibi ago, æterne Domine, quia hunc thesaurum sicut a te commendatum accepi, ita immaculatum pietatiuæ restituo: ad hæc puella mortua subsidens, sile (inquit) sile vir Dei, quia non est necesse fatearis nostrum, nemine interrogante, secretum. „ Cum vero post paululum temporis vir quoque migrasset e vita, sepultusque fuisset in loculo separato altera parte Ecclesiæ, factum esse, ut sepulchra divinitus in unum jungerentur: *Scilicet, ut quos tenoret socios cœlum* (inquit Gregorius) *sepultorum hic corporum non separaret monumentum*. Secundo difficilis est præsens textus in ratione ab Urbano III. adducta, dum docet, uxorem posse eligere sepulturam, quia talis electio tunc fortitur effectum, cum uxor non est, cum soluta fit per mortem a lege viri, nec amplius detur cohabitatio: nam si dispositio fiat tempore inhabili, licet effectus conferatur in tempus habile, adhuc non sustinetur:

tur: unde minor qui propter ætatem manumittere non potest, si libertatem conferat in tempus cum major fuerit libertas non competit, nec effectum habet, *l. si minor, C. de servis export.* ergo nihil interest, quod electio sepulturæ ab uxore conferatur in tempus habile, si dispositio fiat tempore inhabili. Accedit in terminis electionis sepulturæ; nam monachus, licet post mortem liberetur ab obedientia sui Prælati, tamen non potest eligere sepulturam, *c. fin. hoc tit. l.* 6. ergo similiter uxor licet eligendo sepulturam conferat electionis effectum in tempus, in quo soluta est a lege viri, inutiliter sepulturam eligit.

4 De his qui eligere possunt sepulturam. Adhuc tamen defendenda est præsens Urbani decisio, cujus rationem ut agnoscamus „ sciendum est, quemlibet habentem legitimam ætatem, sive virum, sive feminam, posse sibi eligere sepulturam, dummodo non prohibeatur a jure; electio enim sepulturæ est pars ultimæ voluntatis, *cap. contra* 13. *q.* 2. *c. cum liberum, hoc tit.* unde filiusfamilias, si pubes est, potest sibi eligere sepulturam, *c. licet, hoc tit. in* 6. & servus similiter potest eam eligere; quia quoad sepulturam personam habet, & non attenditur dominica potestas, *l.* 2. *l.* 4. *ff. de religiosis*. Unde intelligitur textus *in l.* 3. *§. si servus, ff. de sepulchro violat.* juncto Narbona *anno* 14. *qu.* 47. Jul. Lavor. *d. tit.* 2. *c.* 11. *n.* 146. Sed an possit talis electio relinqui in alterius arbitrium, controversum est. Negant committi posse Geminianus *in c. is, qui §. mulier, n.* 6. *hoc tit. l.* 6. Jul. Lavorus *d. c.* 11. *n.* 6. moti ex eo, quod mandatum morte finitur, *c. gratum, c. relatum*, ubi probavi, *de offic. deleg.* Ergo post mortem mandantis illud exequi non potest. Sed rectius affirmant Guttierez *de juram. p.* 2. *c.* 4. Carpio *de except. l.* 2, *c.* 14. Murga *t.* 1. *disquisit. mor. tract.* 4. *disquisit.* 9. *§.* 10. Quorum opinio suadetur *ex l.* 38. *Tauri, l.* 17. *tit.* 4. *l.* 5. *recopil.* Nec fundamentum contrariæ sententiæ obstat; nam cum mandatum hoc circa sepulturam conferatur, post mortem mandantis non finitur, *l. fin. ff. de solut.* textus ab specie *in l.* 14. *ff. de relig.* unde tam in testamento, quam inter vivos utiliter electio sepulturæ alterius arbitrio committitur. Deinde sciendum est, mulierem nuptam posse facere testamentum, & utiliter de omnibus rebus suis disponere, *l. si mater* 33. *de vulgari, l.* 3. *C. de inoffic.* Imo licet jure civili uxor ducta per coemptionem efficeretur filiafamilias, in maritique sacra transiret, nihilominus testamentum facere poterat. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 20. *§. penult.* Osuald. *l.* 6. *Donelli, c.* 5. *littera B*, Dom. Josephus de Retes *l.* 1. *opusc. c.* 22. Unde tot fragmenta testamentorum matrumfamilias in Pandectarum libris reperiuntur; jure tamen vetustissimo mulieres jus testamenti faciendi non habuisse, ex Gellio probare intendit Vvisemb. *disp.* 17. *n.* 16.

5 Traditur ratio decidendi. Unde jam apparet vera decidendi ratio præsentis text. nam cum electio sepulturæ inter ultimas voluntates connumeretur, ex adductis per DD. *in c. ult.* 13. *q.* 2. Joanne Andrea *in c.* 1. *n.* 3. *hoc tit. l.* 6. Julio Lavoro *d. c.* 11. & mulier etiam constante matrimonio possit condere testamentum, & quoad ultimam dispositionem pro patrefamilias habeatur; inde sicut maritus potest relicto sepulchro majorum sibi eligere sepulturam, ita & uxor relicta mariti sepultura potest sibi aliam eligere. Accedit ratio ab Urbano in præsenti adducta illis verbis: " Cum electio ista ad eum potius statum pertineat, in quo mulier solvitur a lege viri. „ Licet enim mulier constante matrimonio non possit de rebus propriis disponere, tamen sepulturam eligere valet; quia effectus talis dispositionis confertur eo in tempore, quo soluta est a lege viri. In his enim casibus, in quibus attenditur effectus, paria sunt aliquid disponere tempore habili vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur in tempus habile, *l. quod sponsa, C. de donat. ante nupt. l. in tempus, ff. de hared. instit.* Quæ ratio mire confirmari valet ex eo, nam licet constante matrimonio uxor viro, vel vir uxori donare sibi invicem non possit, *ex l.* 1. *cum vulgatis, ff. de donat. inter, l. mortis* 40. *ff. de donat. causa mort.* donare tamen sibi possunt in casum exilii, seu deportationis, *l. sed si mors* 3. *l. inter* 43. *ff. de donat. inter*; in casum divortii, *l. sed interim, §. final. cum duabus legibus seqq. l. Vitricus* 41. *ff. de donat. inter*, rationem dedit Consultus *in l. quia, ff. eodem tit.* his verbis: " Quia donationis eventus excurrit in id tempus, quo vir, & uxor desinunt. „ Quam explicat Gentilis *l.* 2. *de donat. c.* 33. Non ergo mirum est, ut sepulturæ electio ab uxore facta subsistat, cum ejus effectus conferatur id in tempus, quo vir, & uxor desinunt esse. Accedit etiam, nam Romani cohabitationis conjugalis observatores agnoverunt, uxores posse in propriis sepulchris, & diversis a maritorum sepulturis tumulari, ut constat *ex l. alumnæ, §. ab hæredibus, ff. de admend. legat.* & aliis juris locis, in quibus mentio fit sepulchrorum ab hæredibus uxorum constructorum.

6 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam omnia, quæ in eis afferebamus, procedunt, & locum habent constante matrimonio in vita ipsorum conjugum: at vero in præsenti deciditur casus, in quo jam solutum est matrimonium per mortem, & ita cohabitationis obligatio cessavit. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam ut supra dixi *in c. cum esset, de testam.* aliquando actus prohibetur tantum inspecto ejus effectu, aliquando etiam attenditur tempus, in quo dispositio fit, ut in casu libertatis a minore prætitæ, in quo attenditur tempus, quo relinquitur; & ideo inutiliter datur a minore. Idemque procedit in religioso eligente sepulturam; nam cum ipse testamentum facere non possit ex defectu bonorum, & voluntatis, ut probavi *in c.* 2. *de testam.* ideo non habet, quod conferat post tempus mortis, & per consequens, nec potest eligere sepulturam, nisi valde remotus sit a proprio monasterio; nam tunc eam eligere valet, *c. fin. hoc tit. in* 6. Tamburinus *de jure Abbatiss. disp.* 34. *q.* 1. Diana *p.* 5. *tr.* 3. *resol.* 110. Barbosa *de jure Eccles. l.* 1. *c.* 43. *n.* 89. Chopinus *l.* 2. *monast. tit.* 3. *n. fin.*

7 Exponuntur textus in *c. unaquæque* 13. *q.* 2. Sed superiori assertioni obstat textus *in c. unaquæque* 13. *q.* 2. in illis verbis: " Unaquæque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte. „ Ex quibus expresse deducitur, uxorem sepeliendam esse necessario in sepulchro mariti: siquidem docet D. Augustinus in vita, & in morte uxorem sequi debere maritum suum. Glossa ibi, *verbo in morte*, accipit textum illum de consilio, ita ut mulier debeat sepeliri in sepulchro viri sui, juxta antiquorum facta, & exempla; siquidem ut supra retuli de Hebræis, semper uxores cum viris suis sepeliebantur: quod & apud Gentiles usitatum fuisse, constat ex traditis a Strabone *l.* 15. Valerio Maximo *l.* 2. *c.* 1. Philone Judæo *in l. de Abrahamo*, Eusebio *de præparat. Evang. l.* 6. & apud Indos consuetudo est, ut vidua viva simul cum marito in rogum injiciatur, & cum plures uxores sunt, in certamen veniunt, & quæ victrix evadit, læta cum viro in rogum mittitur. Propertius *l.* 3. *el* 13.

Felix Eois lex funeris una maritis,
Quos aurora suis rubra colorat equis,
Namque ubi morsifero jacta est fax ultima lecto,
Uxorum fusis stat pia turba comis.
Et certamen habent lethi, quæ viva sequatur
Conjugium, pudor est non licuisse mori.
Ardent victrices, & flamma pectora præbent.
Imponuntque suis ora peruста viris.

Illustrat Jo. Andreas *q. c.* 10. *de sepulturis*. De Thracibus idem refert Bernegerus *q.* 141. *ad Tacitum*. Verum etsi hæc solutio sustineri possit, non incongrue dici potest, D. Augustinum accipiendum esse eo casu, in quo uxor sepultura non electa decessit; nam tunc æquum est, ut in sepulchro viri sui sepeliatur; & si plures maritos habuit, in sepulchro ultimi, cujus domicilium, & honorem retinet, est tumulanda, *c. is qui, §. mulier, hoc tit. in* 6. docent Didacus Perez *in l.* 2. *tit.* 3. *l.* 1. *ord.* Gamma *dec.* 105. Jul. Lavorus *d. c.* 11. *n.* 134. quomodo etiam accipiendus est text. *in c. Ebron, in fin.* 13. *q.* 2. in illis verbis: " Quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulchrum, quia una caro sunt; & quos Deus conjunxit, homo non separet. „ Si vero mulier electa sepultura decedat, tunc ejus ultima voluntas adimplenda est, quo casu procedit præsens textus.

§.

UTrum autem pater, quo magis voluerit, minores filios valeat sepelire, non invenimus a Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.

COMMENTARIUM.

CUm sepulturæ electio sit pars ultimæ voluntatis, ut colligitur *ex c. placuit* 7. 13. *q.* 2. & docent Medicis *de sepulturis*, 9.8. *n.* 2. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 14. *q.* 47. inde provenit, quod sicut, qui testamentum facit, debet esse pubes, *l. qua ætate* 5. *ff. qui testamenta*; ita & qui sepulturam eligere vult, *c. licet, de sepulturis in* 6. docent plures congesti a Narbona *dict. q.* 47. Barbosa *l.* 2. *juris Eccles. c.* 10. *n.* 19. *&* l. 1. *de officio Parochi, c.* 26. *n.* 19. Diana 5. *part. tr.* 3. *res.* 107. *&* 108. Murga *t.* 1. *tr.* 4. *disquisit.* 8. *§.* 11. Nec interest, an talis pubes sit in potestate patris, vel extra; quia quoad sepulturæ electionem non attenditur patria potestas. Tum quia confertur hæc dispositio in tempus, in quo filius solutus est a patria potestate, ut de uxore proxime dicebamus. Tum quia quoad spiritualia patria potestas non inspicitur, *c. fin. de judiciis, l.* 6. Si autem filius pubes decedat non electa sepultura, & majorum sepulchra non sint, debet sepeliri in propria parochia, *c. is qui, hoc tit. in* 6. Quærunt tamen Doctores, si pater, & avus sepulchri sint in una Ecclesia, alii vero majores in alia, ubi sepeliendus sit filius. Et docere probat Osualdus *consil.* 25. quem transcribit Jul. Lavorus *dict. tit.* 2. *c.* 11. *n.* 114. in sepulchro patris esse sepeliendum; si autem filius habeat patrem, & matrem diversa sepulchra habentes, filia sepelitur in sepulchro matris, cujus conditionem, non vero patris sequitur, *c. fin. de filiis presbyt. c. licet, de conjug. leprof.* quæ omnia procedunt, nisi aliter consuetudine introductum sit, videlicet ut pater pro filio sepulturam eligat, ut in præsenti §. docetur.

CAPUT VIII.

Idem a *Præposito, & Canonicis Faventinis.*

CUm super quodam capitulo, quod religionis *b* favore, &c. Inde siquidem est, quod præsentium auctoritate statuimus, *ut* si aliquem parochianorum vestrorum alibi contigerit eligere sepulturam, secundum statuta Beati Gregorii, quarta vobis in testamentis portio reservetur.

NOTÆ.

1 a *Præposito.*) Textus iste in hac sexta collectione, & *in* 1. *sub hoc tit. c.*8. tribuitur Lucio III. sed male, cum ejus auctor sit Urbanus III. qui post Lucium Ecclesiam rexit ex anno 1185. usque ad annum 1187. quod facile suadetur ex eo, quod post Conc. Later. *p. ult. c.*64. præsens textus refertur sub hac inscriptione, *Idem*; cum textus præcedens sit Urbani III. Expressius id probatur *in c. certificari*, sequenti: ubi dum Clemens III. asserit, portionem canonicam aliquando tertiam, aliquando quartam fuisse taxatam, respiciens ad hunc textum ait, *Urbanum quartam* partem esse asseruisse; unde deduxit Innoc. Cironius in *parat. ad hunc titulum*, auctorem hujus textus esse Urbanum III. De canonicis autem, & Ecclesia Faventina nonnulla adduxi *in c. de remane.*

2 b *Religionis favore.*) Alexander enim III. anno 1168. monasterium S. Reparatæ, Ordinis Vallis Umbrosæ, civitatis Faventinæ, sub protectione Sedis Apostolicæ recepit, & inter alia privilegia, quæ illi concessit, & refert Ughellius *tom.*1. *Italiæ, fol.* 521. circa sepulturam a monachis concedendam ita cavit: " Sepulturam quoque ipsius locis liberam esse concedimus, ut eorum devotioni, & extremæ voluntati, qui se illic sepelire deliberaverint, nisi excommunicati, vel interdicti sint, nullus obsistat, salva justitia matricis Ecclesiæ.„ Unde credo, Urbanum in præsenti agere de prædictis monachis S. Reparatæ, & de privilegio religionis favore illis concesso ab Alexandro III.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio probatur. COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: "Si parochianus extra propriam Ecclesiam eligat sepulturam, debetur portio quarta propriæ parochiæ de relictis Ecclesiæ ubi sepelitur „ Probant cam textus *in c.*1. *&* 2. *c. certificari, c. in nostra, hoc tit. c. de quarta, de præscript. c. officii, c. requisisti, c. fin. de testam. c. ex parte* 15. *de V. S. c. cum quis, hoc tit. in* 6. *Clem. dudum, §. verum, hoc titul. extravag. inter cunctas, de privileg.* inter communes, *extravag.*1. §.4. *de sepult.* Conc. Æuahemense Angliæ, temporibus Joannis Papæ XVII. & Henrici secundi celebratum, *can.* 14. " Et si corpus aliquod extra suam parochiam quis posuerit, solvat nihilominus pecuniam (quod symbolum animæ dicitur) illi Ecclesiæ, cui corpus famulabatur vivens, & omnia, quæ Dei sunt, vel ad ipsum pertinent, accuratius, uti par est, pacem habeant. „ Trid. *sess.*25. *de reform. c.*13. Illustrant Petrus de Ubaldis *in tr. de quarta*, Jul. Lavorus *tit.*2. *Lucubr. c.* 17. plures congesti a Barbosa *in præsenti, & de offic. Parochi* 3. *p. c.*25. *&* 1.3. *juris Eccl. c.*24. Basilius *de matrim. l.*5. *c.*13. P. Gregorius *l.* 1. *pave. tit.*15. *c.*4. *& in c. conquerente, c.*16. *n.* 5. Guttier. *l.* 7. *de juram. c.*4. *n.*1. Tondutus *ref. canon. c.* 105. Ughel. *in method. jur. can. fol.*451. Trullench *de offic. Paroch. c.* 13. Lemaître *de juribus Episcoporum, l.* 2. *c. fin.* Solorzanus *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 22.

4 Impugnatur et concluditur. Sed tradita assertio non leves patitur dubitandi rationes. Prima enim insurgit adversus eam dictionem, *quartam*, junctis illis verbis, *sui judicis*, in quibus probari videtur; quartam parochialem deducendam esse ex omnibus rebus relictis judicio testatoris; nam patribus familias a jure plenissima libertas concessa est disponendi de rebus suis, quo modo, & inter quos velint, quarta tantum Falcidia hæredi reservata, *l.*1. *ff. ad leg. Falcid. l. verbis legis, ff. de V. S.* ergo non debet contra ejus voluntatem alia quarta præstari parocho ex rebus relictis judicio ejus. Augetur primo hæc difficultas, nam si præsentem decisionem accipiamus tantum de legatis piis relictis pro anima testatoris, in majorem incidimus difficultatem; nam legata pia, & pietatis causa relicta, nullam patiuntur diminutionem, nec quidem legis Falcidiæ, *Novell.* 131. *Justin. c.*12. *ubi* Ritherusius, & Balduinus, Tiraquel. *de privil. pia causæ, c.*22. Antonius Gomez *l.*2. *variar. c.*4. *n.*17. Molina *de justitia, tr.*2. *disp.*213. Ergo si Falcidia non habet locum in legatis relictis pietatis causa, multo minus alia quarta deduci poterit. Augetur secundo hæc difficultas ex eo, nam si aliqua quarta funeralis deducenda est ex legatis piis a defuncto relictis, non a Parocho, sed potius ab Episcopo deduci debet, juxta textus *in c. conquerente, de offic. ordin. c. de quarta, de præscript. c. placuit, cum seq.* 10. *q.* 3. *c. requisisti, de testam.* ubi Covarr. *c. quoniam, de decimis, c. olim, de censibus*; vel potius Ecclesiæ, ubi majorum sepulchra erant, præstari debebat, cum in ea tumulandus esset defunctus, juxta tradita sup. *in c.*1. & ita illi quodammodo irrogatur injuria, *Clem.* 2. *hoc tit.* Ergo non recte in presenti docetur, parocho quartam deberi. Augetur tandem hæc difficultas ex eo, quia si certa portio bonorum ex quolibet defuncto parocho præstetur, suscitabitur avaritia Gentilium, qui defunctis vectigal imponebant, *l. fin. C. de religiosis*, Xiphilinus *in Nerone*, observavit Cujac. *l.* 11. *observ. c.*21. ne ergo cum Gentilibus in hac parte conveniamus, dicendum est, funeris occasione nihil pretio æstimabile Parocho præstandum esse.

Qua dubitandi ratione ita fulcita minime obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, canonicam portionem esse certam quantitatem, quæ Episcopo, vel Parocho ratione funeris præstatur; quæ ita appellatur, quia a sacris canonibus inducta est, ex rationibus infra adducendis. De canonica portione parocho debita ex legatis, & aliis obventionibus ratione funeris, Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepelitur, agendum est; (nam de canonica portione Episcopo debita jam egi *in c. fin. de testam.*) Et ut clarius procedamus; fingillatim examinandum est, quota portio ex prædictis obventionibus deducatur; cui, & a quibus, & ex quibus rebus præstetur. Quoad primam partem hæc portio pro distinctione temporum, & locorum varietate diversa fuit. Leo III. *in c.* 1. *hoc tit.* tertiam partem esse decrevit: ipse Pontifex quasi mutato consilio *in c.* 2. *hoc tit.* dimidiam partem præstari jussit. Urbanus III. in præsenti quartam partem deducendam esse statuit, cujus sententia approbata fuit *in Clem. dudum, hoc tit.* Innocentius III. infra, *in c. in nostra*, tertiam partem parocho assignavit: & quia hæc portio taxata est lege positiva, ideo contraria consuetudine introduci potest, ut major, seu minor portio parocho præstetur, *c. certificari, hoc tit. c. antiquos* 10. *q.*1. imo & in totum tolli, si consuetudo legitime præscripta sit, ut docent Lavorus, Barbosa, & Trullench *ubi sup.* Igitur in hac parte consuetudo attendenda est, illique standum; & si Ecclesiæ propriæ certa consuetudo non sit, quod in Metropolitana Ecclesia observatur, attendi debet, *c. tua, de sponsa duorum*: & si adhuc non appareat, vicinarum Ecclesiarum consuetudo spectanda est, *c. super eo, de consuet.* & si variæ consuetudines sint, quarta præstabitur, nisi aliud lege diœcesana cautum sit, quod principaliter attendi debet.

5 De quota hujus portionis. Deinde sciendum est, hanc portionem canonicam deberi Ecclesiæ parochiali, seu Parocho, a quo defunctus sacramenta recipiebat, & ubi divina officia audiebat, *c.*1. *hoc tit. c. is cum quo, eodem tit. in* 6. non quia ab ea sepulturam dimisit, & in alia elegit; sed in compensationem laboris, quem sustinet Parochus in administratione Sacramentorum; & ideo si quis decesserit a propria parochia animo redeundi, tantum recreationis, vel fructuum colligendorum causa, & ibi decedat, quarta Ecclesiæ parochiali præstatur, *c.* 3. *hoc tit. in* 6. Basilius *de matrim. l.*5. §.13. *n.*2. Idem procedit si ægrotus de propria parochia in aliam, veluti in domum consanguinei, seu amici, se deferri faciat. Barbosa *ubi supra*. Aliquando tamen hæc portio non præstatur Parocho, veluti si Ecclesia parochialis alibi eligat sepulturam, vel si Ecclesia Cathedralis præscriptione, aut alio modo jus habet quæsitum retinendi prædictam portionem; vel quia tempore, quo Ecclesia parochialis erecta fuit, hoc jus sibi reservavit; in his enim casibus Parochus non habet jus petendi hanc portionem; illis autem exceptis, potest petere hanc quartam, vel condictione ex canone, vel actione ex testamento, ut post Jul. Lavorum docent Trullench, & Barbosa *ubi supra*. Deinde sciendum est, prædictam canonicam portionem deberi ab Ecclesia illa, ubi quis relicta propria parochia sepelitur, sive sit regularis, sive exempta, sive non exempta, *Clem. dudum, §. verum, hoc tit.* Trid. *d. c.* 13. Barbosa *ubi supra, n.*10. Trullench. *d. c.* 13. *dub.*3. quæ doctrina limitatur, nisi clerici, aut monachi, apud quos quis sepelitur, præscriptione exempti sint a solutione hujus portionis. Potest enim hæc liberatio præscribi 30. vel 40. annis cum titulo, vel immemoriali tempore fine eo, ut pluribus relatis docet Barbosa *ubi supra, n.*16. vel si Regulares, ubi sepultura electa fuit, privilegium habeant non solvendi dictam portionem; dum tamen in ipso privilegio expresse derogetur *dict. Clement. dudum*; alias privilegium nullius est momenti. Similiter si monasteria erecta per 40. annos ante Concilium Tridentinum solvebant eam portionem, & postea privilegium exemptionis impetrarunt; tale enim privilegium nullius est momenti, ut decisum extat *in d. c.* 13. *Conc. Trid.* & variis Rotæ decisionibus firmat Barbosa *ubi supra, n.* 12. *&* 14. Nec etiam privilegium concessum uni Religioni, alteri prodest, aut communicatur, ut docent Barbosa *n.* 9. Trullench *d. dub.*13. Tandem sciendum est, hanc canonicam portionem esse deducendam ex omnibus illis rebus, quæ obveniunt Ecclesiæ ratione funeris, seu de omnibus oblationibus, quæ offeruntur in die sepulturæ, ut declaravit Pius V. in constitutione, quæ incipit, *Etsi mendicantium*. Item ex omnibus legatis piis ipsi Ecclesiæ relictis, *c.* 1. *c. in nostra, hoc tit.* Debetur similiter de cereis, & candelis, quæ circa corpus deferuntur; de Missis in testamento assignatis, de armis, palliis, & aliis ornamentis, quæ in feretro deferuntur: tandem de omnibus funerabilibus, quæ in prima, septima, nona, aut trigesima die ad Ecclesiam sepulturæ occasione deferuntur, quæ nos vulgo dicimus *ofrendas*, ut latius prosequuntur Trullench, & Barbosa *ubi supra*.

6 Cui, & a quo hæc portio præstetur. Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis, seu quare hæc canonica portio Parocho præstatur, ex eo provenit, quia qui fuerunt socii passionum, debent esse & consolationum, juxta Apostolum 2. *ad Corinth. c.* 1. Sed Parochus sustinet onus celebrandi divina officia, & administrandi sacramenta propriis parochianis, dum vivunt, *c.*2. *de parochiis*; unde justum est, ut Parochus per electionem sepulturæ in alia Ecclesia debitis non fraudetur obsequiis; cum ille, qui altari servit, de altari vivere debeat, *c. cum secundum, de prebend.* Recte ergo ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit; ut de legatis relictis Ecclesiis, ubi parochiani sepeliuntur, certa portio Parocho præstetur. Fulcitur hæc decidendi ratio ex eo, nam si filius patri, & libertus patrono tenentur aliquam portionem bonorum illis relinquere in recognitionem obsequii, *l. nam est, ff. de inoffic. princ. Inst. de succeff. libert.* parochiani etiam, qui filii dicuntur sacerdotum, a quibus sacramenta accipiunt, *c.* 9. *cum duobus seq.* 30. *q.*1. debent saltem ex illis bonis, quæ pro salute animarum suarum relinquunt, aliquam portionem in illis præstare, videlicet quartam, quæ portio in aliis testamentariis dispositionibus semper taxata fuit, ut in legitima filio relinquenda, *leg. Papinianus, §. de quarta, ff. de inoffic.* in portione ex legatis pro hærede deducenda, *l.* 1. *ff. ad l. Falcid.* ex portione ex fideicommissis detrahenda, *l.*1. *ff. ad Trebell. si* in portione filio adrogato a patre præstanda, *l. fin. ff. quid in fraudem patroni*; de quibus agit Vvisembach. *disp.*24. *in quadriga quartarum*. Recte ergo Urban. III. in præsenti portionem illam parocho præstandam ex relictis a defuncto pro salute animæ suæ, quartam partem præscripsit.

8 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstant difficultates supra pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licet verum sit, testatorem posse pro libito disponere de omnibus rebus suis, tamen portio canonica, quæ parocho præstatur, non impedit hanc liberam dispositionem; quia non ex omnibus legatis a testatore relictis detrahitur, sed tantum ex relictis occasione sepulturæ: & licet legata pia non patiantur deductionem legis Falcidiæ, id procedit ob specialem pietatis rationem, quæ non militat in hac deductione portionis canonicæ, quæ pia æqualiter est. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex d. c. de quarta, c. conquerente*, ubi portio hæc spectat ad Episcopum. Nam omissa solutione Beroji *in c. Raymuntius, n.*165. *de testam.* qui existimat prædicta jura procedere, quando Episcopus præscripsit quartam portionem in aliqua parochia contra parochum; & omissa alia solutione Nicolai Lemaistre *de juribus Episcoporum, l.*2. *c. ult.* quam retuli *in c. officiis, de testam.* diceudum est cum Cironio *ad titulum de testam. & de offic. Ordinarii*, olim Episcopo debitam quartam portionem ex omnibus oblationibus factis Ecclesiis, & monasteriis sibi subjectis, & ex aliis piis obventionibus: quæ canonica portio diversa est a quarta parochiali, de qua in præsenti agitur. Nec obstat, quod de vectigali defunctis non imponendo dicebamus; nam hæc portio non tam debetur ab ipsis defunctis, quam ab Ecclesia, ubi eligunt sepulturam, ex rationibus supra adductis.

9 Exponitur c. nos qui. em 1. de. eitam. Adhuc præsenti assertioni obstat textus *in c. nos* 3. *de testam.* ubi refertur, quod quidam cum ultimum elogium conderet, & uxorem hæredem instituisset, jussit monasterium ex bonis suis construi: & cum uxor neglexisset exequi mariti voluntatem; jubet Gregorius, ut monasterium construatur, & omnia illi relicta sine diminutione assignentur. Ex quibus ultimis verbis aperte deducitur, ex legatis piis monasterio relictis nullam portionem parocho deberi, aut præstari; siquidem omnia sine diminutione illi solvi jubentur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu nullum legatum relictum fuisse funeris, aut sepulturæ causa, nec ex legato relicto pro construendo monasterio, seu oratorio quartam portionem deberi, *c. fin. de testam.* docet Fragoso *de regim. Christ. Reip. l.*10. *disp.* 23. §. 4. *n.*38. Unde cum nullum legatum in eo textu relictum esset sepulturæ causa, ideo deductio portionis canonicæ locum non habet.

10 Exponitur c. in nostra hoc tit. Secundo obstat textus *in c. in nostra, hoc tit.* ubi in gravi controversia inter Rectorem Ecclesiæ parochialis, & Fratres Hospitalarios super deductione hujus portionis agitata, deducitur, ut si aliquis apud ipsos Hospitalarios eligat sepulturam, quarta ex oblationibus occasione funeris factis illi Parocho solvatur, ex cujus Ecclesia corpus exrahitur. Igitur canonica portio non debetur Ecclesiæ parochiali, ubi defunctus recipiebat sacramenta, sed Ecclesiæ, in qua degebat testator. Etiam difficilis est textus ille, dum docet indistincte ex oblationibus occasione funeris factis, quartam esse deducendam, siquidem ex relictis pro anniversario, seu sacrificiis offerendis die 7. 9. aut 30. portio canonica non deducitur, *c. fin. de testam.* Igitur non recte ex eo textu generaliter deducitur canonica portio ex oblationibus funeris causa factis. Primæ difficultatis respondendum est cum Basilio *l.5. de matrim. c.5.* asserendo ex illis verbis, *de cujus parochia corpora extrahuntur*, non deduci, portionem canonicam non deberi Ecclesiæ, ubi defunctus Sacramenta recipiebat; nam verba illa frequenter in jure important parochiam domicilii, ubi defunctus divina officia audiebat, & sacramenta recipiebat, *cap. certificari, hoc tit.* Accedit, nam verba illa apponuntur in facti narratione; at vero in decisione Pontifex expresse jubet, quartam portionem præstari Ecclesiæ parochiali. Secundæ difficultati satisfacit Hostiensis in eo textu, *nu.* 6. dum asserit, ex his, quæ relinquuntur pro anniversaria die vel 7. 9. aut 30. quartam canonicam non deduci, *ex d. c. fin. de testam.* ex oblationibus vero factis in ipso Missæ sacrificio quartam portionem deduci, *ex d. c. in nostra.*

11 Exponitur c. certificari, hoc tit. Ex supra traditis exponendus est text. *in c. certificari* 9. *hoc tit.* ubi cum consultus fuisset Clemens III. quomodo accipi debeant verba illa, *Salva justitia*, quæ adjici solent in litteris Pontificiis, quibus conceditur monachis, aut religiosis personis admittere ad sepulturam alienos parochianos in suis Ecclesiis eam eligentes. Respondet, respectu quotæ partis varia prædecessorum suorum emanasse decreta; siquidem Leo III. relatus *in c. hoc tit.* tertiam partem esse solvendam statuit: at vero Urbanus in præsenti, quartam deducendam esse censuit, & ita portionem illam esse solvendam, quæ ex consuetudine regionis attenta solvi consueverat. Qui textus difficilis est in illis verbis, *Salva justitia Ecclesiarum*; in quibus quid per justitiam Ecclesiarum intelligatur, non exprimitur; & si pro portione parocho debita ex mortuariis apponuntur, quomodo consuetudo aliquid immutare, seu minuere potest, siquidem quod potest fieri consuetudine, potest fieri præscriptione: sed præscriptio non admittitur contra quartam portionem *c. de quarta, de præscript.* ergo nec consuetudo. Pro cujus textus expositione sciendum est, jure communi attento, similes personas regulares non posse recipere fideles ad sepulturam in suis Ecclesiis, ut probavi *in c.*3. *hoc tit.* unde privilegia impetrabant a Romano Pontifice, ut illis liceret corpora defunctorum in propriis Ecclesiis tumulare, *c. in nostra, hoc tit. c.* 1. *de pœnis, l.* 6. plura Bruno Chassaing. *ubi supra*; & in eis frequenter adjiciebatur clausula illa, *Salva justitia Ecclesiarum*, eleganti stylo, & ratione: nam sicut exequiæ defunctorum appellantur justa, inde justa facere, & justa persolvere. Ovid. *l.* 2. *Festorum.*

Hanc, qui justa ferunt, dixere ferialia lucem.

Cicero *l.*2. *de legibus*, Arnobius *l.*1. *adversus gentes*, illustrant Gutherus *l.*2. *de jure manium, c.*2. Spondanus *de cœmeteriis, l.* 1. *p.*1. *c.*8. *n.*1. & luctus indictus tempore mortis, justitiam appellatur. Cassiod. *l.*2. *variar. ep.*3. ibi: *Indicto justitio juvenis nobilitate commendabilis*; Greg. Turon. *l.*6. *c.*30. ibi: *Igitur celebrato justitio*. Illustrant Savarus *ad Sidonium in l.* 2. *ep.* 8. Gutherus *l.*3. *de jure manium, c.* 29. Sophranis *de funere Hebræorum, c.*12. *de publico luctu*. Sic similiter portio, quæ debetur ex relictis occasione funeris, justitia dicitur in epistola Gofridi Vindocinensis Abbatis, & apud Carnotensem ibi: *Pauperum corpora, si insepulta manerent pro Ecclesia justitia, non ideo minus haberent de gloria.* Innoc. III. *l.* 1. *regestr. epist.* 219. *ad Decanum Ulyssipon.* ibi: *Recepta a Templariis justitia legitima cautione*. In eo ergo sensu justitia Ecclesiæ accepta in prædictis privilegiis recte ait Clemens III. portionem illam consuetudine mutari, & tolli posse, quia licet præscriptio circa quartam Episcopo debitam non admittatur, quia ea debetur ratione obedientiæ, seu subjectionis, ut *dict. cap. de quarta*; probavi; at vero portio parocho debita præstatur in remuneration em laboris ab ipso impensi in administratione Sacramentorum.

12 Intelligitur c. cum liberum 6. hoc tit. Tandem supra traditis obstat text. *in c. cum liberum 6. hoc tit.* ubi cum testator dimissa Ecclesia parochiali, in alia eligeret sepulturam, nulla portio canonica præstatur Parocho, sed omnia, quæ funeris causa relicta fuerant, Ecclesiæ, ubi cadaver sepultum fuit, præstantur: ergo quia nulla portio ex relictis sepulturæ causa parocho debetur. Cui difficultati, omissa glossa in præsenti, dicendum est, textum illum procedere eo casu, quo testator in ultima voluntate apud aliam Ecclesiam, dimissa parochiali ex devotione justit se sepelisi, & clerici parochialis Ecclesiæ corpus ipsius violenter rapuerunt, & in sua sepelierunt Ecclesia; quo casu coguntur cadaver, & omnia sepulturæ causa ab eis occupata integre restituere Ecclesiæ, ubi testator elegit sepulturam: nec eo casu deducere possunt canonicam portionem, quam amiserunt propter violentiam circa ipsam sepulturam commissam, argumento text. *in c. cum qui, de prab. l.*6. *l. extat, ff. de eo, quod metus, l. licitatio, §. quod illicite, ff. de publicanis*; nam qui irruendo aliquid occupat, etiamsi ipsius sit, causæ suæ patitur jacturam, *c. placuit* 16. *q.*6. & illud, quod quis habet, amittit, si improba temeritate assumit, *c. sic decet* 25. *q.* 2. Cum ergo in ejus textus specie clerici violenter corpus illud rapuerint, ut in eo, in quo peccarunt, puniantur, jubentur illud restituere cum omnibus rebus occasione funeris acquisitis.

CAPUT IX.

a Clemens III.

CErtificari voluisti a nobis, quomodo illa clausula, quæ in privilegiis nostris apponi de salva justitia solet illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur intelligi debeat, & exponi, Cum autem super hoc articulo diversa anteceſſorum nostrorum manaverint instituta, *b* Leone justitiam illam aliquando *c* tertiam partem, quandoque vero *d* mediam partem, & *e* Urbano III. quartam fore censente: nos tale præbemus in hac varietate responsum, ut sicut Hieronymus inquit, unaquæque provincia in suo sensu abundet, & secundum rationabilem consuetudinem regionis, illa justitia circa medietatem, vel tertiam, aut quartam partem pro locorum diversitatibus attendatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in 2. collectione, *sub hoc titul. quæſt. 3.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

b *Leone.*) *In cap. 1. hoc tit.*

c *Tertiam.*) *In cap. 2. in noſtra, hoc tit.*

d *Mediam.*) *In cap. 2. hoc tit.*

e *Urbanus.*) Relatus *in c. antecedenti*, ubi numero ultimo textum hunc expoſui.

CAPUT X.

Innocentius III. a *Epiſcopo Claromont. & Abbati* b *Maurien.*

IN noſtra præſentia conſtitutis dil. fil. Priore Eccleſiæ *c* Montis Ferrandi, & B. procuratore Hoſpitalariorum Claramont. diœc. ven. f. n. Sabin. Epiſcopum conceſſimus auditorem, coram quo idem Prior propoſuit, quod prædicti Hoſpitalarii parochianos ſuos admittunt ad Eccleſiaſtica Sacramenta; & tam *d* excommunicatos, quam interdictos, & quoſdam alios, videlicet Vv. de Maceriis, & filium I. de Ventador infra annos legitimos *e* conſtitutos, receperunt ad eccleſiaſticam ſepulturam: propterea Eccleſia damnum ſuſtinuit pluſquam V. millium ſolidorum: quare idem Prior humiliter ſupplicavit, ut ipſis Hoſpitalariis interdiceremus, ne de cetero talia in ejus prædjudicium attentarent, & ad reſarcienda damna, quæ exinde ſuſtinuit, eos compellere dignaremur. E contra prædictus propoſuit procurator, quod tam ex privilegio, quam ex indulgentia ſpeciali, licet Hoſpitalariis omnes paſſim, præter excommunicatos, & interdictos ad eccleſiaſticam recipere ſepulturam, qui apud illos elegerint ſepeliri: fidei quoque commiſſa ultima voluntate relicta poſſunt licenter accipere, ſoluta tantummodo quarta parochiali Eccleſiæ de cujus parochia mortuorum corpora aſſumuntur, præterquam de equis, & armis, quæ indulta ſunt ipſis in ſubſidium Terræ ſanctæ, de quibus quartam deducere non tenentur. Cum igitur hæc, & alia, quæ coram ipſo fuere propoſita, idem nobis fideliter retuliſſet, auditis & intellectis atteſtationibus univerſis, de conſilio fratrum noſtrorum talem duximus ſententiam proferendam, quod prædicti Hoſpitalarii de cetero non recipiant parochianos Eccleſiæ ſupradictæ ad Eccleſiaſticam ſepulturam, niſi apud eos elegerint ſepeliri; & tunc parochiali Eccleſia de oblationibus, lectis, & aliis, quæ defunctus pro anima ſua in ultima diſpoſitione reliquit, præterquam de equis, & armis recipiat quartam partem, Hoſpitalarii reſiduum habeant, niſi dolo, vel fraude eorum defunctus inductus fuerit ad diſpoſitionem hujuſmodi faciendam: nihilominus ipſius Hoſpitalariis injungentes, ut de quarta parte quinque millium ſolidorum Priori ſatisfaciant memorato, cum conſtat a parochianis Prioris illos ſolidos recepiſſe, nec ſit ſufficienter oſtenſum, quod eorum oblati, vel *f* commiſſi fuiſſent eiſdem. Præterea duximus injungendum, quod niſi probaverint, quod Vv. Gauſtafall, qui fuit interfectus in campis, apud ipſos elegerit ſepulturam, univerſa quæ ipſius intuitu receperunt, Priori reſtituant memorato; alioquin quartam partem ſolummodo reſtituere teneantur. Pro filio vero Vv. de Maceriis, & filio Vv. de Ventador, quos conſtat infra annos legitimos deceſſiſſe, eiſdem injunximus, ut quæ ſepulturæ eorum gratia receperunt, reſtituant univerſa.

NOTÆ.

1 a *Claromont.*) Ita etiam legitur in 3. collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* Claromontenſis Eccleſia Galliæ ſuffraganea eſt Archiepiſcopi Turonenſis in Aquitania: prima inter perantiquas Galliæ civitates recenſentur a Ptolomeo *l. 2. c. 7.* Cæſar *l. 7. de bello Gallico c. 7.* quos, & alios referunt Fr. Sammarthani *l. 2. Galliæ Chriſt. fol. 520.* Habet Eccleſiam Cathedralem dicatam Deiparæ Virgini, cujus hiſtoriam, & Præſulum ſeriem referunt Chenu *in chron. Galliæ*, Fr. Sammarthani *ubi proxime.* Ejus Præſuli Roberto miſſa eſt præſens Decretalis, qui a fratre Comite Arverniæ detruſus fuit in carcerem, ut conſtat ex Innoc. III. *l. 1. epiſt.* quod referunt Fr. Sammarthani *ubi ſupra.*

b *Maurien.*) Quod monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in ipſa diœceſi Claromont. jacet in ſolo amœniſſimo juxta Ricomagum extructum a Calminio Senatore Romano, cujus meminerunt ſub nomine Muſiacenſis, ſeu Mauſacenſis, Gregorius Turon. *l. 4. de gloria Confeſſ.* Joannes Savaro, quem referunt Fratres Sammarthani *l. 4. Galliæ, fol. 630.* qui referunt ejus hiſtoriam, & chartam fundationis ipſius.

c *Ferrandi.*) Caſtrum eſt proximum Claromonti, de quo Sugerius *in vita Ludovici Craſſi*, qui Claromontem pervenit: " Cum autem abortivo, & oppoſito civitati caſus Montis Ferrandi exercitium applicaret.

d *Excommunicatos.*) De quibus in Eccleſia non ſepeliendis 3
dicemus infra *in c. ſacris.* „

e *Infra annos legitimos.*) Deeſt quatuordecim; ætas enim quatuordecim annorum legitima appellatur, *l. cum filio 50. §. ult. ff. de legat. 3. §. fin. Inſtit. de Attiliano tutore, l. 1. C. ſi mater indemnis.* licet non me lateat pro ſubjecta materia aliquando legitimam ætatem dici ætatem 25. annorum, *l. quaro, §. de teſtamentaria man. l. Paulus, §. Gajus, ff. de liber. leg. l. 1. ff. de fideiuſſ. tut. l. ex duobus 27. ff. de negotiis geſtis, c. in vetori, 77. diſt.* notant plures congeſti a Narbona *de ætate, anno 25. q. 1.* Sed cum in præſenti agatur de ſepultura, & quoad ejus electionem annus decimuſquartus ſufficiat, *c. licet, hoc tit. in 6.* ideo annos legitimos exponimus, ideſt 14.

f *Oblati, vel commiſſi.*) Legendum exiſtimo *converſi*; qui autem dicantur oblati, & converſi, expoſui *in c. in præſentia, de probat.*

CAPUT XI.

Idem *Archiepiſcopo* a *Turon.*

EX parte parentum Nuethæ quondam juvenculæ noſtris eſt auribus intimatum, quod cum in crepuſculo noctis nobilis vir N. dominus de Inſula Bucardi, Turon. diœceſ. eidem juvenculæ poſuiſſet inſidias, volens eam opprimere, quam ſollicitaverat ſæpe de ſtupro, & ipſa *b* garcionibus, qui eam rapere nitebantur, ſuper quendam pontem occurreret, tandem ipſa fugiens manus illorum, in amnem de ponte cecidit, & fuit caſu ſubmerſa. Ipſa vero extracta de amne, dubitaverunt Capellani ejuſdem loci corpus tradere ſepulturæ; & tu etiam requiſitus duxiſti ſuper hoc reſponſum Apoſtolicum requirendum. Quocirca fraternitati tuæ per A. ſ. m. quat. cum illa juvencula non ſponte præcipitaverit ſe de ponte, ſed fugiens manus illorum, qui eam, ſicut ſuperius eſt expreſſum, rapere nitebantur, caſu cecidit, corpus ejus tradi facias eccleſiaſticæ ſepulturæ, præſertim cum ex honeſta cauſa fugiſſe noſcatur: & cui *c* communicabatur viventi, communicandum ſit jam defuncte.

NOTÆ.

2 a *Turon.*) Ita etiam legitur in 3. collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* De Metropoli Turon. nonnulla notavi *in c. 5. de temporibus ordin.*

b *Garcionibus.*) Garcio idem eſt, ac puer inſerviens: Petrus Bleſenſis *ep. 102.* ibi: " Interim exeunt de domibus hoſpitum garciones cibariis onuſti, & ebrii, ut de ſuperfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatior doloris, & tormenti materia. „ Guillel. Brito *l. 10.* ibi:

Hanc præcedebat cum palma garcio.

Et *lib. 11.*

Circuit, atque alias ſe garcio vertit ad arces.

Exponunt Voſſius *de vitiis ſerm. c. 1.* Meurſius *in Gloſſario, verbo Garcio*, Zerda *in adverſ. c. 73. p. 24.* Lipſius *cent. 2. ep. 44. ad Belgas.* Hinc apud nos Garciones dicantur juvenes non bene educati. Dorleans *in notis ad Tacitum, l. 2. fol. 193.* exiſtimavit Innocentium in præſenti Garciones poſuiſſe pro everſoribus, dum ait: " Dicimus etiam Garcon pro Vvarſon, ab evertendo: nam juventus, quæ nobilitate viget, omnia evertit.

COMMENTARIUM.

EX hac Innocentii epiſt. ſequens deducitur aſſertio: " Qui non ſponte, ſed caſu in flumen immerſus occubuit, privari non debet eccleſiaſtica ſepultura. „ Probant eam textus *in c. placuit 23. q. 5.* Conc. Altiſſiod. *can. 17.* ibi: " Quicumque ſe propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut ferro percuſſerit, aut qualibet occaſione voluntarie ſe morti tradiderit, iſtorum oblata non recipiantur. „ Nicolaus Pont. *ad conſulta Bulgaror. c. 98.* ibi: " Si ſit ſepeliendus, qui ſeipſum occidit; vel ſi ſit pro eo ſacrificium offerendum, requiritis? Sepeliendus eſt quidem, ne viventium odoratui moleſtiam ingerat: non tamen eſt, ut aliis pavor incutiatur, ſoluto cum obſequiis more ad ſepulchra ferendus. Sed & qui ſunt, qui ejus ſepulturæ ſtudio humanitatis obſequuntur, ſibi, non illi, qui ſui extitit homicida, præſtare videntur: „ Conſonat lex 2 Concluſio deducitur, & probatur.

lex 1. *& 2. tit. 7.* lex 29. *tit. 1. part. 7.* Illuſtrant ultra congeſtos a Barboſa *in præſenti, & l. 2. juris eccl. c. 10. n. 49. & de off. Parochi, c. 26.* P. Greg. *l. 16. ſyntag. c. 22. & l. 4. part. 13. c. 3n.* Ant. Blaſius *memorab. c. 2.* Parladorr. *differont. 16. §. 1. n. 17.* Joan. Sanch. *in ſelect. diſp. 36. n. 2.* Æneas Robertus *l. 1. rerum jud. c. 12.* Diana *p. 6. tr. 7. reſ. 47.* Pet. Herodius *l. 1. Pandect. tit. 12. c. fin.* Lara *de capel. c. 11.* Spondanus *de comet. p. 2. l. 2. c. 7.* Torreblanca *de jure ſpir. l. 13. q. 16.* Coquæus, & Vives *in notis ad D. Auguſtinum de Civitate Dei, l. 1. c. 19. 21, 22. & 25.* Grotius *de jure belli, l. 2. c. 19. in notis*, Ambian, *ad Tertul. c. 4. ad Martyros, obſerv. 6. & de anima fol. 1039.* Gutherus *de jure manium, l. 1. c. 10.* Mancinus *de triplici juris collat. l. 1. c. 175.* Didacus Perez *in l. 19. tit. 19. l. 8. ordin.* Caramuel *in Theolog. Fundam. 55. n. 1633.* Joan. Sanch. *in ſelect. diſp. 36.* Murga *l. 2. tr. 1. diſquiſit. 8.* Matienz. a Prado *l. 2. Theol. Mor. c. 20. q. 2.* Alciatus *l. 4. paverg. c. 4.* Petr. Faber *l. 1. ſemeſtr. c. 10.* Gutherus *de jure manium, l. 1. c. 10.* Guarinus *defenſ. 39. c. 2.* Baſilic. *deciſ. 3. crim.* Fr. Ant. a Matre Dei *prælud. 1. in ſacram Script. digreſſ. 7.* P. Gibalinus *l. 2. de negot. art. 1. c. 7. fol. 655.* Alteſſerra *hic*, Jo: Andreas *q. de ſepult. c. 3.*

Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgi poteſt; nam femina, de qua in præſenti, abſque fuga, & jactatione in flumen pudicitiam ſervare poterat, etiam vim paſſa; nec aliquam culpam omnino renuens, & per vim oppreſſa contrahebat, *c. presbyteros, 50. diſt. c. in primis, verſ. Epiſcopi, 2. q. 1. c. ſin. 11. q. 1. c. eos, de conſecr. diſt. 4.* Ovidius *lib. . . . Faſt.*

Quid facit invito pectore paſſa Jovem.

Probant Tiraq. *de pœnis temper. cauſa 36.* Avendanno *de metu l. 2. c. 41. n. 29.* pudicitia enim cum virtus ſit animi, ex defectu involuntario corporis non polluitur, *c. itane 32. q. 5.* nec violentia libidinis alienæ aufert ſanctitatem propriam, *c. propoſito 32. q. 5.* Igitur cum femina, de qua in præſenti, etiamſi oppreſſa videretur a juvene Turonenſi, adhuc in anima pudicitiam ſervare poſſet, injuſte ſe morti tradidit, & caſui non permiſſo expoſuit, & per conſequens tamquam homicida ſui ipſius privari debebat eccleſiaſtica ſepultura. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam ob ſervandam caſtitatem non ſolum propria perire manu, verum nec partem corporis mutilare, aut abſcindere permiſſum eſt, *c. ſi quis abſciderit, 55. diſt. c. ſignificavit, c. ex parte: de corpore vitiat.* Ergo in præſenti caſu, nec ob ſervandam caſtitatem licebat feminæ in flumen ſe jactare, & per conſequens tamquam ſui homicida privari debebat eccleſiaſtica ſepultura. Deinde adverſus rationem, quam affignat Innocentius illis verbis, *quibus non communicavimus vivis, &c.* obſtat; nam furibus, raptoribus, & decedentibus in torneamentis, dum vivunt, communicamus; & tamen illis defunctis communicare non poſſumus, *c. 2. de furtis, c. 1. de raptor. c. 1. de torneam.* Igitur indiſtincte vera non eſt ratio ab Innocentio aſſignata.

4 De his qui mortem ſibi conſciverit.

Qua difficultate ita ſulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nonnullos exiſtimaſſe, mortem tædio, vel impatientia doloris quemlibet ſibi inferre poſſe, ut refert, & diſſerit nimis ſtoice Lipſius, *l. 3. manud. ad ſtoicam diſciplinam, diſſert. 22. & ſeq.* Et primo Stoici exiſtimabant, quod ſi quis ita morbo afflictaretur, ut vitam ſibi ærumnoſam putaret, vel tædium aliquod vitæ haberet, poſſe, imo debere mortem ſibi conſciſcere. Epictetus *l. 1. Arriani, c. 24.* Seneca *ep. 98.* ibi: " Exerce te, ut mortem & excipias, & ſi ita res ſuadebit, accerſas: intereſt nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos. „ Apud eundem Senecam *ep. 77.* quidam Stoicus Marcellinum morbo non inſanabili correptum admonuit, ut ipſe ſibi mortem conſciſceret. Diogenes Laertius *in Zenone*, eam Zenonis ſententiam fuiſſe refert, imo & Zenonem ipſum ſibi manus intuliſſe. Lactantius *lib. 3. de falſa ſapientia, c. 18.*

Quod nimium laudas, Choremon Stoice, mortem?
Vis animum mirer, ſuſcipiamque tuum.
Hanc tibi virtutem fracta facie urceus anſa,
Et triſtis nullo qui reper igne focus.
Et teges, & cimex, & nudi ſponda grabati,
Et brevis, atque eadem nocte, dieque toga.
O quam magnus homo es, qui face rubentis aceti,
Et ſtipula, & nigro pane carere potes!
Lingonicis agedum tumeat tibi culcitra lanis,
Conſtringatque tuos purpura texta toros.
Dormiat & tecum, qui cum modo cacuba miſcet,
Convivat roſeo torſerat ore puer.
O quam tu cupias ter vivere Neſtoris annos,
Et nihil ex ulla perdere luce voles!
Rebus in anguſtis facile eſt contemnere vitam:
Fortiter ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

Quod Proculejani admiſerunt, ut Neratius ex eorum ſchola prodidit *in l. liberorum 11. §. 3. ff. de his, qui notant. infam.* ibi: " Non ſolent autem lugeri, ut Neratius ait, hoſtes, vel perduellionis damnati, nec ſuſpendioſi, nec qui manus ſibi intulerunt, non tædio vitæ, ſed mala conſcientia. „ Quod Hadrianus, & Antoninus pius reſcriptis confirmarunt, *l. 3. §. 4. & 5. ff. de bonis eorum, qui ante ſent. mort. ſibi conſciv. l. 6. §. 7. ff. de inoff. teſt. rupt. irritoque fact. teſtam.*" Quod ſi ſi quis tædio vitæ, vel valetudinis adverſæ impatientia, vel jactationis, ut quidam Philoſophi, in ea cauſa ſunt, ut teſtamenta eorum valeant. „ Ubi Ulpianus ſane ſtoicos perſtringit, qui jactationis cauſa mortem accerſebant. Lucianus *de peregrino Philoſopho.* Seu potius Cynicos, eorum auctores, quos Ulpianus Philoſophos appellat *in l. profonebatur 76. ff. de judiciis*, & probat late Quevedo *in ſuo Epicteto.* Et Cynicis interdum nomen Stoicorum datum fuiſſe tradit Lipſius *in manud. ad Stoic. Philoſoph. aſſert. 13.* Et eadem cum Stoici dogmata habuerunt Cæi etiam, qui quia ob ætatem ſe inutiles eſſe credebant, coronati cicutam bibebant. Idem Thebani faciebant, ut magnam gloriam aſſequerentur, unde apud eos nata eſt paroemia: " Car non ſuſpendis te, ut apud Thebanos heros ſias. „ Circumcelliones etiam qui ut hæretici damnati fuerunt, quia ſeipſos interimebant, de quibus *in c. quidam 24. q. 3.* Eorum etiam errorem tenuit Petilianus, quem D. Auguſtinus *l. 2. contra litteras Petil. c. 49. & l. 1. de civitate Dei, c. 17.* multis argumentis impugnat, cujus verba referuntur *in c. tu dixiſti, c. ſi non licet, 23. q. 5.* Philaſtrius *hæreſ. 37.* Omitto alios privatos, qui tædio vitæ, impatientia doloris, aut pro republica, ceu ſummam lætitiam habitam protraherent, manus ſibi intulerunt, juxta conſilium Plauti *in Pœnulo*, ibi: " Abi domum, & ſuſpende te. *M.* Quamobrem? *A.* Quia nunquam auditi verba tot, tam ſuavia. „ Ut fecerunt Curtius, teſte Valerio *l. 5. c. 6.* Brutus, referente Floro *l. 1. c. 19.* duo Decii, D. Auguſt. *l. 4. de Civitate Dei, c. 17.* & alii, quos referunt Strabo *l. 15.* Cælius Rhodig. *l. 13. c. 25.* Tiraquell. *ad Alex. l. 2. c. 25.* Raviſ. Textorius *l. 2. officine, c. 98.* Gothofredus *in l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum.* Et de ſæviente in ſeipſum ob gravitatem ærumnarum, impie ſenſit Plinius *l. 28. c. 1.* ibi: " Ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius eſſe tempeſtiva morte; in eoque id optimum, quod illam ſibi quiſque præſtare poteſt. „ Et id ex animoſitate provenire aliqui voluerunt, quos refellunt Mendoza *in viridario, problem. 9.* Fr. Antonius a Matre Dei, *ubi ſupr.* & conſtat ex Ariſtotele *l. 3. Ethic. c. 7.* Platone *in Phædone*, Macrobio *l. 1. in ſom. Scipionis, c. 13.* Sed contrarium rectius ſenſerunt Philoſophi, quos refert Theophil. *d. c. 1.* Quia cum nullo jure homines vitæ ſuæ domini ſint, & mors a divina pendeat voluntate, non licet ſibi mortem conſciſcere, & ſcelerata, impiaque manu hoc opus deſtruere, injuriamque inferre auctori, qui illud ſuis membris integris plaſmavit; neſaſque eſſe exiſtimarunt, ejus injuſſu de ſtatione hujus vitæ diſcedere, ac vincula hujus carceris diſrumpere. Cicero in ſomnio Scipionis: ibi: " Niſi Deus is, cujus hoc templum eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberaverit, in cælum aditus tibi patere non poteſt. „ Quare peccat iſte contra dominium Dei, qui tantum eſt dominus vitæ; & contra fortitudinem, & charitatem ut probant late Theoph. *lib. 3. ſect. 3. cap. 1.* Gibalin. *diſt. tom. 2. lib. 6. c. 7. art. 1.* Plin. Junior *lib. 1. epiſt. 12.* ibi: Luctuoſiſſimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Æquo judicio, *ajebat Julianus*, timidus eſt, & ignavus, qui cum non oportet mori, deſiderat; & qui refugit, cum ſit opportunum; „ teſte Ammiano Marcellino *l. 25.* Unde in eos, qui vivere abnuunt, niſi fortuna voluptates inconcuſſas præſtet, invehunt Div. Aug. *l. 1. de Civit. Dei, c. 17. & 20.* Quintil. *declamat. 276.* Seneca *ep. 24. & 58.* Tacitus *l. 2. annal.* Arift. *l. 3. Ethic. c. 3.* Heliodorus *l. 7. hiſt.* Recte ergo Platonici contra Stoicos docuerunt retinendum eſſe animum in cuſtodia, nec injuſſu ejus, a quo datus eſt, poſſe dimitti; & juxta hanc ſententiam recte mors dicitur dimiſſio, & mori dimitti, ut videre eſt non tantum *in c. 11. D. Luce, verſ. 29.* ſed etiam *Geneſ. 25. verſ. 2.* juxta Græcorum verſionem. Themiſtius *de anima*, de Græcis agens inquit: " Eum qui moritur, ajunt dimitti, & mortem dimiſſione vocant. „ *Apud Plutarchum* de conſolatione, legimus: „ Donec Deus ipſe nos dimittat. „ Notavit D. Laurent. Ramirez de Prado *ad Luitprandum fol. 295.* Hoc tamen, quod dicimus, nemini licere ſibi mortem conſciſcere, procedit niſi omni procul dubietate ſemota, divinus agnoſcatur impulſus, qui vitam repetat propria manu abſumendam: quam cauſam etiam præſumptam excipiebant Hebræi: unde huc referunt Sampſonis, & Saulis exempla. Referenda etiam ſunt alia eorum, qui mortem ſibi intulerunt, ne religionem catholicam eiurarent; & virginum, ne pudicitiam amitterent, quæ referunt D. Auguſtinus *l. 1. de Civitate Dei, c. 26.* D. Ambroſius *l. 3. de virgin.* Procopius *l. 2. de bello Perſico, c. 11.* Euſebius *l. 8. c. 17.* Eſpenceus *l. 8. de continentia, c. 14.* Licet id de aliquibus Sanctis viris falſo jactari probent Theophilus Raynaud. *de calum. ſect. 2. cap. 20.* Fr. Antonius a Matre Dei, *d. prælud. 1. de ſcient. digreſſ. 7. ſect. 2.*

5 De pœnis ſeipſum Necantis.

Licet in eos, qui mortem ſibi conſcivere, Biothanatos dictos, ut probant Angelus Rocca *in ſcholiis ad lib. Sacrament. D. Gregorii.* Theophilus *d. c. 1.* videatur nullam pœnam imponi poſſe, quippe mortem pro ſupplicio habent; tamen variis pœnis utroque jure ſtatutis puniri notum eſt. Et apud Athenienſes manus, qua hoc peregiſſent, abſcindebatur. Cæl. Rhodig. *l. 5. antig. c. 10.* Primo ſepultura eccleſiaſtica privantur, ex juribus ſupra adductis. Quintil. *declamat. 337.* ibi: " Aliquis conſcientia turpis alicujus flagitii admiſſi prius quam prodatur, mori vult; dignus eſt, ut inſepultus abjiciatur, ut ſic qui patris imperium non expectaverunt, priventur quaſi matris gremio, terræ ſepulchro. „ Quod & apud Hebræos obſervari tradit Joſephus *l. 3. de bello Judaico, c. 25.* & apud Romanos idem viguiſſe tradit Plin. *l. 36. c. 15.* Utopienſium Sacerdotes, ſi quis mortem ſibi conſciverit, cauſa non probata a Senatu, in paludem turpiter inſepultum abjiciunt. Thom. Mor. *l. 2. Utopiæ.* Et virgines Mileſias hac pœna abſterritas a voluntaria nece ſe abſtinuiſſe, referunt Gellius *lib. 15. noctium, c. 10.* Plutarchus *de mulierum virtute.* Unde Cedrenus *pag. 607.* refert circa mediam Conſtantinopolim locum fuiſſe ubi iſtorum cadavera projciebantur. Plato *l. 9. de legi-*

legibus, ſtatutum tradit, ut in illis locis eorum corpora conderentur; quæ de 12. *regionis* partibus ultima, deſerta, innominataque fuiſſent, *ſic* obſcura, ut nec ſtatua, nec ſcripto nomine ſepulchra notarentur, Philoſtratus *in Heroicis*, ait: " Sepelierunt ipſum Ajacem, interim manente calchante, quia nefas eſſet ſepeliri eum, qui mortem ſibi ipſi conſciviſſet. „ Statius *lib. 3. Theb.* Mænonem, qui ſibi vim intulerat, ſic deſcribit:

—— Tetat igne rapi, pacemque ſepulchri.
Impius ignaris ne quicquam manibus arcet.

Apud inferos eorum animas ſepeliri, docet Virgilius *lib. 6. Æneid.* & poſt fata eas cadaveribus magis, magiſque vinciri, atque illis aſſidue cohærere, circaque funus, ſepulcraque vagari, ex variis referunt Joannes Brodeus *lib. 5. miſcell. c. 11.* D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pontecont. c. 20.* Unde nec illi lugeri poterant, *l. liberorum*, §. *non ſolent*, *ff. de his, qui notantur infamia*. Quare Artemidorus *lib. 1. c. 5.* protulit eorum, qui ſe interemerunt, nomina non referri in parentationibus. Cujus loci meminit Alciatus *lib. 6. Parerg. c. 27.* An vero hæc Artemidori ſententia generaliter accipienda ſit, ita ut nomina eorum, qui ſe interemerunt, in parentationibus non dicantur, ſive id feciſſent conſcientia criminis, vel in ſcelere deprehenſi, ſive ob tædium vitæ, dubitari ſolet. Cujac. *in l. in fraudem 35. ff. de jure fiſci*, accipit Artemidorum de his, qui ſe interemerunt in ipſo reatu; eodemque modo accipit Varronem apud Servium *l. 12. Æneid.* dum ait, *ſuſpendioſis juſta non fieri*. Et probari aperte videtur *ex dicto §. non ſolent*, in illis verbis: " Nec qui manus ſibi intulerunt, non tædio vitæ, ſed mala conſcientia. „ Quidam Primarius noſtræ Academiæ diſtinguebat inter ſuſpendioſos, ideſt eos, qui laqueo ſe interemerunt, & qui gladio, aut ſimili inſtrumento vitam finierunt: primos non lugeri, ſecundis vero juſta perſolvi docebat. Credo tamen indiſtincte omnes illos, qui mortem ſibi conſcivere, ſive tædio vitæ, ſive criminis conſcientia, lugeri non poſſe, cum nullus ex eis effugere valeat notam turpis animi; ſiquidem illius, qui ultra criminis conſcientiam ſibi fatum properavit, memoriam quodammodo læſam eſſe apud probos, & honeſtos viros, notum eſt; unde talis lugeri non poterat, ut etiam lugeri nequibat ſuſpendioſus, qui licet a carnifice laqueo ſuſpenderetur, non lugebatur. Varro ubi ſupra. Servius *ad Virgil. lib. 12. Æneid.* ibi: " Sane ſciendum, quod cautum fuerat in Pontificalibus libris, ut qui laqueo vitam finiiſſet, inſepultus abjiceretur. „ Rationem reddit Euripides *in Elena*, dum ait: " Turpes eſſe ſtrangulationes ſublimes. „ Infame enim, & viliſſimum hoc genus mortis eſt, unde tantummodo infamis conditionis homines eo plectuntur, *l. moris 9. §. ſedet*, *final. ff. de pœn.* & hanc pœnam veluti graviſſimam imponi juſſit Dominus quibuſdam Sacerdotibus idololatris, *Numer. c. 25.* Illuſtrant Tiraquellus *de nobilit. c. 20. n. 113.* Lucas de Penna *in l. quamvis*, *C. de Decur. l. 10.* Nec contrarium probat Ulpianus *in d. §. ſolent*, in illis verbis: *Non tædio vitæ*; nam cum Ulpianus ſcholam Proculejanorum ſequeretur, accipiendus eſt juxta Stoicos, qui credebant tædio vitæ, aut impatientia doloris cuilibet licere manus ſibi conſciſcere.

6 Privationi ſepulturæ conſequens eſt, ne pro his defunctis oblationes recipiantur: Conc. Altiſſiodor. *d. can. 17.* Aurel. 3. *c. fin.* Cum enim per oblationes quodammodo inter fideles detur communio, ideo qui communione Eccleſiæ ſecluſi ſunt, etiam ab eis offerendis arcebantur. Conc. Illiber. *can. 28.* ibi: " Epiſcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere. „ Ubi plura notavimus. Unde pro illis, quibus denegatur ſepultura Eccleſiaſtica, oblationes non admittebantur, *c. de viro 12. q. 2. c. miror 17. q. 4. c. eos de conſecrat. diſtinct. 4. c. in omnibus*, *de uſuris*, *c. 2. de raptor.* & in aliis juribus congeſtis ab Ant. Auguſtino *in epit. l. 15. tit. 23.* Lantdmet. *l. 2. de veteri monach. c. 40.* Roſvveido *in notis ad ep. 3. D. Paulini*, Albaſpin. *l. 1. obſerv. c. 5.* Aliquando tamen oblationes fiebant pro his, qui decedebant in pœnitentia, ut reſtituerentur communioni. Concilium Arelat. 2. *can. 12.* Conc. Vaſenſe *can. 11.* Tolet. 12. *can. 12.* notarunt Albaſpineus *lib. 1. obſerv. c. 10.* Hæphtenus *in vita S. Benedicti*, *c. 23. n. 6.* in expoſitione illorum verborum: " Hanc oblationem pro eis offerri Domino facite. *Et ulterius:* Excommunicati non erunt. „ Nec etiam nomina ita defunctorum inter Miſſarum ſolemnia recitabantur, ex ratione quam illuſtrabimus *in c. 5. de hæreticis*. Teſtamenta etiam eorum irritari, bonaque eorum fiſco applicari, probatur *ex l. 6. §. 7. ff. de injuſto rupto*, *l. 1. §. ſi quis non metu*, *ad Syllan. l. parricidii*; *ff. ad l. Pompejam*, *de parricid. l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum*, *qui ſibi mortem*, *l. 2. C. qui teſtamentæ*, Paul. *lib. 5. ſent. tit. 22. §. 1. l. cum hic ſtatus 22. §. ſi maritus*, *ff. de donat. inter*, *l. ejus 34. ff. de teſtament. milit. l. in fraud. 45. §. 2. ff. de jure fiſci l. pen. C. ſi reus*, *vel accuſator*, *l. 2. C. ubi cauſa fiſci*. Quod ita generaliter recipiendum non eſt in omnibus, qui ſibi mortem conſciverunt, ſed tantum in illis, qui conſcientia criminis id fecerunt in reatu, id eſt poſtquam rei poſtulati fuerint ex delicto cujus pœna ſit mors aut capitis diminutio, & per conſequens bonorum publicationem contineat: alias ſi impatientia doloris, tædio vitæ poſt contractum crimen, ſed non capitale; aut capitale, ſed nondum accuſatus, quis ſibi mortem conſciverit, nec bonorum publicationem patitur, nec teſtamenti jus rumpitur. De primo ratio eſt, quia pro confeſſo, convicto, ac condemnato habetur, *l. 6. §. ejus*, *verſ. Proinde*, *ff. de injuſto rupto*, *l. 1. C. de bonis eorum*, *qui ante*, *l. ſaltum*, *C. de naufrag.* & ipſa mortis feſtinatione de ſeipſo ſententiam tulit, *l. fin. §. ſic autem*, *ff. de bonis eorum*, Seneca *de conſolat. ad Martiam*, *c. 22.* Tertull. *in apolog.* " Tantum auctori ſuo doloris incuſſerunt, ut in receſſu inedia de ſemetipſo judicarit. „ Apulejus *lib. 8. Metam.* Quintil. *declamat. 299.* Fornerius *6. rer. jud. c. 21.* Unde cum damnati ex delicto capitali teſtamentum facere non poſſint, *l. ejus qui §. 1. de teſtam. milit. d. l. 6. §. irritum*, *l. qui ult. ff. de injuſto rupto*, *l. quidam*, *l. quod ſtatum*, *ff. de pœnis*; ideo teſtamentum ejus rumpitur. In ſecundo vero, quia ceſſat hæc ratio, & teſtamentum defenditur, & bona non publicantur, ut docuerunt Amaya *in l. eorum*, *C. de jure fiſci*, *ex n. 72.* Cujacius *in recit. ad textum in l. in fraud. 45. §. ejus*, *ff. de jure fiſci*, *& in d. l. 6. §. ejus*, *de injuſto*: *& lib. 11. reſponſ. Papin. in l. intra 11. ff. de diverſis*; *& lib. 18. in l. 3. ff. de bonis eorum*, Faber *lib. 7. conject. c. 20.* Farinacius *in praxi*, *q. 128.* Ut ergo bona eorum, qui ſibi mortem conſcivere, fiſco vindicentur, non fati celeritas, ſed metus conſcientiæ in reo attenditur; ideoque ſi antequam reus poſtuletur, decedat, bona non publicantur, quia etſi quodammodo delictum confiteri videatur, pro convicto tamen non habetur, quia non deceſſit in ipſo reatu, & confeſſus tantum habetur, qui confitetur in judicio, *lib. 1. C. de confeſſis*, *l. quidam 30. ff. de donat. l. 4. §. item*, *ff. ad l. Jul. Majeſtat.* unde venit explicandus Diocaſius *lib. 57.* ubi ait, ſæviente Tiberio in Senatores, plures ante judicium ſe interfeciſſe, ut bona eorum pervenirent, nec a fiſco occuparentur.

Qua etiam diſtinctione accipiendi ſunt textus *in l. ſi in libertinum 28. §. eadem*, *de bonis libert.* ubi poſtquam Florentinus aſſeruit, eripiendum non eſſe patronis jus illud, quod in bonis liberti habituri eſſent, ſi fortaſſis in libertum non animadverteretur, proponit idem ſervari in bonis ejus liberti, qui metu accuſationis ſibi mortem conſcivit. Qui textus probat diſtinctionem ſupra adductam, ſiquidem Conſulus æquiparat libertum damnatum illi, qui metu accuſationis mortem ſibi conſcivit: illud tantum difficile eſt, quod æquiparat Florentinus liberto damnato eum, qui metu accuſationis ſibi ipſi mortem conſcivit, cum adhuc ipſe in reatu non eſſet: Igitur nullum datur diſcrimen inter eum, qui metu criminis, ne accuſaretur, & inter eum, qui jam in reatu mortem ſibi conſcivit. Sed reſpondetur illa verba, *metu accuſationis*, exaudienda eſſe metu accuſationis non futuræ, ſed præteritæ, aut ipſum libertum manifeſte delictum commiſiſſe; quo caſu ſi, ne pœnam pateretur, mortem ſibi conſcivit, bona a fiſco vindicantur, patrono debita portione relicta, ne in poteſtate ipſius liberti ſit delictum perpetrando patronum debita portione privare. Quæ ratio etiam facit, ut libertus in adrogationem ſe dare nequeat, *l. 1. §. nepos*, *ff. ſi quis a parente*; ubi Cujacius *l. pater*, *l. ult. ff. de adopt.* Oſualdus *lib. 2. Donelli*, *c. 23.* Amaya *in l. un. C. ad Viſellam*. Secundo ex eadem diſtinctione explicandus eſt Ulpianus *in l. ſi quis filio 6. §. ejus*, *ff. de injuſto rupto*: ubi poſtquam Conſultus docuit, Decuriones, eorum filios, & nepotes, inconſulto Principe, ultimo ſupplicio damnari non poſſe, & docuit eorum teſtamenta, qui antequam ſententia a Principe confirmaretur, deceſſerunt, valida eſſe; eam exceptionem adjicit, niſi mortem ſibi conſciviſſent: nam eo caſu teſtamenta irrita fieri. Cujus exceptionis eam aſſignat rationem: " Nam eorum, qui mori magis, quam damnari voluerunt, ob conſcientiam criminis, irritas conſtitutiones faciunt. „ In quibus verbis illud notandum eſt, teſtamenta eorum, qui ob conſcientiam criminis ſibi mortem conſcivere, irrita fieri ex conſtitutionibus Principum: unde infertur, primis Reipublicæ temporibus hoc obſervatum non fuiſſe. Cujus rei elegantiſſimum teſtimonium extat apud Valerium Maximum *lib. 9. c. 12. de morib.* ubi legitur, Licinium Macrum virum Prætorium, reum repetundarum, ſudario, quod forte in manu habebat, ore, & faucibus coarctatis, incluſo ſpiritu vitam finiviſſe; & legitur ejus bona non poſſe haſtæ ſubjici, ideſt ærario applicari: & juxta traditam ſcholarum diſtinctionem accipiendi ſunt textus *in l. 1. §. 22. cum ſequent. ff. ad Syllan. l. 26. qui teſtamenta*, *l. 45. §. ejus*, *de jure fiſci*, Paulus *lib. 5. ſent. 12. §. 1. l. fin. ff. de bonis eorum*, *l. facilum 11. C. de accuſat. l. 8. ff. ad l. Pomp. l. 38. §. fin. l. 39. §. 1. ff. de pœnis*, *l. 11. §. 3. ff. de his qui notant. infam. l. ejus 34. ff. de teſtam. milit. l. 8. ad l. Corneliam*, *de ſicar. l. 13. ff. ad l. Aquiliam*, *l. 1. §. 21. ff. de ædilit. edict. l. 23. §. 3. eod. tit. l. 28. §. 1. ff. de bonis libert. l. 32. §. 1. de donat. inter*, *l. 4. & 5. C. Theodoſ. de tiron. l. 9. §. ſi ipſe ſervus*, *ff. de peculio*: in illis verbis: " Naturaliter licet in ſuum corpus ſævire. „ Nam cum juxta Cynicos, a quibus Stoici acceperunt, non ſolum liceret bona ſua profundere, ſed & vitam propria manu abſumere, Ulpianus, qui ex eorum ſchola fuit, docuit naturaliter licere homini in ſuum corpus ſævire, licet juxta moralem vitam, & leges poſitivas ſui ipſius homicida puniendus ſit. Videndi ſunt Alciatus *lib. 4. Parerg. cap. 4.* Merillus *lib. 1. obſerv. c. 23.* Petrus Faber *lib. 1. ſemeſtr. c. 12.* Gutherus *lib. 1. de jure manium*, *c. 22.*

8 Traditur ratio dubitandi. Manet ergo, manus ſibi inferentes, fatumque properantes, privari eccleſiaſtica ſepultura in pœnam tam immanis delicti. Hoc enim genus mortis appellant informe Eccleſiæ PP. *in c. ſceleratos*, *de pœnit. diſt. 3.* Joſephus apud Ægeſippum *lib. 3.* ibi: *Informis lethi laqueum homines incurrunt:* Virgilius *lib. 12. Æneid.*

Nondum informis lethi jam noctis ab alta.

Ubi Servius aſſerit, ideo informe genus hoc mortis appellari, quia qui laqueo vitam finierunt, inſepulti abjiciuntur; adeoque fœdiſſimum, & indecorum fuit hoc mortis genus apud

7 Exponitur lex in libertinum, & ead. ff. de bonis libert. l. 6. §. ejus, ff. de injuſto rupto.

apud antiquos, ut nefas eſſet libare Diis vinum vitis, juxta quam homo laqueo penderet. Plinius *lib. 2. c. 25.* qui eleganter hanc mortem vocat præpoſteram, quia ſcilicet includitur ſpiritus, cui debet quæri exitus; diciturque fœda: quia ſpiritus incluſus fœdiſſima expellitur via: unde in lege veteri maledictus fuit a Deo homo, qui pendebat in ligno. *Deuter. c. 21.* refertur *in c. ſi vero*, §. *tanquam*, *de pœnit. diſt. 2.* Sed cum in præſenti caſu femina non ſponte, ſed ut a perſecutoribus ſe liberaret, fugeret, indeque inconſulto in flumen projiceretur, eccleſiaſtica non privatur ſepultura, quia potius caſu, quam voluntarie occubuit.

9 Diſſolvitur ratio dubitandi. Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam etſi verum ſit, feminam in præſenti caſu per vim præciſam oppreſſam, non peccare lethaliter, ex authoritatibus ſupra adductis; tamen exponebat ſe periculo peccandi poſtea conſenſu accedente. Accedit, quia etſi per vim oppreſſa eſſet, tamen quoad Eccleſiam poſtea inter virgines non haberetur, *c. illæ*, *q. 5.* ibi: " Illæ autem feminæ, quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, ſi ſe incontaminatis non audeant comparare virginibus. „ Notavit Germonius *lib. 3. ſacrar. c. 10. n. 14.* Unde tutius in præſenti caſu virgo exiſtimavit pudicitiam ſervare, quam mortis periculo ſe exponere. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, deductum ex eo, qui ut ſervaret caſtitatem, ſe mutilavit; nam id procedit, quia alio modo ſervare caſtitatem poterat: quare merito irregularis judicatur, tanquam ſui homicida, ut late probavi *c. 4. de corpore vitiato*. Nec obſtat ſecunda difficultas, cujus ſolutionem dabimus ſequenti commentario.

10 Exponitur c. non eſt noſtrum, 23. q. 5. Supra traditis obſtat textus *in c. non eſt noſtrum*, *23. q. 5.* ubi ait D. Hieronymus: " Non eſt noſtrum mortem arripere, ſed ab aliis illatam libenter ſuſtinere: unde & in perſecutionibus non licet propria perire manu, abſque eo ubi caſtitas periclitatur: ſed percutienti colla ſubmittere. „ Ex quibus deducitur, ſervandæ caſtitatis cauſa licere ſibi mortem inferre: igitur in præſenti caſu, ſive ſponte, ſive caſu femina ſe præcipitaſſet, cum ſervandæ caſtitatis cauſa id feciſſet, numquam eccleſiaſtica ſepultura privanda erat. Pro cujus textus expoſitione Leſſius *lib. 1. de juſtitia*, *c. 9. dub. 6. n. 23.* & alii, quos refert, nec impugnat Lugo *tom. 1. de juſtitia*, *diſp. 10. ſect. 1. num. 16.* non reputant inconveniens dicere, quod Sanctus Doctor in illa ſententia fuerit, quæ ob cuſtodiam virginitatis aſſerit, ſe occidere. Gloſſa *ibi*, & Turriſcrem. Barboſa *de actionibus*, *diſp. 2.* Cenedus *poſt lib. qq. can. ſingul. 2. n. 4.* Joannes Major *in 4. diſp. 15. q. 19.* exiſtimarunt verba illa *abſque eo*, non eſſe exaudienda excluſive, ſed incluſive, ut plerumque accipiuntur, *c. 4. Canticorum*, in illis verbis, *abſque eo quod intrinſecus latet*: & *l. meminiſſe*, *ff. de offic. Proconſ. l. 1. ff. de pignor.* Sed his ſolutionibus omiſſis dicendum eſt, nemini licere ſe interimere, etiam ob ſervandam caſtitatem, ut docet D. Auguſtinus *lib. 1. de civitate Dei*, *c. 26.* aliquando tamen id non turpe putari, quia factum fuit ex inſpiratione divina, ut de S. Apolonia; quæ ſe in rogum injecit, refert Euſebius *lib. 6. c. 33.* & de aliis D. Ambroſius *de Virginibus lib. 3. c. 2.* S. Chryſoſtomus *hom. de SS. Veronico*, *& Proſdoce*, & *hom. de S. Pelagia*, ubi teſtatur, multas ſacras virgines, ut perſecutorum vim effugerent, pectora gladiis confodiſſe. D. Hieronymus *in Jovinianum ep. 1.* & de duabus feminis in flumen projectis, idem narrat Procopius *lib. 2. de bello Perſico*; & exemplum ſimile præſenti caſui refert Bernardinus Scardeonius *lib. 2. antiq. urbis Patav. claſſ. 14.* ubi refert Eliſabetham e ponte ſe præcipitaſſe; ut e manibus militum pudicitiam ejus attentantibus ſe eriperet. Cui Joannes Noventanus Patavinus hoc epitaphium poſuit.

Euganeas in me referens virtute puellas;
Hoc jaceo indigne condita virgo loco.
Nam cum me peteret laſcivum miles ad uſum,
Munera poſſe mori magna fuere mihi.
Diſce, age, ſit quanti conſervans virgo pudorem,
Pro quo nihil timui perdere corpus aquis.

Tales enim feminas inſpiratione divina hoc feciſſe creditur, ut docet D. Thomas *2. 2. q. 64. art. 5.* ubi Cajetanus; & alias Gentiles, quibus fidei lumen deficiebat, potius ignorantiæ, quam deſperationis cauſa mortem ſibi conſciviſſe credimus, ut de Lucretia refert, & probat Ambianas *ad Tertul. c. 4. ad Martyres*, *obſerv. 2.* & de Cleopatra idem tradit Grotius *lib. 2. de jure belli*, *c. 19. in not.* ubi de Virginibus Mileſis agit. Unde D. Hieronymus *in d. c. non eſt noſtrum*, in illis verbis, *abſque eo*, *ubi caſtitas periclitatur*; accipiendus eſt juxta exempla proxime relata, accedente videlicet inſpiratione divina; tunc enim ob ſervandam caſtitatem, vel ſimilem cauſam licet propria perire manu, ut docuit D. Auguſtinus *lib. 1. de civitate Dei*, *c. 26.* Proſequuntur ipſius textus interpretationem Meſana *de difficilior. D. Hieron. locis*, *verbo Occidere ſe*, Velloſillus *in advert. ad Hier. tom. 5. q. 2.* Theophilus *to. 4. lib. 3. de vitiis*, *ſect. 3. c. 1.* qui dicta verba D. Hieronymi accipit ita, ut Sanctus in eis nihil affirmet, nec probet licere ob caſtitatem ſervandam ſuimetipſius occiſionem.

CAPUT XII.

Idem a *Vitroſienſi Epiſcopo.*

SAcris eſt canonibus inſtitutum, ut quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis, & ut careant eccleſiaſtica ſepultura, qui prius erant ab eccleſiaſtica unitate præciſi, nec in articulo mortis Eccleſiæ reconciliati fuerint, Unde ſi contingat interdum, quod vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio caſu in cœmeterio eccleſiaſtico tumulentur, ſi ab aliorum corporibus diſcerni poterunt, exhumari debent, & procul ab eccleſiaſtica ſepultura jactari. Quod ſi diſcerni non poterunt, expedire non credimus, ut cum excommunicatorum oſſibus corpora tumulentur fidelium, cum licet non obſit juſtis ſepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel ſpecioſa non proſit.

NOTÆ.

1 a *Vitroſienſi*.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub h. t. c. 3.* ſed legendum eſt *Nidroſienſi*, ut jam probavi *in c. ſacris*, *de his quæ vi*, ubi extat alia pars hujus decretalis.

COMMENTARIUM.

2 Concluſio deducitur, & probat. EX fragmento epiſtolæ Innocentii III. hic relato ſequens deducitur diſputanda aſſertio: " Excommunicati non ſunt tradendi ſepulturæ eccleſiaſticæ; & ſi de facto intra Eccleſiam ſepeliantur, exhumandi ſunt, ſi diſcerni poſſint ab aliis fidelium corporibus, alias ibi relinquuntur. „ Probant eam textus *in c. quicumque 11. 13. q. 3. c. 1. c. ſane*, *24. q. 2. c. conſuluit*, *de conſecrat. Eccleſ. c. quod in te*, *de pœnit. & remiſſ. c. ſuper quodam*, *de ſtatu monach. c. ad hæc 5. c. ut privilegia*, *de privileg. c. a nobis*, *el 2. de ſentent. excom. c. Epiſcoporum*, *de privileg. lib. 6. c. quicumque*, *de hæretic. eodem lib. c. is qui*, *eodem tit. lib. 6. Clem. 1. h. tit.* Alexander III. *ep. 40.* quæ extat inter eas, quas edidit Sirmondus ibi: " Prohibeatis, ne quoslibet excommunicatos ad divina officia, vel ſepulturam recipere audeant; & ſi quos excommunicationis vinculo innodatos ſepelierunt, eos appellatione, & contradictione non obſtante detumulare, & de cœmeterio ejicere non poſſpode cœmeterio eccleſiaſtico exhumari. *Et* l. 4. epiſt. *26. ibi:* ſuorum violentiam propinquorum ſepulta fuerunt, & reconciliata erunt. „ Conſonant lex *14. tit. 10.* lex *8. tit. 13. p. 1.* Illuſtrant ultra congeſtos a Barboſa *in præſonti*, & *in cap. ad hæc 5. de privil.* & *de jure Eccleſ. l. 1. c. 10. n. 40.* Felicianus Vega *in c. intelleximus 7. n. 25. de judiciis*, Suarez *de cenſur. diſput. 11. ſect. 4.* Spondanus *de cœmeteriis*, *1. p. lib. 4. c. 7.* Guttierez *lib. 1. canonic. cap. 1. n. 30.* late Ricciulus *de jure perſon. lib. 4. c. 6. n. 45.* Jul. Lavorus *tit. 2. lucubr. cap. 13. num. ult.* Boſquetus *in notis ad Innocent. III. lib. 1. epiſt. 60.* plures referens Gibalinus *de cenſuris*, *diſquiſit. 7. p. 1. q. 2.* fuſe Murga *tom. 2. diſquiſ. mor. diſquiſit. 3. per totam*, Theophilus *tom. 14. de literis monit. lib. 2. c. 2. fol. 417.*

3 Impugnatur tradita aſſertio. Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; cenſet enim eſt, crimina morte extingui, & per conſequens eorum perſonas poſt mortem reorum ceſſare, *l. defuncto 6. ff. de jud. public. l. ex judiciorum 20. ff. de accuſat. l. ſi pœna 20. ff. de pœnis*, *l. 1. ff. de privat. delict. l. Conſtitutionibus 33. ff. de oblig. & act. l. ſicuti 38. l. pupillum 111. ff. de reg. jur. l. 1. & 7. C. ſi reus*, *vel accuſator*, *c. quorumdam 23. diſt. c. admovere 32. q. 2. c. cauſam*, *el 2. qui fil. ſint legitimi*. Plura Petrus Barboſa *in leg. filius 15. ff. de judiciis*. Decianus *tract. crimin. lib. 5. c. 57.* Antonius Gomez *lib. 3. variar. cap. 1. n. 78.* Schiforded. *lib. 1. ad Fabrum*, *tract. 10. per tot.* & *lib. 2. tract. 1. q. 9.* Vega *in dicto c. intelleximus*, *n. 27.* Amaya *in l. 10. Cod. de jure fiſci*: qui enim ex hac vita decedunt, quaſi ad ſuperius tribunal adducuntur. Gloſſa *in cap. 1. 26. q. 7.* & ſic a judicio humano eximuntur, *dicto c. quorumdam*, *23. diſt.* facit Optatus *lib. 6.* dum in Donatiſtas invehitur inſepultos relinquentes Chriſtianos, ibi: " Si inter viventes fuerat certamen, odia veſtra vel mors aliena compeſcat; jam tacet cum quo paulo ante litigabas, quid inſultas funeri? quid imperis ſepulturam? „ Deinde quia in defuncto deeſt principalis ratio pœnæ infligendæ, quia ut ait: Conſultus *in l. pœna*, *ff. de pœnis*, pœna conſtituitur ad emendationem hominum, quæ emendatio in defuncto deficit: ergo decedentes in excommunicatione non debent tam gravi pœna puniri, videlicet privatione ſepulturæ eccleſiaſticæ; aut ſi jam ſepulti ſunt, exhumatione; præcipue cum tam immanis ſit privatio ſepulturæ: unde de Gentilibus in Chriſtianos ſævientibus conquerebantur Tertul. *in apolog. c. 37.* " Nec mortuis parcunt Chriſtianis, quin illos de requie ſepulturæ, aſylo quodam mortis, jam alios, jam nec totos avellant, diſſecent, diſtrahunt. „ Lactantius *lib. 5. divin. inſtit. c. 11.* D. Ambroſius *epiſt. 3. contra Symmachum*. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo; nam quilibet Catholicus habet jus, ut ſepeliatur

in

in ſepulchro majorum; *cap. 1.* ut probavi *hoc tit.* ſed excommunicatio non privat excommunicatum dominio rerum ſuarum, aut juribus ſibi competentibus: igitur ſepeliri poterit in ſepulchro majorum. Secundo adverſus rationem illam ab Innocentio adductam: Quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis: ſic inſurgo. Cum mortuis nullum commercio, nullaque communio eſt, & inter animas a corporibus ſeparatas, & vivos aliena converſatio eſt, ut probat Abulenſis ad *D.* Matthæum, *c. 25. q. 297.* ex ſanctis Patribus probant Mendoza *q. 5. quodlibet.* Martinus Delrio *lib. 2. diſquiſit. q. 26. ſect. 1.* Mortuus enim non eſt homo, quia homo ex conjunctione animæ, & corporis ſubſiſtit, ut docet Innocentius noſter *in c. in quadam, verſ. Sed adverſus, de celebrat. Miſſarum*, *Clement. 1. §. porro, de ſumma Trinit.* ex D. Thoma & Ariſtotele probat Navarrus *in Manuali, prælud. 1. n. 11.* Ant. Gomez *lib. 3. variar. cap. 3. n. 32.* ergo non eſt ratio, quare credamus per ſepulturam vivos cum defunctis communicare: unde excommunicationem poſt mortem non durare docuerunt Hoſtienſis *in c. ad hæc, de privil.* Archidiaconus *in c. illi qui 6. q. 1.* ergo non eſt ratio, quare excommunicati ſepulturæ eccleſiaſticæ non tradantur. Accedit etiam, nam ſi ratio ab Innocentio adducta eſſet vera, ſequeretur, leproſos cum *quibus in vita non communicamus*, *c. 1. de conjug. leprof. c. 2. de Eccleſ. ædif.* non poſſe ſepeliri in Eccleſia; & fures, raptores, & ſimiles, cum quibus in vita communicamus, poſſe eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi; cum contrarium certum ſit, *c. 2. de furtis, c. 2. de raptor. c. unic. de torneam.* Ergo non eſt vera ratio adducta ab Innocentio. Tandem adverſus eam partem, in qua docetur, excommunicatorum corpora intra Eccleſiam ſepulta exhumanda eſſe, obſtat; nam defunctorum corpora ſemel ſepultra non poſſunt exhumari, etiam, ut in alium locum transferantur inconſulto Principe, *l. Divi fratres 44. §. 1. ff. de relig. l. 2. ff. de cadaver. punit.* probant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. c. 6.* Guther. *lib. 2. de jure Pontif. c. 9.* ergo non exhumandi ſunt ſtatim excommunicati. Accedit, nam tempore interdicti regulariter nemo intra Eccleſiam ſepeliri poteſt, *Clem. 1. hoc tit.* ſed ſi aliquis eo tempore in Eccleſia ſepeliatur, exhumandus non eſt. Gloſſa *in cap. ſi civitas, de ſentent. excom.* ergo ſimiliter excommunicatus, ſi de facto in Eccleſia ſepeliatur non ideo eſt exhumandus.

4 De privatione ſepulturæ.

Quibus difficultatibus minime obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, omnes defunctos tradendos eſſe ſepulturæ, niſi ſpecialiter prohibiti reperiantur ſepeliri, pluribus enim in pœnam alicujus immanis ſceleris commiſſi ſepultura denegatur, quæ pœna non exilis, imo & gravis apud omnes nationes fuit, quare olim vix niſi Biotanathis, & parricidis imponebatur, ut ex Ægeſippo, & Joſepho probat Girald. *de var. ſepult. ritu, pag. 647.* quia ex Platonis opinione inſepultorum animæ per centum annos aberrare credebantur, nec Acheronte recipi: unde Virgilius ajebat,

Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fruenda
Tranſportare prius, quam ſedibus oſſa quierunt.
Centum erant annos, volitantque hæc littora circum,
Tunc demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.

Tertullianus *de anima*, ibi: " Creditum eſt, inſepultos non ante ad inferos redigi, quam juſta perciperent. „ Unde jure Romanorum inſepulta manebant cadavera eorum, qui proditorii, ſeu perduelles fuerant, *l. maxime 35. ff. de relig. l. liberor. §. 3. de his qui notant. inf.* quod & de aliis nationibus idem probant Spondanus *de cœmeteriis, lib. 2. part. 1. cap. 7.* Item inſepulti jacebant parricidæ, *l. quod ſi nulla 10. ff. de relig. l. 9. ff. ad leg. Pompeiam*, late illuſtrant Solorzanus *de parricid. c. 22. & 23.* Fornerius *2. rerum quotid. cap. 16.* D. Joannes Ramos *eod. tract. diſt. lib. 2. c. 7.* Item illi, qui ſibi mortem conſciverunt, ut probavi ſuperiori commentario. Etiam ſacris canonibus plures ob majora ſcelera ſepultura privantur; nam licet ævo Sancti Chryſoſtomi neminem, quamtumvis noxium, privatum eſſe ſepultura, ſaltem poſt unum, vel alterum diem, ipſe Chryſoſtomus teſtetur *ſerm. 35. in 1. ad Corinthios*, contrarius tamen uſus invaluit, ut cum multis docent Carillo *in bullam defuncti. 2. p. c. 4. §. 4. n. 50.* Spondanus *de cœmet. lib. 2. tota part. 1.* quare ſepultura privari cœperunt Infideles, Judæi, Hæretici, & Schiſmatici, *c. Eccleſiam 27. cum ſeq. de conſecr. diſt. 1.* etiamſi poſt mortem detecti fuerint, *c. ſane 24. q. 2.* item eorum defenſores, & receptatores, *c. ſicut ait, de hæretic.* excommunicati notorii, & vitandi, ex hoc textu, & ſupra citatis. Item interdicti nominatim, *c. in noſtra, hoc tit. cap. cum in partibus, de verb. ſignif. Clem. 1. de hæretic.* & illi quibus eſt Eccleſiæ ingreſſus, prohibitus, *c. is cui, de ſentent. excom. lib. 6.* blaſphemi, *cap. ſtatuimus, de maledic.* monachi proprietarii, *c. ſuper, de ſtatu monach.* raptores impœnitentes, *c. ſuper eo, c. in litteris, de raptor.* fures, & latrones, qui in furando occiduntur, *c. 2. de furtis*, decedentes in torneamentis, *cap. 1. de torneam.* qui in duello, ſeu ſingulari certamine occiſi fuerint. Conc. Trident. *ſeſſ. 15. de refor. cap. 19.* Concil. Friſing. *anno 1440. canon. 10.* " Præſenti conſtitutione duximus inhibendum univerſis clericis noſtræ diœceſis, ne ſuſpenſos patibulo, decollatos, vel alios qualitercumque ſententiæ mortis traditos, in torneamentis, ludis publicis, ſpectaculis, aut alias, occiſos, vel ſubito defunctos, qui non eodem anno confeſſi, vel alias in mortalibus peccatis morte præventi fuerint, vel non receperint Euchariſtiæ Sacramentum, niſi de conſilio Sacerdotum duxerint abſtinendum, tradere præſumant eccleſiaſticæ ſepulturæ abſque licentia noſtra. „ Incendiarii, qui odio, vel malo ſtudio ignem appoſuerint, *d. c. in litteris, de rapt.* item qui decimas a laicis acceptas Eccleſiæ non reſtituunt, *c. prohibemus, de decimis*: qui abſque cauſa abſtinent a communione Euchariſtiæ ultra annum, niſi ſigna contritionis oſtenderint in morte, *c. omnis, de pœnitent.* exenterantes cadavera, *extravag. deteſtabili, hoc tit.* inter communes: refert Joannes major *in 4. diſtinct. 45. q. 4.* Tandemque omnes publici peccatores decedentes notorie in ipſo peccato, ut ſunt uſurarii, concubinarii, & meretrices, *c. quibus, c. non æſtimemus 13. q. 2. c. quia in omnibus, de uſuris, c. quamquam eod. tit. in 6.* Et olim etiam eccleſiaſtica ſepultura denegabatur illi, qui presbyterum tutorem deſignaſſet in teſtamento, *c. neque diſtinct. 88.* & ſanctimoniali irreligioſe viventi. Concilium Rhemenſe ſub Eugenio III. apud Baronium *tom. 12. anno 1148.* omnes enim ſupra relati, cum pſalmis, & cantu juxta veterem Eccleſiæ morem, quem illuſtrat Theophilus *tom. 15. in Heteroel. p. ult. q. 4. fol. 539.* & oblationibus prohibentur ad Eccleſiam deferri, & clerici eos ad ſepulturam ſuſcipientes, excommunicationem incurrunt, ſive exempti ſint, ſive non. *Clem. 1. hoc titul.* imo & exemptos excommunicatos ſepelientes poteſt Epiſcopus punire, ut late probat Gibalinus *de cenſuris, diſquiſ. 7. q. 2. fol. 224.* de quibus omnibus prohibitis ſepeliri in Eccleſia integrum tomum edidit Murga *tom. 2. diſquiſit. mor.*

5 Cum quibus communicetur in morte

Deinde ſciendum eſt, non eſſe in morte communicandum cum quibus non communicabatur in vita; & nefas eſſe cum illis communicare poſt obitum, cum quibus fas non erat preces effundere, *c. quicumque 11. q. 3. c. ſane 24. q. 2. c. ad hæc 5. de privil.* juncta integra, ibi: *Quoniam grave ſit eis in morte communicare, quos dum viverent, Eccleſia a ſuo ſinu pro ſuis exceſſibus ſegregavit.* Nec ſolum oratione, verum & ſepultura cum defunctis communicatur; ſepultura enim res ſpiritualis, ſeu actio ſpiritualis eſt: unde ſatis videtur cum defuncto communicare, qui illum ſepulturæ eccleſiaſticæ tradit; imo & per ſepulturam intra eandem Eccleſiam inter eoſdem defunctos communionem dari, late probat Spondanus *de cœmeteriis, lib. 4. p. 1. c. 7. per totum*; & id ſuadetur nonnullis graviſſimis exemplis. D. Gregorius *lib. 2. dialog. 23.* in miraculis S. Benedicti ait de duabus ſanctimonialibus, quibus ipſe Sanctus ob linguæ intemperantiam excommunicationem comminatus fuerat, cum ipſæ priſtinis moribus nihil mutatæ, brevi diem obeuntes, ſepultæ in Eccleſia eſſent, quotieſcumque in ea Eccleſia Miſſarum ſolemnia celebrarentur, atque ex antiquo more diaconus clamaret, *Si quis non communicat, det locum*: viſas eas eſſe de ſepulchris ſuis progredi, & exire, quouſque a ſancto Benedicto ab excommunicatione abſolutæ fuerunt. Etiam refert Joannes Moſcus *in Prato Spirituali, c. 40.* Coſmam Abbatem Lauræ, virum ſingularis religionis ac fidei ſepultum fuiſſe in monumento, ubi ſepultus fuerat quidam Epiſcopus occultus hæreticus, & ſingulis noctibus auditum fuiſſe clamantem, *Noli me tangere hæretice, ne appropinques mihi, inimice ſanctæ catholicæ fidei.* Alia tradit Spondanus *ubi ſupra.* Æquiſſimum ergo eſt, ut corpora eorum, quos peccata in baratrum detrudunt, longe ſegregentur a ſepulchris eorum, quos pietas ad cœlum evehit, & ne communicemus cum mortuis, cum quibus in vita non communicabamus.

6 Traditur ratio decidendi.

Ex quibus jam apparet vera decidendi ratio ad noſtrum textum; nam cum omnis communio prohibita ſit cum excommunicatis jam a temporibus Apoſtolorum *in can. 11.* ibi: *Si quis cum excommunicato ſimul oraverit, communione privetur*; & *c. ſicut Apoſtoli, cum ſeq. 11. q. 3.* recte ſtatutum eſt, ne excommunicatum ſepulturæ eccleſiaſticæ tradamus, ita in divinis communicando cum eo, cum quo ſuperſtite communicare non licebat: ſepultura enim, ſi attendimus locum, ſi inſpicimus divina officia, quæ in exequiis celebrantur, ſi orationes, quas fundit Eccleſia, conſideramus, actio ſpiritualis eſt, unde non licet in ea cum excommunicato communicare, nec illi defuncto debet in Eccleſia ingreſſus permitti, cui in vita prohibitus erat. Pro cujus rationis illuſtratione expendo Marciani reſponſum *in l. 2. ff. de cadaveribus punit.* ubi ait Conſultus, cadavera eorum, qui in inſulam relegati, aut deportati erant, non poſſe etiam poſt mortem intra civitatem transferri, & ſepeliri: quod & agnovit Ovidius *lib. 3. Triſtium, eleg. 3.*

Quantum erat, o magni, peritura parcere, Divi,
Ut ſaltem patria contumularer humo.
Integer hanc potui nuper bene reddere vitam,
Exul ut occiderem nunc mihi vita data eſt.

Et licet tempore Ovidii licuiſſet corpus defuncti relegati ab inſula efferri, & in patriam ſepeliri, exiſtimet D. Nicolaus Anton. *de exilio lib. 1. c. 15.* contrarium tamen, & recte docuerunt Albericus Gentilis *in lect. Virgil. c. 2.* D. Joſephus de Retes *ad l. 4. ff. de interdict. & releg.* & *in addit.* Nec contrarium docuit ipſe Poeta *in verſ. ſeq.* ibi:

Oſſa tamen facito parva referantur in urna,
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Nec vetat hoc quiſquam, fratres Thebana parentum
Supposuit tumulo, Rege vetante Soror.

Nam ibi Ovidius tantum intendit ſuadere conjugem, ut ſurtive oſſa ſua in patriam reducat: unde ait, ut in parva urna oſſa referantur, ut facile furtim in patriam poſſint aſportari: quod & ſuadetur exemplo Thebanæ ſororis, quo jutitur Ovidius, cujus hiſtoriam refert D. Joſeph. de Retes *ubi ſup.* Et hodie

die exulem non poſſe ſepeliri in Eccleſia ſuæ patriæ, docent Samuelius *in præxi de ſepult. tr. 2. diſp. 1. controv. 6. concl. 15.* Murga *tom. 2. diſq. mor. diſq. 24.* Recte ergo in præſenti deciditur, excommunicatum, qui relegato comparatur, *Tertul. de præſcript. c. 30.* quare excommunicationi exilium finitimum dixit Alex. I. *ep. 1.* apud Turr. *lib. 1. contra Magdeburg. c. 7.* D. Nicol. Ant. *d. lib. 1. c. 7. n. 11.* & *c. 13. n. 14.* Illuſtr. D. Franc. Ramos *in ſyntagmate pro Epiſc. Luſitan. propoſ. 3. n. 97.* non eſſe intra Eccleſiam ſepeliendum. Exemplis aliarum religionum hoc etiam illuſtrat Spondan. *de cœmeteriis, lib. 2. c. 1.* facit mos Gentilium, apud quos quemcumque iratus Jupiter vindicaſſet, fulmineve percuſſiſſet, ut Diis inviſus, inſepultus projiciebatur. Virgil. *lib. 2. Æneid.*

Jampridem inviſus Divis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me Divum pater, atque hominum Rex
Fulminis afflavit ventis, & contegit igne.

Imo etſi excommunicatus defunctus intra Eccleſiam ſepeliatur, debet exhumari, tanquam injuſte ſepultus, ut contingit aliis, quibus jus ſepulturæ denegatur, ut de quodam proſcripto Senatus cenſuit apud Livium *lib. 48. ad finem*, ibi: " Senatus oſſa ejus monitu Pontificum, tanquam loco ſacro non rite poſita, inde removit, quamvis & ante, & poſt multos eodem loco ſepelierint. „ Inde apud Lampridium *in Commodo*, illæ Senatus conclamationes: *Invocentes ſepulti non ſunt, parricidæ cadaver extrahatur.* Apud Quintilianum *declamat. 299.* extat declamatio ſub hoc titulo: *Oſſa eruta parricidæ.* Quam exhumationis praxim, tam apud Gentiles, quam Catholicos receptam, late illuſtrat Spondanus de cœmeteriis *lib. 3. p. 1. c. 4. cum ſeq.* Sed ſi cadavera excommunicati ab aliis fidelium diſcerni non poſſint, exhumari non debent, propter confuſionem, cujus ratione plura permittuntur, quæ alias prohiberentur, *c. cum ſu, de uſuris, c. ſignificaſti, de homicid. c. ſi duobus, de appellat. c. quam magnum 23. q. 4. cap. cum ſit, de Judæis, c. cum omnibus, 81. diſt.* Rationem autem hanc decidendi probant Gaufred. Vvindoc. *lib. 3. ep. 38.* ſic: " Authoritatem ſanctorum Canonum firmiter tenemus, & nullatenus dubitamus, quia quibus nec vivis communicamus, nec mortuis communicare debemus. „

7 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; licet enim regulariter crimina morte extinguantur, tamen pœna ſemel pro eis impoſita durat etiam poſt mortem, *d. l. 2. ff. de cadaver. punit.* unde cum excommunicatio inflicta eſt in vita ipſius delinquentis, comitatur ipſum, & durat donec reconcilietur Eccleſiæ, præcipue cum excommunicatio liget animam, quæ immortalis eſt, non vero corpus: unde etiam poſt mortem poteſt durare; an vero poſſit & noviter imponi, dicemus *in c. 5. de hæretic.* Nec obſtat, deeſſe hoc caſu rationem pœnæ; nam in privatione ſepulturæ, licet deſit emendatio peccatoris, adeſt tamen exemplum, ſeu terror aliorum, qui dum vident decedentes in excommunicatione ab Eccleſiæ ſepultura rejici, & omnibus ſuffragiis privari, arcebuntur a delictis, quæ habent excommunicationem annexam; & ſi forſan in eam incidant, reconciliationem ante mortem efflagitabunt. Nec obſtat augmentum primum ipſius difficultatis, quo moti Lutherani, Calviniſtæ, & alii Novatores, exiſtimabant, ob hæreſim neminem privandum eſſe jure ſepulturæ eccleſiaſticæ; quos docte refellit Spondanus in ſuo perdocto tractatu *de cœmeteriis ſacris*, quem hujus erroris refellendi occaſione, magna eruditione plenum in lucem edidit, *is enim lib. 4. p. 3. c. 1.* ait, juſte eos privari ſepulchris majorum, nec amplius dici poſſe propria ſepulchra; ſiquidem aut commercium, aut communio cum illis non eſt: quæ doctrina etiam ad excommunicatos ſepultura privandos, etiam in ſepulchris majorum, ſatis proprie adaptatur. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis; quamvis enim revera corpus defuncti non ſit capax communionis ſpiritualis, quia tamen eumdem hominem repræſentat, & ſupponit in vivente fuiſſe jus ad ſepulturam, quæ actio ſpiritualis eſt, tum propter divina officia, quæ in exequiis celebrantur, tum propter orationes, quas effundit Eccleſia; inde ſi non licuit orare cum vivo, quomodo cum eo defuncto licebit communicare? Quamvis enim non adſit anima, quæ tantum dici poteſt excommunicatione ligata, adeſt tamen corpus, quod hujuſmodi anima vivificavit, vas, & organum ſatanæ, per quod infelix anima ſcelera commiſit, quæ excommunicationem meruerunt; corpus enim ipſam perſonam excommunicatam repræſentat: unde juſte Eccleſia decrevit cum eo communicandum non eſſe per ſepulturam eccleſiaſticam. Nec obſtat augmentum hujus difficultatis ex caſu leproſorum deductum, nam licet Abbas Panorm. in præſenti textu exiſtimaverit, leproſos non eſſe admittendos ad ſepulturam cum aliis fidelibus, ideoque *in c. 2. de Eccleſiis ædific.* ſtatui, ut leproſi habeant ſibi ſpecialem Eccleſiam cum cœmeterio, tamen contrarium communiter docetur a repetentibus in præſenti. Nec tunc obſtat ratio ab Innocentio hic adducta: nam cauſa prohibitæ communionis cum leproſo non eſt perpetua, ſed temporalis propter infirmitatem, quæ ceſſat per mortem; unde deficiente cauſa prohibitionis, ceſſat prohibitio, cauſa enim eſt metus contagii, qui poſt mortem dari non poteſt; unde leproſi poterunt cum aliis fidelibus in Eccleſia ſepeliri, niſi propter fœtorem, vel ſimilem cauſam habeant cœmeterium proprium, quia tunc in eo debent ſepeliri. Nec quod de furibus, raptoribus, & aliis dicebamus, obſtat; nam cum illis prohibita non eſt communio in vita, propter ſpem pœnitentiæ, quæ cum deſit poſt mortem, ideo illi publici peccatores, qui impœnitentes decedunt, privantur ſepultura Eccleſiaſtica. Nec obſtat ſecunda difficultas ſupra expenſa; nam principium illud juris procedit, quando defunctorum corpora ſunt perpetuæ ſepulturæ rite, & recte tradita; tunc enim facile non ſunt exhumanda, & transferenda in alium locum: at vero cum injuſte, & per violentiam ſunt ſepulta in loco alieno, & competenti, debent exhumari, & exterius projici, argumento textus *in l. is 7. ff. de relig.* unde cum in præſenti caſu corpora excommunicatorum fuiſſent ſepulta in Eccleſia per violentiam propinquorum, & ita injuſte, & in loco illis non competente, ideo jubentur exhumari, & extra Eccleſiam projici. Nec argumentum deductum ex caſu fidelis ſepulti tempore interdicti, aliquid facit, nam nullibi legitur ſtatutum, ut tempore interdicti ſepultus exhumetur, nec id provenit ex natura interdicti; unde cum pœnæ ſint reſtringendæ, ideo pœna exhumationis impoſita excommunicato ſepulto, in præſenti non eſt protrahenda ad fideles ſepultos

sionem ab Ecclesia pariter separet. D. Auguſt. *de fide & symbolo, c.* 10. ibi: *Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum; nec schismaticus, quin diligat proximum.* Expreſſius Fulgentius *de fide ad Petrum, cap.* 38. ibi: *Non solum omnes Paganos, sed etiam omnes Judæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Plura Spondan. *de cœmeteriis, p.* 1. *lib.* 4. *c.* 2, & *lib.* 1. *p.* 4. *c.* 4. Sed iſti ſemel ſepulti non exhumantur: igitur nec excommunicati exhumari debent. Cui difficultati reſpondendum eſt dicendo, in eo textu defunctos ſepultos non fuiſſe excommunicatos, vel ſchiſmaticos, ſed fideles laicos, qui fuerunt ſepulti ab ipſis ſchiſmaticis; unde dubitabatur, an defuncti ſepulti eſſent exhumandi; non quia ipſi ſchiſmatici deceſſerant; ſed quia tempore ſchiſmatis, & a ſchiſmaticis fuerant ſepulti; quo caſu recte ait Honorius, eos exhumandos non eſſe, quia cum eis communicabatur in vita; unde tanquam rite, & recte ſepulti, non debent exhumari. Dicemus *in c. conſuluit, de conſecr. Eccleſia.*

CAPUT XIII.

Honorius III. a *Magalonenſi Epiſcopo.*

ABolendæ conſuetudinis, necnon abominabilis corruptelæ apud Montem Peſſulanum vitium, ſicut dicitur, inolevit, ut videlicet decedentibus non prius permittatur effodi ſepultura, quam pro terra, in qua ſepeliendi ſunt, certum pretium Eccleſiæ perſolvatur. Quia igitur id longe eſt a regula pietatis, & ab Eccleſiæ honeſtate, præſentium tibi auctoritate mandamus, quatenus cum loci Diœceſanus exiſtas, inhibeas clericis, ne quidquam omnino præſumant exigere hac de cauſa: injunges laicis, ut laudabilem conſuetudinem erga Dei Eccleſiam pia devotione fidelium introductam obſervent, ne fermento hæreticæ pravitatis illam corrumpere videantur ſub prætextu Eccleſiaſticæ puritatis.

NOTÆ.

a *Magalonenſi*,) Textus iſte in hac Raymundi collectione tribuitur Innocentio III. ſed male, cum non reperiatur inter epiſtolas ipſius Pontificis, nec in tertia aut quarta collectione: extat vero in quinta compilatione Honorii III. *ſub h. t. c. unic.* unde reſtituenda eſt ita inſcriptio: *Honorius III. Magalonenſi Epiſcopo.* Magalonenſis civitas eſt Provinciæ Narbonenſis in Gallia, in inſula maris mediterranei poſita, in ditione Arecomicorum, olim Epiſcopali Cathedra decorata, ſed poſtea ob barbaricas incurſiones penitus deſolata, unde Cathedra Epiſcopalis translata fuit in Subſtantionem, demum in montem Peſſulanum a Paulo III. anno 1535. qui mons diſtat a mari mediterraneo decem milliaribus, & temporibus Honorii III. erat in diœceſi Magalonenſi, ut conſtat ex hoc textu, ibi, *Cum loci diœceſanus exiſtas.* Scribit autem in præſenti Honorius Bernardo, qui tunc in Eccleſia Magalonenſi florebat de quo plura fratres Sammarth. *tom.* 3. *Gal. Chriſt. fol.* 1.

COMMENTARIUM.

2 Concluſio tradituri, & probatur.

EX hoc textu communiter deducitur ſequens aſſertio: *Pro ſepultura in Eccleſia præſtanda pretium exigi non debet.* Probant eam textus *in c. queſta* 12. *c. poſtquam* 13. *c. in Eccleſiaſtico* 14. *c. præcipiendum* 15. 13. *q.* 2. *c. plerique* 7. *de pactis, c. ad Apoſtolicam, c. ſuam, c. dilectus, de ſimon.* D. Greg. *lib.* 7. *ep.* 4. *indict.* 1. *ep.* 56. *indict.* 2. Urbanus II. in Conc. Claromont. *can.* 8. ibi: *Nullus deinceps pro ſepultura pretium exigat.* Et in Concilio Placent. *can.* 14. ibi: "Præcipimus, ut pro Chriſmate, & Baptiſmo, & ſepulturis nihil unquam exigatur. *Innocentius II. in Synodo Romana, can.* 18. *ibi:* Præcipimus, ne pro chriſmatis, olei ſacri, & ſepulturæ acceptione ullum venditionis pretium exigatur. *Conc. Meld. can.* 72. *Metenſe can.* 2. *ibi*: Et pro ſepultura nullum pretium detur. *Bituricenſe can.* 2. *ibi:* Nullus pretium pro ſepultura accipiat. „ Turon. *can.* 6. relatum poſt Conc. Lateran. *p.* 2. *c.* 10. ibi: *Pro ſepultura nulla cujuſpiam pretii exactio intercedat.* Rhemenſe ſub Eugenio *can.* 10. Triburienſe *can.* 16. In Capitul. Caroli *c.* 11. ita cavetur: *Sepultura gratis concedenda, nec munuſcula quidquam pro eo accipiendum.* In Capit. Heraldi Turonenſis ad annum 856. *c.* 77. ita legitur: "De venditionibus ſepulchrorum, & de his, qui pro ſepultura munera exigunt, ut ſeveriter puniantur, & diſtinguantur. " Conc. Later. ſub Innocentio III. Ratisbonenſe ſub Laurentio Cardinali, *c.* 5. *&* 6. D. Hieronymus *qq. in Geneſim c.* 23. & in conſtitutionibus Riculphi Sveſſion. Epiſcopi, quæ extant ad calcem operum Hincmari, *c.* 8. ibi: " Sepulturas mortuorum Eccleſiaſtica honeſtate, & pietate unuſquiſque presbyter diſponat, & ne pro ſepeliendis mortuis xenia exquirat. „ Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Barboſa, Suar. *de relig. tom.* 2. *tr.* 2. *lib.* 4. *c.* 4. Jul. Lavorus *tit.* 2. *lucubr. c.* 10. *ex n.* 2. pluribus relatis Diana *p.* 2. *reſolut. tr.* 1. *reſolut.* 57. Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.* 26. *tit.* 13. Fridericus Limdembrog. *in gloſſar. legum antiq. verbo Sepulturæ pretium.* Lemaiſtre *lib.* 1. *de jurib. Epiſc. c. ult.* Mancinus *ſparſi juris controv. diſſert.* 29. *&* 30. *de triplici juris collat. c.* 32. P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 17. *c.* 5. Chopinus *lib.* 2. *ſacr. pol. ttul.* 7. *numer.* 19. Vicecomes *de ritibus Miſſæ, vol.* 2. *lib.* 4. *cap.* 21. Spondanus *de cœmeter. lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 9. *num.* 3. Balduinus *ad novel.* 43. *Juſtin.* Barboſa *lib.* 2. *Juris Eccleſ. c.* 5. *n.* 27. Binfeldius *in d. c. ad noſtram, de ſimon.* Benedictus Pererius *in Geneſim, c.* 13. *diſp.* 1. *num.* 13.

3 Impugnatur prædicta aſſertio.

Sed hæc aſſertio difficilis valde videtur; ſiquidem omni in religione, Hebraica videlicet, Gentilica, & Catholica, pretium pro ſepultura juſte peti, & recipi legimus. De Hebræis conſtat ex facto Abrahami, quod refertur *Geneſis c.* 17. ubi traditur Abrahamum jus ſepulturæ ſibi pretio comparaſſe ab Ephron, ipſumque quaſi violenter coegiſſe ſepulturam ſibi vendere; nam cum Ephron illi gratis, & liberaliter, ſepulturam, aut locum inter ſepulchra propria concederet, Abraham diligenter curavit, ut pretio accepto locus purus ad ſepulturam ſibi venderetur: unde deducitur, apud Hebræos receptum fuiſſe pro loco ſepulturæ pretium recipere. De Gentilibus id facilius probatur, ſiquidem Romani, qui in ſepulchris, & locis ad ſepulturam deſtinatis religionem agnoſcebant, non improbant pretium recipi pro ipſa ſepultura, *leg. funeris* 37. ibi: *Pretium pro ſepultura, ff. de relig.* & locum jam religioſum vendere ſinebant, *l. Quintus, §. Pomponius, ff. de annuis legat. l. ſi vero* 12. *§. fin. ff. mandati, l. ſi heres, ff. de condit. cauſ. dat. l. liberto, §. liberto, ff. de negot. geſt. l. cum in teſtamento* 202. *ff. V. S. l. ſed & ſi quis, §. hæc ratio, & §. plerique, ff. de relig. l. quibus, §. final. ff. de condit. & demonſt.* in quibus agitur de pecunia data ad emptionem ſepulturæ: & ex tali pecunia pro emenda terra ad ſepulturam, viceſimam non deberi, docetur *in leg. funeris* 37. *ff. de religioſis.* Expreſſius venditionem loci religioſi ſubſiſtere probatur, *ex l. & liberi, ff. de contrah. emption.* ubi qui ignorans emit locum, ubi cadaver illatum erat, illud acquirit; & ex illa ſatis uſitata clauſula in ſepulchris appoſita, qua cavebatur, ne ipſa venderentur, aut alio modo alienarentur, ut conſtat ex epitaphiis tranſcriptis a Guthero *de jure manium lib.* 4. *fol.* 409. Nec credi poteſt, tam diligenter teſtatores venditionem ſepulchrorum inhibuiſſe, ſi jure ipſo communi ſatis eſſet interdicta. Tandem apud Catholicos pretium pro ſepultura exigi, uſus quotidianus demonſtrat; ſiquidem paſſim videmus Eccleſiam locum ad capellam, vel ſepulchrum familiare conſtruendum vendere; nec injuſte, ne Eccleſia, ſicut quilibet alius privatus, cogatur de ſuo facere beneficium, *c. precaria* 10. *q.* 2. ergo non recte in præſenti docetur, pro ſepultura pretium recipi non poſſe.

4 De ſepulchris, & locis religioſis.

Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſepulturam tripliciter ſumi poſſe, Primo pro officio, quod impenditur corporibus humandis, *c. d.* 1. *q.* 1. de quo agemus *in c. ſuam c. ad Apoſtolicam, de ſimon.* Secundo pro jure ſepeliendi; ſeu aſſignandi locum in Eccleſia, quod competit Epiſcopo, & Parocho. Tertio pro loco, in quo quis ſepelitur, terraque in qua humatur, de qua in præſenti textu agitur, ibi: *Non prius permittatur effodi ſepultura, quam pro terra*, &c. Ipſe locus ſepulturæ a Conſultis aliquando appellatur purus, cum adhuc cadaver in eo humatum non eſt, *l.* 1. *§. purus, ff. de relig. l. locum, C. eod. tit.* Docent Jul. Lavor. *d. tit.* 2. *lucub. c.* 7. Balſamon *in nomocan. Photii, tit.* 4. Locus vero religioſus in jure civili dicitur is, in quo cadaver humanum illatum eſt, *l. in tantum* 6. *§. religioſum, ff. de rerum div. l. cum loca, l. cum in diverſe, ff. de relig. §. religioſum, Inſt. de R. D.* Unde apud Romanos unuſquiſque locum religioſum faciebat mortuum inferendo in loco proprio vel in alieno conſentiente domino, *l. cum loca, l. ſi quis eo, ff. de relig.* plura Oſualdus *lib.* 4. *Donel. c.* 1. Inſtitutarii *in d. §. religioſum*: non vero ſi invito domino in alieno loco quis mortuum inferat; ideo hæres locum non facit religioſum, mortuum inferendo in fundo legato, *l. ſi locus* 34. *ff. de religioſis.* Tunc autem religio loci, incipiebat, cum gleba injiciebatur ſolutis juſtis ter a ſacerdote; & tunc, ut ait Cicero *lib.* 2. *de ll.* & corpus humatum dicebatur, & ſepulchrum vocabatur: facit Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, ſi ea mente cadaver illatum fit, ut ibi maneat perpetuo repoſitum, non ſi commendatum ad tempus, ut poſtea alio transferatur, *l. ſi quis* 40. *l. nec l. necdum* 10. *C. de religioſis, l.* 3. *§. non perpetuo* 5. *de ſepulchro violat.* & in hac parte obſervandi ſunt textus *in l. ult. ut in poſſeſſ. legat. l.* 3. *§. in locis, ff. de jure fiſci, l.* 28. *ff. communi divid. l.* 4. *§. non ſit, ff. ad l. Jul. pecul. l. ult. ff. de mortuo inferend. l.* 5. *§.* 12. *ff. de donat. inter, l. ſervitute, §. ſervitus, ff. de ſervit. l.* 73. *§.* 1. *ff. de contrah. empt. l. pen. ff. de pactis, l. quod ſi locus, ff. de religioſis, l.* 5. *§. ſi libitinarius, ff. de inſt. act. l.* 1. *§. & alias* 15. *ff. ſi quid in fraud. patron. l.* 30. *ff. fam. ercisc.* Non tamen totus fundus, in quo cadaver humatum eſt, religioſus fit, ſed tantum illa pars fundi, quam occupat cadaver; reliqua vero pars manebat profana, & in commercio, *l.* 2. *§. ſepulchrum*, 5. *ff. de religioſis, l. ſi ſepulchrum* 4. *l. locum* 9. *C. eod. tit.* quæ dicuntur modica loca *in l. hanc legem* 21. *l. in modicis* 24. *ff. de contrah. empt.* legitur quamvis ampla

pars terræ ſepulchro eſſet deſtinata, ea ſola cenſebatur religioſa, quatenus corpus humatum eſt; proindeque caverunt Romani, ne de terra frugibus apta vivi, mortuive uſurparent, ut ait Cicero *lib.* 2. *de legibus*, ibi: "Lex vetat ex agro culto, eove qui coli poſſit, ullam partem ſumi ſepulchro; ſed quæ agri natura tantummodo poſſit efficere, ut mortuorum corpora ſine detrimento vivorum recipiat. „ Nihilominus tamen aliquod laxamentum habuit religio, & pedes in fronte, pedes in agro deſignabantur; quod ſpatium occuparet ſepulchrum, veluti decem pedes in fronte, ideſt in latitudine; viginti in agro, ideſt longitudine, ut expoſuit vetus Horatii commentator *ad lib.* 1. *ſatyr.* 8. ad illum verſum:

Mille pedes in fronte, trecentum cippus in agrum.

Poſt quem notavit Briſſonius *lib.* 2. *ſelect. c.* 15. Gothofredus *in d. §. ſepulchrum:* idem *ad l. XII. Tabul. c. de religioſis*, Oſualdus *lib.* 4. *Donelli, c.* 1. *littera H*, Cujac. *lib.* 10. *obſerv. c.* 37. Anton. Clarus *ad l. XII. Tabul. c. ult.* Ramirez de Prado *in pœnitenc. c.* 17. Jure vero noſtro canonico locus religioſus non fit corporis humatione, ſed Epiſcopi conſecratione, aut benedictione, vel cum locus ſepulturæ Chriſtianorum deſtinatur, etiamſi nemo ibi ſepultus ſit, *c. queſta* 2. *c. ad hæc, de relig. domib.* imo etſi apud nos Catholicus ſepultus ſit in loco profano, non ideo dicetur locus ille religioſus, aut ſepultura Eccleſiaſtica, ut docent Gratianus *p.* 1. *diſcept. c.* 110. Spondanus *lib.* 1. *de cœmet. p.* 1. *cap.* 9. *&* 10. pluribus relatis a Barboſa *in d. c. ad hæc*: docent, & notant differentiam hanc inter utrumque jus, idem Barboſa *in d. c. ad hæc, n.* 4. Gregorius *in l.* 1. *gloſſ.* 3. *tit.* 13. *p.* 1. Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 24. *n.* 38. Joann. Garcia *de expenſis, c.* 8. *num.* 51. Spino *in ſpeculo, gloſſ.* 2. *numer.* 37. Spondanus *de cœmeteriis, libr.* 1. *p.* 1. *c.* 9. *&* 10.

5 De religione ſepulturæ, & ejus prohibita venditione.

Deinde ſciendum eſt, etiam apud Gentiles ſepulturam ſemper religioſam habitam fuiſſe; credebant enim hominum ibi ſepultorum animas circa ſepulchra aberrare, & nonnunquam in illis reſidere, quas Sermonum, ſive Semideorum eſſe autumabant. D. Aug. *lib.* 9. *de civit. Dei, c.* 11. Marcianus Capella *de nuptiis Philog. lib.* 2. Apul. *in lib. de Deo Sacratis, in fine*: & omnes gentes ſepulchrorum religionem habuiſſe commendatiſſimam probant Gutherus *de jure man. lib.* 3. *fere per totum.* Lælius Gyraldus *de vario ſepel. ritu, non procul ab initio*, Guichardus *de re funebri, lib.* 1. *c.* 8. & *lib.* 2. *c.* 5. Unde eorum violatores, tanquam ſacrilegos puniri, tam apud Græcos, quam Romanos, fuſe probat Spondanus *lib.* 1. *de cœmet.* 1. *p. c.* 9. & ſepulchrorum ſanctitatem teſtantur Cicero *lib.* 2. *de ll.* dum legem antiquam ita conceptam refert: *Deorum manium jura ſancta ſunto.* Idem *lib.* 4. *de repub.* apud Nonium *verbo Sanctitudo*, dixit ſanctitudinem ſepulturæ jure Pontificio ſubſiſtere: & *in Philip.* 9. ſanctitatem ſepulchrorum in ipſo ſolo eſſe, quæ nulla vi removeri, nec deleri poſſit. Et Martialis *lib.* 9. *epig.* 31. dixit; *Sanctam urnam.* Catullus *carm.* 7. *ad Lesb.* vocavit *Sepulchra ſacra.* Seneca *ad Troadem, actu* 3. ſic: *Tumulum ſacrum, & Sacram ſedem.* Quintilianus *declamat.* 10. ait: *Sacratos morte lapides*; quia nimirum ſepulchra Diis manibus data, dicataque, ab omni profano uſu ſunt ſejuncta. Conſulti frequentius ſepulchra loca religioſa appellant, quia propter aliquam ſanctitatem a commercio remota, relegataque ſunt, ut ex Maſurio Sabino refert Gellius *lib.* 4. *c.* 9. & ex Servilio Sulpitio Macrobius *lib.* 3. *Saturn. c.* 3. & Ulpianus *in l.* 1. *§.* 6. dixit, intereſſe religionis monumenta exſtrui, exornarique; & *in l. ſi ſponſus* 5. *§. conceſſa, ff. de donat. inter*, donationem ſepulturæ cauſa factam religionis gratia valere. Gordianus Imperator *in l.* 1. *C. de ſepulchro violat.* ſepulchrorum violatores incidere in crimen læſæ religionis docuit. Unde licet loci puri venditio valeat, *l. ſi locum, ff. de religioſis*; ſepulchri tamen venditionem jus religionis prohibet, *l.* 2. *l.* 9. *C. de relig.* Et Senatuſconſulto etiam cautum fuit, ne locus ſepulchrorum permutationibus polluatur, ideſt ne loca religioſa alterius converſationis uſum accipiant, *l. ſi quis ſepulchrum* 12. *§.* 1. *de relig.* & ſi locus religioſus pro puro vendatur, Prætor concedit in factum actionem ei, ad quem ea res pertinet, *l. oſſa, §. ſi locus, ff. de relig.* & ſi quis contra hanc prohibitionem ſepulchrum vendat, tam ipſe, quam emptor incidunt in crimen læſæ religionis, *l. ſacrilegii* 11. *ff. ad l. Jul. pecul. l.* 3. *ff. de ſepulchro violat. l.* 5. *C. eod. tit.* docent Fornerius *lib.* 1. *ſelect. c.* 13. Savarrus ad Sidon. *lib.* 2. *ep.* 12. Nec modo ſepulchra vendi prohibentur, verum etiam res, quæ ipſi inſunt, aut conjunguntur. Audi Juliani impiiſſimi Imperatoris reſcriptum *in l.* 5. *C. de ſepulchro violato*, ibi: Pergit audacia ad buſta defunctorum, & aggeres conſecratos; cum & lapidem hinc movere, & terram ſolicitare, & ceſpitem vellere proximum ſacrilegio majores ſemper habuerint; ſed & ornamenta, quæ dant triclinia, aut porticibus, auferunt de ſepulchris: quibus conſulentes, ne in piaculum incidant contaminata religioconſibentes. " Quem textum illuſtrat D. Joannes Suar. *lib.* 2. *ad l. Aquil. c.* 2. *ſect.* 6. Jure etiam noſtro canonico, etſi locus purus, non benedictus, nec cœmeteriatus vendi poſſit, *c. aurum*, 12. *q.* 2. tamen per benedictionem Epiſcopi religioſus effectus vendi nequit, ex hoc textu, & aliis ſupra citatis, imo illum vendens pœnis ſimoniaci punitur, *c. non ſatis*, cum aliis, *de ſimonia*: late probat Murga *tom.* 1. *diſquiſit. moral. tract.* 4. *diſq.* 4.

6 Traditur ratio deciſionis.

Quibus ita animadverſis, apparet jam vera ratio præſentis deciſionis, ſi enim apud Gentiles tam turpis quæſtus perpetuo viſus eſt, qui ex re ſepulchrali colligitur, & commercium ſepulchrorum infame exiſtimatum quid mirum, ſi Eccleſia re-

7 Reſpondetur difficultatibus.

petitis ſæpius ſanctionibus, terræ, qua corpus operitur, venditionem, & ſepulturæ mercimonia interdixerit? Accedunt aliæ rationes hujus prohibitionis, videlicet quia terra illa conceſſa putredini non debet vendi, & alieno luctu aliquod facere compendium, ut ajebat Hincmarus Rhemenſis *in ep. ad Epiſcopos Tornacenſes*, & ex D. Gregorio referunt PP. Concilii Meldenſis *can.* 72. ibi: *Nec pro loco ſepulturæ* (ut verbis S. Gregorii utamur) *pretium de terra conceſſa putredini quarere, & de alieno luctu velle facere compendium, aliquo modo quiſquam tentet.* Aliam rationem aſſignant PP. Concilii Triburienſis *in c.* 14. 13. *q.* 2. ibi: " Nam ſi daretur pretium pro ſepultura, auri ſacra fames mortalia ſacerdotum pectora cogeret faſ omnes abrumpere, & denegare ſepulturam illis, qui pretium unde ſolverent, non haberent, & eruerent, mercantibus ſacerdotibus, de humana morte compendium. „ Unde Theodoricus, dum juſſit marmora excipiendis cadaveribus deſtinata leviori pretio diſtrahi, ſic Danieli Marmorario reſcribit apud Caſſiodorum *lib.* 3. *ep.* 19. " Hinc quibuſdam veniunt ad pretium dolores, & miſerabili ſorte votorum creſcit de humana morte compendium; ita tamen, quod non ſit iniquitas ſub hac occaſione taxari, ne cogantur miſeri inter acerba luctuum grata plorare diſpendia facultatum, & nefanda devotione conſtricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut delicta corpora viliſſimis foveis potius dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poſcentium, quando ipſa miſeratio pro ementibus facit. „ Juſte ergo improbatur conſuetudo montis Peſſulani non ſinendi effodere ſepulturam, niſi pretio prius accepto, & recte hujuſmodi pecuniæ exactio damnatur. Apud Ciceronem etiam vetus eſt illa de Verre querela, quod parentes pretium pro ſepultura liberorum in Sicilia poſcerent. Accedit ratio ex ſupra traditis deducta; nam cum ſepultura ſit res religioſa, & per conſequens divini juris, *cap. quiſquis* 17. *q.* 4. *cap. conſuluiſti, de conſecr. Eccleſ.* & quæ religioſa ſunt, & divini juris, non poſſint vendi, nec pretio æſtimari, quia extra commercium ſunt, *capit. ratio, de prebend. capit. non ſatis, de ſimonia, §. nullius, Inſtit. de rerum diviſ.* inde recte ſtatuitur in præſenti textu, ne pro ſepultura pretium accipiatur, aut ipſa pretio æſtimetur.

Nec obſtat prima difficultas deducta ex facto Abrahami, quod late exponunt D. Thomas 2. 2. *q.* 110. *art.* 4. *ad* 3. Pererius *in Geneſim, tom.* 3. *in c.* 27. Sophranis *de funer. Hebrærum, c.* 5. Spondanus *de cœmet. ſacr. p.* 1. *lib.* 1. *c.* 5. Gibalinus *de ſimoniæ quæſtion.* 10. *conſect.* 7. ex quibus dicendum eſt, Abrahamum non emiſſe ſepulchrum primo & principaliter, ſed terram communem, & profanam ad ſepulchrum faciendum: nec in ea ſpecie Abraham, & Ephron aliquid in religionem commiſerunt. Nec obſtat, quod D. Hieronymus obſervat in illud cap. 23. Geneſis, Ephronem poſt eam venditionem dictum fuiſſe Ephram, unde ſignificabatur non fuiſſe virum conſummatæ virtutis. Nam ideo non deducitur, ſimoniam commiſiſſe, ſed quia a ſtatu perfectionis deſcendit ad ſtatum imperfectionis, ita appellatur. Primo enim voluit dare gratis, deinde magno pretio vendidit, & ita cum antea appellaretur Ephron, poſtea dictus fuit Ephram. Nec etiam ſolutionem traditam impugnat D. Greg. relatus *in c. queſta*, 13. *q.* 2. ubi reprehendit S. Doctor Januarium Sardiniæ Epiſcopum, ſepulturam vendentem, & illum objurgat exemplo Ephronis, qui nolebat pretium ullum a ſancto Patriarcha recipere. Vel ergo terra Ephronis erat ſacra, ſeu religioſa, ſicut illa, quam vendebat Januarius, vel non: ſi non erat, minus facit exemplum ad probandum quod Pontifex intendebat: ſi erat religioſa, vendi non poterat. Nam huic difficultati reſpondendum eſt, D. Gregorium in eo textu arguere a minori ad majus, comparando perſonam perſonæ, & locum loco; Ephronem videlicet Gentilem Januario Epiſcopo Catholico: terram profanam ab Ephrone venditam, loco jam ſacro; & ita recte arguit Sanctus, quaſi dicat: Ille Gentilis nolebat ſuſcipere pretium pro terra profana, ex eo tantum, quod Patriarcha illam deſtinaverat ad ſepulchrum; ut Chriſtianus, & Epiſcopus locum jam conſecratum, & non tantum cogitatione, verum & cæremoniis Eccleſiaſticis ſepulturæ deſtinatum pretio vendit. Non ergo ex eo textu deducitur, Ephronem pretium accepiſſe pro ſepulchro. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta ex variis juris civilis teſtimoniis, in quibus ſupponitur, ſepulchri venditionem valere; nam licet eo jure attento ſepulchrum, ſeu quivis locus religioſus, per ſe, & principaliter vendi non poſſit, quia quæ extra commercium ſunt, alienari non valent, ut late probant noſtri Veſpertini Anteceſſores *in leg. inter* 83. *§. ſacram, de V. O.* tamen per acceſſionem cum univerſitate bonorum fundo vendito ſepulchrum in emptorem tranſit, *l. in modicis* 24. *ff. de contrab. empt. l. ſi mercedem* 53. *§.* 1. *ff. de action. empti, l.* 1. *§.* 1. *ff. de fundo dotali, l.* 1. *§. & alias* 15. *ff. ſi quid in fraud. patroni, l. pater* 38. *§. Julius, ff. de legat.* 3. *l. quidam* 62. *ff. de acquir. domin.* docent Donellus *lib.* 4. *comment. c.* 6. & *lib.* 12. *cap.* 20. ubi Oſualdus *littera G*, Cujacius *lib.* 6. *reſponſ. Modeſt. in l. ſi fundus* 30. *ff. famil. ercisc.* & *lib.* 3. *reſponſ. Papin. in leg. ade* 73. *§.* 1. *ff. de contrab. emptione*, Connanus *lib.* 7. *comm. cap.* 7. *num.* 4. Gutherus *lib.* 3. *de jure manium, cap.* 5. Solorzanus *in polit. lib.* 2. *cap.* 18. Quod adeo verum eſt, ut vendito fundo, ubi ſepulchrum extat, niſi illud excipiatur, in emptorem tranſeat, *dict. l. ſi mercedem* 53. *§.* 1. *de action. empti*: quo ſpectant leges illæ, quæ in venditionibus adjici ſolebant: *Si quid ſacri, aut religioſi in fundo eſt, ejus nihil venit.* Quarum ſit mentio *in leg. hanc legem* 22. *leg. pacta* 72. *§. ultim. leg. ades* 73. *§.* 1. *ff. de contrab. empt.*

& apud Brissonium *lib. 6. de formulis*. Nec obstat quod dicebamus de cautionibus in ipsis sepulchris adjectis, ne alienarentur; nam duplici modo responderi potest. Primo asserendo, clausulam illam adjici, ne sepulchrum possit per se, aut simul cum fundo alienari; vel hoc specialiter caveri, quia cum jure civili emptor ignorans locum religiosum esse, haberet actionem ex empto adversus venditorem, *l. officiis, §. quæ, ff. de contrah. empt.* ne hæc ignorantiæ causa daretur, expresse in ipsius sepulchrorum inscriptionibus cavebatur, ne sepulchrum illud alienari posset. Nec tandem obstat, quod dicebamus de quotidiano usu vendendi locum in Ecclesia pro Capella, seu sepultura construenda: nam licet verum sit, Ecclesiam non posse vendere locum sepulturæ; tamen pro honoratiori loco pretium recipi potest, quod cedat ad sumptus fabricæ, & ministrorum sustentationem; quia tunc pretium non exigitur pro solo sacro omnino necessario ad sepulchrum, sive pro jure sepulturæ Ecclesiasticæ, quatenus spirituale est, & gratis debitum Christianis omnibus; sed pretium est dignioris & honorationis loci in Ecclesia, jurisque veluti proprietatis ad eum locum, quatenus temporale utcumque est, nec gratis cuicumque laico debitum, ut docent plures relati a Barbosa *hic*, Diana *p. 2. tr. 15. res. 57.* Frances *de Eccl. Cath. c. 15. n. 89.* Suar. *de relig. to. 3. de simon. lib. 4. c. 14. ex n. 8.* Garcia *de benef. 5. p. c. 9. n. 136.* Larrea *de amiv. lib. 1. c. 15. n. 17.* Guttier. *2. canonic. quæstion. 21. n. 148.* Gratian. *discep. c. 110. & c. 210.* quia eo honore attenditur dumtaxat aliquid humanum, & non sacrum; & etiamsi remote honor ille ex aliqua conjunctione cum re sacra derivetur, non tamen ex venditione talis loci dicetur vendi ejus sanctitas. Unde etiam poterit Ecclesia vendere jus, ut quis, ejusque familia tantum in certo sepulchro sepeliatur, non autem ullus alius, ut docent Suar. *d. lib. 2. de simon. c. 4.* Laym. *lib. 4. tr. 10. c. ult.* Binsfeldius *in c. 41. de simon. q. 1.* quia onus illud incumbens clericis non admittendi alium in eo loco, est pretio æstimabile, nec sacrum, sed temporale dumtaxat, accidentale connexum cum spirituali. Potest etiam a privato vendi sepulchrum, quod propria pecunia, expensisque construxit, vel comparavit, quia non distrahitur religiositas loci, aut Episcopi benedictio, sed materialis rei valor, aut sumptus una cum jure sepeliendi, quod non est religiosum, ut docuit cum sapientissimis Soto, & Suar. Barb. *ubi proxime, n. 7.* Ignatius Lassarte *de decima benedictione, c. 14. n. 5.* Quod si ita esset, prout esse existimo, & res quæ venit, est mere profana, ut fundat P. Suarez, consequitur venditorem gabellam debere, si laicus est, quia nulla est ratio existente venditione, quare non solvatur. Tamen contraria sententia placet, ne ex venditione juris sepulturæ gabella debeatur, cum jure civili viceſima non deberetur ex pretio dato pro loco sepulturæ, *d. l. funeris 37.* & ex aliis rationibus defendunt Parladorius *lib. 1. rer. quot. c. 3. §. 3. n. 35.* Guttierez *lib. 2. de gabel. c. 9. a n. 36.* & passim. 8 Exponitur & secundum 24. q. 8. diu veluti recantans Lassarte *ubi supra*.

Sed superiori assertioni obstat textus *in can. 63. Conc. Meld.* relato *in c. 53. q. 8.* in illis verbis: " Nullus de agro Ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, neque de decimis, & oblationibus fidelium quemquam presbyterum aliquem censum persolvere cogat. „ Ex quibus aperte deducitur, aliquid pro loco sepulturæ recipi posse. Cui difficultati respondendum est dicendo, quod licet in præsenti textu, & aliis canonibus supra relatis, prohibeatur aliquid exigere pro terra ipsius sepulturæ; non tamen prohibetur sponte oblatum a defuncti hæredibus, vel consanguineis recipere, *c. ab horrenda, c. præcipiendum, 13. q. 2.* Conc. Bituric. *can. 12.* ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat, nisi quod fideles sponte dare, vel offerre voluerint.* Docet Jul. Lavor. *d. tit. 2. c. 10. n. 7.* unde cum *in d. can. Concil. Meld.* agatur, de eo, quod gratis pro loco sepulturæ datum est, ut constat ex verbo illo *largitus*, quod plenam denotat donationem, ideo supponitur a Patribus illud sepulturæ causa recipi posse, nec ex rebus ita donatis teneri presbyterum aliquem censum persolvere, sicut nec ex manso, & decimis Ecclesiæ, juxta adducenda *in c. 1. de censibus*: quo modo etiam intelligendus est textus *in can. 2. Concilii Metensis*, in illis verbis: „ De uno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione, nullus deinceps censum exigatur, & pro sepultura nullum pretium detur. " Ut pretium videlicet, tanquam exactum, non vero gratuito oblatum, & liberaliter donacum. Et hodie quamvis Parochi sepulturam vendere non possint, tamen subsidii gratia, & elemosynæ titulo aliquid accipere possunt pro loco sepulturæ, plus minusve, prout est honoratior, & dignior, ut consuetudine generali receptum est, in sacraque Rota admissum referunt Garcia *5. p. de benef. c. 9. n. 117.* Diana *p. 1. tr. 15. resol. 57.* licet similes pactiones periculosas esse agnoscant Molina *de primog. lib. 1. c. 24. n. 40.* Guttier. *de gabellis, quæst. 9. n. 26.* qui recte docet, ex similibus pactionibus gabellam non deberi, quia non sustinentur ut emptiones.

Secundo præsenti assertioni obstat textus *in c. ad Apostolicam, de simonia*; ubi cum proponeretur Alexandro III. quosdam sacerdotes pro exequiis, & sepultura defunctorum, necnon pro benedictionibus nubentium pecuniam exigere, Pontifex hoc de cetero fieri prohibuit, justitque ut si consuetudine introductum sit, ut aliquid pro sepultura, seu benedictionibus nubentium detur, talem consuetudinem esse servandam, & laicos non debere excusari ab ejus præstatione, imo similes consuetudines ab omnibus observandas esse. Ex quo textu expresse deducitur, quod quamvis non possit jure ordinario aliquid exigi pro exequiis mortuorum, tamen si consuetudine contrarium sit introductum, eam esse observandam. Igitur non recte in præsenti textu non improbari ab Honorio consuetudinem, qua introductum erat, ut ratione eleemosynæ, & gratuito aliquid daretur pro loco sepulturæ, ex pia fidelium devotione, quæ recte approbatur *in d. c. ad Apostolicam*, sed ea consuetudo in præsenti damnatur, improbaturque, juxta quam Parochi pretium exigebant, extorquebantque a parochianis invitis pro terra ipsius sepulturæ; quæ consuetudo ut simoniaca merito improbatur ab Honorio: si autem ex pietate, aliquid gratis offerretur, talis pia, & laudabilis consuetudo admittenda, & observanda erat, juxta textum *in d. c. ad Apostolicam*, ut apud Anglos tempore effossi sepulchri pecuniam præstari constat ex Conc. Enhamensi temporibus Joan. Papæ XVII. & Henrici II. celebrati, *can. 13.* "Luminarium cassis ter quotannis penditur; sed æquissimum est, ut animæ symbolum (quam pecuniam sepulchralem nunc vocant) semper dependatur, cum sepulchrum sit effossum. „ 9 Exponitur c. ad Apostolicam, de simon.

Tertio superiori assertioni obstat textus *in c. aurum 70. 12. q. 2.* ubi D. Ambrosius inter alias causas quas recenset, ob quas vasa Ecclesiæ, & alia bona possunt alienari, refert illam, ut emantur sepulturæ, & spatia laxata humandis fidelibus disponantur, ibi: *Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt.* Igitur si licet vasa Ecclesiæ distrahere, ut inde sepulchra emantur, prohibitum non est pretium accipere pro loco sepulturæ, ut in præsenti docetur. Pro cujus textus expositione dicendum est, D. Ambrosium in eo principaliter agere, quibus ex causis res sacræ alienari possint; licet enim talis alienatio utroque jure prohibita sit, *c. non liceat, 12. q. 2. l. sancimus 21. C. de sacros. Eccl.* probavi late *in c. nulli, de rebus Ecclesiæ*: tamen certis in casibus permittitur, dum tamen sacra vasa prius conflentur, & ad massam redigantur, ne illis sub sacra forma profani homines ad profanos usus abutantur, ut docent Gothofredus *in d. l. sancimus*, Covarr. *lib. 2. variar. c. 16. n. 8.* polite, sed minus pie differens Grotius *de jure belli, lib. 3. c. 5. §. 2.* cum autem inter alias causas enumerat D. Ambrosius emptionem loci ad sepulturam, accipiendus est cum locus, qui alienatur, purus, & profanus est, & emitur ad laxandum, & ampliandum Ecclesiæ cœmeterium pro humandis fidelium corporibus; quo casu alienatio licita est, cum adhuc locus religiosus non sit, nec benedictione Episcopi sacratus. 10 Exponitur c. aurum 70. 12. q. 2.

CAPUT XIV.

Gregorius IX. a *Episcopo N.*

PArocho *b* tuo, qui excommunicatus pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, *c* incendio, violenta manuum *d* injectione in personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum violatione, vel incestu, fuit dum ageret in extremis, per presbyterum suum juxta *e* formam Ecclesiæ absolutus, non debent cœmeterium & aliæ Ecclesiæ *f* suffragia denegari, sed ejus hæredes, & propinqui, ad quos bona pervenerunt ipsius, ut pro eodem satisfaciant, censura sunt Ecclesiastica compellendi.

NOTÆ.

a *Episcopo N.*) Cum his epistolis Gregorii IX. careamus, non possumus inscriptionem veram restituere, agnoscereque cui Episcopo in ea rescribat Gregorius.

b *Parochianos.*) Episcopi subditos diœcesanos appellari parochianos, & diœcesim ipsam, parochiam, jam notavimus *in c. 2. de pœnit. cleric.*

c *Incendio.*) De quo delicto agemus *in c. tua nos, de sent. excommunicationis, c. 6. de raptor.*

d *Manuum injectione.*) De hac canonis censura egi *in capit. sacris, de his quæ vi.*

e *Formam.*) Præscriptam *in c. ex tenore, c. cum desideres, de sententia excommunicationis.*

f *Ecclesiæ suffragia.*) Quæ accessoria sunt, seu comitantur ipsam sepulturam, ut notavi *in c. sacris, hoc tit.* & latius dicam *in c. 2. de raptor.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: " Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel simili delicto, 1 Conclusio probatur.

licto, in extremis pœnitentiam petens, & absolutus a presbytero, sepeliri potest cum psalmis in cœmeterio Ecclesiastico; hæredes tamen ejus damna illata ab ipso refarcire coguntur, pro eisque satisfacere. " Probant eam textus *in c. ad Apostolicam 20. de jurejur. c. in litteris, de raptor. c. unic. hoc tit. in 4. collect.* Innocent. III. *l. 2. regestr. 14. ep. 74.* & *l. 4. regestr. 16. epist. 49.* ibi: " Oblata nobis M. mulieris petitio continebat quod cum olim S. frater suus una cum quibusdam aliis morti cujusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reversus ad cor, humiliter suum recognovit excessum, & paratus ut iter arriperet ad Sedem Apostolicam veniendi, præveniente mortis articulo exequi non potuit quod intendit; juramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Unde nobis dicta mulier supplicavit, ut cum illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem accesserit Apostolicam absolvendus, super absolutione, ad sepulturam ipsius dignaremur misericorditer providere. Quia vero sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos convenit, sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si prædictus S. dum adhuc viveret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & alias manifesta in eo præcesserunt pœnitentiæ indicia, cum Psalmo pœnitentiali, Oratione Dominica, & aliis consuetis, defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus ejus Ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc grave non debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. duo vestrum, &c. Vos denique filii Abbates, &c. Datum Laterani 3. Idus Maii, Pont. N. an. XVI. „ Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. Fachineus, *l. 9. comm. c. 5.* Petrus Gregorius *l. 1. partit. tit. 17. c. 7.* Phebo, *decis. 131.* Joannes Sanchez, *in selectis, disp. 3.*

2 Impugnatæ tradita assertio.

Sed in præsentem assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgo dubitandi ratione. Prima militat adversus priorem partem, ubi docetur, homicidam, incendiarium, seu publicum clerici Percussorem, in extremis pœnitentiam accipientem, sepeliri debere in sepultura Ecclesiastica; nam atrocium delictorum patratores insepulti remanent, quia illis denegatur omni jure sepultura, ut probavi supra *in c. sacris*. Nec interest, quod pœnitentiam petierint, si pro suis sceleribus puniuntur. Conc. Brachar. 1. *can. 34.* ibi: „ Placuit de his, qui pro suis sceleribus puniuntur, ut nulla pro illis oblatione commemoratio fiat, nec cum Psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadavera. " Refertur *in c. placuit, 23. q. 5.* Igitur etsi homicidæ, incestuosi, incendiarii in extremis pœnitentiam efflagitaverint, & acceperint, non ideo debent eorum cadavera admitti ad sepulturam Ecclesiasticam. Secunda difficultas militat adversus eam partem, in qua docetur, hæredes teneri satisfacere pro damnis ab eorum auctoribus illatis; nam licet hæredes teneantur creditoribus hæreditariis, ex contractibus, vel quasi a defunctis celebratis; non tamen ex eorum delictis tenentur, *l. unic. C. ut actiones ab hæredibus, l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. 24. C. locati, §. non autem, Instit.* ubi plura Pichardus, *de perpet. & tempor.* Reatigui *l. 3. select. c. 4. n. 3.* Valentia *2. t. illustrium, tr. 1. c. 2.* Igitur non recte in præsenti docetur, hæredes teneri satisfacere pro delictis a defuncto commissis.

3 De cadaveribus punitorum.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione, omissis his quæ de sepultura deneganda ob graviora scelera adduxi *in c. sacris, hoc tit.* sciendum est, circa cadavera eorum, qui pro suis sceleribus puniuntur, sepelienda, vel non, specialiter, & varie cautum fuisse, tam lege veteri, quam jure civili, necnon nostro Pontificio. Apud Hebræos enim expresse cautum erat, ne cadaver ultra diem in patibulo remaneret, *c. 21. Deuter. v. 21.* ibi: „ Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, & adjudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur. *Et c. 8. Josue, v. 29. ibi*: Regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam, & solis occasum, præcepitque Josue, & depositum cadaver ejus de cruce. " Referunt Josephus *l. 4. antiq. c. 8.* & de bello Judaico *l. 4. c. ult.* Carolus Sigonius *de republica Hebræor. l. 6. c. 8.* P. Menochius, *eod. tr. l. 6. c. 6. n. 15.* cujus moris varias rationes adducunt Interpretes: aliqui affirmant, ideo cadavera infra eamdem diem sepelienda esse, quia Judæi credebant punitorum animas excruciari corporibus insepultis, ut probant Cerda *ad Tertullianum de anima*, Gregorius *in notis ad Petronium, c. 71. not. 8.* Mornacius *in l. obnoxios, C. de religiosis*, Durantius Casel *l. 1. var. c. 4.* Pater Pinto, *in Spicileg. tr. 1. c. 32. n. 12.* Sed hoc somnium mere esse agnoverunt D. August. *l. 1. de cura pro mortuis*, D. Th. *in 4. d. 25. ar. 3.* Lorinus, & Cornel. a Lapide *in dict. c. 21. Deuter.* Alii docuerunt, cadavera punitorum esse humanda, quia homines Dei similitudinem referentes, diuque suspensi, ad ejusdem quodammodo injuriam cederent: ita Rabbi Salomon, & Abulensis *in d. c. 21.* P. Andreas Masius *in c. 8. Josue, n. 28.* rationem reddit tam celeris sepulturæ, ne aer contaminetur: sed hæc expositio displicuit Cornelio *ubi supra*, D. Laurentio Ramirez *in Pentec. c. 17.* Quare veram rationem credo affingnari *in ipso c. 21.* ibi: *Quia maledictus homo, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam.* Punitorum enim sepultura potius in eorum execrationem, quam pietatis officium concedebatur, quia ita damnatus maledictus dicebatur: & eo sensu de Christo Domino propter peccata nostra, ait Apostolus *ad Galatas 3.* sic: *De maledicto legis factus pro nobis maledictus.* Quo allu-

fit Tertul. *c. 8. de patientia*, ibi: *Cum vos maledixerint, gaudete: Dominus ipse maledictus in lege est, & xamen solus est benedictus.* Contaminabatur etiam terra pendentis aspectu, quia vitiorum memoria revocabatur; ut *ex c. 18. Levit.* probat Lorinus *ubi supra*. Unde ita damnati infra eumdem diem sepeliendi erant, non in majorum sepulchris, ut probant Grethserus *de cruce lib. 1. c. 27.* sed in certis cavernis, & foveis damnatorum corporibus destinatis, de quibus agunt Ramirez de Prado, *d. c. 17.* P. Pinto, *in Spicil. tr. 1. c. 32. nu. 11.* Unde forsan Judæi rogarunt Pilatum, ut corpus Domini nostri, & cadavera latronum, qui cum eo crucifixi erant, tollerentur, ut refertur *Joannis c. 19.* quia cum a vespere ipsius diei inciperet festivitas Sabbati, non poterant post vesperam de crucibus deponi & si ibi remanerent ultra diem, peccabatur contra legem supra relatam.

Jure etiam civili Romanorum punitorum cadavera in ipsis patibulis remanebant, *l. capitalium §. famosos, ff. de pœnis*, ibi: „ Famosos latrones in his locis, ubi grassati sunt, furca figendos compluribus placuit, ut & conspectu deterreantur alii ab eisdem facinoribus, & solatio sit cognatis, & affinibus interemptorum eodem loco pœna reddita. " Ubi legendum esse *crucifigendos*, ut noratur, quia grassatores olim crucifigebantur. Paulus *lib. 5. sent. tit. 25.* ibi: „ Inhonestiores, *ait*, pœna capitis vindicari placuit, humiliores vero in crucem tolluntur. *Petron. in satyr. c. 71. ibi*: Imperator provinciæ jussit latrones crucibus affigi. *Apulejus lib. 3. de Asino.* ibi Latronem iſtum miserorum pignorum meorum interemptorem cruci affigatis. " Sed cum Imperator Constantinus vetuisset crucis supplicium deinceps imponi, ut ex D. Augustino, Nicephoro, & Sozomeno probant Goncius *lib. 1. successf. c. 13.* Cujacius, *lib. 16. observ. cap. 1.* Petrus Faber, *lib. 2. semestr. cap. 7.* Lipsius, *lib. 1. de cruce, cap. 13.* Solorzanus, *emblem. 73.* Reatigui *lib. 8. select. c. 9.* Antonius Matthæus *ad tit. de pœnis*; ideo Tribonianus in responsum Consultorum, pro *crucem*, reposuit *furcam*, ut *in l. sacrilegii 6. ff. ad leg. Jul. pecul. leg. moris 9. §. ista*, *leg. si quis aliquid 38. §. 1. ff. de pœnis*, *leg. 3. §. is qui ad hostem, ff. de re milit.* Fornerius, *lib. 4. rer. quotid. cap. 2.* Nonnunquam tamen corpora damnatorum sepelienda cognatis, & amicis Princeps concedebat, *leg. 1. & 2. ff. de cadaver. punit. leg. obnoxios, Cod. de religiosis*, Cassiod. *lib. 2. epist. 2.* Posthumius Junior *declam. 6.* late illustrat Durantius Casael. *lib. 1. var. c. 4.* quod indultum maxime dabatur, si natalis dies Imperatoris instaret. Philo Judæus *contra Isaacum*, de natalitiis Augusti agens, ibi: „ Novi quosdam jam crucifixos, instante festo Augustorum de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis traditos. " Illustrant P. Faber *lib. 2. semest. cap. 9.* D. Laurentius Ramirez de Prado, *in Pentecost. c. 17.* 4 De jure civili Romanorum.

Jure vero Pontificio etiam ultimo supplicio damnatis sepultura Ecclesiastica conceditur. Conc. Vvorm. *can. 80.* ibi: „ Ultimo supplicio affectis sepultura non denegetur, si Domino peccata confessa fuerint, & pro eis Domino offerantur oblationes, & Missæ celebrentur. " Et *c. quæstum 30. 13. q. 2.* quod & antea placuit carthaginensibus Patribus *in can. 2. Concil. Carthag. 1.* ibi: „ Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, nec passiva corpora, quæ sepulturæ tantum propter misericordiam Ecclesiasticam commendari mandatum est, redigat. " Ubi per passiva corpora, non alia intelligimus, quam eorum, qui ultimo supplicio affecti fuerunt: verum quamvis sacri canones permiserint punitorum cadavera sepeliri, ut de patibulis tollantur, & sepulturæ tradantur, debet tamen præcedere Principis, vel judicis, qui sententiam tulit, licentia, ut docent plures relati a Cenedo *collect. 4. ad Decr. lib. 3. var. c. 14.* & *lib. 2. var. n. 11.* Gamma *ubi supra*, Silvester *in sum. verb. Sepultura*; quia cadavera ipsa punitorum sine judicis auctoritate deponi ex patibulis non possunt. Unde milites olim constituebantur ad custodiam, juxta illud D. Matthæi *c. 17.* ibi: „ Centurio vero, & qui cum eo erant servantes Jesum, viso terræ motu, & his quæ facta sunt, timuerunt vehementer, dicentes: Vere filius Dei erat iste. „ *Petronius in Satyr. c. 71. ibi*: „ Proxima ergo nocte, cum milites, qui cruces servabant, ne quis ad sepulturam corpora detraheret. *Et c. 72. ibi*: At miles circumspectus dum resident, ut postero die vidit unam fine cadavere crucem, veritus supplicium, mulieri quid accidisset, exponit, nec se expectaturum judicis sententiam, sed gladio jus dicturum ignaviæ suæ. " De quibus militibus custodibus agunt Petrus Greg. *lib. 31. syntag. c. 27. n. 9.* & *c. 38.* Baron. *tom. 1. annal. fol. 167.* Pinto Ramirez *Spicileg. tr. 1. cap. 45.* Petrus Faber, Lipsius, Grethserus, & Forner. laudati a Notatore Perronii *d. c. 71.* Abulens. *in c. 10. Josue, q. 94.* Pater Magallonius in eodem textu, *annot. 6.* Nonnunquam enim non permittitur depositio ista ex patibulis ob publicum exemplum, juxta illud Quintiliani *declam. 274.* ibi: „ Quoties crucifigimus noxios, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi commoveri hoc metu possint. " Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quam ad exemplum. Unde Imperatorem Augustum, qui ob humanæ conditionis memoriam damnatorum cognatis cadavera ad sepulturam concessisse refert Svetonius *in eo, c. 10.* aliquando id denegasse, ipse Svetonius refert his verbis: „ Nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris submitteretur, in splendidissimum quemque captivum non sine verborum contumelia sæviit, ut quidem uni sepulturam precanti respondisse dicatur, jam illum in volucrum potestatem fore. " Non ergo licet, attento jure etiam Pontificio, absque judicis licentia punitorum 5 De jure Pontificio.

cadavera sepelire, juxta textus *in l. 7. tit. 13. part. 1. l. fin. tit. 31. part. 7.* imo clerici, vel monachi furtim, seu per vim corpora punitorum extrahentes, graviter puniuntur *in l. addictio 7. C. de Episc. aud.* & cadavera ita deposita, & in Ecclesiam asportata, immunitate Ecclesiastica non gaudere, probavit eruditus vir D. Ludovicus de Egea *in tr. de cadaver. punit.*

6 De actionibus in hæredis damnis, vel non.

Deinde sciendum est, hæredes ex contractibus defunctorum in solidum eisdem actionibus conveniri, quibus eorum auctores tenebantur; ad legata vero in testamento relicta solvenda, ex quasi contractu teneri, §. *hæres*, ubi Institutarii, *de obligationibus quæ ex quasi contractu*, licet contractus pro quasi contractu ponatur *in leg. penult. §. fin. ff. de separationibus*; & etiam licet *in leg. unic. Cod. ut actiones*, dicatur obligationem legati oriri ex contractu, ea verba sunt referenda ad stipulationem, de qua ibi agitur, non vero ad obligationem legati. In hac tamen parte observandi sunt textus *in leg. 2. §. 5. ff. de judiciis*, *leg. 35. ff. de usufruct. leg. postquam 5. ff. ut legatorum*, *leg. si legati 28. ff. de pignor. leg. final. ff. ut in possess. legat. leg. fundum*, *ff. de condit. & demonst. leg. si communis*, *juncta leg. 13. §. qui 9. ff. de acceptil. leg. fin. Cod. ad Trebel. leg. 3. §. 4. ff. nauta*, *caupones*, *l. 60. §. hæredem*, *ff. locati*. Ex delictis tamen defunctorum non tenentur nisi decedant jam pœna irrogata, ut *in l. 3. §. quod autem*, *ff. quod quisque juris*, *l. Gajus*, *ff. ad Syllan. l. 8. in fine*, *l. 11. l. 13. in fine*, *cum leg. seq. ff. de publican.* aut, nisi lis contestata fuerit cum defuncto, ut *in leg. 12. ff. R. V. l. pœnales 32. ff. ad leg. Falcid. leg. 6. §. fin. ff. de aqua pluvia*; vel nisi crimina publica sunt, ut *in leg. ex judiciorum 20. ff. de public. judic. leg. 2. ff. ad leg. Jul. repetund. leg. fin. ff. de bonis eorum qui ante sententiam*, *leg. fin. ff. ad leg. Jul. majest. leg. 15. §. 2. ad Turpil.* Valent. *t. 2. illustr. tr. 2. c. 2.* aut nisi delictum proveniat ex contractu, ut *in leg. conductorem*, *Cod. locati*, aut nisi rei persecutionem contineat, ut probat Pichardus *in §. 1. Instit. de perpet. & tempor.*

7 Tra litur decidendi ratio, & respondetur difficultatibus.

Quibus ita animadversis, ratio præsentis decisionis ex eo provenit; nam, ut proximo commentario diximus, quibus communicamus vivis, communicare etiam debemus defunctis: & quia excommunicati in præsenti specie pro suis sceleribus, fuerant abroluti, atque gremio Ecclesiæ restituti, ideo cum Psalmis, & oblationibus ad sepulturam Ecclesiasticam recipi valent, sed quia satisfactione promissa ipsi fuerant absoluti, ideo eorum hæredes tenentur pro damnis ab eis illatis satisfacere, & exonerare conscientiam illorum; quia hæc obligatio, licet ex delicto proveniat; tamen rei persecutionem continet. Nec tunc obstat prima dubitandi ratio supra adducta; nam verum est, regulariter omnes eos, quibus communio conceditur, ad sepulturam esse admittendos, nisi damnati sint ob graviora scelera, relata supra *in c. sacris*; quo casu accipiendus est textus *in dict. c. placuit*, nisi illum referamus ad casum, in quo qui pro suis sceleribus puniebantur, pœnitentiam non petierant. Nec obstat secunda difficultas, cui ut satisfaciant Interpretes, varia adducunt. Aliqui, quos refert Garanna *in præsenti*, discrimen agnoscunt in hac parte inter jus civile, & canonicum. Phœbo, *decis. 131. n. 43.* docet, ideo hæredes in præsenti textu, & *in c. in litteris, de raptor.* teneri pro defunctis satisfacere, quia cum illi pœnitentes decessissent, & absoluti, necessario supponendum est, tempore absolutionis eos promisisse satisfactionem; unde ex tali promissione hæredes recte obligantur pro eis satisfacere, juxta legem 2. & ult. *C. de hæred. act.* Sed licet hæc solutio vera sit, facilius responderi potest, si species hujus textus referatur ad casum litis contestatæ; vel cum actio erat rei persecutoria; quo casu hæredes etiam tenentur ex delictis defunctorum. Explicandus est textus *in c. 2. de raptor.* cum adductis in ejus notis.

TITULUS XXIX.

De Parochiis, & alienis Parochianis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Africano.

SI Episcopus ex Donatistis ad Catholicam unitatem est conversus, æqualiter inter se dividant eas, quæ sic inventæ fuerint, nisi ambæ partes fuerint, ideſt, ut alia loca ad illum, alia ad alium pertineant: ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si forte unus fuerit locus, ad eum pertineat, quem plebs elegerit: sed si antiqui Catholici suum voluerint, & illi suum qui ex Donatistis converti sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur: si autem partes æquales sunt, majoris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, ut non possint æqualiter dividi; veluti si impari numero fuerint, distributis locis, qui parem habent numerum, quicumque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod dictum est, cum de uno loco superius tractaretur.

NOTÆ.

a *Ex Concilio Africano.*) *Can. 85.* in Conciliis Latine versis: in Græcis vero apud Aristinum, & Zonaram *can. 119.* in editione Tilii 120. in codice canonum Ecclesiæ Africanæ *notis illustrato* a Justello habetur canon hic ordine 118. in hæc verba: „ Ita sane, ut si Episcopus ex Donatistis ad catholicam unitatem converſus est, æqualiter inter se dividant eas, quæ sic fuerint inventæ, ubi etiam ambæ partes fuerint, ideſt, ut loca ad illum, alia ad alium pertineant, ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si forte unus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior invenitur. Quod si ambabus Cathedris æqualiter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si forte antiqui Catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conversi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales sunt, majoris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, ut non possint æqualiter dividi, velut si impari numero fuerint, distributis eis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod superius dictum est, cum de uno tractaretur loco. „ Historiam hujus collectionis Canonum Ecclesiæ Africanæ ex Conciliis Milevitanis, & Carthaginiensibus adduxi *in c. 1. de arbitris*, *c. 1. de judiciis*, & Donatistarum schisma, atque collationem cum Catholicis habitam retuli pro hujus textus interpretatione *in capite quoniam*, *de offic. ordin. c. 1. de præscript. cap. 1. de majorit. & obed.*

COMMENTARIUM.

2 CUM Episcopi Catholici magnopere curarent Episcopos Donatistas lucrifacere, & ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ trahere, ne eo prætextu, quod sedes proprias illi converſi non recuperarent, obdurati in schismate persisterent, varia circa diœceses eorum PP. in Concil. Carthag. celebrato anno 418. temporibus Honorii, & Theodosii statuerunt, ut Donatistas alliceret ad unitatem Catholicam. In præsenti canone statuerunt, ut si Episcopus ex Donatistis reverſus fuisset ad unitatem Ecclesiæ, cum alius Episcopus Catholicus in ejus diœceſi ordinatus erat, inter utrumque diœceſis divideretur, ita ut retento Episcopali honore, uterque ministraret in propriis locis, ita ut pars diœceſis ad unum, pars ad alium pertineret, ut de Episcopis Arianis ad fidem Catholicam converſis statutum fuit in Concilio Toletano, ut retuli *in capite quoniam*, *de offic. Ordin.* Licet enim juris stricto rigore in una Cathedra duo simul Episcopi esse nequeant. Synodus Nicæna *can. 8.* quare cum Episcopi hæretici ad unitatem Ecclesiæ redibant, Presbyterorum, aut saltem Coepiscoporum honor illis tantum servabatur, D. Cyprianus *l. 1. ep. 4.* & *l. 4. ep. 2.* probat Cironius *ad tit. de cler. ægrot.* postea tamen PP. Latini cum Donatistis, & Hispani cum Arianis mitius pacti fuerunt, videlicet ut servato honore Episcopali, in eadem diœceſi cum ipsis ministrarent. Sed quia communio plerumque parit discordias, *l. cum pater*, *§. dulcissimis*, *ff. de leg. 2. l. in re communi*, *ff. de servit. urban.* & nullum remedium ad eas sedandas aptius est, quam divisio, *d. §. dulcissimis*, unde Abraham *Genesis c. 13.* ajebat: „ Ne quæso sit jurgium inter me & te, & pastores meos, & pastores tuos; fratres enim sumus; ecce universa terra coram te est, recede a me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. „ Ideo PP. in præsenti statim plebem dividendam esse sanxerunt, certam formam divisioni præscribentes, videlicet ut unus ex Episcopis divideret, & divisione facta, alter eligeret, si enim unus, idemque dividendi simul, & eligendi potestatem sibi vindicet, iniquissima, imo & leonina divisio erit, quod agnovit Marcus Tul. *l. 2. de Oratore*, ibi: “ An ergo, *inquit*, oblitus es, Crasse, Antonium ita partitum esse tecum, ut ipse instrumentum Oratoris exponeret, tibi ejus distinctionem, atque ornatum relinqueret. „ Tiberius apud Dionem ajebat: *Quanam id ratione fiat, ut idem dividat, qui & pariter eligat.* Seneca, *l. 5. de benefic. c. 16.* ubi dum provincias, ut eligat, distribuit, ait; *Ut alter dividat, & alter eligat.* Constantinus etiam Imperator hoc privilegium singulari jure concessit uxori defuncti, quæ tacitum fideicommissum a se relictum detulisset, ut patrimonii dimidium ablatura, divisionem cum

cum fisco celebraret, & portionem ipsa prior eligeret; notarunt Fornerius *l. 5. rerum quotid. c. 22.* Vinnius, *l. 1. select. c. 34.* Æquior ergo certe est illa divisionis forma, multorum populorum usu, & variorum auctorum testimoniis comprobata, ut alteri divisio, alteri electio concedatur, *l. 1. C. de his qui se deferunt*, *l. 10. l. 2. C. de metatis*, *& epid. l. 2. C. quando & quibus quarta. D. Aug. l. 16. de civ. Dei*, *c. 50. Quando terrenorum aliquid partiendum est*, *major dividat*, *& minor eligat.* Illustrant ultra congestos a Barb. *in præsenti*, Mancinus *de triplici juris collat. l. 1. c. 20.* Forner. *d. c. 22.* Stephanus Durantius, *q. 37.* Bronchorst. *cent. 1. miscel. assert. 52.* Cujac. *l. 13. obs. c. 24.* & *in l. 2. Cod. quando & quibus*, Andreas Scotus, *ad Senecam d. controv. 3.* Gothofredus, *in d. l. 2.* Mysingerus, *l. 4. observ. c. 37.* Arnisæus, *de jure reip. 2. p. select. c. 2. sect. 8. n. 277.* Pineda, *t. 1. mon. l. 2. c. 2. §. 1.* & quoniam ætate provectiores præcipue judicii maturitate pollent, ideo divisionis arbitrium eis plerumque conceditur, junioribus autem eligendi facultas; cujus distinctionis æquitatem commendans D. Ambrosius *l. 1. de Abrahamo*, *c. 3.* inquit: „ Firmior dividat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim suæ partem non poterit calumniari; non resident occasio refiliendi, cui datur optio eligendi. „ Nec divisor gravatur, nam quo prudentior, eo cautior, ut nec in divisione circumscribatur, nec in electione fraudetur. D. August. *l. 16. de civ. Dei*, *c. 20.* idem factum Abrahæ referens, ait: “ Hinc fortassis effecta est inter homines pacifica consuetudo, ut quando terrenorum aliquid partiendum est, major dividat, minor eligat. „ Facit Seneca, *l. 6. declam. 1.* ibi: *major dividat*, *minor eligat.* Unde Patres Ecclesiæ in præsenti jubent, ut antiquior Episcopus dividat, junior vero eligat, ut nulla fraudis suspicio in Catholicos dari possit. Et licet hanc divisionis rationem in judicio familiæ erciscundæ, aliisque controversiis in judicium deductis observari debere plures crediderint relati a Barbosa in præsenti; tamen rectius cum aliis existimavit Vinnius, *d. cap. 34.* hanc divisionis formam in pacifica bonorum possessione, ideſt extrajudiciali, observandam esse, nam ubi semel Judicis officium implorari cæpit, & causa in judicium deducta est, tunc omne id, quod in illo judicio continetur, cognitioni judicis relinquendum est, & ejus sententia decidendum, aut si satis diffiniri nequiverit, sorti committendum erit, *l. 4. & 5. ff. famil. ercisc. l. si duobus*, *Cod. communia*, *de legat. l. 2. Cod. quando & quibus quarta pars*, *§. si familiæ*, *Instit. de offic. judic.* Prosequuntur Patres in præsenti canone alium casum; quando videlicet in diœceſi unus est locus, qui non accipit commodam divisionem: & docent ad eum Episcopum spectare, quem plebs elegerit, & recte, cum hujus Concilii temporibus in electionibus Episcoporum non parum attenderetur populi consensus, ut probavi *in cap. 2. de elect.* Procedunt deinde PP. ad casum illum, cum Catholici petunt suum Episcopum Catholicum, converſi vero a Donatistis suum converſum; & statuunt, tunc majorem partem præferendam esse minori, juxta adducta *in cap. 1. de his que fiunt a major.* & si partes æquales sint, locus antiquiori præstetur, quia firmior, & idoneior creditur, ex supra traditis; & licet aliquis dicat hoc casu Dei judicio, ideſt sorte, dubium hoc dirimi posse, ut *in Concil. Aquisgr. can. 5.* relato a Burchardo, *l. 3. Decreti*, *c. 22.* in hæc verba: “ Plures baptismales Ecclesiæ in una terminatione esse non possunt, sed una tantummodo cum subditis capellis; & si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebs utrarumque decernunt; & si non conveniunt, lis Dei judicio decernatur. „ Id tamen procedit quando aliter negotium dirimi non potest: at vero in præsenti casu populi suffragiis controversia juxta regulas supra traditas decidi potest.

CAPUT II.

Ex Concilio a Nannetensi,

IN *b* Dominicis diebus, vel festis *c* presbyteri antequam Missam *d* celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero ibi Missam velit audire: quem si invenerint, statim *b* Ecclesia ejiciant.

a

NOTÆ.

a *Annetensi.*) Ita legendum, ut habetur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* apud Burchardum *l. 2. Decreti*, *c. 92.* Carnot. *p. 2. c. 122.* Licet male a Carnotensi citetur canon hic ordine 19. & a Burchardo 419. cum sit can. 1. ipsius Concilii, ubi ita legitur: “ Ut Dominicis, & festis diebus presbyteri animadvertant Missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto presbytero ibi Missam velit audire; quem si invenerint, statim ab Ecclesia ejiciant, & ad suam parochiam redire compellant. Similiter interrogent, si aliqui discordantes sint, qui inter se litem implacabilem habeant; & si inventi fuerint, statim reconcilientur. Quod si renuerint pacem suscipere, ab Ecclesia ejiciantur, utquedum ad charitatem redeant. Non enim possumus vel oblationem ad altare offerre, donec prius fratri reconciliemur. His ita peractis, sacerdotes Missarum solemnia rite peragant. „ Et canon. 2. ejusdem Concilii, sic: „ Ut nullus presbyter alterius parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit ad Missam recipiat. „ De Concilio hoc Nannetensi nonnulla adduxi *in c. 1. de cohabit. cler.*

b *Dominicis.*) De antiquitate, & solemnitate diei Dominici plura adduxi *in c. 1. de feriis*: in præsenti tantum supponitur, in ea die teneri omnes fideles in propriam parochiam convenire, Missæque sacrificio interesse, ut jubetur in Concil. Meldensi *can. 35.* in illis verbis: „ Diebus vero Dominicis, & Sanctorum festis, vigiliis, & orationibus, & ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodo Deo vacandum. „ Conc. Agathensi relato *in c. Missas*, *de consecr. d. 1.* ubi PP. graviter increpantes nonnullos fideles, qui ante sacerdotis benedictionem cum Missæ sacrificium offerebatur, ab Ecclesia exire consueverant, ita sanxerunt: „ Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita ut ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat. „ Benedictio enim, de qua agunt Patres, dabatur a Presbytero in fine Missæ, ut ait Cæsarius Arel. qui prædicto Conc. præfuit, *homil. 12.* ibi: „ Ideo qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare, usquequo oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore; & compuncto corde debet se in Ecclesia continere. „ Concil. Tolet. 4. *can. 17.* ibi: „ Sed post oblationem dominicam, & consumptionem panis, & calicis, benedictio in populum sequatur. „ Valfridus Straboc. 22. *de rebus Ecclesiasticis*, ibi: „ Statutum est Aurelianensi Conc. ut populus ante benedictionem sacerdotis non egrediatur de Missa. „ Amalarius *l. 3. de Eccles. off. c. 36.* ibi: „ Hunc morem tenet Sacerdos, ut post omnia Sacramenta consummata benedicat populo, atque salutet. Deinde revertitur ad Orientem Domini ascensioni. „ Rabanus *l. 1. de instit. cleric. c. 33.* „ Post communionem ergo, & post ejusdem nominis canticum, data benedictione a Sacerdote ad plebem, Diaconus prædicat Missæ officium esse peractum, dans licentiam abeundi. „ Plura de hac benedictione congesserunt Bar. *an. 58. n. 88.* Severinus, *in notis ad dict. Conc. Agathense*, Menardus *ad Sacram. D. Gregorii*, *f. 28.* Sausay, *in Panopl. sacerd. p. 2. l. 2. art. 7.* ubi exponit difficilem canon. 47. ipsius Concil. Agath. Eamdem oblationem audiendi Missam in diebus Dominicis præscribunt PP. Conc. Constantinop. 6. *can. 8.* his verbis: „ Diei Dominici tanta debet esse observatio, ut præter orationes, & Missarum solemnia, & ea quæ ad vescendum pertinent, nisi aliud fiat. *Et paulo post*: Concurrendum etiam est cum oblationibus ad Missarum solemnia. „ Concil. Forojulienſe *can. 13.* Conc. Emerit. *can. 19.* Conc. Aurel. 3. *can. 18.* Matiscon. *can. 1.* Triburiense *can. 35.* quorum verba refert Filesacus, *de orig. paroch. c. 5.* Inde sacrificium Missæ appellatur Dominicum; D. Ciprian. *ep. 63.* ubi de Missa agens, ait: *Nunquid ergo Dominicum post cænam celebrare debemus?* Ex actis S. Saturnini, & aliorum Martyrum probant Cerda, *in adversar. sacr. c. 32. n. 10.* Roma Subter. *t. 1. l. 1. c. 31.* plura P. Henao, *t. 3. de sacr. Missa*, *disp. 40. sect. 3.*

c *Presbyteris.*) Ideſt Parochi. Parochi enim in veteribus Ecclesiæ canonibus simpliciter presbyteri dicebantur. Conc. Emerit. *can. 9.* ibi: „ Conveniens in omnibus nobis hæc manet sententia, quæ digne custodiatur *in provincia* nostra. Placuit, ut quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteris ad distribuendum tempore opportuno acceperit Chrisma, nihil ab eis beneficii causa tollere, aut petere præsumat. Conc. Cart. 4. *can. 36.* „ Presbyteri, qui per diœceses Ecclesias regunt, non a quibuslibet Episcopis, sed a suis; nec per januam clericum, sed omni anno, aut per seipsos, aut per illum, qui sacrarium tenet, ante Paschæ solemnitatem chrisma petant. „ Quem canonem ex Concil. Valentino Hispaniæ citant Burchardus, *l. 4. Decret. c. 76.* Ivo Carn. *p. 1. Decret. c. 270.* & canon ille repetitus est in Conc. Vasensi *can. 3.* Vormatiensi *can. 60.* Suessionensi temporibus Pipini, ibi: „ Presbyter, qui in parochia est, in Cœna Domini rationem, & ordinem ministerii sui Episcopo reddat. „ Et *c. presbyter*, *2. q. 5. c. omnis presbyter*, *de consec. d. 4.* Conc. Meldense *can. 75.* Epaun. *can. 7.*

d *Missam celebrent.*) Publicam videlicet; olim enim semel tantum in hebdomada Missa publica celebrabatur. Justinus Martyr, qui sacra, & Christianorum cæremonias narrans, *apolog. 2.* sic ait: „ Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis, vel agris morantur, unum in locum conveniant, commentariaque Apostolorum, vel Prophetarum scripta legantur. „ Et in actibus Apostolorum, *c. 20.* legitur: *Una autem Sabbati*, *cum convenissemus ad frangendum panem.* Ubi per unam Sabbati intelligi diem Dominicum, jam notavi *in c. 1. de feriis*; & per fractionem panis intelligi Missæ sacrificium, probat Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ*, *lib. 3. c. 11.* Post vero cum de Gentilium in Christianos odio non nihil remitti cœpisset, mos invaluit, ut omnibus festis diebus publicæ Missæ celebrarentur; quod accidit ante tempora Fabiani Papæ, a quo ita scriptum est *epist. 1. ad dilectissimos ubique Catholicæ Ecclesiæ comministros*, ibi: “ Septem ergo Diaconos in urbe

Roma per septem regiones civitatis, sicut a Patribus accepimus, habemus, qui per singulas hebdomadas, & Dominicos dies, atque festivitatum solemnia cum subdiaconibus, & acolythis ac sequacium ordinum ministris, injuncta sibi observant ministeria, & parati omni hora sunt ad divinum officium, & quicquid eis injungitur, peragendum. „ Eo enim loco Fabianus non modo sacri diebus festis peragendi usum demonstrat, verum etiam illum a Patribus, hoc est majoribus suis, acceptum esse testatur. De hac Missa publica, & de ejus ritibus agit Vicecomes *d. l.* 3. *c.* 11.

COMMENTARIUM.

EX præsenti Concilii Nannet. canone talis deducitur communiter assertio: „ Parochi alienos parochianos diebus Dominicis, & festivis ad Missarum solemnia admittere non debent, imo eos abjicere. „ Probant eam textus *in c. nullus 5. q. 2. c. non oportet 36. de consecr. d. 2.* can. 2. hujus Concilii supra relatus. Concilium Rothomag. *can. 5.* apud Burchardum *l. 2. Decret. c. 61.* Carnot. *p. 2. c. 121.* Concilium Cabilon. sub Carolo *c. 19.* Tolosanum *can. 21* apud Filesacum *de origine paroc. c. 6.* Senonense temporibus Francisci I. *can. 12.* ibi: „ Admoneant frequenter curati suos parochianos, ut interfint Missæ parœciali diebus Dominicis, & festis per hebdomadam occurrentibus: quod si legitimo cessante impedimento absque licentia sui curati per tres dominicas neglexerint interesse Missæ parœciali, denuncient statim promotoribus, ut pro mensura contemptus, vel offensæ puniantur. „ Theodulphus Aurel. Episcopus *in ep. ad parochos, c. 45. & 46.* ibi: „ Missæ quæ per dies Dominicos peculiares a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur. „ Innocentius I. *in ep. ad Decentium Episc. c. 5.* refert Romanos fideles Dominicis diebus ad suos titulos, seu Ecclesias parochiales convenire solitos fuisse. Carolus Magnus *l. 5. c. 220.* ibi: „ Ut omnis presbiter die Dominico cum psallentio circumeat Ecclesiam suam una cum populo, & aquam benedictam secus ferat. „ Quid autem per psallentium ibi accipiatur, exponit Filesacus, *de origine paroec. c. 6.* Alia juris testimonia referunt Ant. Aug. *in epit. jur. l. 6. tit. 24.* Filesacus *ubi proxime*. Illustrant Barb. *de potest. Episc. allegat. 24. n. 18.* & *de off. paroch. l. 1. c. 11.* Suarez, *de sacram. q. 83. disp. 88. art. 6. sect. 5.* & *de relig. 1. 2. l. 2. de diebus festis, c. 15.* Crespetius, *in summa, verbo Missa diebus festis*, Azor 1. *t. instit. l. 5. c. 6.* Lantdmeter. *l. 2. de veter. monach. c. 68.* Corvinus, *l. 2. aphorism. tit. 6.* Bruno Cassaing. *de privil. regul. c. 7. propos. 1.* Garcia, *in summa, tr. 4. difficult. 5. dub. 6.* Frances, *de Eccles. Cathedr. c. 21, n. 31.* Altesserra, *l. 6. dissert. c. 2.*

Conclusio traditur & probatur.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione argumentor: Præceptum omnibus fidelibus ab Ecclesia injunctum audiendi Missæ sacrificium Dominicis, & aliis festivis diebus, circumscriptum non est illi, vel illi Ecclesiæ, sed absolute audiendi Missam, *c. Missas, de consecr. d. 1.* ibi: *Missas die Dominico secularibus totas audire speciali ordinatione præcipimus*. Concilium Triburiense *can. 31.* ibi: *Diebus Dominicis, & Sanctorum festis ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est current dum*; Et *c. omnes, de consecr. d. 1.* Igitur non debent parochiani cogi in illis diebus necessario Missam audire in propria parochia, cum recte præceptum Ecclesiasticum adimpleant alibi sacrificium Missæ audiendo. Unde fere in universali Ecclesia receptum est, ut fideles laici rite, & recte satisfaciant præcepto, in monasteriis, oratoriis, & aliis locis Deo consecratis Missam audiendo, ut cum pluribus Theologis Moralistis probat Hieronymus Garcia, *d. dub. 6.* Igitur non recte in præsenti parochiani laici coguntur Missæ parœciali interesse. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ejectio fidelis ab Ecclesia, non nisi ex magna, & gravi causa imponi potest, & pro lethali culpa, *c. nemo, c. nullus, 11. q. 3.* Sed alienæ parochiæ interesse tempore, quo Missæ sacrificium offertur, peccatum lethale non est, ut manet probatum: Igitur non recte statuitur, parochianos alienis Ecclesiis interessentes ab eis per Presbyteros ejici debere.

Impugnatur tradita assertio.

Parochi, & parochiæ acceptiones.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, parochi, & parochiæ nomen valde antiquum esse, nec recte confundi cum parœcia; quippe parochus idem est, ac diversorii dominus, qui nimirum peregrinantes parte commeatus juvat, præcipue cum Reipublicæ causa iter aggrediuntur, ut colligitur ex Horatio, *l. 1, serm. satir. 5.* ubi ait;

Proxima Campano ponti, quæ villula tectum
Præbuit, & parochi, qui debet ligna, salemque.

ubi Porphyrius notat; „ Parochi copiarii dicuntur, id est ad exhibendo; hodie autem a copiariis præstantur hæc, nimirum lignum, & sal, his qui reipublicæ causa iter faciunt. „ Acron etiam ad ipsum Horatium *l. 2. satyr. 8.* ait: *Parochi dicuntur qui hospitibus publice exhibent necessaria*. Iidem appellantur Xenoparochi *in l. munerum, ff. de muner.* facit Nonius Marcel. *verbo Parochos*, dum ait: Parochus a Græco tractum est nomen, quod vehicula præbeat; notarunt Vossius, *l. 1. de vitiis serm. c. 11.* Alciatus, *l. 1. prætermiss. c. 4.* Budeus, *in annot. ad leg. 239. ff. de verb. signif.* Cornel. Vitel. *in annot. syllog. 3. c. 7. t. 1.* Thesauri Critici, *f. 599.* Beyerlinch. *in Theat. verbo Parochia*, Altesserra, *l. 5. dissert. c. 1.* Unde valide differt parochia a parœcia, est enim parochia præbitio, seu spatium, intra quod veteres illi parochi tenebantur peregrinantibus lauta ministrare; at vero parœcia est sacra vicinia, sive plurium domorum conglobatio, vel conventus eorum qui sunt unius fani consortes: unde *in l. ædificia 8. C. de operibus publicis 3.* parœcumena dicuntur ædificia, quæ vicina sunt operibus publicis. Illustrant Filesacus *de origine paroec. c. 1.* Cerda, *in adv. c. 78.* Lemaistre, *l. 2. de bonis Eccl. c. 9.* quare apud nos Ecclesia ubi plures parœci officia divina audiunt, dicitur parœcia in præsenti titulo, & *in l. 26. C. de Episc. aud.* Parœciarum autem istarum imaginem quandam habuit antiquitas; nam cum Roma in tribus novemdecim urbanas, & unaquæque tribus in decem curias esset distincta, nemo nescit unicuique curiæ suum fuisse templum, & proprium sacerdotem. Marcus Varro: „ Curiæ, *inquit*, duorum generum; & ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres; & ubi Senatus humanas, ut curia Hostilia, quam primus ædificavit Hostilius Rex. „ In municipiis etiam sui fuerunt Sacerdotes; nam & alia habebant a Romanis sacra, & alios ritus; unde cum e municipiis in urbem commigrarent, sacris municipalibus cogebantur renunciare, & Romanis ritibus uti. Festus Pompejus ibi: " Municipalia sacra dicta sunt ea, quæ ab initio observabant ante civitatem Romanam acceptam, quæ observare eos voluerunt Pontifices, & eo more facere, quod adfuissent antiquitus. „ Sed ad parœcias Christianorum redeamus. Parochiæ etymon illustrat Mauclerus *t. 1. monach. l. 5. c. 7.*

Parœcia accipitur pro diœcesi.

Secundo sciendum est, primis Ecclesiæ temporibus parœciam accipi non pro vicinorum æde sacra, sed pro diœcesi, id est Episcopatu, ut *in can. 14. 34. & 35. Apost.* Conc. Nic. pro diœcesi. *can. 16.* Antiochenum sub Julio, *can. 9.* ubi docetur, Episcopum unumquemque habere suæ parœciæ potestatem, & *can. 21.* cavetur, ne Episcopus ab alia parœcia, id est diœcesi, in aliam migret. Capitul. Caroli *l. 1. c. 8.* & e contrario diœcesis dicitur parochia, id est Ecclesia: quæ a presbytero regitur, ut in Conc. Africano *can. 2.* & in Conc. Tol. 12. *can. 4.* ubi statuitur, ut diœceses, quæ nunquam habuerunt Episcopum, non habeant. Conc. Agathense *can. 54.* Aurel. 3. *can. 18.* ibi: " De his vero clericorum personis, quæ de Civitatensis Ecclesiæ officio, monasteria diœcesis, vel basilicas in quibuscumque locis positas, id est sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus, suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo, quod ante de ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii diœcesis, vel basilicæ debet plena ratione sufficere. Et *l. 7. capitul. c. 49.* ibi: „ Nullus sacerdos in alterius civitate, vel diœcesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu, & litteris Episcopi, vel Presbyteri in parochia, Presbyter, aut Episcopus in civitate suscipiat. „ Et *c. 175.* ibi: „ Statutum est, ut facultates Ecclesiæ, necnon diœceses, quæ ab aliquibus possidentur facerdotibus. „ Illustrant Filesacus *de origine paroc. c. 1. per totum*. Lemaistre *d. l. 2. c. 14.* Vossius, *de vitiis serm. l. 3. c. 32.* Zerda, *in advers. c. 26. n. 12.* Frances, *de Eccles. Cathedr. c. 21.* Sed præter hanc parœciæ acceptionem, altera, & propria est, juxta quam non tota diœcesis, seu ejus particula significatur, sed pro vicinis, & ejusdem Ecclesiæ accolis ponitur, & vulgo nos dicimus, *Parochiam*: quo modo accipitur in præsenti titulo, & in Concil. Arel. *can. 10.* ibi: „ De prædicatione providemus pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis presbyteri ad populum verbum faciant. „ Qui canon desumptus est ex Conc. Vasensi 2. sub Leone, *can. 2.* ubi PP. jubent, non solum in civitatibus, verum & in omnibus parochiis verbum Domini Presbyteros facere debere. In legibus Franc. *l. 1. cap. 146.* „ Ut Presbyteri per parochias suas seminis prædicent, ut linteamina altaribus præparent. „ Et *c. 148.* „ Ut nullus Presbyter in alterius parochia Missam cantare præsumat, nisi in itinere fuerit. Conc. Rothomag. *can. 11.* apud Carnot. *p. 5. Decreti, c. 196.* ibi: „ Cum Episcopus suam diœcesim circuit, Archidiaconus, vel Archipresbyter eum præire debet uno, aut duobus diebus ad parœcias, quas visitaturus est, & convocata plebe annunciare debet proprii Pastoris adventum. „ Conc. Tribur. *can. 26.* „ Relata est coram sancta Synodo querimonia plebium, eo quod sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parœcias circuire. Conc. Ticinense temporibus Ludov. II. Imperatoris, *can. 17.* & alia infra referenda. Parœciarum mentio obvia est apud SS. PP. & Ecclesiæ canones. Ex veteribus apud Innocentium *ep. 8. ad Florentium*, Leonem *ep. 85. c. 2.* Pelagium *epist. 2. ad Crescenem*. Concilium Sardic. *can. 6. & 13.* Chalcedon. *act. 1. & 13.* Carthag. 3. *can. 42.* Carthag. 4. *canon. 33. & 102.* Brachar. 1. *canon. 2.* Tarrac. *canon. 8.* Tolet. 4. *canon. 35.* Tolet. 9. *canon. 2.* Tolet. 16. *canon. 4.* Vasense 1. *canon. 3.* Vasense 2. *can. 2.* Aurel. 3. *can. 5.* Aurel. 4. *can. 11.* Aurel. 5. *can. 2.* Lugdun. 1. *can. 2.* Cabilon. 1. *can. 5.* Altissiod. *can. 2.*

De parochiis urbanis, & rusticis.

Hujusmodi parœciarum, seu ut vulgo dicitur, Parochiarum usus invaluit prius in agris, & extra urbes, quam in ipsis civitatibus; quippe primis Ecclesiæ temporibus antequam adeo numerosa seges extaret sementis evangelicæ, primi illi Ecclesiarum conditores, bifariam operam suam, & operæ ministros partiti fuerunt, in Urbem, & Urbis adjunctum territorium; atque intra muros quidem una sufficiebat Ecclesia ad synaxes, & sacros conventus habendos, ubi præerant Episcopi; extra urbem in pagis, & locis rusticis aliæ Ecclesiæ constituebantur, quas Græci paræcias, Latini parochias dixere, & in eis Presbyteri, seu Chorepiscopi constituebantur. Postea tamen aucto Fidelium numero, etiam in urbe diversæ fue-

runt constitutæ parochiæ; quarum parochiarum, tam rusticarum, quam urbanarum, mentio fit in Concilio Agathensi, *can. 22.* ubi Civitatenses, seu diœcesani presbyteri vocantur, velut distincti a presbyteris parochianis, qui extra civitatem degunt. In Concilio Antiocheno, *can. 9.* ubi de presbyteris in pagis, seu agris constitutis agitur; & in Concilio Mogunt. *can. 45.* docetur, dignum esse, ut fideles donent filios suos ad scholas, sive ad monasteria, sive foras presbyter sit: quod repetitum extat *lib. 4. capitul. cap. 95.* In Synodo etiam Romana sub Leone IV. *can. 39.* forensium presbyterorum mentio fit: & in Concilio Tolet. 3. *can. 20.* clerici alii locales, alii diœcesani appellantur. In Concilio Agathensi *can. 21.* statuunt Patres, ut nulli, nisi in civitatibus, aut parochiis solemnes, & festos dies agant: quod etiam docetur in Conc. Aurel. 5. *can. 8.* ubi aperta est civitatis, & parochiarum distinctio; quam etiam confirmat Concilium Arvernense *can. 14.* quod habetur apud Burchardum *l. 2. Decreti, c. 131.* & Ivonem *p. 6. c. 306.* in hæc verba: „ Si quis ex Presbyteris, aut Diaconis, qui nec in civitate, nec in parochiis canonicus esse dignoscitur, sed in villulis habitans, in oratorio sancte deserviens celebret divina mysteria, festivitates præcipuas; Domini Natalem, Pascha, Pentecosten, & si quæ sunt principales festivitates reliquæ, nullatenus alibi, nisi cum Episcopo suo in civitate teneat. " In Conc. Troslejan. *can. 1.* diserte parochiæ rusticanæ nominantur: & *in 6. Synod. can. 25.* ex versione Gentiani Herberti habetur, *parochias rusticanas*. Diversa tamen fuit causa instituendi parochias in urbe, ac in municipiis, sive pagis; nam in civitatibus parochias fecit necessitas, & populi frequentia, nam cum insignes civitates, quas solas Episcoporum sedibus assignant sacri canones, ut dicemus *in c. 1. de privil.* unus Prælatus regere non posset, neque magnum populum unius sedis spatia includere, visum est Episcopis in legiones, & centurias populum dividere, & regiones civitatis certis limitibus describere, ut unicuique earum suus sacerdos & curio præficeretur; in pagis vero, & locis rusticanis plerumque constituebantur, cum domini prædiorum petebant ab Episcopis exstruendæ parochiæ licentiam, ne familia, & municipes propter itineris incommoda raro sacris interessent; quare & a possessione ubi parochia constituebatur, ipsa Ecclesia possessio dicebatur, Gregorius *l. 11. ep. 32. & 34.* ubi refert Cosmam Monachum in possessione, quæ Juliana dicitur, ordinatum fuisse presbyterum. *In lib. 33. C. Theod. de Episc. & cler.* ita sanxerunt Imperatores Arcadius, & Honorius: „ Ecclesiis quæ in possessionibus, ut adsolet, diversorum, vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, ut propriæ captionis onus, ac farcinam recognoscant, ita ut pro magnitudine, vel celebritate uniuscujusque vici Ecclesiis certus judicio Episcopi clericorum numerus ordinetur. " Etiam ipsa parœcia territorium appellatur in Concilio Vasensi *can. 3.* Vormat. *can. 60.* Aurel. 3. *can. 18.* Tolet. *can. 34.*

De dignitate, & origine parochorum.

Inquiramus nunc originem, & dignitatem Parochorum. Et eorum ordinem a jure divino provenire defendit Hallierius *in vindiciis censuræ, l. 4. c. 1. §. 4.* & *de hierarch. l. 4. cap. 6. per tot.* Et successive eos in locum 70. Discipulorum, docet Anacletus relatus *in c. 1. 21. d.* & confirmatur ex epistola Montani Archiepiscopi Toletani ad Episcopos, & Parochos Palentini territorii, quæ habetur post Concil. Toletan. 2. „ Revolvatur, *ait*, manibus vestris, Presbyteri sacratissimi, Numeri liber, in quo vestri officii in septuaginta seniorum personis auspicatur honor, & invenietis, quorum negotiorum vobis prærogativa concessa sit: adjutores vos Dominus nostri laboris, & secundus dignitatis gradus esse voluit. „ Theodulphus Aurel. *in ep. ad Parochos*, ibi: „ Scitote Parochi vestrum gradum nostro gradui Episcoporum secundum, & valde conjunctum esse: sicut enim Episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum Presbyteri ceterorum Discipulorum Domini vicem tenent. " Fulbertus Carnot. *ep. 2.* ibi: „ Moses dux populi secundis adjutoribus, septuaginta viris videlicet de eodem populo sustentabatur, per quos forma Presbyterorum exprimitur, qui nunc in Ecclesia novitia Pontificale onus in se suscipientes, regendis populis invigilant. " Unde inter ipsa Ecclesiæ primordia parochias reperio, earumque memoriam sacris codicibus consignatam; & divisionem earum cum suis limitibus jam olim Romæ factam fuisse constat ex Evaristo an. 100. teste Anastasio Bibliot. *in eo*: ac ne parochiarum ista divisio quicquam unitati christianæ opponeretur, neve qui Presbyterorum regionalium curæ credebantur, viderentur esse ab Episcoporum potestate revulsi, quoties sacra ministeria R. Pontifex obibat, toties fermentum sacrum per omnes Ecclesias mittebat, ut per hanc communionem profiterentur omnes, se uni Episcopo tanquam patri adhærere, & hoc est, quod de Melchiade narrat Anastasius Bibliot. his verbis: *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum*. Verum hunc morem elegantius exprimit Innocentius *ep. ad Decentium Episcopum*, ibi: „ De fermento vero, quod die Dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum Presbyteri quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum a nobis acceptum per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione maxime illa die hunc morem perdurasse constat *ex can. 14.* ibi: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem Paschalem ad alias parochias minime mitti oportere*. Dionysius Papa 25. post B. Petrum, anno Christi 290. auxit titulos, seu parœciarum numerum, & ipsis presbyteris assignavit cœmeteria ad curandum Martyrum sepulturam, ac fines, limitesque titulorum, sive parœciarum constituit: de qua re sic ipse *ep. 2. ad Severum Episcopum*, ibi: „ Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cœmeteria eis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus, ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni Judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non judicium pro suis actibus accipiat. „ Originem Parochiarum, & earum divisionem in provinciis, tam Orientalibus, quam Occidentalibus, prosequitur late Filesacus *de origine paroec. cap. 4. per totum*: & de antiquitate Parochiarum in Hispania egi *l. 2. Concilii Illiber. c. 5.*

Traditur ratio decidendi.

Ex quibus facile pervenitur ad rationem præsentis constitutionis: cum enim jam retro per plura sæcula ante Concilium hoc Nannetense parochiæ distinctæ essent, necessario parochianos proprios debebat cognoscere quilibet Pastor, nec licebat uni parocho sacramenta alienis parochianis ministrare, *c. 2. 4. & 5. 9. q. 2.* Gregor. VII. In Synodo Romana, *can. 7.* ibi: „ Nullus presbyter parochianum alterius recipiat, nisi per necessitatem in baptismo, & in absolutione; & si quid charitative sibi oblatum fuerit, ex consensu illius, cujus parochianus fuerat, habeat, vel reddat. " Refert Ant. Aug. *in epit. l. 6. tit. 22.* quod etiam cavetur *l. 6. Capitul. Caroli; c. 164.* ibi: *Ut nullus Episcoporum, vel presbyterorum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione credita sibi plebis*. Et *l. 7. c. 32. Sic unusquisque Sacerdos, id est Parochus concessis sibi contentus limitibus, nec in alterius parochia quidquam præsumat, ne usurpatione locus alieno* „ sic lego, non *alieni*, ut in excusis " *Sacerdoti in alterius concedatur injuriam*. Et *c. 141. Statutum est, ut nullus Presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri parochia persuadeat, ut ad suam Ecclesiam, relicta propria Ecclesia, conveniant.* Unde recte in præsenti canone statuitur, alienum parochianum non debere admitti ad Missarum solemnia in diebus Dominicis; imo potius de Ecclesia ejici, ut ad propriam redeat Ecclesiam. Accedunt peculiares causæ, quare parochiani debeant Dominicis diebus in propria parochia residere. Prima videlicet, ut a proprio pastore discant non modo quod vere, & sincere credendum sit, verum etiam quam prope, & integre vivendum, ideo Parochos his diebus suas oves recta, & sana doctrina, velut salutifero cibo pascit, & enutrit. Synodus Trullana *can. 19. Oportet eos, qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipue Dominicis, omnem Clerum, & populum docere pietatis, & rectæ religionis eloquia*. Concilium Mogunt. *can. 25. De officio prædicationis, si forte Episcopus non fuerit in domo sua, aut alia aliqua causa exigente non valuerit, nunquam tamen desit diebus Dominicis, aut festivitatibus, qui verbum Dei prædicet*. Et in Concilio Vasensi 2. *can. 2.* & Arelat. temporibus Caroli, *can. 10.* statuitur, ut non solum in civitatibus, verum in omnibus parochiis presbyteri parochi ad populum verbum faciant; quod prædicationis minus sæpe sæpius parochis injungitur in Capitularibus Caroli *l. 1. c. 166. Ut ipsi sacerdotes unusquisque secundum ordinem suum prædicare, & docere studeat plebem sibi commissam*. Et *l. 5. c. 102. Ut sacerdotes populi sibi commissi curam habeant, & instanter de eorum animarum salute prædicent*, Et *l. 6. c. 173. Placuit ut fideles silentium in Ecclesia teneant, & devote verbum Dei audiant*. Sed quomodo compelli possunt Pastores proprios parochianos docere, nisi ipsi adesse curent suis parochiis, saltem diebus Dominicis, dum Missa parochialis habetur? Concilium Senonense *an. 1527. can. 11. & 12.* Quare PP. Concilii Trid. *sess. 24. c. 4.* ita cavent: „ Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi id fieri potest, ad audiendum verbum Dei. „ Secunda peculiaris causa est, ut his diebus fideles oblationes faciant ad altare, ut præcipitur *in c. omnis, de consecr. dist. 1.* Notum est enim jure communi, & usu, ac praxi majorum nostrorum, populum Dominicis, & ceteris festis diebus aliquid de suis rebus in Ecclesia offerre debere, ut docetur *l. 5. cap. c. 209.* his verbis: „ Hoc populo nuncietur, quod per omnes dies Dominicos oblationes, Deo offerat, & ut ipsa oblatio foris septa altaris reciatur. " Concilium Matisc. 2. *c. 4.* Capit. *l. 6. cap. 167.* „ Placuit, ut fideles oblationes eorum sacerdotibus quotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant: & si quotidie non potest, saltem dominico die absque ulla excusatione fiat. *Et c. 161.* Ut sacerdotes, id est Parœci admoneant viros, & mulieres, ut ad Basilicas luminaria, incensum, & buccellas, & primitias afferant, sive offerant, sicut scriptum est: Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus. " Capite sequenti sub finem idem scribitur, ubi pro *auferant*, legendum *offerant*. Concilium Cabilon. sub Carolo Magno, *cap. 10. Episcopi sancimus, ut Episcoporum, & Abbatum coloni, & familiæ ipsorum ad eos Ecclesias deferant decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt*. Nec alias Ecclesias intelligendas esse dixero, quam Parœciales: notavi *in dicto can. Concil. Illiber.* Adjungam etiam & alia, quæ in Missa Parochiali proferuntur, quæ omnes nosse oportet, veluti infantes expositos receptos esse, juxta can. 6. Concilii Vasensis, & ea quæ dabimus *in c. 1. de infantibus expositis*. Item ut festi dies, & sacri sciantur, quos inter Missarum solemnia Parochus annunciare debet, & jejunia, ut docetur in Concilio Forojulienſi *can. 13.* & *in c. 1. de consecr. dist. 3.* quæ omnia credo impulisse maximos, & suos

suorum salutis amantissimos *Præsules Hispanos*, Archiepiscopum videlicet Toletanum, & Episcopum Palentinum, atque Salmanticensem, ut orarent sacri Concilii Tridentini Patres, quatenus censerent, *Missam* parœcialem ex præcepto, & lege Ecclesiastica audiendam in parochia esse, ut refert Filesacus, *de orig. Paroc. c. fin.* Et disciplinæ ecclesiasticæ recte consultum putarem, si majorum consuetudini hac in parte staremus, populus enim hodie neglecto illo sacro conventu parœciali, facilius in effrænem ruit licentiam; & si jure divino, ut probavi *in c. 3. de cler. non resid.* Pastores tenentur diligenter cognoscere vultum pecoris sui, suosque greges considerare; quomodo cognoscent quos nunquam in sua Ecclesia viderunt?

12 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam potius verum est, juris communis præceptum stare de audienda Missa diebus Dominicis, & ceteris festivis in propria parochia, ut ex juribus supra citatis facile constat, & post Hostiensem, Panormitanumque probat Azor. *p. 1. Instit. l. 7. c. 6.* licet generali consuetudine sublatum sit; nam cum varia privilegia concessa fuissent Religionibus, ut in earum Ecclesiis adimpleretur præceptum hoc, quæ referunt Hieronymus Garcia, & Chasaing *ubi supra*; cœpit tamen negligi Missa parochialis, exceptis illis oppidis, & pagis, ubi tantum extat Ecclesia Parochialis. Sed an hodie possint Episcopi suscitare præceptum hoc juris communis, sub excommunicatione jubendo, ut interfint omnes fideles Missæ parœciali, disputant Suarez, *t. 3. in 3. p. disput. 88. sect. 2.* Guttierez *l. 1. canonic. qq. c. 30. a n. 14.* Henriquez, *l. 9. summæ, c. 25. n. 9.* Theophilus *t. 16. in Heterocl. Spirit. punct. 2. in fine*, & *tom. 12. fol. 151.* Diana *p. 10. tract. 13. resol. 5.* Leander *in præcept. Eccles. tract. 2. disp. 1. q. 21.* Trullench *de offic. Parochi, c. 6.* Barbosa, *eod. tract. c. 11. n. 15.* & *de potest. Episc. alleg. 24.* & *l. 1. juris Eccles. c. 11. n. 34.* Gibalinus, *de censur. disquis. 1. q. 2. conclus. 7. per totum*; qui omnes negativam tuentur sententiam ex eo, quia jam consuetudine contrarium introductum est, & variis privilegiis concessum, ut in monasteriis, & oratoriis adimpleatur hoc præceptum. Nec obstat argumentum difficultatis, nam cum præceptum hoc audiendi Missam parochialem ex causis supra relatis ab Ecclesia injunctum esset, non leve, imo grave judicabatur; unde illud frangens, præcipue ex contemptu proprii parochi, juste poterat ab Ecclesia abjici, & post contumaciam excommunicari.

13 Exponitur can. 63. Conc. Agd.

Sed supra traditis obstat textus *in can. 63. Conc. Agathens.* ibi: „ Ut cives, qui superiorum solemnitatum, id est Paschæ, & Natalis Domini, vel Pentecostes solemnitatibus, cum Episcopis esse neglexerint, cum in civitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ causa positos se nosse debeant, triennio a communione priventur Ecclesiæ. " Ex quibus verbis deducitur, non in omnibus festivitatibus, sed in majoribus solemnitatibus ibi relatis, teneri fideles in Ecclesia residere, ergo non in diebus Dominicis, & festis etiam, sed tantum in majoribus illis festivitatibus; nec in Ecclesiis parochialibus, sed in Cathedralibus eos adesse debere deducitur. Pro cujus canonis expositione sciendum est, quod licet in diebus Dominicis, & aliis festivis Parochiani in Ecclesiis parochialibus, sive urbanis, sive rusticanis debeant Missarum solemniis interesse; tamen olim præcipuis festivitatibus tenebantur in urbe simul cum Episcopo eas celebrare, *c. 34. de consec. d. 1.* Conc. Epaun. *c. 35.* ibi: „ De invitandis civibus ad certas solemnitates. Cives Natalium superiorem noctem, Paschæ, & Nativitatis Domini solemnitatem agant cum Episcopis, nec interest in quibus civitatibus positus accipiendæ benedictionis desiderio non venerit expetendus. " Conc. Aurel. *can. 25.* alias 27. ibi; „ Nulli civium Paschæ, Natalis Domini, vel Quadragesimæ solemnia in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse. " Aurel. 4. *can. 3.* Cæsaraug. *can. 4. 16.* Kalend. Jan. usque in diem Epiphaniæ, *q. 7.* „ Idus Jan. continuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare in domibus, nec secedere ad villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam: quod qui non observaverit, de suspectis anathema sit in perpetuum. „ Conc. Arvern. *can. 14.* „ Ut festivitates præcipuas, Domini Natale, Pascha, Pentecosten, & si quæ alia sunt, Presbyteri, & cives natu majores celebrent in civitate cum suo Episcopo, non in villis. " Unde cum *in d. can. 63.* agatur de præcipuis Christi Domini festivitatibus, ideo jubetur fidelibus simul cum Episcopis, non in villis, & parochiis, earum celebritati interesse.

14 Exponitur Conc. Salegunt. can. 18.

Secundo opponi potest textus *in can. 16. Conc. Salegust.* ibi: *Decrevit quoque sancta Synodus, ut nullus Romam eat, nisi cum licentia sui Episcopi, vel ejus vicarii.* Ex quibus deducitur, etiam irrequisito Parocho posse parochianum peregre proficisci; & per consequens in aliena parochia communicare, & Missarum solemniis interesse. Pro cujus canonis expositione sciendum est, quod licet fideles, dum in ipsa parochia persistunt, urbana, sive rustica, contempto proprio parocho non possint in aliena parochia Missarum solemniis interesse; tamen dum peregre proficiscuntur, in aliena parochia communicare valent. Ideo autem *in dict. can. 16. Concilii Salegust.* prohibetur fidelibus absque licentia proprii Episcopi, vel ejus Vicarii Romam adire; quia ad limina Sanctorum Apostolorum procedentes peregrinantes a populo commeatus exigebat, & ex peregrinatione suis exactionibus occasionem obtendebant; ideo crebræ illæ peregrinationes a Patribus prohibentur. Alia etiam fuit causa ipsius prohibitionis, quia videlicet nonnulli tanta fiducia in omne scelus ultro declives crederent omnia scelera sanctorum visitatione locorum elui, & prorsus obliterari, *can. 18.* ipsius Concilii Salegust. ibi: „ Quia multi tanta mentis suæ falluntur stultitia, ut aliquo capitali crimine inculpati pœnitentiam a sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maxime confisi, ut Romam euntibus Apostolicus omnia sibi dimittat peccata; sancto visum est Concilio, ut talis indulgentia illis non prosit, sed prius juxta modum delicti pœnitentiam sibi datam a suis sacerdotibus adimpleant, & tunc Romam ire si velint, ab Episcopo proprio licentiam, & litteras ad Apostolicum de eisdem rebus deferendas accipiant. „ Utrumque abusum expressérunt PP. Concilii Cabilon. 2. *can. 45.* ibi: „ Sunt nihilominus laici, qui putant se impune aut peccare, aut peccasse, quia hæc loca oratori frequentant. Sunt quidam Potentum, qui acquirendi census gratia, sub prætextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causa facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideo faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi. " Illustrat Savarus *ad Sidonium l. 5. ep. 5.*

CAPUT III.

a Hadrianus Papa.

NUllus Episcopus alterius parochianum judicare præsumat. *Et infra*: Nam qui eum ordinare non potuit, nec *b* judicare ullatenus potuit.

NOTÆ.

a *Hadrianus.*) Sic etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* Ex decretis Hadriani citatur textus hic a Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 39.* Carnotensi *p. 6. Decreti, c. 140.* & recte; nam inter canones 72. ab Hadriano Papa adversus falsos accusatores, & oppressores Pontificum, ac Episcoporum, in gratiam ingelramni Episcopi Mediomatricum Romæ tunc degentis collectos, & editos anno Domini 785. reperitur hic canon ordine 16. in hæc verba: *Nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque ejus voluntate, vel judicare; quia sicut irrita erit ejus ordinatio, ita & dijudicatio: quoniam censemus nullum alterius judicis, nisi sui sententia teneri; nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus potuit.* In cujus canonis notis (hæc subjicit Antonius Augustinus: „ Hæc verba sunt Nicæni hæc eadem verba sunt *cap. 14. Concil. Mogunt.* sub Arnulpho, & *l. 7. cap. 308. Capitul. in additis, c. 149.*) Concilii *cap. 26.* attestatur Julius Papa *ep. 2. c. 6.* sed desiderantur hæc verba post verbum (judicare) *salva tum in omnibus Apostolica auctoritate.* „ Extat quoque de eadem re cap. 16. Nicæni Concilii Græce, & Latine, ex quo est *d. 71. c. 3.* Burch. *lib. 1. c. 109.* Ivo Carnot. *p. 5. c. 211. Decreti.* Nec dissimile est caput 35. Græcis, Latinis 36. Apostol. Callixtus Papa *ep. 2.* latius, ex qua sunt tria Gratiani capita 9. *q. 2.* Burchard. *l. 9. c. 39.* & Ivo Carnot. *p. 6. Decreti, c. 14.* ex Decretis Hadriani Papæ *c. 15.* Ivo *p. 5. c. 100.* & *101.* & *p. 14. c. 72. Decret.* ex Callixti epistola, Ansel. *l. 6. c. 118.* ex epistola Xysti omnibus Episcopis *119.* & *120.* ex Cœlestini Gregorius IX. *sub titulo de parochiis, c. 3.* Hadriano Papæ adscripsit Berna Papiens. *1. collect. Decret. l. 3. tit. 25. cap. 3.* Quod autem Ansel. Lucensis attulit ex Xysto, nos invenimus in epistola Xysti Minoris 2. ad Episcopos Hispan. cujus magna pars totidem verbis repetita est nomine Felicis II. ad omnes Episcopos. Addamus Syricium Papam *in ep. 4. cap. 6.* & similem Innocentii *ep. 2. cap. 7.* qui refert, hanc fuisse Concilii Nicæni sententiam. Ex hoc capite sumpsit Gratianus; *c. 2. dist. 71.* Ivo *3.5.73.* Panormit. Idem multis Conciliis proditum est. Antiocheno *cap. 13. & 21.* ex quibus sunt *9. q. 2. cap. 6. & 7.* Burchard. *l. 1. 71. & 108.* Ivo *p. 5. c. 176. & 210.* ex alia versione Sardicensi *c. 15.* Græcis, Latinis *18. & 19.* apud Gratianum *d. 71. c. 1.* Hujus Sardicensis canonis mentio fit *c. 5. Concilii Carthag. 1.* & Concilii Tribur. *cap. 28.* & Aquisgran. *cap. 55.* Constantinop. œcumenic. *c. 2.* Græcis, *2.* & *3.* Latinis, ex quibus est *9. q. 2. c. 8. & 9.* Chalcedon. etiam Generali *cap. 20.* ex quo est *dist. 71. cap. 4.* & ex Ansel. alia editione *cap. 97. l. 99.* apud quem non male quod Gratianus ait: *Alterius civitatis Ecclesiis ordinari*, legimus, *In alterius civitatis Ecclesia statutos fieri.* Quod etiam est in Triburiensi Concilio *c. 28.* hoc *constitui* appellatur *21. q. 2. c. 1.* quod non ex 7. Synodo est, sed Constantinop. *cap. 17.* apud Græcos, apud quos plura verba ejusdem canonis extant, & pro *constituti* est. Hactenus Græci. Hispanas Synodos de eadem re laudamus. Valentin. Concil. *c. 6.* non solum alienum clericum ordinari vetat, sed ut localem futurum se promittat, jubet: sic enim *residentem* appellat. Bracharen. *1. c. 26.* idem de ordinibus sta-

tuit. Addamus ex aliis provinciis. Eclensis *c. 6.* Arvern. *cap. 10.* Cabilon. *cap. 13.* Aquisgran. *cap. 45.* quo referuntur verba Nicæni Concilii *cap. 16.* Arausic. *1. c. 8. & 9.* Venet. *c. 10.* Aurel. *3. cap. 15.* Adde hujus collectionis cap. 28. quod hujus capitis esse pars videatur. Post hæc scripta invenimus Concilium Chalcedon. *c. 3. act. 6.* ex quo emanavit cap. 20. ejusdem Concilii: „ Cleros, *inquit*, in Ecclesia constitutos non licere alterius civitatis Ecclesiæ deputari, sed permanere illic, in qua ministrare deputati sunt. „ Quæ verba sunt *c. 20.* Græcis, in quo additur tantum dictum tertiam caput. " Hæc canonum collectio sub nomine capitulorum Hadriani edita fuit anno *785.* ea autem excerpta est ex antiquis canonibus, Pontificum epistolis, & ex breviario Codicis Theodos. in ea vero aliqua apocrypha fuisse compilata refert Marcha *l. 7. concord. c. 20.* Prosequitur Anton. Augustinus: „ Nullum alterius judicis, nisi sui, sententia teneri, &c. Præter Nicæni *c. 76.* verba refert Julius ex eadem Synodo *c. 34. ejusdem ep. 2.* Item Callixtus *dict. ep. 2.* Xystus II. *dict. ep. 2.* ante Callixtum Zephirinus *ep. 1.* post Callixtum Fabianus *ep. 3.* ex qua est *q. 6. c. 3.* totidem verbis Xystus III. *c. 3. ep. ad Orientis Episcopos*; & ante Xystum Eusebius *ep. 3.* ab Apostolis, & eorum successoribus id esse constitutum ait, cujus verba refert Burchardus *l. 1. c. 165.* ex Ivone *part. 5. cap. 275. Decreti.*

Eorum Pontificum verba nescio quomodo in constitutione Gratiani, & aliorum Imperatorum leguntur *l. 7. tit. 48. c. ult. Cod. Justin.* quo Zephirinus est multis sæculis antiquior „ fuit enim Severi imperatoris tempore " quod legibus sæculi ait fuisse constitutum; eandem refert totam ex parte Gregor. *lib. 11. c. 54. ep. 52. regestri.* Aniani verbis videntur nostri delectati, aut Anianus nostrorum P.P. verbis *35. lib. 4. tit. 14. C. Theod.* hujus thematis verbis utitur, eadem verba sunt *c. 14. Mogunt.* sub Arnulpho, & *l. 7. c. 308. Capitul.*) Hactenus Ant. Aug.

b *Nec judicare.*) Et sicut ordinatio injuste fit, *cap. Episcopus 7. q. 1.* ita & sententia ab incompetente judice lata, est nulla, *c. multus 9. q. 2.* excommunicatio quoque nulla est, *cap. novit, de offic. deleg. cap. a nobis 28. de sent. excom. c. 12. in fine, de pœnit. & remiss. cap. ult. de constit. lib. 6.* non enim licet Judicibus extra territorium suum jus dicere, *l. fin. ff. de jurisd.* dicemus *in c. a nobis, de sent. excom.* ne quidem ex interdicto, *leg. 3. C. de interdictis*, nec ejus rei notionem præcipere, quæ alterius examini & jurisdictioni est demandata, *lege final. Cod. de offic. Comit. sacri Palat.* Rationem reddit Justinianus *in leg. consulta, Cod. de testam.* his verbis: „ Promiscuis actibus rerum turbantur officia, si quod uni creditum est, alter subtrahat. " Commentarium hujus textus dedi *in tit. de temporibus ordin.*

CAPUT IV.

Urbanus III. *de* a Novoloco, *& de Viget Prioribus.*

SUper eo vero, quod apud vos intelleximus dubitatum, an quod de finibus, & de his quæ finibus cohærent, non præscribendis statutum per canones esse dignoscitur, sit in parochiarum limitibus, sicut in provincialibus admittendum: illud vobis duximus respondendum, quod bene videtur in utroque servandum, si provinciarum fines legitima probatione, vel alias indubitata fide constiterit ecclesiastica ordinatione statutos.

NOTÆ.

a *Novoloco.*) Ita habetur in prima collectione, *sub hoc tit. c. ult.* post Concilium autem Lateran. *p. 38. c. ult.* legitur *Turgam*. Sed cum in prima collectione addatur pars capitis *prout*, inde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. prout 4. de dolo, & contum.* ex quo præsens inscriptio restituenda est, & commentarium hujus textus petendum est ex traditis *in c. 3. de prob. c. quia 9. de præscr.*

CAPUT FINALE.

a Clemens III.

SIgnificavit nobis venerabilis frater noster *b* Anconitan. Episcopus, quod cum post recuperationem civitatis Ancon. ad habitandum in ea se quamplurimi contulissent, qui quia ante generalem occupationem Terræ Sanctæ, & in aliis civitatibus, Regni Hierosolymitani elegerant mansionem, & in ea residentiam fecerunt *c* aliquantam, & adhuc etiam resident in eadem, Prælati prædictarum civitatum eos ad solvenda sibi ecclesiastica jura compellunt. Quia vero transgredi non debemus *d* terminos a Patribus constitutos, aut falcem in messem mittere alienam: f. v. m. quat. prædictorum locorum Prælatos, ut sibi nullam in prædictos Ancon. habitatores jurisdictionem usurpent, nec ab eis temporalia exigant, quibus spiritualia non ministrant, districtione, qua convenit compellatis; ita tamen, quod si de agris in eorum parochiis constitutis fructus percipiunt, & in ultramarinis partibus ratione prædiorum decimæ persolvuntur deinceps eis ipsas decimas cum integritate persolvant, dicto vero Ancon. tanquam *e* diœcesano suo de ceteris respondere cogantur.

NOTÆ.

1 a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. un.* Et licet in margine emendetur, *Cœlestinus III.* hæc correctio admitti non potest, siquidem ex temporis serie liquet, Clementis tempore civitatem Anconitanam possessam fuisse a Saladinis, nec adhuc per catholicos *recuperatam*; temporibus vero Cœlestini III. jam penes catholicos fuisse; unde restituenda est inscriptio ita: *Cœlestinus III.* Quod facilius patebit, si hujus textus historiam referamus, quæ ita contigit. Cum enim Kalendis Maji anno *1187.* & per mensem sequentem infeliciter a Guidone Rege Hierosolymitano, & fidelibus Catholicis contra Saladinum Babyloniæ Regem capta S. Cruce, quam portabat Rufinus Episcopus Anconensis, quamplures civitates occupatæ fuerint a Saladino, ut refert Baronius *anno 1187. & 1191.* cum tamen Philippus Galliæ Rex perveniset in Palæstinam, expugnavit civitatem Ancon. ut refert ipse Baronius *d. anno 1191.* unde plures aliarum civitatum accolæ domicilium in Anconam mutarunt, a quibus Rufinus Episcopus Anconensis decimas exigebat. Parochi vero eorum, ubi prædia possidebant, intendebant decimas ad eos spectare; consultus Cœlestinus III. a Rufino Episcopo Anconensi, sub distinctione respondit, ita ut decimæ prædiales integræ præstarentur parochis illis, ubi prædia excolebantur: personales vero Episcopo Anconensi, a quo Sacramenta ipsi accipiebant; nec juste antiquos Parochos eas petere, cum illis spiritualia non ministrarent. Ex quo Pontificis responso deducitur, decimas prædiales deberi parochis illis, in quorum territorio prædia excoluntur; personales vero illi parocho, ubi fideles habitant, & Sacramenta percipiunt. Quam sententiam proximo titulo exponemus *in c. 3.* & illustravi *in c. 2. de transl.*

2 b *Anconit.*) Male; Ancona enim est urbs totius Piceni celeberrima, in littore maris Adriatici a Siculis condita, porcolonia, cujus meminerunt Plinius *l. 3. cap. 13.* Lucanus *l. 2.*

Illic Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Unde cum agatur in præsenti de civitatibus Hierosolymitanis, non potest de Ancona civitate intelligi, quare rectius legendum est *Acon*, ut Glossa marginalis emendat. Acco enim, sive Acco, urbs est a Regibus Syriæ Demetrio, & Ptolomeo frequentata: Ptolemaidis nomen fortita fuit: deinde Claudii Cæsaris colonia, nomine tantum, non re effecta, ut Ulpianus ait *in l. 1. ff. de censib.* nunc Acchon nomen retinet. Palæstinæ præcipuum emporium fuit; ea ut Strabo refert *l. 16.* Persæ contra Ægyptios utebantur, & illa postea Alexander Syriæ Rex in Regni sedem elegit, ut refertur *l. 1. Machab. c. 10.* In Mahometanorum potestatem anno 638. delapsam, ac multis sæculis ab illis possessam, Balduinus hujus nominis primus Hierosolymorum Rex Genuensium auxiliis recuperavit, & Christianæ libertati restituit. Post multa tandem annorum curricula a Saladino Ægypti, & Syriæ Rege recepta, atque iterum a Philippo Galliæ, & Richardo Angliæ Rege post tertium obsidionis annum Christianis reddita fuit. Denique anno 1291. a Saracenis violenter expugnata, & incendio absumpta, postmodum a Mameluchis restaurata, illisque tandem expulsis, a Turcis subacta, Osmanico Imperio addita est, cui adhuc paret. Et tandem ex veteribus ædificiis superest magnificum templum D. Joanni dicatum, ut late refert Joannes Cotovicus *in itinerario Hierosolymit. l. 1. c. fin.* Hujus civitatis Episcopus Rufinus consuluit Cœlestinum III. *in præs.*

3 c *Aliquantam.*) Unde quoad spiritualia parochiani erant ipsius civitatis; quia quoad ecclesiastica munera, ut quis dicatur parochianus, sufficit, quod degat in aliquo loco, etiam absque animo permanendi; unde quoad sepulturam, matrimonium, & alia Sacramenta habetur pro parochiano, & vicino ipsius oppidi ubi degit. Sanchez *de matrim. 3. d. disp. 23. n. 2.* Amaya *in l. 7. C. de incolis, n. 101.* Basilius *de matrim. l. 5. c. 13. §. 2.* quoad sæcularia vero munera non dicitur quis incola, seu vicinus, nisi constet de animo permanendi in eodem loco, *l. domiciliі, l. filius 22. ff. ad munic. l. in l. 203. ff. de verb. signif. l. 2. C. ubi Senatores, l. si cum 28. §. fin. ff. de decurion. libert.* & si de animo non constet, per transcursum decem

cem annorum ille præfumitur. Amaya *ubi fupra*, Sanchez *d. l.* 3. *difp.* 33. Alciatus *in l. pupillus* 139. §. *incola*, *ff. de verbor. fignif.* Parlador. *different.* 103. unde cum in præfenti ageretur de re eccleſiaſtica, *videlicet* de decimis perſolvendis, creduntur quoad eas *parochiani*, qui in Acchonenſi civitate commorabantur, etſi animum permanendi ibi non haberent.

d *Terminos.*) Verba ſunt capitis 29. Deuteron. ibi: *Non tranſibis terminos proximi tui, quos fixerunt patres tui in poſſeſſione tua.*

e *Diœceſano ſuo.*) Cum enim adhuc in ipſa civitate Acchen noviter a Chriſtianis recuperata parochiæ diviſæ non eſſent, Epiſcopus credebatur proprius parochus, & ipſe decimas percipere debebat, ut docuit Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. c.* 26. §. 2. *n.* 15.

TITULUS XXX.

De decimis, & primitiis, & oblationibus.

CAPUT PRIMUM.

Hieronymus a *ſuper Ezechielem.*

Decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat: rurſus ex ipſis decimis Levitæ, hoc eſt inferiorum miniſtrorum gradus, decimas dabant ſacerdotibus. Erant quoque decimæ, quas pauperibus reddebant. At vero primitiva, quæ de frugibus offerebant, non erant ſpeciali nomine diffinita, ſed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accipimus Hebræorum, non lege præceptam, ſed arbitrio Magiſtrorum inolitam, quod qui plurimum, quadrageſimam partem dabant ſacerdotibus, qui minimum, ſexageſimam: & intra quadrageſimam, & ſexageſimam licebat offerri quodcunque voluiſſent. Quod igitur in *b* Pentateucho dubium derelictum eſt, hic ſpecialiter diffinitur, propter ſacerdotum avaritiam, ne amplius a populo exigant in primitiis offerendis, ideſt, ut ſexageſima pars offeratur eorum, quæ gignuntur a terra. Si enim corus, qui Hebraice vocatur Gomor, & a Septuaginta dicitur Gomor, xxx. habet modios, tam in aridis ſpeciebus, quam etiam in liquentibus: cophi quoque, & batus decima pars eſt cori: præcipitur quoque, ut ſexta pars tam cori, quam cophi, quam bati detur Sacerdotibus in primitiis offerendis, quæ de tribus modiis dimidium facit modium: perſpicue ſupputatur, quam ſexageſimam partem primitiarum ſacerdotes accipere debent. Hæc interim juxta litteram, & Hebraicam veritatem, & ſenſiſſe ſufficiat, & audiſſe.

NOTÆ.

1 a *Hieronymus.*) Ita etiam habetur in ſecunda collectione *ſub hoc tit. c.* 1. verba ipſius ſancti Doctoris extant in commentariis ſuper Ezechielem, *c.* 36. in expoſitione illorum verborum, *Et hæ ſunt primitiæ*, &c. ubi ait: „ Et hic mutatis nominibus menſurarum in lxx. editione confuſa ſunt omnia, ut quid dicatur, non poſſit intelligi. Qui enim ſupra pro ephi menſuram, & pro bato chœnica dixerant, & pro coro gomor, pro ſiclo appendiculum, & hic pro ephi poſuere menſuram, pro coro nunc gomor, nunc ipſum corum; & in menſuram olei pro bato, κοτυλὴν, id eſt cyathum. Dicamus igitur primum juxta litteram, δεκάτας, hoc eſt, decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat. Rurſus ex ipſis decimis Levitæ, hoc eſt inferior miniſtrorum gradus, decimas dabat ſacerdotibus, & hæc eſt, quæ appellatur δευτεροδεκάτη. Erant quoque aliæ decimæ, quas unuſquiſque de populo Iſrael in ſuis horreis ſeparabat, ut comederet eas, cum iret ad templum in urbe Jeruſalem, & in veſtibulo templi, & Sacerdotes, ac Levitas invitaret ad convivia. Erant autem aliæ decimæ, quas pauperibus recondebant, quæ Græco ſermone appellantur, πτωχοδόκαδα. At vero primitiva, quæ de frugibus offerebant, non erant ſpeciali numero diffinita, ſed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum non lege præceptam, ſed magiſtrorum arbitrio inolitam: qui plurimum, quadrageſimam partem dabat ſacerdotibus, qui minimum, ſexageſimam. Inter quadrageſimam, & ſexageſimam licebat offerri quodcunque voluiſſent. Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum eſt, hic ſpecialiter diffinitur, propter ſacerdotum avaritiam, ne amplius a populo exigant in primitiis deferendis, ideſt, ut ſexageſimam partem offerant eorum, quæ gignuntur e terra," &c.

b *Pentateucho.*) Circa ſcriptores librorum veteris Teſtamenti, quidam certi ſunt, quidam incerti: illud certum eſt, Moyſem ſcripſiſſe Pentateuchum, ſeu quinque libros, qui vulgo libri Moyſis appellantur; quorum primus dicitur Geneſis, quia in eo deſcribitur generatio cœli, & terræ, & aliarum rerum. Secundus Exodus, quia in eo deſcribitur exitus filiorum Iſrael de Ægypto, Tertius Leviticus, quia in eo deſcribitur officium Levitarum circa tabernaculum, ſacrificia, & alias legis cæremonias. Quartus Numeri, quia in eo numeratur multitudo filiorum Iſrael per familias ſuas. Quintus Deuteronomium, ideſt, lex ſecunda, quia in eo reperitur, & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Syna. Quæ tamen in fine Deuteronomii leguntur de morte Moyſis, vel a Joſue, vel ab alio addita ſunt, ut docuerunt Becanus *in analog. c.* 1. *q.* 2. Cornelius a Lapide *in com. ad Pentateuchum*, *fol.* 23. Fr. Joannes a Sancta Maria *in prolegom. ſacr. Script.*

COMMENTARIUM.

2 IN præſenti textu nulla refertur conſtitutio eccleſiaſtica circa decimas aut primitias, ſed tantum ut perfecte intelligantur conſtitutiones de decimis, & primitiis, quæ ſub hoc titulo compilantur, hiſtorice agitur in præſenti capite de decimis, & primitiis, quæ præſtabantur ab Hebræis in lege veteri. Et primo D. Hieronymus agit de decimis, ſecundo vero loco de primitiis; diſtinguuntur enim decimæ a primitiis, quia primitiæ ſunt primi fructus, decimæ vero fructuum pars decima. Primitiæ offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ; decimæ vero Levitis dabantur ob eorum ſuſtentationem, ut ſtatim dicemus: aliquando tamen promiſcue ponuntur primitiæ pro decimis, ut dum *Numerorum c.* 18. *verſ.* 26. legitur: *Cum acceperitis a filiis Iſrael decimas, quas dedi vobis primitias.* Et *verſ.* 28. *Quorum accipitis primitias.* Utrobique enim primitiarum vox ponitur pro decimis. Circa decimas refert D. Hieronymus earum tria genera fuiſſe in lege veteri. Primum genus erat decimarum, quæ præſtabantur a ceteris tribubus Levitis; ne enim Sacerdotes, ac Levitæ in rerum temporalium cura nimis ſoliciti minus diligenter divinis officiis incumberent, decrevit Dominus, ipſos nullam partem, nullamve poſſeſſionem inter allas tribus habituros, ſeipſum Dominum fore illorum hæreditatem, juxta illud Numerorum *c.* 18. *verſ.* 20. „ Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos; ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael." In ſtipendium vero pro miniſterio liberaliter illis conceſſit, primo ut haberent 48. urbes cum agris ſuis ad paſtum jumentorum, *Numerorum c.* 38. *verſ.* 1. & ut perciperent primitias, & ut aliarum tribuum decimis alerentur, *Numeror. c.* 18. *verſ.* 21. ibi: „ Filiis autem Levi dedi omnes decimas Iſrael in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſerviunt mihi in tabernaculo fœderis." Dubium tamen eſt, an Levitæ communiter dicti, id eſt tota tribus Levi, ut complectitur Levitas proprie dictos Sacerdotes, & Pontifices; aut potius Levitæ ſtricte ſumpti, quatenus diſtinguuntur a Sacerdotibus, & Pontifice, acceperint decimas ab aliis tribubus filiorum Iſrael. Et de tota tribu Levi accipiunt cum Joſepho *l.* 4. *antiq. c.* 4. ibi: „ Et inſuper a toto populo decimas annui fructus exegit, Levitis ſimul, ac Sacerdotibus conferenda;" & ex illis verbis Nehemiæ, apud Eſdram *l.* 2. *c.* 10. *verſ.* 38. „ Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum. "Rivera in ſuo libro *de templo*, *l.* 3. *c.* 4. Becanus *in analog. c.* 7. *n.* 5. Sed contrarium rectius docuerunt Menochius *de Repub. Hebræor. l.* 2. *c.* 4. Abulenſis *in d. c.* 18. *Num.* Nam verba Eſdræ, & Joſephi commode poſſunt accipi de decimarum decimis; quas Levitæ dabant Sacerdotibus, de quibus ſtatim: per has enim Leviticarum decimarum fiebant principes. Ad ſecundum genus decimarum ſpectant decimæ, quas Levitæ ex decimis a populo receptis petebant, Levitæ enim ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterum præſtabant decimas ſummo Sacerdoti, ſeu Pontifici. *Num. c.* 18. *verſ.* 26. ibi: „ Præcipe Levitis, atque denuncia: Cum acceperitis a filiis Iſrael decimas, quas dedi vobis, primitias eas offerte Domino, id eſt, decimam partem decimæ, ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis, quam de torcularibus; & de univerſis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron ſacerdoti." Dubium tamen eſt, an decimæ hæ, quæ præſtabantur a Levitis, darentur ſoli Pontifici, an omnibus Sacerdotibus? Lira, & Abulenſis putant ſoli ſacerdoti dari, juxta illud *Num. c.* 18. *verſ.* 29. *Date Aaron Sacerdoti.* Joſephus autem exiſtimat, non ſolum Pontificis, ſed generatim omnibus ſacerdotibus præſtari. Alii denique ſoli quidem Pontifici datas fuiſſe, ſed ad diſtribuendum ſacerdotibus, exiſtimant, juxta illud *Num. c.* 18. *verſ.* 8. „ Loquutus eſt Dominus ad Aaron: Ecce dedit tibi cuſtodiam primitiarum earum;" ideſt, ut cuſtodias, & diſtribuas filiis

filiis ſuis Sacerdotibus, ut ſtatim ſequitur, ibi: " Omnia quæ ſanctificantur a filiis Iſrael, tradidi tibi, & filiis tuis, pro officio ſacerdotali." Quo etiam ſpectat illud 2. *Eſdræ c.* 10. *verſ.* 38. „ Levitæ offerent decimam partem decimæ ſuæ in Domo Dei noſtri ad gazophylacium, in domum theſauri." Quam ſententiam ſequitur Becanus *in analog. c.* 7. *q.* 6. Tertium genus decimarum erant earum, quas ſinguli patres familias debebant quotannis apud ſe ſervare, & poſtea cum Levitis comedere in loco, ubi erat tabernaculum, vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum. De his accipiendum eſt illud *Deuteron. c.* 14. *verſ.* 22. „ Partem ſeparabis de cunctis fructibus tuis, qui naſcuntur in terra per annos ſingulos, & comedes in conſpectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur." Tandem aliud genus decimarum erat, quas tertio anno ſinguli ſeparare debebant in propriis domibus, & cum Levitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, juxta illud *Deuter. c.* 14. *verſ.* 28. „ Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus, quæ naſcuntur tibi eo tempore, & repones intra januas tuas, veniſetque Levites; qui aliam non habet partem, nec poſſeſſionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas ſunt, & comedent, & ſaturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus." Referunt Spondanus *in annal. ſacr. anno* 2575. Menochius, & Becanus *ubi ſup.* Abulenſis *in Matthæum*, *c.* 23. *q.* 145. *& ſeq.* Carolus Sigonius *de Republ. Hebræor. l.* 4. *c.* 15. Petrus Cuneus *eod. tract.* Joſephus Scaliger *in opuſc. de decimis ex lege Dei.* Ex his decimis ſolutis de omni eſculento hominis, poculentoque, item de bobus, capris, ceteriſque animalibus; quæ ſub paſtoris virga tranſeunt; primo delibabantur primitiæ, ſecundo theruma, tertio decima. Primitiæ de ſpicis, uvis, & oleis dumtaxat offerebantur (ut ſtatim dicemus) in corbe, ideſt de fructibus nondum trituratis in area, aut preſſis in torculari, & dicebatur ſolvi *de Tabal.* Theruma ſolvebatur de acervo, aut fructibus elaboratis, tradebaturque ſacerdotibus. *Deuter. c.* 18. *verſ.* 4. cujus pars lege determinata non erat, moribus tamen certam fruitionem accepit, ſecundum quos quando quadrageſima pars fructuum dabatur, dicebatur theruma magna, aut boni oculi; ſi vero dabatur quinquageſima, dicebatur mediocris; quando vero offerebatur ſexageſima, qua minor eſſe non poterat, dicebatur theruma minor, vel maligni oculi; ita Scaliger *ubi proxime.* Therumam coloni tenebantur Hieroſolymas deferre in ipſis ſpeciebus; condebaturque in apothecis Templi, *l.* 2. *Paralip. c.* 31. in cujus verſu 13. traditur, cuſtodiæ therumarum præpoſitos fuiſſe Levitas ſpectatæ fidei, quas ſi non detuliſſent coloni, mittebantur qui eorum nomine eas deferrent in Templum: miſſi Græco vocabulo Apoſtoli dicebantur, cautumque fuit, ne ex Gentibus, ſed ex populo mitterentur. Poſt primitias & therumas colonus de reſiduo decimam partem omnium fructuum dabat, quæ ſolvebatur Levitis, & dicebatur hæc, *Decate prote*, ideſt decimatio prima. De hac decimatione prima rurſus Levitæ decimas dabant ſacerdotibus, quæ dicebatur, *Decate deutere*, five decimatio ſecunda; dicebatur etiam theruma decimæ, ſive decima Levitarum, ut eſt apud Tobiam *c.* 1. *verſ.* 7. *Numero c.* 18. quæ pars erat ſacrata, nec poterat abſumi, niſi in atrio Templi. Erat etiam præciſe Hieroſolymam deferenda, aut ſi longior via eſſet, diſtrahebantur ſpecies, pecuniaque inde redacta deferebat ad coemendum Hieroſolymis victimas, oleum, frumentum, & inde epulam parabatur dictum *Chariſterion*, ſive mutuæ benevolentiæ, & charitatis, quo excipiebantur coloni, decimatores, & Levitæ. *Deuter. c.* 14. *verſ.* 24. Novem ergo reliquæ partes, tanquam profanæ, quæ Levitis cedebant pro eorum ſuſtentatione, ubilibet ab ipſis poterant abſumi, vendi & diſtrahi, etiam extra Hieroſolymam *d. c.* 18. *Num. verſ.* 31. de quibus decimationibus prima, & ſecunda, ſi fides eſt Petro Galatino *de arcanis catholicæ verit. l.* 1. *c.* 5. magna cum cura egerunt Thalmudiſtæ; ſeptima enim ejus pars, & commentaria ipſius per novem capita de prima decimatione agebat, quæ pars *Maſſecheth maſcerpiſin* dicebatur; octava vero pars, quæ dicebatur *Maſſecheth maſcerſeni* per tria capita exponitur ab Abulenſi ſupra. De ſecunda decimatione, quæ Levitis remanebat, aliam diviſionem fecit Abulenſis *ubi ſup. q.* 140. *&* 149. ſed adductam ſequor, quam eſſe congruentiorem explicationi præſentis textus, dixit D. Joſephus de Retes *de don. c.* 11. *n.* 12.

4 De primitiis.

Circa primitias ſciendum eſt, eas valde differre a decimis; ſiquidem primitiæ ſunt primi fructus, decimæ autem ſunt decima pars fructuum, & proventuum. Illæ immediate offerebantur Deo in gratiarum actione pro frugibus terræ: hæ proxime Sacerdotibus dantur ad ſuſtentationem, & ſtipendium pro miniſterio, quo ſerviunt templo. Soli Sacerdotes & Pontifex accipiebant primitias, & primogenita a filiis Iſrael. Deinde ſciendum eſt, quod primitiæ ſolvebantur ter in anno, ut notant Lyranus & alii. Primo in Paſchate, de novis ſpicis. Secundo in Pentecoſte, de novis panibus. Tertio in Septembri, in feſto Tabernaculorum, de novis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus, *Deut. c.* 16. *v.* 16. De primitiis ſpicarum, quæ in Paſchate offerebantur, intelligitur illud Levit. *c.* 23. *v.* 10. ibi: „ Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum, primitias meſſis veſtræ ad Sacerdotem, qui elevabit faſciculum coram Domino, ut acceptabile ſit pro vobis altero die Sabbati, & ſanctificabit illum." Ritus autem offerendi deſcribitur *Levit. c.* 2. *verſ.* 14. his verbis: „ Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & ſic offeres primitias tuas Domino, fundens ſupra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini eſt." De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoſte, intelligitur illud *Levit. c.* 23. *v.* 15. ibi: „ Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas uſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ; ideſt, quinquaginta dies; & ſic offeretis ex omnibus habitaculis veſtris panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini, &c. " Nomine primitiarum, cum earum in ſacra pagina mentio fiat, præcipue intelliguntur primitiæ illæ, quæ collectis jam fructibus, tam ex meſſe, quam ex uvis offerebantur menſe Septembris: & licet harum primitiarum quantitas in lege Moyſis non fuerit definita; tamen ex conſuetudine, vel uſu majorum receptum erat, ut daretur inter quadrageſimam, & ſexageſimam partem, ita ut liberaliores primitiæ eſſent pars quadrageſima fructuum, ſtrictiores vero ſexageſima, ut tradit D. Hieronymus in præſenti, & referunt Abulenſis *in c.* 18. *Num. q.* 14. Maldonatus *in c.* 45. *Ezech.* P. Menochius *de republica Hebræor. lib.* 2. *c.* 16. eas Hebræi offerebant ex lana, *c.* 18. *Deuter. verſ.* 4. & ex aliis fructibus, ut ait Iſidorus Clarius *in c.* 15. *Num.* ibi: „ Dicunt vero Hebræi ſe teneri ad ſeptem ſpecies primitiarum, nempe ad triticum, hordeum, uvas, ficus, olivas, malogranata, & dactylos palmarum." Refert Novarinus *lib.* 5. *ſchediaſmatis c.* 13. Quam primitiarum præſtationem Eccleſia approbavit, imo & præcepit, *c. Eccleſia* 13. *qu.* 2. *c. decimas*, *c. revertimini*, 16. *qu.* 1. *c. decimas*, 16. *qu.* 7. Nicolaus *ad conſulta Bulgar. c.* 89. ibi: *Fruges novas, & verum offerre primitias etiam veteribus moris erat.* Quod pene ab initio mundi Abel, & Cain egiſſe legimus, junctis traditis a Baronio in apparatu, *n.* 9. & *anno* 1. *n.* 16. & *anno* 34. *n.* 52. & 239. & *anno* 44. *n.* 88. & *anno* 57. *n.* 28. Turriano *lib.* 2. *pro epiſt. c.* 14. Beyerlink *verbo Primitiæ*, *tom.* 6. Joannes Dartis *de benef. ſect.* 1. *c.* 1. & *ſect.* 2. *cap.* 2. Fagundez, Tamburino & Leandro *in quinque præcept. Eccleſ.* Barboſa *de offic. Parochi*, *c.* 27. Lemaiſtre *de decimis*, *lib.* 1. *c.* 2. Altaſerra *lib.* 3. *diſſert. c.* 3. & 8. Et conſuetudo vetus Eccleſiæ fuit, primitias novarum frugum benedicere in altari, ex inſtitutione Eutychiani Papæ, ut patet ex Pontificali Damaſi, ibi: *hic inſtituit fruges fabæ, & uvæ in altari benedici.* Et in Concilio Carthag. 3. *can.* 3. frumenti, & uvæ mentio fit, quæ in altari benedicuntur: & in Synodo Trul. *can.* 28. ſtatuitur, ut primitiæ uvæ, & frumenti offerantur in altari benedicendæ ſua peculiari benedictione; & *in can.* 3. *Apoſtolorum*, juxta veterem interpretationem cavetur: *Offerre non liceat aliquid ad altare præter novas ſpicas, vel uvas*; eaſque primitias offerri in certis diebus Dominicis, innuit S. P. Damianus *lib.* 4. *epiſt.* 16. ibi: *Poſt hanc illa feſtivitas ſequitur, quæ dicitur Novorum, cum primitiæ ſcilicet de novis frugibus offeruntur.* Notarunt D. Th. 2. 2. *q.* 86. *art.* 4. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 173. Sauſay *in Panopl. ſacerd. lib.* 2. *art.* 15. Et de hac benedictione novarum frugum nonnulla notavi *in cap. .*.*. *Concil. Illiber.* Apud Gentiles etiam primos fructus, frugumque primitias Diis offerri notum eſt. Plinius *lib.* 18. *hiſt. c.* 2. ibi: *Non deguſtabant novas fruges, & vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent.* Et *lib.* 12. *c.* 14. & 19. Maximus Tyrius *diſſert.* 14. *n.* 8. Agricolas ab hac religioſitate collaudat Porphidius *lib.* 2. *de abſtinent.* Audi Simplicium *in cap.* 38. *Epicteti.* „ Externarum rerum, quas Deus dederit, primitias offero; nam jus, falſaque poſtulat iis offerri primitias, qui dederunt; non quod his egeat Deus (neque enim probitate noſtra eget, neque rectis de ſe opinionibus;) ſed nos per hæc pro ea menſura, quæ nobis convenit, illuſtrationis divinæ facti capaces Deum ſuſcipimus." Ovidius *lib.* 2. *Faſt.*

Farra tamen veteres jactabant, farra metebant;
Primitias Cereris farra referta dabant.

Tibullus *lib.* 1. *eleg.*

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
Libatum Agricolæ ponitur ante Deo.

Apulejus *in apolog.* Horatius *lib.* 3. *od.* 22. Porphidius *in libel. de abſtin. animal.* Suidas *verbo Hermayen.* Et prima ſpolia ab ipſis Diis conſecrata fuiſſe, patet ex Virgilio *lib.* 7. *Æneid.*

Hæc ſunt ſpolia, & de Rege ſuperbo Primitiæ.

Ovid. *lib.* 3. *Faſtor.*

Te memorant Gange, totoque Oriente ſubacto,
Primitias magno ſuppoſuiſſe Jovi.

Alia in hanc rem ex Ethicis ſubminiſtrabunt Baſilius Legion. *q.* 4. *ſcholaſt. cap.* 3. Duarenus *lib.* 7. *de ſacris eccleſ. cap.* 1. Germonius *lib.* 1. *de ſacr. immun. cap.* 14. P. Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. c.* 3. Lindenbrog. *in not. ad Cenſor. de die natali*, *cap.* 1. *fol.* 16. Tiraquel. *ad Alex. lib.* 5. *cap.* 18. & *de primog. in præfat. n.* 69. qui notant Athenienſes primitias crinium Numini dedicaſſe Delphis: in quam rem alia dabit Caſtaldus *lib. de feſt. Græc. verbo Apaturia.*

CA-

CAPUT II.

a Paschalis II.

NOvum genus exactionis est, ut clerici a clericis frugum decimas, vel animalium exigant: nusquam in lege Domini *hoc* præcipi legimus, aut permitti, non enim *b* Levitæ a Levitis decima accepisse, vel extorsisse leguntur. *Illi* profecto clericis, qui a clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas eis debent.

NOTÆ.

1 a *Paschalis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & post Concilium Lateran. *part.* 13. *c.* 16. Paschalis II. antea Renatus, seu Raynerius dictus, natione Thuscus, patria Bledanus, monachus Benedictinus, creatus Pontifex die 12. Aug. an. 1099. & floruit usque ad annum 1118. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eis annis*, & plures relati a Ludovico a sancto Carolo *verbo Paschalis*, *in Bibliot. sacra*, *fol.* 169.

b *Levitæ a Levitis.*) Consonat Alex. III. *in c.* 8. *hoc tit. in* 1. *collect.* ibi: „ Illud etiam mos a tuæ petitionis affectu retrahere videtur, quod in veteri Testamento non recolimus nos unquam legisse, ut Levitæ Levitis decimas solverent. "

COMMENTARIUM.

2 CUm Paschalis in præsenti juxta verba in hac sexta compilatione transcripta ex dicta prima collectione affirmet, novum, & insolitum esse exactionis genus a clericis Decimas petere, & statim affirmet clericos a clericis spiritualia accipientes, decimas solvere debere; in varias traxit sententias repetentes in præsenti, & Theologos Moralistas infra laudandos. Sed cum in hoc textu, prout extat *in d. Concilio Lateran.* nulla secundæ partis mentio reperiatur, sed tantum decisio referatur, & ejus ratio assignetur, ibi: *Illi profecto solvere laborum suorum decimas debent, qui a clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt.* Ideo hac littera retenta tantum hic refertur prohibitio generalis, & absoluta, ne frugum, vel animalium decimæ a clericis petantur. Tum quia in lege veteri Levitæ a Levitis decimas non exigebant. Tum quia illi debent decimas præstare laborum suorum, qui a clericis spiritualia recipiunt. Quam Paschalis constitutionem ut exponamus, sciendum est quod decimas prædiales, prædia triplicis generis, ac conditionis confiderari; quedam enim sunt propria, ac patrimonialia clericorum; quædam Ecclesiæ: & rursus hæc ecclesiastica, vel ad dotem Ecclesiæ pertinent, vel ad incrementum aliquod ipsius dotis, quæ nimirum accesserunt Ecclesiæ jam fundatæ, & constructæ. De primitiis, quæ titulo proprii patrimonii possident clerici, decimas persolvere tenentur; quia cum sint potius tributa prædiorum, quam personæ, presbyteri debent eas præstare parocho, in cujus territorio prædia sunt: docent communiter repetentes in præsenti. D. Th. 2. 2. *q.* 87. *art.* 4. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *de decimis*, *c.* 17. quod etiam ad Pontificem, & Episcopos prædia possidentes protrahunt Borellus *in summa decis. tit.* 19. *de decimis*, *n.* 63. alii apud Hunnium *in Enciclop. tit. de decimis*, *c.* 2. Ex prædiis capellaniaram idem probant Valenzuela *consilio* 6. *n.* 3. Guttierez 2. *canonic. c.* 21. Barbosa *voto* 41. & *cons.* 42. *per totum*. Aliter enim eveniret, ut parochiæ maxima decimarum parte fraudarentur, si parochianos, qui in eis prædia possiderent, ad sacros ordines contingeret promoveri. Unde PP. Concilii Mogunt. relati *in c. si quis* 16. *q.* 1. prohibent, ne clerici possint arbitrio suo decimas bonorum suorum in alias Ecclesias, nisi in eas, quibus jure competunt, transferre, ibi: „ Si quis laicus, vel clericus, vel utriusque sexus persona, proprietatis suæ loca, vel res alicui dare delegaverint, decimationum proventum priori Ecclesiæ legitime assignatum inde abstrahere nullam omnino habeant potestatem. " Quoad ecclesiastica vero prædia, ea videlicet, quæ dotem Ecclesiæ constituunt, quia debent esse ab omni præstatione immunia, *c.* 1. *de censibus*, etiam a decimarum solutione sunt exempta, *l.* 2. *tit.* 1. *part.* 1. ibi: *Fueras ende de las heredades, que han de las Iglesias do sirven.* Quod & probatur ex Conc. Moguntino relato in Cabilonensi 2. *c.* 19. apud Gratianum *in c. quæsti* 16. *q.* 1. ibi: „ Quæsti sunt quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi, & Abbates, qui decimas non sinunt dari Ecclesiis, ubi illi coloni Missas audiunt: proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad suum, & fratrum stipendium habent decimas ad Ecclesias dari faciant; familiæ vero ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt. " Ex quibus verbis aperte constat, ibi non esse sermonem de prædiis patrimonialibus, seu sæcularibus Episcoporum; sed de his, quæ Ecclesia possidet ad clericorum suorum stipendium, & sustentationem, ut patet ex illis verbis: *Quæ ad suum, & fratrum stipendium habent.* Episcopi enim non habent patrimonialia bona ad suum, & fratrum stipendium, ut per se constat. Ad hoc autem dicuntur ecclesiasticas possessiones habere, quia illas sub sua cura, & dispensatione habent: docent D. Th. 2. 2. *q.* 87. *art.* 4. *ad* 1. ubi Cajetanus, & Aragon. Sotus *de justitia*, *lib.* 9. *q.* 4. *art.* 4. Nec aliud probant verba illa, *decimas ad Ecclesias dari faciant.* Ex quibus deduci videtur, Episcopos ipsos teneri ex ecclesiasticis prædiis decimas solvere; nam verba illa contrarium habent sensum videlicet ut faciant dari decimas ad Ecclesias suas. Ita enim addit Gratianus, & forte ita invenit in antiquo Concilio, licet nunc in Cabilonensi non legatur. Estque consonum casui, & decisioni Concilii; nam querimonia erat, quia Episcopi non permittebant colonos solvere decimas in suis Ecclesiis parochialibus, quæ ut supponitur, erant distinctæ ab Ecclesiis Episcoporum, vel Abbatum. Decisio autem Concilii est, ut si possessiones sint Ecclesiasticæ, & ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ deputatæ, Episcopi non solvant decimas prædiales parochiis colonorum, sed illa retineant pro suis Ecclesiis; ipsos autem colonos (quos nomine familiæ intelligit, sinant in parochiis suis solvere decimas, utique vel personales, vel prædiales; quas ex prædiis conductis habere solent, si prædia sunt intra terminos suarum parochiarum constituta: quare in summario ipsius textus ita negative legitur: *Non persolvant de propriis prædiis Abbates, & Episcopi decimas.* Quod summarium accipiendum est de prædiis ecclesiasticis, seu suaram Ecclesiarum; quod evidentius exprimitur ex canone Urbani II. qui refertur in notis Gregorian. post dictum caput *quæsti*, ibi, „ Perlatum est ad sanctam Synodum, quod sint quidam Episcopi, & Abbates, qui colonos ad se pertinentes non sinant decimas dare ad Ecclesias ubi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur; proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de vineis, & agris, ac frugibus, que ad suum, vel fratrum usum laborant, decimas sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant; familiæ vero ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur. " De prædiis vero, quæ voto, & pietate fidelium Ecclesiis jam fundatis, & competenti dote instructis accedunt, decimas Ecclesiæ debent clerici, imo una Ecclesia alteri Ecclesiæ decimas persolvit, quando intra ejus fines, atque ambitus possessionem aliquam obtinent, ex prædicta ratione; quia videlicet cum onus decimarum ipsis prædiis inhæreat, *c. si quis laicus*, 16. *q.* 7. transit in quemcumque possessorem, *c. cum non sit*, 33. *dist. c. ex litteris*, *de pign.* Nec obstat quod per mutationem personæ mutetur rei qualitas, *l. locatio*, *§. ult. ff. de publican. l. qui procuratorem* 89. *ff. de acquir. hared.* Illud enim procedit quando qualitas ineft rei propter personam, ut in dictis juribus, & *inc. unic. §.* 1. juncto verbo *Semestre*, *de jure patron. in* 6. secus tamen, si qualitas inhæreat rei ratione sui ipsius; tunc enim ex mutatione personæ non mutatur, *Clem. unic. verf. Prioratus*, *de suppl. neglig.* resolvunt Peralta *in l. cum patroni*, *n.* 30. *ff. de leg.* 2. Guttier. *lib.* 1. *pract. c.* 3. *n.* 13. At vero onus decimarum inhæret ipsis prædiis propter seipsa, *c. pastoralis* 28. *hoc tit.* & ideo mutatione personæ qualitas rei non mutatur. Hoc tamen more Ecclesiarum tuebatur se Gofridus Vvindocinenfis adversus Petrum Sanctonen. Episcopum; nam cum salinarum omnium, quæ in ora maritima Olonenfi sitæ sunt, decimæ omnes datæ essent cœnobio Vvindocinenfi in dotem, & aliquæ earum salinarum ad jus, & dominium pertinerent Sanctonenfis Ecclesiæ, decimas ex iis persolvere cœnobio Vvindocinenfi Petrus Sanctonenfis Episcopus repudiabat, eo argumento fretus, quod Ecclesiæ; præsertim majores, minoribus decimas non solverent. Quam rationem vehementer impugnat Gofridus Vvindocinenfis *ep.* 41. *lib.* 3. ibi: „ Insuper etiam decimas salinarum vestrarum, quas monasterium nostrum, patrimonium scilicet B. Petri, & ejus allodium per sexaginta annos pacifice nosciatur possedisse, nobis aufertis. Unde dilectionem vestram rogamus, ut quod aliter actum est, corrigatis, ne qui Apostolica præceptione nobis defensor constitutus fuerat, videatur persecutor; & sic lupus fiat (quod Deus abnuat) qui esse debuerat pastor. Nobis dictum est, quia dicitis, quod Ecclesia non debet decimam dare. Hoc verum est, ubi Ecclesia nihil habet in Parœcia alterius Ecclesiæ; ubi vero Ecclesia in alterius Ecclesiæ Parœcia possessionem aliquam habet, vel quidpiam, quod decimari debeat, illi Ecclesiæ decimam reddere debet, si illud ista possidere desiderat. Hoc tenet Italia; Hoc tenet Gallia; ibi enim novimus Ecclesias Ecclesiis decimas reddere, & majores minoribus, & minores majoribus, ubi altera earum possessionem obtinet in jure alterius. " Circa decimas personales discrimen constituendum est inter clericos Ecclesiarum Rectores, & inter illos, qui a propriis parochis sacramenta recipiunt. Rectores nullo modo decimas præstant, quia sicut nemo sibi ipsi obligari potest, ita nec sibi solvere, *leg. tutor* 19. *ff. ad Vellejan.* docent Innocentius, & Joan. Andr. in præsenti, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *n.* 8. Moneta *de decimis*, *c.* 5. *n.* 4. Hunnius *de decimis c.* 2. Barbosa *de offic. Parochi*, *cap.* 28. §. 3. Nec obstabit si objicias, posse privatam personam diverso jure sibi obligari, quemadmodum tutor, tanquam debitor pupilli, solvit sibi ipsi tanquam tutori *leg. quotiens* 10. §. *item*, *ff. de administr. tut.* & Princeps potest filios suos legitimos efficere, non tanquam pater, sed ut Princeps, *c. per venerabilem*, *qui filii sint legit.* & Consul, tanquam privatus, manumittere, vel emancipare filium, vel servum apud seipsum tanquam Magistratus potest, *l. Consul*, *ff. de adopt.* nam omnia ea procedunt, quia una, eademque persona potest considerari diversis respectibus: at vero parochus, ut præster decimas personales, debet consiederari ut laicus sacramenta recipiens; & ut eas accipiat, debet consiederari ut parochus, qui sacramenta confert; quæ actio, & passio, cum in eodem subjecto concurrere non possint, ideo nec sibi ipsi parochus decimas solvere potest. Quoad alios vero clericos cum cesset hæc ratio, & vere sacramenta recipiant a propriis parochis, ideo illis decimas personales solvere debent, ut post D. Thomam docent Covar. & P. Suarez ubi supra.

CAPUT III.

a Hadrianus *Vvigorn. & Herford. Episcop.*

EX multiplici quæstione Vvillelmi Presbyteri de Cretona accepimus, quod cum Ecclesiam de Cretona xxx. annis, & eo amplius pacifice possedisset, monachi de *b* Brueria decimas universas, quas de terris cultis eadem Ecclesia a prima fundatione sui semper percipere consuevit, in hoc quadriennio sibi, & Ecclesiæ penitus subtraxerunt, cum inter Abbatem de Brueria Vv. nomine, de consensu totius Conventus, & prædictum Presbyterum xxx. annis, & eo amplius elapsis, talis intercessisse dicatur *c* conventio scripto monachorum authentico roborata, quod monachi prædicto Presbytero, & Ecclesiæ suæ in integrum de *d* blado, & universis leguminibus, quamdiu viveret, deberent persolvere decimas, exceptis minutis decimis, quas idem Presbyter ob exaltationem Ecclesiæ monachorum quietas clamavit. Cumque conventio temporibus trium Abbatum præscripti loci servata fuisset, Abbas illius loci ad præsentiam nostram accedens a nobis *e* privilegium obtinuit, in quo monasterio suo indultum est, ut de laboribus, quos propriis manibus, aut sumptibus excolit, nulli decimas solvere teneretur. Qui siquidem reversus ad propria, tantam apud H. *f* regem illustrem Angliæ gratiam, & favorem invenit, quod Rex totam terram illius villæ, in qua Ecclesia præfati Presbyteri sita est, monasterio ipsius in perpetuam eleemosynam contulit. Quo facto prædictus Abbas universis ipsius villæ colonis expulsis, totam terram prædictæ parochiæ excolens propriis sumptibus, Ecclesiæ debitos redditur subtraxit. Unde quia non fuit nostræ intentionis per privilegium nostrum prædictæ conventioni derogare: f. v. per A. f. m. atque p. quat. utraque parte apud vos convocata rei veritatem plenius inquiratis: & si inter prædecessorem memorati Abbatis, & prænominatum Presbyterum consensu monachorum talis conventio facta fuerit, & per annum servata, eumdem Abbatem, & monachos auctoritate nostra moneatis, & districtius compellatis, ut eamdem conventionem, vel compositionem, non obstante privilegio, nisi (quod non credimus,) de transactione ipsa in eodem privilegio contineatur, & oc. & ap. cess. inviolabiliter teneant, & observent, vel exinde pacifice convenian, & secundum formam compositionis redditus ipsi solvant.

NOTÆ.

1 a *Hadrianus.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 17. & post Concil. Later. *part.* 13. *c.* 11. nullibi tamen exprimitur, cujus Hadriani sit præsens Decretalis; credo tamen juxta temporis seriem esse Hadriani IV. qui antea dicebatur Ottobonus, de quo plura Baronius, & Coriolanus *anno* 1154. quo ipse Pontifex creatus fuit: Ludovicus a Sancto Carolo *in Bibliath. fol.* 106. & alii Biographi Pontificum.

2 b *Brueria.*) Monasterium hoc Brueriæ est in Surreja, Angliæ Provincia, in Comitatu Oxonienfi, tituli Sanctæ Mariæ, Ordinis Cistercienfis, cujus fundationem refert Manrique *annal. Cisterc. anno* 1148. *c.* 19. *n.* 4.

3 c *Conventio.*) Quatenus compositio transactione super decimis facta subsistat, expofui *in c.* 2. *de transact.*

4 d *Blado.*) Bladus, vel bladum idem est, ac semen fructuum, præcipue frumenti, & designat quicquid in area teritur: unde imbladare, pro seminare; & imbladata pro seminata dicitur. Hovedenus *an.* 1198. agens de foresta Richardi I. ait: „ Et videnda sunt in reguardo nova essarta, & vetera imbladata post ultimum reguardum, & quo blado, vel legumine imbladata sunt. Nova autem sarta erunt in manu Regis; si vetera sarta imbladata sunt de frumento, vel siligine, unaquæque acra dabit XII. denarios de illa vestitura. " Illustrat Joannes Vossius *de vitiis sermonum*, *lib.* 3. *c.* 26.

5 e *Privilegium.*) Cujus mentio fit *in c. ex parte* 10. *hoc tit.* & *in l.* 5. *tit.* 20. *partit.* 1. ibi: „ En este Concilio fue establecido, que les valiesse el privilegio, que les otorgo el Papa Hadriano, quanto en las heredades, que avian gannadas facta aquel mismo Concilio.

6 f. *H. Regem.*) Henricum II. videlicet, cui Hadrianus noster concessit dominatum Hiberniæ, ut referunt Giraldus Cambrensis *lib.* 2. *expugnationis Hibernie*, *c.* 6. ibi: „ Henricus ab Hadriano Papa privilegium impetravit ejusdem auctoritate, & assensu, Hibernico populo tam dominandi, quam ipsum in fidei rudimentis informandi, per Joannem Sarisburiensem postmodum Episcopum Carnotensem Romam ad hoc destinatum: idem Papa Regi annulum in investituræ signum præsentavit, qui statim cum privilegio in archiviis Vvinthoniæ repositus fuerat. *Parisius an.* 1155. *ibi*: Rex Anglorum Henricus nuncios solemnes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut sibi liceret Hiberniæ insulam hostiliter, & terram subjugare: quod Papa gratanter annuens, hoc sequens privilegium ei designavit. Hadrianus Episcopus, servus, &c. Significasti nobis (filii in Christo charissime,) te Hiberniæ insulam ad subducendum populum legibus Christianis, & vitiorum inde plantaria extirpanda, velle intrare, & de singulis domibus annuam unius denarii Beato Petro velle solvere pensionem, & jura Ecclesiarum illius terræ illibata, & integra conservare: nos autem pium & laudabile desiderium tuum favore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum, & acceptum habemus, ut pro dilatandis Ecclesiæ terminis, vitiorum distringendo discursu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inserendis, pro Christianæ Religionis augmento insulam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei, & salutem illius insulæ spectaverint, exequaris, & illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur. *Vvestmonasterienfis an.* 1155. ibi: Rex Anglorum nuncios solemnes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut liceret ei Hiberniam hostiliter intrare, & eam sibi subjugare; quod Papa Regi gratanter annuit, & super hoc privilegium destinavit. " Hovedenus *pag.* 528. Polydorus Vergilius *lib.* 3. *histor. Anglia*, Richardus Smitheus *in floribus Anglia*, *an.* 1155. *fol.* 264.

COMMENTARIUM.

7 EX hoc textu communiter deducitur, privilegium super decimis impetratum non derogare compositioni præcedenti super eisdem decimis: nam licet privilegium sit interpretandum ita, ut aliquid de novo conferat ultra id, quod jure proprio competit ei, cui conceditur, *c. in his*, *de privileg.* ibi: *Cum autem eis nihil conferret memorata indulgentia, sine qua id liceret eisdem: mandamus quatenus interpretatione hujusmodi reprobata, ita quod dicti fratres ex indulgentia nostra videantur in hoc gratiam consequuti.* Et *c. si Papa*, *eod. tit. in* 6. *cap. pastoralis*, *in princ. de appell. l. si quando* 109. *ff. de legatis* 1. late probat Rodericus Suarez *allegat.* 28. *per tot.* Tamen cum jus speciale competit, aut ratione privilegii, vel compositionis, non censetur Pontificem velle cum detrimento ejus, cui competit, privilegium concedere, nisi ejus compositionis facta mentione. Unde cum in præsenti specie non solum ex jure communi, verum ex compositione plurium annorum lapsu firmata monachi de Brueria parocho decimas ex blado, & leguminibus deberent, privilegio noviter ab eis impetrato non creditur derogatum juri parocho ex conventione quæsito.

CAPUT IV.

a Idem *B. Cantuar. Archiepiscopo.*

COmmissum nobis a Deo dispensationis officium admonet multipliciter, & hortatur, ut universis Christi fidelibus, vel Ecclesiis debeamus utiliter providere, atque integra illis jura sua nos oportet, atque illibata servare. Pervenit ad nos, quod monachi de Boxle *b* Sanctæ Mariæ, in Parochia cujus commorantur, decimas ex integro persolvunt, & eas reddere contradicunt. Eapropter f. t. per A. f. m. quat. prædictos monachos, ut ipsas decimas etiam de ipsis cultis, in quibus domus olim constructæ fuerant, præfatæ Ecclesiæ cum ea integritate persolvant, qua prius quam in eadem Ecclesia morarentur, solebant *c* persolvi, sine ap. ob. nostra auctoritate compellas communi districtione: & sicut olim etiam de pascuis solvebantur decimæ, ita nunc de eisdem ad *d* frugum fertilitatem translatis, decimas volumus absque diminutione persolvi.

NO-

NOTÆ.

a (*Idem B.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 18. In sexta autem legitur, *Idem Thomæ*; sed utrobique male. Non *B.* quia temporibus Hadriani IV. nullus fuit Archiepiscopus Cantuariensis hujus nominis: non *Thomæ*, quia si textus hic est Hadriani IV. ut supponitur, qui decessit anno 1159. non potuit rescribere D. Thomæ, qui electus fuit in Archiepiscopum Cantuar. anno 1161. ut probat Smitheus *in floribus*, *lib. 7. cap. 6.* unde vel legendum est *Alexander III. B. Thomæ Cantuar.* vel cum in antiquis codicibus legeretur *idem T.* expressum fuit a Compilatoribus, & transcriptum, *idem Thomæ*; cum transcribendum esset, *Theobaldo*. Theobaldus enim electus fuit in Archipræsulem anno 1138. & floruit usque ad annum 1161. cujus præclaras animi dotes refert, & illustrat Smitheus ubi supra, *lib. 7. cap. 4.*

b *Boxle Sanctæ Mariæ.*) Legendum est, *Boxeliæ Sanctæ Mariæ*. Monasterium Boxeliæ, tituli Sanctæ Mariæ, est in diœcesi Cantuariensi, Ordinis Cisterciensis, de quo Nicolaus Arsfeldius hæc habet: *Boxeliæ titulo Sanctæ Mariæ fundato Guillelmus Comes Cantiæ, tempore Stephani Regis Monachi Albi.* De eo agit Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno 1146. cap. 12.*

c *Persolvi.*) Alias si non extaret memoria talis solutionis, & omnino prædia illa essent ad culturam redacta per dictos monachos, decimæ ex eis non deberentur, *c. ult. de privil.* ibi: „ Consultationi vestræ breviter respondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuisset, redacta per religiosos viros noviter ad culturam, perpetuo debet quoad immunitatem de non solvendis decimis novalium jure censeri. “ Consentit Alexander IV. *in c. 2. hoc tit. lib. 6.*

d *Ad frugum fertilitatem.*) Et merito; nam si ex herba, & pascuis decimæ præstabantur, ex fructibus in eorum locum subrogatis decimæ solvi debent, *c. cum in tua, hoc tit.* argumento legis *certo genere, ff. de servit. rustic.* late probant Barbosa *in select. ad hunc textum*. Sicut e contrario si ex fructibus terræ, frumento, vel simili decimæ solvebantur, & postea deseratur terræ cultura, ex fœno, seu herba decima solvetur, *c. 6. hoc tit. in 2. collect.* ibi: „ Pervenit ad audientiam nostram ex conquestione B. Dolensis Archidiaconi, Rectoris Ecclesiæ de N. quod cum Ecclesia ipsa de frugibus quarundam terrarum, quæ infra fines parochiæ suæ positæ asseruntur, decimas persolvere consueverint; nunc ad pratorum opus remanentibus eisdem incultis, decimas de fœno, quod ab eis colligitur, eidem Ecclesiæ circumspectione, qua convenit, providere renuunt: ideo d. v. p. A. s. m. quat. Ecclesiæ, de qua præmissimus, fœni decimas, quod de terra provenit, a memoratis earum dominis per ecclesiasticam districtionem exsolvi sub. ap. ob. compellatis.

COMMENTARIUM.

Conclusio probatur, & probatur. 5

EX hoc texta talis communiter deducitur conclusio: *Omnes parochiani, etiam religiosi, de prædiis propriis, ex quibus decimæ olim solvebantur, decimas præstare coguntur.* Quam conclusionem probant textus *in c. alia causa 6. c. cuncti 41.* cum aliis, *16. q. 1. c. plerique 7. de pactis*. Gregorius VII. *in Concilio Romano*, ibi, *Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundum constituta canonum ad Episcopum pertinent, sive auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cujus diœcesi habitat, detineat*. D. Th. *2. 2. q. 87. art. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa & Doctoribus de decimis scribentibus, Duarenus *lib. 1. de sacris, c. 20.* Corrasius *de sacerdotio lib. 2. c. 6.* Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 1. c. 21. n. 50.* Leander *in præcept. Eccles. tract. 6. disp. 6. q. 33.* Carrasco *ad ll. Recopil. c. 6. §. 4. & 5. per tot.* Valenzuela *consilio 33. ex n. 72.* Pellizarius *in manuali regul. tom. 2. tract. 8. c. 7. sect. 4. q. 7. n. 171.* Hieronymus Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 8. difficult. 3. dub. 2. punct. 4.* Fr. Ludovicus a Concept. *in examinat. verit. moral. tract. 2. in princ. & c. 1.* Suarez *tom. 1. de relig. c. 19.* Fagundez *in præcept. Eccles. lib. 2. in 5. præcept. c. 4.* Castropalao *oper. moral. part. 12. disp. unic. n. 9.* Lemaistre *de decimis, lib. 1. c. 11.* Barbosa *tom. 1. voto 41.* Valenzuela *cons. 3.*

Impugnatur tradita assertio. 6

Sed pro dubitandi ratione sic in præsentem assertionem insurgo: Decimæ præstantur parochis in compensationem laboris in administratione Sacramentorum impensi, ut infra dicemus: sed non percipiunt monachi sacramenta a parochis, imo ab omni lege jurisdictionali, & diœcesana exempti sunt, ut probavi *in cap. licet, de offic. Ordin.* igitur non debent cogi decimas parochis persolvere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam monachi Cistercienses, de quibus in præsenti agitur, exempti erant per nostrum Hadrianum Pontificem a solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & expensis cultis, ut constat *ex c. antecedenti*, ubi notavi: igitur non recte in præsenti idem Pontifex decrevit, ipsos monachos Cistercienses teneri de prædiis ab ipsis cultis decimas integre persolvere.

Decimæ præstantur ab omnibus. 7

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, in qua, *in c. ex transmissa, c. a nobis, c. tua nobis, c. de cetero, c. ex parte, c. dilecti, c. de terris, hoc tit.* agitur de personis, a quibus decimæ solvendæ sunt: quam partem præsentis tractatus ut plene absolvamus, sciendum est, regulariter ad decimarum præstationem teneri omnes fideles, qui de manu sacerdotis Sacramenta recipiunt si aliquo modo ab earum præstatione non sint exempti, *c. ex transmissa 23. cum seq. hoc tit. c. ut decimæ*, cum aliis, *16. q. 2.* Concil. Cabilon. sub Carolo *can. 28.* Forojul. *can. 14.* Baronius *in apparatu, num. 9. & anno 44. n. 88. & anno 57. n. 24. & anno 257. n. 13.* Turrianus *pro canon. lib. 5. c. 9.* docent Suarez *d. tract. de decimis, cap. 16.* Moneta *eod. tract. c. 5. q. 1.* plures relati a Barbosa *de offic. Parochi, c. 38. §. 3. n. 1.* Hunnius *in Enchirid. d. tract. de decimis, c. 2.* plura jura in eandem sententiam congerunt Demochares *lib. 3. de sacrif. Missæ, c. 25.* Anastasius Germonius *lib. 3. de sacrorum immunitatibus, c. 16.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. mala e bona Eccles. c. 9. n. 12.* sive parochiani sint divites, sive pauperes, quia cum decimæ ex justitia debeantur, *c. parochiani hoc tit.* propter inopiam injustitia committi non valet, nisi necessitas adeo extrema sit, ut ab aliis temporalibus præstationibus excuset, *l. 4. §. inopes, ff. de muner. & honor. c. licet, de censibus, l. omnes 3. C. de annonis, lib. 10.* faciunt lex *honor 14. §. de honoribus, ff. de offic. Præsid.* late docet Velasco *de privil. pauper. part. 1. qu. 37. per tot.* Solorzanus *tom. 2. lib. 1. c. 22.* & tunc debent suam egestatem parochis proponere, ut ita finant illis decimas retinere, ut docuerunt Cevallos, Borellus, & alii relati ab Hunnio *d. c. 2.* Et quia de personis ecclesiasticis, quatenus teneantur decimas solvere, *egi in c. 2. hoc tit.* & de Judæis, & Infidelibus dicemus *in c. de terris, hoc tit.* superest, ut de laicis, & religiosis tantum agamus. Laici ergo fideles omnes tenentur propriis Parochis decimas persolvere, quia Sacramenta ab ipsis recipiunt, *c. ex transmissa 23. cum sequenti, hoc tit.* Suarez, Rebuffus, & Moneta, laudati a Barbosa *de offic. parochi, c. 28. §. 3.* nisi specialiter sint a Pontifice ab hac obligatione exempti, *c. 2. de Ecclesiis ædific.* Quoad Principes vero, supremosque Monarchas certum est, decimas debere; sed quia illi propriam capellam habent cum capellano, cui cura animarum committitur, idcirco ei Princeps decimas solvit, quia ab eo Sacramenta recepit; ideoque curio Regis dicitur *in l. 5. tit. 9. part. 2.* De Regibus Hispaniæ id referunt Abbas Pinaton. *lib. 4. hist. Sancti Joannis, c. 20. in fine*, D. Ludovicus ab Exea *in l. unic. C. de palatiis, fol. 83.* De Regibus Galliæ idem tradit Lemaistre *lib. 2. de decimis c. 1.* de quibus capellanis regularibus exaudiendus est canon 22. Concilii Mogunt. ubi tres clericorum classes Patres constituunt, quorum alii sunt sub Episcopo, alii sub Abbate, & in servitio Domini Regis alii: unde constat, Reges secum clerum habuisse, suosque sacerdotes ab omni potestate Episcopi proprii exemptos, peculiarem parochiam constituentes, ad quam decimæ regiorum prædiorum spectabant, quas propterea nutu suo dispensabant, concedebantque vel ecclesiasticis, vel laicis; quod de cetero fieri ibi prohibent PP. & hortantur Principem, ut capellas suas, si fieri possit, deinceps viris ecclesiasticis committat: „ Indignum est valde, ut qui in Regia dignitate ceteros Ecclesiæ filios auctore Deo præcellitis, negligentius quæ Dei sunt, exequi videamini: unde dignum erat, ut capellas villarum vestrarum laicis non committeretis, sed potius illis, qui & eadem sacrata loca religiosius tractarent, & vobis exinde adjuti obsequium debitum impenderent. Sed quia aliter causis intervenientibus res se habere dignoscitur, monemus, & hortamur, ut secundum canonicam auctoritatem, ne (quod absit) periculum interdicti anathematis ex decimis præsumptis incurratis, si capellas vestras presbyteris, aut viris Ecclesiasticis dederitis, & Dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debite invigilent. Si autem Laici capellas habuerint, a ratione & auctoritate alienum habetur, ut ipsi decimas accipiant, & inde canes, aut gyniciarias suas pascant: sed potius Presbyteri Ecclesiarum eas accipiant, & inde restaurationem Ecclesiarum, & luminaria, & hospitum, ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis, ac statu Regni vestri Domini misericordiam studiose implorent. “ Huic vero interpretationi adstruendæ sæculi prævitas, & Magnarum ejus ætatis superbia non mediocriter conferunt: namque labente disciplina putabant Magnates ad similitudinem Regis decimas se posse concedere Ecclesiis, vel oratoriis in propriis possessionibus constructis. Hinc tot canonibus, & sanctionibus regiis cohibita fuit hæc decimarum translatio, ut in Capit. Ludovici Pii edito anno 828. his verbis: „ Quicumque decimam abstrahit ab Ecclesia, ad quam per justitiam dare debet, & eam præsumptuose, vel propter munera, aut amicitiam, vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, a Comite, vel a misso nostro distringatur, & ejusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat. *Et lib. 2. c. 36.* ibi: Ecclesiæ antiquitus constitutæ, nec decimis, nec aliis possessionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur. “ Refert Lemaistre *lib. 1. de decimis, c. 1.* Novus notator Petri Blesensis *ad epist. 82.*

De Reliquis. 8

Ad monachos, religiososque viros accedamus. Et cum primis Ecclesiæ temporibus illi, ut laici Sacramenta a propriis parochis reciperent, *c. Ecclesia*, cum aliis *16. q. 1.* late probavi *in c. intelleximus, de ætate, & qualit.* decimas, & oblationes ut ceteri laici illis præstabant, *c. quæst. 26. q. 1. c. 7. de pact.* Gregorius VII. in Concil. Roman. *c. 9.* „ Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundum constituta canonum ad Episcopos pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cujus diœcesi habitat, detineat. “ De decimis illustris est locus Antiochi *hom. 120.* ubi asserit, decimas deberi a monachis ex duobus. Primo ex his, quæ aliorum beneficentia monasteriis donantur; secundo ex iis, quæ opere manuum sibi ipsis monachi comparant. Duravitque hic mos pendendarum decimarum a monachis etiam posterioribus sæculis, in eis præsertim regionibus, quibus pul-

pulsa impietate nomen Christianum vigere cœpit; ideoque in legibus Hungaricis S. Ladislaus *Decretorum lib. 1. c. 26.* statuit, ut Abbates de liberis suis darent decimationem Episcopis: & monasterium D. Martini in Pannonia non modo frugum, & pecorum, verum & liberorum decimas quotannis offerre, refert Bonifacius *dec. 2. lib. 1.* & ex eo Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. regestr. 13. epist. 199.* Quid autem sit dare decimationem de liberis non satis constat. Lemaistre *d. l. 1. c. 1.* existimat, liberos accipi pro hominibus juxta servitutem manumissis, quos sub conditione operæ monasteriis præstandæ domini manumiserant; aut accipi pro servis oblatis ad ministerium, & famulatum monachorum. De oblationibus a monachis faciendis apertus est locus D. Hieronymi *ep. 1. ad Heliodorum*, ibi: „ Clerici pascunt oves, ego pascor; illi de altari vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero, nec possum obtendere paupertatem. „ Easdem oblationes detulisse facerdotibus monachos, qui solitudinem incolebant, patet ex vita Nathaelis apud Palladium *c. 18.* in illis verbis: „ Ille audivit vocem pueri, & aperto ostio cellæ, stans intus dicebat ei, quis es, & quid tibi vis faciam? Respondet dæmon: Ego sum hujus monachi minister, & fero panes, quoniam est agape tui noti fratris, & cras illucescente Sabbato opus est oblationibus. „ Illustrat Lemaistre *lib. 1. de decimis, c. 12.* Itaque primis temporibus, cum inter laicos versarentur monachi, tam decimas, quam oblationes parochis faciebant; sed cum postea cœpissent ad sacros ordines promoveri, & non solum Sacramenta sibi administrare, verum & in eorum collatione parochos juvare, ex prædiis quæ ob inopiam propriis manibus excolebant, cœperunt eximi a decimarum præstatione; quæ exemptio nititur naturali æquitate, quia deficit fundamentalis ratio solvendi decimas, videlicet quia Sacramenta a parochis non recipiunt. Petrus Blesensis *epist. 82. ad Abbatem, & Conventum Cistere.* ubi Richardus Cantuar. Archiepiscopo ait: „ Non ponimus in cœlum os nostrum, nec de facto summi Pontificis disputamus; sed si Dominus Papa indulgentia speciali quandoque privilegiavit vos, dum Ordo vester in paupertate gaudebat, dum in usus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licet in communem redundaret injuriam, quod causa necessitatis fuerat introductum: nunc autem quando vestræ possessiones multiplicatæ sunt, etiam in immensum, privilegia hæc potius ambitionis, quam religionis instrumenta censentur: quicquid indulgeant privilegia Ecclesiæ Romanæ, vobis expedire non credo, conscientiam vestram, quod alienum est, usurpare. Quid si a Sede illa publicum emanasset edictum, quod ubicumque inveneritis clericos, aut alterius habitus monachos equitantes, vobis liceret eos de suis evectionibus dejicere, & equos in usus proprios retinere; Quid interest equos rapiatis, an decimas? nisi quia decima res spiritualis est, & ideo enormius sacrilegium in decimis committitur, quam in equis? Cum Dominus præcipiat decimas solvi, quis contra ejus præceptum potuit dispensare? Ubi divina, & humana justio sibi invicem contradicunt, obediendum est Deo magis quam hominibus. „ Ac tandem ubi seria adhortatione ipsos ad eam immunitatem, aut ejurandam, aut temperandam invitavit, concludit hoc pacto: „ Quod si pertinaces vos, & inflexibiles exhibeatis, vinculo anathematis innodabimus universos, qui aliquid vobis dederint, aut vendiderint, unde „ jus decimationis obveniat; atque in cœlum clamabimus, „ & ad thronum summi Judicis appellabimus, ne quis hu„ jus vinculum excommunicationis absolvat. Principum etiam „ favorem in hoc plenissime obtinebimus, ut gladio spirituali „ manus civilis assistat, ut quicquid contra Principale ora„ culum venditum, aut donatum vobis fuerit, confiscetur. „ Quo autem tempore cœperint hujusmodi immunitates, apud Interpretes adhuc non liquet; nam aliqui asserunt, a Paschasio Pontifice exemptionem hanc originem ducere *in c. decimas 47. 16. q. 1.* ita Hunnius *de decimis c. 2. n. 15.* Alii a Gregorio VII. ejus principium repetunt. Lemaistre *d. lib. 1. de decimis c. 11.* Sed verius est, in Concil. Moguntino sub Paschali celebrato privilegium non solvendi decimas monachis concessum fuisse, *d. c. decimas, c. quæsti, 16. q. 1.* succedit Gregorii VII. privilegium circa annos 1075. quod extat post Concil. Lateran. *p. 13.* in hæc verba: „ Statuimus, ut monasteria ex suis prædiis nullo modo decimas solvere cogantur, quia si legitime dandæ sunt, orphanis, & peregrinis dandæ sunt. Indignum est enim, ut a clericis exigantur, qui propter eum, cujus sunt decimæ, pauperes ejiciuntur; nam pauperes Domini sunt, pauperum hæreditas pauperibus ejus eroganda est, illis videlicet qui propter amorem illius, quæ poterant possidere, dimittunt. Magna ratione nititur dictum privilegium; nam monachi quicquid lucrantur, non sibi, sed communitati acquirunt pro fratrum sustentatione, & residuum in pauperes expendunt: unde injuste ab eis decimæ exiguntur. „ Quod non solum in decimis personalibus, verum & in prædialibus, & mixtis, constat *ex c. licet 11. de decimis*. Post Gregorium VII. Hadrianus IV. circa annum Christi 1154. nonnullas edidit de monachorum decimis constitutiones, nempe cum ea dicti Gregorii VII. & successorum Pontificum gratia quæcumque prædia a monachis arabantur: essent ab onere decimarum liberæ, is privilegium, ac libertatem ad sola novalia restrinxit, ut refert Alexander III. in Concil. Lateran. *p. 13. c. 3.* idem *in epist. ad Thomam Cantuariensem Archiepiscopum*, edixit ut monachi persolverent decimas ex integro de agris, & prædiis, quæ olim culta fuerant, *c. commissum, de decimis*. Ampliavit dicta privilegia Alexander III. statuens, ut nec de prædiis, seu nutrimentis propriis manibus cultis, verum nec prædiis aliis locatis decimas solverent, ut constat ex ejus epistola ad Archiep. Eborac. quæ refertur post Concil. Later. *part. 13. c. 3.* ibi: *De compellendis monachis albis, & nigris, & canonicis regularibus ad solvendas decimas de terris conductis, quas habent ad terminum, vel ad firmam, a nobis tua discretio postulavit: sed te, ubi quemlibet alium audire, aut exaudire super hoc nulla ratione possumus, nisi manifeste vellemus obviare justitiæ, & prædecessorum institutis contraire; ne videamur religionem persequi, quam si forte non habemus in nobis, in aliis diligere, & favore tenemur.* Sed idem Pontifex agnoscens Religiones augeri, & pluribus possessionibus ditari, statuit, ut decimas solverent religiosi de agris conductis, ut habetur *d. c. 13. Concil. Lateran. 2.* & Innoc. III. in Concil. Later. generali, *c. 55.* absolute monachis indixit, ut decimas præstarent de prædiis conductis, & noviter acquisitis, ibi: *Decernimus, ut de alienis terris, & amodo acquirendis, etsi eas propriis manibus, & sumptibus excoluerint, decimas persolvant Ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum.* Imo idem Innocentius *lib. 4. epist. 85.* compescit hujus privilegii abusum in quibusdam monachis, qui vineas emebant, ut vinum ex eis collectum possent distrahere, & ita ait: „ Extendentes ad tur„ pia lucra manus vestras, multitudinem emitis vinearum, „ de quibus fibi (*ideft Episcopo*) vel Ecclesiis suæ diœcesis de„ cimæ solvi solent; quarum vinum licet nequaquam in pro„ prios usus expendatis, seu vendendum ad alias faciatis pro„ vincias deportari, decimas tamen fibi, vel ipsis Ecclesiis „ subtrahitis ex iisdem. *Et tandem illis comminatur in hæc verba*: „ Scientes vobis esse merito formidandum, ne propter „ clamores ejusmodi sacrum Concilium auctore Domino in „ proximo celebrandum privilegia vestra coarctanda provi„ deat, vel etiam revocanda; cum privilegium mereatur „ amittere, qui concessa abutitur libertate. „ Quo autem ordine cœperint hæc privilegia communicari ceteris Religiosis, & monachorum Ordinibus, summorum Pontificum bullæ testantur. Urbanus enim III. anno 1187. exemptionem a decimis indulsit Hospitali fratrum Ordinis Cruciferorum in civitate Bononiæ, in bulla quæ incipit, *Cum antecessor suus*. Cœlestinus III. eamdem exemptionem concessit Congregationi monachorum Montis Virginis, bulla quæ incipit, *Religiosam vitam*. Innocentius III. anno 1199. eodem onere liberavit fratres Ordinis Redemptionis Captivorum, bulla quæ incipit, *Operante Patre*. Joannes XV. monachis Casinensibus, ut constat ex chron. Cassin. *lib. 2. cap. 1.* Innocent. III. Camaldul. *lib. 2. epist. 12.* & Cistercien sibus *in cap. ad audientiam, hoc tit.* Prædicatoribus, & Minoribus *in c. nimis, de excess. Prælat.* idem indulsere. Honorius III. anno 1216. eamdem libertatem censuit esse communicandam Fratribus Prædicatoribus Ordinis Sancti Dominici, in bulla, cujus initium est, *Religiosam vitam*. Clemens IV. anno 1265. eamdem exemptionem concessit fratribus D. Francisci. Quæ, & alia privilegia referunt Miranda *in manuali, tom. 2. q. 59. art. 12.* Barbosa *de offic. Parochi, d. c. 28. §. 3.* Pellizarius & Cruz ubi supra. Hæc tamen privilegia tolerari posse ad tempus, ob paupertatem, ac necessitatem tantum, non si multiplicatæ sint possessiones exemptorum: docuerunt P. Blesensis *epist. 82.* I. Sarisbar. *lib. 1. de nugis Curial. c. 21.* & *epist. 92.*

De Dubiis circa hæc privilegia. 9

Sed circa prædicta privilegia nonnulla se offerunt dubia resolvenda. Primum circa personam, quæ possit ea concedere. Et dicendum est, Pontificem posse privilegium concedere, per quod quis eximatur a solutione decimarum, *c. a nobis, c. suggestum 9. cum seq. c. ad audientiam 12. hoc tit. c. si de terra, c. accedentibus 15. c. dudum 31. de privil.* docet Barbosa *d. c. 28. §. 3. n. 12.* Episcopus autem dictam exemptionem concedere nequit per viam privilegii, quia sanctionibus Pontificiis, & Conciliaribus decimæ assignatæ sunt propriis parochis, *c. Ecclesia, cum seq. 16. q. 1.* nisi sint decimæ, seu decimarum partes illæ, quæ ad suam mensam spectant, *c. quia circa, de privil.* docent Moneta *de decimis, c. 5. n. 129.* Rebuff. *eodem tract. q. 5. n. 28. & 32.* Secundum dubium vertitur circa prædia novalia, ideft noviter ab ipsis monachis acquisita, an ad ea privilegia exemptionis extendantur? Et ad illa protrahi debere, probatur ex sequentibus. Primo, nam Privilegia, quæ a mera Principis liberalitate proveniunt, late sunt interpretanda, *c. quamvis, de præbend. in 6.* ab specie probant textus *in c. cum dilecti 6. de donat. c. olim 16. de V. S. c. quia circa 22. de privil.* sed prædictæ exemptiones a Summi Pontificis liberalitate, & beneficio proveniunt, *c. sedes 15. de refeript. d. c. quamvis*: igitur plene debent interpretari, & ad novalia extendi. Secundo id probatur *in c. ex parte, el 3. hoc tit.* in illis verbis: *Cum tibi, quod majus est, fit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum eum integritate percipias, de novalibus eas exigere sacis potes.* Idem probatur *ex c. quia circa, de privilegiis.* Sed adhuc contraria sententia defendenda est, quæ probatur *ex c. tua 25. §. final. de decimis, c. quid per novale, de V. S.* Et ex eo, nam privilegii, & præscriptionis eadem ratio est, *c. diu fuit, de offic. ordin. c. super, §. præterea, de V. S.* Baldus *de præscript. 5. part. 2. quæst. 26.* Sed præscriptio non extenditur ad novalia, *c. cum contingat 28. hoc titul.* Igitur nec privilegium. Deinde quia privilegium non extenditur ad ea, quæ de novo accedunt, *Clement. 1. de censibus, l. si mandavero 22. §. is cujus, ff. mandati, c. felicis, de pœnis, lib. 6. l. non modus 12. Cod. de servit.* Deinceps, nam omnia privilegia cum concedantur contra jus commune, *c. privilegia, 3. dist. c. fin. 25. q. 1.* & contra juris dispositionem operentur, *c. in his 30. de priv. l. 2. ff.*

ad municip. odiosa sunt, & ità accipienda, ut minus lædant, *c. quod dilecto, de consanguin. & affin. c. licet, de offic. Ordin. c. veniens* 19. *de præscript. c. quamvis. de rescript. in 6. c. illa* 16. *de privil.* docent Covar. *lib.* 1. *var. c.* 17. *n.* 13. Valascus *consult.* 58. *per totam:* nec extensionem aliquam recipiunt, *c. periisti* 7. *q.* 1. etiam ex majoritate rationis, *l. si pupillorum*, §. *si Prætor*, *ff. de rebus eorum*, cum adductis a P. Barbosa *in l.* 1. *part.* 1. *n.* 19. *ff. solut. matrim.* & ab specie probant textus *in c. ex multiplici, hoc tit. c.* 2. §. 1. *eodem tit. in 6. c. veniens* 19. *de præscript.* Retenta igitur hac sententia, quam fusè probat Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 21. *n.* 26. non obstant contrariæ opinionis fundamenta, Non primum, nam illud procedit, quando privilegium interpretatur contra Principem concedentem; tunc enim plenissime accipiendum est, *d. c. cum dilecti*. Ceterum si de tertii præjudicio agatur, stricte est interpretandum, cum semper intelligatur concessum sine tertii præjudicio, *c. super eo, de offic. deleg. c. ex tuarum, de auctorit. & usu pallii, l. nec* 9. *C. de emancip. liber.* Alciatus *de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 12. non tamen adeo stricte sunt interpretanda privilegia, ut a propria verborum significatione recedatur, *l. cum lege, ff. de testam.* & ab ea interpretatione, quæ ex mente concedentis colligi potest, *c. quid per novale, de V. S. c. quanto, de privil.* Unde cum exemptio a solutione decimarum tendat in præjudicium parochi, stricte est accipienda. Nec obstat textus *in d. c. ex parte*, pro cujus conciliatione cum capite *tua* 23. §. *final. hoc tit.* communiter DD. affirmant, textum *in d. c. tua*, procedere in concessione facta a laicis; textum vero *in d. c. ex parte*, in privilegio concesso ecclesiasticis personis, quod facilius ad novalia extenditur: ita docuerunt Cardinalis, Hostiensis, & Panormitanus *in d. c. ex parte*, & esse communem distinctionem dixerunt Covar. *lib.* 1. *variar. c.* 17. *n.* 13. Valasco *consult.* 58. *n.* 9. & videtur probari *ex leg.* 23. *tit.* 20. *part.* 1. Rationem differentiæ ipsi affigunt ex eo, quia decimæ a laicis retineri non possunt sine peccato, *c. quamvis* 17. *c. prohibemus* 19. *de decimis*; & ideo privilegium laicis concessum, tanquam odiosum restringendum est. Sed hæc communis interpretatio sustineri non potest ex eo, nam sive privilegium concedatur laicis, sive religiosis percipiendi decimas, semper odiosum est, & restringendum, cum præjudicet parocho proprio, *cui jus competit ad eas*; *c. cum in tua, hoc tit. c. veniens*, *de præscript. cap. ad decimas*, *de restit. spol. sib.* 6. ac proinde semper stricte interpretandum est. Quare hac solutione omissa, verius dicendum est, textum *in d. cap. ex parte*, procedere in privilegio concesso ei, cui jure communi decimæ debebantur, præscriptione tamen, vel alio modo jus eas admiserat; quo casu privilegium favorabile est, argumento capitis *ab exordio*, 25. *dist.* cum per illud regressus fiat ad jus commune, *l. si unus*, §. *pactus*, *ff. de pactis*. Quæ solutio adstruitur ex verbis ipsius textus, ibi: *De laboribus terræ parochiarum tuarum*. Ex quibus constat, privilegium illud concessum fuisse Rectori sanctæ Columbæ, in cujus territorio parochiæ illæ erant. Docuit post Barbosam *d. c.* 28, §. 3. Tondutus *resol. canonic. cap.* 101. *n.* 15. Nec obstat textus *in d. c. quia circa*: qui ut satisfaciat Tondutus ubi supra, discrimen constituit inter religiosos exemptos ratione beneficii, aut ratione privilegii; ut si sint exempti ratione beneficii, cum illa exemptio non repugnet juri communi, extendatur ad novalia; secus vero cum ratione privilegii exemptio contingit. Et primo casu accipit Tondutus textum *in d. c. quia circa*. Sed ea solutione omissa, verius dicendum est juxta supra tradita, quod ideo expenditur in eo textu privilegium ad novalia, quia agebatur de ejus interpretatione contra ipsum concedentem, qui potuit legem apertius dicere, *l. veteribus* 40. *ff. de pactis*: quia tunc nullum datur tertii præjudicium: docuit post Abbatem ibi, Covar. *lib.* 1. *var. c.* 13. Tertio dubitari solet, an prædicta privilegia non solvendi decimas extendantur ad illa prædia, quæ monachi aliis tradunt excolenda? Et inspecto jure communi, hoc dubium decisum videtur, videlicet colonos ipsorum prædiorum teneri decimas solvere, *c. licet*, *c. nobis* 24. *hoc tit.* Inspectis vero ipsis privilegiis, discrimen est constituendum inter privilegia realia, & personalia; ita ut si privilegium sit personale, per quod eximantur religiosi a solutione decimarum, ipsorum coloni exempti non credantur, si vero sit reale, eximens bona, & possessiones, coloni non teneantur decimas persolvere. Azor. *lib.* 7. *Instit. c.* 7. *vers. Secundo quæritur*, Olea *de cess. jur. tit.* 6. *q.* 3. *n.* 2. Unde cum religiosi mendicantes, & alii privilegia realia obtineant, in quibus non solum ipsi, verum & eorum prædia a solutione decimarum eximuntur, eorum coloni liberi erunt a decimarum præstatione, ut pluribus Rotæ decisionibus probat Puteus *decis.* 522. Circa prædia, quæ ipsi religiosi ab aliis accipiunt excolenda, habemus expressam juris decisionem *in c. dilecti, hoc tit.* ubi docetur, decimas præstare teneri, ut ex ipsis prædiis conductis, etsi manibus propriis excolant.

His animadversis ratio præsentis assertionis, quare videlicet omnes fideles teneantur propriis parochis decimas persolvere, duplex assignari potest. Prima, ut per hanc præstationem Christiani non minus se gratos Deo ostendant, quam legis veteris cultores. D. Chrysost. *hom.* 43. *in ep.* 1. *ad Corinth.* & ut abundet plus gratia nostra, quam Scribarum, ut dicemus infra, *in c. cum homines*, ubi agemus de origine hujus præcepti, & quo jure illud injunctum sit. Alia ratio deducitur ex adductis *in c. cum secundum, de prabend.* nam si fideles Christiani accipiunt sacramenta, & alia spiritualia a propriis parochis, etiam debent temporalia illis præstare ad eorum alimoniam, cum alias propriis stipendiis in Ecclesia deservire cogerentur: quare recte ab Ecclesia præceptum est, ut omnes fideles teneantur decimas propriis parochis præstare; quod præceptum probant D. Cyprianus *ep.* 34. *in fine*, Chrysost. *hom.* 4. *in epist. Pauli ad Ephesios*, D. Hieron. *epist.* 2. *ad Nepotianum*, & alii Ecclesiæ Patres congesti a Crespetio *in summa*, *verbo Decima*. Circa religiosos etiam idem servandum est, nisi privilegio ab hac decimarum præstatione exempti sint; unde cum in præsenti textu adhuc temporibus Hadriani religiosi non fuissent exempti, nisi a decimis eorum prædiorum, quæ propriis manibus noviter excolebant, non vero cum jam olim prædia illa decimas debebant; ideo *in c.* 3. & 4. *hoc tit.* jubet Hadrianus, ut ipsi monachi de prædiis noviter acquisitis, & ex quibus antea decimæ præstabantur, decimas solvant.

10 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, cujus prior pars procedit in decimis personalibus, quas etsi monachi olim, dum adhuc laici essent, propriis parochis persolverent, propter sacramenta ab eis recepta; tamen postquam sibi ipsis sacramenta administrare cœperunt, cessavit causa obligationis præstandi decimas personales: ac decimæ prædiales cum debeantur ut tributa realia ipsorum prædiorum, ut infra probabimus *in c. de terris*; ideo monachi ea possidentes decimas ex illis solvere coguntur, nisi privilegio reperiantur exempti. Secunda vero pars dubitandi rationis referenda est ad tempora Hadriani IV. istorum jurium auctoris; cum enim ipse tantum concessisset monachis Cistercien sibus, ut de prædiis propriis laboribus noviter cultis decimas solverent; & privilegium tantum valeat quantum sonat, de prædiis noviter acquisitis, aut illis, quæ jam olim decimas pendebant, eas solvere coguntur.

11 Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPUT V.

Idem a *Cantuarienſi Archiepiſcopo, & ejus ſuffraganeis.*

PErvenit ad nos, quod cum *b* parochiani vestri decimas bonorum suorum consueverint Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persolvere, nunc autem laudabili consuetudine prætermissa, quidam ex ipsis de lana, de fœno, de proventibus molendinorum, & piscariarum *c* ipsis Ecclesiis subtrahere non verentur. Sed quoniam institutioni *d* divinæ manifestius obviant, qui decimas ipsis Ecclesiis non persolvunt, f. v. p. A. f. p. m. quatenus parochianos vestros monere curetis, & si opus fuerit, sub excommunicationis districtione compellere, ut de proventibus molendinorum, & piscariarum, & fœno, & lana decimas Ecclesiis, quibus debentur, omni contradictione cessante, cum integritate persolvant.

NOTÆ.

1 a *Cantuarienſe.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. & post Concilium Lateran. *part.* 4. *c.* 2. De Cantuariensi Ecclesia, & ejus Præsule nonnulla notavi *in c.* 2. *de rescriptis*.

b *Parochiani.*) Diœceses appellari parochias, & ipsos fideles diœcesanos, parochianos, late probat Filesacus *de origine Parœc. c.* 1. etiam notavi *in c.* 2. *de parochiis*, *c.* 2. *de privil. elor.*

2 c *Piſcariarum.*) In illis videlicet locis, in quibus piscatio in fructu est, ut oris maritimis, & similibus locis, sicut in Corcyreorum regione contingebat; eos enim piscationis Thynnariæ decimam quotannis Jovi Olympico, & Apollini Delphico præstasse, auctor est Pausanias *in Phoc. p.* 624. Imo plerumque piscatio ad privatos, seu communitates jure dominii spectat, ut probat, seu indicat syntagma, quod de juribus maritimis olim scripsit Sirius Metropolita Neocæsareensis, quod forte non extat, sed laudatur a Theodoro Balsam. *in scholiis ad can.* 4. *Synodi Chalced. prope finem*; & constitutio Comneni, seu bulla aurea *de prohibit. alienat. rerum*, apud eumdem Balsamon. *in notis, ad Synodum* 7. *can.* 12. *pag. mihi* 516. ex editione Gentiani Herberti, & postea ab Edmundo Bonefido *in lib. juris Orient.* Gothofredo post novellas Justiniani, & Leonis 9. & 10. Et etiam privilegio, aut consuetudine plerique exercent piscationem in flumine alias publico, ut referunt Ripa *in l. quominus*, *n.* 36. *de flumin.* Avendanno *de exequend. mandat.* 1. *part. c.* 11. Covar. *in regula Peccatum*, 2. *par.* §. 8. *n.* 11. Pinel. *lib.* 1. *select. c.* 14. *n.* 18. Grotius *lib.* 2. *de jure belli*, *c.* 4. §. 4. Lessius *de justitia*, *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 36. quam consuetudinem supponunt, & admittunt contra libertatem naturalem, juxta quam communis est omnibus aqua profluens, Marcus Lyclama *lib.* 3. *membran. oclog.* 9. Jacob. Vvander. Graff. *de jure publico, ad leg. non dubito* 7. *de captivis*, *c.* 36. & 40. Seldenus *lib.* 1. *maris clauſ.* *c.* 14. & 15. quibus omnibus in casibus ex ipsa piscatione decima debetur, ex præsenti textu.

d *Inſtitutioni divinæ.*) Hæc verba exponemus infra *in c.* 32. §. *fi.*

CAPUT VI.

Idem a *Vvinton. Epiſcopo.*

NUntios, & litteras tuæ fraternitatis ea qua decuit benignitate, recepimus, & petitiones tuas ut licuit curavimus exaudire, sicut illius personæ, quam pura in Domino, & ferventi charitate diligimus, & cujus commodis, & profectibus intendere volumus diligenter. Cum igitur ad officium tuum spectent ea, in quibus præcepti nostri desideras nostra auctoritate muniri, tanto in his debuisti facilius exaudiri, quanto ipsam eorum speçialius salutem respiciunt, de quibus in extremo judicio redditurus es rationem. Inde est, quod f. t. per A. f. p. m. quat. tam Comites, quam Barones, necnon & *b* milites, & omnes alios de parochia tua moneas propensius, & inducas, & ap. cess. ecclesiastica districtione compellas, ut decimas Ecclesiis matricibus de suis bonis omnibus communi integritate persolvant. Præterea parochianis tuis de fœno, equitio, pomis, pyris, apibus, & de omni fructu decimas solvere ecclesiastica districtione, ap. cess. constringas.

NOTÆ.

a *Vvinton.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. c.* 3. & post Concil. Later. *part.* 4. *c.* 3. De Ecclesia Vvinton. nonnulla notavi *in c. cum Vvintonienſis*, *de elect.*

b *Milites.*) Quibus olim permissum fuerat, ut decimas e prædiis ditionis suæ in proprios usus converterent, propter expeditionem contra Saracenos, quoad bello mererent. Philippus in constitutione relata a Rigordo anno Christi 1187, ibi: „ Qui alicujus terræ magnam justitiam habet, ejusdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo, quod ab ipso tenebit; si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit. „ Laici decimarum incubatores usurpationis vallandæ gratia persuasum voluerunt, decimam sibi beneficii nomine concessam a Romano Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henrico III. anno* 1240. ibi: „ Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, ut ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum. „

CAPUT VII.

Idem *Exonien. &* a *Vvigorn. Epiſcopis.*

CUM homines de Ottona secundum generalem Anglicanæ Ecclesiæ institutionem de frugibus suis in Autumno IX. partibus sibi retentis, decimas Ecclesiæ S. Michaelis, cujus parochiani sunt, sine diminutione solvere teneantur, antequam Ecclesiæ decimas ad eam spectantes persolvant, servientibus, & mercenariis suis de frugibus non decimatis debita totius anni pro servitio suo impendunt, tunc demum de residuo decimam persolventes. Unde discretioni vestræ per A. f. p. m. quat. sub anathematis districtione illos cogatis, tam ut de frugibus, quam de nutrimentis animalium suorum, sine fraude, & diminutione aliqua, in Autumno, sicut moris est, statim collectis fructibus, & aliis temporibus, prout debent, persolvant, atque de subtractis, & retentis dignam satisfactionem exhibeant.

NOTÆ.

a *Vvigorn. Epiſcopis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *part.* 4. *c.* 4. De Exonien si, & Vvigorn. Ecclesiis egi *in c.* 9. *de rescriptis*, *c.* 6. *de filiis presbyt.*

COMMENTARIUM.

1 Concluſio probatur. EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *De omnibus fructibus, etiam piscationis, ut molendinorum, debentur decimæ non deductis expensis*. Priorem partem assertionis probant textus *in c. ex parte, & l.* 1. *c. tua nobis*, *c. transmissa*, *c. pastoralis*, *hoc* 2. *c. plerique*, *de pactis*. D. Thomas 2. 2. *q.* 87. *art.* 2. Illustrant ultra congestos in præsenti a Garanna, & de decimis scribentes, P. Suarez *lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 4. Hunnius *in Encyclop. tr.* 5. *de decimis*, *c.* 5. Secundam partem probant textus *in c. non est*, *c. pastoralis*, *c. tua nobis*, *hoc tit.* & illustrant plures congesti a Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *d.* §. 1. *n.* 34. & *lib.* 3. *voto* 96. Petrus Gregorius *lib.* 13. *de repub. c.* 17. Petrus Barbosa *in l. fructus*, *ex n.* 16. *ff. solut. matrim.* Castillo *de tertiis*, *c.* 38. Fagundez *in* 5. *præcept. lib.* 1. *cap.* 2. Vaseus *in florib. verbo Decima*, *n.* 8. Solorzanus 2. *tom. de jure Indiar. lib.* 2. *c.* 10.

2 Traditur ratio deciſionis. Sed in hanc assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgam dubitandi ratione. Prima nascitur ex eo, nam si ex omnibus fructibus terræ, aut maris decimæ essent solvendæ, non attenderetur, an licite, vel illicite essent quæsiti: sed ex quæstu illicito, & fructibus injuste perceptis decimæ solvi non possunt, *c. oblationes*, 90. *dist. c. de viro*, 12. *q.* 2. *c. miror*, 17. *q.* 4. docet Hispanus *de decimis q.* 10. igitur indistincte verum non est, ex omnibus fructibus decimas esse solvendas. Secunda pars assertionis etiam impugnatur ex eo; nam fructus non dicuntur proprie, nisi deductis expensis, *l. fructus*, *ff. solut. matrim. l.* 1. *C. de fructibus & litium*, *l. si domino* 36. §. *fin. cum l. sequenti*, *ff. de petit. hæredit. l. videamus* 38. §. *item* 18. *ff. de usuris*, *l. fructus* 7. *in princip.* & §. *impendia*, *ff. soluto matrim. l. ait Prator* 10. §. *fructus* 20. *ff. quæ in fraudem*. Plura Tiraquellus *de retract. lignag.* §. 15. Garcias *de expensis c.* 1. *ex n.* 12. P. Barbosa *in d. l. fructus*, *n.* 7. Ofualdus *ad Donel. lib.* 20 *c.* 7. Covar. *lib.* 1. *var. c.* 3. Escobar *de ratiocin. to.* 2. *comput.* 13. Castillo *de usufructu*, *c.* 29. *n.* 26. Sed decimæ tantum ex fructibus præstantur: Igitur ut illæ debeantur, necessario prius deduci debent expensæ. Augetur hæc difficultas *ex l. fructus*, *ff. famil. erciſc.* ubi cum agatur de expensis deducendis; vel non, ait Consultus, nullum casum intervenire posse, qui hoc genus deductionis impediat. Igitur nec in decimarum præstatione talis deductio negari potest. Fulcitur secundo hæc dubitandi ratio ex eo; nam præstatio redecimæ, seu duplicis decimæ ex eadem re juri, & æquitati repugnat, ut probat Innocentius *in c. cum non sit*, *hoc tit.* Sed nisi deducatur quantitas seminis, ex qua decima soluta fuerat, iterum eadem res redecimatur, præcipue cum plerumque contingat, non plures fructus nasci, quam fuerit quantitas seminis. Ergo semper expensæ deducendæ sunt. Augetur tandem hæc difficultas, nam certum est, decimas personales non aliter debere persolvi, quam deductis expensis, *c. ex parte* 21. *hoc titul.* Igitur similiter prædiales decimæ, deductis expensis præstandæ sunt.

3 De decimarum nomine, & origine. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, decimam dictam fuisse a parte decima, quæ ex fructibus, & aliis rebus persolvitur, *c.* 1. *c. parochianos*, *hoc tit. l.* 1. *tit.* 20. *partit.* 7. inde decumanus ager appellatur ille, ex quo decima pars Imperatoribus solvitur. Cicero *lib.* 2. *de finibus*: notavit Canisius *ad hunc titulum*, *cap.* 1. hinc decimare legiones dicitur quando decima pars supplicio afficitur; cum enim apud Romanos plures delictum perpetrabant, decimus eorum supplicio afficiebatur, ut sic metus ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Tacitus *lib.* 4. *annalium*, Capitolinus *in vita Macrini*, Titius *lib.* 2. *Cetera multitudo decimus quisque ad supplicium*. Tertullianus ad Scapulam: *Totam Carthaginem decimabis*. Svetonius *in Caligula*, *c.* 48. *Consilium iniit nefanda atrocitatis, legiones quæ post excessum Augusti seditionem moverant, contrucidandi; vixque a tam præcipiti cogitatione revocatus inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseveraret*. Ex Halicarnasseo, Platone & Appiano probant Mendoza *in virid. decad.* 1. *Saturn. c.* 1. Zerda *in adversa c.* 113. *n.* 1. & hoc decimare, & decimationem militum appellabant, ut probant Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septemb.* P. Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 7. Dorleans *ad Tacitum lib.* 3. *fol.* 357. Beyerlink *in Theatro*, *verbo Decima*. Inde quia fructuum pars decima solvitur a fidelibus propriis Parochis, decima absolute vocatur. Et licet aliquando ex consuetudine, vel præscriptione major, seu minor pars, quam decima solvatur, tamen semper attenta origine decima dicitur, *c. tua nobis*, *hoc tit.* late probat Rebuffus *de decimis quæst.* 1. & 2. Valenzuela *consil.* 49. nam etsi vere decima pars fructuum non sit, inspecta tamen origine nomen retinet. Portionis hujus decimæ præstationem omni religione invaluisse, & eam fructuum partem, seu rerum acquisitarum quotam sacerdotibus fuisse solutam, pro comperto est. Siquidem Abraham adhuc in statu naturæ decimas Sacerdoti Melchisedech solvisse refertur *Genesis cap.* 14. & narrat D. Paulus *ad Hebræos c.* 7. *Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha*. Jacob etiam in Mesopotamiam profecturus decimas Deo vovit, ut traditur *Genesis cap.* 18. Recte tamen Abulensis *in cap.* 23. *Matthæi*, *quæst.* 136. notat in eo statu decimas non solvi ex præcepto, sed ex voto; nec ex fructibus terræ præcise, sed voluntarie ex rebus, de quibus promittebantur, nec fuisse Levitis applicatas, sed pro libito vovebantur, cui promissor mallet. Postea vero Deus populo suo legem tradens, justit decimam fructuum partem sibi solvi, *Levitici cap.* 27. ibi: „ Omnes decimæ terræ, sive de pomis arborum, sive de

frugibus, Domini sunt.„ Exodi *c.* 12. *Omnes decimas tuas non tardabis Deo reddere*. Deuter. *c.* 12. *vers.* 6. & *c.* 14. *vers.* 22. & *c.* 26. *vers.* 12. Unde conqueritur Dominus de peccato circa præstationem decimarum commisso apud Ezechielem *c.* 20. *vers.* 40. Amos *c.* 4. *vers.* 4. Malach. *c.* 38. *vers.* 10. & laudantur Tobias ob hujus præcepti observantiam, Tobiæ *c.* 1. *vers.* 6. & Judæi 1. *Machabæorum* 3. *vers.* 49. Et quia ipsi exactissime decimas pendebant, *ideo* Ecclesiæ Patres sæpe provocant eorum exemplum, cum de decimis præstandis agunt, ut D. Clemens *lib.* 2. *constit. c.* 34. D. Hieronymus *in c.* 3. *Malachiæ*, D. Chrysostomus *homil.* 4. *in epist. ad Ephesios*, & alii, quos laudat Adam Contzen, *lib.* 6. *pol. cap.* 24. §. 1. Illustrant Theologi positivi *in dictis locis*, D. Thomas 2. 2. *q.* 87. *art.* 1. Bœanus *in analog. c.* 7. *q.* 6. Spondanus *in annal. sacr. anno* 2574. *n.* 6. P. Menochius *de Republica Hebræorum*, *lib.* 2. *c.* 4. Apud Gentiles etiam receptum fuisse decimas Diis præstare, constat ex Diodoro Siculo *lib.* 5. Plutarcho *problem. c.* 16. Herodoto *lib.* 1. Plinio *lib.* 18. *c.* 2. & *lib.* 19. *c.* 14. Xenophonte in oratione, quam edidit in Laudibus Agesilai, qui scribit ipsum duorum annorum spatio centum talenta & amplius Deo apud Delphos in decimam dedisse. Idemque refert oraculi jussu templum Dianæ constructisse, ubi & annuam decimam consecravit ex fructibus terræ: & præcipue ex prædiis, ac spoliis hostium decimam Gentiles solvisse referunt Valerius Maximus *lib.* 1. *c.* 1. Diogenes *in vita Solonis*, Diodorus Siculus *lib.* 11. ibi: *Populus Athenienses dicavit Deo decimam partem, quam ex spoliis detraxerat*. Illustrat Petrus Faber *lib.* 2. *semestr. c.* 3. & alia decimarum a Gentilibus exhibitarum exempla referunt Anastasius Germon. *lib.* 1. *de sacr. immunit. c.* 14. *n.* 8. & *lib.* 3. *c.* 19. *n.* 4. Philippus Thomasinus *de donariis c.* 4. *pag.* 33. Beroaldus *ad Svetonium*, *folio* 356. Azor. *tom.* 1. *Instit. lib.* 7. *c.* 23. *q.* 2. Baronius *anno* 57. *n.* 74. Avendanno *de mens*, *lib.* 2. *c.* 21. *n.* 26. Quamquam negandum non sit, pleraque exempla; quæ ab eis afferuntur, non habuisse revera rationem decimarum, sed simplicium oblationum, non ex justitia, titulo debitæ sustentationis sacris ministris debitarum, sed sponte ex voto ad aliquid impetrandum consecratarum. Quare legimus mercatores, propolas, aliosque lucris inhiantes, Herculi decimam voviſſe, ut tanto heroe in societatem lucri vocato, faceret ut Numinum quoque interesset res suas, & commercia fœcundiori fortuna promoveri. Constat *ex l.* 2. §. *si decimam*, *ff. de pollicit.* Et hanc portionem Herculeam veteres vocabant. Varro *lib.* 5. *de lingua Latina*, Cicerò *lib.* 3. *de natura Deorum*, cujus portionis meminerunt Tertullianus *in apolog. cap.* 39. Festus Pompejus *verbo Decima*, & ex eis Gothofredus & Budeus *in dicto* §. *si decimam*. Apud Athenienses decimæ in quos usus insumerentur, colligitur ex epistola Pisistrati ad Solonem, interprete Sancto Ambrosio, ibi: „ Denique Athenienſium singuli decimas frugum suarum separant, non in usus nostros „ consumendas, vero sacrificiis publicis, commodisque communibus; & si quando bellum contra nos ingruerit, in „ sumptus deportandas. " Tandem apud Catholicos jam a primis Ecclesiæ sæculis decimas solutas fuisse, constat ex veteribus canonibus congestis ab Antonio Augustino *in epist. jur. Pontif. lib.* 70. *tit.* 7. & *lib.* 15. *titul.* 16. Crespet. *in summa*, *verbo Decimæ*, de quibus decimis peculiares tractatus ediderunt Hispanus, Rebuffus, & Moneta, & Canisius, earumque materiam pertractarunt ex Jurisperitis Covarruvias *lib.* 1. *variar. c.* 17. Guttier. *lib.* 1. *canonic. cap.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 3. *syntagmatum*, *c.* 20. Germonius *ubi supra*, Borellus *in summa decis. tit.* 19. Lemaistrē *integro libro de decimis*, Barbosa *de offic. Parochi*, *c.* 29. Alteserra *lib.* 3. *differt. cap.* 9. Hunnius *in Encyclop. tit.* 22. ex Theologis cum D. Thom. 2. 2. *qu.* 87. Suar. *de relig. tom.* 1. *tract.* 2. *de decimis*, Vasq. *in opusc. de benef. c.* 1. Fagundez, Leander, & Tambur. *in* 5. *Eccles. præcept.* Azor. *part.* 1. *Instit. lib.* 7. *cap.* 15. Silvester, Bassæus, & alii Summistæ *verbo Decimæ*. Illud notandum est, decimarum præstationem eatenus esse actum religionis, quatenus per decimas foventur ministri, a quibus exhibetur cultus Deo, quem exhibere non possunt, si sustentatione necessaria destituantur, Quatenus tamen decimæ præstantur directe ipsis ministris, sic earum exhibitio est actus justitiæ commutativæ; justum quippe est, ut seminantibus spiritualia reddantur temporalia, ut dicitur ab Apostolo 1. *ad Corinthios cap.* 9. Merito ergo in Concilio Constantiensi *sess.* 8. *art.* 18. damnatum est delirium Wicleffi, qui referentibus Wvaldensi *lib.* 2. *doctrinæ*, *cap.* 64. Nicolao Harspoldio *in histor. Wiclef. c.* 2. contendebat, decimas esse meras eleemosynas, nec ullo jure sacerdotibus deberi; quod alii quoque nonnulli hæretici tenuerunt, ut Leutardus, referente Glabro *lib.* 2. *histor. cap.* 11. Idem sentiebat Joannes pecorum pastor, de quo Genebrardus *anno* 1453. Munsterus *lib.* 3. *Cosmogr.* quos refellunt Bellarminus *lib. de clericis*, *c.* 20. Valentia 2. 2. *quæst.* 5. *disp.* 6. Castro *adversus hæreses*, *verbo Decima*. Et si Divus Augustinus *in Enchiridio*, *cap.* 76. & Sanctus Chrysostomus *homil.* 74. *in Matthæum*, enumerent inter eleemosynas etiam decimas, sumunt late eam vocem pro quacumque pia contributione, etiamsi ex justitia debeatur, cujusmodi est ista: quod D. Augustinus diserte agnoscit *serm.* 219. *de tempore*, & optime quoque Clemens Romanus *lib.* 2. *constit. cap.* 29. 31. & 38. comparans decimas cum tributis Principum, quæ ex justitia debentur.

4 Decimarum diffinitio, & divisio.

Varias decimæ diffinitiones adducunt Doctores supra laudati. Aliqui ita diffiniunt: *Decima est omnium bonorum licite quæsitorum quota pars Deo, eiusque ministris divina institutione debita*. Ita Rebuffus *de decimis*, *quæst.* 4. Moneta *c.* 2. Alii, ita ut *Decima sit pars fructuum, ad quam petendam jus competat Parœchis ratione administrationis Sacramentorum*. Barbosa, *d. c.* 28. *de off. Parochi*, *n.* 3. Alii tandem ajunt: *Decima pars est omnium eorum, quæ quis lucre quavis ex causa acquisivit, ministris Ecclesiæ exsolvenda*. Canisius *de decimis c.* 2. *n.* 5. Sed his omissis, & aliis traditis a Petro Gregorio *lib.* 2. *syntagm. cap.* 21. Hostiensis *in præsenti titulo*, rectius ita diffinitur, ut decima sit: *Quota fructuum, vel lucri liciti portio Deo debita*. Deducitur *ex c. parochianus* 14. *c. tua nobis* 26. *hoc tit. c. decima* 16. *qu.* 1. Dicitur *quota fructuum*, loco generis, cum aliæ fructuum similes partes solvantur Imperatoribus, & aliis personis, ut infra dicemus: quare autem Deus decimam partem, non vero majorem, nec minorem sibi reservaverit, disputant Doctores, Et nullam congruam posse assignari rationem, putat Tindarus *de decimis nu.* 28. ex eo, quia in arbitrariis rationem quærere superfluum sit. Glossa *in l.* 1. *ff. de pactis*; quo casu accipiunt textum *in l. non omnium*, *ff. de legibus*; Menochius *de arbitr. casu* 82. *num.* 14. Corrasius *de jure civili in artic. redig.* Verum D. Thomas *ubi supra*, Rebuffus *d. q.* 2. *n.* 8. rationem reddunt ex perfectione hujus numeri. Cetera vero diffinitionis verba loco differentiæ apponuntur, cum illæ decimæ tantum debeantur Deo in signum universalis dominii, *cap. tua*, *cap. cum sit*, 33. *hoc titul.* Dicitur etiam pars fructuum, ut comprehendantur grana, & legumina, necnon fructus arborum, *c. pervenit* 5. *hoc titul.* Dicitur etiam lucri portio, ut omnia lucra aliunde obvenientia comprehendantur, ut proventus molendinorum, *cap. pastoralis* 28. *hoc tit.* pensiones ædium, *cap. penultim. de pactis*; & quicquid ex artificio, seu professione provenit, *c. decima*, 16. *q.* 1. & infra dicemus. Circa divisionem decimarum sciendum est, decimas plerumque dividi in profanas, & Ecclesiasticas. Prioris generis variæ sunt species, aliæ enim dicuntur pœnales, aliæ tributariæ, colonariæ aliæ, Pœnales dicuntur, quæ in pœnam inferuntur, ut decimæ, quæ ex jure civili in judiciis pecuniariis in usu erant; nam qui debitam pecuniam ab alio dolo malo postulabat, decimam pecuniæ in controversiam adductæ pendebat fisco in pœnam litis temere institutæ; & eodem modo, qui creditori legitimo debitam pecuniam negat, eamdem decimam ærario inferebat, postquam in lite succubuerat, §. *hac autem*, *Institut. de pœna temere*, *authent. generaliter*, *Cod. de Episcop. & cleric.* Illustrant Cujacius *lib.* 7. *observ. cap.* 7. Theophilus *in dict.* §. *hac*, Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 38. de qua decima accipiunt textum *in l.* 1. §. *proinde*, *ff. de variis*, *& extraordin.* Pancirola *dict. lib.* 2. *cap.* 33. P. Pitheus *lib.* 1. *adversus. cap.* 18. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. c. fin. n.* 23. Item apud Romanos lege Julia, & Papia cautum erat, ut si nullos filios conjuges susciperent, tantum decimam partem ad invicem caperent, ibi: *Viro, & uxori inter se matrimonii nomine decimam capere jus esto*. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 15. cujus legis decimariæ vestigia extant *in leg. si quis solidum* 76. *de heredibus instit. l. si his qui*, *ff. de vulgari*, *l.* 62. & 63. *ff. ad leg. Falcid. l.* 2. *C. Theod. de jure deliber. l.* 2. *Cod. de infirmand. pœnis*: notavit Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus*, *ad leg. Papin.* Tributariæ decimæ sunt, quæ supremis Principibus præstantur ex pretio omnium rerum, quæ venduntur, *l.* 1. & 2. *tit.* 17. *lib.* 9. *recopil.* de qua integros tractatus ediderunt Gironda, Lassarte, & Guttierez. Etiam decima tributaria præstatur ex metallis, quando ipsa in fundis privatorum reperiuntur, *l. inter* 17. *ff. de V. S.* *l. cunctis*, *Cod. de metallariis*, *lib.* 11. *l.* 4. & 5. *tit.* 14. *lib.* 1. *recopil.* & populi noviter subjecti olim Imperatori decimas præstabant, ut ex Strabone, & aliis docet Pancirola *lib.* 3. *var. cap.* 31. Unde apud Ciceronem *in Verrem*, agri Siciliæ Decumani dicuntur: notavit P. Gregorius *lib.* 7. *syntagm. c.* 20. Item decima tributaria Regi nostro solvitur ex omnibus rebus, quæ transvehuntur ab hoc Regno, vel econtra, *l.* 1. *titul.* 28. *li.* 9. *recopil.* Colonariæ decimæ dicuntur, quæ præstantur colonis ex fructibus agri ad colendum accepti. Appianus *lib.* 1. *belli civilis*, ibi: *Volentibus agros colere annua vectigalia publice esse pendenda, seminum partem decimam*. Ex legibus colonariis congestis ab Harmenopulo, illustrat Lemaistre *lib.* 1. *de decimis*, *c.* 1. Etiam ex jure nostro Regio duplex decima præstatur. Prima judici executori, *ex l.* 1. *tit.* 3. *leg.* 1. *tit.* 32. *lib.* 4. *recopil.* de qua egi *in c. cum ab omni*, *de vita & honest. cleric.* alia quæ tutori solvitur propter laborem administrationis ex fructibus patrimonii pupilli, *l.* 2. *tit.* 7. *lib.* 3. *fori*, de qua agit Guttierez *de tutel.* 3. *par. per tot.* Sed ut ad decimas Ecclesiasticas perveniamus, communiter dividuntur in prædiales, personales, & mistas. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum præstantur, de quibus *in capite ad Apostolice*, *cap. ex parte*, *hoc tit. c.* 4. *cum sequent.* 16. *q.* 1. Personales sunt, quæ proveniunt ex artificio, & industria personæ, ut ex mercatura, piscatione, & venatione, *capite decima* 16. *q.* 1. *c. pastoralis*, *hoc titulo*, D. Ambrosius *serm.* 38. Si autem fructus prædii in venatione consistant, ut sæpe contingit, *l. item si fundi* 9. §. *aucupiorum*, *ff. de usufructu*, *l. venationem* 26. *ff. de usuris*, *l.* 12. §. *in agro*, *ff. de instruct. vel instrum. legat.* tunc prædiales erunt etiam quæ præstantur ex negotio, aut artificio. D. Augustinus *serm.* 219. *de tempore*. Mistæ dicuntur, quæ proveniunt partim ex prædiis, partim ex industria, ut sunt decimæ fructuum, pecorum, & similium, quæ causa prædii, ubi animalia pascuntur, prædiales sunt; pecora enim videntur pars ipsius fundi, *l.* 4. *ff. de servit. rustic. l.* 2. *Cod. de V. S.* Ratione vero custodiæ sunt personales, *capite commissum*, *dicto capite ad Apostolica*, *hoc titul.* Inter prædictas autem decimas nonnullæ dantur differentiæ. Prima, quod prædiales debentur etiam a Judæis, non vero personales, ut dicemus infra, *in capite de terris*. Secunda, nam personales decimæ debentur in ea Ecclesia, in qua quis recepit Sacramenta, *dict. cap. ad Apostolica*, *vers. noveris*, *c. quæsti sunt*, 16. *quæst.* 1. quæ in Hispania generali consuetudine non solvuntur ex negotiatione, militia, & similibus, Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 22. *num.* 41. prædiales vero illi Ecclesiæ debentur, in cujus territorio prædia sunt, *capite* 18. *hoc titul. capite final. de parochiis*. Tertia, nam personales debentur deductis expensis, *capite pastoralis*, *hoc titul.* prædiales vero illis non deductis, ex præsenti textu. Aliæ etiam sunt decimæ extraordinariæ pro tempore, & causa aliquo modo indictæ ab habentibus potestatem, ut decima, de qua *in Clement.* 2. *hoc tit. extravagant. unica*, *eod.* & decima pro subsidio Terræ Sanctæ, aut belli causa, de qua *in c.* 2. *hoc titul. in* 5. *compil.* & late agit Roussel. *lib.* 5. *histor. Jurisd. Pontif. c.* 2. quam decimam belli gratia contra Saracenos initi, sæpius Romanus Pontifex ex fructibus Ecclesiasticis Regibus nostris concessit, ut referunt Spondanus *in continuat. Baronii*, *anno* 1275. P. Gregor. *dict. c.* 20.

5 De quibus rebus decimæ debeantur.

Deinde sciendum est decimas, tam prædiales, quam personales, deberi ex omnibus fructibus, & proventibus, tam ex prædiis, quam ex hominis ministerio productis, & paratis, *c. non est*, *c. nuncios*, *hoc tit.* Suarez *ubi supra*, *c.* 34. Barbosa *dicto cap.* 28. §. 1. nam non est major ratio solvendi decimas ex una re, quam ex alia. Deinde quia si institutæ sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, æqualiter illi egent decimis unius prædii, quam alterius. Hebræi autem decimas solvebant ex omni esculento hominis, cujus incrementa sunt de terra: ex rebus tam natis ex area, quam ex torculari, bobus, & ovibus, ac aliis animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt, *cap.* 17. & 23. *Levit.* Abulensis *in c.* 32. *Matthæi*, *q.* 145. Etiam hortensia, vel medicinalia quæque, modo esui hominibus essent, in hunc censum veniebant, veluti mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia, quorum nomina necdum in lege concepta erant, sed & in Evangelio, *Luce c.* 11. *vers.* 42. *Matthæi vers.* 3. *cap.* 23. ibi? *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum*. Ubi Chrysostomus explicat, decimas datis, ut justi judicemini. Hieronymus, decimas exigitis, etiam de minimis, curantes ut lex fervetur in quantum vobis est utilis, cetera vero opera justitiæ parvipenditis. Utramque referunt Albertus Magnus, Tostatus & Lira: itaque requirebatur, quod hominis esculentum esset, quod de terra sumeretur, quod deponeretur in horreis, cellis, vel apothecis, ut ex Thalmudicis notavi *in c.* 1. *hoc tit.* Cum ergo in lege veteri ex omnibus fructibus prædiorum decimæ solverentur, & in lege gratiæ ex omnibus fructibus solvi debeant, ne Christiani sint minus liberales erga sacerdotes legis gratiæ, quam Judæi erga suos Levitas; ideo debentur decimæ ex omnibus proventibus rerum, tam mobilium, quam immobilium; exempli gratia ex omni grano, & vino, *cap. quicumque*, 16. *q.* 7. *cap. non est*, *hoc titul.* oleo, pomis, & fructibus arborum, *cap. decima*, 16. *q.* 1. ex leguminibus, *cap. ex multiplici*, *hoc tit.* ex fœno, *c. pervenit*, *hoc tit.* & quod vulgo dicimus, *alacer.* Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 3. *c.* 21. ex proventibus molendinorum, *c. ex transmissa*, *c. pastoralis*, *hoc tit.* ex pensionibus domorum, *d. c. pastoralis*, *cap. ploriques*, *de pactis*: ex pascuis, five redditibus herbarum, vulgo *de hostas*, *c. commissum*, *hoc titul.* ubi Abbas *num.* 2. Solorzanus *d. c.* 21. *n.* 6. ex lacte, fœtu, & lana, *dict. cap. pervenit*: ex fructibus apum, *c. nuncios*, *hoc tit.* ex omnibus animalibus rusticis, & urbanis, *cap. omnes*, 16. *q.* 7. *d. cap. quicumque*: ex piscibus, & avibus in propriis vivariis, & stagnis inclusis, *d. cap. pervenit*: ex lino, cannabe, & fructo fericeo, vulgo *gusanos de seda*. Rebuffus *de decimis*, *q.* 9. *n.* 11. Moneta *eod. tr. c.* 4. Ferro Manrique *de diffor. utriusque fori*, *q.* 151. Solorzanus *ubi supra*: & si ex uno prædio duplices fructus percipiantur, vel loco unius seminis aliud feratur, ex omnibus decimæ debentur. Valenzuela *consil.* 33. Apud Anglos lex erat, referente Joanne de Hovedeno *in suis annalibus*, *parte posteriori*, in hæc verba: „ De omni annona decima Deo est reddita, & ideo „ reddenda, si quis gregem equarum habuerit, pullum red„ dat decimum; qui unam tantum, vel duas habuerit, de „ singulis pullis singulos denarios præbeat: similiter qui plu„ res vaccas, decimum vitulum, qui unam, vel duas, de sin„ gulis vitulis singulos denarios; & qui caseum fecerit, det „ decimam Deo; & si non fecerit, lac decimet. " Imo ex tempore a Catholicis decima solvitur; quare instituta est Quadragesima, *capite Quadragesima*, *de consecr. dist.* 5. Concil. Troslejan. *can.* 6. Nicolaus *ad Consulta Bulgar.* ibi: *Tempore Quadragesimæ, quo Deo carnis nostræ decimas damus, omni voluptati est renuntiandum*. D. August. *serm.* 219. ibi: *Et quod majus est, non rerum omnium & proventuum, sed & ipsorum dierum decimas Deo dare debemus*. D. Greg. *in homiliis*, apud Burchardum *lib.* 13. *Decreti*, *c.* 1. Carnot. *par.* 4. *c.* 34. ibi: *Si per trecentos sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus*. Illustrat Filesacus *de quadrag. cap.* 4. Benedictus Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 10. *tr.* 8. *disquisit.* 1. Baronius *anno* 57. 136. & 173. Ayala *de traditionibus*, *fol.* 243. Azor. *tom.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 14. Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 50. Severinus Binius *in not. ad epist.* 1. *Thelesphori*, Coriolanus *in can.* 69. *Apost.* Aloix *in notis ad vitam S. Dionysii*, *cap.* 2. Carrier. *tom.* 2. *Digesti fidei*, *fol.* 536. Tandem ex omni negotio, & artificio decimæ præstantur, *d. c.* 10. ut ex captis in bello, ex furnis, & lapidicinis, auri, & argenti, vel aliorum metallorum fodinis; an vero ex hæreditate, vel legato decima debeatur, disputant Fagundez ubi supra *li.* 1. *c.* 2. *n.* 5. Moneta *d. c.* 4. *n.* 27. Barbosa *ubi supra*, *n.* 28. Hunnius, *ubi proxime*, *c.* 5.

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

6 Decimæ integræ præstantur.

Rursus sciendum est, decimas prædiales statim fructibus perceptis persolvendas esse, esse præsenti capite, & ex lege 17. *Luogo que sean cogidos*; adest *tit.* 20. *pare.* 1. & tardius dare peccatum est, quia minus solvit qui tardius solvit, *l. si cui* 12. *in fine*, *ff. de V. S. l. fin. Cod. de plus petit.* & ideo solvendæ sunt antequam petantur. Rebuffus *q.* 12. *de decimis*, *n.* 7. adeo ut ad horrea clericorum a laicis deferendas esse decimas, docuerit Glossa *verbo Horrea*, *in cap. revertimini*, 16. *q.* 1. & *in c. decimæ*, *verbo Horreum*, 16. *q.* 7. quam sequuntur plures congesti a Covarruv. *lib.* 1. *variar. c.* 17. *n.* 8. Padilla *in l. post mortem*, *n.* 18. *C. de fideicomm.* Guttier. *lib.* 2. *canonic. c.* 21. *n.* 43. Franchis *decis.* 124. Azevedo *in l.* 4. *tit.* 5. *lib.* 1. *recopil.* quod intelligendum est cessante consuetudine contraria, quæ tempus, & modum præscribat ad decimarum præstationem, quæ servanda est, dummodo ex ea fraus non sequatur, *l.* 2. *tit.* 5. *lib.* 1. *recopil.* Unde improbanda est sententia Archidiaconi, & aliorum, quos refert Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 1. *ordin. n.* 20. qui docuerunt, decimas non deberi a Laicis, nisi a sacerdotibus petantur: quibus non suffragatur præsens textus, & *in d. c. pervenit*, *hoc titul.* ubi monitio desideratur; nam ea requiritur ad hoc, ut decimas non solventes excommunicari valeant, *d. c. omnes*, 16. *qu.* 7. cum monitione non præmissa nemo excommunicari possit, *cap. sacro*, *de sent. excommun.* non vero ut teneantur sub peccato mortali, quod committunt decimas non solventes absque ulla interpellatione, argumento legis *magnam*, *Cod. de contrah. stipul.* docent Rebuffus *de decimis*, *quæst.* 12. *num.* 8. Azor. *part.* 1. *Inst. lib.* 7. *c.* 35. *n.* 17. Theophilus *tom.* 12. *tr. mala e bonis Eccl. c.* 9. *n.* 7. Decimæ autem personales solvendæ sunt in fine anni, cum particularis solutio non levia soleat incommoda afferre, *leg. plane*, *ff. famil. erciscæ. c. ex literis*, *de pignor.* docent Glossa *verbo Annis*, *in c. revertimini*, 16. *q.* 2. Abbas *in c. pervenit*, *hoc tit.* Rebuffus *d. q.* 12. *n.* 4. Etiam sciendum est, decimas solvendas esse in ea specie, in qua res solent esse juxta communem hominum commercium, & ita solvendas esse in grano, non in spica; in vino, non in uvis; in oleo, non in olivis, *c. quicumque*, 16. *q.* 7. *c. non est*, *hoc tit.* & ex fructu apum solvitur decima in cera, & melle: Hostiensis, & Abbas *in c. nuncios*, *hoc tit.* & ideo cum controversum esset, an decima sacchari solvenda esset ex ipsis cannis, ex quibus saccharum educitur; an vero ex sacchari jam confecto, resolutum fuit a Rota in causa Cannarien si, solvendam esse ex saccharo, ut referunt Mohedanus *decis.* 68. & 152. Marquesanus *de commiss.* 2. *par. c.* 4. *n.* 31. Nec contrarium docetur in præsenti textu, ubi statuitur, decimam solvendam esse in specie, in qua colliguntur fructus, ftatim ipsis collectis; cujus argumento idem tenuit Speculator *ad hunc titulum*, *in fine*, *ex leg. quæ adeo* 7. §. *cum quis*, *ff. de acquir. domin.* Nam respondendum est cum glossa in præsenti, *verbo fructus*, decimas solvendas esse quanto citius fieri possit, nec ideo sequi, solvendas esse antequam species reducantur ad usum communem. Etiam animalium decimæ solvendæ sunt, quando non indigent lacte materno, ut earum solutio aliquod commodum afferat recipienti, & ne ex præmatura præstatione inutilis fiat, *l. si soluturus* 37. *ff. de solut. l. stipulatio* 38. §. *inter*, *ff. de verb. oblig. l. solent*, §. 1. *de aliment.*

7 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis, ratio prioris partis præsentis assertionis provenit ex eo, quia decimæ solvuntur, ut per earum præstationem recognoscatur Deus ut supremus Dominus omnium rerum, juxta illud Psalmi 23. *Domini est terra*, & *plenitudo ejus*. In cujus dominii recognitionem Dominus decimas sibi reservavit, *cap. tua* 26. *c. cum non sit* 33. *hoc tit. l.* 17. *tit.* 7. *part.* 1. *l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 1. *recop.* Igitur si Domini est universa terra, ex universis fructibus ejus decima præstari debet. Deinde quia si decimæ ab Ecclesia præceptæ sunt, & assignatæ in clericorum, & pauperum sustentationem; unde plerumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium animarum, *cap. decima*, *cap. quoniam*, 16. *q.* 1. *c. tua nobis*, *hoc tit.* Inde ex omnibus rebus licite acquisitis decimæ præstari debent, ut ita facilius Ecclesiæ ministri sustententur. Secundæ partis conclusionis ratio provenit ex eodem principio; nam Deus, tanquam Dominus universalis, in recognitionem dominii sibi reservavit decimas fructuum eodem modo, quo dominus est terræ, ac proinde nullis deductis expensis. Deinde, nam licet fructus civiliter accepti, sumantur deductis expensis; attamen naturaliter appellantur eodem modo, quo nascuntur: sed præceptum solvendi decimas ex fructibus terræ, de fructibus naturaliter perceptis intelligitur: ergo decimæ non deductis expensis solvendæ sunt. Rursus, nam fructus, prout ex Dei beneficio proveniunt, sunt quicquid ex fundo nascitur: sed fructus omnes nascuntur in fundo sine expensarum deductione: ergo ex illis expensis non deductis decimæ debentur.

8 Respondetur difficultatibus.

Nec obstat prima difficultas supra adducta, pro cujus solutione sciendum est, satis dubium esse apud Interpretes, an ex rebus illicite acquisitis decimæ debeantur? In qua quæstione Hispanus *de decimis*, *qu.* 3. & 10. docuit non deberi, motus *ex c. oblationes*, 90. *dist.* ubi statuitur, oblationes diffidentium fratrum recipi non debere, *c. de viro* 12. *q.* 2. ubi non recipiuntur oblationes sacrilegi, *c. miror*, 17. *q.* 4. ubi nec ejus, qui fuglentem ad Ecclesiam extraxit, oblatio admittitur, *c. quia in omnibus*, *de usuris*, ubi rejicitur oblatio usurarii & meretricis. Alii discrimen constituunt inter eos, qui ita res injuste, & illicite acquirunt, ut dominium earum non assequantur, ut fures, raptores, & similes, qui decimas ex eis rebus non præstant; tum quia earum dominium non habent; tum quia non possunt dici acquisita, quæ restitutioni obnoxia sunt: & inter eos, qui licet turpiter accipiant, tamen turpiter non retinent,

l. 4. §. *sed quod mercatrici*, *ff. de conduct. ob. turp.* & ex his rebus dicunt quod decimæ debeantur: ita Moneta *de decimis*, *c.* 4. *n.* 49. Barb. *ubi sup. n.* 32. Sed prior opinio veritati propius accedit; siquidem non sine magno scandalo decimæ ex hujusmodi proventibus recipi possunt. Accedit ea ratio, ne dicatur Ecclesiam mercedem prostibuli recipere, ut Gentiles accipiebant tributum ex meretricio quæstu, ut referunt Svetonius *in Caligula*, Lampridius *in ejus vita*: ex quibus, & aliis notarunt Roa *lib.* 3. *singul. cap.* 13. Avendanno *de metu lib.* 2. *c.* 41. *num.* 19. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex d. l. fructus*, *ff. solut. matrim.* nam omissis variis solutionibus, dicendum est, fructus vel considerari prout sunt lucrum, & respiciunt commodum usufructuarii; vel secundum se, ut nascuntur ex arboribus, & terra. Primo casu accipiuntur sumptibus deductis, quia restitutio illud præstat quod abstulit læsio, *l. quod si minor*, §. *restitutio*, *ff. de minor. l. videamus*, §. *in Equiana*, *ff. de usuris*: quo casu accipiuntur textus *in d. l. fructus*, *l.* 1. *C. de fructib. & litium*, *l. si a Domino*, §. *fructus*, *ff. de petit. hæredit. l. fundus* 51. *ff. famil. erciscund.* unde sequitur, legatarium, cui legantur omnes fructus fundi, non eximi ab expensarum, quæ necessariæ sunt, præstatione, *l. fin. ff. de usufruct. legat.* probat P. Barb. *in d. l. fructus*, *ff. solut. matrim.* in secundo vero casu, si fructus per se tantum, & ut nascuntur, considerentur, deductioni expensarum locus non est; tunc enim non ut lucrum considerantur; unde cum decimæ ex fructibus, prout ipsi nascuntur, debeantur, ideo non deductis expensis solvendæ sunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis; nam numquam quantitas seminis redicimatur, cum illa necessario moriatur, ut fructum afferat, & sic totum quod nascitur, de novo provenit; unde ex omni ea quantitate decima semel præstatur. Nec interest, quod interdum propter sterilitatem, non amplius quam quantitas seminis colligatur; nam compensanda est ea sterilitas cum ubertate alterius anni, ut considerat P. Suar. *ubi sup.* Nec textus *in d. c. ex parte* 21. refragatur; verum enim est, ex decimis personalibus impensas deduci, non vero ex prædialibus. Cujus discriminis rationes varias adducunt Doctores. Prima, quia decimæ personales præstantur tantum ex lucro, *c. pastoralis*: sed lucrum dici non potest, nisi deductis expensis: igitur antea expensæ deduci debent. Secunda, quia debentur ex rebus acquisitis: sed quod erogatum est, acquisitum dici nequit: ergo ex eo decima non debetur. Tertia, & propria ratio nascitur ex supra adductis; nam cum decimæ prædiales debeantur, quia Dominus dum Hebræis præceptum decimarum dedit, non respexit ad fructus civiles, sed naturales: ita cum personales debeantur tantum ex lucro, Ecclesia respexit ad fructus civiliter acceptos, quia jam jus civile vigebat; & sic ex lucro civiliter accepto decimæ præstantur. Nec obstat textus *in d. c. non est*; nam licet indefinite loquatur, & sic referri possit ad omnia præcedentia, *l. jam hoc jure*, *ff. de vulgari*; tamen ex necessitate materiæ, & ne sequatur jurium antinomia, restringendus est ad decimas tantum prædiales, ob prædictas rationes, ut post Suar. & Barbosam docet Hunnius *ubi supra*, *c. de decimis*. Unde infertur, colonum partiarium nullo modo pro portione sua deducere expensas, *c. tua nobis*, *hoc tit.* Moneta *in c.* 6. Carc. *de expensis*, *q.* 1. *n.* 1. Azor *par.* 1. *Instit. lib.* 2. *c.* 19. *q.* 4. ita tamen, ut nunquam de una, eademque re redecima debeatur, cum duplex decima omni jure repugnet. Innoc. *in c. cum non sit*, *de decimis*. Unde Dominus prædii locati, qui recipit mercedem locationis, decimam solvere non debet, cum jam decima sit soluta ex fructibus, & præsumatur locatio facta salva decima. Barb. *de off. parochi c.* 28, *n.* 99. nisi præscriptione, aut privilegio contrarium inductum sit; tunc enim eorum ratione etiam redecima præstari valet, ut probat late Barb. *d.* §. 1.

CAPUT VIII.

Idem *Monachis de* a *Neub.*

Dilecti filii nostri Abbas, & fratres Sanctæ *b* Crucis, transmissa nobis quæstione demonstraverunt, quod prædia, unde decimas, & in magna parte sustentationem habere consueverunt, conduxistis, & recepistis ad firmam. Unde quoniam iidem fratres ex hoc immoderate, & enormiter gravantur, nec fuit intentionis nostræ, aut antecessorum nostrorum, ut de possessionibus, quas conducitis, decimas non debeatis persolvere: Universitati vestræ m. præ. ut eis de fructibus de prædiis, quæ conduxistis in parochiis suis, de quibus consueverunt decimas percipere, plenarie persolvatis, vel cum ipsis tam pacifice, & amicabiliter conveniatis, quod nulla inter vos debeat scandali malitia suscitari, nec vos videamini ultra quam vobis indultum est, manus extendere.

NOTÆ.

1 a *Eub.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & post Concilium Lateran. *par.* 13. *cap.* 2. Varie tamen emendatur a Glossa marginali, sed vere legendum est, *de Neubothel*: Monasterium enim hoc de Neubothel, est in regno Scotiæ, de quo hæc refert Nicolaus Arspheldius *in apparatu*, *num.* 26. *Neubothel*, *alias Neuthbotle*, *est in Regno Scotiæ*, *in Laudonia* (alii in Lonthiania) *Ordinis Cisterciensis*; *fundat Sanctus David Rex*, *de quo mentio in litteris Clementis III.* Ex Scriptoribus Scotiæ idem refert Manrique *annal. Cisterc. tom.* 1. *anno* 1140. *cap.* 14. *num.* 4. Unde cum jam a temporibus Hadriani IV. ut retuli *in c.* 3. *hoc tit.* Monachi Cistercienses exempti essent a solutione decimarum ex prædiis propriis laboribus, sumptibusve cultis; ideo intendebant in præsenti specie, etiam de prædiis ab aliis conductis, sed propriis manibus cultis, decimas solvere non debere.

2 b *Sanctæ Crucis.*) Monasterium sanctæ Crucis, vulgo Halyrudhovus, est in Laudonia prope Regiam, & Imburgum, ubi die festo Sanctus David Rex venationi intendens, a cervo percussus, dum cornu comprehenderet, Crucis imaginem, non cervi cornu vidit. Magnificentissime conditum est, & D. Augustini Canonicis concessum anno 1113. ut refert Pennotus *l.* 2. *hist. Canonicor. Regul. cap.* 36. *num.* 5. Istis autem Canonicis decimæ debebantur, ut parochis, quia Sacramenta ministrabant in propriis Ecclesiis, ut constat ex verbis sequentibus, ibi: *Non parochis suis.*

COMMENTARIUM.

Variis privilegiis monachos exemptos fuisse temporibus Alexandri III. a solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & sumptibus cultis, jam probavi *in c.* 3. *hoc tit.* Unde ambigebatur in præsenti specie, an ipsi monachi virtute privilegiorum exempti essent a præstatione decimarum ex illis prædiis, quorum dominium non habent, veluti ex prædiis ab aliis conductis? Et communis DD. opinio ita distinguit, ut si privilegii formula sit, quod non solvant decimas de prædiis suis, vel propriis, tunc teneri monachos ex prædiis conductis decimas persolvere: si vero privilegii formula sit, quod non solvant decimas de prædiis, quæ habent, tunc nec de prædiis conductis decimas debere, quando prædia illa suis manibus, vel saltem sumptibus excolunt, juxta textus *in c. decimas*, 16. *q.* 1. *c. ex parte*, *hoc tit.* nam si religiosi exempti agros conductos propriis manibus, vel sumptibus colant, fructus ex laboribus suis sunt percepti; unde ex eis decimas præstare non debent. Sed cum habeamus præsentem Alexandri III. decisionem, non est cur hac distinctione utamur. Alexander enim expresse statuit, de prædiis a se conductis monachos decimas solvere debere, & recte; nam verba privilegii, de quo *in d. c.* 3. *c. ex parte*, ibi: *Laborum suorum*, propria significatione comprehendunt tantum prædia, in quibus dominium habent, pronomen enim illud *suorum*, dominium significat, *c. quo jure*, 8. *dist. l.* 2. §. 1. *ff. de relig.* ideo ad prædia conducta porrigi non possunt. Accedit: nam hujusmodi privilegia ita interpretanda sunt, ut quanto minus lædant jura parochialia. Barbosa *de offic. Parochi*, *c.* 28. §. 3. *n.* 64. probavi *in c.* 4. *hoc tit.* Sed si ad prædia conducta privilegium hoc protraheretur, facile conductis prædiis a monachis fraus fieret juri parochiali: quare ad ea privilegium non est protrahendum. Difficultas tamen non levis est circa prædia in emphyteusim accepta a monachis. Et etiam ex eis prædiis propriis manibus cultis decimas esse præstandas, docuit P. Suar. *d. l.* 1. *de decimis*, *c.* 19. *num.* 12. Sed contrarium, & rectius, docuerunt Covar. *l.* 1. *var. c.* 17. Guttier. *l.* 1. *canonic. c.* 21. nam prædia emphyteuticaria vere, & realiter propria censentur, saltem quoad dominium utile, *l.* 1. *C. de jure emphyt. l.* 2. *C. si ager vectig.* ergo cum ipsa prædia pertineant ad dominium monachorum, & propriis sumptibus excolantur, erunt immunia a præstatione decimarum, etiam virtute ipsius privilegii: tum etiam, quia emphyteusis valde differt a locatione, §. *adeo*, *Inst. de locat. l.* 1. & 2. *C. de jure emphyt. l.* 28. *tit.* 8. *partit.* 5. sed in præsenti tantum a prædicto privilegio excipiuntur prædia conducta: ergo non debet Alexan. III. extendi ad prædia emphyteuticaria, cum non ita facile in fraudem juris parochialis possint prædia a religiosis in emphyteusim accipi, ac locari.

CAPUT IX.

Idem *Abbati & Fratribus de* a *Lorongio.*

Suggestum est nobis ex parte vestra, quod Abbas, & fratres monasterii de *b* Ursino decimas a vobis auferre conantur, & alia damna, & gravamina vobis irrogare non cessant. Quia vero non decet honestatem vestram, sive religionem monasticam, litibus, & contentionibus intendere, d. v. p. A. s. m. consulimus, & hortamur, quatenus cum prædicto Abbate, & Fratribus super decimis ipsis, & aliis, unde inter vos est controversia, pacifice conveniatis, ne pro hujusmodi contentionibus fama vestræ Religionis valeat denigrari; nam quando Romana Ecclesia ordini vestro privilegia dederat de decimis, ita erant rara, quod exinde nulli poterat de jure scandalum suboriri: sed nunc per gratiam Dei in tantum sunt augmentatæ, ac possessionibus ditatæ, quod multi viri Ecclesiastici de Fratribus vestris apud nos *c* querelam sæpe proponunt.

NOTÆ.

1 a *Orongio.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 9. in sexta autem habetur *Dolon.* sed utrobique male; legendum enim est *Dalon.* nam Dalonense monasterium est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Lemovicensi, fundatum anno 1121. ut ex Auberto Mireo referunt Manrique *annal. Cisterc. dicto anno* 1121. *cap. fin. num.* 7. Fratres Sammarthani *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 326.

2 b *Ursino.*) Forsan monasterio hoc Ursinense, seu Usernense, est Ordinis D. Benedicti, de quo hæc leguntur in Chron. Laufredi, edito a Philippo Labeo *tom.* 2. *Biblioth. fol.* 263. *Eo anno cœnobium Usernense nonas Maii*, *luna* 9. *hora noctis* 1. *igne crematum est in diebus Richardi Abbatis.* Fundatum fuit in diœcesi Lemovicensi ab Hildegario Episcopo, ut referunt Fratres Sammarthani *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 961. qui illud Uzercense appellant. Ad Abbatem enim, & monachos hujus monasterii spectabant decimæ, de quibus in præsenti, forsan quia Ecclesiam parochialem regebant, aut privilegium ad eas percipiendas a Sede Apostolica impetraverant.

3 d *Querelam proponunt.*) Unde Richardus Cantuariensis Archiepiscopus, apud Petrum Blesensem *epistol.* 82. acriter invehitur in ipsos monachos ex eadem causa, videlicet quia occasione exemptionis decimarum, cum amplia prædia possiderent, jus parochiale admodum lædebatur. Verba Richardi retuli supra, *in c.* 4.

COMMENTARIUM.

4 Cum monachi Cistercienses exempti essent a decimarum solutione ex prædiis propriis laboribus, ac sumptibus cultis, & ampia prædia possidere cœpissent, magnum præjudicium irrogabatur parochis, ut propositum fuit in Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. ut refert Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc. an.* 1179. *cap.* 3. Unde Alexander III. decrevit, hujusmodi privilegium revocandum esse, cum cœpisset admodum esse damnosum; quod etiam docetur *in cap. quid per novale*, *de verb. sign. l.* 4. *in fine*, *l.* 5. *tit.* 10. *partit.* 1. & in quocumque privilegio regulariter observatur, *leg. ex facto* 43. *ff. de vulgari*, ibi: *Iniquum fieri incipit privilegium Principis.* Et *cap. quanto*, *de consibus*, *l.* 1. §. *Trebatius*, *ff. de aqua quotid.* unde ajebat Tacitus *lib.* 3. *histor.* quod apud Sapientes casa habebantur, quæ nec dari, nec accipi salva Republica poterant. Exemplum extat in actis Alphonsi, & Sancii apud Marianam *lib.* 2. *histor. Hispan. cap. ultim.* & illustrat Grotius *lib.* 2. *de jure belli*, *c.* 14. *num.* 12. Nec obstat regula *Decet*, *de regul. juris in* 6. ubi docetur, privilegium Principis perpetuum esse debere; nam id procedit, nisi adsit causa publicæ utilitatis, quæ suadeat revocationem privilegii, juxta casum hujus textus, & aliorum, quos adducunt Glossa, & Pechius *in dicta regula Decet*; vel cum privilegium concessum est ex causa onerosa; tunc enim revocari non potest, quia transit in vim contractus, ex quo Princeps etiam subditis efficaciter obligatur, *cap.* 1. ubi vulgo notatur, *de probat.* Illud tamen dubitari solet, an eo casu, quando appareat, ex tali emptione Ecclesiam enormiter læsam esse, ut privilegium ipso jure amittatur, sit necessaria superioris revocatio? Quam quæstionem disputant Felinus *in c. cum accessissent*, *de constit.* Panormitanus *in præsenti*, *n.* 4. Et communis antiquorum resolutio, discrimen esse assignandum: aut videlicet privilegium est insertum in corpore juris, aut non est insertum. In primo casu asserunt, sit superveniente enormi læsione Ecclesiæ, non revocatur ipso jure privilegium; secus tamen in secundo casu. Sed hæc distinctio sustineri non potest, *ex l. ex facto*, *ff. de vulgari*, ubi privilegium patri concessum, quod posset pro filio furioso testari, cessante furore, ipso jure revocatur, absque aliqua declaratione. Quare omissis variis sententiis, dicendum est, quod si ipsi privilegiato constiterit Ecclesiam enormiter læsam esse ex privilegio, eo ipso absque alia superioris declaratione amittere privilegium in foro interiori, adeo ut decimas, quas non solverit, teneatur in foro interiori restituere, ex celebri doctrina Glossæ *in c. recepta* 25. *q.* 2. Et ratio est, nam eo casu constat privilegiato de mente concedentis; & semper privilegium habet intrinsece eam conditionem, videlicet si Ecclesia non lædatur enormiter. Si ergo in principio concessionis talis læsio impediret privilegii concessionem, multo magis si superveniat, faciet illud cessare; & eo casu non poterit privilegiatus tali privilegio uti in foro conscientiæ: at in foro contentioso non poterit Ecclesia parochialis propria auctoritate cogere Religiosos ad *decimarum solutionem*, *sed necessaria est judicis sententia*: at vero si enormitas læsionis liquido non appareat, ita ut arbitrium superioris necessarium sit, tunc adeundus est Summus Pontifex, qui juxta rei qualitatem decernat, an privilegium eo casu locum habeat, necne; nam solus ipse, qui privilegium concessit, potest de ejus viribus cognoscere, ut probavi *in cap. cum venissent*, *de judic.* Id vero summe notandum est, quod etsi eo casu declaretur a summo Pontifice læsionem enormem esse, adhuc poterit ex ipsius voluntate sustineri privilegium quoad aliam partem: quod ab aliis Ecclesiæ Prælatis ex delegatione cognoscentibus fieri non potest; quia eo ipso, quod constiterit Parochiam esse enormiter læsam, tenentur declarare privilegium in totum cessasse, ut in præsenti textu supponitur.

CAPUT X.

Idem *a Tarraconen. Episcopo.*

Ex parte tuæ fraternitatis noveris perveniisse ad nostram audientiam, quod albi monachi, & *b* nigri, & quidam alii religiosi viri Ecclesias tuæ jurisdictionis redditibus decimarum spoliare præsumunt occasione privilegiorum, quæ sibi Romana indulserit Ecclesia. Sane tuam nolumus latere prudentiam, quod sanctæ memoriæ prædecessores nostri fere omnibus Religiosis decimas laborum suorum concesserant; sed bonæ memoriæ predecessor noster *c* Hadrianus solis fratribus Cisterciensis Ordinis, & Templariis, & Hospitalariis decimas laborum suorum indulsit: ceteris autem tantum, ut de novalibus suis, quæ propriis manibus, & sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de *d* hortis suis decimas non persolvant, concessit: quem super his imitati sumus, quia ii, quibus indultæ sunt decimæ de *e* novalibus suis, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis, hac occasione decimas de aliis rebus Ecclesiæ suæ non debent, nec possunt subtrahere, vel sibi aliquid ulterius vindicare.

NOTÆ.

1 a *Tarracon.*) ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 10. post Concilium autem Later. *p.* 13. *c.* 5. habetur *Trecens.*; sed retinenda est communis littera videlicet *Tarrac.* nam in ea Metropoli erant temporibus Alex. III. Templarii, Hospitalarii, Monachi Benedictini & Cistercienses: de Tarrac. nonnulla notavi *in c.* 1. *de his*, *quæ vi.*

2 b *Albi Monachi*, *& nigri.*) Nigrorum Monachorum mentio fit a Flavio Dextro *in chron. anno* 419. ibi: *Canali in Lusitania monachi nigri ab anno* 393. In cujus commentariis Vivar. existimat, eos fuisse discipulos S. Martini, qui ut Sulpitius Severus auctor est, plura construxit monasteria, non solum in Mediol. Tarracon. verum & in aliis Provinciis, & eos nigro habitu usos fuisse tradit P. Cluniac. *lib.* 4. *c.* 17. Sed vere monachi nigri jam a septimo Ecclesiæ sæculo dicti fuerunt monachi Benedictini, quia atris utebantur vestibus, & ita pro synonimis habebantur nigri monachi, & Benedictini, ut late probant Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti*, *an.* 523. *c.* 5. Benedictus Hæphtenus *lib.* 1. *disq. monastr. tr.* 3. *disp.* 3. Cæpit autem hujusmodi nomenclaturæ ratio pro distinctione ipsorum, & Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, qui albis utebantur vestibus, ut refert Joannes de Vitriaco *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

c. 13. *hist. Occid.* ibi: „ Cum igitur a priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantum fuissent Regularium diversitates, „ monachi scilicet nigri, sancti Benedicti regulam profitentes, „ & canonici albi secundum regulam B. Augustini viventes; post- „ quam peccatis exigentibus, primo modica negligentes, paula- „ lum cadere cæperunt, tandem ad tantam dissolutionem plu- „ res Regularium conventus devenerunt, quod viri timorati, „ & prudentes, sub alio habitu, & aliis institutis Domino mi- „ litaturi ab ipsis receserunt. „ Sed postquam Cistercienses habitum album induerunt anno Christi 1103. ut refert Manrique *tom.* 1. *eodem anno*, *cap.* 1. quoties in jure legimus monachos nigros, & albos, intelligimus monachos Benedictinos, & Cistercienses: notavit Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *regestr.* 13. *ep.* 122. & nos *in c.* 10. *de tempor. ordin.*

c *Hadrianus.*) *Cap.* 3. *& 4. hoc tit.*

3 d *Hortis.*) Unde Pontifex *in c. nimis grave*, *de excessib. Prælat.* damnat inter alios excessus Episcoporum, illum videlicet, quia a religiosis petebant decimas ex hortis propriis. Et licet horti variæ sint acceptiones, quas tradunt Pater Serlogus *tom.* 3. *in Cantica*, *c.* 5. *vers.* 1. *vestig.* 31. *n.* 1. Lorinus, & Pineda *in c.* 2. *Eccl. vers.* 5. ad ea verba, *Feci hortos*, *& pomaria*, in præsenti tamen accipitur pro loco septo, & munito. Et licet plerumque ad olera producenda colatur, juxta *diffinitionem*

traditam a Gregorio Beyerlink *in Theat. vitæ hum. tom. 4. verbo Hortus*, ubi ait: *Hortus eſt locus munitus, & plerumque ſeptus ad olera producenda, fructuſque arborum voluptatis gratia comparatos*. Tamen ex quibuſcumque fructibus in horto perceptis, veluti ex frumento, hordeo, vel aliis ſeminibus, decimæ non debentur, cum abſolute religioſis indultum ſit, ut ex hortis decimas non præſtent. Quare nec genus fructuum, nec quantitas, ſeu modus terræ attendi debet.

e *De novalibus.*) Hæc verba, & textum expoſui *in cap. 4. hoc tit.*

CAPUT XI.

a Idem.

LIcet de benignitate Sedis Apoſtolicæ ſit vobis indultum, ut de laboribus veſtris, quos propriis manibus, vel ſumptibus colitis, nemini decimas ſolvere teneamini: propter hoc tamen non eſt vobis licitum cuilibet de terris veſtris decimas ſubtrahere, quæ traditis aliis *b* excolendas. Relatum eſt ſiquidem auribus noſtris, quod cum terras quaſdam, quas in decimatione dilecti filii noſtri Theſaurarii Senonenſis habetis, detis ruſticis veſtris excolendas, exinde decimas, ſicut debetis, non ſolvitis, nec facitis a ruſticis ipſis exſolvi. Quoniam igitur, quanto arctius vos, & Ordinem veſtrum diligimus, tanto minus vos, & Ordinem veſtrum volumus efficere, quæ ſunt honeſtati contraria, vel obvia rationi, aut ex quibus privilegiorum noſtrorum tenorem tranſgredi videamini, cum privilegium videatur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate: f. v. m, quat, de terris illis, quas in decimatione prædicti Theſaurarii propriis manibus non excolitis, ſed ruſticis traditis excolendas, decimas vobis uſurpare nullatenus præſumatis, ſed eas in propriis eidem Theſaurario faciatis cum integritate perſolvi, ſciturі pro certo, quod ſi præceptum noſtrum contempſeritis, nos ven. f. noſtro Archiepiſcopo Senon. dedimus in mandatis, ut ruſticos, quibus in decimatione præfati Theſaurarii terras dederitis excolendas, ad ſolvendum decimas eidem Theſaurario, appoſcs. diſtricte compellat.

NOTÆ.

a *Dem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* ex qua litteram textus reſtituo: poſt Concilium autem Lateran. *p. 13. cap. 6.* legitur, *Fratribus Rhemenſis Eccleſiæ*: ſed cum varia ſint monaſteria, tam Ciſtercienſis Ordinis, quam Benedictini, & aliorum in diœceſi Rhemenſi, non facile deprehendi poteſt, quibus fratribus reſcribat Alexander hic.

b *Excolendas.*) Juxta tradita ſupra *in c. 4.*

CAPUT XII.

a Idem.

AD audientiam noſtram noveritis perveniſſe, quod quidam veſtrum a dilectis filiis noſtris frarribus *b* Ciſtr. Ordinis de laboribus, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolunt, decimas exigere, & extorquere conantur: illud privilegii capitulum Apoſtolicæ Sedis prava interpretatione, ac malitioſe pervertentes, quo eiſdem Fratribus indulgetur, ne de laboribus, aut ſumptibus, quos propriis manibus excolunt, aliquis ab eis decimas exigere audeat. Aſſerunt enim, quod pro laboribus novalia intelligi debent. Unde quoniam Fratres præſcripti Ordinis benignitate Eccleſiaſtica fovere volumus, & ne ullus contra eos materiam habeat malignandi, vel ipſos contra juſtitiam moleſtandi, quemlibet attentius providere: veſtræ f. per A. f. præc. m. quat. a prædictis Fratribus de laboribus ſuis, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolunt, nullatenus decimas exigatis, nec a parochialibus veſtris exigi permittatis, vel quolibet modo extorqueri; nam ſi de novalibus tantum intelligeremus, ubi *c* ponimus de laboribus, de novalibus poneremus; ſicut in privilegiis aliorum quorumdam ponimus.

NOTÆ.

a *Dem.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 3.* poſt Concilium autem Later. *p. 13. c. 8.* habetur *Conventrenſi Epiſcopo, & Officialibus ejus*; & recte, ſiquidem Conventrenſis Eccleſia eſt in Anglia, ut refert Polydor. Vergil. *lib. 1. hiſtor. Anglia, in princip.* cujus Præſuli, & ejus Vicariis, qui Officiales in eo Regno dicuntur, reſcribit in præſenti Pontifex.

b *Ciſtrenſis.*) Legendum eſt *Ciſtercienſis*, de quo præclaro Ordine nonnulla adduxi *in c. cum ordinem 6. de reſcrip.*

c *Ponimus.*) Juxta adducta *ſupra in cap. 4.* ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT XIII.

Idem a *Brixienſi Epiſcopo*.

QUoniam a nobis tua ſolicitudo requirit, quid de decimis novalium tuæ diœceſis tibi ſit ſtatuendum: t. f. ſignificatione præſentium reſpondemus, ut ſi terræ illæ, quæ arabiles ſunt, intra certam alicujus Eccleſiæ parochiam fuerint, decimas earum, tua parte *b* retenta, eidem Eccleſiæ, facias aſſignari. Alioquin ipſas alii *c* Eccleſiæ ſecundum diſcretionem a Deo tibi datam poteris deputare, vel ad opus tuum tenere: ita quidem, quod ſi quis in id contraire præſumpſerit, tu eum Eccleſiaſtica cenſura uſque ad dignam ſatisfactionem percellas: ſententias vero ſuper decimis a *d* Conſulibus datas, præſertim cum Sanctorum Patrum inſtitutionibus obviant, irritas eſſe decernas, & eas omni contr. & ap. poſtpoſita revoces. Quod *e* laicus aliquis a Sacerdotibus, vel clericis decimas de laboribus ſuis in tua diœceſi requiſiverit, eum ab exactione hujuſmodi prorſus ceſſare compellas, & laicos illos, qui a colonis terriam, vel quartam partem laborum ſuorum ante ſolutionem decimarum recipiunt, decimam de *f* portione ſua, ſecundum quod colonus de parte, quæ illum contingit, exſolvere conſueverit, abſque diminutione aliqua iis, quibus jure debentur, facias exhibere.

NOTÆ.

a *Brixienſ.*) Ita etiam legitur in prima collectione. *ſub hoc tit. cap. 25.* & poſt Concil. Lateran. *pag. 50. cap. 40.* De Brixienſi diœceſi jam egi *in cap. tua 5. de procuratoribus*.

b *Tua parte retenta.*) Quarta videlicet, juxta textus *in c. conquerente, de off. Ord. c. de quarta de præſc.* quam exigere poſſunt a parocho, ſi decimæ jam ſint ſolutæ; a parochianis, ſi adhuc eas non ſolverint, Marinis *lib. 1. reſol. c. 81.* licet aliquando ratione propriæ parochiæ integras decimas Epiſcopus percipiat, *c. 1. hoc tit. in 1. collect.* ubi noſter Alexander Mediolan. Archiepiſcopus ita ſcribit: „ Querela venerabilis fratris noſtri Vercell. Epiſcopi ad nos tranſmiſſa pervenit, „ quod quidam clerici in ejus diœceſi conſtituti decimas novalium, quæ ad jamdictum Epiſcopum pertinent, tenere pro „ ſua voluntate præſumunt; laici vero parochiani ipſius, cum „ decimas quaſdam non ſine Creatoris offenſa percipiant, contendunt ſibi decimas novalium vindicare, in quo tanto „ offendunt gravius, quanto ſpecialius decimæ ipſę ad Epiſcopalem diſpoſitionem reſpiciunt, ſuper quibus conſtat, nihil „ laicis fuiſſe conceſsum. Quocirca f. t. per A. f. p. m. quat. „ laicos ad decimas novalium, occaſione, & excuſatione poſtpoſita reſignandas, per excommunicationis ſententiam, ap. „ rem. compellas; clericos autem moneas, & Eccleſiaſtica di- „ ſtrictione compellas, ut eas, quas detinent, memorato Epiſcopo ſine mora, & difficultate in pace dimittant, ut ſub „ examine tuo juſtitiæ non differant plenitudinem exhibere.“

c *Alii Eccleſiæ.*) Quod procedit, quando prælia illa novalia ſunt nullius parochiæ, nec ſub certa Eccleſia conſiſtunt, alias decimæ prædiales ſemper ad parochum, ubi prædia ſunt, ſpectant, juxta ea, quæ dabimus infra *in c. cum ſint homines*.

d *Conſulibus.*) Ideſt Judicibus ſæcularibus, de quorum juriſdictione in præſenti ſpecie merito hæſitari poterat, cum cer-

certum ſit, cauſarum decimalium cognitionem ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectare, *c. fin. de rerum permutatione, c. tua nos, §. fin. hoc tit. c. poſtulaſti, de homic. Clem. diſpendioſam, de judic.* docent Guttier. *l. 1. pract. q. 26.* pluribus relatis Barboſa *de off. Parochi, c. 28. §. 4. n. 1.* Hunnius *in Encyclopedia, tit. de decimis, cap. 7.* Cum enim decimæ ſpirituales ſint, juſque eas percipiendi ſpirituale judicetur, non ad laicum, ſed ad Eccleſiaſticum judicem ſpectat cognitio, *c. 2. c. quanto, de judiciis*. Et licet docuerint Gaillus *l. 1. obſ. c. 38.* P. Suar. *d. tr. de decimis, c. 38. n. 16.* Borellus *in ſumma deciſ. tit. 19. num. 18.* Hunnius *d. c. 7.* judicium poſſeſſorium ſuper decimis coram ſæculari judice diſceptari debere; contrarium tamen docuerunt Covar. *pract. c. 35.* Valaſcus *conſult. 93.* Azor. *p. 1. Inſtit. lib. 5. c. 4.* alii, quos refert, & ſequitur Barboſa *ubi ſup. §. 4.* Anſaldus *de juriſd. p. 2. tit. 4. c. 4. & 5.* Fermoſinus *in c. 5. de foro comp. q. 4.* Leon *tom. 1. deciſ. 3.* Quorum ſententia verior eſt, nam poſſeſſio rei ſpiritualis, licet videatur res temporalis, tamen Judex Eccleſiaſticus de ipſa debet cognoſcere; quia cum qualitas ſpiritualitatis abſorbeat qualitatem temporalitatis, judicium ſpirituale manet. Similiter cum cauſa decimarum facti eſt, judicem adiri poſſe ad cogendum laicum decimas ſolvere, exiſtimarunt Salcedo *ad ll. Recop. in l. 4. tit. 14. l. 3.* Carraſco ad eaſdem leges, *c. 6. §. 2.* Delbene *de immunit. Eccl. 2. tom. c. 10. n. 34.* Tondutus *de prævent. 2. p. c. 25.* Eſcobar *de Pontif. juriſd. c. 22. n. 90.* Caſtillo *de tertiis, to. 7. c. 12.* Germonius *l. 3. de ſacror. c. 18.* ſed etiam eo caſu Judicem Eccleſiaſticum tantum competentem eſſe docuerunt Guttier. *d. q. 26. n. 11.* Olea *de ceſſ. jur. tit. 6. q. 3. n. 18.* An vero conductor decimarum virtute ceſſionis ſibi factæ, vulgo *de recudimiento*, eodem privilegio, ac Eccleſia uti poſſit, & convenire debitores coram Judice Eccleſiaſtico, diſputat Olea *d. q. 3. an. 15.* Apud nos tamen cum Eccleſia, vel conductor decimarum exigit novas, & inſolitas decimas, laici ita gravati Regium Conſilium, aut Cancellarias adeunt, ubi expediuntur Regiæ proviſiones, & retinetur cauſa, *ex l. 6. tit. 4. l. 1. recop.* quam explicant Covar. *pract. c. 35. n. 5.* Carraſco *d. c. 6. §. 2. n. 15.* Avendanno *de exequend. l. 1. c. 1. n. 32.* Valenzuela *conſil. 114. n. 30. & conſil. 146. n. 51.* Guttier. *lib. 1. pract. q. 14.* Salgado *de retent. bullar. 1. p. c. 6. n. 35.* Solorz. *de jure Indiar. t. 2. l. 4. c. 3. n. 26. & lib. 1. c. 22. n. 22.* Salcedo, & Olea *ubi proxime*: quam praxim in Gallia receptam defendit P. Marcha *l. 4. concord. cap. 10.* Circa tertias tamen, quas noſtri Reges poſſident ex privilegiis Sedis Apoſtolicæ, & alios poſſidentes decimas ex conceſſione Pontificia, non leve dubium eſt apud Interpretes. Affirmant ad Judicem ſæcularem pertinere tertianum cognitionem Innumeri relati a Carraſco *ad ll. Regias, c. 6. de decim. §. 1.* Caſtillo *de tertiis, to. 7. c. 12. n. 2.* Barb. *d. §. 4. n. 3.* Moventur ex eo, quia cum iſtæ tertiæ fuerint ex privilegio Pontificis ſeparatæ ab illis decimis, & fint unitæ Regio patrimonio, cenſentur profanæ, argumento textus *in l. 2. §. hoc interdictum, ff. ne quis in loco publico*: ac inde, quia ſicut laicus ratione feudi competens eſt, etiam inter clericos, *c. ex tranſmiſſa, c. verum, de foro competenti, cap. ceterum, de judiciis, l. fin. tit. 26. p. 9.* ita ratione profanationis tertiarum Judex laicus competens erit. Contrariam tamen ſententiam defendunt Azor. *lib. 7. Inſtit. mor. c. 36.* Anaſtaſius Germonius *lib. 3. de ſacrorum immunit. c. 19. n. 9.* quæ opinio ex eo fulcitur, nam credendum non eſt, Pontificem voluiſſe ſuo privilegio abdicare eam juriſdictionem a ſe, niſi expreſſe in ipſa conceſſione contineatur, argumento textus *in c. ex parte, de Capel. monach.* Deinde quia de decimis etiam infeudatis laicis cognoſcit Eccleſia, *cap. proibemus, cum ſimilibus, de decimis*: ergo de tertiis Judex Eccleſiaſticus debet cognoſcere. In hac opinionum varietate, omiſſis traditis a Barb. *in l. Titia, n. 44. ff. ſolut. matr.* dicendum eſt, inſpiciendam eſſe formulam conceſſionis decimarum, ſeu tertiarum: ſi enim Regibus, vel aliis laicis concedantur decimæ, vel aliqua pars earum cum facultate transferendi in ſucceſſores, prout fuerunt conceſſæ tertiæ hujus Regni, cenſentur omnino ſeparatæ a redditibus, & aliis decimis Eccleſiaſticis, & effectæ res mere profanæ, & proprium laicale patrimonium, ex iis, quæ adducit Sarmiento de redditibus, *in defenſion. monit. 54. & 64.* & ideo tunc de eiſdem, tanquam de rebus laicalibus ſæculares Judices cognoſcere poſſunt, Caſtillo, & Carraſco *ubi proxime*, Eſcobar *ſupra, c. 22. n. 90.* Unde cum ex conceſſione Alexandri VI. Gregorii X. & Clementis VII. tertiæ decimarum in Regnis Caſtellæ, necnon & jus percipiendi decimas in novo orbe Indiarum Occidentalium Regi ſpectent cum libera diſpoſitione, ut probant Solorzanus *l. 4. polit. Indian. c. 1.* Azor. *tom. 1. Inſtit. lib. 7. c. 36. verſ. 3.* Borellus *de præſtantia Regis Catholici, c. 59. n. 7.* D. Joan. de Caſtillo *t. 7. controverſ. c. 12.* Callixtus Ramirez *de leg. Regia, §. 31. nu. 3.* Herrera *decad. 1. lib. 8. c. 10. & lib. 6. cap. 19.* Salgado *de protectione Regia 3. part. c. 10. n. 268.* Eſcobar *de purit. ſanguinis, q. 6. §. 4. n. 43.* alii relati a Parexa *de edit. inſtrum. tom. 1. reſol. 3. §. 5. n. 53.* & ita pleno jure, & tanquam ex regalibus incorporatæ ſunt Regiæ Coronæ, argumento capitis *generalis*, juncta Gloſſa *verbo Regalia, de elect. lib. 6.* docent Belluga *in ſpecul. Princip. §. tractemus, n. 38.* Selle *deciſ. 162. num. 23.* Cabedo *dec. 63. Luſit. t. 2. n. 3.* Pereyra *de manu Regia, 1. p. concord. 64. in not.* Caſtillo *ubi ſupra, c. 3. n. 30.* pluribus relatis Solorz. *d. c. 1. n. 30.* facit lex *2. §. 25. tit. 2. l. 9. recopil.* ideo exuerunt naturam ſpiritualium bonorum, & manſerunt profanæ, ac temporales. Sotus *de juſtit. l. 10. q. 4. art. 3.* P. Molina *de juſtit. diſp. 663. n. 10.* Seſſe *d. dec. 162. to. 2. n. 19.* Gratianus *diſcept. 238. n. 19.* Cevallos *de cognit. per viam viol. q. 25. n. 21.* Salgado *de retent. bul. part. 1. c. 1. ex n. 441.* unde ſequitur, cauſas ſuper ipſis tertiis, ſeu decimis emergentes, diſcerpandas eſſe coram judice ſæculari, *d. l. 2. §. 15. l. 1. tit. 21. lib. 9. recop.* Caſtillo *in l. 6. & 13. Tauri*, Bobadilla *lib. 2. polit. c. 18. n. 213.* Giurba *conſ. 80. n. 31.* Felicianus Vega *in c. qualiter, n. 9. de judic.* ſive quæſtio ſit facti, ſive juris, Covar. *pract. c. 39. n. 2.* Cevallos *dict. q. 25. n. 23.* Barboſa *in l. Titia, n. 42. ff. ſolut. matr.* Guttier. *lib. 1. q. 14. n. 4.* Gratian. *ſupra, n. 58.* Seſſe *n. 23.* Barboſa *to. 6. collect. c. a nobis 24. hoc tit. n. 4.* Frazoſo *de regim. t. 1. diſp. 4. membro 7. n. 361.* etiamſi lis diſceptetur inter perſonas Eccleſiaſticas, Suarez *in defenſione fidei, l. 4. c. 14.* Olibanus *de jure fiſci, c. 11. & 14. n. 70.* Æneas Robertus *l. 2. rerum judic. c. 1.* Hieronymus de Leon, *dec. 3. n. 30.* Etiamſi tertiæ penes communitatem refideant, vel perſonam Eccleſiaſticam, quia non inde amiſerunt regaliarum naturam: & quoties agitur de re donata a Principe, cognitio ſpectat ad Judices ſæculares, *l. 57. tit. 6. partit. 1. l. 6. tit. 1. l. 4. recop. l. 10. tit. 7. lib. 9.* probant Pereyra *de manu Regia, c. 37. n. 4.* Barb. *in remiſſ. l. 2. tit. 1. §. 15.* Ant. Faber *in ſuo C. tit. de priv. fiſci, diffin. 2.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 3. c. 1. n. 53. & c. 2. n. 34.*

e *Laicus.*) Propter incapacitatem non habet jus decimarum, ut infra *in cap. prohibemus*.

f *Portione ſua.*) Quæ non fuerat decimata, alias redecimatio non admitteretur.

CAPUT XIV.

Idem a *Rhemenſi Epiſcopo*.

PArochianos vero tuos ad ſolvendas decimas *b* Eccleſiis, quibus eas debent, Eccleſiaſtica debes ſeveritate compellere, quia cum decimæ non ab homine, ſed ab ipſo *c* Domino ſint inſtituræ, quaſi debitum exigi *d* poſſunt.

NOTÆ.

a *Rhemenſi.*) In prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 14.* additur, *pars cap. de Diacono*: unde cognoſcitur, in præſenti referri partem textus *in c. de Diacono 1. qui Clerici, vel vov.* integra autem textus littera extat poſt Conc. Later. *p. 27. c. 12. & p. 26. c. 1.* in præſenti autem reſcribit Alexan. III. Henrico Magno filio Philippi Regis Galliæ, & Ludovici VII. fratri, Rhemenſi Archiepiſcopo, cui etiam ſcribit *in c. 2. 5. 6. & 7. de appel. c. 7. de hæret.* ut referunt Chenu *in ſerie Præſul. Rhem. num. 51.* Manriq. *tom. 3. annal. Ciſterc. anno 1176. cap. 4. num. 5.*

b *Eccleſiis.*) Juxta diſtinctionem perſonalium, & prædialium, quam illuſtrabimus infra *in c. cum ſint homines*.

c *Ipſo Domino.*) An ideo debeantur decimæ a jure divino, exponemus infra *in c. aliquibus, §. illis*.

d *Exigi poſſunt.*) Quam tamen actionem proponere debeat Parochus, apud DD. non conſtat. Condictione ex canone ipſum agere debere, aſſerit Caniſius ad hunc textum, *cap. ult.* quia cum nulla actio ſpecialis jure canonico detur, recurrendum eſt ad conditionem ex canone, ad exemplum condictionis ex lege, *l. unic. de cond. ex leg.* Sed cum in præſenti aſſeratur, decimas ut debitum exigi poſſe, certum eſt, competere actionem perſonalem, & neceſſariam non eſſe conditionem ex lege; imo ſufficere factum in judicio proponere, *ex c. dilecti, de judic.* Illud etiam verum eſt, & ſæpe repetitum, decimas eſſe onera realia ipſorum prædiorum, & ideo in quemcumque poſſeſſorem tranſire, *c. dilecti, c. de terris, c. paſtoralis, cap. nuper, hoc tit.* ideoque poſſeſſorem ſundi teneri ad decimas præteritas non ſolutas a ſuo prædeceſſore, docuerunt Garcia *de expenſis cap. 11. n. 54.* plures relati a Barboſa *d. §. 2. n. 11.* quorum ſententia ſuadetur *ex l. Imperatores, ff. de publ. l. 5. §. fin. ff. de cenſibus, l. penul. & ult. C. ſine cenſu, vel reliquis*, ubi docetur, tributum ex prædio debitum, ut onus reale tranſire in novum poſſeſſorem. Etiam notandum eſt, in cauſis decimarum non ſervari juris ordinem, ſed procedi de plano, & ſine ſtrepitu judiciorum, *Clem. 2. de judic.* intentarique poteſt ſimul judicium petitorium cum poſſeſſorio, *c. 2. & 3. de cauſa poſſ.* & licet in quolibet judicio ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus, *c. 1. de ordin. cognit. c. litteras, c. ex conqueſtu, de reſtit. ſpol.* tamen ſpoliatus per parochum a perceptione decimarum, quas intra ipſius parochiam poſſidebat, non aliter reſtituitur, quam ſi oſtendat privilegium, vel alium titulum, cujus virtute poſſidebat decimas ipſas; textus diſertus *in cap. ad decimas, de reſtit. ſpol. in 6.* ibi: *Niſi evidenter docuerit*. Reſiſtit enim illi jus commune, & favet ſpoliatori; ſiquidem præſumit, poſt diviſionem parochiarum ad ipſos parochos tantum pertinere. Cov. *d. cap. 17. num. 6.* Barboſa *d. c. 28. de offic. Parochi, §. 2. num. 43.* quæ doctrina procedit in laico poſſidente decimas virtute privilegii, & a Parocho ſpoliato: ſed ſi ipſe ſpoliatus ſit ab alio laico, & intendat interdictum, unde vi, ante omnia eſt reſtituendus, juxta juris communis regulas, ut docet Menchaca *uſufreq. o. 89. n. 5.* Etiam proceditur in his cauſis appellatione

tione remota, *cap. tua, el 2. hoc tit.* Salgado *de Regia protect. 3. p. c. 2. n. 63.* Quæ ſententia probatur ex eo, nam in tributis Imperatori ſolvendis non admittitur appellatio, *l. abſtinendum, l. fin. C. quorum appel.* ſed decimæ ſunt tributa debita Principi cæleſti, *c. decima 66. 16. q. 1. c. tua, hoc tit.* igitur ſimiliter in eis appellationi locus non eſt. Accedit, nam decimæ aſſignantur parochis pro alimentis, *c. decimas, verſ. ſed tardius, 16. qu. 1.* ſed in cauſis alimentorum appellatio non admittitur, ut late probat Salgado *d. 3. p. cap. 1.* Igitur nec in cauſis decimarum appellatio quoad effectum ſuſpenſivum admitti valet. Quæ doctrina procedit in caſu textus *in d. c. tua nos*, videlicet cum reus, a quo decimæ petuntur, opponit conſuetudinem, vel præſcriptionem, & condemnatus eſt; ſecus vero ſi agatur cum perſona Eccleſiaſtica, quæ intendit jus habere ad decimas; vel ſi quæſtio ſit inter duas Eccleſias æqualiter decimas vindicantes, vel ſi collector decimarum modum excedat; quia ab exceſſu poteſt appellari. Exceptis tamen his caſibus proceditur appellatione remota, & Judex Eccleſiaſticus poteſt incipere a præcepto de ſolvendo, ut pluribus relatis probat Salgado *ubi ſupr. n. 73.* Nec in eo judicio ulla admittitur compenſatio alterius debiti, ne eo prætextu decimarum ſolutio differatur, ut poſt Monetam, Rebuffum, & alios reſolvit Hunnius *in Encyclop. d. tit. decimis, c. 9. in fine.*

CAPUT XV.

Idem a *Ambianenſi Epiſcopo.*

AD hæc donationem decimæ, quam Abbas ſancti S. *b* de Monſtrali cuidam loco conceſſit per ſucceſſionem tenendam (quoniam Sanctuarium de jure *c* hæreditario poſſideri non debet) viribus carere decernas, & laicum (niſi decimam ipſam ipſi Eccleſiæ libere reſignaverit) vinculo excommunicationis adſtringas.

NOTÆ.

a *Mbian.*) Ita etiam legitur poſt Conc. Later. *p. 50. c. 28.* & in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 27.* ubi additur, *pars c. quoad Sedem*; ut cognoſcatur in præſenti referri ſecundam partem textus *in c. 2. infra, de frigid. & maleſ.* De Ambian. Eccleſia nonnulla adduxi *in c. 37. de reſcr.*

b *De Monſtrali.*) Monaſterium hoc ſancti Salucii Monſtrolienſis eſt prope urbem Monſtrolium in Gallia, Ordinis D. Benedicti, ut referunt Mireus *in ſua Gallia*, Chopinus *de ſacra polit. lib. 1. tit. 4. n. 17.*

c *Hæreditario.*) Ubi late probavi *in c. 1. de præb.* Commentarium hujus textus dabimus infra *in c. prohibemus.*

CAPUT XVI.

Idem a *Marſilien. Epiſcopo.*

DE terris, quas Judæi colunt, tuæ prudentiæ reſpondemus, ut eos ad decimas perſolvendas, vel poſſeſſiones penitus renuntiandas, cum omni diſtrictione compellas, ne forte occaſione illa Eccleſiæ valeant ſuo jure fraudari.

NOTÆ.

a *Marſilien.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 28.* ubi additur, *pars capitis Quod ſuper his*; unde deducitur, in præſenti referri ſecundam partem textus *in c. quia ſuper his, de Judæis.* De Marſilienſi Eccleſia nonnulla notavi *in c. 6. de his, quæ vi.*

COMMENTARIUM.

CIrca obligationem ſolvendi decimas a Judæis, vel infidelibus contraria videntur jura teſtimonia, variæque reperiuntur DD. ſententiæ; ſed pro vera reſolutione, & hujus textus expoſitione diſcrimen eſt conſtituendum inter decimas perſonales, & prædiales; perſonales enim non ſolvunt, qui baptizati non ſunt, *c. ex tranſmiſſa, hoc tit.* docent Suar. *dicto tr. de decim. c. 16. n. 4.* Fagund. *in 5. præcepta Eccl. lib. 2. c. 1. n. 4.* Ricciulus *de jure perſon. lib. 2. c. 9. per totum.* Si enim decimæ illæ præſtantur ratione Sacramentorum, & infideles nulla accipiunt Sacramenta, inde eas decimas ſolvere non tenentur. Accedit, nam obligatio ſolvendi decimas perſonales provenit a jure Eccleſiaſtico, ut dicemus infra *in c. aliquibus, §. fin.* ſed infideles præceptis Eccleſiæ non ligantur, juxta illud Apoſtoli 1. *ad Corinthios c. 5. De his qui foris ſunt, quid ad nos?* Et *c. gaudemus, de divortiis*: ergo non tenentur ſolvere decimas perſonales. Nec obſtabit, ſi dicas, Judæos teneri præceptis juris divini, ſiquidem ſub dominio, & poteſtate Dei ſunt; ac proinde præceptis legis veteris de decimis ſolvendis eos obſtringi. Nam reſpondetur, præceptum decimarum in veteri non fuiſſe poſitum a Deo univerſis, ſed ſolum habitantibus terram Cananæorum, propter populum Iſraeliticum, & Levitas; ac proinde eo præcepto non ligantur infideles, nec præcepto Eccleſiaſtico, quia adhuc per Baptiſmum januam Eccleſiæ non ſunt ingreſſi. Unde infertur, hæreticos omnino teneri ad decimarum præſtationem, quia per Baptiſmum ad Eccleſiam ſpectant, & ita apoſtaſia ab hac obligatione eximi non valent, quia ex fide, quam in Baptiſmo promiſerunt, legibus Eccleſiæ obligati fuerunt. Circa prædiales decimas certum eſt, Judæos, cæteroſque infideles cogi eas præſtare, *c. quanto, §. fin. de uſur. c. nimis, de exceſſ. Prælat.* Capit. Caroli Calvi anni 877. *cap. 31:* quod exponit Boſquetus *ad Innocentium lib. 1. epiſt. 50.* docent Azor, Vaſquez, & Moneta relati a Barb. *d. cap. 28.* Decimæ enim prædiales ſunt onera ipſius prædii, & ab ipſo prædio debentur; & ita prædia illa, quæ decimas pendebant antea, tranſeunt cum ſuo onere, argumento textus *in l. Imperatores, ff. de public.* Unde infideles decimas ſolvere non tenentur, ſimpliciter loquendo; ſed quatenus reſpiciunt onera realia prædiorum, & hac ratione Judæi, cæterique infideles obligantur ad ſolutionem decimarum, quoniam prædia ipſa habent inhærentem obligationem decimarum, & tanquam onus reale ipſius rei, neceſſe eſt, ut ad omnes tranſeant, etiam infideles, & ſatisfaciendum Eccleſiæ intereſſe, ut in præſenti textu docetur, præcipue in illis verbis: *Ne forte illa occaſione Eccleſiæ valeant ſuo jure fraudari.* Quæ verba ſupponunt jus Eccleſiæ ad decimas perſolvendas in tali fundo fuiſſe acquiſitum. Unde deducitur, doctrinam hanc procedere reſpectu prædiorum, quæ poſſident infideles in terris Chriſtianorum, aut quæ eorum aliquando fuerunt; nam ex prædiis in propriis infidelium provinciis poſſeſſis decimæ non debentur ex eo, quod ceſſat in eis ratio juris quæſiti Eccleſiæ ad decimas ex illis prædiis percipiendas: juxta quam diſtinctionem exponendus eſt textus *in c. fin. hoc tit. in 2. collect.* ubi Clemens II. ita decrevit: "Ad audientiam noſtram, te ſignificante pervenit, quod cum Judæi cupiditate maxima, & damnabili parochiam Sancti Lauri pro parte magna occupaverint, adhuc reſiduum de die in dies occupare intendunt. Quia vero præſcripta Sancti Lauri Eccleſia propter hoc magnam ſuorum bonorum jacturam incurrit, diſc. v. p. A. f. p. m. quatenus niſi Judæi, qui in civitate Rhotomagenſium morantur, ad monitionem veſtram, & decimas, & omnes proventus alios, quos de parochianis fidelibus, ſi ibi habitarent, conſequerentur, prædictæ Sancti Lauri Eccleſiæ, & aliis, quarum parochias detinent occupatas, annis ſingulis ſufficienter, ac congrue recompenſare curaverint, omnes Chriſti charactere inſignitos, ſive virilis, ſive feminei ſexus extiterint, qui Judæis obſequium exhibere, aut mutuo aliquid ab eis accipere, aut reſtituere jam acceptum, venditiones, aut locationes cum eis contrahere, ſeu quemlibet alium contractum inire, vel eis *Ave* dicere, ſeu habere colloquium, niſi de ſua correctione, vel inexperta converſione allicere, ulla præſumptione tentaverint, omni gratia, & timore poſtpoſitis, contradictione, & appellatione ceſſante, anathematis vinculo adſtringatis, cui etiam volumus ſententiæ ſubjacere quemcumque, qui illis ad veſtri eluſionem mandati conſilium ſuum, ſive auxilium impenderit, aut favorem." Et etiam accipiendus eſt Innocentius III. *lib. 2. epiſt.* in editione Coloniæ. *ubi lib. 2. fol. 312.* Epiſcopo Abulenſi ita ſcribit: "Ex parte dilectorum filiorum Capituli Abulenſis fuit in audientia noſtra querimonia recitata, quod cum homines tuæ diœceſis in caſtris, & in ipſa civitate morantes, de tribus partibus frugum totius agricolturæ ſuæ, molendinorum etiam, & hortorum; & ruricolæ de quarta parte parochialibus Eccleſiis, a quibus Eccleſiaſtica percipiunt Sacramenta, decimas ſolvere teneantur: licet miniſtri Eccleſiarum ipſarum fere nullos habeant redditus præter decimas, unde valeant ſuſtentari, domini prædictorum hortorum, & molendinorum ipſa tradunt Saracenis in grave detrimentum Eccleſiarum, & præjudicium excollenda: qui nolunt Eccleſiis, ſicut olim Chriſtiani ſolebant, freti potentia, & favore illorum, a quibus illis excolenda traduntur, decimas exhibere. Volentes igitur ipſis Eccleſiis, & earum miniſtris ſuper hoc, prout convenit, providere, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus niſi Saraceni illi ad commonitionem tuam cum ea integritate, qua Chriſtiani ſolebant, prædictas decimas Eccleſiis voluerint exhibere, eis facias communionem a Chriſtianis ſuper mercimoniis rerum venalium, & aliis penitus denegari, Chriſtianos illos, qui talibus contra formam mandati Apoſtolici communicare præſumpſerint, a ſua præſumptione per cenſuram Eccleſiaſticam, appellatione remota, compeſcens. Datum Lateran. 12. Kalend. Junii.

CAPUT

CAPUT XVII.

a Idem.

QUamvis grave ſit nimis, & divini dignum animadverſione judicii habeatur, quod laici quidam, quod ſacerdotum eſt, in Eccleſiaſticis rebus uſurpant; majorem tamen incurrunt formidinem, & dolorem, quod ſomitem ſui erroris dicuntur in ipſo Clero aliquoties invenire, dum quidam Coepiſcoporum noſtrorum, aliorumque Prælatorum, Eccleſiæ decimas, & Eccleſias ipſas diſponere eis indulgent, & eos de via mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam fuerant revocandi. De quibus dicit Dominus per *b* Prophetam: Populi mei peccata comedunt, ad iniquitatem provocant. Unde ſtatuimus, ut ſi quis alicui laico in ſæculo remanenti Eccleſiam, decimam, oblationemve conceſſerit, a ſtatu ſuo, ſicut *c* arbor, quæ inutiliter terram occupat, ſuccidatur, & donec emendet, dolore ruinæ ſuæ jaceat proſtratus.

NOTÆ.

a *Idem.*) Ita etiam legitur *in c. 2. hoc tit. in 2. collect.* & poſt Concilium Later. *p. 26. c. 8.* ubi refertur præſens conſtitutio, quæ edita fuit in Concil. Turon. *can. 3.* ex quo hæc verba refert Aut. Auguſtin. *in epit. juris Pontif. lib. 10. tit. 9. c. 1.* & ita hæc conſtitutio propria eſt Concilii Turon. licet ab Alexand. III. *in d. c. 8.* reperiatur tranſcripta.

b *Prophetam.*) Oſeam videlicet, *cap. 4.*

c *Arbor quæ.*) Verba ſunt SS. Lucæ *c. 13.* & Matthæi *c. 3.* Commentarium hujus textus dabimus infra *in c. prohibemus.*

CAPUT XVIII.

Idem *Maſſilienſi* a *Epiſcopo.*

CUm ſint homines in parochia unius Eccleſiæ, ſicut aſſeris, qui terras in alia parochia alterius excolunt; tua diſcretio nos conſuluit, cui Eccleſiæ de terris illis decimas ſolvere debeant, an ei, in cujus parochia ſunt conſtituti; an illi, in qua divina audiunt, & eccleſiaſtica alia percipiunt ſacramenta. Sane cum hujuſmodi quæſtio temporibus prædeceſſorum noſtrorum ſæpius mota fuerit, nec ab aliquo terminata, aliis intuitu territorii, aliis perſonarum obtentu aſſerentibus debere perſolvi; non eſt nobis facile ſuper hoc certum dare reſponſum, cum auctoritates SS. Patrum etiam ſint diverſæ: & ideo in hujuſmodi dubitatione ad conſuetudinem duximus recurrendum, & attendendum etiam, ſi illæ Eccleſiæ in uno ſint, vel in diverſis Epiſcopatibus conſtitutæ. Quia difficile nimis videtur, ut una Eccleſia in Epiſcopatu alterius recipiat decimas, cum ex hoc Epiſcopatuum fines confundi non immerito videantur.

NOTÆ.

a *Maſſilienſ.*) Ita legitur in 2. collect. *ſub hoc tit. c. 3.* in 6, autem non exprimitur Prelatus, cui reſcribat Alexander. De Maſſilienſi diœceſi nonnulla notavi *in c. 6. de his, quæ vi.*

COMMENTARIUM.

IN præſenti textu agitur de parochiis, quibus decimæ præſtandæ ſunt, in qua parte, ut Alexander III. hic fatetur, diverſa, licet non contraria, ſunt juris teſtimonia; nam Eccleſiis baptiſmalibus decimas præſtari debere, probatur *in c. quicumque 44. c. de decimis 45. c. ſtatuimus 55. 16. q. 1. c. cum contingat 29. hoc tit. c. fin. de parochiis, c. 1. in fine, de verb. ſignif.* Et ratio idem ſuadet; nam cum decimæ ſint ſtipendia ſacerdotum ſacramenta adminiſtrantium *c. tua, hoc tit.* & hunc laborem parochi ſoli ſuſtineant, illis ſolis decimæ debentur; unde vulgo docetur, parochum habere fundatam ſuam intentionem reſpectu omnium decimarum intra ſuæ parochiæ limites exiſtentium, *d. c. cum contingat.* Valenzuela *conſ. 37. per totum*, Barboſa *d. c. 28. §. 2.* qui recte docet, ipſum ſemper manutenendum eſſe. Econtrario autem decimarum diſtributionem ad Epiſcopum pertinere, probatur *in c. 1. 16. q. 7. c. in ſacris 56. 16. q. 1. c. Epiſcopus 23. cum ſeq. 12. q. 1.* & ipſum fundatam habere ſuam intentionem erga decimas, probat textus *in cap. dudum 31.* ibi: *Intentione tua de jure communi fundata, hoc tit.* & ipſis Epiſcopis certam partem earum deberi, docetur *in c. quoniam 13.* ibi: *Tua parte retenta, hoc tit.* & eam portionem quartam eſſe probatur *in c. conquerente 16. de offic. ordin. c. de quarta, de præſcript.* aliis etiam clericis, veluti Canonicis Eccleſiarum, jus percipiendi decimas competere, probatur *in c. ex parte 21. c. ad hæc, hoc tit. c. 3. 16. q. 7.* quia decimæ pro omnibus miniſtris Eccleſiæ inſtituatæ ſunt, *c. non eſt 22. hoc tit.* ad exemplum legis veteris, juxta quam Levitis omnibus decimæ ſolvebantur, *cap. fin. Levitici.* In hac jurium varietate dicendum eſt, decimas ex ſua inſtitutione ad Epiſcopum pertinere, ut eas inter clericos ſuæ diœceſis diſtribuat; nunc vero certis unicuique clericorum partibus aſſignatis, Epiſcopus habet jure communi quartam partium, & parochi, clericique in Eccleſia miniſtrantes, & Canonici Cathedraliam Eccleſiarum eam partem, quæ ſuis beneficiis ex conſuetudine adjudicata eſt: quod ſi non appareat, quæ pars ex conſuetudine Parocho debeatur, quarta præſtanda eſt, juxta antiquam diviſionem, de qua in *c. quatuor, c. de reddit. 12. q. 2.* poſt quam diviſionem Epiſcopus, & Parochus fundatam habent ſuam intentionem ad propriam portionem. Suarez *d. tr. de decimis, lib. 1. cap. 28. & 29.* Rebuffus *eod. tract. q. 7.* Nomine autem Parochi accipimus eum, qui præeſt Eccleſiæ Parochiali nomine proprio. Joſephus Ludovicius *decif. 72. n. 9.* Circa parochias vero, quarum parochis decimæ debentur, diſcrimen eſt conſtituendum inter perſonales, & prædiales: perſonales enim debentur Eccleſiæ parochiali, in qua quis domicilium habet, *c. ad Apoſtolicæ, hoc tit. c. quæſti 46. c. ſtatuimus 55. cum ſeq. 16. q. 1.* Fagundez *in 5. præcepta Eccleſ. lib. 1. c. 1. n. 1.* Moneta *de decimis, c. 7. n. 21.* Ratio eſt, quia decimæ illæ debentur propter laborem impenſum in adminiſtratione Sacramentorum, & ita Parocho ea adminiſtranti debentur: & licet aliquis cauſa negotiationis, ſtudiorum, aut voluptatis moram faciat extra patriam, decimas tamen in parochia propria ſolvit, *dicto c. Apoſtolicæ, c. 3. de ſepult. in 7.* quia domicilium non mutat, ex traditis a Barboſa *in l. hæres, §. finali, ff. de judiciis, a num. 94.* Si vero quis duo domicilia habeat, attendi debet, quod principalius eſt: ſi utrumque æque principale ſit (quod evenire poteſt, *l. aſſumpto, §. 1. l. Labeo, l. ejus qui, §. Celſus, ff. ad municip.*) dividi debent decimæ pro rata habitationis; Suarez *dicto lib. 1. c. 21. n. 1.* Decimæ vero prædiales debentur parochiæ illi, ubi prædia ſunt, *c. cum contingat, hoc tit. cap. ad decimas, de reſtit. ſpoliat. lib. 6. c. 24. hoc tit. in 1. collect. c. finali, hoc tit. in 5. compil.* nec abſurdum videri debet, ut decimas percipiat parochus, qui Sacramenta non miniſtrat; licet id adeo durum viſum ſit Alexandro in præſenti, ut caſum hunc diffinire non auſus, conſuetudini ſtandum eſſe decrevit; nam reſpondetur, ad tollendam omnem ambiguitatem, & parochialium limitum confuſionem, prudens conſilium fuiſſe certos eis terminos deſignare, & in eorum prædiorum decimis alimenta Parochis tribuere; quia frequentius eſt, quemque ibi habitare ubi prædia poſſidet; leges autem ad frequentiores caſus adaptantur, *l. nam ad ea, ff. de legibus.* Item æquale eſt in hoc jus omnium Eccleſiarum, quia quemadmodum parochianus iſte ex ſua parochia in aliam migrat, idem in hac accidere poteſt, ut docent Rebuffus *de decimis, q. 6. n. 20. & q. 7. n. 10.* Navarrus *conſ. 1. de decimis, n. 7.* Suarez *dicto c. 21. a n. 4.* Circa decimas autem miſtas, veluti quæ ex gregibus percipiuntur, quia prædialibus magis accedunt, cum ex fructibus prædiorum alantur, debentur parochiæ illi; ubi paſcunt; quod intelligendum eſt de animalibus manſuetis, ſive extra domum alantur, ut oves, & armenta; ſive intra domum, ut gallinæ, columbæ, & ſimiles. Ceterum ſi fera animalia ſint, diſtinguendum eſt, an in nullius ſint, an in alicujus dominio conſiſtant. Priori caſu decimæ ex eis perceptæ ſunt perſonales, quia emolumentum rei totum ex hominis induſtria provenit; veluti ſi quis piſcatur, aut venatur in mari, flumine, vel nemore publico, in quibus nemo dominium habet, vel jus prohibendi piſcationem, aut venationem: ſecundo vero caſu cum animalia, quæ capiuntur, in aliquorum dominio ſunt, decimæ eorum prædiales erunt, quia in fructu prædiorum ſunt hæc animalia, *l. item ſi 10. §. aucupiorum, ff. de uſufructu*: & ita horum animalium æſtimatio non tota ſumitur ex induſtria capientium; ſed ex ſeipſis. Inde provenit, decimas animalium, quæ in nemoribus, aut ſtagnis includuntur, eſſe prædiales, & deberi parochiæ, in qua ſtagna, aut nemora ſunt, argumento legis 3. *§. item feras, ff. de acquirend. poſſeſſ. l. uſufructuarium 6. §. 1. ff. de uſufruct.* idemque dicendum eſt de decimis columbarum, quæ columbariis includuntur, ſi earum pulli a domino vendantur, argumento textus *in §. parvorum, Inſtitut. de rerum diviſ.* nam ſi per venationem capiantur, erunt decimæ perſonales; quia tunc quaſi nullius exiſtimantur, ut capi poſſint. Idem dicendum eſt de cera, & melle; quia apes alveis incluſæ dominos habent, *§. apud, Inſtit. de rerum diviſ.* Idem de lapidum, ac metallorum fodinis, ac lignis dicendum eſt, videlicet ut ſi ex agris nullius percipiantur, decimæ perſonales ſint; ſi vero ex prædiis propriis, prædiales judicentur, argumento textus *in dict. l. item ſi §. eſſi; cum ſeq.* docet Rebuffus ubi ſupra, *q. 8. ex n. 10.* Suarez *d. lib. 1. c. 34. a n. 6.* Nec hucuſque traditis obſtat textus *in c. nuntios, hoc tit.* cujus interpretationem, & alia, quæ huc ſpectant, adduxi *in c. plerique, de pactis*; omnia tamen ſupra tradita vera ſunt jure communi attento; ex conſuetudine tamen, aut præſcriptione contrarium plerumque obſervatur, ut infra late dicemus *in c. Apoſtolico.*

CA-

CAPUT XIX.

Ex Concilio a Lateran.

PRohibemus *insuper*, ne laici decimàs cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis vero receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, Christiana sepultura privetur.

NOTÆ.

1 Conclusio traditur, & probatur.

a *Lateran.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 23, & reperitur textus hic in ipso Concil. Later. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 16. §. *prohibemus*, de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.* 27. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: " Laici decimas Ecclesiasticas retinere non possunt, nec " injuste obtentas in alios transferre. " Probant eam textus *in c. decimas*, 16. *q.* 7. *c. fin.* 10. *q.* 3. *c. pervenit* 1. *q.* 3. *c. ad hæc*, *c. quamvis*, *hoc tit. c.* 2. §. *sane*, *hoc tit. lib.* 6. *c. si quis presbyterorum*, *de rebus Eccles. c. exhibita*, *de rerum permut. cap. cum & plantare*, *de privil. extravag. Ambitiosæ*, *de rebus Eccles. l.* 22. *tit.* 8. *part.* 1. Varios canones adversus hanc juris decimarum usurpationem per laicos collegit Roverius *ad histor. Sancti Jo: Reconnenfis*, *n.* 172. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa *de offic. Parochi*, *c.* 28. §. 2. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. c.* 19. Suarez *de decimis cap.* 17. Borellus *in summa decis. titul.* 10. *n.* 114. Duarenus *lib.* 7. *de sacris Eccl. cap.* 1. Marescotus *lib.* 1. *variar. c.* 19. Durantius *qq. juris q.* 32. Lemaistre *de decimis*, *c.* 8. *n.* 9. & 10. Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 21. & *lib.* 2. *epist.* 29. Balboa *in c. ad aures*, *de præscript.* Petrus Gregorius *lib.* 7. *syntag. cap.* 15. & *lib.* 1. *partit. tit.* 25. *cap.* 1. Carrasco *ad ll. recop. cap.* 10. Castillo *lib.* 7. *de tertiis*, *c.* 11. Fachin. *lib.* 7. *controv. cap.* 77. Sesse *decis.* 162. *tom.* 1. Parexa *de instrum. edit. tit.* 7. *resol.* 9. Solorzan. *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 30. Murga *tom.* 2. *disquisit. mor. disqu.* 13. *per tot.* Theophilus *tom.* 12. *tract. mala e bonis Eccles. cap.* 9. *n.* 16.

2 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro ratione dubitandi, omissis quæ adduxi *in c. ad aures*, *de præscr.* in præsentem assertionem ita insurgo: Aut in hoc canone proposito laici detinebant decimas injuste, vel justè ex infeudatione ante Concil. Lateran. facta, de qua infra agemus. Si injuste detinebant, non solum prohibendum erat illis, ne in alios transferrent, verum & ne cum animarum periculo eas retinerent, & per consequens non rectè hic docetur, decimas detinentes laicos non cogi eas restituere, sed tantum prohiberi in alios transferre: si autem juste jure feudi eas retinebant, rectè poterant laici eas in monachos, aut in aliam Ecclesiam cum assensu Episcopi, transferre, ut docetur *in c. ad Apostolica*, *de his*, *quæ fiunt a Prælat.* Ergo non rectè in præsenti statuitur, non posse laicos decimas in alios transferre, cum perinde illis permittatur eas detinere.

3 Laici sunt incapaces decimarum.

Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, videlicet laicos non posse acquirere, seu retinere jus exigendi decimas; quia illud competit tantum sacerdotibus, qui ministrant spiritualia: & cum laici illa ministrare non possint, sunt incapaces juris decimarum, *c. causam*, *de præscr. c. quamvis*, *hoc tit. l.* 56. *tit.* 6. *part.* 1. D. Thomas 2. 2. *q.* 83. *art.* 3. docent Sotus *de justitia lib.* 9. *q.* 7. *art.* 1. Covarr. *lib.* 1. *var. c.* 17. *n.* 4. Rodriguez *qq. regul. q.* 44. *art.* 4. Vasquez *in opusc. tit. de benef. c.* 1. §. *un. dub.* 7. Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 5. *ord.* Rod. Suar. *alleg.* 28. Guttier. *lib.* 1. *pract. c.* 15. Facit exemplum legis veteris, juxta quam tantum permittebatur concedere panes propositionis Aaroni, & filiis ejus, *c.* 27. *Levit.* ergo similiter in lege gratiæ jus percipiendi decimas tantum sacerdotibus debetur: sicut etiam oblationes illi tantum percipiunt, nec ullo modo laici eas percipere valent. Concilium Gangrense *can.* 8. & in Conc. Brachar. 2. *can.* 6. prohibentur laici constituere Ecclesias, ut oblationes in eis factas vel earum partem accipiant, ibi: " Placuit ut si quis basilicam non per devotionem fidei, sed pro questus cupiditate ædificet, ut quidquid ibidem pro oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eo quod basilicam in terra sua ipse condidit; quod in aliquibus locis, usque modo dicitur fieri. Hoc ergo de cetero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiant, ut basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis tributaria conditione est condita, audeat confecrare. " Nec solum laici decimas percipere nequeunt, verum nec pro earum redemptione pretium exigere, ut cavetur in Capitulari 30. Ludovici Pii, his verbis: " De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur ab Episcopis, prohibendum est ne fiat; & si quis contemptor fuerit inventus, & nec Episcopum, nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur. " Et cum idem Princeps cognovisset, nonnullos data pecunia Comitibus, in solutione decimarum cessare, ita decrevit *l.* 2. *c.* 28. " Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vuadios accipiunt, & a Presbyteris pro quibusdam negligentiis, & inter se pecunias dividunt, quod penitus abolendum decrevimus. "

4 De privilegiis concessis nostris regibus.

Ex privilegio tamen R. Pontificis laicis competere potest jus, seu commoditas percipiendi decimas, *c.* 2. *hoc tit. in* 6. quia Summus Pontifex ex justis causis potest eas, vel earum partem laicis concedere, ob ipsorum benemerita, & servitia in Ecclesiam impensa, *c. a nobis* 25. *hoc tit.* ubi plures congessit Barbosa, *c. Hadrianus*, 62. *dist.* ut fecerunt plures Romani Præsules tertias concedendo nostris Catholicis Regibus, qui proprio sanguine, & maximis sumptibus Ecclesias a Saracenis occupatas recuperarunt. Glossa *verbo singulas*, *in d. c. Hadrianus*, Matienzo *in l.* 1. *tit.* 10. *l.* 5. *recop. glos.* 21. Parladorius *var. quotid. c.* 3. *n.* 7. Concessit enim Summus Pontif. ex tertia parte omnium decimarum duas tertias, & sic ex acervo in novem partes diviso, duæ partes a Rege nostro percipiuntur, ut constat *ex l.* 1. *tit.* 21. *l.* 9. *recop.* Castillo *tract. de tertiis*, *fere per tot.* Circa tempus vero hujus concessionis non satis constat: illud tamen certum est, usque ad tempora Alexandri VI. hæc privilegia Regibus nostris concessa non fuisse perpetua, sed temporalia, in subsidium belli cum Saracenis initi; nam constat Henricum I. anno 1216. regia fide promisisse abstenturum se deinceps a perceptione decimarum, quas injuste occupaverat: & Honorius III. in sua bulla, quæ incipit *Ex parte tua*, data 17. Kalendis Aprilis, anno 1226. concessit Archiepiscopo Toletano medietatem earum tertiarum, quas Potentiores Hispaniæ occupaverant; & Gregorius IX. in sua bulla, quæ incipit, *quanto charissimum*, anni 1228. justit Archiepiscopo Toletano, & omnibus Episcopis Castellæ, quatenus Ferdinandum IV. Regem Castellæ monerent, ut desisteret a tertiarum exactione, ut in ejus chronica refertur *cap.* 2. & illa bulla reperitur in Ecclesia Toletana. Post hæc Clemens V. per suam bullam, quæ incipit, *Olim claræ memoriæ*, concessit Alphonso IV. Castellæ Regi duas partes tertiæ portionis decimarum Ecclesiarum terræ sibi subjectæ usque ad tres annos; ita tamen, ut elapso triennio, nec per se, nec per alium prædictas tertias exigeret, alias excommunicationis sententiam incurreret, ut refert Mariana *l.* 23. *histor. c. fin.* Tandem Alexand. VI. in sua bulla, quæ incipit, *Dum indefessa*, anni 1494. die 26. Februarii concessit Regibus Catholicis Ferdinando, & Elisabethæ, ut in perpetuum tertias decimarum Regni Castellæ, Legionis, & Granatæ licite perciperent: & quoad tertias Regni Granatensis aliud privilegium illis concessit Innocentius VIII. ut referunt adducentes alia privilegia concessa tam Regibus Castellæ, quam Aragoniæ, Parexa *de instrum. edit. p.* 2. *tit.* 7. *resol.* 9. *n.* 50. Borellus *de præstantia Regis*, *cap.* 59. *n.* 7. Callixtus Ramirez *de lege Regia*, §. 31. *n.* 3. plures congestis a Solorzano *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 11. Sesse *tom.* 2. *decis.* 162. Castillo *de tertiis*, *cap.* 2. Escobar *de Reg. & Pontif. jurisd. c.* 22. A prædictis ergo temporibus Reges nostri possident prædictas tertias, cum justo titulo, & bona fide; & cum illæ jam sint incorporatæ Regiæ Coronæ, ut profanæ, & sæculares judicantur: quare cum sint mere temporales, in laicos etiam alienari possunt, ut probant Menchaca *illustr. controvers. cap.* 89. Lassarte *de decima vendit. cap.* 19. *num.* 35. Garcia *de expensis cap.* 9. *n.* 48.

5 De laicis decimis possidentibus.

Deinde sciendum est, olim laicos decimas occupasse variis ex causis, veluti quia cum Reges decimas debitas propriis Capellis perciperent, eas in beneficium laicis concedebant. Conc. Meldense *can.* 75. *ibi:* " Si capellas nostras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debite invigilent: si autem laici capellas habuerint, a ratione, & auctoritate alienum videtur, ut ipsi decimas accipiant. " Lue in dies magis serpente, laici feudi nomine passim decimas occuparunt, & posteris transmiserunt. Ordericus Vitalis *l.* 5. *histor.* ibi: " Avidi quippe possessores terrenorum, caducis inhiant, de summis, & divinis parum cogitant; adeoque quia plures vix aliquid pro spe superna, & nisi temporale commodum viderint, agere, tentant, decimas quas Dominus ab Israelitis per Moysen sibi ad usum Sanctuarii, & Levitarum exegit, nostrates laici retentant, vel ministris Ecclesiæ, nisi magno redimatur pretio, reddere affectant. " Imo invalescente Procerum tyrannide, consulto his Ecclesiarum Antistites decimarum partem in beneficium dedere, ut partis damno reliquam tuerentur, ut fecit Episcopus Racesburgensis cum Henrico Comite Polaborum; de quo Helmodus ait: " Porro decimas terræ recognovit Episcopo; quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo Episcopi. " Eandem laicarum decimarum originem indigitat Fridericus I. in oratione habita in Concilio Principum apud Arnoldum Lubecensem: " Scimus autem decimas & oblationes a Deo sacerdotibus, & Levitis primitus deputatas; sed cum tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem decimas Præpotentes, & Nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent. " Grantzius *l.* 1. *Metrop. cap.* 2. ibi: " Cum non satis fiderent Patres sua jura a laicis Principibus tueri, dedisse arbitror partem decimarum Principibus in manu per speciem feudi, & beneficii, malentes, amittere dimidium, quam totum: inde factum, ut a Principibus transirent in ministeriales, qui nunc militares appellantur. " Decimas etiam laicis propinavit ambitio, & gratia Antistitum. Lysiardum Parisiensem Archidiaconum hoc nomine notat Fulbertus *ep.* 34. quod decimas, & oblationes altarium, stipem pauperum, Episcopo inconsulto, sæculari militiæ traderet. Decimarum quoque infeudationes laicas propagavit sacræ in Saracenos expeditionis necessitas sub Philippo Augusto, cujus adornandæ, & instruendæ gratia militibus permissum fuit, ut decimas e prædiis ditionis suæ suos in usus converterent, quoad bello mererent. Constitutio est Friderici apud Rigordum anno 1187. " Qui alicujus terræ magnam justitiam habet, ejusdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo quod ab ipso tenebit; si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit. " Laici decimarum occupatores usurpationis velandæ gratia persuasum voluerunt, decimam sibi beneficii nomine concessam a R. Pontifice ob tuitionem Romanæ Eccl. Matthæus Paris. *in Henricum III.* anno 1240. " Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, ut ipsi R. Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat, eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum. " Sed fabulam expungit religio Romanorum Pontificum: reclamant tot decreta Gregorii VII. Innoc. II. Eugenii III. & Conc. Later. de decimis a laicis non possidendis. Ecclesia enim semper curavit hujusmodi decimarum concessiones laicis factas irritare, & rescindere: unde Lemaistre *l.* 1. *de decim. c.* 10. *per tot.* probare intendit, nunquam Ecclesiam permisisse infeudationem decimarum; quod verum est, si factam a Pontifice excipias, quia nullo unquam tempore licitum fuit Episcopis, etiam per titulum temporalem feudi, aut similem, laicis decimas concedere, *c.* 3. §. *Ecclesias*, *de privil. c. cum Apostolica*, *in fine*, *de his quæ fiunt a Prælat. c.* 2. §. *sane*, *hoc tit. in* 6. docent Covar. *l.* 1. *var. c.* 17. *n.* 5. P. Barbosa *in l. Titia*, *a n.* 45. *ff. folut. matrim.* Guttierez *l.* 1. *pract. q.* 14. *n.* 5. Azor. *tom.* 1. *instit. l.* 7. *c.* 36. *q.* 13. Suarez *d. l.* 1. *de decim. c.* 26. *a n.* 2. Fachineus *l.* 7. *controv. c.* 7. Arias a Mesa *l.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 19. Unde male communiter Doctores prohibitionem hanc dandi in feudum decimas laicis ad Conc. Lateran. de quo in præsenti, & *in c.* 3. *de privil.* & ad Synodum Claromont. sub Urbano II. relatam *in d. c. decimas* 39. 16. *q.* 7. referunt; nam in eo capite aliud prorsus statuitur, ne scilicet monachi a laicis decimas, vel Ecclesias suscipiant sine Episcopi consensu. Et *in c.* 3. *de privil. vers. Ecclesias*, id solum prohibetur, quod *in d. c. decimas*, prohibitum erat nempe ne religiosi decimas Ecclesiarum de manu laicorum reciperent sine Episcopi consensu; hoc tamen addito, quod Urbanus *in d. c. decimas*, solum futuris negotiis legem dedit, ut ex verbis constat: at Alex. III. in Conc. Later. cujus canon 9. extat *in d. cap.* 3. non solum prohibuit in futurum, sed addidit, ut religiosi dimitterent quascumque decimas a laicis accepissent *moderno tempore*; sic enim legendum est, non *aliquo tempore*, ut in vulgatis habetur, ut constat ex Ant. Augustino *in* 2. *collectione*, & ex ipso Conc. Later. quæ verba non temere accipi possent de tempore post prohibitionem Urbani II. *in d. c. decimas*; quod ad octuaginta annos plus minusve subit: Nam Urbanus II. anno 1088. electus, duodecim annos Ecclesiam rexit: Alexand. III. Later. Conc. ad annum 1178. congregavit: ergo illum id Urbani prohibitioni addidisse arbitror, ut prohibitionem Urbani confirmaret, & gesta post ipsam Urbani prohibitionem rescinderet. Postmodum Alex. IV. *in d. c.* 2. §. *sane*, *hoc tit. in* 6. eandem prohibitionem extendit hoc modo: laici ut prohibitioni prædictæ fraudem facerent, infeudationes decimarum simulabant, quasi sibi factas ab ipsis religiosis

quod quædam *b* consuetudo in Ungaria inolevit, ut multitudo populi plerumque de parochia unius Episcopi in dioecesim alterius transferatur, in qua licet per multa tempora moram habuerit, uterque tamen Episcoporum, tam is, cujus parochia relinquitur, quam is cujus parochiani sunt facti, decimationem requirit: unde & invidiæ, & contentiones oriuntur. Ideoque nos tua duxit fraternitas consulendos, cui potius decimæ sint reddendæ. Noveris igitur, quod si de artificio, vel negotiatione aliqua, & agricultura, quam infra terminos parochiæ, in qua moratur, exercet, vel aliis hujusmodi decimæ solvantur, æquum est ut illi Ecclesiæ reddantur, in qua ille, qui reddit, per totum anni circulum audit divina, & Ecclesiastica percipit Sacramenta. Apostolus enim dicit: Si vobis seminavimus spiritualia, &c. Super decimis vero messium, vel fructibus arborum, si coluerint in alia parochia, quam in ea in qua habitant, quoniam a diversis diversa consuetudo tenetur, certum aliquod non duximus respondendum. Tu vero eligas in hoc casu id ex quo vel nullum, vel minus noveris scandalum generari.

NOTÆ.

a (*Trigon.*) Ita legitur in 1. collectione, *sub hoc tit. c.* 29. & post Conc. Later. *p.* 50. *c.* 39. de Strigoniensi Ungariæ Metropoli nonnulla adduxi *in c. penult. de postul. Prælat.* & commentarium hujus textus dedi *in c. cum sint homines*.

b Consuetudo.) Quæ totum facit in hac decimarum materia. Ut autem agnoscamus ejus vim, & auctoritatem quoad decimas, & earum præstationem, sciendum est, Joan. Andream, & Innocentium, *in c. aliquibus, hoc tit.* asseruisse decimarum obligationem a jure divino provenire, ideoque consuetudine mutari non posse. Qua sententia omissa, alii existimarunt, discrimen esse constituendum inter decimas prædiales, & personales, ita ut prædiales consuetudines tolli non possint, secus vero personales: ita Hostiensis *in c. in aliquibus, hoc tit.* Turrecrem. *in c. revertimini 16. q.* 1. *art.* 7. *n.* 12. & alii relati a Balboa *de præscr. 5. p. princ. q.* 7. qui accipiunt illa verba textus *in d. c. in aliquibus; Quæ debentur ex lege divina, & loci consuetudine probata*; ita ut priora verba referantur ad decimas prædiales; posteriora vero ad personales. Quæ sententia sustineri non potest duplici ratione. Prima, quia decimæ prædiales quoad quotam solo jure positivo debentur, ut dicemus infra *in c. in aliquibus*: igitur sicut lege positiva mutari potest quota decimarum prædialium, poterit etiam tolli consuetudine, cum non minorem auctoritatem habeat consuetudo, quam lex positiva, *l. de quibus, ff. de legibus, l.* 2. *C. quæ sit longa*. Secunda deducta ex universali Ecclesiæ praxi, juxta quam consuetudo non solvendi decimas prædiales, vel eandem partem, observatur. Quibus sententiis omissis dicendum est, decimas personales, quæ omnino a jure positivo originem ducunt, posse in totum consuetudine tolli, Covar. *d. c.* 17. *n.* 8. Suarez *d. lib. de decim. c.* 12. Moneta *eod. tr. d. c.* 5. *q.* 4. & etiam per eam introduci posse, ut decimæ uni Ecclesiæ debitæ, solvantur alii, *d. c. cum sint homines*, Fagundez *in* 5. *præcepta Eccles. lib.* 3. *c.* 1. *n.* 4. Castillo *de tertiis, c.* 2. *n.* 5. Facilius etiam per consuetudinem mutantur circumstantiæ loci, temporis, & mensuræ, ut post Suarium, & Rebuffum docent Hunnius *in Encyclop. tract. de decim. cap.* 8. *in fine*, Felicianus Vega *in c. clerici, n.* 43. *in Judic.* Maurique *de different. q.* 151. Circa præstationem vero decimarum predialium non ita constat apud Interpretes. Consuetudinem circa eam non admitti docuerunt Duarenus *de sacr. Eccles. ministr. lib.* 7. *cap.* 1. Rebuffus *de decimis, q.* 13. & alii apud Hunnium *d. c.* 8. Contrarium tenuerunt Moneta *d. c.* 5. *q.* 4. Covar. *dict. cap.* 17. *n.* 8. Guttierez *lib.* 2. *canonic. cap.* 21. & alii quos referunt, & sequuntur Barbosa *de offic. Parochi, cap.* 28. §. 3. *num.* 64. Valenzuela *consil.* 114. & 147. Sed illis omissis dicendum est, consuetudine induci non posse, ut decimæ, tam prædiales, quam personales omnino non solvantur, cum talis consuetudo repugnet juri divino, & sit irrationabilis; consuetudine tamen legitime præscripta effici posse, ut laici eximantur a solutione decimarum, ubi decimæ necessariæ non sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, vel ut minor portio quam decima solvatur, Valenzuela *consil.* 103. & 144. & si circa solutionem sit difformitas, minorem partem deberi resolvit Marinis *l.* 1. *resol. cap.* 81. ita ut ex quibusdam fructibus duntaxat decimæ præstentur, quia aliunde manet congrua sustentatio parochi: hæc tamen consuetudo debet legitime præscribi. Et ut cognoscamus, quando consuetudine, quando præscriptione hæc exemptio competat, exponendum est, in quo differat præscriptio a consuetudine; quod valde necessarium est, quia diversa adminicula in una, ac in altera desiderantur: & quidem varias inter præscriptionem, & consuetudinem differentias agnoverunt antiquiores, quos referunt Balbus 1. *p. q.* 10. Molina *l.* 2. *de primogen. c.* 6. *n.* 10. Covar. *in regula Possessor, 2. p.* §. 3. *n.* 3. Guttierez *l.* 2. *canonic. c.* 21. *n.* 68. Menchaca *controv. c.* 83. *n.* 23. Parladorius *different.* 39. Suarez *d. l.* 1. *de decim. c.* 13. & *de legibus l.* 7. *c.* 1. *n.* 10. Salas *eod. tr. q.* 97. *tr.* 14. *sect.* 1. *n.* 6. Matienzo *in l.* 1. *tit.* 7. *l.* 5. *recopil. glos.* 6. *n.* 1. Nec mirum, si tot in hoc articulo torqueantur Interpretes, cum sæpe una pro alia usurpetur, & consuetudo quemadmodum præscriptio in usu consistat; sicque consuetudo præscripta dicitur *in c. fin. de consuet.* ex quorum Doctorum placitis primo constituo, quoties privatus ex longo temporis usu jus aliquod acquirit, præscriptionem esse, non consuetudinem: idemque erit, si jus universitati competat, in quo omnes consentiunt; quia consuetudo est lex non scripta: lex autem non potest a privato induci, sed vel a Principe, si scripta est, vel a populo, si consuetudinaria, *lege de quibus, ff. de legibus*. Secundo erit etiam præscriptio, si universitas contra privatum aliquid acquirat, quia non potest dici consuetudo, vel lex, quæ generalis non est, nec omnes æqualiter obligat. Ergo non erit consuetudo, quæ privato jus adimit: & hæc conclusio est contra Panormitanum *in d. c. fin. n.* 20. qui docet, consuetudinem esse quoties jus universitati acquiritur, sive illud trahatur ex publico, sive ex privato, per textum *in l. si venditor* 14. §. *si constat, communia prædior.* quem sequuntur Balbus, & Guttierez *ubi supra*; sed male, ut credo; quia quemadmodum consuetudo exigit universitatem ex parte inducentis, ita etiam respectu ejus contra quem inducitur; quia lex omnes æque tenet, nec in damnum privati instituitur, *c. erit autem*, 4. *dist.* & ideo quo casu universitas jus adimit privato, præscriptionem esse recte docent Covar. *d. n.* 2. Parladorius *n.* 3. Matienzo *n.* 4. Salas *n.* 7. Suarez *d. c.* 1. *n.* 11. Nec obstat textus *in c. si constat*; quia respondetur primo, consuetudinem ibi generalem fuisse in favorem populi pro omnibus lapidicinis intra sua territoria, aut terminos constitutis, non vero pro lapidicinis privati fundi. Secundo respondeo per eam consuetudinem non adimi jus privato; quia non fuit inductum, ut gratis liceret lapides cædere, sed oblata eorum æstimatione, in quo jus privati non læditur. Tertio respondeo potest, consuetudinem ibi pro præscriptione accipi, quod frequens est; sed prima solutio verior est. Tertio si universitas contra universitatem acquirat, majus dubium est, an sit consuetudo, vel præscriptio? Et communiter creditur consuetudo, ex Abbate, Baldo, & aliis supra citatis. Sed contrarium verius credo ex nuper adductis, quia consuetudo solum continet legem, per quam jus inducitur; non vero adimitur alii quod suum est; id enim præscriptione efficitur: & ita dicitur consuetudo, per quam jus acquiritur uni, sed alii non aufertur, ut notant Balbus supra, *n.* 4. Matienzo *n.* 3. Proprie igitur consuetudo tendit ad derogationem legis communis sine respectu ad alium; præscriptio vero ad acquisitionem juris alii competentis. Unde si collegium adversus privatum, vel adversus aliud collegium acquirat, non erit consuetudo, sed præscriptio; quia collegia leges ferre non possunt: & per consequens nec consuetudinem, quæ vicem habeat legis, inducere, ut notat Abbas *d. n.* 20. Idemque erit dicendum de quibuscumque aliis communitatibus, quia solus populus potest veram consuetudinem inducere, *l. de quibus, ff. de legib.* docet Suarez *d. l.* 7. *c.* 3. *n.* 8. & 10. Ex quibus apparet, quam difficile sit consuetudinem a præscriptione distinguere in hac materia decimarum; cum enim jure communi diffinitum sit, quibus decimæ debeantur, quomodoque solvendæ sint, & quo loco præstandæ, semper ac aliquid per consuetudinem detrahitur juri communi in præjudicium eorum, quibus jus commune favet, ex proxime adductis præscriptio dici debet, non consuetudo; cum uni tribuat, & alii adimat: quod plerisque juribus adversatur, in quibus observari jubetur consuetudo in solutione decimarum, *in c. cum sint, cap. in aliquibus* 5. *fin. hoc tit.* in præsenti, & alibi sæpe. Unde dicendum puto, consuetudinem in decimis tunc induci, cum universitas capax eam inducendi per tempus a lege diffinitum, & cum ceteris adminiculis, hoc, vel illo modo decimas solvere consuevit, licet ex tali modo decimandi præjudicium aliis inferatur. Probatur quia consuetudinis substantia consistit in generali derogatione legis: sed si hæc lex huic, vel illi, vel certo hominum generi favorabilis sit, & ideo si generaliter in populo fuerit usitatum aliquid in materia decimarum, quod æque ab omnibus observetur, erit dicenda consuetudo, quia illud principaliter agitur, ut juri communi derogetur; damnum autem, quod huic, vel illi privato infertur, in consideratione non est, quia secundario, & non principaliter intenditur in consuetudinis inductione. Ergo cum jus decimarum per consuetudinem immutatur, ea intervenire debent, quæ ad inducendam consuetudinem desiderantur, ut scilicet rationabilis sit, & justa, non divino, aut naturali juri contraria, sed illud inducens, quod lege præcipi posset, ut post alios recte explicant Lessius *de justitia, l.* 2. *c.* 6. *n.* 55. Salas *eodem tract. disp.* 29. *sect.* 5. Suarez *d. l.* 7. *de legibus, c.* 6. Item ut sit per tempus diuturnum observata, & legitime præscripta. Quantum autem temporis requiratur jure communi, non est diffinitum, licet jure Regio decem, vel viginti anni requirantur, ut consuetudo legem civilem abroget, *l.* 5. *tit.* 2. *p.* 1. communiter tamen docetur, consuetudinem contra jus civile decennio præscribi, quia eo jure exigitur consuetudo longæva, *l.* 1. 2. & 3. *C. quæ sit longa consuetudo*: longum autem tempus censetur decem annorum, ex titulo Codicis *de præscript. longi temp.* Quod si consuetudo sit præter jus canonicum, decem anni sufficiunt; si autem contra illud, quadraginta desiderantur, quia adversus ecclesiasticas res, aut personas non præscribitur minori spatio, quam 40. annorum, ut docuerunt *in d. l. de quibus*, Jason *n.* 44. & 45. Abbas *in d. c. fin. de consuet. n.* 11. Covar. *l.* 1. *var. c.* 17. *n.* 8. Guttierez *l.* 2. *canonic. c.* 21. *n.* 58. Suarez *de legibus, d. l.* 7. *c.* 15. *n.* 2. Salas *eod. tr. disput.* 19. *sect.* 4. Parladorius *different.* 39. *a n.* 8. Salazar *de usu & consuet. c.* 5. *n.* 1. Ex quibus constat, hanc esse communem do-

doctrinam, & Lessio *d. n.* 45. ultra hæc duo requisita illud etiam desideratur, ut ab iis consuetudo inducantur, qui facultatem habent eam inducendi per actuum frequentiam, quæ ex adductis *in tit. de consuetudine*, petenda sunt: bona autem fides, seu titulus, non exigitur in consuetudine, sed solum in præscriptione, quia horum loco subrogantur diuturnus populi usus, & scientia Principis, saltem præsumpta, ut post alios notat Baldus *d. q.* 10. *n.* 7. Covar. *d. vers.* 10. Salas *d. disp. 19. sect.* 5. Suarez *d. l.* 7. *c.* 1. *n. fin.* & *d. l.* 1. *c.* 13. *a n.* 7. Parladorius *supra n.* 4. Secundum hæc dicendum est, quod si dubitetur, cui Ecclesiæ decimæ debeantur, v. g. quia non constat, in cujus territorio prædium situm sit, standum erit consuetudini decennali; quæ in hoc casu sufficit, cum sit præter jus: & ita intelligenda sunt tradita a Covar. *d. n.* 8. *vers.* 4. non bene, ut videtur, percepta a Guttierez, *dict. n.* 58. ut notat Suarez *d. l.* 1. *c.* 22. *n.* 8. Si vero certum sit, cui Ecclesiæ decimæ debeantur jure communi, non aliter ei per consuetudinem auferri poterunt, quam si 40. annis præscripta sit. Ex quo falsissimum est, quod tradit Abbas *d. c. cum sint, n.* 6. *glos.* 3. decimas prædiales adimi posse Ecclesiæ, in qua sita sunt prædia per consuetudinem decennalem; quia, inquit, est præter jus: sed fallitur, cum certo jure diffinitum sit, ei Ecclesiæ has decimas deberi, & ideo Abbatem cum ratione reprehendit Suarez *dict. cap.* 22. *a n.* 2.

CAPUT XXI.

a Cælestinus III.

EX parte dilectorum filiorum nostrorum Canonicorum Ecclesiæ tuæ nobis est querela proposita, quod quidam agricultores, cum simul, vel diversis anni temporibus in eodem agro, vel horto diversa semina sparserint, non nisi de unius illorum seminum fructibus decimas illi persolvunt: qui etiam decimas de agrorum proventibus non curant exsolvere, nisi quibusdam deductis expensis, quas faciunt pro illis ad horreum, vel ad aream deportandis. Quia igitur per hoc Canonicis ipsis, & Ecclesiæ Dei non modica irrogatur injuria, cum Levitis absque expensis decimas, sit injunctum impendi: m. quat. inquisita diligentius veritate, si rem taliter noveris se habere, agricultores illos, ut de omnibus dictorum prædiorum fructibus, nullis subtractis expensis, sed integras potius decimas, & absque diminutione persolvant, per censuram Ecclesiasticam, omni cont. & ap. cessl. compellas, & auctoritate nostra districte inhibeas, ne talia de cetero aliqua cupiditate, seu præsumptione attentent.

NOTÆ.

a (*Cælestinus III.*) Sic legitur in 2. collectione, *sub hoc ipso tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex; unde cognosci non potest, de quibus Canonicis in præsenti agatur. Commentarium hujus textus dedi supra, *in cap.* 4.

CAPUT XXII.

a Cælestinus III.

NOn est in potestate hominum, cum plantant arbores, vel aliqua terræ semina mandant, quid eis fatio sit, vel plantatio redditura, cum juxta verbum Apostoli ad litteram exponendum, neque qui plantat aliquid plene faciat, neque qui rigat, sed Deus, qui tribuit incrementum. Audivimus autem, quod quidam vestrum de vineis, olivetis, canna mellis, & frugibus, non nisi primo deductis expensis seminum, & laboris, vel agriculturæ, decimas curant Ecclesiis exhibere. Revera sicut sancti Patres in suis tradiderunt scripturis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, & negotiatione, & de ipsa etiam militia, & de venatione, & de omnibus bonis decimæ sunt ministris Ecclesiæ tribuendæ, ita etiam ut qui his solvere neglexerint, ecclesiastica debent districtione percelli. Præterea si quis decimas Deo non dederit, quæ sunt tributa agentium animarum, & ex debito requiruntur, ad decimam partem, ut Augustinus docet, revocari meretur. Volumus igitur, & districte præcipimus, quod antequam deducatis de cunctis vestris bonis collectis expensas, salvis privilegiis *b* R. Eccl. decimas Ecclesiis, ad quas pertinent, cum integritate debita persolvatis.

NOTÆ.

1 a (*Cælestinus III.*) Ita legitur in 2. collectione *sub hoc tit. cap.* 4. nullibi autem exprimitur Prælatus, cui rescribat Cælestinus; quod & in aliis epistolis ipsius Pontificis sæpe contingit, ut jam notavi.

2 b *Romana Ecclesia.*) Summus enim Pontifex potest privilegium exemptionis a decimarum solutione concedere, *cap.* 2. *de Eccles. ædif.* probavi late supra, *in cap.* 4. Quod procedit duabus conditionibus concurrentibus. Prima, ut congrua sustentatio ministris Ecclesiæ suppetat, alias nec consuetudine, privilegio, aut præscriptione obligatio decimarum minui, vel mutari valet. Secunda, ut adsit justa causa concedendi similem exemptionem. Causas autem minuendi obligationem decimarum ex veteribus Historicis refert Lemaistre *lib.* 1. *de decimis, c.* 5. & jam adduximus *in c.* 4. *hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT XXIII.

a Cælestinus III.

EX transmissa querela B. Dolen. Archidiaconi Rectoris Ecclesiæ de N. intelleximus, quod cum milles quidam molendinum quoddam ad ventum in terra quadam infra fines parochiæ fuæ, de cujus terræ proventibus decimas solebat Ecclesia percipere memorata, construxerit, de ipsius molendini obventionibus decimas ei solvere contradicens, in salutis suæ periculum detinere non veretur. Quia igitur fidelis homo de omnibus quæ *b* licite potest acquirere, sine diminutione decimas erogare tenetur, discr. v. p. A. f. m. quat. prædictum militem ad solutionem decimarum de obventionibus, quæ de opere in dicto molendino sibi proveniunt, sive diminutione aliqua per censuram ecclesiast. subl. ap. obst. compellatis.

NOTÆ.

1 a (*Cælestinus III.*) Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc titulo cap.* 7. sed nullibi exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex: unde cognosci non potest de quo Archidiacono in præsenti agatur.

b *Licite.*) Unde histriones, & meretrices ex turpi lucro non præstant decimas, ut docuerunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *de decimis, art.* 2. *ad* 2. Sotus *lib.* 9. *de justitia, quæst.* 4. *art.* 2.

CAPUT XXIV.

Innocent. III. *a Pistoriensi Episcopo.*

ANobis tua fraternitas requisivit, utrum ab illis decimas exigere debeas, qui possessiones dant, vel recipiunt ad *b* affictum, cum aliis se convenit per alios excusare, quominus cogantur ad decimas persolvendas. Cum igitur quilibet decimas solvere teneatur, nisi a præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, f. t. duximus respondendum, quod a dantibus *c* possessiones, & recipientibus affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt solvendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur, quare ab hujusmodi sint immunes.

NO-

NOTÆ.

a *Pistorienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collect. *ſub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. a nobis, de cohabit. cleric.* ubi extat alia pars hujus textus, & ibi præſentem inſcriptionem expoſui.

b *Ad aſſiſtum.*) In hac ſexta collect. legitur, *ad firmam*; & rectius, juxta ea quæ notavi *in cap.* 7. *de locato.*

c *Damibus poſſeſſiones, & recipientibus.*) Ita ut quiſque pro parte fructuum quos percepit, & debeat ſolvere decimas; ita ut ſi coloni partiarii ſint, tam colonus, quam dominus quilibet pro portione ſua decimas perſolvat; ita tamen ut ex eiſdem fructibus redecima nunquam ſolvatur, juxta legem finalem, *tit.* 41 *l.* 1. *recopil.* docent Azor. *part.* 1. *inſtit. l.* 7. *c.* 34. *q.* 4. Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. c.* 26. §. 1. *n.* 39. Valaſcus *de jure emphyt. q.* 30. *n.* 15, unde ſi fundus, ut regulariter fit, colonis locetur, non debent ex eiſdem fructibus colonus, & dominus decimas præſtare, ſed tantum unus debet eas perſolvere, ut poſt Monetam, Rebuffum, & alios docet Manrique *de different. utriuſque fori, q.* 151. quo modo accipiendus eſt Guttierez *lib.* 1. *pract. cap.* 18. *num.* 19. qui docet decimas præſtandas eſſe tam a colono, quam a domino prædii conducti.

CAPUT XXV.

Idem a *Vercellenſi Epiſcopo.*

TUa nobis fraternitas intimavit, quod quidam laici tuæ diœceſis, & alii plures Epiſcopatum adjacentium decimas Eccleſiis & clericis tuis, perverſis machinationibus ſubtrahere moliuntur, & conceptæ perverſitatis audaciam non curant ſatisfactione debita emendare. Quidam enim ex eis ſemen, & ſumptus, qui fuerint in agricultura, primitus deducendos, & de reſiduo impendendam eſſe decimam aſſeverant: alii vero de portione fructuum, quam a colonis accipiunt, partem decimæ ſeparantes, eam *b* capellanis ſuis, vel aliis clericis, ſeu Eccleſiis, aut etiam pauperibus conferunt, vel in uſus alios pro ſua voluntate convertunt, nonnulli clericorum vitam tam abominabilem deteſtantes, decimas eis ob hoc ſubtrahere non verentur: quidam inſuper aſſerentes ſe poſſeſſiones, & omnia jura ſua cum omni honore atque diſtrictu per Imperialem conceſſionem adeptos, decimas hujuſmodi generaliter detinere præſumunt. Occaſione præterea veteris decimationis, quam aſſerunt ſibi conceſſam, aliqui decimas novalium ſibi non merunt uſurpare. Verum ſi ei, a quo bona cuncta procedunt, aſſertores hujuſmodi debitum reſpectum haberent, jus Eccleſiaſticum diminuere non contenderent, nec decimas (quæ tributa ſunt egentium animarum) præſumerent detinere. Cum enim Deus, cujus eſt terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi, qui habitant in eo, deterioris conditionis eſſe non debeat, quam Dominus temporalis, cujus ſtatutum debitum de terris, quas exhibet aliis excolendas, non quidem deductis ſumptibus, aut ſemine ſeparato, neceſſarium eſſe dignoſcitur cum integritate perſolvi, nimis profecto videtur iniquum, ſi decimæ, quas Deus in ſignum univerſalis dominii ſibi reddi percepit, ſuas eſſe decimas, & primitias aſſeverans, occaſione præmiſſa, vel excogitata magis fraude diminui forte *c* valerent: cumque Deo debita ſit ſolutio decimarum, in tantum ut ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipſe pro ſuo cultu conceſſit, laici, ſi moniti forte noluerint, eccleſiaſtica ſint diſtrictione cogendi, prætextu *d* nequitiæ clericorum nequeunt eas aliis, niſi quibus ex mandato divino debentur, pro ſuæ voluntatis arbitrio erogare, cum nulli ſit licitum aliena cuicumque concedere præter domini voluntatem: quamquam per ſollicitudinem officii paſtoralis clerici ſint a ſua nequitia coercendi. Et cum de cunctis omnino proventibus decimæ ſint reddendæ, ſicut colonus de parte fructuum, quæ ſibi remanet ratione culturæ, ſic & dominus de *e* portione, quam percipit ratione terræ, decimam reddere ſine diminutione tenetur. Porro cum laicis nulla ſit de ſpiritualibus rebus concedendis, vel diſponendis attributa facultas, Imperialis conceſſio, quantumcumque generaliter fiat, neminem poteſt a ſolutione decimarum eximere, quæ divina conſtitutione debentur, nec occaſione decimationis antiquæ, licet in feudum conceſſæ, decimæ ſunt novalium uſurpandæ, cum in talibus non ſit extendenda licentia, ſed potius *f* reſtringenda. Quoniam igitur pati nolumus, nec debemus, ut Eccleſiarum, & Clericorum jura præſumptione qualibet minuantur, fraternitati tuæ auctoritate præſentium indulgemus, quatenus omnes, qui ratione perſonarum, aut etiam prædiorum decimas Eccleſiis, & clericis tuæ diœceſis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas, ſublato appellationis diffugio, auctoritate Apoſt. per excommunicationis, vel interdicti ſententiam compellendi liberam habeas facultatem. Præterea ut clericos tuæ diœceſis, de quibus fuerit auditorio tuo querela propoſita de decimis antedictis, & fructibus perceptis ex eis, ad plenam ſub tuo examine juſtitiam faciendam compellere valeas, non obſtante *g* appellationis objectu in eluſionem eccleſiaſticæ diſciplinæ, devotioni tuæ præſentis ſcripti pagina duximus indulgendum. Decernimus ergo, &c. hanc paginam noſtræ conceſſionis, &c.

NOTÆ.

a *Vercellenſi.*) Ita etiam legitur *in c.* 2. *hoc tit. in* 3. *comp.* & in epiſtolis editis Coloniæ a Sirleto, *fol.* 414. ex quo regeſtro hujus textus litteram reſtituo, ut cognoſcatur, eandem epiſtolam in antiquis compilationibus 3. & 4. & in hac 6. diviſam eſſe in præſentem textum, & ſequentem, cum ſimul uterque textus reperiatur in ipſa epiſtola. De diœceſi Vercellenſi nonnulla notavi *in c. licet, de foro comp.*

b *Capellanis.*) Quod ſupremis Principibus conceſſum eſſe probavi ſupra *in c.* 4.

c *Valerent.*) Hanc textus partem de decimis ſolvendis, non deductis expenſis expoſui ſupra *in c.* 7.

d *Nequitia clericorum.*) Non enim ideo decimæ ſubtrahi debent a populo parochis propriis, quod inhoneſte & turpiter vivant; ſiquidem decimæ illis debentur propter laborem in adminiſtratione ſacramentorum impenſum, non vero propter vitæ probitatem, *c. forte* 3. 14. *q.* 5. D. Hieronymus ad illa verba Matthæi *c.* 22. "Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, *inquit*: Porro quod ait, Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, id eſt nummum, tributum, & pecuniam: & quæ ſunt Dei Deo, ideſt decimas, primitias, & oblationes. Tunc autem Cæſar Tiberius Tyrannus erat, Sacerdotes infideles, avari & in malo pertinaces, in mortem Domini jugiter meditantes, & tamen illis Dominus jubet decimas dare: " Et contra Vvicleſ. ita declaratum fuiſſe in Conc. Conſtant. refert Caſtro *adverſus hæreſes, verbo Decimæ:* docent Rebuffus *de decimis, d. q.* 7. *n.* 15. Guttierez *d. c.* 21. *n.* 138. Petrus Gregorius *lib.* 13. *de repub. c.* 17. *n.* 2. nam & hoc caſu clerici decimas ſuas faciunt, nec tenentur eas reſtituere, etſi perdite vivant, niſi crimen admittant, cujus ratione fructibus beneficii ipſo jure priventur.

e *Portione, quam percipit.*) Ex qua colonus decimas non præſtiterat, alias redecimatio daretur, contra ea quæ adduxi ſupra, *in cap. a nobis.*

Divina inſtitutione.) Hæc verba exponemus infra *in cap. in aliquibus*, §. *fin.*

f *Reſtringenda.*) Quia cum privilegium hoc contra jus commune conceſſum eſſet, reſtringi debebat, ut quanto minus læderet jus parochiale, ut ſupra probavi *in c.* 4. ubi textum hunc expoſui.

g *Appellationis objectu.*) Quia in his decimarum cauſis proceditur appellatione non obſtante.

CAPUT XXVI.

Idem *Abbati ſanctæ* a *Columbanæ Senon.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod cum tibi de laboribus terræ parochiarum tuarum, ſicut aſſeris, ſit indultum decimas cum integritate percipere, tibi dignaremur miſericorditer indulgere, ut de terris, quæ infra parochias tuas rediguntur noviter ad culturam, de indulgentia noſtra exigendi decimas facultatem haberes. Cum igitur tibi, quod majus eſt, ſit conceſſum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum percipias, de novalibus eas exigere ſatis potes; quia ubi majus tibi conceditur, minus etiam tibi in hoc caſu *b* conceſſum eſſe videtur.

NOTÆ.

a *Sa Columbanæ.*) Ita legitur in 3. collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ſed legendum eſt *S. Columbæ*, ut habetur in hac 6. collectione. Varia autem ſunt monaſteria ſub titulo S. Columbæ; unum in Italia, de quo egi *in cap. olim in cauſa, de reſtit. ſpol.* alia tria in Gallia. In præſenti agitur de monaſterio D. Benedicti prope Senonas conſtructo, de quo agitur in Conc. Tullenſi apud Carnot. *epiſt.* 107. & Lupum Ferr. *epiſt.* 10. De eo videndi ſunt Fratres Sammarthani *tom.* 4. *Galliæ Chriſt. fol.* 286, Odoni ejus Abbati reſcribit Innocent. in præſenti.

b *Minus conceſſum.*) Conſonat textus *in c. viſis, 16. qu.* 1. Nec contrarium probat textus *in c. fin. de tranſlat. Epiſcop.* ubi illi, cui conceditur tranſitus ad majorem dignitatem, non cenſetur conceſſus ad minorem; nam aliter conſideratur plus minuſve in dignitate, quam in tranſitu ad dignitatem; quia difficilius permittitur tranſire ad parem dignitatem, quam ad majorem, ut docet Jul. Pacius *cent.* 10. *quæſt.* 81.

CAPUT XXVII.

Idem a *Helienſi Epiſcopo.*

PAſtoralis officii diligentia. *Et infra*: Explicari præterea poſtulaſti, utrum quis poſſit de molendinis, & piſcariis neceſſarias expenſas deducere prius quam ſolvat decimas ex eiſdem, ſicut eſt in negotiatione conceſſum. Ad quod ſine præjudicio melioris ſententiæ reſpondemus, quod licet circa res acquiſitas, vel factas de pecunia decimata, cum ipſæ venduntur, credamus deducendas expenſas, & de reſiduo, quaſi de lucro decimas perſolvendas, ut ſi vendantur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces; expenſas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de quibus fructus proveniunt, non credimus deducendas, etiamſi fuerint decimatæ: quoniam ſalva decima efficiuntur eorum fructus, qui faciunt ipſas expenſas. Fructus autem ipſos alienare poſſe non credimus, niſi cum onere decimarum: nec pro reſtaurando detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ perſolvuntur, credimus deducendas expenſas de proventibus decimandis; quia penes dominum res permanent reſtauratæ, ut ſi pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus deſtruatur.

NOTÆ.

a *Helienſ.*) Ita etiam legitur *in c.* 4. *hoc tit. in* 3. *collect. & in c. paſtoralis, de reſcript.* ubi alias partes hujus decretalis congeſſi, & præſentem inſcriptionem expoſui, & hujus textus commentarium dedi ſupra *in c. cum ſint homines* 7.

CAPUT XXVIII.

Idem *Epiſcopo* a *Belvacenſi.*

CUm contingat interdum etiam in tua diœceſi, &c. *Et infra*: Præterea requiſiſti, cum aliqua prædia, de quibus Eccleſiis, aut perſonis eccleſiaſticis decimæ ſolvebantur, ad Fratres Ciſterc. Ordinis donationis, vel emptionis, vel alio titulo devolvuntur, an iidem Fratres de talibus prædiis ipſis Eccleſiis, vel perſonis decimas ſolvere teneantur. Super quo tibi tale damus reſponſum, quod cum prædictis Fratribus a Sede Apoſtol. ſit indultum, ut de *b* laboribus ſuis, quos propriis manibus aut ſumptibus excolunt, decimas nulli prorſus perſolvere teneantur, de prædiis taliter acquiſitis, Eccleſiis, vel perſonis eccleſiaſticis decimas ſolvere non tenentur, dummodo propriis manibus eorum, aut ſumptibus excolantur. Cum autem in quibuſdam parochiis ad quaſdam Eccleſias, vel perſonas eccleſiaſticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de novo fiant novalia in eiſdem, quæris a nobis, ad quem hujuſmodi novalium decima incipiat pertinere. Unde inquiſitioni tuæ breviter reſpondemus, quod cum perceptio decimarum ad parochiales Eccleſias de jure *c* communi pertineat, decimæ quorumcumque novalium, quæ fiunt in parochiis earumdem, ad ipſas proculdubio pertinere noſcuntur, niſi ab ipſis, qui alias percipiunt decimas, cauſa rationabilis oſtendatur, per quam appareat novalium ad eos decimas pertinere.

NOTÆ.

a *Belvacenſ.*) Ita etiam legitur in 4. collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. & *in c. cum contingat, de foro compet. c. cum contingat, de jurejur.* ubi extant aliæ partes hujus decretalis, & præſentem inſcriptionem expoſui.

b *Laboribus ſuis.*) Ut probavi *in c.* 4. *ſub hoc tit.*

c *De jure communi.*) Juxta adducta ſupra *in c.* 4.

COMMENTARIUM.

PRæſcriptio circa jus decimarum dupliciter contingere poteſt. Primo cum præſcribitur libertas, ſeu exemptio eas non ſolvendi, de qua egi ſupra *in c.* 20. Secundo cum præſcribitur jus percipiendi decimas in aliena parochia, de qua egi *in c. ad aures* 6. *de decimis*. Illud autem pro hujus textus expoſitione notandum ſupereſt, ad hoc jus decimarum acquirendum, ſicut ad alia jura eccleſiaſtica, quadragenariam præſcriptionem deſiderari, *cap. de quarta, de præſcript. c.* 1. *eodem tit. in* 6. ubi ſtatuitur, decimas in aliena parochia præſcribi poſſe ſolum ſpatio quadraginta annorum cum titulo; vel ſi deſit titulus per id tempus, cujus initium memoriam hominum excedat, quod immemoriale dicitur; nam cum huic præſcriptioni reſiſtat jus commune, quod prohibet decimas in aliena parochia percipi, ideo tam longæva præſcriptio deſideratur: docent Covar. *d. l.* 1. *var. c.* 17. *n.* 7. & in regula *Poſſeſſor*, 2. *p.* §. 5. *n.* 2. Menchaca *illuſtr. controv. c.* 87. Molina *de juſtitia, tract.* 2. *diſp.* 75. Suarez *de decim. lib.* 1. *c.* 13. *num.* 1. Caſtillo *de tertiis, c.* 15. *n.* 32. Germonius *lib.* 3. *de ſacr. c.* 19. Nec obſtat regula textus *in l. ſi ex conſtituto, ff. quemadmodum ſervit.* quatenus probat, in præſcriptione diſcontinuæ ſervitutis tempus duplicari debere: ſed hoc jus percipiendi decimas diſcontinuum eſt: ergo non ſufficit ſpatium quadraginta annorum, ſed neceſſe eſt tempus illud duplicare. Pro cujus difficultatis ſolutione aliqui ex Interpretibus diſtinguendum putant inter jus civile, & canonicum, ita ut jure civili attento tempus duplicare debeat, ſecus vero inſpecto jure canonico. Ita Innocentius *in dicto capite de quarta*, quem reprehendunt Covarr. *capite* 17. *n.* 10. Padilla *in l.* 2. *n.* 8. *Cod. ſervit. & aqua.* Quare Baldus *in dicto capite de quarta*, & *in authent. quas actiones, Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* inquit, quod quando idem tempus in præſcribendis rebus jure civili, & canonico ſtatutum eſt, tunc illud duplicare non eſt neceſſe: ſed in præſcribendis decimis, & ſimilibus rebus tempus quadragenarium, tam jure civili, quam canonico deſideratur, ut *in dicto capite de quarta*, & *in dicta authent. quas actiones*: ergo tempus illud duplicari non debet. Quem intellectum communem eſſe dixerunt Covarr. & Padilla *ubi proxime*. Sed aperte convincitur; nam in præſcribendis rebus contra privatos, idem tempus ab utroque jure, civili, & canonico ſtatutum eſt, ut probat textus *in capite placuit, & fere per totam 16. quæſt.* 3. Omnes tamen conſentiunt, in his rebus duplicatum tempus deſiderari, quando jura diſcontinua ſunt, *ex dict. l. ſi ex conſtituto*: ergo idem dicendum eſt in quadragenaria præſcriptione. Ea igitur ſolutione omiſſa, ut veram aſſignemus, ſciendum eſt, quadragenariam præſcriptionem in favorem Eccleſiæ fuiſſe introductam illis in caſibus, in quibus contra privatum minori tempore præſcriptio currebat: quare ſi in aliis rebus, in quibus jura diſcontinua ſunt, habeat locum temporis duplicatio; tamen in juribus ad Eccleſiam ſpectantibus non habet locum: nam cum in eis a jure canonico quadragenarium tempus deſideretur, quod tempus ordinarium longe excedit, non eſt neceſſe, etiam in diſcontinuis rebus tempus duplicare, ſed hæc taxatio quadragenarii temporis indiſtincte ſequenda eſt; non enim debet privilegium ultra proprios terminos extendi, *cap. ſane, cap. porro, de privil. cap. petiſti 7. qu.* 1. nam jus civile tempus duplicatum in diſcontinuis juribus exigit, quia prius breve tempus exegerat: ſed cum jam fuiſſet in præſcriptione rerum Eccleſiæ ejus favore ſatis prolixum tempus præſcriptum, duplicari etiam in juribus diſcontinuis non debuit: ſed Eccleſia ſuo privilegio etiam in eis contenta eſſe debet, niſi dicamus, jus percipiendi decimas non eſſe diſcontinuum; nam etſi ſimulata ſint, quæ cauſam habent diſcontinuam; omnia tamen illa habere valent continuam poſſeſſionem, quæ ſolo animo retineri poteſt abſque actuali incubatione, *l.* 3. §. *in amittenda, ff. de acquir. poſſeſſ. l. licet, C. eodem tit.* ſic enim jus percipiendi decimas, quamvis cauſam habeat diſcontinuam, tamen continuam poſſeſſionem habere poteſt: ſemper enim qui hujuſmodi jus percipiendi decimas habet, paratus eſt decimas percipere ex fructibus quocumque tempore collectis, abſque aliqua ſuæ poſſeſſionis intermiſſione; unde eo caſu ſufficit tempus, quod ad aliarum rerum præſcriptionem ſtatutum eſt. Videndus D. Joannes del Caſtillo *de tertiis c.* 15. *n.* 40. & *c.* 11. ubi de præſcriptione tertiarum contra Regem noſtrum agit.

CAPUT XXIX.

Idem a *eidem*.

CUm in tua diœcesi quædam monasteria, & conventuales Ecclesiæ in multis parochiis majores decimas percipiant, & minutas, & de quibusdam fructibus annuatim perceptis decimæ non fuerint persolutæ, quæ tamen modo solvuntur: quæsivisti per Sedem Apostolicam edoceri, utrum decimæ fructuum prædictorum ad parochiales Ecclesias, quæ nec majores percipiunt, nec minutas; an ad monasteria, & illas Ecclesias conventuales, quæ nec decimas alias percipiunt ab antiquo, debeant pertinere. Ad quod sic duximus respondendum, quod si fructus prædicti de illis terris proveniunt, de quibus monasteria, seu conventuales Ecclesiæ aliquos percipiebant ratione decimarum proventus, eis proculdubio debentur decimæ fructuum eorumdem, cum in ipsis ab antiquo terra illa fuerit decimalis, & non debeat una, eademque substantia diverso jure censeri. Alioquin parochialibus Ecclesiis exsolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum. Sane quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus matrimonium contrahere, bannis, ut tuis verbis utamur, in Ecclesiis editis secundum consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ, ac nullo contradictore publice comparente, licet fama privatim impedimentum deferat parentelæ, cum ex parte contrahentium juramenta majorum de sua propinquitate, ut suspicionis tollatur materia, offerantur; quid tibi sit faciendum in casibus hujusmodi quæsivisti. Ad hæc taliter respondemus, quod si persona gravis, cui fides sit adhibenda, fraternari tuæ denunciet, quod ii qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama, vel scandalo doceat, aut etiam per teipsum possis certificari de plano, non solum debes juramenta parentum sponte oblata recipere, verum etiam eos, qui contrahere sic nituntur, si monitis induci nequiverint, compellere, ut vel a tali contractu desistant, vel contra famam hujusmodi secundum tuæ discretionis arbitrium juramenta exhibeant propinquorum. Alioquin si persona denuncians non extiterit talis, ut diximus, & de fama, vel scandalo non poterit edoceri, ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes. Si vero post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cum non prodierit in publicum quando banni secundum præfatam consuetudinem in Ecclesiis edebantur, utrum vox debeat suæ accusationis admitti, merito quæri potest. Super quo sic duximus distinguendum, quod si tempore denunciationis præmissæ is, qui jam conjunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel alias denunciatio non potuit ad ejus notitiam pervenire, utpura, si nimiæ infirmitatis fervore laborans, sanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem talium ejus ætas sufficere non valebat, seu alia causa legitima fuerat impeditus, ejus accusatio debet audiri. Alioquin cum rationabiliter præsumatur, quod denunciationem publice factam idem existens in ipsa diœcesi minime ignorarit, tanquam suspectus est proculdubio repellendus, nisi proprio firmaverit juramento, quod postea didicerit ea, quæ objicit, & ad hoc ex malitia non procedat, quia tunc etiamsi didicisset ab aliis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non deberet eidem aditus accusationis: quoniam etsi ab impetitione hujusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoveri nequiret, cum culpabilis non existat. Utrum autem si accusatore idoneo comparente, per tres, vel quatuor testes inter jam conjunctos parentela probetur, per depositiones eorumdem posteriorum testium derogetur fidei sex, vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore, ac præstantiores meritis ante contractum matrimonium in contrarium juraverunt, distinguendo personas, & gradus; a quibus directe ii, de quorum agitur copula, descenderunt: an primi posterioribus præferantur, non immerito quæri posset? Quanquam ad aliud, & ob aliud juraverint illi, quam isti; si tamen in secundo judicio priores personæ juratæ deponerent illa eadem quæ primo dixerunt, absque dubio eorum testimonia prævalerent, nec eo possent prætextu repelli, quod partes testificata didicerint, cum talis exceptio locum non habeat in hoc casu. Datum Later. 4. Kalend. Novemb. P. N. anno 15.

NOTÆ.

a *Idem.*) Id est Beluacensi Episcopo, ut legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c.2.* & *in c. cum in tua* 44. *de testibus*, *c. cum in tua* 27. *de sponsi.* & in epistolis Innocentii III. editis a Bosqueto *lib.3. regestr.15. epist.128.* ex quo regestro litteram hujus textus restituo.

COMMENTARIUM.

IN his duabus decisionibus agitur de præscriptione decimarum in aliena parochia, & docetur, eam non extendi ad novalia: quod etiam docetur *in c. 3. in 5. collect.* ubi Honorius III. ita scribit; „ Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod in parochia Ecclesiæ tuæ veteres percipis decimas integraliter, per hoc credens quod a te debeant in eadem parochia novalium etiam decimæ pertinere; sed venerabilis f. n. Episcopus Novar. hujusmodi novalium decimas R. Canonico Novar. quasi hoc potuerit de consuetudine, quæ dicenda esset verius corruptela, concessit; pro quo quidem ad quosdam ipse judices nostras litteras impetravit, qui contra te iniquam diffinitivam sententiam protulerunt, a qua tu ad nos vocem appellationis emittens, aliis obtinuisti negotium delegari. A nobis ergo humiliter postulasti, ut de indulgentia nostra in parochia Ecclesiæ tuæ, in qua veteres decimas percipis, haberes etiam percipiendi decimas de novalibus facultatem. Cum ergo perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de jure communi pertineat, per quod decimæ novalium, quæ fuerint in parochiis earumdem, ad ipsas spectare noscuntur: tibi, & Ecclesiæ tuæ prædictorum novalium decimas indulgemus, ita quod ex hoc eidem Canonico quoad vixerit, si eum contra te obtinere contigerit, præjudicium nullum fiat; post ejus tamen decessum supradictæ decimæ ad tuam Ecclesiam devolvantur. „

CAPUT XXX.

Idem *Vesprinen.* a *Episcopo*

DUdum adversus fratres *b* Hierosolym. Hospitalis sancti Stephani Alben. te proponente in nostrâ præsentia quæstionem, quod ipsi decimas de laboribus rusticorum *c* suorum Vesprinen. Ecclesiæ debitas non permitterent tibi solvi, eosdem citavimus, præfigentes eis terminum Concilium generale, quo cum instrumentis, & rationibus suis nostro se conspectui præsentarent, tibi respondere parati. Comparentibus igitur te, ac ipsis statuto termino coram nobis, dil. fil. nost. G. tit. Sancti Martini Presbyt. Card. tibi, & ipsis concessimus auditorem, coram quo decimas omnium terrarum, quæ per rusticos Hospitalis in Vesprinenti dicec. excoluntur, & de Cyrogan. & de nova Curia Ecclesias, quæ per Hospitalarios detinentur, easdem tanquam ad te spectantes, intentione tua de jure *d* communi fundata petiisti. Prior autem Hospitalis ejusdem in prædictis decimis, & Ecclesiis præscriptionem allegans, proposuit se tibi non teneri super his aliquatenus respondere: quod cum per auditorem eumdem ad nostram audientiam perveniisset, mandavimus quod idem Prior præscriptionis *e* titulum, quem allegaret, probaret. Qui tandem post deliberationem præhabitam coram ven. fr. n. Alban. Episcopo, qui post recessum memorati Card. de causa cognovit, inclytæ recordationis G. Regis, ac E. matris ipsius Reginæ Ungariæ concessionem allegavit, qui Ecclesiam sancti Stephani, ad quam tunc temporis, sicut asseruit, Ecclesiæ memoratæ spectabant, cum decimis, & pertinentiis suis concesserunt, ac in perpetuam eleemosynam Hospitali donationis titulo assignarunt: confirmationis bon. mem. Clementis Papæ præd. n. transcriptum exhibens, per quod probare volebat, concessionem prædictam plenum habere vigorem; & asserens nihilominus, ipsam a sel. rec. Lucio Papa prædecessore nostro postmodum confirmatam. Ceterum ex parte tua fuit propositum ex adverso, quod in decimis, & in Ecclesiis a Rege, & Regina donatis, præscriptionem non poterat opponere pars adversa, quæ nec a donatione ipsorum initium habere poterat, nec a confirmatione præfata tantum tempus effluxit, quod posset præscriptio consummari: & sic donationis Regis, ac Reginæ allegatus titulus nullus erat, cum sacrilegii crimen incurrat secundum canonicas sanctiones, qui Ecclesias, vel Ecclesiasticum aliquod beneficium de manu reciperet *f* laicali. Unde si contingat laicum in donatione Ecclesiæ talibus verbis uti: Do tibi Ecclesiam talem; nihil aliud concedere intelligitur, nisi jus patronatus tantum, quod habet

ber in ipsa, prout *g* in constitutionem a nobis edita continetur expresse. Contra confirmationem autem fuit hoc modo responsum, quod cum confuse ipsa Ecclesia sancti Stephani *cum* omnibus decimis, & Ecclesiis, & aliis quæ ad eam pertinent, confirmetur, jus Episcopale non tollitur, cum de illo non exprimatur ibidem, sed tantum debita decimarum portio intra parochiam Ecclesiæ sancti Stephani collatarum, secundum terræ consuetudinem eisdem Hospitalariis reservetur: præsertim cum petitæ a te decimæ in parochia sancti Stephani non consistant, quod de plano confessa est pars adversa. Econtra vero fuit a parte altera replicatum, quod cum spatio xxx. annorum tacueris, juri tuo tacite renuntiasse videris. Sed & hoc pars tua visa est repellere, allegando quod xxv. annorum taciturnitas non jure communi; sed in *h* privilegiis noscitur obtinere; unde jure communi, quod habet Episcopus in decimis, vel in Ecclesiis suæ diœc. nonnisi xl. annorum *i* taciturnitate privatur. Nos igitur his, & aliis, quæ hinc inde fuerunt proposita, plenius intellectis, cum donatores prædicti conferre non potuerint aliis, quæ ipsi de jure non poterant possidere; & ex confessione partis adversæ liquido nobis constet, petitas decimas, & Ecclesias intra parochiam sancti Stephani non concludi, etiam prædicta donatio teneat, quod per confirmationem prædicti Clementis super Ecclesia sancti Stephani, Hospitali cum decimis, & aliis ad se pertinentibus factam, etiamsi authenticum appareret, Episcopali juri nullatenus derogetur, de f. n. con. auctoritate Apost. sententialiter prohibemus, ne fratres Hospitalis præsumant ulterius præpedire, quo minus decimas percipias memoratas, & pacifice possideas in futurum.

NOTÆ.

a *Vesprinen.*) Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c.1.* quæ diœcesis est in Ungaria, sub Archiepiscopo Strigonensi, ut notavi *in c. exposuisti, de prebendis.*

b *Hierosolym.*) De his Hospitalariis jam nonnulla notavi alibi.

c *Decimas rusticorum.*) Quas etiam privilegiati, & exempti persolvuntur, ut supra probavi *in c.2.*

d *De jure communi.*) Probat Rota apud Pennam *to. 1. decis. 560.* & plura adducit Solorzanus *tom.2. de jure Indiar. lib.1. c.21. nu.21.*

e *Titulum.*) Quia præscriptio non erat immemorabilis, alias necessarium non esset docere de titulo, *c.2. de præscript. lib.6.* plura de titulo necessario ad præscriptionem, adduxi *in c. si diligenti, de præscript.*

f *Laicali.*) Late probavi *in c. Messana, de elect.*

g *Constitutione.*) *Cap. pastoralis, de donat.*

h *Privilegiis.*) *Cap. si de terra, de privileg.*

i *Quadraginta annorum.*) Juxta adducta supra *in c. cum contingat.*

CAPUT XXXI.

Idem *in Concilio* a *generali*.

IN aliquibus regionibus quædam permixtæ sunt gentes, quæ secundum suos ritus decimas de more non solvunt, quamvis censeantur nomine christiano. His nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, ut decimis defraudantes Ecclesias majores, inde reditus assequantur. Volentes igitur super indemnitatibus his Ecclesiarum providere, statuimus, ut ipsi deinde talibus personis, & totaliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione Ecclesiis decimas cum integritate persolvant, & ad id, si necesse fuerit, per cens. eccles. compellantur.

NOTÆ.

a *Generali.*) Lateranensi videlicet, sub Innocent. III. celebrato, ubi *can.54.* reperitur hic textus, in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.5.* de quo Concilio nonnulla notavi *in c.1. de summa Trinit.*

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expositione sciendum est, nonnullas gentes etiam sacro baptismate ablutas in more habuisse decimas nullas præstare, aut saltem eas non integre persolvere. Legimus enim apud Krantzium *lib.4. Vvandal. pag.101.* Holzatos prius quam in Ungariam, terram incultam, atque ingratam transferrentur, & agros colere inciperent, pactum fuisse cum Sacerdotibus, & Episcopis ejusdem regionis, ut ab omnibus decimis liberi essent, & tantum aliquot mensuras grani pro unoquoque aratro penderent: & etiam Hermoldus Presbyter *in chron. Sclav. c.12.* refert, Sclavos certum tributum pro universis decimis solvisse Episcopis Aldeburgensibus, his verbis: *Dabatur Pontifici annuum de omni Vagirorum terra tributum, quod scilicet pro decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta reticuli lini, & duodecim nummi puri argenti.* Et cum conquererentur clerici paupertate oppressi, auctoritate Ducis Sclavorum pactum initum fuit de augendo ipso tributo, ut refert idem Presbyter *lib.1. c.92.* illis verbis: *Holzatenses necessitate constricti, præsente Duce cum Pontifice tale pactum injerunt, ut facerent augmentationem decimarum, & solverent de manso sex modios siliginis, & octo avenæ, illius (inquam) modii, qui vulgo dicitur Hemmethe.* Et ne succedentium forte Pontificum paterentur angarias, rogaverunt hoc Ducis, atque Pontificis sigillis confirmari. Imo apud Græcos valde dubia est decimarum pensitatio; siquidem in tot canonibus, & Ecclesiæ constitutionibus a Gratiano compilatis in causa *16. q.1.* & a Raymundo in præsenti, nulla mentio fit decimarum Ecclesiæ Orientalis. Primis autem Ecclesiæ sæculis decimas apud Græcos solutas fuisse, constat ex Origene, qui decimarum Ecclesiæ Alexandrinæ meminit *homil.11.* & Isidoro Pelusiota, qui monachus fuit monasterii Montis Pelusiaci in Ægypto, vixitque temporibus Theodosii, qui *epist.317.* Herminium Comitem ita alloquitur: *Præclare Dominum honorat, cum nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex ubertate terræ tuæ, ei a quo eam accepisti, pendis.* Et in Ecclesia Antiochena eumdem ritum decimæ sacro sacerdotum altaris ærario inferendæ, viguisse putat Interpres Chrysost. *hom.18. in c.8. act. Apost.* ibi: *Parumne est torcular benedici? parumne est ex omnibus frugibus ac decimis prius partem, ac decimam accipere? Ad pacem agricolarum hoc utile est.* Sed sequentibus sæculis, etsi primitiarum mentio fit apud Scriptores Græcos, Epiphanium videlicet *hæres* 80. Gregorium Naz. *epist.*80. sanctum Antiochum in homilia, quæ extat *to.1. biblioth.* nullum tamen decimarum vestigium extat, & eam pensitationem cessasse Constantinopoli, ex sterilitate diœceseos deducit Lemaistre *lib.1. de decimis, c.6.* præcipue cum legamus frumenti transvectionem quotannis fieri ex Ægypto, quam felicem embolam Imperatores appellarunt: & penuriam rei frumentariæ in urbe Constantinop. suadet distributio quotidiana panis, quæ singulis diebus fiebat non solum in pauperes, verum & in honestiores personas, de qua *in l. quia, C. Theod. de annonis civil. l. panis, l. universi, eodem tit. l. hac, C. de secundis nuptiis*; notavit Cironius *ad tit. de prabend.* Accedit, nam apud Græcos certa erant constituta tributa pro sacerdotum alimentis, ut constat ex novella 3. Justin. ex novel. 43. *de officin. & tabern.* & in bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni, hujus tributi summa ita taxatur: *Nomine Canonici a vico habente triginta fumaria nummus unus aureorum exigatur, argentei duo, aries unus, hordei modii sex, vini mensura sex, farinæ modii sex, trigintæ gallinæ: ab eo vero, qui fumaria viginti habet, dimidium aurei, argentum æquivalens duobus argenteis, agnus media ætatis unus, hordei modii quatuor, vini mensura quatuor, gallinæ viginti: a vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus unus, hordei modii duo, gallinæ decem, quemadmodum & in veterum exactorum figillis scriptum est.* Sed cum temporibus Innocentii III. Constantinopoli a Latinis capta, ut retuli *in c. scriptum, de elect.* Sacerdotes Latini ritus Romanæ Ecclesiæ, cæremoniasque ibi intulerint, etiam decimas, cæterasque consuetudines pie observandas, ac religiose colendas decreverunt, reluctantibus Græcis, & maxime Procerum, ac Nobilium in dignitate superbia. Illi enim non semel prohibuerunt hominibus suis, ne decimas penderent Romano more: eos vero augebat maxime Latinorum imperium, eo quod Latini cogerent Nobiles Græcos Ecclesiis restituere opes, & facultates ablatas; itaque cum tanto tempore sese indociles præberent, & decimarum pensionem exhorrescerent, sæpe excommunicationis metus est illis incussus. Imo cum ad bellum adversus Michaelitium quendam Græciæ res turbantem, & omnia ferro, igneque populantem, Proceres Achajæ sese accingerent, non ante Dominicum corpus, & sanguinem, pacis, bellique præsidium salutare, de manibus Sacerdotum ceperunt, quam pollicerentur se decimam in posterum more Romano sacerdotibus soluturos, nec prohibituros amplius, quominus eorum servi, homines, ac vassalli eam præstationem Ecclesiæ ministrarent. Ita elicitur ex epistola 161. apud Innocentium *l. 1. regestr. 13.* Ad Archiepiscopum Larissensem, & Episcopum Citonien. ubi de Achajæ Nobilibus sic loquitur: „Canonicos (inquit) in nonnullis Ecclesiis includere non verentur excommunicatos, tam laicos, quam clericos in sua pertinacia confovendo. Cumque ducum ad bellum contra Michaelitium processuri recipientes corpus, & sanguinem Jesu-Christi, omnes pariter promisissent, quin imo per votum obligaverint se solemne, quod de ipso prælio rediturі decimas Ecclesiis suis solverent, & subditos suos, tam Græcos, quam Latinos cogerent ad solvendum: at postmodum efficere non curarunt. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Latinos ejusmodi, ut Ecclesiis suis solvant, sicut ex communi jure, ac speciali quoque tenentur, &c. inducere procuretis, ipsos ad hoc, si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, sicut justum fuerit, compellentes. „ Et certe Innocentii III. temporibus decimarum jugum Græcia magna ex parte recuperat, ut ex ejusdem epistolis liquet, quibus

bus multæ contentiones sedantur ortæ inter Canonicos, & Episcopum de decimarum partitione. *Ep.* 44. sedatur ortum dissidium inter clericos, & Patriarcham Constantinop. quod nempe Patriarcha, *justius a* Legato Sedis Apostolicæ Cardin. Sancti Marcelli dare Canonicis quartam decimarum, per triennium eam retinuisset. *Epist.* 105. *lib.* 1. hortatur omnes Lariſſenſis diœceſis, *ut* decimas ablatas Epiſcopis reſtituant. Eadem hortatione utitur *epist.* 108. *eod. lib. ad Imperatorem Constantinop.* cujus milites decimas Cittenſis diœceſis occupabant. *Epist.* 62. *lib.* 4. componitur lis orta inter Epiſcopum Nitrienſem, & Abbatem de Ægris in diœceſi Cenadienſi, ſuper quodam jure decimarum: unde, ni fallor, in præſenti canone PP. reſpexerunt ad Latinos ſimul degentes cum Græcis, qui prædia excolenda illis locabant; unde Eccleſia decimis fraudabatur: quare juſte, & recte in præſenti ſtatuitur, ut domini prædia ſua locent illis perſonis, a quibus decimæ ſolvi conſueverunt; id eſt, aliis fidelibus Latinis, qui ſemper decimas præſtiterunt.

§.

ILlę quippe decimæ neceſſario ſolvendæ ſunt, quæ debentur ex lege divina, vel loci conſuetudine approbata.

COMMENTARIUM.

CElebris quæſtio eſt, tam inter Theologos, quam Canoniſtas, utrum decimarum obligatio ſit juris naturalis, divinive, aut tantum eccleſiaſtici? In qua quæſtione, juris naturalis, divinique eſſe, docuerunt antiquiores Canoniſtæ, quos referunt & ſequuntur Guttierez *lib.* 1. *canonic. c.* 22. Azevedo *in l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 1. *recopil. n.* 5. Rebuffus *de decimis*, *q.* 1. *n.* 11. Borellus *in ſumma deciſ. tit.* 19. *n.* 1. Germonius *lib.* 43. *de ſacror. immunit. c.* 19. Corraſco *ad ll. Recopil. c.* 6. noviter Lemaiſtre *lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 2. *&* 3. Caſtillo *to.* 7. *coner. tit. de tertiis*, *c.* 10. Dartis *de benef. ſect.* 1. *c.* 1. plura Solorzanus *to.* 2. *lib.* 1. *c.* 21. *n.* 6. Qui nituntur ſequentibus fundamentis. Primo, quia decimæ debentur Deo in recognitionem ſupremi dominii, *c. tua nobis* 26. *c. cum non ſit* 33. *hoc tit.* D. Auguſtinus, ſeu quivis auctor eſt tractatus 20. *de rectit. Catholicæ controv. to.* 9. ibi: „ Unuſquiſque de quali ingenio, vel artificio vivit, de ipſo decimam Deo in pauperibus, vel Eccleſiis donet. Conſideret quia omnia Dei ſunt, per quæ vivit, ſive terra, ſive flumina, ſive ſemina, vel omnia, quæ ſub cœlo ſunt, vel ſuper cœlos; & ſi ipſe non dediſſet, nihil utique haberet: nam Deus qui dignatur totum dare, decimam de ſuo dignatur a nobis repetere.„ Quam ſententiam ipſe Sanctus repetit *to.* 10. *ſerm.* 219. Sed cultum illum Deo exhiberi *jus* naturale dictat: ergo decimarum obligatio juris naturalis eſt. Secundo, nam decimæ præſtantur pro alimoniis ſacerdotum, *c.* 3. *Malachiæ*, *Num. c.* 18. naturalis autem ratio ſuadet, ut clericis ſpiritualia adminiſtrantibus alimenta præſtentur, *c. cum ſecundum*, ubi probavi, *de prabend.* Ergo, &c. Tertio, quia ante legem ſcriptam plerique in lege naturæ decimam, vel ſimilem fructuum partem Deo, & ejus ſacerdotibus obtulerunt, ut legitur *Geneſis c.* 4. 14. *&* 28. quod & Gentiles ſolo naturæ lumine inſtructos obſervaſſe ſupra probavi *in c.* 3. Deinde ex lege veteri decimas deberi ſæpe repetitum legimus. *Exod. c.* 22. *&* 29. *Levit. c.* 27. *Numer. c.* 18. *Deut. c.* 12. & ſupra illuſtravi *in c.* 1. Et hanc obligationem lege evangelica firmatam fuiſſe, probatur ex eo, nam ſi hoc præceptum, ut proxime dixi, juri naturali congruit, continebitur lege divina; nam præter fidei & ſacramentorum præcepta, quæ ſupernaturalia ſunt, in nullo diſcrepant lex divina, & naturalis. Deinceps apud Lucam *c.* 11. Dominus reprehendit Phariſæos charitatis opera omittentes, his verbis: “ Væ vobis Scribæ, & Phariſæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis quæ graviora ſunt legis, judicium & miſericordiam: hæc oportuit facere, & illa non omittere. *Et c.* 21. *Matthæi*, ibi: Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum, &c. *Et ibi*: Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.„ Igitur cum decimarum præſtatio fuerit a Chriſto Domino in lege gratiæ commendata, earum obligatio juris divini eſt. Tandem apertius hæc ſententia firmatur, & diffinitur ab Eccleſiæ Patribus, & Conciliis, ut fecerunt D. Clem. *l.* 2. *conſt. c.* 19. „ Quæ ex decimis & primitiis ſecundum mandatum Dei dant, ut Dei homo conſumat; voluntaria vero quæ occaſione pauperum offeruntur, „ recte diſpenſet orphanis, viduis, afflictis, peregrinis, egenitibus.„ D. Ambroſ. relatus *in c. numquid eo* 16. *q.* 4. D. Auguſt. *in c.* 10. 16. *q.* 1. Urbanus II. *in c.* 2. 16. *q.* 2. ibi: *Decimas omnino dare Deo non negligatur*, *quas ipſe Deus dare conſtituit*. Greg. VII. relatus *in c.* 1. 16. *q.* 7. ibi: *Oportet nos decimas*, *& primitias*, *quas jure ſacerdotum eſſe ſancimus*, *ab omni populo accipere*, *quas fideles Domino præcipiente offerunt*. Alex. III. *in c. parochianus*, *hoc tit.* ibi: *Cum decimæ non ab hominibus*, *ſed ab ipſo Domino ſint inſtitutæ*. Innocentius III. *in c. tua*, *hoc tit. Quæ divina conſtitutione debentur*. Honorius III. *in c. fin. hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: *Cum decimæ ſint debita Domino*, *quas in ſignum univerſalis dominii ſibi Dominus reſervavit*. Ex Conciliis idem ſtatuerunt Matiſcon. 2. *can.* 5. ibi: *Leges divinæ conſulentes ſacerdotibus*, *ac miniſtris Eccleſiarum*, *pro hæreditaria portione omni populo præceperunt decimas fructuum ſuorum locis ſacris præſtare*. Concil. Mogunt. 1. ſub Carolo, *can.* 38. *Admonemus*, *atque præcipimus*, *ut decimas Deo dari omnino non negligatur*, *quas Deus ipſe ſibi dari conſtituit*; *quia timendum eſt*, *quiſquis Deo debitum ſuum abſtrahit*, *ne forte Deus per peccatum ſuum auferat ei neceſſaria*. Concil. Turon. *can.* 13. Lateran. *in præſenti* §. Trid. *ſeſſ.* 25. *de reform. c.* 2.

Contrariam ſententiam, videlicet decimarum obligationem a jure eccleſiaſtico tantum provenire, docuere omnes fere Theologi cum D. Th. 2. 2. *q.* 87. *art.* 1. *& quodlibet.* 2. *art.* 8. Sotus *lib.* 9. *de juſtitia*, *q.* 4. *art.* 1. Caſtro *adver. hæreſes*, *verbo Decimæ*, Toſtatus *in c.* 23. *Matthæi*, *q.* 149. & recentiores Canoniſtæ, Covar. *d. lib.* 1. *var. c.* 17. *n.* 2. Guttierez *d. c.* 21. *n.* 7. Moneta *de decimis*, *c.* 1. *q.* 1 *&* 2. Menchaca *lib.* 3. *illuſtr. c.* 89. Duarenus *lib.* 7. *de ſacr. eccleſ. miniſtr. c.* 1. plures congeſti a Solorzano *ſup. n.* 45. alii a Cenedo relati *ad decret. collect.* 66. *n.* 13. Pro quibus ſequentia faciunt fundamenta: nam ex lege divina ea tantum tenemur ſervare, quæ a Chriſto Domino nobis præcepta ſunt: ſed de ſolvendis decimis nec in Evangelio, nec apud Apoſtolos ullum extat præceptum: ergo ex lege divina obligatio decimarum non provenit. Nec refragatur præceptum legis veteris; nam illud, ſicut cetera præcepta ipſius legis, poſt legem gratiæ ceſſavit, *c. translato*, ubi probavi, *de conſtit.* Secundo, nam quæ divini juris ſunt, contrario uſu, aut Pontificis privilegio tolli, ſive in parte minui non poſſunt, *c. audita* 9. *o. memor* 10. *c. ſed* 11. *c. habeat* 24. *q.* 1. *c. propoſui*, *de conceſſ. prabend. c. litteras*, *de reſtit. ſpol.* Sed decimæ conſuetudine, & privilegio tolluntur, atque minuuntur, *c. cum ordinem*, *de reſcript. c. dilecti*, *c. ſuggeſtum*, *c. ex parte*, *c. ad audientiam*, *h. t.* unde in aliquibus regionibus non decima, ſed portio minor præſtatur. Conc. Turon. ſub Carolo *can.* 46. & in Eccleſiæ naſcentis exordio, unde Evangelii puritas maxime petenda eſt, qui monumenta antiquorum monaſteriorum requirat, nihil frequentius invenit, quam milites decimas monachorum Eccleſiis devoviſſe: igitur non ex jure divino eas debebant. Nec deſunt qui ab his omnino diverſam ſequantur ſententiam, aſſerendo diſcrimen conſtitui debere inter decimas prædiales, & perſonales: & docent, prædiales ex jure divino deberi, perſonales vero dumtaxat ex lege eccleſiaſtica: ita docuerunt Hoſtienſis *in ſumma*, *h. tit.* Henricus Boich. *in c. pervenit*, *h. tit.* Felinus *in c. cauſam*, *de reſcript.* & dicit commune eſſe Cardinalis in præſenti. Moventur ex eo; nam licet præceptum morale legis veteris inveniatur de decimis prædialibus, non vero reperitur de perſonalibus: ergo ex jure tantum eccleſiaſtico earum obligatio deſcendit. Eos ſequitur noviter Nicolaus Lemaiſtre *de decimis c.* 2. *&* 3. & defendit decimas prædiales omnino provenire a jure divino, tam quoad ſubſtantiam, quam quoad quotam: decimas vero perſonales tantum juris eccleſiaſtici eſſe. Diverſam opinionem alii ſequuntur aſſerentes in decimis duo eſſe diſcernenda, videlicet ſubſtantiam, hoc eſt obligationem alendi miniſtros Eccleſiæ, & taxationem, quotam, ſeu quantitatem decimarum. Quoad ſubſtantiam ajunt, decimas provenire a jure naturali, & divino; quoad quotam tamen, *ſeu quantitatis taxationem*, a jure eccleſiaſtico originem ducere. Ita docuerunt Suarez *d. tr. de decimis*, *c.* 9. *n.* 10. Covar. *d. c.* 17. *n.* 2. Azor 1. *p. Inſt. lib.* 7. *c.* 13. Fagundez *in* 5. *præcept. Eccleſ. lib.* 1. *c.* 1. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. c.* 59. *dub.* 1. Barboſa *d. c.* 28. *de offic. parochi*, Hunnius *in Encycl. d. tract. de dec. c.* 1.

In qua *opinionum* varietate veriorem credo D. Thom. ſententiam, videlicet decimas non deberi ex jure divino a Chriſto Domino promulgato, quod proprie jus divinum eſt: qua retenta non obſtant contraria fundamenta prioris ſententiæ. Non primum ex teſtimoniis veteris Teſtamenti; fatemur enim ſub ſynagoga fuiſſe decimas debitas ex jure divino; ſed illud jus jam ceſſavit, quare inde argumentum deduci non poteſt; quia nunc non probatur eſſe aliquid de jure divino ex eo, quod olim fuiſſet, ut optime probat Toſtatus ubi ſup. maxime quia præceptum de decimis, ut decimæ fuerunt a Deo tam ſpecialiter conſtitutæ, non potuit eſſe morale, ſed ad ſummum judiciale, vel forſan cæremoniale, quæ jam ceſſarunt. Ergo prout tale fuit, ceſſavit etiam. Rurſus in quantum fuit morale, vel naturale, fuit quatenus reſpiciebat compenſationem debitam pro labore miniſtrorum deſervientium templo: ſed in hoc conceptu non potuit decima deberi magis quam vigeſima, aut quinquageſima; nec magis deberi de fructibus, quam de aliis obventionibus, aut emolumentis: ergo nec ut præceptum morale debuit reputari. Nec obſtant Chriſti Domini verba apud Matthæum *c.* 23. Lucam *c.* 11. quia in illis nihil aſſeruit conſtituendo obligationem ſolvendi decimas, ſed tantum arguebat Judæos, qui ſub lege veteri vivebant, & tenebantur etiam de illis oleribus decimare; quia in minimis erant ſeduli, ut ſancti viderentur; & in maximis interioribus deficiebant, ideo dixit Dominus loquens de decimatione: *Hæc oportuit facere*; nempe de præterito, & ſub lege veteri; non tamen dixit, *oportet*, quod verbum poſſet importare præceptum, cum de præſenti ſit, & futurum reſpiciat: ita Toſtatus *d. q.* 149. Nec obſtat textus *in d. c. parochianos*, & alii ſupra expenſi; nam in eo tantum docetur, decimas fuiſſe inſtitutas jure divino; quod fatemur de ſua prima inſtitutione a Deo facta populo Hebraico: unde deducunt Eccleſiæ PP. in illis auctoritatibus decimas deberi, quaſi dicant, quia illi populo indictæ fuerunt decimæ ad ſuſtentationem miniſtrorum per ſummum Deum, qui eſt optimæ ordinationis optimus artifex, conſtat & juſte ab Eccleſia imperari, non exorbitanter; & in Eccleſia eſſe poteſtatem eas percipiendi: ergo ab inſtitutione antiqua Dei deſcendit ad præceptum eccleſiaſticum, ex quo D. Thomas *quodlib.* 2. *art.* 8. & *quodlib.* 6. *art.* 10. & *d. qu.* 87. *art.* 1. deducit, hujuſmodi quotam augeri poſſe, vel minui, ſi ratio urgeat: non ergo dicendum eſt, decimas quantum ad ſubſtantiam eſſe de jure divino, & in prædictis juribus

bus decimas dici debitas de jure divino, ex duplici cauſa, & utraque *non impropria*. Prima, quia olim de jure divino debebantur, a quo Eccleſia exemplum ſumpſit: ſecunda, quia præbere ſtipendium miniſtris Dei juris naturalis eſt, ex traditis *in ca. cum ſecundum*, *de prabend.* quod appellatur etiam divinum, quia verſatur circa rem divinam, ut egregie docet Covar. *l.* 1. *var. cap.* 17. ad cujus mentem reducendi ſunt qui poſtea ſcripſerunt, quorum longum agmen referunt Barboſa *de jure Eccleſ. l.* 3. *c.* 16. *n.* 2. Solorzanus *d. c.* 21. *ex n.* 44. Valenzuela *conſ.* 114.

CAPUT XXXIII.

Idem a *in eodem*.

CUm non ſit in homine, quod ſemen ferenti reddat, vel reſpondeat, quoniam juxta verbum Apoſtoli, neque qui plantat eſt aliquid, nec qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus; ipſum quidem mortificato ſemine plurimum fructum affert, nimis avare quidam in decimis defraudare nituntur, cenſus, & tributa quæ interdum indecimata præterent, de frugibus primitus deducentes. Cum autem in ſignum univerſalis dominii quaſi quodam tributo ſpeciali ſibi Dominus decimas reſervaverit: Mos & Eccleſiarum diſpendiis, & animarum periculis obviare volentes, ſtatuimus, ut in prærogativam dominii generalis exactionem tributorum & cenſuum præcedat ſolutio decimarum: vel ſaltem hi, ad quos cenſus & tributa indecimata pervenirent (quoniam res cum onere ſuo tranſit) ea per cenſ. eccl. decimare cogantur Eccleſiis, quibus de jure debentur.

NOTÆ.

a IN *eodem*.) Concilio videlicet generali Lateran. ſub Innocentio III. *can.* 54. ubi reperitur canon hic: & in quarta collectione *ſub hoc tit. c.* 6. & textum hunc expoſui ſupra *in cap.* 26.

CAPUT XXXIV.

Idem *in* a *eodem*.

NUper Abbates Ciſtercienſ. Ordinis in generali Capitulo congregati ad commonitionem noſtram providè ſtatuerunt, ne de cætero Fratres ipſius Ordinis emant poſſeſſiones, de quibus decimæ debeantur Eccleſiis, niſi forte pro monaſteriis de novo fundatis; & ſi tales poſſeſſiones eis fuerint pia fidelium devotione collatæ, aut emptæ pro monaſteriis de novo fundatis, committantur aliis excolendæ, a quibus Eccleſiis decimæ perſolvantur. Ne occaſione privilegiorum ſuorum Eccleſiæ ulterius prægraventur, decernimus, ut de alienis terris, & amodo acquirendis, etſi eas propriis manibus, aut ſumptibus excoluerint, decimas perſolvant Eccleſiis, quibus ratione prædiorum antea ſolvebantur, niſi cum ipſis Eccleſiis aliter duxerint componendum. Nos ergo ſtatutum gratum, & ratum habentes, hoc ipſum ad alios regulares, qui gaudent ſimilibus privilegiis, extendi volumus, & mandamus, ut Eccleſiarum Prælati promptiores, & efficaciores exiſtant ad exhibendum eis de ſuis malefactoribus juſtitiæ complementum, ut eorum privilegia diligentius, & perfectius valeant obſervare.

NOTÆ.

a EOdem.) Concilio videlicet Lateran. *can.* 55. ſub Innocen. III. celebrato, ubi habetur præſens textus, & in quarta collectione *ſub hoc tit. c.* 7. Caſus autem, ſeu cauſa hujus conſtitutionis ita contigit. Cum monachi Ciſtercienſes anno 1213. Capitulum generale celebrarent ſub Arnaldo II. in eo recitatæ fuerunt Pontificis litteræ ſuper querelis ad eum delatis per diverſos Epiſcopos, præcipue per Quinquecclieſienſem: quibus litteris Pontifex commonebat ipſos Ciſtercienſes, imo comminabat abolitionem privilegii illis conceſſi ſuper exemptione decimarum, ut conſtat ex epiſtola 85. ipſius Pontificis, *lib.* 16. ubi ita illis reſcribit: „ Venerabilis frater noſter Quinquecclieſienſis Epiſcopus nobis intimare curavit, quod vos extendentes ad lucra turpia manus veſtras, multitudinem emitis vinearum, de quibus ſibi, vel Eccleſiæ ſuæ diœceſis decimæ ſolvi ſolent; quarum vinum licet nequaquam in uſus veſtros expendatis, ſed vendendum faciatis ad alias provincias deportari, decimas tamen ſibi, vel ipſis Eccleſiis ſubtrahitis ex iiſdem. Cum igitur ex hoc Ordini veſtro plurimum detrahatur, univerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ab iis de cetero taliter deſiſtatis, quod materia ſcandali auferatur, & ſuper hoc de vobis clamor ad nos ulterius non aſcendat, ſcientes vobis eſſe merito formidandum, ne propter clamores hujuſmodi ſacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum privilegia veſtra coarctanda provideat, vel etiam revocanda, cum privilegium mereatur amittere, qui conceſſa ſibi abutitur libertate. Datum Laterani XII. Kalend. Junii, Pontif. noſtri anno XVI.„ Lectis hujuſmodi litteris Ciſtercienſes ſtatuerunt, modum eſſe ponendum libertati, ſicut & avaritiæ; præſcripſerunt que decimas eſſe ſolvendas ex cunctis prædiis, quæ deinceps acquirerent, ſive pretio empta eſſent, ſive fidelium largitione donata, & omnia ea, aut reſpuenda eſſe, aut decimas ipſos ſoluturos: refert Manrique *t. 4. annal. Ciſterc. an.* 1213. *c.* 12. Cujus conſtitutionis Capituli generalis Ciſterc. meminit Innocentius III. in præſenti, & ſtatuit, prædictam moderationem eſſe obſervandam, non ſolum ab ipſis Ciſtercienſibus, verum & ab aliis æquale privilegium exemptionis habentibus. Verba hujus textus refert Manrique *d. to.* 4. *annı.* 1213. *c.* 12. & *anno* 1215. *c.* 5. *n.* 6.

COMMENTARIUM.

CUM in præſenti textu modus imponatur privilegiis exemptionis a ſolutione decimarum diverſis monachorum Ordinibus conceſſis, ita ut de prædiis noviter acquiſitis decimas ipſi exempti legitimis parochis exſolvant; & poſtea plura alia privilegia circa eamdem exemptionem ipſi monachi, & alii Religioſi a Sede Apoſtolica impetraverint, vulgo quæri ſolet, an in ſimilibus privilegiis debeat fieri expreſſa mentio, & derogatio hujus textus? Et expreſſam *ejus* derogationem deſiderari docuerunt plures, quos ſequitur Barboſa in præſenti, *n.* 1. & *de jure Eccleſ. lib.* 3. *c.* 26. *n.* 37. Noguerol. *alleg.* 39. *n.* 24. Guttierez *lib.* 2. *canonic. c.* 21. *n.* 126. Rota apud Tamburinum *tom.* 3. *de jure Abbatiſſ. deciſ.* 94. Larrea *alleg.* 58. *n.* 2. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 21. Qui moventur ex eo, quia *cum præſens conſtitutio* Concilii generalis ſit, debet fieri ejus expreſſa derogatio, juxta communem ſententiam, quam tuentur plures, quos referunt, & ſequuntur Balboa *in c.* 1. *de judiciis*, *n.* 3. Barboſa *ad Concil. Trid. ſeſſ.* 1. *cap.* 1. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. p.* 1. *lib.* 1. *diſp.* 1. §. 7. Sed contrarium, & rectius docuerunt Menochius *conſil.* 196. *n.* 9. Rota apud Cavallerium *deciſ.* 430. & apud Seraphinum *dec.* 331. Frances 1. *p. deciſ.* 764. Marqueſanus *de commiſſ.* 2. *p. pag.* 424. Nam verius eſt, etiam conſtitutionis conciliaris neceſſariam non eſſe expreſſam, & ſpecialem derogationem; ſed ſufficere clauſulam illam generalem, *non obſtantibus*, *& cetera*, ut docent plures congeſti a Barboſa *de clauſulis*, *clauſul.* 82. Baſilius *de matrim. lib.* 8. *c.* 17. §. 2. *n.* 19. unde etſi præſens conſtitutio eſſet conciliaris, quod negandum eſt, juxta tradita *in c.* 1. *de ſumma Trinit.* non deſideraretur ejus ſpecialis derogatio, licet in nonnullis privilegiis ad majorem ſecuritatem eam clauſulam derogatoriam hujus textus adjectam legerim.

CAPUT XXXV.

a Gregorius IX.

INterdicimus univerſis perſonis eccleſiaſticis, ut decimas detentas a Laicis, ad alienas Eccleſias pertinentes, in pignus recipere ab eiſdem laicis non præſumat.

NOTÆ.

a GRegorius IX.) Qui motu proprio præſentem edidit conſtitutionem, intendens decimas a laicis occupatas virtute indeutionis Pontificiæ facilius recuperari; nam cum laici eas præſcribere nequirent, *cap. cauſam quæ* 7. *de præſcript.* Eccleſiaſtici vero poſſint, ideo facilius Eccleſia poterat eas a laicis recuperare. Quæ fuit etiam ratio textus *in cap. in La-*
D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

teranenſi 31. *de prabend. c. cum Apoſtolica*, *de his quæ fiunt a Prælat. c. cum & plantare* 3. *de privil.* Ideoque prohibet Gregorius decimas pignori dari ſub ſpe redemptionis; quod plerumque fiebat a monachis, & perſonis; qui eas obtinere non poterant, ut probavi ſupra *in c. quiſquis*, *de elect.* pro expoſitione textus *in cap.* 2. *de uſuris*: & præſens commentarium petendum eſt ex adductis ſupra *in c. prohibemus*.

TITULUS XXXI.

De Regularibus transeuntibus ad religionem.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Mogunt.

DE clericis hoc statuimus, ut ii, qui hactenus inventi sunt, sive in canonico, sive in monachico ordine tonsurati sine eorum voluntate, si liberi *b* sunt, ut ita permaneant: & deinceps cavendum, ut nullus *c* tondeatur sine legitima *d* ætate, spontaneaque voluntate, vel cum *e* licentia domini sui.

NOTÆ.

a *Mogunt.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & verba hujus textus reperiuntur in ipso Concilio Moguntino temporibus Caroli Magni celebrato anno 813. ab Hildebaldo, quem Galli vocant magnum Eleemosynarium, qui fuit Archicapellanus Imperatoris: unde in principio ipsius Concilii pro Archiepiscopo, legit Archicapellano Filesacus *in c. 9. circa finem. de offic. Ordin.* Hæc Synodus celebrata fuit tempore Richolphi Archiepiscopi Moguntini, die 9. Junii, anno 813. in claustro Basilicæ S. Albani, pro reformatione status Ecclesiastici, ut probat Severinus Binius *in notis ad dictum Concilium*. Ex cujus Concilii canone 23. ita restituo præsentis textus litteram, prout jacet in editione Binii.

b *Si liberi sunt.*) Ideft non servi, ita tonsurati; nam si servi absque propria voluntate, simulque licentia domini sui tonsurati erant, propriis dominis reddebantur, quia absque eorum manumissione ad ordinem clericalem, seu statum monasticum promoveri non debebant, ut late probavi *in c. 1. de servis non ordin.*

c *Tondeatur.*) De tonsura clericali, & ejus origine egi *in c. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* quare tantum de tonsura monachorum in præsenti agendum est. Et constat, jam a primis Ecclesiæ sæculis in usu fuisse monasticam tonsuram. Unde dum Dionysius describit ritus, cum quibus suo sæculo ad statum monachorum admittebantur candidati, *par. 2. hierarch. c. 6.* ait; *Moris fuisse post omnium abrenunciationem signi crucis consignatione a sacerdote tondari cum invocatione Trinitatis, ac tunc demum veste nova indui*, D. August. *epist. 147. Per coronam nostram nos adjurent vestri, per coronam vestram vos adjurant nostri*. Et in Concil. Nicæn. ita cavetur: *Monachi alia habeant indumenta, & mores, quam habent laici, ac caput tondeant in modum coronæ*, Concil. Tolet. 4. *can.* 17. ibi; *Nullus sub religionis habitu attonsus*. Et *can.* 55. ibi: *Non aliter & hi, qui detonsi fuerunt a parentibus, aut sponte sua*. Epiphanius *hæresi* 80. Beda *lib. 5. de gest. Angl. c.* 22. D. Gregorius *lib. 9. registr. epist.* 44. *Volumus ut avaritiam suum illi, etiamsi tonsuratus est, reddere omni debeas excusatione cessante*. Beda *in Martyr. die xviii. Kalend. Febr.* ibi: *Coma deposita monachorum pater accepit*. Idem Kalend. Maji: *Coma depositæ religionis habitum suscepit*. Socrates *lib. 3. c.* 1. de Juliano Apostata ait, ipsum abrasa cute vitam monasticam simulasse: olimque monachis totum caput tondebatur, ut videre est in Theoria S. Germani Episcopi CP. Postea Græci attonsi fuerunt in modum crucis, ut liquet ex Græcorum Euchologio. Hodie qui choro deputati sunt, toto capite tondentur, excepto inferiori capillorum circulo, juxta antiquam formam clericorum, quæ statuitur in Conc. Tolet. 4. *can.* 46. Aquisgr. sub Ludov. *c.* 1. ex D. Isidoro *lib. 2. de Eccles. offic. c.* 4. Greg. Turon. *in vitis Patrum, c.* 57. Varias hujus rasuræ causas afferunt Renatus Labarr. *ad calcem lib. Tertul. de corona militis*, Prosper Stellarius *in opere de Coronis*, & *rasuris*: ex quibus communes cum clericis illustravi *in c. si quis ex clericis*. Optimam rationem adducit D. Hieron. relatus *in cap. duo sunt*, 12. *q.* 1. ex eo, quia per talem attonsionem religiosos omnium rerum sæcularium curam deposuisse credatur. Facit Ivo Carnot. *sermone de sacror. ordin. excel. Si paupertatem, & humilitatem, quam profert habitus corporis, & figura capitis, in corde non habetis, timeo ne cum hypocritis sit pars vestra, & spes vestra ab æterna mercede sit vacua, qui non ut clerici, sed ut acephali in clericali militia sola quæritis lucra temporalia. Ad hoc quidem capillos in modum coronæ in summitatem capitis redditis, ut & regnum spirituale, quo cæteris præeminetis, tali figura ostendatis, & curæ mortales illecebras frequenter redeuntes sic amputetis de corde, sicut crines frequenter resurgentes abraditis de capite*. Alia etiam rasuræ ratio peti potest ex veteri ritu deponendi capillos olim in mari tempore procellæ, de quo prisco usu videndus Ferdinandus a Cordova *in multiplici Didasc. cap.* 22. Similiter enim religiosi fugientes a tempestate, in portu religionis se recipientes, dimittunt capillos in sæculi maris procellis. Alium affinem ritum antiquum, quo capilli monacho refecti consecrabantur, refert Sanctus Aurelianus *in c. 4. sine regula*, ibi: *Si quis laicus tonsuratus est, de capillis illius in confessionem mittatur, ut ei in testimonium sit, hoc est, ut id sit monumentum, ac symbolum consecrationis, quæ se Deo addixit*. Confessionem in eo textu accipit Theophilus in Hiparcho, sive de Religioso negotiatore, pro loco, in quo conditum jacebat alicujus Martyris corpus, quod intelligo non tantum de communi loco, sive sacello, in quo sanctum corpus jacet; sed etiam de loco proprio, puta capsa, qua reliquiæ concludebantur; nam eam quoque aliquando confessionis nomine donatam legimus, ut apud Anastasium Biblioth. in vita Hilarii, cum ait, eum Pontificem construxisse ex argento confessionem S. Joannem Baptistæ, pensantem libras centum; quo nemo de templo, vel de sacello accipiat, sed tantum de capsella, seu tabernaculo. Manet ergo, jam a primis sæculis monachos attonsos fuisse; unde detonsus pro monacho, crebrum est apud veteres, & notavit Alemanus *ad histor. arcan. Procop.* beneque confirmatur ex eo, quod Sanctus Augustinus monachos comatos, atque crinitos, non attonsos ceterorum more, habet pro monstris. Probant antiquitatem hujus sacri ritus contra centuriatores, qui *centur. 4. c. 6. pag.* 467. ut superstitiosam, & sacræ Scripturæ contrariam tonsuram monachorum improbarunt, Bellarminus *to. 1. controv. lib. 1. c. 5.* Lindembrog. *in Glossar. verbo Comam deponere*, Hurtado *de vero martyr. tract. penult. resol. 6. §. 13. fol.* 405. Zerda *in adverss. cap. 42. num.* 12. Sausay *in Panopl. cleric. part. 1. lib. 1.* Alemanus *ad Procopium, pag. 6. lin. 5.* Loaysa *in can. 6. Concilii Tolet. 6.* Goriolanus *in breviario, anno* 107. Baronius *anno* 57. *& 58. num.* 54. Jodoc. Coccius *lib. 4. thesaur. fidei Catholi. art. 8.* Hæphtenus *lib. 5. disq. monast. tract. 9.* Menardus *in notis ad concord. regul. c.* 14. §. 10. Bravo *ad regulam Div. Benedicti, c. 1. n.* 22. Hallierius *de sacris electi. in apparat. de tonsura cleric.*

Circa attonsionem vero virginum Deo dicatarum non ita liquet; nam etiam crinibus dimissis eas consecrari, constat ex Optat. Milevit. *lib. 6.* qui increpans Donatistas ait: "Spirituali sponso crinem solverant, jam cœlestes celebraverant „ nuptias. Quid est quod iterum crinem solvere eas coegistis? „ *D. Hieronymus epist.* 48. ibi: "Moris est in Ægypti, & Syriæ monasteriis, ut tam virgo, quam vidua, quæ se Deo „ voverint, & sæculo renunciantes, omnes delicias sæculi „ conculcaverint, crinem monasteriorum matribus offerant „ dissecandum, non intecto postea, contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter, & velato. „ Quod & de Taboniositis refert Palladius: imo & Vestales, auctore Plinio *lib. 16. cap.* 14. incisos capillos ad arborem Lothos suspendebant, quæ capillaris arbor idcirco a Festo dicitur: notarunt Landmeter. *lib. 1. de veteri mon. c.* 103. Raderus *in Martialem lib. 6. epigramm.* 17. Prosperus Stellarius *lib. 1. de coronis, cap. 6. pag.* 25. Hinestrosa *in diatrib. de barba & coma, p. 1. num.* 21. Acunna *in c. prohibete, 23. dist. num. 5.* Semel tamen tonsæ Vestales in ingressu, postea alebant comam, ut notavit Lipsius *de Vestalibus, cap.* 12. Econtra vero virgines Deo devotas comam deponere non debere, statuit *in can. 16. Concilii Gangrens.* relato *in c. quacumque*, 30. *dist.* ubi cavetur, ut si qua mulier propter eam, quæ vocatur exercitatio, ideft ob vitam monasticam, tondeat comam, excommunicetur: & *in l. nulla 27. §. fomina, C. Theodos. de Episcop. & cleric.* ita Imperatores sanxerunt: *Femine, quæ crinem sutum contra divinas, humanasque leges instinctu persuasæ professionis abscideriut, ab Ecclesiæ foribus arceantur. Non illis fas sit sacrata adire mysteria, nec ullis supplicationibus mereantur venerandæ omnibus altaria frequentare; adeo quidem, ut Episcopus, si tonso capite feminam introire permiserit, dejectus loco etiam ipse cum hujusmodi contuberniis arceatur; ac non modo si fieri suaserit, verum etiam si hoc ab aliquibus exequi, factum denique esse quacumque ratione compererit, nihil sibi intelligat ofituluri*. Sed verius credo, non fuisse omnibus Ecclesiis in tondendis virginum crinibus eumdem usum, nec ubique fuisse sanctimonialibus comam abscissam, ut post Baronium *anno* 57. *numer.* 92. & in Martyrolog. *die 20. Septembr.* notarunt Hæphtenus *d. tr. 9. disquis. 6. per tot.* Pater Serlogus *in Cantica, tom. 3. vestig. 28. c. 4. sect. 2. n. 6.* Savarus *in not. ad Sidon. lib. 5. epist.* 13. Feloaga *in c. 1. de his, quæ vi, ration. 2. n.* 15. Nec obstat textus *in d. c. quicumque*; cujus interpretatio facilis est, si veram ipsius canonis causam, seu historiam petamus. Increpant enim PP. Concilii Gangr. in eo canone quasdam feminas hæreticas, quæ Scathii Sebasteni fraudibus captæ, prætextu pietatis maritos relinquebant, & exuto crinibus capite, & femineis vestibus, corpore habitum induebant virilem, de quibus agunt Lantdmeter. *d. c.* 13. Zerda *in adverss. c.* 133. Exagitant ergo PP. in prædicto casu similes feminas, metuentes ne comam deponerent simulatione pietatis, non quia ex vera religione in sanctimonialibus abscissio illa comæ improbetur, ut late docent pro ipsius textus expositione Acunna ibi, Avendanno *de metu lib. 2. cap.* 43. Feloaga *in d. cap. 1. de his, quæ vi*, Savarus, & Baron. *ubi proxime*, Vivar. *de veter. mon. to. 2. fol.* 55. Nec refragatur textus *in d. l. nulli*; nam Imperatores in eo textu non loquuntur de virginibus sacris, quæ intra septa monasterii degebant; sed de his quæ sæculo renunciantes, manebant adhuc in eo, & tanquam devotæ monasteriis, tamen non inclusæ, comam deponebant: quod fieri de cetero Imperatores prohibuerunt ex speciali causa, quam referunt Sozomenus *l. 7. c. 16.* Socrates *lib. 2. c.* 43. Niceph. Callixtus *lib. 9. c. 16.* & ex eis Baronius *an. 399.* docuerunt Goriolanus *in breviario, an. 235.* Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorii, fol.* 213. Bobius *in Roma subter. lib. 4. to. 2. c. 37.* etsi aliter textum illum accipiat I. Gothofredus *in ejus comment.*

d *Ætate.*) De legitima ætate ad ordines egi *in c. vel non est, de ætate & qualit.* De ætate vero ad professionem monasticam emittendam agemus infra, *in c. quia in infulis.*

e *Vel cum licentia.*) Licet ut servi sacris ordinibus initientur, non solum licentia domini, verum plena manumissio desideretur, ut probavi *in c. 1. de servis non ordin.* ut tamen in monasterio admittantur sufficit domini licentia, *l. servi 3. leg. jubemus, authentic. verum, C. de Episcop. & cleric. Novel. 5. de monachis.* Illustrat P. Faber *lib. 3. semest. c. 17. ad finem.* Si autem dominus servum monasterio tradidit, ipse a monasterio discedere non potest, *c. 2. de condit. appolit.* unde recte Patres in præsenti disjunctive statuerunt, quod nullus tondeatur absque spontanea voluntate, si liber sit; si vero servus, cum Domini licentia, quæ olim sufficiebat, ut monachus fieret.

COMMENTARIUM.

7 Conclusio tradiur, & probatur.

EX hoc Concilii Mogunt. canone sequens deducitur disputanda assertio: *Nullus tonderi debet nisi spontanea voluntate*. Probant eam textus *in c. puella 20. q. 2. c. firmæ, c. finali 20. q. 3. c. vidua* 4. ibi: "Sponte, *hoc tit. Concilium Aurel.* 3. *c.* 7. Epi„ scopus qui invitum, aut reclamantem præsumpserit ordina„ re, annali pœnitentiæ subditus Missas facere non præsumat. „ *Nicolaus Papa ad consult. Bulgar. c.* 87. Monachi cum habitum „ induere, ac vitam remotam ducere non nisi a spondente „ divinitus exigantur; inde quisquis vim intulerit alicui, ut „ monachicum habitum, & vitam remotiorem, quam non optavit, nec elegit, assumat, is tanquam violans, peccatum evadere non valet: & quoniam quod agitur, ex accipientis vo„ to non venit, nec accipiens religiosum habitum inde mer„ cedem habet, nec inferens crudelitatis suæ judicio carebit.„ Et *c. 1. de his quæ vi.* D. Gregorius *lib. 1. epist. 16.* & *lib. 2. indict. 10. ep. 16.* Symmachus Papa relatus *in c. ubi ita, 74. dist.* Leo, & Majorianus Imperatores *in l. edita, C. Theodos. ne quis invitus cler. ordin.* ibi: "Quia quamvis sanctum onus, ut volen„ tibus patimur imponi, ita ab invitis jubemus arceri; non„ nullorum enim persuasio sacerdotum reluctantibus onus istud „ imponit, ut improbitas mentis violentiæ intercedentis offen„ sa ad odium piæ religionis instituat. Eo ergo licentiam hu„ jus præsumptionis excludimus, ut si quisquam probatus fue„ rit vi coactus sub contumelia publica clericatus officiis fuc„ cessisse, spontaneis accusatoribus, vel si ipse voluerit alle„ gare perpessam licentiam, commodemus apud judices com„ petentes hujusmodi admissa damnare.„ Trident. *sess. 25. de reformat. c.* 18. Illustrant ultra congestos a Barbosa in præsenti, Hallierius *de sacris electi. sect. 5. c. 1. p.* 200. Suarez *to. 2. de religi. lib. 6. c.* 3. Vighel. *in meth. jur. can. fol.* 255. Avendanno *de metu, lib. 2. c. 10. n. 5.* Barbosa *lib. 1. Juris Eccles. c. 43. n.* 38. plures relati a Feloaga *in c. 1. de his, quæ vi*, Osualdus *lib. 15. Donelli, c.* 38. *litera* G, Antonius Augustinus *in epit. Juris, lib. 9, tit.* 4. Peyrinis, Tamburinus, & alii relati a Hieronymo Garcia *to. 1. polit. regul. tract. 2. dub.* 3.

8 Impugnatur tradita affertio.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis valde est, sive referatur ad monachos, sive ad clericos; nam in pluribus Ecclesiæ canonibus legimus reos majorum scelerum in monasteria detrudi, ibique veros monachos fieri. Concilium Tolet. 8. *can.* 5. ubi de his ita statuitur: "Monasticis disciplinis manere „ subjectum. *Et can. 6. ibi:* Hic qui ordinationem suam igno„ rat, omnino abjiciendus est, & arcta pœnitentia in mona„ sterio mittendus, ut omnibus diebus vitæ suæ in luctu, & „ fleta sub monastico habitu conversetur.„ Matisc. 3. *can. 16. Trudi in cœnobiis, & ibi usque ad extremum vitæ permanere*. Idem probatur ex Urbano II. relato *in c. mandamus 19. q. 3.* & transcripto ab Innocentio III. *in c. intelleximus, de ætate & qualit.* in illis verbis: "Ne quis canonicus Regularis professus, nisi (quod absit) publice lapsus fuerit, monachus efficiatur.„ Ergo si lapsus fuerit, & in monasterium detrudatur, vere monachus efficitur. Idem colligitur *ex c. admonere, 33. q. 3.* Et in monasteriis detrusos ob aliqua scelera, vere monachos remanere, nervose defendit Hallierius *lib. 3. de Hierarch. Eccles. are. 4. §. 7.* Igitur quia absque spontanea voluntate potest quis tonderi, monachusque fieri. Si ad clericos referatur præsens canon, difficilior est; siquidem nihil ita obvium in sacris Ecclesiæ canonibus, & historiis, quam invitos ad sacros Ordines, imo ad dignitatum culmen, Episcopatum videlicet, promoveri. D. Augustinus *epist.* 204. *ad Donatum*, ait: *Multi ut Episcopatum susciplant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur quæ nolunt*. Unde tot exempla legimus eorum, qui per vim, & reluctantes ordinati sunt, ex quibus aliqua referam. D. enim Marcus pollicem sibi truncavit, ut sacerdotium devitaret, teste D. Hieronymo *in prolog. super Marcum*. Ammonius monachus aures sibi præscidit, ne sacris initiaretur ordinibus, ut referunt Socrates *lib. 4. c. 18.* Petrus Blesensis *epist. 23. & 35.* alii plures e latebris, & sylvarum speluncis revocati fuerunt, ut coacti in Episcopos ordinarentur. De D. Cypriano id refert Pontius *in ejus vita*: de Athanasio Sozomenus *lib. 2. c. 10.* de Gregorio Nazianz. ipse refert *orat. 1. apologet. 7.* de Gregorio Magno Joannes Diaconus *in ejus vita*: de Chrysost. ipse *lib. 1. de sacerd. c. 3.* & ut alios omittam, quos refert Hallierius *de sacris electi. dicta sect. 5. c. 1. §. 4.* referam tantum ordinationes SS. Pauliniani fratris D. Hieronymi, & Paulini. Primam narrat Epiphanius *epist. ad Joannem Hierosolym.* extat inter epistolas D. Hieronymi ordine 60. his verbis: „ Cum igitur celebraretur collecta in Ecclesia villæ, „ quæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & „ nullam penitus habentem suspicionem, per multos Diaconos „ apprehendi jussimus, & teneri os ejus, ne forte liberari se „ cupiens, adjuraret nos per nomen Christi; & primum Dia„ conum ordinavimus, præponentes ei timorem Dei, & com„ pellentes, ut ministraret: valde quippe obtinebatur, indi„ gnum se esse contestans, Vix ergo compulimus eum, & per„ suadere potuimus testimoniis Scripturarum, & propositione „ mandatorum Dei; & cum ministraret in sanctis sacrificiis, „ rursus eum ingenti difficultate retento ore ejus ordinavimus „ presbyterum. „ Ordinationem S. Paulini ipse refert *epist. 6. ad Severum*, in hæc verba: „ Die Domini, quo nasci carne „ dignatus est, repentina vi a multitudine correptum, & „ presbyteratu initiatum invitum, ea tamen conditione in „ Barchinonensi Ecclesia consecrari adductum, ut ipsi Eccle„ siæ non alligaretur, in sacerdotium tantum Domini, non et„ iam in locum Ecclesiæ dedicatum. „ Igitur invitus, & omnino renuens potest quis tonderi, & in clericum ordinari: & in Concilio Carthag. relato a Gratiano *in c. si qui; c. placuit, c. consuluit, 75. dist.* potestas datur Episcopis, ut clericos etiam renitentes ad altiores gradus promoveant: igitur a peritia canonica alienum non est, ut clerici inviti ordinentur.

9 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate sic fulcita non obstante, vera est præsens constitutio, cujus ratio, omissis quæ de vi, & metu adduxi *in c. 1. de his, quæ vi*, ex eo provenit: nam cum votum merum gravi factum nullum sit ipso jure, ut probavi *in d. c. 1.* & tam in susceptione sacri ordinis, quam tonsuræ monasticæ votum castitatis emittatur, ut probavi *in c. 1. de cleric. conjug.* ideo nemo invitus, & contra propriam voluntatem tonderi debet: quare PP. Concilii Trident. magnoperę curarunt, ut circa ingressum monasterii nullus metus, imo nec ulla persuasio adhibeatur, quæ metum incutere possit, excommunicatione inflicta in eos, qui contra fecerint, *sess. 25. de regul. cap. 18.* & in capite sequenti statuitur, ut liceat intra quinquennium proclamare contra propriam professionem per vim emissam: quod decretum post alios exponunt late Avendanno *de metu, lib. 2. cap. 10. ex num.* 38. Garcia *d. tom. 1. polit. regul. tract. 2. dub.* 3. facit etiam, nam gratum nequit esse Deo sacrificium illius, qui renuens illi dicatur, & contra voluntatem offertur: unde apud ipsos Gentiles victimæ offerendæ ducebantur, non trahebantur. Cicero *lib. 1. de divinat.* Cum censor populum illustraret, qui bonis nominibus du„ cerent, eligebantur. *Svetonius c. 59.* Nonnulli Patrumfam. „ testamento caverunt, ut ab hæredibus suis prælato titulo „ victimæ in Capitolium ducerentur. *Plinius lib. 28. c. 2.* Cur „ publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera „ legimus. „ Agellius *lib. 4. c. 6.* Si primi hostiis licatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. Julius Obsequens *lib. de prodigiis*: Taurus cum ad immolationem duceretur, ob hæc ipsa corruit. Ovidius *eleg. 12. lib. 3. Amor.*

Ducuntur niveæ populo plaudente juvencæ.

Et Stat. Papin. *lib. 4. Thebaid.*

—— armentaque festi

Astra monet, quæcumque gregum pulcherrima cervix
Ducitur.

Virgilius *lib. 2. Georgic.*

Et duellus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Quorum verborum proprietatem non modo Servius notat, verum etiam Macrobius *lib. 3. Saturn. c. 5.* cujus ipsa verba apponam: "Observatum est a sacrificantibus, ut si hostia, quæ ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata, ostendisset„ que se invitam altaribus admoveri, omeretur; quia invi„ to Deo offerri eam putabant; quæ vero stetisset oblata, hanc „ volenti Numini dari existimabant. Plinius *l. 8. natur. c.* 45. „ Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis al„ latos non fere litare, sicut nec claudicantem, nec aliena ho„ stia Deos placari, nec trahente se ab aris.„ Proinde Svetonius *in Julio, c. 59.* ut Cæsarem ne religione quidem ulla a quoquam incepto unquam absterritum, vel retardatum ostenderet, exempli causa subjicit, eum, licet immolanti aufugisset hostia, profectionem adversus Scipionem, & Jubam non distulisse. Etenim tristis portenti loco habitum, si aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitus reddidisset, aut in aliam partem corporis, quam oporteret, cecidisset. Festus *in verbo Piacularia auspicia*, tradit: quod ex subjunctis testimoniis perspicue apparet. Livius *l. 21. de Flaminio Cons.* „ Paucos post dies Magistratum iniit, immolantique ei vitulum, cum ictus e manibus sacrificantium sese proripuisset, multos circumstantes cruore respersit. Fuga procul etiam major, apud ignaros quid trepidaretur, & concursatio fuit, id a plerisque in omnem magni terroris acceptum. Plinius *l. 8. cap.* 45. Nec claudicante, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris.„ Unde nihil faustum, felixque, si hostia traheretur invita, aut profuga traheretur; imo dirum omen, si mugitum dedisset, aut vocem flebilem emisisset. Silius Italicus *lib. 5.*

Nec rauco taurus cessavit flebile ad aras.
Immugire sono.

Ita etiam qui infantes Saturno immolabant, eos blanditiis demul-

demulcebant, ne quid triſte reſonarent, aut flebile. Minutius in Octavio: *Blanditiis, & oſculo comprimente vagitum, ne flebilis hoſtia immolaretur.* Illuſtrant Raviſius Textor *lib. 1. offic. c. 2.* P. Pinto *in ſpicil. tract. 1. c. 47. n. 5.* Unde recte in præſenti canone ſtatuitur, ne quis invitus tondeatur in gradu monaſtico, vel ſacri ordinis.

10 Diſſolvitur difficultas.

Nec obſtat difficultas ſupra pro dubitandi ratione adducta, pro cujus prioris partis expoſitione ſciendum eſt, olim in uſu fuiſſe, ut clerici, aliæve perſonæ eccleſiaſticæ in graviora crimina lapſæ, in monaſteria, tanquam ergaſtula, pœnitentiæ peragendæ cauſa detruderentur, modo ad tempus, aliquando vero in perpetuum. De detruſione ad tempus agitur in Concil. Lugdun. 1. ſub Sigiſmundo Rege Burgundionum, *can. 3.* „ Quod ſi ſe Rex præcellentiſſimus ab Eccleſiis, vel ſacerdotum communione ultro ſuſpenderet, locum ei dantes, ad ſanctæ matris gremium veniendi ſancti Antiſtites (quos forte pœnitebat, quod Stephano inceſti crimine polluto communicaſſent) in monaſteria ſe abſque ulla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem integram ad charitatis plenitudinem conſervandam Sanctorum flexus precibus pro ſua potentia, & pietate dignetur. *Triſpalenſe 2. can. 3.* Deſertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis ſui exutum, aliquo tempore monaſterio religari convenit, ſicque poſtea in monaſterio eccleſiaſtici ordinis revocari; nam non poterit in talibus pervagationibus aboleri licentia, niſi fuerit in eis propter correctionem diſciplinæ ſubſecuta cenſura. *Tolet. 7. c. 3.* Presbyteri autem, quibus majoris honoris locus apud eamdem Eccleſiam fuerit, cujus ſacerdos objerit, ſi homines in ſolicitudine pro exequiis, aut jam mortui, aut continuo Antiſtitis morituri, ad commonendum Epiſcopum tardi inveniuntur, aut per quamcumque moleſtiam animi id negligere comprobentur, totius anni ſpatio ad pœnitentiam in monaſteriis deputentur. *S. Gregorius lib. 2. indict. 6. epiſt. 32. Joanni defenſori:* Hi vero, qui eum contra Dei timorem, & canonum ſtatuta condemnaverunt, excommunicati in monaſterium ad agendam pœnitentiam ſex menſibus mittendi ſunt: *Et paulo poſt*: Epiſcopi vero, qui eum ordinare præſumpſerunt, vel perverſæ ipſius ordinationi præbuere conſenſum, iidem communione privati, ſex menſibus ad agendam pœnitentiam in monaſterio deputentur. *Concil. Narb. can. 5.* Clericum ſuum ſeniorem increpantem, vel injuria afficientem ita punit, ut uno anno in monaſterio ſciat abjicere ſuperbiam unde inflatur. „ In perpetuum quoque in monaſteria plures detrudi conſtat ex Concilio Agathenſi *can. 50.* Epaun. *can. 22.* Aurel. 3. *can. 7.* Matiſcon. 2. *can. 16.* Tolet. 4. *can. 44.* Tolet. 8. *can. 3. & 7.* Tolet. 11. *can. 7.* Gregorius Magnus *lib. 1. epiſt. 42. & lib. 2. ep. 27.* Concilium Cabilon. 2. *can. 4.* Aquiſgran. *can. 175.* Troslejan. *can. 14.* Lateran. generale ſub Alexandro *tan. 11. c. clerici, de exceſſ. Prælat. v. ut famæ, de ſent. excom. c. gaudemus, de converſ. conjug.* Carolus Magnus *lib. 6. c. 9. & 90.* quarum auctoritatum verba refert Hallierius *de Hierarch. Eccleſ. lib. 3. art. 5. §. 6. per totum, Novella 123. c. 11. & 124. c. 10.* Concilium Hiſpal. 2. *can. 3. c. nullus, 11. q. 1. c. clerici 4. de exceſſib. Prælat.* cum aliis congeſtis a Gibalino *de clauſura regul. diſquiſ. 3. c. 2. §. 2.* Cellotius *lib. 7. de Hierarch. c. 6.* Lindembrog. *in gloſſar. verbo Monaſterium pœnitentiæ*, Boſquetus *in not. ad Innocentium III. lib. 1. regeſtr. 3. epiſt. 130.* Hurtad *de reſid. to. 2. reſol. 7. ſubreſol. 3.* Sed an hujuſmodi pœnitentes vere efficerentur monachi, dubium, & magnum eſt. Affirmat Hallierius *d. lib. 3. §. 6.* Econtra vero ipſos vere monachos non fieri, defendunt Gibalinus *d. c. 2. §. 2.* Cellotius *d. lib. 7. §. 6. pag. 639.* Petrus Faber *lib. 3. ſemeſt. c. 21.* Et recte; nam in omnibus Conciliis proxime relatis nunquam affirmatur, ita detruſos vere monachos fieri ex tali detruſione; ſed tantum detrudi, & relegari, ut ibi pœnitentiam peragant ſub habitu & regula monachorum, ita ut manifeſte doceant, ita detruſis non injungi ſtatum monaſticum, aut regularem, ut conſtat præcipue ex dicto Concil. Tolet. 4. *can. 28.* & Tolet. 8. *can. 6.* ibi: "Sub pœnitentiæ one„ ribus in monaſterium relegari. *Et can. 7.* Monaſterii clauſtris „ ſub pœnitentia retrudi. *Cabil. 2. can. 4.* Agendæ pœnitentiæ „ cauſa in monaſterium mitti.„ Hæc autem pœnitentia conſiſtebat in incluſione, ſeu detruſione, ut in illis canonibus exprimitur; non enim poterant toto illo tempore ita detruſi exire e monaſterio, quo tanquam carcere tenebantur. Secundo conſiſtebat in cenſura, & rigore monaſticæ diſciplinæ, quam ſervare tenebantur etiam quoad exercitia graviora monaſtica, quamvis monachi non eſſent, & pro modo culpæ duris ſubeundis pœnis in monaſterium detrudebantur; quare *in can. 16. Concil. Altiſſiod.* jubetur, ut Abbas, qui mulierem in monaſterio ſuo ingredi permiſit, tribus menſibus in alio monaſterio detrudatur pane & aqua contentus. In Concilio Narbon. *can. 6.* ſtatuitur, ut Abbas ita agat cum clerico, aut honorato de civitate, qui ad monaſterium fuerit deputatus, ſicut ab Epiſcopo manifeſta correptione fuerit ordinatum, quia ob hanc cauſam dirigitur, ut emendetur, non ut paſſim diverſis ferculis ſaturetur. Manet ergo clericos ita detruſos vere monachos non fieri; nam cum monachiſmus eſſentialiter petat tria vota, paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, cum ſui traditione ſpontanea, ut infra dicemus *in c. 4.* & omnia illa deficiant in reis peragendæ pœnitentiæ cauſa in monaſterium tantum detruſis, ex tali detruſione monaſtica profeſſio induci non poteſt.

11 Diſſolvitur alia difficultatis pars.

Nec obſtat alia ipſius difficultatis pars, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, olim plerumque fideles ex reverentia & humilitate clericalem ſtatum & ordinationem refugiſſe, eoſque auctoritate Eccleſiæ adactos fuiſſe, ut ordinationi conſentirent. D. Cyprianus *epiſt. 52. ad Anton.* qui tales eſſe deſcribit, qui olim ad ſacerdotium legitime eligebantur, qualis ab ipſo depingitur Sanctus Cornelius, qui nempe „ Epiſcopatum ipſum nec poſtulavit, nec voluit, nec ut ceteri, quos arrogantiæ, „ & ſuperbiæ ſuæ tumor inflat, invaſit: ſed quietus, & mo„ deſtus, & quales eſſe conſueverunt, qui ad hunc locum di„ vinitus eliguntur, pro pudore virginalis conſcientiæ ſuæ, & „ pro humilitate ingenita ſibi, & cuſtodita verecundia, non „ ut quidam, vim fecit, ut Epiſcopus fieret: ſed ipſe vim „ paſſus eſt, ut Epiſcopatum coactus exciperet. „ D. Gregorius, relatus *in c. ſicut 1. qu. 6.* Unde Imperatores Leo, & Anthemius *in l. quanquam, C. de Epiſcop. & cleric.* de clerico ordinando ajebant: "Tantum ab ambitu debet eſſe ſepoſitus, „ ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitus refugiat, „ ſola illi ſuffragetur neceſſitas excuſandi.„ Exiſtimabant enim, & recte primi illi fidei cultores, ſacerdotium eſſe grave onus, quod vita, ſeu virtute angelica opus habet, juxta D. Chryſoſtomum *lib. 2. de ſacerd. c. 7.* ſarcinam & periculoſum miniſterium, juxta D. Auguſtinum *epiſt. 60. & 148.* onus onerum, ſecundum Petrum Damianum *epiſt. 20.* onus gigantinis, vel ipſis quoque angelicis humeris formidabile, ut poſt D. Bernardum *epiſt. 236.* docuerunt Patres Concilii Trident. *ſeſſ. 6. c. 1.* unde cautum fuit in Concilio Carthag. *can. 31.* relato a Gratiano *in c. ſicut, 74. diſt.* ut clerici in minoribus gradibus conſtituti, ad majores aſcendere cogerentur; & ita cum illis temporibus valde neceſſarii eſſent presbyteri, ex monachis, aut clericis in minoribus gradibus conſtitutis eligebantur aptiores: & licet reſpuerent gradus ſacros ex humilitate & modeſtia, cogebantur tamen a propriis Epiſcopis eos recipere, de quibus accipi poteſt Innocentius III. *lib. 1. epiſtol. fol. 89.* ubi Trecenſi Epiſcopo ita ſcribit: „ Clericos vero Eccleſiæ tuæ, quos neceſſitas poſtulaverit ad ſacros Ordines promoveri, ſecundum privilegium M. prædeceſſori tuo, & ſucceſſoribus tuis a felicis recordationis Alexandro Papa prædeceſſore noſtro indultum, liceat tibi, ſi idonei fuerint, ad eoſdem ordines ſuſcipiendos, ſecundum canonum inſtituta compellere, vel ſi inobedientes fuerint, animadverſionis eccleſiaſticæ ſententia cogere: niſi contra hoc alicui fuerit Sedis Apoſtolicæ auctoritate indultum, ut ad ſuſcipiendos ordines non cogatur.„ Quarum ordinationum exempla plura ſupra retuli. Sed cum Eccleſia agnoſceret, periculoſum eſſe eum ad ſuperiores gradus ſuſcipiendos cogere, qui ſe forte vel ineptum officio, vel ordine indignum, vel etiam impedimento aliquo irretitum agnoſcens, ordinationem refugiebat, eam facultatem ordinandi invitos ob utilitatem, & neceſſitatem ab Epiſcopis abſtulit, & Summo Pontifici reſervavit. Ivo Carnot. *ep. 178.* Unde, ni fallor, lucem accipit præſens Concilii Mogunt. canon: in eo agitur de clericis invite ordinatis in presbyteros ex monachis, ut præfefert ejus ſummarium in ipſo Concilio, ideſt de clericis abſque voluntate ordinatis, ex iis, qui in ordine monachico, vel canonico erant. Cum enim eos Epiſcopi ſacerdotali gradu aptos ex eorum converſatione cognoſcerent, violenter ordinarunt; circa quos ſtatuunt PP. ut ſi liberi ſunt, ideſt ingenui, non ex ſervitute ad gradus eccleſiaſticos vocati, ita permaneant: quia juxta uſum, & praxim Eccleſiæ promoti ſunt. Deinceps autem nullus ordinetur, niſi in legitima ætate, & ſpontanea voluntate; atque ſi ſervi ſunt, cum plena domini voluntate, id eſt manumiſſi, & ordinati abſque propria voluntate, ita permaneant; deinceps abſque ſpontanea voluntate tonſurari prohibentur. Juxta quam interpretationem deducitur in præſenti canone, non de monachis, aut relgioſis per vim in monachos tonſurandis agi, ſed de clericis monachis, aut regularibus per vim ordinatis, ut facile ex ipſius textus littera cognoſcitur. Non me latet, textum hunc de filiis a parentibus monaſterio oblatis accepiſſe Gibalinum *de clauſura, diſquiſit. 3. cap. 2. §. 3. numer. 16.* Hallierium *de ſacris electi. 1. par. ſect. ultim. in fine, fol. 361.* de quibus nos infra agemus *in cap. 4.*

12 Exponitur can. 7. Conc. Tolet. 8.

Primo ſupra traditis obſtat textus *in can. 7. Concilii Tol. 8.* in illis verbis: "Septimæ aſſertionis acceſſu adiit cætum noſtrum tam inverecunda progreſſio, quam ignobilis, ac de„ teſtanda præſumptio. Quoſdam enim, aut eventu neceſſita„ tum, aut metu periculorum adeptos fuiſſe novimus eccle„ ſiaſticarum officia dignitatum: & quoniam cum illis hæc „ imponerentur, id ſibi fieri noluiſſe teſtantur, idcirco hæc „ ſpernere, atque ad priſtina pertentant conjugia, moreſque „ redire; tam nequiter cæleſtia jura ſolventes, quam prom„ pte ſecularibus extant illecebris inhiantes. *Et ſtatim*: Quia „ ſi majores impune non deſerant, quod parvuli, vel ne„ ſciendo, vel nolendo percipiunt; quanto magis non con„ venit violare, quod pro mortis, aut pœnarum evadenda „ pernicie, occulta Dei diſpenſatione dignoſcitur obveniſſe. „ Recedant ergo talium deſideriorum impudorati fautores; „ & licet inviti perceperint quod non merebantur habere, „ libenter tamen cæleſte retineant præmium, quod nolendo „ per terreaæ conſecuti ſunt neceſſitatis eventum, ut tamen „ inviti appetant bona diligere, quæ ſponte videntur deſides im„ pugnare. Quod ſi quis poſt hoc perennis diſpoſitionis edictum, „ non ſinceriter ſacris inhæſerit cultibus, & abjiciens a ſe gra„ tiam, quam accepit, relabi ad conjugia, moreſque ſæculi „ attentaverit, vel eum redire conſtiterit, mox omni eccleſia„ ſtici ordinis dignitate privatus, vere ut apoſtata ſanctæ Ec„ cleſiæ liminibus, & ſocietate fidelium habeatur prorſus ex„ cluſus, monaſterii clauſtris donec vixerit, ſub pœnitentia „ retrudendus. „ Ex quibus verbis aperte deducitur, cleri„ cos per vim, & abſque propria voluntate ordinari poſſe, & ita

ita ordinatos in gradu ſuſcepto miniſtrare debere. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, plerumque non ſolum ad vitam monaſticam, ſed etiam clericalem amplectendam nonnullos adigi metu ſibi incuſſo, majus malum metuentes. Quod pluribus exemplis firmari valet. Et primo occurrunt, Gallus, & Julianus Apoſtata fratres, qui Conſtantio adnitente, quo ipſis ſpem Imperii adimeret, ipſi vero adnuentes, ut affectati Principatus ſuſpicionem excluderent, in numerum clericorum adſcripti fuerunt, ut refert Sozomenus *l. 5. hiſt. c. 2.* Item Theodoſius & Aclii filius, Conſtantis Imperatoris frater, ipſum metuens, in Diaconum ſe fecit conſecrari, ut referunt Theophanes, & Cedrenus *in vita Conſtantis*. Similiter Sanctus Clodoaldus filius Clodomiri Francorum Regis, ut imminentem ſibi cædem effugeret, curavit ſe in clericum attonderi, & poſtea presbyter ordinatus, vitæ ſanctitate, & miraculorum gloria clarus floruit, ut refert Gregorius Turon. *l. 5. hiſt. Franc.* Alia plura exempla refert Hallierius *d. c. 1. §. 6. per tot.* De his ergo agitur *in dict. can. 9.* & juſte a Patribus illi cogunter in gradu ſuſcepto miniſtrare: tum quia illis in caſibus metus non fuit ab extrinſeco illatus, ſed a ſeipſis incuſſus, & per conſequens talis metus non attenditur, juxta adducta *in c. 1. de his quæ vi*. Tum quia talis metus, licet conſenſum extorqueat, non tamen illum impedit, & ita non reddit ordinationem omnino involuntariam, ſed ſecundum quid, ut docet Vaſquez *1. 1. in 3. p. diſ. 246. c. 3.* Gibalinus, *de clauſura, diſquiſit. 3. c. 2. §. 2. n. 6.* Eodem etiam modo intelligendus eſt textus *in c. conſtituit 20. q. 3.* qui etiam reperitur *in c. conſtituit 16. q. 7.* in cujus ſpecie allectio, ſeu ſuaſio non extorſit voluntatem tonſurati abſolute, ſed ſecundum quid: quare non reddit ipſam ordinationem involuntariam, atque ideo recte ita tonſuratus cogitur in gradu ſuſcepto perſiſtere, & miniſtrare.

13 Exponitur Conc. Caſarauguſt. 3. can. 5.

Secundo ſupra traditis opponi poteſt textus, *in can. 5. Conc. Caſarauguſt.* 3. in illis verbis: „ Licet pleniſſime in Concilio Toletano de Principum relictis inſtitutum fuiſſet, ut nulli licitum eſſet ſuperſtitem Reginam in conjugio ducere, aut fordidis contactibus maculare, nec ſequuturis Regibus, nec cuilibet hominum eſſet permiſſum; tamen noſtri ordinis cauſa eſt, ut crebriſſime ad hæc aciem mentis noſtræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Unde quia præteritis temporibus multas ſcimus, atque cognovimus Principum relictas, poſt eorum vocationem, pro apice Regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi a populis; ſed paſſim (ut cuique probatum eſt) diverſas aſſumentes occaſiones, non ſolum latenter in eorum contrarietate inſidias moliuntur, verum etiam (quod veritati contrarium eſt) procaciter verbis contumelioſis in contentu multorum eas afficiunt, & quod omni religioni abominandum, atque horrendum eſt, de iis detrahere non ſinunt, quas in caterva populi cernunt commorari. Proinde paterna pietate commoti, atque condigna circa tanta culmina providentes, per hujus decreti noſtri paginam, non ſolum quæ in prædicto Concilio exarata ſunt de conjugio Principum, perenniter cuſtodiri, atque firma ſtabilitate decernimus permanere; ſed etiam ea, quæ ſunt conſpicuo honeſtati neceſſaria modo advertere procuramus; ut ſervatas in omnibus ſanctiones canonum totius Toletani Concilii, quæ de Principum relictis promulgatæ atque diffinitæ eſſe noſcuntur, deinceps relictam Principis ſuperiorem ſententiam inlibato animo pudice ſervans, ſtatim accerſito ab hoc ſæculo Principe, veſtem ſæcularem deponat, & alacri curioſitate religionis habitum aſſumat. Quam etiam & confeſtim in cœnobio virginum mancipandam eſſe cenſemus, & ut ab omni turbine mundi remota, nequaquam cuilibet attribuatur, per quod aut contumelia tantæ poteſtati in publico ingeratur, aut ſubditam plebi hæſiſſe pateſcat, quorum ante ludum agnoſcitur Domina fuiſſe: ſed infra clauſtra monaſterii jugi ſedulitate perſiſtens, atque ſanctimonialem vitam peragens, de regno temporali opitulatione divina ad regnum æternitatis mereatur pervenire. Quicunque igitur ſuperiores conſtitutiones, quæ ſalubri conſilio a nobis diffinitæ eſſe noſcuntur, violaverit, vel execrari quacunque factione pertentaverit, aut permiſerit, noverit ſe excommunicationis percepturum ſententiam, atque etiam exilii damnationis diuturno tempore incurrere jacturam.„ Ex quibus verbis aperte conſtat, abſque propria voluntate viduam Regis cogi monaſterium ingredi; vitamque religioſam profiteri. Igitur quia abſque propria voluntate poteſt quis tonderi. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, jam in Concilio Tolet. 13. *can. 5.* ſtatutum fuiſſe in Hiſpania, ne quis auderet defuncto Rege viduæ ſuperſtitis thorum appetere, ſed cum adhuc ipſis viduis, imo & regno ſatis proſpectum non eſſet, *in d. can. 5.* additum fuit, ut vidua Regis in monaſterio ſanctimonialium habitum ſuſciperet, & cum ipſis vitam religioſam peragaret; non tamen exinde deducitur, viduam ipſam renuentem vere monialem fieri, ſed tantum in monaſterium detrudi, ut ita ſecurior eſſet, ne quis poſſit ejus thorum regalem appetere: atque ita ex hac detruſione profeſſionem vidua non emittebat, ſed tantum habitum mutabat, ut vitam religioſam obſervaret. Cujus conſtitutionis rationem dabimus *in c. fin. de ſecund. nupt.*

14 Explicatur can. 21. Conc. Arauſic. 2.

Tertio ſupra traditis obſtat textus *in can. 21. Concil. Arauſic. 1.* in illis verbis: *Duo ſi præſumpſerint ordinare Epiſcopum in noſtris provinciis, placuit de præſumptoribus, ut ſicut contigerit duos Epiſcopos invitum Epiſcopum facere, auctoribus damnatis, unius eorum Eccleſia ipſe, qui vim paſſus eſt, ſubſtituatur, ſi tamen vita reſpondet; & alter in alterius dejecti locum nihilominus ordinetur. Si voluntarium duo fecerint, & ipſe damnabitur, quo cautius ea quæ ſunt antiquitus inſtituta, ſerventur.* Cujus canonis fragmentum extat apud Gratianum *in capite duos, 64. diſtinct.* Ex eo autem deducitur, Epiſcopum per vim ordinatum in Eccleſia ordinantis miniſtrare debere; & per conſequens in gradu ſuſcepto per vim ordinatum perſiſtere debere. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de Epiſcopo per vim conſecrato, ſed de ordinato per vim a duobus: cum a tribus conſecrari deberet, juxta ſacros canones, quos congeſſi *in c. ſi Epiſcopus*, de temporibus ordin. Itaque in eo caſu Epiſcopus ordinatus voluntarie adnuebat conſecrationi, ſed renuebat a duobus ordinari, contra ſacros canones: quo caſu ſtatuunt PP. ipſum miniſtrare debere in Eccleſia unius ex ordinatoribus, qui deponendus eſt in pœnam tanti exceſſus. Si autem ipſe ordinatus ſponte a duobus ordinari paſſus ſit, & ipſe damnabitur. Atque ita in eo canone Epiſcopus ſemper ſponte electus, & ordinatus fuit: ſed in primo caſu renuens, & invitus a duobus Epiſcopis conſecratus fuit; in ſecundo vero voluntarie, & ita in primo caſu in gradu ſuſcepto debet miniſtrare: in ſecundo vero in pœnam tanti ſceleris deponitur, Eccleſiaque propria privatur.

Etiam contra præſentem aſſertionem expendi poſſunt textus, *in c. 1. de his, quæ vi, c. 2. & 15. de vita & honeſtate cler. c. 2. de condit. appoſ.* quorum interpretationem adduxi in eorum commentariis.

CAPUT II.

a *Ex Eodem.*

Si quis ante *b* annos legitimos *c* tonſuratus eſt ſine conſenſu parentum ſuorum, etſi ipſi *d* parentes infra annum non reclamaverint ad *e* Principem, ad proprium *f* Epiſcopum, aut *g* ad miſſum Dominicum, in ipſo clericatu permaneat: ſi vero poſt legitimos annos *b* per vim clericus factus eſt, & infra annum ad ſupramemoratas perſonas minime ipſe reclamaverit, in clericatu permaneat, ſicut is de quo ſuperius dictum eſt. Si vero præfatæ perſonæ infra annum reclamationem fecerint, ipſis ſine parentibus eorum hoc per legem exſolvant, quod contra eos contraxerunt. Ille vero, quia ante legitimos annos tonſuratus eſt, utrum in eadem tonſura permanere debeat, necne, in poteſtate ſit parentum. Si vero is, qui tonſuratus eſt, alicujus fuit ſervus, domino per legem *i* emendetur quidquid ejus ſervo contra eum contractum eſt. Ille vero qui tonſuratus eſt, utrum in eadem tonſura permaneat, in poteſtate ſit *i* domini ſui. Si vero hi, qui liberi ſunt, ante legitimos, & poſt legitimos annos hoc modo (ſicut ſuperius taxatum eſt) tonſurati ſunt, & ad gradus eccleſiaſticos pervenerint, in ejuſdem gradibus perſeverare cogantur. Si vero ſervus, qui ſuperius taxato modo tonſuratus eſt, ad gradus eccleſiaſticos pervenerit, domino ſuo per legem emendetur, & ei redditus in ſuo gradu permaneant. Hoc & de *k* velandis puellis obſervandum eſt.

NOTÆ.

1 a Ex *eodem*.) Concilio videlicet Moguntino celebrato anno 813. cui interfuit Carolus Imperator, *can. 20.* ex tenſi *p. 7. Decreti, c. 26.* Papienſi *c. in 1. collect. ſub hoc tit. c. 4.* ex quibus Decretiſtis tranſcribo integram litteram hujus canonis.

b *Annos legitimos*.) De ætate legitima ad ordines egi *in c. vel non eſt, de ætate & qual.* ad monachatum *in cap. quia in inſulis, infra hoc tit.*

2 c *Tonſuratus*.) Cum tonſurentur tam clerici, quam monachi, ut probavi commentario antecedenti, promiſcue tonſura accipitur pro clericatu, & monachatu, ut *in c. antecedenti*, & aliis ibi congeſtis. In præſenti agi de tonſura clericali facile depromitur ex illis verbis, quæ ſequuntur: *ipſe in clericatu permaneat*. Antiqui autem compilatores accipiendo tonſuram pro monachatu, canonem hunc compilarunt *ſub tit. de regularibus*, cum non ſemper tonſura ſtatum monachicum ſignificet, imo nec clericalem. Unde obiter exponenda eſt lex Salica, *tit. 26. §. 2. & 3.* in illis verbis: „ Si quis puerum crinitum ſine voluntate parentum totonderit IDCCC. den. qui faciunt ſol. XLV. culp. jud. ſi vero puellam totonderit IID. den. qui faciunt ſol. LXIIS. culpabilis judicetur. „ Quæ verba aliqui ad clericatum retulerunt, juxta Gregorum Turon. *l. 3. hiſt. c. 19.* ibi: „ Et ſibi propria manu capillos incidens, clericus

factus

factus est.„ Alii vero acceperunt ea verba de tonsione Christiana, quæ olim a Franchis fiebat tempore baptismi, & susceptæ fidei, juxta Othonem Frising. *l. 1. annal. veterum, cap. 16.* ibi:„ Carolus Francorum Princeps filium suum ad Luitprandum misit, ut more fidelium Christianorum ejus capillum primum attonderet, & pater illi spiritualis existeret. „ Docuerunt Lindembrog. *in Glossar. verbo Totonderit*, Sausay *in Panopl. cleric. p. 1. l. 3. c. fin. pag.* 138. Et apud veteres adoptionem fieri per tonsionem capillorum, probant Merillus *l. 3. observ. c. 40.* Sahabedra, *in chron. Goth. c. 27.* Pitheus, *l. 1. adversc. c. 1.* & nos *in c. unic. de cognat. legali*. Celebris locus extat *in* præfatione ad 8. Synodum, ubi Anastasius de Rege Bulgarorum scribit, quod ut suum erga Romanum Pontificem servitium testaretur, coram omnibus capillos suos apprehendens, abscissos tradidit Legatis Romanis, hæc verba præfatus:„ Omnes primates, & cuncti populi terræ Bulgarorum cognoscant ab hodierno die me servum fore post Deum B. Petri, & ejus Vicarii.„ Sed cum in eo titulo agatur de delictis, & inter ea enumeretur attonsio, non potest referri ad tonsiones, de quibus Lindembrogius: quare credo in lege Salica tonsionem tantum significare amputationem, seu dimissionem comæ; cum enim apud Gallos indecora esset, ideo statuitur in eo §. ut si quis puerum invitis parentibus totonderit, puniatur.

3 d *Parentes.*) Licet jure civili quoad patriam potestatem, pater tantum attendatur, quia mater nullam in filios habet potestatem, *l. nulla 3. de suis, & legit. hered. l. peto 69. §. mater, ff. de l. 2. c. 2. de conver. infidel.* tamen cum jure canonico quoad filios naturalis ratio attendatur, *ca. cum haberet, de eo qui duxit in matrim.* & hoc jure attento utrique parenti reverentia debeatur; ideo in præsenti parentum appellatione, tam pater, quam mater comprehenduntur, ut docuerunt Sanchez, *l. 4. summæ, c. 18. n. 16.* Suarez, *de relig. diff. t. 5. l. 5. c. 2.* Tamburinus, *de jure Abbat. t. 1. disp. 6. q. 2.* Leo Pinel. *in repetit. ad bonæ textum, n.* 189.

4 e *Ad Principem.*) Ideft Pontificem, exponit Glossa hic, quam sequuntur Balboa, *in c. 8. de foro compet. n. 12.* Leo Pinel. *in præsenti, §. 3. n.* 190. quia Pontifex Princeps Sacerdotum dicitur, *c. cleros, vers. Pontifex*, ibi: *Pontifex Princeps Sacerdotum, 21. dist.* junctis traditis ab Abrahamo Bzovio, *de præstantia & offic. Pontificis.* Quo modo etiam accipiunt textum *in c. corpora, de consecr. dist. 1.* ubi cavetur, ne liceat corpora defunctorum transferre de loco ad locum sine Principis licentia. Sed verius est, Principem, tam in præsenti canone Concilii Mogunt. quam *in dict. c. corpora*, quod deductum est *ex can. 51. ipsius Concilii*, accipi pro Rege, & Monarcha sæculari; & *in d. c. corpora*, recte prohiberi secundum legitimas sanctiones, quibus cautum erat, ut corpora defunctorum nullo modo absque licentia imperatoris transferre de loco in locum liceret, *leg. nemo 6. C. de relig. & sumpt. l. offic. ff. de rer. divis.* Illustrat Gutherus, *l. 3. de jure man. c. 22. & 23.* & ita Principem juxta juris communis principium in eo textu accipi pro sæculari monarcha, docuerunt Tamayo a Salazar, *t. 4. Martyr. Hispani, die 11. Maii*, Germonius *de sacror. immun. cap. 8.* pluribus exemplis fuse illustrans Ferrandus, *in disq. relig. l. 1. c. 7. for.* 217. In præsenti etiam textu Princeps accipitur pro ipso Rege Galliæ, juxta morem illius temporis, illiusque Provinciæ; apud Francos enim olim absque consensu Principis aliquem in clericum ordinari fas non erat. Conc. Aurel. 1. *can. 6. De ordinationibus clericorum id observandum esse decrevimus, ut nullus sæcularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cum Regis justione, aut cum judicis voluntate. Ejus rei ratio redditur a Carolo Magno l. 1. Capit. 120.* ubi idem quoque statuitur his verbis:„ De liberis hominibus, qui ad servitium Dei se tradere volunt, ut prius hoc non faciant, quam a nobis licentiam postulent: hoc ideo, quia audivimus, aliquos ex illis non tam causa devotionis hoc fecisse, quam pro exercitu, seu alia functione Regali fugenda; quosdam vero cupiditatis causa ab his, qui res illorum concupiscunt, circumventos audivimus, & hoc ideo fieri prohibemus.„ Unde in formulis Marculfi, *c. 19.* reperitur præceptum de clericatu, ut possit quis ad ordines ascendere, in hæc verba:„ Si eis, qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia scriptum est: Noli prohibere benefacere ei qui potest: si vales, ei ipse benefac. Ille, ad nostram veniens præsentiam petiit Serenitati nostræ, ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet, & ad basilicam illam, aut monasterium deservire deberet: quod nos propter nomen Domini hoc ei gratante animo præstitisse cognoscit: Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, & in pulelico publico censitus non est, licentiam habeat capitis sui comam tonsurare, & ad suprascriptam Basilicam, vel monasterium deservire, vel pro nobis attentius exorare.„ Et ita PP. in præsenti, dum de ordinatione clerici agunt, & reclamatione per parentes ejus facienda, docent posse parentes ordinationem filiorum impugnare coram proprio Episcopo, vel Principe, quia etiam Princeps facultatem habebat concedendi præceptum de clericatu, vel illud negandi: & ita Princeps sæcularis rite in eo casu adiri poterat.

f *Proprium Episcopum.*) Quis dicatur proprius Episcopus quoad clericatum, seu ordines conferendos, exposui *in c. 3. de temp. ord.*

5 g *Missum Dominicum.*) Ideft Vicarium Episcopi, ut exponunt Glossa, & reperentes *in præs.* Leo Pinellus *hic, n. 197.* sed perperam; missus enim dominicus in præsenti accipitur pro legato a Principe misso; quia in Gallia Legati a Principe per singulas mittebantur provincias, ut si quid Comites negligentius egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent, ut dicemus *in c. 1. de immunit. Eccl.* Unde PP. in præsenti statuendo, ut parentes impuberis reclamare possent, & adire Principem, adjecerint, vel *missum dominicum*, ideft ejus legatum in illa provincia missum: nam sicut Principis præceptum ad clericatum suscipiendum desiderabatur, ita & judicis licentia sufficiebat, ex *d. can. 6. Concil. Aurel.* supra relato.

h *Per vim.*) Præcisam videlicet, de qua *in c. antecedenti.* 6
i *Emendetur.*) Juxta adducta *in cap. 1. de servis non ordin.* ubi adduxi distinctionem scientiæ, & ignorantiæ.

j *Domini sui.*) Quia absque ejus voluntate tonsurari in clericum, aut monachum servus non potest, ut probavi *in c. 1. de servis.*

k *De velandis puellis.*) In quibus impuberibus non solum parentum voluntas desideratur, verum & si parentes non habeant, tutorum assensus accedere debet. Concil. Tribur. *can.* 10. ibi:„ Virgines, quæ ante XII. annos insciis mundiburdis suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, & illi mundiburdi annum, & diem hoc tacendo consenserint, in sancto proposito permaneant; & si in prædicto anno, & die pro illis se proclamaverint, petitioni eorum assensus præbeatur, nisi forte Dei timore tactis cum eorum licentia in religionis habitu perseverent.„ Ubi mundiburdi sunt tutores; nam mundium, seu mundiburdium tutelam significat. Carolus Magnus *in constit. pag.* 270.„ De mancipiis palatii nostri, & Ecclesiarum nostrarum nolumus mundium recipere.„ In legibus Longobard. *l. 1. tit. 10. ley. 1.* legitur: *In sua potestatis arbitrio;* ideft sine mundio, vivere. Et *in l. 15. tit. 14. Pro mundio puella tollant naturales filii tertiam partem.* Et in Pœnitentiali Romano habetur:„ Rapuisti uxorem tuam, & sine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur, &c.„ Illustrant Bignonius, *in notis ad Marculf. l. 1. c. 24.* Joan. Vossius, *l. 2. de vitiis serm. c. 12.*

COMMENTARIUM.

7 Licet circa clericatum, aut monachatum liberorum puberum levem, aut nullam parentes habeant potestatem, imo eos a clericatu, aut monachatu sine causa retrahentes graviter peccent, excommunicationeque ligentur, Concil. Tolet. 3. *can.* 10. apud Gratianum *in c. hoc sanctum, 32. q. 2.*„ Ut si quis propositum castitatis viduæ, vel virginis impedierit, a sancta communione, & a liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus.„ Tribur. *can. 24. in c. puella 16. q. 2.*„ Si in fortiori ætate non adolescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.„ Trident. *sess. 25. de regul. c. 18. l. non licere, C. de Episc. & cler. novel. 123. Justin.* Tamen circa impuberum filiorum clericatum, & monachatum magna fuit olim parentum auctoritas. De eorum potestate circa offerendos filios religioni, aut clericatui, agemus infra *in c. cum virum.* In præsenti canone tantum referuntur diversi casus, in quibus parentes posunt retrahere filios e religioso, aut clericali statu, vota eorum relaxando. Sed antequam eos sue ordine recenseamus, sciendum est, vota monastici, vel ecclesiastici status a filiis impuberibus emissa, a parentibus irritari posse, *c. puella 20. q. 2. c. mulier 22. qu. 5.* Conc. Tolet. 10. *can. 6.* D. Thomas 2. 2. *q. 88. art. 8. & 9.* quod & lege veteri cautum fuisse constat *ex c. 3. Numer.* ibi:„ Si quis virorum vota Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit. Mulier, si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quo pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit: quidquid pollicita est, & juraverit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixit pater, & vota ejus, & juramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.„ Ubi recte Abulensis *q. 2. 14. & 18.* notat, quod licet sacer textus agat de filiis feminis, etiam de masculis est exaudiendus. Probant Petrus Herodius, *in tract. de patrio jure.* Hallierius, *de sacris electt. c. 7. art. 2. §. 2. per tot.* Nec intereft, an filii doli capaces sint, necne, ut probat ipse Hallierius. Nec in hac parte exæquatur votum sponsalibus, quæ revocari non possunt, si contrahentes doli capaces sint: quia præterquam quod in ipso canone, in quo impuberes ab sponsalibus arcentur, excipitur casus, nisi malitia suppleat ætatem, *c. de illis, c. fin. de despon. impub.* sunt præterea graves, nec contemnendæ rationes, quæ sponsalium & votorum disparem esse rationem ostendunt: siquidem in sponsalibus contrahendis plures intereste solent, quibus contrahentium ingenia, animus, prudentia nota esse possint, & qui de his testificari possunt. At vero vota privatim apud unumquemque concipi, & emitti solent, nemine teste, aut conscio: qui si ad obligationem voti tunc temporis subeundam ob rationis defectum ineptus est, multo magis ad ingenii sui vires, & firmitatem examinandam eodem tempore ineptus erit, ut considerant, & docent post D. Thomam 2. 2. *cap. 88. art. 8.* Glossa, *in c. ad nostram, hoc tit.* Panormitanus *in c. postulasti, infra.* Sylvester *verbo Religio, q. 11.* Hallierius *d. §. 2. n. 11.* An vero parentum consensus omnino necessarius sit ad professionem monasticam emittendam, seu ordinationem suscipiendam, docte pro utraque parte examinat Hallierius *dict. c. 2. §. 3.* cum

cum segq. Qui optimis rationibus probat, liberos, quorum ope parentes non egent ad alimoniam, recte posse absque parentum consensu sacris ordinibus initiari, aut vitam monasticam profiteri.

8 Quibus animadversis casus in præsenti decisos recenseamus. In primo ajunt Patres, quod si filius ante legitimos annos, ideft impubes, sine consensu parentum suorum tonsuratus est, & parentes intra annum non reclamaverint, filius in clericatu permaneat, quia præsumitur ipsorum consensus ex taciturnitate. Secundo casu agunt PP. de filio pubere, qui per vim tonsuratus fuit, nec infra annum reclamavit: & similiter ac in primo casu statuunt, ut in clericatu permaneat, propter consensum tacitum præsumptum; si autem retento eodem themate prioris casus parentes filii impuberis infra annum reclamaverint, illis damno emendato ab eo, qui filium tonsuravit, in voluntate parentum sit, an filius impubes tonsuratus in clericatu permaneat; necne: nam cum tantum parentum voluntas defuisset in tali tonsuratione, illa accedente potest in clericatu persistere: at parentibus renuentibus filius revocatur a clero, & illis traditur. In tertio casu a filiis transeunt PP. ad servum: & docent, quod si servus ordinatus fuerit inscio domino in minoribus ordinibus, etiam modo damno emendato, in ejus potestate sit, an servus in gradu suscepto permaneat, vel non; quem casum late exposui *in c. 1. de servis non ord.* Prosequuntur PP. de filiis agentes, & docent, ut si filii impuberes, vel puberes ita tonsurati inscius parentibus, *qui postea consenserint expresse*, aut tacite per lapsum anni, & ita gradus ecclesiasticos, ideft majores, quos sacros dicimus, susceperint, in eisdem gradibus persistere cogantur. Idem de servo inscio domino tonsurato docent Patres, videlicet emendato damno, ideft soluta æstimatione servi, si ipse ad gradus ecclesiasticos, ideft sacros pervenerit, in suo gradu permaneat, quia cum sit jam consecratus, debet persistere in gradu suscepto, soluta æstimatione domino, cui servus ita consecratus non est reddendus, ut in ejus servitio permaneat, contra sacros canones congestos *in dicto cap. 1. de servis non ord.* Tandem concludunt PP. idem, quod de filiis masculis dictum est, procedere in puellis, ex juribus supra citatis, & *c. puella 20. q. 2. c. mulier 32. qu. 2.* quorum interpretationem prosequuntur Azor, *t. 1. inst. l. 11. c. 17. q. 8.* P. Suarez, *t. 2. de relig. l. 6. c. 6. n. 6.* Sanchez, *l. 4. Summæ, c. 35.* Narbona *de ætate ad actus humanos, q. 18. anno 14.* Et hæc est, ni fallor, vera explicatio præsentis canonis.

CAPUT III.

Ex Concilio a Toletano.

UT clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos, & nomine & non sunt, corrigantur, ut veri monachi sint, vel veri clerici.

NOTÆ.

1 a *Toletano.*) Quarto videlicet, ex quo citant canonem hunc Burchardus *l. 8. Decreti, c. 7.* Carnot. *p. 7. Decreti, c. 1.* Papiensis *in 1. collect. sub hoc tit. c. 5.* Sed Aut. Aug. *in notis ad ipsam collectionem*, Barbosa *in præs.* Marquez *in origine Emerit. c. 11. §. 1.* existimant, textum hunc deductum *ex can. 52. seu 53. ipsius Codicilli*, ubi ita legitur:„ Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, sive hi, qui per diversa loca vagi fuerint, ab Episcopis, in quorum conventu commanere noscuntur, licentia eorum coerceatur, in clero aut in monasteriis deputati, præter illos, qui ab Episcopo suo, aut propter ætatem, aut propter languorem fuerint absoluti.„ Sed verum est, transcripta esse verba hujus textus *ex l. 1. Cap. Caroli, c. 77.* ubi ita cavetur;„ Ut illi clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videntur corrigendi; atque emendandi, ut illi veri monachi sint, vel veri canonici.„ Quare si sententiam hujus textus attendamus, tribui potest præsens textus dicto Concilio Tol. 4. de quo egi *in c. 4. de rebus Eccles.* Si autem verba ejus inspiciamus, auctorem habet Carolum *in d. c. 77.*

COMMENTARIUM.

2 PRO hujus textus vera interpretatione sciendum est, jam temporibus Concil. Tolet. 4. quod celebratum fuit anno 633. & Caroli Magni, imo & pluribus retro annis, fuisse in Hispania & Gallia non solum monachos, verum & canonicos regulares, cum distinctione habitus, ut de monachis probant late Vivar. *l. 2. de veter. mon. c. 13. per tot.* Marquez *de orig. Emerit. c. 11. per tot.* de canonicis Pennotus *l. 2. hist. canonic. regul. per tot.* Sed cum nonnulli clerici amore laxioris vitæ; aut amplioris æstimationis simulassent habitum monasticum, intendentes ex tali habitus mutatione pro monachis haberi, cum vere monachi non essent, ut hunc abusum, seu errorem PP. Ecclesiarum Hispaniæ, & Galliæ condemnarent, sanxerunt, ut nullo modo clerici possent ficte deferre habitum monasticum, sed tantum proprium habitum deferentes, ut Canonici vitam peragerent. Conc. Cæsaraug. quod celebratum fuit anno 380. ibi:„ Item legit, Si quis clericus propter luxum vanitatemque præsumptam de officio sponte discesserit, ac velut observatorem legis monachum videri voluerit esse magis quam clericum, ita de Ecclesia repellendum, nisi rogando, atque obsecrando plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab universis Episcopis dictum est: Ita fiat.„ Aurel. 4. *can. 5.*„ Providendum necesse est unicuique Episcopo, qualiter Canonici vivere debeant, necnon & monachi, ut secundum ordinem canonicum, vel regularem vivere studeant.„ Concil. Aquisgran. 1. sub Ludovico Imperat. *can. 25.* ibi:„ Quia illorum habitum penitus usurpare non debent, a quorum proposito, quodammodo distant; quia sicut & indecens est, ut arma militaria more laicorum gestent, ita nimirum inhonestum est, & valde indecorum, ut alterius propositi indumenta sibi imponant. Habitus namque singulorum ordinum idcirco in Ecclesia ad invicem discreti sunt, ut his visis, cujus propositi sit gestans, vel in qua professione domino militet, liquido cognoscatur; nam & Domini lege vir muliebrem, & mulier virilem prohibetur induere vestem, ut uterque sexus sibi convenienti veste incedat; sicut enim turpe est virum vestem muliebrem, & mulierem vestem virilem: ita valde indecorum est, canonicum vestem monachicam induere; nisi tamen cum veste etiam propositum voluerit assumere.„ Et *in c. cum causam 27. de elect.* jubetur, ut clerici non professi cujusdam monasterii, vel B. Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam proferentur, & observarent, aut ipsam Ecclesiam dimitterent, & merito; quid enim majorem confusionem posset inducere in Republica Christiana, quam aliquem sibi usurpare habitum religiosi, & formam religionis simulare, ipsumque religiosum non esse, sed hypocritam, aut superstitiosum. Quare recte in præsenti canone statuitur, ut clerici qui ficte deferunt habitum monasticum, vel veri fiant monachi, vel ut canonici in sua regula permaneant.

Sed huic interpretationi obstare videtur vetus Ecclesiæ disciplina, juxta quam tam Episcopi, quam presbyteri non poterant abjecto proprio gradu vitam monasticam profiteri, *c. si quis Episcopus, c. suggestum 45. 7. q. 1. cap. nemo, 16, q. 3. c. 1. & 2. 19. q. 3.* ergo non vere, nec ficte clerici in præsenti casu poterant habitum monasticum deferre: siquidem nec vitam monasticam profiteri valent. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, quod olim, dum adhuc monachi in laicorum statu erant, nec ad sacros ordines ascendere valebant, presbyteri etiam plebani non poterant vitam monasticam profiteri, & simul in gradu sacro permanere, ex ratione adducta in citatis juribus, quam illustrat Lemaistre *l. 3. de monachis, c. 9.* sed postquam monachi sacris ordinibus cœperunt initiari, in graduque sacro ministrare, etiam presbyteris permissum fuit vitam monasticam profiteri, *c. un. 19. q. 1.* cum aliis congestis ab Antonio Augustino *l. 9. in epit. tit. 30.* Unde D. Benedictus *c. 65. suæ regulæ* ita cavit:„ Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit, non ei citius assentiatur; tamen si omnino perstiterit in hac petitione, sciat se omnem regulæ disciplinam servaturum, nec aliquid ei relaxabitur, ut sit, sicut scriptum est; Amice ad quid venisti?„ Colligimus hinc primo, sancti Benedicti ævo sacerdotes & clericos, quamvis monachis ipsis excellentiori essent *in* Ecclesiæ *grada*, pœnitentiæ tamen, aut perfectioris vitæ desiderio ad monasterium convolare solitos. Quod quidem licere manifestum est ex Concilio Toletano *4. can. 49. ibi:„* Clericis, qui monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos ab Episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.„ Item statuitur in Concilio Augustano *can. 7.* quæ Concilia cujusvis gradus clericos usque ad ipsos sacerdotes comprehendunt. In MS. exemplari monasterii S. Hadriani Gerardi in monte Lemma, *c. 60.* sic exprimitur: *De Episcopis, qui in monasterio habitare voluerint.* Quod probat Rupertus Tuitiensis *in regula Sancti Benedicti, l. 1. c. 7.* Ne vero absonam credas epigraphen, audi Petrum Venerabilem *l. 2. ep. 11. ibi:„* Solebant clerici diversorum ordinum, canonici diversarum professionum, & ipsa Ecclesiæ cacumina, Episcopi dico, Pontificalem dignitatem pro abjecta monachorum utilitate commutare, & de summis Ecclesiasticorum honorum gradibus ad humilem se hujus propositi ordinem inclinare.„ Vide autem apud Arnoldum Vvion *de lign. vit. l. 2. c. 58.* elenchum Episcoporum, qui abdicato Episcopatu ordinem monasticum ingressi sunt: alterumque similem editum a Renato Chopino *monast. lib. 2. tit. 1. n. 1.* Secundo consideranda proprietas verborum Sancti Benedicti: *Si quis de ordine Sacerdotum in monasterio se suscipi rogavit.* Non autem de omnibus promiscue loquebatur; *Noviter quis veniens ad conversionem*, ait *in c. 58.* Censentur enim clerici a sæculo conversi, cum clericatum suscipiunt. Sic in Cabilonensi Concilio prohibetur *can. 5.* ne sæculares, qui nondum sunt ad clericatum conversi, res parochiarum debeant habere commissas. Et in Concilio Arel. 2. *can. 2.* decernitur, ne Pontifices Presbyterii, vel Diaconatus honorem conferre præsumant laicis, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio. Prosequitur docte Hæphtenus *l. 4. disq. monast. tract. 2. disquis. 4.*

CA-

CAPUT IV.

Ex Concilio a *Aurelian.*

b VIdua si sponte *c* velamen, quamvis non sanctum, *d* sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas *e* oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, sanctimonialem habitum ulterius habere debet, licet *f* sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi impositum esse, ut iterum posset deponere.

NOTÆ.

1 a *Aurelian.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 3. in hac sexta legitur, *Arelat.* sed in nullo ex Conciliis Arelatensibus, seu Aurelianensibus reperiuntur verba in præsenti transcripta, ut jam notavit Ant. Aug. *ad l. collect. hic* licet similem sententiam *ex can.* 3. *Conc. Aurel.* 1. referant Burchardus *l.* 8. *Decreti, c.* 35. Carnot. *p.* 7. *c.* 54. & Gratian. *in c.* 16, 27. *q.* 1. Reperitur autem textus hic *in Conc. Mog. c.* 6. in illis verbis: „ Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout constitutum est in Decretis Gelasii, cap. 13. quod nec auctoritas divina, nec canonum forma præstitit. Quæ si propria fuerit voluntate continentiam professa, ut in ejusdem Gelasii capitulo legitur, ejus intentio prosequi reddat rationem Deo, quia sicut secundum Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur: sic secum habita deliberatione, promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus, & libere judicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, sanctimonialem habitum ulterius habere debere, licet sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere. „ Ex quo citant textum hunc Burchardus *l.* 8. *Decreti, c.* 36. Carnot. *p.* 7. *Decreti, c.* 54. Gratianus *in c.* 8. 27. *q.* 1. & ea verba referuntur *in can.* 25. *Conc. Tribur.* & præsens canon etiam reperitur *in Conc. Vhormat. can.* 21. ibi: „ Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter ceteras velatas feminas in Ecclesia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere spondens, nunquam religionis deponere velamen, a religionis observantia discedere non præsumat. Quod si præsumpserit, & ad id, quod spoponderat, revocari non potest, a liminibus sanctæ Eccl. segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat.

2 b *Vidua.*) Proprie illa dicitur vidua, quæ maritum habuit, & illum amisit, *l. malum* 242. §. *vidua, ff. de V. S. c. vidua*, 34. *d.* quasi vidua id est sine duobus; cum particula *ve*, denotet privationem, ut docent Brissonius, Calvinus & alii Lexicographi, verbo *Vidua*, Gedeus, Fornerius & Gentilis *in d.* §. *vidua*, Joannes Baptista *in admot. pastor. c.* 54. Aliquando sumitur pro ea, quæ virum nunquam habuit, juxta illud Ovidii:

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueat in fata, ne vir ab hoste cadat.

Notavit Alciatus *in d.* §. *vidua*. Sed cum verba debeant accipi juxta materiam, de qua agitur, *l. Labeo, ff. de supellect. legat. l. ut Alphenus* 87. *ff. de V. S.* ideo in præsenti textu, & aliis, ubi de levandis viduis agitur, vidua accipitur pro qualibet muliere non virgine, etsi per vim pudicitiæ florem amiserit, ut patet *ex c. illæ autem* 33. *q.* 5. *c.* 1. 15. *q. ult.* quia licet omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis per vim oppressæ mens invita non pollui; tamen quia non facile Ecclesiæ, quæ de interioribus non judicat, constare potuit, exteriusque manifeste apparuit corruptam fuisse; ideo illa virginibus non comparatur. Istarum viduarum duo genera olim fuerunt; aliæ erant sæculares, quæ laicali in veste incedebant; aliæ continentes, & sub religioso habitu degentes, dictæ sanctimoniales, Concil. Tol. 4. *can.* 55. relatum *in c. duo sunt*, 27. *q.* 1. hæ sunt viduæ, quas D. Cyprianus *l.* 1. *ad Quirinum*, vocat probatas, Tertul. *l.* 1. *ad uxorem*, *c.* 4. subsignatas, voto firmatas, Deo dicatas, obligatasque ad viduitatis perseverantiam, castitatis propositum ex instituto, & professo sectatas. Quod vitæ institutum in viduis jam in lege veteri usitatum fuisse, probant Cedrenus, & Gregorius Nyssenus relati a Canisio *de B. Maria, c.* 12. Mendoza *q.* 2. *positiva*. Viduæ autem primis Ecclesiæ sæculis continentiæ statum profitebantur, & in gradum vidualem cooptabantur, ut legitur apud D. Clementem *l.* 8. *constit. c.* 15. ibi: „ Vidua non ordinatur, sed cooptatur in gradum vidualem. „ Pluribus Conciliorum canonibus illustrat Ambian. *ad Tertul. de velandis virginibus, c.* 9. *obs. ult.* Dicebantur tamen cooptari in gradum vidualem, quæ religiosam vitam profitebantur solemniter, *ut distinguerentur* ab illis, quæ propriis in domibus degebant, quæ alebantur ex Ecclesiæ redditibus. Ambian. *ubi sup. obs.* 4. Nonnulla autem in viduis eligendis desiderabantur. Primo ætas provecta, juvenes enim non cooptabantur, propter incontinentiæ suspicionem. Conc. Turon. *can.* 17. Clemens Romanus *l.* 3. *c.* 1. Tertul. *l.* 1. *ad uxorem*, ibi: „ Vidua habet aliquid operosius, quia facile est, non appetere quod nescias, & aversari quod desideraveris nunquam. " Unde viduas sexagenarias ordinandas esse jubet D. Basilius *ad Amphilochium c.* 42. ibi: „ Vidua sexaginta annorum nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessaverit: sed si ante sexaginta annos eam *in numerum* retulerimus, nostra est, non mulieris culpa. „ Idem statuitur in Concil. Mogunt. *can.* 26. Illustrat Narbona *de ætate, anno* 70. *q.* 9. Nec statim a viri morte eligebantur, sed elapso certo tempore. D. Clemens *l.* 8. *constit. c.* 25. Unde legibus Longob. cautum fuit, ne intra annum luctus religiosam vestem viduæ assumerent. Præterea non eligebantur ab Ecclesia, nisi vitæ, ac morum examine præmisso; quare D. Paulus ad Timoth. scribit, ut vidua eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsequuta est: faciunt B. Clemens *l.* 3. *constit. c.* 3. Concilium Carthag. 3. *can.* 103. His peractis tempore cooptationis viduæ velum conversionis, quamvis non sacrum, propria manu de altari sumebant, *c. vidua, c. viduas*, 27. *q.* 1. sicque velatæ in Diaconissas eligebantur, *can.* 19. *Conc. Nican.* Et primis Ecclesiæ sæculis tantum viduas in Diaconissas initiari, prodit Tertullianus *de velandis virgin.* & observat Albaspineus *in notis ad dictum canonem* 19. Varia erant istarum viduarum munia. Primum, inter feminas, tam catechumenas, quam baptizatas conversari. Divus Clemens *l.* 2. *constit. c.* 7. Secundo januis templi patentibus tantum feminis præsse. Tertium, effundere oleum super catechumenas, ne a Diaconis viderentur. Denique presbyteris baptizantibus ministrare, ut probat Vasquez 3. *p. disp.* 245. *c.* 3. Jul. Lavorus *lucubr. tit. de elect. c.* 24. Cæsar *de Eccles. hier. cap.* 9. §. 3. Barbosa *de jure Eccl. l.* 1, *c.* 36. & tandem nuptiis fidelium assensum præstare. Unde intelligendus venit Tertullianus *de monogamia c.* 11. ubi cum referret, quomodo celebraretur matrimonium in Domino, ait: „ Id matrimonium non licet habere ab Episcopo monogamo, a presbyteris, & Diaconis ejusdem sacramenti, a viduis, quarum sectam in te reculasti. " Ubi difficile visum est illud petere maritum a vidua. Sed ex supra traditis de viduarum muniis exponendum est: olim enim cum quis volebat matrimonium contrahere, non prius uxorem ducebat, quam Ecclesiam, idest Episcopum, sacerdotes, & viduas consuluisset, eisque conditiones futuri conjugii, statum, religionem, ac patriam exposuisset: nam fideles omne studium, ac diligentiam adhibebant, ne connubio Judæi, ac Gentilis polluerentur, ut pro ipsius loci interpretatione docuerunt Albaspin. *l.* 1. *observ. c.* 24. Ambianas *de monogam. c.* 11. *obs.* 1.

3 c *Velamen.*) *Velum conversationis*, legitur in hac sexta compilatione, sed mendose; nam quamvis apud D. Gregorium conversatio sumatur pro vita religiosa, tamen ut plurimum ea vox non nisi addito verbo, *sanctæ*, videlicet, aut *sacræ*, eam habet notionem; quare rectius in Conciliis supra relatis legitur *velum conversionis*; conversio autem, ut patet ex toto *tit. de conversi. coniug.* absolute, & simpliciter tribuitur illis, qui solutio per viduitatem, aut ultro dissociato conjugio quoad debitum renuntiante sæculo. Illud tamen perdifficile est; quod in præsenti canone supponitur, videlicet viduam velari posse; cum pluribus Ecclesiæ canonibus cautum sit, viduas velandas non esse, *capite de votis*, §. *vivis*, 20. *qu.* 1. *c. viduas*, *c. omnes*, 27. *q.* 1. Concil. Carthag. 4. *can.* 12. Arausic. *c.* 27. Tribur. *cap.* 15. Epaun. *cap.* 21. Turon. 2. *can.* 21. Turon. 3. *cap.* 23. cum aliis relatis a Crespetio *verbo Monialis vidua*: probant late Germon. *lib.* 2. *de sacror. immunit. capite* 10. Espenceus *lib.* 1. *de voto contin. cap.* 9. Baronius, *in Martyrol. die* 7. *Maji*, Barbosa, *lib.* 1. *de jure Eccles. c.* 44. *n.* 15. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp.* 6. §. 3. Cibalinus *de claustr. regul. disquis.* 2. *c.* 2. §. 3. *confect.* 2. & *disq.* 3, *c.* 2. §. 8. Ambianas *ad Tertul. de monog. c.* 11. *observ.* 2. & *de velandi, c.* 9. *observ.* 4. Hallierius *de sacris electi.* 2. *p. sect.* 4. §. 6. Feloaga *in capite* 1. *c. his quæ vi ratione. 5. num.* 44. Pro cujus difficultatis solutione considerandum est, quod inter alia, quæ a nuptiis carnalibus ad spiritualia conjugia usus Ecclesiæ transtulit, quæ celebri laconismo perstrinxit P. Sergol. *t.* 3. *in Cantica, vestig.* 28. *sect.* 1. *num.* 6. ritus ille acceptus est; ut quemadmodum novis nuptis flamen imponebatur, quo faciem velarent, ut late probant Pamelius, & Zerda, *ad Tertul. de velandis virgin.* Leo Pinel. *in discursu de los velos, c.* 6. ita etiam feminis tempore professionis, seu consecrationis, in signum matrimonii celebrati cum Christo, quod explicat, & illustrat Theophilus *t.* 2. *sect.* 5. *c.* 1. *fol.* 424. velum imponebatur, quod multiplex fuit pro personarum, & actuum varietate. Quinque refert Acunna *in c. placuit*, 77. *dist.* & recenset Barbosa *de jure Eccles. dicto c.* 44. *n.* 15. Franc. Maria Florentius *ad Martyrolog. die* 19. *Novemb. exercit.* 15. Primum erat probationis, quod dabatur novitiis ante promissionem. Secundum velum professionis, quo fœminæ castitatem solemniter profitentes ornabantur, de quibus Baronius *anno* 57. Lantdmeter *l.* 1. *de veteri mon. c.* 11. Tertium erat velum consecrationis, quod dabatur olim virginibus in ætate viginquinque annorum, *c. placuit*, 20. *q.* 1. Quod differt valde a velo professionis; siquidem illud commune erat, tam viduis, quam virginibus hoc autem tantum virginibus dabatur. Suarez *de relig. t.* 4. *l.* 1. *de verit. relig. c.* 11. *n.* 15. Quartum erat velum prælationis, quod Abbatissis sexagesimo ætatis anno dabatur, *c. juvencula*, 20. *q.* 1. licet illud etiam virginibus dari possit,

possit, ut late probant plura de his velis, eorum forma, & ritibus in impositione eorum observatis congerentes Yepes *t.* 3. *chron. D. Benedicti, anno* 629. Tambur. *de jure Abbatiss. disp.* 37. *q.* 1. Theophilus Raynaud. *in tr. de pil. c.* 7. *per tot.* Cellotius, *de hier. l.* 6. *c.* 11. Gothofr. *in l.* 12. *C. Theod. de sacris*, Dartis *ad Decret. in* 26. *q.* 1. Quibus suppositis præsens canon non est accipiendus de velo consecrationis, de quo in canonibus proxime adductis; sed de velo continentiæ, quod proprium erat viduarum, de quo accipiendi sunt textus *in ea. ult.* 20. *q.* 1. *c. viduas* 8. *c. de viduis* 42, 27. *q.* 1. Conc. Epaun. sub Gelasio *can.* 21.

d *Sibi.*) Nam similes viduæ sibimet velum imponebant. Concil. Tribur. *can.* 24. observat Filesac. *l.* 1. *select. cap.* 10.

e *Oblationem Deo.*) Idest panem offerendum pro consecratione Eucharistiæ. Inter alia enim munia viduarum sacrarum illud præcipuum erat, ut panem mundum, & studiose paratum offerrent ad consecrandam Eucharistiam ut post Glossam in præsenti docet D. Joan. Otalora *de irregul. ex panit. excurs u* 5. *n.* 2.

f *Sacramento.*) Idest juramento, ut expositi *in c.* 1. *de feriis*. Hoc tamen juramentum fuisse suppletorium, supponit Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*: sed absque ratione, cum in præsenti tantum agatur de vidua, quæ assertionem suam, videlicet velum accepisse eo animo ut deponere posset, juramento firmavit.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: „ Novitia, quæ sponte se ingerit actibus professarum, exinde censetur professa. " Probant eam textus *in c. omnes, c. nec viduas*, 27. *q.* 1. *c. ad nostram* 8. *c. ad Apostolicam* 16. *c. consuluisti, c. statuimus, hoc tit. c.* 2. *de testam. c. is qui, c. constitutionem, hoc tit. in* 6. Clement. *eos, eod. tit.* Conc. Tol. 4. *can.* 56. Forojul sub Hadriano, anno 791. celebratum, *can.* 11. „ Item placuit de fœminis cujuscumque conditionis, puellis scilicet, vel viduis, quæ virginitatis, sive continentiæ propositum spontanee pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, indultæ fuerint, licet non sint a sacerdote sacratæ, in hoc tamen proposito eas jugiter perseverare mandamus. " Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna *in c. 9. hoc tit.* Lezana *t.* 4. *verbo Professio, n.* 2. & 3. Barthol. de Vecchis *in praxi novit. disp.* 14. *dub.* 7. Novarius *in lucerna Regul. verbo Professio, n.* 24. Barbosa, *in summa const. Apostolic. verbo Professio*, §. 2. Tondutus *resol. canonic. l.* 1. *cap.* 14. *n.* 1. Iranzo, *de professi. consider.* 55. Garcia, *in polit. regul. c.* 1. *tr.* 3. *difficul.* 4. *dub.* 2. Vivar. *de votori monach. l.* 2. *c.* 6. *n.* 30. Tamburinus *de jure Abbatiss. disp.* 6. *q.* 1. Chopinus, *l.* 1. *monast. tit.* 3. *n.* 6. P. Gregorius *l.* 3. *par. tit.* 2. *c.* 5. Basseus, *in floribus, verbo Religio* 4. *n.* 1. Girago, *de regim. regul. p.* 1. *dub.* 12. *n.* 75. Aravio, *tract.* 3. *quæst.* 26. *mor. dub.* 8.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Professio religiosa est quidam contractus onerosus ultro, citroque obligatorius, quo professus se obligat ad serviendum religioni, secundum ejus regulam; & e contra religio se obligat ad retinendum eum, alendum, & tractandum juxta suum institutum. D. Bernardus *de præcept. & dispens. c.* 7. „ Regularis professio, qua se junior sponte submittit Priori, æque obligat & Priorem, siuntque duo per unius sponsionem alterutri debitores, *unus* fidelis curæ, alter humilis obedientiæ. " Unde professionem pactum appellavit B. Ephrem *t.* 5. *serm. de compunct.* his verbis: „ Semel abrenunciasti sathanæ, & angelis: ejus pactus autem es Christo coram multis testibus, at vide cainam pactus sis, & ne parvipendas. Id porro noveris, quod angeli in hora illa voces tuas, & facta tua abrenunciationemque tuam descripserint, & in cœlis usque ad horribilem diem conservant. " Et *t.* 1. *serm.* 4. „ O monache nosce, atque considera, quæ pacta, quæque vota cum Deo feceris, constituerisque. " Basilius *ep.* 1. „ Ne transgrediaris pacta a te inita cum Deo, quæ professus es coram multis testibus. " Hieronymus ad Demetriadem *ep.* 8. " Nunc quia sæculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu initi pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuncio tibi diabole, & sæculo tuo, pompæ tuæ, & operibus tuis; pactum custodi, ne tradas te tortori. " Concilium Illiber. *can.* 13. relatum *in c. virgines*, 27. *qu.* 1. Sanctus Fructuosus *in c.* 18. *sua regulæ*, jubet probatum novitium indui religionis vestibus, & adnotari in pacto cum fratribus, ut vivat inter monachos probatus, & ipse monachus. Adnotari autem in pacto, est professionem monasticam facere, & postea subscribere, ut patet ex ipso pacto regulæ S. Fructuosi subjuncto, cui ex ordine subscribebant omnes, qui ad religionem admittebantur; nam ad pacti calcem ita subjicitur: „ Hæc sunt nomina, qui manu sua unusquisque subscriptionem, vel signum in hoc pacto fecit, idest ille, vel illa. " Joannes quoque Damascenus *c.* 22. *in vita Barlaam, & Josaphat*, monasticam professionem pactum vocat: inducit enim monachum ita loquentem: „ Ne diaboli impetus instituti nostri constantiam infiectat, aliterque nobis, quam pactis cum Deo a nobis initis consentaneum est, aut seutire, aut facere persuadeat. " Probat Sanchez *l.* 6. *summæ, c.* 9. *n.* 7. Hinc sequitur, quod sicut aliæ reciprocæ obligationes nequeunt ex unius consensu cessare, sed duabus personis indigent habentibus potestatem seipsas, vel alias obligandi *leg. in omnibus, ff. de O. & A. l. si sicut, C. eod. tit.* ita ad valorem professionis requiritur, ut non solum eam emittens se obliget, verum etiam ut religio per suum Prælatum præstet assensum. Lessius, *l.* 2. *de justitia, c.* 41. *dub.* 7. *n.* 91. Girago, *de regim. regul. p.* 1. *c.* 4. *n.* 29. sed in tacita professione non adest persona ex parte religionis, quæ acceptare possit ipsam professionem; ergo ex ejus defectu professio nulla est. Augetur primo, nam professio in scriptis facienda est. D. Benedictus *in sua regula, c.* 58. ibi: „ Quam petitionem manu sua scribat, aut certe si non scit litteras; alter ab eo rogatus scribat, & ille novitius signum faciat, & manu sua eam super altare ponat. " D. Isidorus *in regul. monach. c.* 4. ibi: „ Omnis conversus non est recipiendus in monasterio, nisi prius ipse scripto se spondeat permansurum: " Concil. Tolet. 10. *can.* 5. ibi: „ Omnes fœminæ venientes ad sacram religionem, pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant: post quam scripturam non finuntur relabi ad prævaricationis audaciam. " Et *in can.* 4. ibi; „ Vidua, quæ sanctæ religionis propositum obtinere voluerit, sacerdoti, vel ministerio, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat; a se aut signo, aut subscriptione notatam, continentem se religioni propositum velle, & hoc perenniter inviolate servare. " Cujus scripturæ rationes quatuor assignant PP. Primam B. Isidorus *c.* 4. *Regulæ*, his verbis: „ Sicut hi, qui ad sæcularem promoventur militiam, in religionem non transeunt, nisi ante in tabulis conferantur: ita & ii, qui in spiritualibus castris cœlesti militiæ sunt signandi, nisi prius professionem verbis, aut scriptis profiteantur, in numerum, societatemque servorum Christi tranfire non possunt. " Secundam petunt ex proxime adductis, videlicet quia cum professio sit contractus, ad ejus robur, & probationem scriptura desideratur, juxta textum *in c. legum* 2. *q.* 1. Tertiam rationem præbet ipse sanctus Benedictus, ut si aliquando suadente diabolo consenserit, ut egrediatur de monasterio, professionis schedula in monasterio asservata, convinci possit. Quam etiam agnoverunt PP. dicti Concilii Tol. 10. relati *in d. c. omnis* 20. *q.* 1. Quartam addit Smaragdus *in sua regula*, ut e monasterio ejectus, si postliminio reverti voluerit, ex chirographo professio facta comprobari possit; igitur nulla tacita professio admitti potest. Augetur secundo, nam si tacita professio valida esset, haberet omnes effectus expressæ professionis; sed non habet, siquidem tacite professus, in Prælatum regularem eligi non potest, *c. nullus* 28. *de elect. l.* 6. *Clement. l.* 1. §. *ceterum*, *de statu monach.* Garcia, *d. dub.* 2. Chopinus *dicto titulo* 3. igitur quia tacita professio non habetur pro vera professione. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam licet professio tacita a jure præsumatur ex actibus statim referendis; tamen cum novitius eos peragens non habet animum profitendi, atque id expresse protestatur, nulla tacita professio inducitur. Glossa, *verbo Per annum, in c. ex parte, hoc tit.* Iranzo, *de protestatione, consid.* 55. sed in præsenti casu vidua juramento affirmavit per veli delationem animum profitendi non habuisse, igitur cogi non debebat in statu professarum persistere.

7 Impugnatur tradita assert.

8 Professio regularis duplex.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, professionem regularem dupliciter emitti posse, expresse videlicet, & tacite. Expresse, cum Prælatus, seu minister Ecclesiæ legitima potestate præditus assistit, & verbis, vel externis nutibus vota professionis acceptat, & voveus vota sua voce, vel scripto, aut nutu sufficienti nuncupat, cujus formam, & solemnitatem ex veteribus PP. refert, & illustrat Hæphtenus *l.* 4. *disq. monast. tra.* 5. *per tot.* Tacite autem professio duplici modo emittitur. Primo per delationem habitus professorum; secundo per exercitium actus proprii professorum; per hæc enim conjunctim, seu separatim tacita professio inducitur, ut cum quis assumit habitum professorum, & inter eos versatur animo perpetuo servandi vitam religiosam, *c. ad nostram, hoc tit. c. constitutionem, eod. tit. l.* 6. vel cum quis exercet actus proprios professorum. Quatuor tamen conditiones desiderantur, ut tacita professio inducatur. Prima, quod novitius deferens habitum, susceperit illum coram Prælato, seu superiore, & omnibus aliis simul. Menochius *de præsumpt. l.* 6. *præsumpt.* 8. *n.* 8. *n.* 9. Tiberius Decianus *l.* 3. *cons.* 18. *n.* 11. Gratianus *discept. c.* 140. *n.* 37. Barbosa *l.* 1. *juris Eccles. c.* 42. *n.* 55. quare si quis per se tumeret habitum professorum, nunquam induceretur tacita professio; Gratian. *ubi supra*, Barthol. de Vecchis *in praxi novit. disp.* 13. *dub.* 8. Secunda, ut habitus deferatur in pso monasterio; si quis enim deferret habitum extra monasterium, etiam per longum tempus, non induceretur tacita professio. Innocentius, Felinus, & alii, quos refert, & sequitur Menoch. *ubi sup. n.* 15. Tertia, ut hi actus per quos inducitur tacita professio, fiant, non solum sponte, sed scienter; ita ut novitius non ignoret eos ad solos professos spectare. Giragus *d. p.* 1. *de regim. dub.* 12. *n.* 37. Addunt fere omnes Doctores supra laudati, utentem his actibus non debere etiam ignorare per illos tacitam professionem induci. Quarto oportet utentem his actibus habere animum emittendi professionem, nam si negative se habeat, defectu animi, nunquam professus judicatur. Navarrus *in comment. 4. ad hunc tit. n.* 70. quem sequitur Barbosa *ubi supra*: nec Conc. Trid. *sess.* 25. *de regul. c.* 15. & 16. aliquid innovavit circa hanc professionem tacitam: & ita tanquam canon omissus permanet sub dispositione juris antiqui: in eo tantum illum correxit, ut non inducatur tacita professio, nisi expleto novitiatus anno, & adimpleta sexdecim annis ætatis professionis. Azor, *p.* 1. *inst. l.* 12. *c.* 4. *q.* 6. Gratianus, *t.* 4. *discept. c.* 160. Tamburin. *de jure Abbatiss. disp.* 6. *quæst.* 2.

9 Traditur ratio decidendi.

His præjactis apparet jam ratio præsentis textus; nam cum vidua non solum velum accepisset, quod erat proprium professarum, juxta supra tradita, verum se immiscuisset actibus professarum, ut erat panem offerre ad sacrificium Missæ; tacite

cite professa præsumitur, *c. quod interrogasti*, 27, *dist.* D. Thomas *in* 4. *dist.* 38. *q.* 1. *art.* 2. voluntas enim non minus exprimitur verbis, quam factis: unde sicut hæreditas adiri potest verbis expressis, ac solemnibus; ita etiam factis, videlicet si ingerat se hæres actibus, qui aliter quam hæredi geri nequeunt, *l. pro hærede* 2. *cum seq. leg. fuit* 24, *lege Julianus* 42. *l. Antistius* 61, *l. si quis* 73. *l. duo* 77. *l. Pannonius* 83. §. *ult. l.* 87. *ff. de acquir. hæred.* Unde cum oblationes Deo facere tantum professæ possint, novitia quæ se ingerit simili actui, censetur rite professa, nec statum regularem amplius deserere valet. De velis virginum, & viduarum agit Maria Florent. *in Martyrol. die* 19. *Novemb. exercit.* 15.

10 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, cui licet aliqui satisfaciant asserendo Deum præsentem esse, cui votum fit, ipsumque accepture votum; verius tamen est, quod Deus non per seipsum immediate, & palam ecclesiastica munia gerit, sed quod sicut in omni perficiendorum sacrorum rituum actu voluit fieri, ut in Ecclesia visibili ministri interessent visibiles; ita etiam in professione monastica ministrum visibilem, & mortalem interesse constituit, qui professionem monachi acceptans cogere possit eum, si aliquando resilire voluerit, ut promissis stet, & vota adimpleat. Quare dicendum est, quod cum semper in Ecclesia professio tacita in usu fuisset, ut supra relatis canonibus liquido constat, eisdem viribus, ac expressa pollens: consequens est, ut in ea tacite, & præsumptive reperiantur omnia, quæ expressam & solemnem reddunt: ergo sicut vota præsumpta dumtaxat in ea reperiuntur, & traditio ipso effectu demonstrata; ita & persona acceptantis non est expresse quærenda in ea, sed sub eodem involucro, & certa præsumptione, ut docuit Vivar. *l.* 2. *de veteri mon. c.* 6. *n.* 32. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis: nam licet novo jure cautum sit, ne tacite professus in Prælatum eligi valeat, propter dubia, quæ exinde oriri possunt, *dicto cap. nullus*, *c. indemnitatibus*, *de elect. lib.* 6. tamen jure antiquo etiam tacite professus in Prælatum eligi valebat, cum quoad omnia commoda, & incommoda ut professus haberetur, *c.* 2. ubi notavi, *de testam.* Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis: nam quod in eo expendebamus; procedit facta protestatione ante, vel in ipsa professione; tunc enim professio sequuta, sive expressa, sive tacita, nulla est. Iranzo *dicta consider.* 55. at in præsenti casu vidua nulla facta protestatione velum sibi imposuit, & cum ceteris professis oblationem in Ecclesia fecit; unde licet postea sacramento firmare, vellet, se eo animo velum assumpsisse, ut deponere posset, non auditur contra professionem tacite factam.

11 Exponitur c. ad nostram, hoc tit.

Sed supra traditis obstat textus, *in c. ad nostram*, *hoc tit.* ubi ut ille, qui detulit habitum professorum censeatur professus, desideratur perseverantia per triennium in delatione ipsius habitus: ergo quia per ipsam delationem habitus professorum non inducitur tacita professio, nisi accedente temporis lapsu. Pro cujus textus solutione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo novitius post tempus probationis ingerit se actibus professorum, aut eorum habitum detulit: & inter eum casum, in quo quis novitius non fuerat, sed in laicali habitu degens, suscepit habitum Professorum. Primo casu non requiritur temporis lapsus, quia ex eo actu induendi habitum professorum inducitur tacita professio, secundo vero casu requiritur perseverantia per triennium. Unde cum *in dicto c. ad nostram*, qui deferebat habitum professorum non esset prius in novitium receptus; ideo desideratur perseverantia per triennium, ut docuerunt Sanchez *l.* 5. *summa*, *c.* 3. *n.* 24. Vivar. *de veteri monac. l.* 2. *c.* 6. *n.* 30.

CAPUT V.

Gregorius a *Anthemio Subdiacono.*

b JOannes frater, & Coepiscopus noster directo per Justum clericum suum capitulari, inter alia plura hoc nobis nosci tur intimasse, alienos monachos monasteriorum in Surrentina diœcesi positorum; de monasterio in monasterium, prout eis libuerit, transmigrare, & a proprii Abbatis regula desiderio rei sæcularis abscedere: sed & quod non licere notum est, peculiaritati eorum singulos studere. *c* Si quos autem qualibet occasione a clericatu in monachicam conversionem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuo remeare, nisi talis vitæ monachus fuerit, ut Episcopus cui ante militaverat, sacerdotio dignum præviderit, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari. Propterea experientiæ tuæ præsenti jussione mandamus, ut nec monacho ulterius de monasterio in monasterium liceat migrare, nec eorum aliquem *d* peculiare quicquam habere permittas. Sed si quilibet hoc præsumpserit, in monasterio, in quo ab initio conversatus est, & sub Abbatis sui regula, de qua fugerat, cum competenti coercitione reddatur, ne si tantam iniquitatem fluxam, inemendatamque dimittimus, pereuntium animæ & Præpositorum anima requirantur. *e* Et quia aliquos monachorum usque ad tantum nefas profiliisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur: eos omni habita vigilantia requiras, & digna coercitione in monasteriis Abbatum, quorum monachi fuerint, retransmittas. Sed & de clericis ad monachatum venientibus, sicut supra diximus, peragere non omittas. Ita enim Dei placabis oculos & implebis mercedis particeps invenieris.

NOTÆ.

1 a *Anthemio.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & apud Ivonem *p.* 7. *Decreti*, *c.* 122. reperiturque textus hic prout in præsenti transcribitur, in regestro D. Gregorii, *l.* 1. *indict.* 9. *ep.* 40. & ejus partes referuntur a Gratiano *in c. si quos* 32. 16. *qu.* 1. & *in c. & quia* 37. *q.* 1. de D. Gregorio nonnulla notavi *in c.* 2. *de constit. c.* 1. *de transf.*

b *Joannes.*) Episcopus videlicet Surrentinus, de cujus diœcesi egi *in c.* 1. & 2. *de relig. dom.*

c *Si quos autem.*) Verba quæ sequuntur, extant *in c. si quos* 32. 16. *q.* 1. & ea exposui *in c.* 7. *de ætate & qual.*

d *Peculiare.*) Hanc partem exponemus *in c. cum inter*, *de statu monach.*

e *Et quia.*) Hæc verba referuntur *in d. c. & quia* 37. *q.* 1. & explicavimus *in c.* 2. *qui clerici vel vov.*

COMMENTARIUM.

2 TExtum hunc communiter accipiunt repetentes, & Barbosa *l.* 1. *juris Eccl. c.* 42. *n.* 42. Sanchez *l.* 6. *summa*, *c.* 7. de monacho se transferente ad aliam Religionem, quod ei inconsulto Prælato facere non licet, ut dicemus infra *in c. licet*: sed, ni fallor, D. Gregorius in præsenti non prohibet hujusmodi transitum, sed potius monasterium proprium deserere, & ad alium ipsius Ordinis migrare sub diverso Prælato; quod prioribus Ecclesiæ sæculis valde illicitum judicabatur, quia monachus sub eo Abbate, & in ipso monasterio, ubi stabilitatem promiserat, perpetuo manere debebat, nisi cum litteris commendatitiis proprii Abbatis ad aliud monasterium ipsius Ordinis mitteretur, Conc. Anglic. 1. referente Beda *l.* 4. *hist. Angl. c.* 5. ibi: „ Ut monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii Abbatis; sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt. " Conc. Bitur. *can.* 23. apud Synodum Lemovic. *action.* 2. „ Canonici, & monachi de monasteriis suis, ubi prius titulati sunt, nisi causa rationabilis necessitatis, vel ædificationis animæ, vel Ordinem melius observandi, ad aliud monasterium non transeant propter adipiscendum aliquod ministerium vel honorem, vel occupationem terrenam, absque consensu Episcopi sui, vel Abbatis. „ Nicæn. 2. *can.* 22. „ Monachus, vel sanctimonialis non relinquat suam habitationem, & discedat ad aliam: si autem id contigerit, ipsum ut hospitem recipi est necessarium, non tamen sine voluntate Præpositi sui recipiatur. " Synod. 7. *can.* 21. „ Non oportet monachum, vel monialem proprium relinquere monasterium, & ad aliud se conferre. " Sed cum recipi sine licentia novi Abbatis non possit, hinc in regulis PP. cautum reperitur, ut monachum, nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat, *c.* 14. *reg. D. Benedicti*, quæ totidem verba sunt in Concilio Agathensi relato a Gratiano *in c. monachum* 20. *q.* 4. qui transitus adeo accurate olim damnabatur, tum ob rixas, contentiones, & jurgia, quæ inde oriebantur, ut exprimitur in regula Serapionis Macharii *c.* 13. „ Nec tacendum est, qualiter inter monasteria pacem firmam obtineant: non licebit de alio monasterio sine voluntate Patris fratres recipere. Quod si precatus fuerit ab eo qui præest, ut in alio monasterio ingrediatur, commendatur ab eo qui præest, ubi esse desiderat, & sic suscipiatur. " Clarius eandem causam explicat Ferreolus, *c.* 6. „ Hinc enim, *ait*, plerumque non tantum inter Abbates, sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur, dum unus nititur defendere quem recipit, alter revocare quem perdidit; & ad extremum nisi reddatur illi petitori petitus, & isti restauratio recipi placaverit injuriam acceptam, fit ut non secundum Apostolum vincant in bono malum, sed utrimque mali vincantur uno malo. " Tum quia monachi stabilitatem tempore professionis emittebant, ita ut e monasterio non exirent. Divus Benedictus *in c.* 58. *suæ regulæ*, *ibi*: „ Suscipiatur in congregatione, *sciens* lege regulæ constitutum, quod ex illa die non liceat e monasterio egredi, nec collum excutere de sub jugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit recusare, aut suscipere. " Quibus verbis stabilitatis votum quasi explicavit; nam mox subjungit: „ Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua, de qua scilicet immediate jam egerat, seu ob majus bonum spirituale de licentia Prælati transiret. " D. Bernardus *ep.* 17. ibi:

7. ibi: „ Sed quæris forsitan, inquiens mihi: Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistercium firmasti, & nunc alibi habitas? Ad quod respondeo: Ego quidem Cistercienses monachus ibidem professus, ab Abbate meo, ubi nunc habito, missus sum; sed missus in pace, missus juxta consuetudinem, & communem institutionem. " Probant, & illustrant Benedict. Hæphtenus *l.* 4. *disq. monast. tractatu* 6. *disq.* 4. *per tot.* Menard. *in notis ad concordant. regul. fol.* 1008. Unde D. Gregorius in præsenti textu juxta disciplinam monasticam illius sæculi prohibuit monachis ob lucrum temporale in aliud monasterium, ejusdem videlicet religionis, transire. Agere vero D. Gregorium de monacho transeunte propria auctoritate ad aliud monasterium ipsius religionis, evincitur ex eo, quia tempore D. Gregorii tantum erant in diœcesi Surrentina monasteria ordinis D. Benedicti, ut refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Surrentina*: sed Gregorius in præsenti increpat monachos commorantes in diœcesi Surrentina, & se transferentes ad aliud monasterium; igitur de monacho transeunte ad monasterium ejusdem Ordinis accipiendus est. Accedit, nam si Sanctus Doctor ageret de monacho transeunte ad monasterium alterius religionis, distingueret an ad strictiorem, vel laxiorem vitam cum Episcopi, vel Abbatis licentia transiret; sed tantum affirmat Sanctus, eum monachum ut fugitivum retrahendum esse & restituendum priori Abbati: igitur quia agitur de monacho transeunte ad aliud monasterium ipsius Ordinis.

CAPUT VI.

Idem a *Eidem.*

SIcut regiminis locum Deo, ut ipsi placuit, disponente suscepimus; ita nos oportet de commissis nobis animabus esse solicitos. Comperimus autem in Insula Orphiaria, in qua situm B. Petri Apostolorum Principis *b* Oratorium esse dignoscitur, multos virorum cum mulieribus suis diversum patrimonium, illuc pro necessitate feritatis barbaricæ refugisse: quod importunum indicavimus, ut dum alia refugiorum loca vicina sint, cur ibidem cum monachis debeant *c* mulieres habitare. Propterea præsenti jussione præcipimus experientiæ tuæ, ut a præsenti tempore nullam illic ulterius mulierem, sive ecclesiastici *d* juris sit, sive cujuslibet alterius habitare, commanereve permittas, sed refugium sibi, cum (sicut prædictum est) tot loca vicina sint, ubi maluerint, ipsi provideant, ut omnis exinde mulierum conversatio submoveatur, ne si, quæ in nobis est, curam gerere desistamus, atque inimici laqueis obviare, nos exinde (quod absit) si quid adversi contigerit, culpabiles existamus. Præsentium itaque latori Felici Abbati mille quingentas plumbi libras, de quo in eadem insula egere dignoscitur, dare non differas, quod tuis postmodum, cum totius quantitatis summa noscetur, rationibus imputetur. Ita ergo fac tu, ut ipse provideas, si in ejusdem insulæ fabrica expendi utiliter valent. Quia autem dura est in insulis congregatio monachorum, etiam pueros in eisdem monasteriis ante decem & octo annorum tempora suscipi prohibemus. Vel si qui nunc sunt, tua eos experientia auferat, & in Romanam urbem transmittat. Hoc & in *e* Palmaria, aliisque insulis te per omnia volumus custodire.

NOTÆ.

1 a *Idem.*) Anthemio videlicet subdiacono, ut habetur in ipso Regestro Gregorii, *l.* 1. *ep.* 48. ex quo Codice restituo ita litteram hujus textus.

b *Oratorium.*) Idest monasterium, ut ex verbis sequentibus constat; olim enim monasteria plerumque dicebantur oratoria; aut quia orationis gratia ibi monachi conveniebant. Gregorius *de Gloria confessorum*: ibi: „ Quidam nomine Augustus de eleemosynis devotorum apud Brias vicum in honorem sancti Martini Antistitis Oratorium ædificavit, & collectis secum paucis monachis, sub regula monasterii degens semper orationi vacabat. " Idem *l.* 1. *miraculorum sancti Martini*, *c.* 14. ibi: „ In Castello regionis Italiæ, quo dicitur tertium oratorium B. Martini fundatum esse. " Et *in c.* 16. hoc oratorium puellarum vocat, & Abbatissæ loci meminit. Eodem in libro de monasterio quodam virginum sic refert: „ In porta Ambianensi, in qua quondam vir beatus pauperem algentem chlamyde discissa contexit, oratorium a fidelibus est ædificatum, in quo nunc puellæ religiosæ deserviunt ad honorem S. Episc. "

c *Mulieres habitare.*) Quod pluribus Ecclesiæ canonibus prohibitum est. Synod. Nicæna 2. *can.* 18. " Ne suspicio detur „ exteris, inquit Apostolus, mulieres degere in Episcopiis, & „ in monasteriis, suspicionis plenum est. Si quis ancillam, „ vel liberam in eis locis habuerit ad aliquod ministerium, „ puniatur; si perseverat, deponatur; si vero in suburbanis „ mulieres sint, & velint Episcopus, vel Præpositus illic ali„ quid agere, dum illic sunt, non liceat mulieribus degere, „ sed recedant. *Epaun.* can. 38. Monasteria puellarum non nisi „ probatæ vitæ, & ætatis provectæ ad quascunque earum ne„ cessitates, vel ministrationes laici permittantur intrare. *Tu„ ron.* 2. can. 17. Mulier intra septa monasterii nullatenus in„ troire permittatur: si Abbas in hac parte, aut Præpositus „ negligens apparuerit, qui eam viderit, & non statim eje„ cerit, excommunicetur. *Conc. Trullan.* c. 47. Nec in virorum „ monasteria mulier, nec in mulierum vir dormiat, ut extra „ omne scandalum sint fideles, &c. Si quis secus fecerit, cle„ ricus, five laicus excommunicetur. *Conc. Turon.* c. 29. Presby„ teris, Diaconibus, ceterisque clericis infra claustra mona„ steriorum puellarum non sit concessum habitare, nec intrent „ monasteria, &c. *Cabillon. sub Carolo* can. 63. *Altissiod.* can. „ 26. Si quis Abbas mulierem in monasterio ingredi permi„ serit, aut festivitates aliquas ibi expectare præceperit, tri„ bus mensibus in monasterio retrudatur, pane, & aqua con„ tentus. " Refert Ant. August. *in epit. l.* 9. *tit.* 19. Plura Theophilus *integro tractatu de vitanda mulier. famil.*

d *Ecclesiastici juris sit.* Ut sanctimoniales, & fœminæ Deo dicatæ: licet enim olim monasteria duplicia essent, virorum videlicet, & fœminarum, ut probat Hæphten. *disquis. monast. l.* 1. *tract.* 1. *disquis.* 5. tamen postea prohibita fuerunt hujusmodi monasteria, *c. dissimum*, *c. perniciosam*, 18. *q.* 2. imo omnis familiaritas sanctimonialium cum monachis damnata fuit: Conc. Tarracon. *can.* 1. ibi: „ Religiosus, vel monachus, qui familiarius cum propinqua ejus curæ commissa „ conversatur, in cella monasterii inclusus pœnitentiæ lamen„ tis incumbat, ubi singulari afflictione panis & aquæ victum „ ex Abbatis ordinatione recipiat. *Cabil. sub Carolo*, cap. 55. Abba„ tissa cum viris, clericis, five laicis, horis incompetentibus non „ loquatur; sed quidquid masculis, clericis, five laicis, de re„ bus necessariis peragere debet a prima hora usque ad vespertinam peragat: & hoc non cum singulis, sed coram plu„ ribus. *Et c.* 56. A vespera usque ad primam nec Abbatissa, „ nec alia sanctimonialium, cum quibuslibet masculis ullum „ colloquium habeant, nisi forte talis fuerit occasio, quam „ evitare *non* possint, & si necessitas incubuerit, id coram „ testibus facere debebunt. „ Et *can.* 61. *c. diffinimus*, 18. *q.* 2. Illustrant Ant. August. *in epit. juris Pont. lib.* 9. *tit.* 22. Zypeus *ad hunc tit. ref.* 1.

e *Palmaria.*) Insula hæc ultra Tyberina ostia est in mari Tyrreno. Varro *l.* 3. *de rust. c.* 1. Plinius *l.* 3. *c.* 6. Ambrosius Calepinus *verbo Palmaria*. Ibi etiam sunt Pontia, & Pandataria, & sunt insulæ miræ solitudinis, & sterilitatis. In Pontiam missus fuit exul Sylverius Papa a Belisario, ut refert Anast. Biblioth. *in ejus vita*: quæ tres insulæ erant in Dominio D. Benedicti, ut probat Dartis *in c.* 20. *q.* 1. D. enim Benedictus, & ejus discipuli non solum solitudines, eremosque incolebant, verum ut magis ab hominibus procul essent, inhabitatas insulas quærebant, ut ibi mari circumsepti, vitam in Christo ducerent absconditam, & ut aere minus salubri corpora magis castigarentur, & ut nimia corporis prosperitas, quasi vitis palmite luxurians, amputaretur. Unde satis constat ex historiis, plura & magnifica monasteria D. Benedicti in insulis ædificata fuisse, qualia sunt in Anglia Lindisfarnense, & Elienses in Francia Lerinense, & alia quæ enumerant Baron. *tom.* 5. *anno* 398. Yepes *in chron. D. Benedicti centur.* 1. *c.* 3. *anno* 532. D. Franc. Vico 3. *p. hist. Sardiniæ*, *c.* 18. *n.* 52. Et Abbo Floriacensis in vita S. Edmundi Regis, & Martyris apud Surium die 20. Novemb. testatur Orientalem Britanniæ partem, quæ Aestengle vocatur, aquis pene undique allui a Subsolano, & Euro Oceano; ab Aquilone vero immensarum paludum uligine cingi: eæ vero paludes, inquit Sanctus, præbent pluribus monachorum gregibus optatos solitariæ conversationis sinus, quibus inclusi non indigeant solitudine eremi: ex quibus sunt S. Monachorum Patris Benedicti cœlibes cœnobitæ in loco celebri hac tempestate. De Italia Leo Hostiensis *l.* 3. *c.* 5. refert in Adriatico mari apud insulam Diomedis quondam nomine vocatam, extitisse monasterium Tremitense, quod 30. circiter milliaribus a terra distaret, cujus formam cum Desiderius, qui postea Cassin. Abbas fuit, & Pontifex Maximus Victor III. inaudisset, impetrata Abbatis licentia illuc perrexit, ibique satis austeræ conversationi se tradens, non parvum tempus exegit: subditque deinde, quomodo idem Desiderius monasterium Malliæ constraxisset. Monasterii præsentis in Palmaria Insula constructi meminerunt Yepes, & Vicus *ubi proxime*, Unde dum Gregorius hic agit de monasteriis in insulis constructis, non est exaudiendus de insulis amplas provincias habentibus, ut Anglia, Sardinia, Sicilia, & similes; sed de insulis, in quibus unicus tantum est locus solitarius, & mari circumdatus intra angustum territorium, ut monasteria constructa in insulis Capraria, & Gorgonia, quorum meminerunt Divus Gregorius *l.* 1. *epist.* 50. & *l.* 4. *epist.* 49. & 60. Josephus Gastald. *in notis ad Rutilium*, *l.* 1. *fol.* 97. In illis autem propter pericula, solitudinem, & alias difficultates asperior vita erat, quare a Gregorio in præsenti ea dicitur durior congregatio monachorum, ut docuit P. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 6. *c.* 3. *n.* 8.

COMMENTARIUM.

2

3 IN præsenti textu, & *in c. ad Apostolicam*, *c. significatum* 11. *hoc tit.* agitur de ætate monachorum, seu religioso rum, quæ debet esse legitima, *c.* 1. *hoc tit.* Unde exponendum est, quæ-

nam

nam dicatur ætas legitima? Et in primis refellendus est error hæreticorum, præcipue Lutheri *l. de votis monasticis*, qui negat, juniores posse admitti ad religionem, sed tantum oportere viros post 70. aut 80. annos vitam monasticam profiteri. Calvinus etiam *l. 5. instit. c. 15. §. 19.* refert olim nefas fuisse ante annum 60. feminas votum continentiæ emittere. Similiter confessio Augustana *art. 27.* conqueritur, quod pueri permittantur religionem ingredi: & expendunt verba illa Pauli 1. *ad Timotheum c. 5. Adolescentiores viduas devita*. Poterant etiam adducere duos veteres Ecclesiæ canones: primum Synodi Rom. sub Sylvestro, ubi *in cap.* 10. Pontifex prohibet velare sanctimoniales ante 72. annos. Secundum B. Gregorii relatum *in c. juvenculas*, 20. *q.* 1. ubi Sanctus Doctor vetat sanctimonialem ante 60. annum consecrari. Sed verius est, nullam ætatem ineptam esse Deo se dedicandi, & ita non tantum adultos, verum & pueros rite, & valide posse ad statum Regularem admitti, ut probant D. Basilius *interrog.* 15. D. Thomas 2. 2. *q.* 189. & *opusc. 17. c.* 3. Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 3. *de monachis*, *cap.* 35. Lessius *in opusc. de statu vitæ eligendo*, Hæphtenus *disquisit. monast. l.* 4. *tract.* 5. *disquisit.* 1. Sanchez *l.* 4. *summæ*, *cap.* 18. *num.* 5. Cellotius *de Hierarch. l.* 7. *c.* 6. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 5. *cap.* 1. Tamburinus *tom.* 1. *de jure Abbat. disp.* 6. *qu.* 6. Peyrinis, Vecchis, & alii congesti a Hieronymo Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 5. repugnat enim hæreticorum doctrina sacræ scripturæ, sanctis Patribus, & rationi. Scripturæ, quæ ait *c.* 3. *Threni, vers.* 27. *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua*. Et *cap.* 22. *Proverb. Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*. Et Christus Dominus apud Matthæum, *cap.* 19. ait: *Sinite parvulos, & nolite prohibere eos ad me venire*. Quod exponens Origenes *tom.* 2. *tract.* 7. ait, quod discipuli Jesu prius quam discant rationem justitiæ, reprehendunt eos, qui pueros, & infantes offerunt Christo. Dominus autem exhortatur discipulos suos condescendere utilitatibus puerorum. Præterea is cui Dominus apud Matthæum *cap.* 19. Lucam *cap.* 10. dixit: „ Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia „ quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in „ cœlo, & veni sequere me, adolescens erat. "Præterea opponuntur sectarii sanctis Patribus, videlicet D. Hieronymo, qui *epist.* 22. *ad Eustochium* refert in cœnobiis fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros videlicet, & senes. Et D. Ambrosio, qui *l.* 3. *de Virginibus*, inquit: „Non ergo ætas re„ jicitur florentior, sed animus examinatur; ac certe Theo„ clam non senectus, sed virtus probavit. Et hinc quid plu„ ra contexam, cum omnis ætas habilis Deo perfecta sit Chri„ sti? Nec mirere in adolescentulis professionem, cum legeris „ in parvulis passionem. An dubitamus, si eum usque ad „ continentiam sequatur adolescentia, quem usque ad mortem „ confitetur infantia! *Cui consentit D. Augustinus* de sancta virgi„ nitate c. 39. Sed respice agmina virginum, puerorum, puel„ larumque sanctarum. In Ecclesia tua eruditum est hoc ge„ nus; illic tibi a maternis uberibus pullulavit; nomen tuum „ ad loquendum linguam solvit; nomen tuum velut lac in„ fantiæ tuæ suxit infusum: non potest quisquam ex hoc nu„ mero dicere: Qui prius fuit blasphemus, & persecutor. „ Imo etiam quod non jussisti, sed tantummodo volentibus „ arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat: „ arripuerunt, voverunt, & propter regnum cœlorum seipsos „ (non quia minatus es, sed quia hortatus es) castraverunt. " Et optime D. Basilius differens de ætate legitima monachorum, *in reg. fus. disp. interrog.* 15. ait: „ Cum Dominus dicat, Sinite par„ vulos venire ad me; & Apostolus eum laudet, qui ab in„ fantia sacras litteras didicisset, idemque alio in loco præci„ piat, educandos esse filios in disciplina, & correctione Do„ mini; prorsus qui ad nos accedant admittendis ullum non æta„ tis tempus idoneum esse judicamus; vel ipsius adeo teneræ, „ atque ineuntis, ut videlicet, qui orbati parentibus sint, eos no„ stra parte sponte ipsi assumamus, & exemplo Job, parentes „ pupillorum simus: qui autem sub parentibus sint, eos ab „ ipsis nos adductos multis adhibitis testibus recipiamus, ut „ non demus occasionem iis, qui volunt occasionem. "Tandem Novatorum doctrina rectæ rationi adversatur; siquidem apud omnes compertum est, quod ut quisque in ullo rerum genere summus evadere possit, a teneris annis incipere debet, ut de Oratore ajebat Quintil. *l.* 1. *instit. c.* 3. & D. Thomas *opusc.* 3. ita ajebat: Qui futuri sunt clerici, mox a pueritia in clericatu eruditantur: qui futuri sunt milites oportet ut a pueritia in militaribus exercitiis nutriantur, sicut Vegetius dicit *in l. de re mil.* qui futuri sunt fabri, illam artem a pueritia discunt: unde apparet, quam rationi consonum sit, ut etiam pueri, & adolescentes ad religionis statum admittantur. Nec recte expendunt Novatores locum illum Apostoli: *Adolescentiores viduas devita*. Siquidem Apostolus ibi non agit de voto continentiæ, sed de viduis, quas Ecclesia alebat ex propriis redditibus, quas tantum sexagenarias alere jubet. Nec eorum favet errori d. Synodus Romana, cui duplici modo satisfaciunt Bellarmin. *d. tom.* 1. *controv. l.* 2. *de monach. c.* 35. Hæphten. *disquis. monast. l.* 4. *tract.* 1. *disquisit.* 1. Primo asserendo locum esse corruptum, multoque minorem numerum reponendum esse pro 72. Secundo S. Silvestrum in eo canone agere non de virginibus, sed de viduis; & ideo asserere, eas diutius esse probandas, ut ad vitam monasticam admittantur, ut probavi *in c. vidua 4. hoc tit.* Nec tandem obstat textus *in d. c. juvenculas*; nam ibi Gregorius agit, non de puellis ad monasterium admittendis, sed de juvenculis in Abbatissas non eligendis, nisi post 60. annum, ut docuerunt de ætate Abbatissarum, tam ex novo, quam veteri jure agentes, Barbosa *l.* 1. *juris Eccles. c.* 45. *n.* 17. Julius Lavorus *var. lucubr. tit.* 4. *de elect. c.* 24. Narbona *de ætate, anno* 40. *q.* 2.

Manet ergo, nullam in antiquis Ecclesiæ canonibus præscriptam esse ætatem ad ingressum in monasterium; imo pueros plerumque monasteriis offerri, ut infra *in c. cum virum*, probavimus: aut ipsos vitam monasticam amplecti consuevisse: hoc tamen discrimine adhibito, ut ante pubertatem voluntas parentum tacita, seu expressa desideraretur, juxta adducta supra *in c.* 2. post pubertatem vero ipsorum tantum voluntas expectabatur. Superest ut de ætate legitima ad professionem, & quænam ætas illi præscripta sit, agamus? Et certe pro temporum, & locorum varietate diversa statuta fuit. *Inc.* 1. 20. *q.* 1. absolute docetur, quod tunc firma erit virginitatis professio, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & quæ solet apta nuptiis deputari, id est pubertas: unde Consultus *in l.* 2. *ff. de pollicit.* ait: *Voto autem PP. familiarum obligantur pueros sui juris*. Illustrat Narbona *de ætate, anno* 17. *q.* 17. D. Basilius *epist.* 2. *ad Amphilochium*, *c.* 7. docet, votum virginitatis emittendum esse supra annum 16. aut 17. Synodus Trullana *can.* 40. permittit, professionem fieri anno ætatis 10. utramque ætatem amplectitur Justinianus *in novel.* 6. *Leonis*. Pius Papa, & Martyr *in c. virgines, eadem quæst.* ait, virgines non velentur ante 25. annos, nisi forte periclitante virginalis pudicitiæ necessitate. Idem firmatur *in Concilio Carthag.* 3. *can.* 4. relato *in cap. placuit, eadem quæstione*. Arelat. 2. *can.* 33. Turon. 2. *can.* 21. At in Tribur. Concilio *can.* 24. virgo post 12. annum ad religionem admittitur: qui canon refertur a Gratiano *in c. puella* 20. *qu.* 2. Circa monachos etiam pubertatem ad professionem desiderari, constat ex omnibus canonibus, in quibus de filiis oblatis a parentibus agitur, quos dabimus infra *in cap. cum simus*. Divus Gregorius *in præsenti*, plenam pubertatem, idest 18. annos exigit: cui consentiunt Patres Concilii Tolet. 2. *can.* 1. relati *in cap. de his*, 28. *dist.* Cœlestinus autem III. *in cap. cum simus* 14. *hoc tit.* annos discretionis desiderat, idest pubertatem. Exponit Leo Pinel. *in cap.* 2. *hoc tit. n.* 180. Et *in cap.* 2. *hoc tit. Clem. ult. hoc titul.* ætas legitima desideratur, id est pubertas, quæ in masculis datur post 14. annos, in feminis vero post 12. Hodie tamen post Concilium Trident. *sess.* 25. *de regul. c.* 15. in quacumque religione, tam virorum, quam feminarum, professio emitti non potest ante 16. annum expletum, ita ut professio, antea facta nullius sit momenti; quod & docuerunt Leo Imperator Philosophus *in novel.* 6. ubi illum, qui 16. annos impleverit, tonderi permittit: Divus Basilius *in can.* 18. *ad Amphiloch.* professiones ab eo tempore factas probat, quo ætas rationis complementum habuerit. *Non enim*, ait Sanctus, *pueriles voces in his ratas esse oportet, & certa judicium factas temeravias*. Et præcipites professiones tonsuræ monasticæ habitum ignominia afficere docetur *in Synodo Constantinopol. can.* 2. Prosequuntur Narbona, Leo Pinellus, & alii supracitati. Bruno Chassaing. *de privil. reg. tract.* 4. *c.* 6. *propos.* 3. Menardus *ad concord. reg. fol.* 990.

C A P U T VII.

Alexander III. a *Archiepiscopis, & Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis per Galliam constitutis.*

NON est vobis dubium, aut incertum, quomodo fratres religiosi *b* Cistrensis Ordinis ea religione permaneant, & virtute, quod ex institutione PP. & Prædecessorum nostrorum ii qui in eorum *c* monasteriis professionem faciunt, sine Abbatis sui licentia prohibentur de claustro discedere, & discedentes, in aliis monasteriis recipi. Inde est, quod eandem institutionem nos non solum amicam religioni, sed etiam rationi consonam solicite conservare volentes, universitati vestræ p. A. s. p. m. quat. monachos, vel *d* conversos conscripti Ordinis post factam monasterii professionem, sine licentia Abbatum suorum per Episcopatus vestros recipi nullatenus permittatis, & si qui ex eis fuerint, qui sine licentia Abbatum suorum de monasterio, in quo professionem fecerint, exire præsumpserint, & commoniti ad sua monasteria celeriter non redierint, eos tamdiu ap. rem. censura ecclesiastica percellatis, donec ad monasteria unde exierint, regredi compellantur.

N O T Æ.

a *Archiepiscopi*.) Ita etiam legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c.* 2. ex qua litteram hujus text. transcribo.

b *Cistrensis*.) Legendum est *Cisterciensis*, de quo præclaro Ordine, & privilegiis a Romana Sede illi concessis egi *in c. 6. de rescript.*

c *In monasteriis relicti*.) Juxta tradita supra *in c.* 5.

d *Vel conversos*.) Circa quos major dubitatio erat, quia professionem solemnem non emittebant, & assumebantur cum voluntate Episcopi, ita ut in eorum potestate semper essent, ut refert Manrique *annal. Cistere. anno* 1134. *cap.* 6. quare Innoc. II. concessit privilegium Cistercien sibus, ne Episcopi possent retinere hujusmodi conversos, his verbis " Porro conversos vestros, qui monachi non sunt, post factam „ in vestris cœnobiis professionem nullus Archiepiscoporum, „ vel Abbatum sine vestra grata licentia suscipere, aut su„ sceptum retinere præsumat. " Refert Manrique *anno* 1137. *cap.* 1. *num.* 5. De conversorum gradu egimus *in c. in præsentia, de probat.* & commentarium hujus textus dabimus infra, *in cap. fin.*

C A P U T VIII.

Alexan. III. a *Magist. Fidantiæ Canonico Civit.*

AD nostram noveris audientiam perveniisse, quod *b* Eremitæ de monte Foliano quosdam pueros intra biennium in tantum *c* seduxerunt, quod quidam illorum suasionibus eorum assensum præbentes, ad Ecclesias ipsorum accesserunt. Qui cum statim religionis habitum induissent, unus prædictorum puerorum T. nomine, statim pœnitens, quod habitum suscepisset, id quod fecerat, suis parentibus intimavit, qui ad locum ipsum mora postposita accedentes, eum exinde traxerunt, & cum non sterilisset ibi, nisi per unam noctem, ut accepimus, præfati Eremitæ, & quidam alii eum non permittunt quandam puellam ducere in uxorem, quam ipse juravit in uxorem accipere, ac sicut dicitur, desponsavit. Quocirca d. t. p. A. s. p. m. quat. rei veritate inquisita diligenter, ac cognita, si tibi constiterit, quod præfatus T. ante consummationem xiv. anni habitum ipsum sine probatione susceperit, & susceptum habitum deposuit, aut si post xiv. annum habitum ipsum sine probatione susceperit, & infra triduum deposuit, eum ab impetitione prædictorum Eremitarum, vel aliorum in hac parte, oc. & ex. ap. cess. penitus absolutum; & eam quam juravit accipere in uxorem, libere posse traducere in uxorem, si alia rationabilis causa non impedit, denuncies.

N O T Æ.

a *Lexand. III.*) Ita legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c.* 8. sed cum triplex Ecclesia Cathedralis hujus nominis reperiatur, alia in Hispania, vulgo dicta *Ciudad Rodrigo*, de qua egi *in c. auditis, de præscr.* alia in Sardinia, aliaque dicta civitas Castellana in Italia, non potest certo affirmari, de qua ex eis in præsenti agatur, & per consequens de quibus Eremitis præsens quæstio inciderit.

b *Eremita*.) Eremita latine dicitur homo degens in contemplatione, & perfectione, ut probat Ricciullus *l.* 3. *lucubr. tit. de Eremitis*: & licet valde differat eremita a monacho, ita ut jura loquentia de monachis non comprehendant eremitas, *c. unic. in fine, de excess. Prælat. l.* 6. ubi Geminianus *n.* 5. tamen Religiosi etiam habitantes in cœnobiis constructis in locis desertis, quæ suo vivendi modo profitentur separationem ab hominum communione, appellari cœperunt Eremitæ, *c. cum monasterium* 13. *de elect. c. penul. de verb. signif. l.* 6. tales fuerunt olim Religiosi SS. Basilii, Augustini, & Benedicti, ut probant Ricciullus *d. l.* 3. *c.* 1. Marquez *in orig. Eremit.* Hæphtenus *disquis. monast. l.* 2. *tract.* 7. *disquis.* 4. Unde eremitas in præsenti accipio, non pro eremitis tantum, sed pro monachis in eremo degentibus, qui certam profitebantur regulam, juxta quam vivebant.

c *Seduxerunt*.) Ingressus in monasterium liber, spontaneusque esse debet, *c. prasens, c. fin.* 20. *q.* 1. de coactione prorsus arcenda a regulari professione, egi *in cap.* 1. *hoc tit.* An vero dolus, qui dedit causam ingressui, & professioni, reddat actum nullum, quæri solet? Et aliqui affirmant, professionem efficacem esse, *ex c. veniens, c. ex parte, c. dudum, de conversi. conjug. c. cum dilectus, de his quæ vi*: quia læsus dici non potest qui se Deo conjunxit, *c. illud* 20. *q.* 1. unde ajebat Apostolus ad Corinthios *c.* 9. " *Factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer*. Et 2. *ad Corinth. c.* 12. Ego vos non gravavi, sed cum essem astutus, dolo cepi vos. " Sed contrarium, & merito, defendit Joannes Stephanus Durant. *qq. juris q.* 4. nam in jure vis, metus, & dolus æquiparantur, *c.* 1. 15. *q.* 6. Igitur sicut professio metu facta nulla est, ita & quæ per dolum, & fraudem annullatur. Deinde quia dolus dans causam contractui bonæ fidei, illum ipso jure nullum reddit, *l. & eleganter, ff. de dolo*: sed professio contractus est bonæ fidei, *cap. viduas*, 27. *qu.* 1. Igitur dolus eam nullam reddit. Nec contrarium probatur *in d. c. veniens*; nam ibi mulier, quæ intendebat repetere maritum, non auditur, quia adulterium commisit; alias si contrarium constaret, maritum repeteret. Nec etiam obstat textus *in d. c. ex parte*; nam in ejus specie mulier, quæ velata fuerat, ex falsa causa credens sponsum lepra percussum; nihilominus in religione permanere volebat, & ita libere consentiebat. Nec etiam favent contrariæ sententiæ textus *in d. c. cum dilectus*; nam in eis non agitur de dolo, qui professioni causam dederat; sed de vana illusione, & inductione, quæ pro dolo non habetur.

COMMENTARIUM.

TExtus hic explicandus est ex notatis *in cap.* 2. *& 4. hoc tit.* Jubet etiam in eo Alexander III. quod si impubes habitum susceperit monachalem, id est professionem emiserit ante xiv. annos, & habitum deposuerit, posse eum uxorem accipere: quia in ea ætate professionem emittere non valebat, juxta tradita supra *in c. quia insulis*, & parentes poterant ipsum repetere, ut probavi supra *in c.* 2. Si autem pubes habitum ipsum induisset, & per triennium detulisset, non poterat amplius illum exuere, & ad sæculum redire. Desideratur autem in præsenti casu delatio habitus per triennium, quia cum nulla probatione præcedente illum induisset, non poterat tacite professus videri, ut eveniret, si jam ingressus *monasterium habitum illum professorum induisset*, ut probavi *in c.* 4. *hoc tit.* ubi *n. fin.* textum hunc exposui.

C A P U T IX.

Idem a *Helienſi Episcopo*.

SUper eo, quod quæsitum est a nobis ex parte tua, utrum *b* sacerdotes, qui religionis habitum susceperint, & antequam essent vinculo professionis astricti, ad priorem statum sunt *c* reversi, permittendi sint Ecclesias, & curam animarum habere: & an alii *d* clerici, si monasticum habitum ante oblatum *e* professionis libellum deseruerint, ad sacros Ordines promoveri, & ad gubernationem Ecclesiarum possint assumi: f. t. taliter respondemus, quod si austeritatem religionis, ad quam migrasse noscuntur, servare noluerint, ad mitiorem religionem cogendi sunt pertranſire, nec amplius in Ecclesiis sæcularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Verum si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundum regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire: sed videtur regula vestra præcipere, ut in eadem veste redeant, in qua veniunt.

N O T Æ.

a *Helienſi*.) In prima collectione, *sub hoc titul. c.* 9. legitur *Liermonſi*, & etiam *in c.* 1. *de conversi. conjug. in ead. collect.* ubi extat alia pars hujus textus, legitur *Ilaren.* post Concilium autem Lateran. *sag.* 21. *cap.* 2. habetur, *Erefordienſi*: sed legendum est, *Helienſi*, ut in hac 6. collectione legitur, de qua diœcesi egi *in cap. pastoralis, de rescript.*

b *Sacerdotes*.) Clericos posse vitam monasticam profiteri, probavi *in c.* 3. *hoc tit.*

c *Sunt reversi*.) Ob hoc periculum reditus ad sæculum, tum ut eorum probetur constantia, jubet D. Benedictus *c. 6. suæ regulæ*, ut non ita facile ingressus ad vitam monasticam concedatur clericis, aut laicis: notat, & illustrat Hæphtenus *l.* 4. *disq. monast. tr.* 2. *disq.* 4. ubi de ritibus observatis apud veteres in admissione clerici ad monachatum agit.

d *Clerici*.) In minoribus gradibus constituti.

e *Professionis libellum*.) Professionem in scriptis esse faciendam, supra probavi *in cap. vidua*, cujus formam ex Theodemaro Abbate refert Hæphten. *d. disq.* 4. in hac verba: " In nomine Domini promitto me N. in sacro monasterio B. Martyris, sive Confessoris N. secundum institutа B. Benedicti coram Deo, & Angelis ejus, præsente etiam Abbate nostro N. omnibus diebus meis in hoc sancto monasterio amodo, & deinceps perseveraturum & in omni obedientia quodcumque mihi præceptum fuerit, obediturum. Ego enim hanc promissionem a me factam manu propria coram testibus, scripsi, & roboravi. "

COMMENTARIUM.

IN hoc textu, & *in cap. consulti, cap. postulasti hoc tit.* agitur de illis, qui monasticam vitam deserunt, & nondum elapso probationis tempore, ante professionem, *vel* post

ad sæculum redeunt: & quæritur, an finendi sint ad pristinum statum redire, & in gradu antiquo, si clerici erant, ministrare, vel omnino cogendi in eadem, vel alia laxiori religione perseverare? Et licet hanc quæstionem ad hodiernam praxim, tam in foro interno, quam externo docte exposuerint plures relati a Barbosa *in præsenti*, Suarez *t. 2. de relig. l. 1. de essentia voti, c. 2.* Sanchez *l. 4. summæ, c. 1. n. 20.* Tamburinus *de jure Abbat. tom. 3. disp. 9. quæst. 8.* Sanchez *de matr. l. 7. disp. 31. in fine*, Portel. *in dubiis regular. verbo Novitius, n. 29.* Peyrinis, Lezana, & alii relati a Hieronymo Garcia *to. 1. polit. regul. tract. 2. difficult. 5. dub. 7.* tamen pro ipsorum jurium illustratione, quid tam antiqui, quam novi-
res canones circa hoc statuerint, exponendum est. Et primo scire oportet, eos qui olim vitam monasticam profiteri cupiebant, probari primo ad portam monasterii per aliquot dies. Cassianus *lib. 4. Instit. c. 3.* ibi: " Ambiens quis in cœnobii disciplinam recipi, non ante prorsus admittitur, quam diebus 10. vel eo amplius, pro foribus excubans, indicium perseverantiæ, ac desiderii sui, pariterque humilitatis, ac patientiæ demonstraverit. " Et S. Fructuosus Episc. in sua regula, *c. 4.* ibi: " Qui religionis obtentu monasterium ingredi petunt, primum ante fores tribus diebus, & noctibus excubent, & ex industria jugiter ab hebdomadariis exprobrentur. *S. Pachomius art. 26.* suæ regulæ, *ibi*: Si quis accesserit ad ostium monasterii, volens sæculo renunciare, & fratrum congregari numero, non habebit intrandi potestatem, sed prius nunciabitur patri monasterii, & manebit paucis diebus foris ante januam. " Quam probationem servatam fuisse cum S. Simeone Stylita, refertur in ejus vita, *t. 1. vit. PP.* Sequebatur tunc alia probatio in cella hospitum, Cassianus *instit. c. 7.* ibi: " Susceptus non statim in congregatione fratrum commisceri permittatur, sed deputetur seniori, qui seorsum, aut longe a vestibulo monasterii commanens, habet curam peregrinorum, & audientium deputatam, eisque omnem diligentiam suscepti onis, & humanitatis impendit. " Quæ secunda probatio juxta ipsum Cassianum per integrum annum durabat, *d. c. 7.* ibi: " Cum ibidem integro anno deserviens absque ulla querela suum circa peregrinos exhibuerit famulatum imbutus per hoc prima institutione humilitatis, & patientiæ, admiscendus ex hoc congregationi fratrum, alii traditur seniori, " Isidorus tres assignat menses in regula monach. his verbis: " Qui renuncians sæculo ad monasterium venerit, non statim in cœtum deligendus est monachorum: vitam enim uniuscujusque in hospitalitatis servitium tribus mensibus considerari oportet, quibus peractis ad cœtum S. Congregationis accedet. Nec enim intus suscipi quemquam convenit, nisi prius foris positus, ejus humilitas, sive patientia comprobetur, " Tertia probatio fit in cella novitiorum, ubi regula prælegenda ei est tertio, nimirum ut illa ei bene cognita, prudenter deliberare, & etiam statuere possit, num illam servare, illique se obstringere velit: quare etiam indicatur illi libertas recedendi, si velit: *Legatur, inquit S. Benedictus, c. 58. ei hæc regula per ordinem, & dicatur ei*: " Ecce lex, sub qua militare vis: si potes servare, ingredere; si non potes, libere discedas. " Eandem regulæ prælectionem novitio faciendam statuerunt Macharius *in sua regula*, ibi: " Si quis voluerit ad monasterium converti, regula ei introcunti legatur, & omnes actus monasterii illi patefiant. *Ferreolus cap. 5.* regulæ, *ibi*: Post hoc monasterii regula Abbatis jussione novitio legatur, ut in posterum nihil novum, nihil inusitatum, aut si discessurus præter ea, aut si permansurus agnoscat. *S. Aurelianus c. 1.* ait: Hoc jubente Deo in primis statuimus tenendum, ut si quis ad conversionem venerit, regula ei in salutatorio legatur; & si professus fuerit se omnia impleturum, tunc excipiatur. " Salutatorium intelligit sanctum locum excipiendis hospitum, & sæcularium colloquiis deputatum. Frequentior ejus usus in monasteriis Monialium reperitur: sic accipiunt PP. Concilii Matiscon. 1. *can. 2.* cum vetant ne clerici, aut laici puellarum monasteria extra salutatorium, aut oratorium ingredi permittantur. S. Cæsarius quoque præscribit *in reg. sanctimon. c. 8.* ibi: " Quicunque ad conversionem venerit in salutatorio, ei frequentius regula relegatur. " Porro eadem voce sacristiam, sive sacrarium significari scriptores non pauci nos docent. Cassiod. *hist. tripart. l. 10. c. 30.* ibi: " Inveniens *(Theodosius)* Antistitem in salutatorio residentem. " Eadem habet Paulus Diac. *l. 13.* Greg. Magn. *l. 4. ep. 54.* Maximiano Episc. scribens: " Procedens a salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda, peractis vero Missis, id in salutatorio rursus curabitis deponere. Greg. Turon. *l. 2. c. 21.* Ipsi sacerdoti in ipso, quod modo salutatorium dicitur, mansio erat; atque ad gratias Deo tempore nocturno reddendas, ad altarium Ecclesiæ consurgebat, " Vide eundem *l. 7. c. 22.* late illustrant Savar. *ad Sidonium l. 5. ep. 17.* Gibalinus *de clausur. reg. disq. 1. c. 2. §. 15.* qui locus probationis etian. pultatorium dicebatur *can. 73.* Synodi *Aquisgr.* ibi: " Et ad monasteria venientes, primo in pulsatorio probentur, & sic recipiantur. " Observat Cironius *l. 4. obs. c. 2.* & notarunt Gibalinus *d. disq. 2. §. 14.* Lantdmeter. *de veteri cleric. l. 2. c. 5.* De tempore hujus probationis, quod vulgo dicitur novitiatus, infra agemus *in c. ad Apostolicam.*

§ Secundo sciendum est, olim novitios probatos fuisse cum ipsis vestibus sæcularibus, nec eos, nisi expleto tyrocinii tempore habitum induisse. D. Benedictus *in c. 58. suæ regulæ*, ibi: " Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, quibus vestitus est, & induatur rebus monasterii. *Smaragd.* in sua regula, *c. 8.* ibi: Dixerunt enim, nisi expleto anno, nullus mutare habitum permittatur. *Cæsarius Arelat. c. 3.* regulæ. Sed uni ex senioribus tradita, anno integro in eo, quo venit, habitu perseveret. *S. Fructuosus Episc. c. 18.* suæ regulæ, *ibi*: In monasterium sub regula introducatur, & annum integrum a cunctis fratribus ex industria conviciis comprobetur; & postquam probatus in cunctis obediens fuerit, exuatur sæcularibus vestibus, & induatur monasterii rebus simplicibus. *S. Ephrem t. 2. paræneſi 17.* Frater, *inquit*, dignus es habitus sancto indumento monastico, ne extollaris adversus expectantes in futurum annum. Conc. Aurel. *5. can. 19. novel. 5.* Justin. *c. 2. in addit. 1. c. tit. 34. legitur*: Expleto autem probationis suæ anno secundum quod regula præcipit, inde faciet; ipse vero nec tondeatur, nec vestimenta pristina mutet prius quam obedientiam promittat, " Quæ verba reperiuntur in Conc. Aquisgr. *c. 34. legem, 53. dist. c. super eo, hoc tit.* D. Greg. *l. 7. ep. 11.* & in Synodo Romana, cujus acta reperiuntur *l. 4. ejusdem regestri, c. 44.* ibi: " Servos Ecclesiæ, & milites, qui ad Dei servitium converti voluerint, prius in laico proventu. " Quem canonem ex eodem Greg. retulerunt PP. Conc. Tribur. *can. 29.* & Bonifacius, ut ex ipso refert Gratianus *in c. fin. 17. q. 2.* Causam vero hujus moris eam crediderim, ut libertati novitiorum consuleretur; eoque minori cum nota e monasterio egredi possent, quod nunquam monasticum habitum detulissent; idque publice ex eo constaret, quod sæcularibus semper induti fuissent vestibus. Perseveravit autem, vel restitutus est his mos in Ordine Cistercien si tempore S. Bernardi. Ipse enim ad Robertum nepotem scribens, ita ait *ep. 1.* " Multis si meministi, lacrymis diu expectatam impetrasti misericordiam, & quam satis desideraveras, ingressum obtinuisti. Post hæc per annum juxta regulam in omni patientia probatus, perseveranter, & sine querela conversatus, post annum sponte professus, tunc primum sæculari veste relicta religionis habitum suscepisti. " Posterioribus autem temporibus, cum videretur multis inconveniens, ut qui integro tyrocinii anno cum monachis versabantur, iisdemque mancipabantur exercitiis; habitu ab iis distingueretur, generaliter quasi recepta fuit ea, quæ hodie viget consuetudo mutandi vestem in ipsa novitiatus susceptione; quod posterioribus Ordinibus commune est. Et probabili ratione non caret; nam monastici habitus gestatio ad nonnullam quoque auctoritatem Ordinis, quam experiri debeant novitii, pertinet: laneis enim ad carnem indui, in vestibus dormire, contemptibilem sæculo deferre habitum, quis neget rigorem aliquem continere, quem merito ante professionem novitius experiatur? Et jam olim ita Benedictinos fecisse, constat; Paulus enim Diaconus ait *in c. 58. regulæ S. Benedicti, apud Boerium.* " Si post duorum mensium curriculum, prælecta sibi regula, novitius dicat, se stare velle, post istos duos menses debet radi. Nos autem (*verba sunt Benedicti Cassin.*) de consuetudine moderna, utinam rationabili, in ipso ingressu probationis & radimus, & tonsuramus, & habitum induimus; non tamen benedictum. Et licet ista consuetudo non reprobetur a jure tamen consultius videtur opinionem dicti Pauli sequi. *Subjungit Joro Boerius*; Ego credo bene factum, si in initio probationis tradantur ei vestes, tonsura, & clausura regularis, ut probetur per annum in eis, & aliis duris, & asperis observationibus Ordinis. " Illustrant Vivar. *de veteri mon. l. 2. c. 6. n. 31.* Gibal. *de clausura, disq. 2. c. 2. §. 3. n. 63.* Menardus *ad concord. regul. c. 65. §. 1.*

§ Tertio sciendum est; tyrocinio expleto, novitium votis emissis induere habitum monasticum simul cum tonsura, a quo tempore, ut vere professus, non poterat deserere propositum, & religionem, nec ad sæculum redire. Conc. Rom. sub Eug. II. & Leone IV. *c. 28.* ibi: " Qui semel se Deo voverunt, & habitum monasticum ostenderunt, vel comas totonderunt, regularem teneant vitam, " Et *cap. propositum*, ibi: Propositum monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deserere non possunt absque peccato, *20. q. 3.* Conc. Tribur. *can. 26.* Si monachus fuga regularis disciplinæ elapsus propositum sanctitatis calcaverit, omnimodis coercendus, & ab hominibus detestandus, atque omni onere est gravandus, ut saltem rubore verecundiæ confusus, & onere paupertatis afflictus, redeat, quem relicta singularis vitæ professione inimicus tenebat: si autem tam irreverens, & pertinax est, ut ad monasterium redire, & propositum monachi, reluctaverit observare, impleantur super eum constituta, quæ de eo scripta sunt in sancto *can.* in Conc. Chalced. *c. 4.* Papæ Siricii IV. Leonis XXVI. quatenus retrusus ergastulo, decoqui possit pœnitudinis igne purgatorio. Bituric. *can. 23.* apud Synodum Lemovic. *act. 2.* Qui voluntarii, & secundum regulam S. Benedicti habitum monachi susceperunt, & postea voluntarii dereliquerunt, communione fidelium priventur usque ad dignam emendationem: & si Abbates, vel alii monachi volunt eos suscipere, maneant cum clericis in monasteriis, vel apud clericos in habitu monastico, & reverentia atque abstinentia. " Refert Ant. Aug. *in epit. jur. l. 9. tit. 31.* illustrant Balsamon *in can. 5.* Synodi Constantinop. Suscepto ergo habitu, quia tunc emittebat monachus vota substantialia, manebat ille obligatus religioni; non tamen reciproce obligabatur ei religio, sed necesse illi erat alteram subire probationem, juxta Cassianum *lib. 1. Institut. cap. 6.* ibi: " Ut si quoddam ex eo murmurationis „ vitium, vel parvæ cujuslibet inobedientiæ culpam profes- „ sisse deprehenderint, exuentes eum monasterii, quibus in- „ dutus fuerat, vestimentis, & antiquis revestitum, quæ fue- „ rant, sequestrata, depellant. " In hac secunda probatione videtur fuisse Abbacyrus apud Climacum *gradu 4.* qui interrogatus ex qua causa contumelias pateretur quotidie, ita ut nonnunquam e mensa fugaretur a ministris, respondit: " Probant me PP. mei, utrum monachus esse cupiam; „ quam ego Patris, & aliorum intentionem intelligens, le- „ vissime, & sine ulla molestia omnia tolero. Et ecce *15.* „ jam annum ego istud cogitans ago, sicut & ipsi dixerunt „ mihi quando in monasterium intravi, quod usque ad 30. „ annum renunciantes probare solerent, " Similem fere formam observat hodie Societas Jesu, quæ clericos suos post biennii probationem admittit ad votorum emissionem, qua veri religiosi fiunt, ac obligati Societati. Non est tamen hæc obligatio reciproca; nam potest eos Societas dimittere absque injuria, etiamsi alia causa non subsit, quam quod tractu temporis deprehendantur ejus instituto minus convenire. Quam praxim juxta constitutionem S. Ignatii *p. 2. c. 1. & in examin. c. 1.* firmarunt Julius III. Paulus III. Gregorius XIII. & probant ac defendunt Lessius *de justitia, cap. 41. dub. 14.* Per. Rybadeneira *in tract. ration. instit. cap. 13.* Pater Suarez *t. 4. de relig. tract. 10. l. 3. c. 3. n. 10. c. 9. n. 10.* Lantdmeter. *l. 2. de veteri mon. p. 2. c. 5.* Sanchez *in Decalog. t. 2. l. 6. c. 9. n. 60.* Castropalao *t. 3. disp. 2. punct. 3. n. 2.* Pellizarius *in man. reg. t. 1. tract. 3. c. 5. sect. 1. n. 4.* Peracta igitur prædicta ultima probatione, professio solemnis emittebatur in scriptis juxta formam supra relatam.

Quibus ita animadversis exponendus venit præsens textus; in quo consultus fuit Alexand. III. primo de sacerdotibus, qui expleto tyrocinii tempore habitum monasticum susceperunt, sed antequam professione reciproca essent obstricti, ad priorem statum reverti cupiebant, de quibus ait Alexan. III. quod si austeritatem Religionis, ad quam migrasse noscuntur, servare noluerunt, ad minorem religionem cogendi sunt pertransire, nec amplius in Ecclesiis sæcularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Quæ verba accipienda sunt juxta supra tradita, de illis qui expleto suæ probationis tempore habitum religionis cum emissione voti induerunt; qui licet adhuc professione reciproca obstricti non essent, tamen deserere regularem vitam nequibant, contra votum emissum in susceptione habitus; sed ex indulgentia illis permittit Alexander, ut in alia laxiori religione votum implere, & degere possint. Idem tacite respondit Pontifex de aliis clericis, qui monasticum habitum ante oblatum professionis libellum deseruerint, id est qui peracto suæ probationis tempore, habitum induerunt, sed nondum solemnem professionem scripto fecerant, ut reciprocam professionem emitterent. Inter quem casum, & priorem illud tantum interest, quod in priori de sacerdotibus habitum deferentibus, in hoc secundo de clericis adhuc Ecclesias habentibus, sed in minoribus gradibus constitutis agitur; ideo sub uno responso utrumque casum resolvit Pontifex, adjicit tamen: " Verum si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundum regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire. " In quibus verbis expresse agit Alexander de novitiis, qui adhuc in vestibus laicalibus probabantur, qui cum nullam professionem fecissent per susceptionem habitus, & voti emissionem, libere poterant ad sæculum redire, quia nullo voti, aut professionis vinculo adhuc tenebantur. Et hæc, ni fallor, est vera hujus textus interpretatio.

Sed cum jam temporibus Innocentii III. in usu esse cœpisset in Ordinibus Mendicantibus distinctio habitus novitiorum, & professorum, & solerent tempore ingressus in religionem novitii induere habitum proprium ipsius Religionis; ideo consultus Innocentius III. *in c. consulti, hoc tit.* de novitiis, qui habitum novitiorum receperunt, sed quia adhuc professionem non emiserant, volebant ad sæculum redire; sub distinctione ita respondet, ut si cum novitii, qui habitum susceperunt, proposuerunt absolute vitam mutare vovendo in communi statum religiosum, tunc etiamsi professionem non emiserint, in ea, vel alia religione cogendos eos esse propositum, id est votum, adimplere, si autem conditionaliter habitum susceperunt, ut si placuisset vita monastica, eam profiterentur; si vero displicuisset, ad sæculum redirent, posse eos ad sæculum redire, qui nullum votum in communi, aut particulari emiserunt. Quod facilius procedere in eo, qui in minori ætate habitum novitii susceperit, respondet idem Innocentius *in cap. postulasti, sequenti*. Ut autem in adultis omnis ambigendi occasio tollatur, an susceperint habitum novitiorum cum proposito, id est voto absoluto religionis; an vero conditionaliter, si placeat status monasticus, cavit Innocentius, ut novitius tempore susceptionis habitus protestetur, se cum absoluto proposito profitendi habitum in Religione non suscipere; quam protestationem insuper habuit, atque ea etiam non facta; posse novitium habitum jam susceptum deserere, & ad sæculum redire, in similibus casibus decrevit Honorius III. *in c. 1. hoc tit. in 5. compil.* his verbis: " Litteras, quas super negotio Joannis scholaris Bonon. quod vestro duximus examini committendum, vestra nobis devotio destinavit, benigne recepimus, & earum tenore pleno concepimus intellectu, dil. fil. Magistro Petro procuratore scholaris ipsius, eum infra probationis tempus ab ordine Prædicatorum exisse, firmiter asserente. Ideoque disc. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit, memoratum I. nulla facta professione ab Ordine jamdicto infra tempus probationis exisse, denuntietis ipsum ad observationem ejusdem, vel alterius Ordinis non teneri. " Et *c. penult. in eadem collect.* " Dilectus filius I. Canonicus Sedun. in nostra proposuit præsentia constitutus, quod idem in monasterio de Senterio Cisterciensis Ordinis simpliciter, & sine qualibet protestatione intravit: sed idem non valens asperitatem Ordinis sustinere, exinde infra tempus probationi præfixum exivit: unde postulavit a nobis, ut cum ibi professionem non fecerit, super hoc ab ejus conscientia dignaremur totius dubitationis scrupulum removere. Ideoque mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, ipsum I. denuncietis ad prædicti Ordinis, vel alterius observantiam occasione hujusmodi non teneri. " Quod hodie post Concilium Tridentinum observatur, ita ut quicumque novitius tempore probationis, id est durante anno novitiatus, possit resilire, relictoque monachali habitu, ad sæculum redire. An tamen ipsi, sicut valide, ita & licite faciant deferendo statum susceptum, alii disputant.

CAPUT X.

Idem a *Ambian. Episcopo.*

SAne de canonico, qui in Ecclesia *b* Aromanch. professionem fecerat, & ab ea fugerat, a quodam Abbate recepto in monachum, id tuæ f. significamus, quod si locus ubi nunc permanet, majoris est religionis, quam Ecclesia Aromanch. ipsum in eodem loco cum pura conscientia remanere permittas, alioquin eum ad priorem Ecclesiam redire compellas.

NOTÆ.

a *Ambian.*) In prima collectione, *sub hoc titul. cap. 10.* legitur *Abiatino*: sed male, quia in ea adjicitur *Pars capitis Quoad Sedem*: unde deducitur, in præsenti referri partem textus *in cap. quoad Sedem 2. de frigidis*, cujus epigraphe est, *Ambianensi Episcopo*, de qua diœcesi egi *in cap. 37. de rescript.* Alia pars hujus textus extat *in c. ad hoc, de decimis.*

b *Aromanch.*) Aromanchensis Ecclesia est in Provincia Rhemensi Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, ut refert Pennotus *l. 2. hist. Canonic. Regul. c. 33. n. 5.*

Commentarium hujus textus dabimus *in cap. licet, infra hoc tit.*

CAPUT XI.

Idem a *Belvac. Episcopo.*

SIgnificatum est nobis, & pro certo monstratum, quod Guiboldus nondum incipiens esse xiv. *b* annorum, timore magistri, qui cum litteras erudiebat, habitum Religionis, apud Ecclesiam de Resone suscepit, & inde sicut puer, infra annum exivit, & per sæculi vanitates jam sex annis, & eo amplius vagabundus discurrit. Unde quoniam hujus rei veritas nobis non constat, f. t. per A. f. m. quat. rem ipsam diligenter inquiras; & si inveneris, quod non fuisset a parentibus oblatus, nec inceperit esse 14. annorum, quando ad Religionem accessit, si in sæculo voluerit remanere, eum ab illo voto, professionis, quod fecit, auctoritate Pontificali absolvas, & absolutionem ejus, tam Ecclesiæ de Resone, quam populo tuæ civitatis studeas publicare. Si autem a parentibus forte fuerit oblatus, seu 14. annum compleverit cum Religionem intravit, sive post 14. annum professionem a se factam ratam habuerit, eum ad eandem, vel ad aliam Religionem omni cum districtione compellas.

NOTÆ.

a *Belvac.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 11.* ex qua restituo integram hujus *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III. textus. De Belvac. Ecclesia agemus *in cap. 3. de foro competenti.*

b XIV. *annorum.*) Juxta adducta supra *in cap. 2. cap. quia in insulis.*

CAPUT XII.

a Clemens.

CUm virum te prudentem in causis fore noverimus, & discretum, si in quibus dubitas, a nobis consilium solicitudine pastorali requiris, & tibi de jure canonico, quod possumus, respondemus, & prudentiam tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Curasti siquidem tua nobis insinuatione proponere, utrum ea, quæ infra discretionis *b* annos a parentibus monasterio tradita est, & habitum religionis induens, benedictionem accepit, & exiens postmodum, cuidam se militi copulavit, ex quo etiam prolem suscepit, ad monasterium redire cogatur, cum illa asserat, postquam ætatem consentiendi habuit, dissensisse, & benedictionis munus invitam suscepisse commemoret. Super eo consultationi tuæ duximus respondendum, quod cum juxta Concilii *c* Toletani censuram, monachum aut paterna devotio, aut propria professio faciat, quicquid horum fuerit allegatum, tenebit, revertendi ad sæculum aditu penitus interdicto; non enim videtur illa monasticæ professionis a se posse jugum excutere, cum eam non constet evidenter contradixisse cum benedictionem accepit, quam utique non nisi in ætate discretionis recipiunt quæ velantur, præsertim si ratihabitione sequenti, etsi eam quandoque contradixisse constiterit, quod ante gestum est, roboratur. Nec obloquitur quod de sancti viri prædecessoris nostri *d* Leonis Papæ constitutione per contrarium sensum assumitur, ut puellæ, quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitum susceperunt, ipsum possint sine prævaricatione deserere; cum de ea possit intelligi, quæ in ætate nubili noscitur constituta, tunc enim quia liberum arbitrium habet in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.

NOTÆ.

a *Clemens.*) Ita etiam legitur in 2. collectione, *sub hoc tit. c.* 3. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, quod & in aliis decisionibus ipsius Pontificis frequentius notavi.

b *Discretionis annos.*) Idest 12. annnos, ut exposui supra *in c. quia in insulis.*

c *Toletani.*) Relati *in c. monachum*, 20. *q.* 1.

d *Leonis.*) Relati *in c. puellæ*, 20. *q.* 1.

COMMENTARIUM.

1 Conclusio deducitur, & probatur.

EX his duabus decisionibus communiter talis deducitur assertio: " Impubes a parentibus monasterio oblatus, si post pubertatem non reclamaverit, non potest inde resilire. " Probant eam text. *in c. addidisti* 2. *c. monachum* 3. *c. quicumque* 4. *c. infans* 7. 20. *q.* 1. *c.* 1. 20. *q.* 2. *c. cler.* junctis ibi notatis, *de vita & hon. cler.* Concil. Aurel. 5. *can.* 18. " Qui a parentibus detonsi fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus seipsos religioni devoverunt, & postea habitum sæcularem sumpserunt, a sacerdote comprehensi, ad cultum religionis acta prius pœnitentia revocentur. " Conc. Vvormat. sub Hadriano II. Pontif. & Ludovico Pio Imper. *can.* 2. " Si pater, vel mater filium, filiamve intra septa monasterii in infantiæ annis sub regulari tradiderit disciplina, non liceat eis postquam ad pubertatis pervenerint annos egredi, & matrimonio copulari: hoc ergo omnino devitandum, quia nefas est, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluptatis, frena laxentur. Igitur, ut prædiximus, non liceat eis susceptum unquam habitum desere: sed cuncti, qui tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, in religionis cultu, habituque velint nolint, permanere cogantur. " Ex *can.* 22. & 23. Alex. III. post Conc. Later. *p.* 50. *c.* 10. Conc. Tolet. 10. *can.* 6. cujus verba juxta traditionem Loaysæ ita transcribo: " Cum hucusque dissolutæ operationis effectus interdum mutare fecerit honestæ constitutionis edictum, dum incondite resolvi putatur, quod indissolubile sanctionis auctoritate tenetur; ideo quicquid ob vitium ex incerto currit, evidenter abjici debet, ut de cetero nihil supersit, quod in dubium mutetur. Ideoque si in qualibet minori ætate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in utroque sexu filiis, aut unus, aut ambo parentes dederint, certe nolentibus, aut nescientibus, si susceptam, non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad sæcularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit; sed convicti, quod tonsuram, vel religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque revocentur, & sub æterna districtione hujusmodi observantiæ inservire cogantur, parentibus sane filios suos religioni contradere, non amplius quam ad decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. " Greg. Papa II. *ep.* 14. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. Suar. *de relig. t.* 3. *l.* 6. *c.* 3. Sanch. *de matr. l.* 4. *disp.* 18. Basil. *eod. tr. l.* 7. *c.* 5. *n.* 10. & 9. 2. *scholiast. c.* 5. Vasqu. *in* 1. 2. D. Th. *disp.* 85. *c.* 6. *n.* 43. Yepes *t.* 2. *chron. D. Benedicti*, *anno* 633. *c.* 3. Ant. August. *in epit. jur. Pont. l.* 9. *tit.* 10. Germon. *l.* 3. *de sacror. immun. c.* 4. Barbosa *l.* 1. *jur. Eccl. c.* 45. *n.* 13. Espenc. *de voto contin. l.* 4. *c.* 5. Gibalin. *de claus. regul. disq.* 3. *c.* 2. §. 3. Hallier. *de sacris electi. sect.* 8. *art.* 1. Hæphten. *disq. mon. t.* 1. *l.* 4. *tr.* 1. *per tot.* Per. Herodius *in tr. de patrio jure*, *pag. mihi* 984. Leo Pinel. *in c.* 2. *hoc tit.* §. 5. *per tot.* Bellarm. *tom.* 1. *controv. l.* 2. *de mon. c.* 36. Narbona *de ætate ad actus humanos*, *anno* 7. *q.* 17. & *anno* 14. *q.* 17. Avendanno *de motu*, *l.* 2. *c.* 48. Cellotius *de hiorarch. l.* 5. *c.* 8. §. 2. Menardus *ad concord. regul. fol.* 986. Bravo *ad regul. D. Benedicti*, *c.* 59. Cabassut. *in notit. Concil. in Concil. Vvorm.* Alteserra *l.* 1. *dissert. c.* 5. Illustrat conclusionem hujus textus novus Notator P. Blesens. *ad ep.* 54.

2 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in presentem assertionem sic insurgo: Nemo obstringi debet votis monasticis citra propriam voluntatem, quam præcise exigit omne votum, vel juramentum, *c. nunc.* 30. *q.* 1. D. Thom. 2. 2. *q.* 98. *art.* 4. docent Narbona *d. q.* 17. *n.* 8. & 10. Sylvest. *in summa*, *verbo Votum* 2. *q.* 9. & 13. Vasq. *d. disp.* 85. *c.* 6. *n.* 43. Lessius *de justitia*, *l.* 2. *c.* 4. *dub.* 10. *n.* 66. Guttier. *in authent. Sacram. n.* 14. Marquez *in Gubern. l.* 2. *c.* 22. *in fine*. Sed velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini, *l. nec filium*, *C. de nupt. l. velle*, *ff. de reg. jur.* ergo filii a parentibus religioni oblati, virtute talis oblationis votis monasticis non manent obstricti. Augetur primo hæc dubitandi ratio; nam metus reverentialis parentum reddit nullam professionem filiorum, *c. puellæ*, 20. *q.* 1. *c. presens*, 20. *q.* 3. metus enim reverentialis gravis censetur, ut probant Basilius *de matr. lib.* 4. *c.* 5. *n.* 6. & *c.* 11. *n.* 16. Pantoxa *in l.* 2. *nu.* 1. *ff. de aleat.* Stephanus Durant. *qq. jur. q.* 4. Medrano *de consens. commub. c.* 13, *n.* 10. & 11. Igitur multo magis reddit nullum actum in casu oblationis filii factæ a parentibus absque ejus voluntate. Secundo fulcitur hæc difficultas ex eo, nam inutilis est promissio, qua quis spondet alium daturum, facturumve; quia de semetipso quisque promittere debet, ut obligetur, *l. stipulatio* 38. *in princ. l. si ita stipulatus* 97. §. 1. *ff. de verbor. oblig. l. sive* 9. §. *alius* 3. *l. si filius* 14. *ff. de interrog. l. eum qui* 5. §. *sed & si quis*, *ff. de const. pecun. authent. si quando*, *C. eod. tit. l. fluminum* 24. §. *quamquam*, & *de damno infecto*, *l. sicut* 65. *ff. de fidejuss.* §. *versa vice*, *Inst. de inut.* ibi: *Videtur in ea causa esse*, *ut non teneatur*; quia ita a jure receptum fuit, ut non aliter quis obligetur, quam si de seipso promittat. Igitur virtute promissionis paternæ filius obstringi non debet ad amplectendam vitam religiosam. Augetur tertio hæc difficultas ex eo, quia unicuique libera esse debet facultas, ut certum vivendi genus pro arbitrio eligat; non enim frustra natura ad singulos non solum status, verum etiam singulas conditiones, artes, disciplinas propensionem singulis indidit: proinde parentes jura pervertunt, qui filiorum suorum pro arbitrio conditiones longe præscribunt; imo Dei ipsius gratiæ, ac vocationi injuriam faciunt, qui de ea, ut de re sua, & in potestate constituta disponunt; & quadam temeritate ad monasticum statum liberos, quorum nec indolem, nec animum norunt, parentes condemnant potius quam vovent, ignorantes quod Dominus ait apud Matth. *cap.* 19. de virginibus agens: *Non omnes capiunt verbum istud*. Imo cælibatum nulla necessitate constringens, concludit ibi: *Qui potest capere capiat*. Igitur parentes non possunt filios ita offerre religioni, ut necessitatem illis imponant, ut velint nolint vitam, quam non optant, profiteantur: nec potest vera esse religio, quæ religionis ordinem a Deo statutum pervertit. Hunc autem ordinem Deus præscripsit, ut non nisi volentibus perfectionis statum proponi voluerit: *Si vis* (inquit Dominus apud Matth. *c.* 19.) *perfectus esse*, *vade*, & *vende omnia*, *qua habes*. Quem ordinem sequutus Apostolus 1. *ad Corinth. c.* 7. ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo*, *consilium autem do*. Irreligiosa itaque erit oblatio parentum, quæ filios religioni devincet. Nec solum præsenti ratione adstruitur, verum & Sanctorum sententiis firmatur. D. enim Augustinus *ep.* 199. de filio a parentibus oblato ita ait: " Quid mirum, si pater communem filium nolebat hujus vitæ sustentaculis a matre nudari, ignorans quid in grandiuscula ætate facturus esset, monachine professionem, an ecclesiasticum monasterium, an conjugalis necessitatis vinculum: quamvis enim ad meliora excitandi, & commonendi sunt filii Sanctorum, unusquisque tamen donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic. " D. Ambrosius *de exhort. ad Virgines*, laudat Julianam, & ita alloquentem liberos suos introducit: " Necessitatem hujus vitæ, & tentationem hanc si vultis filii vitare, integritas corporis vobis expetenda, quam pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio; solum enim suaderi potest, imperari non potest res magis voti, quam præcepti: quod enim gratiæ est, non jubetur, sed desideratur; electionisque magis est, quam servitutis. Unde Apostolus de hoc consilium dat, præceptum Domini non habet, qui spadonibus in cælo ceteris præstantiora promittit, sed negat hoc capere conditionis humanæ infirmitatem, ut virginitas omnibus pateat, solis ad capiendam facilis, quibus divina refulsit gratia, ut castrare se possint, quo regnum cælorum adipiscantur, & Angelorum vitam exhibeant: hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius. " Accedit Tridentinum *sess.* 25. *de reform. c.* 17. Igitur oblationem castitatis servandæ, quam nec Christus, nec Apostoli imperare voluerunt, parentes virtute oblationis libe-

liberis imponere nequeunt. Augetur tandem hæc dubitandi ratio argumento deducto a matrimonio; nam ex promissione patris, etiam juramento firmata, non tenentur liberi contrahere eas nuptias, quibus consensum ipsi minime adhibuerunt, *c. si virum*, *c. tua sanctitas*, 31. *q.* 2. ita fortiori ratione non obligantur ad monasticum statum, quem parentes pro ipsis voverant. Dixi, *fortiori ratione*: tum quia matrimonium in sua primæva natura habet naturam contractus, & ita facilius in eo potestas patris exerceri potest: tum quia perfectiora sunt opera, & per se difficiliora status monastici, quam conjugalis.

3 De oblatione parentum in lg. veteri.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tam in lege veteri, quam nova gratiæ, moris fuisse, parentes liberos suos Deo vovere, & dicare; cujus rei exempla quamplurima habemus. In sacra pagina constat, Samuelem Prophetam maternа devotione Deo prius oblatum, quam huic mundo editum. " Postquam vero oblatus est, adduxit eum Anna mater ad domum Domini in Silo: puer autem erat adhuc infantulus. " Et *Reg. cap.* 1. *vers.* 24. triennem tunc fuisse Salianus, Gaspar Sanctius, aliique tradunt. Cui sententiæ favet Chrysost. *t.* 1. *hom.* 3. *de fide Annæ*, ibi; " Adduxit, ac reliquit (*Anna Samuelem*) nec puer a mamma divulsus molestе tulit, cum sciatis quam soleant indignari pueri, quoties a lacte depelluntur. *Et non longe post*; Prima statim pueritia a mamma matris venit ad mammam spiritualem. " Samson etiam parentum voti renax, Nazaræus factus, toto vitæ suæ tempore a vino abstinuit, aliosque Nazaræorum ritus religiosе observavit, ut refertur *in c.* 13. *Judicum*. His adjungo sacratiss. Deiparam Virg. Mariam, quæ ut Nicephori verbis utar *l.* 1. *Eccles. hist. c.* 7. ibi: " Statim atque a lacte materno abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adimplet, & in templum ascendens, juxta votum eam Deo consecrat, tertium tunc ætatis annum agentem. Et sacerdotes quidem tunc eam tanquam sanctius quoddam donarium suscipere, & puellam in sacrario fovendam esse, dixere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem. " Quam sacram historiam contra Centuriatores probat & defendit Hæphten. *l.* 4. *disq. mon. disq.* 3. His itaque exemplis, & documentis informati Christiani, eundem morem observarunt, quem pium, æquumque esse defendit Origenes *hom.* 11. *in Levit.* & nonnullis exemplis firmare possumus, veluti Gregorii Nazianz. cujus mater cum mascula prole careret, ejusque habendi cupiditate flagraret, promisit si Deus ejus votis adnueret, filium Deo consecraturam: & cum non longe post masculum enixa esset, illum statim Deo obtulit, ut refert Gregorius Presbyter *in vita S. Gregorii Nazianz.* Idem de aliis refert D. Hieron. *in ep.* 15. *ad Marcellam*. Similiter Heliodorum puerum trium annorum monasterio oblatum fuisse, refert Theodoretus in Philotheo, & alia exempla puerorum, qui a tenerisannis monasterio a parentibus oblati fuerunt, referunt Franc. Hallierius *ubi supra fol.* 352. *n.* 3. Hæphtenus *d. disquisit.* 3.

4 De ritibus hujus oblationis.

Ritus autem devovendi, ac consecrandi Deo filios impuberes expressit, præscripsitque D. Benedictus *c.* 59. *sua regula*, in illis verbis: " Si ipse puer minori ætate est, parentes ejus faciant petitionem, quam supra dixi, & cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in presenti petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo, & aliquando aliquid dent, & tribuant occasionem habendi. Vel certe si hoc facere nolaerint, & aliquid offerre voluerint in eleemosynam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus, quas dare volunt monasterio. " Ex quibus verbis apparet primo, parentes petitionem, promissionemque fecisse his verbis: " Ego talis promitto coram Deo & Sanctis ejus pro filio meo de stabilitate sua, & conversione morum, atque obedientiæ. " Lanfr. *in stat. c.* 18. & integram formam oblationis refert Smaragd. in hæc verba: " Dum legaliter sancitum, antiquitatisque teneatur cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini Domino feliciter servituros, proculdubio hoc de nostris filiis faciendum nobis salubriter præbetur exemplum, æquum etenim est judicium Creatori nostro de nobis reddere fructum, idcirco filium nostrum N. cum oblatione in manu, atque petitione palla omnino involuta, ad honorem Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & Abbatis præsentis trado coram testibus regulariter permansurum; ita ut ab hac die jam non liceat illi collum de sub regulæ excutere jugo, ejusdemque regulæ fideliter se cognoscat instituta servare, & Domino cum ceteris gratanti animo militare: & ut hæc traditio nostra inconvulsa permaneat, promitto cum jurejurando coper suffectam personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi ei de monasterio tribuo occasiones. Et ut hæc petitio firma permaneat, manu mea eam firmavi, & testibus tradidi roborandam. " Hactenus Smaragd. In cujus formula primo notandum est, oblationem filii a parentibus fieri simul cum alia re: quod & docuerunt Lanfranc. *de statibus*, *c.* 18. Boerius *in d. c.* 59. *regul. D. Benedicti*, ibi: " Aliquid conferatur ad stipem templi, velut panem, aut vinum, vel lumen, vel utrumque cum puero offerant. " Quam oblationem juxta morem legis veteris, in qua mulier expleris diebus purificationis suæ offerebat in templo filium cum agno anniculo in holocaustum, & pullum columbæ pro peccato, *Levit. cap.* 12. exponit Hæpiten. *d. l.* 4. *disq.* 3. Deinde manus pueri offerendi altaris, palla, seu syndone, quæ altare tegit, obvolvebantur. Lanfranc. *d. c.* 18. ibi: " Qua oblatione a sacerdote susceptа, involvant prædicti parentes manus pueri in palla, qua al- " tare coopertum est, & cujus pars anterius pendet, & tunc " susciplat eum Abbas. " Cui consonat consuetudo, quam apud suos servari refert Boet. *in d. c.* 59. *regul. D. Benedicti*, ibi: " Facta receptione in Capitulo, habitu indutus per parentes, & amicos puer offeratur ad altare, & super ipsum genibus flexis, & capite inclinato duo fratres imponunt pallam, seu pallium, quod ante altare dependet. " Per quam symbolicam traditionem transferri possessionem, dominiumque cujusque rei, jam probavi *in c.* 2. *de consuet.* Tertio sequebatur promissio parentum, qua, ut Lanfranc. *dicti. cap.* 18. ait: " Promittebant, quod per se, aut a se suppositam personam susceptum Ordinem puer nunquam relinquat, nec se ei aliquid scienter daturos, unde puer (quod absit) perire possit: hanc promissionem prius scriptam coram testibus verbis ibi prius edicant, & postea super altare ponant. " Fiebat enim prædicta promissio coram testibus, Conc. Aquisgr. *can.* 36. " Ut puerum pater, & mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laicis testibus faciant. " Quæ verba reperiuntur *in addit. 1. c. tit.* 36. ex ratione adducta *in c. fin.* 20. *q.* 2. Ritum vero testificandi refert Ruthar. his verbis: " Ille (*pater*) debet respondere, dicens: Volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad serviendum sibi in hoc monasterio. *Et paulo post*: Deinde debet dicere Abbas testibus: Auditis fratres, & videtis, quid iste dicat? Illi debent dicere: Audimus, & videmus: " Tandem expletis his, inquit Lanfranc. in statutis, *cap.* 18. " Benedicat Abbas cucullam, exuensque puerum cappa, vel pedibus, vel alia hujusmodi clamyde, dicat: Exuat te Dominus veterem hominem, &c. Dehinc ducatur ad radendum, & vestiendum, sicuti nostri Ordinis consuetudo est. Cum autem adulta ætate facturus professionem fuerit, fiant & cetera, quæ superius debere fieri converso jam diximus. Hoc enim quod modo factum est, iterari non oportet. " Hactenus ritus prædictæ oblationis, qui adeo diligenter observandi erant, ut ex eorum neglectu professio nulla redderetur. Unde Nicol. Papa *in c. presens*, 20. *q.* 3. decrevit Lambertum puerum a parente oblatum non teneri in monasterio permanere; quia pater inter cetera sub juramento declarasset, quod numquam Lambertus regulam aliquam promisisset, nec ipse pater pallio (alias palla) altaris illum indutum obtulisset, nec a sacerdote, vel Abbate benedictione accepta vitam monasticam promisisset. Similiter D. Bernardus *ep.* 1. probat Robertum nepotem suum, qui de Ordine Cisterc. transierat ad Cluniacenses, apud quos puer fuerat oblatus, non teneri ad eos redire, eo quod illis magis promissus fuisset, quam donatus. Nec enim, inquit Sanctus, petitio, quam regula præcipit, pro eo facta fuit a parentibus; nec manus illius cum ipsa petitione involutę palla altaris, ut sic offerretur coram testibus.

5 De effectu hujus oblationis q

Sed circa oblationem, quæ ex hac oblatione parentum in filiis oriretur, non consentiunt DD. tam Theologi, quam Canonistæ. Aliqui affirmant, filios a parentibus in infantia oblatos, posse ad sæculum redire, nisi postea in legitima ætate oblationi de se pridem factæ expresse, vel tacite consenserint, retinendo scilicet habitum, vel munia professorum obeundo: ita docuerunt Barb. *in præsenti*, & *in c. significatum* 11. *n.* 3. *hoc tit.* Germon. *l.* 3. *de sacror. immunit. c.* 4. *n.* 23. Gibal. *de clausura regul. disq.* 3. *c.* 2. *sect.* 2. *ex n.* 16. Leo Pinel. *in c.* 2. *hoc tit.* §. 5. Lessius *de justitia*, *l.* 2. *c.* 40. *dubit.* 10. Hallier. *de sacris electi. sect.* 8. *ar.* 2. *p.* 356. Vasq. *in* 1. 2. *disp.* 165. *c.* 4. *n.* 32. Turrisc. & Boerius *in c.* 59. *regule D. Benedicti*, innuitque Ant. August. *l.* 9. *epit. tit.* 30. Moventur primo ex textu *in c. illud* 10. 20. *q.* 2. ubi Marcellus Pontif. qui floruit per annos 304. ita statuit: " Si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, ut 15. annos a Prælatis moniti inquirantur, utrum in ipso habitu permanere cupiant, an non: si vero permanere professi fuerint, ulterius pœnitendi locum minime ampliati possunt: sin autem ad sæcularem habitum reverti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur, quia satis inutile est, ut coacta servitia Domino præstentur. " Secundo *ex c. sicut*, *hoc tit.* ubi dicitur, quod sicut qui monasteria elegerunt, a monasteriis egredi non permittuntur; ita & hi, qui inviti, sine justæ offensionis & occasionis causa sunt intromissi, nisi volentes non teneantur; quia quod non petunt, non observant. Tertio *ex c. cum simus* 14. *tit.* in illis verbis: " Quod si dictus puer ad annos discretionis pervenerit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc induci nequiverit, non est ullatenus compellendus, quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione proveniunt, postulare. " Quarto *ex c.* 1. 20. *q.* 1. ibi: " Firma tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœpit, & ea quæ solet ut apta nuptiis deputari. "

6 Contraria sententia refertur, & probatur.

Contrarium tamen, imo primis Ecclesiæ sæculis solam oblationem parentum constituisse filios vere monachos, ita ut ipsi non possent resilire unquam a professione monastica, ad sæculumque redire, docuerunt, & probarunt Hæphten. *disq. mon. d. l.* 4. *disq.* 4. Per. Herodius *in tr. de patrio jure*. Ciron. *in paratit. ad hunc tit.* Claudius Espenceus *l.* 4. *de voto continent. c.* 1. Basilius *q.* 3. *scholast. c.* 5. quibus assentire videtur Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterc. anno* 117. *cap.* 1. *num.* 4. dum alium sensum non assignat dicto Concilio Toler. relato *in d. cap. monachum*, Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti*, *anno* 633. *cap.* 3. dum docent, attento dicti Concilii Toletani decreto, filios oblatos a parentibus religioni perpetua infamia fuisse notatos, si habitum deseruissent, nolentes eorum devotioni, ac oblationi stare, & parere. Quæ sententia verior est, & firmatur auctori-

ctoritate, exemplo, & ratione. Auctoritate Conciliorum, & Patrum Ecclesiæ, quorum verba supra retuli pro illustratione præsentis conclusionis. Exemplis relatis supra ex sacra pagina. Nec etiam desunt profana exemplа; legimus enim apud Servium *l. 11. Æneid. Ipse pater famulam voveo.* Ex quibus constat, jure etiam apud Gentiles parentes olim in filios habuisse potestatem auctoramenti, idest jus pro imperio devovendi, sive in victima, sive in sacerdotio, ut ex eodem loco observarunt Giron. *in præsenti*, Pet. Herodius *de patrio jure*, *p.* 984. Et Cleas Sacerdos apud Plutarchum *in li. de Iside, & Oriside*, ab infantia per parentes supponitur devota, dedicataque Deæ; quod antiquitatis monumentum nec latuit politissimum, & cultissimum Barclajum, dum Regem Meleandrum inducit pro sua potestate Argenidem filiam Palladis Sacerdotio præficientem, *l. 2. sua Argenidis*: forsanque eodem allusit Cæsar *l. 6. de bello Gallico*, *c.* 4. ubi Druidum (qui Gallorum Sacerdotes erant) privilegia recensens, multos parentes Diis filios suos tradidisse refert. Notavit Pet. Herodius *ubi supra*. Rationibus etiam hæc sententia adstruitur; quemadmodum enim in susceptione baptismi parvulorum intercedit votum, & quidem solemne Religionis Christianæ, quo adstringuntur baptizati per patres, seu patrinos, perpetuo tenere, & profiteri catholicam fidem; eodem modo, quos olim parentes religioni vovebant, illi obligabant per vota solemnia, & substantialia, ut docuit Perezius *in d. c. 59. Regulæ D. Benedicti*. Et sicut pater olim illud, quem proprium vendidisset, in servitute manebat; ita & religioni oblatus tenebatur servare vitam monasticam, & in monasterio persistere. Sed cum deinceps SS. PP. Ecclesiæque Præsules agnoscerent pravos effectus evenire ex hac subita filiorum oblatione, sanxerunt post 6. Ecclesiæ sæculum, ne aliter filii oblati a parentibus cogerentur in monasterio persistere, quam si post annos probationis tacite, vel expresse oblationi parentum consensissent, hoc insuper addito, ne ante discretionis annos ipsis liceret a religione resilire, *c. puella* 8. *c. sicut* 9. 20. *q.* 1. *c. significasti*, *c. cum simus*, *hoc tit.* Unde jure noviori triplicem fortitur effectum paterna oblatio. Primus est, ut ita oblati possint a monasterio recipi, & retineri. Secundus, ut pater non possit amplius uti patria potestate ad eos revocandos, qui jam cessit juri suo, & quantum in se est, per oblationem filios religioni donavit, ipsamque donationem acceptavit. Tertius est, ut neque ipsi sua voluntate, ante annos probationis egredi possint, quia in ea ætate non tam sua, quam patris voluntate regantur.

7 Respondetur fundamentis contrariis.

Nec obstant contrariæ sententiæ fundamenta; non textus *in d. c. illud*, nam ut recte notavit Hæphtenus *d. l. 4. disquis.* 12. textus ille non est Marcelli Pontificis, nec illius tempore agi poterat de filiis oblatis a parentibus Religioni; cum vix essent monachi intra claustrum vitam religiosam agentes; sed Eremitæ tantum in eremo secedentes. Unde cum textus ille transcriptus a Palea Gratiani discipulo, nec reperiatur apud alios Decretistas, videlicet Anselmum, Carnotensem, Burchardum, merito ejus auctoritas negatur. Nec obstat textus *ibid. c. sicut*, *ead. q.* cui facile respondetur, si observemus, textum illum in modum objectionis a Gratiano transcriptum, intelligendum esse de adultis parentum imperio coactis Religionem ingredi, ut satis ex ejus serie liquet. Nec tandem obstat textus *in c.* 1. qui desumptus est ex regula D. Basilii, interprete Ruffino. Quia respondetur, in eo agi de professione illius puellæ, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur; quam oblationem non confirmat parentum consensus: non ergo in eo textu professio ceperat ab oblatione parentum, sed a propria professione; unde quid mirum, ut legitima ætas desideretur. Nec obstant utriusque juris principia, quæ pro dubitandi ratione expendebamus; quibus moti Ecclesiæ Præsules post sextum sæculum decreverint, ultra oblationem parentum desiderari in filiis voluntatem propriam, tacitam, vel expressam, ad veram possessionem emittendam in Religione. At vero primis Ecclesiæ sæculis virtute oblationis tantum paternæ filii monachi efficiebantur, quoniam pater, materve, qui jure naturalis potestatis filium Religioni offerebant, disponebant de re sua ad libitum proprium, nec promittebant alienum factum filii, sed illum tanquam rem propriam Deo dicabant, ut docent Suar. *de Relig. t. 3. l. 5. c. 5.* Hæphtenus *d. tr. 2. disq. 2. & 4.* Pet. Herodius *de patrio jure*, *p.* 984. ut jure civili etiam licuit ratione dominii servos in usum templi dedicare, *l. servos 35. ff. de liber. cauf.* ubi Cujac. & Gothofredus, vel eos testamento manumittere sub ea conditione, ut in templo deservirent, vel a monumento non recederent, *l. libertis 18. §. ult. ff. de alim. legat. l. Titio centum*, *ff. de cond. & demonstr.* quæ conditio, aut devotio ipsos servitio religionis obstringebat, ut docuit Amaya *lib. 1. observ. cap. 6. num. 13.* Nec tunc domini factum alienum promittebant, sed de re propria disponebant: ita etiam cum filios parentes monasterio offerebant, de re propria disponebant, quare virtute talis oblationis illis primis sæculis illi perfecti monachi fiebant. Verum quia in his oblationibus sinistra intentio, seu respectus humanus intervenire poterat, rectius posterioribus Ecclesiæ canonibus hoc fuit correctum, non sublata omnino parvulorum oblatione, sed hac adjecta conditione, ut nisi adveniente legitima ætate filii tacite, vel expresse consentiant, non censeantur professi, imo rite possint a monasterio discedere.

CAPUT XIII.

Innocent. III. *N. Abbati* a *de Flore*.

1 POrrectum nobis ex parte tua petitorium continebat, quod I. Canonicus *b* Acherontinus infirmitate *c* gravatus, votum ut fieret monachus se asserüit emisisse; unde metuens, ne voto decederet non completo, junctis manibus tibi se *d* reddidit in monachum, & in fratrem: alii quoque in absentia tua sese in Sacerdotum manibus monachos fieri devoventes, sani facti ad vomitum redierunt. Et cum familiares monasterii tui antea extitissent, quia non fuerunt ad antiquam familiaritatem admissi adversarii facti sunt pro amicis. Utrum ergo talium facta dissimulare valeas, ne fiant deteriores; an compellendi sint ad complenda promissa, per nos postulas edoceri. Nos ergo inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cum monachum faciat non *e* habitus, sed professio regularis, ex quo a convertendo emittitur, & recipitur ab Abbate, ut talis fiat monachus, & reddat Domino quod promisit, erit utique non immerito compellendus. Datum Laterani 3. Idus Januarii.

NOTÆ.

a *De Flore.*) Tam in hac sexta, quam in secunda collectione legitur tantum, *Idem*; sed male, cum hujus textus auctor non sit Clem. III. sed Innoc. unde reperitur inter epistolas ipsius editas a Sirleto, *p. 251.* ex quo registro ita textum transcribo. Monasterium hoc Florense est Ordinis Cistercienfis, fundatum a Joachimo Abbate anno 1190. cujus situm, & fundationem his verbis describit Jacobus Silæneus *sect. 23.* "Placuit ergo, Deo disponente, in Albanetho, ubi proprie de Flore est nomen, vestigia premere: locus siquidem Floris amne duplici, a Meridie scilicet Albula, a Septentrione vero Netho aluitur, qui velut Jor, & Dan, a radicibus Libani manentes, Jordanem, ita Albanethum efficiunt. In Flore porro duobus remanentibus, si quo modo, more pastorum inquam, magalia, ac casunculam, tuguriumve exstruere daretur, pater Joachim ad Raynerium adhuc in Petra manentem rediit; & mutui denique aspectus exhibitione lætantes, ubi primo in Flore constructum habitaculum sensere, se illuc conserre procurarunt." Refert, & alia de hoc monasterio, a quo originem duxit Congregatio Florensis, Manrique *tom. 3. in annal. Cisterc. dicto anno* 1190. *cap. 6.* adducit, & nos *in c. 2. de summa Trinit.*

b *Acherontinus.*) De hac Ecclesia Cathedrali egi *in c. 53. de testibus.*

2 c *Infirmitate gravatus.*) Ut plerumque contingit, *c. 3. de renunc. cap. ult. de succeff. ab inteft.* imo & olim infirmi etiam Episcopi, seu presbyteri pœnitentiam sibi imponi efflagitabant, ac ultimo languore depressi benedictionem accipere sæpius optabant. Concilium Gerundense *can. 9.* ibi: *Ut qui ægritudinis langore depressus pœnitentia benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem accepisset*, &c. Conc. Tol. 13. *can.* 10. Ex priscis canonibus constat in causa Gaudentii Valerienfis Episcopi, qui ægritudine urgente pœnitentiam per manus impositionem acceperat, & Synodum rogabat, an solita ministeria repetere posset: sancta Synodus diffinivit, ut stante priscorum canonum sanctione, quicumque Pontificum, vel Sacerdotum deinceps per manus impositionem pœnitentiæ donum acceperint, nec se mortalium criminum professione notaverint, tenorem retentandi regiminis non omittant; sed per Metropolitanum reconciliatione pœnitentium more suscepta, solita expleant ordinis, vel cetera mysteriorum sibi credita Sacramenta. Notavi jam *in dicto cap. 3. de renunc.*

d *Tibi se reddidit.*) Aliquando acceptatio professionis, seu receptio profitentis, ad Abbatem tantum spectat, aliquando ad eundem cum consensu fratrum existentium in monasterio, *c. finali, hoc tit. in 6. c. consuluit, qui clerici vel vov.* P. Greg. *lib. 3. partit. tit. 2. c. 5.* Imo & recipi potest religiosus per sacerdotem de Abbatis, seu superioris licentia, *c. ad Apostolicam, hoc tit.* ibi: *Per se, vel per alium*; & *c. Gonsaldus*, 17. *q. 2. &* si monasterium sit subjectum Episcopo, potest fieri professio in ejus manibus, vel alterius de ipsius licentia, ut probant Tambur. *tom. 3. de jure Abbat. disp. 6. qu. 14. n. 4.* Peyrinis *de Prælato, quæst. 3. cap. 1. num. 32.* Sanch. *lib. 5. in Decal. cap. 4. num. 62.* Hieronym. Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 3. diffic. 2. dub. 8.* Semper tamen ut rite, & valide professio emittatur, debet fieri in manibus Superioris, ut ab eo nomine totius communitatis accipetur. Nec contrarium probatur *in cap. consuluit, qui clerici vel vov.* ubi docetur, professionem posse fieri super altari. Nam supponendum est, eam statim a Prælato esse acceptandam. Quid autem mysterii in eo lateat, quod celebrante Abbate professionis chirographum altari imponatur, optime expoluit Gregor. Magnus *lib. 4. in 1. Regum cap. 4.* his verbis: "Nos velut solam accedentium vocem (*novitio-*) *rum*) audimus, cum scimus quid exterius afferunt: sed quasi inter sponsionis assertiones futuri sunt, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, ut ipse sponsionis verba suscipiat, qui dum verba audit, corda discutit; & ex textu professionis usuras exquirit robusti operis. Hoc namque novitiorum nostrorum mentes audiant, & expaveſcant; quia videlicet, quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur; nam quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipse jam de manibus nostris teneat quod exquirat. Cum ergo ea, quæ novitii promittunt, Deo offerimus, quasi chirographum quod nobis faciunt, illi damus."

e *Non habitus, seu professio.*) Consonat Honorius III. *in c. finali, hoc tit.* Trid. *sess. 14. de reform. cap. 6.* B. Anselmus in carmine de mundi contemptu, ibi:

Non tonsura facit monachum, non horrida vestis,
Sed virtus animi, perpetuusque vigor:
Mens humilis, mundi contemptus, vita pudica,
Sanctaque probitas: hæc faciunt monachum.
Hæc vos in cœlum (Monachi) quadriga levabit;
Si fiat in terris dignum salutis opus.
Nil tonsura juvat, juvat aut vilissima vestis,
Si lupus es, quamvis jam videaris ovis.
Nam falli possunt homines, sed fallere Christum
(Qui nullum fallit) nemo potest hominum.
Ille quidem fucum simulatæ religionis
Damnat, & in reprobis moribus esse nequit.

Unde vulgo traditum est, *Habitus non facit monachum.* Cujus proverbii locutionem ex Græcis derivatam fontibus, affirmant Cælius Rhodigin. *lib. 3. antiquar. lect. c.* 12. & ex Plutarcho ea verba refert: *Non Philosophorum facit promissior barba, nec vestis pertrita.* Et apud Aulum Gellium Herodes ait: *Video barbam, & pallium; Philosophum necdum video.* Nec dissimile est, quod ex D. Chrysostomo refert Gratianus *in cap. multi*, 40. *dist.* Non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Unde Sancti Patres parum præsidii posuerunt in externo habitu. Sanctus Ephrem adversus monachos vitiose viventes ait: *Non putetis in cingulo, aut veste longa consistere perfectionem monachi; nam habitus absque operibus nihil est.* Et *in form. de vita monast.* D. Hieronymus *epist. 22. ad Eustochium.* Illustrant late Hæphtenus *disquis. monast. l. 5. tr. 8. disq. 5.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. ep. 1.* Theophil. *t. 16. in Heteroel. spirit. sect. 5. part. 1.*

COMMENTARIUM.

LIcet tempus certum præscriptum sit ab Ecclesia ad professionem emittendam, ut supra probavi *in c. 6.* non solum gratia novitii, verum & in favorem monasterii, ut ille experiatur utrum monasterii, & regulæ onera subire possit, & monasterium agnoscat, num mores illius conveniant vitæ, & professioni monasticæ: si tamen ante tempus probationi præfinitum is, qui converti desiderat, habitum suscipiat, & professionem emittat, Abbate per se, vel per alium professionem acceptante, cogendus est votum adimplere, etiamsi habitum professorum non susceperit, nec intra claustra monasterii per tempus probationis commoretur; quia nec habitus mutatio desideratur ad essentiam professionis, ut probant Castro Palao *tr. 16. punct. 12. §. 4. n. 4.* Barb. *alleg. 101. n. 108.* Suar. *de relig. tr. 7. l. 5. c. 14. n. 9.* Nec etiam desideratur pro substantia professionis ut novitius tempore probationis commoretur in ipso monasterio, ut probant Barb. *dicta alleg. 101. n. 28.* Tambur. *de jure Abbat. tom. 3. disp. 6. quæsito 7. nu. 16.* Gibalin. *de clausur. disq. 2. c. 2. §. 3. conject. 7.* 5

CAPUT XIV.

a Cælestinus III.

CUm simus, &c. *Et infra*: Sane nuper auribus nostris est relatum, quod cum C. miles lepræ morbo, Domino permittente, esset respersus, se cum filio suo discretionis annos nullatenus agente, ad quoddam monasterium cum bonis etiam suis, quæ a *b* monasterio ipse tenuerat, *c* contulisset, dictum filium suum habitum fecit suscipere monachalem. Cumque ipsi puero disciplina monastica propter asperitatem regulæ displiceret, infra x. hebdomadarum spatium a monasterio & habitu suscepto taliter resiliens, *d* bona patris ab Abbatia illa coepit cum instantia postulare. Et cum super hoc ad diœcesanum *e* Episcopum quæstio delata fuisset, & coram eo aliquandiu disputatum, quia plerique sentire de rigore canonum videbantur, si consanguinei dicti pueri possent testibus comprobare illum, quando fuit oblatus, infra annos discretionis existere, ipsum tali voto nullatenus obligari, dictus Abbas ad Moguntinæ Sedis audientiam appellavit, & quidam ex consanguineis ejusdem pueri ad Romanam Ecclesiam appellationem, sicut ex litteris Augustini Episcopi comperimus, transtulerunt. Ideoque discretioni v. significatione præsentium intimamus, quod si dictus puer ad annos discretionis pervenit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc ipsum induci nequiverit, non est *f* compellendus. Quia tunc liberum erit sibi eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi recta *g* successione proveniunt, postulare.

NOTÆ.

1 a *Cælestinus III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione *sub hoc tit. c. 5.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: illud tamen liquet, casum in præsenti decisum contigisse in Germania, in diœcesi suffraganea Archiepiscopi Moguntini; siquidem ad ipsum Metropolitanum appellatum fuisse refertur.

b *Quæ a monasterio.*) In feudum videlicet.

c *Constituisset.*) Oblatione facta, vel professione emissa, ut *in c. in præsentia, de prob. c. finali, de succeff. ab inteft.*

d *Bona patris.*) Non vero ea, quæ pater in feudum ab ipso monasterio acceperat, in quibus per ipsam professionem monasterium integrum jus recuperavit finito feudo.

2 e *Episcopum.*) Ad quem olim cognitio super nullitate cujuslibet professionis spectabat, ut sæpe sæpius in Decretalibus sub hoc titulo compilatis supponitur. Hodie tamen ex dispositione Conc. Trid. *sess. 25. de regul. cap. 19.* causa nullitatis professionis discepturi debet coram Episcopo diœcesano, & superiore ipsius monasterii, ubi nullitas professionis intenditur; quod pluribus sacræ Congregationis declarationibus diffinitum fuisse referunt Barb. *in dict. c. 19. Concil. num. 22.* Tamb. *tom. 3. de jure Abbat. disp. 6. qu. 26. num. 3.* Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 3. diffic. 4. dub. 3. punct. ult.* Bruno Chaffaing. *de privil. reg. tr. 4. c. 6. propos. 7.*

3 f *Non est compellendus.*) Quia licet esset oblatus a patre religioni; tamen ex noviori jure, quod vigebat temporibus Celestini, filius ita oblatus poterat adveniente pubertate resilire, nisi jam tacite, vel expresse fuisset professus, ut probavi supra *in c. cum virum*, ubi commentarium hujus textus dedi.

4 g *Successione perveniunt.*) Dubium est tamen, & magnum apud Doctores, an post professionem patris in monasterio factam, ejus filiis debeatur legitima portio, perinde ac si jam ex hac vita migrasset? Et pro negativa sententia, quam defendunt plures congesti a Barbosa hic, faciunt primo textus *in authent. si qua, C. de sacrof. Eccl.* quæ extat apud Gratianum *in cap. si qua, 19. qu. 3.* ubi disponitur, obeunte patre professo nulla bonorum divisione facta, filios tunc legitimam percipere debere: unde deducitur a contrario sensu, vivente adhuc patre, filios non posse eam petere. Secundo, quia legitima non debetur filiis, superstite patre, *l. 1. §. impuberi, ff. de collat. bonor. l. quotiens, ff. solut. matr.* adeo ut nullo casu possit peti a filio vivente patre, *l. 2. C. si a parente quis fuerit, l. fet & si 25. §. Consuluit, ff. de petit. hæred.* Mancinus *de legitima, p. 1. q. 15.* Tertio, nam poterunt filii præmori, antequam pater monachus decedat; & sic bona ad monasterium pertinebunt. Quam rationem in non dissimili casu adducit Consultus *in l. Statius, §. Cornelio, ff. de jure fisci.* Deinde faciunt textus *in l. sed si mos 13. l. res uxoris, ff. de donat. inter:* ubi docetur, donationem factam a marito uxori, quæ non subsistinetur, nisi mors sequatur, *l. cum hic status 32. ff. eod. tit.* non confirmari morte civili, sed expectandam esse mortem naturalem. Facit etiam textus *in l. non vix, ff. de donat. caus. mort.* quibus addi potest textus *in l. fideicommissum 11. §. si cui, ff. de legat. 2.* ubi ait Consultus, filium cui fideicommissum relictum erat sub hac conditione, si morte patris sui juris fieret, non esse admittendum ad fideicommissum, antequam mors naturalis patris contigerit, etiamsi emancipatione sui juris factus sit. Nec tunc obstare affirmant præsentem textum, quia illum accipiunt casu, quo pater jam erat mortuus, ut deducitur ex verbis jam relatis, *successione proveniunt.* Nam si adhuc pater in humanis esset, non posset agi de ejus successione, *l. 1. ff. de hæred. vel act. vendit. l. qui superstiti, ff. de acquir. hæredit.* & patrem in præsenti specie decessisse, ex hujus textus integra deduci testatur Felinus *in c. præsentia, n. 56. de probat.*

Contraria tamen sententia, cui tanquam veriori adhæreo, docet deberi filiis legitimam ex bonis parentum statim ac ipsi religionem sunt professi, ut aperte docetur in præsenti textu, in cujus specie si pater jam decessisset, nulla daretur dubitandi ratio, contra textum *in l. quod Labeo, ff. de Carb. edict. l. Dominus 27. ff. de testam.* & affirmat Corsetus *sing. 162. n. 3.* se integram hanc decretalem legisse, & perlegisse, nihilque in ea inveniisse, ex quo deduci possit, patrem jam defunctum esse. Facit etiam, nam professio monastica regulariter morti naturali æquiparatur, *c. placuit 16. q. 1. l. Deo nobis, C. de Episc. & cleric.* ubi pactum de lucranda dote in casum mortis uxoris conceptum, verificatur in professione religionis; quia regulariter, quando idem effectus resultat ex utraque morte, dispositum in casu mortis naturalis verificatur in casu mortis civilis. Quo modo vulgo accipiuntur textus *in l. si necem, ff. si deportatus, ff. de bonis libert. l. actione, §. publicatione, ff. pro socio, l. insulam 43. ff. solut. matr. l. si decesserit, ff. qui satisd. l. sed & si alia, in princ. ff. de bonis damnat.* ergo sicut defuncto patre filio debetur legitima; ita & eo mortuo civiliter per professionem. Quare hanc sententiam tuentur innumeri congesti a Barb. *in præsenti*, Thomas Sanchez *l. 6. in Decalogum, c. 10. num. 3.* Mancin. *de legit. q. 15. n. 15.* Merlinus *eod. tr. q. 25.* Nec tunc obstant

stant fundamenta contrariæ sententiæ; nam *in dicta authent. si qua mulier*, non asseritur, filium posse petere legitimam, professo patre; sed tantum, quod si non fuerit ante mortem patris assignata *portio*, *postea* erit assignanda ut docuit Fachin. *lib. 2. controvers. c. 13.* Nec omnia alia fundamenta refragantur; nam supponimus, patrem professum pro mortuo haberi post professionem. Unde legitima a filio exigitur tempore habili, non vero patre vivente.

CAPUT XV.

Innocentius III. *Episcopo, & Capitulo a Tragurien.*

Sicut tenor vestrarum litterarum nobis aperuit, cum P. lator præsentium in sacerdotali esset officio constitutus, & tanta rerum temporalium indigentia laboraret, quod nec sibi, nec suis progenitoribus, seu fratribus, in necessitatibus propriis posset aliquatenus providere, proprii corporis laboribus, & maris periculis multis se non dubitavit exponere, ut de suo labore, & acquisitione honesta suam, & suorum posset indigentiam revelare. Contigit autem post hæc, quod ipse longe vestra civitate consistens, tam gravi cœpit ægritudine laborare, quod extra se positus, desperaret de vita præsenti: & dum in tali esset articulo constitutus, a quodam simplici monacho indutus fuit habitu monachali, & ad monasterium deportatus. Deinde paucis diebus elapsis, cum jam esset in principio suæ convalescentiæ, depositi habitum, & de licentia ejusdem loci Abbatis monasterium dereliquit, & cupiens *b* progenitorum indigentiis subvenire, a vobis suppliciter postulavit, ut posset, sicut prius, in sacerdotali officio ministrare, & vobiscum pariter conversari. Quid autem super his vobis fuerit faciendum, sacræ Apostolicæ Sedis oraculo humiliter petitis edoceri. Nos igitur vestræ consultationi taliter duximus respondendum, quod licet ista duo inter se repugnantia videantur, ut scilicet quisquam sit extra se positus, & de præsenti vita desperet; si tamen eo tempore, quo positus extra mentem asseritur, indutus fuit habitu monachali, cum alienatus non sentiat, ac per hoc non valeat consentire, præfatum presbyterum denuntietis ab observatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, voluntate spontanea professionem fecit monachalem. Datum Laterani.

NOTÆ.

1 a *Tragurien.*) In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. c. 3.* legitur *Targilien.* sed inscriptionem, & litteram restituo ex *ipso Codice epistolarum Innocenti III.* Coloniæ edito, ubi *fol. 15.* epistola hæc reperitur. Tragurium est insula in mari Adriatico, adjacens Dalmatiæ, in qua est civitas ejusdem nominis, cujus meminerunt Ptolomeus *lib. 2.* Plinius *lib. 4. cap. 21.* Olim habuit Ecclesiam Cathedralem, cujus Prælato in præsenti rescribit Innocentius.

2 b *Progenitorum indigentiis.*) Licet extrema necessitas parentum impediat ingressum filii in Religione, etiamsi votum emiserit, ut cum D. Thom. *2. 2. qu. 189. ar. 6.* & *qu. 101. ar. 4.* & *quodl. 10. ar. 9.* docent plures, quos referunt, & sequuntur Vecchis *disp. 2. dub. 8.* Villal. *p. 2. tr. 35. diffic. 7. n. 8.* Sanchez *lib. 4. summæ, c. 20. num. 3.* Trullench *in Decal. c. 2. dub. 23.* Peyrinis *de Præl. q. 3. cap. 1. n. 70.* Castro Palao *de statu relig. tom. 3. disp. 1. punct. 7. §. 5.* Machado *lib. 5. p. 1. tract. 1. docum. 8.* Bonac. *disp. 6. de prac. Decal. q. unic. punct. 5. n. 4.* Barb. *de jure Eccl. lib. 1. cap. 4. a num. 10.* tamen professio ab ipso emissa, valida est, etsi contrarium teneant Peyrinis, & Portel. Potest tamen Prælatus filio ita professo permittere, ut extra monasterium commoretur, ad sublevandam parentum necessitatem, ut probat Gibalinus *de clausi. disq. 2. c. 2. §. 3. conset. 4.* Unde in præsenti Innocentius instperhabuit egestatem parentum ad irritandam professionem a filio emissam.

COMMENTARIUM.

3 Furiosum, seu ex ægritudine mente alienatum, inhabilem, atque incapacem esse profitendi Religionem, certum est, *c. Gonsaldus, 17. q. 4. c. fin. de succeff. ab intest. cap. inducia 3. q. 9.* argumento legis *furiosum*, *ff. qui testamenta*, *l. furiosi 40. ff. de R. J.* Sanch *lib. 4. in Decal. cap. 1. n. 5.* & *lib. 5. cap. 4. n. 53.* Suar. *tom. 3. de relig. lib. 5. cap. 4.* Tambur. *lib. 3. de jure Abbat. disp. 6. q. 3. num. 2.* Garcia *tom. 1. polit. regul. tr. 2. diffic. 5. dub. 6.* Nam cum professio Regligionis petat voluntatem plenam, & deliberatam, ut probavi *in c. 1. de his quæ vi*, & fundat Avendanno *de metu lib. 2. c. 10. n. 23.* qui mente alienatus est, non potest eam emittere, ut in præsenti Innocent. decrevit.

4 Exponitur Conc. Tol. 12. can. 2. Sed tunc graviter obstat textus *in can. 2. Conc. Tolet. 12.* in illis verbis. "Etenim multos sæpe conspeximus, & in salute positos, ultimum desiderantes pœnitentiæ fructum, & rursus nimietate ægritudinis, ita loquendi, & sentiendi perdidisse naturale officium, ut nulla illis cura salutis suæ videretur inesse; nullo etiam pristinæ devotionis noscerentur desiderio anhelare: quorum tamen casibus fraternitas condolens, ita talium necessitates in fide sua susceperit, ut ultimum illis tribuatur viaticum, quod scilicet sine fructu pœnitentiæ non videantur transire a sæculo, si forsitan respiciente Deo saluti pristinæ reformentur: agunt cautionibus vanis, & oppositionibus execrandis, qualiter a se tonsuræ venerabilis signum expellant, atque habitum religionis abjiciant; impudentissime asserentes, ideo se nullis regulis Ecclesiasticæ disciplinæ sub hoc voto teneri, quia pœnitentiam nec ipsi patierint, nec scientes acceperint. Quorum impudentia procax, & obstinata procacitas, nequaquam talia diceret, si qualiter ad vitam per sacrosancti lavacri gratiam venerint, meminissent. Etenim parvulorum infantium vita originali peccato obnoxia, quæ nulli per ætatem discernendi, vel expetendi sensui aptior judicatur, nisi sponsione fidelium Baptismi accipient sacramenta, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id appetere possunt. Unde sicut Baptismum, qui nescientibus parvulis, sine ulla contentione, in fide tantum proximorum accipitur; ita & pœnitentiæ donum, quod nescientibus illabitur, absque ulla repugnantia inviolabiliter hi, qui illud exceperint, observabunt. Si quis autem quolibet modo pœnitentiam accipiens, hoc synodale violaverit *institutum*, ut vere transgressor paternis regulis ferietur. Nec enim ista instituentes sacerdotes quousque, ut passim, & licenter donum pœnitentiæ non petentibus audeant prorogare, absolvimus; sed hos, qui qualibet forte pœnitentiam susceperint, ne ulterius ad militare cingulum redeant, redigamus. Sacerdos tamen, qui non sentienti, nec petenti ausu temerario pœnitentiam dederit; neque se exhortatu ejus, qui pœnitentiam accipit, manuum indiciis, vel quibuslibet aliis evidentibus significationibus invitatum fuisse probaverit, unius anni excommunicationis sententiæ subjacebit." Ex quibus expresse deducitur, mente alienatum ob ægritudiuis gravitatem, habitum monachalem recipientem, debere in ipso monasterio perseverare, si postea convaluerit: igitur & *in* præsenti casu, licet clericus extra se positus habitum induisset monachalem, cogendus erat in eo persistere. Hujus Concilii Toletani historiam referens Baronius anno 680. *n. 64.* tradit, in Hispaniarum Ecclesiis tunc temporis viguisse consuetudinem, ut urgente ægritudine, cum se quis proximum morti putaret, pœnitentiam peteret, quam etiamsi mente alienatus ab Episcopo accepisset, ulterius ad sæculum reverti ipsi non licebat, sed tenebatur in monasterio permanere, etiamsi habitum minime petiisset, sed nesciens accepisset, & ita canonem illum juxta prædictum morem esse exaudiendum docet. Sed pro vera hujus canonis expositione dicendum est, in eo non agi de monacho, nec de habitu monachali; tantum enim agunt Patres de pœnitentia solemni, & ægroto illam accipiente ab Episcopo, vel Presbytero. Quod ut facilius agnoscatur, primo notandum est, olim pœnitentiam solemnem plerumque suscipi urgente mortis periculo. Leo Magnus *ep. 92. c. 12.* Concil. Gerund. *can. 9.* Tolet. *6. can. 7. & 8.* Tolet. *13. can. 10.* Hinc subinde factum, ut plerique in morte pœnitentiæ habitum assumerent; & quia ille maxime cilicium erat, in illo mori vellent. Petrus Venerabilis *lib. 1. miracul. cap. 4.* Auctor vitæ S. Erigii Vvafpincensis Episcopi, ejus obitum sic describit: *Nudato corpore ante altare sancti Eusebii, in cilicio, & cinere jacens, viaticum corporis, & sanguinis Christi de manu Ifilii Episcopi accepit.* Unde posterioribus sæculis mos invaluit petendi vestem religiosam in exitu vitæ, ut decedentes cum ea sepelirentur. Deinde sciendum est, inter *alios* ritus receptos, & usitatos in susceptione pœnitentiæ solemnis, duos præcipue fuisse adhibitos. Primum circa mutationem vestis, profitentes enim statum pœnitentiæ solemnis, habitum religiosum induebant. Conc. Agath. *can. 15.* Conc. Tolet. *can. 12.* Conc. Tolet. *6. can. 7. ibi: Si qui ingenuorum utriusque sexus sub nomine pœnitentis in habitu religioso sunt conversati, post hæc autem comam nutrientes, vel vestimenta secularia sumentes, ad id, quod reliquerant, redierunt, &c.* Probant Gibal. *de clausi. reg. disquis. 3. c. 2. §. 8. n. 46.* ubi asserit, vestem hanc distinctam fuisse a sæculari materia, quæ vilis erat; colore, qui luctum, & pœnitentiam designaret; & forma, quæ modestiam omnino probaret. Secundum circa attonsionem comæ: Conc. Agath. *dicto can. 15.* Tolet. *3. can. 12.* & Tolet. *6. can. 7.* Carolus Magn. *lib. 5. Capitul. c. 52.* Greg. Turon. *lib. 6. hist. c. 28.* ubi de quodam Marco referendario ita ait: *Subito lateris dolore detentus, caput totondit, atque pœnitentiam accipiens, spiritum exhalavit.* Cujus rationem assignavit, & illustravit Gibal. ubi supra, *n. 47.* Quibus ita animadversis, apparet jam verus sensus dicti canonis 2. in eis enim summario ita legitur: *De his, qui pœnitentiam non sentientes accipiunt.* Unde aperte constat, in eo canone agi de illis, qui ægritudine oppressi ultimum desiderantes pœnitentiæ fructum, nimietate ægritudinis ita loquendi, & sentiendi perdidere naturale officium, ut nulla illis cura salutis propriæ videretur inesse; qui si attonsi fuerint, & habitum pœnitentiæ susceperint, etsi postea convaluerint, statum illum deferere non possunt, sed pœnitentiæ solemnis tempus explere debent: non tamen illi inde fiebant religiosi; nam status pœnitentiæ solemnis non erat monasticus, ut probavi supra *in c. 1.* Unde cum de ipso fructu pœnitentiæ capessendo Patres agerent, recte argumentum deducunt a Baptismo; ita ut sicut in eo virtute promissionis parentum infantes religionem catholicam profitentur, & postea eam servare tenentur; ita etiam pœnitentes solemnes, quia cum perfecta mente essent, fructum pœnitentiæ appetentes illam efflagitarunt; licet postea mente alienati eam susceperint, peragere coguntur per tempus legitimum, idest a sacris canonibus præscriptum. Sed quia ex hujusmodi pœnitentiæ susceptione improbi exitus sequebantur, in fine canonis statuunt PP. ne Sacerdotes donum pœnitentiæ non petentibus audeant dare.

5 Intelligitur can. 1. ipsius Concilii. Ex proxime traditis exponendus est can. 1. ipsius Concilii Tol. 12. in cujus calce refertur, & approbatur celebre factum Vvambæ Regis Gothorum, quod etiam narrant Baronius an. 680. Hispani historici Luitprandus *in adverf. n. 133.* Vasæus *in chron. an. 681.* Salmantic. *in chron. Ervigii*, Jul. Tolet. *in hist. Vvambæ*, Roder. Tolet. *de reb. Hispaniæ lib. 3. c. 12.* Alphonsus Carthag. *in Reg. Hisp. anaceph. c. 39.* Marius Siculus *lib. 6.* Franc. Tarraca *de Reg. Hesp. an. 674.* Roder. Sanctius *hist. Hispan. par. 2. c. 32.* Chron. Regis Alphonsi *c. 51.* Mariana *l. 6. hist. Hisp. c. 14.* Sahabedra *in chron. Goth. c. 76.* Anno enim 680. cum Rex Vvamba repente naturali ægritudine, seu ut alii volunt, potione illi data herbæ, quam vulgo dicimus *Esparto*, mente alienatus omnino fuisset, Episcopus Palentinus, Optimatesque Regni Regi ipsi fideles, cum viderent eum semivivum jacentem, pietate commoti & volentes pœnitentiam illi proficere, attonso capite habitum religiosum induerunt: sed cum Rex paululum ad se reversus agnovisset, se attonso capite, & habitu suscepto jacere, Ervigium successorem in Regno designavit, jubens Juliano Toletano Præsuli, ut ipsum in Regem Gothorum ungeret, eligens Regno cedere potius quam sibi inscienti habitum impositum exuere. Superata ergo potionis vi memorabili exemplo maluit diadema deponere, quam habitum exuere: quare perrexit ad monasterium oppidi de Pampliega, dioc. Burgensis; & postea translatus ad monasterium de Arlanca, post septem annos vitam immaculatam finivit: quod factum approbavit Ervigius sua lege speciali, atque laudarunt Patres *in dicto can. 1.* Atque, nisi fallor, in ejus confirmationem canonem secundum ediderunt, qui ideo non est facile imitandus, aut sequendus. In qua facti narratione *historici* confundunt habitum Vvambæ mente alienata indutum cum habitu monachali a se postea suscepto in monasterio Pampliguæ, cum juxta supra tradita habitus ab Episcopo Palentino illi impositus, tantum esset habitus pœnitentis. Postea tamen ipse prius Rex, summæ pietatis specimen edens, habitum monasticum sancti Benedicti in prædicto monasterio assumpsit, quem Episcopus illi dare non poterat; & ita nullo modo factum ipsius Episcopi, & Magnatum accipias de tonsura monastica, seu habitu monachali, sed de pœnitentiæ impositione, alias frustra Rex ad se reversus eumdem habitum assumeret in prædicto cœnobio. Non me latet illis etiam temporibus moris fuisse, moribundos monastica induere cuculla, in qua ultimum exhalarent spiritum, & sepulturæ traderentur, ut de Emanuele Comneno Imperatore Orientis refert Nicetas Coniates *lib. 7. annal.* in hæc verba: *Imperator morbo correptus, admota ad arteriam manu, & pulsu pertentato, cum alto suspirio femur percussit, & monasticum habitum postulavit. Quo dicto cum, ut fieri solet, tumultus esset ortus, ministri spiritualem vestem nigro panno, omnis ornatus expertem, nescio ubi natis, mollibus & regiis vestibus detractis, aspero illo divinæ vitæ indumento in spiritualem illum convertunt militem, & galea illum, thoraceque, in insignioribus ornatum, in cœlestis Imperatoris catalogum referunt. Sic igitur vita, & imperio cedit.* De Theodoro Lascari Junioris filio scripsit Nicephor. Gregoras *lib. 3. histor.* eum annum agentem ætatis sextum & trigesimum, cum molestus, ac difficilis, & lethalis morbus invasisset, paulo ante mortem alacriter habitum monasticum induisse. Et de Andronico juniore refert idem *lib. 9.* quod cum gravissimis doloribus cruciaretur, & mente alienaretur, atque id malum omnem medicorum artem superaret, & de vita illius postridie actum videretur, jurejurando adstantes adegisse, ut sibi monasticam cuculam induerent prius quam vita excessisset.

CAPUT XVI.

Idem a *Pisano Archiepiscopo.*

AD Apostolicam Sedem, quæ disponente Domino, cunctorum fidelium est magistra, super diversis articulis quæstiones dubiæ referuntur, ut quod ab ea fuerit super earum solutione responsum, indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte siquidem tua nuper suscepimus quæstiones, quod cum monachum fieri ante unius anni probationem regularis *b* institutio interdicat; monachi, & moniales in tua diœcesi constituti, tam clericos, quam laicos utriusque sexus, sanos pariter, & infirmos religionis habitum volentes assumere, nutu *c* etiam aliquo profitentes, interdum absque omni professione recipiunt, quandoque professionem illico facientes, unde multa mala noscuntur sæpius provenire, cum *d* infirmi ad monasterium jam translati, & emissa professione, postquam de infirmitatibus convaluerint, habitum religionis abjiciant, & ad propria revertantur. Contingit etiam tales in propriis domibus remanere, cum monachi per eos dum vivunt, nolint sua monasteria prægravari. Sani etiam sic absque probatione recepti retro aspicientes, matrimonia contrahunt, rejecto habitu regulari: de quibus si habitum religionis assumant ante unius anni probationem, vel temporis competentis, utrum facta professione a talibus, vel omissa, monachi debeant reputari: & si *e* conjugatus converti desiderans, sit recipiendus in monachum, nisi uxor perpetuam continentiam repromittat, certificari a Sede Apostolica postulasti. Nos ergo quæstionibus tuis taliter ex ordine respondemus, quod licet tempus probationis a sanctis Patribus sit indultum non solum *in favorem* conversi, *sed etiam* monasterii, ut & ille asperitates istius, & istud mores illius valeat experiri, quod utrimque diligenter est observandum, præsertim cum ab utroque de reliquo certa notitia non habetur: quia tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum, is qui converti desiderat, *habitum* recipit, & professionem emittit, Abbate per se, vel per alium professionem recipiente monasticam, & monachalem habitum concedente, uterque renuntiare videtur ei, quod pro se noscitur inductorum: ideoque obligatur per professionem emissam, pariter & acceptatam, ad observantiam regularem, & vere monachus est censendus: quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent firmitatem. Prohibendum est tamen Abbatibus, ne passim ante tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant: & si contra formam præscriptam quoslibet indiscrete receperint, *f* animadversione sunt debita corrigendi; cum in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis *sit regulariter institutum*. Cum autem *vir* & uxor una caro sint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti possit ad Dominum, & altera in sæculo remanere, profecto non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regularem, nisi relictus perpetuam continentiam repromittat: vitam quoque debet mutare, nisi forte ejus sit ætatis, ut sine suspicione incontinentiæ valeat remanere. Datum Laterani IX. Kal. Decembris.

NOTÆ.

1 a *Pisano.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & in Regestro epistolarum Innocentii Coloniæ edito, ubi *fol. 225.* reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur. Ubaldo Pisano Præsuli in præsenti rescribit Pontifex, de quo egi *in cap. cum quidam 12. de jurejur.* De Ecclesia Pisana nonnulla notavi *in cap. 8. de tempor. ordin.*

2 b *Regularis institutio.*) Apud varias religiones statuta, ut infra probabimus.

c *Nutu etiam.*) Cum professio fieri debet expressis verbis, imo & scriptura confecta, ut probavi supra *in cap. vidua.*

d *Infirmi.*) Circa quos valde dubium est, utrum post constitutionem Concilii Trid. *sess. 25. de regul. c. 15.* possint durante probationis anno solemnem professionem emittere in ipsa religione? Et circa ipsos novitios ex privilegio concesso a Pio V. Fratribus Prædicatoribus Ordinis sancti Dominici, aliis Religionibus communicato, certum est illis ultimo languore depressis professionem posse dari, saltem ad lucrandam indulgentiam, ut docent plures relati a Barb. *in præsenti, n. 4.* Lezana *tom. 1. cap. 24. n. 42.* & *cap. 25. n. 39.* Diana *p. 3. tr. 2. resol. 17.* & *p. 5. tr. 3. res. 139.* Hieron. Garc. *part. 1. polit. regul. tract. 2. diffic. 5. dub. 2. punct. 3.* Circa sæculares vero, qui ultimo languore depressi, in propriis domibus, & lectulis habitum suscipiunt regularem, an illis in ultimo vitæ spirita professio dari possit? disputat late Hieron. Garc. *ubi proxime*, & fundamentis pro utraque sententia adductis judicium suum proferre anceps noluit, & potius negativæ sententiæ adhærere videtur; & in re adeo gravi potius optarem a Romana Sede quæstionem, quam ex opinionibus Interpretum resolutionem quærere: pie tamen facere eos, qui in habitu monastico decedere cupiunt, in eoque sepeliri, probat, & miris exemplis illustrat Hæphtenus *lib. 5. disq. tr. 7. disq. 2.* contra Erasmum, qui hanc religiosam cæremoniam ut superstitiosam fugillat.

e *Etsi conjugatus.*) Hæc secunda pars epistolæ reperitur *in c. ad Apostolicam, de conversi. conjug.* ubi eam exponemus.

f *Animadversione.*) Quia his temporibus Innocent. III. professio durante probationis tempore valida erat, licet *injuste* data; unde Abbas, qui eam acceptavit, puniendus erat, *c. constitutionem, hoc tit. in 6.* Hodie tamen post Concilium Tridentum. 3

dent. cum professio infra annum probationis emissa nulla sit ipso jure; ideo Prælatum pendente anno probationis professionem de facto concedentem puniendum non esse pœnis statutis *in dict. cap. constitutionem*, docuerunt Peyrinis *de Prælato q. 3. cap. 1. §. 4. num. 98.* Sanchez *in Decal. lib. 5. cap. 4. num. 10.* Lessius *lib. 2. de justitia, cap. 41. dub. 7. num. 59.* Vecchis *dict. cap. 11. dub. 6.* Tambur. *tom. 1. de jure Abbat. disp. 16. quæst. 7. num. 14.* Garc. *ubi supra.*

COMMENTARIUM.

4 DE habitu & loco, in quibus probandi sunt novitii, jam egi supra *in capite super eo 9.* De tempore ipsius probationis agit Innocentius in præsenti: pro cujus expositione sciendum est, novitiatus, seu probationis tempus, ut appellatur *in c. nuper 51. de testib.* a sacris canonibus esse statutum, ut novitius disciplinam, & vitam monasticam experiri possit, & monasterium ipsius mores, indolemque agnoscere valeat; an videlicet idoneus futurus sit, fratrumque indissolubili consortio aggregari expediat. Accedit, quia hominem a laxiore vitæ ratione statim ad strictiorem, arctamque morum disciplinam transire sine medio, non carere periculo prodit D. Basilius *in q. 10.* fuse, disputat pulchre P. Blesensis *epist. 13.* ibi: *Novitiorum claustralium mentes adhuc desideriorum carnalium humoribus gravide, & tumentes non acceptantur in sacrificio Domini, nisi prius igne tribulationis torreantur; nec paleas priorum deponunt affectum, nisi per laborem, & abstinentiam confringantur.* Facit Horatius in arte poetica.

Versati diu quid fere recusent
Quod valeant humeri.

Unde in Religionibus valde necessariam esse probationem, optime docet D. Bernardinus Senensis *tom. 2. serm. 24. art. 2. c. 1.* ibi: *Experientia teste quidam ad religionem venientes, in principio videntur agni, & modico elapso tempore sunt lupi.* Non sine magna experientia, & Dei lumine regulæ sanctorum Patrum prudentissime statuerunt, quod ad Religionem venientes antea probarentur, an ad talem Religionem apti sunt, & idonei? Quis enim ædificator domus, vel navis materialis, non solerter, & provide perscrutatur ligna, & lapides; & diu cum multis scisturis, & tunsionibus parat; antequam in ædificio ponantur: nec ad hoc quoscumque accipit, sed solum solidos, & suo artificio aptos: quanto magis in spirituali Religionum ædificio hoc servari necesse est? Latius utilitates hujus probationis prosequuntur Gallerus *in opusc. Relig. c. 5.* Gazeus *ad Cassianum l. 4. inst. c. 3.* Vvadingus *ad opusc. D. Francisci, c. 20. n. 10.* Circa tempus autem hujus probationis, non tam adversæ, quam diversæ reperiuntur Ecclesiæ constitutiones, & ipsarum Religionum leges. Primo enim tempus probationis antiquis videtur fuisse arbitrarium, & Abbatis judicio relinqui, an citius, vel tardius novitius ad professionem admitteretur, ut colligitur ex D. Basilio *in regul. fusiori, c. 10.* & insinuare videtur Sanctus Ephrem, dum *to. 2. paræsi 17.* docet ex novitiatu aptiores ad professionem certo tempore admitti, relictis in sequentem annum minus idoneis. S. Fructuosus Archiepisc. *c. 20.* Quod si quilibet conversus bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, & aliorum fratrum spiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito & purificatione suæ conscientiæ celerius poterit fratrum consortio misceri. Cæsarius Arelat. *c. 3. Annum integrum in eo, quo venit habitu, perseveret; de ipso tamen habitu mutando sit in potestate Prioris, & quomodo personam, vel compunctionem viderit, ita vel celerius, vel tardius studeat temperare.* Essenos vero primos monachos, vel monachorum prodromos, Josephus refert *de bello Judaico c. 7.* per triennium novitios probasse, ibi: *Per annum integrum extrinseci commoranti victum tribuunt. Post ostensionem autem conscientiæ duobus annis aliis mores ejus probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demum in consortium assumitur.* Tabennesiotæ ex regula Sancti Pachomii ab Angelis tradita, ut refert Palladius *in Lausiaca, cap. 38.* tribus annis novitios probant, ibi: *Porro qui semel ingreditur, nec potest cum eis ad triennium sustinere certamen, non admittes; sed cum opera fecerit difficiliora, sic prodeat in stadium post triennium.* Quibus consonant textus *in c. unic. 53. dist. c. si quis incognitus, 17. q. 4.* Justinianus *in novel. 5. collat. 1. & in l. servis, §. verum, C. de Episc. & cleric.* Synodus Constantin. *2. can. 5.* Aurel. *5. can. 19.* Plerumque tamen, & frequentius post anni probationem novitii admittebantur. Cassianus *lib. 4. instit. c. 7.* ibi: *Susceptum, cum integro anno suum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutum per hoc prima institutione humilitatis, ac patientiæ, atque in ea longa exercitatione præcognitum admisceri congregationi fratrum.* Quam probationem per anni circulum statuit D. Benedictus, ut patet ex ipsius regula, & refert Alexand. II. *in c. Gonsaldus, 17. q. 2.* ibi: *B. Benedicti regula, & præcipue patris, & prædecessoris nostri S. Gregorii canonica institutio interdicit monachum ante unius anni probationem effici.* Idem præscripserunt spatium S. Cæsarius *c. 5.* Ferreolus *c. 5. sua regula*, S. Fructuosus Archiepiscopus *c. 21.* Fructuosus alter *c. 18.* Ternat. regula, ibi: *Et nisi explato anno nullus mutare habitum permittatur.* Quod etiam ab omnibus Ordinibus Mendicantibus servandum Bonifacius VIII. decrevit *in c. constitutionem, hoc titul. in 6.* & Gregorius IX. firmavit in bulla Ministro, & Fratribus Minorum missa, quam refert Vvadingus *annal. Minor. anno 10. num. 109.* notavit Menard. *ad concord. reg. cap. 65.*

Hoc tamen tempus probationis non erat adeo diligenter servandum, ut laxari, aut restringi nequiret, juxta mores, & devotionem ipsius novitii: unde D. Gregor. dum accepisset, nonnullos monachos parum religiose viventes, ad biennium probationem ipsorum protraxit, ut refertur *in c. monasteriis, 17. q. 3.* & e contrario ferventiori novitio anni probationem relaxari posse statuit S. Fructuosus *cap. 21. sua regula*, ibi: *Quod si quilibet conversus, bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, vel aliorum fratrum spiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito, & puritate suæ conscientiæ celerius poterit fratrum consortiis misceri, secundum quod Abbatis, vel fratrum optimorum consuerit deliberatio faciendum.* Sic ille. Idem permittit regula S. Ferreoli *c. 5. Si quis*, inquit, *veniat Religionem expetens monasterium intraturus, nisi anni circulus, vel certe si Abbati visum fuerit aliquantulum temperare, antequam sex menses dierum numero compleantur, monachorum contubernio non jungatur.* Similiter regula Ternatensis *c. 21.* ibi: *Nisi explato anno nullus mutare habitum permittatur; sed si petentis tanta fuerit compunctio, si hoc sibi supplicatione assidua exigat non negari, quod uni fideliter poscenti conceditur, non quasi licitum habeatur.* Cæsarius quoque Arelatensis, contrahi, & extendi novitiatus tempus permittit *cap. 3.* sic: *Uni ex senioribus tradita, annum integrum in eo, quo venit habitu, perseveret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo, sit in potestate Prioris; & quomodo personam, vel compunctionem viderit, ita vel celerius, vel tardius studeat temperare.* Sed tempus hoc non erat simpliciter necessarium, sed tantum sub ea conditione, nisi novitius, & Religio renuntiarent: unde professio emissa pendente tempore probationis, valida erat, *c. constitutionem, hoc tit. in 6.* ibi: *Professio expressa, vel tacite fieri potest licite intra annum.* Quo modo accipiendus est textus *in c. officii, de elect.* Sed hoc totum abrogatum est constitutione Conc. Trid. *sess. 25. de reg. c. 15.* ubi cavetur: Ut in quacumque religione, tam virorum, quam mulierum, nullus ad professionem admittatur, si minori tempore quam per annum in probatione perstiterit; professio autem antea facta nulla sit, nullumque habet juris effectum. Unde hodie nulla admittitur hujus anni probationis laxatio, seu renuntiatio. Plura pro ipsius capitis illustratione adduxerunt Sanch. *lib. 5. summæ, c. 4. n. 19.* Suar. *tom. 3. de religlib. 5. c. 12.* Castro Palao *tom. 3. disp. 1. de statu relig. punct. 2. §. 1.* Basil. *de matrim. lib. 9. c. 9. n. 6.* Diana *par. 3. tr. 2. resol. 57.* & *part. 5. tr. 5. resol. 18.* Lezana *tom. 4. verbo Professio*, Zypæus *ad hunc tit. responso 3.* Hieron. Garc. *tom. 1. polit. tract. 2. diffic. 5. per tot.* qui varios casus in utroque foro resolvit. Et an per annum probationis necessario debeat novitius deferre habitum monasticum, & habitare intra claustra monasterii, late examinat Gibal. *de clausura disq. 2. c. 2. §. 3. ex n. 61.* Et an de momento ad momentum annus computari debeat, ita ut non admittatur parvitas materiæ, nec per horam, noviter & fuse disputat Narbona *in Horograph. hora 1. num. 49.*

CAPUT XVII.

Idem a *Acconen. Episcopo.*

SIcut nobis est ex parte tua propositum, quidam clericus, cum ægritudine nimia laboraret, quasi de morte securus & de recuperanda salvitate desperans, habitum canonicorum regularium petiit, & accepit, ea in susceptione habitus exprimens, ac promittens, quæ solent in hujusmodi repromitti: sed nec ad Ecclesiam transiit, utpote infirmitate gravatus; nec bonis suis uti cessavit. Postmodum vero sospitate recepta post xv. annos, & ultra, videntibus, & scientibus venerabili fratri nostro Archiepiscopo, & dilecto filio Priore, & Canonicis Ecclesiæ *b* Nazaren. a quibus habitum susceperat regularem: tu, licet eo tempore, quo habitum susceperat, in Ecclesia Nazaren. Prioris solicitudinem exerceres, immemor eorum, quæ facta fuerant circa ipsum, in Acconen. eum Canonicum susceperisti. Quia vero quid super hoc facere debeas, per nostras expostulas litteras edoceri, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod si regularem habitum se postulante susceperit, & ad observationem religionis *c* canonicæ sua se professione ligavit, ad resumendum habitum Ecclesiastica est districtione cogendus; cum quod tanto tempore extra Canonicam mansit, non in excusationem ejus, sed in majoris transgressionis argumentum merito valeat allegari. Datum Later. x. Kalend. Januar.

NOTÆ.

1 a *Acconen.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & in epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol. 245.* ex quo regestro restituo litteram hujus textus. De Acconensi diœcesi jam nonnulla notavi *in cap. fin. de sepulturis.*

b *Nazaren.*) *Nazarethen.* legendum est. Nazareth pulchra quondam, & florens Galilææ civitas, Christi Domini in primis conceptione, educatione, ejusque matris B. Virginis Mariæ habitatione clarissima, omni hodie ornata, & cultu destituta ac suis pene ruinis sepulta, vix humilem, & abjectum refert pagum. Præter collapsas enim domos, arcus, murosque vetustos, ac viles aliquot domunculas, Maurorum habitacula, nihil est quod cernas. Hæ in foveis structæ, intus, & foris lapidibus sine calce temere sæpiuntur. Situm tamen habet pulcherrimum & amœnissimum, posita in colle montis cultissimi, & nitidissimi, ut refert Jo. Cotovicus *in itiner. Hierosolym. l. 3. c. 6.* Habuit olim Canonicos regulares sub B. Augustini regula, & habitu degentes, ut tradit Pennotus *l. 2. hist. canonic. regul. c. 41. n. 4.*

3 c *Religionis canonicæ.*) Ex his verbis facile constat, Canonicos regulares vere esse religiosos: quod & late probat Pennotus *l. 1. hist. canon. regul. fere per tot*, & nos dicemus *in c. 5. de statu monach.*

COMMENTARIUM.

4 Conclusio refertur, & probatur.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Qui adversa valetudine captus, etiam de salute desperans professionem emisit in aliqua Religione, in ea permanere cogitur.* Probant eam textus *in c. ex transmissa, c. quoad translationem, de renunc. c. porrectum, c. sicut, c. ad Apostolicam, hoc tit. c. litteraturam, de voto.* Petrus Damianus *opusc. 16.* ubi gravissime invehitur in Maurum Episcopum, eo quod ausus fuit asserere, eum qui in ægritudine positus habitum monasticum susceperit, si convaluerit, posse ad sæculum redire. Probatque ex sacris Canonibus, & Toletano Concilio, non deseri sine peccato, quod sponte semel susceptum est; & ita concludit: *Ecce juxta Gelasiani decreti sententiam, quæcumque occasione, etiamsi nulla intervenit mora probationis, quisquis religioso habitu semel induitur, funditus sibi redeundi ad sæculum licentia denegatur.* Et *c. 6.* ibi: *Ægrotos pariter, & incolumes eadem regula comprehendit, qua non solum voluntarie, sed etiam violenter conversos, ultro etiam deceptoriis machinationibus persuasos, in eodem proposito perseverare decernit.* Illustrant ultra laudatos in præsenti a Barb. Suarez *tom. 2. de relig. l. 1. de essentia voti, c. 7. & 8.* & *to. 3. l. 6. c. 4.* Avendanno *de metu l. 2. c. 21. n. 42.* Basil. *de matr. c. 29. n. 4.* Thom. Sanch. *in Decal. l. 4. c. 3. n. 4.* Lugo *de justitia to. 2. de contract. in gen. disp. 22. sect. 7. n. 113.* Balboa *in præsenti, n. 7. de prob.* D. Antonius Feloaga *in c. 1. de his quæ vi, in rat. decid. ex n. 44.*

5 Traditur ratio decidendi.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Votum ex se petit voluntatem, atque voluntariam deliberationem, ut probat P. Suar. *d. l. 1. de voto, c. 7.* Unde necessario debet intervenire voventis libertas: sed hæc deliberatio deest in ægroto ultimo languore depresso, imo voluntaria redditur, quia nisi infirmus ægritudine urgeretur, votum non emitteret; potius enim de salute cogitans vovit, ut eam recuperaret, & ad sæculum rediret, quam ut adimpleret promissum: igitur cum deficiat deliberatio voluntaria ad essentiam voti necessaria, in præsenti casu professio nullius momenti est. Augetur hæc dubitandi ratio, nam ut infirmentur actus humani propter metum, parum refert a quovis adhibeatur, dummodo is intercedat, *lege non interest, C. de his quæ vi*: sed notum est, infirmitatem per se metum incutere. S. Leo *sermone de passione Domini*, ibi: *Non enim posset Domino servus, & Magistro major esse discipulus, qui humanæ fragilitatis tropidationem non vinceret, nisi victor mortis ante timuisset.* Ergo licet in præsenti casu metus ab alio non incutiatur, cum tamen vere adsit, professio nulla redditur. Facit argumentum, quod deducitur *ex l. 2. §. fin. l. qui levanda, ff. ad l. Rhodiam de jactu*, ubi docetur, quod si dominus levandæ navis gratia, dum navis vento, & crispantibus undis jactatur, merces in mari projiciat, proprietatem earum non amittit, quia non animo derelinquendi jactavit. Igitur similiter cum ægrotus languore depressus, anteactæ vitæ memoria deterritus, votum, aut professionem emittit, non creditur dominium sui ipsius alienasse, si convaluerit.

6 De voto ex metu facto.

Qua difficultate non obstante vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, quod licet voluntas coacta, voluntas sit, ut probavi *in c. 1. de his quæ vi*, quia propositum voluntatis numquam potest esse omnino coactum, juxta D. Th. *1. 2. q. 6.* tamen interdum per coactionem quamdam moralem, quæ homini fieri solet per infligtionem alicujus mali, vel ejus comminationem, ut illius vitandi causa ad vovendum, seu profitendum in aliqua religione inducatur, minuitur voluntas; quia homo ratione illius vult quod alias nollet, si liber esset a tali metu. Unde circa votum emissum ex simili vi, aut metu, sequentes casus distinguendi sunt. Primus est quando vis gravis infligitur directe ad extorquendum votum; quo casu constans est principium, votum non valere, *c. non est 15. q. 1. c. præsens 20. q. 3. c. puella 20. q. 1. c. si quis 14. q. 5. c. ult. §. ex his, 23. q. 6.* Trid. *sess. 25. de regul. c. 19.* late probant pluribus relatis Avendanno *de metu, l. 2. c. 10. a n. 15.* Valenzuela *cons. 142. n. 7.* Stephanus Durant. *qq. juris q. 4.* Feloaga *in d. c. 1. ratiocin. ult. n. 2. & 3.* qui late, & docte prosequuntur alios casus, in quibus ex metu non ita gravi, aut reverentiali votum emittitur. Secundus casus est, cum votum fit propter metum provenientem ex naturalibus causis, veluti ex gravi morbo, ex naufragii periculo, & similibus; quo casu certum est, votum factum ex quocumque metu provenienten causa naturali, etiamsi gravissimus sit, non obstare quo minus validum sit, obligetque ipsum voventem, ut docent cum D. Th. *1. 2. q. 6. art. 6.* Theologi supra relati, Suar. *d. l. 1. de essentia voti, c. 7.* Deinde sciendum est, infirmitatem corporis per se non includere dementiam, vel mentem non sanam, *l. sciendum, C. qui testamenta, l. 2. in adversa, ff. eod. tit.* cum quis possit corpore esse languens, & infirmitate opprimi, mente tamen sanus: quare ita languore depressus potest testamentum, & alios actus legitime facere, licet proximus morti sit, mortisque cogitatione turbetur, *leg. hæc, §. at cum humana, C. de testam.* etiamsi in extremis constitutus sit, *l. Seja §. fin. ff. de donat. causa mort.* licet ejus confessioni non stetur in alterius præjudicium, *l. 3. §. 1. ad Syllan. l. 4. ff. de inoff. l. 39. ff. de pignor. l. 28. ff. ad Vellejanum*, Hunnius *ad Trident. disp. 31. thes. 5. quæst. 45. num. 6.*

7 Traditur ratio decisionis.

Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam quoties metus non est incussus gratia extorquendi votum, sive proveniat a causa naturali, sive libera, quantumvis gravissimus sit, non irritat votum, quia tunc a nemine impellitur vovens ad votum emittendum, sed sponte sua vovendi medium elegit: nam ille dicitur simpliciter, absoluteque velle, qui actu absoluto, & efficaci aliquid elegit hic, & nunc, ut illud sua voluntate faciat, etiamsi simul habeat simplicem displicentiam, qua nollet id facere, si absque illo incommodo posset: ita vero se habet, qui ex timore alicujus mali vult vovere, eligit enim hic, & nunc hoc medium, tanquam sibi conveniens, vel necessarium ad finem vitandi malum. Hoc autem nihil impedit ad valorem voti, quia nec intentio illius finis reddit materiam illius voti malam, ut per se notum est; nec etiam excludit, quin illa electio sit per actum provenientem ab intrinseco appetitus, cum perfecta cognitione, & judicio omnium circumstantiarum occurrentium; in quo consistit, actum illum esse simpliciter voluntarium; unde constituit hominem simpliciter, & absolute volentem: nam voluntas coacta, voluntas est, *l. si mulier, §. pen. ff. quod metus causa.* Est denique actus ille liber, quia non obstante metu posset non fieri; unde confirmatur: nam si actus esset de se malus, libertas illa ad peccandum mortaliter sufficeret: ergo voluntas metu extorta sufficit ad obligandum Deo per votum: nam eadem est utrobique ratio, quam de peccatis attigit Augustinus *in c. merito 15. q. 1. & q. 24. in Numer.* dicens: *Peccata per metum commissa, non esse peccata nolentium, sed volentium*; quia licet si peccans alias nollet peccare, quia peccatum secundum se, ac simpliciter spectatum illi displicet, tamen hic, & nunc libere vult peccatum, ut medium utile ad vitandum malum, quod metu imminet. Hæc autem ratio æque de voto procedit; nam voluntas, quæ sufficiet ad obligandum hominem diabolo, sufficiet ad obligandum Deo.

8 Dissolvitur dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam ut jam probavi, urgente ægritudine, plena, & recta deliberatio dari potest, sufficiens ad votum emittendum, sicut ad alios actus humanos; & licet ita ægrotus alias nisi infirmitate impellente forsan non voveret, tamen causa finalis fuit salus animæ, licet impulsiva esset infirmitas corporis, metusque inde proveniens; qui cum intrinsecus infligatur a causa naturali, etiamsi gravissimus sit, non obstat quominus votum illa occasione emissum valeat, & obliget, argumento textus *in l. si mulier 21. ff. de eo, quod metus*; ubi si mulier contra patronum suum ingrata facta, sciens se ingratam, cum de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in servitutem redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert: observat Glossa ibi, *verbo Quia*, & latius prosequitur Cardinalis Lugo *de justitia, & jure, tom. 2. contract. in gen. disp. 22. sect. 7. n. 156.* Nec obstat argumentum deductum ab exemplo ejus, qui levandæ navis gratia res suas projecit in mare; ejus enim longe dispar est ratio. Nam qui levandæ onustæ navis gratia res projecit, non habet animum ipsas absolute derelinquendi, nec ut amitteret, abjecit, sed ut medius inter metum, & spem, cujus affinem contrarietatem eleganter dipinxit Anton. Muretus *lib. 12. var. lect. c. 6.* navim levaret, ne tempestate depressa absorberetur, statim ac posset ea cessante conquisiturus, & recuperaturus, ut expresserе Consulti in supra citatis juribus: qui vero ægritudine oppressus votum emisit, totum se Deo obtulit, nunquam ad sæculum rediturus, etiamsi convaluerit; unde ex fine ipsius voti animum se ipsum derelinquendi, ac nunquam recuperandi habuisse notissima præsumptio est, juxta Ulpianum sic aptissime in proposito exponendum *in l. falsus 44. §. si jactum, de furtis*, cum Accursio, & Antonio Fabro *in d. l. 2. §. fin. ff. ad l. Rhodiam, prope finem*: hancque fuisse Ulpiani mentem ipsemet explicuit Ulpianus ex Labeonis, & Cassii sententia, *in l. si finita, 15. §. si quis metu, de damno infecto*: quem in hanc rem noviter produco, & a dissensu vindico, quo a ceteris peritis desciviſse putatur.

9 Exponitur text. in c. Gonsaldus 1. q. 2.

Supra traditis adhuc obstat text. *in c. Gonsaldus, 17. q. 2.* ubi Gonsaldus presbyter infirmitatis languore depressus monachum se fieri promisit; & tandem Alexander II. negavit, eum vere monachum factum fuisse: ergo quia professio emissa ægritudinis tempore nulla est. Pro difficultatis solutione dicendum est, Summum Pontificem in eo textu negasse Gonsaldum monachum non esse, non ob metum ex ægritudine imminentem; sed quia per annum probationis vestem, & vitam monasticam non peregerat: unde ex eo textu recte a contrario sensu deducitur accedentibus aliis professionis solemnitatibus, prætextu ægritudinis professionem ejus tempore emissam non vitiari, ut deducunt Suar. *d. c. 7. n. 7.* Feloaga *supr. n. 50.* & alia pro ipsius textus interpretatione adduxi *in c. ex transmissa, de renuntiatione.*

10 Exponitur c. in præsentia, de prob.

Deinde obstat text. *in c. ex præsentia, de prob.* in cujus serie supponitur, votum religionis factum ab ægroto, debere post convalescentiam innovari: igitur quia a principio nullum fuit ob ægritudinis metum. Cui difficultati respondendum est, ea verba, *Quod voti fuisti pœnitens*, &c. non esse Pontificis, sed partis allegantis, ut ibi notavi.

C A-

CAPUT XVIII.

Idem *Priori, & Conventui a Delviomenensi.*

Licet quibusdam monachis, & canonicis, necnon & Hospitalariis, & Templariis a Sede Apostolica sit *b* indultum, ne postquam aliquis professus fuerit apud eos, ad alium locum possit ipsis invitis, arctioris etiam religionis obtentu transire; ut secundum Apostolum unusquisque in ea vocatione permaneat, in qua dignoscitur esse vocatus, Quia tamen ubi spiritus Dei est, ibi libertas; & qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege, quia lex non est posita *c* justo: ea ratione videtur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate, vel levitate in jacturam, & ruinam sui Ordinis, sub prætextu majoris religionis ad aliam transvolaret, sicut frequenter a multis constat esse *d* præsumptum: non quidem, ut ei transeundi licentia denegetur, qui eam cum humilitate, ac puritate duxerit postulandam, qua non ficte, sed vere ad frugem melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo, postquam a Prælato suo transeundi licentiam postulaverit, ex lege privata, quæ publicæ legi præjudicat, absolutus, libere potest sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante proterva indiscreti contradictione Prælati; quia privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate: cum & Rom. Pontif. qui supremam obtinet in Ecclesia potestatem, Archiepiscopis, & Episcopis concedendi licentiam ex justa causa petentibus sine difficultate *e* concedat. Quocirca noverint universi, quibus hujusmodi privilegium est concessum, se ad concedendum transeundi licentiam taliter postulantibus de jure teneri; quia sicut subditus a Prælato cum humilitate, & puritate debet transeundi licentiam postulare, ne bonum obedientiæ contemnere videatur: sic profecto Prælatus subdito sine difficultate, & pravitate qualibet debet transeundi licentiam indulgere, ne videatur propositum impedire divinitus inspiratum. Si vero probabiliter *dubitetur*, utrum quis velit ad ordinem arctiorem, an laxiorem ex charitate, an temeritate transire, superioris judicium est requirendum, ne forte angelus Sathanæ in lucis angelum se transformet: illa semper regula inviolabiliter observata, ut nullus absque licentia Romani Pontif. præsumat occasione quacumque deserere *f* Præsulatum: quoniam sicut majus bonum minori bono præponitur, ita communis utilitas *g* speciali utilitati præfertur: & in hoc casu recte præponitur doctrina silentio, solicitudo contemplationi, & labor quieti: ad quod utique designandum unigenitus Dei filius Jesus Christus, non de Rachele secundum carnem natus est, sed de Lia: nec legitur eum in domum suam Mariam excepisse, sed Martham. Unde quando potest Episcopus præesse pariter, & prodesse, non debet cedendi postulare licentiam, aut etiam obtinere. Cum ergo dil. f. R. monachus vester ad fratres *h* Cisterciensis Ordinis transmigraverit, non ut Ordini vestro aliquatenus derogaret, sed ut apud eos vitam duceret arctiorem: disc. v. per A. f. m. quat. super eo, quod de corde bono, & conscientia pura, & fide non ficta fecisse dignoscitur, eum nullatenus molestetis, quia charitas est fons proprius; cui non communicat alienus.

NOTÆ.

a *Delviomenen.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. in sexta autem legitur, *Dimolienſi*; Glossa autem marginalis emendat, *Dubiolenſi*, seu *Dunolienſe*. Unde adeo corrupta manet hæc inscriptio, ut non facile cognosci possit monasterium, cujus Priori in præsenti rescribit Innocentius.

b *Indultum.*) Quas constitutiones citat Hostiensis *hic*.

c *Posita justo.*) Hæc verba exposui *in c.* 1. *de const.*

d *Præsumptum.*) Paucis enim bene cessit Ordinis proprii mutatio; imo sæpe sæpius infeliciter, ut docet D. Bernard. *in apolog. ad Guillelm. Abbatem*, dum ait: „ Scio nonnullos de aliis „ Congregationibus, & Institutionibus, ad nostrum Ordinem „ pervolasse, pulsasse, intrasse, qui hoc quidem agendo suis „ scandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt: dum „ quantum illos sua temeraria discessione, tanto nos turba„ runt sua misera conversatione: quoniam superbe spreverunt, „ quod tenebant, & temere præsumpserunt, quod non vale„ bant. „ Quod & horibilibus exemplis probatur; nam Gerson *epistola ad quemdam Carthus. tom.* 1. *consider.* narrat Joannem Borbonium Cœlestinum, sub districtioris Ordinis obtentu receptum a Franciscanis de Observantia, paulo post abscessisse, uxoremque duxisse, & ab ejus propinquis occisum fuisse. Refert etiam Pichardus *in notis ad epist.* 29. *Anselmi*, Franciscanum quemdam Bammetianum præpostero arreptum zelo expetiisse Capuccinos, ubi mox a dæmonio impetitus habitum, & funem abjecit. Alia referunt Thomas a Kempis 2. *parte serm. ad novit. serm.* 5. Hæphtenus *disq. monast. lib.* 4. *tr.* 2. *disq.* 6. *n.* 3. Menardus *in notis ad concard. regul. fol.* 1006.

e *Concedat.*) Ut probavi *in c. quoad translationem, de renunc.*

f *Præsulatum.*) Juxta adducta *in c.* 1. *de renunc.*

g *Utilitas specialis.*) Consonat D. Aug. *lib.* 19. *de Civit. Dei, c.* 19. „ Otium sanctum quærit charitas veritatis; negotium ju„ stum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus „ imponit, percipiendæ, atque juvandæ vacandum est veri„ tati; si autem imponitur, suscipienda est propter charita„ tis necessitatem: sed nec sic omnino veritatis delectatio de„ serenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimat ista „ necessitas. „ Videndus D. Thomas 2. 2. *q.* 182. *art.* 1.

h *Cisterciensis.*) De quo ordine nonnulla adduxi *in c.* 6. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

4 Conclusio refertur, & probatur.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Religiosis zelo sanctioris vitæ licet ad religionem strictiorem transire, petita, licet non obtenta sui Prælati licentia.* Probant eam textus *in c. non est nobis*, juxta communem intellectum, *hoc tit. cap. sane, hoc tit. cap. statuimus, c. mandamus*, 19. *quæst.* 3. *cap.* 20. *quæst.* 4. *extravag. viam, hoc tit. inter communes*, Trid. *sect.* 14. *de reform. cap.* 12. *& sess.* 25. *de reg. cap.* 4. *&* 19. Illustrant ultra congestos a Barbosa *hic, & de jure Eccles. lib.* 2. *cap.* 44. *n.* 76. Ricciulus *de jure person. lib.* 8. *cap.* 4. *cum seq.* Balbos *in cap.* 3. *de jurejur. n.* 53. Azor. *p.* 1. *Instit. lib.* 12. *c.* 14. *&* 15. Hæphtenus *lib.* 4. *disq. monast. tr.* 2. *disq.* 6. Scortia *in select. Pontif. constit. cpit.* 30. *theorem* 79. Sanchez *lib.* 7. *in Decalog. c.* 7. Suar. *tom.* 3. *de relig. lib.* 3. *c.* 8. Tamb. *de jure Abbat. lib.* 1. *disp.* 21. Rota apud Posthium *de manutent. dec.* 164. Stunica *de voto, q.* 3. *n.* 30. Zypæus *ad hunc titulum, responſ.* 9. Aravio *in decis. mor. tr.* 6. *q.* 26. *num.* 28. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de apost. a relig. c.* 1. Thom. Delbene *par.* 2. *de offic. Inquisit. dub.* 236. *sect.* 252.

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam monachum alienum recipere sine litteris commendatitiis proprii Abbatis, sacris canonibus est prohibitum. Concil. Agathense apud Gratianum *in c. monachum* 20. *q.* 4. ibi: *Monachum nisi Abbatis sui, aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem; nullus Abbas, aut suscipere, aut retinere præsumat.* Quæ verba licet non reperiantur in ipso Concilio, ut jam notavit Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epist.* 150. extant tamen alia eumdem sensum exprimentia. Synod. 7. *can.* 21. ibi: „ Non oportet monachum, vel monachum „ proprium relinquere monasterium, & in aliud se conferre; „ si hoc autem contigerit, ipsum hospitem recipi est neces„ sarium: sed eum recipi sine mente monasterii Præfecti non „ convenit. „ Igitur non licet sine sui superioris licentia etiam ad strictiorem religionem transire. Secundo difficilis est hæc Innocentii Decretalis, dum in ea deciditur, zelo sanctioris, & perfectioris vitæ licere transire ad strictiorem religionem, petita prius a superiore licentia; nam ad commutandum votum evidenter in melius, nulla est necessaria superioris auctoritas, *c.* 3. *de jurejur.* ibi: *Promissum non infringit, qui illud in melius commutat.* Et *c. scripturæ, de voto*; ea ratione, quia evidenter commutatio fit in majus bonum, ut docuerunt Lessius *lib.* 2. *de justitia c.* 40. *num.* 87. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 11. *c.* 18. *q.* 1. Cajetanus, Govar. Valentia, & alii, quos refert, & sequitur Balboa *in d. cap.* 3. *de jurejur. n.* 48. igitur cum evidenter religiosus transit ad sanctiorem, & strictiorem vitam, nulla necessaria est superioris licentia. Tandem pars illa præsentis decisionis, ubi asseritur, sufficere quod petatur a Prælato, licet non concedatur, difficilis est; siquidem quando licentia petenda est ad actum celebrandum, non sufficit eam petere, nisi simul fuerit concessa, *c. religiosus, de testam. in* 6. igitur si in præsenti casu erat petenda licentia superioris, expectari necessario debebat.

6 De transitu religiosi ad aliam religionem.

Adhuc tamen defendenda est præsens Innocentii decisio, pro cujus expositione scire oportet, quod licet apud antiquos transitus monachorum de una religione ad aliam param in usu esset, quia levitatis, morumque pravitatis indicium erat, unde D. Bern. *de prac. & dispens.* improbat transitum ad aliam religionem, etiam vitæ strictioris causa, his verbis: „ Secundo de religiosis, ac bene ordinatis monasteriis nullus professorum, meo consilio, ne arctioris quidem vitæ desiderio, sine licentia sui senioris egredietur. Egressus tamen, si melius invenerit, & elegerit, meo nihilominus jam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat, & contempserat præ meliori: præsertim si illud melius tale fuerit, quod ejus primæ professioni congruere videatur. „ Cur autem ne strictioris quidem vitæ desiderio ad alium ordinem transitum consulat, has ipse postea rationes subnectit: „ Primo propter scandalum ipsorum, quos deserit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere, tutum non est. Forsan enim hoc tenere potest, illud non poterit. Tertio suspectam adeo levitatem, qua id sæpe, quod facile volumus, antequam probemus, experti jam nolumus, uno prope momento id ipsum, & cupientes, & respuentes, tam leviter, quam irrationabiliter. Quales utique non paucos frequenter experimur, qui una vix hora in una voluntate durantes, aura levitatis impulsi vagi, & instabiles, hac & illac veluti ebrii nutant, mutantque pro experimento judicium; imo sine judicio fluctuantes, spe tumultuantes, tot de se consilia præ-

præsumunt, quot loca revisunt.„ Accedit, quod loci mutatio raro facit meliorem, juxta illud Horat. *epist.* 11.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Quodque ut plurimum falsa mutationis loci consolatione proposita, vera animi levitate vocationem suam deserit monachus, & claustrum fugit,

Insolabiliter tamen istuc mens, animusque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra,
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors;
Stultus uterque locum immeritum causatur inique:

inquit ipse *epist.* 14. Sed revera (ut argute ipse subdit:)

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Nec omittendus est Lucretius rem luculenter exponens *lib.* 3. *de rebus natur. in fine:*

Si possent homines perinde, ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatigat,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet,
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit nescire, & quærere semper
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Et post aliqua, quibus inquietum demutantis loca animum pingit, concludit:

Hoc se quisque modo fugit.

Verum quia juxta ipsum D. Bernardum *d. c.* 20. duce spiritu libertatis licet transire de loco ad locum; ideo Ecclesia permisit transitum religiosis de una Religione ad aliam, ita ut licet ullus ordo, seu monasterium integre ad aliam inconsulto Rom. Pont. transire non possit, *c. unic. §. firmatos, de relig. domib. in* 6. tamen privatus, sive vir, sive femina, studio perfectioris vitæ ad aliam Religionem transire possit, licentia petita a proprio Prælato, qui dum eam concedit, non debet absolvere religiosum ab obedientia. Conc. Salzeburg. tempore Gregorii X. *can.* 2. ibi: *Sed nec licitum sit Abbatibus, cum nec unquam licuerit, monachos ad ordinem strictiorem transeuntes absolvere ab obedientia, quæ monachorum officiis inseparabiliter est affixa.* Non tamen licet ad laxiorem sine licentia Romani Pontificis transire. Trid. *sess.* 25. *de reg. c.* 19. Ricciullus *d. lib.* 8. *de jure person. c.* 1. Sed si de facto transeat religiosus ad strictiorem religionem, non ideo creditur apostata, vel in excommunicationem incidit, ut pluribus relatis probat Gibal. *de claus. disq.* 2. *c.* 2. §. 3. *n.* 24. Restituendus tamen est priori Prælato, donec cognoscatur, an strictior sit Religio, ad quam transire vult, *c. non est, c. Joannes, hoc tit.* Azor *d. lib.* 12. *instit. p.* 1. *c.* 14. Zypæus *responſ.* 19. *ad hunc titul.* ubi exponitur text. *in c. sane, hoc tit.* In hoc tamen examine non attenditur, utra Religio sit perfectior, sed quænam strictior sit. Ricciullus *d. l.* 8. *cap.* 5. Quæ tamen dicantur strictiores, asperioresve religiones, exponunt Barbosa *in præsenti*, Ricciullus *d. c.* 7. ad quam partem spectant textus *in Clem. ut professores, hoc tit.* extravagans Martini IV. *hoc tit. inter communes.* Trid. *sess.* 14. *de reform. c.* 11. Et idem in monialibus transeuntibus ad alia monasteria statuitur *in Conc. Augustan. can.* 8. Sanctimonialis, quæ spontanea voluntate strictioris vitæ proposito se alligare voluerit, nulla re obstante, id quod bona intentione disposuerat peragendum, ab Episcopo non impediatur. Resolvit Tamburinus *ubi supra*: & quis dicatur superior quoad licentiam petendam, & alia dubia, quæ circa transitum regularium evenire solent, examinant, & resolvunt Azor, & Suar. *ubi sup.* Marinis *all.* 105.

7 Traditur ratio decidendi.

Ratio præsentis decisionis, quare videlicet religiosis permittatur transitus ad strictiorem religionem, provenit ex zelo perfectioris vitæ, quo motus religiosus, & Dei inspiratione ductus, strictiorem appetit religionem: quo casu cum divinæ inspirationi impune resisti non possit, *c. duo sunt* 19. *q.* 3. ideo potest quis studio, & zelo perfectioris vitæ deserere propriam religionem & ad strictiorem transire; sed quia hoc facere debet cum humilitate, ideo prius debet petere licentiam a proprio Prælato; & quia sæpe sæpius per indiscretam Prælati denegationem impediretur propositum sanctioris vitæ, *c. Julianus* 11. *q.* 3. ideo sufficit eam petere, licet non obtineatur, ut in aliis juris casibus plerumque contingere solet, ut *in c. cum olim, de arbitris.* Valde tamen attendenda est similis transitus causa, quæ plerumque simulatur ex studio, & zelo strictioris vitæ, cum plerumque ex diaboli tentatione proveniat. Unde similes transitus reprehendens Petrus Blesensis *l.* 9. *ep.* 19. ait: " Ranas & muscas inquietantes pene„ tralia cordis vestri, utinam addicere, vel potius extermi„ nare brevi admonitione possem! Non ignoro, apud Aristo„ telem dubitare de singulis non esse inutile; teneo autem „ apud Hippocratem, quod mutationes maximæ generant „ morbos. Dicit Gregorius, quod plantæ, quæ sæpe transponuntur, radices non mittunt. „ Et Anselmus *l.* 1. *ep.* 29. eundem transitum increpans, ait: " Quod si sibi videtur „ majora quædam, ac utiliora spirituali fervore appetere, „ quam illi præsentis monasterii institutionibus liceat, æstimet aut se falli, sive præferendo paria paribus, sive minora majoribus, vel præsumendo se posse quod non possit; „ aut certe credat, se non meruisse, quod desiderat. „ Plura pro improbandis hujusmodi mutationibus cumulavit Hæphtenus *l.* 4. *disq. tract.* 2. *disq.* 6.

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat *dubitandi* ratio supra adducta; nam in juribus ibi expensis non agitur de transitu monachi ex una religione ad aliam zelo perfectioris vitæ, sed de transitu de uno cœnobio ad alium ejusdem ordinis, ut jam notavi *in cap. non est* 7. *hoc titul.* quo casu sine litteris commendatitiis proprii Prælati non potest monachus, etiam petita licentia, sed non obtenta, recipi in alio monasterio ejusdem ordinis, ex rationibus adductis *in dict. cap.* 7. Nec obstat secunda difficultas; nam verum est, quemlibet posse propria auctoritate votum a se emissum in melius commutare, quod ex præsenti textu probatur. Siquidem in eo ait Innocentius etiam renuente proprio Prælato posse religiosum transire ad strictiorem religionem, ut jam notavit Balboa *in dict. cap.* 3. *de jurejur. num.* 53. Debet tamen peti licentia a proprio Prælato, ne temere, & ex levitate, & in obedientiæ contemptum transitus fiat; sed si legitime petatur, & Prælatus renuat indiscrete eam concedere, tunc poterit religiosus ad strictiorem religionem transire. Nec obstat ultima difficultas, cui satisfacit Morla *in empor. titul.* 12. *quæst.* 10. dum asserit, in præsenti speciale jus circa transeuntes ad religionem strictiorem constitui, quod in aliis casibus non observatur; nam ideo religiosus debet petere licentiam a proprio Prælato, ne ex obedientiæ contemptu, aut levitate animi transferat se: Prælatus vero tenetur eam juste petenti concedere: quare si neget, injustitiam facit: nam talis licentia non pendet ex ejus libera voluntate, sed ex boni, justique viri arbitrio, & ita si injuste denegetur, pro concessa habeatur.

CAPUT XIX.

Idem *Præposito, & Decano, & Scholastico de Miren.* a *Colon. dicœ.*

Veniens ad Apost. Sedem G. mulier latrix præsentium simplici nobis insinuatione monstravit, quod cum matrimonium cum E. de Herd. Colonien. dicœc. in facie Ecclesiæ contraxisset: & diutius cohabitasset eidem, orta est dissensio inter ipsos, & sic suadente humani generis inimico, quod deinceps alter non requiret reliquum, uterque corporaliter præstitit juramentum. Hanc tamen vir ipse causam divortii assignavit, quod quandam ipsius mulieris amitam *b* cognovisset antequam eam duceret in uxorem: sed licet hoc asserrent quamplurimi, nisi tamen fuit super hoc Ecclesiæ facta fides. Cum autem postmodum ad secunda vota convolasset uterque, secundo viro viam universæ carnis ingresso, adhuc superstite priore viro, dicta mulier se fecit in arcto *c* loco ad pœnitentiam agendam includi, ubi sex annis in devotione peractis, audiens a quibusdam discretis, & religiosis personis, quod sic salvari non posset, ad Apost. Sedem accessit, humiliter postulans, & devote, ut ei dignaremur impendere consilium salutare. Nos igitur attendentes, quod illud fuit illicitum *d* juramentum disc. v. per A. f. m. quat. præfatum virum monere attentius, & inducere procuretis, eum si necesse fuerit, per cens. eccl. ap. rem. cogentes, ut ea, quam superduxit, exclusa, præfatam recipiat mulierem, audituri postmodum si quid fuerit quæstionis, & illud debito fine, ap. rem. decisuri. Si vero contra matrimonium nihil fuerit ostensum, & vir sæculo derelicto maluerit ad *e* regularem vitam migrare, vos ei super hoc licentia tribuatis, ut & illa sic possit in suo, sicut desiderat, proposito remanere.

NOTÆ.

1 a *Colonienſi.*) Ita legendum est, non *Colocenſi*, ut legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 6. nam in præsenti agitur de Colonienſi diœcesi Agrippina, ut notavit Chopinus *l.* 1. *de sacra polit. tit.* 3. *num.* 1. De Ecclesia Colonienſi nonnulla notavi *in cap.* 7. *de ætate, & qual.*

2 b *Cognovisset.*) Quod si Ecclesiæ constaret, separandi erant, juxta ea, quæ dabimus *in c. sæpe eo, de eo, qui cognovit consanguin.*

c *Arcto loco.*) Monasterio videlicet, juxta tradita *in cap.* 1. *hoc titul.*

d *Juramentum.*) Quia non fuit factum animo servandi castitatem, quod valeret, ut dicemus infra *titulo proximo*, sed ex ira, & levitate, ut post Thomam Sanchez docet Barbosa *in præsenti.* 3

e *Ad regularem vitam.*) Et ita ex mutuo consensu religionem profiteatur, juxta textum *in cap.* 1. ubi commentarium hujus textus dabimus, *de convers. conjug.* 4

CAPUT XX.

Idem *Abbati de Affligen.* a *& Magistro R. & G. Canonicis Trajecten.*

COnsulti fumus frequenter a multis, utrum is, qui monasterium est ingressus habitum sumendo novitii, si ante professionem emissam infra tempus probationis voluerit exire, licite possit absque apostasiæ nota, vel noxa præsertim cum debita morum correctione ad sæculum remeare. Licet autem super hoc senserint diversi diversa; nos tamen credimus distinguendum, utrum is proposuerit absolute *b* vitam mutare, ut sub habitu regulari omnipotenti Deo de cetero famuletur: an conditionaliter experiri observantiam regularem, ut ita demum, si sibi placuerit profiteatur Ordinis disciplinam: aut si forsitan non placuerit, moribus emendatus ad statum pristinum revertatur. In primo casu debet, ut regulariter vivat, ad laxioiem saltem regulam pertransire; in secundo potest in sæculo, non tamen, ut vivat sæculariter, remanere: & ut quæ sit ejus intentio plenius agnoscatur, propositum suum in principio protestetur. Hac ergo distinctione diligenti meditatione pensata, dil. f. Trajecten. Decanum inquiratis solicite, quæ videritis requirenda, & statuatis canonice, quæ videritis statuenda.

NOTÆ.

a *Affligen.*) Hæc inscriptio corrupte habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. fin.* Affligenium enim potens admodum est monasterium, in Cameracensi olim diœcesi, nunc Mechlinienfi situm; fundatum in honorem D. Petri ab Henrico III. Lobani Comite, anno 1086. ut referunt Aubertus Mireus *in orig. Benedict.* Bucelinus *t. 1. German. fac. fol. 3.* Fratres Sammarthani *t. 4. Gall. Christ. fol. 9.*

b *Vitam mutare.*) Nam tunc censetur renunciasse anno probationis, & ita professionem emittere, ut docuit Gattier. *l. 2. canon. c. 22. n. 33.*

CAPUT XXI.

Lingonienfi a *Episcopo.*

b POstulasti per Sedem Apostolicam edoceri, quare contra Judæum procedere debeas, qui manus injecit in quemdam Presbyterum violentas. Ad quod fraternitati tuæ breviter respondemus, quod si dictus Judæus tuæ jurisdictionis existit, ipsum pœna pecuniaria punias, vel alia secundum quod convenit, temporali, faciens percusso satisfactionem congruam exhiberi. Alioquin dominum ejus moneas, & inducas, ut passo injuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter. Quod si dominus ejus id neglexerit adimplere: tu Christianis per censuram Ecclesiasticam interdicas, ne cum ipso Judæo antequam satisfaciat, præsumant commercia exercere. Consequenter quæsivisti, quid facere debeas de quodam captivo, qui se falso Episcopum asserens, altaria consecravit, & alia plura exercuit, quæ ad officium pertinent Præsulatus. Ad quod tibi taliter respondemus, ut illa, quæ taliter egit, irrita nuncies, & ipsum perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum. Tertio quæsivisti, utrum illi, qui in annis *c* minoribus constituti, novitiorum habitum susceperunt, & infra annum postmodum facta professione ad sæculum sunt reversi, & ab Episcopis suis hoc scientibus ad sacros Ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis Ecclesiis ministrare, in quibus fuerint ab eisdem Episcopis instituti. Nos ergo fraternitati tuæ breviter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ipsis Ecclesiis amovendi, sed in eis possunt libere ministrare, nisi forte prudentia suppleverit in illis ætatem, ut saltem transire debeant ad regulam laxiorem: cum ipsi absque protestatione religionis habitum assumendo, vitam præsumantur proposuisse mutare. Datum Laterani, 7. Idus Junii, Pontif. nostri anno 5.

NOTÆ.

a *Ingonienfi.*) In quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* legitur *Legionenfi*, sed tam inscriptionem, quam litteram restituo ex regestro epistolarum Innocentii edito a Bosqueto, ubi *l. 3. regestr. 15. ep. 126.* reperitur textus hic. De Lingonienfi Ecclesia egi *in cap. 8. de rescript.*

b *Postulasti.*) Hæc priora verba referuntur *in c. postulasti, de judæis*, ubi exponemus.

c *Annis minoribus.*) De ætate ad professionem emittendam necessaria egi *in c. quia in infantis*, supra relato, ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT XXII.

Honorius III. a *Episcopo Venetenfi.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli sunt in diœcesi Venetensi, qui licet pluribus annis gestaverint habitum monachalem, professionem tamen monasticam non fecerunt; unde cum super eo, quod habent proprium, & alias regulariter vivunt, a te, vel ab aliis arguuntur, non erubescunt dicere, se ad carentiam proprii, & continentiam, ac alias regulares observantias non teneri, cum habitus nequaquam monachum faciat, sed professio potius regularis; quare super his Apostolicum postulasti remedium exhiberi, cum inordinata vita prævaricatorum hujusmodi non solum eis periculum, sed etiam scandalum inferat mentibus aliorum. Ideoque fraternitati tuæ mandamus, quatenus quoslibet tibi lege diœcesana subjectos, qui prædicto modo terras viis ingrediendo duabus, juxta Prophetam væ sibi, & perditionem acquirunt, ut postquam per *b* annum gestaverint habitum monachalem, & regulam quoque secundum formam Ordinis profiteantur, & servent, monitione præmissa, per censuras ecclesiasticas, appellatione remota compellas.

NOTÆ.

a *Venetenfi.*) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c. ult.* ex qua ita restituo textum hunc. Guillelmo Præsuli Venetensi, qui fuit ab anno 1233. usque ad annum 1236. missa est præsens epistola. Venetensis civitas est in Gallia, cujus meminerunt Strabo *l. 4.* Plin. *l. 4. c. 18.* Jobelin. *l. 3. commen. de reb. Pii II.* Cæsar *l. 3. c. 2.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam, de qua agunt Fratres Sammarthani *t. 3. Gall. Christ. fol. 1156.* Ejus Episcopo Guillelmo missa est præsens epistola.

b *Per annum.*) Ad probationem videlicet assignatum, de quo egi supra *in cap. super 9.*

CAPUT XXIII.

a Gregorius IX.

STatuimus novitios in probatione positos ante susceptum religionis habitum, qui dari profitentibus consuevit, vel ante professionem emissam ad priorem statum redire posse libere intra annum, nisi evidenter appareat, quod tales absolute voluerint vitam mutare, & in religione perpetuo Domino deservire: cum quilibet renunciare valeat ei, quod pro se noscitur introductum. Nihilominus statuentes ad omnem ambiguitatem penitus amovendam, quod cum in quibusdam locis religiosis novitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, professionis tempore benedicantur vestes, quæ profitentibus conceduntur, ut novitiorum habitus a professorum habitu discernatur.

NO-

NOTÆ.

a *Gregorius.*) Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, ad decidendam quæstionem toties agitatam, an videlicet pendente probationis anno liceat deserere religionem, & habitum susceptum exuere; Quam ex novo, & veteri jure examinavi sup. *in c. 9. hoc tit.* ex cujus commentario præsens petendum est.

CAPUT XXIV.

a Idem.

NE religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur; statuimus, ut præsidentes Capitulis celebrandis secundum statutum Concilii *b* generalis, seu Patres, Abbates, seu Priores *c* fugitivos suos ejectos de Ordine suo requirant solicite antequam. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum monitione prævia per censuram Ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salva Ordinis disciplina. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctoritate nostra provideant, ut apud eadem monasteria in locis competentibus, si absque gravi scandalo fieri poterit, alioquin in aliis religiosis domibus ejusdem Ordinis, ad agendam ibi pœnitentiam talibus vitæ necessaria ministrentur. Si vero hujusmodi fugitivos, vel ejectos inobedientes invenerint, eos excommunicent, & tamdiu faciant ab Ecclesiarum Prælatis excommunicatos publice nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter revertantur.

NOTÆ.

a *Dem.*) Gregorius videlicet IX. qui novam hanc constitutionem edidit pro religiosis fugitivis, & ejectis revocandis ad proprium monasterium: & licet cum aliis Azor *p. 1. inst. l. 12. c. 17. q. 2.* Sanch. *in Decalog. t. 2. l. 6. c. 9. n. 12.* existimaverit, constitutionem hanc contraria consuetudine esse abrogatam; tamen confirmata, & instaurata ea fuit lege nova Urbani VIII. constitutione edita die 21. Septembris an. 1624. ubi dum de apostatis religiosis, & ejectis decretum edidit, ita cavit: „Postremo censuit esse innovandam, & suæ beatitudinis auctoritate innovat constitutionem felicis record. Gregorii IX. relatam in *c. fin. extra de regul.* ac propterea, declarat, eam constitutionem in his quoque vindicare sibi locum, servandamque esse, qui juste, diffinitiveque: ac juris ordine servato expulsi fuerunt: dummodo tamen in expulsis hujusmodi subsit spes evidens emendationis, ex litteris saltem testimonialibus Ordinarii; cujus conscientiam in his litteris concedendis sacra congregatio serio oneravit.„ Refert Barbosa *in præsenti n. fin.*

b *Concilii Generalis.*) Glossa *hic*, quam sequitur Hostiensis, existimat verba hæc referri ad Concil. Lateran. sub Innoc. III. celebratum, & relatum *in c. in singulis, de statu monach.* Gironius *in parat. ad hunc tit. in fine*, ab hac Glossæ sententia discedit ex eo, quod in dicto Conc. Later. non agitur de religiosis fugitivis, & ita Gregorium IX. referendum esse ad Conc. Ebor. sub Cœlestino celebratum, ubi vetitum fuerat, ne occasione negotiorum, aut peregrinationis religiosus absque socio iter arriperet, teste Rogerio *in hist. Anglia.* Sed eodem modo refellitur hæc Gironii sententia; nam in eo Concilio non agitur de monachis fugitivis perquirendis, nec fuit illud Concilium generale; quare non potest Gregorius referri ad Synodum illam. Credo ergo Gregorium respexisse ad Concilium Generale, de quo *in d. c. in singulis*; non quia agatur in eo de monachis fugitivis perquirendis: sed quia statutum in eo fuit tempus celebrandi Capitulum a Regularibus, & formam in eo observandam Innocentius ibi præscripsit. Unde ait Gregorius in præsenti: *Statuimus: ut præsidentes Capitulis celebrandis secundum statutum Concilii Generalis*, &c. Non enim Gregorius expendit Concilium generale ad firmandam suam constitutionem, sed relative, ut cum Capitulum regularium congregandum sit juxta formam præscriptam in dicto Concilio Later. generali, de fugitivis, & ejectis monachis perquirendis agatur, & ita libenter adhæreo Glossæ, & Hostiensi in præsenti.

c *Fugitivos.*) Fuga differt ab apostasia; nam fuga est recessus a monasterio, & obedientia, atque subjectione proprii Prælati; non tamen animo deserendi religionem, & manendi in sæculo, sive ad illud redeundi; sed aliquamdiu vagandi quocumque prætextu, sive retento, sive abjecto habitu, nam *in l. quis sit fugitivus, ff. de edil. edict.* ille fugitivus dicitur, qui extra Domini domum fugæ causa, quo se a Domino celaret, mansit: quam explicat Villota *de servis fugitivis in princ.* Apostasia est recessus a Religione, & obedientia Prælati proprii, cum animo deserendi omnino institutum, & non redeundi amplius ad religionem, sive habitum retinendo, sive illum abjiciendo; quare licet omnis apostasia a religione sit fuga, non tamen omnis fuga apostasia est. Ad fugam igitur requiritur iniqua discessio a conventu, & obedientia Prælatorum; ad apostasiam vero exigitur deinde animus deserendi religionem, & in sæculo permanendi; quod discrimen agnoverunt Sanch. *in Decal. l. 6. c. 8. n. 2.* aliis relatis Ferdinandus a Castro *tr. 16. disp. 4. punct. 16. n. 2.* Gibalinus *de clausur. reg. disq. 1. c. 2. §. 1.*

COMMENTARIUM.

EX hac Gregorii IX. constitutione sequens deducitur assertio: *Religiosi fugitivi, & ejecti annuatim sunt requirendi, & cogendi, ut ad claustrum revertantur.* Quæ conclusio probari potest ex Concil. Andegav. *can. 9.* ibi „Monachi, qui cœptam observationis viam relinquunt, & absque epistolis, & absque certis negotiis, vel necessitatibus per regiones vagantur alienas, cogita districtione, si se non emendaverint, ab Abbatibus suis, vel a sacerdotibus ad communionem non recipiantur.„ Vernense *can. 10.* ibi: „Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, nisi obedientiam Abbatis sui exerceant. Et si talis casus evenerit (quod absit) quod ille Abbas sic remissus, vel negligens inveniatur, ut in manus laicorum ipsum monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint, qui propter Deum de ipso monasterio migrare velint, propter eorum animas salvandas; hi per consensum Episcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ possint salvari.„ Rhemense *can. 25. Ne monachi, aut canonici occasionem quærant vagandi.* Parisiense sub Ludovico, & Lothario *l. 1. cap. 36.*„ Multi ecclesiasticæ regulæ subjecti, propositi, & loci sui desertores effecti, passim quocumque ei voluntas suaserit, postnabita auctoritate canonica pergunt; & non solum ab aliis Episcopis, & Abbatibus, verum etiam a Comitibus, & nonnullis aliis nobilibus viris recipiuntur. Quod quantum & a divina, & canonica auctoritate discordet, in promptu est. Quod ne ulterius fiat, & ab Episcopis, & a ceteris ecclesiasticis Prælatis observandum.„ Aurel. *1. can. 19.*„ Ipsi autem monachi, qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Episcopi, tanquam fugaces sub custodia revocentur.„ Tolet. *7. can. 5.*„ Vult vagos ab Episcopis, seu Rectoribus monasteriorum, ex quorum congregatione fuerunt, vel in quorum vicinitate consistunt, in monasteriis omni modo deputari.„ Synodus Constan. *2. can. 3.* apud Balsamonem:„ Si qui præest monasterio, eos qui ei subjecti sunt, monachos non cum multa diligentia requirat, vel inveniens non recipiat statuit sancta synodus eum segregationi subjici„ Conc. Nicæn. *2. can. 21.* Cæsaraug. *can. 6.* Tol. 4. *can. 32.*„ Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, sive hi, qui per diversa loca vagi feruntur, ab Episcopis, in quorum conventu commorari noscuntur, licentia eorum coercentur, ut aut in clero, aut in monasterio deputentur.„ Salzeburgense *1.* tempore Gregorii IX. *can. 2.*„ Eisdem Abbatibus præcipimus, & mandamus, ut monachos fugitivos in sæculo divagantes revocare procurent, & secundum tempora Martini V. determinamus, ut quicumque Prælatus monachum fugitivum, per ejectum ad monitionem Episcopi Rectorum, vel Visitatorum Ordinis non receperit, ex tunc sit a temporalium administratione suspensus, donec recipiat Monachum vagabundum.„ P. Blesensis *ep. 88.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, Bruno Chassaing. *de priv. regul. tr. 4. c. 6. propos. 9.* Hæphtenus *disq. monast. l. 8. tr. 4. disq. 7.* Tambur. *t. 3. de jure Abbat. disp. 8. q. 7.* Ferdinandus a Castro *tr. 16. disp. 4. punct. 19. n. 2.* Gibalinus *de clausur. disq. 2. c. 4. §. 11.* Girago *de regim. regul. p. 2. dub. 29.*

Sed licet hæc assertio erga religiosos fugitivos sustineri possit, & facile procedat; tamen erga ejectos contraria videtur sacris canonibus, & ipsis regulis monachalibus; nam monachum incorrigibilem ejiciendum esse in perpetuum a monasterio, statuerunt Alex. III. *in c. relatum 7. ne clerici, vel monachi*, Innoc. III. *in c. cum ad monasterium, de statu monach.* Honorius III. *in c. ult. eod. tit.* Et suis sanctis regulis idem statuerunt Sanct. Augustinus *ep. 109.* quæ est ejusdem Regulæ, ubi de monacho incorrigibili ita ait: „ Etiamsi ipse non abscesserit, de vestra societate projicietur; non enim & hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimos perdat.„ S. Benedictus *c. 18.* de incorrigibilibus agens.„ Tunc Abbas faciat, quod sapiens Medicus, si exhibuit fomenta, si unguenta exhortationum, si medicamina scripturarum divinarum, si ad ultimum unionem excommunicationis, vel plagas virgæ, etiamsi viderit nihil suam prævalere industriam, adhibeat etiam quod magis est, suam, & omnium fratrum pro eo orationem, ut Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit; tunc jam utatur Abbas ferro abscissionis, ut ait Apostolus; Auferte malum ex vobis. Et iterum: Infidelis, si discedit, discedat, ne una ovis morbida totum gregem contaminet.„ Magister de eisdem agens, *c. 13. Si placuerit Abbati, de monasterio expellantur.* Consonant Concilium Aquis. *can. 134.* Isidorus Pelusiota *l. 1. ep. 318.* D. Basilius *interrog. 57. in reg. brev.*

5 Impugnatur hæc assertio.

brevioribus : quorum verba refert Gibal. *d. c.* 4. §. 8. Igitur si ejectio religiosorum ita conveniens est, & consona juris dispositioni, & *regulis monachorum*, non recte statuit Gregorius in præsenti, monachos ejectos annuatim esse requirendos, & claustris, aut carceribus esse mancipandos.

6 De claufura monachorum.

Qua difficultate ita sublata non obstante, vera est præsens Gregorii constitutio: pro cujus expositione sciendum est, monachis, & quibuscumque religiosis rite, & legitime professis prohibitum esse e monasterio exire invito, aut inconsulto Prælato. Concilium Turon. 2. *can.* 16. ibi: „ Si qui in monasterio conversi sunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi. „ Synodus Trull. *can.* 46. ubi cum de clausura sanctimonialium ageretur, de *monachis* ita ajunt PP. Sed & viri, qui vitam monasticam persequuntur, urgente necessitate, & ipsi cum benedictione ejus, cui regimen creditum est, procedant. Nec etiam prætextu peregrinationis Romanæ licet monachos e monasterio exire. Concilium Vernense *can.* 10. ibi: „ Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur. „ Et quia varii prætextus quærebantur a monachis, ut exirent e monasterio, ut omnes vagandi occasiones præscinderentur, etiam negotii peragendi prætextu, egressus e monasterio absque Prælati licentia denegatur in Synodo Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi: „ Ut omnia necessaria intra monasterium exerceantur, ut non sit necessitas monachis, vel clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum. „ Meldense *can.* 57. „ Ut monachi, quibus monasteriorum cura commissa non est, passim, & sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel ubi, & ubi discurrere, ac pervagari præsumant. „ Synodus Romana sub Leone IV. *can.* 28. ne monachi a monasteriorum clausuris absque Abbatis, vel qui ab eo est constitutus, licentia, ad quodlibet opus exercendum egredi præsumant, *l.* 29. C. *Epist. & Cler. Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento*. Concilium Chalced. *c.* 4. Trull. *can.* 46. *l.* 1. *&* 2. C. *Theod. de monachis*. Quæ omnia innovavit Trid. *sess.* 25. *regul. c.* 4. Cum licentia tamen proprii Prælati possunt etiam perpetuo extra monasterium degere. Quare cum Alexander II. *in c. juxta* 16. *q.* 1. præcipit monachis in claustro morari, intelligendus est, nisi licentia Prælati præcedat; nam Pontifex ait, sequi se Chalcedonensis Concilii tenorem. Et *in can.* 4. *ipsius Concilii*, ita legitur: „ In quibus ordinati sunt locis fortiter perseverantes, nec ecclesiasticis, nec sæcularibus negotiis se ingerant, vel communicent, propria relinquentes monasteria, nisi quandoque a civitatis Episcopo eis permissum fuerit. „ Illa autem verba, quæ sequuntur *in d. c. justa*, ibi: *Ad normam S. Benedicti intra claustrum morari præcipimus*; recte exponit Gibalinus ita, ut sensus Alexandri sit, ut præcipiat omnibus monachis morari intra claustrum, prout S. Benedictus in sua regula præscripserat, videlicet ne etiam prædicationis, aut peregrinationis causa monachis liceret extra monasterium vagari; cum licentia vero Abbatis liceret e monasterio exire: quo modo etiam intelligitur textus *in cap. placuit* 2. 16. *q.* 1. juncto ipso Gibalino *d. c.* 2. §. 3. *n.* 9. & plura de clausura Religiosorum congesserunt Navarrus *comment.* 2. *de regul.* Suar. *de relig. tract.* 8. *l.* 7. *c.* 3. *n.* 3. Tambur. *de jure Abbat. t.* 3. *disp.* 8. *q.* 6. *n.* 3. Aravio *tract.* 3. *quæst.* 27. *moral.* Bonac. *de claustr. quæst.* 2. *punct.* 1. Unde tot Ecclesiæ legibus cautum reperitur; ne monachi extra claustra vagentur. Concil. Meldense *d. can.* 57. probat Gibalinus *dicta disquis.* 2. *c.* 2. §. 3. Et leges Imperiales censuerunt monachum refugam, ab Episcopo, vel Præside apprehensum in monasterium detrudi debere: si denuo fugiat, militia, aut honore, quo fungebatur, spoliatum, inter officiales Præsidiis Provinciæ servire, *Novel.* 123. *Justin.* & si servilis fuerit conditionis, pristino domino restitui debere, *l. servi, C. de Episc. & Cler. novel.* 5. *Justin. c.* 4. notarunt Balsamon *ad nomocan. Photii*, *tit.* 9. *c.* 32. Menardus *in not. ad concord. regul. c.* 20. §. 7. Indeque e monasterio effugere, ut grave scelus, tam veteribus, quam novis Ecclesiæ legibus vendicantur, & in antiqua monastica disciplina fugitivos sponte redeuntes post emendationem Prælati recipienda in ultimo gradu, & si tertio fugerent, non amplius eos recipiebant, juxta regulam D. Benedicti *cap.* 29. „ Frater qui proprio vitio egreditur, ac projicitur de monasterio, si reverti voluerit, spondeat prius omnem emendationem vitii, pro quo egressus est, & sic in ultimo loco „ recipiatur, ut ex hoc ejus humilitas comprobetur: quod „ si denuo exierit, usque tertio recipiatur; jam vero postea „ sciat omnem sibi reversionis aditum denegari. „ Illustrat Gibalinus *d. c.* 3. §. 3. *n.* 26. & disciplinam hanc consonam esse aliis regulis Sanctorum PP. defendit Hæphtenus *l.* 8. *disp. tr.* 4. *disq.* 8. & Menardus *ad concord. regul. fol.* 1034. De pœnis fugæ conjunctæ cum apostasia agemus *in c. fin. de apost.*

7 De pœna ejectionis.

Secundo sciendum est, ejectionem, seu expulsionem religiosi e monasterio adeo gravem pœnam esse, ut merito ejus usus in dubium revocetur a D. Isidoro *c.* 16. *regula*; his verbis: „ Quamvis frequentium, graviorumque vitiorum voragine sit quispiam immersus, ne forte qui poterat per diuturnam pœnitudinem emendari, dum projicitur, ore diaboli devoretur. „ Facit etiam & illa ratio; nam cum religiosus tradiderit se religioni contractu quodam reciproco professionem suam acceptanti, sicut religiosus nequit habitum exuere, religionemque abjicere; ita nec religio poterit religiosum invitum ejicere, cum mutua sit, & æqualis utriusque obligatio. Nec hæc pœna ejecto, aut religioni ejicienti commoda esse potest; nam ejectus multo liberius peccabit, imo in omnia se vitia præcipitem dabit, unde non ejus emendationi per ejectionem consulitur; nec etiam Religioni conveniens est pœna hæc, fiquidem alii ut liberius vivant, incorrigibiles fient; ut ita ejiciantur. Unde cautius esse monachos incorregibiles carceribus mancipare, quam ejicere de monasterio, docuerunt Cardin. *in Clement. ne in agro.*, §. *quia vero*, *de statu monach.* Abbas *in cap. cum ad monasterium*, *n.* 13. *de statu monach.* Hostiensis *in summa*, *tit. de pœnis*, *n.* 4. Immola *in c. cum in Ecclesiis*, *n.* 8. *de major. & obed.* Angelus *in summa*, *verbo Abbas*, *n.* 18. Graffis *part.* 1. *decis. l.* 3. *c.* 5. *n.* 145. Sed contrarium, imo omni tempore in Ecclesia pœnam hanc ejectionis usitatam fuisse, constat ex canonibus supra relatis, & veteribus regulis Sactorum Patrum; atque ejus usum defendunt Gibalin. *dict.* §. 11. Hæphtenus *d. disq.* 8. Chassaing. *d. propos.* 9. quoniam bonum commune religionis præponendum est particulari. Unde cum utrumque non potest obtineri, minus, idest particulare, postponendum est bono majori, videlicet communi. Hoc autem fieri non potest, nisi ovis morbida alios suo pravo exemplo, & improbitate inficiens, expellatur, & caro resecetur, ut docet D. Hieronymus relatus *in c. resecanda* 24. *q.* 3. Alioquin illorum exemplo ad similia inducerentur, ut satis experientia docuit. Non tamen ipsi ejecti propter ejectionem liberantur a votis emissis tempore professionis, unde si ita ejecti contrahant matrimonium, præterquam quod invalidum est, puniri possunt ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis. Plura de ipsis expulsis, & eorum conditione tradunt Gibalinus, & Chassaing. *ubi supra*, Bravo *in not. ad regul. D. Benedicti*, *cap.* 26. Thomas Delbene *p.* 2. *de offic. Inquisit. dubit.* 236. *sett.* 34.

8 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, quod cum fugitivi, & ejecti per fugam monasterium proprium privent utilitate & commodis, quæ ex suis subditis habet, illudque discessu, ac divagatione infament, & aliis scandalo sint, ipsi vero in statu damnationis existant, debeantque Prælati communi bono religionis, & famæ consulere, religiosorum saluti spirituali prospicere, coguntur fugitivos annuatim requirere, & revocare, si possunt, atque tum pœnis, tum aliis modis illos emendare, ut in præsenti Gregorius constituit, qui circa fugitivos tria præcipit. Primum, ut superiores illos sollicite annuatim requirant: secundum, ut si in monasteriis recipi possint juxta ordinem regularem, Abbates & Prælati ad eos recipiendos compellantur, etiam per censuram ecclesiasticam, salva ordinis disciplina, hoc est, ut interpretatur Glossa, imposita illis pœnitentia ex præscripto regulæ. Tertium, quod si disciplina regularis non patiatur eos in illorum confortium iterum recipi intra eadem monasteria, in locis competentibus, vel in aliis domibus ejusdem Ordinis, idest carcere, ad agendam pœnitentiam includantur.

9 Exponitur præsens textus.

Nec jam obstat difficultas supra adducta, qua oppressi classici repetentes hic, & Doctores *supra* laudati, varias huic constitutioni assignarunt interpretationes. Communiter docetur, textum hunc intelligi de ejectis injuste, vel ex defectu *potestatis in dimittente*, vel ex defectu causæ, seu ordinis judicialis non servati, qui debent requiri, & in monasteriis detrudi; quod secus procederet, si juste & per sententiam diffinitivam ejecti essent: ita docuerunt Navarrus *ad hunc titulum commentarii* 2. *n.* 36. & *l.* 3. *consil. tit. de regul. in* 1. *edit. consil.* 51. Rodriquez *t.* 1. *qq. regul. qq.* 30. Azor *l.* 12. *inst. t.* 1. *c.* 17. alii relati a Thoma Sanchez *l.* 6. *summæ*, *c.* 9. *n.* 18. Præsentem constitutionem ut contrariam consuetudini negligit Ferdinandus a Castro *tract.* 16. *disput.* 4. *punct.* 19. *n.* 2. quem & sequitur Gibalinus *d. disq.* 2. *c.* 4. §. 11. *n. fin.* qui existimat, Gregorium in præsenti non agere de monachis ejectis absolute, & in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat; qui nisi exacto tempore ad monasterium redeant, fugitivi censendi sunt, ideoque fugitivis comparantur, & simul cum ipsis requirantur, & ad monasterium redire coguntur; puniendi tamen sunt in eodem monasterio, vel in alio ejusdem Ordinis, salva regulari disciplina. Sed hæc solutio prorsus divinatoria est, cum generaliter Gregorius agat de fugitivis, & ejectis, nulla adhibita distinctione inter ejectos ad tempus, vel in perpetuum. Quare omissis his solutionibus, pro vera hujus textus interpretatione sciendum est, olim Prælatos Religionum facultatem habuisse dimittendi monachos etiam, jam professos, cum illis videbatur religionis ejectio expedire: unde D. Benedictus in sua regula, *cap.* 48. ubi agitur de professione monastica, statuit ut illæ vestes sæculares, quas novitius probationis tempore gestabat, & cum emittebat professionem, exuebat, diligenter asserventur, ne si ad sæculum redeat, discedat in habitu religioso. Idem statuit D. Basilius *in Asceticis*, ubi innuit, olim discedere solitos monachos, facileque dimitti constituit ipse *pag.* 336. *columna* 2. *ad finem*, & *pag.* 339. *col.* 1. *circa medium*, & *in regulis fus. disp. interrog.* 28. 29. *&* 47. *& in regul. brevior. interrog.* 57. 61. 102. *&* 155. Id etiam probatur ex D. Gregorio *l.* 2. *dial. cap.* 5. ubi agens de quodam monacho, qui in ordine D. Benedicti facultatem discedendi efflagitabat, ita inquit: „ Cumque eum vir Dei assidue corripuerit, & frequenter admoneret, ipse vero nullo modo consentiret in Congregatione persistere, atque importunis precibus, ut relaxaretur, innuesistere, atque importunis precibus, ut relaxaretur, innuebat. „ D. Aug. *serm.* 1. *de commun. cler. vit.* ibi: „ Qui volunt habere aliquod proprium, quibus non sufficit Ecclesia Dei, manentes ubi volunt, ubique possunt, non eis aufero clericatum. „ Quæ, & alia Sanctorum Patrum testimonia docte expendens, hanc defendit sententiam Basilius Legionensis *q.* 3. *scholastic. c.* 10. cum autem Prælati hac facultate abutentes a monasteriis

sterii monachos ejicerent, qui postea per sæculum vagabantur, statuit Gregorius, ut Prælati ipsos annuatim requirerent, & monasteriis manciparent; & postea Urbanus VIII. supra relatus *constitutionem* hanc innovans statuit, ut tantum ex gravissimis causis, dataque incorrigibilitate Prælati possent religiosos e monasteriis ejicere.

10 Exponitur can. 21. synodi Rom.

Sed supra traditis obstat Synodus Romana sub Gregorio VII. *can.* 12. ibi: „ Monachi, qui relinquunt suum habitum, vel absque licentia sui Abbatis vagantur, non recipiantur. “ Ex quibus verbis expresse constat, monachos fugitivos, & vagantes non esse amplius recipiendos: igitur frustra annuatim requiruntur. Cui difficultati respondendum est, illa verba, *non recipiantur*, non esse referenda ad Prælatum proprium ipsius monachi fugitivi, sed ad alios Prælatos, sive Regulares, sive sæculares, juxta textum *in cap.* 3. 20. *qu.* 4.

TITULUS XXXII.

De conversione Conjugatorum.

CAPUT PRIMUM.

Alex. III. *Elienſi* a *Epiſcopo*.

PRæterea, utrum laicus uxoratus, qui præsentibus sacerdotibus, & monachis, ignorante Episcopo, de licentia, & permissione uxoris suæ monasterium ingressus, & forte professionem fecit, uxore in sæculari habitu remanente, nec ad religionem transeunte, aut perpetuam continentiam vovente, ab Episcopo suo possit ad thorum uxoris revocari, an illa compellenda sit ad observationem continentiæ pertransire? Dicimus, quod nisi uxor ad religionem transierit, aut castitatem perpetuo servare promiserit, vir debet, & potest ab Episcopo de monasterio revocari; quia cum una caro sint effecti, non debet una pars in sæculo manere, & altera ad religionem & castitatem transire. Verumtamen uxor monenda est, & propensius exhortanda, ut ad religionem transeat, & castitatem servare promittat.

NOTÆ.

1 a *Elienſi.*) In appendice Concil. Later. *p.* 5. *c.* 4. legitur *Herefordenſi*; sed in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. habetur, *Hirienſi*; & additur, *pars capitis Super eo*; unde agnoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. super eo, de regul.* & ita legendum esse, *Elienſi*, ut jam in ipso notavi.

COMMENTARIUM.

2 EX hoc textu sequens communiter *deducitur* assertio: „ Vir non potest religionem ingredi uxore renuente, imo nec consentiente, nisi simul convertatur ad religionem, si juvenis est; aut castitatem in sæculo promittat, si senex. “ Probant eam textus *in c. multorum*, *c. Agathosa*, *c. quia Agatho*, & fere per totam 33. *q.* 5. *cap.* 14. 32. *d. c. Episcopus*, 77. *d. c. cum sis*, *c. uxoratus*, *hoc tit. c. cum causa*, §. *præterea*, *de raptor. c. lege* 1. §. *beatus*, *dist.* 10. *c. una sola*, *c. quod Deo*, *c. secundum*, 33. *qu.* 3. Gregorius VII. in Synodo Romana anno incerto, *c.* 20. ibi: „ Si conjugatus vult monachus fieri, ex consensu mulieris fiat, ita ut illa fiat monacha, vel professeatur castitatem; quia eo vivente monacho, nunquam habebit alium: similiter de muliere. Si quis itorum prævaricator fuerit mandatorum, excommunicationi subjaceat. “ Refert Ant. Augustin. *in epit. jur. l.* 9. *tit.* 11. Concil. Abrincense tempore Alex. III. *c.* 20. „ Vir ad religionem non transeat, uxore in sæculo remanente, vel conversi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint. “ Illustrant ultra congestos a Garanna, & Barb. *hic*, idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 10. *n.* 45. & *de jure Eccles. l.* 1. *c.* 33. *n.* 126. & *c.* 35. *n.* 12. & *c.* 42. Basil. *de matr. l.* 9. *c.* 11. 12. *&* 13. & *l.* 10. *c. fin.* Lantdmet. *l.* 2. *de veteri mon. c.* 102. Bellar. *t.* 1. *controv. l.* 2. *de mon. c.* 37. Acunna *in c. assumi*, *d.* 28. & *in c.* 14. *d.* 32. & *in c. Episcopus*, 77. *dist.* Espenceus *l.* 6. *de voto continentiæ*, *c.* 1. Azor. *t.* 1. *instit. l.* 12. *c.* 1. D. Nicolaus de Castro *in* §. 1. *Instit. de empt. n.* 68. Tondutus *resol. can. c.* 116. Vvading. *ad opera D. Francisci*, *fol.* 246. Gazæus *in notis ad Cassianum*, *collat.* 21. *c.* 9. fuse Thomas Hurtado *t.* 2. *de resident. resol.* 1. *per tot.* Cujacius *in Novella* 22. *Justin.* Balboa *in c. Gaudemus*, *n.* 178. *de divort.* P. Gregor. *l.* 3. *partit. tit.* 2. *c.* 4. Joannes Dartis *ad Decret. in* 27. *qu.* 2. Probant conclusionem hujus textus D. Aug. *ep.* 45. ibi: *Nam & vovenda talia non sunt a conjugatis*, *nisi ex consensu & voluntate communi*. Illustrat Fabrotus *in l.* 52. *tit.* 3. *l.* 1. *parat. Balsam.*

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione expendam caput 9. collationis 21. Cassiani, in quo singulare Abbatis Theonæ factum narratur, qui dimissa uxore, etiam invita, & reluctante, ad eremum, & monachatum se contulit, rationibus illis motus, quas refert Cassianus per hæc verba: „ Cumque hujusmodi obsecrationibus jugiter persistenti conjux durissima non præberet assensum, seque diceret solatio maritali pro ætatis suæ flore penitus abstinere non posse, ac proinde si quid deserta ab eo criminis admisisset, illi potius adscribendum, qui conjugii fœdera dirupisset. Et hæc ille, cum diu conditionem naturæ prætendisset humanæ, quam fragilem, & incertam; periculosumque esse carnalibus desideriis, & operibus diutius implicari, adjiciens adstruebat, non licere cuiquam ejus se boni extorrem facere, quod didicisset; majorisque esse noxæ despicere cognitam bonitatem, quam incognitam non amare: proinde se jam reatu etiam prævaricationis involvi, si inventis tam præclaris, tamque cœlestibus donis, terrena, ac sordida prætulisset. Ad omnem saneajebat ætatem, omnemque sexum perfectionis magnificentiam pertinere, & diversa Ecclesiæ membra ad conscendendam sublimium meritorum celsitudinem provocari, dicente Apostolo 1. ad Coriothios cap. 9. Sic currite, ut comprehendatis: nec propter lentorum, & segnium moras, paratos, atque alacres debere substistere, cum rectius sit, ut desides a præcurrentibus incitentur, quam ut properantes a desidentibus obligentur. Proinde statutum sibi dicebat, decretumque esse secundum illud Matthæi, cap. 18. *renunciare sæculo*, ac *mori mundo*, ut vivere posset Deo: & si hanc beatitudinem nequeat obtinere, ut cum socia sua in consortium transeat Christi, malle se vel cum unius membri dispendio salvum fieri, & velut debilem introire in regnum cœlorum, quam cum soliditate corporis condemnari, ut probatur ex Deuteron. cap. 2. ex Matthæi cap. 19. & Exodi cap. 20. Adjiciebat autem etiam ista, dicens: Si Moyses pro duritia cordis dimitti permisit uxores, quare hoc non finat Christus pro desiderio castitatis, præsertim cum idem Dominus Lucæ cap. 14. & Matthæi cap. 19. inter ceteras affectiones (idest patrum, & matrum, ac filiorum, quibus omnem reverentiam, non solum lex, sed etiam ipse præceperat exhiberi; tamen pro nomine suo, ac desiderio perfectionis non solum contemnenda simpliciter, sed etiam odio habenda esse decernens,) conjungat eis similiter etiam uxorum nomen, dicens: Et omnis qui reliquerit *domum*, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros: &c. in tantum ergo perfectioni, quam prædicat, nihil patitur comparari, ut illam quoque necessitudinem solvat patris, ac matris, quæ secundum Apostolum ad Ephesios c. 6. primum obtinet in repromissione mandatum. Honora scilicet patrem, & matrem (secundum Matthæum ubi supra) quod est mandatum primum in repromissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram: eamque despui pro suo amore præcipiat. Evidenter itaque sicut eos Evangelicus sermo condemnat, qui non interveniente adulterii crimine *uxoria vincula* difrumpunt, ita ob amorem Christi, & desiderium castitatis, his qui jugum carnale rejecerint, etiam centupla præmia promittit. Quapropter si fieri potest, ut ad hanc optatissimam mihi partem, accepta tamen ratione flectaris, scilicet ut Domino servientes, pœnam gehennæ pariter evitemus, charitatem conjugii non refuto, imo etiam majore adhuc dilectione complector: agnosco enim, & veneror adjutricem meam Domini mihi sententia deputatam, & indirupto eidem fœdere charitatis in Christo cohærere non respuo, nec a me separa, quod Dominus mihi primæ statim conditionis lege conjunxit, dummodo sis, & ipsa, quod conditor esse te voluit. Si vero non adjutorium esse volueris, sed in deceptionem, & adminiculum te non mihi, sed adversario *malueris* exhibere, atque ob hoc attributum putas conjugii sacramentum, ut te huic, quæ ingeritur, fraudans saluti, insuper etiam me a discipulatu retrahas Salvatoris: ita illam Abbatis Joan. imo Christi ore prolatam sententiam viriliter apprehendam, ut me a spirituali bono nulla carnis avellere possit affectio. Qui enim, inquit, non odit patrem, & matrem, &c. Lucæ cap. 14. adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus. Cum ergo his, atque hujusmodi verbis mulieris non flecteretur intentio, & in eadem obstinationis duritia permaneret: Si ergo (inquit B. Theonas) te abstrahere a morte non possum, nec tu me separabis a Christo. Tutius est autem mihi cum homine, quam cum Deo habere divortium. Aspirante itaque gratia Dei, diffinitionis suæ executionem instanter aggressus est, nec intepescere per aliquam moram desiderii sui passus est ardorem: nam confestim omni mundana facultate nudatus, ad monasterium pervolavit, ubi in brevi tanto splendore sanctitatis, & humilitatis enituit, ut beatæ memoriæ

Joanne ad Dominum ex hac luce migrante, sanctoque Helia viro, qui haud minor decessore suo fuit, similiter decedente, tertius Theonas universorum prælectus judicio, in Diaconiæ eis dispensatione successerit." Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam vir caput est uxoris, ita ut omni jure, divino, civili, & ecclesiastico illi subdita sit, ut docet D. Augustinus *in c. est 33. q. 5.* ibi: „ Est ordo maritalis in hominibus, ut serviant fœminæ viris, filii parentibus." Et *c. hæc imago, 32. q. 5. & l. nulla, de suis, & legit. l. 4. §. mulieris, ff. de usu, & habit.* Unde fœminæ viros Dominos vocant, *l. Lucius 88. §. 2. ff. de legat. 2.* late illustrant Pinzda *de rebus Salomonis, c. 3. §. 9.* Robertus *l. 1. rerum jud. c. 10.* Scotus ad Senecam *l. 1. controv. 6.* Cujacius *in l. in multis, ff. de statu homin.* Marquez *in gubern. c. 31. §. 4.* Tiraquellus *in l. 5. connub.* Mexia *de vera gloria, l. 2. c. 1.* Simanchas *l. 1. de Republica, c. 1.* Carballo *in c. Raymundus, n. 234.* Gentilis *de bonis maternis, c. 1.* Junius *polit. q. 13.* Hunnius *ad Trentlerum, vol. 1. thes 5. disput. 2.* Giurba Messan. *c. 3.* Ant. Hothomanus *de ritu nupt. c. 23.* Lælius Mancinus *l. 1. de triplici juris collat. c. 9.* Ergo sicut absurdum est, dominum, aut patrem servi, seu filii voluntatem exquirere ad ingressum religionis, ita & maritum consensum uxoris petere, ut convertatur ad religionem.

4 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est conjuges posse vovere castitatem matrimonio adhuc rato, vel consummato. De voto emisso matrimonio rato emisso, agemus infra *in c. 2.* De voto emisso matrimonio jam consummato, agit in præsenti Alex. III. & statuit, nisi consentiente uxore, & religionem similiter professente, non posse virum religionem ingredi. Cujus constitutionis ratio provenit ex reciproca potestate, quam conjux habet in alterum conjugem quare altero renuente, non potest statum mutare, privando conjugem jure quæsito; nam ut ait D. Paulus *1. ad Corinth. c. 7. vers. 4.* „ Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter, & vir corporis sui potestatem non habet; sed mulier; nolite ergo fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ut vacetis orationi." Ubi D. Chrysostomus *t. 4. hom.* hæc subjungit: „ Quid hoc est? ne contineat, inquit, mulier invito marito, nec maritus nolente uxore. Et recte dixit (*subjungit paucis interpositis*) Nolite fraudare: fraudationem hic, & debitum superius appellans, ut dominii ostenderet incrementum; altero enim invito continere, est alterum privare; volente autem, minime; non enim si me persuaso ex meis aliquid acceperis, dico me fraudari: aut privari postquam enim copulatione conjugii, viri, ac mulieris unum corpus efficitur, ut ad primos mundi sponsos dixit Dominus Geneseos cap. 2. vers. 24. in conjuge renuente castitatem profiteri remanet media pars eam professentis: cujus individuæ societatis consideratio movit sanctum Gregorium, ut cuidam Agathosæ suum maritum jam monachum consecratum reddi præciperet, dummodo absque ejus culpa, aut consensu ab ea recederit, ut religionem professeretur: nam non potest, inquit Sanctus, quispiam conjugum ex parte ad Religionem converti & ex parte in sæculo remanere." Facit D. Hieronym. seu mavis cum aliis, Paulinus Nolanus Episcopus, *ad Celantiam matronam, de institutione matrisfamilias*, ibi: „ Periculose promittitur, quod adhuc in alterius potestate est, nec est grata donatio, si unus offerat rem duorum." alias enim facile daretur occasio conjugi remanenti in sæculo adulterium perpetrandi. D. Augustinus ad Editiam *ep. 199.* ibi: „ Nam si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi reddere debitum cogeretur: & illi Deus imputaret ad continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati." Et *c. secundum, 33. q. 5.* Recte ergo docetur in præsenti, uxore non consentiente, non posse virum religionem profiteri: & si de facto ingrediatur, adeo professionem nullam esse, ut ipse discedere possit, & mortua uxore aliud inire conjugium, *c. quidam, c. placet, c. accedens, hoc tit.* ubi dicemus. Ex his etiam provenit, nec pœnitentiam solemnem, quia in ea castitas vovebatur, & quodammodo status religiosus pro eo tempore profitebatur, nisi ex consensu conjugis alteri conjugi olim fuisse impositam, ut probatur *in can. Conc. Illib.*

5 Quid si consentiat conjux.

Consentiente autem conjuge alius potest castitatem promittere, religionemque profiteri, ut probatur ex juribus supra pro illustratione conclusionis adductis, & ex D. Basilio *in qq. fuse explicatis, q. 12.* ibi: „ Eos, qui in conjugio matrimonii ad talem vitam accedunt, percontari oportet, an ex consensu hoc faciant." D. Gregorius *l. 9. ep. 39. ad Theotist. Patriciam*, ibi: „ Si vero utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit." Quod etiam firmatur exemplis, & ratione. Exemplis eorum, quos recte fecisse, eo quod ex consensu continentiam voverint, nullo modo negari potest, cum miraculis claruerint, & ut Sancti ab Ecclesia venerentur. Primum exemplum est Deiparæ Virginis Mariæ, & sancti Sponsi ejus Joseph, inter quos verum conjugium intercessisse, constat ex Evangelio D. Matthæi *c. 1.* ibi: *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et ibi: *Joseph vir ejus.* Late probabimus *in c. super, de cond. appos.* Et tamen ex mutuo consensu perpetuo continentiam servarunt. Unde B. Augustinus de consensu Evangelist. *c. 1.* ait: „ Hoc exemplo magnifice insinuatur fidelibus conjugatis etiam servata pari consensu continentia, posse permanere conjugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu." Aliud exemplum Amonis monachi, qui cum uxore virgine ex consensu semper virgo permansit, refert Palladius *in hist. Lausiaca, c. 8.* Idem de sanctis Paulino, & Tharasio refert D. Aug. *ep. 32.* etiam sanctus Maturnianus, & sancta Maxima similiter vitam egerunt, teste Victore Uticensi *lib. 1. de persec. Vandal.* Sanctus Eduardus Rex Angliæ, qui ob perpetuam castitatem cum conjuge servatam post centum a morte annos inventus fuit integer, adeo ut nec barba in sepulchro decidisset, referente Surio *t. 2. Martyrologii.* Alphonsus II. Rex noster Legionis, ob eandem continentiam dictus cognomento *el Casto.* Volaterranus *lib. 2. Antropolog.* Sanctus Henricus I. Imperator, & sancta Cunegundis, de quibus Krantzius *l. 3. Saxoniæ, pag. 32.* Boleslaus cognomento Pudicus, teste Volaterrano *l. 4.* Sancta Vertilia virgo, ut ex Blondo probat Gibal. *de clausur. disq. 3. c. 4. n. 8.* Sancta Anastasia virgo Romana apud plissimum; & doctissimum Aloysium de Granada *in Symbolo fidei, 2. p. c. 28. pag. 213.* Quæ exempla adversus spurcos hæreticos nostri sæculi attulit doctissimus Bellarminus *t. 1. controv. l. 2. de monachis, cap. 37.* quem transcripsit Laurentius Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Matrimonium, pag. 323.* Aliaque exempla congesserunt Rosweidus *in Onomast. verbo Continentia*, Raderus *1. p. Virid. 17. Novemb.* Bozius *l. 11. de signis eccl. c. 6.* Spinellus *tract. de virgin.* Ludovicus Vives *in instit. Christ. mulier. c. 5.* Theophilus *t. 4. l. 6. sect. 2. c. 7.* Espenceus *l. 1. de contin. c. 11. & l. 6. c. 3.* Ratione etiam firmatur hæc assertio: nam divortium bona gratia, prout ajunt Consulti *in l. & ideo 62. ff. de don. inter, l. sed & si maritus 14. §. sed & si, ff. qui & a quibus, l. un. §. penult. C. de rei uxor. action.* vel amica separatione ut loquitur Ter. *de monogam.* id est, cum communi consensu solvitur matrimonium, interprete Anastasio *in l. si constante 9. C. de repudiis*, fiebat variis ex causis, quas refert Justinianus *in Novel. 22. c. 4. Novel. 140. c. 1.* inter eas enumeratur facerdotium, ita ut facerdotii causa ut maritus posset Deo sacrificium offerre; divortium bona gratia admittebatur, *l. vitricus 60. §. 1. cum seq. ff. de don. inter*, ibi: „ Divortii causa donationes inter virum, & uxorem concessæ sunt: sæpe enim evenit, ut propter facerdotium, vel etiam sterilitatem, vel senectutem, aut valetudinem, aut militiam satis commode retineri matrimonium non possit; & ideo bona gratia matrimonium dissolvitur," Quæ verba de facerdotio Gentilium, apud quos facerdotes Cereris dimissis uxoribus cœlibem vitam agebant, teste Tertul. *l. de monog.* accipiunt Cujacius, & Gothofredus *in novel. 22. c. 5.* Revardus *l. 1. conject. c. 2.* Pancirola *l. 2. var. c. 52.* Sed eos refellit D. Nicolaus de Castro *in §. 1. Inst. de empt. & vend. n. 68.* ex eo, quia generalia illa verba non debent restringi ad unum, vel aliud facerdotium; quare ipse existimat Tribonianum verba illa, *Uti propter facerdotium*, apposuisse dum respiceret ad dictam Novellam 22. Justin. *c. 4.* & ut Hermogenianum consonum Justiniano redderet, ea verba adjecisse. Sed his sententia omissis, verius dicendum est, textum illum referendum esse ad facerdotium Christianorum, & legis gratiæ; nam cum Hermogenianus floruisset temporibus Alexandri Severi, essetque Christianus, ut in ejus vita refert Joannes Bertrandus *de Jurisperitis fol. 130.* dixit, propter facerdotium divortium fieri posse bona gratia, idest dissolvi matrimonium quoad thorum, & cohabitationem; quod genus divortii jure civili admissum, & male productum etiam ad dissolutionem matrimonii quoad vinculum, *l. 32. §. fin. C. de Episc. & cler. Novel. 22. c. 5. 117. c. 12. 123. cap. 40.* usitatum sequentibus sæculis fuisse, constat ex veteri formula Marculfi *l. 2. c. 30.* Ultra consensum conjugis desideratur etiam pro distinctione ætatis, ut si juvenis est, in quo suspicio incontinentiæ dari potest, etiam religionem ingrediatur, *c. Agathosa 27. q. 2. c. qui uxorem 33. q. 5. c. cum hi, c. uxoratus, hoc tit.* amplius & licentia Episcopi desideratur, *c. sicut 27. q. 1.* non quia alias nulla reddatur professio, sed quia illicita erit, non petita licentia ab Episcopo, ut late docet varios casus resolvens Th. Hurtado *de resid. d. l. 3. resol. 1. per tot.* Si autem senex est, idest ejus ætatis, in qua nulla suspicio incontinentiæ adsit, votum castitatis emittere debet, ut in hoc textu docetur ibi: *Aut perpetuæ castitatis votum omiserit, c. cum sic, c. uxoratus, hoc tit.* Sed si uxor adulterium commiserit propria auctoritate, potest vir religionem ingredi, ut probat Aravio *in decis. mor. tr. 3. q. 26.*

6 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ex facto Abbatis Theonæ, qui post lapsum quinquenii tempus, quo cum sua conjuge in matrimonio vixerat, ad monasterium, reclamante uxore confugit. Nam supponimus in eo peculiarem aliquam divinam inspirationem interveniſſe; vel impellentem ipsum ad id faciendum, vel actum ipsum comprobantem; idque præter ordinem, & legem, ut haberemus quod miraremur, non quod imitaremur. Nec fundamenta, quæ adducit Theonas aliquid faciunt. Non quod de libello repudii expendit; nam potius verum est, Dominum nunquam permisisse uxorem dimittere, & aliam ducere, ut late probavi *in cap. .*.. *Concilii Illib.* Minus obstant vera illa; quibus Dominus patrem, matrem, uxorem, aut filios, aut agros relinquentibus centuplum promittit in hoc sæculo, & in altero vitam æternam, quæ non ita sunt accipienda, inquit Chrysostomus *ep. 89. qu. 4.* hunc locum enarrans, ut per ea nuptiæ intelligantur divellendæ, aut dirimendæ, nisi forte cum utriusque conjugis consensu: & B. Augustinus, " In his, quæ Dominus admittenda mandavit, etiam uxor commemorata est, *inquit*: Quid sibi ergo volunt ista præcepta, non enim possunt inter se esse contraria, nisi quia occurrit aliquando necessitatis articulus, ubi aut uxor dimittatur, aut Christus: ut alia omittam, si ipsi uxori maritus displicuerit Christianus, eique proposuerit, aut a se divortium, aut a Christo. Hic ille quid eligat, nisi Christum, ut dimittat uxorem laudabiliter propter Christum. Ambobus quoque Christianis Dominus præcepit, ne quisquam uxorem dimittat, excepta causa fornicationis: ubi autem quælibet ex eis persona infidelis est, consilium Apostoli attendatur, ut si fidelis consentit habitare cum viro infideli, vir non dimittat uxorem; similiter uxor fidelis virum, si cum illo habitare consenserit. Quod si infidelis, inquit, discedit, discedat; non est servituti subjectus frater, aut soror in hujusmodi: ideſt: si infidelis noluerit esse cum conjuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem ne ita se subjectum deputet servituti, ut ipsum dimittat fidelem, ne conjugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atque parentibus, hoc de fratribus, & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos cum proponitur ista conditio, ut Christum dimittat, si illos secum esse desiderat." *Hæc eo loco Aug. In quibus verbis dilucide exponit, quomodo intelligi debent illæ scripturæ, quibus admonemur, ut parentes, fratres, cognatos, uxores, insuper & animam nostram odio profequamur. Nec obstat difficultatis augmentum; nam licet caput uxoris sit vir, in conjugio tamen quoad potestatem corporis æqualis est conditio, nec vir corporis sui potestatem habet, sed uxor: ideo sine ejus consensu eam privare jure quæsito non valet.*

CAPUT II.

Idem a *Salern. Episcopo.*

VErum post consensum legitimum de præsenti licitum est alteri, altero ita repugnante, eligere monasterium, sicut quidam etiam *b* Sancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnalis commixtio non intervenerit, & alteri remanenti, si commonitus continentiam servare noluerit, licitum esse videtur, ut ad secunda vota possit transire, quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, & alter in sæculo remanere.

NOTÆ.

1 a *Salernitano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* & adjicitur, *pars capitis Licet*; unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in c. licet 3. de sponsa duor.* ubi extat integra constitutio, & refertur post Concil. Later. *p. 55. c. 1.* De Salernitana diœcesi egi *in c. 1. de offic. jud.*

2 b *Licet sancti.*) Veluti sancta Thecla, quam ante matrimonii consummationem S. Paulus a nuptiis revocavit, ut referunt D. Ambrosius *l. 2. de virginibus*, Epiphanius *hæresi 78.* Similiter S. Alexius prima nocte nuptiarum uxorem relinquens peregre profectus est, perpetuoque castam vitam duxit, ut tradit Simeon Metaphrast. *in ejus vita*; qui idem refert de sanctis Euphrasia, & Cæcilia: & D. Augustinus *l. 8. confess. c. 6.* scribit, duos milites lecta D. Antonii vita, relictis sponsis vitam monasticam professos fuisse: & D. Gregorius *dialog. 3. c. 14.* refert Gregorium virginem pari constitutis ad Monasterium Monialium confugisse. Quæ & alia exempla referunt Bellarminus *t. 1. l. 2. de monach. c. 38.* Espenceus *l. 6. de voto contin. c. 4.*

COMMENTARIUM.

3 EX hoc textu talis communiter deducitur assertio: *Matrimonio contracto, sed nondum consummato, potest alter conjugum etiam alio invito religionem ingredi, & remanens in sæculo potest ad secundas nuptias transire.* Probant eam textus *in c. desponsatus, c. scripsit, §. ecce, 27. q. 2. c. ex parte 14. c. ex publico, hoc tit. cap. committimus, de spons. extrav. antiqua, de voto*, Trident. *sess. 24. can. 6.* Illustrant ultra congestos a Garanna, & Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *l. 1. de jure Eccles. c. 42. n. 10.* Petrus Gregorius *l. 3. partit. tit. 21. c. 6.* Espenceus *l. 6. de voto contin. c. 4.* Bellarm. *de monachis, lib. 2. c. 38. per tot.* Tondutus *resol. canon. c. 116.* Hurtado *de resid. t. 1. l. 3. resol. 3.*

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Matrimonium consummatum per professionem regularem non dissolvitur, ut superiori commentario probavi; quia auctoritate humana non possunt separari, quos Deus conjunxit, juxta Evangelium D. Matthæi, *c. 19.* quod refertur *in c. quos Deus 33. q. 2. c. 2. de transl. Episc.* Sed eadem ratio militat in matrimonio rato non consummato: quod verum sacramentum est novæ legis, *c. debitum, de bigamis, c. ad abolendam, de hæret.* Trid. *sess. 24. de matr. c. 1.* matrimonium enim ratum non differt a consummato ulla substantiali differentia, quia copula carnalis actus quidam est conjugii, non ejus essentia. Igitur sicut matrimonium consummatum non potest dissolvi quoad vinculum per professionem regularem, ita nec ratum. Augetur primo hæc difficultas ex eo: nam per contractum matrimonii quilibet conjugum acquirit potestatem in alium ad usus conjugii, juxta illud Pauli *1. ad Corint. c. 7. Vir non habet potestatem sui corporis:* quod refertur *in cap. 3. hoc tit. c. non debet, de consan. & affin.* sed sic est, quod qui non habent potestatem sui corporis, non possunt ad Religionem converti, *c. manifestum, 33. q. 5.* ergo matrimonio rato, licet nondum consummato, non licet uni ex conjugibus, altero invito ad Religionem transire. Augetur secundo hæc difficultas, nam votum castitatis æque solemnizatur per susceptionem sacri Ordinis, ac per professionem regularem, ut probatur *in c. un. de voto, in 6.* sed per susceptionem sacri Ordinis non dissolvitur matrimonium ratum, & non consummatum, *extrav. antiqua*, Joannis XXII. *de voto*: ergo nec per professionem regularem dissolvitur. Tandem fulcitur hæc difficultas, nam regula juris est, quod semel placuit, amplius displicere non posse, *c. quod semel, de reg. jur. l. 6. l. sicut, C. de oblig. & act.* & quod nemo potest mutare consilium in alterius præjudicium, *c. mutare, de reg. jur. l. 6. l. nemo potest, ff. eod. tit.* ergo matrimonio rite celebrato, non licet uni ex conjugibus, altero invito mutare consilium, & religionem profiteri.

5 De matrimonio rato.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, matrimonium du-

plici modo posse considerari; aliud enim est matrimonium legitimum, quod legitimo tantum constat consensum, quale esse potest apud infideles, ut probavi *in c. fin. de transf.* aliud vero est ratum, sed non consummatum: tale est matrimonium fidelium per verba de præsenti celebratum, copula non secuta, tandem consummatum dicitur post copulam secutam. Referunt hanc distinctionem Gratianus *ad c. fin. 28. q. 1.* Covar. *2. p. de sponsi. c. 1. §. un. n. 4.* Circa matrimonium tantum legitimum, & ratum, illud tantum notandum est, quod vinculum matrimonii rati est longe firmius, quam matrimonii legitimi, quia constat duplici vinculo; alio naturali, quod respicit ipsam contractus naturam, & fic obligat conjuges ad individuam vitam, ut docetur *in princ. Inst. de patria potest.* altero sacramentali, quod consurgit ex matrimonio, in quantum est signum rei sacræ, & unionis Christi cum Ecclesia; & hoc respectu strictius obligat. Abbas *in præsenti, & in c. ex publico, hoc tit.* Cajetan. *opusc. 27. q. 25. vers. Quoad primum.* Contra vero matrimonium legitimum habet solum vinculum naturale, quia deficit in eo ratio sacramenti, licet late sacramentum appelletur *in d. c. fin. de transm. c. gaudemus, de divort.* Et licet prædictum sacramenti vinculum detur tam in matrimonio rato, quam in consummato, diversimode tamen in uno, atque alio viget. In priori enim dissolubile est, in secundo vero indissolubile pro tota conjugum vita. Cujus differentiæ ratio provenit ex eo, nam cum hoc sacramenti vinculum non aliunde consurgat, quam ex divina institutione, qua matrimonium fuit institutum velut signum unionis Christi cum Ecclesia, juxta illud Pauli *ad Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est in Christo, & Ecclesia*: & matrimonium ratum solum significet unionem cum anima fideli per charitatem, *c. debitum, de bigamis*; recte fit, ut sicut unio hæc est dissolubilis per peccatum lethale, ita sacramenti vinculum in tali matrimonio sit omnino dissolubile; secus autem in matrimonio consummato, quod sicut propter corporis commixtionem designat illam mirabilem, & indissolubilem unionem Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem, juxta illud Joannis, *Verbum caro factum est*, quod refertur *in d. c. debitum*: ita plane vinculum sacramenti in eodem matrimonio manet omnino indissolubile; æquum enim erat, ut figura respondeat figurato, & docet hoc auctoritas illa Christi Domini, *quos Deus conjunxit, &c.* quæ verba non sunt intelligenda de matrimonio rato, sed solummodo de consummato; tum quia id facile deducitur ex illis verbis: *Erunt duo in carne una.* Tum quia Summus Pontifex ita locum illum explicavit *in c. ex publico, ad finem, hoc tit.* cui summa fides est adhibenda, *c. quam vetus 24. qu. 1.* etsi nimis audenter Sotus *in 4. dist. 27. q. 1. art. 4.* notaverit Pontificem, eo quod prædicta verba Christi Domini tantum de matrimonio consummato acceperit.

6 Matrimonium ratum quomodo dissolvatur.

Quibus præmissis asserendum est contra Magdeburgenses, & Kemnitium, & Erasmum, qui tenuerunt matrimonium ratum non posse dissolvi per professionem regularem, quos refellit Bellarmin. *t. 1. contr. l. 2. de monac. c. 38. per tot.* matrimonium ratum dissolvi etiam quoad vinculum per ingressum religionis, non ex ea ratione, quam aliqui adduxerunt, videlicet matrimonium tantum consummatum absolute dici matrimonium, *ex c. non est dubium, cum seq. 27. q. 2.* & ita illud solum esse indissolubile lege divina, nam licet matrimonium ratum non dicatur perfectum perfectione accidentali, quæ consistit in ejus usu ad ipsius finem, hoc est ad prolem suscipiendam, *d. c. non est dubium*, qui textus ita est intelligendus; tamen est perfectum perfectione essentiali, *l. nuptias, ff. de reg. jur. c. cum locum, c. cum apud, hoc. tit.* Proinde est indissolubile lege divina, ut docent Theologi *in 4. d. 26.* Nec obstat textus *in c. cum Societas 27. q. 2.* ubi docet Papa societatem nuptiarum ita a principio esse institutam, ut propter commixtionem sexuum non haberent in se conjunctionis Christi, & Ecclesiæ sacramentum. Nam omissa sententia Concilii, qui expungit negationem, quod sequitur Cov. *de sponsal. 2. p. c. 7. §. 4.* Guttier. *l. 1. canon. c. 17. n. 23.* dicendum est cum Germonio *l. 2. animal. c. 3.* illa verba es-

se referenda ad significationem unionis hypostatice Christi cum Ecclesia; ut sensus sit, quod sine commixtione sexuum matrimonium non habet in se præsentationem unionis Christi cum Ecclesia: non tamen exinde deducitur, verum sacramentum non esse, ut Innocent. III. docuit *in d. c. debitum, de bigamis*. Quod jus ita dissolvendi matrimonium non solum ab Ecclesiastica institutione provenire verum & divina auctoritate niti, qua privilegium hoc concessum est statui religioso, constat *ex d. c. ex parte, h. t. extrav. Antiquæ, de voto*: unde plures divina revelatione hoc jure usos fuisse, ex variis historiis referunt Espenceus *l. 6. de voto contin. c. 1.* Bellarm. *lib. 2. de monachis, c. 38.* De S. Thecla Epiphanius *hæresi* 80. de S. Alexio Metaphrastes *in ejus vita*: de Gregoria Virgine D. Gregorius *l. 3. dial. 14.* Requiritur tamen, ut matrimonium ratum dissolvatur per ingressum religionis, quod aliter ex conjugibus profiteatur religionem approbatam, ut probat Basilius *l. 9. de matr. c. 6. per totum, qui c. seq.* agit de religiosis Ordinum Militarium, & distinguit inter Equites Melitenses Ordinis S. Joannis Hierosolymit. & alios diversorum Ordinum; ita ut per professionem emissam ab Equitibus Hierosolymit. matrimonium dissolvatur; secus vero pro professionem emissam in aliis Ordinibus Militaribus, quia in eis professionem emittentes, non absoluram, sed conjugalem castitatem promittitur, quæ recte stare potest cum matrimonio. Dissolvitur etiam matrimonium ratum per vota, quæ emittunt Tertiariæ S. Francisci collegialiter viventes: secus vero si in propriis domibus degant, ut probant Sanch. *de matr. l. 2. disp. 8.* Basil. *eodem tract. l. 9. c. 6.* non autem dissolvitur matrimonium ratum per vota simplicia castitatis, etiam quæ emittuntur a Patribus Societatis Jesu post biennium novitiatus. Sanch. *lib. 2. de matrimon. disp. 8.* Suarez *tom. 4. de relig. l. 4. c. 2.* Ratio est, quia hæc vota simplicia in Societate emissa constituunt quidem statum religiosum, & personas ita voventes inhabiles reddunt ad sic contrahendum, ut probabimus *in tit. qui clerici, vel vov.* non autem inducunt professionem solemnem, neque ab aliquo Pontificio decreto habent potestatem dirimendi matrimonium ratum, ut contingit in ordine sacro, qui non dirimit vinculum contracti matrimonii, sed contrahendi. Circa tempus vero, intra quod conjuges facultatem habent ingrediendi religionem invitis conjugibus, extat expressa decisio textus *in c. ex publico, h. t.* ubi asseritur intra duorum mensium spatium licere conjugi ad religionem transire: quod bimestre computari debet a die contracti matrimonii, non a die solemnis benedictionis nuptialis; & currit de momento ad momentum. Basilius *d. lib. 9. de matr. c. 9.* Nec si alter ex conjugibus ingrediatur religionem, non potest in sæculo manens statim ad aliud matrimonium transire, sed expectare debet annum probationis a Tridentino præscriptum *sess. 25. de reg. c. 15.* ut professio emittatur: & quia ex decreto ipsius Concilii nemo potest ante decimumsextum annum professionem facere, si conjux in anno pubertatis Religionem ingrediatur, debet alter expectare tempus illud, ut professio fieri possit. Henriq. *lib. 12. summæ, c. 5. n. 11.* & si pendente biennio, etiam per vim matrimonium fuerit consummatum, jam non potest dissolvi per ingressum religionis. Sanch. *lib. 2. de matr. disp. 21.* Et quia de matrimonio rato dissolvendo agimus, non omittam, etiam illud dissolvi posse per summum Pontificem. Ratio est, quia Summus Pontifex habet potestatem ad ea omnia, quæ necessaria sunt ad conveniens regimen Ecclesiæ: sed dissolutio matrimonii rati sæpe expediens est: ergo competit ea facultas Pontifici. Probant rationibus, & exemplis Sanch. *lib. 2. de matr. disp. 14.* Lessius *lib. 2. de justit. c. 40. dub. 19.* Diana *p. 8. tr. 1. ref. 62.* Ægidius Coninck 3. *p. disp. 26. dub. 3.* Rebellus *lib. 2. de just. 2. p. q. 15. sect. 3.* Suarez *de relig. tract. 7. lib. 6. c. 17. num. 21.* Vasquez. 1. 2. *q. 165. c. 7.*

7 Traditur ratio decidendi.

Unde jam apparet ratio præsentis assertionis, quæ ex eo provenit, quia in matrimonio duo desiderantur, videlicet conjunctio animorum, qua charitas significatur, & quæ consistit inter Deum, & animam justam, & conjunctio corporum, quæ significat unionem Christi cum Ecclesia per assumptionem humanitatis, *d. c. debitum, de bigam.* Unde cum animorum conjunctio spiritualis sit, commixtio autem corporum conjunctio corporalis, juxta textum *in c. omne 27. q. 2.* sequitur, ut sicut conjunctio corporalis, idest commixtio, quæ fit per copulam matrimo ialem, morte corporali tantum dirimitur, *c. licet, 32. q. 7.* docent Theologi *in 4. dist. 27. art. 5.* Victoria *in summa, tit. de matr. q. 304.* Covar. 2. *p. de sponsa. c. 7. §. 4. n. 8.* ita etiam conjunctio animorum dissolvitur morte spirituali, per professionem regularem, quæ censetur mors spiritualis, *c. placuit 2, 16. q. 1.* docet D. Thomas *in 4. dist. 27. q. 1. in resp. ad 1. q. & in resp. ad 3.* Accedit, quia omnis obligatio potest commutari in bonum evidenter melius, si non sequatur tertii præjudicium considerabile, *c. pervenit 3. de jurejur. c. scriptum, de voto.* Constat autem, statum religiosum evidenter meliorem esse matrimonio. Insuper non sequitur tertii præjudicium, cum persona conjugis illæsa maneat, & cum facultate contrahendi aliud matrimonium: igitur licebit utrique conjugi, vel alteri ex eis, alio etiam invito, ad religionem transire: nec tunc dissolvitur vinculum matrimonii, tam humana, quam divina auctoritate, ut docetur *in c. scripsit 27. q. 2. cap. ex parte 14. hoc tit.* & defendunt Covarr. *2. p. desponsa. c. 7. §. 4. n. 6.* Guttier. *lib. 1. canon. c. 17. n. 26.* Matienzo *in reb. tit. 1. lib. 5. recopil. gloss. 1. n. 69.*

8 Traditur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, quam adeo difficilem agnoverunt Sotus *in 4. dist. 8.* Joan. Major ibi: *dist. 27.* Espenceus *lib. 6. de contin. c. 4.* ut docuerint, non posse congruam assignari, cur professione religionis dissolvatur matrimonium ratum, non vero consummatum. Vera ratio differentiæ provenit ex eo, quia in matrimonio consummato datur obligatio perpetuo cohabitandi, & etiam *intervenit* reciproca traditio, per quam uterque conjux tradit alteri possessionem sui corporis ad usum conjugii, ut ait Apostolus *1. ad Corinth. c. 7.* relatus *in c. quidam, hoc tit.* Unde cum corpus viri jam non sit in ejus potestate, quoad matrimonii finem, & e contra; & non possit Deo offerri in religionem per votum corpus, quod non est proprium offerentis, quia non est grata Deo oblatio rei alienæ, *cap. non est putanda 1. q. 1. c. ex transmissa, de decimis*, Sotus *lib. 9. Inst. qu. 3. art. 3.* sequitur, matrimonio consummato non posse conjugem alio invito ad Religionem transire. In matrimonio vero rato licet adsit quædam virtualis promissio, per quam conjuges acquirunt quoddam jus ad petendam possessionem alterius corporis ad finem matrimonii, nondum tamen habet ipsam *possessionem*, & ideo quilibet ex eis potest se Deo per statum religionis tradere, quia dominium sui corporis habet, argumento textus *in l. qui tibi, ff. de his, qui a non dominis*. Quæ ratio expresse deducitur ex præsenti textu, ibi: *Cum nondum sint effecti una caro*; idest non sit adhuc traslata vera, & realis possessio: docent Theologi cum D. Th. *in 4. dist. 38. q. 1. art. 3.* Fortunius Garcia *in c. 1. n. 8. de pactis*, Et probatur hæc differentiæ ratio exemplo venditionis; nam sicut venditio, in qua nulla traditio intercessit, solvitur per secundam, in qua traditio sequuta fuit, *l. quotiens, C. de rei vind.* Ita etiam matrimonium ratum, in quo non est sequuta traditio, dirimitur per traditionem factam Deo in religionem. Nec obstat textus *in c. fin. de sponsa. duor.* ubi docetur, quod contrahens de facto matrimonium cum secunda, superstite prima conjuge, cum qua non fuerat matrimonium consummatum, licet cum secunda sequatur copula, non ideo solvitur primum matrimonium. Nam respondetur, secundam illam traditionem fuisse illicitam, & injustam; quia facta talis fuerat ab eo, qui non poterat alteri mulieri ad finem matrimonii se tradere, *c. gaudemus, de divortiis*. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ab exemplo ejus, qui suscepit sacros ordines matrimonio adhuc rato; quo casu certum est; matrimonium non dissolvi, sicut per ingressum Religionis; quia hoc privilegium, ut videlicet dirimatur matrimonium, non est concessum æqualiter suscipienti sacros ordines, ac professo vitam religiosam, forsan ex eo, quia religiosi per solemnem professionem sæculo mortui censentur, *c. placuit, in fine, 16. q. 1.* nullumque habent velle, aut nolle, cum juxta superioris arbitrium ita vivere debeant, ac si propria voluntate carerent, *c. quorundam, c. religiosos, de elect. in 6.* Insuper semetipsos velut holocaustum offerentes, in totum divino obsequio mancipantur hujus sæculi actibus, & exterioribus bonis renunciantes, *c. cum ad monasterium, de statu monach.* At vero clerici, quantumcumque in sacris Ordinibus sint constituti, remanent adhuc liberi, habentque velle, & nolle, & suorum bonorum dominium retinent, mandoque mortui non sunt, unde cum, ut supra dixi, per mortem spiritualem dissolvatur vinculum matrimonii rati, quod tantum spirituale est; & hæc mors spiritualis non contingat suscipientibus sacros ordines: ideo per susceptionem sacri ordinis non dirimitur matrimonium ratum, sicut per professionem religionis, ut docuerunt Glossa 2. in fine *in d. c. unic. de voto in 6.* Durandus *in 4. dist. 27. q. 2. col. 3.* Sotus *eadem dist. 27. art. 4.* Quod etiam procedit in promotione ad Episcopatum, licet perfectior sit status Episcopi, quam monachi, *c. nisi cum pridem, de renunc.* Nec tunc obstat text. *in c. per tuas, de voto*: cujus solutionem tradit Garanna in præsenti *n. 9.* Nec obstat ultimum argumentum deductum *ex dicta regula quod semel*; nam textus ille procedit, quoties quis temere vult recedere, & mutare consilium sine causa, & in alterius præjudicium: at vero conjux, qui relicto alio conjuges religionem profitetur, ex justa causa, zelo videlicet sanctioris vitæ id facit, & sine alterius præjudicio; *siquidem* potest conjux aliud matrimonium inire.

9 Exponitur can. 17. append. Concil. Later.

Sed supra traditis opponi viderur Alex. III. relatus post Concil. Arelat. *p. 8. can. 17.* in illis verbis: „ Sane quamquam muliere non desponsata, & a viro non cognita liceat ad religionem transire, aliam tamen vir ducere in uxorem non potest. „ Ex quibus verbis expresse deducitur, matrimonium ratum, etiam per professionem in religione emissam non dissolvi; siquidem non licet remanenti in sæculo aliud matrimonium inire. Verum respondendum est, ea verba accipienda esse juxta principium ipsius textus. Ajebat enim ibi Alexander de viro, qui contracto matrimonio rato secundas nuptias contraxit, nulla professione emissa in religione ab alio conjuge; quo casu recte ait Alexander, quod licet matrimonio adhuc rato manente, liceat conjugibus ad Religionem transire; non tamen licet illis secundas nuptias contrahere, quia matrimonii vinculum adest interim dum alter ex *conjugibus* religionem non profitetur; & licet favore religionis permittatur conjugi invito alio ad vitam religiosam transire, non tamen illi licet aliud matrimonium inire.

10 Intelligitur c. committens de sponsi.

Secundo præsenti assertioni opponi potest textus *in c. committens, de spons.* ubi cum proponeretur Alex. III. quod quidam fide data, & juramento firmata promisit, se quamdam mulierem in uxorem ducturum, posteaque statuit religionem ingredi; docet Pontifex, quod ille debet fidem matrimonii adimplere, & postea si voluerit, ingredi. Ex quo textu constat, votum solemne religionis non irritare sponsalia de futuro contracta: ergo multo minus dirimet matrimonium ratum.

ratum. Pro cujus textus expositione Innocent. Felinus, & Panorm. ibi docent, textum illum procedere cum juramentum præstitum est in gratiam alterius: quo casu commutatio non admittitur etiam in melius, nisi parte cui juratum est, satisfacta. Sylvester *in summa, verbo Matrimonium 7. q. 5.* Covar. *de sponsa. 1. p. c. 5. in princ. n. 11.* quos sequitur Garanna *in c. 1. hoc tit. n. 9.* docent verbum illud, *tutus*, esse accipiendum de consilio, non vero de præcepto. Sed eos refellit Balboa *in c. 3. de jurejur. n. 69.* & cum eodem Covar. & aliis recte docet, in ea specie sponsum votum, non professionem emisisse, & tantum deliberasse de ingressu religionis, unde cum obligatio sponsalium adimpleri possit, & postea professio emitti, recte ait Pontifex, tutius esse promissionem juramento firmatam adimplere, & postea Religionem ingredi.

CAPUT III.

Idem a *Pisan. Archiep.*

QUidam intravit monasterium invita uxore: eadem ipsum *b* repetente, coactus est ad eam redire: ea mortua quæris, an ipse cogatur ad monasterium redire, an aliam possit ducere uxorem? Quæstioni tuæ taliter respondemus, quod votum non tenuit; unde ratione voti non tenetur ad monasterium redire. Ulterius vero non potest uxorem accipere; promisit enim, se non exigere, quod in potestate ejus erat; & ideo tenuit votum. Non reddere non erat in ejus potestate, sed in potestate mulieris. Unde *c* Apostolus: Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.

NOTÆ.

a *Pisano*. Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & post Concil. Later. *p. 5. c. 2.* supplendaque est inscriptio, *Villano*, qui successit Balduino anno 1145. & floruit usque ad annum 1156. ut refert Ughel. *tom. 3. Ital. sacra, fol. 560.* de Metropoli Pisana nonnulla adduxi *in c. 8. de temp. ordin.*

b *Repetente.*) Qua actione repeti possit, exposui *in c. 1. de ordin. cognit.*

c *Apostolus.*) *1. ad Corinth. c. 7.*

COMMENTARIUM.

SUpra *in c. 1. hoc tit.* late probavi, non posse conjugem matrimonio consummato, sine alterius conjugis consensu religionem ingredi; & professionem aliter emissam nullam esse, posseque conjugem in sæculo remanentem alium repetere. Unde in præsenti textu quæritur, an votum illud religionis, quod inutile fuit professione nulliter facta, effectum habeat, ut defuncta uxore, quæ eum repetiit, teneatur ad religionem redire, aut castitatem servare, ita ut si secundum contrahat matrimonium, lethaliter peccet: Pro cujus dubii solutione, & præsentis textus expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cum maritus, qui votum emisit, vel religionem professus est, invita uxore id fecit, quo casu mulier cum repetere potest, nec ea defuncta ad religionem redire tenetur, sed votum castitatis, quod in ipso ingressu emittitur, servare debet; & ita non potest aliud matrimonium contrahere, imo nec a prima uxore debitum petere, quia votum valuit, *quatenus voventi præjudicare poterat, c. placuit 12. hoc tit.* Et ita tenetur maritus castitatem servare, non autem paupertatem, & obedientiam, etiam soluto matrimonio; quia cum matrimonio constante talis obligatio nasci non posset, nec mortua uxore convalescere valuit: quæ est vera ratio hujus textus, ut post Panormitanum, & Butrium hic docuerunt Basilius *de matr. lib. 10. c. fin. n. 6.* Garanna *in c. 1. hoc tit. n. 11.* Secundus casus contingit cum maritus religionem professus est, non invita, sed ignorante uxore; quo casu idem dicendum est, ac in antecedenti, videlicet, professionem adeo nullam esse, ut nec defuncta uxore teneatur vir ad religionem redire, quia tantum simplex castitatis votum emisisse creditur. Garanna *d. n. 11.* Basilius *lib. 9. de matr. c. 11. nu. 4.* Et sic casus decidituir *in d. c. placuit, hoc tit.* Et ita exaudienda sunt illa verba ipsius textus; *Redire vero ad sæculum in ejus potestate non erat, sed in potestate mariti.* Quorum verborum sensus est, quod propter maritum, qui ignarus fuerat professionis, mulier frustra religionem profitetur, quia cum una caro vir, & uxor sint, non potest pars una ad Dominum converti, alia in sæculo remanente. Nec professionis nullitas pendet a revocatione conjugis, quia ipso jure nullius momenti est, ut docuerunt *in d. c. placuit*, Panormitanus, & Butrius, & alii congesti a Thoma Sanc. *l. 7. de matr. disp. 34. n. 14.* Nec contrarium probatur in illis verbis ipsius textus: *Et ideo quantum ad ipsum tenuit votum.* Non enim ibi docetur, votum solemne religionis valuisse. Quod contrarium docetur *in vers. Super quo*; sed tantum dicitur, teneri uxorem voto castitatis simplici, quod impedit debitum petere constante matrimonio, & eo soluto novum inire, ut ibi docent Hostiensis, & Butrius *n. 1.* Imo & aliquando evenire potest, ut secundum matrimonium licite contrahere possit, videlicet si votum castitatis emittat dependenter a professione, & habita relatione ad ipsum statum religiosum, ut docet Sanch. *d. disp. 34. n. 3.* Nec etiam obstant verba illa: *Consultius, &c.* ipsius textus, ubi in hoc secundo casu professionis emissæ inscio conjuge, docetur, consultius, & congruentius esse ad monasterium redire; nam ibi consilium potius, quam præceptum continetur, ut docuerunt Sanch. *sup. n. 11.* Sylvester *verbo Divortium, q. 16. casu 3.* & firmatur *ex l. 11. tit. 7. p. 1.* Tertius casus evenit cum professio ab uno ex conjugibus, altero sciente, & consentiente, emittitur; quo casu dicendum est, quod si alia requisita, videlicet professio alterius conjugis, si juvenis est; aut voti emissio, si senex, & Episcopi licentia accedant, juxta tradita supra *in c. 1.* adeo professio valide emittitur, ut nec impugnari possit ab alio conjuge, nec status religiosus unquam deseri ab ipso profitente: si autem prædicta requisita non intercesserint, sed tantum consentiente conjuge alius professionem emittat, licet repeti possit a conjuge in sæculo remanente, si non repetatur, eo defuncto, in religione perfistere cogitur; imo si secundum matrimonium contrahat, nullum est, *c. ex parte 9. c. consuluit 10. hoc tit.* docet Sanch. *d. disp. 33. per tot.* Unde cognoscitur differentia, quæ versatur inter hunc casum, & duo proxime relatos; nam illis professio omnino nulla est, quia nihil habet conjux, quod per eam in monasterium transferat; hoc autem tertio casu per professionem religionis obligatur, licet possit repeti, revocarique a conjuge in sæculo remanente, *d.c. ex parte 9. hoc tit.* repeti tamen potest ab ipso, etsi consensum professioni præstiterit, *ex c. veniens 16. hoc tit.* quia nisi alia requisita intercesserint, conjux consensum præstando non sibi præjudicat. Nec contrarium probatur *in c. Agathosa 21. 27. q. 2.* ubi mulieri repetenti virum suum ad religionem conversum, duo opponuntur. Primo si cum ejus voluntate professionem fecit; secundo si ipsa se mutare permisit, quasi unum ex eis sufficiat, ut mulier repellatur a viri petitione. Nam dicendum est, *quod* ut mulieri repetitio denegetur, duo illa simul concurrere debent, ut ait idem textus ibi: *Sed si hoc repulerit*; ubi aperte ostenditur, duas illas conditiones, consensum videlicet mulieris, & promissionem castitatis, concurrere omnino debere, ut repetitio uxori denegetur: quomodo etiam exponendus est idem textus *in vers. si vero horum*; scilicet ut utrumque concurrat ad excludendam feminam a petitione viri. Similiter etiam ex his accipiendus est textus *in cap. qui uxorem 10. 33. q. 5.* dum docet, quod qui uxorem velari permiserit, hoc est religionem profiteri, aliam non accipiat, sed similiter convertatur: recte enim inquit textus, aliam accipere non posse, quia primum matrimonium solutum non fuerat; sed ad uxorem reverti non prohibetur, licet tutius faciat, si similiter convertatur, ita ut prior uxoris professio irrevocabilis maneat. Quartus denique casus evenire solet, cum unus ex conjugibus adulterium commisit spirituale, vel carnale; quo casu innocens ad religionem recte transire potest; *c. Agathosa 21. 17. q. 2. constitutus 15. c. veniens 16. c. ult. de convers. conjug.* nam propter adulterium justum divortium fit, & a mutua cohabitatione repellitur adulter, *c. plerumque 4. de donat. inter*; quæ causa justa est ad separationem thori, juxta doctrinam Domini apud Matthæum *c. 5. & 19. c. dixit Dominus 32. q. 2. c. significasti, c. ex litteris, c. gaudemus, de divort.* junctis traditis a Th. Sanch. *lib. 10. de matrim.* & in hac separatione vir, & uxor æquale jus habent, ut contra Cajetanum *in d. c. 19.* Matthæi verius docent Bellarm. *d. lib. 1. c. 14.* Sanch. *d. lib. 10. disp. 3. n. 6.* quod & probatur *ex c. præcepit 19. 32. q. 5. c. placuit 32. q. 7.* Propter infidelitatem quoque separantur conjuges a mutuo consortio, quia iniquum esset alterum cum altero habitare cum perversione a fide, quod gravissimum damnum est, 2. 2. *c. de illa, c. quanto 7. de divortiis, c. idololatriæ 28. q. 1.* Cum ergo petere possint conjuges innocentes, ut his casibus separentur a mutua cohabitatione cum illo, qui in adulterium, hæresim, seu apostasiam a fide incidit, merito jus habent profitendi in religione, aut emittendi votum castitatis, absque eo, quod repeti possint a conjuge nocente, quia per adulterium spirituale, vel carnale amisit jus, quod habebat in alium conjugem ad cohabitandum, ut probat late Th. Sanch. *lib. 10. de matr. disp. 3. cum seq. & disp. 15.*

CAPUT IV.

Idem a *Exon. Episcopo*.

CUm sis præditus scientia litterarum, ignorare non potes, nec debes sanctorum Patrum institutioni obviare, ut vir uxore sua in sæculo remanente, aut uxor viro suo non assumente religionis habitum, debeat ad Religionem transire; quia cum vir, & uxor una caro sint, sicut docet Apostolus, non potest unus ad Deum *b* converti, & alter in sæculo remanere. Inde est, quod auctoritate Apostolica prohibemus tibi, ne in Episcopatu tuo virum, vel uxorem, nisi uterque ad Religionem migraverit, transire permittas: sed si voluerint ad Deum converti, uterque ad frugem melioris vitæ transeat. Verum si uxor ita *c* senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, ut vir ea in sæculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat.

NOTÆ.

a EXon.) Ita etiam legitur in prima collectione; *sub hoc tit. c.* 4. & post Concil. Later. *p. 5. c. 2.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. 6. de filiis presbyt.*

b *Converti.*) Converti seu conversare, plerumque usurpatur pro monachum fieri, ut *in Capit. Caroli, lib. 1. c. 6.* Gregor. Turon. *lib. 9. c. 33.* de Theutario presbytero; ibi: *Nuper ex Referendario conversus presbyteri honorem accepit.* Et similiter conversio ponitur pro transitu ad monasterium in Conc. Arausic. I. *can.* 22. Arelat. 3. *can.* 1. & 2. Inde monachi, qui ex laicis facti fuerunt, appellantur conversi: plura de illis adducere notarunt Gibalin. *disquisit.* 3. *de clausur. c.* 2. §. 6. *n.* 42. Zerda *in advers. c.* 44. *nu.* 29. Hæphtenus *tom.* 1. *disquis. lib.* 3. *tract.* 1. *disquis.* 8. Bignonius *ad Marculf. lib.* 2. *c.* 38. Rither. *ad Salvianum fol.* 136. Stephanus Durant. *qq. jur. q.* 6.

c *Senex.*) Quia incendia concupiscentiæ, quæ in juvenibus plerumque dantur, ut probavi *in c. cum in juventute, de præsump.* senectute adveniente cessant: quare ætas illa venereis actibus inepta dicitur a Juvenali *satyr.* 10. Martiali *lib.* 12. *epigr.* 82. & Plato *lib.* 1. *de repub.* circa principium ait; *Semelhute libidines restringi, & ea ætate libertatem a rebus venereis esse.* Cui consentit Cicero *de senect.* illis verbis: *O præclarum munus ætatis! siquidem id aufert a nobis; quod est etiam in adolescentia vitiosissimum.* Faciunt textus *in c. fraternitatis*, 34. *dist.* ibi: *Et ætas illius, de quo agitur, futura incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur.* D. Hieronym. relatus a Narbona ibi: *Senectus nos ab impudentissimis dominis liberat voluptatibus, gulæ imponit modum, libidinis frangit impetus.* Illustrant Acunna, & Barbosa *in d. c. fraternitatis*, Velascus *de privil. paup. qu.* 18. *n.* 51. Feleoaga *in c. 1. variac. 5. n.* 12. Merito, inquam, constitutum est, ut in hac senili ætate existente conjuge, quia incontinentiæ suspicio cessat, altero in sæculo remanente, & voto castitatis obstricto, alter pollit ingredi, & licite religionem profiteri. Sed quænam ætas sit hæc senilis, ut conjux possit in sæculo remanere voto castitatis emisso, late examinant post Thomam Sanchez, & Basilium, Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum*, Narbona *de ætate ad actus human. anno* 70. *q.* 9. qui resolvunt, in femina sufficere annum sexagesimum; in viro autem desiderari septuagesimum, ut ita ob senectutem incontinentiæ suspicio cessec. Non autem desideratur tam longæva ætas, si conjux sterilis sit, idest aliquo languore, seu ægritudine prematur: siquidem cum non minus ægritudo, quam senium seminis sterilitatem inducat, ut probatur *in. c. sicut*, & illic Glossa *verbo Debilitate*, 32. *q.* 5. & similiter suspicionem incontinentiæ auferat, ut argumento legis *si pater* 15. §. *in adrogationibus*, *ff. de adopt.* docent Menochius *de præsump. præsumpt.* 47. *n.* 27. Thomas Accius *de infirm. legal, p.* 1. *c.* 19. & ideo infirmitate laborans, venereis rebus, quamvis sit adolescens, ineptus creditur, *l. filium* 6. *ff. de his, qui sunt sui, l. si quis posthumus* 9. *de lib. & posth.* inde accedente valetudine, etiam non sexagenaria femina, vel septuagenarius vir, sed minoris ætatis libere, & absque castitatis jactura in sæculo remanere poterunt, ut resolvunt cum aliis Acacius Ripol. *res. jur. c.* 8. *n.* 273. Dian. 4. *p. tr.* 4. *res.* 73. Narbona *d. q.* 9. *n.* 11. Et ita recte in præsenti Alexan. decidit, senem, idest sexagenariam, vel sterilem, videlicet ita languore depressam, ut sterilis credatur, posse in sæculo remanere, voto castitatis emisso, ut ejus maritus valeat ad Religionem converti, & in ea licite, ac valide professionem emittere. Sed tunc difficilis est textus hic, dum in eo conjunctive exigit Pontifex, ut conjux, quæ in sæculo manet, sit senex, seu sterilis ad copulam: pro quorum verborum expositione Cardinalis in præsenti, *n.* 1. *oppos.* 2. Hostiensis *n.* 4. Covar. & alii, quos congerit Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 32. *n.* 9. docent, in præsenti casu solam senectutem non sufficere, ut conjux, quæ in sæculo remanet, possit continenter vivere, quia cohabitatio matrimonialis præcessit; & ideo simul exigit, ut sterilis sit. Verum hæc doctrina facile convincitur ex proxime traditis, & *ex c. cum in juventute, de præsumpt.* ubi tantum ex senectute Episcopi continentia præsumitur, etiamsi neptem habuisset, quæ supponit in juventute liberos suscepisse, *l.* 10. §. 2. *ff. de gradibus*, *l.* 29. *ff. de liber. & posth.* ergo etiam in præsenti casu tantum ex senectute castitas conjugis in sæculo remanentis præsumitur. Quare ea sententia omissa, verius credo, copulativam &, in præsenti accipiendam esse pro disjunctiva, argumento legis *sepe*, *ff. V. S.* ita ut sufficiat, quod conjux in sæculo manens sit senex, vel sterilis ad copulam.

CAPUT V.

Idem a *Strigon. & Colocen. Archiepiscopis*.

COnjugatus ad monasterium converti desiderans, prohibetur suscipi, nisi uxor ejus convertatur; nam cum unum utraque corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est, partem converti, & partem in sæculo remanere, nec recipitur apud Deum illius viri conversio, cujus sequitur conjugalis fœderis prostitutio. Cum igitur cœtus *b* clericorum longe præmineat cœtui monachorum, ut ita aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, nullus conjugatorum est ad ordines sacros promovendus, nisi ab uxore continentiam profitente fuerit absolutus, ut fiat deinceps de carnali copula spirituale conjugium.

NOTÆ.

a STrigon.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 5. & post Concil. Later. *p.* 5. *c.* 6. De Strigon. & Colocen. diœcesibus egi *in cap. fin. de postul. Prælat.*

b *Clericorum cœtus.*) Ut docte, & fuse probat contra Cellotium Franciscus Hallierius *integro tom. de Hierarch. Eccles.* Commentarium hujus textus dedi *sup. in c.* 1.

CAPUT VI.

Idem a *eidem*.

SAne si conjugati consenserint ordinari, etiam uxoris voluntas prius requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, postquam pariter conversi fuerint, ordinentur. Quod si *b* in quibuslibet Ecclesiasticis gradibus providenter, solerterque curandum est, ut in Domo Dei nihil sit inordinatum, nihilque præposterum; multo magis laborandum est, ut in ejus promotione, qui supra omnes gradus continetur, non erretur. Inde est, quod f. v. auctoritate Apost. prohibemus, ne *c* uxoratum in Episcopum præsumatis ordinare, nisi uxor prius professa continentiam sacram, *d* velamen sibi imponat, & religiosam vestem assumat. Nolumus enim, ut viri promotio uxore relicta in sæculo, fieri perditionis possit occasio.

NOTÆ.

a EIdem.) Ita legitur in prima collectione; *sub hoc tit. c.* 6. & post Conc. Later. *p.* 5. *c.* 8. & quidem nescio, quo fine compilatores epistolam hanc diviserint, cum eamdem materiam contineat, & sub eodem titulo ejus partes reperiantur.

b *Quod in quibuslibet.*) Verba sunt Leonis relati *in c.* 5. *dist.* 61.

c *Uxoratum.*) Olim enim plerumque aut ob fidelium inopiam, aut ob præclaras animi dotes, eximiamque virtutem, etiam conjugati uxorem, filiosque habentes, non solum ad sacros ordines, verum etiam ad culmen dignitatum evehebantur, *c. ult.* 33. *dist. c.* 8. 34. *dist. c.* 1. *de testam. c.* 5. *de hæret.* Probant Baronius *anno* 58. Barbosa *de potest. Episc.* 1. *p. tit.* 2. *gl.* 4. Nec obstat feminam corruptam consecrari non posse, ut probavi *in c. vidua, de reg.* igitur nec vir corruptus in Episcopum consecrari valebit. Nam ratio hujus discriminis ex eo provenit, quia virgo consecranda Ecclesiam significat triumphantem, in qua nec macula, nec ruga est; Episcopus vero Ecclesiam militantem, in qua bonos, & malos contineri compertum est, *c. pen.* 31. *dist. c.* 21. 11. *q.* 3. docet Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. c.* 10. *n.* 17. Unde Episcopus etiam in matrimonio, vel extra corruptus, ordinari, & consecrari valet, non vero corrupta in sanctimonialem consecrari potest. Sequentibus vero sæculis, cum major esset fidelium copia, rejici cœperunt uxorati, quia credebatur facile eos dissipaturos patrimonium Ecclesiæ, *c. Catinensis* 61. ibi: *Qui nec uxorem habent, nec filios, nec crimen aliquod canonibus contrarium.* Rationem assignat Pelagius *in c. de Syracusana*, 26. *dist.* illis verbis: *Quia per filios ecclesiastica solet dissipari substantia.* Consonat Justinianus *in authen. quomodo oport. Episc. collat.* 1. *& in authent. de sanctissimis Episcopis, collat.* 9. *tit.* 9. ibi: *Nec filios, aut nepotes habens, nec cognitos lege, nec odibiles.* Illustrat Turturetus *in paratitl. differt.* 31. quare si aliquando ob sacerdotum penuriam filios habens in Episcopum eligebatur, tempore consecrationis inter alia, quæ in juramento promittebat, illud specialiter spondebat, se non alienaturum aliquid inconsulto Romano Pontifice, *c. ego*, ubi notavi, *de jurejurando.*

d *Velamen.*) Quodnam velamen possit viduis, & relictis a maritis dari, exposui *in c. vidua* 4. *de reg.*

COMMENTARIUM.

2 IN decretalibus hucusque compilatis a Raymundo actum fuit de uxoratis conversis ad religionem, & in ea professionem emittentibus, matrimonio consummato, vel rato manente; & quatenus uxor, si juvenis est, debeat non solum consensum præstare, verum etiam religionem ingredi: si vero senex est, castitatem tantum in sæculo promittere. In præsenti textu agitur de viro, qui ad sacerdotalem statum promoveri cupit, non vero ad religionem converti. Circa quem non eadem disciplina Ecclesiæ fuit; nam omisso casu, cum adhuc matrimonium ratum est, quem exposui sup. *in c.* 2. circa casum, in quo matrimonium consummatum est, qui in præsenti deciditur, sciendum est, non posse maritum ex antiquis Ecclesiæ canonibus invita uxore sacris ordinibus initiari, & ex noviori constitutione Bonifacii *in c. fin. de temporib. ord. lib.* 6. nec prima tonsura: ipsa vero consentiente, & castitatem promittente, licet ad sacros ordines eum promoveri, ut probavi *in c.* 1. *de cler. conjug.* Sed an ultra promissionem castitatis defideretur etiam, ut uxor juvenis religionem profiteatur, ut in juribus antecedentibus? disputant Sanch. *de matrim. lib.* 7. *disp.* 39. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. c.* 6. Basil. *de matrim. lib.* 7. *c.* 25. Acunna *in c. Episcopus* 6. *dist.* 77. Hurtad. *de resid. tom.* 2. *lib.* 3. *res.* 3. *fol.* 160. In qua quæstione verum est, non desiderari professionem ipsius conjugis, sed tantum desiderari promissionem castitatis in sæculo, sequestrato mansionis cubiculo, ut in præsenti textu docetur, & *inc. volumus*, 81. *dist. c. Episcopus* 6. 71. *dist.* unde tot sacris Ecclesiæ canonibus prohibitum legimus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, accedere ad uxorem jam relictam, & sequestratam. Concil. Turon. 2. sub Joan. III. *can.* 14. „ Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum. *Et can.* 20. Si inventus fuerit Presbyter cum sua Presbytera, aut Diaconus cum sua Diaconissa, aut Subdiaconus cum sua Subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.“ *Concil. Altissiod. can.* 21. ibi: *Ne presbytera cum suo Presbytero dormiat. Et c. si quis rapuerit*, 27. *q.* 1. quibus Conciliorum decretis lucem affert historia Ursicini Episcopi; qui a tempore accepti ordinis presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere non sinebat, ut refertur *in c. presbyter*, 32. *dist.* In eodem etiam sensu accipiendum est decretum Zachariæ Papæ de Presbytera, Diacona, Nonna, Monacha nefario conjugio minime copulandis. Vocabantur ergo Episcopæ, Presbyteræ, Diaconissæ, Subdiaconissæ, quæ nomine alio, relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi dicuntur in Conciliis Aurel. 1. *can.* 13. Altissiod. *can.* 22. Epaun. *can.* 32. & aliis. Debebant ergo olim uxores Episcoporum, & Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum castitatem vovere antequam earum mariti sacris ordinibus initiarentur; itemque vel monialium cœtui aggregari, vel in Diaconissarum ordinem adlegi solebant: quod Synodus 6. *can.* 42. aperte ostendit ibi: „Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione structum, & Episcopi providentia fruatur; sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehatur.“ Exemplis etiam id illustrat Hallier. *de sacris electi. c.* 2. §. 6. *fol.* 503. sed ex novo jure præsentis textus uxor Episcopi debet necessario religionem ingredi, tum ob sanctiorem mariti vitam, tum ob majorem dignitatem. Uxores autem relictæ, tam ab Episcopis, & Presbyteris, quam a Subdiaconis, quia castitatem promittebant, etiam defunctis maritis ad secundas nuptias transire non poterant. Concil. Aurel. 1. *can.* 13. „ Si se quæcumque mulier duplici conjugio Presbyteri, vel Diaconi relicta conjunxerit, aut castigati separentur, aut certe si in criminum intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur. *Concil. Altissiod. can.* 22. Non licet relictæ Presbyteri, nec relictæ Diaconi, nec Subdiaconi post ejus mortem maritum accipere. *Epaun. can.* 32. Relictæ Presbyteri, sive Diaconi, si cuicumque nupserint, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec a conjunctione illicita separentur. *Concil. Brachar.* 1. *can.* 19. Vidua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, si maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum convivium sumat, nunquam communicet, nisi moriens.“ Tolet. 1. *can.* 18. Earum tamen matrimonium validum fuisse, quia votum castitatis ipsarum tantum simplex erat, non vero solemne, probat ex Concil. Tolet. 1. *can.* 16. Basil. *de matr. lib.* 7. *c.* 25. *n. fin.*

CAPUT VII.

Idem a *Brixiensi Episcopo*.

EX publico instrumento, quod nobis est præsentatum, & ex tenore litterarum tuarum nobis innotuit, quod cum venerabilis frater noster Veronen. Episcop. de mandato nostro causam matrimonii, quæ inter Agelaten. virum, & Matthemiam mulierem vertebatur, suscepisset fine canonico terminandam, auditis utriusque partis allegationibus, inter eos judiciali sententia matrimonium approbavit, & eidem mulieri præcepit, ut ad virum suum rediret, & exhiberet conjugalem affectum. Verum cum eadem mulier ad eum juxta sententiam prædicti Episcopi regredi nollet, de mandato nostro, sicut accepimus, fuit vinculo excommunicationis adstricta. Ceterum, quia præfata mulier, licet a præfato viro desponsata fuerit; adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso non est cognita: f. t. p. A. f. p. m. quat. si prædictus vir mulierem ipsam non cognovit carnaliter, & eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contrad. & ap. cess. a sententia, qua tenetur, absolvas. Ita quod si ad religionem transire maluerit, uterque restituat alteri, si qua *b* alter ab altero habuerit; & vir ipse, ea religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sane quod Dominus in Evangelio dicit: Non licet viro uxorem suam, nisi ob causam fornicationis dimittere; intelligendum est secundum interpretationes sacri eloquii, de his, quorum matrimonium est carnali copula consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest, & ideo si prædicta mulier non fuit a viro suo cognita, licitum est ei ad religionem transire.

NOTÆ.

1 a BRixiensi.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & post Concil. Later. *p.* 5. *cap.* 8. ex quibus collectionibus textum hunc transcribo. De Brixiensi diœcesi aliqua notavi *in c. tua, de procur.*

2 b *Ab altero habuerit.* Consonat Capitulare Ludovici *addit.* 3. *c.* 20. ibi: *Si sponsus, vel sponsa intraverit monasterium, id quod arrharum nomine datum est, in simplum tantum reddatur.* Et jure etiam civili, cum matrimonium consummatum erat, idem procedebat, ac si solutum esset matrimonium per mortem, *novel.* 22. *Justin. c.* 5. ibi: *Breve solatium consequento eo, qui relictus est, ut præter restitutionem dotis, vel propter nuptias donationis retentionem id lucretur, de quo convenit in casu mortis.* Non autem lucratur, inquit Justinianus, id de quo convenit in casu repudii; quia hæc conjugii dissolutio potius ad mortem accedit, quam ad repudium, cum religiosus mortuus mundo dicatur, *c. placuit*, 16. *q.* 1. De dote, lucris dotalibus, arrhis, & jocalibus restituendis soluto matrimonio rato, seu consummato, per ingressum religionis, agunt Tondutus *tom.* 1. *res. benef. c.* 16. *n.* 7. Zypæus *ad hunc tit. consult.* 1.

CAPUT VIII.

Idem *G. Priori, & Fratribus* a *S. Joannis*.

UXoratum autem sine licentia propriæ uxoris inter vos nullatenus recipiatis, quæ integræ famæ, & opinionis ita existat, quod nulla merito *b* suspicio habeatur, eam ad fecunda vota velle migrare, vel quod minus continenter debeat vivere: quæ si, prout dictum est, talis extiterit, marito ejus in consortio vestro recepto, ipsa publice in conspectu Ecclesiæ continentiam professa, in domo propria cum filiis suis, familiaque poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat, voto continentiæ celebrato, a sæcularium hominum conversatione se removeat, & in loco religioso, ubi Deo serviat, perpetuo commoretur. Nullus vestrum audeat aliquam mulierem tonsurare, vel eam ad *c* habitandum secum assumat.

NOTÆ.

a *Sancti Joannis*.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 8.* ubi additur, *pars capitis ad petitionem*: post Concil. Lateran. *p. 5. c. 9.* legitur *Alexand. III. Priori G. & Fratribus juxta disciplinam bonæ memoriæ Electi viventibus*. Et *in cap. ad petitionem, de regul. in 1. collect.* ubi extat prior pars hujus textus, legitur: *Alexander III. Cruciatis*. Quæ omnia mire conveniunt, si observemus, congregationem Cruciatorum, seu Crucifererorum, sic dictam fuisse a cruce, quam religiosi manibus circumferunt, institutam a Sancto Cleto Pontifice anno Christi 83. quæ renovata fuit a sancto Cyriaco Episcopo Hierosolym. post inventam Christi crucem a S. Helena Constantini Imperatoris matre, anno plus minusve 358. Item ab Urbano II. anno 1087. ab Alexandro III. & Cœlestino III. anno 1197. & ab Innoc. III. sed præsertim a Pio II. in Concilio Mantuano anno 1460. Hujus Pontificis decreto fuerunt Cruciferi manibus cruces argenteas, & alicubi in pectore ex albo, & rubro panno. Utuntur etiam habitu cæruleo, & servant regulam sancti Augustini. Priscis sæculis habuerunt plusquam decenta monasteria per Hispaniam, Galliam, & Germaniam, Dalmatiam, & Græciam; nunc intra Italiam continentur. Plura de his Cruciferis tradunt Marcus Anton. Boldus, & Benedictus Leo historici ejusdem familiæ. Baronius *tom. 1. anno 93. & in Martyrol. die 27. Aprilis*, Acunna *in c. generalis 12. 54. disp.* Unde recte inscriptio textus *in d. c. ad petitionem*, ita concipitur, *Alexander III. Cruciatis*. Et a Pontifice approbatur, & commendatur eorum Religio per hæc verba: „ Ad petitionem vestram, regulam, secundum quam vivere debeatis, & omnipotenti Deo servire, duximus constituendam. In primis id statuentes, ut professionem majori priori faciant omnes laici in manu ejus, se absque proprio victuros promittentes, & continentiam, in quantum permiserit divina gratia, servare. Qui quidem, & tam clerici, quam laici, proprio Magistro, animarum suarum Rectori debitam in omnibus reverentiam promittant, nec alicui inter vos professo liceat ad alium Ordinem absque Prioris licentia ullo modo transire, nisi forte ad Religionem migraverit arctiorem. Nullus absque majoris Prioris licentia hospitale audeat facere; nullus proprium habeat: si quid acquisierit, suo Rectori assignet: nullus vestrum alii vobiscum esse volenti crucem tribuat, sed per medium annum integrum vobiscum *in probatione* permaneat, & tunc majori Priori præsentetur, ut ab ipso, non ab alio crucem suscipiat. " Et *in d. c. 9. part. 5.* post Concil. Lateran. recte habetur, *Priori G.* Giraldo videlicet, *& fratribus juxta disciplinam bonæ memoriæ Electi* (lege *Cleti*) *viventibus*. Quia fratres isti regulam a B. Cleto institutam profitebantur: Monasterium autem S. Joannis, cujus mentio hic fit, erat ipsorum Cruciatorum; unde facile deducitur, in præsenti agi de ipsis religiosis cruciatis.

b *Suspicio*.) Juxta tradita *in c. 1. hoc tit.*

c *Habitandum secum*.) Juxta adducta supra *in c. 6. de reg.*

CAPUT IX.

Urbanus III. *Priori* a *S. Crucis*.

EX parte dilecti filii Abbatis sancti Petri de *b* Romandin ad audientiam nostram pervenit, quod cum D. de Ter. in *c* infirmitate positus, consentiente uxore ipsius votum vovens castitatis monachalem habitum *d* suscepisset, postmodum ab infirmitatis ipsius liberatus angustia, & prædictam uxorem suam *e* retinuit, & aliam ea defuncta sibi remere copulavit. Quia vero licet prædictus D. uxore sua remanente in sæculo, de jure ad religionem *f* nequiverit proficisci, ea tamen sublata de medio, votum quidem factum sine salutis suæ periculo nequaquam potuit violare: m. quat. si verum est, quod asseritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, ut eam mulierem sine dilatione dimittat, & ad suum monasterium *g* revertatur, de cetero sub regulari habitu Domino serviturus.

NOTÆ.

1 a *Sanctæ Crucis*.) Ita etiam legitur *in* secunda collectione, *sub hoc tit. c. 1.* Credo monasterium hoc esse canonicorum regularium Ordinis D. Augustini, quod extat in diœcesi Pictavensi, de quo Pennotus *lib. 2. hist. canon. regul. c. 33. n. 17.* Alia vero, & diversa est militia Crucesignatorum, quam profiteri poterant, & crucem assumere viri etiam invitis uxoribus, ut decrevit Innocent. III. *lib. 4. regestr. 16. epist. 111.*

2 b *De Romandin*.) Romandui, Ptolomæo teste *lib. 2. c. 1.* sunt populi sub Rhotomago, quos Rhotomanos esse Volaterranus scribit: hodie vero Mandui, alias Romandui dicuntur, ut ipse Volaterranus tradit. Apud eos est monasterium hoc Sancti Petri, Ordinis D. Benedicti, de quo nonnulla adducit Papirius Masson. *in descript. Gall. per flumina, fol. 77.*

c *Infirmitate positus*.) De valore professionis in ægritudine emissæ egi *in c. sicut, de regul.*

d *Suscepisset*.) Et ita votum solemne fecit cum emissione professionis in ipso monasterio, alias si simplex votum esset, licet non honeste, valide tamen mortua uxore, cum alia matrimonium contraheret, ut supra probavi *in c. quadam* 3.

e *Retinuit*.) Non tamen ipsa eum repetebat a monasterio, 3
nec intendebat contra consensum jam præstitum cum ipso cohabitare, ut nonnulli in præsenti exponebant; unde ingentem difficultatis molem sibi imponebant; quam dissolvere intendit Garanna *in cap. 1. hoc tit. n. 3.*

f *Nequiverit*.) Quia cum juvenis esset, non solum consensum præstare, verum & similiter religionem profiteri tenebatur, juxta supra tradita *in c. 1.*

g *Revertatur*.) Quia cum solemniter professionem emisisset 4
in ea, non poterat ipsam deserere, ut post repetentes in præsenti docet Basilius *lib. 9. de matrim. c. 12.* nec ipse impugnare factum proprium, *ex l. post mortem, ff. de adopt.* docet Garanna *in d. c. 1. n. 4. & 5.*

CAPUT X.

a Cœlestinus

CONsuluit nos G. sacerdos de Sancta Columba, utrum vir mercator, negotiationi, & uxori propter Deum renuntians, ad religionis habitum transiens, & in eo per annum, & amplius moram faciens, uxore sua, postquam ad domum transierat regularem, de præsenti vira sublata, sæcularem habitum resumere valeat, quem dimisit, & aliam ducere in uxorem, vel si ductam ei liceat retinere? Cui consultationi taliter duximus respondendum, quod prædictus vir, nec habitum potest abjicere, quem assumpsit; nec aliquam sibi matrimonio copulare. Quod si contraxerit, matrimonium ipsum decrevimus dirimendum.

NOTÆ.

2 a *Cælestinus*.) Ita etiam habetur *in* secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, nec liquet de quo monasterio in præsenti agatur. varias in hoc textu agnoscunt difficultates repetentes hic, Garanna *in c. 1. hoc tit. n. 5.* Sanchez *de matrim. lib. 7. disp. 34.* Basilius *eod. tract. lib. 9. cap. 11. n. 12.* quas omnes facile dissolves, si supponas, uxorem in præsenti specie consensisse, ut maritus monasticam professionem emitteret; sed quia senex erat, ipsa in sæculo remansit. Unde cum professione undequaque licita, & solemnis esset, non poterat postea defuncta uxore contra votum ita solemniter emissum matrimonium contrahere, ut in textu antecedenti notatur.

CA-

CAPUT XI.

a Idem.

CHarissimus in Christo filius noster R. *b* Rex Illustris Suevorum Apostolatui nostro litteris, & nuntio humiliter nunciavit, quod cum esset adolescens, & dilecta uxor ejus juvencula, mutua fide voto contrahendi legitimi matrimonii se adstringentes, invicem consensum suum, accedente *c* voluntate parentum, arrharum donatione roboraverunt. Postmodum vero claræ memoriæ N. patre suo ab inimicis occiso, cum per bellorum adversitatem undique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu, victus, fugatusque fuisset; quia timebat, ne ipsa sponsa ab inimicis suis per violentiam raperetur, & alia similis eo non inveniretur in Regno, quam sibi posset matrimonialiter copulare, de suorum, & ejusdem sponsæ consilio factum est, quod in conventu habitum sanctimonialium monasticum sine proposito perpetualiter retinendi susceperit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis injuriæ pateretur. Quam cum pace reddita, & obtento de inimicis triumpho, solemniter duxisset, & cum grandi exultatione uxorem, & ex ea filios suscepisset, unum eorum de communi consensu, & electione Principum Sueviæ in Regnum sibi instituit successorem: procedente vero tempore, prædicta uxor gravi infirmitate correpta, cum se de hac vita crederet decessuram, timore mortis inducta, continentiam vovit. Cumque Rex ipse nollet eam contristare, concessit ad *d* tempus; nunc autem se continere proponit non posse, & quod licite posse fieri arbitratur, ad thorum uxoris suæ cupit redire: & ad reprimendas æmulorum suorum detractiones, & obloquia, petiit a nobis dari sibi in mandatis, ut uxorem suam auctoritate nostra maritali affectione pertractet, non obstante voto continentiæ incaute ab ipsa emisso; & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verum quia super his nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, f. t. cognitionem eorum, & decisionem canonicam duximus committendam, per A. s. m. ut super his inquiratis diligentius veritatem; si vobis constiterit, quod prædicta mulier primo fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propositum profitebatur se habuisse nubendi, cum inter eas moram faceret, præsertim cum postmodum in facie Ecclesiæ publice Regi nupserit, & usque ad hæc tempora cohabitando, filios ex ea susceperit, eam denuncietis præfato monasterio non teneri, non enim factum illud contractum matrimonii potest dirimere, etsi forte posset matrimonium contrahendum impedire. De alio vero ita solicite discretio fraternitatis vestræ discutiat, quod si inveneritis eamdem gravi infirmitate depressam, continentiam vovisse, & virum ejus ad tempus præbuisse consensum, maxime si non idem vir peræque continentiam voverit perpetuam, eamdem viro cohabitare faciatis, & invicem utrumque maritali affectione tractare.

NOTÆ.

1 a *Cœlestinus*.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis Pontifex rescribat.

b *Rex Illustris Suevorum*.) Non accipias textum hunc de Suevis, & eorum Rege, quorum Imperium in Gallecia duravit per 174. annos, donec a Leovigildo Gothorum Rege eorum Regnum deletum fuit, & in Gothos translatum anno 585. ut referunt S. Isidorus *in chron. Suevor.* Roderic. Tolet. *de rebus Hisp. lib. 2. c. 14. & in hist. Suevor. c. 2.* Jo: Vasæus *in chron. Hisp. anno 584.* Olaus Magnus *lib. 16. hist. Goth. c. 9.* Sahabreda *in chron. Goth. c. 15.* unde cum ultimus eorum Rex Mirus dictus decessisset anno 584. non poterat temporibus Cœlestini III. reperiri Rex Richardus, de quo in præsenti. Agitur ergo in hoc textu de Rege Sueviæ, cujus Regnum est ultra quinquagesimum quintum Septentrionalis latitudinis gradum ad mille Italica milliaria, qua latissimum est usque ad septuagesimum secundum gradum extenditur; longitudine mille quinquaginta non excedit. Regnum fuit olim incolarum multitudine plenum: Regiam dignitatem electivam antea, postea hæreditariam fecit, ut plura adducentes de Suevis, & eorum nobilitate tradunt Cyriacus Spangemberger, Martinus Crusius, Cellerus, ejus gentis scriptores, & Bucelinus *tom. 1. German. sacra, fol. 6. & tom. 3. fol. 12.*

c *Voluntate parentum*.) De consensu parentum in nuptiis filiorum agemus *in c. 1. de desponsat. impub.*

d *Concessit ad tempus*.) Alias si in perpetuum consensit, non posset eam licite repetere, ut probavi supra *in c. 1.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT XII.

a Idem.

PLacet nobis, & tuam prudentiam commendamus, quod in causis dubiis Sedis Apostolicæ consilium requiris. Licet enim præditus sis scientia litterarum, ad matrem tuam Rom. Ecclesiam idcirco devote recurris, ut habita super quo dubitas, responsione condigna, quam in similibus servare formam debeas, evidenter agnoscas. Per dil. autem filium Vv. Decanum Cathalaun. Apostolatum nostrum solicitudo tua consuluit, utrum mulier, quæ credens *b* mortuum maritum, habitum religionis assumpsit, & eo reverso de monasterio *c* educta fuit, post obitum viri sit ad observantiam regulæ compellenda? Super quo disc. tuæ sic respondemus, quod licet votum ejus non tenuerit usquequaque, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus se poterat obligare: promisit enim intrando monasterium, se non exacturam carnis debitum, quod erat in potestate ipsius; redire vero ad sæculum, in ejus potestate non erat, sed in potestate mariti: & ideo quantum ad ipsam tenuit votum, quod post viri obitum tenere non desiit, cum ad eum casum redierit, a quo poterat efficax habere principium. Consultius itaque ducimus, & ei congruentius ad salutem, prædecessoris n. felicis memoriæ Alexandri *d* Papæ vestigia imitantes, ut vanitatibus sæculi derelictis, ad monasterium redeat, ubi bona ducta intentione professionem fecit, & habitum religionis accepit. Si vero ad hoc induci non poterit, invitam ipsam credimus non cogendam.

NOTÆ.

1 a *Idem*.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 4.* sed nec in ea exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, & forsan scripsit Episcopo Cathalaunensi, de qua Ecclesia egi *in c. 57. de elect.*

2 b *Mortuum Maritum*.) Et per consequens cum falsa causa, *argum. l. fin. ff. de heredit. instit.*

c *Eductæ*.) Per maritum, qui jure eam repetebat, ex traditis *in c. 1. h. t.* unde cum professio nulla esset ex defectu consensus viri, ideo Cœlestinus ait, defuncto viro monendam eam esse, non cogendam, ut ad monasterium revertatur; quoad castitatem vero promissam tenetur soluto matrimonio eam servare, quia renunciando juri proprio, eam promittere valebat. Basilius *lib. 9. de matrim. c. 11.* & *lib. 10. c. fin.* probavi *in c. quidam 3. h. t.* textum hunc exposui.

d *Alexand. III.*) Relati *in c. 1. h. t.* Nec huic constitutioni adversatur P. Blesensis *ep. 19.* ubi uxor, quæ falso rumore decepta, & mortuum virum existimans; professionem in monasterio emisit, & reverso marito egredi coacta fuerat, mortuo ipso viro non cogitur redire ad monasterium, ex ipsius Blesensis sententia; imo alteri nubere potest. Nam id accipiendum est, quando votum castitatis emissum est habita consideratione ad vitam, & professionem regularem; quia tunc cum professio ipsa nulla sit, deficiente consensu ipsius viri, non solum eo defuncto ad religionem redire non cogitur, verum & ad secundas nuptias transire valet, juxta adducta supra *in c. 3.* 3

CAPUT XIII.

Innocentius III. *Archiepiscopo* a *Pisan.*

AD Apostol. Sed. *Et infra*: Cum autem vir & uxor una caro sint per copulam conjugalem affecti, nec una pars converti possit ad Dominum, & altera in sæculo remanere, profecto non est alter conjugum recipiendus

ad

ad obſervantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat: nec vitam quoque debet mutare, niſi forte ejus ætatis, ſit, ut ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo remanere.

NOTÆ.

a P *Iſan.*) Præſentem inſcriptionem, & integram textus regulæ, & expoſui *in c. ad noſtram, de regul.* & commentarium hujus textus dedi *in c. 1. c. cum ſis, hoc tit.*

CAUT XIV.

Idem a *Lugdun. Archiepiſcopo.*

EX parte tua noſtris eſt auribus intimatum, quod cum quædam mulier dicœceſana tua *b* velum viduitatis coram duobus Abbatibus aſſumpſiſſet, benedictione ſolemni cum celebratione Miſſæ, ac Litania, ſicut debuit, accedente, poſtmodum quidam nobilis, qui ſex menſibus ante proponebat ſe mulierem ipſam mediantibus *c* internunciis per verba de præſenti, *d* arrha etiam interpoſita deſponſaſſe, audito quod mulier ipſa velum aſſumpſerit, miſit ad eam, ut deſponſationem factam carnalis copula ſequeretur. Tu vero poſtquam fuit ad tuam audientiam res perlata, inhibere curaſti, ne ante diſcuſſionem negotii ſe carnaliter commiſceret; poſtmodum muliere ipſa in tua præſentia conſtituta, quæſiviſti utrum conſenſiſſet in illum, & quare ab illo quæreret ſeparari. At illa ſe in illum conſenſiſſe confeſſa, dixit quod audierat eum eſſe lepra *e* percuſſum, & ob hoc ejus fuerat abominata complexus. Cum autem poſtmodum per teſtes idoneos tibi fuiſſet plenior facta fides, quod ante ſuſceptionem veli mutuus intervenerat inter ipſos per verba de præſenti conſenſus, Sed. duxiſti Apoſt. conſulendam, utrum veli ſuſceptio impediat matrimonium inter ipſos. Nos autem inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod etſi poſſit non inconſulte videri, quod ex quo matrimonium inter perſonas legitimas per verba de præſenti contrahitur, illis viventibus in nullo poſſit caſu diſſolvi, ut vivente reliquo, alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiamſi unus fidelium, inter quos eſt ratum conjugium, fieret hæreticus, & poſſet permanere cum altero ſine contumelia Creatoris, niſi forte ſecus fieret ex revelatione divina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut a quibuſdam Sanctis legitur eſſe factum. Nos autem a præd. noſtrorum veſtigiis in hoc articulo ſubito declinare nolentes, qui reſpondere conſulti, quod antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licet alteri conjugum, reliquo etiam inconſulto, ad religionem tranſire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari; hoc ipſum tibi conſulimus obſervandum in articulo prænotato, quamvis falſa ſit *f* cauſa, propter quam ad ſuſceptionem veli prædicta mulier eſt inducta, cum ſine qualibet tali cauſa id ipſum religionis obtentu facere potuiſſet. Porro licet prædicta mulier videatur in veli ſuſceptione religionis habitum aſsumpſiſſe, ſi tamen velit *g* in domo propria permanere, quaſi propoſitum caſtitatis in ſæculo ſervatura: nihilominus conſummandum eſt matrimonium jam contractum, niſi ſe voto adſtrinxerint ad obſervantiam regularem, in quo caſu compelli poteſt, ut relicto ſæculo, religionis propoſitum exequatur.

NOTÆ.

a L *Ugdunenſ.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub h. t. c. 1.* De Eccleſia Lugdun. plura adduxi *in c. 25. de reſcript.*

b *Velum Viduitatis.*) De quo plura adduximus *in c. vidua 4. de regul.*

c *Mediantibus internunciis.*) Notiſſimum eſt, inter abſentes matrimonium contrahi poſſe, *c. fin. de procurat. lib. 6. c. veniens 5. qui clerici vel vov. l. mulierem 4. ff. de ritu nupt.* Illuſtrant Sanchez *lib. 2. de matrim. diſp. 11.* Baſilius *ſod. tract. lib. 1. c. 10.* P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 12. c. fin.* Arias a Meſa *lib. 3. var. cap. 43.* licet enim alia ſacramenta corporalem præſentiam exigant, *c. multi 84. 1. q. 1.* tamen cum matrimonium ſit contractus elevatus ad eſſe ſacramenti, & inter abſentes contractus celebrari valeant, *l. ſed ſocius 17. §. 1. ff. pro ſocio, l. 6. ff. de l. commiſſoria;* inde matrimonium inter abſentes contrahi valet, ut latius proſequitur Petrus Bajo Arroyo *in d. c. finali.*

d *Arrha.*) Quod ſignum magnum eſt celebrati matrimonii, *c. tenor, c. lator, de ver. indic. c. fin.* ubi dicemus, *de deſponſ. impub. c. noſtrates, c. femina, 30. q. 5.* nam ſicut ad firmandos contractus civiles arrha intercedit, *l. ſepe 35. ff. de contrahend. emption. l. ex empto 11. §. is qui bina, ff. de actionib. empti, l. cuicumque 5. §. item, ff. de inſtit. l. 2. C. quando liceat ab emptione, l. ex arrhali 3. C. de action. empti, l. 2. §. Sabinus, ff. pro empore:* illuſtrant pluribus relatis D. Nicolaus a Caſtro *in §. 1. de emption. & vendit.* D. Joſeph. de Retes *l. 2. opuſc. c. 1.* Oſualdus *lib. 13. comment. Donel. litt. Z.* Sic etiam in matrimonio arrha traditur, cujus ritus alias rationes dabimus *in c. fin. de deſponſ. impub.*

e *Lepra percuſſum.*) Unde conſtat, uxorem velum ſibi impoſuiſſe, quia exiſtimabat lepram divortii cauſam eſſe, quod falſum eſſe probabimus infra *in c. 3. de conjug. leproſ.*

f *Quamvis falſa ſit cauſa,*) *Cap. magna, de voto,* ubi dicemus.

g *In domo propria permanere.*) Nec tunc obſtat textus *in c. fin. qui clerici, vel vov.* ubi proponitur mulierem poſt diſpenſationem cujuſdam Religioſi Sancti Auguſtini votum caſtitatis emiſiſſe, eo adjecto tenore, ut in domo propria cum omni patrimonio remaneret; & cum per biennium vitam monaſticam ſervaſſet, poſtea matrimonium contraxit eo prætextu, quod votum caſtitatis metu Regis & parentum emiſiſſet. Conſultus Innocentius III. decrevit eam mulierem cogendam eſſe vitam religioſam peragere: igitur quia per profeſſionem in propria domo factam ſtatus religioſus amplectitur, & matrimonium contractum dirimitur. Nam reſpondendum eſt, quod in eo textu mulier, quæ profeſſionem fecit, adhuc matrimonium non contraxerat, & ita recte potuit votum caſtitatis emittere: at vero in præſenti textu matrimonium erat contractum, & ita ſine conſenſu ſponſi non poterat per votum caſtitatis diſſolvi.

CAUT XV.

Idem *Ruthenſi* a *Epiſcopo.*

COnſtitutus in præſentia noſtra Hug. Vitalis lator præſentium, humili nobis confeſſione monſtravit, quod cum eſſet in *b* acolythatus ordine conſtitutus, quandam puellam R. nomine in facie Eccleſiæ duxit in uxorem. Cumque aliquandiu cohabitaſsent inſimul, & ipſe eam carnaliter cognoviſſet, orta diſcordia inter eum, & amicos puellæ, coram te habito diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alii Vitali nomine copulata: & tu memoratum H. uſque ad gradum ſacerdotii ordinaſti, & eidem Eccleſiam conceſſiſti. Cum autem eum ſua conſcientia remorderet, & de conſilio quorundam religioſorum habitum *c* Ciſtercien. Ordinis aſsumpſiſſet, tandem Abbati ſuo omnia revelavit; qui eum commonuit diligenter, ut ſuper hoc ſaluti ſuæ animæ provideret. Ideoque ſ. t. per A. ſ. m. quat. ſi res ita ſe habet, prædictam R. ut recedat a præfato Vitali, cui per adulterium eſt conjuncta nec prædictum monachum impetat, quominus regulare votum valeat adimplere, per cenſ. eccl. ſubl. app. obſt. cogere non omittas.

NOTÆ.

a R *Uthenſi.*) In tertia collectione, *ſub h. t. c. 2.* legitur *Niclinen.* in hac vero ſexta legitur *Rudenenſi*; ſed legendum eſſe *Ruthenenſi*, jam notavit Manrique *tom. 3. annal. Ciſterc. anno 1210. c. 8. n. 9.* Rutheni enim ſunt populi Galliæ Narbonenſis, non longe ab Arvernis, & Sanctonibus, quorum meminerunt Cæſar *lib. 1. de bello Gallico*, Strabo *lib. 4.* Gregorius Turon. *lib. 2. hiſt. c. 36. & 37.* Sidonius *lib. 4. ep. 15. & lib. 7. ep. 6.* Ruthena civitas habet Eccleſiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cujus Præſuli Hugoni miſſa eſt præſens decretalis, de quo agunt Fratres Sammarthani *tom. 3. Gall. Chriſt. fol. 592.* Chenu *in chron. Gall. fol. 354.*

b *Acolythatus.*) De quo gradu egi *in c. 2. de offic. Archid.*

c *Ordinis Ciſtercienſis.*) In quo tamen monaſterio non conſtat, quamvis eſſe videatur unum ex quatuor, quæ in diœceſi Ruthenenſi Ciſtercium habet, nimirum Bonavallis, Locus Dei, Bellus-locus, & Bonacumba.

CAPUT

CAPUT XVI.

Idem *Epiſcopo* a *Patavien. & Abbati de Borun. Barderbergen. Patavien. dicœc.*

VEniens ad præſentiam noſtram dil. f. L. lator præſentium, nobis humiliter intimavit, quod cum olim intrandi monaſterium propoſitum concepiſſet, pluribus ſacerdotibus, militibus, & aliis viris præſentibus apud uxorem ſuam precibus inſtitit, ut ſuper hoc ſuum impertiretur aſsenſum, eiſdem presbyteris primitus exoratis, ne præfatæ mulieri exponeretur, quod & ipſam oporteret derelinquere *b* ſæculum, ſi viro ſuo daret licentiam ad monaſterium convolandi. Cumque ipſum mulier, ne ab ea diſcederet, vice mutua precaretur, ipſe aſserens, quod niſi ab ea poſſet ſuper hoc obtinere licentiam, non ſolum ei ſe inutilem redderet, ſed etiam toti mundo: ipſa demum tam ipſius, quam multorum adſtantium precibus, fletibuſque devicta, caput ejus altari ſuppoſuit *c* manu ſua, qui ea præſente *d* conſuratus ibidem, monaſterium adiit, & finito probationis *e* tempore, profeſſionem fecit ſolemniter monachalem. Illa vero in ſæculo remanens, inhoneſtos amatores admiſit; unde idem L. metuens, ne ſuæ continentiæ illius incontinentia imputetur, an in monaſterio perſeverare debeat, a nobis conſilium poſtulavit. Quocirca mandamus, quat. ſi eſt ita, prædictum L. in monaſterio, quod intravit, abſque inquietatione cujuſquam perſeverare libere permittatis. Licet enim in hoc videatur non modicum deliquiſſe, quod *f* caute aſſeruit, quia niſi ſibi eadem mulier conſentiret, tam ſibi, quam toti mundo ſe inutilem redderet; & cum presbyteros exoravit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eamdem relinquere ſæculum oporteret, ſi forte licentiam daret viro: ex quo tamen eadem mulier caput viri altari ſponte ſuppoſuit, & poſtmodum, ſicut aſſeritur, vixit incontinenter, ſuper revocatione ipſius non eſſet aliquatenus audienda, cum ipſius intentio, ſi eumdem forte repeteret, exceptione poſſet commiſſæ fornicationis elidi, maxime cum antequam fuerit fornicata, ipſum non duxerit repetendum.

NOTÆ.

a P *Atavienſ.*) In tertia collectione, *ſub h. t. c. 3.* legitur *Patavienſi*: at vero in hac ſexta legitur *Piſtavienſi*, nec ex textus ſerie cognoſci poteſt, utra littera verior ſit, imo epigraphe adeo corrupta eſt, ut nullo modo cognoſci poſſit, de quo monaſterio in præſenti agatur. De diœceſi Pictavienſi egi *in c. ſuper 20. de reſcript.*

b *Derelinquere ſæculum.*) Quia juvenis erat, & ita non ſolum votum caſtitatis emittere in ſæculo, verum & ſimul religionem ingredi tenebatur, ut probavi ut ſupra *in c. 1.*

c *Manu ſua.*) Quaſi donans, ſeu offerens religioni, juxta tradita *in c. 2. de conſuet.*

d *Conſuratus.*) In formam monachi juxta adducta *in c. 1. de regul.*

e *Probationis tempore.*) Anno videlicet, juxta tradita *in c. ad Apoſtol. de regul.*

f *Caute.*) An profeſſio religionis emiſſa per captionem, ſeu dolum, valida ſit, expoſui, *in c. ad noſtram, in fine, de regul.*

COMMENTARIUM.

IN his duabus Decretalibus exponitur caſus ille, in quo unus ex conjugibus adulterium commiſit; quo caſu certum eſt, profeſſionem in religione emitti poſſe ab innocente, invito eo qui per adulterium cauſam divortio dedit, & culpa ſua jus repetendi conjugem ad mutuam cohabitationem amiſit, ut in præſenti docetur, & probant Sanch. *de matrim. lib. 10. diſp. 11. n. 2.* & ali ſupra laudati *in c. 3. h. t.* Atque ideo adultero conjuge ignorante, aut ſciente, ſimiliter profeſſio fieri poterit, *ex l. quæ invitis 16. ff. de reg. jur.* quare nec illius conſenſus deſideratur, nec ut emittat caſtitatis votum, exigitur. Sanchez *ubi proxime, & diſp. 10. n. 5.* Nec textus *in c. 1. c. cum ſis 4. h. t.* ubi conſenſus, & votum in remanente in ſæculo requiruntur, ad hunc caſum pertinent, ſed procedunt quando matrimonium manet integrum, nulla culpa conjugum maculatum, ob quam divortium fieri debeat. Sanch. *d. n. 15.* Quod ſi dubites, qualiter de infidelitate, aut adulterio debeat conſtare, ut propter eam cauſam liceat Innocenti religionem profiteri, dicendum quod ad validitatem profeſſionis informiter ſatis eſt, ut hæc crimina admiſſa ſint, propter quæ ſeparatio matrimonii fiat quoad thorum; ſed in foro exteriori neceſſe eſt conſtare de crimine apoſtaſiæ, aut lata ſententia divortii, aut ea notorietate, quæ ſufficiat, ut liceat propria auctoritate divertere, nec aliter profeſſio juſte emittitur, ut plene explicat Sanchez *d. lib. 10. diſp. 11. 12. & 21.* Hæc autem, quæ diximus in hoc quarto caſu, plane procedunt in conjuge innocente ad religionem tranſeunte; ſed in adultero, aut infideli aliud ſervandum eſt, quia ii ſi reperi poſſunt in matrimonium, non habent jus alios repetendi, quia cum propter culpam eorum ſeparatio fiat, prodeſſe illis non debet, ut a matrimonii thoro liberentur, ſi innocens repetitionis jure uti maluit: ita Gloſſa *verba Redire, in c. ex litteris, de divortiis*; & alii, quos refert, & ſequitur Sanch. *d. lib. 10. diſp. 10. n. 3.* æquitati enim repugnat, adulterum infidelem ex delicto ſuo commodum conſequi, argumento legis *itaque 12. verſ. Sed furtiff. de furtis.* Quæ ſententia ſine dubio admittenda eſt, quando res integra eſt, & ſtatus nullius conjugis eſt immutatus: at ſi res non ſit integra, multum intereſt, an innocens religionem profiteatur, ut ſtatum incompatibilem cum matrimonio ſuſcipiat, veluti Ordines ſacros; & in hoc caſu adulter libere poterit religionem profiteri; etiam irrequiſito conjuge: an vero ex parte innocentis nulla ſtatus mutatio interveniat, quo caſu adultero non licebit in præjudicium innocentis profiteri, niſi illo requiſito, aut non contradicente, ut contra Salicetum, & alios defendit Sanch. *d. diſp. 10. a n. 12.* Nec tunc obſtat textus *in c. ex litteris 5. de divortiis*, ex quo colligitur, adulteram jus habere repetendi virum ad cohabitandum: ergo non licebit innocenti invita adultera religionem ingredi. Nam reſpondendum eſt, ideo in eo textu uxori adulteræ repetitionem concedi, quia vir ſimili adulterio matrimonium violavit, nam aliam duxit uxorem, & ita adulterium perpetravit: nam licet per adulterium fiat ſeparatio, non tamen quoad vinculum conjugium diſſolvitur, *c. 1. & 2. c. placuit 5. cum ſeq. 32. q. 7. c. gaudemus, in fine, de divort.* Trid. *ſeſſ. 24. de matrim. can. 6.* probavi late *in can. Conc. Illiber.* Ubi autem uterque conjux adulterium commiſit, a jure divortii petendi uterque repellitur, admiſſa mutui delicti compenſatione, *c. pen. & ult. de adult.* Cum enim civiliter mulier accuſatur de adulterio, cauſa divortii, aut dotis lucrandæ, alterius adulterii mutua compenſatio admittitur, *l. viro 39. leg. cum mulier 47. ff. ſolut. matr.* quod procedit etiamſi poſt divortium aliud adulterium ſequatur, *d. c. ex litteris.* Quamvis ſi criminaliter agatur, compenſationi locus non ſit, nec poſſit mulier alio criminali judicio experiri, *l. 2. §. ſi publico, l. ſi uxor 13. §. judex, ff. ad legem Juliam de adult.* unde cum *in d. c. ex litteris*, etiam maritus adulterium perpetraſſet, non poterat ullus ex conjugibus alio invito religionem ingredi.

CAPUT XVII.

a Idem.

ACcedens ad præſentiam noſtram I. mulier lacrymabiliter propoſuit coram nobis, quod cum Vv. vir ejus *b* Elien. dicœc. eam ſibi in legitimo matrimonio copulaſſet, & per xx. fere annorum ſpatium eidem cohabitans, prolem ſuſcepiſſet ex ea, volens tandem idem vir habitum aſsumere monachalem, poſtulabat humiliter ab eadem, ut tam pio propoſito faveret ipſius: quæ propter multa verbera, & aliarum moleſtationum gravamina quæ prædictus vir inferebat eidem, ſe ipſam aſſerens dimiſſurum, annuit votis ejus; Cumque idem vir ad domum de *c* Vendon, Ciſterc. Ordinis accedens, ibi religionis habitum aſsumpſiſſet, mulier ipſa transferens ſe ad domum monialium, nullo ibi religionis habitu aſsumpto, vel voto emiſſo converſionis, permanſit ibidem, cui pro labore manuum ſuarum eædem moniales vitæ neceſsaria miniſtrabant. Proceſsu vero temporis, cui idem vir ad ſæculum rediens, religionis habitum reliquiſſet, & eadem mulier ſe inſtanter ab eo peteret reaſsumi, ipſe illam recipere penitus contradicens, præter verba, quibus ſæpe affecit eamdem, ſibi convitia plurima, & graves injurias irrogavit. Quocirca dil. v. per Ap. ſ. præc. m. quat. ſi res ita ſe habet, & dicta mulier illius ætatis exiſtit, ut de lapſu carnali illius merito valeat dubitari, dictum virum ut eam recipiat, eique affectum exhibeat conjugalem, per cenſ. Eccl. ap. rem. *d* cogatis.

NOTÆ

a I *Dem.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. c. unico*; nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas a Sirleto, & Boſqueto reperitur textus hic.

b *Elienſi.*) Diœceſis eſt in Anglia, de qua egi *in capite poſtulaſti, de reſcript.*

c *Vendon.*) An legendum ſit *Vedet*, ſive *Vender*, aut *Berntur*, non audet aſſerere Manrique *tom. 2. annal. Ciſterc. anno 1148. c. 16. n. 2.* & *anno 1150. capite 11. num. 1.*

d *Cogatis.*) Quia conſenſus ab ea præſtitus nullus fuit, cum ex gravi metu eſſet extortus, juxta tradita *in c. 1. de his quæ vi.*

CAPUT

CAPUT XVIII.

Honorius III. *Epiſcopo, Decano, & Theſaurario* a *Lingon.*

SIgnificavit *nobis* A. mulier, quod cum ipſa R. militi viro ſuo coram Decano S. Quiriaci *b* Pruinenſis, vice bonæ memoriæ P. Archiepiſcopi *c* Senonenſis in hac parte fungente, licentiam conceſſerit Religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem injuncto, & recepta fide ab ipſa, quod *d* perpetuo contineret, idem Decanus poſt factam profeſſionem a milite antedicto in monaſterio, in quo habitum aſsumpſerat monachalem, aſseruit ipſam debere religionem intrare, quamquam id primo non expreſſiſset eidem, & hoc expreſso ipſa illi licentiam non dediſſet: ac eam ad hoc per venerabilem fratrem noſtrum Archiepiſcopum Senonen. fecit pluries commoneri, propter quod eadem de conſenſu dicti Archiepiſcopi noſtrum ſuper hoc conſilium imploravit. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, & talis ætatis, de qua ſuſpicio non poſſit haberi, ipſam votum continentiæ obſervantem intrare monaſterium compelli non permittatis.

NOTÆ.

a *Lingonienſi.*) Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex quinta compilatione Honorii III. cum male legatur in ſexta collectione, *Innocent. III.* De Lingonienſi Eccleſia nonnulla notavi *in c. 8. de reſcript.*

b *Pruinenſis.*) Legendum eſſe *Pruvinenſis*, jam notavit Cironius *in præſenti*; quæ Eccleſia S. Quiriaci eſt Collegialis in diœceſi Senonenſi, ſub Decanatu Pruvinenſi.

c *Senonenſis.*) Petri de Corbolio, de quo egi *in cap. 1. de poſtul. Prælat.*

d *Perpetuo contineret.*) In domo propria, ſicut olim plures virgines, & viduæ caſtitatem profitebantur, ut probat Cironius hic, & notavi *in can. Cont. Illiber.* In præſenti autem non agitur de ea profeſſione, ſed de continentia tantum, quam conjux in ſæculo remanens vovere tenetur, ſi ſenex eſt; aliquin ſi juvenis ſit, profeſſionem emittere cogitur, juxta adducta *in c. 1. h. t.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPUT XIX.

a Gregorius IX.

GAudeamus in Domino, *Et infra*: Mulieres vero, quæ relicto maritali thoro, lapſu carnis ceciderunt, ſi mariti earum a te diligenter commoniti, eas ad frugem melioris vitæ converſas noluerint recipere propter Deum, in clauſtris cum religioſis mulieribus ſtudeas collocare, ut perpetuam *b* pœnitentiam ibi agant.

NOTÆ.

a *Gregorius IX.*) Ita legitur in hac ſexta collectione; ſed credo legendum eſſe, *Innoc. III. Tiberiad. Epiſcopo*, ut legitur *in c. gaudemus, de divortiis: c. gaudemus qui filii ſint legitimi*; ubi, ni fallor, extant aliæ partes hujus decretalis. Tiberias urbs eſt Galilææ, ab Herode condita, itaque appellata in honorem Tiberii: dicitur Tiberias lacus, teſte Ptholomæo *lib. 5. c. 16.* Habuit olim Eccleſiam Cathedralem, cujus Epiſcopus Joannes dictus ſubſcripſit in Conc. Hieroſol. ut refert Carolus a ſancto Paulo *in Geographia ſacra, fol. 316.* & Prælato Eccleſiaſtico præſentis cauſæ cognitionem commiſsam fuiſſe, jam notavit Germonius *lib. 1. animadv. c. 9.*

b *Ut perpetuam pœnitentiam.* Non tamen ideo moniales efficiebantur, ut late probavi *in c. 1. de regul.*

CAPUT XX.

Idem *I. moniali monaſterii de* a *Plauda.*

DUdum a C. laico mota contra te (quam uxorem ſuam dicebat) materia quæſtionis, R. ſanctæ M. in Coſmedin Diacon. Cardin. dedimus auditorem. Coram quo dictus C. conquerendo proponens, quo indebite recuſabas eidem (cujus uxor eras per conſenſum de præſenti, & copulam ſubſecutam) matrimonialiter adhærere, te ſibi reſtitui poſtulavit. Ad quod fuit reſponſum, quod ipſe pro animæ ſuæ remedio, pura, & ſpontanea voluntate, præſentibus duobus religioſis ſacerdotibus, & adhibitis quinque teſtibus fide dignis, omni juri, quod in te habuerat, renuntiavit omnino, reſignando illud in manibus alterius ex ſacerdotibus ſupradictis, qui in perſonam Eccleſiæ reſignationem hujuſmodi recipere procuravit: & quod idem C. ſe caſtitatem ſervaturum promiſit, pauperumque Hoſpitalis de Ponte obſequio ſe devovit, promittens voto ſolemni omnia, & ſingula ſupradicta, & tribuens tibi licentiam ad monaſterium tranſeundi; te verſa vice ſimiliter promittente, ac tribuente illi licentiam, & jus quodlibet reſignante, ſicut hæc omnia dicebantur per publicum inſtrumentum eſse probata, manu B. notarii Aretinenſis confectum. Verum prænominatus C. propoſuit, quod caſu amiſso inſtrumento præfato, illud in prima perſona, quod prius erat in tertia, inſertis pluribus, in uno aliter quam in alio, fuit ab ipſo formatum; & cum tibi iratus fuiſſet, ſicut verba, & verbera indicabant, nondum calore *b* iracundiæ quieſcente, quidam ipſum deceptorie allexerunt, proponentes eidem, quod in Hoſpitali prædicto cibis ad libitum poſset uti, ac proprium retinere; præfatum B. ſibi nihilominus promittente, quod non ſolum ardorem, ſed etiam appetitum libidinis extingueret in eodem: propter quod quicquid in hac parte feciſse dignoſcitur, iratus, ſeductus, pariter, & illectus, & ſub ſpe promiſſionis, ac ſub ea *c* conditione, vel modo, ſi poſset continentiam obſervare, aſseruit a ſe factum. Sed ad iſta reſpondebatur econtra, quod an tabellio in tertia perſona inſtrumentum conficiat, vel in prima (dummodo non mutetur ſubſtantia veritatis,) nihil intereſse videtur. Inſuper quamvis aliquando ſpes memorato C. data fuiſset, per quam ad hoc ſe propoſuit inductum; eo tamen tempore, quo talia facta fuerunt, pure, ſimpliciter, ac voluntarie pro amore Dei, & remedio animæ ſuæ, ſolummodo ad votum, & ad alia ſupradicta noſcitur proceſſiſſe, propter quod a conſortio ſæcularium hominum debet diſcedere, vitamque mutare, cum ſe illius ætatis eſse proponat, ut ſine ſuſpicione incontinentiæ non valeat in ſæculo remanere. Nos itaq; habito f. n. conſilio, te ab impetitione dicti C. ſententialiter duximus abſolvendam, perpetuum illi ſuper hoc ſilentium *d* imponentes.

NOTÆ.

a *Lauda.*) Forſan legendum eſt, *de Ploda*, quod eſt ditiſſimum cœnobium in Italia, juxta lacum Latii; ut refert Paulus Jovius *in deſcriptione ipſius lacus.*

b *Iracundiæ.*) Sed non extra mentem, aut judicio alienatus; quo caſu etiam votum tempore iracundiæ factum valet. Suarez *de religione, tom. 2. libr. 1. de voto, cap. 9.*

c *Conditione.*) Quæ ſi expreſſa eſset, redderet actum conditionalem, ita ut ea deficiente, nulla eſset, juxta tradita a Baſilio *lib 3. de matrim. cap. 1.*

d *Imponentes.*) Cum maritus conſenuerit, caſtitatemque ſolemniter promiſerit, & obſequiis hoſpitalis ſe devoverit, juxta ſupra tradita *in c. 1.*

CAPUT FINALE.

a Idem.

MUlier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate revertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem libere convolare.

NOTÆ.

a *Idem.*) Gregorius IX. videlicet, qui præſentem conſtitutionem edidit motu proprio abſque ulla relatione, ſeu conſultatione, cum nulla Decretalis extaret in hoc titulo, quæ caſum adulterii ſpiritualis comprehenderet, in quo idem dicendum eſſe, ac de adulterio carnali, jam ſupra notavimus *in c. 3.* De divortio ob hæreſim infra agemus *in c. quanto, de divortiis.*

TITU-

TITULUS XXXIII.

De converſione Infidelium.

CAPUT PRIMUM.

a Cœleſtinus III.

IAudabilem, &c. *Et infra*: Ceterum, quod interrogaſti de Saracenis, qui dum in captivitate eſſent quarumdam Chriſtianarum, viros earum *b* inſidiis, & machinationibus occiderunt, utrum quia poſtea per ipſas ad fidem chriſtianam converſi ſunt, eaſdem de jure accipere poſſint in uxores, vel ſi duxerint, ipſum conjugium teneat. Hic Triburienſis *c* Concilii regula contenti ſumus aſſerentis quod ſi in mortem ipſorum virorum malitioſe fuerint machinatæ, licet earum ſtudio ad Eccleſiaſticam fidem acceſſerint; tamen nec eis adhærere debent, nec ſunt, ſi adhæſerint, tolerandi: non enim hic diſpenſatio ſine periculo poſſet admitti, cum tale damnum tali lucro Eccleſia compenſare non velit. Ad hæc Saraceni quidam, qui in bello ſunt Chriſtianos interfeciſſe notati; & Chriſtiani ſimiliter Saracenos, poſtea vero Saraceni ad catholicam fidem a Gentilitatis errore converſi, uxores eorum, quos certamine bellico neci tradiderant, ſibi matrimonialiter copulaverunt: idipſum & Chriſtiani de Saracenis mulieribus converſis ad fidem feciſſe noſcuntur; quæ tamen poſtquam priorum virorum de morte compererunt veritatem, divortium inſtanter expoſcunt. Reſpondemus quoque, in his qui cum nec Saraceni, nec Chriſtiani mortem alterutrorum procuraſſe noſcantur, matrimonium hujuſmodi inter prædictas perſonas licite contrahi poteſt, & taliter copulati, cujuſcumque ſexus exiſtant, divortium poſt mortem conjugum poſtulare non poſſunt. Idem *d* ſiquidem juris erit in ſequenti caſu, quem proponere ſtuduiſti, cum S. Chriſtiano viro propter odium uxoris Chriſtum negante, & ſibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, Chriſtiana in opprobrium Jeſu Chriſti relicta eſt; tamen aſſenſu Archidiaconi ſui ad ſecundas nuptias convolavit, & filios ſuſcepit ex ipſis: non enim videtur nobis, quod ſi prior maritus redeat ad unitatem Eccleſiaſticam, eadem a ſecundo debeat recedere, & reſignari priori; maxime cum ab eo viſa fuerit Eccleſiæ judicio diſceſſiſſe, & teſte Gregorio, contumelia Creatoris ſolvat jus matrimonii circa eum, qui relinquitur odio fidei chriſtianæ. Quod autem mulier poſſit primo viro, qui ad fidem reverſus eſt, nolente, ad vitam monaſticam remeare; vel utrum ille reverſus ad eam, quam ritu Gentili ſibi conjunxit, & quæ propter eum ad fidem noſtram cum liberis ſuis eſt converſa, mortua prima, poſſit habere uxorem, & an filii ante converſionem geniti, obtentu nuptiarum, quæ poſt converſionem ritu Eccleſiaſtico celebratæ fuerunt; & ſimiliter ſi filii illius, quæ de licentia Archidiaconi ſui, marito priore vivente, ſed facto infideli, nupſit viro catholico, legitimi ſint habendi, tam regula quam doctrina Apoſtoli, qua dicitur: Si infidelis diſcedit, diſcedat; non enim frater, aut ſoror ſubjectus eſt hujuſmodi ſervituti; quam illud decretum memoratum Gregorii: Non eſt peccatum dimiſſio propter Deum, ſi alii ſe copulaverit; infidelis enim diſcedens, & in Deum peccat, & in matrimonium; & nihilominus, quod prædeceſſor noſter bon. mem. Alex. III. ita dixerit: Tanta eſt vis matrimonii, ut qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur; Nos in hujuſmodi dubitare non ſinit, quin in his, & liber aditus pateat ad religionem migrare volenti; & ille, qui ad fidem revertitur, eam quæ converſa eſt ad fidem, defuncta prima, ſibi, licite poſſit copulare: filii etiam in ſupradicto utroque caſu legitimi cenſeantur.

NOTÆ.

a *Coeleſtinus III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub h. t. c. 2.* & hanc inſcriptionem expoſui *in c. 1. de except.*

b *Earum inſidiis.*) Unde impedimentum hoc Eccleſiaſticum non *infidelibus* poſtea converſis, ſed fidelibus machinantibus in necem virorum impoſitum fuit; ſiquidem crimen, quod præceſſit Baptiſmum, non præſtat impedimentum matrimonio, aut ſacris Ordinibus, ut probavi *in c. 3. de bigam. non ordin.* unde ſi ambo conjuges in præſenti ſpecie eſſent infideles, & poſtea baptizarentur, recte poſſent contrahere matrimonium, ut docent Baſilius *lib. 7. de matrim. c. 45. n. fin.*

c *Triburienſis.*) Relati *in c. ſi quis vivente*, 31. *q. 1.*

d *Idem ſiquidem juris.*) Verba quæ ſequuntur, omiſit Raymundus, & recte, cum adeo gravis eorum difficultas ſit, ut Alfonſus a Caſtro *lib. 1. de hæretic. punit. c. 4.* affirmarit, Cœleſtinum in præſenti non poſſe ab hæreſi excuſari, eo quod ſenſerit matrimonium diſſolvi inter fideles, ſi alter conjugum labatur in hæreſim, contra id, quod docet Innocentius *in c. ex parte 14. de converſ. conjug.* Sed adhuc dicendum eſt; Cœleſtinum in præſenti locutum fuiſſe juxta ſui temporis ſententias, quæ variæ erant circa divortium ob hæreſim faciendum: unde dum Innocentius III. *in c. quanto, de divort.* ſtatuit, ob hæreſim non ſolvi matrimonium, ait: *Licet quidam prædeceſſor noſter aliter præſenſiſſe videatur.* Quæ verba exaudienda ſunt de Cœleſtino III. Unde conſtat temporibus Cœleſtini doctrinam hanc ſub opinionibus adhuc fuiſſe, ut notavit Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſp. 1. q. 1. §. 4. n. 11.* qui cum integram hujus textus non perlegiſſet, dubitavit an Cœleſtinus III. aſſeruiſſet, quod Caſtro referebat.

Commentarium hujus textus dabimus infra, *tit. de eo qui duxit in matrim. quam prius polluit.*

CAPUT II.

Gregorius IX. a *Argentinenſi Epiſcopo.*

EX litteris tuis accepimus, quod quidam de Judaicæ cæcitatis errore ad Chriſtum verum lumen adductus, uxore ſua in Judaiſmo *b* relicta, in judicio poſtulavit inſtanter, ut eorum filius quadriennis aſſignaretur eidem, ad fidem catholicam, quam ipſe ſuſceperat, *c* perducendus. Ad hoc illa reſpondit, quod cum puer adhuc infans exiſtat, præter quod magis *d* materno indigeret ſolatio, quam paterno, ſibique ante partum onerоſus, *e* doloroſus in partu, poſt partum laborioſus fuiſſe noſcatur, ac ex hoc legitima conjunctio maris, & feminæ magis *f* matrimonium, quam patrimonium nuncupetur, dictus puer apud eam debet convenientius remanere. *Et infra*: Cum autem filius in patris poteſtate conſiſtat, cujus *g* ſequitur familiam; & non matris, & in ætate tali quis non debet apud eas remanere perſonas, de quibus poſſit eſſe ſuſpicio, quod ſaluti, vel vitæ inſidientur *h* illius; & pueri poſt trienium apud patrem non ſuſpectum ali debeant, & morari, materque pueri, ſi eum remanere contingeret apud eam, poſſet illum adducere ad infidelitatis errorem, in favorem maxime fidei chriſtianæ reſpondemus, patri eumdem puerum aſſignandum.

NOTÆ.

a *Argentin.*) Argentina, ſive Argentoratum, Argentuaria olim dicta, nobilis civitas eſt Germaniæ, Alſaciæ gemma, & anima: ejus meminerunt Ptholomeus, D. Hieron. & Ammianus Marcellinus: Epiſcopatus inſignis eſt, & nobiliſſimus totius Germaniæ prædicatur: Canonicos omnes Principes habet, ſive Comites, & Barones, inter quos recipi non poſſunt, niſi generi convenientes, ſummæque nobilitatis cenſeantur. Templum ſummum, ſive cathedrale opus, vere regium, dignumque ſumma admiratione. Habuit Argentina primum divini verbi ſatorem ſanctum Maternum D. Petri diſcipulum, ac deinde Epiſcopos verbo, & opere potentes, ut ſanctos Amandum, Arbogaſtum, Florentinum, Arſoaldum, Juſtum, Maximum, ut refert plura de ipſa nobili urbe adducens Bucelinus *tom. 3. Germaniæ ſacræ, fol. 55.* Bertoldo Duci Theonis, ejuſque Præſuli miſſa eſt præſens deciſio.

b *In Judaiſmo relicto.*) Quo caſu matrimonium diſſolvatur, notavi *in can. Concil. Illib.* & latius dicam *in cap. quanto, de divort.*

c *Perducendus.*) Juſta, pia, & ſalubris petitio: intendebat pater, ut ſibi filius traderetur erudiendus, atque catholica in religione inſtruendus, probiſque ac chriſtianis moribus imbuendus, agnoſcens facile filium ad ipſam perfidiam Judaicam,

cam, moresque Judæorum reversurum, juxta illud D. Gregorii *hom. 29. In his omnibus patrum suorum carnalium vias sequuntur, quasi venenati filii de venenatis parentibus nati.* Prudentius *lib. 1. contra Symmachum:*

Ut semel obsedit Gentilia pectora patrum
Vana superstitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus tener horruit hæres,
Et coluit quidquid sibimet venerabile cani
Monstrarunt Atavi, puerorum infantia primæ
Errorem cum late bibit.

Inde noscitur magna præsumptio contra descendentes ex Judæis, ut probant Simanchas *de cathol. tit. 50. n. 11.* Solorz. *to. 1. de jure Indiar. lib. 1. c. 8. n. 13.* Carenas *de offic. Inquisit. p. 3. tit. 3. §. 5.* Transmiera *de oblig. rebel. hæret. q. 4. c. 9. n. 5.* Itidem quantum recta educatio in puerili ætate ad virtutem servandam, animumque recte instruendum faciat: "Educatio (*inquit Seneca lib. 2. de ira*) maximam diligentiam, plurimumque profuturam desiderat: facile est teneros adhuc annos componere, difficulter rescinduntur vitia, quæ nobiscum creverunt. *Idem de consolatione ad Helviam, c. 16. & ep. 94.* Altius præcepta descendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus; si præcepta nihil adjuvarent, omnis institutio tollenda est; ipsa natura contenti esse debemus. Erras, si existimas nobiscum vitia nasci; supervenerunt, ingesta sunt. „ Et Aristoteles *l. 2. Oeconom.* late docet, liberos recte educatos a parentibus, per sanctos, & justos mores, bonos merito evasuros. Et Plutarchus postquam speciali libro de educatione liberorum differuit, in vita Themistoclis ait: " Themistocles, quoniam adolescens, feroci, mutabiliq, ingenio videbatur, mirantibus mutatos mores dicere solebat, asperos, & indomitos pullos in bonos equos evadere, si quis illis adhibeat disciplinam, rectamque institutionem. „ Quare in sanctis litteris, & a Sanctis Patribus sæpe sæpius admonentur patres circa educationem filiorum, ut *in c. 23. Prov.* ibi: " Ne subtrahas puero castigationem: cum percusseris eum virga, non morietur; tu virga percuties eum, & animam ejus a sepulchro eripies. *Et iterum c. 22.* ibi: Adolescens juxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea? *Eccl. c. 7. v. 21.* Filii tibi sunt, erudi illos, & curva illos a pueritia illorum: curva cervicem ejus in juventate, & tunde latera ejus, dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ: doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. *Et D. Hieron. in ep. ad Salvianum*, ait: Non est parvi apud eum meriti filios bene educare, difficulter eraditur quod nudi animi perbiberunt; lanarum conchilia quis in pristinum candorem revocet. *Et D. Cypr. l. 2. ep. 1.* ait; Quod semel imbibimus, difficulter deponimus, nec propositum nostrum facile mutatur? *Et D. Bern. ep. 113. inquit:* O quam compositum reddit omnem corporis statum, necnon & mentis habitum disciplina! cervicem submittit, ponit supercilium, componit vultum, ligat oculos, moderatur linguam, frænat gulam, sedat iram, format incessum. „ Plura cumulant pro educatione liberorum Cardinalis Sadolet. *in lib. de educ.* Scomborn. *lib. 1. polit. c. 8.* Solorz. *tom. 1. de jure Indiar. c. 26. ex n. 63.* & *embl. 25. & lib. 2. polit. c. 27. ad finem*, Cresolius, *lib. 2. mystag. c. 3.* Valenz. *consil. 36.* Cupiebat ergo pater in præsenti specie probis moribus, & in recta disciplina filios erudire, ut sacris canonibus cavetur. Concilium Tolet. 17. *can. 8.* ubi Loaysas *c. 1. 30. dist.* Conc. Carth. 3. *can. 14.* ibi: *Episcopi, & clerici filios suos non emancipent, nisi moribus, & ætati eorum consuluerint, ut peccatis eorum non ipse graventur.* Concilium Arelat. sub Carolo *can. 19.* " Ut parentes filios suos, & patrini eos, quos de fonte lavacri suscipiunt, erudire summopere studeant: illi quia eos genuerunt, & in eis a Domino dati sunt; isti quia pro eis fidejussores existunt. „ Parisiense sub Ludovico *lib. 3. c. 25.* refert Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 10. tit. 18.*

3 d *Materno solatio.*) Nam filius per triennium ablactandus est a matre, quod adeo æquum visum fuit Diocletiano & Maximiano, ut non aliter matrem de filii alimentis adversus patrem audiendam rescripserint, quam si priori vitæ triennio filium ablactaverit, & reliqua educationis officia exhibuerit, *l. hoc filium, C. de patria potest.* Consonant lex 3. *tit. 8. lib. 3. fori*, lex 3. *tit. 19. p. 4*, & triennium lactationis legitimum tempus fuisse apud omnes fere nationes, probant Nicolaus de Lira, *in lib. 1. Regum, c. 1.* & ibidem Hugo Cardinalis, & Dionysius, & *in c. 21. Genesis, v. 8.* Abulensi, Cajet. Lippomanus, Serarius, & Sanch. *in lib. 2. Machab. c. 7.* Gaspar Sanch. *in lib. 2. Regum, c. 1. n. 68.* Mendoza *in lib. ... Regum, c. 1. v. 22.* Franc. Valesius, *de sacra philosoph. cap. 83.* qui allegat Galenum *de tuend. valet.* aliquosque antiquos Medicos. Cum autem triennium hoc desideramus; intelligemus duos annos completos, tertium inchoatum, eo quod ex Patribus Gregorius Nicomed. Archiepiscopus *serm. de obla. Virgin. in templ.* Cedrenus, *in compend. histor.* Nicephorus *lib. 1. hist. c. 7.* affirmant Deiparam Mariam, quæ simul ac depulsa est a mammis, templo præsentata est, tertium nondum absolvisse annum ætatis; ex eis refert P. Sherlogus *tom. 3. in Cantica, vestig. 36. c. 8. fol. 354.* & per illud triennium matres ipsas lacte nutrire debere liberos, non aliis nutriendos tradere, constat ex Tacito *de moribus German. c. 20.* ibi: " Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis, aut nutricibus delegatur. „ Favorinus *apud Gellium lib. 12. c. 1.* imperfectum, ac dimidiatum matris genus vocat peperisse, ac statim abjecisse, nec aluisse. Illustrat Arnisæus, *lib. 1. de Repub. c. 4. sect. 4. n. 15.* & probant late Tiraq. *de nobilit. c. 20. n. 80.* Bernegerus *ad Tacitum q. 115.* Acunna *in c. ad ejus 5. dist.* quare matrem saltem venialiter peccare, quæ proprio lacte filium non nutrit, nisi adsit justa causa, resolvunt Covar. *de sponsal. 2. p. c. 8. §. 6. n. 13.* Rebuff. *ad ll. Gallic. 3. p. in præfat. tit. de consuet. n. 47.* unde Anna illa sanctissima Helcanæ uxor Samuelem filium propriis uberibus aluit, ut videre licet *ex lib. 1. Regum, c. 1. v. 23.* ubi plura congessit Mendoza, *n. 3.* una enim cum lacte morbos, & mores imbibere infantes solent. Hinc per nutricem ebriosam & ipse Tiberius ebriosus factus est, & Caligula omnium fere, quos sol aspexit, pessimus tyrannidem suam, maleque compositos mores non ex parentibus, sed nutrice improba fuxit: aliis exemplis illustrant Bernegerus *ad Tacitum, d. q. 115.* & plures congessit Valeron. *de transf. tit. 3. q. 1.* ubi varia cumulavit de educatione filiorum, & pupillorum.

4 e *Doloroſus in partu.*) Consonat Justinianus *in l. assiduis, C. qui potiores*, ibi: " Quis enim earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem. *Nonius Marcel.* ibi: Enixæ dicuntur feminæ intendi, hoc est conandi, & dolendi labore perfunctæ, vel quod quibusdam periculis, quibus implicarentur, fuerint exsolutæ. *Quintilian. declamat. 338.* ibi: Alia est horum ratio, quos brevis transitus voluptatis fecit parentes; aliter amat quæ peperit, quæ memoriam decem mensium, quæ tot periculorum tot solicitudinum recordationes ad vos judices affert. *Sidonius Appollin. lib. 4. ep. 21.* ibi: Est quidem princeps in genere monstrando partis paternæ prærogativa; sed tamen multum est, quod debemus & matribus: pondera illarum, istorum semina sumus. „ Quem Sidonii locum Avitus, *lib. 6. c. 8.* ita expressit:

Semina quæ patris fuerunt, hæc pondera matris
Infligunt duros utero turgente dolores.

5 f *Matrimonium.*) Et quamvis pater matre sit præstantior sexu, & dignitate, *l. in multis, ff. de statu homin.* tamen hæc conjunctio non dicitur patrimonium, sed matrimonium; quod ex eo factum esse docet D. Aug. *lib. 19. contra Faustum*, quod non ob aliud debeat femina nubere, quam ut mater fiat; unde proprium munus mulieris dicitur parere, quia ad hoc natura eam progenuerit, ut fœtus ederet, *l. 2. C. de indicta viduit.* & Ulpianus maximum, & præcipuum munus esse feminarum respondit concipere, & tueri conceptum, *l. quæritur 14. §. 1. ff. de ædilit. edict.* ideoque Romani testabantur, dum matrimonium contrahebant, quærendorum liberorum causa illud contrahere, ut colligitur *ex l. liberorum 220. verf. Prætor, ff. de verb. signif. l. si vicinus 9. C. de nupt.* Ulpianus *in fragment. tit. 3. verf. liberis.* Illustrant Franciscus Hothomanus *de ritu nupt. cap. 3.* Connanus. *lib. 8. comment. c. 3. in fine*, Covarr. *in 4. 2. p. c. 1. n. 1.* Petrus Gregor. *lib. 9. syntagm. c. 1. a n. 2.* & *lib. 1. partit. tit. 12. c. 2.* Fornerius, *lib. 3. rerum quotid. c. 29.* Faber in Papin. *tit. 9. princ. 2. illat. 5.* Nec dissimili ex causa antiqui bona patrimonium appellarunt, quod scilicet patrum munus præcipue versaretur in quærendis, & parandis opibus, juxta illud Horatii *in arte poet.*

Conversis studiis ætatis, animusque virilis
Quærit opes, & amicitias, inservit honori;
Commisisse cavet quod mox mutare laboret.

Ob robur majus sexui concessum, & quia cum minori sexus, & pudicitiæ periculo inter homines conversentur, & negotiari facilius possint; nam ut ait Ovidius *ep. 18.*

Ut corpus tenerum, sic mens infirma puellis,
Forsius ingenium suspicor esse viris.

Unde etsi major pars bonorum a matre obveniat, nihilominus totum patrimonium appellatur, *l. 3. §. bonorum, ff. de bonor. possess. l. si quis stipulatus 11. in fin. ff. de verb. oblig. princ. Instit. de rerum divis.* notavit Fornerius *lib. 1. rerum quotid. c. 18.*

6 g *Cujus sequitur familiam.*) Filios enim esse in patris, non matris potestate notum est, *l. 3. & 4. ff. de his qui sunt sui, vel alieni, l. illud 4. §. ad test. ff. de bonor. poss. contra tab. l. nulla, ff. de suis, & legit. l. 38. in princ. ff. de furtis, §. femina, Inst. de adopt.* Faber *in jurisprud. tit. 8. princ. 4. illat. 10.* Balduinus *ad ll. Romuli, c. 17.* Connanus *lib. 2. comment. c. 13.* Revardus *ad ll. 12. Tabul. c. 3.* & patris familias sequuntur, *§. itaque, Instit. de legit. agnat. succeſſ. l. cum legitima, ff. de stat. homin.* cujus etiam sequitur originem, *l. 3. C. de mancip. & orig.* & illius gentilitia induuntur, *l. nomen, ff. de manumiss. testam. l. femina, ff. de Senator. l. 1. C. de dignit. lib. 12. l. 101. C. Theod. de Decur.* licet quoad statum, & conditionem filius matrem sequatur, ut late probavi *in c. fin. de servis non ordin.*

7 h *Insidientur illis.*) Supponit Pontifex, quod Ulpianus docuit *in l. si disceptatur, ff. ubi pupillus*, ibi: *In causæ cognitione vitandi sunt, qui pudicitiæ impuberis possunt insidiari.* Præcipue cum facile parentum, imo & domesticorum mores in filios transeant, juxta illud Juvenalis *satyr. 14. Si natura juvet, velocius, & citius nos corrumpunt vitiorum exempla domestica.* Plinii *in Panegyr. Non tam imperio illi opus est, quam exemplo.* Unde ajebat Poeta:

Ut viret in foliis haustus radicibus humor,
Ita patrum in filios abeunt cum semine mores.

D. Hieron. *ep. 15. ad Lætam*, ait: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: memento vos parentes virginis; eam magis exemplis doceri posse, quam voce.* Juvenalis *satyr. 14.* ibi:

Nihil dictu fœdum, visuque hæc limina tangant,
Intra quæ puer est, procul hinc, procul inde puella.

Notavi *in Can. Conc. Illib.* Mortuo autem patre, & matre ad secundas nuptias transeunte, apud quem debeant filii defuncti educari, ad praxim exponunt Leon *tom. 2. decis. 201.* Cabedo, *tom. 1. decis. 99.* Valenzuela *consil. 36.*

i *Ali-*

§ i *Ali debeant.*) Sicut in animalibus filiorum educationem, & eos alendi necessitatem instinctus, seu impulsus naturalis indixit; ita similiter in parentibus obligationem alendi liberos ex naturali jure provenire certum est, *l. 1. §. jus naturale, ff. de just. & jure, l. si quis a liberis 5. §. parens, ff. de assign. liber. l. 3. & 4. ff. de alend. liber. l. un. §. taceat, C. de rei uxor. l. non solum 8. §. ipsum, C. de bonis, quæ lib. c. jus naturale, 1. diff. l. 2. tit. 1. p. 1.* late probant Fortunius Garcia, *in d. l. 1. §. jus naturale*, Petrus Faber, *lib. 2. semestr. c. 1.* Valentia *tom. 3. tr. 3. de liberis & postb. c. 1.* dicemus *in c. cum haberet, de eo qui duxit.*

COMMENTARIUM.

9 Regulariter olim facto divortio, apud patrem morari, & educari liberi solebant, tum propter jus patriæ potestatis, tum ut ab eo alerentur; & si uxoris causa divortium intercessisset, maritus propter singulos liberos, ex matrimonio scilicet communiter suscepto, totidem sextas partes dotis retinere poterat; non tamen plus quam tres sextas partes, ideoque unam ultra dimidiam partem dotis. Ulpianus *in fragmentis, tit. 6.* Paulus *lib. 2. sent. tit. de dot. l. un. C. de rei uxor. act.* Cicero *in Topicis*, ibi: *Si viri culpa factum est divortium, etsi mulier nuntium remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Ubi Boetius. Illustrant Revardus, *lib. 4. variar. c. 13.* Pichardus, *in §. fuerat, n. 70. instit. de act.* Cujacius *ad Ulpianum, in d. tit. 6.* Grotius *in floribus, ad tit. de divortiis*, Brissonius, *lib. 5. de formulis.* Petrus Barbosa, *in l. post dotem 40. n. 5. ff. solut. matrim.* & differentias inter hanc retentionem, & alias ob res annotas, & ob mores, erudite, ut solet, explicat eruditissimus Ramos, *in schediasm. ad leg. un. §. taceat, Cod. de rei uxor. act.* nec matri relinquebantur filii, nisi minores, cum adhuc sub mamma essent, *l. penult.* juncta Glossa ibi, *C. de patria potestate.* Sensim postea inolevit, ut pro sexu divisio fieret, ut patri mares, matri feminæ traderentur: ex justis tamen causis veluti ob suspectos patris mores, utriusque sexus liberi, quantumvis exuberes, soli matri tradebantur, sine diminutione patriæ potestatis, *l. 1. §. verum, l. 3. §. etiamsi, ff. de liber. exhib.* Postea Imperatores Dioclet. & Maxim. *in l. un. C. de divortio facto*, totum hoc negotium arbitrio judicis commisere, qui æstimare debet, quid utilius, commodiusque sit liberis. Imperator Justin. *in auth. seq.* post d. leg. unicam, hanc quæstionem paulo exactius decidit, dum disponit, ut si patris culpa divortium secutum sit, & mater ad secundas nuptias non transierit, liberi apud eam educari debent impensis patris: si vero culpa matris solutum sit matrimonium, apud patrem nutriantur impensis matris locupletis, quam constitutionem explicant Cujac. & Richerius ibi. Unde inspecta ea constitutione, etiam secluso fidei favore, in præsenti specie filius educandus erat penes patrem; nam cum ob culpam mulieris, quæ noluit converti ad fidem catholicam simul cum marito, secutum esset divortium, etiam quoad vinculum, ex notatis *in can. Conc. Illib.* & traditis *in c. 4. de divort.* ideo penes patrem filius educandus, & alendus erat. Huic rationi juris aliam adjunxit Gregorius in præsenti, deductam ex fidei favore, cujus intuitu etiam in Conc. Tolet. 17. *can. 8.* relato *in c. Judæorum 28. q. 1.* jubetur, ut ab infidelibus servis Christianorum filii auferantur, ne eorum perfidiæ involvantur, ibi: *Judæorum filios, vel filias, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus.* Notavit Sahabedra *in chron. Goth. capite 19.* prosequuntur Vasquez, *tom. 2. in 3. p. disput. 155. cap. 4.* Simanchas *de cathol. cap. 29.* Diana *part. 8. tract. 1. resol. 12.* Narbona *de state, anno 7. q. 10.* Quid observetur facto divortio ex alia causa, veluti lævitiæ, exponit Valenzuela, *consil. 41.*

TITULUS XXXIV.

De voto, & voti redemptione.

CAPUT PRIMUM.

Alex. III. *Exon.* a *Episcopo.*

b DE peregrinationis quoque votis, an eleemosynis redimi possint, vel aliud pro necessitate impleri, tibi respondemus, quod ab ejus, qui præsidet, dependet arbitrio, ut consideret diligentius, & attendat qualitatem personæ, & causam commutationis scilicet, an id ex infirmitate, seu affluentia divitiarum contingat; utrum peregrinatio an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta; & secundum hoc debet inde dispensare.

NOTÆ.

1 a *Exonien.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & post Concilium Lateran. *p. 35. cap. 3.* ubi additur, *pars capitis Meminimus*, forsan quia refertur in præsenti pars textus *in capit, meminimus, qui clerici, vel vov.* De Exonien. diœcesi plura adduxi *in c. 6. de filiis presbyt.*

2 b *Peregrinationis.*) Ad loca videlicet sacra, necnon reliquias Martyrum; omni enim tempore in Ecclesia usitatas invenio fidelium peregrinationes ad loca sacra, & Sanctorum reliquias, inter quas præcipua fuit Hierosolymitana, quam valde commendat D. Hieronymus *ep. 27. ad Eustochium*, ibi: *Cujus enim gentis homines ad sancta loca non conveniunt?* Et magni fecit *in ep. 19. ad Paulam*, adducto D. Pauli exemplo, qui illuc sepulchri Dominici visendi causa concessit, ut patet ex *epist. 2. ad Galatas*, & *cap. 20. Actuum Apostol.* Celebris etiam fuit peregrinatio ad limina Apostolorum, atque illuc ex omnibus provinciis concursum fieri, refert Nicolaus I. *ep. 2. ad Michaelem Imperatorem*: & omni tempore celeberrima fuit peregrinatio Compost. ad corpus D. Jacobi, de qua agitur *in c. protosuit 4. de consecr. Eccles.* & in Gallia frequenter fiebant peregrinationes ad Ecclesiam sancti Martini Turonensis, & sancti Saturnini Tolosæ, ut constat ex Concilio Cabilon. sub Carolo, *canon. 44. & 45.* Plura de his peregrinationibus ad Martyrum reliquias congessit Ferrandus *in disq. reliq. lib. 2. exc. 3. artic. 6. per totum.* Et de his peregrinis accipiendus est Fridericus *in constit. relata in capit. 1. de testament. in 5. compil.* juncto ibi Cironio. Consuebant enim Christiani ad Sanctorum reliquias, velut ad oraculum, & controversiarum, & criminum detegendorum causa, ut de templo B. Felicis narrat D. August. *cap. 137.* ibi: " Elegi aliquid medium, ut certo placito se ambo contringerent ad locum sanctum se peregrinaturos. Multis notissimai est sanctitas loci, ubi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quo volui ut pergerent, quia inde nobis fidelius scribi potest quicquid in eorum aliquem divinitus fuerit propalatum. „ Sic etiam Eusebius *lib. 6.* D. Hieronymus *de script. in Alex.* testantur, sanctum Alexandrum peregrinatum esse Hierosolymam ad videnda loca sancta. Alia de his peregrinationibus cumularunt Gretheserus *lib. 1. peregr. ex c. 2. usque ad 12.* Theophilus, *tom. 15. in Heteroel. punct. 3. in principio.*

COMMENTARIUM.

3 Conclusio tradiur, & probatur.

EX hac Alexandri decisione sequens deducitur assertio: *Vota possunt eleemosynis redimi, vel in aliud commutari, superioris intercedente auctoritate.* Probant eam textus *in cap. 1. 20. q. 3. c. magnæ, h. t.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna Mandosius *tit. de voti redempt.* Stunica & Sotomayor *de voto q. 6.* Balboa *in cap. pervenit 3. de jurejur.* Diana *p. 2. tract. 2. resolut. 7. & 8.* Lessius *lib. 2. de justitia, cap. 4. num. 10.* Layman *lib. 4. Theolog. Moral. tract. 4. c. 8. num. 12.* Escobar *de utroque foro, art. 5. §. 18. n. 180.* Manrique *de differ. utriusque fori, cap. 163. num. 21.* Candidus 2. *tom. disq. 25. art. 1. dub. 6. cap. 8.* Sanchez *in select. cap. 14. num. 3.* Castropalao *tom. 3. disput. 3. de voto*, Trullench *in Decal. lib. 2. cap. 2. dub. 3.*

4 Traditur ratio decidendi.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione. Vel voti commutatio fit in rem evidenter meliorem, vel in æqualem, aut deteriorem: si fiat in meliorem, necessaria non est superioris auctoritas, *cap. pervenit 3. de jurejur.* si in aliud æquale commutetur, id est ejusdem virtutis, & bonitatis, commutatio fieri non potest, quia aliud pro alio invito creditore solvi non valet, *l. mutuum, §. mutui, ff. de rebus creditis, l. si se §. ait Prætor, ff. de re judic. l. item liberatur, §. qui paratus, ff. quibus modis pignus, l. promiſſor, §. fin. ff. de constitut. pecun.* Ergo si in deterius, aut minus commutetur, omnino talis commutatio improbatur, præcipue cum commutatio voti fit quædam novatio; per novationem autem non tollitur prima obligatio, quando secunda continet minus quam prior, *lege qui usumfructum, ff. de verb. oblig. l. si pupillus, §. qui autem, ff. de novat.* ubi Bartolus recte id extendit, ut etsi interveniat nova persona, nihilominus non detur novatio, quando secunda stipulatio continet minus quam prima; celebris textus *in leg. eum qui, §. penult. ff. de verbor. oblig.* igitur neutro ex his casibus defendi potest præsens assertio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet voti obligatio adimpleri debet in specifica forma, *cap. licet, h. t.* ibi: *Solutio necessaria est*, ut contingit in juramento, in quo si quis juraverit solvere, non adimplet juramentum debitum compensando, quia per æquipollens non recte adimpletur promissio Dei facta: igitur votum commutatione facta, non per æquipollens, sed in specifica forma adimplendum est.

5 Voci variæ acceptiones.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, votum diversimode accipi.

cipi. Aliquando pro voluntate sumitur, juxta illud Poetæ:

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Nonnunquam pro desiderio, unde vulgo dicimus rem alicui pro voto evenisse, idest pro desiderio: quomodo accipitur *Ps.* 49. ibi: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua*; id est desideria. Unde preces ipsæ, quibus desiderium nostrum explicamus, vota dicuntur, quo modo verba illa canonis Missæ, *vel qui tibi offerunt vota sua*, exponit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 14. Inde desiderium parentum, *ut filii illis succedant*, votum dicitur *in l. nam & si, ff. de inoffic. testam. in l. un. C. de his qui ante apertas.* Accipitur etiam pro voce, & suffragio, *in c. 1. de elect. in 6.* in præsenti autem titulo accipitur votum pro promissione Deo facta, ad differentiam promissionis hominibus factæ, quæ dicitur stipulatio, vel pollicitatio, *l. 1. ff. de pollicit.* at vero quæ Deo fit, votum nuncupatur, *c.* 23. *Deuter. Proverb. c.* 30. *l.* 2. *ff. de pollic.* notavit Galbanus *de usufr. c.* 15. Votum ita acceptum Cicero dixit esse sponsionem, qua Deo obligamur. Theologi autem Moralistæ votum ita diffiniunt: *Votum est spontanea, & deliberata promissio majoris boni Deo facta*; quam definitionem explicant Stunica, & alii de voto agentes. Apud veteres, qui vota pro re aliqua a Diis impetranda faciebant; vovere, seu vota suscipere, & nuncupare vota dicebatur, qui vero solvebat, persolvere, & signare vota: cujusmodi cum passim extent exempla, satis erit Plinium audire *lib. . . . ep.* 10. ad Trajanum: *Solemnia vota pro incolumitate tua, & suscepimus, & solvimus, precati Deos, ut velint semper ea solvi, semperque signari.* Ad quod & illud Juvenal. *Satyr.* 10. spectat.

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas litteris signatas, quæ votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At qui votum susceperat, necdum voti compos persolverat, reus voti appellabatur. Virg. *lib.* 5. *Æneid.*

Vobis lætus ego candentem in littore taurum
Constituam ante aras voti reus.

Hoc est, ut Servius interpretatur, voti debitor. Quam locum quoque enarrant Macrob. *lib.* 3. *c.* 2. *Saturn.* Hæc vox (inquit) propria sacrorum est, ut reus vocetur, qui suscepto voto numinibus se obligat. Qui vero suscepto, assecutus id erat, pro quo voverat, nondum tamen soluto voto, damnatus voti dicebatur: quod clare Livius, *lib.* 27. demonstrat: *Deos omnes*, ait, *Deasque precabantur, ut illis fausium iter, felixque pugna, matura ex hostibus victoria esset, damnarenturque ipsi votorum, quæ pro iis suscepissent.* Et *lib.* 5. *Haud mirum id quidam esse, furere civitatem, quæ damnata voti omnium rerum potiorem curam, quam religione se eximendi habeat.* Et *lib.* 39. scribit, se pro ægroto vovisse, ut cum primum convaluisset, Baccis eum se initiaturum: damnatum voti Deum benignitate absolvisse, se id exsolvere velle. Virgil. *eclog.* 5.

—— Tibi Vota quotannis
Agricolæ facient, damnabis tu quoque votis.

Ubi Servius: *Cum præstiteris*, inquit, *quæ homines te oraverunt, reddes illos obnoxios ad vota solvenda; nam sumus voti damnati, & obnoxii, antequam reddamus.* Ex quibus patet, Alex. ab Alex. *lib.* 3. *Genial. capit.* 22. perperam damnatum voti, interpretari, qui voti compos vota exsolvisset, quod præcipue ex præsenti loco dignoscitur, nam Dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictatura se abdicavit, cui voto subsequenti anno satisfactus est. Plura congesserunt Brissonius, *lib.* 1. *de formul. fol.* 113. Kochier. *in face hist. centur.* 2. *c.* 34. Germonius *lib.* 2. *de sacror. immunit. cap.* 17.

6 De usu votorum apud varias religiones.

Secundo sciendum est, vota Deo emittere, non solum apud Catholicos, verum apud Judæos, & Gentiles solitum esse. De Judæis constat ex legibus a Deo ipsis datis circa vota. Generalis refertur *c.* 26. *Deuteron. v.* 21. ibi: *Cum votum voveris Domino Deo tuo; non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Unde vota emissa a Judæis passim sacra pagina refert, inter quæ difficile est votum emissum a Jephte, *Judic. c.* 11. *vers.* 30. quod post Theologos expositivos examinant, & illustrant Becanus *in analog. capit.* 15. *fol.* 330. Kochier *in face histor. centur.* 2. *c.* 35. Apud Gentiles etiam magna votorum observantia fuit, ut probant late Alex. ab Alex. *lib.* 2. *diet. genial. cap.* 22. ubi Tiraq. Anastasius Germonius *lib.* 1. *de sacror. immunit. c.* 17. Theophilus Raynaudus, *tom.* 4. *lib.* 4. *sect.* 3. *fol.* 553. Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Votum*, Demster. *ad Rosinum lib.* 1. *antiquit. c.* 15. Apud Romanos vota certis verbis concipiebantur. Livius *libr.* 1. ubi inducit Romulum templum Jovi voventem his verbis: *Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit posteris, tua præsente ope servatam urbem esse voveo.* Macrobius *lib.* 6. *Saturn. cap.* 9. ibi: *Si ita feceritis, voveo vobis templa, ludosque factorum*, Late illustrat Brissonius, *de formulis, fol.* 105. & plura vota a diversis Gentibus Diis facta refert Petrus Gregorius *lib.* 13. *de Repub. cap.* 5. & plura de votis Gentilium, & eorum diligenti observantia, congesserunt Avendanno *de metu, lib.* 2. *c.* 21. Salas *ad Petronium, linea* 32. *fol.* 22. Antonius Silvius *de legibus lib.* 1. *c.* 20. Stuchius *de sacrificiis, fol.* 85. Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 53. Apud Christianos etiam jam a primis Ecclesiæ sæculis vota emissa fuisse, facile constat ex antiquis Ecclesiæ legibus, quas infra *in hoc tit.* dabimus, licet mordicus Petrus Martyr *in lib. de votis & cœlibatu*, asseruerit inter alia, vota tantum pertinere ad Judæos, non ad Christianos, illo levi motus fundamento, quia voti sæpius mentio fit in veteri Testamento, nunquam vero in novo: quem docte refellunt Bellarminus *to.* 1. *controv. lib.* 2. *de monach. c.* 18. Becanus *in analog. d. cap.* 15. *n.* 48.

7 De votorum observantia.

Deinde sciendum est, apud easdem gentes, apud quas vota emittere in usu fuit, magnæ semper curæ fuisse; vota ipsa solvere, & adimplere. De Judæis constat *ex d. c.* 23. *Deuter.* ubi dum agitur de obligatione voti, legitur: *Si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum; si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies, sicut promisisti Deo tuo.* Erant tamen apud eos leges certæ de redemptione votorum; nam laicus qui seipsum Deo obtulerat per votum, ut serviret in tabernaculo, aquam, & ligna pro sacrificiis portando, seu ad atrium verrendum, sarta templi tecta curando, poterat se redimere pretio a lege taxato, *Levit. c.* 27. *vers.* 2. Deinde si quis animal Deo vovisset, redimere illud poterat solvendo pretium ejus a sacerdote taxatum, addita quinta parte pretii pro ipso sacerdote, *d. c.* 27. *Levit. vers.* 11. quod idem procedebat, si quis Deo vovisset domum, vel agrum, *Levit. d. cap.* 27. *vers.* 14. & 16. Illustrat Becanus, *in analog. d. cap.* 15. *num.* 29. De Gentilibus constat, adeo diligenter vota Diis facta solvisse, ut statim post ea emissa Deos precarentur, ut rata esset. Ovidius *lib.* 8. *Metamorph.*

—— Duraque ad sydera supplex
Cressa manus tollens rata sint sua vota precatur.

Late illustrat Briss. *lib.* 1. *de formulis, pag.* 112. Apud Catholicos vota esse diligenter adimplenda, constat ex variis Ecclesiæ canonibus congestis a Gratiano *sub causa* 20. *q.* 1. a Raymundo *in præsenti*; ab Anton. Augustin. *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 2.

8 De commutatione, & redemptione votorum.

Tandem sciendum est, obligationem voti, vel in totum tolli, vel in aliud commutari. Tollitur irritatione, & dispensatione in totum, de quibus infra agemus. Mutatur per commutationem, & redemptionem, de quibus in præsenti agitur, juxta secundam partem præsentis rubricæ de voti redemptione. Commutatio fit cum res voto promissa in alia commutatur; redemptio vero intelligitur facta, quando peregrinatio, vel simile opus promissum certa pecuniæ quantitate luitur: & per commutationem, & redemptionem vovens non liberatur a primo voto, sed materia voti mutatur, & virtute prioris promissionis tenetur ipse commutationem adimplere; quia subrogatum semper sapit naturam subrogati, *l. si sponsus, ff. de don. inter, l. duobus, §. 1. ff. de jurejur. c. Ecclesia, el 1. ut lite pend.* docet Stunica *de voto q.* 1. *n.* 5. Hanc votorum commutationum, seu redemptionem exceptis votis R. P. reservatis, potest quilibet Episcopus facere in sua diœcesi, sicut Pontifex potest in universo orbe. Ea autem vota, in quibus tantum Pontifex dispensare valet, nec Episcopus commutare, aut redimere potest, ut pluribus relatis docent Sayrus *in Clavi Regia, lib.* 6. *c.* 11. *n.* 48. Sanch. *lib.* 4. *de matr. disp.* 8. *n.* 3. Basilius *eod. tr. lib.* 8. *c.* 8. Et in eisdem etiam casibus poterunt ratione jurisdictionis ordinariæ vota commutare, Capitulum Sede vacante, Abbates jus quasi Episcopale habentes, Archiepiscopi in casibus, in quibus jurisdictionem ordinariam in subditos suffraganeorum exercere valent. Sanch. *d. lib.* 8. *de matr. disput.* 7. & *lib.* 4. *summa, c.* 38. Alii etiam ex jurisdictione delegata commutare vota possunt, ut Confessarii virtute Bullæ Cruciatæ, aut Jubilæi, de quibus plura tradunt Trullench *in exp. bulla, lib.* 1. *c.* 3. P. Mendo *eod. tr. disp.* 25. *per tot.* Diana *p.* 1. *tr.* 11. *resol.* 41. qui varia dubia circa commutationem votorum proponunt, exponuntque.

9 Tradituc dubitandi ratio.

Quibus ita animadversis, apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cum votum peregrinationis, de quo in præsenti, non esset ex reservatis R. Pontifici, recte poterat Episcopus Exonienfis illud commutare, vel redimere. Et quamvis Cajetanus *in summa, verbo Votorum dispensatio*, existimet eam proportionem esse servandam, ut votum reale necessario commutetur in aliud reale, personale in personale, mistum in mistum, habita cujusque proportione: adhuc tamen verius credo, hoc non esse simpliciter necessarium, sed arbitrio commutantis posse fieri commutationem: quod aperte probatur *ex c.* 2. *c. magna, c. quod super his h. t.* ubi docetur, utroque modo votum commutari posse: debet tamen Prælatus modum in tali commutatione prudenter servare, five in relati, five in personali, sive in misto; nam in reali, si causa commutandi oritur ex paupertate, non debet fieri commutatio in onus reale, sed in personale, cum prudenti æquiparatione: personale vero semper potest commutari in eleemosynam, *cujus* apud Deum magna est præstantia; in voto autem misto ratio itineris habenda est, ut *in d. c. magna, de voto*: quam prudentem æquiparationem commendavit Alex. III. in præsenti, in illis verbis: *Ut consideret diligentiam, qualitatem personæ, & causam commutationis.*

10 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam verum est, votum commutari posse in eviden ter melius bonum, idque fieri posse sine Prælati auctoritate, ut defendunt Covar. *in c. quamvis, p.* 1. §. 3. *n.* 4. *de pactis in* 6. Cordub. *q.* 149. Suar. *de reg. to.* 2. *lib.* 6. *de voto, c.* 8. *n.* 4. Balboa *in c.* 3. *de jur. n.* 50. Quod ut facilius percipiatur, sciendum est, hanc commutationem dupliciter fieri posse. Primo quando fit ex necessitate, secundo quando voluntarie fit. Primo modo contingit, quando id quod melius est, fieri non potest votum exequendo, quasi duo illa incompatibilia sint; exempli gratia si vovit quis peregrinari, & postea agnoscat pro illo tempore perfectius esse hospitali servire; quo casu commutationem fieri posse absque Prælati auctoritate, certum est; nam ex voti materia sequitur necessario, quod non impediat majus bonum: quæ doctrina etiam procedit in secundo casu, quando commutatio voluntaria est, cum sit consentanea fini voti, qui est hominem promoveri ad majus bonum, & magis Deo gratum; nam etsi aliud pro

pro alio invito creditori solvi non possit, *l.* 2. *ff. de rebus creditis*, cum voti creditor Deus sit, moraliter creditur, ipsum majus bonum acceptare pro debito minoris voti. Pro qua doctrina faciunt textus *in c. pervenit, de jurej. c. scriptura, hoc tit. c. licet, de regul.* Si autem in æquale commutatio fiat auctoritate superioris, valida est. Nec tunc obstat, aliud pro alio solvi non posse; nam de consensu creditoris, & eo volente aliud pro alio solvi valet. *l.* 1. §. *an cum, ff. de const. pecun. l. item liberatur*, §. *qui paratus, ff. quibus modis pignus.* Unde hoc casu per Prælatum, qui auctoritatem commutationi præstat, explicatur Deo consensus, qui est tantum creditor in hac obligatione: unde cum consensu creditoris fiat commutatio, aliud pro alio recte solvi potest. Nec obstat, quod de novatione expendebamus; verum enim est, quod non inducitur novatio, quando secunda obligatio est minor prima; quia in dubio nemo creditur suum jactare, *l. cum de indebito, ff. de probat.* Sed cum de creditoris voluntate expresse constat, nullum est inconveniens, ut procedat novatio, *l. finali, C. de novat.* Nec tandem obstat, quod votum debeat adimpleri in specifica forma, sicut & juramentum; nam verius est, juramentum posse impleri per æquipollens, quando per illum actum æquipollentem omnino sequitur idem effectus, ut docent Hostiensis, Innocentius, & alii congesti a Stunica *de voto, q.* 5. *nu.* 13. Nec Contrarium probatur *in dicto cap. ad nostram*, cujus veram interpretationem adduximus in ejus commentario.

11 Exponitur c. 8. huc tit. in 5. comp.

Sed adhuc in præsenti assertioni obstat textus *in c.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: „ Ecclesiæ Mediolanensis canonicus nobis humiliter supplicavit, ut cum teneatur ex voto B. Jacobi limina visitare, ac propter quandam occultam infirmitatem corporis, qua laboret, sine vitæ periculo nequeat, sicut credit, tanti labores itineris sustinere, votum ipsum commutare in aliud dignaremur. Ideoque discr. t. m. quatenus provide indagata veritate, votum ipsum, si necessitas videbitur id exposcere, auctoritate nostra commutes in satisfactionem aliam competentem, provilo ut sumptus, quos esset facturus in via, convertat in opera pietatis, & laborem corporis redimat jejuniis, & orationibus solicitius insistendo. " Ex quibus aperte constat, Mediolanensem Archiepiscopum votum peregrinationis commutasse auctoritate Pontificis, non propria; ergo quia Episcopus, ut Ordinarius non potest votum peregrinationis commutare. Cui difficultati respondendum est, in eo textu agi de voto peregrinationis ad limina D. Jacobi in Compostella, quod unum est ex votis reservatis Romano Pontifici, unde ille tantum ut ordinarius potest illud commutare, Episcopus vero, vel inferiores Prælati, tantum ex delegata potestate.

Ad redemptiones etiam voti spectat textus, *in can.* 2. *Concil. Altissiod.* quem late exposui *in can. . . Concil. Iliber.*

CAPUT II.

Idem a *Noruvicen Episcopo.*

VEnientis ad nos R. clerici narratione audivimus, quod cum in *b* puerilitate constitutus fuisset, Hierosolymam se disposuit *c* profecturum. Cuidam quoque conscio, qui nihilominus sepulchrum Dominicum proposuerat visitare, fidem dedit, & suam ab eo recepit, quod sibi invicem *d* in via socii fideles existerent, & bonam societatem servarent. Quod itaque solicita mente revolvens, ad nos accessit, ut sibi super hoc nostrum auxilium aperiremus: nos autem ipsum gravi infirmitate laborare, sicut asserit, intelligentes, & quod in partibus Orientis ejus adventus parum utilitatis conferret, diligentius attendentes, præsertim cum non sit licitum clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere, vel sanguinis effusioni vacare, ipsum a voto, quod in ætate tenera facilitate potius, quam ex *e* arbitrio discretionis promisit, absolvimus, & ad propria remittimus absolutum, ita *f* tamen, quod idem votum eleemosynis redimere debeat, & juxta consilium nostrum toto vitæ suæ tempore uni pauperum Christi, tam in victu, quam in vestitu dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant, debeat providere.

NOTÆ.

x a Noruvicen.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. & post Concil. Later. *p.* 50. *cap.* 15. de Noruvicensi Ecclesia egi *in cap. 9. de rescriptis.*

b *Puerilitate.*) *Puerili ætate*, legitur in hac sexta collectione. Ut autem agnoscamus, quinam dicantur pueri, quænamque sit puerilis ætas, quando incipiat, quandoque finiatur, sciendum est, pueri appellationes varias esse, quas referunt Joannes Andreas, & alii *in c.* 1. *de delict. pueror.* Prima, qua omnes fervos, five fervientes, pueros appellamus: quo modo puer accipitur *in l. uxorem* 41. §. *testamento - ff. de legat.* 3. *cap. cum pastoris* 58. 2. *qu.* 7. *c. quodliber* 20. §. *Abraham*, 22. *q.* 2. apud Varronem *lib.* 4. *de lingua Latina*: & hæc acceptio in comœdiis Terentii, & Plauti obvia est, & de his pueris accipit Fornerius textum *in l. pueri* 20. *ff. de verb. sign. l. si quid relictum* 117. *ff. de legat.* 1. *l. sin autem* 27. *ff. de R. V. l. uxorem* 41. §. *ff. testamento, ff. de legat.* 3. *l. Mela* 14. *ff. de aliment. legat.* Alia acceptio pueri est, cum puerum dicimus, ut contrarium puellæ; nam alias pueri appellatione puella continetur, ex duplici ratione adducta *in l. illa* 163. §. 1. *ff. de V. S.* Tertia denique acceptio est, cum pueri nomine ætatem pueriem demonstramus, ut *in l. uxorem* 41. §. *testamento, ff. de legat.* 3. *l.* 1. §. *puertiam, ff. de postul. l. in tabulis* 36. *de statulib. c. in veteri* 77. *dist. cap. pueri* 129. 1. *q.* 1. *cap. pueris* 15. 22. *q.* 5. *cap.* 2. & 3. *de ætate & qualit. cap. vel non est, de temporibus ordin. cap. super* 35. *de prab. cap. tua* 25. *de sponsalibus, cap.* 1. *de delict. puerorum.* Illustrant Fornerius, *ubi supra.* Quænam tamen ætas pueritis dicatur, dubium est, & quidem aliquando statim ac quis natus est, puer vocatur, *l. cum non solum* 3. §. *ubi autem puerilis*, C. *de bonis quæ lib.* unde puerpera dicitur, quæ adhuc in cunabulis est, *c.* 1. 30 *q.* 2. Sed hi proprius infantes dicuntur, quia adhuc fandi potestatem non habent, quales sunt qui lactant, seu illis paulo majores, *l.* 3. §. *admitti, l.* 1. §. *sufficit, ff. de administr. tut.* & horum ætas in septimum usque annum excurrit, *d. l.* 1. §. *sufficit, l. si infanti* 18. *C. de jure delib. unic. in princ. de desp. impub. lib.* 6. Isidor. *lib.* 11. *orig. c.* 2. docent plures congesti a Barb. *in prooemio lib.* 6. *Decret. verbo Præfatus.* Illi vero puerilitati proximi sunt, qui cum fari incipiant, nullum tamen animi intellectum habent, nec quid agant, intelligunt, *l. servum* 6. *ff. rem pupilli*, §. *pupillus, Inst. de inutil.* quales sunt qui septimum annum excesserunt, octavumque attingunt: unde pueritia, seu puerilis ætas incipit a septimo anno, & durat usque ad pubertatem, videlicet in masculis usque ad 14. annum, in fœminis vero usque ad 12. *leg. argento* 25. *vers. mulieris, ff. de auro & argento*, docent Alciatus *in dicta l. pueri*, Quintil. Mendos. *de ætate minor. c.* 4. *n.* 1. Franc. Hothomannus *de verb. jur. verbo Ætatis gradus*, Pater Azor 2. *p. instit. lib.* 6. *q.* 6. Menochius *de arbitr. lib.* 2. *casu* 57. *n.* 1. & 10. Farinac. plures referens *tom.* 3. *praxis crim. q.* 92. *n.* 6. Fr. Anton. de Sousa *in aphorism. Inquis. lib.* 3. *cap.* 32. *n.* 11. Rodericus Acunna *in cap. veteri* 7. *n.* 23. 77. *dist.* Augustr. Barbosa, *in collect. ad prooem. lib.* 6. *nu.* 26. & novissime Paulus Zacchias *qq. medicolegal. l.* 1. *nu.* 7, *tit.* 1. *q.* 14. Scio enim etiam hac de re ancipites scriptorum calamos extitisse, ex quo aliquibus placuit Servii Tullii præscriptum infectantibus, cujus meminit Gellius *lib.* 10. *noctium, cap.* 28. puerilem anno 17. terminari, inter quos præcipuum locum obtinent Bertachin. *litteræ P, verbo Pueri, vers.* 1. & *vers. Pueri, tia durat*, Hieronym. Cagnol. *in leg. quadam puella, n.* 2. *de jurisdict. omnium judicum*, Franc. Poletus *hist. fori Rom. lib.* 2. *c.* 6. *in fine*; ubi inquit, quod pueritia pares annos numero habet annis præcextæ, qui exporriguntur ad decimum septimum ex præscripto Servii Tullii, Osualdus *lib.* 18. *ad Donel. cap.* 3. *litt. P*, Carolus *in praxi, verbo Ætas, n.* 1. Calvinus, *in Lexico jur. verbo Ætatum gradus*, Afinius *de execut. c.* 56. *n.* 526. qui quidem omnes in prædictam sententiam adducuntur Ulpiani velut manifesto testimonio, *in leg.* 1. §. *puertiam, ff. de postul.* ubi pueritiam diffiniens, ad septimum annum durare scribit: quod etiam Marcello placuisse videtur *in l. Publius* 36. §. 1. *de condic. & demonstr.* Verum contraria Doctorum opinio communis est, videlicet pueritiam ultra 14. in masculis, & 12. in fœminis non progredi, ut probant Alciatus *in dicta l. pueri*, Narbona *de ætate, anno* 8. *q.* 1. Lara, *de vita hominis, cap.* 30. Paulus Zacchias *lib.* 11. *qq. medicolegal. tit.* 1. *q.* 4. & probatur ea sententia, *ex leg.* 5. *de administr. tut. leg. penul.* §. 1. *ff. de rebus eorum, l. in tabulis* 35. *ff. de statu lib. l.* 3. §. *siduo, ff. de Carbon. edict.* ubi puer pro impubere apponitur. Unde colligitur, pubertatem ingressos, puerorum nomine minime comprehendi, maxime cum puberi ab impubertate dicantur, *cap. eos quos*, de *consecrat. dist.* 4. pueri tandem dicuntur, qui in septimo anno sunt, *l. uxorem* 41. §. 4. *ff. de legat.* 3. & etiam puellæ, *cap. litteras* 4. *cap. duo pueri* 12. *de desponsi. impub.* aliquando in nono, vel decimo, *cap. ex litteris, eodem titul. cap.* 2. *de ætate & qualit. cap.* 1. *de delict. pueror.* in decimo tertio anno, *capite vel non est* 14. *de tempor. ordin.* & denique ante annos 14. *cap. puer.* 15. 22. *qu. ft.* 5. *cap.* 3. *de ætate & qualit.* & similiter puella dicitur, quæ 11. vel 12. annorum est, *c.* 2. 20. *quæst.* 2. *c. continebatur* 6. *cap. ex litteris* 11. *de desponsi. impub.* unde puerilis ætas in præsenti accipitur pro ætate proxima pubertati.

c *Profecturum.*) Non peregrinationis gratia, sed ut militiæ 2 nomen daret pro recuperanda terra sancta, ut facile probatur si conferantur hæc verba cum illis ultimis: *Præsertim, cum non sit licitum, clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere.* Quæ expresse supponunt votum a puero in præsenti emissum fuisse assumendi crucem in bello Terræ sanctæ tunc ingruente.

d *In via socii.*) Quæ obligatio cum in consequentiam voti 3 emissi contracta esset, soluta principali obligatione, & hæc accessoria cessavit, ut jam probavit Garanna *in præsenti.*

e *Ex arbitrio discretionis.*) Cum desideretur plena deliberatio ad votum emittendum, ea videlicet, quæ sufficeret ad peccatum mortale, ut communiter docent Theologi Scholastici *in* 4. *dist.* 28. & Expositores D. Thomæ 2. 2. *q.* 88. P. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de essentia voti, cap.* 8. Moralistæ communiter de voto agentes.

4 f *Ita tamen quod idem votum.*) Nam cum postea perseverasset in eodem proposito, licet a principio votum dubium esset propter defectum *discretionis*, tamen ex perseverantia, & ratihabitione, *validum* & obligatorium reddebatur: unde Pontifex ut in eo *dispensaret*, redemptionem injunxit, juxta suprà tradita *in cap. 1.*

COMMENTARIUM.

5 PRO hujus textus expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, quænam videlicet ætas desideretur, ut quis *quolibet* voto simplici, etiam religionis obligetur? In qua quæstione sunt qui existiment, pubertatem desiderari, ita ut ante eam ætatem propter judicii defectum votum valide emitti non possit: ita tenuerunt Silvester *verbo Religio* 2. §. 15. Angelus *eodem verbo*, §. 6. Gregorius Lop. *in l.* 3. *vers. De edad. tit.* 6. *partit.* 1. alii relati a Comitol. *lib.* 2. *respons. moral. q.* 7. pro quibus faciunt textus *in c.* 1. 20. *q.* 1. ubi eadem ætas ad vovendam virginitatem desideratur, quæ ad contrahendum matrimonium requiritur: & textus *in l.* 2. *vers. Voto, ff. de pollicit.* ubi cavetur, voto solum puberes patresfamilias obligari. Sed contrariam sententiam, imo septennium completum regulariter sufficere, ut tam vir, quam fœmina quocumque voto, etiam religionis obligari possint, tenuerunt plures; quos referunt, & sequuntur Suar. *tom.* 2. *de relig. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 5. Sanchez, *lib.* 4. *summæ, c.* 18. *num.* 5. Stunica, *de voto, quæst.* 30. *num.* 86. Narbona, *de ætate, anno* 7. *quæst.* 17. *per tot.* Quæ sententia retinenda est, & facile probatur ex præsenti textu, junctis proxime notatis: ex eoque, nam in ea ætate potest quis se obligare diabolo per peccatum, & homini per sponsalia, *cap. literas, cum seq. de desponsi. impub.* ergo & similiter sufficit in ea ætas, ut quis se obliget Deo per votum; præcipue cum ea deliberatio desideretur ad votum, quæ sufficit ad peccandum lethaliter. Nec contrarium probat textus *in dicto cap.* 1. 20. *quæst.* 1. quia in eo agitur de voto solemni professionis religionis, quod non nisi post pubertatem fieri potest, ut probavi *in c. quia in insulis, de regul.* Nec etiam obstat textus *in dicta leg.* 2. *ff. de pollicit.* nam ut recte docuerunt Connanus, *lib.* 8. *comment. cap.* 8. *ad finem*, Narbona, *dicta quæst.* 17. *n.* 15. Consultus ibi agit de voto reali, quo aliqua pars bonorum Deo promittebatur. Unde ea ætas ac status desiderantur, in quibus possit paterfamilias pubes, idest post 25. annum, ut dicitur *in l. cum filia* 50. *vers. Ego quidem, de legat.* 3. efficaciter obligari, & bona sua alienare: at vero in præsenti agit de votis personalibus, ex quibus nulla patrimonii diminutio sequitur.

CAPUT III.

Idem *Magistro M. Abbati de* a *Vadforden.*

LItteraturam tuam, & prudentiam jamdudum referente fama cognovimus, & saluti tuæ tanto attentius consulere debemus, & volumus, quanto personam tuam consideratione tuæ honestæ conversationis, & rite ferventioris charitatis brachiis amplectimur. Relatum est autem auribus nostris ex parte tua, quod cum ex quadam minutione brachii tui fuisses pavore mortis *b* perterritus, hæc verba tecum protulisti: Non diu hic morabor, proponens in animo, quod religionis habitum esses aliquando suscepturus: sed propter frequentes infirmitates in superficie corporis, quæ plurimum vitæ religiosæ districtionem impediunt; & quia indigentibus, & transeuntibus hospitalitatem exhibes, & plura salutaria impendis; quod concepisti olim in animo, opere nondum implevisti, ac per hoc dubitas, ne pro facta fide voti in districto debeas examine conveniri. Licet autem prudentiam tuam latere non credamus, quid canones in hujusmodi statuant, tibi tamen consulenti respondemus breviter quod sentimus, præsentium significatione mandantes, quod si plus non est progressum in voto, quam prædiximus, transgressor judicari non poteris, etsi non impleas quod dixisti. Monemus autem prudentiam tuam attentius, & hortamur quatenus id facias, quod tuæ saluti amplius cognoveris provenire, & conditionis tuæ memor existens, memoriter teneas, quod *c* Loth dum montis timeret ascensum, Segor civitatem parvulam petiit, & accepit.

NOTÆ.

1 a *Adforden.*) Ita legitur in 2. collect. *sub hoc tit. c.* 1. in 6. autem legitur, *Magdeforden.* sed non facile constare potest, utra littera verior sit, cum nec de provincia, ubi Magister hic degebat, constare possit.

b *Mortis perterritus.*) De metu hoc incusso ab infirmitate, & ejus effectibus egi *in c. sicut, de regul.*

2 c *Quod Loth.*) Ut refertur Geneseos *cap.* 19. his verbis: „ Quæso, Domine mi, quia invenit servus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne forte apprehendat me malum, & moriar. Est „ civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea: nunquid non modica est, & vivet anima mea? „ Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, „ ut non subvertam urbem, pro qua loquutus es. Festina, „ & salvare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc. “ Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor: quod factum adeundi Segor, & recedendi a monte, ubi jusserant Angeli Loth ascendere, prætextu infirmitatis, ita exponit Cornelius a Lapide, ibi: „ Fuit hæc non prompta, sed lenta, & morosa obedientia Loth, ac ex parte culpanda, quod nimis suæ infirmitati inuixus, Angelo comiti, & divinæ providentiæ sit diffisus. “ Unde cum Magister, de quo in præsenti textu, infirmitatis *corporalis* prætextu, ut Loth, excusaretur adimplere propositum ingrediendi religionem, docte Alexand. III. monet ipsum ne diffidat ob infirmitatem corporis, & montem, hoc est monasterium, adire non recuset, nec inde promptæ vocationi divinæ non pareat, & respondeat.

COMMENTARIUM.

3 ALiqui existimant, solum propositum voluntatis sufficere ad votum emittendum, quos refert Azor *tom.* 1. *instit. l.* 11. *c.* 12. *q.* 5. quæ sententia probari potest nonnullis testimoniis SS. Patrum, & Conciliorum, in quibus verbo propositi votum significatur, ut in Conc. Tolet. 4. *can.* 5. apud Leonem Papam I. *epist.* 92. *c.* 12. Innoc. II. in Synodo Romana *c.* 7. & refertur a Gratiano 27. *qu.* 1. *in c. at lex, & in c. consulti, de regul.* etiam votum appellatur propositum. Quod probari etiam potest *ex c. pervenit* 2. *de jurejur.* ibi: Propositum, aut promissum. Et votum aliquando accipitur pro sola voluntate mutandi vitam, ut constat *ex c. beneficium, c. si tantum, de regul. l.* 6. Contraria tamen sententia, videlicet solum propositum voluntatis non sufficere ad votum, verior, & communior est: illam docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 88. *art.* 1. & *in* 4. *dist.* 38. *qu.* 1. atque ibidem communiter Theologi, Abbas *in præsenti*, Sylvester *in summa, verbo Votum* 1. *q.* 2. Archid. *in c. qui bona*, 17. *q.* 1. & probari potest *ex cod. c. qui bona*, & ex præsenti textu, ubi cum consuleretur Pontifex, an quidam maneret obligatus voto, qui verba hæc protulerat *non diu hic morabor*, proponens animo se aliquando suscepturum habitum Religionis, respondit Pontifex, quod si plus non est in voto processum, transgressor judicari non poterit, si non impleat quod dixit. Supponit ergo Pontifex, solum propositum vitæ religiosæ votum non inducere, alias transgressor *judicari* deberet, si non *impleret* quod dixit; quia faceret contra votum. Ratione deinde probatur eadem sententia, quia votum est promissio, ut dixi suprà *in c.* 1. Optime autem stat, aliquem habere propositum, & voluntatem etiam firmam aliquid faciendi, absque eo quod promittat, & se obliget ad id faciendum; quia hæc duo diversa sunt, nimirum proponere aliquid facere, & velle se obligare, vel promittere. Ergo votum non consistit in solo proposito, & voluntate aliquid faciendi, quantumvis efficaci, cum hæc possit stare absque promissione. Secundo hoc ipsum probatur, quia votum inducit obligationem, ergo alterum faciendi quod vovimus: sed qui habet solum propositum, quantumvis firmum, aliquid faciendi, non habet obligationem, nisi accedat promissio. Qua ratione constat experientia ipsa inter homines, non eo ipso quod aliquis proponit facere aliquid, quod cedat in alterius utilitatem, vel obsequium, manere obligatum, quia potuit velle facere, & nolle se obligare: ergo propositum solum non est votum, cum votum dicat obligationem. Et si quæras, in quo differat votum, & propositum aliquid faciendi, quod est materia voti? Respondeo, differre primo; quia propositum semper est voluntas faciendi aliquid in futurum, votum autem licet *regulariter supponat voluntatem* faciendi quod promittitur; potest tamen essentialiter consistere absque ista voluntate, cum solo animo promittendi, & se obligandi. Secundo differunt votum, & propositum, quia verba, quibus concipitur votum, obligationem significant faciendi id, quod vovetur: at vero verba, per quæ significamus propositum, nullam involvunt obligationem faciendi id, quod proponimus: nec implicite, nec explicite, licet ut pandamus propositum nostrum, utamur his locutionibus. Faciam hoc, vel illud: Accipiam habitum hujus, vel illius religionis. Quare ex tali proposito non inducitur voti obligatio, quia ut hæc nascatur, debet dari deliberata promissio, ut contingit in obligationibus hominibus faciendis; nam propositum simplex per se absque promissione non parit obligationem. Illud tamen magnum discrimen versatur inter promissionem hominibus faciendam, & votum emittendum, quod promissio hominibus verbis externis fieri debet, & acceptari ab illo, cui promittitur: votum vero actu interno mentis emittitur, quia ut legitur *lib.* 1. *Regum, cap.* 16. homines vident ea, quæ apparent: Deus autem intuetur cor. Unde recte Alexand. in præsenti decidit, eum qui proposuit religionem ingredi, non censeri voti transgressorem propositum non adimplendo; sed quia votum plerumque a proposito incipit, propositum ipsum pro voto ponitur in juris locis supra pro prima sententia adductis *in c. si quis virorum*, 70. *dist.* Apud D. August. *epist.* 70. ibi: *Cum ergo te esse in hoc proposito gaudere-*

deremus. Quem ita accipit Pennotus, *lib.* 1. *hist. canonic. regul. c.* 11. *n.* 5.

4 Sed esto, in præsenti casu propositum non adimplens non sit voti transgressor, dubitari non potest, an peccatum unum admittat? Et propositum non adimplentem peccare docuit Glossa *in cap. qui bona*, 17. *q.* 1. & ejus sententia probari potest ex illis verbis ipsius textus: „ Qui bona agunt, si meliora „ agere deliberant, & post deliberata non faciunt, licet in „ prioribus bonis perseverent in conspectu tamen Dei cecidérunt. “ Igitur si non adimplens propositum, apud Deum cecidit, peccatum admittit; siquidem cadere in conspectu Dei, nihil aliud significat, nisi casum in culpam. Secundo probatur, quia qui proposuit aliquod facere bonum, & postea decessit a proposito, saltem est inconstans: ergo peccat in constantiam, & per consequens committit aliquod peccatum. Tertio tandem probatur, quia propositum, ut proxime dixi, explicatur his verbis: *Faciam hoc, vel illud.* Ergo ille, qui non mandat executioni propositum, mentitur, & consequenter contra veritatem peccat. Lessius *l.* 2. *de justitia, cap.* 40. *dubit.* 2. existimat, propositum inducere aliquam obligationem, saltem peccati venialis, ratione inconstantiæ in re gravi, & hoc modo accipit Glossam *in d. c. qui bona.* Sed verior est contraria sententia, videlicet non adimplere propositum, quatenus propositum tantum est, non esse peccatum veniale, quam tenuerunt Aragon. 2. 2. *q.* 88. *in commentar. ad art.* 1. *prope fin.* Sotus, *l.* 7. *de justit. q.* 1. *art.* 1. Azor. *tom.* 1. *instit. l.* 11. *c.* 12. Suar. *tom.* 2. *de relig. l.* 1. *de essentia voti, c.* 2. quæ sententia probatur unica, sed validissima ratione; nam qui solum proponit, non habet voluntatem se obligandi: nec nudum propositum, ut proxime dixi, aliquam inducit obligationem: ergo facere contra propositum, vel illud non adimplere, non est peccatum, nec veniale. Consequentia patet, quia ubi nulla est obligatio, nullum potest esse peccatum, nec veniale: quare hæc sententia procedit, si id quod proponimus facere, alias non sit sub præcepto; quia si sub præcepto est, tenemur propositum adimplere, non quidem ratione propositi, sed ratione præcepti. Nec hac sententia retenta obstant contraria fundamenta. Non textus *in d. c. qui bona.* Nam respondetur D. Gregorium ibi solum docuisse eum, qui non adimplet propositum rei melioris, cecidisse coram Deo a majori perfectione, quam poterat assequi adimplendo propositum; non tamen peccatum committere, quod verba significant; non enim dixit Gregorius absolute, cecidisse in conspectu Dei: sed cecidisse a deliberatione. Ad secundum respondetur, constantiam, seu perseverantiam in voto non esse distinctam virtutem ab aliis, seu conditionem generalem, quæ reperitur in actibus omnium virtutum; unde tantum obligat juxta obligationem uniuscujusque virtutis, & debitum voluntatis, ut recte notavit Cajetan. *in summa, verbo Inconstantia.* Quare sicut aliquis non tenetur ratione intemperantiæ, v. gr. semper jejunare, quando non est præceptum, vel obligatio jejunandi; nec ratione religionis semper facere, quod cedit in Dei cultum, ita nec tenetur perseverare in proposito faciendi aliquod bonum, ad quod non tenetur, nec ratione præcepti, sive voti emissi, nec ratione virtutis: & consequenter non perseverare in proposito, quando nulla est obligatio, nullum erit peccatum. Ad tertium respondetur, verum esse, propositum explicari his locutionibus, *Faciam hoc, vel illud*: negandum tamen esse, mentiri illum, qui facit contra propositum; quia mentiri, ut docet D. Augustinus *l. de mendacio, c.* 3. est contra mentem ire; ille autem qui habet propositum aliquid faciendi, non facit contra mentem dicendo, *Faciam hoc*; ac proinde non mentitur, quia prædicta locutione solum significat, se facturum talem rem, quantum est ex vi præsentis propositi, ut docet D. Thom. 2. 2. *qu.* 89. *art.* 1. per illam enim simplicem assertionem non obligatur ad non mutandum propositum, nisi accedat promissio, votum, vel juramentum, ut docet D. Thomas *loco cit.* quare homines prudentes dicere solent, *Faciam hoc gratia tui, sed fidem non obligo*: quo denotant se habere propositum, & animum talem rem faciendi, quamvis nolint obligari ad non mutandum propositum. Unde si postea non faciant, non sunt mentiti, propter dictam rationem. Unde in præsenti casu Magister non solum voti transgressor dici nequibat, verum nec peccavit propositum tantum non servando.

CAPUT IV.

Alexander III. *Universis Abbatibus* a *Cistercien. Ordinis per Angliam constitutis.*

SCripturæ sacræ testimonio declaratur, quod spiritualis homo propositum non mutat, cum pro salute animæ suæ aliquid utilius meditatur. Inde est, quod vestris justis postulationibus inclinati, vobis indulsimus, quatenus si quis sepulchrum Dominicum, vel alia limina Sanctorum visitare proposuerit, & infirmitate, vel alia rationabili causa occurrente, apud vos religionis habitum assumere, atque Deo servire voluerit, libere eum recipere valeatis, nec rei voti facti habeantur aliquatenus, qui temporale obsequium in perpetuam noscuntur religionis observantiam commutare.

NOTÆ.

1 a *Cistercien.*) Ita legitur in 2. collect. *sub hoc tit. c.* 2. ex qua inscriptionem, & litteram transcribo, & ni fallor, ideo Raymundus omisit ea verba, *Abbatibus Cisterc. Ordinis per Angliam*, ne specialiter constitutio hæc referretur ad eos, qui Cistercienfium Ordinem profiterentur, non ad alios: nam cum per compilationem in hoc volumine generalis ecclesiastica lex judicetur, in consequens putavit eam dirigi specialiter Prælatis Cisterc. Angliæ. Ex eadem etiam causa, ut existimo, omisit verbum, *indulgemus*, ne crederetur in præsenti referri specialem indulgentiam: ut jam notavit Pater Suarez *tom.* 3. *de relig. l.* 6. *c.* 14. *n.* 6. Etiam omisit verba: *Sepulchrum Dominicum, &c.* ut tolleretur ambiguitas. an Alex. III. tantum ageret de votis incompatibilibus cum statu religioso ipso, an vero generaliter de omnibus esset exaudiendus, ut infra dicemus.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio refertur, & probatur. IN præsenti textu sequens deducitur assertio: „ Omne votum „ commutabile est propria auctoritate in votum solemne „ religionis. “ Quæ conclusio probari potest *ex c. pervenit, el* 2. *de jurejur. c. admonere*, juncta Glossa *verbo Monasteriis*, 33. *qu.* 7. *c. desponsatam, c. Agathosæ, c. scripsit* 27. *q.* 2. *l. fin. in fine princ. Cod. de Episcop. & cleric. authent. de nuptiis*, §. *distrahuntur, in c. fin.* 19. *qu.* 3. D. Thomas 2. 2. *qu.* 88. *art.* 12. Illustrant ultra congestos a Barbosa *in præsenti, & l.* 1. *juris Eccles. c.* 42. *n.* 1. Tamburinus, *de jure Abbat. disp.* 6. *tom.* 3. *q.* 27. *n.* 9. Castropalao, *tr.* 26. *disp.* 2. *punct.* 8. Layman *l.* 4. *summæ, tract.* 5. *c.* 10. Diana *p.* 3. *tract.* 6. *resol.* 65. Garcia, *tom.* 1. *polit. tract.* 3. *difficult.* 3. *dub.* 2. Bruno Chassaing. *tract.* 4. *c.* 6. *propos.* 1. Pet. Gregorius *l.* 3. *partit. tit.* 2. *c.* 7.

3 Impugnatur prædicta assertio. Sed hæc assertio, omissis adductis supra *in cap.* 1. difficilis redditur sequenti consideratione; nam votum simplex, & solemne æqualiter apud Deum obligant voventem, *cap. ruesus, qui clerici vel vovent. cap. si quid bonum, cap. viduas* 27. *qu.* 1. *cap. licet, hoc tit.* sed votum religionis solemne non est commutabile propria auctoritate: ergo nec simplex. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui juravit matrimonium contrahere cum aliqua fœmina, si postea velit religionem ingredi, primam promissionem prius tenetur implere, *cap. commissum, de sponsal.* ergo etiam votum antea factum debet prius adimpleri. Augetur secundo, nam status Episcopalis perfectior est, quam religiosus, *cap. nisi cum pridem*, §. *nec putes, de renunc. cap. si religiosus, de elect. lib.* 6. sed ille, qui promisit religionem ingredi, si eligatur Episcopus, prius debet religionem ingredi, quam consecretur in Episcopum, *cap. perpetuas, hoc tit.* igitur quia per statum perfectiorem non liberatur quis a votis jam emissis. Facit etiam textus *in cap. qui post* 5. *de regul. in* 6. ubi qui emisit votum ingrediendi certam religionem, si in alia professionem emittat, pœnitentiæ subjicitur; & tamen eo casu votum simplex ingrediendi religionem commutavit in perfectius, videlicet votum solemne, & nihilominus punitur; igitur quia non licet omne votum in solemne religionis commutare. Deinde contra rationem ab Alexandro adductam ita insurgo: Servitus constituit temporale obsequium, cum servi per manumissionem, & alios plures modos liberi efficiantur, *l.* 1. *ff. qui sine manumissione, l.* 1. *ff. de manumiss.* sed temporale hoc obsequium in perpetuum religionis propria auctoritate commutari non potest, *cap. generalis, cap. servus*, 54. *distinct.* ergo non omne votum, seu obsequium temporale est commutabile in perpetuum. Nec satisfacies si dicas, in hoc casu versari tertii præjudicium, & ita sine ejus voluntate commutationem hanc obsequii temporalis in perpetuum fieri non posse: nam etiam in votis expeditionis Terræ Sanctæ, aut dandi certam eleemosynam quotidie versatur tertii interesse: igitur nec per ingressum religionis commutari propria auctoritate possunt.

4 Tradiatur dubitandi ratio. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens constitutio, cujus ratio assignatur ad ipso Alexandro III. in illis verbis: *Nec rei voti facti habeantur*, &c. Cum enim votum solemne religionis sit adeo perfectum, ut omne aliud resolvat, *cap. voluit* 33. *qu.* 5. Glossa *in cap. monachum* 20. *qu.* 4. adeo ut in jure civili matrimonium consummatum per ingressum religionis dissolvatur, *authent. de nuptiis, collat.* 4. §. *distrahuntur*; votum enim professionis religionis acceptabilius est Deo ceteris votis, quia status religionis perfectior est aliis, Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. & 10. dirigaturque ad charitatem, quæ est prima virtus, *cap. charitas* 12. *de pœnit. distinct.* 2. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 184. *art.* 1. *quæst.* 2. inde sicut lumen stellarum a lumine solis, quod est majus, absorbetur; sic alia vota per votum solemne professionis cessant; & quia nemo debet impediri ad strictiorem, & perfectiorem statum transire, *cap. licet*, ubi probavi, *de regul.* ideo recte docetur in præ-

sent, omne votum esse commutabile in votum religionis, & omnia vota antea emissa cessare per solemnem professionem. Nec interest, quod votum sit compatibile cum ipso statu religioso, vel non, ut votum jejunandi certis diebus, aut recitandi officium divinum. Ratio est, quia illa vota, & similia sunt de operibus particularibus; professio vero religionis est tota vita hominis; & ideo in illa cetera includuntur, tanquam particularia in universali; & quia sufficit professi tenere religionem illius onus sustinere, disciplinamque & vitæ institutum servare. *Facit Anselmus lib. 3. epist. 33.* „ Audivi, „ frater mi, quia antequam monachus fieres, in ægritudine „ vovisti te iturum ad S. Ægidium, & idcirco modo timi„ dus, & nimis solicitus es de voto illo solvendo: *Et paulo* „ *post*: Certus enim esse debes, quia cum te ipsum Deo to„ tum vovisti, solvisti omnia vota minora. " Idem *epist.* 154. Unde licet in præsenti textu ageretur de voto peregrinationis, quod est incompatibile cum statu religioso, ut generalis respectu cujusque voti maneret constitutio, Raymundus omisit ea verba, *Proposuorie visitare*; & tantum Pontificis constitutionem compilavit. Quo modo tamen hæc commutatio fiat, an ex natura rei, vel gratia juris Pontificii docte exponit P. Suarez, *d. cap.* 14. *per totum*, & post eum Garcia, *d. dub.* 2. *per tot.*

5 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, quia licet votum simplex solemni æquiparetur, ut quemadmodum culpæ mortalis reus est, qui frangit votum solemne ita & qui violat votum simplex; discrimen tamen versatur inter simplex, & solemne votum, quia solemne votum cum sit perfectionis, non est commutabile in aliud, nisi strictioris ordinis, *e. licet, de regul.* votum vero simplex cum sit imperfectius, commutabile est in votum solemne religionis. Nec obstat textus *in d. c. commissum*, cujus interpretationem dedi *in c. 2. de converss. conjug.* & latius dabimus in ejus commentario. Nec obstat textus *in d. c. qui post, de regul.* nam dicendum est, per solemne votum professionis factæ in religione commutari votum simplex strictioris religionis, ex præsenti textu; pœnitentia tamen illi injungitur, quia levitas animi, & remissio aliqua, & tepiditas spiritus aderant, quibus retrahebatur ab ingressu strictioris religionis: unde licet in ejus textus specie licite permaneat in religione laxiori; tamen pœnitentia illi injungitur, quia in strictiori religione votum emissum adimplevit. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis, cui respondendum est dicendo, in omni actu duo principaliter desiderari, scilicet voluntatem, & potentiam, *l. non omnes, ff. si certum petatur, l. cum te, Cod. de donation. ante nupt.* unde licet in servo voluntas sit ingrediendi religionem, deficit tamen potentia, quia obstrictus est Domino; cui personale obsequium præstare cogitur: quare ejus vota sunt nulla ex defectu potestatis, & irritantur a Domino; quare obsequium illud, etsi temporale, commutari non potest propria auctoritate in perpetuum religionis, ut docuit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 8. & ex eo Sotus, *lib.* 7. *de justitia, quæst.* 7. *art.* 1. Similiter etiamsi votum sit reale in favorem tertii emissum, a quo ejus obligatio sit acceptata, non commutatur per ingressum religionis, imo adhuc post professionem adimplendum est.

CAPUT V.

Innoc. III. a *Strigon. Archiep.*

NON est dicendus voti transgressor, qui quod vovit, de auctoritate Sedis Apostol. justa tamen ex causa distulerit adimplere. Sane significavit nobis charissimus in Christo fil. n. Henricus *b* Hungariæ Rex Illustris, quod cum in regni *c* perturbatione consilium, & auxilium tuum sibi senserit hactenus profuisse, utilitati ejus non modicum derogares, si Hierosolymam (sicut ex voto teneris) regno pergeres impacato. Cum nobis igitur immineat de honore ipsius Regis, & statu Regni Hungariæ solicite cogitare, fraternitati tuæ per Apost. scripta mandamus, quatenus non prius iter arripias Hierusalem adeundi, quam Regnum ipsum fuerit tranquilitati pristinæ, faciente Domino, restitutum, vel super hoc receperis ab Apost. Sede mandatum. Dat. Later.

NOTÆ.

1 a *Strigon.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & in epistolis Innoc. Coloniæ editis *fol.* 3. ex quo regestro ita restituo litteram, & inscriptionem hujus textus. De Strigoniensi diœcesi egi *in c. fin. de postul. Prælat.*

2 b *Hungariæ.*) Hungaria, quæ nomen ab Hunnis, seu Ungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incoluerunt, habere videtur, Pannoniam, & ultra Danubium Jazigum, & Dacorum regionem fere omnem occupat, a Dravo fluvio ad Meridiem sumit initium; a Septemptrione a Sarmatis, quos Colonos dicemus; ab Occasu Austriam habet, superioris quondam Pannoniæ caput; ab Oriente Mysiam, quam Retianam nunc appellant; Danubius maximus fluvius per medium interfluit, atque in duas partes, nempe ulteriorem, & citeriorem scindit; Citerioris Hungariæ caput est Buda, regni sedes, ut post Ptolomæum, & Hortelium referunt Bonfidius, & alii scriptores, & descriptores illius regni.

c *Perturbatione.*) Mortuo enim Vela, vel Bella III. Hungariæ Rege, Henricus, alias Hemericus, ejus filius natu major in regno legitime successit; Andreas vero frater minor, de quo in præsenti textu, & sequenti agitur, conspiratione Magnatum, fratrem ejicere, & spoliare conabatur: ventum fuit ad arma, & acies utrimque prodierunt; de qua conspiratione Innocentius Abbati S. Martini ita scribit *l. 1. epist. in edit. Colonie fol.* 3. Ex litteris, quas charissimus in Christo fil. n. Henricus Hungariæ Rex Illustris ad Sedem Apostolicam destinavit: nobis innotuit, quod contra Serenitatem Regiam cum nobili viro *A.* Duce, fratre ipsius, temere conspiraſti, cui etiam adhuc diceris inhærere. Cum igitur felicis memoriæ Cælestinus Papa prædecessor noster sub pœna excommunicationis universis in Hungaria constitutis curaverit inhibere, ne dicto Duci contra salutem Regiam consilium darent aliquod, vel juvamen: Nos tibi, quem publica fama contra ipsius prædecessoris nostri prohibitionem (sicut dicitur) venisse demonstrat, salutationis alloquium denegantes, ad nostram duximus præsentiam evocandum, per Apost. tibi scripta mandantes, quatenus usque ad festum Exaltationis S. Crucis proxime venturum, nostro te conspectui repræsentes, ad objecta sufficienter, & rationabiliter responsurus. „ Unde his temporibus valde turbata fuerat ipsa Hungaria, ut referunt Æneas Silvius *in epit. decad. lib.* 6. Bonfidius, & alii, quos in sequenti textu laudabimus. Et cum Henricus ope, & auxilio Strigoniensis Episcopi sedare discordiam intenderet, ipse Episcopus consuluit Innoc. III. utrum votum, quod fecerat Hierosolymam adeundi, posset differre interim, dum paci, & quieti regni Hungariæ intendebat. Cui respondet Innocentius in præsenti textu, ipsum non ideo transgressorem voti esse, eo quod ut sedarentur discordiæ civiles, non poterat discedere ab Hungaria, & proficisci in Hierosolymam, ut in alio simili casu ipse Innocent. scribit *l. 2. regestr. 14. epist. 133.* in hæc verba; „ Dilectus filius nobilis vir Vvalterus, Dominus de Avesnis, transmissa nobis petitione monstravit, quod cum affixo suis humeris signo crucis ad subsidium Terræ sanctæ voverit proficisci, & se ad iter peregrinationis accinxerit exequendum, B. Subdiaconus frater suus, Cantor quondam Ecclesiæ Laudun. qui devastaverat, Dei timore postposito, & abjecto habitu clericali, hostiliter terram suam incendio multiplici, & rapinis, accinctus, baltheo militari ab ipso Vv. monitus a securare voluit usque ad ejus reditum dictam terram. Sed ab eo recedens animo indignandi, eidem fratri, & ejus terræ graviter adversatur. Unde cum ex discessu suo irreparabile damnum per ipsum B. sibi, ac ejus terræ timeat proventurum, nobis humiliter supplicavit, ut propter necessitatem hujusmodi, ad exequendum votum emissum, sibi, & familiæ suæ concedere dignaremur indulcias competentes. Unde nos venerabilibus fratribus nostris Svession. & Melden Episcopis, & dilecto filio Abbati Longi Pontis Svessionen. Dioec. nostris dedimus litteris in mandatis ut auctoritate nostra dilationem exequendi votum peregrinationis prædictæ, quandiu eis constiterit durare hujusmodi, absque dolo, & fraude, necessitatis articulum, concedant eisdem, ipsum, & familiam suam non permittentes supra hoc ab aliquo molestari. Ita quod eo cessante, ad nostrum consilium & mandatum reddat Domino quod promisit in terræ sanctæ subsidium properando. Et interim ad subventionem ipsius juxta possibilitatem suam, quemadmodum cum fratre Aimaro Thesaurario domus militiæ Templi Pariſ, cui supra hoc scribimus, poterit convenire: competens mittat subsidium: cum sicut pro certo didicimus, eo plus solito indigeat ipsa terra. Ne igitur occasione cautionis, quam receptis ab ipso, cum relaxatis excommunicationis sententiam, quam pro eo, quod votum non exequebatur emissum tulistis in eum, mandatum nostrum valeat impediri: præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus permittatis, ut juxta præscriptam formam in ipso negotio procedatur. Datum Later. III. Idus Decemb. Pont. N. anno XIV. "

CAPUT VI.

Nobili viro A. a *Duci de prosecutione voti Regis Hungariæ patris sui defuncti.*

LIcet universis liberum sit arbitrium in vovendo, & necessitas in votis locum non habeat, sed voluntas; usque adeo tamen solutio *b* necessaria est post votum, ut sine propriæ salutis dispendio alicui resilire non liceat ab his,

his, quæ sponte, ac solemniter repromisit. Accepimus siquidem, quod cum inclitæ recordationis *c* B. quondam Rex Hungariæ pater tuus ageret in extremis, & de sua penitus convalescentia desperaret, votum quo voverat Domino Hierosolymit. provinciam in forti manu, & brachio extenso, corde tamen humili, & spiritu visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commisit tuæ fidei exequendum: & tu intellecta pia voluntate parentis, assumpto crucis signaculo, te id impleturum sine dilatione qualibet promisisti. Verum eodem patre tuo sublato de medio, cum Hierosolymitanum iter te accipere simulasses, assumptæ peregrinationis oblitus, quam contra inimicos crucis dirigere debueras, in fratrem tuum, & regnum Hungariæ convertisti aciem bellatorum, & multa contra Serenitatem Regiam malignorum usus consilio commisisti. Nos autem, quos diebus istis ad Pontificatus officium (licet immeritos) Dominus evocavit, tam paci Regni Hungariæ, quam tuæ volentes saluti consulere, Nobilitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, ac per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatenus postpositis ceteris solicitudinibus, usque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proxime venturum, debitum acceptæ Crucis exsolvens, propositum iter arripias, & humiliter profequaris. Ne si onus tibi a patre injunctum, & a te sponte susceptum occasione qualibet detrectaveris, paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priveris, cujus recusaveris onera supportare. Sciturus ex tunc anathematis te vinculo subjacere, & jure quod tibi, si dictus Rex sine prole decederet, in Regno Hungariæ competebat ordine *d* genituræ, privandum, & Regnum ipsum ad *e* minorem fratrem tuum, appellatione postposita devolvendum. Datum Later. IV. Kalend. Februarii.

NOTÆ.

1 a *Duci.*) Andreæ legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in hac sexta, & ex epistolis Innocentii III. editis a Sirleto *fol.* 4. ita restituo inscriptionem, & litteram hujus textus.

b *Necessaria est post votum.*) Consonat in terminis ipse Innocent. *l. 4. regestr. 16. epist. 36.* ubi Duci, & populo Venetorum ita scribit: „ A memoria vestra non excidit, quam solemni voto vos ad Terræ sanctæ subsidium adstrinxistis. Licet autem propositum vestrum ad alia postmodum declinaverit, votum tamen nihilominus in sua firmitate permansit, quia etsi cuique sit in vovendo libertas, est tamen necessitas in reddendo, cum sit scriptum: Vovete, & reddite Domino Deo vestro. Quorum primum pertinet ad consilium, secundum pertinet ad præceptum. Cum igitur opportunum tempus vobis immineat reddendi Domino vota vestra, universitatem vestram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, per Apostol. vobis scripta præcipiendo mandantes, quatenus vos taliter præparetis, quod non transgressores voti, sed executores diligentes inveniamini, & fideles. Porro certo scientes, quod si forte divino timore postposito negligeritis efficere quod mandamus, grave vobis immineret salutis dispendium apud Deum, & infamiæ quoque opprobrium apud mundum, quemadmodum e contrario si quod vobis injungimus, curaveritis adimplere, & laudem apud homines temporalem, & mercedem apud Deum merebimini sempiternam. " Ex Salomonis sententia ajebat Salvianus *de providentia, pag.* 71. melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere: quam sapientissimi Regis sententiam his versibus expressit egregius Ecclesiasticus Paraphrastes Jacobus Augustinus Thuanus.

Nec votis damnas obstrictam exsolvere dextram
Religione fidem: quisquis temeraria vota
Nuncupat, ille Deo invisus. Quod voveris ergo
Redde Deo: melius longe est, & tutius illud,
Nihil vovisse Deo, quam non persolvere votum.
Ergo memor linguæ effrenis prome cautus habenas,
Ne miserum infando caput obliget illa piaculo:
Non eis erroremve turpi prætexere culpæ,
Casta Dei coram si præstes vota ministro,
Profuerit. Justa Deus incandescet ab ira,
Et tua facta dabit vento rapienda fugaci.

Satius est enim non vovere, quam votum factum non adimplere, *c. sciunt 9. §. quicumque 12. q. 1. c. sunt quædam 1. 17. q. 1.* Bernard. *in tract. de præcep. & dispens.* ibi: „ Benedicti regu„ la omnibus proponitur, imponitur nulli: prodest, si devo„ te suscipitur; non tamen si non suscipitur, obest. " Hoc enim voluntarium, non necessarium: attamen hoc, quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit, tenendum profecto, in necessarium sibi converti, quod & in contractibus procedere docetur *in l. in commodato, §. sunt, ff. commodati, l. sicut, C. de O. & A.* Illustrat Petrus Greg. *l. 3. de repub. c. 5.*

2 c *B.*) Bella videlicet, tertius Hungariæ Rex.

d *Ordine genituræ.*) Licet successionem in Regnis esse juris hæreditarii, ex hæreditariaque successionis regulis æstimari debere censuerint Emanuel Costa *de regn. successione 3. p. n. 2.* Garcia *de expens. 3. p. c. 16. n. 5.* Martha *de success. legal. 3. p. q. 1. art. 2. n. 59.* Lara *in l. si quis a liberis, §. idem, n. 136.* Pelaez *de majorat. 4. p. q. 1.* Robles *de representat. l. 3. c. 16. n. 30.* Matienzo *in l. 3. tit. 7. glos. 3. l. 5. recopil.* verius tamen est, successionem in Regnis specialiter, & proprie ex ordine genituræ, & sanguinis jure deferri, ut supponitur in præsenti, & *in c. intellecto 31. de jurejur. c. grandi, de suppleud. neglig. l. 6.* quia neque, ut hæreditas ex testamento Regis prædefuncti, neque ut ab intestato dividenda inter plures ejusdem gradus usque ad decimum; sed uni ex Regnorum lege, eique primogenito, aut proximiori, etiam ultra decimum gradum, & in infinitum, & quamvis ultimi Regis hæres non sit; nec exhæredationi, divisioni, aut aliis, quam ipsius Regni oneribus obnoxia successio regni defertur solo genituræ, & sanguinis jure. Habet itidem adstipulatores post Glossam *verbo Dignitate, in c. scripsit 26. 27. qu. 2.* Baldum *in d. c. unic. n. 6. vers. Et idem in regno, de feudo Marchiæ*, Joan. a Terra Rubea *tr. 1. contra rebell. conclus. 11. & 12.* Guill. Monferratum, Amadeum de Ponte, Mires, & Peregrinum laudatos *B. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III. supra, ex aliis Lupum, & Palac. Rub. *de retent. Regni Navarræ, 5. p. §. 6. vers. Regnum quidem*, Ludovic. Molin. *de primog. l. 3. c. 6. n. 9. & l. 1. c. 2. n. 10. & c. 8. n. 2. & c. 9. n. 3.* Greg. Lopez *in l. 4. gloss. 1. tit. 15. partit. 2.* Valenzuel. *consil. 198. in prine.* Molinam Theolog. *disp. 626. n. 8. & seqq. & disp. 627. n. 2.* ex innumeris Castillam *l. 3. controv. c. 19. n. 117.* Nigr. Cyriac. *tom. 3. controv. 402. n. 8. & seqq.* Robles *de repræsent. l. 1. c. 9. n. 7. &* plene *l. 3. c. 16.* Azor. *2. part. instit. mor. l. 11. c. 2. qu. 13.* Petrum Greg. *l. 7. de Repub. c. 2. n. 1.* Arnisæum *l. 2. de repub. c. 2. sect. 7. n. 6.* Lusitan. Joan. Salgad. de Aravio *de lege Regia Portug. dis. 2. n. 44. & seqq.* River. *de success. Portugal. p. 1. n. 13. & sequent.* ubi Tapia *in addit. litter. S*, Joan. Ant. Lanar. *consil. 1. n. 23. & seq. l. 1.* & extra controversiam etiam est, vel apud eos, qui neque hæreditario, nec sanguinis jure in Regnis succedi, sed tertio quodam, & regnorum proprio successionis genere asserunt, ut argumento *ex d. c. grandi*, post Purpur. *consil. 429. n. 3. l. 2.* ait Zasius *consil. 8. n. 10. l. 1.* Alex. Raudens. *tom. 1. consil. 1. n. 150. & 153.* Castro *in Portug. 1. p. c. . sect. 1.* Aug. Grot. *l. 2. de jure belli, c. 7. n. 19. & 25.* Et hanc successionem sanguinis, seu Gentilitiam, in Regnis successoris jure juris gentium, late probant P. Greg. *l. 7. de repub. c. 4.* Mariana *l. 1. de Regis instit. c. 3.* Salcedo *l. 4. de regim. Princ. c. 1. n. 16.* Bodinus *l. 2. de rep. c. 3. & l. 6. c. 5.* pluribus relatis Illust. Ramos *in Syntag. pro Episcopat. Lusit. fol. 2. nu. 4.*

3 e *Ad minorem fratrem.*) Cum alias ipse Andreas præferendus esset ut major ætate; quæ prælatio in Regni successione majoris natu inter alios ejusdem gradus, & sexus cœpit cum ipsis reguis ex præscripto naturalis rationis, & juris gentium. Perseus apud Livium, *l. 40. oratione de Regno Macedonico contra fratrem Demetrium*, ibi: „ Regnare utique vis? huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium jus. *Et statim*: Cupit Re„ gnum, & quidem scelerate capit, qui transcendere festi„ mat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gen„ tium: obstat frater major. " Justinianus *l. 2. c. 10.* Ex his Artamenes maximus natu ætatis privilegio regnum vindicabat; quod jus, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit, *l. 2. tit. 15. part. 2.* faciunt textus *in l. fin. ff. de fide instrum. l. cum pater 77. §. pater 21. ff. de legat. 2.* Illustrant Gamma *decis.* 385. Tiraquel. *de primog. q. 4. n. 31.* Illust. Ramos *ubi proxime, n. 7.* Pet. Gregor. *l. 7. de Rep. c. 5.* Cyriac. *tom. 3. controv. 402.* Nec interest, an filius major natus sit ante adeptam dignitatem, seu Regnum, ut late probat casu hoc Bullæ adducto Basil. Legion. *q. 4. schol. per tot.*

COMMENTARIUM.

4 ANtequam præsentis textus disputationem aggrediamur, ejus casus ex historicis Hungariæ repetendus est. Bella tertius Hungariæ Rex votum fecit proficiscendi in Hierosolymam, ut juvaret expeditionem pro recuperanda Terra sancta, illis temporibus ab Innocentio III. optatam, & curatam: sed cum infirmitate præventus illud adimplere nequiret, non propter perturbationem Regni, quæ tunc nulla præcesserat, ut voluit Pancirola *l. 2. var. c. 290.* Andreæ filio suo secundogenito onus adimplendi votum illud sub interminatione maledictionis paternæ injunxit; qui promisit votum illud impleturum: quare defuncto Bella, & succedente in Regno Hungariæ Henrico, seu Emerico, ejus filio primogenito, ipse Andreas crucis signo assumpto, cum exercitu simulavit se Hierosolymam properare; at contra fratrem acies, armaque movit, ut conspiratione Magnatum illum ex Regno ejiceret, sceptrumque occuparet. Sed cum ventum esset ad arma, aciesque utrimque prodiissent, Henricus depositis armis, omnique destitutus comitatu, regale sceptrum manu gestans, per fraternas acies delatus, quærens quis tandem ille foret, qui Regio sanguini manum injicere auderet, Rex, & victor simul acclamatus fuit. Hæc sciens Innoc. III. anno 1. sui Pontificatus, Jesu Christi videlicet 1200. præsentem epistolam scripsit Andreæ, hortans, monens & jubens, ut votum a patre emissum, & a se promissum adimpleret usque ad diem Exaltationis S. Crucis, alias ex eo die ipsum anathematis vinculo obnoxium subjacere, & simul hæreditate paterna esse privandum, jureque, si quod habiturus esset ad regnum, defuncto Henrico sine liberis. Andreas licet ab Innocent. III. sæpe excitatus varias excusationes proponens, valde remissus fuit; interim defuncto Henrico Rege, & paulo post diem functo Ladislao ejus filio, Rex Hungariæ coronatus fuit, & triennium assignatum ab Innocentio, ut prædictum votum adimpleret, ut con-

ſtat ex epiſt. 222. *l.* 3. *regeſtr.* 15. ipſius Innocentii, ibi: „Oblatis nobis ex parte tua petitionibus quantum cum Deo poſſumus, grato concurrentes aſſenſu, ad exequendum votum, quo Domino promiſiſti te ad Terræ ſanctæ ſubſidium profecturum, Serenitati tuæ triennium indulgemus, infra quod ſic te ſtudeas præparare, ut ad magni Regis obſequium, tu quaſi Rex magnus magnifice proficiſcens, dilationis incommodum ſubventionis commoditate reſtaures, & ſequenti doceas apparatu, te non ad voti dilationem emiſſi, ſed ſubventionem plenariam *inducias* poſtulaſſe. De Principibus vero tuis non præceſſuris te in ſubſidium Terræ ſanctæ, nihil ad præſens providimus ſtatuendum, cum adhuc nihil certi de ipſorum propoſito teneamus: ſed cum opportuno tempore fuerimus requiſiti, neceſſarium conſilium apponemus, &c. " Et tandem anno 1217. coactus ab Honorio III. & Joan. Cardinali Columnenſi, profectus fuit Hieroſolymam, ubi non per triennium, ut Bloudus *lib.* 2. *decad.* 7. refert, ſed vix trimeſtri tempore illic commoratus abſceſſit, ut tradunt Joan. Thurozius *in chron. Hungar. part.* 2. *c.* 75. Pet. Ranzenus *in epit. rer. Hungar. indict.* 5. Odoricus Raynald. *tom.* 13. *annal. ad annum* 1198. *n.* 11. Bonfidius *rer. Hungaric. decad.* 1. *l.* 7. cujus intempeſtivi receſſus cauſam Andreas Honorio III. ſcripſit ex eo, quia Regnum variis diſſenſionibus agitatum, diutius deſerere nequiret: ſed alium cauſam fuiſſe præcipitati reditus, ex Bonfidio refert Spondan. *in continuat. Baronii, anno* 1217. *n.* 9. Deceſſit tandem Andreas anno 1238. poſtquam regnum tenuit 32. annos, ut ex hiſtoricis Hungariæ refert Giron. *in notis ad textum in c. intellecto* 33. *de jurejur.*

Sed præſens Innocentii III. interminatio, ſeu ſententia, difficilis valde redditur ſequentibus juris principiis. Primo, quia cum in legitima portione filio a patre debita nullum gravamen apponi poſſet, *l. quoniam, Cod. de inoffic.* quia portio illa non eſt lucrum teſtamentarium, ſed quaſi debitum patrimonium, *l. ſi quis legatum, §. fin.* ubi Gloſſa, *C. de codicil.* & non ex judicio teſtatoris provenit, ſed legis providentia, *l. ſi adrogatus* 22. *ff. de adopt.* non ſolum civilis, verum & naturalis, *l. cum ratio* 7. *ff. de bonis damnat, l. ſcripto, ff. unde liberi, l. nam etſi, ff. de inoffic. t. ſi pater, de teſtam. in* 6. igitur in præſenti, ex eo quod Andreas parentis votum non ſolviſſet, & onus illud a patre illi fuiſſet injunctum, privari non debebat ſucceſſione paterna. Secundo, nam regnum jure ſanguinis deferri, & non hæreditario, ſupra probavi, & docent Gomez *in l.* 40. *Tauri, n.* 71. Peralta *in l.* 3. *§. qui fideicommiſſ. n.* 86. *ff. de hæred. inſtit.* Padilla *in l. unum* 67. *§. ſi de Falcidia, n.* 16. *ff. de hæred.* 2. Acoſta *in tract. de patr. & nepot. pag.* 52. Molina *l.* 1. *de primog. c.* 9. Mieres *eod. tract.* 2. *part. q.* 4. *illat.* 1. P. Molina *de juſtitia, tr.* 2. *diſput.* 654. Alvarado *de conject. ment. l.* 2. *c.* 3. *ex n.* 18. Caſtillo *tom.* 5. *controv. c.* 89. *n.* 81. Fuſarius *de ſubſtit. q.* 317. *nu.* 15. Benedict. Pinel. *lib.* 2. *ſelect. c.* 8. *n.* 14. Garcia *de expenſis, c.* 16. *n.* 27. Parladorius *in ſequiſcent. diff.* 18. §. 7. & non ab ultimo poſſeſſore, ſed a primo accipi, vulgo docetur *ex l.* 3. §. *quæro, ff. de interdict. l. hæredi, §. cum filia, ff. de vulgari, l. unum* 67. §. *de Falcidia, digeſt. de legat.* 2. *l.* 2. *tit.* 15. *part.* 2. *l.* 9. *tit.* 7. *partit.* 7. igitur ſicut exhæredare filium pater nequibat, nec Innocentius privare valebat ex eo, quod votum paternum non adimpleſſet. Quibus difficultatibus ut ſatisfaciant repetentes in præſenti, & alii congeſti a Barboſa, & Garanna hic, Covar. *in c. ſi hæredes, n.* 9. *de teſtam.* Queſada *diverſ. qq. qu.* 32. *illat.* 14. Molina *de primog. c.* 9. *n.* 6. Stunica *de voto, q.* 4. *n.* 52. Cyriacus *tom.* 3. *controv. c.* 402. *n.* 26. varias adducat interpretationes, inter quas novior, communiorque ſententia docet, Andream Ducem in præſenti caſu tria diverſa crimina perpetraſſe ob quæ tribus & ſeparatis pœnis ab Innocentio III. puniri, vel fore puniendum comminari poterat. Primum fuit, non implere patris volutatem, & onus ab eo injunctum negligere: cui reſpondet pœna privationis hæreditatis, quæ expreſſa eſt *in authent. hoc amplius, Cod. de fideicom. c. ſi hæredes, de teſtam.* Alterum fuerat contemnere, nec ſolvere votum, quod fecerat, & cujus cauſa aſſumpſerat ſignum Crucis, ut Hieroſolymam in manu forti, ideſt cum exercitu viſitaret: cui reſpondet excommunicationis pœna. Tertium fuerat crimen læſæ majeſtatis in fratrem Hungariæ Regem; unde dignus erat privatione, non ſolum earum rerum, quas tunc poſſidebat, verum cujuſcunque futuræ ſucceſſionis, *l. quiſquis, C. ad leg. Jul. majeſt. l.* 2. *tit.* 2. *part.* 6. & ideo juſte potuit Innoc. III. ipſum privare jure, quod habiturus eſſet, ſi frater major ſine prole decederet. Sed hæc interpretatio profecto difficultates ſupra adductas non ſolvit; nam licet qui non obtemperavit voluntati teſtatoris, ejus ſucceſſione *reddatur indignus, d. c. ſi hæredes*, cum ibi adductis; non tamen ideo privatur legitima portione ſibi ut filio debita: & ſi ob crimen Læſæ Majeſtatis privabatur Andreas jure ſuccedendi in ipſo regno; quomodo ſtatim non declaratur incapax ejus ſucceſſionis, ſed tantum eam privationem minatur Innoc. III. ſi votum uſque ad exaltationem S. Crucis non adimpleverit? imo ſuperſtite adhuc ipſo Innocentio III. Andreas coronatus fuit, defuncto Ladislao Henrici filio, ut ſupra retuli. Unde deducitur, privationem illam ſucceſſionis Regni non comminari ab Innoc. III. ob crimen læſæ Majeſtatis in fratrem admiſſum, ſed ob negligentiam in voti ſolutione.

Quare hac interpretatione omiſſa, dicendum eſt, filium privari poſſe ſucceſſione paterna, nec querela inofficioſi ipſum impugnare poſſe patris diſpoſitionem, ſi gravamini injuncto a patre ipſe conſentiat, poſſeque ſub contraria conditione exhæredari, *l. non putavit* 8. §. *ſi quis ſua manu, ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab.* argumento legis *multi non note, ff. de liber. & poſth. l. cum donationis, C. de tranſ.* docent Covar. *in c. Raynutius*, §. 2. *de teſtam.* Menchaca *de ſucceſſ. creat. lib.* 1. §. 10. *n.* 529. *ff. de cond. & demonſt.* Valdes *ad Roder.* Suar. *in l. quoniam, ampliat.* 10. *C. de inoff.* Unde cum onus adimplendi votum in præſenti caſu filio aſſentienti injunctum fuiſſet, ibi: *aſſumpto crucis ſignaculo promiſiſti*; ideo recte potuit per Innocentium III. privari ipſa ſucceſſione paterna, ſi patris voluntati non paruit, cui promiſit expreſſe votum adimplere. Ita docuerunt Covar. *in d. c. ſi hæredes*, *n.* 8. *de teſtam.* Peralta *in l.* 3. §. *qui fideicommiſſum, ff. de hæred. inſtit.* Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 5. *n.* 5. Pereyra *de manu Regia c.* 14. *n.* 6. *fol.* 132. Gregor. *in l.* 4. *gloſſ.* 3. *titul.* 15. *partit.* 2. Bened. Pinellus *lib.* 2. *ſelect. c.* 8. *n.* 17. Cyriacus *tom.* 3. *controv.* 402. *ex n.* 24. Huic privationi propter negligentiam adimplendi votum a patre emiſſum, a ſe ſponte ſuſceptum, conſequens erat interminatio anathematis, qua cenſura plerumque Romanam Eccleſiam uſam in ſupremos Principes contumaces, jure certum eſt, ut conſtat ex exemplis adductis a Coriolano *in breviario, anno* 1513. & ex ſupra adductis *in capite, novit, de judiciis.* Etiam conſequens erat comminatio privationis Regni, ſeu juris ad illud, ſi Andreas contumax eſſet, & renuiſſet votum quod adimplere promiſerat, ſolvere, *capite alius, cum ſeq.* 15. *queſt.* 2. *cap. venerabilem* 34. §. *unde, de elect. capite licet, de foro compet. capite excommunicatus* 3. §. *moneantur, de hæret. capite ultimo, de pœnis, capite ad Apoſtolica, de re judic. lib.* 6. *Clement. unic. de jurejurando, extravag. unic. verſ. Sane* Joannis XXII. *ne ſede vacant.* Probant, & variis hiſtoriis illuſtrant plures congeſti a Barb. *tom.* 6. *in ſelect. ad textum in capite ſi Papa* 6. 40. *diſtinct.* Pereyra *de manu Regia, prælud.* 2. Diana *par.* 1. *tract.* 2. *reſol.* 122. & *part.* 10. *tract.* 6. & *in additis ad eadem partem, tract.* 1. *reſol.* 5. quibus addendi ſunt Baronius *anno* 751. Antonius Auguſtinus *in epit. lib.* 1. *tit.* 16. Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 13. *ex n.* 39. Coqueus *in Antimorn. fol.* 21. Leo *contra Vvaramundum c.* 10. Zypeus *in hiatu Caſſan. fol.* 17. & 20. Bellarminus *in prolog. lib. de poteſt. Papæ*, Solorzanus *tom.* 1. *de jure Indiar. lib.* 2. *c.* 22. *ex n.* 22. & *c.* 23. & 24. Salcedo *lib.* 3. *de regim. Princ. c.* 10. *differ.* 36. & *c.* 19. *differ.* 41. Lanedmerer. *lib.* 3. *de veteri mon. cap.* 3. §. *Tranſeo*, Marius Cutellius *de Eccl. libert. lib.* 2. *q.* 4. *n.* 72. Cardinalis Jacobus Peronius *in concione ad Populum Franciæ*, quæ Latina extat *in continuat. hiſt. Tuani, lib.* 8. *ad annum* 1615. *pag.* 490. Illuſtr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Epiſcop. Luſit. propoſ.* 5. *n.* 22. Unde cum adeo gravis cauſa adeſſet in præſenti caſu, videlicet violatio fidei patri datæ, & contumacia in non adimplendo votum expeditionis in Terram ſanctam, ideo Innocentius III. comminatur privationem non ſolum ſucceſſionis paternæ, verum & juris, ſi quod habiturus eſſet Andreas ad Regnum Hungariæ, defuncto fratre ſine liberis. De obligatione adimplendi votum a defuncto emiſſum agit Marinis *lib.* 1. *reſol. c.* 165. qui ex aliis reſolvit, ſucceſſorem non teneri vota perſonalia adimplere, realia vero omnino, & ad id compelli poſſe per judicem Eccleſiaſticum.

CAPUT VII.

Innoc. III. a *Trecen. Epiſcopo.*

MAgnæ devotionis indicium, & ſinceræ in Chriſto tuæ fidei eſſe credimus argumentum, quod ut noviſſima tua Domino confecrares, nec ſenectutis jam imminentis incommoda, nec diſcrimina viæ, nec te dubia fides, & inconſtans inconſtantia pelagi terruerunt, quin pro ſalute animæ tuæ ac libertate Trecen. Eccleſ. & devotione terræ nativitatis Domini Hieroſolymitanas provincias te diſponeres viſitare. Cum enim Trecen. Eccleſia (ſicut ex tua relatione didicimus) contra eccleſiaſticam libertatem indebitis gravaretur anguſtiis, & preſſuris, nec per alium quam per N. quondam *b* Campaniæ Comitem, tum in ultramarinis partibus conſtitutum, afflictionibus ejuſdem Eccleſiæ poſſe crederes de facili ſubveniri, confiſus de liberalitate ipſius, quem ſi ad eum accederes, tibi ſuper neceſſitatibus Eccl. tuæ credebas humiliter proviſurum, præter conſilium charorum tuorum ad ipſum propoſuiſti accedere, ac in ſignum peregrinationis, & devotionem terræ Orientalis, crucem Domini *c* aſſumpſiſti. Licet autem, ut non vacuus in conſpectu Domini appareres, ſed aliquos tecum manipulos in aream Domini cum exultatione deferres, ſermonem ad populum feceris, ut aliqui tecum aſſumpto crucis ſignaculo ſubirent itineris gravitatem; vix tamen unus inter omnes apparuit, qui verbum tuum reciperet, & impleret: tu vero, ut laudabile propoſitum fine clauderes meliori, viam aggreſſus, cum *d* Placentiam perveniſſes, ſuper morte ipſius Comitis triſtes recepiſti rumores: propter familiam tamen diſſimulato mœrore, progreſſus in Thuſciam quoſdam familiares tuos obvios habuiſti, qui te volebant invitum etiam ab itinere revocare, aſſerentes iter tuum nec tibi, nec ultramarinis partibus expedire, cum Gallicanis omnibus exinde redeuntibus, terra illa defenſanda in Theutonicorum manibus remanſiſſet. Quamvis autem ſuper morte ipſius Comitis immenſam triſtitiam concepiſſes, & *e* præcipuam intentionem tuam eſſe conſpiceres jam fruſtratam, noluiſti tamen ſine conſilio Apoſt. Sedis, quæ diſponente Domino cunctorum fidelium mater eſt, & magiſtra, ad propria remeare. Ingreſſus igitur poſtmodum Urbem, & in noſtra præſentia conſtitutus, intentionis tuæ propoſitum, ac ſtatum Trecenſis Eccl. nobis humiliter expreſſiſti, noſtrum, & fratrum noſtrorum conſilium cum devotione requirens. Venerabilis etiam frater noſter *f* Senonen. Archiep. Metropolit. tuus ſtatum Trecen. Eccleſ. & diſpendium, quod ex abſentia tua incurrere poterat, ſemel & iterum nobis per ſuas litteras intimavit: propter quod diſpoſuimus deliberare cum fratribus, an cum eadem Trecenſi Eccl. miſericordiam faceremus, te ad gerendam ipſius ſolicitudinem remittentes; an (ſicut tenebaris ex voto) te iter arreptum perficere pateremur; & utrum horum, tam ſaluti tuæ, quam terræ Orientali potius expediret. Et quidem tria præcipue duximus in hoc negotio attendenda: Quid liceat: Quid deceat: Quid expediat. Quid liceat ſecundum æquitatem: quid deceat ſecundum honeſtatem; quid expediat ſecundum utilitatem. Sane non videbatur contra votum, & tam laudabilem propoſitum licitum, ut venires, cum vox exclamet *g* prophetica: Vovete, & *h* reddite Domino Deo veſtro: ut primum ad conſilium, ſecundum vero ad imperium referatur. Et in *i* Evangelio: Reddite quæ ſunt Dei, Deo. Votum enim iſtud non eſt dubium eſſe Dei, cui te obligaveras. Sed nec decere quomodolibet videbatur, cum ſit ſcriptum in Evangelio: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt Regno Dei. Et in *j* Geneſi uxor Loth, quæ retro reſpexit, in ſalis ſtatuam legatur fuiſſe converſa. Et in actibus *k* Apoſtolorum, Ananias, & Sapphira, qui abjerunt retrorſus, ſancto Spiritui mentientes, a conſpectu Apoſtolorum Principis mortui ſcribantur ſucceſſive delati. Præterea non videbatur aliquatenus expedire, cum ex abſolutione tua, ſi fieret, ſcandalum poſſet laicorum mentibus generari, dicentium: Ubi eſt Deus clericorum? & hoc exemplo credentium ſe ad voti obſervantiam non teneri, quod viderent per Eccleſiarum Rectores Apoſtolicæ Sedis auctoritate deponi, per quod grave diſpendium terræ Orientali contingeret provenire. Quod enim agitur a Prælatis, facile trahitur a ſubditis ad *l* exemplum: juxta quod Dominus inquit ad Moyſem *m* in Levit. Si ſacerdos, qui eſt unctus peccaverit, facit delinquere populos. Verum ætatis jam in te ſenescentis defectus, & cauties, quæ vix labores, & dolores ſuos tolerare poterit etiam in quiete, in contrarium allegabant: & Eccleſiæ Trecenſis ſuſpiria, cui vinculo paſtoralis ſolicitudinis alligatus, ſine ipſius aſſenſu votum peregrinationis emittere forſitan non debueras: & dicti Metropol. tui, qui nos ut Trecen. Eccleſ. miſereremur, ſolicite invitabat inſtantia, nos in partem contrariam non modicum inducebant. Ipſum etiam, quod ex ſui forma ſanctum & honeſtum votum erat, ex perſona voventis minus licitum videbatur: quæ licet pennas habeat, quibus ſatagat advolare; ita tamen adſtrictæ ſunt nexibus præſidentis, ut liberum non habeat abſque ipſius permiſſione volatum. Cum enim juxta ſacrorum *n* canonum inſtituta clericus abſque Epiſcopi ſui licentia peregrinari non debeat, & Epiſcopus non minus, imo potius Sedi Apoſtolicæ ſit adſtrictus, videri poterat, quod abſque ejus generali, vel ſpeciali licentia votum peregrinationis, quo te tamdiu abſentares, emittere non deberes. Minus etiam votum ipſum terræ Orientali videbatur expediens, quæ plus pugnatorum ſubſidium, quam clericorum, quos & officium, & diſſuetudo reddit imbelles, miniſterium in inſtantis articuli neceſſitate requirit. Quamvis enim orationibus tuis, & aliorum terra illa vehementer indigeat, quia tamen jam impletum eſt verbum Dei dicentis: Venit hora, & nunc eſt, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem. Et infra: Spiritus eſt Deus, eos qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare: videri poterat, quod non minus in Eccleſia tua, quam in terra Orientali proficeres piis orationibus apud Deum in his, quæ pro liberatione ipſius juſte, ac humiliter poſtulares. Et utinam cum Moyſe poſſes in montem aſcendere, ut te manibus extenſis orante, Joſue pugnans in ſolitudine Amalechitas in ore gladii ſuperaret. Credebatur etiam, quod terræ Orientali magis accederet, ſi quod in tuis, & tuorum clericorum procurationibus fueras impenſurus, ſecundum alicujus religioſi arbitrium transferretur in ſubſidium bellatorum. Cum igitur in lege veteri, in qua non minus præceptum Domini obligabat, quam votum hodie obligat in Eccleſia, primogenita, quæ Domino mandabantur offerri, quædam redderentur Domino, ut primogenita Levitarum; quædam redimerentur, ut aliarum tributum; quædam *o* commutarentur in aliud, ſicut primogenitum aſini, quod ove commutabatur: ex hoc attendentes, quod votum etiam commutari poſſit in opus aliud pietatis, præſertim cum bonæ memoriæ *p* A. Papa prædeceſſor noſter votum peregrinationis etiam redimi poſſe, vel in aliud commutari *q* reſponderit requiſitus: non curantes quid os iniqua loquentium loquatur, dum tamen non recedamus a tramite veritatis, cum ſecundum Apoſtolum gloria noſtra ſit teſtimonium conſcientiæ noſtræ: & ſcandalum non curantes, præſertim quia non in tenebris, ſed in luce procedimus; de illius auctoritate ſecuri, qui cum audiſſet a diſcipulis, Nonne ſcis, quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt? reſpondit: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Et juxta Apoſtolum: Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem: tibi pro te, & ſex famulis tuis de communi fratrum noſtrorum, & tam Archiepiſcoporum, quam Epiſcoporum, & aliorum prudentium conſilio, quos per Dei miſericordiam nobiſcum multos præſentes habuimus, licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutandi, ut omnes expenſas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo, facturus, alicui religioſo committas in neceſſarios uſus terræ illius ſine diminutione qualibet transferendas. Sic enim Orientali provinciæ, quæ plus tuis, quam te in articulo neceſſitatis inſtantis, indiget, tua ſubventione proficies, & Trecen. Eccl. tua præſentia, & regimine utilius providebis: ac per hoc animæ tuæ ſalubrius conſuletur. Laborem etiam laboribus recompenſes, ſolicitus inſtando vigiliis, devotius vacans orationibus, & jejuniis fortius te exercens, ac ſuper grege tuo vigilans ſolicitudine paſtorali. Ad hanc autem indulgentiam tibi de benignitate Sedis Apoſt. faciendam id etiam ſpecialiter nos induxit, quod iter tuum jam non videbatur ultramarinæ provinciæ fructuoſum, a qua fere omnes Galli remearunt. Et cum pro ſalute animæ tuæ, ac libertate Trecen. Eccl. per prædictum Comitem aſſequenda, præcipue votum peregrinationis emiſeris, eo ſublato de medio, quia ceſſaverunt cauſæ, facilius *r* ceſſare potuit & effectus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani Idibus Martii.

NOTÆ.

a *Trecen.*) Ita etiam legitur in 3. collectione, *ſub hoc tit. c.* 5. & in epiſtolis Innocentii III. editis Coloniæ, *fol.* 32. ex quo regeſtro ita reſtituo litteram hujus textus. Epiſcopus hic Hervæus dictus Eccleſiam Trecen. rexit ex anno 1193. uſque ad annum 1223. de eo agitur *in c.* 25. *de præb. c. dilecti* 55. *de appel.* Ejus præclaram vitam exprimit epitaphium, quod in ejus ſepulchro legitur, & referunt Fratres Sammarth. *tom.* 3. *Gallia Chriſt. fol.* 182.

b *Campaniæ.*) Campania, campeſtris, & plana provincia, unde illi nomen eſt, ut notavi *in c.* 1. *de corpore vit.* dividitur in ſuperiorem, & inferiorem: ſub inferiori Tricaſſes, Joignii, Baſſignii, Valages; in ſuperiori territorium Pertenſe collocatur. Primus Campaniæ Comes fuit anno 999. Hugo, vel Eudo, Theobaldi Bleſenſis filius e ſorore Conradi II. Imperatoris. Comitatus autem hic Coronæ Franciæ primum acceſſit ſub Philippo Pulchro per connubium cum Joanna filia Henrici Comitis Campaniæ. Ex Philippo nati ſunt Ludovicus, Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Bellus, qui omnes ſucceſſive in Gallia regnarunt. Ludovicus autem unicam filiam reliquit, quæ ſucceſſit in Regno Navarræ, non tamen in Comitatu Campaniæ, & Bryæ, quia Coronæ dicebantur annexi, quemadmodum poſtea anno 1361. Joannes Rex indiſſolubiliter univit, ut refert Alteſerra *de Ducibus & Comitibus, cap.* 12.

c *Crucem Domini aſſumpſiſti.*) Juxta morem fidelium, quem referam, & illuſtrabo in textu ſequenti.

d *Placentiam.*) De qua urbe nonnulla adduxi *in c. fin. de juram. calum.*

e *Præcipuam intentionem.*) Cum votum Epiſcopus ſuſcepiſſet non ſolum pro ſalute animæ ſuæ, verum etiam ut conſuleret Eccleſiæ propriæ apud Comitem Campaniæ.

f *Senonenſis.*) Michael videlicet, qui obiit anno 1199. De Eccleſia Senonenſi nonnulla adduxi *in c.* 6. *de conſtit.*

g *Prophetica.*) *Pſalm.* 75. *verſ.* 12. ibi: „Vovete & reddite „ Domino veſtro omnes, qui in circuitu ejus affertis munera."

h *Reddite.*) *Matthæi c.* 22. *verſ.* 17.

i *Evangelio.*) *Lucæ c.* 9. *verſ.* 62.

j *Geneſis.*) *Cap.* 16. *verſ.* 26.

k *Actibus Apoſtolorum.*) *Cap.* 5. *verſ.* 5. & 10.

l *A ſubditis in exemplum.*) Conſonat caput 3. *hoc tit. in* 2. *collect.* efficaciam exempli & imitationis ſuperiorum in populis ſibi ſubjectis, & quod magis illorum facta, quam leges, & edicta in componendis, & corrigendis ſubditorum moribus operantur, ſatis probat Claudianus ibi:

—— *Componitur orbis*
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum Principe vulgus.

Qui ultimus verſus jam in adagium tranſire videtur, ut conſtat

ex nova eorum collectione apud Erasmum, &c. 10. *Eccles.* legitur: „ Secundum *Judicem* populi, sic & ministri ejus, & „ sicut rector civitatis, tales inhabitantes in ea. “ Faciunt Plato *l.* 8. *de Repub.* Plerumque accidit, ut ii qui sublunt, mores eorum exprimant, sub quorum imperio degunt. D. Chrysost. *de sacerd. serm.* 3. *c.* 14. Solet enim civium multitudo Luorum Principum mores, tanquam exemplar aliquod intueri, & ab illorum ratione sese effingere. Cassiodor. *l.* 3. *epist.* 12. „ Publici decoris mater est mens regentis; & quale fue- „ rit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. “ Facilius quippe (si dicere fas est) erraret natura, quam dissimilem sui Principis posset formare Rempublicam. Plura congessit Solorzanus *emb.* 29.

m *Levitico.*) *Cap.* 4. *vers.* 3.

n *Sacrorum canonum.*) *Cap. non oportet, de consecr. dist.* 5. Concilium Cabilon. sub Carolo, *can.* 44. Presbyteros Romam, sive Turonum absque licentia Episcopi sui pergere, decrevimus inhibendum: imo nec laicis licebat sine litteris proprii Episcopi peregrinari, *d. c. non oportet*: cujus prohibitionis rationem tradit, & illustrat Savarus *ad Sidonium, l.* 1. *epist.* 5. *vers. Principiumque.*

o *Commutaretur.*) Juxta tradita supra *in c.* 1. *hoc tit.*

p *A. Papa.*) Alexander III. videlicet, transcriptus *in d.c.*1.

q *Respondit.*) *Cap.* 15. *D. Matthæi.*

r *Cessare debuit.*) *Cap. cum cessante, de appellat.* Illustrat Balboa *in c.* 8. *de jurejur.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, posse Pontificem justa ex causa commutare votum peregrinationis ad Terram sanctam in eleemosynas, jejunia, & similia opera: quæ sententia licet verissima sit, cum Pontifex non solum quodcumque votum possit commutare, verum, & relaxare: tamen in præsenti casu nullam commutationem fuisse necessariam, si quidem votum nullum erat, ex duplici causa probatur. Prima, votum Episcopi Trecen. invalidum erat, quia irrequisito Pontifice, & absque licentia proprii Metropolitani, non poterat Episcopus deserere propriam Ecclesiam, & tam longinquam peregrinationem vovere, ut docuerunt Sylvest. *verbo Votum* 3. *q.* 1. *n.* 4. Azor. *p.* 2. *instit. l.* 11. *c.* 16. *q.* 2. Filliuc. *tr.* 26. *cap.* 6. *n.* 169. & hoc votum esse invalidum, quia materia est jure naturali, & divino prohibita, post Paludan. Angelum, Sanch. & alios docet Thom. Hurtado *tom.* 1. *de resid. resol.* 13. *n.* 5. Ergo Episcopus Trecensis nulla indigebat relaxatione, aut commutatione Pontificis. Secunda, quia cessante causa propter quam votum emittitur, cessat ejus obligatio, ut post Suarium & Sanch. probant plures congesti a Barbosa *hic*, Balboa *in c. si vero* 8. *n.* 75. *de jurejur.* Sed in præsenti specie cessavit causa peregrinationis, ut constat ex illis verbis: „ Ad hanc autem indulgentiam „ tibi faciendam specialiter non induxit, quod cum pro liber- „ tate Trec. Eccles. per dictum Comitem allequenda præcipue „ votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia „ cessavere causæ, facilius potuit cessare & effectus. “ Ergo si ex hac duplici causa nullum erat votum in præsenti casu emissum ab Episc. Trec. ad quid necessaria fuit Pontificis commutatio, seu relaxatio. Agnoverunt difficultatem repetentes in præsenti, Sanchez, Suarez; Azor, & alii relati a Barbosa *in collect. ad hunc text.* quibus omissis Hurtado *ubi supr. n.* 31. asserit, in præsenti casu necessariam fuisse commutationem, quia votum validum fuit, si non absolute, conditionaliter, si Papa licentiam præbuisset: unde quia propter conditionem imbibitam obligatus fuerat, necessaria erat commutatio, ne scandalizarentur laici, & dicerent: *Ubi est Deus clericorum?* ex hocque exemplo crederent, quod non tenebantur ad voti observantiam. Quare cum votum hoc validum esset sub conditione, si Papæ placuerit, tenebatur Episcopus requirere Pontificis consensum: & quia Innocentius non consensit, quia ex parte cessaverat causa voti, necessaria fuit commutatio obligationis Episcopi, quatenus ex sua parte votum implere tenebatur. Sed hæc interpretatio facile refellitur; nam Innoc. III. nullam facit mentionem consensus a se præstiti, aut præstandi tacite, vel expresse, imo ex textus serie constat, Episcopum non solum votum emisisse, verum & iter arripuisse, Placentiamque perveniss, nulla expectata Pontificis licentia; nec Innocentius inde conqueritur, aut se consensisse tacite, vel expresse innuit. Quare verius credo, Episcopum absolute votum peregrinationis emisisse, nulla habita relatione ad licentiam Pontificis, tacitam, vel expressam. Quare ea solutione emissa, ex historia illius temporis vera interpretatio præsentis textus petenda est. Temporibus enim Innoc. III. dum de expeditione in Terram sanctam solerter agebatur, non solum laicos, verum & Episcopus invitari ad eam expeditionem, constat *ex c. non est, hoc tit.* & variis Innocentii epistolis refertque Spondanus post Baronium *anno* 1199. *& seq.* unde eo tempore licitum erat votum in Hierosolymitanum subsidium facere, & adimplere ab Episcopis, inconsulto R. Pontifice, ut docent *in c. scripturæ, hoc tit.* Butrius, *n.* 4. Abbas *n. ult.* Cardinalis, & alii relati a Thoma Sanch. *l.* 4. *summæ, c.* 25. Unde licite, & valide juxta morem illius seculi potuit Episcopos Trecensis votum Hierosolym. emittere, tenebaturque illud adimplere, nisi a Pontifice justis ex causis, ut in præsenti casu contigit, fuisset commutatum. Pro secundæ difficultatis solutione varia adduxerunt, relati a Barbosa *in præsenti*, Balboa *in c. si vero, num.* 73. *de jurejur.* Trullench. 2. *part. in Decal. lib.* 2. *c.* 2. *dub.* 4. *n.* 12. Stunica *de voto, c.* 4. *n.* 104. distinguentes inter causam impulsivam, & filialem; ita ut in præsenti specie causa adeundi, videndique Comitem Campaniæ esset impulsiva, & non finalis; & ita ea deficiente, adhuc perstitebat obligatio adimplendi votum. Sed facilius responderi potest asserendo, in præsenti specie duplici ex causa Episcopum votum emisisse. Prima, præcipuaque ob salutem animæ propriæ: secunda, ut de libertate Ecclesiæ Trecensis ageret cum Comite Campaniæ. Unde licet per mortem ipsius Comitis hæc secunda causa deficeret, prima tamen, præcipuaque, videlicet expeditio in Terram sanctam, adhuc vigebat. Unde necessario propter eam votum implendum erat, nisi a Pontifice ex *rationibus in præsenti* adductis commutaretur: & ita apparet, commutationem necessariam fuisse, rectèque ex hoc textu Doctores deducere, Pontificem posse commutare votum, etiam Hierosolymitanum, in jejunia, eleemosynas, & similia opera pia.

CAPUT VIII.

Idem *Cantuar.* a *Archiepiscopo.*

QUod super his Sed. Apost. consulere decrevisti, quorum executio spectat ad officium pastorale, f. t. in Domino commendamus, sperantes quod per responsionem nostram instructus, diligentius ea exequeris. Quæsisti sane de his, qui in succursum Terræ sanctæ *b* signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam justam causam votum peregrinationis non possunt utiliter adimplere, quid tibi sit faciendum, cum per A. f. sine districtione receperis in mandatis, ut eos, & qui signum crucis assumptum abjecerunt, ad resumptionem ipsius, & executionem voti per cens. eccl. ap. rem. compelleres, non obstante aliqua indulgentia, si qua forte per surreptionem a prædec. nostro fuerat impetrata. Nos autem inquisitioni tuæ t. respondemus, quod debiles, & inopes magis illuc in defectum, quam ad profectum accedunt: cum isti pugnare non possint, & illi mendicare cogantur; nisi forte sint Nobiles, & magnates, qui suis secum expensis bellatores adducunt; vel artifices, & agricolas, qui de laboribus suis sibi possunt acquirere necessaria, & Terræ subsidia ministrare, quamvis non multi talium propter brevitatem possessionum, & paucitatem inhabitantium sint opportuni. Verum credimus distinguendum inter illos, qui temporalem; & eos, qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere: quod primis est indulgenda dilatio, secundis autem est redemptio injungenda; ac rerum facultate pensata, quas possent, aut quas facturi essent expensas, personarum præterea recompensato labore, in subsidium Terræ sanctæ transmittant, exequentes per alios quod per se nequeunt adimplere. Rursus inter illos, qui pro defensione Terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt; & eos quibus pro satisfactione suorum criminum iter peregrinationis injungitur, credimus distinguendum: quod circa primos plus Terræ sanctæ succursus, & circa secundos plus labor itineris secundum intentionem voventis, vel pœnitentis debet attendi. Unde si quis hoc modo voventium est inutilis ad pugnandum, quamvis habilis ad eundum, melius est redimere votum, quam expensas consumere: quod & de pœnitente, qui propter debilitatem non potest iter injunctum peregrinationis implere, sane valet intelligi; non autem de illo, qui quamvis sit impotens ad bellandum, potens tamen est ad eundum. Super his autem diligens discretio est adhibenda, ne quid prece, vel pretio, amore, vel odio, sive occasione quacumque contra salutem animæ, vel utilitatem Terræ quomodolibet attententur. Unde per viros religiosos, & providos dispensationem hujusmodi volumus providere. De mulieribus autem hoc credimus observandum, ut quæ remanere noluerint, viros suos sequantur euntes. Ceteræ forte, nisi sunt diviles, quæ secum in suis expensis possint ducere bellatores, votum redimant, quod voverunt, aliis ad Terræ sanctæ subsidium singulis secundum proprias facultates diligenter inductis.

NOTÆ.

1 a *Cantuar.*) Ita etiam legitur in 3. collect. *sub hoc tit. c.* 5. & *in c. quod super, de majorat. & obed. c. quod su-* *per, de fide instrum.* ubi extant aliæ partes hujus epistolæ, ut ibi notavi.

b *Signo Crucis.*) Qui arma sumebant pro recuperanda Terra sancta, cruce insigniebantur, ut eo fidentius adversus crucis ho- 2

hostes dimicarent, & ad omnia pericula crucis, & Crucifixi amore promptiores essent: quare qui nomen dabant illi sacræ militiæ, aut peregrinationem pro expeditione Terræ sanctæ faciebant, vulgo crucem sumere, seu accipere dicebantur. Guillel. Tyrius *l.* 1. *de bello sacro*, Petrus Damianus *l.* 1. *chron. c.* 11. Otho Frising. *l.* 7. *c.* 2. „ Hi omnes e diversis nationi- „ bus, & linguis in unum corpus adunati, crucem in vesti- „ bus portantes crucis Christi discipulos verbo, & opere se „ fore prædicabant, ac crucis virtute confisi, contra inimicos „ crucis in Domino dimicaturi iter aggrediuntur. *Idem* lib. 1. „ de gestis Friderici, c. 37. Cunctis, qui aderant ex priore „ rumore excitatis, ad accipiendam crucem ultro occurrenti- „ bus, tres accepere eadem hora crucem Episcopi, Henricus „ Ratisbonensis, Otho Frisingensis, Reginbertus Passaviensis, „ & Dux Noricorum Henricus, frater Regis, de ordineque „ Comitum, Nobilium virorum illustrium innumerabiles. „ Qui animum peregrinationis sacræ suscipiendæ habebant, in fronte, vel pectore signum crucis præferebant: qui autem in procinctu erant, inter scapulas retro ponebant. Robertus monachus *lib.* 2. *hist. Hierosolym.* Berthold. *in chron. ad annum* 1096. *Omnes quoque, qui se ad hoc iter devoverunt, signo crucis sestpos in vestibus notare fecit; quod etiam signum in ipsa carne notatum apparuit.* Neubrigen. *lib.* 3. *hist. Anglic, c.*22. notarunt Juretus *apud epist.* 173. *Ivonis Carnot.* Bosquet. *ad Innocentium III. lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 197. Cruxque illa aliquando erat purpurea, a qua sacri milites cruce signati appellabantur; Carol. Sigon. *lib.* 9. *de Rege Ital.* „ Signum ejus expeditionis fuit crux e purpureo „ panno confecta, quam primus e Pontificibus Urbanus salu- „ taris in signum expiationis indulsit vestibus super dexteram „ scapulam affigendam. „ Unde qui profecti sunt in eam expeditionem, Crucesignati, & ipsa expeditio Cruciata vocata est. Inde etiam concionatores, qui Reges & alios Principes ad hoc sanctum bellum incitabant, crucem prædicare dicebantur. Concilium Lateran. sub Innocent. III. *in fine*: quam crucis signationem pro recuperatione Terræ sanctæ primum cœpram sub Urbano II. referunt Vvillelmus Tyrius *lib.* 1. *c.* 14. & Bertholdus *ad ann.* 1095. ibi: „ Omnes qui se ad iter devo- „ verunt, signo crucis in vestibus notari fecit in Concilio apud „ Claromontem. „ Notavit Cironius *in c.* 1. *de statu monach. in* 5. *compil.* Ipse etiam Urbanus in eodem Concilio omnes Crucesignatos, qui crucem assumpserant, sub peculiari protectione Ecclesiæ Romanæ accepit. Guillelmus Tyrius *d. lib.* 1. *c.* 15. ibi: „ Sub Ecclesiæ defensione, & BB. Petri, & Pauli protectio- „ ne, tanquam veræ obedientiæ filios recipimus, & ab uni- „ versis inquietationibus, tam in rebus, quam in personis sta- „ tuimus manere securos. „ Odericus Vitalis post relatam Urbani orationem pro expeditione Terræ sanctæ. Idem Urbanus II. eamdem tuitionem confirmavit *in can.* 2. *Concilii Claromont.* ibi: „ Item placuit, omnia bona eorum, qui Hierosolymas pergunt, semper, & ubique esse salva in pace, & tregua, „ quousque redierint. „ Firmavit etiam Concilium Lateran. sub „ Calixto II. anno 1122. *c.* 2. ibi: „ Eis qui Hierosolymam pro- „ ficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam, & ty- „ rannidem Infidelium debellandam efficaciter auxilium præ- „ buerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & „ domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri „ & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut a Domino nostro Pa- „ pa Urbano statutum fuit, suscipimus. Quicumque ergo ea „ distrahere, vel auferre, quandiu in via illa morantur, præ- „ sumpserint, excommunicationis ultione plectantur. „ Idem postea constituit Gregor. Pontifex, ut refert Guill. Neubrig. *lib.* 3. *hist. Angl. c.* 20. ibi: “ Scilicet ut bona eorum, qui crucem acceperant, cum suis famulis, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ, „ necnon Archiepiscoporum, & Episcoporum, atque aliorum „ Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant. „ Quare prætextu *hujus tuitionis* Ecclesiasticæ, si qua de rebus ad Crucesignatos pertinentibus quæstio moveretur, Episcoporum erat cognitio, qui censuris invasores obstringebant, ut testatur Ivo Carnot. *epist.* 173. qui cum diu inde disceptassent, non potuerunt in unam convenire sententiam, dicentes, novam esse institutionem de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium, nec scire utrum hæc tuitio ad solas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad casamenta eorum; largæque indulgentiæ illis concessæ fuerunt *c. excommunicamus, de hereticis.* Unde D. Bernardus *epist.* 322. ita hortatur ad hoc bellum suscipiendum Clerum, & populum Spirensem: „ Habes nunc fortis miles, habes vir bellicose „ ubi dimices absque periculo, ubi & vincere gloria, & mo- „ ri lucrum: si prudens mercator es, si conquisitor hujus sæ- „ culi, magnas quasdam tibi nundinas indico; vide ne pe- „ reant. Suscipe signum crucis, & omnium pariter, de qui- „ bus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obti- „ nebis. Materia ipsa si emitur, parvi constat; si de voto „ assumitur, humero valet sine dubio regnum Dei. Bene ergo „ fecerunt qui cœleste signaculum jam susceperunt. „ Plura de ipsis Cruciatis, & hac sancta expeditione congesserunt Grethserus *lib.* 2. *de cruce, c.* 58. & *& p.* 3. *lib.* 2. *c.* 10. & *p.* 13. *de Cruciatis*, Beyerlinch *to.* 6. *in Theatr. verbo Peregrinatio*, Juretus *ad epist.* 173. *Carnot.* Baronius *ann.* 1095. Mornac. *in l.* 4. *C. de prec. Imper. offer.* P. Marcha *in not. ad Concil. Claromont. pag.* 418. & *in concord. sacerd. lib.* 4. *c.* 15. & *lib.* 5. *c.* 21. & in locum horum Crucesignatorum succesferunt officiales, & ministri *S. Officii*, qui illorum privilegiis fruuntur. Bobadilla *tom.* 1. *polit. lib.* 2. *c.* 18. *n.* 35. Garleval. *de judic. tom.* 1. *tit.* 1. *disp.* 2. *n.* 427.

CAPUT IX.

IN hoc textu tantum proponitur explicatio antecedentis, seu potius pars ipsius est, ideoque eidem Præsuli in eo rescribitur; & tantum aliqua dubia; quæ circa votum ultramarinum, & ejus commutationem, seu redemptionem oriri potebant, resolvuntur; quare illum omitto, per eadem tamen verba refertur in tertia compilatione, *sub hoc tit. cap.* 5. & ejus commentarium petendum est ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.*

CAPUT X.

Idem *Gebennensi* a *electo.*

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cum in *b* Gratianopolitana Ecclesia suscipiendi habitum regularem votum solemniter emisisses, & postmodum promisisses in *c* manibus Episcopi ejusdem Ecclesiæ, te infra duos menses postquam ab Apostolica Sede rediisses, ad quam eo tempore accedebas, votum quod emiseras, impleturum, ac termino ipso transacto, non curasses quod voveras adimplere, tandem existens in voti transgressione hujusmodi, vocatus fuisti ad regimen Ecclesiæ Gebennensis; super quo a nobis tuæ saluti postulas provideri. Nos igitur discretioni tuæ breviter respondendo consulimus, quatenus si tuam omnino sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiæ memoratæ, ac reddas Altissimo vota tua. In hoc tibi gratiam facientes, quod si Capitulum ejusdem Gebennensis Ecclesiæ te postmodum canonice duxerit eligendum concedimus ut electionem recipias taliter de te factam. Datum Signiæ vi. idus Augusti, Pont. *nostri* anno xvi.

NOTÆ.

1 a *Gebennensi.*) Ita legitur in epistolis Innocentii editis a Bosqueto *lib.* 4. *regestr.* 16. *q.* 93. ex quo restituo litteram hujus textus. Gebenna, seu Geneva, alia Cebena, est urbs Galliæ, in Provincia Viennensi, inter Arvernios, & Helvios *montes*, de qua Lucanus

—— qua montibus ardua summis
Gens habitat cava pendens e rupe Gebennas.

Apud quam propter Lemanum lacum Rhodanus flumen intumescit, ut refert Papirius Massonius *in descrip. Gall. fol.* 357. Habuit olim Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam; sed cum civitas illa esset ab hæreticis occupata, Sedes Episcopalis translata fuit Annessium Sabaudiæ oppidum. Cum ejus Episcopus postulatus esset in Archiepiscopum Ebredunensem, ut constat ex epistola 175. & 176. ipsius Innocentii *lib.* 3 electus fuit Epi- 2
scopus, cui in præsenti rescribit Innocentius.

b *Gratianopolitana.*) Urbs Gratianopolis est in Gallia, juxta Voconios Allobrogum fines. Ant iquitus vocabatur Culato, seu Cularona, usque ad tempora Diocletiani & Maximiani, ut referunt plura de ea adducentes Joannes Chenu *in Chron. Gallic, fol.* 481. Papirius Masson. *in descript. Gall. fol.* 427. cujus Ecclesia erat olim canonicorum Regularium, ut refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. Regul. c.* 33. *n.* 13.

c *Manibus.*) Gerondi videlicet, qui fuit primum Abbas Cluniacensis, demum Episcopus Valentinus, & tandem Patriarcha Hierosolymitanus.

COMMENTARIUM.

PRæsens textus, quatenus in eo docetur, eum qui emisit votum religionis, & fuit negligens in eo implendo, Epi- 3
scopum electum debere votum adimplere, renunciato Episcopatu, difficilis merito visus est Interpretibus ex eo, quia ut supra probavi *inc.* 1. *hoc tit.* non est fractor, sed transmissor voti, qui illud in melius commutat, & perfectius bonum: unde cum Episcopi status sit perfectior quam religiosi, ut late probat Hallierius *in vindiciis, c.* 8. *cum seq.* videbatur in præsenti specie rite & recte votum implectum, si acceptavit Episcopatum, qui votum emiserat religionis, commutato ipso voto

in

in ſtatum Epiſcopalem. Pro cujus difficultatis ſolutione varia adduxerunt Garanna in præſenti, Balboa *in c. 3. de jurejur. n. 71.* Sed illorum ſententiis omiſſis dicendum eſt, Epiſcopum conſecratum, ſeu confirmatum, non poſſe religionem ingredi inconſulto Romano Pontifice, propter vinculum matrimonii contracti inter ipſum, & Eccleſiam, *c. niſi cum pridem, de renunc.* probant Suarez *to. 3. de relig. l. 1. c. 19.* Stuuica *de voto, q. 3. ex n. 3.* Baſſeus *verbo Relig. 2. n. 1.* Caſtropalaus *to. 7. oper. moral. tr. 16. diſp. 1. punct. 7. §. 1.* Marquez *in orig. Eremit. c. 6. §. 6.* Garcia *in polit. regul. tr. 1. difficult. 2. dub. 2.* Soza *in Epiſc. relig. fol. 27. nu. 92.* Cellorius *de hierarch. lib. 9. c. 23.* Electus vero poteſt religionem ingredi, quia adeo non eſt ligatus prædicto matrimonii vinculo: & ſi votum religionis fecit antequam promoveretur in Epiſcopum, non poteſt illud adimplere inconſulto Pontifice, ſi confirmatus, aut conſeceratus reperiatur, ex eadem ratione; ſi vero tantum electus, ut in præſenti caſu, reperiatur, tenetur votum adimplere ingrediendo religionem, quia acceptatio Epiſcopatus non eſt votum, neque ex voto ipſius electi fieri debet, juxta textum *in cap. in ſcripturis 8. qu. 1. l. ſi in quemquam 391 C. de Epiſc & cleric.* & ita ex parte acceptantis non adeſt votum de meliori, aut perfectiori ſtatu; quare qui votum religionis emiſit, non liberatur ab ejus obligatione, etſi in Epiſcopum eligatur, teneturque religionem ingredi, & ſi poſtea eligatur in Epiſcopum, aut rata habeatur prior electio, poteſt confirmari, & conſecrari in Epiſcopum; quia non eſt incompatibilis religioſus ſtatus cum Epiſcopali dignitate, ut probat Soza *in tract. de Epiſcop. religioſ.*

CAPUT XI.

Honorius III. *Sarisbarienſi*, a *& Bregadenſi Præpoſitis.*

POſtulaſtis per noſtras litteras edoceri, an vobis profeſſis ordinem regularem, quorum alter cruce ſignatus eſt, & reliquus crucis charactere deſiderat *b* inſigniri, liceat viceſimam proventuum Eccleſiarum veſtrarum, deputatam ſuccurſui Terræ ſanctæ, deferre vobiſcum, ut per vos proficiat illius terræ ſuccurſui, qui parati eſtis perſonas veſtras exponere ſervitio Jeſu Chriſti; præſertim cum multi exemplo emulationis laudabilis provocati, ad currendum poſt vos viriliter accingantur, præliaturi prælium Domini contra gentes. Quia vero liberationi Terræ illius totis viribus aſpiramus, diſc. v. p. A. ſ. m. quat. ſi Eccleſiæ veſtræ alias per abſentiam veſtram enormiter non lædantur, & vos utiles fueritis terræ Domini verbo pariter, & exemplo, quod conſcientiæ veſtræ duximus relinquendum, dimiſſis procuratoribus idoneis in Eccleſiis veſtris, poteſtis, & tenemini votum peregrinationis adimplere, ac ſic poteſt in uſus veſtros tranſire viceſima Eccleſiarum veſtrarum deputata ſubſidiis Terræ ſanctæ.

NOTÆ.

a *Sarisbarienſi.*) Ita reſtituo epigraphen & litteram hujus textus ex quinta compilatione Honorii III. ubi *in c. 1. de ſtatu monach.* reperitur præſens textus: adeo tamen corrupta eſt ſecunda pars hujus inſcriptionis, ut cognoſci non poſſit de quo Præpoſito in eo agatur. Gironius in ejus notis exiſtimat, legendum eſſe *Readigenſi*, quia urbs Reading. dicta, eſt in Comitatu Barcheriæ, in diœceſi Sarisbarienſi Angliæ, de qua diœceſi nonnulla notavi *in c. 28. de appellat.*

b *Inſigniri.*) Juxta formam illuſtratam *in c. quod ſuper, h. t.*

c *Viceſimam.*) Juxta diſpoſitionem Concilii Lateran. ſub Innocentio III. celebrati, ubi de hujuſmodi fructuum parte pro expeditione Terræ ſanctæ aſſignanda ita cavetur: „ Cupientes autem alios Eccleſiarum Prælatos, nec non clericos univerſos, & in merito, & in præmio habere participes, & conſortes, ex communi Concilii approbatione ſtatuimus, ut omnes omnino clerici, tam ſubditi, quam Prælati, viceſimam partem eccleſiaſticorum proventuum, uſque ad triennium conferant in ſubſidium Terræ ſanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apoſtolica fuerint providentia ordinati, quibuſdam dumtaxat religioſis exceptis, ab hac prætaxatione merito eximendis: illis ſimiliter qui aſſumpto, vel aſſumendo crucis ſignaculo ſunt perſonaliter profecturi. Nos autem, & fratres noſtri S. Romanæ Eccleſiæ Cardinales plenarie decimam perſolvemus: ſciantque ſe omnes ad hoc fideliter obſervandum per excommunicationis ſententiam obligatos, ita quod illi, qui ſuper hoc fraudem ſcienter commiſerint, ſententiam excommunicationis incurrant.„

TITULUS XXXV.

De ſtatu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius *Fortunato Epiſcopo* a *Neapolitano.*

THeodoſius Abbas monaſterii ſancti Martini, petitoria nobis inſinuatione ſuggeſſit, quæ habetur in ſubditis, in domo quondam Martini ex ejus voluntate deceſſorem ſuum Andream Abbatem monaſterium in quo monachi habitare debeant, conſtruxiſſe: & quia id in honorem B. Petri Apoſtolorum Principis, & S. Archangeli Michaelis poſtulat dedicari, dilectionem tuam præſentibus apicibus duximus adhortandam, quatenus ad prædictum locum cum poſtulaverit, ingravanter accedas, venerandæ ſolemnia dedicationis *b* impendens. Et quoties neceſſe fuerit a presbyteris Eccleſiæ tuæ in loco ſancto deſervientibus celebrentur *c* ſacrificia veneranda Miſſarum, ita ut in eodem monaſterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter *d* diligentiam diſciplinæ aliquid moleſtiarum inferant; aut ſi quid illic pro diverſorum devotione commoditatis acceſſerit, ſibi exiſtiment vendicari; cum monachis, in eodem loco deſervientibus debeat proficere quicquid a fidelibus offerri contigerit.

NOTÆ.

a *Neapolitano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 1.* & in ipſo regeſtro epiſtolarum D. Gregorii *lib. 7. indict. 2. epiſt. 15.* ex quo tranſcribo præſentem textum. De hac perlecebri urbe egi *in c. 2. de conſtit.*

b *Dedicationis impendens.*) Quia nova monaſteria ſine Epiſcopi licentia ædificari non valent, *c. quidam 10. 18. q. 2. c. monachis 12. cum ſeqq. eadem queſt.* Antonius Auguſtinus *in epit. juris, lib. 9. tit. 1.* latius dicemus *in c. fin. de relig. domib. n. fin.*

c *Celebrentur ſacrificia.*) Adhuc enim prioribus annis Pontificatus Gregorii Magni monacni ad ſacerdotii gradum non aſcendebant, ſed a presbytero per Epiſcopum in monaſterio conſtituto ſacramenta accipiebant, divinaque officia audiebant. Divus Gregorius *lib. 3. epiſt. 18.* ubi cum Mauro Abbati commendaret Eccleſiam ſancti Pancratii, præcepit ut peregrinum illuc presbyterum advocet, qui ſanctiſſimam Deo hoſtiam immolet, eumque monaſterii ſumptibus alat, his verbis: „ Ne „ remotis presbyteris, quibus Eccleſia ipſa fuerat antea com„ miſſa, vacare miniſteriis videatur; idcirco hujus tibi au„ ctoritatis tenore præcipimus, ut peregrinum illic debeas „ adhibere presbyterum, qui ſacra Miſſarum poſſit ſolemnia „ celebrare: quem tamen, & in monaſterio tuo habitare, & exinde vitæ ſubſidia habere neceſſe eſt.„ Referunt Yepes *to. 1. chron. D. Benedicti, ann. 610.* Hallierius *in vindiciis*, paſſim notavi jam *in c. intelleximus, de etate & qualitate.*

d *Diligentiam diſciplinæ.*) Conſonat idem Gregorius *lib. 2. epiſt. 59.* ubi Epiſcopo etiam Neapolitano ita ſcribit: „ Ad prædictum locum cum poſtulaverint, ingravanter accedas, venerandæ ſolemnia dedicationis impendens, ut quoties neceſſe fuerit, a presbyteris Eccleſiæ in ſupraſcripto loco deſervientibus celebrentur ſacrificia veneranda Miſſarum, ita ut in eodem monaſterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter diligentiam diſciplinæ aliquid moleſtiarum inferant; aut ſi quid pro diverſorum devotione commoditatis acceſſerit, ſibi æſtiment vendicandum: ſed ſive aurum, ſive argentum, ſive prædium, ſive veſtimentum, omnibus modis conſtructio præfata poſſideat, cum ancillis Dei in eodem loco deſervientibus debeat proficere quicquid offerri ibidem contigerit. „ Temporibus enim Gregorii M. omnia monaſteria erant ſubjecta Epiſcopo, in cujus diœceſi conſtructa erant. Concilium Aurel. 3. *can. 8.* „ De his Clericorum perſonis, quæ de Civitatenſis Eccleſiæ officio, monaſteriis, vel diœceſi, vel baſilicis in quibuſcumque locis poſitis, ideſt ſive in territoriis, ſive in ipſis civitatibus, ſuſcipiuntur ordinandæ, in poteſtate ſit Epiſcopi, ſi de eo, quod ante de Eccleſia habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia uni-

unicuique facultas ſuſcepti monaſterii, diœceſis, vel baſilicæ debet plena ratione ſufficere. *Vernenſe can. 5. ibi*: Monaſteria, tam virorum, quam puellarum, ſecundum ordinem regulariter vivant; & ſi hoc facere contempſerint, Epiſcopus, in cujus parochia eſſe videntur, hoc emendare debeat, *Arelat. ſub Carolo, can. 6.* Providendum neceſſe eſt cuicumque Epiſcopo, qualiter canonici vivere debeant, necnon & monachi, ut ſecundum ordinem canonicum, vel regularem vivere ſtudeant. *Tullenſe par. ult. c. 9. ibi*: Congregationes canonicorum, & monachorum, ac ſanctimonialium ſecundum canonicam inſtitutionem a propriis Epiſcopis ſtrenue viſitentur, & eorum Religio, & habitus exquiratur. „ Et *c. qui vere 12. 16. qu. 1.* Concilium Tolet. 10. *can. 3.* Mogunt. *can. 29. & 21.* Melden. *can. 59.* Ticinenſe 2. *can. 9.* Cabilon. *can. 15. & 65.* quorum catalogum refert Anton. Auguſt. *in epit. juris, leg. 9. tit. 60. & 61.* Et licet aliquis exiſtimaverit, Epiſcopos non omnimodam habere poteſtatem in monachos, nec poſſe de his, quæ contra regulam monaſticam committebant, cognoſcere, ſed tantum ea corrigere, in quibus citra monaſticam diſciplinam monachi peccarunt, moti auctoritate Concil. Tolet. 4. *can. 50.* ubi ita ajunt PP. „ Quapropter monemus eos, qui Ec„ cleſiis præſunt, ut ultra talia non præſumant, ſed hoc tan„ tum ſibi in monaſterio vindicet ſacerdotes, quod præci„ piunt canones, hoc eſt monachos ad converſationem ſan„ ctam promovere, & Abbates, aliaque officia conſtituere, „ atque extra regulam facta corrigere. „ Quæ verba etiam reperiuntur in canone 15. Concilii Aurelianenſis: “ Abbates „ pro humilitate religionis in Epiſcoporum dignitate conſi„ ſtant, & ſi quid extra regulam fecerint, ab Epiſcopis cor„ rigantur. „ Hæc tamen ſententia prorſus aliena eſt a canonum, & SS. Patrum mente, qui plenam poteſtatem Epiſcopo tribuunt in monachos, imo & diſciplinæ monaſticæ correctionem, *c. monaſteria, 18. qu. 2.* Gregorius Magnus *lib. 7. epiſt. 65.* “ Epiſcopus monachorum vitam competenti, regularique debet moderamine diſponere, qui pro commiſſis „ eorum animabus compellitur reddere rationem. „ Et *lib. „ 3. legum Longobard. tit. 3.* ita cavetur: „ Et de monaſteriis, quæ infra eorum parochiam ſunt, vigilanter curent, ut „ canonici ſecundum canones, regulares ſecundum regulam „ vivant; & ubi aliter quam ordo poposcerit, invenerint, „ emendare faciant; & ſi emendare nequiverint, nobis nun„ cietur. „ Probat Boſquetus *ad Innocent. III. leg 2. epiſt. 7.* Nec contrariæ ſententiæ favent verba illa Concilii Tolet. *Extra regulam*; nam idem ſignificant, ac contra regulam, ut apud Arbitrum *in ſatyr. Dii, Deaque, quam male eſt extra legem viventibus! quicquid meruerunt, ſemper expectant.* Sed quia Epiſcopi dum monaſteria diſciplinæ cauſa viſitabant, poteſtate ſibi conceſſa abutebantur, plerumque quæ propria erant monaſterii ab eo auferentes; ideo variis Eccleſiæ canonibus cautum fuit, ne Epiſcopi inquietare, aut moleſtare monachos aliquo modo intenderent, *c. 1. 18. q. 2.* Concilium Turon. 2. *can. 7.* “ Epiſcopus nec Abbatem, nec Archipresbyterum ſine omnium ſuorum compresbyterorum conſenſu de „ loco ſuo præſumat ejicere. *Concilium Anglicanum can. 3.* Ut „ quæ monaſteriis Deo conſecrata ſunt, nulli Epiſcoporum „ liceat ea in aliquo inquietare, nec quidquam de eorum „ rebus violenter extrahere.„ Refert Antonius Auguſt. *in epit. juris, lib. 9. tit. 62.* ideo Gregorius in præſenti, & in epiſtola antecedenti jubet Neapolit. Epiſcopo, ut monaſterium noviter conſtructum dedicet, & ibi presbyteros ad divina officia celebranda conſtituat. Inhibet tamen illi, ne extra diligentiam diſciplinæ in ipſo monaſterio alia vindicet, præcipue ne a fidelibus oblata auferre præſumat. De exemptione monachorum ab Epiſcoporum juriſdictione, late egimus *in cap. grave, de offic. ordin.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPUT II.

Ex Concilio a *Lateran.*

MOnachi non *b* pretio recipiantur in monaſterio, nec peculium permittantur habere: non *c* ſinguli per villas, & oppida, ſive per quaſcumque *d* parochiales ponantur Eccleſias, ſed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus *e* maneant: nec ſoli inter ſæculares homines ſpiritualium hoſtium conflictum expectent, Salomone dicente: Veh ſoli, quia ſi ceciderit, non eſt qui ſublevet eum: ſi quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros Ordines non aſcendat. Is vero qui eum receperit, officii ſui ſuſpenſione mulcetur. Qui vero peculium habuerit, niſi ab Abbate fuerit ei pro injuncta adminiſtratione permiſſum, a communione removeatur altaris; & qui in extremis cum peculio inventus fuerit, & digne non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat ſepulturam; quod etiam de univerſis Religioſis præcipimus obſervari. Abbas autem, qui diligenter iſta non caverit, officii ſui jacturam ſe noverit incurſurum. *f* Prioratus quoque, ſeu *g* obedientiæ pretii nulli tradantur, aliquin dantes, & accipientes a miniſterio fiant eccleſiaſtico alieni. *h* Priores autem, cum in Eccleſiis conventualibus fuerint conſtituti, niſi pro manifeſta cauſa, & rationabili non *i* mutentur, videlicet ſi *k* dilapidatores fuerint, ſi incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amovendi merito videantur; aut ſi etiam pro neceſſitate majoris officii de conſilio fratrum fuerint transferendi.

NOTÆ.

a *Lateranen.*) Generali videlicet, celebrato ſub Alexandro III. *can. 3.* ut etiam habetur *in ca. 2. hoc tit. in 1. collection.* & citatur textus hic *in cap. 3. & 4. de capell. monachor.*

b *Pretio recipiatur.*) Hanc priorem partem exponemus *in c. 19. de ſimon.*

c *Nec ſinguli.*) Monachi in duplici ſunt genere. Alii ſimul in monaſteriis degunt, qui ideo ſynoditæ, ſeu cœnobitæ appellantur, *l. addictos, Cod. de Epiſcop. aud. l. 37. Cod. Theodoſ. de appell.* quibus unum dormitorium, refectoriumque idem: alii ſeorſim agunt, & ſoli ſunt, qui & Eremitæ dicuntur, *Novel. 5. Juſtin. cap. 3.* qui in ſylveſtribus antris mancipati ſunt, ut in ſolitudine impenſius ſanctitati vacent, *l. quidam 26. Cod. de Decur.* de quibus egi *in c. 2. de teſtam.*

d *Parochiales.*) Olim enim poſtquam monachi ſacris Ordinibus initiari cœperunt, non ſolum in propriis monaſteriis divina officia celebrabant, & ſacramenta fratribus adminiſtrabant, verum & parochialibus Eccleſiis præficiebantur, ut etiam parochianis laicis ſacramenta adminiſtrarent, *c. in parochia 16. q. 1.* Concilium Agath. *can. 27.* Pictavienſe *can. 5.* Pelagius Papa *c. 2. 3. & 24.* Carnotenſis *epiſt. 69* ibi: *Si qui ergo ſunt in collegio veſtro viri prudentes, & maturi, & igne tentationum examinati, quibus hoc onus imponi velitis; eos deducite ante præſentiam Epiſcopi, ut ab eo curam animarum ſuſcipiant.* Notavit Boſquetus *ad Innocentium III. lib. 1. epiſt. 7.* Sed cum inde daretur occaſio divagationis, & diſciplina monaſtica corrueret, ſtatutum fuit, ne extra proprium monaſterium monachi habitarent, *c. nullus 14. 18. q. 2. c. monachum 3. 20. q. 4.* Concilium Tolet. 7. *can. 5.* Imo & in ipſis Eccleſiis monaſterio ſubjectis, non monachus, ſed clericus inſtituatur, *c. 1. de capel. monach.* Urbanus II. in Concilio Claromont. ibi: „ Statuimus, ne in parochialibus Eccleſiis, quas tenent, „ abſque Epiſcoporum conſilio presbyteros collocent, ſed „ Epiſcopi parochiæ curam cum Abbatum conſenſu facerdo„ ti committant.„ Dicemus *in d. c. 1.*

e *Fratribus maneant.*) Conſonant textus *in c. ad audientiam, c. ex parte, de capel. monach.* Clement. *Ne in agro, §. ad hæc, hoc tit.* quæ conſtitutio magna nititur ratione; nam monachus ſolus, teſte D. Thoma relato a Cornelio a Lapide *in c. 4. Exodi*, dæmon ſolitarius eſt, & auctore Seneca *ep. 25.* omnia mala nobis ſolitudo perſuadet: ac magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis aſſiſtat. Unde Juſtinianus *in novel. 133.* monachos ſine teſtibus vivere ſcelus exiſtimat: & Thomas Cantiprat. *lib. 2. c. 11.* ait: „ Quam vera ſit hæc ſententia, Veh ſoli, ego novi, qui triginta annis vice Epi„ ſcopi in diverſis provinciis egi, qui in hoc articulo, quod „ religioſi ſoli vadant, vel ſoli maneant in curiis, horrenda „ mala, horrenda ſcandala, horrendaque pericula frequenter „ audivi, quæ nunquam ſuſtinuiſſent adjuncto ſocio, vel ſe„ ciſſent.„ Proſequitur Landmet. *in comment. ad reg. D. Auguſtini; c. 4. n. 25.*

f *Prioratus.*) Prioratus ſunt cellæ monachorum extra monaſterium, ſeu membra principalis monaſterii, ubi pauci monachi a reliquis ſeparati in una domo vitam agunt: inſtituti fuerunt, ut diſciplina ſeverior, & ſtrictior, quæ in vita communi monaſterii profiteri, & ſervari non poterat, imo nec conveniens erat, a paucis ſevcrioris diſciplinæ, & vitæ amatoribus ibi ſervaretur, ut refert Yepes *to. 2. chron. D. Benedicti, anno Chriſti 676. fol. 315.* ad minus autem debebant ſex monachi ibi reſidere. Concilium Aquiſgr. *can. 44.* ibi: *Ut Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi ſint, aut canonici; & Abbas provideat, ne minus de monachis ibi habitare permittat, quam ſex.* Dicta Clementina *Ne in agro, hoc tit.* & Gregorius IX. in bulla ad Cluniac. & Nicolaus IV. ita ſtatuerunt: *Ne in prioratu aliquo unus ſolus monachus commoretur; ſed ei, qui ſolus eſt, unus, vel plures ſocii monachi adjungantur, ſi loci ſuppeditant facultates, aliquin monachus revocetur ad clauſtrum,* Benedictus XII. *in Benedict. c. 25. ibi*: „ Monachi autem in prioratibus, ſeu adminiſtrationibus cum dictis prioribus, ſeu „ adminiſtratoribus ſimul ſint, & canonicas horas dicant, & „ in Miſſis celebrandis ſuas hebdomadas ordinate, ac tractim, „ non ſyncopando, humiliter, & devote, & horis competen„ tibus, & cum nota, ubi fuerint tres, vel quatuor, ſeu plu„ res, facere teneantur.„ Unde D. Bernardus *epiſt. 253.* commendat Abbatem Guarrinum, eo quod ſynagogas ſathanæ, ideſt cellulas extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres ſine ordine, ſine diſciplina habitare ſolent, deſtrueret. Et Turriſcremata *in 13. in regulam D. Benedicti*, ait, in paucis prio-

prioratibus religionem annihilari; ibi enim vitio proprietatis appropinquatur, meritum obedientiæ minuitur, continentia facile periclitatur.

g *Obedientiæ.*) Prioratus ipsi, seu cellæ, quæ majori, & principali monasterio parebant, ab ea subjectione Obedientiæ dicebantur, de quibus Gregorius VII. *lib. 6. ep. 21.* ait: *Obedientias Ecclesiæ, ceteraque beneficia, quæ sine communi consensu fratrum acquisierat.* Ivo Carnot. *epist. 163. De monacho illo, quem in juramento constrinxisti, ne ultra illum administraret obedientiam, quam aliquandiu sibi usurpaverat per thebedientiam.* Earum mentio fit *in c. cum singula, de præbend. lib. 6. Clement. 1. de suppl. neglig. Clement. ne in agro, §. sane, hoc tit.* apud Innocent. III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 29.* ibi: *Omnes obedientiarum proventus.* Sed quia in his obedientiis, & Prioratibus unus ex monachis præponebatur rerum administrationi, caute in præsenti prohibitum fuit, ne talis administratio pretio concederetur, cum exinde sequantur incommoda, quæ supra ex Turrecremata retuli.

6 h *Priores autem.*) Qui præpositi officio in monasteriis fungebatur, posterioribus sæculis Prior appellabatur; unde Lanfrancus *in statutis c. 3.* ait: *Servata in omni Abbatis reverentia, Prior, qui & Præpositus in regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei.* Et apud Cassinens. *c. 65.* legitur: *Præpositus monasterii secundum morem nostrum Prior claustralis vocatur.* Et merito, nam Prioris nomen superiorem significat. *Novel. 112. Justin.* D. Benedictus *cap. 6. suæ regulæ. Si quæ requirenda sunt, a Priore cum omni humilitate, & subjectione reverentiæ requirantur.* Quare apud Carthus. Guillelmistas, Cœlestinos, Carmelitas, Heremitas, Augustinianos, Prædicatores, Præfecti, seu Superiores, Priores dicuntur, de quorum officio, & dignitate plura tradidit Hæphtenus *disquis. monast. lib. 3. tr. 3. disquis. 2. & 3.*

7 i *Mutentur.*) Olim Abbates ab Episcopo, in cujus diœcesi monasterium situm erat, deponebantur. Concil. Turon. 2. *c. 1. §. 7.* „ Episcopus, nec Abbatem, nec Archipresbyterum, sine omnium suorum Compresbyterorum, & Abbatum con- „ filio de loco præsumat ejicere. „ Postquam autem religiones ab Episcoporum jurisdictione exemptæ sunt, Prælatorum Regularium destitutio ad superiorem ipsius religionis spectat, qui absque justa causa non debet inferiores Prælatos removere, seu deponere, *c. nullam 18. q. 2.* docent late Suarez *de relig. tom 4. tr. 8. lib. 2. c. 2.* Tamburinus *de jure Abbat. p. 1. disp. 13. quæstio 2.*

8 k *Dilapidatores.*) *Cap. si quis Abbas 18. q. 2. c. dictum*, So. *dist. c. quoniam, dist. 100. cum ad monasterium, §. sipra. hoc tit.* ut contingit *in Prælatis sæcularibus, c. fin. 3. qu. 2.* probata dilapidatione, aut suspicione manifesta, *c. licet Heli, c. tuas, de simon. c. venerabilis*, ubi notavi, *de offic. deleg.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 7. c. 5.* quod est intelligendum, quando Prælati negligentia magna est, *c. quicquid 1. quæst. 1.* Unde non probatur dilapidatio ex eo, quod monasterium ære alieno gravatum reperiatur, cum ex justa causa id posset provenire. Tamburinus *d. quæstio. 2. n. 5.* Item deponi potest Abbas, si regulæ prævaricator reperiatur, idest, quod ei præjudicet, non autem observet. Tamburinus ubi supra, *nu. 8.* vel si illiteratus est, *c. fin. de state & qualit.* & ob similes causas, quas prosequitur Tamburinus *d. quæst. 2.* Tandem si incontinenter vixerit, ex præsenti textu: unde in regula D. Benedicti hujusmodi incontinentes zona ad collum appensa genibus flexis sisti jubentur ad portas refectorii, & merito cingulo honoris exuebantur, sumpto more veterum, qui virgines corporis dedecus passas zona suspendebant, & cum nuptui dabant, solvebant zonam, quæ nodus erat virginitatis, ut probat Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine.*

CAPUT III.

Alexander III. *Universis Abbatibus, & Conversis Cisterc.* a *Ordinis.*

REcolentes qualiter hæc plantatio sancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth, sub primis Ordinis Patribus pullulavit, & palmites longe lateque producens, ad mortifera circumquaque venena pellenda prodiit flores, & odores effudit, pervigili custodia custodiatis eorum in omnibus inhærere vestigiis, per quos cooperante Domino in deserto hujus mundi flos hujusce modi plantatus est honestatis. Hi enim monasticæ frugalitatis contentissimi, optimum ponentes in paupertate principium, totius sufficientiæ assequuti sunt complementum, Ecclesiæ chari, Episcopis, & Prælatis accepti, atque in conspectu Regum, ac Principum fama, & merito gloriosi; nunc autem, quod dolentes dicimus, etsi non ab omnibus, neque in omnibus; a plerisque tamen, & in pluribus ab illa sancta institutione dicitur declinatum, in tantum ut aliqui ex vobis primæ institutionis obliti penitus, vel ignorantes, contra Ordinis vestri regulam villas, & molendina, Ecclesias, & *b* altaria possident, *c* fidelitates, & hominia suscipiunt, *d* justitiarios, & tributarios tenent, & omne studium adhibent, ut termini eorum dilatentur in tetris, quorum conversatio debet esse in cœlis. Lædit hinc Ordo penitus, & vitiatur: nec est mutatio dexteræ Excelsi, quinimo potius de dextera transeunt in sinistram, qui cum relicto sæculo sub paupertatis habitu Deo militare decreverunt, in negotiis demo sæcularibus implicantur. Inde est, quod vobis ab iis, qui foris sunt, contentiones, & litigia suscitantur, & Abbatibus in causis forensibus occupatis, plurimum in commissis domibus & tepor Ordinis, & dissolutio nascitur charitatis; maxime quia charitas in paupertate plus proficit, & cupiditatis dedignata consortium, nisi illa restringatur, hæc tepescit. Ideo sanctum, ac venerabile collegium vestrum precibus & monitis, quibus possumus, exhortamur, quatenus domus *e* illæ quæ a prima sui origine in Ordine ipso sunt fundatæ, constitutis, & ordinatis terminis sint contentæ, nec velint inordinate ad ea manus extendere, quæ sine laboribus, & periculis multis, & demum sine criminibus, & magna confusione non poterunt retinere. Si enim relictis originalibus Ordinis institutis, ad communia volueritis aliorum monasteriorum jura divertere, oportebit & vos communi jure censeri, quia dignum est, ut si qui similem cum aliis suscipiunt vitam, similem sentiant in legibus disciplinam. Ceterum domus illæ, quæ ab aliis institutionibus ad vestrum Ordinem se transtulerint, vestris omnino se satagant usibus conformare, & relictis possessionibus, vel mutatis, quas institutio vestra non recipit, sic se in omnibus Religioni vestræ coaptent, ut quemadmodum se gaudent in societatem Ordinis, identitatemque habitus, & observantiæ regularis assumptas: sic etiam in paucitate sæcularium rerum se lætentur vestris institutionibus conformatas, quatenus inde & superno Conditori magis amabiles, & nobis, atque universæ Ecclesiæ merito debeant fieri chariores. Sane si super possessionibus ipsis in aliquo de monasteriis vestris Apostolicæ Sedis auctoritas dispensavit, a nullo vestrum sumendum est inde exemplum, quia temerarium est, & indignum aliquem sibi sua auctoritate præsumere, quod Romana Ecclesia alicui monasterio, certa ratione inspecta, singularibus voluit indulgere beneficiis.

NOTÆ.

1 a *Cistercienses.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* ex qua integram hujus textus restituo. Cum enim temporibus Alexandri III. per annos 1170. Cistercienstum in Lusitania, & aliis Hispaniæ monasteriis jam constructis cœpisset usus habendi, & possidendi vassallos, & illis ampla exemptionum privilegia Principes sæculares concederent, oppida vicina deserebantur, eorum incolis confluentibus ad oppida, & castra monachorum Cistercienstis Ordinis: unde cum his dominiis, & vassalis monasteria supra modum ditata cœpissent a primitiva Cistercii disciplina degenerare, Alexander III. omnium Pater, sed specialis Cistercienstum, præsenti epistola periculi admonuit, prævenitque, ne divitiarum pondere opprimerentur, & pristinam disciplinam negligerent, ut refert Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. ann. 1171. c. 7. n. 5.*

2 b *Altaria.*) Idest decimas, & proventus Ecclesiarum, ut *in c. quæsitum 1. qu. 3.* Gofridus Vindocinensis *lib. 1. epist. 12.* „ Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria „ nuncupantur. *Concilium Claromont. can. 6.* Ut altaria con- „ gregationibus canonicorum, vel monachorum per perse- „ nas data, mortuis personis libera redeant in manibus Epi- „ scoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privile- „ gia confirmata. *Carnot. epist. 12.* Maxime quod apud nos, „ qui altari non serviunt, de altari vivunt: a quo sacrilegio „ cum eos absterrere velim monendo, increpando, excom- „ municando, altaria a me redimere volunt sub nomine per- „ sonæ, sicut a prædecessoribus meis ex prava consuetudine „ redemerunt. „ Cum enim laici injuste detinebant decimas, oblationesque Ecclesiarum, ne Sacramentorum celebratio a laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est nova quædam verborum distinctio, ita ut in una, eademque basilica pars una Ecclesia diceretur, quoad laicorum jura; & altare quo ad juris spiritualis administrationem: quam corruptelam admodum reprehendit Abbo Floriac. anno 1003. in apologia quam scripsit ad Reges Hugonem, & Robertum. Ejus hæc sunt verba relata ab Aimonio *de vita S. Abbonis Floriacensis Martyris*, „ Certe, charissimi Principes, nec catholice vivimus, nec catholice loquimur, quando illam Ecclesiam dico esse meam, ille alteram dicit esse suam, ac veluti quædam jumenta, comparati jumentis insipientibus, utrasque aliquando venales proponimus, propositasque ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gravissimus, qui fert altare esse

esse Episcopi, & Ecclesiam alterius cujuslibet Domini, cum ex domo consecrata, & altari unum quoddam fiat, quod dicitur Ecclesia, sicut unus homo constat ex corpore, & anima. Videte, æquissimi Principes, quo nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas. „ Alia dabimus *in c. 1. de capell. monach.*

c *Fidelitates & hominia.*) Idest homagia, & hominia, de quibus egi *in c. nimis, de jurejur.*

3 d *Justitiarios.*) Et ita monachi Cistercienses juxta priscam ipsius Ordinis disciplinam, non poterant temporalem jurisdictionem habere: quod aliis monachis olim prohibitum non esse, facile constat ex finalibus verbis hujus textus, ubi docet Alexand. III. quod si ad Cistercienses transferantur alterius Ordinis seu Religionis monasteria habentia villas, vassallos, & similia, debent hæc omnia, quæ Cistercienstibus non conveniunt, relinquere, aut commutare pro aliis rebus, seu possessionibus. Unde similia bona non improbantur in aliis monasteriis, ut probat Angujanus *de legibus lib. 2. c. 17. n. 6.*

e *Cetorum domus illæ.*) Ex his verbis constat, non solum singulares monachos posse ad strictiorem religionem transire, juxta tradita supra *in c. licet, de regul.* verum & monasteria integra posse in alia migrare, novamque regulam profiteri; quod latius prosequuntur Sanch. *tom. 2. moral. l. 6. c. 7.* Ricciullus *l. 8. de jure person. c. 4. n. 25.* Tamburinus *tom. 3. de jure Abbat. disp. 7. quæst. 1. n. 14.* Barbosa *l. 1. de jure Eccles. c. 42. n. 50.* Hallierius *in vindic. fol. 489.*

CAPUT IV.

a Clemens III.

SUper quodam canonico Regulari, qui in articulo mortis agens, licet a Priore suo commonitus, proprium quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare, & sic diem clausit extremum; quid scilicet de illo agendum sit, cum nihilominus fuerit inter alios fratres traditus sepulturæ, nos duxisti necessario requirendos. Quia vero te ignorare non credimus, quid de talibus in regula B. Augustini habeatur statutum, & quod ipsum in Synod. Lateran. constet inhibitum manifeste: inquisitioni tuæ præsentibus litteris respondemus, quod ille canonicus non tantum fuit christiana sepultura privandus, verum etiam si sine maximo scandalo potuerit fieri, de ipsa projici dignus est Ecclesia, & extra cœmeterium Ecclesiæ sepeliri. Cum sicut in ipsa Synodo habetur expressum, nec oblatio pro eo facienda sit, nec inter fratres debeat sepulturam habere. Hoc autem cum forte contigerit, in similibus est agendum.

NOTÆ.

1 a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 6.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, licet constet agere de canonico Regulari Ordinis D. Augustini; & sic aperte ex hoc textu probatur, non solum monachos, verum & canonicos Regulares paupertatem vovere; quod etiam probatur ex sermone 1. D. Augustini de suorum clericorum vita, ibi: *Inter nos nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium.* Notavit Basilius Legion. *quæst. 3. schol. c. 9. in principio.*

COMMENTARIUM.

Conclusio deducitur & probatur. EX hoc textu, & ex *c. 2. cum inter, hoc tit.* DD. communiter sequentem deducunt assertionem: *Monachus, seu religiosus non debet aliquid peculiare possidere, alias si cum proprietate decedat, ecclesiastica sepultura privatur.* Probant eam textus *in c. scimus, c. Abbates, 16, q. 2. c. monacho, 27. q. 1. c. 7. de offic. ordin.* Concilium Altissiod. *can. 23.* ibi: „ Si monachus in monasterio adulterium commiserit, aut peculiare habere præsumpserit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per se non emendaverit, aut Episcopo, aut Archidiacono non intimaverit, ad pœnitentiam agendam in alio monasterio retrudatur. *Vernense sub Pipino can. 11.* De illis hominibus, qui dicunt, quod se propter Deum tonsurassent, & modo res eorum, vel pecunias habent, & nec sub manu Episcopi sunt, nec in monasterio regulariter vivunt, placuit ut in monasterio sint sub ordine regulari, aut sub manu Episcopi sub ordine canonico; & si aliter fecerint, & correpti ab Episcopo suo se emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadem forma servetur. *Aquisgran. can. 110.* Eis qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde divitiæ; quas qui habere volunt, sine labore non quærunt, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Apostolus autem Christi militibus dixit 1. *ad Corinth. c. 7.* Volo vos sine solicitudine esse: & Radix omnium malorum est cupiditas, seu avaritia, quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Ast census iste terrenus eis, a quibus vitiose diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates Ecclesiæ possidere, ut inde vivant, qui non sæculo, cujus gaudia fugitiva repudiant, sed Deo deserviunt, cujus ineffabilia bona desiderant: ideoque qui abstractis, atque renunciatis patrimoniis, sua Christo dedere; merito de facultatibus Ecclesiæ subsidium accipiunt temporale, uti qui tanto mentis desiderio cœlestia appetunt, sic in hac peregrinationis via sumptibus Dominicis sustententur, quatenus ad ea, quæ contempserunt, minime redire qualibet necessitatis causa compellantur: & quia nihil sibi proprium reliquerunt, manifestum est, illos copiosius Ecclesiæ sumptibus, quam canonicos, qui suis, & Ecclesiæ licite utuntur, indigere; unusquisque enim, ut ait Apostolus ubi proxime, proprium donum habet a Deo. *Concilium Mogunt. sub Rabano c. 14.* Nullus monachorum aliquid proprietatis habeat, & res sæculares, quibus renunciavit, nullatenus sibi usurpet, nec parochias Ecclesiarum accipere præsumat sine consensu Episcopi: de ipsis vero titulis, in quibus constituti fuerint, rationem Episcopo, vel ejus vicario reddant, & convocati ad Synodum veniant. *Trosleianum can. 3.* Auditur quod monachi nequaquam contenti communibus rebus, propriis, & lucris turpibus inserviant: quod vitium tanquam pessimum cancer, ne ultra serpat, radicitus evellendum est. *Concil. Oxoniense can. 49.* Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in ipso religionis ingressu Domino dedicarunt, *Trident. sess. 25. de reform. 6, 20. Londin. anni 1075. ex regula B. Benedicti, & dialogo Gregorii:* Et antiqua regularium locorum consuetudine, ut monachi ordinem debitum teneant. Si quis vero aliquid proprii sine licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id rediderit, cum pœnitentia & dolore peccatum suum confessus, nec signa pro eo pulsentur, nec salutaris pro ejus absolutione hostia immoletur, nec in cœmeterio sepeliatur. „ Alia plura SS. Patrum decreta congesserunt. Crespetius *in summa, fol. 625.* Antonius Augustinus *in epit. juris Pont. l. 9. tit. 4.* Jodoc. Coccius *to. 2. thesauri, l. 4. art. 3.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Bellarminus *l. 2. de monachis, c. 21.* Lælius Mancinus *facri juris controv. disp. 9.* Robertus *l. 2. rerum judic. c. 2.* Lantdmet. *l. 2. de veteri, mon. c. 4. & c. 11. & in comment. regulæ D. August. fol. 19.* Murga *to. 2. disquis. mor. tract. 1. disquis. 6. per tot.* Basilius Legion. *q. 9. schol. c. 2.* Cellotius *de hierarch. l. 7. c. 5. & l. 9. c. 22.* Aravio *in decis. moral, tr. 3. q. 29.* Theophilus Raynaudus *tom. 17. tr. de male viv. in relig. pun. 2.* Bravo *ad regul. D. Benedicti, c. 33.* Tondutus *resol. canonic. c. 96.* Lemaistre *l. 1. de monachis, fere per tot. & l. 2. c. 12.* Galletus *relig. opusc. c. 14.* Bosquetus *in not. ad Innocentium III. l. 2. c. 95.* Fragoso *p. 2. de regim. Christ. Reipub. disp. 24. §. 12.* Souchetus *in notis ad epist. 57. Carnot.* Balsamon *in can. 6. Synodi Carthag.* Spondanus *de cœmet. p. 2. l. 3. c. 4.* Gazeus *in notis ad Cassianum, l. 4. instit. c. 13.* Hieronymus Garcia *to. 1. polit. regul. c. 3. tr. 4. disput. 1.* qui innumeros refert, Turrianus *l. 2. de votis monast.* Vivar. *de veteri monach. l. 2. c. 6.* Mendoza *l. 2. Concil. Illiber. c. 30.* Diana *p. 3. tr. 3. resol. 100.* Benedictus Hæphtenus *lib. 4. disq. monast. tr. 7. disquis. 1.* Scortia *in select. Pontif. constit. epit. 158. theorem. 398.* Stephanus Durantius *var. qq. q. 7. & 9.* Desiderius Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei judic. cap. 13.*

3 Impugnatio tradita assertionis. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Paupertas præterquam repugnat juri divino, ad peccandum inducit, & majori, perfectiorique bono obstat: igitur non est ita exacte a monachis observanda. Antecedens probatur primo *ex c. 15. Deuteron.* ubi ait Dominus: *Egenus, & mendicus non erit inter vos.* Secundo quia paupertas pauperem plerumque in discrimen peccati vocat, & hominibus spiritualibus valde nocet. *Prov. c. 30.* ibi: " Ne forte satiatus alliciar ad negandum, vel dicam: Quis est Dominus? aut „ egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei. Et „ *Eccles. cap. 27.* Propter inopiam multi deliquerunt. „ Facit illud Theogn.

Vah! misera paupertas: quid meis incumbens humeris
Dedecore tum corpus asficis, tum mentem nostram?

Majori etiam bono impedimentum affert, qui acceptissimum Deo opus excludit, hoc est eleemosynam. Igitur perfectioni monachali non convenit paupertas. Augetur hæc difficultas ex eo: nam prioribus Ecclesiæ sæculis, cum vita sanctior, perfectiorque monachorum erat, eos dominium bonorum suorum retinuisse constat *ex l. generali, C. de sacros. Eccles. l. si quis, C. de Episcop. & cleric. novel. 5. Leonis*, ubi statuitur, monachorum bona, qui non condito testamento decedunt, Ecclesiæ, vel monasterio esse donanda: ergo quia habebant monachi eorum dominium. Difficilis etiam est pœna in præsenti sancita in monachos proprietarios; nam si crimina morte extinguuntur, *l. defuncto; ff. de public. judic.* late probant Antonius Gomez *lib. 3. var. c. 1.* Pichardus *in §. 1. Instit. de perpet. & tempor.* non recte cadaveri in præsenti imponitur pœna privationis sepulturæ.

4 De voto paupertatis. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, inter substantialia Religionis, seu monachatus vota omni ævo paupertatem fuisse enumeratam: omitto paupertatis votum in lege veteri emissum, de quo agunt PP. Sherlogus *tom. 3. in Cantica, cap. 1. vers. 10. vestig. 2.* Frater Josephus a Sancta Maria *in apoleg. defens.*

defens. hist. Prophet. princip. 4. *per varios* §§. ut ad paupertatem sponte emissam a monachis, & ceteris religiosis in lege gratiæ perveniamus: & constat exemplum Christi Domini, & SS. Apostolorum: sequenteſque monachi Macharius, Antonius, Basilius, Benedictus, Augustinus, & ceteri Patriarchæ, primum inseruere votum paupertatis suis regulis adeo strictum, ut monachi non solum habere, retinere, accipere, verum nec dicere aliquid proprium possent. D. Benedictus *c.* 33. *sua regul.* ibi: *Ne quisquam suum esse aliquid dicat.* D. Basilius *in regul. brevior. interrog.* 35. & 87. D. Isidorus *regul. monast. c.* 19. ibi: *Monachi nihil peculiare sibi facere audeant, nec in suis cellulis quidquam, quod ad victum, vel ad quamlibet rem aliam pertineat.* D. Augustinus *c.* 1. *sua regula*; & ex eo regula Ternatensis *c.* 14. regula Ferreoli *c.* 10. regula S. Fructuosi *cap.* 4. quindecim regulas SS. Patrum ad idem refert Benedictus Anianus *in compil. regul. SS. PP.* & Cassianus *lib.* 4. *instit. c.* 13. ait: „ In his monasteriis, in quibus aliqua remissius indulgentur, etiam hanc regulam strictissime servari, ut ne verbo quidem audeat quis dicere aliquid suum, magnumque sit crimen ex ore monachi processisse, Codicem meum, tabellas meas, graphium meum, tunicam meam, caligas meas; proque hoc digna pœnitentia satisfacturus sit, si casu aliquo per subreptionem, vel ignorantiam hujusmodi verbum de ore ejus effugerit.„ Exagerat idem regula cujusdam distincta ab illa, quæ est Servi Dei ad Sorores, ita statuens: *Qui dixerit, Meum est hoc, aut illud, peccavit coram Deo, nisi tantum per obreptionem sermonis; sed pro hoc ipso tamen veniam petat a Deo, & caveat de reliquo, & ne iterare audeat.* Hinc S. Columbanus *in suo pœnitent.* ait: *Meum, & tuum dixit, sex plagis punitur.* Unde constat, quanto studio, & zelo viri illi monasticæ vitæ perfectionem, quæ ab omnimoda rerum omnium abdicatione nomen accepit, amplectebantur, & quanto ab hoc vitio proprietatis abhorrebant, ut non solum facto, sed nec verbo quidem auderet quis dicere aliquid proprium, agnoscentes animos divina observatione devinctos, non decere patrimoniorum desideriis occupari, ut ajebant Imperatores *in l.* 104. *C. Theodos. de Decur.* nec male ajebat P. Blesensis *opusc. de amicitia, c.* 19. *Felicissimam vitam agerent homines, si hæc duo verba de medio tollerentur, Meum, & tuum.* Quod disticho hoc nescio quis expressit:

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plura de paupertate religiosa, & ejus perfectione congesserunt D. Bonaventura, & alii *ad caput* 6. *regula S. Francisci*, D. Thomas 3. *part. q.* 48. *art.* 3. Suarez *to.* 3. *de relig. lib.* 2. *c.* 12. *n.* 1. Lezana *to.* 2. *c.* 6. *n.* 4. Thomas Sanchez *lib.* 5. *in Decal. c.* 1. *n.* 9. Lugo *de justit.* 1. *to. disp.* 3. *sect.* 4. *n.* 75. Garcia *tom.* 1. *polit. regul. diffic.* 2. Jodoc. Coccius *ubi supra*, Murga fuse *tom.* 2. *disquis. mor. tract.* 1. *disquis.* 6. *per tot.*

5 De pœnis monachi proprietatii.

E contrario proprietatem in monachis vitium iniquissimum appellavit D. Benedictus, cujus nomenclaturæ rationes varias adduxit, & illustravit Hæphtenus *lib.* 4. *rr.* 7. *disq.* 5. quia est radix omnium malorum. Cassianus de eo agens *lib.* 4. *instit. c.* 6. ait: „ Receptaculum est malorum, vitiorumque omnium radix, & inextricabilis nequitiæ fomes efficitur, dicente Apostolo *ad Timoth. c.* 6. Radix omnium malorum est philargyria, idest amor pecuniæ, cujus noxiam deinde & multiplicem sobolem describit. Pro hac non mendacii, non perjurii, non furti facinus admittere perhorrescit, non fidem frangere, non iracundiæ noxio furore suppleri: si quoquam a spe quæstus decideris, non honestatis, non humilitatis modum transcendere, pertimescit, sitque ei per omnia, ut aliis venter, ita huic & aurum, & spes lucri pro Deo. Unde Apostolus *ad Coloss. c.* 3. hujus morbi noxia venena prospiciens, non solum eam radicem esse omnium malorum, verum etiam idolorum servitutem, pronunciavit dicens: Et avaritia, quod in Græco dicitur, quæ est simulacrorum servitus.„ Ita & ille *c.* 9. qui subdit: *Eo monachum rabie pertrahi, ut suæ professionis efficiatur desertor.* Quod & Basilius confirmat *constit. monast. c.* 35. ibi: *Qui proprium aliquid habere studet, is sine dubio nihil aliud, quam disjunctionem, & defectionem a ceteris meditatur.* Audiendus quoque Magnus Greg. *lib.* 10. *epist.* 22. infausstam stirpem hujus vitii perstringens. *Si*, inquit, *peculiaritas a monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione poterit permanere.* Concinit huic perfamiliaris amicus S. Leander *instit. virgin. c.* 28. „ Peculiare, quod in cœnobiis „ pro magno crimine habetur; tu pro grandi evita contagione. Adulterium certe est, quia conscientiæ bonæ integritatem usurpata rei pravitate maculat: furti crimen est, „ quoniam dum omnia, quæ habentur in monasterio, omnibus sunt communia, habere sibi latenter præsumit, quod „ a ceteris ignoratur: fraus est manifesta, quia reponit in „ commune quod possidet; sed exiguam parvitatem privatim „ occultat fraude: unum crimen, sed plura contagia: tantæ „ nequitiæ malum velut gehennæ evita præcipitium, & quasi „ iter cave ducens ad infernum. „ Plura de malitia hujus peccati, & quando habeat rationem sacrilegii, tradit Hæphtenus *disquis. monast. l.* 4. *rr. disquis.* 5. *per tot.* Unde in monachos proprietarios variæ statutæ sunt pœnæ. Primo enim monitione præmissa corripi debet coram ceteris fratribus, ex regula D. Bened. *c.* 33. ibi: *Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel, & iterum; & si non emendaverit, correptioni subjaceat.* Quæ duplex monitio regularis dicitur *in c. cum hoc tit.* & postea excommunicatur, vindictæque corporali subditur, id est fustibus cæditur. S. Columbanus *in suo pœnit.* ibi: *Operis peculiaris præsumptio commissa plagis; possessio alicujus rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione ejusdem, & centum plagis coercetur.* Olim etiam monachi proprietarii e monasteriis ejiciebantur, *d. c. cum* 6. vel in aliis pœnitentiæ peragendæ causa detrudebantur. Concil. Altissiod. *can.* 23. ibi: *Si monachus peculiare habere præsumpserit, ad agendam pœnitentiam in alio monasterio detrudatur.* Novis constitutionibus Concilii Trident. *sess.* 25. *de regul. c.* 2. monachus proprietarius activa, & passiva voce privatur, & juxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones puniri jubetur. Benedictus XII. *c.* 16. *Benedict.* inhabiles ad beneficium, prioratum, officium, aut quamlibet gubernationem eos reddit: tandem sepultura ecclesiastica privantur *ex c.* 6. *hoc tit.* quam privationem sepulturæ forsan accepit Pontifex ex simili facto, quod apud Ægyptios olim contigit, ut refert D. Hieronym. *ep.* 22. *ad Eustochium*. Nitriæ enim cum monachus centum solidos, quos lina texendo acquisierat, dereliquisset sanctis PP. qui aderant, decernente spiritu, defossus fuit cum iisdem suis solidis, cunctis conclamantibus, *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Solemnis formula in proprietarios monachos usitata, quam primo D. Petrus Apostolus terribiliter protulit in Simonem Magum, *act. Apost. c.* 8. vigiliseque deinceps hanc pœnam cum ipsa imprecatione, constat ex Cæsario *hom.* 10. *Domin. in Sexag.* ubi agens de Nicolao Abbate Hardenausensi, ait: " Qui fratrem suum carnalem, suæque domus monachum propter unum obolum, qui inventus est circa eum cum „ moreretur, extra cœmeterium sepeliri fecit, atque eumdem „ obolum super ipsum jactari, cunctis clamantibus: Pecunia „ tua tecum sit in perditionem. „ Et *in chron. Carthus. lib.* 7. *c.* 39. refertur, quod cum monachus quidam Carthusianus ardens ad nummos, plurimos juxta se clam coarcevasset, ac tandem justo Dei judicio in reprobum traductus sensum, nec sceleris sui pondus ipse ferre valens, nec per pœnitentiam deserere volens, in cella semetipse suffocasset, Prior ac fratres monasterii nummos inventos super ipsum in sterquilinio sepulturæ traditum projecerunt, clamantes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Et recte hæc pœna monachis cum proprietate decedentibus imponitur, nam cum excommunicati sint, ut supra probavi, & excommunicati sepultura ecclesiastica reddantur indigni, juxta tradita *in c. sacris, de sepultur.* recte in præsenti docetur, monachos proprium possidentes, extra Ecclesiam esse in sterquilinio sepeliendos.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, qua moti Hæretici varios, & contrarios errores circa paupertatem tenuerunt. Apostolici asserunt, paupertatem Apostolorum adeo necessariam esse, ut eam non profitentes, salvari nequirent. Econtra Vigilantius Gallus docebat, melius facere eos, qui utuntur rebus suis, quam illos, qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur. Desiderius Longobardus docuit, non esse licitum omnia pro Christo relinquere, nisi quis talem religionem profiteatur, quæ possessiones habet; vel si talis sit, qui de labore manuum suarum vivere possit, ut refert Castro *adversus hæreses, verbo Paupertas*. Guillelmus de Sancto Amore tractatum scripsit contra monachos mendicantes, quo persuadere intendit, paupertatem habitualem esse licitam, non autem actualem: *hoc* est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo, cum necessitas urget; illicitam vero esse paupertatem, per quam aliquis renunciat omnibus quæ possidet, ut liberius Deo servire valeat. Joannes Vviclephus dixit esse fatuos, & se periculo vitæ exponere religiosos paupertatem voventes, ut refert Thomas Vvaldens. *to.* 1. *lib.* 4. *art.* 1. *c.* 16. cui consentiunt Lutherus, & Philippus Melancton, quos docte & feliciter debellarunt D. Hieronymus *contra Vigilantium*, D. Augustinus *epist.* 89. & 106. Bellarminus *in to.* 1. *controvers. lib.* 2. *de Monachis*, D. Thom. *in opusc. contra impugnantes relig. cap.* 6. Nec illis favet dicta auctoritas Deuter. nam in primis Thomas Vvaldensis *lib.* 4. *de antiqu. fidei doctr. tom.* 2. docuit verba illa non prohibitionem, sed permissionem continere, quia illis verbis Deus non prohibet, nec damnat paupertatem, sed pollicetur Judæis, si legem suam servaverint, inter eos nullum egenum, seu mendicum futurum: quam interpretationem verba sequentia illius capitis confirmant. Deinde D. Thom. 2. 2. *q.* 187. *art.* 5. docet, quod in illis verbis non vetatur pia, & justa mendicitas, sed prohibetur ne divites sint divitiarum suarum tenaces, ut eam ob causam plures egeni reperiantur inter eos, & mendicare cogantur. Nec obstat quod dicebamus, per votum paupertatis a monachis emissum impediri majus bonum, videlicet facultatem faciendi eleemosynam. Nam pro solutione sat esse referre verba D. Augustini contra Vigilantium *de Eccles. dogmat. c.* 71. *to.* 3. ubi ait: „ Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum solicitudine egere cum Christo. „ Respondet autem D. Thomas *d. q.* 176. *art.* 3. donum eleemosynæ quasi sacrificium esse; eum enim, qui eleemosynam dat, sibi aliquid, vel multum retinere, juxta Gregorium *hom.* 20. *in Ezechielem*; votivam vero paupertatem, bonorumque omnium renunciationem, quasi holocaustum dici posse, quod majus sacrificio est; nam holocausti appellatione venit hostia, quæ tota, & citra retentionem Deo consecratur, atque ob id extremo loco relatum fuisse in Psalmo 50. *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes & holocausta*. Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum ex dicta Novella 5. Leonis, cum similibus. Nam valde controversum est inter DD. an votum paupertatis primis Ecclesiæ sæculis a monachis emissum solemne esset, ita ut nullum dominium penes ipsum profitentem vitam monasticam remaneret.

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

ret. Pater Vasquez 1. 2. *disp.* 165. *c.* 6. Basilius Legion. *q.* 3. *schol. c.* 9. docuerunt, veteres monachos dominii rerum suarum capaces fuisse quousque novo jure solemnitas votorum introducta fuit. Quibus accedit P. Suarez *to.* 3. *de relig. lib.* 8. *c.* 7. Contraria tamen sententia communior est, quam novissime defendit Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *c.* 5. *nu.* 10. Sed vere *hujus* quæstionis solutio pervenit ex alia, an videlicet vota castitatis, & paupertatis olim adeo solemnia essent, ut irritarent actum in contrarium factum, matrimonium videlicet a Monachis contractum, seu testamentum ab eis conditum? Et qui tenent vota illa veterum monachorum solemnia fuisse, necessario admittunt monachos incapaces omnino mansisse dominii, seu alicujus proprietatis, & ita testamenta, contractusque, & alios alienationis actus ab eis celebratos, non solum illicitos, verum & invalidos, ac nullos fuisse. Qui vero admittunt solemnitatem votorum novo jure introductam esse, in Synodo videlicet Romana celebrata anno 1139. (quibus assentior) necessario fateri debent, si non licite valide tamen testamentum, & alios contractus veteres monachos potuisse celebrare, juxta quorum sententiam accipiendi sunt textus *in d. Novel.* 5. *Leonis*, & alii supra citati, ut jam probavi *in cap.* 2. *de testam.* Nec tandem obstat ultimum augmentum dubitandi rationis, nam pœna hæc privationis sepulturæ nonnullis in casibus utroque jure recepta, & statuta est, ut probavi *in c. sacris, de sepultur.* ex rationibus in ejus commentario adductis.

7 Exponitur textus in c. nolo, 12. qui.

Sed supra traditis obstare videtur D. Augustinus *serm.* 2. *de communi vita clericor.* relatus a Gratiano *in c. nolo*, 12. *qu.* 1. ubi ita S. Doctor ait: „ Certe ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, aut si vellet recedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, qui desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei, & vestro muto consilium, qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus, & Ecclesia sua, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero clericatum. „ Quæ verba de monachis intelligi debent, ne dicamus inter monachos, & clericos nullam olim fuisse differentiam, cum constet clericos semper proprium possidere potuisse, ut constat *ex c. clericos* 1. *q.* 2. ibi; *Clericos autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum, aut propinquorum nulla sustragantur bona*. Igitur si ex sententia D. Augustini monachi possunt proprium retinere, non recte asserimus, monachos aliquid peculiare possidentes excommunicandos, ac sepultura ecclesiastica privandos esse, Gratianus textum hunc accipit non de monachis, sed de clericis; & ideo D. Augustinum affirmare, non ideo auferendum esse clericatum ab eis, eo quod proprium habere velint. Gratianum sequuntur Marsilius *de reddit. eccles.* 2. *part. c.* 5. Covar. *in c.* 1. *n.* 1. *de testamentis*, Duarenus *lib.* 2. *de sacris eccles. ministr. c.* 1. Joannes de Polemar. *in orat. habita in Concil. Basil. de civil. domin. cleric. pag.* 398. aliter textum illum exponit Basilius *de matrim. lib.* 7. *c.* 12. *nu.* 5. & *d. q.* 3. *schol. c.* 9. sed verius existimo, B. Augustinum in eo textu non tantum de clericis loqui, sed de monachis. Construxerat enim ipse plura monasteria in Africa, ut constat ex Possidio in vita sancti Augustini, *c.* 2. Baronio *anno* 1391. *n.* 22. & 24. & late refert Marquez *in orig. Eremit.* Petnotus *lib.* 1. *histor. canonic. regul.* quare cupiens, ut monachi viverent secundum statum & disciplinam illius sæculi, haberentque tantum bona in communi, statutum illud fecit: de quibus monachis accipiendus est idem sanctus Doctor relatus *in c. non dicatis*, *c. non exemplum*, 12. *q.* 1. Nec tamen omnes, qui ordinari vellent, existimarunt se necessario hanc vitam servaturos. *In sermone* 2. *de communi vita cleric.* non quidem permittit, ut monachi bona habeant, quia hoc ipsemet in sermone 3. *de communi vita cleric.* satis prohibuit: sed affirmat se mutasse propositum, quod habebat non instituendi nisi monachos, & jam velle ordinare clericos, quos non cogit in communi bona possidere; sed si velint, ut proprium retinere possint. Huic etiam conclusioni opponi solent textus *in c.* 2. *de condit. appos.* 6. *instruanta*, qui *clerici, vel vov. c. veniens* 19. *de simon.* quorum veram interpretationem in eorum commentariis dabimus.

CAPUT V.

Innocentius III. *Vbaldo a Plebano S. Gabini.*

QUod Dei timorem præ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur evidenter, cum opera quæ facis, testimonium perhibeant veritati, unde tuum in Domino propositum commendamus. Sane sicut jamdudum auribus nostris insonuit, quondam ad frugem melioris vitæ transire desiderans, officium Plebani *b* resignasti, & coram fratribus *c* sancti Victoris Bononien. *d* promissionem de tua conversione feciſti, neque professionem solemnem emittens, neque habitum religionis assumens. Sed nobilis vir Comes Albertus, & parochiani plebis ejusdem attendentes, te laudabiliter præfuisse, ac de recessu tuo eidem loco jacturam non modicam imminere, desiderium tuum hactenus retardarunt, a ven. f. n. *e* Florentino Episcopo impetrantes, ut ministrares ibidem. Hoc etiam dil. f. noster P. Basilicæ duodecim Apostolorum presbyter Cardin. tunc Ap. Sed. Legatus, pensata utilitate plebis proponitur annuisse, quod jamdicti Comes, & populus a nobis ratum haberi simpliciter postularunt, præsertim cum de licentia Prioris sancti Victoris Bononien. dignoscaris hactenus id fecisse. Licet autem in *f* Lateran. Concilio de monachis caveatur, ne singuli per villas, & oppida, seu per quascumque parochiales ponantur Ecclesias, sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ soli, quia si ceciderit, non est qui sublevet eum: quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cavetur, qui est a sanctorum monachorum consortio non putentur sejuncti, regulæ tamen inserviunt *g* laxiori; & per antiquos *h* canones monachi possunt ad Ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prædicationis officium, quod privilegiatum est, exercere; sic annuendum duximus postulatis, ut exercens Plebani officium, si commode fieri poterit, unum canonicum regularem, tecum habeas ad cautelam, cujus in his, quæ Dei sunt, & regularis observantiæ, tam consortio, quam solatio perfruaris.

NOTÆ.

a *Plebano.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. Plebanus, qui etiam Archipresbyter ruralis, vel Cario, seu Decanus dicitur *in c. ult. de offic. Archidiac. c. finali*, *ne clerici, vel monachi*, *c.* 1. *eod. tit. in* 6. est qui habet sub se capellas, in quibus clerici perpetuo instituuntur, & illi subsunt, ab eoque sacramenta recipiunt; & ejus Ecclesia dicitur Plebania *in d. c.* 1. *ne clerici, vel monachi*, *lib.* 6. Nec sufficit, ut quis Plebanus dicatur, quod altaria in Ecclesia propria habeat, & dentur in titulum; sed desideratur, ut si Ecclesia Plebano subdita, & in ea perpetuo clerici instituantur, ut probat Cæsar *de Ecclesiast. hierarch. tertia parte, disputatione* 13. §. 3. An vero Plebani ultra jurisdictionem fori pœnitentialis dignitatem in Ecclesia habere dicantur, examinant Filesacus *de origine paroc. cap. tertio*, Cæsar *ubi supra*. Ubaldus ergo, de quo in præsenti, Plebanus erat Ecclesiæ sancti Gabini, habens sub se diversas Ecclesias. De ipso præclaro Martyre nonnulla congessit Baronius *in Martyrolog. die* 19. *Februarii*.

b *Resignasti.*) In manibus proprii Episcopi, juxta adducta *in c. admonet*, *de renunc.*

c *Sancti Victoris.*) De hac Ecclesia Canonicorum regularium nonnulla adduxi *in c. cum loci*, *de majorit. & obed.*

d *Promissionem.*) Ob quam tenebantur vitam regularem profiteri, juxta adducta *in c. porrectum*, *supra de regul.*

e *Florentino.*) Petro videlicet, cujus etiam meminit idem Innoc. III. *in c.* 5. & 8. *de donat.* ut notavit Ughel. *tom.* 2. *Ital. sacr. in Ecclesia Florent. n.* 33. *ad finem*.

f *Lateran.*) Relato *in c.* 2. *hoc tit.*

g *Laxiori.*) Canonici enim regulares vere sunt monachi, monachorumque jure, & nomine ubique censentur, ut *in c. presbyteros clericus*, 20. *q.* 3. *c.* 2. *de postulat. cap.* 4. *cum sequenti de confirmat. utili*, *c. de regularibus* 25. *de simon. extravag.* 1. *de regul. inter communes*, quia æque pauperatem, & obedientiam ac ceteri monachi profitentur, & similiter fugere debent quæcumque religionis statui palam repugnant, *c.* 4. *hoc tit. c. cum in Ecclesiis* 10. *de majorit. & obed. c. sicut* 17. *de regul. c. sin. ne clerici vel mon.* Sed quia in aliis habent regulam laxiorem, ut constat *ex cap. sane* 10. *de regul. cap. mandamus* 19. *q.* 13. ideo nonnullis in casibus receptum est, eos appellatione monachorum non venire. Legaustre *in paratit. ad hunc titulum*. Primis Ecclesiæ sæculis omnes fere clerici erant canonici regulares, ut constat ex Concilio Turon. *can.* 23. Magunt. *can.* 9. *c. necessarii* 12. *quæst.* 1. ex Prospero *de vita contemplat. lib.* 2. *c.* 9. Clericatum assumpturi omnia sua aut parentibus reliquerunt, aut pauperibus erogarunt, ut probat Hallierius *in vindiciis*, *lib.* 4. *c.* 2. §. 2.

h *Antiquos canones.*) Relatos *in c. in parochia*, *cum seq.* 16. *q.* 1.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonicus regularis potest præfici regimini Ecclesiæ sæcularis*. Quæ assertio probari potest ex Concilio Tridentino *sess.* 14. *de reformat. c.* 11. ubi PP. prohibent, canonicum regularem translatum ad alium ordinem assumi ad beneficium sæculare, etiam curatum; nam e contrario videntur innuere, canonicum regularem non translatum ad alium ordinem, posse eligi ad tale beneficium, quo modo illum textum intellexit, & adduxit Rota *in una Papiensi*, *die* 6. *Martii*, *anno* 1578. his verbis: „ Fuit quæsitum, an canonico regulari cum licentia Superioris possit provideri de beneficio curato sæculari? Et „ fuit „

„ fuit concluſum, poſſe, per textum in capit. Quod Dei ti-„ morem, de ſtatu monach. & ibi Abbatem in ſumma.„ Idem-que ſentire videtur Concil. Trident. *ſeſſ. 14. c. 11.* dum vult, canonicum regularem translatum ad alium ordinem non eſſe capacem beneficii ſæcularis gerati: tacite enim innuere videtur, non translatum eſſe capacem; & declaravit ſacra Congregatio Concilii anno 1602. ibi: *Congregatio Concilii cenſuit, decretis ejusdem Concilii canonicum regularem non prohiberi obtinere beneficia curata ſæcularia, niſi fuerit ex his translatis, de quibus habetur in decreto, c. 11. ſeſſ. 14.* Probat Ivo Carnot. *epiſt. 93. adversus Epiſcopum Lemovic.* dum inquit: *Quantum intellexi ex litteris ex veſtra parte mihi nuper oblatis, graviter fert veſtra fraternitas, quod Lemovicenſis Epiſcopus in Synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum, & confeſſionem pœnitentum; qui rectius quidem feciſſet, ſi omnes ſacerdotes ad regularem vitam invitaſſet, quam regulariter viventes a Dominicarum ovium cuſtodia penitus removiſſet, quibus tanto plus diſciplicet alienatio malitiæ, quanto longius diſceſſerunt a ſua.* Illuſtrant ultra congeſtos a Barboſa, & Garanna *in præſenti*, plures congeſti a Tamburino *t. 3. de jure Abbat. diſp. 9. q. 8.* ubi tradit, perdoctum conſilium Vincentii Parancii, pro canonicis regularibus. Pennotus *l. 3. hiſt. canon. regul. c. 72. per totum*, Valenſis *de benefic. tit. 26. n. 3.* Joann. Lepage *in Bibliotheca Præmonſt. t. 1. l. 1. ſect. 18. c. 12.* Barboſa *l. 1. juris Eccl. c. 42. n. 49.* Sölorzanus *l. 4. polit. c. 16. & t. 2. de jure Indiar. l. 3. c. 16. n. 1.* P. Mendo *de Ordin. Milit. diſp. 11. q. 4.* Lantdmeter. *ad regulam D. Auguſtini, c. 4.* Duval *in vita ſancti Norberti, ca. 18. cum ſeq.*

4 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Indecorum eſt, minuſque rationi congruum, ut homines diſparis profeſſionis, vel habitus præſciantur Eccleſiis, vel in eadem Eccleſia ſocientur, *c. in nova, 16. q. 7. Clem. 1. de elect.* ideo ſæcularia beneficia ſæcularibus, & regularia regularibus conferri debent, *cap. cum ſingula, c. cum de beneficio, de præb. in 6. c. 1. de elect. eod. lib. c. inter, de relig. dom. Clem. ne in agro, §. ceterum verſ. ſane, hoc tit. c. placuit, 16. qu. 1.* Trid. *ſeſſ. 14. de reform. c. 11.* adeo ut regularia non novitiis, ſed expreſſe profeſſis conferantur, *c. nullus, de elect. l. 6, Clem. 2. de ſupplend. neglig.* docent Navarrus *ad tit. de præb. conſilio 2.* Covar. *in c. 2. de teſtam. n. 2. & 3.* Ergo canonici regulares non poſſunt præfici Eccleſiis ſæcularibus, cum ſint vere religioſi, *c. ſane 10. de regul. c. 2. & 3. 19. q. 8.* Sanchez *de matr. l. 2. diſp. 18. n. 7.* Azor *t. 1. inſtit. l. 13. c. 3.* Accedit, nam religioſis ex vi ſuæ profeſſionis non convenit regimen animarum, *c. monachus, c. alia, 16. q. 1.* quia regularium eſt doceri, & paſci, non vero docere, ut ibi refertur: quare Eccleſiæ parochiales eorum monaſteriis unitæ non reguntur per monachos, ſed per clericos ſæculares, *c. monachi, hoc tit. c. 1. de capel. monach.* Igitur minus rite poterunt aſſumi ad regimen Eccleſiæ ſæcularis. Augetur hæc dubitandi ratio *ex c. ſuper eo, de regul.* ubi ſtatuitur, quod monaſterium ingreſſi, cujus profeſſionis habitum ſuſceperint, non poſſint amplius ab ea religione diſcedere, & ſæcularibus Eccleſiis deſervire: ſed canonici regulares certam regulam profeſſi ſunt: ergo deſerere nequeunt illam, & Eccleſiis ſæcularibus præfici. Fulcitur ſecundo eadem difficultas *ex c. audientiam, de capel. mon.* ubi Honorius III. ſcribit Archiep. Burdeg. ut jubeat omnibus abbatibus ſibi ſubjectis, us revocent cunctos monachos ſolitariam vitam ducentes in quibusdam Prioratibus Eccleſiarum ſæcularium, & in illis ipſe Archiepiſcopus ſæculares clericos inſtituat: igitur ſi clerici regulares jam præpoſiti Eccleſiis ſæcularibus removentur ab eis, ex eo provenit, quia ipſi ad beneficia ſæcularia eligi non valent.

5 Probatur concluſio rationibus, & exemplis.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, firmiterque tenendum, canonicos regulares cum ſui ſuperioris licentia poſſe eligi ad beneficia ſæcularia; quod non ſolum auctoritatibus ſupra congeſtis, verum & validiſſimis juris rationibus firmatur. Prima deducitur ex eo, nam canonici regulares eſſentialiter ſunt clerici, & a temporibus Apoſtolorum ad regendas Eccleſias inſtituti; unde æque ac ſæculares capaces ſunt regiminis cujuſque Eccleſiæ, etiam ſæcularis. Quam rationem inſinuavit D. Thomas 2. 2. q. 189. *art. 8.* & illuſtrat Pennotus *dict. c. 72. n. 1.* Secunda, & potiſſima provenit ex eo, quia non repugnat tale regimen Eccleſiæ ſæcularis canonicis regularibus, ex vi profeſſionis illorum: tum quia illi hoc aperte exprimunt tempore ſuæ profeſſionis, ut conſtat *ex l. 1. ſuarum conſtit. c. 42.* ubi hæc verba exprimuntur: „ Et quod nunquam abſque licentia Capituli generalis, vel ejus auctoritate fungentis aliquod cum cura, vel ſine cura beneficium acceptabo, intus, vel extra Ordinem noſtrum, renunciando omnibus juribus, privilegiis, & conſuetudinibus in contrarium mihi competentibus, vel quomodolibet competituris.„ Unde jam olim, & nunc habita licentia a Superioribus collationes beneficiorum ſæcularium plerumque fieri legimus apud Pennotum *d. c. 72.* & Duvalium *ſupra*, qui pluribus exemplis hanc praxim firmant, & illuſtrant.

6 Diſſolvitur ratio dubitandi.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam licet verum ſit, beneficia regularia regularibus, & ſæcularia ſæcularibus conferri debere, tamen circa perſonas regulares, & quænam illæ dicantur, ut beneficia ſæcularia obtinere non poſſint, non conſtat apud Interpretes; ut videre eſt apud Barboſam *in remiſſ. ad Conc. Trid. dict. ſeſſ. 14. c. 11.* P. Mendum *de Ordinibus Milit. diſp. 11. q. 4. per tot.* ubi de religioſis militaribus agit. Et licet juxta principium illud canonici regulares, qui monachis in omnibus fere æquiparantur, admittendi non eſſent; tamen quia, ut ait Innocentius in præſenti, regulam laxiorem profitentur, non comprehenduntur ſupradicta prohibitione, nec appellatione regularium, quoad hunc effectum, veniunt; quod declaravit Innocentius III. in præſenti, qui conſultus fuit, non ut diſpenſaret cum Plebano ſancti Gabini, ut vulgo creditur; ſed ut exponeret, interpretaretque prædictam prohibitionem Concilii Lateran. relatam *in cap. 2. hoc tit.* Nec obſtat primum augmentum dubitandi rationis; nam illud procedit in monachis, qui olim ad ſacros Ordines non aſcendebant, *imo* per clericos ſæculares regebantur, ut probavi *in c. 2. ſupra hoc tit.* Canonici vero regulares ex ſua inſtitutione clerici ſunt, & ita legitimi miniſtri ſacramentorum: quare illis recte commendari poteſt regimen Eccleſiæ ſæcularis juxta ſuam profeſſionem. Nec etiam obſtat textus *in d. c. ſuper eo, de regul.* nam ibi agit Summus Pontifex de illis religioſis, qui poſt ſuſceptum habitum profeſſionis intendunt illum dimittere, & in Eccleſia deſervire, etiam in habitu clericali ſæculari; quod omnino improbat Pontifex: at canonici regulares retento eodem habitu, & obſervata vita regulari, poſſunt Eccleſiis ſæcularibus præfici; unde nulla eſt deſertio proprii habitus, ſeu profeſſionis. Nec tandem obſtat textus *in dict. c. ad audientiam*: nam Honorius in ejus ſpecie agit de monachis prohibitis in Concilio Lateranenſi relato *in c. hoc tit.* extra monaſterium vivere; ſed canonici regulares non comprehenduntur prædicta prohibitione Concilii Lateranenſis, ut Innocentius in præſenti declaravit: igitur Honorius III. non eſt exaudiendus de ipſis canonicis regularibus. Proſequitur latius Garanna *in præſenti*, qui opponit, & exponit textus *in c. finali de capel. monach. c. in parochia 16. q. 1. c. quorundam 6. 74. diſt. c. ſicut 3. de ſimon. c. ad noſtram, de confirmat. utili.* Hæc procedunt jure communi attento. Nunc examinandum venit, an inſpecto jure noviſſimo Concilii Tridentini, liceat Canonicis regularibus beneficia ſæcularia poſſidere? Et non licere, probant Mandoſius *in praxi ſignat. titul. de diſpenſ. monach.* Ojeda *de incompatibilitate, ſecunda parte, c. 24. num. 2.* Germonius *de indultis Cardin. §. regularis, n. 46.* Felinus *in cap. in noſtra, de reſer. n. 44.* Fuſcus *de viſitatione, lib. 2. cap. 15. num. 79.* Barboſa *in præſenti*, & *in ſumma Apoſtol. collect. 102. n. 9* Gonzalez *ad regulam 8. Cancell. gloſſ. 8. n. 53.* Thomas Sanchez *libr. 7. ſummæ, c. 29. n. 71.* Farinac. *ad Trid. ſeſſ. 14. c. 11.* Riccius *in praxi, deciſione 159. p. 1.* Garcia ſibi contrarius *de benef. p. 6. c. 10. n. 9.* Moventur auctoritate Concil. Trident. *dicta ſeſſ. 14. c. 11.* ibi: „ Si canonicorum regularium fuerit, ad beneficia ſæcularia etiam curata omnino incapax exiſtat. „ Et declaratione Gregorii XIII. quam refert Thom. Sanch. *ubi ſupra*. Contrarium vero, imo canonicos regulares hodie, capaces eſſe beneficiorum ſæcularium, tenuerunt Navarrus *ad titulum de prabend. conſil. 9. n. 5.* & *ad hunc titulum, conſil. 11.* Gratianus *diſceptationum forenſ. t. 1. cap. 123. n. 22.* Franc. Marcus *1. parte deciſionum, quæſt. 481. n. 6.* & *1281. n. 2.* Selva *de benef. 3. part. quæſt. 70.* Bertachinus *de Epiſc. p. 1. lib. 2. quæſt. 93.* Lambertinus *de jurepatr. 1. parte, lib. 2. in princ. quæſt. art. 19. n. 7.* Hieronymus Garcia *t. 1. difficult. 5. dub. 5. punct. 1. n. 13.* Tamburinus, & Pennotus *ſupra*, Duval, *ubi ſupra*; quorum fundamenta congeſſit late, & docte D. Joſephus Barro Salgado *in ſupplic. ad Magnum Regem Philippum pro Canonicis regularibus*. In qua opinionum varietate credo, valide, & licite poſſe canonicis regularibus beneficia ſæcularia etiam curata conferri. Sed quia hæc quæſtio adhuc deciſa non eſt per Sedem Apoſtolic. etſi ſæpius diſputata in ſacra Rota, ne hujuſmodi beneficia canonicis regularibus collata, ut vacantia impetrentur, optarem hujuſmodi declarationem peti a Romano Pontifice.

CAPUT VI.

Idem *Abbati, & Conventui a Sublacen.*

CUM ad monaſterium Sublacenſe perſonaliter veniſſemus. *Et infra*: Firmiter inhibuimus, ne quis de cetero monachorum lineis *b* camiſiis uteretur. Ad defectum autem hoſpitalitatis ſupplendum, mixturam unius molendini conceſſimus, ampliora pro tempore conceſſuri; ita tamen, quod ad neceſſitatem pauperum ſublevandam eleemoſyna *c* Cellario conferatur. Nos autem præfatas Eccleſias, quæ clericis ſæcularibus *d* in beneficium fuerant aſſignatæ, ad uſum revocavimus infirmorum, conceſſionem Hoſpitalis, quæ facta fuerat Epiſcopo Anagnino, irritam decernentes, & ſtatuentes ne quicquam ulterius in beneficium concedatur, ſed Infirmarius diſponat de illis Eccleſiis prout ad neceſſitates infirmitorii magis noverit expedire. Prohibemus ergo directe in virtute obedientiæ, ſub obteſtatione divini judicii, ne quis de cetero monachorum proprium aliquo modo poſſideat: ſed ſi quis aliquid habet pro-

prii, totum in continenti reſignet. Si vero poſt hæc proprietatem aliquam fuerit deprehenſus habere, regulari admonitione præmiſſa, de monaſterio expellatur, nec recipiatur ulterius, niſi pœnitcat ſecundum monaſticam diſciplinam. Quod ſi proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte ipſa, cum eo in ſignum perditionis extra monaſterium in ſterquilinio ſubterretur, ſecundum quod B. Gregorius narrat *in e* Dialogo ſe feciſſe. Abbas tamen & Prior frequenter inquirant, & diligenter explorent, ne quis fratrum proprietatem poſſit habere; unde ſi quicquam alicui fuerit ſpecialiter deſtinatum, non præſumat illud accipere, ſed Abbati, vel Priori, aut Cellario aſſignetur. *f* In oratorio vero, *g* refectorio, *h* dormitorio continuum ſemper *i* ſilentium obſervetur: in *j* clauſtro quoque certis horis, & locis, ſecundum antiquam conſuetudinem monaſterii laudabiliter obſervatam, ſed modo laudabilius obſervatam. In refectorio vero nullus omnino *k* carne veſcatur, neç in quibuſdam *l* ſolemnitatibus, ſicut aliquando fieri conſuevit, Conventus exeat cum Abbate, paucis ibi relictis, ut extra refectorium edant carnes: cum in illis diebus præcipue regularis diſciplina ſit ſtudioſius obſervanda; ſed nec extra refectorium, niſi in infirmitorio, eſum carnium credant ſibi licere, quanquam ex indulgentia poſſit Abbas interdum aliquos fratrum, nunc hos, nunc illos, prout neceſſitas poſtulaverit, advocare, ipſoſque ſecum in camera ſua melius, & plenius exhibere. Porro debiles, & infirmi, qui munitione indigent, vel aliqua medicina, non ſeorſim in cameris, ſed omnes in infirmitorio; quæ neceſſaria fuerint ſibi, tam in carnibus, quam in aliis, recipiant competenter. Quod ſi quiſque eorum debilis fuerit, aut etiam delicatus, ut non poſſit communibus cibis eſſe contentus, ſic ei provideatur ſine ſcandalo aliorum, ut ſi Abbas vel Prior voluerit in refectorio miſericordiam facere ſpecialem, cibum aliquem competentem, non ante illum, ſed ante ſe faciat apportari, de quo ipſe faciat illi pittantiam pro ſuſtentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monaſterii deputentur, qui fideles ſint, & diſcreti: nec alicui committatur aliqua *m* obedientia perpetuo poſſidenda, tamquam in ſua ſibi vita locetur: ſed cum oportuerit amoveri, ſine contradictione qualibet revocetur. *n* Prior autem præ ceteris poſt Abbatem potens ſit in opere, & ſermone, ut exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres ſuos inſtituere poſſit in bono, & a malo revocare, zelum religionis habens ſecundum ſcientiam, ut delinquentes corripiat, & caſtiget; obedientes vero foveat, & confortet. Abbas vero, cui omnes in omnibus reverenter obediant, quanto frequentius poterit, ſit cum fratribus in conventu, vigilem curam, & diligentem ſolicitudinem gerens de omnibus, ut de officio ſibi commiſſo dignam Deo poſſit reddere *o* rationem. Quod ſi prævaricator Ordinis fuerit, aut contemptor, ſeu negligens, aut remiſſus, pro certo ſe noverit non ſolum ab officio deponendum, ſed etiam alio modo ſecundum regulam caſtigandum. Cum offenſa non ſolum propria, verum etiam aliena, de ſuis manibus requiratur: nec æſtimet Abbas, quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare, quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regulæ monachali, ut contra eam nec Summus *p* Pontifex poſſit licentiam indulgere.

NOTÆ.

1 a *Sublacenſi.*) Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* Sublacenſe hoc monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in eremo *Sublago* dicto a tribus lacubus ibi ſimul confluentibus, ubi magnus Patriarcha Benedictus anno Chriſti 494. cœpit vitam monaſticam profiteri, habitu ſuſcepto a S. Romano, qui cum per tres annos latuiſſet in ſpelunca, & per 35. vitam ageret, poſtea ædificavit duodecim monaſteria, quæ referunt Yepes *t. 1. chron. D. Benedicti, centur. 1. anno 510.* Sandoval *in fundat. D. Benedicti, in princ.* Secundum dicavit SS. Martyribus Coſmæ, & Damiano, quod poſtea dictum fuit monaſterium D. Benedicti, & Sanctæ Scholaſticæ, & eſt caput totius Abbatiæ Sublacenſis, quod tam Pontifices, quam Principes ſæculares miris opibus ditarunt cum juriſdictione ſpirituali, & temporali, ab omnique juriſdictione exemptum declararunt. Unde cum hoc præcipuum eſſet monaſterium hujus præclaræ, & inclytæ religionis, & in quo ejus Patriarcha priora fundamenta poſuerat, valde curarunt Summi Pontifices, ut accurate priſtina diſciplina monaſtica in eo ſervaretur: quare Innocentius III. dum perſonaliter accederet ad ipſum monaſterium, & agnoviſſet lapſum diſciplinæ regularis in aliquibus rebus, omnia quæ in hoc textu recenſentur, obſervari juſſit, ut notavit Yepes *ubi ſupra, fol. 27.* Unde conſtat, reſcriptum hoc locale eſſe, ad monachoſque Benedictinos tantum pertinere, ſicut ad ipſos, & eorum vitam tantum ſpectant canones editi in conventu Aquiſgranenſi temporibus Ludovici Regis anno 827. quos publice edidit Petrus Pitheus *in 1. addit. poſt libros Capitularium Franciæ*, & notis illuſtrarunt Yepes, & Benedictus Hæpthenus. Hujus inſtitutionis mentio extat in canone 9. Concilii Avenionenſis celebrati anno 1209.

2 b *Lineis camiſiis.*) Camiſias inde dictas eſſe docet D. Iſidorus *l. 12. orig. c. 21.* quod in camis eis utamur, ibi: *Camiſias vocamus, quod in his dormimus in camis, ideſt in ſtratis noſtris.* Joannes Voſſius *l. 2. c. 4.* vocem Gallicam eſſe probat; utcunque ſit, illud certum eſt, camiſiam accipi pro veſte interula, tunica videlicet interiori, ut probat Bulengerus *leg. 1. opuſc. cap. 30.* Et licet primis temporibus monachi uterentur cilicio pro interiori veſte; ſequentibus tamen ſæculis, camiſiæ lancæ, ſive ſtamineæ ſucceſſerunt; & prorſus lineæ interdictæ fuerunt Monachis. Gregorius IX. & Nicolaus IV. Cluniacenſibus eas expreſſe interdicunt his verbis: *Ne quiſquam quovis in loco camiſiis, aut linteaminibus lineis uti præſumat.* Id ipſum Benedictinis inhibuit Benedictus XII. *c. 26. ſuæ Benedict.* ibi: “ Veſtiti autem jaceant Abbates, Priores, adminiſtratores, & monachi univerſi, tam infra, quam ubicunque extra monaſterium conſtituti, lineiſque camiſiis, (cum ſint eis expreſſæ prohibitæ) non utantur.„ Idemque de Præmonſtratenſibus, Prædicatoribus, & Carmelitis refert Hæpthenus *l. 5. diſq. monaſt. tr. 3. diſq. 8.* Deſcendit prohibitio hæc ex illo Domini præcepto, *Matthei c. 10.* ubi Apoſtolis ſuis Dominus præcepit, ne duas tunicas haberent: ubi tunicam laneam exponit Zacharias Papa *ep. 7. ad Pipinum Regem, & Epiſcopos Franciæ, c. 1. §. monachi*, ibi: “ Monachi vero laneis indumentis juxta normam, & regulam monaſticæ diſciplinæ, atque traditionem SS. Patrum, ſine intermiſſione utantur; ſi enim abrenunciantes ea, quæ ſæculi ſunt, tota ſe Deo intentione contulerunt, omnibus illicitis debent abſtinere, ut quemadmodum corpore ſuo ſuſtinuerint laborem, tantum remunerationis præmium percipere mereantur. Apoſtolis quippe divinum datum eſt mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit, itaque laneas, non lineas.„ Hactenus Zacharias. In quo illud ſingulare eſt, quod affirmat, per tunicas, laneas tantum ſignificari, non lineas, cum regulariter tunica etiam linea dicatur, ut apud Iſidorum *l. 19. orig. c. 21.* ibi: “ Eſt tunica ſacerdotalis linea corpori adſtricta, & uſque pedes deſcendens.„ D. Hieron. *in op. ad Fabiolam*, de tunica talari ex lino confecta, ita ait: “ Volo pro legentis facilitate abuti ſermone vulgato: ſolent militantes habere lineas, quas camiſias vocant, ſic aptas membris, & adſtrictas corporibus, ut expediti ſint vel ad curſum, vel ad prælia, dirigere jacula, tenere clypeum, enſem vibrare, quocumque neceſſitas traxerit. Ergo & ſacerdotes parati in miniſterium Dei utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem veſtimentorum, nudorum celeritate diſcurrant.„ Ubi S. Doctor, quam prius camiſiam dixerat, poſtea tunicam vocavit. Sed adhuc defendendum eſt, Zachariam Pontificem recte expoſuiſſe *ind. c. 10. Matthæi*, tunicas laneas eſſe debere, non lineas. Tunica enim ſecundum Varronem *l. 4. de lingua Latina*, a tuendo corpore dicitur: quo ſenſu tunicam accepit Paulus Juriſconſultus *in l. 1. ff. de contrahenda empt.* ibi: *Veluti ſi ego togam dedi, ut tunicam acciperem.* Dum ergo Dominus præcepit Apoſtolis, ut non peram in via, nec duas tunicas poſſiderent, illud præcipit, ne amplius, quam unum indumentum cauſa tuendi corporis ferrent. Quod & præſenſit Gloſſa interlinearis *ad d. c. 10. Matthæi*, ubi illa verba, *Duas tunicas*, ſic explicat: *Nihil præter indumentum, quo contentus eſſe poteſt.* Laneum ergo debuit eſſe, non lineum, ne ridicule affirmemus, Apoſtolos *unico* tantum lineo indutos habitu incedere debuiſſe. De qua tunica lanea accipiendi ſunt B. Bened. *in c. 55. reg.* ibi: *Dentur ab Abbate omnia quæ ſunt neceſſe, ideſt cuculla, & tunica, pedales caligæ.* D. Baſilius *c. 12 ſua reg. in fine*, ibi: “ De numero autem indumentorum nihil poſſumus dicere, cum manifeſta definitione præſcripta ſit, in qua dicitur quod qui habet duas tunicas; det non habenti.„ Nec tunc obſtat canon 22. dicti Concilii Aquiſgran. in illis verbis; “ Abbas hoc omnino provideat, ut camiſias duas, & cucullas duas, & cappas duas unuſquiſque monachorum habeat.„ Nam quod de camiſiis dicitur, intelligendum eſt de illis, quæ dabantur infirmis, non autem quia monachi dum valebant, eis uterentur; lanæ enim veſtes conveniunt pœnitentibus, & lugentibus, quales ſunt monachi, *c. 2. de homic.* unde eſt, quod & probatur de quibuſdam monachis apud Aventinum *l. 5. annal. Bojorum*, quod ex laneis linei facti eſſent. Late illuſtrat Hæpthenus *l. 5. diſq. tract. 3. diſq. 7.*

c *Cellario.*) Cellaria annonæ publicæ apud Romanus dicebantur; nam cella pro penu accipitur *in l. 12. C. de diverſ. offic.* unde & cellarius, locus celandis rebus aptus definitur *in l. 41. ff. de l. 1.* inde cellaria denominata ſunt annonæ apud Sulpitium Severum *l. 2. hiſt. ſac.* & cellarienſes ſpecies, *in l. pen. C. Theod. de indult. debit.* & cellarius, qui curam, & rationem habet cellæ. Martialis *l. 11. epigr. 32.* 3

Hinc cellarius experitur artes,
Ut condat vario vafor ſapore.

De cellario & ejus officio egi *in c. un. de ſyndic.*

d *Beneficium.*) Feudum videlicet, ut expoſui ſupra *in tit. de feudis.*

e *In dialogo.*) *Libr. 4. capite 55.* cauſam ſuæ ſententiæ reddens ait: “ In quibus utriſque rebus, unam morienti, alteram vero voluit prodeſſe fratribus viventibus, ut illum amaritudo mortis a culpa ſolubilem faceret, & iſtos avaritiæ tanta damnatio terreret, atque a culpa prohiberet; quod ita factum eſt. Nam cum idem monachus perveniſſet ad mortem, atque anxie ſe quæreret commendari fratribus, & nullos e fratribus ei applicari, & loqui 4

dignaretur, rei carnalis frater cur ab omnibus esset abominatus judicavit, qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque *in ipsa* tristitia sua e corpore exivit, qui ita sepultus est ut dixeram. „ Plura de pœnis monachi peculium habentis congessi supra *in c. 2.*

f *Oratorio.*) De quo agemus *in c. patentibus, de priv.*

g *Refectorio.*) Refectorium est locus, in quo communi mensæ monachi, seu canonici accumbunt, & quamvis refectio æque de sompno, atque de cibo dicatur, unde apud Cassianum *l. 3. inst. c. 8. Reficere corpora somno: Refectio mellis:* tamen ex communi usu refectio pro cibo sumitur, & sicut ab oratione oratorium dicitur, ita a refectione refectorium appellatur, ut in Synodo Aquisgr. *can.* 145. ibi: " In refectorio pariter reficiantur. Et can. 123. In refectorio quotidie una reficiantur, nisi forte quæ necessitas abesse compulerit, & hoc non sine licentia Magistri fiat. *Meldens.* can. 53. Ut canonici in civitate, vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant. „ Plura de ejus forma, & personis quæ illuc ingredi valent, congesserunt Gibalinus *de clausura reg. disq. 1. c. 2. §. 5.* Hæphtenus *in disq. monast.*

h *Dormitorio.*) Dormitorium communis locus est, ubi monachi, seu canonici quiescunt, extra quem olim nemini licebat dormire absque justa causa. Synodus Aquisgran. *can.* 134. nov. 4. & 133. Justin. Conc. Cabil. 2. *can.* 59. Mogunt. sub Rabano *can.* 16. D. Isidorus *c. 13. suæ regulæ*, ibi: " Omnes divisis lectulis in una maneant cellula, singuli vero in singulis quiescant. „ Synodus Aquisgran. *can.* 136. unde Synodus Turonensis 2. *can.* 14. sic statuit: " Nullus sacerdotum, aut monachorum colligere alium in lectulo suo præsumat, nec liceat monachis cellulas habere communes, ubi aut binimaneant, aut peculiares, ubi singulares reponi possint. „ Prosequuntur alia de his lectulis, & dormitorio Hæphtenus *l. 12. disq. monast. 1. tract. 1. disq. 1. cum seq.* Gibalin. *de clausura disq. 1. c. 2.*

i *Silentium.*) Non semper, nec ubique esse loquendum omnibus, etiam docuit D. Ambrosius *l. 1. de officiis, c. 10.* his verbis: " Sapiens ut loquatur multa prius considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore. „ Monachis autem silentium semper commendatur, præcipue in locis ab Innocentio in præsenti expressis, videlicet contiguum in oratorio, refectorio, & dormitorio; certis vero horis in claustro, quia juxta antiquam monachorum consuetudinem, cum studium, & lectio non in cellis, sed in claustro fierent, ibidem quoque certis horis loquutio indulgebatur. Joannes Mocius *in vita S. Odonis, l. 1.* ubi de Cluniacensibus agens, ait: " Est & alius inter eos taciturnitatis modus, in incompetentibus namque horis nemo intra claustra ejusdem monasterii audeat loqui, nec secum alio fratre jungere, quando vero duodecim celebrantur lectiones, nullus intra prædicta claustra præter ad capitulum sequenti die audet loqui. „ Imo & has locutiones tempore Quadragesimæ prohibuit P. Venerabilis *n. 1.* his verbis: " Ut quadragesimali tempore additis ad silentium tribus diebus, hoc est 3. feria, & 5. & Sabbato, quibus in claustris juxta morem pristinum locutio esse solebat, continuum per totam Quadragesimam silentium teneatur. „ Ad quam consuetudinem respiciens Innoc. *in præsenti statuit, silentium certis horis* in claustris servari. Plura de silentio, præcipue post completorium a monachis servando, congesserunt Hæphtenus *l. 6. disq. monast. tr. 3. disq. 7. usque ad* 14. Gazeus *in notis ad Cassianum l. 4. instit. c. 17.*

j *Claustro.*) Claustrum est præcipua pars monasterii, a reliqua habitatione distinctum; unde in Conc. Turon. 3. *can.* 24. statuitur, " Ut Abbates solicite provideant canonicis, ut habeant claustra & dormitorium. „ Idem cavetur in Concilio Troslejan. *can.* 3. & in eo olim monachi conveniebant ad lectionem, cui omnes adesse tenebantur. Conc. Meld. *can.* 53. " Tam sani, quam infirmi canonici vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, & sub custodia canonica lectionibus, & certis divinæ institutionis insistant officiis. „ Et in Conc. Mogunt. sub Carolo, *can.* 9. jubetur ut canonici clerici simul manducent, & simul dormiant, & in suo claustro maneant, per singulos dies primo mane ad lectionem veniant, & omnes simul audiant. Alia prosequitur Gibal. *d. disq. 1. c. 2. §. 3.*

k *Carne vescatur.*) Consonant caput *monachi, de consecr. dist. 5.* Clem. 1. *h. t.* D. Hieron. *ep. 22. Vivitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur.* S. Ephrem *Prov. c. 19. Insolentia, & immodestia est monacho vesci velle animalibus.* Ab omni enim ævo qui pietatem colebant, a carnibus sibi temperarunt. S. Chrysostomus, Theodoretus, Pererius, & alii censent, ante diluvium non interdictum, sed licitum fuisse esum carnium; ab eo tamen abstinuisse viros religiosiores, puta posteros Seth, eo quod Deus assignans homini cibum, expresse tantum assignavit olera, non autem carnem, dicens: " Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam. „ Genesis *c. 21.* Laudat hanc abstinentiam Pythagoras apud Ovidium *l. 15. Metamorph.*

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc & aves tutæ movere per aera pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in arvis.

Facit Boetius *l. 2. de consol. metro 5.*

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Jejunia solvere glande.

Religionis titulo id factum Plato asserit *l. 6. de legibus*, ibi: *A carnibus majores nostri abstinuerunt, tanquam pium non esset illas edere.* Sed quia regula D. Benedicti ita cavebatur: *Carnium vero quadrupedum omnino abstineatur comestio*; nonnulli crediderunt bipedum esum monachis non prohiberi, ut tradit Theodemarus Abbas Cassianensis in hæc verba: " Sed de esu volatilium tam caute Pater noster prudentissimus in sua regula posuit, ut si vellent comedere monachi, cum opportunum est, non subjaceant culpæ. Si autem eis a suo tale edulium non præbetur Abbate, ut quasi ex debito, non possunt requirere; multi tamen fratrum nostrorum nec volatilia comedunt. „ Rabanus Maurus *l. 2. inst. cler. c. 27.* ibi: " Avium esum credo inde a Patribus permissum esse, eo quod ex eodem alimento, de quo, & pisces, creatæ sunt; nam in regula monachorum non invenimus aliarum carnium esum eis contradictum, nisi quadrupedum. „ Sed verius est a D. Benedicto tam quadrupedum, quam bipedum esum esse prohibitum, ut cavetur in Synodo Aquisgr. *can.* 8. ibi: " Ut volatilia intus, forisve, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant, nec Episcopi ut edant, præcipiant. „ Lantdmeter. *de vetori cler. l. 2. p. 2. c. 7.* late probant, & defendunt Hæphtenus *l. 10. disquisit. monast. tract. 3. disq. 1. cum seq.* Yepes *t. 3. chron. D. Benedicti, anno 777.* Bravo *ad regulam ipsius sancti, c. 36.* & nos dicemus *in c. 1. de clerico venatore.*

l *Solemnitatibus.*) Natali videlicet Domini, & Pascha. Synodus Aquisgr. *can.* 78. " Volatilia in Natali Domini, & in Pascha tantum quatuor diebus, si est unde comedant, habeant. Si vero non fuerit, inde non requiratur per debitum; si autem Abbas, aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit arbitrio. „

m *Obedientia.*) Seu Prioratus, juxta tradita *in c. 2. h. t.*

n *Prior autem.*) Debet enim eligi unus eandem Religionem expresse professus, qui præsit cæteris, de quo, & ejus officio egi supra *in c. 2.*

o *Reddere rationem.*) Consonat D. Benedictus *capit. 2. suæ regulæ*, ibi: " Sciatque, quia qui suscepit animas regendas, præparet se ad rationem reddendam. *Et c. 63.* Cogitet semper, quia de omnibus judiciis, & operibus suis redditurus est Deo rationem. „ Cujus oneris gravitatem exponit Hæphtenus *l. 3. disq. monast. tract. 5. disq. 4. ad finem.*

p *Pontifex valet.*) His verbis mori quamplares docti viri existimarunt, Pontificem non posse dispensare in voto solemni castitatis, ita ut monachus, vel Subdiaconus possint rite, & valide matrimonium contrahere. Ita docuerunt Sotus *l. 7. de justitia, q. 4. art. 2. & in 4. dist. 38. q. 2. art. 2. concl. 2.* Sylvester *verbo votum 4. q. 5.* Mandosius *de segnatura gratiæ, verbo Commutatio, cel. pen.* alii congesti a Thoma Sanchez *l. 8. de matrimon. disp. 8. n. 6.* Alii tamen, licet in voto solemni castitatis dispensare non posse doceant, tamen in voto paupertatis dispensare valere tenuerunt. Ita Lessius *l. 2. de justitia, c. 40. dub. 14. n. 112.* Azor *t. 1. instit. l. 12. c. 7. q. 2.* Sed contrarium, imo tam in voto paupertatis, quam castitatis posse Pontificem dispensare; docuerunt Menochius *lo. 2. de arbitr. casu 421.* Chopinus *de sacra pol. l. 2. tit. 3. n. 22.* Albertinus *de agnosc. q. 23.* qui refert Alexand. VI. dispensasse cum Cæsare Diacono Cardinali, ut in uxorem duceret filiam Ducis Valentiniani. Acunna *in c. de illis 4. 32. dist. num. 5.* Diana *p. 8. tract. 3. resol. 100.* Stephanus Durantius *qq. jur. q. 7.* Aravio *tract. 1. qq. mor. quæst. 19. per tot.* Thomas Delbene *part. 2. de offic. Inquisit. dubit. 236. fol. 66.* Rousselius *lib. 1. hist. Pontif. jurisd. capit. 5.* Martinez a Prado *tom. 2. Theolog. moral. capite 31. quæst. 14. §. 3.* & alii plures, quos congessi *in canon. 15. Concil. Illiberit.* ubi præsentem textum exposui.

CAPUT VII.

Idem *in Concilio* a *Generali.*

IN singulis Regnis, sive Provinciis, fiat de triennio in *b* triennium, salvo jure dicec. Pontif. commune *c* Capitulum Abbatum, atque *d* Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueverint tale Capitulum celebrare, ad quod universi conveniant præpeditionem canonicam non habentes, apud unum de monasteriis ad hoc aptum, hoc adhibito moderamine, ut nullus eorum plusquam sex *e* evectiones, & octo personas adducat. Advocent in hujus charitatis, vel novitatis primordiis duos *f* Cistercien. Ordinis vicinos Abbates, ad præstandum sibi consilium, & auxilium opportunum, cum sint in hujusmodi Capitulis celebrandis ex longa consuetudine plenius informati, qui absque contradictione duos sibi de ipsis associent, quos viderint expedire; ac ipsi IV. præsint Capitulo universo; ita quod ex hoc nullus eorum sibi auctoritatem prælationis assumat; unde, cum expedierit, provida possint deli-

deliberatione mutari. Hujusmodi vero Capitulum aliquot certis diebus continuis juxta morem Cisterc. celebretur, in quo diligens habeatur tractatus de reformatione Ordinis, & observantia regulari: & quod statutum fuerit illis quatuor approbantibus, inviolabiliter observetur, omni excusatione, & contradictione, ac appellatione remotis: proviso nihilominus, ubi sequenti termino debeat Capitulum celebrari. Et qui convenerint, vitam ducant communem, & faciant proportionaliter simul omnes communes expensas: ita quod si non omnes poterunt in eisdem, saltem plures simul in diversis domibus commorentur. Ordinentur etiam in eodem Capitulo religiosæ ac circumspectæ personæ, quæ singulas Abbatias ejusdem Regni, sive Provinciæ, non solum monachorum, sed etiam monialium, secundum formam sibi præfixam vice nostra studeant visitare, corrigentes, & reformantes quæ correctionis officio viderint, & reformationis indigere: ita quod si Rectorem loci cognoverint ab administratione penitus amovendum, denuncient Episcopo proprio, ut illum amovere procuret. Quod si non fecerit, ipsi visitatores hoc referant ad Ap. Sed. examen. Hoc ipsum regulares canonicos secundum Ordinem suum volumus, præcipimusque observare. Si vero in hac novitate quicquam difficultatis emerserit, quod per prædictas personas nequeat expediri, ab Ap. Sed. judicium absque scandalo, referatur ceteris irrefragabiliter observatis quæ concordi fuerint deliberatione provisa. Porro *g* diœcesani Episcopi monasteria sibi subjecta ita audeant reformare, ut cum ad ea prædicti Visitatores accesserint, plus in illis inveniant, quod commendatione, quam quod correctione sit dignum, attentissime præcaventes, ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggraventur, quia sic volumus superiorum jura servari, ut inferiores nolimus injurias sustinere. Ad hæc districte præcipimus, tam diœcesanis Episcopis, quam personis, quæ præerunt Capitulis celebrandis, ut per cens. eccl. appellatione remota compescant advocatos, patronos, Vicedominos, Rectores, & *h* Consules, Magnates, & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria præsumant offendere in personis, aut rebus: & si forsan offenderint, eos ad satisfaciendum compellere non omittant, ut liberius, & quietius omnipotenti Domino valeant famulari.

NOTÆ

a *Generali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *c. 11.* reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub tit. de statu relig. cap. 2.* De hoc Concilio nonnulla adduxi *in c. 1. de summa Trinit.*

b *Triennio in triennium.*) Consonat Conc. Trid. *sess. 15. de reg. c. 20.* in illis verbis: *Regularium vero Capitula Provincialia, & Generalia, &c.* Probant utilitatem hujusmodi comitiorum Tamburin. *t. 3. de jure Abbat. disput. 1.* Hieron. Garcia *pol. regul. tract. 6. difficult. 1.* & nos aliqua dabimus dum de Conc. Provinciali celebrando agemus *in c. cum olim, de accus.*

c *Capitulum.*) Capitulum in materia monastica, seu regulari accipitur pro illo loco, ubi monachi, vel religiosi simul conveniunt; quo modo sumitur in Conc. Aquisgr. *can. 69.* Ut ad capitulum prius Martyrologium legatur. Et *can. 70.* ut ad Capitulum lectio tradatur: dictumque ita fuit juxta veriorem etymologiam, quia in ea exedra, seu monasterii parte capitulum aliquod regulæ legeretur. Notissimum enim est, mane antequam monachi exirent ad laborem, olim aliquod regulæ capitulum illis fuisse perlectum, cujus moris meminit Smaragdus *in præfat. ad Diodorum Monachum*, his verbis: " Et quia mos est monachorum, ut regulam B. Benedicti ad capitulum legant quotidie matutinum, volumus ut iste libellus in eorum capitulo legatur vespertino. „ Etiam expresse mentio fit in antiquit. Fulden. *l. 3. c. 12.* ibi: " Quam mane, & in unum convenimus, & capitulum de regula cum fratribus legebatur. „ Et quia in eodem loco ea, quæ ad cœnobiticum spectant regimen, solent tractari, hinc ipsa monachorum comitia, conventus, seu synodi, vocari cœperunt Capitula generalia, seu provincialia, ut probat Hæphtenus *l. 8. disquisit. tract. 1. disq. 1.* Capitulum ita acceptum definit Joannes Andreas *in c. capitulum, de reser.* his verbis: Capitulum dicitur illa multorum religiosorum congregatio, qui certo aliquo, & determinato tempore ad aliquod peragendum conveniunt in uno. In aliquibus religionibus dicitur congregatio, in aliis, præcipue Germaniæ, dieta, ut probat Lezana *t. 7. c. 12. n. 1.* Garcia *d. tract. 6. dub. 1. difficult. 1.*

d *Priorum.*) Consonat textus *in c. 2. h. t. in 5. compil.* ubi ita reseribit Honorius III. " Sane nostris est auribus intimatum, quod cum ante generale Concilium apud monasterium vestrum, filii Abbas, & Prior sancti Victoris, Abbatum, & priorum Abbates proprios non habentium, vestro monasterio subjectorum, Ordinis vestri commune consueverit Capitulum celebrari, & per illud de suis claustris extirpari spinas, & tribulos vitiorum, & plantari virtutum genimina in eisdem, constitutione in eodem Concilio edita pro reformandis monasteriis monachorum, ut in singulis Regnis, sive Provinciis fieret de triennio in triennium, salvo jure diœcesanorum Pontificum, commune Capitulum Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueverunt tale Concilium celebrare: & extensa constitutione hujusmodi ad canonicos regulares, juxta sui Ordinis instituta servanda, quidam Abbates, & Priores monasteriorum, qui vestro monasterio sunt subjecti, Ordinis vestri, contempserunt ad hujusmodi Capitulum convenire, qui ex hoc non immerito præsumuntur habere opera tenebrarum, ac sic ritus celebrandi commune capitulum, qui ex constitutione prædicta debuit fortius observari, in desuetudinem abiit, & in enervationem observantiæ regularis. Cum igitur hujusmodi Capituli celebratio sit canonicæ institutionis custodia, eo quod in ipso prava in rectitudinem, & aspera in vias planas, evellendo nociva, & plantando salubria, dirigantur: disc. v. mandamus, quatenus convocatis Abbatibus, & Prioribus Abbates proprios non habentibus Ordinis vestri, monasterio vestro subjectis, & eos qui venire contempserint, ad id, dummodo non sint impedimento canonico præpediti, monitione præmissa per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compellentes, celebretis apud S. Victorem commune Capitulum more solito, & procedatis in eo Deum habentes præ oculis, juxta constitutionem Concilii memorati, eadem censura facturi quæ in eo deliberatione provida fuerint ordinata, firmiter observari; ut autem quæ statuta fuerint magis teneantur memoriter, & ferventur, volumus, & mandamus hujusmodi Capitulum annis singulis celebrari.

e *Evictiones.*) De his evictionibus agemus *in c. cum Apostolus, de censibus.*

f *Cisterc. Ordinis.*) Adeo enim pie, religiose, & docte Capitula Cisterc. celebrabantur, ut Episcopi, Principes & alii Prælati ibi convenirent tempore Capituli, non solum ut loca sacra visitarent, verum ut sessiones, virosque admodum modestos venerarentur. Unde juxta ejus Ordinis normam cunctis Religionibus Capitulum celebrandum injungitur in præsenti Concilio; quod non solum cetera Religiones observarunt, verum & inter patrias leges transcripserunt, ut refert Manrique *t. 1. annal. Cisterc. anno 1119. c. 6. n. 6.*

g *Diœcesani Episcopi.*) Temporibus enim Innocentii III. adhuc plura monasteria non erant exempta a jurisdictione Episcopi, & lege diœcesana, ut probavi *in cap. licet, de offic. Ordin.* Unde Episcopi ea visitabant, Conc. Mogunt. *c. 20.* quod refertur *l. 5. Capitul. Caroli, c. 78.* ibi: " Missi per quæque loca directi simul cum Episcopis uniuscujusque diœcesis perspiciant loca monasteriorum canonicorum, & monachorum, & puellarum, si in apto, & congruo loco sint posita, ubi commodum necessarium possit acquiri, quod ad utilitatem pertinet monasterii, sicut in sancta regula dicitur. *Tull. p. ult. c. 9. ibi:* Congregationes canonicorum secundum canonicam institutionem a propriis Episcopis strenue visitentur, & eorum religio, & habitus exquiratur, si vita & moribus siat probi, ac officio, & unanimitatis studio soliciti; a levissimis quoque, & pernicioſissimis actibus cauti. Subsidia illorum pia Dominorum providentia exquirantur, & dispensentur. „ Exemplum Episcopi vastissimam etiam diœcesim visitantis habemus in B. Athanasio; eum enim adisse non tantum Ecclesias, quæ in civitatibus erant, sed etiam monasteria in solitudinibus, constat ex actis S. Pacomii, ubi ritus, & honores, quibus recipiebatur, referuntur his verbis: " Cum solemniter Athanasius superioris Thebaidæ circuiret Ecclesias, accidit ut ad loca Tabennensium navigio perveniret; quod ubi Pacomius agnovit, statim cum universis monachis in ejus properavit occursum, omnesque gaudentes, & exultantes cum psalmis, & hymnis summum Christi suscepere Sacerdotem. „ Expressius idem mos refertur in actis S. Eugeniæ, *l. 1. vit. PP.* ibi: " Quia mos est apud Ægyptum, quando circumeunt monasteria Episcopi, ut psallentium eos sequatur exercitus, supervenit Helenus Heliopolis Episcopus, & cum eo amplius quam decem millia virorum psallentium, ac dicentium: Via justorum recta facta est, & iter sanctorum præparatum. „ Probant Acunna *in c. nostratum, 85. dist.* Germonius *l. 3. de sacr. immun. c. 9.* Chopinus *l. 1. monast. tit. 2. n. 12.* Lantdmet. *l. 2. de veteri mon. p. 2. c. fin.*

h *Consules, & Magnates.*) Consonant caput *luminoso, c. Abbatem, c. quamsit, 18. q. 2.* Conc. Hispal. 2. *can. 10.* ibi: " Si quis sacerdotum quodlibet monasterium aut vi cupiditatis spoliandum, aut simulatione aliqua fraudis convellendum aut dissolvendum tentaverit, anathema effectus maneat, & a regno Dei extraneus, ne proficiat illi bonum fidei, vel operis ad salutem, qui tantæ, & tam salutaris vitæ destruxerit tramitem. *Tolet. 4. can. 50. Cabil. c. 11.* " Pervenit ad S. Synodum, quod judices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quas mos est Episcopos circumire, ipsi illicita præsumptione videantur discurrere, & clericos, vel Abbates, ut coram eis compareant, invitos, atque districtos ante se faciant exhiberi, &c. Si præsumptione, vel potestate qua pollent, excepta invitatione Abbatis, aut Archipresbyteri, in ipsa monasteria, vel parochias aliquid fortasse præsumpserint, a communione sacerdotum eos convenit sequestrari. *Meld. can. 41.* Providendum est Regiæ Majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causa defensionis, & mundeburdi susceperunt, ut libera libertate remota spe hæreditaria de illorum propinquitate, ibidem religio observaretur, & nunc in allodium sunt data, quapropter omnis exinde religio funditus est eversa, qualiter vota fidelium inconvulsa permaneant, ne voces eorum contra se ante Deum clamantes, adjuncto periculo de eorum perditione, qui in iisdem locis necessitate naufragantur, condemnabiles sentiat. „

CAPUT VIII.

Honor. III. *Abbati, & monachis in* a *Lombardia, & Marchia* b *Tarvisina constitutis;*

EA quæ pro religionis honestate, ac religiosorum salute provide ordinantur, Apostolico sunt munimine roboranda, ut suscipiantur devotius, & diligentius observentur. Cum ergo per dil. f. Abbatem *c* Montisbelli quædam capitula nobis fuerint præsentata, quæ ad castigandum transgressiones multiplices, & excessus quos in quibusdam cœnobiis invenerat, videbantur pro salute & honestate vestra laudabiliter statuenda, nos ea examinari, & corrigi fecimus, & præcepimus ut inviolabiliter observetis, quæ sigillis ven. f. n. H. Ostiensis, & N. Tusculanensis Episcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hæc volumus, & præsentium auctoritate præcipimus, ut Visitatores ad generale Capitulum convocent Abbates, & Priores non habentes Abbates proprios, tam exemptos, quam non exemptos Lombardiæ & Marchiæ, qui non consueverunt hujusmodi Capitulum celebrare: providentes ut in ipso Capitulo generali, canonico impedimento sublato, eos qui contempserit, vel neglexerint convenire, sublato cujuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, ecclesiastica censura compellant, & usque ad satisfactionem condignam sententiam, quam in eos rite tulerint non relaxent; eadem censura facturi, quæ in eodem Capitulo deliberatione provida fuerint ordinata, firmiter observari; redditurі tam ipsi, quam Visitatores, & alii, juxta cujuslibet ministerium, Domino, in cujus conspectu nuda sunt omnia, & aperta, in extremo examine rationem, si omnem solicitudinem, & diligentiam, quæ circa correctionem, & reformationem Ordinis, ac visitationem cœnobiorum impendendæ fuerint, neglexerint adhibere. Porro cum Visitatores secundum statutum generalis *d* Concilii ordinati a generali Abbatum Capitulo processerint ad visitationis officium exequendum, de statu monasteriorum, & observantiis regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualibus, quam in temporalibus corrigant, & reforment quæ viderint corrigenda; ita tamen, quod monachos delinquentes per *e* Abbatem loci corrigi faciant, eisque injungi pœnitentiam salutarem, juxta B. Benedicti regulam, & Apostolica instituta, non secundum normam pravæ consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam Ecclesiis inolevit. Ipsi etiam Visitatores monachos, quos contumaces invenerint, & rebelles, juxta modum culpæ vice nostra regulari censura percellant, absque personarum delectu, non parcendo rebellibus ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum: quin ovem morbidam ejiciant ab ovili, ne inficiat sanas oves. Si vero Abbates in corrigendis juxta Visitatorum mandatum, & regularia instituta seipsis, suisve monachis inventi fuerint negligentes, proclamentur, corripiantur, & ita puniantur publice in Capitulo generali, quod pœna ipsorum sit aliis in exemplum. Porro si Abbas aliquis non exemptus fuerit a Visitatoribus nimis negligens inventus, & remissus, id loci Diœcesano denuncient sine mora, & per illum detur ei fidelis & providus coadjutor usque ad Capitulum generale. Quod si dilapidator inventus fuerit, vel alias merito amovendus, per Diœcesanum, postquam hoc sibi a Visitatoribus denunciatum fuerit, amoveatur absque Judiciorum strepitu a regimine Abbatiæ, ac monasterio provideatur interim administrator idonus, qui temporalium curam gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate provisum. Quod si forsan Episcopus hæc adimplere noluerit, vel neglexerit, Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali defectum Episcopi Apostolicæ Sedi non differant intimare. Hæc eadem circa exemptos Abbates fieri præcipimus per Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali, depositione tantum ipsorum Sedi Apost. reservata; ita tamen, ut Abbate, qui amovendus vibebitur, interim per Visitatores, vel in Capitulo præsidentes ab administratione suspenso, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus & alia, quæ visa fuerint intimanda Capitulo, præsidentes nobis denunties per fideles nuntios & prudentes, quibus de communi contributione Abbatum, juxta cujuslibet facultatem sufficienter ministrentur expensa. Sequentes autem Visitatores perquirant priorum Visitatorum vestigia diligenter, & eorum negligentias, & excessus referant sequenti Capitulo generali, & juxta culpam publice debitam pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus præsidentibus generali Capitulo præcipimus observari. Præcipimus etiam, ut in nullo monasterio ad præbendas de cetero recipiant Abbates, & monachos, & clericos *f* sæculares, nec hi qui jam recepti sunt, locum vel vocem in capitulo, dormitorio, vel refectorio, seu claustro sibi vindicare contendant, seu monachorum cœtibus importune se immiscere præsumant; sed beneficiis sibi concessis contenti, conversentur honeste, opportuna obsequia in monasteriis fideliter impendentes, nihilque ultra in spiritualibus, aut temporalibus exigant in ipsis monasteriis, vel usurpent. Si qui vero talium a Visitatoribus inventi fuerint criminosi, per Diœcesanum in non exemptis, & per Visitatores, vel Præsidentes in generali Capitulo in exemptis monasteriis beneficiis priventur eisdem. Hæc autem omnia in monasteriis, quæ non habent Abbates proprios, sed Priores, necnon in monasteriis monialium quoad articulos Abbatissis & monialibus congruentes, præcipimus observari.

N O T Æ.

1 a *Lombardia.*) Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hor tit. c.* 4. Lombardia duplex est una cis flumen Padum, alia trans Padum, quæ hodie proprie Lombardia vocatur a Longobardis, qui ibi sceptrum tenuerunt, ut notavit Cironius *ad hunc textum*.

b *Tarvisina.*) Tarvisium Italiæ urbs nobilis, & perantiqua est, de qua nonnulla adduxi *in c.* 7. *de constit.*

c *Montisbelli.*) Monasterium hoc ordinis D. Benedicti est in celebri Castro Marchiæ Tarvisinæ, ut refert Cironius *hic.*

d *Concilii.*) Relati in superiori textu.

e *Per Abbatem loci.*) Quando enim contra regulam peccatur, correctio præcipue debet fieri per Abbatem, etiam visitante Episcopo, *c.* 9. *c. retrehensibilis, 26. de appell.* in aliis vero sceleribus correctio spectabat ad Episcopum ante exemptionem monachorum, *c. monasteria, 16. q.* 2. docent Germonius *lib.* 3. *de sacr. immunit. c.* 2. *n.* 70. Britto *de locato, 2. p. c.* 1. *n.* 17. & supra notavi *in c. fin. de regul.* De hac correctione Episcopis competente plura adduxi *in cap. grave, c. licet, de offic. ordin.*

f *Clericos sæculares.*) Juxta adducta *in c. cum Magistrum, de elect.*

TITULUS XXXVI.

De religiosis domibus, ut Episcopi sint subjectæ.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius *Victori* a *Neapolis Episcopo.*

NUnc ad hanc basilicam, quæ dedicanda est, illud debet disquiri, quis, ideſt cujus civitatis, antequam basilica, quæ nuper fabricata est, fundaretur, *b* baptizaverit incolas, ad cujus *c* cognationem sub annua devotione concurrunt. Non enim terminis, aut locis convenit diffiniri, sed illius facere diœcesim, qui superius continetur, ut constet commanentes a quo fuerint lavacri regeneratione purgati. Et ideo, fratres charissimi, amoris ambagibus, & omni circuitione semota, hæc vos modis omnibus convenit investigare, ut ille maxime ad consecrationem vocetur, cui per hunc modum quem scripsimus, constat debere permitti.

N O T Æ.

1 a *Neapolis.*) Ita etiam legitur in prima collectione *sub h. t. c.* 1. Sed cum inter epistolas S. Gregorii non reperiatur hæc Decretalis, nec ejus ævo Archiepiscopus ullus Neapolitanus hujus nominis Victoris floruisset, satis constat, mendosam esse hanc inscriptionem. Antonius Goncius Evangelia promisit indicanti locum, seu epistolam Pontificiam, ex qua transcriptus fuit textus hic. Antonius Augustinus in notis ad hunc textum fatetur, se hæc verba tantum legisse in hac, & in prima collectione.

b *Baptizaverit.*) Ad Episcopum enim ut ministrum ordinarium solemnitatis spectat baptismum propriis subditis temporibus debitis solemniter conferre, ut dicemus *in cap. unic. de cler. non ordin. ministr.*

c *Cognationem sub annua.*) Licet primis Ecclesiæ temporibus Confirmationis sacramentum statim post Baptismum administraretur, ut constat ex Theodoreto ad illa verba 1. Canticor. *Unguentum effusum nomen tuum*, ibi: " Si mystice magis vis intelligere, sancti baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiantur, spirituali chrismate inuncti, sub ea visibili specie invisibilem Spiritus sancti gratiam suscipiant. " Ex Isidoro Hispalensi *l.* 2. *de Eccles. offic. c.* 26. ibi: *Quoniam post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione.* Expressius ex Amalario qui de hoc more *lib.* 4. *de eccles. offic. c.* 29. ita loquitur: " Nos vero præsente Episcopo simul baptizamur, & per impositionem manus Episcopi Spiritum sanctum accipimus " Idem refert Rabanus Maurus *l.* 1. *de inst. cler. c.* 30. his verbis: " Novissime autem a summo sacerdote per impositionem manus Paracleytus traditur illi Spiritus sanctus, ut roboretur in Spiritum sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est. " Sed postmodum sive parentum incuria, sive multiplici curarum onere, quo Episcopi in dies premebantur, mos invaluit, ut parochi baptismum ministrarent, & Episcopi certis per annum diebus suam diœcesim lustrarent, & a presbyteris baptizatos oleo confirmarent; quod usitatum fuisse septimo sæculo Ecclesiæ, constat ex Beda, qui per ea tempora floruit, & in vita S. Cuthberti Episcopi *c.* 29. ita scribit: "Quodam autem die, dum parochiam suam circumiens monita salutis omnibus ruri, in casis, & viculis largiretur, necnon etiam nuper baptizatis ad accipiendam Spiritus sancti gratiam manum imponeret, devenit ad villulam cujusdam Comitis. " Sequentibus sæculis crebrior ejusdem moris mentio reperitur; nam in Synodo Francica, quam refert Vicecomes *l.* 1. *de ritibus Confirm. c.* 5. ita statuitur: " Decrevimus quoque juxta sanctorum canones, ut unusquisque presbyter in parochia habitans Episcopo illi subjectus sit, in cujus parochia habitat, ut semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerii sui, sive de baptismo, seu de fide Catholica, sicut de precibus, & ordine Missarum Episcopo reddat, & ostendat: & quandocumque jure canonico circumit parochiam ad populos confirmandos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum collatione, & adjutorio populi, qui ibi confirmari debet. " In Synodo Cabil. sub Carolo Magno, *can.* 14. ita legitur: " Cavendum sane est, ne cum Episcopi parochias suas peragrant, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exerceant. Observandum etiam modis omnibus, ut si quando eis peragendæ parochiæ necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei operam dent. " In Synodo etiam Suessionensi ita cavetur: *Quando jure Canonico Episcopus circumit parochiam, ad confirmandum populum, Abbates, vel Presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adjutorium necessitatis,* Et Synod. Ticinensis *can.* 15. præcipit Episcopis, ut quando confirmationis administrandæ causa diœcesim obeunt, caveant diligenter, ne presbyteris magni, & profusi sumptus occasionem præbeant, his verbis: *Statuimus etiam, ne Episcopi, quando pro confirmando populo parochias circumeunt, Archipresbyteros suos gravent.* Juxta quem antiquum morem intelligenda sunt verba hujus textus supra relata.

COMMENTARIUM.

CUm Ecclesiæ, & omnes basilicæ debeant dedicari, consecrarique per Episcopum proprium, in cujus constituuntur diœcesi, D. Clemens *ep.* 3. ibi: " In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non liceat, nisi in his, in quibus Episcopus proprius jusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem consecratus fuerit. Et *c. nemo, de consecr. dist.* 1. *Conc. Vvormat. canon.* 7. *ibi*: Quicumque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia fuerit, licitum sit. " Probat Vicecomes *t.* 3. *de ritibus Missæ lib.* 2. *c.* 23. Barbosa *de pot. Episc. allegat.* 27. late dicemus *in c.* 1. *de consecr. Eccles.* & dubitaretur in præsenti casu, quis diceretur proprius Episcopus ad basilicam consecrandam, Gregorius respondit illum Episcopum debere Ecclesiam dedicare, qui antea incolas illius loci baptizaverat, & sacro chrismate confirmaverat; quia ille creditur proprius Episcopus loci, cum sacramenta ipsa non nisi a proprio Episcopo administrentur, ut probavi *in c. quanto, de consuet.* Et sic, qui ratione possessionis, seu præscriptionis actus illos Ordinis ibi exercebat, etiam dedicationem Ecclesiæ facere valet; quia dedicatio ipsa etiam ad potestatem Ordinis spectat.

CAPUT II.

Gregorius *Agapito* a *Abbati.*

NE rebus venerabilibus, vel cuilibet cultui desit obsequium, nostra debet solicite cura prospicere. Quia igitur monasterium, quod in fundo Marciano provinciæ Campaniæ situm est, ita *b* hostilitate faciente, a congregatione funditus dicitur desolatum, ut ne unus exinde monachus, qui aliquam illic solicitudinem, vel curam debeat adhibere, remanserit: tuo illud monasterio cum omnibus rebus suis, vel quæ ei competunt actionibus, utile prospeximus uniendum, ut res ejus tenendi, vel a detinentibus vendicandi libera tibi sit, & sine aliqua dubietate licentia. In quod etiam studii tui sit monachos deputare, qui illic tempore, quo intervallum de hoste fuerit, & opus Dei celebrare, & decenter debeant servire. Nec aliqua illud præsumas excusatione negligere quod ideo curæ tuæ, ut solicitudinem illic debeas adhibere, committitur. Ipsum autem monasterium sic tuæ nos ordinationi commisisse cognoscas, ut tamen jurisdictionem illic non Episcopus *c* Surrentinus, in cujus civitate monasterium tuum est; sed *d* Nucerinus, cujus est diœcesis, habeat. Nam sic hujus loci ordinationem disponimus, ut tamen jura sua singulis Episcopis inviolata servemus.

N O T Æ.

1 a *Gapito.*) Ita etiam legitur in prima collectione *sub. h. t. c.* 3. & in ipsis epistolis D. Greg. *l.* 9. *ep.* 67. ex quo regestro litteram hujus textus restituo; nullibi tamen exprimitur, cujus monasterii esset Abbas, de quo in præsenti, sed tantum ejus monasterium fuisse in diœcesi Surrentina, ubi cum tria hujus Ordinis D. Benedicti sint monasteria, videlicet S. Renati de Surrento, S. Petri ad Crapulam, Archangeli de Publigiano, non liquet cui ex eis monasteriis unitum fuisset monasterium, de quo in præsenti.

b *Hostilitate.*) Longobardorum videlicet, qui his temporibus totam fere Italiam devastaverant.

c *Surrentinus.*) De diœcesi Surrentina nonnulla notavi *in c.* . . .

d *Nucerinus.*) Nuceria etiam civitas Umbriæ est in Italia, prope fluvium Teniam, de qua, & ejus Præsulibus plura tradit Ughel. *t.* 1. *Italia sacra, fol.* 1115. & nos nonnulla adduximus *in c. fin. de renunc.*

COMMENTARIUM.

CErtum est, summum Ecclesiæ Præsulem posse unire Ecclesiam unius diœcesis Ecclesiæ, seu monasterio alterius Episcopatus, & per hanc unionem omnia jura competentia Priori Ecclesiæ transire in monasterium, cui unita est: quia accessorium naturam sequitur sui principalis, *c. recolentes, de statu mon.* docent Gonzalez *in reg.* 8. *Cancel.* Moneta *de commut. c.* 12. *q.* 1. tamen jurisdictio illius Ecclesiæ unitæ remanet penes proprium Episcopum, ut ita sua jura singulis inviolata serventur; quare in præsenti Gregorius docuit per unionem a se factam non violari jura prioris Episcopi.

CAPUT III.

Ex Decretis a *Eugenii Papæ.*

DE Xenodochiis, & aliis similibus locis, ut per solicitudinem Episcoporum, in quorum diœcesi existunt, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur.

N O T Æ.

1 a *Eugenii.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. t. c.* 2. in cujus notis Ant. Aug. asserit, se tantum in his duabus collectionibus verba hæc legisse. Sed vere auctor hujus textus est Eugenius II. qui Synodum Romæ celebravit anno 826. in qua adfuerunt Episcopi 63. pro reformatione, & instauratione disciplinæ ecclesiasticæ, cujus canones referunt Baronius *anno* 826. *n.* 7. & *in can.* 24. *sub tit. de Xenodochiis*, & aliis similibus locis ita legitur: " Per solicitudinem Episcoporum, quorum diœceseos existunt xenodochia, procotrophia, nosocomia, orphanotrophia, eremocomia, & monasteria, tam monachorum, quam sanctimonialium, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur, &c. qualiter Deo vacantes, inopia, vel necessitatibus nullatenus occupentur, sed omni expulsa cura, puris in Dei servitio valeant mentibus permanere. " Eundem can. postea innovavit Leo IV. in Synodo Rom. *can.* 23. unde constat compilatores hujus textus summarium illud canonis de Xenodochiis, & aliis similibus locis, pro canone compilasse, & statim appositisse priora verba ipsius canonis, satis immutata, ut brevitati consulerent.

CAPUT IV.

Urbanus III. a *Ariminenſi Epiſcopo.*

LIcet ad ea, *Et infra*: Ad hæc ſuper eo, quod quæſitum eſt, utrum hoſpitalis domus poſſit in ſæculare habitaculum commutari, duximus reſpondendum, quod ſi locus ille ad hoſpitalitaris uſum, & pauperum proviſionem fuerit, ſicut moris eſt, auctoritate Pontificis deſtinatus, cum ſit religioſus, non debet mundanis uſibus deputari: ſicut de veſtibus, & ligneis vaſis, & aliis utenſilibus ad cultum religionis per Pontificem deputatis, antiqua conſuetudo indubitanter obſervat, & venerabilium Patrum edocent *h* ſanctiones.

NOTÆ.

1 a *Arimin.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub h. rit. c.* 4. ubi additur, *pars capitis Licet*, ut cognoſcamus, in præſenti referri partem textus *in c.* 3. *de conjugio ſervor.* Ariminum antiqua civitas Italiæ eſt, caput olim Senonicæ Galliæ, a flumine ejuſdem nominis Ariminum appellata, Auguſta etiam colonia dicta, ut plura de ea referens probat Ughellius *t.* 2. *Italiæ, fol.* 406. habet Eccleſiam Cathedralem a Dionyſio Pontifice conſecratam, Deiparæ Virgini dicatam, cujus Præſuli Rufino dicto miſſa eſt præſens epiſtola.

b *Sanctiones.*) Relatæ *in c. ut veſtimenta, c. vaſa, de conſecr. diſt.* 1.

COMMENTARIUM.

2 Concluſio deducitur, & probatur.

EX his duabus deciſionibus præſens communiter deducitur aſſertio: *Xenodochia, & ſimilia pia loca ſunt ſub juriſdictione Epiſcopi, & non debent ad profanos uſus converti.* Probant eam textus *in c. quod* 10. 18. *q.* 2. *c. ſi quis* 3. 21. *q.* 2. *c. inter dilectos, de don. Clem.* 1. *h. t.* Conc. Aurel. 5. *can.* 15. ibi: " De Xenodochio, quod Rex Childebertus, & Ultrotha Regina in Lugdunenſi urbe condiderunt, cujus inſtitutionis ordinem ſubſcripſimus, &c. quidquid præfato xenodochio, aut per ipſorum Regum oblationem, aut per quorumcumque fidelium eleemoſynam collatum, aut conferendum eſt, in quibuſcumque rebus, atque corporibus, nihil exinde ad ſe quolibet tempore Antiſtes Eccleſiæ Lugdunenſis reyocet, aut ad jus Eccleſiæ transferat, ut ſuccedentes ſibi per temporum ordinem ſacerdotes, non ſolum de facultate xenodochii ipſius, aut de conſuetudine, vel inſtitutione nihil minuant, ſed dent operam qualiter res, & ipſius ſtabilitas detrimentum, aut diminutionem aliquam non patiatur. Providentes, ut Præpoſiti ſemper ſtrenui, ac Deum timentes decedentibus ſubſtituantur, & cura ægrotantium, ac numerus, vel exceptio peregrinorum, ſecundum indictam inſtitutionem inviolabili ſemper ſtabilitate permaneat. Quod ſi quis quolibet tempore contra conſtitutionem noſtram venire tentaverit, aut aliquid de conſuetudine, vel facultate xenodochii ipſius abſtulerit, ita ut xedonochium (quod avertat Deus) eſſe deſinat, ut necator pauperum irrevocabili anathemate feriatur." Conc. Cab. *c.* 7. ibi: " Defuncto Presbytero, vel Abbate, nihil ab Epiſc. auferatur, vel Archid. vel a quocumque de rebus parochiæ, vel xenodochii, vel monaſterii &c. *Synodus Tullen. p.* 2. *c.* 14. *ibi*: Ut hoſpitalia, peregrinorum videlicet, & aliorum pro remedio animarum receptacula, &c. ab omni uſu, & habitu humanæ temeritatis abſoluta in eos uſus, quibus ſunt conſtituta, pietatem prædeceſſorum veſtrorum ſequentes, ſub patrocinio veſtro dignum eſt ut veſtro tempore, & veſtra ſolicitudine reſtaurentur. Qui enim agapen pauperum, & ſuſtentationem peregrinorum, & eleemoſynam defunctorum defraudant, apud Sanctos Patres eorum necatores vocantur." Trid. *ſeſſ.* 22. *c.* 8. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti a Garanna, & Barboſa, idem Barboſa *lib.* 2. *juris Eccleſ. c.* 11. Chopinus *l.* 2. *de ſacra pol. tit.* 5. Petrus Greg. *l.* 1. *partit. tit.* 16. *c.* 1. & 2. Corvinus *l.* 2. *aphoriſm. jur. Pontif. tit.* 25. Cæſar *de eccl. hier. q.* 2. *prooem. §.* 5. & *diſp.* 15. §. 4. Eſpenceus *ad D. Paulum l.* 2. *digreſſ. cap.* 1. Ughellius *in method. jur. can. fol.* 321. Tondutus *reſol. canon.* 2. *p. c.* 1. §. 11. Altefterra *lib.* 2. *diſſert. c.* 10.

3 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo. Xenodochia, & ſimilia loca pia non ſunt beneficia eccleſiaſtica, nec in titulum beneficii conferuntur. *Clem. per litteras, de prabend. Clem.* 2. §. *fin. h. t.* imo nec ſacra, aut religioſa loca ſunt, nec pia dici poſſunt, imo potius privata loca cenſentur & ita non gaudere privilegiis locis piis conceſſis, videlicet ut ad ea confugientes gaudeant immunitate eccleſiaſtica, & eorum bona non poſſint alienari ſine ſolemnitate præſcripta alienationi rerum Eccleſiæ, docuerunt Bellamera *in d. Clem.* 2. §. *fin.* Antonius Cuchus *l.* 4. *inſtit. tit.* 8. *de viſit. Pral. a n.* 52. Redoanus *de rebus Eccleſ. in rubr. de his qui conſentiunt alienationi*, §. *ſed qui*, *de bonis hoſpitalium*, Gutierez *l.* 1. *canonic. c.* 35. *a n.* 18. plures apud Barboſam *l.* 2. *de jure eccleſ. c.* 11. ergo nullo modo xenodochia, & ſimilia loca pia ſunt ſub juriſdictione Epiſcopi.

4 De Xenodochiis & ſimilibus locis.

Qua difficultate non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, in terris, quæ ad pietatem, & cauſam religionis pertinent, eſſe hoſpitalia, in quibus opera miſericordiæ, & pietatis exercentur. Hoſpitalis nomen generale eſt, complectens quamcumque hoſpitis receptionem, *c. dilect. 51. de appell. c. per tuas, de arbitr.* Theophilus *t.* 17. *de amore cogn. temper. fol.* 464. Ea autem loca diverſa ſortiuntur nomina, tum propter diverſitatem regionum, tum quia humanæ naturæ multiplex, & varia eſt miſeria, cui in illis locis ſuccurritur, ut docent Petrus Greg. *lib.* 15. *ſymagm. c.* 18. Mariana *de Rege & regendi ratione l.* 3. *c.* 13. Xenodochia dicuntur loca deputata ad peregrinos, & pauperes iter facientes recipiendos, a Græco verbo *xeno*, quod latine ſignificat hoſpitem recipere, ut probat Suidas *eodem verbo*, & poſt eum Langleus *l.* 6. *ſemeſtr. c.* 1. Pancirola *l.* 2. *var. c.* 171. Procotrophia ſunt loca ubi pauperes debiles, qui labore proprio ſui corporis alimoniam quærere nequeunt, qui dicuntur mendicantes invalidi *in rubrica C. de mendicantibus invalidis, l.* 11. de quibus *in l. illud* 19. §. *hoc illud C. de ſacroſ. Eccleſ. l. ſi quis ad declinandum* 49. §. *ubi autem, C. de Epiſc. & cler.* recipiuntur. Orphanatrophia dicuntur ubi orphani, ideſt parentibus orbati, aluntur, *auth. Orphanotrophos, C. de Epiſc. & cler. auth. de eccleſiaſticis tit. collat.* 9. §. *fin.* Brephotrophia dicuntur loca ubi infantes pauperes nuper nati, & expoſiti educantur, *d. l. illud* 19. de quibus agemus *in tit. de infant. expoſ.* Noſocomia dicuntur loca, ubi ægroti, & infirmi curantur, *l. ſancimus*, §. *ſed Deo nobis, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Et ſanctam Fabiolam Noſocomium inſtituiſſe, in quo ægrotantes colligeret, & miſerorum corpora foveret, tradit D. Hieron. *ep.* 30. Cenſum quem habere poterat, diſtribuit, dilapidavit, ac vendidit, & in pecuniam congregatum, uſibus pauperum præparavit, primo omnium Noſocomium, ideſt languentium villam inſtituit, in quo ægrotantes, & conſumpta languoribus, atque inedia miſerorum membra refoveret, cujus meminit Baronius *t.* 5. *anno* 400. Miniſtri autem curam habentes hujuſmodi ægrotantium, *Parabolani* dicebantur, *l. parabolani, l. placet, Cod. de Epiſc. & cler.* de quibus agunt Cujacius *in Novel.* 3. *Juſtin.* Germonius *l.* 2. *de ſacr. immunit. c.* 2. Alciatus *l.* 4. *diſp. c.* 9. Lælius Biſciola *t.* 1. *horar. ſucceſſ. l.* 13. *c.* 10. P. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. ſpirit. ſect.* 5. *punct.* 4. Corrafius *in l. in ſumma, n.* 7. *de ſtatu homin.* Caſaub. *in notis ad hiſt. Auguſt. fol.* 151. Duarenus *leg.* 1. *de ſacris Eccleſ. c.* 19. Petrus Gregorius *d. c.* 25. *num.* 15. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 3. Vela *tom.* 1. *differt.* 35. Canonherius *in prolog. ad* 7. *aphoriſm.* Noſocomiis conjungendæ ſunt leproſariæ, ubi ſpecialiter, & ſeorſim leproſi curantur, de quibus *in d. Clem.* 2. *de prabend. c.* 2. *de Eccleſ. adific.* ubi plura dabimus; & etiam Gerontocomia, ubi pauperes ſenes aluntur; nam cum ſenectus ipſa ſit morbus, non male Noſocomiis Gerontocomia junguntur. Gerontocomium Pelagium II. anno 590. in domo ſua conſtruxiſſe, ex Anaſtaſio Biblioth. refert Baronius *tom.* 7. *eodem anno.* Tandem eleemoſynaria dicuntur loca eleemoſynis faciendis deputata *d. Clem.* 2. *de prabend. dict. Clem. quia contingit, hoc tit.* Petrus Gregorius *ubi ſupra, n.* 31. Cæſar *de eccleſiaſtica hierarch. d. q.* 2. *prooem.* §. 5. *num.* 28. Barboſa *d. lib.* 2. *de juris Eccleſ. c.* 11. Frances *de Eccleſ. Cathed. c.* 27. D. Auguſtinus *in Joann. tract.* 97. " Xenodochia, & Monaſteria poſtea ſunt appellata novis nominibus, res tamen ipſæ & ante nomina ſua erant, & religionis veritate firmantur." Joan. Cantacuz *l.* 4. *hiſt. cap.* 30. D. Baſil. *ep.* 371. *ad Elviam, Quid peccamus diverſoria peregrinis extruentes, qui hinc forte advenerint?* Ea loca Julianus exſtrui jubet, ut ibi inopes ſine diſcrimine excipiantur *in ep.* 94. *ad Arſacium*, de quo Theophanes *in chron.* ait: " Chriſtiana beneficentia ille nefarius, & prævaricator peregrinis, & egenis res neceſſarias edixit ſuppeditari." De Noſocomio agunt D. Hieron. *in epiſt. Fabiolæ*, Doroth. *doctr.* 4. Nicetas Coniat. *in Iſaacio Angelo: Regias ades in Noſocomium mutavit.*

5 An præſtita loca religioſa ſint.

Circa prædicta loca illa principalis, præcipuaque quæſtio diſputari ſolet, an videlicet pro locis ſacris, ſeu religioſis habeantur; & utrum in titulum beneficii conferri valeant? Et beneficia eccleſiaſtica non eſſe, nec in titulum beneficii ſiclericis dari poſſe, imo a laicis communiter poſſideri valere, deciditur *in Clement. quia contingit*, §. *ut autem, de relig. domib.* Nec etiam per litteras Apoſtolicas, per quas clericis de beneficiis provideri mandatur, poſſe de hoſpitalibus provideri, docetur *in Clem.* 2. *de prab.* & ita hoſpitalia beneficia non eſſe docuerunt Corrafius *de ſacerd. p.* 1. *c.* 3. *per totum*. Petrus Greg. *de bonef. c.* 21. *n.* 6. Garcia *aod. tr. p.* 1. *c.* 11. Azor *l.* 3. *inſt. c.* 3. *q.* 5. Fabricius *de bonef. tit. de Xenodochiis*, Guillelmus de Monte *in d. Clem.* 2. Quintadvenas *l.* 1. *eccleſiaſt. c.* 1. *n.* 13. Chopinus *l.* 1. *ſacr. pol. tit.* 2. *n.* 7. & *l.* 1. *monaſt. tit.* 1. *n.* 12. Sed adhuc pro exactiori expoſitione ſciendum eſt, diverſum eſſe quærere, an hoſpitalia ſint loca religioſa, ſeu pia; an vero beneficia exiſtant, & in titulum conferri poſſint? Et diſcrimen eſt conſtituendum inter xenodochia erecta cum Epiſcopi licentia, & conſtructa abſque ejus auctoritate. Priora habentur pro locis religioſis, adeo ut ad ea confugientes gaudeant immunitate eccleſiaſtica, & bona ſimilium hoſpitalium non poſſint alienari abſque debita ſolemnitate in rebus Eccleſiæ, docuerunt Covar. *in regul. poſſeſſor*, 2. *p. n.* 3. Coſta, *in c. ſi pater, de teſtam.* 2. *p. verbo Ipſis pauperibus, n.* 4. & 10. Tiraquel. *de privil. pia cauſæ, privil.* 142. Selva, *de bonef.* 2. *p. q.* 11. *n.* 8. Germ. *de ſacror. imm. l.* 3. *c.* 16. *a n.* 28. Riccius, 3. *p. collect.* 648. fruunturque iiſdem privilegiis, ac Eccius, 3. *p. collect.* 648. fruunturque iiſdem privilegiis, ac Eccius, *nov.* 131. §. *pen. l. omnia* 33. *in fine, C. de Epiſc. & clericis*

qua-

quare donatio illis facta non eget inſinuatione, *l. illud* 16. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* & quæcumque res ab illis ex cauſa lucrativa fuerint acquiſitæ, a lucrativorum inſcriptionibus ſunt immunes, *l. ſancimus, C. eod. tit.* De his agitur in præſenti capite *de Xenodochiis*, ibi: *Solicitudinem Epiſcoporum*, & *c. ad hæc*, ibi: *Auctoritate Pontificis*. Verum etſi erecta ſint auctoritate Epiſcopi pro beneficiis eccleſiaſticis non habentur, ſi Rectori in perpetuum, vel ad ejus vitam in titulum non conferantur, aut ſolita ſint conferri, *Clem. un.* & ibi Gloſſa, *de rer. permut. c. un. de eo, qui mittitur in poſſeſſ. l.* 6. Si vero abſque Epiſcopi auctoritate erigantur, nec habentur pro locis religioſis, nec in titulum beneficii conferri valent, de quibus agitur *in d. Clem.* 2. *de prab. c.* 1. *de eccl. adific. in* 2. *collect.* ubi ita Alex. III. ſcribit: "Si hoſpitale in aliquo loco abſque oratorio feceritis, liberum erit vobis abſque conſcientia Epiſcopi, in cujus parochia fuerit, ipſam domum conſtruere: quod ſi oratorium ibidem facere volueritis, id abſque licentia Epiſcopi non faciatis, juſtitia in omnibus ſervata." Late proſequuntur Cæſar *de eccleſ. hierarc. diſp.* 14. §. 4. D. Ildefonſus de Prada in anæreſi pro majori Collegio Ovetenſi, *excurſu* 2. poſt librum Patris Mendi *de jure academico*. Semper tamen dicuntur loca pia, ut ab Epiſcopo viſitentur, juxta Trid. *d. ſeſſ.* 22. *c.* 8. quia ſufficit, ut ad prædicta opera pia exercenda erecta ſint, ut loca pia dicantur, & ab Ordinario viſitentur, niſi ſint ſub Regis protectione, ut proſequuntur Barboſa *d. c.* 11. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *l.* 3. *cap.* 3. *n.* 59. Manet ergo, hoſpitalia erecta auctoritate Epiſcopi, religioſa cenſeri; ſine ejus vero auctoritate conſtructa, profana judicari, ut reſolvunt Covar. *l.* 4. *var. c.* 20. *n.* 3. & ibi Uſelius, Gambacurta *de immunit. eccleſ. l.* 4. *c.* 1. *n.* 2. Correa, *in c. inter alias*, 2. *p. n.* 21. *de immun. Eccleſ.* Baldus, & Bartolus, *in d. leg. Orphanotrophos*, Valaſcus *conſult.* 105. *per tot.* Tiber. Decianus *l.* 2. *tract. crim. cap.* 25. Guttierez, *canonic. q.* 35. Bobadilla *l.* 3. *polit. c.* 17. *n.* 39. & *c.* 18. *n.* 139.

6 Fraditur ratio decidendi.

Ex quibus jam apparet vera ratio præſentis aſſertionis; ſi enim xenodochia fuerunt erecta auctoritate Ordinarii; ut in præſentibus juribus, omnimoda juriſdictio Epiſcopi eſt, & inſtitutio, ac deſtitutio Rectoris ad eum ſpectat. Si autem abſque ejus auctoritate ſint conſtructa, quia pia loca ſunt, ab ipſo viſitari valent, ex traditis ſupra *in c. ſi hæred. de teſtam.* Hujuſmodi tamen xenodochia eſſe pia, & opera pia continere, facile conſtat: ſiquidem inter opera charitatis non minimum eſt hoſpites recipere. Unde in Conc. Matiſc. 2. *can.* 11. ajunt PP. " Hoſpitalitatis ſectatores nos eſſe non ſolum Dominus, ſed & Apoſtolus omnibus pene præceptis admonet. *Et in Synodo Tul.* can. ult. *ita legitur*: Admonendi omnes, ut hoſpitalitatem diligant, nulli hoſpitium detrectent, nullam ab hoſpite (niſi forte ſua ſponte) dante erogationem recipiant." Unde Plato *l.* 12. *de legibus*, ſtatuit ut in republica eſſent publica hoſpitalia pro peregrinis ſuſcipiendis, juxta templa conſtructa: & Lucanus in Dea Syriæ refert, penes templum ipſius Deæ fuiſſe hoſpitale conſtructum, ubi omnes peregrini charitative reciperentur. Plura de hoſpitalitate dedi *in c.* 1. *de empt. & vendit.* Cum ergo omnia loca pia ſint ſub tuitione Epiſcopi, & ideo in xenodochiis, & ſimilibus locis ſupra relatis Epiſcopi juriſdictionem habent, ut late explicant Chopinus *d. l.* 2. *ſacræ polit. tit.* 5. *per tit.* Tondutus *d.* §. 7. Similiter ratiocinandum eſt circa confraternitates laicorum, quæ dicuntur opera pia; & ideo Epiſcopus eſt judex competens earum, non ſolum quoad viſitationem, verum & cauſas præcedentiarum, & quæ moventur circa officia earum. Marta *de juriſd. cauſa* 213. *n.* 4. Acacius Ripol. *var. c.* 1. *n.* 468. Capiblancus *de Baron. p.* 3. *n.* 59. Marinis *l.* 1. *reſol. c.* 117. Ricciullus, & alii quos ſequitur Frances, *de competentiis, q.* 77. & 78. etſi contrarium teneant quoad cauſas ipſarum confraternitatum Abbas, *l.* 1. *conſil.* 31. Covar. *pract. c.* 37. *n.* 8. Garc. *de bonef. 5. p. c.* 1. *n.* 604. & 607. Menochius *de recup. rem.* 15. *ex n.* 24. Salazar *de uſu, & conſuet. c.* 8. *concluſ.* 20. Parladorr. *l.* 3. *differ.* 9. §. 1. Perez de Lara *l.* 2. *de capel. c.* 1. Pet. Greg. *l.* 3. *de repub. c.* 2. *n.* 9. Rebuffus *de confrater. n.* 8. Aponte *l.* 1. *conſil.* 18. Gibalinus, *tom.* 2. *ſcient. can. l.* 5. *c.* 8.

7 Difficultatur ratio dubitandi.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam præterquam quod in præſentibus juribus agitur de xenodochiis auctoritate Epiſcopi conſtructis, ut ex ipſis verbis conſtat, licet alia xenodochia abſque Ordinarii auctoritate conſtructa, loca religioſa non ſint, nec in titulum beneficii conferantur; tamen loca pia exiſtunt, & privilegiis conceſſis locis piis gaudent: quare ex veriori ſententia in alienatione rerum ipſorum ſolemnitas a jure præſcripta alienationi rerum Eccleſiæ deſideratur, ut defendunt Barbatia *in c. nulli, n.* 2. *de rebus Eccleſ.* Menochius, *de recuper. remed.* 15. *num.* 22. Guttierez, *canonic. q.* 35. *n.* 19. & 23.

8 Exponitur Clem. 2. §. ut autem, hoc tit.

Sed ſupra traditis adhuc obſtat textus *in Clem.* 2. §. *ut autem, h. t.* in illis verbis: " Illi etiam, quibus dictorum locorum gubernatio, ſeu adminiſtratio committitur, ad inſtar tutorum, & curatorum juramentum præſtare, ac de locorum ipſorum bonis inventaria conficere, & Ordinariis, ſeu aliis, quibus ſubſunt loca hujuſcemodi, vel deputandis ab eis, annis ſingulis de adminiſtratione ſua teneantur reddere rationem." Ex quibus conſtat, xenodochia non ſemper Epiſcopis, ut ordinariis Prælatis, verum & aliis perſonis ſubjecta eſſe, & parere: ergo quia non ſemper xenodochia ſunt ſub tuitione, & juriſdictione Epiſcopi. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu non negari, xenodochia ſemper viſitari poſſe ab Epiſcopo diœceſano; ſed tantum aſſeritur, quotannis rationem bonorum eſſe reddendam ordinariis judicibus, patronis, aut aliis perſonis, quibus ex fundatoris voluntate reddi debet; non tamen eo caſu, quo rationes ſumuntur a patrono, vel alia ſimili perſona, impeditur Epiſcopus ea loca pia viſitare, & cognoſcere, an fructus, & ceteri proventus juxta teſtatoris diſpoſitionem pie erogentur, ut probavi *in c. ſi hæredes, de teſtam.* niſi hoſpitalia ſint ſub ſpeciali protectione Principis, nam tunc judex ſæcularis ea viſitare poteſt, & eſt tantum competens in eorum cauſis. Trident. *ſeſſ.* 22. *de reform. c.* 8. variis deciſionibus firmant Cabedo, *de patron. Reg. c.* 42. Ceyallos *commun. 4. part. q.* 897. & 982. Solorzanus *l.* 3. *de jure Ind. c.* 3. *ex num.* 51.

CAPUT V.

Innocentius III. a *Conſtantin. Patriarcha.*

INter quatuor. *Et infra*: De monaſteriis quoque Græcorum in ſæculares canonicos convertendis, ſ. t. reſpondemus, quod quamdiu per regulares viros, ſive Græcos, ſive Latinos remanere poterint ordinata, non ſunt ad ſæculares clericos transferenda: ſed ſi regulares deſuerint, propter eorum defectum in eis ſæculares clerici poterunt ordinari.

NOTÆ

1 a *Conſtantinop.*) Ita etiam legitur in 3. compilatione *ſub h. t. c.* 1. integram autem epiſtolam retuli *in cap. cum inter, de cleric. peregrin.* ex qua hujus textus litteram reſtituo.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducunt DD. beneficia regularia non eſſe clericis ſæcularibus conferenda, vel e contra; ad idque textum hic expendunt Garcia *de bonef. p.* 7. *c.* 10. *n.* 6. Gonzalez, *in regul.* 8. *Cancel. gloſs.* 8. *n.* 43. Corrafius, *de ſacerd. p.* 1. *c.* 5. *n.* 7. & *p.* 3. *c.* 5. *n.* 13. Azor, *p.* 2. *inſtit. moral. lib.* 3. *c.* 26. *q.* 5. quos refert, & ſequitur Barboſa, *in præſenti, n.* 2. quod axioma expoſui ſupra *in c. quod Dei, de ſtatu monach.* Sed ex hoc textu id minime probatur, nec recte repetentes hic præſentem Decretalem accipiunt de reformatione monachorum facienda per monachos, & in eorum defectum per clericos: agitur enim in præſenti de canonicis regularibus, qui frequenter appellantur monachi, & eorum Eccleſiæ monaſteria, *c. relatum, de prab. c. quia tua*, 12. *q.* 1. *c. præſens* 20. *q.* 3. Unde Innoc. III. qui fuit Canonicus regularis Later. *in c. poſt translationem, de renunc.* Canonicos S. Frigdiani monachos appellat: late probant Pennotus, *lib.* 1. *hiſt. canonic. regul. c.* 38. *n.* 4. Duval. *ad regul. D. Auguſt. p.* 1. *c.* 1. *n.* 20. Unde cum Conſtantinopoli, & in ejus Patriarchatu eſſent plura monaſteria canonicorum regularium Græcorum, capta Conſtantinopoli a Latinis temporibus Innocentii noſtri III. plures ex ipſis Eccleſiis regularibus deſtitutæ fuerunt Canonicis regularibus; unde inter alia conſuluit Innocentium III. Patriarcha CP. utrum poſſet propter inopiam canonicorum regularium, canonicos ſæculares in ipſis Eccleſiis apponere? Et reſpondet Innocentius, poſſe; & recte, ut probat Moneta, *de commut. c.* 11. *concluſ.* 13. & juxta utriuſque juris principia; nam quoties Reſpublica, vel Eccleſia idoneorum hominum penuria laborat, minus idonei quandoque muneribus obeundis admoventur, quia utilius eſt honoribus præfici minus idoneos quam omnino nullos, *l.* 3. §. *ſpurius, ff. de Decur.* unde cum tantum majores 25. annis ad Rempublicam gubernandam admitterentur, *l.* 8. *ff. de mun. & honor.* ob civium penuriam minores admittuntur, *l.* 2. *C. qui ætate, l.* 1. *C. qui, & adverſus quos.* Et licet olim Romæ in ſuſcipiendis Magiſtratibus patres orbis, atque cœlibibus præferentur, ob exhauſtam urbem tamen orbi aliquando admiſſi fuerunt: refert Dio *lib.* 53. & 56. faciunt textus, *inl. penultiam* 105. *C. Theodoſ. de Decur. l. non perpetui, C. de Suſcept. Præpoſ. & Arcar. lib.* 10. *c.* 1. *diſt.* 23. juncto Forner. *lib.* 5. *quotid. c.* 10. unde licet perfectior fuiſſet vita, ſeu profeſſio canonicorum Regularium, tamen ob eorum defectum canonici ſæculares admitti valent, *c. relatum* 7. *de prabend.* argumento capitis 4. *de regul. juris*: extra eum autem caſum neceſſitatis tantum id Pontifici licet, ob prohibitionem juris, de qua *in c. quæ ſemel*, 19. *q.* 3. *c. pervenit*, 8. *q.* 2. *c. relatum, l. ne clerici vel mon.* quamvis e contrario Epiſcopus per ſe poſſit Eccleſiam ſæcularem in regularem transferre, quia favorabilior eſt hæc mutatio, *cap. ſi Epiſcopus*, 12. *quæſt.* 2. *cap. penult. de Eccleſ. adific.* Variis exemplis illuſtrat Chopinus, *lib.* 1. *ſacr. pol. tit.* 3. & *lib.* 1. *monaſt. tit.* 3. *n.* 6.

CAPUT VI.

Idem *Abbati, & Fratribus a Cryptæ Ferratæ.*

CONſtitutus in præſentia noſtra Epiſcopus *b* Alban. in Eccleſia Caſtri, quod Pauli dicitur, in qua juſpatronatus monaſterio veſtro recognoſcebat, a vobis jus Epiſcopale petebat, quoniam ſita erat in diœceſi Albanenſ, & ideo *de jure c* communi ei tenebatur in Epiſcopalibus reſpondere. Secundo quoniam in multi privilegiis Romanorum Pontificum diſtinguentibus ſuis diœc. Alban. inter alias, in quibus Epiſcopalem juriſdictionem exercet, hæc Alban. Eccleſia auctoritate Apoſtolica confirmatur. Verum œconomus veſter propoſuit ex adverſo, quod etſi Eccleſia ſita eſſet in diœceſi Albanen. ei tamen non tenebatur in aliquo reſpondere, cum Albericus quondam fundator de aſſenſu felicis rec. *d* B. Pp. præd. n. monaſterio Cryptæ Ferratæ ſæpedictam Eccleſiam contuliſſet. Præterea bon. mem. *e* Dominicus Lavican. Epiſcopus, de quo non erat contentio inter partes, quod idem fuit Epiſcopus Alban. univerſas Eccleſias ad veſtrum monaſterium pertinentes, in diœceſ. eadem ſitas, & quicquid juris tam in monaſterio veſtro Cryptæ Ferratæ, quam in eis habebat, in emphyteuſim ſub annua octo denariorum uſualium penſione, quotannis dandorum in capite, per publicum inſtrumentum monaſterio veſtro conceſſit, ita videlicet, ut liceret Abbati, & fratribus ejuſdem monaſterii a quocumque vellent Epiſcopo, tam ordinationem *f* clericorum, quam conſecrationem altarium in ipſo monaſterio, & prædictis Eccleſiis obtinere, in quibus vobis tertiam mortuariorum indulſit. Item felic. record. B. Pp. prædec. n. quod ab eo factum fuerat, ſuo privilegio confirmavit, & ex certa ſcientia ſtatuit in perpetuum obſervandum. Verum etſi Eccleſia ipſa fuiſſet aliquando Eccleſiæ Alban. ſubjecta, monaſterium tamen veſtrum nihilominus legitima ſe poterat præſcriptione tueri, cum per xl. annos ipſam pacifice poſſediſſet: quod per teſtes idem niſus eſt œconomus comprobare. Ceterum œconomus Epiſcopi memorati ad objecta reſpondit, quod conceſſio fundatoris Albanen. Eccleſiæ non nocebat, cum fundator ſolum juſpatronatus monaſterio conceſſerit memorato, & ipſe ſuper jurepatronatus vobis controverſiam non moverit. Conceſſionem autem Epiſcopi Lavican. non tenere dicebat, utpote continentem ſimoniacam pravitatem. Cum enim tertiam *g* mortuariorum monaſterio conceſſiſſet eidem, & tam in ordinationibus clericorum, quam altarium conſecrationibus indulſiſset ei plenariam libertatem, ſic videlicet, ut ea poſſent a quocumque mallent Epiſcopo ſine contradictione cujuslibet obtinere, non eſt in dubium, quin cum ſpiritualia hæc exiſtant, quoniam eo ipſo, quod ſuper his recompenſationem certæ penſionis accepit, commiſit vitium ſimoniæ. Unde contractus hujuſmodi, velut ſimoniacus, nullam obtinet firmitatem. Confirmatio autem Apoſtolic. Sed. fuerat ſuper hoc per ſubreptionem obtenta, cum in eadem de penſione nulla mentio habeatur. *Et infra*: Præterea nec inſolitum eſt, nec novum, ut cum Epiſcopi Eccleſias aliquas, tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus conceſſerint piis locis, aliquid ſervetur in eis nomine penſionis. Nos quoque cum vel libertatis privilegium, vel protectionis præſidium aliquibus Eccleſiis indulgemus gratis, accipimus cenſum gratis oblatum, & in litteris noſtris ad ſucceſſorum noſtrorum memoriam cenſus exprimimus, & etiam quantitatem. *Et infra*: Nos igitur auditis his, & aliis hinc inde propoſitis, œconomum monaſterii veſtri œconomo ejuſdem Epiſcopi Eccleſ. Lavican. nomine in ſolutionem penſionis prædictæ, juxta ratam, quæ contingit prædictam Eccleſiam, & reſtitutionem ſubtractæ a xl. annis ſecundum ratam eandem, per diffinitivam ſententiam condemnamus, & eumdem œconomum veſtrum ab impetitione œconomi ejuſdem Epiſcopi ſuper aliis reddimus abſolutum, perpetuum ſilentium imponentes illi. Licet autem in inſtrumento conceſſionis prædicti Epiſcopi Lavican. expreſſa fuerit certa pœna, quam pars contractum non ſervans ſolveret obſervanti; cum tamen utraque pars perveniſſe contra illum, ex confeſſione propria convincatur, cum & pars veſtra Epiſcopo ſubtraxerit penſionem, & Epiſcopus procurationem exegerit ab eadem Eccleſia, ſicut œconomus propoſuit memoratus, utramque partem ab ea reddimus abſolutam.

NOTÆ.

a *Errata.*) Ita etiam legitur *in c. 2. hoc tit. in 3. collect.* & *in c. conſtitutus, de pœnis*; ubi extat alia pars hujus Decretalis. Crypta Ferrata diſtat ab urbe Romana per decem millia paſſuum, & a planitie Romani agri per duo millia, extatque in eminenti planitie poſita ad Orientem: ibi eſt monaſterium Ordinis D. Baſilii immediate ſubjectum Summo Pontifici, in quo Græco ſermone, & ritu divina officia celebrantur, ut refert Bernardus Schacus, *lib. 1. Siculenſis hiſt. c. 7.* extat inter Auctores Italiæ illuſtratæ; de quo monaſterio in præſenti agitur, & aliam litem inter Abbatem ipſius, & Epiſcopum Albanen. ſuper inſtitutione presbyteri in quadam parochia monaſterio ſubjecta, decidit idem Innoc. III. *lib. 1. regeſtr. 13. epiſt. 129.*

b *Epiſcopus Albanen.*) Joannes videlicet, natione Lombardus, Epiſcopus Viterbienſis, ac Tuſcanenſis, qui creatus fuit Presbyter Cardinalis tituli S. Clementis a Clemente III. anno 1189. & ab Innoc. III. Epiſcopus Cardinalis Albanenſis anno 1199. ut refert Ughell. *in Eccleſia Alban. n. 37.* De diœceſi Albanenſi nonnulla notavi *in c. 4. de temp. ordin.*

c *Jure communi.*) *Ex c. omnes baſilicæ, cum aliis, 16. q. 3.*

d *B.*) Benedicti videlicet IX.

e *Dominicus Lavicanus.*) Aliqui legunt *Levitanus*, alii *Lucan.* alii tandem exiſtimant Dominicum cognomento Levitanum dictum fuiſſe, ut refert Hoſtienſis *in præſenti.* Sed ut hæc verba, & illa ſequentia, *fuit Epiſcopus Albanenſis*, intelligantur, ſciendum eſt, Lavicanam diœceſim eſſe in Tuſculana regione, & ejus Eccleſiam unitam fuiſſe Tuſculanæ diœceſi: unde licet legatur per ann. 1026. Dominicum Lavicanum Epiſcopum fuiſſe, ut refert Ughellius *tom. 1. Italiæ ſacræ, fol. 268.* tamen petiit nomen Lavicanæ diœceſis; quia ea translata fuit in Tuſculanam, & ita poſtea Epiſcopi Tuſculani appellari cœperunt: unde cum iſte Dominicus ex Epiſcopo Lavicano poſtulatus fuiſſet in Epiſcopum Albanenſem, ideo in præſenti refertur, ipſum fuiſſe Epiſcopum Lavicanum, & Albanenſem.

f *Ordinationem clericorum.*) Regulares enim debent recipere ſacros Ordines ab eo Epiſcopo, in cujus diœceſi ſitum eſt monaſterium, *cap. ſi quis, d. 58*, quia miniſterium ipſum pro titulo habetur, cui addicitur ipſe clericus ordinandus. Conc. Chalcedon. *can. 6.* bulla Leonis X. quæ incipit, *Dum infra*; & extat infra ſeſſionem 11. Concil. Later. ſub ipſo celebrati, ibi: " Ut nullatenus eorum Eccleſiis, ſeu domibus, aut aliis eorum locis ab alio quam a diœceſano Epiſc. vel ejus Vicario ſuper hoc cum debita reverentia requiſito, & abſque rationabili cauſa contradicente, vel in ea diœceſi abſente, ad dictos Ordines promoveri debeant. " Et ita declaratum fuiſſe pro expoſitione Conc. Trid. *ſeſſ. 23. de reform. c. 1.* refertur a Barboſa his verbis: " *Greg. XIII.* ſtatuit, ut regulares ſuſcipiant ordines ſacros ab Epiſcopo, in cujus diœceſi ſunt monaſteria, in quibus tunc degunt, vel dimiſſoria ab eis accipiant. " Probant Hallierius, *de ſacris electt. c. 3. art. 8. §. 2.* Henriquez, *l. 10. ſumma, c. 23. n. 4.* Licet enim in aliis clericis ordinandis triplex Epiſcopus proprius detur, videlicet originis, beneficii, & domicili, ut late probavi *in cap. 3. de tempor. ordinar.* tamen erga regulares tantum Epiſcopus domicilii attenditur, non vero originis, aut beneficii. Non originis, quia cum per profeſſionem mortui ſæculo dicantur, ut probavi *in cap. de regularibus*, eorum origo amplius repetenda non eſt. Non etiam adeſt Epiſcopus proprius ratione beneficii, quia religioſi per ipſam profeſſionem redduntur incapaces cujuſcumque beneficii, ut probavi *in c. quod Dei 5. de ſtatu monach.* Quare Epiſcopus proprius ratione domicilii ille tantum dicitur, in cujus diœceſi monachi degunt. Inde etiam refertur, quod cum canonici regulares capaces ſint beneficii regularis, ut probavi *in d. c. quod Dei*, inde ab Epiſcopo, in cujus diœceſi beneficium obtinent, ad ſacros ordines promoveri valent.

g *Mortuariorum.*) De portione mortuariorum, ſeu ex mortuariis Epiſcopo debita, egi *in c. officii, c. fin. de teſtam.*

h *Et ex certa ſcientia.*) Unde non erat, cur quæreretur de juſtitia hujus conventionis, & an ſimoniaca eſſet, necne, cum per Roman. Pontificem ex certa ſcientia confirmata eſſet, ut jam notavi *in capite final. de pactis*, ubi textum hunc expoſuimus.

CAPUT VII.

Idem *Abbati, & Conventui a Farfen.*

CUm venerabilis f. n. I. *b* Sabin. Epiſcopus coram dil. fil. noſtris R. tit. S. Anaſtaſiæ presbytero, & P. S. Luciæ ad Septem Sol. Diacon. Cardinalibus, quos ſibi, & R. procuratori veſtro conceſſimus auditores, Eccleſiam S. Angeli de Cantia cum ſuis pertinentiis, & poſſeſſionibus petiiſſet, aſſerens ad ſe eandem, tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus pertinere, allegavit ante omnia jus commune; quia cum eadem Eccl. conſtituta ſit in diœc. Sabin. ut dicebat, ſub ipſius debebat conſiſtere poteſtate, juxta canonicas ſanctiones. *Et infra*: In temporalibus quoque ad ſe dictam Eccleſiam pertinere idem Epiſcopus nitebatur oſtendere per publicum inſtrumentum, in quo contineretur expreſſe, Joan. Sabin. Epiſcopum Hugoni Farfen. Abbati, & duabus perſonis poſt ipſum, Govaldo, & Panavello

vello cum ſuis pertinentiis jamdictam Eccleſiam locaviſſe pro annua IV. ſol. Papienſ. penſione, [in aſſumptione B. Mariæ perſolvenda. Sed pars veſtra propoſuit, inſtrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, propter ſuperlineatam ſcripturam, & *c* raſuram loco ſuſpecto factam, ubi videlicet annotatio temporis, recenſetur. Fuit inſuper ex ipſius parte propoſitum, quod cum ab Eccleſia S. Angeli nomine monaſterii veſtri multo tempore fuerit certa penſio Eccleſiæ Sabin. ſoluta, manifeſte liquebat, ad eamdem Eccleſiam, a qua locatio fuerat facta, jure proprietario pertinere. *Et infra*: Ad hoc autem procurator reſpondebat prædictus, quod etſi quidam teſtes ſe vidiſſe deponant Eccleſiam S. Angeli penſionem IV. ſol. Sabin. Epiſcopo perſolviſſe; nullum tamen ex hoc veſtro monaſterio poterat præjudicium generari, cum non appareat, penſionem ipſam ex parte monaſterii fuiſſe ſolutam: & quamquam etiam teſtes aſſerant, ſe vidiſſe multoties præraxatam penſionem exſolvi, non tamen oſtenditur tanto tempore præſtita, quod uſque ad præſcriptionem legitimam porrigatur. Item ſicut ad rei proprietatem locatio facta non *d* ſufficit, ita ſolutio, nec perceptio penſionis. *Et infra*: His igitur, & aliis intellectis, quæ coram Cardinalibus ſupradictis pars utraque proponere procuravit; quia nobis conſtitit, ſupradictam Eccl. S. Angeli conſtitutam eſſe in diœceſi Sabin. de conſilio f. n. Epiſcopale jus in omnibus ſpiritualibus eidem Epiſcopo adjudicavimus in eandem, illis dumtaxat exceptis, quæ per authentica ſcripta eis dignoſcuntur eſſe ſubtracta. *Et infra*: Quia vero inſtrumentum prædictum, per quod Epiſcopus ſupradictam Eccleſiam prætendebat ſibi quoad ſpiritualia vindicare, ad faciendam ſuper hoc fidem invalidum cognovimus, utpote propter prædicta de jure ſuſpectum: vos ab impetitione ipſius, quoad temporalia ejuſdem Eccleſiæ, duximus ſententialiter abſolvendos, eidem ſuper hoc ſilentium imponentes.

NOTÆ.

a *Farfen.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & *in cap. cum venerabilis, de except.* ubi de hoc monaſterio nonnulla notavi; ibi enim proponitur alia ſimilis controverſia inter Epiſcopum Sabinenſem, & monachos Farfenſes: non tamen ideo textus ille pars eſt præſentis conſtitutionis, ut voluit Hoſtienſis in præſenti, quia diverſa eſt hypotheſis illius Decretalis.

b *I. Sabin.*) Joannes videlicet, de quo egi *in d. cap. cum venerabilis.*

c *Raſuram.*) Juxta textum *in c. cum inter, de fide inſtr.*

d *Non ſufficit.*) *L. ad probationem, C. locati, Cujac. in l. 2. C. eod. tit.* poſſeſſio tamen probatur per iteratam ſolutionem penſionis.

CAPUT VIII.

Idem a *Lucenſi Epiſcopo, Abbati de* b *Melon, & Petro Joanni Archidiac. Aſtoric.*

CUm dilecti filii F. Aurien. Decanus, nuncius venerabilis fratris noſtri Aurien. Epiſcopi, & Magiſter Robertus monachus Cellænovæ, & Abbatis ſui nuncius, ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſent, nos eis dilectum fil. P. S. Mariæ in Via Lata Diacon. Card. conceſſimus auditorem, coram quo fuit ex Epiſcopi parte propoſitum, quod cum idem Epiſcopus Abbatem ſibi lege diœceſana ſubjectum vocaſſet ad Synodum, ipſe non ſolum non acceſſit ad ipſum, imo etiam S. Petri, & *c* S. Columbæ Prioribus, & Archipresbytero Caucy in Aurien. diœc. conſtitutis prohibuit, ne ad ipſius Epiſcopi Synodum accedere attentarent, licet etiam vocarentur. Cumque dictus Epiſcopus, ut ſaltem humiliter Abbatem ad bonum obedientiæ revocaret, & vinceret in bono malum, ipſi mandaſſet, ut eum ad ſtatutum terminum in monaſterio expectaret, licet Epiſcopus illic, juxta quod promiſerat, acceſſiſſet, Abbatem tamen non reperit, & portas monaſterii clauſas invenit, nec ad monachos aditus eſt conceſſus: propter quod Abbatem ſuſpendit, & monaſterium interdixit. Verum cum nec propter hoc Abbas ipſe a ſuo contumaciæ propoſito reſiliret, nec latas in ſe, ac monaſterium ſententias obſervaret, in eum excommunicationis ſententiam promulgavit, quam dictus Epiſcopi nuncius a nobis petiit confirmari. Ceterum nuncius partis adverſæ petitionem ejus non eſſe admittendam propoſuit, quia licet monaſterium ipſum infra metas Aurien. diœc. ſit conſtructum, liberum tamen ſemper extitit, & ab omni juriſdictione, ac jugo Aurien. Eccl. a tempore ſuæ fundationis exemptum. Præterea etſi Epiſcopus aliquam in eo (quod verum non erat) juriſdictionem haberet; quia tamen Abbas de omni gravamine prius ad S. Apoſtolicam appellaret, ſententiam in eum, & monaſterium poſtmodum *d* latam, nullam idem nuncius obtinere aſſeruit firmitatem. Conqueſtus eſt etiam idem nuncius ex parte Capituli Cellænovæ, quod dictus Epiſcopus Abbatem eorum adeo circumvenit, quod contra immunitatem ipſius Eccleſiæ, ipſis neſcientibus, ei obedientiam repromiſit. Nos igitur ſuper prædictis per memoratum Cardinalem inſtructi, quia cauſa ipſa in noſtra non poterat præſentia terminari, utpote cum nuncius monaſterii ſuper procuratione, vel ratihabitione litteras non haberet, eam veſtro duximus examini committendam, diſc. v. per Apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus ſi vobis conſtiterit, Abbatem ipſum ad Sedem Apoſt. ſuper hoc, antequam Epiſcopus in eum ſuſpenſionis, vel excommunicationis, & in monaſterium interdicti ſententias tulerit, legitime appellaſſe; vel monaſterium eſſe a juriſdictione ipſius Aurien. exemptum, eo non obſtante, quod Abbas ab Epiſcopo (ſicut dicitur) circumventus, præter fratrum ſuorum aſſenſum ei obedientiam repromiſit, cum fraus, & dolus ei patrocinari non debeant, ſententias illas judicetis appellatione remota penitus non tenere, alioquin faciatis eas per cenſ. eccleſ. inviolabiliter uſque ad ſatisfactionem congruam obſervari. Quod ſi forſan Abbas ipſe in exemptionis probatione defecerit, nec legitima ſe poterit præſcriptione tueri, licet probet ſe ante prædictas ſententias appellaſſe, nihilominus tamen monaſterium ipſum Aurien. judicetis Eccleſiæ ſubjacere, in cujus diœceſi eſt fundatum. Similiter eo in appellationis probatione deficiente, ſi vobis de exemptione, vel legitima præſcriptione conſtiterit, tam Abbatem, quam monaſterium ab ejuſdem Epiſcopi, & Eccleſiæ ipſius ſuper hoc impetitione penitus abſolvatis, & faciatis quod decreveritis, per cenſuram eccleſ. inviolabiliter obſervari, in mandato Apoſt. ſine appellationis obſtaculo procedentes. Quod ſi non omnes, &c. Datum Laterani VII. Kal. April.

NOTÆ.

a *Lucenſi.*) Ita reſtituo inſcriptionem hanc ex epiſtolis Innocentii III. editis a Sirleto, *fol. 28.* & litteram hujus textus jam retuli *in c. cum inter, 17. de re jud.* Lucenſis urbs eſt in Gallecia, colonia fuit Romanorum, & Regum Svevorum, & tempore Theodomiri Regis Archiepiſcopali Cathedra decorata fuit, ut refert Loayſas, *in notis ad Conc. Bracharens. 2.* Hodie tamen eſt Epiſcopalis, ſuffraganea Archiepiſcopi Compoſtellani. D. Roderico ejus Epiſcopo, qui fuit ex anno 1189. uſque ad annum 1212. ut refert Ægidius Gonzalez, *in theatro ipſius Eccleſiæ*, miſſa eſt præſens epiſtola. De Aſtoricenſi diœceſi nonnulla adduxi *in c. 17. de re jud.*

b *Melon.*) Monaſterium hoc de Melon eſt in Gallecia, duabus leucis diſtans a Ripavia, in diœceſi Tudenſi, ubi Minius fluvius dividit Galleciam a Luſitania: eſt Ordinis Ciſterc. quod ample ditavit Alfonſus Imperator, ut conſtat ex ipſa charta dotationis, quam refert Manrique, *tom. 1. annal. Ciſterc. anno 1142. c. 11. n. 4.*

c *S. Petri, & S. Columbæ.*) Legendum eſt *S. Combæ*, quæ duo monaſteria ſunt Ordinis D. Benedicti, & parent monaſterio Cellænovæ, ut refert Yepes, *tom. 5. chron. D. Benedicti, anno 937. c. 7.* unde Abbas Cellænovæ recte inhibere poterat illis Abbatibus, ne ad Synodum diœceſanam accederent.

d *Poſtmodum latam.*) Ex traditis *in cap. 2. de appel.*

e *Repromiſit.*) Quo facto ſi vere exemptus erat, nec proprio monaſterio, nec Sedi Apoſtolicæ præjudicare poterat, ex traditis *in c. cum tempore, de arbitr.*

4 Caſus textus refertur.

Acriter agitatum fuit temporibus noſtri Innocentii III. ſuper ſubjectione Celeberrimi monaſterii Cellænovæ, Ordinis D. Benedicti, quod conſtruxerat, & ample dotaverat Froila frater S. Ruſendi Epiſcopi Dumienſis, in Gallecia, in loco dicto del Villar, & a novo monaſterio ibi conſtructo, dicto Cellanova, ideſt monaſterium novum. Conſtruxit autem Froila illud, & liberaliter dotavit, ita ut immediate R. Pontifici pareret, ut conſtat ex ipſa donationis charta, quam refert Yepes, *tom. 5. chron. D. Benedicti, fol. 429.* Eſt alia ſcriptura fundationis ipſius S. Ruſendi, quam refert ibi idem Yepes. Cum ergo tempore fundationis ipſius monaſterii Cellænovæ cautum fuiſſet, ut immediate illud R. Pontifici pareret, Abbas ipſius monaſterii vocatus ab Epiſcopo Aurienſi, ad Synodum venire renuebat: & cauſa commiſſa fuit his judicibus, videlicet Lucenſi Epiſcopo, Abbati de Melon. & Archid. Aſtoric. & poſtea Tudenſi Epiſcopo, & conjudicibus, ut conſtat ex alia epiſtola ipſius Innocentii, quam retuli *in d. c. cum dilecti 17. de re jud.* Et cum ob defidiam ipſius Abbatis cauſam obtineret Epiſcopus Aurienſis, Ovetenſis Epiſcopus ut tertius prædictum monaſterium intrendebat ſibi parere: cujus oppoſitionis, petitionisque mentio fit *in d. c. 17. de re jud.* ubi notavimus.

COM-

COMMENTARIUM.

2 IN hoc titulo, & Decretalibus sub eo compilatis præcipue agitur de jurisdictione Episcopi in loca religiosa, monasteria videlicet, hospitalia, & similia, juxta illam partem præsentis rubricæ: *Ut Episcopis sint subjecta*; in quibus jure communi fundatam habent jurisdictionem, cum intra eorum diœceses constructa reperiantur, *c. omnes 16. q. 7. c. monasteria 18. q. 2. c. decretum, c. noverint 10. q. 1. c. cum persona, de privil. l. 6.* nam cum a principio sine Episcopi licentia construi, dedicari, seu consecrari non possent, *c. nemo, de consecr. dist. 1. c. quicumque 16. q. 1. c. quidam monachorum 18. q. 2. Justinianus in novel. 5. & 67. in princ. & novel. 123. c. 33. & novel. 231. c. 7.* merito post dedicationem, & constructionem debent manere sub jurisdictione Episcopi, in cujus diœcesi talia loca reperiuntur. Hujusmodi autem religiosa loca subsunt diœcesano Episcopo duplici jure, diœcesano videlicet, & jurisdictionis: illud consistit in cathedratico; synodatico, & procurationibus exigendis, de quibus egi *in c. conquerente, de offic. Ordin.* Lex jurisdictionalis consistit in sacramentis conferendis, in causarum cognitionibus, & in coercendis delictis, *c. accedens, 50. dist. c. interdicimus 16. qu. 1. c. 1. 18. qu. 2.* ita ut nullus in illis locis, nisi Episcopus, possit altaria erigere, vel basilicas consecrare. Concil. Hispal. 2. *can. 7.* aut virgines benedicere. Concil. Vvormat. *can. 8.* triplici autem modo possunt monasteria, & loca hæc religiosa a jurisdictione Episcopi eximi. Primo si per Sedem Apostolicam exempta sint, & Pontifici immediate subjecta. Secundo si ab Episcopo proprio facta fuerit jurium Episcopalium renunciatio de consensu Capituli, & Sedis Apostolicæ licentia, *c. constitutus 6. hoc tit. c. pastoralis, de donat.* Tertio exemptio acquiri potest legitima præscriptione, *c. constitutus, cum sequent. hoc tit. f. auditis 15. c. cum olim 18. de præscript.* Prior exemptio videde odiosa est, imo non facile concedenda, ut ait D. Bernardus *l. 3. de consideral. ad Eugenium, c. 4.* ubi eam rationem adjicit, ne monstrum facere videatur, membra aliter locando in Christi corpore quam disposuit ipse. Unde talis exemptio ut juri communi derogans, stricte accipienda est, *cap. ult. in fine, de filiis presbyt. lib. 6.* ne producatur ultra loca ipsa exempta, *cap. porro 7. cap. petisti 20. in fine, de privil.* & ideo monasterio exempto non statim parochiæ, vel capellæ illis subjectæ censentur exemptæ, *cap. ex ore 17. de privil.*

CAPUT IX.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

NE nimia religionum diversitas gravem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de *b* cetero novam inveniat religionem, imo unam de approbatis assumat. Similiter qui volunt religiosam domum de novo firmare, regulam & institutionem unam de approbatis accipiant. Illud etiam prohibemus, ne quis in diversis monasteriis locum monachi habere præsumat, neque unus Abbas *c* pluribus monasteriis præsidere.

NOTÆ.

9 a GEnerali.) Lateranensi videlicet celebrato sub Innocen III. *cap. 13.* ubi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* Occasionem autem huic constitutioni dederunt hæretici Vvaldenses, alias dicti Pauperes de Lugduno, qui temporibus Innocentii III. superstitiosum vivendi modum pro religioso invenerunt, jactantes se vivere secundum Evangelicam doctrinam; & cum petissent ab Innocentio III. hanc vivendi formam sibi & suis assecliis confirmari, & Innocentius renuisset eam confirmare, cœperunt se veros Christi discipulos esse jactare, & variis erroribus implicari, credentes posse eam novam vivendi formam, ut novam religionem instituere, & observare, ut refert Penna *ad Eymericum 2. part. Direct. qu. 14.* Quare Innocentius III. in præsenti canone 13. Concilii Later. noviter statuit, non posse novam religionem, seu religiosam vivendi formam in Ecclesia institui absque speciali summi Pontificis licentia. Accedebat turba Ordinum, quibus populus non sufficiebat. Matthæus Paris. *ad annum 1258.* „ Tot autem Ordines exorti sunt, quod hi hos, & e converso supplantant; nec sufficit, ut consuevit, populus eos plebeiis eleemosynis sustentare.

3 b *De cetero.*) Unde religiones jam fundatas temporibus præsentis constitutionis, etiam absque Sedis Apost. licentia everti non debere, probat Zypeus *ad hunc titul. consult. 1. & 3.*

3 c *Nec unus Abbas pluribus.*) Consonant Concil. Agathense *can. 38.* quod extat apud Gratianum *in cap. 5. 20. q. 1.* ibi: „ Abbatibus singulis diversas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat. “ Et *can. 57.* apud eundem *in cap. 4. 21. qu. 1.* „ Unum Abbatem duobus monasteriis præsidere interdicimus. “ Concil. Cabilon. *can. 12.* apud Anton. Augustinum *in epit. jur. lib. 9. tit. 46.* Savarus *ad Sidonium lib. 7. epist. ult. verbo Abbatis sit:* Exposui, & rationibus illustravi *in cap. de multa, prab.*

COMMENTARIUM.

4 Conclusio deducitur & probatur. EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: „ Non licet novam religionem instituere sine speciali Pontificis licentia: “ Probant eam textus *in cap. unic. hoc tit. in 6. cap. unic. de voto, eodem lib.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Suarez *tom. 3. de relig. lib. 7. cap. 15. cum seq.* Basilius Legion. *lib. 7. de matrim. cap. 11. & qu. 3. scholast. cap. 7.* Lemaistre *lib. 1. de monachis, cap. 12.* Lantdemet. *de veteri mon. p. 2. lib. 2. cap. 2.* Pet. Gregorius *de benef. cap. 13. & lib. 13. de Repub. cap. 9. & lib. 3. partit. tit. 17. cap. 4.* Spino, *in specul. tost. gloss. 3. in princ. n. 4.* Barbosa, *de potest. Episc. alleg. 26.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap.* Azor. *tom. 1. instit. l. 11. cap. 24.* Frances, *in pastor. regul. part. 3. voto 7.* Pet. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 2. cap. 8.* Marquez *in origine Eremit. cap. 14.* Bruno Cassaing. *de privil. reg. propos. 13.* Diana *part. 11. tract. 2. resol. 25.* Cellotius, *lib. 4. de hierarch. cap. 10.* Gibalin. *tom. 1. scient. can. l. 2. cap. 3. n. 90.*

5 Traditur ratio dubitandi. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Ad novam congregationem regularem erigendam, novumque monasterium construendum sufficit Episcopi diœcesani licentia, *cap. quidam 18. qu. 2. cap. de monachis 12. 18. q. 2. cap. 13.* ibi: „ Cellulas novas, aut congregatiunculas monachorum absque notitia Episcopi prohibemus institui. “ Refert Ant. August. *in epit. l. 9. tit. 1.* & merito, quia jure communi attento omnia monasteria, & eorum Prælati sunt sub jurisdictione, & dispositione Episcopi. Unde PP. Synodi Tul. *in can. 40. & 41.* prohibent quemquam in monasterium admitti, aut eremum secedere, & anachoresin profiteri, sine prævio Episcopi examine: late probat Filesac. *in c. quanto 7. de offic. Ordin.* ergo non recte in præsenti statuitur, absque Pontificis speciali licentia non licere novam Religionem instituere, aut profiteri.

6 De approbatione religionum ex jure antiquo. Qua difficultate minime obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, aliud esse novam religionem instituere cum nova vivendi forma, juxta peculiarem vitæ normam; aliud novum monasterium construere in aliqua diœcesi: Sed sub regula religionis jam approbatæ novam religionem instituere cum peculiari vivendi forma, hodie non licet absque expressa Rom. Pontificis licentia; olim tamen aliud observabatur: nam triplici modo poterat nova religio approbari. Primo tacito consensu Pontificis scientis, & consentientis: Secundo expressa approbatione ab ipso impetrata. Tertio confirmatione ab Episcopo diœcesano petita. Olim enim ante præsentem constitutionem licuisse Episcopis in suis diœcesibus religionem approbare, docuerunt Azor. *lib. 11. instit. cap. 23. quæst. 5.* Bellarminus *tom. 1. controvers. lib. 1. de monachis, cap. 4.* Basilius Legion. *dicta qu. 3. schol. cap. 7. & lib. 7. de matrim. cap. 11.* Marquez, *in origine Eremit. cap. 4.* unde videmus, florentissimas D. Basilii, Augustini, & Benedicti religiones multis sæculis in Ecclesia viguisse sine aliqua, quam legamus, Sedis Apostolicæ approbatione. Prima, quod ego sciam, & monachorum, & canonicorum D. August. mentio facta est in Synodo Aquisgr. anno Domini 818. *cap. 113. & 114.* & regulæ ejus mentio in Synodo Rhemensi sub Eugenio II. coacta anno Domini 823. hoc est fere quadringentis annis post obitum Augustini, & ab Innocent. II. *in can. pernitiosam, 18. qu. 2.* hoc est in Concilio Later. sub eo Pontifice, quod nuper edidit Baronius *tom. 12. annal. anno Christi 1139.* & post Innoc. alii plures meminerunt. Basilii regulæ prima mentio fit in 7. Synodo generali sub Hadriano, anno 789. & ab Innocentio II. *can. cit.* Benedicti vero Regulæ meminit Gregorius *lib. 2. dial. cap. 9. anno 590.* hoc est annis quinquaginta post obitum D. Benedicti: Zacharias Pontifex anno 741. & Concil. Mogunt. anno 813. Synodus Rhemensis citata, Alex. II. & Innoc. II. & Alex. III. Pachomii, & Antonii, & Hieronymi regularum, quæ priscis sæculis in Ecclesia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus; communi autem sensui opponeretur, & risu exciperetur, qui diceret toto eo tempore a fundatione usque ad approbationem expressam Sedis Pontificiæ religiones vere non fuisse, sed nomine tenus, cum Gregorius X. *in d. cap. unic. hoc tit. in 6.* absolute religiones appellet supra relatas, etiam ante Sedis Apostolicæ approbationem: quod etiam indicat Bonifacius VIII. *in c. unico de voto, lib. 6.*

7 Traditur ratio decidendi. Sed cum Ecclesia majores causas judicio Rom. Pontificis reservaverit, *cap. majores, de baptismo*, ubi notavimus, inter eas approbationem novarum Religionum reservavit, & merito, cum una ex gravioribus Reipublicæ Christianæ causis sit, fiquidem per eam introducitur nova vivendi forma, & observandi perfectionem Evangelicam; cum novæ congregationes majoris perfectionis gratia instituantur, quare prius diligenter ipsa vitæ futuræ forma examinari, & perscrutari de-

debet diligenter, ne sub prætextu majoris boni, & sanctioris vitæ hæreses oriantur, vel hæretici foveantur, ut de Vvaldensibus supra retuli, & de aliis pluribus hæreticorum cœtibus refert Eymericus *ubi supra*: quæ omnia ut sedulo, & diligenter examinentur, recte statutum fuit in præsenti textu, ut nova religio, seu religiosa vivendi forma non instituatur, nisi cum speciali Romani Pontificis licentia: quod etiam firmavit Gregorius X. *in cap. 2. hoc tit. in 6.* Accedit, nam & apud Romanos, nec novum collegium, sodalitiumve religionis causa congregari poterat inconsulto Senatu, *leg. 1. & 3. Digest. de Collegiis*, Tertull. *lib. de jejunio*, ibi: „ Nisi forte in Senatusconsulta, & in Principum mandata coitionibus opposita delinquimus. “ Illustrat Brissonius *de formulis, lib. 3. fol. 370. & lib. 1. select. cap. 14.* Unde merito ab Ecclesia statutum fuit, ne nova religio, seu vitæ monasticæ forma, inconsulto Romano Pontifice instituì, & profiteri possit, Nec tunc obstat dubitandi ratio supra adducta; nam omnia jura in ea expensa procedunt ante præsentem Concilii Lateranensis constitutionem; antea enim, ut supra dixi, Episcopi poterant novas religiones approbare, & confirmare; attamen postquam inter alias causas majores hæc approbatio Romano Pontifici reservata est, non possunt inferiores Prælati prædicta potestate jure communi sibi competente uti,

8 Exponitur c. unic. de excess. Prælat. l. 1. Hucusque egimus de nova religione non instituenda absque Pontificis actoritate: nunc ut aliud membrum distinctionis supra *n. 3.* adductæ prosequamur, sciendum est, quod licet jure antiquo novum monasterium construi possit tantum de licentia Episcopi, *c. si quis vult, 16. qu. 7.* novo tamen jure, ne in præjudicium parochialium Ecclesiarum nova construantur monasteria, cautum fuit, ne nova monasteria ædificentur, aut antiqua in alia loca transferantur sine R. Pontificis licentia, *c. unic. de excess. Prælat. lib. 6. c. 4. de privil. eod. lib. Clem. Cupientes, de pœnis.* Novioribus autem constitutionibus aliud observandum præscribitur in nova monasteriorum constructione, aut mutatione, duobus in casibus. Primus est, cum ædificantur monasteria seorsim ab aliis Ecclesiis, & monasteriis. Secundus est, cum ædificantur juxta alia monasteria. Circa primum extat decretum Trident. *sess. 25. de regul. c. 3.* ubi cavetur, ut monasteria erigantur cum auctoritate, & licentia Episcopi, in cujus diœcesi constituuntur: quo decreto sublatam esse constitutionem text. *in d. c. unic.* docuit Emanuel Rodrig. *tom. 2. qq. Regul. q. 49. art. 3.* sed merito ipse refellitur a Barbosa, *de potest. Episc. alleg. 26. n. 4.* quia verius est, utramque auctoritatem Pontificis Episcopique necessariam esse, nec per Concilium abrogatum manere textum *in d. c. unico*, ut declaravit Sac. Cardinalium Congr. teste Farinacio *in declar. ad d. c. 3.* quare Summus Pont. solet aliquibus religionibus facultatem indulgere ad construenda ubique monasteria absque alia speciali licentia, ut eam concessit Jul. II. Religioni Minimorum, teste Emanuele Rodriguez *ubi sup.* & Paulus V. Carmelitis Discalceatis, referente Barbosa *d. n. 4.* qui adhuc in fundationibus novi monasterii indigent Episcopi licentia, juxta Trid. *d. c. 3.* quia per hujusmodi privilegium tantum suppletur Pontificis licentia. Hoc etiam observatur in translatione vetteris monasterii in alium locum, etiamsi ejus monachi exempti sint; nam adhuc irrequisito Episcopo monasterium transferri non potest in locum non exemptum, ut late probant D. Joann. Larrea *dec. 97. per tot.* Chopinus *l. 1. monast. tit. 3. n. 9.* Francesp. *3. Pastor. Regul. vot. 6. per tot.* Hieron. Garcia *tom. 2. polit. regul. tr. 11. diffic. 2.* Tondutus *tom. 1. resp. canonic. q. 23.* quod & in monasterium monialium transferendo resolvit Tanbur. *de jure Abbatiss. disp. 33.* Circa secundum casum, quando monasteria ædificantur prope confinia aliorum ultra licentiam Pontificis, & Episcopi, de qua hucusque egi, exigitur etiam ut distent aliquantulum ab aliis monasteriis: quare Clemens IV. decrevit, ut intra 300. cannas per aerem mensurandas, quarum singula contineat longitudinem octo palmorum, non liceat ædificare monasterium, vel antiquum mutare, vel etiam erectas Ecclesias in monasteria transferre prope Conventus Fratrum Minorum: idemque Pontifex postea restrinxit prohibitionem hanc ad centum quadraginta cannas. Jul. quoque III. declaravit, restrictionem hanc non debere nocere Fratribus Minoribus, imo potius prodesse; & ideo non posse ædificari monasteria prope conventus ipsorum, nisi ultra trecentas cannas; ipsos autem posse ædificare post centum, & quadraginta: quorum privilegiorum tenorem referunt, & explicant Rodrig. *d. q. 49. art. 5.* Barbosa *alleg. 26. n. 6.* Miranda *in manuali Prælat. tom. 1. q. 33. art. 1. concl. 3.* idemque privilegium concessum esse Fratribus Prædicatoribus, & Carmelitis, refert Rodrigu. *d. art. 3. prope fin.* De licentia etiam Regis necessaria ad novam monasterii constructionem, agit Solorzanus *tom. 2. l. 3. c. 23. n. 18.*

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum, & aliorum Religiosorum.

CAPUT PRIMUM.

Urbanus III. *in Concilio* a *Claromont*.

COngregato apud Claromontensem Urbem multorum Episcoporum Synodali conventu, proposita est nobis a quibusdam eorum quæstio de Ecclesiis, vel de ecclesiasticis possessionibus, a clericis vel monachis usque in præsentiarum, inconsultis Episcopis, acquisitis. Nos autem usi saniori consilio eorundem Episcoporum, condescendentes pro tempore, providentesque Ecclesiasticæ paci, vel quia aliter absque inevitabili scandali periculo hujusmodi quæstio non poterat procedere, Apost. Auctor. decernimus, ut ea quæ a clericis, vel monachis, vel a quibuscumque personis, prout potuerunt, usque hodie fuerunt apposita, rata perenniter, & inconcussa permaneant: hoc tamen tenore, ne in posterum inconsultis Episcopis talia præsumant. In Ecclesiis, ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus qui populum regat, ab Episcopo per consilium monachorum instituatur; ita tamen, ut ex solius Episcopi arbitrio; tam ordinatio, quam depositio, & totius vitæ pendeat conversatio.

NOTÆ.

1 a CLaromontensi.) Ita legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c. 1.* ex qua inscriptionem, & litteram hujus textus transcribo. In hac 6. collectione legitur *Urbanus III.* cum legendum sit *Urbanus II. in Concil. Claromont.* quod ejus tempore celebratum fuit anno videlicet 1095. ut refert Bertholdus, & ex eo Coriolanus *in summa Conc. fol. 484.* in quo Conc. innovati, & transcripti fuerunt canones Concilii Hostiensis in eandem causam celebrati, de quo hæc refert Bertholdus transcriptus a Coriolano *in summa, fol. 482.* „ In Galliarum civicate; quam Hostiensem vulgariter dicunt, congregatum est generale Concilium a venerando Hugone Lugdunensi Archiepiscopo, Sedis Apostolicæ Legato, cum Archiepiscopis, & Abbatibus diversarum Provinciarum, 17. Kalend Novemb. in quo Concilio revocata est excommunicatio in Henricum Regem, & in Guibertum Sedis Apostolicæ invasorem, & in omnes eorum complices. Item Rex Galliarum Philippus excommunicatus est, eo quod vivente uxore sua alteram superinduxit. Item simoniaca hæresis, & incontinentia sacerdotum sub excommunicatione damnata est: Item monachis interdictum est in eodem Conc. ne parochialium sacerdotum officia in parochiis usurpent. “ Ex Synodo etiam 7. refert apud Arverniam habita. Ex exemplari Augst. Thuani refert Juretus *in notis ad epist. 69. Ivonis*, hæc verba: „ In Ecclesiis ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus, qui populum regat, ab Episcopo constituatur, ita ut ex solius Episcopi arbitrio, tam ejus ordinatio, quam depositio, & totius vitæ suæ conversatio pendeat. “ Etiam Stephan. Balluzius *in addit. ad Marcham, lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. c. 31.* edidit Concilium hoc Claromon. ex vetusto C. MS. monasterii Anianensis, ubi ita in ipso Concilio legitur: „ Anno Dominicæ Incarnationis 1095. indict. 3. 14. Kal. Dec. celebrata est apud Claromont. Alverniæ Synodus, præsidente Dom. Urbano Papa, confluentibus diversarum provinciarum Archiepisc. num. 12. cum Episc. 82. & Abbatibus innumeris. “ Et *in can. 4.* ita cavetur: „ Sane quia monachorum quidam Episcopis jus suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio presbyteros collocent; sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbatibus vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, & sic cuique sua jura serventur. “ Unde credo, in prædicto Concilio Hostiensi præsentem canonem editum fuisse; sed cum postea ejus Conc. canones transcripti essent in Conc. Clarom. sub Urbano II. celebrato, ideo textus hic citatur in hac prima collect. ex Urbano II. quia ejus auctoritate Concilium hoc celebratum fuit. Etiam verba hujus textus ex septima Synodo apud Arverniam, quæ eadem est cum prædicta Claromontana, in antiquo exemplari Præsidis Thuani se elegisse testatur Juretus *ad Ivonis Carnotensis epistolas.*

b Con-

b *Conventu.*) De quo refert Bertholdus apud Coriolanum *in summa, fol.* 483. „ In Galliis ad Claromontem Synodus generalis a Domino Papa in Octava S. Martini congregata est, in qua tredecim Archiepiscopi cum eorum suffraganeis fuerunt, & ducentæ quinque pastorales virgæ numeratæ sunt. In hac Synodo Dominus Papa eadem statuta, edita in præterita Synodo Placentina confirmavit; insuper & Philippum Regem Galliarum excommunicavit; eo quod propria uxore dimissa, militis sui uxorem in conjugio sociavit. " Hæc etiam priora verba extant *in cap. congregato* 16. *qu.* 7. alia notavit Vinnius *in notis ad ipsum*.

COMMENTARIUM.

2 TExtus hic communiter accipitur de Ecclesiis, quæ spectant ad monachos ratione jurispatronatus, in quibus tenentur presbyteros præsentare, ita ut eorum institutio, aut destitutio ex Episcopi arbitrio pendeat: juxta quam interpretationem doctam edidit relectionem Primarius noster Doctor Garanna. Sed ut juxta tempora Concilii Claromont. & morem tunc vigentem in Ecclesiis a monachis obtinendis illud exponamus, sciendum est, quod cum olim monachi laicis sacramenta administrare, aut eos ad sepulturam admittere in propriis Ecclesiis non posset, *cap. interdicimus* 10. *cap. juxta* 11. 16. *qu.* 1. plures Hallierius *in vindic. lib.* 4. *cap.* 1. §. 2. & ita quia sacerdotalia munera obire nequibant, decimas a fidelibus, & alios Ecclesiarum fructus percipere non possent, quæ tantum parochis, & beneficiariis debentur juxta supra tradita *in titulo de decimis*, Parochi ex nimia devotione res proprias, & simul Ecclesias cum jure exigendi decimas, & percipiendi ceteros fructus ipsarum Ecclesiarum monachis tradebant: quare ipsi altari serviebant, monachi vero decimas, & cetera emolumenta percipiebant, nec ad hanc concessionem Episcopi consensus desiderabatur, cum in vita ipsorum parochorum non crederetur Ecclesiam de eorum possessione exisse: sed quia ipsis defunctis deficiebat jus in monachis retinendi ipsas Ecclesias cum jure decimarum, & aliarum obventionum, introductum fuit, ut Ecclesias ipsas, quas altaria monachi nuncupant, ab Episcopo, ad quem omnes Ecclesiæ suæ diœcesis spectant, redimerent, ita ut Vicarius (qui trito tunc vocabulo persona dicebatur) seu capellanus in ipsis Ecclesiis ab Episcopo institueretur cum competenti stipendio, ita ut Episcopus pro tali redemptione censum annuum exigeret, & pro nova institutione vicarii certam quantitatem. Referunt Joannes Saresbarien. *Polycrat. lib.* 7. *cap.* 17. „ Utique est insignis prudentiæ, si quis tot quocunque modo conquirit altaria, ut quasi ritu Memphitico quotidianas hostias novis possit altaribus immolare: nolunt tamen sacerdotio dominari, aut servire altario, qui de altario vivunt, ne ut populus arguit, dicam luxurientur; sed personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta. " Huc etiam spectat quod scribit Gofridus Vindocinensis Abbas *in epist.* 6. *ad Andegavensem Episcopum*, qui se testatur interfuisse dicto Concilio Claromontensi & interpretatur quid significet altarium redemptio. Sic igitur habent veteres membranæ: „ Annunciastis (ut dicitur) presbyteris vestris, & personis Ecclesiæ vestræ, quod Dominus Papa Urbanus in Arvernensi Concilio præceperat, ut Episcopi annuum censum habeant a monachis pro redemptione altarium. Bene novit prudentia vestra, non esse bonum, quod Apostolica sinceritate disponitur, per contrarium prædicari. Bone Domine, vos illi non adfuistis Concilio, & ego interfui, qui hujus rei cognosco veritatem. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur; beatus vir ille simoniacam pravitatem vocavit, & Apostolica auctoritate damnavit: illa tamen magica, & simoniaca pecunia aliquando in triginta, aliquando vero in quadraginta, aliquando etiam sexaginta annis solvebatur Episcopis. Qui autem redemptionem altarium (quæ in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieri solebat) hæresim vocavit, & condemnavit, sub nomine annui census pro redemptione vicariorum, sive altarium annuam pecuniam extorquere dedocuit, non præcepit: imo omnia, quæcunque Abbates, & monachi in Ecclesiis sub redemptione vicariorum tenuerant, ut quiete deinceps, & sine cujuslibet exactione pecuniæ possiderent, BB. Petri, & Pauli auctoritate firmavit. Nam si in pluribus annis non nisi semel (ut dictum est) per vicarios pecunia, pro altaribus dabatur Episcopis, & pecuniam ipsam Apost. auctor. probatum sit simoniam esse; singulis annis Episcopis pro vicariis altarium pecuniam dare quid est aliud, quam plurimorum annorum simonia per annos singulos sub nomine annui census annuam simoniam exercere? Non est hæc doctrina christianæ fidei, sed exactio pessima, quæ simoniam multiplicat, & S. Ecclesiæ violat castitatem. Pecunia itaque pro Ecclesiis sub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio altarium dicitur, ab Apost. S. damnata, sive per vicarios rarius, sive pro vicariis frequentius, sub qualicunque nomine, vel occasione extorqueatur, simoniaca pravitas esse nulla ratione dubitatur; illa tamen gravior, quæ sæpius agitur. Quapropter illam specialiter Christianus catholicus vitare, & Episcopus maxime detestari debet, ne fiat novissimus error pejor priore. " Idem *in epist. ad G. Apostol. S. Legat.* qua de Episcopo Andegav. conqueritur. „ Decretum illud (*inquit*) quod idem Dom. Papa Urbanus in Arvern. Conc. statuit contra simoniam, quæ sub nomine vicariorum Dei fieri solebat ab Episcopis, annullare machinatur: Redemptionem etiam Ecclesiarum, quæ in illo magno Concil. hæretica pravitas vocata est, ab Apost. S. damnata; licet in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine annui census, a simplicitate nostra extorquere conatur: & quia ego, & fratres nostri hoc esse scelus putamus, & ideo refutamus, divinum Ecclesiis nostris interdixit officium. " Ex quibus pendet interpretatio verborum Gregorii VII. *l.* 4. *epist.* ad Hugonem Diensem Episc. „ Illud vero commune malum pene totius terræ, videlicet quod altaria venduntur, & quod iste etiam in officio sui Archidiaconatus se fecisse non denegat, ne deinceps fiat, tam huic, quam ceteris omnibus interdico: *Hæc de re multum exarsit Ivo Carnot.* epist. 12. Maxime quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt; a quo sacrilegio cum eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria a me redimere volunt sub nomine personæ, sicut a prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt. " Et ille census semel tantum redemptionis tempore pendebatur, modo pro 30. 40. aliquando pro 60. annis, aliquando annuatim solvebatur, ut constat ex veteri testimonio, quod extat apud Aubertum Mireum in diplomate libertatis Ecclesiæ Messinensis, in cujus fine hæc verba habentur: „ Illud etiam superest memorandum, quod altare de Ubarneston, ad mensam supradictarum sanctimonialium tali pacto concessi, ut mihi & successoribus meis annuatim decem solidi persolvantur denariorum, pro restitutione personæ ipsius altaris aliis decem. " Quam corruptelam tanquam simoniacam, imo ut hæresim damnavit Urbanus II. in Synodo Arvern. relata *in cap. quæsitum* 1. *qu.* 3. ubi legendum esse, *salvo utique Episcoporum annuo censu*, jam notavit Balluzius *in addit. ad Marcham, lib.* 6. *concord. Sacerd. & Imper. cap.* 31. & postea in Synodo Claromont. (ubi renovatæ fuerunt sanctiones Conc. Arvern.) relata in præsenti, & *in cap. congregato*, 16. *qu.* 7. Damnavit etiam idem Urbanus II. in epistola ad Ingelianum Episcopum Laudunensem, quam ex C. MS. edidit Juretus *in notis ad epist.* 12. *Carnot.* in hæc verba: „ Quanto familiarius ab Ecclesia R. diligeris, tanto charius quos ipsa diligit, fovere debueras, & amplecti: idcirco ab infestatione fratrum B. Remigii fraternitas tua cesset, & altare, quod in villa, quæ Corbiniacus dicitur, iidem fratres habuisse noscuntur, eis restituat. Etsi enim personas removemus, non tamen antiquæ possessionis jus monasteriis abstulimus. In illa siquidem personarum mutatione avaritiæ renovatio, & ecclesiasticarum rerum distractio contingebat. " Et in ipso Conc. Clarom. *can.* 6. ita cautum fuit: „ Ut altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata. " Sublata igitur fuit per Urban. II. prædicta Ecclesiarum redemptio, non tamen prohibitum fuit monachis ex antiqua possessione Ecclesias obtentas retinere, ut expresit idem Urban. in epist. suprac. ibi: „ Porro altaria, quæ per 40. seu 30. annos monasteria possiderunt, sicut in Synodo constitutum est, immota eis permanere volumus: nullam igitur de cetero eisdem fratribus de supradicto altari molestiam inferas, salva tua Episcopali justitia. " Idem docuit ipse Urban. II. in epist. ad Laudun. Episc. relata a Jureto in epist. 12. Ivonis. Hinc factum est, ut Valdericus Noviomensis Episc. privilegio suo dato anno 1103. in perpetuum confirmaverit Ecclesiæ Jotrensis altaria, quæ sub personatu plusquam tricennali possessione tenuerat. In illis autem Ecclesiis tenebantur monachi clericos præsentare, ut ab Episc. instituerentur ex præsenti textu: unde cæpit abusus, ut quotannis monachi clericos vicarios ad easdem præsentarent, & ita Episcopi non pro redemptione altarium, quæ jam ab Urbano prohibita erat, sed pro institutione annali ipsorum vicariorum annuum censum exigebant: quare Paschalis II. Urbani successor abusum illum omnino proscribere volens, graviter Ivonem Carnotensem, & Ranulfum Sanctonensem Episcopos increpat, eo quod ab exactione hac non abstinerent, in epistola quam ex C. MS. ediderunt Souchetus *in notis ad dictam epistolam Ivonis*, Balluzius *ad Marcham d. c.* 31. in hæc verba: „ Juxta SS. canonum sanctiones, non ignotum vobis esse credimus, quid ultionis maneat ecclesiastici ordinis viros Apost. Sedis decreta spernentes. Ipsi enim Arvernensi Conc. affuistis, in quo præsidente prædecessore nostro bonæ memoriæ Papa Urbano, confidentibus Gallorum Episcopis decretum est, ut altaria, quæ ab annis 30. vel 40. sub vicariorum redemptione monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps, & sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis, & personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Verum oportet nos hujusmodi versutiis sinceritate veritatis Apostolicæ obviare. Præcipimus ergo, ut decretum illud omnino teneatur integre, nec super illud quicquam ulterius pro eisdem altaribus exigatis. Sane quod *vobis dicimus*, ceteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum diœcesum monasteria præcipimus observandum. Datum Romæ 11. idus Martii. " Quod decretum præterea renovatum fuit in Conc. Pictavensi ab Joanne, & Benedicto S. R. E. Cardinalibus, Paschalis Legatis, *can.* 6. ut videre est *tom.* 7. *Concil. Binii*, *part.* 1. *pag.* 533. ex altero itidem Concil. sub iisdem *can.* 9. *pag.* 540. notarunt Juretus, & Souchetus *in not. ad ep.* 12. *Carnot.* Bosquet, *in notis ad Innocentium III, l.* 1. *ep.* 24. Lemaistre *de juribus Episc. l.* 2. *c.* 5. P. Marcha *in not. ad can.* 2. *Conc. Claromont.* Joan. Dartis *in c.* 4. 1. *qu.* 4. Alteserra *l.* 4. *c.* 8.

4 Sequentibus vero sæculis cum monachi cœpissent Missas publice in suis monasteriis celebrare, & sacramenta non solum fratribus, verum & ceteris fidelibus laicis administrare, cœperunt etiam in Eccl. propriis monasteriis annexis per monachum sacerdotem divina officia celebrare, *c.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi Honor. III. Abbati, & conventui Aquinatensi ita scribit: „ Quanto sincerius diligimus monasterium vestrum; & vestræ cupimus Religionis augmentum, tanto solicitius vestris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Eapropter dilecti in Domino filii vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districte inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem consistentibus, curam animarum non habentibus, audeat a vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere. " In Ecclesiis vero, ubi juspatronatus tantum obtinebat, Episcopo præsentabant presbyterum, ut ab eo institutionem acciperet, *c.* 2. *de suppl. negl. c. olim, de restit. spoliat. c. de monachis, c.* 31. *de prab. Clem.* 1. *de jurepat. c. fin. hoc tit. in* 1. *collect.* ubi Alex. III. ita monachis Cantuar. provinciæ scribit: „ Inde est, quod universitati vestræ per A. s. p. m. ut in Eccles. in quibus præsentationem habetis, cum vacaverint, diœceses. Episc. clericos idoneos præsentetis, qui illis de spiritualibus, vobis autem de temporalibus debeant respondere. *Et* c. 2. hoc tit. in 2. compil. *ubi ita ait Clem. III.* Auctorit. Apost. prohibemus, ne in Ecclesiis ad præsentationem vestram spectantibus ulli, nisi a vobis præsentati fuerint, ordineutur; sed si quos vobis non præsentibus ordinari contigerit, ab Ecclesiis his per vosmetipsos auctorit. Apost. amoveantur, & eorum ordinatio penitus irrita habeatur, nisi forte, quod absit, præsentationem clericorum vos contigerit malitiose differre. " Nisi Ecclesiæ ipsæ ad monachos pleno jure spectent; quia tunc possunt ibi presbyteros ab Episcopo approbatos in eis Ecclesiis apponere, *c.* 3. §. *in Ecclesiis, de privil. c. cum inter* 13. *de re jud.* prosequuntur latius Garanna *in præsenti*, Solorzan. *de jure Indiar. tom.* 2. *l.* 3. *cap.* 16. *n.* 35, Barbosa *voto* 50. *per tot.* Alteserra *l.* 5. *dissert. c.* 18.

CAPUT II.

Innoc. III. *Archipresbytero, & Clericis a S. Cæcilia.*

DIlectus filius M. syndicus Ecclesiæ vestræ in nostra præsentia constitutus, ab œconomo S. Laurentii de *b* Piscinula in *c* scrutiniis, baptismate, processionibus, capitulis, & similibus subjectionem postulans, possessorium, & *d* petitorium intentabat. Cum enim Ecclesia S. Laurentii sit in parochia vestra sita, debet de jure *e* communi, sicut idem syndicus proponebat, Ecclesiæ vestræ in prædictis omnibus subjacere; nisi se posset, vel speciali privilegio, vel legitima præscriptione tueri. Verum nec privilegium exemptionis habet, nec præscriptionem pro se poterat allegare; cum Ecclesiæ S. Cæciliæ illam præscripsisset, sicut per testes dicebat legitime comprobatum. Præterea cum olim coram bon. mem. Cœlestino P. Prædecess. n. super prædictis inter vestram, & prædictam Ecclesiam quæstio verteretur, Martinus ejusdem Ecclesiæ presbyter fuit sponte confessus, quod Ecclesiæ S. Cæciliæ scrutinium, & baptisma debeat, sicque ad proprietatem vestram justitiam recognovit. Cumque pars vestra testes sufficientes, & idoneos, qui se illum diversis temporibus ad capitulum vocasse, ipsumque venisse firmiter asserebant, in medium produxisset, eis jurare paratis, prædictus presbyter vocatum se ad capitulum isse est confessus. Unde prædictus prædec. nost. Ecclesiam vestram capitulo, quo se conquesta fuerat spoliatam, salvo jure proprietatis Ecclesiæ S. Laurentii, revestire curavit, sicut in his litteris continetur. Per hoc ergo, & proprietatem quoad scrutinium, & baptisma, & processionem quoad capitulum, vester voluit syndicus comprobare. Ad hoc autem œconomus S. Laurentii ex adverso respondit, quod Ecclesia ipsa nullo medio ad Romanam Ecclesiam pertinebat. Cum enim monasterium monialium fuerit, sicut ex multis scriptis authenticis edocetur, & generaliter servetur in Urbe, ut nullum monasterium tit. sit subjectum, incongruumque videatur, ut regulares sæcularibus supponantur, patet Ecclesiam ipsam liberam extitisse. Præterea usque hodie nos in ea institutionem, & destitutionem liberam exercemus, cum & bon. mem. C. PP. prædec. n. dil. fil. M. scriptorem nostrum, Archipresbyterum in ea fine contradictione cujuslibet statuisset. Sic ergo Ecclesiam ipsam liberam, & in possessione libertatis existere, dictus voluit œconomus comprobare. Cum ergo pro eo habeat jus commune, in eo videlicet, quod universa monasteria Urbis ad Romanam Ecclesiam nullo pertinent mediante, affirmanti contrarium fides non est aliquatenus adhibenda nisi super hoc privilegium induxerit speciale. Quod autem dicitur in parochia vestra sita, idem œconomus penitus denegavit; sed etsi verum hoc esset, sufficienter tamen se poterat prædicta ratione tueri. Confessio autem M. presbyteri super scrutinio, & baptismo eidem Ecclesiæ præjudicare non poterat, cum per his lis contestata in ejusdem prædecessoris nostri præsentia non fuisset, sicut ex forma petitionis, & conclusionis apparet: hac etiam sententia non fuerat hactenus Ecclesia vestra usa, sed eam duxit usque ad hæc tempora supprimendam. *Et infra*: Nos igitur auditis his, & aliis, quæ fuerant hinc inde proposita, rationibus, & allegationibus, instrumentis, & attestationibus plenius intellectis, & cum fratribus nostris deliberato consilio, œconomum ejusdem Ecclesiæ S. Laurentii syndico vestro in baptismo, scrutinio, & processionibus condemnamus; ita tamen, ut per hoc Ecclesiæ Rom. nullum præjudicium generetur, si quando forte jus suum duxerit prosequendum: in institutione autem, destitutione, & capitulo œconomum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absolvimus, syndico vestro super hoc silentium perpetuum imponentes.

NOTÆ.

a *Sanctæ Cæciliæ.*) Ita etiam legitur in tertia collect. *sub hoc tit. cap.* 1. Ecclesia hæc sanctæ Cæciliæ est Romæ trans Tyberim, ut patet ex alia epistola ipsius Innoc. III. *l.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 96. In ea Eccles. requiescunt corpora SS. Cæciliæ, Tiburtii, Valeriani, Lucii Papæ primi, & Maximiani. Fuerunt in eadem Ecclesia olim ædes sanctæ Cæciliæ, quas sanctus Paschalis Papa consecravit ad honorem omnipotentis Dei, ejusque Genitricis gloriosæ, SS. Petri, & Pauli, & B. Agathæ, & Cæciliæ, anno 300. indictione 5.

b *Piscinula.*) Forsan legendum est, *Palisperna*; nam Ecclesia hæc Sancti Laurentii Palispernæ est etiam in Urbe intra palatia Decii Imperatoris, ubi passus fuit B. Laurentius, & olim erat monasterium monialium.

c *Scrutinii.*) Baptismi videlicet, de quibus egi *in c. his, de major. & obed.*

d *Possessorium, & petitorium.*) Quia utrumque simul intendi valet, ut probavi *in c.* 4. *de causa possessionis*.

e *De jure communi.*) Juxta tradita titulo antecedenti.

CAPUT III.

Honor. III. *Episcopo* a *Veneten.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod conquerentibus olim Abbate, ac *b* conventu Rivensi, Venet. dicec. quod tu compellere moliebaris eosdem, ut institueret plures monachos in quibusdam suis *c* Prioratibus tuæ dicec. in quorum singulis singuli monachi hactenus steterant, cum pluribus facultates non suppetant eorumdem: Nos Abbati *d* S. Albini Andegaven. & collegis ejus per litteras nostras dedimus in mandatis, ut de ipsorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum singulis facerent plures institui monachos, si pluribus illorum sufficerent facultates; alioquin tibi auctoritate præsentium inhiberent, ne Abbatem, & conventum prædictos molestares super instituendis pluribus in eisdem: unde idem Abbas, & conventus occasione hujusmodi litterarum asserunt sibi esse concessum, ut in singulis locorum ipsorum singuli monachi commorentur, si pluribus facultates non suppetant eorumdem. Cum autem id obviet *e* Lateran. Concilio, de quo nulla mentio est in litteris antedictis, postulasti nostro edoceri responso, utrum nostræ intentionis fuerit per hujusmodi litteras cum Abbate, & conventu prædictis contra ipsum Concilium dispensare. Nos ergo f. t. breviter respondemus, quod tenoris hujusmodi litteras non credimus a Sede Apostolica emanasse: quod si per occupationem forsitan emanaverint, nolumus per hoc derogari Concilio supradicto.

NO-

NOTÆ.

a *Venetensi.*) Etiam ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c.* 2. ex qua restituo integram hujus textus: in præsenti rescribit Pontifex Guillelmo Venetensi, de qua diœcesi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de in integrum restit.*

b *Conventu Rivavss.*) Quod monasterium appellatur S. Gildæ, seu Gildarii, & est Ordinis D. Benedicti in agro Rivensi, diœc. Venetensis, ut referunt fratres Sammarth. *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 487. quod construxit ipse Sanctus Gildas anno Christi 562. Sed ea parte Britanniæ minoris occupata a Normannis, desolatum fuit Monasterium usquedum anno 1008. instauratum, & reædificatum fuit per Comitem Gaufredum, ut refert Yepes *tom.* 1. *in chron. D. Benedicti, cent.* 3. *c.* 2.

c *Prioratibus.*) De quibus egi *in c.* 2. *de statu monach.*

d *Sancti Albini.*) Quod monasterium est etiam Ordinis D. Benedicti in diœcesi Andegavensi, cujus historiam scripsit Joannes Monachus *lib.* 1. *histor. Gaufredi Ducis Normaniæ.*

e *Lateran. Concilio,*) Relato *in c.* 2. *de statu monach.*

COMMENTARIUM.

2 SUmmum Pontificem dispensare posse in legibus Concilii generalis, omnes Catholici affirmant: illud tamen apud ipsos non liquet, an tunc necessaria sit expressa mentio ipsius Concilii in ejus derogatione? Et plures docuerunt, desiderari expressam mentionem Concilii generalis; moti auctoritate hujus textus, & auctoritate text. *in c. nonnulli, de reser.* ita docuerunt Covar. *lib.* 4. *var. c.* 16. *n.* 13. Sanch. *de matr. lib.* 4. *disp.* 26. *n.* 6. Gonz. *ad reg.* 8. *gl.* 18. *n.* 103. Garcia *de benef. p.* 4. *c.* 5. *n.* 25. Germon. *lib.* 3. *de sacr. immun. c.* 21. Frag. *tom.* 2. *de regim. lib.* 1. *disp.* 1. §. 6. *ad fin.* plures congesti a Barb. *in remiss. ad Conc. Trid. sess.* 1. *c.* 1. Moventur etiam ex eo, quia constitutio Concilii generalis magna cum deliberatione facta censetur, argumento capitis, *prudentia,* 21. *de off. deleg.* & omnes constitutiones Conciliares habent clausulam derogatoriam: unde non facta ipsius Concilii mentione, gratia in contrarium concessa nulla est. Contrarium tamen, videlicet non esse necessariam derogationem specialem, sed sufficere clausulam generalem derogatoriam, videlicet, *non obstantibus quibuscumque constitutionibus,* rectius docuerunt Cened. *collect.* 123. *ad Decret. n.* 3. Jul. Lavorus *lucub. tit.* 4. *c.* 19. *n.* 22. Bald. *in c.* 1. *de judiciis, nu.* 4. qui alios laudant. Nec contrarium probatur *in d. c. nonnulli,* in illis verbis: *Fecerit mentionem;* nam ea verba exaudienda sunt, non quia constitutio illa esset Concilii generalis Lateran. sed quia specialiter fuit cautum in canone illo de duabus dietis, ut ad ejus derogationem expressa, specialisque mentio desideraretur. Nec etiam favet Auctoribus contrariæ sententiæ præsens textus; nam in gratia impetrata ab Abbate monasterii sancti Gildarii, nulla fiebat generalis, aut specialis derogatio Concilii Later. ibi: *De quo nulla mentio est:* unde si generalis derogatio adesset, rescriptum illud non vitiaretur. Nec obstat si dicas, de stylo Curiæ frequenter in concessionibus Apostolicis apponi clausulam illam, *quatenus decretis Concilii Tridentini non adversentur:* quæ frustra apponeretur, si sufficeret clausula illa, *non obstantibus constitutionibus.* Nam respondeo, eam clausulam adjici, quia specialiter vult Pontifex ostendere voluntatem suam circa firmitatem Decretorum Conc. Tridentini, ut non solum generaliter, sicut alia, sed speciali modo videantur excepta, ut docent Suarez *de legibus cap.* 19. *n.* 6. Julius Lavorus *variar. Lucub. tit.* 4. *de elect. c.* 19. *n.* 25.

CAPUT IV.

Idem a *Burdegalen. Episcopo.*

AD audientiam nostram te significante pervenit, quod nonnulli *b* monachi lege tibi *c* diœcesana subjecti, in quibusdam Prioratibus habitant solitarii, contra statutum Concilii generalis; ideoque f. t. mandamus, quatenus ipsorum monachorum Abbates, seu Priores, ut vel ipsos ad claustrum revocent, facientes in ipsis Ecclesiis deserviri per clericos sæculares; vel alios monachos eisdem *d* associent, cum quibus vitam possint ducere regularem, monitione præmissa, per censuras Ecclesiasticas, appellatione remota compellas, proviso quod ad exemptos manum occasione mandati hujusmodi non extendas.

NOTÆ.

a *Burdegalensi.*) Ita etiam legitur in quarta compilatione, *sub hoc tit. cap. fin.* ex qua textum hunc transcribo. De diœcesi Burdegal. nonnulla notavi *in c.* 17. *de major. & obed.*

b *Monachi.*) Sunt enim varia monasteria in ipsa diœcesi Burdegalensi, quæ refert Tambur. *tom.* 1. *de jure Abbat. in serie Abbatiarum, verb. Burdegalensis.*

c *Diœcesana.*) De lege diœcesana, & quæ sub ea comprehendantur, egi *in capite conquerente, de offic. Ordin.*

d *Associet.*) Juxta text. *in c. quod Dei timorem, de statu monach.* adeo enim Ecclesia abhorruit, ut monachi singuli, solique in Prioratibus, & Ecclesiis monasterio subjectis degerent, ut potius optaverit in eis præfici clericos sæculares, quam singulos monachos in singulis Prioratibus institui, ex ratione tradita *in d. cap.* 2. ubi alia, quæ ad hunc textum spectant, adduxi.

TITULUS XXXVIII.

De Jurepatronatus, & Ecclesiis a laicis concessis.

CAPUT PRIMUM.

Ex a Concilio Mediolanen.

PErlatum ad nos est, quod inter hæredes Ecclesiæ in *b* rebus propriis constitutæ dividantur; & tanta per eamdem divisionem simultas oriatur, ut unius *c* altaris quatuor partes fiant, & singulæ partes singulos habeant presbyteros, quod sine *d* discordia, & simultate nullo modo fieri potest: unde nobis visum est, quod hujusmodi Ecclesiæ inter hæredes dividi non debeant; & si in contentionem venerint, & simultates inter eos surrexerint, per quas sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, præcipiatur ab Episcopo civitatis, ut nullo modo ibi Missarum solemnia celebrentur, donec illi ad *e* concordiam redeant, & pari voto, atque consilio Ecclesia illa sacerdotem canonice habeat, qui libere ibi sium *f* ministerium peragere possit.

NOTÆ.

a *Mediolanen.*) Ita legitur in hac sexta collectione; in prima autem, *sub hoc tit. c.* 1. & apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti, cap.* 42. Carnot. *part.* 3. *Decreti, c.* 46. textus hic citatur ex Concilio Mediomatric. Et licet nulli extent canones Synodi habitæ a Carolo Magno in Mediomatricum civitate, de qua Sirmundus ad Capitularia Caroli, *cap.* 208. tamen quia in Synodo Cabilonensi celebrata tempore ipsius Imperatoris anno 813. transcripti fuerunt plures canones editi in Synodis præcedentibus, ideo in canone 26. ipsius Concilii reperiuntur verba hujus textus, ex quo, & antiquis Decretistis ita ea restituo.

b *Ecclesia in rebus propriis.*) Hinc apparet, jus patronatus in præsenti qua fitum fuisse ex donatione fundi ad Ecclesiam ædificandam; quo modo dominus prædii jus patronatus consequitur, *c. Abbatem* 18. *q.* 2. Lambert. *lib.* 1. *de jurep. p.* 1. *lib.* 1. *qu.* 7. *art.* 2. Barb. *de jure Eccl. lib.* 3. *c.* 12. *nu.* 28. Mancin. *sacri juris controv. dissert.* 9. dicemus infra *in cap. nobis.* Deinde deducitur, jus patronatus Ecclesiæ appellari Ecclesiam ipsam, sicut & beneficium ipsius Ecclesiæ, & Prælatura dicitur Ecclesia, *c. præterea, c. consuluit, hoc tit. c.* 3. *ne Prælati vices suas,* notant fere omnes antiquiores hic; si enim Ecclesia in præsenti acciperetur stricte pro ipsa Ecclesia, daremus in ea successionem admitti, contra adducta *in cap.* 1. *de prabend.*

c *Altaris.*) Idest Ecclesiæ, plerumque enim Ecclesiæ altaria dicuntur, *c. quæsitum* 1. *qu.* 3. & Ecclesia altare dicitur forsan ex eo, quod olim in unaquaque Ecclesia unum tantum erat altare, ut probat Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus, c.* 29. & latius dicemus *in c.* 4. *de consec. Eccl.*

d *Discordia.*) Certum enim est, quod sicut vivere simul, & commorari, ita & eadem res communiter possidere difficile est, cum rerum communio plerumque pariat discordias, *l. cum pater* 77. §. *dulcissimis, ff. de legat.* 2. *l. in re communi* 26. *de serv. Urban.* Illustrant Forner. *lib.* 3. *rerum quotid. c.* 8. Unde nemo cogitur in communione permanere, *l.* 14. §. 2. *ff. communi divid. l. ult. C. eod. tit.*

e *Concordiam.*) Veluti, ut alternis vicibus, cum Ecclesia vacaverit, presbyterum præsentent, ut plerumque fit in his rebus, quæ individuæ sunt.

f *Ministerium.*) Hoc est Missæ sacrificium, quod frequenter ministerium appellatur. Svidas *verbo Liturgia,* ibi: *Liturgia proprie dicitur ministerium.* Divus Jacobus in sua Liturgia, ibi: *Absolvat exhibitionem sacri hujus ministerii.* Amphilochius in vita S. Basilii: *Eamus ad peragendum sanctum Dei ministerium.* Metaphrastes in vita SS. Petri & Pauli: *Domino sacrum obeuntes ministerium.* Illustrat Vicecomes *vol.* 2. *de Missæ ritibus, lib.* 1. *c.* 7.

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburiensi.

QUæcumque Ecclesia a compluribus cohæredibus sit obsessa, concordi unanimitate undique procuretur, ne propter aliquas disceptationes servitium Dei minuatur, & cura populi religiose agatur. Si vero contingat pro ea comparticipes dissidere, & sub uno presbytero nolle eam procurare; & propterea jurgia, & contentiones, tam inter ipsos, quam inter clericos incipiant frequentari, quia juxta *b* Apostolum servos Dei non oportet litigare, Episcopus tollat inde reliquias, & sub magna cura honorifice collocet eas, atque ejusdem Ecclesiæ claudat ostia, & sub sigillo consignet ea, ut sacrum ministerium nullus celebret in ea antequam concordi unanimitate unum omnes eligant presbyterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, & populo Dei utiliter præesse. Hanc autem habeant auctoritatem Episcopi, ut in nonnullis Ecclesiis nec constituantur presbyteri, nec expellantur, illis inconsultis, & non consentientibus. In epistola beati Papæ Clementis legitur: Attendendum summopere est omnibus presbyteris, & reliquis clericis, ut nihil absque Episcopi proprii licentia agant: non utique Missas sine ejus jussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat. Similiter & reliqui populi, majores scilicet, & minores, per ejus licentiam quidquid agendum est, agant. Animæ vero eorum ei creditæ sunt; ideo omnia ejus consilio agere debent, & eo inconsulto nihil.

NOTÆ.

a *Triburiensi.*) *Can.* 32. ex quo litteram textus restituo: etiam ex eodem Concilio citatur textus hic a Burchardo *lib.* 3. *Decreti, cap.* 224. Carnotensi *p.* 3. *Decreti, c.* 283. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 2. De Concilio hoc Triburiensi nonnulla notavi *in cap. clerici, de vita, & honest. cler.*

b *Apostolum.*) *Ad Timoth. c.* 2. *&* 1. *ad Corint. c.* 6.

c *Tollat inde reliquias.*) Ex his verbis probant Gibal. *de censur. disq.* 7. *qu.* 14. *n.* 1. ante tempora Alexandri III. in usu esse cæpisse in Ecclesia interdictum Ecclesiasticum, & eam censuram non esse ab Alexandro III. inventam; quod infra probabimus *in c. quod in te, de pœnit.* In præsenti autem textu PP. Ecclesiæ Gallicanæ non solum confirmarunt canonem Concilii Cabilon. supra relatum *in c.* 1. verum ut plerumque Legislatores faciunt; ut probat Forner. *lib.* 1. *rerum quotid. cap.* 17. addiderunt, ne tempore hujus interdicti, dum Missarum solemnia in Ecclesia non celebrantur, reliquias auferret Episcopus, ostia clauderet, & suo sigillo signaret. Clauduntur enim ostia tempore interdicti, *c. quod in te, de pœn. & remiss.* & signantur ab Episcopo, ut cognoscatur in eis divina officia non celebrari; unde legimus, baptisteria cum Baptismus celebrari non poterat, signari ab Episcopo, in Concilio Tolet. 27. *c.* 2. *de reg. fidei,* ibi: „ Licet initio Quadragesimæ baptizandi generaliter non claudatur mysterium, tamen Ecclesiasticæ consuetudinis ordo deposcit, & necesse est, ut ostia baptisterii in eodem die Pontificali manu, annulo signata claudantur, & usque in cœnæ Domini solemnitatem nullatenus reserentur: ob id videlicet, ut per signaculum pontificium (excepto gravissimæ necessitatis obventu) *in his diebus* monstretur, per totum orbem non licere fieri Baptismum, & sanctificationem; iterum Episcopali ad eam observatione reserata, signetur Dominicæ patere mysterium Resurrectionis, in quo ad vitam factum est aditus homini: ut quia per Baptismum consepultus est in monte Christi, resurgat cum eo in gloria Dei. Quod *in aliquibus* Ecclesiis minime hæc sancta consuetudo ab Episcopis custoditur, atque peragitur, ideo per hanc nostram sententiam sancimus atque decernimus, ut ita a totius Hispaniæ, & Galliarum populis custodiatur, quatenus in prædicto die, initio videlicet Quadragesimæ, & ostia sancti baptisterii cum laudum consummatione claudantur, & ab Episcopis sunt cum signaculo obsignentur, ita ut nisi in cœnæ Domini celebritate, quando more solito altaria debent devestiri; eadem debeant ostia reserari. Inconveniens etenim res est, ut illic in prememoratis Quadragesimæ diebus cunctis aditus pateat adeundi, ubi non licet debitum mysterium exerceri. “ Quare cum dissentientibus adhuc patronis Missæ sacrificium celebrandum non erat, ideo jubetur in præsenti canone, ut ostia claudantur, & signentur. Tolluntur autem reliquiæ in aggravatione ejusdem interdicti, ut alia etiam, licet minus recte, olim a quibusdam clericis adhibeantur in aggravationem ipsius censuræ, quæ de cetero fieri prohibentur, *in c. canonici, de off. Ord. in* 6. tantum enim in præsenti permittunt PP. a Missæ sacrificio cessare, ostia Ecclesiæ claudere, & reliquias Sanctorum auferre; ut ita perterriti clamore eorum, qui Missæ sacrificio privantur, hæredes patroni, inter se conveniant de presbytero in eadem Ecclesia instituendo, & respiscant a sua contentione, & discordia: qui etiam effectus, seu finis est censuræ interdicti: ut clamoribus populi superior, ob cujus causam indicitur, respiscat a contumacia, & Ecclesiæ præceptis obediat: non autem reliquiæ in præsenti textu auferri jubentur, ut vindicta hæredum ita dissentientium, favore, & intercessione illorum Sanctorum, quorum reliquiæ auferuntur, a Deo impetretur, ut nonnulli olim faciebant, de quibus in Conc. Tol. 13. *can.* 7. ita cavetur: „ Væ his qui faciunt opus Domini fraudulenter, & desidiose, propheticus nemo annuntiat. Et si illi væ incurrunt, qui negligenter opus Domini faciunt, quod supplicium merebuntur, qui divinæ servitutis cultum, malitia intercedente, ab altaribus Christi subducunt; Illos dicimus qui obstinatæ mentis dolositate confisi, cum aliqua eos molestia fraternorum jurgiorum papugerit, insana illico temeritate abrepti altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum malitia intercedente subducunt. Et quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriam Deo (*quod pejus est*) inferunt. Unde si hujusmodi pro fraterno odio homicidæ reatu adstringitur, pro contemptu divino quid pœnæ merebitur? Etenim juxta quod divinus sermo increpat: Si peccaverit in virum, placari ei potest Deus: si quis autem peccaverit in Deum, quis pro eo rogaturus est? Facile ergo talium sacerdotum excessibus illa Domini sententia coaptabitur, qua malitia percutitur sacerdotum. Dicit enim: Honorificantes me honorificabo; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quicumque ergo sacerdotam, vel ministrorum deinceps causa cujuslibet doloris, vel amaritudinis permotus, aut altare divinum vestibus sacratis exuere præsumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accingi, seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei eduxerit, atque (*quod pejus est*) occasionem nutrierit, unde de templis Domini, aut officia consueta desint, aut oblatio singulari sacrificii videatur in aliquo defraudari, si eum antea veræ pœnitudinis coram Metropolitano satisfactio non pargaverit, ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta superiorem sententiam Domini, & loci sui dignitate se noverit, & honore privari. Illis proculdubio personis ab hac ultionis sententia separatis, quæ aut contaminationem sacrorum ordinum, vel subversionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem, vel obsidionem perferentes, seu etiam *divinorum judiciorum* sententiam metuentes, tale fecisse contigerit, in quorum facto plus humilitas, qua Deo placetur, quam interni laboris dolositas declaratur. “ Qui abusus apud alienos valde ignaros irrepsit ex facto Episcopi Aquensis, quod refert Greg. Turon. *de gloria confessor. c.* 71. *his verbis:* „ Denique condemnatus, spoliatusque sacerdos ad urbem rediit, atque prostratus in oratione coram sepulchro Sancti, dicto Psalmi capitulo, ait: Non hic accendetur lumen, nec psalmorum modulatio canetur, glorioissime Sancte, nisi prius ulciscaris servos tuos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas Ecclesiæ sanctæ restituant. Hæc cum lacrymis effatus, fentes cum acutis aculeis super tumulum projecit, egressusque clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocavit. Typus is erat derelicti penitus loci. Nec mora, corripitur pervasor a febre. Decumbit in lectulo, exhorret, cibum fastidit, & potum, profert æstuans juge suspirium. Qui etiam interdum ab ardore febris sitis accederet, aquam tantum, nihil aliud hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum, sed mens prava non flectitur. Interea labitur cæsaries cuncta cum barba, & ita omne caput remansit nudum, ut putares eum olim sepultum, nuper erectum fuisse post funera de sepulchro. „ Refert etiam Baron. *an.* 579. *n.* 16. Verum hæc, & similia Sanctorum facta admiranda potius sunt, quam imitanda.

COMMENTARIUM.

3 EX his duobus canonibus sequens communiter deducitur assertio: *Jus patronatus inter hæredes dividi non debet; & si propter eorum discordiam presbyter non præsentatur, cessatur a Missæ sacrificio, donec unus pari voto, & consilio eligatur.* Probant eam textus *in c. considerandum, c. si plures,* 16. *qu.* 7. *c.* 3. *hoc tit.* Consonat lex 10. *&* 12. *tit.* 5. *p.* 1. Illustrant ultra congestos

3 Traditur conclusio.

stos in præsenti a Garanna; & Barbosa *de pot. Episc. alleg.* 72. *n.* 70. Lælius Mancin. *sacri juris controv. c.* 9. Petrus Greg. *lib.* 17. *syntag. c.* 4. *& de benef. c.* 17. *n.* 5. Filesacus *in c.* 4. *de offic. Ordin.* Valenzuel. 1. *tom. cons.* 63. Duaren. *de sacris Eccles. ministr. lib.* 5. *c.* 4. Moneta *de commut. c.* 12. *n.* 134.

4 Impugnatur præsens assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam jusPatronatus spiritualibus dicitur annexum *in c. quanto* 3. *de jud. c. de jure* 16. *hoc tit.* sed in spiritualibus nulla datur successio hæreditaria, *c.* 1. *de præb. c. consuluit*, *hoc tit. c. ad hæc*, *de decimis*; *c. Apostolica* 8. *q.* 2. Ergo jusPatronatus nec insolidum, nec pro parte ad hæredes transire potest. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo, quia jusPatronatus incorporale est, cum tangi non possit, *l.* 1. *§. quadam, ff. de ver. div.* ac per consequens individuum est, *l.* 2. *§. & harum, ff. de V.O.* sed individua insolidum competunt pluribus hæredibus, *d. l.* 2. *§. ex his*, *l.* 4. *§. Caro*, *l. stipulationis*, *§. quando, ff. de V.O.* & tam active, quam passive in solidum ad hæredes transeunt, *l. si via* 12. *ff. de serv. leg. ult. de serv. legata*, *l. si unus* 19. *in fin. d. hæredes* 25. *§. in ea*, *ff. fam. ercisc. l. fidei commissaria*, 11. *§. si in opere, ff. de leg.* 3. Valent. *tom.* 2. *illustr. tr.* 4. *c.* 7. *n.* 3. Igitur si in præsenti specie supponitur jusPatronatus transire ad hæredes, debebat transire in solidum. Tandem difficilis redditur hæc assertio ex eo, nam ecclesiasticum interdictum ex causa civili, ob delictum tantum unius parochiani imponi non debet, *cap.* 2. *de his, quæ fiunt a major. c. licet* 3. *de pœnis*, Cov. *in c. alma*, 2. *p. §.* 1. *de sent. excom. lib.* 6. Suar. *de censur. disp.* 36. *sect.* 1. igitur ob discordiam patronorum in eligendo presbytero quoad regimen Ecclesiæ, non debent prohiberi divina officia in ipsa Ecclesia.

5 JusPatronatus defertur jure hæreditario.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, inter modos, quibus jusPatronatus ecclesiasticum semel acquisitum ad alios transfertur, præcipuum esse successionem; defuncto enim patrono jusPatronatus non ad consanguineos, sed ad hæredes institutos pertinet, quia non jure sanguinis, sed hæreditario defertur, *c. si plures*, *c. filiis*, 16. *q.* 7. *Clem. plures*, *hoc tit. c. significavit* 41. *de testib. authent. de SS. Episcopis*, *§. si quis* 18. *collat.* 9. *l.* 8. *cum seq. tit.* 15. *partit.* 1. docent Lambert. *part.* 2. *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 24. Didacus Perez *in leg.* 1. *tit.* 6. *lib.* 1. *ord.* Cov. *lib.* 2. *var. c.* 18. *n.* 6. Duaren. *lib.* 5. *de sacris Eccl. cap.* 4. Costa *in c. si pater*, *verbo Trebellianica*, *n.* 4. *de testam. lib.* 6. & ad filios, non ut filios, sed ut hæredes transit: ut si hæredes non sint, aut quia instituti non reperiantur, aut quia hæreditate se abstinuerint, non admittuntur ad jusPatronatus. Riccius *in praxi aurea*, *ref.* 131. Cov. *ubi proxime*, *n.* 7. etiamsi fuerint meliorati, atque meliorationem agnoverint; quia cum titulus ille hæreditarius non sit, ut argumento legis *cum amplius* 26. *§. cum bonorum, ff. de legat.* 1. *l. ex facto*, *§. unde, ff. de hared. inst.* probant Tellus Fernand. *in l.* 21. *Tauri*, *n.* 2. Matienzo *in l.* 5. *tit.* 6. *lib.* 5. *recop.* non est sufficiens, ut jusPatronatus filio meliorato deferatur. *Spino in specul.*, *gl.* 4. *n.* 54. Moneta *de commut. c.* 11. *n.* 134. Nec obstat lex 21. Tauri, quæ est lex 5, *tit.* 6, *lib.* 5. *rec.* ubi filii meliorati habentur pro hæredibus. Nam respondetur, in casu speciali ipsius legis haberi loco hæredum, videlicet quoad solvenda onera paterna; & in jure diversum censetur esse hæredem, aut haberi pro hærede, cum aliud sit esse tale, aliud haberi pro tali, *l. si maritus*, *§.* 1, *ff. ad leg. Jul. de adult. l. mercis ff. de V.S.* docuerunt Matienzo *in d. l.* 5. *gl.* 4. Castillo *in d. l.* 21. unde text. *in d. c. filiis*, in illis verbis: *Filiis*, *& nepotibus*, *& propinquis*, *& c. constitutum*, ibi: *Ipsis conditoribus*, *aut certe propinquis eorum*, 16. *q.* 7. accipiendi sunt, quando filii, vel alii propinqui hæredes instituti sunt, non vero si extranei instituti reperiantur, ut colligitur *ex d. c. aliis*, ibi: *Ipsius tamen hæredibus*. Nam si extranei hæredes instituti sint, ad eos pertinet jusPatronatus, non ad filios, ut docent Lambert. *d. p.* 2. *q.* 2. *art.* 1. Molin. *lib.* 1. *de primog. c.* 8. *n.* 6. qui resolvunt, quod si in fundatione Ecclesiæ a patrono reservatum fuit jusPatronatus pro se, & filiis suis, id intelligitur factum, non ut filiis, sed ut hæredibus, ut post Bartolum, & Cov. resolvit Gratian. *lib.* 3. *discep. c.* 377. *n.* 45. quæ omnia cessant, si patronus eam adhibuit conditionem, ut in ipso jurepatronatus succederetur jure sanguinis, tunc enim tale jus erit familiare, & gentilitium, & ad proximiores consanguineos spectabit. Lambert. *ubi sup. art.* 2. Selva *de benef.* 3. *p. q.* 11. *n.* 5. Nogueirol. *alleg.* 28.

6 Hæredes in stirpes non in capita succedunt.

Secundo sciendum est, quod licet jusPatronatus ad hæredes pertineat, non tamen pertinet ad eos, ut hæredes, sed quia sunt hæredes; idest, non pertinet pro portionibus hæreditariis, sed ipsi in stirpes succedunt, *Clem. plures*, *hoc tit.* Tiraq. *de jure primog. q.* 36. *n.* 3. Gratian. *lib.* 3. *discep. c.* 521. Quod licet olim fuisset valde controversum, nam Tancredus, Bern. & Jo: Andreas in præsenti existimarunt in quemliber hæredem transire jusPatronatus in solidum quoad omnia, tamen ex dispositione Clem. V. *in d. Clem. plures*, prævaluit sententia Hostiensis asserentis, quoad jus præsentis hæredes succedere in stirpes, ita ut plures hæredes unius patroni tantum unam vocem obtineant: quæ doctrina juris principiis valde consona est; nam plures habentes causam ab uno, habentur loco unius, *c. pastoralis*, *de reser. c. licet* 47. *verbo statuimus*, *de testib. l. si eum*, *§. qui injuriarum*, *ff. si quis caut. l. filiæ* 28. *§.* 1. *de cond. & demonst.* Sed hæredes unius patroni succedunt in unius vocem, & ipsum repræsentant *auth. de jurej. a moriente*, *collat.* 5. ergo unam tantum vocem habere debent. Accidit, nam alias si ex duobus patronis unus decederet pluribus hæredibus institutis, extenuaretur vox superstitis patroni sine facto suo; quod admittendum non est, argumento text. *in cap. sedes* 15. *de restit. spol. leg.* 1. *§. sed si*, *de Carbon. edict.* Expendi etiam potest pro hac sent. text. *in l. si cui fundus* 56. *ff. de cond. & demonst.* juncto Chesio *interp. jur. c.* 26. ubi plures hæredes habentur loco unius. Hæc tamen sententia locum non habet in jurepatronatus familiari, ubi potius jure sanguinis, quam hæreditario succeditur; quia cum tanquam consanguinei admittantur, in capita succedunt. Gratian. *tom.* 2. *disc. c.* 218. Tondut. *tom.* 1. *resol. canon. c.* 32. qui late disputat, quando gentilitium, seu quando hæreditarium dicatur jusPatronatus. Nec prædicta doctrina procedit in jurepatronatus libertorum, ubi non hæreditario, sed sanguinis jure successio defertur; siquidem ad filios, non ut hæredes, sed ut liberos spectat, *l. filii* 9. *ff. de jurepat. l. ut juris jurandi* 7. *§. si liberi*, *l. si operum* 29. *ff. de oper. libert. l. si patronus* 12. *§. ult. l. patroni filia* 39. *ff. de bonis libert.* Chumacero *select. jur. c.* 1. Valentia *lib.* 3. *illustr. tr.* 3. *n.* 25. *c.* 4. in qua parte observandi sunt text. *in leg. cum sine* 11. *ff. de Carbon. edict.* juncto Merillo *lib.* 1. *obs. c.* 20. *l.* 1. *§. fin. l.* 2. *& ult. ff. de assig. liber.* juncto Pinello *lib.* 1. *select. c.* 8. *n.* 16. *l. Paulus* 47. *§. fin. ff. de bonis libert.* juncto Cujacio *lib.* 3. *qq. Papin. in l.* 42. *ff. eod. tit.*

7 Traditur dubitandi ratio.

Ex quibus provenit vera ratio prioris partis præsentis assertionis; nam cum hæredes succederent in hac specie in locum unius patroni, unam tantum vocem obtinebant, & ita injuste intendebant Ecclesiam dividere, & tot clericos præsentare, quot ipsi hæredes erant. Quod etiam procedebat, sive ex inæqualibus, sive ex æqualibus portionibus essent instituti, ut docent But. & Card. *in præsenti*, Lambert. *de jurepatr. lib.* 1. *p.* 2. *art.* 24. Facit text. *in l. vel quod* 6. *ff. de relig. & sumptib.* ubi jura sepulchrorum æqualiter transeunt ad omnes hæredes, etiamsi unus ex eis ex minima parte fuisset institutus. Hoc etiam procedit, si plures sint hæredes unius patroni, & alterius pauci, veluti si unus patronus decem, alter duo relinquat; nam eo casu æqualiter unam vocem habent decem ac duo; Barb. *de pot. Episc. alleg.* 72. *n.* 70. nec interest, an ex testamento, an ab intestato succedant; ex linea recta, an ex transversali proveniant: quia semper ex ratione supra tradita plures hæredes tantum unam vocem habent, & unum clericum præsentare valent. Spino *in spec. gl.* 4. *n.* 62. Gratian. *tom.* 3. *disc.* 521. Did. Perez *in l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 1. *ord.* Posteriorisvero partis præsentis assertionis ratio ex eo provenit, nam cum diuturnus defectus Rectoris in Ecclesia sustineri non debeat, ex adductis *in c. ne pro defectu* 41. *de elect.* ideo Episcopus modis omnibus cogere debet patronos, ut concordi animo, parique consilio, ac voto in unum presbyterum consentiant, qui divina officia in ipsa Ecclesia possit celebrare, & interim ostia claudere, & figuare, ut ita perterriti patroni ad concordiam reducantur.

8 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licet juris attento rigore in patronatu Ecclesiastico successio dari non possit, tamen speciali favore, & gratia Ecclesia admisit in eo successionem hæreditariam, ut hac remuneratione laicos ad Ecclesiarum fundationem, & earum dotationem alliceret, ac invitaret, ut docuerunt D. Th. 2. 2. *q.* 110. *art.* 4. Berojus, & Panorm. *in præsenti*, Cov. *pract.* 36. *& lib.* 2. *var. c.* 12. Didac. Perez *in l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 1. *ord.* & si adhuc scisciteris, quare ex eadem gratia, & ratione Ecclesia patronis non concessit successionem in beneficio Ecclesiastico Ecclesiæ a se constructæ, seu dotatæ, ut concessit jusPatronatus? Resp. id provenire ex singulari discrimine, quod versatur inter beneficium, & jusPatronatus; nam beneficium ita annectitur Ecclesiæ, & rebus spiritualibus necessario, & consequenter quod sine ministerio spirituali consistere non potest, & ab eo, tanquam a causa principali dependet, *c. si quis objecerit* 1. *q.* 3. at jusPatronatus accedit spiritualibus antecedenter, quia præsentatio præcedit beneficii institutionem, *c. decernimus*, 16. *q.* 7. nec virtute præsentationis aliquod jus in re, vel ad rem habet præsentatus, sed tantum petere potest, si dignus est institutione, per quam confertur beneficium ipsum, *c. quod autem*, *de jurepatr.* unde cum in jurepatronatus accessio spiritualibus non ita propinqua sit, & immediata, ac in beneficio ipso; receptum fuit laicos sibi, & suis hæredibus jusPatronatus reservare licere; non tamen sibi, aut hæredibus beneficium posse retinere. Nec hanc differentiæ rationem evertit text. *in c. consuluit*, *hoc tit.* ubi Pontifex eadem ratione, qua olim moti fuerunt sacri canones ad improbandam successionem in beneficiis Ecclesiasticis, scilicet ne sanctuarium Dei jure hæreditario possideatur; *c. plerique* 20. 1. *q.* 1. *c. ad decorem*, *de inst. c. ad hæc*, *de decim.* movetur ad removendam successionem in jurepatronatus, ut constat ex illis verbis: „ Cum Sanctuarium de jure hæreditario teneri non possit, non decet, ut clerici Ecclesias a parentibus fundatas propria auctoritate detineant, aut laicis filii, vel aliquibus alii concedant eas dem. “ Ex quibus deduci videtur, nullum inter successionem beneficii, & jurispatronatus constitui posse discrimen, cum utraque prohibita sint, & eadem ratione prohibeantur. Nam respondetur, in eo textu nequaquam agi de successione jurispatronatus, cum dubitari non possit post hos sacros canones a laicis posse ri posse, *d. c. filiis*, *cum seq.* 16. *q.* 7. Agebatur enim in eo textu de quibusdam laicis, qui intendebant ratione jurispatronatus non solum præsentationem ad beneficium, verum & ipsas Ecclesias conferre, ac de his, pro arbitrio disponere posse; quod juste improbat Pontifex, cum patrono tantum competat jus præsentandi ad beneficium; collatio autem ad Episcopum spectet, *c. præterea*, *c. cum laici*, *c. relatum*, *c. finali*, *hoc tit. c.* 3. *de priv. cap. ex frequentibus*, *de inst.* Unde docet Pontifex, patronum non succedere in Ecclesiis a se, vel majoribus constructis, ut in aliis bonis temporalibus, sed tantum jus præsentationis habere.

9 Respondetur secundæ difficultati.

Nec obstat, quod dicebamus, videlicet jusPatronatus individuum esse, & per consequens unicuique ex hæredibus in solidum competere, quia licet id verum sit, & facile ex hoc capite deducatur: tamen non est ita absolute accipiendum respectu omnium effectuum, qui ex patronatus jure proveniunt, sed tantum respectu eorum, qui individui sunt; nam quid divi-

dividuum, vel individuum esse judicatur ex rebus, quæ in eo continentur, ita ut quoties res dividua sit, dividatur; quoties vero res ipsa dividi non potest, talis res individua dicatur, *l.* 2. *§. & harum, ff. de V.O.* Faber *lib.* 3. *conje. c.* 17. Gom. *var. cap.* 1. Valentia *lib.* 2. *illust. tract.* 4. *cap.* 1. igitur singuli hæredes patroni erunt in solidum quoad honorem processionis, de quo *in cap. pia mentis*, 16. *quæst.* 7. & respectu alimentorum, quæ tempore egestatis patronis præstantur, *cap. nobis* 25. *hoc tit.* necnon respectu defensionis Ecclesiæ, quæ patronis incumbit, *c. filiis*, 16. *q.* 7. Ratio est, quia præsentatio honoris pro parte fieri non potest, cum operetur tantum præstatio respectu partis, quantum totum respectu totius, argumento legis unicæ, *C. de ingrat. libert.* Deinde quia alimentorum præstatio, quæ patrono debetur, non potest pro parte fieri, *l.* 3. *§. fin. l. pecunia*, *ff. de alim. legat.* Surdus *de alim. lib.* 9. *q.* 14. *num.* 4. Sic etiam onus defensionis Ecclesiæ cuilibet in solidum competit, quia in facto consistit, quod individuum est, *l.* 2. *§. item si in facto*, *ff. de V.O. l. loci corpus*, *§. si fundus*, *ff. si servitus vind.* Circa alium vero effectum jurispatronatus, videlicet præsentandi Rectorem ad ipsam Ecclesiam, non leve dubium est; nam videtur dividuam esse talem facultatem præsentandi, cum usufructus omni consideratione dividuus sit, *l. usufructi*, *§. l. etiam* 43. *l. si mihi* 49. *ff. de usufr. l.* 1. *§. si usufructus*, *l. sed usufructus* 81. *ff. ad leg. Falcid. l.* 1. *ff. de usufr. accresc. l. communi* 7. *§. sed etsi*, *ff. communi divid.* cum in accrescendo consistat, & emolumentum rei contineat, *l. Mævius* 66. *§. fundo*, *ff. de leg.* 2. Valentia *ubi supra*, *c.* 7. Sed præsentatio Rectoris spectat ad fructus jurispatronatus, *cap. consultationi*, *hoc tit.* Balboa *in cap. cum Bertholdus*, *de re jud.* igitur pro ea parte dividuum debet esse jusPatronatus. Sed verius est, quoad præsentationem Rectoris esse etiam individuum jusPatronatus, licet non ita sicut quoad alios effectus; nam hæc facultas præsentandi in facto consistit; sed ea, quæ in facto consistunt, individua sunt, ut supra probavi: ergo etiam hæc facultas. Deinde nam jusPatronatus potius æquiparatur aliis servitutibus, quam usufructui, ut defendit Azor *lib.* 3. *institut. cap.* 20. *quæst.* 9. Sed omnes aliæ servitutes individuæ sunt, ut probat Valentia *ubi sup.* ergo jus præsentandi individuum est. Hac tamen sententia retenta, non inde asserendum est, & ad quemlibet ex hæredibus transire in solidum jusPatronatus, sed ad omnes simul; jus enim hoc transit ad hæredes sicut defunctus habebat: sed patronus tantum habebat unam vocem; ergo & hæredes unam tantum debent habere, licet sint patroni in solidum, ut contingit in jurisdictione pluribus simpliciter delegata; nam ita transit in quemlibet, ut simul per omnes exerceri debeat, *l. si duo ex tribus* 39. *de re jud. cap. prudentiam* 21. *cap. causam* 26. *de offic. deleg.* alias pro una voce patroni defuncti darentur tot voces, quot hæredes illi existunt. Nec obstat augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti specie non prohibentur divina officia celebrari in Ecclesia jurispatronatus ob causam pecuniariam, vel delictum privati, sed ob discordiam patronorum, qui alio modo citra scandalum ad concordiam cogi nequeunt, nec alio modo ipsi Ecclesiæ provideri valet.

10 Exponitur Clem. plures, hoc tit.

Sed adhuc supra traditis opponi potest text. *in Clem. plures*, *hoc tit.* ubi statuit Clemens V. quod si patronus pluribus hæredibus relictis decessit, eos omnes unam dumtaxat vocem habere; ut facilius autem Ecclesiæ vacanti provideatur, posse eos inter se pacisci, ut rectores alternatim præsentent, vel plures Episcopo proponant, ut ab ipso unus eligatur, qui possit in Ecclesia ministrare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis circa præsentationem posse inter eos convenire, ut alterius vicibus Rectores præsentent: simulque depromitur, posse plures Rectores ab hæredibus unius patroni præsentari: quod aperte advertatur præsenti assertioni. Etiam difficilis est idem textus dum in eo docetur, incertam, & alternativam præsentationem valere, contra expressam decisionem text. *in c.* 2. *de elect. lib.* 6. ubi tales electiones nullius momenti esse asseritur. Pro cujus expositione sciendum est, in eo jus novum constitui a Clemente V. ut ita facilius provideretur Ecclesiis vacantibus: licet enim in præsenti *cap.* 1. asseratur jusPatronatus esse individuum, tamen non negatur, usum, seu exercitium ejus esse dividuum, & alternis vicibus posse patronos Rectores præsentare. Nec quod de alterno usu ibi constituitur, novum est; siquidem *in leg. quotiens* 34. *ff. de usufr.* asserit Julianus, quod si duobus ejusdem nominis usufructus legetur, debent legatarii inter se convenire, ut alternis annis unus post alium usufructu fruatur, alias ad invicem se impediunt: & *in l. cum constet* 5. *ff. de aqua quotid.* affirmat Consultus, judicium communi dividundo dari inter plures, quibus aquam ducere ex fonte permissum erat, ut alternis temporibus, & mensuris ea servitute utantur. Idem in similibus casibus observatum legimus *in l.* 2. *in princ. & §. ult. l. si usufr. ff. quibus modis usufr. l.* 1. *ff. quando dies usufr. c. ult. de prab. in* 6. *l. si sic constituta*, *ff. quemad. servit. l. communi*, *§. cum de usufructu*, *ff. communi divid. l. arbor*, *§. ult. leg. si convenerit*, *in princ. ff. eod. l. & hac dist. §. cum fundus*, *ff. locati*, *l. & puto*, *§. usufr. ff. fam. ercisc.* & apud Senecam Tragicum *in Thieste*, legimus Thiestem, & Attheum fratres, cum ad concordiam reduci non potuissent, alternis annis regnasse: late illustrat Tiraq. *de primog. q.* 17. *oppos.* 6. Nec refragatur text. *in d. c.* 2. *de elect. lib.* 6. nam textus ille procedit in electionibus, in quibus incertitudo personæ præstat impedimentum, quod non versatur in præsentatione, quia per electionem statim jus acquiritur: at præsentatio potest fieri de pluribus conjunctim, vel alternative, quia ex ea nullum jus acquiritur, donec præsentatus institutus sit ab Episcopo docuit; Abbas *in c. quærelam* 24. *n.* 6. *de elect.*

11 Exponitur c. querimoniam, hoc tit.

Sed adhuc supra traditæ solutioni obstat text. *in c. querimoniam*, *hoc tit.* ubi cum agatur de præsentatione legitime facta a patrono, revocata ab ejus successore, docetur hujusmodi vicissitudines Ecclesiarum fieri non debere a patronis: ex qua decisione Innocentius ibi deducit, non licere patronis alternis vicibus in præsentationibus Rectorum uti, idque prohiberi illo verbo, *vicissitudines*, quod alternationem significat, ut constat ex Tito Livio *lib.* 3. *ab Urbe condita*, ubi dum refert apud Romanos Decem viros alternis diebus fasces habuisse, id postea appellat *vicissitudinem imperitandi*: unde Nicolius in appendice vocum barbararum Tullii, alternitatem in vicissitudinem vertit: igitur non recte *in d. Clem. plures*, permittitur alternatio, seu præsentatio alternativa patronis. Agnoverunt difficultatem Glossa, & antiquiores in eo textu, qui docuerunt, vicissitudinem ibi significare permutationem, ut patronis non liceat inter se jusPatronatus permutare: sequitur eos Lamb. *de jurep. 2. p. lib.* 1. *q.* 7. *art.* 36. Sed facile cognoscitur, quam aliena sit hæc interpretatio a quæstione, & decisione ipsius textus. Quare ea sententia omissa, dicendum existimabam, ibi vicissitudinem significare mutationem, ut apud Ciceronem *in Lucio lib.* 5. ibi: *Nihil est apud delectationem lectoris, quam temporum varietas, fortunæque vicissitudines.* Et 1. *Tusc.* ibi: *Tum vicissitudines dierum, atque noctium.* Teren. *in Eunucho*, ibi: *Omnium rerum vicissitudo est.* Unde cum in ejus text. specie ageretur de mutatione Rectoris legitime præsentati, per successorem non facienda, eleganter dixit Pontif. vicissitudinem, id est mutationem non permitti.

12 Exponitur c. quoniam 3. hoc tit.

Deinde supra traditis obstat textus *in c. quoniam* 3. *hoc tit.* ubi proponuntur plures hæredes unius patroni, qui varios Rectores præsentare intendebant: & jubetur a Patribus Conc. Later. quod eo in casu ille presbyter ab Episcopo instituatur, qui a majori parte hæredum præsentatus fuerit, & si id citra scandalum fieri nequeat, Episcopus instituat in Rectorem quem maluerit, idque ipsum faciat, si ob controversiam inter patronos ortam nullus ab eis præsentetur facerdos. Ex quo textu duplex insurgit difficultas in præsentem assertionem. Prima, nam si ob dissensum patronorum certus non eligebatur Rector, quomodo Missarum solemnia interdicuntur, imo potius facultas datur Episcopo instituendi quem maluerit? Secunda, nam ad hoc, ut ob negligentiam patronorum præsentatio devolvatur ad Episcopum, semestre tempus expectari debet: ergo non recte post quatuor menses in eo textu permittitur Episcopo institutio ipsius Rectoris. Primæ difficultati respondendum est, in eo textu diversum casum proponi, ac in præsenti deciditur; loquitur enim cum altero omittente, alter præsentando possessionem jurispatronatus acquireret: quare loco ejus verbi, *dissensione*, legitur in Concil. Later. *defensione*. Controversia enim inter hæredes vertebatur circa jusPatronatus, & interim omnes vacante Ecclesia ob defensionem juris proprii plures præsentare possunt, & tunc Episcopus debet instituere a majori parte præsentatum: præsens vero assertio procedit, quando hæredes nulla lite mota, cum omnes veri patroni essent, ob discordiam plures præsentabant; tunc enim remediis in præsentis relatis cogendi erant pari voto unum præsentare, juxta istos antiquos canones, antequam jus devolutionis inductum esset in Concilio Later. relato *in dict. cap.* 3. post quod elapso termino devolvitur jus præsentandi: & ita utendum non est remediis præsentis textus. Secundæ difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter patronos laicos, & ecclesiasticos: si ad fæculares pertineat jusPatronatus, quadrimestri elapso Episcopus instituere potest quem maluerit; si vero ad Ecclesiasticos spectet, semestre expectatur. Primo casu procedit textus *in dict. cap. quoniam*, ubi Raymundus conscripsit *infra quatuor menses*; cum in Concil. Lateranensi legatur *infra tres menses*, respiciens ad Alexand. III. relatum *in cap. cum propter*, *hoc tit.* Secundo casu loquuntur text. *in cap. eam te*, *hoc tit. c.* 2. *de supplen. negl.* ubi monachis patronis semestre conceditur ad præsentandum, quia jusPatronatus illis competens Ecclesiasticum censetur, *c. unic. §. fin. hoc tit. lib.* 6. dicendum latius infra *in d. c. eam te*.

13 Exponitur c. cum vos de off. ord.

Tandem obstat textus *in c. cum vos* 4. *de offic. ordin.* ubi refertur, in Metropoli Cantuariensi plerumque Ecclesiam jurispatronatus vacare ex eo, quod minus idoneæ personæ Episcopo præsentabantur, aut ob dissensum patronorum certus Rector non eligebatur; unde Alex. III. jubet Archiepiscopo Cantuar. ut in similibus casibus in Ecclesia vacante œconomum constituat, qui possit ipsius Ecclesiæ fructus percipere, & successori reservare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis non esse Missarum sacrificia in Ecclesia vacante interdicenda; sed potius œconomum esse constituendum ab Episcopo. Deinde difficilis est textus ille; nam ut proxime dixi, transacto semestri, potest Episcopus instituere Rectorem in ipsa Ecclesia, quem maluerit, *cap. eam te*, *c. cum propter*, *hoc tit.* igitur non debet œconomum apponere, sed presbyterum ibi ordinare. Pro cujus textus expositione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo lis tractatur inter patronos ipsos, aut extraneas eas personas, & inter eum, in quo discordia versatur inter laicos vindicantes jusPatronatus, & Episcopum asserentem Ecclesiam liberam esse ab omni jurepatronatus. Primo casu potest Episcopus remediis in præsenti relatis cogere patronum ad consentiendum in unum, vel attento Concilio Later. transacto legitimo tempore ob eorum negligentiam instituere in Rectorem quem ma-

luerit, Secundo vero casu tantum œconomum apponere potest. Ratio est, quia si tunc curreret tempus patronis ad præsentandum assignatum, sæpe simularet Episcopus causas, negaretque jus patronatus illis competere, ut sic elapso termino a jure statuto, præsentatio ad ipsum devolveretur, ut jam in ejus commentario notavi.

CAPUT III.

Ex a Concilio Lateranensi.

QUoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hæredes eorum, potestate in qua eos Ecclesia usque huc sustinuit, abutuntur; & cum Dei in Ecclesia *b* unus debeat esse, qui præsit, ipsi plures sine respectu subjectionis eligere moliuntur; & cum una Ecclesia unius esse debeat rectoris, pro sua defensione plurimos repræsentant. Quocirca præsenti decreto statuimus, ut si forte in plures partes fundatorum se vota diviserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurimorum eligitur, & probatur assensu: si autem hoc sine scandalo esse nequiverit, *c* ordinet Antistes Ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandam, & id ipsum etiam faciat, si de jurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, intra tres *d* menses non fuerit diffinitum.

NOTÆ.

a *Lateranensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateranensi celebrato sub Alexand. III. *c.* 17. de quo Concilio nonnulla notavi *in c. nonnulli* 27. *de rescript.*

b *Unus debeat esse.*) Juxta adducta *in c. majoribus, de prab.*

c *Ordinet Antistes.*) Juxta facultatem sibi a jure concessam, de qua in sequenti commentario agemus.

d *Tres menses.*) Licet in prima collectione ita legatur, & in ipso Concilio *d. cap.* 17. tamen in aliis codicibus legitur *quatuor*, ut jam notavit Ant. Augustin. *in not. ad* 1. *collect.* & *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 6. *c.* 2. & recte, ut consentiat textus hic ipsi Alexandro relato *in c. cum propter, hoc tit.* Illud tamen discrimen notum est inter patronos Ecclesiasticos, & laicos, quod si juspatronatus spectet ad laicos, quadrimestre tantum tempus illis competit, *d. c. cum propter*; si vero ad Ecclesiasticos, semestre illis conceditur, *cap. eam te, hoc tit.* ubi rationem *hujus discriminis* assignabimus.

COMMENTARIUM.

1 IN præsenti canone Concilii Later. statuunt PP. quod si patroni, aut eorum successores in ipso jurepatronatus plures Rectores præsentaverint ad Ecclesiam vacantem, non quia plures præsentare intendunt, & inter se non consentiunt, ut in commentario antecedenti, sed singuli singulos eligunt, ob defensionem juris proprii, qui dignior sit, & a majori parte patronorum præsentetur, instituendus est; quod & docuerunt Mantic. *dec.* 86. *n.* 4. Rota apud Farinacium *tom.* 1. *decis.* 202. & 208. Tuschus *litt. P. concl.* 145. Silva *de qualit. Prælat. n.* 58. & hodie in praxi recepta est præsens constitutio, etiam cum nulla controversia mota est de jurepatronatus, sed plures sunt legitimi patroni; illis enim dissentientibus in præsentatione, ille præfertur, & instituendus est, qui a majori parte eorum præsentatus reperitur, ut probant Lambert. *de jurep. lib.* 2. *p.* 1. *ar.* 3. *q.* 10. Thom. Sanch. *lib.* 2. *conf. c.* 3. *dub.* 60. Ric. *in praxi, tit. de jurep. dec.* 188. Lara *lib.* 2. *de capel. c.* 9. *n.* 38. Spino *in spec. gl.* 4. *n.* 24. Alex. Ludovis. *dec.* 94. *n.* 10. Barb. *lib.* 3. *jur. Eccl. c.* 12. *n.* 7 1. *& alleg.* 72. *n.* 14. Major autem pars dicitur, veluti si decem patroni sint, & quatuor eligant Petrum, & tres Joannem, alii tres Antonium: Petrus licet non habeat majorem partem omnium patronorum, habet tamen majorem partem respectu Joannis, & Antonii, & ita instituendus est, Lambert. *d. lib.* 2. *p.* 3. *art.* 2. *q.* 4. & in hac præsentatione facienda est comparatio numeri ad numerum. Vivian. *de jurep. lib.* 12. *p.* 2. *c.* 12. non vero zeli ad zelum, ut in electionibus olim contingebat, ut probavi *in c. quia propter* 2. *de elect.* & si præsentetur unus ex patronis, accedendo suæ præsentationi auget numerum, ut resolvit Rota apud Farin. *decis.* 291. Hucusque tamen tradita non procedunt, si major pars eligat indignum; quia tunc est *instituendus* dignus præsentatus a minori parte, ut in electione canonice faciendæ probavi *in c. . . . . de elect.* vel si statuto, aut consuetudine introductum sit, ut præsentatio non valeat, nisi facta a duabus partibus ex patronis. Silva *de qualitatibus prælativis, n.* 63. Et quia sæpe sæpius testatores disponunt, ut ad capellaniam, seu beneficium præsentetur clericus a rectore, & parochianis alicujus Ecclesiæ, quæri solet, an præferendus sit præsentatus a Rectore, & aliquibus parochianis præsentato a majori parte parochianorum? Et certum est, eum præferendum esse, quia in eo casu duæ voces considerantur, quarum unam habet Rector, parochiani vero aliam, ut in casibus relatis *in l. interdum* 13. *ff. de hared. inst. l. si liber* 59. *§. Titius, ff. eod. l. si pater* 9. *ff. de vulgari, l. si quis Attio, ff. de usufr. accresc.* Quare si Rectori accedat unus ex parochianis, ab eis præsentatus præfertur præsentato ab omnibus parochianis, ut sæpe sæpius decisum fuisse in sacra Rota refert Gonzalez *ad reg. 8. Cancel. gl.* 3. *n.* 17. Gratianus *discept. c.* 7. *n.* 14. Riccius *in praxi de jurep. decis.* 210. *n.* 2. Farin. *p.* 2. *decis.* 308. Silva *de qual. Prælat. a n.* 71. *usque ad* 74.

CAPUT IV.

Ex a eodem.

PRæterea quia in tantum quorundam laicorum processit audacia, ut Episcoporum auctoritate neglecta, clericos instituant in Ecclesiis, & removeant cum voluerint: possessiones quoque, atque Ecclesiastica bona pro sua voluntate plerumque *b* distribuant, & tam Ecclesias ipsas, quam homines eorum taleis, & exactionibus gravare præsumant: eos qui amodo ista præsumpserint, anathemate decernimus esse feriendos: presbyter autem, sive clericus, qui Ecclesiam per laicos sine propria auctoritate Episcopi receperit, communione privetur; & si perstiterit, a ministerio Ecclesiastico, & ordine deponatur.

NOTÆ.

a *Eodem.*) Concilio videlicet Lateran. celebrato sub Alexandro III. *c.* 14. *§. præterea*, & etiam habetur textus hic *in* 1. *collect. sub hoc tit. c.* 5.

b *Distribuant.*) Contra sacros canones relatos *in cap. Eulalius, 96. dist. c. laicis* 24. 16. *q.* 7. *c.* 2. *de rebus Eccl.* ubi alios adduxi.

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc canone sequens deducitur disputanda assertio: *Patroni non possunt clericos instituere absque Episcopi auctoritate, alias tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias recipientes excommunicantur.* Probant eam text. *in c.* 1. *&* 2. 63. *dist. c. ut per laicos, c. Ecclesias* 10. *q.* 7. *c. constituetus, c. per laicos, & fere per totam* 16. *q.* 7. *c. quisq.* 43. *de elect. c. in Lateran.* 31. *de prab. c.* 3. *de priv. c. cum laici* 10. *c. consuluit* 15. *c. suggestum* 20. *c. relatum* 21. *c. ult. hoc tit.* Greg. VII. in Conc. Rom. anni incerti, *c.* 1. ibi: „Ne aliquis clericus, vel monachus a laicis Ecclesias recipiat dono, vel pretio, nisi ab Episcopo. *Et can.* 10. *Urbani II. in Concil. Clarom. can.* 13. *ibi*: Ut nullus Ecclesiasticum aliquem honorem a manu laicorum accipiat. *Cabilon. sub Carolo can.* 42. *ibi*: Inventum est, quod multi arbitrii sui temeritate, & quod gravius est, ducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt; unde oportet, ut canonica regula servata nullus absque consensu Episcopi cuilibet presbytero Ecclesiam det, quam si juste adeptus fuerit, hanc non nisi gravi culpa sua, & coram Episcopo canonica severitate amittat. *Conc. Mogunt. sub Carolo, can.* 29. *Tribur. can.* 32. *Wormat. can.* 49. *ibi*: Statutum est, ut sine auctoritate, vel consensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur, nec expellantur; & si clerici laicos probatæ vitæ, & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione rejiciant. *Urbanus II. in Synedo Melfit. can.* 8. *ibi*: Interdicimus, ut nullus in clericali ordine constitutus, nullusque monachus, Episcopatus, aut Abbatiæ, aut cujuslibet ecclesiasticæ dignitatis investituram de manu laici suscipere audeat: quod si præsumpserit, depositione mulctetur. *Turon. sub Carolo can.* 15. Interdicendum videtur clericis, sive laicis, ne quis cuilibet presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia Episcopi sui. *Wormat. can.* 37. *ibi*: Nullus laicus presbyterum in Ecclesiam mittere, vel ejicere præsumat, nisi per consensum Episcopi.„ Plura alia juris testimonia congesserunt Ant. Augustin. *tom.* 1. *lib.* 6. *tit.* 11. *& lib.* 10. *titul.* 10. *&* 11. *& lib.* 15. *tit.* 7. *&* 30. Crespetius *in summa, verbo Beneficia, pag.* 74. & nos *in c. quisq.* 43. *de elect.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barb. & Garanna, Bosq. *in not. ad Innocent. III. lib.* 3. *epist.* 192. Robertus *lib.* 3. *rer. judic. c.* 1. Petrus Greg. *lib.* 4. *var. tit.* 7. *c.* 2. Lælius Mancinus *de triplici juris collat.* 6. *c.* 45. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 5. Dartis *quod. tractatu, cap.* 6. Hallier. *de sacris electi. sect.* 8. *c.* 1. *art.* 2.

Quin-

Quintanadven. *lib.* 4. *eccles. n.* 21. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 283. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 3. *n.* 39.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris considera-

2 Impugnatur tradita assertio. tione; nam præsentatus legitime a Patrono, sive velit, sive nolit Episcopus, admittitur ad beneficium, quia dum dignus est, tenetur Episcopus illum instituere in ipso, *c. significasti, c. pastoralis, hoc tit.* quod adeo verum est, ut si Episcopus alium instituat, institutio nulla sit ipso jure, *cap. decernimus* 16. *q.* 7. *cap. ex insinuatione, hoc tit.* Nec contrarium probatur *in cap. illud, hoc titul.* ubi dicitur, talem institutionem esse irritandam; quit ut docet Garcia *de beneficiis* 5. *p. cap.* 9. *num.* 238. quem sequitur Valensis *eod. tr. tit.* 4. *n. fin.* ea verba exponenda sunt, idest irrita est declaranda talis institutio: ergo in præsentatione rite facta a Patrono frustra Episcopi consensus desideratur, siquidem ejus contradictio parum, aut nihil operatur.

3 Patronus quis, & unde dicatur. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, patronum dici a parrocinio, auxilio, seu favore quem impendit, & ita patronus accipitur pro illo, qui alterius est benefactor, & auxiliator. Horatius *lib.* 2. *epist.* 7.

Pol. *Me miserum, patrone, vocares.*

Terentius *in Eunucho, actu* 4. *scen.* 6,

Te mihi patronum cupio.

Unde olim Patricii, qui a plebeis ad patrocinium eligebantur, Patroni dicebantur, de quibus plura Petr. Greg. *lib.* 4. *syntag. c. ult.* Rosinus *lib.* 1. *antiq. c.* 16. Revard. *in l.* 32. *ff. de reg. jur.* Inde manumissor Patronus dicitur passim in utroque jure: similiter appellatur & Advocatus *in l. sancimus* 2. *C. advoc. diversi. jud.* Procuratoris Cæsaris *in l. fin. C. de advoc. fisci*, Desiderius Herald. *lib.* 2. *de auctor. rei jud. c.* 5. Sed de his patronis in præsenti non agitur, quia patronus in hoc titulo accipitur pro eo, qui Ecclesiam construxit, dotavit, aut reædificavit, quibus modis acquiritur jus hoc patronatus, ut infra *in c. novit*, dicemus.

4 De origine hujus jurispatronatus. Secundo sciendum est, quod primis Ecclesiæ sæculis, quibus Ecclesiæ, basilicæque primum constructæ fuerunt, ea erat Episcopalis gradus auctoritas, eaque Episcoporum prudentia, ut in commune sæpius de rebus Ecclesiæ, & ordinationibus clericorum consulerent: ea totius populi Christiani pietas, & humilitas, ut nemo aliquid in Ecclesia vellet habere peculiare, nemo specialem ullam, nisi emineutioris virtutis prærogativam quærere: ideoque nec patronorum Ecclesiarum, nec fundatorum ambitio privilegia extorquebat, nec ad Ecclesiarum constructionem, dotationemve privatis honoribus necesse erat excitare fideles; quare sub finem quinti sæculi Gelasius Pontifex relatus *in c. pia mentis, 16. q.* 7. excitata jam in fundatoribus Ecclesiarum hac ambitione, monendum rescribit Julio Ecclesiam constituenti in hæc verba: *Ipsum proculdubio præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem sibi proprii juris habiturum.* Et in capite sequenti de alio fundatore ita cavet: *Ut nihil fundator ex hac basilica noverit vindicandum, nisi processionis aditum.* Quid tamen per processionis aditum ibi intelligatur, exponemus infra, *in c. novit.* Et in Concilio Tolet. 4. celebrato anno 691. relato *in c. noverint* 10. *q.* 1. fundatoribus Ecclesiarum omnis potestas in rebus, quas eisdem Ecclesiis conferunt, denegatur. Et in Concil. Gabil. 1. *can.* 14. habito anno 56. damnatur consuetudo illa, quæ jam obrepere cœperat: „ Quod oratoria per villas Potentum jam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas ipsi, quorum villæ sunt, Episcopis contradicant, idest repugnent, quominus ab Episcopis regantur. *Et tandem concludunt Patres*: Ut in potestate sit Episcopi, & de ordinatione clericorum, & de facultate ibidem collata, qualiter ad ipsa oratoria, & officium divinum possit impleri, & sacra libamina consecrari. „ Idem etiam cavetur in Concil. Aurel. 4. *can.* 7. Postea tamen cœpit concedi primo Episcopis in aliena diœcesi Ecclesias ædificantibus jus constituendi ibi presbyteros. Concil. Arausic. 1. *can.* 19. ibi: „ Reservata ædificatori Episcopo hac gratia, ut quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, cujus territorium est, vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat.„ Unde patet jusparonatus (quod melius gratiam dicemus) ecclesiasticum prius in Ecclesia receptum fuisse quam laicale; forsan quia laici minus idonei judicabantur, ut de doctrina, & aptitudine presbyteri præsentandi judicarent. Postea jus hoc præsentationis laicis patronis concessum fuit primum in oratoriis privatis; cum enim illis concederetur, ut oratoria in agris propriis ad evitandam fatigationem familiæ ædificarent, Concil. Agath. *can.* 21. laici, qui in suis territoriis hæc oratoria construebant, cum ea sibi, & familiæ tantum ædificarent, nec ibi populus conveniret, efflagitarunt, ut presbyteros in eis divina officia celebraturos eligerent; quod concessit Imperator Justin. *in novel.* 123. *c.* 18. quam Consule Basilio Juniore, 10. Kal. Martii, anno 541. edidit, & Petro Præfecto promulgandam misit, hujus jurispatronatus priora fundamenta jacens his verbis: „Si quis Oratorii domum fabricaverit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipse aut ejus hæredes, si expensas ipsis clericis ministrant, & dignos denominant, denominatos ordinari: si vero indigni ab ipsis eliguntur, quos tanquam indignos prohibent sacræ regulæ ordinari, tunc sanctissimus Episcopus quoscumque putaverit meliores, ordinari procuret.„ Demum ad acuendam, seu puniendam aliquorum Episcoporum negligentiam, ut ajunt PP. Concilii Tolet. 9. *in cap. decernimus*, 16. *q.* 7. & fidelium pietatem excitandam, facultas illa præsentandi presbyteros ad quascumque Ecclesias, in quibus jusparonatus haberent, protracta fuit. Cujus potestatis antiqua vestigia extant *in c. Abbatem* 18. *q.* 2. & *in dict. c. decernimus*, & *in c. monasterium* 16. *q.* 7. ubi Leo IV. ita statuit: „ Monasterium, vel oratorium canonice constructum a dominio constructoris eo invito non auferatur, liceatque illi presbytero, quem voluerit, pro sacro officio ipsius diœcesis, cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare. „ Et in Concil. Paris. 6. *lib.* 1. *c.* 22. quod insertum legimus Capitul. Caroli *lib.* 5. *c.* 178. in hæc verba: „De clericis vero laicorum, unde nonnulli eorum conqueri videntur, eo quod quidam Episcopi ad eorum preces nolint in Ecclesiis suis eos, cum utiles sint, ordinare, visum nobis fuit, ut in utrisque partibus pax, & concordia servetur, & cum charitate, & ratione utiles, & idonei eligantur, ut si laicus idoneum, utilemque clericum obtulerit, nulla qualibet occasione ab Episcopo sine certa ratione repellatur. Et si rejiciendus est, diligens examinatio manifestum facit. *Quod etiam cavetur in Conc. Wormat. can.* 49. *ibi*: Ut si laici clericos probabilis vitæ, & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque Ecclesiis constituendos obtulerint, nullaque qualibet occasione rejiciant. „

5 De progressu ipsius juris. Sequentibus vero Ecclesiæ sæculis indubitatum fuit jus hoc patronatus laicorum, nempe ut fundatores Ecclesiarum, eorumque hæredes presbyteros Episcopo in Ecclesia a se, vel a parentibus suis fundata instituendos præsentarent, ut supponitur *in c.* 1. 2. *&* 3. *hoc tit.* quæ præsentatio plerumque commendatio appellatur in Concil. Arelat. sub Carolo, *can.* 5. ibi: „ Ut laici omnino a presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Ecclesiæ, quia propter cupiditatem plerumque a laicis talibus presbyteris Ecclesiæ dantur, qui ad peragendum sacerdotale officium sunt indigni. *Mogunt. sub Carolo can.* 30. *ibi*: Ut laici omnino munera injusta non exigant a presbyteris propter commendationem Ecclesiæ cuiquam presbytero. „ Prosequuntur alia de origine, & progressu hujus jurispatronatus, Filesacus *in c. cum vos* 4. §. 2. *de offic. Ordin.* Hallier. *de sacris electi. d. sect.* 8. *c.* 1. *art.* 2. Bosquetus *in notis ad tmnoc. lib.* 3. *epist.* 192. Illud tamen notandum est, patronum excommunicatum, etiam laicum, non posse presbyterum præsentare, & institutionem ab Episcopo ob talem præsentationem factam nullam esse, ut *ex c. venerabilem* 34. §. *unde*, probat Illustr. Ramos *pro Episc. Lusit. prop.* 3. §. 2. *n.* 80.

6 Traditur ratio dubitandi. Ex quibus jam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cum ex gratia tantum concessum sit patronis laicis jus commendandi, seu præsentandi presbyteros in Ecclesiis, in quibus obtinent patronatum, ut ab Episcopis, si digni fuerint, instituantur; nec facile laici possint idoneitatem ipsorum presbyterorum agnoscere, ideo non solum prohibitum est patronis propria auctoritate presbyteros instituere, verum etsi contra fecerint, tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias accipientes, excommunicatione feriantur: cujus censuræ conscientia adacti nonnulli patroni Ecclesias Episcopis restituerunt, de his donationes conscribentes, quarum exempla referunt Matthæus Paris. *in Vuillem.* II. Ambrosius a Morales *in vita S. Eulogii, c.* 8. Accedit, nam nemo sine institutione canonica potest beneficium ecclesiasticum obtinere, *c.* 1. *de R. J. lib.* 6. sed ea institutio ab Episcopo datur: igitur absque ejus auctoritate non potest præsentatus a patrono beneficium ecclesiasticum obtinere. Faciunt quæ de Ecclesiis non recipiendis a laicis congessi *in c. quisq.* 43. *de elect.* Recte ergo Alex. III. in præsenti statuit, patronum non posse propria auctoritate Ecclesiam concedere absque Episcopi institutione. Et licet Episcopus teneatur præsentatum a patrono, *si dignus est, necessario* instituere, ut dixi supra pro dubitandi ratione; non tamen inde infertur, necessariam non esse Episcopi institutionem; siquidem etsi præsentatus idoneus sit, adhuc post præsentationem eget canonica institutione ab Episcopo obtinenda.

7 Expositus Innocentii 3. epist. Ex hucusque traditis lucem accipit Innocentius III. *lib.* 3. *regest.* 15. *epist.* 192. ubi Mathildi Comitissæ Flandrensi in hæc verba rescribit: „ Et si precibus tuis favorem præstare secundum Deum benevolum intendamus, eas tamen quas repellit justitia, nos admittere non debemus, cum ejus locum, qui justus est, & justitiam diligit, licet immeriti, teneamus in terris. Oblata quidem nobis ex tua parte petitio continebat, quod cum in quodam loco tui dotalitii, Nepa nomine ad honorem Dei Ecclesiam fundare proponas, & de bonis tuis sic plena manu dotare, quod Canonicis, qui Deo ibidem pro tempore servirent, necessaria vitæ non desint, jusparonatus, & præbendarum collationem in ea tibi, ac successoribus tuis reservare petebas. Quorum primum admittimus: secundum vero non duximus concedendum, cum non expediat saluti concedi. Quia cum ex devotione te asseras assumpsisse propositum in loco prædicto Ecclesiam construendi, acquires eo plus animæ, quo minus in ea corpori reservabis. Unde devotionem tuam exhortamur in Domino, quatenus illud perficere studeas, quod ad tuam salutem, & ecclesiasticam pertinere dignoscitur honestatem. Datum Laterani II. Nonas Januarii, Pont. N. anno quintodecimo. „ Quibus in verbis, vel agit Innocentius de collatione absoluta præbendarum facienda per patronum propria auctoritate vel de præsentatione nuda per patronum facienda: & si de illa, quare decisionem suam non probat Pontifex præsenti canone, & similibus? Si agit de præsentatione per patronum facienda, injuste illi, videlicet Comitissæ, & ejus successoribus prohibetur in ea Ecclesia a se constructa, juxta hucusque tradita; præcipue cum *in cap. final. de concess. præb. cap. dilecto, de testibus*, eidem Comitissæ concedatur præsentatio præbendarum in aliis Ecclesiis, in quibus jus obtinet patro-

patronatus, & in eadem specie prębendarum Regi Angliæ præsentationem competere supponitur *in c. cum inter, de consuet.* igitur non recte talis præsentatio Comitissæ, & ejus successoribus legitimis patronis ab Innocentio denegatur. Et si collatio absoluta Comitissæ prohiberetur, superflua est ea decisio, siquidem jam jure communi ex hoc textu, & aliis supra expensis generaliter patronis erat interdicta. Bosquetus in notis ad ipsam epistolam utrumque admittit, ita ut Innocentius ibi prohibeat collationem prębendarum, ut in præsenti ab Alexandro prohibetur, idest concessionem propriæ auctoritate, irrequisito Episcopo, ne videlicet præsentati a Comitissa virtute tantum ipsius electionis admitterentur ad prębendas. Accipit etiam Innocentium de præsentatione nuda, & ait, eam denegari Mathildi, quia cum esset conventualis Ecclesia, quæ fundabatur, propter honestatem electio ad ipsos Canonicos spectare debebat, juxta textum *in c. novit 25. hoc tit.* ubi plura adduxit Barbosa. Sed licet verum sit, in Ecclesiis conventualibus, & collegiatis non competere patrono jus præsentandi superiorem Prælatum, *c. Massana, de elect.* nisi specialiter in ipsa fundatione id cautum sit, ut in casibus relatis ab Altesserra *de Ducibus, & Comitib. c. 9.* tamen patronum posse in ipsis Ecclesiis ad prębendas præsentare clericos idoneos, constat *ex diff. cap. cum inter, de consuet. cap. dilecto, de prab.* Quare dicendum est, in eo textu non prohiberi Comitissæ nudam præsentationem ad prębendas, sed collationem ipsarum in sua propria, & stricta significatione irrequisito videlicet Episcopo; nam cum per concessionem prębendarum nulla cura animarum Canonicis competat, ut in aliis beneficiis Ecclesiasticis, de quibus in hoc textu, existimabam Comitissam posse eligere, & propria auctoritate in ipsis prębendis clericos instituere. Quæ interpretatio facile suadetur ex illis verbis: *secundum vero non duximus concedendum, cum tua non expediat saluti.* Ex quibus deducitur, ex tali collatione ipsam peccatum incurrere; quia videlicet propria auctoritate, irrequisito Episcopo, intendebat prębendas ipsas conferre, contra præsentem textum, & hucusque tradita. Et licet jusparonatus spectet ad supremos Monarchas, tantum ipsi possunt præsentare, non vero instituere in Ecclesiis vacantibus, ut docte probant Cochier *in tractat. de primariis precibus, in proœm. pag.* 3. Vivianus *in praxi jurispatron. lib. 11. cap.* 12. Solorzanus *lib. 3. de jure Indiar. tom. 2. num.* 40.

CAPUT V.

Idem a *Eborac. Archiepiscopo.*

QUod autem consulis, si clericus idoneus ad vacantem Ecclesiam præsentatus non fuerit ab Episcopo diœcesano admissus, & postmodum alius idoneus præsentatus, & institutus ab Episcopo *b* possessionem tenuerit corporalem, an priore clerico Ecclesiam petente debeat posterior priori præferri? dubium non est, quin casu isto melior sit conditio possidentis; quoniam antequam præsentatio per diœcesanum Episcopum approbetur, ratum *c* non est quod a patrono fuerit inchoatum. De cetero prudentiæ tuæ litteris præsentibus intimamus, quod si laici clericis vel collegiis de concessionibus, vel donationibus instrumenta concesserunt in hæc verba, vel similia: Concessi, vel dedi Ecclesiam, & præsenti charta firmavi, si consensus Episcopi non *d* accesserit, nihil agi videtur; a laico enim Ecclesia donari non potest. Patronatu autem de auctorirate, & assensu Episcopi certum est a laico in eadem de jure conferri.

NOTÆ.

a *Eborac.*) Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 3. c. 15.* & 1. *collect, sub hoc tit. c. 7.* ubi additur *pars capitis Relatum*, ut cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in c. relatum, de cleric. non resid.*

b *Possessionem teneret.*) Idest canonicam institutionem, ut exponit Covar. *lib. 3. c. 16,* & probavi *in c. ex frequentibus 3. de instit.*

c *Ratum non est.*) Juxta tradita superiori commentario.

d *Non accesserit.*) Si autem accesserit, valida est donatio, *c. illud, c. suggestum, hoc tit.* probavi *in c. pastoralis, de donat.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio refertur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Patronus laicus potest variare, & duos successive præsentare.* Probant eam textus *in c. cum autem 24. cap. pastoralis, c. fin. hoc tit. Clement. plures, §. fin. eodem tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episc. 3. part. alleg. 62. n. 151.* & *lib. 3. jur. Eccles. cap. 12.* Vivianus *de jurepatron. lib. 10. c. 1. cum seq.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 15.* Escobar *de puritate sanguinis, q. 7. n. 6.* Balboa *in cap. cum Bertholdus, n. 58. de judic.* Joan. Crotus *in repetit. ad hunc textum,* Mendo *de jure acad. lib. 1. q. 30.*

2 Traditur dubitandi ratio.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Per præsentationem legitime factam a patrono acquiritur jus præsentato ad ipsum beneficium, ita ut statim possit petere institutionem ab Episcopo, *c. pastoralis, hoc tit.* ubi docent Glossa, & Abbas, Ripa *in rubr. de judic. n. 71.* Gomez *in regul. Canc. tit. de non tollend. jure quæsit. quæst. 1.* Unde clausulam illam, dummodo alteri jus quæsitum non sit, quæ apponi solet in collatione beneficiorum, comprehendere habentem tantum præsentationem ad illud beneficium, docuerunt Gomez *ubi supra,* Rebuffus *in eadem regula, glossi. 6.* & facit text. *in c. super eo, de offic. deleg.* sed jus semel uni quæsitum, sine ejus voluntate auferri non valet, *l. 1. ff. si quid in fraud. patron. l. diem 9. non autem, ff. de aqua pluvia;* ergo Patronus postquam semel præsentationem ad beneficium fecit, non potest amplius variare. Augetur hæc difficultas primo ex eo, nam cui competit electio, semel dumtaxat eligere valet, *l. apud 20. ff. de opt. legat. leg. servi electione 5. l. hujusmodi 84. §. Stichum 9. l. statum liberum 11. in fine, l. legatorum 33. in fine, ff. de leg. l. 8. C. de inoffic. l. 17. C. de testib. l. 4. §. 2. ff. de lege commiss.* igitur nec patronus mutare præsentationem potest. Augetur secundo hæc difficultas, nam si patrono laico variatio absolute permitteretur, sæpe sæpius illi variare liceret; sed non potest nisi semel variare, ut argumento textus *in l. boves, §. hoc sermone, ff. de V. S.* docent Cevallos *commun. contra commun. quæst. 265. per totam,* Barb. *d. alleg. 72. n. 161,* Escobar *de puritate, d. q. 7. n. 62.* Ergo quia patronis laicis absolute variare non licet.

3 Quando jusparonatus sit laicale.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, jusparonatus duplex esse; aliud ecclesiasticum, aliud sæculare, seu laicum: jusparonatus ecclesiasticum dicitur, non quia clericis competat, ut vult Vvamesius *tom. 2. consil. 470.* existimans naturam jurispatronatus ex qualitate, & conditione possidentis repetendam esse, ita ut laicale censeatur si laicus illud obtineat: sed dicitur illud quod competit Ecclesiæ, vel ratione Ecclesiæ alicui, sive clerico, sive laico, etsi originem habuerit ex patrimonio laici; nam sufficit postea quovis modo, sive testamento, aut donatione, translatum esse in Ecclesiam, Capitulum, seu Collegium Ecclesiasticum canonicorum regularium, aut sæcularium, vel alicui dignitati, aut beneficio ecclesiastico esse annexum, *c. un. §. verum, hoc tit. in 6.* docent Covar. *practi. cap. 36. n. 5.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Valascus *2. p. consil. 163.* Garcia *p. 5. de benef. c. 1. ex n. 553.* Vivianus *in praxi, p. 1. l. 1. c. 3. ex n. 3.* Barbosa *l. 3. jur. eccles. cap. 12. ex num. 6.* Sanchez *l. 2. consil. cap. 3. dub. 67.* quia penes communitatem ecclesiasticam non potest residere jusparonatus, quod non sit ecclesiasticum, ut probat Salgado *de protect. Regia, 3. par.* Unde quoties jusparonatus competit ratione dignitatis, officii ecclesiastici, vel administrationis bonorum Ecclesiæ, etsi laici illud obtineant, Ecclesiasticum dicitur. Jus vero patronatus laicale appellatur, quod alicui, sive clerico, sive laico competit ratione proprii patrimonii, non beneficii, vel Ecclesiæ, Covarruv. *d. c. 36. n. 2.* Flaminius *de resign. benefic. l. 2. q. 4. n. 40.* nec interest, quod patrimonium illud acquisitum sit intuitu Ecclesiæ, quia cum ex generali consuetudine clerici de talibus bonis testari possint, & in illis eis ab intestato succedatur sicut in patrimonialibus, videtur clericus dotans, vel extruens Ecclesiam sibi, suisque hæredibus, vel consanguineis jusparonatus ratione patrimonii reservasse, & ita laicale judicatur. Circa jusparonatus competens hospitalibus, collegiis, & similibus locis, distinguendum est juxta tradita *in c. 4. de relig. dom.* ita ut si loca ipsa auctoritate Episcopi constructa, & erecta sint, ita ut loca religiosa, & pia dicantur, jusparonatus ecclesiasticum sit; si vero absque Episcopi licentia erecta sint, jusparonatus laicale dicatur. Plures alios casus inde resolventes docent Lambertinus *de jurepatron. 1. p. l. 1. art. 5. q. 1.* Vivianus *eodem tract. l. 1. c. 3.* Gregorius Lopez, & Humada *in l. 13. tit. 5. partit. 1.* Vasquez *in opusc. moral. tit. de benef. c. 2. §. 1.* Felicianus Vega *in c. quanto, n. 27. de judiciis,* Salgado *de protect. Regia, 3. part. cap. 9. ex num. 10.* Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. num. 3.*

4 Quibus patronis liceat variare.

Secundo sciendum est, quod inter alias differentias, quæ versantur inter jusparonatus ecclesiasticum, & sæculare, ex quibus quadraginta octo refert Vivianus *d. l. 1. c. 3.* illa præcipua versatur, quod patronus laicus potest intra quadrimestre ante Episcopi institutionem variare, & alium simul, seu successive accumulando præsentare, patronus autem ecclesiasticus id facere nequit. Cujus differentiæ rationes varias assignarunt Doctores supra laudati. Aliqui docuerunt, quod præsentatio patroni ecclesiastici habet vim electionis, in qua non cadit variatio, quia statim electo acquiritur jus in re, sequuta electionis acceptatione, *c. publicato,* ubi glossa, *c. quod sicut, de elect.* quod secus procedit in præsentatione facta a laico, quia per eam nullum acquiritur jus. Vivianus *in d. c. 1. n. 5.* & *2. p. l. 8. c. 9.* Sanchez *l. 2. consil. c. 3. dub. 66.* Valenzuela *consil. 103. n. 4.* Narbona *in l. 20. tit. 1. l. 4. Recopil. glossi. 22. n. 32.* Barbosa

sa *l. 3. juris eccles. c. 12.* & *alleg. 52. n. 174.* Sed hæc ratio facile convincitur: tum quia nullo juris loco cavetur, præsentationem patroni ecclesiastici vicem obtinere electionis; tum etiam, quia etsi electionis vires haberet, non ideo jus in re produceret, sed ad rem tantum, ut probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 57. n. 197.* Quare ea ratione omissa, verior, ni fallor, ea est, quod cum patronum ecclesiasticum minus deceat instabilitas, seu variatio, *Clem. un. de renunc.* & aliunde plus temporis ei, quam laico conceditur, ut mature deliberet quem eligat, & clerici facilius, meliusque possint noscere, ac invenire clericos idoneos, quam laici, propter assiduam conversationem cum eis, ideo illi variare nequeunt, laici autem variare valent. Docet Lambert. *ubi supra d. art. 1.* Laici igitur possunt variare, aut uno contexta plures nominando, ut Episcopus ex eis, quem malit, instituat, *Clem. plures, §. fin. hoc tit.* aut diversis temporibus varios præsentando, *c. cum autem 24. c. pastoralis 29. hoc tit.* docet Lara *de capel. 2. p. c. 8. n. 9.* ubi docet, Collegio, seu Universitati non licere variare, quod etiam tenuerunt Cevallos *commun. q. 65. & 69.* Guttierez *de juram. 3. part. c. 13. per tot.* Mendo *de jure acad. l. 1. q. 30.*

5 Traditur ratio decidendi.

Ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cum ante institutionem ab Episcopo factam ratum non sit quod a patrono fuit inchoatum, ideo ante ipsam institutionem pendente tempore concesso ad præsentandum, potest ipse variare, illis adstantibus conditionibus, videlicet ut prima præsentatio firma maneat, ei secundam accumulando, non vero abrogando. Garcia *de benef. 5. p. c. 9. n. 211.* Escobar *d. q. 7. n. 55.* & tunc præfertur primo præsentatus, si dignus est, secundus vero indignus. Etiam desideratur, ut primo præsentatus nullum aliud jus extra præsentationem acquisierit; nam si lis mota sit, & ita per contestationem jus illam prosequendi illi quæsitum sit, non potest patronus variare in ejus præjudicium, ut resolvunt Covar. *practi, c. 36. n. 7.* Barbosa *d. alleg. 72. n. 162.* Escobar *d. q. 7. n. 60.* qui alia prosequuntur de hujusmodi variatione.

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa: nam licet certa, & generalis regula sit, quod in præjudicium juris quæsiti tertio variare, aut quicquam statui non possit: ea tamen accipienda est in jure perfecte quæsito, & dum aliud a jure statutum non est, quia tunc censetur facta variatio juris auctoritate; & in prima præsentatione eam ineffe conditionem, nisi aliud postea visum fuerit, secundum permissionem iterum præsentandi. Quæ conditio cum semper tacite insit ex secunda præsentatione, nullum præjudicium primo præsentato fit, argumento legis *injuriarum 13. §. 1. ff. de injuriis,* pluribus relatis illustrat Barbosa *axioma 135. n. 8.* Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum *ex d. l. servi electione,* cum similibus: nam ratio, quare legata optione, seu electione, semel dumtaxat legatarius eligere potest, redditur *in d. leg. apud 20.* in illis verbis: *Quia omne jus legati prima testatione, qua sumere se dixisset, consumpsit.* Quoniam res continuo ejus fit simul ac dixerit, eam sumere: quam illustrat Pinellus *l. 2. fol. c. 16.* Arias a Mesa *lib. 2. variar. c. 28.* quæ ratio cum cesset in præsentatione facta a patrono laico, quia nullum jus perfecte illi quæsitum est, recte admittitur variatio. Accedit nam in ultimis voluntatibus hæredi, aut legatario variare nonnunquam licet, *d. l. servi 5.* Nec contrarium probatur *in l. Divus 22. §. licet, de usu & habit.* quia in ea specie habitatio totius domus fuerat legata; quare recte poterat legatarius etiam post electionem unius partis ad aliam partem se transferre, eamque habitare; in contractibus vero ita demum variare licet, si res integra fit, *leg. si certarum 17. §. fin. ff. de testam. milit.* Nec contrarium probatur *in l. 66. ff. de procurat.* ubi post electionem non licet variare, quia textus ille procedit lite jam contestata: tunc enim cum non sit res integra, nec in contractibus variare licet. Tandem non obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licet patrono laico variare permittatur: non tamen illi hoc permittitur amplius quam semel, ut tollatur confusio, seu processus in infinitum, quæ provenit ex actuum multiplicitate, & reiteratione, *l. qui bona 13. §. ultim. ff. de damno infect. l. fideicommissa 11. §. si quidem 18. ff. de legat. 3.* Nec contrarium probatur *in dict. Clement. plures, §. final.* quia textus ille procedit, quando plures simul, non autem successive præsentantur; quod & patrono ecclesiastico licere, docet Rochus a Curte *verbo Honorificum, quæst. 9. num. 34.* veluti si alternativam præsentationem faciat, aut plures simul præsentet, ut ex eis Episcopus eligat magis idoneum: aut si idoneos omnes judicaverit, quem maluerit: non autem in eo textu docetur, posse patronum laicum sæpe sæpius variare, ut contra Spinum probat Covaruv. *d. c. 36.* & post eum Escobar *de purit. d. quæstion. 7. num. 63.*

CAPUT VI.

Idem a *Exon. Episcopo.*

QUia clerici quidam vestræ jurisdictionis *b* advocatias Ecclesiarum, sicut accepimus, comparant, vel quocunque modo possint, acquirunt, ut postmodum *c* filii, vel nepotes ad easdem præsententur Ecclesias, nos tamen pravam consuetudinem penitus eradicare volentes nihilominus præsentium vobis auctoritate m. atque præ. ut ne id attentare præsumant, universis Ecclesiis jurisdictionis vestræ ulterius arctius inhibere curetis: & si presbyteri Ecclesiarum vestrarum advocationes acquisierint, eos advocationibus taliter acquisitis, ap. rem. auctoritate Ap. *d* spolietis.

NOTÆ.

1 a *Exon.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 8.* post Conc. autem Later. *p. 15. c. 14.* habetur, *Herefordiens, & Abbati de Forde;* quæ inscriptio in hac sexta collectione est capitis sequentis, ubi eam exponemus. De Exoniensi Angliæ diœcesi nonnulla adduxi *in c. 6. de filiis presb.*

2 b *Advocatias.*) Idest jusparonatus: quid tamen advocatia in sacris canonibus significet, & de ejus origine, & usu in Ecclesia, agemus infra *in c. præterea,* ubi textum hunc exponemus.

3 c *Filii, vel nepotes.*) Certum est, patronum posse filium proprium, seu nepotem idoneum ad beneficium præsentare, *c. consuluit,* ubi Glossa *verbo Auctoritate, hoc tit.* Lambertinus *de jurepatr. l. 2. p. 1. q. 8. art. 12.* Flamin. *de resign. l. 9. q. 17. n. 122.* Velascus *de privil. pauper. 2. p. q. 62. ex num. 25.* quippe suffragium patris filiis prodesse solet, *l. illud, ff. quod cujusque universi.* Et quia hoc sacris canonibus non reperitur prohibitum, concessum creditur, argumento textus *in c. cum Sedem, de despon.* quamvis patronus seipsum præsentare nequeat, *c. per nostras 26. hoc tit.* quia tunc non datur distinctio inter præsentantem, & præsentatum, *cap. fin. de instit.* quando vero pater filium præsentat, adest diversitas personarum, cum revera distinctæ sint, ut probat Riccius *in praxi fori, decis. 194.* & licet fictione juris pro una accipiatur quoad acquisitionem virtute patriæ potestatis, *§. versa vice, Instit. de inutilibus;* & hæc potestas non attendatur in spiritualibus, *c. fin. de judiciis, lib. 6.* sicut nec alias in his, quæ sunt publici juris, *l. 1. ff. de auctor. tut. l. nam quod 14. ad Trebell.* quare quoad fructus beneficiorum filium pro patrefamilias haberi, docuit Gratianus *tom. 3. discept. c. 576. num. 6.* ideo patronus potest filium proprium idoneum ad beneficium præsentare. Nec contrarium probatur in præsenti textu; nam procedit quando pater comparavit, vel alio modo acquisivit jusparonatus primo, & principaliter, ut filios, vel nepotes suos ad ipsas Ecclesias præsentaret solo sanguinis amore ductus, & nullas idoneitatis habita ratione; quod reprobant sacris canonibus relatis *in c. grave 29. de prab. cap. unic. vers. circa, ut eccles. benef. cap. tuam 10. de ætate, & qual.* & ita intenderet successionem admittere in beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap. 1. de prabend.* ideo ab Alexandro in præsenti improbatur similis abusus clericorum Exoniensis diœcesis, ut docuerunt in præsenti Batrins *num. 6.* Cardinalis, Abbas, & Rochus a Curte *de jurepat. verbo Honorificum, quæst. 4.*

d *Spolietis.*) Nec tale jusparonatus restituendum est venditori, ut probat Lotherius *de re benef. l. 2. c. 9. n. 67.* ut ita hac pœna afficiatur etiam venditor, ut *in c. Salvator 1. q. 3. cap. consulere, de simon.* nam quando quis privetur aliquo lucro contemplatione alterius, applicari debet illi, cujus contemplatione privatio fit, Glossa *in c. si diligenti, verbo Perdant, de foro compet.*

CAPUT VII.

Idem *H.* a *Eforden. Episcopo, & Abbati de For.*

EX litteris I. *b* Salesberien. Episcopi accepimus, quod defuncta *c* persona Ecclesiæ de Lauton, G. miles, qui villam, in qua Ecclesia *d* sita est, a monasterio de *e* Vvinton ad firmam tenebat, ad eandem vacantem Vvillelmum de Leicestra clericum prædicto Episcopo præsentavit. Post aliquantum temporis Abbatissa prædicti monasterii ad Episcopum veniens, ei Vvillelmum de Norale ad præscriptam Ecclesiam præsentavit. Episcopo autem nolente personam præsentatam ab ea recipere, tandem ad venerabilem fratrem nostrum Cant. Archiepiscopum Abbatissa accessit, & apud eum gravem querimoniam de Episcopo deposuit, Archiepiscopus, quia sibi visum erat, quod factum militis super præsentatione præfata nullius esset momenti, prædicto Episcopo in virtute obedientiæ injunxit, quod personam

illam recipeteт, & in poſſeſſionem induceret, quam Abbatiſſa decreverat ſibi præſentandam : *Et infra*: Reſtitutione autem facta cauſam audiatis, ita quidem quod ſi vobis conſtiterit, quod præfato militi præſcripta villa fuerit, non excepto jurepatronatus *f* ad firmam conceſſa, vel antequam de jurepatronatus inter Abbatiſſam, & militem controverſia eſſet ſuborta, præfatus Vv. de Leiceſtra in præſcripta Eccleſia per inſtitutionem Epiſcopi ad præſentationem militis fuiſſet inſtitutus, ei dummodo alias idoneus ſit, Eccleſiam ipſam adjudicetis, ita quod ſi Abbatiſſa obtineret adverſus militem, illi de temporalibus debeat reſpondere.

NOTÆ.

1 a *Eſordens.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. licet aliter legatur poſt Concilium Lateran. *p.* 15. *f.* 5. De Efordienſi diœceſi Angliæ jam egi *in c.* 2. *de tempor. ordin.* Monaſterium Fordæ Angliæ eſt in Comitatu Bononienſi, de quo in indice ſacrarum ædium Angliæ ita legitur : *Fordæ in Comitatu Devoniæ, titulo ſanctæ Mariæ fundatrix Adelica filia Balduini : eſt Ordinis Ciſtercienſis, anno* 1135. *c.* 9. *n.* 5.

b *I. Salesberien.*) Joannes videlicet Salisberienſis, de quo aliqua adduxi *in c.* 28. *de appell.*

c *Perſonæ.*) Ideſt presbytero, ſeu parocho, qui perſona in ſacris canonibus dici ſolet, ut probavi *in cap.* 8. *&* 12. *de reſcr.*

d *Eccleſia ſita.*) Quam conjunctam cum villa retinebat; nam Eccleſiam ipſam per ſe laici ad firmam tenere non poſſunt, *c.* 6. *ne clerici, vel mon.* ubi dicemus.

e *Monaſterio de Vvinton.*) Quod eſt monaſterium monialium Ordinis D. Benedicti in pago Vintoniæ, proxime Salisberiam urbem, quod fundavit Etgerus Rex Angliæ, & in eo Edita ejus filia habitum ſuſcepit, ut refert Vergilius *l.* 6. *hiſt. Angliæ, fol.* 117.

f *Firmam.*) Firma quid ſignificet, expoſui *in c.* 2. *de locato.*

COMMENTARIUM.

CUM juſpatronatus antecedenter ſit ſpirituale, ſeu ſpiritualibus annexum, ut probavi *in c. quanto* 3. *de jud.* non poteſt per ſe, ut in capite antecedenti docetur; cum univerſitate tamen bonorum, titulo venditionis, donationis, ſeu ſimili, recte in alium transferri poteſt ex præſenti textu, & *c. cum ſicut, hoc tit. l.* 15. *tit.* 5. *p.* 5. & tunc præſentatio competit illi, penes quem reſidet juſpatronatus, ut pluribus exemplis illuſtrat Salgado *l.* 3. *labyrinthi, c.* 5. Covar. *l.* 1. *var. c.* 13. Coſta *in c. ſi pater,* 2. *p. verbo Trebellianica, n.* 7. Lambertinus *jurepatron.* 2. *p. l.* 1, *q.* 5. *art.* 11. Hermoſilla *in l.* 15. *tit.* 5. *partit.* 5. *glo.* 4. *&* 5. Riccius 5. *p. collect.* 1731. Burgos de Paz *conſil.* 31. *a n.* 14. Noalis *de tranſmiſſione, caſu* 607. Molina *de primog. l.* 2. *c.* 24. Barboſa *l.* 3. *jur. eccl. c.* 12. *n.* 225. Qlea *de ceſſ. jur. tit.* 3. *q.* 8. *n.* 27. ideo cum villa in præſenti ſpecie fuiſſet titulo locationis ad longum tempus in militem translata, ex quo titulo dominium utile in conductorem transfertur, ut probavi *in c. ad aures, de rebus Eccleſ.* ideo potuit miles tamquam verus patronus præſentare perſonam idoneam ad Eccleſiam, quæ erat in ipſa villa; quia juſpatronatus ad ipſum tanquam ad verum Dominum ſpectabat, ut jam notavi *in c. cum Bertholdus, de re judic.*

CAPUT VIII.

Idem a *Vvinton. Epiſcopo.*

QUamvis ſimus. *Et infra*: Illud prætereundum non duximus, ſuper quo te intelleximus dubitare, quod ſi aliquis laicus Epiſcopo inconſulto Eccleſiam non *b* vacantem concedit alicui religioſæ domui, & poſtea cum vacaverit, ad præſentationem ejuſdem laici aliquis clericus ibi fuerit per diœceſanum Epiſcopum inſtitutus, prior conceſſio ſecundam inſtitutionem, quominus habeatur rata, & firma, non poteſt, nec debet aliquatenus impedire. Cum illa conceſſio de jure nullius poſſit eſſe momenti: tum quia de re non vacante facta eſt: tum quia laicus ſine auctoritate Epiſcopi nemini poteſt Eccleſias dare, licet religioſo loco patronatus jus conferendi liberam habeat facultatem. Si vero juſpatronatus Eccleſia vacante religioſo loco contulerit, & aliquis ſine præſentatione fratrum ejuſdem loci fuerit in ipſa Eccleſia inſtitutus, ejus inſtitutio ſecundum rigorem juris eſt *c* irritanda.

NOTÆ.

1 a *Vvinton.*) In prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 10. repetitur textus hic prout in præſenti tranſcribitur; & alias ejus partes dedi *in c. ceterum, de reſcr.*

b *Non vacantem.*) Eo animo, ut vivente ejus Rectore ad locum religioſum pertineret, alias ſi ea mente, ut defuncto Rectore ad ipſos religioſos Eccleſia ſpectaret quoad proprietatem, valeret conceſſio de Epiſcopi licentia facta, *c. conſultationibus, de don.* ut jam expoſui *in c.* 2. *de conceſſ. præb.* Regulariter autem patronus non poteſt ad beneficium nondum vacans aliquem præſentare, *c. fin. de conceſſ. præb.* pluribus relatis probat Solorzanus *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 15. *n.* 56.

c *Irritanda.*) Quia durante tempore ad præſentandum patrono conceſſo, non poteſt Epiſcopus aliquem propria auctoritate in Eccleſia inſtituere, ut dicemus infra, *in c. . . .*

COMMENTARIUM.

2 EX hoc textu communiter deducitur, patronum non poſſe juſpatronatus, quod obtinet, propria auctoritate in laicos transferre; poſſe vero loco religioſo, etiam inconſulto Epiſcopo, illud donare; quod etiam probatur *in c. ſignificavit* 41. *de teſt. c. un. hoc tit. in* 6. & docent Rochus a Curte *de jurepat. verbo Ipſe, vel is a quo, q.* 13. *n.* 32. Lambertin. *eod. tr.* 2. *p. l.* 1. *art.* 10. *q.* 1. *princ. n.* 4. Barboſa *l.* 3. *juris eccleſ. c.* 12. *n.* 244. Garanna *in c. conſultationibus, n.* 5. *de don.* Abbas Panorm. *q.* 5. *per tot.* Valenſis *de benef. l.* 1. *tit.* 4. *n.* 2. qui varias hujus diſcriminis rationes aſſignavit, quibus omiſſis illa videtur verior ratio, quod quando ſit donatio juriſpatronatus alteri laico, debet Epiſcopus prius agnoſcere, an expediat Eccleſiæ patronum mutare, & an fraus aliqua ſimoniaca intercedat: quod non ita evenit in loco religioſo, ſiquidem ſemper expediet Eccleſiæ illum potius, quam laicum patronum habere. Nec obſtat text. *in c. cura* 11. *hoc tit,* in illis verbis : *Cum laici non poſſint in alios, niſi jus quod habent transferre.* Ex quibus deduci videtur, poſſe patronum jus, quod habet, in alium transferre indiſtincte, ſive laicum, ſive religioſum; nam ea verba non ſunt accipienda de donatione juriſpatronatus, ſed de præſentatione ad Eccleſiam vacantem per patronum facta, ut in principio textus; unde ibi docetur, non poſſe laicum abſque Epiſcopi auctoritate beneficium conferre virtute juriſpatronatus, *quia tantum jus*, quod habet, videlicet quod ex præſentatione acquiritur, dare poteſt; non vero ea verba ſunt accipienda de donatione juriſpatronatus, ut ibi latius dicemus.

3 Contrarium etiam, imo nec in religioſum locum poſſe laicum patronum jus illud transferre, probari videtur *ex c. nullus, hoc tit.* ubi indiſtincte ſtatuitur, non poſſe laicum Eccleſiæ decimas, vel quodlibet aliud jus eccleſiaſticum in locum religioſum transferre abſque Epiſcopi licentia; quod etiam expreſſe docetur *in c.* 28. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi ait Alex. III. „ Super eo vero, quod clerici, & religioſæ, ſicut aſſeris, perſonæ, litterarum intuitu, quas habent a laicis, ſibi jus in Eccleſiis vindicant, hoc tibi volumus innoteſcere, quod ubi auctoritas Epiſcopi non acceſſerit, per litteras illas non poſſunt Eccleſias obtinere. „ Ergo quia non licet laicis juſpatronatus, quod habent, Religioſis locis donare. Sed omiſſis variis Interpretum ſolutionibus, credo in his juribus nullo modo agi de donatione juriſpatronatus, ſed potius de ipſa Eccleſia quoad proprietatem, ſeu quoad jus exigendi decimas virtute talis conceſſionis; paſſim enim in hoc titulo Eccleſia accipitur pro ipſo beneficio, in quo jus præſentandi patronus habet; unde dum Alex. III. in illis juribus abſolute prohibet, ne Eccleſiam, vel aliquid juris eccleſiaſtici patroni in religioſos transferant inconſulto Epiſcopo, intendit ſtatuere, ut ſi patronus Eccleſia vacante voluerit loco religioſo eam donare, ut ita jus decimarum, & aliorum fructuum ad ipſum locum religioſum ſpectet, ut ſpectaret ad presbyterum præſentatum, & inſtitutum ab Epiſcopo, id facere non poteſt inconſulto ipſo Epiſcopo; quia tunc non donat juſpatronatus, ſed ipſam Eccleſiam, in qua habet juſpatronatus: nec proprie juſpatronatus dici valet quid juris eccleſiaſtici, cum ſit tantum jus in ſpiritualibus antecedenter annexum, *c. quanto* 3. *de judiciis.* Huic commentario adjungenda ſunt, quæ adduxi *in c. cum Apoſtolica, de his, quæ ſiunt a Pral. c. conſultationibus, c. paſtoralis, de donat.*

CAPUT IX.

Idem a *Vvintonen. Epiſcopo.*

QUerimonia Prioris, & fratrum de *b* Launth nobis litteris deſtinata audivimus, quod R. Herford. Comes jus, quod idem Prior, & fratres in Eccleſia de Vvich ex donatione H. delati fundatoris Eccleſiæ Suæ, & ipſius R. ſoceri habere debeant, coram bon. mem. I. quondam Vvigor. Epiſcopo recognovit. Unde Epiſcopus poſtea jamdictos Priorem, & fratres nullo reclamante, aut contradicente exinde *c* inveſtivit, quam illi deinde quiete, & pacifice poſſederunt. Demum cum inter præfatum Comitem, & C. uxorem ſuam, in cujus patrimonio Eccleſia illa conſiſtit, divortium per eccleſiaſticum judicium celebratum fuiſſet, eadem C. Vv. Pictavienſi nupſit, qui Eccleſiæ præſcriptæ fructus memorato Priori, & fratribus ſubtraxit omnino, & eos in uſus R. facerdotis ejuſdem loci ſine Epiſcopali auctoritate convertit. Cumque poſtmodum Vv. de medio ſublato, præfata C. tertio viro Vv. Mediran eſſet matrimonio copulata, idem Vv. in ea, qua & Vv. temeritate perſiſtens, jamdictum R. in Eccleſia præxaxata contra Priorem ſupradictum manutenere, & fovere incepit dicens, quod id quod prænominatus Epiſcopus I. fecit ſuper Eccleſia, quæ de uxoris ſuæ advocatione exiſtit, dum erat in poteſtate *illius viri*, a quo poſtmodum ſeparata fuiſſe dignoſcitur, *nullam* deberet firmitatem habere, præſertim cum matrimonium uxoris ſuæ, ſicut aſſerit, integre ſibi reſtitutum non eſſet, niſi de Eccleſia illa ſuam poſſit adimplere voluntatem. Unde quoniam abſurdum videtur omnino, & ab Eccleſia Dei penitus eliminandum, ut ad ſingulas patronorum ſecundum humanam conditionem *d* viciſſitudines, Eccleſiarum debeant ordinationes mutari, nec quod a ſupradicto H. taliter factum fuerit, alicui ſucceſſorum licuit revocare: ideo per A. ſ. præc. m. quat. rei veritatem diligenter, & ſtudioſe inquiras, & ſi ita inveneris eſſe, prout ſuperius eſt narratum, ſæpedictis Priori & fratribus Eccleſiam prælibatam, omni oc. & ap. ceſſ. reſtitui, & in pace facias poſſidere. *e* Viciſſitudines etiam hujuſmodi Eccleſiarum ab *f* advocatis, vel aliis quibuslibet in tua diœceſi fieri de cetero nulla ratione permittas, ſed eorum præſumptionem uſque ad dignam ſatisfactionem, dilatione ſublata, vinculo excommunicationis percellas.

NOTÆ.

1 a *Vvinton.*) Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. c.* 11. ex qua reſtituo præſentem textum. De diœceſi Vvintonienſi Angliæ jam egi *in c. caterum, de reſcr.*

b *Launth.*) Legendum forſan eſt *Lauthefloni*, quod monaſterium eſt Canonicorum regularium ordinis D. Auguſtini in Anglia, D. Stephanuo dicatum, quod conſtruxit Comes Cornuvalliæ anno 1150. ut refert Pennotus *l.* 2. *hiſt. canon. reg. cap.* 37.

c *Inveſtivit.*) Quia videlicet H. Patronus præſentaverat Priorem ad prædictam Eccleſiam de Vvich.

d *Viciſſitudines.*) Ideſt mutationes, ut expoſui *in cap. quod autem, hoc tit.*

e *Advocatis.*) De quibus agemus infra, *c. præterea.*

COMMENTARIUM.

2 CUM repetentes ad hunc textum parum curaſſent de ejus integra, plura & prorſus aliena ab ejus deciſione docuerunt; ut autem verus ſenſus Alexandri III. percipiatur, caſus repetendus eſt. H. Comes Cornuvalliæ, fundator monaſterii Launth, cum ſimul eſſet patronus Eccleſiæ de Vvich, quæ erat in diœceſi Vvigornienſi, eam donavit Priori, & Canonicis dicti monaſterii: & Joannes Epiſcopus Vvigor. ipſos de prædicta Eccleſia inveſtivit: ſed cum Conradam filiam ipſius Comitis in uxorem duxiſſet R. Comes Herefordienſis, Comes ipſe ratam habuit donationem factam a ſocere ſuo: ſed divortio facto quoad vinculum inter illum Comitem, & Conradam, ipſa ſecundo nupſit Comiti Pictavienſi, qui ſubtraxit decimas, & fructus prædictæ Eccleſiæ de Vvich a dictis Priore, & Canonicis, & conceſſit R. cuidam clerico abſque ulla Epiſcopi auctoritate; & cum deceſſiſſet ipſe Comes Pictavienſis, Conrada tertio nupſit Comiti de Mediran, qui eandem temeritatem ſequutus, R. fovebat, a Priore autem, & Canonicis fructus ipſius Eccleſiæ de Vvich auferebat, allegans quod *cum* donationem ipſius Eccleſiæ feciſſet R. Comes Herefordienſis, & inter ipſum, & Conradam divortium factum eſſet, dos debebat plene reſtitui, juxta textum *in l. divortio* 8. §. *ſol. matr.* & cum jus, quod habebat Conrada in ipſa Eccleſia ei integrum, & illibatum non reſtitueretur, plene dos illi reſtituta non erat: & ita ipſe, ut maritus, intendebat juſpatronatus ſimul cum dote ad ipſum ſpectare, & ita poſſe præſentare presbyterum ad ipſam Eccleſiam de Vvich. Alex. III. contrarium decrevit, videlicet neo per ipſum, nec per Comitem Pictavienſem potuiſſe revocari donationem factam ab H. Comite Cornuvalliæ, patrono ipſius Eccleſiæ; quam per mutationem perſonarum non debet legitime præſentatus ad Eccleſiam, a novo patrono, vel ejus ſucceſſore removeri; & recte, nam præterquam quod conceſſio Eccleſiæ de Vvich, facta fuerat ab H. ejus patrono, etiamſi facta fuiſſet ab R. Comite, ejus genero, infirmari non debebat; nam certum eſt juſpatronatus annexum alicui Caſtro in dotem dato, ad maritum ſpectare; quia cum omnium rerum dotalium fructus ad maritum pertineant, *l. de diviſione* 5. *cum ſeq. ff. ſol. matr. l. pro oneribus, Cod. de jure dotium;* & præſentatio ſit fructus juriſpatronatus, Balboa & alii *in cap. cum Bertholdus, de re jud.* Guttier. 3. *p. de tutel. c.* 29. *n.* 3. & juſpatronatus tranſeat cum univerſitate bonorum, extra dubium eſt, præſentationem ad maritum ſpectare, ut probant, & exponunt Petrus Barb. *in l. divortio* 8. §. *ſi vir, n.* 56. *ff. ſol. matr.* Lara *l.* 2. *de capel. c.* 3. *n.* 20. Silva *de qual. Præl. n.* 75. *cum ſeq.* Si ergo maritus, ut patronus in præſenti ſpecie donavit Eccleſiam de Vvich Priori, & fratribus de Launth, etiamſi poſtea ſequeretur divortium, ipſa donatio non erat infirmanda, quia divortio facto reſtituitur dos, non tamen fructus percepti; imo dividuntur pro rata temporis, per quod matrimonium duravit, *l. fructus* 7. §. *divortio*, alias *l. divortii* 8. *ff. ſol. matr.* Plura Pinell. *l.* 1. *feleſt. cap.* 2. Unde cum præſentatio ad Eccleſiam vacantem inter fructus juriſpatronatus numeretur, ideo præſentatio facta a marito pendente matrimonio, non debet infirmari: & ita recte concludit Alex. ex mutatione perſonarum, quia videlicet juſpatronatus mutetur, & ad alium ſpectare incipiat, non debere infirmari præſentationem factam a prædeceſſore, quia presbyteri legitime præſentati, nec per ſucceſſores, nec per ipſos patronos removeri poſſunt, ut docent Lambert. *l.* 1. *de jurepatr. p.* 2. *art.* 36. *n.* 6. *&* 7. *art.* 12. *q.* 1. *p.* 1. Roch. a Curte *eod. tr. verbo ipſe, n.* 27. Molina *l.* 1. *de primog. c.* 24. *n. ult.* Arellano *l.* 3. *antinom.* 6.

CAPUT X.

Idem a *Eborac. Archiepiſcopo.*

INter ceteras. *Et infra*: Cum laici Epiſcopis neſcientibus, aut non conſentientibus, clericis Eccleſias concedunt, in quibus habent juſpatronatus, & poſtea pœnitentia ducti alios ad eas Eccleſias Epiſcopis repræſentant, & illi ad eorum repræſentationem, in eiſdem Eccleſiis ab Epiſcopis inſtituuntur, eorum debet inſtitutio ſtare, & firmiter obſervari, qui auctoritate Epiſcopi ſunt inſtituti: conceſſione priori, quæ nulla eſt, omnino evacuata. Non enim licet laicis clericos in Eccleſiis propria præſumptione ordinare.

NOTÆ.

1 a *Eboracenſi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 12. & poſt Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 1. *& cap. inter, de reſcr.* ubi extat alia pars hujus decretalis, & commentarium hujus textus dedi *in cap.* 4. *hoc tit.*

CAPUT XI.

Idem a *Abbatib. & Priorib. & Clericis per Archiepiſcopatum Eboracen. conſtitutis.*

CUræ paſtoralis neceſſitate conſtringimur, & auctoritate injuncti nobis officii provocamur pro ſtatu Eccleſiarum vigili ſtudio ſatagere, & ne ultra juris ordinem alicui conferri valeant Eccleſiæ, attentiori ſolicitudine providere. Inde eſt, quod univerſitati veſtræ per A. ſ. m. quat. ex donatione laicorum, niſi auctoritas diœceſani Epiſcopi, & conſenſus adſit, nullus veſtrum aliquas Eccleſias vendicare præſumat, vel retinere taliter acquiſitas, niſi longa fuerit præſcriptione munitus, aut poſtea diœceſani Epiſcopi habuerit forte conſenſum. Nos enim cum laici non poſſint in alios, niſi jus, quod habent, transferre, hujuſmodi conceſſiones viribus carere decernimus, & irritas penitus eſſe cenſemus.

NOTÆ.

1 a *Abbatib.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 13. & poſt Concil. Later. *p.* 15. *c.* 12. in Me. *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

tropoli enim Eboracenſi ſunt plura monaſteria, tam monachorum, quam canonicorum regularium, ut referunt Tambur. *in ſerie Abbatum, verbo Eboracenſis*, Pennotus *l.* 2. *hiſt. canon. reg. cap.* 37.

COMMENTARIUM.

CUM certum sit juris principium, beneficium non posse obtineri sine institutione canonica, *c. 1. de R. I. l. 6.* nec patronum posse sine Episcopi institutione beneficium conferre, ex adductis sup. *in c. 4.* difficilis profecto est præsens textus, dum in eo Alexander docet, legitimo temporis spatio posse presbyterum, qui Ecclesiam accepit a patrono laico, eam acquirere. Pro cujus textus expositione varia adduxerunt repetentes hic. Covar. & alii, quos refert Garanna *in c. 1. hoc tit.* Balboa *in c. ad aures, de præsc. n.* 30. Acosta *de privil. credit. ampl. 1. n. 56.* communiter docent, in præsenti agi, non de concessione Ecclesiæ, sed de donatione ipsius juris patronatus facta a laico, in qua cum desideretur Episcopi licentia, ex traditis sup. *in c. illud*, ideo ut legitime laicus illud jus retineret, præscriptione legitimi temporis acquiri potuit. Sed facile hæc interpretatio convincitur primo, quia ut ex littera hujus textus constat, non jus patronatus, sed Ecclesias ipsas patronos concessisse, seu concedere consuevisse in Metropoli Eboracensi, aperte deducitur; & eas non concessisse laicis, ut vult post alios Garanna, sed potius Abbatibus, Prioribus, & clericis, cum quibus Pontifex loquitur, & quibus rescribit. Quare verius dicendum est, in præsenti textu agi de consuetudine, quæ invaluerat in Metropoli Eborac. juxta quam patroni concedebant Ecclesias ipsas, in quibus jus habebant patronatus, monasteriis monachorum, seu Canonicorum regularium in perpetuum, quod facere nequibant sine consensu Episcopi, *c. consultationibus, c. pastoralis, de donat.* ubi notavi; quo casu ut ipsa Ecclesia uniretur monasterio, non erat necessaria Episcopi institutio, sed tantum licentia, seu auctoritas, *d. cap. consultationibus.* Unde ea deficiente tempore donationis a patrono factæ, talis concessio firma, & valida non erat, sed postea convalescebat, rataque habebatur, si monasterium per legitimum tempus Ecclesiam ipsam tamquam unitam monasterio possedisset, ut de aliis Ecclesiis a monachis in principio injuste obtentis, probavi *in c. 1. de capel. monach.* & docuit Heraldus Episcopus Turon. *in suis c. can. 79.* ibi: *Qui Ecclesiam trecennali jure possederit, nulli deinceps subtrahere licet*: aut si postea accederet consensus Episcopi, *cap. suggestum, hoc tit.* quo casu ex nunc valere similem unionem, docuit Acosta *ubi sup.* Non ergo in præsenti textu agitur de donatione facta a patrono laico ipsius juris patronatus; nam tunc cum facta esset locis religiosis, ut ex epigraphe, & integra hujus textus constat, non erat necessarius Episcopi consensus, juxta tradita supra *in c. illud*; sed de concessione ipsius Ecclesiæ, ut perpetuo unita maneret ipsi Monasterio: quo casu necessarius est Episcopi consensus, *c. consultationibus*. Quæ interpretatio facile probatur ex ratione adducta ab ipso Alexandro, ibi: *Cum laici non possint in alios, nisi jus quod habent, transferre*. Agnovit ergo Pontifex, jus patronatus recte posse ipsos patronos inconsulto Episcopo locis religiosis donare, quia illud jus ipsi habent: at vero Ecclesias, in quibus tantum jus patronatus obtinent, concedere etiam religiosis locis non posse.

CAPUT XII.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

SI vero aliquando ordinatio alicujus Ecclesiæ ad tuam institutionem spectat, & pro controversia laicorum de jure patronatus inter se disceptantium malitiose differtur, fas tibi sit de auctoritate nostra, nullius ap. vel contr. ob. in eadem Ecclesia personam idoneam instituere, ita quod ipsa repræsentetur ab eo, qui jus patronatus evicit.

NOTÆ.

1 a *Lundon.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 15. & post Concil. Later. *p. 15. c. 12.* ubi textus hic tributur non Alexandro III. sed Lucio III. ut in hac sexta compilatione, in qua legitur *Lincon.* quod verius credo, & ita existimo auctorem hujus textus esse Lucium III. & in præsenti referri partem textus *in c. ad aures, de reser. c. postremo, de appell. cap. de rectoribus 3. de cleric. ægror.* qui textus sunt ejusdem Pontificis, & in eis eidem Episcopo rescribitur.

CAPUT XIII.

Idem *dil. fil.* a *Hosp. & Templ.*

CUM sæculum reliqueritis, ut Creatori vestro possitis in arce contemplationis placere, decet vos ab his, quæ sunt obviæ rationi, abstinere, vel quæ reprehensioni subjaceant aut vestram opinionem, & famam valeant denigrare. Inde est, quod universitati vestræ districtius per A. s. prohibemus, ne cum ratione feudorum *b* emptorum, aliterve acquisitorum, vel etiam *c* alio modo jus patronatus in Ecclesiis parochialibus acquisieritis, in eis presbyteros, nisi per Episcopos institutis, nec Episcopo jus parochiale minuere, aut auferre aliquatenus præsumatis: *d* excommunicatos quoque ipsius Episcopi, vel Archidiaconorum suorum contra authentica scripta Romanæ Ecclesiæ ad divina officia in capellis vestris recipere non audeatis.

NOTÆ.

1 a *Hosp. & Templ.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 16. & post Conc. Later. *part. 15. c.* 13. De Hospital. & Templar. nonnulla adduxi *in c. 16. de judiciis.*

2 b *Emptorum.*) Et ita cum universitate bonorum jus patronatus potuit in emptorem transferri, ut jam probavi *in cap. ex litteris, hoc tit.*

3 c *Alio modo.*) Donatione videlicet, præscriptione, aut permutatione, de quibus Valensis *l. 1. de benef. c. 4. in c. 1. de capel. monach.*

4 d *Excommunicatos.*) Hæc verba omisit Raymundus in præsenti, ut minus propria hujus tituli, vel quia ex Concil. Lateran. referuntur *in cap. cum & plantare, §. excommunicatos, de privil.* Commentarium hujus textus dedi supra *in cap. 4.*

CAPUT XIV.

a Idem.

EX insinuatione dilecti filii nostri O. clerici accepimus, quod cum frater suus ei jus patronatus, quod in quibusdam Ecclesiis in Lincon. & Salesberien. *b* Episcopatibus constitutis habebat, liberaliter *c* contulisset, easdem Ecclesias quidam presbyteri, & alii occasione fratris prædicti O. sine ipsius voluntate, & assensu occupaverunt per violentiam, & eas injuste detinent occupatas. Quia igitur nostra interest, ea quæ minus ordinate ab aliquibus subjectis attentantur, ad rectitudinis tramitem revocare, f. v. p. A. s. m. quat. rei veritate diligenter inquisita, & cognita, si ita, sicut dictum est, esse inveneritis, memoratos presbyteros Ecclesiarum earumdem detentores moneas, moditque omnibus inducas, ut easdem Ecclesias prædicto clerico sine mora, & difficultate restituant libere, & pacifice *d* ordinandas, & nullam ei exinde molestiam ferant, vel gravamen. Quod si prædicti presbyteri commonitioni tuæ acquiescere forte noluerint, tu ipsos excommunicationi: & terras si quas habent, omni oc. & ap. cess. interdicto subjicias. Et in memoratis Ecclesiis divina facias cessare officia, quandiu ab aliquibus prædictorum auctoritate militum occupata detinebuntur, quod si nec sic earundem Ecclesiarum detentores resipuerint, ipsos ap. cess. ecclesiastica censura percellas.

NOTÆ.

1 a *Dem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 17. & post Conc. Later. *p. 15. c.* 14. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, sed inscriptio suppleuda est *ex c. 2. de filiis presb.* ubi refertur alia pars hujus textus, ut jam ibi notavi.

2 b *Episcopatibus.*) Angliæ videlicet, quos refert Carolus a sancto Paulo *l. 6. geograph. sacr. per tot.*

3 c *Contulisset.*) Quod facere poterat propria auctoritate absque Episcopi licentia, secus vero si laicum transferre intenderet, ut probavi supra *in cap. illud.*

4 d *Pacifice ordinandas.*) Quia ipse verus patronus erat, & absque ejus voluntate nemo etiam vacante Ecclesia, in ea ordinari valebat, *cap. 1. §. ædificatori, 16. quæst. 5. cap. quicumque, §. fin. cap. decernimus, c. monasterium, 16. quæst. 7. c. illud, §. fin. c. novit, §. ceterum, hoc tit.* cum aliis infra referendis *in c. eam te.*

CA-

CAPUT XV.

Idem a *Andrensi Episcopo.*

CONsuluit nos tuas fraternitas, quid tibi faciendum sit de clericis, qui *b* Ecclesias constructas hæreditario jure sibi vindicant, nec tibi volunt exinde respondere, & de laicis qui præscriptas Ecclesias filiis, vel *c* nepotibus suis dare nituntur. Cum autem *d* sanctuarium Dei jure hæreditario teneri non possit, & indignum sit penitus, & absurdum, ut quilibet auctoritate propria Ecclesias occupet, vel taliter occupatas detineat, non decet aliquatenus sustinere, ut in Episcopatu tuo, vel clerici Ecclesias a parentibus suis fundatas auctoritate propria detineant, aut laici filiis, vel aliquibus aliis Ecclesias ipsas *e* concedant.

NOTÆ.

1 a *Andrensi.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 18. post Conc. vero Later. *p.* 15. *c.* 15. ubi reperitur hic textus, non exprimitur Episcopus cui rescribat Pontifex: in hac sexta collectione legitur *Adrionsi*. Adria nobilis civitas est intra fauces Padi fluminis, in Transpadana Æmilia, ad mare, quod ab ejus nomine Adriaticum dictum est: Hetruscorum antiquissimæ gentis fuisse coloniam fexcentis annis ante Christum natum, referunt Varro, Livius, Plinius, & Strabo relati ab Ughellio *t. 2. Italiæ sacræ, fol. 396.* habuit Ecclesiam Cathedralem jam a primis Christianæ religionis sæculis; sed propter aeris intemperiem auctoritate Joannis X. summi Pontificis translata fuit Rhodigii. Ejus Ecclesiæ Præsuli Gabrieli, qui interfuit Concilio Later. sub Alex. III. celebrato, missa est præsens Decretalis, cujus alia pars extat *in c. 2. de frigidis & maleficiatis.*

b *Ecclesias.*) Neutiquam accipias in præsenti Ecclesiam pro 2
ipso jurepatronatus, in quo datur successio hæreditaria, ut jam notavi *in c. 1. hoc tit.*

c *Filiis, vel nepotibus.*) Quod facere possunt, ut probavi *in c. quia clerici, hoc tit.*

d *Sanctuarium Dei.*) Ut jam late illustravi *in cap. 1. de præb.* 3

e *Concedant.*) Auctoritate propria, ut sæpius in hoc titulo repetitum legimus; nam præsentare ipsos Episcopo, ut ab eo institutionem accipiant, facere possunt, ut probavi supra *in c. quia clerici.* Nec in præsenti id prohiberi intenditur, sed tantum ne patroni occupent Ecclesias propria auctoritate, in quibus jus obtinent patronatus; aut eadem auctoritate filiis, vel nepotibus concedant, ut facile constat ex ratione adducta ab ipso Alexandro, in illis verbis: *Cum autem sanctuarium Dei*, &c. & jam notavi *in c. 1. hoc tit.*

CAPUT XVI.

a Idem.

DE jure vero patronatus in præscripta capella, hoc tuæ discretioni mandamus, ut si prædictus R. ipsum comparavit, cum inconveniens sit, & penitus inhonestum vendi jus *b* patronatus, contractum illum, sub ap. rem. irritum denuncies manere, ipsumque Apostolica auctoritate fretus non differas revocare.

NOTÆ.

1 a *Dem.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 20. ita legitur, & post Conc. Later. *p.* 15. *c.* 17. tantum legitur, *Idem*: sed in eadem appendice, *pag.* 47. *c.* 1. legitur ut in præsenti a Raymundo transcribitur: & forsan ad eandem causam spectat textus *in c. ad aures 19. hoc tit.* in eadem collectione, ubi sub eadem inscriptione hæc verba leguntur: "Ad aures nostras pervenit, quod Robertus, & Vv. de Crotona jus patronatus Ecclesiæ emere non dubitavit, & Canonicis de Stodeleja tantas molestias intulit, persecutiones, & gravamina, quod metu, & dolo illius seducti, juri suo pœnitus renunciaverunt. Unde quoniam cum jus patronatus connexum sit spirituali, nemini licitum est vendere illud, d. t. p. A. s. m. quat. utraque parte ante te convocata, rei veritatem diligentius inquiras, & si ita esse inveneris, prædicto R. super patronatu Ecclesiæ, oc. & ap. rem. perpetuum silentium imponas, & prædictis Canonicis jus quod ibi habebant, si Prior eorum metu capitis, quod idem R. se abscisfurum fide, ut fertur, firmavit, eidem renunciaverit, integre facias restitui, non obstantibus litteris nostris (si quæ sunt) tacita veritate impetratæ." De Cantuariensi Metropoli nonnulla notavi *in cap. . . . . de reser.*

2 b *Jurepatronatus.*) Primo & principaliter, quia est spiritualibus annexum, *cap. quanto 3. de judic.* Lotherius *de re benef. l. 2. cap. 9.* Simul tamen cum universitate bonorum alienari valet, ut probavi supra *in c. 1.*

CAPUT XVII.

a Idem.

NUllus laicus *b* decimas, aut *c* Ecclesias, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine concessione sui Pontif. Nec monasteriis, nec canonicis offerat: & si quis Episcopus improbitatis, & *d* avaritiæ causa consentire noluit, Romano *e* Pontifici nuncietur, & quod offerendum est, tunc de licentia ejus offeratur.

NOTÆ.

1 a *Dem.*) Nec in prima collectione, ubi *sub hoc tit. c.* 21. reperitur hic textus; nec post Conc. Later. *p.* 15. *c.* 18. exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: forsan legem generalem condere in præsenti voluit, & ita non ab aliquo Prælato consultus, sed motu proprio præsentem edidit constitutionem.

b *Decimas.*) Juxta tradita *in cap. ad Apostolicam, de his quæ fiunt a Prælat.*

c *Ecclesias.*) Ideft beneficia ipsa, seu Ecclesias, ad proprietatem, non vero jus patronatus, quia illud sine Episcopi consensu locis religiosis donari potest, *cap. illud 8. hoc tit.* ubi textum hunc exposui.

d *Avaritiæ causa.*) Forsan petendo redemptionem, seu pen- 2
sitationem, de quibus egi *in cap. 1. de capellis monachorum.*

e *Romano Pontifici.*) Sed quare non est adeundus Metropo- 3
litanus immediatus superior, ut consensum illum præstet, vel Episcopum illum præstare cogat? Varie satisfaciunt Doctores congesti a Barbosa hic, sed placet sententia Sebastiani Cæsaris *de Eccles. hierarch. disp. 5. §. 2. n. 22.* quem suppresso nomine sequitur Barbosa *in præsente*, videlicet quod cum consensus Episcopi in præsenti desideretur pro solemnitate ipsius actus, *ex cap. consultationibus, de donat.* non potest supleri per Metropolitanum, sed tantum per ipsum Summum Pontificem, ut probat docte ipse Barbosa; poterat tamen Archiepiscopus cogere ipsum Episcopum, ut consensum præstaret.

CAPUT XVIII.

a Idem.

SIgnificasti. *Et infra*: Ceterum si Episcopi post promotionem suam præsentationes personarum ad Ecclesias a patronis earum pro Ecclesiis sibi commissis adepti fuerint, personæ idoneæ, quas ad eas vacantes præsentaverint, sunt admittendæ.

NOTÆ.

1 a *Dem.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 22. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *c.* 19. legitur *Norvicensi Episcopo*, unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. significasti 9. de offic. del.* ubi extat integra Decretalis. Verba autem, quæ in præsenti referuntur, plenam lucem accipiunt ex Conc. Araufic. 1. *can.* 10. ubi ita sanxerunt PP. "Si quis Episcoporum in alienæ civitatis territorio Ecclesiam ædificare disponit, vel pro fundi sui negotio aut ecclesiastica utilitate, vel pro quacumque suorum oportunitate, præmissa licentia ædificandi (quia prohibere hoc nefas est) non præsumat dedicationem, quæ illi omnimode reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit: reservata vero ædificatori Episcopo hac gratia, ut quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, in cujus civitatis territorio

vio est; vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat, & omnis Ecclesiæ ipsius *gubernatio ad eum*, in cujus civitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit. " Concessum ergo fuit Episcopis patronis, ut etiam in Ecclesiis existentibus in aliena diœcesi possint præsentare presbyteros, & virtute hujus præsentationis debeant admitti a propriis Episcopis, in quorum territoriis Ecclesiæ illæ erant. Unde quod de Episcopis construentibus Ecclesias in aliena diœcesi in dicto canone cautum erat, hic protrahitur ad casum, in quo ad Episcopum jam consecratum juspatronatus in aliquibus Ecclesiis alienæ diœcesis pervenit: nam tunc etiam potest propria auctoritate in eis presbyteros instituere.

CAPUT XIX.

Idem *Abbati* a *S. Albani*.

COnsultationibus: *Et infra*: De cetero si aliquis clericus ab ordinario judice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui ejusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus; & postea juspatronatus alius evicerit in judicio; clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentavit, juspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si vero non possidebat juspatronatus, sed tantum credebatur esse patronus, cum non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundum consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia removeri. Donationes vero, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant privatis personis, viventibus illis, qui ipsas, Ecclesias possident nullius debent esse momenti: si religiosis fiant locis, ratæ debent haberi: ita quidem, quod personæ quæ jamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

NOTÆ.

a *Sancti Albani.*) Ita legendum est, ut legitur *in cap.* 23. *sub hoc tit. in* 1. *compil.* & post Concil. Later. *pag.* 15. *c.* 20. & *in consultationibus*, *de offic. deleg. cap. consultationi*, *de don.* ubi extant aliæ partes hujus textus.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, clericum præsentatum ab eo, qui est in quasi possessione juspatronatus, non esse removendum ab Ecclesia, etsi evincatur juspatronatus a vero possessore: quod etiam probatur *ex c. querimoniam*, *hoc tit. l.* 9. *titul.* 15. *partit.* 2. & docent Barbosa *l.* 3. *juris eccles. c.* 12. *n.* 183. Guttierez *l.* 3. *canon. q.* 42. Mancinus *sacri jur. controv. dissert.* 9. *c.* 8. Salgado *de protect. Regia*, 3. *p. c.* 1. *n.* 160 Tondutus *de benefic. p.* 2. *c.* 4. §. 9. *num.* 11. & late probavi *in cap. querelam*, *de elect.* Id tamen ita accipiendum est, si ipse bonæ fidei possessor erat; nam si cum mala fide juspatronatus possidebat, sicut non facit fructus suos, ita nec præsentare valet; ut docuerunt Lambertinus *de jurepatr. l.* 2. *p.* 1. *q.* 3. *art.* 2. 3. & 7. Garcia *de benef.* 5. *p. c.* 5. *n.* 69. Lotherius *l.* 1. *de re benef. q.* 34. *n.* 28. Cabedo *de Patronatu Regio*, *c.* 8. *n.* 2. & 7. Lara *de anniversf. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 4. Salgado *de Regia protect.* 3. *p. c.* 1. *n.* 160. Tondutus *t.* 1. *resol. part.* 2. *de benefic. c.* 4. §. 9. Illustr. Ramos *pro Episc. Lusit. propos.* 1. §. 1. *nu.* 48. Commentarium hujus textus dedi *in d. c. querelam.*

CAPUT XX.

Idem *Eborac.* a *Archiepiscopo.*

SUggestum est auribus nostris, quod cum Ecclesiæ de Ochona, ac de Borales, Saiter, & de Land, de assensu Domini fundi, & auctoritate Eboracensis Archiepiscopi Ecclesiæ B. Petri Eborac. concessæ, & assignatæ sint in præbendam. Canonici de *b* Novoburgo concessionem illam attenuare, & irritare nituntur occasione donationis, quam sibi asserunt prius factam fuisse. Unde quoniam licet in donationibus Ecclesiæ requirendus sit, & expectandus patronorum consensus: Ecclesiæ tamen ipsæ, nisi auctoritas intervenerit Pontificalis, canonice concedi non possunt: universitati vestræ significamus, quod prior concessio, si cum assensu patroni, & auctoritate diœcesani Episcopi facta est, aut ejus fuerit assensus postea subsecutus, posteriori concessioni præfertur: alioquin illa debet præferri, quamvis posterius facta sit, quæ consensu domini fundi, & Episcopi auctoritate fulcitur.

NOTÆ.

a *Eboracensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 25. & post Conc. Later. *p.* 15. *cap.* 23. De Eboracensi Metropoli nonnulla adduxi *in c.* 4. *de rescriptis.*

b *Novoburgo.*) Forsan legendum *Neoburgo*: quod monasterium est in diœcesi Eborac. Canonicorum regularium Ordinis D. Augustini, constructum anno 1127. ut refert Pennotus *li.* 2. *hist. canonic. cap.* 37. *num.* 10. commentarium hujus textus dedi *in c.* 4. *c. illud*, *hoc tit.*

CAPUT XXI.

Idem *Archiepiscopis*, & *Episcopis per Angliam* a *constitutis*.

RElatum est auribus nostris, quod nonnulli ambitione nimia tracti, occasione laicæ recognitionis, & potentiæ sæcularis in sæculari foro, non requisita Episcopi audientia patronatus Ecclesiarum, & beneficia ecclesiastica sibi præsumunt in vestris parochiis vindicare. Quoniam igitur hujusmodi personæ non intrant per ostium, sed aliunde conscendunt, ac per hoc indigni sunt pastoris nomine, vel prærogativa gaudere, s. v. per A. s. m. atque præc. quat. eos, quos noveritis patronatus Ecclesiarum, & Ecclesiastica beneficia prædicto modo adeptos, si commoniti minime resignaverint, nisi præscriptione, aut Episcopali concessione muniri fuerint, sublato ap. diffugio, ab officio reddatis, & beneficiis alienos: & si nec sic destiterint, vinculo anathematis innodetis, & usque ad dignam satisfactionem teneatis, & teneri faciatis adstrictos. Ad *b* hæc quoniam quidam laici Ecclesias terris, & aliis possessionibus spoliant, ut sic viros Ecclesiasticos faciant coram sæculari judice litigare: præsentium vobis auctoritate injungimus, ut id publice sub interminatione curetis anathematis prohibere. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum, si manifestum fuerit, ap. cess. excommunicationi subdatis, & usque ad dignam satisfactionem, sicut excommunicatum, faciatis attentius evitari.

NOTÆ.

a *Constitutis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 27. & post Conc. Later. *p.* 50. *c.* 33. ex quibus codicibus ita restituo litteram hujus textus.

b *Ad hæc.*) Verba quæ sequuntur, exposui *in c. cum sit* 8. *de foro compet.*

COMMENTARIUM.

TExtus hic, prout compilatus a Raymundo in præsenti, levem, aut nullam difficultatem continet; siquidem omnino convenit supra traditis *in c.* 4. *hoc tit.* videlicet, patronum propria auctoritate non posse Ecclesiam concedere, irrequisito Episcopo, nec clericum posse de manu ipsius eam accipere. Sed prout hic transcribitur ex dicta prima collectione, difficilis est illis verbis: *Nisi præscriptione, &c.* quæ omisit Raymundus, siquidem ex illis deducitur, præscriptione acquiri posse licite Ecclesiam absque ulla Episcopi institutione. Quare pro hujus textus expositione existimo, in eo agi de eadem consuetudine, seu potius corruptela, quæ invaluerat in Anglia, videlicet quod patroni conferrent Ecclesias, in quibus habebant juspatronatus, cum ipso patronatus jure, irrequisito Episcopo; quam improbavit Alex. III. rescribens Abbatibus, Prioribus, & Canonicis Regularibus per Angliam constitutis, supra *in c. cura*, eamque etiam in præsenti reprehendit rescribens Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ; unde præsens textus exponendus est juxta textum *in d. c. cura*, & ibi adducta, videlicet ut in eo agatur de Ecclesiis concessis per patronos monasteriis, & locis religiosis, quas de

de jure concedere] non poterant sine consensu Episcoporum, *c. consultationibus*, *de don.* Sed cum hic consensus non pro institutione, sed pro solemnitate desideraretur, ideo si monasteria ipsa, vel personæ religiosæ Ecclesias illas per legitimum tempus tenuissent, eas præscriptione acquirebant, juxta textum *in d. c. cura.*

CAPUT XXII.

a Idem.

EAm te decet. *Et infra*: Illas autem Ecclesias, de quarum patronatu controversia fuerit, si intra sex menses postquam vacaverint, non fuerit controversia terminata, licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

NOTÆ.

a *Idem.*) Inscriptionem hujus textus exposui *in c. eam te*, *de etate & qual.* ubi extat ejus prior pars.

COMMENTARIUM.

INter alias jurispatronatus ecclesiastici, & sæcularis differentias, illa notissima est, quod patrono ecclesiastico competit semestre ad præsentandum; patrono vero laico quadrimestre, *c. quoniam*, *hoc tit. c. un. §. fi. eod. tit. l.* 6. *c. quia*, *de concess. prab. c. licet*, *de supplend.* pluribus relatis docent Salgado *de protect. reg.* 3. *p. c.* 11. *n.* 62. Solorzanus *t.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 3. *n.* 48. Unde textus hic accipiendus est de patrono ecclesiastico, ut post repetentes in præsenti docuit Valensis *l.* 1. *de benef. titul.* 4. *n.* 10. Intra hoc autem tempus nulla potest in ipsa Ecclesia institutio fieri absque consensu patroni, *d. c. in.* sed eo tempore elapso, quod incipit a die novitiæ vacationis, juxta adducta *in c. litteras*, *de suppend.* quare prius probari debet, ut resolvit Marinis *lib.* 1. *resol. c.* 300. Episcopus in ea Ecclesia presbyterum ordinabit, *d. c. quoniam* 3. *c. si vero* 12. *c. cum propter* 27. *hoc tit.* Consonant lex 11. *tit.* 15. *partit.* 1. Probant ultra congestos a Barbosa & Garanna *in præsenti*; Lara *de capel. l.* 2. *c.* 9. *n.* 38. Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. propos.* 2. *num.* 1. Luna & Arellanus *l.* 3. *annotom.* 7. Valensis *de benef. d. tit.* 4. *c.* 14. nam cum plurimum interfit Ecclesias non diu vacare, ut probavi *in c. ne pro defectu*, *de elect.* Summus Pontifex, qui ex gratia concessit patronis, ut possint præsentare clericos ad beneficia vacantia, potuit statuere, ut illis non præsentantibus, etiam propter discordiam inter eos ortam, pro ea vice amitterent jus præsentandi, ad Episcopumque devolveretur, *d. c. si vero* 12. *d. c. cum propter*, probant Sanchez *l.* 2. *cons. c.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi*, *dec.* 188. Ludovisius *dec.* 94. Vivianus *de jurepatr. p.* 2. *l.* 7. *c.* 3. *num.* 7. Spino *in specul. glos.* 4. *n.* 4. Lara *l.* 2. *de capel. c.* 9. *n.* 38. Barbosa *lib.* 3. *juris Eccles. c.* 12. *n.* 71. & *alleg.* 72. *n.* 140. & male Guttierez *l.* 1. *canonic. c.* 28. *n. fin.* existimavit, durante lite inter electores non currere semestre, adducto capite 2. *de in integr. restit.* quod nihil probat. Et negligente monasterio, devolutio etiam fit ad Episcopum, Barbosa *alleg.* 126, *n.* 66. cum sua qualitate, Valenzuela *consil.* 103. *n.* 42. Si autem patroni legitime fiat impediti, quia illis non currit tempus, *d. c. quia*, *c. fin. de elect.* Episcopus aliquem ordinare non potest, juxta tradita *in d. c. litteras*, *d. c. quia*, ex quibus communiariis præsens petendum est.

CAPUT XXIII.

a Lucius III.

PRæterea, quoniam advocati Ecclesiarum in tantam noscuntur insolentiam prorupisse, ut sacerdotes, & alios ecclesiasticos viros pro suæ voluntatis arbitrio in Ecclesiis ipsis constituant, atque destituant, & jus advocationis, donationis, vel emptionis titulo, aliisque pro sua voluntate contractibus etiam in alios transferre præsumant, *b* fodrum, *c* albergarias, *d* regium, & similia tanquam a propriis rusticis, ab ipsis Ecclesiis extorquentes; & quod ministri Ecclesiarum eis inconsultis faciunt, juxta proprium arbitrium in irritum deducentes; præsenti decreto subnectimus, & auctoritate Apostolica firmamus, eos sive Advocati, sive Patroni, vel Vicedomini, sive custodes, vel guardias habentes, seu alio quolibet nomine censeantur, a prædictorum gravaminum importunitate cessare, nihilque in Ecclesiis, in quibus sibi aliquam de prædictis vindicant potestatem, præter antiquos, & moderatos redditus a locorum Episcopis institutos exigere, aut si aliud exegerint, excommunicationis sententiæ subjacere: contractus etiam, quos de alienatione advocationis, sive patronatus vel fecerint hactenus: vel facere in futuro præsumpserint, præsenti constitutione cassamus, & eos vim aliquam decernimus non habere. Ne autem per appellationis obstaculum, aut in iis, quæ de hæreticis dicta sunt, aut Advocatorum coercitione quam diximus, præsentium deludatur auctoritas decretorum totius appellationis remedium in præscriptis capitulis denegamus, nullam penitus audientiam quibuslibet contra hæc appellantibus præbituri.

NOTÆ.

a *Lucius III.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 19. ubi additur, *pars capitis Ad abolendam*: unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. ad abolendam*, *de hæreticis*; nulli tamen Prælato rescribit Lucius, quia in præsenti novam edidit constitutionem, non alicujus consultationi respondens, aut litem decidens, ut ex ipsius verbis facile constat.

b *Fodrum.*) Folerum, sive fodrum, est alimentum, sive pabulum, quod alicui solvitur; quo modo accipitur in diplomate Conradi I. Imperatoris, quod extat in legibus Longobard. *l.* 4. *titul.* 8. *l.* 3. ibi: *Fodrum de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus.* Fridericus de pace Constantiæ: *Fodrum consuetum, & Regale, quæ solent & debent, præstabunt.* Sigonius *l.* 8. *de Regno Italiæ*, & *l.* 7. *ejusdem operis*, ita ait: Foderum summa quædam frumenti fuit: quam advenienti in Italiam Regi populi solvere tenebantur; pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur. Petrus de Vineis *l.* 2. *ep.* 29. Viarum asperitas fodri confluentem interdicat. Guntherus *l.* 8. *Laurini*, *vers.* 170.

Ac primum Ligures super hoc a Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ jura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et Capitolitium certo sub tempore censum:
Hæc Ligures sacro tributerunt omnia fisco.

Explicant Lindembrogius *in Glossar. verbo Fodrum*, Vossius *de vitiis serm. l.* 2. *c.* 6.

c *Albergarias.*) Albergaria est hospitiorum præbendorum onus, ut exponit Boetius Epon. *de regul. n.* 25. unde advocati ab Ecclesiis, & clericis extorquere intendebant hospitium.

d *Regium.*) Tributum videlicet, ut exponit Glossa in præsenti; nam jus Regalium plerumque Principes supremi in beneficiis ecclesiasticis exercent, ut probat Boerius Epon. *t.* 1. *qq. heroic. tit. de Regularibus*, *n.* 23.

UT textus iste plene intelligatur, aliqua præjacenda sunt de advocatis, & castaldis Ecclesiarum. Et primo sciendum est, quod cum res Ecclesiæ armis, & ferro per ecclesiasticos non defendantur, obnoxiæ semper fuerunt injuriis. Inde factum, ut Ecclesiæ tutelæ Magnatum mediate, vel immediate se committerent, ut patronis, vel advocatis, ut habetur *lib.* 2. *epist. Greg. VII.* aut custodiæ, vel ut aliqui barbare loquebantur, mundeburdis, aut guardiæ nominis. Et quidem advocatiam, seu defensionem Ecclesiarum Cathedralium, & Regularium, ad Reges, & supremos Principes spectare, qui eas sub protectione Regia habent, testatur D. Bernardus *epist. ad Lotharium Imperatorem*, *epist.* 139. ibi: *Non est meum hortari ad pugnam; est tamen advocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesiæ infestatione schismaticorum rabiem.* Idem *epist.* 143. ad Conradum Regem Romanorum; ibi: *Utrumque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri Coronam, & Ecclesiam defensare: alterum Regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato.* Inde concepta formula apud Marculfum *lib.* 1. *cap.* 24. *de Mundeburde*, his verbis: " Rectum est, ut Regalis potestas illis tuitionem impertiat, quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo, seu utilitas vestra, quod nos Apostolicum, & venerabilem illum Episcopum, ut Abbatem Ecclesiæ, vel monasterii in honorem illius sancti constructi, cum omnibus rebus, vel hominibus, aut gassindis, vel amicis, seu undecumque ipse legitimo redibit mittio, juxta ejus petitionem, propter malorum hominum illicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, ut sub mundeburde, vel defensione illustris viri illius majoris domus nostræ, cum omnibus rebus præfatæ Ecclesiæ, aut monasterii, quietus debeat residere, & sub ipso viro illo illustris vir ille causas ipsius Pontificis, aut Abbatis, vel Ecclesiæ, aut monasterii, vel qui per eum sperare videntur, vel undecumque legitimo redibit mittio, tantum, in palatio nostro sequi deberet. Propterea per præsens decernimus ac jubemus præceptum, ut memoratus Pontifex, aut Abbas sub nostro sermone, & Mundeburde antedicti viri quietus resideat; & nec

vos, nec juniores, aut successores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occasionibus injuriare, nec inquietare præsumatis. Et si aliquæ causæ adversus eum, vel suo mittio surrexerint, quæ in pago absque ejus gravi dispendio definitæ non fuerint, in nostri præsentia reserventur. Quam præceptionem, ut firmior habeatur, propria manu subscripsimus." Unde in Synodo Confluentina ita legitur: *Volumus, ut Ecclesiæ, & cæteri Dei, & Episcopi, & Dei homines, clerici, & monachi, & nonne talem mundeburdem, & honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Reges autem hujusmodi advocatiam, seu custodiam in Ecclesiis, & monasteriis habebant, aut quia ea construxerant, vel quia privati fundatores, ut ipsa monasteria in tuto essent, advocatiæ, & tutelæ Principum ipsorum passim commendabant. Conc. Meldense *can.* 41. ibi: *Providendum est Regis majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causa defensionis, & mundeburdi susceperunt, &c.* Synodus Ticinensis *can.* 16. ibi: *Suggerendum est Beatissimis Imperatoribus, quia hi qui monasteria, & xenodochia sub defensione sacri palatii posuerunt, ideo fecisse probantur, quod a nullo melius quam a summis potestatibus protegenda crediderint.* Sic Vvifredus Comes Bituricensis, & Ода ejus conjux fundatores monasterii Stradensis, Pipini Regis tuitioni id credidisse celebrantur ab auctore vitæ S. Genulfi *l.* 2. *cap.* 8. his verbis: "Quibus ut se tempus obtulit opportunum, continuo de rebus eidem loco delegandis testamentum faciunt, Dominique Pipini Regis deuntes præsentiam, vota suggerunt, & locum sibi rebus decretis per testamentum ejus potestati committunt, ut ipsius auctoritate, atque Francorum deinceps Regum providentia tueretur." Sic eidem Pipino Regi monasterium S. Galli, *cap.* 1. securitatis gratia tradidit Vvaltramus Comes. Ratpertus monachus: "Postea vero tempore procedente, atque statu monasterii in melius proficiente, præfatus Vvaltramus eumdem Abbatem Othomarum Pipino Regi præsentavit, ipsique Regi monasterium, quod adhuc hæreditario jure in sua tenebat potestate, cum ipso pariter Abbate contradidit, ea videlicet causa, ut ipse Abbas, ejusque successores idem monasterium Regia auctoritate retinentes, nullius deinde violentia premerentur, sed tantummodo Regum justionibus obedirent." Nonnunquam etiam advocatia Regia inde prognata, quod ipsæ Ecclesiæ, vel monasteria ultro se Regibus in tutelam dederunt, ut Carolo Magno Laurishamense monasterium. Chronicon Laurishamense anno Christi 776. *Gundelandus igitur Abbas in juris sui quieta possessione, tum dictante justitia, tum Regia auctoritate confirmatus, Laurishamense monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus in manus, & mundeburdum gloriosi Regis Caroli tradidit, quatenus privilegiis insigniretur Regalibus.* Ecclesiarum autem hæc advocatia adeo Coronæ Regiæ inhæret, ut Cathedralium, vel aliarum Regiæ fundationis patrocinium cum universitate, idest concessione Ducatus, vel Comitatus, in quibus Episcopatus, vel Regales Abbatiæ positæ erant, non transiret in alium. Hinc concessa Neustria Hugoni Abbati, seu Carolo Simplici ante irruptionem Normannorum, non venere Episcopatus. Chron. Andegavense: *Iste itaque tractus, cum & datus esset ad integrum cum Civitatibus, & Comitatibus, & Abbatiis, Castellisque, præter Episcopatus solos, qui in Regia Domini cura retenti sunt.* Eodem jure advocatiam Ecclesiarum Burgundiæ armata manu vindicavit Philippus Augustus adversus Hugonem Ducem Burgundiæ. Rigordius. Igitur Reges Francorum prædictas Ecclesias in sua libertate semper custodiam cupientes, quibuscumque Principibus terras custodiendas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua, & protectione retinere decreverunt, ne Principes, quibus terra custodienda a Regibus delegabatur, Ecclesias, vel clericos ibidem Domino servientes aliquibus angariis, taleis, vel aliis exactionibus gravare præsumerent. Varia exempla Imperatorum, Regumque, qui advocatias Ecclesiæ susceperunt, referunt Andreas Quercetanus *in hist. genealog. familiæ a Betuna, lib.* 1. *c.* 3. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 6. *art.* 9. M. Magerus *de advocat. armat. c.* 2. Joannes Dartis *ad Decret. in* 76. *dist.* Theophilus Raynaudus *t.* 12. *tract. mala e bonis Eccles. lib.* 2. *sect.* 1. *fol.* 131. De his advocatis Ecclesiarum late agit Morin. *de sacror. elect. tom.* 2. *exercit.* 18. *c.* 8.

4 Hæc de supremis Principibus advocatis Ecclesiarum sufficiant, ut ad Duces, Comites, & alios inferiores advocatos Ecclesiarum perveniamus. Sciendum enim est, laborante Africana Ecclesia Donatistarum, aliorumque quibus scatebat, hæreticorum tyrannide, rerum sacrarum, & privatarum direptione, nefariisque cædibus, tum sacerdotum, tum laicorum, ad petitionem PP. Synodi Carthag. 5. beneficio Principum in singulis Africanis Ecclesiis institutos fuisse defensores, ut hæreticorum sævitiam manu militari compescerent, & quieti Ecclesiarum consulerent. Hac de re sancitus fuit *can.* 22. in eodem Concilio, qui refertur a Gratiano *in c. ab Imperatoribus*, 23. *q.* 3. notarunt Balsam. & Zonaras *in can.* 78. 81. & 100. Synod. Carth. Defensores hi diu permansere in Ecclesiis Africanis, ut constat ex Possidio *in vita, D. Augustini, c.* 12. De qua re, inquit, ne pacis Ecclesiæ amplius impediretur profectus, defensor Ecclesiæ inter leges non fuit. Cassiodor. *l.* 2. *var. c.* 30. & *lib.* 3. *cap.* 45. & *lib.* 9. *ep.* 15. Necnon Ecclesiæ Cismarinæ defensorum tutelam sibi adsciverunt, inermem Episcoporum auctoritatem imparem expertæ adversus Potentiorum injurias. Urbanus II. apud Gratianum *in c. Salvator*, 1. *q.* 3. In Gallia, & Germania maximæ Ecclesiæ ob opum pinguiorem censum, & Dynastarum frequentiam depræda tionem obviæ, defensores, sive advocatos susceperunt. Conc. Mogunt. *can.* 50. sub Carolo Magno: *Omnibus igitur Episcopis, Abbatibus, cumctoque Clero continuo præcipimus Vicedominos, Præpositos, Advocatos, sive Defensores bonos habere.* Votis PP. annuit Carolus Magnus *l.* 5. *Capitul. c.* 31. & *li.* 7. 33. & *l.* 3. *c.* 62. & legem dedit de advocatis, & defensoribus Ecclesiarum a Principe postulatis, ibi: "Defensores Ecclesiarum adversus potentias sæcularium, vel divitum ab Imperatore sunt postulandi." Exinde ab Episcopis, & Abbatibus nobiliores Comites lecti, & a Principe postulati fuerunt in Advocatos, & defensores. Trithemius Abbas *in chron. Hirsaugiense*, ita ait: "Sin autem aptum, & utilem advocatum undecumque, si placuerit, eligant: hic denique Abbate petente a Rege incipiat bannum legitimum. *Idem in eodem anno Christi* 1199. *ex privilegio Urbani II.*" Advocatum autem Imperatorem Romanorum, qui & noster advocatus est, præficimus: propter multiplices tamen ejus curas, & dispositiones liceat Abbati, & fratribus de familia de Calune eligere, si idoneus inventus fuerit, &c. Sin autem alias undecumque libet liceat alium eligere, qui etiam advocatus in præsentiam Abbatis, & fratrum juret in sacramento cum familiaribus suis, quod contra privilegia Ecclesiæ non veniat. Hic adductus in præsentia Domini Imperatoris simili modo confirmet." Eandem ob rationem etiam Ecclesiæ Cathedrales alium ab Imperatore acceperunt advocatum, vel potius subadvocatum, ut de Ratisbonensi Ecclesia refert Otho Frising. *l.* 1. *de gestis Friderici, c.* 58. *Mortuus tunc fuit in Comitatu Regis vir clarissimus Friderici Ratisbonensis Ecclesiæ advocatus.* Quin etiam Imperatores ipsi advocatiam Episcopatuum in beneficium dederunt Ducibus, aut Comitibus, ut Fridericus I. Bertholfo Duci Zeringiæ, ut refert auctor supplementi Frisingensis *cap.* 1. his verbis: "Regnum Burgundiæ cum Archisolio Arelatensi, quod Duces de Zeringen, quamvis sine fructu, tantum honore nominis, jure beneficii ab Imperio jamdiu tenuerunt, a Bertholfo Duce extorsit, præstitis sibi trium Episcopatuum advocatiis cum investitura regalium scilicet Lausanensis, Genuensis, Sedunensis." De his advocatis, sive castaldis, aut defensoribus agitur *in c. generali, de elect. c. in quibusdam, de pœnis, l.* 38. *C. Theod. de Epsc. & cler.* ubi Gothofr. Legibus Longobard. *tit.* 10. *c.* 1. ibi: *Cum Pontificibus, Abbatibus, vel Custodibus Ecclesiarum.* Et de his plura adduxerunt P. Greg. *l.* 2. *part. tit.* 9. *c.* 5. Suarez *de relig. t.* 1. *l.* 1. *de simon. c.* 28. Lambert. *de jurep. l.* 2. *p.* 2. *art.* 3. *q.* 4. Cæsar *de Eccl. hier. q.* 2. *prooemiali, n.* 14. Giron. *in parat. ad hunc tit.* Bosq. *in notis ad Innoc. III. l.* 2. *ep.* 122. Alteserra *de Ducibus, c.* 6. *per tot.* Cujac. *in l.* 5. *fol.* 934. Bignon. *in notis ad Marculf. fol.* 588. Kochier *de advocatiis, l.* 1. *q.* 7. Zypæus *ad hunc tit. respons.* 1. Burgund. *ad consuet. Flandr. tit.* 8. Lindenbrog. *in Glossario, verbo Advocatus*, Solorz. *t.* 2. *l.* 2. *c.* 1. *n.* 40.

Deinde ut officium ipsorum advocatorum, munia, honores, & jura agnoscamus, sciendum est, Regiæ advocatiæ, proprium fuisse, quod Ecclesiarum, quæ illa fruerentur, causæ referebantur ad Palatium Principis, ut ex Marculfi formula, & Synodo Ticinensi supra relatis constat. Quare causam de rebus monasterii Laurishamensis adversus Eymericum Comitem, deductam fuisse ad audientiam Caroli refertur in Chron. Laurishamense. "Eymericus Comes filius Cancronis, mortuis patre & avia, cernens præfatum locum ex parvo & modico ad tantam rerum, & famæ provectum eminentiam, nitebatur eum sibi proprietatis titulo vendicare; cujus rei actione ad palatium delata, & allegatione utriusque partis audita, juxta legem Francorum definitum est, Gundelandum Abbatem jure possidere, quod sibi fuerat a fratre sine contradictione collatum." Erat etiam aliud hujus advocatiæ argumentum, quod Ecclesiarum causæ etiam apud Comites priores audiebantur, & in eleemosyna Regis, idest sine sportulis. Conc. Vernense *can.* 23. *Ut Comites, vel Judices ad eorum placita, primo viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cum justitia rationabiliter judicent.* Singulare etiam fuit hujusmodi Ecclesiarum jus, ne res earum alienari possent sine consensu Regio; Conc. Matisc. *can.* 4. apud Burchard. *l.* 3. *Decreti, c.* 172. ibi: "a Synodo Decretum est, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum Ecclesiasticorum quælibet persona sine licentia, & consentu regio præsumat facere. Synod. Svession. *can.* 12. ibi: Ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earumdem rerum ecclesiasticarum sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat." Unde Flodoardus *l.* 1. *hist. Rhemens.* refert, quod Ivo Rhemensis Antistes nonnullas res Ecclesiæ commutavit, sed impetrato rescripto Ludovici Pii, ibi: *Sed & imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuit.* Alteserra *l.* 4. *differ. c.* 14.

Ut ad officium advocatorum perveniamus, sciendum est, horum advocatorum muneris fuisse res Ecclesiæ curare, tueri, in jure defendere, & usurpatas a prædonibus vindicare. Conc. Mogunt. sub Carolo, *can.* 22. ibi: "Ut monachi ad sæcularia placita nullatenus veniant, &c. nec ipse Abbas sine consilio Episcopi sui, & cum necessitas exigit, tunc per justionem, & consilium Episcopi illuc vadat; nequaquam tamen contentiones, aut lites aliquas ibi movere præsumat; sed quicquid quærendum, vel etiam respondendum sit, per advocatos suos hoc faciat." Adrevald. *l.* 1. *de mirac. S. Benedicti c.* 26. de prædiis monasterii Floriacensis sitis in pago Aquitaniæ ita ait: *Advocatus vero una cum Rapanario monacho, ad locum cessionis terræ, juxta morem legis advenientis* (lege enim Romana, qua ab antiquo utitur Aquitania, vindicatio fiebat in rem præsentem, *l.* 1. §. 1. *ff. si quis jus dicenti, l. non alias*, §. *sed si postulatur, ff. de*

de judic.) *prædictam vineam ad jus S. Benedicti sua auctoritate revocare nitebatur.* Flodoardus *l.* 3. *hist. Rhemens. c.* 10. de Hincmaro ait: *Res quoque nonnullas, jureque Ecclesiæ, ac mancipia legibus per advocatos vindicata recepisse reperitur.* Ekkoardus de casibus monast. Sancti Galli, ibi: *Invadit loca lege Alemannica cum advocato Episcopus, uti jus erat, homines fisci juramenti sancto Othomaro vindicantes.* Quare tabulæ, & gesta inscribebantur Abbatis nomine, addito fratrum, & advocati consensu, S. Bernardus *ep.* 229. ad Episcopum Hostiensem, & alios pro Abbate Latiniacensi ita scribit: "Jam de terris, & bonis Ecclesiæ quasi distractis, & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi, & Altissiodorensi, Comiteque Theobaldo, advocato utique monasterii, satis responsum est, & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis, quomodo alienis, idest ad eumdem censum, vel consuetudinem. *Idem ep.* 284. *ad Eugenium Pontif.* ibi: Betunicnsis Decanus voluntate Episcopi, & assensu advocati bonam rem pro Ecclesia sua in Ecclesia eadem constituit; bonum est, ut vestra auctoritate firmetur." Item donationum piarum acceptatio penes advocatum erat. Ekkoardus de Conrado Imperatore *l.* 4. *ep.* 43. ita ait: *Ille vero quicquid inibi regni fisci erat, totum in manum advocati super aram ejus* (S. Galli) *tradiderat, & sigillo suo roboraverat.* Denique statum Ecclesiæ tuentur Advocati. Pet. Cluniac. ad Gaufredum Carnot. Episc. ibi: "Dixit enim Ecclesiam Castriduni, quam Cluniacensis olim possedisse dicebatur, a Canonicis ejusdem Ecclesiæ, ab Advocato Ecclesiæ Vicecomite Vindocinensi, ab omnibus tandem, qui aliquid juris in ea se habere dicebant, tam precibus, quam vi justitiæ extorsisse, & vestre Cluniacensi Ecclesiæ, cujus juris fuerat, reddidisse."

7 Et cum in initio pro pietate Magnatum talis advocatia esset mere gratuita, nullis locis vel sacris facultatibus in compensationem datis, ut constat ex Molano *l.* 2. *de Canon. c.* 46. postea ea defensio facta est protectori quastuosa, ut monstrant exempla quæ collegit Roverius *in illustr. mon. Roemansis, not.* 164. Pro prædictis ergo obsequiis, & officiis adscripta fuerunt certa stipendia advocatis, ut refert Trithem. *in chron. Irsaug.* ubi de advocato monasterii Irsaugiensis ita ait: "Nullum autem servitium aliud jus, aut beneficium sibi pro hoc concedere cognoscat, nisi tertium bannum, & consuetudinariam justitiam, & legem quam ceteri advocati in aliis liberis monasteriis habent super furis proterviam, & censuales & cetera talia, & illis trium placitorum diebus, in unoquoque unum maltum de frumento, & unum friscingum, & unum siclum de vino, & cetera ad hæc pertinentia. *Idem Trithemius in chron. Spanh. anno Christi* 1325. ibi: Denique ad petitionem præfati Comitis Joannes Vvillicho Abbas prædictum filium ejus advocatum suum in villa monasterii, quæ Annen dicitur, constituit, qui duodecim maldra avenæ, & totidem pullos ab incolis ejusdem villæ danda singulis annis pro feudo assignavit." Sæpius eisdem advocatis dabantur in beneficium certa prædia Ecclesiæ, quæ inde advocatiæ dicta fuere. Valdricus Noviomensis *in chron. Camerac. l.* 2. *c.* 98. ibi: *Sub hac etiam specie ipse Herivardus advocatias aliquantarum villarum quasi pro defensione præsumpsit, sed plusquam inimicus prædo assiduis exactionibus devastavit.* Conradus de Favaria *de casibus monasterii S. Galli, c.* 8. ibi: *Cum advocatiæ, aliaque quamplurima feuda nostra cessissent jurisdictioni.* Abbas Urspergensis *in Friderico I.* ibi, *Recipiendo nihilominus in Ecclesiis Ducatus marchias, comitatus, advocatias, monetas, telonea, ceterorumque regalium, quæ possident, summam.* Et regibus etiam dona annua pro advocatia mittebantur, ut refert Ratpertus *de casibus mon. S. Galli, c.* 8. ibi: *Præterea Rex piissimus Ludovicus in eadem charta conscribi jussit regia dona, sibimeptipsis secundum consuetudinem aliorum monasteriorum pro securitate prædictorum quotannis ventura, idest duos cavallos, & duo scuta cum lanceis.* Et quidem melioribus sæculis gratuitam advocatiam Ecclesiis Reges impenderunt, sed posterioribus ejus nomine annonas Ecclesiis imponere non dubitarunt, ut prodit Abbas Urspergensis ubi supra, *p.* 311. ibi: "Narratur quod olim præsidente Grimone Canonici Ursperg. elegerunt sibi in Rectorem quendam de fratribus suis hominem nullius intelligentiæ, aut valentiæ, adeo hebetis eloquentiæ, ut nec verbum de ore ipsius, nisi cum difficultate posset intelligi: cumque talis Prælatus coram inclyta recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota Curia sua sprevit eumdem, odioque sui nobili viro Degenhardo de Helystein procuratori suo per omnia regalia prædia Sueviæ injunxit, quatenus personaliter accederet ad Ecclesiam Urspergensem, & de voluntate fratrum in prediis ipsorum censum, extra Abbatiam, & Grangias, imponeret annuum, qui sibi pro advocatia, & defensione solveretur, ut videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solveret maltare unum avene, ut officiales sui equis ipsorum ex hoc haberent annonam, & ipsa Ecclesia sine præjudicio omnis gravaminis Imperialem haberet defensionem." Imo aliquando pecuniarum subsidium ab ipsis Ecclesiis petebant, ut refert Guillelm. Brito *lib.* 1. *Philip.*

Tempore cujusdam guerræ Rex prodigus æris,
Cum res exigeret numerari stipendia multis,
Clerum Rhemensem petiit, scriptoque rogavit,
Ut sibi subsidium ferret, quo gratior illi
Adstantes vellet sumptus impendere gratis,
Ut solet Ecclesia Patronos sæpe juvare.

Et labente disciplina, res eo prorupit, ut ab Ecclesiis advocati, tanquam a propriis rusticis, & colonis crebriores annonas, & census passim extorquerent. Ursperg. *in Philip. Cæsar.* ibi: *Nomine advocatiæ monachorum fundis annuum tributum induxit*: atque ita talis advocatia degeneravit in prædationem, ut constat ex Adrevaldo *l.* 1. *de miraculis S. Benedicti, c.* 24. Anonymo ei subjuncto *l.* 4. *c.* 6. & aliis, quos dinumeravit M. Mangerius *de advocat. armat. c.* 1. *n.* 199. & Cochier. *in vindiciis libert. eccles. p.* 2. *c.* 6. *an.* 9. & *c.* 8. quibus modum imposuerunt Eugenius II. in Synodo Rhemensi celebrata anno 824. *can.* 5. ibi: *Auctoritate Apostolica prohibemus, ut nullus advocatus, præter jus, & beneficium antiquius aliquid sibi arripere, vel usurpare præsumat; quod si quis contra hoc attentaverit, Christianorum careat sepultura.* Et Lucius III. in præsenti, dum prohibet advocatis, ne quid ab Ecclesiis præter antiquos, & moderatos redditus ab initio institutos exigerent: unde Innoc. III. *l.* 2. *regest.* 34. *ep.* 123. increpat Comitem Nivernensem; quod nimis gravaret monasterium Verreliacense, his verbis: "Abbas, & conventus Verreliac. sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum nobilis vir Comes Nivern. ab eorum monasterio pro ipsius custodia duas procurationes, in Pascha videlicet, & festo B. M. Magdalenæ exigeret annuatim, & in receptione ipsorum ipsum monasterium enormiter aggravaret, maxima militum, & servientium multitudine constipatus: iidem mille quingentas marchas argenti super procurationibus illis ei tali conditione mutuo concesserunt, ut in unaquaque prædictarum solemnitatum, si Verreliacum accederet, quinquaginta libris Altisiodor. monetæ pro moderata esset procuratione contentus, nec plus pro illa posset exigere, donec ipsi monasterio redderet prætaxatam pecuniæ quantitatem. Verum nunc, sicut dicitur, ut dictum possit monasterium in præfatis procurationibus aggravare, terræ suæ quæstam indixit pro eadem pecunia persolvenda. Cum igitur jus suum in injuriam convertere non debeat idem Comes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus si forsitan fæpedictum monasterium per immoderatam procurationem gravare voluerit, vos ipsius immoderantiam, gratia, odio, & timore, postpositis, redigatis ad justum, sublato appellationis obstaculo, moderamen, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo." Ubi Innocentius dixit quæstam, quasi per vicos quæsitam, qui a singulis vicatim collecta illa exigebatur, ut exponit Bosquetus *in notis ad ipsam epist.* 123.

Tandem sciendum est, ipsos Patronos Ecclesiarum plerumque appellari advocatos, ut *in c. seq.* & supra *in c. quia clerici*: tum quia ipsi etiam defendebant Ecclesiam; tum quia plerumque ipsi patroni suæ potestatis fiduciam non habentes, advocatiam ipsarum Ecclesiarum ab ipsis Imperatoribus, seu Regibus obtinebant: ex Auberto Mireo probat Bosquetus *in not. ad d. epist.* 122. & ita patronus, qui jure ordinario advocatus natus ratione juris patronatus erat, efficiebatur advocatus datus propter advocatiam a Principe impetratam. Præsentem autem textum accipio de advocatis datis, textus vero *in d. c. quia clerici*, & *in c. seq.* de advocatis natis, idest fundatoribus ipsarum Ecclesiarum, inter quos, & datos illud versatur discrimen, quod advocatia data personalis est, nec ad hæredes transit; advocatia vero nata cum ipso jurepatronatus ad hæredes transit, juxta supra tradita *in c.* 1. *hoc tit.*

8

CAPUT XXIV.

a Idem *Noruvicensi Episcopo*.

CUm autem *b* advocatus clericum unum idoneum Episcopo præsentaverit, & postulaverit postmodum, eo non refutato, alium æque idoneum in eadem Ecclesia admitti, quis eorum alteri præferatur, in judicio Episcopi credimus relinquendum, *c* si laicus fuerit, cui jus competit præsentandi. Verum si collegium, vel religiosa *d* persona præsentationem haberet, qui prior est tempore potior jure merito videtur.

NOTÆ.

a *Noruvicensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. final.* ubi additur *pars capitis Tua nos*; unde cognoscitur in hoc textu referri partem textus *in c. tua nos* 11. *de jurejur.* ubi præsentem inscriptionem exposui.

b *Advocatus.*) Idest patronus, ut proximo commentario dixi.

c *Laicus fuerit.*) Qui variare potest, & ita unum post alium præsentare, ut probavi supra *in c.* 5.

d *Ecclesiastica persona.*) Quæ variare non potest, & ita prima præsentatio potior est, ut *in dict. cap.* 5. probavi.

CAPUT

CAPUT XXV.

a Clemens III.

NObis *fuit*, &c. Præterea quæsivisti a nobis, si aliquis efficiatur sola Ecclesiæ constructione patronus, an ad electionem Plebani sit cum clericis admittendus, seu ab ipsa repellendus omnino, tametsi de longa consuetudine allegaverit se electioni interesse debere. In hujusmodi siquidem tale damus responsum: Quod si quis Ecclesiam cum assensu *b* diœcesani Episcopi construxerit, ex eo *c* jus patronatus acquirit. Ceterum in conventuali Ecclesia non electioni plebani faciendæ, sed jam factæ honestius patroni postulatur *d* assensus, nisi patronus aliter de sua jurisdictione obtineat, ut partes suas debeat interponere electioni tractandæ. Secus tamen est in capella, in qua unus presbyter instituendus a patrono quandoque eligitur, & pro institutione habenda loci Episcopo *e* præsentatur. Pro fundatione quoque ipsi honor *f* processionis fundatori servatur: & si ad inopiam vergit, ab Ecclesia illi modeste *g* succurritur, sicut in sacris canonibus est constitutum.

NOTÆ.

a *Clemens III.*) In secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 2. ubi reperitur textus hic, legitur, *Alex. III.* sed male; nam prior pars hujus textus, quæ reperitur *in c. a nobis fuit, de simonia*, tribuitur Cælestino III. & ita dubium tantum est, an Clemens, vel Cælestinus III. sit hujus textus auctor: & credo Clementem III. esse; cui tamen Prælato rescribat, non constat: nec audiendus est Jo. Camus *in tabul. Cebet. Thebani*, qui vult textum hunc esse Clementis I. ut jam eum reprehendens notavit Turrutetus *in sacel. sacr. c.* 1. *n.* 10.

b *Diœcesani.*) Non enim licet Ecclesiam construere sine Episcopi proprii licentia, Concil. Chalced. *can.* 4. ubi cavetur, nullam Ecclesiam sine consensu diœcesani construi debere; unde deducta est novel. 118. Justiniani, *cap. nemo, de consecr. dist.* 1. ibi: " Nemo Ecclesiam ædificet antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, & atrium designet. *Concil. Vvormat.* ibi: Quicumque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia licitum sit. " Probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 3. *regestr.* 15. *ep.* 7. & infra dicemus *in c.* 1. *de consecr. Eccles.* imo & apud Gentiles, si statua ponenda erat in alieno territorio, desiderabatur licentia municipii, seu loci ubi erigebatur, ut notavit, & duabus veteribus inscriptionibus probavit Ambros. a Morales *in antiq. Hispan. fol.* 30. Ut ergo jus patronatus acquiratur ex constructione Ecclesiæ, necessarius est consensus Episcopi, *c. pia mentis, c. considerandum*, 16. *q.* 7. licet nihil interfit, quod postea superveniat. Selva *de benef.* 1. *p. q.* 6. Corras. *cod. tr.* 4. *p. c. ult. n.* 25. & in dubio præsumi interveniisse, probat Valensis *de benef. l.* 1. *tit.* 4. *n.* 18.

c *Patronatus.*) Tribus modis jus patronatus in Ecclesia acquiritur, constructione videlicet, dotatione, vel loci concessione, juxta versum illum vulgarem:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus,

Quibus munificentiæ modis jus patronus acquiritur, & patronus fit quasi Dominus vocaturque Dominus *in c. Abbatem* 18. *q.* 2. *l.* 1. *C. de colonis Thracens. lib.* 11, *l. unic. C. ne colonus invicio Domino, eodem lib.* Et licet non desint qui docuerunt, ad acquirendum jus patronatus tria illa copulative desiderari, scilicet fundi donationem, constructionem, & dotem, ut tenuerunt Rochus a Curte *de jurepatronat. in princ. num.* 3. *& verbo Ecclesia, quæst.* 2. Greg. Lopez *in l.* 1. *gloss.* 3. *tit.* 15. *part.* 1. Moneta *de commut. ultimar. volunt. c.* 10. *num.* 202. Garcia *de benef. par.* 5. *c.* 9. *n.* 44. tamen contraria sententia verior est, videlicet ex sola constructione, vel dotatione, aut sola concessione acquiri jus patronatus, ut pluribus relatis docent Barbosa *l.* 2. *jur. Eccles. c.* 12. *n.* 61. Canisius *in c.* 3. *hoc tit.* Valensis *de benef. l.* 1. *tit.* 4. Nec contrarium probat Conc. Trid. *sess.* 25. *de reform. c.* 9. ubi ajunt PP. jus patronatus acquiri fundatione, & dotatione Ecclesiæ; quia non ideo excludunt jus patronatus, quod acquiritur ex constructione; sed potius illud comprehendunt sub verbo *fundatione*, ut probatur ex ipso Concilio *sess.* 14. *cap.* 12. Primo ergo modo acquiritur jus patronatus constructione, sive quis Ecclesiam in proprio solo suis sumptibus ædificet, *c. Abbatum*, 18. *q.* 2. sive in alieno fundo, aut si Ecclesiam penitus diruta reædificaverit, *c. pia mentis, c. filiis*, 16. *q.* 7. *c. monasterium*, 16. *q.* 2. *c.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi Honor. III. Mariæ Imperatrici Constant. ita rescribit: " Audito per te, ac alios fide dignos, quod monasterium Pacinacienſe Græcarum monialium tunc destructum, Domini diœcesani accedente consensu, de propriis bonis reædificaveris, & dotaveris, ac moniales easdem Ecclesiæ Romanæ, cui nullam exhibebant obedientiam, feceris obedire: tuis nos supplicationibus inclinati auctoritate præsentium mandamus, ut super jurepatronatus ipsius monasterii nemo te audeat temere molestare. " Hoc tamen secundo casu, si alius jam erat patronus, amittit jus patronatus; quia Ecclesia reædificata nova Ecclesia est, nec in ea servatur pristinum jus, argumento legis *qui res*, §. *aream*, *ff. de solut.* Barbosa *d. c.* 12. *n.* 31. Secundo acquiritur jus patronatus, si ad Ecclesiæ constructionem fundus donetur, cujus plenum dominium in Ecclesiam transferatur, *d. c. Abbatem, d. c. pia mentis*. Per dotationem tandem acquiritur jus patronatus, si ministris Ecclesiæ, & ejus luminaribus congrua dos constituatur, *d. c. filiis*: ex simplici vero donatione, vel legato, nisi fiat pro dote tacite, vel expresse, non acquiritur jus patronatus, quia simpliciter legans, vel donans, potius benefactor, quam dotator dicitur: jus autem patronatus non benefactori, sed dotori tribuitur *in d. c. filiis*, ut docent Barbosa *ubi supra n.* 50. Valensis *d. tit.* 4. *n.* 18. qui agit de præscriptione, & privilegio, & quomodo illis acquiratur jus patronatus: & licet alii qui voluerint, fundationis, dotationis, aut constructionis tempore interponi debere cautionem de reservando jurepatronatus, ut aliquo ex illis modis acquisitum censeatur, argumento textus *in cap. significavit* 46. *de restibus*; verius tamen est, ad præsumendam hujusmodi reservationem satis esse si consensus Episcopi Diœcesani probetur, quasi qui eum antequam ullas expensas faceret, necessarium putavit, eo ipso cogitasse de nomine, & honore patronatus videatur, ut decisum fuisse in sacra Rota refertur *decis.* 5. *de jure patronatus*, in antiquis.

Et recte ex hac munificentia constructionis, fundationis, seu donationis Ecclesiæ in remunerationem jus patronatus conceditur; nam eadem fere ratione olim obtinuit, ut qui certamina ad civitatis, vel municipii decus, & oblectamentum instituerent, sibi hæredibusque possent illud jus excipere, ut ludis præsent tamquam agonothetæ, cujus rei vestigium extat *in l. annuam, l. liberto* 22. §. 3. *ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Moris etiam fuit, si quis statuam in templo poneret, aut in foro collocaret, opusve publicum faceret, nomen donantis ibi inscribi; *l. Titia* 38. §. *fin. ff. de auro & arg. l.* 2. *& ult. ff. de oper. pul. Novel.* 67. *Justin.* Cicero 6. *in Verrem, Tacit. l.* 3. *annal.* Sveton. *in Galba, c.* 2. & si privatus in opere publico, quod publica pecunia factum erat, aliquam de suo addidisset summam, licebat ei titulum nominis, & inscriptionem adjicere, *l. ult.* §. 1. *ff. de oper. publ.* quod demonstrant innumeræ antiquæ inscriptiones apud Brissonium *l.* 8. *de form. p.* 728. Grutherum *fol.* 93. *&* 128. & qui novam ædem, vel restitutam dedicassent, nomina eorum in illius fronte inscribebantur, ut hac immortalis memoriæ gloria homines ad templorum dedicationem allicerentur. Testis est Arnobius *l.* 6. *adverf. Gentes*, ibi: " Templa, *inquit*, quæ tollis, sunt aureis, & sublimibus elata fastigiis, actorum inscriptionibus comprobantur. " Illustrat Brissonius *l.* 8. *de formul. p.* 728. Inde etiam PP. Ecclesiæ Hispaniæ, ut fideles ad Ecclesiarum constructionem allicerent, jusserunt eorum nomina in eminentiori Ecclesiæ loco figi, & æternæ saluti eorum consulentes, voluerunt, ut si fundatores superstites essent, eorum nomina ante altare tempore Miſ, recitarentur, & pro eis oraretur; quod si jam decessissent 9. cum nominibus defunctorum suo ordine recitarentur, *can.* 1 *Conc. Emerit.* ibi: " Eorum nomina, a quibus Ecclesias constat esse constructas, vel quod iis Sanctis videntur, aut visi sunt contulisse, si viventes in corpore sunt, ante altare recitarentur tempore Missæ: quod si defuncti, cum fidelibus recitentur suo ordine. " Recte ergo Ecclesia jus patronatus constructoribus, & dotatoribus concessit, ut hoc præmio fideles invitati Ecclesiarum constructionem, & reædificationem curarent.

d *Assensus.*) De quo exaudiendi sunt textus *in c. Abbatem, el.* 2. 18. *q.* 2. ibi: *In monasterio illum volumus ordinari Abbatem, quem sibi de sua congregatione, & monachorum electio, & possessionis Dominus poposcerit ordinari. Et c. decernimus* 19. *q.* 7. *c. principali*, 63. *dist.* Notavi *in c. Messana, c. sacrosancta, de elect.* nisi aliter in ipsa fundatione cautum fuerit, videlicet ut præsentatio ad patronum spectet, ut in monasterio Augustodunensi, quo a Brunichilde Regina constructo, jus eligendi Abbatem Regi datum fuit, *c. hinc est etiam*, 16. *q.* 1. *c.* 1. *de re judic. in* 3. *collect.* Innoc. III. *l.* 1. *regestr.* 13. *ep.* 21. ibi: *Tertia vero pars integra persolvatur Ecclesiæ construendæ, quam idem Marchio competenter dotavit, ut in ea duodecim Canonici commode possint cum suo Præposito deservire, qui pro tempore canonice debeat præsentari, per eum, ac successores ipsius.* Notarunt Bosquetus *ibi*: Alteserra *de Ducibus & Comitibus, c.* 9. Cujus autem licentia tunc desideretur, late exponunt Tambur. *de jure Abbat. tom.* 2. *disp.* 7. *q.* 1. *&* 2. Barbosa *de potest. Episc. p.* 1. *tit.* 1. *c.* 3.

e *Præsentatur.*) Quem jurispatronatus effectum exposui *in c.* 4. *hoc tit.*

f *Honor processionis.*) Consonant texus *in c. pia mentis*, ibi: *Præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil idem ibi proprii juris habituros.* Et *c. frigentium*, ibi: *Ut nihil fundatore ex hac basilica noverit vendicandum, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur*, 16. *q.* 7. D. Gregor. *l.* 12. *ep.* 10. *Enunciaturus ex more nihil illic conditori juris alterius jam deberi, nisi processionis gratiam, quæ Christianis omnibus in commune debetur.* Quæ verba difficilia valde sunt; nam quid speciale per honorem processionis concedunt PP. Patrono, siquidem ajunt expresse, omnibus fidelibus hoc jus patronis commune esse; Glossa *in d. c. pia mentis, verbo promissionis*, ea verba accipit, & exponit processionis aditum pro jure præsentandi presbyteros, quia patroni habent jus præsentandi clericos, ut ab Episcopis instituantur. Sed hæc Glossæ sententia refellitur tum ex supra adductis *in c.* 4. ubi probavi, temporibus Gelasii, illius textus auctoris, adhuc patronis factam non fuisse gratiam præsentandi presbyteros ad Ecclesias,

sias, in quibus jus patronatus habebant: tum quia aditum illum processionis omnibus Christianis esse communem, fatetur Pontifex: igitur non de hoc jure speciali patrono competenti loquitur. Quare ea sententia omissa, aliter verba illa exposuit Franc. Hallier. *de sacr. eleat. sect.* 8. *art.* 2. §. 2. supponit enim, processionem sæpius accipi pro prærogativa honoris; quo in sensu Licinus Rufinus *in l. Imperator, ff. de donat. inter*, Imperatorem Antoninum constituisse refert, ut ad processum viri uxor ei donare possit: & Imperatores *in l. sanctimus, C. de consulibus*, procedendi verbo prærogativam exhibendi spectacula dixerunt: unde dum Gelasius aditum processionis patrono concedit, exponit Hallierius, idest locum honoratiorem, & sedem in Ecclesia, prærogativamque accedendi ad oblationem in altari faciendam, juxta tradita supra *in c.* 1. *de vita & honest. cleric.* Unde cavetur *lib.* 1. *Capitul. Caroli, c.* 148. Ut Episcopi provideant quem honorem presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus tribuant. Additetiam Hallier. forsan prærogativam illam a Gelasio Patrono concessam in eo consistere, ut obviam ei ab omnibus fidelibus cum primum ipse ad ædem sacram accederet, procederetur; quam prærogativam patronos aliquando vendicasse, constat ex eo, quod Theobaldus Comes Carnotensis ad monasterium S. Petri in Valle proficiscens, *Se* (inquit Fulbertus *ep.* 21.) *in monasterium recipi cum processione præmandat.* Inde Episcopo multitudine clericorum stipatum ad Ecclesiam procedere dicitur a B. Augustino *lib.* 22. *de civit. Dei, c.* 8. Sidonio *lib.* 5. *ep.* 17. Sulp. Severo *dialog.* 2. *c.* 11. notavi *in c. auditis, de præscrip.* Eamdem Hallierii sententiam sequitur Alteserra *de Ducibus, c.* 17. *ad medium.* Giron. *in parat. Ad hunc tit.* aditum processionis accipit pro accessu ad supplicationem, seu processionem solemnem, cui omnes Christiani miscebantur, sed in varios cœtus distributi, ut probatur ex D. Gregorio *l.* 11. *ep.* 2. ibi: *Erat Litania alia clericorum, alia monachorum, alia virorum, alia fœminarum, alia monialium, alia infantium, & pauperum.* Unde deducit Gironius, quod cum Patroni fundatores Ecclesiarum intenderent peculiarem supplicationem, seu Litaniam ab aliis separatam habere, Gelasius eos in Litaniam ceterorum fidelium redegit. Sed neutra ex his expositionibus placet, nam temporibus Gelasii per annos 592. non ita pax Ecclesiæ data erat, ut publicis processionibus, & Litaniis uti liceret, & semper perobscurum est, quod Gelasius affirmat, patrono aditum processionis concedi aliis fidelibus *communem*; unde nullum honorabilem gradum, aut honoratiorem sedem, vel graviorem locum illi concedit; sed id tantum illi permittit quod aliis fidelibus communiter conceditur.

7 Quare his sententiis omissis, ut quid in hac perobscura Gelasii epistola sentio, proferam, supponо processionem in ea epistola non accipi pro supplicatione, seu Litania, quam vulgo nos dicimus, *procession*, sed pro collecta, seu synaxi in ipsa Ecclesia facienda; non pro incessu, seu deambulatione extra templum, sed pro accessu ad ipsam Ecclesiam, ut etiam accipitur *in can.* 17. Synodi Laodic. ibi: *In processionibus Psalmos non connectere, idest ex diversis versibus, & sensibus libri unum canticum minime conjungere, sed singulorum Psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Nam ibi processiones non sunt solemnes illæ deambulationes, seu lustrationes, quæ modo fiunt festi alicujus gratia, sive publicæ necessitatis causa, quas vulgus vocat supplicationes, rogationes, processiones, sed conventus, & cœtus populi in Ecclesia, ut ex Græco textu ejusdem Concilii perspicuum est, *quod non oportet connectere Psalmos in conventibus.* Ubi vides in illa veteri interpretatione Concilii, processiones esse synaxes, idest cœtus, seu conventus: quod etiam ex sequentibus liquet, *Sed ad unumquemque Psalmum interjecto spatio lectionem fieri.* Nam in ipsa Ecclesia, non vero inter eundem, lectiones fiunt. Quare optime Theodorus Balsamon totum hunc canonem explicat de conventu Ecclesiastico, in quo divina officia peraguntur: & ita capiendus est locus epistolæ 81. S. Leonis Papæ ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum: *Propter quod remeanti filio Possidonio presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus, atque ordinationibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ auctoritate teneremus, agnovit.* In hac enim epistola agitur de Missarum celebratione, & Clericorum ordinatione; & verbum *procedere*, est ad Ecclesiam convenire, juxta antiquam loquendi formam S. Augustini *lib.* 22. *de civit. Dei, c.* 8. *Inde ad me curritur, unde ledebam, jam processurus*; nempe in Ecclesiam. Unde paulo post subjunxit: *Procedimus ad populum, plena erat Ecclesia*, Ennodius in vita S. Epiphan. Ticinensis Episcopi: *Procedendum censuit omnibus in quolibet aeris errore maturius, ita ut vigiliarum formam lectoribus antecedens ad Ecclesiam præberet Episcopus.* Ubi vides procedere esse ad Ecclesiam ire. S. Hieronymus *ep.* 22. *c.* 1. ad Eustochium: *Rarus sit egressus in publicum, Martyres tibi quæratur in cubiculo tuo: numquam causa deerit procedendi, si semper quando necesse est, processeris.* Redarguit virginem, quod tapius quam par esset, ad templa Martyrum se conferret. In ea enim desiderabat raros excursus; cum procedendi, ad Ecclesiam videlicet, causa deesse non posset, si quando necesse esset, nempe verbi Dei audiendi, aut Eucharistiæ sumendæ gratia, id faceret. De qua processione accipiendus est Tertul. *lib.* 2. *ad uxorem*, in illis verbis: *Si procedendum est, nunquam magis familiæ occupatio obvenit.* Non enim agit ibi de circuitionibus illis, quæ vulgo processiones appellantur, quæ sane tempore Tertulliani nondum erant in usu, cum tunc Christiani in latibulis, & locis occultis sacra peragerent, Paganorum metu: quare Tertul. accipiendus est de processu, seu accessu ad Ecclesiam, juxta alium locum ipsius Tertul. *de cultu feminarum*, in illis verbis: *Vobis autem nulla procedendi causa, non tetrica, aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut eis sermo administratur.* Ubi procedere, esse ad Ecclesiam accedere, jam expostuerunt Menardus *in not. ad Sacrament. D. Gregorii, fol.* 178. Jacob Eberillon. *lib. de processionibus, cap.* 1. Theophilus *tom.* 15. *in Heteroel. puncto* 8. Hallucinantur enim qui his locis Tertulliani solemnes processiones nostratibus consimiles accipiunt, ut Ludovic. a Cerda, ibi, & *cap.* 9. *adverf. num.* 5.

Deinde sciendum est, olim constructores Ecclesiarum in 8
propriis prædiis, & possessionibus processionem hanc fecisse, publicumque conventum, seu fidelium cœtum ambisse, *cap. certum, de consecr. dist.* 1. ubi ita D. Gregorius Episcopo Sorano rescribit: " Certum est, quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia, aut in Oratorio, quod Sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores furtivis surreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megetia spectabilis femina petitorii nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculet funeribus, & sepulchris, tantum in comprehensis petitorio locis mysteria noveris pro solemnitate præstanda: ut defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione, & processione cessante. " Luitprandus *in vita ipsius Gelasii*, ibi: *Multi constructores ædificabant, & sacris processionibus instituebant.* Et Imperator Justinianus agens de ipsis Patronis *in Novel.* 123. *c.* 32. statuit, ne laici faciant publicum processum. His ergo suppositis credo, sensum Gelasii esse, ut Julius, qui in possessione sua Ecclesiam construxerat, & confecrari desiderabat in honorem Sancti Aviti, post consecrationem ab Episcopo impensam, nihil proprii juris in ea retineat, seu habeat, ultra aditum processionis, qui omnibus Christianis in commune debetur, id est, quod sicut in aliis Ecclesiis, ubi Missæ publicæ dicebantur, omnibus Christianis patebat aditus processionis, ideſt accessus ad synaxim, cœtum, seu conventum: ita & Julio ut patrono competeret aditus processionis, ideſt accessus, & facultas procedendi ad synaxim, & Missæ sacrificium audiendum in Ecclesia in propria possessione constructa: notavi enim supra *in c.* 4. fideles plerumque in propriis possessionibus construxisse Ecclesias pro solatio proprio, & familiæ suæ, ut ibi a presbytero Missæ sacrificium celebrarentur. In ea ergo Ecclesia ita constructa concedit Gelasius patrono aditum processionis, ideſt facultatem accedendi ad eam synaxis causa, ut in aliis publicis Ecclesiis omnibus Christianis competit, & debetur: non tamen patronus potest publicum processum in ea facere, *ex d. c. cœrum*; quia illi tantum aditus pater procedendi ad ipsam Ecclesiam, ut aliis fidelibus in publicis Ecclesiis competit.

His animadversis pro expositione textuum *in d. c. pia men-* 9
tis, d. c. frigentium, ut ad verba præsentis textus accedamus, nec in eis difertius expressit Alex. III. honorem processionis patrono debitum; tantum enim ait, pro fundatione Ecclesiæ patrono honorem processionis servari; sed non exprimit modum, seu formam ipsius honoris, an videlicet, ut eo accedente ad Ecclesiam, ceteri fideles procedant, ut exponebat Hallierius: an vero ut in processionibus, seu supplicationibus publicis locus honoratior illi debeatur, ut omnes repetentes hic, & scribentes de jurepatronatus, congesti a Barbosa in præsenti exponunt. Existimabam ego, Alexandrum III. agnovisse difficultatem veterum canonum circa hanc processionis prærogativam: & noluisse exprimere id, in quo consisteret aditus processionis; sed tantum honorem processionis patrono servari debere, juxta veteres canones statuit. Hodie tamen non est recedendum a communi acceptione horum verborum, & juxta eam interpretationem honoratior locus præstandus est patrono in processionibus, & ceteris actibus in propria Ecclesia, veluti ad thurificationem, pacem dandam, & similia. Illud non omittendum est, quod qui jus patronatus in aliqua Ecclesia, aut capella acquisivit, non ideo jus sepulturæ privative quoad alios habet, ut docent Barbosa *lib.* 2. *jur. eccles. c.* 10. *n.* 9. Murga *tom.* 1. *disquisit. tract.* 4. *disq.* 11. *per tot.*

g *Succurritur.*) *Cap. contra, cum seq.* 16. *qu.* 7. Innocentius III. *lib.* 3. *regest.* 15. *ep.* 86. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbola *in collect. & select.* Ferro Maurique *de præced. q.* 34. *n.* 2. Mazius *in patrocin. debit. q.* 4. *n.* 95. Solorzanus *de jure Indiarum, tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 24. *n.* 105. Costa *de remed. subsid. remed.* 106. *illat.* 2. Carleval. *de judiciis, lib.* 1. *tit.* 3. *disput.* 20. Olea *de cess. jur. tit.* 3. *qu.* 8. *n.* 28. Lautdmeter. *de veteri cleric. & monach. cap.* 2. *lib.* 2. *pag.* 2. Canisius *in præf.*

CAPUT

CAPUT XXVI.

Innocentius III. *V. Rothomag.* a *Archiep.*

PEr *noſtras* poſtulaſti litteras edoceri, utrum clericus aliquis ad vacantem Eccleſiam, in qua jus obtinet patronatus, *b* ſeipſum, ſi idoneus eſt, valeat præſentare. Cum igitur nullus ſe ingerere debeat ad eccleſiaſticæ prælationis officium, inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod nullus ſe poſſit ad perſonatum alicujus Eccleſiæ præſentare, quantumcunque idoneus ſit, & quibuſcumque ſtudii meritis adjuvetur. Datum Romæ, &c. iii. Idus Junii, P. N. anno primo.

NOTÆ.

a *Rothomagenſi.*) Ita etiam legitur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epiſtolis ipſius Innocentii III. editis a Sirleto, *fol.* 116. De Rothomag. diœceſi nonnulla adduxi *in c.* 24. *de reſcriptis.*

b *Seipſum.*) *Cap. fin. de inſtit.* tum quia tanquam ambitioſus eſt repellendus, *cap. in ſcripturis* 8. *qu.* 1. *l. ſi quemquam, C. de Epiſc. & Cleric.* tum quia inter præſentantem, & præſentatum realis debet dari diſtinctio, *dict. c. fin. de inſtit.* ſi tamen plures ſunt patroni, poteſt unus ab aliis præſentari, & præſentationi de ſe factæ conſentire. Gloſſa *in c. conſuluit hoc tit.* imo etſi unicus ſit, per liberam, & ſpontaneam inſtitutionem Epiſcopi ab eo beneficium obtinere, preces emittendo, ut ſibi provideat de tali beneficio, ut pluribus relatis docet Barboſa *in præſenti, num.* 3. Poteſt etiam patronus filium proprium præſentare, ut probavi *in cap. quia clerici, hoc tit.*

CAPUT XXVII.

Idem *Conventrenſi* a *Epiſcopo.*

CUm propter laicorum diſcordias non debeat Eccleſiis præjudicium generari, grave gerimus, & indignum, quod (ſicut noſtro eſt Apoſtolatui reſeratum) occaſione diſſenſionis, quæ de jurepatronatus vertitur inter eos, Eccleſiæ plus debito remanent Rectoribus viduatæ, quod in ipſarum grave diſpendium noſcitur redundare. Verum quia ſecundum Apoſtolum inſtantia noſtra communis eſt omnium Eccleſiarum ſolicitudo continua, volentes his, quæ præmiſimus, ex debito Pontificalis officii obviare, f. t. p. A. ſ. m. quat. ſi de jurepatronatus quæſtio emerſerit inter aliquos, & cui competit, infra quatuor menſes non fuerit diffinitum, ex tunc Eccleſiam ipſam, ap. rem. de perſona non differas idonea ordinare: ita quod illi ex hoc non debeat in poſterum præjudicium generari ab eo, qui jus evicerit patronatus. Datum Later. iii. Januarii,

NOTÆ.

a *Conventrenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. & in ipſis epiſtolis Innocentii editis a Guillelmo Sirleto *fol.* 450. De Conventrenſi diœceſi Angliæ egi *in c.* 2. *de reſcriptis*, & commentarium hujus textus dedi *ſupra in c. eam te.*

CAPUT XXVIII.

Idem *Archid. Cancel. & Decano* a *Altiſſiodoren. Pariſien.*

CUm dilectus f. Magiſter Vv. de Picerey pro ſeipſo, & Magiſter H. de Fernemaco pro Decano de Ameli pro Eccleſia de Bardevili invicem litigarent, illis dil. f. G. ſanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Cardin. conceſſimus auditorem, *in cujus* præſentia idem magiſter proponendo monſtravit, quod cum olim ven. f. n. *b* Oſtien. Epiſcopus legationis officio fungeretur in partibus Gallicanis, & Vv. de Montibus inſigniſſet charactere clericali, dil. f. Archid. Carnot. mandavit, ut Eccleſiam, quam in Archidiaconatu ſuo primo vacare contingeret, donationi ſuæ *c* reſervare curaret, *inhibens ne alicui* conferret eamdem, in qua diſpoſuerat eidem Vv. non habenti beneficium providere. Proceſſu denique temporis, cum in morte O. quondam Decani Alneoli Eccleſia de Borovilla vacaſſet, idem Archidiaconus contra mandatum ejuſdem Legati, tam ipſam, quam ipſum Decanatum G. f. n. conceſſit, qui aliam Eccleſiam in eadem diœceſi noſcitur habere. Quod cum ad prædicti Legati notitiam perveniſſet, eos ad ſuam præſentiam convocavit, & de prudenti conſilio Archidiaconi facto caſſato, antedictam Eccleſiam ſic vacantem præfato Vv. conceſſit. *Et infra:* Vacante vero quadam præbenda in Eccleſia S. Marci Carnoten. cui ipſum Magiſtrum G. contingebat de jurepatronatus, Epiſcopus pia providentia, ſeu provida pietate conſiderans, quod præbenda ipſa, cui cura animarum non erat annexa, magis ſæpedicto Vv. congrueret, quam eadem Eccleſia de Borovilla, quæ Paſtore aſſiduo indigebat, Eccleſiam ipſam vacantem eidem Magiſtro ad præſentationem dicti Archidiaconi, nullo contradicente conceſſit, & præbendam illam præfato clerico aſſignavit. Unde ipſe Magiſter ſupplicabat, eamdem ſibi Eccleſiam confirmari, utpote quam canonice, ac etiam ad præſentationem veri patroni, ſe dicebat adeptum. Econtra procurator Decani reſpondit, quod etſi dictus Legatus donationi ſuæ reſervari mandaverit primo in Archidiaconatu Carnoten. Eccleſiam vacaturam; circa tamen prædictam Eccleſiam hoc facere de jure non potuit, quia talis poteſtas ſibi minime competebat, cum præſentatio clerici ad illam Eccleſiam, non tanquam clerico, ſed *d* quaſi laico ratione patronatus, non jure Archid. pertineret. Unde cum inhibitionem ipſius ob hoc idem Archidiaconus cuſtodire minime teneretur, alium ad eandem Eccleſiam de jure potuit præſentare; ac præſentatio ejus debet, ex quo idonea facta eſt, firma cenſeri. Nos igitur his, & aliis, quæ coram eodem auditore fuere propoſita, nobiſque relata, fideliter per eundem diligentius intellectis, attendentes quod etſi præfatus Archid. memoratum Decanum, tanquam laicus ad illam præſentaſſet, quia tamen ipſe Decanus per diœceſanum Epiſcopum admiſſus non fuit, ſed alius ab eodem Archidiacono præſentatus, a diœceſano fuit Epiſcopo inſtitutus, juxta ſtatutum bon. m. *e* Alex. PP. prædeceſſoris n. non primus, ſed ſecundus jus eſt in eadem Eccleſia aſſequutus, etſi memoratus Archidiaconus præfatum præſentavit Decanum: quoniam in eo, quod tanquam clericus faciebat ſuberat juriſdictioni Legati: unde quia poſtquam idem Legatus donationem ipſius Eccleſiæ ſibi decreverat reſervandam, ad eam tanquam clericus non potuit quempiam præſentare, præſentationem minus canonice factam fuiſſe decrevimus, & ea penitus non obſtante, conceſſionem ejuſdem Eccleſiæ factam Magiſtro Vv. ultro pronunciavimus canonicam extitiſſe: caſſantes nihilominus, quod per delegatos a ſupradicto Archiepiſcopo Senon. poſt ap. ad nos legitime interpoſitam extitit attentatum, adjudicantes eidem Magiſtro præfatam Eccleſiam cum fructibus medio tempore perceptis ex ea, plene, ac pacifice poſſidendam; prædicto Decano ſuper hoc perpetuum ſilentium imponendo.

NOTÆ.

a *Altiſſiod.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. De Decano Altiſſiodorenſi, & ejus juriſdictione nonnulla adduxi *in c.* 14. *de præſumpt.*

b *Hoſtienſis Epiſcopus.*) Hugolinus videlicet Anagninus Comes, qui Innocentio III. ſucceſſit, & Gregorius IX. dictus fuit.

c *Servaret.*) Legatus enim a latere poteſt reſervare primum beneficium vacaturum, etiamſi ejus præſentatio ſpectet ad patronum eccleſiaſticum, ut probavi *in cap. licet, de offic. legati*, ubi commentarium hujus textus dedi.

d *Quaſi laico.*) Quo caſu Legatus etiam a latere non poteſt derogare juripatronatus, nec beneficia talis juriſpatronatus laicalis conferre; imo etſi a Pontifice ſuper his beneficiis reſcripta gratiæ impetrentur, retineri ſolent per judices ſæculares, ut probant Chopinus *de ſacra pol. lib.* 1. *tit.* 4. Salgado *de retent. bullar.* 2. *part.* Salcedo *de lege pol. lib.* 2. *c.* 7. *n.* 26. Zypeus *ad hunc tit. conſult.* 4.

e *Alexandri PP.*) *In cap. quod autem, ſupra hoc tit.*

CAPUT

CAPUT XXIX.

Idem a *Helienſi Epiſcopo.*

PAſtoralis officii. *Et infra:* Cum autem ſæpe contingat patronos Eccleſiarum laicos nunc unum, nunc alium ad vacantes Eccleſias præſentare, ſolicite poſtulaſti per Sedem Apoſtolicam edoceri, an clericus ad aliquam Eccleſiam a patrono laico præſentatus, ſi diœceſanus Epiſcopus ipſum non duxerit admittendum, ex hujuſmodi præſentatione aliquid juris aſſequatur in illa: & ſi forte idem ad Sed. Apoſt. *b* appellaverit, & poſt appellationem ab ipſo interpoſitam, idem patronus alium curaverit præſentare, ac Epiſcopus ſecundo inſtituerit præſentatum, idem ab ipſo meritò debeat amoveri. Nos igitur bonæ memor. *c* Alexand. PP. prædec. noſt. pro ſua reverentia veſtigiis inhærentes, qui inter præſentatos a laico conditionem poſſidentis cenſuit meliorem, dicimus quod inſtitutio præſentati ſecundo loco a laico patrono robur obtinet firmitatis. Verumtamen conſtituimus, ut Epiſcopus, qui præſentatum idoneum malitioſe recuſavit admittere, ad providendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus *d* puniatur in eo, in quo ipſum non eſt dubium deliquiſſe,

NOTÆ.

a *Helienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & *in cap. paſtoralis, de reſcrip.* ubi alias partes hujus Decretalis congeſſimus, & præſentem inſcriptionem expoſuimus.

b *Appellaverit.*) Sed quomodo appellatione rite interpoſita potuit admitti ſecunda præſentatio, ne attentata revocetur, contra adducta ſupra *in c.* 1. *de appell.* Reſpondetur, quod licet hæc ſecunda præſentatio facta fuiſſet pendente appellatione, non tamen fuit celebrata contra appellationem, quia tunc primo præſentatus appellavit a denegatione inſtitutionis, non vero petiit, ne ſecunda præſentatio fieret, ut docuit Balboa *in c.* 1. *de appellat. n.* 48.

c *Alexander.*) *In cap. quod autem, hoc tit.* ubi commentarium hujus textus dedi.

d *Puniatur in eo.*) *Cap. non eſt, de tempor. ordin. lib.* 6.

CAPUT XXX.

Idem a *Aurienſi Epiſcopo.*

POſtulaſti per Sed. Apoſtolic. edoceri, ut cum Rectores parochialium Eccleſiarum quandoque quoſdam præſentent ad ſuarum Eccleſiarum titulos ordinandos, utrum electio talium ad ipſos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos: & ſi in his patronorum non eſt requirendus aſſenſus, utrum jus illis ſalvum remaneat eligendi, ut cum ipſas Eccleſias vacare contigerit, titulati hujuſmodi non ſint aliis præferendi. Ad quod f. t. b. reſpondemus, quod per intitulationem hujuſmodi nullum patronis præjudicium generetur, quin poſſit alios ad ipſas Eccleſias, cum vacaverint, præſentare, niſi de patroni proceſſiſſet aſſenſu.

NOTÆ.

a *Aurienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. fin.* De Aurienſi diœceſi Galleciæ nonnulla notavi *in c. cum cauſa, de probat.*

COMMENTARIUM.

IN hoc textu agitur de intitulatione in Eccleſia juriſpatronatus, pro cujus expoſitione plura adduxerunt Covar. & Lambert. congeſti a Barboſa in præſenti. Et breviter ſciendum eſt, nonnumquam Parochos, ſeu Rectores Eccleſiarum parochialium fingere, imo & poſtulare ab Epiſcopo, ut alius clericus tanquam ſocius ſecum ordinetur, & inſtituatur in propria Eccleſia; quo caſu ne beneficium dividatur, conſtituitur certa portio clerico noviter ordinato ex fructibus ipſius beneficii ſolvenda, *c. cum non ignores* 15. *de prebend. cap.* 37. *de ſimon.* docet Quintanadvennas *lib.* 3. *eccleſiaſticon, num.* 19. & jam notavi *in capite* 2. *de prebend.* Dubitatur ergo ab Epiſcopo Aurienſi, an quando ad petitionem Rectoris Eccleſiæ parochialis patronum habentis aliquis intitulatus, ideſt ordinatus erat, mortuo Rectore haberet jus aliquando ad ipſam Eccleſiam? Et reſpondet Innocent. III. illum nullum jus habere, imo patronum poſſe præſentare, quem maluerit ad Eccleſiam parochialem vacantem, niſi patronus conſenſiſſet ipſi inſtitutioni; quia tunc defuncto Rectore tenetur illam ratam habere, nec poteſt eam infirmare.

CAPUT XXXI.

Gregorius IX. *Archiep.* a *Eborac.*

TRanſmiſſæ ad nos tuæ litteræ continebant, quod cum Capitulum Eboracen. Eccleſiam de Gameforde vacantem, in qua jus obtinent patronatus, A. clerico conceſſiſſent, ipſi poſtmodum L. clericum tibi ad eamdem Eccleſiam præſentarunt, poſt appellationem ab eodem R. ad Sed. Apoſt. interjectam. *Et infra:* Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod cum ex *vi* juriſpatronatus non conceſſio, ſed præſentatio pertineat ad patronum præſentatum (ſi aliquid non obſiſtat canonicum) inſtituere in ipſa Eccleſia poteris, utpote potiorem.

NOTÆ.

a *Eboracenſi.*) De Metropoli Eboracenſi Angliæ egi *in ca.* 2. *de reſcript.*

COMMENTARIUM.

PRæſens Gregorii deciſio ex ſupra traditis, & ſæpius in hoc titulo inculcatis facile exponitur. Supponit enim Pontifex, juſpatronatus ſpectaſſe ad Capitulum Eboracenſe, & ita eccleſiaſticum fuiſſe, & vacante Eccleſia de Gameforde Capitulum non præſentaſſe, ſed conceſſiſſe ipſam Eccleſiam R. qui cum ab Archiepiſcopo non admitteretur, quia ab eo inſtitutionem non acceperat, ad Sedem Apoſtolicam appellavit: Capitulum agnoſcens virtute juriſpatronatus non conceſſionem, ſeu collationem, ſed tantum præſentationem ſibi competere, Lucium ab Archiepiſcopo inſtituendum præſentavit. In hoc caſu conſultus Gregorius decrevit ſecundum, Lucium videlicet, ut potiorem eſſe inſtituendum; nam licet Capitulum ut patronus eccleſiaſticus, ſi ſemel præſentaſſet Rodericum, non poſſet poſtea variare, ex traditis ſupra *in c. quod autem*; tamen cum ipſum non præſentaſſet, ſed abſolute ipſi Eccleſiam conceſſiſſet, conceſſio ipſa nulla fuit, & ſic non potuit impedire, quominus Capitulum Lucium utiliter, & valide præſentaſſet: & quia ipſe in præſentatione primus erat, jubet Gregorius Archiepiſcop. Eborac. *ut* ipſum tanquam potiorem inſtituat, rejecto R. ex traditis ſupra *in c.* 4. *hoc tit.*

TITULUS XXXIX.

De cenſibus, exactionibus, & procurationibus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *apud Guarmac.*

SAncitum eſt, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque ullo ſervitio tribuatur, & presbyteri in eis conſtituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium; non de domibus, nec de atriis, vel de hortis juxta Eccleſiam poſitis, nec de prædicto manſo aliquid ſervitium faciant præter eccleſiaſticum; & ſi quid amplius habuerint, inde *b* ſenioribus ſuis debitum ſervitium impendant.

NOTÆ.

a Guarmac.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. tit. c.1.* & apud Gratianum *in c. fanctitum 25. 23. q. 8.* Burchardus vero *lib. 3. Decreti, c. 52.* Carnotenſis *p. 3. c. 55.* legunt, *apud Vvormatiam*: etiam reperitur textus hic *lib. 1. Cap. Caroli, c. 90.* eiſdem verbis ac in præſenti: quæ omnia licet ſint diverſa, non tamen fuit contraria, cum plerumque Concilia Vvormatienſia dicantur Guarmatienſia, a civitate Vvormatia, ſeu Guarmatia, quæ eſt in Gallia ad Rhenum, ſæpius ſubverſa, & ſæpius a Galliarum Regibus inſtaurata, quæ a Brunichilde Regina venuſtate illuſtrata, ſedes Regum Galliæ effecta fuit, & Cathedra ejus Archiepiſcopalis translata in Moguntiam. In ea ergo urbe varia Concilia celebrata fuerunt: quatuor refert Coriolanus in ſumma; & cum ex canonibus in eis editis plures tranſcripſiſſet Carolus inter ſua Capitularia, ut refert Ant. Auguſt. *in epit. jurit Pont. in princip. tit. de collect. canonum, c. 22.* qui etiam *dialog. 19. in Gratianum, n. 12.* docet Concilia, maxime in Gallia, & Germania celebrata fontes fuiſſe Capitularium; inde præſens canon, qui editus fuit in Concil. Guarmat, ſeu Vvormat. reperitur inter Capitularia *lib. 1. c. 90.* & Egbertus Archiepiſcopus Eboracenſis in ſuis excerptis ita canonem hunc tranſcripſit: „ Unicuique Eccleſiæ vel una manſa integra abſque „ alio ſervitio attribuatur, & presbyteri in eis conſtituti, non „ de decimis, nec de oblationibus fidelium, nec domibus, nec „ de atriis, vel hortis juxta Eccleſiam poſitis, neque de præ„ ſcripta manſa aliquod ſervitium faciant, præter eccleſiaſti„ cum; & ſi aliquid amplius habuerint, inde ſenioribus ſuis „ ſecundum patriæ morem debitum ſervitium impendant. „ Excerpta hæc ſtant, & reperiuntur *10. 17. Concilior, fol. 493.* in Regia editione, & in Concilio Meldenſi *can. 63.* ita Patres ſanxerunt: „ Ut ſecundum canonicam auctoritatem, & con„ ſtitutionem Domini Imperatoris Ludovici de agro eccleſia„ ſtico, & manſo, ac mancipiis, quæ ipſe ſuis capitulis con„ ſtituit, vel ſi quilibet pro loco ſepulturæ aliquid largitus „ Eccleſiæ fuerit, nec de decimis, & oblationibus fidelium „ cuiquam presbytero, aliquem cenſum perſolvere cogat. „ In quibus auctoritatibus eadem ſententia proponitur, quam ſtatim exponemus, & fere per eadem verba in omnibus legitur, & ſtatuitur.

b Senioribus.) Seniores dicuntur majores, nobilioresque Eccleſiæ, ſeu populi. De ſenioribus Eccleſiæ agitur in actis purgationis Cæciliani, & Felicis poſt collationem Carthag. ibi: *Epiſcopi, Presbyteri, Diaconos, ſeniores plebis, eccleſiaſticos viros.* Et paulo poſt: *Maximus dixit, Loquor nomine ſeniorum Chriſtiani populi, & Catholicæ legis.* Eorum meminerunt D. Auguſt. *lib. 3. contra Creſcon c. 56.* ibi: *Peregrinus presbyter, & ſeniores Eccleſiæ Mutilſanæ regionis.* Et *epiſt. 136.* ibi: *Dilectiſſimis fratribus, clero, ſenioribus, & univerſi plebi Eccleſiæ Hipponenſis.* Epiſtola ſynodalis Concilii Cabarſitani apud eumdem Auguſt. *in enarrat. in Pſ. 36.* ſic: „ Neceſſe nos fuerat Primiani cauſam, quem plebs „ ſancta Carthaginenſis Eccleſiæ Epiſcopum fuerat in ovile Dei „ ſortita, ſeniorum litteris ejuſdem Eccleſiæ poſtulantibus au„ dire, atque diſcutere. *Optatus lib. 1.* Erant Eccleſiæ ex auro, „ & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere ter„ ræ, nec ſecum portare poterat, quæ fidelibus ſenioribus com„ mendavit. *Et paulo poſt:* Convocantur ſupra memorati ſe„ niores, qui faucibus avaritiæ commendatam ebiberant præ„ dam. *D. Ambroſius in epiſt 1. ad Timoth. c. 5.* Synagoga, & po„ ſtea Eccleſia ſeniores habuit, quorum ſine conſilio nihil age„ batur in Eccleſia. *Tertul. in Apolog.* Præſident probati quin„ que ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio a„ depti. *Gregor. I. R. P. lib. 11. epiſt. 19.* Si quid de quocumque „ clerico ad aures tuas perveneriť, quod te juſte poſſit offen„ dere, non credas, ſed præſentibus Eccleſiæ tuæ ſenioribus „ diligenter eſt perſcrutanda veritas.„ Inde ſeniores, pro Epiſcopis, & Præpoſitis habentur in Concil. Toletan. 4. *can. 23.* relato *in c. 1. q. 1. c. porro, 84. diſt.* Concil. Matiſcon. *1. can. 5.* ibi: *A ſenioribus coercentur.* De ſenioribus laicis agitur *in can. 91. Eccleſ. Afric.* ibi: *Magiſtratus, vel ſeniores locorum.* Novella Leonis, & Majorani *ad Baſil. PP. tit. 1.* „ Illuſtris ſane, & præ„ celſa magnificentia tua omnium provinciarum Rectores ſuis au„ ctoritatibus admonebit, ut principales, vel ſeniores urbium „ ſingularum, tam Cariarum, quam reliquorum corporum.„ Gregorius Turon. de Theodoro Maſſilienſi Epiſcopo loquens, ibi: „ Ille epiſtolam, ut ajunt, manu majorum Childeberti „ Regis ſubſcriptam protulit, dicens: Nihil per me feci, niſi „ quæ mihi a Dominis noſtris, & ſenioribus imperata ſunt. „ *Et in collat. Carthag. cognit. 1. c. 5.* Univerſos etiam cunctarum „ provinciarum Curatores, Magiſtratus, & omnis ordinis vi„ ros, necnon & auctores, procuratores, vel ſeniores ſingulo„ rum locorum pari admonitione convenio, quatenus in ci„ vitatibus, locisque, in quibus conſiſtunt, utriuſque partis „ Epiſcopos convenire, vel ſuggeſtorum confeſſione, vel ſub „ cujuslibet ſcripturæ documento extante teſtinent. *Et lib. 1.* „ *c. 48. ibi:* Ut Epiſcopi provideant, quem honorem presby„ teri pro Eccleſiis ſuis ſenioribus tribuant. *Et c. 58.* Ut nul„ lus presbyter chartas ſcribat, nec conductor ſui ſenioris „ exiſtat.„ Quibus opponuntur juniores populi, de quibus *lib. 1. Capitul. Caroli, c. 167. ibi:* Ut primo omnium ſeniores ſe„ metipſos de ebrietate caveant, & eorum junioribus exem„ plum bonum ſobrietatis oſtendant. *Et lib. 3. c. 63. de vul„ gari populo;* Et unuſquiſque ſuos juniores diſtinguat, ut me„ lius obediant, ac melius conſentiant mandatis Imperialibus.„ In legibus Alemann. *tit. 78. l. 5. Si coquus, qui juniorem habet, occipitur;* Gregorius Turon. *lib. 5. c. 26.* ibi: *A junioribus Eccleſiæ juſſit bannos exigi pro eo, quod in exercitu non ambulaſſent.* Concil. Matiſcon. *1. can. 8.* Pariſ. *2. can. 13.* Narbonenſe ſub Recharedo, *c. quicumque, 33. q. 2.* plura de ſenioribus junioribuſque congeſſerunt Bignonius ad Marculfum *lib. 1. c. 3.* Juſtel. *in notis ad can. 91. & 100. Codic. can. Eccleſiæ Afric.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 2. regeſtr. 14. ep 135.* Georg. Ambian. *ad Tertul. c. 39. obſerv. 2.* Berrucius *de verbis feudal. verbo Senior,* Cujac. *lib. 1. feudor. tit. 1. fol. 809.* Lindembrog. *in gloſſar. verbo Junior.*

COMMENTARIUM.

DIfficilis valde eſt textus hic, tam in verborum ſerie, quam 3
in ſanctione: ſpectat ad jus antiquum Galliæ, ex cujus provinciæ legibus tantum explicari, & illuſtrari debet; & qui voluerit juxta jus commune aliarum gentium illum accipere, in miſeros lapſus paſſim incider. Prius ergo ſciendum eſt, quid ſit manſus integer, ex quo ſervitium aliquod præſtandum non eſt, quod anxie quærunt Cujac. *lib. 1. feud. tit. 1.* Boetius Epon. *in. c. non minus, n. 61. de immunit. Eccleſ.* Pennotus *lib. 3. hiſt. canon. regul. c. 2, n. 3.* Fileſacus *in c. 4. §. 2. de offic. ordin.* Germonius *ad hunc tit. & de indul. Cardin. §. Pro qua, n. 12.* Boſquetus *ad Innoc. lib. 1. epiſt. 21.* Zerda *in adverſ. c. 177. & 185. n. 119.* Sirmundus *ad Capitul. Caroli, fol. 23.* Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Manſus,* Alteſſerra *lib. 6. diſſert. c. 11.* Et manſus eſt certus agri modus, cum ſtructura ad culturam, & manſionem neceſſaria. Henricus Imperator in diplomate apud Latinum: „ Unum regalem manſum cum omnibus ſuis pertinentiis, & utriuſque ſexus mancipiis, terris cultis, & „ incultis, areis, pratis, paſcuis, molendinis, aquis, aqua„ rumque decurſibus, piſcationibus, ſylvis, venationibus, fa„ ginationibus, cum omni utilitate, quæ aut deſcribi, aut no„ minari poteſt, in proprium tradidimus. „ Manſus integer, de quo hic, ideſt juris terræ menſuris completus, continet duodecim jugera terræ.

Dos igitur cujuſque Eccleſiæ parochialis ad minus menſus 4
erat, *c. 2. de jurepatron. in 5. compil.* Auſonius *lib. 5. hiſt. c. 10. ibi:* „ Volens etiam Imperator Carolus unamquamque Eccle„ ſiam habere proprios ſumptus, ne per hujuſcemodi inopiam „ cultus negligerentur divini, inſeruit prædicto edicto, ut ſu„ per ſingulas Eccleſias manſus tribueretur, unus cum penſa„ tione legitima, & ſervo, atque ancilla, *Conc. Colon. ſub Ca„ rolo Craſſo can. 4.* Nec ex dote Eccleſiæ, ideſt ex uno man„ ſo, & quatuor mancipiis cenſus exigatur. *Metenſe can. 2.* De „ uno manſo, & de terris pro ſepultura datis, & pro qua„ tuor mancipiis, vel eorum procreatione nullus cenſus de„ inceps exigatur. „ Licet aliquando pro facultatibus, & pietate fundatoris Eccleſiæ, duo, vel plures manſi aſſignarentur. Sanct. Stephanus Rex Hungariæ *lib. 2. Decret. tit. 34.* „ Do„ tem parochialis Eccleſiæ ſic conſtituit: Decem villæ Eccle„ ſiam ædificent, quam duobus manſis, totidemque manci„ piis dotem, equo, & jumento, ſex bobus, & duabus vac„ cis, triginta quatuor minutis beſtiis.„ Quod vero manſum canones appellant, *Concilium Valentinum* Galliæ colonicam, veſtitam appellat *can. 9.* ibi; „ Seculares, & fideles laici, ſi condere baſilicas voluerit in prædiis ſuis, ſicut edictum „ piiſſimorum Auguſtorum continet, unam colonicam veſti„ tam cum tribus mancipiis donationis gratia eis conferant, „ moxque Epiſcoporum juri, & ſanctæ matris Eccleſiæ eam„ dem baſilicam ſubmittant. „ Notarunt Lemaiſt. *lib. 2. de bo„ nis Eccl. c. 11.* Fileſ. *in c. 4. §. 2. de off. ord.* Et certe tanta religione tenebantur veteres erga parochiarum ſacerdotes, ut nefas eſſe crederent quicquam de integritate manſi prædii Eccleſiaſtici deficere. Unde Archidiaconi Eccleſias luſtrantes ſolebant in primis ſacerdotum commodis proſpicere, & percontari, num manſum integrum, & juſtam terræ portionem obtinerent. Quod ſi quid deeſſet, tunc certe parochianos ad ſupplendum juſtæ menſuræ congruentis cumulum adigebant. Patet ex capitul. Hincmari Rhemenſ. *tom. 3. Conc. Gall.* in quibus Archidiaconis imperat, ut inquirant de manſo Eccleſiæ: *Si habeat manſum habentem bunniaria duodecim, præter cœmeterium, & cortem ubi Eccleſia, & domus ipſius continentur; aut ſi habeat mancipia quatuor.* Deinde ſciendum eſt, varia olim fuiſſe manſorum genera, alii dicebantur tributales, alii indominicati, ingenuiles alii. Aymonius monachus *lib. 5. hiſt. cap. 35.* ubi de tributo, quod Carolus Calvus Romam profecturus in univerſa Gallia pendi conſtituit, terram univerſam dividit in manſos ingenuiles, & indominicatos, his verbis: „ Placitum generale Kalendis Junii habuit, ubi per capitula, qualiter „ Regnum Franciæ filius ſuus Ludovicus cum fidelibus, & re„ gni primoribus regeret, uſquedum Roma rediret, ordinavit, „ & quomodo tributum de parte Regni Franciæ, quam ante „ mortem Lotharii habuit, ſed & de Burgundia exigeretur, „ diſpoſuit, ſcilicet ut de manſis indominicatis ſolidus de u„ noquoque manſo ingenuo, quatuor denarii de cenſu domi„ nico, & quatuor de facultate manſuarii; de manſo vero „ ſervili duo denarii de cenſu dominico, & duo de faculta„ te manſuarii conferendo.„ Itaque de manſis tributalibus cum agris tributariis non erit difficile eorum naturam aſſequi, & conjectari. Nempe manſi tributales ſunt quibus a Principe tributum erat impoſitum ad onera bellica, & ſumptus Reipublicæ procurandæ. Tributorum autem originem referunt ad Carolum Magnum, qui fracta Longobardorum feritate, victis civitatibus tributum impoſuit, quod maxime pendere cogerentur cum iter per Provincias Imperator faceret, ita Sigonius *de regno Italiæ, lib. 4.* „ Feudatariis, *inquit*, civitatibus, Eccle„ ſiis, ac monaſteriis certa tributorum genera impoſuit, ſo„ derum, paraturam, & manſionaticum appellata, quæ ad„ venienti potiſſimum in Italiam Regi perſolverent. Quæ de„ inde pro ipſius, & ſucceſſorum ejus benignitate, aut ex „ parte levata, aut in totum remiſſa ſunt.„ Foderum autem, paratura, & manſionaticum erant certa tributa, ut exponit idem Carolus Sigon. *lib. 7. de Regno Italiæ, ſub Othone Magno:* ubi agens de Longobardis, qui in tributis imponendis veteres Gallos imitati ſunt, ait: „ Tributa, quæ ille Fridericus a Fran„ cis inſtituta retinuit, fuere foderum, paratura, & man„ ſionaticum. Foderum ſumma quædam tributa fuit, quam „ advenienti in Italia Regi populi ſolvere tenebantur, pro „ quo ſæpe etiam æſtimata pecunia pendebantur: paratura „ ſumptus, quem iidem in vias, ponteſque fluminum, qua „ tranſiturus, aut quo auditurus Rex erat, reſciendos impen„ dere: manſionaticum vero ſumptus in tecta, &c.„ quæ ſtegio exercitui in agro hoſpitanti neceſſaria præbere jubebatur. De fodro agitur *lib. 3. Legum Longob. tit. 8.* apud Fridericum *de pace Conſtant.* Petrum de Vineis *lib. 2. epiſt. 29.* De manſionatico *lib. 2. capit. tit. 17.* De paratura exat ſeptima formula Marculfi. Manſus indominicatus nihil aliud erat, quam prædium aliquod inſigne, ubi nobilium domicilium erat: hodie dicimus, *Senzor de tal caſa, o lugar:* de eo Aymonius *lib. 5. c. 35.* agit. Manſus vero ingenuilis dicebatur ille, quem dominus prædii colendum tradebat hominibus ingenuæ, ſeu liberæ conditionis, quibus unum præterea manſarius, qui certum cenſum, ſeu penſionem, ſive nummariam, ſive frumentariam domino prædii perſolvebat: de quibus manſis plura tradit Lemaiſtre *de bonis Eccl. lib. 2. c. 3.*

His animadverſis, jam apparet verus ſenſus præſentis ca- 5
nonis: in eo jubent PP. Eccleſiæ Gallicanæ, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer, ideſt inſtructus, & veſtitus abſque ullo ſervitio tributaur, ideſt abſque tributo, videlicet fodero, paratura, & manſionatico; quia manſus pro dote Eccleſiæ aſſignatus immunis erat a quocumque ſervitio. Concil. Meld. *can. 63.* & in capitul. Heraldi Turon. *c. 40.* & in canonibus Iſaaci Lingonenſis in præfatione cautum fuit, ne cuiquam ſervitio obnoxius ſit manſus Eccleſiæ; & diſcretius id ſtatuerunt Carolus, & Ludov. *lib. 5. capitul. c. 45.* his verbis: „ De uno manſo ad Eccleſiam dato, de quo aliqui homines „ contra ſtatuta ſibi ſervitium exigunt, quicumque pro hac „ cauſa accuſatus fuerit, Comes, vel miſſus, hoc quod inde „ ſubtractum eſt, presbyteris cum lege ſua reſtituere faciant.„ Et ſanctiſſime quidem ita proſpectum eſt, ne manſus, aut redditus Eccleſiarum parochialium ullo onere premerentur, neve ex earum dote ullum cenſum laici percipierent, quia temere Eccleſiarum fundatores ſæpius illum extorquebant. Concil. Troslejan. *can. 6.* Metenſe *can. 2.* Colonienſe *can. 4.* Valentinum *can. 9.* ibi: „ Item quia parochiales presbyteri indigne a „ ſæcularibus premuntur, nullaque reverentia facerdotali gra„ dui ab aliquibus ſervatur; & quia poſſeſſiunculæ, vel dotes „ baſilicis collatæ irreverenter auferuntur, placuit, ut ipſi pres„ byteri ſub Epiſcopis, quibus adjutores ſunt, maneant, & „ ſub matre Eccleſia libere, & quiete officium Eccleſiaſticum „ exequantur: dotes vero a fidelibus deſignatæ baſilicis ad hoc, „ quod ſtatutum eſt, ab eis vindicentur, nullaque redhibitio „ cenſus inde a quolibet ſæculari exigatur.„ Imo & Epiſcopis, & Archidiaconis prohibebatur ex his manſis ullum ſervitium exigere, *capit. 5. lib. 2.* ubi ita cavetur: „ Ne vero Ec„ cleſiæ illis commiſſæ in reſtauratione, aut luminaribus, jux„ ta poſſibilitatem rerum ab illis negligantur, veſtra nihilominus invigilare debet ſolertia, & ſicut alios prohibetis, „ ne de manſis ad Eccleſiæ luminaria datis aliquid accipiant, „ ſic & vos, & veſtri Archidiaconi, de eiſdem manſis nihil „ accipiendo aliis exemplum præbeatis; ſed potius ad id, ad „ quod data ſunt, ſervire concedatur, ut totum, ſicut dictum „ eſt, in reſtauratione Eccleſiarum, & luminaribus veſtra au„ ctoritate, & ſtudio cedere poſſit.„ Ex manſo igitur, ideſt „ propria dote Eccleſiæ non tenebatur presbyter aliquod ſervi„ tium domino manſi, qui illam pro dote aſſignavit, impende„ re, nec de decimis, & oblationibus in ipſa Eccleſia præce„ ptis; ſed tantum ſpirituale, ſeu Eccleſiaſticum ſervitium illi „ præſtare debebat. Conc. Troslejan. *can. 6.* ibi: „ Quia mitis & „ humilis magiſtri diſcipuli ſumus, presbyteri noſtri humili„ tatis exempla, ac monita dare debemus, videlicet in quo„ rum ditione ſuæ conſiſtunt Eccleſiæ, congruum honorem, & „ obſequium impendat debitum, ideſt ſpirituale, atque Eccle„ ſiaſticum: & hoc ſine ullo typho, vel contentione, vel re„ bellione, ſalvo namque miniſterii ſui jure debent ſe gra„ tioſos exhibere ſenioribus, & parochianis ſuis, de quorum „ oblationibus vivunt, & cum debita humilitate ſpiritualia „ eis obſequia miniſtrare. 6

Hæc de manſis pro dote Eccleſiæ aſſignatis, & eorum immunitate ab omni ſervitio temporali. Sed quia Eccleſiæ ultra dotem plerumque alium manſum habebant, ſeu alia prædia, quæ erant veluti dotis incrementum, nec ita in ſubſidium neceſſitatis Eccleſiæ deſerviebant, manſi iſti, ſi antequam Eccleſiæ traderentur, tributum exſolvebant, ſimiliter & poſtea illud pendebant, ut Imperatores Carolus, & Ludovicus, ſanxerunt *lib. 4. Capitul. c. 37.* ibi: *Quicumque terram tributariam, unde tributum ad partem noſtram exire ſolebat, vel ad Eccleſiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam ſuſceperit, tributum quod inde ſolvebatur, omni modo ad partem noſtram perſolvat, niſi forte talem firmitatem de parte Dominica habeat, per quam ipſum tributum ſibi donatum poſſit oſtendere.* Unde, ni fallor, apparet verus ſenſus præſentis canonis, in eo enim nullo modo agunt PP. de aliquo ſervitio Epiſcopis, ſeu aliis ſuperioribus Eccleſiaſticis præſtando, ut volebat Primarius noſter Parexa *in repet. ad hunc text.* ſed de tributo ex manſo Eccleſiæ, vel aliis prædiis ab ea poſſeſſis ſolvendo ſeniori, ideſt, priſtino Domino manſi, vel Principi: & PP. ſanxerunt, firmaruntque Imperatores Carolus, & Ludovicus, quod unaquæque Eccleſia ſuum manſum integrum, ideſt inſtructum, ut ſupra retuli, haberet, & presbyteri in ipſis Eccleſiis conſtituti, nec de decimis fidelium, aut oblationibus, proventibuſve ex domibus, areis, vel hortis, neque ex ipſo manſo aliquod ſervitium faciant temporale; ſed tantum Eccleſiaſticum, hoc eſt ſpirituale, ut in dicto canone 6. Concilii Troſlej. ſicut patronus, qui a libertо ſacris ordinibus initiato non poteſt operas temporales exigere, ſpirituales vero petere valet, *c. eo libentius, de ſervis non ordin.* Si autem ipſæ Eccleſiæ alia prædia habent, ultra prædictum manſum, ex his tributum quod pendere ſolebant ſenioribus, ideſt Judicibus, aut Magiſtratibus, ſeu Dominis illius prædii, debitum ſervitium impendant; quia tunc prædia illa tranſeunt cum ſuo onere, nec ſimilia prædia habent privilegium dotis Eccleſiæ. PP. enim, & Imperator privilegium hoc exemptionis conceſſerunt manſo Eccleſiæ, quia neceſſarius eſt ad alimoniam Rectoris, & aliorum miniſtrorum Eccleſiæ, necnon ejus luminaria, & ſimilia; non autem aliis prædiis, quæ pro dote Eccleſiæ aſſignata non erant, in quibus æqualis ratio favoris, & neceſſitatis non vigebat.

CAPUT II.

a Auguſtinus *ſuper epiſtolas ad Romanos.*

OMnis *b* anima ſublimioribus *c* poteſtatibus ſubdita ſit. *Et infra:* Et vos ſubditi eſſe debetis. Ideo enim tributa præſtatis, quia hæc eſt probatio ſubjectionis.

NOTÆ.

a Auguſtinus.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* Sed hæc verba non reperiuntur inter opera D. Auguſtini; extant tamen priora illa: *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita eſt*, in epiſtola 13. D. Pauli ad Romanos; illa autem, *Et vos ſubditi eſſe debetis*, exprimunt ſententiam Gloſſæ ordinariæ, quæ ait: *Et ideo ſubjici*; & illa, *Ideo enim tributa præſtatis*, ſunt D. Pauli, tandem illa, *Quia hæc eſt probatio ſubjectionis*, ſunt Gloſſæ interlinearis; unde Compilatores textum hunc ex ipſa D. Pauli epiſtola, & ejus gloſſa tranſcripſerunt. 1

b Omnis anima.) Ideſt omnis homo, ut paſſim in ſacra pagina anima ſumitur, ut actuum Apoſt. cap. 7. *Accerſivit Joſeph patrem ſuum Jacob, & omnem cognationem in animabus ſeptuaginta quinque.* Exodi cap. 1. *Omnes anime, que egreſſe ſunt de femore Jacob.* Ezechielis cap. 4. *Ecce anima mea non eſt polluta.* Iſaiæ cap. 49. *Ad contemptibilem animam.* Et paſſim. 2

c Poteſtatibus.) Ideſt Principibus, & Magiſtratibus, qui poteſtate regendi, & imperandi pollent. Ponitur enim abſtractum pro concreto, videlicet Poteſtatibus, ideſt poteſtate prædictis, ut *in c. fin. de judiciis.* 3

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, apud Hebræos ſu- 4
dam Gaulianiſtam, ſeu Galilæum, cum ſuis ſectatoribus in eo errore fuiſſe, videlicet ſolum Deum eſſe recognoſcendum tanquam Principem, & Dominum; omnes vero Princeps humanos, & per conſequens omne regnum politicum eſſe reſpuendum, ut refert Joſephus *lib. 18. antiq. c. 1. & lib. 7. de bello Judaico, c. 29. & 31.* & tradit D. Hieronym. in epiſtola Pauli ad Titum, *c. 2.* Quare calamioſe interrogarant Judæi Chriſtum Dominum noſtrum, an liceret tributum Cæſari ſolvere? Ut ſi reſponderet, tributum eſſe ſolvendum, juxta opinionum eorum infringeret legem libertatis per Moyſem datam: ſi autem ſolvendum non eſſe diceret, in Cæſarem peccaret. Et quia Chriſtus Dominus, & ejus Apoſtoli origine erant Galilæi, & ſimul legem, quam prædicabant, appellabant legem perfectam libertatis, *Joannis, c. 8.* ibi: *Si ergo vos filius liberavit, vere liberi eritis*; ideo Apoſtoli, & primi Chriſtiani de hoc errore Gentibus ſuſpecti fuerunt, ut conſtat ex Juſtino Martyr. *apolog. 2.* Clem. Alex. *lib. 4. ſtrom.* qui refert inter alias cauſas perſecutionis Eccleſiæ hanc unam fuiſſe, quia videlicet per legem Evangelicam, quam audiebant eſſe libertatis, Regna, & Reſpublicas ſæculares everti Gentiles credebant; unde Apoſtoli ut hanc erroris cauſam tollerent, ſæpe ſæpius prædicarunt Principibus eſſe obediendum, illiſque tributum ſolvendum, ne in odium traheretur Chriſtia-

na religio, aut Christiani abuterentur libertate fidei ad obedientiam Principibus negandam. D. Petrus *ep. 1. can. c.*, ibi; *Subjecti estote omnes humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præcellenti*. Unde tot argumentis in præsenti epistola 13. ad Romanos intendit D. Paulus probare omnem hominem obedire debere supremis Potestatibus, quibus ideo tributa præstant: quæ verba Apostoli sunt, & recte exposuit Glossa ordinaria; quia tributorum præstatio probationem inducit subjectionis. Facit D. Aug. in præsenti epistola, dum ait: „Ideo tributum, & census persolvendi meminisse Apostolum, quoniam nascentis Ecclesiæ initio libertati Christianæ nimis adhærentes quidam nulli hominum honorem deferebant, aut tributa pendebant; *contra quod scriptum est ab eodem Apostolo ad Timot. 1. c. 6. Et clarius idem sanctus Doctor ostendit ad eumdem epist. Pauli*: Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum debitum honorem eis potestatibus, qui hæc curant, in magno errore labitur. „ Idem peccatum falso primis Christianis insimulatum agnoscunt, & suis apologeticis impugnant Justinus Martyr *d. apo. 2. ad Antoninum*, Tertul. *in apol. adversus Gentes, c. 31. & 35. & ad Scapulam c. 2. & de idololatr. c. 15. & adversus Gnost. c. 14.* Arnobius *lib. 4. adversus Gentes*. Ignatius *epist. 10. ad Smyrn. & in epist. 2. ad Antioch.* Irenæus *lib. 3. c. 24.* Martialis Lemovic. *epist. 2. ad Tolosanos*; & post eos sub Cæsaribus Chrysost. *ad epist. 1. Pauli ad Roman. c. 13.* Ambrof. *lib. 4. in Lucam, c. 5.* Hieronym. *epist. 4.* Auguft. *epist. 5. & 54. & ad Psalm. 118. concione 31. & in propositionibus ad epist. ad Roman. propos. 13.* Optatus Milevit. 3. *adversus Parmenianum*, Symmac. Papa *in apolog. ad Anast. augustum imp.* Fulgentius Ruspensis Episcop. *lib. 1. de mysterio Mediatoris Christi ad Trasimundum Regem*, Isidorus Peluliota *lib. 2. ep. 216.* & squi ore sæculo, non sensu, Joannes Sarisbar. *lib. 4. polycrat. c. 1.* Nec est ratio, quare hæc verba D. Pauli referantur ad clericos, ecclesiasticasque personas, cum tantum Apostolus agat generaliter de omnibus Christianis, qui licet per Evangelicam legem liberati sint a præceptis veteris legis, non tamen exempti sunt ab obedientia Principibus præstita; & ita non potest textus hic expendi contra immunitatem clericis, Ecclesiasticisque personis a tributis competentem, ut vulgo expendi solet: notarunt post alios Suarez *lib. 1. adverf. Reg. Angl. c. 1. & lib. 4. c. 2. n. 9.* Martha *de jurisd. part. 1. c. 25. & p. 2. c. 6.* Valenzuela *contra Venetos p. 4. n. 140. & 184.* & ni fallor, hæc est vera & propria præsentis textus interpretatio. Generaliter vero Principibus esse obediendum probatur *ex c. 22. Exodi, verf. 28.* ibi: *Principi populi tui non maledicas*; ut agnoverunt Paulus *actuum Apost. c. 23. verf. 5.* Apostoli *in can. 84.* PP. Conc. Tolet. *5. can. 5. & ex 1. Paralip. c. 16. & psalm. 104. verf. 15. Nolite tangere Christos meos*, &c. quos sæpe pro fide & obedientia Regibus debita utuntur PP. Concilii Tolet. 4. *can. 75.* Tolet. *16. can. 9.* Probatur etiam ex Div. Paulo *1. ad Timoth. c. 3. & ad Titum c. 3. epist. 1. Petri, c. 2. verf. 13. can. 84. Apost. c. Julianus 94. c. qui resistit 97. cum seqq. 11. q. 3. c. qua contra, 8. dist. c. mandatum 28. 11. quæst. 1. c. 2. de majorit. & obed.* Concil. Paris. sub Ludov. *lib. 2. c. 8.* Meldens. sub Sergio *can. 2.* Turon. 2. sub Carolo, *can. 1.* Mogunt. sub Rabano *can. 5.* Tolet. 4. *can. 75.* Tolet. 6. *can. 17.* Tolet. 7. *can. 1.* & aliis congestis ab Anton. Auguft. *in epit. 3. part. lib. 35. tit. 2.* Probant fuse Bellarminus *tom. 2. lib. 3. c. 3.* Solorz. *de jure Ind. tom. 2. lib. 2. c. 23. n. 77.* Larrea *alleg. 63. ex num. 5.* Valenzuela *consil. 4. nu. 79.* & fuse & erudite Illust. Ramos *ad Alexand. VII. pro Epist. Lustr. fol. 18. n. 81. cum sequent.*

CAPUT III.

Gregorius *Stephano* a *Chartulario*.

Scientes magnitudinem charitatis vestræ toto Dominum corde diligere, ob hoc ea, quæ in *b* massis de jure quondam Patricii viri piæ recordationis contra præcepta dominica, contraque canonum regulam commissa esse didicimus, ad ejus necesse duximus referre notitiam: quatenus hæc, quæ perpetrata sunt, corrigi debeant, & alii deinceps tentare non præsumant. Insinuatum igitur nobis est, in massa, quæ nuncupatur Marato, de Abbate monasterii Sancti *c* Georgii, quod in eadem situm est, duos monachos refugisse, & unum quidem ex eis jam conjugem accepisse, alium autem laicum effectum sæculariter vivere, cum nec ex familia massæ homines ipsi esse liberi asserantur: & vel si secundum conditionem debuissent agere, contra Deum erat, ut post adeptum divini officii cultum, ad sæcularem vitam, atque habitum remearent. Unde hortor, ut habita judicis æterni consideratione, monachos ipsos retrudi sine dilatione faciaris, ne eorum exemptio, cum vestro, quod absit, peccato ceterorum monasteriorum districtio dissipetur; sed magis ut magnitudinis vestræ solatio aliis monachis spes gerendi talia submoveatur. Asserit autem prædictus Abbas, presbyterum prædictæ massæ novas monasterio ipsi velle imponere consuetudines, quæ ex tempore conditi monasterii per triennale tempus hactenus non fuerunt: siquidem si quid Deo illic munificentiæ gratia a fidelibus viris *d* oblatum fuerit, portionem se asserit debere percipere, quod magnitudo vestra studeat diligenter agnoscere: & si hoc ab initio non fuit, etiam labentibus temporibus aliud noviter imponi non concedat; quia maxime exiguæ substantiæ, & monasterium pauperum esse didicimus, & Abbatem ipsum hospitalem omnino esse multorum attestatione didicimus.

NOTÆ.

a *Chartulario.*) Valde corrupta est præsens inscriptio, tam in prima quam in sexta compil. In prima legitur, *ad Stephanum Castronem*; in secunda vero, *Stephano Cantori*: sed eam, & litteram textus restituo ex epistolis D. Gregorii *l. 12. indict. 7. epist. 20.* Chartularius in utroque jure diversimode accipitur: in jure civili numerariis, actuariis & scriniariis adjungitur *in tit. C. de numer. actuar. chartul.* a charta, vel chartula ita dictus, qui omnes rationes publicas tractabat; ideoque eorum officium in observatione rationum consistebat, *l. 11. C. de diverf. offic. l. 25. C. de sacrof. Eccles.* De his Cujacius *in l. 10. C. de num.* Gutherus *l. 2. de offic. dom. c. 14.* Pancirola *l. 1. var. c. 27. & l. 2. c. 188.* Juretus *ad Symmachum l. 9. epist. 23.* Buleng. *l. 4. de imp. Rom. c. 10.* Zerda *in adverf. c. 17. n. 5.* Amaya *in l. 3. C. de can. largit.* notavi *in c. 8. de præsumpt.* Etiam officium chartularii refertur a Leone, & Anthemio *in d. l. 3. C. de canone*, his verbis: *chartularios, qui de cohortalibus officiis uniuscujusque provinciæ largitionales titulos tractare constituuntur.* Et magni chartularii mentio fit apud Caropalatem, & chartularii Magistrorum equitum, & peditum *in l. 6. Codic. Theod. de diverf. offic.* notarunt Gretserus *ad Codinum l. 1. c. 4.* Balsamon *in nomocan. tit. 8. c. 1.* Lindembrog. *in notis ad Paulum Vvanfrid. c. 1. l. 2. de gestis Longob.* In ecclesiastica politia chartularii nomen longe minoris fuisse dignitatis, probat D. Rochus Pyrrho *t. 1. Sicil. sacr. not. 3. n. 11.* illud constat ex præsenti epistola, & aliis ipsius Gregorii, apud Latinos chartularium de causis Ecclesiasticis cognovisse, ut jam notavit Baronius *anno 591.*

b *Massis.*) Massæ nomen, & appellatio, ut apud Gallos, & Germanos recepta fuit, ita massæ vocabulum apud Latinos usitatum. Est autem conglobatio quædam, seu collectio possessionum, ac prædiorum; cujus nominis meminit Cassiodorus *l. 8. epist. 33.* ubi Rex Athalaricus jubet conductores, ac possessores massarum prospicere, ne rustici in mercatores, aliosque peregrinos insiliant, qui ad natalem S. Cypriani celebrandum Lucaniam confluebant. Et Ecclesiam Romanam varias massas habuisse, jam probavimus *in c. 2. de pactis.*

c *Georgii.*) Monasterium hoc sancti Georgii de Tiracola, seu Troculis, est in Sicilia, a Rogerio Comite ample ditatum, cujus fundationem, & privilegia refert D. Rochus Pyrrho *tom. 3. Sicil. sacr. fol. 61.*

d *Oblatum fuerit.*) Juxta adducta *in cap. 1. de statu monach.* & commentarium hujus textus dabimus infra *in cap. prohibemus*.

CAPUT IV.

Idem a *Constantino Episcopo*.

Licet multum, *Et infra*: Dixit quoque prædictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur: quod fieri non permittas, quia eum, quem cæcitas sua gravat, inhumanum est nimis in collectione affligere, cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri.

NOTÆ.

a *Constantino.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de rest. spol. cap. 7.* & inscriptionem expolui, ac historiam hujus textus retuli *in c. 2. de rest. spol.* ubi etiam notavi, quare Pontifex in præsenti de causa collectarum temporali pronuntiasset.

COMMENTARIUM.

Licet verum sit, cæcos, pauperes, miserabilesque personas a muneribus omnibus personalibus immunes esse, *l. 2. §. corporis, ff. de vacation. muner. l. unicum, C. eodem tit. l. 10. l. cunctis. Cod. de superindict. l. formam, §. illam, ff. de censibus, l. cu-*

ræ, §. deficientium, & §. inopes, ff. de muner. & honor. c. judicatum, 89. dist. l. 1. qui morb. l. 10. probat Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. l. 1. c. 19. n. 28.* Michelorius *in tr. de cæco, c. 23.* tamen a realibus, quæ ratione prædii debentur, non sunt exempti, quia terra ipsa tributum, seu pensum pendit, argumento capitis *convenior 23. q. 8. c. si quis laicus 16. quæst. 1.* unde prælentem textum de collectis personalibus, non vero de realibus accipit Michelorius *ubi supra. Sed* verius credo, pietatis causa tributum etiam reale cæco, similive miserabili personæ remitti debere, Gregorium in præsenti reseribere; non quia stricto juris rigore a tributo reali cæcus exemptus sit, ut jam notavit Parladorius *l. 1. rer. quotid. c. 3. num. 28.* unde nimis impudenter Antibolus *in tract. de muner. §. 2. num. 28.* ausus fuit insicitæ arguere nostrum Gregorium in præsenti, quasi ignorasset alias esse collectas reales, alias personales: nec etiam bene Prosdocimus *de different. leg. & can. num. 144.* differentiam constituit inter jus civile, & canonicum, quasi jure civili attento cæcus immunis non sit a collectis realibus; secus vero inspecto jure canonico.

CAPUT V.

a Paschalis II. *Comitissæ* b *Mathildæ*.

Pervenit ad nos, quod *c* Fraxinorensis Abbas Carpensem Ecclesiam fuerit deprædatus, occasione videlicet cujusdam census, qui ad quid solvi debeat, ignoratur, de quo nimirum cum nos Archipresbyter interrogaret, quod rationabile videbatur, respondimus: census enim ignorantiæ, nec divinis, nec humanis legibus invenitur. Oportet quippe, ut census omnes, ad quid, & quomodo persolvi debeant præsciatur. Mandamus ergo dilectioni tuæ, ut prædam ipsam Carpensi Ecclesiæ restitui facias, nec deinceps Fraxinorensem Abbatem, aut quemlibet aliam in ea inquietare permittas.

NOTÆ.

1 a *Paschalis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5.* Paschalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, natione Tuscus, patria Bledanus, monachus Benedictinus, electus Pontifex anno Domini 1099. scripsit varias epistolas, quas refert Baronius *anno 12.* Vinnius *tom. 7. Concilior.* cum decem Conciliis ab eo celebratis: plura de eo referunt Baronius *dict. anno 199.* Ludovicus a sancto Carolo *in Biblioth. verbo Paschalis I.*

2 b *Mathildæ Comitissæ.*) Hæc Mathildis primo nupsit Gothofredo, propter difformitatem Gibbero dicto; & eodem functo Vvelfoni Duci, non tam pro incontinentia quam pro Romani Pontificis obedientia, ut tanto virilius sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra schismaticos posset subvenire. Unde Baronius *anno 1089.* refert hoc conjugio Henricum III. Imperatorem valde contristatum fuisse, eundemque Ducem terrorem fuisse schismaticis.

3 c *Fraxinorensis.*) Fraxinorense hoc monasterium, Gallice *Fresne* dictum, est Ordinis D. Benedicti, Prioratus in Gallo-Brabantia, cujus initia Eremburgi piæ matronæ debentur anno 1099. Ejus Abbatiam regendam suscepit Fulgentius, de quo in præsenti, ut refert Aubertus Miræus *in cænob. Belgic, c. 43.*

COMMENTARIUM.

4 Aneeps quæstio est; tam apud Scholasticos, quam Forenses Doctores, utrum census, etsi non constet de ejus emptione, seu causa debendi tantum virtute lapsus temporis, & repetitæ solutionis debeatur in futurum? Et pro negativa sententia facit præsens textus, ubi expresse docet Paschalis, non posse monasterium Fraxinorense petere censum ab Ecclesia Carpensi, nisi causa ipsius census liquido appareat; quia census ignorantiæ *divinis*, & humanis legibus reprobatur: deinde quia tempus non est modus inducendi obligationem, *l. obligationum 44. §. 1. verf. Placet, ff. de O. & A. l. si certis 1. l. adversus 3. l. creditor 7. C. de usuris, l. operis 31. ff. de oper. libert.* igitur si non constat de causa, seu emptione census, tempus per se non est sufficiens ad inducendam ejus obligationem, sicut sola cautio sine expressione causæ non sufficit ad producendam obligationem, *c. si cautio, de fid. instrum.* Quibus, & aliis fundamentis moti negativam hanc sententiam tenuerunt Salazar, *de usu, & consuet. c. 9. a n. 11.* Faber *l. 7. conject. c. 8.* Schifordeg. *l. 1. tr. 15. per tot.* Corrasius *l. 3. miscel. c. 15.* Alciatus *in l. si certis annis, n. 10. C. de pactis.* Contrarium tamen, ex continuata nempe præstatione census manere obligatum in futurum eum, qui longo tempore censum persolvit, probatur expresse *ex l. cum de in rem verso, ff. de usur. l. 1. Cod. de fideicom. l. litibus 10. C. de agricolis, l. 11. l. 3. C. de apochis, eod. lib. l. 1. ff. de itinere, actuque privato, c. querelam, de elect.* Quorum jurium argumento affirmativam sententiam in solutione annuorum reddituum, & decimarum, tenuerunt Menchaca *usufruct. c. 43. n. 30.* Gaspar Rodriquez *l. 1. de annuis reddit. c. 15. n. 5.* Lara *de anniverf. l. 1. c. 12.* Avendanno *de censib. c. 15.* Gilkenius *in d. l. si certis, n. 1.* Castillo *de tertiis c. 3. n. 27.* Flores de Mena *l. 1. q. 2. & l. 2. q. 23.* Gipha-nius *in dict. l. 1. C. de fideicom.* parexa *de instrum. edit. tit. 7. resol. 10. n. 20.* Gibalinus *de usuris l. 4. c. 6. art. 5.* Tapia *tom. 1. Catone, l. 4. c. 11. artic. 2.* Pro quorum opinionum conciliatione, & præsentis textus expositione sequentes casus distinguendi sunt. Primus est, quando quis censum petit, & idonee probat illum sibi jam antea solutum fuisse ex census impositione, quod instrumentis, aliisque legitimis probationibus ostendit: quo casu solutio continuata non tam inducit obligationem solvendi census in futurum, quam illam probat; & actor non tantum habet intentionem fundatam, sed etiam probationem probatam. Secundus casus contingit, cum quis exigit censum, allegatque solutiones per longum tempus continuatas, veluti per decem, aut viginti annos, & simul titulum ac causam affert; quo casu quamvis illa non probet instrumento aliquo, talis continuatio solutionum per decennium cum allegatione veri tituli inducit necessitatem solvendi in posterum, nisi de errore, aut invaliditate tituli, ac causæ probatum fuerit: quem casum late examinant Rodriquez *d. l. 1. q. 15.* Cencius *q. 81. n. 8.* Duardus *de censibus, q. 14. n. 30.* Gibalinus *d. art. 5.* Tertius casus evenit, cum ille qui petit censum, affert tantum continuatas solutiones 10. vel 20. annorum, non autem titulum, vel causam solutionis allegat; tunc enim ex iteratis solutionibus nullum jus exigendi censum acquiritur. Menchaca *illustr. q. 34.* Cencius *supra, n. 16.* Duardus *n. 14.* Rodriquez *n. 2.* Si autem tempus longissimum sit, vel immemoriale, tunc præsumitur titulus, atque ideo inducitur obligatio solvendi censum. Cencius supra, *nu. 26.* Menchaca *illustr. cap. 34. n. 48.* in his casibus diutinæ solutionis, si negetur census, & ita quodammodo deficiatur creditor a quasi possessione illum exigendi; competere remedium recuperandæ possessionis, argumento ex lege *Aquilius, ff. de donat.* docuerunt Menochius *remed. 1. recuper. ex n. 81.* Tuschus *lit. P. conclus. 447.* & *lit. S. concl. 388.* Mascard. *de prob. concl. 1388.* Petrus Barbosa *in l. si de vi, ex n. 153. ff. judic.* quorum sententia in praxi sustinenda est, quamvis in puncto juris falsa sit. Nec tunc obstant fundamenta negativæ sententiæ. Non primum ex præsenti textu, quia Paschalis in eo accipiendus est, cum non constat de titulo, seu causa ipsius census, nec legitimum tempus elapsum est, ex cujus transcursu, secutis repetitis præstationibus causa præsumi possit. Nec obstat, quod dicebamus, tempus non esse modum inducendæ obligationis; quod verum censeo, quando in solo temporis cursu creditor fundaret obligationem, non vero quando eam fundaret in consensu tot annis præstito; nam etsi ex eo non nascatur obligatio, nascitur tamen præsumptio certissima obligationis, quæ sufficiat, ut debitorem ad præstationem compellamus, cum non probet contrarium, ut in præsenti; in qua probatione si deficiat debitor, vincit præsumptio, ut egregie docet nulli postponendus Cujac. *l. 29. qq. Papin. in d. l. cum in re*, & Gilkenius *d. c. 4. n. 43. & seq.* Lara *d. l. 1. c. 12. n. 5.* quos immerito taxat Schisord. *d. tr. 15. quæst. 5.* absurdum existimans, ex præsumptionibus hanc in rem esse definiendam: cum tamen negare non possit in secunda parte dictæ legis *cum de in rem*, præsumptionem interveniisse de dote, quia usuræ fuerunt solutæ, ut recte notavit Lara *d. num. 5.* & Flores *d. l. 1. q. 2. num. 14.*

CAPUT VI.

Ex Concilio a *Lateran.*

Cum *b* Apostolus se, ac suos propriis manibus decreverit exhibendos, ut locum prædicandi auferret pseudo-Apostolis, & illis, quibus prædicabat, non existeret onerosus: grave nimis, & emendatione dignum esse dignoscitur, quod quidam fratrum, & Coepiscoporum nostrorum ita graves in procurationibus suis subditis existant, ut pro hujusmodi causa ipsa interdum ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur, & longi temporis victum brevis hora consumat. Quocirca statuimus, quod *c* Archiepiscopi parochias visitantes, pro diversitate provin-

ciarum, & facultatibus Ecclesiarum XL. vel L. *d* evectioni numerum; Episcopi autem XX. vel XXX. *e* Cardinales autem XXV. nunquam excedant. Archidiaconi vero V. aut VII. Decani constituti sub ipsis, duobus equis contenti existant: nec cum canibus *f* venatoribus proficiscantur, & avibus: sed ita procedant, ut non quæ sua sunt, quærant, sed quæ Jesu Christi quærere videantur: nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honeste ac competenter illis fuerit ministratum. Prohibemus etiam, ne subditos suos taleis, exactionibusve Episcopi gravare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties supervenient, ut si manifesta, & rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cum enim dicat Apostolus: non debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis: multum longe a paterna pietate videtur, si Præpositi subditis suis graves existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fovere, Archidiaconi vero, sive Decani, nullas exactiones, vel taleas in presbyteros, seu clericos exercere præsumant. Sane quod de prædicto numero evectionis secundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit observari, in quibus ampliores sunt redditus, & ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantum volumus teneri mensuram, ut ex accessu majorum minores merito non doleant se gravari, nec sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis hactenus uti solebant, plurium sibi credant potestatem indultam.

NOTÆ.

1 a *Lateran.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6.* & reperitur textus hic in Concilio Lateran. celebrato sub Innoc II. *c.* 4. & ut deductus ex eodem Concilio, citatur *in c. 3. de excessibus Prælat. in 2. collect.* de eo Concilio aliqua notavi *in c. nonnulli, de rescript.*

2 b *Apostolus se, ac suos.*) Hæc verba ex variis locis desumpta videntur, videlicet *ex c. 20. Actuum Apost. ex epist. 1. D. Pauli ad Thessal. c. 2. & epist. 2. c. 3. & 1. ad Corinth. c. 11.*

c *Archiepiscopi.*) Quatenus Archiepiscopi possint visitare Provinciam propriam, dicemus infra, *in c. sopita.*

3 d *Evectionis.*) Eleganter, nam evectio certum numerum equorum, seu veredorum continet. Symmachus *lib. 1. epist. 26. Accepi evectiones quatuor in manu, quantum commodas in excursus & recursus meorum.* Cassiod. *lib. 6. form. 6.* evectiones simili potestate largitur. D. Paulinus *lib. 4. de vita S. Martini*,

Dicite quid vestri velox evectio Regis,
Efficiat, rapidane Deo.

Quarum evectionum obvia mentio extat *in l. 2. de in jus vocand. l. continuus* 137. *§. cum ita, ff. de V.O. l. eos* 27. *§. fin. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. ult. §. penul. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de comment. lib. 11. l. 12. C. de curiosi. lib. 12. in tit. Cod. Theod. de cursu public.* & de eis agunt Gutherus *lib. 3. de off. domus, c. 15.* Corrasius *lib. 4. miscel. c. 12.* Pancirola *lib. 3. var. c. 31.* Revardus *lib. 2. var. c. 15.* Solorz. *tom. 2. de jure Ind. lib. 1. c. 12. n. 22.* Buleng. *lib. 2. de Imper. Rom. c. 29.* Inde etiam evectiones dicuntur litteræ, & diplomata, quibus adlecti, vel legati ad cursum publicum utuntur, illisque viatica præbentur. D. Hieronym. in Hilarione: „ Secreto ab Imp. evectionem petiit, causam ei indicans; & „ acceptis ad Consularem Palestinæ litteris, cum ingenti honore, & comitatu Gazam deductus est. *Sulp. Sever. l. 2. hist.* Qua tempestate Hilarius quartum jam exilii annum „ agens inter reliquos Episcopos, per vicarium, ac Præsidem „ data evectionis copia adesse compellitur. „ Notavit Savarus *ad Sidon. lib. 5. epist. 20. verbo Evectionem.*

4 e *Cardinales XXV.*) Sed quomodo, cum Cardinalium major dignitas sit, & illi præcellentiores omnibus Ecclesiæ Prælatis reperiantur, minor numerus evectionum illis permittitur, quam Episcopis & Archiepiscopis? Agnovit difficultatem Lotherius *lib. 1. de re benef. c. 8.* & docuit, evectiones in præsenti non æstimari, seu taxari juxta qualitatem, seu dignitatem visitantis, sed juxta latitudinem territorii, respectu locorum, & personarum, quibus est impositum onus procurationis; atque ita Patres in præsenti non prohibere, quin Episcopus habeat in comitatu quot velit personas, & equos, juxta statum, & dignitatem suam; sed tantum ut curent, ne graventur illi, qui obligantur ad procurationem majoribus evectionibus. Verum hæc docti viri sententia sustineri non potest; nam si non attenta qualitate personæ, sed loci distantia evectiones erant æstimandæ, ad quid Archiepiscopis, & Cardinalibus, Decanis, & Archidiaconis evectione habita gradus prærogativa taxandæ erant, cum Cardinalis non Episcopus tantum suam parochiam, sicut Archidiaconus suum Archidiaconatum, & Decanus suum Decanatum visitent? Accedit, nam longinquitas itineris non petit majorem numerum evectionum. Quare hæc sententia omissa, verius dicendum est, Cardinalium dignitatem temporibus Alexandri III. hujus textus auctoris non ita præexcellentiorem fuisse, ut Episcopalem superaret, usquedum constitutum fuit, ut ex ipso collegio Cardinalium Pontifex eligeretur in præsenti Concil. Later. Quare olim nullus erat Episcopus, qui vellet fieri Presbyter Cardinalis, quia putabant descendere de majori ad minorem dignitatem, ut referunt, & probant Borellus *in sum. decis. 1. p. tit. 6. n. 6.* Saravia *de iurisd. advers. p. 1. n. 9.* Bobad. *lib. 2. polit. c. 17. n. 15.* Solorz. *de jure Ind. tom. 2. lib. 3. c. 7. n. 3.* Unde cœpit augeri paulatim Cardinalium dignitas; & jam galero rubro illis concesso, major profecto dignitas declarata fuit, ut probant Gomezius *in prooem. regul. Cancel. tit. Epist. dignitas divisarum.* Cohellius *in notitia Card. c. 8.* ubi variis bullis probat, Cardinales subscribere post Episcopos, & ita cum tempore hujus textus dignitas Cardinalitia non superaret Episcopalem, ideo habita dignitatis ratione, minor evectionum numerus conceditur Cardinalibus, quam Episcopis.

f *Canibus venatoriis.*) Quos habere, tam Episcopis, quam clericis prohibitum est *in c. 1. & 2. de cleric. venat.* ubi probabimus.

COMMENTARIUM.

5 LUstrari, & visitari diœceses a propriis Prælatis, & superioribus, antiquissima consuetudo, & pene Ecclesiæ coætanea est, more accepto ab Hebræis, & Gentilibus; in veteri enim lege id docuerunt facto suo sacerdotes missi a Rege Josaphat *l. 2. Paralip. c. 17.* ibi: *Habentes librum legis Domini circuibant urbes Juda, & docebant populos.* Et visitationis apud Judæos usitatæ mentio extat *in c. 30. Exodi*, juxta ignoti interpretis versionem, qua utitur D. Ambros. *epist. 1.* ibi: *Quod si acceperis computationem filiorum Israel in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionem animæ Domino, & non erit in eis ruina.* In novo Testamento habemus Principem Pastorum Christum Dominum, qui apud Matthæum *c. 4.* circuit totam Galilæam, civitates omnes, & castella, docens in synagogis, & prædicans Evangelium. Et apud Lucam *c. 8.* iter facit per civitates, & castella, prædicans, & evangelizans regnum Dei. Et de D. Paulo refertur *actuum Apostol. c. 15.* quod perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum. Et Magistratus politicos visitationem usitasse, constat *ex l. congruit, ff. de off. Præsidis*, ubi refertur, Præsidem peragrasse provinciam suam, ut eam ab omnibus malis repurgaret. Et de Philippo Tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis refert Josephus *lib. 15. antiq. c. 6. & 9. Solitum iter facere cum paucis selectis comitibus subsequente sella, in qua sedens jura redderet. Quare si quis ex occursu opem ejus invocaret, sine dilatione, mox ibi sella posita residentem causam cognovisse, aut sontem damnasse, aut absolvisse innoxium.* Rectores etiam provinciis suas visitasse constat ex Tullio *Verrina 5.* & probat Altes. *l. 5. differ. c. 18.* His ergo exemplis moti Ecclesiæ PP. variis canonibus statuerunt, ut Prælati diœceses suas visitarent, Conc. Brach. *2. can. 1.* refertur *in c. placuit 10. q. 1. c. decrevimus, c. 11. and. causa 8. q.* Concil. Carthag. *can. 53.* ibi: „ Constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas Provincias tempore Concilii visitandas „ esse. *Melchiadis can. 39.* Quorumdam Episcoporum reprehensibilis, imo damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui „ plebes sibi creditas, aut raro, aut nunquam per seipsos, „ juxta ordinem Evangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum visitant. *Taurin. c. 1. in fin.* Hoc Concilio utiliori decretum est, ut si placet memoratarum urbium Episcopis, unaquæque de his viciniores sibi inter provincias vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas „ & proximas magis esse constiterit. „ Trid. *sess. 6. c. 3 & sess. 21. de reform. c. 8.* referunt Crespetius *in sum. verbo Visitatio*, Ant. Augustin. *in epit. lib. 4. tit. 63.* & horum visitatorum mentio extat apud Greg. *lib. 1. tit. 63. ad Maxim. Siracus.* ibi: „ Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per suas „ civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant „ te disponente subsidium. Apud Joannem II. *in epist. 3. ad Episcopos Galliæ*, quæ extat *tom. 2. Concil. Gal. & in c. in singulis, de statu monachorum.*

6 Qui visitare possint.

Præcipuum ergo Pastorum munus est visitare gregem, & lustrare populum suum ad confirmandos fideles, ad resecanda hæreseon initia, & ut per eos illis ignotescant quæ in diœcesi innovanda, mutanda, temperandaque sunt, ut adimpleant quod de illis refertur *Proverb. cap. 27.* ibi: *Cognoscens diligenter vultum pecoris, quem non visitant?* Et *c. 10. Jeremiæ*, ibi: *Vocabunt oves nominatim.* Ubi in illis verbis: *Cognosce oves meas*, ait Theophilactus: *Mercenarius nescit oves; quod contingit, quia non sæpe illas inviseret, ut cognosceret.* Plura tradunt Lancelotus *lib. 2. de veteri cler. cap. 105.* Aloix *in notis ad vitam S. Abrosii, c. 12.* Acunna *in c. non debere, 80. dist.* Altesserra *lib. 2. differ. c. 9. & lib. 8. cap. 5.* Habent ergo visitandi curam omnes Prælati Ecclesiastici, quibus jurisdictio competit cum administratione, *cap. 1. hoc tit. in 6.* veluti post Pontificem Cardinales in suis titulis, ex præsenti textu: Patriarchæ, & Archiepiscopi in suis Provinciis, ut dicemus infra *in cap. sopite*: Episcopus in sua diœcesi: Legatus a latere, cum ex officio legationis suæ a Sede Apostolica visitatio injungitur: & Legatus natus in sua Provincia, *c. accedentes, de prælat. c. quia, de immun. Eccles.* & Legatus missus, si ei specialiter injunctum sit onus visitandi, aut si urgens aliqua necessitas expostulet visitationem, *cap. cum instantia, cap. cum nuper, cap. procurationes, hoc titulo, cap. fin. hoc titul. in 6.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat. 73. num. 20. & allegat. 129. num. 5.* Archidiaconus etiam habet jus visitandi in Ecclesiis sibi subjectis, si illud longa consuetudine acquisierit, *c. super eo, hoc tit. c. mandamus, c. dilecto, de offic. Archid.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 3.* quo modo accipiendus est præsens textus. Debet tamen Prælatus visitare tantum semel in anno suam

suam diœcesim; *c. decrevimus 10. q. 1. c. conquerente, de offic. Ord. Trid. dicto c. 3.* nisi ex justa causa, & urgente delictorum necessitate censuerit oportere pluries eam visitare, *c. excommunicamus, §. adjicimus, de haret. cap. visitandi 18. cum seq. 18. quæst. 2.* docent Azor *2. p. inst. lib. 3. c. 40. quæst. 1.*

7 De procurationibus.

Consentaneum etiam Ecclesiæ Patribus visum fuit, ut Prælati pergentes per populum suum, tempore visitationis aliquod reciperent subsidium, *c. cavendum 7. cap. inter 8. 10. q. 3. c. cum ex officii, de præscr. c. 1. & 2. hoc tit. in 6. Clement. 1. hoc tit. extravag. execrabilis*, Joann. XXII. *de censib. extravag. 1. de decimis, inter communes*, Div. Gregorius *lib. 3. epist. 11.* Maxim. Syracus. Epist. *Visitatores Ecclesiarum, clericosque eorum, qui cum ipsis per non suas parochias fatigantur, aliquod laboris sui capere subsidium debent. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Et *lib. 2. epist. 29. Felici Episcopo.* Et *lib. 11. epist. 16. Barbaro Episcopo.* Innoc. III. *lib. 1. epistolarum, in editione Colonia, fol. 147.* in illis verbis: „ Cum igitur eidem Episcopo ob „ communem profectum visitanti communis procuratio debeatur. *Concil. Emerit. can. 11. ibi*: Placuit ut tam a presbyteris, quam ab Abbatibus, sive etiam Diaconibus, Episcopo honor debitus impendatur, ut a nullo contumeliam „ pati videatur, & quandocumque contingerit eum juxta canonicam sequentiam visitare suam parochiam, digne eum „ suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit; illi „ præparent quæ fuerint necessaria. „ Conc. Brach. 2. & Tol. 7. *can.* 4. Sed Conc. Parisiense sub Ludovico, & Lothario *lib. 1. c. 31.* videtur distinctionem adhibere, ut si Episcopus habeat sua suis contentus sit, & nihil præterea postulet, etiam dum diœcesim visitat; ubi per *sua*, non propriam Episcopi patrimonium intelligas, sed justam ex matricis Ecclesiæ redditibus, & fructibus portionem, alioqui si nihil rerum Ecclesiæ suæ habeat, ut loquitur Concilium, tum quartam partem decimarum, & redditum ex oblationibus sibi vindicabat; sed postea indistincte admissum fuit, ut Episcopo visitanti procurationes darentur. Ratio assignatur *in d. c. cum ex officiis, c. si Episc. de off. Ord. in 6.* scilicet, quod cum visitantes spiritualia seminent ad utilitatem Ecclesiarum, quas visitant, merito ab eisdem temporalia ad sustentationem percipiant, ut ideo magis alliciantur ad visitandum, nec pertimescant difficultatem in victualibus de loco ad locum deferendis, aut in eisdem inquirendis, ut probat Barb. *lib. 3. jur. Eccl. c. 22. n. 7.* Hæc portio visitanti Prælato præstanda, procuratio dicitur, *d. c. conquerente, de off. Ord. d. c. 11. & 16. de præscr.* argumento legis *1. §. sed & patronos, ff. de off. Præfecti Urb. l. si quis a liberis 5. ff. de liber. agnosc.* liceat alias procuratio accipiatur pro administratione alieni negotii, *l. qui mittuntur 35. §. item, ff. quibus ex causis major.* apud Ciceronem *lib. 3. de legibus*, ibi: *Quare quid reipsa sit turpius, quam sine procuratione Senator.* Et *1. Academ. Sed etiam procuratio multis negotiis implicatum, & constrictum tenebat.* Plura de his procurationibus Prælato tempore visitationis præstandis congerunt Filesi. *in c. conquerente 16. §. 20. de off. ord.* ubi Petr. Gregor. *c. 17.* Barb. *lib. 3. jur. Eccl. .. 22. & de potest. Episc. 3. p. alleg. 73.* Roussel. *lib. 5. hist. juristd. Pont. c. 3.* Crescolius *lib. 4. misslag. c. 18.* Lemaistre *lib. 2. de jurib. Episc. c. 3.* Mornac. *in l. 1. C. de offic. Præfecti*, Altesserra, *lib. 3. differt. c. 16. & lib. 4. c. 4.*

8 Exponitur præsens textus.

Sed ut presbyteris reverentiam in Prælatos visitantes, ita ipsis Præsulibus modestiam, ac continentiam circa expensas, & modicas procurationes suaserunt PP. unde Pelagius circa annum 570. Episcopos diœceses visitantes admonuit, ne prandia enormia juberent fieri, sed secundum mediocritatem uniuscujusque loci Episcopo ad confignationem venienti præparari convivium: & PP. Concilii Cabil. sub Carolo, *can. 14.* statuerunt compescendas esse iniquas Præsulum exactiones, atque oportere Episcopos in lucris animarum potius quam in deprædandis, & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dare; ut etiam apud Romanos Consules, vel Legati provincias obeuntes, & lustrantes, nunquam ante Posthumium Consulem usque ad annum Urbis conditæ 581. in ulla re oneri, aut sumptui fuerant. Livius *lib. 2. decad. 5.* quam parsimoniam velut renovans Cicero de se prædicat *lib. 4. ad Atticum, c. 10.* nullum in se sumptum, cum Provinciam obiret, nec publice, nec privatim factum esse, nec in quemquam comitum suorum. Quare cum multi Episcopi diœceses lustrando clericos ad inopiam redigerent, ut de Joanne Ravennat. Archiepiscopo refert Sigonius *de Regno Italiæ, ad annum 861.* qui accusatus fuit in Synodo Romana sub Nicolao I. variis canonibus taxatum fuit, quid procurationis nomine parochi penderent, ut in Concilio Tolos. *can. 4.* ibi: „ Ut in circuitione parochiæ Episcopi de cetero singulos presbyteros per singulas jacendo euntes Ecclesias, sicut hactenus, non prædentur, cum scriptum sit, eosdem evangelizare debere, non turpis lucri gratia, ne vituperetur ministerium sanctum; sed confiderent, & denuntient loca sibi, & populo convenientia, & illuc presbyteri, quotquot possibilitas, & moderatio providerit, plebes suas adducant, & ibidem Episcopi prædicent, confirment, & populi errata inquirant, ac corrigant. Iterum autem, quia Dominica voce datur licentia, ut qui Evangelium annuntiant, hi de Evangelio vivant, licet Paulus Apostolus nihil horum fuerit usus presbyteri tale conjectum faciant, ut & Episcopi solatium habeant, & ipsi non graventur: quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet ut quatuor presbyteri ad locum ubi quintus degit, & Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, & unusquisque eorum decem panes, & dimidium modium vini, & frischingam de quatuor denariis, & pullos duos, & ova decem, & modium unum de annona ad cavallos, in subsidium, benedictionis gratia præstent Episcopo: & similiter quintus, in cujus domo Episcopus residet, faciat. Nec amplius ab eo exigatur, nisi forte ligna, & utensilia in opus ministerii commodet. Quapropter Episcopus provideat, ne domus, aut sepes illius a ministris vastentur.„ Apertius, & distinctius in Concil. Turonensi sub Ludovico II. *c. 15.* ibi: „ Episcopi hujusmodi dispensa contenti sint, panes centum, frischingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pul„ los septem, ova quinquaginta, agnum unum, annonam ad „ cavallos modios sex, fœni corbes tres, mel, oleum, ceram „ quod sufficit. *Conc. Tol. 7. can. 4.* Cum Episcopus diœce„ sim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec un„ quam quinarium (*alii legunt*, quinquagenarium) numerum „ evectionis excedat, ut amplius quam una die per unam„ quamque basilicam remorandi licentiam habeat. „ Notavit Sahabedra *in Chron. Got. c. 24.* quos veteres canones circa evectiones innovavit Concil. Lateran. *in præsenti.*

9

Etiam circa ipsas procurationes statutum legimus, ne Episcopi cessantes a visitatione, eas a propriis parochis redimant. Conc. Valent. Galliæ *can. 22.* ibi: „ Ut de servitio presbyterorum erga Episcopos consuetudo, ut nobis videtur, valde „ reprehensibilis amputetur, ut scilicet quoties Episcopus sta„ tuto tempore visitationem, & prædicationem per eosdem „ facerdotes non exercet, nequaquam ab eis pro solito ser„ vitio pecunias exigat. „ Id ipsum statuit Concil. Later. relatum *in c. Romana, hoc tit. lib. 6.* Etiam cautum fuit a Bonifacio VIII. *in cap. felicis, eod. lib.* non licere visitanti, nisi unam procurationem recipere una die, sive locum unum visitaverit, sive plura, etiamsi locus quilibet ab illo visitatus sufficeret ad procurationem integram perfolvendam: & in utroque textu id specialiter prohibitum fuit, ne liceret procurationes pecunia permutare, hoc est loco victus, & cibariorum nummariam pensionem sumere. Unde dum Concil. Brachar. 2. *can. 2.* Episcopo diœcesim visitanti duos solidos tribuit, non est accipiendum ita, ut solidi præstentur pro visitatione, sed pro cathedratico, de quo egi *in d. c. conquerente*; quod etiam procuratio dicitur *in c. cum sit 10. de simon.* & notarunt jam Filesacus *in dicto c. conquerente*, §. 20. *in fine*, Roussel. *hist. Pontif. juristd. l. 5. c. 3.*

§.

PRohibemus etiam, ne subditos suos talliis, & exactionibus Episcopi gravare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superveniunt, ut si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cum enim dicat Apostolus, &c. *ut supra.*

10 IN præsenti §. agitur de charitativo subsidio, quod PP. Concilii vocant mediocre subsidium: de quo plura congessit Barb. *lib. 3. juris Eccl. c. 21.* Licet enim Episcopus non possit novum censum subditis imponere, ut sequenti commentario dicemus: potest tamen petere charitativum subsidium, justa existente causa, *c. nullus 1. q. 1. c. 3. de off. vicar. c. conquerente, de offic. ordin.* sicut a Principe sæculari ob necessitatem publicam aliquid superindicti nomine exigitur, *l. 1. C. de superindicto, l. 10.* quia tunc non dicitur novus census, sed cessante necessitate usque nunc intermissus, *l. Attilicinius, de servit. rustic.* Dicetur autem justa causa, si proprii redditus non sufficiant Episcopo, *cap. cavendum 10. qu. 3.* si [Ecclesia Cathedralis oneretur debitis, *cap. unic. §. fin. ut Eccles. benef.* si Episcopus pergit ad Pontificem, vel Regem, aut vocatur ad Concilium generalem: si Regem, aut Nuncium Apostolicum in Provincia excipit: si in re Ecclesiæ propugnanda, aut defendenda sumptus fecit insignes, vel si in favorem totius diœcesis redditus proprios impendit, vel ex alia justa causa, quæ relinquitur arbitrio superioris, Archiepiscopi videlicet, & Patriarchæ, *cap. clericus 11. quæst. 1.* vel summi Pontificis, *cap. penultimo, de V. S.* Filesacus *in capite 18. de offic. Ordin.* Lemaistre *lib. 2. de juribus Episcop. capite 3.* & tunc Episcopus non potest excedere taxam, extravaganti Benedicti XII. quæ incipit: *Unam sanctam, hoc titulo*, notavit Parexa *in c. 1. hoc titulo, num. fin.* & Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 12. num. fin.*

CAPUT VII.

Ex a Eodem.

PRohibemus insuper, ne ab Abbatibus, vel Episcopis, aliisve Prælatis novi census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem reddituum suis usibus appropriare præsumant, sed libertatem, quam sibi majores conservare desiderant, minoribus quoque suis bona voluntate conservent. Si quis vero aliter fecerit, irritum quod egerit, habeatur.

NOTÆ.

a (*Ex eodem.*) Concilio videlicet Later. sub Alex. III. celebrato, ubi *c. 7. §. prohibemus*, reperitur textus hic, & *in c. 7. hoc tit. in* 1. *collect.* ubi additur, *pars capitis cum in Ecclesia*; ut cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in c. 8. de simon.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: „ Episcopi, & ceteri Prælati Ecclesiarum novos census „ in eis imponere, aut aliquam partem fructuum sibi reser„ vare nequeunt,„ Probant eam textus *in c. Ecclesiis 9. c. significavit* 13. *c. gravis* 15. *hoc tit. c. tua nos* 11. *de jurejur. c. cum clericis 6. de pactis, c. quod plerique, de immun. Eccl. c.* 1. 10. *qu.* 3. *c.* 3. *c. nullus* 24. 11. *qu.* 1. *c. nulli* 27. 12. *q.* 1. *c. nulli* 39. 16. *q.* 1. *c. pastoralis* 9. *de his quæ fiunt a Prælat. c. unic. vers. omnibus, ut Eccles. benef. c. avaritia* 10. *de prab. c. de cetero* 5. *§. ult. de transl. Clement. unic. de supplend. neglig.* Concil. Tolet. 4. *can.* 51. ibi: „ Quod si aliquid in monachos canonibus interdictum præ„ sumpserint, aut usurpare quippiam de monasterii rebus ten„ taverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis. „ *Aurel.* 1. *can.* 21. *Concil. Arelat.* 3. *can.* 1. *Hispalense* 2. *can.* 11. „ *Cabilon. can.* 17. *ibi*: Inventum est, quod in quibusdam lo„ cis presbyteri duodenos, vel quaterdenos denarios Episco„ pis in censum annis singulis darent: quod penitus abolen„ dum esse decrevimus.„ Nicæn. 2. *can.* 12. *can.* 38. *alias* 37. *apost.* Faciunt textus *in l.* 1. 2. & 3. *C. vectigalia nova institui, l.* 1. *C. de pascuis publicis, lib.* 11. *novel.* 130. *Justin. c.* 3. Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna hic, Cujacius *in cap.* 18. *de judiciis*, & *in cap. avaritiæ, de prabend.* Antonius August. *in epit. jur. lib.* 4. *tit.* 70. Gothofredus *in can.* 39. *Apostol.* Locherius *lib.* 1. *de re benef. capite* 36. *n.* 5. Rousselius *lib.* 5. *hist. c.* 3.

3 Impugnatur pars traditæ dissertationis.

Sed hæc assertio difficilibus redditur sequenti juris considerati one; nam sæpe sæpius legimus in jure pensiones sæpe impoui beneficiis tantum auctoritate Episcopi, *c.* 3. *de offic. vicar. c. per tuas*; *de donat. c. jenult. de V. S. c. nisi essent* 21. *c. extirpanda*, §. *quia vero, de prab.* & in Legato a latere idem probat Cæsar *de Eccl. Hierarch. dist.* 3. §. 2. *n.* 26. Igitur inferiores Prælati possunt constituere novos census in Ecclesiis sibi subjectis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam dum construitur Ecclesia, census, aut similes pensiones possunt constitui ab Episcopis, & aliis Prælatis, *cap. Eleutherius* 18. *quæst.* 2. *capite scientes* 3. *h. tit. cap. unic. ut Eccles. cap. cum dilectus 8. de consuet. cap. instituimus 6. de relig. domibus*, docent Gigas *de pens. q.* 6. *n. ult.* Rebuffus *in praxi, tit. de pacif. n.* 111. Rochus a Curte *de jurepatron. verbo Utile, n.* 7. sed ipsa Ecclesia constructa manet sub jurisdictione Episcopi, *c. omnes 16. qu.* 1. Ergo ejus auctoritate potest novus census constitui, vel antiquus augeri.

4 Census acceptiones.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, censum a verbo censeo derivari; quod Romæ significabat facultates æstimare, & in publicas tabulas referre, nec solum facultates, sed etiam capita civium, & cujusque ætatum describere, juxta illud Ciceronis *lib.* 1. *de legibus*, ibi: *Censores populi, civitatis soboles, familias, pecuniasque censento.* Et sic census est descriptio, & æstimatio patrimonii, & matricula universorum civium, qui tam Romæ, quam in provinciis degebant. Describebatur patrimonium tunc ad distinguendum ordinem Senatorum, Equestrium, & plebejorum; ut eleganter ait Budæus *in* 1. *part. annot. ad Pandectas, in l. fin. ff. de Senator.* Patrimonium æstimabatur ut tributum persolveretur, Hispanice, *El padron, o encabezamiento*: *l. quisque* 64. *ff. de acquir. rer. domin.* ibi: *Quæ quisque aliorum in censum deduxit, nihilo magis ejus fiunt.* De hoc tributo patrimoniali interpretor textum *in l.* 2. *ff. de censibus*, cujus intellectum non assequitur Accursius; verius enim est, quod si æstimatio patrimonii pro solvendo tributo ex errore, vel vitio facta fit, talis æstimatio evanescit novis possessionibus, ideoque dum tributarius move, & vere proficetur suum patrimonium. De hoc etiam tributo intelligo legem *census, ff. de probat.* ubi Marcellus ait: *Census, & monumenta publicæ potiora testibus esse Senatus censuit.* Sed verius est, in ea lege vulgari metaphora continens pro contento sumi, hoc est, censum pro libro, in quo patrimonium scribebatur, ut notat Felicianus *supra*: quemadmodum alias simili etiam figura patrimonium ipsum, quod censebatur, census appellatur juxta illud Ovidii 1. *Fastor.*

Dat census honores,
Census amicitias.

Et alibi:

Turpes theri redditus census augere paternos.

Sic accipio legem *cogi, ff. ad Trebel.* legem *liberto* 21. §. *fin. ff. de annuis legat.* De personali censu intelligo legem ultimam, *ff. de censibus*, legem *generaliter* 32. §. *ult. ff. de usufruct. legato.* Et quoniam tributum, cui solvendo census agebatur erat duplex, capitis, & patrimonii, *d. l. fin. de censibus*, §. *Divus Vespasianus*, ibi: *Sed tributum his remisit capitis; sed D. Titius; etiam solum immune factum interpretatus est*; de tributo capitis interpretor textum *in leg. ætatem, ff. de censibus*: ad quem vero modum census describeretur, constat ex Ulpiano *in l. formæ constuli* 4. *ff. de censibus*. Sed obiter adverto, provinciales aliquot jure Italico gaudere, hoc est, immunitatem tributorum privilegio eis concessam esse, de qua loquitur textus *in l. Colonia, l. finali, de censibus*; unde in Hispania notum est nomen Nobilibus, qui sunt immunes a tributo, id est, *qui no pechan*; quos ideo *hidalgos*, id est Italicos, seu jure Italico gaudentes appellamus, ut probat erudite Cov. *li.* 4. *var. c.* 1. *n.* 11. Præterea cum non omnes patrimonia haberent, quibus censerentur, solo capite censebantur, quos Cicero *in oratione pro Flacco*, homines egentes, sordidos, sine honore, sive censu vocat, & paulo honestiori vocabulo proletarios, quod solum sobole Rempublicam juvarent, appellatos fuisse refert Aulus Gellius *lib.* 16. *noctium, c.* 10. Quin etiam census adjectivum nomen divitem significat, ut apud Ciceronem *act.* 3. *in Verrem*, ubi notavit Asconius Pedianus: sic accipitur in lege Voconia, qua cavebatur, ne qui census esset, plus cuiquam relinqueret legatario, quam ad hæredes perveniret, *princip. Instit. de leg. Falcid.* ubi notarunt Hothoman. & Balduinus. Et licet aliqui docti viri ad hanc census, & tributi rationem referant textum *in l. etiam* 25. *ff. de probat.* falluntur; siquidem in ea agitur non de professione patrimonii, quæ Romæ apud Censores fiebat; sed professione filiorum, quæ apud Præfectum ærarii per parentes fiebat, de qua agitur *in l. cum de ætate, l. Imperatores, §. fin. ff. de probat. l. nequo professio, C. de rejtam. leg. non nudis, C. de probat. c.* 1. *C. si minor se majorem*: & dicemus *in c. 6. de desponsi. impub.* Tandem census accipitur pro tributo, pensitatione, seu pecuniæ collatione, *l.* 2. *Cod. sine censu, vel reliquis.* Unde dum D. Matthæus *c.* 21. ait: *Licet censum dare Cæsari?* apud Joannem legimus, *Tributum dare Cæsari.* Optimus textus *in l.* 8. *tit.* 2. *partit.* 1. Inde census accipitur pro eo, quod annuatim præstatur, vel in recognitionem subjectionis, *c. recipimus, de priv.* vel ratione fundationis, *cap. quoniam, de jurepatron.* vel ex aliis causis, de quibus *in hoc titul.* Hinc etiam vocatur census contractus, quo res alicui conceditur pleno jure, ita ut in accipientem transferatur directum, & utile dominium, reservata concedenti aliqua pensione annuatim persolvenda in recognitionem pristini dominii: de quo contractu accipiendi sunt textus *in c.* 1. *de in integrum restit. c. constitutus, de relig. domib.* Denique paulatim translata significatione, census accipitur apud nos pro quodam contractu, in quo quis emit jus percipiendi, ab alio pensionem ad certum terminum solvendam: Hispanice dicimus, *Juros, y censos*, de quibus peculiares tractatus ediderunt Eduardus, Felicianus, Avendanno, Gaspar Rodriquez, Cencius, & novissime plura adduxerunt Leotardus, & Gibalinus *in suis tract. de usuris*, Salgad. *in labyrinth.* passim.

5 Traditur ratio decidendi.

His præmissis, ratio quare non liceat Episcopo, Abbatibus, & aliis Prælatis novos census imponere Ecclesiis sibi subjectis, redditur in præsenti textu in illis verbis: *Sed libertatem, quam sibi majores conservare desiderant, minoribus suis bona voluntate conservent.* Quæ deducitur ex illa communi ratione, quod quis sibi fieri non vult, alteri ne faciat: quam eleganter assignavit Leo Papa *epist. ad Anastasium Thessalon.* in hæc verba: *Sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita nec audeat aliis importabile pondus imponere.* Ratio autem hujus rationis, quare videlicet nec majoribus liceat novos census inferioribus imponere, aut veteres augere, ex eo provenit, quia horum censuum impositio nimis gravosa Ecclesiis est: quare similes impositiones sacri Canones semper improbarunt, *c.* 1. *de constitut. c. suggestam, de decimis*, præsertim quia hujusmodi novæ impositiones ex avaritia provenire creduntur, quam sacri canones maxime detestantur, *c. avaritiæ, de prab. c. tua, de jurejur.* Accedit & alia ratio, quia videlicet ex tali census impositione alienatio rerum Ecclesiæ sequitur, & per consequens sine causa & debita solemnitate fieri non potest, ut probat Garanna *in præsenti.*

6 Difficultas dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, nam aliud est census perpetuos Ecclesiis imponere, aliud vero ad vitam Rectorum certam pensionem in favorem tertii constituere. Census perpetuos imponere ab Ecclesiæ Patribus, Episcopis, & ceteris Prælatis prohibetur, at vero quoad vitam Rectorum certam pensionem beneficiis imponere Episcopis permissum est ex justis causis, quas retuli *in c. nisi essent, de prab.* & tradunt Lotherius *dicta q.* 38. Tondatus *in tr. de pensionibus.* Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis: nam præsentem Concilii Later. constitutionem, dum in ea prohibetur Episcopis, Abbatibus, & aliis Prælatis, ne Ecclesiis novos census imponant, sic accipiendam monet omnes repetentes, cum scilicet novi census imponuntur jam constructa Ecclesia; nam dum ipsa fundatur, census imponi posse, sive ab Episcopis, sive a Patronis, statuitur in juribus supra citatis. Nec tunc obstat textus *in c. Eccl. 9. h. tit.* ubi docetur non licere Episcopis centum imponere Ecclesiis, quas noviter de manibus laicorum eripiunt: igitur

igitur quia nec in ipsa fundatione potest ab Episcopo novus census imponi. Nam respondetur, tempore fundationis posse Episcopum census imponere: sed *in d. c. Ecclesiis*, etsi Episcopus de novo Ecclesiam de laicorum manibus liberavit, non ideo eam fundavit, quia ad hoc ex officio tenebatur, *c.* 2. *de donat. c.* 3. *de relig. domib.* & ita cum ex debito officii teneretur Ecclesiam recuperare, non ideo poterat census illi imponere.

7 Exponitur textus in c. nullus 124. 1. q. 1.

Ex supra traditis accipit lucem textus *in c. nullus* 1. *q.* 1. ubi D. Greg. ait: *Nullus Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra Ecclesiasticam normam Abbatibus, seu clericis imponat.* Ubi difficilia sunt illa verba, *ex usu*; in quibus significari videtur, servitium consuetum, seu census antiquum non posse ab Episcopo exigi: igitur non solum novos census, verum nec veteres exigere Episcopis ab inferioribus Prælatis licet. Augetur hæc difficultas *in c. servitium* 18. *q.* 2. ubi Urbanus II. contrarium statuit his verbis: *Servitium quod monasteria, aut eorum Ecclesiæ a tempore Gregorii VII. usque ad hoc tempus fecerunt, & nos concedimus.* Pro cujus difficultatis solatione Glossa ibi existimat verba illa, *ex usu*, non importare antiquam perceptionem census, aut servitii; sed significare idem ac, non assuescat gravamen, seu servile servitium Abbatibus, vel clericis imponere. Sed omissa hac solutione dicendum est cum Turrecremata in eo textu, verba illa, *gravamen, seu servile servitium*, intelligenda esse de fordidis muneribus, de quibus *in leg. libertus* 17. §. *exigendi, ad municip. l.* 13. *cum seq. C. de excus. muner. lib.* 10. *l.* 1. *C. de privil. domus August. lib.* 11. *l.* 13. & 18. *Cod. Theodos. de fordidis muner.* quæ Episcopi exigere nequeunt etiam prætextu consuetudinis, *lib.* 1. *Cod. de Episc. & Cleric.* etsi quando in pecunia constitant, contrarium intendat. Duarenus *lib.* 2. *de sacr. Eccles. ministr. cap.* 4.

8 Exponi ur 2. præcedens 9. hoc tit.

Deinde supra traditus obstat textus *in cap. præterea* 8. *hoc tit.* ubi docet Alex. III. quod illi, qui Episcopo ignorante auctoritate sua pensionem annuatim de Ecclesiis collusione facta solvunt, aut recipiunt, eis personis defunctis, hi qui per Episcopum, vel ministrum potestatem ejus auctoritate instituendi personas habentem, jus recipiendi canonem receperint, in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificis, aut alterius, qui de jure id facere potuerit, auctoritatem interveniisse non constiterit. Ex quibus ultimis verbis ibi, *Si de Pontificis, aut alterius*; aperte constat, tantum presbyteris simplicibus prohiberi novos census imponere Ecclesiis, Pontificem vero, & Episcopos, eos rite imponere posse. Agnovit difficultatem Glossa ibi, quæ existimat, interveniente justa causa recte posse Episcopum, etsi non sibi, aliis tamen novam pensionem constituere. Movetur ex hoc nostro textu in illis verbis: *Suis usibus appropriare*; quæ significant prohibitionem hanc esse tantum, ne Episcopus pensionem sibi constituat, aliis vero constituere non prohibeatur: quod & tenet Glossa *in Clement. unic. de supplenda neglig.* quam sequuntur Abbas, Innocentius, Anton. Cardinalis *in præsenti*, quasi præsens prohibitio respectu Episcopi, exemplo tutoris sit, qui etsi ad aliena negotia possit auctoritatem commodare; sibi tamen auctor fieri nequit, *l.* 1. *l. pupillus* 5. *ff. de auctorit. tut.* Quæ solutio refellitur tum ex generalibus verbis præsentis textus; tum ex eo, quia in qualibet census impositione alienatio vertitur: at Episcopus etiam justa causa interveniente non potest alienationem celebrare per se sine consensu Capituli, *c. sine exceptione* 12. *q.* 2. cum aliis congestis *in cap. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec pro aliis Episcopis potest novum censum Ecclesiis imponere. Quare aliqui existimarunt verba illa, *Aut alterius, qui de jure id facere poterit*, intelligenda esse de Episcopo cum auctoritate Capituli. Sed nec hæc solutio placet, quia si de Episcopo, & Capitulo Alexander Pontifex ageret, non singulari nomine uteretur ibi, *alterius*; sed plurali. Deinde hujusmodi auctores non explicant verba illa, *collusione facta*; non enim creditur, quod collusione intervenienteiusta causa dari possit, cur Episcopus huic alienationi consentiret. Alii tandem existimarunt, textum illum procedere ante præsentem prohibitionem Concilii Lateran. in quo specialiter cautum fuit, ne Episcopi novos census, aut veteres augere possent. Sed hæc etiam solutio convincitur ex ordine hujus compilationis. Quare his solutionibus omissis, dum alias meliora affert, existimo, *in d. cap. præterea*, verba illa, *collusione facta*, vel ut vulgo legitur, *illusione facta*, significare transactionem factam inter possessorem Ecclesiæ, & aliam tertium, qui eo pacto voluit obligare etiam post mortem suam Ecclesiam, quod facere non poterat sine auctoritate Episcopi, *cap. de cetero 5. de transact.* ubi docetur transactione facta ignorante Episcopo, & constituto censu, non durare ejus obligationem, nisi dum vivit qui transegit; accedente vero Episcopi consensu deducitur, obligationem durare: quod etiam docetur *in dict. cap. præterea*; non enim simplices sacerdotes possunt Ecclesias, quibus præsunt, præsertim post decessum suum constituere censuales, etiam ex causa transactionis; at vero accedente Episcopi auctoritate similem pensionem constituere: & ita textus *in d. c. præterea*, loquitur in casu transactionis; nam si de vera collusione ageret Alexander, ipsi contrahentes privarentur beneficio, *ex c. cum clerici 6. de pactis, cap. cum clerici* 11. *hoc tit.*

9 Exponitur c. cum venisset, de rectit. Ipol.

Deinceps supra traditis obstat textus *in cap. cum venisset 9. de rectit. Ipol.* ubi idem Alexand. III. statuit, licitam esse unionem cujusdam Ecclesiæ factam per Eboracens. Archiepiscopum Canonicis Sanctæ Trinitatis: & similiter validam fuisse reservationem pensionis ab ipso factam, ut constat ex illis verbis: *Et interim auctoritate ipsius Archiepiscopi idem G. ipsis Canonicis annuam solvere pensionem.* Igitur quia Archiepiscopus potest novum census Ecclesiis sibi subjectis imponere. Cui difficultari, ut satisfaciant Gofredus, & alii anciquiores ibi, docent Archiepiscopum in ea specie non constituisse pensionem illam de novo solvendam ipsi monasterio, sed antea constitutam, & sibi debitam transtulisse in monasterium, & juxta hunc intellectum, ejus textus casum referunt Baldus, & Abbas: sed ut jam notavit Hostiensis, ea interpretatio repugnat verbis illis: *Auctoritate ipsius*; quæ significant pensionem auctoritate Archiepiscopi de novo impositam fuisse, & ita patet, inferiores Pontifice posse ex justa causa constituere annuam pensionem ex redditibus Ecclesiæ aliis solvendam; quod docuerunt Felinus *in cap. ad audientiam, el* 2. *n.* 2. *de refeript.* Gigas *de pension. quæst.* 6. Rebuffus *in praxi, titul. de pacific. nu.* 106. Corrasius *de sacerd.* 1. *p. c.* 4. qui expendunt textus *in capite nisi essent* 21. *capite extirpande*, §. *quia vero, de prabend.* eosque sequitur novissime Tondutus *de pension. capite* 1. Nec tunc obstat præsens Concil. Lateranen. prohibitio, quia ut ipsi docent, procedit in censu perpetuo ipsis Ecclesiis imposito, non vero in pensione ad vitam Rectoris constituta, seu temporaria, de qua in dictis juribus, & *in capite querelam*, post Concil. Lateran. *cap.* 28. Sed facilius, veriusque exponetur textus *in d. c. cum venisset*, si ejus integram consulamus, ubi hæc verba leguntur: *Nos postmodum ipsam concessionem, servato ipsius Archiepiscopi diligenter inspecto, auctoritate Apostolica duximus confirmandam.* Unde cum auctoritate Summi Pontificis pensio constituta esset, de ejus validitate ambigendum non est.

CAPUT VIII.

Alex. a *Voigorn. Episcopo.*

PRæterea illi, qui Episcopo ignorante, auctoritate sua pensionem annuam de Ecclesia quadam illusione solverint, sive receperint, eis defunctis, nisi ab iis, qui per Episcopum, vel *b* ministeriales ejus, auctoritatem instituendi personas habentes jus recipiendi canonem receperint, in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificalem, aut alterius, qui de jure id facere potuit, auctoritatem, & assensum non interveniisse constiterit. Non enim simplices sacerdotes vel clerici possunt Ecclesias, quibus præsunt, auctoritate sua, præsertim post decessum suum, censuales efficere.

NOTÆ.

a (*Vigorn.*) Ita etiam legitur post Concilium Later. *p.* 28. *c.* 9. & in prima collect. *sub hoc tit. c.* 8. ubi additur, *pars capitis Meminimus*, ut cognoscamus in præsenti referri partem textus *in c. meminimus, qui clerici vel vov.* ubi extat prior pars hujus decretalis.

b *Ministeriales.*) Archidiaconum videlicet, vel Vicarium, de quibus egi *in capite ex, de institutionibus*, & textum hunc exposui commentario antecedenti.

CAPUT IX.

Idem a *Carnot. Episcopo.*

ECclesiis autem, quas de novo Episcopi de manibus laicorum eripiunt, præter *b* cathedraticum, juraque *c* omnia, quæ aliis Ecclesiis imponuntur, non videmus exactionem imponendam. Quia novis exactionibus decreto nostro prohibemus generaliter amodo Ecclesias prægravari.

NO-

NOTÆ.

a *Arnot.*) Ita etiam legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c. fin.* sed rectius post Concilium Later. *p. 2. c. 8.* habetur, *Cenomanensi*; & dum in *dicta* 1. collect. additur *pars capitis Tua nos*, facile cognoscitur, *in* præsenti referri partem textus *in c. 1. de clericis peregrinis*, ubi legitur *Cenomanensis*.

b *Cathedraticum.*) Pensitatio hæc ita appellatur a cathedra, quia præstatur **Episcopo ob honorem cathedræ**, Conc. Brachar. 2. *can.* 2. Tolet. 7. *can.* 4. Cathedra autem in sacris canonibus significat principale munus Episcopi, *c. non autem, c. placuit, c. si quis Episcopus, 7. q. 1. c. luminoso, 18. q. 2.* docent ultra congestos *in d. c. conquerente*, Duarenus *de sacris Eccles. lib. 3. c. 5.* Langleus *lib. 6. semestr. c. 1. fol. 266.* Pareja *in c. 1. hoc tit. n. 17.*

c *Jura omnia.*) Quæ retuli *in dict. c. conquerente, de offic. ordin.*

CAPUT X.

a Idem

INnovamus, *Et infra:* Nec quisquam alicui novas *b* pedagiorum exactiones sine auctoritate *c* Regum, & Principum consensu statuere, aut statutas de novo tenere, aut veteres augmentare aliquo modo temere præsumat. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, & commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat christiana.

NOTÆ.

a *Idem.*) Alexander videlicet III. in Concilio Later. *can.* 22. ut notavi *in c. 2. de tregua, & pace*, ubi exposui priorem partem hujus canonis.

b *Pedagiorum.*) Pedagium proprie est tributum, quod exigitur pro transitu pedestri; sed late pro qualibet exactione ponitur. Petrus de Vineis *lib. 5. epistol. 37.* ibi: „ Sine alicu„ jus pedagii exactione ire, stare, & ad nostram Curiam re„ dire secure, & libere permittatis. " Urbanus V. Papa in bulla de jurisdictione Camerarii, quæ extat *tom. 1. Bullarii*, sibi: „ Olim siquidem felicis record. Bonifacius VIII. prædec„ ses. noster, eos qui ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, „ pro eorum rebus propriis, quas non negotiandi causa de„ ferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt, pedagia, seu „ guidagia suo, vel alieno nomine exigere, vel extorquere, „ &c. " Illustrat Joan. Vossius *de vitiis serm. lib. 3. c. 34.*

c *Regum.*) Etsi non sint Reges, modo sint superiores. Illustris. Tapia *tom. 1. catena mor. lib. 4. qu. 11. art. 2.*

COMMENTARIUM.

3 TRibuta vectigaliave tantum imponere potest Princeps non recognoscens superiorem, seu Respublica libera, *l. vectigalia, ff. de publicanis, l. 5. & 2. C. vectigalia nova:* probant Suarez *de legibus, lib. 5. c. 14.* Scombornerius *lib. 4. polit. c. 25.* quæ potestas adeo propria est Principis, ut absque speciali concessione non censeatur in alium translata. Covar. *pract. c. 1. n. 10.* Menochius *de arbitr. l. 3. præsumpt. 97. n. 41.* Barbosa *in præsonti, n. 3.* Apud Romanos tamen vigente eorum Republica nefas fuit vectigalia instituí sine Senatus, populique auctoritate, teste Livio *lib. 29.* unde vectigal etiam in opera publica a Lepido, & Fulvio censoribus indictum fuit; verum auctore Senatu, ac populo, penes quem summum imperium erat. Idem Livius *l. 49.* ibi: „ Censoribus postulantibus, ut „ pecuniæ summa sibi, qua in opera publica uterentur, „ attribueretur, vectigal annuum decretum est. " Eversa vero Republica, cum in populi jura successerunt Cæsares, sancitum fuit, ne sine præcepto Principis nova vectigalia instituerentur, *d. l. vectigalia*. Diocasius *l. 53.* ibi: „ Hæ vero leges omnibus ex æquo provinciarum Rectoribus „ factæ, ne quem delectum militum agerent, ne pecuniam supra „ modum, qui constitutus erat, exigerent, Senatus, Imperato„ risve jussu. " Idem lege Francica cautum fuit *lib. 3. capit. c. 12.* ibi; „ Placet nobis ut antiqua, & juxta celonea a negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quam de navigiis, seu „ mercatis; nova vero, seu injusta, ubi vel funes tenduntur, vel „ cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adjutorium itinerantibus præstatur, ut non exi„ gantur, &c. Si quid vero fuerit unde dubitetur, ad proximum „ placitum nostrum, quod cum ipsis missis habituri sumus, in„ terrogetur. " Et *l. 4. c. 47.* Unde inter jura regalia a Friderico relata *in c. unic. quæ sint regalia, in usibus feudor.* primos apices regalium tenuit jus vectigalium: probat fuse Gibalin. *l. 2. de negot. c. 2. art. 2.* Hoc autem jus indicendi tributi, ut ex eodem *c. 1.* constat, olim exercebatur quatuor ex causis, nempe pro dote filiæ primogenitæ, pro militia nati, id est quæstoris dignitatis accessione; pro transmarina expeditione, vel redemptione capti ab hostibus. Hoc jure Visigothorum Regi nubenti filiæ Chilperici Regis, ei a Francis oblata fuerunt munera, ut refert Greg. Turon. *l. 6. hist. c. 45.* ibi: „ Franci vero multa munera obtulerunt, „ alii aurum, alii argentum, nonnulli equos, plerique vesti„ menta, & unusquisque ut potuit, donativum dedit. " Et Friderico II. Imperatori concessum fuisse subsidium ad collocandam primogenitam filiam, tradit Matthæus Paris. *anno Christi* 1244. ibi: „ Tandem unanimiter, cum nullo modo ad aliam „ formam possent flecti, concesserunt Domino Regi ad mari„ tandam filiam suam primogenitam de omnibus quæ tenent „ de dominio Regis in capite, de singulis scutis, viginti so„ lidos solvendos, scilicet, medietatem ad Pascha, & aliam „ ad festum S. Michaelis. " Pro militia filii Eduardo I. erogata fuit 30. rerum a Clero, & plebe, ut tradit Matthæus Vvestmonasterienfis *anno* 1036. ibi: „ Die autem craftina cinxit Rex „ filium suum baltheo militari in palatio suo, & dedit ei du„ catum Aquitaniæ, &c. Pro hac autem militia filii Regis concessus est Regi 30. denarius a populo, & Clero: mercatores vero 20. concesserunt. " Pro militari expeditione solemnis fuit Francis, & Germanis Regibus indictio, quam fodrum vocarunt: Otho Frisingen *l. 2. de gestis Friderici, c. 13.* ibi: „ Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos de„ rivatum est, ad nostra usque deductus est tempora, ut quos„ tiescunque Reges Italiam ingredi destinaverint; gnaros quo„ libet de familiaribus suis præmittant, qui singulas civitates, „ seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, „ quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. " Similiter libe„ randi Principis gratia, Clerum, & plebem conferre debere constat ex Innocentio III. *l. 2. epist. 406.* & factum fuisse in Anglia pridem, capto Richardo I. a Leopoldo Duce Austriæ, refert Rogerius Hoveden. *in Richardo I.* Sequentibus vero sæculis, & nostris ex causis tributa imponi cœperunt, de quibus, & justitia *in eis imponendis* servanda plura polite, & politice disseruit eruditus vir D. Joan. de Solorzano *embl. 82. & 83.*

4 Alii autem privati nova pedagia, seu vectigalia imponentes lege Julia de ambitu, & de vi publica tenentur, *l. unic. §. item is 2. ff. ad leg. Jul. de ambitu, l. ult. ff. ad l. Jul. de negot. C. vectigalia, l. unic. C. de superindict. lib. 10.* Sed adhuc Comites, & alii inferiores Principes novis censibus, & vectigalibus provinciales atterere non dubitarunt. Quare hac de re eos valde increparunt sacri canones. Concilium Turon. 3. *can. 39.* ibi: „ Admonendi sunt Domini subditorum, ut circa suos pie, & misericor„ diter agant, ne eos qualibet injusta occasione condemnent; „ non vi opprimant, non illorum substantiolas injuste tollant, „ nec ipsa debita, quæ a subditis reddenda sunt, impie, ac „ crudeliter exigantur. " Imo non defuerunt Principes, qui adumbratam religionem in quæstu ponerent, & specie commeatus Romanæ, vel Turonensis peregrinationis pecunias a pagensibus exigerent. Conc. Cabil. 2. *can. 45.* „ Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratia sub prætextu Romani, „ sive Turonici itineris multa acquirunt, multos paupere op„ primunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, sive „ sanctorum locorum visitationis causa se facere videri affectant. " Unde eo angustiarum redacti fuerunt infelices rustici, ut tributis exhausti, migrare compellerentur; & novas sedes quærere, Odo Cluniac. *in vita Geraldi Comitis Aurel. l. 1. c. 24.* ibi: Aliquando enim non paucos ex ruricolis obvios habuit, qui „ derelictis coloniis suis in aliam provinciam transmigrabant; „ quos cum recognovisset, & quonam cum sua supellectile „ tenderent, inquisisset, responderunt quod injuriati fuissent „ ab eo, cum ipse beneficiaverat eos. " Jo. Sarisbar. *l. 6. Polyer. c. 1.* P. Venerab. *in apol. Cluniac. l. 1. ep. 28.* ibi: „ Patet quippe cunctis, qualiter sæculares Domini rusticis servis, & ancillis „ dominentur. Non enim contenti sunt eorum usuali, & debita servitute, sed & res cum personis, & personas cum rebus „ sibi semper immisericorditer vendicant; inde est, quod præter solitos census, 3. aut 4. in anno, vel quotiens volunt, „ bona ipsorum diripiunt, innumeris servitiis affligunt, onera „ gravia, & importabilia imponunt, unde pleramque eos etiam „ solum proprium relinquere, & ad peregina fugere cogunt; „ & quod deterius est, ipsas personas, quas tam charo pretio, „ hoc est suo Christus sanguine redemit, pro tam vili, hoc „ est pecunia, venundare non metuunt. *Cæsarius Eisterbach. l. 2. mirac. c. 7.* Vaccæ, *inquit*, ipsa sua inquietudine, & „ depastione nobiles, & advocatos temporis nostri designant, „ qui domos, & agros subditorum hospitando depascunt, & „ per assiduas exactiones, quas in illos faciunt, in substan„ tia recreisce non sinunt. " Hoc jure usus fuit Comes Tolosanus, ut pedagia, guidagia, salinaria, & alia hujusmodi in ditionis suæ finibus instar Regum exigeret. Quamobrem anathematis minis territus a Milone Leg. Sed. Apostol. de justi vectigalis modo Innoc. III. summum Pontif. consuluit, & ab eo rescriptum tulit quod extat *in c. super, de V. S.* Nec alio jure quam consuetudine jus collectam exigendi evindicasse Abbatem S. Germani de Pratis, auctor est Stephanus Tornac. *ep. 147.* „ Abbas, *inquit*, S. Germani de Pratis per singulos „ annos in terra sua moderatam collectam habet, & habuit; „ jure consuetudinis censum sibi debitum & recipit, & rece„ pit; & ecce quodam motu satellites Palatini prohibent ho„ minibus, & hospitibus Eccl. prædictæ, ne solvant quod „ ipsi solverunt, & patres eorum. Unde factum, ut sæpius „ feudo exhæredati, ideft mulctati sint Comites, & alii Domini principales ob malas consuetudines, ideft novas, & „ improbas exactiones, *ut refert Robert. Montensis ad an. Christi* „ 1166. Vvillelmus Talavacius, Comes Sagiensis, & filius „ ejus Joan. & item Joan. nepos ejus, filius Guidonis primo„ geniti sui, Comitis Pontini, concesserunt Regi Henrico ca„ strum Alencejum, & Roccam Mabirit, cum eis quæ ad „ ipsa castella pertinent; & forsan ideo prædictas munitiones „ perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum in„ tercessores diu ibi tenuerant, quas Rex Henricus statim me„ liorari præcepit. " Porro jura Dominica, consuetudines ea „ ætas dictitavit, quod plerunque haud alio titulo, quam mo„ ribus niterentur. Gosridus Vindocin. *l. 1. ep. 2. ad Paschalem II.* „ Sunt enim *(inquit)* in partibus nostris quidam satis nobiles „ genere, sed multum ignobiles actione; mihi quidem carne „ propinqui, at moribus, & vita longinqui: hi de rebus Mo„ nasterii, cujus, licet indignus, curam gerere videor, per„ versas quasdam exactiones, sive consuetudines extorquere la„ borant, quas prædecessores eorum longe ante per violentiam „ rebus ipsis impresserant. " Et Robertus Montensis *ad ann.* „ 1164. Rotrocus Episc. Ebroicensis, & Reinaldus de S. Valerio in Normanniam recognoscere missi sunt jussu Regis per Episcopatus, regulares redditus, & consuetudines ad Regem, & ad Barones pertinentes. Et longe ante Synodus Meldensis *can. 19.* „ Ut ab Eccl. vestræ ditioni subjectis, indebitas consuetudines, & „ injustas exactiones de cetero non exactetis. " Unde PP. Concilii Later. ut radicitus extirparent hanc corruptelam imponendi pedagia, & similes exactiones a Comitibus, & aliis Principibus sæcularibus, statuerunt, ut alia pedagia nova exigentes, donec satisfaciant communione careant christiana, quam pœnam firmavit etiam Innocentius III. *l. 2. regestro 14. epist. 39.* In Bulla Cœnæ Domini §. 5. ita cavetur: „ Item excommunicamus, & ana„ thematizamus omnes, qui terris suis pedagia, seu gabellas, „ præterquam in casibus sibi a jure, sive ex speciali Sedis „ Apostol. licentia permissis, imponunt, vel augent, seu im„ poni, vel augeri prohibita exigunt. " Prosequuntur post Capuam, Vivaldum, Sayrum, Marium Alterium, Sousam, Toletum *in expos. Bul. Cœnæ*, Suarez *de cens. disp. 21. sect. 2. n. 42.* Fragoso *part. 2. de regim. Christ. Reipub. disp. 3. lib. 5. §. 5.*

CAPUT XI.

Idem a *Cantuar. Archiep.*

1 CUM Clerici, *Et infra:* Ad hæc quia sunt Clerici quidam, qui cum religiosis viris collusione facta, citra auctoritatem Diœcesani Episcopi Ecclesias quas tenent, eis constituunt censuales, ut post decessum eorum Ecclesiæ per repræsentationem eorundem religiosorum virorum ad filios, vel nepotes Clericorum ipsorum possint transferri: præsentium auctoritate vobis præcipimus, ut si qui Clericorum vestrorum inventi fuerint facere talia, eos a præscriptis Ecclesiis, sub ap. rem. non differatis auctor. Apostol. removere, ne de sua fraude, vel dolo fructum videantur reportare.

NOTÆ.

a *Cantuar.*) Ita etiam legitur *in capite 17. de simon. in prima collectione, & in cap. cum clerici, de pactis*, ubi integram litteram hujus textus dedi, & similiter commentarium invenimus supra *in cap. prohibemus.*

CAPUT XII.

a Idem

EA quæ de avaritiæ, & cupiditatis radice procedunt, & in speciem simoniacæ pravitatis erumpunt, penitus extirpanda sunt: & quæ de tribulis, & spinis procedunt, falce Apostolici moderaminis sunt resecanda. Audivimus *b* tamen, quod nummos pro Chrismate ab Ecclesiis ausu temerario extorquetis, quos diversis nominibus, nunc Cathedraticum, aliquando Paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis. Quia vero simoniacum esse cognoscitur, & periculum generat animarum, per A. s. m. & m. præ. quat. ab Ecclesiis sub prætextu alicujus consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios ulterius nullatenus exigatis, pro certo sciturí, quod si hoc ausu temerario præsumpseritis, periculum ordinis, & dignitatis vestræ poteritis non immerito formidare. Nihilominus etiam vobis præsentium auctoritate injungimus, ut cum Ecclesias ipsas visitaveritis, secundum quod canones præcipiunt, visitationis officium exerceatis, nec Ecclesias visitatione vestra gravetis, ut eas magis incuitu informationis, & correctionis, quam affectu comessationis videamini visitare. Cum autem B. Petri denariorum collectionem per Archidiaconatus vestros feceritis, in collectione facienda prædictas Ecclesias, vel parochias gravare nullatenus præsumatis aliter, sive magis, quam prædecessores nostri sanctæ recordationis Innocentius, & Eugenius Romani Pontifices fecisse noscuntur. Quod si temeritate qualibet id præsumpseritis attentare, id quod videmini habere, auferetur a vobis.

NOTÆ.

a *Idem.*) Ita etiam legitur in 1. collect. *sub hoc tit. de simon. c. 15.* ex qua litteram transcribo: post Conc. autem Lat. *p. 2. c. 5.* legitur, *idem in Conc. Turon.* sed rectius emendavit Ant. August. *in notis ad d. 1. collect.* sic: *Idem Archidiaconis per Angliam constitutis*; nam de his in præsenti agi, ex verbis ipsius textus aperte constat.

b *Agitvimus autem.*) Hanc priorem textus partem transcripsit Raymundus *in c. 6. de simon.* ubi eam exponemus.

COMMENTARIUM.

2 IN secunda parte hujus textus, quam in præsenti transcripsit Raymundus, agitur de censu, seu tributo, quod denarium D. Petri Latine, Anglice vero *Ramiscorh*, dicebatur, & olim pendebatur ex universis domibus Angliæ, pro cujus origine, & progressu sciendum est, Regem Inam, Saxonum, & magnæ Britanniæ Regum, decessorum suorum insignis devotionis æmulum, ut perpetuo pietatis monumento fidem suam erga Rom. Ecclesiam reliqueret testatam, universi regni domos singulas singulos denarios argenteos annuatim S. Petro pendere statuisse, sic devincere populum suum studens, ut annui census pensitatione Dominum suum agnosceret S. Petrum, cujus & fidem firmam, illibatamque jugiter conservaret, & auxilium in necessitatibus invocaret, ut referunt de ipso Rege Ina agentes Spelmanus *in Conciliis, pag. 230.* ibi: „ Primus omnium Re„ gum denarium ex singulis domibus regni sui B. Petro fer„ tur concessisse, quod diu ab Anglis Ramiscoth, Latine de„ narius D. Petri vocabatur. *Cædmon* in sua Britannia, pag. „ 192. *ibi*: Ina Rex cum Regno vectigale Pontifici Rom. im„ posito in singulas domos denario fecisset, &c. *Magdeburg.* „ centuria 8. c. 1. columna 2. *ibi*: Inas Britanniæ Rex suum „ regnum ultro ei (*Papæ*) fecit tributarium. *Baldeus* cent. 2. *c. 20. ibi*: Ethelbolfus eas insulæ partes, quas pater imperio acquisierat, Pontifici Leoni IV. vectigales fecit, Inam, „ & Offam Reges prædecessores imitatus. *Oliusedus lib. 6. Hi„ stor. c. 41.* Offa imitatus exemplum Regis Inæ fecit regnum „ suum subditum Ecclesiæ Rom. per modum tributi. *Spedus* „ in histor. Britan. lib. 7. c. 30. Offa Rex Romam profectus „ est, ubi imitatus exemplum Inæ, fecit regnum suum tri„ jectum tributo. *Parcheus* in vita Britualdi, *ibi*: Ina pri„ mus concessit illud tributum, quod vulgo dicitur, Peter„ pence solvendum Ecclesiæ Romanæ. " Ex aliis idem referunt Baronius *anno 54.* Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglicanæ, lib. 2. cap. 7.* quod tributum postea auctum fuit ab Adulfo Rege per totius fere insulæ imperium. Unde in legibus Angliæ, & statutis Vvillelmi senioris, titulo de denario S. Petri, ita legitur: „ Omnis qui habuerit 300. denarios vivæ pecuniæ „ in domo sua, de proprio suo, Anglorum lege dabit denarium Sancti Petri, & Pauli, " Et colligi ante festivitatem S. Petri ad vincula, notavit Idumay *in notis ad Innoc. III. lib. 4. epist. 173.* Accidit autem illud mirandum, notandumque, quod ut confestim ac cessavit pendi vectigal hoc, hæresum allusione Anglicana Ecclesia absorpta fuit, ut refert Baronius, & probat anno 782. & Albericus in lege *item illa, de constituta pecunia.* Cujacius *in cap. 7. de desponsi. impuber.* & etiam de Polonia idem refert ipse Baronius *anno* 1045. Et quia collectores hujus tributi in ejus collectione fraudes nonnunquam admittebant, emanavit præsens Alexandri constitutio, & etiam Innocentius III. *lib. 4. regestr. 16. epist 173.* de hoc denario D. Petri in hæc verba rescribit Portugalano Episc. Apostolicæ Sedis Legato: „ Cum, sicut vestra discretio plene „ novit, singulæ domus totius Angliæ singulos denarios pro cen„ su Beati Petri annuatim nobis solvere teneantur, Prælati Angliæ, qui eum nostro nomine collegerunt, rem invito Domino contrectantes, majorem sibi exinde partem non sunt veriti retinere, cum non nisi trecentas marchas nobis persolverint,

rint, & sibi mille, vel amplius usurparint. Ut igitur jus Ecclesiæ Romanæ servetur illæsum, discretioni vestræ præsentium auctoritate districte præcipiendo mandamus, quatenus prius recipientes ab eis denarium ipsum, prout hactenus exsolverunt, & eos ad id, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita compellentes, firmiter postmodum ex parte nostra injungatis eisdem, ut residuum cum integritate persolvant. Non enim videmus, quo jure valeant se tueri, cum nec concessionem possint ostendere a Sede Apostolica sibi factam; nec centenariam contra Romanam Ecclesiam præscriptionem probare, maxime si tempora schismatum subducantur. Si tamen de jure voluerint experiri, præfigatis eis terminum competentem, quo per responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, quicquid juris super his habuerint, ostensuri, protestatione præmissa, quod si judicio duxerint contendendum, nos quicquid hactenus est subtractum, in ipso judicio repetemus. Datum Laterani V. Kalend. Februar. Pontificat. nost. anno XVI. „ Alia dedit Alteserra *libro 3. dissertationum, capite 12.* De hoc denario Divi Petri agunt Petrus Blesensis *in invectiva contra depravationem*, Matthæus Vvestmonaster *in floribus Anglia, anno 627. & 794.* Rogerius *parte 2. ad annum* 1180. quorum verba refert novus Notator Petrus Blesensis *ad dict. invectivam.*

CAPUT XIII.

a Lucius III.

Significavit T. nobis Rector Ecclesiæ de Sultig, quod cum a dilecto fil. Abbate, & Monachis de Clanstig ad regimen Ecclesiæ ipsius electus fuisset, de solvendo annuo censu trium marcharum, quem prædecessor ejus solverat, præstitit *b* corporaliter sacramentum: postmodum ven. f. n. N. Bathanen. *c* Episcopus, in cujus diœcesi Eccl. ipsa consistit, ne ipsum censum monachis solveret, nisi prius constaret, *d* quod Episcopali auctor. fuisset impositus, in periculum ordinis sui, & sub interminatione anathematis interdixit. Unde prædictus Rector hinc perjurii reatum metuit, & inde timet inobedientiæ periculum imminere. Quocirca f. t. per A. s. m. quat. partibus ante præsentiam vestram convocatis, si tibi præfatum canonem de auctor. Præsulis, non de novo impositum fuisse constiterit, Episc. auctor. nostra præcipias, ut prohibitionem sine dilatione relaxet. Si vero census sit de novo impositus, sive auctorit. Episcopi hoc factum fuerit, sive non, Abbates, & monachos, ut clericum a juramento *e* absolvant, ap. rem. ecclesiast. districtione compellas. Pati enim nec debemus, nec volumus, ut Ecclesiæ census novi exactione vexentur.

NOTÆ.

1 a *Lucius III.*) Ita etiam legitur in 2. collect. *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem 2. collect. textum hunc transcribo.

Electus fuisset.) Præsentatus videlicet, juxta tradita *in c.* 1. *de capel. monach.*

b *Corporaliter sacramentum.*) De hac forma juramenti egi *in c. fin. de juram. calumn.*

c *Bathanen.*) Bathna, seu Bathana Ecclesia Episcopalis erat in provincia Osrhoena, sub Patriarcha Antiocheno, cujus Episcopus Abrahamus subscripsit Concilio Constantinopolitano quinto generali, ut refert Carolus a Sancto Paulo *in Geographia sacra, fol.* 303.

d *Constaret.*) Quia non erat ita diuturnum tempus elapsum ut talem licentiam præcessisse præsumeretur, ut docuit Gilkenius *de præscript. 2. p. membro 1. c. 5.*

e *Juramento absolvat.*) Juxta tradita *in c.* 1. *debitores, de jurejur.*

CAPUT XIV.

Idem a *Ravennat. Episcopo.*

Spitæ judicio Sedis Apost. quæstiones scripto ad memoriam perpetuam commendantur, ne per oblivionem processu temporis valeant suscitari. Ut autem habeat majorem sententia fortitudinem, Apost. scripti munimine roboratur. Sane cum inter te, & monasteria Bonon. tam monachorum, quam monialium, super procurationibus, quas ab eis exegeras, controversia verteretur, causam ven. f. n. H. Atinien. *b* Episcopo commisimus audiendam. Postmodum vero dil. filius N. Abbas S. *c* Proculi, aliorum omnium procurator, sicut ex litteris, quas portavit, apparuit, & ipse in manu Episcopi jamdicti data fide firmavit, coram nobis, & fratribus nostris pro omnibus aliis monachis, S. Damiani, & S. Bartholomæi exceptis, qui super hoc quæstionem minime referebant, diutius litigavit. Verum nulla pro parte sua privilegia Rom. Ecclesiæ, vel Ravennat. exhibuit, nec ostendit longa consuetudine se munitum: sed tu firmiter ipsas in aliis monasteriis tuæ provinciæ asserens sine contradictione præstari, eas prædecessoribus tuis in monasteriis Bonon. exhibitas, per testes idoneos probavisti. Inde utique fuit, quod deliberatione cum fratribus habita, vidimus intentionem tuam jure communi, & prædecessorum tuorum consuetudine adjuvari. Eapropter tuis justis petitionibus annuentes, monasteria supradicta de communi consensu fratrum condemnavimus ad procurationem, secundum facultates eorum tibi, tuisque successoribus exhibendam; & adjudicantes eam vobis in jamdictis Ecclesiis, & monasteriis universis, sententiam quam protulimus, nostra duximus, & fratrum nostrorum subscriptionibus roborandam.

NOTÆ.

1 a *Ravennat.*) Ita etiam legitur in 1. collect. *sub hoc tit. c.* 2. & supplendum est, *Gerardo*, cui rescribit Lucius in præsenti, ut de eo agens præsentis litis historiam refert Rubeus *lib. 6. hist. Raven. fol.* 356. in hæc verba: „ In sequenti anno, postquam diu litigatum apud Pontificem, & Cardinales fuerat, ab eodem Pontifice decretum etiam est, uti Bononiensia, tam monachorum, quam sacrarum virginum cœnobia, extra D. Bartholomæi, ac Damiani, certam pensionem quotannis procurationis nomine Archiepiscopis Ravennatibus persolverent: cum D. Proculi Abbas ceterorum cœnobiorum procurator nihil pro Bononiensibus, quod satis urgeret, apud Henricum Albanum Episcopum, cui Pontifex causam mandaverat cognoscendam, attulisset. Litteræ extant hac de re Pontificiæ iij Non. Jan. Veronæ datæ. “

2 b *H. Atinien.*) Legendum est, *Henrico Albavensi*, ut ex Rubeo proxime relato constat. Henricus hic de Castromarsiaco, natione Gallus, Abbas Clareval. ab Alex. III. invitus consecratus est Episcopus, & Cardinalis Albanensis, ut refert Ughellius *tom. 1. Ital. sac. fol.* 294. *n.* 36.

c *S. Proculi.* De quo monasterio nonnulla notavi *in c. 1. ut lite non contest.*

COMMENTARIUM.

3 Archiepiscopum non solum Ecclesias suæ diœcesis, verum & subjectas suffraganeis suis, tam sæculares, quam regulares visitare posse, in hoc textu supponitur, & probatur *in c. cum ex officii, de præscript.* ubi cum agat Innocentius de Senonensi Archiepiscopo, ait: „ Cum ex officii sui debito „ Senonensem provinciam visitaret, “ Et *ex c. cum nuper, hoc tit.* ubi Gregorius IX. confirmaturum se dixit excommunicationis sententiam, quam in eos ferret Beneventanus Archiepiscopus, qui ipsi visitanti provinciam suam procurationem ratione visitationis debitam persolvere nollent. Et Innocentius IV. *in c. 1.* Bonifacius VII. *in c. fin. hoc tit. lib. 6.* præscribant formam servandam ab Archiepiscopo dum visitat Ecclesias suffraganeorum suorum: & *in c. cum ex eo, c. nostro, de pœnit. & remiss.* supponitur, Archiepiscopum, dum visitat provinciam suam, posse confessiones subditorum suffraganeorum audire. Unde Ivo Carnot. *epist.* 182. Daimbertum Archiepiscopum suum Senonensem orat, ut Ecclesiam Carnotensem visitaret, ut de excessibus quorundam Clericorum plenius instrueretur, eosque corrigere posset. Et Gregorius IX. *in c. penult. de arbitr.* Abbatissæ Jotrensi scribens statuit, quod cum quæstio olim suborta esset inter Archiepiscopum Senonensem ex una parte, & monasterium Jotrense ex alia, super eo quod idem Archiepiscopus asserebat, monasterium illud Metropolitico jure sibi parere, procurationesque ab eo pro visitatione exigeret, & compromissum inter eos factum fuisse, illum ratum habuit. Idem etiam deducitur ex epistola 76. Stephani Tornacensis, & hanc potestatem visitandi propriam Provinciam in Archiepiscopis agnoscunt Marianus *de visit. n. 7. vers.* 3. Riccius *de præmin. Archiep. privil.* 16. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 5. §. 2.*

Contrarium tamen, imo Metropolitanum tantum jus habere visitandi propriam Metropolim, quando suffraganeus nere visitandi propriam Metropolim, quando suffraganeus negligens est, & ita ob ejus negligentiam devolvi jus visitandi ad Archiepiscopum, docuit Glossa verbo *Metropolitanus, in c. 9. qu.* 3. pro cujus sententia facit idem textus, ibi: „ Nullus „ Primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Epi„ scoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem ac„ cedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius est parochia, „ nisi vocatus ab eo, cujus juris esse dignoscitur; aut quic„ quam ibi disponat, vel ordinet, si sui gradus honore po„ tiri voluerit. “ Moveri etiam poterat Glossa auctoritate 8. Synodi sub Hadriano II. *actione* 10. *can. 19. in edit. Anastas. Biblioth.* quo canone fugillatur avaritia Metropolitanorum, qui sub obtentu visitationis proficiscebantur ad Ecclesias suffraganeorum suorum, & indebitas procurationes exigebant: „ Universim „ siquidem definit hæc Synodus, nullum Archiepiscoporum, „ aut Metropolitanorum relinquere propriam Ecclesiam, sub „ occasione quasi visitationis ad alias accedere, & potestate „ propria in inferiores abuti, & consumere redditus, qui a„ pud illos inveniuntur ad Ecclesiasticam dispositionem, & „ alimenta pauperum: & excepta hospitalitate, quæ ex ne„ cessario transitu accesserit, iterum nihil aut exigere, aut „ recipere ex iis, quæ sunt Ecclesiæ, vel suffraganei. “ Nam videtur illis in verbis Synodus jus visitationis faciendæ, aut procurationis prætextu visitationis exigendæ Metropolitanis omnino denegasse: & sane similis visitationis rara exempla sunt primis Ecclesiæ sæculis: imo Nicolaus I. *in epist. ad Radulphum Archiepisc. Bituric.* & Ivo Carnot. *epist.* 83. & 85. docent, invitis Episcopis Provinciæ Metropolitanum in Ecclesiis comprovincialium nihil posse: quod & docuit Gratianus *in fine 9. qu. 3. & in d. c. cum ex officii*, docetur, Archiepiscopum Senonensem sententiam excommunicationis protulisse in eos, qui tempore visitationis illi procurationes denegabant. Igitur quia jure communi attento, id facere non poterant. In qua difficultate, imo & jurium antinomia, credo cum Hallierio *de Eccles. Hierarch. l. 4. art. 4. §. 6.* non fuisse solitos Metropolitanos olim integræ alicujus Diœcesis suffraganei fui, nisi ob valde gravem causam, visitationem aggredi, sed dumtaxat vel invitatos, seu ut scandalo aliquando, vel malo publico occurrerent, ad Ecclesias suffraganeorum accessisse: postea vero ut ordinariæ negligentiæ suffraganeorum moderamen imponeret Ecclesia, nec tamen illos negligentiæ notaret, Metropolitanis integram visitationem permisisse; ita tamen temperata eorum auctoritate, ut & utilis esse posset, & tamen suffraganeorum Episcoporum auctoritati minime præjudicaret, sed eam corroboraret potius, quam infirmaret: tandem Concil. Trident. eandem facultatem Archiepiscoporum visitandi Ecclesias suffraganeorum, *sess.* 27. restrinxit, statuens ut non possint illi provincias eorum visitare, nisi causa cognita, & probata in Concilio Provinciali.

CAPUT XV.

a Clemens III.

Gravis admodum, & correctione dignissima nuper querela in audientia est nostra proposita, quod salva conscientia sub dissimulatione transire non possumus. Cum enim Ecclesiasticæ personæ Ecclesias quamplures in Simon. diœcesi habeant, cum eas vacare contigerit, non aliter quemquam ad ipsarum regimen volunt vocare, nisi aut novum censum in Ecclesiis illis imponant, aut veterem contra constitutionem Concilii *b* Lateran. augmentent, ad ipsius solutionem instituendum presbyterum juratoria quandoque, vel fidejussoria cautione cogentes: quandam etiam partem suis usibus redditum applicare contendunt, unde sæpe contingit, ut diœcesano Episcopo excessus hujusmodi ignorante, vel eo minime requisito, in Ecclesiis illis inducant pro suæ voluntatis arbitrio sacerdotes. Quoniam igitur prædictas constitutiones Concilii pati nolumus, neque debemus aliquorum injuria violari, discr. v. per A. s. m. quat. cum super hoc fueritis requisiti, partibus ad vestram præsentiam convocatis, quæcunque noveritis contra constitutionem prædictam super Ecclesiis illis, vel earum censu ab aliquibus a tempore constitutionis attentata, contradictione, & ap. cess. in irritum revocantes, ab augmentatione censuum Ecclesias penitus absolvatis, & ad statum debitum reducatis: presbyteros, quos super his juramenta illicita præstitisse noveritis, congrua satisfactione imposita, facientes absolvi: eos etiam, quos de cetero contra formam canonum super his venire noveritis, sine cujuscumque personæ acceptione, sub ap. ob. censura canonica puniatis.

NOTÆ.

1 a *Lemens III.*) Ita etiam legitur in 2. collect. *sub hoc tit. c.* 4. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex.

2 b *Lateranen. augment.*) Ex his verbis aperte deducitur, in Concilio Lateran. relato *in c. prohibemus, hoc titul.* non fuisse aliquid noviter statutum circa novi census impositionem, quia jam illud veteribus canonibus, quos congessi pro confirmatione illius textus, prohibitum erat; sed tantum circa augmentum census jam impositi: & in hac parte novum jus ibi statuitur deinceps observandum. Commentarium hujus textus dedi in eo textu.

CAPUT XVI.

Innocentius III. *Abbati, & Conventui a Bellævillæ.*

Quanto Creatori vestro sub Religionis habitu adstricti estis, tanto solicitius nos convenit providere, ne per immoderati oneris gravitatem aliquatenus possit in vobis monastici profectus ordinis impediri. Accepimus autem, vobis significantibus, quod ab ipso domus vestræ fundationis primordio de fundatoris voluntate processit, ut fratribus S. Irenæi procurationem unam annis singulis liberaliter exhiberetis, cum terras, vel redditus non teneatis ab eis, propter quos hujusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Verum tunc temporis propter fratrum, & serviencium paucitatem domum vestram exhibita procuratio non gravabat, cum fines levium non excederet expensarum: sed nunc tantum ibi excrevit numerus servorum, & fratrum, quod ad faciendam procurationem vix modo quatuor marchæ sufficerent, quæ pro una sufficienter fieri consuevit. Ut igitur per Apostolicæ solicitudinis curam vestris possit in parte illa gravaminibus provideri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ne ultra primam mensuram in procuratione ipsa fatis ulterius prædictis fratribus obligati, sed expensis illis, quæ sufficere consueverant, sine contenti, nisi forte facultates Eccl. vestræ in tantum excreverint, quod fine gravamine, ampliato fratrum numero, ad solvendum debitum procurandi extendi possit quantitas expensarum. Nulli ergo, &c. Datum, &c.

NOTÆ.

1 a *Bellevillæ.*) Ita etiam legitur in 3. collect. *sub hoc tit. c.* 1. & in epistolis ipsius Pontificis editis Coloniæ, *fol.* 65. ex quo Codice ita restituo textum hunc. Bellavilla oppidum est juxta Ararim, in regione Bellojocensi, Diœcesis Lugdunensis, ut refert Papirius Masonius *in descript. flum. Gall. fol.* 390. Ab eo nomen accepit monasterium hoc Ordinis D. Augustini, conditum ab Humberto anno 1160. de quo agunt Fratres Sammarth. *tom. 4. Galliæ Christ. fol.* 144.

COMMENTARIUM.

2 Certum est, auctis fructibus locati prædii censum debentis, non augeri pensionem ipsius, *lege fin. C. de alluvion. l. penult. C. de omni agro, lib.* 11. *l.* 2. *C. de fundis rei privatæ, eod. lib.* ibi: „ Unaquæque villa cum eo onere, cui nunc habetur „ obnoxia, ad novi Domini jura migrabit, ut si quid adje„ cerit sumptus, cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, „ vel pecoris accreverit, capitationis, aut canonis augmenta „ non patiatur, sed solis Dominis, hæredibusve dominorum sit cessura felicitas. “ Et *lege si merces 25. §. vis major, ff. locati*: faciunt textus *in l.* 1. *C. in quibus causis coloni, lib.* 11. *lege cum satis 23 §. caveant, C. de agricolis, lib.* 12. Docent Valasc. *de jure emphyt. qu.* 16. *n.* 7. *& qu.* 27. *in fine*, aliis relatis Amaya *in l. 4. C. de annonis & tribut. & in l. unic. C. de collat. donatorum, n.* 16. Rodriguez *de annuis redditibus, lib.* 1. *qu.* 12. *ex n.* 9. & nos *in cap. prster, de locat.* Ratio est, quia debet attendi æstimatio rei juxta tempus, quo onus, seu tributum imponitur a contrahentibus, vel testatore, *l. uxorem 41. §. testamento 4. l. nomen, §. filio, l. testatorem 68. §. prædiis, ff. de legat. 3. l. si ita 7. de auro & argento, l. Aurelius 28. §. 1. l. fin. §. 1. ff. de liberat. legat.* Menochius *de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 127. nu.* 1. & quamvis augeantur res, in quibus onera imposita sunt, non debet id cedere in damnum ejus, qui ad solutionem oneris, vel pensionis urgetur, cum potuerit legem apertius dicere qui onus imposuit, *l. quicquid 99. ff. de V. O.* & in id quod præsens erat, magis consensisse contrahentes verosimilius est, quam in id quod futurum, & incertum erat, *l. si ita 7. ff. de auro & argento.* Accedit, quod nullum præjudicium sequitur illi, qui pensionem percipit ex augmento provenientem, imo majori securitate gaudet, ut solutio debitæ pensionis illi fiat: quare æquum est,

est, ut debitor Dei beneficio augmentum habeat, argumento legis unicæ, *Cod. de thesaur. lib.* 10. Tandem quia pensionis nomine aliquid amplius quam convenerit, repoſci non debet, *l. legem 16. Cod. locati:* unde recte ajebat Paterfamilias, de quo in Evangelio: *Amice non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum?* Ex quibus valde difficilis redditur prior pars præſentis deciſionis, ubi jubetur, quod ſi augeatur numerus fratrum, & ſervientium monaſterii S. Irenæi, a fratribus Bellævillæ majorem procurationem, ideſt cum amplioribus expenſis, præſtandam eſſe; cum potius attendi deberet tempus contractus: & ita non recte Innocentius affirmat, teneri fratres *ipſius* monaſterii omnibus fratribus S. Irenæi procurationem dare, ſi abſque præjudicio facere poſſint, cum inde ſequatur, ex augmento proventuum conventus Bellævillæ augeri procurationem præſtandam fratribus S. Irenæi. Agnovit difficultatem D. Franc. de Amaya ubi ſupra, *num.* 31. juxta cujus mentem dicendum eſt, in præſenti caſu procurationis obligationem indefinitam, & indeterminatam eſſe, videlicet omnibus fratribus monaſterii S. Irenæi: non tamen fuiſſe impoſitam certo prædio, & fructibus ex tali fundo percipiendis. Unde videbatur, aucto numero fratrum S. Irenæi, procurationem omnibus eſſe præſtandam, cum certus numerus eorum a Patrono expreſſus non eſſet; & ſicut poterat augeri numerus, ita & diminui, & ita fratres Bellævillæ minorem procurationem ſolvendo liberarentur: ſed quia auctis ſupra modum fratribus S. Irenæi, & eorum ſervitoribus, talis obligatio damnoſa valde eſſe cœperat conventui Bellævillæ, ideo tunc reſtricta fuit, ita ut juxta antiquam formam tantum penſio ſolveretur, argumento capitis *dilecti 8. cum do ſeq. decimis.* Sed quia auctis proventibus ipſius conventus Bellævillæ, hæc ratio æquitatis, quæ diminutionem procurationis induxit, ceſſavit; ideo jubet Innocent. III. in præſenti, ut eo caſu omnibus fratribus, & eorum ſervitoribus S. Irenæi fratres Bellævillæ procurationem perſolvant, quia non eſt ratio, quare juxta mentem fundatoris omnibus procuratio *non* debeatur. Proſequitur Amaya *ubi ſupra*, qui ex hac doctrina plura in praxi utilia reſolvit.

C A P U T XVII.

Idem *Primicerio, & Clero* a *Mediol.*

CUM inſtantia noſtra quotidiana ſit ſecundum debitum Apoſtolicæ ſervitutis omnium Eccleſiarum ſolicitudo continua, quoties ipſarum negotiis promovendis non poſſumus perſonaliter imminere, per fratres noſtros ea expedire compellimur, quos a noſtro latere deſtinamus, illius exemplum in hac parte ſecuti, qui diſcipulis ſuis in mundum univerſum tranſmiſſis, ipſe in medio terræ ſalutem fuit perſonaliter operatus. Hinc eſt, quod cum nuper dilectum filium B. tituli S. Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem *b* Apoſtolicæ Sedis Legatum pro negotiis Eccleſiæ in Longobardiam duxerimus deſtinandum; & is civitatem veſtram ingreſſus, procurationes a vobis exigeret, quæ conſueverunt Apoſtolicæ Sedis Legatis, & Nunciis exhiberi: vos non attendentes quod dicitur ab Apoſtolo. Si vobis ſpiritualia ſeminavimus, non eſt magnum ſi carnalia veſtra metamus; pe vos ad onus procurationis arctaret, niſi a Canonicis majoris Eccleſiæ ſe faceret antea procurari, Sedem Apoſtolicam appellaſtis: & ſicut idem Cardinalis per ſuas nobis litteras intimavit, in aliis etiam non modicum ei injurioſi fuiſtis. Propter quod *dilecti filii Præpoſitus* S. Nazarii, & A. Canonicus S. Stephani, ſyndici, & procuratores veſtri, cum dilecto fil. Abbate S. Vincentii ad Sedem Apoſtolicam venientes, ut ſuper his ſtatueremus ordinem, & menſuram, ex parte veſtra ſuppliciter poſtulabant. Licet autem pro eo, quod prædicto Cardinali, vel potius nobis in ipſo contumaciter reſiſtentes, juxta verbum Dominicum: Qui vos recipit, me recipit; & qui vos ſpernit, me ſpernit: neceſſaria denegatis, non pro vobis, ſed contra vos potius meruerint exaudiri, quia tamen paternam affectionem, qua nobis eſt proprium de Romanæ Sedis clementia miſereri ſemper, & parcere, a vobis offenſi etiam deponere non valemus, de conſilio fratrum noſtrorum taliter in hujuſmodi duximus reſpondendum: Quod cum omnes Eccleſiæ Legatis, & Nunciis Apoſtolicæ Sedis procurationes impendere teneantur, ab earum præſtatione nullam prorſus volumus haberi excuſatam, niſi forte per ſpeciale privilegium Sedis Apoſtolicæ (quod non credimus) ſit exempta, etiamſi longiſſimo tempore procurationis obſequium non impenderit: cum in talibus *c* præſcriptio ſibi locum nequeat vindicare, cum nos a proviſione paſtoralis ſolicitudinis circa omnes Eccleſias nunquam omnino ceſſemus. Sane in his exigendis eum modum & ordinem volumus obſervari, ut nulla Eccleſia, vel Prælatus ſe indebite prægravari rationabiliter conqueratur. Si vero de communi collecta Legatorum, & Nunciorum noſtrorum duxeritis faciendas expenſas, quod vobis non duximus inhibendum, ex hoc nobis, & noſtris nullum præjudicium volumus generari, quominus poſſint a quocumque maluerint procurationes ſibi debitas poſtulare, ita quod ſi exactus *ultra ſuam gravatus fuerit* facultatem, ſibi ab aliis reſtauretur. Nunciis tamen noſtris in neceſſariis exhibendis pareat quicunque fuerit requiſitus humiliter, & devote: ita tamen, quod in fraudem nihil penitus attentetur, nec per communes miniſtros ad procurationis obſequium, ſi noluerint, recidere compellantur. Qui vero contumaciter eis duxerit reſiſtendum, omni prorſus appellatione remota, per eccleſiaſticæ diſtrictionis ſententiam compeſcatur. Super injuriis autem dicto Cardin. irrogatis volumus, & mandamus, quatenus ei ſatisfactionem congruam impendatis, ad quam, ſi forte contempſeritis exhibere, ipſe vos appellatione remota compellat. Datum Later. XII. Kal. Martii.

NOTÆ.

1 a *Mediolanen.*) Ita etiam legitur in tertia collect. *ſub hoc tit. cap.* 2. & in epiſtolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 263. ex quo Codice ita reſtituo litteram hujus textus. De Primicerio egi *in cap. unic. de offic. Primic.* & de Mediolanenſi Eccleſia nonnulla notavi, *in capite adeo* 27. *de reſcript.*

b *Apoſtolicæ Sedis Legatum.*) A latere miſſum, juxta tradita *in capite cum Apoſtolus, hoc tit.* ubi textum hunc expoſui: & *in cap. accedentibus, de præſcript.*

c *Præſcriptio.*) Juxta tradita *in c. cum ex offic. de præſcr.*

C A P U T XVIII.

Idem a *Zamoren. &* b *Salmantin.* c *Epiſcopis.*

EX parte ven. f. n. p. *d* Compoſtell. Archiepiſcopi fuit propoſitum coram nobis, quod cum ii, qui vota B. Jacobi continue perſolverunt, ad communem terræ ſuæ *e* menſuram, cum qua videlicet emunt, & vendunt, ipſa perſolverint hactenus, & perſolvant; quidam, qui a *f* longis retro temporibus ab eorum ſolutione ceſſarunt, nunc per vos Apoſtol. Sed. auctoritate ad ſolutionem eorundem coacti, quamdam menſuram *g* parviſſimam, & ignotam, nec etiam communibus uſibus deputatam exhibent, & ad eadem vota prædicta ſolvere moliuntur: unde *h* poſtulaſtis a nobis, ut ſuper hoc vos certos reddere dignaremur, utrum ii, qui menſuram ignotam exhibent ad ſolvendum vota prædicta, ſint ad communem ſuæ terræ menſuram, ſecundum quod illi, qui eam perſolverunt, continue faciunt, cogendi. Cum ergo non conſtet, ad quam menſuram anteceſſores eorum prædicta vota ſolverunt, credimus diſtinguendum, utrum habitatores regionis ipſius, qui ea continue perſolverunt, ad unam, & eandem menſuram hujuſmodi vota perſolvant, an ad varias, & diverſas. Si enim communiter omnes una, & eadem menſura in ſolutione votorum utuntur, ad eandem, & illi ſolvere ſunt cogendi: quod ſi ſolutio per menſuras diſtinguitur varias, & diverſas, & illi volunt ſolvere ad minorem, non ſunt utique compellendi ut ad majorem perſolvant, quoniam cum hujuſmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius ſunt a viris eccleſiaſticis exigenda, ne tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare.

NOTÆ.

2 a *Zamorenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ideſt Petro Epiſc. Zamor. de quo, & ejus diœceſi egi *in cap. dilectus* 5. *de ſuppleud. neglig.*

b *Salmantin.*) Salmanticæ antiquitatem inde haurire poſſumus, quod Ptolomeus veteſtiſſimus Geographus ejus meminit in Veronibus ad confinia Luſitaniæ. Polienus etiam *in lib. de ſtratagem.* Sub Gothis Regibus civitas Epiſcopalis fuit, cujus Metropolis Emerita. Poſt devaſtationem Hiſpaniæ per Maros

ros factam, & poſt recuperationem illius provinciæ ab eorum manibus, Regno Legionenſi ceſſit, & dignitati Epiſcopali reſtituta paret Compoſtellano Archiepiſcopo, ut notavi *in cap. 5. de ſuppleud.* Sed quod ſine invidia dixerim, ſi Hiſpanis hiſtoriis fidem facimus, ex eo tempore incrementum maximum Salmantica accepit, ex quo liberalitas Alfonſi IX. ejuſque filii Ferdinandi III. nepotiſque Alfonſi X. egregiam, inclytam, & omnibus titulis nobiliſſimam Univerſitatem noſtram conſtruxerit, ditaveritque, ex qua toto orbi Hiſpano lux ſapientiæ fulgere incepit, tali in dies incremento, ut Studium generale Alexand. IV. Pontifex eam creaverit, & Clemens V. inter reliqua generalia enumeraverit *in Clement. unica de Magiſtris.* In ejus laudes divagantur nondum Auctores noſtri Regni, verum exteri. Extat & celeberrimum encomium ſacræ Rotæ apud Franciſcum Penam 1. *tom. deciſ.* 157. Videndi ſunt congeſti a Solorzano *in lib. de plazas honorarias*, P. Mendo *lib.* 1. *de ſure Academ. ex num.* 127.

2 c *Epiſcopis.*) Petro Zamorenſi, & Vitali Salmantino, quorum tempore celebratum fuit Concil. Salmantinum 2. Præſide Cardin. Guillelmo tituli ſancti Angeli, ad diſſolvendum matrimonium contractum inter D. Alfonſum IX. Thereſiamque: & quia Vitalis *in ea Synodo* adhæſit Regi, Innocentius *lib.* 2. *epiſt.* 72. reſcribens Archiepiſcopo Compoſtellano ita ait: „ Si vero aliquis veſtrum, fratres Archiepiſcopi, in hoc de„ liquit, excepto Salmantino, cujus correctionem Sedi Apo„ ſtolicæ reſervamus, tu frater Archiepiſcope, animadverſio„ ne ipſum canonica non differas caſtigare. “ Hujus epiſtolæ, ſeu alterius, ſuper eadem votorum ſolutione meminit idem Innocentius in duabus epiſtolis, quarum prior miſſa eſt Tolet. & Braccharen. Archiepiſcopis, & ſuffraganeis eorum Aurien. & Legionen. Epiſcopis. Secunda vero dirigitur Magiſtris, & Fratribus Spatariis, & Religioſis per Hiſpaniam conſtitutis, quas edidit Cardinalis Sirletus *fol.* 361. quarum tenorem in præſenti tranſcribere neceſſarium duxi ad comprobandam ipſius voti obligationem, & antiquitatem, quam noſtris temporibus quidam audenter negare non erubeſcunt, levibus ducti fundamentis, quos cum tanto Patrono feliciter debellavit quidam Advocatus Pinciauus, ſeu quivis auctor eſt allegationis pro Archiepiſcopo & Eccleſia Metropolit. D. Jacobi, contra Lazarum Gonzalez de Azevedo. In prima epiſtola ita ſcribit Innocentius: „ Querelam venerabilis fratris noſtri P. Archie„ piſcopi Compoſtellani accepimus, quod ejus Eccleſiæ ad man„ datum etiam Apoſtolicum vota beati Jacobi a parochianis ve„ ſtris non facitis, ſicut debentur, exſolvi. Quoniam igitur ad „ ſervanda jura præſcriptæ Eccleſiæ non decet vos exiſtere ne„ gligentes, fraternitati veſtræ per A. ſ. p. m atque præcipi„ mus, quatenus memorato Archiepiſcopo, & Eccleſiæ ſuæ præ„ ſcripta vota a parochianis veſtris ſolvere de cetero faciatis. „ Alioquin venerabilibus fratribus noſtris Zamoren. & Salmantin. „ Epiſcop is datum noveritis in mandatis, ut parochianos veſtros „ ad vota illa ſolvenda, ſublato appellationis obſtaculo, eccl. „ diſtrictione compellant. Vos itaque ſententiam, quam iidem „ Epiſcopi vel eorum alter in eos propter hoc rationabiliter tu„ lerint, uſque ad dignam ſatisfactionem renunciari faciatis, & „ inviolabiliter obſervetis. Datum Laterani ii. idus Julii. “ In ſecunda vero ita reſcribit: „ Ad audientiam Apoſtolatus noſ„ tri tranſmiſſa conqueſtione Eccleſiæ Compoſtellanæ pervenit, „ quod cum per totam fere Hiſpaniam auctoritate Principum, & „ Prælatorum favore, etiam clerici, & populi Eccleſiæ Beati „ Jacobi, ob reverentiam ipſius Apoſtoli, cenſus quidam certus, „ qui vota dicitur, de ſingulis parioas boum antiquitus fuerit „ conſtitutus, plerique veſtrum de terris veſtris, & hominum „ veſtrorum eandem cenſum præſcriptæ Eccleſiæ profua tantum „ voluerate ſolvere contradicunt. Verum quia valde periculo„ ſum eſt quibuslibet aliena tenere, nedum viris religioſis, qui „ perfectionis amore propria dimiſerunt, per Apoſtolica vobis ſcri„ pta mandamus, quatenus cenſum ipſum, ſecundum quod an„ tiquitus ſtatutus eſt, eidem Eccleſiæ *cum integritate* ſolvatis. „ Ceterum ſi (quod non credimus) mandatum Apoſtolicum in „ hac parte duxeritis contemnendum, noveritis nos venerabili„ bus fratribus noſtris Salmant. & Zamoren. Epiſcopis manda„ viſſe, ut ad id per interdicti, & excommunicationis ſenten„ tiam, ſublata appellationis difficultate, ſicut viſum fuerit, „ vos compellant. Datum Laterani vj. idus Julii. “

d *P. Compoſtellani Archiepiſcopi.*) Petri videlicet.

3 e *Menſuram.*) Quam vulgo dicimus *media fanega*, ut expreſſum fuit in comitiis habitis Vallidoleti anno 1537. petitione 37. ibi: „ Por privilegio antiguo, que todos los jugueros, „ que labran conjuntas de vueyes, y mulas, an de pagar a „ la Igleſia de San Tiago media hanega de trigo de voto.“ Quæ menſura ſatis expreſſa fuit *in ipſo* voto illis verbis: „ Quatenus de unoquoque jugo boum ſingulæ menſuræ de me„ liori fruge, ad modum primitiarum. “ Unde cum menſura, quæ pro primitiis ſolvitur in his Regnis, ſit *media fanega*, etiam juxta eandem menſuram voti obligatio procedit.

4 f *A longis retro temporibus.*) Qui non ideo erant exempti ab hac obligatione; nam contra eam nulla præſcriptio etiam immemorialis currit: quod præter quam deciſum eſt a Cœleſtino III. noſtri Innocentii prædeceſſore, in bulla expedita anno 1195. illis verbis: „ Pagina præſenti ſtatuimus, ut cum „ in lege contineatur humana, *quod in tributis*, & publicis „ functionibus nulla præſcriptio locum obtineat, & illa vota „ ſunt quaſi tributa, quæ Deo, & B. Jacopo Apoſtolo in „ Hiſpania ſtatuit annis ſingulis præſolvenda Rex Ramirus, „ illa quæ tibi, & Eccleſiæ tuæ in eis præſcriptio objicitur, „ locum non habeat, aut vigorem; “ id etiam juris ratio-

nibus probatur, quia contra votum nulla præſcriptio currit, *c. ſicut, de regul.* Gregorius Lopez *in l.* 30. *tit.* 7. *partit.* 1. quia eſt nutritiva peccati, aut ſaltem irrationabilis. Sylveſt. verbo *Votum* 2. *n.* 10. Navarrus in manuali, *c.* 12, *n.* 26. late hanc ſententiam probat Pereyra *de manu Regia tom.* 1. Quatenus tamen ſucceſſores eorum, qui votum emiſerunt, teneantur illud adimplere, expoſui *in c. ex parte, de conſtit.*

5 g *Parviſſimam.*) Unde prorſus inanis redderetur voti obligatio, ſicut cum fundus promittitur, aut legatur; ideo enim tale legatum non valet, quia hæres glebam dando liberatur; & ſimiliter triticum ſtipulando, inutilis eſt ſtipulatio, *l. ubi autem 75. l. triticum, ff. de V. O.* quare in præſenti voto adjecta fuit menſura, quæ pro primitiis in Hiſpania ſolvi ſolebat.

6 h *Poſtulaſtis a nobis,*) Epiſcopi velicet regni Legionenſis, Zamorenſis ſcilicet, & Salmantinus, qui conſulerunt Romanum Pontificem de obligatione hujus voti, & ejus ſolutione; quia cognitio cauſarum hujus voti ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectat, ut probat docte Pereyra *de manu regia tom.* 1. *cap.* 14. ubi reſolvit, nec per viam violentiæ judicem adiri poſſe; imo & noſter Innocentius huic Petro Compoſtel. Archiepiſcopo ſpecialiter conceſſit, ut debitores hujus voti coram Rege Legionenſi convenire poſſet, in epiſtola quæ reperitur inter editas Coloniæ, *fol.* 360. in hæc verba: “ Cum ſit regula juris, qua dicitur, ut auctor forum rei ſequatur, preces ex parte tua nobis ſuper hoc obtinendo porrectas, libenter admittimus, quod tam canoni, quam legali conſonant æquitati: maxime cum id, quod petis, in favorem Beati Jacobi, & Compoſtellanæ Eccleſiæ debeat adimpleri: innotuit ſiquidem nobis, quod quidam laici ruſtici de regno Illuſtr. Regis Legionen. ſuper votis B. Jacobo perſolvendis nolunt in præſentia ipſius Regis, qui ordinarius judex eorum exiſtit, quando conveniantur, aliquatenus reſpondere. Unde petitioni tuæ gratum præſtando aſſenſum, ad exemplar felicis recor. Cœleſtini Papæ prædec. n. fraternitati tuæ præſenti pagina indulgemus, ut tibi liceat ruſticos ipſos, tanquam votorum debitores, ſub examine prædicti Regis, quandoquidem tibi alias eorundem votorum ſolutio debita denegatur, ſuper eiſdem votis, remoto cujuslibet appellationis, vel contradictionis obſtaculo, convenire. Decernimus ergo, &c. Datum Laterani iij. idus Julii. “

COMMENTARIUM.

7 ANtequam ad hujus textus expoſitionem accedamus, reſerenda eſt hujus voti hiſtoria, quam in dubium revocarunt Julianus del Caſtillo *lib.* 3. *hiſt. Gothofr. diſcurſu* 8 Lobera *en las grandezas de Leon, c.* 5. *ad finem*, Prudentius a Sandoval *in hiſt. monaſtic. S. Æmiliani, §.* 36. & voti ipſius chartam totis viribus evertere conatur Lazarus Gonzales de Azevedo *in alleg. pro oppidis, & villis Regni Legion.* ſed infeliciter, ut ex infra dicendis apparebit. Cum ergo Rex Ramirus I. turpiſſimum tributum centum puellarum Regi Maurorum Abderrameno præſtari renueret, per ipſum in Ribogiam barbarorum dominio ſubjacentum irruptio facta eſt. Abderrameno bello, & armis penitus intentus, innumerabili exercitu collato, Ribogiam advolat, caſtra caſtris collata ſunt ad oppidum Alveldam, planitie fere ad Clavijium continuata, loco in cacumine ſito rupis Tarcicæ: atrox, & ſæva pugna utrimque fuit, & victoria in Mauros nimium inclinante, quominus vincerentur noſtri, nox effecit, *tenebras pro muro opponens Maurorum* ictibus. Ramirus imminutas numero copias, fatigatas, ac debiles ad Clavijium traduxit, ubi pro temporis angustiis munito loco, & vulneratis cura adhibita, no tem infomnem, dubiam an pervigilem, inter ſpem metamque tranſegit. Summo mane Beatus Jacobus illi apparuit, & vultu placido Regem iperare jubet, ipſum victorem fore, barbaros vincendos teque tuis Hiſpanis aſſuturum in eo bello. Ramirus excitatis Proceribus, Daceſque vocari facit, & Jacobi promiſſis certior reductus, inſtruere acies, irruere in hoſtes, & Chriſti inimicos juſſit: ſtetit dictis glorioſus Apoſtolus, & in ipſa acie viſibiliter apparuit equo inſidens, Mauros ſternens, pro noſtris pugnans: inde Hymnus in his Apoſtoli feſtivitatibus cani ſolitus:

Tu bella nos cum cingerent
Et viſus ipſo in prælio,
Enſe quoque acerrimus,
Mauros furentes ſterneret,

In eo prælio ſeptuaginta millia barbarorum cecidiſſe Hiſtorici teſtantur, præter alios qui fuga lapſi ſunt incerto numero: veſtigia hujus belli hodie etiam inviſibile apud Clavijium Mariana teſtatur effoſſis paſſim ſtragibus arborum per ruricolas oppidanos illius loci; nos ſacratiora annotavimus veſtigia S. Jacobi infigne referentia, vulgaria incolis, ſed forte ideo minus obſervata, quia vulgaria. Vix ullus lapis in eo loco reperitur, qui non conchulæ formam præferat, *veneras*, vernacula lingua Hiſpani dicimus. Et quod mireris, ſi in partes comminatur, tot conchulas formabit; quot partes feceris Rex inſigni victoria letus deſcendit e rupe, antrum S. Prudentii devotus viſitat, Deo, & Apoſtolo ejus gratias agit, & in eo S. Prudentii templo cum Prælatis, Regnique Proceribus votum emiſit, quo univerſam Hiſpaniam S. Jacobo fecit veſtigalem e ſingulis jugeris agri, vineæque menſura, ad modum primitiarum ſingulis annis perſolvenda. Sed cauſam, & votum ipſum ab ipſo Rege audiamus: ita pluribus exemplaribus ex ipſo originali tranſcriptis publice legitur: „ In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen. Anteceſſorum facta (per quæ ſucceſſores ad bonum poterunt erudiri) non ſunt prætereunda

da sub silentio, verum potius debent committi monumentis litterarum, ut eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis invitentur. Ea propter ego Ramirus Rex, & a Deo mihi conjuncta Urraca Regina, cum filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garzia, oblationem nostram, quam gloriosissimo Apostolo Dei Jacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum Principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus observatione, ne forte successores nostri quod a nobis factum est, per ignorantiam tentent irrumpere, & etiam per recordationem nostræ operationis ad similiter operandum moveantur. Causas, quibus ad faciendam istam oblationem compulsi sumus, scribimus, ut ad notitiam successorum referventur in posterum. Fuerunt enim in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ a Saracenis factam, Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desides, & inertes Christianorum Principes, quorum utique vita nulli fidelium stat imitanda: hi (quod relatione non est dignum) ne Saracenorum infestationibus inquietarentur, constituerunt eis nefandos redditus annuatim persolvendos, centum videlicet puellas excellentissimæ pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta vero de plebe. Proh dolor! & exemplum posteris non observandum, pro pactione pacis temporalis, & transitoriæ tradebatur captiva Christianitas luxuriæ Saracenorum explendæ. Ex prædictorum Principum semine nos producti, ex quo per Dei misericordiam Regni suscepimus gubernaculum, divina inspirante bonitate prædicta nostræ gentis opprobria cogitavimus abolere, ac de tam digna cogitatione perficienda communicavimus consilium primo Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris; postmodum vero universis nostri Regni Principibus. Accepto tandem sano, & salubri consilio, dedimus apud Legionem legem populis, & posuimus consuetudines per universas nostri Regni Provincias observandas. Deinde universis nostri Regni Principibus edictum commune dedimus, quatenus quosque robustos, & ad præliandum fortes viros, tam nobiles, quam ignobiles; tam equites, quam pedites, ab extremis nostri Regni finibus evocarent, & usque ad constitutum diem expeditionem facerent congregare. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & religiosos viros, ut interessent, rogavimus, quatenus eorum orationibus nostrorum per Dei misericordiam augmentaretur fortitudo. Completum est itaque imperium nostrum: & relictis ad excolendas terras tantummodo debilibus, & ad bellandum minus idoneis, congregati sunt ceteri, non de nostro imperio, sicut solent inviti, sed Deo ducente per Dei amorem spontanei. Cum his ego Rex Ramirus (de misericordia Dei potius, quam de gentis nostræ multitudine confidens) peragratis interjacentibus terris, iter mei exitus direxi in Naxeram, ac deinde declinavi in locum qui nuncupatur *Albella*. Interim autem Saraceni nostrum adventum (fama præcone) cognoscentes, omnes cismarini in unum contra nos congregati sunt; transmarinis etiam per litteras, & nuncios in suum auxilium convocatis, invaserunt nos in multitudine gravi, & in manu valida. Quid plura? quod fine lacrymis non recordamur, peccatis exigentibus, multis ex nostris corruentibus, percussis, & vulneratis, conversi sumus in fugam: & confusi pervenimus in collem, qui Clavijum nominatur, ac ibi in una mole congregati, totam fere noctem in lacrymis & orationibus consumpsimus, ignorantes ex toto quid in die essemus postea acturi. Interea somnus arripuit me Regem Ramirum cogitantem multa, & anxium de periculo gentis Christianæ. At mihi dormienti B. Jacobus Hispaniarum protector corporali specie est se præsentare dignatus. Quem cum interrogassem cum admiratione, quisnam esset? Apostolum Dei B. Jacobum se esse, confessus est: cum ad hoc verbum ultra quam dici potest, obstupuissem, Beatus Apostolus ait: Numquid ignorabas, quod Dominus noster Jesus Christus alias provincias aliis fratribus meis Apostolis distribuens, totam Hispaniam meæ tutelæ per sortem deputasset, & meæ commisisset protectioni? Et manu propria manum meam adstringens, confortare (inquit) & esto robustus. Ego enim ero tibi in auxilium, & mane superabis in manu Dei, Saracenorum, a quibus obsessus es, innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus jam parata est æterna requies, sunt instante pugna pro Christi nomine martyrii coronam suscepturi, & ne super hoc detur locus dubitationi, & vos, & Saraceni videbitis me constanter in albo equo, dealbata grandi specie vexillum album deferentem. Summo igitur mane facta peccatorum vestrorum confessione, & accepta pœnitentia, celebratis Missis, & accepta Dominici corporis, & sanguinis communione, armata manu ne dubitetis invadere Saracenorum acies, invocato nomine Dei, & meo, & pro certo noveritis eos in ore gladii ruituros. Et his dictis evanuit a conspectu meo visus desiderabilis Dei Apostolus. Ego autem pro tanta, & tali visione vehementer e somno excitatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris seorsim vocatis, quidquid mihi fuerat revelatum, lacrymis, & singultibus, & nimia contritione cordis eodem ordine propalavi. Illi ergo in oratione prius provoluti, Deo & Apostolo pro tam admirabili consolatione gratias egerunt innumeras, ac deinde rem administrare (prout nobis fuerat revelatum) festinavimus. Armata itaque & ordinata nostrorum acie venimus cum Saracenis in pugnam: & B. Dei Apostolus apparuit, sicut promiserat utrisque, instigando, & in pugnam animando nostrorum acies; Saracenorum vero turbas impediendo, & diverberando. Quod quamcito nobis apparuit, & cognovimus Beatiss. Apostoli promissionem impletam, & de tam præclara visione exhilarati, nomen Dei, & Apostoli in magnis vocibus, & nimio cordis affectu invocavimus dicentes: Adjuva nos Deus, & S. Jacobe. Quæ quidem invocatio ibi tunc primo fuit facta in Hispania, & per Dei misericordiam non in vanum; eo namque die corruerunt circiter septuaginta millia Saracenorum. Tunc etiam eversis eorum munitionibus, eos insequendo, civitatem Calaforram cepimus, & Christianæ religioni subjecimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam victoriam considerantes, deliberavimus statuere Patrono, & Protectori nostro Beatis. Jacobo donum aliquod in perpetuum permansurum. Statutum ergo per totam Hispaniam, ac in universis partibus Hispaniarum, quascumque Deus, sub Apostoli Jacobi nomine dignaretur a Saracenis liberare, vovimus observandum: Quatenus de unoquoque jugo boum singulæ mensuræ de meliori fruge ad modum primitiarum; & de vino similiter ad victum Canonicorum in Ecclesia B. Jacobi commorantium, annuatim ministris ejusdem Ecclesiæ in perpetuum perfolvantur. Concessimus etiam, & in perpetuum confirmamus, quod Christianis per totam Hispaniam in singulis expeditionibus, de eo, quod a Saracenis acquisierint, ad mensuram portionis unius militis gloriosi Patr. nost. & Hispaniarum Protectori B. Jacobo fideliter attribuatur. Hæc omnia donativa, vota, & oblationes (sicut superius diximus) per juramentum nos omnes Christiani Hispaniæ promisimus annuatim Ecclesiæ B. Jacobi, & damus pro nobis & successoribus nostris canonice in perpetuum observanda. Petimus ergo, Pater Omnipotens Æterne Deus, quatenus intercedentibus meritis B. Jacobi, ne memineris Domine iniquitatum nostrarum, sed solativa misericordia nobis profit indignis. Et ea quæ ad honorem tuum B. Jacobo Apost. tuo dedimus, & offerimus de eis, quæ per te (ipso opitulante) acquisivimus, nobis, & successoribus nostris proficiant ad remedium animarum, & per ejus intercessionem nos recipere digneris cum electis tuis in æterna tabernacula, qui in Trinitate vivis & regnas in sæcula sæculorum. Amen. Vovimus etiam, & in perpetuum statuimus tenendum, quatenus quicunque ex genere nostro, vel aliorum descenderit, semper suum præstet auxilium ad prætaxata B. Jacobi Ecclesiæ donativa. Quod si quis ex genere nostro, vel aliorum, ad hoc nostrum testamentum violandum venerit, vel ad implendum non adjuverit, quisquis ille fuerit, clericus, vel laicus, in inferno cum Juda traditore, & Dathan, & Abiron, quos terra vivos absorbuit, damnetur in perpetuum; & filii ejus fiant orphani, & uxor ejus vidua, & regnum ejus temporale accipiat alter, & a communione corporis, & sanguinis Christi fiat alienus; æterni vero regni participatione privetur perenniter. Insuper Regiæ Majestati, & Ecclesiæ B. Jacobi per medium sex mille libras argenti pendat, & hoc scriptum semper maneat in robore. Nos etiam Archiepiscopi, & Episcopi, & Abbates, qui illud idem miraculum, quod Dominus noster Jesus Christus famulo suo Illustri Regi nostro Ramiro, per Apostolum suum Jacobum dignatus est monstrare, propriis oculis Deo juvante vidimus; & prædictum ipsius Regis nostris, & nostrum, & totius Hispaniæ Christianitatis factum in perpetuum confirmamus, & canonice sancimus observandum. Si quis ad hoc scriptum, & Ecclesiæ B. Jacobi donativum irrumpendum venerit, vel persolvere renuerit, quisquis ille fuerit, Rex, vel Princeps, rusticus, clericus, vel laicus, eum maledicimus, & excommunicamus, & cum Juda traditore gehennali pœna damnamus in perpetuum cruciandum. Hoc idem successores nostri Archiepiscopi, & Episcopi faciant devote annuatim. Quod si quis renuerit, omnipotentis Dei, Patris, & Filii, & Spiritus sancti auctoritate, & nostra damnetur, & excommunicatione, & potestate sibi a Deo tradita reus teneatur. Facta scriptura consolationis, donationis, oblationis hujus in civitate Calaforra noto die octavo Kal. Junii, æra DCCCLXXII. Ego Rex Ramirus cum conjuge mea Regina Urraca, & filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garzia, hoc scriptum, quod fecimus, proprio robore confirmamus. " Firmarunt privilegium hoc Romani Pontifices Paschalis II. Alex. III. Innoc. III. Honor. III. Alex. IV. in suis Bullis, quas refert Castel. *in hist. D. Jacobi, fol.* 254. necnon & principes Facultates, Alfonsus VII. anno 1150. ut refert Morales 3. *p. histor. lib.* 3. *c.* 52. D. Ferdinand. IV. æra 1342. D. Alfons. XI. & D. Petrus ejus filius, & D. Joannes II. anno 1247. Reges Catholici anno 1487. & referunt innumeri Historici. D. Rodericus Archiep. *de rebus Hispan. lib.* 4. *c.* 13. D. Lucas Tudensis *c.* 49. *hist. gener. Hispan.* 3. *p. c.* 11. Frater I. Gil. de Zamora *illustrium personarum litteræ R, verbo Ramirus I.* Episcopus Palentinus 3. *p. hist. Hispan. c.* 10. Carthag. *in anaceph. c.* 54. Volaterran. *lib.* 2. *geograph. f.* 27. Basseus *in thren. Hispan. anno* 852. Ambrosius a Morales *p.* 1. *lib.* 9. *c.* 8. & 3. *p. lib.* 13. *c.* 52. Illescas 1. *p. histor. Pont. lib.* 4. *fol.* 240. Moten. Diego de Valera *in thren. Hispan.* Villegas *in vita S. Jacobi*, Marmol. *in hist. Africæ, lib.* 2. *c.* 22. *fol.* 109. Garibay *in compend. histor. lib.* 9. *c.* 18. Mariana *lib.* 7. *de rebus Hispan. c.* 13. Tarafa *in vita ipsius Ranamiri I.* Alfonsus de la Spina *in fortal. fidei, lib.* 4. *de bello Saracen. vers.* 39. Argot de Molina *lib.* 1. *nobiliari, c.* 106. D. Franc. a Quevedo *in pardonis allegat. pro patronatu D. Jacobi, pag.* 587. & 589. Fr. Joannes Marieta *hist. Eccles. lib.* 1. *c.* 7. Villadiego *in foro judic. in catal. Regum Hispan. anno* 843. Manuel Correa *in catalogo ipsorum Regum, in Ranam. I.* Madera *Monarch. Hispan. c.* 8. Fr. Hieronym. Roman. 1. *p. Reip. lib.* 6. *c.* 2. & 2. *p. lib.* 4. *c.* 19. Marineus Sicul. *de rebus Hispan. lib.* 7. *post princip.* Motta *lib.* 1. *Ordinis D. Jacobi, c.* 1. & 5. Rocamora *in cathal. Regum Hispan. n.* 844. Guardiola *in nobilit. Hispan. c.* 34. Bauter. *lib.* 1. *his-*

1. *histor. cap.* 31. Salinas *in hist. belli Clavisii*. Castel. Ferrer. *in histor. D. Jacob.*, Yepes *in chron. D. Benedicti, cent.* 1. *anno* 1181. *cap.* 7. qui refert aliam scripturam similis voti facti a Comite Ferdinando Gonzales D. Æmiliano, ubi ait, se votum illud nuncupare ad similitudinem voti concepti a Ramiro. Illustr. Manrique *annal. Cisterc. tom.* 3. *anno* 1181. *c.* 7. Altesserra *lib.* 4. *differt. c.* 7.

8 Hucusque historiam, & originem hujus voti retulimus: nunc ad nostrum Innocentium accedamus. Cum ergo obligatio hujus voti realis obligaret non solum Regem ipsum, verum etiam in posterum, & ejus Regnum, quia emissum fuit votum a Rege, & regni Proceribus pro universali Regno in comitiis generalibus, præsentibus Prælatis, & Regni Proceribus; ideo successores & habitatores in ipso Regno in perpetuum tenentur ex ipsa obligatione reali votum exsolvere; quia licet genus mutetur, semper tamen regnum durat, *leg. proponebatur, ff. de judic. l. sicut*, §. *fin. ff. quod cujusque univers. l.* 5. *tit.* 9. *lib.* 1. *recopil. l.* 5. *tit.* 15. *pag.* 2. Zypeus *contra Cassianum lib.* 2. *c.* 12. Joannes Seldenus *in mari clauso, lib.* 1. *cap.* 21. ex multis Valentia *lib.* 2. *illustr. tract.* 4. *cap.* 2. Inde hanc obligationem agnoscentes Episcopi Zamorenses, & Salmantin. consuluerunt Innocent. III. an agricolæ illi, qui per longum *tempus* mensuram tritici ratione huius voti debitam non persolverant, cum cogerentur eam præstare, deberent solvere majorem mensuram, ut in ipsa regione, videlicet regno Legionensi, alii solvebant; an vero minimam solvendo liberarentur? Et videbatur majorem mensuram eos solvere debere, quia licet in dubiis quod minimum est, teneamur, *l. quotiens* 20. *l. in ambiguis* 179. *ff. de R. J. l. Mela* 14. *ff. de annuis legat.* & cum de mensura promissa non constat, ad minimam redigatur petitio, *l. si ita* 14. *l. cum servus* 38. §. *Seio, ff. hoc tit.* tamen favore Ecclesiæ, & piæ causæ generalis promissio latissimam recipit interpretationem; ut *in lege Titia*, §. *semper*, & §. *Seia, ff. de auro & argent.* ubi docetur legatum relictum templo late esse interpretandum, videlicet ut si quis legavit Ecclesiæ calicem, non credatur legatum tantùm calicem æneum, sed præstandum esse argenteum. Faciunt alia, quæ adducit Garamna *in* præsenti. Igitur & in præsenti casu major mensura præstanda erat. Sed adhuc Innocentius distinguit ita, ut si alii habitatores ipsius regionis, qui votum continuo exsolverunt, unam, & eandem mensuram præstiterunt, eandem etiam illi, qui & in solutione cessarunt, solvere debebant, argumento capitis *super eo, hoc tit. l. si servus* 50. §. *si numerus, ff. de legat.* 1. quia casus dubii juxta regionis consuetudinem sunt decidendi, *l.* 6. *ff. de evict. l. quod si nolit* 31. §. *qui assidua* 16. *ff. de ædilit. edict. l. in nummis* 75. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. §. *ult. ff. de ventre inspic.* Illustrant pluribus relatis Osualdus *lib.* 15. *comment. cap.* 1. *littera F*, D. Joseph. Vela, *tom.* 1. *differt. num.* 20. *num.* 27. S. vero diversas, & varias mensuras antecessores eorum in eadem regione persolvebant, quia videlicet mensura, vulgo media fanega, ex tribus, aut quatuor modiis constabat pro diversitate locorum, tunc non ad majorem, sed ad minorem mensuram præstandam sunt coge di ex benignitate, ne ecclesiastici tanquam exactores minorum videantur lucris temporalibus inhiare, alias jure stricto ad majorem mensuram præstandam cogendi erant, ut docet Covar. *in cap.* 4. *de testam. num.* 5. quia cum in ipso voto exprimeretur mensura illa, videlicet quæ pro primitiis solvi consuevit; & illa mensura, vulgo media fanega, in aliquibus locis tribus, in aliis quatuor modiis constet, quatuor modios quilibet solvere cogendus erat.

CAPUT XIX.

Idem a *Cæsaraugust. Episcopo.*

CUm olim ad aures nostras tuam querimoniam destinasses, quod te dil. fil. Abbas Sancti Joannis *b* Præacen. quartis decimarum, quas in Ecclesiis de Luna, & de Tauste debes percipere, multi[s] liciter defraudaret. *Et infra*: His, & aliis, quæ coram prædicti[s] judicibus, & coram nobis fuere proposita, plenius intellectis, cum nobis plena fides facta fuerit, quod Ecclesiæ supradictæ in tua sint diœcesi constitutæ, non solum per alia, verum etiam per hoc ipsum, quod in instrumentis compositionum continetur expresse, ut Abbas tibi tam de *c* quarta decimarum, quam de ceteris *d* Episcopalibus rationibus debeat respondere: de consilio f. n. Abbatem Præmaten. ad integram solutionem quartæ omnium decimarum, in illis e factis deductionibus, & ad præstationem procurationum, & aliorum Episcopalium jurium in prædictis Ecclesiis condemnamus. Licet enim ex forma secundæ compositionis deductiones essent aliquæ faciendæ; quia tamen compositionem idem Abbas nullatenus approbavit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea non debuit beneficium consequi, cui renunciasse tacite videbatur. Absonum erat præterea, ut negaret suam Ecclesiam in tua diœcesi constitutam, super qua instrumenta prædecessoris tui ostendebat in jure monasterio fuisse concessa, per quæ jus Episcopale petebat expresse.

NOTÆ.

1 a *Cæsarauguſt.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. supplendumque est, *D. Ramoni de Castrocol*, qui ex anno 1119. usque ad annum 1215. tenuit ipsam Cathedram, & valde solicitus fuit de bonis ac proventibus ipsius Ecclesiæ; unde ejus tempore Ecclesia illa mire ditata fuit, ut refert Fr. Didacus a Marillo *in hist. Cæsarug. c.* 28. *num.* 9. De ipsa Metropoli nonnulla notavi *in cap.* 1. *de his quæ vi.*

b *Præacen.*) Ita legitur in tertia collectione, in sexta autem legitur *Prilaranſis*, sed legendum est *Pimatenſis*, quod percelebre monasterium S. Joannis, vulgo *San Juan de la Penna*, est intra fines veteris Comitatus Aragonici, in monte Arvelo ædificatum. A parvis initiis, e tenui scilicet anachoretica cella, in celeberrimum tota Hispania monasterium, Pampilonensium, & Aragonensium Regum beneficio, & liberalitate pervenit, ut referunt plura de eo adducentes Joannes Bric. Martinez *in hist. ipsius cœnobii*, Yepes *cent.* 3. *chron. D. Benedicti, ad annum* 818. Arnaldus Ochenarus *in notitia Vasconiæ, lib.* 2. *cap.* 7. Fuit monasterium hoc magnifice ditatum a Regibus, & Episcopis Cæsarauguſt. & exemptum ab omni lege diœcesana, ut ex epistola Joannis IV. Regis Angl. probat Hieron. Blanc. *in com. rer. Arag.* Imo in duobus Conciliis Aragoniæ statutum fuit, ut omnes Episcopi ipsius Regni deberent assumi ex ipso monasterio, propter miram sanctitudinem, quæ in eo florebat. Abbas ipsius monasterii, de quo hic agitur, erat frater Petrus de Sorbera.

c *Quartis decimarum.*) De quibus egi *in cap. conquerente, de offic. Ordin. c. de quarta, de præscript.*

d *Episcopalibus rationibus.*) Idest juribus, de quibus, egimus *in d. c. conquerente.*

e *In illis factis.*) Legendum est, *nullis factis*, ut legitur in sexta collectione; & recte inde deducit Barbos. *tom* 96. *n.* 25. quartam decimarum, item subsidium deductis expensis. Videndus Xamar. *part.* 2. *rerum judic. definit.* 141.

CAPUT XX.

Idem *a Spoletano Episcopo.*

OLim causam, quam adversus clericos plebis Rupinæ super *b* synodatico proponebas, *v. f. n. c* Tudertino Episcopo, & dil. f. Abbati S. Petri montis Martan. commisimus terminandam, coram quibus fuit ex parte tua propositum, quod cum iidem clerici olim prædecessoribus tuis, tres in festo Nativitatis, & tres in festo Resurrectionis Dominicæ pro synodatico solverint denarios Papien. nunc tantum tres Luc. pro singulis denariis Papien. persolvebant, cum duo Papien. valeant sex Luc. unde petebas eos ad Papiensium solutionem nostra auctoritate compelli: cum etsi tu Lucen. ipsos primo anno receperis, semper tamen postmodum jus tuum fueris protestatus. Verum pars clericorum proposuit ex adverso, quod etsi aliquando prædecessoribus tuis denarii Papien. pro synodatico fuerint persoluti, tamen a xlv. annis. *Et infra*: Nos igitur Jacobo tuo, & Joanni presbytero adversæ partis procuratoribus dil. fil. n. P. Basilicæ xii. Apostolorum presbyterum Cardin. concessimus auditorem, quibus coram eo nihil volentibus, aut valentibus de novo proponere, quoniam fuerat renuntiatum utrinque, cum ipse gesta omnia in nostra, & fratrum nostrorum præsentia retulisset, intelleximus per testes tuos fuisse probatum, quod tempore bon. mem. Lotharii prædecessoris tui, & etiam post decessum ipsius denarii Papien. fuerant pro synodatico persoluti, & exinde tres Lucen. quorum duo valebant v. de iis qui hoc tempore sunt in usu, aliquandiu fuissent exhibiti: & quia a tempore *d* Lotharii xxxiii. vel xxxiv. annorum spatium est elapsum, dicta etiam testium partis adversæ inspeximus, per quos voluit comprobare, quod a *e* xl. annis, & infra tres Luc. vel tres medaliæ in synodaticum solutæ fuerint pro singulis Papien. cum Papien. fuissent antea persoluti. Conferius quoque fuerat advocatus ipsius partis in jure, ac ejus confessio in scriptis redacta, nec correcta, vel revocata per clericos supradictos, quod iidem

3

clerici *f* Henrici, & Lotharii prædec. tuorum temporibus tres Papien. pro synodatico solverent bis in anno, & exinde pro singulis Papien. tres Luc. Cum igitur constet nobis ad plenum per testes utriusque partis, quod Papien. olim pro synodatico solvebantur, quod ex eo etiam sequeretur, quod Luc. soluti sunt postmodum pro eisdem; & cum ex dictis testium tuorum, & confessione advocati alterius partis non revocata postmodum appareat evidenter, quod tempore Lotharii pro synodatico Papien. fuit moneta soluta, cum ex utriusque partis attestationibus habeatur, quod a tempore Lotharii non nisi XXXVI. annorum ad plus tempus effluxerit, & per testes tuos sit legirime comprobarum, quod tres Lucen. qui pro uno Papien. post mortem Lotharii solvebantur, v. vel VI. valebant ex illis, qui hodie sunt in usu: intelligentes ex hoc, quod per monetæ declinationem acciderit, ut usque ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in usu: de consilio fratrum nostrorum procuratorem adversæ partis nomine clericorum plebis prædictæ, tibi ad solutionem denariorum Papien. vel æstimationis eorumdem pro synodatico, per diffinitivam sententiam condemnamus.

NOTÆ.

a *Spolet.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* Spoletum antiquissima civitas Umbriæ est, Longobardorum Principum sedes diu fuit, inter Fulginiam, Interamnemque prope radices montium sita, de qua plura refert Ughellius *t. 1. Italiæ sacræ, p. 2. fol. 162.* Habet Ecclesiam Cathedralem, cujus Prælato Benedicto missa est præsens decisio, de quo refert Ughellius ubi supra, *num. 36.* qui Benedictus ab Innocentio III. creatus est anno 1198. ad quem Innocentius litteras dedit, ut in decretalibus epistolis videre est.

b Synodaticum.) Synodus, seu synodaticum, plerumque pro eodem sumuntur, nempe pro certa pensione nummaria, quam presbyteri exsolvunt quoties Episcopi ad Synodum vocantur, olim quidem bis in anno, Quadragesimæ videlicet tempore, ut constat ex Concilio Liptinensi sub Childerico, *can. 3.* anno 743. celebrato, ubi jubetur, ut presbyter semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerii sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus, & ordine Missarum ipsi Episcopo reddat, & ostendat: & mense Majo juxta canonem 7. Concilii Altiffiod. ibi: " Ut medio Ma„jo omnes presbyteri ad Synodum in civitatem veniant, & „ Kalendis Novembris omnes Abbates ad Concilium conve„niant. " Quantum vero quilibet presbyterorum Episcopo solveret Synodi nomine, certum non erat, sed pro parochiarum conditione illustriores largius, angustiores levius vectigal Episcopi ærario inferebant, cujus præstationis rationes assignat Lemaistre *lib. 2. de juribus Episcop. cap. 3.* Alteserra *lib. 4. differt. cap. 6.*

c *Tudertino Episcopo.*) Rustico videlicet, de quo, & Ecclesia Tudertina egi *in cap. 19. de jurejur.*

d *Lotharii.*) Qui floruit in eadem Ecclesia per annos 1155. ut refert Ughellius *in histor. ipsius Ecclesiæ.*

e *Quadraginta.*) Obligatio enim solvendi antiquam monetam præscribitur quadraginta annis contra Ecclesiam, & triginta contra alios; maxime si constet, aliquas solutiones fuisse factas de moneta currente, & secundum ejus valorem, quia ex illius solutionibus subsequutis præsumitur talem conventionem præcessisse, cum ex præsenti in præteritum præsumatur, *l. ex persona, l. sive possidetis, C. de probat.* resolvit Cancerius *tom. 2. var. c. 6. n. 146.*

f *Henrici.*) Qui Ecclesiam rexit ex anno 1134. usque ad annum 1155. & si tempore hujus Præsulis denarii Lucenses solverentur, plusquam quadraginta anni erant elapsi.

COMMENTARIUM.

Difficilem, & laciniosam hujus textus speciem eleganter retulit D. Joseph. de Retes *lib. 7. opusc. c. 1. in leg. 1. ff. de contrab. empt. consect. 2. n. 55.* a quo cum plura dicerim in utroque jure, non erubesco illam transcribere. Clerici plebis Rupinæ solvebant Episcopo Spoletano tres denarios Papienses in festo Paschatis Nativitatis Domini, & totidem in festo Paschatis Resurrectionis singulis annis. Hæc præstatio tractu temporis ita immutata fuit, ut pro singulis denariis Papiensibus solverent tres denarios Lucenses, sive (quod idem est) novem Lucenses singulis pensionibus; nam tres Lucenses unum Papiensem faciebant. Talis tunc erat justa proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem. Postea Respublica Lucana auxit valorem suorum denariorum, sive minuit pondus metalli, & de duobus denariis fecit quinque denarios, ac si nos diceremus, *La moneda que valia un quarto, la fubio à dos y medio, ò diez maravedis.* Unus itaque vetus denarius Lucensis valere incepit duos denarios & alterius semissem. Mansit igitur nomen denarii Lucensis, sed defecit valor intrinsecus, diminuto pondere. Defecit per consequens proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem; quia aucto valore denariorum Lucensium, tres novi jam non efficiebant unum Papiensem, sed septem cum dimidio. Colligo rem gestam ex integra epistola decretali, quam debemus Antonio Augustino, a quo eam transcripsi: Hic erat status vetus, novusque rei monetalis apud Lucenses. Clerici plebis Rupinæ tres Lucenses denarios novos imminuti ponderis pro singulis Papiensibus singulis pensionibus pro synodatico solvebant Episcopo Spoletano, quos multis annis Episcopi receperunt decepti omonymia vocis, vel existimantes *omnium Papiensium denariorum* semper fuisse eumdem valorem. Sed comperta diminutione monetæ Lucensis, Episcopus, qui tunc temporis sedebat, comparuit coram Romano Pontifice, petens ut solverentur sibi pro synodatico, vel unus Papiensis, vel tres Lucenses veteris ponderis & qualitatis, non tres Lucenses novi. Clerici plebis Rupinæ opponebant præscriptionem Episcopo, allegantes a tempore Lotharii prædecessoris Episcopi adversarii uniformi præstatione tres Lucenses novos fuisse solutos, & receptos pro synodatico prædicto; & facta supputatione temporis, ab eo tempore usque ad *diem judicii cœpti*, quadraginta annos effluxisse contendebant. Episcopus Spoletanus præscriptionem tentabat excludere. Cum ergo ad annorum calculum deventum fuisset, constitit per confessionem partis clericorum Lothario denarios Papienses solutos fuisse, non Lucenses, a cujus obitu ad diem cœpti *judicii* triginta & sex anni ad *tammum* lapsi fuerant. Exclusa ergo quadragenaria prescriptione, qua sola clerici plebis Rupinæ innitebantur, decrevit Pontifex, ut de cetero clerici præfati pro synodatico solverent Episcopo Spoletano tres denarios Papienses, vel pro singulis Papiensibus tres Lucenses veteres, vel septem cum *dimidio* novos. Hactenus species hujus textus: ejus decisionem exponemus infra *in cap. cum canonici*, quam etiam explicat Crespo. *tom. 2. observ. 102. cum seq.*

CAPUT XXI.

Idem *Priori* a *S. Stephani.*

CUm ven. f. n. *b* Pharen. Episcopus, & tu in nostra essetis præsentia constituti, & de quæstione, quæ inter vos super Ecclesia S. Stephani Pharen. vertebatur, velletis ad invicem litigare, dil. fil. I. tit. S. Priscæ præsbyterorum Card. & I. sanctæ Mariæ in Cosmedin Diac. Card. vobis concessimus auditores, coram quibus allegando opponere curavistis, quod cum prædicta Ecclesia S. Stephani quarundam monialium, quæ in ea videbantur sub religionis habitu conversari, malitia faciente fuerit fere ad desolationem redacta, illas bon. mem. Cato Pharen. Episcopus auctoritate sel. rec. Eugenii Papæ p. n. ab Ecclesia memorata removit, & canonicos in ipsa instituit regulares, statuens ut ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat observari, & eam ab omni exactione, tam suæ, quam successorum, suorum, & Pharen. Ecclesiæ prorsus absolvit, retento sibi & Ecclesiæ suæ uno cereo trium librarum ab ea annis singulis exsolvendo. *Et infra*: Nos autem cum dicti Card. ea quæ audierant, nobis fideliter retulissent, dicto instrumento diligenter inspecto, revera cognovimus, quod præfatus Episcopus *c* Spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quam prædecessores sui recipere consueverant, Ecclesiæ præfatæ remisit, & statuit, quod aliud servitium ei non imponeret, sibi & Ecclesiæ suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reservato. Quia vero visitationi annexa est procuratio, cum nemo suis stipendiis debeat militare, nec os bovi alligandum sit trituranti, & Episcopus ratione spiritualis jurisdictionis, quam habet in ea, teneatur causa correctionis præfatam Ecclesiam visitare, nec intelligatur quasi novum imponi quod ab ipsa fundatione de communi fuerat jure impositum, de consilio f. n. decernimus, quod idem Episcopus, cum ad ipsam Ecclesiam causa correctionis accesserit, moderatam ab ea procurationem accipiat *d* bis in anno, sed nihil aliud præter pensionem, & procurationes præscriptas idem Episcopus ab eadem Ecclesia exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

a *Sancti Stephani.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 6.* quod monasterium est Canonicorum regularium in ipsa diœcesi Pharensi, ut in hoc textu refertur.

b *Pharens.*) In sexta collectione legitur *Phanen.* sed male, cum in ipsa diœcesi nullum reperiatur monasterium S. Stephani, nec inter ejus Episcopos, quorum catalogum refert Ughellius, *t. 1. Italiæ sacræ*, referetur aliquis dictus Cato, cujus hic fit mentio: unde existimabam legendum esse *Pharen.* Pharensis enim

enim Ecclesia est suffraganea Jadertin. sub Patriarcha Gradensi: unde Innocentius noster *lib. 1. ep. 1.* reprehendit Episcopum Pharensem, quod autus fuisset inconsulto Patriarcha Gradensi se transferre ad Ecclesiam Jadertinensem.

c *Spallas.*) Spalla accipitur pro membro, seu parte feræ, apri, cervi, seu similis animalis, ut aperte demonstrat noster Innocentius, *l. 3. regestr. 13. in epist. ad Abbatem sanctæ Mariæ Rotundæ*, dum refert, solutam fuisse spallam porci ob licentiam venandi, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium instantiam sylvam venierant Ravennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci, & cultores agrorum decimas, & gregum pastores certos reddibus exsolvebant.* In veteribus diplomatibus Abbatiæ S. Sabini, in Episcopatu Rigorritano, scriptura Comitis Raymundi ita inquit: *Concedimus in ipsa valle, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam, sive spallarem Sancto Sabino persolvat.* Etiam pars illa animalis dicitur friscinga, & ita procurationis nomine solitum Archiepiscopum Rhemensem exigere ab Abbate sancti Remigii friscingas, constat ex epistola 29. Alex. III. edita a Jacobo Sirmundo: & plura de friscinga tradunt Cironius, *lib. 1. observ. c. 1.* Joan. Vossius, *lib. 3. de vitiis serm. c. 7.*

d *Bis.*) Licet enim visitatio tantum semel in anno fiat, tamen justis ex causis potest Provincia bis in anno visitari; unde cum monasterium hoc Canonicorum regularium noviter constructum esset, ob relaxationem veteris monasterii monialium, poterat Archiepiscopus bis illud visitare, procuratione percepta, quæ non censetur remissa, etsi jura Episcopalia generaliter remittantur.

CAPUT XXII.

a Idem.

SUper eo, quod f. t. nos consulere voluit, ut quia tota fere provincia Compostell. de novo est ad *b* jurisdictionem Ecclesiæ tuæ conversa, qualiter tibi provinciam, vel partem provinciæ visitanti obsequi debeat, & servire, necnon & in procurationibus providere, te instruere dignaremur: f. t. duximus respondendum, quod illud observare tenetur, quod in vicinis provinciis observatur.

NOTÆ.

a *Dem.*) Innocentius videlicet Petro Compostellano Archiepiscopo, de quo egi *in c. ex parte, hoc tit.* Etiam reperitur textus *hic in c. 7. sub hoc tit. in 3. Compil.*

b *Ad jurisdictionem.*) Non quia recuperata esset a Saracenis, ut voluit Hostien. in præsenti; sed quia cum jus Metropolitanæ Ecclesiæ ex Emeritensi Ecclesia in Compostellanam per Calixtum II. anno 1119. translatum fuisset, cujus translationis bullam referunt histor. Compostel. & Ægidius Gonzalez *in hist. Salmantic. l. 2. c. 9.* Moreno de Vergas *in hist. Emerit. c. 7.* & ex hac translatione magnæ ortę essent controversię inter Compostellanum, & Bracarensem super diœcesibus Ulyssiponensi, Elborensi, & Lamecensi, transactione postea factum fuerunt sopitæ, & ipsa transactio confirmata fuit per Innocentium III. aliis etiam locis, & monasteriis Compostellano assignatis, ut constat ex epistola ipsius Innocentii edita a Cardinale Sirleto, *fol. 356.* in hæc verba: " In eminenti Apostolicæ Sedis specula, disponente Domino constituti, &c. usque ad verbum *Assen.* ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis record. Calixti, Anastasii, Alexandri, & Lucii R. Pont. Compostellan. Beati Jacobi Ecclesiam, cujus in ea venerandissimum corpus est positum, Apostolicæ Sedis privilegio communimus, & ob ipsius a Deo electi Apostoli reverentiam, Archiepiscopalis Cathedræ dignitatem, quam opulentissima quondam, & famosi nominis Emeritana civitas, prius quam peccatis exigentibus ab impia Saracenorum tyrannide possideretur, habuisse dignoscitur, præsentis scripti pagina in perpetuum confirmamus, statuentes ut eadem Emeritana civitas, si ad potestatem Christianorum, Domino donante redierit, Episcopum habeat, qui Compostellano Archiepiscopo, sicut Metropolitano suo debeat perpetuo subjacere. Omnem quoque Pontificalis officii plenitudinem, quam ipsius Emeritanæ Ecclesiæ Antistites antiquitus habuerunt, Compostellanæ Præsul Ecclesiæ semper obtineat, & quiete. Suffraganei vero Episcopi Emerit. Metropol. qui per Lusitaniam Provinciam, vel modo sedes proprias obtinent, vel in futurum per Domini misericordiam obtinuerint, Salamn. videlicet, Abulen. Caurien. Civitaten. Placent. Pacen. Oxonoben. & præterea Lamecen. & Egitanien. necnon Ulyssponen. & Elboren. sicut in nostris sententiis continetur, Compostellano Archiepiscopo, cujus consecratio ad Rom. tantum Ecclesiam spectat, obedientiam, & reverentiam, tanquam proprio Metropolitano prorsus exhibeant. Ipse autem consecrandi, ad sua Concilia convocandi, cum ipsis etiam ecclesiastica negotia terminandi, & eorum Ecclesias disponendi, auctoritate Sedis Apostolicæ liberam omnino habeat facultatem. Prohibemus autem, ut nulli Canonicorum ejusdem Ecclesiæ B. Jacobi, qui ad aliarum Ecclesiarum prælationem assumpti sunt, vel in posterum assumentur, honorem, vel præbendam, seu canonicatum in ipsa Ecclesia liceat retinere, sed alia idonea persona in locum ipsorum subrogetur, quæ ipsi Ecclesiæ deserviat, & ejusdem beneficium fortiatur. Illum etiam censum, qui Vota dicitur, quem Hispanorum Catholici Reges ex singulis bonis paribus a flumine Piforga usque ad mare Occidentale, & per totam Lusitanicam Provinciam, atque etiam in Toleto, & trans Serram annuatim persolvere pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, a Ecclesiæ confirmamus, & omni modo interdicimus, ut nulli fas unquam sit eum ipsi Ecclesiæ qualibet occasione subtrahere. Obeunte vero te, &c. Præterea quascunque possessiones, &c. usque ad verbum *Vocabulis*. Civitatem ipsam Compostellanam cum cauto suo, cum Ecclesiis, & monasteriis, infra eam, vel ejus territorium constitutis, cum omni jure, tam diœcesano, quam regali, & cum terminis totius Episcop. videlicet cum Archipresbyteratibus de Mortacio, & de inter Ambospontes, de Montibus utriusque, de Taberiolis, & de Ciria, de Pilonio, & de insula Laonii, de utroque Coronato, de Dormian, & Superado, & Aranga, & monte Laurino, quo modo dividitur, cum Parrega de Pruciis, & de Bisauciis, cum tota interjacente diœcesi, a Castello sancti Pelagii de Luco usque Transancos: monasteria quoque omnia, & conventuales, seu alias Ecclesias infra hos terminos constitutas, cum omni jure parochiali, & quæ intra regalia B. Jacobi continentur, cum omni seu patronatus, seu alio jure, quod ad Reges pervenit, videlicet monasterium S. Pelagii de Antealtaria, monasterium sancti Martini de Foris, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Sara, monasterium S. Mariæ de Canogio, monasterium sancti Petri de Foris, monasterium sancti Justi de Luania, monasterium de Superado, de Azzuario, de Codesseda, de Mosonzo, de Ciniis, de Monteferro, de Borgondo, de Negoria, de Solandres, de Calvario, de Siavia, de Rivomalo, de Moriame, de Ozon, de Savarde, de Portuorio, de Nometi, de Civitio, de Briviis, de Mehis, de Dormian, de Calago, de Podio, de Lerze, de Armentaria, de Harcos, & monasterium sancti Joannis de Cavea, sancti Christophori, sancti Vereximi, sancti Georgii, S. Thomæ de Pimario, & sancti Jacobi de Ermello: præterea regalem Capellaniam, & Cancellariam, quam bonæ memoriæ Alfonsus illustris Hispaniæ Rex Ecclesiæ vestræ concessit, & scripti sui pagina roboravit: Castrum quoque quod vocatur Honestum, & Iriam, cum servis, & omnibus appendiciis suis; Castrum, quod vocatur Sancta Maria de Lanceata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod vocatur Ciria, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Citofata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Cathobadi, cum pertinentiis suis: Castrum Daravum, cum villis, & Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Luparia, cum Ecclesiis, & pertinentiis suis: Territorium, quod vocatur Amaea, cum omnibus possessionibus, quas ibi habetis: Pistomarcos cum servis, & possessionibus, quas in eo habetis: Bisseriam cum servis, quos ibi habetis: Dubriam cum possessionibus, quas ibi habetis: Lanias cum pertinentiis suis: Lacrosam cum servis, & pertinentiis suis: Montanos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Coronatum cum possessionibus, quas ibi habetis: Ventosam cum insula de Laonio: Montes, quos quandoque Suarius Friolæ a vestra Ecclesia tenuit, cum altera medietate integros: Bargum de Ponte Veteri cum pertinentiis suis: Taveriolos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Ripam Uliæ cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Deciam cum possessionibus, & Ecclesiis regularibus, & omnibus pertinentiis suis: terram de Superado integram cum pertinentiis suis: in eadem Decia monasterium sancti Laurentii de Carbonario, quod Ecclesiæ Compostellanæ secundum jus patronatus adjudicatum est per sententiam dilecti filii nostri G. S. Angeli Diaconi Cardin. tunc Apostolicæ Sedis Legati: medietatem burgi de Faro cum pedagio navium, & jure fisci: villas de Ceeja in Nemancos, & de Oza in Bregantin, de Leilojo in Seja, de Auzgando Piaveladejo, Liure, & de Ruiis in Endis, de Tooure in Pruciis, cum cautis, Ecclesiis & pertinentiis suis, & alias Ecclesias, seu possessiones, quas jure proprietatis extra fines regalium vestrorum per eumdem Episcopatum habetis: In Episcopatu quoque Mindunien. Ecclesiam sancti Laurentii de Arbore cum cauto, quod dicitur villa de Maures; & villam S. Petri cum Ecclesia sua, & Ecclesias de Rivo Averso, & sanctæ Eulaliæ Altæ, & de Radigosa, & sanctæ Mariæ de Turre, & sancti Martini de Palatiis, cum omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Lucen. villas de Reccelli, & de Cesa: In Episcopatu Aurien. villas de Amaraute, de Jovin, & de Vite, & de Villari Regis, & medietatem Souti de Parata: In Episcopatu Tuden. cautum, quod dicitur de Molis, cum omnibus Ecclesiis intra ipsum contentis, & monasterium de Cella, & villas de Lazorio, Baldranes, Lamala, & Nugaria: In Episcopatu Bracharensi villas de Corneliam, cum Ecclesiis suis, & Moaci, & Ganduñ, cum montibus, exitibus, & pertinentiis suis: In valle Carceris hospitale quod dicitur Anglorum, cum Ecclesia sua, & aliam Ecclesiam, quæ ipsi ex eadem parte superjacet; & villas de Tabladelo, & de Parata: In Episcopatu Astoricensi villas de Cacavell, cum Eccle-

sia sua, & de Carvaliall, & Ecclesiam sancti Jacobi de Requeixo, de Sanabria: In Episcopatu Legionensi domos, quæ fuerunt Archidiaconi Thomæ: In ipsa civitate villam de Ledigos cum Ecclesia sua, & partem villæ de Furones, cum omni jure, quod habetis in Ecclesia: In ripa Estolæ villam Alexii, & villam Leandri, cum Ecclesiis suis, & juxta monasterium S. Facundi villam Cerame: In Episcopatu Palentino Ecclesiam S. Michaelis de Vallouria, & villam dictam Saugelo de Raaces, cum pertinentiis suis, & omni jure regali, sicut Alphonsus Illustris Castellanorum Rex Ecclesiæ Beati Jacobi eam donasse dignoscitur: In Episcopatu Oveten. in villa Olerxida omnes Ecclesias, & in Benevento Ecclesiam sanctæ Mariæ de Ventosa: In Asturiis Ecclesias sancti Joannis de Cerreda, & villam Armillum cum hospitali quod est in strata, cum montibus, & omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Zamorensi villas, & Ecclesias de Arquilinis, & de Arcos, & Ecclesiam sancti Jacobi de Zamora; villas de Palatiis, & de Spino, & de Aldeola, cum Ecclesiis suis: In Episcopatu Salmantino villam de Munigno Asnar, cum Ecclesiis suis, & villam quæ dicitur Ecla, & villam Bilvestre cum jure regali, & Ecclesiam S. Martini de Ledesma, & alias Ecclesias, vel possessiones, quas in prædictis Episcopatibus habetis: In Episcopatu Caurensi Castrum, quod dicitur Altalaja, Pelagii videlicet, cum terminis suis, & Ecclesiam de Granata, quæ dicitur sancti Jacobi, cum domibus, & piscariis, & aliis possessionibus, quas ibi acquisistis: Ecclesias quoque & possessiones, quas in Vasconia, in Italia, & in aliis partibus orbis per diversos Episcopatus habetis. Decernimus ergo, &c. salva in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur, &c. Dat. Laterani per manum Raynaldi Acheruntini Archiepiscopi, Cancellarii vicem agentis, secundo idus Julii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ M. C. XCIX. Pont. vero Domini Innocen. III. anno II. "

Unde cum noviter omnes Ecclesiæ superiori epistola relatæ Archiepiscopo Compostellano fuissent assignatæ, consuluit Petrus Innocentium III. quomodo in eis procurationes tempore visitationis deberet exigere, & eas visitare. Cui consultationi respondit Innocentius in præsenti, quod illud jus debet observare, quod in aliis provinciis communiter custoditur; licet enim cum agitur de rebus ecclesiasticis inferiorum Ecclesiarum Cathedralium, regula sumi debeat a Metropolitana Ecclesia, *c. cum Ecclesia, de elect. c. super eo, de cognat. spirit.* nisi de his agatur, quæ fidem, vel uniformem Ecclesiæ statum respiciunt; tunc enim Romana consuetudo servanda est, *c. de his*, 12. *dist.* argumento legis unicæ, *C. de Metrop. Beryt. §. fin. Instituta, de satisd.* ibi: *Necesse est omnes provincias caput omnium nostrarum civitatum, hoc est regiam urbem, illiusque observationem sequi*; veluti in Sacramentis, quæ administrantur prout Romana Ecclesia prædicat, & docet, *c. ad abolendam, de hæreticis*. Tandem cum dubitatur de consuetudine alicujus Ecclesiæ Metropolitanæ, vicinioris provinciæ consuetudo attenditur. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. c. 5. n. 65.* Quare cum in præsenti casu proximior Provincia esset Bracharensis, juxta illius consuetudinem Compostellanus Archiepiscopus visitare debebat, ut docuit Gironius *ad tit. de consuet.*

CAPUT XXIII.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

PRocurationes, quæ ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel quibuslibet aliis, etiam Ap. Sed. Legat. aut Nunciis, absque manifesta, & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi cum personaliter visitationis officium impendunt. Evectionum, & personarum mediocritatem observent in Later. Concilio constitutam, hoc adhibito moderamine circa Legatos, & Nuncios, ut cum oporteret eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimium aggravetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Ecclesiis, vel personis, quæ nondum fuerunt de suis procurationibus aggravatæ: ita quod numerus procurationum numerum dierum, quibus moram hujusmodi fecerint, non excedat. Et cum aliqua non sufficiet per seipsam, duæ, vel plures conjungantur in unum. Porro visitationis officium exercentes, non quærant quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, ut fructum referant, qui non perit. Qui autem contra hoc venire tentaverit, & quod accepit, reddat; & Ecclesiæ, quam taliter aggravavit, tantumdem *b* impendat.

NOTÆ.

a *Generali.*) Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *can.* 33. & etiam habetur textus hic in quarta collectione, *sub hoc tit. c.* 2.

b *Impendat.*) Imo non Ecclesiæ, sed pauperibus restitutio facienda est, *c. quia* 8. *de immunit. Eccles.* ibi: *Pauperibus elargiri. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Glossa ibi*, Zabarel. *oppos.* 1. Panormit. *n.* 6. Boet. Epon. *n.* 12. casus omnino diversos esse, alium scilicet hic, alium vero illic referri: hic enim agitur de visitatione Episcopali, quæ personaliter est facienda, non sine magno Ecclesiæ visitatæ sumptu: illic autem agitur de exactione, quæ pro Legato Pontificis fit per Episcopum, non quidem visitationi incumbentem, nec suis procurationibus Ecclesiam onerantem; sed domi suæ manendo, minutum quid a singulis clericis, quasi stipitis instar, accipientem, unde evasit major summa in unum collecta, quam quæ Legato solveretur; ideoque in præsenti casu Ecclesiæ gravatæ duplum refunditur. At vero in dicto capite, quia simplum restituitur clericis, qui amplius gravati fuerunt in ea exactione, aliud vero simplum pauperibus erogatur, cum non facile in tot clericos refundi possit.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. cum Apostolus, hoc titul.*

CAPUT XXIV.

Honorius III. *de* a *Tyro*, *& de Josaphat Abbatibus.*

VEnerabili fratre nostro *b* Cenomanensi Episcopo accepimus referente, quod cum causa quæ inter ipsum ex parte una, & Abbatem, & Conventum de *c* Cultura Cenoman. Diœcesi. ex altera, super procurationibus, quas ab eis petit idem Episcopus, tam in capite, quam in membris noscitur agitari, de consensu partium vobis fuerit ab Apostolica Sede commissa; dicti Abbas & Conventus ex eo frustrare intentionem ejusdem Episcopi moliuntur, quod eorum monasterium in Cenomanensi villa situm esse dignoscitur, & ipsi procurationes se asserunt Episcopo hactenus non solvisse, quanquam exemptionis privilegium non ostendat, & eidem Episcopo competat jus commune. Volentes igitur ut finis litibus imponatur, disc. v. m. quatenus nisi dicti Abbas, & Conventus aliud rationabile ostenderint, & probaverint, propter quod ipsi Episcopo exhibere non debeant supradicta, vos eos ad exhibendum ea, sicut jus dictaverit, juxta priorem Apostolicarum litterarum tenorem, ratione prævia compellatis.

NOTÆ.

a *Tyro.*) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 1. Monasterium Sanctæ Trinitatis Tyri constructum fuit in Carnotensi diœcesi sub anno 1110. qua ætate non modo vixit Ivo illius Episcopus, verum & Tyronii quoque monasterii mentionem fecit *ep.* 229. Meminit ejus D. Bernardus *ep.* 126. & de eo nonnulla adduxit Chopinus *de sacra pol. fol.* 59. & 350. Aliud etiam monasterium Sanctæ Mariæ de Josaphat est Ordinis D. Benedicti, fundatum a Gofrido Episcopo Carnotensi anno 1120. ut notavit Gironius in præsenti.

b *Cenomanensi.*) Mauricio videlicet, qui postea fuit Archiepiscopus Rothomagensis anno 1231. & de diœcesi Cenomanensi nonnulla adduxi *in cap.* 5. *de rescriptis.*

c *De Cultura.*) Monasterium hoc Sancti Petri de Cultura, est in suburbiis Cenomanensibus Ordinis D. Benedicti, constructum a Berthrano Episcopo Cenomanensi anno 600. & ample dotatum a Constantia Connani Comitis Britanniæ filia.

COMMENTARIUM.

OLim Monasteria non solum quoad legem Diœcesanam, verum & jurisdictionalem paruisse Episcopis propriis, late probavi *in c. licet, c. gravi, de offic. Ordin.* unde visitabantur ab Episcopis, ut non modo si quid ab ipsis Abbatibus, aut monachis contra regulam actum erat, emendaretur, verum etiam quæ ad victum illorum pertinebant, ipsi providerent. Concil. Vernense *can.* 20. Concil. Arelat. sub Carolo, *can.* 8. unde *in addit.* 1. *capitularium, cap.* 9. cavetur, ut nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. Imo & in Gallia simul cum judicibus sæcularibus Episcopi Monasteria visitabant; unde conqueruntur Episcopi Gallicani in Concilio Cabilon. 1. *cap.* 11. quod eo tempore judices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quæ mos est Episcopos circuire, ipsi illicita præsumptione videantur discurrere: simul tamen cum Episcopis Comites, & Judices Regios debere monasteria visi-

visitare, cavetur in Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi: " Dignum, ac necessarium est, ut missi per quæque loca directi, simul cum Episcopis uniuscujusque Diœcesis perspiciant loca monasteriorum, canonicorum pariter, & monachorum, similiter puellarum. " Quod habetur *lib.* 1. *capitul. c.* 122. & *lib.* 5. *c.* 78. Sed quorsum seculares Magistratus una cum Episcopis in visitandis monasteriis? Hoc certe non ad auctoritatem, & dignitatem Ecclesiæ minuendam a Christianissimo Principe statutum, recte probat Filesacus *in c. quanto* 7. §. 4. *de offic. Ordin.* sed ut habetur *l.* 2. *capitul. c.* 25. ut missi illi omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se a nobis missos constitutos, ut si quilibet Episcopus, aut omnes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possent, ad eos recurrant, & cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleant, & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Ac, ut loquitur Conc. Arelat. sub eodem Carolo, *can.* 7. ut quos facerdotalis admonitio non flectit, ad justitiam regalis potestas ab improbitate coerceat: ita ut sæcularis potestas tantum in adjutorium, & auxilium adhiberetur. Unde in Concilio Vienn. *can.* 5. ita statuitur: " Ut monasteria tam virorum, quam puellarum, secundum ordinem regulariter vivant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cujus parochia esse videntur, hoc emendare debeat: quod si non potuerit hoc emendare, illi quem Metropolitanum constituimus, hoc innotescat, & ipse hoc emendari faciat: quod si nec ipse emendare potuerit, ad Synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam sententiam accipiant; & si publicam Synodum contempserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Episcopis, & alius in eorum locum in ipsa Synodo constituatur. " Consentit Conc. Epaun. *can.* 19. Et his temporibus Episcopo visitanti monasteria procurationes persolvebantur, ut in præsenti docetur. Postquam tamen eximi cœperunt monasteria a lege diœcesana, & jurisdictionali, cum Episcopi jus ea visitandi non haberent, per consequens nec exigendi procurationes. Juxta quam temporum varietatem accipiendi sunt textus *in c. dilecto, de offic. Archid. c. constitutus* 8. *de relig. dom. c.* 7. *de pœnis*. Unde apparet verus sensus præsentis textus; in ejus enim specie Episcopus Cenomanensis cum visitaret monasterium Sancti Petri de Coltura, exigebat procurationes ab ipsis monachis; Abbas autem eas solvere renuebat, quia monasterium illud erat in ipsis suburbiis Cenomanensibus; unde in ejus visitatione nullas expensas faciebat, siquidem domi remanebat; atque ita cum nullas in itinere expensas faceret, jus procurationes exigendi non habebat. Asserebat etiam jam a longo tempore procurationes solutas non fuisse; unde intendebat, eas injuste exigi ab Episcopo: sed cum procuratio sit annexa *visitationi*, eo quod qui seminat spiritualia, debet percipere temporalia, ex traditis supra *in c. cum Apostolus*; & hac ratio æque militet sive Ecclesia sit intra, vel extra urbem; & etiam quia solvitur a subjectione, ut eo etiam commentario probavi; inde recte Honorius III. decrevit, monachos ipsos debere procurationem præstare, nec tempus longum, per quod eam non præstiterunt, illis suffragari, cum circa procurationes visitanti præstandas non currat præscriptio, ut probavi *in cap. cum ex officiis, de præscript.*

CAPUT XXV.

a Gregorius IX.

CUm nuper Archiepiscopus Beneventanus Beneventanam provinciam visitaret. *Et infra*: Mandamus, quatenus cum eumdem Archiepiscopum sive auctoritate propria, sive nostra Beneventanam provinciam contigerit visitare, procurationes ratione visitationis debitas juxta facultates Ecclesiarum vestrarum exhibeatis eidem. Alioquin sententiam, quam ipse rite tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter observari.

NOTÆ.

a *Gregorius IX.*) Cum non habeamus epistolas ipsius Pontificis, certo agnoscere non possumus Prælatos quibus in præsenti rescribit: tantum ex textus serie colligitur, loqui cum subditis ipsius Archiepisc. Beneventani. Beneventum autem, vulgo *Benevento*, est Metropolis Italiæ, cujus Ecclesia olim erat Canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib.* 2. *histor. Canonic. regul. c.* 29. *n.* 4. Commentarium hujus textus dedi supra *in cap. sopita.*

CAPUT XXVI.

a Idem.

CUm Canonicis majoris Ecclesiæ quandam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ tuæ debitam aliquot annis persolveris, & iidem summam illam ex integro de meliori moneta exigant solvi sibi: Tibi damus nostris litteris in mandatis ut Canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si non sit in usu, æstimatione pensionis antiquæ facias manere contentos.

NOTÆ.

a *Idem.*) Gregorius IX. videlicet, nec amplius ex littera constat, videlicet nec de personis cum quibus loquitur Pontifex, nec de moneta juxta quam pensio solvebatur, aut regione ubi casus hic contigit: ex littera tamen a Raymundo relata apparet, quod quidam per aliquot annos persolvit Canonicis certæ Ecclesiæ Cathedralis annuatim quandam summam pecuniæ pro pensione illi debita; solvit videlicet mille regales monetæ minoris: pone quod solvit centum uncias argenti, quæ pendebant totam summam, videlicet mille regales, quia tunc temporis singulæ unciæ æstimabantur decem regalibus argenteis; sed cum postea minutus fuisset valor unciæ argenteæ ad octo regales, vel vilis materia immixta veteri monetæ adempta fuisset, quo patior, & perfectior moneta maneret, Canonici illius Ecclesiæ intendebant exigere mille regales argenteos in nova moneta, scilicet centum viginti & quinque uncias signatas, pro centum, quas olim exigebant: de quo casu cum consultus fuisset Gregorius, respondit Canonicos contentos esse debere moneta antiqua minoris ponderis, vel deterioris metalli, si inveniri possit, vel si in totum abrogata fuit lege Principis, reducendam esse novam ad proportionem, & æstimationem veteris, ut qui pensionem solvebat, non gravetur ad plus quam ad id, quod solvebat tempore constitutæ pensionis in veteri moneta; sed si non est idem textus qui tribuitur Urbano III. *in cap.* 3. *hoc tit. in* 2. *collect.* valde similis est. Verba refero: " Querelam P. Presbyteri Sancti Petri accepimus, quod cum Canonicis Deboræ certum summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ suæ aliquot persolvisset annis, iidem Canonici ab eo summam illam ex integro de Parisiensi moneta exigunt sibi solvi; licet ea melior sit illa, quam pro pensione prædicta solvere consuevit. Quia igitur in hoc idem presbyter contra justitiam gravatur: disc. v. per A. s. m. quat. si verum est quod asseritur, Canonicos illos antiqua pensione cogatis, ap. cess. manere contentos. "

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

b *Pro pensione.*) Pensionis variæ acceptiones sunt: nonnumquam accipitur pro mercede habitationis ædium, ut *in l. lecta, §. igitur, ff. de rebus creditis*: aliquando pro præstatione certis temporibus, & terminis divisa, *l.* 3. *ff. de annuis legat. l.* 1. *§. si annua, ff. de pignorat. act.* a, *l. defuncta* 48. *ff. de usufruct.* In hoc Canonico jure passim accipitur pro certa parte fructuum alicujus beneficii in alterius favorem reservata, ut *in cap. nisi essent*, & aliis congestis, *de præb.* In præsenti autem accipitur pro censu annuatim solvendo Ecclesiæ Cathedrali, ut etiam accipitur *in cap.* 1. *de his quæ fiunt a Prælatis*, ut ita accipiatur textus hic juxta rubrum sub quo jacet.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pensiones antiquæ juxta antiquam monetam sunt solvendæ; & si non est in usu, ad ejus æstimationem.* Quæ assertio probari potest *ex cap. olim, hoc titul. Clement.* 2. *de decimis, cap.* 2. *de usuriis, cap. querelam, de elect. leg. si voluntate, Cod. de rescind. leg. creditor, Dig. de solut. leg. penult. Cod. eodem titul.* & argumento deducto a mensuris ad pondera, seu nummos, *ex l.* 2. *ad finem, titul.* 13. *lib.* 5. *recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, Fachineus *lib.* 2. *controv. c.* 10. Cevallos *commun. quæst.* 219. *n.* 2. Pyrrhus Maurus *de solut. cap.* 27. *per totum*. Alexan. Ludovisius *decis.* 41. Felicianus *de censibus lib.* 4. *cap. unic. n.* 28. Faber *in lib. de variis mutuis, cap.* 4. *fere per tot.* & *cap.* 11. *num.* 20. & *cap.* 21. *num.* 13. plures ex moralistis apud Dianam *part.* 8. *tract.* 7. *resolut.* 18. Expelera *in tractatu patrio idiomate scripto*, cui titulus, *Resolutiones morales sobre las vaxas de la moneda*. David Argent. *in l. Paulus, ff. de solut.* Penna *decis.* 5. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. c. fin.* Tondut. *resol. civil. cap.* 3. 4. 5. 6. 7. & 8. Corrasius *l.* 3. *miscel. c.* 13. Hothomanus *illustr. q.* 15. & *lib.* 7. *observ. c.* 11. & *lib.* 8. *c.* 4. Cancerius 2. *tom. cap.* 6. Hermosilla *in l.* 3. *tit.* 3. *part.* 3. Valenzuela *consil.* 3. D. Joan. de Lar-

Conclusio tradituri, & probatur.

rea *allegat.* 84. & *decis.* 12. Nogueról. *allegat.* 2. Amaya *in l. venie. Cod. de collat. uris*, Basil. Legion. *de potest. Principis circa monetam*, *quæst.* 3. & 4. Marquez *in gubernat. Christ. lib.* 2. *cap. ult.* §. 2. D. Joseph. *de Retes lib.* 7. *opusc.* 1. *consult.* 2. Guzman *de verit. jur. verit.* 12. Marinis *tom.* 1. *decis.* 333. Bronchorst. *in antioph. cens.* 2. *assert.* 17.

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris considerationе ; nam æstimatio monetæ est , non ex affectione hominum , sed ex voluntate Principis regulata , *l.* 1. *ff. de contrah. emption.* unde licet in aliis rebus propter affectionem , & æstimationem in litem juratur , in nummis tamen non admitti *juramentum* in litem , probat Ulpianus *in l. in nummis , ff. de in litem jur.* Ergo cum tota substantia monetæ pendeat a voluntate Principis , satisfacit obligationi , qui debitam quantitatem in antiqua , vel nova moneta solvit , & per consequens in præsenti specie nihil intererat , an pensio solveretur in moneta pretiosiori , an in pejori , cum semper eadem quantitas solvenda esset , sive in una , sive in alia specie . Accedit ; nam casu , quo dubitatur de solutione facienda ad monetam antiquam currentem tempore impositionis census , vel ad novam & usualem , discrimen est constituendum inter eum casum , in quo convenit inter contrahentes , ut certa moneta solvatur ; aut nihil convenit inter ipsos . Primo casu necessario antiqua moneta solvenda est , *l. creditorem 99. ff. de solut.* Si nihil convenit inter eos , usualis moneta debetur , *Clement.* 2. *de decimis* . Igitur non recte in hoc casu docet Gregorius , pensionem solvendam esse juxta antiquam monetam ; aut si ea in usu non sit , juxta novam æstimationem antiquæ esse faciendam .

5 Diversi casus circa monetam proponuntur.

Qua difficultate non obstante , vera est præsens assertio , pro cujus expositione , præmissis quæ de monetæ origine , & substantialibus requisitis adduxi *in cap. quanto , de jurejur.* sequentes casus sunt distinguendi . Primus est , & quidem facilis , cum in ipsa obligatione pactum adjectum fuit , ut in eadem specie , pone argento , vel auro , solutio fieret ; tunc enim quia ex conventione contractus legem accipiunt , *l. i. §. si convenit , ff. depositi* , pacto standum erit , ut nemine refragante docuerunt in quocumque genere debiti , videlicet sive ex mutuo , promissione , vel venditione , Carranza *de monetis 4. part. pag.* 244. Molina *de justitia , disp.* 312. *versic. Primus* , Castillo *lib.* 4. *controvers. cap.* 10. *n.* 45. Larrea *decis. Granat.* 22. *per tot.* Amaya *ubi supra , num.* 23. Guzman *de evict. qu.* 22. *num.* 22. Siguenza *de clausul. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 3. Tondut *qq. civil. cap.* 1. ubi justitiam hujus pacti late defendit . Vela *diff.* 28. *ad fin.* Secundus casus evenit , cum absolute debitum contrahitur in argento , vel auro , & quæritur utrum possit solvi in pecunia æroſa , vel e contrario? Et dicendum est , posse solvi in ære , quod debetur in argento , si talis æqualitas sit monetæ , ut olim in Hispania erat , ut centum regales cujuscumque monetæ , neque ex legali æstimatione , neque in commerciali ejusdem valoris sint , *l.* 6. *tit.* 22. *lib.* 5. *recopil.* docuerunt Parladorius *lib.* 2. *rer. quotid. cap. ult.* 5. *par.* §. 17. *num.* 17. Mexia *in pragmatic. taxæ panis , fol.* 130. Guttierez *lib.* 2. *practic. q.* 179. Morla *in empor. tit.* 8. *q.* 13. Valenzuela *tom.* 1. *quæst.* 30. *per tot.* Amaya ubi supra , *n.* 10. Larrea *decis.* 21. *n.* 56. Noguerol *allegat.* 2. *n.* 42. nisi ex tali solutione æreæ monetæ pro argentea præjudicium *sequatur creditori* , *ob ejus transportationem* , vel *similem causam*: unde juxta eorum sententiam defendi potest , census impositos in moneta argentea , eo tempore , quo ullam æstimationem non habebat , vulgo *no tenia premio* , posse hodie redimi in pecunia æroſa ; quia omnis solutio regulariter facienda est juxta monetam currentem tempore contractæ obligationis ; sed eo tempore poterat creditor cogi accipere æream monetam pro argentea , & e contra , *l.* 6. *tit.* 21. *lib.* 5. *recopil.* ergo cum debitor in ipsa constitutione census habuisset jus solvendi æs pro argento , non debet illud amittere ex superveniente accidenti , videlicet quod argenti æstimatio aucta sit , alias si omnino cogeretur argentum reddere , plus solveret , & ita contractus usurarius redderetur , ut considerat Leothardus *de usur.* Sed adhuc contrarium defendit D. Josephus de Retes *dict. consult.* 1. *num.* 45. Ex prædicta etiam sententia deducunt Salgado *in Labyrinth. credit.* 2. *p. cap.* 8 *per tot.* Noguerol *alleg.* 2. *n.* 42. censum illo in tempore susceptum in argentea pecunia a possessore majoratus , qui habuerat facultatem regiam accipiendi *mille* ducata , non designata specie monetæ , recte impositum censeri ; quia tunc æqualis valoris , ac æstimationis erant omnes monetæ : igitur potuit possessor majoratus hanc , vel illam sumere , sine ullo excessu , vel defectu facultatis . Nec casus hic decisus est *in l.* 19. *tit.* 21. *lib.* 5. *recopil.* quia ibi agitur de eo casu , in quo census constitutione , aut obligatione cautum fuit , ut argentum solvatur ; tunc enim beneficio illius pragmaticæ solutio fieri potest in æroſa pecunia cum præmio ad decem pro centum . Ut autem cognoscamus , a quo tempore cœpit in Hispania valor argenti augeri , vulgo *tener premio* , non est sequendus D. Franc. Salgado *in Labyrinth. 2. part. c.* 8. ubi ab anno 1612. existimat , quod ob copiam monetæ æroſæ e regnis extraneis introductæ , cœpit vilescere hæc moneta , & augeri argentea , cum Basilius Legionensis in quæstione illa perdocta *de potest. Princip. circa monetam* , sæpius agat de valore aucto argenteæ monetæ , & eam publice edixerit anno 1605. unde credo ab ipso anno , vel antecedenti valorem argenteæ monetæ excrescere cœpisse , atque ita census postea impositos in argento , non posse solvi in moneta æroſa ; cum jam diversa æstimatio esset utriusque monetæ .

Hinc casui consequens est alius tritus in tractatione mutationis monetæ , nempe si genus monetæ postea sit immutatum , veluti cum novi , & currentes nummi cuduntur hodie leviores , seu impuriores , ac deteriores veteribus nummis , qui debiti erant : quod frequenter accidit ob ingruentes necessitates : nam Romæ primo as erat libralis , libramque , hoc est duodecim uncias , pendebat . Deinde factus est sextantarius , sive redactus ad sextantis , seu duarum unciarum pondus . Tertio factus est uncialis , unciam pendens . Deinde factus est semiuncialis , ut ex Plinio probat David Argente *in d. l. Paulus , fol.* 135. Idem contigit quoque in nummis aureis ; nam ab initio ex auri libra Romana cusi fuerunt 48. vel 50. solidi ; unde in Pandectis pœna libræ aureæ , & pœna 50. solidorum , idest aureorum , eadem est . Postea sub Constantino ex auri libra cusi fuerunt centum aurei , & postea sub Valentino 72. ut probant Gibalinus *de negot. com.* 1. *l.* 2. *c.* 4. *ars.* 8. Hothom. *de re nummaria , part.* 3. *c.* 2. Budeus *l.* 3. *de asse* . Quæritur ergo , an ille qui accepit centum asses librales , possit hodie exsolvere centum asses semiunciales ; possitque reddere nummos veteribus debitis leviores , ac pondere diminutos . Aliud quoque exemplum erit , si nummi in ipsa materia , seu metalli puritate , vel bonitate decrementum acceperint , ut Romæ contigit , cum Livius Drusus denariis ex purissimo argento excusis admiscuit octavam partem æris ; atque etiam apud Salustium urgente inopia , & egestate publica , *argentum ære solutum est* , idest nummi , qui erant argentei , postea pene facti sunt ærei , ob pecuniarum inopiam ; & etiam aurei veteribus deteriores , ac impuriores conflati , non ex auro coctissimo , & obryzo . Hinc quæritur , an pro veteribus , & probis nummis purissimis , olim creditis ac debitis , dari , & solvi possint hodie qui sunt , & deteriores ; an e contrario ineunda sit ratio , vel æstimatio bonitatis intrinsecæ , quæ olim erat in nummis creditis , & debitis ; & an creditori ea jactura farciri debeat . Communis interpretum sententia , quam sequuntur Æneas Robertus *l.* 2. *rer. judic. c. ult.* D. Josephus de Retes , ubi sup. *consectar.* 2. *per tot.* pro creditore affirmant , quia alioqui creditori fieret non levis injuria , argumento dictæ legis *Paulus , ff. de solut.* Item quia aliud pro alio invito creditore non solvitur , *l.* 2. *ff. de rebus creditis* : & æque bonum in substantia ipsa ; & materia creditori reddi debet , *l. cum quid , ff. eod. tit.* substantia vero , & materia nummorum hodie est alia deterior ; quo pertinet lex 1. *ff. de contrab. empt.* Tandem quia intrinsecæ bonitatis imminutæ rationem esse habendam pro creditore , docetur in præsenti textu , & *in c. olim* 20. *sup. hoc tit.* Sed contrarium , videlicet immutatæ nummaria , vel in pondere , vel in materia , & substantia nummorum , hoc est in bonitate intrinseca , ut ajunt , quæ quidem vel aucta , vel diminuta sit , manente nihilominus eadem potestate , indicatura , seu valore impositio nummis , ita ut iidem cum veteribus hodierni *nummi* cudantur , & appellentur , talis mutationis rationem non esse habendam docuerunt Marquez *in Gubern. Christ. l.* 2. *c. ult.* §. 2. Basilius Legion. *ubi sup.* 3. & 4. *p.* David Argente *in d. l. Paulus , fol.* 137. nam cives pecunia uti debent secundum legem , formam , & quantitatem publice datam , ex qua adeo pendet omnis nummorum potestas , & expositio , ut in nummis ipsa tantum corpora , seu materiam nunquam inspiciamus , sed quantitatem , idest potestatem , seu valorem imposititium ; atque formam , ut expressum est *in l.* 1. *ff. de contrahenda , l. si is qui nummos* , juncta glossa ibi : *ff. de solut.* quo sensu accipi debet lex 3. *ff. de eo quod certo loco* , dum ait : *Pecuniarum unam , & eandem potestatem ubique esse.* Adde etsi mutetur nummorum substantia , argumento legis *cum certum , ff. de auro & argent.* ubi argenti pretium ex præsenti tempore , seu ex valore currenti præstandum esse docetur . Qua sententia retenta , quam etiam tenet I. Faber *in tit. Instit. quibus mod. tol. obligatio* , non obstant fundamenta contrariæ sententiæ ; nam hoc casu aliud pro alio non solvitur , siquidem mutatis nummis dumtaxat in bonitate intrinseca , cum maneant eadem forma , auctoritas , qualitas , indicatura , & appellatio nummi , citra dubium est , manere eandem quantitatem ; unde cum debitor non fuisset corporum nummorum , sed quantitatis , liberatur solvendo eamdem quantitatem in nummis intrinsece diminutis . Nec obstat textus *in d. c. olim* , cujus summarium vitiosissimum est ; nam in eo textu simpliciter dicitur , Papienses denarios debitos solvi debere , vel eorum pretium , & æstimationem , in moneta currenti : itaque si nummus Papiensis antiquus valeat hodie sex Lucenses , tunc pro eo Papiensi nummo sex Lucenses dandi sunt . Hoc vero non pertinet ad præsentem disputationem de mutatione bonitatis intrinsecæ nummorum ; nulla enim ibi mutatio substantiæ , & qualitatis & bonitatis in nummis Papiensibus fuit ; quare recte in eo textu deducunt plures congesti a Barbosa *in collect. & t. 6. in select. ad illum textum* , Larrea *decis. Granat.* 24. *n.* 7. Noguerol *allegat.* 2. *n.* 78. pensionem esse solvendam in moneta currenti , juxta veterem materiam , & valorem , si constat qualis fuisset : non tamen ibi docetur , pretiosiorem monetam Papiensem necessario solvendam esse ; sed ipsam , vel aliam ejusdem valoris , etiamsi intrinsece vilior sit ; quis enim dicet , apud Hispanos debitorem mille regalium , quos accepit *en calderilla , o tarias* , quæ est pretiosior moneta , secluſa omni conventione , non liberari solvendo eamdem quantitatem in moneta vulgo *grueſſa , o de la fabrica de molinos*. Unde Innocentius *in d. c. olim* , tantum jubet , ut eadem quantitas pensionis præstetur ; nihil tamen refert , quod in hac , vel illa moneta solvatur , dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur .

6 Prosequuntur alii casus.

Ne-

7 Exponitur præsens textus.

Nec etiam favet contrariæ sententiæ præsens textus , cujus summario non satis fideli utuntur Doctores ; pro cujus interpretatione jam notavit David Argente *ubi sup.* conferendum esse hunc textum cum *c. querelam , hoc tit. in* 2. *collect.* supra *n.* 1. transcripto , quia eandem hypothesim continet , licet diversum auctorem præseferat . In eo quæstio est de certa pensione , quæ præstari debebat in moneta currenti , & communi , nempe Turonensi ; quæ quidem Parisiensi erat minor , seu debilior , tam in materia , & pondere , quam indicatura , & valore imposititio ; tam in qualitate extrinseca , quam intrinseca . Canonici autem volebant sibi pensionem solvi in moneta Parisiensi , quæ tunc erat melior in bonitate intrinseca , & extrinseca ; unde Urbanus III. decernit , injustam esse Canonicorum petitionem : quod etiam non expresso genere monetæ , eisdem verbis decernit Gregorius in præsenti , videlicet ut pensio solvatur juxta priorem pecuniam ; & si ea in usu non sit , in moneta currenti , facta æstimatione prioris quoad quantitatem , non quoad valorem intrinsecum . Manet ergo , nihil interesse , an quantitas debita solvatur in pretiosiori , an viliori moneta , dum eadem quantitas reddatur , quæ erat tempore contractus , juxta legem *Paulus , ff. de solut.* & decisionem 592. Rotæ apud Pennam ; nam in nummis corpora non inspicimus , sed quantitatem ; & cum de æstimatione rei in conventionem deductæ agitur , perpetuo attenditur tempus contractus , *l. Rutilia , ff. de contrah. empt.* sicut in evictione tempus evictionis , *l. bonitatis , ff. de evict.* Sensus ergo Gregorii IX. in præsenti est , ut eadem quantitas pensionis præstetur nunc , ac a principio constituta fuit ; nihil tamen referre , quod in hac , vel illa moneta solvatur , dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur .

8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ; nam ut jam sæpius dixi , in præsenti non agebatur de bonitate , aut deterioratione monetæ ; sed tantum de majori pensione , quam Canonici exigere volebant : & Gregorius tantum docet , ut eadem pensio solvatur ac *instituta fuit* a principio , nec augeatur , aut minuatur ex mutatione monetę ; non tamen ut iidem nummi specifice solvantur , sed eadem quantitas in his , vel illis nummis . Prosequitur varios casus usu frequentes resolvens Tondutus *part.* 1. *resol. civil. ex qu.* 1. *usque ad* 20.

9 Exponitur Clem. 2. de decim.

Sed superiori assertioni obstat textus *in Clement.* 2. *de decimis* , ubi Clemens V. statuit , quod cum alicui beneficiorum decima ad tempus conceditur , quod solvatur juxta consuetam taxationem valoris fructuum beneficii , & in moneta currenti , & usuali : ex quo textu expresse deducitur , in solutione pensionis attendi valorem monetæ currentis tempore solutionis , non vero constitutionis . Igitur non recte in præsenti Gregorius docet , pensionem solvendam esse ad antiquam monetam . Cui difficultati respondendum est , in eo textu pensionem solvi juxta monetam currentem , quia concessio illa non habet respectum , aut relationem ad traditionem aliquam pecuniæ , seu aliquem contractum onerosum , cujus ratione creditor petere possit juxta antiquam pecuniam ; unde ea ratione cessante , necessario solutio fieri debet juxta monetam currentem *cap.* 2. *de maledic.* Accedit & alia ratio ; nam pecunia est quæ res æstimat , *l. si ita* 42. *Dig. de fideiuss.* sed decima in eo textu sumitur ab æstimatione fructuum , per singulos annos , quæ necessario fit præsenti , & nova pecunia : igitur solvenda est illa ipsa nova , & currens pecunia , quæ fructibus designat valorem .

C A P U T XXVII.

a Idem .

AUctoritate præsentium inhibemus , ne quis pro eo quod in *b* oratoriis , quæ in *c* grangiis *vestris habetis* , interdum aliqui vestrum celebrant , procurationes , quæ ratione visitationis debentur a *vobis* exigere , vel extorquere præsumat .

N O T Æ.

a *Idem* ;) Gregorius videlicet IX. non tamen constat cum quibus monachis loquatur , qui oratoria in grangiis habebant .

b *Oratoriis* .) De oratoriis monachorum agemus *in cap. patentibus , de privil.*

c *Grangiis* .) Grangia dicitur prædium , villa , & horreum . Hinc grangiarius pro villico . Cesarius *lib.* 6. *miracul. cap.* 23. ibi : *Hæc apud nos ejusdem pusi loci grangiarius recitavit* . Illustrat Joannes Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 8.

COMMENTARIUM.

IN præsenti statuit Gregorius , propter oratoria privata a monachis in grangiis constructa , non deberi Episcopo visitanti procurationem . Consonant textus *in c.* 1. *de capel. monach.* ubi Honorius III. Abbati , & conventui Aquinatensi ita referibit : " Quanto sincerius diligimus monasterium vestrum , & vestræ cupimus Religionis augmentum , tanto solicitius vestris volumus providere profectibus , & gravaminibus obviare. Ea propter dilecti in Domino filii , vestris postulationibus annuentes , auctoritate præsentium districte inhibemus , ne quis pro eo , quod quandoque in grangiis *vestris ponitis* aliquos vestros monachos Sacerdotes , qui celebrent in capellis ibidem constitutis curam non habentibus animarum , audeat a vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere . " Illustrant Azor. *instit. moral. par.* 2. *l.* 3. *c.* 43. *qu.* 2. Barbosa *l.* 3. *juris Eccles. c.* 22. *n.* 15. Ratio est , quia licet hujusmodi loca Ecclesiastica sint , & ut talia subjiciantur Diœcesanis Episcopis , *c. de monachis* 12. *de prab.* tamen quia nec habent titulum beneficii , nec beneficia annexa , nec redditus , aut proventus Ecclesiasticos , ideo procurationem non præstant , licet loca hæc ab Episcopis visitari possint , argumento *cap.* 3. *de religiosis domib.* Nec etiam similia loca tenentur contribuere pro Seminario , ex dispositione Concil. Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 18. quia tantum *hospitalia* erecta , si habeant beneficia annexa , vel redditus , aut proventus ecclesiasticos , tenentur illud persolvere , ut latius prosequuntur Barbosa *de offic. & potest. Episcop. alleg.* 77. *n.* 6. Cabedo *decisione* 204. *Lusit. p.* 2. Riccius *in praxi fori Eccles. par.* 4. *resol.* 151. Genuensis *in praxi Neapol. cap.* 17. *n.* 2.

T I T U L U S XL.

De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

C A P U T PRIMUM.

a Alexander III.

AD hæc si altare motum fuerit , aut lapis ille solummodo suppositus , qui *b* sigillum continet , confractus , aut enormiter diminutus extiterit , debet denuo consecrari : Ecclesia vero propter hoc nequaquam suam consuevit consecrationem reiterare , licet id quidam canones innuere videantur : non tamen id facere prohibetur .

N O T Æ.

a *Lexand. III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione , *sub hoc tit. cap. unic.* ubi additur , *pars capitis Desumpta* , & in Glossa marginali emendatur *pars capitis Dum fuerit* . Sed cum nullus textus sit in his collectionibus , qui ab his verbis incipiat , ideo agnoscere non possumus cui Episcopo Pontifex referibat .

b *Sigillum* .) Idest operimentum reliquiarum distinctum ab ipsomet lapide , ut exponit Coninck *de Sacramentis quæst.* 83. *areic.* 3. *dub.* 2. *num.* 240. quem sequuntur Lemaistre *tract.* 5. *cap.* 6. *n.* 9. & P. Henao *t.* 2. *de sacrif. Missæ , disp.* 24. *sect.* 3. *n.* 44. reliquias enim Sanctorum in ipso altari recondere mos est antiquus Ecclesiæ ; imo sine reliquiis altaria consecrari nequibant olim , & de facto consecrata evertebantur , *c. plurimi* 25. *cap. non oportet* 28. *c. Ecclesia , de consecr. dist.* 1. Synodus Nycena 2. *can.* 7. ibi : " Templa quæ consecrata sunt , si carent reliquiis Martyrum , reliquias accipiant : qui sine reliquiis consecrat templum , deponatur , & qui Ecclesiasticas traditiones transgressus est. " Probant Ant. Aug. *in epit. jur. l.* 16. *tit.* 3. Ferrandus *l.* 1. *disp. reliq. c.* 3. *sect.* 1. Scortia *de sacrif. Missæ , l.* 3. *c.* 12. *n.* 2. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ , c.* 17. Menardus *in notis ad lib. Sacr. D. Gregorii , pag.* 201. & 202. Rosweidus *in notis ad cp.* 11. *D. Paulini* , P. Henao *de sacrif. Missæ , tom.* 2. *disp.* 24. *sect.* 1. D. Sancius de Avila *in venerat. reliq. l.* 3. *c.* 1. Hurtado *de vero martyrio , resol.* 43. §. 12. Vivar. post Marcum Maximum *in S. Joanne vindic.* §. 8. Reliquiæ autem ipsæ reponebantur

hantur sub altari, ut patet ex Prudentio *in Martyribus Casaraugustæ.*

Hoc sub altari sita sempiterno
Lapsibus nostris veniam precantur.

Sancto Paulino *ep.* 11. *ad Severum*, ibi:

Pignora Sanctorum, divinæ gloria mensæ,
Velat Apostolici edita corporibus.

Et infra de Basilicæ fundandæ dedicatione;

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum
Regia purpureo marmore cruſta tegit.

Et in ipsa forma consecrationis altaris, edita a Ratoldo *in Sacram.* ibi: " Et tunc ponatur tabula, super quam faciat cruces quatuor ex oleo, & chrismate, & designentur per quatuor angulos cum cultro. *Et in Ordine Romano sic legitur:* Tunc ponat tabulam super reliquias, & det orationem hanc. Oremus: Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eum cum calce, quæ antea fuerat præparata; & postquam linitum fuerit, faciat crucem desuper cum chrismate, dicendo sicut prius: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: Amen. Pax tecum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Et mittat chrisma per quatuor cornua altaris ipsa suprascripta verba dicendo, & crucem faciendo: & cantent antiphonam, Corpora Sanctorum in pace sepulta sunt, & vivent nomina eorum in æternum cum gloria." Hæc in prima quidem dedicationis descriptione; sed in secunda paulo aliter in hunc modum: "Et accipiens tabulam, quæ super reliquias poni debet, antea confirmet eam subtus cum chrismate, dicendo: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: & ponat tabulam super reliquias, & dicat hanc orationem: Oremus. Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata; & postquam fuerit linita, faciat crucem desuper cum chrismate dicendo ut supra." De hoc figillo in præsenti agit Alex. III.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens deducitur assertio: " Si altare motum fuerit, aut lapis principalis confractus, denuo debet consecrari, non vero ipsa Ecclesia." Probant eam textus *in c. quod in dubiis*, 3. *c. proposuisti* 4. *c. ligneis* 6. *hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Garanna, & Barbosa, idem Barbosa *alleg.* 27. & *l.* 3. *juris eccl. c.* 3. Pechius *de Eccl. reparand. c.* 37. & 38. Corvinus *l.* 2. *aphorism. juris Pontif. tit.* 21. Suarez *de sacram. disp.* 81. *sect.* 5. Cardinal. Lugo *eodem tract. disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 74. Tambur. *l.* 1. *de sacrif. Missæ, c.* 5. §. 1. *num.* 16. Dicastillo, & alii quos congerit P. Henao *de sacrif. Miss. disp.* 24. *sect.* 3. Vighellius *in methodo jur. can. l.* 4. *tit.* 14. Murga *tom.* 1. *disquis. mor. tract.* 2. *disp.* 6. *per tot.*

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo, accessorium sequitur naturam sui principalis, *c. accessorium, de R. J. l.* 6. sed altare est principale, siquidem ejus gratia Ecclesia consecratur; igitur amoto altari, ita ut egeat nova consecratione, etiam Ecclesia denuo consecranda est. Qua ratione motus sanctus Anselmus, cum sibi hæc quæstio proponeretur, existimavit in præsenti casu Ecclesiam denuo consecrandam esse, *l.* 3. *ep.* 159. *in his verbis:* " De quo quidem neque in decretis, nec in canonibus memini me aliquid legisse, sed a quodam Episcopo audivi, quod in decretis Eugenii Papæ legitur altare motum iterum esse consecrandum. (*Reponendum est Higini, in c. si motum* 19. *de consecr. dist.* 1.) De his cum Domino Papa Urbano II. locutus sum assistentibus quibusdam Episcopis: sed Papa dicebat tanquam privatus Doctor, mensam altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec amplius altare reputandum. Alii vero dicebant, tantum reconciliandam, nullam tamen auctoritatem ostendentes: in hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est: nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris, aut principalis, aut alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes concordant, cum quibus loquutus sum, excepta altaris mensa. Item si aliqua pars Ecclesiæ destructa reficitur, aut novi fit, altari immoto, aqua tantum ab Episcopo benedicta aspergendum dicunt." Augetur hæc difficultas ex auctoritate Ivonis Carnotensis, & ratione ab eo adducta *ep.* 80. ibi: " De motione altaris, vel parietum Ecclesiæ utrum iteranda sit consecratio, vel non iteranda, nihil scriptum in antiquis regulis reperi: in collectione autem Burchardi Vvormatiensis Episcopi, & Conc. Meldensi *can.* 5. ita scriptum reperitur: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuo consecretur; parietes vero si moti fuerint, & non altare, salibus exorcizentur. Hoc capitulum, si diligenter attendatur, ad omnes inquisitiones vestras respondet; & quia de monachis sancti Vvandregisilii rationes, quas potui aliquando, reddidi, eas dem Religioni vestræ scribere curavi, quibus ita scripsi: Consuluit parvitatem meam vestra dilectio, utrum tabulæ altarium aliquando consecratæ, cum translatæ fuerint, & super novam struem lapidum positæ, denuo sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoritate, & ratione faciendum videtur, cum canon dicat: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuo consecretur: quod si Ecclesia propter monitionem solius altaris denuo est consecranda, quanto magis ipsum altare, quod motum est." Faciunt textus differri *in c. si motum* 19. ibi: *Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia.* Et *cap. de fabrica* 24. *de consecr. dist.* 2. *l.* 19. *tract.* 10. *partit.* 1. ubi expresse statuitur, moto altari, denuo consecrandam Ecclesiam.

4 De auctoritate, & utilitate Ecclesiarum.

Quia dubitandi ratione non obstante; vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, templa, & similia loca Deo dicata ad sacrificandum & orandum, dupliciter a Gentilibus, & Hæreticis impugnari. Gentiles odio Christianæ religionis ipsa evertebant, ut fecerunt Imperatores Titius, Diocletianus, & Julianus ut referunt D. August. *l.* 18. *de civ. Dei, c.* 45. Tacitus *l.* 21. *annal.* Eusebius *l.* 8. *histor. cap.* 2. D. Hieronymus *in epist. ad Riparium.* Hæretici ea tanquam mala rejiciunt, ut fecerunt Manichæi, Petrobussiani, Albigenses, Vvaldenses, Vviclephistæ, & Anabaptistæ, docentes in templis non esse orandum, nec sacrificium offerendum, nec sacramenta conferenda, quorum verba refert Jodocus Coccius *p.* 2. *thesauri fidei cath. l.* 3. *art.* 4. Lutherani, & Calvinistæ tantum admittunt templa ad usum concionis, ut referunt Castro *de hæresibus, verbo Templum.* Bellarminus *l.* 3. *de cultu Sanctorum, c.* 1. quorum fundamenta sequentia sunt. Primo, quod Deus ubique coli reverenter potest, & ab hominibus exoratus, eorum preces exaudit, ut constat variis exemplis sacræ paginæ relatis a Durantio *l.* 1. *de ritibus Eccles. c.* 2. *n.* 5. nam Deum oravit Job in sterquilinio, *Job c.* 2. Moyses in medio mari. *Exod. c.* 15. Ezechias in lecto, *c.* 38. *Isaiæ:* Jeremias in luto, *c.* 38. *Jeremiæ*, Jonas in ventre ceti, *c.* 2. *Joan.* Daniel in lacu leonum, *c.* 14. *Daniel.* tres pueri in fornace, *c.* 3. *Daniel.* latro in cruce, *cap.* 23. *Luca:* Paulus in carcere, *cap.* 16. *actuum Apostol.* & alii alibi. Secundum, quia Deus spiritus est. *Joannis c.* 4. & ejus majestas non debet parietum, & tectorum angustiis circumscribi; ideo cælum Dei Sedes dicitur, & terra scabellum pedum ejus, *c.* 5. *Matthæi:* & ut habetur *actuum Apost. c.* 17. non in manufactis templis habitat. Quapropter D. Basilius *in exhort. ad baptismum, & pœnitentiam*, ad hæc sacramenta suscipienda non locum, sed affectum, & intentionem exigit, Tertium, quod D. Joannes *in c.* 21. *Apocalyp.* loquens de Ecclesia Catholica ait: *Templum non esse in ea, quia Dominus templum illius est.* Quartum, quia ad orationem non videtur templum esse aptum, & conveniens, juxta illud D. Matthæi *c.* 6. *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum*: & propter auctoritatem D. Pauli 1. *Timoth. cap.* 2. ibi: *Volo viros orare in omni loco, levantes manus puras.* Quæ argumenta frustra adstruunt contra templa catholica, & eorum usum, ad liberam Ecclesiarum constructionem, non sine majestatis suæ diminutione: imo cum maxima veneratione Deus in Ecclesiis, templisque præcipue quodam cultu adoratur, ut ait Durantius *dict. l.* 1. *c.* 2. & orationem in templo consecrato fructuosiorem esse probarunt Oliverius Bonartius *l.* 3. *de oratione, c.* 10. Gilbertus Schevicavius *l.* 1. *de eccles. vit. c.* 26. Jacob. Alvarez *l.* 1. *de orat. c.* 5. *p.* 21. Theophilus *de litteris monit. p.* 2. *c.* 5. *n.* 18. constatque, nam in lege veteri ea ratione templum sibi voluit Dominus ædificari, ut refertur *Exodi c.* 25. de quo templo agitur *in c.* 2. *de consecr. dist.* 1. & probatur, quia populus Christianus aliquando debet necessario convenire ad res sacras; neque enim coetio haberi debet seorsim a singulis fidelibus; & quamvis id fieri posset, non expedit, quia hujusmodi conventus fidelium perutiles sunt ad excitandam devotionem, & animorum unionem; ideo Ecclesiarum usum commendarunt D. Paulus 1. *ad Corinth. c.* 11. & 14. & Ecclesiæ PP. *in c. non oportet*, 42. *dist. c. si quis objecerit* 1. *q.* 1. *in* Synodo Trul. *c.* 64. & alii congesti a Bellarm. *l.* 3. *de Eccles. controv.* 1. Theoph. *c.* 16. *in Heter. p.* 2. *punct.* 8. Suarez 3. *p. in* 3. *p. sect.* 83. *disp.* 81. Unde facile solvuntur argumenta adversariorum. Nec enim obstat primum, nam quamvis Deus ubique colatur, specialius tamen in templis ei honor adhibetur, cum templorum constructio ad cultum latriæ pertineat. Secundum facile solvitur, si observetur, majestatem Deo debitam non minui ex eo, quod in templis colatur, & veneretur; imo potius augeri, & majori excellentia præstari: & ideo quamvis baptismus, & pœnitentia valide conferantur extra Ecclesiam, decentius tamen in ipsa Ecclesia, quam alibi, *Clem. un. de baptism.* Nec obstat, Deum spiritum esse, & in spiritu adorandum; nam etsi Deus sit purus spiritus, & loco non sit inclusus, homines tamen eum colentes, corpore, & spiritu adorare debent. Nec etiam illis favet locus Apocalypsis, ibi: *Templum non vidi in ea.* Quia ea verba exponenda sunt de Ecclesia triumphanti, in qua materiale templum non datur: non vero de Ecclesia militanti, in qua templa oportet construi: quo modo locum illum accipiunt Beda, Rupertus, & Anselmus, quos laudat, & sequitur Bellarm. *d. l.* 3. *c.* 4. Quartum solvit Chrysostomus *homil.* 30. *contra Anomeos*, his verbis; " Orare, inquiunt, domi possumus; te homo decipis, & magno in errore versaris, nam etsi domi quoque detur orandi facultas: tamen fieri non potest, ut domi tam bene ores, quam in Ecclesia." Ideo orationi in templo factæ magna tributa sunt a Deo beneficia, *l.* 2. *Regum, c.* 8. *l.* 2. *Paralip. c.* 6. tum etiam quia piorum hominum frequenti consensu excitatur animus, & objecto aliorum exemplo ad Dei cultum magis erigitur; ut enim propius admoti citiones facilius ardent, iidem sepositi languescunt: sic in Christianorum ampliori corona studium pietatis accenditur; in solitudine contra remittitur.

5 Prosequitur templorum origo.

Secundo sciendum est, inter Gentiles nonnullas fuisse nationes, quæ templa non agnoverunt, nec Diis ædificari ædes volebant, ut Sicionii, de quibus exclamat Arnobius *l.* 5. *contra Gentes*: *Non omnibus Diis templa devota.* A quibus Athenienses acceperunt, qui non solum templa, verum nec statuas Diis erigebant. Statius *l.* 12. *Thebaid.*

Nulla autem effigies, nulla commissa metallo
Forma Dei: mentes habitare, ac pectora gaudet.

Persæ etiam constructionem templorum respuebant; ne majestas

jestas Solis, quem colebant, minueretur intra ædificii cancellos. Strabo *l.* 15. seu ut ait Cicero *l.* 2. *de legibus*, ibi: „Non esse parietibus includendos Deos, quibus omnia debeant esse patentia, ac libera, quorumque hic mundus omnis templum esset, ac Domus." „ De aliis idem refert Masolus *diarum canicul. verbo Vaticinia, fol.* 347. Inter fideles vero jam primis Ecclesiæ sæculis invaluit, ut ipsi communes domos haberent, in quibus convenirent ad orationem, & sacrificium Deo offerendum: de quibus Philo Judæus, ibi: *Est in singulis locis consecrata oratorii domus.* Et ab eo observarunt Eusebius *l.* 11. *histor. c.* 17. Baronius *t.* 1. *anno* 57. *n.* 98. & *t.* 2. *anno* 211. *n.* 4. Severinus Binius *in notis ad can.* 5. *Concil. Gangren*, Idem etiam constat ex eo, quia sub Paulo Apostolo Ecclesiæ consecratæ erant, ut ipse ostendit in epistola 1. ad Corinthios, *c.* 11. ibi: *Aut Ecclesiam Dei contemnitis*, & a D. Marco Sancti Petri discipulo Alexandriæ Ecclesiam Sancti Petri nomine consecratam fuisse refertur *in c. sacrosanctæ*, §. *secundo autem*, 22. *dist.* & Nicephorus Calixtus *l.* 2. *histor. c.* 35. *& tribus sequent*, testatur, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream Apostolos ubique Christianæ religionis jactis fundamentis, templa construxisse. Idem de Simone, & Juda refert Eusebius *l.* 2. *hist. c.* 16. & a D. Clemente Petri successore Ecclesiarum constructio præcepta reperitur *in c. Ecclesias* 13. *de consecr. dist.* 1. *c. Ecclesias* 16. *q.* 3. Illustrant, & plura de Ecclesiarum utilitate, & commendatione congesserunt Jodocus Coccius *t.* 2. *thesauri, lib.* 3. *artic.* 5. Carrier. *lib.* 2. *ff. fidei, tit. de festis, q.* 6. Coriolanus *in can.* 5. *Concilii Gravgrens.* Lemaistre *de juribus Eccles. l.* 1. *cap.* 14. Stuchius *de sacrific. Gentil. fol.* 56. Dartis *ad distinct.* 1. *de consecrat.* Suarez *de sacram. disput.* 81. *sect.* 2. Vivecomes *vol.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *cap.* 21. Villarcel. *p.* 2. *regim. Eccles. quæst.* 30. *art.* 1.

6 De diversis Ecclesiarum nominibus.

Deinde sciendum est, hæc ædificia pro Dei cultu, & sacrificiorum religione constructa variis nominibus ab Ecclesiæ Patribus appellari; ut templa, licet antiqui Ecclesiæ Præsules obstinuissent ab hoc nomine, propter recentem memoriam sacrificiorum legis veteris, nec cum Judæis fideles committerentur, ut observat Durantius *l.* 1. *de ritu Eccles. c.* 1. *n.* 7. Appellantur etiam Oratoria ab eo opere, quod in eis exercetur, ut probat Baronius *dicto anno* 57. *n.* 227. Hephtenus *disq. mon. l.* 7. *tract.* 1. *disq.* 1. Concilium, *l.* 1. *C. de SS. Eccles.* quia est convocatio fidelium; & hoc sensu D. Ambrosius *adverf. Symmachum*, sanctarum Virginum collegium appellat concilium virginitatis: & locus ubi plures martyres collecti sunt, vocatur martyrum concilium in martyrologio Romano die 23. Junii. Unde leviter restituendus est locus Anastasii *de Rom. Pontifice in Damaso*, ubi legitur: *Hic multa sanctorum corpora requisivit, & invenit, quorum conchilia*, (lege *concilia*.) Appellantur etiam basilica *in can.* 28. *Synodi Laodic.* relato *in c. non oportet*, 42. *dist. cap. omnes basilicæ*, 16. *q.* 7. *c. omnes* 3. *c. basilica* 6. *c. Ecclesia* 8. *c. basilicam* 10. *de consecr. dist.* 1. *c. si quis* 9. *dist.* 3. vel propter regiam structuræ magnificentiam, vel quia Deo Regi Regum in ea cultus exhibetur: nam domos Regiæ basilicæ dicuntur, *l.* 1. §. *ult. ff. de acquir. possess. l. continuus* 137. §. *cum quis, ff. de V.O. l. basilicam* 21. *C. de operibus publicis*, ut volunt Amalarius *lib.* 3. *de Eccles. offic. c.* 2. Isidorus *l.* 15. *originum, c.* 4. Vvalafridus Strabo *de rebus Eccles. c.* 6. & hac notione faciam ædem basilicam appellat D. Augustinus *l.* 1. *de civ. Dei, c.* 4. ibi; „ Illud Junonis templum sibi elegerat avaritia, & superbia levium Græcorum. Istas Christi basilicas misericordia, & humilitas etiam immanium barbarorum, &c. „ D. Paulinus *ep.* 11. & 12. Sæpius basilicæ meminit Agobardus Lugdunensis Episcopus:

Hic dum basilicas Deo dicatas
Et Christi subeunt verenda templa.

Isidorus *l.* 15. *etymol.* Amalarius *l.* 2. *de officiis, c.* 2. Aurel. Episcopus Arelat. *in regul. monach. c.* 14. ibi: *Nullus laicus, sive nobilis, sive ignobilis, in basilicam, sive monasterium.* Illustrant Malvenda *de Antichrist. l.* 7. *c.* 7. Gironius *ad tit. de foro compet.* Baronius *anno Christi* 57. P. Zerda *in adverf. c.* 133. *n.* 17. Dorleans *ad Tacitum l.* 1. *annal.* Illander *in notis ad Vitruvium, l.* 5. *architect.* Alciatus *l.* 1. *praetermiss. verbo Basilica*, Ramirez de Prado *in not. ad Luitprand. nota* 102. Aliter basilica apud Gentiles accipitur, ut probant Baronius *in Martyr. die* 5. *Augusti*, Theophilus Raynaud. *t.* 15. *in Heter. spirit. p.* 1. *punct.* 4. Appellatur etiam Dominica, Concil. Laodic. *canon.* 28. ibi: *Non decet agapas in Dominicis, vel Ecclesiis facere.* Neocæsar. *can.* 5. ibi: *Catechumenus ingredions in Dominicum, in loco catechumenorum subsistat.* D. Cyprianus de eleemosyna: *Quæ in Dominicum sine sacrificio venis.* Rufinus *l.* 3. *hist. cap.* 3 ibi: *Hæc si vera esse credis, o Philosophe, surge, sequere me ad Dominicum.* Cyrillus Hierosolym. *catechesi* 18. Zonaras *in canon.* 24. *Synodi Trull.* Illustrant Durantius *l.* 1. *de ritibus, cap.* 1. *num.* 2. Justel. *ad can.* 15. *Synodi Ancyr.* Theophilus Raynaud. *t.* 15. *in Heter. spir. punct.* 4 Novarin. *in Agno Eucharist. c.* 107. Zerda *in adverf. c.* 19. Quia in Ecclesia Dominus dominantium, & Rex Regum colitur. Dicitur etiam Ecclesia oraculum, ut probat, & vocem illustrat Theophilus, *d. t.* 15. *punct. . . . fol.* 177. appellatur etiam arx. Venantius *l.* 11. *carmin.* 11.

Quam facer Antistes Vitalis condidit arcem,
Hanc facer Antistes proprium sibi vindicat arcem.

Etiam Ecclesiæ dicuntur Martyria *in l. generali* 13. *C. de sacros. Eccles.* in can. 20. Concilii Gangren. dicuntur etiam Memoriæ, Confessiones, Prophetæa, Apostolia, ut probant Ferrandus *l.* 1. *disq. relig. c.* 3. Gaspar Barthius *l.* 1. *adverf. c.* 4. Bulenger. *l.* 3. *opusc. c.* 4. Tituli etiam dicuntur, ut probavi *in c.* 2. *de præb.* & etiam appellantur ædes sacræ, mutuato nomine a templis Romanorum, apud quos templum ædes sacra dicebatur, *l. si in alia* 7. §. *ædes, ff. de offic. Proconf. l.* 4. §. *ult. cum l. seq. ff. fam. ercisc. l. ædes, ff. de contrahenda emptione, l.* 1. §. *si in pecunia, l.* 5. §. *fin. ff. depositi.* Denique communi voce dicuntur Ecclesiæ in omnibus canonibus a Gratiano compilatis *sub dist.* 1. *de consecr.* & aliis innumeris congestis a Crelpetio *in summa, verbo Ecclesia.* Illustrant Frances *de Ecclesiis Cathedral. c.* 15. *per totum*, Turriserem. *l.* 1. *de Ecclesia, c.* 2. *n.* 1. Valenzuela *contra Votantes p.* 2. *n.* 4. non enim solum Ecclesia accipitur pro collectione omnium fidelium sub uno Præsule, *c. firmiter, de summa Trinitat.* sed apud Cyrill. Hierosolym. *catechesi.* 18. apte Ecclesia vocatur, quasi dicas, convocatio propter omnium convocationem, & congregationem; sumitur enim pro loco, in quo fideles ad orandum, & verbum Dei audiendum conveniunt; quam Ecclesiam corporalem appellat textus *in c. si quis objecerit* 7. *q.* 3. facit D. August. *in Levit. q.* 59. ibi: „ Hoc quotidianus usus observavit, ut in Ecclesiam prodire, & ad Ecclesiam confugere non dicatur, nisi qui ad ipsum locum, parietesque prodierit, atque confugerit, quibus Ecclesia continetur. „ Quamvis Laurentius Valla *l.* 4. *elegant. c.* 47. scribat nescire se, quo jure id fiat, Nobis enim sufficerit, vocem hanc usurpari non solum a Sanctis Patribus, verum a sacra Scriptura, *c.* 6. *Judith*, ibi: *Et per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt.* Et *ep.* 1. *Pauli ad Corinth. c.* 11. in verbis supra relatis.

7 De necessitate Ecclesiarum.

Deinceps sciendum est, Ecclesias esse ædificandas ex præcepto Ecclesiæ, quia alibi quam in locis Deo sacratis Missæ sacrificium offerri nequit, *c.* 1. *c. hic ergo* 14. *c. nullus* 15. *c. Missarum, c. unicuique* 33. *c. clericos* 34. cum aliis, *de consecrat. dist.* 1. Concil. Cabilon. sub Carolo *can.* 49. & reperitur *l.* 7. *Capitul. c.* 51. *in addit. Parisien. sub Ludovico, l.* 1. *c.* 47. & *l.* 2. *c.* 11. & *l.* 3. *c.* 6. Metense *can.* 5. " In locis non consecratis, idest in solariis, sive in cubiculis propter infirmos, vel longius iter, a quibusdam presbyteris sacrificium offerebatur, quod omnimodis interdictum est. *Theodulphus* ad presbyteros Aurelian. *c.* 11. Missarum solemnia nequaquam alibi, nisi in Ecclesia celebranda sunt, non in quibuslibet domibus, & vilibus locis, sed in loco, quem elegerit Dominus, juxta illud quod scriptum est Deuteron. *c.* 12. Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in locum quem elegerit Dominus, ut ponat nomen suum ibi: „ Plura Antonius Augustinus *l.* 13. *ep. juris Pontif. tit.* 3. Jodocus Coccius *t.* 1. *thesauri, art.* 17. *per totum*, faciunt textus *in auth. ut in privatis domibus, collat.* 5. *authent. de Ecclesiast. titulis*, §. *si quis in sua domo, collat.* 9. *l. conventicula, C. de Epise. & Cler.* juncta expositione Balsam. *in nomocan. tit.* 3. *cap.* 14. Pancirola *l.* 2. *var. c.* 168. *l.* 4. & 5. *t.* 10. *p.* 1. Illustrant P. Henao *t.* 2. *de sacr. Missæ, disp.* 23. *sect.* 1. Salcedo *in praxi, c.* 39. Vicecomes *t.* 3. *de ritibus Missæ, l.* 2. *c.* 21. *cum seq.* Andreas Saufay *in Panopl. sacerdot. p.* 2. *l.* 1. *art.* 2. Petrus Gregorius *l.* 1. *part.* 1. *tit.* 21. *cap.* 6. Pancirola *l.* 1. *variar. c.* 72. Basilius *q.* 2. *scholast. c.* 2. *in can.* 3. *Consilii Altissiod.* Barbosa *de pot. Episcop. alleg.* 23. Mendo in Bulla, *disput.* 16. Guttierez *l.* 2. *canonic. c.* 30. *n.* 24. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 10. *c.* 26. Suarez *de Sacram. disp.* 81. *sect.* 3. unde mortale peccatum erit extra casum necessitatis in loco non sacro celebrare. Probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 23. *n.* 2. Imo & Clerici extra loca sacra celebrantes puniuntur pœna suspensionis, & excommunicationis, *in c. multos* 15. *cap. si quis* 35. *de consecr. dist.* 1. & *in d. auth. de Eccles. tit.* §. *si quis in sua domo*; præcipitur, domum in qua sacra mysteria peraguntur sciente domino, publicari. Ratio hujus Ecclesiastici præcepti desumitur ex dignitate, & præexcellentia sacrificii Missæ; nam in lege veteri sacrificium offerre non licebat nisi in templo, & aris Deo dicatis, *c.* 12. *Deuteron.* multo magis in lege Evangelica licere non debet offerre magnum missæ sacrificium veteri illo præfiguratum, nisi in loco sacro. Quæ ratio adducitur *in c.* 2. *c. sicut* 11. *de consecrat. dist.* 1. Et licet omnes fideles privata oratoria habere possint, non tamen possunt Missam ibi celebrare, *c. unicuique*, 33. *dist.* quæ obtationis nomine significatur *in can.* 28. *Concil. Aurel.* adducto *in c.* 2. *de consecrat. dist.* 1. nam hoc sacrificium vera, & perfecta oblatio est, *c. nihil* 8. *de consecrat. dist.* 1. junctis traditis a Durantio *l.* 2. *de ritib. cap.* 2. *n.* 1. D. Thoma 3. *part. q.* 83. *art.* 3. Scott. *de sacrif. Miss. lib.* 2. *c.* 13. Unde publice interesse Ecclesias construi, valdeque laudandos fore Principes, qui Ecclesiarum constructioni invigilant, probant late Valdes *de dignit. Regis, cap.* 21. *num.* 2. Valenzuela *contra Venetos, part.* 2. *per totum* Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *c.* 23.

8 Exceptiones ejusdem regulæ refrenantur.

Ab hac tamen generali regula nonnulli casus in ipsis canonibus excipiuntur. Primus est, quando venia Episcopi in loco non sacro celebratur, cujus arbitrio hujus præcepti dispensatio jure communi commissa erat, *d. c. Missarum* 12. ibi: *Vel ubi ipse permiserit, c. hic ergo* 14. ibi: *In quibus Episcopus jusserit, de consecr. dist.* 1. Barbosa *d. alleg.* 23. *n.* 6. An vero hæc potestas sublata sit Episcopis per Trident. *sess.* 22. *de observ. & evitand. vers. nominem*, dum præcipit, quod non patiantur Episcopi sacrificium offerri extra Ecclesiam, & Oratoria ad divinum cultum dicata, & ab ipsis dedicata, quærunt Interpretes. Et sublatam esse eam facultatem docuerunt Guttierez *d. c. n.* 25. Azor *d. c.* 26. *q.* 3. Contrarium tamen, imo eam præstatam sublatam non esse, tenuerunt plures relati a Barbosa *d. c.* 23. *n.* 8. sed cum constitutionibus Pauli V. & Urbani VIII. denegata sit Episcopis hæc facultas, ut referunt Portel. *in respons. regul. tom.* 1. *part.* 3. *casu* 20. Dia-

na.

na *part. 29. tract.* 1. *resol.* 42. non est dubium, Episcopos non posse uti prædicta facultate jure communi sibi competenti, nisi in aliquibus casibus, quos refert idem Diana *d. tr.* 1. *resol.* 44. Alius casus excipitur *in dict. c.* 1. *c.* 2. *c. sicut* 11. ibi: *Summa existente necessitate, de consecrat. dist.* 1. cum adest gravis necessitas, ob quam licet extra loca sacra Missæ sacrificium offerre: quod est accipiendum de communi necessitate, veluti si vetustate, igne, aut hostium impetu Ecclesiæ corruerint, licebit extra eas in tentoriis, aut ædibus privatis Missam celebrare, *c. concedimus, eadem dist.* vel ob infidelium timorem; unde olim fervente Gentilium persecutione, in carceribus, latebris, & privatis ædibus Missæ sacrificium offerebatur, ut referunt Cornel. Papa *in epist. ad Lupicinum*, D. Augustinus *contra Donatistas, post collat. c.* 14. Gregorius Turon. *lib. 2. hist. c. ult.* quæ Missa privata, ad differentiam illarum, quæ publice celebrantur, dicta est: de quibus Missis privatis plura congesserunt Suarez *contra Regem Angliæ, lib. 2. c. 6.* Claudius Espenceus *in tract. de Missa publica, & privata*, Gibalinus *de clausur. regul. disq. 2. c. 2. §. 2.* Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. c. 7. observ. 2.* & *de pudicitia c. 3. observ. 3.* Coriolanus *in breviario, anno* 175. Unde hodie poterit in provinciis infidelium, aut hostium Ecclesiæ, in quibus templorum liber usus non est, in privatis domibus, aut oratoriis celebrari. Tertia exceptio prædictæ regulæ nascitur ex favore personarum specialium, quibus nominatim concessum est, ut extra Ecclesiam possint Missam celebrare: quo in numero sunt Episcopi, *c. fin. de privil. in 6. l. 4. tit.* 10. *p.* 1. nec interest, an sint consecrati, dum electi, & confirmati reperiantur. Felinus *in c. eam te, vers. 3. de rescript.* quod etiam concessum est Fratribus Minoribus, & Prædicatoribus *in c. in his* 30. *de privil. in c. 2. de celebrat. Missar. in 5. compil.* videlicet, quod in altari viatico, quod secum deferant, possint celebrare sine ullo parochialium Ecclesiarum præjudicio: quod privilegium fuit confirmatum a Sixto IV. Alex. VI. Gregor. XIII. & etiam concessum Patribus Societatis Jesu, ut refert Barbosa *supra, num.* 2. utrumque tamen privilegium abrogatum esse per Tridentinum *dict. session.* 22. tenuerunt plures relati a Barbosa *supra*. Sed contrarium, videlicet sublatum non esse, defendit Bruno Chasaing. *de privil. regul. part. 2. tract. 8. cap. 1. propos.* 1.

9 Exponitur novella 4. Leonis.

Nec supra traditis obstat constitutio 4. Leonis, quæ extat post novellas Justin. ubi cavetur, licere omnibus sacerdotibus in quibuslibet privatis ædibus Missæ sacrificium offerre: qua difficultate oppressi Gothofredus *ibi*, Fornerius *lib. 6. rerum quotid. c. 6.* existimarunt, ea constitutione, veluti noviori, corrigi, & emendari constitutiones Justiniani, de quibus *in dict. authent. de Eccles. tit. §. si quis in sua domo*, & *in d. authent. ut in privatis domibus*. Sed illis omissis dicendum est, Imperatorem Leonem in eo textu non præscribere modum circa loca, in quibus est sacrificandum, quod erat antea definitum, tam per sacros Canones, quam per Justinianum; ideoque dum in privatis domibus sacrificium Missæ offerri permitti subaudiendus est in casibus a jure permissis, vel cum licentia Episcopi adest; tantum enim Leo explicat jus, quod observandum est circa personas, quæ polsunt in privatis ædibus Missam celebrare, quod antea declaratum non erat; docetque in locis permissis hoc jus competere omnibus clericis, non solum illis, qui nominatim oratoriis adscripti sunt, & veluti ibi instituti, sed etiam aliis clericis adscriptis majoribus Ecclesiis: nam eo quod oratorium Episcopi auctoritate constructum est, aut ab eo concessa est licentia ibi Missam celebrandi, quilibet presbyter potest in eo Missæ sacrificium offerre. Nec huic solutioni obstat textus *in c. Clericos, de consecr. dist.* 1. ubi statuitur, clericos Missam celebrantes in oratoriis privatis sine licentia Episcopi, deponendos esse: quasi specialis licentia desideretur, non solum ut in loco sacro celebretur, verum ut clericus habeat facultatem celebrandi. Quia dicendum est, alium potius esse illius canonis sensum, ut scilicet præcedere debeat licentia Episcopi circa locum ubi celebrandum est, non tamen circa personam celebrantis, quia in loco permisso, seu per Episcopum deputato quilibet celebrare potest.

10 De Ecclesiæ forma.

Hucusque non solum pium, utilemque, imo & necessarium esse Ecclesiarum usum probavimus, verum quia loca sacra non facit privata auctoritas, sed solemnis, & publica, *l. in tantum 6. §. sacra, ff. de rer. divis.* unde & templa Gentilium certis adhibitis ritibus dedicari moris fuit, ut probant Britsonius *l. 2. antiquit. c. 2. & 3.* & *de formulis lib. 1. fol.* 125. Stuchius *de sacrif. Gentil. fol.* 56. Ambianas *ad Tertul. in apol. c.* 13. *observ.* 2. formam, & leges dedicationis aræ satis eleganter expressit Lipsius *inscript. 8. fol.* 18. & ex eo illustrat D. Joseph. Pellicer. *ad Polyphemum Gongoræ, fol.* 154. Sic in constructione templorum religionis Catholicæ multa observantur, ut divinis usibus Ecclesiæ mancipatæ ab humano commercio eximantur. Primo enim desideratur, ut ab aliis ædibus distincta sint, & separata templa, nulli aliis parietibus contigua, sicut insulæ in medio maris sunt: quare Ecclesia insula appellatur a D. Cyril. *in comment. ad Isaiam, c.* 24. D. Hieronymo *in eundem Prophetam, c.* 49. qui docent, ad templa Catholica respexisse Isaiam in illis verbis: *In insulis maris gloriam Domini Dei*. Deinde observari oportet, ut Ecclesiæ construantur in modum navis; quod ab Apostolis acceptum tradit D. Clemens *l. 2. constit. c.* 57. & *in epist. ad Jacobum fratrem Domini*: plura tradit Crespertius *in summa, verbo Ecclesia*; ideoque ipsa universalis Ecclesia allegorice navis appellatur, ut probat Turriserem. *l. 1. de Eccl. c.* 33. quia ut ait D. Ambrosius *serm.* 11. *de mirabilib.* inter mundi procellas Ecclesia quos suscipit, servat illæsos. Late illustrat Theophilus *rem. 2. sect. 5. c. 6. fol.* 510. & nos notavimus *in c. inter, de offic. ordin. n. fin.* Deinde receptum apud veteres invenio, ut altare Ecclesiæ ad orientem collocetur, janua autem ad occidentem, ut Apostolica traditione receptum tradunt Clemens *l. 2. constit. c.* 57. Justinus Martyr *q.* 118. D. Augustinus *l. 2. de sermon. Domini in monte, c.* ibi: „ Cujus rei significandæ gratia cum ad orationem stamus, ad orientem convertimur. „ Sanctus Joannes Damascenus *l. 4. de fide orthod. c.* 13. Tertul. *in apolog. c.* 16. „ Ad orientem suscipientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus. *Origenes* homil. 5. in Numer. Quid genua flectimus orantes, & quod ex omnibus partibus cœli ad solam orientis plagam conversi orationem fundimus. „ Sidonius Appollin. *l. 2. ep.* 10.

Ædes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur, sed arce frontis
Ortum prospicit æquinoctialem.

Oportuit enim templa eo situ erigi, quia antiquus Christianorum usus ferebat orare ad Orientem, ut significaretur, quod sicut ea ex parte lux corporea advenit, ita orantibus lucem de cœlo affulgere; quam rationem assignant Vvalfridus *de rebus Eccles. c.* 4. quamquam Gregorius Nyssenus *orat. 5. in Orat. Dominic.* censeat, eam esse professionem peregrinationis nostræ, qua remigrare satagimus ad Orientem, situmque in eo paradisum, a quo excidimus. Damascenus vero *d. c.* 13. habitam censet rationem situs Christi in cruce, in qua pependit facie ad Occidentem obversa, ut bene asserit Molanus *lib. 4. de imag. c.* 4. & jam olim Lucas Tudensis *l. 2. contra Albigen. c.* 12. ac Hugo Hetherianus *lib. 1. de regress. ad infant. c.* 14. & probat Theophilus *de sancto Lazzaro, c. 6. n.* 7. Quasi ergo ad Christum cruci affixum facies obverterent, orabant antiqui facie conversa ad Orientem. Illustrant Joan. Dartis *ad dict. de consecrat.* Cabassutius *in not. Conc. ad Concil. Chalcedon. diatrib. de veterum Ecclesiar. forma*, Durantius *lib. 1. de ritib. Eccles. c.* 4. Bellarmin. *lib. 4. de cultu Sanctorum, c.* 3. Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, pag.* 156. Elias Schedius *de Diis German. c.* 30. *fol.* 372. qui probat late, etiam apud Gentiles templa ad Orientem semper constructa; quod & docuerunt D. Isidorus *lib. 15. origin. c.* 4. Vitruvius *l.* 4. *architect. c.* 5. Quæ omnia ita cavenda sunt, si commode fieri potest, alias si propter loci incommoditatem ita Ecclesia construi non potest, de his curandum non est, ut notavit Bellarminus *dict. cap.* 3. *vers. Alterum*.

11 De licentia proprii Episcopi.

Deinde in Ecclesiarum constructione & dedicatione adhiberi debet Episcopi auctoritas, alias sine ea domus profana semper erit, nec poterit ministeriis ecclesiasticis deservire, *cap. nemo 9. de consecr. dist.* 1. *c. de monachis* 12. *junctio c. quidam* 30. 18. *q.* 2. *c.* 1. *cap. constituatus, de relig. domib. c. olim* 14. *de privil. authent. de monachis, §. illud, collat.* 3. *authent. de Eccles. tit. §. ea quæ autem, collat. 9. c. penult. de præscr. l.* 2. *tit.* 10. *partit.* 2. & ab eo debet consecrari, ut ab ipso tantum, vel ab his, qui Episcoporum vice funguntur, consecrantur res sacræ, ut constat ex variis auctoritatibus congestis a Balsamone *in nomocan. Photii, tit.* 2. *c.* 2. *pag.* 47. Ant. Aug. *in epit. jur. l.* 13. *tit.* 4. probant Molcon. *de Majest. Eccles. 1. p. c.* 8. §. 2. Bellarmin. *l.* 3. *tom.* 1. *controv. c.* 5. *&* 6. Barbosa *de jur. eccles. l.* 2. *c.* 2. & *de potestate Episcop. alleg.* 27. qui ad calcem ipsius operis refert formam consecrationis Ecclesiæ. Hallierius *de Episcopor. instit. lib.* 2. *c.* 4. Unde Episcopus debet apponere primarium lapidem, locum altaris, & atrium designare, *l. fin. C. Theod. de Pagan. novel.* 5. *Justin. c.* 1. & *nov.* 123. *c.* 33. & crucem figere, *d. c. nemo, d. novel.* 5. *&* 67. *c.* 1. quæ crucis fixio dicitur Stauropegium *in d. novel.* 5. *c.* 1. Illustrant Grethserus *l.* 2. *de cruce, cap.* 14. Germonius *l.* 2. *de sacror. immunit. c.* 1. & *lib.* 3. *c.* 1. Meursius *in glossar. verbo Stauropegion*, Filesac. *in c.* 7. *de offic. Ordin. §.* 1. Zerda *in adv. c.* 127. *n.* 8. quam dedicationem facere debet convocatis presbyteris. Conc. Auriac. *can.* 10. Gregorius Turon. *de gloria Confess. c.* 20. Fortunatus *l.* 3. *ad Felicem, de dedic. Eccles.* cum precibus ad id institutis recitatis, *d. authent. de monachis, §. illud, d. l.* 2. *par. tit.* ut etiam apud Gentiles in more fuit spatium illud, quod templo dicabatur, prius solemnibus sacrificiis lustrare. Episcopus debet esse proprius loci, ubi Ecclesia construitur. Conc. Auriac. *d. can.* 10. ibi: *Dedicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit*. Aurelian. *can.* 1. *&* 3. Vvormart. *can.* 1. probant Savarus *ad Sidon. l.* 4. *epist.* 15. Coriolanus *in not. ad can.* 14. *Apost.* Poterit tamen Episcopus munus hoc alii committere, ut probat Glossa *in d. c. nemo, verbo Veniat*, Azor *p.* 2. *Institut. l.* 9. *c.* 3. *q.* 8. Nec tunc obstant textus *in c. de locorum 4. c. præcipta* 5. cum tribus sequentibus, *de consecr. dist.* 1. ubi statuitur, Ecclesias non posse dedicari sine summi Pontificis licentia, seu Sedis Apostolicæ auctoritate; unde deducitur, non sufficere Episcopi consensum. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Glossa, & Turriserem. *ibi*, Suarez *de sacram. disput.* 81. *sect.* 2. §. *dico*. Sed dicendum est, ad constitutionem, & dedicationem Ecclesiarum sufficere auctoritatem Episcopi diœcesani, *d. c. nemo, cad. dist.* 1. sed ad constructionem Ecclesiarum in universo orbe desiderari Pontificis licentiam, quia Episcopi tantum in suis diœcesibus ipsam præstare possunt, ut docuerunt P. Greg. *l.* 1. *partit. tit.* 4. *c.* 9. Germonius *lib.* 1. *de sacr. immun. c.* 2.

12 De altari & ejus consecratione.

Nec solum Ecclesiæ publice construi, & dedicari debent, verum & altare consecrari oportet, nec aliter ibi Missa sacrificium celebrari, potest, *cap. nullus* 25. *cap. concedimus* 30. de

consecr. d. 1. late probant Jodocus Coccius *l. 6. thesaur. art. 9.* Monchiacenus *de sacrif. Missæ, 2. p. c.* 10. P. Henao *cod. tr. 2. disput. 24. sect.* 1. Ab altitudine altare appellari, quasi alta ara voluit Servius *ad l. 2. Virgilii*, ad illud: *Nec quicquam altaria*: & confirmant Macrobius *l.* 3. *Saturn. c.* Vitruvius *de architect. l.* 4. *c.* 5. unde ab altitudine tribunalis altare tribunal dici solet, *l. fin. C. Theod. de relat. l.* 8. *eodem C. de sacrar. l. final. eod. C. de locat. fundor. novel. 4. Valentin. novel. Anthemii, de his qui se servis junxerunt*. Ara vero a rogationibus appellatur; licet apud Gentiles illud discrimen daretur inter aram, & altare, quod ara erigebatur Diis superis, & inferis: altare vero solum superis. Macrobius *l.* 3. *Saturn. c.* 2. Illustrant Stuchius *de sacrif. fol.* 64. Mendoza *in virid. l.* 8. *sect.* 8. *de forma aræ, & modo eam erigendi*. Plura adduxerunt Beyerlink in theatro, verbo *Altare*, Bulengerus *l.* 3. *opus. de templis, c.* 24. Theophilus *t.* 4. *l.* 4. *sect.* 3. *c.* 1. *fol.* 359. Lipsius *in notis ad Tacitum, l.* 1. *not.* 75. D. Joseph. Pellicer. *ad Polyph. Gongoræ, pag.* 152. Altaria vero duplicis generis sunt; alia fixa, & magna, cum tota mensa sacrificiis destinata consecratur: alia vero minora, quæ vulgo *aras* dicimus quæ ad minus capere debent calicem, & patenam, & desideratur ut sint lapidea, *c. altaria* 31. *de consecr. dist.* 1. *l.* 12. *tit.* 10. *partit.* 1. S. Gregorius Nyssenus *orat.* Christi baptismum; " In hoc altari, sanctum, cui assistimus lapis est sua natura communis, nihil differens ab aliis crustis, ex quibus nostri exstruuntur parietes, & pavimenta ornantur; sed quoniam Dei cultui consecratus est, & benedictionem accepit, mensa sancta est, altare immaculatum. „ Illustrant Cironius *in parat. ad hunc tit.* Sausay *in Pan. sacerd. sup. fol.* 478. Joannes Dartis *ad dict.* 1. *de consecr.* P. Henao *d. disp.* 24. *sect.* 1. Non tantum propter rationes mysticas, videlicet quod Christus, qui in altari consecratur, petra dicitur apud D. Paulum *ep.* 1. *ad Corinth. c.* 10. & quia in sepulcro lapideo fuit reconditus, quas adducunt Glossa *in d. c. altaria*, D. Thomas 3. *part. q.* 83. *art.* 3. sed ut diu ferventur illæsa, novaque non indigeant consecratione, ut observavit Turriserem. *in eodem textu*. Nec obstat quod in lege veteri altaria lignea erant, *Exodi cap.* 22. aliquando aurea, *lib.* 3. *Regum, c.* 7. nonnunquam terrea, *Exodi c.* 20. Pineda *de rebus Salomonis, l.* 5. *c.* 8. Quia respondetur, quod in lege gratiæ designari debuit materia communis, ex qua apud omnes gentes altaria erigerentur, quæ diuturno tempore sacrata manerent, & in quibus cum debita reverentia sacrificium offerri posset. Nec etiam obstat textus *in c. concedimus, de consecr. dist.* 1. ubi docetur, sacramentum altaris confici posse in tabula, si necessitas adsit. Nam textus ille accipiendus est, quando mensa altaris ex tabulis confecta habet lapideum altare mobile consecratum, ut hodie passim contingit, & contra Molinæum talem usum probat Sausay *in Panopl. sacerd. p.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. nam totum lapideum altare tabula dicitur *in c. ligneis 6. hoc tit.* & ipsa ara tabella appellatur infra *in cap. quod in dubiis*. Est ergo sensus prædicti canonis, ut in publica necessitate liceat extra Ecclesiam celebrare, si tamen subsit altare cum reliquiis ad sacrificium necessariis. Frances *de Eccles. Cathed. cap. 5. num.* 118. Martinez a Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 18.

13 De ritibus ipsius consecrationis.

Ecclesiarum vero, & altarium hanc consecrationem perridentes hæretici, quasi vanam, & superstitiosam, videlicet Magdeburgenses *cent. 4. c. 6.* Calvinus *l.* 3. *instit. c.* 20. §. 30. & alii apud Jodocum Coccium *d. art.* 19. quos docte refellit Turrianus *l.* 2. *pro canonibus c.* 19. *&* 20. nec fundamenta alia confingunt: quam quod sunt res inanimes, gratiæ Dei expertes, & quod ritu vano & superstitioso consecratio peragatur. Sed facile ipsi refelluntur, quia hic consecrationis usus concorditer receptus fuit, tam in lege naturæ, & veteri, quam in lege gratiæ. In lege naturæ, nam ut habetur *Genesis c.* 28. Jacob erexit lapidem, ut ibi sacrificaret, eumque consecravit fundens oleum desuper, & appellavit domum Dei. In lege scripta Moyses consecravit oleo sacro, aliisque ceremoniis tabernaculum, altare, & omnia vasa sacra. *Exodi c.* 40. & *Numer. c.* 7. refertur *in c.* 1. *de consecr. dist.* 1. & tradit Petavius *de hierarch. Eccles. lib.* 3. *c.* 5. Et in lege gratiæ est præcepta, & simul recepta consecratio Ecclesiarum, & Altarium, *d. c. altaria, c. Ecclesias, de consecr. dist.* 1. cum aliis congestis a Bellarmino *d. l.* 3. *c.* 5. Solemnitates autem, quibus Ecclesiæ, & Altaria consecrantur, ut constat ex Fulberto *epist. ad Adeodatum*, P. Damiano *serm.* 1. *&* 4. *de Eccl. dedic.* Blesensis *serm.* 36. S. Bernard. *serm.* 1. *de Eccles. dedic.* S. August. *serm.* 53. 55. *&* 252. S. Victore *l.* 2. *de sacram. p.* 5. *c.* 2. *&* 3. quarum mysticam significationem recensere operosum potius quam utile esset, referre tamen sat erit. Et quidem in consecratione templorum hæc interveniunt. Primo vicini Episcopi advocantur, saltem duo. Savarus *ad Sidonium l.* 4. *epist.* 25. licet unus sufficiat. Theophilus *tom.* 16. *in Heteroel. p.* 2. *pœnit.* 8. Secundo accenduntur duodecim candelæ in circuitu Ecclesiæ, juxta parietes templi. Tertio Episcopus ter circuit templum, & cum ad portam accedit, ter super liminare percutit baculo pastorali, & tunc ostium aperitur. Quarto ingreditur Pontifex templum. Quinto cinere conspersio per pavimentum Ecclesiæ, baculo pastorali scribit Episcopus alphabetum Latine, & Græce usque ad A. B. C. incipiens cornu altaris sinistro usque ad partem ostii dexteram, & finiens in modum crucis a cornu altaris dextro usque ad partem ostii sinistram: debet autem admixtus esse cinis cum vino, sale, & aqua benedicta. Sexto unguntur oleo sacro cruces duodecim in parietibus depictæ, quarum tres respicere debent ad orientem, tres ad occidentem, tres ad septentrionem, & tres ad meridiem: quas cæremonias proponunt, & explicant Alfonsus noster *in l.* 14. *& seq. tit.* 10. *part.* 1. Bellarminus *d. c.* 3. §. *quin ergo, & seq.* Durantius *d. c.* 24. *n.* 8. Carrier. *t.* 2. *ff. fid. c.* 8. Vicecomes *t.* 3. *de Missæ ritibus, l.* 2. *c.* 23. Menardus *ad Sacram.* D. Gregorii, *fol.* 194. Frances *de Eccles. Cathed. c.* 34. *de dedic.* Turriserem. *in c. omnes, de consecr. dist.* 1. Antoninus 3. *p. tit.* 12. *c.* 6. Hugo a Sancto Victore *de sacram. 5. p. c.* 2. *&* 3. Guill. Durantius *l.* 1. *ration. c.* 7. Joannes Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* In consecratione altarium plura alia interveniunt. Primo Episcopus incipit adjutorium petere a Domino: secundo aquam benedicit; tertio aqua ipsa quinque cruces facit in altari; in medio unam, in cornibus reliquas quatuor: septies Episcopus altare circuit, deinde ponit reliquias cum tribus granis thuris: incensum in ipso altari cremat, altare ungit chrismate, deinde illud operit, & involuit lineis pannis, & tandem illud benedicit: quarum cæremoniarum rationem explicant Doctores supra laudati, & Turriserem. *in d. c. altaria*: unde defecendit, templa sancta, & religiosa loca esse veneratione, & cultu digna, quia consecrationis solemnitate sacra efficiuntur, & sunt divina speciali virtute prædita, a spiritibus immundis libera, & Angelorum ministerio sociata, ut probant Bellarmin. *d. c. 5. vers.* 3. Suarez *de Sacram. disp.* 81. *sect. ion.* 2. §. *Dico secundo*. Et quamvis gratiam Dei non suscipiant, quasi res inanimatæ, & irrationales; attamen per consecrationem assequuntur quandam spiritualem virtutem, qua disponuntur; & redduntur apta divino cultui, funtque congruentiora ad illum finem aliis profanis locis. D. Thomas 3. *p. q.* 83. *art.* 3. Suarez, & Durantius *supra*. Sed licet olim omnes Ecclesiæ consecrarentur, hodie autem similes consecrationes non sunt ita frequentes: sed earum loco succesit benedictio; quia facilius Ecclesiæ benedicuntur, quam consecrantur; & si fuerint pollutæ, facilius etiam reconciliantur, *cap. fin. hoc titul.* Etiam tunc altare consecrari potest absque eo, quod in eo reliquiæ includantur, quod olim fieri nequibat, *c. placuit 26. de consecr. dist.* 1. probant late Anton. Augustin. *in epit. jur. l.* 16. *tit.* 3. D. Sanctius de Avila *de vener. religi. lib.* 3. *cap.* 1. Zerda *in advers. c.* 98. Duceus *in not. ad epist.* 12. *D. Paulini, fol.* 48. *linea* 1. Menardus *ubi supra*, Vivar. *post notas ad Marcum Maximum, in tract. de vener. Sanct.* §. 1. Ferrandus *l.* 1. *disq. reliq. c.* 3. *sect.* 2. *&* *c.* 9. *art.* 1. Quare altaria tantum unctione Chrismatis, & benedictione sacrantur, *c. altaria, de consecrat. dist.* 1. Probat Schacus *de vener. Sanct. c.* 4. *sect ion.* 10. Stuchius *in not. ad Arrianum, fol.* 55.

14 Traditur ratio decidendi.

Ex his apparet vera ratio præfentis decisionis; nam cum altare, ubi sacrificium Missæ offertur, debeat esse consecratum, ex supra traditis; & consecrationem retinere, *ex c. professi si* 4. *hoc tit.* si eam non retineat, imo motum sit, vel fracta, ita ut veterem usum, & formam amittat, debet denuo consecrari. Idem etiam dicendum est de Ecclesia, nam nova indiget consecratione, si ejus parietes incendio, aut terræmotu ceciderint, *d. c. Ecclesias* 20. late probat P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp.* 23. *sect.* 7. quod non procedit, si Ecclesia reficiatur, parietes autem salvi maneant, *c. ligneis 9. hoc tit.* & utrumque optima ratione, nam cum destruitur locus consecratio ipsa evanescit, *c. si motum* 19. *de consecr. dist.* 1. Cum autem locus salvus manet, licet refectus, & aliis tabulis reparatus, non est ratio cur dicamus virtutem consecrationis amittere. Nec dici potest omnem locum consecratum manere, quoties pars aliqua consecrata remanfit, ut magis dignum accessione quadam trahat ad se minus dignum, *cap. quod in dubiis, hoc tit.* quia hoc procedit quando res profanæ sacræ commiscetur, ita ut discerni, & separari una ab alia non possit; cum autem distingui potest, non intelligitur accessionis vice esse sacra: unde si motum fuerit altare, & ita amiserit consecrationem, illud tantum consecrari debet, non autem Ecclesia, quæ sacra adhuc manet.

15 Dilucidatur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio deducta ex auctoritatibus Anselmi, & Ivonis; nam argumento formato ab Anselmo respondetur, durationem consecrationis in Ecclesia non dependere a consecratione altaris, cum æque principaliter se habeat, nec in hac parte datur quid accessorium; unde etiam moto, seu fracto altari, durat consecratio Ecclesiæ. Ratiocinio etiam Carnotensis respondetur, argumentum illud tantum esse metaphoricum, seu mysticum, unde non est deducendum ad realem consecrationem altaris vel Ecclesiæ. Nec tandem obstant textus *in d. c. si motum, c. de fabrica*: pro quorum expositione dicendum est quoad primam partem quæ habet, moto altari, Ecclesiam violari, in ea quæstione Pontifices dissensisse, & secundum doctrinam antiquorum canonum Ecclesiam violatam censeri cum violatur altare, *ex dict. cap. si motum*: sed canones noviores, quibus standum est, ab ea sententia discedentes, declarasse hunc violationis casum non extendi ad Ecclesiam, sed tantum ad ipsum altare: unde in præsenti textu sic ait Pontifex, *licet quidam canones aliud innuere videantur*, respiciens ad dictos canones, *si motum*, & *de fabrica*, ut jam notavit Vasquez 3. *part. in* 3. *p. disput.* 233. *q.* 83. *cap.* 2. & ita juxta præsentem textum dicendum est, quod si altare consecratum moveatur e loco ubi consecratum est, & in alium transfertur, aut in sua forma mutatur, vel sigillum altaris mutationem sustinet, nova indiget consecratione; non tamen ideo Ecclesiæ consecratio iteratur: ex translatione vero, seu mutatione altaris portatilis non datur ipsius violatio, *cap. concedimus* 30. *de consecr. dist.* 1. nisi ipsum frangi, aut majori ex parte destrui contingat, juxta ea quæ adducit P. Henao *tom. 2. disput. 24. sect.* 3. Quod attinet ad secundam partem difficilior est sententia textus *in dict. cap.* si ra-

si motum, quatenus dicit, quod si parietes mutantur, & non altare, sale exorcizetur Ecclesia: nam omnem consecrationem redintegrandam esse, probat textus *in dict. cap. Ecclesiis*. Sed est dicendum, sententiam *dicti* capitis *si motum*, procedere quando non mutantur funditus parietes, sed major pars consecrata salva remansit, ut probat Glossa *ibi*, verbo *Mutatur*; nam si funditus everterentur, & denuo extruerentur, integre esset conficienda consecratio, *dict. cap. Ecclesiis*: imo addendum est, quod cum major pars consecrata salva remanet, ex concilio tantum fit, reconciliatio non autem ex præcepto. Unde exponendus est textus *in capit. ligneis 6. hoc titul.* dum ait, neque Ecclesiam, nec altare esse iterum consecrandum, si parietibus Ecclesiæ illæsis, & mensa altaris modicam passa fracturam lignea ædificia Ecclesiæ consumpta fuerunt, non enim mutatione altaris Ecclesia violaretur, aut altare Ecclesiæ mutatione: sed reddendo singula singulis, ideo nulla est violatio altaris, aut Ecclesiæ in specie, quia neque in altari contingit casus violationis, quia modica fuit fractura, & ad violationem intervenire debet mutatio, aut fractura in majori parte: in Ecclesia quoque nulla intercessit violatio, quia parietes non mutantur, quod exigitur ad violationem, ex supra traditis. Non tamen est omittendum discrimen, quod in hac parte versatur inter jus civile, & ecclesiasticum, nam jure civili infimum etiam solum aræ ipsius templi consecrabatur, juxta duas formulas consecrationis, quas refert Brissonius *de formulis*, *pag.* 115. unde ædes sacræ manebant jure Romanorum Gentilium etiam post dirutum ædificium, *l. ædes sacra* 73. *ff. de contrah. emption.* §. *sacræ*, *vers. Locus*, *Instit. de rer. divis.* Seneca *de consolat. ad Helviam*, *cap.* 13. *in fine*: apud nos vero juxta sacros canones domus dedicatur, ut talis, & ut Ecclesia fiat; quare in forma ipsa consistit consecratio: eaque perempta, penitusque collapsa, desinit locus sacer esse, *cap. de fabrica* 24. *de consecrat. dist.* 1. unde usu evenire cernimus, ut ædificia, quæ olim sacris usibus erant dedicata, forma veteri amissa, vel penitus collapsa, redigantur ad profanos usus, & in privatorum dominio permaneant, quia exuerunt religionem: docent Azor *instit. mor. par.* 2. *lib.* 10. *cap.* 26. *quæst.* 12. Barbosa *de potest. Episc. allegat.* 27. *ex num.* 14. Canisius *ad hunc titul.* alias consecratione manente, non potest locus ipse ad humanos usus transferri, *cap. nulli* 4. 12. *quæst.* 2. *cap. semel* 4. 19. *quæst.* 3. *cap. comperimus* 2. 14. *quæst.* 6. *cap. ligna* 38. *cum seqvent. c. vestimenta* 42. *de consecr. dist.* 1. *cap. semel* 51. *de R. J. l.* 6. & jure civili sacer profanus fiebat, si ex lege, vel Senatusconsulto locus ipse alibi transferebatur, ut constat ex Plinio *l.* 10. *ep. paulo post medium*; quo modo accipit textum *in l. intra* 83. §. *sacram*, *ff. de V. O.* in illis verbis: *Si res sacra lege aliqua profana fiat*, D. Joseph. Retes *in repetit. prælect. ad ipsum textum*, *n.* 12. Alio etiam modo apud ipsos solvebatur locus sacer religione, videlicet si numina, quæ ibi colebantur, solemni carmine evocarentur, quod ex Macrobio, & Servio refert Brissonius *l.* 1. *de formulis*, *pag.* 63. & 64. Illustrant P. Faber *lib.* 2. *semestr. c.* 4. alii apud Ostaldum *lib.* 4. *Donelli*, *c.* 1. *litt. P*, cujus evocationis creditur extare vestigium *in l. sacra*, §. *illud*, *ff. de rer. divis.* quæ evocatio plerumque fiebat in oppugnatione urbium hostium, ut de Bejorum urbe narrat Livius *lib.* 5. & de Carthaginensibus carmen ipsum refert Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 15. quia sacra loca ab hostibus capta profana censebantur, nec victor eorum religione tenebatur, *l. cum loca* 36. *ff. religiosi*. superstitiose enim ipsi credebant Deos sponte sua ab urbibus devictis aufugisse, ad victoresque se transtulisse: quod delirium illustrat Zerda *ad lib.* 2. *Æneid. Virg. vers.* 351. Apud nos vero loca ipsa Deo dicata semper in iis casibus sacra manent, *cap. pastoralis* 13. *q.* 1. *cap. prima actione* 26. *q.* 3. docent D. Joseph. de Retes *l. 6. opusc. c.* 2.

CAPUT II.

Idem a *Tornacensi*.

TUA fraternitas requisivit a nobis utrum tibi dedicatione Ecclesiarum, tam diebus Dominicis, quam privatis liceat celebrare. Super quo tibi duximus breviter respondendum, quod in diœcesi *b* tua, tam Dominicis diebus, quam privatis, tibi Ecclesiis dedicatione impendere licet.

NOTÆ.

a *Tornacen.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de dedic. Ecclesiarum*, *c.* 1. De diœcesi Tornac. nonnulla notavi *in c. 7. de reser.*

b *Diœcesi tua.*) Altarium, ac ædium sacrarum inaugurationes solis licet aggredi Pontificibus, in quorum diœcesi consecrantur *c. nemo*, *c. his ergo* 14. *c. nullus* 25. *de consecr. dist.* 1. *c.* 28. 7. *q.* 1. Concil. Arausic. *can.* 100. ibi: *Dedicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit.* Aurel. 1. *can.* 1. 3. & 8. ibi: „ Pontifex si objerit, nullus Episcopus, &c. aut in civitate, aut per parochias altaria audeat consecrare, si fecerit, anno integro Missas facere non præsumat.„ Vvormat. *can.* 1. quod & in consecratione personarum, & aliarum rerum similiter definitur *in c.* 1. §. *Episcopum*, 25. *dist. c. quamvis* 68. *dist. c. quod sedem* 10. *de offic. ord. c. penult.* §. *Christus*, *de præscr.* Savarus ad Sidonium *l.* 4. *ep.* 15. Ant. Aug. *l.* 4. *in epit. tit.* 48. & notavi supra *in c.* 1. *de relig. domibus*; & si quidem ab alieno Episcopo contrarium temere præsumptum fuerit, consecratio quidem tenet in hoc, ut manente suo subjecto, nunquam deleri possit: quem sacramentalem effectum appellavit D. Thomas 2. *q.* 39. *art.* 3. *in conclus.* & sic accipiendum est Anacleti decretum *in can. Episcopus in diœcesim*, 7. *q.* 1. sed temere consecranti, præter ejus, quod interest in civilem exactionem, perpetua insuper depositionis pœna ipso jure irrogatur, si spectemus Concilii Antiocheni antiquam severitatem, *c. nullum* 9. *q.* 2. vel certe exercitii Pontificalium per annum suspensionis, ex Conc. Aurel. supra relato, & Trid. *sess. 6. de reform. c. 5. & sess.* 14. *c.* 2. *& sess.* 23. *c.* 8. imo Ecclesiam ipsam aliquando legimus divinitus eversam: nam Rodulphus Glaber refert, ventis, ac tempestate disjectam, & dissipatam Ecclesiam monasterii Lucanensis in pago Turonico, quam Fulco Andegavorum Comes exstruxerat; cum eam Petrus quidam Cardinalis contra voluntatem Hugonis Turonensis Archiepiscopi consecrare meditaretur: quod ita refert Glaber monachus; & cum multi per regionem sactum comperissent, nulli venit in dubium, quoniam insolens, præsumptionis audacia irritum constituisset votum, simulque præsentibus, ac futuris, nec huic simile agerent, evidens indicium fuit.

COMMENTARIUM.

1 ECclesiam constructam consecrandam esse divinis precibus, definitur *in c.* 1. *c. Ecclesias* 13. *c. omnes*, *de consecr. dist.* 1. a D. Clemente *ep.* 2. *ad Jacobum*, Evaristo apud Burchardum *l.* 3. *Decr. c.* 27. & usum illum invaluisse a temporibus Apostradunt Eusebius *l.* 4. *de vita Constant. c.* 40. & *l.* 10. *cap.* 3. Theodor. *l.* 1. *cap.* 30. & docent Durantius *l.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 24. Cochier *in face hist. concr.* 2. *c.* 89. eamque perficere posse Episcopum, tam diebus Dominicis, quam feriatis, in præsenti docet Innocentius, dum tamen Missæ sacrificium offeratur, *c. omnes* 3. *de consecr. distinct.* 1. Barbosa *de potest. Episc. allag.* 27. quam ipse celebrare potest, vel alii presbytero committere, dum tamen Episcopus consecrationis ritum expleat, *l.* 18. *tit.* 10. *partit.* 1. quia hæc facultas competit Episcopo ratione ordinis, & ita delegare non potest, ut dicemus infra *in cap. aquam* 9. In nostra vero Hispania contrarium, imo tantum diebus Dominicis consecrationes Ecclesiarum fieri posse, non sine ratione statutum fuit in Concil. Cæsaraugust. *can.* 1. his verbis; „ In sanctum, & satis venerabile Concilium residentibus nunciatum est nobis, quod aliqui Pontifices regulam veritatis prætermittentes, Ecclesias quæ a fidelibus pia devotione construuntur, extra diebus Dominicis consecrent. Si ergo cum quisque nostrum mortalium ad sacerdotale promovetur officium, nullatenus patimur, ut in reliquis diebus, nisi tantum Dominicis festivitatibus, ii qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico, quanto magis ut deificata sancta templa, quæ ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, nisi diebus Dominicis perhibeantur consecranda? Cujusque ergo talium præsumptiones Pontificum non solum Sanctorum Patrum cohibemur prohibere sententia, sed propria deliberatione censemus, ut nulli penitus Pontificum in quibuscumque provinciis constitutas amodo liceat præter certis diebus Dominicis Ecclesias sanctas consecrare.

CAPUT III.

Idem a *Nidrosiensi Episcopo*.

QUod in dubiis. *Et infra*: Altare vero, in quo tabula, cui consecrationis benedictio Pontificali ministerio adhibetur, semota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immerito *b* consecrari; nec negamus, quin olenm non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

NOTÆ.

a *Nidrosiensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedicat. Eccles. cap.* 2. & *in cap. quod in dubiis*, *de renunciat.* ubi alias partes hujus decretalis congessi.

b *Consecrari.*) Priorem hujus textus partem expolui supra *in cap.* 2.

COM-

COMMENTARIUM.

1 IN secunda parte hujus textus docet Innocentius, oleum profanum non consecratum posse misceri cum consecrato, ad sacramentum Extremæ Unctionis administrandum: quod & de aqua benedicta docuit noster Innocentius *l.* 3. *de sacro altaris mysterio*, *c.* 32. ubi ait: *Aqua pura per aqua benedictæ contactum efficitur benedicta*. Illustrant Trullench. *de sacram. l.* 4. *unic. dub.* 2. *n.* 3. Dicastillo *eod. tr. t. 1. tr. 7. disp.* 1. *dub.* 7. *n.* 74. Diana *p.* 11. *tr.* 3. *resol.* 15. P. Henao *t.* 2. *de sacrif. Missæ*, *disp.* 27. *sect.* 10. Barbosa *de jure eccles. l.* 3. *c.* 3. *n.* 43. Homobonus *in examine*, *tr.* 4. *q.* 97. Grethserus *l.* 2. *de bened. c.* 20. Theophilus *t.* 16. *in Hetorocl. p.* 5. *in fin.* non tamen inde inferas, vinum non consecratum admixtum cum consecrato transire in sanguinem Domini, ut aliqui arguebant, referente ipso Innocentio *in c. cum Marthæ*, §. *quæsivisti*, *de celebratione Missarum*, illis verbis: „ Quidam autem voluerunt adstruere, quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta; sic vinum per sacramenti contactum efficitur consecratum, & transit in sanguinem.„ Nam ratio differentiæ ex eo provenit, quod vis convertendi vinum in sanguinem Christi non est concessa mixtioni, sed verbis consecrationis, quæ non operantur, nisi quando proferuntur physice, & circa materiam tunc præsentem: nec est simile *in* aqua benedicta, aut oleo consecrato, seu benedicto; quia illa benedictio nullam immutationem facit circa subsantiam aquæ, sicut facit consecratio circa vinum, ut docuit D. Thomas 3. *p. q.* 77. *art.* 8. cujus sensus est, benedictionem aquæ, vel olei per preces, & orationes Ecclesiæ non immutare physice oleum, seu aquam; sed solum moraliter in ordine ad peculiares usus sacros, remanente substantia aquæ, vel olei; ideoque ex Ecclesiæ dispositione posse materiam illam extendi ad aliam aquam puram, vel oleum non consecratum commixtum consecrato. Quatenus tamen, & qua in parte remaneat sanguis Christi, exponunt Theologi, Gamacheus Doctor Sorbonicus *q.* 77. Gregorius de Valentia *disp.* 7. *q.* 5. *punct.* 3. Gard. Lugo *de Euchar. disp.* 10. *sect.* 3. *n.* 41. Bernal. *de sacram. disp.* 36. *sect.* 6. *n.* 53. Vasquez 3. *p. in* 3. *p. disp.* 395. *c.* 6. Suarez *de sacram. disp.* 54. *sect.* 2. Henao *de Eucharist. disp.* 6. *sect.* 5. Dubium autem est, utrum si oleo consecrato admisceatur major quantitas olei non consecrati, adhuc remaneat totum consecratum. Et affirmativam sententiam, videlicet manere consecratum, docuit Magister Hinojosa *in direct. docis. regul. fol.* 49. quæ sententia in recta Philosophia fundari potest: siquidem quando duo liquores qui admisceantur, sunt ejusdem speciei, habentque qualitates valde similes ejusdem virtutis, & vigoris, ut duo vina alba, vel duo olea, ex admixtione nulla fit corruptio, nec resultat aliquod tertium, sed est unio, & continuatio illarum partium: & quamvis major quantitas superaddatur minori, cum non habeant contrarietatem qualitatum, non miscentur per mutuam actionem & passionem, nec major quantitas destruit minorem: sed per divisionem partium quantitativarum, subintrans alter liquor illorum dividit per commotionem partes alterius; unde oleo non consecrato, superaddito etiam in majori quantitate oleo consecrato, totum remanebit consecratum, Sed contrarium prorsus tenendum est, videlicet quod si oleum id, quod additur, superet, vel etiam æquale sit, & confestim addatur, non remanet totum consecratum: si autem sensim fiat additio, semper censetur esse idem, quod immediate ante fuit, ut docuerunt Joannes a Cruz *in direct. conscientiæ*, *de extrema Unct. dub.* 6. *conclus.* 1. Petras de Ledesma *in summ. tr. de Extrema Unct.* Trullench. *de sacram. l.* 5. *c. un. dub.* 2. *n.* 3. Diana *part.* 11. *tr.* 3. *resol.* 15. Apud Gentiles vero non solum accedente commixtione totum vinum sacrum fiebat, verum etsi quid sacrificandi causa de dolio demeretur, totum dolium sacrum fiebat. Arnobius *adversus Gentes l.* 7. " Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ex causa est additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omnino, quod in cellis, atque apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur, promptum est, esse sacrum incipiat, & ex usibus eripiatur humanis. „ Observat Meril. *l.* 2. *observ. cap.* 5.

CAPUT IV.

Idem a *Compostellano Archiepiscopo*.

PRoposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod venientibus ad Ecclesiam B. Jacobi ex diversis *b* regionibus peregrinis, & volentibus aliis ab alteris per contentiones, & rixas altaris de nocte custodiam vindicare, homicidia contingunt interdum, & aliquando vulnera inferunt: propter quod humiliter postulasti, ut alio modo, quam per *c* reconsecrationis beneficium, dignaremur ipsi Ecclesiæ providere. Manente igitur Ecclesia, & altari, ſ. t. insinuatione præsentium innotescat, quod ipsa reconciliari poterit per aquam cum vino, & cinere benedictam.

NOTÆ.

a *Compostellano.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedic. Eccl. c.* 3. idest, Petro Archiepiscopo, de quo egi *in c. ex parte*, *de censib.*

b *Regionibus.*) Ita legendum est, non *religionibus*, ut legitur in hac sexta compilatione: nam ibi confluunt peregrini, non solum ex Hispania, verum ex Gallia, Italia, & aliis nationibus, & plerumque pervigilant in eadem Ecclesia; unde rixæ, & contentiones plerumque oriuntur: de qua peregrinatione ad D. Jacobum agit Grethserus *de peregr. c.* 16. Et quia aliquando injiciebantur manus violentæ in clericos, concessit noster Innocent. III. eidem Petro, ut possit eos absolvere ab excommunicatione ex tali violenta manuum injectione incursa, in epistolis editis apud Sirletum, *fol.* 370. „ Ad nostram noveris audientiam perveniſſe, quod in diœcesi tua manus injicientes in clericos violentas, cum a Sede Apostolica nimium sint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnumquam vix accedere valent absolutionis beneficium petituri. Ut autem excommunicatos hujusmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmisimus, proficisci, & mulieres clericos verberantes absolvere tibi liceat in diœcesi tua, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus: nisi forte ipsorum excessus ita gravis fuerit, & enormis, quod propter hoc censura sit Sedis Apostolicæ requirenda. Nulli ergo, &c. „

c *Reconsecrationis.*) Consecratum enim fuit templum hoc die 5. Maii anno Domini 868. a septemdecim Episcopis, & interfuit Ildefonsus Magnus Castellæ Rex una cum conjuge Scemena, ut constat ex scriptura ipsius consecrationis, quam edidit Castel. Ferrer. *in hist. S. Jacobi*, *fol.* 460. Commentarium hujus textus dabimus infra *in cap. consuluit*.

CAPUT V.

a Idem.

CUM sis, *Et infra*: Noveris igitur, quod plura in Ecclesia una altaria, & plures *b* Episcopos simul poteris consecrare.

NOTÆ.

a *Idem.* Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de auctoritat. & usu pallii*, & *in c. cum sis*, *eod. tit.* in hac sexta compilatione, ubi extat prior pars hujus textus; nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Innocentius, nec inter ejus epistolas editas a Sirleto, & Bosqueto reperitur hic textus.

b *Episcopos.*) De quorum consecratione egi *in cap. si Archiepiscopus*, *de tempor. ord.*

COMMENTARIUM.

2 CArolus Molinæus rigidorum Calvinistarum præcipuus signifer, *l.* 12. *controv. c.* 17. *pag.* 1016. *post medium*, postquam plura notaria contra altaria, & eorum usum expressérat, suo ex genio describens primitivæ Ecclesiæ circa celebrationem sanctæ Eucharistiæ ritus, ait: " Unum quondam in qualibet Ecclesia erat altare tantum, non autem incongrua altariolorum multitudo exstructorum in templorum angulis, quemadmodum hodie in Romana Ecclesia licet conspicere.„ Sed fallitur Carolus Molinæus, cum jam primis Ecclesiæ sæculis legamus in una Ecclesia plura altaria erecta fuisse. D. enim Gregor. *l.* 5. *ep.* 43. *ad Palladium Episcopum Saintonensem*, refert in una Ecclesia tredecim fuisse altaria, illis verbis: " Veniens lator præsentium Leuparicus presbyter vester insinuavit nobis, fraternitatem vestram Ecclesiam in honorem B. Petri, & Pauli Apostolorum, necnon Laurentii, & Pancratii martyrum construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor necdum consecrata comperimus remansisse, ob hoc quod suprascriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente disponitis, & quia reliquias Sanctorum Petri, & Pauli, necnon Laurentii, atque Pancratii Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur ut eas cum reverentia suscipere, & collocare auxiliante Domino debeatis. „ Quod testimonium contra Novatores expendebat Baronius *anno* 596.

Idem

Idem probatur ex S. Paulino *natali 9. circa medium*, dum S. Felicis templum, & reliquias Sanctorum ita describit:

Quos hic ad Sancti justum Felicis honorem
Duxerit orandi studium, non cura bibendi:
Nam quasi contignata sacris cœnacula tectis
Spectant de superis altaria tota fenestris,
Sub quibus intus habent Sanctorum corpora sedem.

Latius probat Sausay *in Panopl. sacerdot. p. 2. l. 1. c. 8. §. 4.* Impius Molinæus ut assertum suum fulciat, adducit Sancti Ignatii ad Philadelphenses dictum, ibi: *Universa Ecclesia unum habet altare.* Sed totum integrum locum placet reponere, quo vera Sancti Ignatii sententia cognoscatur, & fraus Molinæi palam appareat. Sic igitur ait Sanctus loco citato: Scribo ad vos, moneoque, ut una fide, una prædicatione, una Eucharistia utamini: una est enim caro Domini nostri Jesu Christi, unus illius sanguis, qui pro nobis effusus est; unus item panis omnibus confractus: & unus calix, qui omnibus distributus est; unum altare omnis Ecclesiæ, & unus est Episcopus cum presbyterorum collegio, & diaconis conservis meis. Quandoquidem est unus ingenitus Deus; & Pater; & unus unigenitus Filius Deus Verbum, & homo; unus Paracletus Spiritus veritatis, & una prædicatio, & fides una, & unum baptisma, & una Ecclesia.„ Unde cognoscitur, Sanctum Ignatium agere de Ecclesia, ut non materiale ædificium est, sed ut Christi corpus est mysticum: unde ait, unum Ecclesiæ calicem esse; quis enim dicet, in qualibet Ecclesia non dari plures calices? Ergo fallitur aperte Molinæus, dum altare spirituale accipit pro altari materiali; unum enim altare in Ecclesia est, idest una fides; unde apud hæreticos plurima altaria dari docuit D. Hieronymus dum exponens *cap. 3.* Oseæ, in illis verbis: „Visitabo super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram, *ait:* Non unum altare, quod habet Ecclesia, sed altaria hæreticorum plurima. Habent enim tot altaria, quot schismata.„ Prosequitur Sausay *d. §. 4.* juxta quem antiquum Ecclesiæ morem construendi plura altaria simul in una Ecclesia, Innocentius in præsenti decrevit, plura altaria simul in una Ecclesia consecrari posse, sicut & una die plures valent ordinari Episcopi, & presbyteri.

CAPUT VI.

Idem a *Archiepiscopo, & Capitulo Bisunt.*

LIgneis ædificiis Ecclesiæ vestræ casu quodam igne consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensa *b* principalis altaris in sua extremitate modicam passa fracturam, quæsiviistis per Sedem Apostolicam edoceri, si propter hoc ipsius altaris, vel etiam totius Ecclesiæ deberet consecratio innovari. Ad quod sic duximus respondendum, quod cum parietes in sua integritate permanserint, & altaris tabula mota, vel *c* enormiter læsa non fuerit ob casum prædictum, nec Ecclesia, nec altare debet denuo consecrari. Datum Lateran. Non. Octob. Pont. N. *d* anno XV.

NOTÆ.

a *Idem.*) In hac sexta Compilatione tantum legitur: *Idem:* in quarta vero, *sub hoc tit. c. 1.* legitur *Idem Archiepiscopo Bisuntino, Pont. an. XV.* idest Pontificatus Innocentii anno 15. Sed ita restituo inscriptionem, & litteram ex epistolis Innoc. III. editis a Bosqueto *l. 3. regestr. 15. ep. 164.* Bisuntina Imperialis Burgundiæ urbs est, ut referunt Krantzius *l. 13. Saxonic cap. 15.* De ea, & ipsius Ecclesia Cathedrali nonnulla notavi *in cap. 14. de accusat.*

b *Principalis altaris.*) Quod nos dicimus summum sed majus.

c *Enormiter læsa.*) Juxta supra tradita *in cap. 1.*

d *Anno XV.*) Qui fuit Christi annus 1212.

CAPUT VII.

Idem a *Slewicensi Episcopo.*

COEmeteria vero in quibus excommunicatorum corpora sepeliuntur per suorum *b* violentiam propinquorum reconcilianda erunt aspersione aquæ solemniter benedictæ, sicut in Ecclesiarum dedicationibus consuevit.

NOTÆ.

a *Slewicensi.*) In hac 6. collect. legitur *Senonensi*, in 4. vero, *sub tit. de celebrat. divini officii*, legitur *Sevicensi*; sed restituo inscriptionem, & litteram textus ex ipsa Innocentii III. epistola, quam integram dedi *in c. postulasti, de foro compet.*

b *Violentiam.*) An hoc in casu incurratur excommunicatio minor, communicando cum excommunicatis per vim, late exposui *in cap. sacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

x COEmeterium vox Græca est, absurde tamen Lucas Tudensis *l. 1. contra Waldens. c. 22.* Cœmeterium dictum ait eo quod sit christiani corporis cineribus consecratum, quasi nihil aliud sit cœmeterium, quam ciniterium, in quo cineres defunctorum terantur: quem merito refellit Antonius Nebrissen. *in quinq. c. 12.* Nec magis appositæ Durantus *in ration. c. 5.* cœmeterii nomen deduxit a *cimeri*; idest dulci; ac *sterion*, idest statio, eo quod ibi dulciter stent corpora, vel quia ibi sunt cimices, idest vermes fœtentes ultra modum. Ridicule ista dicuntur, cum constet cœmeterium a Greco verbo κοιμαω, quod dormire significat, esse derivatum, ut bene vidit Belletus *de officiis c. 159.* unde apud Athæneum *lib. 4. c. 5.* domus, in qua hospites dormire soliti, dicta est a Cretensibus cœmeterium. Facit Plinius *lib. 2. epist. 17.* & illustrat Balenger. *lib. 1. opusc. c. 42.* Cœmeterii vox belle quadrat loco, in quo jacent Christiani, qui ob spem gloriosæ resurrectionis, non tam mortui jacere, quam dormire dicuntur, *Joannis, c. 11.* ubi Christus Dominus Lazarum dormire dixit: & D. Paulus *1. ad Corinth. c. 15.* ait: *Christus surrexit a mortuis primitiæ dormientium.* Et *2. ad Thessalon. c. 4.* ubi S. Hieronymus id observavit: itemque *epistol. 29.* & pulchre S. August. *epist. 122.* ac S. Chrysost. *homil. 21. ad populum*; & optime de nomine cœmeterii oratione speciali D. Hieronym. *epist. 29. ad Theod.* quamquam nec repudianda est ea ratio, quam tradit Apollinaris in catena Græca, ad illud Job *c. 3.* "Nunc sopitus tacerem, asserens mortem somnum dici, & a spe resurrectionis, & ex eo, quod mors sit somni soror, & somnus gelidæ mortis imago,„ ut illustrant fuse Theophil. *lib. 7. de virtut. n. 117.* Zerda *in adverss. c. 180. n. 2.* unde merito locus ille, in quo mortui sepeliuntur, cœmeterium dicitur, ut probant, & illustrant Baron. *anno 130. n. 1. & 2. & anno 175. n. 3. & anno 192. n. 3. & anno 226. n. 7. & anno 260. & 261. & in Martyrol. die 3. Januarii.* Azevedo *in l. fin. tit. 1. l. 1. recopil. col. 3.* Frances *de Eccles. Catholic. c. 26. de cœmeter.* Murga *tom. 1. disquis. mor. disquis. 1.* Beyerlinch *in Theatro verbo Cœmeterium.* Theophil. *tom. 15. ad fin. fol. 550. & de martyrio p. 4. c. 6. n. 7.* Spondan. *de cœmet. l. 1. p. 3. c. 13. n. 1.* Ant. Bozius *in Roma subter. l. 1. de cœmet. c. 1.* Zerda *adverss. d. c. 180.* Coriolanus *in breviario, anno 226.* Severinus Binius *ad epist. Callixti II.* Cochier *in vitæ hist. c. 87.* & alii quos laudavi *in can. 35. Conc. Illiber.* Interdum etiam cœmeteria dicuntur areæ. Tert. *ad Scapulam c. 3. Poliand.* D. Hieronym. *in c. 1. Hieremiæ, & in c. 10. Matthæi.* Tumbæ, catatumbæ, cryptæ arenariæ, accepta ab Hebræis consuetudine, quos in cryptis mortuos sepelisse, loculis in eis excavatis, docet exemplum Abrahæ, quod refertur *in c. 23. Geneseos*; & sepulchri Christi Domini, quod fuisse scissum in saxo, sive petra, tradunt D. Matthæus *c. 27.* & Lucas *c. 23.* quem morem sequuti Christiani cœmeteria tum Romæ, tum alibi in cryptis arenariis construebant; non vero in terram deorsum corpora reponebant, sed excavatis desuper loculis in lateribus cryptarum fornices sustinentibus, ut fidem faciunt quæ Romæ refossa sunt, & exaravit Ant. Bozius *d. l. 1. Rom. subter.* & ex D. Hieronymo probavi *in d. can. Conc. Illib.* ubi notavi, in cœmeteriis convenisse olim fideles ad sacros conventus, ad orandum, & sacrificium Missæ celebrandum; & quanta frequentia fideles illuc accederent, describit Prudent. *hymno 4. de S. Hippolyte:*

Mane salutatum concurritur, omnis adorat
Pubes: eunt, redeunt solis ad usque obitum.
Conglobat in cunctum Latios simul, ac peregrinos
Permixtim populos religionis amor.

Et late probat Spondanus *l. 1. de cœmeter. super. p. 3. c. 13.* ubi docet in cœmeteriis mysteria Sacramentorum, & sacras functiones in ipsis frequenter obiri.

Ut autem hæc omnia rite peragerentur, cœmeteria, sicut Ecclesiæ, dedicabantur, consecrabanturque. Glossa *in c. in Ecclesiis, verbo si terram, 13. q. 2.* Innocentius, & Abbas *in c. abolendæ, de sepult.* Conrad. Brunus *l. 4. de cœrem. c. 2.* unde obtinuit, ut iisdem ferme, quibus Ecclesiæ, privilegiis, & immunitatibus decorentur, *cap. si quis contumax 17. q. 4. c. Ecclesia, de immun. Eccles.* & hanc consecrationem cœmeteriorum perantiquam esse constat ex Gregorio Turon. *de gloria Confess. c. 106.* ubi agens de obitu B. Radegundis Francorum Reginæ, quæ in monasterio Pictavensi a se constructo decesserat, ait se cum ejus transitum audisset, eo accessisse absente Episcopo Pictavensi; & cum Abbatissam hortaretur, ut corpus sepulturæ traderet, respondisse Abbatissam: & quid faciemus, si Episcopus urbis non advenerit? Quia locus ille, in quo sepeliri debet, non est sacerdotali benedictione sacratus: ipsumque Gregorium rogatum a civibus, cum consecrasse, probat Spondanus *d. l. 1. c. 15.* Unde eisdem modis polluitur cœmeterium, ac Ecclesia. Imo violata Ecclesia violatur creditur cœmeterium, tanquam locus accessorius: non vero violato cœmeterio, violata creditur Ecclesia ut probat Suarez *t. 3. in 3. p. disp. 81. sect. 4.* Barb. *de potest. Episc. 2. p. alleg. 28.* & *de jure Eccl. l. 2. c. 4. n. 19. & c. 9.* Facit dissertus textus *in c. un. hoc tit. in 6.* & sicut excommunicati in Ecclesiis sepeliri non possunt, ut probavi *in c. sacris, de sepult.* ita nec in cœmeteriis. Innocentius III. *l. 2. regestr. 14. ep. 74.* ubi notavit Idumay.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur, & probatur.

EX his tribus decretalibus sequens deducitur assertio: "Si Ecclesia diruatur, & reædificetur, iterum est consecranda, si vero tantum violetur, reconciliari debet per aquam cum vino, & cinere benedictam, & interim non licet in ea Missam celebrare.„ Probant cum textus *in c. Ecclesiis 3. 68. dist. c. si motum 19. c. sicut 11. de consecr. dist. 1. c. quia sceleratæ 24. de consecr. dist. 2. c. ex tuarum, de privil. c. fin. hoc titul. c. unic. hoc tit. in 6. c. significasti, de adulteriis, c. cum illorum 32. de sent. excom. cap. is qui 18. eod. titul. in 6.* Clemens III. relatus post Concil. Lateran. *part. 50. c. 67.* ibi: "Ecclesias, quæ sanguinis, vel seminis sunt effusione pollutæ, civitatis clericis convocatis, cum processione, & aquæ benedictæ aspersione, prout in Ordinario habetur adscriptum, poteris emendare„ (loquebatur cum Saguntino Episcopo.) Concil. Colonieuse *2. p. 9. c. 17.* cujus verba refert Crespetius *in summa, verbo Ecclesia, fol. 292.* Illustrant ultra congestos a Garanna & Barbosa hic, idem Barbosa *de potest. Episc. alleg. 28. n. 31. & l. 2. de jure Eccles. c. 4.* P. Henao *t. 2. de sacrif. Missæ, disp. 23. sect. 3.* Suarez *de sacram. disp. 81. q. 83. sect. 4. & t. 1. de relig. l. 3. c. 2.* Delbene *t. 1. de immunit. Eccles. c. 2. sect. 2.* Diana *p. 11. tr. 2. resol. 58. & tract. 3. resol. 21. & 23.* Pechius *de Eccles. repar. c. 36.* Passerinus *integro tract. de pollut. Eccles.* Murga *t. 1. disq. tract. 2. disq. 1.*

5 Traditur ratio dubitandi.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam quemadmodum res semel Deo dicata amplius ad humanos usus converti nequit, *c. quæ semel 19. q. 3. regul. Jemel 51. de R. J. lib. 6. c. ad hæc 4. de relig. domib. c. Apostolicos 13. 22. q. 2.* & ideo ligna Ecclesiæ non sunt in profana ædificia convertenda, *c. ligna 38. de consecr. dist. 1.* & ornamenta vetustate consumpta debent ad cinerem redigi, & in parietibus includi, *c. altaris, de consecr. dist. 1.* ita etiam Ecclesia constructa in alieno solo, *cap. quæsti, 41. 17. q. 4.* Glossa verbo *Construxisse, in d. c. Apostolicos*, contra vulgare principium textus *in §. cum in suo, Institut. de rerum divis.* Ergo nullo casu potest Ecclesia semel consecrata profana fieri, ita ut nova indigeat consecratione. Augetur hæc difficultas *ex l. ædes 73. ff. de contrahenda emption. §. sanc, Institut. de rerum divis.* ubi docetur, quod ædes sacræ, etiamsi diruæ sint, manent sacræ: igitur Ecclesia etiam diruta manet sacra, nec iterum consecranda est. Etiam secunda pars præsentis assertionis, ubi docetur Ecclesiam violatam esse reconciliandam per aquam cum cinere, & vino benedictam, impugnatur ex eo; nam *c. si motum 10. de consecrat. dist. 1.* docetur, Ecclesiam violatam diligentissime esse expurgandam, & denuo consecrandam; & *in c. Ecclesiis 20. eod. dist.* statuitur, simili modo consecrandam esse Ecclesiam pollutam sanguinis, aut seminis effusione, ac si exusta sit. Igitur quia Ecclesia non solum eo casu, quo penitus est destructa, reconsecrari debet, verum etsi tantum violata, seu polluta fuerit,

6 De pollutione, seu violatione Ecclesiarum.

Quibus difficultatibus minime obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pollutionem Ecclesiæ esse moralem maculam, qua locus sacer exuitur publicis actionibus, ibi: *Ecclesiastico jure peculiariter vetitis*; & quodam modo afficitur, ut ibidem jure ipso divinorum officiorum celebratio, & fidelium sepultura ante reconciliationem interdicantur; nulla tamen in transgressores pœna eodem jure lata; & licet in hoc titulo promiscue DD. utantur pollutione, & violatione, tamen differt pollutio a violatione, ut species a genere; violatio enim Ecclesiæ latius patet quam pollutio: & licet omnis pollutio sit violatio, tamen non omnis violatio Ecclesiæ est pollutio; siquidem Ecclesia violatur per furtum, seu sacrilegium, cum ejus violenta effractione, ut probat Passerinus *part. 1. de pollut. Eccles. c. 3.* Sed ut id facilius cognoscamus, modos quibus polluitur Ecclesia, breviter referamus. Et primo polluitur sanguinis effusione in ea facta, *c. Ecclesiis 20. de consecrat. dist. 1. c. final. hoc tit. cap. unic. eodem tit. lib. 6. cap. Ecclesiis 3. 68. dist. cap. ex tuarum, de privil. cap. cum illorum 32. de sent. excommunic.* Concil. Colon. celebratum anno 1536. *cap. 9. part. 17. l. 20. tit. 10. partit. 1.* in quibus juribus nihil aliud statuitur, quam sanguinis effusione Ecclesiam violari: sed id accipiendum est de injuriosa, & voluntaria effusione, ut docent Suarez *d. sect. 4. §. 2.* Passerinus *de pollut. Eccles. part. 6. per tot.* P. Henao *dict. disput. 33. sect. 5. num. 48.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 2. disquis. 2. per tot.* Unde effusio sanguinis per jocum accidens, etiam in magna quantitate non violat Ecclesiam, quia talis effusio vacat omni injuria. Suarez *supra*, Diana *part. 11. tract. 2. resol. 58.* Illud autem quæri solet, an Ecclesia polluatur, si vulnus in Ecclesia inferatur, sanguis vero effluat extra Ecclesiam, vel si intra Ecclesiam, in vas aliquod, ita ut pavimentum, aut Ecclesiæ parietes non contingat? Quo casu dicendum est, per vulnus in Ecclesia illatum eam violari, *c. propositi, hoc tit.* quia nihil interest, utrum sanguis in ipsa Ecclesia effluat, an extra perfundatur; quia utroque casu æqualiter Ecclesiæ injuria infertur vulnere illato, ex quo immediate sanguis perfundatur. Idemque dicendum est, si causa vulneris a b. Ecclesia oriatur, extra illam tamen effectum habeat, veluti si lapis, aut lancea ab Ecclesia emittatur, sed ictus fiat extra Ecclesiam, vel e contrario. Suarez *ubi supra*. His consequens est, Ecclesiam violari homicidio injurioso intra ambitum Ecclesiæ commisso, *c. si motum, de consecr. dist. 1. c. propositi 4. hoc tit.* Nec interest, homicidium perpetretur per suffocationem, contusionem, aut sanguinis effusionem, cum prædicti textus discrimen hoc non constituant, & utroque casu magnus horror sequatur ex homicidio loco in sacro admisso. Suarez *dict. disput. 81. sect. 4.* Passerinus supra, *part. 5. cap. 7.* Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ disput. 33. sect. 5.* Non tamen sequitur Ecclesiæ violatio ex homicidio casu admisso; quia voluntarium non est, & culpa caret, *cap. qualis 25. cap. final. de homicid.* veluti si ædificium corruat, an quid simile in Ecclesia contingat, unde hominum cædes sequatur. Suarez *dict. sect. 4. in princip.* Passerinus *dict. part. 5. cap. 8.* Idem procedit in homicidio justo, quod propter necessariam vitæ defensionem perpetratum fuit, quia injuriosum non est, *l. ut vim, ff. de justitia, & jure, cap. 3. de homicid.* Passerius *dict. part. 5. cap. 29.* Non tamen idem dicendum est in homicidio jussu judicis facto, veluti si sententia judicis intra Ecclesiam aliquis occidatur: nam quamvis justa sit sententia quoad pœnam, est tamen injuriosa executio propter loci reverentiam. Similiter non violatur Ecclesia, si homicidium fiat in locis subterraneis separatis a corpore Ecclesiæ, aut in cubiculis constructis supra tectum Ecclesiæ; quia hæc omnia sunt extra Ecclesiam. Docet Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 15. num. 26.* Etiam docuit Suarez ubi supra, *sect. 4.* quod si vulnus intra Ecclesiam inferatur absque ulla sanguinis effusione, mors autem extra Ecclesiam sequatur, violationem non induci: quem sequuntur Passerinus *d. p. 5. c. 2. & 5. per totum*, Diana *p. 6. tract. 6. resolut. 26.* Dicastillo *tract. 5. disput. 4. dub. 7. num. 114.* Henao *ubi supra*. Vel si vulnus extra Ecclesiam inferatur, & eo percussus intra Ecclesiam moriatur. Passerinus *d. p. 5. q. 5.* Inde etiam deducitur, homicidio a seipso cuique illato violari Ecclesiam, quia injuriosum est, si fiat ab homine fanæmentis, *c. contingit, de sent. excomm.* A furioso, vel ebrio factum, quia injuriosum non est, non violat Ecclesiam.

7 Proferuntur aliæ pollutiones.

Deinde polluitur Ecclesia humani seminis effusione in ea facta, *cap. si motum, cap. Ecclesiis, de consecr. dist. 1. cap. fin. hoc tit. cap. unic. eodem tit. in 6. cap. significasti 5. de adult. l. 20. tit. 10. part. 1.* Henao ubi supra, *num. 54.* Passerinus *de pollut. Eccles. part. 7.* Murga *tom. 1. disquisitionum, tract. 2. disquis. 3. per totum:* quod procedit quando intra Ecclesiam facta fuit humani seminis effusio peccaminosa a quocumque, vel fideli, vel infideli, etiamsi contra naturam peccaverit: sed si talis effusio non fit voluntaria, veluti quæ in somnis contingit, non est injuriosa Ecclesiæ, licet aliquando a peccato non sit immunis, juxta ea quæ notantur *in cap. final. 6. dist.* ideoque per eam non polluitur Ecclesia. Suarez *dict. sect. 4. §. 3.* Per pollutionem autem voluntariam occultam, licet committatur sacrilegium, tamen Ecclesiam non pollui, aliis relatis probat Mendo *in statera differ. 3. quæst. 6.* quod agnoverunt Etarci ipsi animadvertentes in polluentes templa usu veneris. Plato *lib. 12. de legibus*, capite luendam noxam hanc decernit. Plura Tiraquell. *in l. 5. connub. num. 107.* Deinde desideratur, ut fiat intra ipsam Ecclesiam, nec sufficiet intervenire in locis subterraneis separatis a corpore Ecclesiæ, vel in turri ipsius. Sotus *in 4. dist. 32. quæst. unic. art. 3.* Corduba *in summa quæst. 12.* Circa copulam tamen conjugalem, utrum per eam violetur Ecclesia, dubitant Interpretes, & disputant supra laudati, Sanchez *de matrimon. lib. 9. disp. 15. per tot.* Gregorius Lopez *in dict. l. 20. partit.* Hostiensis *in cap. final. num. 3. hoc titul.* Et negativam sententiam, videlicet non violari, docuerunt Glossa *in dict. cap. Ecclesiis, verbo Semine*, Gaspar Hurtado *lib. 4. de sacrif. Missæ, difficult. 7.* P. Franc. Amicus *eod. tract. disp. 33. sect. 12. num. 337.* Basilius *de matrim. lib. 1. c. 10.* Arriaga, & alii, quos laudat, & sequitur Diana *part. 11. tract. 8. resol. 34.* pro quibus faciunt textus *in d. c. si motum, d. c. significasti*, ubi docetur, adulterio pollui Ecclesiam, indeque deduci videtur, illicitum tantum concubitum præstare causam violationis: quod ita agnovisse videtur Rex Alfonsus *in dict. l. 20.* Sed frequentius recepta est contraria sententia, videlicet omnem copulam, etiam conjugalem, polluere Ecclesiam, ut docuit Glossa *verbo Seminis, in c. unic. hoc. titul. in 6.* quam ibi sequuntur Dominicus, & Francus, Turriferem. *in d. c. Ecclesiis, num. 3.* & alii plures, quos referunt, & sequuntur Sanchez *de matrim. d. disp. 9.* Henao *ubi supra, n. 63.* Passerinus *d. p. 7. de pollut. Eccles. c. final.* nam cum generaliter cavetur *in dict. cap. Ecclesiis, cap. final. hoc tit.* quacumque effusione seminis Ecclesiam violari, satis innuitur, per quemcumque concubitum, non solum illicitum, & adulterium, de quo jam cautum fuerat *in dict. cap. si motum, cap. significasti*; verum & conjugalem, Ecclesiam pollui, propter loci reverentiam, etsi actus licitus sit, ut de homicidio auctoritate judicis in Ecclesia facto superiori numero dicebam. Evenire tamen potest, ut hæc copula conjugalis non violet Ecclesiam, veluti si habeatur a conjugibus, qui alibi habitationem, & mutuum congressum habere nequeunt, & vitare incontinentiam non valent, veluti si diu in Ecclesia obsessi fiat conjuges, ita ut non sit aditus ad loca profana, & non possint se continere absque peccati periculo; nec attenditur utrum occulta sit cohabitatio, vel publica; quia in hac specie conjugibus prædicta copulæ prohibitio relaxatur, quia ut docet Sanchez *dict. disput. 15. num. 12.* concurrunt duo præcepta inter

ter se contraria, quorum unum fundatur in honestate, & externa reverentia loci sacri, nec aliam habet adjunctam intrinsecam malitiam: aliud autem tendit ad tollendam causam peccati, & periculum incontinentiæ, quæ intrinsece mala est; unde ob præceptum posterius, quo majus malum vitatur, fortius est, & prius separatur, argumento textus *in c. nervi, c. duo mala 13. dist.* Extra hunc ergo casum illicita est copula conjugalis in Ecclesia, sive publica sit, sive occulta. Ex *publica violatione* Ecclesiæ inducitur: ex occulta peccatum sacrilegii committitur ob loci reverentiam. Cui doctrinæ consequens est, non licere sine peccato debitum conjugibus petere, vel reddere intra Ecclesiam, & utrumque æqualiter peccare, ut notarunt Sanchez *d. disp. 5. n. 8.* Basilius *lib. 10. c. 10.* & illustri miraculo in conjuges usos conjugio in Ecclesiæ adhærente cella, firmat S. Odo *lib. 2. collat. cap. 11.* Nec obstat, quod qui votum emittit castitatis, absque peccato sacrilegii debitum petere nequit; & tamen illud impune reddit, imo tenetur, ut docet idem Sanchez *l. 9. de matrim. disp. 6.* quia magnum discrimen versatur inter hos casus; nam cum prohibetur copula conjugalis in Ecclesia propter loci reverentiam, in ipsam actionem, ac veluti in rem ipsam dirigitur prohibitio: quare æque peccat tam petens, quam reddens. At vero cum propter voti obligationem copula prohibetur, prohibitio ipsa est personalis, & ideo qui votum emisit, petere debitum nequit, quia juri suo renunciare potuit, sed in alterius præjudicium id efficere non valuit, nec debuit; & ideo absque meta sacrilegii conjugi petenti debitum illud reddere valet. An vero occulta effusio sanguinis, aut seminis polluat Ecclesiam, vel desidefetur notoria? dubium est. Notoriam desiderari docent Suarez *tom. 3. in 3. part. disp. 81. sect. 4.* Vasquez *1. 2. disp. 98. nn. 6.* Contra, occultam sufficere tenuerunt Lessius *lib. 4. de virtut. c. 3. n. 68.* Sanchez *lib. 4. de virtut. c. 3. nn. 86.* Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 15. n. 11.* Salas *in 1. 2. disp. 31. n. 14.* Sed lis est fortasse de vocibus; nam quamvis verum sit, Ecclesiam per se, & ex natura talis facti, violari per effusiones prædictas occultas, non tenemur tamen abstinere a celebratione in tali loco quamdiu ea loci violatio occulta est, nec ita vulgatur, ut possit notoria censeri.

8 Prosequuntur alii casus violationis.

Rursus violatur Ecclesia, si in ea sepelitur fidelis excommunicatus, *c. in consilium, hoc tit.* ex quo ita id docuerunt Suarez *d. sect. 4. §. 4.* Passerinus *de pollut. Eccles. p. 8. per tot.* nam licet in eo textu tantum statuatur reconciliandum esse cœmeterium, in quo excommunicatus sepultus est, & de Ecclesia nihil dicatur; tamen satis deducitur, idem jus observari circa Ecclesiam, nam cœmeterio non alia ratione reverentia debetur, quam quia est sacrum, ut supra notavi, aut accedit loco sacro, *c. unic. hoc tit. in 6.* Hoc autem ideo statutum est, quia excommunicatus a communione Ecclesiæ segregatus indignus est sepultura ecclesiastica, ut late probavi *in c. sacris, de sepultur.* Unde sicut injusta sepultura infidelis Ecclesiam polluit, ita & sepultura excommunicati. Hoc autem, ut recte notavit Suarez *ubi supra* post extravagantem Martini V. *Ad evitanda*, procedit in excommunicato publice denunciato, aut notorio clerici percussore; nam effectus prohibitæ communionis a jure communi suspenduntur illa constitutione. Etiam violatur Ecclesia, si in ea sepeliatur infidelis, aut paganus, *cap. Ecclesiam 27.* cum sequenti, *de consecrat. dist. 1.* docent aliis relatis Diana *part. 11. tract. 8. resol. 22.* Henao *dict. tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 23. sect. 4.* Murga *tom. 1. tract. 2. disquisitionum Moral. disquis. 4. per tot.* nam licet in sepeliendis quibuscumque defunctis pium, & laudabile *opus* exerceatur, *cap. 2.* cum aliis *13. q. 2.* in Ecclesia tamen corpora fidelium defunctorum sunt tumulanda, *cap. nullus 18. 13. q. 2.* alia autem infidelium cadavera deturpant, & fœdant Ecclesiam, & ab ea prorsus abjicienda sunt; & si fuerint sepulta in loco Ecclesiæ, ante ipsius ædificationem exhumanda sunt, & foris projicienda, radique debent lapides, & tigna, ut ibi Ecclesia ædificetur, *d. c. Ecclesiam 28.* Suarez *d. sect. 4. §. 5.* ubi notat hoc etiam procedere, cum pueri non baptizati sepeliuntur in Ecclesia: sed si adhuc in uteris maternis cum matre sepeliantur, non violatur Ecclesia. Tandem licet plures relati a Barbosa *d. l. 2. juris Eccles. c. 4. n. 25.* existimaverint, violari Ecclesiam per consecrationem, aut benedictionem factam ab excommunicato non tolerato; contrariam tamen tenuerunt Suarez *d. disp. 81. sect. 4. vers. Quarto violatur*, Cibalinus *de cens. disquis. 5. qu. 5. propos. 1. consect. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 23. sect. 4.* & merito; nam talis violatio non est expressa in jure; ergo nullo modo datur. Et si instes Ecclesiam violari: si excommunicatus non toleratus sepeliatur in ea, ut proxime probavi: ergo similiter violabitur Ecclesia per consecrationem, aut benedictionem factam ab Episcopo excommunicato non tolerato. Respondeo, argumenta a paritate esse parum efficacia in subjecta materia pœnarum ecclesiasticarum. Hinc tu ipse negas violari Ecclesiam per excommunicati vitandi, aut schismatici celebrationem in ea, juxta caput *a nobis 2. de Sacram. non iter.* & per sepulturam hominis personaliter, nominatimque interdicti; quamquam argumentum a paritate videatur non minorem vim habere in duobus his casibus, si legeris Dianam *part. 11. tract. 8. resol. 12.* Si autem Ecclesiæ consecratæ, vel occupatæ fuerint ab hæreticis, a Catholicis reconciliari debent: Concil. Aurel. *1. can. 11.* ibi: „ De hæreticis clericis, qui ad fidem catholicam plena fide & voluntate venerint, vel de basilicis, quas in perversitate sua Gothi hactenus habuerunt, id censuimus observari, ut si clerici fideliter convertantur, & fidem catholicam integre confiteantur, vel ita dignam vitam morum, & actuum probitate custodiant, officium quo eos Episcopus dignos esse censuerit, cum impositæ manus benedictione suscipiant, & Ecclesias simili, quo nostræ innovari solent, placuit ordine consecrari. "

Ultimo sciendum est, in Ecclesia, vel altari violato non licere divina officia celebrare antequam reconcilietur: est enim *ipsi loco ob violationem*, seu pollutionem imposita quædam suspensio, *cap. fin. hoc tit.* & si quis in Ecclesia polluta, vel altari violato celebraverit scienter ante reconciliationem, reus erit gravis peccati, & arbitrio Episcopi puniendus, *cap. is qui 18. de sentent. excommun. lib. 6.* nullam tamen irregularitatem incurret, quia in jure expressa non est. Suarez *dict. sect. 4. §. Sed queres.* Hæc enim suspensio, quæ provenit ex violatione loci sacri, non est imposita personis, sed locis violatis, ejusque conditionis est, ut nec sit censura, nec effectum censuræ obtineat, sed infert canonicum impedimentum, ne celebretur in Ecclesia sub pœna gravis peccati, *dict. cap. is qui 18.* nam si speciali censura interdicti locus affectus esset, celebrans in eo maneret irregularis, *dict. cap. is qui 18. §. ult.* Henao *dist. disp. 23. sect. 3.* Notandum tamen est, solum prohiberi propter violationem Missam, vel divina officia celebrare, non vero verbum Domini prædicare, & similia, argumento textus *in cap. responso, de sent. excommun.* notarunt Navarrus *in Manuali, cap. 27. num. 166.* Zerola *in praxi Episcopali, 1. part. verbo Pollutio, qu. 4.* Illud etiam omittendum non est, quod si pollutio Ecclesiæ contingat, dum Missæ sacrificium offertur, adhuc canone non cepto, presbyter non debet eam prosequi, sed potius dimittere; si autem post canonem violatio contigerit, prosequendum est sacrificium, ut resolvunt Suarez *dict. sect. 4. §. Secundo quæritur*, Sotus *in 4. dist. 12. qu. 2. art. 3.* Ut ergo divina officia rite peragantur, Ecclesia polluta reconciliari debet, ita ut si tantum benedicta erat, per simplicem sacerdotem reconcilietur, *cap. fin. hoc tit.* si vero fuerat consecrata, per Episcopum, ut infra dicemus *in cap. aquam*: reconciliatioque fieri debet aqua cum vino, & cinere admixta, & certis precibus, quæ referuntur in Ordine Romano: & debet reconciliari expensis ejus, qui eam violavit.

9 In Ecclesia violata cessabit non potest.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cum non solum desideretur ad officia divina rite celebranda, ut locus ipse consecratus sit, juxta adducta supra *in cap. 1.* verum etiam exigatur, ut post consecrationem ab omni sorde & macula servetur immunis; nam sicut impuri homines repelluntur ab altaris participatione, *cap. sicut 11. de consecr. dist. 1. cap. qui scelerate 24. de consecr. dist. 2.* nec licet nisi in sacris, & puris vasibus celebrare, & cum sacratis, honestisque vestibus, *cap. in sanctis, cap. vestimenta, de consecr. dist. 1.* ita & circa templa & altaria idem observandum est, ut sint consecrata, & sanctitatem consecrationis retineant, ex juribus supra pro illustratione conclusionis adductis; nam cum locus sacer certis casibus pollui possit supra enumeratis, ut apud Romanos eveniebat, si res sacra ab hostibus occupabatur, *l. cum loca 36. ff. de relig. & sumpt. funer. l. sacra 9. §. 2. ff. de rerum divis.* Macrob. *lib. 3. Saturn. cap. 8.* Illustrant Brissonius *lib. 1. antiquit. cap. 2.* rectæ in præsenti docetur, necessariam esse reconciliationem, ut in loco sacro, seu polluto divina officia possint celebrari.

10 Traditur ratio decidendi.

11 Respondetur difficultatibus.

Nec obstat prima difficultas supra adducta, nam ex ea tantum evincitur, quam indecens sit loca sacra profanari, vel macula conspergi, cum grave peccatum ex simili violatione, & profanatione perpetretur, *dict. cap. in sanctis 41.* & pluribus exemplis probat Pechius *in dict. regul. Semel*: non tamen inde deducitur, facto Ecclesiam violari posse, & pollui, ut in casibus supra relatis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex dict. l. hæres 73.* quia dicendum est, templum destructum sacrum manere, ita ut distrahi non debeat, nec in usus profanos converti, quia semel Deo dicatum fuit; sed nihilominus consecrationis virtutem amittit, ut in eo divina officia celebrari non possint, nisi denuo consecretur; nam terræmotu non amittitur tota religio templi, sed infligitur quædam suspensio, & violatio, ut supra dixi. Nec obstant textus *in dict. c. si motum, c. Ecclesias*, quibus communiter respondetur, ibi verbum *consecrationem*, accipi pro reconciliatione; ita ut sensus sit, Ecclesiam homicidio, aut simili casu violatam, esse reconciliandam. Sed quis non statim agnoscit quam aliena sit hæc interpretatio a proprietate ipsius verbi, *consecrationem*? Quare verius credo, olim Ecclesiam pollutam reconciliari, & postea iterum consecrari, usquedum propter difficultatem convocandi Episcopos ad consecrationem receptum fuit, ut tantum ab Episcopo proprio Ecclesia polluta reconcilietur, quod facile colligitur *ex c. proposuisti, hoc tit.* ubi Innocent. III. indulget Petro Archiepiscopo Compostellano, ut possit Ecclesiam ipsam pollutam reconciliare absque eo, quod denuo consecraretur: quam specialem gratiam Innocent. non concederet, si jure communi non esset necessaria nova consecratio, & reconciliatio sufficeret.

12 Exponitur textus in c. 2. de Sacram. noviter.

Sed supra traditis obstat textus *in cap. 2. de sacram. non iter.* ubi cum agatur de schismate Vvaldemari, cujus historiam ibi retuli, consultus fuit Honorius, an corpora schismaticorum sepulta tempore ipsius schismatis, essent exhumanda? Et quia presbyteri degradati aufi fuerant in ipsis Ecclesiis celebrare, an Ecclesiæ essent iterum consecrandæ. Et respondet Honorius, nec corpora esse exhumanda, nec Ecclesias reconciliandas: ergo quia non violatur Ecclesia, etsi in ea excommunicati sepeliantur, ita ut nova reconciliatione indigeat. Cujus textus expositio ex supra traditis provenit; nam cum Ecclesia polluatur tantum in casibus supra relatis, & in illius textus specie nullus ex eis adesset, licet non leviora delicta admissa essent, siquidem degradati celebrarant in ipsa Ecclesia, & schismatici sepulturæ defunctorum interfuerant; tamen quia ipsi defuncti catholici erant, nec a communione Ecclesiæ seclusi reperiebantur, ideo propter delicta ipsorum ministrorum *non polluitur*, aut violatur Ecclesia, nec nova indiget reconciliatione, quia ex his causis Ecclesia non violatur.

CAPUT VIII.

Honor. III. *Reverendissimæ in Christo filiæ Illustri Reginæ* a *Ungariæ.*

CUm sicut ex relatione dilectorum filior. Capituli *b* Oradiensis nobis innotuit, devotionis zelo succensa, eorum feceris Ecclesiam consecrari, profecto speramus, quod zelus ille, qui te ad ejusdem Ecclesiæ consecrationem induxit, te quoque ut & dotem ei conferas, debeat animare: & quidem cum non sit Ecclesia, nisi de dote provisum ei fuerit, consecranda, eo liberalius ad dotandam prædictam Ecclesiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo & facilius potes id facere, & ad hoc fortius, tamquam ex debito, jam teneris.

NOTÆ.

a *Ungariæ.*) Ita restituo inscriptionem, & textum ex 5. compilatione Honorii III. *sub hoc tit. c. unic.* ibi notavit Cironius, præsentem epist. missam esse Gertrudi uxori Andreæ II. Hungariæ Regis, filiæ Bertholdi Ducis Moraviæ; vel Beatrici uxori secundæ dicti Andreæ.

b *Oradiensis.*) Legendum esse *Vvaradiensis*, jam notavit Cironius *in præsenti*. Vvaradin autem est civitas Episcopalis Hungariæ, suffraganea Archiepiscopi Colocensis.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: „ Qui fecit Ecclesiam consecrare, tenetur eam dotare. " Probant eam textus *in cap. nemo, de consecr. dist. 1. c. pie mentis 16. q. 7.* Conc. Brachar. *2. can. 5.* relatum *in c. placuit 1. q. 2.* Conc. Aurel. *4. can. 33.* ibi: „ Si quis in agro suo, aut habet, aut postulat habere diœcesim, primum & terras ei deputet sufficienter, & clericos, qui ibidem sua officia impleant, ut sacratis locis reverentia condigna tribuatur. *D. Greg. l. 2. epist. 9. ibi*: Timothea illustris femina petitoria nobis insinuations suggessit, quod habetur in subditis, intra civitatem Arminensem, in loco juris sui oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honorem S. Crucis desiderat consecrari: & ideo, frater charissime, si in tuæ civitatis jure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, percepta primitus donatione legitima, *&c.* consecrabis. *Heraldus Epist. Turonensis* in suis capit. *c. 46.* De ædificationibus Ecclesiarum, ut nullus antea fundamentum jaciat, donec Episcopus veniat, & *in medio* crucem figat, & sic accepta dote, construendi licentiam tribuat. *Conc. Vvormat. tempore Hadriani II. c. 3. c. fin. de jurepatron. in 5. compil. ibi*: Cum igitur sicut nostris est auribus intimatum, quædam Ecclesiæ regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam asseratur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attente, quatenus cum indecens modis omnibus videatur, ut Eccl. memoratæ competenti dote penitus fiat expertes, ipsarum cuilibet saltem 30. passus terræ, juxta canonicas sanctiones, in liberam eleemosynam extra cœmeterium a parte qualibet earumdem ad domos clericorum faciendas ibidem, liberaliter largiaris. *Syn. Valentina sub Lothario, c. 9.* Sæculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, unam colonicam vestitam cum tribus mancipiis donationis (*alias dotis*) gratia eis conferant. *Carolus Magn. in* suis Capitul. *c. 229.* Nemo (*inquit*) Ecclesiam ædificet antequam civitatis Episcopus veniat, & ibidem crucem figat publice; & ante præsiniat qui ædificare vult, quod ad luminaria, & ad custodiam, & stipendia custodum sufficiat: & sic facta donatione, domum ædificet. *Imperator Justinianus in novel. 67.* Ut nullus ædificet, *ibi*: Qui nominis causa ad opus sanctarum Ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expensas eis quoque exponant decentes, & ad luminaria, & ad observantium alimenta, & ad sacra mysteria, vel ministeria, sed deserunt eas in nudis ædificiis constitutas. " Conc. Tolet. *3. can. 15.* ubi Episcopis interdicitur Ecclesiam consecrare, nisi prius dotis charcam confirmatam habuerint. D. Chrysostomus *hom. 18. in Acta Apostolor.* ibi: „ Quasi, *inquit*, ducta uxore, vel sponsa, vel dotata virgine, sic erga Ecclesiam affectus sis dotem inscribi illi: ita tibi benedictionis præmium multiplicabitur. " Et *l. 2. & 3. tit. 10. p. 1.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna *in prælect.*, Cironius *ad hunc textum*, Lemaitre *lib. 1. de juribus Eccles. cap. 7.* Canisius *in cap. 3. de jurepatr.* Gentilis *in notis ad apolog. Apuleii, fol. 315.* Filefacus *in c. 4. de offic. Ordin.* Ballamon *in can. 17. Conc. Nicæni 2.* Loaysa, Binius, & Coriolanus *in d. can. 5. Concil. Brachar. 1.* Hunnius *in encyclop. tit. 1. c. 2.* Lantdemeter. *lib. 2. de veteri mon. c. 58.* Bignonius *in notis ad Marculfum, fol. 521.* Petrus Greg. *lib. 1. partit. tit. 28. c. 9. & de benefic. c. 15.* Bulengerus *lib. 3. opusc. c. 40.* Anton. Augustinus *in epit. jur. lib. 15. tit. 15.*

3 De loco, ubi Ecclesia construatur.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nonnulla necessario observanda esse in Ecclesiæ *constructione*, & dedicatione, antequam ab Episcopo consecretur. Primo locus, seu area Ecclesiæ construendæ destinata libera esse debet ab omni humano dominio, seu jure; ideoque forsan jure civili non licebat locum sacrum construere, nisi cum assensu Principis, *l. sacra loca, ff. de rer. divis.* nec locus sub conditione legatus dedicari propter spem dominii, *l. si locus sub conditione, ff. de relig.* nisi ut testator ipse sepeliretur; quo casu examinandus est textus *in l. ult. ff. ut in possess.* ergo antequam extruatur Ecclesia, locus est ab omni profana ditione eximendus, ita ut nec Princeps in eo ullam retineat potestatem. Unde legimus apud Ordericum Vitalem *lib. 3. hist. Ecclesiast.* quod cum locus extruendæ Ecclesiæ S. Ebrulfi destinatus esset, nobiles Normanniæ omne jus, quod sibi in eum locum titulo dominii habere poterant, ejurarunt: quod & Dux confirmavit solemni diplomate: „ Locum (*inquit Ordericus*) nominatum, communi consensu ita liberum tradiderunt ejus tutelæ, ut nec sibi, nec aliis quibuslibet aliquam adsuetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum a monachis liceret, vel hominibus eorum exigere: Dux autem bonæ voluntati eorum gratanter acquievit, & testamentum de rebus, quas optimates sui S. Ebrulfo dabant, confirmavit. " Inde etiam provenit, ut licet regulariter nemo vendere rem propriam compellatur, *l. invitum, Cod. de contrahen. emptione, l. nec emere, Cod. de jure delib.* tamen religiosis favore ut Ecclesia construatur, cogitur dominus justo pretio accepto fundum distrahere: argumento textus *in l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. Lucius, ff. de evict. l. in commune, Cod. de communi servo, l. item si verberatum, §. item si forte, ff. de rei vindic.* docuerunt late Covar. *lib. 3. variar. cap. 14. n. 7.* Cujacius *lib. 3. observ. cap. 22.* pluribus relatis Hermosilla *in l. 3. glossf. 1. tit. 5. partit. 5.* Secundo desideratur ad Ecclesiæ constructionem, ut in ipsa area, ubi sacræ ædes construuntur, non sint sepulta defunctorum cadavera; imo si tumulata reperiantur, exhumentur, & extra projiciantur, propter incertitudinem, an Catholici, Hæretici, vel Gentiles ultimum diem clauserint. Unde cum S. Frodobertus Trecensis Episcopus rogaretur Ecclesiam construere in loco, ubi corpora defunctorum jacebant, ante confecrationem justit ea erui, & asportari, ut refertur in annalibus Trecensibus editis per Nicolaum Camuzatium, ibi: „ Is ad prædictæ Basilicæ consecrationem a fratribus evocatus, diligentius percunctatur, utrum inter sacrandos parietes sepulta aliquorum cadavera tegeren-

1 Respondetur objectioni.

2 Traditur ratio decidendi.

tur. Camque comperisset ineſſe quamplurima, univerſa prius de templo eliminanda præcepit, conteſtans ſe non aliter conſecrationis officium ſuſcepturum. „ Ita etiam D. Gregorius *lib. 1. epiſt. 22.* Surrentino Epiſcopo juſſit conſecrari monaſterium S. Stephani, ea conditione videlicet, ſi eo loco conſtructam ſit, ubi *nullum corpus fuerit humatum*. Eandem conditionem apponit in conſecratione oratorii per Timotheam matronam conditi, *lib. 2. epiſt. 9. & l. 5. capitul. cap.* 48. ita *cavetur*: „ Eccleſiam, in qua mortuorum cadavera infidelium ſepeliuntur, ſacrificare non licet: ſed ſi apta videtur ad conſecrandum, inde evulſis corporibus, & raſis, vel lotis ſignis ejus reædificetur. “ Quin imo ſi locus ille fuiſſet commercio hæreticorum inquinatus, nefas erat Eccleſiam illic exſtrui. Conc. Epaunenſe *can.* 33. ibi: „ Baſilicas hæreticorum, quas tanta execratione habemus exoſas, ut polutionem earum pargabilem non putemus, ſanctis ufibus applicare deſpicimus: ſane, quas per violentiam noſtris abſtulerant, poſſumus revocare. „

Tertio, cum in ipſa Eccleſia ſub altari principali condendæ eſſent Sanctorum reliquiæ, juxta tradita ſupra *in cap.* 1. & ibi ad divina officia celebranda neceſſe fit adſciſci ſacerdotes, qui Martyrum reliquiis aſſiduo famulatu deſerviant, & in ornandis ædibus ſacris cultum, atque ornatum comparent; & quia inter ipſum Rectorem, & Eccleſiam conjugium ſpirituale contrahitur, ut probavi *in cap. inter, de translat. Epiſc.* non incongrue bona hæc dotem Eccleſiæ appellarunt Sancti PP. ſupra, *num.* 1. laudati, & Lucius *in epiſt. unic. in prim.* ibi: „ Significaſti, vos a quibuſdam non rectam fidem tenentibus, atque veſtras Eccleſias ſuis dotibus ſpoliari. *Synodus Valeur. ſub Lothario* can. 9. Dotes a fidelibus deſignatæ baſilicis, ad hoc quod ſtatutum eſt, viudicentur. *Tolet.* 3. *ſub Recharedo*: can. 2. *ibi*: Eccleſia ex dote, quam largitus eſt qui illam ædificavit, presbyterum habeat. *Colonien. ſub Carolo Craſſo*, can. 4. *ibi*: Nec ex dote Eccleſiæ, ideſt ex uno manſo, & quatuor mancipiis, cenſus exigatur. *Trosleian.* can. 6. Dos Eccleſiæ libera omnino ab omni cenſu, & tributo pertineat ad presbyterum. *Et* can. 3. Synod. 6. & *l.* 6. Capitul. *c.* 69. *in diplomate Othonis I. ibi*: Dotem quoque Eccleſiæ, ideſt duas hobas poſſeſſas, & beneficium presbyteri in eodem loco deſervientis. “ Nec nove hac voce utuntur Eccleſiæ PP. nam & Gentiles poſſeſſiones templorum dotes eorum dixerunt. Ovidius *lib.* 10.

Templiſque accedere dotem
Hanc juſſere meæ,

Ideſt agrum Damaſcenum. Cenſorinus *de die natali*, ibi: “ Et cum agros, atque urbes Deorum munere poſſiderent, partem quandam templis, ſacelliſque, ubi eos colerent; dicaverc. „ Alio ſenſu Optatus Milev. *lib. 2. de ſchiſm. Donatiſt.* contra Parmenianum Eccleſiæ dotes nominat prærogativas, intelligens Eccleſiæ, ut exponit Henellius *de dotalit. cap.* 1. Qui ergo vult Eccleſiam ædificare, prius debet dotem aſſignare, & inſtrumentum dotale conficere, de quo Imperator Zeno ita ſanxit *in l.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* „ Si quis donaverit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel ſe moventem, aut jus aliquod *perſonæ Martyris*, aut *Prophetæ*, aut Angelo, tamquam ipſi poſtea oratorium ædificaturus, & donationem inſinuaverit apud quod neceſſe eſt, cogitur opus, quamvis nondum inchoatum fuerit, perficere per ſe, vel per hæredes; & perfecto opere, dare ea, quæ donatione continentur. “ Etiam conſtructa Eccleſia dotem ipſam promiſſam tradere debet, in cujus traditione pro adipiſcenda poſſeſſione rerum, olim quibuſdam traditionibus ſymbolicis Eccleſia utebatur, ut retuli *in cap.* 2. *de conſtit.* Et tandem chartam ipſius dotationis, ubi accurate omnes poſſeſſiones, & res pro dote Eccleſiæ traditæ recenſebantur, & deſcribebantur: cujus chartæ exemplar ex antiquitatibus Aleman. refert Lemaiſtre *lib.* 2. *de juribus Eccleſ. cap.* 7. & chartam dotationis Eccleſiæ Toletanæ ab Alfonſo Caſtellæ Rege factæ, refert Loayſas inter Conc. Hiſpan. *pag.* 197.

5 Ne modo dotis Eccleſiæ.

Deinde ſciendum eſt, quod ſicut in dote nuptiali attenditur conditio contrahentium, quoad dotis modum, & quantitatem, *l. quæro, ff. de jure dot.* probavimus infra *in c.* 1. *de adult.* ita olim non omnibus Eccleſiis dos æqua fuit; pro numero enim Sacerdotum, vel monachorum pinguior dos conſtituebatur, ut ex ea miniſtri omnes commode ali poſſent, neque profanis artibus operam dando cogerentur dignitatis ſuæ, & religionis majeſtatem dedecorare. Ita majorum ſuorum proviſionem laudat Juſtinianus *in novella* 3. his verbis: „ Deprehendimus eos, qui ſacroſanctam aliquam Eccleſiam in hac alma urbe exædificaverunt, non ſolum curam ædificii geſſiſſe, ſed etiam ut ſacris ædibus, quas ipſi inſtituiſſent, ſufficiens erogatio ſuppereret, atque definirent, quot per ſingulas Eccleſias presbyteros verſari conveniret, quot Diaconos, vel mares, vel feminas: quot ſubdiaconos, & item cantores, ſimul & lectores, & oſtiarios, adhuc adis ſumptum adjeciſſe. „ Præterea peculiares redditus, qui inſtituto huic ſuo ſatis eſſent: nec multitudo fuit aliqua adjecta, cui exinde competens ſolutio fieri non poſſet. In Conc. Valentino Galliæ ſub Lothario, *c.* 9. ita legitur: „ ipſi ſæculares, & fideles laici, ſi condere voluerint baſilicas in prædiis ſuis, ſicut edictum piiſſimorum Auguſtorum continet, unam colonicam veſtitam cum tribus mancipiis dotationis gratia ei conferant, moxque Epiſcoporum juri, & S. matri Eccleſiæ eamdem baſilicam ſubmittant. Aliter vero nos Epiſcopos earum conſecrationem ſciant non impleturos. “ Colonica autem eſt villa, ſeu villula cum modo agri, quantum colonus unus colere poteſt, nec admodum a manſo diſtat, ut probavi *in capit.* 1. *de conſtitut.* Ut ad modum dotis Eccleſiæ redeamus, certe in Ordoriis ratio habebatur clericorum, qui illic erant inſtituendi; nam ſi forte ſacerdotes aſſumendi erant, pinguiori redditu dotabantur, quam ſi inferioris gradus clerici, veluti Diaconi, aut oſtiarii. His enim ſufficiebant mediocres ſportulæ, quia illis nihil incumbebat oneris præterquam ædem ſacram purgare, & candelis, ac luminibus moderari, ut definitum fuit in dicto Concilio Toletano 3. ſub Recharedo, *can.* 2. ibi: „ Placuit Dei ſacerdotibus, ne quiſquam infra ſuam parœciam Dei aulam inquirat: & munificus ille, qui S. Dei ædificaverit Eccleſiam, quod ibidem pio ſuo hæredi largitus eſt, eodem loco presbyter ſecundum priorum canonum inſtituta deſerviens habeat: & ſi presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus inſtituatur: certe ſi minor eſt cenſus, oſtiarius a ſacerdote ſit electus, qui nitorem infra finus S. Eccleſiæ faciat, qui & SS. reliquiarum luminaria omni ſubſequenti nocte accendat. Ex eo forraſſe, quod aliquæ Eccleſiæ fundatæ eſſent, ut aliorum Ordinum, præterquam Oſtiariorum miniſterio non egerent, manavit forſan origo beneficiorum, quæ vulgo ſimplicia dicimus. Fuiſſe autem Eccleſias quaſdam, quas non Presbyteri aut Diaconi, ſed inferioris nominis, ac gradus clerici regerent, abunde liquet ex Divo Gregorio *lib.* 2. *epiſt.* 19. ubi Eccleſiam S. Agnetis, quæ in via ſuburbana conſtructa erat, commendat curæ Leonis cujuſdam acolythi, cui propterea aſſignat penſiones certarum domorum. In monaſteriis vero pro numero monachorum dos conſtitui debebat. Qui autem numerus ad conficiendum monaſterium ſufficiat, canon. 16. Synodi Trullen. & ex eo Lemaiſtre *d. lib.* 2. *cap.* 8. aſſignat. Si autem Eccleſia parochialis conſtruatur, dos competens debet conſtitui ſaltem victui duorum, Presbyteri, inquam, & clerici ad minus; quia non poteſt presbyter celebrare, & divina officia ſolus exequi, *cap. ut quiſque, de vita, & honeſt. cler. cap. propoſuiſti, de filiis presbyter.* Expediret tamen, ſi fieri poſſet, duobus presbyteris parari neceſſaria, ut ſi forte unus in caſum ægritudinis inciderct, alius vices ejus ſuppleret, *cap. illud* 7. *q.* 1. & aliquando placuit, ut duæ tribus miniſteris ſufficeret, *cap. ut quoque, de conſecrat. diſt.* 1. Ultra etiam debet eſſe dos congrua ad onera Epiſcopalia ſolvenda, & hoſpitalitatem exercendam, *cap. de monachis, de probend. cap.* 2. *de ſuppl. neglig. cap.* 1. *de præb. in* 6.

6 Traditur decidendi ratio.

Quibus ita animadverſis apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cum in præſenti ſpecie Regina Ungariæ fundaſſet, conſtruxiſſetque Eccleſiam, tacite ſe obligavit ad ejus dotationem, ſiquidem juxta canones aut quos Eccleſia non poteſt conſecrari ſine congrua dote; nec ſolum ipſe, qui conſtruxit, tenetur eam dotare, verum etiam hæres ejus ad ipſum compelli valet. Leo Imperator *novella* 4. ubi ſtatuit, ut ſi quis ædificaverit monaſterium, nec dotem ſufficienter dederit, & moriatur ab inteſtato, relictis liberis, ſi tres ſint liberi, monaſterium, ſeu Eccleſia quadrantem bonorum ejus habeat; ſi ultra plures reliquerit, in ſuccedentes liberos connumeretur monaſterium, & accipiat deducto ære alieno quantum quiſque acceperit: quod ſi defunctus mortuus fuerit ſine liberis, relictis parentibus, dividatur ſubſtantia inter parentes proximos, qui unam partem, & monaſterium, quod aliam partem dimidiam accipiant: ſi parentes non ſuperſint, nec filii, ſed tantum agnati, bes bonorum ad monaſterium perveniat, trieus ad cognatos; ſi vero fundator teſtatus ſit, & nihil reliquerit monaſterio, ut Antiſtes loci ſufficientem monaſterio partem accipiat reliquis juxta teſtamentum valituris. Imo Gloſſa in præſenti, verbo *Conſecranda*, docet quod ſi Epiſcopus omittat exigere cautionem dotis, & ſine ea Eccleſiam conſecret, tenetur Eccleſiam illam dotare, ut tenetur providere de neceſſariis ei, quem ſine titulo ordinavit. *c.* 2. ubi probavi, *de præbend.* Quod tamen Bernardus Gloſſator verum credit, dummodo Epiſcopus poſſit eam dotare de bonis propriis ſine præjudicio propriæ Eccl. ne delictum ipſius noceat Eccl. cui præeſt, *cap.* 3. 16. *q.* 7. Tandem P. Gregorius *de benefic. capit.* 15. *n.* 3. hoc verum exiſtimat, ſi prius diſcuſſæ fuerint facultates fundatorum, & fuerint inventæ non ſufficientes; & eo caſu in ſubſidium dandam eſſe in ipſum Epiſcopum actionem, argumento legis 3. §. 1. *ff. ſi menſor falſum modum, l. fin. §. fin. ff. de eo, per quem factum fecit*. Sed licet Epiſcopus poſſit dotem exigere; non tamen aliquod munus pro ipſa conſecratione petere valet, ſed tantum recipere, ſi ſponte offeratur, *c.* 1. 1. *q.* 2. *c. ult.* 1. *q.* 3. Concil. Pictav. *can.* 4. „ Nullus Epiſcopus pro ſacris Ordinibus, vel pro Eccleſiarum benedictionibus munus accipiat. *Aquiſgran.* 2. *ſub Ludovico, c.* 1. *p.* 5. Nullus Epiſcoporum deinceps pro dedicatione Sanctæ Eccleſiæ aliquid exigere præſumat. Refert Ant. Auguſtinus *in epit. l.* 4. *tit.* 47. quo modo accipiendus eſt, quod legimus apud Hermoldum *in Chron. Selavor. lib.* 3. *cap.* 21. Epiſcopum omnibus bonis, ac facultatibus exutum, facto, ac miſeria temporum ſuorum, ex conſecratione altarium, & cathedratico victitaſſe. „ Harruicus, *inquit*, Bremenſis Epiſcopus neceſſitate compulſus miniſterialium redditus Epiſcopales per triennium abjuravit, ut infra tempus illud omnia ex integro ſolverentur, Epiſcopus vero ex his, quæ de cathedratico, vel conſecratione altarium conſequi poterat, victitabat. “

7 Diſſolvitur ratio dubitandi.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta, qua moti Vualdenſes tenuerunt, Eccleſiam, aut ejus miniſtros, rerum tem-

poralium, maxime immobilium, dominium obtinere non poſſe, & peccare Principes Eccleſias dotando. Quem errorem ſecuti fuerunt Vviclephus, & Lutherus, ut refert Arsfeldus *hiſt. Vvicleph. cap.* 2. his verbis: „ Omnes poſſeſſiones, non monachis modo, ſed univerſo prorſus clero eripuit, nec ſolidum aliquem, aut ſtabilem ei decimarum fructum reliquit. Dotare Eccleſiam eſt contrarium S. Scripturæ, & contra regulam Chriſti, Sylveſter Papa, & Conſtantinus Imperator erraverunt Eccleſiam dotando. Papa & omnes Cardinales, & Clerici poſſeſſiones habentes ſunt hæretici, & laici conſentientes: Imperator, & ſæculares ſunt ſeducti a diabolo, ut Eccleſiam dotarent bonis. Sacerdotes veteris Teſtamenti vivebant ex proprietario. Eccleſia non habuit dotem, vel poſſeſſionem rei immobilis ante Conſtantinum Magnum. Non eſt ſacrilegium auferre res Eccleſiæ datas, & Deo conſecratas, imo debent Principes ſub pœna damnationis auferre bona temporalia a Clero habitualiter peccante. “ Iſtum errorem pene conſepultum reſtituit Lutherus; nam cum impii hæretici ſectas ſuas ſtare non poſſe animadverterent, niſi Principum, & Magnatum patrocinio niterentur, exiſtimarunt eos poſſe facili negotio in ſuas partes abduci, ſi ad Eccleſiæ prædam accerſerent, perſuaderentque poſſe Eccleſiam illis, quibus dotata eſt, bonis non ſolum impune, verum & religioſe ſpoliare. Qui error damnatus fuit in Concil. Conſtantienſi, & recte; nam Eccleſia a primis ejus ſæculis bona propria, peculiareque patrimonium habuiſſe, conſtat ex D. Ambroſio relato *in c. aurum* 70. 12. *qu.* 2. *c. quatuor* 27. *cum ſeq. eadem qu.* & ſuppellectilia pretioſa etiam perſecutionis tempore Eccleſiam habuiſſe, ex D. Auguſt. & Optato refert Baronius *tom.* 1. *anno* 57. *num.* 81. *& tom.* 2. *anno* 323. *num.* 3. prædiaque poſſediſſe conſtat *ex c. nulli* 27. 12. *qu.* 1. *c. non liceat* 12. *qu.* 2. *c.* 1. *c. ſi quis* 6. *cum ſeq. c. ad audientiam* 9. *cum ſeq. de rebus Eccleſ.* probant Duarenus *de ſacris Eccleſ. miniſtr. lib.* 2. *c.* 1. Robertus *lib.* 2. *de rerum quorid. c.* 2. Quintanadvennas *lib.* 1. *Eccleſ. c.* 2. *n.* 8. Leſſius *de juſtitia lib.* 2. *c.* 4. *dubit.* 7. Molina *eodem tract. tom.* 1. *diſp.* 142. Bellarminus *tom.* 1. *controverſ. lib.* 1. *de Eccleſ. c.* 5. Joannes Pollemar. in oratione habita in Concil. Baſileenſi, quæ extat *tom.* 4. *Concilior. Binii, part.* 1. Lemaiſtre *lib.* 1. *de juribus Eccleſ. c.* 1. fuſe Valenzuela *contra Venetos* 3. *part. per totam*. Nec favet Vvaldenſibus dicta auctoritas Lucæ *cap.* 14. quæ eſt accipienda de præparatione mentis, ita ut animo debeant omnes fideles paupertatem ſectari; non de vera renunciatione, & abdicatione bonorum temporalium, ut ex D. Auguſt. *epiſt.* 5. *ad Marcell.* explicat Bellarminus *ubi ſup.* nam ut inquit Salvianus *lib.* 1. *ad Eccleſ. Cathol.* non ſunt ipſæ divitiæ per ſe noxiæ, ſed mentes male utentium criminoſæ. Et ſi de renunciatione temporalium bonorum locus ille acciperetur, non ſolum præriperet Eccleſiis, & Clericis temporalis dominii obtinendi capacitatem, ſed etiam omnibus fidelibus laicis: quod perabſurdum eſt, ut jam notavit Joannes a Pollemar. *ubi ſupra*. Nec exemplum Chriſti Domini, quod adverſarii adducunt, pro eis facit; ſiquidem verius eſt, Dominum noſtrum facultates aliquas, etſi tenues, poſſediſſe, ut ſibi, & ſuis victum pararet; ut declaravit Joannes XXII. *in extravag.* 4. *& 5. de V. S.* & notarunt Bellarminus, & Pollemar. *ſupra*. Nec etiam revocare licet ſtatum Eccleſiæ præſentis ad tempus illius naſcentis, quo Prælati contenti eleemoſynis fidelium collectas diebus tantum Dominicis faciebant, ut ait Socrates *lib.* 7. *hiſt. cap.* 12. conſtatque ex epiſtola 1. Pauli ad Corinth. *cap.* 16. & ex traditis a Leone Papa *ſerm.* 2. 3. *& 5.* Baronio *tom.* 1. *anno* 44. *num.* 68. Eo enim tempore tanta pecuniæ quantitas colligebatur, ut quæ ſupererat, in gazophylacium reponeretur. Baronius ſupra, *num.* 69. Sed poſtquam charitas cœpit tepeſcere, eleemoſynæ, & collectæ minus fructuoſæ fuerunt; quare juſte cautum fuit, ut Eccleſia abſque competenti dote non conſecraretur. Inde obiter cognoſcitur iniquitas conſtitutionis, Diocletiani, & Maximiani *in l. Collegium* 8. *Cod. de hæredib. inſtit.* quatenus odio Chriſtianorum, ut notavit Robertus *diſt. cap.* 2. *fol.* 124. ſtatuit nullum collegium hæreditatem capere poſſe, ut Eccleſiam arceret a bonorum temporalium dominio: quod etiam circa clericos cautum fuit *in l. nulla, Cod. Theodoſ. de Epiſc. & Cleric.* in quam invehitur D. Hieronymus *in epiſt. ad Nepotianum*, his verbis: „ Pudet dicere, ſacerdotes idolorum, mimi, aurigæ, & ſcorta hæreditates capiunt: ſolis clericis hoc lege prohibetur, & prohibetur non a perſecutoribus, ſed a Principibus Chriſtianis. *Divus Ambroſius* ad Valentin. epiſt. 31. Nobis etiam privatę ſucceſſionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus injuriam, quia diſpendium non dolemus. “ Notavimus *in cap.* 3. *de teſtam.* Nec obſtat augmentum primum ipſius dubitandi rationis; nam qui conſtruit Eccleſiam, ut ſupra probavi, tacite obligatur ad ejus dotationem; unde non tam liberalitas eſt hæc dotis conſtitutio, quam debiti ſolutio, ut innuitur in ultimis verbis hujus textus, facitque textus *in cap.* 1. *de donat.* Unde Regina Hungariæ in præſenti ſpecie, quaſi ex debito, virtute conſtructionis Eccleſiæ tenebatur eam dotare. Nec obſtat ultimum augmentum difficultatis; nam variis ex cauſis accidere poteſt, ut ejuſdem Eccleſiæ alius ſit Patronus ratione dotationis, alius *conſtructionis* cauſa, veluti ſi ille qui conſtruxit Eccleſiam, inopia oppreſſus eam dotare non potuit, aut poſtquam dotavit, rebus ipſis in dotem datis amiſſis, alius novam dotem conſtituit: quibus, & in ſimilibus caſibus duo patroni dantur, alius ratione dotationis, alius conſtructionis cauſa.

CAPUT IX.

Gregorius IX. a *Aſtoricenſi Epiſcopo*.

g AQua per Epiſcopum benedicta Eccleſiam reconciliari poſſe per alium Epiſcopum non negamus, per ſacerdotes ſimplices hoc fieri de cetero prohibentes, non obſtante conſuetudine provinciæ Bracheren. (quæ dicenda eſt potius corruptela:) quia licet Epiſcopus committere valeat quæ juriſdictionis exiſtunt, quæ ordinis tamen *Epiſcopalis* ſunt, non poteſt inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus Epiſcopis ſuper reconciliatione factum eſt hactenus per eoſdem, mediocriter toleramus.

NOTÆ.

a *Aſtoricenſi.*) De Aſtoricenſi Diœceſi, & ejus præſulibus, jam nonnulla notavi *in c.* 7. *de re judic.*

b *Aqua per Epiſcopum benedicta.*) Licet aqua, tam ad adminiſtrandum baptiſmum, quam piacularis, ideſt ad peccatorum remiſſionem, pro benedictione populi a ſacerdotibus benedicatur, ut late probant de ea, & ejus effectibus agentes Baron. *anno* 44. *n.* 88. *& anno* 57. *n.* 10. *& anno* 132. *n.* 5. Turrianus *pro canon. Apoſt. l.* 3. *c.* 6. *& l.* 5. *c.* 4. Jo. Dartis *ad diſt.* 3. *de conſecr.* Marſil. Colum. *de aqua benedicta*, Oſius *in confeſſ. Polon. c.* 80. Creditus Alanus *l.* 4. *dialog. c.* 3. Lindanus *Panopl. c.* 99. Genebrardus *in pſalm.* 150. *n.* 4. Didacus Payva *l.* 4. *orthodox.* Gretſerus *de benedict. l.* 3. *c.* 4. & 5. Turrianus *contra Magdeburg. l.* 3. *c.* 6. & 9. Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *in Heteroel. ad fin. fol.* 557. *& tom.* 16. *eod. tr. p.* 2. *punct.* 5. Durantius *l.* 12. *de ritibus, q.* 21. Bellarminus *tom.* 3. *controv. l.* 3. *de Sanctis, c.* 7. Lucas Tudenſis *l.* 2. *contra Vualdenſ. c.* 3. Novarinus *l.* 6. *aquæ nuptialis, c.* 123. Serarius *l.* 1. *opuſculorum, c.* 6. Forcatul. *in pomo juris civil. c.* 9. Franc. Valens *in concord. jur. in proœm.* 6. *c.* 4. Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *ep.* 30. Jodocus Coccius *lib.* 5. *theſauri, art.* 8. Carrier. *tom.* 2. *fol.* 532. Sauſay *in Panopl. ſacerd. p.* 2. *c.* 6. *per tot.* Tamen hæc aqua, quæ cum cinere miſcetur pro reconciliatione, aut conſecratione Eccleſiæ, tantum per Epiſcopum benedicitur; unde ad diſtinctionem alterius aquæ vocatur hæc aqua *conſecrata*, ut probant Ant. Marſil. *de aqua benedicta, c.* 5. *n.* 2. Turrianus *pro can. d. lib.* 3. *cap.* 6. *& d. lib.* 5. *cap.* 4.

COMMENTARIUM.

2 EX hoc textu communiter ſequens deducitur aſſertio: „ Simplex presbyter non poteſt Eccleſiam conſecrare, *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Epiſcopi. *Probant eam textus* in Conc. Toletan. 8. can. 7. *ibi*: Qua de re noſſe nos convenit, quod Epiſcopalis eminentiæ culmen non immerito ſacris omnibus eſſe ſumma percenſuit, quæ ceteris ſacerdotibus exercenda prohibuit, ſcilicet temploram Dei ſacrationem, chriſmæ benedictionem, ſacrorumque ordinum inſtitutionem; quæ tamdiu aliter ordinata perſiſtunt, quam excellentiſſime conferuntur; quia & tanto ab eis ſingulariter impendantur, quanto eidem ſummo culmini peragenda ſervantur. *Conc. Hiſpal.* 2. canon. 7. *ibi*: Nam quamvis cum Epiſcopis plurima illis (presbyteris) miniſteriorum communis ſit diſpenſatio, quædam novellis, & Eccleſiaſticis regulis ſibi prohibita noverint, ſicut & Presbyterorum, & Diaconorum, ac virginum conſecratio; ſicut conſtitutio altaris, benedictio, vel unctio: ſi quidem nec licere eis Eccleſiam, vel altaria conſecrare. *Worm.* can. 8. *ibi*: Igitur presbyteris, quamvis cum Epiſcopis plurima miniſteriorum communis ſit diſpenſatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novellis, & Eccleſiaſticis regulis ſibi prohibita noverint. Conſecratio ergo virginum, & benedictio, vel unctio altaris a presbyteris minime fiat; ſimiliter non liceat eis Eccleſias conſecrare. “ Carolus *l.* 7. *Capitul. c.* 159. *c. nullus, c. nulli, de conſecr. diſt.* 1. Eandem poteſtatem conſecrandi, & reconciliandi Eccleſias, Epiſcopis competere docuerunt Clemens *in c. hic ergo, de conſecr. diſt.* 1. Leo *epiſt.* 88. Felix IV. *epiſt.* 1. Iſidorus *epiſt. ad Eudifredum*. Illuſtrant ultra congeſtos a Cenedo *in collect. ad Decret. collect.* 135. Barboſa *hic, & de poteſt. Epiſc. alleg.* 28. *n.* 56. *& l.* 1. *juris Eccleſ. c.* 4. *n.* 28. Vaſquez 3. *p. in* 3. *part. D. Th. diſp.* 243. *c.* 4. Germonius *l.* 3. *de ſacror. immun. c.* 8. *n.* 17. Hallierius *de hierarch. l.* 2. *de neceſſit. Epiſc. c.* 4. *& in vindiciis, fol.* 182. P. Gregorius *l.* 1. *partic. tit.* 4. *c.* 6. Fachineus *l.* 2. *controv. c.* 93. Morla *in empor. tit. de juriſdict. nu.* 35. plures

ex Moralistis refert P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 3.* Murga *tom. 1. disquis. tract. 2. disquis. 11.*

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc assertionem *ita pro* dubitandi ratione insurgo: Ea, quæ ratione ordinis competunt, sicut ea, quæ ratione jurisdictionis exercentur, delegari, & aliis mandari possunt, ut probatur *ex cap. suffraganei 10. de elect.* ubi Archiepiscopus consecrationem Episcopi suffraganei aliis suffraganeis valide & licite committit: & similiter Episcopus reconciliationem pœnitentium, quibus ipse pœnitentiam injunxit, simplici presbytero committere valet, *cap. presbyter, cap. Aurelius 26. qu. 6.* Igitur etiam Ecclesiæ consecratio, seu reconciliatio simplici presbytero mandari valet. Augetur hæc difficultas *ex cap. altaria 32. de consecrat. distinct. 1.* ubi in Concilio Agathensi ita cavetur: „ Altaria placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. " Igitur quia simplex sacerdos potest Ecclesiam consecrare. Tandem si ratio adducta a Gregorio in illis verbis. „ Quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris ordinis & gradus clericis demandare, vera esset, sequeretur Romanum Pontificem non posse consecrationem Ecclesiæ, seu ejus reconciliationem simplici presbytero committere, cum verum sit, Pontificem posse eam facultatem simplici sacerdoti delegare, ut probant Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 2. dub. 2. sect. 10. n. 4.* Barbosa *lib. 1. juris Eccles. cap. 8. n. 5.* Illustriss. Ramos *ad Alexand. VII. pro Episcop. Lusitan. princip. ult. §. 4. n. 15. in fine.* Igitur hæc ratio a Gregorio adducta defendi valet.

4 Traditur decidendi ratio.

Adhuc tamen ut verissima, & juris principiis consona defendenda est præsens assertio: nam inter alia munia præcipua, peculiariaque Episcoporum referuntur consecratio Ecclesiæ, & ejus reconciliatio, ita ut Episcopus tantum possit ut ordinarius ministet Ecclesiam consecrare, aut eam violatam reconciliare, *cap. nemo, cap. hic 14. de consecr. distinct. 1. cap. proposuisti 4. hoc tit. cap. constitutus, de relig. dom.* probant DD. supra relati: nam & apud Ethnicos Pontificii juris fuisse dedicationem templorum, late ex variis probat Gutherus *lib. 3. de veteri jure Pontif. cap. 11. 12. & 13.* Sane Aurelianus agens de Palmirenis: „ Ego ad Senatum (*inquit*) scribam, petens ut mittat Pontificem qui dedicet templum. " Aliud exemplum habet Livius *lib. 9.* Cum de ædis concordiæ dedicatione agit: & aliud Tacitus *lib. 4.* agens de Plauto Æliano Pontifice. Meminit hujus moris Justinianus *novella 13. cap. 7. & novella 67. cap. 1.* Sed ut ad nostram veram religionem regrediamur, quia Chorepiscopi, de quibus egi *in cap. quanto, de constit.* qui erant in pagis, & villis, intendebant, saltem summa exigente necessitate, Ecclesias consecrare, expresse sacri canones id illis prohibuerunt in Concilio Barcinon. sub Recaredo *can. 2.* Parisiensi sub Gregorio IV. *can. 27.* Meldensi sub Sergio II. *can. 44.* Metensi sub Arnulpho *can. 5.* & in epistola Montani post Concilium Toletan. 2. & in Capitul. Caroli, & Ludovici *lib. 1. cap. 19. & lib. .·.·. cap. 168. & lib. .·.·. cap. 119. & 284. & lib. 7. cap. 187. 310. 313. & 328.* & ex epistola 86. Leonis Magni; signanterque adjectum fuit *in dict. cap. nemo, cap. is 64. de consecr. dist. 1.* Ecclesiam esse dicandam, & consecrandam ab Episcopo civitatis, ut excluderentur Chorepiscopi, & alii in pagis, & villis degentes; imo olim tantum Summum Pontificem concessisse facultatem consecrandi Ecclesias, constat *ex cap. perlectis, 25. distinct. cap. nemo, cap. nullus, cap. Ecclesiarum, de consecr. dist. 1.* & refert Baronius *anno 591.* Presbyteri ergo non possunt Ecclesias consecrare, aut reconciliare ratione proprii ordinis, & officii, nec etiam ratione delegationis; quia licet Episc. possit committere, & delegare ea quæ sunt jurisdictionis, Morla *in empor. tit. de jurisd. n. 33.* non tamen ea, quæ sunt ordinis, ut est reconciliatio Ecclesiæ consecratæ; atque ita recte ex hoc textu deducunt communiter DD. Episcopum non posse committere simplici presbytero ea, quæ sunt ordinis.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam *in d. c. suffraganei*, delegatio facta fuit personæ, quæ alias Episcopum consecrare poterat ratione proprii ordinis; non autem simplici presbytero, quæ sunt ordinis Episcopalis; sed Episcopo, quæ sunt ipsius ordinis, ut docuit Jul. Pacius *cent. 10. q. 55.* Nec obstat textus *in d. c. altare:* nam ibi per benedictionem sacerdotalem non est intelligenda benedictio simplex presbyteri, sed Episcopi, qui etiam sacerdos dicitur; textus *in c. Episcopi vero, §. sacerdotali modo, 11. q. 3.* qui canon est Concilii ipsius Agathensis: ac textus *in d. c. altaria.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, cui respondendum est, in presbytero esse quidem consecrationem: & licet ea remota sit, sufficit tamen, ut illi tanquam personæ consecratæ possit per Romanum Pontif. committi Ecclesiæ consecratio, nec dicatur delegationem factam fuisse personæ consecratæ, ut doger Basilius Legion. *de Confirmatione c. 3. n. 10.* In præsenti autem textu non Pontifex, sed Episcopus erat, qui delegabat simplici presbytero consecrationem, aut reconciliationem Ecclesiæ, cum Episcopi ea, quæ sunt ordinis, non possint aliis committere, *c. quamvis, 78. dist.* Quare in præsenti textu necessaria fuit tolerantia ipsius Pontificis, quia ipse non vero Episcopus, poterat delegare Ecclesiæ consecrationem. Abbates similiter jus mitræ, & baculi habentes, possunt reconciliare proprias Ecclesias aqua per ipsos benedicta, ut pluribus relatis probat Murga *tom. 1. disquisitionum moral. tract. 1. disquisitione 5.*

5 Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPUT X.

a Idem *eidem.*

SI Ecclesia non consecrata, *cujuscumque* semine fuerit, aut sanguinis effusione polluta, aqua protinus exorcizata lavetur, ne divinæ laudis organa suspendantur. Est tamen, quamcitius fieri poterit, consecranda.

NOTÆ.

a IDem.) Gregorius videlicet IX. eidem Episcopo Astoricensi.

COMMENTARIUM.

1 UT Ecclesia violetur, polluaturve, necessarium non est, ut sit consecrata, aut benedicta; sed tantum destinata, & deputata ab Episcopo ad publicam Missarum celebrationem, ut docuerunt Azor *tom. 3. inst. mor. lib. 3. cap. 31. q. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 13. sect. 3. n. 27.* Barb. *lib. 2. de jure Eccles. cap. 4. n. 22.* Unde in præsenti textu jubetur a Greg. IX. ut Ecclesia consecrata violata, prius reconcilietur, & postea consecretur; & eo casu potest Ecclesia reconciliari per simplicem presbyterum, quia adhuc non fuerat consecrata. Martha *de jurisd. p. 2. c. 17. n. 4.* ut hodie etiam Ecclesiæ, quæ tantum sunt benedictæ, per presbyterum reconciliantur. De privilegiis autem regularium circa consecrationem Ecclesiarum, & earum reconciliationem, late agunt P. Henao *ubi supra*, Ægidius Vossius *tom. 1. oper. mor. tit. 6. per totum.* Murga laudatus proximo commentario.

TITULUS XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & Divinis Officiis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Agathensi.

PResbyter *b* mane matutinali officio expleto, *c* pensum servitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persolvat; *d* ita tamen, ut horis competentibus *e* juxta possibilitatem, aut a se, aut ab scholaribus *f* publice compleantur. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit, exeat ad opus rurale *g* jejunus, *b* ut iterum necessitatibus peregrinorum, *i* & hospitum, sive diversorum commeantium, infirmorum, atque defunctorum succurrere possit usque ad statutam *k* horam pro temporis qualitate, Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi: Qui septenarius *l* numerus a nobis impletur, si Matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorii tempore nostræ servitutis *m* officia persolvamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes Creatori nostro super judicia suæ justitiæ referamus.

NO-

NOTÆ.

a *Gathensi.*) Ita etiam legitur in 2. collect. *sub hoc tit. de suffragiis, c. 1.* at vero apud Carnotensem *p. 6. Decreti, c. 181.* Burchardum *lib. 2. Decreti, c. 184.* Gratianum *in c. presbyter 95. dist.* habetur, *ex Conc. Nannet. can. 60.* & ex eo citat textum hunc Filesacus *de origin. parac. c. 6.* Sed cum tantum canones 27. illius Conc. editi sint, fatendum est, canonem hunc non reperiri in eo Concilio, nec in Agathensi: ab illis autem verbis, *septenarius numerus*, deductus est textus hic ex regula D. Benedicti, *cap. 16.* ibi: „ Ut ait Propheta, Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus sacratus a nobis sic implebitur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, completoriique tempore nostræ servitutis officia persolvamus, quia de his diurnis horis dicit Propheta; Media nocte surgebam ad confitendum tibi. „

b *Presbyter.*) Presbyterum in præsenti recte accipit pro parocho Filesacus *de orig. parac. c. 6. fol. 623.* & inde probat veterem Ecclesiæ Gallicanæ morem recitandi horas canonicas, etiam in Ecclesiis parochialibus.

c *Pensum.*) Consonat Carnotensis *epist. 19.* ibi: „ Raro etiam canonicum pensum determinatis horis solvere non valemus. " Quod autem hic PP. pensum vocarunt, prisci scriptores cursum appellabant. S. Macharius *c. 9. sua regula*, ibi: „ Cursum monasterii super omnia diligas: " Fortunat. *epigram. 10.*

Carmine Davidico divina poemata pangens
Cursibus assiduis dulce revolvit opus.

Sanctus Bonifacius *epist. 17.* „ Vvigbertus, presbyter, & Mengingordus Diaconus regalam vestram vobis insinuant, speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiunt. " Baudomina in vita sanctæ Radegundis *lib. 2. cap. 18.* ibi: „ Stabat quandoque nocte ante cellulam suam; corde, & ore cursum decantans. " Observavit Juretus *in notis ad dict. epist. 19. Ivonis*, & hujus vocis etymologiam late illustravit Hæphtenus *lib. 7. disquisit. monast. tract. 2. disquisit. 1.*

d *Persolvat.*) Unde cognoscitur verus mos Ecclesiæ recitandi horas canonicas, & primarias preces ante Missæ sacrificium: quod etiam innuit Odo Parisiensis Episcopus *in synodicis constit. cap. 5.* dum ministrum rem divinam procurare vetat prius quam divini officii horarias laudes, quæ matutinæ, & primæ dicuntur, rite persolverit. Nulli, inquit, clerico permittatur servire altari male ornato, & nisi in superpelliceo, aut cappa clausa. Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate. Nullus antequam Matutinas dixerit canonicas, & Primam, præsumat aliqua necessitate celebrare Missam. Imo & hodie lethaliter peccare eos, qui non recitato matutinali officio Missæ sacrificium celebrant, docuerunt nonnulli quos refert, & sequitur Francolinus *de horis Canonicis c. 16. nu. 28.* Sed hæc sententia communiter ab omnibus Moralistis rejicitur. De Horis Canonicis agunt Casal. *de ritibus Eccl. c. 45.* Torre *in 2. 2. D. Th. q. 83. art. 17.*

e *Horis competentibus.*) *Et signis designantibus*, legitur apud Burchardum, & Carnotensem, juxta morem antiquum Ecclesiæ convocandi clericos, vel monachos ad sonum campanæ debitis horis persolvendis: quem illustrabimus *in cap. Joannes de homicidio.*

f *Scholaribus.*) Scholaris non uno, eodemque modo accipi solet in utroque jure, & apud bonæ notæ auctores, ut videre est ex congestis, & adductis a Baronio *in Martyr. die 6. Februarii*: Acunna *in c. Ofius, n. 2. 61. dist.* Valesio *in notis ad Ammian. Marcel. fol. 32. & 33. lib. 4.* Joanne Vossio *lib. 3. de vitiis serm. cap. 47.* Gibalino *de clausc. regul. disquis. 1. cap. 2. §. 11.* & *cap. 9. §. 1.* Rosveido *in onomast. verbo Scholasis*, Grethsero *ad cap. 1. Codini*, Marcel. Donat. *ad Ammian. Marcel. cap. 76. tom. 6. thesauri critici*, Cresolio *lib. 3. mystag. cap. 27.* Ritherurfio *ad Salvianum fol. 3.* In præsenti autem accipiuntur scholares pro psalmistis, qui erant in schola cantorum ad psallendum in Ecclesia: de qua schola plura adduxerunt Cironius *ad tit. de off. Primicer.* Platina *de verbis obscuris, verbo Primicerius*, Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii, fol. 62.* Filesacus *in cap. 15. §. 2. de offic. Ordin.* Parochi enim olim tenebantur secum habere clericos juniores ad sibi ministrandum, & ut illis absentibus horas canonicas publice in Ecclesia recitarent, Concil. Vasense *1. can. 2.* ibi: „ Hoc enim placuit, ut omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectores quantoscumque sine uxore habuerint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni Patres spiritualiter nutrientes, psalmos parare, divinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant. " De quibus agunt Souchetus *ad epist. 285. Ivonis*, Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 136.* & nonnulla adduxi supra *in d. c. ut quisque.*

g *Parate.*) Artificiolum honestum victui quærendo, non tantum non prohibitum, verum & quandoque imperatum, præscriptumque clericis fuit, *c. 1. c. clericum 3. c. clericus 4. 91. dist. cap. 8. & 14. de homicid.* Gregor. Turon. *in vitis PP. cap. 8.* de sancto Nicetio Episcopo ait: *Jam clericus in domo paterna residens, cum reliquis familiis manu propria laborabat.* D. Gregor. *lib. 1. dial. c. 12.* Riculphus Episcop. Suession. in sua constitutione, quæ extat *tom. 14. Concil. can. 16.* ibi: „ Monemus præterea, ut presbyteri sic ruralibus, idest terrestribus, & ceteris occupationibus inserviant, quatenus divinum officium non negligant, & scholares suos modeste distringant, caste nutriant. *Concil. Colon. anno 1536. can. 30.* Quibus non suppetit ex

sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant secuti D. Pauli exemplum. " Quod & jam proposuerant PP. Synodi Nicæn. *can. 15.* Epiphanius *hæresi 80.* fidem facit suo tempore sacerdotes solitos esse propriis manibus operari. Exemplis Apostolorum, & aliorum Sanctorum illustrant, ac commendant Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. p. 1. cap. 51. & 2. p. cap. 6.* Baronius *an. 52. & 358.* Espenceus ad D. Paulum *lib. 2. digress. cap. 6.* Robertus *lib. 2. ver. jud. cap. 2.* P. Greg. *lib. 2. p. tit. 9. cap. 8.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. p. 2. lib. 10. disp. 12.* & jam notavi *in can. 19. Concilii Illib.* Menardus *ad concord. regul. c. 55. §. 5.* faciunt textus *in c. 8. & 14. de homicid.*

h *Jejunus.*) Videlicet ut ita possit iterum Missæ sacrificium celebrare, ut sic subveniat necessitatibus peregrinorum, & commeantium, qui illud audire possint; item infirmorum, ut illis per modum viatici communionem præstare possit; tandem & subveniat defunctis, ut cum Missæ sacrificio sepeliri possint: & ita de hac subventione per iteratum sacrificium Missæ textum hunc accipiunt Antonius Ruvius *in assert. cathol. contra Erasm. lib. 5. errore 9.* Margallus *in expositi. hujus tituli*, Speculum conscientiæ *tract. 3. c. 13. §. 9.* quos refert, & sequitur P. Henao *tom. 1. de sacrif. Missæ, disp. 22. sect. 2.* idque important illa, quæ sequuntur: *Ut iterum, &c.* quæ innuunt, præsbyterum, de quo in præsenti, antequam ad opus rurale exiisset, Missæ sacrificium celebrasse, eumque debere manere jejunum, ut iterum celebrando posset subvenire prædictis fidelibus, juxta ea, quæ infra dicemus *in cap. ex parte.*

i *Peregrinorum, hospitum, sive diversorum commeantium.*) Olim enim advenientibus fidelibus communionis gratia eis Eucharistiam fuisse participatam, probant Joannes Dartis *de Eucharistia, c. 18.* Claudius Espenceus, *de adorat. Eucharist. lib. 2. c. 4. per tot.* Unde ut presbyter possit ipsis corpus Domini administrare, jubetur in præsenti canone, ut si voluerit, exeat ad opus rurale jejunus, quia olim non solum ad celebrandum Missæ sacrificium, verum, & ad ministrandam Eucharistiam jejunium naturale in ministro desiderabatur.

j *Defunctorum.*) Inter alias Ecclesiæ preces tempore sepulturæ fidelium jam a primis Ecclesiæ sæculis usque ad nostras receptas, & usitatas, præcipua fuit Missæ celebratio, ita ut absque Missæ sacrificio fas non esset cadavera Christianorum sepulturæ tradere. D. Augustinus *lib. 2. confess. cap. 12.* ubi dum de funere matris suæ sanctæ Monicæ agit, ita ait: „ Cum corpus elatum est, imus, & redimus sine lacrimis; nam nec in eis precibus, quas fundimus cum offerretur pro ea sacrificium pretii nostri, juxta sepulcrum posito cadavere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in aliis precibus ego flevi, sed toto die graviter in occulto mœstus eram. *Possidius in obitu ipsius Augustini*: Nobis adstantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormivit in pace, & nobis coram positis, pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est. *Fortunatus de obitu sancti Medardi, apud Surium die 8. Junii*: Corpore sancto composito, & delato ad Ecclesiam, nocte illa exequialem cum multa devotione celebraverunt vigiliam; mane vero facto, cum Episcopi, quibus interesse contigerat, suum defunctо celebrassent officium, &c. Perventum est tandem ad sepulturam: Episcopi cum Abbatibus, peractis prius quæ Dei erant, sanctissimum illud corpus terræ decentissime commendant. " Et Paulinus recitans sepulturam Sancti Ambrosii, necnon S. Bernardus *in vita Sancti, Malac. c. 18.* Gregorius Turon. *in obitu Sancti Galli Episcopi*, qui post obitum delatus in Ecclesiam, donec comprovinciales ad eum sepeliendum convenirent, jacuit ibi per triduum affiduo ipso adstante psallentis cum magna frequentia populi: Episcopis autem quartam die advenientibus, eum de Ecclesia levaverunt, & portantes in Sancti Laurentii Basilicam, ibi sepelierunt. Et de Lupicino Recluso, qui psalleutium turnis cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis ad locum sepulturæ deductus, celebratis Missis, cum summo honore, gaudioque sepultus est. Itemque de Palladio Arverno, qui cum se propriis manibus interemisset, sepulturæ mandatur, sed non juxta Christianorum cadavera positus, nec Missarum solemnia meruit. Quin imo, nec ullo sacrificio fas fuisse sepulcrum operire, diserte docet in transitu S. Radegundis Reginæ idem Gregorius Turonensis *de gloria Confessor. cap. 106.* Facit Concil. Valentin. Hispan. *can. 4.* ibi: „ Ut Episcopus, qui post mortem fratris (*hoc est alterius Episcopi*) ad eum sepeliendum solet invitatus accurrere, infirmum magis, & adhuc in corpore positum visitet, ut aut de revelatione consacerdotis gaudeat, aut recedentem a sæculo post oblatum in ejus commendatione sacrificium Deo, mox sepulturæ tradat. " Diligentissime Victor Uticensis *lib. 2. de persec. Vandal.* ubi populos catholicos in ea persecutione pulsis in exilium sacerdotibus sic lamentantes describit: „ Quibus nos miseros relinquitis? Qui baptizaturi sunt parvulos fontibus aquæ perennis? Qui probis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos, peccatorum vinculis solaturi? Qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetus? Illustrant Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 4. cap. 7.* Spondanus *de exercitiis sacris, p. 3. lib. 1. cap. 16.* Unde ut defunctorum etiam necessitatibus presbyter subvenire possit, in præsenti docetur, ut jejunus exeat ad opus rurale; alias enim si post prandium aliquis fidelis sepeliendus erat, tantum cum precibus, & orationibus tumulabatur. Concil. Carthag. *3. can. 29.* ibi. „ Ut sacramenta altaris non nisi

a jejunis celebrentur, &c. Nam si aliquorum postmeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive ceterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur. " Si vero presbyter erat jejunus, poterat iterum Missæ sacrificium offerre pro tumulando defuncto, *cap. fujicit, de consecrat. dist.* 2. Quod feciſſe sanctum Hiberium Christianensem habent ejus acta apud Surium die 7. Aprilis, licet ad alium casum canonem illum referat Dionysius Cisterc. *in* 4. *dist.* 8. *q.* 3. *art.* 2. *dub.* 2.

10 k *Statutum horam pro temporis qualitate.*) Ut hæc verba exponamus sciendum est, horas diei, tertiam, sextam, nonam æstimari, & computari ab eo tempore, quo luce fruimur; licet enim dies more Romano a media nocte incipiat, & in aliam mediam noctem decurrat, ut quod factum est sub spatio 24. horarum, eodem die factum intelligatur, *l. more, ff. de feriis*, notavi *in c. litteris, de temp. ordin.* attamen cum horam tertiam, sextam, nonam, & vesperam diei dicimus, aliter rem hanc accipimus, ita videlicet ut totum id ipsum, quod sub luce decurrit, in quatuor æquales partes dividatur, quemadmodum & nocturnum tempus in quatuor vigilias partiri solet. Prima parte diei elapsa dicitur hora tertia, quia tres horæ decurrerunt, in nostra computandi ratione; secunda dicitur hora sexta lucis, quæ est meridies; tertia dicitur hora nona, quia est nona post lucem; tertia autem postmeridiana: quarta dicitur hora vespertina, quæ est ad occasum solis. Ita explicant Baronius *tom.* 1. *an.* 34. Censorinus *de die natali*, Rosinus *lib.* 4. *antiq. c.* 5.

11 Deinde sciendum est, Apostolorum ætate, & insequenti nullam sacro conficiendo certam horam præfinitam fuisse propter sævas persecutiones, ut probant Vicecomes *vol.* 3. *lib.* 3. *de Missæ ritibus, c.* 1. *per tot.* sed pace Ecclesiæ data, & tyrannide ipsa desæviente, ubi facultas fuit publice celebrandi Missæ sacrificium observari cœpit, ut non nisi statuta hora offerri posset. Thelesphorus enim *epist.* 1. relatus a Gratiano *in c. nocte, de consecr. dist.* 1. ita statuit: ,, Nocte sancta nativitatis Domini Missas celebrent, reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ, quia in eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus defendisse legitur. " Et licet P. Vasq. 3. *p. disp.* 232. *c.* 3. *n.* 30. affirmet verba illa non reperiri inter epistolas ipsius Pontificis, tamen hoc Thelesphorum statuisse testatur Damasus *in lib. Pontificali*, ubi de Thelesphoro ita ait: ,, Hic fecit, ut in natali Domini nostri Jesu Christi, nocte Missæ celebrarentur, cum omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missam celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem. " Similia refert Anast. Biblioth. in vita ejusdem. Amalar. *lib.* 3. *de Eccl. off. c.* 42. ibi: ,, Memoratus Papa Thelesphorus scripsit, quo tempore primo diei liceret Missam celebrare. Legitur in gestis Pontificalibus dixisse memoratum Papam, ut ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare. " Consonat Vvalfridus *c.* 23. *de Ecclesiast. rebus*: & Luitprandus *c.* 7. *de vitis Pontif. Romanorum*, ait: *Ante horam diei tertiam Missam celebrari prohibuit*. Et usus ille celebrandi post horam nonam diutius in Ecclesia invaluit, ut constat *ex cap. & hoc, de consecr. dist.* 1. cujus verba a Gratiano, Ivone, & Burchardo tribuuntur S. Augustino; sed sunt Theodulphi ad suos compresbyteros, *n.* 45. *&* 46. Missæ (inquit Aurelianensis Antistes Theodulphus) ,, quæ per dies Dominicos peculiares a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur, quia pessimus est usus apud quosdam, quod in diebus Dominicis, sive in quibuslibet festivitatibus, mox ubi Missam celebrari, etiamsi pro defunctis sit, audierint, abscedunt, ut per totum diem a primo mane ebrietati, & comessationi potius quam Deo deserviant. Admonendus est populus, ut ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad sanctam matrem Ecclesiam Missarum solemnia, & prædicationem audituri conveniant, & sacerdotes per oratoria nequaquam Missas, nisi tam caute, ante secundam horam celebrent, ut populus a publicis solemnitatibus non abstrahatur: sed sive sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt; sive populus (ut prædiximus) in unum ad publicam Missarum celebrationem conveniant. *Et ex Conc. Aurel.* 3. *can.* 14. *ubi ita statuitur*: De Missarum celebritate in principiis dumtaxat celebritatibus id observari debebit, ut hora tertia Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo facilius intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad Vespertina officia, id est in vespertino tempore convenire; quia sacerdotem vespertinis officiis ab Ecclesia talibus præcipue diebus nec decet deesse, nec convenit. *Sidonius Apollin. lib.* 5. *epist.* 17. *ibi*: Cultu peracto vigiliarum, quas alternante dulcedine, Clerici, monachique psalmicines concelebraverant, quique in diversa secessimus, non procul tamen, utpote ad tertiam præsto futuri, cum sacerdotibus res divinas facturi. " Ubi plura congessit Savarus, qui recte notavit *in c. non liceat* 12. *dist.* 44. horam tertiam sacram appellari, quia sacris missarum solemniis dicata erat: quod & docuit Durantius *lib.* 2. *de ritibus Eccl. c.* 7. *n.* 1. Ex quibus auctoritatibus non solum Thelesphori sanctio probatur, verum & ejus sanctionis ratio constat, quam late, & docte illustrant P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disp.* 21. *sect.* 3. *n.* 39. *cum seq.*

12 Cum hæc ita sint, non defuerunt tamen certi, præfinitique dies, quibus meridie, aut vespere Missæ sacrificium celebraretur: nam in diebus jejunii, præcipue quadragesimalibus; Missæ sacrificium non offerebatur, nisi ex hora nona, vespertino officio expleto, ut constat *ex c. solent* 50. *de consecr. dist.* 1. qui canon male tribuitur a Gratiano Concilio Cabilon. cum sit Theodulphi Episcopi Aurelian. in epistola ad compresbyt. *n.* 39. Concil. Brachar. 1. *cap.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Gerundense *can.* 3. P. Blesensis *serm.* 11. *de Quadr.* D. Bernard. *serm.* 3. *de Quadr.* Ex quibus, & aliis id late probant Zerda *in adverſ. cap.* 138. Albaspineus *lib.* 1. *obſ. c.* 14. Filesacus *de Quadrag. cap.* 5. Baronius *tom.* 1. *anno* 34. *n.* 61. P. Henao *d. ſect.* 3. *n.* 44. unde derivatum est ad hodiernum usque tempus, ut post horam nonam recitatam cantetur Missa in diebus jejunii, & in Quadragesima dicantur Vesperæ mane ante prandium. Etiam in vigilia Paschæ resurrectionis Domini Missa nocte celebrabatur. Conc. Araus. 1. *can.* 2. *c. quod a Patribus* 4. 75. *dist.* late probant Vicecomes *volum.* 2. *lib.* 1. *de Missæ ritibus, c.* 30. *& volum.* 3. *lib.* 3. *c.* 6. P. Henao *d. sect.* 3. *n.* 46. *cum seq.* unde tam obvia mentio Missæ matutinæ, & vespertinæ in antiquis Ecclesiæ canonibus; de quibus Missis late egerunt Elpenceus *de adorat. Euchariſt. cap. de triplici*. Vicecomes *dict. lib.* 3. *cap.* 29. *&* 30. P. Henao *dict. ſect.* 3. *n.* 49.

13 l *Septenarius numerus.*) Hic septenarius numerus magna continet mysteria, siquidem Sancti Spiritus dona septem sunt, de quibus D. Joannes in Apocalypsi, *cap.* 5. ibi: *Vidi agnum habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſpiritus Dei*. De quibus Isaias *cap.* 11. loquens de Christo ajebat: *Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſeptem*. Huc tendunt septem illi oculi super lapidem, de quibus Zacharias *cap.* 3. septem columnæ, de quibus legitur *Proverb. cap.* 9. *Sapientia ædificavit ſibi domum, & excidit columnas ſeptem*. Septem boves, qui videbantur ascendere de fluvio, *Geneſis cap.* 41. septem spicæ, quæ pullulabant in culmo uno, in eodem textu: septem fiunculæ, *lib.* 1. *cap.* 5. *Apocalypſ.* septem sportæ repletæ fragmentis, *Matthæi cap.* 15. septem bucciæ, quarum usus in Jubilæo, *Joſiæ c.* 6. *Filius hominis in medio ſeptem candelabrorum, habens in dextera ſeptem ſtellas*. Apocalypſ. *cap.* 2. septem Ecclesiis scribit Joannes, & septem sunt Angeli earum, *cap.* 1. *Apocalypſ.* in visione Ezechielis *cap.* 40. septem gradus erant ascensus atrii: Elutæus purificando Naham dixit: Lavare septies in Jordane, *lib.* 4. *Regum, caſ.* 5. Item septem animalia fuerunt in arcam immissa per Noe, *Geneſis cap.* 7. propter sacrum quoddam mysterium, ut exponit Franciscus Georgius *tom.* 1. *problem. ſect.* 2. *problem.* 87. & docuit D. Ambrosius *in cap. nuptiæ*, 32. *qu.* 2. Tandem septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, & septem Psalmi pœnitentiales. Late de mysteriis hujus numeri, & ejus mystica significatione egerunt S. Cyprianus *de exhort. Martyr. cap.* 11. *&* *lib.* 1. *teſtimonii ad verſus Judæos, cap.* 20. Sanctus Augustinus *qu.* 42. *in Deuteron. & lib.* 11. *de civit. Dei, cap.* 20. Sanctus Hilarius *in præfat. pſalm. & in pſalm.* 118. in illis verbis: *Septies in die*. S. Basilius *homil.* 11. *hexaemer.* Sanctus Hieronymus *in cap.* 4. *Zachar.* S. Gregorius *lib.* 1. *moral. cap.* 7. Alex. Faria *in Epitomio sui ſeptem.* Marsilius Ficinus *in Platonem, de leg.* 10. Franciscus Alumnus Ferrariensis *in ſua mundi fabrica, in lib.* 9. *quæſtt. vocio Septem*; Macrobius *in ſomnium Scipionis*, & Aulus Gell. *lib.* 3. *noct. Attic. cap.* 10. ac tandem plura de hoc numero diserte notant Martin. Cantipetrens. *in hypotypoſ. lib.* 6. *cap. ult.* Marsilius *de aqua benedicta, ſect.* 1. *ex nu.* 85. Alfonsus noster *in proœmio* 7. *partit.* Canonherius *tom.* 1. *ad* 4. *Aphoriſm. Hippocr. fol.* 753. P. Bungus *de myſter. nu. in hoc numero*. Recte ergo statuitæ sunt septem horæ canonicæ, quarum peculiares rationes infra assignabimus.

14 m *Nostræ servitutis officium.*) Divinum officium variis nominibus appellatur. Apud Græcos canon dicitur. Antiochenus *hom.* 105. ibi: ,, Psalmodia nostra canon appellatur, & quemadmodum colonus nisi dederit plenam, & bonam mensuram suam, in vincula conjicitur, & cruciatur; sic monachus, qui negligit suum canonem, seu mensuram, cui adtributus est, Deo quotidie persolvere, a Dei gratia excidit, & traditur inimicis suis. *Joannes Moschus* in prato spirituali, *de Sancto Cosma ait*: Orto sole, cum impleſſet canonem, sedebat legens in Sanctis Evangeliis ad collectam. ,, Dicitur etiam ordo psallentium. Concil. Narbonense *can.* 2. *Hoc quoque deputatum eſt, ut in pſallendis ordinibus per quemque pſalmum gratia dicatur omnipotenti Deo*. Gregorius Turon. *de gloria confeſſ. cap.* 37. ibi: *Qui cum apud alios juxta regulas monaſteriorum ordini, & lectioni inſiſteret*. Dicitur etiam collecta. Pachomius *in ſua regula, art.* 2. *Quando ad collectam tuba inſonuerit per diem, qui una oratione vacuus venerit*. Psalmodia etiam appellatur, item solemnitas, synaxis, agenda, missa, ut probat, & exponit Hephtenus *diſquiſit. monaſtic. lib.* 7. *tractatu* 1. *diſquiſ.* 1. vulgatissimo usu officium hoc dicitur *Horæ canonicæ*, quia definitis horis ex Ecclesiæ instituto recitatur. Et licet nonnulli Interpretes, tam veteres, quam recentiores, docuerint peccatum esse lethale Missæ sacrificium offerre ante recitationem officii matutini, & Laudum, ut Navarrus, Graffis, Majolus, Francolinus, Durantius, Azor, Henriquez, & alii apud Sfortiam *lib.* 2. *de ſacrif. Miſſæ, c.* 6. *n.* 4. Censedum *in qu. prati. q.* 3. tamen contrarium, imo nullum peccatum incurri, probarunt Suarez *lib.* 4. *de orat. cap.* 24. *a n.* 6. alii plures apud Sfortiam *ubi ſupra*, Theophilus *tom.* 16. *in Hotereol. ſpirit. ſect.* 1. *ſol.* 12.

COMMENTARIUM.

15 Conclusio deducitur, & probatur.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Parochus tenetur debitis horis ſeptem horas canonicas recitare*. Probant eam textus *in cap. dolentes, hoc tit.* Concil. Cabilon. 2. sub

2. sub Carolo, *can.* 59. *Horas canonicas, matutinum videlicet, primam, tertiam, ſextam, nonam, veſpertinam, completorium pariter celebrent*. Aquisgr. sub Ludovico *ac.* 126. *usque ad* 130. *c.* 2. *de offic. cuſtod.* D. Isid. *lib.* 1. *de divinis officiis c.* 22. D. Clemens *lib.* 8. *conſt. c.* 40. ,, Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere, & in Galli cantu. Diluculo gratias agentes, quoniam illuminavit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die. Tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit. Sexta, quoniam tunc crucifixus est. Nona quoniam omnia commota sunt, crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini. Vespere gratias agentes, quod dedit nobis noctem diurnorum requiem, in galli cantu, quoniam eo tempore nuntiatur adventus Domini ad exercenda opera lucis. " Alia juris testimonia, & Patrum sententias, quæ per argumentum adduci possunt, & in quibus agitur de horis canonicis, congesserunt Crespetius *in ſumma, verbo Horarum*. Antonius Augustin. *in epit. juris lib.* 19. *tit.* 13. Jodocus Coccius *lib.* 8. *thesauri fidei cathol. art.* 9. Illustrant ultra congestos hica Barbosa, & Garranna, Petrus Gregorius *lib.* 9. *partit. tit.* 20. *cap.* 2. Baronius *anno* 34. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *de horis canonicis, cap.* 6. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 61. Coriolanus *in breviario, anno* 556. Cresolius *lib.* 3. *myſtag. cap. ſexto*, Avendanno *de metu, lib.* 2. *cap.* 42. Bufeus *de ſtatibus hominum, verbo Clericorum*. Narbona *in horograph. hora* 1. Tamburin. *de jure abbat. diſp.* 15. Acunna *in cap. propoſuit*, 82. *dist.* & in hoc textu 91. *dist.* Kochier *in faſce hiſt. cent.* 2. *cap.* 80. Hæphtenus *diſquiſ. monaſt. lib.* 7. *tract.* 2. *diſq.* 2. Ripa *de nocturno temp. c.* 94. Scortia *in ſelect. epit.* 116. *theorem.* 315. Turrian. *ad D. Clementem lib.* 8. *cap.* 33. Carrier. *tom.* 2. *Digeſti fidei cathol. fol.* 573. Beyerlinch *verbo canonica hora, tom.* 2. Conradus Kling. *lib.* 3. *diſp. cap.* 46. *per tot.* plures ex Moralistis, quos refert Garcia *in ſumma, tr.* 2. *diſſic.* 1. *per tot.* Francolinus, & Bartholom. a Sancto Fausto *integris libris de horis canonicis*.

16 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Apud D. Lucam *cap.* 18. dicitur, oportere semper orare, & nunquam deficere: & D. Paulus etiam ad Thessalon. *c.* 5. ait: *Sine intermiſſione orate*. Unde ajebat Germanus CP. ad Episcopum Claudipoleos, 7. Synodo, actu 4. ante finem, in Ecclesiis die, nocteque, & cum Psalmographo melius dixerim, vespere, & mane, & meridie benedicere Deum oportebit; maxime autem in divinis mysteriis, & in sacris officiis. Et *in cap. hi, qui* 6. 21. *q.* 3. ait D. Cyprianus: ,, Hi qui in Ecclesia Domini ad ordinationem clericam promoventur, in nulla ab administratione divina avocentur; ne molestiis, & negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant; sed die, ac nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus ferviant. " Igitur non tantum per horas in præsenti enumeratas, verum & continuo sine intermissione presbyteri debent orare. Deinde argui potest ex D. Clemente *lib.* 7. *conſt. cap.* 25. ibi: *Ter die in hunc modum orate, præparantes ut digni ſitis adoptione Dei patris*. Quod & fecisse Danielem legitur *cap.* 6. *Danielis*, quem expendit Tertull. *adverſ. Pſychicos cap.* 10. & tradit Vivar. *de veteri mon. lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 24. Igitur non septies presbyteri tenentur orare, ut in præsenti docetur.

17 De origine horarum canonicarum.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, olim non solum Ecclesiæ ministros, verum & laicos, tam viros, quam feminas, conveniſſe in Ecclesia ad vigilias, & cœtus antelucanos ad canendum Christo, & Deo, & ad confœderandam disciplinam: quod testatur totidem verbis Plinius *in* 2. *epiſt. ad Trajanum*, ubi refert, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud quam cœtus antelucanos de sacris Christianorum comperiisse. Expressius D. Ambrosius, sive Maximus *ſerm.* 3. *poſt primam Dominicam Quad. Moneo*, inquit: ,, ut qui juxta Ecclesiam est, & fine gravi impedimento potest, quotidie audiat Missam; & qui potest, omni nocte ad matutinum officium veniat. Qui vero longe ab Ecclesia manent, omni Dominica studeant ad matutinum venire, id est viri, & feminæ, juvenes, & senes, præter infirmos. " Sozomenus *lib.* 6. *hiſt. Eccleſ. cap.* 33. *&* 34. *&* *lib.* 2. *cap.* 8. Theodoretus *lib.* 2. *cap.* 13. Ex quibus, & aliis illustrat Zerda *in adverſ. cap.* 184. *n.* 9. & de horis matutinis solemni precationi destinatis etiam apud Gentiles agunt Arnobius *lib.* 7. *adverſ. Gent.* Apulejus *lib.* 2. *Metamorph.* Euseb. *lib.* 3. *præparat. Evang. c.* 2. & de variis horis apud Ægyptios per sacerdotes recitatis agunt Porphidius *lib.* 4. *de abſtinent. pag.* 369. sed de his horis, & vigiliis jam egi *in can.* 26. *Concil. Illib.* In præsenti textu, *&* *in d. cap. dolentes*, agitur de horis canonicis publice, vel privatim a clericis recitandis: circa quas prænotandum est, neminem latere, ab ipsis Apostolicis temporibus horarum canonicarum cœpisse exordium; utpote de quibus expresse egerunt Sanct. Clemens *lib.* 8. *conſt. cap.* 40. D. Cyprianus *lib.* 1. *de orat. Dominica*, Athanasius *lib. de Virginibus*, Hieronymus *epiſt.* 7. 8. 22. *&* 37. Chrysostomus *hom.* 59. *ad populum*, Basil. tum *in inſtit. moral.* tum *in regulis fuſis, n.* 37. Cassianus *lib.* 3. *de inſtitut. collat.* 9. quorum, & aliorum verba refert Jodocus Coccius, *ſupra*, & notavit Ambianus *ad Tertull. de exhort. caſt. cap.* 10. *obſ.* 1. Et licet Polydorus Vergil. *lib.* 6. *de invent. rerum, cap.* 2. existimavit legem Ecclesiasticam de his horis canonicis persolvendis, a Pelagio I. seu II. latam fuisse, quod probare intendit *ex cap. Eleutherius, dist.* 91. verius tamen credo, Pelagium, quod antea consuetudine antiqua observabatur, lege deinde lata perpetuo observari jussisse, ut docuit Coriolanus *in breviario an.* 555. Unde constat

audiendos non esse a Panorm. *in præſenti n.* 3. Antoninum *p.* 2. *tit.* 9. *c.* 12. §. 1. Angelum *verb. Hora, q.* 6. Tabienam *eodem verbo, q.* 15. Armill. *n.* 11. qui putant obligationem hanc provenire a jure divino: nam ceteri communi consensu affirmant, eam esse solum de jure Ecclesiastico: & ratio est, quia nec ex Scriptura, nec ex Ecclesiæ traditione, neque ex Sanctorum Patrum testimonio colligitur, horas canonicas jure divino institutas fuisse: tum quia communiter appellantur horæ canonicæ, quia per sacros canones præscriptæ, & ab Ecclesia institutæ sunt ad laudandum Deum. Apud Clementem *lib.* 8. *conſtit. Apoſt. cap.* 30. extat Apostolica constitutio hujusmodi: *Precationes facite mane, tertia, ſexta, & nona hora, & veſpere, uſque ad galli cantum*. Apud Basilium *in regulis diſputatis, interrogat.* 37. *& ſermone* 2. *de inſtit. monachor.* ubi explicat illud Apostoli, *Sine intermiſſione orate*: & illud, *Nocte & die laborantes*, sic habetur: ,, Neque vero, quamquam hanc assidue, atque adeo omnibus momentis adhiberi oportet, gratiarum actionem, & lex ipsa præcipit, & nos eam vitæ necessariam, cum natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas observari in conventibus solemne est, & quotidianum. " Et deinde commemorat horam matutinam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, completorium, & mediam noctem. Cyprianus *in expoſit. orat. Domin. circa finem* " Hieronymus *ad Euſtochium, epiſt.* 22. *de cuſtodia virg. &* *in epiſt.* 28. *ad eamdem de obitu puellæ*, Chrysostomus *hom.* 59. *ad populum*, Ambrosius *lib.* 7. *in Lucam*, Athanasius *lib. de virg. ſine exerc.* Hilarius *in Pſalm.* 118. docuerunt Silvester *verbo Hora, q.* 8. Hillarius *lib.* 1. *de bonis oper. cap.* 19. Toletus *lib.* 2. *cap.* 4. Azor. *d. lib.* 10. *c.* 1. *q.* 7. Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 23. *nu.* 16. *&* *c.* 27. *n.* 38. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 23. *cap.* 3. Sed fi dicas horas canonicas communiter appellari officium divinum, & ita a jure divino esse institutas: respondeo horas canonicas appellari divinum officium, non a causa instituente, sed potius a materiali, & finali; quia divinas laudes continent, & ad Deum laudandum diriguntur, & ordinantur.

18 De numero istarum horarum.

Secundo sciendum est, circa numerum horarum non consentire Doctores. Pro septenario numero communior est sententia Canonistarum, & Theologorum, eamque sequuntur Suar. Francolinus, & alii supra laudati; quibus accedit, quod Isidorus Hispalensis *lib. de Eccl. off. c.* 19. Vvalfridus Strabo *de divin. offic. c.* 15. Rupert. *lib.* 1. *c.* 1. & D. Basilius *lib.* 1. *de inſtit. monach.* septem tantum enumerant horas, ibi: " Verum quoniam apud eumdem David legitur, Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ; tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartito dividenda oratio meridiana est, quo perpetua nobis hæc formula fit, septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi. " Gassianus quoque *lib.* 3. *inſtit. ex* eodem psalmo 118. deducitur, septem esse horas canonicas, ibi: ,, Septem illa significat vices, quibus se monachorum pia devotio consolatur, matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernariam, completorios, nocturnos. " Sed octo esse horas defendunt Sanct. Antoninus 3. *p. tit.* 10. §. 4. Archid. *in præſenti textu*, 91. *dist.* Quidam vero utramque sententiam conciliare volentes ajunt, nunc solum esse septem, olim tamen, & maxime apud monachos, fuisse octo: ita Turrifer. *in hoc textu, ſub* 91. *dist.* Azor. *d. tom.* 2. *lib.* 10. *c.* 1. Sed verius Radulphus Tungrensis *lib. de canonicis obſ. propoſ.* 14. ait, sæculares jungere vigilias matutinis laudibus, & abusive utrumque appellare matutinas. Et ante eum Hugo Victorinus *lib. de Eccleſ. offic.* de nocturnali agens officio sic scribit. ,, Hoc officium secundum usum monachorum oratione, sicut cetera, terminatur, in quo primariam servare videntur institutionem: nostra autem consuetudo humanæ infirmitati parcens, & labori, officio prædicto laudes matutinas continuat, & orationem una duo claudit officia. " Facit & præsens textus deductus *ex d. c.* 16. *regulæ Divi Benedicti*, ubi Sanctus post septem horas enumerat vigilias matutinas, ut diversas ab aliis, ut exponit Hæphtenus *lib.* 7. *diſq. tr.* 2. *diſp.* 4. Cur autem his horis specialiter, ut oretur ab Ecclesia introductum sit, varias rationes adducunt Sancti PP. Cassianus *lib.* 3. *inſtit. c.* 3. inter ceteras eam reddit rationem, quod in his horis ille Evangelicus Paterfamilias operarios conduxerit in vineam suam. Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur, quod tempus designat matutinam nostram solemnitatem. Deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur. Aliam & pulchram adducit D. Cyprian. *de orat. Dominica, in fine*: sed illa præcipua assignari potest, quod horæ divinis laudibus deputatæ, insignibus redemptionis nostræ mysteriis sint celebres: matutinæ laudes memoriæ resurrectionis Jesu Christi consecratæ sunt. D. Cyprianus *ubi ſupra*, ibi: ,, Nam & mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur. *Et D. Hieronymus*, ad illud Marci cap. 16. Et valde mane una sabbatorum, *ait*: Ut tunc laudes Christi tota caneret secundum exemplum harum feminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplum suæ resurrectionis animavit. " Prima quæ recitatur jam lucis orto sydere, Hugone Victorino teste *in ſpeculo Eccleſiæ, cap.* 3. memoriam refricat mulierum venientium ad monumentum orto jam sole: cui aliam adjunxit rationem Rupertus *lib.* 1. *de divin. offic. c.* 2. Tertiæ etiam mysterium assignat idem Rupertus, dum ait *cap.* 3. *Nam hac hora Dominus Jeſus ſpinis coronatus, & linguis Judæorum crucifixus eſt*. Et Divus Clemens *lib.* 8. *conſtit. cap.* 40. ait. *Preces veſtras facite hora tertia, quoniam illa hora Dominus ſententiam Pilati accepit*. Cui & aliam addunt deductam ex adven-

su Spiritus sancti, Divus Isidorus, & D. Cyprianus *ubi sup.* Basilius *lib.* 1. *inst. monach.* Hora sexta, ut inquit Cassianus *d. lib.* 3. *c.* 3. immaculata hostia Dominus noster, atque Salvator oblatus est Patri, crucemque pro totius mundi salute conscendens, humani generis peccata diluit. Nona exhibet nobis vitam nostram morientem: unde ait Rupertus *lib.* 1. *de div. offic. c.* 5. Nona hora vere in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Jesus voce magna emisit spiritum, latronem admisso in paradisum. Vespertina hora designat, Cassiano teste *d. lib.* 3. *cap.* 3. quod vespere a Domino Salvatore cœnantibus Apostolis traditur, cum initiaret Ecclesiæ sacrosancta mysteria: cui addit Rupertus *d. lib.* 1. *c.* 6. Item in vespera sepelitur. Completorium, juxta eumdem Rupertum ibi; *cap.* 7. quod jam egresso Juda pavere cœpit Jesus, & tædere. Nocturnæ autem vigiliæ Christi nativitatem aperte demonstrant, ut latius illustrantes prosequuntur Gazeus *in not. ad Cassianum, d. lib.* 3. Hæphtenus *dict. tract.* 2. *disquis.* 5. Menardus *ad concord. regul. cap.* 34. §. *primo.* Hinc exponendus erat difficilis canon 9. Conc. Tolet. 1. cum Loaysa *ibi*, Gibalino *de claustr. disquis.* 1. *cap.* 9. §. 2. Menardo *ad D. Greg. fol.* 61. Gazeo *ad Cassianum*, Hallierius *de Hierarch. fol.* 238. Vivar. *de veteri monac. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 2. *fol.* 9. Sed jam eum illustravi *in cap.* 1. *de cohab. cleric.*

19 Quibus constent horæ canonicæ.

Deinde sciendum est, quod istarum precum ratio ab initio Ecclesiæ distincta non erat, nec delectus habitus fuerat psalmorum, vel orationum; sed cuique liberum erat sibi orationes eligere, donec psallendi, & orandi certa forma præscripta est, ne diversitas generaret in Ecclesia confusionem, aut schisma. Teodosius enim Imperator Damasum Pontificem rogavit circa annum 308. ut divinum officium pro singulis horis disponeret. Damasus autem, qui magnam D. Hieronymi litterarum, & linguarum peritiam noverat, hoc totum negotium illi commisit litteris, quæ reperiuntur *tom.* 1. *Concilior.* ubi ita eum alloquitur Pontifex: „ Peto charitatem tuam, ut Græcorum prudentiam ad nos dirigere fraternitas tua delectetur, quia tanta est apud nos simplicitatis indago, ut tantum die Dominica Apostoli epistola una recitetur, & Evangelii capitulum unum dicatur; & nec psallentium mos tenetur, *nec hymni decus in ore nostro cognoscitur.*“ D. Hieronymus Evangelia, & Epistolas distribuit, psalterium emendavit, scripturasque pro qualibet hora canonica ordinavit: quod opus Damasus anno 382. in Synodo Romana approbavit, & in omnibus Ecclesiis observandum decrevit. Consequenter Gelasius circa annum 494. cum utriusque Testamenti libros eo, quo nunc habentur ordine iterum recensuisset, & Manichæorum libris igni traditis, Doctorum scripta authentica a spuriis, & ambiguis declarasset, in Synodo Romana profas, & hymnos canticis miscuit in officio, & deduxit ordinem lectionum, tum ex Sacra Scriptura, tum ex homiliis SS. PP. per totum annum, ut refert Gratianus *in c. sancta*, 15. *dist.* Harum precum codex breviarium dictum fuit, cujus nomenclaturæ rationem dedi *in cap.* 2. *de pignor.* Sed cum habente tempore volumen hoc corruptum esset, Greg. VII. an. 1076. in Conc. Romæ habito illud restituit juxta priscam formam, ut liquet *ex cap. in die, de consecr. dist.* 5. Postea Aymonius Minister Generalis Ord. D. Francisci, commissione Greg. IX. Breviarium cum Missali reformavit, ut ex ejusdem Pontificis bulla constat, & referunt Vivar. *de veteri mon. lib.* 4. *c.* 4. *art.* 4. Radulph. Tungrens. *propos.* 7. Vvadding. *annal. Minor. an.* 1244. Postea Conc. Trid. *sess.* 21. sub Pio IV. celebratum commisit delectis quibusdam Patribus confiderare, quid facto opus esset de variis libris suspectis; idemque de Catechismo, Missali, & Breviario, quibus errores quidam irrepserant; quod cum commode ob varietatem librorum Synodus non posset dijudicare, præcepit ut auctoritate Romani Pontificis id omnino terminaretur, & evulgaretur. Hinc est, quod Pius V. loquens in Bulla affixa in Breviario, & Missali Romano de revocatione orandi ad pristinam regulam, dixit se exequi decreta Concilii Tridentini. Breviarium ergo dicitur restitutum, ut intelligas non esse novum: est autem editum a Pio V. an. 1568. cum hac clausula, ut in toto orbe servetur ab his, qui tenentur horas canonicas recitare, alias muneri suo non satisfacturis. Jubetque Papa omnibus Prælatis, ut hoc introducant, tam in choro, quam extra chorum; permittendo tamen, ut breviaria non Romana, antiquiora ducentis annis, computandis ab institutione istius (si tamen ab ipsa prima eorum institutione approbata fuissent a Sede Apostolica) conserventur ad *usum officii*; quæ tamen possint mutari in hoc Romanum, iis omissis, si Episcopus, & universum Capitulum consentiant. Causa editionis hujus Breviarii cum abolitione omnium aliorum datur, ut scilicet tollatur orandi varietas. Recognitum dicitur hoc Pii Breviarium a Clem. VIII. anno 1602. quia ob incuriam Typographorum, & audaciam aliquorum erat depravatum. Denique Urbanus VIII. an. 1631. aliqua, quæ ex rudi latinitate in hymnorum metris deflectebant ab elegantia, castigari, vel de integro condi fecit, eadem tamen, quoad licuit, servata sententia interpunctionum editionis vulgatæ Bibliorum, *restituit in Psalmis, & Canticis*: Patrum sermones, & homilias recognovit, cunctaque ita diligenter disposuit, expolivitque, ut breviarium sit suis omnino numeris, seu perfectionibus absolutum.

20 De materia officii divini.

Materiam divino officio præscripsit Ecclesia ex psalmis, canticis, hymnis, lectionibus, responsoriis, versiculis, benedictionibus, absolutionibus, capitulis, invitatoriis, antiphonis, collectis, & orationibus. Prima pars divini officii est psalmodia, quæ in se summæ auctoritatis est, cum sit scriptura canonica veteris Testamenti: nec enim alii psalmi in officiis Ecclesiasticis permittuntur, ut expresse cautum fuit in Synodo Laodic. *can.* 59. ibi: *Quod non oportent plebejos psalmos in Ecclesia cantare.* Quem illustrant Spondanus *in epit. anno* 60. Cresolius *lib.* 3. *mystag. c.* 27. Et in Conc. Brachar. 1. *can.* 30. prohibentur recitari in Ecclesia psalmi non canonici: quod intelligendum est tantum de propriis psalmis, ut etiam prohibitum fuit recitare orationes non examinatas in Concilio Carthag. 3. *can.* 22. Milevit. 1. *can.* 12. ut refert Micrologus *in obser. Eccl. cap.* 5. Is autem usus recitandi psalmos in Ecclesia antiquissimus est, ut constat ex Dionysio *de hierar. cap.* 3. ubi initium Missæ ita describit: „ Sacerdos conversus ad divinam aram Psalmos canere incipit, cantantque cum eo omnes Ecclesiastici ordines. *Eleganter D. Chrysostom.* hom. 6. de pœnitentia: *ibi*; Cujus rei gratia præ ceteris veteris Testamenti, novique scripturis, librum David sic adamarunt omnes Christiani, atque hunc solum ore voluerunt versari. *Et infra*: In Ecclesiis pernoctantium primus, & novissimus, & medius est David: si diluculo quæruntur hymnorum modulationes, & primus, & medius, & novissimus est David: si pausæ in funeralibus, & primus, & medius, & novissimus est David. “ Et tandem ipse Sanctus rationem reddit, quia in psalmis omnes perfectissimæ orationis affectus inveniuntur, & omnis generis petitiones omnibus statibus accommodantur, peccatoribus, justis, incipientibus, proficientibus, perfectis; & præsertim frequens recognitio humanæ fragilitatis, & necessitatis divini auxilii, ejusque postulatio continentur. Sed quia psalmorum usus antiquior est lege gratiæ, & quia eis etiam utuntur Judæi, speciali Dei providentia Ecclesia instituit, ut in fine cujusque psalmi gloria sanctissimæ Trinitati daretur per ea verba: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* D. Hieronym. *in orat. ad Damasum Pontificem*, quæ refertur inter gesta ipsius Damasi, *tom.* 1. *Concil.* ibi: „ Ut in fine psalmi cujuslibet, sive matutinis, sive vespertinis horis, conjungi præcipiat Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.“ Concil. Tolet. 4. *can.* 13. & 14. Vasense 3. *can.* 5. & circa modum recitandi psalmos est celebris canon 17. Synodi Laod. in illis verbis: „ In processionibus non connectere, idest ex diversis versibus, & sensibus libri unum canticum minime conjungere: sed singulorum psalmorum ordinabiliter fieri lectionem. “ Quem illustrat Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorii, fol.* 177. & nos leviter perstrinximus *in c. nobis, de jure patron.* Sequuntur hymni, qui licet non sint compositi a scriptoribus canonicis, semper tamen habent auctorem aliquem gravem, ut Ambrosium, vel Hilarium. De eorum origine videndus est Aloix *in notis ad vit. SS. Eccles. Orient. in Sancto Hierotheo, cap.* 3. quorum mentio fit *in dicto* Conc. Tolet. & *in* Concilio Turonens. 2. *can.* 23. Aliorum etiam auctorum hymnos cantari posse in Ecclesia statuitur: quod cautum fuisse propter hymnos compositos a Fortunato de Cruce, post Baronium notarunt Grethserus *lib.* 2. *de Cruce, cap.* 33. Aloix *ubi supra*, Severinus Binius *in dict. can.* 23. Idem dicendum est de Canticis, quamquam hæc majori ex parte ex Scriptura sacra sumpta sint. Tantum Canticum *Te Deum laudamus*, ab Ambrosio, & Augustino compositum creditur, referente Dacio *lib.* 1. *Chron. cap.* 1. Quarto loco lectiones sacras posuimus, quæ potissimum in Matutinis leguntur: qui mos antiquissimus est, ut constat *ex cap. in nomine, de consecrat. dist.* 5. ubi Gregorius Papa VII. allegat veterem consuetudinem, cujus etiam meminit Gelasius *in capitul. sancta, dist.* 15. ubi refert, has lectiones partim ex sacra Scriptura, partim ex homiliis Sanctorum desumi, atque etiam ex gestis Sanctorum: & in Concilio Carthag. 3. *can.* 47. Laodic. *can.* 17. docetur expedire, ut psalmi non dicantur continue, sed aliqua lectio sacra interponatur. Post lectiones sequi solent responsoria, varii etiam versiculi, de quibus frequenter mentio extat apud Patres supra citatos, & in fine uniuscujusque horæ dicitur oratio, quæ Collecta vocari solet, quia dum ab uno sacerdote nomine omnium adstantium dicitur, omnium orationes in ea colliguntur, *cap. convenit, de consecrat. dist.* 5. Sequitur capitulum etiam *in* Laudibus, & aliis minoribus Horis, quod est lectio brevis, de qua eadem ratio est, quæ de aliis lectionibus, semperque ex scripturis sumitur: de quibus capitulis agitur in Concilio Agathensi relato *in cap. convenit, de consecrat. dist.* 5. ubi prius dicitur studendum esse, sicut ubique fit, ut post antiphonas collectiones per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur; ita enim legitur in ipso Concilio, non collationes, ut legit Gratianus. Et postea additur in conclusione: Matutinarum, Vespertinarum, & Missarum post hymnos capitula de psalmis dicantur. Ubi Gratianus reponit *capitula*. Tandem antiphona est brevis sententia, quæ psalmo cantando præmittitur, quæ sæpius continet, aut versum aliquem ejusdem psalmi, aut sententiam aliquam utilem in laudem Dei, *dict. cap. convenit*: & Amalarius *lib.* 4. *de offic. Eccles. cap.* 7. ait: „ Ideo antiphonam inventam esse, ut secundum illius modulationem, seu symphoniam cantus totius psalmi sumatur, & ita totus Chorus illi uniatur. “ Antiphonis conjungi potest Invitatorium, quod specialiter in principio Matutini præmitti solet. Prosequuntur alia de materia proxima divini officii, Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *de horis canon. c.* 2. Herrera *de orig. divin. offic. c.* 1. *cum seq.*

21 Traditur decidendi ratio.

Unde apparet vera ratio præsentis textus; nam cum officium divinum magna cura ab Ecclesia sit dispositum, & per horas distributum ex mysticis rationibus, & significationibus supra

pra adductis; & injunctum officium illud presbyteris, & aliis Ecclesiæ ministris, ut etiam populus possit in Ecclesia convenire ad lectiones, & alias orationes audiendas; ideo in præsenti docetur, ut parochus per se, aut scholarem horis competentibus divinum officium psallat, & postea, si voluerit, exeat ad opus rurale. Circa hanc autem obligationem recitandi horas canonicas plura congesserunt ex Moralistis Trullench *in præcept. Decal. lib.* 1. *c.* 7. Fagund. *eod. tract. in præcept.* 1. *lib.* 1. *c.* 32. Castropalao *tom.* 2. *tract.* 7. *disp.* 1. *punct.* 1. Machado *lib.* 1. *p.* 3. *tr.* 1. *docum.* 1. Fragoso *to.* 2. *de regim. lib.* 10. *disp.* 22. Hieron. Garcia *in summa tr.* 2. *per tot.*

22 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa D. Pauli; non enim vult Apostolus sine intermissione esse orandum, ut non liceat intermissa oratione aliud aliquando operari: qui fuit error Adelphi, & Alexandri hæreticorum, qui authoritates illas Sanctorum Pauli, & Lucæ perperam accipientes, asserebant nunquam esse operandum, sed semper orandum. Respondetur enim duplici modo. Primo cum sancto Nilo *in lib. Parenitico*, qui extat *tom.* 5. *biblioth. PP.* ubi differens de hoc præcepto orandi sine intermissione; inquit ex Sacra Scriptura: “ Ignavia multorum in arctum nos coegit quibusdam præceptis, quæ majora quam pro viribus, apparent: tum ut studium nostrum orandi quoad fieri possit, intenderet; tum ut occasionem elationis sutraheret, quasi sublata spe ultra

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburiensi.

QUidam etiam laicorum, & maxime matronæ, habent in *b* consuetudine, ut per singulos dies audiant Evangelium, In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de Sancto Michaele: ideo sancitum est in eodem Concilio, ut ulterius hoc non faciant, nisi suo tempore, & nisi aliquis velit audire propter reverentiam Sanctæ Trinitatis, non pro alia devotione. Sed si voluerint, ut sibi Missæ *c* cantentur de eodem die audiant Missas pro salute *d* vivorum, vel defunctorum.

NOTÆ.

a *Triburiensi.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub h. t. de suffragiis, c.* 2. sed in Conciliis excusis non reperitur hic canon; refertur autem in Conc. Saleguttadiensi celebrato an. 1022. tempore Benedicti Pontificis pro reformatione disciplinæ Ecclesiasticæ ubi *can.* 10. ita legitur: “ Quidam etiam laicorum, & maxime matronæ, habent in consuetudine, ut per singulos dies audiant Evangelium, In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de S. Trinitate, aut de S. Michaele; & ideo sancitum est in eodem Concilio, ut hoc ulterius non fiat, nisi suo tempore, & nisi aliquis fidelium audire velit pro reverentia S. Trinitatis, non pro aliqua devotione; & si voluerint, ut sibi Missæ cantentur, de eodem die audiant Missas, vel pro salute vivorum, aut pro defunctis. “ Hujus canonis meminerunt PP. Concilii Colonienfis 1. tempore Pauli III. an. 1536. his verbis: “ Mos inolevit non admodum improbandus, ut diebus Dominicis toto ferme anno officium Missæ, vel de sacrosancta Trinitate, vel de Spiritu sancto dicatur. Nobis satius videtur, ut quæ prisca Ecclesia singulis Dominicis peculiaria fecit, observentur. Quod si illorum loco alia usurpanda erat, videtur quod de resurrectione Domini est, diei Dominico magis convenire, quod dies illa potissimum resurrectioni dedicata sit. Nec ignoramus, non absque causa in Concilio Triburiensi constitutum, ne propter Missas peculiares Missa quam de feria vocamus, prætermittatur.

b *Consuetudine.*) Superstitiose quidem; non quia credebant, non posse mori sine pœnitentia eo die, quo lectioni illius Evangelii interfuerant; sed quia optabant futura prædicare, aut occulta scire, & credebant audito Evangelio, se id assecuturos, ut ex ipso canone facile constat, & notavit Herrera *de orig. Missæ, lib.* 3. *c.* 26. ub miros effectus ex lectione hujus S. Evangelii apertos refert: cui etiam sententiæ adhæret Lantdm. *de veteri eccl. mon. lib.* 2. *c.* 81. *ad finem*. Etiam ob similem superstitionem prohibet Conc. Trid. *sess. de sacrif. Missæ, c.* 8. certarum Missarum numerum, his verbis: “ Quarumdam vero Missarum, & candelarum certum numerum, qui magis a superstitioso cultu, quam a vera religione inventus est, omnino ab Ecclesia removeant, docentque populum quis fit, & a quo potissimum proveniat sanctissimi hujus sacrificii tam pretiosus, quam cœlestis fructus.

c *Canentur.*) Licet jam temporibus hujus Concilii in usu esset Missæ sacrificium publice cantare, ut probat Vicecomes *vol.* 2. *de Missæ ritibus, lib.* 5. *c.* 7. tamen in præsenti non accipias Missam cantare prout sonat, *sed potius* pro Missam dicere. Galli enim privatas Missas, privatimque recitatas etiam cantari dicebant, a solemniori, & digniori celebratione: quo modo accipit c. 28. Pœnit. Rom. *tit.* 9. in illis verbis: „ Item qui jejunare non potest, & observare, quod in Pœnitentiali scriptum est, faciat quod S. Bonifacius constituit: pro uno die, quem in pane, & aqua jejunare debet, roget presbyterum, ut Missam cantet pro eo. „ Filiacus *de confessione auricolari, fol.* 676. & intelligi potest textus *in c. tanta, de simonia.*

d *Vivorum, & etiam defunctorum.*) Olim non solum seorsim Missa offerebatur pro vivis, aut pro defunctis. Robertus Archidiaconus in vita S. Alberti monachi, apud Laurentium Surium *tom.* 2. ibi: *Factus autem presbyter duas in die celebravit Missas pro vivis alteram, alteram pro defunctis.* Sed & simul pro vivis, & mortuis simul salutaris hostia offerebatur. Albinus Flaccus *lib. sacram.* ibi: *Missa pro salute vivorum, & requie mortuorum: Omnipotens sempiterne Deus, qui vivorum dominaris simul, & mortuorum.* Observavit Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.* 2. *lib.* 4. *c.* 1.

COMMENTARIUM.

5 Conclusio traditur, & illustratur.

EX præsenti canone communiter talis deducitur assertio: *Propter Missam peculiarem Missa propria de die non est omittenda.* Non est alia similis decisio in jure, qua firmari possit: facit tamen Concilium Colon. *an.* 1536. *p.* 2. *c.* 7. “ Sunt in clero, qui privatis quibusdam affectibus moti, vel testamento, vel ut vocant, fundationibus, efficiunt ut nova festa præter Ecclesiæ auctoritatem solemniter subinde celebrentur. Quod interim fit, ut preces horariæ, ac reliqua publice recepta, pro affectu cujuslibet facile noventur, id quod nobis non probatur. „ Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa *de offic. Parochi, p.* 1. *c.* 11. Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus, c.* 1. Diana *p.* 11. *tract.* 2. *resp.* 4. Carolus Guicetus *de festis propriis, lib.* 4. *c.* 21. *q.* 6. Suarez *de Sacram. disp.* 83. *sect.* 3. & *disp.* 88. *sect.* 2. Portel. *in addit. verbo Missa*, §. 8. Dicastillo *de Sacram. tom.* 1. *tract.* 5. *disp.* 4. *dub.* 14. Diana 2. *p. tract.* 14. *resp.* 30. *cum seq.* & *c.* 4. *tr.* 4. *resp.* 39.

6 Impugnatur traditus assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Cuilibet privato sacerdoti liberum est Missam celebrare, vel non; nec tenetur diebus feriatis, aut festivis præsise Missæ sacrificium offerre, ut probat Gabriel, Sotus, Cajet. Victoria, & alii, quos referunt, & sequuntur Fagund. *in primum Eccl. præc. lib.* 3. *c.* 15. Lugo *de Euchar. disp.* 20. *sect.* 1. Suar. *de Sacram. disp.* 80. *sect.* 1. §. *hoc res*, Tambur. *de sacrif. Missæ, lib.* 1. *c.* 6. §. 2. Saulay *in Panopl. sacerd.* 2. *p. lib.* 1. *art.* 2. §. 3. *fol.* 534. Igitur multo magis liberum illi erit pro suo arbitrio hanc, vel illam dicere. Accedit, nam Missa votiva ea est, quæ non correspondet officio diei, sed pro voluntate dicitur, sive ipsius sacerdotis, sive ejus, ad cujus nutum celebratur, ut eam definiunt Gavantus *p.* 1. *tit.* 4. Guicetus *de festis, lib.* 4. *cap.* 21. sed neglecto officio proprio ipsius diei, polse Missam votivam dici, ipsi probant. Ergo & in præsenti casu ob votum, & devotionem fidelium licite celebrari poterat Missa de Sanctiss. Trinit. aut S. Michaele, etiam diebus non propriis.

7 Missæ ευλογιαι.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Missam aliquando significare diem festum, in quo celebratur; nam in Conc. Pistensi, *c.* 3. legimus, iis qui furto, vel aliis sceleribus se obstrinxerant, pœnitentiæ, ac reconciliationis terminum S. Remigii Missam, id est ejus celebritatem, præfinitam fuisse, ibi: “ Communi placito constituimus, ut usque ad Missam S. Remigii, hoc est, Kal. Octob. spatium habeant illi, qui in istis temporibus istas deprædationes, & alia malefacta criminaliter, & publice fecerunt, ut inde apud eos, quibus malefecerunt, se pacificent. *Et lib.* 2. *c.* 18. *ibi*: De moneta vero unde jam per tres annos, & admonitionem fecimus, & tempus

pus, quando una teneretur, & aliæ omnes cessarent constituimus, hoc omnibus notum *esse volumus*, quoniam ut absque ulla excusatione cito possit emendari, spatium usque ad Missam S. Martini dare decrevimus. *Et c.* 20. *ibi:* Ut ubi pontes antiquitus fuerunt, & *in* his locis, ubi tempore genitoris nostri, ipso jubente, *diversarum* necessitatum causa facti, omnino absque ulla *dilatione* ab his, qui eos tunc fecerunt, restituantur, & renoventur, ita ut ad Missam S. Andreæ renovati fiant. „ Et quia præcipue hoc sacrificium die Dominico offertur, Dominicum appellatur in auctoritatibus congestis a Cerda *in notis ad Tertul. ad uxorem*, *n.* 37. Boyio *tom.* 1. *Rom. Subter. lib.* 1. *c.* 31. Nonnunquam etiam accipitur pro mercato, ut probat Vicecom. *lib.* 1. *de Missæ ritibus*, *c.* 1. ponitur pro divino officio in Conc. Valentino, *can.* 1. pro ipsis precibus, & collectis in Conc. Milev. *can.* 12. pro re divina in auctoritatibus congestis a Savarone *ad Sidonium*, *lib.* 5. *ep.* 17. Sed frequentius sumitur, ut hodie vulgo, pro ipso sacrificio. Quæ acceptio primis Ecclesiæ temporibus cœpit, si quidem D. Clemens *ep.* 3. ait: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, &c.* Nec ita hoc sacrificium dictum est ab Hebraico verbo *Missas*, ut voluit post alios Coriolanus *in breviario*, *anno* 34. quam sententiam docte refellit Vicecomes *d. lib.* 1. *c.* 4. sed a dimissione, quia olim catechumeni ante consecrationem mittebantur, quasi eorum Missa finita, ut hodie in fine dimittitur populus per Diaconum. D. Isidor. *lib.* 6. *orig. c.* 16. ibi; *Missa tempore sacrificii est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: Si quis catechumenus remansit exeat foras.* Et etiam Diaconus clamabat, qui non communicat, det locum: probat Hæphtenus *in vita S. Benedicti*, *c.* 13. Et ita fuit, ut nomen Missa, quod denotabat sacrificii finem, pro ipso sacrificio acciperetur. Conc. Carthagin. *can.* 84. Rabanus Maurus *de instit. cler. c.* 32. Illustrant Gothofredus *in l.* 3. *C. Theodos. de proximis Comitibus*, Menardus *ad concord. regul. c.* 28. §. 7. Bravo *in not. ad reg. S. Benedicti*, *c.* 17. Lantdmet. *lib.* 2. *de veteri mon. c.* 78. Beyerlinch *verbo Missa*, *tom.* 7. Dartis *ad dist.* 1. *de consecrat.* Theophilus *tom.* 6. *in Achaist.* §. 3. *fol.* 487. Conradus Kling. *lib.* 4. *loc. commun. c.* 22. Martinez a Prado *de Eucharist. q.* 83. *dub.* 2. §. 1. Covar. *lib.* 4. *var. c.* 22. ubi Ufelius, Loaysa *in can.* 1. *Conc. Tolet.* 12. Baronius *anno* 34. *n.* 59. Vicecomes *ubi supra*, *c.* 4. *&* 5. Joan. Scortia, Antonius Monchiacenus, & Gaspar Casalius *de sacrif. Missæ*, plures congesti a P. Henao *tract. disp.* 1. *sect.* 1. *n.* 4.

8 De diversis Missis. 1

Secundo sciendum est, Missam debere cum horariis divini officii laudibus, de quibus egi proximo commentario, convenire; ideoque pro varietate dierum jam olim diversas fuisse præscriptas Missas legimus, ita ut Missas unius diei diversa esset a Missa alterius. Pelagius Pontif. III. *ep. ult.* ibi: " Sacrum ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum solerter relegentes, invenimus has novas præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retro veritas in Romana Ecclesia hactenus servavit. „ Ubi notanda sunt illa verba, *longa retro veritas*, quæ hanc consuetudinem diversarum Missarum multo altius quam Pelagii ferat ætas, repetendam esse demonstrant. Vigilius Pontifex *ep.* 1. *c.* 5. inquit: " Ordinem precum in celebritate Missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere diversum, sed semper *eodem tenore* oblata Deo munera consecrare. Quoties vero Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas; singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctam solemnitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus. „ Probat Vicecom. *lib.* 3. *de Missæ ritibus*, *c.* 2. Unde non solum uniquique diei Dominico propria Missa præscripta fuit, ut probat Vicecom. *d. lib.* 3. *de Missæ ritibus*, *c.* 3. verum etiam diebus feriarum peculiares Missas præfinitas fuisse constat ex Vvalfrido Strab. *de reb. Eccl. c.* 20. ubi ita ait: *Alii omni Dominico, vel omni Sabbato apud Orientem, & Hispanias Missas facientes commemorationem passionis Dominicæ omni septimana, si facerent, sufficere credebant, &c.* Ex Pelagio supra relato, & ex eo, quia D. Hier. plurimis *in* locis sui comitis, seu lectionarii ejus rei meminit; nam cum sibi proposuisset Lectiones, & Evangelia, quæ quotidie anno vertente recitanda essent, nobis aperire, diversa utique singularum hebdomadarum quartæ, & sextæ feriæ assignat; quod argumento est, earundem feriarum proprias Missas fuisse. Probat Vicecom. *d. lib.* 3. *c.* 11. diebus etiam quadragesimalibus peculiarem Missam fuisse statutam, constat ex Pelagio supra relato, & ex Concilio Matisconensi, *can.* 9. *ibi: Ut a feria S. Martini usque ad natalem Domini, secunda, quarta, & sexta sabbati jejunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari.* Et Rupertus Abbas *de divinis officiis lib.* 4. cui titulum affixit de Evangeliis, & Epistolis feriarum Quadragesimæ, in quibus sibi concordent, *c.* 14. & sequentibus agit de omnibus feriis Quadragesimæ usque ad Dominicam 5. Etiam Adventus tempore peculiares Missas fuisse præfinitas, probat Vicecomes *d. lib.* 3. *c.* 14. *per totum.*

9 De Missis Sanctorum.

His præmissis de Missis diebus Dominicis, & feriis hebdomadæ assignatis, deveniamus ad eas, quæ festivitatibus Sanctorum, seu eorum natalitiis celebrandis præfinitæ sunt. Et in earum anniversaria die propriam cujusque sancti Missam celebrari, constat ex D. Cypriano *ep.* 34. *ad Clerum, & plebem*, qui dum Cellerinam, atque Laurentium laudat, quod martyrii palmam illustri triumpho promoverint, hæc inquit: *Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus quoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.* Quæ quia satis aperte rem, quam agimus, ostendunt, in eorum explicatione nequaquam immorabor. Item *ep.* 37. *ad Cler.* mentionem faciens sacrarum tabularum, quibus consignabantur dies, ac nomina eorum, qui ob Christi testimonium collisso capite victores occubuissent, ita scribit: " Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster, per ceteras solicitudines, & curam suam; quam fratribus *in* obsequium operationis impertit, scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, ut celebrentur hic a *nobis* oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum Domino protegentes celebrabimus. „ Quo testimonio nihil clarius, illustriusve afferri posse arbitror, cum ritus ille Sanctis litandi, veluti penicillo expressus fuerit. Et S. Aug. *lib.* 8. *de Civ. Dei*, *c.* 26. cum probare instituisset cœlestia sacrificia, quæ Sanctos colendi gratia quotidie in Ecclesiis celebrantur, non Sanctis ipsis, verum Deo offerri, in hunc modum loquitur: „ Quis audivit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque constructum, dicere *in precibus*: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & Martyres, & homines fecit? " Quæ verba, vel præsentem disputationem stabiliunt, vel nescio cui stabiliendæ satis sit. Multaque alia, tum ipse Augustinus, tum alii scriptores testimonia suggerunt, quæ quod in re perspicua versen, a me omittuntur. Non patiar tamen silentio præteriri (quod ad hanc quæstionem illustrandam pertinet) ipsas Missas de Sanctis anniversaria die celebrari solitas esse. Cujus probationem duco ex illis Tertulliani verbis supra citatis, *annua die*: & Cypriani, *anniversaria commemoratione*. Nec desinam admonere, pervetus esse fuerit Missarum de Sanctis in Ecclesia consuetudo; tamen quadraginta diebus pœnitentiæ dictis olim ejus generis nullam confecisse priscos religionis Christianæ cultores. Qua de re, ne dubitandi locus subsit, maximo est argumento, quod Conc. Laodicenfis *c.* 52. legimus, ubi præcipitur, ne quis eo tempore nuptias, vel martyrum natalitia celebrare audeat; illius quippe hæc sunt verba: *Quod non oportet in quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare.* Dicuntur vero *natalitia*, dies Sanctorum religioni consecrati, quod illi ex angusto ærumnosæ vitæ curriculo in illa æternitatis immensa spatia educti, jucunde, ac beate vivant cum Christo. Si vero tunc festos dies Sanctorum celebrare haud fas erat, multo minus de Sanctis Missam conficere, cum hæc præcipuus sit cultus, quem illis Christiani exhibere possint. Eodem etiam pertinet, quod in S. Hieronymi comite, seu lectionario, nulla lectio atque in B. Gregorii antiphonario nulla antiphona continetur ad Ecclesiasticum quadraginta dierum officium spectans, quæ Sancti alicujus mentionem faciat; cum omnium dierum alicui Divo sacrorum, qui in alia tempora incidunt, statas tum lectiones, tum antiphonas in iis expressas legamus. Atque ut apertius hoc fit, addam Martini testimonium relatum *in cap. non licet*, 33. *q.* 4. ubi ita cavetur: " Non licet *in* quadragesima natales Martyrum celebrare, sed tantum in sabbato, & Dominico, pro commemoratione eorum oblationes offerre, sed natalitia, *nec nuptias* liceat in Quadragesima celebrare. „ Quæ verba illius moris adeo plena sunt, ut qui in dubium vocare velit, plane amens sit. Quem canonem late exponit Filesac. *de Quadragesi. c.* 13. S. Vigil. Pont. *ep.* 1. *c.* 5. in illis verbis: " Quoties vero Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctam solemnitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus. " Imo si duo Sancti in eadem die celebrandi erant, duplex Missa legebatur, ut probat Vicecomes *d. lib.* 3. *c.* 7.

10 De Missis votivis.

Ultra Missas istas suis diebus, & temporibus statutas, erant aliæ votivæ, quæ ita dicebantur, quia pro sacerdotum voto recitabantur, de quibus Constantinus Presbyter in vita S. Germani Episcopi, titulo Altissiod. *c.* 16. *ibi: S. Episcopi Peregrinus, & Amator, prius quam discedant, Missas suis votivas celebraturi.* Earum autem duo erant genera: aliæ certum diem habebant, aliæ vero quovis die celebrari poterant, prout sacerdotis voluntas, aut necessitas tulisset. Ad primum genus Missarum votivarum spectant Missa de Angelis, de Trinitate, & Sapientia, quæ feria secunda celebrabantur. Micrologus *in observ. Eccl. c.* 60. ibi: " Sciendum autem, quemdam Albinum Magistrum Caroli Imperatoris, rogatu Bonifacii Archiepiscopi, ut ajunt, Missales orationes de S. Trinitate compositse, & in secunda feria de Sapientia, in tertia de Spiritu sancto, in quarta de Charitate, in quinta de Angelis, in sexta de Cruce, in Sabbato de S. Maria. „ Profequitur late Vicec. *d. lib.* 3. *ex c.* 16. *usque ad* 22. Ad secundum genus Missarum votivarum pertinent Missæ pro aliqua necessitate, seu molestia instituræ, veluti pro bello avertendo, paceque impetranda; pro frugibus terræ, pro pluvia postulanda, aut pro tempestate repellenda, de quibus agit idem Vicecomes *d. lib.* 3. *ex c.* 22. *usque ad* 25.

11 Traditur ratio decidendi.

Unde apparet ratio præsentis textus; nam cum ita sedulo Ecclesiæ PP. singulis diebus Missas proprias, & peculiares præscripserint, & statuerint, non licet facerdotibus propria voluntate, aut pro audientium libito Missam proprii diei omittere, & aliam recitare horis canonicis incongruam, & non consonam. Unde D. Carolus in suis actis Mediolan. diligenter monet, ut eam quisque presbyter celebret Missam, quæ cum sacro penso divinarum laudum maxime congruat: quas constitutiones si in mentem revocarent nonnulli facerdotes numquam eo temeritatis delaberentur, ut sacrum funebre, vel aliud simile, etiamsi nulla Ecclesiæ requirat necessitas, singulis

gulis ferme diebus celebrarent, turpi cupiditate celeriter absolvendi Missam, ut ad negotia sæcularia se convertant. An vero peccet, qui neglecta propria Missa ipsius diei, aliam celebrat, disputant Moralistæ: & communiter placet, curandum esse, ne fiat; si tamen salvo contemptu, & absque animo introducendi novum ritum id fiat, peccatum veniale committit propter violationem rubricæ Missalis. Tamburin. *de sacrific. Missæ*, *lib.* 2. §. 1. *c.* 6. Licet eo etiam casu improbabiliter teneant Suarez *de sacram. disp.* 83. *sectio* 3. nec peccatum veniale committi. Nec tandem obstat dubitandi ratio supra adducta; nam non recte sequitur ex eo, quod quis non teneatur ad aliquid peragendum, illi licere illud facere quomodo velit; quis enim dicet: Non teneor die profesto sacrificio Missæ interesse: ergo sedens, & incompositus, aut sine attentione interesse possum. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; nam id procedit in Missis votivis, quæ ex justa causa dici possint, omissis propriis ipsius diei, de quibus supra egi. Non tamen inde infertur, pro libito celebrantis, vel audientium posse Missæ sacrificium mutari, ut etiam ex speciali privilegio ab aliquibus piis viris factum legimus; nam scribit Cantiprat. *lib.* 2. *Apum*, *c.* 29. *n.* 12. Sacerdotem, qui semper de B. Virgine sacrum faciebat, cum esset a S. Thoma Cantuariensi suspensus a Missæ celebratione, jussu Deiparæ fuisse restitutum, & devotioni suæ servire permissum. Simile est, quod refert Sebast. Rovilart. *c.* 9. *Parthenix*, *n.* 30. Rursus apud eundem Cantipr. *lib.* 2. *c.* 53. *n.* 14. alius qui semper pro defunctis Sacrum faciebat, cum æque ab Episcopo juberetur ritui præscripto parere, divino viro intervenientepermissus est pergere. Affine est, quod ex Petro Cluniac. referunt Auctor Lavacri conscientiæ *capite* 5. Colvenerius *ad locum proxime adductum Cantipr.* qui subdit, propter paucorum privilegia non esse recedendum ab ornatissima dispositione Ecclesiæ.

12 Exponitur c. hoc attendendum, de consecrat. dist. 1.

Sed supra traditis obstat textus *in c. hoc attendendum, de consec. dist.* 1. qui tribuitur D. Greg. *in libris Capitul. c.* 45. ut refert Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus*, *c. fin.* a Burchardo vero *lib.* 2. *decreti*, *c.* 54. Garnotensi *p.* 2. *c.* 119. citatur ex d. D. August. sed rectius jam notavit Filesacus *de orig. paræc. c.* 6. textum illum esse Theodulphi Aurel. Episcopi, qui floruit imperante Ludov. Pio, *in ep. ad Presbyteros, seu parochos Aurel.* in illis verbis: " Et hoc attendendum est, ut Missæ peculiares, quæ in diebus, seu in quibuslibet festivitatibus a sacerdotibus fiunt, non ita publice fiant, ut per eas populus a Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur. „ Ex quibus aperte deducitur, diebus Dominicis, & aliis festivis licere presbyteris peculiares Missas celebrare. Pro cujus textus expositione sciendum est, inter alias Missarum divisiones, illam præcipue dari, quod aliæ sunt Missæ publicæ, in quibus publice, & solemniter populus convenit; aliæ privatæ, seu peculiares quæ a presbyteris sine plebis conventu celebrantur. Priores non nisi hora tertia, & in Ecclesia parochiali, ubi populus diebus Dominicis, & festivis olim convenire debebat, juxta tradita supra *in c. ut Dominicis, de parochiis*, celebrari valebant, de quibus agitur *in can.* 6. *Conc. Africani*, *ibi: Non licere presbytero in publica Missa quemquam reconciliare.* Et eas vitandæ turbæ, & strepitus removendi causa fieri prohibuit in monasteriis Greg. Magnus in Conc. Later. celebrato pro quiete, & libertate monachorum, in illis verbis: " Missas quoque publicas in cœnobiis fieri omni modo prohibemus, ne in servorum Dei recetlibus, & eorum receptaculis ulla popularis conventus præbeatur occasio, quia non expedit animabus eorum. *Facit, Carnot. ep.* 108. *ibi;* Denique si causam hujus accusationis requiras, constat manifeste inde, quod interdicente Sedis Apostolicæ decreto, non potest Turonensis Archiepiscopus in majori monasterio publicas Missas celebrare. „ Peculiares vero Missæ, quia privatim dicebantur, ideo jubet Theodulphus, ut tali hora celebrentur, ut populus non distrahatur a Missa parochiali, ubi convenire debebat. Quod accuratius cautum fuit in Conc. Senonensi celebrato temporibus Francisci I. ubi *can.* 15. ita legitur: " Item ne populus distrahatur a Missa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei Ecclesiæ, prohibemus ne in capellis ab antiquo etiam Episcoporum auctoritate fundatis aliæ Missæ celebrentur, quam illæ, quæ de fundatione extiterint; & si quæ sint missæ, quæ ex tenore fundationis dici debeant die Dominico, non dicantur nisi post Missam parochialem. „ Non enim in dicto canone agit Theodulphus de Missis peculiaribus eo sensu, quo in præsenti Missæ peculiares accipiuntur pro diversis Missis ita statutis specialiter illis diebus, sed pro Missis privatis peculiariter a presbyteris celebratis absque populi conventu, de quibus plura adduxerunt Suar. *adversus Regem Angliæ lib.* 2. *capitul.* 6. Lantdmet. *lib.* 2. *de veteri cler. c.* 82.

Opponi etiam potest text. *in c. significatum, de præb.* junctis ibi adductis.

CAPUT III.

Innocentius III. a *Vvirgonien. Episcopo.*

COnsuluisti nos, utrum presbyter duas Missas in eadem die valeat celebrare. Super quo tibi duximus respondendum, quod excepto die *b* nativitatis Dominicæ, nisi causa *c* necessitatis suadeat, sufficit facerdoti semel in die unam Missam solummodo celebrare.

NOTÆ.

a *Vvigornien.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. de diœcesi Vvigornensi nonulla notavi *in c.* 9. *de elect.*

b *Die nativitatis Dominicæ.*) De cujus solemnitate egi *in c. fin. de feriis.* Inter privilegia autem hujus magni diei illud præcipuum est, ut in eo tres Missæ a quolibet presbytero celebrentur, post D. Thomam 3. *p. q.* 83. *art.* 3. *ad* 2. tradunt Sotus *in* 4. *dist.* 13. *q.* 2. *art.* 2. Valq. 3. *p. in* 3. *part. disp.* 232. *c.* 5. Suarez *in eadem parte*, *disp.* 80. *sect.* 3. Vicecomes *vol.* 3. *de ritibus Missæ*, *lib.* 3. *c.* 26. Sever. Binius *in notis ad Theslephorum Papam*, *tom.* 1. *p.* 2. *Concil.* Salcedo *in præxi*, *c.* 35. A quo tamen Pontifice hæc trium Missarum solemnitas statuta fuerit, non satis constat apud Interpretes. Severinus Binius *ubi supra*, existimat auctoritate Theslephori Papæ, relata *in cap. nocte* 48. *de consecr. dist.* 1. id constitutum fuisse, quia in eo textu ait Theslephorus: *Nocte sancta Missas celebrent presbyteri.* Quibus verbis tres Missas celebrari posse vulgo receptum fuit; quia pluralis appellatio in tribus verificatur, *l.* 1. *ff. de optione legat. leg. ubi numerus*, *ff. de testib.* Sed hæc sententia non placet: tum quia similis locutio etiam in singulari verificari solet, *l.* 1. §. *familia*, *ff. de vi & vi armat.* tum quia Theslephorus *in d. c. nocte*, non tam solemnitatem trium Missarum instituit, quam ut presbyteri in eadem nocte Missas celebrent, ut notavit Vasquez *dict. disput.* 232. *q.* 3. *n.* 31. quod præceptum cum imponeretur omnibus presbyteris, necessario pluralis verbo utendum erat. Nec in præsenti textu, ubi de eadem solemnitate agitur exprimitur numerus Missarum, nec auctor hujus solemnitatis, seu concessionis. Quare verius credo, Theslephorum Papam, qui Ecclesiam rexit ex anno 142. hanc solemnitatem trium Missarum, ut tradunt D. Greg. *in homil. de natali Domini*, Vvalfridus Strabo *de rebus Eccles. cap.* 21. ibi: *Theslephorus IX. in ordine Romanæ Sedis Episcopus, in natali Domini tres Missas celebrari instituit.* Et licet ea constitutio non extet; tamen ab eo tempore receptum est in Ecclesia, ut in hac magna solemnitate tres Missæ a quolibet facerdote celebrentur. Hujus autem privilegii, seu solemnitatis rationes duas afferunt Interpretes. Primam, ut ita per tres Missas tres mundi status significentur. Primus legis naturæ, qui duravit a mundi creatione usque ad Moysen; secundus legis scriptæ, qui permansit a Moyse usque ad Christi mortem: tertius status legis gratiæ, quæ a Christo Domino cœpit, & usque ad consummationem sæculi permanebit. Hugo a S. Victore *lib.* 3. *de spectali Missar. observ. c.* 5. *ibi:* Ante legem, & sub lege Christus in figura jam immolatur; unde ut per commemorationem figurarum veritas probabilior existat, semel in anno, scilicet in nativitate Domini, constituit Ecclesia intra natalis diei spatium ter Missam celebrari: primo in nocte, secundo sub auroram, tertio de die. Tempus ante legem quasi nox fuit, nec lege, nec Prophetis, nec alia prædicationis lege illustratum. Tempus sub lege quasi aurora fuit, nec penitus carens lege, nec plenam eam habens. Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Missa tempus ante legem, secunda tempus sub lege commemorat, quia in utroque Christi immolatio in figura præcessit: in tertia Missa vera lux advenisse monstratur, cum dicitur: Puer natus est nobis. „ Secundam rationem adducit D. Thomas *d.* 3. *p. q.* 53. *art.* 2. *ad* 2. quia triplex nativitas in Christo Domino considerari potest. Prima æterna, qua Verbum a Patre generatur, juxta modum quem exponit Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 7. *de Christo*, *c.* 9. *& seq.* Secunda carnalis qua natus est secundum carnem ex B. M. V. Tertia spiritualis, qua quotidie spiritualiter nascitur in cordibus justorum, quos illuminat viva fide, ut dicitur *in ep.* 2. *D. Petri*, *c.* 1. Christus nascitur tanquam Lucifer in cordibus nostris. Ad has igitur tres nativitates celebrandas cum debita gratiarum actione triplex sacrificium offerri a quolibet facerdote Ecclesia instituit, scilicet ut nativitas secundum carnem celebretur per Missam, quæ media nocte dicitur; nativitas spiritualis, quæ illuminat hominum corda per Missam in aurora dictam significatur: denique generatio æterna per tertiam Missam, cui præscribitur est Evangelium D. Joan. quod incipit, *In principio erat verbum*, Dicitur que die, propter illud Ps. 109. *In splendoribus Sanctorum genui te.* Unde cognoscitur, quod olim, non quemadmodum nunc a plerisque facerdotibus fit, una alias Missas subsequebatur, sed ficut in præcipuis Ecclesiis, quæ Canonicorum collegio insignitæ sunt, servari solet, una media nocte, altera prima luce, tertia summo die conficiebatur, ut probat Vicecomes *d. l.* 3. *volum.* 3. *c.* 27. De his tribus Missis plura alia adducunt Diana *p.* 11. *tr.* 4. *resol.* 43. Tambur. *l.* 1. *de Missa*, *c.* 6. §. 3. *n.* 6. P. Henao *cod. tr. disp.* 22. *sect.* 3.

b *Causa necessitatis.*) Nec tunc expressit Innocentius, an duas, vel tres seu quatuor Missas dicere liceat; licet consul-

sultatio Episcopi Vvigornienſis eſſet, utrum duas tantum una die celebrare liceret: idem placuit Didaco a Tapia *q. 11. de Euchariſt. art. 5.* Suario *de Sacram. diſp. 80. ſect. 3.* Petro de Ledeſma *c. 19. de Euchar.* contra Gregorium Lopezium *in l. 50. tit. 4. p. 1.* & alios congeſtos a Cenedo *ad Decret. collect. 175. n. 4.* quod ſi ſuadet cauſa neceſſitatis, fas erit celebrare non tantum duas, verum & tres, aut quatuor Miſſas, requiſita quidem majori cauſa ad tertiam, quam ad ſecundam; ad quartam, quam ad tertiam. Caſus autem neceſſitatis, in quibus uni ſacerdoti liceat in eadem die duas Miſſas celebrare, aſſignaverunt Moraliſtæ, ſed non omnes ſunt amplectendi. Primo affirmant nonnulli, ob paupertatem ſacerdotis licere illi in eadem die bis celebrare; ſed latis expreſſe caſus hic refellitur *ex capit. ſufficit, de conſecr. diſt. 1.* ibi: *Qui vero pro pecunia, aut adulationibus ſæcularium* (lege *oblationibus*) *una die præſumunt plures celebrare Miſſas, non exiſtimo evadere damnationem.* Secundam cauſam aſſignant Moraliſtæ, cum poſt peractum Miſſæ ſacrificium advenit Princeps, Epiſcopus, aut multitudo peregrinorum in die feſto. Sed etiam hunc caſum rejiciunt poſt Vaſquez Tamburin. *de ſacrif. Miſſæ, l. 1. c. 6. §. 3.* P. Henao *cod. tract. 1. 1. diſp. 22. ſect. 4.* Et certe caſus hic metaphyſicus eſt; nam ſi prædictæ perſonæ adveniunt antequam ſacerdos ſumat ſpecies ipſas panis, & vini, facilius erit, iterum recitare Miſſam, quam aliam dicere: ſi autem poſt ſumptas ſpecies, & ablutionem, quia ſacerdos jam non eſt jejunus, non poteſt aliam Miſſam celebrare. Idem de caſu, in quo ob neceſſitatem infirmi ultimo languore depreſſi, ut viaticum accipiat, concedunt antiqui feſtum Miſſam celebrare, tenet Tamburinus *ubi ſupra*: ſed illum caſum docte explicat, & defendit P. Henao *ubi ſupra*. Primus ergo caſus, in quo ob neceſſitatem licet duas Miſſas celebrare: in eadem die, datur cum unus parochus regit duas Eccleſias diverſis in locis; tunc enim in qualibet earum debet Miſſæ ſacrificium in diebus feſtis celebrare. Conc. Emerit. *can. 19. ibi*: " In parochiis multæ ſunt Eccleſiæ conſtitutæ, quæ a Fidelibus factæ, aut paucum, aut nihil de rebus videntur habere: ſacerdotali ergo decreto presbytero uni plures extant commiſſæ; unde cavendum eſt, ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur Miſſæ: proinde ſalubri deliberatione cenſemus, ut pro ſingulis quibuſque Eccleſiis, in quibus presbyter juſſus fuerit ordinationem præeſſe, pro ſingulis diebus Dominicis ſacrificium Deo procuret offerre. „ Docuit Filefacus *de orig. parœc. c. fin.* & exponit P. Henao *ſupra, n. 3.* qui idem admittit cum adeo magnus eſt populi concurſus, ut Eccleſia eum recipere non poſſit; ad quem caſum probandum licet communiter adducatur ep. 81. Leonis I. cujus pars refertur *in c. neceſſe 51. de conſecr. diſt. 1.* his verbis: " Ut autem in omnibus obſervantia noſtra concordet, illud quoque volumus cuſtodiri, ut tam ſolemnior feſtivitas conventum populi numeroſioris indixerit, & ad eam tanta multitudo convenerit, quam recipere baſilica ſimul una non poſſit, ſacrificii oblatio indubitanter iteretur, ne his tantum admiſſis ad hanc devotionem, qui primi advenerint, videantur hi, qui poſtmodum confluxerint, non recepti; cum plenum pietatis atque rationis ſit, ut quotiens baſilicam, in qua agitur, præſentia novæ plebis impleverit, totiens ſacrificium ſubſequens offeratur. Neceſſe eſt autem, ut quædam pars populi ſua devotione privetur, ſi unius tantum Miſſæ more ſervato, ſacrificium offerre non poſſunt niſi qui prima diei parte convenerint. „ Verius tamen credo, Pontificem in eo textu agere de iterando ſacrificio Miſſæ in eadem Eccleſia, ſed non ab eodem ſacerdote. Olim enim in una Eccleſia, ac uno altari unica Miſſa tantum celebrari poterat. Conc. Altiſſiod. *can. 10.* ibi: *Non licet ſuper uno altario in una die duas Miſſas dicere.* Auctor libri Pontificalis de Pontifice Deuſdedit ita ait: *Deuſdedit conſtituit ſecundam Miſſam in Clero.* Ubi Scholiaſtes addit: *Quia tunc ad inſtar Græcorum non cantabatur in una Eccleſia, niſi forſan una Miſſa; quod magis edificabat ſecundum antiquos.* Quæ conſuetudo apud Græcos diutius invaluit, teſte Bartholomæo Georg. *in libello de ritibus Græc.* ibi: *In magno numero ſacerdotum, non niſi unus in eadem Eccleſia ſacra Miſſarum obit; reliqui ſe pro miniſtris gerunt.* Et apud Moſcovitas, referente Sigiſmundo, in templis unicum eſt altare, & in dies ſingulos unicum quoque ſacrum faciendum putant; imo & apud Latinos in cœnobitarum Eccleſiis una tantum Miſſa offerebatur, etiam tempore B. Francifci, ut conſtat ex epiſtola ipſius ad ſacerdotes ſui Ordinis, ubi ita ait: " Moneo præterea & exhortor vos in Domino, ut in locis, in quibus morantur fratres, una tantum celebretur Miſſa in die ſecundum formam S. Romanæ Eccleſiæ. Si vero in loco plures fuerint ſacerdotes, ſit per amorem charitatis alter contentus audire celebrationem ſacerdotis alterius. „ Ubi notanda ſunt verba illa, *ſecundum formam Romanæ Eccleſiæ*; quæ non ad univerſalem Eccleſiæ morem, ſed ad ſingularem cœnobitarum ritum referre oportet. Quoniam longe ante S. Franciſcum pleriſque in Eccleſiis plures Miſſæ una die celebrari cœperant, ut expoſuit Vicecomes *vol. 3. de ritibus Miſſæ, l. 3. c. 29.* Nec audiendus eſt Baſilius Legion. *q. 3. ſcholaſt. in d. can. 10. Conc. Altiſſiod.* qui canonem illum ad præſentem prohibitionem de duabus Miſſis non celebrandis ab uno ſacerdote in eodem die refert. Unde Leo Pontifex *in d. c. neceſſe*, ob multitudinem plebis diſpenſandum cenſuit, ut in una Eccleſia iteraretur ſacrificium Miſſæ a diverſis ſacerdotibus. Minus audiendi ſunt, qui juſtam cauſam celebrandi iterum ab eodem ſacerdote exiſtimarunt, quando defunctus eſt tumulandus: nam licet olim ex cauſa liceret iterare ſacrificium Miſſæ, ut probavi *in c. 1. h. t.* tamen mos ille, qui duravit uſque ad tempora S. Norberti, teſte Laurentio Lantdmeter. *l. 2. de veteri cler. c. 82.* in deſuetudinem abiit. Unde aut juxta veterem illum morem exaudiendi ſunt Alfonſus Rex *in leg. 54. tit. 4. p. 1.* D. Thomas *3. p. q. 80. art. 10. ad 2.* ibi: *Sicut etiam in aliis diebus, in quibus occurrunt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel exſpectanda, plures Miſſæ celebrantur in die, puta una pro feſto, alia pro jejunio, vel pro mortuis, &c.* Vel accipiendi ſunt de iterato ſacrificio, non ab uno ſacerdote, ſed a diverſis. Proſequuntur alios caſus æqualis neceſſitatis, vel ſimilis, Tamb. & Henao *ubi ſupra*, Hieronymus Garcia *in ſumma, tract. 3. difficult. 2. dub. 5.*

COMMENTARIUM.

PLures Miſſas eadem die celebrari ab uno ſacerdote, jure divino, aut naturali prohibitum non eſt, ut probat P. Vaſquez *3. p. in 3. p. diſp. 232. c. 5. n. 42.* Non enim repugnat naturæ ſacrificii, ut ſæpius ab eodem miniſtro offeratur, nec lege divina prohibitum eſt, ut repetatur. Quare olim propter ſacerdotum inopiam, cum pauci ad ſacrum presbyteratus, gradum aſcenderent, quilibet in eodem die plures Miſſas celebrabat, ut conſtat ex Conc. Toletano *12. c. 5.* tranſcripto a Gratiano *in c. relatum 11. de conſecr. diſt. 2.* ubi non reprehenduntur ſacerdotes, quia ſæpius in die celebrabant, ſed quia in omnibus Miſſis non communicabant: & in Canonibus Concilii Triburienſis laudatur Leo Pontifex, quia ſepties, vel octies, novieſque eodem die Miſſam offerret; quod & refert Vvalfridus Strabo *de rebus Eccleſ. c. 22.* dum inquit: Fidelium relatione virorum ad noſtram uſque pervenit notitiam, Leonem Papam, ſicut ipſe fatebatur, una die ſeptem, vel novem Miſſarum ſolemnia celebraſſe. An tamen is Leo fuerit primus, vel tertius, examinat P. Henao *de ſacrif. Miſſæ tom. 1. diſp. 22. ſect. 2.* & in Conc. Saleguſtad. celebrato anno *1022. can. 5.* cavetur, ut unuſquiſque presbyter in una die non amplius quam tres Miſſas celebrare præſumat. Sed aucto deinceps paulatim presbyterorum numero, contrarius mos invaluit, videlicet ut uno die dumtaxat una miſſa celebraretur, præterquam in præcipuis aliquot anni celebratibus, *c. ſufficit, de conſecr. diſt. 1.* Odo Pariſienſis *Synodic. conſt. c. 5.* ibi: *Nullus bis in die Miſſam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, niſi in magna neceſſitate.* Idem cautum fuit in præſenti textu, & *in c. te referente, infra h. t.* Conc. Londin. anno *1200.* Oxon. anno *1222.* tempore Honorii III. celebratum; " Ad hæc duximus ſtatuendum diſtrictius, ne ſacerdos quiſpiam Miſſarum ſolemnia celebret bis in die, excepto die Nativitatis & Reſurrectionis Dominicæ, vel in exequiis defunctorum, videlicet cum corpus alicujus in Eccleſia eodem die fuerit tumulandum; & tunc prior Miſſa de die, poſterior vero pro defuncto celebretur. *Herbipolenſe anno 1287. ibi*: Singulis presbyteris prohibemus, ut niſi unam Miſſam, aut duas, in caſibus a jure conceſſis, in die cantare, aut legere, cum ſacrificii celebratione præſumat. *Ravennat. 2. temporibus Clementis V. rubr. 9.* Cum juxta canonicas ſanctiones unicuique ſacerdoti, quantumcumque, digno, unam tantum Miſſam in die ſufficiat celebrare, & valde felix ſit, qui Miſſam celebrat unam, diſtrictius prohibemus, ne quis de cetero niſi unam tantum in die celebret Miſſam, niſi in caſibus a jure permiſſis. *Tolet. anno 1324. tempore Joann. XX. can. 7.* Nullus inſuper abſque cauſa neceſſitatis, excepto die nativitatis Domini, præſumat niſi unam Miſſam celebrare in die. *Tolet. anno 1324. apud Binium t. 3. p. 2.* Cum enim inſtitutum ſit ſacrificium Miſſæ in memoriam Dominicæ paſſionis, Chriſtus autem ſemel paſſus ſit, non debet bis in una die ab eodem ſacerdote offerri. „ Accedit, nam ſacerdotes ſuæ tenuitatis conſcii, majori quam par ſit beneficio ſe ornatos exiſtimare debent, ſi Dominici corporis ſemel in die conficiendi poteſtas illis ſit. Illuſtrat Sauſay *in Panopl. ſacerd. p. 2. l. 2. c. 10. art. 2. §. 2.* Vaſquez *3. p. diſp. 232. c. 5.* Suarez, & alii Moraliſtæ apud Henaum *d. t. 1. diſp. 22. ſect. 1.* Prado *de Euch. 9. 83. dub. 16. §. 4.* Theoph. *t. 16. in Heroclita ſpirit. ſect. 1. fol. 6.* Menard. *ad Sacram. D. Gregorii, fol. 167.* Salcedo *in praxi, c. 35.* Pet. Greg. *l. 1. partit. tit. 9. c. 7.* & *lib. 4. tit. 6. c. 2.* Lantdmeter. *l. 2. de veteri monach. c. 82.* Coriolanus *in breviario, anno 140.* Creſolius *l. 3. Myſt. c. cap. 28. ſect. 3.* Loayſa *in notis ad can. 5. Conc. Tolet.* Dartis *ad diſtinct. 1. de conſecr.* D. Fr. Alfonſ. Vaſquez a Miranda, Abbas S. Anaſtaſiæ, *de ſupplicatione ad Sanctiſſimum pro tribus Miſſis dicendis in die commemorationis Defunctorum.* Fuiſſe vero olim uſitatum, ut non ſolum in die natalis Chriſti Domini, de quo ſupra egi, verum in aliis feſtivitatibus, ut reſurrectionis Domini, SS. Petri & Pauli, S. Joannis plures Miſſæ celebrarentur, conſtat ex Strabone *de Eccleſ. offic. c. 21.* ibi: " Romanorum uſus habet duas, vel tres interdum unius ſolemnitatis facere Miſſas, ut in nativitate Domini Salvatoris, & aliorum feſtis Sanctorum: & revera non eſſe abſurdum crediderim, ſi dum plures in una die faciendæ ſunt Miſſæ, unus ſacerdos duas, vel tres neceſſitate, vel voluntate perſuadente, celebret potius quam quaſdam dimittat. Ad hoc accedit, quod totius uſus Eccleſiæ habet ſæpius Miſſas agere pro vivis, pro defunctis, pro eleemoſynis, & aliis diverſis cauſis: quod etiam officia his attributa teſtantur. Et licet auctor ibi peculiares Sanctorum dies non exprimat, in quibus plures Miſſæ celebrantur; tamen id ex aliorum teſtimoniis probandum eſt. Et primo in nocte reſurrectionis Dominicæ duas Miſſas celebrari, ex Fortunato, & Albino Flacco probat Vicecomes *d. l. 3. c. 28.* in comite autem ſive lectionario S. Hieronymi, ubi dicit S. Petro ſacri mentio fit, Lectio una, Evangeliumque legitur plane diſtinctum ab iis, quæ B. Pauli ſolemnibus adſcribuntur: quod evidenti argumento eſt, duas Miſſas eorundem Sanctorum natali die confici ſolitas eſſe. Cujus rei ſimile argumentum colligere licet ex B. Gregorii antiphonario, diverſam Miſſæ antiphonam utrique ſancto præfinientis: quod ipſum facit liber Sacram. dum B. Petri Miſſæ orationem aliam, aliam S. Pauli enumerat. Idem S. Greg. *cod. lib. antiphonar.* Miſſarum quæ die feſto S. Joannis Apoſtoli conficiebantur, mentionem faciens, primam, & ſecundam nominat. Quare clare ſignificat, duas eo die Miſſas peractas eſſe. Gregorii verba hæc ſunt: *Sancti in prima Miſſa antiphona: Ego autem ſicut oliva, &c. In ſecunda antiphona: In Medio Eccleſiæ.* Liber etiam Sacramentorum orationem unam, quæ albeſcente die, alteram, quæ plena luce recitabatur, enumerat, ad duplicem hanc ejuſdem diei Miſſam alludens: *Vt,* (inquit ille) *Kal. Jan. ideſt 27. die menſis Decembris, natale S. Joannis Evangeliſtæ. In primo mane: Deus qui per os B. Apoſtoli tui Joannis, &c. In die: Eccleſiam tuam Domine, &c.* Quæ Gregorii teſtimonia ad utramque Miſſam demonſtrandam pertinent. De Miſſa vero, quæ prima luce offerebatur, præter Rodulphum Tungrenſem *c. 23.* meminit Amalarius Fortunat. *de Eccleſ. offic. l. 4. c. 2.* his verbis: " Similiter habemus officia conſtituta in feſtivitate Joannis Evangeliſtæ, & Joannis Baptiſtæ primo diluculo: qui utrique ex utero matris, ideſt ab accepto lumine hujus mundi, in ſemetipſis ſacrificium ſingulare quoddam Deo obtulerunt. Joannes Evangeliſta obtulit ab initio hujus lucis virginitatis ſacrificium. Joannes Baptiſta ſacrificium abſtinentiæ, qui nec vinum bibit, nec ficeram, & Nazaræus permanſit omni tempore. „ Hæc ille, quæ ut S. Joannis Apoſtoli duplicem Miſſam oſtenderemus, allata ſunt in medium. Verum ſi recte conſiderantur, inſuper declarant in B. Joannis Baptiſtæ natalitiis veteres ſacram liturgiam Deo bis obtuliſſe. Ducimus autem argumentum ex eo, quod vox, *ſimiliter*, copulanda eſt cum verbis ſuperioribus, queis plures Chriſti nati Miſſas oſtenderat, ſicut eum conſulentibus locum perſpicuum eſt; & quia ibi appetentis diei Miſſam recenſet, præter quam alia quoque celebratam eſſe, adducor ut credam, tum propter Sancti illius dignitatem, & excellentiam; tum præcipue quia ſolemnioribus anni diebus hora tertia Miſſæ celebrabantur, ut alibi oſtenſum eſt. Sed cur conjecturas ſequor, dum aperta teſtimonia ſuppetunt? Innumeræ ſunt auctoritates, ex quibus id elici, probarique poſſit. Sed ego illuſtrioribus tantum immorabor. In Lectionario quidem S. Hieronymi, dum B. Joannis Baptiſtæ Miſſæ recenſentur, hæc ſcripta ſunt: " in vigilia S. Joannis Baptiſtæ Lectio Hieremiæ Prophetæ, &c. Evangelium ſecundum Lucam. Item alia lectio in prima Miſſa Iſaiæ Prophetæ, &c. Evangelium ſecundum Lucam, &c. Item in die ſancto lectio Iſaiæ Prophetæ, &c. Evangelium ſecundum Lucam, &c. *Ordo Romanus de divinis officiis, ibi*: In natali S. Joannis Baptiſtæ ideo tres Miſſæ celebrantur, id eſt una in vigilia ejuſdem, duæ in die nativitatis ejus, quia tribus triumphis refulſit inſignis, ideſt officio Præcurſoris, Baptiſtæ miniſterio, & quia Nazaræus ex utero matris permanſit. „ Probant, & ita explicant Yepes *in chron. Benedicti, centur. 5. anno 955.* Baronius *in Martyr. die 24. Junii*, Vicecomes *de Miſſa ritibus, d. l. 3. c. 28.* etſi aliter prædicta teſtimonia accipiant Azor *t. 2. l. 1. c. 25. q. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 10. tract. de gladio & pileo, fol. 590.* Hodieque in regno Valentiæ faciendo bis in die commemorationis Defunctorum Miſſam celebrare, refert Trullench in eodem regno ſcribens, *l. 3. de Sacram. cap. 8. dub. 10. n. 3.* Sacerdotes ergo extra caſus in jure permiſſos celebrantes graviter puniri per Inquiſitores hæreticæ pravitatis, ad quos pertinet hujus delicti punitio, ex Alfonſo de Leone refert Hieronymus Garcia *de excell. ſacerd. diffic. 2. dub. 5. numer. 2.* Quintanadvennas *t. 1. ſingular. tract. 4. ſingul. 10. n. 4.*

CAPUT IV.

Idem *Archiepiſcopo* a *Bracharenſi*.

COnſilium noſtrum. *b Et infra*: Inſuper requiſiſti, utrum in diebus *c* profeſtis, in quibus *d* ad honorem Sancti Spiritus, Beatæ Virginis, & S. Crucis celebrare contingit, Hymnus *e* Angelicus, *f* Symbolum, ac *g* Præfatio propria debeant decantari, præſertim cum in partibus tuis in honorem Beatæ Virginis in ſabbatorum diebus Miſſa ſolemniter celebretur. Ad quod utique reſpondemus, quod apud nos in diebus profeſtis, cum Miſſarum ſolemnia celebrantur in honorem Beatæ Virginis, neque Hymnus Angelicus, neque Symbolum decantantur: licet in Miſſa propria Præfatio decantetur, ut inter commemorationem, & ſolemnitatem differentia oſtendatur. Unde *h* Te Deum laudamus, regularius dimittitur, quam dicatur in Laudibus matutinis.

NOTÆ.

1 a *Bracharenſi.*) Ita etiam legitur in 3. collectione, *ſub h. t. c. 2.* De Bracharenſi Luſitaniæ Metropoli plura adduxi *in c. eorum, de in integr. reſtit.*

b *Et infra.*) Alia pars hujus textus extat *in c. conſilium, de obſerv. jejun.*

2 c *Profeſtis.*) Sicut feſti dies dicuntur illi, qui Deo dicati ſunt, ita profeſti appellantur illi, in quibus laborandum eſt. Macrobius *l. 1. Saturn. c. 16.* ubi ait: *Feſti dies ſunt Diis dicati: profeſti hominibus, ob adminiſtrandam rem privatam, publicamque conceſſi.* Nonnius Marcellus eos appellat a feſtivitate vacuos. Unde Plautus *in Aulul. actione 2. ſcen. 5.* ait: *Feſto die ſi quid prodegeris, profecto agere liceat, niſi peperceris.* Vulgo nos ferias dicimus, ut jam notavi *in c. 1. de treg. & pace*, & exponunt hujus vocis etymologiam Cironius *in c. 2. h. t.* Vicecomes *de ritibus Miſſæ, volum. 3. l. 3. c. 10.*

d *Ad honorem.*) Ex voto videlicet ipſius celebrantis vel illius qui audit: de quibus Miſſis votivis egi jam *in c. 2. h. t.*

3 e *Angelicus.*) *Gloria* videlicet, ita dictus hic hymnus, quia per Angelos compoſitus, & decantatus fuit in natali Domini noſtri Jeſu Chriſti, *Luce c. 2. v. 14.* Ideo ab Apoſtolorum tempore ſemper in Miſſis feſtivis dicitur, *c. nocte, de conſec. diſt. 4.* tradunt Amalarius Fortun. *l. 3. c. 8.* Rupertus *l. 2. c. 21.* Omittitur autem diebus feriarum, & vigiliarum, ne in diebus planctus, & triſtitiæ, gloriæ memoria reſonet; exceptis tamen vigiliis intercedentibus a Paſcha Reſurrectionis ad Pentecoſten, ex ratione adducta *in l. gemmæ animæ, lib. 3. c. 85.* In Eccleſiis autem Bethlehemitanis, quia ibi ab Angelis decantatus fuit hic hymnus, in omnibus diebus, etiam feriatis dicitur. In Miſſis etiam votivis, cum officium dicatur feriale, & in Laudibus omittatur *Te Deum laudamus*, non dicitur hic hymnus, ut in præſenti ſtatuitur, & docent Herrera *de ceremon. Miſſæ, l. 2. c. 6.* Suarez *3. p. de Sacram. diſp. 83. ſect. 1.* Guicetus *de feſtis Sanctorum, l. 4. de Miſſis votivis c. 22.* P. Henao *t. 3. de ſacrif. Miſſæ, diſp. 28. ſect. 32.* In domo autem Lauretana etiam in Miſſis votivis B. Virginis Mariæ dicitur hymnus hic ex privilegio, quod refert Herrera *ubi ſupra.*

f *Symbolum.*) Cujus etymon, & auctores retuli in apparatu 4
ad hæc commentaria. Dicitur in Miſſis ſolemnibus, quas enumerat P. Herrera *de cerem. Miſſæ, lib. 2. c. 22.* unde in feriis & aliis minoribus feſtivitatibus non recitatur; quare recte in præſenti Innocentius docet, in Miſſis votivis ſymbolum hoc non recitari.

g *Præfatio.*) Canticum hoc, quod dicimus *Præfatio*, jam a 5
temporibus Apoſtolorum adjectum fuit in ſacrificio Miſſæ, ut conſtat ex D. Clemente *l. 8. conſtit. c. 16.* & ex Liturgia S. Petri, quæ extat *t. 1. Biblioth. Græco-Latin.* imo olim pro omnibus Miſſis diverſa præfatio erat a piis viris compoſita: & quia hæretici aliquas præfationes corruperant, cautum fuit in Conc. Carthag. 2. *can. 23.* Milevit. *can. 12.* ut tantum ea præfatio cantaretur, quæ ab Eccleſia eſſet approbata. Novem præfationes ſuo tempore uſitatas fuiſſe refert Gelaſius *in cap. invenimus, de conſecr. diſt. 1.* & temporibus Urbani II. per annos *1095.* ex præfationibus compoſitis a Gelaſio deſumpta fuit præfatio B. Virginis Mariæ, quam refert Herrera *d. lib. 2. c. 26.* Illud ſumme notandum eſt, quod licet in Miſſis ferialibus, & votivis Hymnus Angelicus & Symbolum Apoſtolorum omittatur; tamen Præfatio in omnibus Miſſis recitari debet, ut cautum fuit in Conc. Valenſi *2. can. 4. ibi*: In omnibus Miſſis, ſive matutinis, ſive quadrageſimalibus, ſive in iis, quæ pro Defunctorum commemoratione fiunt, Sanctus, ſanctus, ſanctus, eo ordine dicatur, quo ad Miſſas publicas dici debet. „

h *Te Deum.*) Hæc verba non extant in dicta tertia collec- 6
tione, verum autem eſt, hoc canticum a Sanctis Ambroſio, & Auguſtino compoſitum, non dici in officio feriali, quia hoc officium non lætitiam, ſed luctum, & pœnitentiam continet.

CAPUT V.

Idem *Clericis S. Petri de* a *Magdalon.*

EX parte veſtra. *Et infra*; Inſuper poſtulaſtis, quomodo ſacerdos in Miſſa perfundere debeat, per litteras Ap. edoceri. Ad quod taliter reſpondemus, quod ſemper ſacerdos vino perfundere debet, poſtquam totum percepe-rit Euchariſtiæ ſacramentum, niſi cum eodem die aliam Miſſam debuerit celebrare, ne ſi forte vinum perfuſionis acciperet, celebrationem aliam impediret.

NO-

NOTÆ.

1 a Magdalon.) Ita *legitur* in tertia collectione, *sub h. t. cap.* 4. in hac sexta legitur *Magalon*; sed cum hæc epistola non reperiatur inter editas a Sirleto & Bosqueto, certo cognoscere *non* possumus quibus clericis Innocentius in presenti rescribat.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

EX *hoc* textu sequens communiter deducitur assertio: "Sacerdos debet jejunus Missam celebrare, & si aliam Missam est dicturus, non debet post sumptam Eucharistiam vinum perfundere in calice, & sumere. *Probant Concilium Oxoniense can.* 1. *ibi:* Si autem contingat duas Missas celebrare, statuimus, ut presbyter postquam Dominicum Corpus sumpserit in altari, si in eodem die Missarum solemnia ipsum celebrare oporteat, iterato vinum calici infusum, vel digitis superfusum, sumere non præsumat. „ Et *c.* 6. *ibi: Jejunus, hoc titul. c. in sacramento, de consecrat. distinct.* 1. *c. aliquando, de consecrat. distinct.* 2. Conc. Trull. *can.* 29. Conc. Hipponense *can.* 30. ibi; "Ut a jejunis altaris sacramenta celebrentur. *Brachar.* 2. *can.* 10. Cognovimus quosdam presbyteros in hujus præsumptionis audacia retineri, ut Missas mortuorum etiam post acceptum merum, vel oblationem ausi sint consecrare: ideoque hoc præfixæ evidentis sententiæ admonitione servetur, ut si quis presbyter post hoc edictum nostrum in hac vesania fuerit deprehensus, hoc est, non jejunus, sed quocumque jam cibo præsumpto oblationem consecraverit in altari, continuo officio suo privatus, a proprio deponatur Episcopo. „ Matisc. 2. *can.* 6. *ibi: Item decernimus, ut nullus presbyter confortus cibo, aut crapulatus vino sacrificia contrectare, aut Missas privatis, festisque diebus concelebrare præsumat.* Altissiodor. *canon.* 19. *Non licet Presbytero, aut Diacono, aut Subdiacono post acceptum cibum, vel poculum Missas tractare, aut in Ecclesia, dum Missæ dicuntur, stare.* Tolet. 7. *canon.* 2. *Nullus post cibum, postumque quemlibet minimam sumptum, facere Missas præsumat.* Afric. sub Bonifacio I. *canon.* 8. & 14. Constantinop. 3. generale 6. *can.* 19. Altissiod. *canon.* 29. Brachar. 2. *can.* 10. Salegustad. sub Benedicto VIII. & Henrico II. *can.* 4. D. Clemens *epist.* 2. *ad Jacobum fratrem Domini*, & *l.* 7. *constit. c.* 37. Carthag. 3. *can.* 29. Matisc. 2. 2, 6. Tolet. 2. *c.* 2. Eutychianus Papa apud Burchardum *l.* 5. *Decret. c.* 25. ibi: "Qui acceperit sacrificium post cibum, aut per aliquam modicam refectionem, nisi pro viatico, pueri tres dies, majores septem, clerici viginti tres dies pœniteant. *Conc. Mog.* 4. can. 33. *D. Basilius* hom. de jejun. tom. 1. pag. 325. *ibi:* Impossibile absque jejunio sacrificium aggredi in mystica, quæ nunc est, & vera oblatione. *Ordo Romanus* tit. qualiter agatur Conc. Provinc. *ibi:* Nullus autem cantet Missam, nisi jejunus. *D. Chrysostomus* epistola ad Cyriacum Episcopum, *ibi:* Multa quidem adversus me coniuxerunt, & dixerunt, quod ad communionem non jejunos receperim; & si quidem hoc feci, expungatur nomen meum de albo Episcoporum. „ Et *cap. nihil* 7. *quæst.* 1. Plures SS. PP. auctoritates congesserunt Crespetius *in summa, verbo Eucharistia a jejunis*, Jodoc. Coccius *tom.* 2. *thesauri, libr.* 6. *art.* 19. Illustrant ultra congestos a Barbosa *hic*, Pamelius *in notis ad epist.* 63. *Divi Cypriani, num.* 46. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 1. *c.* 81. Justellus *in c.* 41. *Eccles. Afric.* Suarez *de Sacram. disp.* 68. *art.* 8. *sect.* 3. P. Henao *de Eucharist. disp.* 14. *sect.* 4. Filsac. *de Quadrag. c.* 15. Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.* 2. *lib.* 3. *c.* 29. & *volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 7. & *lib.* 2. *c.* 5. Petavius *de hierarch. c.* 10. Balsamon *in can.* 10. *Synodi 6. in Trul. & in respons. Timothei Archiepisc. fol.* 1096. Joannes Sanchez *in select. disp.* 42. Lugo *de sacram. disp.* 15. *sect.* 2. *n.* 25. Leander *de Sacram. Eucharist. tract.* 7. *disp.* 5. 9. 13. & 14. Hieronymus Garcia *in summa tractatu* 3. *diffic.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. *n.* 31. perdoctus vir Fr. Joannes Martinez a Prado *de Eucharist. q.* 80. *dub.* 10. *c.* 2. Bellarminus *lib.* 2. *de Missa, c.* 14. Theophilus *tom.* 16. *tractat.* 1. *punct.* 3. *fol.* 29.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio, *c.* 4. *de elect.* sed Dominus noster panem & vinum consecravit post cœnam, & dedit discipulis suis non jejunis: ergo & nos similiter facere debemus, præcipue cum in Missæ sacrificio specialiter Christi actiones repræsententur. Amalarius Fortun. *lib.* 3. *cap.* 5. Augetur hæc difficultas, nam adeo incompatibile est jejunium cum Eucharistia, & Missæ sacrificio, ut olim primis Ecclesiæ sæculis tempore jejunii nemini licuisset Eucharistiam sumere, unde usus Missæ vespertinæ invaluit, de qua egi *in c.* 1. *hoc tit.* quæ ideo inducta fuit, quia sacrificium offerri, neque Eucharistia sumi poterat, quando jejunium perseveranter observabatur, ut probat Albaspineus *l.* 1. *observ. c.* 14. *per tot.*

3 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Eucharistiam sumere ante omnem cibum vetustissimam esse Ecclesiæ traditionem; non enim a jure divino hoc provenit, sed ab ipsis Apostolis institutum fuit: quod probat D. Augustinus *ep.* 118. *ad Januarium*, ex eo quod Apostolus ad Corinthios scribens *ep.* 1. *c.* 11. *v.* 34. De eorum consuetudine miscendæ Eucharistiæ cum profanis cibis ait: *Cetera cum venero disponam.* Unde deducit D. Augustinus, nullum tunc extare divinum præceptum, quare certum est, Apostolos instituisse, ut tantum a fidelibus jejunis sacramentum Eucharistiæ susciperetur, & ita inter Apostolicas traditiones præceptum hoc communicandi cum jejunio naturali referunt Epiphanius *l.* 3. *contra hæreses, in fine*, Nazianz. *orat.* 40. Chrysostomus *homil.* 27. *in primam ad Corinth.* Basilius *in ep. ad Cæsarem Patricium*, Isidorus *l.* 1. *de officiis Eccl. c.* 18. ibi: "Placuit Spiritui sancto per Apostolos, ut in honorem tanti sacramenti, os Christiani Dominicum corpus prius intraret, quam ceteri cibi. „ Et illud sæpius firmatum fuit variis Conciliis supra relatis meminitque hujus præcepti Tertul. *l.* 2. *ad uxorem, cap.* 5. in illis verbis: *Non sciet maritus quid secreto ante omnem cibum gestes; & si servaverit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Etsi pia simplicitate legamus apud D. Bernardum *de passione Domini, capite* 42. veteres eremi PP. aliquando post cibum sacrificium Missæ obtulisse, ibi: "Legimus in vitis PP. qui hospitum spirituali charitate devincti tempus consuetum ciborum anticipaverunt: sed comedendo in charitate se nequaquam solvisse jejunium existimabant, ita ut etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solemnia non timerent. „ Quod quamvis nobis non conveniat trahere in exemplum, ut similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium separamur; eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus. Debet autem hoc jejunium esse naturale, quod includit carentiam, seu abstinentiam ab omni cibo, & potu, seu re, quæ sumatur per modum cibi, aut potus; quare si quid sumatur per modum salivæ, aut si per modum respirationis aliquid attrahatur, non violat jejunium, ut docent plures alios casus resolventes Leander *ubi supra*, Trullench *l.* 3. *de Sacram. c.* 6. *dub.* 5. Martinez a Prado *dub.* 11. Macedo *de clavibus Petri, l.* 4. *c.* 17. qui plures casus circa hoc jejunium naturale resolvunt. Circa illum tamen communiter disceptatum, quando videlicet involuntarie, veluti se abluendo, sacerdos guttam sumit, notandum est responsum Timothei apud Balsamon. *fol.* 1066. in hæc verba: "Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit noleus, debetne communicare? *Resp.* Quia etiam invenit satanas occasionem prohibendi eum a communione, frequenter hoc faciet. „ Cujus responsi sensus est, posse: quod hodie dici non valet; cum sit contra adeo expressum Ecclesiæ præceptum. Quid vero de deglutiente chartam, granum, vel tabachum per os, aut nares, explicant Joan. Sanchez *in select. disp.* 42. Diana *p.* 5. *tr.* 13. *resol.* 1. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 3. Cum autem hoc præceptum naturale non sit, sed positivum, certum est, posse interdum propter gravem causam cessare; quia lex positiva non obligat tam stricte, quia aliquando cesset. Unde additur *in sess.* 13. *Concilii Constant.* nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, a jure, vel ab Ecclesia concesso. Et ita ab hoc generali præcepto excipiuntur infirmi, qui statim communicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne fine communione decedant, *lib.* 9. *r.* 1. *l.* 1. *recop.* unde *in c. presbyter, de consecr. dist.* 2. jubetur ut presbyter infirmum statim communicet, ne fine communione moriatur. Faciunt Rupertus Tuitiensis *de divinis officiis l.* 10. *c.* 18. *ibi:* "Ne cuiquam hæc divina mysteria post cibum corporis traduntur, nisi urgeat ea, quæ retardari non potest, instantis necessitas mortis. *S. Hildegardis visione* 6. *c.* 39. *ibi:* Hoc officium a Sacerdotibus in sacrificio, in jejunio ventris, & non in repletione ejus, celebrandum est, ne coagulatio escarum spirituale desiderium evacuet: quoniam prius etiam sumi debet spiritualis epulatio, & postea carnalis refectio: & quia etiam spiritus honorandus est, & caro refocillanda; nam hoc sacramentum spirituali desiderio, non carnali cupiditate accipiendum est. Et ideo in jejunio, & non super epulis percipi debet, nisi in necessitate illa si homo in hac opinione positus est, quod de mundo transiturus sit. „ Utrum vero liceat pluries in eadem infirmitate per modum viatici communicare, disputant Trullench. *d. dub.* 5. Martinez a Prado *dict. q.* 80. *dub.* 11. §. 2. *per tot.* Hic casus evenire potest tam laicis, quam clericis; In clerico vero specialiter prohibitio hæc cessat, si infideles, aut Ecclesiæ hostes irreverenter irruant in altare, quo sacrosanctum Christi corpus servatur; aut si fluminis inundatio, aut ignis vis, vel quæ alia similis occasio intercedat. In his enim casibus licet clerico jam soluto jejunio sacramentum sumere, ut docent Suarez *de Sacram.* 3. *p. disp.* 68. *section.* 3. Vasquez 3. *p. in* 3. *disp.* 211. *c.* 5. *n.* 57. qui idem resolvunt de sacerdote, qui loco vini aquam calici infundit, & post sumptam hostiam in sumptionem calicis defectum agnovit: nam tunc tenetur vinum consecrare, & perficere sacrificium, vel si postquam sacrificium inchoavit, meminit se jejunum non esse.

4 De jejunio necessario ad communionem.

5 Traditur Ratio decidendi.

Ut ad rationem præsentis assertionis deveniamus, varias adduxerunt rationes Baronius *anno* 34. *num.* 61. & *anno* 57. *num.* 230. & anno 201. *num.* 15. Albaspineus *lib.* 1. *observ. c.* 15. Azevedo *in l.* 9. *tit.* 1. *l.* 1. *recop.* Theologi supra laudati triplicem rationem hujus præcepti ecclesiastici assignant. Prima, ut in honorem tanti Sacramenti prius in os Christiani corpus Domini intraret, quam ceteri cibi: secunda propter significationem, ut scilicet detur intelligi, quod Christus, qui est res hujus Sacramenti, & charitas ejus, debet prius fundari in cordibus nostris, juxta illud Matthæi *c.* 6. *Quærite primum Regnum Dei.* Tertia propter periculum vomitus, & ebrietatis; quæ quandoque contingunt ex hoc, quod homines cibis inordinate utuntur. Quibus ego addo aliam, quia videlicet intensius fidei arcana animos penetrare viribus car-

carnalibus destitutos Ecclesia judicavit: quia, ut ait S. Paulinus *serm.* 36. quando caro tabescit jejuniis, anima puritate pinguescit; quantum enim illi ciborum succus subtrahitur tantum huic justitiæ virtus augetur: Facit Petrus de Riga *in Aurora*, ibi:

Sed tempus non servat idem, quando celebravit.
Hoc sacramentum vespere Christus homo.
At nos conficimus mensam præuntibus horis,
Cum prius est sobrius, plus, homo mente viget.
Sic opus est nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaque totalis actio debet agi
Neve res desit reverentia debita tantæ,
Jejuno sacrum sumimus ore cibum.

Paschasius *l. de Sacram. c.* 20. "Quod jejuni communicamus, satis provide, ut dum sobrietas flagrat in corpore, dum omnis fervor carnis conquiescit, & omnes animi sensus intelligentiæ, & discernendi ratione fortius vigent, illo prius cibo interior noster homo inebrietur, quatenus deinceps quod præminet in nobis, vegetatum cœlesti dulcedine illud regat, & gubernat. „ Nicolaus *ad consulta Bulg. c.* 65. Accedit usus Ecclesiæ in aliis Sacramentis recipiendis priscis sæculis usitatus; olim enim baptizandos etiam pueros debuisse esse jejunos, constat ex S. Augustino *ep.* 28. *de jejunio parvulor.* D. Clemente *lib.* 7. *const. c.* 23. Cyrillo Hierosolym. *catechesi* 3. *mystag.* Gregorio Nazianz. *orat.* 4. *in sanctum lavacr.* Unde Laurentius Surius in vita S. Sebastiani ait: "Deinde abiit ad S. Polycarpum presbyterum, ubi ille persecutionis causa latitabat, & narravit ei omnia quæ gesta erant. Quibus auditis, S. Polycarpus gratias egit Deo, & una cum eo venit ad domum Nicostrati Protoscriniarii: vidensque turbas credentium, salutavit eas cum omni gaudio, dicens: Beati vos omnes &c. Quia ergo dæmones omnes, qui filii tenebrarum sunt, contristantur; & omnes S. Angeli, qui sunt lucis filii, gratulantur, accedat unusquisque, & det nomen suum hodierna die usque ad vesperam præcurrente jejunio, ut festivum baptismatis sacramentum opportunum tempus inveniat. „ Simile exemplum refert Simeon Metaphrastes apud eundem Surium in vita S. Stephani Papæ & sociorum, *c.* 3. ibi: "Cumque & ipsum, & ejus filiam catechismo instruxisset, jussit eos jejunare usque ad vesperam, quemadmodum Christianæ fidei canones, & ordo postulat. Cum autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, quem Pastoris titulum vocatum fuisse diximus. Inaque Nemesium in aquam demisit, & baptizavit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. „ Illustrat Vicecomes *l.* 4. *de ritib. Baptismi, c.* 13. Similiter confirmationis sacramentum debere jejunis conferri, constat disserte ex Conc. Parisiensi *l.* 1. *c.* 33. Aurel. *can.* 3. apud Gratianum *in c.* 6. *de consecr. dist.* 5. ibi: *Ut jejuni ad confirmationem veniant.* Notavit Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Confirm. c.* 15. Ibi tamen non præceptum, sed tantum consilium contineri docuerunt Bonacina *de sacram. disp.* 3. *q. un. punct.* 2. *n.* 14. Barbosa *de pot. Episc, p.* 2. *allegat.* 30. *n.* 11. Narbona *de etate de actis humanis. anno* 7. *q.* 3. Govar. *l.* 1. *var. c.* 10. *n.* 5. Vicecomes *de ritibus Confirm. l.* 1. *c.* 14. & 15. Similiter pœnitentiam jejunis esse imponendam, constat ex Conc. Carthag. 4. *can.* 80. ibi: *Omni tempore jejunis mensis pœnitentibus a sacerdotibus imponatur.* Illustrat Isaacus Lingon. *c.* 8. 11. 15. & 17. Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu* 4. Ordinis etiam sacramentum jejunis, & temporibus jejuniorum esse administrandum, expresse cavetur *in can.* 7. 75. *dist. c.* 3. *de tempor. ordin.* ubi plures congessi. Tandem omnia Sacramenta. Concilium Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.* 6. *Statuimus, quod omnia Sacramenta Ecclesiastica, quantum possibile fuerit, a jejunis ministrentur.* Et juramentum, quia etiam lato modo dicitur sacramentum, a jejunis esse præstandum, probavi *in c.* 1. *de testibus.* Recte ergo Apostoli, & eorum successores in augustissimo hoc Eucharistiæ Sacramento statuerunt, ut jejuni tantum possint illud recipere; quod adeo observatum semper legimus, ut cum primis Ecclesiæ temporibus, quando supererant aliqua fragmenta panis consecrati, tradebantur pueris, quia ob sævas persecutiones custodiri non poterant, ut probabimus infra, *in c.* 1. *de custod. Eucharist.* tamen debebant pueri illi esse jejuni, ut possent ea percipere. Quod firmatur celebri exemplo, quod refert Evagrius *l.* 4. *Eccles. c.* 36. Imo & fideles olim jejunos Missæ sacrificio interfuisse, constat ex Conc. Altissiod. *in can.* 19. supra relato, & ex auctore vitæ S. Vvalerici Abbatis, qui refert duos fratres ab ipso Abbate reprehensos fuisse, eo quod die, qui S. Martino erat sacer, ante Missarum solemnia potione sitim depulissent, ibi: Contingit vero, duos germanos ad illum venire feriis B. Pontificis Martini, quos ille objurgans dixit: Miror qua temeritate ausi fueritis ante Missarum solemnia bibere. „ Ex S. Bernardino Senensi *serm.* 37. *in Advent.* Vincentio Ferrerio *serm. unic. in Octavam Corporis Christi.* Quorum verba referunt P. Henao *tom.* 3. *de sacrific. Missæ, disput.* 30. *section.* 19. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 2. *fol.* 20. Vicecomes *volum.* 3. *de Missæ ritibus, lib.* 2. *c.* 5. Recte ergo in præsenti textu statuit Innocentius, ut si ob aliquam causam ex relatis supra *in c. consuluit*, presbyter duas, vel tres Missas celebraturus sit post communionem non sumat vinum perfusionis, quia alias non manebit jejunus ad communicandum in secunda Missa: in casu tamen extremæ necessitatis olim licuisse non jejunis Missam celebrare, probatur ex Concilio Salegust. *can.* 14. ibi: "Decretum est etiam in eodem Concilio ut presbyter aliquis post galli cantum æstivis noctibus bibens proximo die Missam non celebret: hyemalibus *similiter*, nisi necessitas cogat: quod nullo modo admittendum est. „

Nec obstat difficultas supra adducta, qua motus Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno 1522. quem sequitur Calvinus *l.* 4. *de Missa, c.* 14. asseruit communionem licere, sive quis antea manducaverit, sive biberit. Sed facile respondetur ex eo; nam ut docent omnes de institutione hujus Sacramenti agentes, causæ ob quas Christus Dominus illud instituit vespere, & post esum Agni, fuerunt propriæ, & peculiares illius temporis, & illius individuæ actionis: & ideo quoad hanc partem factum illud Domini nostri in exemplum adduci non potest, ut docuerunt D. Cyprianus *ep.* 63. *ibi:* "At enim non mane, sed post cænam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cænam celebrare debemus, ut sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, ut hora ipsa oftenderet occasum, & vesperam mundi. Nos autem resurrectionem Domini mane celebramus. „ Et ut Gelasius Cyrenus *l. de duabus naturis*, scite dixit, ostendere voluit Eucharistiam non præberi ad cibandum corpus, quod jam fuerat satiatum expletis epulis: ac etiam D. Aug. *ep.* 118. "Salvator quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit altius infigere cordibus discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat. *D. Isidorus l.* 1. *de eccles. offic. c.* 18. *ibi:* Hoc sacrificium quod Christianis celebrare præceptum est, fit a nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod *non* mane, sed post cænam in vesperam obtulit. Sic enim Christum oportebat adimplere circa vesperam diei, ut Dominus hora ipsa sacrificii ostenderet vesperam. Proinde autem non communicaverunt jejuni Apostoli, quia necesse erat, ut Pascha illud typicum antea impleretur, & denuo ad verum illud Paschæ sacramentum transiret. Hoc enim in mysterio tunc factum est, quod primum discipuli corpus, & sanguinem Domini nostri non acceperunt jejuni; ab universa autem Ecclesia nunc a jejunis semper accipitur. *Venerab. Beda in c.* 22. *Lucæ*: Quod si quem movet, cum cænatis Salvator Apostolis suum corpus, & sanguinem tradiderit, quare nos universalis Ecclesiæ consuetudini jejuni doceamur eadem sacramenta percipere, audiat breviter, ideo tunc cænatos communicasse Apostolos, quia necesse erat Pascha illud typicum antea consummari, & sic ad veri Paschatis sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti, tamque terribilis sacramenti placuisse Magistris Ecclesiæ, primo nos Dominicæ passionis participatione muniri, & spiritualibus epulis exterius, interiusque sacrari: ac deinde terrenis dapibus corpus, & vilibus eicis refici. „ Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductam ex Missis vespertinis: nam in diebus jejuniorum olim sacrificium offerebatur adhuc fidelibus jejunantibus; & jejunium protrahebatur usquedum Missæ sacrificium offerretur, & ita ad vesperam jejunium solvebatur. Micrologus *de Eccl. offic. cap.* 49. *ibi: Est ecclesiastica consuetudo, ut ad nonam reficiamur, cum ad foxtam Missam celebramus: ad vesperam autem cum ad nonam sacrificemus.* Theodulphus ad Presbyt. Aurel. de jejuniis ait: *Auditis Missarum solemnibus, sive vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est.* Et ita Missæ sacrificium, quod in aliis diebus hora tertia offerebatur, in diebus jejunii usque ad vesperam protrahebatur, ut finitis divinis officiis jejunium solveretur, *c. solent, de consecr. dist.* 1.

Sed supra traditis obstat textus *in can.* 29. *Synodi Carthag.* 3. in illis verbis; "Ut sacramenta altaris, non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cæna Domini celebratur: nam si aliquorum pomeridiano rempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur. „ Ex quibus aperte deducitur, feria 5. in Cæna Domini sacrificium Missæ a non jejunis offerri posse. Pro cujus canonis expositione sciendum est, in Ecclesiis Alexandrinis, Africanis, & aliis consuetudinem invaluisse celebrandi Missæ sacrificium post epulum, ut de Ægypto, & Thebaide refert Socrates *l.* 5. *hist. c.* 21. *ibi:* "Porro de synaxi variæ consuetudines sunt; nam quamquam omnes ubique in orbe terrarum Ecclesiæ singulis septimanis vertentibus die Sabbati mysteria celebrent, Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione illud facere renuunt. At Ægyptii, qui Alexandrinis finitimi sunt, & ii qui Thebaidem incolunt, Sabbato synaxim exequuntur: illi quidem, sed non ut mos fert Christianorum, mysteria participant: nam ubi epulati sunt, & variis cibariis se faturarunt, sub vesperum oblatione facta mysteriis communicant. „ Sozomenus *l.* 7. *c.* 19. Ex eis notarunt Vicecomes *volum.* 2. *de ritibus Missæ, l.* 2. *c.* 1. Petavius *de hierarch. ubi sup.* In Ecclesiis Africanis diutius inolevit mos celebrandi 5. feria in cæna Domini post epulum, ut constat ex D. Augustino *ep.* 118. *ad Januarium*, ubi de feria 5. sanctioris hebdomadæ loquens ait: "Nec ideo putari debet, injustum esse multis locis, ut illo die post refectionem offeratur, quia scriptum est identidem; Et cum cænam accipiens post cænam, dicens, &c. Ipsam enim potuit appellare cænam, quia jam corpus acceperant, ut deinde calicem acciperent. Illud magis movere potuit homines, ut jam refecti die illa, vel fumerent Eucharistiam, quod in Evangelio legitur: Cum autem illi manducarent, accepit Jesus panem, & benedixit: cum jam superius dixisset: Cum vero factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quod unus ex vobis me tradet. Notarunt Zonaras, & Balsam. *in can.* 29. *Synodi* 6. Sed eam consuetudinem improbarunt PP. Conc. 6. in

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

7 Exponitur canon 29. Conc. Carthag. 3.

in Trullo, can. 29. his verbis: *Carthaginenſis Synodi can^n dicit, ut ſanctæ altaris, non niſi a febribus hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo cœna Dominî peragitur: tunc fortaſſe propter aliquas in eis locis cenſiones Eccleſiæ utiles Patribus hac diſpenſatione uſis. Cum nihil ergo nos inducat, ut accuratam diligentiam relinquamus, ſtatutumque, Apoſtolicas, ac paternas traditiones ſequentes, non oportere in Quadrageſimæ poſtremâ ſeptimana, quinta feria jejunium ſolvere, & totam Quadrageſimam injuria afficere.* Ubi nihil aliud eſt jejunium ſolvere, quam non jejunum miniſtrum liturgiam agere, ut exponit Zonaras in illius canonis commentario, ubi cauſam talis abrogationis his verbis latine verſis expreſſit: " Cum reliquo toto anni tempore ſacra altaris myſteria a jejunis hominibus celebranda eſſe, Patres olim Carthagine decreviſſent, quintam nihilominus magnam, ut vocant, feriam, quod ſolemnis in ea cœnæ Dominicæ apparatus exhiberi ſoleat, excepere; ſed cum quoque diem a ſacrorum miniſtris jejunio tranſigi ſextæ hujus Synodi PP. præſentis canonis conſtitutione jubent: habuerunt quidem forte divini PP. inquiunt, quæ ſequerentur, ut in his locis decretum illud Eccleſiæ profuturum exiſtimarent: nunc vero neceſſitatis omni excuſatione ſublata, ſanctionibus Apoſtolicis, majorumque decretis, negligentius obtemperare, ac unius diei violato jejunio totam, quantum in nobis eſt, Quadrageſimam deturpare, collectumque tot dierum ſpatio fructum effundere non oportet. „ Quod vero de Apoſtolicis, Patrumque conſtitutionibus aſerunt, in eo ſexageſimum nonum canonem Apoſtolorum, & Laodicenæ Synodi quinquageſimum intellexere: notarunt Pamelius *ad D. Cyprian. ep. 63. n. 46.* Fileſacus *de quadrageſima c. 15.* Vicecomes *vol. 3. de vitio. Miſſ. l. 1. c. 9.* Novarinus *in Agro de Euchar. l. 5. c. 58.*

8 Explicatur c. relatum 11. diſt. 2. Ex ſupra traditis exponendus eſt textus *in c. relatum 11. de conſecr. diſt. 2.* ubi PP. Concilii Toletani improbant abuſum quorundam presbyterorum, qui dum in una die plures Miſſas celebrabant, tantum in ultima corpus Domini ſumebant; & jubent, ut in omnibus ſacrificiis ab ipſis in eadem die oblatis ſemper communicent. Qui textus accipiendus eſt juxta ſupra tradita, non ſumpta purificatione calicis in priori Miſſa. Error autem eorum ſacerdotum, ni fallor, provenichat ex eo, quia credebant, per communionem in priori Miſſa acceptam jejunium naturale violari, & amplius eos non manere jejunos, ut poſſent in ſecunda, aut tertia Miſſa communicare, diſcrimen non agnoſcentes inter ſumptionem corporis, & ſanguinis Domini, & purificationem calicis per vini perfuſionem. Licet enim jejunium naturale ad communicandum neceſſarium violetur per purificationem calicis, ſiquidem tunc ſumitur vinum non conſecratum, licet in parva quantitate, ut ante noſtrum Innocentium III. docuit Joannes Belletus *in explicatione divinorum officiorum, cap. 51.* ibi: " Altera quæſtio eſt, poſſitne ſacerdos celebrare ſecundam Miſſam in eo caſu, quo in præcedenti dum manus ablueret, aliquantulum aquæ deguſtavit? Certe enim & illud vetitum eſſe ſciendum eſt. „ Tamen per communionem Euchariſticam non frangitur jejunium naturale, quia corpus & ſanguis Chriſti ſub his ſpeciebus non ſunt cibus, & potus corporis, ſed animæ, ut docuit Alfonſus Rex *in l. 50. tit. 4. partit. 1.* & exponunt Margallus *in h. t.* Diana *p. 11. tr. 6. reſ. 15.* Aravio *3. p. q. 74. art. 8.* & contra Paludanum, & Fagundezium, qui contrarium docuerunt, defendit P. Henao *de ſacrif. Miſſæ, tom. 2. diſput. 22. ſect. 4. qui n. 49.* inde exponit Tertullianum *in lib. de orat. c. 14.* Cum ergo per communionem Euchariſticam non violetur jejunium naturale, ſed per ſumptionem vini purificationis calicis, ideo PP. Conc. Tolet. *in d. c. relatum*, reprehendunt ſacerdotes, quia in omnibus Miſſis a ſe celebratis non communicabant præterea violati jejunii, jubentque ut in omnibus Miſſis corpus Domini recipiant: nullam tamen faciunt mentionem vini non perfundendi, aut purificationis non ſumendæ; forſan quia adhuc in Eccleſia hæc perfuſio non erat in uſu. Inde etiam cognoſci poteſt Græcorum Stercoraniſtarum ſtupiditas, qui credebant per communionem Euchariſticam ſolvi jejunium Eccleſiaſticum, quos reprehendunt Algerus *l. 2. contra Bereg. c. 1.* ibi: " Non ſunt obſervanda Græcorum hæreticorum, qui merito Stercoraniſtæ vocantur, deliramenta, qui dicunt, participatione corporis, & ſanguinis Chriſti ſolvi Eccleſiaſtica jejunia, & cœleſtem eſcam, velut terrenam, indifferenter accipiunt. *Humbertus Cardinalis* contra Niceram Pectoratum, *ibi:* Perfidi Stercoraniſtæ, qui putant fideli participatione corporis, & ſanguinis Domini quadrageſimalia, atque Eccleſiaſtica diſſolvi jejunia. „ Refert Theophilus Raynaud. *tomo 16. in Hetеroclit. ſpirit. ſect. 3. punct. 2. fol. 407.*

CAPUT VI.

Idem a *I. quondam Archiep. Lugdunenſi.*

CUM Marthæ circa plurima ſatagentis officio, in cura regiminis paſtoralis pro majori parte renuncians, in domo Domini quaſi abjectus elegeris habitare cum illis, qui partem optimam elegerunt, ſedentes ad pedes Domini cum Maria, ut in lege ejus jugiter meditentur, lippitudini Liæ Rachelis pulchritudinem præferentes, dum in te vigere credimus intelligentiam ſcripturarum, ut non ſolum parvulis frangere poſſis panem, ſed provectis etiam cibum ſolidum miniſtrare, ac nodos ſolvere difficilium quæſtionum. Verum quoniam in Primatu Apoſtolorum Principis Apoſtolicæ Sedis Magiſterium recognoſcens, ad eam credis majores cauſas Eccleſiæ referendas, conſultationibus tuis, quas non ob commodum utilitatis terrenæ, cum civilem non contineant quæſtionem, ſed animarum profectum, ut videlicet in luzem prodeant obſcura Scripturarum, novimus te moviſſe, libenter quod nobis inſpirat Dominus, reſpondemus. Quæſiviſti, quis formæ verborum, quam ipſe Chriſtus expreſſit, cum in corpus & ſanguinem ſuum panem *b* tranſubſtantiavit, & vinum illud in canone Miſſæ, quo Eccleſia utitur generalis, adjeceris: quod nullus Evangeliſtarum legitur expreſſiſſe. Cum enim in Evangelio ſic legatur; Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus novi Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum: in canone Miſſæ ſermo iſte, videlicet: Myſterium fidei, verbis ipſis interpoſitis invenitur. Unde cum non Evangeliſta Chriſtum hoc dixiſſe teſtetur, miraris quod aliquis aſſeverare tentaverit, eum aliquid plus dixiſſe, quam aliquis Evangeliſtarum aſſeveret. Verum ſi *c* formam ipſius canonis inſpicias diligenter, præter hoc, de quo tua fraternitas, requiſivit, alia duo, videlicet: Elevatis oculis in cœlum, &, Æterni Teſtamenti, poteris in ipſo canone reperire, quæ in textu Evangelico non leguntur. Sane multa, tam de verbis, quam de factis Dominicis invenimus ab Evangeliſtis omiſſa, quæ Apoſtoli vel ſuppleviſſe verbo, vel facto expreſſiſſe leguntur. Paulus enim in actibus Apoſtolorum ſic ait: Meminiſſe nos oportet verbi Domini Jeſu, qui dixit: Beatius eſt dare, quam accipere. Hæc nullus quatuor Evangeliſtarum deſcripſit. Nullus etiam horum expreſſit, quod Paulus de Chriſto ad Corinthios ſcribens ait: Viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul: deinde viſus eſt Jacobo: noviſſime autem, tanquam abortivo, viſus eſt & mihi. Ipſi etiam Evangeliſtæ mutuo inter ſe ſuppleviſſe leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus ſunt omiſſa. Unde cum tres Evangeliſtæ poſuerunt: Hoc eſt corpus meum, ſolus Lucas adjecit, quod pro vobis tradetur. Et cum Matthæus, & Marcus dicant: Pro multis, Lucas dicit: Pro vobis. Matthæus autem: In remiſſionem peccatorum, adjunxit. Ceterum ea, quæ addunturin canone Miſſæ, poſſunt ex aliis locis comprobari. Joannes enim in ſuſcitatione Lazari Jeſum ſurſum oculos levaſſe aſſerit, & dixiſſe; Pater, gratias ago tibi, quoniam audiviſti me. *Et infra:* Si tunc igitur in cœlum oculos levavit ad Patrem, cum ad corpus exanime animam Lazari revocavit, probabilius eſſe videtur, quod tunc oculos levaverit ad Patrem in cœlum, cum panem, & vinum in corpus, & ſanguinem proprium commutavit. Ceterum, ſicut ſuperius eſt expreſſum, cum in textu evangelico, Novi Teſtamenti, ponatur; hic interponitur, Et æterni. Nam vetus Teſtamentum, quod hircorum, & vitulorum fuit ſanguine dedicatum, temporalia promittebat: novum autem, quod eſt Chriſti ſanguine conſecratum, promittit æterna. Et ideo teſtamentum illud fuit vetus, & tranſitorium, hoc autem novum eſt, & æternum. Vel ut utamur alia ratione, unde novum, ideſt ultimum eſſe deſcribitur: unde æternum, ideſt perpetuum: noviſſimum etenim hominis teſtamentum immobile perſeverat, quia teſtatoris obitu confirmatur, juxta quod Apoſtolus teſtamentum in morte aſserit confirmatum: alioquin *non valet*, dum vixerit qui teſtatur. Præterea non ſolum Scriptura, ſed etiam promiſſio dicitur teſtamentum, juxta quod ipſe Apoſtolus ſcribit: Ideo novi Teſtamenti mediator eſt, ut repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt, hæreditatis æternæ. Sic ergo in ipſo canone reperitur: Hic eſt enim ſanguis meus, novi, & æterni Teſtamenti, ideſt novæ, ac æternæ promiſſionis ſcilicet confirmator. Sicut Dominus repromiſit; Qui manducat (inquiens) carnem meam, & ſanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo movit tua fraternitas quæſtionem, videlicet, Myſterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putaverunt dicentes in ſacramento altaris non eſſe corporis Chriſti, & ſanguinis veritatem, ſed imaginem tantum, & ſpeciem, & figuram: pro eo, quod Scriptura interdum commemorat id, quod in altari ſuſcipitur, eſſe ſacramentum, & myſterium,

ſterium, & exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quod nec auctoritates Scripturæ convenienter intelligunt, nec ſacramenta Dei ſuſcipiunt reverenter. Si enim quaſi figura eſt ſacramentum altaris, veritas eſſe negatur: ergo nec mors, nec reſurrectio Chriſti (cum figura ſit) veritas eſt credenda, ſiquidem mortem, & reſurrectionem Chriſti ſimilitudinem, & imaginem eſſe Apoſtolus manifeſtat: Chriſtus, inquiens, mortuus eſt pro delictis noſtris, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram. Apoſtolorum etiam Princeps Petrus ſic in epiſtola ſua ſcribit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus. Sic ergo tam mors Chriſti, quam ejus reſurrectio eſt exemplum, ut & nos peccato mortui, juſtitiæ jam vivamus. Quare, ſi non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec vere mortuus fuit Chriſtus, nec vere a mortuis reſurrexit. Sed abſit a fidelium corde error iſte, cum Propheta de ipſo teſtetur, quod vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. Dicitur tamen myſterium fidei, quoniam aliud bibi creditur, quam cernatur: & aliud cernitur, quam credatur. Cernitur ſpecies panis, & vini: & creditur veritas carnis, & ſanguinis Chriſti, ac virtus unitatis, & charitatis. Quod autem myſterium fidei dicitur in hoc loco, alibi ſecundum Joannem ſpiritus, & vita narratur: nam ſpiritus eſt in myſterio, juxta illud: Littera occidit, ſpiritus autem vivificat. Fides, quæ eſt vita: ſecundum quod legitur, Juſtus ex fide vivit, propter quod dicit Dominus ipſe: Verba quæ loquutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt.

NOTÆ.

a *Quondam.*) Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* & in ipſa epiſtola prout eam refert Manrique *t. 3. annal. Ciſterc. anno 1202. c. 1.* & anno 1202. ſcriptam fuiſſe epiſtolam hanc refert Ordericus Raynaldus *eodem anno.* De hoc Joanne ita legitur in tabulis Eccleſiæ Lugdunenſis apud Jacobum Sebercium, Joannem Chenu, & Robertum Claudium: *Joannes I.* quibuſdam *de Bellifmanibus*, ſed male; rectius, *Joannes Bellifmeus*, ſeu *Beliemenſis*; erat enim filius Guillelmi Talnas, Domini Bellemenſis, Alencenni, & Pontivenſis, ſeu Pontivi Comitis, & B. Comitiſſæ Bareneuſis, ſeu de Bareux, Guillelmi uxoris ſecundæ, qui cum ea divortium fecit, quia cognatam fuiſſe uxoris defunctæ proponeret: qua de re eſt capitul *Porro*, extra de divortiis. Et in tabulis Eccleſiæ Pictav. apud Chenu ita habetur; Joannes tertius, homo doctus, & integræ vitæ primo Epiſcopus Pictavienſis, poſtea Narbonenſis Archiepiſcopus electus anno 1181. tandem Archiepiſcopus Lugdunenſis a Lucio III. Papa creatus, & ejuſdem in Francia Legatus: ſed poſtea velut gloria mundi fanciatus, infulis depoſitis habitum monaſticum in Claravalle induit, ut de eo agens refert Rogerius Oveden. *p. 2. annal.* his verbis: „ Renunciaſſe Archiepiſcopatui, & monachum factum in Abbatia Clarevallenſi, ad mortem uſque „ cum maxima pietate, & devotione perſeveraſſe. " Unde Innocentius III. in principio hujus textus ait eum Marthæ ſolicitudinem in Mariæ quietem mutaſſe.

2 Referuntur textus hiſteria. Sed ut hiſtoria, ſeu occaſio hujus epiſtolæ Decretalis agnoſcantur, ſciendum eſt, jam anno Chriſti 1188. Gaufridum venerabilem Abbatem Clarevallenſem conſuluiſſe Henricum Cardinalem, ut per ipſum a Sede Apoſtolica reſponſum acciperet ſuper difficili illa quæſtione, an aqua cum vino in calice admixta converteretur in ſanguinem Domini mediate, vel immediate. Epiſtolam ipſum conſulcationis Gaufridi referunt Baronius *anno 1188.* Manrique *d. tom. 3. annal. Ciſterc. in eodem anno, capite 3.* Sed cum nullam adhuc reſponſum dictæ conſultationi daretur, & Joannes vir perdactus degeret in ipſo cœnobio Clarevallenſi, ubi inter diſcipulos ipſius Gaufridi ipſa quæſtio ſæpius diſputabatur, ipſe veritatis agnoſcendæ gratia, tam in ea quæſtione, quam in aliis duabus, altera de verbis conſecrationis calicis, de ſecreta Beati Leonis dicti ſolita alia, conſulait Innocentium III. qui in præſenti illuſtribus quæſtionibus ſigillatim reſpondet. Primæ de verbis conſecrationis calicis in principio ſupra relato: ſecundæ vero de converſione aquæ mediate, vel immediate in ſanguinem Domini, *in §. Quæſiviſti*: tertiæ de oratione hucuſque dici conſueta pro B. Leone *in §. 3.*

3 b *Tranſubſtantiavit.*) Quæ tranſubſtantiationis vox approbata fuit in Concilio Later generali ſub Innocent. III ut ex eo conſtat, & notavit Coriolanus *in breviario, anno 1215.* Nec eam vocem SS. PP. incognitam fuiſſe, nec novellam in Eccleſia, conſtat ex ſancto Cyril. Hieroſolym. ibi: *Aquam aliquando in vinum commutavit, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum, & ſanguinem tranſmutaverit.* D. Ambroſius de iis qui initiantur myſteriis, *c. 9.* ibi: „ Quantis utimur exem„ plis, ut probemus, non hoc eſſe quod natura formavit, „ ſed benedictio conſecravit; majoremque vim eſſe benedi„ ctionis, quam naturæ, quia benedictione ipſa natura mu„ tatur. " Gregorio Nyſſeno relato a Bellarmino *in Apolog. contra Regem Angliæ, c. 8.* De ea agunt Petrus Damian. *ep. ad Blanenſ.* Petr. Cluniac. contra Petrobruſianos, Innoc. noſter *in l. de myſter. Miſſ.* D. Bernard. Bonaventura, & D. Thomas laudati a Coriolano *ubi proxime.*

4 c *Formam ipſius canonis.*) Canon pro myſticis precibus, quibus actio divina celebratur, accipitur; quæ divinæ actionis celebrior nuncupatio, quam apta ſit, proprio ipſo & nativo ſignificatu patet. Eſt enim regula, ordo, formula, ac ritus ſolemnis, quo ſacratiſſima hæc oblatio fieri debet; & quam vel prætermittere, vel mutare nemini licet; idcirco enim ſic concepta hæc regula fuit, tam ex verbis Domini, quam Apoſtolica traditione, & Eccleſiæ auctoritate, ac conſtanti uſu, ut ex nullius penderet privato arbitrio. Circa auctorem ejus, & orationem non conſentiunt cum Catholicis hæretici: ſed nos regulam certam habemus *in præſenti*, & *in* Concilio Trid. *ſeſſ. 22. c. 4.* ubi de canone Miſſæ ita cautum eſt: „ Et cum ſancta ſancte adminiſtrari conveniat, ſiquæ hoc omnium ſanctiſſimum ſacrificium Eccleſia Catholica, ut digne, reverenterque offerretur, ac perciperetur, ſacrum canonem multis ante ſeculis inſtituit, ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod non maxime ſanctitatem, ac pietatem quandam redoleat, menteſque offerentium in Deum erigat. " Id enim conſtat, tum ex ipſis Domini verbis, tum ex Apoſtolorum traditionibus, Sanctorum quoque Pontificum piis inſtitutionibus. Probant ab ipſo Apoſtolorum Principe in ſua liturgia canonem hunc fuiſſe appoſitum B. Iſidorus *l. 1. de Eccleſ. offic. c. 15.* ibi: „ Ordo autem Miſſæ, vel orationum, quibus oblata Deo ſacrificia conſecrantur, primum a S. Petro eſt inſtitutus, cujus celebrationem, uno, eodemque modo univerſus peragit orbis. " Etnon obſcure de ipſo canone loquitur D. Paulus *ep. 1. ad Tim. c. 2.* ibi; „ Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel pene omnis frequentat Eccleſia, ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud, quod eſt in menſa Domini, incipiat benedici cum benedicitur, & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminatur. " Quam totam petitionem fere omnis Eccleſia Dominica oratione concludit. S. Clemens *ep. 2. ad fratrem Dominî.* Linus Pontifex *in actibus Sancti Petri*, Vigilius Papa *in ep. ad Eleutherium, c. 5.* ibi: „ Quapropter cum ipſius canonicæ precis exitum dixerimus ſubter directum, quem Deo propitio ex Apoſtolica traditione ſuſcepimus. " Probat late Sauſay *in panopl. ſacerd. p. 1. l. 1. c. 5.* & ut aperte cognoſcatur, canonem quo hodie utitur Eccleſia, eſſe compoſitum a ſancto Petro, ex liturgia ipſius, quæ extat *in biblioth. Patrum, in t. 2. Græco-Latin. c. 19.* illum tranſcripſit Herrera *de cærem. Miſſæ, l. 3. c. 2.* Sed contra primo objiciunt Novatores, quod ſi canon iſte a Domino, & Apoſtolis fuiſſet inſtitutus, ab Eccleſia fuiſſet communi conſenſu ſuſceptus, & ubique ſervaretur; ſed Eccleſiæ Orientales utuntur liturgiis Sancti Baſilii, & S. Chryſoſtomi: Hieroſolymitana S. Jacobi: Mediolanenſis ſervat ritum Ambroſianum, & Hiſpana olim utebatur Liturgia Mozarabum. Ergo quia canon Miſſæ pro univerſali Eccleſia non fuit a S. Petro, & Apoſtolis inſtitutus. Nam reſpondetur, liturgias eas eſse quidem verbis diverſas, ſed rebus ipſis non diſſonas, ſed plane conformes, ut ipſius conferentibus facile patebit; in ſingulis enim, & omnibus fere, ſicut Apoſtolus præcipit *1. ad Tim. c. 2.* orationes, obſecrationes, poſtulationes, pro omnibus hominibus gratiarum actiones, maxime vero conſecratio, oblatio, mortis Domini commemoratio, ſanctorum memoria, & oratio pro defunctis. Unde liturgiæ illæ inter ſe conveniant. Objiciunt etiam Novatores canonem Miſſæ fuiſſe a pluribus Pontificibus compoſitum, ut refert Polydor. Vergil. *l. 5. de invent. rer. c. 10.* his verbis: „ Cano„ nis partem, Te igitur, quæ deinde initium eſse cœpit, „ Gelaſius dedit, ſicut ante eum Syricius, Communicantes, „ quod nunc tertio loco ponitur. Alexander. I. qui Gela„ ſium, & Syricium longo temporis intervallo præceſſit, ob „ memoriam paſſionis Chriſti poſuit, Qui pridie quam pateretur, *&c.* Leo deinde adjecit, Hanc igitur oblationem, „ uſque: Placatus accipias. Gregorius tres ſubjunxit poſtu„ lationes, & Dieſque noſtros in tua pace diſponas, &c. E„ juſdem quoque primi Leonis eſt, Sanctum ſacrificium, im„ maculatam hoſtiam. " Sed facile reſpondetur, Gregorium, Leonem, Gelaſium, & alios ea verba non de novo adjeciſſe, ſed jam ab ſcripturibus omiſſa inſtauraſſe; & reſtituiſſe, ut docet Herrera *d. l. 1. de cærem. Miſſæ, c. 3.* & ſingula verba tuis auctoribus referens, probat Sauſay *d. l. 1. c. 5. in digreſſiuncula de can. Miſſæ.* Tandem opponunt locum D. Gregorii *l. 7. ep. 63.* ubi reſpondens querelis, quibus pulſatus fuerat, ob mutationes quaſdam in forma liturgica, & nominatim quod juſſiſſet Orationem Dominicam mox poſt canonem recitari, ſic ſcribit: „ Orationem Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus, quia „ mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem oblationis hoſtiam conſecrarent: & valde mihi inconveniens viſum eſt, ut precem, quam ſcholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam orationem, quam Redemptor noſter compoſuit, ſuper ejus corpus, & ſanguinem taceremus. " Ex quibus verbis deducunt primo, Apoſtolos tantum ad Orationem Dominicam Miſſam celebraſſe, ideſt orationem Dominicam recitata tantum conſecraſſe. Secundo, quendam ſcholaſticum auctorem fuiſſe hujus Canonis. Ergo non ab Apoſtolis, ſeu ut dicebamus a liturgia D. Petri originem trahit. Pater Theophilus Raynaud. *de prima Miſſa, c. 4.* exiſtimat, vere Liturgiam cum ſuo Canone ab Apoſtolis compoſitam fuiſſe, ſed frequentius cum per tempus, & occupationes licebat, eos tantum ad Orationem Dominicam celebraſſe. Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerd. p. 2. libr. 1. fol. 373.* credit diſtinctionem illam *ſolummodo*, irrepſiſſe in epiſtola D. Gregorii, & ab ejus conſuetudine alienum eſſe. Sed verius dicendum credo cum Lantdmeter. *l. 2. de vet. mon. c. 81.* ad ſolam Orationem Dominicam A-

postolos consecrasse, videlicet antequam Canonem instituissent: nam postea non solum Canonem, verum & preces, quibus hodie Ecclesia utitur, in Missæ sacrificio fundebant. Sanctus Proclus *in libel. de tradit. divinæ liturgiæ*, ibi „Postquam Servator noster in cœlum assumptus est, Apostoli priusquam per orbem terrarum dispergerentur, conspirantibus animis ad toto die orandum convertebantur, & cum multam consolationem in Mystico illo Dominici corporis sacrificio positam invenissent, fusissime, & longa oratione liturgiam decantabant. Hæc enim divina, una cum docendi ratione conjuncta, ceteris rebus anteponenda existimabant, atque majori, & alacriori rerum divinarum, & sacrificii sacrosancti desiderio flagrabant, & illud prolixe amplectebantur, quod in memoria semper haberent illud verbum Domini dicentis; Hoc est corpus meum, &c. Hoc facite in meam commemorationem, &c. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito spiritu multas decantabant preces, divinam numen impense orantes. Enim vero, tam ex Judæis, quam ex Gentibus eos, qui recens illuminati erant, ea quæ ad gratiam consequendam faciebant, quæque facienda, quæque ante donum gratiæ omittenda docentes, cum ipsi essent umbra gratiæ, pie informarunt. Per has itaque preces Spiritus sancti adventum expectabant, ut qui divina prudentia propositum in sacrificium panem, & vinum aquæ permixtum, ipsum illud corpus, & sanguinem Servatoris nostri Jesu Christi efficiat. Qui quidem religiosus ritus observatur ad hoc usque tempus, & ad finem usque sæculi manebit. "

Secundæ difficultati, omissa quæstione, Quisnam ille scholasticus esset? quam disputant Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 12. Herrera *lib.* 3. *de ceremon. Missæ*, *c.* 2. dicendum est, D. Gregorium non asserere canonem Missæ compositum fuisse ab scholastico, sed potius precem, & orationem illam composuisse, & recitasse in ea parte Missæ, unde mutabatur locus orationis Dominicæ, quam decrevit Gregorius, juxta antiquam consuetudinem, esse post consecrationem recitandam. Ut stet igitur sancti Gregorii inconcussa narratio, dicendum est, ipsum reperisse, Orationem Dominicam inordinate a quibusdam in sacrificio Missæ recitari; scilicet vel ante sacram oblationem, vel diu post sacrificata divini altaris munera: & sapienti ejus prudentia factum esse, ut loco congruo ipsa Domini oratio diceretur, videlicet non ante consecrationem Eucharistiæ, sed super ipsam oblationem, mox ac solemnis canon fuisset terminatus, juxta antiquam Apostolorum consuetudinem, quæ sensim fuerat immutata. Pro expositione autem illorum verborum canonis: *Pro Pontifice N. & Pro Rege N.* sciendum est, quod apud Gentiles sacerdotes publica vota pro salute Imperatorum suscipiebant, & persolvebant, ut constat ex Tacito *l.* 4. *annal.* ibi; *Pontifices, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, Neronem quoque & Drusum eisdem Diis commendarunt*. Plinius *l.* 10. *ep.* 12. alias 8. a Trajano petens sacerdotium, ait: „Rogo dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel sempemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure sacerdotii precari Deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate privata. " Svetonius *in Augusto*, *c.* 37. & *in Nerone*, *c.* 46. Illustrat Theophilus Raynaud. *t.* 17. *tra. de amore cognat. temper. fol.* 508. Dies, quo vota concipiebantur pro salute Principis, fuit 3. Nonas Januarii, ut constat *ex l.* 233. §. *post Kalendas*, *ff. de V. S.* & Kalendis ipsius vota solvebantur, *l.* 7. *C. de feriis*, *l.* 2. *Cod. Theodos. eodem tit.* D. Ambrosius *sermone* 17. Chrysologus *serm.* 155. quem morem damnarunt PP. Concilii Altissiod. *c.* 1. & de ejus luxu late queritur D. August. *ep.* 64. *ad Aurel.* Illustrat Lipsius *in notis ad Tacitum*, *l.* 16. *fol.* 440. Brissonius *l.* 1. *de formulis*, *pag.* 100. Gutherus *de jure Pont. l.* 4. *c.* 13. Cataneus *in notis ad Plinium*, *l.* 10. *ep.* 16. Bulengerus *l.* 1. *de Imp. c.* 35. Altesserra *de Ducibus*, *lib.* 2. *c.* 17. Non dissimilis mos invaluit inter Orthodoxos Sacerdotes jam ab Apostolorum temporibus: nam Paulus 1. *ad Tim. c.* 2. pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, orare, votaque nuncupare jubet. D. Clemens *l.* 8. *constit. c.* 12. ut in sacrificio corporis, & sanguinis Domini pro Regibus indesinenter oretur, præcipit. Idem admonet D. Ambrosius *l.* 4. *de Sacram. c.* 4. & Arnobius *adversus Gentes*, Tertullianus *Apologe c.* 30. „Precantes (*inquit*) sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcumque hominis, & Cæsaris vota sunt. "Inde in liturgia D. Basilii legitur: *Memento Domine piissimi, & fidelissimi Imperatoris*. Sic in Conc. Arelat. 3. *can.* 2. statuitur, ut pro excellentissimo, & gloriosissimo Rege, & liberis ejus omnes Episcopi, Presbyteri, Abbates, & monachi in unum collecti, psalmodiam, & Missarum solemnia, & Litaniarum officia omnipotenti Deo devotissime solvant, Idem cavetur in Concilio Cabil. *can.* 66. Remensi *can.* 40. Mogunt. 2. *can.* 1. Emeritensi *can.* 3. Tolet. 16. *can.* 7. ibi: „Convenit, ut tam per omnes civitates, vel loca, in quibus sedes Episcoporum esse noscuntur, ad regni ejus ditionem pertinentes, quam etiam per eorundem Episcoporum dioeceses excepto passionis Dominicæ die, quando altaria denudata perstitunt, nec cuiquam in eodem die Missarum liceat solemnia celebrare, cunctis aliis diebus, quibus idem Dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro cunctis ejus filiis, vel filiabus sacrificiorum Domino libamina dedicentur. " Et aliis congestis ab Antonio Aug. *in epit. jur. l.* 1. *tit.* 19. Bellarmino *de sacram. l.* 2. *de Missa*, *c.* 21. Suarez 3. *part. in* 3. *part. disp.* 83. *sect.* 2. Baronio *anno* 200. *num.* 6. & 201. *num.* 29. & 255. *num.* 42. & 260. *num.* 21. Spondano *in ejus epitome*, *anno* 506. *nu.* 1. Sahabedra *in chron. Goth. in vita Egicæ*: cujus usus aliam rationem affignat Petrus Damianus *l.* 7. *ep.* 3. *ad Henrici filium*. Has ergo preces pro Principibus, tum ecclesiasticis tum sæcularibus faciendas Ecclesia tradit, dum in canone Missæ ea verba posuit: *Una cum famulo tuo Papa nostro, Antistite nostro, Rege nostro*. Extatque de hac re Concilii Vasensis canon 4. circa tempora Leonis, ubi jubetur: ut nomen cujuscumque Papæ urbis Romæ in omnibus Missis recitetur: & Bonifacius Martyr *in c. si Papa*, *d.* 4. ait: *Pro cujus perpetuo statu universitas fidelium tanto instantius orat, quantum suam salutem post Deum ex illius incolumitate propensius impendere animadvertit*. Quod multo anterior Favianus I. *ep.* 1. dilectissimis ubique Ecclesiæ Catholicæ comministris scribit in hæc verba: *Fraternitatis vestræ charitatem intimis obsecramus precibus, ut nostræ parvitatis in sacris vestris orationibus memores esse dignemini*. Ceterum cum Papa Missam celebrat, non dicit, *Una cum famulo tuo Papa nostro:* sed, *una mecum indigno famulo tuo*; ut testis est Innocentius noster *in c.* 3. *hoc vit. in* 3. *collect.* cujus sententia confirmatur ex Clemente *l.* 8. *constit. c.* 12. ubi Pontificis sacra peragentis hæc verba leguntur: *Adhuc obsecramus te pro me, qui nihil sum, qui tibi oblationem facio*. Et sacerdotes, vel Diaconos omittentes preces istas, omni honore privari jubentur *in can.* 13. & 14. *Synodi Constantinop.*

COMMENTARIUM.

CIrca formam consecrationis calicis, an videlicet omnia verba in canone Missæ expressa sint substantialia, vel essentialia ad consecrationem, variæ sunt Doctorum, imo & scholasticorum sententiæ. Necessaria esse hæc omnia, aut æquivalentia alia: *Hic est calix sanguinis mei: novi & æterni testamenti, mysterium fidei qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*; docuerunt cum D. Thoma *art.* 2. *quæstiunc.* 1. & *in epist.* 1. *ad Corinth.* & 3. *part. qu.* 78. *art.* 3. Henricus *in* 4. *distinct.* 8. *qu.* 2. Paludanus *ibi*, *qu.* 3. Capreolus *quæst.* 1. *articul.* 1. *concl.* 6. Richardus *art.* 3. *quæst.* 2. S. Antoninus 3. *part. Summæ*, *tit.* 13. *cap.* 5. §. 4. Sylvester *in summa*, *verbo Eucharistia* 1. *question.* 6. *numer.* 7. Armilla *eod. verbo numer.* 14. Tabiena *num.* 31. & alii, quos refert, & sequitur fundamenta hujus doctrinæ expendens Thomas Hurtado *tom.* 2. *resolut. moral. tract. ultim. resolut.* 8. *per tot.* Contraria tamen sententia, videlicet non defiderari ad consecrationem calicis essentialiter omnia ea verba, docuerunt Cornejo *quæst.* 78. *artic.* 3. *dist. unic. dub.* 1. Franc. Longus *annot.* 1. *ad Eugenii decret. in Concilio Florent.* §. *tertium est*, Leander *part.* 2. *de sacram. tract.* 7. *disput.* 9. *quæst.* 21. alii plures, quos refert, & sequitur nervose hanc sententiam fundans, & contrariæ fundamentis satisfaciens, P. Henao *de Sacram. Eucharist. disput.* 12. *sect.* 2. *per tot.* quorum opinionum fundamenta trutinare longum foret. Illud tantum notandum est, Innocentium III. in præsenti nec affirmare, nec negare ea verba necessaria esse, sed tantum rite adjecta fuisse in canone Missæ, licet in sacra pagina non legantur; congruenterque apposita fuisse, quia clausula illa, *Novi, & æterni Testamenti*, significat hunc esse sanguinem, quo novum testamentum firmatum est, juxta Apostoli doctrinam ad Hebræos *cap.* 4. & per illa verba, *Mysterium fidei*, indicari, hoc sacramentum esse unum ex mysteriis fidei maxime reconditis, in quo aliud videtur, & aliud sub speciebus latet: vel quia in consecratione Sanguinis expresse significatur Christi passio, quæ est maximum mysterium, & in omnibus sacrificiis veteribus figuratum, & in hoc sacramento quoad rem oblatam vere, & realiter contentum; quoad ipsam vero effusionem sanguinis mirabiliter repræsentatum.

§.

QUæsivisti etiam, utrum aqua cum vino in sanguinem converratur? Super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod cum de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum, & aqua quæ commiscentur in calice, divina virtute mutantur, ut in hoc sacramento plene sit veritas & figura. Alii vero tenent quod aqua cum vino transubstantiatur in sanguinem, cum in vinum transeat mixta vino: licet Physici contrarium asseverent, qui aquam a vino per artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa; ita quod vini saporem assumit, Quod inde convincitur, quia si post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod sub eis latet, undique circumfunditur, non mutdans

dans circumfusum: ipsa tamen accidentia vinum appositum videntur afficere, quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subjectum, sicut & subjectum contingit accidentia permutare; cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Sed neque inconveniens creditur, aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur, cum legatur de ipsius latere processisse: illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserint, aquam videlicet in phlegma converti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exisse, non attendentes, quod de latere Christi duo fluxerunt sacramenta: & quod non baptizamur in phlegmate, sed in aqua, juxta quod Dominus protestatur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Verum inter opiniones prædictas illa probabilior judicatur, quæ asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari: ut expressius eluceat proprietas sacramenti. Nam cum aquæ multæ sint populi multi, juxta quod alibi legitur: Beati qui seminatis super omnes aquas, idco vino aqua unitur, ut Christo populus adunetur, per hoc enim, quod susceperit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu conjungimur, ut qui est unum cum Patre per ineffabilem unitatem, fiat unum nobiscum per admirabilem unionem: ac per hoc ipso communiter mediante, cum Patre unum efficimur. Pater, inquit, sancte serva eos, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos. Non pro his rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut & ipsi in nobis unum sint, & mundus credat, quia tu me misisti.

COMMENTARIUM.

5 IN hoc §. respondet Innocen. III. prædicto Joanni circa illam quæstionem, an aqua, quæ cum vino in calicem mixta offertur, convertatur mediate, vel immediate in sanguinem Domini? Et propositis tribus sententiis, ut probabiliorem secundam amplectitur, quæ asserit, aquam vino mixtam in sanguinem Christi converti; quam universi Theologi posteriores sequuti sunt. Ex quo videtur motus Baronius *anno* 1191. *numer* 24. ut hæresim appellaret sententiam negantem aquam in vinum converti. Sed vere excellit a censura, quia Innocentius non approbavit prædictam sententiam ut fide certam, sed ut probabiliorem: & cum dependeat ex Philosophico principio conversionis aquæ in vinum, quod in Philosophia non est certum, siquidem aliqui affirmant, aquam vino infusam, si adfit tempus sufficiens ad transmutationem, in vinum converti, ut Petrus Garcia Primarius Complutensis *sen.* 1. *disp.* 7. *c.* 2. pro se adducens Galenum *lib.* 1. *de elementis*, *c. ult.* & Philosophum *de generatione textu* 34. 39. & 88. & hanc fuisse Philosophi sententiam testantur D. Thomas 3. *p. q.* 77. *art.* 8. D. Bonaventura *in* 4. *dist.* 11. *dub.* 3. Albertus Magnus *in* 4. *dist.* 11. *art.* 9. Alii vero negant, aquam etiam modicissimam in vinum converti, ut Philoponus *libr.* 1. *de generat. textu* 84. & ex modernis Theologis Koninch, & Lugo relati a Magistro Prado *lib.* 1. *de generat. quæst.* 31. §. 4. Consequenter prædicta secunda sententia non est certa secundum fidem, nec certitudine conclusionis theologicæ deducta ex una præmissa de fide, & alia lumine naturali nota; sed præcise est opinio probabilior, ut eam declaravit Innocentius. Adeo tamen eam fuse disputant Theologi, ut juxta institutum nostrum eam in præsenti prosequi, & discentere esset actum agere, & granum mittere in acervum. Videndi sunt Alanus *lib.* 1. *de Euchar cap.* 13. Salmeron *tom.* 6. *in Evang. tract.* 4. §. *ad hæc*, Toletus *in summa*, *lib.* 2. *cap.* 25. Ægidius Romanus 3. *p. quæst.* 74. *art.* 8. *dub.* 1. Bernal *disput.* 28. *sect.* 4. Cardinal. Lugo *disput.* 4. *de Eucharist. sect.* 3. Raynaudus *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum*, Dicastillus *tractat. de Eucharist. disputat.* 2. *dub.* 9. *part.* 2. Paulus Aresius *in peculiari opusc. de hac quæstione*, *sect.* 7. Pasqualgus *disputat.* 91. *sect.* 7. Joannes Bapt. Scortia *de sacrific. Missæ*, *lib.* 1. *capit.* 4. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resol.* 49. & 5. *part. tract.* 5. *resol.* 56. Basilius Pontius *in speciali opusc. de hac quæstione edito*, Manrique *annal. Cistercien. anno* 1202. *cap.* 2. Ballæus, *in summa*, *verbo Eucharistia*, *numer.* 14. P. Henao *de Eucharist. disputat.* 4. *sectione* 4. Martinez a Prado *de Eucharist. dub.* 10.

§.

TErtio loco fraternitas tua requisivit, quare fuerit mutatum quod in secreta B. Leonis secundum antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio. Cum in modernis Sacramentariis habeatur: Annue nobis quæsumus, ut intercessione Beati *a* Leonis hæc nobis prosit oblatio. Super quo respondemus, cum facræ Scripturæ dicat auctoritas, quod injuriam facit Martyri, qui orat *b* pro Martyre, idem est ratione consimili de Sanctis aliis sentiendum: quia orationibus nostris non indigent, pro eo quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos potius orationibus eorum indigemus, quos (cum miseri simus) undique mala nostra perturbant. Unde quod in plerisque orationibus continetur: Prosit, vel proficiat huic sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam, & honorem; ita debet intelligi, ut ad hoc prosit, quod magis, ac magis a fidelibus glorificetur in terris: licet plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam usque ad judicium *c* augmentari, & ideo Ecclesiam interim sane posse augmentum glorificationis eorum optare. Verum rerum in hoc articulo locum habeat illa *d* distinctio, quia docetur, quod defunctorum alii sunt valde boni, alii sunt valde mali; alii mediocriter boni, alii mediocriter mali: unde suffragia, quæ fiunt a fidelibus in Ecclesia pro valde bonis, actiones sunt *e* gratiarum; pro valde malis, consolationes vivorum, expiationes vero pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis; tua discretio investiget.

NOTÆ.

1 a B. *Leonis.*) Secundi videlicet *in libro Sacram. D. Gregorii*, *pag.* 122. ubi legitur: *Ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio*. In codice autem Rodradi habetur: *Ut intercedente B. Leone nobis prosit oblatio*. Et in Missali Romano: *Ut intercessione B. Leonis*, ut notavit Menardus ad D. Gregorium ubi supra, *fol.* 167. & inde dedacit P. Vasquez 3. *part. in* 3. *part. disput.* 127. *cap.* 3. *numer.* 22. Ecclesiam nonnunquam ex justis causis mutasse aliquid ex pertinentibus ad accidentia Sacramentorum, & hodie in oratione secreta oratur a nobis Deus, ut beata retributio sanctum Leonem comitetur.

2 b *Qui orat pro Martyre.*) Hæc verba non reperiuntur in sacra Scriptura: extant tamen apud D. Augustinum *Sermone* 27. *de verb. Apostoli*, & *serm.* 107. *cap.* 2. & *tr.* 48. *in Joannem*. Quare Bellarminus *tom.* 1. *contr. libr.* 2. *de Conciliis*, *cap.* 12. ait, Innocentium in præsenti appellasse sacram Scripturam sententiam D. Augustini, ad differentiam profanæ scripturæ, ut etiam fecerunt D. Benedictus *cap.* 13. *suæ regulæ*: *Sicut dicit Scriptura*, *voluptas panum*, *& necessitas parit coronam*. Nec tamen uspiam comparet ea sententia in sacris Bibliis: & S. Valerius *in dictis de generibus monac.* apud S. Benedictum Ambianensem, *cap.* 3. ait: „Scriptura testatur „quod omne peccatum, quod remissus, indisciplinatusque „admiserit frater, ad negligentiam prorsus reverratur se„riorem. " Et frustra hæc verba quares in sacra Scriptura: & Magist. Sentent. *libro* 1. *dist.* 26. *litteræ B*, nomen ipsum Sacræ Scripturæ adhibet ad designandum PP. scripta. Notarunt Molanus *in quodlibet. trium qq.* Menardus *in notis ad concord. Regul. B. Benedicti Ambian.* Theophilus *tom.* 13. *tract. Anagnostas ad sacram mensam*, *cap.* 8. Aliter docent P. Henao *de Eucharist. disput.* 17. *sect.* 3. Thomas Hurtado *de vero martyr. tract.* 7. *resolut.* 40. §. 7. videlicet Innocentium docere intendere, sententiam hanc inveniri implicite in Sacra Scriptura, sicut apud Joannem *cap.* 7. *vers.* 38. Christus Dominus tribuit Scripturæ verba illa: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Cum tamen non legantur in veteri Testamento, sed sensus quem continent inde eliciatur, ut jam notarunt ibi Ribera, Tolet. & Franc. Lucas. Vera autem ratio hujus quasi effati, Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre; præter aliam minus idoneam, quam excogitavit Carrillo *in explicat. bullæ defunct. part.* 2. *cap.* 13. *num.* 10. deducenda est ex revocata in dubium certitudine gloriæ, quam martyr consummatus patitur, si pro ejus sublevatione fundatur oratio, sicut funditur pro aliis defunctis.

3 c *Augmentari.*) Quod roboratur auctoritate Divi Thomæ 1. *part. quæst.* 62. *articul.* 9. *ad* 2. & 2. 2. *quæst.* 13. *articul.* 4. *ad* 2. & *in* 4. *dist.* 5. *quæst.* 2. *art.* 1. *quæst.* 6. cujus sententiam communiter sequuntur Thomistæ. Sanctus Doctor *in* 4. *distinct.* 11. *quæst.* 2. *artic.* 1. ait, quod gaudium accidentale Beatorum crescit eis de omnibus benefactis pro eis, videlicet de gratiarum actione: quam sententiam illustrat Thomas Hurtado, *de vero martyrio*, *resolut.* 43. § 7.

4 d *Distinctio.*) Quæ est D. Augustini *in capit. tempus* 13. *quæst.* 2. cui convenit Hildebertus Episcopus *in carmine de offic. Missæ*.

Perfectos, valdeque malos, nil vota juvarum,
Nil impensa precum, nil holocausta juvant.
Nam nec justus eget, nec pessimus ista mereatur:
In medio est veniam cui sacra mensa parat.

5 e *Gratiarum sunt actiones.*) Et eo modo nonnunquam dicitur offerri sacrificium pro Sanctis, videlicet in gratiarum actionem. D. Clemens *lib.* 6. *constitut. cap. ultimo*, ibi: „Convenite in „cœmeteriis ad legendos sacros libros, & canendos psalmos „pro mortuis martyribus, & sanctis omnibus, qui sunt

„ a sæculo defuncti, ac pro fratribus vestris, qui in Domi-
„ no mortui sunt. *Sanctus Cyprianus epistol. 34. ibi:* Veri, &
„ spirituales Dei milites, dum diabolum Christi confessione
„ prosternunt, palmas a Domino, & illustri professione co-
„ ronas ulciscuntur: sacrificia pro eis semper, ut meminisse,
„ offerimus quoties Martyrum passiones, & dies anniversa-
„ ria commemoratione celebramus. *Divus Chrysostomus hom.*
„ 21. *in Acta:* Quid tibi videtur, quod pro martyribus of-
„ fertur, quod vocantur in illa hora; licet Martyres sint,
„ etiam pro Martyribus offertur. Magnus honor nominari
„ Domino præsente. " Sanctus Epiphanius *hæresi 75.* Offerri enim potest sacrificium pro Sanctis, non quatenus propitiatorium est, & impetratorium, quasi pro his, qui jam beati sunt, aliquid, quod eis desit ad salutem, postuletur. Sed offerri potest sacrificium ipsum, ut est Latreuticum, & Eucharisticum, ad Deum cum eis adorandum, & pro his glorificandum, cujus gratia ad æternam gloriam per tantas victorias, & triumphos pervenerunt: quæ Dei dona sunt, & gratiæ, ac bonitatis ejus opera gloriosa. Et licet sancti non sint capaces fructus satisfactorii, sunt capaces gaudii accidentalis. Docuerunt, & latius prosequuntur Hurtado *disp. §. 7. per tot.* Bellarmin. *de Purgat. lib. 2. cap. 18.* Suarez *lib. 1. de orat. cap. 14. num. 4.* Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. part. 2. lib. 1. art. 1. per tot.* F. Alfons. Mendoza *quæst. 6. scholast.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disputat. 17.* ubi exponit difficilem locum Missalis Muzarabum, ubi sacerdos offerens ita orat: *Item pro spiritibus pausantium Hilarii, Athanasii, Martini, Ambrosii, Augustini, Fulgentii, Leandri, Isidori,* Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heteroel. spirit. sect. 1. fol. 14.* & *tom. 5. p. 2. cap. 2. fol. 254.*

f *Mediocriter malis.*) Hæc verba merito difficillima visa sunt Bellarmino, *lib. 2. de purgat. capit. 18.* Suario, *tom. 3. in 3. p. disput. 78. sect. 3.* & *tom. 4. disput. 48. sect. 4. num. 9.* Theophilo Raynaud. *tom. 15. in Heteroel. spirit. sect. 3. punct. 1. quæst. 1. fol. 432.* Nam cum certum sit, suffragia nostra inutilia esse valde bonis animabus, videlicet Beatis & Martyribus, ut proxime probavi; & etiam offerri posse pro valde malis, videlicet in inferno existentibus, ut late probant Salas, 2. 2. *tract. 13. disput. 15. sect. 3.* Sanderus *lib. 7. visibilis monarch. hæresi 46.* Jodocus Coccius, *tom. 2. libr. 10. artic. 7.* Castro, *adverf. hæref. verbo Infernus*, Theophilus *dicto quæst. 1.* pro mediocriter vero bonis, hoc est pro animabus detentis in purgatorio, Missæ sacrificium rite, & utiliter offerri posse, ut probavi *in cap. fin. de testament.* inquirendum est, quinam sint mediocriter mali, quibus predesse possunt suffragia nostra, ut Innocentius ait? Bellarminus, ubi supra, suspicatur Innocentium III. memoria lapsum, quadrimembrem feciffe divisionem animarum, quæ apud D. Augustinum, cujus doctrinam in præsenti §. repræsentavit Pontifex, non est nisi trimembris, videlicet earum animarum, quæ beatæ sunt, & valde bonæ dicuntur; & damnatarum, quæ valde male in inferno cruciantur; & earum, quæ mediocriter bonæ sunt, & in purgatorio detinentur. Aliam adducit solutionem idem Bellarminus, quam & assignarunt Suarez, ac Theophilus *ubi supra*, videlicet mediocriter malos appellari eos, qui supra reatum pœnæ, quo solo inquinantur, & cujus ratione detinentur in purgatorio, appellanturque mediocriter boni, retinent etiam culpam venialem; nam etiamsi verior sententia ferat, culpas minutas hinc exportatas, in ipso puncto mortis obliterari quoad maculam; tamen non est id prorsus certum. Itaque potuit Innocentius opinari, ac proinde duo illa ultima membra divisionis, quam proposuit, spectabunt ad animas purgatorii, vel ut alii volunt, ad defunctos cum solo originali peccato. Verba autem, *Valde mali*, exponunt Torre *ad 2. 2. D. Thomæ, quæst. 83. art. 17.*

CAPUT VII.

Idem *Rectoribus Rom.* a *Fraternitatis.*

DE homine. *Et infra*: Quæsivistis a nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui se sciens in mortali crimine constitutum, Missarum solemnia, quæ non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, pro sui facinoris conscientia dubitat celebrare, arctatusque graviter a duobus, dum divinum exequi mysterium metuit, ne populum illum expectantem offendat, corpus Christi perficere perhorrescit, ne fumens ipsum indigne, judicium sibi manducet, & bibat, peractis ceteris circumstantiis, Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis quibus conficitur corpus Christi, panem, & vinum tantummodo purum sumit: ita credens per id, quod prætendit, populo satisfacere, ut per quod intendit, Deum non debeat provocare. Cum ergo falsa sint abjicienda remedia, quæ sunt veris periculis graviora, licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab hujusmodi Sacramento reverenter debeat abstinere, ac ideo peccet graviter si se ingerit irreverenter ad illud, tamen gravius proculdubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumpserit simulare, cum ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Domini manum incidat: iste vero culpam faciendo, dum vitat, *non solum Deo*, cui non veretur illudere, sed populo, quem decepit, se astringat.

NOTÆ.

1 a *Rom. Fratern.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* sed cum hæc epistola non reperiatur inter editas a Sirleto, & Bosqueto, cognosci nequit, de qua fraternitate Romæ erecta agat Innocentius in præsenti. Illud in præsenti docetur, gravius peccare sacerdotem, qui simulat consecrare, & exponit hostiam non consecratam adorandam populo, quam illum, qui in peccato mortali offert sacrificium & consecrat. Quod & ad eum casum, in quo sacerdos peccatori intendit dare hostiam non consecratam pro consecrata, ad vitandum sacrilegium, extendit Jo: Sanchez *in selectis, c. 34.* ubi textum hunc exponit. Et hanc Innocentii doctrinam post longum examen confirmant Petr. Joan. Oliv. *quodlib. 5. q. 10.* Theophilus *to. 16. in Heteroel. punct. 4. fol. 70.* & merito, quia pejus est conari falsam reddere veritatem fidei, quod facit simulate sacrificans, quam indigne, sed vere celebrare. Atque *pejus* est simulato sacrificio horribiliter Deo illudere, quam male sacrificare. Continet præterea ea simulatio externam male sacrificantis idololatriam erga purum panem, & excitationem totius Ecclesiæ ad similem turpitudinem. Similiter etiam nec poterit sacerdos ad celandum peccatum, & servandam famam occulti peccatoris, porrigere illi falsam hostiam; imo tenetur illud ad veram communionem eam publice petentem admittere, *c. placuit 6. q. 2. c. si sacerdos 2. de offic. Ordin.* Potest tamen ex probabili sententia, quam contra Joannem Sanchez defendit Theophilus ubi proxime, ad servandam similis peccatoris famam conventione prius cum eo habita, sacerdos veram hostiam ori peccatoris admovere simulando, nec reipsa illi Eucharistiam tradendo. Nec his omnibus obstat, posse confessarium pro servanda fama peccatoris simulare absolutionem pro sedando scandalo, quod oriri posset, si peccator ad pedes sacerdotis hærens discederet absque absolutione; nam cum eo casu nulla detur illusio sacramenti, nec etiam periculum idololatriæ ex parte ministri, neque ex parte adstantium, potest tunc confessarius agnoscens indispositionem pœnitentis simulare absolutionem, ut ejus famæ consulatur. Docent, & alios casus adducunt Vasquez *3. part. in 3. disput. 209. num. 41.* Suarez *tom. 3. in 3. disput. 67. sect. 4.* Joannes Sanchez *ubi supra.*

CAPUT VIII.

Idem a *Ferrariensi Episcopo.*

IN quadam *b* nostra decretali epistola asseris te legisse, illud esse nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, in Sacramento videlicet Eucharistiæ aquam in phlegma converti: nam de latere Christi, non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exisse. Licet autem hæc magnos, & autenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis, & scriptis hactenus es sequutus; ex quo tamen in contrarium nos sentimus, nostræ compelleris sententiæ consentire. Sed verbum Joannis Apostoli te multum movere fateris, dicentis: Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis; & hi tres unum sunt: quamvis hoc ultimum in plerisque codicibus minime habeatur. Quod dicis sic exponi ab omnibus, illos videlicet esse unum, idest de una, & eadem re, scilicet de humanitate Christi, testari. Porro si vera fuit aqua, quæ fluxit de latere Christi, & non humani corporis humor, qualiter per illam probetur, quod Christus sit homo verus, non vides. Glossa namque super illum locum sic se habet: Spiritus, idest humana anima, quam emisit in passione. Aqua, & sanguis, quæ fluxerunt de latere Christi, quod fieri non posset, si non haberet veram carnis naturam. Sic ergo tam ex textu, quam ex glossa proponis, per illam aquam probari, quod sit verus homo; & ideo si dicatur, quod illa non extitit vera aqua, sed aquaticus humani corporis humor, tam expo-

sitoris, quam Apostoli verba intelligibilia tibi esse videntur: sed dato, quod fuerit vera aqua, sicut nos credimus, & fatemur, nec ista, nec illa sufficienter intelligis. Unde nobis humiliter supplicasti; quatenus ad generalem utilitatem legentium, & nebulam de tuo corde tollendam sufficienter, & evidenter id exponere dignaremur. Nos igitur ad tuæ supplicationis instantiam respondemus, quod quidam dixerunt, sed erraverunt, Christum non fuisse verum Deum sed adoptivum, ut miseri Arriani. Alii Christum non fuisse verum hominem, sed phantasticum, ut impii Manichæi. Sed adversus has hæreses Joannes Apostolus in Epistola sua loquitur dicens: tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus; & hi tres unum sunt. Per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus homo: nam ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus & anima, ex quorum conjunctionibus verus homo subsistit. Per hoc autem, quod in articulo mortis Christus inclinato capite tradidit spiritum, de quo voce magna clamaverat: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, manifeste probatur, quod ipse spiritum habebat, non solum vitalem flatum, sed animam quoque rationalem, de qua prædixerat: Tristis est anima mea usque ad mortem; &, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Per hoc autem quod unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis, & aqua, probatur aperte, quod Christus verum corpus habebat: nam de phantastico corpore, nec sanguis, nec aqua potuisset exire: unde ille, qui vidit, testimonium quidem perhibuit, & testimonium ejus est verum; quia tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod videlicet Christus sit verus homo ex anima rationali & humana carne subsistens, probatur ex eo quod spiritum vitalem emisit ex vero corpore. Quod inde probatur, quoniam ex eo sanguis exivit, & aqua. Rationalis quippe anima non posset vivificare nisi corpus humanum, ex quibus vero homo consistit. Ceterum, sicut verus fuit spiritus, & verus sanguis, ita proculdubio, vera aqua; cum Christus sit veritas, & a veritate omnis fallacia sit penitus aliena. Nam si non fuisset aqua, sed phlegma quod de latere Salvatoris exivit, ille qui vidit, & testimonium perhibuit veritati, profecto non aquam, sed phlegma dixisset: nec in hoc verum regenerationis sacramentum fuisset ostensum, cum per sacramentum Baptismi non regeneremur in plegmate, sed in aqua: neque per hoc posset vero probari argumento, quod in sacramento Eucharistiæ admiscenda sit aqua vino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma cum sanguine profluxisset: sed nec vera fuisset figura, quæ super hac re præcessit in veteri Testamento, quando videlicet Moyses virga percussit silicem, & ex ea quidem non phlegma, sed aqua manavit. Restat igitur, ut qualiscumque fuerit illa aqua, sive naturalis, sive miraculosa, sive de novo divina virtute creata, sive de conpositus ex parte aliqua resoluta, proculdubio vera sint; cum naturaliter possit & compositum in componentia, & elementarium in elementa resolvi: quemadmodum verus extitit sudor ipsius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Cum autem ad compositionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aer, & ignis; & ad vegetationem ejusdem corporis quatuor humores consimiles illis conveniant, videlicet sanguis, & cholera, phlegma, & melancholia: ut veritatem humani corporis expressius demonstraret, unum ex illis, & unum ex istis Joannes expressit; illaque potius ex illis, & istis, quæ magis ministerio congruebant; ex elementis aquam; & ex humoribus sanguinem: in quibus duobus duo maxime sacramenta, Redemptionis, videlicet, & Regenerationis elucerent.

NOTÆ.

1 a *Ferrarienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 6.* Hugoni videlicet aut Rotaldo, qui ambo floruerunt in Ecclesia Ferrariensi temporibus Innocentii III. ut refert Ughel. *tom. 2. Italiæ sacræ, fol. 376.* De Ecclesia Ferrariensi aliqua adduxi *in c. cum M. de constit.*

b *Quadam Decretali.*) Supra relata *in c. cum Marthæ.*

2 c *In phlegma.*) Prima enim opinio in illa vexata quæstione de aqua vino in calice mixta convertenda immediate, vel mediate in sanguinem Christi, antiquorum Theologorum fuit, vinum infusum calici converti in sanguinem, & aquam in humorem phlegmaticum, quem de latere Christi exiisse dicebant. Quæ opinio merito damnatur ab Innocentio in præsenti, ut erronea, quia tria continet falsa: Primum, aquam non converti in vinum virtute ipsius: quod aperte adversatur rectæ philosophiæ. Secundum, aquam nondum in vinum conversam, in humorem illum transire; nam quicquid convertitur in aliam substantiam, cum fit consecratio, virtute verborum convertitur. Verba autem solum vim habent convertendi juxta veritatem significationis, ut vera reddantur; nullum autem verbum consecrationis denotat aliquid, ad cujus veritatem necessaria fit conversio aquæ in humorem illum; fiquidem illis solus sanguis Christi significatur. Tertius error est, ex latere Christi non fluxisse veram aquam, sed phlegmaticum humorem, contra testimonium D. Joan. *cap. 5.* quod de fide esse, defendunt cum D. Thoma *3. p. quæst. 66. artic. 4.* & *qu. 74. art. 7. ad 3.* Theologi *ibi*, Suarez *tom. 2. in 3. disput. 51. sect. 1.* & *tom. 3. disput. 45. sect. 4.* Unde licet hæc opinio a quibusdam Theologis teneretur, tamen ut improbabilem omisit Innocentius *in dict. cap. cum Marthæ, §. quæsivisti*, dum aliorum opiniones probabiles refert.

CAPUT IX.

Idem a *in Concilio Generali.*

DOlentes referimus, quod non solum quidam minores clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa *b* comessationes superfluas, & confabulationes illicitas: ut de aliis taceamus, medietatem noctis expendunt, & somno residuum relinquentes vix ad diurnum concentum avium excitantur, transcurrendo undique continuata sincopa Matutinum. Sunt & alii, qui Missarum solemnia *c* vix celebrant in anno, & quod deterius est, interesse contemnunt; & si quando his evidenter interfunt, chori *d* silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum: dumque auditum ad indebitos sermones fundunt, aures intentas non porrigunt ad divina. Hæc igitur, & similia sub *e* pœna suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum *f* officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, *g* studiose celebrent pariter & *h* devote.

NOTÆ.

1 a *Generali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innoc. III. ubi *c. 17.* reperitur textus hic: & in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 2.* de quo Concilio nonnulla notavi *in c. 1. de summa Trinit.*

b *Comessationes.*) Comessatio est convivium, ubi more temulentorum, & ebriosorum jocatur, quæ omni jure exosa est, ut probavi *in c. a crapula, n. fin. de vita & honest. Cleric.*

2 c *Vix in anno.*) Quam sacerdotum negligentiam semper condemnatam legimus in Ecclesia, & a Principibus sæcularibus, Concil. Toler. *1. can. 5.* relato *lib. 7. capitul. Caroli, c. 161.* ibi: „Si quis Presbyter, vel diaconus, aut quilibet clericus Ecclesiæ deputatus, si intra civitatem fuerit, aut in „ quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis, vel vespertinis horis ad Eccle„ siam non convenerit, deponatur a clero. " Et *l. sancimus 42. §. 10. C. de Episc. & cler.* Concil. Rhotomag. celebrato anno 1581. de presbyteris recens ordinatis ita cavetur: „ Mo„ neatur insuper, ut intra semestre sine alterius cujuscumque „ licentia Missam primam celebrent, & deinceps repetant, „ saltem omnibus diebus Dominicis, & festivis solemnibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut „ suo muneri satisfaciant. *Rhemense can. 8. ita de Eucharistia:* Sacer„ dotes non diebus tantum solemnibus, sed etiam Dominicis, fa„ piusque, si fieri potest, sacrificent. *Concil. Aquense:* Curati ter „ in hebdomada sacrum faciant, aut eo etiam sæpius, si vel lo„ ci consuetudo, vel necessitas crebriorem divini sacrificii „ usum postulabit. Ceteris etiam clericis præcipimus, ut „ singulis mensibus. " Refert Joannes Filetac. *lib. 1. feleti. c. 18.* Tales enim sacerdotes nulla ratione ita appellari possunt, quandoquidem verbi istius, *Sacerdotis*, notio alia non est, juxta D. Isidorum *lib. 7. orig. c. 12.* quam ex actione mystagogi: ita ut sacerdos *a sacrificando* vocetur. *Consecrat enim*, & *sanctificat*, ait S. Doctor. Quidni eo spectat illud, quod docet B. Hieron. *lib. 3. adversus Pelag.* dum Missam vocat quotidianum corporis Christi sacrificium, & certe non alia ratione B. Ambrosius *epist. 29.* ad Theodosium Imper. scribit, *Presbyteri gradus fundos merito conquerit, quod per innumeros annos a munere sacro ratrahantur, & curiæ deputentur.* Unde similes sacerdotes ignavos, & socordes peccare lethaliter, ex D. Thoma *in 4. libr. 3. dist. 13. q. 1. art. 2.* docuerunt Valent. *3. p. de Euchar. q. 10.* Theoph. *to. 16. in Heteroel. sect. 1. in princ.* Vasquez *3. p. disput. 232. c. 1.* Saussay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. c. 1. 2. & 3.* Thom. Hurt. *tom. 1. resol. mor. c. 7. per totum.*

d *Silentium*.) Quod in sacris ministeriis summe convenit, ne dum peraguntur divina officia, clamor aliquis, aut strepitus interturbet, D. Ambrosius *de virginibus*, *ibi*: „ An quicquam est „ indignius, quam oracula divina circumstrepi, ne audiantur, „ ne credantur, ne revelentur? Circumsonare sacramenta con„ fusis vocibus, cum Gentiles idolis suis reverentiam tacendo de„ ferant? “ Cæsarius quoque Arelat. magnas in eosdem jactat minas, *dum hom.* 34. ita scribit: „ Qui in Ecclesia ine„ ptis, & incongruis fabulis occupatur, quasi venenum, & „ gladium reliquis hominibus ingerere, vel præbere cogno„ scitur, dum verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire „ permittit: qui enim talis est, & pro sua, & pro aliorum „ destructione in die judicii redditurus est rationem. *Facit* „ *Seneca de vita beata*, *ad Gallionem*, *ibi*: Et ipsam, & pro„ fessores ejus, & Antistites, colite: & quando mentio fa„ crarum litterarum intervenerit, favete linguis. Hoc ver„ bum, non ut plerique existimant, a favore trahitur, sed „ imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum, nulla „ mala voce obstrepente. *Quintilianus declamat.* 365. In tem„ pore vero, in quo verbis parcimus, in quo animos com„ ponimus, in quo etiam tacitam mentem nostram custodi„ mus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam „ non est ferendum. “ Et *in l. denunciamus*, *C. de his qui ad Eccles. confugiunt*, vota convenit celebrari. Plura Brissonius *de formulis*, *lib.* 1. *pag.* 8. Mornacius *in d. l. denunciamus* 4. Gazæus *ad Cassianum*, *lib.* 2. *instit. c.* 10. Ferrarius *de ritu concionandi*, *lib.* 1. *c.* 13. Novarinus *lib.* 2. *sabbathism. c.* 24. Crefolius *lib.* 3. *mystag. c.* 22. De reverentia, & modestia in Choro Ecclesiastico servanda, plura congessit Hurtado *de vero martyr. disputs.* 4. *sect.* 30.

4 e *Pœna sispensionis*.) Quæ in præsenti non imponitur, sed comminatur, ut declaravit Honorius III. rescribens Decano, & Capitulo Compostell. *in c.* 3. *de vita & honest. Cleric. in* 5. *compil.* his verbis: „ Consuluisti tandem de clericis, „ qui chori silentium fugientes, intendunt externis colloquutio„ nibus laicorum, dumque auditum ad indebitos sermones ef„ fundunt, aures intentas non porrigunt ad divina: si quid de „ talibus in eodem Concilio noscitur institutum, canon fuit la„ ræ sententiæ, vel ferendæ. Ad quod breviter respondemus, „ quod pœnam illa constitutio non *infligit*, sed potius commi„ natur, & exprimit infligendam, quæ merito ad alios exten„ ditur, qui quamvis in choro inter celebrantes existant, ser„ monibus tamen illicitis, & linguas, & aures involvunt, cum „ non solum in seipsis offendant, sed etiam aliis impedimen„ to tales existant. “

f *Et Divinum officium*,) De quo egi *in c.* 1. *hoc tit.*

5 g *Studiose*.) Seu sapienter, ut exponunt PP. sanctus Basilius regulis brevioribus, *cap.* 279. *ibi*: „ Quid est, psallite „ intelligenter? Prorsus quod est in cibis sensus cujusque ci„ bi, hoc in verbis sacrosanctarum litterarum est intelligen„ tia; guttur enim escas gustu dijudicat; mens autem intel„ ligendo verba discernit. Si quis igitur ad vim verbi cu„ jusque animo etiam ita simul afficiatur, quemadmodum gu„ statu ad qualitatem cujusque cibi, prorsus hic mandato il„ li satisfacit, quod est: Psallite intelligenter. “ Itaque psal„ lere sapienter est cum attentione canere, non solum lingua, „ verum etiam corde, & animo, ut ex D. Bernardo *serm.* 7. in Canticum, probat Hæftenus *l.* 7. *disquis. tr.* 4. *disquis.* 7.

6 h *Et devote*.) Consentiunt PP. Concilii Colon. *anno* 1536. *p.* 2. *c.* 8. „ Non sufficerit autem preces istas horarias ut„ cumque præmurmurasse, sed ut conciliari constitutione cau„ tum est, presbyter ex intimo affectu, elevataque mente in „ solum Deum, nocturnum hoc, diurnumque fæ servitutis „ pensum exsolvat. *S. Benedictus in sua regula*, *ibi*: Sic stemus „ ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ. *S.* „ *Basilius admonit. ibi*: Ne dissonans sit a sono vocis sux sen„ sus tuus, sed in linguæ verba vigil intendat. *Et D. Ambrosius* „ *lib.* 6. *de sacram. c.* 8. *ibi*: Non de labiis tantummodo tua „ procedit oratio, animo totus intende, ingredere, non te „ perfunctorium videat ille, cui placere desideras: videat, „ quia ex corde oras, ut te ex corde orantem dignetur au„ dire. *S. Augustinus cap.* 9. *sux regulæ*, *ibi*: Psalmis, & hy„ mnis, cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod pro„ fertur in voce. “ Unde attentionem in canonicis horis „ persolvendis desiderari Sancti PP. inculcant, præcipue D. Cyprianus *in lib. de orat. Dominica*, *ibi*: „ Quando stamus ad „ orationem, vigilare, & incumbere ad preces toto corde „ debemus; cogitatio carnalis omnis, & sæcularis abscedat, „ nec quidquam tunc aliud animus, quam id solum cogitet, „ quod precatur. *Et cagius*: Quæ segnitia est alienari, & ra„ pi ineptis cogitationibus, & profanis, cum Dominum de„ precaris, quasi fit aliud quod magis debeas cogitare, quam „ quod cum Deo loqueris! Quomodo te audiri a Deo postulas, „ cum te ipse non audias. Vis esse Deum memorem tui cum „ rogas, quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab „ hoste in totum non cavere: hoc est, quando oras Deum, „ majestatem Dei negligentia offendere: hoc est vigilare ocu„ lis, & corde dormire? “ Hæc attentio autem varie considerari solet, quia attendere possumus ad verba tantum, ad sensum verborum, sive litteralem, sive spiritualem, & mysticum: vel ad Deum nobis præsentem, Christumque horaryni mysteriis repræsentatum; vel ad res quæ petuntur, verbi gratia castitatem, humilitatem, charitatem, divinam gratiam, æternam gloriam: ut post D. Thomam 2. 2. *qu.* 83. *art.* 3. docent Cajetanus *in summa*, *verbo Hora*, *nu.* 9. Bravo *ad regul. D. Benedicti*, *fegmento* 21. P. Mendo *in statera*, *dissert.* 7. *q. fin.* Prado *to.* 2. *Theolog. moral. c.* 30. *quæst.* 8. §. 2. Deinde attentio hæc duplex est; alia formalis, sive actualis; alia virtualis. Formalis dicitur cum quis actu, & reipsa considerationem retinet circa unum ex quatuor jam enumeratis. Virtualis vero est, quæ censetur manere ex vi, & ratione propositi, quo quis se applicuit ad orandum, volens uno ex quatuor illis modis attendere. Quæ intentio moraliter perseverat, donec vel expresse, vel implicite revocetur: quibus suppositis, juxta communem Moralistarum sententiam dicendum est, quamlibet ex prædictis attentionibus, etiam virtualem, sufficere ad implendum præceptum de horis canonicis, licet saluberrimum sit per inferiorum attentionum modos, tanquam gradus quosdam, ad superiorem, divinamque contemplationem niti.

7 Dissolvitur quæ. dam difficultas.

Illud tamen in præsenti difficile est, quomodo actio interna lege positiva præcipitur, cum actus interni per se imperari non possint a jure positivo, *cap. sicut tuis*, *cap. tua nos*, *de simonia*, *c. si quando* 15. *q.* 6. *c. consuluisti* 2. *q.* 5. *c. christiana* 32. *q.* 5. *c. erubescant*, 32. *dist. c. cogitationis*, *c. cogitatio*, *de pœnit. dist.* 1. Qui canones etiam sacræ paginæ testimoniis firmantur; nam *lib.* 1. *Regum*, *c.* 16. *n.* 67. legitur: Homines ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. *Et* 1. „ *ad Corinth. c.* 4. *vers.* 5. Nolite ante tempus judicare, quo„ usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita te„ nebrarum, & manifestabit consilia cordium. “ Rationem ex Aristotele *lib.* 10. *Ethicor. c. ult.* reddit D. Thomas 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. *in corpore*, videlicet illud solum cadere sub præcepto, ad quod faciendum lex cogere potest; nisi enim vis coactiva conjuncta sit cum potestate legislativa, inutilis sane erit hæc potestas, & lex ab ea lata nihil efficiet, fi cogendi vim non habeat: sed ad actus internos homo ab homine cogi nequit, quia solum eo modo homo hominem cogere valet, quo cum eo agere more humano potest; quia humanus mos operatio est sensibilis corporea, & externa. Nam spiritualis separata a materia sensibili, ad Angelos, vel ad animas separatas pertinet: late probant Castro, *de lege pœn. lib.* 2. *c. finali*, Bellarminus, *tom.* 1. *lib.* 4. *de potest. Pontif. c.* 20. & *lib.* 3. *de laicis*, *c.* 11. Suarez, *lib.* 3. *de legibus*, *c.* 13. *n.* 2. & *lib.* 4. *c.* 12. *n.* 4. Sanchez *in Decal. lib.* 6. *cap.* 2. *nu.* 6. Vasquez 1. 2. *disp.* 160. *c.* 2. Salas, *de legibus*, *tract.* 1. *disput.* 9. *sect.* 1. *nu.* 3. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 5. *c.* 10. Covar. *in c. alma mater*, *p.* 1. §. 11. & *in regula Peccatum*, *p.* 2. *nu.* 7. Guttierez, *lib.* 2. *canonic. cap.* 13. Franc. Valens *in concord. juris*, 2. *p. disput.* 4. *qu.* 1. *sect.* 5. Igitur devotio, quæ spectat ad actum internum, non potest per Ecclesiam præcipi in præsenti clericis recitantibus horas canonicas. Huic difficultati ut satisfaciant Hostiensis, Abbas, Joann. Andreas, Ancharanus, & Barrius hic, Durandus *in* 4. *distinct.* 15. *quæst.* 12. *numer.* 6. Paludanus *ibidem*, *quæst.* 5. *artic.* 2. *conclus.* 4. Angelus *in summa*, *verbo Hora*, *numer.* 27. Sylvester *eodem verbo*, *quæst.* 11. Rosella, & Tabiena *eod. verbo*, §. 3. affirmant, in præsenti quoad devotionem, & attentionem internam non dari præceptum, sed consilium; vel solum Innocentium requirere in orante remotionem externi impedimenti, per quod interior devotio tollatur: quod colligunt ex illis verbis, *Quantum eis Deus dederit*. Hanc solutionem sequuntur, & latius explicant Lessius *de justitia*, *libr.* 2. *cap.* 37. *num.* 63. Vasquez *dict. disput.* 60. *cap.* 5. *nu.* 27. Franc. Valens, *d. quæst.* 1. *sect.* 7. qui etiam aliis duobus modis responderi posse credit. Primo asserendo, attentionem necessariam esse ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ, quatenus oratio externa, ut est actus humanus, & liber, cum advertentia ex parte intellectus requiritur ab Ecclesia, & hoc modo actum interiorem indirecte, & per accidens ab humano jure imperari. At in eo eventu non est actus interior per accidens conjunctus cum exteriori, sed per se; qui enim sine attentione industria recitat per actum liberum humanum, non vult illam actionem humano more, & libere fieri. Deinde respondetur, quod quotiescumque potestas humana præcipit aliquam externam operationem, quæ ut honeste fiat, certum aliquem modum, formamque requirit ex parte actus interioris, non per se requisiti, sed per accidens conjuncti, ad quem hæc potestas extendi non valet de jure naturali, suboritur obligatio adjungendi necessarium, ne per actum inhonestum præcepto satisfaciamus: nam legis materia semper debet esse honesta, & ut talis præcipitur. Unde dum Ecclesia jubet sacris Ordinibus initiatum, vel beneficiarium horas canonicas recitare, cum Ecclesia non possit jubere nisi actionem honestam, ex hujus præcepti impositione de recitatione externa, devota, & studiosa, sequitur obligatio naturalis adjungendi intentionem ad illam externam orationem; siquidem honesta non est, si attentione careat: late probant Thom. Brunus, *de offic. inquis. part.* 1. *dubit.* 13. *sect.* 14. Mendo *d. q. fin.* Et quamdiu hæc attentio necessaria ad honestatem actionis tempore debito non conjungitur cum externa oratione, semper obligatio superest officium reperendi, quoutque statutum tempus elabatur, ut latius prosequitur Franciscus Valens *dict. sect.* 7.

CAPUT X.

Honorius III. a *eidem*.

SAne cum olim. *Et infra*: Ne de cetero propter injuriam *b* sacerdotum in indevotos divina indignatio gravius exardescat, districte præcipiendo mandamus, quatenus a sacerdotibus Eucharistia in loco *c* singulari, mundo etiam, & signato, semper honorifice collocata, devote, & fideliter conservetur. Sacerdos vero quilibet frequenter doceat plebem suam, ut cum in celebratione Missarum elevatur *d* hostia salutaris, quilibet se reverenter *e* inclinet, idem faciens cum portat *f* presbyter Eucharistiam ad *g* infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo *h* velamine ferat, & referat manifeste, ac *i* honorifice ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper cum *k* lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes fides, & devotio augeatur. Prelati autem hujus mandati graviter punire non differant trasgressores, si & ipsi divinam, & nostram velint effugere ultionem. Vos autem sic observari faciatis prædicta, quod non efficiamini vindictæ participes, sed coronæ.

NOTÆ.

1 a *Idem*.) Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. c.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; & cum in textu antecedenti, qui est *sub tit. de consecrat. Eccles. vel altaris*, rescribat Honorius Reginæ Hungariæ, hæc inscriptio non convenit præsentis textus litteræ, siquidem in eo agitur de sacerdotibus; & eorum Prælatis: unde credebam, prius emanasse, editumque fuisse textum sequentem *in c. cum creatura*, qui missus est universis Ecclesiarum Prælatis, & clericis. Unde recte retineri poterat præsens inscriptio, si ita legatur, *Idem eisdem*. Eadem fere tota verba reperiuntur in Concilio Salzburg. tempore Martini V. celebrato, *can.* 10. „ Sacerdos vero quilibet plebem suam „ doceat diligenter, ut cum in celebratione Missarum leva„ tur hostia salutaris, quilibet Deo devote flectat genua sua, „ vel saltem se reverenter inclinet, idem faciens cum eam „ portat presbyter ad infirmum, quam in decenti habitu, „ superposito mundo velamine ferat manifeste, ac honorifice „ ante pectus, cum omni reverentia, & timore semper nola „ parvula, & lumine, nisi locorum repugnet diffantia, vel „ temporis qualitas, præcedentibus, ut ex hoc fides, & de„ votio apud homines augeantur.

2 b *Iniuriam sacerdotum*.) Quam reprehendit D. Franciscus *lib.* 1. *epist.* 3. ubi universis clericis in hæc verba scribit: „ Attendamus omnes clerici magnum peccatum, & ignorantiam, quam quidam habent super sanctissimum corpus, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, & sacratissima nomina, & verba ejus scripta, quæ sanctificanet corpus. Scimus quia non potest esse corpus, nisi prius sanctificetur a verbo. Nihil enim habemus, & videmus corporaliter in hoc sæculo de ipso Altissimo, nisi corpus, & sanguinem, & realiter nomina, & verba, per quæ facti sumus, & redempti de morte ad vitam. Omnes autem illi, qui ministrant, tam sanctissima mysteria considerent intra se maxime hi, qui indiscrete ministrant, quam viles sint calices, corporalia, ac linteamina ubi sacrificatur corpus, & sanguis Domini nostri; & a multis in locis vilibus relinquitur, miserabiliter potatur, & indigne sumitur, & indiscrete aliis ministratur. Nomina etiam, & verba ejus scripta aliquando pedibus conculcantur, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt. Nos movemur de his omnibus pietate, cum ipse pius Dominus in manibus nostris se præbeat, & eum tractemus, & sæpius quotidie per os nostrum. An ignoramus, quia debemus venire in manus ejus? Igitur de his omnibus, & aliis cito & firmiter emendemur: & ubicumque fuerit sanctissimum corpus Domini nostri Jesu Christi illicite collocatum, & relictum, removeatur de loco illo, & in loco pretioso ponatur: & configuntur similiter nomina, & verba Domini scripta, & ubicumque inventantur in locis immundis, colligantur, & in loco honesto debeant collocari. Et scimus quia hæc omnia teuemur super omnia observare, secundum præcepta Domini, & constitutiones sanctæ matris Ecclesiæ. Et qui hoc non fecerit, sciat se coram Domino nostro Jesu Christo in die judicii reddere debere rationem. Hoc scripsimus, ut melius debeat observari, sciant se benedictos a Domino Deo, qui ipsum fecerint exemplari. Dominus noster Jesus Christus omnes meos Dominos tua sancta gratia repleat, & confortet. “ Et ipsius Sancti suasu præsentem edidisse constitutionem Honorium III. credit Vvaddingus *in notis ad ipsam epistolam*, *n.* 17.

c *Loco singulari*.) Hanc partem exponemus *in c. unic. de custod. Eucharist.*

3 d *Elevatur hostia*.) Olim hostiæ elevatio fiebat tantum manibus Episcopi, calicis vero manibus Diaconi, ut refertur in antiquo Ordine Romano, & notavit Menardus *ad lib. Sacram. D. Gregorii*, & in Concilio Barcinon. celebrato anno 1560. jubetur, ne Diaconi soli calicem cum vino, aut patenam cum hostia tenentes, offerant in sacro Missæ sacrificio; sed id semper presbyter faciat, nisi propter senectutem, aut manuum infirmitatem. Dum elevatur hostia, campanæ pulsari debeant, ut præsentes attentiores sint, & absentes ad orandum inclinentur. Cæsarius Estterbachius *lib.* 9. *cap.* 51. ibi: „ Vvido „ Cardinalis præcepit, ut ad elevationem hostiæ omnis popu„ lus in Ecclesia ad tonitum nolæ veniam peteret, sicque atque „ ad calicis benedictionem prostratus jaceret. “ Præcepit etiam idem Cardinalis, ut quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris, five campanarius per nolam illud proderet, sicque omnis populus, tam in stratis, quam in domibus Christum adoraret. Qua de re extat constitutio Stephani Cantuar. Epi-

scopi, in hæc verba: „ In elevatione Christi pulsentur campanæ, ut populares qui celebrationi Missarum non valent quotidie interesse, ubicumque fuerint, five in domibus flectant genua, indulgentias concessas a pluribus Episcopis habituri. “ Simile extat Decretum Petri Patriarchæ Antiocheni anno 1367. apud Balsamonem: & in Concilio Tarraconensi celebrato anno 1466. ita cavetur: „ Ut temporibus gene„ ralis interdicti, & cessationis divinorum, quando corpus „ Christi elevatur in qualibet Ecclesia, majus cymbalum in „ corporis Christi tribus vicibus, & aliis tribus vicibus in „ sanguinis ejusdem elevationibus pulsetur, ut populus ejus„ modi signo admonitus oret genuflexo, & indulgentias ac„ quirere valeat. “ Ex Arnoldo idem probat Novarinus *in Agno Eucharist. lib.* 5. *c.* 63.

4 e *Inclinet*.) Genua flectendo; genuflexio enim in sacrificio Missæ jam olim recepta fuit. D. Clemens *lib.* 8. *constit. c.* 6. *ibi*: „ Et ante omnes respondeant pueri viri, & inclinan„ tibus eis capita benedicat Episcopus ordinatus hujusmodi „ oratione. *Et c.* 7. *ibi*: Deinde postquam se signaverint in „ nomine Dei Patris, per Christum ejus, seque inclinaverint, „ accipiant ab Episcopo benedictionem “ Plura Jodocus Coccius, *tom.* 2. *thesaur. art.* 60. & nos plura adduximus *in c.* 3. *de feriis*, ubi exposuimus, quibus in diebus liceat de geniculis adorare. Etiam tunc fideles manus elevant. Tertul. *de spectaculis*, *cap.* 13. *ibi*: „ Quale est de Ecclesia Dei in dia„ boli Ecclesiam tendere; illas manus, quas ad Dominum „ extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare? “ Refert Novarin. *in Agno Eucharist lib.* 5. *c.* 63.

5 f *Presbyter*.) Cui jure ordinario competit dispensatio Eucharistiæ, & e cujus manibus omnes communionem recipere debeat, ex rationibus adductis a D. Thoma 3. *part. q.* 82. *art.* 3. *in corpore*, licet olim ex delegatione Diaconi sacramentum hoc administrarent, præcipue calicem, cum fideles communicabant sub utraque specie, *cap. pervenit* 1. *c. Diaconus*, 38. *dist.* Concil. Charthag. 4. *can.* 28. ibi: *Diaconus præsente presbytero Eucharistiam corporis Christi populo*, *si necessitas cogit*, *jussus eroget*. Arelat. 2. *c.* 1. Gelasius, *in epist. ad Episcopos Lucaniæ*, *c.* 10. ibi: *Sacri corporis prærogationem*, *sub conspectu Pontificis*, *sive presbyteri*, *nisi his absentibus*, *jus non habeant exercendi*. Illustrant late Hallierius *de hierarch. juridi. lib.* 3. §. 4. *art.* 3. P. Henao *de Eucharist. disput.* 13. *sect.* 3. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 10. *c.* 23. licet potestatem confecrandi eos habere probari videatur ex canone 2. Concilii Ancyr. relato a Crefolio *in mystag.* ubi de Diaconis agit. Sed vere textus illi accipiendi sunt de hac dispensatione, quam olim Diaconi faciebant. S. Justinus *apolog.* 2. probant, atque illustrant Suarez 3. *part. in* 3. *disp.* 72. *sect.* 2. Bernal *de sacram. disp.* 45. *sect.* 2. Bulenger. *ad Casaubon. diatrib.* 3. *fol.* 328. Vvaddingus *in notis ad epist.* 2. *D. Francisci*, Prado *de Euchar. quæst.* 82. *dub.* 5. §. 2. Circa deferendam tamen ad infirmos Eucharistiam, Odo Parisiens. *in capitul. de sacram. altaris*, *can.* 5. ita cavit: *Non permittant presbyteri Diaconis deferre infirmis sacrosanctum corpus Domini*, *nisi in necessitate*, *cum sacerdos absens fuerit*. De quibaldam presbyteris, qui Eucharistiam tradebant laicis, ut deferrent ad infirmos, ita cavetur in Concilio Remensi relato *in c. pervenit*, *de consecr. dist.* 2. „ Pervenit ad notitiam nostram, quod quidam pres„ byteri in tantum parvipendant divina mysteria, ut lai„ co, vel feminæ sacrum corpus Domini tradant ad dese„ rendum infirmis, & quibus prohibetur, ne sacrarium in„ grediantur, neque ad altare appropinquent, illi sanc„ ta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, „ quamque detestabile omnium religiosorum animadvertit „ prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis „ temeraria præsumptio ulterius fiat, sed omnimodis pres„ byter per semetipsum infirmum communicet: quod si alius „ ter fecerit, gradus sui periculo subjacebit. “ Licet in hac parte legamus nonnulla exempla admiranda potius, quam imitanda, ut apud Eusebium *lib.* 6. *c. penul.* Serapionis Alexandrini senis, qui cum ægrotaret, misit puerum, a quo admonitus presbyter, & ipse infirmus, tradidit confectam particulam eidem puero, cujus e mana sumpsit Eucharistiam Serapion, juxta presbyteri mandatum. Similiter & Sancta Theoctistæ, quæ in deserto, ubi vixerat triginta quinque annos, venatore viso, petiit ab eo, ut in vase mundo sibi acciperet unum ex intemeratis donis corporis Domini nostri Jesu Christi; exacto tempore rediit venator, acceptaque in pyxide parte divinæ carnis, eam tulit ad beatam, utque eam vidit, pronus in terra venerabatur. Et illa: Ne homo id feceris divinum donum asserens, ne uras miseram divina dedecore affi-

ciens, & apprehensum tunica levavit. Ille e sinu eduxit pyxidem cum carne Domini. Cum illa autem in terram cecidisset, divinum donum accepit, & lacrymis suffusa dixit: Nunc dimittis ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et hicos aliis hoc sacramentum administrasse, ex Dionysio Alex. & facto D. Benedicti, probat Hapthenus *in ejus vita, prolog. 18. §. 14.*

6 g *Ad infirmum.*) Ut ministretur per modum viatici. Illud non vulgo notandum est, quod olim infirmus ungebatur sacra unctione, antequam acciperet viaticum corporis, & sanguinis Domini, ut apparet ex Decreto Eusebii Papæ, apud Burchardum *lib. 18. c. 17.* & Ivonem *lib. 15. c. 35.* „ Sacerdos impleat „ omnia, sicut supra circa ægrotum pœnitentem scriptum est, „ id est orationes dicat, & ungat eum oleo sancto, & Eu„ charistiam ei donet. “ Apparet etiam ex pœnitentiali Theodori apud Burchardum *lib. cod. c. 14.* & Ivonem *lib. 15. c. 36.* „ Et ideo secundum canonicam auctoritatem, ne illis janua „ pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus sacra cum unctione viatici reficiantur. “ Praxis videtur in vita Caroli Magni, ex editione Pithei: „ Oleo sancto inunctus „ (Carolus Imperator) ab Episcopis, & viatico sumpto, & „ omnibus suis dispositis, commendans Domino spiritum suum „ objit in pace. In vita sancti Othonis Archiepiscopi Bam„ bergensis *lib. 3. c. 45.* Interea languor magis, magisque „ spiritum luctantem urgebat, riteque dispositis omnibus, „ quæcunque post se ricturis præstare potuit, supplici, & pu„ ra confessione præmissa, olea illa & placida, & sacra un„ ctione sacri olei delibuta, propitiabile viaticum corpus Do„ mini percepit. “ Apud Arnoldum *lib. 3. histor. Sclavorum, c. 3.* de obitu S. Henrici Episcopi Lubecensis: „ Sic confortatus in Domino, convocatis fratribus dicebat se jam resol„ vi; & accipiens sancti olei unctionem, manus ipse porri„ gebat, pedes extendebat, cum psallentibus psallebat, sum„ ptoque viatico Dominici corporis dixit: O Rex gloriæ ve„ ni cum pace. Et apud Theodoricum *lib. 4. vitæ Sanctæ Elisabeth, uxoris Ludovici Lantgravii Turingiæ, c. 5.* ubi agens de morte ejusdem, sic ait de Lantgravio: „ Videns igitur, quod „ sibi mortis periculum imminēret, vocato Patriarcha Hieroso„ lymitano, ab ipso sacræ unctionis sacramentum accepit qui ut „ officium solemne hoc perageret, Episcopum de sancta Cruce „ cooperatorem assumpsit. Peracta unctione, sacrosancti corpo„ ris Domini Jesu Christi sibi viaticum tradiderunt, quod cum „ fide Catholica, & sincera devotione suscepit. *In vita S. Adalheidis l. 1. c. 16.* sumptis aliquantulum viribus corporis, mu„ niri rogavit attentius mysteriis Ecclesiasticis. Tunc sacra „ olei unctione peracta, Sacramentum Dominici corporis humi„ liter, & devotissime adorando percepit. “ Id etiam videre est in vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. a pud Surium *April. 29.* ubi agitur de visione S. Godefridi Episcopi Ambianensis. *Regaturgus a fratribus ut Abbatem Hugonem oleo sancto inungeret, & Episcopali redimitus infula, Missas celebrans, Dominici corporis, & sanguinis ei viaticum ministraret.* Id statuunt constitutiones Ricul phi Suessionensis Episcopi, sic: *Item oportet ut presbyteri infirmos suos per confessionem, & reconciliationem oleo sancto perunxant, & tunc eos communicent.* Hoc etiam constat ex vita S. Adalardi Abbatis Corbejensis, apud eumdem Surium Januar. 7. Illustrant Cerda *in adversl. c. 62.* Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregor. fol.* 334.

7 h *Velamine.*) Superpelliceo videlicet, & stola ut cavetur in constitutione Joannis Cantuar. Archiep. his verbis: *Ut sacramentum Eucharistiæ circumferatur cum debita reverentia ad ægrotos, sacerdote indutо Salerni superpelliceo, gerente cruarium, ac lumine præcio in lucerna, cum campana.* Imo & Sacerdotes Eucharistiam accepturi debent accedere cum stola, *c. Eucharistiæ 11. 13. dist.* „ Sumpturus sacrum corporis & sanguinis Do„ mini nostri Jesu Christi accederet non aliter, quam orario „ utroque humero circumseptus. *Concil. Herbipol. tempore Ho„ norii IV.* Sanctissimum corpus Christi, cujus dignæ venera„ tioni fragilitas humana non sufficit, cum ad infirmos, vel „ ad mulieres vicinas partui extra corpus Ecclesiæ deporta„ tur, veneratione solita mandamus venerari, videlicet ut „ presbyter indutus superpelliceo cum stola circa collum il„ lud portet, nisi loci distantia, & temporis qualitas secus „ exposcat. Clericus vero præcedat cum campanella, lumi„ ne, & tintinnabulo, ut obviantes, donec sacerdos transeat, „ genuflectant. “

8 i *Honorius.*) In vase argenteo, seu aureo. Olim cum communio sub utraque specie in usu erat, sanguinem in calice delatum fuisse constat ex D. Clemente *epist. 2. ad Jacobum fratrem, ibi:* „ Clericus vero solus ad feminæ tabernaculum non „ accedat, nec presbyter solus cum sola adjungatur; sed duo„ bus adductis testibus visitet infirmam: calicem ad perferen„ dum sanguinem Domini præparatum cum tota ministerii „ mundicia minister præparet, ne non bene lotus calix Dia„ cono peccatum fiat offerenti.

9 k *Lumina præcedente.*) Concil. Ilerdense celebratum a Cardinale Sabiensi nostri Honorii III. Legato anno 1229. ibi: „ Sa„ cra Eucharistia ad infirmos cum campana, & luce rna honorifice deportetur, & singulis octo diebus renovetur. “ Si enim in signum supremæ Majestatis, tam apud Hebræos, quam Romanos ignis coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur; nam de Nabuchodonosore *in lib. Judith, c. 3.* legitur: „ Quod „ honorationes ubium simul cum populis exeant obviam Re„ gi venienti, cum excipientibus cum coronis, & lampadi„ bus, ducentes choros in tympanis, & tibiis. “ Quem morem a Romanis usitatum fuisse innuit Herodianus *in vita Commodi Imperatoris*, ibi: „ Commodum Cæsarem sororis suæ Lucillæ honores servasse; nam in theatris sella imperatoria sedebat, „ & ignis eam præcedebat. “ De Julio Cæsare Svetonius *in eo, c 37.* ita ait: *Ascenditque Capitolium ad limina, 40. elephantis dextra, sinistra lychnos gestantibus.* De Zotico Principe Xiphilinus ait: *Lucernis quamplurimis relucentibus ingressus est palatium.* De Justino Principe in ludos Circenses prodeunte Coripp us de ipsius laudibus *lib. 2. ms. 8.* ait:

—— Præmuncius ante
Signa dedit cursor, posita de more lucerna.

Quem morem illustrant Justus Lipsius *ad lib. 1. annal. Taciti*, Demsterus *ad Rosinum, lib. 1. fol. 66. ad finem*, Cochier *in vaco hist. centur. 1. c. 20.* Rota *lib. 3. singul. c. 26.* P. Faber *lib. 2, agonist. c. 10.* Bulengerus *de Imper. Rom. lib. 2. c. 16.* Lazius *de Rep. Rom. cap. 2.* Ex qua ratione probat Theophilus *tract. de Eucharist. c. fin. ad finem*, ritum lampadis ardentis diu noctuque ante Eucharistiam. Est enim ignis appositus, aut prælatus signum venerationis: inde ante Archam Testamenti semper lucebat candelabrum, *Exod. c. 25.* De sepulcris S. Felicis, S. Paulini, & aliis idem refert D. Hieronymus *epist. ad Riparium*, & contra Vigilantium. Inde magna cum ratione in præsenti jubetur, ante Christum Regem Regum, & Dominum dominantium lucernam præferri debere.

COMMENTARIUM.

IN præsenti textu id præcipue intendit Honorius statuere, videlicet, ut reverenter sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum adoretur, non solum cum elevatur in Missæ sacrificio, verum & cum defertur ad infirmos: adorationem enim huic præclaro, & ineffabili Sacramento negarunt impii hæretici Albigenses, Beguardi, Pigardi, Calvinus, & Theodorus Beza, quorum deliramenta refert Jodoc. Coccius *to. 2. thesauri fidei cathol. art. 7.* Sed catholicam doctrinam circa hanc adorationem docuerunt Alex. I. *epist. 1. cap. 4.* „ Nihil in sacrificio majus „ esse potest, quam corpus, & sanguis Christi, nec ulla obla„ tio hac potior est, sed omnes hæc præcellit, quæ pura con„ scientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque „ ab omnibus veneranda: & sicut potior est ceteris, ita po„ tius excoli, & venerari debet. *D. Ambrosius lib. 3. de Spiritu „ Sancto, c. 12. ibi:* Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim „ Isaiæ *c. 66.* Cœlum mihi thronus: terra autem scabellum „ pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia crea„ tura Dei est. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Jesus in carnis assumptione suscepit: itaque per scabellum terra intelligatur; per „ terram autem caro Christi, quam hodie quoque in myste„ riis adoramus. “ D. Hieronym. *in Psalmum 98. D. Bernardus de cœna Domini ad Petrum presbyterum, ibi:* „ Quid facis homo „ indigne? quid facis homo ingrate? Adora devotius, reco„ le frequentius in sacramento altaris salutem mundi pro te „ passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam. „ *Odo Parisiensis in synodicis const. c. 5. ibi:* Frequenter moneantur laici, ut ubicumque viderint deferri corpus Domini, „ ut statim genua flectant, tanquam Domino Creatori suo, „ & junctis manibus quoadusque transierit, orent. “ Pluribus Ecclesiæ canonibus, & SS. PP. sententiis probant Jodocus Coccius *d. to. 2. lib. 6. art. 7.* Bulengerus *ad Casaubonum, diatrib. 3. fol. 227.* Espenceus *lib. 2. de Eucharist. c. 15. & 16.* Suarez *lib. 2. contra Regem Anglix, c. 4. & to. 3. in 3. par.* Socolovicus *in orat. Eucharist.* Theophilus *to. 6. c. 5. ad finem*, Andreas Saufay *in Panopl. sacerd. tit. de ador. Eucharist.* P. Henao *de Eucharist. disp. 15.* Quæ adoratio etiam ratione fulcitur: nam Christum Dominum, verum Deum, & hominem unica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse ab Ecclesia, definitam est in Conciliis Ephesino, Chalcedon. & aliis, & docuit Cyrillus cum Conc. Alexandrino *in epist. ad Nestorium, de excommunic.* ubi ait: *Cum Verbum carni secundum hypostasim unitum esse confiteamur, unum adoramus Filium, ac Dominum Jesum Christum.* Unde ajebat D. Paulus *ad Philippenses 2. In nomine Jesu omne genuflectatur.* Unde cum de fide certissimum sit, Christum Dominum in sua specie visibili perfectissimo cultu adorandum *esse*; & etiam de fide certum sit, eumdem Christum Deum hominem vere & realiter esse in Eucharistia præsentem, nullus fidelis negare potest, Eucharistiam eodem perfectissimo cultu esse adorandam. Unde recte in præsenti Honorius III. docet, non solum sacramentum hoc, dum in Missæ sacrificio elevatur, verum & cum ad infirmos defertur, esse ab omnibus reverenter adorandum: quod & firmarunt Catholici Reges nostri, Alfonsus *in l. 62. tit. 4. part. 1.* D. Joan. I. *in l. 3. tit. 1. lib. 1. recopil.* ibi: „ Mandamos y ordenamos, que quando „ acaciere que nos, ò el Principe, herederos, ò infantes „ nuestros hijos, ò otros qualesquier Christianos, vieremos „ que viene por la calle el sancto Sacramento del corpo de „ nuestro Señor, que todos seamos tenudos de lo accom„ pañar assi la Iglesia de donde salio, è fiacar los chinoios „ para le hazer reverencia, y estar assi attaque aya passado; „ y que no nos podemos escusar por lodo, ni polico, ni otra „ cosa alguna. E qualquiere que assi no lo hiziere, que pa„ gue seiscientos maravedis de pena, las dos partes para „ los Clerigos, que fueren con nuestro Señor, y la terce„ ra parte para la justicia, por que aga presta execution „ en quien en la dicha pena. “ Quam sanctionem illustravit Carrasco *ad l. 1. Recopil. c. 1.* Illustrat textum hunc Alteserra *lib. 6. dissertat. cap. 4.*

CA-

CAPUT XI.

Idem a *Archiepiscopis, & Episcopis, & universis aliis Ecclesiarum Prælatis, & Clericis per Franciam Constitutis.*

CUm creatura non habeat, quid pro meritis respondeat Creatori, sane accepimus, sed minime acceptamus, quod in partibus vestris multiplicatis anniversariis defunctorum, ex quibus ea celebrantibus commodum obvenit temporale, quidam in Cathedralibus, & conventualibus Ecclesiis, prætextu Missæ semel in die pro anniversario celebrandæ, sacra Missarum solemnia, quæ ratione dici, vel festi solent solemnius celebrari, culpabili negligentia prætermittunt, quasi non sint obligati Domino, & quasi Dominus forte pro tantis obsequiis non sufficeret eis aqua vicissitudine respondere. Certe verendum est, ne qui tanta cum nequitia & negligentia laborare noscuntur, in obstinatam malitiam prolabentes, etsi non voce, quod est gravius, facto dicant: Quis est Dominus, ut serviamus ei? Cum ergo Ecclesia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna super candelabrum posita luceat aliis per exemplum, qui videntes opera ejus bona glorificant Patrem cœlestem, (ne quod absit) tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias consequenter obumbret, universitatem vestram rogandam duximus, & monemus per Apost. scripta v. m. quatenus universi, & singuli provide attendentes, quod servire Deo regnare est, nullum in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominus & pro anniversariis defunctorum, & pro *b* festo, vel feria, secundum temporum congruentiam Missarum *c* solemnia & conventualiter celebretis, & faciatis conventualiter celebrari, ut sic quodammodo sine intermissione orantes, ab eo mereamini exaudiri, qui adest omnibus in veritate invocantibus nomen suum.

NOTÆ.

a *Archiepiscopis.*) Ita restituo inscriptionem, & litteram hujus textus ex quinta compilat. Honorii III. edita a Cironio *sub hoc tit. cap. 2.* ubi reperitur hic textus, & ejus integram transcripsit ipse Cironius in append. ad ipsam compilationem.

b *Pro festo.*) Separatim lege, ut supra in relatione; alias idem esset dies festus, ac feria, juxta notata supra *in cap. 4.*

c *Missarum solemnia.*) Quia missa conventualis non potest mitti, etsi dicatur alia, ut pluribus sacræ Congreg. decisionibus probant Barbosa *in summa Apostolic. collect. 477.* Zypeus *ad hunc tit. consult. 1.*

CAPUT XII.

Idem *Archiepiscopo a Sipontino.*

TE referente didicimus, quod in die cœnæ Domini de antiqua teneris consuetudine chrisma *b* conficere in Ecclesia Sipontina: sed cum mane diei ejusdem ad Garganicam *c* accedas Ecclesiam, ut ibi, prout moris est, *d* recipias peregrinos, ipsius loci Clerus, & populus celebrare Missam in eadem Ecclesia Garganica prius, quam ad Sipontinam redeas, te compellunt. Super quo nostrum, & Apostolicæ Sedis consilium implorasti. Cum autem chrisma eo die intra Missarum conficiatur solemnia, & cuilibet sacerdoti, quacumque dignitate præfulgeat, unam in die celebrare Missam sufficiat; nam & felix valde est qui celebrat digne unam: f. t. m. quatenus die prædicto in Ecclesia Sipontina dumtaxat, in qua teneris chrisma *e* conficere, Missarum studeas solemnia celebrare.

NOTÆ.

a *Sipontino.* Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c. 4.* Sipontium est civitas Archiepiscopalis regni Neapolitani, de qua Plinius *lib. 3. cap. 11.* A Saracenis deleta fuit, & Cathedra translata fuit in Manfredoniam, ut notavit Cironius in præsenti.

b *Chrisma conficere.*) Chrisma enim, quod est materia remota sacramenti Confirmationis, debet consecrari ab Episcopo feria quinta hebdomadæ sanctæ, ut constat ex epistola 2. Fabiani ad omnes Orientales Episcopos, qui cum veterem Chrismatis eo die consecrandi consuetudinem ab aliquibus Episcopis negligenter omitti, multorum litteris accepisset, graviter ut par erat, molesteque ferens, eos non modo Romanæ Ecclesiæ, sed etiam Orientalis ritus violare demonstrat, quorum temerariam audaciam, atque præsumptionem ut cohiberet, ex Christi Domini institato, Apostolorumque traditione ad nos derivalle testatur his verbis: „ In illa enim die „ Dominus Jesus postquam cœnavit cum discipulis suis, & „ lavit eorum pedes (sicut a sanctis Apostolis prædecessores „ nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) Chrisma conficere docuit. Ipsa enim lavatio pedum significat Baptismum, „ quando sancti Chrismatis unctione perficitur, atque con„ firmatur. „ Quo loco intelligimus hanc consuetudinem a Christo humanæ libertatis vindice, & assertore præceptam, atque ipsis Christianæ Militiæ Ducibus traditam esse, ut mirandum non sit, si plerique rerum divinarum scriptores eamdem suis scriptis testatam reliquerint. Auctor enim Ordinis Romani, quem hujus secundum testem adhibemus, *in die Jov. Sanct. tit. de benedict.* in commistione olei, & balsami ipsam confectionem in hunc fere modum profequitur: *Oremus Dominum nostrum omnipotentem, ut ex diversis creaturarum speciebus liquores creatos sanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, &c.* Idem expresse cavetur in Concil. Toletan. *can. 6.* Vasensi 1. sub Leone, *can. 3.* Altissiod. *can. 6.* Vvormac. *can. 60.* Aquisgran. 2. *can. 8.* Melden. *can. 46.* & *in c. quoniam, de sentent. excom. in 6.* statuitur, chrisma posse conficri in die cœnæ, non obstante interdicto; nullus autem alius, nisi Episcopus, potest illud consecrare. Silvester Pontifex in Synodo Rom. *can. 5.* ibi: *Nemo presbyterum chrisma conficiat.* Leo *epist. 86.* Concil. Tolet. 1. *can. 20.* probavi late *in cap. quanto, de consuet.* Nec Episcopus alio die illud benedicere valet, quam in quinta feria cœnæ Domini. Nec contrarium probatur *in dict. can. 20. Concilii Tolet. 1.* relato a Gratiano *in c. omni, de consecr. dist. 4.* ibi: *Episcopus omni tempore potest Chrisma conficere.* Nam ea verba accipienda sunt, non de omni tempore utcumque, sed accommodate de omni tempore annali, quod ad conficiendum chrisma præscriptum est, ut exponunt Suar. 3. *part. de Sacrament. disput. 28. sect. 1.* Severinus Binius *in not. ad epist. Fabiani*, Herrera *de origin. divini officii lib. 2. cap. 33.* Anton. August. *lib. 25. epist. tit. 7. c. 3.* & inter alias cæremonias in confectione chrismatis adhibitas, quas refert Vicecomes *de ritibus Ecclesiæ. lib. 1. c. 20. 21. & 22.* Missæ sacrificium offerri usitatum fuisse, constat ex Ruperto Abbate *lib. 5. de divin. offic. cap. 18.* ibi: „ Hujus vero Chrismatis olei confectio habet officium per se. Pri„ mo exorcizatur, deinde ad Dominus vobiscum, & Sursum „ corda, eius benedictio inchoatur, finiturque per Dominum „ nostrum. „ Ubi etiam qua in Missæ parte chrismatis confectio inchoaretur, & qua desineret, apparet. Illustrat Vicecomes *dict. lib. 1. cap. 22.* Unde licet Episcopus Sipontinus, de quo in præsenti, confecrari deberet chrisma in Ecclesia Garganica, quæ erat Cathedralis antiqua Sipontinæ unita; tamen consuetudine inductum erat, ut potius in Sipontina illud benediceret.

c *Garganicam.*) Mons Garganus olim Ecclesiam Archiepiscopalem habebat dicatam S. Michaeli Archangelo, ut notavit Cironius *hic*.

d *Recipias peregrinos.*) Hæc verba ex MS. codice restituit Cironius, & eam lectionem sequitur, licet alibi legatur, *pœnitentes*: motus ex eo, quod pœnitentes tantum in Ecclesia Cathedrali recipiebantur, & reconciliabantur: & peregrinos frequentasse hoc templum S. Michaelis refert Baron. *in Martyr. die 10. Maii.* Sed potius retineo vocem, *pœnitentes*; nam in peregrinationibus ad Ecclesiam Garganicam, aut alia similia loca factis, non legimus hanc peculiarem cæremoniam recipiendi peregrinos in die cœnæ Domini, aut hujus receptionis usum, vel finem: pœnitentes vero ea die recipi ab Episcopo ad reconciliationem, notum est, & noster Honorius refert *in c. non videtur, de offic. Ordin.* ibi: „ Non videtur Me„ tropolitano licere, ut suffraganei sui jura minuat, vel im„ mutet, nisi super eo antiqua, & approbata consuetudine, „ vel speciali privilegio minuatur. Unde reputari potest in„ dignum, ut in die cœnæ Domini, quo deberent in Eccle„ siis suis Episcopi chrisma conficere, lavare juxta exemplum „ Domini, pedes pauperum, & reconciliare publice pœniten„ tes, ad Metropolitanam Ecclesiam, quæ per quadraginta „ milliaria, & amplius a te distat, chrisma ibidem cum Me„ tropolitano tuo confecturus accedas: quamquam idem Me„ tropolitanus, tam in tua, quam in aliis Metropolitico ju„ re sibi subjectis Ecclesiis, non ex speciali privilegio, vel „ antiqua, & approbata consuetudine, sed ex usurpatione „ potius hoc obtinuisse hactenus videatur. Hoc itaque olim „ in tua confecratione prudenter attendens, quod huic gra„ vamini occurreres, fuisti publice protestatus. Volentes igitur „ ven. in Christo fr. tuo super gravamine providere, auctoritate

„ ritate tibi præsentium indulgeimus, ut ad hoc, nisi spe-
„ ciale privilegium exigat, vel antiqua, & approbata con-
„ suetudo requirat, per usurpationem hujusmodi nullatenus
„ tenearis.„ Ubi *conjunxit chrismatis confectionem cum ipsa* reconciliatione pœnitentium. Idem mos reconciliandi pœnitentes in quinta feria cœnæ Domini, probatur ex Innoc. I. *epist. ad Decentium Episc. Eugubin. c. 7.* ibi: „De pœniten-
„ tibus autem, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex le-
„ vioribus pœnitentiam egerunt, si nulla intervenit ægritu-
„ do, *quinta* feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ec-
„ clesiæ consuetudo demonstrat.„ Referunt Burch. *lib.* 18. *Decr. c.* 18. Ivo Carn. *p.* 15. *c.* 40. ex B. Eligio Noviodun. Episc. *homil.* 4. *in cœna Domini*, ibi: „Ut igitur audivit ve-
„ stra dilectio, hæc omnis pedum lotio nostrorum peccato-
„ rum est purgatio; unde non incongrue hac ipsa die, sicut
„ Ecclesiæ tenet consuetudo, pœnitentium fit reconciliatio;
„ ut enim ante nos dictum est a Patribus, cum tanta est
„ plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta cor-
„ poris, & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate An-
„ tistitis debet le quisque ab altari removere ad agendam
„ pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. *Eamdem rationem expresserunt PP. Synodi Cabil. 2. can.* 47. *verbis illis.*
„ In Cœna Domini a quibusdam perceptio Eucharistiæ ne-
„ gligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus,
„ exceptis his, quibus pro gravibus criminibus inhibitum est,
„ percipienda sit, ut Ecclesiasticus usus demonstrat; cum et-
„ iam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & san-
„ guinis Domini Sacramenta se reconciliant.„ Quæ postrema verba passivo significatu accipi debere, jam notavit Filesacus *de Quadragesima capite* 15. & suadetur ex Ivone Carnot. *p.* 2. *cap.* 30. ubi ex decretis Soteris Papæ refertur hic textus, & habetur, *reconcilientur*. Idem expresse probatur ex forma ipsius reconciliationis descripta *lib. 7. capitul. capite* 143. his verbis: „ Omnes publice pœnitentes quinta feria ante Pa-
„ scha, quæ est Cœna Domini, ad civitatem in cinere, &
„ cilicio in præsentiam Episcopi prostrato vultu conveniant,
„ & ibi ab Episcopo canonice, & ordinabiliter, sicut in Sa-
„ cramentario, & in Romano Ordine continetur, reconci-
„ lientur, atque dijudicentur, consolenturque, & prædicen-
„ tur, quid deinceps agere, quidve vitare debeatur, instru-
„ antur; atque insuper divinis precibus per manus impositio-
„ nem ab Episcopo sanentur.„ Conc. Agathense *can.* 9. ubi dum PP. ritus imponendæ pœnitentiæ in ipso Quadragesimæ introitu referunt, tandem addunt: *In sacra Domini cœna rursus ab eorum Decanis, & Presbyteris, Ecclesiæ liminibus representantur.* Et Guillelmus Parisiensis Episcopus in statutis synodalibus, *nu.* 9. ibi: Presbyteri parochianos suos solemniter
„ pœnitentes faciant venire in capite jejunii ad Ecclesiam
„ Cathedralem, ut per Episcopum solemniter ab Ecclesia
„ ejiciantur, & similiter in die Jovis proxima ante Pascha,
„ ut per Episcopum Ecclesiæ reconcilientur.„ Illustrant Filesacus *ubi supra*, Herrera *dict. lib. 2. cap.* 31. Cum ergo in præsenti textu agat Honorius de his rebus, quæ in die cœnæ Domini peragi, & obiri ab Episcopo solent, rectius legitur in præsenti, *Recipias pœnitentes*, quam *peregrinos*; cum circa peregrinos nullam specialem cæremoniam ea die in Ecclesia usitatam legamus.

e *Chrisma conficere.*) Quia ut supra dixi, ad consecrationem chrismatis Missæ sacrificium desideratur; quod in reconciliatione pœnitentium non ita requiritur. Unde Episcopus potius in Sipontina Ecclesia, ubi chrisma consecrabat, quam in Garganica, ubi pœnitentes recipiebat, Missæ sacrificium offerre debebat, nec duas Missas dicere poterat, ex supra traditis *in cap. consuluisti, hoc tit.*

f *Celebrare.*) In feria quinta Cœnæ Domini possunt presbyteri Missæ sacrificium offerre; an vero tantum unica Missa in qualibet Ecclesia, in qua ceteri sacerdotes communicent, debeat celebrari, disputant Francolinus *de horis canonicis cap.* 30. Lugo *de Eucharistia, disput.* 20. *sect.* 1. *num.* 14. Suarez *de Sacrament. disput.* 80. *sect.* 2. Azor 1. *part. instit. lib.* 10. *c.* 24. *quæst.* 7. P. Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ, disp.* 20. *sect.* 3. Andreas Saufay *in Panopl. sacerd. p.* 2. *lib.* 1. *c.* 9. qui standum esse consuetudini resolvunt. Vetus autem Ecclesiæ consuetudo fuit, ut in unaquaque Ecclesia Missa solemnis a solo sacerdote, qui præest, celebraretur, reliquis sacerdotibus, si ea in plures essent, sola communione contentis. Elicitur priscus ille mos ex ordine Romano ante annos ferme 800. edito, ubi *sub tit. de Cœna Domini*, hæc habentur: *Fractis autem oblatis communicent Presbyteri primo, postea Diaconi, & ceteri omnes, & ita perficiatur Missa.* Antea florebat Alcuinus, qui in libro, quem scripsit de divinis officiis, ex veteri Ecclesiæ politia, *c. de Cœna Domini*, expresse scribit: *Dum cantatur antiphona ad communionem, interim Clerum, & omnem populum communicare.* Cui consonat liber Sacramentorum sancti Gregorii, ubi expleta chrismatis consecratione, peractisque mysteriis, hæc rubrica subjungitur: „ Pontifex vadit ante altare, &
„ communicat omnis populus in ordine suo. Et vero hac die,
„ qua Christus Eucharistiæ sacrificium instituit, solus ipse sa-
„ crificavit, ceteri omnes, qui ei in mensa assidebant (quam-
„ vis tunc fuerint ab eo sacerdotes ordinati) ipso porrigen-
„ te divinum munus susceperunt. Ob reverentiam igitur Chri-
„ sti solius hac die celebrantis, & suis manibus discipulos
„ communicantis, conveniens esse nemo pius, & prudens ne-
„ gaverit, ut ipsa die qualibet in Ecclesia unica liturgia ce-
„ lebretur ab uno, eoque primario sacerdote, reliquis disci-
„ pulorum instar assistentibus, & summa modestia, & hu-
„ militate de ejus manibus susci*p*ientibus corporis, & san-
„ guinis agni immaculati (qui Pascha nostrum immolatus est)
„ Sacramenta veneranda.„ Ceterum & huic favet consilio id quod Marcus Francolinus *in lib. de horis canon. c.* 30. *nu.* 4. narrat suo tempore accidisse, scilic. Cardinalem Sabellium, Pontificis Vicarium in Urbe, quibusdam sacerdotibus sacrificare volentibus in die Cœnæ Domini, prohibuisse in ea die sacrificare. Porro Parisiis contrarium morem usurpari conspicimus, & passim in Gallia; dicunt etiam in Hispania. At an procedat de facto, vel de jure, ipsi viderint qui faciunt: excusari tamen censeo ex tolerantia Episcopi, qui videt, nec prohibet. Vasquez fatetur congruentius esse, ut eo die reliqui omnes sacerdotes, præter Præpositum, aut qui ejus legitime impediti vices gerit, a celebratione abstineant, & ad imitationem Apostolorum de manu illius, tanquam de manu Christi, Eucharistiam accipiant. Addit & monicum optimum, ubi usus prævalet, nimirum ut sacerdotes singuli sacrum faciant feria 5. in Cœna Domini, ea die solum licere celebrare antequam Missa solemnis finiatur, & corpus Christi in locum designatum recondatur; nam postea mox incipit officium Parasceves, cum statim Vesperæ dicantur: & in Parasceve in memoriam mortis, & sepulturæ Domini a celebratione sacrificii sit abstinendum. Ita Vasq. *comment. in* 3. *part. D. Thomæ, disp.* 232. *c.* 2. *q.* 83. *art.* 2.

CAPUT XIII.

Idem *Archiepiscopo* a *Upsalensi*.

PErniciosus valde, sicut audivimus, in tuis partibus inolevit abusus, videlicet quod in majori quantitate *b* aquæ ponitur in sacrificio, quam de vino: cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus in ipso sit de vino, quam de aqua ponendum. Ideoque f. t. m. quatenus hoc nec de cetero facias, nec in tua provincia fieri patiaris.

NOTÆ.

a *Upsalensi.*) Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 5. Upsalensis Ecclesia est in Svecia ab Eugenio III. Archiepiscopali Cathedra decorata, ut refert Baronius anno 1148. cujus Sedem tenebat temporibus Honorii III. Olaus VI. cujus vitam refert Joann. Magnus *in histor. Upsalensi, lib.* 3. *in princ.*

b *Aqua.*) Quia regiones illæ Septentrionales vino carent, imo & aliunde exportatum vi frigoris ibi continuo acescit, ut refert Cironius in præsenti.

COMMENTARIUM.

CIrca aquam vino miscendam in calice pro divino Missæ sacrificio celebrando duas hæreses damnavit sexta Synodus Trul. *can.* 32. altera Hydroparastarum, qui aqua sola in calicis oblatione utebantur, de quibus Epiphan. *hæresi* 42. De Aquariis D. Augustinus *hæresi* 44. *ad n.* 3. *Quodvultdeum*, & *de Eccles. dogm. c.* 57. ibi: *Non debet pura aqua inferri, ut quidam fobricatis falluntur imagine; sed vinum cum aqua mistum.* Qui hæretici secuti fuerunt errorem Taciani, qui vixit circa annum Domini 173. temporibus Marci Antonini Philosophi, qui asserebat, aquam tantum in mysteriis adhibendam esse, docens vitem ex satana, & terra germinasse. Refert Baronius *an.* 174. *n.* 3. & 257. *n.* 9. Alteram huic contrariam. Armenorum videlicet, qui circa annum Domini 640. docebant, nihil omnino aquæ vino miscendum esse in sacrificio Missæ; cujus erroris meminerunt Theophilactus *ad c.* 19. *D. Joannis*, Nicephorus Calixtus *lib.* 18. *histor. c.* 53. Sed utraque hæresis facile convincitur primo ex contextu Evangelistarum Matthæi, Marci, & Lucæ, qui omnes tradunt, Dominum nostrum vinum in calicem infudisse, & ex Concilio Lateranensi generali sub Innocent. III. quod refertur *in c.* 1. *§. una, de summa Trinit. ex c. cum Marthæ, §. quæsivisti, hoc tit.* ex Conc. Carth. 3. *can.* 24. ex Cypriano *lib.* 2. *epist.* 3. *ad Cæcilium*, sancto Chrysost. *homil.* 33. *in Matthæum*, ubi sic ait: „ Sed cujus rei gratia non aquam, sed vinum post re-
„ surrectionem bibit, perniciosam quamdam hæresim radici-
„ tus evellere voluit eorum, qui aqua in mysteriis utuntur,
„ ita ut ostenderet, quia, & quando hoc mysterium tradidit,
„ & jam post resurrectionem in nuda mysterii mensa vino
„ usus est.„ Secunda refellitur ex pluribus Ecclesiæ auctoritatibus, in quibus definitur, aquam cum vino miscendam esse, juxta Domini exemplum, *cap. cum omne, cap. in Sacramento, de consecr. dist.* 2. Concil. Hippon. *can.* 25. ibi: „ In Sacramen-
„

„ mentis aliud non offeratur, quam panis, & vinum aqua
„ mistum. *Aurel.* 4. *can.* 4. Nullus in oblatione sacri calicis,
„ nisi quod ex fructu vineæ sperator, & hoc sine aqua mi-
„ stum, offerre præsumat, quia sacrilegium judicatur aliud
„ offerri, quam quod in mandatis sacratissimis Salvator in-
„ stituit. *Altissiod. can.* 8. Non licet in altario in sacrificio
„ divino mellitum, quod mulsum appellatur, nec ullum aliud
„ poculum extra vinum cum aqua mistum offerre. *Vormat, can.* 4. Cum Magister veritatis verum salutis nostræ sacri-
„ ficium suis commendaret discipulis, panem tantum, & ca-
„ licem *sub hoc Sacramento* præbuisse cognoscimus: ideoque
„ præter panem, & vinum cum aqua mistum aliud offerri
„ non debet; calix enim Dominicus vino, & aqua permistus
„ debet offerri. *Tribur. can.* 19. *Alex. successor Evaristi dixit:*
„ Non debet enim, ut a Patribus accepimus, & ipsa ratio
„ docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola
„ offerri, sed utrumque permistum, quia utrumque ex late-
„ re ejus profluxit, ut videlicet per hoc indicet populos,
„ qui secundum Joannem aquæ sunt, a Christo, cujus san-
„ guis in calice est, dividi non debere. Cujus rei veritatem
„ in hac sancta Synodo contemur, credimus, & confirma-
„ mus, ne ullus sine commistione vini, & aquæ mysteria sa-
„ cra conficiat.„ D. Hieron. *in Marcum, cap.* 14. Damascenus *lib.* 4. *orthodox. fidei, cap.* 14. S. Justinus Martyr *in dial. Triph. & apolog.* 2. *ad Anton.* D. Ambrosius *lib.* 4. *de Sacram. c.* 4. referunt Baronius *anno* 132. *n.* 7. Anton. Augustin. *in epit. lib.* 24. *tit.* 1. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *c.* 16. Quia de causa Irenæus calicem vocat temperamentum & prædictas hæreles damnavit Ecclesia in dicta Synodo Trull. *can.* 32. Florentina in decreto fidei, *sess. ult. §. Tertium.* Trident. *sess.* 22. *de sacrif. Missæ, c.* 7. Gregorius VII. *lib.* 8. *regest. epist.* 1. ibi: „ Quoniam vestram Armenorum Ecclesiam
„ a rectitudine fidei, quam ab Apostolis, & Sanctis Patri-
„ bus traditam Universalis Ecclesia tenet, in quasdam pra-
„ vas exorbitasse sententias nobis relatum est, profecto ni-
„ mirum paterni affectus compassione doluimus. Quorumdam
„ siquidem relatione didicimus, in celebrandis sacrificiorum
„ salutiferis Sacramentis, aquam vino penitus apud vos non
„ admisceri, cum nemo Christianus, qui sacra novit Evan-
„ gelia, dubiter, a latere Domini aquam cum sanguine ema-
„ nasse.„ Et licet Platina, Lindanus, & Polydorus Vergil. hanc mistionem aquæ cum vino existimaverint ab Alexandro Pontifice in usu esse cœpisse; verius est, Christum Dominum in calice non solum vino aquam miscuisse, ut constat ex liturgia S. Jacobi, quæ extat *tom.* 3. *Bibliothec. veterum PP.* ibi: *Similiter postquam cœnavit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & asperiens in eucham, &c. ostendens, &c.* Ex Liturgia Divi Marci in illis verbis: *Postquam cœnavit, accipiens calicem, fudisque aquæ & vini mistione, &c.* Suppetunt mihi præterea veterum testimonia, quæ Christum exemplo suo nostræ religionis cultores id docuisse declarant, ut S. Cyprian. *epist.* 63. *ad Cæcil.* qui vinum mistum declarat, id est, calicem Domini aqua, & vino mistum prophetica voce pronuntiat, ut appareat in passione Dominica id esse gestum, quod fuerat ante prædictum. Et paucis interjectis: „ Dominus ad-
„ veniens, Baptismi, & calicis manifestavit veritatem, cum
„ aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præceperit cre-
„ dentibus in Baptismo dari; calicem vero docuerit, exem-
„ plo magistri sui, vini, & aquæ conjunctione misceri. *Rursus ibidem*: Admonitos nos scias, ut in calice offerendo
„ Dominica traditio servetur, neque aliud fiat a nobis, quam
„ quod pro nobis prior fecerit, ut calix, qui in commemo-
„ rationem ejus offertur, mistus vino offeratur. *Theodoret.* dialog. 1. In mysteriorum traditione (*Deus*) corpus panem ap-
„ pellavit, & sanguinem id quod infusum, & commistum est.
„ *Joan. Damascen.* lib. 4. de fide Orthodoxa, cap. 14. Simi-
„ liter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis di-
„ cens: Bibite ex hoc omnes, &c. *Eusseb. Lugdunensis* homil.
„ 5. de Pascha: Hoc itaque Dominici sanguinis vinum aqua
„ esse miscendum, non solum traditione Dominus, sed etiam
„ genere passionis ostendit, ex cujus sacro latere sanguis, &
„ aqua lanceæ illisione profluxit. *Ex Eugenii P. II. decreto*
„ *semel atque iterum a nobis citato.* Aqua autem ideo admisce-
„ tur, quoniam juxta testimonium SS. PP. atque Doctorum
„ Ecclesiæ, pridem in disputatione adhibita, creditur ipsum
„ Dominum in vino aqua permisto hoc instituisse Sacramen-
„ tum.„ Ex quibus illud efficitur, quod ante dicebamus, Dei Ecclesiam Dominico monito, & exemplo aquam vino semper admiscuisse. Qua vero de causa id factum sit, non obscure colligi potest ex locis S. Cypriani, & Eusebii superius allatis, qui (si sapio) demonstrant, sanguinis, & aquæ, quæ ex Christi latere exierant, hanc permistione memoriam renovari. *Atque hujus sententiæ veritas Alexandri PP.* auctoritate confirmatur, apud quem epistola ad omnes Orthodoxos, hoc ratio usurpata est: „ Non debet (ut a Patribus
„ accepimus, & ipsa ratio docet,) in calice Domini, aut vi-
„ num solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permi-
„ stum; quia utrumque ex latere ejus in passione sua pro-
„ fluxisse legitur: „ Quæ si accurate considerentur, amplius constabit, quod supra probandum susceperam, aquæ admiscendæ auctorem Alexandrum non fuisse. Quia si ipse eum morem a Patribus, hoc est majoribus acceperat (sicut in ipso legitur) qui fingi potest illum instituisse? Sed hoc obiter. Ad rationem revertamur. Docuit vero illam præter citatos scriptores D. Ambrosius *de Sacrament. lib.* 5. *cap.* 1. dum inquit: *Quid sibi vult admistio aquæ? Quis de latere Christi profluxit sanguis, & aqua.* Illustrat Durantius *in ration. lib.* 4. *c.* 30. *num.* 71. Mathias Bredembachius *lib.* 4. *antiperistasibus, c.* 17. Est alia præterea causa, cur in sacris mysteriis aquam vino adhibere perpetuo sancta Ecclesia consueverit. Aqua enim, ut divinis litteris edocti sumus, populum designat. Quare aqua vino admista fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Quod ne in dubium vocari possit, ex antiquis monumentis testes excitabo eos, quorum fides optima, & spectatissima est. Incipiam a sancto Cypriano probatæ virtutis, atque doctrinæ scriptore, qui *epist.* 63. *ad Cæcil.* discertis verbis hoc testatur, inquiens: „ Quando in calice aqua
„ vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium
„ plebs ei, in quem credit, copulatur, & conjungitur: quæ
„ copulatio & conjunctio aquæ, & vini sic miscetur in ca-
„ lice Domini, ut commistio illa non possit ad invicem se-
„ parari. *Et paulo post*: Sic autem in sacrificando calice Do-
„ mini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum
„ solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis
„ Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola, plebs
„ incipit esse sine Christo.„ Secutus est Jul. Papa I. cujus
„ ex Gratiano, & Ivone decretum *septimum* extat in hæc verba: „ Calix Dominicus juxta canonum præcepta vino, & a-
„ qua permistus debet offerri; quia videmus populum in a-
„ qua intelligi; in vino vero ostendi sanguinem Christi.„ Quid Concilium Brachar. 3. nonne & ipsum id docuit? Scriptum est enim *cap.* 1. mutuatis a Julio verbis: *Calix Dominicus* (juxta quod quidam Doctor dixerit) „ vino, & aqua
„ permistus debet offerri, quia videmus in aqua populum
„ intelligi: in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo
„ quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adu-
„ natur.„ Et (ut ceteros prætermittam) Synodi Tribur. PP. Alexandri Papæ I. auctoritatem secuti *cap.* 19. ita caverunt: Alexander successor Evaristi dixit: Non debet enim (ut a
„ Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domi-
„ ni, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque
„ permistum. Cujus rei veritatem in hac sancta Synodo con-
„ fitemur, credimus, & confirmamus ne ullus sine commi-
„ stione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat; sed ut duæ
„ partes sint vini, quia major est majestas sanguinis Christi,
„ quam fragilitas populi; tertia aquæ, per quam intelligi-
„ tur infirmitas humanæ naturæ.„

Nec contrarium probat textus *in c. in Sacramento 5. de consecr. dist.* 2. in illis verbis: *Non amplius in sacrificiis offeratur, quam de uvis, & frumentis.* Ex quibus expresse decitur, non aliud esse mentem sacrificio offerendum, quam id quod conficitur ex uvis & frumento, videlicet panem, & vinum. Ergo non debet adhiberi admistio aquæ. Nam ut hanc difficultati respondeamus, observandum est, oblationes, quæ primis Ecclesiæ temporibus a fidelibus fiebant ad altare, dum Missæ sacrificium celebrabatur, esse in duplici differentia. Aliæ enim fiebant tanquam de materia Eucharistiæ ad ipsum Missæ sacrificium offerendum, in quibus nihil aliud apponi poterat, quam panis, & vinum, ex canone 3. Apostolor. *c. didicimus, de consecr. dist.* 3. & aliis canonibus congestis ab Anac. Aquisg. *in epit. jur. lib.* 24. *tit.* 1. Et hæc panis, & vini oblata ad altare debebat ferri ab omnibus viris, & mulieribus in diebus Dominicis, in quibus ipsi communicabant, *c. quotidie* 3. *de consecr. dist.* 2. quia indignum judicabant de aliena oblatione communicare, ut ex D. Augustino *serm.* 215. *de tempore*, notat Baronius *tom.* 1. *annal. anno* 58. *nu.* 87. & ex aliis probavi *in can.* 28. *Concil. Illib.* Aliæ etiam erant oblationes, quæ non fiebant de materia ordinata ad sacrificium, vel Eucharistiam consecrandam, sed ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ; & istæ fieri consueverant de frumentis, oleo, incenso, & aliis rebus, *d. canone* 3. *Apost.* & si aliæ res offerebantur, non apponebantur in ipso altari: juxta quam Ecclesiæ disciplinam recte statuitur *in d. c. in Sacramento*, ut in sacrificiis amplius non offeratur, quam de uvis, & frumentis, videlicet in altari ad sacrificium Missæ, non quia PP. Concilii Carthag. negent aquam in Missæ sacrificio adhibendam esse. Docuerunt Lemaistre *lib.* 1. *de decimis, cap.* 4. Coriolanus *in breviario, anno* 120. Menardus *in notis ad librum Sacrament. D. Gregorii, fol.* 147. & 173. Saussay *in Panopl. sacerd. part.* 2. *lib.* 2. *c.* 6. & 7. P. Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, vestig.* 3. *fol.* 262.

Non tamen inde deducas, ut fecit Armacanus *lib.* 9. *qu. Armen. cap.* 9. referente Soto *in* 4. *dist.* 9. *quæst.* 1. *artic.* 6. *circa secundum conclus.* admistionem aquæ esse de necessitate Sacramenti; siquidem contrarium verum est, & probatur ex D. Cypriano *lib.* 2. *epist.* 3. Innoc. III. *lib.* 4. *de sacrif. Missæ; cap.* 32. Rubrica Missalis Roman. *cap.* 4. *de defectibus vini, num.* 7. ubi dicitur, quod si sacerdos post consecrationem calicis agnoscat non fuisse appositam aquam, nullo modo apponat; quia non est de necessitate Sacramenti. Probant cum D. Thoma 3. *part. quæstion.* 83. *artic.* 6. *ad* 3. Bellarminus *de Euchar. cap.* 6. Vasquez 3. *part. in* 3. *disput.* 147. *c.* 1. pluribus relatis Leander *de Sacram. tract.* 7. *disput.* 8. *quæst.* 4. Martinez a Prado *de Eucharist. quæst.* 74. *dub.* 9. Henao *de Euchar. disput.* 4. *sect.* 2. Nullum enim extat præceptum divinum hujus mistionis aquæ cum vino, ut perperam docuerunt Castro adversus hæreses verbo *Eucharistia* 7. Henriquez *lib.* 8. *Summæ, cap.* 12. §. 4. Granados *tr.* 2. *de Euchar. disput.* 3. *n.* 9. P. de Ledesma *cod. tract. c.* 14. *n.* 16. Pasqualigus *disput.* 91. *sect.* 6. & probabile dicunt Vasquez *ubi supra, disput.* 179. *c.* 2. *n.* 8. Nunno *de Euchar. art.* 7. *num.* 2. Contrarium enim, & rectius, docuerunt Suar. *in* 3. *part. de*

Sacra-

Sacrament. disput. 45. sect. 2. Leander *d. tract. 7. disp. 8. quæstione* 41. Trullench, Aravio, & Lugo laudati a Martinez de Prado *in dict. cap. 2. §. 2, num. 14.* Nec favet contrariæ sententiæ D. Cyprian. a Gratiano relatus *in c. sacrificando 2. de consecrat. dist. 2.*, ubi non solum docet offerri non posse in sacrificio Missæ aquam solam, vel vinum solum; sed ait, quod si vinum tantum quis offerat, incipit esse sanguis Christi sine Christo. Ex quibus verbis deducitur, consecrationem vini sine aqua nullam esse. Nam facile textus hic exponitur, si observetur in ipsa epistola Divi Cypriani non reperiri ea verba, *sine Christe*; sed potius legi *sine nobis*, in hunc modum: *Si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero aqua sit sola, lex incipit sine Christo.* Quorum verborum sensus est, quod quando vinum solum sine aqua offertur, non significat passionem Christi profuisse nobis, hoc est, effusum fuisse sanguinem pro nobis, sive in utilitatem populi Christiani significari per aquam, ut interpretatur Turrecrem. *ibi.* Qui considerat verba S. Cypriani, etiam prout jacent apud Gratianum, posse eodem fere sensu accipi: nam per Christum populus Christianus designatur, juxta Apostolum 1. *ad Corint. cap. 12.* Unde nullo modo negat Cyprianus, consecrationem vini sine aqua valere, sed tantum asserit, non posse offerri convenienter, & salva plenitudine misticæ significationis. D. Thomas 3. *part. quæst. 74. artic. 7. ad 1.* Eodem modo intelligendus est textus *in cap. cum omnes 7. de consecrat. distinct. 2.* in illis verbis; *Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur.* Quæ verba referenda sunt ad necessitatem ex præcepto Ecclesiastico, ob prædictam significationem. Nec etiam favet contrariæ sententiæ canon 4. Concil. Aurelian. 4. ubi postquam statuerunt PP. vinum aqua miscendum esse, secundum Apostolicam traditionem, eam rationem adjiciunt: *Quia sacrilegium judicamus aliud offerri, quam in mandatis sacratissimis Salvator instituit.* Ex quibus manifeste deducitur, hanc mistionem aquæ cum vino, non ex humana, sed divina institutione provenire. Nam respondetur, quod cum Dominus noster aquam vino miscuerit, & tali facto exemplum reliquerit Ecclesiæ, quæ illam mistionem aquæ fieri statim præcepit, lato modo appellatur hæc institutio divina, quia exemplo Dominici facti statuta fuit; quo modo etiam accipio textum *in cap. in Sacramento*, ubi hanc mistionem traditionem divinam PP. Concilii Carthag. appellant, ut etiam D. Ambrosius *in procem. libri de Spiritu sancto*, pedum lotionem, Dominicam traditionem dicit, quia ad Christi exemplum in Ecclesia fieri solet.

Unde Pontificem posse dispensare, ut presbyter offerat Missæ sacrificium absque admistione aquæ, resolvit Diana *part. 8. tr. 1. resol. 12.* aqua autem, quæ miscetur, debet esse in parva quantitate, ut in præsenti docetur, & supponit Innocentius *in c. cum Marthæ, §. quæsivisti, hoc titul.* ubi probabiliorem esse docet opinionem eorum, qui asserunt, aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem: quod fieri nequiret, nisi modica aqua immisceretur, ut definitum fuit ab Eugenio IV. in Decreto de unione Armen. ibi: *Materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet.* Quo decreto derogatum credo canoni 19. Concilii Tribur. supra relato, ubi cavebatur, ut tertia pars aquæ cum vino admisceretur. Illustrant Vasquez supra, *disp. 177. cap. 2.* Lugo *de Euchar. disput. 4. num. 38.* Leander *d. disput. 8. quæst. 48.* Martinez a Prado *d. quæst. 74. dub. 9. §. 3. per tot.* Unde recte improbat Honorius abusum presbyterorum Upsalens. qui aquam in majori quantitate offerebant. Illud tamen in præsenti non omittam, Græcos aquam calidam vino olim permiscuisse, ut refert Nicolaus Cabasillas *in expositione liturgiæ*, sic scribens: " Convocatis ad sacram cœnam " fidelibus, ipse primum est ejus particeps, & quotquot sunt " ejusdem ordinis, & quicumque sunt ministri altaris, aqua " calida prius in calicem injecta, ad significandum sancti " Spiritus ad Ecclesiam descensum. *S. Germanus Patriarcha* " *CP.* in theor. rerum Eccles. *ibi*: Discus lectica est, in qua " corpus Domini componitur a sacerdote, & diacono, qui " sunt Joseph, & Nicodemus. Aqua vero demonstrat eam, " quæ fluxit e latere Christi: at per calorem significat fer- " vorem sancti Spiritus; per albedinem vero finceram fidem." Accedit testis locuples auctor divinæ mysteriorum ante consecrationem liturgiæ, quam *tom. 6. Biblioth. veterum PP.* inserta legimus. In ea enim ita scriptum est. " Cum autem signaturus est panes, dicit: Et fac hunc panem, singulari nu- " mero, quemadmodum unus est Christus, cumque elevaturus " est, omnes simul elevat. Sic partitur oblatum primum panem, " & partem ponit in sacrum calicem, & infundit aquam cali- " dam, ut moris est." Illustrat Vicec. *vol. 3. de ritib. Miss. lib. 2. c. 20.*

4

CAPUT XIV.

Idem *Episcopo* a *Brixienſi*.

Litteras tuas recepimus continentes, quod cum super excessibus Magistri Mauri presbyteri Ecclesiæ sanctæ Brigidæ Brixiensis, juxta debitum officii pastoralis inquireres, *b* confessus est, quod cum quadam die hostiam, & calicem non haberet, in pane *c* fermentato, & in scypho *d* ligneo, astante populo solemnia celebrare præsumpsit: quare ipsum supposuisti perpetuo interdicto, consulens ut in aliqua Ecclesia regulari mutaret in melius vitam suam. Postmodum autem illo coram ven. f. n. Ostiensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato, ut secum misericorditer ageret, supplicante, idem ad celebrationem divinorum presbyterum restituens memoratum, super suspensione beneficii causam sancti Salvatoris, & sancti Lucæ Præpositis Brixien. delegavit, qui ad beneficium restituerunt eumdem. Deinde vero reversus de partibus transmarinis, intellecto quod prædicta Ecclesia per malitiam dicti Magistri multiplice lædebatur, inquisitionis officium iterans, ex ejus confessionibus invenisti, quod idem sine *e* igne, & aqua sacrificare præsumpsit, quare quid de ipso agendum sit, nostro petiisti edoceri responso. Cum igitur vel ex aperta malitia, vel ex nimia desipientia peccasse probetur, f. t. m. quatenus si præmissis veritas suffragatur, officio & beneficio, sub. app. obst. perpetuo ipsum prives.

NOTÆ.

a *Brixienſi.*) Ita etiam legitur in quinta Compilatione, *sub hoc tit. c. 6.* & supplendum est, *Bertholdo*, qui temporibus Honorii III. Brixiensem regebat Ecclesiam. De Brixiensi Ecclesia egi *in c. tua, de procurat.*

b *Confessus.)* Sed si confessus fuit excessus presbyter hic, non recte pœna ordinaria depositionis punitur; siquidem mitius punitur qui se defert, & sponte delictum fatetur, *c. innotuit, de elect. l. quisquis, in fine, C. ad leg. Jul. Majest. l. 1. C. qui se defernnt, l. non omnes, §. fin. ff. de re milit.* Tiraquellus *de pœnis tempor. caus. 30. n. 1.* Seneca *lib. 10. declam. 3. ubi confessio, ibi remissio.* Cui difficultati respondendum est, principium illud procedere in eo, qui sponte confessus fit, non vero in ipso judicio, metu probationum: unde cum in præsenti casu Episcopus Brixiensis per inquisitionem procederet ad inquirendos excessus a Mauro presbytero admissos, etsi ipse de eis convictus in judicio illos fateretur, deponi debuit, cum non minus puniatur qui in judicio confessus est, quam convictus; imo justius, siquidem propria confessio est optima probatio, *l. cum te, Cod. de probat. l. cum a matre, Cod. de R. V. l. generaliter, Cod. de non numer. pecun. cap. tuas, de probat.* probavi jam *in cap. 1. de confessis.*

c *Fermentato.)* Certum est, materiam remotam Sacramenti Eucharistiæ esse panem, & vinum, *c. non oportet 4. de consecrat. distinct. 2. cap. firmiter, §. una vero, de summa Trinit. c. cum Marthæ, hoc tit.* panemque debere esse coctum, compositum ex farina, & aqua, & farinam debere esse triticeam, *c. in Sacramento, de consecr. distinct. 2.* Trident. *sess. 13. de Sacrament. cap. 4.* veluti quæ conficitur ex *Candial, Rubion, Royo, Alabes, Membrilla, Arifnegro, Tofera*, ut probant late Moralistæ de hoc Sacramento agentes, congesti a Lugo *de Eucharist. disp. 9. sect. 9.* Trullench, & alii congesti a Hieronymo Garcia *in summa, tract. 4. dub. 4. puncto 3.* Unde farinam confectam ex grano non triticeo, non esse sufficientem materiam ad consecrationem, ipsi docent, veluti farina confecta ex leguminibus, fabis, ciceribus, castaneis, avena, hordeo, milio, maiso, lolio, farre, odica. Dubia autem materia est farina ex spelta, zeaipham, sive *centeno a millione*; in qua qui consecraverit, peccabit lethaliter. D. Thomas 3. *par. q. 75. art. 3.* plures, quos referunt Leander *de Sacram. Eucharist. disp. 18.* Trullench. *eod. tract. lib. 2. c. 1. dub. 1.* Garcia *disput. 9. part. 1.* Utrum panis triticeus, qui pro materia remota Sacramenti Eucharistiæ desideratur, debeat esse azymus, vel fermentatus controversum est. Græci, ut Euthymius *in c. 26. Matthæi*, Nicephorus Calixtus *lib. 1. histor. c. 28.* censuerunt panem fermentatum consecrandum esse, adeo ut si consecratio fiat in pane azymo, effectum non habeat; ideoque Romanæ Ecclesiæ ministros azymitas vocant. Latini vero in pane azymo consecrandum esse docent; & hanc dissensionem utriusque Ecclesiæ agnoverunt Baronius *tom. 2. annal. anno Christi 198. §. 15.* Vasquez 3. *part. in 3. disp. 174. n. 1.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 9.* Calvinus, Kemnitius, & Lutherus existimant, quæstionem hanc parvi momenti esse, attamen opinionem Græcorum probant. Catholici Græci etiam in varias distrahuntur sententias, quas referunt Vasquez *d. disp. 174. c. 2.* Elpenceus *de adorat. Eucharist. c. 8.* Bellarminus *de Euchar. lib. 4. cap. 10. & 11.* Qui autem fermentati panis usum probant, sequentibus utuntur fundamentis. Primum est; nam translato sacerdotio, cæremoniæ veteris legis sublatæ fuere, *capite translato*, ubi probavi, *de consist.* Sed ex instituto veteris legis panis azymus in sacrificiis usitatus erat: ergo in lege gratiæ censetur interdictus. Secundum; nam juxta probabilem sententiam Christus Dominus Pascha celebravit, & instituit Sacramentum Eucharistiæ xiv. Lunæ primi Mensis, idest Martii, prima vespera illius

illius dici, ut probat Basil. Legion. *in quodlib. de Agno typico, c. 10. cum sequent.* eo autem tempore pane fermentato uti debuit, ut legis præceptum relatum *in cap. 23. Levit.* exequeretur: ergo in sacrificio Missæ pane fermentato, non azymo uti debemus. Denique *in cap. 4. Amos*, scriptum est: *Sacrificate de fermentato laudem.* Ergo quia in pane fermentato sacrificium Missæ offerendum est.

3 His tamen omissis sententiis, pro vera, & catholica doctrina agnoscenda sequentes conclusiones notandæ sunt. Prima est, quod tam panis azymus, quam fermentatus sufficit ad conficiendum Eucharistiæ Sacramentum, ut probatur expresse ex Concilio IV. in Concilio Florentino, in decreto de unione Armen. §. *Item in Azymo*, Leone IX. *in epist. 1. adversus præsumptiones Michaelis Archiep. CP. c. 5.* & ex Catechismo Pii V. & aliis auctoritatibus congestis a Suar. 3. *part. de Sacram. disput. 44. sect. 3.* Vasq. *dict. disp. 174. c. 3.* quod etiam firmatur *rationibus.* Prima, nam ex communi usu panis verus uterque dicitur, quia constat ex farina frumenti coagmentata aqua elementari: ergo sufficit ad materiam remotam hujus Sacramenti. Secunda, quia Christus Dominus in pane azymo consecravit, nam Pascha celebravit quando ceteri Judæi, ut constat *ex cap. 26. Matthæi, cap. 14. Marci*, & 22. *Lucæ*: & Sacramentum hoc instituit in postremis vesperis xiv. Lunæ, ut rectius probant Franciscus Ribera *lib. 5. de Templo, c. 3.* Vasq. ubi supra, *disp. 17. cap. 3.* Suarez *dict. sect. 3.* Prado *de Eucharist. qu. 74. dub. 6.* Eo vero tempore pane azymo uti debuit, juxta præceptum relatum *Levitici cap. 23.* quod illustrat Novarinus *in Agno Eucharist. cap. 11. & 12.* Et certum est, Christum Dominum usum fuisse pane azymo in *institutione hujus Sacramenti*; siquidem illud instituit in ultima cœna, die videlicet xiv. Lunæ, & ab hac vespera incipiebat solemnitas Paschæ diei sequentis; in qua quidem die a præcedente vespera prohibitum fuit Judæis quicquam panis fermentati in domibus habere, *Exodi c. 12. vers. 7.* unde consequens est; Christum Dominum non fuisse usum in illa cœna pane fermentato, sed azymo, ut ratiocinantur D. Thom. *in 4. dist. 11. q. 2. art. 2.* Innocent. III. *lib. 4. de myst. Missæ, cap. 4.* & eo argumento pro adstruendo Latinorum usu utuntur Leo I. & Gelasius, ut referunt Nicolaus I. *epist. 42.* Hadrianus II. *epist. 9.* quas refert Baronius *to. 11. anno 1054. cap. 11.* Crespetius *in summa, v. Eucharistia sub azymo*: qui Græcos hæreticos, ac schismaticos appellat, quia afferebant, Sacerdotes Latinos errare celebrando in pane azymo. Secunda conclusio est, quod etsi uterque panis idoneus sit ad consecrationem; congruentior tamen est panis azymus, quo utitur Ecclesia Latina, quam fermentatus: tum quia Christus Dominus ea materia usus fuit: tum quia ab Apostolis Ecclesia usum hunc accepit, & panem azymum sacris mysteriis destinavit, tam Græcis, quam Latinis, licet postea serpente errore Ebionitarum Ecclesia Græca hunc morem omiserit. Epiphanius *hæresi* 30. Tandem, nam panis azymus rectius, & proprius repræsentat mysterium, quod sub se continet: denotat enim puritatem & sanctitatem *corporis Christi*: item & puritatem, quam debent habere qui accedunt ad hoc Sacramentum, juxta illud D. Pauli 1. *ad Corinth. cap. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Siquidem azymus nullam omino patitur corruptionem, fermentatus vero hoc ipso, quod fermentatur, aliquo modo corrumpitur, & alteratur. Ex his assertionibus infertur, tam Græcis sacerdotibus, quam Latinis permissum esse juxta Ecclesiæ suæ ritum consecrare, imo aliter consecrantem peccare lethaliter, & graviter puniendum esse, ex præsenti textu, & decreto Eugenii *supra* relato: nec prætextu necessitatis, quia videlicet Missa celebrari non possit, aut infirmus sine viatico decedat, non potest Latinus in pane fermentato, aut Græcus in pane azymo celebrare, ut resolvunt Vasq. & Suar. *ubi proxime.* Deinde etsi controversum sit, an sacerdos Ecclesiæ Græce, qui ad Latinam pervenit, vel e contra, in sacrificio Missæ observare debeat ritum Ecclesiæ suæ, an illius, in qua celebrat; & in ea quæstione teneat Ledesma *in 4. part. 1. qu. 15. art. 4. dub. 2.* ritum ejus Ecclesiæ esse observandum, in qua conficitur Sacramentum, ex regula textus *in c. illa consuetudo, 12. distinct.* idque alii existiment procedere, sive is factus sit incola regionis illius, sive peregrinus adhuc maneat, quia statuta provinciæ ligant etiam forenses, & advenas. In hac tamen re duo casus seperandi sunt. Primus est, ubi Clericus Ecclesiæ Græcæ in Latinam domicilium transtulit animo perpetuo manendi, & vivendi more Latino: quo casu in pane azymo debet consecrare, & in omnibus aliis observationibus ritum Ecclesiæ Latinæ adimplere; nam ejus Provinciæ mores quisque sequi debet, in qua ipse degit. Secundus est, ubi clericus unius Ecclesiæ ad aliam venit negotii causa, aut peregrinationis: quo casu etsi quoad observationem festorum dierum, & jejuniorum ejus consuetudinem sequi debeat, *d. cap. illa*, junctis his quæ adducunt Covarr. *lib. 4. variar. ca. 20. num. 8.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de diebus festis, cap. 13.* quoad consecrationem tamen Eucharistiæ ritum propriæ Ecclesiæ debet observare. Vasq. *d. cap. 3.* Suarez *ubi proxime*; non autem dicitur illa propria Ecclesia, in qua quis obiter, & veluti per transennam degit; sed illa potius, cujus regulis, & legibus vivit. Prosequuntur latius Diana *3. part. tr. 6. resol. 99.* & *part. 10. tr. 16. resol. 39.* P. Henao *de Eucharist. disput. 4. in princ.* Martinez a Prado *d. q. 74. de Eucharist. dub. 7.* Macedo *de clavibus Petri, lib. 3. c. 15.*

4 Supereſt tandem respondere argumentis supra adductis, quibus suadebatur, in pane azymo consecrari non posse. Non enim obstat primum ex eo deductum, quia ritus Judæorum lege evangelica sublatus instaurari videatur, cum dies celebrationis Paschæ mutaretur tam a Græcis, quam a Latinis, ne fieret xiv. Lunæ, ne ita conveniret Pascha nostrum cum Pascha Judæorum, ut notavit Vasquez *dict. disput. 174. c. 4. num. 34.* Nam respondendum est cum Anselmo *in tract. de pane azymo*, Ecclesiam Latinam non ideo pane azymo uti, ut veterem legem & ejus ritus observet; sed potius ut imitetur Christum, qui in prædicto pane consecravit; alioquin nec fermentato uti posset, cum & ille in sacrificiis veteris legis in usu esset, *c. 7. & 23. Leviticí.* Nec adhuc obstat quod de mutatione Paschæ dicebamus; hæc enim mutatio, ut ait D. Ambrosius *epist. 83.* ideo facta fuit, ut jejunium celebraret Ecclesia feria sexta, qua Christus passus est, in memoriam passionis illius; & ut festum Paschæ die Dominica celebraretur in memoriam resurrectionis; cum ex tunc in perpetuam celebritatem consecrata fuerit; hoc autem fieri non posset, si in ipsa xiv. Lunæ festivitas prædicta celebraretur, cum ob mutationem temporum in unam diem hebdomadæ uno anno incidat, in diversam vero in alio. Nec obstat auctoritas Amos, cui respondet Anselmus *ubi supra*, conjungenda esse illa verba cum præcedentibus, ubi sic legitur: *Venite in Galgalam, & impie agite, & sacrificate de fermento laudum.* Ita ut contineat ironicam allocutionem, & in illis magis exprobretur mos sacrificandi in fermentato, quam admittatur. Manet ergo, panem azymum in sacrificio altaris apud Latinos offerendum esse juxta formam præscriptam a PP. Concilii Tol. *can. 6.* ibi; " Delatum est, quod in quibusdam his partibus " quidam Sacerdotum partim honorantia impliciti, partim " temerario ausu provocati, non panes mundos, & ex studio " præparatos supra mensam Domini in sacrificio offerant, sed " passim quo modo unumquemque, aut necessitas impulerit, " aut voluntas coegerit, de panibus suis usibus præparatis " crustulam in rotunditatem auferant, eamque super altare " cum vino, & aqua pro sacro libamine offerant, &c. Te- " meritati huic, aut nescientiæ cupientes terminum ponere, " id unanimitatis nostræ delegit conventus, ut non aliter " panis in altari Domini sacerdotali benedictione sacrifican- " dus proponatur, nisi integer, & nitidus, qui ex studio fue- " rit præparatus; nec grande aliquod, sed modica tantum " oblata, secundum quod Ecclesiastica consuetudo retentat." Ubi panes mundos pro probis, & bonis PP. apposuerunt, ut Imperatores Valens, & Valentinian. *in l. 5. C. Theod. de annon. civ. & pane gradili*, ibi: " Civis Romanus, qui viginti panibus fordidis, qui nunc dicuntur Ardinienses, quinqua- " ginta uncias comparabat, triginta & sex uncias in buccel- " lis sex mundis fine pretio consequatur. " Quam explicat Samuel Petitus *ad jus Atticum, lib 4. tit. 10. fol. 385.* Unde merito in præsenti beneficio privatur presbyter Latinus, qui in pane fermentato consecrare ausus fuit. Illud omittendum non duxi, quod licet in Ecclesia Latina panis consecrandus debeat esse azymus, benedicendus tamen, ut mittatur per parochias vice eulogiarum, panis fermentatus admittitur, quia ad probandam fidelium communionem sufficit hic panis fermentatus benedictus, de quo pane benedicto accipiendi sunt Innoc. I. *epist. 1. cap. 5.* ibi: " De fermento, quod die Domi- " nico per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, " cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, " quarum presbyteri, quia de ipsa propter plebem sibi cre- " ditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum " a nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se a nostra " communione, maxime illa die non judicent separatos: quod " per parochias fieri debere non puto, quia non longe por- " tanda sunt sacramenta, nec nos per cœmeteria diversa con- " stitutis presbyteris destinamus, ut & presbyteri eorum con- " ficiendorum jus habeant, atque licentiam. *Damasus* in vita " Melchiadis, apud Ivonem part. 2. Decreti, cap. 63. *ibi*: " Melchiades fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex " consecrato Episcopi dirigerentur; quod declaratur fermen- " tum. *Liber Pontificalis apud eumdem Ivonem ibidem, in illis* " *verbis*: Siricius constituit, ut nullus presbyter Missas cele- " braret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episco- " pi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur " fermentum; & ut Manichæi non participarent cum fideli- " bus communionem, quia ore polluto non liceret sanctum " corpus Domini convexari, & ut conversus de Manicheis " non communicaret usque ad ultimum diem, quo viaticum " acciperet." Quæ auctoritates accipiendæ sunt de pane benedicto, non vero de consecrato in sacrificio Missæ, ut notavit Severinus Binius *in notis ad vitam Melchiadis.*

5 d *Scypho ligneo.*) Scyphus vas ad potandum apud antiquos erat, de quo *in l. rem, §. si quis, ff. de rei vindic. l. tigni, §. 1. ff. ad exhib. l. sed si meis, in princ. ff. de acquir. rerum dom.* Virgil. 8. *Æneid.*

Et sacer implevit dexteram scyphus.

D. Ambrosius *lib. 3. hexaemer. c. 8.* scyphum lilio similem fuisse scribit his verbis: *Considerate lilia agri, quatenus sit candor in foliis, quemadmodum stipata ipsa folia ab imo ad summum videantur assurgere, ut scyphi exprimat formam.* Olim lignei scyphi erant, postea aurei, & argentei, *leg. Seja, ff. de aurog. & argent.* Scyphum pro calice acceperunt Plinius *lib. 32. c. 2.* Svetonius *in Nerone, c. 47.* & notavit Pancirola *lib. 1. var. c. 48.* Sed ut excessum hujus presbyteri Brixiensis depositione dignum agnoscamus; præjacenda sunt aliqua de calicis materia, usu, & an-

& antiquitate in ſacrificio Miſſæ. Et primo ſciendum eſt, calicis vocem a materia, ex qua olim vaſa conficiebantur, deductum eſſe, exiſtimaſſe D. *Iſidorum lib. 20. orig. c. 5.* ibi: „ Calices, & calathi, & cratera poculorum genera antea ex „ ligno facta, inde & vocata: Græci enim omne lignum Kalon dicebant.„ *At* Varro hoc poculi genus ita dictum vult, quod veteres eo aquam calidam biberent. Aliter ex Feſto etymon hujus vocis illuſtrat Sauſay *in Panopl. ſacerd. lib. 7. c.* 1. Utcumque ſit, conſtat in ſacris, & profanis litteris accipi pro poculo majori, majorique vaſe, *Geneſis c.* 40. *verſ.* 11. & *lib. 3. Regum, capite* 7. apud Ciceronem *lib. 2. Tuſc. capite ult.* ibi: *Quid hic calix mulſæ?* Plautus *ſcena* 3. *act.* 4. ibi: *Ollas, caliceſque omnes confregit, niſi quæ modiales erant.* Aliqui tamen calices parvi erant, unde caliculi nomen inolevit, quo & uſus eſt Cato *de re ruſtica c.* 108. ibi: *Vinum ſi voles exparviri, duraturum ſit, necne, polentam grandem, dimidium acetabuli in caliculum noſtrum indito.* Frequentius in ſacra pagina ponitur calix pro ipſo potu, ut apud Iſaiam *c.* 51. *verſ.* 17. „ Biſti de manu Domini calicem iræ ejus: uſque ad fundum „ calicis ſoporis bibiſti, potaſti uſque ad fæces. *Et* cap. 25. „ Jeremiæ: Accepi calicem de manu Domini, & propinavi „ cunctis genibus, ad quas miſit me Dominus. *Et* cap. 10. „ Matthæi, verſ. 42. *ibi*: Calicem aquæ frigidæ. *Et* Lucæ *c.* „ 22. verſ. 20. Hic calix novum teſtamentum eſt.„ Ubi aperta metonymia eſt, qua continens ponitur pro contento; nec enim vas ipſum novum teſtamentum erat, ſed poculum ipſum; imo potius in calice coatentus ſanguis, licet Domini, novum erat Teſtamentum. Unde apud Matthæum legimus *c.* 26. Chriſtum accepto calice, gratiiſque actis dixiſſe: Hic eſt ſanguis meus novi Teſtamenti. In Chriſtianorum tamen ſacris obvia eſt calicis merito apud primos Eccleſiæ PP. ut in Liturgiis ſancti Jacobi, & S. Marci: D. Paulum 1. *ad Corinth. c.* 10. D. Clem. *lib.* 8. *c.* 15. & *epiſt.* 2. *ad Jacobum*: quorum, & aliorum SS. PP. verba refert Vicecom. *volum.* 4. *de ritibus Miſſæ, lib.* 6. *c.* 8.

Hucuſque de nomine, & antiquitate calicis: nunc ad ejus materiam accedamus. Et primis Eccleſiæ ſæculis calices, & fictiles, & ligneos fuiſſe, auctoritatibus, & rationibus probatur: nam Eccleſia illis primis ſæculis adeo paupertate premebatur, ut pretioſis calicibus comparandis illis facultates non ſuppeteret, & cavendum erat a Gentilium invidia, ob quam non licebat nova & ſumptuoſa ſacrificii vaſa conflare, ne eorum fama ad illos perveniret. Non tamen recte his rationibus aliam adjungit Vicecomes *d. lib. 6. cap. 9.* quia videlicet Chriſtus Dominus vinum conſecravit, dum Euchariſtiam inſtituit, in calice ligneo; nam potius fuiſſe ex pretioſo lapide, agatha, videlicet, probat Sauſay *lib.* 8. *Panopl. ſacerd.* vel chalcedonio, quem in majori Eccleſia Valentinæ civitatis, vulgo *Valencia del Zid*, aſſervari tradunt Scolanus *decad.* 1. *hiſtor. ipſius urbis*, Didacus Guzman. *part.* 1. *de excel. ſacref. legis Evangel. capite* 11. Salmeron *tom.* 9. *in Evang. tr.* 10. *pag.* 77. Barradas *tom.* 4. *in Evangel. lib.* 2. *c.* 11. Fagundez *in* 1. *præcep. Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 11. *n.* 13. Herrera *lib.* 1. *de exercen. Miſſæ, c.* 26. Illeſcas *in hiſt. Pontif. lib.* 5. *capite ult.* Sauſay *ubi ſupra*, alii plures relati a P. Henao *tom.* 2. *de ſacrific. Miſſæ, diſput.* 26. *ſect.* 1. *n.* 7. Auctoritatibus etiam idem firmatur Concilii Tribur. relati *in c. vaſa, de conſecr. diſt.* 1. & Radulfi Tungrenſis *de canonic. obſerv. propoſ.* 23. ibi: „Ab „ initio ſiquidem, cum adhuc eſſet novella Eccleſia, Apoſtoli „ cum ſanctificatione crucis, & oratione Dominica, prout in „ quibuſdam ſcripturis veteribus reperitur, & quotidianis veſtibus, & ligneis calicibus celebrabant. *In vita S. Benedicti „ Ambianenſis legitur*: Vaſa ad ſacrificandum corpus nolebat „ eſſe argentea, ſiquidem primum fuerunt lignea, deinde vitrea, ſic tandem conſcendit ad ſtannea.„ Probant Baronius *anno* 216. Coriolanus *in breviario, anno* 203. *&* 813. Sed abrogatus fuit uſus ille calicis ligneі, ſive propter Sacramenti dignitatem, ſive propter ligneæ materiæ raritatem, qua ſanguis imbibi poterat; & cœperunt uſuvenire calices vitrei, ut conſtat ex Tertull. *de pudicitia, cap.* 7. ubi ait: *At ego paſtoris eius picturam haurio, quæ non poteſt frangi*: Quo loco alludit Septimius ad veterem morem, quo paſtor ovem humeris geſtans in calicibus pingebatur, ut ibi obſervavit Ambianas *obſerv.* 1. ex D. Hieron. *epiſtol.* 4. *ad Ruſticum*, ubi de B. Exuperio Epiſcopo Toloſano agens ait: *Nihil illo durius, qui corpus Domini caniſtro vimineo, calicem portat in vitro*: Plura Baronius *anno* 216. *n.* 13. Novarinus *in Agno Euchariſt. c.* 95. Vitreum quoque calicem adhibebant S. Donatus, ac etiam S. Vinocus, ut in utriuſque actis legimus, Epiphanius *hæreſi* 34. & hoc inſtituiſſe Zephirinum, Damaſus, & Platina in ejus vita tradunt, & refertur *in d. can.* 18. *Concilii Tribur.* ibi: *Zephirinus XVI. Romanus Epiſcopus patenis vitreis Miſſas celebrari conſtituit.* Et probarunt Severinus Binius *in notis ad ipſius vitam*, Coriolanus *d. anno* 203. Baronius *in Martyr. die* 7. *Auguſti*: licet contrarium teneat Sauſay *in Panopl. ſacerd. d. c.* 4. *art.* 1. *&* 2. eo levi fundamento motus, videlicet quod ſi Zephirinus id ſtatuiſſet, PP. Concilii Provincialis *in cap. ut calicis de conſecr. diſt.* 1. non ſtatuiſſent contra Apoſtolicam legem, ne in calicibus vitreis Miſſæ ſacrificium celebraretur, ſed in argenteis; nam cum jam antea id conſtituiſſet Urbanus, ut refertur *in dill. canon.* 18. *Concil. Tribur.* potuerunt PP. Synodi Rhemenſis juxta Urbani conſtitutionem ſtatuere, ne in calice ſvitreo Miſſæ ſacrificium celebraretur. Omiſſis ergo calicibus vitreis, & ligneis, cœperunt uſuvenire argentei, & aurei, ut conſtat ex Prudentio in hymno Div. Laurentii, ibi:

Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem,
Auroque nocturnis ſacris
Aſtare fixos cereos.

Itaque Damaſus *in Pontific. de Sylveſtro*, Conſtantini Liberalitatem commendans refert, quod Baſilicæ B. Petri donavit calices aureos tres, cum gemmis præſinis 45. penſantes ſingulos libras 12. mercetas argenteas duas, penſantes libras ducentas: calices argenteos 20. penſantes ſingulos libras 10. Nec ita multo poſt Tertullianum, hoc eſt tempore Sancti Cypriani, qui ſancto Laurentio æqualis fuit, ſacra vaſa argentea fuiſſe refert Div. Ambroſius *lib. 2. offic. cap.* 18. Vaſorum item aurei, & argentei mentio extat *in can. 63. Concilii Nicæni*, translato ex Arabicis: & apud Optatum *lib. 1. Auguſt. epiſt.* 165. Et Hormiſda Pontifex *epiſt.* 73. ait: „ Suſcepimus calicem aureum, & gemmatum, patenam argenteam, & alium calicem argenteum. *Et Gregorius Turon.* lib. 3. hiſtor. Franc. „ cap. 10. *ait*: Chilbertus Rex inter reliquos theſauros mi„ niſteria Eccleſiarum pretioſiſſima detulit; nam 60. calices, „ 15. patenas, 20. Evangeliorum capſas detulit, omnia ex „ auro puro, & gemmis pretioſis ornata.„ Illuſtrant Baronius *in martyrol. die* 7. *Auguſti, fol.* 332. Ambianas *ad Tertull. de pudicitia, c. 6. obſerv.* 1. Severinus Binius *in notis ad Zephirinum*, Caſſanate *ad Lactantium lib.* 2. *c.* 4. Monchiac. *de ſacrif. Miſſ. lib.* 3. *c.* 6. Vicecomes *dict. lib. 6. c.* 10. *per totum*. Unde prohibiti fuerunt calices ex alia materia. Lep IV. in epiſtola per provincias miſſa presbyteris legenda, ibi: *Nullus in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat Miſſam agere.* Innocent. IV. anno 1254. apud Bzovium inquit: *Unuſquiſque ſacerdos in aureo, vel argenteo ſolum, aut ſaltem ſtanneo calice ſacrificet.* Sanctus Iſidorus *in epiſtol. ad Redemptum*. Conc. Covacenſe anni 150. *titul.* 2. ſtatuit: *Ut ſacerdotes non ſacrificent cum calice ligneo, vel fictili.* Londinenſe anni 1175. ſimiliter decernit, ut non niſi in calice aureo, vel argenteo conſecretur, prohibetque ne aliquis Epiſcopus ſtanneum calicem amodo benedicat. Ut in capitulis Hincmari, relatis *tom.* 2. *Concil. Regia edit. pag.* 512. jubentur presbyteri inquirere quo ex metallo ſit calix, & patena; aut qua diligentia cuſtodiantur. Et Petrus Damianus *ep.* 26. conqueritur, quod nonnulli circa ſacri altaris utenſilia tantæ negligentiæ ſunt, & tam ſegnis incuriæ, ut ſtanneos, vel etiam ſupparis cujuſcumque metalli calices longo ſitu ſcabredinis inhorreſcere patienter aſpiciant. An vero hodie calices ſtannei, vel ex ære, vulgo *bronze*, ex cupro, Hiſpane, *cobre*, oricalcho, Hiſpane *laton*, *o azophar* poſſent ad ſacrificium Miſſæ adhiberi, diſputant Lugo *de Euchariſt. diſput.* 20. *ſect.* 4. Martinez a Prado *queſt.* 83. *dub.* 18. §. 4. P. Henao *to.* 2. *de ſacrific. Miſſæ, diſp.* 26. *ſect.* 1. Chriſt. Lup. *ad can.* 2. *Concil. Epheſ.* Amplius ultra congruum metallum deſideratur in calice conſecratio Epiſcopi cum chriſmatis unctione, ut ſupponitur *in cap. ſacratas* 25. *cap. non liceat* 31. 23. *diſt. cap. in ſancta* 41. *de conſecrat. diſt.* 2. *cap. unic. in fine, de ſacra unct.* Apud D. Hieronymum *in epiſt. ad Theophilum Alexand. Epiſcop.* ibi, „ In opere tuo utilitatem ſpectavimus Eccleſiarum, ut diſcant qui ignorant, eruditis te„ ſtimoniis ſcripturarum, qua debeant veneratione ſancta ſuſcipere, & altari Chriſti miniſterio deſervire, ſancta velamina, & cetera, quæ ad cultum pertinent Dominicæ paſſionis, non quaſi inania, & ſenſu carentia, ſanctimoniam „ non habere.„ Late probant Azor, Fagundez, & alii relati a Barboſa *de jure Eccleſ. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 8. Suarez, Lugo, & Tamburinus apud Henaum *dict. diſput.* 26. *ſect.* 4. *num.* 63. qui reſolvit, clericum calice non conſecrato utentem in ſacrificio Miſſæ, ab officio, & beneficio eſſe ſuſpendendum; unde recte in præſenti Honorius III. decrevit, presbyterum Brixienſem, qui tot exceſſus circa ſacrificium Miſſæ admiſit, deponendum eſſe ab officio, & beneficio.

c *Igne.*) Lampadum, cereorum, ſeu luminarium uſum, non ſimpliciter ad tenebras pellendas, ſed ad celebritatem, ad lætitiam, ad religionem, tam Judæos, quam Gentiles communem habuiſſe, late probant Heltas Schedius *de Diis German. cap.* 28. *per totum*. Simon Majolus *dier. canicul. verbo Ignis, fol.* 281. Stuchius *de ſacrif. Gentil. fol.* 102. P. Pinto *in Cantica, lib.* 1. *cap.* 2. *verſ.* 11. *fol.* 161. Cochier *in face hiſtor. cent.* 2. *cap.* 1. 18. *&* 58. Salazar *hiſtor. Gadit. lib.* 3. *cap.* 9. Ambian. *ad Tertull. de idololatr. cap.* 25. *obſerv.* 2. Serlogus *tom.* 2. *in Cantica, veſtig.* 13. *ſect. unic.* Avendanno *de motu, lib.* 2. *cap.* 38. Caſſanate *in notis ad Lactantium, lib.* 6. *inſt. c.* 2. & ſupponitur *in can.* 70. *Apoſt.* dum ita cavetur, „ Si quis Chriſtianus oleum ad ſacra Gentilium, aut ſynagogam Judæorum in feſtis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, a „ communione excludatur.„ A quibus non mirum, ſi in Eccleſiam Catholicam facile uſus luminarium dimanarit, & in ſacrificiis, & divinis officiis lucernæ jam ab Eccleſiæ cunabulis adhibeantur, inſtituto ordine acolythorum ad luminaria accendenda; juxta Conc. Carthag. 4. *can.* 6. relatum *in c. acolythus*, 13. *diſt.* ibi: *Ut ſciat ſe ad accendenda luminaria manciparі.* Eumdem uſum luminarium in Eccleſia jam a primis ejus ſæculis probant Damaſus Papa *in vita Silveſtri*, Cyrillus Hieroſolym. *orat. in occurſu Domini*, ibi: „ Læti hodie lampades ornemus, tanquam filii lucis; ceras veræ lucis „ Chriſto offeramus, quoniam lumen ad revelationem gentium „ apparuit; ideo lumina ex homine ſupra nivem reſplendeamus. *Nazianz.* orat. 40. *Gregor. Magnus* lib. 12. epiſt. 9. „ Utile judicamus eamdem maſſam, quæ ad aquas ſalvias „ nuncupatur, cum omnibus fundis ſuis deputare luminari.„ hos Eccleſiæ S. Pauli. *Greg. Turon.* lib. 5. hiſt. Franc. c. 11. „ *de*

„ *de Baptiſmo quorumdam Judæorum agens ait*: Flagrabant ce„ rei, lampades refulgebant, albicabat tota civitas de grege „ candidato. *Idem* lib. 8. cap. 10. *de translatione cadaveris Clo„ dovei*; *ibi*: Convocato igitur Epiſcopo civitatis cum clero „ & populo, ac cereorum innumerabilium ornatu, ad baſilicam S. Vincentii detulit tumulandum. *Metaphraſtes* die 14. „ Octobris, *ibi*: Præterea autem univerſus Clerus, & omnes „ Magiſtratus linguis hymnos canentes, & quas manibus geſtabant, lampadibus ea illuſtrantes; quæ tamen magis miraculis reſplendebant, quam lampadibus.„ Venantius Fortun. *lib.* 1. *carm.* 1. Paulinus *natali* 3. *&* 7. quorum, & aliorum verba refert Serlogus *diſt. veſtig.* 11. *ſect. unic.* Faciunt etiam plura, quæ de luminaribus, & lampadum uſu in Eccleſia recepto, contra Vigilantium, & alios hæreticos congeſſerunt Carrierius *tom.* 2. *Digeſt. ſidei, fol.* 609. Bovius *tom.* 1. *Rome ſubterr. lib.* 1. *c.* 18. Zerda *in adverſ. cap.* 92. Creſolius *lib.* 3. *myſtag. cap.* 21. Bulengerus *lib.* 2. *opuſcul. cap.* 11. Becanus *in anolog. cap.* 13. Creſpetius *in ſumma, verbo Cereus, luminaria, & ignis*. Beyerlinch *tom.* 6. *verbo Sacrificium*, & nos *in c.* 35. *Concilii Illib. c.* 2. *de offic. cuſtod.* Sed licet in divinis officiis in Eccleſia celebrandis ſemper lumen adhibitum eſſe legamus, hoc tamen in Miſſæ ſacrificio ſemper præcedere, & adhiberi debere, conſtat ex Concilio Tarracon. relato a Cironio in præſenti, his verbis: „ Sacerdotes ſanctum Miſſæ ſacrificium „ ſine duabus candelis cereis accenſis, & in utraque parte „ altaris poſitis, non peragant. *Concilio Friſingenſi celebrato anno* 1440. titulo de celebrat. Miſſar. *ibi*: Ut nullus divina „ Miſſarum ſolemnia ſine luminibus celebrare præſumeret.„ Et Tertulliano *in Apolog. c.* 19. ibi: *Poſt aquam manualem, & lumina.* Quem locum de lumine in Miſſa omnes Interpretes exponunt. Accedunt Micrologus *de Eccleſiaſt. obſerv. cap.* 11. dum ait: „ Juxta Romanum ordinem nunquam Miſſas absque divino lumine celebramus, non utique ad depellendas „ tenebras, cum ſit clara dies; ſed potius in typum illius „ luminis, cujus Sacramenta ibi conficimus, ſine quo in me„ ridie palpabimus, ut in nocte: „ Honorius Auguſtodun. *in gemma animæ*, ibi: *Lumen Spiritum Sanctum ſignificat*. Ideo cum lumine Miſſa celebratur, quia hoc Sacramentum per Spiritum ſanctum confecratur, & digne hoc percipientes a Spiritu ſancto illuminantur: lumen enim lætitiam ſignificat. Quare in rubricis generalibus Miſſalis, §. 20. legitur: Super altare collocetur crux in medio, & candelabra ſaltem duo cum candelis accenſis hinc & inde in utroque ejus latere. Late probant uſum, & neceſſitatem luminis in ſacrificio Miſſæ Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Miſſæ, lib.* 2. *cap.* 24. Anton. Monchiacenus 3. *part. de ſacrificio Miſſæ, cap.* 10. Scortia *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 14. Hieronymus Garcia *in ſumma, tract.* 3. *difficult.* 8. *dub.* 3. Prado *de Euchariſt. quæſt.* 83. *dub.* 19. §. 4. P. Henao *to.* 2. *de ſacrif. Miſſæ, diſput.* 25. *ſect.* 6. qui diſputant, an in lumine olei, ex adipe balenæ, ex tædis, reſina, aut pice, vel ex ſebo, Miſſæ ſacrificium poſſit celebrari.

Textum hunc expoſui *in cap.* 2. *de confeſſis*.

TITULUS XLII.

De Baptiſmo, & ejus effectu.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

SI quis puerum ter in aqua *b* immerſerit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen. Et non dixerit: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, non eſt puer baptizatus.

NOTÆ.

a (*Alexander III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex; recte tamen Illuſtriſſimus Manrique *tom.* 3. *annal. anno* 1176. *cap.* 6. exiſtimavit reſcribere Alexandrum Pontio Epiſcopo Claromont. qui ex Abbate Clarevallenſi aſſumptus fuit ad eam Eccleſiam. Ut autem hoc facilius ſuadeatur, & præſentis Decretalis occaſio agnoſcatur, ſciendum eſt, morem illum in Gallia invaluiſſe, ut cum in caſu neceſſitatis aliquis laicus Baptiſmum miniſtrabat, illa priora verba, *Ego te baptizo*, non proferret, forſan modeſtiæ cauſa, ea miniſtris ordinariis, & ſacris reſervans: & ita tantum infantes mergebant in aquam ea verba proferentes: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Quare cum quidam laicus filium ita baptizaſſet, ex ea muliere ſuſceptum, cum qua contracturus erat matrimonium, dubitavit, an impedimentum cognationis ſpiritualis matrimonium impediens inde contraxiſſet? Conſuluit proprium Epiſcopum, Pontium videlicet Claromont. qui *duos egregios*, & perdoctos viros tunc in Gallia florentes, Mauricium videlicet Pariſienſem Epiſcopum, & Stephanum tunc Abbatem S. Eburtii, mox ſanctæ Genovefæ, demum Epiſcopum Tornacenſem conſuluit ſequentibus litteris, quæ reperiuntur inter epiſtolas Stephani Tornacen. cum epiſtolis Joannis Sariſbar. in hac verba: „ Reverendis in Chriſto Dominis, & Patribus ſuis; Mauricio, Dei gratia Pariſienſi Epiſcopo; & Stephano, ſancti Eburtii Abbati: Pontius eadem gratia Claromontenſis Epiſcopus, ſalutem, & totius dilectionis obſequium. Vobis duobus ſpecialiter fidem noſtram ducimus referendam, quos ſpiritualis commendat affectus dilectionis, quem erga vos habemus: & ſpecialis intelligentia Scripturarum fructuoſos reddit, & commendabiles apud omnes. Homo iſte præſentium lator, quamdam olim feminam amabat, quam quidem deſponſaverat, ſicut ipſe dicit: *ſed prius*, quam eam acciperet uxorem, fœcundavit eam. Cum igitur puer natus eſſet, nec poſſet ſtatim ſacerdos ad baptizandum eum congrue reperiri, pater ejus immerſit eum aqua, dicens: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Et hæc eſt peſſima conſuetudo in terra noſtra, ut in talis neceſſitatis articulo dicant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in Baptiſmo: quod undaizare vocant. Quærimus ergo, utrum iſte Baptiſmus ſit, vel utrum puer poſtea debeat baptizari. Utrum etiam homo iſte mulierem illam accipere valeat uxorem, quoniam boni fatis eſſe teſtimonii perhibetur: & rogamus dignationem veſtram, ut per litteras veſtras de his omnibus certificetis nos. Valete.„ His litteris acceptis Mauricius ſenex breviter quidem, ſed ſolide reſpondit; neque ad utrumque dubium, ſed ad primum: quippe ſtatuta Baptiſmi nullitate, noverat nullum reſultare impedimentum: litteræ autem ejus, quæ immediate ſequuntur, ita habent: „ Reverendiſſimo Patri, & Domino Pontio, venerabili Claromontenſi Epiſcopo: Mauricius Pariſienſis Eccleſiæ humilis Miniſter, ſalutem, & obſequii plenitudinem, Super quo Celſitudo veſtra noſtram conſuluit parvitatem, breviter reſpondemus: Quia in quem modum forma Baptiſmi tradi, vel recipi debeat, Scripturarum divinarum auctoritate, & Sanctorum patrum teſtimonio traditum habemus in hunc modum, ſcilicet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: & tanta eſt verborum vivacitas, ut nihil immutari, nihil innovari oporteat: niſi vere tota hæc verba ſimul a quocumque, & quacumque lingua proferantur, Baptiſmum eſſe non credimus. Quia ergo, ſicut litterarum veſtrarum teſtimonio cognovimus, præſentium lator in ſubmerſione filii ſui, Ego te baptizo, filuit; & tantum, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti protulit, Baptiſmus non fuit, & ideo puer ille baptizandus eſt, quia Baptiſmum nunquam ſuſcepit. Itaque de reliquo nulla ſupereſt quæſtio. Vale.„ Ita Mauricius. Longiori epiſtola Stephanus reſpondit, contrariam partem adſtruens, opinionis captandæ, ſi cum Mauricio inciperet contendere; an veritatis ſtatuendæ cauſa, dubium: certe in re nondum adhuc definita adeo ſubtiliter, ut Pontius perpenſis ejus rationibus, auctoritatibuſque, Alexandrum cenſuit conſulendum. Porro ejus reſponſum in epiſtola, quæ eſt ordine quinta, ad utramque quæſtionem (namque valor Baptiſmi præſuppoſitus ſecundæ locum dabat) hæc habet verba: „ Sanctiſſimo Patri, & Domino Pontio Claromontenſi Epiſcopo, frater Stephanus de ſancto Eburtio, ſalutem, & cum omni devotione reverentiam. Premit, fateor, imperitiam meam, & quærentis auctoritas, & novitas quæſtionis. Accedit moles verecundiæ meæ, Pater, quod in tanta conſultatione veſtra Domino Pariſienſi me jungitis, camelo culicem, cedro carduum, Hylam Herculi comparantes. Scriba doctus in regno cœlorum proferre de theſauro ſuo nova, & vetera, quæſtionibus veſtris in profunditate ſenſus, & ſublimitate ſcientiæ reſpondit, & cœleſte oraculum ſuum facili vobis abſolvit epiſtola. Felix lingua! Divinam ejus reſponſionem, ut Thebais Æneida, longe ſequor, & veſtigia ſemper adoro. Moverer in contrarium, ſi abſque ſacris ejus apicibus mihi quæſtio moveretur.„ Hactenus Stephanus humiliter de ſe ipſo: at de quæſtione in contrariam partem deciſa, ſeu decidenda, ut ipſi videbatur, ita ſubjungit: „ Qui Sacramentum inſtituit Baptiſmi, formam tradidit baptizandi. Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Qui poteſtatem baptizandi ſibi retinuit in hac forma, myſterium aliis conceſſit. Nemo dixerit, quia quod dicitur: Ite, docete omnes gentes, vel Sacramenti obtineat ſubſtantiam, vel exprimat formam. Teneamus quod ſequitur; Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Nondum ibi legi: Baptizantes eos, & dicentes: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.

cti. Si baptizare, intingere, & Baptismus intinctio est, quid aliud sunt baptizantes, nisi intingentes? Intingens ergo cum intentione baptizandi, si proferat quod Veritas jubet, ideſt: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; baptizasse videtur, & formam a Christo traditam compleviſſe. Etiam hæreticos, si hæc tremenda verba protulerint, Catholicam formam tenuisse dicemus. Novatiani (inquit Innocentius) tremendis nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizant. Nec apud eos de unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris, & Filii, & Spiritus sancti aliquando quæstio mota est. Sed & P. Auguſtinus de Ecclesiasticis regulis: Si qui, inquit, apud illos hæreticos baptizati sint, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad Catholicam fidem, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur. Si ab hæreticis baptizati in confessione Trinitatis ab Ecclesia recipiuntur, ne Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: quare non baptizatus dicetur qui a laico catholico dicente: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, tertio mersus est? Nam si hoc non admittitur, confessio, vel invocatio Trinitatis, quæ sibi facta est, tanquam quæ nihil contulit, annullatur. Idem ad Orosium: Idem baptisma est, & hæreticorum, scilicet qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizant; & Ecclesiæ Catholicæ. Et ideo eos Ecclesia non rebaptizat, qui in nomine Trinitatis baptizati sunt. Et ipsa est profecto forma Sacramenti. Ecce quia formam Sacramenti hanc esse dicit, immergere scilicet, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non additur: Ego te baptizo, vel immergo. Idem de unico Baptismo: Nequaquam dubitarem, eos habere Baptismum, qui ubicumque, vel a quibuscumque illud Evangelicis verbis consecratum, sine simulatione, & cum aliqua fide accepissent. Vide, Pater, quia solis verbis, & Evangelicis consecratur Baptismus. Nusquam autem in toto Evangelio lego: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; sed tantum: Baptizantes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Sed & Zacharias Papa Bonifacio Episcopo: In Synodo Anglorum decretum, & firmissime præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, quod quicumque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, Sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est, quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti fuerit mersus. Non ait: Nisi qui baptizat, dixerit: Baptizo te in nomine Patris. Plura possem colligere, Pater, quæ in hac parte me movent, & motæ quæstionis solutionem promovent. Verum quia timeo & prolixitatis argui, & procacitatis notari, parco chartulæ, parco & famæ meæ. Opiniones profundo, non assertiones: paratus, ut dixi, summi, & catholici viri Domini Parisiensis sequi vestigia, non tamen adactus in alicujus jurare verba. Clausulam tamen, quæ a baptizantibus solet, & debet dici, scilicet: Ego te baptizo, summa reverentia deosculor, summo studio amplector. Eam mater Ecclesia sic induxit, ut esset de solemnitate ministerii, non de substantia Sacramenti. Nam si aliud dixerimus, absque medio confitebimur damnatos; quos in necessitatis articulo novimus a laicis baptizatos. Hoc enim solum dicere solent, qui litteras ignorantes parvulos undaizant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. In quibus verbis eamdem virtutem inesse, quam in latinis syllabis idem significantibus, & credimus, & fatemur. Vehementer tamen arguendos, & pœnitentia affligiendos dixerim sacerdotes, qui vel per negligentiam, vel per imperitiam aliquid omiserint de verborum solemni dignitate. Qui præmissis rationibus fidem adhibuit, baptizatum taliter: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non iterum baptizabit. Itaque qui sic eum baptizavit, & spiritalis pueri pater, & matris, ejus compater effectus est. Unde etsi uxor ejus prius non erat, impediente compaternitate, judicio meo, cum ea non contrahet matrimonium, cum qua etsi prius contraxisset, secundum quod Deus dedit Papa asserit, nullo modo sese in conjugio cum ea reciperet. Nec obloquitur, quod Joannes Papa Anselmo Episcopo scribit capitulo Ad limina B. Petri; ibi namque de conjunctis, hic agitur de modo conjungendis. Et certe multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Nam & idem Papa in eodem capitulo rationem subdit, quare conjuncti ob talem causam non separentur. Quod fieri, inquit, nullatenus debet, dicente Scriptura, a Domino junctam esse viro uxorem, & quos Deus conjunxit, homo non separet. Ubi plane loquitur de conjunctis, qui forte aliter diceret de conjungendis. Valeat Sanctitas vestra.

His contrariis responsis; utroque gravi, altero auctoritate respondentis; altero, quod negari non potest, subtilitate, effectum est, ut Pontius neutri parti adhærens consuluerit Alexandrum tertium, qui in præsenti textu respondit, hujusmodi Baptismum nullum esse.

2

b *Ter in aqua immerserit.*) Trina mersio cum invocatione Patris, & Filii, & Spiritus sancti, in principio Ecclesiæ celebris, & Sanctis PP. recepta fuit ad fidem sanctæ, & individuæ Trinitatis, unitatem, & distinctionem stabiliendam, *c. si qui 79. c. de trina 80. de consecr. dist. 4.* Virgilius *epist. 1. c. 2.* ibi: „ De renascentium trina mersione, de baptismo „ quoque solemniter adimplendo, similiter quid Apostolica „ vel tanserit, vel observet auctoritas, in subjectis tua cha„ ritas evidenter agnoscat. *Dionysius Areopag.* Eccles. Hierarch. „ c. 2. *ibi*: Ille quidem a sacerdotibus secum ferentibus aquam adducitur ad Pontificis manum; Pontifex autem superne „ adstans, cum rursus per aquas sub Pontificis manu sacer„ dotes ejus, qui initiatur, inclamaverint nomen, ter illum „ Pontifex mergit, ac trina illius immersione, & emersione „ tres beatitudinis divinæ personas inclamans. *Athan. q. 174.* „ Quod infantem ter in aqua immergimus, & ter educimus, „ mortem & triduanam Christi resurrectionem significamus. „ *Synodus CS. can. 7.* Eunomianos, qui in unam demersionem „ baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea „ baptizamus. *Cyrillus Hierosolim.* catech. *Basilius Magnus* de Spi„ ritu sancto, c. 27. *Tertul.* de corona militis, c. 3. Denique „ ut a Baptismate aggrediar, adituri contestamur, nos renun„ ciare diabolo; & pompæ ejus, & angelis ejus: dehinc ter „ mergitamur. *Et* adversus Praxeam *c. 16.* Et post resurre„ ctionem spondens missurum se discipulis promissionem Pa„ tris, & novissime mandans, ut tingerent in Patrem, & Fi„ lium, & Spiritum sanctum, non in unum, nam nec semel, „ sed ter ad singula nomina in personas singulas tingimur. „ *D. August.* hom. 91. de tempore: Quando in salutari lavacro „ tertio Christiani merguntur, tunc Ægyptii, id est originalia peccata, vel actualia crimina, quasi rubro mari sepe„ liuntur. *Leo I.* epist. 4. c. 3. Sepulturam triduanam imitatur „ trina demersio, & ab aquis elevatio resurgenti. *Et c.* multi, de consecr. dist. 4. *Conc. Tolet.* 4. can. 5. *Gregorius Magnus* „ in lib. sacram. de baptismo infantum, *ibi*; Deinde bapti„ zat eum sacerdos sub trina mersione, tantum sanctam Tri„ nitatem invocans, ita dicendo: Ego te baptizo in nomine „ Patris, & mergat semel; & Filii, & mergat iterum; & Spi„ ritus sancti, & mergat tertio, „ & *lib. 1. epist. 41.* Alia refert Jodocus Coccius *tom. 2. thesauri, art. 5. de baptismo.* Imo ex traditione Apostolorum diu id in Ecclesia servatum fuisse, videlicet ut qui ad fidei sacramentum accederent, ter in aqua mergerentur, constat ex S. Basilio *lib. de Spiritu sancto, c. 27.* dum inquit: „ Jam ter immergi hominem, unde est traditum? reliqua item, quæ fiunt in baptismo, veluti re„ nunciare satanæ, & angelis ejus, ex qua scriptura habemus? „ Nonne ex privata & arcana traditione? *Sancto etiam Hiero„ nymo* in dialog. adversus Luciferianos: Exigis ubi scri„ ptum in actibus Apostolorum? Etiamsi scripturæ auctoritas „ non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar „ præcepti obtineret; nam & multa, quæ per traditionem „ in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usur„ paverunt. *Et* ex can. 49. Apost. c. si quis 79. de consecrat. „ dist. 4. *ita cavetur*: Si quis Episcopus, aut presbyter non „ trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mer„ gat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte, „ deponatur. „ Imo & ex Christi præcepto trinam mersionem provenire; docuerunt Pelagius *in d. c. multi*, S. Joan. Chrysost. *hom. de fide in Patrem, & Filium*, ibi: „ Omnibus mysteriis veluti sigillum imponens Dominus, in tribus mersionibus „ aquæ unum baptisma discipulis suis tradidit dicens; Euntes „ docete. „ Sed postea cum Arianorum hæresis in pluribus regionibus, præcipue in Hispania, grassaretur, multique propterea, quo tres naturas divinas in tribus personis esse demonstrarent, trina mersione uterentur, visum est Gregorio Magno, ut in Hispania sub unica tantum mersione baptismus administraretur, ut constat ex epist. 41. ipsius Gregorii, relata a Gratiano *in c. de trina, de consecr. dist. 4.* & constitutione Concilii Tolet. 4. relata *in cap. propter 85. de consecr. dist. 4.* Quarum constitutionum meminit Vvalfridus Strabo *l. de rebus Eccles. c. 26.* dum ait: „ Alii trinam immersionem volunt in similitudinem triduanæ sepulturæ, ut in canoni„ bus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consue„ tudo observat: alii unam propter divinitatis unitatem con„ tendunt, ut in Concilio Tolet. plenissime habetur, ubi et„ iam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti super „ hæc Leandro inter cetera ita responderit, quia in una si„ de nihil officit Ecclesiæ consuetudo diversa. „ Undel non est, cur reprehendat Alcuinus *epist. 69. Hispanos*, quod unica tantum mersione in baptismo uterentur; & oppressus prædicta auctoritate D. Gregorii illam in dubium revocat: quem merito refellit Hugo Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 101.* De hac trina immersione agit etiam Arcad. *in concord. lib. 1. c. 9.*

Unde constans est Canonistarum, & Theologorum sententia, ad essentiam, & validitatem hujus sacramenti sufficere quamlibet ablutionem aqua factam, sive per aspersionem, sive per immersionem, ut docent Coriolanus *in can. 50. Apost.* Loaysa *in d. can. 5. Conc. Tolet.* 4. Granados *tom. 5. controvers. tract. 4. de baptismo*, Durantius *de ritibus Eccles. lib. 1. cap. 19. num. 36.* Brissonius *in l. die Dominica, C. Theod. de spectaculis, fol. 134.* Vicecomes *de ritibus Baptismi, lib. 4. c. 6.* Torreblanca *lib. 2. de jure Spirit. c. 3.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist. 66.* Becanus *tom. 5. opusc. controv. 5. fol. 496. in parvis.* Nec contrarium docetur in Synodo CP. 1. *can. 7.* quatenus ibi Patres statuunt: „ Eunomianos, qui in una de„ mersione baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, „ sed postea baptizamus. „ Nam ab Eunomianis baptizati jubentur baptizari, quia utebantur falsa baptismi forma, ut videre est apud Epiphanium *lib. 3. hæresi 56.* Quare prædicta Concilii verba non comprehendunt Catholicos, qui vere de Trinitate sentientes, & recta baptismi forma utentes, unica mersione baptizati sunt. Nec obstat, trinæ mersionis usum ex Domini præcepto, juxta Chrysostomum, & Pelagium supra relatos, aut saltem ex traditione Apostolica, juxta D. Basilium, & Hieronymum supra transcriptos, provenire: sed

Apo-

3

Apostolicæ traditiones omnino servandæ sunt, ut late probat Ayala *de Eccles. tradit.* Azor *l. 8. instit. c. 4.* Canus *de locis theol. l. 4. c. 6.* Nam respondetur, divinum præceptum non extare de trina mersione, sed de invocatione expressa Trinitatis pro forma Baptismi: ad quam referendi sunt Chrysostomus supra relatus, & Pelagius *in d. c. multi*, omisso Turriano *in explan. Clementis, lib. 6. c. 16.* Nec quod de traditione Apostolica dicebamus, obstat; nam traditiones in duplici sunt differentia, ut exponunt Ayala *supra*, Vasquez 2. 2. *q. 2. art. 10. dub. 6.* Aliæ enim sunt Divinæ, aliæ Apostolicæ, Eucharisticæ aliæ; Divinæ dicuntur, quas Apostoli ab ipso Christo Domino acceperunt, vel quas ipsi Spiritu sancto dictante constituerunt, tanquam electi Magistri, atque Rectores Ecclesiæ; quales sunt canones Apostolorum. Ecclesiasticæ vero dicuntur, quas usus, & consuetudo Ecclesiæ observat. Unde dicendum est, traditiones divinas ad jus divinum referri, & eandem cum illo habere auctoritatem, de quibus intelligitur D. Paulus 2. *ad Thessal. c. 2.* ibi: " Tenete traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolas nostras. „ Et declaratum fuit in Conc. Trid. *sess. 4.* Traditiones vero Apostolicæ eandem habent auctoritatem, ac sacri canones Apostolorum; & etiam Ecclesiasticæ traditiones eandem vim habent, ac constitutiones scriptæ. Unde cum trinæ mersionis usus ex Apostolica, non vero Divina traditione proveniat, recte ex rationibus supra traditis immutari potuit. Nec tandem obstat *can. 50. Apostolorum*, relatus *in c. si quis presbyt. 79. de consecr. dist. 4.* Nam canon ille prolatus est contra eos, qui invocata tantum Domini morte, sub unica mersione baptizabant: & tantum in eo docetur, contra jus divinum esse, omissa Trinitatis expressa mentione, tantum sub invocatione mortis Christi baptismum conferre: non vero ibi docetur, usum unicæ mersionis esse contra præceptum divinum. Quæ solutio facile colligitur ex ratione, quam adducunt Apostoli in illis verbis: " Non enim dixit Dominus, In mortem meam baptizate; sed, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. „ Illud tandem notandum est, olim in trina mersione semel dumtaxat formam prolatam fuisse, ut probat Alcuinus *epistol. 81.* sed quamlibet mersionem ad expressionem cujuslibet personæ factam, juxta Div. Gregorium *in lib. sacrament.* & Tertul. *supra* relatos, Baptizandos vero interrogari ad singulas personas, liquet ex S. Ambrosio *lib. 4. de sacram. c. 17.* in illis verbis: " Interrogatus es, Credis & in Deum Patem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti. Interrogatus es, Credis & in Dominum nostrum Jesum Christum, & in crucem ejus? Dixisti, credo, & mersisti. Tertio interrogatus es, Credis in Spiritum sanctum? Dixisti, credo, tertioque mersisti. „ Nec interest ad valorem baptismi, ut mersionem sequatur emersio, ut quia urgente necessitate quis infantem morientem in flumen, aut puteum conjecerit, ut docent Suarez *tom. 3. in 3. p. disp. 20. sect. 3.* Valentia 3. *p. disp. 4. q. 1. punct. 2.* Ægidius Coninch 3. *p. q. 66. n. 68.* Vasquez 3. *p. in 3. disp. 145. c. 5.* refragantibus Soto, Molino, & Henriquez apud Theophilum *tract. de sacr. infantum, c. 7. n. 5.*

c *Spiritus Sanctus.*) Et ita tres personas esse explicite appellandas, ut baptismum possit valide administrari, constat *ex capit. firmiter, de summa Trinit. c. si revera, c. multi, c. in Synodo, de consecrat. dist. 4.* ex innumeris Patribus probant Vasquez 3. *p. disp. 143. c. 3.* Gilbertus Schebicavius *lib. 2. de Trinit. c. 7.* Scholastici cum D. Thoma 3. *p. q. 66. art. 3.* Bellarmino *de baptismo, c. 3.* ex Christi *institutione*; cujus institutionis ratio fuit, quod docuerit Dominus, in ipso Ecclesiæ vestibulo, ac ceterorum sacramentorum janua, fieri explicitam, & distinctam propositionem verticis mysteriorum, tum quoad essentiæ unitatem, tum quoad personarum multiplicitatem. Nec obstat, Apostolos baptizasse tantum in nomine Jesu, ut refertur *actuum Apost. c. 10. 11. & 19.* Unde existimavit D. Ambrosius *lib. 1. de Spiritu sancto, c. 3.* Apostolos in solo Jesu nomine baptizasse, idque sufficisse; quia qui unum dixit, Trinitatem signavit. Convenit S. Ambrosio Nicolaus I. *c. a quodam, de consec. dist. 4.* Sed & Beda *in c. 10. Act.* Ambrosium refert, & una persona expressa reliquas eo ipso figuari censet; atque adeo per unitatem nominis expleri mysterium profitetur. Præsciverat S. Athanasius *in lib. de Trinitate*, ibi: " Nunquid prævaricatores mandati Salvatoris Apostoli effecti, & contra traditionem ejus baptizarunt tantam multitudinem? Non enim scripsum est, baptizasse eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; sed tantum in nomine Domini Jesu. Nunquid ergo prævaricati sunt? Absit: nam licet filii nomen tantummodo dicatur, habet tamen & Patrem, & Spiritum sanctum pronunciatum. „ Similia legas apud Ferrandum *ep. ad Anatolium*. Adhuc tamen dicendum est cum S. Cypriano *epist. 73.* Fulgentio *lib. de Incarnat. & gratia Christi, c. 11.* Beda *q. 14. variar.* baptismum in nomine Jesu collatum intelligi secundum Christi institutionem, cum expressione trium personarum, ut aperte habetur *c. 19. Act.* quia ut infigniter ait Facundus *lib. 1. pro tribus capitulis, c. 3.* " Quod in nomine Domini Jesu hi, quos memoravimus, batizati narrantur, non ex eo credendum arbitror, quia non in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizati sunt, ut etiam in ipsis servaretur verbis a Domino constitutis forma baptismi; sed quia erat infinuandum, quod baptismo non fuerant baptizati, sufficere judicatum est, ad differentiem ipsius novi baptismi, solum nomen Domini Jesu memorare. Theophilus *tom. 15. in Heteroel. fol. 5.* Ant. Perez *in pentat. fidei, vol. 4. de R. P. cap. 3. num. 76.* Macedo *de clavibus Petri, lib. 4. c. 3.*

4

In præsenti textu repetentes exponunt formam sacramenti Baptismi, quam nobis audientibus ex suggesto illustravit perdoctus, & semper colendus D. Martinus Lopez de Hontiberos Archiepiscopus Valentinus, *in tractat. de bapt. articul. 3.* a quo Doctor Garauna prætentem repetitionem transcripsit.

CAPUT II.

a Alexander III.

DE quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: *Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, ego baptizo te.*

NOTÆ.

1 a *Lexand. III.*) Ita legitur in secunda collect. *sub hoc tit. c. 2.* nullibi tamen exprimitur, cui referibat Alexander, & forsan legendum est, *Idem eidem*; ideſt Pontio Episcopo Claromont. Nam cum in Gallia reperirentur plures baptizati, & dubii, an sub legitima forma, ideo rescripsit Alexander in præsenti, eos iterum baptizandos esse sub forma in præsenti præscripta.

COMMENTARIUM.

2 CErtum est, baptismum rite collatum iterari non posse, ut expresse definitum est *in can. 47. & 49. Apost. capit. ostenditur, c. hi de quibus 38. c. sive hæreticus 51. c. quos 52. c. non licuit 107. c. rebaptizare 108.* cum quinque sequentibus, *c. quamvis 117. c. eos quos, de consecrat. dist. 4. c. fin. hoc tit. l. 1. & 2. Cod. ne sanctum baptisma, c. 2. de apostat.* Concil. Florent. *sub Eugenio IV. in decreto fidei, sess. ult. §. 5.* Trid. *sess. 7. de sacram. can. 9. & 10.* D. Clemens *lib. 6. const. c. 5.* Cyprianus *lib. 2. ep. 3.* D. Ambrosius *lib. 2. de pœnit. c. 2.* Augustinus *ep. 203. & in lib. de hæresibus, c. 22.* plura juris testimonia congessit Augustinus *in epit. jur. lib. 22. tit. 27.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Torreblanca *de jure Spirit. lib. 3. c. 4.* Gibalinus *de irreg. c. 5. propos. 1.* Justelus *in can. 22. Eccles. Afric.* Pamelius ad D. Cyprianum *ep. 59.* Frances *in Instor. interm. p. 3. q. 2.* Beyerlinch *in theatr. verbo Baptismus*, Jac. Gothofr. *ad tit. C. Ne sanctum Baptisma*, Albaspin. *ad Optatum Milevit. m. c. 9.* & nos dicemus *in c. 2. de apostatis*, ubi de pœnis, tam rebaptizantis, quam rebaptizati agemus. Rationem adducunt D. Basilius *lib. de Spiritu sancto, c. 15.* Damascenus *lib. 4. de fide*, *D. Ds Gonzal. in Decretal.* Tom. III.

c. 10. D. Thomas 3. *p. q. 66. art. 1.* quod cum baptismus significet mortem, & sepulturam Christi, & Christus semel mortuus, & sepultus fuerit: sic etiam baptismus semel tantum suscipiendus est, ne falsa sit sacramenti significatio, qui enim sæpius susciperet baptismum, significaret Christum sæpius crucifixum, aut saltem in significatione, & figura sæpe eum crucifigeret. Quare D. Augustinus *tract. 5. in Joann.* asseruit eum qui sæpius recipit baptismum, non minus acriter Ecclesiam persequi, quam persequebantur tyranni in sævis persecutionibus. Item quia cum ex hoc sacramento detur character in anima, qui indelebilis est, non debet hoc signum iterari, ut contingit in sacramentis Confirmationis, & Ordinis. Hoc idem probant Tertull. *de pudicit. c. 16.* his verbis: " Denuo ablui non licet. *Et* de Baptismo *c. 15. ibi*: Semel lavacrum, minus semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet. *Dav. August.* epist. 103. *ait*: Rebaptizare Catholicum immanissimum scelus est. *Avitus Viennensis* in fragm. ex leg. contra Arianos, *asserit*: Unum baptisma non iteramus. „ Richardus a sancto Victore *de Sacrament. part. 15. cap. 13.*

Sunt tamen aliqui casus, in quibus baptismus iterari potest. Primus est, cum certo constat in priori baptismo aliquid essentiale omissum fuisse; nam tunc non tam iterum administratur, quam de novo confertur: ut si collatus sit ab hæreticis non sub debita forma, quo casu procedunt can. 6. Conc. Nicæni, cujus meminit Rufinus *lib. 1. c. 6. can. 7.* & 8. Synodi Laodic. can. 6. Constantinop. 2. Athanas. *orat. 3. Contra Arianos*, S. Basilius *ep. 1. ad Amphil. c. 1.* Aug. *de hæres. hæresi 44.* Secundus est, quando dubium adest, an primus baptismus administratus esset, vel sit administratus rite, & legitime collatus: si enim dubitetur, an baptismus administratus sit, ita ut penitus ignoretur, an baptismus collatus

esset, vel conjecturæ pro eo adsint, iterandus est baptismus, c. *si nulla*, c. *hi de quibus*, *de consecrat. dist.* 4. Gregorius Magnus *lib.* 12. *indict.* 8. *ep.* 31. " Quoties tam de Baptismo aliquorum, vel Confirmatione, quam de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus certa ratio habetur, utrum baptizati, vel confirmati, sive Ecclesiæ consecratæ sint, ut baptizentur tales, ac confirmentur, atque Ecclesiæ canonice consecrentur, nec talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur rite peractum. *Greg. II.* epist. 8. *in fine:* Eos qui se dubitant fuisse baptizatos, an non, ut baptizentur, præcipimus, *Concil. Hippon.* can. 42. *Gregor. III.* ep. 1. ad Bonif. Archiepisc. c. 4. Eos etiam, qui se dubitant fuisse baptizatos, vel quia presbytero Jovi mactante, & carnes immolatitias vescente, baptizanti sunt, ut rebaptizentur, præcipimus. *Synodica Lucæ Patriarc. CS.* cap. 12. Cum enim infantes ex Christianorum regione a Scythis, & Agarenis bello capti essent, & empti a Romanis, dubitatum est, an oporteat venundatos rebaptizari? Dicebant enim nonnulli, quoniam ex Christiana regione capti sunt, præsumptio est, eos fuisse baptizatos in patria ætate infantili, nec denuo rebaptizandos esse. Magis tamen placuit, eos debere baptizari, quod nesciunt, an in infantia fuerint baptizati, nec ulli inveniuntur qui baptismum affirment. Eos autem qui ex infidelium regione capiuntur, indistincte baptizandos esse statutum est, nisi testes profiteantur, eos post captivitatem fuisse baptizatos, *Leo I. R. P.* in epist. ad Ruscicum Episcopum Narbonensem, in cod. can. Eccles. Roman. cap. 28. *Si* nulla extant *indicia* inter propinquos, aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse docentur, agendum est ut renascantur, ne manifeste pereant, in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non finit ut videatur iteratum: nec temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis. " Refert Ant. Aug. *in epit. jur. l.* 22. *tit.* 24. Si autem constet, baptismum administratum fuisse, sed dubitetur, an rite, & legitime, idest cum debita materia, & legitima forma collatus sit, eo casu sub conditione, idest sub forma scripta in præsenti ab Alexandro baptismus iterari potest, Joan. Sanch. *in select. disp.* 42. Dicastil. *de sacris to.* 1. *tr.* 2. *de baptismo*, *disp.* 1. *dub.* 7. Quintanadv. *in suis sing. singul.* 1. Frances *in Pastor. intern. diff.* 2. *q.* 3. Prado *tom.* 1. *de sacram. tr.* 2. *de baptismo*, *dub.* 8. Sotus *in* 4. *dist.* 8. *art.* 9. qui juste reprehendit Parochos, qui ex levi causa, & inani dubio baptismum iterare præsumunt. Ex qua doctrina varios casus in praxi obvios circa filios expositos, & natos apud partes infidelium, resolvit Frances Urrutigoyti *in Pastor. intern. p.* 2. *tr. unic. per tot.* Qui autem sciens rite collatum fuisse baptismum, illum repetit sub conditione, peccat lethaliter, & irregularis manet, ac si pure illum iteraret. Majolus *de irregul. l.* 3. *c.* 14. *n.* 5. Sayrus, Suarez, Ugolinus, & alii apud Gibalin. *de irregul. c.* 5. *conseil.* 4. Christ. Lupus *in can.* 84. *Synodi Trul.*

CAPUT III.

Innocent. III. *Arelat.* a *Archiepiscopo.*

MAjores *b* Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui eum quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse *notavit*: Tu es filius Dei vivi; & pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides ejus. Hæc igitur te notasse solicite conjecimus evidenter, qui ut hæreticos Ecclesiam impugnantes melius nostra munitus auctoritate repellas, quibusdam quæstionibus, quas contra catholicos moverant, nos postulas respondere. Asserunt enim parvulis inutiliter baptisma conferri; quod nituntur tam ratione, quam auctoritate probare, illud primo, & præcipue inducentes, quod cum secundum verbum Jacobi Apostoli dicentis in epistola sua: Charitas operit multitudinem peccatorum; & juxta testimonium Veritatis in Evangelio de peccatrice, quæ ipsius pedes laverat, perhibentis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum; non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur; parvulis, qui nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus, & consentientibus tantum infunditur, peccatum non dimittitur in baptismo, & sic eis baptisma non confertur, quia non est talibus conferendum. In Evangelio quoque legitur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur. Unde parvuli, sive fuerint, sive non fuerint baptizati, condemnabuntur, utpote non credentes. Ad id autem taliter respondemus, quod baptisma circumcisioni successit: absit enim, ut in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat, legem cum Evangelio, circumcisionem cum baptismo servandam; quoniam secundum Apostolum dicentem ad Galatas: Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest. Cum ergo circumcisio, tam adultis, quam parvulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus qui successit *in loco ipsius*, & *generalior* tamen existit, cum tam viri, quam *c* feminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis est, quam parvulis conferendus. Nam sicut olim sine distinctione qualibet Mosaica lex clamabat: Anima cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo, ita nunc distincte vox intonat Evangelica: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate nec sexum, nec ætatem excludens; Unde sicut anima circumcisi de populo suo non peribat, sic qui ex aqua fuerit, & Spiritu sancto renatus, regni cœlorum introitum obtinebit. Caute tamen adnotandum quantum plus baptismus hodie conferat Christianis, quam quondam Judæis circumcisio contulisset. Dictum est in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege: Peribit de populo suo; in Evangelica vero veritate subjunctum est: Non introibit in regnum Dei. Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum cœlorum, quousque per mortem Christi fuit omnibus obseratum: sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam pervenitur, cujus januam Christi sanguis fidelibus misericorditer reservavit. Absit enim, ut universi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procurayerit ad salutem. Ceterum ex vi litteræ satis patet, prædictas auctoritates intelligendas esse tantummodo de adultis, qui habent multitudinem peccatorum; cum de parvulis non possent intelligi, qui prædicto tantum originali tenentur. Similiter etiam illa alia auctoritas solvenda est: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. cum non possint credere parvuli, sed adulti; & ob hoc tota auctoritas hæc intelligenda est tantummodo de adultis, ne ad alios prima, & ad alios secunda clausula referatur: quamvis nonnulli concedant quod parvuli credant, non per usum, sed per habitum fidei, quam suscipiunt in baptismo: sicut & alia multa verba secundum communem usum loquendi, non ad actum, sed ad aptitudinem referuntur. Illud ergo, quod opponentes inducunt, fidem, aut charitatem, aliasque virtutes parvulis, utpote non consentientibus, non infundi, a plerisque non conceditur absolute, cum propter hoc inter Doctores Theologos quæstio referatur, aliis asserentibus per virtutem Baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis vero dicentibus, & dimitti peccatum, & virtutes infundi habentibus illas quoad habitum, non quoad usum, donec pervenerit ad adultam ætatem.

NOTÆ.

a *Relat.*) Michaeli, videlicet, qui temporibus Innocentii III. Ecclesiæ Arelatensi præfuit. De Metropoli Arelatensi egi *in cap.* 16. *de offic. deleg.* In tertia autem collectione, *sub hoc tit. c.* 1. ubi reperitur textus hic, tantum legitur, *Idem.*

b *Majores causæ.*) Consonant textus *in c. omnes* 3. 2. *q.* 6. *c. relatum* 15. 11. *q.* 2. *c.* 2. 18. *d. c. multis* 5. 17. *dist. c.* 1. *dist.* 20. *c. ut debitus* 59. *de appel.* Felix Papa *ep.* 3. *in princip.* " Semper dubia, & majora negotia terminum ab hac S. Sede a tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueverunt. *Jul. Papa* ep. 1. *ad medium*: Ad Sedem Apostol. quasi ad matrem, atque apicem, omnes majores Ecclesiæ causæ, & judicia Episcoporum recurrant. *Damasus* epist. 3. *ad medium*: Sedi Apostolicæ majores causæ reservatæ sunt, atque solidatæ. *Vigilius Pontif.* epistol. unic. c. 7. Ad S. Rom. Ecclesiam tam summa Episcoporum judicia, & negotia, atque querelæ; quam & majores Ecclesiarum quæstiones, quasi ad caput semper referenda sunt. *Greg. VII.* libr. 2. regestr. Quod majores causæ cujuscumque Ecclesiæ ad Apostolicam Sedem referri debeant. *Sixtus I.* epistola 1. Apostolicæ Sedis dispositioni omnes majores Ecclesiarum causas canonum auctoritas reservavit. *Marcellus I.* epistol. 1. ad Episcop. Antiochen. A dispositione R. Ecclesiæ vos deviare non oportet, ad quam cuncta majora Ecclesiæ negotia (disponente gratia) jussa sunt referri. *Melchiades* ad Episcop. Hispan. Dei ordinatione ordinatum credimus,

dimus, ut semper majores causæ ad B. Petri Sedem confluerent. " Alia juris testimonia congesserunt Anton. Aug. *lib.* 1. *part.* 1. *titul.* 10. Fr. Anton. Perez *in Pontat. fidei*, *volum. de potest. Episc.* 5.

c *Quam feminæ.*) Cum circumcisio ad feminas non spectaret, ut probat Læl. Birciola *lib.* 5. *horar. succiss. cap.* 14. contra Strabonem, qui *lib. ult. geograph. cap.* 6. ex Mustero refert circumcisionem acceptam a Regina Saba apud Ægyptios in usu esse.

COMMENTARIUM.

3 CIrca baptismum parvulorum, seu infantium varii fuerunt non solum hæreticorum, verum & Catholicorum errores. Eos incapaces esse baptismi, censuerunt Pelagiani, contra quos scripsit D. Aug. *lib.* 4. *cont. ep. Pelag. c.* 22. Idem docuerunt Henriciani, & Pseudo-Apostoli; ut refert D. Bern. *ep.* 140. *hom.* 66. *in Cantic.* Idem tenuerunt Martinus Luther. *l. adversus Coelestin.*, Thomas Monetar. apud Buleng. *adversus Anabapt. l.* 2. *cap.* 1. qui affirmabant baptismum valide non conferri, nisi adultis illis, qui 30. annum attigissent; qua ætate Dominum nostrum baptizatum fuisse fertur. Quæ hæresis exoria est anno Christi 1527. ut referunt Joan. Cocleus *in actis Lutheri*, Bellarm. *l.* 1. *de baptism. c.* 8. licet jam similem hæresim suo tempore pullulasse referat D. Bernardus *d. ep.* 240. *& in Cant. serm.* 66. Calvinus *l.* 4. *instit. c.* 16. qui manentur sequentibus fundamentis. Primo, quia Dominus noster apud Matthæum *c.* 28. præcipit primum docere, & postea baptizare. Igitur parvuli, qui non possunt doceri, nec baptizari valent. Secundo ajunt, quod reprobi non sunt baptizandi: sed multi ex infantibus evasuri sunt: igitur cavendum est, ne profanetur sacramentum per nostram ignorantiam. Tertio, quia non datur baptismus absque pœnitentia, *c.* 1. *D. Marci*, *c.* 2. *Act. Ap.* at infantes pœnitere nesciunt: Ergo baptizari non possunt. Quarto, quia Dominus noster cum esset annorum 30. baptizatus fuit, ut constat *ex c.* 3. *D. Luca*, ubi narrat Evangelista, baptismum Christi contigisse anno 15. Imperii Tiberii Cæsaris, quando ipse Jesus erat incipiens quasi annorum 30. & ex can. 22. collectionis Martini Brachar. relato *in c.* 1. 78. *dist.* probat Baronius *in apparatu*, *& tom.* 1. *anno* 31. *&* 34. *n.* 61. Ergo & omnes in ea ætate ad ejus exemplum baptizari debent. Quinto, nam baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ. D. Petrus *ep.* 1. *c.* 3. Sed infantes stipulari, aut promittere non possunt, *l.* 1. *in princ. l. mutier* 70. *ff. de V. O.* l. 1. §. *furiosum*, *ff. eodem*, *&* §. *infans*, *Instit. de inutilibus.* Ergo nec baptizari. Tandem facit pro Anabaptistis textus *in c. baptizando* 58. *de consecrat. dist.* 4. ubi docetur baptizandos oportere prius dicere fidei symbolum: sed infantes illud recitare nequeunt: igitur nec baptizari.

4 Sed contrarium, imo parvulos infantes capaces esse baptismi, semper Ecclesia docuit: quod & sub anathematis denunciatione in contrarium tenentes definivit Conc. Trid. *sess.* 7. *can.* 12. 13. *&* 14. & probatur hæc catholica veritas tribus argumentorum generibus. Primum sumitur a S. Scriptura; secundum a testimoniis Ecclesiæ: & ejus usu: tertium a rationibus. Ex sacra pagina probatur primo ex figura veteris Testamenti; nam circumcisio præfigurabat baptismum adeo manifeste, ut baptismus a D. Paulo dicatur circumcisio, *ep. ad Colossens. c.* 2. ibi: *Sed in circumcisione Christi, consepulti ei in Baptismo.* Sed circumcisio dabatur infantibus, *Genesis c.* 17. *Levit. c.* 22. Igitur & baptismus, ut arguit Innoc. *in præsenti.* Deinde ex necessitate baptismi apud D. Joan. *c.* 3. præscripta, ibi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quibus verbis, tam adulti, quam infantes comprehenduntur, ut communiter Ecclesiæ PP. docent, affirmantes parvulos sine baptismo realiter suscepto, aut martyrio nequaquam cœlum ingredi posse: quod etiam totius Ecclesiæ communis consensus firmavit, siquidem nunquam pro parvulis sine baptismo decedentibus sacrificium obtulit, nec illos ad Ecclesiasticam sepulturam admittere consuevit; unde Ecclesia sæpius definivit, peccatum originale non posse parvulis per aliud remedium remitti, quam per baptismum. Nec audiendus est Gerson 3. *to. serm. de nativ. consid.* 2. dum docet, parvulos solis orationibus parentum salvari posse: quam sententiam temerariam dixit Soto *in* 4. *d.* 5. *q. un.* nam ut recte advertit Vasquez 3. *p. in* 3. *disp.* 151. *c.* 3. *in princ.* quamvis verum sit, Deum posse id facere sine baptismo, cum non habeat potentiam suam sacramentis alligatam; si tamen non constet peculiari revelatione, illud cum aliquo factum fuisse, temerarium esset dicere salvari potuisse contra legem communem. Etiam minus recte docuit Cajetanus *ad D. Thom.* 3. *p. q.* 68. *art.* 2. parvulos sine tali baptismo, aut martyrio, quando eis baptismus conferri non potuit, salvari posse voto baptismi in fide parentum; quam opinionem temerariam dixit Catherinus *contra Cajetanum*: hæreticam Alfonsus a Castro *de hæresibus*, *verbo Baptismus*, *hæresi* 9. Igitur si adeo magna est necessitas baptismi, ut absque eo nemo salvari possit, quomodo denegari poterat hoc sacramentum tot parvulis, qui quotidie decedunt. Rursus hæc Catholica doctrina probatur ex locis illis, ubi refertur, baptizatas fuisse integras familias, *ut actuum Ap. c.* 16. ubi dicitur *Lydia baptizata*, *& domus ejus*: & ibidem de custode carceris legitur: "Baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo. Et epist. 1. ad Cor. *c.* 1. *ait D. Paulus*: Baptizavi Stephani domum; " cum in ipsis familiis necessario plures essent infantes: Igitur quia parvuli baptismi capaces sunt. Secundo expressis Ecclesiæ sanctionibus, & SS. PP. decretis relatis in Conc. Milevitan. *can.* 2. " Placuit ut quicumque parvulos recentes ab uteris maternis baptizandos negat, anathema sit. *Extat* in c. placuit 129. de consecr. dist. 4. *Conc. Gerundense* can. 5. Parvuli qui nuper e materno utero editi sunt, si infirmi, ut assolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, qua nati sunt, si oblati sunt, baptizentur. *Theodulf. Aurel.* c. 17. Si parvulus ægrotans ad quemlibet presbyterorum baptismi gratia de cujuslibet parochia allatus fuerit, ei baptismi sacramentum non denegetur. Conc. Afric. circa tempora Bonifacii *can.* 76. Brachar. 2. *can.* 7. Viennense *in Clement.* 1. *de summa Trinit.* docuerunt, & usum baptizandi infantes jam primis Ecclesiæ sæculis probarunt D. Clemens *lib.* 6. *const. capit.* 15. Beatus Dionysius *de Eccles. Hierarch. c. ult.* Justin. Martyr *q.* 56. Syricius *ep.* 1. *ad Himerium*, *c.* 2. Innoc. I. *ep.* 20. Leo I. *ad Epist. Aquil. ep.* 84. alias 16. Greg. Magnus *lib.* 5. *ep.* 9. *ad Joannem Calarit.* Ambrosius, Cyprianus, Augustinus, & alii congesti a Pamelio *in not. ad D. Cyprianum*, *ep.* 59. *num.* 5. Illustrant Castro *adversus hæreses*, *verbo Baptismus*, Becanus *de baptismo*, *cap.* 10. *q.* 1. Baronius *anno* 253. *num.* 16. *&* 259. *n.* 21. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 8. Narbona *de ætate*, *anno* 1. *q.* 8. Bellarminus *tom.* 2. *controv. c.* 9. *de baptismo*, Vasquez 3. *p. in* 3. *disp.* 154. *c.* 1. *&* 2. Gregorius de Valentia 4. *p. tract.* 1. *de baptismo*, *q.* 3. Ægidius *de sacram. q.* 68. *art.* 9. Vicecomes *de ritibus baptismi*, *lib.* 2. *c.* 1. Nunno, Suar. & Aragon *ad D. Thomam*, 3. *p. q.* 68. *art.* 9. Ratione etiam probatur prædicta doctrina; nam baptismus necessarius est ad salutem omnibus habentibus peccatum originale, juxta D. Joannem supra relatum: sed parvuli sunt participes ipsius peccati: igitur debent esse capaces baptismi, ne plus possit culpa, quam gratia, contra sententiam Apostoli *ad Romanos c.* 6. Prosequitur alias rationes Bellarmin. *d. c.* 9. Unde Ina Rex Saxonum occiduorum legibus Ecclesiasticis, quæ habentur *tom.* 17. *Concil. Regia editionis*, *fol.* 131. ita *l.* 2. cavit: " Infans intra 30. dies postquam in lucem prodierit, baptizator: id si non fiat, ter denis solidis culpam pensator: sin prius vitam cum morte commutavit, quam sacro tingatur baptismate, rebus suis omnibus multator. "

Nec tunc obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. c.* 28. *Matthæi*; nam ibi præscripsit Dominus ordinem, quem servare debebant Apostoli in conversione Gentilium, videlicet ut prius instruerent eos, deinde baptizarent, postremo monerent, ut ejus præcepta custodirent. Siquidem ordo servandus est, cum fieri potest, ut etiam ab Ecclesia diligenter servatur, cum adulti ad fidem veniunt: at si vel propter incapacitatem hominum, vel propter aquæ defectum non possint servari omnia, vel non eodem ordine, certe præstat aliquid servare, quam nihil, veluti si quis esset in deserto cum homine Gentili jam moriente, ubi non esset aquæ copia, posset eum docere, & instruere ut crederet; nec peccaret contra illud præceptum divinum, *Docete baptizantes*; quia illud intelligitur cum fieri potest. Quia ergo infantes sunt incapaces doctrinæ, sed capaces baptismi, muratur in eis ordo præcepti, & prius baptizantur, ne forsan decedant sine hoc unico præsidio, ac deinde cum adoleverint, docentur. Nec obstat secundum argumentum, nam si illud probat, deducitur nec adultos omnes esse baptizandos; siquidem ex eis plures reprobi evadunt. Nec obstat tertium argumentum; nam pœnitentia est necessaria in baptismo adultorum, de quo agebatur in dictis auctoritatibus D. Marci, actuum Apost. ob peccata actualia, quæ adulti commiserunt: originale peccatum non est materia pœnitentiæ, ideo non desideratur in eo, qui tantum illud habet: de quibus adultis etiam accipiendus est textus *in d. c. baptizandos*, *de consecr. dist.* 4. juxta veterem ritum recitandi symbolum a catechumenis, & nomen dandi; quem illustrant P. Faber *lib.* 3. *agonist. c.* 16. Menardus *in notis ad lib. sacram. D. Greg. fol.* 98. Gazeus *ad Cassianum lib.* 6. *de incarn. c.* 3. Nec favet contrariæ sententiæ exemplum Christi Domini; nam ut recte respondit Nazianz. *ferm. in S. lavacrum*, non omnia quæ Christus fecit, a nobis eodem modo peragi possunt, aut debent. Accedit, nam Christus Dominus distulit baptismum ad annum 30. tum quia non egebat ipse baptismo: tum quia non erat periculum, ne morte præveniretur. Adde etiam, quod Christus Dominus circumcisus fuerat in infantia. Nec obstat quintum fundamentum; verum enim est, tempore baptismi stipulationem intervenire, quandoquidem qui Christianæ militiæ nomen dat, rogatur, *Credis?* Et respondet, *Credo*, & iterum, *Abrenuntias?* Et respondet, *Abrenuntio.* Synodus Laodic. *can.* 46. Synodus 6. Constantinop. *c.* 7. Conc. Turon. *c.* 18. Plura Joseph. a S. Maria Carthus. *de cœrem. baptism. c.* 18. *&* 21. Inde Tertul. *de Spectaculis*, docet in baptismo fese hominem Deo per sponsionem obligare: qua phrasi utitur Catechismus Romanus *c.* 2. *de sacram. Baptismi*, *num.* 2. Confiderat non male malus alioquin Mystagogus Vvisembach. *disp.* 33. *n.* 3. Unde exponit difficilem locum Tertul. *de fuga in persecut. c.* 12. ibi: "Apud inferos emancipatio nostra est, & stipulatio nostra in cœlis, " D. Josephus de Retes *in repet. prælect. de V. O. c.* 1. *conject. 6. n.* 32. Et cum infantes per se respondere nequeant, susceptores eorum, idest patrini, id faciunt eorum nomine, fidem profitendo, & promittendo. D. Joan. Chrysost. *in psalm.* 43. ibi: " Statim sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conventa, & assensiones, & minoris ætatis fidejussorem suscepto rem interrogat,

Tertul. de baptismo c. 18. *ibi:* Discat quisque fidem Apostolicam, quam professus est per ora gestantium in baptismo, cum ad annos intelligibiles venerit. *Smaragdus* in explicat. epistolæ de Sabbato Pentecost. *ibi:* Parvuli, quamvis necdum loqui possunt; tamen pro illis & confitentur, & loquuntur qui eos de lavacro fontis suscipiunt: nec immerito dignum est, ut qui aliorum peccatis obnoxii sunt, aliorum etiam confessione, per ministerium baptismatis remissionem originalium percipiant peccatorum. „ Illustrat Vicecomes *l. 1. de ritibus baptismi, c. 35.* Quatenus tamen ex promissione susceptorum teneantur parvuli in adulta ætate eandem fidem ab eis promissam servare, expositi *in c. cum simus, de regular.*

6 Manet ergo, cujuscumque ætatis homines baptizari posse, & perperam Anabaptistas, eorumque asseclas, sacramentum hoc parvulis negasse. Fuerunt tamen alii, qui etsi infantium baptismum agnoverunt, existimarunt tamen infantes non esse baptizandos, nisi post 8. diem, de quibus D. Cyprianus *ep.* 59. ibi: " Quantum vero ad causam infantium pertinet, quos dicitis, intra secundum, vel 3. diem, quo nati sunt, constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse legem circumcisionis antiquæ, ut intra 8. diem eum, qui natus est, baptizandum, & sacrificandum non putares, longe aliud in Concilio nostro omnibus visum est. „ Ex quibus verbis cognoscitur non solum error existimantium baptismum differendum esse in 8. diem, verum & fundamentum hujus erroris. Cum enim circumcisio, quæ erat typus, & figura hujus sacramenti, 8. die fieret, *Genesis c. 17. & Levit. c. 12.* Baronius *anno 175. n.* 120. & tunc nomen puero imponeretur, ut probatur exemplo Christi Domini, dum apud Lucam *c. 1.* legitur: " Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus. „ Ergo ut respondeat veritas figuræ, debet baptismus administrari ipso octavo die. Accedit, nam Romani eundem morem sequentes nomina imponebant filiis maribus nono die, feminis octavo. Festus Pompejus *verbo Lustricus.* Plutarch. *in problem. q.* 102. qui hujus moris anxie inquirit causas. Macrobius *lib. 1. Saturn. c. 1.* Polydorus Vergil. *de juvent. rerum, c. 4.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dier. genial. c. 8.* Illustrant D. Nicolaus de Castro *in l. un. C. de c. civium, n.* 13. D. Josephus de Retes *lib. 1. opusc. c. 3. n. 2.* P. Faber *lib. 1. semestr. c. 6.* Stuchius *in antiquit. conviv. lib. 1. c. 16.* Beroaldus *ad Suetonium in Nerone, c. 6.* Turneb. *lib. 3. adverss.* Cujac. *in l. 32. §. 1. ff. de legat. 2. & ad tit. C. de infirmand. pœnis cœlib.* Merillus *lib. 2. observ. c. 33. & 37. & lib. 3. c. 33.* Marcel. Donatus *in dilucid. ad Sveton. in Nerone c. 6.* Vicecomes *lib. 2. de antiquis baptismi ritibus, c. 14.* Viglius *in §. nominatim, Instit. de exhared. liberor.* Zerda *ad Tertul. in Apolog. annot. 267.* Nec ante nonum diem filius vitalis credebatur, ex ratione adducta a Plutarcho *ubi supra*; imo fi ante ipsum diem decedebat, parentibus non proderat, ut ex lege Papia decimam bonorum capere possent: eoque referendus est Ulpianus *in lib. reg. tit. de decimis*: dum ait: " Quod communis filius, filiave post nonum diem amissus, unam decimam adjecit: „ Quæ verba ut apprime capiantur, obiter adnotandum est, lege Julia, & Papia constitutum fuisse, ut vir ex testamento uxoris, vicissimque uxor ex testamento mariti, non nisi decimam bonorum partem, & tertiæ partis usumfructum capere possent, ut testis est Ulpianus *eod. tit. de decimis.* Aliquando tamen ex ejusdem legis beneficio conjuges inter se non unam decimam tantum, sed etiam duas, vel tres, & quandoque solidum capere poterant: duas decimas, si communem filium amisissent; tres, si duos; solidum, si tres; modo masculus post nonum diem, femina post octavum decederent. Unde in dicto fragmento Ulpiani legendum esse, *post nonum diem*, jam notarunt Gothofredus, & Cujacius *ibi*, Brissonius *lib. 1. select. c. 9.* Counanus *lib. 9. comment. c. 4.* Et apud Gothos etiam ut parentes filiis succederent, defiderabatur, ut aqua baptismi lustratus, ultra decimum diem vitam ageret, *l. 17. tit. 4. lib. 4. legum Vvisigoth.* Hodie tamen sufficit, ut sit baptizatus, & vivat per 24. horas, *l. 13. Tauri*, quæ est lex 2. *tit. 5. lib. 5. recop.* imo & apud nos communi totius populi catholici consensu receptum est, ut elapso octavo nativitatis die, & solemniter baptismum infantes, & nomen accipiant, ut referunt Quintil. Mandosius *de ætate c. 1. n. 16. & 17.* Tiraquell. *in l. si unquam, verbo Susceperit, n. 16. C. de revocand.* P. Greg. *lib. 9. syntag. c. 9. n. 26.* Lara *de vita hominis, c. 11. n. 7.* Narbona *de ætate, anno 1. q. 9.* Ergo ante 8. diem infantes baptizari nequeunt.

7 Sed prorsus verius est, baptizari posse infans statim ac natus imo & dum in uteris maternis existit, si opera obstetricis corpus ablui possit, dum forma prosertur. Valide enim tunc conferri baptismum, docuerunt Gabriel *in 4. dist. q. 2. art. 3. dub. 3.* Victoria *in summa, tit. de baptismo, n. 32.* Suarez, & Ægidius *ad D. Th. q. 68. art. 11.* Bonacina *de baptism. disp. 2. q. 2. punct. 3. n. 25.* Prado *tom. 1. de baptismo, tract. 2. q. 68. dub. 8.* & probatur auctoritate, & ratione: auctoritate præsentis textus, ibi: *Nec sexum, nec ætatem excludens.* Et textus *in c. neque quemquam, v. Unde, de consec. dist. 4.* Ratione, quia qui in utero est, post tempus formationis, & animationis est homo vivens, & animal; juxta Philosophorum sententiam, *l. 1. §. 1. si quis proximior, ff. unde cognati.* Tertul. *in apol. c. 9.* Lactantius *de opificio Dei, c. 17.* Amaya *lib. 3. obs. c. 1. §. 3. ex n. 30.* qui enim in utero sunt vere, si Philosophica principia inspicimus, in rerum natura sunt, quamvis in bonis non sunt. Faber *in Papin. tit. 4. princ. 3. illat. 3.* Licet Stoici fœtum portionem viscerum matris esse putarent, Plutarchus *lib. 5. de placitis Philosophorum, c. 15. & 26.* Seneca *ep. ult. ibi: Maternorum viscerum latens onus.* Juxta quorum scholam accipiendi sunt Papinianus *in l. 9. ff. ad l. Falcid. ibi: Partus nondum editus homo non recte fuisse creditur.* Ulpianus *in l. 1. §. 1. ff. de ventre inspic. ibi: Partus enim antequam edatur, mulieris portio est, vel viscerum.* Triphonius *in l. Cicero, ff. de pœnis*, Marcel. *in l. 2. ff. de mortuo infer.* Sed apud Consultos talis pro homine non habetur, *l. 2. ff. de pœnis*, Marcel. *in l. 2. ff. de mortuo inferend. l. in Falcidia 9. ff. ad l. Falcidiam.* Quare omnia jura in nativitatis tempus collata partui reservantur *l. 3. cum alias, ff. si pars hæreditatis*; & ideo dum in utero sunt, neque illis assignari libertus, *l. ult. ff. de assign. libert.* neque potuit dari libertas, neque potuit competere, *l. cum inter 14. C. de fideic. libert.* Notavi *in can. Conc. Illiber.* Unde cum fœtus post animationem contraxerit peccatum originale, *capitul. regenerante 136. de consec. dist. 4.* & non fit aliud remedium præter baptismum, *c. quisquis 137. c. nulla 142. de consec. dist. 4.* necessario dicendum est, fœtum capacem esse baptismi fluminis, si aqua ad eum pervenire possit; vel sanguinis, si in odium Christianæ Religionis occidatur, *c. firmissime 15. q. 1. c. baptismi vicem, de consec. dist. 4.* docent ultra supra relatos Navarrus *lib. 3. cons. ad hunc tit. cons. ult.* Narbona *de ætate, anno 1. q. 2. n. 19.* Nec contrarium probant textus *in c. quicquid, 35. dist. c. si ad matris 114. de consec. dist. 4.* Nam textus illi loquuntur de baptismo matris prægnantis; ita ut aqua minime attingat fœtum in utero matris clausum, ut facile constat *ex d. c. si quicquid; ibi: Si ad hoc sacramentum accipiendum gravidam necessitas cogat.* Et *ex d. c. si ad matris 114.* ubi disputatur, an maneat baptizatus infans, cujus mater baptizata est, aliquo mortis urgente periculo, cum illum gestaret in utero. D. enim Augustinus in utroque textu impugnat hæreticos, qui existimabant baptismum matris diffundi etiam ad uterum, qui juxta Stoicos pars viscerum matris est; & ideo negabant mulierem prægnantem baptizari posse, quia simul fœtus baptizatus credebatur, & si postea baptizaretur, iteraretur baptismus. Contra quos ita sanxerunt PP. Conc. Neocæsar. *can. 6.* in hæc verba: "De prægnantibus, quod oportet eas baptizare, quando volunt; nihil enim in hoc sacramento commune est parturæ, & illi, qui de ejus utero fuerit editus; quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur. „ Refelluntur etiam ex eo, quod infans in utero habet revera distinctum corpus, distinctamque animam, *l. partum 26. §. de V. S. l. si aliena 10. §. fin. ff. de usucap.* cum aliis congestis a Caranza *de partu, c. 2.* Merillo *lib. 1. obs. c. 16.* Unde peculiari benedictione benedici potest, ut variis exemplis firmat Rosweidus *in onomast. verbo Benedictio.* Nec etiam contrarium probat Isidorus relatus a Gratiano *in c. qui maternis, de consec. dist. 4.* ubi ait sanctus, eum qui maternis uteris est, baptizari non posse; quia qui non est natus secundum Adam, non potest renasci secundum Christum. Nam omissis Greg. de Valentia *disp. 4. q. 1. punct. 2.* Laym. *2. tom. tr. de baptismo, c. 3. n. 2.* qui accipiunt Isidorum juxta terminos textus præcedentis, in quo agebatur de baptismo matris prægnantis communicando fœtui, vel non; dicendum est cum Præceptore Archipræsule Valentiæ, Isidorum agere de fœtu informi, & imperfecto ante animationem, cum est tantum spes animantis, aut puerperium, ut dicitur *in c. aliquando 7. c. quod vero 8. c. Moyses 9. c. secuti 10. 32. q. 2.* qui vero convenit ratio adducta a D. Isid. videlicet quod ipse, qui natus non sit secundum Adam, hoc est ad peccatum originale, non potest renasci per gratiam secundum Christum, quia ut ajebat D. Aug. *ep. ad Dardanum*, nemo nascitur spiritualiter nisi prius nascatur naturaliter, idest nativitate, quæ contingit per animationem fœtus, quæ fit plerumque in viris quadragesima die conceptionis, in feminis octuagesima, ut pluribus relatis docet Narbona *de ætate, anno 1. q. 2.* Nec tunc obstat, quod dicebamus de circumcisione, argumento deducto ab ea ad baptismum; nam cum in pluribus differant inter se, non valet argumentum a circumcisione ad baptismum deductum. Circumcisio enim non fuit instituta ad tollendum peccatum originale, sed tantum ut esset signum fœderis inter Deum, & Abrahamum, ac posteros suos, *Genesis, c. 17. v. 11.* & ut esset signum justitiæ per fidem acceptæ. D. Paulus *ad Rom. c. 4. v. 11.* Et ita circumcisionem non esse institutam in remedium peccati originalis, probant, & defendunt Bellarm. *lib. 2. de Sacram. in genere, c. 15. & 17.* Vatq. *in 1. 2. disp. 130. c. 2.* Becanus *in analog. c. 14.* Unde circumcisio non præfigurabat in omnibus baptismum, siquidem baptismus confert gratiam, ac fit per ablutionem, & perficitur per invocationem SS. Trinitatis: quæ in circumcisione non contingebant; tantum enim circumcisio præfigurabat baptismum in eo, quod sicut circumcisio erat signum secernens Judæos ab aliis, ita baptismus est signum, per quod Christiani ab infidelibus secernantur: unde licet circumcisio deberet die 8. nativitatis, non antea fieri, propter infantis teneritatem; tamen diutius differri poterat, ut contigit in circumcisione Josue, *c. 5. v. 6.* ita & baptismus potest administrari ante, vel post diem 8. quanto citius, ne infans decedat cum peccato originali.

8 Ex supra traditis accipit lucem textus *in c. baptizari, 5. dist.* in illis verbis: " Baptizari autem, vel enixam mulierem, vel hoc, quod genuerit; si periculo mortis urgetur, vel ipsa hora eadem, qua gignit; vel hoc, quod gignitur, eadem qua natum est, nullo modo prohibetur. „ Qui textus accipiendus est non de prima generatione, sed de secunda, idest, nativitate ex utero matris; nam in utroque jure gignere idem est, ac parere, *lege qui filiabus 17. §. 1. ff. de* Exponitur textus in c. Baptizari, 5. dist.

de l. 1. c. si mulier 2. eod. dist. 5. ubi verbum *genuerit*, extat pro *peperit*: *c. ad ejus 4. eod. dist.* ubi sæpe sæpius idem probatur. Unde sensus Greg. *in d. c. baptizari*, est, enixam mulierem eadem hora, quæ peperit; & partum eadem, qua editus est, si periculum mortis adest, posse baptizari, non expectato solemni baptismi tempore, ne morte præoccupatus hoc unico peccati originalis remedio privetur, ut docetur *in c. ne quod absit 98. c. placuit 111. c. si qua 116. de consecrat. dist. 4.*

§.

VErum quidam ex hac solutione inveniſſe ſe credunt viam ad alias quæſtiones, argumentantes ex eo, quod dicimus parvulis in baptiſmate peccatum originale dimitti, quod in adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum, ſi baptizantur, ratione ſimili dimittatur. Cum enim neutri ſentiant tunc, vel conſentiant, dicunt idem in ſimilibus judicandum. Hic vero dicimus diſtinguendum, quod peccatum eſt duplex, originale ſcilicet, & actuale; originale, quod abſque conſenſu contrahitur, & actuale, quod committitur cum conſenſu. Originale igitur quod ſine conſenſu contrahitur, ſine conſenſu per vim *a* remittitur ſacramenti: actuale vero, quod cum conſenſu contrahitur, ſine conſenſu minime relaxatur. Sed adhuc quæritur, quare non ſaltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptiſmo, ſicut parvulis, dimittatur. Ad hoc eſt taliter reſpondendum, quod Dominus, qui totum hominem ſanum fecit in Sabbato, opus imperfectionis non novit, & ob hoc peccata non ex parte, ſed ex toto dimittit. Præterea pœna originalis peccati eſt *b* carentia viſionis divinæ: actualis vero pœna peccati eſt gehennæ perpetuæ cruciatus. Unde ſi primum dimitteretur alicui, altero non dimiſſo, talis non careret viſione Dei propter originale dimiſſum; & cruciaretur in gehenna perpetuo propter reatum criminis actualis. Sed hæc tamquam impoſſibilia eſſe minime patiuntur, imo ſibi mutuo adverſantur. Interim vero quæritur, utrum hujuſmodi dormientibus, & amentibus Sacramenti ſaltem *c* character in baptiſmate imprimatur, ut excitati a ſomno, vel ab ægritudine liberati, non ſint denuo baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quod ſacramenta, quæ per ſe ſortiuntur effectum, ut *d* Baptiſmus, & Ordo, ceteraque ſimilia, non ſolum dormientibus, & amentibus, ſed invitis etiam, & contradicentibus, etſi non quantum ad rem, quantum tamen ad characterem conferuntur; cum non ſolum parvuli, qui non conſentiunt, ſed ficti, qui quamvis non ore, corde tamen diſſentiunt, recipiant ſacramentum. Sed opponitur talibus, quod qui fuiſſent inviti, & reluctantes immerſi, ſaltem ratione ſacramenti ad juriſdictionem eccleſiaſticam pertinerent, unde ad ſervandam regulam fidei Chriſtianæ forent rationabiliter compellendi. Verum id eſt religioni *e* Chriſtianæ contrarium; ut ſemper invitus, & penitus contradicens, ad recipiendam, & ſervandam Chriſtianitatem aliquis compellatur, propter quod inter *f* invitum & invitum, coactum & coactum alii non abſurde diſtinguunt, quod is qui terroribus abſque ſuppliciis violenter attrahitur, ne detrimentum incurrat, baptiſmi ſuſcipit ſacramentum, talis quidem, ſicut & is, qui ficte ad baptiſmum accedit, characterem ſuſcipit Chriſtianitatis impreſſum, & ipſe tanquam conditionaliter volens, licet abſolute non velit, cogendus eſt tamen ad obſervationem fidei Chriſtianæ. In quo caſu debet intelligi decretum illud Concilii *g* Toletani, ubi dicitur, quod qui jam pridem ad Chriſtianitatem coacti, ſicut factum eſt temporibus religioſiſſimi Principis *h* Siſebuti, quia jam conſtat eos ſacramentis divinis aſſociatos, & gratiam baptiſmi ſuſcepiſſe, & chriſmate unctos eſſe, & corporis Domini extitiſſe participes, oportet ut fidem etiam, quam neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur

fenandi: sed male. Sisebuti enim tempore, ideſt anno Chriſti 613. Imperator Heraclius, mirus Aſtrologus, & Ariolorum vanitati deditus, cernens a circumciſis gentibus divino nutu Imperium eſſe vaſtandum, quod poſtea a Saracenis, ſive Mahometanis impletum fuit, ut referunt Aimonius *lib. 4. hiſtor. Franc. c. 22.* Platina *de vitis Pontif. in Adeodato*, Joann. Mariana *lib. 6. de rebus Hiſpan. c. 3.* Zamalloa *in compend. hiſtor. Hiſpan. lib. 25. cap. 25.* Jacobus Bleda *in hiſtor. Mauror. lib. 1. c. 12. pag. 36.* rogavit Theodoricum Legatum Siſebuti, ut ipſum Regem induceret, ut Judæorum gentem omnibus exitialem ex univerſa Hiſpania expelleret, ut referunt Mariana *lib. 6. de rebus Hiſpan. c. 3.* Ambroſius de Morales *lib. 6. c. 13.* Padilla *hiſt. Eccl. cont. 7. c. 10.* Genebrardus *in chronol. anno 623.* Joannes Gothus *in hiſt. Goth. lib. 16. c. 14.* Quod & Dagoberto Regi Francorum ipſum Imperatorem ſuaſiſſe referunt Baronius *anno 614. n. 42.* Greg. Turon. *in hiſt. Franc.* Aimonius *lib. 4. ejuſdem hiſtor. c. 22.* Siſebutus proinus ſequentem tulit: "Cum veritas ipſa petere, quærere & pulſare nos doceat, præmonens quod cum regnum cœlorum violenti diripiant, in nullo eſt dubium, quod ille indultæ gratiæ munus abhorreat, qui ad eam procedere ardenti animo non feſtinat. Proinde ſi quis Judæorum, de his ſcilicet, qui nondum ſunt baptizati, aut ſe baptizare diſtulerit, aut filios ſuos, vel famulos nullo modo ad ſacerdotem baptizandos remiſerit, vel ſe, ſuoſque de baptiſmo ſubtraxerit, vel unius anni ſpatium poſt legem hanc editam quiſpiam illorum ſine gratia baptiſmatis tranſierit: horum omnium tranſgreſſor, quiſquis ille repertus fuerit, & certum flagella decalvatus ſuſcipiat, & debita multetur exilii pœna: nos tamen ejus ad principis poteſtatem pertineat, qualiter ſi incorrigibilem durior oſtenderit vitam, perpetua in ejus, qui eas Princeps largiri voluerit, poteſtate permaneat. „ Extat *in l. 3. tit. 3. lib. 12. legum Viſigoth.* referunt S. Iſidorus *in chron. Goth. era 651.* ubi de Siſebuto, ita ait: " Qui in initio regni ſui Judæos ad fidem Chriſtianam permovens æmulationem quidem Dei habuit, ſed non ſecundum ſcientiam; poteſtate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit. „ Lucas Tudenſis *in chron. Mundi.* Roderic. Toletanus *libr. 1. de rebus Hiſpan. canon. 17.* Alphonſus Carthagena *in anaceph. cap. 3.* Baſſæus *in chron. anno 616.* Et licet Siſebuti factum improbetur in præſenti canone 79. Conc. Toletan. tamen magna excuſatione dignum eſt, ob rectum erga religionem Catholicam zelum. Quo modo factum hoc Siſebuti expoſuerunt Valentia *tom. 3. diſp. 1. q. 10. punct. 6.* I. Lipſius *lib. de una relig. adverſ. dialog. verſ. Divinum illud.* Madera *in Monarch. Hiſpan. c. 6. fol. 41.* Solorzanus *tom. 1. de jure Ind. lib. 1. c. 19. n. 86.*

8 i *Idolis cogitur.*) Unde excuſari poteſt Marcellini factum, quod refertur a Baronio *anno 402. n. 12.* videlicet Marcellinum vi præciſa coactum idolis thurificaſſe.

j *Perdurare.*) Unde deducitur, voluntatem interpretativam ſufficere; qui enim actualem intentionem habuit, licet poſtea in ſomnum incidat, aut furorem, nihilominus poteſt baptizari, aut Eccleſiæ reconciliari, *c. qui recedunt 26. q. 6.* Licet enim amentes, & dormientes voluntatem actualem non habeant, tamen tenentur perſiſtere in eadem voluntate, *leg. ſi is, qui animo 22. ff. de acq. poſſ. l. 3. §. ſi ſervus, ff. de uſucap.* Valentia *lib. 2. illuſtr. in d. l. 3. §. ſi furioſus.*

9 k *Conſuevit Eccleſia.*) Adhuc videlicet pendente tempore catecheſis, alias ſi neceſſitas non adeſſet, expleri deberet tempus catecheſis, intra quod inſtruebantur in fidei myſteriis, *c. baptizari, c. de catechumenis, de conſecr. diſt. 4.* late illuſtrat Vicecomes *de ritibus baptiſmi lib. 2. fere per tot.* & nos *in can. Concilii Illib.*

COMMENTARIUM.

10 Concluſio traditur, & probatur.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: "Si amentes antea petierint baptiſmum, poſſunt baptizari; inviti vero baptizati characterem non recipiunt. „ Quam concluſionem probat textus *in c. qui ſincera, c. de Judæis, 45. diſt. c. ad fidem, 25. qu. c. qui recedunt, 26. q. 6. c. ſolet, c. agrotantes, de conſecr. diſt. 4. c. ſicut 15. de Judæis.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt Ant. Auguſt. *in epit. jur. lib. 12. tit. 1. & 17. & lib. 22. tit. 8.* Creſpetius *in ſummâ, verbo Judæi.* Illuſtrant ultra congeſtos a Barboſa *in præſenti*, Div. Thom. 2. 2. *q. 80. art. 8.* Suarez *de Sacram. 3. p. diſp. 154. c. 1.* Acunna *in c. de Judæis, diſt. 45.* Covar. 3. *var. c. 15.* Hallier. *de ſacris electi. ſect. 5. cap. 1.* Baſſamon *in canon. 48. Synod. Carthag.* Albaſpin. *lib. 1. obſ. c. 9.* Avendanno *lib. 2. de metu, c. 17.*

11 Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Ad baptiſmum nullo modo deſideratur voluntas ex parte ſuſcipientis: ergo amentes, & dormientes, etſi antea propoſitum baptizandi non habuerint, baptizari valent. Antecedens probatur; nam infans nec judicium, nec voluntatem habet, *l. 1. Cod. de falſa moneta*; & omnia, quæ vidit, ignorat, *l. ult. ff. vom pupilli, l. pupillus, ff. de R. J.* & æquiparatur furioſo, *§. furioſus, Inſtitut. de inutil. l. 2. ff. de jure codicil.* plura Petrus Faber, & Gothofredus *in l. in negotiis, ff. de R. J.* ſed infans baptizari poteſt. Conc. Milevit. *can. 2.* Gerund. *can. 5.* Brachar. 2. *can. 7.* Clement. 1. *de ſummâ Trinit.* probavi ſuperiori commentario. Igitur etiam amentes, & dormientes, etſi antea baptiſmum non petierint, baptizari valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam dormiens quodammodo voluntatem, & judicium habet; ſiquidem ex delicto commiſſo tenetur; *l. ſi ſervus 27. §. 9. digeſt. ad leg. Aquil.* Ergo ſi ex delicto dormiens poteſt obligari, poterit etiam & baptiſmum recipere. Augetur tandem hæc dubitandi ratio *ex capit. qui recedunt, in fine, 26. q. 6.* ubi agitur de reconciliatione eorum, qui cum in gradu pœnitentiæ ſolemnis eſſent, ſubito obmutuerunt: & ajunt PP. Concilii Arauſic. quod poterunt reconciliari, ſicut & baptizari, & circa amentes ita ajunt: *Amentibus etiam quæcumque pietatis conferenda ſunt.* Ergo ſi omnia, quæ ſunt pietatis, amentibus conferri poſſunt, etiam baptiſmus illis adminiſtrari valet.

12 Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſubjectum capax ſacramenti baptiſmi eſſe quemlibet hominem viatorem, cujuſcumque ſexus, ætatis, vel conditionis, non baptizatum, habentem intentionem ſuſcipiendi hoc ſacramentum, ſive veram, cum jam rationis judicio fruitur; ſive præſumptam, cum ante rationis uſum a parentibus baptiſmo traditur. Quam doctrinam pluribus Eccleſiæ decretis firmant, & SS. PP. teſtimoniis probant Bellarmin. *tom. 2. controverſ. lib. 1. de baptiſmo, c. 8. eodem tractat. c. 10. q. 1.* Gregorius de Valentia *tom. 4. diſput. 4. q. 3.* Summiſtæ, & Theologi Moraliſtæ de hoc ſacramento agentes, congeſti a Martinez de Prado *tom. 1. de ſacram. tit. de baptiſmo, c. de ſubjecto*: nam ſicut omnibus eſt neceſſarius baptiſmus, juxta illud D. Joannis *cap. 3. Niſi quis renatus fuerit*, quia omnes in Adam peccaverunt, D. Paulus *ad Romanos cap. 5. & 1. ad Corinth. cap. 15.* ita omnibus convenit per januam Sacramentorum, videlicet baptiſmum, ingredi Eccleſiam, & regenerari. Deinde omnes PP. tam Eccleſiæ Latinæ, quam Græcæ, hanc ſententiam deducunt ex illis verbis Chriſti Domini apud Matthæum *cap. ultim. Docete omnes gentes, baptizantes eos.* In quibus Chriſtus Dominus abſolute docuit, quamcumque gentem eſſe capacem hujus ſacramenti: igitur quilibet homo, cujuſcumque ætatis, aut conditionis ſit, capax eſt hujus ſacramenti. Dixi, quilibet homo, ut excludantur animalia, & alia inſenſibilia, quæ cum peccatum originale non contraxerint, quod ex Adamo traducitur, Trid. *ſeſſ. 5. cap. 3. & ſeſſ. 6. cap. 3.* & expertia rationis ſint, incapaces ſunt hujus Sacramenti, ut de ſatyris, & brutis etiam natis ex femina, & animali, & poſt Divum Thomam docent Trullench *lib. 2. de baptiſmo, cap. 1. dub. 6. num. 2.* Dicaſtillo, Candidus, & Bonacina relati a Leandro *de ſacram. baptiſmi, diſp. 5. queſt. 2.* Circa monſtrum vero non conſentiunt Moraliſtæ, aliis affirmantibus capax eſſe baptiſmi, aliiſque quamplurimis negantibus. Sed pro eorum conciliatione, atque hujus dubii reſolutione dicendum eſt, monſtrum pluribus modis conſiderari poſſe: aut genitum ex homine, & animali; & tunc baptizari non poſſe, recte affirmat Henriquez *lib. 4. ſumma, cap. 21.* licet eo caſu baptiſmum rite adminiſtrari poſſe ſub conditione ſi capax ſit, teneat poſt Dicaſtillum, & Caſtrum Palaum Leander *ubi ſupra queſt. 3.* vel ſi genitum ex viro, & femina portentum, ſeu prodigium naſcatur, ut ſi mulier contra formam generis humani vitulum enixa ſit, de quo partu loquitur Conſultus *in l. non ſunt liberi 14. digeſt. de ſtatu homin.* & tunc DD. communiter diſcrimen conſtituunt inter monſtrum, quod caput ferinum habet; & inter illud, quod humanum caput habet, & cetera membra ferina: primo caſu monſtrum baptizari non poſſe affirmant, ſecundo vero caſu baptiſmum adminiſtrari poſſe docent. Ita Navarrus, Bonacina, & Comitolus relati a Leandro ſupra, *q. 4.* ex ea ratione, quia caput principalis hominis pars eſt, *leg. cum in diverſis 44. digeſt. de relig.* in hoc tamen caſu differendum eſſe baptiſmum per aliquod tempus, ut melius cognoſci poſſit monſtri natura, proxime laudati DD. affirmant. Aliquando vero partus non prodigioſus, ſed portentoſus naſcitur, cum videlicet forma hominis non deeſt, ſed in aliquo peccavit natura; quia ſervata humani partus forma membrorum officia ampliavit, ut ſi cum tribus manibus, oculiſve, aut ſi cum pluribus digitis partus edatur: de quo portentoſo partu loquuntur Conſulti *in dict. leg. non ſunt liberi, in fine, leg. hoc tantum 38. l. quæret 135. digeſt. de V. S.* junctis traditis a Carranza *de part. cap. 17.* Torreblança *lib. 5. de jure ſpirit. capit. 8.* Arellano *capit. 8. de juris ratione, libr. 2. capite 5. per totum, & lib. 2. ſingul. capit. 2.* Dom. Joſeph. de Retes *lib. 1. opuſc. capit. 1.* nam iſti portentoſi partus veri liberi ſunt, *leg. ultim. titul. 23. partit. 4.* ubi de partu prodigioſo, & portentoſo ita ait Alphonſus Rex: " No deben ſer contados fijos los quæ nacen de la muger, y no ſon figurados como homes, aſſi como ſi huviеſſen cabeza, ò otros miembros de beſtia: mas ſi la criatura nace en figura de home, maguer aya miembros ſobejanos, ò menguados, no le empece. „ Portentoſus ergo partus baptizari poteſt, qui homo eſt, licet ſuperflua habeat membra: & ſi naſcatur cum duobus capitibus, ita ut certum ſit, eſſe diſtinctas perſonas; quia dormiente uno capite, aliud vigilat, & movetur, ſeorſim ſingula membra baptizanda ſunt; & ſi certo deprehendi non poſſet, duas eſſe perſonas, tunc abſolute baptizanda eſt pars illa, quæ ad unam animam pertinet; reliquæ vero partes ſub conditione, non vero abſolute ſunt baptizandæ, ut poſt Marſilium, & Vaſquez, docet Diana *p. 9. tract. 6. reſ. 30. in fine.*

13 Diximus etiam, hominem baptizandum debere eſſe viatorem, ideſt vivum, non defunctum; quia mortuus baptizari non poteſt. Conc. Carthag. 3. *can. 6. ibi:* " Cavendum eſt, ne mortuus baptizari poſſe fratrum infirmitas credat. „ Ubi hæreſim Marcioniſtarum condemnari refert Baronius *tom. 4. anno 386.* & notavi *in can. 37. Concilii Illiberit.* Nam cum certum ſit, animas a corporibus ſeparatas juſtificari non poſſe, nec mereri, juxta illud Eccleſiaſtici *c. 14.* " Ante obitum tuum operare juſtitiam, quia non eſt apud inferos invenire cibum, *Joannis c. 9.* Venit nox, in qua nemo poteſt operari. *Luc. c. 15.* Jam non poteris amplius villicare. „ Probat Bellarminus *de purg. lib. 2.* Nec contrarium docet Paulus *1. ad Cor. c. 15. ibi:* " Quid faciunt hi, qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? „ Unde deducebant Marcioniſtæ, & Cataphryges mortuos valide baptizari. Refert Baronius *anno 57. n. 164. & 146. n. 12. & 173. n. 4.* Turrianus *pro canonibus l. 4. c. 14.* Nam omiſſis variis interpretationibus adductis a Caſtro *de hæreſibus, verbo Baptiſmus*, Sebaſtiano Medices *eodem tract. & verbo*, Cornelio a Lapide *in eod. textu*, Ægidio *de ſacram. diſp. 11. dub. 1.* Vaſquez 2. *tom. 3. p. diſp. 157. c. 3.* dicendum eſt, apud Apoſtolum baptizari pro mortuis idem eſſe, ac baptizari a mortuis, hoc eſt a contactu mortui eluendo, & purgando ſe. Nam cum *c. 19. Numeror.* præcipitur, ut qui tangeret corpus mortui, immundus cenſeretur, donec abluereturque modo ibi præſcripto, de quo ritu agitur *c. 34. Eccleſiaſt.* " Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lavatio ejus? „ D. Paulus ad inſtruendam, & probandam carnis reſurrectionem utitur prædicto argumento; non tamen loquitur D. Paulus de ſacramento Baptiſmi, quod mortui recipere nec per ſe, nec per alios poſſunt, ut notavi *in d. can. 37.*

14 Impugnatur tradita aſſertio.

His ſuppoſitis, ratio præſentis deciſionis eſt, hominem invitum baptizatum baptiſmum non recipere; amentem vero, & dormientem, ſi ante ſomnum, aut amentiam baptiſmum petierit, poſſe rite, & valide baptizari: nam cum in baptizando deſideretur voluntas, juxta illud præceptum Domini: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; ideo nemo renuens, & invitus baptizari debet. Faciunt D. Bernardus *ſerm. 66. in Cantica*, ibi: " Fides ſuadenda eſt, non imperanda. *Tertul.* ad Scapul. *ibi:* Non eſt religionis cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi. *Theodor. apud Caſſiodor.* lib. 2. var. *ibi:* Religionem imperare non poſſumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus. „ Dicemus latius *in c. ſicut Judæi, de Judæis.* Sed cum quis petiit baptiſmum, licet poſtea in amentiam inciderit, ſemper præſumitur perſeverare in eadem voluntate, juris interpretatione. Quare recte in præſenti docetur, eum baptizari poſſe, ſi antea baptiſmum petierit. Unde dormiens retinet poſſeſſionem, *l. nunquam 31. §. ſi ſervus, l. juſto 44. §. cum qui, digeſt. de uſucap.* Giphanius *in l. ſi is, qui 27. digeſt. de acquir. poſſeſſ.* Valentia *ad illum tit. tract. 2. c. 6. n. 9.* Facit Conc. Illib. *can. 45.* in illis verbis: " Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Eccleſiam acceſſerit, ſi eum de Clero quiſquam agnoverit voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui extiterint fideles, placuit ei baptiſmum non negari, eo quod in veteri homine deliquiſſe videatur. „ Pro cujus canonis expoſitione plura in ejus notis adduximus.

15 Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta, pro cujus ſolutione, omiſſis traditis ſuperiori commentario, dicendum eſt, verum eſſe in infantibus non dari actualem voluntatem ſuſcipiendi Baptiſmum; dari tamen ex perſona ſuſceptoris, ſeu patrini, ut probavi in commentario antecedenti. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis deductum *ex d. l. ſi ſervus 27. §. 9.* Nam omiſſa difficultate, an in ejus textus ſpecie detur actio utilis, an vero directa, quam examinat D. Joan. Suarez *lib. 2. ad l. Aquil. c. 2. ſect. 2.* dicendum eſt, tunc dormientem ex delicto teneri, quando aliqua præceſſit culpa, ſaltem in non præcavendo damnum; alias enim ſi nulla præceſſit culpa, dormiens ex delicto non obligatur, ut latius proſequuntur Paulus Zacchias *lib. 22. qq. medicolegal. tit. 4. c. 12.* Farinac. *in praxi, q. 98. ex n. 62.* Covar. *in Clement. ſi furioſus, 3. p. in princ. n. 7.* Gomez *lib. 3. var. c. 1. n. 14.* unde cum in ea ſpecie culpa præceſſiſſet in non extinguendo igne, dormiens de incendio ſequuto tenetur. Nec etiam obſtat textus *in d. c. qui recedunt, §. fin.* nam omiſſa ſolutione Gloſſæ ibi, *verbo Amentibus*, quæ aſſerit ibi PP. agere de hominibus amentibus ita natis, qui poſſunt ad opera pietatis admitti, dicendum eſt, textum illum eſſe accipiendum de amentibus illis, de quibus in præſenti textu agitur, qui ante amentiam Baptiſmum petierunt: vel etiam textus ille accipi poteſt de illis operibus pietatis, quæ voluntatem, & conſenſum in ſuſcipiente non exigunt.

16 Exponitur canon in Concil. Neocæſar.

Sed ſupra traditis primo obſtat textus *in can. 12. Concilii Neocæſ. ibi:* " Si quis in ægritudine conſtitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet; non enim fides illius voluntaria, ſed ex neceſſitate eſt, niſi forte poſtea ipſius ſtudium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat. „ Ex quibus deducitur, eum qui in ægritudine baptizatur, non ex voluntate Baptiſmum ſuſcipere. Igitur non recte dicimus, ex voluntate interpretativa Baptiſmum rite conferri illis, qui poſtquam petierunt Baptiſmum in ægritudinem, aut amentiam inciderunt. Pro cujus canonis expoſitione, qui eiſdem verbis reperitur apud Gratianum *in c. un. 57. diſt.* dicendum eſt, quod licet illi, qui in ægritudine poſiti baptizantur, verum recipiant Baptiſmum; tamen irregulares ſunt, quia quodammodo urgente mortis periculo fidem ſuſceperunt, qui appellantur grabatarii *in can. 8. Conc. Altiſſiod.* notavit Menardus *in not. ad lib. ſacram. D. Greg. fol. 161.* clynici a D. Hieron. & Cypriano, quos refert, & ſequitur Spondanus *ad Baronium anno 254. n. 4.* Quare & de ipſorum Baptiſmo aliquando dubitavit Cornelius Papa *in ep. ad Fabianum Antiochen. Epiſcopum*, apud Euſebium *lib. 6. hiſt. Eccleſ. c. 35.* notavi *in can. 37. Concilii Illib.* Unde Patres in eo canone in ægritudine baptizatum tantum a ſacris ordinibus removent, non tamen jubent ipſum iterum baptizari.

17 Exponitur Conc. Tol. 8. can. 7.

Secundo ſupra traditis obſtat Conc. Tolet. 8. *can. 7.* ubi cum agatur de ſacerdotibus, qui ad conjugia, moreſque ſæculi redierunt, & quomodo illi compeſcendi ſint, ajunt PP. Hiſpaniæ, quod nullo modo poſſunt deferere votum jam emiſſum: quod probant exemplo eorum, qui jam baptizati ſunt, qui fidem deferere non poſſunt, & hæc referunt difficilia verba: " Baptiſmatis inappretiabile donum eſt; ſemper, & ſæpe non ſolum nolentibus, verum & quod majus eſt, neſcientibus impartitur. „ Ex quibus expreſſe deducitur, nolentibus, & inſcientibus ſacramentum Baptiſmi rite miniſtrari: ergo quia rite, & valide Baptiſmus amentibus, dormientibus, imo etiam invitis rite, & valide conferri poteſt. Cui difficultati reſpondendum eſt, verba illa, *neſcientibus, & nolentibus*, referenda eſſe ad parvulos, & amentes: licet enim illi neſciant, iſti vero renuant pro tunc; nihilominus ex ſupra traditis rite ille confertur Baptiſmus propter voluntatem, quæ ſaltem interpretativa adeſt in amente, & quæ ſuppletur per ſuſceptorem, ſeu patrinum in parvulis. Unde tunc verum eſt, neſcientibus, & amentibus gratiam Baptiſmi conferri. Aliter explicat Barboſa *voto 37. n. 14.*

18 Explicatur can. 48. ſynod. Carthag.

Tertio hucuſque traditis obſtat textus *in can. 48. Synod. Carthag. 1.* in illis verbis, prout extant apud Balſamonem: " De iis, qui ſunt infirmi, ut qui ita ſunt infirmi, qui quidem pro ſe reſpondere non poſſunt, tunc baptizentur, quando ſua ſponte de ſe teſtimonium proprio periculo dixerint. „ Ex quibus conſtat, deſiderari in ægroto, aut obmuteſcente voluntatem actualem ſuſcipiendi Baptiſmum: ergo non ſufficit voluntas interpretativa, ut ſubito obmutеſcens, vel in vitæ diſcrimine poſitus bapizetur. Augetur hæc difficultas ex canone 43. Conc. Carthag. 3. relati *in c. egrotantes, de conſecr. diſt. 4.* ubi aſſeritur, quod ſi ægrotantes per ſe reſpondere non poſſunt, aliorum teſtimoniis adjuventur. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in adverſa valetudine baptizari poſſe, ſi dum propriam voluntatem exprimunt, ore fidem profiteri, & promittere poſſint. Si autem propriam voluntatem exprimere nequeant, nec ante ægritudinem baptizari efflagitaverint, baptizari nequeunt, cum nec interpretativa voluntas adſit: ſi vero dum ſanæ mentis fuerint, Baptiſmum petierint, licet poſtea fidem expreſſe profiteri nequeant, ſi tamen adſint teſtes, qui referant ipſum ægrotantem Baptiſmum petiſſe, rite Baptiſmus conferri poteſt, cum conſtat ex teſtium depoſitione de ipſius baptizandi voluntate, ut jam probavi *in can. 37. Conc. Illiber.*

19 Exponitur can 6. Conc. Carthag. 3.

Quarto obſtat canon 6. Conc. Carthag. 3. in illis verbis: " Cavendum eſt etiam, ne mortuos baptizari poſſe PP. infirmitas credat, quibus nec Euchariſtiam dare licitum eſt. „ Qui canon omni prorſus dubitandi ratione carere videtur, ſi ut ſupra diximus, in ſuſcipiente Baptiſmum deſideretur voluntas. Pro cujus canonis explicatione ſciendum eſt, jam ipſo Eccleſiæ initio, impium morem, ſeu errorem nonnullos invaſiſſe, baptizandi catechumenos ante Baptiſmum mortuos, abſconſo aliquo ſub lecto, ut refert S. Chryſoſtom. *hom. 40. in ep. 1. ad Corinth.* in hæc verba: " Poſtquam catechumenus quiſpiam apud eos exceſſerit, ſub lecto mortui abſconſo aliquo, qui vivit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velitne accipere Baptiſmum: deinde illo nihil reſpondente, qui eſt abſconſus interne, pro illo dicit, ſe velle baptizari: & ſic eam baptizant pro eo, qui exceſſit, ac ſi in ſcena luderent. Cujus abuſus meminit Apoſtolus 1. *ad Cor. c. 15.* illis verbis. *Quid facient ii, qui baptizantur pro mortuis?* Quem locum ſuſe exponunt Baſil. Leg. *q. 3. expoſit. cap. 5.* Theophil. Raynaud. *tom. 15. Heterocl. ſect. 1. punct. 11.* quem errorem ſequuti fuerunt Marcioniſtæ, ut probavi *in d. can. 37. Illiber.* & eos optime refellit S. Fulgentius *de bapt. Æthiop. c. 9.* " Mortuos propterea non baptizamus, quia omne peccatum, ſive originale, ſive actuale, quia ſimul eſt animæ, carnique commune, nihil eorum dimittitur, ſi a carne ſua anima ſeparetur. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſque propria corporis, ſive bonum, ſive malum. Anima itaque ſine carne nulla ratione ſalvatur, quæ peccavit in corpore, nec credit eam eſſe in corpore: ac per hoc malum recipit, quod geſſit in corpore; non bonum, quod in corpore conſtituta non geſſit. Caro quoque ſine anima non poteſt baptizari, quia nec remiſſionem peccatorum accipere: nam res, quæ non vivit, ſicut nec peccare, ita pœnitentiam peccati habere non poteſt. „ Notarunt Zerda *in adverſ. cap. 144.* Novarinus *lib. 1. ſelect. cap. 9.* quem errorem, ut damnarent PP. dictum canonem ediderunt.

CAPUT IV.

Idem a *Metensi Episcopo.*

DEbitum officii pastoralis exsolvis, cum in dubiis juris articulis responso Sedis Apostolicæ postulas edoceri. Sane per tuas nobis litteras intimasti, quod quidam Judæus in mortis articulo constitutus, cum inter Judæos tantum existeret, in aquam seipsum immersit dicendo: Ego baptizo me in nomine Pa. & Fi. & Spi. San. nunc autem quæris, utrum ille Judæus in devotione Christianæ fidei perseverans debeat baptizari. Nos autem fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cum inter baptizantem, & baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur dicentis Apostolis: Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; memoratus Judæus est ab alio baptizandus, ut ostendatur, quod alius est, qui baptizatur, & alius, qui baptizat: ad quod etiam designandum ipse Christus, non a se ipso, sed a Joanne baptizari voluit: quamvis si talis continuo decessisset, ad patriam protinus evolasset, per *b* sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum. In Baptismo quippe illa spiritualis generatio celebratur, quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non introibit in regnum cœlorum: & sicut in carnali generatione, qua proles ex viro, & femina nascitur, alius est, qui carnaliter gignit, & alius, qui carnaliter gignitur: sic & in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua, & Spiritu Sancto renascitur, alius debet esse, qui spiritualiter generat, & alius, qui spiritualiter generatur. Sane cum corpus exterius, sive cor interius baptizatur, oportet ut utrobique paternitas, & filiatio valeant inveniri, quibus baptizatus, & baptizans ad invicem referantur.

NOTÆ.

a *Metens.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. Theodorico videlicet Præsuli 57. ipsius Ecclesiæ: de diœcesi Metensi nonnulla notavi *in c.* 14. *de cleric. non resid.*

b *Sacramenti fidem.*) Ut dicemus *in c.* 2. *infra de presb. non bapt.*

COMMENTARIUM.

IN hoc sacramento, sicut in aliis legis Gratiæ, si Eucharistiam excipias, suscipiens eget ministro a se distincto; quia nemo seipsum baptizare valet, ut in præsenti decidit tur, & docent plures congesti a Barbosa *in præsenti*; quia inter dantem, & accipientem debet esse realis distinctio, *c. fin. de institut. c. per nostras, de jurepatr. l. jus dandi, §. Prætor, ff. de tut. & curat.* P. Gregorius *de elect. c.* 7. Jul. Lavor. *variar. locubr. tit.* 4. *c.* 6. *n.* 18. Quis autem sit minister ordinarius hujus sacramenti, exponemus *in cap.* 1. *de presbyter. non baptizato.* Dixi si Eucharistiam excipias, quia eam non solum sacerdotes a seipsis recipiunt, verum & laici sibi ipsis communionem dabant. Palladius *c.* 143. *de Sylvania*, ibi: „ Ecce ego annum ætatis sexagesimum, præter extrema manuum mearum (& hoc propter communionem) non pes meus aquam tetigit. *Cyrillus Hierosolymit. catechesi* 5. *mystag.* Accedens ad Eucharistiam, non expansis manuum volis accede, nec distinctis digitis, sed sinistram veluti sedem quandam subjicias dextræ, quæ tantum Regem susceptura est, & concava manu suscipe corpus Christi dicens, Amen. " Ponebantur autem manus in formam crucis, ut expresse definitum est in sexta Synodo, *can.* 101. *ibi*: „ Si quis voluerit synaxis tempore communicari purissimo Christi corpore, manus in crucis formam figurans, sic adeat, & suscipiat gratiæ communionem. Eos enim, qui pro manu vascula quædam aurea, vel ex alia materia construunt ad susceptionem divini doni, & per illa immaculatam communionem suscipere volunt, nullo modo admittimus, ut qui præferant materiam inanem homini Dei imagini. *Damascenus lib.* 4. *de fide orthod. c.* 14. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam compositis, Crucifixi corpus suscipiamus. " Viri tamen, cava, nudaque manu Eucharistiam excipiebant, feminæ vero non nisi linteamine. D. August. *serm.* 252. *de tempore: Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus suas; & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant.* Concil. Altissiod. *can.* 36. ibi: *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere.* Quod linteamen Dominicale appellatur *in canon.* 42. *ipsius Concilii*, ibi: *Unaquæque mulier suum habeat Dominicale quando communicat.* Illustrant late Rosvveidus *in onomast. verbo Eucharistia*, Zerda *in adverss. c.* 81. Hæphtenus *in vita S. Benedicti, prolog.* 18. §. 4. Baronius *anno* 57. *n.* 147. *&* 201. *n.* 19. *&* 254. *nu.* 54. *&* 255. *n.* 33. *&* 260. *nu.* 11. Stephan. Gratian. *tom.* 3. *discept. cap.* 142. *num.* 14. Andr. Sausay *lib.* 1. *de Mist. Gallic. Script. in Paulo, tit.* 10. Theoph. Raynaud. *tom.* 12. *fol.* 295. Menardus *in not. ad librum sacram. D. Greg. fol.* 390. Buleng. *ad caput* 43. *Casaub. diatrib.* 3. *fol.* 218. Vicecomes *vol.* 4. *de vit. Missæ, lib.* 7. *c.* 11.

CAPUT V.

Idem a *Nidrosiensi Archiepiscopo.*

NOn ut apponeres tibi scientiam, sicut credimus; sed ut per oraculum verbi nostri tuorum ignorantiam subditorum melius erudires, Apostolicum tibi responsum fieri postulasti, utrum parvuli sint pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aquæ penuriam, & absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in caput, ac pectus, ac inter scapulas pro Baptismo salivæ conspersione lenivit. Cum igitur in Baptismo duo semper, videlicet verbum, & elementum necessario requirantur, juxta quod Veritas de verbo ait: Euntes in mundum universum, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; eademque dicat de elemento: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum cœlorum; dubitare non debes, illos verum non habere Baptismum, in quibus non solum utrumque prædictorum, sed eorum alterum est omissum.

NOTÆ.

a *Nidrosiensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 5. De Nidrosiensi diœcesi egi *in c. sacris, de his, quæ vi.*

COMMENTARIUM.

AQuam naturalem, & elementarem, esse materiam remotam Baptismi, constat ex sacra pagina, *Joannis cap.* 3. *vers.* 5. *Marci cap. ult. versic.* 19. *Actuum Apost. cap.* 8. *versic.* 35. *cap.* 30. *versic.* 47. D. Paulo *ad Hebræos cap.* 10. *&* *ad Ephesios cap.* 5. *versic.* 25. *cap.* 1. *de summa Trinit.* D. Clement. *epist.* 3. *post principium*, ibi: *Baptizetur unusquisque aquis perennibus, invocato nomine trino beatitudinis.* Trident. *sess.* 7. *de sacram. canon.* 12. Miraculis probat Beyerlinch *in Theatr. verbo Baptismus.* Quare damnati fuerunt hæretici Seleuciani, non aqua, sed igne baptizantes, ut refert D. August. *hæresi* 19. & Flagellantes, qui circa annum 1300. sanguine suo se baptizabant. Varias rationes, quare Dominus noster eam pro materia hujus sacramenti præfinierit, adduxerunt scribentes de hoc Sacramento, inter quas illa non incongrue assignatur, quia videlicet aqua magnam habet proprietatem ad significandam interiorem munditiam, ut constat *ex cap.* 8. *Job, versicul.* 30. Unde Gentiles credebant, leviora peccata aqua fluviali, majora vero marina expiari posse. Teitul. *de Baptismo cap.* 3. D. Hieronym. *epist.* 8. Cyril. Hierosol. *catech.* 3. & alii apud Theoph. Raynaud. *de Agno cereo, c.* 2. *n.* 15. Penes veteres quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aqua se expiabat. Seneca *in Hercule Furente.*

Licet jam tota testis
Per meas currat manus, hesrebit altum facinus.

Ovidius *lib.* 2. *&* 4. *Fastor.* Virgilius *lib.* 2. *&* 6. *Æneid.* Scholiastes Sophoclis ibi: *Mos erat antiquis, cum mortem hominis, aut alias exdes patrabant, aqua lavare manus in purgationem maculæ.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 1. Virgilius *lib.* 2. *Æneid.* ubi Æneas cæde pollutus sic ait:

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates;
Me bello e tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Et *lib.* 6. quem ex hoc ritu explicat Turnebus *lib.* 11. *adver. c.* 21.

Idem, te socio, pura circumtulit unda
Spargens rore levi, ramoque felicis olivæ.

Et ex Ovidio 2. *Fastor.* qui ad hoc etiam alludit in Fastis:

Heu nimium faciles, qui tristia crimina cædis
Fluminea posse tollere putatis aqua.

Illustrat late Antonius Sylvius *ad ll.* 12. *Tabul. cap.* 14. Durantius Casel. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *&* 2. Tiraquell. *de nobilit. cap.* 31. *ex n.* 558. Petrus Gregorius *lib.* 36. *Syntag. cap.* 21. Solorzanus *lib.* 1. *de parricid. cap.* 31. D. Joann. Suarez *lib.*

lib. 1. *ad leg. Aquil. cap.* 2. *sect.* 9. qui inde exponit *nu.* 20. factum Pilati, quod refertur a D. Matthæo *c.* 27. *in illis* verbis: „ Videns Pilatus, quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua lavit manus coram populo. " Itaque ad lacum, quem aquam Mercurii nominabant, antiqui accurrebant Romani, & ramusculo quodam e lauro sese invicem aspergebant, & jam se mundos, & puros existimantes, ad suam quisque redibat domum. Meminit hujus ritus Onufrius Panvinus *in lib. de Urbe Romana*, & illum probat ex Ovidio *lib.* 2. *Fastor*, ibi;

Est aqua Mercurii porta vicina Campanæ:
Si juvat expertis credere, numen habet.

Etiam in defunctorum exequiis ad expiandos homines, lustrandas domos, purgandas vestes, aquam adhiberi solitam testatur Propertius *lib.* 4. *eleg.* 9. ibi:

Dein quemcumque locum externa tetigere columba
Sufficit, & pura limina tergit aqua.
Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit sulphuris igne caput.

Prosequuntur Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Baptismi, cap.* 17. Farnabius *ad Senecam sup. fol.* 155. fuse Marsilius *de aqua benedicta sect.* 3. *c.* 7. Recte ergo in præsenti pro expiatione peccati originalis in parvulis, & actualis in adultis Dominus aquam, ut necessariam materiam præscripsit.

Manet ergo, ex institutione Christi Domini materiam remotam sacramenti Baptismi esse aquam naturalem, idque contra varios hæreticos sæpe sæpius Ecclesia definivit *in c. in quadam, de celebr. Missar.* Concil. Florent. *in decreto de unione Armenor. de sacram. §. primum.* Trid. *sess.* 7. *de Baptism. c.* 2. & aliis pluribus canonibus congestis ab Anton. Augustino *in epit. juris, lib.* 22. *tit.* 10. probant omnes Summistæ verbo *Baptismus*, Theologi cum D. Thoma 3. *p. q.* 66. *art.* 3. Bellarm. *tom.* 2. *controv. lib.* 1. *de Baptism. c.* 2. Castro *adversus hæreses, verbo Baptismus.* Appellatione aquæ naturalis (quam alii elementarem dicunt) venit aqua maris, fluminis, paludis, ex parietibus profluens, resoluta ex sale, ex vaporibus densatis collecta, sive vera, sive miraculosa, qualis fuit ex latere Christi profluens, & quæ ex filice per Moysem percussio profluxit, nec distinguimus, an benedicta sit, vel non; licet agnoscamus sacerdotem baptizantem extra necessitatem cum aqua non benedicta, trinaque infusione chrismatis confecrata, lethaliter peccare, ut contra Granados, & Quintanadvennas tenent Castropalao, & Hurtado, quos refert, & sequitur Diana *p. 9. tract. 6. resolut.* 33. De qua benedictione aquæ agunt Josephus Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Baptismi, c.* 14. Chartul. *de carem. Baptismi, c.* 6. Et si aqua accidentaliter tantum mutata sit, dum aquę usum retineat, sufficiens est ad Baptismum ministrandum, veluti aqua jaruleta, tincta pulvere, melle, aut aliis rebus permixta, lexivium, ut docent D. Thomas *in* 4. *dist.* 4. Sotus *art.* 4. Ægidius *de sacram. qu.* 66. *art.* 4. *dub.* 2. Hurtad. Posse vinus, & alii apud Leandrum *tom.* 1. *de sacram. disp.* 1. *de Baptismo, q.* 9. De glacie, nive, & gelu dubium est, cum non sit aqua apta ad abluendum corpus baptizandi. Negant cum eis valide Baptismum conferri. D. Thom. 3. *p. qu.* 66. *art.* 4. Bonacina, Henriq. Filliucius, & Ledesma apud Dianam *p. 5. tra.* 3. *resol.* 3. Affirmant Hurtado *de Baptismo disp.* 2, Leander *d. tract.* 2. *de Baptismo, q.* 7. Sed verior est negativa sententia, dummodo in ipsa Baptismi administratione, & applicatione materiæ nix resoluta non sit; unde quæri solet, an si resolvatur nix, non in manibus ministri, sed in ipso corpore baptizandi, Baptismus rite conferatur? Negat Tannerus *tom.* 4. *qu.* 4. *disp.* 1. *dub.* 2. *num.* 44. Affirmat Suar. 3. *part. in* 3. *part. disp.* 20. *sect.* 2. Credo tamen Baptismum ita tempore necessitatis collatum valere, utpote cum materia probabili administratum. Ex dictis colligitur, non posse sacramentum Baptismi administrari cum saliva, ut in præsenti textu docetur; nec etiam esse materiam aptam cervisiam, lac, vinum, sudorem, lacrymas, aquam ex vite, vel arboribus distillatam, liquorem herbarum, ex floribus, vel radicibus elicitum, ut sexaginta auctoribus relatis tenet Diana *5. p. tract.* 3. *res.* 2. Nec etiam ulla urgente necessitate cum illis aquis administrari potest Baptismus, ut de aqua rosacea contra Stephanum Bauny, & Chamerotam defendunt Lanfrancus *tom.* 2. *opusc. c.* 4. *nu.* 2. Diana *tom.* 6. *tract.* 7. *resolut.* 18. Mendo *in statera, dissert. 9. qu.* 1. *&* 2. ubi probat, neque urgente necessitate posse conferri Baptismum cum aqua rosacea, saliva, aut sudore. Prado *de sacramentis, tract.* 2. *de Baptismo, dub.* 3. *§.* 1. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spir. puncto* 10. *in princ.* Licet Stephanus II. consultus in conventu Carisiaco in Francia habito, ut privatus Doctor respondens docuerit, Baptismum cum vino collatum ratum esse, *can.* 11. ibi: *Si in vino quis propterea, quod aquam non inveniens, at omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla exinde ei adscribetur culpa: infantes sic permanebant in ipso Baptismo.* Habetur *tom.* 17. *Concilior. pag.* 576. etsi eadem sententia falso adscribatur Syricio Papæ, ut probat Ant. August. *lib.* 1. *dial.* 16. in eo ergo canone respondit Pontifex, ut privatus Doctor, non ex Cathedra: etsi Theophilus *tom.* 10. *in aurea coron. Rom. Pontif. verit.* 7. docuerit, necesse non esse admodum laborare pro responso illo, quod non est evidens a Pontifice manasse, vel quod absque truncatione referri non est exploratum; cum ejus responsi fides unius dumtaxat Codicis MS. e monasterio quodam Gallicano assertione nitatur. De Baptismo etiam cum arena collato ab Andrea Abbate agit Aloix *ad vitam S. Dionysii Episcop. Corinth. c.* 1.

Diximus, aquam debere esse aptam ad abluendum corpus baptizandi, quia materia proxima hujus sacramenti est ablutio corporis, sive fiat per immersionem, sive per aspersionem, *c.* 1. *hoc tit.* quia utroque casu homo dicitur ablutus. D. Thomas *q.* 66. *art.* 7. Hurtado *de Baptismo, disp.* 1. *discr.* 4. Leander *cod. tract. disp.* 3. *q.* 19. Tenetur tamen minister servare usum propriæ Ecclesiæ, saltem sub peccato veniali, ut docet Leand. *ubi proxime:* sufficitque una aquæ gutta, quæ possit per corpus diffluere, ut tenent plures, quos refert, & sequitur Diana *p.* 5. *tr.* 3. *resol.* 3. Circa minimam autem aquæ guttam non consentiunt Theologi, & Moralistæ. Sufficere ad conferendum Baptismum, tenuerunt Henriq. *lib.* 3. *summæ, c.* 7. *n.* 2. & *c.* 21. *n.* 4. Vasq. 3. *p. in* 3. *disp.* 145. *c.* 4. alii, quos sequuntur Diana *d. tract.* 3. *resol.* 4. Pasqualigus *de Baptismo dub.* 74. Negant Cambrana *de Baptismo, c.* 1. *dub.* 4. Suar. *de sacr. disp.* 20 *sect.* 2. Valentia *tom.* 4. *controv. disp.* 4. *q.* 1. *puncto* 2. Laym. *lib.* 5. *summæ, tr.* 1. *c.* 3. *n.* 1. *conclus.* 3. Dubiam materiam esse docuerunt Gaspar. Hurtado *tom.* 1. *res. mor. p.* 1. §. 25. *n.* 323. Theophilus *d. tom.* 16. *fol.* 145. Macedo *de clavibus Patri, lib.* 4. *c.* 12. Unde etiam hæsitatur, si quis baptizaverit signo crucis in fronte, aut alia corporis parte digito facto, aut linteo aliquo madefacto, verum conferebat Baptismum. Negant Angelus *verbo Baptismus* 3. *nu.* 4. Aureolus *in* 4. *dist.* 3. *q.* 3. Possevinus *de Baptismo, c.* 2. *n.* 4. Sed rectius affirmant Paulus Comitolus *lib.* 1. *res. mor. q.* 12. Bonac. *in ult. edit. de Baptismo, disp.* 2. *p.* 3. *n.* 14. Leand. *d. tr.* 2. *q.* 4. Nihil tamen interest, quæ corporis pars aqua abluatur, sive caput, *c. postquam* 28. *de consecr. dist.* 4. sive pectus, aut scapulæ. Sotus *in* 4. *dist.* 3. *art.* 7. Circa alias vero, veluti pedem, manum, aut digitum, dubitant DD. Et Baptismum conferri negant Sotus *d. art.* 7. Suar. *disp.* 20. *de sacram. sect.* 2. Bonac. *sup. n.* 24. Ægidius, Granados, Torreblanca, & alii relati a Leandro *d. tr.* 2. *q.* 25. Sed contrariam sententiam, ut veriorem tenent Vasquez, Navar. Ochagavia, Filliuc. Diana, & Hurtado apud Leandrum *ubi proxime*, & probatur ex eo, nam si quamlibet ex iis partibus qui tetigerit, dicitur totum hominem tetigisse, *l. vulgaris* 21. *ff. de furtis*: ergo ablutio cujuslibet ex his partibus sufficiens erit, ut homo dicatur ablutus. Observandum tamen est, cessante necessitate similem Baptismum iterandum esse sub conditione, cum administratum reperiatur sub materia dubia, ut pluribus relatis docet Hurtado *tom.* 1. *resol. mor. tit.* 1. §. 25. *n.* 359. Frances *in Pastor. interno, part.* 2. *tract. unic. q.* 3. *n.* 6. Semper autem requiritur, ut aqua corpus tangat, saltem in capillis, aut ungue, ut docent Sotus *d. art.* 7. Vasquez 3. *part. in* 3. *part. disp.* 145. Filliucius, Valentia, Toletus, Suarez, & alii relati a Leandro *supra, q.* 24. *&* 70. Idem asserendum est de baptizatis in pelle secundina, aut umbilico, per quem fœtus matri conjungitur, & alitur; nam Baptismus iterandus est sub conditione. Marchantius *de Baptismo, c.* 1. *q.* 1. *casu* 2. Diana *dict. part.* 5. *tract.* 3. *resol.* 4. *&* 112. Si autem pars aliqua corporis mortua sit, & illa aqua abluatur, Baptismus invalidus est, quia pars sensibilis non est, nec ab anima informatur. Desideratur etiam, ut ablutio fiat ab ipso ministro. De emersione vero, & an necessaria sit in Baptismo, agit Hurtado *de sacram. tom.* 1. *tract.* 2. *de Baptism. dub.* 7.

CAPUT FINALE.

Idem *in* a *eodem.*

LIcet Græcos diebus nostris ad obedientiam Sedis Ap. revertentes fovere, ac honorare velimus, *b* mores ac ritus eorum, quantum cum Domino possumus, sustinendo: in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum Ecclesia cum quibusdam complicibus, & fautoribus suis ab obedientia Sedis Ap. se subtraxit, in tantum Græci cœperunt abominari Latinos, quod inter alia, quæ in derogationem eorum impie committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrastent e altaria, non prius ipsi sacrificare volebant in ipsis, quam ea, tanquam per hoc inquinata, lavissent. Baptizatos etiam a Latinis ipsi Græci rebaptizare ausu temerario præsumebant: & adhuc, sicut accepimus, quidam hac agere non verentur. Volentes igitur tantum scandalum ab Ecclesia Dei amovere, sacro suadente Concilio distincte præcipimus, ut talia de cetero non præsumant, conformantes se tanquam filii obedientiæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matri suæ, ut sit unum ovile, & unus Pastor. Si quis autem tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus, ab omni officio, & beneficio Ecclesiæ suspendatur.

NO.

NOTÆ.

1 a *Eodem.*) Later. videlicet; cum enim temporibus Innoc. III. Græci ad unitatem Ecclesiæ Rom. fuissent conversi, ut retuli *in c. scriptum, de elect.* editus fuit præsens canon, ut damnaretur abusus eorum, qui baptizatos a Latinis iterum baptizabant. Sed quæret aliquis, cur præsens constitutio, cum edita sit in Græcos, seu contra eos, eorum idiomate PP. Concilii usi non fuerint, cum lex promulganda sit potius lingua eorum, ad quos dirigitur, *authent. de non alienandis, §. nos igitur, ad finem*, ibi: *Hanc proposuimus, & non paterna voce legem conscripsimus, sed hac communi, & Græca, ut omnibus sit nota, propter facilem interpretationem.* Et *l. unic. in fine, C. de veteri jure enucl.* Faciunt textus *in c. si rector*, 44. *dist. c. oportet 7. q. 1. c. quoniam*, *de off. Ord. Clemen. ne in agro, §. sane, de statu monach.* Nam legislator subditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, *c. 2. 27. qu. 1.* unde lex non debet esse captiosa, *c. erit*, 4. *dist.* Franc. Valens *in concord. juris Pont. 2. p. sect. ult.* Facit ab specie text. *in c. nomine*, 74. *dist.* Respondeo, Patres Concilii præsentem constitutionem edidisse vulgari, & communi lingua, Latina videlicet, quæ tam apud Græcos, quam apud alias nationes facile intelligitur, vel saltem exponi potest a pluribus in qualibet regione commorantibus. Et cum Concilium hoc generale esset, & Romæ celebraretur, vulgari, & Latina lingua constitutiones promulgandæ erant, tum ob Ecclesiæ Latinæ auctoritatem, tum quia in Concilio generali, ubi erant utriusque linguæ periti, hæc constitutio edita fuit.

b *Mores.*) Prorsus diversos a Latinis, de quibus integrum librum edidit Arcudius.

2 c *Altaria.*) Quia Latinos, tanquam hæreticos vitabant, talesque esse credebant, eo quod in Baptismo utebantur formula vulgari, *Ego te baptizo*, &c. ut infra dicemus. Quod etiam contigit Donatistis, qui adhuc incredibili fastu, & immani odio Latinos persequebantur, ut altaria, in quibus ipsi catholici celebrabant, improbarent, & pro inquinatis haberent, ut refert Optatus Milevitan. *lib. 6.* ubi notavit Balduinus.

COMMENTARIUM.

3 Inter ritus diversos, varioseque Ecclesiæ Latinæ, & Græcæ, illum præcipue usitatum, ac receptum legimus circa formam sacramenti Baptismi, videlicet quod Latini utuntur ea forma: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*; ut probavi *in c. 1. hoc tit.* Græci vero utuntur ea forma: *Baptizetur N. servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*; ut constat ex Concilio Florentino in decreto de Sacramentis, *vers. Forma autem*, ubi docetur, per illam formulam verum consici sacramentum. Græci enim ea forma uti cœperunt, ad tollendum quoddam schisma, quod jam primis Ecclesiæ sæculis cœperat apud Corinthios, qui existimabant, baptizatos pertinere ad eum, qui ipsos baptizabat, ac proinde unusquisque dicebat: *Ego sum Cephæ, ego sum Pauli*; quos reprehendit D. Paulus *c. 1.* & 3. dicens: *Numquid Cephas pro vobis mortuus est, aut Paulus?* Notavit D. Augustinus relatus a Gratiano *in c. cum tantum* 47. *de censur. dist.* 4. Quare ut occasionem hujus erroris Græci tollerent, uti cœperunt prædicta formula, sed adeo pertinaci animo, ut crederent sub ea tantum Baptismum valide administrari, & ita credebant Latinos formula vulgari utentes hæreticos esse, ut notavit Bellarminus *de Baptism. c. 3. vers. Sextus fuit.* Et ita a Latinis baptizatos iterum baptizabant, & altaria, in quibus ipsi presbyteri Latini celebrabant, tanquam ideo polluta, reconciliabant, juxta textum *in c. 2. de sacram. non iterandis*: quod improbant, & condemnant PP. in præsenti canone, Græcis de cetero prohibentes, ne baptizatos a Latinis iterum baptizare præsumant.

Sed prædicta forma Græcorum ab Ecclesia approbata in dicto Concilio Florent. non levem difficultatem continet; siquidem actio ministri necessario exprimenda est, ut docetur *in c. 1. hoc tit.* in dicto Concilio Florent. *ubi supra*, in illis verbis: *Si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sancta Trinitatis invocatione perficitur sacramentum.* Unde D. Thomas 3. *part. q. 66. art. 5. in corpore*, postquam scribit Baptismum evangelicis verbis conferri, subjungit: ideo oportet, quod in ejus forma exprimatur causa, quæ duplex est: una principalis, aquæ virtutem exprimens, nempe SS. Trinitatis expressio: alia instrumentalis, videlicet minister, qui sacramentum confert; ideo inquit Sanctus, in forma Baptismi utriusque mentionem fieri debere: sed in forma Græcorum non exprimitur actio ipsa ministri: ergo per eam non potest valide Baptismus conferri. Cui difficultati ut satisfaciat Sotus *in 4. dist. 3. qu. un. art. 5.* quem sequitur Cabrera *de sacram. qq. 66. art. 5. nu. 16.* existimat, ad veritatem formæ Baptismi non esse necessarium explicare actionem ministri active, aut passive, dummodo ea non negetur, ac proinde sufficere, si dicatur: *Baptizet te Deus; vel Christus*; sive *Baptizaris a Christo, vel a Deo.* Et ita accipit formam Græcorum, *Baptizetur servus Christi*, subaudiendo a Christo, vel a Deo. Sed hæc sententia Soti communiter rejicitur ex eo, quia actio ministri non solum debet non negari in forma Baptismi, verum & significari in ipsis formæ verbis ut facile probatur *ex d. cap. 1. hoc tit. Concilii Florent. supra relato.* Deinde quia explicatio illa formæ Græcorum, ut subintelligatur a *Deo*, vel a *Christo*, prorsus inepta est, siquidem ad Deum non spectat baptizare in nomine Patris, &c. Quare hac sententia omissa, quam impugnat Vasquez 3. *part. in 3. part. disput. 142. c. 2. a nu. 15.* Ochagavia *de sacram. qu. 8. de Baptism. a num. 4.* Gaspar. Hurtado *disp. 1. de Baptismo, difficult. 8.* Granados *tract. 5. de Baptism. disp. 5. num. 3.* & 4. dicendum est, in Baptismi forma non solum actum baptizandi explicandum esse per verbum *Baptizo*, vel aliud æquipollens active, vel explicite, ut declaravit Eugenius IV. exponens formam Græcorum in dicto Concilio Florentin. in decreto de Sacram. *versicul. Primum omnium*, ubi ad probandum, Græcos verum conficere sacramentum Baptismi, eam rationem reddit, quoniam cum principalis causa, ex qua Baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas; instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius Sacramentum, si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum Sanctæ Trinitatis invocatione, perficitur sacramentum. Unde recte Vasquez, Hurtado, & Granado supra laudati asseruerunt, eum esse sensum formæ Græcorum: Baptizetur N. servus Christi a me, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et si adhuc instes, ex ratione supra adducta, ob quam Græci uti cœperunt hac forma, & per eam Græcos intendere excludere omnem actum baptizantis. Respondeo, Græcos ob prædictam rationem, & alias, quas refert Petrus Arcudius *in concord. Eccles. Occident. & Orient. lib. 1. cap. 8.* prædicta forma utentes, noluisse negare instrumentalem virtutem baptizantis, sed solum principalem, quæ Deo competit: quippe in Græcorum forma explicatur etiam actus baptizantis, prout exercetur a ministro, tanquam instrumento Dei, ut declaravit Eugenius IV. ubi supra, & docuit D. Thomas *d. 3. part. qu. 66. art. 5.* Unde audiendus non est Innocentius *in comment. textus in c. 1. hoc tit.* quem sequuntur Felinus *in cap. Quæ in Ecclesiarum, de constit.* Marcus Antonius *lib. 5. instit. 2. de Baptism.* Sylvester *verbo Baptismus 1. nu. 7.* dum asserit, presbyterum Latinum administrantem Baptismum cum forma Græcorum, nullum conferre sacramentum; nam licet ita baptizans peccaret lethaliter, tamen certum est, illum validum sacramentum conferre, ut de presbytero Latino consecrante in pane fermentato, aut Græco in pane azymo, probavi *in capit. fin. de celebrat. Missar.*

4

TITULUS XLIII.

De Presbytero nondum baptizato.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio apud a *Compendium.*

SI quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur.

NOTÆ.

1 a *Compendium.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & apud Burchardum *lib. 4. Decreti, c. 74.* Ivonem Carnot. *part. 1. Decreti, c. 268.* Gratianum *in c. si quis* 60. 1. *qu. 1.* & meminit Innocent. III. *infra, in c. venientes*: idest in Synodo habita in palatio Regis Caroli apud Compendium. Unde textus hic reperitur inter Capitularia Caroli *lib. 6. c. 93.* in hæc verba: *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, & ordinetur iterum, & omnes, quos prius baptizavit.* Illa autem verba: *Et omnes, quos prius baptizavit*, juste omittuntur in præsenti a Raymundo, licet a Decretistis referantur; quia baptizatus non accipit gratiam a ministro, sed ab ipso sacramento: ideo a quocumque, etiam Judæo, vel Pagano administratur, dum sub edita, & legitima forma, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, iterari non debet: quod & cautum video in ipsis Capitularibus *lib. 5. c. 4.* ibi: *Si quis baptizatus est a presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso Baptismo invocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit, impositione vero manus indiget. Gregorius Episcop. Romen. & Joannes Sacellarius sic senserunt.* Ubi pro Gregorio legendum est, *Georgius*, ut in ipso Concilio Compendiensi habetur. Georgius hic, & Joannes Sacellarius fuerunt Legati Stephani Papæ ad Pi-

pinum, quorum ipse Stephanus meminit *in epist. 8.* Codicis Carolini, quem edidit Grethserus. Unde recte Raymundus omisit in præsenti ea verba: *Et omnes, quos ipse baptizavit.* Quia illi nullo modo sunt rebaptizandi, ex proximo dictis; imo omnia gesta ab ipso Presbytero non baptizato, ob publicam utilitatem sustinentur, argumento textus *in l. Barbarius, de offic. Prætor.*

Commentarium hujus textus dabimus *inf. c. 3.*

CAPUT II.

Innocentius III. *Episcopo* a *Gremonensi.*

A Postolicam Sedem consulere decrevisti. *Et infra*: Inquisitioni tuæ taliter respondemus: Presbyterum, quem sine unda Baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse *b* adeptum asserimus incunctanter. Lege caput octavum August. de *c* civit. Dei, ubi inter cetera legitur: Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiam *d* D. Ambrosii de obitu Valentiniani, idem asserentis revolve. Sopitis igitur quæstionibus Doctorum, Patrum sententias teneas, & in Ecclesia tua juges preces, *e* hostiasque Deo offerri jubeas pro presbytero memorato.

NOTÆ.

1 a *Remon.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* sed ut notavit Ant. August. *in notis ad hunc textum*, legendum est, *Innocent. II.* nam Decretales epistolæ Innocentii III. tantum reperiuntur in tertia aut quarta collectione, juxta ea, quæ adduxi in apparatu ad hæc Commentaria. Innocentius II. antea Gregorius dictus, monachus Benedictinus, electus fuit in summum Pontificem die 14. Febr. anno 1130. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovic. a S. Carolo *in Biblioth. Pontif. litt. I.* Gremona est in plaga occidentali, climate optimo, ac regione salubri gaudet; sed protendens oblique in longitudinem a Meridie ad Septentrionem, & in latitudinem ab ortu ad occasum, spatio passuum circiter bis mille quingentorum: de cujus situ, origine, & amplitudine plura tradit Andreas Scotus *in Itinerario Italiæ, sub 1. fol. 216.* Jam olim Ecclesia Cathedrali decorata erat, siquidem Eustachius ejus Præsul subscripsit Synodis Romanis 3. & 6. sub Symmacho, ut refert Carolus a S. Paulo *in Geograph. sacra, fol. 62.*

2 b *Esse adeptum.*) Unde cognoscitur, falsam esse sententiam existimantium, non dari beatitudinem ullam usque ad finem mundi, & per consequens nec judicium particulare cujusliber decedentis; quam expressius damnarunt Benedictus XI. in extravaganti relata a Castro *adversus hæreses, verbo Beatitudo*, Eugenio Papa in Concilio Florent. *sess. ult.* Eam refellunt late Bellarminus *de Beatitudine, lib. 1.* Serarius *lib. 1. contra Puvium, cap. 1. & 2.* Theoph. Raynaud. *tom. 2. in tr. Christus Judex, c. 6.*

3 c *De civitate Dei.*) Sententia, quam in præsenti Innocentius Augustino tribuit, non reperitur in ullo ex libris 22. quos S. Doctor scripsit de civitate Dei: extat tamen *in lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, c. 22.* & refertur *in c. Baptismi vicem, c. non dubito, de consecr. dist. 4.* & citatur a D. Bernardo *epist. 77.* & etiam *lib. 1. de anima & eius orig. c. 11.*

d *B. Ambrosii.*) *In monodia Valentin. fere in fine*, cujus verba statim dabimus.

4 e *Hostias Deo.*) Non levis controversia est apud Interpretes, imo & apud Ecclesiæ PP. utrum Missæ sacrificium pro catechumenis offerri possit, ac eorum animæ incruento hoc sacrificio juvari valeant? Negant ulla ratione prodesse hoc sacrificium catechumenis S. Chrysost. *hom. 3. ad Philip.* fere in fine, verbis illis, post præmissam summam hujus sacrificii utilitatem erga defunctos, quam ab Apostolis edocta est Ecclesia. „ Noverant (*Apostoli*) hinc multum ad vita functos lucri accedere, multum utilitatis. Eo enim tempore, quo universus populus stat manibus expansis, ac cœtus sacerdotalis, & illud horrorem venerationis plenum incutiens sacrificium, quomodo Deum non placabimus pro illis orantes? Atque id quidem de iis, qui in fide discesserunt, Catechumeni vero neque hac dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti, uno quodam excepto. Quare vero hoc licet paupe-

ribus pro ipsis dare, atque hinc aliquid recipiunt refrigerationis. Vult enim Deus nos nobis mutuam auxilium offeramus. Ecquid enim aliud causæ sit, quamobrem pro pace, & bono mundi statu precari jusserit? quamobrem pro omnibus? Nam sic quidem inter omnes sunt etiam latrones, sacrilegi, fures, atque alii sexcentis scatentes malis; & tamen pro omnibus precamur: erit enim fortasse quædam ipsorum conversio. Quemadmodum igitur pro viventibus istis precamur, qui nihil a cadaveribus differunt, ita pro illis etiam precari licet. “ Ejusdem sententiæ videtur esse S. August. *lib. 1. de anima & ejus orig. c. 11.* Nam profitetur, sacrificium christianum pro nullis offerri, nisi baptizatis; nec agit dumtaxat de parvulis morte præventis prius quam lustrarentur fonte sacro. Nam quamvis is fit primarius eo loco D. Augustini scopus, contra fatuitatem contrariam hæretici, quem eo loco refellit; tamen initio capitis universalem doctrinam tradit in hunc modum: *Salva fide Catholica, & Ecclesiastica regula, nulla ratione conceditur, ut pro non baptizatis cujuslibet ætatis hominibus offeratur sacrificium corporis, & sanguinis Christi tanquam per hujusmodi pietatem suorum, ad regnum eorum, quo perveniant, adjuventur.* Contrarium tamen docuerat D. Ambrosius in præsenti citatus, ubi agens de duobus germanis Imperatoribus, Gratiano, & Valentiniano, quos habebat charissimos. & ambo excellerant catechumeni, sic ait: „ Beati ambi si quid meæ orationes valebunt. Nulla dies vos silentio præteribit. Nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis prosecutione complecti? Si oblitus fuero te, sanctam Hierusalem, hoc est sancta anima, & pacifica germanitas, obliviscatur me dextera mea. “ Hanc sententiam D. Ambrosii amplectitur Innocentius in præsenti, & *in c. dubitum, de Baptismo*, perperam repugnante Gennadio *lib. de Ecclesiæ dogm. c. 73.* & defendit Theoph. *tom. 15. in Heterocl. punct. 3. quæst. 2.* omissa distinctione inter cathecumenos audientes, & competentes, quam agnoverunt Bellarm. *lib. 2. de Missa, c. 6.* Henriquez *lib. 9. summæ, c. 15. n. 5.* Scortia *lib. 2 de Missa, cap. 2. nu. 5.* Et licet negari non possit, S. Chrysost. & August. negasse offerri posse fructuose hoc sacrificium pro cathecumenis; tamen cum habeamus pro contraria sententia declarationem Innocentii III. professentis, id esse conforme SS. PP. non est cur negetur hodie cathecumenis hoc præsidium.

COMMENTARIUM.

5 Virtute Baptismi flaminis eodem modo, ac ratione fluminis hominem justificari, ac per consequens salvari posse, docetur *in c. 3. hoc tit.* & ita catechumenum in catechesi decedentem salvari, late probavi *lib. 3. Concil. Plib. c. 60.* ubi exponit Mendoza caput *catechumenum, de consecr. dist. 4.* Ex ibi adductis præsens commentarium petendum est.

CAPUT III.

Innocentius III. *Ferrariensi* a *Episcopo.*

VEniens ad Ap. Sed. dil. filius lator præsentium lacrymabili nobis insinuatione monstravit, quod cum per singulos ordines usque ad gradum sacerdotii ascendisset, comperiit tandem pro certo, quod non fuerit secundum formam Evangelii baptizatus. Unde nos eum per ven. f. n. *b* Tusculan. Episcopum rite fecimus baptizari; & cum super ordinibus coram nobis fuisset diutius disputatum, quidam in eam declinaverunt sententiam, ut cum Baptismus sit fundamentum sacramentorum, ante susceptionem Baptismi non suscipiatur aliud sacramentum: quoniam ubi fundamentum non est, superædificari non potest. Porro cum quis non solum per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti efficiatur procul dubio membrum Christi; & qui Christum habet per fidem, etsi Baptismum non habeat, habet utique fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus, superædificari posse videtur, sicut salutifera opera, sic & quælibet Ecclesiastica Sacramenta, cum illud non sit generaliter verum, neque de novis, neque de veteribus sacramentis, quod Baptismus sit fundamentum illorum: quoniam & sacramentum conjugii, &. Eucharistiæ a non baptizatis recipi potest. Præterea sacramentum Ordinis, non solum Pontificalis, sed Sacerdotalis etiam, & Levitici, ex institutione sua præcessit Baptismum, per quod forsitan videtur, quod ante Baptismum hujusmodi ordines possent rite conferri, maxime his qui baptizari creduntur. Quia vero in Concilio apud Compendium legitur constitutum: Si quis presbyterorum ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur: Nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu quod tutius est sequentes, mandamus quatenus ipsum per singulos ordines usque ad sacerdotium promovere procures, & permittas eum in sacer-

cerdotio ministrare; quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum; nec male de sacramento sentitur, cum illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. Et certe de illo, qui natus de Christianis parentibus, & inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter *d* præsumitur, quod fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probetur.

NOTÆ.

1 a Ferrarien.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. unic.* Hugoni videlicet, qui Ferrariensem Ecclesiam rexit ex anno 1196. usque ad annum 1212. ut refert Ughellius *tom. 2. Italiæ sacræ, fol. 576.* De Ferrarienfi Ecclesia egi *in c. cum M. de constit.*

2 b Tusculan.) Nicolaum videlicet. De Tusculana Ecclesia egi alibi.

c Eucharistiæ.) Materialiter, non fructuose, exponunt repetentes hic: sed verius est, etiam hæc verba afferri in vim disputationis pro opinione eorum, qui tenebant, baptizatos Baptismo flaminis posse recipere alia Sacramenta. Conjugii videlicet, Ordinis, & Eucharistiæ, ut expostuerunt Lugo *de Eucharist. disp.* 13. *sect.* 1. Henao *eodem tract. disp.* 14. *sect.* 4.

3 d Præsumitur.) Licet quis baptizatus non credatur, Alciatus *lib.* 4. *de præsumpt. c.* 1. Aucunna *c. ..* Tamen cum inter catholicos natus, & educatus est, creditur baptizatus, ut docent ultra congestos a Barbosa hic, Gregorius Lopez *in l.* 3. *tit.* 3. *partit.* 1. *gloss.* 4. Alex. Ambrosin. *de immun. Eccles. c.* 7. *de assassinis, n.* 3. ideoque in Tribunalibus S. Inquisitionis talis in hæresim lapsus punitur, Cantera *qq. crim. c.* 1. *n.* 5. Carena *de offic. Inquisit.* 2. *part. tit.* 1. *de hæresi*, Vela *de delictis, c.* 14. *n.* 4. Ricciulius *de jure person.*

COMMENTARIUM.

4 QUo modo cœlum Baptismo aperiri dicitur *in c.* 3. *§. ficut*, *§. sed adhuc*, *c. penult. de Baptism.* sic ad alia sacramenta veluti januam Baptismum esse, constat *ex c. frater*, *§. pen.* 32. *dist. c. si quis conjugerit* 51, *c. si quis per ignorantiam* 59. 1. *q.* 1. & qui per eam ingressus Ecclesiam non est, ad ordines ascendere non potest, nec etiam alia sacramenta recipere. Concil. Florent. *in decret. union.* ibi: *Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est; per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ.* Facit ratio adducta a D. Th. 3. *part. q.* 35. *art.* 3. *in corpore*, his verbis: „ Nihil potest aliquis recipere, cujus receptivam potentiam non habet: per characterem autem Baptismalem efficitur homo receptivus aliorum sacramentorum; unde qui characterem non habet, nullum aliud sacramentum recipere potest; & sic character ordinis Baptismalem characterem præsupponit: cum enim Baptismus sit generatio spiritualis, qui non est genitus in Ecclesia, quomodo poterit cum aliis fidelibus ad spiritualia concurrere? “ Unde certa, & indubitata est sententia, quæ in præsenti Innoc. III. tantum probabilis visa est, tum ob auctoritatem Conc. Florent. tum ob communem consensum Theologorum, qui Innocentium sequuti sunt, asserentes non baptizatum incapacem esse ordinationis, & ceterorum sacramentorum. Probat Hallierius *de sacris electi. c.* 3. *fol.* 522. Nec obstant fundamenta contrariæ sententiæ ab Innocentio in præsenti expensa. Non primum, pro cujus solutione dicendum est, non baptizatum per fidem Christi membrum fieri, quantum ad adhæsionem interiorem Christo, quæ sufficit ad meritum, & privatum cujuslibet Christiani statum; non autem quantum ad adhæsionem cum Christo exteriorem, & in ordine ad totum corpus Ecclesiæ, cujus omnia membra exteriori sacra signo in unum corpus Ecclesiæ, seu tessera aliqua confœderantur, & spirituali signaculo per illud sensibile signum animæ impressum, jus ad reliqua sacramenta, & communia Ecclesiæ bona sortiuntur. Licet enim quoad remissionem peccati originalis, & ut homo salvari possit, æquales sint Baptismus fluminis, flaminis, & sanguinis; tamen in aliis differunt, veluti quia in Baptismis flaminis, & sanguinis non datur essentia sacramenti; nam in eis nulla adest verborum forma, ut in Baptismo fluminis: nec in Baptismo flaminis adest signum externum sensibile, ut in fluminis Baptismo, quod est Sacramentum, *cap. unic. §. una vero, de sacra unct. cap. ad abolendam, de hæreticis*, Trident. *sess.* 7. *de sacrament. can.* 1. Deinde quia Baptismus flaminis, seu sanguinis non imprimit characterem, ut facit Baptismus aquæ. Trident. *sess.* 7. *can.* 9. probat Hurtado *de vero martyrio tract.* 7. *resolut.* 40. Deinceps, quod nec martyrium, nec contritio sunt janua Sacramentorum, sicut Baptismus aquæ. Trid. *sess.* 14. *cap.* 2. nec excludunt necessitatem recipiendi Baptismum aquæ, si haberi potest, *c. catechumenum* 37. *de consecrat. distinct.* 4. Unde *c.* 10. *Actuum Apost.* refertur, Cornelium justificatum postea recepisse Baptismum: unde licet per Baptismum flaminis quis justificetur, non tamen ideo potest alia sacramenta recipere. Nec etiam Eucharistiæ, aut matrimonii exempla in præsenti adducta quicquam faciunt; nam matrimonium cum habeat naturam contractus, non ut sacramentum, sed ut contractus juris gentium, etiam apud Infideles datur. Eucharistia etiam materialiter, & de facto ab eis recipi potest; sed non licite, & fructuose, quod probat D. Basilius *hom.* 13. seu in exhortatione ad Baptismum, illustri exemplo Israelitici populi, qui neque aquam de petra bibere, neque cœlestem panem manducare potuit donec mare rubrum, Baptismi figuram, pertransisset, ibi: *Nec unquam ille ex spirituali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset: nec tibi aliquis veram potionem, nisi vere baptizato præbebit; panem Angelorum ille post Baptismum manducavit; tu autem quomodo viventem comedes panem, nisi sumpto prius hoc Sacramento?* Denique falsum est, Diaconalem, vel Sacerdotalem ordinem prius institutum fuisse, quam Baptismum; nam licet aliqui Theologi Scholastici senserint, hoc sacramentum, quatenus & materia, & forma constat, non fuisse ante resurrectionem institutum, quam sententiam probabilem esse sentit D. Thomas 3. *part. quæst.* 73. *art.* 5. *ad* 4. Cano *lib.* 8. *de locis, cap.* 5. & probat Rupertus *lib.* 8. *in Joan. cap.* 3. verior tamen sententia est, sacramentum Baptismi ante Christi mortem institutum fuisse, imo & Apostolos eo tempore illum ministrasse, ut docuerunt Theologi cum Magistro, & ibidem D. Th. *qu.* 1. *art.* 5. alii relati a Vasquez 3. *part. in* 3. *disp.* 140. *c.* 3. & declarat D. August. *tract.* 5. *in Joannem*, dum docet, homines post Baptismum Joannis susceptum, iterum Baptismo Christi baptizatos fuisse, & ita Judam Baptismum Christi suscepisse. Etiam id probatur *ex c.* 3. *D. Luca*, *c.* 1. *D. Marci*, ubi refertur, D. Joannem differentiam constituisse inter suum Baptismum, & Baptismum Christi, dum ajebat: *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Et ut de Christo loquitur, ait *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Quæ verba, *& igne*, adjecit ad denotandam gratiam, & virtutem interiorem Baptismi. Illud tamen ex sacra Scriptura, aut aliqua Ecclesiæ definitione non liquet, quo tempore Christus Baptismum instituerit. Illa tamen communior sententia est, quæ docet, hoc sacramentum fuisse institutum eo die, quo Christus Dominus baptizatus fuit, ut docent Magister *in* 4. *dist.* 5. D. Th. communiter receptus 3. *part. q.* 66. *art.* 2. & idem colligitur ex D. Ambrosio *lib.* 2. *in Lucam*, *cap. fin.* Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos*, *nu.* 12. Damasceno *lib.* 4. *de fide*, *cap.* 10. & suadetur ex eo, nam statim baptizato Christo, Joannes etiam ab ipso Domino baptizatus fuit, ut docet D. Hieronymus *super Matth. c.* 3. ubi ait: Christum a Joanne in aqua solum baptizatum fuisse; Joannem vero a Christo in Spiritu: at Baptismus in spiritu a Christo institutus est pro sacramento: ergo fatendum videtur, ab eo tempore Baptismi sacramentum fuisse institutum, & ita non recte arguebant, qui asserebant, Sacerdotalem, vel Diaconalem ordinem prius institutum fuisse a Christo Domino, quam Baptismum: & per consequens manet pro comperto, non baptizatum invalide sacramentum Ordinis recipere, & ita esse baptizandum, & denuo ordinandum.

Sed in hac parte exponendi sunt duo canones difficiles, nec vulgo noti. Primus est can. 19. Concilii Nicæni, in illis verbis: „ De Paulianistis, qui deinde ad Ecclesiam confugerunt, statutum est, ut ii omnino rebaptizentur: si qui vero tempore præterito in clericorum numero erant, si quidem a culpa & reprehensione alieni visi fuerint, rebaptizati ordinentur a catholicæ Ecclesiæ Episcopo: si vero examinatio eos non esse aptos deprehendit, deponi eos oportet. “ Ex quibus ultimis verbis deducitur, non baptizatos, & ordinatos esse baptizandos, & si quoad Ordinis exercitium eos non esse aptos Episcopus deprehendat, eos deponendos esse: igitur quia valide fuerant ordinati, alias quomodo deponendi erant? Cui difficultati Theodor. Balsamon *in notis ad ipsum canonem duplici modo satisfieri posse existimat*. Primo depositionis nomen ibi accipiendo abusive pro expulsione, non quia deponantur ab aliquo gradu, quem non habebant; sed quia repellantur ab eo, ad quem ascendere iterum volebant. Secundo ait posse ea verba accipi de depositione post Baptismum, & iteratam ordinationem ab Episcopo Catholico faciendam: quo casu proprie, & stricte depositio dari potest. Secundus est can. 14. Concilii Matiscon. 1. in illis verbis: „ Ut Judæis a cœna Domini usque ad primam diem post Pascha, secundum edictum bonæ recordationis Domini Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quasi insultationis causa, deambulandi licentia denegetur, & ut reverentiam cunctis Sacerdotibus Domini, vel Clericis impendant, nec ante Sacerdotes consessum, nisi ordinati, habere præsumant. Qui hoc facere fortasse præsumpserit, a judicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur. “ In quibus dum docetur, ne Judæi ante sacerdotes consessum habere præsumant, nisi ordinati, videtur supponi, Judæos posse ordinari, & per consequens non præcedente Baptismo Sacramentum Ordinis recipi posse. Pro cujus canonis expositione existimo, in eo verbum illud, *ordinati*, non accipi pro initiatis majoribus, aut minoribus ordinibus ecclesiasticis, sed potius pro Judæis ordinate consessum habentibus, & si dicamus eos gradu aliquo ordinatos esse, supponendum erat fuisse baptizatos.

5 Exponitur can. 19. Concilii Nicæni & 14. Matiscon. 1.

TITULUS XLIV.

De custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

CAPUT PRIMUM.

Innocentius III. *in Concilio* a *generali*.

STatuimus, ut in cunctis Ecclesiis Chrisma, & Eucharistia sub fideli *b* custodia, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, vel *c* nefaria exercenda. Si vero is, ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus *d* mensibus ab officio suspendatur: & si per ejus incuriam aliquid nefandum inde contigerit, graviori subjaceat ultioni.

NOTÆ.

1 a Generali,) Lateranensi videlicet, *can.* 20. ubi reperitur textus hic, & *in c.* 2. *de Baptismo*, *in* 4. *collect.* de quo Concilio egi *in c.* 1. *de summa Trinit.* & hujus canonis meminit Concilium Frising. celebratum anno 1440. *can.* 18. „ Item præcipiendo mandamus, ut secundum constitutionem Lateranensis Concilii Eucharistia, & oleum sanctum sub fidei custodia, & reverentia debita, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, & nefaria exercenda. “

b Fideli custodia.) *Sub sigillo*, dicitur *in c. sane*, *de celebrat. Missar.* Consonat D. Francisc. *epist.* 13. ibi: *Ut corpus Christi in loco pretioso ponatur, & consignetur.* Cujus obsignationis ritum illustrat Cironius *in notis ad textum in d. c. sane*.

2 c Horribilia, *vel nefaria*.) Fideles olim Chrismate utebantur pro medela in suis infirmitatibus: quem morem a Sanctis Patribus didicerunt; nam aliqui sancti viri, qui dono curationum divina gratia prediti erant, ne sibi sanitatum solatia tribuerentur, sed divinæ virtuti, ac beneficio, infirmos oleo per sacerdotem benedicto inungebant. Sic fecisse S. Hilarionem meminit in ejus vita S. Hieronymus. Idem de Simeone Stylita refert Theodoretus, & de Aphatre Anachoreta. Etiam ejusmodi oleo Proculum Christianum curasse Severum Imperatorem, testis est Tertul. *ad Scapulam*, necnon Severus Sulpitius *lib.* 1. *de vita S. Martini*, & *dialog.* 3. *c.* 2. insignia miracula refert ab ipso B. Martino facta olei benedicti perfusione super infirmos. Sic sanctam Genovefam ægrotos sanasse, energumenosque liberasse ab infestatione dæmonum, in ejus actis legimus: suaque ætate testatur Palladius fuisse complures Sanctos Abbates, qui morbos oleo benedicto depellebant. Quare fideles pro medicina ceperunt uti chrismate: quem usum improbarunt Patres Concilii Arelat. 6, *can. ibi*: „ Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ, vel cujuslibet rei donare prætumant. *Mogunt. can.* 27. *ibi*: Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ, aut maleficii donare inde præsumant. *Pontif. Rom. sub tit. de offic. quinta feria in Cœna Domini*, *ibi*: Jubet Episcopus presbyteris attente, ut juxta canonum traditionem chrisma, & olea ab ipso Episcopo in ea die confecrata fideliter custodiant, & nulli sub prætextu medicinæ, vel maleficii tradere præsumant, alias honore priventur. *Rationem reddit D. Cyprianus in ferm. de unctione chrismali*, *ibi*: Non hæc medendis corporibus est unctio instituta, &c. sed virtus divina potentius operatur. “ Oleum vero non ab Episcopo, sed a presbytero benedictum, posse in usum medicinalem laicis concedi, censuit Ecclesia, juxta Innocent. I. *epist.* 1. *decret. c.* 18. ibi: „ Oleo sancto posse uti non solum sacerdotes, sed etiam laicos in suis, vel suorum necessitatibus. “ Cui sententiæ subscripserunt PP. Synodi Vvormat. *can.* 72. ibi. „ Sane quoniam de hoc, sicuti de ceteris, consulere voluit dilectio tua, adjecit filius meus Cœlestinus Diaconus in epistola sua, esse sic a tua dilectione positum illud, quod in B. Apostoli Jacobi epistola est conscriptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & suscitabit illum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab Episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed omnibus, ut Christianis, licet in sua, aut suorum necessitate ad ungendum. “ Illustrant Beda *in c.* 6. *Marci*, Schaccus fuse *in tr. de re ungmentaria*. Alii etiam ad alios longe deteriores usus, & maleficia sacro ipso chrismate abutebantur, veluti ad fugiendum purgationis judicium. Synodus Mogunt. *can.* 27. ibi: „ Nam criminosus eodem chrismate unctos, aut potatos, nequaquam ullo examine deprehendi posse a multis putabatur. “ Pœnit. Roman. *tit.* 6. *c.* 6. Burchardus *lib.* 19. *Decreti*, *c.* 287. ibi: *Bibisti Chrisma ad subvertendum Dei judicium*. Conc. Tribur. *can.* 4. apud Carnot. *part.* 11. *Decreti*, *c.* 51. Synodus Turon. *can.* 20. & *lib.* 3. *Capitul. Caroli*, *c.* 55. *ibi*: „ Si presbyter chrisma dederit, ab Episcopo degradetur, & postmodum a judice manum perdat, si propter judicium subvertendum hoc fecerit. “ Notarunt Novarinus *lib.* 5. *sthediasm. c.* 29. Lindembrog. *de gloss. legum antiq. verbo Chrisma*. Etiam temerario ausu ab impiis hominibus aliquando Eucharistiam subreptam fuisse tradit S. Chrysostomus *epist. ad Innocent. I.* quam allegat Nicephorus Calixtus *lib.* 13. *hist. c.* 19. & refertur *in c. significasti*, *el* 2. *de homicid.* & ad maleficia, & amatoria, ut *in cap.* 3. *de pœnit. & remiss. in* 2. *collect. ibi*: „ De muliere, quæ ut nobis significasti, cupiens viri sui ampliorem amorem sibi acquirere, suscepto corpore Christi, & in ore retento, cum viro osculum porrexerat, & ipsum trajicere cum voluit, non potuit; sed postea versum est in carnem, cum tangeret juxta dentes molares, & caro succrevit, & adhuc est in ore: Fraternitati tuæ non possumus sanius dare consilium, nisi quod eam inducas, & compellas, ut tanta per condignam pœnitentiam, & bona opera satagat expiare delicta. Nempe credimus quod si vere contrita fuerit, & pœnitentiam egerit condignam, & tu pro ipsa ad Deum oraveris, corpus Domini trajicere poterit, divina gratia suffragante. “ Horrenda sunt quæ in hac parte referunt M. Delrius *lib.* 3. *disquis. magic. part.* 1. *q.* 3. *sect.* 1. Bouguetus *lib. de sortiariis*, *c.* 60. Petrus Mamorius *in flagello maleficiorum*, *cap.* 2. *in fine*, Barthol. Spina *apolog.* 3. *de Lamiis*, *c.*1. Theophil. Raynaud. *to.* 6. *tract. de Eucharist. c.* 6. *n.* 23. Unde ita diligenter PP. Concilii Lateran. in præsenti cavent, ut fideliter sub clavi custodiatur, ne possit temeraria manus extendi ad Eucharistiam, vel Chrisma. Ea autem verba, quæ sequuntur in præsenti rubrica, *& aliorum sacramentorum*, accipienda sunt improprie, & in lata acceptione pro oleo Extremæ Unctionis, & rebus, quæ sacramentorum usibus deputatæ sunt, de quibus *in c.* 2. Chrisma enim, oleum, & similia, sacramenta non sunt, cum non persistant, nec dentur in permanendo, sed tantum sacramentalia.

3 c Tribus mensibus.) In Pœnit. Romano, *tit.* 15. *c.* 11. de illis, qui non bene custodiunt corpus & sanguinem Domini, ita cavetur: „ Qui non bene custodierint sacrificium, & mus, vel aliquod aliud immundum animal comederit illud 40. dies pœniteant. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, 30. dies pœniteat. Perfundens aliquid super altare de calice, quando offert, sex dies pœniteat, aut si abundantius, septem dies pœniteat. “ Refertur *in c. qui non bene, de consecr. dist.* 2. Faciunt textus *in c. si quis per ebrietatem*, *c. si quis per negligentiam*, *eadem dist.* 2.

COMMENTARIUM.

EX hoc canone Concilii Lateran. sequens communiter deducitur assertio: *Eucharistia, & chrisma debent fideliter sub clavi custodiri, & contra facientes gravitier sunt puniendi.* Probant text. *in c. tribus*, *de consecr. dist.* 2. *c. officium*, *de offic. Archipresb.* Concil. Turon. 2. *can.* 3. *ibi*: „ Corpus Domini in altari, non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. *Et can.* 4. *ibi*: Ut omnis presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus a sæculo: quæ sacra oblatio tantum intincta debet esse in sanguine Christi, ut veraciter presbyter possit dicere infirmo: Corpus, & sanguis Domini proficiat tibi, &c. semperque si super altare oblerata, propter mures, & nefarios homines: & de septimo in septimum diem semper mutetur, idest illa a presbytero sumatur, & alia quæ eodem die consecrata est, in locum ejus subrogetur, ne forte diutius referata, mucida (quod absit) fiat. *Vvormat. can.* 5. *ibi*: Ut presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur. *Bituric. c.* 2. *ibi*: Quia corpus Domini per Ecclesias parochianas dicebatur nimia vetustate neglectum, statuerunt Episcopi in eodem Concilio, ut corpus Domini non plus servetur, quam a Dominica in alteram, *Turon. 1. can.* 20. Presbyteris injungeadum est, ne sacrum chrisma foras conclave dimittant, ut a quoliber attingi possit. *Metense can.* 3. Communi decreto statutum est, & hoc interdictum a sancta Synodo nimium laudatum est, ut cuncti presbyteri libros, & sacerdotalia vestimenta suo Episcopo in proxima Synodo ostendant, & ut chrisma suum sub sigillo, & sera semper custodiant. *Oxoniense can.* 16. Provideant Archidiaconi, quod diligenter juxta formam Concilii generalis, Eucharistia, Chrisma, & Oleum sanctum salva sub clavibus recondantur. *Colonien se* 3. *part.* 7. *c.* 16. *Augustense can.* 18. *ibi*: Hostia vitalis pro infirmorum viatico in loco mundo, ac honorato, accenso ad eum perpetuo lumine servetur. *Trid. sess.* 13. *ibi*; Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucha-

chariſtiam adeo antiqua eſt, ut eam ſæculum etiam Nicæni Concilii agnoverit. *Heraldus Epiſcopus Turon. in ſuis Capit. can.* 56. Ut presbyteri Chriſma, Oleum, & Euchariſtiam ſemper habeant, ut parati inveniantur. *Concil. Ravennat. 2. tempore Clementis V. rubric. 7.* Statuimus quod Euchariſtia, Viaticum, ſive Corpus Chriſti, Chriſma, Oleum ſanctum, & Oleum infirmorum ſic devote, tute, & ſecrete cuſtodiantur, & reponantur in locis, aut ſacriſtiis ad hoc deputatis, & aptis, quod ad ea non poſſit manus nefaria accedere, ſeu ſacrilega, & maxime mulierum, *Salſeburg. temporibus Martini V. c.* 28. Statuimus, ut in cunctis Eccleſiis Baptiſmus, Chriſma, Oleum, & Euchariſtia ſub fideli cuſtodia, clavibus adhibitis, aſſerventur, ne poſſint ad illa manus temerariæ extendi. „ Illuſtrant ultra congeſtos a Barboſa, & Garanna in præſenti, Creſpetius *in ſumma, verbo Euchariſtia aſſervatio*, Gironius *in parat. ad hanc titulum, & in notis ad textum de celebrat. Miſſar.* Barboſa *de poteſt. Epiſcop. allegat.* 22. Baronius *anno* 57. Majolus *diet. canicul. fol.* 265. Lantdmeter. *lib.* 2. *de vetert mon. cap.* 75. Buleng. *adverſus Caſaub. diatrib.* 3. *cap.* 38. Henao *de Euchariſt. diſp.* 16. Bellarm. *tom.* 1. *controv. lib.* 2. *de Eccleſ. cap.* 3. Sauſay *in Panopl. Sacerd. part.* 1. *lib.* 9. *c.* 4. Fagundez *lib.* 1. *in* 3. *Decal. præcept. c.* 1. Novarinus *lib.* 5. *de Agno, cap.* 130. Ant. Auguſt. *in epit. jur. Pontif. lib.* 23. *tit.* 5. & *lib.* 24. *tit.* 6. Grethſerus *lib.* 2. *de cruce, c.* 33. Turrianus *pro epiſt. Pontif. lib.* 4. *c.* 19. Roſveeidus *in notis ad epiſt.* 12. *D. Paulini, pag.* 147. Coriolanus *in not. ad can.* 3. *Concilii Turon.* 2. Joann. Dartis *in tract. de Euchar. c.* 18. *per totum*, Vicecomes *lib.* 1. *de Miſſæ ritibus, c.* 24. Conradus Kling. *lib.* 4. *diſp. cap.* 20.

4 Traditur ratio decidendi.

Verum pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo, & intendam probare, ritum ſervandi Euchariſtiam in præſenti titulo commendatum, alienum eſſe a facto Domini noſtri, & a diſciplina Eccleſiaſtica. Quoad factum Domini noſtri ita profert Origenes, ſeu Cyrillus *in c.* 7. *Levit. homil.* 5. *Dominus panem, quem diſcipulis dabat, non diſtulit, nec differri juſſit in craſtinum.* Ergo ſi Dominus inſtituit tantum Euchariſtiam, ut ſumeretur ſtatim, non vero aſſervaretur, non recte ab Eccleſiæ Patribus jubetur cuſtodiri. Quoad diſciplinam Eccleſiaſticam antiquam conſtat, jam ab Eccleſiæ cunabulis Euchariſtiam non aſſervari, ſed peracto Miſſæ ſacrificio conſumi. Unde D. Clem. *in ep.* 2. jubet, ut tot ponantur in altari holocauſta, quot populo ſufficere poſſe videantur: ſi quid autem ſuperſit poſt communionem, non ſervetur in craſtinum. Imo Eſychius *l.* 2. *in Levit. c.* 8. refert morem Eccleſiæ fuiſſe comburendi id quod ſuperſit ex ſacramento Euchariſtiæ. Circa quem auctorem illud notavit Claudius Eſpenceus *l.* 2. *de ador. Euchariſt. c.* 10. quod five is fuerit Eſichius, five Eſytius, Presbyter Hieroſolymitanus, & monachus, Gregorii Nazianzeni diſcipulus: five Eſychius Auguſtino contemporaneus, & Salonitanus Epiſcopus; five Iſytius Gregorii Magni ſynchronos, Epiſcopus Hieroſolymit. & ſcriptor Latinus, ignorare non potuit vel ille, quid de hujuſmodi reliquiarum, tum aſſervatione, tum etiam cultu ſuus Præceptor ſenſerit, neque quid anteceſſores obſervaverint, etſi poſtea in Eccleſia Hieroſolym. id uſitatum non fuiſſe referat Hubertus Cardinalis *in l. contra Græcorum calumnias*, quem refert P. Henao *t.* 3. *diſp.* 29. *ſect.* 6. In Eccleſia etiam Conſtantinop. *cum plusculum de particulis* Euchariſtiæ reliquum eſſet, facerdotes pueros innocentes, ex eis qui ad ſcholas, & ludum litterarium ibant, accerſebant, eiſque jejunis reliquias, quæ ſuperfuiſſent, dabant abſumendas. Quem quidem ritum confirmat vetus miraculum, quod referunt Niceph. Calixtus *lib.* 4. *c.* 86. & Evagrius *l.* 4. *Eccleſ. hiſtor. c.* 36. his verbis: „Cum puer admodum eſſem, & maxime a prima ætate in ſacris ædibus verſari ſtudio haberem, contigit tale quiddam ſub Menna quoque Patriarcha. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione Judæi, vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus eſt. Puer *is ibi diutius ultra* ſolitam horam moratus, domum venit, & cauſam tardioris reditus, parentibus diligentius eum inquirentibus, quod ſcilicet cum aliis pueris in æde ſacra divinas partes ediſſet, renunciavit: pater re nova audita, furore percitus, fornacem, ubi vitrum conformabat, ſuccendit, & puerum arreptum in eam, præjacta flamma ſuffocata candentem conjecit. Porro mater ubi puerum diutius non comparentem quæſiviſſet, & non inveniſſet, urbem omnem circuivit, perquam acerbe plorans, atque lugens: & die tertio ad officinam mariti conſiſtens, ingenti planctu ſeipſam lanians, prolixiuſque ingemiſcens, filium vocavit, atque ille materna voce agnita, reſponſum e furno dedit; tunc mater oſtio furni fracto, cum miraculo maximo in mediis prunis puerum ſtantem vidit, ita prorſus incolumen, ut nec capillum quidem flamma læſerat; & ubi cauſam incolumitatis quæſivit, mulierem quandam illuſtrem, purpurea amictam ſtola frequentius ad eum veniſſe, aquam ſibi infudiſſe, & flammam ei appropinquantem extinxiſſe, cibum etiam cum eſuriiſſet, præbuiſſe dixit. Hæc poſtquam Juſtinianus cognovit, puerum cum matre divino regenerationis lavacro adhibuit, Deoque dicavit. Patrem, qui Chriſtianorum facta ſuſcipere non ſuſtinuit, veluti parricidam, in furum arborem, proinde atque in crucem egit. “ Hoc etiam miraculum referunt Gregor. Turon. *de gloria Martyrum lib.* 1. *cap.* 10. Sigebertus Gemblacenſis *ad annum Domini* 552. Odo Cancel. Pariſien. *ſerm. in Dominic.* 25. *poſt Trinit.* niſi referamus eam conſumptionem ad reliquias Euchariſtiæ jam ſervatas, de quibus in Conc. Matiſc. 2. *can.* 6. ita cavetur: „Quæcumque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam Miſſam in ſacrario ſuperſederint, quarta, vel ſexta feria innocentes ab illo, cujus intereſt, ad Eccleſiam adducantur, & indicto eis jejunio, eaſdem reliquias conſperſas vino ſuſcipiant. “ Referunt Eſpenceus *lib.* 2. *de Euchariſt. cap.* 10. Raynaud. *de Agno ceteo, cap.* 14. *dubit.* 1. P. Henao *tom.* 3. *de ſacrif. Miſſæ, diſp.* 29. *ſect.* 26. Tandem augetur hæc dubitandi ratio ex can. 3. Conc. Cæſaraug. ibi: *Euchariſtia gratiam ſi quis probatur accepiam in Eccleſia non ſumpſiſſe, anathema ſit in perpetuum.* Conc. Tolet. 1. *can.* 14. ibi: *Si quis autem acceptam a ſacerdote Euchariſtiam non ſumpſerit, velut ſacrilegus propellatur.* Ergo quia non licet Euchariſtiam ſervare, ſed ſtatim dum conſecratur, conſumi debet.

5 De uſu antiquo ſervandi Euchariſtiam.

Qua dubitandi ratione minime obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, Calvinum, Petrum Martyrem, & Illyricum, cenſuiſſe tunc ſolum panem & vinum eſſe ſacramentum, dum comeditur, & bibitur, ſicut aqua baptiſmi tunc ſolum continet ſacramentum, dum corpus abluit. Unde negant, ſervandam eſſe Euchariſtiam, quaſi hoc ſacramentum non ſit res permanens; quos docte refellit Bellarminus *lib.* 4. *de Euchar. cap.* 1. præcipue ex veteri uſu ſervandi Euchariſtiam, quem ut probemus, ſapponimus a primis Eccleſiæ ſæculis moris fuiſſe Euchariſtiam in ſacrario ſervare, ut facile deducitur ex D. Clemente *l.* 8. *conſt. c.* 13. in alia editione *cap.* 20. ubi jubet, peracta communione, quod ſupereſt de corpore Domini, reponi a Diaconis cum debita reverentia in paſtophorio. Quid autem ſit paſtophorium, explicat D. Hieronymus *in comment. ſuper Iſaiam, c.* 22. ubi ait, paſtophorium ſignificare tabernaculum, ſeu thalamum, ubi templi Præpoſitus habitat; & idem Sanctus *in epiſt. ad Ruſticum*, laudat ſanctum Exuperium Tholoſæ Epiſcopum, eo quod ob inopiam voluntariam cogeretur Chriſti corpus in caniſtro ſervare. Et in Conc. Turon. 2. celebrato anno Domini 570. ut vult Binius *in ejus notis*, ſeu 567. ut probat Sirmundus *c.* 3. cavetur, ut corpus Domini in altari non imaginario ordine, ſed ſub crucis titulo componatur. Pro cujus canonis intellectu prænotandum eſt, Euchariſtiam olim plerumque in altari recondi in columbis aureis, vel argenteis ſuper altari appenſis: cujus ritus veteriſſimum monimentum extat in vita S. Baſilii ab Amphilochio Iconii ſcripta, *ubi* refertur, Sanctum Miſſam celebraſſe, & panem in ea conſecratum in tres partes diviſiſſe: quarum unam cum timore communicavit, alteram columbæ aureæ ſuper altare pendenti impoſuit. De his columbis, & earum in Eccleſiis uſu extat ſequens teſtimonium in 5. Synodo, *act.* 1. Queruntur clerici, & monachi Antiocheni contra Severum ejus urbis non jam paſtorem, ſed lupum: „ Nec ſanctis ille pepercit altaribus, nec ſacris vaſis, ea conflans, & ſuis ſimilibus erogans. Præſumptum eſt & hoc ab eodem, o Beatiſſimi, nam columbas aureas, & argenteas in formam Spiritus ſancti ſuper divina lavacra, & altaria appenſas, una cum aliis ſibi appropriavit. Relegit hanc querimoniam in 2. Synodo Nicæna, *act.* 5. Antonius Monachus, ut refert Claudius Eſpenceus *l.* 2. *de ador. Euchariſt. cap.* 5. & plura de his columbis adducunt Roſveidus *in notis ad epiſt.* 12. *D. Paulini*, Sauſay *in Panopl. ſacerd. lib.* 9. *cap.* 4. Novarinus *in Agno Euchariſt. lib.* 1. *cap.* 55. Baronius *an.* 57. *n.* 152. Item in turriculis, ſeu turribus pretioſis Euchariſtia reponebatur, de quibus Gregorius Turon. *de gloria Martyrum, c.* 86. “ Tempus ad offerendum ſacrificium advenit, aceptaque turre Diaconus, in qua miniſterium Dominici corporis habebatur, &c. “ S. Remigius in ſuo teſtamento apud Flodoardum *l.* 5. *hiſt. Rhem.* ibi: „ Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi ſæpe memoratus Dominus Clodoveus Rex donare dignatus eſt, tibi hæredi meæ Eccleſiæ ſupra memoratæ (Rhemenſi ſcilicet) jubeo turriculum & imaginatum calicem fabricari. “ Ubi licet aliqui legant, thuribulum; tamen legendum eſse turriculum, poſt Briſonium probat Sauſay *d. c.* 4. Facit idem Flodoardus *ibi. 2. c.* 6. dum de Laudone Archiep. ſcribit; „ Turrim quoque auream: quam ad votum ſuum fabricari fecerat, ſuper altare poſuit S. Mariæ Rhemenſis Eccleſiæ, & patenas tres. “ Poſtea cœpit ſervari corpus Domini in pyxide, ut hodie cuſtoditur, quæ debet eſse benedicta, ut late probat Henao *de Euchariſtia dict. diſp.* Patres ergo Concilii Turon. *in dict. can.* 3. docens, ut ſacroſancta Euchariſtia non in eodem cum reliquis imaginibus loco in altari ponatur, ſed in peculiari nempe ſub cruce Domini: ut enim ipſa Domini crux in præcipuo altaris loco ſtatuebatur tanquam omnium imaginum præcipua, ita par erat, ut ipſa etiam ſacratiſſima Euchariſtia præcipuum locum obtineret, ſub ipſa videlicet cruce: docuerunt Coriolanus *in notis ipſius canonis*, Grethſerus *de cruce lib.* 2. *c.* 33. Lantdmeter. *l.* 2. *de veteri clorie. c.* 75. Sauſay *ubi proxime*, Binius, & Sirmundus *ubi ſupra*. Et non improbabiliter conjectatur Binius in notis ad ipſum can. 3. Felicem Epiſcopum Bituric. qui in illo Concilio ſubſcripſit, ad ſacratiſſimam Euchariſtiam ſervandam curaſse fieri inſtar turris vas aureum. Perelegans illud quod Venant. Fortunat. celebravit, & deſcripſit ſubſequenti epigrammate ad Felicem Bituricenſem in turrim ejus:

Quam bene junctа decent ſacrari ut corporis agni
Ingens margaritum ac aurea dona ferant:
Cedant chriſolytis Salomonia vaſa metallis,
Iſta placere magis ars facit, atque fides.
Que data, Chriſte tibi, Felicis munere, ſe eſſent,
Qualia tunc tribuit de grege Paſtor oves.
Et cujus tu corda vides pietate coquasti,
Par vide merito qui dedit ara duo.

Com-

Commendatur etiam a Sancto Hieron. *ep.* 4. S. Exuper. Tolotan. Archiepiſc. qui tempore exundantium barbarorum, ne iſtiuſmodi vaſa ſacra illorum rapinæ cederent, ipſa in uſum pauperum conflarat, canistro vimineo, & vitreo calice corpus Domini portans. Etiam non niſi de aſſervata in Eccleſia Euchariſtia accipi poteſt illud execrandum ſcelus Donatiſtarum, quod ab Optato Milevit. breviter deſcribitur his verbis: „ Juſſerunt Euchariſtiam canibus fundi, non ſine ſigno divini judicii, nam iidem canes accenſi rabie ipſos dominos ſuos, quaſi latrones ſancti corporis reos, dente vindice, tanquam innotos, & inimicos laniaverunt. “ Illuſtrat Novarinus *in Agno Euchariſt. l.* 5. *c.* 55. Nec ſolum ſub ſpecie panis, verum etiam ſub ſpeciebus vini aliquando ſervaram fuiſſe in Eccleſia Euchariſtiam patet ex epiſtola D. Chryſoſtomi ad Innoc. I. Papam, ubi ait, “ Ingreſſis militibus in ſacrarium, ubi ſacra erant repoſita, ſanctiſſimum Chriſti ſanguinem in militum veſtes effuſum fuiſſe. „ Quia tunc forſan adhuc laici communicabant ſub utraque ſpecie: quem morem ita communicandi referunt, atque morem hodiernum defendunt Jo: Raguſinus in perdocta oratione habita in Concilio Baſileenſi, Suarez *adverſus Regem Anglie, lib.* 2. *cap.* 5. Boſquetus *ad Innocent. III. l.* 1. *ep.* 149. Eſpenceus *de ador. Euchar. l.* 2. *c.* 13. Paneljus *in notis ad D. Cyprianum ep.* 73. Baronius *anno* 570 Maſſana *ad D. Hieronymum, verbo Euchariſtia*, Manrique *tom.* 1. *annal. Ciſterc. anno* 119. *c.* 3. Vvaddingus *ad ep* 15. *D. Franc. n.* 7. Sed tum ob periculum effuſionis, tum ob facilitatem corruptionis, Euchariſtia tantum ſub ſpecie panis ſervari cœpit: & agrotis Euchariſtia ſub ſpecie tantum panis miniſtrabatur, ut conſtat ex vita S. Ambroſii a Paulino ſcripta, ex vita S. Baſilii ſcripta ab Amphilochio, ex Dionyſio Epiſcopo Alexand. apud Euſebium *l.* 6. *hiſt. c.* 36. Aliqui ſacerdotes panem ſanguine Domini intinctum cuſtodiebant, juxta can. 9. Conc. Rhemenſis ſupra relatum; alii panem intinctum in ſanguine Domini ſervabant; quam intinctionem, ut abuſivam, & Apoſtolicis conſtitutionibus contrariam damnavit Jul. I. *in epiſt. ad Epiſcop. per Ægyptum miſſa*, & Conc. Brachar. 3. *can.* 1. apud Gratianum *in cap. cum omne, de conſecr. diſt.* 2. Morem etiam ſervandi Euchariſtiam in domibus, illuſtrant Morinus *de ſacris ordinat. exercit. 12. cap.* 3. Leo Allat. *in append. de Templis Græc.* Caſal. *de rit. Eccleſ. cap.* 13. & de turriculis ubi ſervabatur, agit Colvenerius *ad Flodoar. d. fol.* 42.

6 Similem etiam abuſum improbatum lego *in can.* 28. *Conc. Clarom.* ſub Urbano II. his verbis: *Ne quis de altari communicet, niſi corpus ſeparatim, & ſanguinem ſimiliter non ſumat, niſi per neceſſitatem, & per cautelam.* In cujus notis Binius ex Baronio notat, in eo canone damnari hæreſim Berengarianam in eo capite, quo docebat, ſatis eſſe per unam ſpeciem Euchariſtiæ impleri figuram. Verum hæc interpretatio merito refellitur ab erudito Per. Marcha *in not. ad d. can.* 28. quia inter Berengarii hæreſes ſimilis non reperitur: quare vera ipſius canonis explicatio petenda eſt ex abuſu illius ſæculi, in quo quidam clerici fidelibus laicis Euchariſtiam ſanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant, ut refert auctor Micrologi, qui ante Gregor. IV. tempora ſcripſit, *cap.* 26. ibi: „ Non eſt authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo diſtribuunt: nam Ordo Romanus contradicit. “ Quæ forma non tantum contraria erat Ordini Romano, verum & Chriſti inſtitutioni, qui corpus ſeorſim a ſanguine commendaverat, ut notatur in Conc. Bracharenſi 3 anno 678. quod ſimilem corruptelam damnavit *in can.* 1. unde ſumptum eſt, quod Julii epiſtolæ ad Ægyptios in collectione Iſidori adſcribitur, ibi: „ Illud vero, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Euchariſtiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio teſtimonium recipit, ubi Apoſtolis corpus ſuum, & ſanguinem commendavit; ſeorſim enim panis, & ſeorſim calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis non præbuiſſe legimus, excepto illo tantum diſcipulo, quem intincta bucella Magiſtri proditorem oſtenderet, non quæ ſacramenti hujus inſtitutionem ſignaret. “ Gliſcebat in Occidente adeo hic abuſus, ut Ivo Carnot. *in tract. de divin. offic.* cum tolerandum putaret in populi communione: „ Non autem (*inquit*) corpore, & ſeorſum ſanguine communicet, excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, ſed ſumma neceſſitate timoris ſanguinis Chriſti effuſionis, permittitur communicare. “ Ut ſimilem communicandi formam proſcriberent PP. Concilii Clarom. ſtatuerunt *in dicto* canone 28, ne quis communicet de altari, niſi corpus ſeparatim, & ſanguinem ſimiliter ſumat, ideſt *ſeorſim*, ut loquitur Brachar. ſive *ſingulatim*, quemadmodum Ordericus ſenſum illius canonis expreſſit. Duplex autem caſus excipitur in dicto canone, neceſſitatis videlicet, & cautelæ. Primus contingebat, ſi communio eſſet præbenda ægris, aut pueris; tunc enim ad juvandum ſuum panis, intinctio permittebatur, ut anno 1118. ſcripſit Paſchalis II. Urbani II. ſucceſſor ad Pontium Abbatem Cluniacenſ. *epiſt.* 32. ibi: „ Novimus enim per ſe panem, per ſe vinum ab ipſo Domino traditum: quem morem ſic ſemper in ſancta Eccleſia conſervandum docemus, atque præcipimus, præterquam in parvulis, ac omnino infirmis, qui panem abſorbere non poſſunt. “ Secundus caſus cautelæ eveniebat, cum presbyteri, ne illis ſanguinis effuſio contingeret communicantium cœtu, ſolo pane intincto populo communicabant, non præbito poculo. Id egregie docet Rodulphus Abbas ſancti Trudonis, qui ea ætate vixit, his verſibus, quos laudat Gropperus *de communione alterius ſpeciei, c.* 44.

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter agris,
Aut ſanis tribuat laicis de ſanguine Chriſti;
Nam fundi poſſet tenter, ſimplexque putaret,
Quod non ſub ſpecie ſit totus Jeſus utraque.

7 De cauſis ſervandi Euchariſtiam.

Cuſtodiebatur, aſſervabaturque Euchariſtia in Eccleſia variis ex cauſis, & pro diverſis fidelium neceſſitatibus. Primo pro infirmorum communione, ne ſine hoc ſacro viatico decederent, *c. presbyter* 2. *diſt.* 93. Conc. Turon. & Rhem. apud Barchard. *lib.* 5. *Decreti, c.* 9. *de decimis*, Joan. Dartis *de Euchar. c.* 18. Eſpenceus *de adorat. Euchar. lib.* 2. *c.* 2. Nec contrarium deducitur *ex c.* 1. *de celebr. Miſſar.* ubi jubetur, ut presbyter jejunus exeat ad otios rurale, ut poſſit ſubvenire neceſſitatibus infirmorum. Quem textum, ut ibi retuli, exponunt Doctores, videlicet ut poſſit iterum celebrare, & ita Euchariſtiam infirmis adminiſtrer. Ergo quia non ſervabatur olim Euchariſtia in Eccleſia infirmorum gratia. Pro cujus textus expoſitione jam ibi notavi, olim deſiderari jejunium non tolum in celebrante Miſſæ ſacrificium, & recipiente corpus Domini, verum & in adminiſtrante: & ideo licet Euchariſtia ſervaretur pro infirmis adminiſtrandis: tamen ut rite illis adminiſtrari poſſet, jubetur a Patribus Conc. Agath. ut presbyter, ideſt parochus, jejunus ſit, ut poſſit neceſſitatibus infirmorum ſubvenire. Secundo aſſervabatur Euchariſtia, ut ad monachos, & moniales deferretur, teſte Baſilio *in ep. ad Cæſarium Patricium*: „ Omnes, *ait*, in eremis ſolitariam vitam agentes, ubi non eſt ſacerdos, communionem domi aſſervantes, a ſeipſis communicant. “ Et *in novel.* 123. *Juſtin.* quæ ſuper diverſis Eccleſiæ capitulis inſcribitur, inter cetera de monialibus ſic habet: „ Mulieribus quemcunque elegerint ipſæ, ſive Presbyterorum, ſive Diaconorum, ut ſanctam eis communionem deportet, religioſiſſimus Epiſcopus, ſub quo ſunt, quaſi ductis ſortibus attribuito, quem fidei rectæ, & honeſtæ eſſe vitæ cognoverit. „ Illuſtrat Eſpenceus *l.* 1. *de adorat. Euchar. c.* 5. *per tot.* Fuit etiam olim Euchariſtia aſſervata non ſolum in uſum modo viventium fidelium, verum & mortuis quoque data, & cum eis conſepulta. Amalar Fortunatus *l.* 4. *de Eccl. offic. c.* 42. Amphiloch. *in vita S. Baſilii, c.* 6. ubi refert illum jam morti proximum Euchariſtiæ conſecratæ parte reverenter ſumpta, partem alteram ſecum ſepeliendam reſervaſſe; etſi de hoc facto dubitet Theoph. *t.* 13. *in Heter. p.* 2. *ſect.* 1. *puncto* 10. D. Greg. *l.* 1. *dialog. c.* 24. ibi: „ Puer quidam S. Benedicti ſine ejus benedictione, ad parentum, eorum quam debebat amantior, habitaculum monaſterio relicto perveniens, eadem die defunctus eſt: bis ſepulto, toties foras corpore projecto, curientibus cum fletu monachis, vir Dei (*ſcilicet Benedictus*) manu ſua communionem corporis Domini dedit, dicens: Ite, & hoc Domini corpus ſuper pectus ejus cum magna reverentia ponite, & ſic ſepulturæ cum tradite. Quo facto ſuſceptum ejus corpus terra tenuit, nec ultra projecit. “ Et morem hunc præbendi *mortuis* Euchariſtiam, non fuiſſe errorem ab hæreticis inductum, ſed revera permiſſum ab Eccleſia, docuerunt Mendoza *l.* 2. *Concil. Illiber. in can.* 58. Claudius Eſpenceus *de adorat. Euch. c.* 7. Menardus *in notis ad lib. ſacram. D. Greg. fol.* 247. Roſveeidus *in vita S. Baſilii, fol.* 165. Albaſpineus *l.* 1. *obſer. c.* 10. Hæphtenus *in vita Sancti Benedicti, can.* 24. *in fin.* Vivar. *de veteri monac. tom.* 2. *fol.* 96. Henriq. *lib.* 1. *ſummæ, c.* 21. *litt. D.* Licet contrarium teneat, imo ſuperſtitioſa aliqua obſervatione ritum hunc cœpiſſe, Baſil. Legion. *q.* 2. *ſchol c.* 4. qui capite ſequenti duas aſſignat cauſas ob quas Eccleſia olim ſinebat *mortuis* Euchariſtiam tradere. Primam ad extirpandam Gentilium ſuperſtitionem, juxta quam illi credebant, animas defunctorum tranare ilumen illud Cocyti apud Tartaream regionem, vehique Acherontis rate, cui ut defunctus portorium ſolveret, ejus ori obolum imponebant. Juvenal *ſatyr.* 3.

—— *At ille*
Jam ſedet in ripa, tetramque novitius horret
Porthmea, nec ſperat cenoſi gurgitis alnum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Alex. ab Alex. *l.* 3. *dier. genial. c.* 7. ubi ex Ariſtophane, Plutarcho, Luciano, Diodoro, & Plauto probat Tiraquellus. Expreſſius Apul. *l.* 6. *Metamorph.* dum viam deſcendendi ad inferos oſtendit, ibi: „ Sed non hactenus debebis vacua per illas tenebras incedere, ſed offas polentæ mulſa concretas ambabus geſtare manibus, ac in ipſo ore duas ferre ſtipes. “ Et ut ſignificaretur Euchariſtiam, quæ vere eſt pignus gloriæ, eſſe Chriſtianis navem tranſvectionis in gloriam. Unde ut hanc Gentilium ſuperſtitionem patres Eccleſiæ extirparent, ſinebant in eis defuncti Euchariſtiam apponere, ut lucerent, eo viatico fideles in patriam cœleſtem tranſvehi ſecuros, quam Gentiles. Aliam cauſam hujus perantiqui ritus aſſignat Baſilius, ut ita quieti cadaverum fidelium conſulere ur, & dæmones ab ipſis ſepulchris fugarentur. Nam cum primis Eccleſiæ ſæculis, dum extra Eccleſiam corpora defunctorum ſepeliebantur, facile a ſpiritibus immundis vexarentur, in uſu eſſe cœpit, ut Euchariſtia ori defuncti, aut ſupra pectus apponeretur, ut ita in pace quieſceret, nec a dæmone vexaretur, ut contigit in caſu ſupra relato ex D. Greg. & aliis relatis a Franc. Georgio *l.* 2. *probl. ſect.* 2. *problem* 79. & 80. Poſtea tamen cum ſepultura fidelibus defunctis intra Eccleſiam permitteretur, & ritus ſuperſtitioſi Gentilium penitus inoleviſſent, prohibuerunt Eccleſiæ PP. amplius Euchariſtiam mortuis dare, in Conc. Altiſſiod. *can.* 12. ibi: „ Non liceat mor-

mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo, aut palliis corpora eorum obvolvi. *Conc. Carthag. 3. can. 6.* Item placuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur; dictum est enim a Domino: *Accipite, & manducate: mortui autem accipere non possunt, nec manducare.* " Sexta Synodus in Trul. *can. 63.* ibi: *Nemo cadaveribus mortuorum Eucharistiam impertiatur.* Concil. Hipponense *can. 5.* quod refert Crespetius *in summa, verbo Eucharistia non danda mortuis.* Nec audiendus est Albaspineus *l. 1. obser. c. 9.* qui causam datæ mortuis Eucharistiæ eam proponit, quia videlicet ipsi cum fideles essent, excessissent ex hac vita sine communione Ecclesiastica, & ita illis defunctis porrigi Eucharistiam: quem refellit Theophil. *tom. 15. in Hotor. 2. p. sect. 1. punct. 16.* Deinde asservabatur Eucharistia, ut daretur peregre proficiscentibus; & ita Satyrus Ambrosii frater in magna tempestate Eucharistiam e collo suspendit ipsi datam ab initiatis, qui erant in navi, a quibus eam popposcit, ut patet ex eodem D. Ambrosio *de obitu ipsius Satyri, c. 7.* & Beda *in Martyrol. die 15. Augusti*, refert Tharsicium Martyrem cum deferret secum Eucharistiam, & incidisset in Gentiles, maluisse sibi vitam eripi, quam Eucharistiam, quæ e manibus Gentilium evolavit. Illustrat Espenceus *l. 2. de adorat. cap. 7.* Deinde asservabatur Eucharistia pro illis diebus, in quibus non sacrificabatur, veluti Quadragesimæ tempore, excepto Sabbato, & Dominica, & sacro Annunciationis die, in quibus fiebat sacrificium præsanctificatorum, ut patet *ex can. 52. 6. Synodi*, ubi notavit Balsam. Et de his sacrificiis præsanctificatis agunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 75.* Turrianus *pro canonibus 6. Synodi, fol. 69.* Filesac. *de Quadrag. c. 12.* Vicecomes *volum. 2. de ritibus Missæ, l. 2. c. 9.* Rursus asservabatur Eucharistia, ut Presbyteri, & Diaconi per 40. dies a die suæ ordinationis ex ea communicarent, ex Fulberto Carnot. *epist. ad Fizardum*, ibi: " Hostiam sacerdos recens ab Episcopo promotus de manu ordinatoris susceptam quotidiano usu ad quadragesimum usque diem minutatim consumebat. *Albino Flacco de divin. offic. tit.* qualiter Episcopus ordinetur in Curia, *ibi:* Ad communicandum vero Pontifex porrigit ei formatam, atque sacram oblationem, quam accipiens communicat super altare; cetera vero reservat sibi usque ad dies quadraginta. Postmodum ex præcepto Apostoli communicat omnem populum. " Illustrat, & mysticas rationes hujus ritus refert Hallier. *de sacris electi. c. 9. art. 2. §. 3.* Tandem olim, & hodie asservatur Eucharistia, ut ostendatur in processione, quæ etiam ante Urbanum IV. in plerisque Ecclesiis in usu erat, ut constat ex Concilio Brach. *3. can. 5.* & aliis relatis ab Ant. Augusti. *lib. 4. epist. tit. 6.* Menardo *ad Sacram. D. Gregorii, fol. 184.* Espenceo *de ador. Euchar. lib. 2. c. 4.* licet festum peculiare corporis Christi ipse Urbanus instituisset prope annum 1261. *in Clem. unic. de reliquiis, & venerat.* ut referunt plura de ea festivitate adducentes Sherlogus *tom. 3. in Cant. vestig. 307. c. 7. sect. unic. nu. 59.* Spondanus *in continuat. Baronii, anno 1264. & 1311.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. de diebus festivis*, Herrera *de org. div. effic. l. 2. c. 8.*

8 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis facile percipitur, nam cum constet, tot ob causas olim, & hodie Eucharistiam debere in Ecclesiis parochialibus asservari, si militerque chrisma esse custodiendum, ut sacramentum Confirmationis *ministrari possit, & nonnunquam homines* ausu temerario tam Eucharistiam, quam chrisma furripuerint ad nefaria, & horribilia opera, ut supra in notis probavi; ideo tam diligenter PP. Concilii Lateran. in præsenti cavent & statuunt, ut sacerdos sub clavi, & fideli custodia Chrisma, & Eucharistiam habeat, ne aliquis ad nefaria illis abuti possit; & si negligenter ea custodierit, pro modo culpæ puniatur suspensione, aut depositione. Fuit etiam injunctum ipsis presbyteris, ut frequenter hoc sacramentum renovare curarent octavo saltem die, *in c. presbyter, de consecr. d. 2.* & ab Odone Cancellario Parisiensi *can. 21.* ubi ratione reddit, *ne vetustate aliqui ad indevotionem moveri valeant, aut errorem.* Ab Huberto Cantuar. Archiepisc. in suis Decretis, apud Rogerium & Hoveden. *in Joanne Rege*, ibi: *Renovetur hostia ipsis singulis diebus Dominicis.* Quare tempore interdicti, & in Ecclesia specialiter interdicta celebrari potest sacrificium Missæ ex hac causa, ut renovetur Eucharistia, *cap. permittimus, de sent. excom. lib. 6.*

9 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ex facto Domini relato ab Origene, seu Cyrillo; nam verum est, Dominum nostrum non jussisse Eucharistiam a se consecratam differri in crastinum; sed non inde recte infertur, non debuisse postea Eucharistiam asservari: multa enim Dominus per se non jussit, qua postea per Apostolos disposuit, etiam circa sacramentum Eucharistiæ, ut sanctus Augustinus testatur *ep. 118.* nec Origenes hoc agebat, ut probaret, non posse Eucharistiam conservari; sed cum docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & novum ac spirituale, non vetus, usus est exemplo Domini, qui Eucharistiam a se consecratam continuo manducari jussit, ut exponit Bellarminus *l. 4. de Euchar. c. 5.* Accedit, nam in his homiliis Origenis, & Cyrilli, Rufinus qui eas vertit, plura adjecit, & sustulit, ut ipse testatur, & tradit Espenc. *lib. 2. de adorat. Eucharist. cap. 9.* Imo ipse Cyrillus Alexandrinus redarguit hunc primum emergentem errorem illorum, qui putabant Eucharistiam in sequentem diem non esse servandam; nam ad Cosysyrium Episcopum Arsontem scribens, sic ait: Porro alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad satisfactionem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliquum in alium diem: insaniunt vero, qui hæc asserunt; nec enim alteratur Christus, nec sanctum ejus corpus immutatur, sed benedictionis vis, & facultas, & vivificans gratia perpetuo in ipso existit. Nec obstat auctoritas D. Clementis: nam verum est, olim nonnunquam Eucharistiæ reliquias servari, nonnunquam custodiri prohiberi: cum enim propter sævas Gentilium persecutiones fideles clam in cœmeteriis, & locis occultis convenirent ad Missæ sacrificium celebrandum, & in eo communicandum, non poterat publice exponi, & asservari sacra Eucharistia, ne Christianæ Religionis inimici etiam eam apprehenderent, & conculcarent: quare illis persecutionum temporibus, pace adhuc Ecclesiæ non data, congruentius PP. existimarunt, ut reliquiæ Eucharistiæ, quæ supererant, potius infantibus jejunis traderentur, aut ignis puriſſimo elemento absumerentur, ne illis irrisio, aut irreverentia per Gentiles fieret, præcipue cum nulla injuria sacramento ex simili consumptione irrogaretur cum ignis operatio ad speciem modo externarum absumptionem, non vero ad rerum internarum, hoc est corporis, & sanguinis Domini læsionem tenderet; nam & Pius Pontifex relatus *in c. super negligentiam, de consecr. dist. 2.* ea super quæ aliquid Domini vel de sanguine stillasset, vel de corpore cecidisset, igne jussit exuri, & cineres intus altare recondi; cujus etiam nunc decreto, si quo casu ex sacramento reliquum sit, quod sumi non possit, utimur. D. Thom. *3. p. quæst. 83. art. 6. ad 7.* Nec obstat textus *in d. can. 3. Concilii Cesaraug.* pro cujus solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis, quia frequentioribus persequutionibus prohibebantur fideles in Ecclesiis, aut cœmeteriis ad communicandum convenire, permissum illis fuisse Eucharistiam secum in domum deferre, cum quotidie de vita periclitarentur, ut quotidie sumerent corpus Domini, & ut ait D. Cyprianus *ep. 56.* considerantes se quotidie sanguinem Christi sumere, & ipsi pro Christo sanguinem effunderent: & ita concessum fuit, ut cum *in* Ecclesia, aut locis abditis sacrificium Missæ offerretur, fideles qui ad eam conveniebant, non tantum ibi communicarent, verum & particulas ex Eucharistia consecrata a sacerdote acceptas domum ferendas sumerent: quas reverenter asservatas singulis diebus summo mane jejuni communicarent quo respexit Tertul. *ad uxorem c. 5.* dum ait: *Non sciet maritus, quid ante omne cibum gustes; & si sciverit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Cujus moris meminerunt Clemens Alex. *l. 1. Strom.* Basilius *in ep. ad Cæsar. Patric.* quæ habetur *tom. 6. Biblioth. SS. PP.* ibi: *Alexandriæ autem, & in Ægypto unusquisque ex laicis, qui illic degunt, maxima ex parte communionem habet domi suæ.* D. Gregorius *l. 3. dialog. c. 36.* D. Hieronymus *epist. 50.* Justinianus *novel. 123. §. in omnibus*, & alii congesti ab Espenceo *de adorat. Eucharist. l. 2. c. 4.* Basilius Legion. *qu. 2. sibolast. c. 3.* Lantolmeter. *d. c. 75.* qui mos evanuit propter fraudes impiorum, & hæreticorum, qui ne detegerentur in Ecclesiis non communicasse, sacrum Domini corpus secum auferentes, polluebant, & profanabant: contra quos cautum fuit in Concilio Tolet. 1. *can. 14.* & Cæsaraug. *2. can. 3.* ut qui Eucharistiam acceptam in Ecclesia non consumpsisset, anathema in perpetuum esset: quem docte exponunt P. Henao *tom. 3. de sacrific. Missæ, disput. 29. sect. 27.* Cabassutius *in notit. Concilior.* ibi: & miras casus hodie a quadam muliere in arca inclusa referuntur *in c. plane 30. de decimis, in 1. collect.* his verbis: " Plene nobis innotuit ex tuarum continentia litterarum, quod cum hostia quædam sacrata in arca cujusdam mulieris parochianæ tuæ conclusa fuisset, virtute Domini faciente, pars fere media in corpus Christi manifeste conversa est, ita ut caro videretur, &c. "

10 Exponitur Conc. Nannetense c. 9.

Sed antequam manum a tabula suspendamus, exponendus est difficilis textus *in can. 9. Concilii Nannet.* in illis verbis: " Ut de oblationibus, quæ offeruntur a populo, & consecrationi superfunt, vel de panibus, quos offerunt fideles vel Ecclesiam, vel certe de suis, presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido, & convenienti, ut post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint rati, eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant; & illa, unde eulogias presbyter daturus est, ante in hæc verba benedicat, &c. " Quem canonem citant Burchardus *l. 5. Decreti, c. 27.* Ivo Carnot. *p. 2. Decreti, c. 37.* ex Decretis Pii Pontificis *c. 4.* In eo illud facile non est, an agatur de Eucharistia, vel de pane benedicto a presbytero; siquidem si de Eucharistia, ad quid jubetur, ut quod superfit, per parochias dividatur, & mittatur? siquidem ex supra traditis servari potius debebat in Ecclesia. Pro cujus canonis expositione sciendum est, apud antiquos genus quoddam fuisse communionis per eulogias, ideo institutum, ut absentibus mitteretur pars aliqua, & societas esset cum Episcopo, & ceteris fidelibus, qui in civitate morarentur; nam cum per vicos & pagos sparsi, & diffusi ex eadem non possent sumere communionem, cuperentque semper unionis christianæ speciem quam possent maximam, retinere, diebus festivis ex matrice per parochias benedictus panis mittebatur, ex cujus perceptione communionem adesse inter omnes fideles ejusdem diœcesis intelligeretur, quod introductum fuisse a Melchiade refert Baronius *anno Christi 313. nu. 52.* De his eulogiis *in can. 14. Concilii Laodic.* ita cavetur *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem paschalem ad alias parœcias minime transmitti oportere.* Quod ideo cautum fuit, quia ea die omnis populus non ex eulogiis, sed Eucharistia communicare debebat. Et *in can. 32.* ita legitur: *Quod non oporteat hereticorum eulogias accipere:* quia videlicet cum eis non dabatur communio: unde Episcopus excommunicatus eulogias dare non poterat, ut videre est apud Gregorium Turon. *l. 8. hist. c. 10.* panis hic fermentatus erat, ut probavi *in c. fin. de celebr. Missar.* & a presbytero post Missam benedicebatur. Concil. Matiscon. *can. 50.* ibi: *Cautum est, finita Missa a presbytero oblationes accipere.* Gregorius Turon. *lib. 5. histor. Franc. c. 14.* ibi: *Post Missas autem petiit, ut ei eulogias dare deberemus.* Plura de hoc pane benedicto congessit P. Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disputat. 28, sect. 54.* De his Eulogiis, non vero de Eucharistia conserata, accipiendus est dictus canon 9. Concilii Nannet. & de his eulogiis plura adduxerunt Albaspineus *l. 1. observ. c. 8.* Hæphtenus *in vita S. Benedicti, c. 8. in princ.* & *1. 1. disquisit. monast. l. 4. tract. 7. disquis. 4.* Bignonius *ad Marculfum lib. 2. cap. 42.* Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Eulogiæ*, Buleng. ad Casaub. *diatrib. 3. c. 33. fol. 172.* Filesacus *de orig. parœc. cap. ult. fol. 644.* Balsamon, & Justellus *in dict. can. 32. Concilii Laodic.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu 5.*

CAPUT II.

Idem *in* a *eodem*.

RElinqui noluimus incorrectum, quod quidam clerici Ecclesias sic disponunt supellectilibus propriis & etiam alienis, ut potius domus laicæ, quam Dei basilicæ videantur, non considerantes quod Dominus non sinebat, ut vas transferretur per *b* templum. Sunt & alii, qui non solum Ecclesias dimittunt incultas, verum etiam vasa *c* ministerii & *d* vestimenta ministrorum, ac pallas altaris, necnon ipsa corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sunt horrori. Quia vero zelus nos comedit domus Dei, firmiter prohibemus, ne hujusmodi supellectilia in Ecclesiis admittantur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates urgentes, ad eas oporteat habere refugium, sic tamen, ut necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque, ut *e* oratoria, vasa, corporalia, vestimenta prælicta, *f* munda & nitida serventur, nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecent in profanis.

NOTÆ.

1 a *Eodem.*) Concilio videlicet Lat. *cap. 19.* & reperitur hic textus in quarta collectione, *sub titul. de immunit. Eccles. cap. 1.* nec male, cum præsens constitutio spectet ad immunitatem, seu reverentiam Ecclesiis debitam, Sed quia in secunda parte agitur de custodia vasorum, & vestimentorum Ecclesiæ, ideo a Raymundo compilatus fuit *sub hoc tit.*

b *Templum.*) *Marci cap. 11.*

c *Vasa ministerii.*) Calicem videlicet, & patenam, de quibus egi *in cap. 1. de pignor. cap. fin. de celeb. Missar.*

d *Vestimenta.*) De quibus egi *in cap. 2. de sacra unctione.*

e *Oratoria.*) Ita legitur in ipso Concilio, sed ni fallor, legendum est, oraria: nam si in præsenti agebat Innocentius III. de vestibus sacris, ut nitidæ, & mundæ essent, ad quid simul oratoria cum vestibus referre, & conjungere poterat? Lego ergo *oraria*. Orarium autem licet aliquando accipiatur pro veste muliebri, seu virili, ut apud D. Paulum *in vita S. Ambrosii*, ibi: " Jactabant etiam turbæ virorum, ac mulierum oraria, vel semicinctia sua, ut corpus sanctum aliquatenus ab ipsis contingeretur, Conc. Aurel. *1. can. 28.* ibi: *Monacho orarium in monasterio, vel zonas habere non licet.* Nonnumquam tamen accipitur pro veste honesta sacerdotali. Synodus Mogunt. *1. can. 21.* ibi: *Presbyteri sine intermissione utantur orariis, propter differentiam sacerdotii dignitatis.* Frequentius tamen apud veteres Ecclesiæ scriptores accipitur pro sacro indumento, quod stolam dicimus, ut in Synodo Laodic. *can. 22.* ibi: " Quod non oportet ministrum ferre orarium, nec etiam fores relinquere. *Et can. 23. ibi:* Quod non oportet lectores, vel cantores ferre orarium, & sic legere, vel canere. Concil. Brachar. *1. can. 27.* ubi cum PP. abusum quendam Diaconorum arguerent, secus quam oportebat orario utentium, ita statuunt: " Placuit quia aliquanti hujus Provinciæ Ecclesiæ Diaconi absconsis intra tunicam utuntur orariis, ita ut nihil differre a Subdiacono videantur, ut de cetero sicut decet, utantur orario. *Brachr. 3. can. 3.* Ut omnis sacerdos cum ordinatur, orario utroque humero ambiatur. *Tol. 4. can. 39.* Si oraria duo nec Episcopo quidem induere licet, nec presbytero utique, multo minus diacono, qui minister eorum est. Unum ergo orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, idest prædicat. " Ita vocem hanc exposuerunt Albinus Flaccus *de divinis officiis, c. quid significent vestimenta*, ibi: " Orarium, idest stola, dicitur eo quod Oratoribus, idest Prædicatoribus concedatur. *Rabanus Maurus de instit. cler. cap. 19. ibi*: Orarium dicitur, licet hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodo eis personis uti est concessum, quibus prædicandi officium est delegatum. " Latius prosequitur Vicecomes *volum. 4. de ritib. Missæ, l. 2. c. 18. & 19.* & nos *in c. a multis, de etate, & qual.*

3 f *Munda & nitida.*) Consonant textus *in cap. vasa 38. cum seq. de consecr. dist. 1.* Gregorius VII. in Concil. Romano anni incerti, *cap. 27.* " Vasa altaris, & panni, vel pallia nitida sint, & integra: & si fuerint vetusta, vel aliquo casu corrupta, religioso, & puro loco absconditur, vel igne crementur. " Refert Ant. Aug. *in epit. l. 7. titul. 2.* Hujusmodi enim vestes in loco fera munito recondi solebant. Concil. Rhemense apud Burchardum *l. 3. cap. 97.* ibi: " Expleta Missa calix cum patena, & sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus in mundo loco sub fera recondantur. " Et erant olim in Ecclesia quidam ministri, quibus sacrarum vestium curatio demandata erat. De quibus in Synodo Nicæna 1. *can. 63.* ibi: " Sit in unaquaque Ecclesia procurator, & cum eo alii qui curam habeant proventuum, & reddituum Ecclesiæ; & deinde villarum, & sementis, & sumptum, & vasorum auri, & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesiæ. " De eis egi *in cap. 2. de offic. custod.* & plura tradit Vicecomes *volum. 4. de ritib. Missæ, lib. 1. cap. 7.*

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

COMMENTARIUM.

GEntiles res, quas præcipue ab hominum injuriis tutas servari volebant, in templis custodiendas sacerdotum, ædituorumque fidei commendabant: cujus moris exemplum occurrit in mensuris, ac ponderibus; quæ cum olim in publicis locis asservari solerent, ne corrumperentur, *l. modios 9. Cod. de suscept.* veluti in Capitolio; unde Romanam amphoram Jovi sacratam olim fuisse refert Fanius his versibus:

Amphora sit cubus, quam ne violare liceret
Sacravere Jovi Tarpejo in monte Quirites.

Justinianus in Ecclesiis servari præcipit *in novella 128.* notavi *in cap. 2. de empt. & vendit.* Similiter testamenta, ut eorum securitati consuleretur, in templis deponebantur, *l. 4. §. ult. ff. famil. erciscr. l. 3. §. proinde, ff. de tab. exhib.* Unde Augusti testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Svetonius *in Jul. cap. 83.* & *in Augusto cap. ult.* & Tacitus *lib. 1. annal.* Idem de testamento Antonii refert Plutarchus *in ejus vita*: ob eandemque causam pecunia, sicut in publicis deponebatur locis, *l. fideiussor 64. ff. de fideiuss. l. qui mutuam 56. §. 1. ff. mandati:* ita in æde sacra Saturni, Dianæ, vel Castoris deponebatur, *l. si reus 73. ff. de procurat. l. ait Prætor 7. §. sed etsi, ff. de minor. l. acceptam 19. de usuris, lib. 1. §. fin autem 3. Cod. de communi servo, l. libribus 20. §. 1. Cod. de agricolis.* Unde Juvenalis *satyr. 24.* ait:

Ærata nullus in area nummus:
Ad vigilem ponendi Castorem nummi.

Et Herodianus *l. 1.* scribit, Romanos in templo Pacis pecunias suas deponere solitos, quod moris, & Hebræis fuisse deducitur *ex lib. 1. Machab. cap. 3. l. 1. Regum, cap. 12. l. 1. Paralip. cap. 9.* Athenienses in templo Delis solitos deponere publicas pecunias, referunt Thucydides *l. 1.* Æmilius Probus *in Aristide*, & Cicero *l. 2. de legibus* scribit, Alexandrum in Cilicia apud Solem in delubro depositisse pecuniam, & Plautus in Bacchide inquit: " Nos apud Thotimum omne aurum deponimus, quia illic sacerdos Dianæ Ephesiæ est, quin ipsa in æde Dianæ conditum est ibi: *Dio orat.* 31. Nostis haud dubie Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim privatorum recondite in Dianæ templo, non solum Ephesiorum, sed & hospitum, & omnium undecumque gentium: partim etiam populorum, Regumque. Deponunt autem omnes eo securitatis gratia, nemine unquam ausu locum affigere injuria, tametsi jam plurima bella gesta sint, civitasque expius fuerit capta. " Macrobius *lib. 1. Saturn. cap. 8.* tradit, pecunias publicas solitas deponi in ærario, quod Romæ erat. Imo & depenebantur, aut in templo Pacis, juxta Herodianum *l. 1.* aut in templis Saturni, Fidei, & Jovis Capitolini, ut ex Tullio, Plinio, Livio, & antiquo Persii interprete, tradunt Dorleans *ad lib. 1. annal. Taciti, pag. 34.* Pitarrus *decade 18. histor. polit. c. 4.* Ferrandus Æduensis *lib. 1. explicat. juris ad leg. 1. Depositi*: late illustrant Fornerius *l. 6. rerum quotid. c. 4.* Demsterus *ad Rosinum l. 7. c. 31. ad finem*, Sherlogus *t. 3. in Cant. vestig. 25. sect. 2.* Marcel. Donat. *ad Svetonium in Domitiano, c. 7. t. 6. thesauri crit. fol. 784.* D. Nicolaus de Castro *in §. 1. de empt. &*

vendit. n. 99. Brodeus *l. 4. miscel. c. 17.* Revardus *l. 1. var. c. 24.* D. Laurent. Ramirez *ad Martialem epigr. 7.* Sed apud Catholicos ob reverentiam Ecclesiis debitam, sicut in illis non licet negotiari, seu tabernas ad cibos vendendos apponere, *can. 77. Synodi 6.* aut ullos accubitus, vel lectulos sternere, *c. nulli, 41. dist.* plura Barbosa *voto 103.* nisi causa summæ necessitatis, quo casu *deficiente* diversorio, etiam jumenta in Ecclesiis introduci posse, docetur *in can. 89. 6. Synodi*; ita etiam nec deponere profana supellectilia clericorum, vel sæcularium in eis licet, nisi propter hostiles incursus, aut repentinum incendium; alias qui admittit hujusmodi res depositas in Ecclesia, peccat lethaliter ut probat P. Suarez *t. 1. de relig. l. 3. c. 6.* Tantum enim vestimenta, & vasa Ecclesiæ ibi recondi debent, vel res profanæ ingruentis belli causa, ut supponit Gregor. VII. *in can. 32. Synodi Romanæ*, incerti anni, ibi: " Arcæ ab Ecclesia expellantur, nisi una ad vestimentum, & libros: sed si forte difficilis guerra fuerit, illæ quæ in Ecclesia fuerint, nullum laicis debitum reddant, sed Ecclesiis.„ Refert Ant. Aug. *in epit. jur. l. 13. tit. 12. c. 5.* ut usitatum narrant Gregorius Turon. *l. 13. c. 12.* Anton. Flor. *l. 4. de mirac. S. Bened. c. 24.* Juxta quem casum belli imminentis accipio canonem 60. Concilii Meldensis, ibi: " Ut hi, qui monasteria, atque sacra loca, vel Ecclesias infringunt, & sacerdotes, ac viros ecclesiasticos non solum dehonorant, verum & diverso, atque adverso modo affligunt, velut sacrilegi canonicæ sententiæ, quæ ex his decreta esse dignoscitur, subigantur, *Et c. 1. de deposito. Innoc. III. l. 1. ep. in edit. Colon. fol. 194. ibi*: Verum dum res sacræ, & aliæ ibidem pro securitate depositæ.„ Tunc enim ob securitatem, cum alibi non ita servari possint, *in* templis res profanæ deponuntur. Quin & apud Gentiles legimus penes Virgilium *lib. 1.* & in templum Junonis a Trojanis asportata, quæ ab incendio vindicari potuerant, quod ibi salva futura arbitrarentur, etiam contra hostium quamcunque immanitatem.

Et jam porticibus vacuis, Junonis asylo
Custodes lecti: Phœnix, & dirus Ulysses
Prædam adservabant, huc undique Trojæ gaza
Incensis eripta adytis, mensæque Deorum
Crateresque auro solidi, captivaque vestis,
Congeritur.

Dsinceps enim non humanum custodem fragilis potentiæ habituræ sunt res in Ecclesia depositæ, sed Deum ipsum vigilem, excubatoremque, qui sævissimis ulcisci modis nosset talium rapinam bonorum; fecitque multoties, nempe Juliano & Felice Præfectis Antiochenam Ecclesiam, Aureum Dominicum nuncupatam, expilari non verentibus, Sozomeno referente *l. 5. c. 7.* Theodoreto *l. 2. c. 11. & 12.* Nicephoro *lib. 10. c. 29.* cum Guntario Genferici fratre, ut scribunt Procopius *lib. 1.* Isidorus *de bello Vvandalico*: & cum superbissimus Tyrannus, notæque crudelitatis Alaricus esset urbe potitus, nihil antiquius habuit, ut refert Paulus Orosius *l. 7. c. 39.* quam ut dato præcepto mandaret, si qui in sancta loca, præcipueque ad Apostolorum Petri, & Pauli basilicas confugissent, *hos in primis inviolatos, securosque esse finerent.* Facit Anonymus Floriac. *l. 4. de miraculis S. Benedicti, c. 24.* ibi: " Ut vero moris agrestium est in adventu militum formidare, rustici omnia tua ad Ecclesiam convehunt tam annonam, quam supellectilem variam. „

4 Exponitur c. quisquis 21. 17. q. 4.

Sed supra traditis obstat textus *in c. quisquis 17. q. 4.* in illis verbis: " Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro.„ In quibus Joannes Pontifex supponit, res profanas in templis deponi posse; siquidem ait, eas auferentes sacrilegium committere. Difficilis est etiam textus ille, dum in eo docetur, committi sacrilegium auferendo non sacrum de sacro: nam tunc cum auferatur res privata, tantum furtum, non sacrilegium perpetratur, *lib. 4. in princ. l. 9. in princip. l. 11. §. 1. ff. ad leg. Jul. pecul.* Igitur non recte Joannes in eo textu docet, sacrilegium committi. Pro cujus textus expositione dicendum est, Joannem Pontificem in eo textu referendum esse ad casum, in quo ob belli imminentis periculum, vel ob incendium, res privatæ depositæ essent in loco sacro, ut in præsenti permittitur: tunc enim si aliqua ex eis auferatur, sacrilegium committitur, ut docent Suarez *de relig. t. 1. tra. 2. l. 3. c. 3. p. 1.* Azor *l. 9. c. 23.* Secundæ difficultati ut satisfaciamus sciendum est, tam inter Rhetores, quam Jureconsultos controversum esse, utrum qui privatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit, fur, an sacrilegus sit? In qua quæstione Severus, & Antonius rescripserunt *in l. 5. ff. ad leg. Jul. pecul.* eum furti actione, non sacrilegii teneri; opus tamen fuit hac constitutione, nam ut Saturninus docuit *in l. aut facta 16. §. locus, ff. de pœnis*, locus facit, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minori supplicio, Et Cicero *lib. 2. de legibus*, ait, *Sacrum, sacrove commendatum, qui clepserit, rapserivve, parricida esto.* Et sane quis potest id facere, ut sacrilegium non faciat, qui rem depositam in æde sacra aufert, cum sit in fide, & tutela numinis, cui ædes est consecrata. Plautus *in Aulul. act. 3. scen. 5.*

Nunc hoc mihi factu est optimum, ut te auferam
Aula in Fidei fanum: ibi abstrudam probe.
Fides novisti me, & ego te: cavesis tibi,
Ne in me mutassis nomen, si hoc concrediderò.
Ibi ad te fretus tua, Fides, fiducia.

Et mox:

Vide Fides, etiam, atque etiam nunc salvam ut aulam abs te auferam.
Tua fidei credidi: aurum in tuo luco, & fano est situm.

Jam si animum delinquentis spectemus, non potest alter judicari, nisi sacrilegium hoc esse, cum hac mente templum ingrediatur, ut seu sacræ, seu profanæ fuerint res, eas harpaget. Æstimantur delicta animo, & causa delinquendi, *d. l. 16. §. causa, ff. de pœnis, l. verum 39. ff. de furtis*, Postremo si Sopatro *in declam.* auscultamus, gravius est auferre res privatorum e loco sacro, quam res sacras. Etenim qui rem sacram e loco sacro aufert, erga Deum injurius est: qui vero res privatorum e loco sacro aufert, & Deum violat, & homines: hos, quia res eorum aufert: illum quia fidem ejus apud deponentes suspectam reddit. His tamen argumentis non obstantibus, *sequimur constitutionem Severi*, & Antonini, qua Gallio Festo rescripserunt furti actionem, non sacrilegii esse, si res privatorum ex æde sacra surreptæ sint, *d. l. 5.* Sequimur autem non idcirco, quod argumenta superiora inepta, aut infirma sint, sed quod disputandi ratione potentius rescriptum sit. Disputando enim Saturnini sententia obtineri facile posset: sed frustra disputes reclamantibus Cæsaribus, qui furti damtaxat actionem dederunt, non accusationem sacrilegii. Sunt quibus hæc responsio displiceat, existimantes etiam disputandi ratione, atque argumentorum pondere Saturnino superiores Cæsares esse, aut certe Saturnini responsum restringendum ad eum, qui vi effracto fano res privatorum abstulit. Nam, inquiunt, si locus faceret sacrilegium, faceret etiam blasphemiam, si cui in loco sacro convitium dictum fuerit: at hoc nemo dixerit: quare nec illud asserendum est. Præterea ajunt, quod si locus faceret sacrilegium, sequeretur eum, qui thesaurum tollit de loco religioso sacrilegium facere, contra textum *in l. 4. §. non sit, ff. ad leg. Jul. pecul.* igitur nec ille, qui e loco sacro rem privatam aufert. Sed horum sententia audienda non est, nec recte illi agunt: Locus facit sacrilegium: ergo etiam blasphemiam, non enim quemadmodum res commendantur fidei Numinis, ita homines in templo reperti, tamquam depositi, sacri habentur. Nec etiam recte inferunt: Qui thesaurum de loco religioso tollit, non facit sacrilegium: ergo etsi auferat rem privatam, sacrilegium non committit; nam thesaurus nullius est, jure naturali occupanti conceditur: res autem aliena non potest sine crimine de loco sacro auferri. Docuerunt Anton. Matthæus *de criminibus ad legem Jul. pecul. cap. 3.* Cujacius *lib. 3. obs. cap. 19.*

Opponi etiam potest præsenti canoni textus *in c. per vestras, de donat. inter*, junctis per me adductis in ejus notis.

TITULUS XLV.

De reliquiis, & veneratione Sanctorum.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

WAUdivimus, quod quidam inter vos, diabolica fraude decepti, hominem quendam in potatione & ebrietate occisum, quasi sanctum more infidelium venerantur, cum vix pro talibus ebrietatibus peremptis orare *b* permittat Ecclesia. Dicit enim Apostolus, quod ebriosi homines regnum Dei non possidebunt. Hominem ergo illum de cetero colere non præsumatis, cum etiamsi per eum miracula plurima fierent, non liceret vobis pro *c* Sancto absque auctoritate Rom. Eccl. eum publice venerari.

NO-

NOTÆ.

a *Alexander III.*) Ita etiam legitur *in c. unic. sub titul. de venerat. Sanct. in 2. collect.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex facile tamen id colligitur ex historia hujus textus relata a Baronio *anno 1181.* ubi refert, Arnulphum Lexoviensem Episcopum Alexandro III. retulisse ingentem dissolutionem monachorum cœnobii Gristani, qui inter alia impia scelera se mutuis vulneribus sæpe confligebant, ac nihilominus, ut miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis sæcularium personarum frequentes invitarent accessus, sanitatis remedia per aquam certis carminibus incantatam promittebant. Tandem retulit Lexoviensis Præsul, procuratorem ipsius monasterii ebrium in refectorio super cœnam duos ex fratribus cultello percussisse, eumdemque ab eis continenti pertica, quam casus obtulit, occisum fuisse. Quidnam tamen ad hæc rescripsisset Alexander, non constat, licet extat prædicta epistola Episcopi Arnulphi. Unde conjectatur Baronius, quod cum prædictus procurator in ebrietate occisus, martyris titulo impudenter ab illis monachis miracula affectantibus coleretur, Alex. III. ne id fieret rescripsisse in præsenti textu, & sic juxta hanc Baronii sententiam ita restituenda est præsens inscriptio: *Alexander III. monachis Gristanis*; quo monasterium S. Mariæ de Gristan dictum est in diœcesi Lexovien., ut refert Tambur. *in serie Abbat. verbo Lexovien.*

b *Permittat orare.*) Siquidem illi excommunicati sunt donec emendentur. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can. 46.* ibi: " Malum magnum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus, & qui hoc cavere noluerit, excommunicandum eum esse decrevimus usque ad emendationem congruam. „ Plura de ebrietate congessi *in c. a crapula, de vita & honest. cleric.*

c *Sanctum.*) Sanctus quis, & quatenus dicatur, etiam apud Gentiles exponunt Filesacus *lib. 1. select. cap. 4.*

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens vulgo deducitur assertio: " Nemo potest pro sancto venerari, nisi ab Apostolica Sede fuerit beatus declaratus, quamvis miracula faciat. „ Probant eam textus *in c. 2. hoc tit. c. un. hoc tit. in 6.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 2.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garana *hic*, P. Gregorius *l. 13. de repub. op. 24.* & *lib. 2. syntag. c. 11.* & *l. 1. partit. tit. 14. c. 3.* Sanchez *lib. 2. summa, c. 43.* Mendoza *l. 3. Concil. Illib. c. 48.* Volduc. *de Ecclesia post legem, c. 13.* Cæsar *de Eccl. hierarch. disput. 1. §. 4. n. 5.* Coriolanus *in breviar. chronol. anno 1489.* Carrier. *t. 2. ff. fidei, fol. 1103.* Albaspineus *in notis ad Optatum, fol. 122.* Saussay *in apparatu ad Martyrol. Gall. c. 22.* & *t. 2. in Apolog. §. 3. 4.* & *9. ad finem*, Vivar. *ad Marcum Maximum, in S. Joanne Eremita vindicato, §. 3. 6.* & *8.* Hurtado *de vero martyrio per testem, resol. 43. §. 8.* Durantius *de rit. Eccles. lib. 1. c. 5.* Turreblanca *de jure spirit. l. 1. c. 11.* P. Quintanadvennas *in sanctis Tolet. advert. 14.* Fortunatus Schaccus *de vener. Sanctor. sect. 1. c. fin. in fine*, Marinis *alleg. 150.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. 2. p. dub. 134. sect. 1.* Videndi sunt Casal. *de rit. Eccles. c. 67.* & *68.* Naucler. *2. p. Monarch. l. 3. c. 7.*

4 Traditur ratio dubitandi.

Sed in præsentem assertionem ita pro dubitandi ratione insurgi potest: ut defunctus pro sancto veneretur, sufficit ut publice ad cultum, & venerationem exponatur. Synodus Francof. celebrata temporibus Caroli Magni, *can. 42.* ibi: " Ut nulli novi sancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vitæ merito electi sunt. „ Synodus Mogunt. *can. 51.* Et Episcopi auctoritas sufficit, ut publice venerandus proponatur. Constat ex Capitul. Caroli, inter excerpta, cujus verba sunt: " De Ecclesiis, seu sanctis noviter, & sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante, minime venerentur. *D. Cyprian. ep. 37. ibi*: Denique & dies sanctorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. „ Et de examine super Sanctorum vita habito ab Episcopo, seu Metropolitano, plura D. Augustin. *in breviculo collationis, die 3. c. 13.* Eusebius *l. 3. hist. Eccles. c. 14.* & *l. 5. c. 15.* & *l. 8. c. 10.* & *in c. venerabili, de test.* Episcopi recipiunt testes de vita, & miraculis B. Mauritii: *in c. 2. de consecr. dist. 3. c. fin. de feriis* docetur servandas esse eas festivitates, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum Clero, & populo duxerint venerandas. Igitur non desideratur Pontificis auctoritas, sed sufficit Episcopi licentia, ut Sanctus publice venerari possit. Accedit, nam Episcopus in propria diœcesi rectius agnoscere potest vitam, & miracula illius, qui in ejus diœcesi degit, quam Pontifex, qui procul remotus per relationem tantum merita, & mores defuncti agnoscere valet. Ergo potius ad Episcopum diœcesanum, quam ad Pontificem Sanctorum canonizatio spectare debet. Augetur hæc difficultas ex eo, nam miracula facere præbet Sanctitatis argumentum, ut probatur ex litteris Alexandri III. datis Signiæ 4. Idus Martii, anno Domini 1173. pro canonizatione S. Thomæ Cantuar. Episcopi: " Redolet Anglia fragrantia, & virtute fignorum, quæ per merita illius Sancti Cantuariensis Archiepiscopi, omnipotens Dominus operatur. *Et infra*: His ergo auditis monumentis, & magnis miraculis, quæ jugiter per illius sancti viri merita fieri universitas narrat fidelium.„ Et ex litteris Gregorii IX. datis Perusii anno 1228. pro canonizatione *S. Francisci, ibi*; " Vitam ejus sibi fuisse acceptam, & ipsius memoriam esse a Militanti Ecclesia venerandam, multis, & præclaris miraculis declaravit, „ Probant late Fortun. Schaccus *de venerat. Sanctor. sect. 6. c. 7.* Smitheus *in floribus Anglia, in vita S. August. fol. 71. cum seq.* Igitur si in præsenti specie ultra publicam expositionem accedebant miracula, recte poterat ille ut Sanctus venerari, etsi Apostolica auctoritas non adesset.

5 De publica approbatione deficiente veneranti.

Qua difficultate ita sulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, in nulla ex religionibus, Hebraica, Gentilica, & Catholica, absque prævia discussione, & solemni approbatione aliquem publice venerari potuisse. In lege vetere hanc approbationem, & canonizationem ad effectum publicæ venerationis usitatam fuisse, probant Bellarminus *de cultu Sanctorum c. 7.* Contelorius *de canonizat. Sanctor. c. 6.* & probatur *ex c. 44. Eccles.* ibi: " Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua, &c. *& ibi*: Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus. „ Apud Romanos peculiari lege cautum fuit, ne quis ut Deus veneraretur, nisi a Senatu publice approbatus. Tertul. *in Apolog. c. 5.* ibi: " Ut de origine aliquid retractemus, ejusmodi legum vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi a Senatu approbatus. *Eusebius l. 2. c. 2. ibi*: Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos Deus haberetur, nisi Senatus decreto, & sententia confirmatus. „ Probant Ambianas *ad Tertul. ubi supra*, Textorius *l. 1. officinæ, c. 12.* De Athenienfibus idem probat Samuel Petitus *ad jus Attieum l. 1. tit. 1. in princ.* In Ecclesia Catholica constat pervetustum morem esse, ut nullus, nec martyr quidem, absque alia prævia discussione, & approbatione inter Sanctos recenseretur, quos pietas christiana more majorum colere consuevit. De ea enim re extat egregius locus Optati Milevit. *l. 1. advers. Parmen.* dum ait: " Cum correctionem Archidiaconi Cæciliani fere non posset, quæ ante spiritualem cibum, & potum os nescio cujus Martyris, si tamen Martyris, libare dicebatur; & cum proponeret calici salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi Martyris, sed nondum vindicati, correpta cum confusione frata discessit.„ Quibus verbis plane Optatus significat, nefas fuisse Lucillæ potenti, ac factiosæ fœminæ Donatistarum venerari reliquias Martyris alicujus non vindicati, hoc est nondum probati, & recepti. Moris enim erat, ut cum aliquis martyrio occubuisset. Episcopus, sub cujus ditione id accidisset, rem gestam scriberet ad Primatem Episcopum, a quo mature adhibitis in consilium collegis Episcopis, an inter Martyres esset recipiendus, decernebatur: cujus rei ritum, & ordinem refert Divus Augustinus *in breviculo collat. die cap. 13.* & ex eo Baronius *in martyrol. die 2. Aprilis*. Hæc autem discussio, & approbatio versatur circa duo defunctorum genera; quia, aut defunctus ob fidem Christi occisus, aut est mortuus confessor; & ad utrumque genus personarum beatificandum desiderantur exactæ discussiones de vita, & moribus, & fama publica sanctitatis, exercitio virtutum, maxime theologalium, si fuerit Confessor, de quo etiam examinantur miracula. In Martyribus autem non fit miraculorum inquisitio, & multo minor diligentia adhibetur: tantum inquiritur fortitudo, & charitas, qua mortem subierit, quam intulit tyrannus in odium fidei. Causa etiam, quæ martyrem facit, diligentissime est inquirenda, ne ista negotiationibus implicita deturpetur; sed quod solum fuerit Evangelii propagatio, fideique confessio, & mortis ex charitate Dei, juxta sententiam Divi Hieronymi in psalmum 115. Erat autem perneccssaria hujusmodi de martyribus inquisitio, non tantum ob prædictas causas, sed quoniam hæretici, atque schismatici aliquando pro Christi nomine a persecutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipsi in fere nascentis fidei exordiis, cum omnia Martyrum sanguine redundarent, ut scribit Eusebius *lib. 4. histor. cap. 14. prope finem*, & *lib. 5. cap. 15.* & *lib. 8. cap. 20.* & Sanct. Augustin. *de Donatist.* sæpe testatur: quos omnes, ut alienos a fide, & communione catholica Dei Ecclesia respuere consuevit. Cum ex sententia Cypriani, & Augustini, omniumque orthodoxorum, quicquid aliquis extra Ecclesiam patitur, non Martyrium sentendum, sed dicenda fit pœna perfidiæ. An vero incorruptio cadaveris argumentum præbeat sanctitatis, fuse examinat Theophil. *tom. 13. tractat. de incorrupt. cadav.*

6 Beatificatio quæ nus a canonizatione differat.

Deinde sciendum est, Sanctos præcedente hac vitæ, & miraculorum discussione, beatificari, & postea canonizari; nec est confundenda beatificatio cum canonizatione; siquidem magnum discrimen versatur inter unam, & aliam. Beatorum enim cultus fidelibus permittitur, canonizatorum autem præcipitur; & propositio istorum ad fidei certitudinem spectat, non vero illorum: licet enim canonizationem Sanctorum non omnino ad fidem pertinere, & ideo errori subjectam esse censuerit Glossa *verbo Sedi Apostolica, hoc titul. lib. 6.* Cano *lib. 5. de locis Theolog. cap. 5. vers. Præterea in canoniz.* contrarium tamen verius est, videlicet in canonizatione Sanctorum Pontificem errare non posse, ut defendunt Vivar. *ubi supra*, §. 2. Diana *p. 11. tract. 2. resol. 15.* nam Pontifex in canonizatione alicujus Sancti ita loquitur: " Auctoritate Domini nostri Jesu Christi, & BB. Petri, & Pauli Apostolorum ejus, ac nostra, N. in cœlestem Jerusalem fuisse receptum, & æternæ gloriæ corona donatum, de fratrum nostrorum consilio declaramus, eumque tanquam Sanctum publice, privatimque colendum esse decernimus, & definimus. „ Ut

ex Bullis variorum Sanctorum referunt Diana, & Vivar. *ubi supra*, Cæsar *de Eccles. hierarch. disp.* 1. §. 4. *n.* 8. Carrier. *tom.* 2. *ff. fin. tit. de Pontif. Rom. fol.* 1104. Igitur cum talis definitio fiat pro tota Ecclesia, quæ tenetur Pontifici obedire, errori non est subjecta. Non me latet, quosdam olim Romanos Pontifices, prius quam definitionem canonizationis alicujus Sancti pronunciassent, publice protestari consuevisse, suæ intentionis non esse aliquem exinde in Ecclesiam errorem inducere, ut refert Christoph. Marcel. Archiep. Corcyr. *lib.* 1. *sacrar. cæremon. ad Leonem X. sect. 6. cap.* 2. ubi sub titulo, " De his quæ fiunt in die canonizat. *ita habetur* : Pontifex antequam pronunciet; consuevit protestari in hanc formam, quam invenimus servatam a multis Pontificibus; Antequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publice apud vos omnes hic præsentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra Fidem, aut Ecclesiam catholicam, seu honorem Dei. Deinde alta voce sedens cum mitra pronunciat in hunc modum: Ad honorem sanctæ, & individuæ Trinitatis decernimus, & definimus beatæ memoriæ N. in cœlesti Jerusalem inter Beatorum choros jam receptum. „ Nam non inde recte deducas pronunciationem ipsam errori subjectam esse; nam simili protestatione usi fuerunt quidam timorati Pontifices usquequaque suammet potestatem non percallentes. Unde tale factum arguit tantum timoratam eorum conscientiam, & exiguam suæ potestatis peritiam: unde sequioris ævi Pontifices ab ea protestatione deinceps abstinuerunt. Nec obstat sententia, quæ D. Augustino vulgo tribuitur, in illis verbis: *Multi in terris venerantur, qui in infernis cruciantur*, Nam præterquam quod locus ille non reperitur inter opera D. Augustini, exaudiri debet de hominibus impiis, qui honorantur in terris magnis sepulchris, cum tamen animæ eorum crucientur in inferno; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum; vel tandem de Martyribus Donatistarum, qui ab ipsis hæreticis pro Sanctis colebantur, ut docuerunt Cano *d. l.* 5. *de locis*, *c. pen.* Sylvester *in summa*, *verbo Canonizatio*, Bellarminus *tom.* 1. *controvers. de Sanctor. Beatific. lib.* 1. *cap.* 9. Manet ergo, Ecclesiam non posse errare in canonizatione Sanctorum. *Sed hoc Ecclesiæ judicium certum non est ea certitudine, quæ sit infra certitudinem fidei divinæ*; homini tamen cordato est tanta, ut non sinat eum nutare circa ejusmodi veritatem, ut post D. Thom. *quodlib.* 9. *artic.* 16. docent Augustin. Triumphus *in summa de potest. Eccles. quæst.* 14. *num.* 17. Joan. de Neapoli *quodlib.* 2. Corduba *lib.* 4. *quæst.* 12. Bannes 2. 2. *question.* 1. *dub.* 7. Bellarm. *de Sanctor. beatitud. cap.* 9. Serarius *lib.* 2. *Listan. quæst.* 11. Suarez *de fide*, *disput.* 5. *section.* 4. Vasquez *in* 1. 2. *disput.* 165. *numer.* 94. Theoph. *de corona aurea*, *sum.* 2. *verit.* 8. & *tom.* 15. *in Hester. p.* 2. *punct.* 1.

7 Qui beatificare possint.

Inde provenit alia, & gravis differentia inter beatificationem, & canonizationem; nam canonizatio nunquam licuit Episcopis, beatificatio vero primis Ecclesiæ sæculis ab illis fiebat. Cum enim canonizatio opus clavis scientiæ sit, & usus ejus supremus, utpote quo nova propositio sub fidei violatæ periculo ab universis fidelibus asserenda proponatur; decernere autem quæ ad fidem orthodoxam spectant, solis D. Petri successoribus reservatum sit, tantum Pontifex potest Sanctos canonizare. Episcopi autem olim dum Martyres populo proponebant venerandos, inter Beatos recensebant eos, quandoquidem ovibus suis publice colendos edebant, quos satis noverant, aut evidentia facti, aut constanti probatione, vere pro Domino, & ejus fide occubuisse. Concil. Francoford. *can.* 42. ibi: *Ut nulli novi Sancti colantur, aut invocentur, nec memoria eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vitæ merito electi sunt*. Carolus Magnus *in append.* 1. *cap.* 19. *De Ecclesiis*, *seu Sanctis noviter sine auctoritate inventis*, *nisi Episcopo probante*, *minime veneraentur*. Illos etiam ita semel in Beatorum numerum relatos Romani Pontifices cum universam Dei Ecclesiam in id conspirare cernerent, colendos publice decernebant. Probat Dartis *de benefic. section.* 1. *cap.* 2. Quo pacto multi illorum a peculiari cultu beatorum ad universalem Sanctorum transibant absque eo, quod probationes denuo conficerentur. Vivar. *supra*, §. 5. Unde cognoscitur, male repetentes in præsenti, & fere omnes Doctores supra laudatos, existimasse Alexandrum III. in præsenti textu Sanctorum canonizationem sibi reservasse, denegata ulterius ea potestate inferioribus Prælatis: cum ut probatum manet, ex sua natura canonizatio ad Sedem Romanam spectet, nec fieri ullo modo potest ab inferiori Prælato, ut infra in ratione decidendi latius probabimus. Nec in præsenti textu est aliqua clausula, quæ jus novum redoleat, aut usitatum improbet; nec de canonizatione Pontifex agit, sed tantum prohibet, monachum illum in ebrietate occisum, quem alii monachi Martyrem prædicabant, pro Sancto venerari, etiamsi per eum miracula fierent. Ex qua prohibitione non recte communiter deducitur, Alexandrum III. sibi reservasse canonizationem Sanctorum, & pro agnoscendis punctis canonizationis, vel non, valde perdocti viri curant de computatione temporis, in quo floruit Alexand. III. ita ut omnes Sancti, qui ante ipsum floruerunt, pro canonizatis habeantur; post ipsum vero Alexandrum III. non alii, quam per Sedem Apostolicam canonizati. Notavit Vivar. *supra* §. 6. Quisnam tamen Sanctus ritu solemni primus a Sede Apostolica canonizatus esset, liquido non constat; legimus tamen Sanctum Svitbertum primum Episcopum Vverdæ, qui Frisones, Hollandos, aliosque Germaniæ populos in fide catholica instituerat, anno Domini 803. per Leonem III. ad instantiam Caroli Magni solemniter Sanctorum Confessorum catalogo fuisse adscriptum, ut referunt Sancti Lugderus, & Marcellinus in ipsius Sancti vita, apud Surium *tom.* 2. Etiam Sanctus Udalricus Episcopus Augustanus canonizatus fuit a Joanne XV. anno 993. ut patet ex bulla ipsius canonizationis. Paschalis II. in catalogum SS. retulit Petrum Episcopum Anagniæ anno 1110. ut constat ex ejus Bulla, quæ incipit, *Dominus*: & Innocentius II. anno 1134. 10. Kalendas Maji inter Sanctos recensuit Hugonem Episcopum Gratianopolis, in bulla quæ incipit, *Divinis*. Alexander III. solemniter Sanctum declaravit D. Bernardum Abbatem in Bulla, quæ incipit, *Contingit*, anno 1164. edita: & Eduardum Regem Angliæ in Bulla, quæ incipit, *Illius*.

8 De solemni canonizatione.

Rursus sciendum est, beatificationem, quam Episcopi olim in propriis diœcesibus faciebant Sanctos venerationi exponendo, Pontificem sibi reservasse, & merito; nam aliquando ob segnitiem aliquorum contigerat, fures pro beatis coli, ut refert Severus in vita S. Martini *cap.* 8. his verbis: " Erat non longe ab oppido proximus monasterio locus, quem falsa hominum opinio, velut consepultis ibi Martyribus consecraverat; nam & altare ibi a superioribus Episcopis constructum habebatur. Sed Martinus non temere adhibens incertis fidem, ab his qui majores natu erant, presbyteris, vel clericis flagitabat nomen sibi Martyris, & tempora passionis ostendi: grandi se scrupulo permoveri, quod nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset. Cum aliquando ergo a loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat; nec auctoritatem suam vulgo accommodans, ne superstitio convalesceret, quodam die paucis secum adhibitis fratribus ad locum pergit. Deinde super sepulchrum ipsum stans oravit ad Dominum, ut quis esset, vel quibus meritis sepultus ostenderet. Tunc conversus ad lævam, videt prope assistere umbram sordidam, & trucem: imperat nomen, meritaque ut loqueretur: nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse ob scelera percussum, vulgi errore celebratum: *sibi nihil cum Martyribus esse commune*, cum illos gloria, se pœna retineret. Mira res! Vocem loquentis qui aderant audiebant; personam tamen non videbant. Tunc Martinus, quod vidisset, expositi, jussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoveri, atque ita populum superstitionis illius absolvit errore. „ Jure ergo sibi Sedes Apostolica reservavit beatificationem tot injuriis, ac fraudibus expositam; a quo tamen tempore id factum fuerit, non constat. Ante Alexandrum III. cœpisse credit Vivar. ad Marcum Maximum *ubi supra*, §. 6. Beatificatio igitur solemnis, & canonizatio fit per Romanum Pontificem; non tamen in animo est prosequi omnia, quæ ad Sanctorum canonizationem spectant, de quibus integros libros ediderunt Contelorius, Fortunat. Schaccus, Angelus, Roch. Mallucius, Franc. Penna, quem præso dedit Torres 2. 2. *Divi Thomæ*, *disput.* 17. Beyerlinch *verbo Canonizatio*, *tom.* 2. Conradus Kling. *lib.* 4. *locor. comm. cap.* 42. Tantum referam. ritum hodiernum canonizationis. Ritus hodiernus talis est: cum pervulgatur fama publica, & ex certis miraculis sanctitas alicujus defuncti propalatur, porrigi solet Sedi Apostolicæ ex parte Principum, vel Regum, vel communitatum humilis supplicatio, ut talem Sanctorum fastis adscribere dignetur. Ad hæc Papa de consilio Cardinalium committit per breve aliquos Episcopos, vel Prælatos, ut informationes diligenter instruant de sanctitate, & miraculis N. Præscriptum tenorem interrogatorium, juxta quem legitimi testes examinandi sint, legi ab Urbano V. 1363. emanatum, pro informatione super vita, & miraculis Beatæ Delphinæ, ficque in aliis fieri solitum est, præstito scilicet ab eis juramento veritatem dicendi super interrogationes, quomodo sciant, quo tempore, quo anno, quo mense, quo die, & quibus præsentibus, quo loco, ad cujus invocationem, & quibus verbis interpositis; & de omnibus eorum, circa quos miracula facta dicuntur, & si eos antea cognoscebant, & quot diebus antea viderunt ipsos infirmos, & fuerunt sani, & de quo loco fuerint oriundi; & verba testis cujusliber plene, & distincte fideliter redigantur in scriptis. Informationes transmitti solent per deputatos hos commissarios ad Pontificem, quæ repræsentantur concilio Cardinalium, a quo ordinario alios commissarios deputari resolvitur. Iterum revisuntur informationes, hasque Pontifex tradit Consulibus, & Consiliariis justitiæ suæ, ut constet de probatione, an sit sufficiens, & in forma; qua pro tali habita, Papa iterum committit tres Cardinales, Episcopum, Presbyterum, Diaconum, ad verbalia singula examinanda, conferenda, & rigorose discutienda, an sufficiant ad fidem certam faciendam, & omnino indubiam. Fit hujus examinis propositio in Consistorio: & dicitur primo de excellentia vitæ, & fidei puritate N. & consequenter de *sufficienter probata narratione* miraculorum ejus; sicque componitur historia de Sancto: deinde deliberatur, si præfata sufficiant ad canonizationem, hocque unanimiter asserto, Papa verificat, & approbat ex fine vitæ Sancti, & subsequutis miraculis historiam, seu legendam N. & concludit, faciendam canonizationem: sic autem postea procedit. Publicum celebratur Consistorium, & sedente Papa in mitra, Patronus Orator vitam, & miracula N. enarrat; & ideo nomine Principis, aut communitatis supplicat humiliter suam

suam Sanctitatem, ut N. canonizet, decernatque a cunctis fidelibus pro Sancto haberi, & coli. Hinc Papa habet Consistorium secretum omnium Prælatorum Romæ, quos ad orandum enixe divinam Majestatem invitat, & ut sensum proprium in conscientia ingenue aperiant: si unanimiter concluditur canonizatio, Papa diem assignat, & locum. Ipso die Pontifex in templo destinato genuflexus aliquantum orat, deinde ascendit ad thronum, ibique Cardinalium, Prælatorum, Nobiliumque suscepta reverentia, ad Cathedram contra Altare positam descendit, ibique præconizat Sanctum, cujus vitam, & miracula enarrat, invitatque adstantem cœtum ad orationem, ne Deus permittat Ecclesiam suam errare in hoc negotio. Genuflectit ipse, Litaniam dicit sine commemoratione Sancti N. qua finita Procurator facit secundam instantiam, cui Secretarius respondet, orandum Deum. Post Papa intonat hymnum: *Veni Creator Spiritus*; quo decantato ascendit thronum, ibique dicit orationem, *Deus qui corda fidelium*; postque sedet. Tunc tertia vice Patronus, & cui ut plurimum adjunctus est, Cardinalis Promotor, seu Procurator, canonizationis tertiam faciunt instantiam, quibus Secretarius respondet, Sanctitatem suam pie credere, visum, & complacitum esse Spiritui sancto, ut prænominatus N. Sanctorum numero adscribatur. Hinc unus Prælatorum assistentium alta voce legit sententiam summatim hæc continentem: Quod ad honorem Dei, & exaltationem fidei Catholicæ, & augmentum religionis, auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti, & Apostolorum Petri, & Pauli, de consilio Patrum sua Sanctitas declaravit N. esse Sanctum, & pro tali inscriptum catalogo Sanctorum, decernens celebrandum ejus festum tali die. Hoc facto Procurator, & Advocatus gratias referunt suæ Sanctitati ex parte Regis N. vel communitatis, & humiliter petunt diploma, seu Bullam concedi: quibus Papa signum crucis faciens respondet, Decernimus. Moxque ex jubilo commovetur populus, concrepant tympana, campanæ, tubæ, tormenta: interea Pontifex intonat *Te Deum laudamus*; qui a capella Pontificia decantatur: post Cardinalis Diaconus versiculum intonat, *Ora pro nobis sancte N.* cui respondetur, *Ut digni efficiamur &c.* Papa adjungit orationem propriam: mox Diaconus dicit, *Confiteor*; & addit, *atque Beato N. & omnibus Sanctis*. His peractis Papa intonat Tertiam, quam chorus decantat. Interea ad Missam celebrandam paratur Papa, & specialis Missa appropriatur Sancto a Doctore Cathedræ, & ab ipso Pontifice, cum oratione singulari. Ad offertorium magnificæ oblationes præsentantur a Cardinali Promotore, & aliis, qui nomine Regis instituerunt. Completa Missa conceditur Indulgentia plenaria, & Papa solemniter deportatur in Palatium præcedente Senatu Cardinalitio.

9 Traditur ratio decidendi.

Ex supra traditis facile cognoscitur ratio præsentis textus; cum enim Sanctus canonizatus proponatur ab omnibus fidelibus adorandus, & nemo nisi Pontifex præsit cunctis fidelibus, qui est omnium ordinarius judex, *cap. cuncta*, *cap. per principalem*, 9. *quæst.* 3. tantum Pontifex potest Sanctos canonizare. Accedit quia solemnis canonizatio est una de majoribus causis, quæ inter Christianos proponi potest, & per consequens ejus cognitio ad Pontificem spectat, ex juribus adductus *in cap. majores*, *de baptismo*. Deinde quia miraculorum approbatio inter fidei quæstiones recensetur: sed quæstio fidei ad Pontificem referenda est, *c. quotiens* 24. *q.* 1. *c. majores*, *de Baptismo*. Igitur tantum per Pontificem canonizatus publice venerari potest; unde cum Monachus, de quo in præsenti, non fuisset per Pontificem inter Divos relatus, aut publicæ venerationi propositus, non poterat pro Sancto Martyre venerari, ut falso ceteri monachi illum prædicabant. Nec aliquid interest, quod per illum miracula fierent, siquidem certum est, improbos homines, ideste mortali culpa obstrictos, sed fideles, posse dæmonia ejicere, aliaque miracula, quæ per virtutes significantur, edere: & non raro edidisse, multis exemplis, & auctoritatibus Scripturæ compertum est, Saul enim, postquam ab eo Dominus discesserat, Davidem innocentem persequens, cum in cuneum Prophetarum venisset, facto super eum spiritu Domini, cum ceteris prophetavit. Unde exiit proverbium: *Num & Saul inter Prophetas*, 1. *Regum c.* 19. Prophetavit & Caiphas homo impius, quia Pontifex erat anni illius, *Joannis c.* 11. *Matthæi c.* 10. idemque aperte colligitur ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap.* 7. " Multi dicent in illa die: Domine nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus? „ Quibus non respondet ipsos mentiri, aut falsum dicere, quemadmodum responsurus esset, si non vere prophetassent, & dæmones ejecissent, aut vera miracula non fecissent; sed tantum, *Non novi vos*, notitia scilicet approbationis, ut vocant Theologi. Apostolus denique 1. *ad Corinthios*, *c.* 13. satis ostendit per fidem absque charitate miracula patrari posse, dum ait: " Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. „ Imo Judæi, Pagani, Hæreticique vera miracula fecerunt; nam Balaam fallus aliquin, & infidelis propheta, prædicarat de Christo, ejusque orta edidit prophetiam, ut probat Divus Chrysostomus *homil.* 25. *in Matthæum*. Possunt itaque mali, & infideles, invocato Christi nomine, aut divina virtute, dæmones expellere, aliaque miracula facere, si Deus eorum ministerio uti, aut cum ipsis, ut instrumentis, concurrere dignetur ad ipsorum, aut aliorum utilitatem, aut ad manifestandam suam gloriam, & virtutem, modo id non attentent, aut præsumant ad confirmationem sui erroris, aut falsi dogmatis: nam & Julianus Apostata signo crucis facto dæmones subito effugavit, teste Gregorio Nazianz. *orat.* 1. *in Julianum*: & Theodoretus *lib.* 3. *hist. Eccles. cap.* 3. Sozomenus *lib.* 5. *cap.* 2. Epiphanius *hæresi* 30. referunt de Josepho homine Judæo, quod necdum credens in nomine Jesu hominem a dæmonio obsessum liberavit. Faciunt textus *in c. multa*, *cap. teneamus*, *cap. prophetavit*, 1. *quæst.* 1. late probant Richard. Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglic. lib.* 1. *cap.* 19. Gazeus *ad Castanum collat.* 15. *cap.* 6. Aloix *ad vitam S. Justini*, *cap.* 2. Zerola *in praxi*, *verbo miraculum*, *num.* 3. P. Gregor. *lib.* 13. *de Republic. cap.* 24. & 25. Maldonat. *super Matthæum cap.* 7. Martinus Delrio *lib.* 2. *disquisit. magic. quæst.* 7. Malvenda *de Antichr. lib.* 6. *cap.* 1. *quæst. fin.* & *lib.* 7. *cap.* 15. Borel. *de præstant. Regis*, *cap.* 55. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 5. Raphael de la Torre *in* 2. 2. *quæst.* 9. *art.* 2. *disput.* 4. & 2. *tom.* 1. *de vitiis oppositis relig. quæst.* 95. *in prælud. disp.* 2. Torreblanca *de mag. lib.* 2. *cap.* 11. & 26. Suarez *de fide disp.* 4. *sect.* 3. Solorzanus *tom.* 1. *de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 54. Ideo miracula etiam vera non submittere necessarium argumentum ad probandam veritatem doctrinæ, ex multis Patribus firmarunt Maldonatus *supra*; Toletus *in cap.* 9. *Joannis*, *annot.* 9.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; auctoritates enim in ea congestæ procedunt juxta antiquum Ecclesiæ morem, secundum quem Episcopi poterant Martyres, & Confessores in propriis diœcesibus publicæ venerationi exponere: at postquam beatificatio Sanctorum Romanæ Sedi est reservata, Episcopi nequeunt aliquid circa venerationem defunctorum statuere. Possunt tamen Beatum semel pro aliis urbibus venerationi expositum, suorum etiam venerationi proponere, vel etiam quemlibet ex his, qui in Romano Martyrologio adscripti reperiuntur, etiam venerationi exponere; cum illi omnes beatificati, jam reperiantur, ut probat Vivar. *ubi supra*, §. 7. *per tot.* Nec obstat augmentum deductum *ex d. c. venerabili*, *de testibus*: nam in eo textu Episcopi ex delegatione Pontificis tantum recipiebant testes super vita, & miraculis Beati Mauricii; non vero procedebant ad ipsam canonizationem, quam nec ex delegatione Pontificis facere poterant: quia potestas hæc definiendi infallibiliter tantum Sedi Apost. est concessa, & Romano Pontifici tantum promissa assistentia Spiritus Sancti, ita ut non possit errare in Decretis pro tota Ecclesia faciendis, ut docuerunt Aragon. 2. 2. *q.* 1. *art.* 10. Castro *de justa hæretic. punit. lib.* 1. *cap.* 6. Contelorius *in addit. ad Castel. de canoniz. q.* 3. *art.* 2. *num.* 4. Angel. Bosius *de canoniz. cap.* 4. Hurtado *de vero Martyr. resol.* 33. §. 8. qui resolvunt nec Concilium Provinciale, seu generale sine Pontificis interventione posse beatificationem, seu canonizationem facere. Nec tandem obstat augmentum deductum *ex d. c. 1. de consecr. dist.* 3. *c. fin. de feriis*; nam textus illi procedunt juxta proxime tradita in sanctis Beatificatis jam, seu in Martyrologio Rom. comprehensis, quorum festivitates indicere possunt in propriis diœcesibus, ut supra dixi. Nec tandem obstat, quod de miraculis expendebamus, nam licet miracula magnum præbeant sanctitatis argumentum, non ideo infertur, ea facientes Sanctos esse, atque ita venerari posse absque approbatione Sedis Apost. siquidem ea miracula falsa esse possunt, ut supra probavi, aut ex causis naturalibus provenire: quare similia miracula accurate examinantur a Cardinalibus sacræ Congregationis Rituum, ut late constat ex traditis per Paulum Zacchiam *lib.* 44. *qq. Medicolegal. tit.* 1. *de Miraculis*, & *tom.* 2. *consil.* 10. *cum seq.* Carrasco *ad leges Recop. cap.* 5. Hurtado *de vero martyrio*, *resol.* 4.

CAPUT II.

Innocentius III. *In Concilio a Generali.*

CUm ex eo quod quidam SS. reliquias venales exponunt, & eas passim ostendunt, Christianæ religioni detractum sit sæpius; ne in posterum fiat, præsenti decreto statuimus, ut antiquæ reliquiæ amodo extra *b* capsam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales: inventas autem de novo nemo publice venerari præsumat, nisi prius auctoritate Rom. Pontif. fuerint *c* approbatæ. Prælati vero non permittant illos, qui ad eorum Ecclesias causa venerationis accedunt, vanis figmentis, aut falsis *d* decipi documentis, sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consuevit.

NOTÆ.

1 a *Generali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap.* 62. reperitur præsens textus, & *in cap.* 2. *de immunit. Eccles. in* 4. *compil.* de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

b *Capsam.*) Capsa est arcula, seu repositorium, *l.* 3. §. 1. *ff. de supellect. legat.* Gregorius Turonensis *l.* 3. *histor. cap.* 11. ibi: " Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Evangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis pretiosis ornata. *Cænaldulensis lib.* 1. *constit. cap.* 22. Nullus habeat capsam, aut quidpiam aliud in cella cum clavi ita obsirmatum, aut clausum, ut a Prælato non valeat aperiri." Eo etiam in sensu capsula pro repositorio, & thecula reliquiarum ponitur a Cæsario *lib.* 8. *cap.* 67. ibi: " Bernardus monachus reliquias Beatorum Joannis & Pauli in capsula ad latus portabat." Notavit Gerda *in adversi. cap.* 32. Qui autem capsarii dicantur *in l.* 3. §. *ult. ff. de offic. Præfecti vigil. l.* 13. *ff. de manumiss. vindict.* exponunt Cujac. *lib.* 5. *ibi, cap.* 8. Poletus *lib.* 2. *hist. fori, cap.* 4. D. Laurent. Ramirez *ad Martialem, lib.* 4. *epigr.* 19. Dorleans *ad Tacitum, fol.* 87.

2 c *Fuerint approbatæ.*) Quam approbationem majores nostri vindicationem dixerunt, ut constat ex Optato relato supra *cap.* 1. & ex his quæ refert sanctus Augustin. *in breviculo collat. cap.* 13. fuitque plane necessaria ea vindicatio, ne facile reliquiæ falsæ pro veris obtruderentur, ut defectu hujus examinis, vel malignitate impiorum aliquando ad tempus contigit. Exempla extant apud Sulpicium *in vita sancti Martini, cap.* 8. Turonensem *lib.* 9. *histor. cap.* 5. Glabrum *lib.* 4. *histor. cap.* 3. Neubrigen. *lib.* 5. *cap.* 20. *&* 21. quos refert Theophil. *tom.* 15. *in Heterocl. punct.* 8. *fol.* 307. In Concilio Trid. *sess.* 25. in decreto de SS. reliquiis videtur hæc facultas concedi Episcopis, his verbis: " Circa reliquiarum veneration nem nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente, & approbante Episcopo, qui simul atque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit." Synodus Pictavensis anno Christi 1387. celebrata vetat corpora mortuorum de novo inventa adorari, & ipsa corpora pro sanctis coli, nisi ab Episcopis fuerint approbata. Tolosana anno 1590. ita decrevit: " Singulas diœceseos suæ reliquias viris spectatæ integritatis, & doctrina, prudentiaque conspicuis visitandas, notandasque quamprimum Episcopi committant, earumque nomina, numerumque amplissimis testimoniis obsignatum in libro, in Episcopali archivo diligenter asservanda describi curent, nullasque deinceps, quas ipsi præmissa solicita inquisitione non approbaverint, populo venerandas proponi sinant." Quas & alias constitutiones refert Bochellus *lib.* 4. *Decretorum Eccles. Gallic. titul.* 5. Unde Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 96. *num.* 1. asserit, textum hunc derogatum esse per Concilium Tridentin. quem etiam sequitur Hurtado *de vero Martyrio, ref.* 43. §. 13. licet agnoscens magnam difficultatem, quare Episcopus possit reliquias Martyris non vindicati, idest Sancti non canonizati, approbare; non autem venerationi exponere novum Martyrem. Sed verius est, neque virtute Concil. Tridentini licere Episcopis approbare reliquias Sancti non canonizati, ut probant Suarez *tom.* 1. *in* 3. *part. quæst.* 25. *art.* 6. & *disp.* 55. *art.* 1. Azor *tom.* 1. *instit. l.* 9. *cap.*.. *quæst.* 8. Sanchez *ad præcept. Decalog. lib.* 2. *tom.* 1. *cap.* 43. *num.* 10. recte, nam cum Episcopis sit prohibitum aliquem inter Divos referre, ex traditis superiori commentario, consequens est, interdictam censeri approbationem reliquiarum sancti non beatificati: & ita Concil. Trident. non tribuit Episcopis majorem potestatem, quam de jure communi habeant; sed præscribit formam servandam in probandis reliquiis Sancti canonizati noviter inventis; quam latius prosequuntur Ferrandus *in disquisit. reliquiar. lib.* 2. *capit.* 5. *per tot.* Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 23. *cum seq.* Circa hanc tamen reliquiarum probationem notatu valde dignus est canon 2. Concilii Cæsaraugust. ubi statuitur, ut reliquiæ in quibuscumque locis de Ariana hæresi inventæ fuerint prolatæ a sacerdotibus, in quorum Ecclesiis reperiuntur, Pontificibus præsentatæ, igne probentur, ut tunc legitime censerentur, si ab incendio illibatæ remanerent. Idem gratiæ a divina benignitate, providentia, & potestate monachi Cassinenses olim sperantes in particula linteï, quo pedes discipulorum suorum Christus exterserat, experti sunt. " Etenim cum plurimi (inquit Leo Chronographus Cassinensis *lib.* 2. *capit.* 34.) fidem derogarent (scilicet verumne, ac legitimum reipsa foret illud linteum, an adulterinum, quod ex Hierosolyma Cassianum attulisse Monachi jactitabant,) illi fide præditi particulam ipsam ardentibus imponunt prunis, quæ mox in colorem ignis versa est, amotis tamen carbonibus ad pristinam speciem mirabiliter rediit." Parem in RR. Virginis Deiparæ reliquiis integritatem recenset contigisse S. Gregorius Turon. *lib.* 1. *de gloria Martyr. cap.* 19. Visumque abs te *hominem*, ait, " Joannem nomine, qui a Galliis leprosus abierat, & in ipso loco, quo Dominus fuerat baptizatus, ajebat se per annum integrum commoratum fuisse. Hic recuperata tandem sanitate, reliquias Beatæ Mariæ a Hierosolymis accipiens, revertebatur in patriam; sed prius Romam abiit dilpositit. Verum ubi altas Italiæ solitudines est ingressus, incidit in latrones. Nec mora, spoliatur indumentis, & ipsa quoque capsa, in qua beata gestabat pignora, capitur, existimantes enim inimici auri ibidem sestertias aggregatas, effracta clave omnia rimantur intente. Sed cum nihil in ea pecuniæ reperissent, extracta pignora in ignem projiciunt, cæsoque homine discesserunt. Tunc ille semivivus exurgens, ut vel cineres exustorum colligeret pignorum, invenit super carbones accensos illæsas jacere reliquias, ipsumque linteum, quo involutæ erant, ita admiratur integrum, ut non putaretur prunis injectum, sed aquis absconditum. Colligitque cuncta cum gaudio, & viam, quam pergebat ingressus usque ad Gallias pervenit incolumis." Hactenus Antistes Turonensis. Venit in mentem, & stylum illibatæ medios inter ignes integritatis exemplum superiori non absimile quod in sudario Christi exhibitum fuisse divinitus enarrat in hunc modum venerabilis Beda *lib. de locis sacrosanctis cap.* 50. " Sudarium capitis Domini post resurrectionem ejus mox Christianissimus quidam Judæus furatus, usque ab obitum cum divitiis sibi affluentibus habuit, qui moriturus interrogat filios, qui Domini sudarium? qui ceteras patris velit accipere divitias? Major thesauros rerum, minor eligit sudarium. Et mox illi decrescunt opes usque ad paupertatem; fratri autem cum fide crescunt & opes: quod usque ad quintam generationem fideles tenuere. Hinc ad impios perveniens, divitias tantum auxit, ut Judæis, & hoc multo tempore, donec per longa litigia, quibus Christiani Judæi, se Christi, infideles vero se patrum suorum affirmabant hæredes, Maurias Saracenorum Rex, qui nostra ætate fuit, judex postulatur; qui accensa pyra Christum judicem precatur, qui hoc pro suorum salute super caput habere dignatus est. Missum ergo in ignem sudarium veloci raptu effugiens evolat, & summo in aere diutissime quasi ludendo volucritans, ad ultimum cunctis utritisque intuentibus sese leviter in cujusdam de Christiana plebe sinum deposuit." Baronius *anno* 678. Hispaniæ ergo Patres, ne quid adulterium circa reliquias admitteretur, statuerunt, ut reliquiæ igne probarentur, ut si ab incendio illæsæ remanerent, ut veræ, & legitimæ colerentur, ut docuit Baronius *anno* 596. Nec audiendus est Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 15. qui docuit Hispaniæ PP. in eo canone tantum intendere, ut igne consumerentur reliquiæ apud Arianos inventæ; non autem, ut mediante ea probatione veræ a falsis separarentur, & dignoscerentur. Hoc enim probationis genus per ignem primis Ecclesiæ sæculis, etiam in negotiis sacris admissum fuisse probabimus infra *in tit. de purgat. vulgari*; quam tamen explorationem circa sanctam crucem vetari in Capitul. Ludovici, dum in eo indefinite prohibetur crucem probare, censuit Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. punct.* 8. *fol.* 308. quoad præsentem casum probationis reliquiarum videndus est Ferrandus *lib.* 2. *disquisit. reliq. cap.* 3. *art.* 1.

d *Decipi.*) Fuerunt olim quidam clerici, ac monachi, qui execranda prorsus audacia ob avaritiam, quæstumque sinxere miracula, & strophas, religionis nomen ementientes, & æstimantes quæstum esse pietatem, & fallas reliquias pro veris publice exponentes, ut referunt Div. Gregorius *lib.* 3. *epist.* 12. *&* 30. ibi: " Quidam monachi Græci huc ante biennium venientes, nocturno silentio juxta Ecclesiam Sancti Pauli corpora mortuorum in campo jacentia effodiebant, atque eorum ossa recondebant, servantes ibi dum recederent. Qui cum deprehensi, & cur hoc facerent, diligenter fuissent discussi, confessi sunt, quod illa ad Græciam essent tanquam Sanctorum reliquias portaturi. *Div. August.* lib. de opere monachor. capit. 28. *ibi*: Tam multos hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dæmon dispersit circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alii membra Sanctor. Martyrum, si tamen Martyrum, vendicant: alii fimbrias, & phylacteria sua magnificant." Varios casus referunt Gregorius Turon. *lib.* 9. *hist. Franc. cap.* 5. Nebrigensis *lib.* 5. *cap.* 20. *&* 21. Manrique *annal. Cisterc. anno* 1171. *cap.* 3. *num.* 3. Nec solum fallas reliquias pro veris publicæ venerationi exponebant, verum & miracula ementientes, Christi, & Sanctorum imagines ad majorem quæstum sibi comparandum, diabolico quæstu supponebant, ut exemplis suo tempore prolatis scribunt Nancel. *ad finem libri de visu*, Polyd. Vergil. *lib.* 3. *de prodig. sub finem*, Prosperus *in dimid. tempor. cap.* 6. quas imposturas gravi odio, atque execratione Ecclesiæ Patres semper persecuti fuerunt. Concil. African. *can.* 30. Zacharias Pontifex in Synodo Rom. ubi Adelbertum nequissimum reliquiarum propolam his verbis damnavit: " Adelbertus, cujus nobis actus, & nefaria commenta relata sunt, quia se Apostolum censuit nominare, & capillos, atque ungulas suas pro sanctuario exhibuit, seducens populos diversis erroribus, & reliqua. Ab omni officio sacerdotali deponatur, agens pœnitentiam pro commissis. Sin autem in his erroribus perseveraverit, & amplius populum seduxerit sit anathema, & æterno Dei judicio condemnetur." Plura de hac sacrilega avaritia, & populi Christiani seductione adducunt Ferrandus *disquisit. reliq. lib.* 1. *cap.* 9. *ad finem*, Gibalinus *lib.* 1. *de universa neg. tom.* 1. *consect.* 4. *cap.* 4.

COMMENTARIUM.

EX hoc canone talis deducitur assertio: " Sanctorum reliquiæ venales exponi non debent, sed intra capsam, ad venerationem tantum ostendi." Priorem partem assertionis probant textus *in lib.* 3. C. *de sacr. Eccles.* ibi: *Nemo Martyres* 4 Conclusio tradit. & probatur.

distrahat, ubi Harmenopolus vertit *Sanctorum reliquias*; quem sequuntur Gothofredus *ibi*, Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntag. c.* 12. Tridentin. *sess.* 25. *in Decret. de reliq.* ubi Patres omnem quæstum circa imagines, & Sanctorum reliquias improbant. Synod. Turonen. celebrata anno 1448. *can.* 16. ibi: " Prohibemus, ne ignotæ Sanctorum aliquorum reliquiæ, quæstus gratia per nostram provinciam deferantur: contrarium facientes, per locorum Ordinarios compescantur." Constantiense *session.* 10. Narbon. *canone ultimo*, *l.* 7. *C. Theodos. de sepulchro viol.* quæ extat *in dict. lib.* 3. & illi constitutioni occasionem dedisse Pseudomonachos Martyrum reliquias vendentes, de quibus Div. Augustin. *de opere monach. cap.* 28. credunt Baronius *anno* 386. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 162. Illustrant Suarez *tom.* 1. *de relig. tract.* 3. *de simon. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 24. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 43. *num.* 22. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 9. Fagundez *lib.* 1. *in* 1. *Eccles. præcept. cap.* 4. *num.* 29. Hurtado *de vero Martyrio*, *resolut.* 43. §. 13. Ricciulus *lib.* 1. *lucubrat. cap.* 43. Gibalinus *de simon. quæst.* 12. *consultat.* 14. Mornac. *in dict. lib.* 3. Secundam partem, videlicet reliquias venerandas esse, probant caput *Venerabiles*, *de consecr. dist.* 8. Concil. Gangrense relatum *in c. placuit*, *de consecr. dist.* 1. Concil. Romanum sub Sylvestro, Nicæn. 2. *act.* 1. *&* 17. Epaun. *can.* 25. Brachar. 3. *can.* 5. Meldense *can.* 39. Mogunt. 3. *can.* 43. Trident. *sess.* 25. *in Decret. de vener. Sanctor.* quorum verba referunt Crespetius *in summa*, *verbo reliquiæ*, Anton. Augustin. *lib.* 14. *tit.* 2. *per tot.* Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 18. Illustrant ultra supra congestos Ferrandus *in disquisit. reliquiar. lib.* 1. *cap.* 8. *& cap.* 9. *art.* 2. *& cap.* 10. *art.* 2. *& 2. part. cap.* 5. Pet. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 18. *cap.* 3. Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 17. *cum seq.* Hurtado *dict. ref.* 43. §. 12. Jacob. Gothofr. *in dict. l.* 7. Thom. Delbene *de offic. Inquisit. dub.* 234. *sect.* 11. Menardus *in not. ad concord. regular. fol.* 122. Gibalinus, *de negot. tom.* 1. *lib.* 1. *art.* 3. *cap.* 4. *confect.* 4. Theophil. Raynaud. *tom.* 15. *in Heterocl. punct.* 8. *fol.* 315.

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Prima nascitur ex eo, nam si reliquiæ publice exponantur venerandæ, & adorandæ, quæstus, & majoris eleemosynæ assequendæ gratia, nulla simonia committitur, ut probant Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 43. *num.* 22. Gibalinus, *de simon. quæst.* 12. *consect.* 4. Petrus Baldel. *in Theolog. Moral. tom.* 1. *lib.* 3. *disp.* 17. *n.* 22. Castropalao *tom.* 2. *oper. moral. tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 17. Diana, *part.* 10. *tract.* 16. *resol.* 73. igitur quia licet quæstus causa publice reliquias exponere. Secunda assertionis pars continet eam dubitandi rationem, quam novatores, & reliquiarum impugnatores adduxerunt, ut earum veneration improbarent. Primo adducunt caput 34. Deuteronomii, ubi refertur, Moysem sepultum fuisse in valle contra Phorger, ut nemo cognovisset sepulchrum suum. Cujus facti ratio ea communiter traditur, ne ab Hebræis adoraretur: ergo si Deus voluit sepulchrum Moysis latere, ne adoraretur, sequitur quod corpora SS. non sunt adoranda. Secundo quia apud Div. Matthæum *cap.* 22. *vers.* 24. Lucam *cap.* 11. *num.* 48. Scribæ, & Pharisæi reprehenduntur tanquam hypocritæ, eo quod ædificabant sepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta Justorum. Deinde quia nullum reperitur præceptum Christi Domini de reliquiis venerandis: ergo quia venerandæ non sunt.

6 De veneratione reliquiarum.

Adhuc tamen defendanda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, veneration reliquiarum in lege Gratiæ jam a temporibus Apostolorum cœpisse, & pluribus miraculis comprobatam fuisse, contra hæreticos, qui semper curarunt eadem sacra pignora impugnare, & profanare: qui vero primus omnium in Ecclesia Dei cultum sacrarum reliquiarum ausus est impugnare, fuit Eunomius, nec alio certe, quam satanico spiritu afflatus in hanc veritatem debachatus est: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demum ceteri hæreticorum satellites sunt consectati: unde Gennadius *de eccles. dogmat. capit.* 73. ait: " Sanctorum corpora, & præcipue Beatorum Martyrum reliquias, perinde ac Christi membra sinceritissime honoranda; basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca Sancta divino cultui mancipata, affectu pissimo, & devotione fidelissima adeundas credimus: si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus, creditur." Meminerunt hujus sacræ venerationis Div. Basil. *homil. in* 40. *Martyres*, Nissenus *orat. in sanct. Theodor. Martyrem*, ibi: " Quod si quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, & tanquam res magni pretii, condenda terra colligitur. *Nazianzenus* orat. 3. invectiva, *in Julianum agens*, numero 30. *de Martyribus*: Quorum, *ait*, vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, sive tangantur, sive honorentur." Magnates auctor eruditus, qui scripsit ante annos 1220. *libro* 4. contra Theostenem: " Manifestum est (*inquit*) quod ossa Sanctorum non sunt mortua, sed plena virtute. *Emissenus homilia de sancta Blandina* Ubi sunt, qui dicunt, venerationem sacris Martyrum non esse deferendam corporibus? *Augustin.* de Ecclesiast. dogm. capite 73. *ibi*: Sanctorum corpora, & præcipue Sanctorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra sinceritissime honoranda." Unde *lib.* 22. *de civitate Dei*, *cap.* 8. de reliquiis S. Stephani multa miracula operantibus plura dicit: legatur ibi Coqueus. Et *lib.* 9. *confess. capit.* 7. *de reliquiis SS. Mar-*

tyrum Gervasii, & Protasii. Et Hieronymus *adversi. Vigilant. cap.* 2. *de reliquiis S. Andreæ*, & Sanctus Joannes Chrysostom. *libro contra Gentiles*, *de reliq. S. Babylæ Martyris*; *& homil.* 66. *ad populum*. S. Ambros. *epistol.* 85. *& serm.* 92. " Quod si dicas mihi, quid honoris in carne martyris jam resoluta, atque consummata? de qua jam Deo nulla cura est? Et ubi est illud, charissimi, de quo ipsa Veritas loquitur per Prophetam, pretiosa, inquit, est in conspectu Domini mors Sanctorum ejus. *Et paulo post*: Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viventis memoriam, perennitatem virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres. Cur autem non honorant corpus illud fideles, quod reverentur & dæmones, quod afflixerunt in supplicio, & glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus, quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnavit in cœlo." Hæc egregie Sanctus Doctor, in quibus propoluit nobis omnia fere Catholica motiva, quibus nitimur ad reliquias Sanctorum venerandas: quare ait Augustin. *capit.* 73. *de Eccles. dogmat.* " Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur." Quæ reliquiarum veneratio suadetur ex veteri Ecclesiæ cura circa sepulturam Sanctorum, & visitatione fidelium, ac vigiliis circa cœmeteria, & cryptas Martyrum, de quibus egi *in canone* 35. *Concil. Iliberit.* Plura de hac veneratione reliquiis Sanctorum debita congessierunt Ferrandus, *integra disquisit.* Scribanius *de relig.* Dom. Sanctius de Avila *integro tract. de venerat. relig.* Suarez, *adversi. Regem Angliæ*, *lib.* 2. *cap.* 10. Baronius *anno* 57. Joann. Aurel. *lib.* 1. *de imagin.* Valdensi, *lib.* 3. *tit.* 22. *cap.* 164. *& sequent.* Bellarm. *lib.* 7. *de Sanctis*, *part.* 4. Jodocus Coccius, *tom.* 1. *thesauri*, *lib.* 5. *art.* 16. Castro *adversi. hæreses*, *verbo Reliquiæ*, Albert. Pius *lib.* 1. *contra Erasm.* Alanus Coppus *dialog.* 3. Valquez *dialog.* 3. *de adorat. disput.* 3. *num.* 78. Matth. Bredembachius *lib.* 4. *anziperaspistheis*, *capite* 27. Joan. Dartis, *ad dist.* 3. *de consecr.* Valentia 2. 2. *disp.* 6. *q.* 11. *punct.* 6. Scortia, *lib.* 3. *de Missa*, *cap.* 12. Christ. Lupus *ad* 7. *Synod. can.* 3. Theophil. *tom.* 15. *in Heterocl. part.* 2. *puncto* 8. Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. fere per tot.* qui & dictus Sanctius de Avila fuse hanc venerationem viguisse in lege naturali, scripta, & gratiæ probant.

7 Traditur ratio decidendi.

His ita animadversis, appareat jam vera ratio præsentis assertionis, nam cum veneratio debeatur Sanctorum reliquiis; non debent passim, & irreverenter ostendi, sed intra capsam, ut ita devote venerentur a fidelibus: nec etiam debent venales exponi; nam si Gentilium votum semper fuit, ne reliquiæ suæ, aut suorum distraherentur, alienarenturve, *l. pater*, §. *Julius Agrippa*, *ff. de leg.* 3. ubi *pro majorem*, legit, *majorum*, Pancirola, *lib.* 1. *variar. cap.* 173. quanto magis reliquiæ Sanctorum, quibus omnis veneratio debetur, debent ab omni commercio, & nundinatione esse immunes: licet tamen eas pecunia non temere redimere ab infidelibus, quia tunc non tam emuntur, quam ab injustis possessoribus vindicantur; & pecunia non tam pretium, quam instrumentum redimendæ vexationis creditur, quia sicut Sanctus captivus apud hostes vivus redimi posset; ita & reliquiæ redimi valent, in quibus ejus memoria conservatur, *l. ossa*, *l. cum corpus*, *ff. de relig. & sumptib.* Unde legimus, pie, ac laudabiliter non raro a Christianis erutas, vel potius redemptas fuisse Sanctorum glebas, sive reliquias, cum periculum imminebat, ne a tyrannis, vel infidelibus turpiter, & impie haberentur. Unde tunicam Christi Domini inconsutilem a Christianis redemptam refert Baronius anno Christi 54. & Paulus Diaconus *lib.* 6. *de gestis Longob. cap.* 46. refert quod Luitprandus audiens, quod Saraceni depopulata Sardinia, etiam loca illa, ad quæ ossa Sancti Augustini Episcopi, propter vastationem Barbarorum olim translata honorifice fuerant condita, fœdarent, misit eo, & dato magno pretio accepit, & transtulit ea in urbem Ticinensem, ubi ea cum honore tanto Patri debito condidit. Baronius etiam anno 725 refert, reliquias sancti Ignatii Martyris pretio mediante sub Trajano Imperatore Antiochiam translatas anno Domini 111. & Henricum Germanorum Regem, non solum aurum Rodulpho missile, sed Sveviæ quoque partem illi dedisse pro lancea, qua Christi latus perforatum fuit: & laudabilem Christianorum Principum in conquirendis, & redimendis Divorum Orientalium reliquiis ardorem, ac studium narrat Matthæus Paris. *histor. Anglic*, *anno* 1191. in hac verba; " Expugnata Hierosolyma collegerunt omnes Christiani omnes reliquias Sanctorum, quas in locis sacrosanctis poterant invenire; & posuerunt eas in quatuor magnis eburneis capsis, quas Saladinus intuens, & quid in his contineretur, diligenter inquirens, justit Baldach referri, ne Christiani de ossibus mortuorum gloriarentur ulterius, & crederent eos habere intercessores in cœlis, quorum ossa venerarentur in terris. Princeps autem Antiochenus, & Patriarcha, cæterique fideles tanto thesauro nullo modo defraudari volentes, promiserunt sub juramento, se eadem reliquias redempturos quinquaginta duobus millibus byzantinorum. Plura Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. punct.* 8. *fol.* 315. Et sicut possunt reliquiæ ab infidelibus redimi, ita & subtrahi, absque vitio furti. Genuensis *in pravi*, *cap.* 56. Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 43. *n.* 11. An vero tempore belli possint reliquiæ a victoribus abstrahi, & occupari, dubium est? Affirmative resolvit Ferrandus *disquis. reliq. lib.* 1. *cap.* 8. *art.* 3. Sed contrarium merito probat Diana, *part.* 10. *tr.* 16. *resol.*

resol. 74. Suarez *de Eucharist. disp.* 13. *sect.* 7. *n.* 14. Valentia 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 13. Castropalao *tract.* 6. *disp.* 5. *part.* 4. *n.* 18. Bonacina *disput.* 2. *de restit. quæst.* 1. *sect.* 1. Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. part.* 2. *punct. ult. fol.* 320. Posse autem aliquam insignem reliquiam, veluti velum B. Virginis, seu partem coronæ spineæ, impune vendi, resolvit Hurtado, *de vero martyrio*, *dict. resol.* 43. §. 13. quia tunc non venditur res spiritualis, sed ejus antiquitas.

8 Respondetur difficultatibus.

Nec obstat prima dubitandi ratio supra adducta, pro cujus solutione sciendum est, dubium versari, an quando eo tantum sine lucrandi plures eleemosynas exponuntur reliquiæ, vera simonia incurratur, quamvis nullum pactum initum fuerit? Et affirmative docent communiter repetentes *in præsenti*, Panormitan, *notab.* 1. Joannes Andreas *n.* 2. Ant. de Butrio *n.* 4. Ancharanus *n.* 1. Ugolinus *de simon. tabul.* 1. *c.* 38. Azor 1. *part. inst. lib.* 9. *c.* 8. *q.* 7. Sed contrarium rectius docuerunt Doctores supra pro dubitandi ratione adducti; quia falsum est, committi simoniam quoties in re, aut ex re aliqua spirituali intenditur tamquam finis principalis lucrum temporale, nisi intendatur tamquam pretium rei spiritualis; nisi enim precii ratio intercedat, nec venditio, neque emptio dari valet. Nec sane in communi hominum sensu eleemosynas ex reliquiarum ostensione quærere, est illas aut pretio æstimare, aut vendere: imo iste finis principalis eleemosynarum vix fuerit mortalis, quia est tantum culpa pravæ ordinationis ad finem. Ea autem, quando finis non est mortalis, non habet nisi malitiam venialem, ut docent Cajetanus 2. 2. *q.* 148. Sanchez *l.* 1. *in Decalog. c.* 3. *n.* 1. Si autem primo, & principaliter reliquiæ vendantur, simonia committitur; nam illæ non aliunde sunt æstimabiles, quam relatione ad sanctam animam, & quia membra hominis sancti fuerunt, unde recenseri non debent inter ea, quæ sunt antecedenter annexa spiritualibus, cum ipse in se sint aliquid spirituale, ut probat Gibalinus *de simon. q.* 12. *consect.* 4. Nec obstat secunda difficultas deducta ex fundamentis hæreticorum, quæ sicut ex sola impietate depromuntur, ita facile dissolvuntur; fatemur enim Deum voluisse latere sepulchrum Moysis, ne a Judæis tanquam Deus adoraretur, & sic laberentur in idololatriam; non tamen ne Propheta, & Dei famulus adoraretur. Inter hæc autem discrimen hoc adest, quod adoratio soli Deo debetur, veneratio vero debetur Sanctis, tanquam ejus famulis, ita ut veneratio in eorum persona Deo referatur. D. Thomas 3. *part. quæst.* 25. *art.* 6. *ad* 1. Quod autem voluerit Deus corpus Moysis ex prædicta ratione latere, docuerunt Philo Judæus *lib.* 3. *de vita moysis*, *ad finem*, Histor. Scholast. *Deuteron. cap.* 20. Theodoretus *in Deut. tom.* 1. *quæst.* 43. & ibi *in c.* 23. Gajetanus, & Oleast. Difficultas etiam deducta ex dictis locis Matthæi, & Lucæ varie a Patribus refellitur: placet expositio Cajetani *in Matthæum*, *cap.* 23. dum ait: Qui sepelit occisum, potest hoc facere vel ut mortuum honoret, vel ut compleat actum homicidæ. Sepeliit Enoch Adamum, ut illum honoraret: sepeliit Cain Abelem, ut scelus lateret; Judæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulchra Prophetarum, ut eos honorarent, facto tamen contrarium indicabant, & propterea jure reprehenduntur, quod sub specie religionis Prophetas infectarentur, prout docuit eventus; quia Christum, ejusque discipulos perdiderunt. Nec tandem obstat, quod Hæretici expendunt, videlicet Christum Dominum nunquam reliquiarum venerationem præcepisse; nam non recte arguitur: Christus Dominus hoc non præcepit: ergo a nobis faciendum non est; siquidem ubi actio suapte natura bona est, fieri debet ex præcepto generali, quo tenemur bonum operari: at reliquias colere actio est sancta, ut patet ex hactenus dictis: ergo etsi præcepta expresse a Christo non reperiatur, præcipue cum Ecclesiæ canonibus statuta reperiatur, observari debet, ut probat Ricciulus *lib.* 1. *tractab. cap.* 10.

TITULUS XLVI.

De observantia jejuniorum.

CAPUT PRIMUM.

Innocentius III. *Clericis S. Petri*, & a *Magdalon.*

EX parte vestra fuit quæsitum a nobis, utrum si *b* nativitatem Domini, vel *c* assumptionem Beatæ Mariæ, vel festivitatem alicujus Apostolorum in secunda feria contigerit evenire, die Sabbati præcedenti vigiliam debeat jejunari, & utrum in Beati Mathiæ Apostoli vigilia sit jejunium injungendum? Ad quod breviter duximus respondendum, quod die Sabbati festivitates prælibatas secundæ feriæ præcedenti, & *d* Beati Mathiæ Apostoli debet vigilia jejunari.

NOTÆ.

1 a *Magdalon.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & *in c. ex parte*, *de celebrat. Missar.* ubi extat alia pars hujus textus, ibi notavi.

2 b *Nativitatem Domini.*) De qua festivitate agemus infra *in c. fin.* & nonnulla adduxi *in c. ex parte*, *de celebr. Missar.*

c *Assumptionem B. Mariæ.*) Cujus festivitatis institutio non est juris divini, ut voluit Joannes Andreas *in capite licet*, *de feriis*; sed ab ipsis Apostolis statuta fuit, ut probant Suarez *tom.* 1. *de relig. tract.* 2. *de Sanctis*, *c.* 8. *n.* 24. Azor *part.* 2. *Instit. moral. lib.* 1. *c.* 20. *q.* 1. §. *Ceterum*, Acunna *in c. fin.* 70. *dist.* Herrera *de orig. divin. offic. lib.* 2. *c.* 60. hujusque festivitatis mentio fit *in c. pronunciandum*, *de consecr. distinct.* 3. *c. conquæstus*, *de feriis*: & plura de hoc sacro mysterio pie, & docte congessit Tamayus a Salazar *tom.* 4. *in Martyrolog. die* 15. *Augusti.*

d *Beati Mathiæ.*) Ratio dubitandi ex eo proveniebat; nam cum D. Mathias non fuisset a Christo Domino nostro in Apostolum electus sed postea ab Apostolis in locum Judæ proditoris fuisset sufflectus, ut probabimus *in c. final. de sortileg.* a quibusdam ambigebatur, an pro Apostolo quoad omnia habendus esset? Et cum in Apostoli locum esset suffectus, pro Apostoloque haberetur, ideo Innocentius in præsenti docet, in cujus vigilia jejunandum esse, ut in aliis Apostolorum vigiliis.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens deducitur assertio: " Vigilia alicujus sancti occurrente die Dominico, jejunari debet in Sabbato. „ Non est similis decisio in jure, qua ab specie probari possit hæc conclusio: per argumentum tamen firmari valet *ex c. jejunium*, *c. placuit*, *c. ne quis*, *cum sequenti*, *de consecrat. dist.* 3. *c. post Paschа*, 76. *dist. c. sacerdos*, 26. *q.* 7. *c. si quis tanquam*, *c. si quis presbyter*, 30. *dist.* Ex tanto Epiphanio *in compend. fidei expos. n.* 22. ibi: "Qui pietati student, egregia quædam laudabili voluntate perpetuo (solis Dominicis, ac Pentecostes diebus exceptis) jejunia sibi, ac vigilias imponunt. *Sancto Alexandrino* in canones, cap. 15. *S. Ambrosio* epist. ad Episcopos Æmiliæ, *ibi.* Dominicam autem celebrare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei jejunia jure damnamus. *S. Augustino* epist. 86. Die Dominico jejunare scandalum est. *Et* epistol. 119. *Gregorius* II. in capit. ad Martinianum, aliosque suos in Bajoariam Legatos, cap. 10. *ait*: Ut fideles doceantur Dominicis diebus non licere omnino jejunare. „ Sanctus Ignatius *epist. ad Philip.* Tertul. *de corona milit.* & *in Apolog. cap.* 16. Damascenus *libro de jejunio*, P. Damianus *opusc.* 14. *leg.* 6. *titul.* 23. *part.* 1. Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna in præsenti Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 10. *tract.* 7. *disquisit.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 1. *part. tit.* 28. *cap.* 3. & *lib.* 2. *syntag. cap.* 18. Baronius *anno Christi* 78. *num.* 73. Acunna *in cap. de jejunio*, 73. *distinct.*

Sed præsens assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione; nam jejunium quanto acceptum Deo sit, nemo est, qui nesciat, siquidem ait D. Ambrosius *de Elia*, & *jejunio*, quod jejunium est substantia cœlestis, vita Angelorum, radix gratiæ, & fundamentum castitatis: & Divus Hieronymus *in epist.* illud commendans ait: " Solicite advertendum est, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries. „ Aliis auctoritatibus probat Antonius Augustinus *in epit. lib.* 22. *titul.* 1. præcipue si cum oratione conjungatur, juxta illud Tobiæ *c.* 12. " Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna. *Judith* cap. 2. Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si permanseritis in jejuniis, & orationibus. *Unde ait D. Chrysostom.* in cap. 6. D. Matthæi: Sicut nec miles sine armis aliquid, nec arma sine milite; sic nec oratio sine jejunio, nec jejunium sine oratione. *D. Augustinus* serm. 230. de tempore: Jejunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit; jejunium verbositatem non amat. „ Plura Novarinus *lib.* 6. *aque nafe. cap.* 98. Sed dies Dominicus specialiter orationi dicatus est, ut probavi *in cap.* 1. *de feriis*: igitur & jejunio aptus est, & per consequens si in eo occurrat vigilia alicujus sancti, jejunari potest. Augetur hæc difficultas *ex cap. utinam*, 76. *dist.* ubi ait D. Hieronymus: " Utinam omni tempore jejunare possimus. „ Igitur nihil interest, quod in die Dominico, vel alia die jejunium indicat. Et D. Paulum cum aliis etiam diebus Dominicis jejunasse, refertur *Actuum Apost. cap.* 15.

2 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis apud fideles moris fuisse, ut in festivitatibus Domini nostri, & Sanctorum ejus ad gratiam promerendam, & impetrandam, aliquibus piis actionibus, & orationibus in vesperæ festivitatis Christiani exercerentur, veluti vigiliis, stationibus, & jejuniis; quæ ut omnibus innotescerent, inter concionandum statæ jejuniorum, ac vigiliarum tempora nuntiari,

ri, probat Ferrarius *de vita cartion unde*, *c.* 28. & de his sigillatim agemus. Ad vigilias enim, tam clerici, quam laici utriusque sexus accedebant, in Ecclesiis, seu Martyrum cœmeteriis continua in oratione pernoctantes. D. Basilius *in Psal.* 114. ibi: " Jam inde ex media nocte venientes, ad sacrum „ Martyrum templum, Deum ipsum Martyrum per hymnos „ laudantes sustinuistis usque ad hanc diem nostrum adventum expectantes. Vobis quidem igitur, & somni, & quietis, quod in honorem Martyrum, & Dei adorationem im„ pendistis, præsto est. " Plura de his vigiliis congesserunt Joannes Dartis *de pœnitent. c.* 22. Durand. *lib.* 3. *de ritib. c.* 4. & 5. Francolinus *de horis canonicis*, *c.* 1. 2. 4. & 5. Bernacius *lib.* 1. *de hor. can. c.* 20. Herrera *de orig. divin. offic. lib.* 2. *c.* 17. & nos adducimus *in can.* 35. *Concilii Illiber.* quæ huc repetere non licet. Ad stationes ergo deveniamus. Et sciendum est, stationis verbum castrense esse, seu a re militari traductum; nam milites, qui a loco ubi excubabant, progredi nequibant, stationes facere dicebantur, & in stationе esse Tertul. *in apolog. cap.* 2. ibi: " Latronibus vestigandis per universas „ provincias tailitaris statio fortitur. " Statius Papinius *l.* 12. *Thebaid.*

Immisso cessit statio horrida somno,
Vigiles simul excitat illic.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Succedunt, servantque vices, statione relicta.

Itaque statio accipitur pro loco ad excubias agendas destinato, eo quod in eo cogantur milites stare, nec possint illum relinquere. Svetonius *in Tiberium*, ibi: *Stationes militum per Italiam solito frequentiores dispositit*; id est loca plura, quibus milites stationarii dicuntur *in l.* 1. *C. de cohort. lib.* 22. *leg.* 1. *C. de irenarchis*, *lib.* 10. *leg.* 1. §. *est etiam*, *ff. de servis fugit. leg.* 1. §. *quies*, *ff. de offic. Prafecti vigil.* Illustrant Pancirol. *l.* 2. *variar. c.* 266. Bulengerus *lib.* 6. *de Imperat. cap.* 32. aliquando tamen statio accipitur pro loco, ubi sistitur alicujus muneris causa, *in l. item apud Labeonem*, §. *convivium*, *ff. de injuriis*, *l. Fulcinius* 7. §. *illud*, *ff. ex quibus causis majores*, *leg. ne quis* 6. *C. de dignit. lib.* 12. veluti administrationis fiscalis causa, *l.* 1. *C. ne fiscus rem quam vendit*, *l.* 5. *C. de vectigal.* Illustrat Amaya *in d. l.* 1. *n.* 1. vel saltem confabulationis gratia, ut apud Juvenalem *satyr.* 3.

Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum.

Junctis Valesio *in not. ad Marcellinum*, *fol.* 10. Revardo *lib.* 4. *variar. cap.* 7. Brissonio *lib.* 2. *select. cap.* 12. Cujacio *lib.* 1. *observ. c.* 13. Turturet. *dissert.* 28. *juridica*. Similiter ergo apud Christianos statio accipitur pro permanentia in Ecclesia usque ad certam horam, videlicet nonam: nam primis illis Ecclesiæ sæculis, diebus jejunii fideles in Ecclesia conveniebant, ibique usque ad horam nonam morabantur, orationis, & divinarum rerum contemplationi vacantes, corporaque jejuniis, & geniculationibus lacrymisque exercentes. Denique hora nona, Eucharistia accepta stationem solvebant. Tertull. *lib.* 2. *ad uxorem*, *cap.* 4. ibi: " Si statio facienda est de die, maritus „ conducat ad balnea: si jejunia observanda sunt maritus eo„ dem die convivium exerceat. " Ubi appositе ponit stationem cum balneis, quia sicut Christiani mane conveniebant in Ecclesia, ut antelucanos cœtus celebrarent, stationemque inciperent; ita Gentiles summo mane ad balnea procedebant. Idem Tertullianus *in Apolog. c.* 42. & *de corona militis*, ipsarum stationum meminit, ibi: " Cur stationibus quartam, & „ sextam Sabbati dicamus. " Quem locum exponit Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *ep.* 18. In stationibus autem fideles orabant de geniculis, ideit in genua provoluti, non autem stantes; nam quoties diebus mœroris, tristitiæ, ut in diebus jejunii, orandum erat, toto corpore jacentes orabant; unde nec diebus Dominicis, nec a tempore Paschæ usque ad Pentecosten stationes habebantur. Tertul. *de jejuniis cap.* 10. ibi: " Die Dominica nefas dicimus de geniculis adorare; „ eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gau„ demus. " Et *cap.* 2. *de feriis*. " Oratio igitur jungebatur cum jejunio, quia ut ait Div. Cyprianus de operibus Christi, " efficax est oratio præcedente jejunio, & sacris jejuniis „ antecedentibus, non patitur postulatio devota repulsam. " Unde quia in ipso jejunii die statio tenebatur, jejunium aliquando appellatur statio. Tertul. *de anima*, *c.* 24. ubi de jejuniis agens ait: " Daniel trium hebdomadarum stationе anait victu. " D. Hieronymus adversus Jovinianum: " Saul (*inquit*) „ sicut in libro 1. Regum scribitur, maledictus inquit, qui „ ederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar me de „ inimicis meis; & non gustavit omnis populus ejus; & tota terra prandebat, tantique fuit auctoritas stationis. " Illustrat Baronius *anno* 57. *n.* 198. Discrimen tamen illud dabatur inter jejunium, & stationem; nam jejunium, ex præcepto, statio ex devotione tenebatur, ut contra Pamelium probat Albalpineus *lib.* 1. *observ. cap.* 16. Solvebatur autem statio accepta communione corporis Christi, ideoque nisi peracto sacrificio Eucharistia non sumebatur, quia ea accepta non poterant in statu mœroris, & genuflexionis permanere. Tertul. *in lib. de orat.* ibi: " Similiter de stationum diebus non pu„ tant pleriqueque sacrificiorum orationibus interveniendum, quod „ statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devo„ tum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo „ obligat? nonne solemnior erit statio tua, si ad aram Dei „ steteris, accepto corpore Domini, & reservato? Utrumque „ salvum est, & participatio sacri, & executio officii. " Prosequuntur Albaspineus *supra*, Bosquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epist.* 18. Stationes tandem a jejuniorum diebus S. Gregorius separavit, qui jussit, stationes in Dominicis diebus Adventus, & Quadragesimæ certis in locis fieri, ut refert Joan. Diaconus *in vita ipsius sancti*, *lib.* 7. *cap.* 18. quam consuetudinem & hodie servari plerisque in locis refert Bellarminus *de jejun. lib.* 1. *c.* 22. Franc. Maria Florent. *in notis ad Martyrol. exercit.* 2.

7 De jejunio vigiliarum.

Tandem in his vigiliis majorum festivitatum fideles jejunabant, cujus jejunii formam, & leges ut exponamus, sciendum est, quod licet jejunium aliquando metaphorice accipiatur pro abstinentia a culpis, & vitiis, ut apud Isaiam *c.* 58. ibi: " Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi, dissolvere colligationes impietatis? *Alexandrinum* lib. 6. stromatum. *D. Hieronymum* in Matth. *cap.* 7. ibi: Jejunium est non „ solum ab escis, sed a cunctis illecebris abstinere. *D. Augu„ stinum lib.* 2. in Evangelia, *qu.* 18. *ibi*: Sacra Scriptura do„ cet generale jejunium non a concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum. " Tamen in præsenti jejunium accipitur pro abstinentia a cibo, quod Græci νηστεία, idest inediam appellant, quod ita vulgo *definitur*: Jejunium Ecclesiasticum est *Abstinentia cibi secundum Ecclesiæ regulam assumpta*. Probant Pet. Gregorius *lib.* 2. *syntagm. cap.* 18. Fagundez *in 4. Eccles. præceptum*, *cap.* 1. Dicitur abstinentia cibi, quia alia quæ trajiciuntur ad stomachum, veluti pharmaca, & alia, quæ non sumuntur per modum cibi, jejunium non solvunt. Bellarmin. *lib.* 1. *de jejun. cap.* 1. Beyerlinch *in theatro*, *verbo Jejunium*, *tom.* 4. nec etiam aqua, imo nec potio chocolatica, ut defendit Thomas Hurtado in speciali opusculo de hac potione edito. Olim tamen primis Ecclesiæ florentis temporibus jejunantes non solum a cibo, sed potu abstinuisse, virginemque salivam jejunii constituto spatio conservasse, constat ex Tertulliano *de jejuniis cap.* 6. " Ipsa natura enuntiabit, quales nos ante „ pabulum, & potum in virgine adhuc saliva exhibere con„ suevit. " Unde legimus in actibus S. Fructuosi Martyris, cum ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, imo & muniretur, constanter, cum jejunasset, recusasse. Prudentius *in ejus natali*, ibi:

Jejunamus, inquit, recuso potum,
Nondum nona diem resolvit hora.

Observavit Ambianas *ad Tertull. de jejun. c.* 10. *observ.* 4. & ita jejunantes a vino abstinebant, nisi infirmitas aliud exposceret, ut probat Theodulphus *in suis capitul. cap.* 40. cui titulus est, A quibus abstinendum est, cum jejunatur: & ita loquitur: " Abstinentia in his diebus omnium deliciarum esse debet; qui vino abstinere potest, magnæ virtutis est; qui autem infirmitate interveniente abstinere non potest, eo utatur. " Et quia nonnulli vino abstinentes variis potionibus illud imitabantur, eos reprehendit sanctus Gregorius Nyssenus *orat. de jejunio*, dum ait: „ Multi vinum ingeniose imitantur, suamque *cupiditatem factitiis quibusdam potionibus* consolantur. Quæ verba non male nostro sæculo ad potionem chocolaticam expendi poterant. Dicitur etiam in definitione, *secundum Ecclesiæ regulam*, ex quo patet, non quamcunque abstinentiam esse jejunium Ecclesiasticum, sed illud quod secundum regulam Ecclesiæ servatur, secundum quam duo desiderantur. Primum, ut qui jejunant, modo prandant, modo cœnent, semel dumtaxat in die reficiantur, *cap. sicut* 20. *capite Quadragesimæ*, *de consecrat. distinct.* 5. Viringius *de jejunio*, *lib.* 3. *c.* 3. Secundum, ut ciborum delecta in ea comestione utantur. Bellarminus, & Fagundez *ubi sup.*

7 De unica cibi sumptione, & collatione.

Igitur prima, præcipuaque lex jejunii consistit in unica comestione, quam ut exponamus, sciendum est, dubium esse, an vetetes semel, aut bis cibum sumerent? Et semel tantum cenasse, suadetur *ex Servio ad lib.* 4. *Virgil.* ibi: „ In usu non erant prandia. *Quem sequuntur Isidorus* lib. 2. etym. cap. 20. *ibi*: Est autem cœna vespertinus cibus, quem vespertinum antiqui dicebant: in usu non erant prandia. *Salvianus* lib. 1. de provid. Dei: *ibi*: Nunquid parcam illam agrestem vitam, quam cum gemitu, & dolore tolerabant, cum viles, & rusticos cibos ante ipsos, quibus coxerunt, focos, fumerent, eosque capere, nisi ad vesperam non liceret. *Expressius Cassiodorus* in psal. 14. *ibi*; Antiquis mos erat semel cibum sumere. *Aimonius* concion. in Dominic. 2. post Trinit. *ibi*: Antiqui enim solummodo una vice comedebant. " Seneca *epist.* 112. Quare cum perditos Romanorum mores sua tempestate notaret Silius Italicus *lib.* 11. *de merid. Sympos*, ait:

——— *Medioque dierum*
Regales epulæ, atque ortu convivia solis
Deprehensa.

Deque simili vitio Tacitus *l.* 1. *annal. cap.* 12. Ita ait: „ Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præsumebat medio diei tumulentus, & fagina gravatus. " Probant Salmutius *ad Pancirolam lib.* 1. *memorab. tit.* 31. Savarus ad Sidonium *lib.* 6. *epist.* 12. Bulengerus *lib.* 1. *de convivits*, *cap.* 6. Serlogus *tom.* 2. *in Gnomica*, *vestig.* 8. *sect.* 2. *num.* 14. Contrarium tamen, imo veteres sæpius in die cibum cœpisse, probant Stuchius *lib.* 1. *antiquit. conviv. cap.* 11. Beroaldus *in annot. ad Servium*, §. 24. Muretus *lib.* 4. *variar. cap.* 12. Lælius Bisciola *horar. succes. lib.* 9. *cap.* 15. Savarus *ad Sidonium lib.* 7. *epist.* 14. Rosinus *lib.* 5. *antiquit. Roman. cap.* 26. & de Romanis facile probatur ex Plutarcho *lib.* 8. *sympos. cap.* 6. ibi: *Seorsim solebant pran-*

prandere antiqui Romani, *cœnare cum amicis*. De Græcis teſtis eſt Jul. Pollux *libro 6. capite 6.* De Italis Cicero *q. 5. Tuſcul.* & expreſſe conſtat ex Valerio Maximo *libro 2. capite 1.* Sed dicendum eſt, veteres non ſemel, ſed pluries in die cibum ſumpſiſſe, videlicet jentaculum, prandium, merendam, & cœnam; ſed non ita ſplendide, & cum apparatu, ut in cœna: probat late Demiderus *ad Roſinum d. lib. 5. cap. 27.* Auctores enim prioris ſententiæ, qui negant prandia apud veteres in uſu fuiſſe, accipiendi ſunt de cibo, quem antiqui non ſumebant meridie, ſed hora nona, ideoque cœnam appellabant. Ex quibus omnibus conſtat jejunantes unam tantum in die refectionem ſumpſiſſe, quæ appellabatur cœna, ut conſtat ex D. Paulino *epiſt. 24. Ad Amandum*, B. Auguſtino *ſerm. 62. de tempore*, & aliis Sanctis Patribus congeſtis a Beliarm. *d. lib. 1. de jejun. cap. 2.* Illuſtrant Fagundez *ubi ſupra*, Covar. *lib. 1. variar. cap. 20.* Sed cum noſtra imbecillitate factum ſit, ut ad meridiem cibum ſumamus, conſuetudine introducta fuit collatio ſerotina, quod verbum *collatio*, a monachis accepimus; ſolebant enim monachi poſt cœnam certa hora inter ſe de ſacris Scripturis diſputare, quam horam collationem appellabant. Honorius Auguſtod. *lib. 2. in gemma animæ*, *cap. 63.* ibi: " Quod religioſi ad collationem „ conveniunt, hoc a ſanctis Patribus acceperunt, qui in ve„ ſperis ſolebant in unum convenire, & de ſcripturis aliquid „ conferre, unde collationes dicebantur. " Smaragdus *c. 42.* Collatio dicitur confeſſio, collatio, vel confabulatio, ubi de ſcripturis divinis aliis reſpondentibus interrogationes conferuntur. De hac collatione agunt S. Pachomius *in ſua regula*, *cap. 73.* Baſilius *ſua regula*, *cap. 54.* D. Benedict. *cap. 42.* ubi „ ita cavet: " Omni tempore, ſive jejunii, ſive prandii, ſi „ tempus fuerit prandii, mox ut ſurrexerint a cœna, ſe„ deant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vi„ tas Patrum: " Conc. Mogunt. *can. 6.* plura Hæpthenus *diſquiſ. monaſt. lib. 9. tract. 5. diſquiſ. 2.* Poſtquam igitur conſuetudine, vel humana imbecillitate jejunium cœpit relaxari meridie, ſimul quoque a monachis mos admiſſus fuit, ad veſperam ſemel bibendi, & fruſtum aliquod panis ſumendi: atque ut id ordinate fieret, atque cum minori temporis diſpendio, legi cœpit lectio collationis in refectorio eo tempore, quo levis illa cœnula peragebatur; atque hinc tam apud monachos, quam ſæculares uſus obtinuit, ut refectiuncula illa collatio appellaretur, ne viderentur Chriſtiani ad cœnam congregari, quam in die jejunii duplicare non licebat, modeſtiori vocabulo rem honeſtantes dicimus ad collationem convenire. Unde obiter intelligitur difficilis canon Concilii Nannet. relati *in c. quando*, 44. *diſt.* in illis verbis: " Quan„ do presbyteri per Kalendas ſimul conveniunt, poſt pera„ ctum divinum miniſterium, ad neceſſariam collationem, „ non quaſi ad plenam refectionem, ſed quaſi ad prandium, „ ibi ad tabulas reſideant. " Ubi jubetur, ut ſacerdotes poſt divinum miniſterium peractum ad collationem, non quaſi ad plenum prandium accedant; hoc eſt, tantum ad refectiunculam, non vero ad convivium: jubetur etiam, ut perſiſtant ad diſputationem; & quia ex rebus, & articulis contentis in tabulis diſputatio facienda erat, ſtatuitur ut reſideant ad tabulas. Quem morem in Eccleſia 400. annis ſervatum fuiſſe conſtat ex Concilio Aquiſgr. *5. can. 123.* ibi: " Ad colla„ tionem veniant, ubi & hanc conſtitutionem, & aliarum „ ſcripturarum lectiones perlegant, & pro admiſſis veniam „ poſtulent, & ſententiam pro qualitate delicti ſuſcipiant. " Concilium Moguntinum temporibus Leonis III. celebratum anno 813. *cap. 9.* Concilium Colonienſe ſub Conrado. Illuſtrant, & exponunt textum *in d. c. quando*, Fileſacus *de Quadrag. c. 6.* Hæpthenus *lib. 9. diſqu. monaſt. tract. 1. diſq. 2.*

8 De hora hujus uſurpationis. Deſideratur etiam, ut unica cibi ſumptio fiat tempeſtive, & hora competenti; alias qui horam legitimam non ſervat peccet lethaliter, ut docent Theologi cum D. Thoma *2. 2. q. 147. artic. 7.* alii congeſti a Covar. *d. c. 20.* Fagundez *ſupra*, *d. c. 3.* Quæ autem diei hora competens dicatur, in dubio eſt. Nullam horam ab Eccleſia præfinitam eſſe voluerunt Angelus, *in ſumma*, *verbo jejunium*. Abbas Panormit. *in præſenti rubric.* Sed verius eſt, ſemper certam præfinitam fuiſſe horam ad ſolvendum jejunium, licet pro temporis varietate diverſa fuiſſet in hac parte Eccleſiæ diſciplina. Nam primis ſæculis uſque ad quintum fideles jejunium protrahebant uſque ad noctem, ſive ut Tertullianus de jejuniis ait, uſque ad nativitatem demoranti ſtellæ: & ita ad veſperam nocte appropinquante ſolvebatur jejunium. Concil. Brachar. *1. can. 16.* Brachar. *2. can. 9.* Mogunt. *1. can. 34.* Triburienſe apud Ivonem *p. 10. cap. 15.* Cabilon. *in cap. ſolent*, *de conſecr. diſt.* D. Athanaſius *de virginit.* ibi: " Poſt communionem „ horæ nonæ comede panem tuum gratias agens Deo ſuper „ menſam. *S. Benedictus c. 41.* ſuæ regulæ, *ibi*: Quinta, & ſex„ ta feriis jejunent uſque ad nonam. D. Auguſtin. *lib. de „ morib. Eccleſ. c. 39.* ibi: Jejunia etiam prorſus incredibilia „ multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem re„ ficiendo corpus, quod eſt uſquequaque uſitatiſſimum: ſed „ continuum triduum, vel amplius ſæpiſſime, " D. Bernardus *ſerm. 3. de Quadrag. Hactenus jejunamus uſque ad nonam*. Paulinus, & Chryſoſt. apud Bellarminum *d. c. 2. de jejunio*. Caſſianus *collat. 2. c. 26.* " Ideoque commodum ſatis & uti„ le hora nona refectionis tempus indultum eſt. " Cabilon. *c. 5.* Prudentius *in hymno S. Fructuoſi*:

Jejunamus, ait, recuſo potum:
Nondum nona diem reſignat hora.

Alii relati a Roſveido *in Onomaſt. verb. Nona*; probant Covarr. *d. c. 20. n. 14.* Cironius *ad hunc titulum*, Fileſacus *de Quadrag. cap. 5.* Azor *p. 1. inſtit. lib. 7. cap. 1.* Albaſpineus *lib. 1. obſerv. cap. 14.* Savarus *in notis ad Sidon. lib. 6. ep. 12. & lib. 7. ep. 14.* Scortia *in ſelect. theor. 20. ep. 90.* Salmuticis *ad Panciroliam d. l. 1. tit. 51.* Pamel. *ad Tertul. in apolog. cap. 39.* Theophilus *tom. 10. in Roſa Mediana*, *fol. 468.* Narbona *hora 9.* Cazæus *ad Caſſianum collat. 19. c. 16.* Menardus *ad D. Gregor. fol. 52. verbo Caput jejunii*, Aloix *ad vitam S. Abruci*, *c. 7.* Et quia hora nona jejunantes cibum ſumebant, comeſtio illa non prandium, ſed cœna dicebatur, ut apud Romanos, quia eadem hora, qua epulabantur, cœna dicebatur. Horatius *l. 7. od. 14.* ex Iſidoro, Aimone, & aliis ſupra probavi. Poſtea autem communi conſuetudine introductum eſt, ut hora ſexta, id eſt meridie, jejunium ſolvatur, ut probant Covar. Fagundez *ubi ſupra*, qui docent, ex juſta cauſa poſſe poſtponi, & proponi horam communiter receptam ſolvendi jejunium. De alia conditione jejunii, videlicet delectu ciborum, agemus infra *in cap. 2.*

9 De diverſis Eccleſiæ jejuniis & eorum origine. Si initium, & progreſſum jejunii requiramus, conſtat ab ipſo mundi exordio originem trahere: ſiquidem dum Dominus primos parentes creavit, legem impoſuit non guſtandi de arbore boni, & mali; verum ipſi voluntati potius, quam Deo cesſerunt, & pabulo potius, quam præcepto annuentes, gula ſalutem univerſi generis vendiderunt: manducaverunt denique, & perierunt; unde licet ex tunc jejunium Dominus non præcepiſſet; oſtendens tamen, unde fuiſſet peccati cauſa, reliquit facile intelligendum remedium offenſæ, innuens placiturum illi abſtinentiæ curam, a quo damnatam omnes comperiſſent incontinentiæ culpam. Deinde ubi jam populus Judaicus poſt diluvium congregari cœpit, varia jejunia obſervavit; alia communia, ſeu publica; alia privata. Communia duplicia, aut ſtata, aut extraordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebantur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. verſ. 19. " Indicantur quatuor jejunia, „ videlicet jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium „ ſeptimi, & jejunium decimi menſis. " Quæ ſervabantur a Judæis, ut docent D. Hieronymus, & Rupertus in eundem locum. Torniel. *anno mundi 2545. n. 42.* Jejuniorum extraordinariorum exempla extant *Paralip. 2. cap. 20.* ubi Joſaphat Rex indixit jejunium univerſo populo, quando Mohabitæ veniebant contra illum. Et *1. Eſdræ cap. 1.* dum Eſdras pro felicitate itineris, quando ex conſenſu Regis Artaxerxis a captivitate Babylonica profectus eſt in Jeruſalem, jejunium indixit: & alia, quæ retuli *in canon 23. Concilii Illiberit.* Solemnia etiam jejunia Pagani obſervaverunt: hinc Horatius *ſatyr. 4. lib. 2.*

Jupiter ingentes, qui das, adimiſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit illo
Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit.

Ita Livius *lib. 36.* " Eorum prodigiorum cauſa libros Sibyllinos ex Senatuſconſulto Decemviri cum adiiſſent, renun„ ciarunt inſtituendum jejunium celeri eſſe, & id quinto quo„ que anno ſervandum. " In lege Gratiæ varia jejunia inſtituta eſſe ab Eccleſia, probavi *in can. 23. Concil. Illiber.* Et refert Aloix ad Sirineum *cap. 11.* Theophilus *tom. 10. in Roſa Mediana*, ubi fuſe de jejunio in Quadrageſima agit: Turrianus *pro canon lib. 1. cap. 3. & 4.* Et inter ea præcipua ſunt jejunia, quæ in vigiliis majorum feſtivitatum ſervantur, de quibus in præſenti agitur.

10 Traditur ratio decidendi. His animadverſis apparet ratio præſentis deciſionis, quare videlicet cum feſtivitas occurrit feria ſecunda, jejunandum ſit in Sabbato. Non in die Dominico? Et duplex aſſignari poteſt. Prima deducta ex feſtivitate diei Dominici, & lætitiæ reſurrectionis Dominicæ, quæ in eo celebratur. Quam rationem expreſſit Caſſianus, *collat. 21. c. 20.* ibi: " Diem Dominicam cuſtodimus, in qua majores noſtri, nec jejunium agendum, nec genu eſſe flectendum, ob reverentiam reſurrectionis Dominicæ tradiderunt. *Facit Tertul.* de coron. milit. *cap. 3.* ibi: Diebus Dominicis jejunare nefas dicimus. " Non enim feſtivitas tanti diei cum jejunio, & mœrore compati poteſt, ut ajebat P. Damianus *opuſc. 55. c. 5.* ibi: " Cum ſolemnitate jejunium convenire non poteſt, & apud quorundam examen ſub feſtivitatis præſentia jejunium vires non habet, ſed ſemper feſtivitas prævalet. D. Thomas *2. 2. q. 147. art. 5. ad 3.* ubi ait: Jejunia, quæ præcepto Eccleſiæ inſtituuntur, cum ſint magis jejunia afflictionis, quam exultationis, non conveniunt in diebus lætitiæ. " Accedit, nam in die jejunii omni conſolatione etiam ſpirituali fideles olim privabantur; ideoque non dabatur inter eos oſculum pacis. Tertul. *de oratione*, ibi: " Sic & die Paſchæ, quo communis, & quaſi publica religio jejunii eſt, merito deponimus oſculum, nihil curantes de oſculando. " Illuſtrat Albaſpin. *lib. 1. obſerv. c. 17.* Imo nec uſque ad 7. Eccleſiæ ſæculum Euchariſtiam accipere, nec adorare licebat uſque ad horam nonam, qua jejunium ſolvendum erat. Conc. Brachar. *1. can. 9. & 10.* Brach. *2. can. 9.* refert Micrologus *c. 49. de Eccleſ. obſ.* & probat Albaſpineus *lib. 1. obſ. cap. 14.* cujus rei rationem aſſignant Balſamon, & Zonaras *in can. 52. 6. Synodi in Trullo*; quia ſacrificare Deo feſtivæ celebritatis eſt: unde hilaritas illa, ſeu lætitia, convenire non poterat cum mœrore jejunii, nec poterat unus, idemque ſimul exultare lætitia, triumphare gaudio, ac lacrymis indulgere. Minus enim honeſtum veteres judicabant, cum mœrore jejunii lætitiam ſuſceptæ Euchariſtiæ conjun-

jungere; non enim jejuniorum priſcorum fidelium obſervantia confiſtebat in ciborum delectu, aut diminutione; ſed in lacrymis, ac oratione; nam diebus jejunii perfecti omnes fideles mane ad Eccleſiam confluebant, horrido, cinereque conſperſi ſacco; & ſic omni genere precum armati, cœlum ipſum oppugnabant, & ut ait Tertul. de oratione, *quaſi manufacta cœlum tundimus*, *Deum tangimus*. Et ita cum hoc luctu, hiſque lacrymis Euchariſtiam contabeſcere credebant. Albaſpineus *ubi ſupra*. Quare & Græci tempore Quadrageſimæ, exceptis diebus Dominicis, & Annunciationis B. Mariæ tantum, præſanctificato non utebantur ſacrificio, *c. non oportet*, 33. *q. 4.* Fileſacus *de Quadrag. cap. 33.* Aliam rationem præſentis aſſertionis Beatus Ambroſius *epiſt. 83.* his verbis: " Dominica jejunare non poſſumus, quia Manichæos etiam ob iſtius diei jejunia jure damnamus. " Die enim Dominico Paulianiſtæ, & Montaniſtæ ex ſuperſtitione, Manichæi ex errore, Euſtathiani ex contemptu jejunabant. Unde tot Eccleſiæ canonibus prohibitum fuit fidelibus diebus Dominicis jejunare, ne viderentur cum hæreticis conſentire. Concil. Gangrenſe *can. 18.* Carthagin. *4. can. 64.* Cæſarauguſtan. *c. 2.* Brachar. *1. can. 4.* Matiſcon. *2. can. 1.* Aquiſgran. *2.* ſub Ludovico *ep. ultima*, *cap. 17.* quorum verba refert Anton. Auguſtin. *in epit. jur. lib. 20. titul. 30.* Illuſtrat Acunna *in cap. ſi quis tanquam*, 34. *diſtinct.* Bellarmin. *de bonis oper. lib. 1. de jejun. cap. 23.* Azor *tom. 1. inſtitut. lib. 2. cap. 27.* Sanchez *in Decalog. tom. 1. lib. 2. capite 27.* Turrianus *contra Magdeburg. lib. 1. cap. 25.* Unde in præſenti recte Innocentius ſtatuit, quod ſi vigilia alicujus ſancti incidat in die Dominica, in die Sabbati jejunetur.

11 Diſſolvitur dubitandi facio. Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta; nam licet jejunium conjungendum ſit cum oratione, non tamen recte ſtat cum feſtivitate dici Dominicæ: quare licet jejunantes olim per totam noctem in vigilia, & ſtatione eſſent orantes; non tamen Eccleſiæ Patres cenſuerunt, jejunium ſtare poſſe, & concurrere cum alacritate, quæ in die Dominico celebratur, & recolitur. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum *ex d. c. utinam*, ubi D. Hieronymus ait, quod utinam omnibus diebus jejunemus, ut fecit Divus Paulus, quem & nonnullos Sanctos ſequutos fuiſſe, conſtat ex traditis a Leſſio *de juſtit. lib. 4. cap. 2. num. 68.* nam jejunium in die Dominica non ſimpliciter, & abſolute eſt prohibitum, ſed in odium Manichæorum, & aliorum hæreticorum, quos ſupra retuli: unde ſi non errore, ſuperſtitione, aut ſcandalo ſaltem ſedandi motus carnalis, aut alterius periculi vitandi cauſa, ſeu boni ſpiritualis gratia ut feciſſe Divum Paulum explicat Divus Auguſtinus *ep. 86.* etiam die Dominico jejunari poteſt, ut facile deducitur *ex c. ſi quis 7. cap. final. 30. diſt.* Probant Bellarminus *de jejunio cap. 23.* Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heteroel. ſpirit. par. 3. puncto 2. fol. 413.* Thomas Sanchez *lib. 2. ſumma*, *cap. 37. n. 12.* Layman *lib. 4. ſumm. tr. 8. cap. 2. n. 9.* Bonacina *de præcept. Eccleſ. q. 1. punct. 5.* Serarius *in c. 8. Judith*, *qu. 13. pronunc. 4.* Fagundez *in præcept. 4. Eccleſ. cap. 5. n. 2.* Recte tamen cum aliis notat Sanchez, negari non poſſe, quin ad ſuperſtitioſum, & ſuperfluum cultum ſpectet, vel ſtudium ſingularitatis, die Dominico jejunare. Nec etiam proxime traditis obſtat canon 64. collectionis Martini Bracharenſis, in illis verbis: " Non li„ cet quemlibet clericum die Dominica abſentem eſſe ab Ec„ cleſia, ſed Miſſarum ſolemnibus intereſſe, & jejunio. " Ex quibus ultimis verbis expreſſe deducitur, clericum debere in die Dominico jejunium obſervare: igitur quia ea die licet jejunare. Pro cujus canonis expoſitione aliqui aſſeruerunt, loco illius verbi *jejunio*, legendum eſſe *jejunus*; ita ut ſenſus ſit, quod ſacerdos in die Dominico adſit Miſſarum ſolemniis jejunus, quia alio modo Miſſæ ſacrificium offerre non valet, juxta tradita *in cap. ex parte*, *de celebrat. Miſſar.* Alii docuerunt, in eo canone clericis *juberi*, ne die Dominico ab Eccleſia abſint cauſa intereſſendi Miſſarum ſolemniis, & jejunio; ideſt cauſa indicendi jejunium, ſi quod occurat in hebdomada, juxta veterem morem ad noſtra uſque ſæcula protractum indicendi jejunia a Parocho in ipſa Miſſa parochiali die Dominico, juxta Concil. Brachar. *2. can. 9.* Colonienſe ſub Paulo III. *c. 2. & 5.* Altiſſiod. *can. 2.* Trident. *ſeſſ. 25. de reform. cap.* . . . . Sed verius eſt ea verba, *& jejunio*, ſuppoſita eſſe, nec reperiri in collectione Loayſæ; imo etſi retineantur facile exponi poſſunt juxta textum *in cap. 1. de celebrat. Miſſ.* ita ut Presbyter die Dominico in Eccleſia intereſſe debeat Miſſarum ſolemniis, & jejunio, ideſt in jejunio perſiſtendo uſque ad præfinitam horam, ut neceſſitatibus peregrinorum, & infirmorum ſubvenire poſſit, juxta tradita *in d. c. 1.*

12 Exponitur Conc. Gerund. c. 3. Ex hucuſque traditis lucem accipit textus, *in can. 3. Concilii Gerund.* in illis verbis: " Item ſecundæ Litaniæ faciendæ ſunt Kalend. Novembr. ea tamen conditione ſervata, ut ſi iiſdem diebus Dominica interceſſerit, in alia hebdomada, ſecundum prioris abſtinentiæ obſervantiam a quinta feria incipiantur, & in Sabbato veſpere Miſſa facta finiantur, quibus tamen diebus a carnibus, & a vino abſtinendum decrevimus. " Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, vetuſtiſſimum eſſe Eccleſiæ morem ſupplicationes publicas in calamitatibus, & populi preſſuris facere, quas Græci Litanias, Latini Rogationes appellant. Concil. Aurelian. *1. canone 29. & 32.* Mogunt. ſub Carolo: in duplici autem erant differentia: aliæ imperatæ, aliæ ſtatæ. Imperatæ erant, quæ ratione ingruentis periculi, & urgentis neceſſitatis ad placandum Deum indicebantur. Apud D. Gregorium *lib. 7. indict. 2. ep. 96. ad Caſtorem*, mentio fit quatuor, aut quinque Litaniarum, quæ in Ravennatenſi Eccleſia indictæ fuerunt; & ipſe Pontifex urgente aliqua neceſſitate, non tantum Romanis, ſed etiam exteris Litanias indicebat, ut apparet *ex lib. 9. regeſtr. indict. 4. ep. 45.* Statæ ſunt, quæ certis anni temporibus in univerſali Eccleſia obſervantur: & cum hujus duplicis Litaniæ mentio in jure fit, alia dicitur major, alia minor. Major dicitur, non quia prius inſtituta fuit, ſed quia Gregorius Magnus majori cum ſolemnitate eam inſtituit, ut ipſe ait *lib. 12. ep. 12.* & *in principio lib. 2. regeſt.* ibi: " Solemnitas annuæ devotionis nos fratres *dilectiſſimi*, admoneſt, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, ſolicitis, ac devotis debeamus auxiliante Deo mentibus celebrare. " Cujus occaſionem referunt Paulus Diac. *l. 3. de geſtis Longob. c. 11.* Gregorius Turon. *l. 10. de geſtis Franc. c. 1.* Et cum tempore Childeberti Regis Galliæ, & Mauricii Imperatoris accidiſſet diluvium in finibus Venetiarum, quo non legitur poſt Noe tempora majus, ſequuta eſt atrox peſtis, in qua occubuit Pelagius Pontifex Gregorii Magni prædeceſſor, qui ad placandum Deum inſtituit hujuſmodi Rogationem, & ab eo tempore cœpiſſe uſum apud Catholicos precandi ſalutem ſub ea formula, *Dominus tecum*, æternutantibus, vulgo creditur. Sed quam falſo, ſatis docte probavit Pater Famianus Strada *in proluſ. l. 3. prælect. 4.* Minor Litania, ſeu Rogatio refertur ex Concilio Aurelian. a Gratiano *in c. regationes*, *de conſecrat. diſt. 3.* his verbis: " Rogationes ante Aſcenſionem Domini placuit celebrare, ita ut præmiſſum triduanum jejunium in Dominicæ Aſcenſionis ſolemnitate ſolvatur. " Eam rogationem inſtituit, ſeu jam obſoletam inſtauravit Sanctus Mamertus Viennenſis Epiſcopus, propter cladem a lupis, & aliis feris animalibus in partibus Galliæ illatam, ut conſtat ex Adone *in Chron. Sidonii*, *lib. 7. epiſt. 1. ad S. Mamertum*; de quibus etiam agitur in Concil. Mogunt. *can. 33.* Fuerunt & olim in Hiſpania aliæ Rogationes a die iduum Decembris, ut conſtat ex Concilio Toletan. *1. canone 5.* Toletan. *6. can. 3.* Brachar. *2. can. 9.* & etiam Kalend. Novembris, de quibus *in d. can. 3. Concilii Gerund.* Deinde ſciendum eſt, has Rogationes tribus continuis diebus magna populi conſenſione celebrari orando, jejunando, & pſallendo, ita caſte, & pie, ut in Concilio Moguntiaco ſub Carolo Magno dicatur celebrandas eſſe, ſicut Patres ſancti noſtri inſtituerunt, non equitando, nec pretioſis veſtibus indutis, ſed nudis pedibus, cinere & cilicio indutis: quare & Rogationum dies laicis denuntiandos eſſe inter Miſſarum ſolemnia ſtatuit Concilium Lugdunen. relatum *in capite 1. de conſecrat. diſtinct. 4.* Plura de his rogationibus congeſſerunt Savarus *in not. ad Sidon. dict. lib. 7. epiſtol. 1.* Menardus *in not. ad lib. Sacram. Div. Gregorii*, *fol. 155.* Loayſas *in dict. can. 3. Concilii Gerund.* Petrus Gregorius *l. 1. paræt. titul. 20. cap. 3.* Baronius *in martyrol. die 25. Aprilis*, Coriolanus *in breviar. anno 520.* Jodocus Coccius *lib. 3. theſauri*, *articul. 7.* Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib. 21. titul. ultim.* Covarruv. *lib. 4. variar. capite 20. numer. 16.* Conradus Brunus *de ceremon. lib. 5. capite 1.* Guillelmus Durantius *in ration. lib. 6. cap. 102.* Unde cum jejunium in his Rogationibus per tres dies indiceretur, & in die Dominica jejunari non poſſit, ideo *in dict. can. 3. Concilii Gerunden.* ſtatuitur, ut ſi incidat dies Dominica in Rogationibus menſis Novembris, transferatur jejunium in aliam hebdomadam, ex traditis ſupra pro ratione præſentis deciſionis. Ex eadem etiam ratione cum Litania minor intercedat tempore Paſchali prope aſcenſionem, ideo jejunium illius non tam præcepti, quam conſilii eſt; ideoque diuturna conſuetudine receptum eſt, ut in his tribus diebus illius rogationis, tantum ab eſcis carnalibus fideles ſe abſtineant, & cibis Quadrageſimalibus utantur.

CAPUT II.

Idem a *Bracharenſi Epiſcopo*.

COnſilium noſtrum ſuper quibuſdam articulis requiſiſti, utrum in omnibus ſit Apoſtolorum vigiliis jejunandum, cum quidam aſſerant, non eſſe jejunandum in omnibus, ſed ſex tantum. Utrum etiam jejunandum ſit in Adventu Domini; cum tamen ſentiant diverſi diverſa, quibuſdam dicentibus, ſed pauciboribus, jejunandum eſſe tunc temporis; pluribus vero ſe aſſerentibus ad hæc non teneri. Utrum inſuper ſi feſtum illorum, quorum vigilias jejunamus, ſecunda contingat feria celebrari, in præcedenti Sabbato ſint vigiliæ jejunandæ. Nos autem ſuper hoc taliter reſpondemus, quod apud nos omnium Apoſtolorum vigiliæ in obſervatione jejunii celebrantur præter vigilias Apoſtolorum Philippi, & Jacobi, & Beati Joannis Evangeliſtæ; quoniam illorum feſtivitas infra ſolemnitatem *b*

Pa-

Paſchalem; iſtius autem *infra* natalem Domini celebratur. Jejunium etiam apud nos in *c* adventu Domini agitur; & ſanctorum vigilias, quorum feſtivitates oportet ſecunda feria celebrari, jejunamus in Sabbato præcedenti. De feſtivitate vero Beati Bartholomæi Apoſtoli, de cujus celebratione dubietas oritur apud *d* quoſdam, tibi petenti conſilium reſpondemus, quod *in hoc* tuæ regionis conſuetudinem ſerves. *Et infra*: Cum autem quæ ſit illis pœnitentia injungenda quæſieris, qui diebus quadrageſimalibus, tempore illo, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, *e* carnes comedere ſunt coacti: tibi breviter reſpondemus, quod in articulo tali illos non credimus puniendos, quos tam urgens neceſſitas excuſavit; preces tamen ad Dominum pro illis, & cum illis, ne ipſis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium eſt ibi timere culpam, ubi culpa minime *f* reperitur, effundas. Item de illis qui in Sabbato juxta terrarum conſuetudinem aliarum, propter debilitatem, quam in ſe ſentiunt, carnes ſumunt, quod *in* partibus tuis nullatenus fieri *g* conſuevit, cum hoc ab aliis moleſte feratur, & oriatur in illis occaſio detrahendi: tale tibi damus reſponſum, quod ſuper hoc tuæ conſuetudinem regionis facias obſervari, ſic tamen quod debilibus, & infirmis propter hoc periculum non emergat. Præterea poſtulaſti reſponſum habere de illis, qui in Quadrageſima, *h* vel in aliis jejuniis ſolemnibus infirmantur, & petunt ſibi eſum carnium indulgeri, quorum quidam promittunt propter hoc eleemoſynam ſe facturos: quidam vero propter neceſſitates infirmitatis urgentis hoc a te ſibi quaſi ex debito concedendum requirunt. Super quo tibi duximus reſpondendum, quod cum non ſubjaceat legi neceſſitas, deſiderium infirmorum, cum urgens neceſſitas exigit, ſupportare *i* potes, & debes, ut majus in eis periculum evitetur. Datum Romæ apud S. Petrum, 11. Kal. Martii, Pont. N. anno 8.

NOTÆ.

a *Racharenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. conſilium, de celeb. Miſſarum*, ubi extat alia pars hujus Decretalis: integram autem tranſcribo, ex dicta tertia collectione, & præſentem epiſtolam ſcriptam fuiſſe ab Innocentio III. anno 1205. referunt Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno*, Orderic. Raynaldus, *eodem anno, n.* 35.

b *Paſchalem.*) Quo tempore, ſicut nec diebus Dominicis, jejunare non licet, *cap. ſcire debet, §. inſtar, cap. poſt Paſcha, 76. diſt.* ex rationibus adductis ſupra proximo commentario. Nec contrarium docetur *in cap. ſtatuimus* 4. 76. *diſtinct.* ubi Urbanus Pontifex conſtituit, ut jejunia quatuor temporum ita per annum diſtribuantur, ut primum initio Quadrageſimæ, ſecundum in hebdomada Pentecoſtes, tertium in menſe Septembris, quartum in Decembris, more ſolito fiat: ergo quia tempore Paſchali jejunare non licet. Nam reſpondendum eſt, tempus illud Paſchale, intra quod jejunare non licet, computari a Paſcha reſurrectionis uſque ad Pentecoſten, ut docent Azor, & Fagundez *ubi ſupra*. Unde poſt Pentecoſten etiam in ipſa hebdomada jejunari poteſt, cum jam non dicatur tempus Paſchale. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in capite de jejunio, 76. diſt.* ubi aſſeritur, jejunium quatuor temporum non debere celebrari immediate ante Pentecoſten in ejus vigilia. Nam reſpondetur, ideo ibi prohiberi, ne in vigilia Pentecoſtes incipiat jejunium quatuor temporum, ne in una die duplex jejunium concurrat, unum vigiliæ, aliud vero de tempore; ſicut in eodem textu cavetur, ne jejunium decimi menſis celebretur in Sabbato præcedente nativitatem Domini, ne etiam duplex jejunium occurrat in eadem die, ut exponit Bellarminus *lib. 1. de jejun. cap.* 23.

c *In adventu Domini.*) Jejunium adventus Domini jam olim in Eccleſia celebrari conſueviſſe, conſtat ex Concilio Matiſc. 1. *can.* 9. Turon. ſub Cariberto anno 567. ejus meminerunt S. Joannes Chryſoſt. *homil.* 3. *in epiſt. ad Epheſios*, Rabanus Maurus *lib.* 2. *de inſtit. cleric. cap.* 22. his verbis, „ Hac ergo auctoritate divinæ ſcripturæ Eccleſia morem obtinuit, & univerſale jejunium hac obſervatione celebrat. „ Quod tamen jejunium incipiens a nono menſe in decimum „ extenditur, ideſt uſque ad natalem. Congrua itaque diſpoſitione a Magiſtris Eccleſiæ hoc loco jejunium Quadrageſimale conſtitutum eſt, ut ante diem natalis Domini jejunio, & abſtinentia nos caſtigemus. “ Amalarius *lib.* 3. *de offic. Eccleſ. cap.* 40. Radulphus Tungrenſ. *propoſ.* 16. quod jejunium inſtitutum fuit pro reverentia natalis Domini: varium tamen fuit pro temporum, & locorum diverſitate. In Concilio Matiſcon. 1. celebrato anno 581. ſtatuitur, ut a feria ſancti Martini ad natale Domini, ſecunda, quarta, & ſexta Sabbati jejunetur. Et *lib. 6. Capitular. Caroli, cap.* 183. cavetur ut Sacerdotes admoneant, ut jejunia tria legitima in anno agantur, id eſt quadraginta dies ante nativitatem Domini, & quadraginta ante Paſcha, ubi decimas anni ſolvimus: & poſt Pentecoſten.

d *Quoſdam.*) Natalem diem S. Bartholomæi plerique ponunt die 11. Auguſti, ut Beda, Uſuardus, Ado, & alii: Romæ autem 13. Kalend. Septembris celebrari conſueviſſe, referunt Baronius *in Martyr. die* 11. *Auguſti*, Menardus *in Sacram. D. Gregorii, fol.* 175.

e *Carnes comedere.*) Cum diebus Quadrageſimæ, & aliorum jejuniorum debeat ſervari delectus ciborum, ideo ſtatuit, ut jejunantes ſe abſtineant a carnibus, & certis ciborum generibus, *in cap. de eſu, de conſecrat. diſt.* 3. 6. Synod. *canone* 56. *Concil.* Toletan. 8. *can.* 9. Gerund. *can.* 3. *cap. ſtatuimus, de conſecr. diſt.* 4. Mediolan. ſub Carolo *tit. de jejunio*. Probant Bellarmin. *lib.* 1. *de jejun. cap.* 4. Azor *d. l.* 7. *cap.* 10. *queſt.* 3. & 6. Fagundez *in* 4. *præcept. Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 2. Leſſius *lib.* 7. *c.* 2. *dubit.* 5. D. Thom. 2. 2. 9. 147. *ar.* 8. Covar. *lib.* 4. *ſummæ, c.* 20. *n.* 15. Henriquez *in ſumma, lib.* 3. *c.* 13. Viringius *lib.* 3. *de jejun. cap.* 5. Theophilus *tom.* 10. *in Roſa Mediana, fol.* 465. & *de galero & pileo, fol.* 491. Ciaconius *de jejunio c.* 11. Filefacus *de Quadrag. c.* 3. Eccleſia enim his diebus cibis ita delicatis, & lautis abſtinere juſſit, ut carnis luxuria frænaretur. Concil. Colon. ſub Clemente VII. *decret.* 7. non quia cibos illos delicatos Eccleſia rejiciat, ut Saturninus, & alii hæretici execrati ſunt, quos ſecuti fuerunt Manichæi, Priſcillianiſtæ, Marcioniſtæ, & alii, qui damnati fuerunt variis Eccleſiæ canonibus, præcipue *can.* 30. Apoſtolorum. Synod. Ancyr. *can.* 13. Concil. Tolet. *in aſſert. fidei*, Brachar. 1. *can.* 13. & 32. Gangrenſe *can.* 2. & eos refellunt Turrianus *lib.* 5. *pro epiſt. Pontif. c.* 6. Baron. *anno* 57. *num.* 183. Sever. Binius *in dict. can.* 2. *Concilii Gangrenſis*, Savarus *in notis ad Sidonium, lib.* 4. *epiſt.* 9.

f *Minime reperitur.*) Conſonat D. Gregorius relatus *in cap. fin.* 5. *diſt.* Clemens *in Clement. exivi, de V. S.* Guntherus *l.* 2. *Liturg. verſ.* 33.

g *Fieri conſuevit.*) Eccleſia enim Hiſpana in jejunio die Sabbati ſequebatur Eccleſiam Romanam, ut probavi in canone 26. Concilii Illiber. ubi plura de jejunio Sabbati congeſſi.

h *Quadraginta dies.*) Apud Græcos etiam viget jejunium hoc Adventus Domini, ut conſtat ex Codino *lib. de offic. Palat. CP.* prout illum expendit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, pag.* 216. Sed non ita apud eos antiquum eſt, ſiquidem nec tempore Theodor. Balſam. in uſu erat, qui floruit anno 1191. & in canone 52. ſextæ Synodi ita ait: Nota autem ex hoc canone, quod proprie eſt una Quadrageſima, ſi enim alia eſſet, cautum fuiſſet, ne in illa „ fieret ſacrum myſterium, ſed per præſanctificata, quemadmodum quoque cautum eſt, ne fiat in magni Paſchæ „ Quadrageſima. “

i *Supportare poteſ.*) Qui enim ſine cauſa jejunia Eccleſiæ non obſervant, peccant lethaliter, & graviter puniendi ſunt, *c. ſi quis eorum, diſt.* 30. Conc. Tolet. 1. apud Burchardum *lib.* 19. *decreti, c.* 76. ibi: “ Quicumque in Quadrageſimæ diebus eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolum reus erit Reſurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejuſdem diei ſancta communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut in ipſius anni curriculo ab omni eſu carnium abſtineat, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinam. “ Concil. Mogunt. ſub Leone III. *can.* 35. Colonienſe ſub Paulo *p.* 9. *cap.* 6. plura Theophilus *in Roſa Mediana, fol.* 470. Sed ſi adſit juſta cauſa excuſationis, veluti ætas, vel infirmitas, excuſantur non jejunantes, ut late probant Paulus Zacchias *qq. medicolegal. lib.* 5. *tit.* 1. & *conſil.* 58. fuſe Joannes Sanchez *in ſelect. diſp.* 54. *per totam*, Narbona *de ætate, anno* 60. *q.* 2. In hac tamen parte ſeveriores fuerunt Patres Eccleſiæ Orientalis quam Occidentalis, nam in Orientali pueri, & viatores jejunare cogebantur, ægrotis vero non aliter eſum carnium concedebatur, niſi licentia ſynodice petita, ut conſtat ex D. Baſilio *in orat. de jejunio*: & notarunt Balſamon *in can.* 69. *Apoſtol.* Gironius *ad hunc titulum*.

CAPUT ULTIMUM.

Honorius III. a *Pargenſi Epiſcopo*,

EXplicari per Sedem Apoſtolicam poſtulaſti, utrum illis ſit licitum, qui nec voto, nec regulari obſervantia ſunt adſtricti, carnes comedere, quando in ſexta feria dies Dominicæ nativitatis occurrit. Ad hoc tale damus reſponſum, quod illi, qui nec voto, nec regulari obſervantia ſunt adſtricti, in feria ſexta, ſi feſtum nativitatis Dominicæ ipſo die contigerit venire, carnibus propter feſti excellentiam uti poſſunt, ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ generalis; nec tamen hi reprehendendi ſunt, qui ob devotionem voluerint abſtinere.

NO-

NOTÆ.

a *Pargenſi.*) Ita legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* ſed ut ibi notavit Cironius, legendum eſt *Pragenſi*, ut legitur in ſexta collectione, de qua Eccleſia nonnulla notavi *in cap. de exceptionibus*. Epiſcopo Biſeſtislao miſſa eſt præſens deciſio, & etiam ei reſcribit Honorius *in cap.* 2. *de rebus Eccleſ.*

COMMENTARIUM.

1 ILluxit orbi felicitſimus dies, *quo de utero virginali B. Maria Verbum Dei prodiit caro factum*. Verba ſunt Concilii Toletani 10. *cap.* 2. quæ deſumpta videntur ex teſtimonio D. Joannis *cap.* 2. prædicto a Prophetis, & Sibyllinis carminibus præcognito, ut obſervat Baronius *in apparatu ad annales, n.* 28. ut tanquam impoſtores damnandi ſint Cerdoniſtæ, qui filium Dei humanam carnem aſſumpſiſſe negabant, ut refert Caſtro *adverſus hæreſes, verbo Chriſtus, hæreſ* 2. Et ſimiliter rejiciendi ſunt Manichæi, qui humanam Chriſti humanitatem negabant prope annum 277. ut refert Gualterus *in chron. ſæcul.* 3. Nocte autem Chriſtum Dominum natum fuiſſe, conſtat *cap.* 2. *Lucæ, cap. nocte, de conſecrat. diſt.* 1. die 25. menſis Decembris, ut probat late Jacobus Grethſerus *de die natali Domini, lib.* 1. *cap.* 4. Tamayus a Salazar *in Martyrol. Hiſpan. die* 25. *Decembris*. Unde corrigendus eſt locus D. Clementis *lib.* 5. *conſtitut. Apoſt. cap.* 13. qui de hoc die natali agens, ait: *Dies feſtos cuſtodite fratres, in primis diem natalem, qui celebratur a nobis die* 25. *noni menſis*. Ubi legendum eſt, *decimi menſis*; hic enim erat menſis Decembris, juxta annorum computationem a Romulo inſtitutam, & ſervatam uſque ad Julium Cæſarem, ex traditis a Macrobio *libro* 4. *Saturn. n.* 22. Roſino *lib.* 4. *de antiq. Rom. cap.* 1. quibus autem Conſulibus, qua olympiade, quo anno a mundi creatione id factum ſit, non facile liquet, cum in re adeo antiqua, & pervetuſta omnes hiſtoriæ caligine refertæ appareant. Anno 5199. a creatione *mundi*, olymp. 194. ab urbe condita 752. Chriſtum Dominum natum fuiſſe refertur *in Martyrol. Rom.* & probat Baronius *ibi*, atque ejus vigiliam, de qua in præſenti agitur, illuſtrat Franc. Maria Flor. *d. exercit.* 2. Genebrardus natalem Domini diem protrahit ad annum creationis mundi 4089. ſed ex receptiori PP. conſenſu refert Baronius *ubi ſupra*, Chriſtum natum anno creationis mundi 5199. olympiadis 187. anno 2. idque probat late Pereſius *in Danielem lib.* 11. *qu.* 5. & poſt eos Gualterus, *in tabulis chron. ſæculo* 1. In re certe tam lubrica, quod plures probant, veroſimilius judicamus. Dies igitur hic natalis Domini, a qua univerſus orbis pace, & tranquillitate frui cœpit, magna debuit lætitia, & anniverſaria feſtivitate a fidelibus recoli, cum legamus dies natales, hoc eſt, quibus quiſque naſcitur, *l. qua ætate 5. ff. de teſtam. leg.* 3. §. *minorem*, *ff. de minor.* jam olim celebrari ſolitos annuatim. Unde D. Aug. *ſermone* 1. *de tempore*, ait: “ Conſiderate quæſo, quando aliquis homo potens, aut nobilis natalem ſuum, aut filii ſui celebrare deſiderat, quanto ſtudio ante plures dies quicquid in domo ſua ſordium invenerit, ordinat emundari; quicquid ineptum, & incongruum, projicit; quidquid utile, & neceſſarium, præcipit exhiberi. Domum etiam ſi obſcura fuerit, dealbat; pavimenta ſcopis mundat, & diverſis reſperſa floribus adornantur: quidquid etiam ad lætitiam animi & corporis delicias pertinet, omni ſolicitudine provident. “ Quem ritum religioſe coluerunt in primis Perſæ, ut tradunt Herodotus, & Athenæus: Romani, & pleræque aliæ gentes obſervarunt, ut referunt Cenſorinus *de die natali*, P. Roa *lib.* 5. *ſingul.* inſcripto de die natali ſacro, & profano, *cap.* 3. Lindembrogius *in notis ad Conſorinum*, Pineda *de rebus Salomonis, lib.* 1. *cap.* 14. Faciuntque textus *in leg. cum quidam 25. ff. de annuis legat. leg. cum plures, §. cum tutor, ff. de adminiſtr. tut. leg. ſed ſocer* 31. §. 5. *ff. de donat. inter.* De die natali ſui Mœcenatis agit Horatius *lib.* 4. *carminum, od.* 9. De natali magnorum virorum Seneca *epiſt.* 64. De aliis Roa *d. lib.* 5. *cap.* 16. & 17. ubi notat, ad urbes & templa morem hunc protractum eſſe, ut anniverſariis feſtis eorum initium celebretur: quæ cum ita procedant in aliis natalitiis, multo majori ratione nativitas Salvatoris noſtri, quæ gaudium attulit univerſo mundo, magna alacritate a fidelibus ſingulis annis recoli debet, ut pro tantæ largitatis beneficio, quod Deus hominibus contulit, gratias referant illi ſempiternas. Unde provenit, ut plura privilegia veterum natalitiorum huic magnæ diei tributa ſint, aliaque ſingularia huic feſtivitati concella legantur.

Primum hujus diei privilegium in eo conſiſtit, ut feſtivus ſit, *cap.* 1. *de conſecr. diſt.* 3. *cap. final. de feriis, leg. omnes* 7. *C. eod. tit.* & ab omni opere ſervili vacuus, ab ſtrepituque judiciorum immunis, ut docuerunt D. Clemens *lib.* 5. *conſtit. cap.* 13. & ſupra relatus Iſidorus *lib.* 1. *de divin. offic. cap.* 15. ibi: *Natalis dies Domini a Patribus votivæ ſolemnitate inſtitutus eſt*. Leo Magnus *in ſermonibus de natali Domini*, D. Baſilius, Ambroſius & Nazianz. quos refert Bellarminus *tom.* 2. *controv. lib.* 3. *de cultu Sanctorum, cap.* 13. Unde ab ipſis Apoſtolis inſtitutum hunc feſtum diem conficiunt Azor *par.* 2. *inſt. moral. lib.* 1. *cap.* 9. *q.* 15. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de diebus feſtis, cap.* 5. *n.* 6. Gualterus *in tabul. chronog. ſæculo* 1. *fol.* 5. tantaque fuit hujus diei feſtivitas apud antiquos, ut in Concilio Agathenſi *can.* 64. relato *in cap. ſi quis in Clero*, 29. 7. *q.* 1. conſtitutum ſit, ut clericus, qui ab Eccleſia abfuerit die ſolemni natalis Domini, per triennium ſuſpendatur a communione. Hoc autem privilegium etiam veterum natalium fuiſſe conſtat, ſiquidem natales dies Principum feriati erant. Plato *in Alcibiade*, ibi: “ Poſtquam vero natus „ eſt primogenitus, qui ſuccedit in regno, primo quidem „ eum diem omnes, qui ſub regno ſunt, celebrant, atque „ ita in poſterum quotannis natalem Regis diem ſacris, ac „ feſtis omnis Aſia colit. “ Martialis *lib.* 10. *epigr.*

Linguis omnibus, & favete votis:
Natalem colimus, tacete lites.

Horatius *de natali Cæſaris*

——— *eras nato Cæſare feſtus*
Dat veniam, ſomnumque dies, impune licebit
Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.

Unde intelligendus eſt textus *in leg. dies* 12. *Cod. de feriis*, ubi dum Imperatores Leo, & Anthemius prohibent ludos Circenſes, aut quodlibet aliud ſpectaculum die Dominico exhiberi, hæc verba adjiciunt: *Et ſi in noſtrum ortum, aut natalem ſolemnitas incideritſ, differatur*. Ubi verbum *natalem*, pro die proprio natalitio apposuerunt; ortum vero pro die inaugurati Imperii acceperunt, cum eo die naſci veteres dicerent eos, qui novam dignitatem aſſequebantur. Cicero *in oratione pro reditu ad Quiritesſ*, ibi: *A parentibus, quod neceſſe erat, parvus ſum procreatus; a vobis natus ſum Conſularis*. Illuſtrat Turnebus *lib.* 2. *adverſ. cap.* 4. Sic & Imperii ortum dixerunt Imperatores *in leg. omnes* 7. *C. eodem tit.* ideoque magna ſolemnitate dies natalis Imperii celebrabatur, ut probat Buleng. *lib.* 3. *de Imper. Romano, cap.* 3. Lelius Biſciola *lib.* 3. *horar. ſucciſſ. cap.* 11. Prohibent igitur Imperatores, *in d. leg. dies*, ne ludi celebrentur in die ſui natalitii, vel ortus Imperii. Utriuſque etiam diei ſolemnitatis mentio fit *in dict. l. omnes* 7. in illis verbis: *Noſtris etiam diebus, qui vel lucis auſpicia, vel ortus Imperii protulerint*. Quæ conſtitutio extat *in leg.* 2. *C. Theod. de feriis, leg. die Dominico, Cod. de ſpectacul.* ubi cavetur, his diebus quieſcere lites, juraque eis velut ſacris deferre. Sic enim legendum eſt *in d. leg.* 7. non *differri*; notavit Gothofredus *ibi*. De quo etiam natalitio Principis accipiendus eſt textus *in leg. ſed aſſi* 28. §. *ſi feria, ff. ex quibus cauſſis majores*; adeoque feriatus, & ſolemnis habebatur apud veteres dies natalis, ut legatum relictum pro eo celebrando, annuum, & perpetuum intelligeretur, ex eo ſolum, quod pro die natali relinqueretur, *leg. cum quidam 23. ff. de annuis legat.* quod non ſine dubitandi ratione admiſſum fuit: tum quia in dubio creditur, voluiſſe teſtatorem legando minus gravaſſe hæredem, *leg. unum* 68. *ff. de legat.* 2. tum quia legatum non præſumitur annuum, aut ſeriabile, ſed unius tantum præſtationis, ut poſt Bartolum *in l. legatum, oppoſ.* 1. *ff. de annuis legat.* docuit Menochius *l.* 4. *de præſumpt. præſumpt.* 132. argumento textus *in l. boves*, §. *hoc ſermone, ff. de V. S.* at ob celebritatem diei natalitii potius creditur legatum annuum, & perpetuum. Cujacius *lib.* 23. *obſervat. cap.* 7. ſicut etiam perpetuum legatum creditur relictum ad feſtum certaminis in honorem Apollinis faciendum, *leg. penult. ff. de annuis legat.* præcipue quia plerumque teſtatores cavebant, ut dies natales eorum celebrarentur epulis, aut aliquibus diſtributionibus inter cives, aut Decuriones factis. Plinius *in epiſtol. ad Can. Ruffum*, ibi: “ Epicurus teſtamento cavit, ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis ſolemniter ageretur. *Cicero* libro 2. de finibus, *ibi*: Res tota, Torquate, „ non doctorum hominum, velle poſt mortem epulis celebrari memoriam nominis ſui. Quos quidem dies, quemadmodum agatis, & in quantam hominum facetorum urbanitatem incarratis, non dico: nihil opus eſt litibus. Tantum „ dico, magis fuiſſe veſtrum agere Epicuri diem natalem, „ quam illum teſtamento cavere, ut ageretur. “ Ad quem legandi morem referendi ſunt textus *in leg. civitatibus* 112. *ff. de legat.* 1. *leg. ſi puto* 54. *ff. de legat.* 3. *leg. demonſtratio*, §. *finali, ff. de condit. & demonſt.* & inſcriptio, quam ita exarant Hieronymus Magius *lib.* 2. *miſcel. c.* 2. Gutherus *de jure manium lib.* 2. *cap.* 10.

TRIB. MILIT.
LEGE XV. APOLLINARIS
EX LEG. V. MACEDONIC.
HIC LEGAVIT TESTAMENTO
MUNICIPIBUS H. S. LXVI. C.
MONET.
UT EX REDDITU
QUOTANNIS VIII. ID. NOVEMB.
DIE SUO NATALI
MUNICIPIRUS EPULUM,
ET CRUST. ETMULS. DARETUR.

Illuſtrant Roa *d. lib.* 5. *cap.* 11. Dorleans *ad Tacit. pag.* 527. Stuchius *de conviv. lib.* 1. *cap.* 16.

Deinde proprium erat hujus feſtivitatis natalis Domini, ut omnes fideles eo die ſacram ſuſciperent communionem, adeo ut inter Catholicos non haberetur, qui ea in die non communicaret, *cap. ſe non frequentius* 16. *cap.* 19. & 21. *de conſecrat. diſt.* 1. Illuſtrant Suarez 3. *tom. de Sacrament. diſp.* 69. *ſect.* 3. Vaſquez *ad eumdem* 3. *part. diſput.* 214. *cap.* 2. Item ut in ea die quilibet ſacerdos tres Miſſas celebret, ut probavi *in cap. conſuluit, de celebr. Miſſar.* Aliud etiam hujus magni die privilegium, ut annorum computatio fiat a Chriſto nato,

nato, juxta Dionysium Exiguum anno 532. quod introductum non fuisse usque ad annos 600. notavit Pancirola *lib. 1. variar. cap.* 141. In Hilpania autem fuit specialiter hoc statutum in comitiis habitis Valentiæ *anno* 1309. ut refert Mariana *lib.* 17. *de rebus Hisp. cap.* 2. Deinde admissum in aliis comitiis Castellæ habitis *in* urbe Segobiensi anno 1373. Idem Mariana *lib.* 18. *c.* 6. Loaysa *in not. ad Concil. Illiber.* Deinde consensu totius *orbis* Christiani idem mos fuit receptus. Mariana *lib.* 2. *cap.* 6. unde abolita fuit ratio computandi tempora varie apud antiquos usitata; nam olim anni computabantur juxta tempus cujuslibet Regis, Ducisve, ut primus, secundus, tertius annus Regis David. Cœperunt etiam anni ab orbe condito, ut observat Jacobus Gordonus *in Chron. period.* 50. Gualterus *sæcul.* 4. *fol.* 130. & tempore, quo instituti fuerunt ludi in honorem Jovis Olimpii, de quibus Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 46. Tercul. *de spectacul. cap.* 11. ubi Pamelius *schol.* 180. Quæ computatio fuit postea rejecta; tum quia difficilis erat, ut ait Genebrardus: tum quia absque idololatria retineri non poterat, cum fuisset introducta in honorem idolorum. Quare ea computatione rejecta, per indictiones anni numerari cœperunt. Solebant enim Cæsares quolibet decimoquinto anno tributum indicere, quod ea ratione indictum dicebatur, de quo *in tit. C. de indict. l.* 12. & apud Pancirolam *lib.* 2. *variar. cap.* 242. fiebatque tributi indictio die 25. mensis Septembris, a qua anni computabantur hoc modo: indictionis Cæsaris annus 1. 2. 3. &c. usque ad 15. ut exposuerunt Baronius *tom.* 3. *anno* 312. *num.* 167. Eusebius *in chron.* Josephus Scaliger *lib.* 5. *de emend. tempor. cap. de indict.* Gualterus *ubi supra.* Cœpit autem hæc computatio per indictiones ab anno 312. tam a Summis Pontificibus, quam ab Imperatoribus, hoc habito discrimine, quod Imperatorum indictiones incipiebant a die 25. Septembris; Pontificum vero a die nativitatis Domini, ut refert Ciaconius *in ifag. de vitis Pont. cap. de indictionum ratione.* Fuerunt etiam aliæ temporis computationes apud Romanos, veluti per Consules, & per æras, de quibus agunt Christoph. Rufinus *lib.* 2. *constit. cap.* 77. Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septembris*, & 23. *Octobris*, Covarr. *lib.* 1. *variar. cap.* 12. Unde constat, quantum, qualeque sit hoc natalis Domini privilegium, ut omissis omnibus illis computandi rationibus ab ea die anni computari cœperint.

4 Tandem, ut ad præsentem textum accedamus, in eo refertur aliud non leve privilegium, videlicet, ut si dies natalis Domini incidat in feria sexta, aut sabbato, liceat ea die fidelibus carnibus uti, cum feria sexta in memoriam passionis Domini jejunium ab Ecclesia indictum sit, *c. jejunia* 26. *de consecrat. distinct.* 3. *can.* 68. *Apost.* D. Ignatius *ad Philipp. epist.* 8. Tertul. *de jejun. cap.* 14. S. Petrus Martyr, Episcop. Alex. *in suis canonibus*, ibi: " Non reprehendat nos quisquam „ quartam, & sextam ferias observantes, quibus non jejunare „ secundum traditionem præceptum est. *Cujus jejunii rationem* „ *assignat D. Augustinus* epist. 68. ad Casulam, *ibi: Cum au-* „ tem quarta, & sexta maxime jejunet Ecclesia, ea ratio „ reddi videtur, quod conferato Evangelio ipsa quarta Sab- „ bati, quam vulgo quartam feriam vocant, consilium repe- „ riuntur ad occidendum Deum fecisse Judæi. Deinde tradi- „ tus est ea nocte, quæ jam tendit ad sextam Sabbati, qui „ dies passionis est. " Plura de hoc jejunio sextæ feriæ congesserunt Gazæus *ad Cassianum lib.* 5. *institt.* c. 24. Gothofredus *in dissert. Philostorg. lib.* 10. *c.* 12. Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 6. tr. 7. disqu.* 1. Postea vero consuetudine introductum fuit, ut jejunium quartæ feriæ omnino aboleretur, & ut in sexta maneret tantum imperfectum, hoc est abstinentia a carne: unde privilegium die natalis in præsenti relatum in eo consistit, ut si natalis Domini incidat in feriam sextam, propter diei festivitatem carnibus vesci liceat; nam etiam in veterum natalitiis non solum Deorum, Principum, sed & Privatorum epulæ solemnes erant. Aurelius *lib.* 11. *florid.* ibi: *Festivum celebravi natalem, sacrorum suaves epulas, & facta convivia.* Martialis *epigr.* 66.

Sexenti cenam a te Justine vocasti,
Lucis ad officium quæ tibi prima fuit.

Diocasius *lib.* 54. ibi: " Natalem Augusti Julius Antonii „ filius tunc Prætor celebravit circensibus, & venationibus: „ Senatum etiam, & ipsum Augustum ex decreto Patrum „ epulo excepit in Capitolio. " Illustrat Roa *d. lib.* 5. *cap.* 11. ut etiam consuetudine introductum est, ut in vigilia hujus magni diei collatio in quantitate excessiva fiat, & ex omnibus fructibus, ut referunt Azor *lib.* 3. *instit. moral. cap.* 8. *ad finem*, Genedo *quæst.* 4. *canonic. num.* 3. Sed cum privilegium hoc vescendi carnibus sit concessum in favorem fidelium, ipsi inviti eo uti non coguntur, nec erunt reprehendendi eo die jejunantes, argumento textus *in c. utinam*, 76. *distinct. Clement.* 1. §. *ita*, *de V. S.* Tandem in præsenti docetur, hoc privilegio uti non posse eos, qui regulari observantia, vel voto tenentur a carnibus abstinere, qui eas edere non valent; licet aliqui contrarium senserint auctoritate Epiphanii contra hæreticos in fine dicentis: "In die Epiphaniorum, idest Apparitionis, & Adventus, quando natus est in carne Dominus, jejunare non licet, etiamsi contingat, quod sit feria quarta, vel prope Sabbatum." Item auctoritate Leonis *ep.* 93. *c.* 2. Qui Priscillianistas illo die jejunantes his verbis arguit: "Ut per omnia sint a nostra fidei unitate discordes, & dies, qui a nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducitur. " Et etiam ex sententia B. Francisci, qui referente Pisano *conformit. fructu* 8. cum hæc controversia mota esset, & F. Moricus Francisci discipulus jejunandum diceret, respondit Sanctus: " Peccas frater Morice diem Veneris vocans diem, quo natus est nobis puer Jesus: volo quod & parietes tali die comedant carnes; si fieri posset, vel de foris liniantur. " Quibus moti auctoritatibus aliqui Religiosi putabant licere carnibus vesci, cum dies natalis Domini in feria sexta incidit: quos refellit Vvaddingus *in not. ad regulam S. Francisci*, *c.* 12. ubi exponit prædictam sancti auctoritatem. Si autem qui emisit votum abstinendi a carnibus die Veneris, non cogitavit de eventu natalis Domini ea die occursuri, non tenetur abstinere a carnibus, ex sententia Molinæ *de justitia disp.* 272. Azorii *p.* 1. *instit. l.* 11. *c.* 20. *q.* 3. tametsi quoad hoc posterem dissentiant Sanchez *c. illo* 11. *n.* 61. & Vasquez 1. 2. *disp.* 30. *cap.* 4. quorum sententiam tutiorem putat Suarez *lib.* 4. *de voto*, *c.* 20. *n.* 7. Apud Græcos tamen Lucas Patriarcha in Synodo sub Emanuele Comneno, absolute, & absque ulla limitatione consultus ab Emanuele Comneno Imperatore, respondit virum nobilem, qui juraverat feria qualibet tertia jejunare, & carnibus abstinere, non teneri juramento, ac carnibus vesci permisit, eo quod non congrueret diei sancto Paschæ, qua lætari convenit, abstinere a carnibus, & servare jejunium, ut habetur apud Balsamonem *ad can.* 29. *epist. canonic. S. Basilii ad Amphiloc.* & notavit Theophilus Raynaudus *in tract. de gladio & pileo*, *fol.* 591.

TITULUS XLVII.

De purificatione post partum.

CAPUT UNICUM.

Innocentius III. a *Armach. Archiepisc.*

VOlens fraternitas tua per responsionem Apostolicam edoceri, humiliter a nobis expetiit, utrum mulieres statim post partum debeant Ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere. Licet autem secundum legem Mosaicam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum a templi cessarent ingressu: quia tamen Lex per Moysem data est, gratia, & veritas per Jesum Christum facta est: nos Sanctorum Patrum vestigiis inhærentes, taliter tibi duximus respondendum, quod postquam umbra legis evanuit, & illuxit veritas Evangelii, si mulieres post prolem enixam actuæ gratias Ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole gravantur, nec Ecclesiarum aditus est eis aliquatenus denegandus, ne pœnam in culpam convertere videamur. Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, devotionem earum non credimus improbandam. Datum Laterani,

NOTÆ.

a ARmach.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. unic.* & in epistolis Innocent. editis a Sirleto, *fol.* 30. ex quo regestro ita restituo litteram hujus textus. De diœcesi Armachana nonnulla notavi *in cap. quod sicut*, *de elect.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio enuntiatur & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio. *Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies, secundum legem Mosaicam.* Probat eam textus *in c. cum enixa*, *c. ad ejus*, *c. si mulier*, 5. *dist.* Carolus, & Ludovicus *lib.* 6. *Capitul. tit.* 204. ibi: " Cum enim eni- „ xa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, „ testamenti veteri præceptione didicimus, ut pro masculo „ diebus 33. pro femina autem 66. debeat abstinere; quod „ tamen, ut ait S. Gregorius, sciendum est, quia in my- „ sterio accipitur; nam si hora eadem, qua genuerit, actu- „ ra gratias intret Ecclesiam, nullo peccati pondere grava- „ tur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. „ In carnis autem commistione voluptas est, in prolis ve- „ ro

„ ro prolatione gemitus: unde & ipsi in primo matrimonio „ dicitur; In doloribus paries. Si itaque mulierem prohibe- „ mus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam culpam de- „ putamus. *Heroaldus Episcopus Turon.* can. 60. Mulier post „ partum statim ut voluerit, nisi forte sit adultera, intret „ Ecclesiam, ac Deo referat gratias. " Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna, Parladorius *l.* 3. *rerum quotid. different. 5. num.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagm. cap.* 1. *num.* 9. Franc. Valens *in concord. jur. to.* 2. *notat.* 4. *fol.* 234. Lantdmet. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 6. Lindembrog. *in notis ad Censorinum*, *de die natali c.* 11. *fol.* 23. Acunna & Joannes Dartis *in* 5. *dist. Becanus in analog. c.* 14. *quæst.* 5. Tapia *tom.* 1. *catena*, *lib.* 4. *quæst.* 27. *art.* 9. & *c.* 28. *art. ultim.*

2 Impugnatur prædicta assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam sacratissima virgo Deipara Salvatorem nostrum huic mundo edidit absque ullo fluxu sanguinis, & sine secundinis, ut definitum fuit in 6. Synodo Trul. *cap.* 80. his verbis: " Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse con- „ fitentes, ut qui sine semine constitutus fit; idque toti gre- „ gi annuntiantes eos, qui propter ignorantiam aliquid fa- „ ciunt, quod non decet, correctioni subjicimus. Quare quo- „ niam aliqui post sanctæ Christi Dei nostri nativitatis diem „ similam coquere ostenduntur, & ea sibi invicem impartiri, honoris videlicet prætextu secundinarum impollutæ „ Virginis matris, statuimus ut deinceps nihil tale fiat a „ fidelibus. " Et tamen legi purificationis paruit, ut refertur, *cap.* 2. *Luca*: unde inter præcipuas, & majores festivitates B. Virginis, ejus Purificatio jam a temporibus Justiniani celebratur, ut constat ex Concil. Mogunt. sub Carolo *can.* 36. & referunt Amalarius *lib.* 3. *cap.* 44. Micrologus *cap.* 48. Rupertus Abbas *lib.* 3. *c.* 25. & ex eis Beyerlinch. *in theatr. vitæ hum. lit. B*, *pag.* 185. Novarinus *in sched. sacr. lib.* 8. *cap.* 20. Baronius & Salazar *in Martyrol. die* 2. *Februar.* Menardus *ad Sacrament. D. Gregorii*, *fol.* 41. Solorzanus *in sua Candelaria*, *fol.* 461. igitur feminæ, quæ ex partu corporis immunditiam contrahunt, debent per legitimum tempus purgari, & purificari. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc purificatio non esset necessaria, nec in lege gratiæ admissa, non institueretur, & ordinaretur ab Ecclesia peculiaris Missa dicenda cum mulier quæ peperit, Ecclesiam ingrediturus, pro ejus purificatione: sed specialis Missa pro eo die statuta est, ut constat ex nostro Innocentio *lib.* 1. *epist.* 31. ubi cum transactionem inter Abbatem Lerinensem, & Episcopum Antipolitanum super Ecclesia S. Honorati referret, hæc adjecit verba: " Nec in desponsatione virginum, „ vel purificatione parientium Missas cantent, vel oratio- „ nes, seu benedictiones exsolvant. " Igitur si est peculiaris Missa instituta pro purificatione mulieris, liquido apparet, quod debet per tempus ab Ecclesia arceri, donec purificetur.

3 De purificatione ex lege veteri. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione, præmissis quæ de præceptis legis veteris mortuis, & mortiferis adduxi *in cap. translato*, *de constitut.* sciendum est, in lege veteri immunditiam legalem contrahi vel ex contactu rei immundæ, vel quia aliquis in se immundus erat. Ex contactu rei immundæ fiebant immundi: primo qui tangebant leprosos, seminifluos, pollutos ex coitu, menstruatas, hemorrhoissas, aut illorum, vel illarum vestes. *Levit. cap.* 13. 14. & 15. Secundo qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. *Levit. capite* 11. *vers.* 43. Tertio qui tangebant cadavera animalium immundorum. *Levit. cap.* 11. *vers.* 24. Quarto qui tangebant cadavera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua. *Levit. cap.* 11. *vers.* 39. Quinto qui tangebant cadavera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum. *Num. cap.* 19. *vers.* 11. Sexto qui ingrediebantur domum, vel tentorium, in quo jacebat mortuus. *Numer. cap.* 19. *vers.* 14. & qui tangebant aquas expiationis, quibus expiabantur. *Num. cap.* 19. *vers.* 21. In se immundi erant primo puerperæ: *Levit. cap.* 12. *versicul.* 2. Secundo leprosi. *Levit. cap.* 13. & 14. Tertio seminiflui. *Levit. cap.* 15. *vers.* 2. Quarto polluti ex coitu, sive legitimo, sive illegitimo. *Levit. cap.* 15. *vers.* 16. Quinto menstruatæ. *Levit. cap.* 16. *vers.* 19. Sexto hemorrhoissæ, idest quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis extra tempus menstruale. *Levit. cap.* 15. *vers.* 25. Nec omnes immunditiæ æquales erant, imo potius quædam graviores, quædam leviores: graviores erant illæ, quibus immundi, non solum excludebantur a templo, & rerum sacrarum participatione, sed etiam hominum consuetudine, eo quod homines quoslibet, & cetera omnia, quæ contingebant, polluebant, & emundari debebant. Ejusmodi erant tria illa immundorum genera, *Numer. cap.* 5. qui ob immunditiam jubebantur excludi castris, vel civitatibus, videlicet leprosi, seminiflui, & polluti a mortuis: item & menstruatæ, quæ etsi civitate non excluderentur, domi tamen ita intrudebantur, ut cum nemine commercium haberent, nisi cum eo, qui cibum, & necessaria illis deferret; qui tamen ob hoc ipsum legaliter erat immundus. Et hæ quidem graviores immunditiæ communiter, & diuturniores erant, & difficilius tollebantur. Immunditiæ vero leviores, licet arcerent a templo, & a rebus sacris; non tamen excludebant ab hominum consortio, eo quod per contactum non communicabantur aliis, & faciliori ritu tollebantur, nec per se diuturnæ erant. Præterea, qui leviori erant immunditia polluti, poterant saltem in atrium profanum Gentilium, & immundorum ingredi, & sacris ibi interesse; quod prioribus non concedebatur. Quare Josephus *lib.* 2. *contra Appionem*, asserit ab eo fuisse mulieres exclusas.

4 De purificatione ab his immunditiis. Nec omnes isti immundi purificabantur eodem modo; siquidem immundi ex contactu purificabantur aqua lustrali, de qua, & cæremoniis hujus purificationis agunt Becanus *in analog. c.* 15. *q.* 5. P. Menochius *de repub. Hebræorum*, *lib.* 3. *c.* 18. & ut de præsenti purificatione tantum agamus, sciendum est, ritum purificationis puerperæ præsiniri *c.* 12. *Levit. vers.* 2. his verbis: "Mulier si fuscepto semine peperit ma- „ sculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separa- „ tionis menstruæ, ipsa vero triginta tribus diebus manebit in „ sanguine purificationis suæ: sin autem seminam peperit; „ immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus „ menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine pu- „ rificationis suæ." Ubi primo notandum est, generaliter mulierem, quæ masculum pepererat, immundam fuisse quadraginta diebus; eam vero, quæ seminam, octoginta; sed non omnium dierum æqualem fuisse immunditiam: quæ enim masculum pepererat, primis septem diebus immunda erat juxta dies separationis menstruæ, idest, ut ita recluſa esset, & a domesticorum consuetudine segregata, ut separatæ, reclusæ, & segregatæ erant menstruatæ. Quæ verum seminam pepererat, primis quatuordecim diebus immunda erat eodem modo, quo separabantur menstruatæ; ceteris vero sexagintasex, non erat tam gravis immunditia, nec tam rigida separatio; manebat tamen in sanguine purificationis suæ, *idest in purificatione sanguinis sui continebat se domi*, donec se perfecte sanguine, & sordibus partus liberaret; atque ideo triginta tribus illis, aut sexaginta quatuor diebus erat immunda. Et si quæras, cur diuturnius tempus fuerat præfinitum pro purificatione ejus, quæ feminam ediderat; respondeo hoc constitutum esse ob diversitatem vacuationis, & purgationis mulieris. Prima enim purgatio a partu est sanguinis copiosius fluentis, & eo fere modo, quo in menstruis: hæc in masculorum partu ad summum durat septem dies, & breviore etiam tempore ut plurimum absolvitur. Altera purgatio est aliorum excrementorum cum modico sanguine paulatim defluentium. Hæc in masculorum partu cum longissima est, per triginta dies durat, etsi pauciores etiam diebus finiri soleat: in feminarum vero partu durat utraque diutius, ut docent Hippocrates *de natura pueri*, Valesius *de sacra philosoph. cap* 18. Itaque lex vetus longissima spatia accepit, quibus hæc perfici possent, etsi raro, aut etiam vix unquam totum hoc spatium a Scriptura significatum occupent; id enim præscripsit Scriptura, tum ut perfecte purgata esset mulier, tum ut a partu quiesceret paulo diutius. Primis autem diebus voluit arctius separari puerperas, eo quod iis diebus sit fluxus sanguinis, & ita ipsæ magis immundæ. Elapsis igitur his diebus purificationis pro discrimine sexus partus, puerpera veniebat ad atrium immundorum, ibique consistebat; nec enim atrium mundorum ingredi poterat nondum purificata. Secundo offerebat turturem, vel pullum columbæ pro peccato. *Levit. cap.* 12. *vers.* 6. id est pro munditia legali; sic enim immunditia legalis contracta ex menstruis vocatur peccatum, *Levit. cap.* 14. *vers.* 2. & *cap.* 15. *vers.* 30. Deinde offerebat infantem Deo, eumque redimebat; tandem peractis omnibus, in gratiarum actionem offerebat Deo agnum vel turturem, aut pullum columbæ in holocaustum.

5 Traditur ratio decidendi. Unde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cum immunditia, quæ ex partu contrahebatur, esset legalis, & juxta cæremonias ipsius legis expiaretur, ut supra reculi, omniaque præcepta cæremonialia legis veteris, non solum mortua, verum & mortifera fuissent, ut probavi *in c. translato*, *de constit.* ideo in lege gratiæ nec hujusmodi immunditia contrahitur, ut contrahebatur in lege veteri; nec expiatio desideratur, & sic statim ac mulier peperit, potest ingredi Ecclesiam, quia apud Catholicos prædictæ immunditiæ, aut expiationes suscitari nequeunt, licet olim ad fores Ecclesiarum fontes essent, quibus ingressuri lavarentur. Eusebius *lib.* 10. *c.* 4. Paulinus *epist.* 12. *ad Severum*:

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis.
Cantharus, intrantumque manus lavat amne ministro.

Non quia fideles crederent aqua vitia purgari, sed ut ea lotione ad mentem purgandam excitarentur. Tertul. *lib. de oratione*, ibi: " Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique „ superstitiose curant ad orationem, cum etiam cum lavacro „ totius corporis. " Quod agnoscit Ovid. *l.* 2. *Fast.*

Ah nimium faciles, qui triste crimina mentis
Fluminea pelli posse putatis aqua.

Unde successit usus aquæ benedictæ, de quo egi *in c. aqua*, *de consecr. Eccl.* Sed si ex devotione enixa voluerit se abstinere ab ingressu templi, hoc illi permittendum est, cum ex devotione fiat, propter quandam decentiam, propter quam & vir cum propria uxore dormiens jubetur ab ingressu Ecclesiæ se abstinere *in cap. vir*, ibi: *Vir cum propria conjuge dormiens, nisi totus aqua intrare Ecclesiam non debet, sed nec totus intrare statim debet*, 33. *q.* 4. Aliquando enim bonum est abstinere ab eo, quod licite fit, *cap. aliud* 1. *q.* 1. *cap. quotidie*, *de consecrat. dist.* 2. Sidonius *lib.* 9. *epist.* 6. ibi: " Esset qui- „ dem gloria, si nunquam uxori conjungeretur, quia bona- „ rum mentium est ibi culpas agnoscere, ubi culpa non est; " ut probavi superiori titulo *in c. consilium*.

Nec

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licet Beatissima Virgo lege purificationis non teneretur, ut probat P. Menochius *ubi supra*, Suarez *de vita Christi*, *disp. 16. art. 4. sect. 2.* cum Petrus purissimus, omnique sorde immunis, & affluxu sanguinis liber esset, ut venuste expressit Sanazarius *lib. 2. de partu Virginis*, ibi:

Haud aliter quam cum purum specularia solam
Admittunt, lux ipsa quidem pertransit.

Tamen ejus legis præceptum adimplere humili destinatione curavit, ut eleganter expressit sanctus Methodius Martyr sub Decio, Episcopus Parisiensis in homilia, cui titulus, *De concursu Domini*, ibi: " Et quidem propterea mater ipsius supra legem existens, se legi submittit. Quæque pura cum sit, tempus quadraginta dierum in pollutas constitutum, præfinitumque observat: sit legi obediens si quoque qui a lege liber erat; oblatio pro eo offertur, qui nos sanctificavit. " Prosequitur latius Salas *de legibus disput. 23. sect. 6.* Unde instituta fuit ab Ecclesia festivitas Purificationis B. Mariæ, circa quam Historici non conveniunt, tam circa tempus hujus institutionis, quam causam. Videndi sunt Baronius, & Salazar *in Martyrolog. die 2. Februarii*, Beyerlinch *in theatro vitæ hum. lit. C, pag. 163.* D. Laur. Ramir. *in Pentecont. cap. 49.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 2. cap. 24.* & *de juribus honorariis n. 462.* Nec obstat quod de Missa dicenda pro purificatione mulieris supra dicebamus; nam licet Missa propria dicatur, quando primum post partum Ecclesiam ingreditur, non ideo deducitur, feminam immundam fuisse per tempus lege Mosaica præscriptum, & per illud tempus ab Ecclesia arceri debere.

7 Exponuntur Auctoritates Dionysii, & Timothei Alexandrini.

Sed hucusque traditis obstat Dionys. Alexandr. *in epist. ad Basilidem*, quæ extat *in tom. Biblioth. sacra, can. 2.* in hæc verba: " De mulieribus autem quæ sunt in absessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ, & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus, & sanguinem Domini attingere. Neque enim quæ XII. annorum fluxum habebat, ipsum ad medicinam tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim, quomodocumque se habeat aliquis, & utcumque sit affectus, Domini meminisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non anima, & corpore prorsus mundus est, accedere prohibetur. " Refert etiam Balsam. *fol.* 883. Idem habet Timotheus Alexandrin. *in resp. canonicis, resp. 7.* quæ habentur *t. 6. Biblioth. sacra*, apud Balsf. *fol.* 162. ibi; Interrogatio: " Similiter cathecumena dedit nomen suum, ut illuminaretur, & die baptismatis illi accidit quod solet mulieribus, debetne eo die baptizari, an differre, & quantum differre? *Resp.* Debet differre donec purgata fuerit. *Interrog.* Si mulier sibi accidisse viderit, quod solet mulieribus, debetne ad sancta mysteria accedere, an non? " *Resp. Non.* Ex quibus auctoritatibus aperte constat, adhuc in lege gratiæ mulieres immunditiam contrahere ex menstruo, & partu, nec interim ad sacra mysteria admitti debere: ergo non recte in præsenti docetur, mulieres, eo quod pepererint, non debere arceri ab ingressu Ecclesiæ. Pro cujus difficultatis solutione aliqui Theologi docent, hæc omnia, non ut ex præcepto necessario servanda, sed tanquam magis congruentia a Patribus proponi. Sed verius credo, lege aliqua canonica universali Ecclesiæ Orientalis, non vero Latinæ, ut notavit Lantdmer. *lib. 3. de veteri mon. cap. 76.* hæc duo fuisse statuta; siquidem, ut refert Balsam. in illum canonem 2. Dionysii, Leo Imperatur cognomento *Sapiens*, in sua novella 13. ita cavit: " Statuimus de mulieribus, quæ pepererunt, & de his quæ naturali purgatione detinentur; si quidem earum vita a nulla alia morbosa affectione perturbatur, ut quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in divinis ministeriis initiatæ, impolluta mysteria non participent usque ad quadraginta dierum terminum (*quatuor dierum legi vult Theophilus tom. 16. in Heteroel. fol. 32.*) Quod si morbus invaserit, & se vitam abrupturum minetur, ut sint omnino Sacramenti participes. " Non quia Imperator hoc statuendi potestatem haberet, sed quod jam statuto Ecclesiastico cautum erat, sita etiam lege exprimere, & confirmare voluerit: imo & Dionysius supponit hujusmodi mulieres in Ecclesiam non admitti cum aliis, sed in accessu quodam Ecclesiæ esse, hoc est in loco solitario, ut explicat Balsamon ibidem. Et hac fortasse ratione introducta fuit consuetudo, ne mulier etiam post partum per aliquot dies Ecclesiam ingrederetur, ut in lege veteri præceptum erat: quam consuetudinem ita abrogavit Innocentius in præsenti, ut mulieres non possint ab ingressu Ecclesiæ prohiberi, sed liberum illis reliquerit ex devotione aliquandiu abstinere. Eodem modo, ut refert D. Augustin. *serm. 244. de tempore*, *ad medium*, cavetur ne mulieres post matrimonium per 30. dies Ecclesiam ingrediantur, his verbis: *Per triginta dies Ecclesiam ingredi non præsumant.* Quod tamen contraria consuetudine jam abrogatum est; nam initio nascentis Ecclesiæ, cum major esset fidelium devotio, pro majori Sacramentorum reverentia congruenter satis hæ leges statutæ fuerunt, ut docet P. Vasq. *3. par. in 3. disp. 210. art. 7. cap. 3.* & probavi *lib. 1. Concil. Illiber. can. 6.* eodemque modo accipiendum est quod ex Pœnitentiali Theodori refert Carnot. *part. 15. Decreti, c. 150.* ibi: " Ut mulieres menstruo tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec laicæ: si fecerint, per tres hebdomadas pœniteant. *Et D. Clemens epist. 4. in illis verbis:* Est sane propria quædam nostræ religionis observantia, quæ non tam imponitur hominibus quam propriæ ab unoquoque Deum colente causa puritatis expetitur: de castimoniæ dico cautela, cujus species mulcæ sunt, sed primo ut observet unusquisque, ne menstruatæ mulieri misceatur: " Explicat Turrianus *lib. 5. pro canonib. Apostol. c. 1.* Græcique id tanta obfirmatione tenuerunt, ut etiam periclitantes feminas per tempus menstrui communicare nollent, ut constat ex damnatione Michaelis Patriarchæ CP. per Humbertum Legatum Sedis Apostolicæ, apud Baronium *anno 1054.* Prosequitur Theophilus *dict. tom. 16. fol. 32.*

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis, & reparandis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Moguntino.

QUicumque beneficium Ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesiæ restauranda vel ipsas Ecclesias emendandas omnino adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

1 a Mogunt.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* Et ex hoc Concilio citant verba hujus textus Burchardus *lib. 3. Decreti, c. 30.* Carn. *pars. 3. Decreti, 35.* & reperitur textus hic in ipso Concilio *can. 42.* & inter capitularia Caroli *lib. 5. cap. 92.* & *lib. 7. in addit. c. 32.* apud Anton. Augustinum *in epit. juris, lib. 13. tit. 2. cap. 19.* De hoc Concilio egi *in cap. 1. de regular.*

2 Ex hoc textu omnes repetentes, & alii infra pro illustratione conclusionis laudandi, deducunt, Clericos, seu Rectores Ecclesiarum beneficia possidentes teneri de fructibus ipsius beneficii Ecclesiam reparare, vel reficere. Verum in præsenti canone non agitur de clericis, nec de beneficiis Ecclesiasticis: quare veram ejus interpretationem assignabimus, & postea juxta communem assertionem omnium Doctorum conclusionum disponemus, & disputabimus. Sciendum autem est, beneficium sæpe sæpius pro feudo usurpari in legibus Alem. *tit. 11. A Pastore Ecclesia per beneficium susceperit.* Bajubar. *tit. 2. c. 1. Per beneficium præstare.* Conc. Meld. *can. 18. Ut præcepta illicitis jure beneficiario de rebus Ecclesiasticis facta a vobis sine dilatione rescindantur.* Hinemarus relatus a Bignonio *Ad Marculf. lib. 2. c. 5.* Filesac. *in quer. fol. 853.* Unde Aymonius *lib. 5. de gestis Francor. c. 44.* dum agit de Lotharingia, quæ antiquum fuit Regum Franciæ ex Carolomanica stirpe patrimonium, ait illam a Lothario in beneficium traditam Othoni Imperatori, hoc est in feudum. Verba sunt: " Dedit autem Lotharius Rex Othoni Regi in beneficio Lotharium Reguum, quæ causa magis contristavit corda Principum Francorum. " Late probavi *in cap. 1. de feud.* Deinde sciendum est, beneficiorum, seu feudorum duo genera reperiri in antiquis legum, & historiæ monumentis. Aliud enim dicitur beneficium Regium, aliud beneficium Ecclesiasticum. Beneficium regium fuit prædium, agerve regii dominii, qui militibus, ac nobilibus utendus fruendus dabatur a Rege, ad obstringendam eorum fidem. Beneficium istud in mansis, servis, colonis, & servientibus erat constitutum. Unde qui beneficium regium habebat, illud colere tenebatur, ne incuria, ac negligentia beneficiarii sterile, ac inutile redderetur. Ita cavetur *in l. 1. tit. 8. lib. 3. legum Longobard.* ibi: " Quicumque suum beneficium occasione proprii defectum habuerit, is infra annum, postquam Comes, vel missus noster notum factum habuerit ipsum beneficium, amittat. " Beneficii vero Ecclesiastici mentio extat in eisdem legibus Longobard. & Capitularibus Caroli, & Ludovici congestis *in cap. 1. de feud.* ubi de hujusmodi feudorum origine & progressu egi. Ex illis autem legibus, & Historicorum monumentis deducitur, eos ipsos, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ accipiebant, ad plura erga Ecclesiam officia præstanda fuisse obligatos, Quæ onera ad tria potissimum

simum capita refero, ad nonas, ad decimas, & ad sarta tecta. Quod ad nonas pertinet, certum est, eas persolvi, non ex quovis genere prædiorum, sed ex iis tantum, quæ aliquis posset deret ex beneficio ecclesiastico, ut hac nempe nonarum præstatione solvens feudatarium se, ac beneficiarium Ecclesiæ agnosceret, ut ex Concilio Valentino III. constat in Gallia celebrato temporibus Caroli Calvi, *can. 10.* ibi: „ Sed & de „ fiscis, & villis, quas constat domitio Ecclesiæ a finibus „ bus olim fuisse contraditas, & nunc potestati sæcularium „ traditas, voluntate eorum ordinaria placuit, ut sicut edi„ ctis Principum jussum est, nonæ, & decimæ ipsis Ecclesiis, „ unde subtractæ sunt, fideliter persolvantur; & hi qui eas „ retinuerint, ut sacrilegos noverint se ab Ecclesiæ liminibus „ pellendos. „ Et antea per annum 813. conquesti fuerunt Præsules Galliæ, antiquum morem persolvendi nonas a prædiis Ecclesiasticis multis in partibus sublatum: qua de causa querelam ad aures Principis deferendam censuerunt in canone 46. Concilii Turon. celebrati sub Carolo Magno, ibi: „ Nonas, ac decimas, quas qui res Ecclesiasticas tenent, solvere Rectoribus Ecclesiarum ordinati sunt, ad luminaria, „ & stipendia clericorum multis in locis abstractas esse, vi„ dimus: quod sæpe jam missis vestris in publicis judiciavimus placitis, sed inde hactenus aut pravum, aut nullum „ consecuti sumus effectum. „ Quare idem Carolus Magnus, & ejus successores persolvendas esse nonas sæpius edixerunt *lib. 1. capite 163.* ibi: „ Ut qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam, & decimam ex eis Ecclesiæ, cujus res sunt, „ donent, & qui tale beneficium habent, unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio presbytero de„ cimas donent. „ Unde apparet, fuisse aliquod beneficii Ecclesiastici genus, quod ad medietatem traditum erat, nempe colonus dimidium sibi, & dimidium presbytero arabat: quo casu nonas non persolvebat. Idem præceptum solvendi nonas repetitum fuit *lib. 2. cap. 21.* & de solvendis nonis ex regio beneficio, seu feudo, agitur *lib. 5. cap. 150.* ibi: „ De „ his, qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, ut nonas exinde non persolvant, & alienas terras ad „ excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus „ annis ipsam nonam cum sua lege persolvant. „ Præter nonas illi, qui beneficium Ecclesiæ habebant, decimas quoque persolvebant, ut ex præfatis locis facile constat. Tertio Ecclesiæ præstare tenebantur sarta tecta, hoc est, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ possidebant, tenebantur ad Ecclesiarum labes, ac ruinas reficiendas, præsertim vero ad tecta: quod facile probatur *ex dict. can. 46 Concilii Turonen. 3.* ubi Patres conqueruntur Ecclesias ruere, & funditus labi, propter neglectam rectorum instaurationem ab his, qui beneficia ecclesiastica possident. Similiter, inquiunt, & de restauratione tectorum nobis necessitas incumbit judicare, quia non tantum domus monasteriorum, sed & ipsæ Ecclesiæ propter rectorum inopiam ruinas minantur. Concil. Meld. *can. 62.* „ Hi qui „ ex rebus Ecclesiasticis nonas, & decimas persolvere, & „ sarta tecta Ecclesiæ secundum antiquam auctoritatem, & „ consuetudinem restaurare debent, & hoc non solum negligunt, verum & per contemptum dimittunt, atque clericos „ fame, ac penuria, ecclesiastica ædificia dissolutione annul„ lari permittunt. „ Legis Longobardicæ *lib. 3. tit. 3. leg. 2.* extat decretum Caroli Imperatoris his verbis conceptum: „ Præcipimus Comitibus, & omnibus fidelibus nostris, ut „ quicumque de rebus ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundum morem regionis nonas, & decimas ad ipsas „ Ecclesias donent, absque ulla diminutione, & dilatione, „ in quantum melius possunt, & juxta possibilitatem eorum, „ & quando necessitas exegerit, dent operas ad ipsas Ecclesias restaurandas, & adjutorium faciant. „ Modum vero & impensas, quas in reficiendis Ecclesiis facere oportet eos, qui agrum Ecclesiæ occupassent, definit capitulare quadragesimum *lib. 4.* „ Consideratum est, ut de frugibus terræ, & „ animalium nutrimine nonæ, & decimæ persolvantur. De „ opere vero, vel restauratione Ecclesiarum Comes, & Epi„ scopus, sive Abbas, una cum misso nostro, quem ipsi sibi „ ad hoc elegerint, considerationem faciant, ut unusquisque „ eorum tantum inde accipiat ad operandum; & restauran„ dum, quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cogno„ scitur; similiter & vassi nostri: aut in commune tantum „ operis accipiant, quantum rerum ecclesiasticarum habent, „ vel unusquisque per se juxta quantitatem, quam ipse te„ net: aut si inter eos convenerit, ut pro opere faciendo „ argentum donent, juxta æstimationem operis in argento „ persolvant, cum quo pretio Rector Ecclesiæ ad prædictam „ restaurationem operarios conducere, & materiam emere „ possit: & qui nonas, & decimas dare neglexerit, primum „ quidem illas cum lege sua restituat, & insuper bannum „ nostrum solvat, ut ita castigatus caveat, ut sæpius itera„ do beneficium amittat. „ Unde facile cognoscitur, in præsenti canone non agi de clericis beneficia ecclesiastica ex institutione Episcopi possidentibus; sed de feudatariis prædia Ecclesiæ in beneficium, hoc est feudum, obtinentibus, qui debebant nonam, ac decimam præstare, & sarta tecta Ecclesiarum custodire, ut in præsenti cavetur: quo modo etiam accipiendus est canon 25. Concilii Arelat. 6. sub Carolo, in illis verbis: *Si quis beneficium de rebus Ecclesiæ habet, ad tecta ejusdem Ecclesiæ restaurandæ, vel ad ipsas Ecclesias adjacentias omnino adjuvet.* Videndus Dartis *ad 16. quæst. 1. ad finem.*

COMMENTARIUM.

SEd licet hæc, ni fallor, vera fit hujus textus sententia; tamen juxta communem interpretationem talis deducitur disputanda assertio: *Habentes beneficium in Ecclesia tenentur ad ejus reparationem contribuere.* Probant eam textus *in c. Omnes, de consecr. distinct. 1. c. fin. de his quæ fiunt a major.* Concil. Emerit. *can. 16. ad fin.* ibi: „ Omnes vero supradicti presbyteri, qui virtutem habuerint, Episcopo suo placitum faciant, ut reparare Ecclesias sibi commissas intendant: quod „ si facere distulerint, ab Episcopo suo districti Ecclesias sibi „ creditas, ut ratio permittit, digne reparent. Ecclesiæ tamen, quæ mundiales nullas habent, solicitudine, intentione, & dispositione Episcopali, ut ratio promiserit, habeant „ reparationem. *Francofurd. can. 26.* Ut domus Ecclesiarum, & „ tegumenta ab eis fiant emendata, qui beneficia exinde habent. *Conc. Tolet. 16.* in epistola Regis Flavii Egicæ, colum. 1. „ *Conc. Roman. sub Eugenio II.* can. 25. *ibi*: De destructis Ecclesiis, ut ab eis, qui eas possident, reædificentur, & si non „ sufficiant, a populo adjuventur. *Concil. Tullense* part. 2. c. 11. „ *ibi*: Ut Ecclesiæ sarciantur, vel restaurentur in ædificiis ab „ iis, qui earum rebus utuntur, aut ab unoquoque tale ex ea„ rum familia præbeatur adjutorium, per quod, si fieri potest, „ reædificetur. Indignum est enim, juxta historiam, Domino „ per Prophetam reprobante, nos in domibus laqueatis habitare, & domos Dei esse desertas. „ Tridentinum *sess. 6. de reform. c. 8.* Consonat lex 11. *tit. 10. partit. 1.* Illustrant Lambertinus *lib. 3. de jurepatr. q. 7. artic. 2. n. 1.* Surdus *consil. 62. num. 23.* Barbosa *de jure Eccles. lib. 2. c. 4. n. 5.* & *de potest. Episc. alleg. 64. n. 4.* & *de offic. Parochi c. 13.* Salgado *de potest. regia, part. 3. c. 5. n. 7.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 18. n. 136.* Riccius *in praxi aurea, resol. 476. n. 4.* Valasc us *consult. 179. n. 12.* Antonius Augustin. *in epit. jur. lib. 13. titul. 2.* Petr. Gregor. *lib. 1. partit. titul. 4. c. 11.* Lantdmeter *lib. 2. de veteri monach. c. 36. per tot.* Tondutus *resolut. canonic. c. 38. & 39.* Abbas Panorm. *q. 4.* Diana *par. 8. tr. 7. resol. 16.* Loaysa *in not. ad Concil. Tolet. 16. can. 6.* Solorzanus *lib. 4. polit. c. 23.* Martha *de jurisd. p. 2. c. 48.* Thom. Sanch. *lib. 7. in precep. cap 29.* Moneta *de commut. cap. 11.* Frances *de Ecclesf. Cathed. cap. 13.* Villaroel. *p. 2. regim. Eccl. q. 20. art. 1.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. c. 23.* Concluſionem hujus textus illustrat etiam Sperell. *decis. 67.*

Conclusio traditur, & probatur. 5

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam in divisione omnium bonorum ecclesiasticorum facta a sancto Simplicio Ecclesiæ quarta pars assignata fuit pro fabrica, ideſt ipsius reparatione, *c. quatuor, capite de reditibus, c. volentes, 12. qu. 2.* & in Hilpania erat tertia pars prædiorum pro reparatione Ecclesiarum ab Episcopo retinenda. Conc. Tolet. *16. can. 5.* relatum *in c. unico, 15. q. 3.* Conc. Brachar. *2. can. 2.* extat *in c. 1. 10. q. 3.* Concil. Emerit. *can. 16.* apud Gratianum *in capite 2. 10. q. 3.* Tarracon. *can. 2. in c. decernimus 10. q. 1.* notarunt Paponius *lib. 1. tit. 1.* Jacob. Gothofr. *in l. 18. C. Theod. de operib. publicis:* & in Ecclesiis plerumque sunt ædituі, seu operarii, qui quartam illam portionem pro fabrica assignatam fideliter asservent, & diligenter expendant: probat Cæsar *de Eccl. hierarc. q. 2. proœm. §. 5. n. 16.* ut erant etiam ædituі apud Gentiles, quasi ædium tutores, qui templa curabant, & reparabant, de quibus Aristot. *lib. 6. polit. c. fin.* ibi: Alia species curationis est circa rem divinam, seu sacerdotis, & ædituі circa templa, ut conserventur quæ sunt, & „ dirigantur ruinosa ædificia, & cetera omnia, quæ pertinent „ ad divinum cultum. „ Plato *lib. 6. de legib.* eos vocat quæstores, & asservatores sacræ pecuniæ, ut refert, & explicat P. Gregor. *2. part. Syntagm. lib. 15. c. 31. n. 2.* Igitur clerici non tenentur ex propriis fructibus Ecclesias reparare. Unde in Conc. Aurel. *3. can. 5.* alias *7.* apud Anton. Aug. *in epit. lib. 13. titul. 2. c. 12.* ita cavetur: „ De oblationibus, vel agris, quos Dominus noster Rex Ecclesiæ suo manere conferre dignatus est, &c. „ definimus, ut in reparationibus Ecclesiarum, alimoniis sacerdotum, &c. quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur. „ Accedit, nam reparatio Ecclesiarum potius ad Principem, quam ad clericos spectat, *capite fin. 96. distinct.* ibi: „ Boni Principis, & Regis est Ecclesias contritas, atque scissas restaurare, novas ædificare. „ Et *c. seeus 23. q. 4.* & refertur *lib. 1. Regum, c. 12. & 22. Paralip. c. 24.* quod Rege Joab, & Josias circa templi Salmonici restaurationem satagebant. Unde Ovidius *lib. 2. Fastorum*, vocat Imperatorem Augustum templorum inventorem, ibi:

Templorum positor, templorumque sancte repertor.

Non quia ipse templorum inventor fuisset, sed quia templa destructa reparabat, ut refert Svetonius *in ejus vita, cap. 30.* ibi: *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendiis absumptas refecit.* Quare Calaub. ibi apud Ovidium, pro *repertor*, legit *refector.* Vel saltem reparatio ad populum spectat. Eugenius II. in Synodo Rom. *can. 25.* ibi: „ Ecclesia, & quælibet pia loca adjacentia, &c. proprio dispendio restaurentur; non „ sufficiente vero, necessario a populo plebis auxilientur. „ Igitur nunquam ad clericos primo, & principaliter spectat refectio, & reædificatio Ecclesiarum.

Qua difficultate ita fulcita, non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, omnia ædificia habere suam vetustatem, quam ætatem ædificiorum dixerunt Imperatores *in l. si quando, Cod. de operibus publicis*, Consulti *in l. vulgo 58. l. domus 60. ff. de legat. 1.* ubi ait Papinia-

6 De quare ædificiorum.

pianus: „ Bonos hæreditarias exustas, & hæredis nummis „ structas ex causa fideicommissi post mortem hæredis reficien- „ das viri boni arbitratu, sumptuum rationibus deductis, & „ ædificiorum ætatibus examinatis. „ Ita legitur in Holoand. & Florent. Vulgo autem corrupte legitur, *ædificiorum quantitatibus examinatis*. Est ergo ætas beneficiorum vetustas eorum, unde Mamertinus in Panegyrico Juliani dixit urbium mœnia renovata ab Imperatore, induxisse juventutem; & Cassiodorus *lib. 1. variar. cap. 25.* ait: „ Quorum fabricis dedimus „ longissimam juventutem, ut pristina novitate reluceant, quæ „ jam fuerant veternosa senectute fuscata. „ Pari quoque ratione ornamenta urbium, ac decora marmorum senium tempore sentire dicimus, ut videre est *in l. 16. Cod. Theodos. de oper. public.* Ædes etiam dicuntur ætatis senio concuti *in leg. 15. eod. tit.* D. Gregor. *lib. 2. dialog. cap. 15.* ibi: *Ejusque ædificia longo senio lassati*. Et Ovidius ait:

Canescunt turpi tecta relicta situ.

Et Ennodius Ticianensis *epist. ad Boetium*.

Abjurant priscam te Præsule tecta senectam.

Quod & Agenus Urbicus *in comment. ad Julium Frontinum*, ad arbores transtulit his verbis: „ Alter e contrario similiter „ quæreret, ex similitudine fere culturæ comparationem ac- „ cipi, idest si silva, cujus sit ætatis pars cæsuræ, & ætas „ arborum, ut solent relinqui, quas antemissas vocant, ut „ silvarum quoque ætatum fint partes.„ Illustrant Juretus, & Broeus ad Cassiodorum *dict. epist. 25.* Fornerius *lib. 1. select. c. 2.* Juretus *ad Symmachum epist. 5.* Nec ineleganter rei inanimatæ ætas dicitur, siquidem & legimus prædiorum dotes, & ingenia, in jure, *l. 2. §. 1. l. Seja, §. liberto, ff. de instructo vel instrumento, l. amissi 52. §. fidejussores, ff. de fidejuss. l. ædiles 39. §. quæsitum, ff. de ædilit. edict. leg. si quis intra 7. Cod. de bonis proscript.* Et apud bonæ notæ auctores, Apulejus *lib. 9. de Asino*: Acerrimo, gravique odore sulphuris juvenis ine- „ scatus, atque obnubilatus, intercluso spiritu diffluebat; ut- „ que est ingenium vivacis metalli, crebras ei sternutationes „ commovebat. *Gellium* lib. 3. noctium, cap. 6. de palma, „ *ibi*: Ingenium hujusmodi ligni est, ut urgentibus, oppri- „ mentibusque non cedat. „ Illustrat Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.*

6 De reparatione Ecclesiarum.

Cum ergo ædificia suam habeant ætatem, & durationem, indigent plerumque ut reficiantur, aut reparentur; ideo nec minor cura habenda est in eis conservandis, quam construendis, ut eleganter ait Cassiodorus, *lib. 1. variar. epistol. 25.* Reparari autem, seu refici dicitur ædificium, cum in pristinum statum restauratur, *leg. 1. Paragr. deinde, ff. de rivis, leg. 1. §. refocit, ff. ad leg. Jul. de vi public, leg. 3. §. reficere, ff. de itinere, actuque, leg. 2. §. si quis ædificium, ff. de novi operis nunc.* ita ut forma veteri servata, reficiatur; ut etiam merces reparare dixit Scævola *in leg. qui Romæ 122. §. Calimacus, ff. de V. O.* cum earum loco, quas in aliquem locum importatas qui vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat: quasi iterum parare, seu comparare. Horatius *lib. 1. carminum, od. 31.*

Promant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccet cullullis
Vina Syra reparata merce.

Quo modo reparare exponit Duarenus *lib. 1. animad. cap. 10. in l. qui dum 16. ff. de in rem verso, l. si unus 27. ff. de pactis*; & illustrat D. Joann. Ramos *in leg. deprecatio, num. 46. ff. ad leg. Rhodiam.* Sed non ideo dicendum est, Ecclesiam ita reparandam esse, ut antiqua forma servetur, quia renovationis modus ex Episcopi pendet arbitrio, *cap. omnes*, ibi: *Episcopi providentia modus inveniatur: de consecrat. distinct. 1.* non enim ibi præcipitur absolute ut Ecclesiæ reparentur, juxta antiquam formam; sed quod Episcopi providentia fiat reparatio, ut attendatur quorum expensis reparatio facienda est, & an juxta majorem, vel minorem formam. Dubium tamen est, an Episcopus possit virtute hujus arbitrii ampliare templum sumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur? In qua quæstione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cum stipulatione aliquis obstrictus reperitur ad reparationem; quo casu dicendum est, non posse cogi ad ampliationem cum verba stipulationis stricte accipienda sint, *l. quicquid, ff. de V. O.* ideo non videtur obligatus ad ampliationem faciendam, qui refectionem promisit, quia longe aliud est reficere, aliud ampliare, *leg. usufructuarius 44. ff. de usufructu, leg. quid tamen 10. §. 1. ff. quibus modis usufr.* Secundus casus est, quando fit ampliatio Ecclesiæ, non quia necessaria, sed tantum utilis: quo casu similiter dicendum est, non posse compelli ad præstandos sumptus ampliationis eos, qui jure ordinario tenentur ad refectionem, ut resolvit Gratianus *tom. 1. disceptat. c. 84. in.* 21. et ratione, quia licet res communis refici possit sumptibus sociorum, non tamen potest eis invitis ampliari, *l. paritem 8. ff. de servit. urban.* quibus consequens est, ut qui ad Ecclesiæ reparationem tenentur, impedire possint prædictam ampliationem, nisi caveatur pro futura reparatione loci ampliandi; nam irrogatur ei præjudicium propter futuras expensas reparationis, ampliatæ Ecclesiæ. Pechius *de Eccles. reparandis cap. 2. n. 4.* Tertius casus, & difficilior est, quando ampliatio necessaria est propter populi multitudinem, quam antiqua Ecclesia capere non potest, ut in casu textus *in cap. præcipimus 53. 16. q. 1.* quo casu Pechius *ubi supra*, Ripa *ro-*

spons. 14. n. 110. Aufrerius *in decis. capel. Tolos.* 449. existimant onus incumbere illis, ad quos spectat necessitas reparationis, pro modo facultatum suarum. Sed longe aliter distinguendum est; nam cum hæc sit nova constructio, facienda est sumptibus ejus, cui incumbit Ecclesias construere, videlicet Episcopi, *cap. final. hoc tit.* Reparatio vero Ecclesiæ ampliatæ spectat ad eos, qui ad reparationem veteris Ecclesiæ tenebantur, cum ipsi specialiter obstricti sint ad Ecclesiam reficiendam, ex qua fructus percipiunt, vel Sacramenta recipiunt.

7 De personis quæ ad hanc reparationem tenentur.

Deinde agendum est de personis, ad quas spectat reparatio Ecclesiarum, & quarum sumptibus sunt Ecclesiæ reficiendæ. Et primo, si portio redditurum fabricæ Ecclesiæ deputata sufficiat, ex ea Ecclesia reficienda est, *cap. unic. capit. decernimus 10. quæstion. 3.* Quod si portio hæc non sufficiat, & Ecclesia sit Cathedralis, Episcopi, & Canonici ex propriis fructibus tenentur eas reficere, *capit. fin. de his quæ fiunt a majori parte*; Lambertinus *de jurepatron. lib. 3. quæst. 7. artic. 2.* Borel, *consil. 2. num. 12.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat. 64. num. 4.* & *lib. 2. juris Eccles. capit. 5. num. 9.* olim reparabantur ab Episcopis ex tertiis Ecclesiarum parochialium, *dicto capit. unic. capite decernimus, 10. quæstion. 1.* Quid autem in Ecclesiis Indiarum observetur, explicat late Solorzanus *dicto lib. 4. polit. capit. 23.* Si autem in Ecclesia parochiali sit Rector, & alii clerici beneficia in ea habentes, seu decimas possidentes, tenentur eam reficere pro portione, seu juxta quantitatem decimarum, quam percipiunt. Barbosa *de jure eccles. lib. 2. capit. 4. num. 1.* Item commendatarii, Valascus *consult. 175. n. 20.* Salgado *de protect. reg. 3. part, capit. 5.* Item qui pensionem obtinent, Barbosa *de potest. Episcopi supra*: quos omnes judex superior cogere potest ad ipsam reparationem, Concil. Meldense *can. 62.* ibi: „ Qui sarta recta Ecclesiæ restaurare debent, & hoc negligunt, ab ecclesiastica communione separentur, „ Nec hoc casu admittitur appellatio, ut late probat Salgado *dict. cap. 5.* quod si horum portiones non sufficiant ad necessariam reparationem, parochiani cogendi erunt sumptus exhibere, quorum interest templa habere. Conc. Mediol. 5. sub D. Carolo, *titul. 4. de Ecclesiis, & earum supellect. part. 2. fol. 536.* ibi: „ Quæ vero labentes, propeque cadentes, nullum censum habent unde restituantur, civita- „ tis, municipii; locive ubi sitæ sunt, impensis instaurentur.„ Pluribus relatis probat Cenedus ad Decret. *collect. 153. num. 1.* & an eo casu forenses teneantur contribuere, examinat Cabedo *part. 1. decis. 91. num. 9.* Tondutus *resolut. canonic. capit. 38.* quod procedit, nisi aliter pacto, seu transactione conventum sit, ut probat Tondutus *resolut. canonic. capit. 39.* vel nisi contraria consuetudine alius modus reparationi præscribatur, cui in primis standum est, ut docuerunt in præsenti Cardin. Joan. Andr. & Hostiensis; & hoc casu etiam inter parochianos judicem Ecclesiasticum esse competentem, probat Pereyra *de manu Regia, capit. 19. per totum.* Jure autem civili hujusmodi cura erat Proconsulis; *libr. 7. §. 1. ff. de offic. Proconsul.* Omnia autem, quæ hucusque diximus, procedunt in reparatione necessaria, quæ fit propter vetustatem, aut fortuitam ruinam templi; sed si voluntaria quorundam vastatione templum destruatur, cessant, estque facienda reparatio sumptibus ejus, qui Ecclesiam destruxit, *c. quisquis 21. §. ult. 17. quæst. 4. cap. conquestus, de foro compet.* Pechius *ubi supra, cap. 3.* pro cujus damni emendatione tacitam hypothecam concedit Ecclesiæ idem Pechius, *c. 4.* sed frustra, cum nulla lege Pontificia, seu civili hæc hypotheca inducatur, neque ullo alio idoneo argumento comprobetur; sed si bona eversoris non sufficiant ad reparationem, recurrendum est ad fabricam, clericos, & parochianos, juxta ordinem supra relatum.

8 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis, apparet ratio præsentis assertionis, quare videlicet qui beneficium Ecclesiasticum possident in Ecclesia, teneantur ad ejus reparationem; quod ex mera æquitate provenit, quia cum habeant emolumentum ex decimis & oblationibus Ecclesiæ, consequens est, ut teneantur onus reparationis subire; nec audiendi sint, si lucrum quidem amplectantur, onus autem ei annexum respuant, *l. unic. §. pro secundo, Codice de caduc. tollend.* juxta regulam *Secundum naturam, Digest. de R. J.* & decimæ ipsæ transeunt cum eo onere reparationis, unde onus reale judicantur, argumento legis *si me, & Titium, Digest. si certum petatur*; unde descendit, quod ad contributionem reparationis faciendam ex arbitrio clericorum standum est majori parti eorum, neque desideratur omnium consensum adesse, *cap. final. de his quæ fiunt a major.* quem textum frustra restringit Glossa *ibi*, ad eam speciem, ubi contributio fit ex bonis ad fabricam spectantibus; nam pertinet potius ad eum casum, in quo distribuuntur fructus clericorum ab Ecclesia percepti: & singularis ejus dispositio in eo consistit, ut quamvis ad ea quæ ut singulis clericis nocent, oporteat omnium consensum expectare, *capit. quod omnes, de R. J. libr. 6.* ad expendendos tamen fructus beneficiorum in reparatione Ecclesiæ sufficit consensus majoris partis, ut noceat omnibus; quia cum omnes fructus nomine Ecclesiæ percipiantur, & ex natura rei obligari videantur huic reparationi, expendi possunt ex consensu majoris partis, sicut fieri solet in his, quæ ut universis clericis competunt, *capit. 1. eodem titul. de his quæ fiunt a majori parte*: & cum sit necessaria reparatio, major pars minori præjudicat, argumento textus *in leg. & suum 8. Digest. de pactis*; Nec obstat dubitandi ratio supra adducta: nam omnia in ea expensa sunt accipienda juxta distinctionem proxime adductam, & ordi-

nem

nem supra præscriptum. Primo ex bonis fabricæ reparatio fit; secundo ad eam tenentur beneficiarii; & Ecclesiarum Rectores, nisi Ecclesia patronum habeat, quia etiam ipse ad reparationem tenetur. Lambertinus *ubi supra*. Tandem parochiani nisi aliter usu introductum sit, ut concludit Diana *dict. 8. part. tractat. 7. resol. 16.*

CAPUT II.

Ex Concilio a *generali*,

CUM dicat *b* Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum, e contra quidam quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærentes, leprosis, qui cum sanis habitare non possunt, vel ad Ecclesiam cum aliis convenire, Ecclesias, & cœmeteria non permittunt habere, nec proprii juvari ministerio sacerdotis, quod quidem procul a Christiana pietate esse dignoscitur: de benignitate Sedis Apostolicæ constituimus, ut ubicumque tot simul leprosi sub communi vita fuerint congregati, quod Ecclesiam cum cœmeterio sibi construere, & proprio gaudere valeant presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Caveant tamen, ut injuriosi veteribus Ecclesiis de jure parœciali nequaquam existant; quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum injuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, ut de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

NOTÆ.

a *Generali*,) Lateranensi videlicet sub Alexandro III. celebrato, ubi *cap. 23.* reperitur hic textus, & *in collect. sub hoc tit. cap. 2.* & refert illud Joannes Hoveden. *part. poster. in suis annal.* & ex eo Novarinus *lib. 1. sehediasm. cap. 12.* de quo Concilio egi *in capite nonnulli, de reser.*

b *Apostolus*.) 1. *Ad Corinthios c. 2.*

COMMENTARIUM.

OMissis leprosorum acceptionibus, quam dabimus infra *in c. 1, de conjug. leprof.* pro hujus textus expositione sciendum est, non solum apud Gentiles leprosos extra civitatem ejici, quia hujusmodi morbum cœlitus immitti credebant, teste Herodoto *l. 1.* sed etiam apud Judæos Dei jussu extra castra ejiciebantur, *Levitici capit. 13. & 14.* Unde hujusmodi morbi turpitudinem pluribus amplificat Nazianz. *orat. 30. in laudem Basilii*: & non modo omnibus odiosi erant leprosi, sed etiam Deo quoque invisi existimabantur: expinbantur autem illi in lege veteri, & expiationis modus talis erat, ut præscribitur *Levit. cap. 14.* Postquam curata erat lepra, qui purificabatur, primo „ offerebat duos passeres vivos pro se, qui- „ bus vesci licitum erat, & lignum cedrinum, vermiculum- „ que, & hyssopum: & unum ex passeribus immolari vide- „ bit „ idest occidi; nec enim hoc erat proprie sacrificium, *in vase fictili super aquas viventes*, fontanas scilicet, aut fluviales. „ Alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco, „ & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asper- „ get illum qui mundandus est, septies, ut jure purgetur: & „ dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet. „ Deinde ipsimet leprosi lavabant vestes suas, radebant pilos corporis, & deinde lavabant seipsos. Postea die octavo, si erant divites, offerebant agnum pro delicto, idest eo modo immolandum, quo fiebant sacrificia pro delicto; & agnum pro peccato, & ovem anniculam in holocaustum cum tribus decimis similæ, idest cum tribus gomor, sive asseronibus, & olei sextario. Si vero pauperes erant, offerebant agnum pro delicto, & duos pullos collumbarum, unum pro peccato, & alterum in holocaustum cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Tunc sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, pollicem dexteræ manus, & pedis, & ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo: reliquum olei fundens super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus ac pedis dextri; & super caput. Quem expiationis ritum mysteriis plenum exponunt post ordinarios *in dict. capite 13. & 14. Levit.* P. Menochius *de republica lib. 3. capit. 18.* Becanus *in analog. c. 14. num. 5.* In lege autem gratiæ, cum dicat Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum esse, Ecclesia noluit leprosos ita miserabilem vitam agere absque aliquibus gratiis, & privilegiis. Quare in Concilio Aurel. *5. can. 21.* ita cautum fuit: „ Et licet pro- „ pitio Deo, omnium Domini sacerdotum, vel quorumcum- „ que hæc cura possit esse fidelium, ut egenis necessaria de- „ beant ministrare; specialiter tamen de leprosis id pietatis „ causa convenit, ut unusquisque Episcoporum, quem inco- „ lam hanc infirmitatem incurrisse, tam territorii sui, quam „ civitatis agnoverit, de domo Ecclesiæ juxta possibilitatem „ victui & vestitui necessaria subministret, ut non eis desit „ misericordiæ cura, quos per duram infirmitatem intolera- „ bilis contingit inopia.„ Et in Concilio Lugdun. sub Pelagio II. celebrato, *can. 6.* ita habetur: „ Placuit universo Con- „ cilio, ut uniuscujusque civitatis leprosi, qui intra territo- „ rium civitatis ipsius aut nascuntur, aut videntur consiste- „ re, ab Episcopo Ecclesiæ ipsius sufficientia alimenta, & „ vestimenta accipiant, ut illis per alias civitates vagandi „ licentia denegetur. „ Et in Concilio Auxitano celebrato temporibus Bonifacii VIII. anno 1300. ita statutum fuit circa eos: „ Excommunicamus, & excommunicatos provinciæ de- „ nunciari præcipimus Barones, Consules, Bajulos, & quo- „ scumque, qui reclusos leprosos ratione personarum, vel „ patrimonii ipsorum ausi fuerint talliare, vel aliquid pro „ tallia exigere ab eisdem. „ Refert Coriolanus *in addit. ad Summam, fol. 73.* & in præsenti exemptio a decimis illis conceditur ex hortis, & nutrimentis animalium, non quia religiosi sint, ut antiqui repetentes hic existimarunt; aut quia eas debeant præstare proprio sacerdoti, ut voluit Glossa; sed pietatis intuitu, ut in ipso textu docetur, exemptio talis illis conceditur, & quia cum aliis fidelibus propter contagium se immiscere nequeunt. Gregorius III. *epist. ad Bonifacium Moguntt. Episc. Leprosis, si christiani fideles fuerint, Dominici corporis & sanguinis participatio tribuatur*. Cum sanis autem convivia celebrare eis negatur, quod sub eisdem verbis repetit Conc. Vvormat. *canon. 31.* & Carolus Magnus *in suis constit. cap. 20.* interdicit leprosis se immiscere populo Christiano, ideoque illis conceditur, ut habeant Ecclesiam propriam cum clerico, qui illis sacramenta administret. Nec tunc obstat textus *in can. 17. Conc. Ancyrani*, in illis verbis: „ Eos qui rationis expertia animantia injerant, & eosdem non solum leprosos „ crimine hujusmodi factos, sed & alios isto suo morbo re- „ plentes, præcipit sancta Synodus inter eos orare, qui spi- „ ritu periclitantur immundo.„ Pro cujus canonis expositione sciendum est, duplicis generis esse leprosos: quosdam qui a natura sic sunt infecti, aut ex aliquo accidenti, vel forsan situ regionis. Ut enim unaquæque regio, ac clima suas habet proprias qualitates, & affectiones, ita & morbos; imo unus, idemque morbus in alio climate alia habet symptomata; de illis leprosis agitur in præsenti textu, & Conciliis supra relatis. Alii vero sunt qui morbum hunc ex aliquo crimine contraxerunt, quos Ecclesia semper odio habuit in detestationem peccati perpetrati, de quibus *in d. can. 17.* Unde cum in eo canone PP. agant de leprosis qui cum animali concubuerunt, & inde leprosi facti fuerunt, quibus primis Ecclesiæ sæculis nulla venia indulgebatur, licet postea mitius cum his contra naturam luxuriantibus se haberet Ecclesia, ut probat Albaspineus *l. 2. observ. cap. 14.* ideo in eo canone jubetur, ut ipsi leprosi contra naturam peccantes cum brutis, inter hiemantes, & energumenos orare debeant, & in primo gradu, videlicet pœnitentium, extra portam Ecclesiæ, in vestibulo, vel juxta eam partem, in qua mendici convenire solent stipem collecturi, ut probat Tertul. *de pudicitia c. 14.* ibi: „ Reliquias autem libidinum, furias impias in corpo- „ ra, & in sexus, ultra jus naturæ, non modo limine, ve- „ rum omni Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt deli- „ cta, sed monstra.„ Docent Lantrimeter *leg. 2. de veteri mon. c. 60.* Otalora *de irreg. ex pœnit. excurs. 2.* Hiemantes autem in eo gradu consistentes dicebantur, quia sub nullo tecto recipiebantur, imo pluviæ, & frigori expositi erant: licet hujus vocis alias significationes adducant Balsamon in eo canone, Cironius *ad tit. de pœnit. & remiss.* Gibalinus *de clausur. disquisit. 3. cap. 2. §. 6. n. 32.* Sensus ergo prædicti canonis est, eos qui rationis expertia animantia injerant, & leprosi facti fuerant propter tale monstrum; & quia pecudes, & cetera animalia, quæ ad victum mactantur, contagio inficere poterant ea edentes, inter hiemantes, seu eos qui spiritu periclitantur immundo, idest energumenos, orare debere. Notarunt Coriolanus *in not. ad Concil. Auxitan.* Zerda *in adv. c. 146. num. 11.* Illud omittendum non est, veros leprosos crepitaculo ligneo semper eleemosynas petiisse, ut constat ex Molano *die 14. Julii*, & Joanne Genebrardo, qui in chron. Belgic. *l. 4. c. 11.* ait: „ Ante Comitis Amelii Curiam cum tabulis leprosorum percuteret, Comes audiens dixit cuidam servo suo: Panem, & carnes accipe, & Romanum scyphum optimo vino imple, & defer illi infirmo. „ Quia voce eleemosynam petendo, aeris infectione contagium timeri poterat: unde forsan originem duxit, ut eleemosynarii hospitalium S. Lazari, & Antonii, ubi hujusmodi leprosi curantur, tabula, aut campanula eleemosynam petant.

CAPUT III.

Alexander III. a *Eborac. Archiep.*

AD audientiam noſtram noveris perveniſſe, quod villa, quæ dicitur H. tantum perhibetur diſtare ab Eccleſia parochiali, ut tempore hiemali, cum pluviæ inundaverint, non poſſint parochiani ſine magna eam difficultate adire; unde non valent eccleſiaſticis officiis congruo tempore intereſſe. Quia igitur parochialis Eccleſia ita dicitur in redditibus abundare, quod præter illius villæ proventus miniſter illius convenienter valeat ſuſtentationem habere: ſ. t. per A. ſ. m. quat. ſi res ita ſe habet, Eccleſiam ibi ædifices, & in ea ſacerdotem, ſub. ap. ob. ad præſentationem Rectoris Eccleſiæ majoris cum Canonico, de fundatoris aſſenſu inſtituas, ad ſuſtentationem ſuam ejus villæ obventiones eccleſiaſticas percepturum. Provideas tamen, ut competens in ea honor pro facultate loci Eccleſiæ matrici ſervetur: quod quidem fieri poſſe videtur, cum ejuſdem villæ dominus xx. *b* acras terræ fructiferæ velit ad uſus presbyteri conferre. Si vero *c* perſona matricis Eccleſiæ virum idoneum præſentare diſtulerit, vel opus illud voluerit impedire, tu nihilominus facias idem opus ad perfectionem deduci, & virum bonum, ceſs. ap. diff. inſtituere non omittas.

NOTÆ.

a *Eboracenſi.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione; *ſub hoc tit. c.* 1. de Metropoli Eboracenſi Angliæ nonnulla notavi *in c.* 4. *de reſcr.*

b *Acras terræ.*) Acra apud Saxones, & Anglos idem eſt, quod apud Latinos ager; non tamen ſimpliciter agrum notat, ſed certam agri menſuram; quo modo Latini jugerum dicunt. Crebra vox eſt in Regum, & aliorum Principum donationibus, Sigebertus in chron. *ad ann.* 1201. ibi: „Rogerius Torellus, miles illuſtris Vulcanienſis territorii dedit „ Eccleſiæ Gemeticenſi in perpetuam eleemoſynam apud Giſeneas 16. & dimidiam acras terræ arabilis, & ſeptem a„ cras nemoris.„ Refert Voſſius *de vitiis ſerm. l.* 3. *c.* 1. & nos *in cap.* .*.

c *Perſona.*) Ideſt Rector, ut expoſui *in c. ad aures, de reſcript.*

COMMENTARIUM.

PRO hujus textus expoſitione ſciendum eſt, Eccleſias ædificare, templaque conſtruere, ad pietatem, religionemque augendam magnopere expedire, *c. fin. 96. diſt.* & ideo pium opus exercere earum conſtructores docetur *in c. pia mentis 26. 16. q.* 7. & miris laudibus illos efferunt Alfonſus Rex *in l. 6. tit.* 10. *part.* 1. D. Auguſtinus *l.* 20. *contra Fauſtum*, Epiphanius *l.* 1. *hæreſi* 69. & alii, quos laudat Valenzuela contra Venetos 2. *p. ex num.* 6. & ad templa exſtruenda gravi, & ponderoſa oratione hortatur fideles Div. Chryſoſtom. *orat.* 18. *in acta Apoſtol.* quare & laici admiſſi fuerunt ad jus patronatus ipſarum Eccleſiarum, ut alii invitentur ad hoc opus pium, & religioſum. Lambertinus *de jurepatr. lib.* 1. *qu.* 3. *artic.* 4. Spino *in ſpecul. teſtam. gloſſa* 3. *numer.* 5. Inde etiam cum legata ad pias cauſas relicta integra, & ſine diminutione Falcidiæ præſtentur, *authent. ſimiliter, Codic. ad leg. Falcid.* ita etiam præſtatur integre legatum relictum ad conſtructionem templi, *c. nos* 3. *de teſtam.* Tiraquellus *privil.* 26. *& pia cauſa*; & licet incertæ perſonæ legari nihil valeat, *§. incerti, inſtit. de legat.* futuro tamen templo relinqui legatum poteſt, ut *in caſu legis ſervos* 17. *ff. de alimont. legat.* docuerunt Tiraquel. ſupra, *privileg.* 56. Valent. *numer.* 27. Unde *juſte* feſtum indicitur propter ſolemnitatem dedicationis, & conſecrationis novi templi, *cap. ſolemnitates 16. cum ſequent. de conſecr. diſtinct.* 1. quæ ſolemnitas quotannis iteratur, Chriſto Domino exemplum præbente cum ipſe encenia celebravit, referente D. Joanne *capite* 10. hoc eſt feſtivitatem dedicatiopis templi: Div. Iſidorus *leg.* 1. *de Eccleſ. offic. cap.* 35. ibi: „ Annuas feſtivitates dedicationis Eccleſiarum ex more veterum celebrari in Evangelio legimus, & merito.„ Defendunt hunc pium Eccleſiæ ritum contra Magdeburg. & alios novatores, Bellarminus *t.* 3. *controv. leg.* 3. *de cultu Sanctor. cap.* 5. Durantius *leg.* 1. *de ritibus Eccleſ. capit.* 24. *num.* 2. Roa *leg.* 5. *ſingul. de die natali, capit.* 5. Quæ æque procedunt in templis conſtruendis, & dedicandis ſub titulo Dei Optimi Maximi, quam ubi dedicantur ſub titulo Sanctorum, nam hoc permiſſum eſſe facile conſtat ex Concilio Gangrenſi *can.* 20. & *in epiſtol. ad Epiſcop. Armen.* Concil. Carthagin. 5. *can.* 14. quod idem de altaribus cautum eſt *in cap. placuit* 26. *de conſecrat. diſtinct.* 1. & aliis relatis a Bellarmino *ſupra, cap.* 4. nec ideo cultus latriæ ſoli Deo debitus (qui in conſtructione templorum exhibetur, ut ait D. Auguſtinus *in lib. contra ſermon. cap.* 22.) Sanctis præſtatur. Quo figmento hæretici ſupra relati templa in honorem Sanctorum conſtrui improbabant; ſed male, quia ad eum effectum Eccleſia in honorem Sanctorum dedicatur, non ut ipſis cultus latriæ præſtetur, ſed ut eorum commemoratio frequentius agatur. Unde cum dicitur, hæc eſt Eccleſiæ S. Mariæ, intendimus ſignificare, hæc eſt baſilica Deo dicata in memoriam B. Mariæ: ſicut cum dicimus hæc eſt Miſſa S. Mariæ, ſignificare volumus, quod hæc eſt Miſſa Deo oblata in gratiarum actionem propter beneficia collata Sanctæ Mariæ.

Nec ſolum fideles hortandi ſunt ad conſtructionem Eccleſiarum, verum & cogendi eas ædificare in his locis, in quibus alias commode ſacramenta adminiſtrari nequeunt: quo modo exaudiendum eſt præceptum Clementis Papæ, de quo *in cap. Eccleſias* 28. 16. *quæſt.* 7. *cap. Eccleſias* 13. *de conſecrat. diſt.* 1. Inde primo infertur, impiam, & irrationabilem eſſe conſtitutionem, aut conſuetudinem, quæ templorum conſtructioni adverſatur, Valenzuela *diſt.* 2. *part. contra Venetos, nu. ultim.* & ideo eſſe improbandam authenticam *Caſſa*, C. *de ſacr. Eccleſ.* imo P. Gregorius *leg.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 5. *in fine*, Germonius *in aſſert. pro libert. Eccleſ. cap.* 8. docuerunt, prohibentem templa ædificare ſacrilegium committere, ejuſque pœnis eſſe puniendum. Inde etiam deducitur ratio conſtitutionis Juſtiniani relatæ *in authent. de eccleſ. titul. §. ſi quis autem, collat.* 9. ubi ſtatuitur, cogendum eſſe per Epiſcopum, & per civilem judicem perficere opus Eccleſiæ, ſeu loci religioſi, eum qui cœpit illud conſtruere: & decedente ipſo, hæredes ejus ſimiliter teneri, ut conſtructio, quæ ab initio fuit voluntaria, ſemel cœpta efficiatur neceſſaria, argumento legis *ſicut*, C. *de O. & A.* Ex eodem etiam favore conſtructionis Eccleſiæ provenit, quod quamvis invitus quis non cogatur rem propriam vendere, *l. nec emere*, *Cod. de jure dedlib. leg. invitum* 11. *Codice de contrab. empt.* Heraldus *lib. unic. emend. capite* 26. ubi exponit textus *in leg.* 9. *Digeſt. de action. emot. leg.* 65. *§.* 1. *leg.* 70. *ff. de R. V.* Hermoſilla *in l.* 3. *tit.* 5. *partit. gloſſ.* 1. tamen ut Eccleſia ædificetur, aut amplietur, cogendus eſt dominus domum, aut aream ſuam diſtrahere. Hermoſilla *ubi ſupra*, Franc. Leo *tom.* 1. *deciſ.* 90. *Valentia.* Quæ ſententia non eſt generaliter admittenda, ut pro cujuslibet Eccleſiæ conſtructione, aut ampliatione liceat dominis invitis prædia extorquere; ſed ſub hoc moderamine, ut ſit pro ædificio, aut ampliatione moraliter neceſſaria Eccleſiæ Parochialis, ſeu Cathedralis, quam conſtrui, aut ampliari non ſolum utile, verum & neceſſarium eſt: tunc enim licet auferre a dominis prædia ſua, refuſo juſto pretio, exemplo legis *ſi venditor*, *§. ſi conſtat*, *Digeſt. commun. præd. l. item ſi verberatum*, *§. ultimo*, *Digeſt. R. V.* Si vero utilis tantum, non vero neceſſaria fuerit conſtructio Eccleſiarum, citra Principis auctoritatem auferri a nullo domus ſua debet. Covar. *lib.* 3. *var. capite* 14. *numer. final.* Cum enim regulariter inſtitutum ſit, dominum non cogi rem propriam diſtrahere, deſideratur neceſſitas fovendi religionem, ut publicus favor privatæ utilitati præferatur, juxta legem *ſi locus §. cum via publica*, *Digeſt. quemadmod. ſervit. leg.* 2. *ff. ne quid in loco publ.* propter utilitatem autem tantum non licet ablque reſcripto Principis alicui rem propriam auferre.

Sed licet adeo commendetur Eccleſiarum conſtructio, & magnopere expediat, tamen ita novæ Eccleſiæ conſtruendæ ſunt, ut inde aliis præjudicium non irrogetur, *cap.* 1. *& 2. de novi oper. nunc.* In conſtructione enim Eccleſiarum maxime attendendum eſt, ne inferatur damnum aliis parochialibus Eccleſiis, *cap. in his* 30. *de privil. leg.* 9. *tit.* 10. *partit.* 1. Guido Papæ *qu.* 160. Zerola *in praxi* 1. *p. verbo Eccleſia, quæſt.* 4. *& 5.* Valenzuela *conſil.* 45. *per tot.* ideoque novam parochiam intra limites antiquioris tantum licebit conſtruere ex juſta cauſa: veluti ſi augeatur multitudo fidelium, qui in Eccleſiis jam conſtructis recipi non poſſint, *c. præcipimus*, 16. *q.* 1. vel ſi una parochia habeat domos ita ab Eccleſia diſtantes, ut difficile ſit, maxime in hyeme, imbribus, vel nivibus impedientibus ad eam parochianos venire, vel deferri ſepeliendos, vel baptizandos, ut probat Petr. Gregorius *de benef. c.* 12. *n.* 4. unde recte in præſenti textu permittitur novæ parochiæ erectio, ex eo quod propter diſtantiam loci tempore hyemali commode parochiani non poterant divinis officii intereſſe: quam Alexandri Decretalem confirmavit Concil. Trident. *ſeſſ.* 21. *de reform. capit.* 4. ibi: „ Novas parochias etiam invitis Rectoribus, juxta formam conſtitutionis Alexand. III. quæ „ incipit Ad audientiam, inſtituere poſſint.„ Varia tamen in præſenti ab Alex. præcipiuntur: primo ut reſervetur jus præſentandi clericum ad novam Eccleſiam Rectori veteris Eccleſiæ, a qua fit diſmembratio, in compenſatione damni illati, ut expreſſit Alfonſus noſter *in l.* 9. *tit.* 10. *p.* 1. ibi: „ Por el menos cabo, que recibieſſe la primiera por los parochianos que „ le menguan, otorga el derecho, que los clerigos de ella pue„ dan preſentar al Obiſpo el que huvieren deponer en la I„ gleſia ſegunda, è otorgarles aſnde, mas de eſto, que eyan „ en ella alguna renta en manera de cenſo, por conocimien„ to de majoria.„ Quod jus præſentandi late exponunt Barboſa *in dict. capit.* 4. *Concil. Trident.* Valenzuela *tom.* 1. *conſil.* 45. *per tot.* Salgado *de protect. part.* 3. *capit.* 5. *numer.* 37. Secundo, ut clerico ejuſdem novæ Eccleſiæ aſſignentur pro ejus ſuſtentatione obligationes pro modo parochiæ diſmembratæ, quo nomine veniunt etiam decimæ, *capit. Eccleſia* 43. *cum ſequent.* 16. *quæſtion.* 1. Lotherius *de re benefic. leg.* 1. *qu.* 28. qui reſolvit hanc decimarum aſſignationem non eſſe neceſſariam, ſi commode aliunde nova Eccleſia dotetur. Tertio deſideratur, ut competens honor in ea pro facultate loci matrici Eccleſiæ reſervetur, ideſt annua aliqua penſatio pro arbitrio Epiſcopi modetanda. Proſequuntur latius Lotherius, Salgado, & Petrus Gregor. *ubi ſupra*, Moneta *de commut. c.* 11. *n.* 334. Vaſconcellos *lib.* 1. *de reſponſ. c.* 13. Alteſſerra *lib.* 5. *diſſert. c.* 6.

CAPUT IV.

a *Lexovienſi.*

QUicumque Eccleſiaſticum beneficium habet, ad tecta Eccleſiæ reſtituenda, vel ipſas Eccleſias emendandas, omnino adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

a *Lexovienſi.*) In prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. Legitur *Exonienſi*, ſed male, ut ibi notavit Ant. Auguſt. cum etiam *Lexovienſi* legatur poſt Concilium Later. *pag.* 29. *cap.* 2. de qua diœceſi egi *in cap.* 8. *de offic. ord.* & commentarium hujus textus dedi ſupra *in c.* 1.

CAPUT V.

a Urbanus III.

AD audientiam noſtram jam pridem pervenit, quod tu in Eccleſia de Cologia, de qua in Epiſcopum vocatus, & electus fuiſti, regulares canonicos ordinare, & eorum inſtitutioni de bonis tibi collatis congrue velis providere. Inde ſiquidem eſt, quod tuum nos deſiderium, atque propoſitum multimodis laudibus commendantes, devotioni tuæ auctoritate Apoſt. indulgemus, ut juxta votum tuum canonicos regulares in Eccleſia præſcripta, ſi tibi in hoc Epiſcopus diœceſanus conſentit, ad honorem Dei & Eccleſiæ tuæ, ſecundum beati Auguſtini regulam valeas ordinare, & eos ibidem, nullius contradictione, & appellatione obſtante, inſtituere. Unde ſi clerici ſæculares in ea fuerint, qui adhuc ſupereſſe noſcantur, volumus ut eis, dum vixerint, ibi vel alibi neceſſaria ſecundum conſuetudines provideantur. Licet autem vicini tui nobis inſtantius ſupplicarent, quatenus in Eccleſiæ præſcriptæ jure confirmationis privilegium faceremus de canonicis, tuæ in hac parte devotioni de jure non poſſumus deferre, cum nulli canonici adhuc ibidem exiſtant, quibus privilegium indulgeatur: eis utique cum fuerint inſtituti, tam in his, quam in aliis, precum tuarum obtentu, in quibus cum Deo poterimus, libentius deferemus.

NOTÆ.

a *Urbanus III.*) In hac ſexta collectione tantum legitur *Urbanus III.* in ſecunda autem, *ſub hoc titul. capit.* 4. prout hic tranſcribitur: ſed ita corrupta eſt inſcriptio, ut facile cognoſci non poſſit, niſi emendemus *Trutonienſi*: quæ civitas Trutonia dicta, ſeu ſancti Trudonis, inſignis eſt inferioris Germaniæ civitas, ubi potentiſſimum eſt D. Benedicti cœnobium.

COMMENTARIUM.

TExtus hic non ſpectat ad ædificationem Eccleſiæ, ſeu ejus reparationem; ſed tantum ad reformationem, ſeu profeſſionis canonicorum mutationem, de qua egi *in c. inter quatuor, de relig. domib.* Sicut enim canonici regulares conſentiente Epiſcopo ſæculares fieri poſſunt, ita etiam ex ſæcularibus regulares fieri valent cum Capituli conſenſu, *c. ſi Epiſc.* 12. *q.* 2. & invitis ipſis canonicis deſideratur reſcriptum Pontificis, ut docet Legauſre *in parat. ad h. tit.* & probavi jam *in d. c. inter.*

CAPUT VI.

a Cœleſtinus III.

TUA nos duxit, &c. *Et infra*: Præterea quia occaſione juramenti, quod de rebus Eccleſiæ non alienandis te aſſeris præſtitiſſe, in locis tui Epiſcopatus, in quibus populi habitantes oratoriis plurimum videntur indigere (ne prætextu novarum Eccleſiarum commiſſa tibi Eccleſia deſtitui videatur) Eccleſias formidas erigere: fraternitati tuæ præſentium ſignificatione mandamus, quat. illius juramenti occaſione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti ſuper baſilicarum conſtructione ſtudeas ſalubriter providere.

NOTÆ.

a *Cœleſtinus III.*) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex, nec ubi integra epiſtola reperiatur. In præſenti autem fragmento tantum docetur, juramentum de non alienandis rebus Eccleſiæ ab Epiſcopo præſtitum, ſeu generaliter illud reſpectu omnium ſuæ diœceſis Eccleſiarum, ſeu tantum ſuæ Eccleſiæ Cathedralis, non impedire, quin infra alterius parochiam novam erigat Eccleſiam, etſi inde minuatur parochianorum numerus, atque perſonales ſaltem obventiones decreſcant; quia prædictum juramentum ad directas dumtaxat, & eas quidem illicitas, vel non neceſſarias alienationes reſtringendum eſt, argumento textus *in capite Ad noſtram*, 21. *de jurejur. l. ult. ff. qui ſatisdare cogant.* de quo juramento egi *in cap.* .*.

TITULUS XLIX.

De immunitate Eccleſiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

CAPUT PRIMUM.

Ex Synodo a *Joannis Papæ.*

UT *b* in domibus Eccleſiarum, neque *c* miſſus, neque *d* comes vel judex *e* publicus, vel miniſter, quaſi pro conſuetudine, nec *f* placitum, nec auſpicium vindicent: ſed in *g* publicis rebus domos conſtituant, in quibus placitum teneant, & ſecundum antiquam conſuetudinem hoſpitentur.

NOTÆ.

Joannis Papæ.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. tit. c.* 1. nullibi tamen exprimitur ex qua Synodo transcriptus sit textus hic: facile tamen id apparet ex Baronio *t.* 9. *anno Christi* 904. Severino Binio *t.* 3. *p.* 2. *Concil. pag.* 137. qui referunt sub Joanne Papa IX. Ravennæ concilium celebratum fuisse, ut acta Stephani VII. contra Formosum improbarentur, & damnarentur coram Lamberto Imperatore: & inter 12. canones in ea Synodo sancitos *can.* 11. hæc verba reperiuntur: „ Ut in domibus Ecclesiarum, nec missus, nec comes, vel judex, quasi pro consuetudine, nec placitum, nec hospitium vindicent, sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundum antiquam consuetudinem hospitentur. „ De hac Synodo alia notavi *in c. fin. de offic. Archipresb.* nec est necesse in hoc canone supplere verbum *statuimus*, ut fecit Glossa, cum plerumque canones Concil. absque eo verbo proferantur, ut constat ex canonibus editis in Conciliis Cæsaraugust. Valentino Galliæ, Arelat. 4. sub Leone III. & Rhemensi 1. sub Leone.

b *In domibus Ecclesiarum.*) Hostiensis in præsenti, *n.* 1. Panormit. *n.* 3. Sylvester *verbo Immunitas* 1. *n.* 3. Azor *p.* 1. *l.* 9. *c.* 9. *q.* 7. existimant in præsenti, appellatione domus Ecclesiarum, non tantum ipsas Ecclesias significari, verum etiam domos privatas, quæ ad jus, & dominium Ecclesiæ pertinent; quia non tantum Ecclesia ipsa, verum etiam ejus domus præsenti immunitate gaudent. Quæ doctrina facilius admitteretur, si sciamus, jam a primis Ecclesiæ sæculis inter alia bona immobilia Ecclesiam domos possedisse: unde Gregorius Magnus *ep.* 19. *l.* 3. redditus omnes ædis sanctæ Agathæ, cui Leonem acolythum præfecerat, assignat in pensionibus domorum urbanarum, his verbis: „ Ideo pensiones omnium domorum in „ hac urbe constituarum, quas prædictam Ecclesiam tempo„ ribus habuisse Gothorum constiterit, annis singulis congre„ gare non desinas, & quantum in sartis tectis, vel lumina„ ribus aliaque reparatione ejusdem Ecclesiæ necessarium fue„ rit, erogare omnibus modis studebis.„ Hoc autem singulare notandum est, quod iis domibus, quæ ad Ecclesias pertinebant, tituli, & insignia Ecclesiarum inscribi solebant, hocque ritu Ecclesia possessionem domus acquirere credebatur: quare ipse S. Gregorius *l.* 1. *ep.* 63. agnoscens Petronii domum injuste a Constantino defensore Ecclesiæ titulatam, jubet titulos dejici, & deponi, quos ignorantia Constantini præfixerat: his verbis: „ Quoniam docti sumus domum Petronii no„ tarii S. Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, a „ Constantino tunc defensore irrationabiliter titulatam, ex„ perientiæ tuæ præsentis præcepti pagina demandamus, ut „ omni excusatione, vel dilatione omissa, depositio titulo, „ eamdem domum præsentium latrici Theodoræ relictæ an„ tedicti Petronii sine mora restituas. „ Imo Ecclesia, ut sacerdotum, ac clericorum quieti consuleret, domos illis comparabat, in quibus commode degerent ad officii sui partes pie & religiose obeundas, ut constat *ex c.* 2. *de jurepatron. in* 5. *compil.* ibi: „ Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hor„ tamur attente, quatenus cum indecens modis omnibus vi„ deatur, ut Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint „ expertes, ipsarum cuilibet saltem 30. passus terræ, juxta „ canonicas sanctiones, in liberam eleemosynam extra cœme„ terium a parte qualibet earundem ad domos clericorum fa„ ciendas, ibidem liberaliter largiaris. „ Et *l.* 7. *tit.* 13. *l.* 1. *recop.* & hæ domus dicebantur ecclesiasticæ, sive domus Ecclesiarum. Earum meminerunt Eusebius *l.* 7. *histor. Eccles. c.* 24. ibi: „ Ver m cum Paulus ex Episcopi domo, ejus Ecclesiæ „ propria, exire nollet, Imperator Aurel. de ea re rogatus „ sententiam sanctissime quid agendum esse decrevit; præcipit „ enim, ut domus Ecclesiæ iis tribueretur, quibus Christiani „ Italiæ, & urbis Romæ Episcopi tribuendam præscripserint. „ *Gregorius Tur. l.* 1. *miracul. c.* 39. *ibi*: Mulier successa libi„ dine, operta peccari tenebris pergit ad domum Ecclesiæ per „ tenebras noctis: eumque obserata omnia reperisset, pul„ sare fores ecclesiasticæ domus cœpit, ac voces ejusmodi da„ re: Quousque sacerdos dormis? Quousque clausa ostia non „ reseras. „ Refert Lemaistre *leg.* 1. *de jur. Ecclesiast. cap.* 16. De quibus domibus Ecclesiarum accipiendus est præsens textus.

c *Missus.*) Glossa in præsenti, pro *misso* exponit executorem, vel officialem: quam sequuntur Hostiensis, & Abbas *in præs.* Sed hæc Glossæ expositio admitti non potest: nam statim in eodem textu, prout jacet in hac sexta compilatione, ponitur *minister*, qui idem est, ac executor, *l. ordine* 15. *ff. ad municip. c. novit* 43. *de appellat. c. pastoralis*, §. *quia vero, de offic. deleg.* notatur *in l. ab executore* 4. *ff. de appell.* Verius ergo est, missum in præsenti significare Legatum directum a Principe pro qualicumque Ecclesiastica, aut publica utilitate, vel opportunitate, qui corrigeret, quæ corrigenda essent. Flodoardus *in histor. Rhemensi*, ibi: „ Tilpinum sequitur Ulfarius, qui a „ præfato Imperatore Magno Carolo missus dominicus ad re„ cta judicia determinanda, fuerat ante Episcopum constitu„ tus super totam Campaniam. „ Aymonius *l.* 5. *c.* 1. ibi: *Ad partem fisci nostri missi sui discurrentes dissolvere debeant.* Quo modo missi Dominici accipiuntur in legibus Longobard. *lib.* 2. *tit.* 16. 18. & 29. legibus Aleman. *tit.* 21. 30. & 36. capitul. Caroli *lib.* 1. *tit.* 122. & *lib.* 2. *tit.* 18. & *l.* 4. *tit.* 30. 32. & 44. & *lib.* 5. *cap.* 19. & aliis congestis a Lindembrogio *in glossar. legum antiq. verbo Missus*. Diversique erant hi missi dominici a missis discurrentibus, quorum munus erat mandata Principum deferre per provincias: notavit P. Marcha *leg.* 5. *concord. c.* 8. Quater enim in anno in Gallia a Rege Legati mittebantur per Provincias, ut si quid Episcopi, aut Comites negligentes egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, illisque quibus a Comite jus dictum non esset, ipsi dicerent, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent. Constitutiones quoque principum, seu capitularium ab illis per Provincias transmittebantur, & annuntiabantur; qui ideo dicebantur missi, *c.* 2. *de regul.* ut etiam Legati a Pontifice per Provincias directi, *legati missi dicuntur*, *cap. excommunicamus*, ubi notavi *de offic. Legat. c.* 1. *eodem tit. in* 6. notarunt Gironius *ad tit. de offic. Legat.* & *ad titulum de appellat.* Leo Pinel. *in c.* 2. *num.* 197. Inde etiam missaticum dicitur tractus ille, cui præerat missus, eratque is tractus nunc plurium, nunc pauciorum pagorum ut accipitur in constitutionibus Caroli Calvi, *tit.* 12. *cap.* 12. ibi: „ Ut unusquisque missus in suo missatico provisionem habeat, ut si aliquis de „ nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi „ consistens, aut commanens, rapinas fecerit.„ Ubi notavit Carolus Sirmundus, & S. Bonifacius Martyr *ep.* 115. „ Postea vero contigit, ut Dominus Imperator patruelem meum Ri„ colf. miserit in missaticum super Elbam cum his inferius „ scriptis.„ Illustrant Lindembrog. *in glossar. verbo Missaticum*, Vossius *de vit. serm. l.* 3. *c.* 27. Zerda *in adverf. c.* 155. *nu.* 22. Missus autem quis dicatur, exponit etiam Golvenerius *ad Flodoard. c.* 18.

d *Comes.*) Pro temporis varietate varii generis fuerunt Comites. Ante Constantini tempora illi Comites appellabantur, qui Proconsules, Præsidesque in Provincias sequebantur officii gratia. Cornel. Fronto *de differentiis Latini sermonis*, ibi: *Comes iter facit, assecla sequitur potentiorem*. Cicero 1. *in Verrem*, ibi: *Comites illi tui dilecti manus erant tuæ, Præfecti, Scribæ, Medici, Aruspices, Præcones*. Præcipuum vero Comitum locum renebant assessores Præsidum, qui eis in judiciis assidebant, de quibus *in l.* 4. *ff. de offic. assess.* ibi: *Defuncto Præside, ante diem residui temporis salarium deberi ait Comitibus*. Et *l. legati* 12. §. *Comites*, *ff. de vacat. munor.* ibi: *Comites Præsidum, & Proconsulum*. Et *lib.* 1. §. *sed si*, *Digest. de extraordinar. cognit.* ibi: *Sed etsi Comites salarium petant*. Et *libr.* 5. *Digest. ad leg. Jul. repetund.* ibi: *In Comites quoque ex hac lege judicium datur*. Et *leg. Senatusconsulto* 16. *Digest. de offic. Presid.* ibi: *Senatusconsulto cavetur, ut de his, qui Provincias regentes, comites, aut libertini*, Et *libr.* 4. *Digest. de offic. assessor.* ibi: *Diem functo legato Cæsaris Comitibus residui temporis*, Et *leg.* 6. §. *pœnul. Digest. de pœnis*, *lib.* 41. §. 1. *ff. de excusat. tut.* Illustrant Cujacius *leg.* 4. *respons. Papin. in l. diem functo*, *ff. de offic. Proconsul.* Gothofredus *in leg. in diem* 4. *de offic. assess.* Vivar. *ad Flavium Dextrum*, *pag.* 32. Baronius *in Martyrolog. die* 31. *Maji*, A Constantino Comitis nomen omnibus Magistratibus datum fuit, qui sacrum Comitatum obtervabant, vel ex eo prodibant, quasi socii laborum, imo & honorarii tituli vice fuit, sine actu, sine administratione. De his Comitibus, tam primi, secundi, quam tertii ordinis agitur *in leg. unic. Cod. de Comitibus consist. lib.* 1. & 2. *Cod. de Comitibus rei milit. l. un. Cod. Theod. de comit. & arcar. leg.* 17. & 18. *Cod. Theod. de proxim. Comitum*, *leg.* 127. *Codic. Theodos. de Decurion. leg.* 9, & 10. *Cod. Theod. de suar. & pecuar.* Gothi etiam & Franci singulis civitatibus Comites exemplo Romanorum præfecerunt. Gregor. Turonensis. *leg.* 6. *capitul.* 41. ibi: *Misitque ad Duces, & Comites civitatum nuncios*. Ipsi Comites in pace juri dicundo operam dabant; Gregor. Turon. *l.* 8. *cap.* 18. ibi: „ Gundovaldus autem Comitatum Meldensem super Vverpinum competit, ingressusque urbem, causarum actionem „ agere cœpit.„ Idem *leg.* 10. *cap.* 6. Unde in Concilio Vernensi *can.* 23. ita cavetur: „ Ut comites vel judices ad eo„ rum placita primo viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemolyna Domini Regis; & postea alias causas cum justitia. *Capitl.* 2. *cap.* 21. „ *ibi*: Comitibus vero, & judicibus hoc summopere observandum est, ut jure judicent, & nequaquam in judicio mu„ nus, seu personam accipiant. *Trib. can.* 9. *ibi*: Si Episcopus Ecclesiasticum, & Comes saeculare placitum eadem die „ condixerint, placitum Comitis postponatur.„ In Concil. Tolet. 1. sub Recharedo mentio fit diversorum Comitum. Plura de his Comitibus, & eorum officiis ac jurisdictione tradant Altesserra *de Comitibus l.* 1. *c.* 3. 4. & 5. Zerda *in adv. c.* 91. *n.* 9. & 21. Crespetius *in summa*, *verbo Comes*, Bignonius *in not. ad Marculf. lib.* 1. *de formul. c.* 8. Morla *in empor. tit.* 2. *q.* 28. *num.* 2. Ramirez de Prado *in fragment. adverf. Luitprand.*

e *Judex publicus*, *vel minister.*) In his verbis superfluum videtur verbum, *publicus*; constat enim judices publicos esse, siquidem judex dicitur, quasi jus dicens populo, *c. forus*, §. *judex*, *de V. S.* quique publica fungitur potestate, *l.* 2. §. *postea*, *ff. de orig. jur.* unde videtur abundare verbum *publicus*, quod deest in dicto canone apud Baronium, & Binium; nisi dicamus cum Hostiensi & Abbate, per illa verba, *judex publicus*, majores judices significari; & per verbum *minister*, judicem inferiorem, ut sic omnes Magistratus præsenti prohibitione comprehenderentur.

f *Placitum.*) Id est judicium civile, jurgium, seu contentionem forensem, *cap. placita* 15. *quæst.* 4. Concil. Ticinense sub Leo. IV. *p.* 3. ubi PP. ipsius Concilii coram Imperatore conqueruntur, quod ministri Comitum propter frequentia jurgia populum nimis afligebant, & ajunt: *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus*. Et in Concil. Meldensi *can.* 76. ita cavetur: „ Ut Regia Majestas observare præcipiat omnibus reipublicæ „ ministris, quod a divina auctoritate, & SS. PP. constitutio„ ne cautum esse dignoscitur, ut nemo Comitum, aut quis„ quam ex judiciaria potestate, post quartam feriam, quæ ca„ put jejunii nominatur, placitum, seu malum tenere præsu„ mat. „ Illustrat Hothomanus *in Francogal. c.* 10. & 11. moris enim erat olim sub dio causas agere, atque in portis civitatum; sed plerumque ob ingruentes pluvias, aut solis ardores in templum juris dicundi causa sese recipiebant Comites; quod prohibuerunt Ecclesiæ Patres in Concilio Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.* 12. ibi: „ Cum domum Dei „ deceat sanctitudo, dicente Domino: Domus mea domus „ orationis vocabitur; & valde indiguum si, & devotioni „ cultus sit contrarium, quod in Ecclesiis fiant mercata, tra„ ctatus, & mercimonia laborum, & ponantur in eis vasa, „ & alia non deputata ad executionem, & obsequium divi„ norum: Statuimus, & arctius prohibemus, ne de cetero in „ Ecclesiis fiant mercata, five teneantur vasa, five mercimo„ nia laicorum, nec judicialia tractentur temporalia, nec fiant „ in eis coadunationes vicinæ, vel tractatus, seu publica „ parlamenta, nisi forte tempore guerrarum.„ Nec non Imperator Carolus statuit, ut ipsi judices domos sibi constituerent, in quibus malum tenerent, non vero in Ecclesiis, *l.* 4. *capit. c.* 28. ibi: *Malus tamen nec in Ecclesia, nec in atrio ejus habeatur*. Dicemus *infra*, *in c.* 5.

g *Publicis locis domos constituant.*) Ad Prætorium videlicet, quod proprie accipitur ubi jus dicitur, *l. pen.* alias finali, *C. de offic. Rector. provinc.* ubi Mornac. cui & Præsidum domus hærent, *l.* 3. *C. de oper. public. l.* 3. *C. de metal. lib.* 12. *l. ultim. C. Theodos. de offic. omn. judic.* unde apud D. Joannem *capit.* 18. legitur, Judæos non fuisse ingressos Prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha. Illustrant Pancirola *lib.* 2. *variar. capit.* 191. P. Faber *lib.* 1. *semestr. capit.* 1. De locis ubi Romani jus reddebant, agit Polletus *lib.* 1. *histor. fori*, *c.* 4.

COMMENTARIUM.

8 Conclusio traditur, & illustratur.

EX hoc canone communiter talis deducitur assertio: „ In domibus Ecclesiarum, in quibus clerici degunt, non debent judices laici hospitium sibi vindicare. „ Quæ assertio probari potest *ex cap. præterea* 28. ibi: *Albergias*, juncta ejus verbi nota, *de jurepatron.* Concil. Salisbur. sub Martino V. „ Sæculares, ecclesiasticæve personæ, quacumque dignitate præfulgeant, Romanorum Rege, ejus conjuge, & filiis exceptis, „ Ecclesias, ecclesiasticaque bona, jura, & jurisdictiones, sed „ Ecclesiarum vassallos publice occupare, aut invadere quo„ modolibet non præsumant. „ Et *in l.* 1. *in fine*, *C. de Episc. & Cler.* quæ extat aliquibus verbis adjectis *in l.* 8. *C. Theod. eod. tit.* cujus auctor est non Constantinus Magnus, primus Catholicorum Imperator, ut Glossa existimavit; sed Constantinus Junior; nam textus ille Placido, & Romulo Consulibus emanavit. Hi autem non sub Constantino Magno, sed sub Constantino Juniore florwerunt, *lib.* 51. *titul.* 5. *part.* 1. *lib.* 27. *titul.* 3. *lib.* 1. *lib.* 2. *titul.* 22. *lib.* 2. *ordin. l.* 7. *tit.* 3. *l.* 1. *recop.* Illustrant ultra congestos a Barbosa in præsenti, Germonius *l.* 2. *de sac. immun. c.* 15. *num.* 13. Boetius Epon. *hic*, Sylvester *in summa verbo Immunitas* 1. *num.* 3. Azor *part.* 2. *instit. mor. lib.* 9. *c.* 9. *quæst.* 8. P. Suarez *t.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 13. *n.* 13. Bonac. ad Bul. cœnæ Domini, *q.* 19. *punct.* 3. §. 1. *n.* 5. Coriolanus *in explicat. ipsius Bullæ*, *excommun.* 18. *verf.* 5. Gregor. Lopez, & Didacus Perez *in dictis legibus partit. & ordin.* Altesserra *de Ducibus*, *l.* 3. *c.* 16. & *lib.* 6. *dissert. capit.* 17. Conclusionem hanc illustrat Sperell. *decis.* 51.

9 Impugnatur conclusio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam munus hospitis recipiendi est patrimoniale, *l.* 3. §. *munus*, *ff. de muner. & honor.* ibi: *Munus hospitis recipiendi non personæ, sed patrimonii onus est*. Et *l. sunt munera*, *ff. de vacat. & excus. mun. lib.* 3. *C. de muner. patr. l.* 10. *junct. l. munerum*, §. *patrimon. ff. de muner. & honor.* sed a muneribus patrimonialibus nemo excusatur, *l. munera*, §. *patrimonior.* ibi: „ Ab hujusmodi „ muneribus, nec Primipilarius, nec veteranus, aut miles, a„ liusve qui privilegio aliquo subnixus est, nec Pontifex ex„ cusatur. „ Ubi Glossa deducit: Ergo nec clericus, nec Ecclesia. Quæ sententia probatur *ex l. de his*, *C. de Episc. & cleric. l.* 2. *C. de muner. patrim. l.* 10. Igitur domus Ecclesiarum tenentur recipere Judices, seu Legatos Principis: siquidem ab eo onere patrimoniali, quia non personæ, sed rei est, nemo excusatur, præcipue cum agitur de hospitio præbendo ministris Regiis: nam inter regalia jura illud præcipuum numeratur, ut non solum Principi, verum & ejus ministris, & Consiliariis habitatio præbeatur, *l.* 2. *& per totum C. de metatis*, *& epist. lib.* 12. *l.* 1. *& per totum tit.* 15. *lib.* 3. *recopil.* docent Avendanno *in diction. verbo Hospedes*, Aviles *in c.* 8. *Prætorum verbo Dineros*. Mastrillo *de Magist. lib.* 3. *c.* 10. *n.* 178. Solorzanus *de jurib. honor. n.* 416. qui numero sequenti cum Otalora, & Gregorio Lopez resolvit, Ecclesiasticos ab hoc onere exemptos non esse, nisi specialis immunitas illis concedatur: ergo rite, & recte Comites, & alii judices possunt hospitium sibi vindicare in domibus Ecclesiarum, etiamsi in eis clerici habitent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam omnes fideles, maxime Ecclesiastici, tenentur hospitalitatem exercere, *c.* 1. *c. quiescamus*, *& per tot.* 42. *dist.* probavi *in c.* 2. *de stupplend. neglig. c.* 1. *de empt. & vendit.* Ergo non debent eximi ab hospitio judicum, & aliorum Magistratuum.

10 Immunitas quæ, & quoad cuplex.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus rationem ut assignemus sciendum est, immunitatem dici quasi muneris vacationem, seu exemptionem, seu libertatem a muneribus alioqui communibus, ita nimirum dictam, quasi expertem muneris; vel sine munere, idest onere: munus enim præter donum significat etiam nunc onus, nunc officium sine dignitate, & honore, *l. munus* 18. *ff. de V. S.* quapropter immunitas Ecclesiastica ita definitur: “ Est jus, quo loca, vel personæ Ecclesiasticæ a communi onere, seu obli„ gatione liberæ, & exemptæ sunt. „ Et ideo alio nomine vocari solet libertas, seu exemptio Ecclesiastica, *c. adversus*, *hoc tit.* docent Covarruv. *lib.* 2. *variar. capit.* 20. Lupus *de libert. Eccles. part.* 2. *qu.* 11. Suarez *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. *n.* 89. Azor *to.* 2. *lib.* 9. *cap.* 8. Hæc autem immunitas, seu emunitas, ut voluerunt Pitheus *in Glossario*, Zerda *in adverf. capit.* 91. ecclesiastica est triplex. Prima localis, quæ competit Ecclesiis, & aliis piis locis, de qua *in capit. inter alia*, *hoc tit.* Secunda personalis, quæ competit Ecclesiasticis personis, etiam in ordine ad causas, de qua *in c. non minus*, *hoc tit. c. clerici*, *de judiciis*, *c.* 1. *de foro compet.* Tertia realis, quæ competit Ecclesiasticis rebus, seu bonis, de qua in præsenti textu agitur:

11 Traditur ratio decidendi.

Ideo autem in domibus Ecclesiarum judices, & sæculares Magistratus nequeunt hospitium quærere, aut sibi vindicare, quia hæc immunitas ab hoc patrimoniali munere præbendi hospitium, jam ab Imperatore Constantino concessa fuerat *in dict. lib.* 1. *de Episcop. & Cleric.* & in formula ipsa immunitatis Ecclesiasticæ relata a Marculfo *l.* 1. *formul. capit.* 3. specialiter cavetur, ne Ecclesiæ, villæ, aut possessiones mansiones, seu paratas præstent. Solebant enim subditis hospitio non modo recipere missos, & Legatos Principis, Comites, & eorum ministros, verum & viaticum eis pro uniuscujusque dignitate præstare. Verba sunt: “ Statuentes ergo, ut neque vos, neque juniores, neque successores vestri, nec ulla publica ju„ diciaria potestas, quocumque tempore in villis ubicumque, „ in regno nostro ipsi Ecclesiæ, aut Regia, aut privatorum „ largitate collatis, aut qui postea fuerint collaturi, aut ad „ audiendas altercationes ingredi, aut freda de quibuslibet „ causis exigere, nec mansiones, aut paratas, vel fidejussores, „ tollere non præsumatis, &c. „ Unde descriptum fere privilegium monasterii Corbejensis a Clotario datum, quod extat apud Sirmundum *tom.* 1. *Concil. Gallic.* & privilegium Laurishamensis monasterii, quod auctorem habet Carolum Magnum *in Chronico Laurishamensi*; & tot alia, quæ passim occurrunt. Sed reverentia Regiæ emunitatis vix continuit Comites. Pauliacensem villam Cœnobii Floriacensis crebra Arnulfi Comitis intentione attritam luget Aymonius Floriac. *lib.* 2. *de miracul. S. Benedicti*, *cap.* 5. “ Nam Arnulfus quidam fuit, vir sæcularis militiæ, clarus stipendiis, qui ab Archembardo hujus loci „ Abbate beneficiario jure aliqua ex possessionibus monasterii „ sibi tradita possidebat: hic oblitus benefactorum, fidei quo„ que, quam Sacramento Sancto spopondерat Benedicto, ac „ illi pro posse famulantibus monachis, Pauliacensis parochiæ „ prædium assiduo exinanibat metatione. *Carolus Magnus lib.* 3. *Capitul. capit.* 39. ibi: De missis nostris discurrentibus, vel ce„ teris propter utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus „ mansionem contradicere eis præsumat. „ Ludovicus in Synodo Ticinensi, ibi: “ Quando etiam Episcopos, Abbates, vel „ Comites, seu fidelium nostrorum quempiam in propria vil„ la morari contigerit cum suis, in suis maneant domibus, „ ne sub obtentu hospitii vicinos opprimant. „ Illustrat Bignonius *in notis ad Marculfum*, *lib.* 1. *c.* 4. a quo munere paratarum immunitas Ecclesiæ domibus competit, sicut etiam in regnis Hispaniæ a Regibus Catholicis concessum est, ne in domibus Clericorum sine consensu, & voluntate ipsorum hospitium aliquis quærat, *l.* 27. *tit.* 3. *l.* 1. *ord.* cum hac tamen limitatione, ut scilicet hæc immunitas non competat, quando Princeps ipse, vel ejus filii iter faciunt per aliquem locum, *lib.* 7. *tit.* 21. *l.* 2. *ordin.* unde agnoscitur differentia, quæ versatur inter Ecclesiam ipsam, & ejus domos; nam in Ecclesia nemo hospitium vindicare valet, non quia immunitas ab eo munere Ecclesiæ concessa sit, sed propter honestatem, ut exprimitur *in d. l. pen.* ibi: *Porque seria cosa muy fea, y des honestia, que las Iglesias que son casas de Dios, &c.* in domibus autem Ecclesiarum hæc inhonestas non versatur, & ideo immunitas concessa fuit, quæ cessavit ex illa magna causa, videlicet supervenientibus Rege, Regina, vel eorum filiis, ut ex Concilio Salisbur. & dicta lege ordinamenti probavi. Magna autem cum ratione hæc immunitas non præbendi hospitium concessa fuit domibus Ecclesiarum, & Clericorum; nam similis immunitas competit militibus armatæ militiæ, *l. his oneribus*, *ff. de vacat. & excusat. munor.* ibi: “ Angariarum præstatio, & recipiendi hospitis necessitas, & militibus, & liberalium artium professoribus remissa sunt. „ Medicis etiam, & legum Doctoribus, *l. Medicos*, *C. de profess. & med. lib.* 10. ibi: *Nec in Provinciis hospites recipere*. Grammaticis, Oratoribus, & Philosophiæ Præceptoribus *in l. fin. Cod. de Fabric. & Archiatris*, *in l. Fabricianum*, *l. Archiatros*, *C. de metatis*. Cubiculariis Principis *in leg.* 2. *Cod. de Præpositis sacri cubicul. libr.* 12. „ Domus quoque eorum, vel in hac sacratissima urbe, vel in alia qualibet positas civitate ab omni„ ni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus.„ Decurionibus, & silentiariis, *in leg.* 3. *Cod. de silentiariis*, *eodem libr.* Militantibus in sacris feriuis, *leg. in sacris* 9. *Cod. de proximis sacrorum cod. libr.* ibi: *Super domibus quoque quas in provinciis possident*, *metatorum molestias liberamur*. Si ergo omnibus iis hæc immunitas concessa est, multo magis domibus Ecclesiarum, & clericorum competere debet: & si habitent pater, fratresve cum filio

clerico, immunes sunt ab hospitio præbendo, nisi ea præstatio nummaria pensione solvatur. Marinis *l. 1. resol. c. 167.* Si autem Ecclesia, aut persona Ecclesiastica acquirat titulo universali, vel particulari domum subjectam, hospitationi regiæ, vulgo *de casa y aposento*, tenetur eandem hospitationem tanquam onus reale præbere, ut decisum fuisse sæpius in supremo regali Consilio refert Guzman *de evict. q. 7.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta: nam munus suscipiendi hospites, de quo in præsenti agitur, non est, nec censeri potest patrimoniale, quia patrimonii munus tantum est, & censetur illud, in quo sumptus petuntur, & erogantur, *l. 1. §. patrimonii, ff. de muner. & honor. l. fin. §. patrimoniorum, ff. eod. titul.* ibi: „ Patrimoniorum sunt munera, quæ sumptibus patrimonii, & damnis administrandis expediuntur. „ Et hinc illa tantum munera philosophis remissa negantur, quæ sumptibus expediuntur, non vero alia, ut constat *ex l. in honoribus, §. Philosophis, ff. de vacat. & excusat. muner.* Quod autem in proposito, ut dicimus, suscipiendi hospites munus ab eis, qui ad illud tenentur, absque ullo sumptu expediatur, constat *ex l. devotum, C. de motatis, lib. 12.* ibi: „ Solam sane hospitalitatem „ sub hac observatione concedimus, ut nihil ab hospite, quod „ vel hominum, vel animalium pascuis necessarium creditur, „ postuletur. „ Et *ex l. unic. de salgamo hospit. non præst. eod. lib.* quibus consonat lex 10. 12. & 19. *tit. 15. l. 3. novæ recopil.* docuerunt Glossa *in lib. 1. C. de Episc. & Cler.* Ægidius Thom. *in tract. de collect. §. Subjicio, n. 12.* Deinde, quia etsi hoc munus recipiendi hospites esset patrimoniale, nihilominus tamen domus Ecclesiarum ab eo immunes deberent censeri, cum speciali privilegio ea immunitas concessa sit a Constantino *in dict. lib. 1.* & ab eis etiam patrimonialibus muneribus illi omnes immunes sint, quibus id speciali privilegio concessum est. Textus disertus *in l. sunt munera, ff. de vacat. muner.* ibi: *Prætor eos, quibus principali beneficio concessum est.* Ubi Glossa, Bartolus, & Albericus *in rubric. ff. de muner. & honor.* Unde Petrus Antibolius *tractat. de muner. Parag. 4. n. 30. vers. vel aliter*, concludit, quod speciale est in Ecclesia de clericis, ut non teneantur ad suscipiendos hospites in suis domibus, licet munus sit patrimoniale, propter speciale beneficium dictæ legis 1. sicut & sunt plures alii, qui speciali beneficio legis hoc munere reperiuntur exempti. Nec obstant text. *in d. l. sunt munera*, ibi: *Nec ullum aliud privilegium, l. fin. ff. de muner. & honor.* ibi: *Qui privilegio aliquo subnixus est:* ubi doceri videtur etiam, nec virtute privilegii competere immunitatem ab hoc munere hospitem recipiendi; nam illa verba referenda sunt ad eos, qui alia privilegia generalia immunitatis habent, non vero speciale hujus immunitatis, ut Ecclesia, & clerici habent. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione dicendum est, hospitalitatem dupliciter considerandam esse: primo quatenus procedit ex æquitate, & liberalitate, quæ omnino arbitraria est, & in sola virtute consistit, de qua *in l. si vero, versus idem ait, ff. de iis qui dejecerunt: l. & habet, §. hospites, ff. de precario, l. postliminii, §. in pace, ff. de captivis*; cujus symbolum describitur ab Aul. Gellio *lib. 5. noctium, c. 13.* Alex. ab Alex. *lib. 4. dier. genial. c. 10.* & effectus juris, qui ex ea resultant, tradunt Decius *consil. 8.* Menochius *de arbitr. casu 160. n. 19.* Tiber. Decianus *vol. 3. consil. 66. n. 36.* De hoc hospitio accipiendi sunt textus *in c. 1. de empt. & vendit. c. 2. de suppl. neglig. c. de monachis, de prab.* Secundo modo consideratur hospitium, quatenus tendit ad munus, & onus, de quo *in leg. milites, §. munus hospitis, ff. de muner. & honor. leg. 3. Cod. de muner. patrim. lib. 10.* a quo immunes sunt clerici, *ex dict. leg. 1. Cod. de Episcop. & Clericis*, ubi Odofredus.

1 Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPUT II.

Gregorius *Agnello Episcopo a Terracinensi.*

PErvenit ad nos, quosdam illic, quod dici nefas est, *b* arbores colere, & multa alia contra Christianam fidem illicite perpetrare. Et miramur, cur hoc fraternitas vestra districta emendare ultione distulerit. Ea propter scriptis vos præsentibus adhortamur, ut hos diligenti investigatione perquiri, & veritate cognita talem in eis faciatis exercere vindictam, quatenus & Deus placari possit; & aliis eorum ultio correctionis exemplum sit. Scripsimus autem & Mauro nunc Vicecomiti, ut fraternitati vestræ in hac re debeat adhibere *c* solatia, dummodo ad comprehendendos eos invenire excusationem aliquam non possitis. Quia vero comperimus multos se a murorum vigiliis excusare, sit fraternitas vestra solicita, ut nullum nec per nostrum, vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi a vigiliis patiatur, sed omnes generaliter compellantur: quatenus cunctis vigilantibus, melius, auxiliante Domino civitatis valeat custodia procurari.

NOTÆ.

a *Terracinensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. t. c. 2.* & in integram hujus textus restituo ex ipso regestro D. Gregorii, ubi *l. 7. indict. ep. 20.* reperitur hic textus. Terracina civitas est Italiæ, in antiquo Latio littorali, quod hoc tempore vocamus Romanam Campaniam, prope mare, supra elatum collem sita est: fuit Colonia Romanorum, & ejus meminerunt Livius, Lucanus, & Frontinus, ut refert Ughel. *t. 1. Italiæ, fol. 195.* Urbs est admodum civilis, jam Episcopali Cathedra ornata ab Apostolorum temporibus, & inter Ecclesias Romanæ Provinciæ numeratur, ac immediate Romano Pontifici paret. Agnello ejus Episcopo, qui temporibus Magni Gregorii ex anno *566.* usque ad ann. *595.* Ecclesiam eam rexit, missa est præsens epistola. Ejus historiam narrat Baronius *t. 8. anno Christi 598.* Cum enim nobter Greg. Magnus eo anno, quo pax cum Agilulpho Rege Longobardor. qui totam fere Italiam devastaverat, diutius tractata, & sæpius impedita esset, tandem suggerente Theudelinda conjuge Agilulphi firmissima facta fuit, ut refert Yvalfridus *l. 4. de gestis Longob.* & ne interim dum pacta iniebantur, sub velamento pacis aliquid infausti augeretur, Gregor. suos in diversis locis positos, ut interim vigilarent, admonuit, dum *l. 7. indict. 2.* ad Joannem Caralitanum in Sardinia Episc. ita scribit: „ Cognoscatis autem Abbatem, „ quem ad Agilulphum ante multum jam tempus transmisi- „ mus, pacem cum eo, Deo propitio (quantum nobis ab ex- „ cellentissimo Exarcho scriptum est) ordinasse. Et ideo quouf- „ que pacta de confirmatione pacis ipsius conscribuntur (ne „ forte hostes nostri in hac dilatione ad partes illas iterum „ velint accedere,) murorum vigilias, & solicitudinem in lo- „ cis omnibus facite adhiberi. Et confidimus in Redemptoris „ nostri potentia, quia adversariorum nobis incursus, vel in- „ fidiæ denuo non nocebunt. „ Et iterum *l. 7. epist. 20.* eundem monet, ut in locorum custodia invigilare solicitus curet, ne tempore fœderis consummato, pace nondum firmata, aliquid mali patiatur a Longobardis. Sic etiam in præsenti Agnellum Episcop. monet, ut Terracinam civitatem diligenter custodiendam curaret, ita ut nec homines Ecclesiastici a murorum custodia excusarentur. Quam curam Magni Greg. circa temporalia defendit, & miris laudibus commendat Baronius ubi supra.

b *Arbores colere.*) De lucis, & eorum superstitione plura adduximus, *in c. 4. de transf.*

c *Solatia.*) Auxilium videlicet, quod vulgo dicimus brachii sæcularis, de quo egi *in c. 1. de offic. ord.*

COMMENTARIUM.

DIfficile valde visum est juris interpretibus, quod in præsenti jubet Gregorius, videlicet neminem, quantumvis Ecclesiastica persona sit, immunem esse a vigiliis murorum, sive excubiis tempore belli; siquidem clericis, & Ecclesiasticis personis prohibitum est quocunque in bello arma sumere, militiæque nomen dare, *c. eos qui, 20. qu. 3. c. ex multa, §. de Clericis, de voto*; probavi *in c. fin. de clericis conjug. & in c. petitio, de homicid.* Accedit immunitas concessa personis Ecclesiasticis *in cap. non minus, hoc tit. l. 2. C. de Episcop. & Cler.* Nam licet vigiliarum, & excubiarum onus ad omnes spectet, ut alia quæ respiciunt communem præstationem; ab hac tamen communi regula eximi debent quicumque speciali aliquo privilegio exempti sunt, & per consequens ab hoc communi onere clerici immunes esse debent: nam quid illis immunitas proderit, si cum laicis communi regula æstimentur? quare ut Doctores textum hunc exponant, varia adduxerunt. Martha *de jurisd. 4. p. centur. 1. casu 1. num. 20.* post Panormitanum, Gregorium accipit non de clericis, sed de hominibus Ecclesiæ, & ejus servis, qui etsi alias immunes sint a muneribus personalibus, *cap. Ecclesiarum, 12. qu. 2.* tamen necessitatis tempore immunitate non gaudent. Alii accipiunt textum hunc de civitatibus, in quibus Dominium temporale Ecclesia obtinet, ut erat civitas Terracina; quo casu æquum esse ajunt, clericos, & religiosos vigilias, & excubias agere pro ipsis muris custodiendis. Alii tandem præsentem textum restringunt ad irruptiones, & invasiones infidelium, Saracenorum videlicet, vel similium hominum sceleratorum. Sed omissis his sententiis, placet doctrina Innocentii, Hostiensis, & Butrii in præsenti, qui accipiunt Gregorium plenius, & generaliter de cunctis clericis, & clericorum servis, vel personis Ecclesiasticis, in quovis improviso, subitaneo, seu repentino motu, atque communi totius populi periculo; si modo occurrat casus magnæ necessitatis, in quo sive de civitatibus agatur, quarum temporale dominium sit Ecclesiæ, sive de aliis, sive de grassationibus, sive invasionibus fidelium, aut aliorum, etiam latronum; semper enim his casibus tenentur clerici ad vigilias, & excubias faciendas, cum nulla major sit pietas, quam patriam defendere, *cap. fortitudo, 23. quæst. 3.* præcipue cum his casibus detur periculum animarum, si civitas ab hostibus occupetur, *c. igitur sæpe, 3. quæst. 1. cap. placuit, 26. quæst. 3.* & salus patriæ in discrimen vertetur, cui omnes consulere tenentur, ac præcipue clerici, *cap. 1. 87. dist. c. dilectio, de sent. excommun. l. 6.* nec privata immunitas saluti publicæ præponenda est. Sidonius *l. 7. ep. 9.* ad Gracchum, ibi: *Parum in commune consulitis, & cum in consilio conventis, non tam cura publicis mederi periculis, quam privatis studere fortunis. Oportet* (inquit Plinius *leg. 7. epist. 18.*) *privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre, multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus.* Tacitus de Britannis agens, *in vita Julii Agricolæ*, ait: " Nihil aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulant: ra- „ rus duabus, tribusque civitatibus propulsandum commune „ periculum conventus; ita dum singuli pugnant, universi „ vincuntur. „ Etenim si his casibus injusta esset clericorum immunitas, quia securitas publica negligeretur, insuperque haberetur; ipsi potius exemplo, quam vocationis immunitate publicam læderent disciplinam, ut ajebat Seneca *l. 1. de clementia*, ibi: *Si sanis hominibus publica privati postiora sunt, sequitur ut is quoque charior sit, in quem sa Respublica convertit, quippe publice salutis curam privatæ quieti præponit.* Unde Romana plebs adversus Senatores, qui se immunes a militia asserebant, his verbis indignabatur: *Patres militarent, Patres arma caperent, ut penes eosdem periculo belli, penes quos præmia essent.* Ita textum hunc accipisse videtur Alfonsus Rex *in l. 52. tit. 6. p. 1.* ubi Gregorius; & notarunt plures congesti a Barbosa *in remiss. ad ordinat. Lusit. lib. 2. tit. 1. c. 11.* Robertus *l. 2. rer. judic. c. 11.* Unde & ob eandem publicam utilitatem etiam Ecclesiasticos teneri ad viarum, & fontium, pontiumque refectionem, & pro locustis capiendis contribuere, resolvunt Robertus *l. 2. c. 3.* Narbona *in l. 57. gloss. un. tit. 4. l. 2. recop.* Tamburin. *de jure Abbat. t. 3. disp. 12. quæst. 4.* Gibalinus *de irregul. c. 4. diffic. ult.* Menchaca *l. 1. usufruct.* Diana *p. 1. tract. 2. resol. 76.* Petrus Gregorius *l. 1. partit. tit. 4. capite 14.* Montalvo *in l. 1. tit. 4. l. 1. fori*, Germonius *l. 3. de sacror. immun. c. 12. n. 22.* Chopinus *l. 3. de sacra pol. tit. 2. in princ.* Marinis *t. 1. decis. 36.* Quæ hucusque adduximus, procedunt tempore magnæ necessitatis, ubi adest periculum commune, alias Ecclesiastici non debent cogi ad vigilias, excubiasque faciendas, *cap. fin. de consult. in 5. compil.* ibi: „ Gravi nobis ven. f. n. Bracharensis Archiep. quæstione monstravit, quod Rex Portugalen. non attendens, quod servus secundum Apostolum suo domino aut cadit, aut stat, clericos, aut alios religiosos, tam in criminalibus, quam in civilibus causis, respondere compellit coram judice sæculari: nec considerans, quod obsequiis adscripti divinis ab omni servitute debent esse prorsus immunes, angariis, & parangariis fatigat eosdem: nec his contentus, eos ad muros faciendos, vel reficiendos, necnon in expeditionem, & ad excubias, quæ illorum vulgari annundinæ, vel attalaja dicuntur, ire cogit invitos. Quia igitur tantam Dei, & Ecclesiæ injuriam nolumus, sicut nec debemus, æquanimiter sustinere, præsertim cum charissimus in Christo filius noster Fredericus Rom. Imperator illustris generali lege sanxerit, ut omnes omnino Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ ab omnibus sæcularibus tallis, & exactionibus, angariis, & parangariis sint immunes, nec nisi coram Ecclesiastico judice valeant convenire: disc. v. m. quat. prædictum Regem, ut ab omni clericorum, & aliorum religiosorum super his gravamine conquiescat, monere, ac inducere procuretis; alioquin tam ipsum, quam alios ab hujusmodi temeritate desistere, per censuram Ecclesiasticam appellatione remota cogatis. „ Apud quem tamen sit jurisdictio cognoscendi de hac necessitate, an videlicet necessitas sit urgens, vel non, disputat Boetius Epon. *in præsenti, n. 11. & 12.*

CAPUT III.

Gregorius *Vitali a Defensori Sardiniæ.*

INdicatum nobis est, quod quidam Caralitanæ Ecclesiæ clerici disciplinam sui refugientes Episcopi, contra eum solatium tuæ *b* defensionis exquirant, atque per hoc illi, quod dici grave est, contumaces existant. Quam rem, si ita est, omnino dure suscepimus. Dicitur etiam, quod suæ actus deferentes Ecclesiæ, in aliorum se obsequiis, ac laboribus occupantes, ubi nomen dederunt militiæ, inveniantur extranei. Experientiæ ergo tuæ denuntiamus, ut nihil deinceps tale aliquid facere præsumat: sed si cujusquam clerici, ut assolet, culpæ casus emerserit, in qua sibi petere debeat adjutorem, ad eumdem Episcopum reverenter accede, & sicut causæ meritum cognoveris, non defensor culpæ, sed potius intercessor existe: ut hac provisione & poscenti feras auxilium, & jura Præpositi non turbentur. Si qui vero sunt, qui justa poposcerint, eis per te auxilium Sedis Apostolicæ non est negandum. Sed tamen ita servandum est, ut uniuscujusque Episcopi reverentia, & Clericorum disciplina per defensionis tuæ experientiam minime solvatur. Dictum est nobis etiam, quod rustici possessionis ejusdem Caralitanæ Ecclesiæ jura propria deserentes, in privatorum possessionibus culturam laboris exhibeant. Ex qua re agitur, ut possessiones Ecclesiæ, proprio in aliis occupato cultore, depereant, atque ad *c* tributa sua persolvenda idoneæ non existant. In qua re experientiam tuam volumus omnino esse solicitam, ne tale quicquam fieri posthac nostra auctoritate data tibi permittere debeas: sciturus quod si neglexeris, nostro exinde de minori tua solicitudine contra te animos commoveri. Cognovimus etiam, quod monasteria servorum Dei vel etiam feminarum pro suo quisque libitu, & diversarum causarum executione perturbet: quod omnino non grate suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc usurpare denuo accepta nostra auctoritate permittas: sed Episcopo loci ipsius, sub cujus degunt moderamine, curæ sit eorum causas, utilitatesque disponere. Valde enim est incongruum, ut omisso eo, alius quilibet eorum se causis admisceat. Sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum sibi animabus compellitur reddere rationem.

NOTÆ.

a *Vitali defensori.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* & in ipsis epistolis Gregorii *lib. 7. indict. 2. epist. 66.* ex quo regestro ita restituo integram hujus textus. De defensore, & ejus officio nonnulla adduxi *in c. 1. de transact. c. 3. de testibus.*

b *Defensionis.*) inter munia, ministeriaque defensoris illud præcipuum erat, oppressos defendere, excessibusque Prælatorum resistere: unde ajebat Baronius *tom. 7. anno 598. n. 16.* quod proprium defensorum officium erat pauperes, Ecclesiasque defendere, qui ideo mitti solebant a Romano Pontifice per diversas Provincias, quibus & alia negotia diversi generis delegare consueverant, ut patet ex formula ipsa hujus officii, quam his verbis refert noster Gregorius *lib. 4. epist. 25.* " Ecclesiasticæ utilitatis intuitu id in nostro sedit arbitrio, „ ut si nulli conditioni, vel corpori teneris obnoxius, nec fuisti „ clericus alterius civitatis, aut in nullo tibi canonum ob- „ viant statuta, officium Ecclesiæ defensorum accipias, ut „ quicquid pro pauperum commodis tibi a nobis injunctum „ fuerit, incorrupte, & vivaciter exequaris, usurus hoc pri- „ vilegio, quod in te habita deliberatione contulimus, ut „ omnibus, quæ tibi a nobis fuerint injuncta, complendis „ operam tuam fidelis exhibeas, redditurus de actibus tuis „ sub Dei nostri judicio rationem. „ Sed quia ipsi defensores ultra sibi concessa aliena usurpabant, fovendo ipsos delictorum perpetratores, potius quam defendendo innocentes, & primam causæ cognitionem ipsis Episcopis auferendo; ideo Gregorius in præsenti reprehendit Vitalem defensorem: cujus increpationis meminit ipse Gregorius *lib. 7. epist. 67.* dum Januario Episcopo Caralit. ita scribit: " Dicitur, quod ali- „ qui ex contumacibus vestris clericis, ut defendi contra vos „ valeant, ad Vitalis defensoris nostri patrocinia convo- „ larint. Unde ad eum scripta nostra direximus, ne quem- „ quam clericorum vestrorum contra vos irrationabiliter de- „ nuo audeat defensare: sed si culpæ casus emerserit, & gra- „ vis non est, sed veniam mereatur, intercessor apud vos magis „ accedere debeat, quam defensor. „ Et hunc etiam excessum idem Gregorius reprehendit in Romano defensore Siciliæ, *libro 9. epist. 32.* in hæc verba: „ Pervenit ad nos, quod si quis contra clericos quoslibet causam habeat, despectis eorum Episcopis; eosdem clericos in tuo facias judicio exhiberi: quod si ita est, quia valde constat esse incongruum, hac tibi auctoritate præcipimus, ut hoc denuo facere non præsumas. Sed si quis contra quemlibet clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat, ut aut ipse cognoscat, aut certe ab eo judices deputentur; aut si forte ad arbitros eundum est, partes ad eligendum judicem ab ipso executio deputata compellat. Si quis vero vel clericus, vel laicus contra Episcopum causam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipse cognoscas, aut certe te admonente sibi judices eligant. Nam si sua unicuique Episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur? Item nunciatum est nobis, quia quosdam clericos, qui a Reverendissimo fratre nostro Joanne Episcopo, exigente culpa in pœnitentiam missi sunt, nescient illo tua illos exinde auctoritate ejeceris, quod si verum est, rem te omnino inhonestam, & non leviter increpandam feciste cognoscas. Eosdem ergo clericos Episcopo suo sine mora restitue, & hoc de cetero cave committere: quia si neglexeris, nostros te noveris non mediocriter motus incurrere.„

c *Tributa.*) Ecclesiæ ipsi, cujus possessiones colebant, quæ ita præscribunt leges Bajabariæ *tit. 1. l. 1. c. 4.* „ De colonis, vel servis Ecclesiæ qualiter serviant, qualia tributa reddant, hoc est, agrarium secundum quod habet, donet; & pascuarium dessolvat secundum usum provinciæ. Secundo andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo, arare, seminare, claudere, colligere, & tradere a tremisse, unusquisque accola ad duo media sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat; & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, præcidere: vindemiare. Tertio reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pallos quatuor, ova quindecim reddant. Quarto parafredos donent, aut ipsi vadant, quo eis injunctum fuerit. Angarias cum carro faciant usque 50. leucas, amplius non minentur. Quinto ad casas dominicas, stabulare, fœnile, granicam, vel tuni-

num

num recuperandum pedituras rationabiles accipiant, & quando necesse fuerit, omnino componant: calcisurnium ubi prope fuerit, ligna, aut petras *L.* homines faciant: ubi longe fuerit, C. homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant. „ Illustrat Lemaistre *de jurib. Eccles. lib. 3. c. 6.*

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Agricolæ prædiorum Ecclesia non debent deserere culturam prædiorum, & ad alios agros colendos se transferre.* Probant idem Gregorius *libr. 10. indict. 5. epist. 27.* ibi: " Petrus, quem „ defensorem fecimus, quia de massa juris Ecclesiæ nostræ, „ quæ Vitellas dicitur, oriundus sit, experientiæ tuæ bene „ est cognitus; & ideo quia ita circa eum benigni debemus „ existere, ut tamen Ecclesiæ utilitas non lædatur, hac tibi „ præceptione mandamus, ut eum districte debeas commone- „ re, ne filios suos quolibet ingenio, aut excusatione foris „ alicubi in conjugio sociare præsumat, sed in ea massa, cui „ lege, & conditione ligati sunt, socientur, in qua re etiam „ & tuam omnino necesse est experientiam esse solicitam, at- „ que eos terrere, ut qualibet occasione de possessione, cui „ oriunde subjecti sunt, exire non debeant. Nam si quis eo- „ rum exinde, quod non credimus, exire præsumpserit, cer- „ tum illi sit, quia noster consensus nunquam illi aderit, „ ut foris de massa, in qua nati sunt, aut habitare, aut „ debeant sociari, sed & superscribi terram eorum. „ Et *l. 5. & 6. l. omnes 8. l. si coloni 14. l. litibus 19. l. cum scimus 21. §. illud, l. penult. §. 1. C. de colonis Palæst. cum sequent.* Illustrant Cujacius, Tuldenus, & Peresius *ad tit. C. de agricolis*, Valascus *de jure emphyt. 1. p. qu. 37.* Donellus *lib. comment. c. 9.* Petrus Gregor. *lib. 18. syntag. c. 23.* Connanus *lib. 2. comment. c. 1.* Lemaistre *lib. 3. de jurib. Eccles. c. 4.*

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Agricolæ etiam adscripti culturæ prædiorum liberi sunt, & tanquam homines liberi judicantur, *cap. multorum 2. de Judæis, l. ne diutius 20. C. de agricolis, lib. 11.* authentica *adscripticios, C. de Episcop. & Cleric. l. 64. tit. 5. l. 18. tit. 6. part. 1. l. 6. tit. 22. partit. 3.* P. Gregorius *lib. 18. syntag. c. 22.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 77.* Amaya *in l. 29. C. de Decur. lib. 2.* D. Nicolaus de Castro *in l. unic. C. de c. civium, ex n. 21.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 1. cap. 3.* Faber *in Jurisprud. tit. 5. princip. 2. illat. 7.* Connanus *lib. 2. comment. c. 10.* Diaz *de salariis, 2. p. n. 30.* Igitur juxta eorum libertatem possunt discedere, & agriculturam deserere, atque aliunde se transferre.

6 De diversis Agricolis.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, agricolarum, quos nos ab agris colendis *Labradores* dicimus, *l. 5. tit. 20. part. 2.* non unam esse conditionem, quippe Romani agros colebant, aut sua manu, aut opera conductitia, & mercenaria. Nec manum suam terræ serendæ, & colendæ olim præbere dedignabatur victrix Romanorum simplicitas, ut ait Columella *lib. 1. de re rustic.* & ipsorum quoque Imperatorum manibus colebantur agri, si fas est credere, quod gauderet terra vomere laureato, & triumphali aratore, ut ajebat Plinius *in Panegyr.* Postea vero vilescente ruris disciplina, uti cœperunt alienis operis, tam servorum, quam personarum conditionalium, *l. si mancipia, ff. de fundo instructo, l. quæsitum, §. Alfenus, l. cum de lanionis, §. si fundum, ff. eod. l. ex facto 35. §. rerum, ff. de hared. instit. l. 65. ff. de legat. 1. l. ult. de doli mali:* & inter ipsa mancipia rustica ruris causa comparata, enumerabantur custos fundi, aut prædii villicus, molendarius, bubuleus, putatores, fossores, pastores, *l. si ita testamento, §. mulier, ff. de fund. instr.* Illustrant Carolus Sigonius *lib. 2. de antiquo jure Rom. c. 6.* Brissonius *lib. 2. select. c. 9.* Lipsius *lib. 1. elect. c. 15.* Marcel. Donat. ad Svetonium *in Tiberio, c. 8. tom. 6. thesauri crit.* Connanus *l. 2. comment. c. 10.* Guillelm. Polver. *l. 5. sect. c. 10.* unde fluxit triplex agricolarum conditio, notata *in l. servos 12. Cod. de agricolis lib. 11.* quorum alii omnino servi sunt, qui jussu & fide dominica colunt prædia, quibus semper adhærent, *l. si quis inquilinos 112. ff. de legat. 1. l. cum de lanionis 18. §. cum de villico, l. Sofa 20. §. 1. ff. de fund. instruct. l. 5. l. quemadmodum 7. C. de agricolis, lib. 11.* alii homines liberi, qui specialiter coloni appellantur, *l. 1. C. de prædiis Tamiacis, lib. 11.* qui capitatione non solvunt, & dumtaxat pensionem certam præstant domino terræ, a qua discedere non possunt, quales sunt 30. annorum possessione quæsiti, *l. 5. & 6. l. omnes 8. l. si coloni 14. l. litibus 19. l. cum scimus 21. §. illud, l. penult. §. 1. Cod. de agricolis, lib. 11. l. 1. C. de Colonis Palæst.* alii censiti, qui censibus, sive libris censualibus, quibus personarum, & bonorum describitur contenetur, simul cum prædiis, quæ haberent, adscribuntur, & pro capite tributum, five capitis censum præstant, *l. 4. l. cum scimus 21. cum sequenti, C. de agric.* Illustrant Ramirez de Prado *ad Martialem lib. 1. epigr. 62.* Aniseus *lib. 2. de repub. c. 3. sect. 9.* Unde & adscriptitii, & censibus obnoxii, & tributarii, five adscripti vocantur, *l. si quis presbyter 20. C. de Episcop. & clericis, l. quicumque 10. Cod. de re milit. l. 1. C. de tyron. lib. 12. l. omnes 6. l. colonus 18. C. de agricol. l. 2. C. in quibus causis coloni, lib. 11.* ubi post Classicos Connanus *lib. 2. comment. cap. 10.* Cujacius *in rubric. C. de agric.* Valascus *de jure emphyt. 1. p. q. 37.* Donel. *lib. 2. comment. c. 9.* ubi Osualdus *lit. V.*, Petrus Greg. *lib. 18. syntag. c. 23.* Schifordeg. *lib. 3. ad Fabrum, tract. 26. qu. 6.* Faber *in Jurisprud. tit. 4. illar. 1.* Acunna *in c. qui ex famulis, 56. dist.* Duarenus *ad tit. de servit. cap. 1.* Lantdmeter. *lib. 2. de vet. clar. cap. 15.* Baeza *de inope debit. c. 2.* Amescua *de potest. in se ipsum, cap. 17. numer. 23.* Connanus *libr. 2. comment. cap. 10.* Husanus *in tract. de homin. prop.* Borellus *de præst. Reg. cap. 64. n. 39.* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 1. cap. 3.*

7 De colonis & casatis Ecclesiæ.

Deinde sciendum est, olim Ecclesiam habuisse in patrimonio suo servos, colonos adscriptitios, casatos, & originarios. De servis, & mancipiis plura adduxi *in c. 2. de servis non ordin. cap. 4. de rerum permut.* Colonos assequebatur Ecclesia, aut ex donatione fidelium, cum ipsi fundum donabant Ecclesiæ, cum quo transibant coloni adscriptitii; aut emptione, si Ecclesia prædia de novo acquirebat, colonosque comparabat. Eodem modo casatos acquirebat; casati autem sunt proprie, qui se casæ, seu domui dedicarunt: quam ob rem sicut qui agros colunt, coloni dicuntur; ita qui casas, seu domos curant, appellantur casati, ut probat Lemaistre *de jurib. Eccles. lib. 3. c. 5.* ubi docet casatorum duo genera esse, ita ut alii dicantur vassalli casati, alii servi casati. Vassalli casati sunt homines, seu feudatarii deterioris notæ, qui cum opus erat, pro Ecclesia militabant, Episcoposque sequebantur, & Ecclesiæ deserviebant, de quibus Carnotensis *epist. 28.* ibi: *Casati Ecclesiæ, & religni milites pene omnes, vel absunt, vel pace violata excommunicati sunt.* Unde in Capitularibus Caroli *lib. 3. c. 63.* jubetur, ut casati Comites, seu Dominos suos prosequantur, his verbis: " De vassis dominicis, qui „ adhuc intra casam serviunt, & tamen beneficia habere nos- „ cuntur, statutum est, ut quicumque ex eis cum Domino „ Imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum „ non retineat, sed cum Comite, cujus pagenses sunt, ire „ permittat. „ Servi casati erant, qui domesticis obsequiis famulabantur, quorum conditio valde diversa erat a vassis casatis: nam vassi casati ingenui erant, ac servos proprios habebant, qui ad eorum nutum poterant manumitti, ut apparet ex veteri inscriptione, quam refert Juretus *ad epist. 28. Ivonis Carnot*, his verbis: *Ex beneficio S. † per Jonnem Episcopum, & per Albertum S. † casatum factus est liber Lambertus, teste hac sancta Ecclesia.* Deinde vassalli casati non erant servi, sed his tantum conditionibus tenebantur, quibus feudatarii hodie obstringuntur: ac servi casati, ut ait Cujac. *ad titulum 2. de feud. pag. 485.* deterioris conditionis erant, domi, focique ministrabant, aut rem familiarem curabant, vel ruri, vel in urbe: quapropter in alienam manum poterant pro arbitrio transferri, ut docet Lemaistre *ubi proxime*. Mentio istorum casatorum extat *in l. si qui, Codic. Theodos. de bonis proscript.* ibi: „ Plena descriptio comprehendat, quod spatium, quod „ sit ruris ingenium; quid aut cultum sit, aut colatur, &c. „ Quis ædificiis, aut possessionibus ornatus, quotve mancipia „ in prædiis occupatis, vel urbana, vel rustica, vel quarum „ artium generibus imbuta teneantur; quot sint casarii, vel „ coloni. „

8 Traditur ratio decidendi.

Unde apparet vera decidendi ratio hujus textus: nam cum coloni, qui in perpetuum colonariæ conditioni se mancipabant, fieri servi glebæ, seu adscriptitii, non poterant culturam eorum prædiorum, quibus mancipati erant, deserere, & alio se transferre, pari modo ac curiales, qui se curiæ devoverant, qui ideo non poterant officiis, & functionibus curiæ renunciare, *l. cum per alios, Cod. de colonis Palæst. lib. 11.* imo nec momento quidem temporis a prædiis se separare poterant, *l. 15. Codic. de agricolis*; & ideo domini similes colonos debebant in censum referre, & profiteri apud acta, vel censitorem, una cum ipsis prædiis; quia pars prædiorum sunt, & veluti membra quædam fundi, *l. 4. §. 5. & 8. de censibus.* Suffragantur Imperatores *in l. 7. de agricolis*, dum docent, quemadmodum originarios colonos absque terra, ita rusticos, censitosque servos vendi non licere, nec permutari, vel obligari; imo nec eos sine prædiis legari posse, respondit Marcianus *in l. si quis inquilinos 112. ff. de legat. 1.* adeo autem prædio adscripti adhærent, ut etiam in sobolem conditionem suam transferant, nec ab ea conditione privilegio, dignitate, aut officio liberentur, sed nec census auctoritate, *l. 11. Cod. de agricolis lib. 11.* tenentur enim semper inhærere suis prædiis, a quibus nec momento quidem temporis amoveri possunt; & si alio migraverint, eos ad locum, ubi censiti, vel educati, natique sunt, Præses provinciæ redire compellet, *l. 6. Cod. eod. tit. de agricolis*: cogetque profugos, qui sine domino vagantur, & agros deserunt, ad prædia sua redire, etiam per manuum injectionem, sicut plerisque in locis nunc fit in animalia vaga, & errantia, *ex l. 1. C. Theodos. si vagum mancipium petatur.* Receptatoribus etiam colonorum præcipiet judex, ut fugitivos reddant, & præter temporis capitationem, etiam argenti 12. libras fisco inferant, *l. 12. eodem tit. de agricol.* Nec in hac parte ullum speciale jus obtinet Ecclesia, sed utitur comuni jure, quod omnibus privatis in colonos, & adscriptitios competit: quare male veteres compilatores dum hoc jus retrahendi colonos fugitivos ad propriam culturam in præsenti epistola docuit Gregorius, textum hunc compilarunt sub titulo de *immunit. Eccles.* quasi in hac parte Ecclesia specialem immunitatem, aut peculiare privilegium contineret.

CAPUT IV.

Ex Concilio a Lateran.

NOn minus pro peccato, quod faciunt, quam pro illorum detrimento, quod *b* sustinent, grave nimis esse dignoscitur, quod *in diversis partibus* mundi Consules Civitatis, & Rectores, necnon & *c* alii qui potestatem videntur habere, tot onera frequenter Ecclesiis imponunt, & ita gravibus eas, & crebris exactionibus premunt, ut deterioris conditionis sub eis factum Sacerdotium videatur, quam sub Pharaone fuerit, qui divinæ legis noticiam non *habebat*: ille quidem omnibus aliis servitutibus subactis sacerdotes suos, & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & de publicis eis alimoniam ministravit. Isti vero onera sua fere universa imponunt Ecclesiis, & tot *d* angariis eas affligunt, ut eis illud quoque, quod Hieremias deplorat, competere videatur: Princeps provinciarum *facta est sub tributo*. Sive quidem *e* fossata, seu expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarum, & clericorum, & pauperum Christi usibus deputatis, cuncta volunt fere compleri: jurisdictiones etiam & auctoritates Episcoporum, & aliorum Prælatorum ita evacuant, ut nihil potestatis in *suis videatur f hominibus* remansisse. Super quo dolendum pro Ecclesiis, dolendum etiam est nihilominus pro ipsis, qui & timorem Dei, & Ecclesiastici ordinis reverentiam videntur penitus abjecisse. Quocirca sub anathematis districtione severius prohibemus, ne talia de cetero attentare præsumant, nisi Episcopus, & Clerus tantam *g* necessitatem, vel utilitatem inspexerint, ut absque ulla occasione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem Consules, aut alii de cetero ista commiserint, & commoniti forte desistere noluerint, tam ipsi, quam fautores eorum excommunicationi se noverint subjacere, nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.

NOTÆ.

a *Lateran.*) Generali videlicet celebrato sub Alexandro III. ubi *c. 19.* reperitur hic textus, ex quo ejus integram ita transcribo. Etiam reperitur *in 1. collect. sub hoc tit. c. 4.* & de hoc Concilio nonnulla adduximus *in c. nonnulli, de rescript.*

b *Qui sustinent.*) Episcopi videlicet, & ceteri Prælati Ecclesiastici; unde in Concilio Lateran. sub Leone X. anno 1521. *sess. 9. in fine*, & §. *Cum a jure*, ita cavetur: *Prælati etiam præmissi absque Romani Pontificis licentia ultro consentientes excommunicationis, & depositionis pœnam ipso facto incurrant.* Idem cavetur in bulla Cœnæ Domini *c. 18.*

c *Et alii.*) Judices videlicet sæculares, ac temporales, quos ex vulgi sermone Bonifacius VII. *in cap. penal. hoc tit. in 6.* vocat Justitiarios, & Ballivos.

d *Angariis.*) Angarias appellant Imperatores, provincialibus impositam onerum vehendorum, bajulorumque necessitatem *in l. 11. Cod. de sacrosanct. Eccles. l. 2. Cod. de Episcop. & cleric. l. 2. C. quibus muner. lib. 10.* quod fuisse patrimoniorum munus, possessionibusque, sive patrimoniis indictum, tradit Arcadius *in l. ult. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Inde angariarum exhibitio *in l. 11. ff. de vacat. muner.* præbitio *in l. ult. ff. de muner. & honor.* præstatio *in l. 10. §. angaria, ff. de vacat. muner.* & angariariæ naves *in l. 4. ff. de veteranis.* Inde etiam angarii, qui onus illud deferebant. Joannes Brodeus *lib. 6. miscel. c. 6.* Solorzanus *lib. 2. polit. c. 13. & 14.* Angariæ ergo sunt præstationes, quæ extra ordinem provincialibus imponuntur in transvectione armorum, & annonæ militaris, aut in aliis necessitatibus, veluti cum petuntur jumenta, plaustra, seu naves, *l. ul. Cod. de Fabric. lib. 11. l. 4. Cod. de veteran. lib. 12. l. nemo 20. C. de cursu public. lib. 12. cap. 1. tit. 12. quæ sint regal. in usib. feudor.* quorum præstatio munus patrimoniale est, a quo nec milites, nec alii excusantur, *l. ult. §. patrimoniorum, el 2. & §. penult. ff. de muner. & honor. leg. sunt munera 11. ff. de vacat. muner.* quamvis cura exigendi has angarias a provincialibus præbendas his, quibus Princeps jubet, personale munus esset, ideoque militibus, atque aliis remittitur, *l. ult. §. cursus, ff. de muner. & honor. l. ab his 10. l. angarios, ff. de vacat. muner.* quas ita exponit Cujac. *in l. 2. C. de Præfect. sacr. cubic. libr. 12.* Parangariæ ab angariis vix distinguuntur, *leg. maximorum 12. C. de excusat. muner. lib. 10. lib. 3. Cod. de silentiar. lib. 12.* & utrasque hodie vocamus *guias, levas de hombres, bestias, ò carretas*, ut *in tit. 10. lib. 6. recopil.* Angariæ tamen per viam regiam cursus publici duci solebant, parangariæ vero per alios tramites transversos, *l. mancipiis 15. C. Theodos. de cursu public.* observarunt Cujac. *in rubric. C. de cursu publico, lib. 12.* Pancirola *in notit. Imper. Orient. cap. 6. & lib. 6. variar. cap. 31. §. de angariis*, Bosquetus *lib. 1. epistol. 170.* Bulenger. *de Imperat. lib. 6. cap. 25.* Gilken. *in l. placet, num. 3. C. de sacrosanct. Eccles.* quamvis aliter cum Accursio accipiat Otalora *de nobilit. part. 1. cap. 2. num. 23.* In jure tamen canonico pro quacumque impositione angariæ imponuntur. Ideoque angaria pro onere publico ponitur, ut apud Petrum Blesens. *epist. 102.* ibi: " Detestabile quippe est in monacho, „ ut sub quocumque coloris habitu, honore, aut titulo po- „ testatis habeat feuda, servos, & ancillas, homagia, & fi- „ delitates, atque ligantias, ut hominibus angarias, & pa- „ rangarias, ceteraque onera publicæ functionis imponat. *Et* „ *epist. 150.* Nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ servitutis angariam. *D. Gregor. lib. 8. epist. 64.* „ *ibi:* Qia (*nave*) illuc veniente, ac tibi auctoritate præ- „ cipimus, ut ita eam in cunctis tueatis, atque ab omni an- „ garia, vel onere exuere, excusareque festines. *Fulbertus Car-* „ *not. epist. 110. ibi:* Ut honesta Sanctorum PP. sequens ve- „ stigia, nos hujus pensionis angariæ nullatenus obliget. „ Ubi legendum esse *angaria*, jam notavit Zerda *in adver. cap. 68. num. 6.*

e *Fossata.*) Fossatum est locus munitus, seu pro castris muniendis factus: nos dicimus *fosso*, de quo Modestinus *in l. 3. ff. de re milit.* ibi: *Qui a fossato recedit, is puniendus est.* Plinius *lib. 18. cap. 21.* ibi: *Fossatum purgari, & extendi.* Robertus *in chron.* ibi: *Rex Henricus fecit fossata alta inter Franciam & Normanniam, ad prædones arcendos.* Vegetius *lib. 4. de re milit. cap. 16.* notavit Zerda *in adverf. cap. 6. nu. 15.*

f *Hominibus remansisse.*) Quod admodum improbavit Theodoricus apud Cassiodorum *l. 1. variar. epist 29.* ibi: " Quamvis „ nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur „ pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subjecto- „ rum otiosa tranquillitas;) tamen specialiter Ecclesias ab „ omni injuria reddi cupimus alienas, quibus dum æquabi- „ lia præstantur, misericordia divinitatis acquiritur. Et i- „ deo Beatissimi viri Eustegii Episcopi sanctæ Mediolanensis „ Ecclesiæ petitione permoti, præsentibus te affatibus admo- „ nemus, ut prædiis, vel honoribus illius Ecclesiæ intra Sici- „ liam constitutis, tuitionem studeas salva civilitate præsta- „ re. Nec a quoquam cujuslibet nationis homine contra fas „ patiaris opprimi, quos decet divinitatis intuitu sublevari. „ Ita tamen, ut causis publicis, & privatis, quæ contra eos „ rationabiliter proponuntur, respondere non differant. Quia „ ficut volumus eos ab aliquo prægravari, ita exceptos a tra- „ mite justitiæ non patimur inveniri. „

g *Necessitatem, vel utilitatem.*) An in casu necessitatis, etiam inconsulto Romano Pontifice possint clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad tributa pendenda simul cum laicis cogi, nostris temporibus docte, & acriter disputatum est, editis pro utraque parte juris allegationibus per Regios Consiliarios, tunc fisci Patronos, D. Andream de Rianno, & D. Antonium a Castro, ac perdoctum, ac pium virum Illustr. D. Joann. a Palafox, Oxomensem Episcopum; quorum fundamenta transscripsit Fermosinus *in cap. Ecclesia B. Mariæ, quæst. 12. & 13. de constit.* & ideo ne actum agamus hanc partem omittimus.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: " Clerici ad collectas, seu tributa solvenda cogi non „ debent, alias judices eos cogentes, cum suis fautoribus ex- „ communicati sunt. „ Probant eam textus *in cap. adversus, hoc tit. cap. 1. cap. clericis, eod. tit. in 6. cap. fin. de censibus, in 5. compil.* cujus verba retuli supra *in cap. pervenit, cap. Ecclesiarum 19. 12. qu. 2. cap. quia cognovimus, 20. qu. 3. cap. convenior, 23. q. 8. cap. pervenit, cap. secundum canonicam, 86. dist. cap. penult. de Judæis, cap. noverint, de sentent. excommun. Clement. presenti, hoc tit.* Concil. Aurel. 4. *cap. 13.* Tolet. 3. *can. 21.* Tolet. 4. *can. 46. ibi*: " Præcipiente Domino no- „ stro, atque excellentissimo Sisenando Rege id constituit san- „ ctum Concilium, ut omnes ingenui clerici pro officio reli- „ gionis ab omni publica indictione, atque labore habeantur „ immunes. „ Lateranense sub Leone X. anno 1521. *sess. 9. §. 5. Et cum a jure.* Concil. Colon. celebratum anno 1536. *p. 9. cap. 20.* Mogunt. anni 1549. *cap. 76.* Benedictus XI. *in extrav. unic. hoc tit.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 20.* formidanda Bulla Cœnæ Domini *cap. 18.* Alia Ecclesiæ decreta referunt Crespetius *in summa, verbo Excitio*, Jodocus Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 8. art. 8.* Consonant lex *5. 6. & 9. C. de sacrosanct. Eccles. l. 2. de Episcop. & cleric. l. 50. §. 51. 52. 54. cum tribus sequentibus, tit. 6. partit. 1. l. 1. & 10. tit. 3. l. 1. ord. l. 6. l. 9. tit. 18. recop.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Garauna, & Barbosa *de jure Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 5.* Narbona *in l. 35. tit. 3. gloss. 4. lib. 3. recopil.* Carrier. *tom. 2. Digesti fidei, fol. 596.* Boetius Epon. *in prasenti*, Petrus Gregor. *l. 1. partit. titul. 4. cap. fin.* Tondutus *resolut. canon. c. 30.* Germonius *l. 3. de sacr. immun. c. 15. n. 19. & cap. 17. n. 17.* Suarez *de censur. disp. 28.* & contra Regem Angliæ *lib. 2. cap. 9.* Tapia *to. 1. catena mor. lib. 4. q. 11. art. 6.* Valenzuela *contra Venetos p. 4. n. 130.* Borel. *t. 3. decis. tit. 15. n. 106.* Beyerlinch *in theat. t. 3. verbo Ecclesiastici*, Aravio *de statu civil. disput. 12. diffic. 2.* Jacob. Gothofred. *in l. 3. & seq. C. Theodos. de Episc. & Cler.* Bellarminus *libr. 1. de Clericis, c. 28.* Theoph. Raynaud. *tom. 12. tract. mala e bonis Eccles. sect. 2. cap. 2.* Castillo *lib. 3. controv. cap. 9.* Æneas Robertus *lib. 2. rer. judic. c. 1.* P.

Gregor. *lib. 3. de reputb. cap. 7. & lib. 2. partit. tit. 9. c. 10.* Columbus *de angelica hierarch. lib. 2. c. 53.* Lantdmeter. *lib. 3. de veteri mon. c. 1.* Vighel. *in method. jur. canon. fol. 233.* Cironius *in c. 2. & 4. de censibus, in 5. compil.* Juretus *ad Symmachum lib. 4. epist. 62.* Kochier. *lib. 2. polit. c. 10.* Meffena *ad D. Hieronymum, verbo Tributum*, Tambur. *de jure Abbat. disput. 21.* Corvinus *in aphorism. juris Pontif. l. 1. tit. 9.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. part. 1. lib. 2. disput. 4. §. 3.* Thom. Delbene *de immunit. Eccles. c. 1. sect. 1. dub. 2. & de Parlamentis c. 5. sect. 24. usque ad 30.* Scortia *in select. epit. 29. theor. 77.* D. Joan. de Larrea *allegat. 57.* Hermosilla *tom. 1. in rubr. tit. 1. c. 5. n. 13.* Pereyra *de manu regia, part. 2. c. 38.* Didacus Perez *in l. 8. tit. 2. l. 1. ordin.* Azevedo *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recop.* Carleval. *de judiciis; disput. 1. qu. 16. sect. 1.* Schedius *de German. lib. 2. c. 17. & lib. 3. cap. 17.* Gibalinus *de Censuris, in synopsi fol. 459.* Hieronymus Garcia *in summa, tract. 1. disse. 3. punct. 4.* Busæus *de statibus hominum, verbo Clericorum*, Gabriel de Bel. *de jure sacro, c. 2. §. 2. cum seq.* Mancinus *lib. 1. de triplici juris collat. c. 67.* Diana *part. 1. tract. 2. per tot. & p. 7. tract. 1. resp. 19.* Conclusionem illustrant Casal. *de ritib. Eccles. c. 72.* Sperell. *decis. 34. cum seq.*

7 Impugnatur conclusio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insargo: Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est, *c. omnis, de majorit. & obed.* sed subditi tributa solvunt suis superioribus, *c. omnis, de censibus*, ubi notavi: igitur tam laici, quam Ecclesiastici, cum sint subjecti Principibus secularibus, ut sublimioribus potestatibus, tributa solvere debent. Accedit utilitas communis, imo necessitas tributorum; quare vocantur nervi Reipublicæ: & ideo ea, quæ juste, & legitime indicuntur, a vassallis esse præstanda, Juristæ, Theologi, & Politici docent relati a Bobadilla *lib. 5. polit. c. 5.* Valenzuela *cons. 99. per tot.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. l. 1. c. 13. n. 23. & c. 18.* faciunt Cicero pro lege Manil. ibi: „ Ornamenta pacis, & subsidia belli esse, dandamque operam, ut omnes intelligant, si salvi esse velint, tributa esse conferenda, & necessitati parendum. *Tacitus lib. 4. hist. ibi*: Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi queunt. „ Plura D. Joan. Solorzan. *embl. 82.* Igitur cum tributa ita necessaria sint ad bonum commune, clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad ea solvenda cogi debent. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio: Sed Christus Dominus tributum persolvit, dum Galilæam peragrans adveniisset Capharnaum, cum exactor tributorum de didrachmo persolvendo a Domino Beatum Petrum interpellavit, cui jussit Dominus noster piscari, & de statere invento in ore piscis, persolvi tributum pro se, & Petro, ut refertur *in l. 17. Matthæi, & in capite magnum, 11. qu. 1.* & refert Baronius *anno 33. n. 30. & ann. 34. n. 10.* Igitur clerici, & ceteri Ecclesiastici exemplum Christi sectantes debent tributa persolvere.

8 Immunitas a tributis non fit juris divini. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione sciendum est, valde controversum esse, an hæc exemptio clericorum a tributis sit juris Ecclesiastici tantum, an vero a jure divino proveniat? Et juris etiam divini esse, videtur probari ex præsenti textu, ibi: *Nimis de jure divino, &c. capitul. quamquam, de censibus in 6.* ibi: " Cum Ecclesia, Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solum jure humano, quin imo, & divino a sæcularium personarum exceptionibus sint immunes. „ Leo X. in Concil. Lateran. *in Bulla de reformat. §. & cum fructuum*, Concilium Salsbur. sub. Piligrino Archiepiscop. anno 386. Concilium Colonienſe celebratum anno 1530. *par. 9. cap. 20.* ibi: „ Immunitas Ecclesiastica vetustissima res est, jure pariter „ divino, & humano introducta. *Trid. sess. 25. de reform. c. 20. ibi*: Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum immunitatem Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam esse. Defendunt Albanus *tractat. de immun. Eccles.* Guttier. *1. part. prax. quæst. 5. n. 3.* Thomas Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 5. dub. 8. per tot.* Sed cum communi Interpretum placito dicendum est, exemptionem hanc vere juris positivi esse: sed quia valde conformis est juri divino, juris etiam divini dici, & lato modo ad jus divinum eam spectare. Unde in præsenti textu, & proxime relatis appellatur juris divini, quasi a radice, & origine initiative; hæc enim est phrasis, seu usus loquendi sacrorum Canonum, in quibus jus divinum appellatur, quod habet originem a jure divino veteris Testamenti, ut testatur Covar. *libr. 1. variar. cap. 17.* Ita docuerunt Valenzuela *adversus Venetos, 4. part.* Germonius *de sacror. immunitat. l. 1. cap. 15. numer. 18.* Gutierez *de gabellis quæst. 92. num. 8.* Martha *de jurisdict. 4. par. cap. 54. num. 6.* Farinacius *de immunit. quæst. 8. num. 3.* Bonacina *tom. 2. disput. 10. §. 1. num. 3.* Guevara *pro Pontif. assert. lib. 1. §. 7. numer. 31.* Diana, qui 30. Auctores pro hac sententia refert, *part. 1. tract. 2. resolut. 1.* Barbosa *in c. quæ in Ecclesiarum, num. 2. de Constit. & lib. 1. juris Eccles. c. 39. §. 5.* Azevedo *in d. l. 5. tit. 3. lib. 1. recopil.* Cabedo *decis. 8. p. 2.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 28.* qui omnes originem hujus exemptionis repetunt *ex cap. 27. Levit. & cap. 1. Numer.* ibi: *Tributum Levi noli numerare, nec ponos summam eorum cum filiis Israel.* Et *c. 3.* ibi: *Eruntque Levitæ mei.* Et *c. 27. Genesis* ubi cum tempore famis cunctorum Ægyptiorum terram sibi emeret Pharao, atque sub eadem fame suæ servituti cuncta subjiceret, sacerdotes possessionibus suis privare noluit. Verba sunt: " Subjecitque Joseph omnem terram, & „ cunctos populos Pharaonis, præter terram Sacerdotum, quæ a Rege tradita fuerat eis, quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur: & ideo non sunt compulsi vendere possessiones suas. „ Ubi notandum, quod non Pharao Rex idololatra, sed Joseph vir Dei, & Propheta Domini, qui ejus loco Imperium gubernabat, Dei inspiratione, aut jussu, fortasse in allusione legis scriptæ, & gratiæ sacerdotum, hanc immunitatem concessit sacerdotibus, non quia boni sacerdotes illi, ut voluit Comitolus *lib. 1. responsi. 93. numer. 7.* sed quia sacerdotes, ut expendit D. Joann. Chrysostomus *homil 65.* ibi: " Audiant qui nunc vivunt, quantam olim sacerdotum curam habuerint, & discant, ut vel „ saltem parem habeant honorem his, quibus omne Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt; si enim „ errantes illi, & tantum idolorum curam habentes idola „ coli, ita eorum ministros colerent, quanta non condemnatione digni, qui tunc imminuunt, quod ad sacerdotum „ spectat cultum. „ Probant etiam originem hujus exemptionis a jure divino *ex ca. 17. Matthei*, ubi cum Dominus Divum Petrum interrogasset, Reges Gentium a quibus accipiunt tributum, a filiis suis, an ab alienis? Et respondisset Apostolus: Ab alienis, Christus dixit: Ergo liberi sunt filii; Filii autem Dei peculiares sunt sacerdotes. Quo in loco ita ait Divus Hieronymus: " Ille pro nobis crucem sustinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis a vectigalibus immunes sum. „ mus. „ Sed hanc Divi Matthæi auctoritatem paulo accuratius expendemus infra in solutione dubitandi rationis. Apud Gentiles etiam eorum sacerdotes immunes fuisse ab omni tributorum exactione, satis constat ex edicto Artaxerxis Regis Persarum, quod refert. *lib. 1. Esdræ, cap. 7. vers. 21.* his verbis: " Ego Artaxerxes Rex statui atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut „ quodcumque petierit a vobis Esdras sacerdos scriba legis „ Dei cœli, absque mora detis, usque ad argenti talenta „ centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad „ vini bathos centum; sal vero absque mensura. Omne quod „ ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei Cœli, ne forte irascatur contra regnum Regis, & filiorum ejus. Vobis quoque notum facimus de universis sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, na- „ thineis, & ministris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi su- „ per eos: „ Expendit Petrus Menochius *de republ. Hebræorum lib. 2. cap. 5.* Sacerdotes etiam flamines idolorum immunes fuisse ab omni sordida præstatione, constat *ex lib. 2. Codic. Theodos.* quoad modum civilium: & de aliis sacerdotibus probant Cujacius *l. 8. observ. cap. 37.* Gutherus *de jure Pontific. lib. 1. c. 28.* Germonius *lib. 1. sacram. cap. 13.* De Druidis Gallorum idem refert Cæsar *l. 6. comment. belli Gallici*, his verbis: " Druides a bello abesse consueverunt, nec tributa una cum reliquis pendunt, militiæ vacationem, omnemque rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmiis, & sua „ sponte multi in disciplinam conveniunt, & a parentibus „ propinquis mittuntur. „ Non tamen jure civili immunes erant ab angariis, quæ Principi expeditionis tempore præstabantur, *l. ultim. §. patrimoniorum, el 2. Digest. de muner. & honor.* ubi per Pontifices intelliguntur sacerdotes minores, qui Romæ, & in Provinciis sacerdotio fungebantur, *l. 1. ff. ad leg. Jul. de ambitu, l. 17. ff. de muner. & honor. l. 8. & 13. de vacat. muner. l. 10. Cod. de natur. lib.* notavit Gutherus *l. 1. de jure Pontif. c. 30.*

9 Traditur ratio decidendi. Unde facile apparet quanta cum ratione Ecclesiæ Patres tot in canonibus statuerint Clericos immunes esse ab omni tributo, gabellave; nam ut Dionysius Carthusianus ait *ad cap. 47. Genesis*, si Gentiles Reges, & Principes sic deferebant, & providebant sacerdotibus suis, quanto magis Christiani Principes hoc facere, atque ecclesiasticam libertatem defendere debent? Facit præcipua ratio, nam tributa solvuntur in signum subjectionis, *cap. 2. de censibus*; & in stipendium laboris, qui in exercenda suprema jurisdictione impenditur, ut notavit D. Paulus *ad Romanos cap. 13.* unde cum clerici omnino exempti sint a jurisdictione sæculari, *cap. denique, 66. dist. cap. nullus, cap. Christiani, 11. quæst. 1.* etiam a tributis præstandis liberi esse debent, ut considerat Suarez *lib. 4. adverſ. Regem Angliæ, cap. 24. num. 7.* Quare in præsenti in juribus supra adductis Consules, Rectores, aut alii quicumque Magistratus gabellas, seu tributa clericis imponentes excommunicantur, imo & eadem censura ligantur etiam tributa accipientes a clericis sponte dantibus; *cap. clericis, de immunit. Eccles.* Et quia Bonifacius VIII. agnovit suo tempore Principes Christianos avare, & sine causa nova quotidie sacerdotibus imponere vectigalia, ita ut fine arbitratu suo decimam, vigesimamve partem proventuum sacrorum tributi nomine imponerent, ut refert Polydor. Vergil. *lib. 17. hist. Angl.* ideo ut immunitati Ecclesiæ consuleret, eadem censura eos innodavit in Concilio Lugdunensi relato *in d. cap. 3. hoc tit. cap. quam, de censib. lib. 6.* Eamdemque censuram repetitam legimus quotannis in Bulla cœnæ Domini, *c. 18.* ibi: *Etiam a sponte dantibus.* Quomodocumque enim redoleant tributum solvere Principibus, excommunicatio incurritur; quia cum hoc privilegium in favorem totius Cleri inductum sit, renunciari non potest, ex adductis *in cap. si diligenti, de foro compet.* docet Suarez *de censur. disp. 21. sect. 2. n. 99.* ubi recte advertit, verbum illud *sponte*, non esse referendum ad absolutam, & omnino liberam voluntatem, quia laicis interdictum non est recipere ea, quæ ex libera & absoluta voluntate donantur; sed potius intelligi opportere de his, quæ titulo tributi, aut vectigalis, sine alia speciali vi, aut coactione exigunt, ut sic appareat tutam non esse opinionem Girondæ *de gabell. 7. par. in princip. numer. 3.* quam probare videtur Guttierez *in eod. tract. cap. 87. n. 3.* existimantis gabellas, & vectigalia exigentem a clerico sponte solvente, excommunicationem non incurrere: cum contrarium expresse cautum sit *in dict. c. 28, Bulla*: quam excommunicationem late explicat Thom. Delbene *d. c. 5. dub. 27. cum sequent.* Et quam male cesserit hujusmodi exactio tributorum ab ecclesiasticis Principibus sæcularibus, innumeris exemplis est proditum; merito enim contestantur in hanc rem Pet. Blesen. *epist. 112.* Nunquam pauperum, nunquam Ecclesiæ spolia prospexos habuerunt eventus. Probat casus Emanuelis Lusitaniæ Regis, referente Osorio *l. 9. de eius gestis*. Concesserat Leo Pontifex decimationes fructuum Ecclesiasticorum in sumptus belli, quod in Africa gerebat; eam tamen concessionem remittere coactus est Emanuel, postquam deprehendit, ex quo ea benignitate Pontificia usus fuerat, nihil sibi prospere, omnia sinistre cessisse. De Carolo VII. Galliæ Rege prodidit Meyerus *l. 16. annal. Eland. ibi*: " Cum Rex bello Normannico, „ e quo Regni pars, & tranquillitas pendebat, valde urgeretur, essetque funditus exhaustus, suggestum illi fuit ab „ ecclesiastico homine, ut decimatione Ecclesiarum in eum „ finem instituta, consuleret rebus suis. Negavit tamen Carolus tali consilio obtemperare, quod pessime cessisset Prin- „ cipue quia hæreditas defuncti personam repræsentat, *l. in eo 33. in fine, l. hæreditas 26. ff. de acquir. rer. dom.* Contraria vero sententia suadetur ex eo, nam hoc privilegium clericis concessum personale est, & ideo cum persona extingui debet, *l. qui tali, Digest. salut. matrim. cap. privilegium, de R. J. in 6.* nec potest in hæreditate conservari, quia ea, quæ personalia sunt, & personam exigunt, per hæreditatem expediri nequeunt, *l. hæreditas, ff. de acquir. rer. dom. l. usufructus, ff. de pignl. servor.* alioquin sequeretur, hæredem laicum adeuntem clerici hæreditatem, a gabellæ solutione immunem esse, cum hæres defuncti personam sustineat, *leg. hæredes, Dig. de acquir. hæredit.* quod tamen absurdum esse constat *ex l. pater 28. ff. de rebus auctorit. judic. l. ex pluribus, ff. de administr. tut. l. 1. §. præterea*, juncta glosa ibi, verbo *Mixta, Dig. de separat.* nemo enim est, qui neget laicum hæredem institutum a clerico, post aditam hæreditatem gabellarum solutioni esse obnoxium, ut probat Guttierez *de gabell. quæst. 88. numer. 7.* nam bona quæ fuerunt clerici, adita hæreditate efficiuntur proprium patrimoniorum hæredis, *l. si plures, §. filio impuberi, Digest. de vulgari, l. 1. §. veteres, Digesti de acquir. possess.* Gomez *in l. 45. Tauri, n. 145.* Corrasius *in l. fraser, numer. 48. ff. de condict. indebit.* Faber *de error. 2. part. decade 54. errore 4.* atque ita cum ipsi laico hoc beneficium non competat, omnino ipse tenetur gabellam persolvere; Qua sententia retenta, non obstat, bona clerici defuncti ipsius nomine distrahi; quia in hac immunitate principaliter clerici persona attenditur; ideo enim clericorum bona a solutione tributorum immunia sunt: ne eorum personæ graventur: quæ ratio cessat in præsenti casu, cum ponamus clericum rebus humanis exemptum; tunc enim privilegium ei concessum, ad bona quæ ejus fuerunt porrigi non debet, ut cum Decio *in capit. Ecclesia, num. 18. de constit.* notant Lassarte *de decima vendit. capit. 19. numer. 47.* Guttierez *ubi supra, numer. 5.* qui addunt, quod licet bona nomine defuncti distrahantur, vere tamen venditio ab ipsis creditoribus fit, & ipsis potius quam defuncto interest ex ea venditione gabellam non solvi. Nec etiam obstat hæreditatem hæredis personam sustinere; nam aut loquimur eo casu, quo certum est, neminem clerico defuncto hæredem esse, & nunc cessat persona illa imaginaria, quæ tamdiu durat, quandiu subest spes aliqua defuncto hæredem se futurum, *l. 2. ff. de A. & O.* junctis traditis a Cujacio *lib. 2. observ. capit. 31.* Donel. *lib. 19. comment. capit. 43.* ex quo eruenda est interpretatio ad textum *in l. hæres a debitore, §. quod si stipulator, Digest. de fidejuss. l. Stichum, §. tametsi, in fine, Digest. de solut.* aut loquimur eo casu, quo adhuc deliberat hæres scriptus; & tunc privilegium hoc, quod clerico concessum est, in ejus hæreditate conservari nequit, ex supra traditis. Omnia autem quæ in hoc commentario adduximus circa exemptionem a tributis clericis competentem, locum non habent in eo, qui negotiationis causa merces distrahit, *capit. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titul. leg. 7. titul. 18. lib. 19. recopil.* Delbene *dict. cap. 5. de immunit. dub. 3. sect. 2.* probavimus jam *in cap. final, de vita & honest. cleric.*

10 De diversis clericorum bonis. Sed quia bona clericorum non unius generis sunt, ut cognoscamus, in quibus hæc immunitas a tributis Clericis competat, sciendum est, duo genera bonorum in clericis considerari; quædam enim sunt ecclesiastica, intuitu Ecclesiæ ex ejus redditibus & proventibus quæsita; alia vero sæcularia, quæ vel a parentibus, vel a consanguineis eis advenerunt, aut ea sua industria, & labore clerici comparaverunt, ut constat ex D. Thoma *quodlibet. 6. artic. 12.* Sunt autem qui putant, in bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis peculiarem rationem vigere, propter quam tributorum præstatione gravari nequeunt, scilicet quæ inter res sacras numerentur: verum nullo modo sacra dici posse, recte probat Suarez *ubi supra, can. 23. n. 7.* ea enim bona, sicut alia patrimonialia, efficiuntur clericorum, ut jam probavi *in c. 1. de pecul. cleric.* Tam bona igitur Ecclesiastica, quam particularia clericorum exactioni tributorum minime subjacent, *cap. ultimo de vita, & honest. cleric. cap. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titulo, authent. item, Cod. de Episcop. & cleric. lib. 6. tit. 18. l. 9. recopil.* licet enim quoad bona privata clericorum hanc immunitatem negaverit Imp. Constant. *in l. 3. & 5. C. Th. de Episcop. & cleric.* & ejus tempore, ac Theodosii Junioris Ecclesiæ immunes non essent a tributis canonicis *l. 15. 20. & 33. C. Th. de Episcop. & cleric.* tamen eam concessit Emanuel Imperator, ut refert Balsam. *in canon. 4. Synod. 7.* probant plures congesti a Barbosa *l. 6. in select. ad textum in cap. ex parte, n. 19. de constit.* bona enim patrimonialia veniunt in accessionem personæ clericalis, si ejus sunt; accessorium vero ex suo principali dijudicandum est, *c. accessorium, de R. J. in 6.* Accedit, nam bona Ecclesiæ sui natura temporalia sunt; & tamen ex eo solum, quia Ecclesiæ accedunt, privilegium fortiuntur, ne tributa pendant, ut probavi *in cap. 1. de censibus.* Igitur idem de bonis clericorum dicendum est. Tandem, nam etiam propter bona patrimonialia non potest clericus conveniri coram judice sæculari, *cap. si clericus laicum, de foro compet.* Igitur nec solvere tenetur tributa a sæculari Principe imposita. Non tamen ideo asserimus quoad omnia bona patrimonialia clericorum pro Ecclesiasticis haberi, sed tantum quoad privilegia in jure expressa; nam ea præscribuntur tempore ordinario, & ex eis decimas solvant clerici, licet de fructibus beneficii eas non persolvant, *cap. 2. de decimis*, ubi probavi: super eis compromitti potest in laicum, licet de rebus Ecclesiasticis compromissum in laicum, fieri nequeat, ut notavit Mancinus *genial. c. 241. cum sequent.* Ideo bona, quæ ad ecclesiasticum perveniunt, quamvis essent tributaria, fieri libera, & mutare forum, docent Barbosa *lib. 1. de jure Eccles. cap. 39. §. 2.* Marinis *lib. 1. resol. 47. & allegat. 126. & decis. 217. tom. 1.* Azevedo *in lib. 11. ex num. 8. tit. 3. lib. 1. recopil.* quia tributa ordinaria non sunt realia. Molina *de justitia, disp. 661, num. 4. & 672. nu. 3.* quoque in eadem sententia persistit *epist. 20. & 112.*

Sed quia bona clericorum non unius generis sunt, ut cognoscamus, in quibus hæc immunitas a tributis Clericis competat, sciendum est, duo genera bonorum in clericis considerari; quædam enim sunt ecclesiastica, intuitu Ecclesiæ ex ejus redditibus & proventibus quæsita; alia vero sæcularia, quæ vel a parentibus, vel a consanguineis eis advenerunt, aut ea sua industria, & labore clerici comparaverunt, ut constat ex D. Thoma *quodlibet. 6. artic. 12.* Sunt autem qui putant, in bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis peculiarem rationem vigere, propter quam tributorum præstatione gravari nequeunt, scilicet quæ inter res sacras numerentur: verum nullo modo sacra dici posse, recte probat Suarez *ubi supra, can. 23. n. 7.* ea enim bona, sicut alia patrimonialia, efficiuntur clericorum, ut jam probavi *in c. 1. de pecul. cleric.* Tam bona igitur Ecclesiastica, quam particularia clericorum exactioni tributorum minime subjacent, *cap. ultimo de vita, & honest. cleric. cap. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titulo, authent. item, Cod. de Episcop. & cleric. lib. 6. tit. 18. l. 9. recopil.* licet enim quoad bona privata clericorum hanc immunitatem negaverit Imp. Constant. *in l. 3. & 5. C. Th. de Episcop. & cleric.* & ejus tempore, ac Theodosii Junioris Ecclesiæ immunes non essent a tributis canonicis *l. 15. 20. & 33. C. Th. de Episcop. & cleric.* tamen eam concessit Emanuel Imperator, ut refert Balsam. *in canon. 4. Synod. 7.* probant plures congesti a Barbosa *l. 6. in select. ad textum in cap. ex parte, n. 19. de constit.* bona enim patrimonialia veniunt in accessionem personæ clericalis, si ejus sunt; accessorium vero ex suo principali dijudicandum est, *c. accessorium, de R. J. in 6.* Accedit, nam bona Ecclesiæ sui natura temporalia sunt; & tamen ex eo solum, quia Ecclesiæ accedunt, privilegium fortiuntur, ne tributa pendant, ut probavi *in cap. 1. de censibus.* Igitur idem de bonis clericorum dicendum est. Tandem, nam etiam propter bona patrimonialia non potest clericus conveniri coram judice sæculari, *cap. si clericus laicum, de foro compet.* Igitur nec solvere tenetur tributa a sæculari Principe imposita. Non tamen ideo asserimus quoad omnia bona patrimonialia clericorum pro Ecclesiasticis haberi, sed tantum quoad privilegia in jure expressa; nam ea præscribuntur tempore ordinario, & ex eis decimas solvant clerici, licet de fructibus beneficii eas non persolvant, *cap. 2. de decimis*, ubi probavi: super eis compromitti potest in laicum, licet de rebus Ecclesiasticis compromissum in laicum, fieri nequeat, ut notavit Mancinus *genial. c. 241. cum sequent.* Ideo bona, quæ ad ecclesiasticum perveniunt, quamvis essent tributaria, fieri libera, & mutare forum, docent Barbosa *lib. 1. de jure Eccles. cap. 39. §. 2.* Marinis *lib. 1. resol. 47. & allegat. 126. & decis. 217. tom. 1.* Azevedo *in lib. 11. ex num. 8. tit. 3. lib. 1. recopil.* quia tributa ordinaria non sunt realia. Molina *de justitia, disp. 661, num. 4. & 672. nu. 3.* quoque in eadem sententia persistit *epist. 20. & 112.*

Nec valet statutum, per quod prædia quæ ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas cœperint pertinere, subjiciantur collectis. Beltraminus de Guevara *in propugnat. Eccles. libert. assert. 1. §. 5. numer. 8. pag. 56.* etsi contrarium mordicus Ecclesiasticæ libertatis probet impugnator Arnisæus *de immunit. bonor. eccles. cap. 4. nu. 6.* Nec ei favet locus Capitularium *lib. 4. c. 37.* ubi cavetur: " Quicumque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad „ Ecclesiam, vel cuilibet alteri traditerit, is qui eam susceperit, tributum, quod ex ea inde solvebatur, omni mo- „ do ad partem nostram persolvant. „ Nam accipi potest de pensionibus, quæ debentur ex vi emphyteusis, aut feudi mixti, quod jus transit cum re, ut ex Panormit. *in cap. ult. de vita & honest. cleric. n. 12.* docuerunt Comitolus *lib. 1. cap. 94. n. 3.* Theophilus *supra, c. 3. n. 2.*

11 De bonis clerici defuncti. Solet tamen disceptari, an si clericus laico hærede scripto decedat, & jacente hæreditate, bona ad satisfaciendum creditoribus, vel legatariis distrahantur, an ex eorum venditione decima debeatur? Et sane si laicus hæres institutus adjerit, gabellam esse solvendam resolvit Lassarte *de decim. vendit. cap. 19. n. 4.* Ceterum si nullus hæres clerico existat, difficillior hæsitatio est; nam cum defunctus sine hærede decedit, bona ejus nomine venduntur, §. 1. *Instit. quibus ex causis manumittere*, §. 1. *de hæredum qualit.* unde cum clericus a solutione gabellarum sit immunis, dicendum videtur, ex venditione ejus nomine facta gabellam non deberi, præcipue quia hæreditas defuncti personam repræsentat, *l. in eo 33. in fine, l. hæreditas 26. ff. de acquir. rer. dom.* Contraria vero sententia suadetur ex eo, nam hoc privilegium clericis concessum personale est, & ideo cum persona extingui debet, *l. qui tali, Digest. salut. matrim. cap. privilegium, de R. J. in 6.* nec potest in hæreditate conservari, quia ea, quæ personalia sunt, & personam exigunt, per hæreditatem expediri nequeunt, *l. hæreditas, ff. de acquir. rer. dom. l. usufructus, ff. de pignl. servor.* alioquin sequeretur, hæredem laicum adeuntem clerici hæreditatem, a gabellæ solutione immunem esse, cum hæres defuncti personam sustineat, *leg. hæredes, Dig. de acquir. hæredit.* quod tamen absurdum esse constat *ex l. pater 28. ff. de rebus auctorit. judic. l. ex pluribus, ff. de administr. tut. l. 1. §. præterea*, juncta glosa ibi, verbo *Mixta, Dig. de separat.* nemo enim est, qui neget laicum hæredem institutum a clerico, post aditam hæreditatem gabellarum solutioni esse obnoxium, ut probat Guttierez *de gabell. quæst. 88. numer. 7.* nam bona quæ fuerunt clerici, adita hæreditate efficiuntur proprium patrimoniorum hæredis, *l. si plures, §. filio impuberi, Digest. de vulgari, l. 1. §. veteres, Digesti de acquir. possess.* Gomez *in l. 45. Tauri, n. 145.* Corrasius *in l. fraser, numer. 48. ff. de condict. indebit.* Faber *de error. 2. part. decade 54. errore 4.* atque ita cum ipsi laico hoc beneficium non competat, omnino ipse tenetur gabellam persolvere; Qua sententia retenta, non obstat, bona clerici defuncti ipsius nomine distrahi; quia in hac immunitate principaliter clerici persona attenditur; ideo enim clericorum bona a solutione tributorum immunia sunt: ne eorum personæ graventur: quæ ratio cessat in præsenti casu, cum ponamus clericum rebus humanis exemptum; tunc enim privilegium ei concessum, ad bona quæ ejus fuerunt porrigi non debet, ut cum Decio *in capit. Ecclesia, num. 18. de constit.* notant Lassarte *de decima vendit. capit. 19. numer. 47.* Guttierez *ubi supra, numer. 5.* qui addunt, quod licet bona nomine defuncti distrahantur, vere tamen venditio ab ipsis creditoribus fit, & ipsis potius quam defuncto interest ex ea venditione gabellam non solvi. Nec etiam obstat hæreditatem hæredis personam sustinere; nam aut loquimur eo casu, quo certum est, neminem clerico defuncto hæredem esse, & nunc cessat persona illa imaginaria, quæ tamdiu durat, quandiu subest spes aliqua defuncto hæredem se futurum, *l. 2. ff. de A. & O.* junctis traditis a Cujacio *lib. 2. observ. capit. 31.* Donel. *lib. 19. comment. capit. 43.* ex quo eruenda est interpretatio ad textum *in l. hæres a debitore, §. quod si stipulator, Digest. de fidejuss. l. Stichum, §. tametsi, in fine, Digest. de solut.* aut loquimur eo casu, quo adhuc deliberat hæres scriptus; & tunc privilegium hoc, quod clerico concessum est, in ejus hæreditate conservari nequit, ex supra traditis. Omnia autem quæ in hoc commentario adduximus circa exemptionem a tributis clericis competentem, locum non habent in eo, qui negotiationis causa merces distrahit, *capit. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titul. leg. 7. titul. 18. lib. 19. recopil.* Delbene *dict. cap. 5. de immunit. dub. 3. sect. 2.* probavimus jam *in cap. final, de vita & honest. cleric.*

12 Dilluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam omnia, quæ in ea expendebamus, procedunt in laicis, qui subjecti sunt Principibus sæcularibus, qui ad solutionem tributorum omnino tenentur, ex rationibus ibi expensis, quæ in clericis non militant, cum non pareant Principibus sæcularibus. Nec invidendum Ecclesiæ, & personis Ecclesiasticis, si aliis laicis pugnantibus, tributis, & vectigalibus ad Reipublicæ munera oneratis, ejusmodi Ecclesiasticæ res, & personæ sua immunitate, & libertate potiantur, quamquam & ipsi in eadem Republica sint, in eodem loco, & quamvis in privilegiis, & utilitatibus publicis ex contributionibus succedentibus participent, & commoditate, defensione, & beneficio, quæ per tributa, & vectigalia indicta, & superindicta eveniunt, fruantur; siquidem quemadmodum Ecclesia, & personæ Ecclesiasticæ immunes sunt ab oneribus laicorum,

rum, & participant nihilominus commodis, & utilitatibus illorum; si contra personæ laicorum immunes sunt ab oneribus, militia, laboribus, & muneribus Ecclesiasticis; & nihilominus participes sunt cultus divini, orationum, & ministrorum earum: sic nutritur corpus Reipublicæ per temporalia corporalibus necessariis; per spiritualia verò verbo in anima: & ita onera compensantur in utriusque vitæ modis; nec ecclesiastici duplici onere, & ministerio, corporali, & spirituali sunt gravandi, *cap. quoniam* 8. 10. *dist.* præcipue cum Ecclesiastici satis sint onerati procuratoribus, subsidiis, censibus, & aliis præstationibus, de quibus egi *in tit. de censibus*.

13 De collectis impositis ob bonum commune.

Nec obstat quod de utilitate communi ex solutione tributorum proveniente expendebamus: cujus difficultatis occasione examinandum venit, an clerici simul cum laicis in his quæ pertinent ad utilitatem communem, contribuere teneantur? Et sane si contributio æque primario, & principaliter respiciat commodum, tam clericorum, quam laicorum, ab omnibus æque fieri debet, veluti si flumen vicinos agros laicorum, & clericorum inundet, & pro aggeribus reparandis, & fluminis injuria avertenda aliquid expendatur; id namque ab omnibus erogandum est, ut notat Lessius *de justitia l. 2. capit. 33. dub. 3.* Salas *de legibus, quæst. 69. tract. 4. disp. 14. sect. 11. num. 115.* Arsenius *de immunit. bonor. Eccles. cap. 4. numer. final.* sicut etiam omnes tenentur pro rata solvere collectam, quæ imponitur pro custodiendis gregibus, vel armentis, vel agris, *l. 12. tit. 3. lib. 1. recopil.* ubi Azevedo, Avendanno *in capit. Prætor, cap. 14. num. 13. 2. part.* Mexia *in prag. panis, conclus. 5. num. 43.* Salcedo *in praxi, cap. 55. vers. 4.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 244.* Idem etiam locum habet, si animalia clerici vastaverint aliena, vel communia pascua, quia tenentur pro damno dato. Gregorius Lopez in l. 24. titul. 15. partit. 7. verbo *El ganados*; ubi docet clericos ad hujusmodi damna sarcienda per suos judices esse cogendos. Eum sequuntur Castillo *in leg. 70. Tauri, n. 28.* Aviles *in cap. Prator. c. 17. gloss. 1. n. 12.* Salas *de legibus, dist. sect. 11. n. 115.* quod verum esse sentit Salcedo ubi supra, *versic. 7.* si pro damni emendatione controversia judicialis sit instituenda, *secus vero dicendum*, si pœna exigenda sit de plano, sine strepitu, & figura judicii, tunc enim judex sæcularis ad pecorum capturam procedere potest, *dist. l. 12.* & ita cum Baldo resolvit Avendanno *in dict. c. 14. num. 13.* nec aliud probandum est, si in occidendis, vel colligendis locustis, vel vermibus, de quibus *in leg. ex conducto, §. si qua vis, Digest. locati*, vel aliis animalibus segetes vastantibus aliquid erogatur; nam cum id in clericorum quoque utilitatem cedat, etiam ad contributionem tenentur, ut ex Narbona, & aliis probavi *in c. pervenit, hoc titul.* Idem de expensis pro medenda peste factis resolvunt Mexia *in dicta pragm. conclus. 5. n. 41.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 18. n. 192.* Castillo *l. 6. controv. c. 9.* Verum si contributio fiat pro iis, quæ principaliter pertinent ad communitatem, etiamsi eorum utilitas in singulos derivetur, non satis constat, an clerici simul cum laicis contribuere teneantur; nam ad constructionem pontium, & murorum reparationem cogi posse probant expresse textus *in l. ad constructionem, Codic. de sacrosanct. Eccles. in l. abst, si Cod. de privil. domus August. l. 11. l. fin. C. quibus n. l. 10. l. ultim. Cod. de annonis & tribut. eodem lib. leg. ult. §. patrimoniorum, el 1. vers. Ab hujusmodi, ff. de muner. & honor. l. 2. Cod. de præposit. sacri cubic. l. 12. l. 5. Cod. Th. de itiner. muniend. l. 21. C. de cursu public. lib. 12. leg. 6. C. de oper. public. l. 1. C. de collat. fund. patrim. lib. 11.* Idemque jure Regio cautum videtur *in l. 54. tit. 6. partit. 1. in l. 10. tit. 31. partit. 3. in lib. 11. tit. 3. l. 1. recopil.* & apud Gallos *l. 6. c. 106. ibi*: „ Possessiones ad „ religiosa loca pertinentes nullam descriptionem agnoscant, „ nisi ad constructionem viarum, vel pontium, si intra ea„ dem loca habuerint possessiones, „ Exornant Bartolus, & Platea *in leg. nullus, la 2. Cod. de cursu public. l. 12.* Abbas *in cap. pervenit, num. 3. hoc titul.* Gilkenius *in dict. l. ad instructionem*, Thomas Delbene *de immunit. Eccles. part. 1. cap. 5. dubit. 17.* Æneas Robertus *lib. 2. rer. judic. cap. 3. per tot.* Hieronym. Garcia *in summæ, tract. 1. difficult. 3. dub. 2. fun. 6.* Mancinus *genial. c. 245.* Flores de Mena *l. 2. variar. q. 2. n. 2.* Caballos *q. 897.* Avendanno *de exeq. mund. l. 2. c. 14. n. 19.* Collantes *in pragm. rei frument. l. 3. c. 15. n. 8.* Martha *de jurisdict. 4. par. casu 9. & 10.* Bobadilla *l. . . polit. c. 18. n. 291.* Quæ præstatio ad reparationem viarum, & pontium non censetur sordidum munus, qualia sunt relata *in leg. in honoribus 8. §. Philosophi, ff. de vacat. muner. leg. maximarum 12. vers. sordidorum, cum legibus sequent. Cod. de excusat. muner. lib. 10.* nempe quoniam inscriptæ sunt, & dedicatæ titulis majorum Principum, hoc est Imperatorum, qui in omnibus operibus publicis, veluti in viis, & pontibus adscribebantur *l. 31. in fine, ff. de operib. public. leg. qui judices, C. eodem tit.* Steubechius *ad Vegetium de re milit. lib. 4. in princip.* Unde ab hoc munere neminem dignitatis privilegio excusari constat *ex leg. 4. Cod. de privil. dom. August.* quæ eisdem fere verbis extat *in leg. administratione, Cod. de sacrosanct. eccles.* & plenius *in l. ult. Codic. Theodos. de itiner. muniend.* adeo ut divinæ quoque domus simili reparationi inservire debeant, hoc est, ut explicat Cujac. *in dict. leg. 4.* domus Principis, & quæcumque ad eam pertinent, juxta rubricam inscriptam *de privil. domus August.* & acceptionem istam divinæ domus, de qua *in l. interveniente 12. Digest. ad Turpil. novel. 21. Theodosii*: ibi: *Nec divinam domum, nec Ecclesiam*; & novellam Tiberii de divinis domibus, cum aliis congestis a Brissonio *de V. S. verbo Domus*.

Urget tamen præsens textus, in quo sub anathematis pœna prohibetur ne aliqua onera ecclesiasticis personis injungantur, nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, utilitatemque aspexerint, ut absque ulla exactione ad sublevandas communes necessitates, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia existiment conferenda. Unde apparet, ecclesiasticas personas sine prævio Episcopi, & cleri consensu, etiam *in his communibus necessitatibus* non teneri simul cum laicis ad contributionem concurrere: & infra *in cap. adversus*, expresse asseritur, hæc subsidia humiliter, & devote, & cum gratiarum actione a Laicis esse recipienda: igitur quia ex justitia non tenentur cum aliis laicis etiam in publicis utilitatibus contribuere. Nec satisfacies si dicas, præsentem textum procedere in his tributis, quæ imponuntur a Consulibus, & Rectoribus civitatum, non vero in his, quæ ex regio decreto imponuntur; nam hæc expositio admittenda non est, quoniam expresse convincitur ex declaratione, quæ fit in bulla cœnæ Domini, ubi dicitur, prohibitionem, de qua supra, locum habere in quibuscumque personis cujusvis præeminentiæ, dignitatisque, etiam Imperialis & Regalis; & in illis verbis, " Innovantes decreta super his per sacros canones, tam in novissimo Lateranensi, quam in aliis Con„ ciliis generalibus edita; „ respicitur ad textum præsentem, & *in dict. cap. adversus*, exponendo prius quam supplendo eorum sanctionem, ut recte notat Suarez *lib. 4. advers. Reg. Angl. cap. 26. num. 9.* Et facit textus *in cap. clericis, §. nos igitur, de immunit. Eccles. l. 6.* ubi Regum, & Imperatorum expressa mentio fit. Textus *in cap. quamquam, de censibus, eodem lib.* ubi neque collegium, neque universitas, neque aliqua etiam singularis persona, cujuscumque dignitatis existat, aliquod tributum personis ecclesiasticis injungere potest. Ergo ut hujus articuli vera resolutio habeatur, dicendum est, clericum ad constructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem teneri; non quidem propter jura civilia, quæ Ecclesias, & personas ecclesiasticas huic oneri adscribunt, *dict. l. ad institutionem*, cum similibus, quia laici in hujusmodi personas nullam jurisdictionem exercere valent, *cap. Ecclesia*, cum ibi adducta, *de constitut.* sed potius quia Ecclesia permisit, ut Ecclesiasticæ personæ eas contributiones solverent, ut dicitur *in l. 54. tit. 6. partit. 1.* ibi: *Tuvo por bien la santa madre Iglesia*. Et sane æquissimum fuit, ut clerici adhibitis conditionibus, de quibus infra, simul cum laicis hujus contributionis onus subirent; nam his rebus communibus omnes indigent, & utuntur, atque ideo omnes debent simul contribuere, maxime quia hæc contributio nullam continet indecentiam, nec dignitati status sacerdotalis repugnat, ut probat Suarez *lib. 4. advers. Reg. Angl. capit. 26. num. 2.* Unde deducitur, cum de hac contributione clericorum tractatur, nullam legum civilium rationem esse habendam, sed servandam esse formam præscriptam in hoc textu, & *in dicto capit. adversus*, quibus dispositio textus *in dict. leg. ad constructiones*, corrigitur, aut saltem temperatur, ut notarunt Abbas in præsenti *num. 18.* & alii relati ab Aufrerio *de eccles. potest. regul. 2. fallentia 27.* Menchaca *l. 1. controver. usufruct. cap. 6. num. 4.* Proponuntur autem in hoc textu, & *in dicto cap. adversus*, nonnullæ conditiones ad hanc contributionem necessariæ, quarum prima est, ut laicorum non suppetant facultates; quod etsi jure regio restringatur ad bona communia (quæ vulgo *propios* appellamus) ut in defectum eorum bonorum clerici contributionis onus simul cum laicis sentire debeant, *leg. 20. tit. 32. partit. 3. l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil.* verius tamen est, eo demum casu clericos cogendos esse contribuere, quo moraliter constet communia bona non sufficere, & singulos cives non posse sine magno gravamine solis suis sumptibus opus perficere, ut notat Suarez ubi supra, *numer. 15.* tunc enim verum est dicere, laicorum facultates non suppetere, alioquin nullum esset privilegium clericorum, cum laici quoque contribuere non teneantur, nisi in defectum bonorum communium, ut advertit Lessius *de justitia lib. 2. capit. 33. dub. 3.* Salas *de legibus tractat. 14. disput. 14. sect. 11.* Martha *de jurisdict. 4. part. centur. 1. casu 2. numer. 51.* qui *numer. 2.* advertit ita definitum fuisse a Clemente VIII. in eoque viget differentiæ ratio inter contributionem, quæ fit directe, & principaliter ad utilitatem, tam clericorum, quam laicorum, in qua omnes æque concurrere debent; & eam, quæ respicit primario communem utilitatem, quamvis hæc utilitas in privatos derivetur; nam in hoc secundo casu clerici non aliter tenentur, quam si laicorum non suppetant facultates, ut ait Salas *ubi proxime*.

15 Prosequitur expositio hujus textus, & in d. cap. ad versus.

Secunda conditio in eo consistit, ut ad hanc contributionem non aliter perveniatur, quam si Episcopus, & Clerus re diligenter pensata eam clericis existiment imponendam. Etiam additur *in dict. capit. adversus*: ut prius Rom. Pontifex consulatur: Cleri autem appellatio, etsi regulariter ad diœcesanam Synodum referatur, tamen quoad præsens institutum attinet, accipitur pro Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, argumento textus *in cap. 1. de his quæ fiunt a Prælat.* Unde non prius clerici tenentur ad hanc contributionem, quam si Episcopus cum Clero existimaverit publicam utilitatem & necessitatem subesse, & nisi Rom. Pontifex prius fuerit consultus. Non tamen inde existimes, totum hoc ex libero Episcopi, & Cleri arbitrio pendere; nam verbum illud *existiment*, non important liberam voluntatem, sed rectum, justum-

stumque judicium, *leg. 11. §. si fideicommissum, ff. de legat. 3.* docet Gregor. Lopez *in leg. 54. titul. 6. part. 1.* Guttierez *lib. 1. practic. cap. 3. numer. 8.* ubi resolvit, quod si in prædictis casibus Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, contributioni locum non esse, appellari posse ad superiorem. Tertia conditio est, ut si ea approbata sit, tamen clerici ad illius solutionem per judices sæculares cogi non possint, ut docent Guttierez ubi supra, *numer. 10.* qui recte reprehendit Cæpolam *titul. de servit. via, quæst. 26.* dum asserit, clericum compelli posse a judice sæculari reparare viam ante domum: ceterum si contributio fiat pro his rebus, quæ principaliter pertinent ad publicam utilitatem, certum est, non posse judicem sæcularem clericos ad solutionem cogere, ut docent Salas *de legibus dict. sect. 11. numer. 115.* Suarez *dicto cap. 26. numer. 6.* & hanc sententiam de jure verissimam esse fatetur Flores a Mena *l. 2. variar. cap. 21. n. 225.* & cautius facturos judices sæculares, si observent consilium legis 54. *titul. 6. part. 1.* quæ præcipitur pro hujus contributionis exactione adeundum esse judicem ecclesiasticum, asserunt Azevedo *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil. num. 5.* Tapia *lib. 4. caten. mor. quæst. 11. art. 21. num. 2.* Sanchez *tom. 1. consil. l. 2. cap. 4. dub. 55. n. 2.* Angujanus *de leg. l. 2. controv. 15. nu. 14.* Diana pluribus relatis *1. par. tr. 2. resol. 42.* facit lex 54. *tit. 6. partit. 1.* Carleval. *t. 1. de judiciis, disp. 2. n. 159.* Nec contrarium probatur in eadem lege, & *in l. 3. titul. 12. eodem lib. 1. recopil.* quibus doceri videtur; judices sæculares clericos ad solutionem tributorum compellere posse illis casibus, in quibus clerici ea solvere tenentur; nam etsi earum legum auctoritate plures admiserint eam sententiam, ut constat ex adductis a Gregorio Lopez *in l. 51. verbo Por razon, titul. 6. partit. 1.* Mexia *in pragmat. panis, conclus. 5. numer. 7.* Genedo *ad Decret. collect. 37. numer. 4.* Azevedo *in dict. leg. 11. numer. 5.* Avendanno *de exeq. 2. part. capit. 14. numer. 13.* & praxi receptum asserit Flores de Mena *lib. 2. variar. c. 21. numer. 225. cum seqq.* ut si Episcopus nolit compellere, eos judex sæcularis compellat. Facile tamen respondetur, textum *in dict. l. 2.* dum infinuare videtur *in verbo Salvo*, in his casibus, in quibus clerici tenentur contribuere, posse a laicis compelli, intelligendum esse servato jurisordine, quomodo etiam accipiendus est textus in illis verbis: *A faleçimiento de propios deben contribuir*. Etiam responderi potest *in dict. l. 2.* non recte deduci argumentum a contrario sensu, cum sequatur absurdum, argumento textus *in l. conventicula, Codic. de Episc. & cleric.* notat Guttierez *libr. primo pract. qu. 3. num. 3.* at vero textus *in dict. l. 12.* loquitur de his rebus, quæ primo, & principaliter pertinent ad clericorum utilitatem: quo casu contributio nomen tributi non meretur; & ideo per judicem sæcularem exactio fieri potest.

16 Exponitur D. Matthæus c. 7.

Nec tandem obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 17. Matthæi, ubi refertur, Christum Dominum solvisse tributum pro se, ac Petro. Cui communiter respondetur, Dominum nostrum immunem fuisse ab eo tributo, sed ut omnem scandali passivi occasionem tolleret, tributum solvisse, ut pluribus relatis docet Valenzuela *contra Venetos part. 4. n. 133.* Turriscrem. *de Ecclesia lib. 2. cap. 96.* P. Gregor. *lib. 3. de republ. cap. 7. num. 11.* Alvar. Pelagius *de planctu Eccles. cap. 55.* Illud etiam notandum est, quod cum tributum illud dicatur Didrachmum, non aliud esse videtur, quam illud quod a Deo est imperatum *Exodi c. 30.* Filiis Israel, nimirum ut viri omnes in vigesimo anno & supra, pro redemptione, & propitiatione sua darent in usum tabernaculi dimidium sicli, quod est didrachmum; duo autem didrachma unum faciunt staterem, duo vero stateres unam unciam, ut exponunt D. Hieron. *in Ezechielem cap. 4.* Epiphanius *de mensuris*. Refert Josephus *lib. 3. antiq. cap. 9.* usque ad Vespasiani tempora perseverasse ejusmodi tributi solutionem; sed templo destructo, illud ipsum didrachmum ad omnibus Judæis solvitur ubique gentium habitantibus; quod & tradit Baronius *anno 33.* Ceterum putarunt nonnulli, eo quod interrogaverit Dominus Petrum: *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, a filiis suis, an ab alienis?* dictum didrachmum tributum esse, quod tunc Judæi Romanis persolverent. Sed verius est, Dominum ea similitudine usum fuisse, unde optime infertur: Sicut Reges gentium a filiis tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium immunem esse a tributo, quod Deo penditur ad usum templi.

17 Exponitur synodalia Ravenn. c. 8.

Sed supra traditis obstat Joannes IX. in Synodo Ravennat. *part. 2. capit. 8.* in illis verbis; " Ut pastus Imperatoris ab „ Episcopis, & Comitibus secundum antiquam consuetudi„ nem solvatur; quod si novo tempore fiscus Comitalis in „ jus ecclesiasticum concessus est, augeatur stipendium Im„ periale ab Ecclesia, juxta quod Respublicæ fuerint me„ moratæ. „ Ex quibus deducitur, Episcopos debere tributa ad pastum Imperatori præbere, ut Comites, & alii læculares persolvunt. Igitur quia immunes non sunt a tributorum solutione. Pro cujus canonis expositione dicendum est, in eo non agi de tributis, sed de hospitio, mansionatico, & paratis. Olim enim qui ad hospitium præbendum tenebantur Regi proficiscenti, non *modo mansionaticum*, verum & paratas, idest alimenta, & alia necessaria familiæ Regis præbebant. Otho Frising. *lib. 2. de gestis Friderici, cap. 12.* Gregorius Turon. *lib. 6. cap. 45.* ex quibus, & aliis, id probat P. Pitheus *in glossar. verbo Pastus*, Bignon. *in not. ad Marculfum, libr. 1. capit. 3.* Cum ergo Episcopi, & clerici immunes sint ab hospitis præbendis, non tamen sint exempti cum Princeps proficiscitur, ut probavi *in d. cap. 2. hoc tit.* ideo in dicto canone 8. jubetur, ut tam Episcopi, quam Comites præbeant Imperatori pastum, cum videlicet iter facit; quia tunc debet hospitio recipi, etiam ab Ecclesiasticis. Altesserra *de Ducibus lib. 2. cap. 16.*

CAPUT V.

a *Lucius* III.

CUm Ecclesia Dei secundum *b* evangelicam veritatem domus orationis esse debeat, non spelunca latronum, aut sanguinis forum: ne sæculares judices causas, ubi de sanguinis effusione, & corporali pœna agitur, in Ecclesia, vel cœmeteriis agitare præsumant, sub anathematis interminatione prohibemus: absurdum enim est, & crudele, ibi judicium sanguinis exerceri, ubi constituta est *c* tutela refugii.

NOTÆ.

1 *Lucius III.*) Ita enim legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. capit. 2.* nullibi tamen exprimitur causa hujus constitutionis: in ea agitur de judicio tantum criminali intra Ecclesiam non disceptando, quia de judicio civili jam idem cautum fuerat *in c. 1. hoc tit.* ubi notavi, *verbo Placitum*.

b *Evangelicam veritatem.*) Quæ veritas per Propheras prægnita fuit, dicente Domino per Esaiam *c. 56. Domus mea domus orationis vocabitur*. Jeremiam *c. 6. Numquid spelunca latronum facta est domus ista?* Per Davidem *Psalm. 68. Zelus domus tuæ comedit me*. Quorum quidem locorum veritas evangelica clare meminit in egregio illo, & mirabili facto Christi Domini, ejiciente, & vendentes de templo ejecit; quod referunt omnes Evangelistæ. D. Matth. *cap. 21.* Marcus *cap. 11.* Lucas *c. 19.* Joannes *cap. 2.*

c *Tutela refugii*) Capit. *inter alia*, ubi dicemus, *hoc titul.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu, & ex secunda parte textus *in c. 1. hoc tit.* talis deducitur assertio: " Judices sæculares causas, præ„ cipue ubi pœna sanguinis, vel corporalis imponenda est, „ disceptare non debent in Ecclesia. Probant eam textus *in c. docet, in fine, hoc titul. in 6.* Gregorius VII. in Synodo Romana anni incerti, *can. 12.* ibi: " Nullus Judex laicus, vel „ vicarius in Ecclesia, vel cœmeterio aliquam potestatem „ exerceat, vel aliquem distringat, aut furtum ibi requirat. „ *Arelat. sub Carolo can. 22.* Ut placita publica, & sæcula„ ria, nec in atriis basilicarum, nec in ipsis basilicis fiant, di„ cente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur. *Turon. sub Carolo can. 39.* Placita quidem sæcularia in Ec„ clesiis, vel atriis Ecclesiarum a Comitibus, vicariisque us„ que modo multis in locis habita, ne ultra fiant, interdi„ cendum est cum auctoritate Domini, qui expulsis de tem„ plo negotiatoribus, asseruit domum Dei debere esse do„ mum orationis. *Mogunt. can. 40. ibi*: Præcipimus, ut in Ec„ clesiis, aut domibus Ecclesiarum, vel atriis placita secula„ ria minime fiant. *Synodus apud S. Menardum can. 6.* Ut in „ locis sacratis, diebus Dominicis, vel aliis solemnitatibus „ judicia publica non exerceantur. „ Palentinum anno 1322. *can. 17.* Colon. 3. *par. 3. c. 24. 25. & 26.* Ravennat. 2. sub Clemente V. *rubr. 12.* ibi: *Nec in Ecclesia judicialia tractentur, nec temporalia*. Triden. *sess. 22. tract. de sacrif. Missæ, in decret. de observand. & evitand.* Palentin. *in titulo de immun. Eccles.* ibi: *Contra sæculares judices, qui causas in Ecclesiis audiunt*. Mediolan. 2. *titul. 2. cap. 23.* Aquiliense 1. *tit. de Ecclesiis, & pio in eis versandi modo, §. Deambulationes*. Theodulph. *ad presbyter. Aurel. cap. 10.* ibi: " Non debere ad Ecclesiam ob a„ liam causam convenire, nisi ad laudem Domini, & ejus „ servitium faciendum: disceptationes vero, & tumultus, & „ vaniloquia, & ceteræ omnes actiones ab eodem sancto lo„ co penitus prohibendæ sunt. „ Illustrant Soetius Epon. in „ præsenti, Anton. Augustin. *lib. 3. tit. 16.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 4.* Azevedo *lib. 1. Curiæ Pisc. canon. 4.* Barbosa *de offic. Parochi, cap. 13.* Cironius *ad tit. de foro compet.* Chopinus *de jurisd. Andegav. cap. 45. num. 7.* Thom. Delbene *de immun. Eccles. tom. 1. cap. 2. dub. 2. sect. 2.* Hevia *in Curia Philip. 1. part. §. 5. in fine*.

4 Impugnatur conclusio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam majori sinceritate, religioneque judicia cuncta peragerentur in Ecclesia, quam in loco profano, tanquam in ipsius Dei præsentia, qui licet ubique sit præsens, in Ecclesiis

fis tamen peculiarius, atque certius nobis exhibet suæ præsentiæ testimonium: qualis quidem præsentiæ divinæ cogitatio judici cuilibet apprime est necessaria pro sententiis religiosissime ferendis: quare Justinianus *in l. rem non novam, §. 1. de judiciis*, voluit Judicem in causis cognoscendis, & in sententiis ferendis habere semper propositas, & permanentes ante se sacras Scripturas. Et apud Romanos usitatum olim fuit templis uti pro *curia*, ad negotia tractanda, ad causas, & lites definiendas. Titus Livius *lib.* 23. loquens de Annibale, & Capuanis, ibi: " Egressus curia in templum Magistratus, tus contendit, comprehenditque Decium Magium, atque „ ante pedes destitutum, causam dicere jussit. *Thucydides* „ *libr. 1. ibi:* Ærarium eis erat Delus, & conventus in eo „ templo fiebant. „ Svetonius *cap.* 7. Vespasianum inducit Imperatorem post peractum sacrificium sedentem pro tribunali in templo Serapidis. Etiam apud eos Senatus habebatur in loco sacro, & non profano. Gellius *libr.* 14. *noctium, capite* 7. Alexandr. ab Alexandr. *libr.* 4. *dier. genial. cap.* 12. quod & Servius docuit exponens illud Virgil. 7. *Æneid.*

Tactum augustum, ingens, centum sublime columnis. Et nisi (inquit) *in loco augusto Senatus concilium haberi non poterat.* Unde templum Vestæ non fuit augurio consecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi erant Virgines, veluti in templo Jovis Statoris, in æde Concordiæ, in æde Telluris. Appianus *lib.* 2. *belli civilis*, ibi: „ Ex eo die, quo in æde Telluris convocati sumus, in æde Bellonæ. *Livius lib.* 49. *ibi*: „ Manlius Proconsul ex Hispania redierat, cui postulanti a „ Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magni„ tudo impetrabilem faciebant. „ Probant Marcell. Donatus *in elucid. ad Svetonium*, *c.* 34. Lopez *ad l.* 3. *Valer. Maximi*, *c.* 3. Gregor. Lopez *in Monarc. Hispana*, *c.* 7. P. Gregorius *l.* 27. *syntagm. c.* 27. *n.* 16. Rosinus *l.* 1. *antiq. c.* 14. Pancirola *l.* 2. *variar. c.* 8. P. Herodius *l.* 2. *rer. judic. titul.* 8. *c.* 1. Borelles *de præstant. Reg. Cath. c.* 60. *n.* 12. Stephanus Garonus *de Senator. lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 12. notavi *lib.* 1. *Concil. Illiber. c.* 9. Accedit, non absurde judices sacris se immiscent, cum prope divina sint judicum munia. Justinianus *Novel.* 2. Unde & Jureconsulti dicuntur Justitiæ sacerdotes *in l.* 1. *ff. de justitia, & jure*, Corippus Africanus *lib.* 1. *de laudibus Justin. mino.* ibi:

Quæstor Anastasius sancti pars magna Senatus,
Compositor morum, juris legumque sacerdos.

Dum enim præsidebant ad judicandum, aliquam sibi sacerdotii sortem assumebant. Eleganter Cassiodor. *l.* 1. *epist.* 12. *Ad Eugenium officiorum Magistrum*, ibi: " Esto innocentiæ tem„ plum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ, absit a judi„ ciariis mentibus aliquid profanum: Pio Principi sub ali„ quo sacerdotio serviatur. " Quamvis aliam hujus nomenclaturæ rationem a pandendis mysteriis erudite assignet, & probet D. Josephus de Retes *l.* 8. *apuse. c.* 1. Et Salomonem Regem in suo templo locum construxisse ad judicandum, refertur *l.* 1. *Paralip. c.* 7. ibi: „ Ædificavit quoque porticum „ Solii, in quo tribunal est; & domuncula, in qua sedeba„ tur ad judicandum, erat in medio porticu. „ Refertur *l.* 3. *Reg. c.* 7. Igitur non recte in præsenti, statuitur, judices procul ab Ecclesiis debere jus dicere, nec intra Ecclesias, aut earum cœmeteria *posse de causis civilibus, seu criminalibus agnoscere.*

5 Traditur ratio decidendi.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cujus ratio provenit ex veneratione Ecclesiis debita, & *ab* excessibus, qui in foro, & judicio illi contrarii passim occurrunt; magna enim templorum veneratio semper fuit, non solum apud Catholicos, verum & apud Gentiles, apud quos observatum legimus, ut in templis, aut eorum januis, nec loqui fas esset. Cælius Rhodigin. *l.* 15. *antiq. c.* 23. & satis apparet ex illis verbis D. Chrysostomi: „ Ah non videtis, „ quot homines templi hujus vestibula osculantur! hi qui„ dem pronis capitibus abjecti; alii vero manu contingen„ tes, tum eamdem admoventes ori: quasi indignos se cre„ derent, qui sacris postibus oscula figerent. *Et alibi*: Ste„ mus trementes, & timidi, demissis oculis, erecta vero a„ nima gementes, sine voce jubilemus corde. *Facit Seneca* l. 7. „ natural. qu. c. 30. *ibi*: Si intramus templa compositi, si „ ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam obdu„ cimus, & in omne argumentum modestiæ fingimur. " Et de monachis Ægyptiis Cassianus narrat *libro secundo Instit. ca.* 2. quod etsi convenissent numero longe maximo, tamen eam silentii servasse legem, ut præter illum, qui psalmum decantabat, nemo audiretur, imo nullus omnino adesse putaretur. Et D. Ambrosius beatam Marcellam sororem *lib.* 3. *de virg.* ita instruit: *Tu in ministerio Dei gemitus, ferentus, tusses, risus abstine.* Alia dedi *in c. dolentes, de celebr. Missar.* Si ergo adeo reverentia commendatur in Ecclesia, ut omnino silentium servandum sit, recte in præsenti prohibetur judicia in Ecclesiis, seu earum cœmeteriis agitare, litesque disceptare. Accedit etiam, nam ex litibus plerumque perjuria, & similia peccata sequuntur; unde judicium describit D. Cyprianus ad Donatum: „ Quæ detestaris invenies, inter leges ipsas de„ linquitur, inter jura peccatur; innocentia nec illic, ubi „ defenditur, reservatur; sævit invicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta, forum litibus mugit insa„ num; flagrant ubique delicta, & passim multiformi gene„ re peccandi, per improbas mentes nocens operatur. " Recte ergo in præsenti prohibetur intra Ecclesias judicia exerceri, in quibus tot peccata admitti solent. Quod in judiciis criminalibus majori cum ratione procedit, quia absurdum est, ibi judicium sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta, *capite definimus*, *1. q. 4.* quare sententiam a judice sæculari prolatam in quacumque causa civili, seu criminali intra Ecclesiam, nullam esse docetur *in cap. decet, hoc tit. in 6.* Hoc autem procedit in actibus piis voluntariæ jurisdictionis, unde recte in Ecclesia servus manumittitur, *leg.* 1. *Cod. de his, qui in Ecclesia manumit. canon. 64. & 82. Codicis Eccles. Afric.* Ut enim olim in templo Feroniæ Dei servi manumittebantur, ita postea ex Constantini constitutione in Ecclesia cum libertate civitatem Romanam consecuti sunt, ut de ipso Imperatore agentes referunt Sozomenus *lib.* 1. *histor. Eccles. c.* 9. Cassiodorus *l.* 1. *hist. tripar. c.* 9. ibi, „ Circa donationem me„ lioris libertatis, quam civitatem Romanam vocant, tres „ posuit leges, decernens omnes in Ecclesia manumissos sub „ testimonio sacerdotum civitate Romana frui. " Nicephorus *l.* 7. *histor. c.* 16. Illustrant Fornerius *lib.* 1. *select. c.* 4. Justell. *ad canon. 64. Eccl. Afric.* & nonnulla adduxi *in c.* 1. *de servis non ord.* Samuel Petitus *ad jus Atticum l.* 3. *tit.* 2. *f.* 235.

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet Romani in templis coirent Senatus habendi gratia, ut defendit Marcel. Donatus *ubi supra*; tamen in eodem foro, ubi res venales exponebantur, jus dicebant, *l. inter* 83. *§. sacram, ff. de V. O.* donec propter populi tumultum, plebisque concursum basilicæ constructæ sunt, in quibus Tribuni plebis jus dicebant, teste Plutarcho in *Catone minore*, ubi dum agit de Portia Basilica, quam Cato major dedicavit, ait: *In ea Tribuni plebis audientiam dare solebant.* Et Prætores, Præfidesque jus dicere solere in suis prætoriis, probavi supra *in c.* 1. & licet apud eos in basilicis, & templis Senatus haberetur, non ideo nostris Ecclesiis omnipotenti Deo dicatis, idem observandum esset, cum eis ob præsentiam realem Christi Domini in sacro Eucharistiæ Sacramento major veneratio debeatur.

Sed supra traditæ assertioni opponi post decretum Julii Papæ in illis verbis: *Nullus in publico causam agat, nisi in Ecclesia.* Quod specialiter ab ipso Pontifice statutum fuisse refert Damasus in ejus vita: igitur causæ etiam sæculares non in foro publico, sed in Ecclesia sunt disceptandæ. Cui difficultati facile responderi posset, admissa sententia eorum, qui dixerunt Episcopum, & judices Ecclesiasticos posse in Ecclesiis causas decidere, & terminare, *ex cap. præceptum*, 2. *qu.* 2. *c. qua fronte*, *de appellat.* imo olim Ecclesiam forum non habuisse; quare docent, quod illis primis Ecclesiæ temporibus Episcopi in Ecclesiis tribunalia erecta habebant: sed quia contrarium verius est, videlicet Ecclesiam forum olim habuisse, & extra Ecclesiam Episcopos jus dixisse, licet frequentius lites in Ecclesiis deciderentur, cum omnes fere controversiæ jurejurando finirentur super altare ad Martyrum reliquias, Gregorius Turonen. *lib.* 5. *cap.* 32. ibi: „ Tunc inito placito ad basilicam martyris sancti conve„ niunt, elevatisque super altare manibus, juravit filiam non „ esse culpabilem. " Et ita extra Ecclesiam Episcopum forum habuisse, probarunt Gironius *lib.* 2. *observ. c.* 4. Filesacus *in cap.* 1. *§.* 17. *de offic. Ord.* Respondendum ergo est, dicta verba Julii Papæ non esse in sensu litterali accipienda, ita ut causas nullas in publico agat, imo in Ecclesia; sed potius accipiendo Ecclesiam pro foro Ecclesiastico, & tunc recte statuit Julius, ut nullus clericus in publico, idest in judicio sæculari, causam agat, sed in Ecclesia, idest coram Episcopo in foro Ecclesiæ. Quo modo accipiendum etiam est decretum Silvestri his verbis conceptum: „ Idem constituit, „ ut nullus clericus propter quamlibet causam in curiam introiret, nec ante judicem cinctum causam diceret, nisi in „ Ecclesia, idest in foro Ecclesiæ.

7 Exponitur decretum Julii Papæ.

Secundo obstat textus in Concil. Tolet. 6. in ipso initio, in illis verbis: *Idque in prætorio Toletano in Ecclesia sanctæ Leocadiæ virginis debitis sedibus collocatur.* In quibus dum refertur, Concilium illud celebratum fuisse in Ecclesia sanctæ Leocadiæ, supponitur in ea fuisse Prætorium Toletanum, & per consequens judices sæculares prætorium suum in ipsa Ecclesia habuisse. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, Prætorium varie, & pro diversis locis accipi, aliquando pro parte villæ latius ædificata, & patris familias habitationi relicta, *l. plenum* 12. *ff. de usu, & habit.* ibi: *Plenum autem usum debet habere, si & villa, & prætorio relictus est.* Et *l.* 2. *ff. de servit. rustitut. prad.* ibi: *Rusticorum prædiorum servitutes sunt licere altius tollere, & officere prætorio vicini.* Et *l. urbana* 198. *ff. de V. S.* ubi Gedeus, Gentilis, & Forner. quomodo accipitur apud Martialem *l.* 10. *epig.* 79. ibi:

Ad lapidem Torquatos habet prætoria quartum.

8 Explicatur Con. Tol 6. in initio.

Apud Svetonium *in Caligula*, *c.* 57. ibi: *In extructionibus villarum, & prætoriorum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quam quod effici posse negaretur.* Unde D. Hieron. *l.* 2. *adversus Jovin.* dolium versatile Diogenis eleganter Prætorium dixit. Etiam Prætorium accipitur pro Imperatoris domo, hinc que Præfecti Prætorio vocati, de quibus *in l. ultima Cod. de offic. Rect. Provinc.* ubi Imperator Anastasius, non Leo (ut in vulgatis) Ita rescripsit: „ Nulli judicum, qui „ Provincias regunt in civitatibus, in quibus sacra palatia, „ aut prætoria sunt, liceat iis relictis, privatorum sibi domos „ ad habitandum velati prætoria vindicare. " Et *l. fin. Cod. Theod. de offic. mil.* In his ergo ædibus Prætores, seu Præsides habitare, aut jus dicere solebant, ut probant Gothofr. *in d. l. ult.* Pancirola *l.* 2. *var. c.* 193. Meurfius *in glossar. verbo Prætorium*: notavi *in c.* 1. *hoc tit.* De Prætorii significatione aptissime S. Eulogius *in memoriali Sanctorum*, *lib.* 1. *pag.* 17. *circa prine.* ubi de constanti, & validomartyrum ardore: „ Et ita inter„ riti (*inquit*) contra hostem publicum apertum veritatis exigentes vexillum, utpote ante fores Prætorii, & in ipso accessu palatii proferentes testimonium, indicem perditionis, confusionis, & ignominiæ. „ observarunt Cujac. *lib.* 1. *obs. cap.* 28. Pancirol. *lib.* 2. *variar. cap.* 191. De prætorio ita accepto exponendus est Tertull. *ad Scapulam*, *c.* 3. dum ait: Claudius Hermenianus in Cappadocia, cum indigne ferens uxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in Prætorio suo vastatus peste, comesus vermibus ebullisset. " His suppositis dicendum est, Prætorium in dicto Concilio Tolet. 6. accipi pro arce regia, & domo Regum Gothorum, ut expositi Ambrosius a Morales 2. *part. hist. Hispan. lib.* 12. *cap.* 23. ubi agens de hoc Concil. Tolet. 6. ait: „ Celebrose en la Iglesia de santa Leocadia, y parece era la del alcazar, porque se señala en particular ser en el Prætorio de Toledo: y no ay que se pueda entender aqui por Pretorio, sino el alcazar, o casa real, aquien los Godos gente guerrea se puede creer llamaban assi, por el mismo nombre que los Romanos, aquien ellos imitaban, nombraban en la guerra la tienda del general, y en paz usaban en alguna manera de este nombre, como en la sagrada historia evangelica, y en otras partes se vee. Y parece que para differenciarla de otra Iglesia de esta Santas se le añadiò este titulo. " Idem firmat Mariana *lib.* 6. *hist. Hispan. Latino form. scripta*, *cap.* 6. de hoc Concilio agens, ibi. „ *Ad D. Leocadiæ templum Prætorio vicinum* (nunc arci Regiæ conjunctum est, veteris elegantiæ, & amplitudinis vestigia retinens) ante diem quintum Idus Januarias salutis anno 637. conventus habitus est. " Demonstrarunt clare Patres per illa verba, *in Prætorio Toletano*, quasi discrimen statuentes inter Ecclesiam Prætoriensem, quæ arci contigua est; & Prætoriensem, quæ in suburbio sita reperitur, & est tertia sanctæ Leocadiæ, de qua in Concil. Tolet. 17. ita legitur: „ Dum in Ecclesia gloriosæ virginis, & confessoris Christi sanctæ Leocadiæ quæ est in suburbio Toletano, ubi sanctum ejus corpus requiescit, plerique Hispaniarum, & Galliarum Pontifices convenissemus. " Unde aliqui voluerunt celebratum fuisse dictum Concil. Tolet. 6. ut refert Mariana *d. lib.* 6. *c.* 6. historia Hispano idiomate evulgatæ, anno 1617. ibi: „ Celebrose el Concilio que fue sexto entre los de Toledo, en santa Locadia Pretoriense, que algunos entienden fue la Iglesia de la Santa, que esta junta al alcazar, llamado en Latin Pretorio, y en su veiez muestra rastros de su antiguo primor, y grandeza. Otros quieren, que la Iglesia de lancta Leocadia la Pretoriense fuesse la que esta fuera de la ciudad, porque tambien las casas de campo se llaman Pretorios. " Notavit eruditus D. Laurentius Ramirez *in notis ad Chronica Luitprandi*, *n.* 102. Unde deducitur, Prætorium in dicto Concil. Tolet. 6. non accipi pro loco, ubi lites disceptantur.

CAPUT VI.

Innocentius III. *Illustr. Regi* a *Conatiæ.*

INter alia, quæ nobis Regalis prudentia suis litteris intimavit, quid de illis fieri debeat, qui maleficia perpetrantes, confugiunt ad Ecclesias, ut pro reverentia sacri loci debitas pœnas valeant evitare, solicite requisivit. Nos igitur tuis quæstionibus respondentes, juxta sacrorum *b* canonum instituta, & traditiones legum civilium ita duximus in hujusmodi distinguendum, quod *c* confugiens ad Ecclesiam, vel liber, vel servus existit: si liber, quantumcumque gravia maleficia perpetrarit, non est *d* violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam: sed *e* rectores Ecclesiarum sibi obtinere debent, & membra, & vitam; super eo tamen, quod inique fecit, est legitime puniendus: & hoc verum est, nisi *f* publicus latro fuerit, vel nocturnus populator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet, ob transgressionis insidias ab Ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundum canonicas sanctiones. Si vero servus fuerit, qui confugerit ad Ecclesiam, postquam de impunitate sua dominus ejus clericis juramentum præstiterit, ad servitium domini sui *b* redire compellatur, etiam invitus, alioquin a domino poterit occupari. Tu ergo fili charissime, cum in regno tuo aliquid horum contigerit, juxta præmissam distinctionem sic procedere studeas, quod Ecclesiarum honor, & immunitas servetur illæsa, & malignandi facultas pravæ voluntatis hominibus auferatur.

NOTÆ.

a *Conatiæ.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. in sexta autem legitur, *Scotiæ*, & nescio, quæ inscriptio verior sit, cum reperiantur temporibus Innocentii III. in Conatia, quæ est insula Hiberniæ, Rodericus Rex adeo fastu elatus, ut Regem se Hiberniæ nominaret, ut refert Polydor. Virgil. *lib.* 3. *hist. Angl. fol.* 216. & Alexander Scotæ Rex: sed retineo epigraphen *Conatiæ*, quia Anastas. Germon. *lib.* 3. *de sacrorum immunit. cap.* 16. *n.* 54. testatur in Vaticano Codice legi *Conatiæ.*

b *Statuta canonum, & traditiones legum.*) Ad quas, cum Ecclesiæ PP. de hac immunitate agunt, semper se referunt, *cap. sicut* 36. 17. *qu.* 4. ibi: *Ecclesiastici canones, & lex Romana constituerunt.* Goncil. Aurel. 4. *can.* 29. Aurel. 5. *can.* 23. Matiscon. 2. *can.* 9. ibi: *Licet reverendissimi canones, atque sacratissimæ leges, &c.* Inæqualiter tamen, ita ut in hac immunitatis materia non attendantur leges sæculares, nec juxta eas casus dubii decidantur; sed secundum sacros canones, quorum proprium est, cum agitur de re mere ecclesiastica, sines, & modum dicere huic immunitati. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. Quesada *qq. jur. cap.* 1. *nu.* 4. unde audiendus non est Imperator Justinianus *in authent. de mandat. Princip. §. nunc autem, collat.* 17. dum statuit, hac immunitate non gaudere adulteros, & virginum raptores, cum circa hos contrarium sit definitum *in c. de raptoribus* 3. 36. *q.* 1. & licet moti auctoritate textus *in l. fin. tit.* 1. *partit.* 1. raptoribus virginum immunitatem hanc denegent Menochius *lib.* 2. *de arbitr. casu* 391. Julius Clarus *lib.* 5. *recept. sent. §. raptus*, *n.* 2. Ant. Gomez *in l.* 82. *Tauri*, *n.* 36. D. Joann. Vela *de pœnis delict. cap.* 29. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *n.* 8. tamen observandam esse Ecclesiæ dispositionem, de qua *in d. cap. de rapt.* cum aliis resolvit Pereyra *de manu regia*, *p.* 2. *cap.* 56. & consequenter cognitio hujus immunitatis semper spectat ad judicem Ecclesiasticum, ut infra dicemus. Quare caute procedant judices sæculares, qui existimant, cum causa immunitatis defertur ad Regias Cancellarias, pronuntiari ita posse: *haze fuerza en conocer, y proceder.* Quia hoc tantum admitti potest in casu notorio facti, videlicet cum aperte constat, reum ad Ecclesiam non confugisse, seu ex ea abductum non fuisse: & caute tam in hoc casu; quam in aliis immunitatis judices sæculares pronuntiare debent, vulgo *dando auto de legos*. Nam talis pronuntiatio solum fieri potest, quando procedit judex ecclesiasticus contra reum laicum, & in negotio profano; secus vero deficiente aliquo ex his requisitis, ut docent Salgado *de protect. 1. par. cap. 1. n. 2. & cap. 2. n. 27. & de Supplicat. 2. part. cap. 27. n. 59.* Vela *dissert. 10. n. 70.* Covar. *pract. cap. 35. n. 3.* Parexa *de instrum. edit. 1. tom. tit. 2. ref. 6.*

inspect. 2. n. 260. Luna & Arellanus *lib. 2. singul. cap. 5. §. 4. a n. 48.* nam in dubio juris ad judicem Ecclesiasticum spectat cognitio, cujus sit jurisdictio, *cap. si judex, de sent. excom lib. 6.* Covar. *sup. n. 1.* Diana cum 26. Doctoribus laudatis *part. 7. tract. 10. resol. 5. & part. 4. tract. 1. resol. 64. & part. 5. tract. 1. resol. 23.* Parexa *dict. resol. 6. n. 259.* Ciarlinus *cap. 264. n. 15.* Valenzuela *cons. 42. n. 14.* Castropalao *tom. 2. tr. 12. disput. un.*

c *Confugiens ad Ecclesiam.*) Beneficium hujus immunitatis conceditur confugientibus ad Ecclesiam, ut ex juribus proxime adducendis pro illustratione conclusionis liquido constat: unde ipsi appellantur confugientes *in l. si qua per calumniam, Cod. de Episc. & Cleric. l. præsertim, Cod. de his, qui ad Ecclesiam confug.* in quibus partialius notavit Cujacius. Quo fit, ut eo privilegio non potiantur arrepti, & in Ecclesiam conducti, cum in illis confugii ratio nulla fit, ut probat perdoctus vir D. Ludovicus de Exea in supremo Aragoniæ Senatu Regens egregius, *in speciali, & aureo syntagmate de cadav. pun.* ubi erudite probat, cadaver suspensi in patibulo in Ecclesia asportatum, ibique sepultum, debere exhumari, & supplicio restitui, donec habita Magistratus licentia a patibulo deponatur. Similiter ea immunitate non gaudet, qui casu in Ecclesia reperitur, non animo fruendi ejus immunitate, argumento legis 2. *ff. de condit. & demonstr.* etsi noviter contrarium defendat Frances *de compet. qu.* 98. Nec ille, qui dum ad carcerem ducitur, per cœmeterium trahitur: nam cum non fit in libertate confugiendi, non gaudet hoc privilegio. Oldradus *consil.* 54. Archid. *in dict. cap. sicut*, 17. *q.* 4. Ignæus *in l.* 1. *ad Syllan. col.* 3. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *n.* 5. Bobad. *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *n.* 61. Guttierez *lib.* 3. *pract. cap.* 6. Cutel. *lib.* 1. *qu.* 30. *per tot.* Nec ille, qui non extrahitur, sed voluntarie Ecclesiam deserit; nam licet scripto non possit quis renuntiare huic privilegio, facto tamen ipso voluntarie ex ea egredienda potest renuntiare.

d *Violenter.*) Nec per dolum, & si ita abducatur, immunitate gaudet, ut post Gomezium, Farinacium, & Marium Italan tenet Diana *par. 1. tract. de immun. resol.* 16. licet nonnullis perperam inductis legibus contrarium teneat Cutellus *contra Dianam cap.* 16. Unde qui blanditiis judicis allectus, promissa securitate Ecclesiam deserit, adhuc immunitate gaudet, ut cum pluribus resolvit Th. Delbene *tom. 2. de immunit. cap. 16. dubium 24. sect.* 17. Barbosa *lib. 2. juris Eccles. cap. 3. n. 34.* Azevedo *in l. 3. tit. 2. lib. 1. recop.* secus vero si tantum blanditiis motus egressus fuit, ut resolvunt Delbene, & Cutel. *ubi supra*: quia non debuit esse ita credulus, & facile Ecclesiam deserere, argumento leg. 2. *§. dolum 2. ff. de eo per quem factum.* Sed contrarium merito resolvit Marinis *lib.* 1. *resol.* 178. Si vero agnoscens januam Ecclesiæ frangi egrediatur, & a ministris sæcularibus extra Ecclesiam capiatur,

restituendus Ecclesiæ est, quia non eo animo Ecclesiam deseruit, qui nollet uti privilegio asyli, sed coactus, ut probat Marinus *lib. 2. resol. c. 197.*

c *Sed Rectores Ecclesiarum.*) Hæc verba deprompta sunt ex Conc. Mogunt. *can. 30.* relato *in c. reum 9. 17. q. 4. ibi:* " Sed Rectores Ecclesiarum, pacem, & vitam, ac membra ejus obtinere studeant; tamen legitime componat, quod iniquè fecit, *Quod etiam legitur* lib. 5. Cap. Caroli, c. 90. *ibi;* Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat. " Unde notandum est verbum *pax*, quod solemne fuit in implorando Numinis auxilio. Virg. *lib. 4. Æneid. ibi:*

Principia delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt

Statius de ara Clementiæ Athenæa *lib. 12. Thebaid. ibi;*

Hinc victi bellis, patriaque e sede fugati,
Regnorumque inopes, scelerumque errore nocentes
Conveniunt, pacemque rogant.

Pax ergo *in d. c. reum*, generale nomen est securitatis, veniæque earum personarum, quæ postea exprimuntur, mortis videlicet, mutilationis, aut læsionis membrorum, ut notavit D. Nicol. Anton. *de exilio lib. 2. c. 35. n. 12.* qui in ipso capite, & antecedenti late, & erudite probat in exilium damnatum, & refugam, idest illud fraugentem, & ad Ecclesiam confugientem, abduci ab ea posse, & in exilii sui locum reduci; & ante eum docuerunt Baldus *in authent. cassa, C. de Episcop. & Cleric.* Decianus *lib. 6. tract. crimin. c. 26. num. 8.* Papon. *lib. 1. tit. 1. arresto* 18. Joan. a Cruce *ad Guidonem decis. 121.* Joannes Gallus *in suis placitis, tit. de his, qui ad sacras ades confugiunt*, D. Ludovicus de Exea *d. tract. de cadaver. pun. pag. 11.* quæ sententia ultra quam non advèrsatur alicui juris canonici, seu civilis testimonio, probatur ex eo, quia ideo hoc immunitatis privilegium Ecclesiis concessum est, ut rei ad eas confugentes immunes pœnarum corporalium redderentur, non vero, ut a ceteris pœnis pecuniariis, seu corpus non affligentibus eximerentur, ut ex præsenti textu constat, & ex Conc. Rhem. sub Hadr. I. *ibi:* " Si quis fugitivum ab Ecclesia absque Sacramento, truncationeque securus exeat, qualicumque occasione abstraxerit, communione privetur. *Clarom. sub Urb. II. ann. 1095.* Quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel Crucem confugerit, accepta securitate vitæ, & membrorum reddatur justitiæ. *Lege 17. tit. 4. lib. 6. fori jud. ubi Catholicus, & pientissimus Rex Chindasuindus ita sanxit:* De homicida ad Ecclesiam confugiente, consulto tamen sacerdote, ac reddito Sacramento, ne eumdem sceleratum publicæ mortis pœna condemnent, sacerdos cum sua intentione ab altari repellat, & extra chorum projiciat: & sic ille, qui eum persequitur, comprehendat, cui ab Ecclesia ejecto non alias mortiferas inferat pœnas, sed in potestate parentum, & eorum, cujus propinquus occisus fuerit, contradendus est, ut excepto mortis periculo, quicquid de eo facere voluerint, licentiam habeant. " Consentiunt PP. Conc. Tolet. *6. can. 12.* Tolet. 13. *can. 1.* Greg. Mag. *in c. res 6. 23. q. 5. ibi: ut defendat eos Ecclesia, ne effusione sanguinis particeps fiat.* Ita immunitatem hanc Ecclesiarum acceperunt Oldradus *cons. 125.* Martha *de jurisd. p. 2. c. 51. n. 15.* Remigius *de immun. Eccles. præsuppositio 3. n. 11.* Decianus *lib. 2. tr. crim. c. 28. n. 27.* Gamma *decis. 52.* Gambacurta *de immun. Eccl. lib. 4. c. 33. cum duob. seq.* Gutel. *cod. tr. 9. 12. n. 2. 3. & 4.* Quod & agnoscens Theodoricus Rex Gothorum de Jovino quod Curiali, qui ob collegam in rixa occisum conscius facti sui intra Ecclesiæ septa refugerat, ita ait apud Cassiodorum *lib. 3. var. c. 27. ibi:* " Hunc Vulcaniæ insulæ perpetua relegatione damnamus, ut & sancto templo reverentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosus evadat in totum quod innocenti non credit esse parcendum. „ Idem de Stilicone Comite erga Cresconium variorum delictorum reum indicante refert Paulinus in vita S. Ambrosii, his verbis: " Per idem tempus cum Consulatus sui tempore Imperator Honorius in urbe Mediolanensi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, data copia est missis militibus ab Stilicone Comite, hortatu Eusebii Præfecti, ut Cresconius de Ecclesia raperetur. Quem confugientem ad Altare Domini S. Episcopus (*Ambrosius*) cum Clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum, quæ duces suos habebat de perfidia Arianorum, prævaluit adversus paucos, atque ablato Cresconio exultantes ad amphitheatrum reverterunt, Ecclesiæ luctum non modicum relinquentes: nam sacerdos prostratus ante Altare Domini, factum diu flevit. Sed in tempore cum revertissent, & renuntiassent his, a quibus fuerant destinati milites, dimissi leopardi saltu celeri ad eumdem locum, in quo sederant, qui de Ecclesia triumphabant, ascendentes, graviter laniatos reliquerunt: quod ubi vidit tunc Stilico Comes pœnitentia motus est, ita ut per multos dies satisfaceret sacerdoti. Sed quia gravissimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium destinatur, non multo post indulgentiam consecutus. Idemque Eutropio conrigisse jam ad mortem damnato, qui ad Ecclesiam confugit, referunt & illustrant Dom. Nicolaus Ant. *d. lib. 2. de exil. c. 34.* Dom. Josephus de Retes *lib. 3. de interdictis, excursu 6. pag. 190.* Recte ergo in præsenti Innocentius juxta veterem hujus immunitatis praxim docet, Rectores, idest Magistratus sæculares, debere confugientibus ad Ecclesiam vitam, & membra conservare, alias verò pœnas corporis non afflictivas illis imponere posse.

Nec supra traditis obstat textus *in c. id constituimus 37. 17. q. 4.* in illis verbis: " Sed nec alteris configari, nisi ad Evangelia datis Sacramentis, de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere sint securi: ita ut ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conveniat. " Quibus verbis moti Boetius Epon. *in præsenti, n. 16.* Navarrus *in manuali, c. 25. n. 19.* Suarez *de relig. tom. primo lib. 3. cap. 12. num. 6.* & plures alii, quos refert, & sequitur Diana *p. 1. tract. 1. resolut. 1. & p. 6. tract. 1. resolut. 21.* existimarunt, confugientes ad Ecclesiam ab omni pœnarum genere esse immunes: sed certe textus ille id non probat, nam accipiendus est de pœnis corporalibus, seu corporis afflictivis, juxta alios canones supra relatos, præcipue textum *in capite de raptoribus 3. 16. q. 1.* docet, & probat D. Nicolaus Antonius *d. c. 35. n. 16.* Nec etiam Conc. Sardic. relatum *in c. Si vobis 18. 23. q. 8.* in illis verbis: " Sed quoniam sæpe contingit, ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, & qui peccantes in exilium, vel insulas damnantur, aut certe quamcumque sententiam suscipiunt; ideo subveniendum est his, & sine dubitatione ei est petenda per Ecclesiarum immunitate, sed de intercessione Episcoporum, aut aliorum ministrorum Ecclesiæ, Pro reis enim damnatis Episcopos, clericos, ac monachos olim apud Imperatores, Magistratus, & ceteros judices intercessisse, notum est: cujus moris vestigia extant apud D. Aug. *ep. 54.* S. Paulinum *in leg. additos, C. Theodos. de pœnis, l. additos 57. eodem C. de appel. l. officium, eod. C. quorum appellationes.* Illustrant Baronius *tom. 5. anno 398.* Forner. *libro 6. rerum quotidian. cap. 7.* Ut etiam apud Romanos solebant Virgines Vestales Imperatores, Magistratusque pro reis orare, ut constat ex Gellio *libro 10. noctium, capite 15.* Svetonio *in Julio, capite 1,* probat Forner. *dicto capite 7.* De ea ergo intercessione locutum fuisse Osium in eo canone Conc. Sardic. docuit D. Nicolaus Anton. *libro 2. c. 34. n. 6. 21. & 22. & 6. sequenti.*

6 Exponitur c. constituimus 17. q. 4. cap. si vobis 23. q. 8.

f *Publicus latro.*) Consonant caput *sicut 17. quæst. 4. ibi: Publicus latro.* Gregorius XIV. in sua bulla, *ibi: Si fuerunt publici latrones.* Et *l. 4. titul. 11. part. 1. ibi: Ladron manifiesto.* Et *l. 13. titul. 2. lib. 1. recopil. l. final. titul. 5. liber primus fori, ibi: Robador conocido.* Quis tamen dicatur publicus latro, ut hoc beneficio non gaudeat, apud DD. non constat, ut videre est apud Baldum, Salicetum, Cepolam *in authent. Sed novo jure, C. de servis fugit.* Gotmezium *3. variar. c. 10. numero secundo*, Covarr. *2. variar. cap. 9. numero 7. & capite 20. numer. 3.* Declanum *lib. 6. tract. crim. capite 28.* Pegueram *decision. 40.* D. M. de Larreatigui *liber 8. select. capite 9.* Ambrosin. *de immunit. capite 2. & 3.* Corream *in præsenti, 3. p. ex numero 26.* Dianam *6. part. tract. 1. resol. 15.* Gambacurtam *libro 5. capite 11. 12. & 13. de immunit.* Aliqui docuerunt, publicum latronem eum dici, qui plura furta commisit, & consuevit fæpius in idem crimen incidere. Glosa *verbo Castigabitur, in authent. sed novo jure, Codice de servis fugitiv.* Alii per tria furta publicum, & famosum latronem dici voluerunt, pluribus relatis Farinacius *de furtis quæstione 166, numero 9.* Covarruv. *lib. 2. variar. cap. 9. numero 7.* Azevedo *in l. 7. titul. 11. lib. 8. recopil. numero 105.* Alii docent publicos latrones eos haberi, qui in itineribus viatores aggrediuntur, non solum ut bona auferant, verum & sanguinem effundant: quas, & alias sententias refert, & refellit Narbona *in l. 20. titul. 1. lib. 4. recop. glossa 14.* qui *numer. 17.* resolvit, publicos latrones eos esse judicandos, qui frequenter per vim in stratis, & viis publicis furantur, juxta legem *4. tit. 11. p. 1.* & legem *18. tit. 14. partit. 7.* Unde ceteri simplices latrones immunitatis hoc beneficio non privantur: & licet in Hispania consuetudine introductum esset, ut etiam simplices latrones hac immunitate non gauderent, ut testantur Covarruv. *libro secundo variar. c. 20. n. 3.* Julius Clarus *lib. quinto sententiar. §. final. q. 30. num. decimoquarto*, Paz *in praxi, 5. part. tom. 1. capite tertio numero 70.* Flores de Mena *in addit. ad Gammam, decision. 171.* Martha *de jurisdict. 2. part. capite 51. numero 23.* Ponte *decision. 14. num. 6.* Sanchez *liber 6. consil. capite 1. dub. 8.* D. Martin. de Larreatigui *lib. 3. select. capite 9. numero 5.* & in Regno Arragoniæ eamdem consuetudinem vigere refert Bardaxi *in commentar. ad forum, in rubrica de his, qui ad Ecclesiam confugiunt:* tamen hæc consuetudo generaliter an in Hispania præscripta sit, merito dubitat Narbona *d. glossa 14. n. 22.* qui refert in Pinciano Senatu bis pronuntiatum fuisse, simplices latrones hac immunitate ecclesiastica gaudere: & ita nisi legitime probata hac consuetudine, simplicem furem non esse extrahendum ab Ecclesia, resolvit Guttier. *lib. 1. pract. c. 1. n. 20.* Si ergo furtum iteratum probatur, & accedente fama justa, quis oneratus reperitur crimine publici latronis, hac immunitate non gaudebit, ut probant Ambrosinus, & Gambacurta *ubi supra:* etsi talis famosus aut insignis latro dici nequeat, juxta textus *in l. capitalium 28. §. famosos, ff. de pœnis, leg. constitutiones 16, ff. de appell.*

g *Agrorum quidem itinera.*) Verba hæc transcripsit Innocentius *ex l. 1. C. quando liceat unicuique, l. 2. C. Theod. ad leg. Corn. de sicar.*

h *Redire compellitur.*) Consonant textus *in c. metuentes 30. capite uxor 31. capite id constituimus 34. 17. quæst. 4. lege 3. titul. ultim. libro 9. fori jud. leg. 15. tit. 20. lib. 3. fori Castell. l. 3. tit. 11. p. 1.* Concil. Epaun. *canon. 37.* " Servus reatu atrociore culpabilis, qui ad Ecclesiam confugerit, a corporalibus tantum suppliciis excusetur: de peccatis vero, vel quocumque opere, placuit a Dominis juramenta non exigi. *Aurel. 4. can. 21. & 23. Aurel. 5. can. 23.* De servis, qui pro qualibet causa ad Ecclesiæ septa confugerint, si quid in antiquis constitutionibus tenetur scriptum, pro concessa culpa datis a Domino Sacramentis, quisquis ille fuerit, egrediatur, venia jam securus. " Refert Ant. August. *lib. 13. epist. jur. tit. 17. l. si servus 4. Cod. de his, qui ad Ecclesiam*, cujus integra extat *in leg. superest 6. C. Theodos. eod. tit.* ex qua non solum supplenda, verum inscriptio emendanda est, ut ibi habetur, *ad Imperium*, legatur *ad Hierium*, ut notavit D. Nicolaus Anton, *dict. lib. 2. de exilio, cap. 35. num. 4.* & in ipso textu pro verbo *dimittatur*, repone *detineatur*; & pro illis *iracundia mentis*, legendum est *iracundamentis*. Consonant etiam lex *6. §. 4. Cod. Justin. de his, qui ad Ecclesiam*, lex 3. *Cod. Theodos. eod. tit.* quæ est pars antiquæ constitutionis Arcadii, quam ipse edidit, suggerente viro impio Eutropio, contra immunitatem Ecclesiæ, & ad eam confugientes, ut ita facilius persequeretur conscios tyrannidis Rufini, præcipue Pentadiam clarissimam feminam conjugem Timasii quondam Consulis, qui Rufino consenserat, ut referunt Socrates *lib. 6. cap. 5.* Sozomenus *lib. 8. cap. 7.* Baronius *tom. 5. anno 398.* Sanctus Prosper *p. 3. cap. 38.* quæ immanis constitutio cum eodem anno, quo damnatus fuit Eutropius, abrogata esset, ideo decurtata fuit in ipso Cod. Theodos. ut notavit D. Joseph. de Retes *lib. 3. de interdict. excursu 6. pag. 189.* Nec impietatem ullam continet hæc tam legalis, quam canonica disciplina restituendi servos ad Ecclesiam confugientes dominis in pristinam servitutem: siquidem hæc immunitas inducta est, ut ad Ecclesiam confugientes pœnis corporalibus, seu corporis afflictivis non afficiantur; non tamen ob simile asyli beneficium confugiens liberatur a servitute, seu obligatione reali, qua tenebatur obstrictus. Synod. Aurel. 1. can. 4. & 5. notavit Bignonius *ad veteres ferm. cap. 22.* Unde juramento præstito servus Domino restituitur, nisi ejus sævitia timeatur, quia tunc cogitur bonis conditionibus servum vendere, *leg. 2. ff. de his, qui sunt sui*: docent Remigius Gonny *de immunit. Eccles. fallent. 27. n. 6.* Ambrosinus *eod. tract. cap. 13. n. 2.* Correa *in præsenti, 3. part. ex n. 6.* Boetius Epon. *ad hunc textum, n. 50.* Giurba *decis. 300. crim. n. 1.* Unde ex hac eadem ratione provenit, homines Curiæ obnoxios, adscriptitios, & similes, de quibus egi supra, *in cap. indicatum*, confugientes ad Ecclesiam causa mutandi suam conditionem, & sui furtum committentes, ab Ecclesia extrahi, ne curiæ, agriculturæ, aut vastagæ fraus fiat, *leg. 3. Cod. Theodos. de his, qui ad Eccles. confug.* quam refert Baronius *anno 398. leg. præsentis 6. §. hac quidem, & §. sane, eod. tit. in Justin. leg. si quis cum alii 12. Cod. de Episc. & Cleric. leg. 56. & 104. Cod. Theodos. de Decur. novel. 123. cap. 1.* Similiter remiges ad triremes damnati, e carcere, seu ab ipsis triremibus, vel dum ad eas transportantur, confugientes ad Ecclesiam, extrahendi sunt, nec hac immunitate gaudent, *leg. 9. tit. 24. lib. 8. recop.* & exemplo servorum ad suum ministerium servile reducendi erunt: quamvis enim ad servilem statum ex ea damnatione non perveniant, post authenticum *sed hodie, Cod. de donat. inter*, ubi abrogatur regula Gaii relata *in leg. qui ultimo 29. ff. de pœnis*; damnati tamen sunt ad serviendum personaliter: quare quodammodo videntur servi; ut docent Villadiego *in polit. cap. 3. nu. 25.* Lara *in leg. si quis a liberis, §. sed utrum, n. 26.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 14. n. 73.* Hevia *in Cur. Philip. part. 3. §. 12. num. 49.* Gamma *decis. 359.* Sarpus *de jure asylorum, cap. 5.* Antonius de Marinis *quotid. controv. lib. 1. resol. cap. 177.* Boetius *decis. 109.* quem in contrariam sententiam frustra vocat Bobadilla *d. cap. 14. n. 53.* Pereyra *de manu regia, 2. part. cap. 50. n. 17.* Martha *de jurisdict. 2. part. cap. 51. n. 17.* Cutell. *de immunit. qu. 40. per tot.* Cabedo *in arrest. Lusitan. ad finem 2. tom. decisionum.* Guazinus *in defensione reor. lib. 1. cap. 37.* Megala *in 3. part. D. Thomæ, cap. 2. qu. 2. sect. 33.* fuse & docte D. Josephus de Retes *in jur. alleg. pro praxi dicta legis 9.* Adhuc tamen ad triremes damnatos gaudere immunitate, sæpe sæpius pronuntiatum vidi in Pinciana Cancell. & docuerunt Giurba *consil. 30. n. 12.* Lessius *de justitia lib. 2. cap. 31. dub. 5.* Tancredo *de relig. lib. 4. disput. 8. a nu. 75. pag. 274.* Correa *in præsenti part. 2. qu. 4. nu. 9.* Delbene *de immunit. tom. 2. cap. 16. dub. 10. sect. 9.* Lezana *tom. 3. in summa, verb. Immunitas, nu. 16.* Novar. *in summa bullar. tit. de immunit. Eccles. num. 27.* Trullench *in Decalogum, lib. 1. cap. 11. dub. 3. num. 29.* Diana *tom. 3. tract. 1. resolut. 37. & tom. 4. tract. 1. resolut. 47. & tom. 6. tract. 1. resolut. 22.* Frances *de compet. qu. 79. nu. 28.* Xamar. *2. part. rec. jud. defin. 129.* Idem statuendum videtur de militibus deserentibus militiam, ut resolvunt Baeza *de inope deb. cap. 16. num. 99. & 100.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 14. nu. 74.* Hevia Bolan *in Curia Philip. 3. part. §. 12. nu. 46.* sui enim ipsius miles quodammodo furtum facit, *leg. præsenti, §. sane, Cod. de his, qui ad Ecclesiam*, Mascardus Freher. *de infam. lib. 3. cap. 15. num. 8.*

COMMENTARIUM.

9 Probatur conclusio.

EX hac celebri Innocentii decretali sequens deducitur communiter assertio: „ Reus etiam immanis ad Ecclesiam confugiens, non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem. " Probant eam textus *in cap. eos 6. 87. distinct.*

ubi ex Concilio Arausican. *can. 5.* legitur: „ Eos qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportere, sed loci sancti reverentia, & intercessione defendi. " Et *cap. nullus, cap. reum, cap. id constituimus, 17. quæst. 4. cap. 1. 25. quæst. 2. cap. de raptoribus 3. 36. qu. 1. cap. 1. hoc tit. in 6.* Urbanus II. *in Synodo Claromont. cap. 29. & 30.* „ Si quis ad aliquam crucem in via prosequentibus inimicis confugerit, sit liber, ac si in ipsa Ecclesia permaneat: quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel prædictæ crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel ad crucem confugerit, accepta securitate vitæ, & membrorum, reddatur justitiæ. *Innocentius II. in Synodo Romana*, can. 12. Præcipimus, ut in eos, qui ad Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus omnino manu mittere audeat: quod si fecerit, excommunicetur. *Eugen. III.* in Synodo Rhemensi, can. 14. *ibi*: Sancimus, ut in eos, qui ad Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus manum mittere audeat; quod si fecerit, anathema sit. *Nicolaus* ad Gonsult. Bulgar. cap. 95. Si quisquam ad Ecclesiam confugerit, non illum, nisi sua voluerit sponte, ab ea dicimus educendum. Denique si quondam latrones, & diversorum criminum rei ad asylum templi Romuli fugientes indemnitatem consequebantur, quanto potius ii, qui ad templum Christi confugiunt, sunt *delictorum remissionem* suorum adepti: debent etiam sibi a suspecto juramento præstito omni pristinæ securitati restitui. *Caneil. Aurel. 4. can. 21.* Si quis necessitatis impulsu ad Ecclesiæ septa confugerit, & sacerdote, vel Præposito Ecclesiæ prætermisso, atque contempto, eum quisque de locis sacris, vel altari, seu vi, seu dolo abstrahere, aut solicitare forte præsumpserit, ut inimicus Ecclesiæ ab ejus liminibus arceatur, quousque juxta Pontificis districtionem digna pro indicta pœnitentia emendatio subsequatur; eo tamen, qui abstractus est, prius Ecclesiæ restituto. " Concil. Matisc. *2. can. 8. 9. 10.* Tol. 11. *can. 12.* Tolet. 12. *can. 10.* Illerdense *can. 10.* Aurel. 4. *can. 21.* Conyacense in diœcesi Ovetensi habitum ann. 1050. temporibus Ferdinandi I. Regis Castellæ. „ Præcipimus, ut si quilibet homo pro qualicumque culpa ad Ecclesiam confugerit, non fit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi infra dexteros Ecclesiæ, qui sunt triginta passus: sed sublato mortis periculo, & corporis deturpatione, faciat, quod lex Gothica jubet: qui aliter fecerit, anathema fit, & solvat Episcopo mille solidos purissimi argenti. *Blentinum an. 1322. can. 18. D. Ambros.* in orat. quæ ponitur lib. 5. epist. post epist. 32. *Trident.* sess. 25. de reformat. cap. 20. *D. Augustinus* sermon. 5. de dedicat. Eccles. *ibi*: Si reverentiam matris Ecclesiæ agnoscimus, sciendum est, quod cujuslibet criminis reum a sacris liminibus abstrahendo, grandis injuria religionis, ac divinitatis offensa est, qualemcumque fugientem ad domum Dei, idest de sinu matris evellere, & arcam communis expugnare profugii. *Et infra*: Sed forte aliquis dicit: Locus sanctus criminoso patere non debet. Non ita est: hæc enim intractabilis animi argumenta non recipit Christus, qui pro impiis mortuus, confugientibus ad se claudi aditum misericordiæ non permittit: qui latroni fidem confitenti paradisi claustra patefecit, reum a sacris adytis non vult excludi. *Ina Rex Occiduorum Saxonum in legibus Ecclesiasticis*, qua *habentur* tom. 17. Concilior. regiæ editionis, leg. 14. Si quis rei capitalis reus ad templum confugerit, vitam potitor, & secundum jus, falsque compensator. Si quis verbera promeritus fani suffragium imploravit, ei verbera remittantur. " Alia juris testimonia congesserunt Crespetius *in summa*, *verbo Ecclesiarum immunitas*. Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 13. titul. 17.* Consonant de jure civili Roman. lex *2. fere per tot. Cod. de his, qui ad Ecclesiam, lex fluces, Codice de sacrosanct. Eccles.* Ex jure Longobard. lex *2. titul. 25. lib. 1. & lib. 2. titul. 39.* Ex legibus Franc. *lib. 2. Capitul. tit. 5. 90. & 122.* De jure nostro Hispano lex *3. tit. 2. libro 1. recopil.* lex *4. titul. 11. partit. 1.* lex *7. & 8. titul. 5. lib. 1. fori Castel.* lex *16. & 18. tit. 5. libro 6. legum Visigoth.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, *& de jure Ecclesiast. lib. 2. cap. 3.* Basilicus *decision. 5. crimin.* Marin. *allegat. 78. cum sequen.* Serarius in *cap. 20. Josiæ, quæst. 10.* P. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 9. §. 1.* Baronius *anno 58. num. 145.* Revardus *lib. 5. variar. cap. 6.* Guazinus *in defens. reor. defens. 1. cap. 29. cum seq.* Salmut. *ad Pancirol. 1. part. tit. 22.* Simanc. *lib. 8. de repub. cap. 40.* Anast. Germon. *lib. 1. de sacr. immunit. cap. 15. & lib. 3. cap. 16.* Cironius *ad tit. de rapt.* I. Gothofr. *ad tit. C. Theodos. de his, qui ad Eccles. confug.* Besoldus *in delibat. jur. ad libro 1. Pandect. fol. 53.* Christineus *tom. 1. decis. 55. & 56.* Boetius Epon. & Correa *in repetit. ad hunc textum.* Remigius de Gonny, & Ambrosinus *in pecul. tractatib. de hac immunit.* Montalvus *in dict. l. 8. fori*, Balduinus, & Cujacius *ad novel. 17. Justin.* Corrasius *lib. 5. miscellan. c. 23.* Carrasco *ad ll. recopil. cap. 3.* Div. Nicolaus Antonius *de exil. lib. 2. cap. 34. & 35.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 4. cap. 3. & de republ. lib. 13. cap. 22. & 23.* Avendanno *de metu lib. 2. cap. 30. num. 18.* Thomas Bennus *de immun. Eccles. tom. 2. cap. 16. dubit. 2.* Scortia *in select. epist. 29. theoremat. 58. & epitom. 152. theoremat. 385.* Coriolanus *in not. ad Conc. Arausican. 1. can. 4.* P. Grethserus *de immun. Eccles. lib. 2. per tot.* Hunnius *in encyclop. part. 4. tit. 1. cap. 5.* Luna, & Arellanus *lib. unic. singul. cap. 5. §. 4. cum leg.* Vasconcell. *lib. 2. resp. cap. 9.* Gibalinus *de censur. in synopsi*, *verbo Immunitas*, Mancinus *de triplici juris coitat. cap. 77.* Pereyra plures referens *de manu regia tom. 2. cap. 50.* P. Salcedo *ad D. Thomam*

de regim. Princip. lib. 2. cap. 10 dissert. 31. Cutellus *contra Dianam lib. 1. q. 2.* Kochier *in facc hist. centur. 1. cap. 79.* Villadiego *in legibus fori, in leg. 1. tit. 3. lib. 9.* Gabriel de Bellis *de jure Sacro, cap. 4. cum seq.* Clapmarius *de iurisdict. Imper. lib. 2. cap. 6.* Nathen. *in historia vulner. fol. 107.* Germonius *lib. 2. de sacr. immunit. cap. 16.* Catellianus Cotta *in memorab. verbo Asylum*, Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 8.* Vighel *in method. juris canon. fol. 233.* Acunna *in dict. cap. eos, 87. dist.* Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Ecclesia*, Alemanus *in not. ad Procopium, pag. 15. linea 8.* Grethserus *ad Codinum lib. 1. comment. 3.* Cohel. *in not. Card. cap. 25. congr. 4.* Altesserra *hic*. Præsentem assertionem explicant Crespi *tom. 2. obs. 63.* Sperell. *decis. 60. & duab. seq. & decis. 127. & 148. cum duab. seq. & tom. 2. ad fin. in ep. ad Ducem Estensem.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam Ecclesia mater, cultrixque justitiæ est, *cap. 1. de alienat. feudor. §. sed & diversum*, nec ullam societatem admittit cum iniquitate, Div. Auguſt. *in cap. ecce 23. q. 4.* ibi: *Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, a quibus exire, & recedere jubemus, ne tangamus?* Div. Ambrosius *in cap. justa 33. 23. q. 4.* & idem Sanctus ait *in cap. fortitudo, 23. q. 3.* patriam tueri a Barbaris, & latronibus summa justitia est, nec quicquam majus est, quod Deo in sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi, qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant rigore compesci. Idem docetur *in cap. qualiter 44. 23. qu. 5.* & Imperator Theodosius dum statuit, ut etiam tempore quadragesimæ latrones supplicio afficiantur, eam rationem assignat: Cum in hoc facillime summi Numinis speretur venia, per quod multorum salus, & incolumitas, procuratur. Et Seneca in Hercule Furente ajebat, quod nulla pinguior victima Deo mactari potest, quam reus iniquus. Faciunt Div. Gregorius *in cap. si quos 47. 23. qu. 4.* P. Damianus *opuscul. 57. de Principis offic.* plura congesserunt Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 2. num. 55. & cap. 13. nu. 38.* Arellanus *lib. singul. lect. cap. 5. §. 4.* Arnisæus *de juribus Majest. cap. 3. num. 201.* Igitur non debet Ecclesia reos præcipue immanium delictorum ad se confugientes fovere, ac defendere, sed potius judicibus sæcularibus tradere, ut debitis subdantur pœnis. Accedit, quia publice interest ob communem salutem, ut delicta puniantur, *lege ita vulneratus, ff. ad lege Aquil. lege locatio 9. §. quod illicite, ff. de publican. lege Stichum 95. §. 1. ff. de solut. lege si operis 14. Cod. de pœnis, leg. per omnes 6. Cod. da defensor. civit. leg. si a reo 70. §. fin. ff. de fideiuss.* nam si noxii pœnam non timerent, innocentes semper pertimescerent. D. Ambrosius *in Psalm. 118.* ideo obrueretur innocentia, inquit Cassiodorus *lib. 4. variar. epist. 35.* si relaxaretur audacia; ea propter idem Cassiodorus ait *lib. 2. epist. 14.* „ Pietatis genus est in illos distringere, qui se sceleratis docentur actionibus miscuisse. *Idem* in Psalm. 36. Bene, atque caute vivendi disciplina est; iniquitas quippe mortalium more putredinis sine fine vagaretur, si eam medicinalis increpatio minime desecaret. Crescit enim multitudo peccantium, ubi veniæ spes datur, & facile itur ad culpas, ubi est facilis ignoscentium gratia, " ut ait Arnobius *adverſ. Gentes lib. 7.* Prosequuntur Fornerius *lib. 1. select. cap. 10.* ejus filius Radulf. Forner. *lib. 6. rerum quotid. cap. 17.* D. Joan. Solorzanus *emblem. 70.* Nathen. *in justitia vulner. cap. 5.* Ergo rei confugientes ad Ecclesiam, non sunt ab ea defendendi contra publicam utilitatem, & populi salutem. Accedit etiam, nam si immunitas pœnæ confugientibus ad Ecclesiam concedatur, augebuntur delicta facilitate impunitatis confugiendo ad Ecclesiam, præcipue cum hodie tot templa reperiantur constructa in civitatibus, & villis: quare ob eam rationem Tiberium sustulisse jus asylorum, narrat Tacitus *lib. 3. annal.* in his verbis: " Crebrescebat Græcas per urbes licentia, atque Impunitas, asyla statuendo: complebantur templa pessimis, & sævissimis; nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi flagitia hominum, ut cæremonias Deorum protegentis. " Accedit tandem; nam asyla inventa fuerant, & in eis securitas dabatur illis, qui non tam scelere noxii, quam humana imbecillitate lapsi veniam, & miserationem potius quam pœnam merebantur, & ut ait Justinianus *in novella 17. cap. 8.* non injuria afficientibus, sed injuria affectis, ut legit Harmenopulus *lib. 2. promptuarii, tit. 9.* & exemplis illustrat Grotius *lib. 2. de jure belli, c. 21. n. 5.* Igitur illis miseratione dignis, non vero facinorosis jus asyli in Ecclesia concedi debet, ut eleganter differit Philo Judæus *lib. de specialibus legibus*, his verbis: „ Homicidæ censendi sunt, non solum qui interimunt, sed etiam qui quicquam conantur clamque, palamque ut interficiant, etiamsi non perpetraverint facinus: quod si metu, vel audacia vitiis contraviis irruere tentaverint impunitatis inveniendæ gratia, prohibendi sunt; sin autem jam furrexerunt, dedendi sunt ad supplicium cum hoc præconio: Hominibus nefariis in fano jus asyli non deberi. " Deinde difficilis est præsens assertio, dum in ea docetur, etiam patratoribus immanium, & graviorum scelerum jus asyli confugientibus ad Ecclesiam competere; nam homicidæ proditori ab altari avelli jubentur *in cap. 1. de homic.* & assassini impune extrahuntur ab Ecclesia *in cap. 1. de homic. lib. 6.* igitur quia illis, qui graviora scelera perpetrarunt, etiam confugientibus jus asyli non conceditur.

10 Traditur dubitandi ratio.

11 De asylis apud Judæos.

Hac dubitandi ratione forsan moti nonnulli Doctores et. iam ex Catholicis, exiſtimarunt usum asylorum non recte introductum fuisse, & hanc immunitatem Ecclesiasticam nimis amplam esse, ut Henric. Salmut. *ad memorab. Panzir. lib. 1. tit. 32.* Ferrar. *in praxi*, Sarpus *lib. 1. de jure asyli*. Ceterum ille parum Catholice, isti vero minus pie rem tractarunt, Covar. *lib. 2. var. cap. 20.* Mausius *in cap. 20. Josue*, hanc Ecclesiæ immunitatem aliqua ratione taxant. Mausium refert, & ab hæresis nota defendit P. Salcedo *de regimine Princip. dict. dissert. 31.* Et certe asylorum notio omnibus pervia est, sed non æque intellecta ejus causa: quare ut eam plene agnoscamus, hoc asylorum jus ab origine repetamus, sigillatim de eo agentes, tam apud Judæos, & Gentiles, quam Catholicos. Apud Judæos fuit asylum, ad quod confugere rei possent, nempe altare, & tabernaculum. Eo confugit Joab, qui occiderat Abner, & Amasam, ut refert. *lib. 3. Regum, cap. 2. versic. 28.* ibi: *Fugit Joab in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Sed cum Salomon de medio tolli jussit, eo quod meditatæ cædis reus, religione loci tutus non esset, juxta legem Exodi *cap. 21.* relatam his verbis: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, ab altari meo evelles, ut morte moriatur.* Tandem Demetrius Rex cum sibi voluntates Judæorum conciliare studeret, illud inter cetera, in loci & gentis illius gratiam concessit, ut quicumque confugeret in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus ejus obnoxii Regi in omni negotio dimitterentur. Referrur 1. *Machab. capite 10. versic. 43.* & id propterea a Rege videtur indultum, ut hac ratione Judæis ostenderet, se illorum religioni favere velle, eamque sartam tectam conservare. Et ita templum apud Judæos pro asylo fuisse, docuerunt Abulensis *in cap. 10. Josue, qu. 3.* ubi Serarius, & Andreas Mausius, Becanus *in analog. cap. 19. nu. 3.* P. Menochius *de repub. Hebraor. lib. 5. cap. 6.* Marquez *in gubernat. Christ. lib. 2. cap. 32.* Coqueus *in not. ad D. Augustin. de Civit. Dei, cap. 14.* Pineda *de rebus Salomonis, lib. 6. cap. 14.* D. Joan. Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. sect. nona, num. 9.* Gambacurta *lib. 1. de immunit. cap. 8.* D. Nicol. Anton, *de exilio 5. 6. lib. 1. ex num. 12. ad finem.* Etiam apud Hebræos, cum ob eorum duritiam permissum esset cuique, ut cederet percussorem propinqui sui, cujus successor ipse erat, dixit Dominus Moysi, ut certas civitates pro refugio, & asylo statueret, ut illic servaretur occisor, donec judicium ageretur, appareretque per accidens ne, vel ex proposito, an ignorantia, casuve, seu ad sui tutelam hominem occidisset. Rem totam explicat Numerorum Liber *c. 35.* his verbis. „ Ait Dominus ad Moysem: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaam, decernite quæ urbes esse debeant in præsidio fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderunt, in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius judicetur, De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, tres erunt trans Jordanem, & tres in terra Chanaan, tam filiis Israel, quam advenis, atque peregrinis, ut confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit, &c. " Urbes istæ Levitarum sex assignatæ fuerunt a Josue post Moysis decessum, ut traditur *Josue cap. 20.* tres ultra Jordanem contra Orientalem plagam Jericho, nempe Bosor in deserto, de tribu Ruben; Ramoth in Galaad, de tribu Gad; Gaulon in Basan, de tribu Manasse. Cis Jordanem istæ, Cedes in Galilæa, in monte Nephtali; Sichem in monte Ephrain; Cariatharbe in Valle Hebron. De his civitatibus agit Oleaster *in c. 35. Num.* Has urbes oportebat non nimis amplas esse, nec parvas: non quidem parvas, ne necessaria ad vitam deficerent; non nimis magnas, ne ex frequentia hominum latere posset sanguinis occisi redemptor. Referunt & illustrant hoc jus asyli impropriі apud Hebræos ob necem casu admissam, Josephus *lib. 4. antiq. c. 7.* Philo Judeus *de specialibus legibus, cap. 6. & 7.* Isidorus Pelusiota *lib. 3. epist. 108.* D. Ambros. *de Abel, & Cain, lib. 2. c. 4.* Christianus Adricomius *in theatro Terræ Sanctæ*, Serarius, & Masius *in cap. 20. Josue*, Lorinus *in c. 4. Deuter. & in dict. cap. 35. Num.* Beyerlinch *in theatro vitæ humanæ verbo Asylum*, & verbo *Refugium*, Novarin. *lib. 7. schediast. cap. 17.*

12 De jure asylorum apud Gentes.

Asyli si non causam, saltem jus nationes omnes mundi acceptum referre debent Gentibus, nec est, quod disputes, primusne invenerit Cadmus, an Hercules? illud constat, Herculis Thebani liberos, vel ut se ab inimicis tutarentur, vel ut ad se alios protraherent, asylum, hoc est templum Misericordiæ collocasse. Servius *ad lib. 8. Æn. Virg.* ibi:„ Postquam Hercules migravit de terris, nepotes ejus timentes insidias eorum, quos avus, afflixerat, Athenis sibi primi asylum, hoc est templum Misericordiæ collocarunt, unde nullus possit abduci. " Historiam refert, & templum ipsum describit Statius Papin. *lib. 12. Thebaid.* quem non gravabor tuum appingere.

Urbe fuit media nulli concessa potentum
Ara Deum: mitis posuit Clementia sedem,
Et miseri fecere aram: sine supplice nunquam
Illa novo: nulla damnavit vota repulsa.
Auditi quicumque rogant, noctesque, diesque
Ire datum, & solis numen placare querelis.
Parca superstitio, non thurea flamma, nec altus
Accipitur sanguis, lacrymis altaria sudant,
Mœstarumque super libamina serta comarum
Pendent, & vestes mutata sorte relictæ.
Mite nemus circa, cultuque insigne verendo
Ulmata laurus, & suppliciis arbor oliva.
Nulla autem effigies, nulli concessa metallo
Forma Dea, mentes habitare, & pectora gaudet.

Sem-

Semper habet trepidos, semper locus horret egenis
Cœtibus, ignota tantum felicibus ara.
Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis Herculeos sedem fundasse nepotes.
Fama minor fallis: ipsos nam credere dignum
Cœlicolas, tellus quibus hospita semper Athena,
Ceu leges, hominemque novum, ritusque sacrorum
Seminagine in vacuas hinc descendentia terras,
Sic sacrasse loco commune animantibus ægris
Confugium, unde procul starent iræque, minaque,
Regnaque, & a justis Fortuna recederet aris.

Ex Pausania, Aristophane, & aliis probant Samuel Petitus *lib. 1. ad jus Atticum, tit. 1.* Germonius *dict. cap. 16.* Serarius *in cap. 9. Josue*, Theophilus *tom. 6. fol. 485.* & de Numine, cui ara hæc dicata esset, agunt, Covar. *lib. 2. var. cap. 20. n. 2.* Ramirez a Prado *in Pentecost. cap. 16.* Mariana *in opusc. pro edit. vulgata, cap. 16. in fine.* Spondanus *in epit. Baronii, anno 52. num. 3.* Marquez *in gubern. Christ. lib. 2. cap. 32.* M. Fr. Joseph de Aguirre *ludo 10. per totum.* Postea jus hoc asyli defluxit ad Romanos; nam Romulus, ut quamplures haberet Romani Imperii incolas asylum constituit, sacrum videlicet quemdam locum inter collem, & Capitolium aperuit, quo quisquis confugeret, ab omni noxa liber esset, de quo Ovidius *lib. 3. Fastor.*

Romulus ut saxo locum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, jam fuge, tutus eris.

Virgilius *lib. 8. Æneid.* Livius *lib. 1.* Juvenal. *satyr. 8.*

Et tamen, ut longe repetas, longeque revolvas,
Nomen ab infami gentis deduxit asylo.

Ad quem Juvenalis locum alludens Div. Auguſt. *lib. de consensu Evangelist.* ait: „ Nec enim possunt dicere pietatem, ac mores suos a Diis gentium, quas vicerunt, electos: nunquam hoc dicent, si primordia sua recolant, facinorosorum asylum. *Lactantius* lib. 2. de divin. instit. c. 7. *sic ait*: Romulus urbem conditurus; pastores, inter quos adoleverat, convocavit. Cumque is numerus condendæ civitatis parum idoneus videretur, constituit asylum, & passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quique sine ullo conditionis discrimine. *Div. Cyprianus*, de idolorum vanitate, *ibi*: Populus de sceleratis, & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum, " Postea aliis templis idem jus asyli datum est, ut referunt Cicero *in oratione pro domo sua*, ibi: „ Hic aræ sunt, hic foci, hic Dii penates, hic sacræ religionis cæremoniæ continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus ut inde abripi neminem fas sit. " Romanos etiam asylum erexisse in templo Pacis, tradit D. Thom. *tib. 2. de regim. Princip. cap. 15.* Ælius Lamprid. *in vita Heliogabali*, sic de Heliogabalo scribit: „ Hic fertur occiso Macrini factione patre (ut dicebatur) Antonio, in templum Dei Heliogabali confugisse, veluti in asylum, ne interficeretur a Macrino. " Idem quoque, imo longe sanctius confugium præbuerunt Romani Cæsarum statuis, ut constat *ex l. apud 17. ff. de edil. edicto*, quam docte exponit Samuel Petitus *ad ll. Atticas lib. 1. tit. 1. leg. 2. ff. de his, qui sunt sui, l. 1. l. 5. ff. de offic. Præfecti Urb. l. 28. §. 7. ff. de pœnis, l. 5. ff. de extraord. crim. leg. un. C. de his, qui ad statuas.* Brissonius *lib. 1. de V. S.* & plerique per calumniam illis utebantur, adeo ut essent, qui ut pœnæ exortes se redderent, imaginem Cæsaris gestarent. Unde Tacitus *l. 3. annal.* ait: „ Incedebant deterrimi quique cum licentia impune probra, & invidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris, *expressius scribit Philostratus* lib. 1. de vita Apol. Erant apud Aspendios asylum Tiberii, & statuæ, quæ sanctiores illis in locis, venerabilioresque, quam Jovis Olympii simulachrum habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod servum suum verberassset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat. " Facit lex *Senatusconsulto 38. ff. de injuriis*, Borellus *tom. 2. decision. tit. 36. n. 185.* Prosequuntur alia de hoc jure asyli apud Gentiles Joan. Kochier *in facc hist. centur. 1. cap. 79.* Clapmarius *lib. 4. de jure domin. cap. 6.* Revardus *lib. 1. var. cap. 6.* Corrasius *lib. 5. miscellan. cap. 25.* Arnisæus *lib. 1. de repub. cap. 3. sect. 8.* Richterus *ad Salvianum de gubern. Dei, ad pag. 159. fol. 173.* Salmut. *ad Panzirol. lib. 1. memorab. tit. 31.* Sarpus *lib. 1. de asyl.* Lipsius *ad lib. 3. annal. Taciti*, Cohel. *in not. Card. cap. 15. congreg. 4.* Germon. *lib. 1. sacror. cap. 15.*

13 De immunitate Ecclesiæ.

In lege gratiæ sunt, fuerunt que jam a primis Ecclesiæ sæculis asyla, Ecclesiæ scilicet, & altaria Deo consecrata, a quibus abducere confugientes non licuit. Primum statutum credo in Concilio Arausican. celebrato anno 341. *n. 4.* relato a Gratiano *in cap. eos, qui 87. dist.* & Gelasius Papa, qui floruit per annos 492. *in cap. fratre, 17. qu. 4.* refert nunquam ante ipsum Principibus sæcularibus licuisse reos ad Ecclesiam confugientes invitos extrahere: & in Concil. Aurel. 1. *can. 35.* celebrato anno 514. refertur jam id antiquis Ecclesiæ canonibus fuisse statutum, ibi: „ De hominibus adulteris, & furibus, si ad Ecclesiam confugerint, id constituimus observandum, quod Ecclesiastici canones decreverunt, & lex Romana constituit, ut ab Ecclesiæ atriis reos extrahere omnino non liceat. " Ex quibus verbis constat, canones de hac immunitate Ecclesiarum antiquiores esse ipso Concilio Aurelian. 1. quod vero de lege Romana ibi dicitur, referri potest, vel ad constitutionem Honorii, & Theodosii, relatam *in l. pateant 2. Cod. de his, qui ad Ecclesiam*, cujus historiam refert Baronius *anno 414.* & integra extat in actis Concilii Ephesini; vel ad secundam constitutionem Leonis relatam *in lib. 6. Cod. eodem tit.* cujus historiam tradit ipse Baronius *anno 466.* firmata fuit hæc eadem immunitas in Concil. Matisc. celebrato anno 588. *in can. 8.* ubi PP. ita sanxerunt, „ Comperimus quosdam pseudo-Christianos de sacrosanctis Ecclesiis, suæ religionis oblitos, fugitivos subtrahere; ideo censemus, ut quicumque culpa compellente, aut potentum importuna non sustinens, suæ gremium matris Ecclesiæ petierit, usque ad præsentiam sacerdotis in eodem loco inconcusse permaneat, nulli permittens quolibet dignitatis gradu functo, fugitivo etiam in locis sacris violentiam inferre. Si enim mundani Principes suis legibus censuerunt, ut quicumque ad eorum statuas fugerit, illæsus habeatur; quanto magis hi permanere debent indemnati, qui patrocinium immortalis regni, & cœlestis adepti sunt? " Ad eundem canonem sanciendum Patres moti fuerunt ob miros, & diversos casus, qui variis in locis eo tempore contigerunt; & maxime ob eos, quos hoc eodem anno accidisse refert Gregorius Turon. *lib. 7. hist. Francor. cap. 21. & 22.* In Concilio etiam Mogunt. relato *in cap. sicut, 17. qu. 4.* dum firmatur hæc Ecclesiæ immunitas, excipiuntur publici latrones, & in præsenti textu etiam illis, & nocturnis depopulatoribus immunitas denegatur. Successerunt constitutiones Innocentii VIII. qui anno 1485. hoc immunitatis privilegium non competere declaravit homicidis, incendiariis, depopulatoribus agrorum, Regis, & regni proditoribus, quem refert Bzovius *anno 1477.* & narrat Spondanus *in continuat. Baronii, anno 1485.* Tandem Gregorius XIV. his adjunxit assassinos, & homicidas proditorios in sua bulla, quam referunt Cherubinus *tom. 2. Bullar.* Vincent. Tancredus *de virtute religionis, tract. 1. lib. 4. disput. 8.* & explicat Gambacurta: sed eam non esse in Hispania usu receptam, testantur Salgado *de supplicat. part. 1. cap. 2. sect. 3. nu. 141.* Carrasco *ad ll. recop. cap. 3. §. 1. num. 20.* Hevia *in Curia Philipp. 3. part. §. 11. num. 57.* Guttierez *pract. lib. 1. quæst. 154. n. 4.* & agnovit Diana *part. 1. tract. 1. resolut. 32.* Barbosa *de pension. quæst. 8. nu. 48.* ait dispositionem illius bullæ non esse usu receptam in ea parte, qua prohibet extrahi reos ab Ecclesia, in ceteris vero esse receptam. Videndi sunt Frances *de competen. qu. 35. & 74. per tot.* Marinis *lib. 1. resolut. 171.* Basilius *decis. 41.* Prædictos casus, & alios congerunt Interpretes, in quibus impune confugiens ad Ecclesiam, ab ea extrahi potest, quos longum foret recensere. Videndi sunt Boetius Epon. *in præsenti*, Remigius de Gonny, & Thom. Delbene *ubi supra*, Frances *de compet. qu. 76. 80. & 90.* Basilicus *decis. 9.* ubi agit de occidentibus Legatos, aut ministros Regios. Pereyra *dict. 2. part. de manu regia, cap. 50.* Carrasco *ad ll. recop. cap. 3.* Diana passim *tract. 1. in 1. 2. 3. 4. 5. & 6. part.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 11. & 12.* & circa personas, præcipue infideles, hæreticos, & Judæos gaudentes, vel non, privilegio, Acunna *in cap. eos, 87. dist.* Ricciulus *de jure person. extra gren. cap. 12.* nec solum hæc immunitas concessa est confugientibus ad Ecclesiam, verum & ad crucem. Urbanus II. in Synodo Claromontana supra relata: probat Gretserus *de Cruce lib. 1. cap. 64.* & merito; nam apud Gentiles confugientes quoque ad signa militaria tuti erant ab omni læsione, forsan quia Imperatorum imagines illis plerumque annexæ erant. Tacitus *lib. 1. annal.* ibi: „ Nec aliud periclitanti subsidium, quam castra primæ legionis: illic signa, & aquilam complexus, religione se tuebatur. *Ammianus Marcell.* lib. 25. *ibi*; " Fraudum conscius, & noxarum ad militaria signa confugit. Idem etiam resolvunt Doctores de confugientibus ad sacerdotem, dum refert sacrum corpus Domini nostri processionaliter, aut ad infirmos. Azevedo *in leg. 2. tit. 1. num. 15 lib. 1. recopil.* Perez *in leg. 1. tit. lib. 1. lib. 2. ord.* Quod etiam Paganorum exemplo firmari valet, nam & Flamini Diali tantus honor olim delatus fuit, ut si ille, qui ad flagellandum ducebatur, supplex ad ejus pedes procubuisset, eo die verberari piaculum esset. Aulus Gellius *lib. 10. noctium, cap. 15.* Plutarchus *in problem.* quin & apud nos Cardinalis occursum ad liberationem reo damnato prodesse, si pileum imponat capiti ejus, qui ad supplicium ducitur, referunt, & probant Baldus, & Paulus Castr. *in l. adjectos, C. de appell.* Bartholom. Cepol. *cautel. 2.* Fornerius *rerum quotid ubi supra*, Rousset *histor. juris Pontif. lib. 2. cap. 10.* De Ecclesia vero, ac ejus ambitu, ac cœmeteriis agemus infra *in cap. Ecclesia, hoc tit. de immun. Eccles.*

14 Traditur ratio dubitandi.

His suppositis, ratio præsentis assertionis, & hujus immunitatis provenit ex veneratione, quæ debetur Ecclesiæ, quia ejus honor læditur, si ille, qui confugit ad ipsam violenter extrahatur. Accedit, nam apud Gentiles ii qui depositebantur ad mortem ob scelus aliquod, si aram, si Dei simulacrum tenuissent, si denique Principis statuas, aquilas, signaque castrensia amplexi fuissent, se religione tutabantur, eoque inde abstrahere per vim piaculum erat, nefasque fuit vero Numini nihilo minus venerationis impendi a Christianis, quam a Gentilibus vanissimis illis, commentitiisque Diis tribuere. tur? ut ajebat Nicolaus *cap. 95. ad consultat. Bulgar.* supra relatus pro illustratione conclusionis. Adde, hoc esse divinæ Majestatis documentum, dum ejus ædes, & templa, in quibus Deum veneramur, illique sacra facimus, apud nos sacrosancta adeo habentur, ut illa violari credamus, si qui ad ea confugerint, ut tuti esse possint, in loci sanctitate præsidium nostro vitio non invenerint. Tandem hæc immunitas pertinet ad rectam Reipublicæ gubernationem, ut post patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum interest:

prius resideant, & componantur, atque ita consilio potius quam impetu res peragatur. Recte ergo tot Ecclesiæ canonibus supra relatis statutum est, ne confugientem ad Ecclesiam quis audeat violenter extrahere. Hanc immunitatem variis, & miris prodigiis illustrat Theophilus *tom. 6. in Acharisso, fol.* 485. & confugientem ad Ecclesiam extrahens jure civili puniebatur capitali pœna, *l. præsertim, Cod. de his qui ad Ecclesiam:* docent Menoch. *de arbitr. 2. cap. 360. num. 68.* Farinac. *de carcerib. quæst. 28. num. 2. & in opusc. de immunit. cap. 20. num. 309.* Tusch. *verbo Ecclesia, conclus. 4. num. 2.* Azor. *2. part. lst. 9. cap. 9. quæst. 11.* licet, ut notarunt Suarez *dict. tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 13. num. 1.* Bonacina *de immunit. quæst. 6. §. 6.* hæc pœna abrogata sit consuetudine. Sacris canonibus punitur hoc crimen mulcta triginta librarum examinati argenti, & judex potest eam pœnam augere, aut minuere pro delicti, & delinquentium conditione, *cap. si quis contumax, 17. q. 4.* excommunicatio infligenda est, & pœnitentia publica imponenda, *cap. sicut, cap. fraxes, cap. definivit, 17. q. 4.* quas pœnas innovavit Gregorius XIV. *in d. sua bulla, §. 19.* hanc tamen censuram minime reservatam esse Pontifici, sed a quolibet confessario tolli posse, docuerunt Diana *part. 1. tract. 1. resol. 41.* aliis relatis Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Immunitas*, Castropalao *tract. 11. disp. unic. punct. 12.* qui praxim tradit pro his locis, in quibus non est recepta bulla Gregorii.

15 Dissolvitur dubitandi tatio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam ex hac immunitatis concessione non recte deducitur, Ecclesiam delicta fovere: nam Ecclesia defendendo confugientes ad eam, non fovet peccata, sed concedit misericordiam delinquentibus, ut recte notarunt Guttierez *pract. lib. 3. quæst. 5. num. 9.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 16. num. 15.* & licet interfit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita; etiam Reipublicæ interest, quod Ecclesiæ sint refugium confugientibus ad ipsas, ob honorem & reverentiam Deo debitam; quod est majus bonum in ordine superiori: nec exinde datur occasio delinquendi, sed potius sumitur a malitia hominum talis occasio. Unde cum hæc immunitas sit statuta propter majus bonum, quod ipsa Ecclesia intendit, non debet prædicta occasio attendi. Etenim hujusmodi immunitatis est primo majestas, reverentia, & honor Ecclesiis debitus: secundo misericordia Dei, & benignitas Ecclesiæ. Quod autem ex hac immunitate nonnulla incommoda sequantur, non propterea abolenda, aut reprobanda ea est, quia nulla in regimine ecclesiastico, sive civili institutio, quantumvis bona est, ex qua mali occasionem non arripiant scelera committendi. Quid enim melius, & sanctius, quam misericordia Dei? & tamen impii abutuntur ea. Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto cap. 1. *de homicid. in 6.* nam ut supra dixi, licet Innocentius III. in præsenti tantum latrones, & agrorum depopulatores immunitate non gaudere dixerit, tamen ex aliis constitutionibus Pontificiis, & Bulla Gregorii XIV. aliis etiam enormia delicta perpetrantibus hæc immunitas denegatur, ut referunt Barb. *in præsenti*, Thom. Bennus *tom. 2. de immunit. cap. 16.* & in his casibus si judex ecclesiasticus pronunciaverit, reum immunitate gaudere, a tali sententia appellari non potest: pluribus relatis docet Barbosa *lib. 1. voto 8. num. fin.*

CAPUT VII.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

ADversus Consules, & Rectores civitatum, vel alios, qui Ecclesias, & Ecclesiasticos viros *b* talliis, seu collectis, & exactionibus aliis aggravare nituntur, volens immunitati ecclesiasticæ Lateranens. Concilium providere, præsumptionem hujusmodi sub anathematis districtione prohibuit, & transgressores, & fautores eorum excommunicationi subjacere præcepit, donec sufficientem impenderint competentem. Verum si quando forte Episcopus simul cum clericis tantam necessitatem, & utilitatem perspexerint, ut absque ulla coactione ad relevandas utilitates, vel necessitates communes, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia duxerint per Ecclesias conferenda, prædicta laici humiliter, & devote recipiant cum gratiarum actione: propter imprudentiam tamen quorumdam Romanus Pontifex prius consulatur, cujus interest communibus utilitatibus providere. Quia vero nec sic quorumdam malitia contra Dei Ecclesiam conquievit, adjicimus ut constitutiones, & sententiæ, quæ a talibus, vel de ipsorum mandato fuerint promulgatæ, inanes, & irritæ habeantur, nullo unquam tempore valituræ. Cæterum quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debet, nullus vario decipiatur errore, ut intra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionis debitum compellendus. Nam & ipsum, qui satisfacere recusaverit, & successorem ipsius, nisi satisfecerit intra mensem, manere decernimus Ecclesiastica censura conclusum, donec satisfecerit competenter: cum succedat in onere, qui in honore substituitur.

NOTÆ.

1 a *Generali.*) Lateranensi videlicet sub Innoc. III. ubi *cap.* 46. & in 4. collect. *sub hoc tit. cap.* 3. reperitur textus hic. De hoc Concil. nonnulla notavi *in cap. 1. de summa Trinit.*

b Talliis.) Tallia nomen a talliando, idest incidendo accepit; quoniam de bonis illatio hæc velut abscinditur, & talliatur: inter genera exactionum eam refert P. Blesensis *ep.* 101. ibi: „ Quid de talliis, & exactionibus? quid de obventionibus placitorum, & ceteris improbis extorsionibus loquar? „ exponunt Lindembrogius *in glossar. verbo Tallia.* Vossius *de vitiis serm. lib. 2. cap.* 18.

COMMENTARIUM.

2 ARgumentum hujus textus prorsus idem est cum capite *non minus, supra hoc tit.* ubi refert canon Concil. Lateran. cujus hic meminit Innocent. III. nisi quod hic plus additur cautionis contra Consules, vel Magistratus, vel Officiarios civiles, qui clericos exactionibus oneraverunt. Primum ut clerici prius Romanum consulant Pontificem, quam in exactiones ullas hujusmodi etiam voluntarias, atque spontaneas consentiant. Secundo, ut constitutiones, & sententiæ laicorum talium (qui nimirum propter vexatos clericos excommunicati fuerint, sicut in ipso fonte clarius exprimitur) inanes, & irritæ sint, nec ullo tempore convalescant. Tertio, ut excommunicatio talium laicorum perduret etiam finito ipsorum officio, vel magistratu; quin imo, ut & successores eorumdem simili involvantur excommunicatione, nisi intra mensem satisfecerint. Sed quia de hac immunitate lege supra *in capite non minus, hoc titul.* in præsenti tantum referam, quæ ab Innocentio specialiter adjiciuntur. Primo videlicet, ut clericis tributa imponi non possint, etiam ob communem necessitatem, absque consensu Summi Pontificis: quod etiam firmarunt Alexand. IV. *in cap. 1. cap. clericis, hoc titul. in 6.* Benedictus XI. *in extravag. unic. hoc titul.* Bulla in cœna Domini, §. 18. & ita docuerunt Lugo *tom. 2. de justitia, disputat. 36. sect. 8. numer. 127.* Gregorius Lopez *in l. 54. tit. 6. partit. 1.* Azevedo *in l. 1. tit. 3. lib. 1. recopil. num. 7.* Guttierez *lib. 1. pract. quæst. 6. num. 3.* Azor *tom. 1. mor. lib. 5. capit. 13. quæst. 8.* Bonacina *tom. 3. disput. 1. quæst. 19. puncto 3. §. 3. num. 15.* Castropalao *tom. 1. tract. 12. disputat. unic. punct. 11. num. 7.* Diana *part. 7. tract. 1. resolut. 9.* Castillo *tom. 7. de tertiis, capit. 9. numero 50.* Illud etiam adjecit Innocentius III. in præsenti, ut videlicet ordinationes laicorum excommunicatorum propter tributa imposita clericis irritæ sint, ac inanes, nec ullo tempore convalescant, sive detecta sit causa excommunicationis, sive non, ut exponit Boetius Epon. *in præsenti, num. 12.* Tandem adjecit Innocentius, ipsos Magistratus sæculares etiam deposito officio non liberari ab excommunicatione jam incursa, imo conveniri posse propter vexationem factam Ecclesiasticis personis, etiamsi utilitas principaliter ad Rempublicam spectaret, ut explicat Boetius Epon. *in præsenti, n.* 33.

CAPUT VIII.

Idem *in* a *eodem*.

QUia plerique Prælati, ut *b* procurationem, aut servitium aliquod impendant Legato vel alii, plus extorquent a subditis, quam *c* solvunt, & in eorum damnis lucra sectantes, quærunt prædam potius quam subsidium in subjectis, id de cetero fieri prohibemus. Quod si quis forte præsumpserit, & sic extorta restituat, & *d* tantumdem cogatur *e* pauperibus elargiri. Superior autem cui fuerit querela deposita, si negligens fuerit in hujusmodi executione statuti, subjaceat ultioni.

NO-

NOTÆ.

1 a *In eodem.*) Concilio videlicet Lateran. generali, celebrato sub Innoc. III. ubi *cap.* 34. sub hoc summario, *de subditis non gravandis sub pretextu alicujus servitutis*, refertur hic textus, & in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 4.

2 b *Procurationem.*) De procurationibus, & a quibus præstantur, egi *in cap. procurationes, de censibus.*

c *Quam solvunt.*) Valde æquum est, Prælatos Ecclesiæ pro colligendis iis, quæ Legato Pontificis procurationis homine pendantur, nullum debere lucrum sectari, cum ad hoc teneantur ex officio, & quidem jurato, *cap. ego N. de jurejur.* quare turpissimum est sub alieni subsidii prætextu lucrum quærere.

d *Tantumdem.*) Et ita duplum restituitur, non quadruplum, vel triplum, quia licet injusta sit hæc exactio, non tamen ullam rapinæ speciem continet.

e *Pauperibus elargiri.*) Hæc verba exposui *in cap. procurationes, de censibus.*

CAPUT IX.

Gregorius IX. a *Astoricensi Episcopo*.

ECclesiæ in qua divina mysteria celebrantur, licet adhuc non extiterit consecrata, nullo jure privilegium immunitatis adimitur. Quia obsequiis divinis dedicata, nullis est temerariis ausibus profananda.

NOTÆ.

1 a *Astoricensi.*) Contius, quem sequitur Boetius Epon. *in præsenti, legit Sennonensi*: nec facile cognosci potest, utra lectio verior sit. Si retineatur vulgaris inscriptio, quam retinet Boetius, *Episcopo* videlicet, de Astoricensi Prælato accipienda est, cum Sennonensis Ecclesia temporibus Gregorii IX. Archiepiscopalis esset, ut notavi *in cap. 6. de const.* De diœcesi Astoricensi egimus *in cap. 17. de res judic.*

COMMENTARIUM.

2 IMmunitatem, seu jus asyli confugientibus ad Ecclesiam concedi, late probavi supra *in cap. inter alia*: unde in præsenti tantum exponendum est, quibus Ecclesiis id jus asyli competat, & usque ad quem ejus ambitum. In hoc textu primo statuit Gregorius, Ecclesiam nondum consecratam per Episcopum juxta ritus supra relatos *in cap. 1. de consecr. Eccles.* sed tantum dedicatam, & benedictam, ut hodie in usu est, ut Missæ sacrificium possit celebrari, gaudere hoc jure asyli, & merito; nam cum quoad omnia Ecclesia tantum benedicta basilica dicatur, *cap. 1. de relig. domib.* & in ea sacra mysteria peragantur, & divina officia celebrentur, merito omnibus privilegiis Ecclesiæ fruitur, ut docuerunt Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 9.* Barbosa *de jure Eccles. lib. 2. cap. 6.* Sanchez *tom. 2. consil. lib. 6. cap. 1. dubit. 6.* Th. Delbene *tom. 2. de immun. cap. 16. dub. 9. sect. 2.* Marinis *lib. 1. resol. cap. 178.* Nec interest, quod in ea sacrosancta Euchatistia asservetur, necne. Gambacurta *lib. 3. de immu. cap. 4. & 5.* nec etiam desideratur, quod in ea Missæ sacrificium fit oblatum, ut probat Delbene *d. sect. 1.* qui *sect. 3.* idem resolvit de Ecclesia polluta, nec adhuc reconciliata; & *sect. 4.* idem tradit de Ecclesia interdicta: & *sect. 6.* idem resolvit de Ecclesia diruta sine superioris licentia: & *sect. 10.* idem probat de hospitali, seu oratorio Episcopi auctoritate constructo.

Secundo quoad ambitum Ecclesiæ sciendum est, non solum Ecclesiam gaudere hoc jure asyli, verum & ejus cœmeterium, ex quo fontes abstrahi non debent, ex decreto Innocentii II. in Synodo Roman. *cap. 22.* quare olim in cœmeteriis collocatæ erant cruces, quibus septa, & ambitus desginabantur, ne quis terminos illos transgredi auderet Anonymus *leg. 4. de miracul. sancti Benedicti*, ibi: „ Denique cruces aliquantulum excelsas per gyrum cœmeterii posuerunt, quas nemo suum persequens inimicum transgredi audeat. " Nec tantum Ecclesia fruitur hac immunitate quoad internam partem, sed etiam quoad externam, videlicet totam fabricam, ita ut capellæ, balbæ, tectum, parietes, fenestriæ, & turres hoc jure potiantur; quia omnes hi loci in lata significatione Ecclesia dicuntur, *l. pateant, C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, cap. id constituimus 17. q. 4.* argumento legis *quæ religiosis, ff. de R. V.* pluribus relatis probat Delbene *d. cap. 16. sect. 6.* etiam eodem privilegio gaudet Ecclesia quoad loca adhærentia, videlicet claustrum, porticum dormitorium, & similia loca. Delbene supra, *sect. 7.* Idem dicendum est quoad confines, *cap. sicut, cap. quisquis 17. qu. 4. l. præsertim, §. ex his, Cod. de his qui ad Ecclesiam.* In decreto Clotarii ad legem Salicam, *l. 13.* ibi: „ Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem, sicut summis Episcopis convenit, de atrio Ecclesiæ trahere præsumat. " Constitutio Theodos. Junior. & Valentin. *in leg. pareant 3. Cod. de his qui ad Ecclesias confugiunt*, quæ integra reperitur ad calcem Concilii Ephesini, & eam transcripsit I. Gothofr. *sub eod. tit. in Theod.* ejusque constitutionis historiam referunt Socrates *lib. 7. hist. Eccles. cap. 32.* Niceph. Calixt. *lib. 14. cap. 32.* Marcel. Comes *in chron.* Baronius *anno 431. nu. 3.* Supponendum enim est, jam a primis Ecclesiæ canonibus certum spatium præscriptum fuisse pro atrio, vel ambitu templi, ut refertur *dicit. cap. sicut*: ibi: „ sicut a sanctis Patribus est statutum, ut major Ecclesia per circuitum 40. passus habeat; capellæ vero, vel Ecclesiæ minores 30. " Et in Concilio Toletano 12. *can.* 10. ante Nicolaum ipsius textus auctorem celebrato, ita statuitur: „ His ipsis, qui Ecclesias petunt, per omnia licitum in 30. passibus ab Ecclesiæ januis progredi, in quibus 30. passibus cujuscumque Ecclesiæ in toto circuitu defendatur: sic tamen, ut qui ad eum confugiunt, in extraneis, vel longe separatis domibus ab Ecclesia nullo modo obcelentur. " Hunc ambitum passus Ecclesiasticos vocat Joann. Papa relatus a Gratiano *in cap. quisquis 21. 16. qu. 4.* Bosqueto *ad Innocent. III. lib. 1. epist. 164.* ibi: " Si quis infregerit Ecclesiam, vel 30. Ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, &c. " Etiam hoc spatium canonicum dixit Innocent. III. in dicta epistola 164. ibi: „ Patracensi Archiepiscopo canonicum spatium circa Ecclesiam relinquatur. " Et passus dextros dixerunt PP. Synodi 8. in Trullo, *canon. 6.* Synod. Coyacen. ibi: „ Prohibitum fuit violenter reum abstrahere intra dextros Ecclesiæ, qui sunt 30. passus. *Marcellus* formul. 104. *ibi*: Habet in longo dextros tantum. " Notavit Cironius *in cap. 2. jurepatron. in 5. compil.* Nec omittendum est, quod auctores fusium regundorum de terminis ædium sacrarum a Gentilibus præfixis & designatis referunt; siquidem ut ambitum loci sacri definirent, quatuor aras a quatuor mundi partibus humi defodiebant, ut si templi limites quærerentur, hi termini proderent quousque religio pertineret: ita enim habet Dolabella *de finibus*, apud Aggenum ibi: „ Fines templares sic quæri debent, ut si in quadrifinio es positus, & quatuor possessionibus finem facis, & quatuor aras quæris, & ædes quatuor ingressus habet, ideo ut ad sacrificium quisque per agrum suum intraret: quod si desertum fuerit templum, & aras sic quæris, longe a templo quæris pedibus 15. & invenis vilia fundamenta aliqua, quod si inter tres, tres ingressus habet; inter duos, duos ingressus habet templum. " Et quia ambitus juxta veterem formam Ecclesiarum, quam referunt Baronius *anno 57.* Cironius *ad tit. de Eccles. ædific.* Gothofr. *in dict. l. pateant*, Leo Alat. *de mensur. templor.* erat sub una contignatione, ut hodie videtur in monasteriis Carthusiensibus, & habemus hodie regulariter ambitum illum extra Ecclesiam, non sub eadem contignatione; & tam Innocent. in præsenti, quam Gregorius in dicta bulla nullam ejus ambitus fecerunt mentionem, recessum videtur a jure antiquo, atque ita usus obtinuit, ut tantum Ecclesia cum cœmeterio gaudeat hac immunitate, ut docent Farinac. *de immunit. Eccles. quæst. 17.* Sarpus *de jure asyl. cap. 4.* Covar. *lib. 2. variar. cap. 20. num. 5.* Curel. *de libert. Eccles. lib. 1. quæst. 27. num. penult.* F. Gothofr. *in l. 4. Cod. Theodos. de his qui ad Eccles.* & circa cœmeteria late fundant Barbosa *de jure Eccles. lib. 2. cap. 3. n. 63.* Murga *tom. 1. disquis. tract. 1. disquis. fin.* Frances *de cauſis q. 76.*

CAPUT X.

Idem a *Toletano*, & b *Compostellano Archiepiscopo*.

IMmunitatem Ecclesiasticam. *Et infra*: Nonnulli impunitatem suorum excessuum per defensionem Ecclesiæ obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, vel earum cœmeteriis committere non verentur: quæ nisi per Ecclesiam, ad quam fugerint, crederent se defendi, nullatenus fuerant commissuri. *Et infra*: Cum autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat; & frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem: mandamus quatenus publice nunciecis tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo faciunt se indignos.

NOTÆ.

a *Toletano.*) D. Roderico videlicet, qui eruditus vir interfuit Conc. Later. sub Innoc. III. celebrato, & actor fuit Chronicæ generalis Hispaniæ: rexit Toletanam Ecclesiam usque ad annum 1245. ut refert Dom. Roderic. de Pissa *in hist. Tolet. lib. 1. cap. 17.* De Toletana Primitiali Ecclesia egi *in cap. coram, de in integrum restit.*

b *Compostellano.*) D. Bernardo videlicet II. hujus nominis, qui electus fuit anno 1224. & floruit usque ad annum 1240. ut refert Ægid. Gonzalez *in theatr. Eccl. Compost. cap. 12.* & de ea egi *in cap. ex parte, de censibus.*

COMMENTARIUM.

REgulam generalem, videlicet confugientem ex quacumque causa ad Ecclesiam, ejus immunitate gaudere, probavi, & illustravi supra *in cap. inter alia.* In præsenti tantum proponitur exceptio illius regulæ, in eo videlicet, qui spe immunitatis in Ecclesia deliquit. Et docetur homicidam, seu mutilantem membrum in Ecclesia, aut ejus cœmeterio, immunitate non gaudere. Consonat Greg. XIV. *in sua Bulla*, ibi: „ Qui homicidia, & mutilationes membrorum in Ecclesia, vel cœmeterio committere non verentur. " Justinianus *in novel. 117. cap. 15. paragr. quia vero*, ibi: „ Non enim debent hujusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt. " Ratio adducitur a nostro Gregorio, quia frustra Ecclesiæ auxilium invocat, qui in eam committit, *cap. in audientia, 25. de sent. excommun. cap. quia frustra, de usur.* quæ phrasis usurpata est *ex l. auxilium 37. ff. de minor.* docent Suarez *disp. tom. 1. lib. 1. cap. 9.* Barbosa *lib. 2. jur. Eccles. cap. 2. n. 120.* Tiber. Decian. *lib. 6. tract. crimin. cap. 28.* Basilicus *decision. 5. crim.* Boetius Epon. *in præsenti*, Th. Delbene *tom. 2. de immunit. dub. 19. cum seq.* Gutel. *lib. 2. eod. tract. cap. 3. & 1.* Marinis *lib. 1. resol. 170.* & *allegat. 80.* Nicolaus Vander *singul. 61.* qui varios casus inde resolvunt de perpetrantibus alia delicta præter homicidium, & membrorum mutilationem in ipsis Ecclesiis; de mandante hæc delicta intra Ecclesiam; de occidente ex Ecclesia eum qui extra est, vel e contra: in quorum resolutione tam proni sunt Diana, & Th. Bennus ad immunitatem concedendam, quam Cutellus ad illam denegandam. Si integram epistolam nostri Gregorii IX. præmanibus haberemus, facile juxta eam casus illi deciderentur: dum hoc fragmento tantum fruimur, credimus mentem Gregorii esse, ut ea immunitate non gaudeat qui deliquit in Ecclesiis, vel eorum cœmeteriis, spe fruendi immunitate, & quasi Ecclesiæ securitate motus, quia tunc procedit ratio adducta a Pontifice; si autem homicidium committat in ipsa Ecclesia, & cœmeterio casu, & per accidens, nulla habita consideratione ad securitatem, quam Ecclesia illi præstabat, sed potius dum se defenderet, etiam non servato moderamine inculpatæ tutelæ, non est dubium immunitate Ecclesiæ gaudere, ut docte probant Sesse *tom. 2. dec. 14. per tot.* Sarpus *de jure asyl. cap. 5.* imo qui cum armis fugit in Ecclesiam, & ea retinet, immunitate non gaudet, *l. 4. Cod. Theod. de his qui ad statuas confug.* ubi Gothofr. Similiter si extra Ecclesiam, & ejus cœmeterium homicidium perpetravit, etiamsi cum spe confugiendi ad Ecclesiam, immunitate ejus gaudet, ut expresse decisum fuit ab Urbano II. in Conc. Claromontano supra relato *in cap. inter alia.* Unde credo, juxta copulativam illam, *&*, qua utitur Gregorius in præsenti, desiderari in homicida, aut mutilante in Ecclesia, aut cœmeterio, ut Ecclesiæ immunitate privetur, quod spe, & animo utendi eo beneficio, & quasi securus delictum illud perpetravit in ipsa Ecclesia, aut cœmeterio. Si autem seorsim, vel mutilaverit in cœmeterio, sive Ecclesia; tamen ea securitate non motus, vel extra deliquerit, spe confugiendi ad Ecclesiam, semper ille immunitate gaudeat: & licet Gregorius in præsenti tantum de occidente, aut mutilante in Ecclesia, vel ejus cœmeterio egerit, idem dicendum est de aliis delictis, ex quibus immunitas ecclesiastica competit, si extra Ecclesiam, & non ob ejus securitatem perpetrentur; & quoad mandantem homicidium, aut mutilationem, idem dicendum censeo, ac circa ipsum manu propria occidentem, vel mutilantem, quicquid Delbene, & Cutel. senserint.

TITULUS L.

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Moguntino.

PRovidendum necessario est unicuique Episcopo qualiter Canonici vivere *b* debeant, necnon & monachi, ut secundum ordinem regularem vivere studeant, ut sicut ait Apostolus, unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat, & ut a negotiis sæcularibus omnino abstineant. Multa sunt enim negotia sæcularia, de his tamen *c* pauca perstrinximus, ad quæ pertinet omnis libido, non solum *d* in immunditia carnis, sed etiam in omni carnali concupiscentia. Quicquid plus justo *e* apperit homo, turpe *f* lucrum, *g* munera injusta accipere, vel etiam clare pro aliquo sæculari *h* conquestu *i* aliquem conducere: contentiones & *j* lites, vel rixas amare: in placitis *k* sæcularibus disputare, excepta defensione orphanorum, aut viduarum: conductores, aut *l* procuratores esse sæcularium rerum: *m* turpis verbi, vel facti joculatorem esse, vel *n* jocum sæcularem diligere: aleas amare: *o* ornamentum inconveniens proposito suo quærere: in deliciis vivere velle: *p* gulam, & ebrietatem sequi: *q* pondera injusta, vel mensuras habere: negotium injustum exercere. (Nec tamen justum negotium est interdicendum, propter necessitates diversas, quia legimus *r* Sanctos Apostolos negotiatos esse. In *s* regula S. Benedicti præcipitur providere, per quorum manus negotium monasterii transeat.) Canes, & aves sequi ad venandum. In *s* comessationibus & vino laute nimis incumbere, superfluitatem in quibuslibet rebus nolle fugere. Quæ omnia ministris altaris interdicimus, hortantes eos servare illud Apostolicum: *t* Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: considerare quoque sententiam *u* Domini dicentis: Attendite ne graventur corda vestra in crapula, & ebrietate: moderari cibum, & potum, ut juxta *x* Apostolum sobrii sint, parati ad servitium Domini: ante se joca *y* sæcularia, vel turpia fieri non permittere, sed pauperes, & indigentes secum ad mensam habere, & *z* lectionem divinam ibidem audire, & sumere cibum cum benedictione, & laude Domini, secundum Apostolum dicentem: Sive manducetis, sive bibatis, omnia in laudem Dei facite.

NOTÆ.

1 a *Moguntino.*) Ex hoc etiam Concilio citatur textus hic a Burchardo *lib. 8. Decreti, cap. 90.* Carnotensi *part. 7. Decret. cap. 108*, Papiensi *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 1.* & reperitur canon hic Conc. Mogunt. tempore Ludovici Regis celebrato anno 580. Præside Rabano Archiepiscopo Mogunt. de quo in annalibus Francorum a Petro Pitheo editis ita habetur: „ Habita est autem Synodus ex voluntate, & præcepto ejusdem Serenissimi Principis in civitate Moguntina Metropoli Germaniæ, Præsidente Rabano venerabili ejusdem urbis Archiepiscopo, cum omnibus Episcopis, atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Bajoariæ, Saxoniæ: & illi quidem de absolvendis quæstionibus ecclesiasticis tractatum habuere: " Etiam reperiuntur hæc verba in Concilio Moguntino celebrato temporibus Leonis III. & Caroli Magni anno 813. *canon. 14. & lib. 1. Capit. in addit. cap. 14.* Hanc autem, aliasve Provinciales Synodos non sine licentia Romani Pontificis celebratam fuisse constat ex Baronio *anno 872. n. 25.* Ex ipso Concilio textum transcribo, ut facile conferat lector canonem hunc, prout jacet in hac compilatione, cum ipso Concilio; & si diligenter singula singulis contulerit, agnoscet primum in hac compilatione omissa fuisse aliqua, quæ non tam præcepti sunt, & legis Ecclesiasticæ, quam consilii, & exhortationis. Deinde animadvertit mendum irrepsisse dum pro *interdicimus*, legitur *contradicimus*; & pro illis verbis, *negotia monasterii procurentur*, transcribi, *negotium monasterii transeat.* Aliaque studio fuisse mutata, tum ut brevior redderetur ipsa constitutio, tum ut efficacius exprimeretur quid PP. Concilii voluerint. Tam in Concilio autem, quam in hoc textu pro illis verbis parenthesi inclusis, *Nec tamen justum negotium est interdicendum*; rectius, & aptius legi, *Nec enim justum negotium est interdicendum*, ut sic his verbis ratio assignetur ejus, quod præcedit de injusto negotio non exercendo, notavit Boetius Epon. *in præsenti, n. 3.*

b *Vivere debeant.*) Unde titulus hujus canonis est de clericorum vita, sive monachorum.

2 c *Pauca.*) Nam recensere omnia negotia sæcularia dedecentia personas Ecclesiasticas, perdifficile est, nec etiam plene recensentur in epistola adscripta Melchiadi Papæ, sed falso, cum

cum in ea allegatur Syodus Nicæna, quæ post Melchiadem celebrata fuit. Quare eam tribuit Isidoro Mercatori Baronius anno 312. *nu.* 80. in illis verbis: „ Quæ sunt negotia sæcularia, sancti canones manifestant, & inhibent, dum perspicue docent, quod quidam, qui in Clero videntur electi, propter turpia lucra conductores alienarum possessionum fiant, & sæcularia negotia sub rura accipiant, Domini quidem ministerium parvipendentes, per sæcularium vero domos discurrentes, & propter avaritiam patrimoniorum sollicitudinem sumentes. Decrevit namque supradicta sancta Synodus, nullum deincops clericorum, aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, orphanorum, aut viduarum. " Inter negotia sæcularia recensent PP. nonnulla, quæ devitanda sunt non solum a clericis, & monachis, verum, & ab omnibus. Referuntur tamen in præsenti canone, quia juxta ejus summarium agebatur de vita clericorum & regularium reformanda, juxta corruptos mores Germaniæ.

d *Immunditia carnis.*) De qua, & ejus detestatione, plura congessi *in cap. 4. de cleric. conjug.*

e *Justo appetit.*) De qua concupiscentia egi *in cap. nam 4. de constit.*

f *Turpe lucrum.*) Quod dicatur lucrum turpe, infra exponemus *in cap. 6.*

3 g *Munera injusta.*) Accipiendo ea a subditis, vel dando ea superioribus: munera enim accipere, vel dare, pluribus sacræ paginæ testimoniis prohibitum est, quæ congesserunt Melissa *lib. 2. serm. 7. & 8.* Antiochenus *homil. 9.* Damianus *opusc. 35.* Sane Job *cap. 15.* contestatur ignem devoraturum tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt; quem locum adversus suos administros munera capientes allegavit sanctus Joannes Eleemosynarius, ut scribit Leontius vitæ ejus auctor *cap. 4.* & David eos, in quorum manibus iniquitates sunt, a quibus longe averti cupit, *dexteram*, ait *repletam muneribus.* Probant plenius acceptionis munerum malignitatem, qui de ea vitanda differunt. Philo *de judicis officio*, Isidorus Pelusiota *l. 2. epist. 182.* Div. Augustinus *cap. 15. sua regulæ*, Div. Bernardus *serm. 61. de modo bene vivendi*, Basil. *in c. 1. Esaiæ*, ad illud: *Diligunt munera.* Optime creditus Ambrosius *in 1. ad Corinthios, cap. 6.* ad illud, *Sed ego sub nullius redigar potestate*, notat Apostolos noluisse munera accipere, ne auctoritatem concessam sibi a Domino inclinarent; non enim potest constanter argui ille, a quo munus accipitur, maxime cum ideo promptus sit ad dandum, ut sibi humiliet Præpositum. Nonnulla adduxi *in cap. 1. de conf.*

h *Conquæstu.*) In hac sexta collectione legitur *quæstu*; &
4 in Conciliis editis a Surio *cum quæstu*; sed retinenda est præsens littera. Conquæstare enim Gallice est acquirere, seu Imperio addere, seu finibus ditionis adjicere. Thomas Walsinghamus *in annal. Britannic, pag. 473.* ibi: *Parati sunt recognoscere terras, quas tenent a Rege præfato, & tradere in manus sua, quas possunt, & residuas pro viribus conquæstant.* Joannes de Thuvrocz *in Chron. Ungar. part. 2. cap. 9.* ibi: *Constat itaque, non tantum septem capitaneos Pannoniam conquæstasse, sed etiam alios Nobiles, qui de Pannonia descendunt.* Illustrat Gerardus Vossius *l. 4. de vitiis serm. cap. 4.* Unde munera injusta dare, vel accipere pro sæculari conquæstu, est aliquid dare, vel accipere pro sæculari jurisdictione accipienda, vel concedenda, seu pro præfectura, aut aliqua ditione. Inter fœdiores enim negotiationes monachis ac clericis prohibitas præcipua est officiorum sæcularium, seu ditionum venalitas. D. Th. *opusc. 21.* Cajetanus *in summa, verbo officiorum*, Azor *tom. 3. inst. lib. 8. c. 7.* Rebellus *de justitia, 2. p. lib. 9. qu. 18. sect. 2.* Per. Gregor. *lib. 43. syntagm. cap. 1.* Adam. Contzen. *lib. 7. polit. c. 22. n. 16.* P. Theophilus Raynaud. *in opusc. de relig. negotiat. §. 1. per tot.*

i *Aliquem conducere.*) De qua negotiationis specie agemus infra *in c. 6.*

j *Lites, & rixas amare.*) Unde religiosi irregulares sunt, ut late probat Barb. *part. 1. de potestate Episc. tit. 2. gloss. 14.*

5 k *Placitis sæcularibus.*) Idest judiciis, ut probavi *in cap. 1. de feriis, cap. 1. de immunit. Eccl.* coram judice enim sæculari non debent clerici, aut monachi tanquam advocati perorare, causasque defendere, nisi pro defensione orphanorum, viduarum, vel suæ Ecclesiæ, ut probavi *in c. 1. de postul.*

l *Procuratores.*) Ut sequenti commentario probabimus.

6 m *Turpis verbi, vel facti joculatorem.*) Turpis facti, seu verbi joculator in jure, & apud bonæ notæ auctores ille dicitur, qui proprii corporis spectaculum in scena, aut ludo præbet, qui variis nominibus appellatur, Histrio, Mimus, Pantomimus. Glossa verbo *Joculatores, in cap. 1. de vita & honestate cleric. lib. 6.* quorum artem ignominiosam fuisse etiam apud Gentiles constat *ex l. 1. & 2. paragr. ait Prætor, digest. de his qui not. infam. l. si libertus 27. digest. de oper. libert. l. minime 4. C. de Episc. & cler. l. 4. C. de spectac.* Tertull. *de spectac. cap. 22.* ibi: „ Manifesta damnant ignominia, & capitis diminutione, arcentes Curia, Rostris, Senatu, ceterisque honoribus omnibus simul, ac ornamentis. " D. Augustinus *de civit. Dei lib. 2. cap. 13.* „ Homines scenici ab honore omni pelluntur. " Illustrant Leonardus Coqueus *ad eundem locum Divi Augustini*, Dorleans *ad Tacitum lib. 4. annal.* P. Faber *lib. 2. semestr. cap. 12.* Revardus *lib. 3. variar. cap. 11.* Osualdus *lib. 16. Donel. cap. 7. litt. A*, Demsterus *ad Rosinum lib. 5. antiquit. cap. 6.* Amaya *in l. un. Cod. de majuma*: & etiam notavi *in can. Concilii Illib.* Licet histriones eo modo, quo apud nos comædiæ recitantur ab omni infamia immunes defendat Villalobos *in paradox. juris, cap. 9.* quare tum antiquis, cum novis Ecclesiæ canonibus prohibitum est clericis joculatoriam artem exercere, imo, & per annum eam exercentes, privilegio clericali privantur, *cap. maritum, 33. dist. cap. clericum, 46. dist. cum decorem, de vita & honestate cleric. cap. 1. eod. tit. in 6. clem. 1. eod. tit.* Illustrant Barbosa *de jure eccles. lib. 1. cap. 11.* Pet. Greg. *lib. 4. partit. tit. 8. cap. 6.* Lantdemter. *lib. 2. cap. 52.* Acunna *in dict. cap. clericum*, quæ pœna privationis privilegii Clericalis valde consona est politiæ Romanæ; nam apud Romanos similes joculatores ab honore omni arcebantur. Cicero *de repub.* ibi: „ Quia & veteres Romani, cum artem ludricam, scenamque totam perducerent, genus id hominum non modo honore civium reliquorum, sed etiam tribu moveri notatione censoria voluerunt. Pro cujus perlegantis loci expositione sciendum est, quod sicut cives a censoribus in ordinem honoris causa referebantur: sic ab iisdem ignominiæ causa ex ordinibus pellebantur: itaque ut tribum largiendo, plebejum, equum publicum assignando, Equitem; Senatum communicando, Senatorem faciebant: ita tribu amovendo, plebejum; equum adimendo; Equitem, Senatu abjiciendo, Senatorem notabant, ut referunt Sigonius *de jure Roman. cap. 16.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 12.* Unde patet sensus Ciceronis, videlicet ut per exercitium histrionis civis tribu amoveatur, idest omni privilegio Romanæ civitatis spolietur.

n *Jocum.*) Sæcularem scilicet, quia licet æque necessaria 7
est animi recreatio, ac cibus, & potus, quia sicut cibus caloris nativi detrimenta reparat, ita jocus intellectus, & memoriæ laxata instrumenta reficit, ut ex Philone docet Div. Thom. *secunda secundæ, q. 168.* tamen idem Sanctus ut ludus licitus sit, eas conditiones requirit. Prima ut ab eo removeantur operationes obscenæ, aut noxiæ: secunda, ut animo temperato fiat; cavendum enim ait sanctus Ambrosius, ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorum operum. Tertia, ut ludus congruat personæ, loco, & tempore, ut probant, exponuntque Lessius *de justitia lib. 4. cap. 4. dub. 13.* Lantdem. *lib. 2. de veteri cler. can. 153.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 9. art. 5.*

o *Ornamentum.*) Vestem videlicet incongruam proprio gradui, seu ministerio, ut probavi *in c. clerici, de vita & honest. cler.*

p *Gulam, & ebrietatem.*) Juxta adducta late *in cap. a crapula, de vita & honest. cleric.*

q *Pondera injusta.*) Juxta tradita *in cap. 2. de emption. & vend.* 8
r *Sanctos Apostolos.*) Nam D. Paulum tentoria, seu tabernacula ædificasse, refertur *cap. 18. Actuum Apostolor.* & ipse Apostolus *1. ad Corinth. cap. 4.* ajebat: *Laboramus operantes manibus nostris.* Et sanctos Apostolos ad opificia sua, præcipue piscatoria, rediisse refertur *eod. cap. 18.* atque inter Ecclesiæ Catholicæ Episcopos Spiridion Thremituntis in Cypro oves pavit, testibus Rufino, & Socrate *anno 315.* Hilarius Arelatensis agros colunt; Gennadius *anno 445.*

s *Regula S. Benedicti,*) Videlicet *cap. 57.* alias 64. ipsius 9
regulæ, ubi post constitutam fratrum opificum disciplinam, additur: „ Si quid vero ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi, per quorum manus transigenda sunt, ne aliquam fraudem præsumant afferre. " Quæ verba aperte supponunt negotiationem illam, qua res elaboraræ per proprios monachos, aut per artificium mutatæ revenduntur, licitam esse clericis, & monachis, exemplo Apostolorum, qui exercentes opificium aliquod vendebant, ut supra retuli, & ut ita fine gravamine cujuspiam vitam ducerent, & egenis de sua tenuitate subvenirent.

s *Comessationibus.*) Hæc verba omisit Raymundus, forsan 10
quia a Patribus Concilii Mogunt. specialiter improbatum, & damnatum fuit hoc vitium: tum quia illud erat Germanis familiare tum quia sufficiens erat prohibitio gulæ, & ebrietatis jam supra relata. Cum enim comessationes, & vinolentiæ, seu compotationes propria, & peculiaria vitia essent illius gentis, lege universali in corpore juris relata reprehendi non debebant. Inde etiam deducit Boetius Epon. in præsenti, in eodem canone clericos exhortari ad laudem Domini, seu gratiarum actionem peracto cibo: qualis hortatio aliis fidelibus necessaria non fuit, ait Boetius; quia cum Germani comessationibus, & compotationibus dediti negligentes essent in gratiarum actionem post cibum sumptum, hac speciali monitione indigebant; imo cum parum proficeretur his monitionibus, & synodalibus constitutionibus, Honorium III. indulgentias concessisse Germanis, qui post gratias Deo datas semel biberent, ut ita ad gratiarum actionem eos alliceret, & ad ulteriorem ingurgitationem non procederent. Sed cum idem de Gallecis referat Victoria *in theatro Deorum, lib. 2. cap. 27.* & nullus alius (quem viderim) similia referat, aut probet, meram næniam, aut anilem fabulam esse credo.

t *Nemo militans Deo.*) *Epist. 2. ad Timotheum, cap. 2.* qua 11
Apostoli auctoritate etiam utuntur PP. Ecclesiæ Afric. *can. 16.* ibi: „ Item placuit, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, nec ullo turpi negotio, & inhonesto victum quærant; quia rescipere debent scriptum esse: Nullus militans Deo implicet se negotiis sæcularibus.

u *Domini.*) Apud Lucam *cap. 21.*

x *Apostolus.*) *1. ad Timoth. cap. 3.*

y *Joca sæcularia, aut turpia.*) Veteres enim in conviviis 12
cantus, tympanistrias, psalterias, aliaque joca adhibebant. Quint, *lib. 1. inst. cap. 14.* ibi; „ Sed veterum quoque Ro-

manorum epulis fides, ac tibias adhibere moris fuit. *Idem* lib. 1. cap. 3. Omne convivium scenis, & canticis strepit; pudenda dicta spectantur. *Arnobius* lib. 4. adverf. Gentes, *ibi*: Scribuntur Dii vestri in tricliniis cœlestibus, atque in chalcidicis aureis cœnitare, potare, & ad ultimum fidibus, & vocum modulatione mulceri. *Seneca* epist. 84. *ibi*: In comessationibus nostris plus cantorum est, quam in theatris olim spectatorum fuit. Plura adduxerunt de his jocis, & saltationibus in conviviis adhibitis Stuchius *de conviviis lib.* 3. *cap.* 20. & 21. Salas *in notis ad Petronium*, *fol.* 266. Ea de causa Trajanus a Plinio commendatur in panegyrico, quia hæc procul abdicavit a convivio suo, his verbis: „ Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscena petulantia mensis Principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor. " Similiter Alexander Severus a Lampridio in ejus vita, ibi: „ Marius quoque parum scite convivium exornabat, neque histrionem ullum habebat. " Theodosius non solum sibi, sed etiam aliis lege lata psaltrias, atque voluptates illas lege interdixit, ut refert Victor, & Paulus Diaconus *in ejus vita*, & Claudianus *de mensa Siliconis*, *in panegyr.* ibi:

Nullo citare convivia cantu,
Non pueri lascivа sonant.

Quæ cuncta procul a convivio Christianorum amanda sunt. Conc. Turon. 1, *can.* 3. apud Burchardum *lib.* 1. *decr. cap.* 226. D. Auguſt. *apud ipſum lib.* 2. *cap.* 134. Sarisbar. *lib.* 1. *Polycrat. cap* 6. & *lib.* 8. *cap.* 12, maximeque a mensis clericorum, ut statim dicemus.

z *Et lectionem divinam.*) Per quam inter edendum sæpius sumit anima cibum, ut ajebat Sidonius *lib.* 4. *epist.* 9. quare olim clerici, ut hodie religiosi faciunt, inter edendum sacra lectione pascebant animum. D. Cyprian. *lib.* 2. *epist.* 2. *in fine*, Concil. Toletan. 3. *can.* 7. *in cap. pro reverentia*, 11. 44. *distinct.* Afric. *canon.* 6. Turonen. *can.* 23. Anonymus *in vita S. Fulgentii*, *cap.* 12. ibi: *Mox enim, sicut moris est, in convivio sacerdotum de divinis rebus ortus est sermo*. Cassianus *lib.* 4. *instit. cap.* 17. Illustrat Savarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 9.

CAPUT II.

Eugenius Papa a *Lucell. Archiepisc.*

SAcerdotibus autem, & clericis tuis denuncies publice, ne ministri laicorum fiant, ne in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodum fieri præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam a laicis capiantur, indignum est eis ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari.

NOTÆ.

1 a *Lucell. Archiepiscopo.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* & post Conc. Lateran. *p.* 16. *c.* 15. Eugenius Papa I. *Sarensi Episcopo*: quam litteram retinendam esse jam notavi *in cap.* 2. *de cleric. egrot.* Illud tantum notandum duxi, legendum esse *Eugenius III.* non I. nam Eugenius I. nullam scripsit epistolam, Eugenius vero III. plures scripsit, & ita legendum est, *Eugenius III.* tam in præsenti, quam *in d. c.* 2. *de cleric. ægrotant.* & *in cap.* 2. *de apost.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio ex textu infertur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: „ Clerici non debent esse ministri, & procuratores laicorum: quod si contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non subvenitur illis ab Ecclesia. " Probant eam textus *in c. sed nec* 4. *c.* 5. §. 1. *hoc tit. can.* 6. *Apost. ibi*: „ Episcopus, aut presbyter, aut diaconus sæculares curas non assumat, alioquin deponatur. *Et can.* 81. Non oportet Episcopum, vel presbyterum conjicere se in publicas administrationes. *Et canon.* 83. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus operam dans militiæ, & simul utrumque retinere volens, Romanam præfecturam, & sacram functionem, deponatur. " In hoc autem canone, & in Concil. Chalcedon. *can.* 185. non agitur de militia armata, aut militum præfectura, hoc est Magistratu, vel dignitate. Militare etiam dicuntur, qui munus aliquod, officiumve in palatio, aut comitatu Principis gerunt, & aliqua dignitate, aut ministratione funguntur, *l.* 1. *Cod. de tabul. l.* 2. 7. 9. & 12. *Cod. de proximis sacr. scrin.* D. Ambrosius *ser.* 7. „ Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur. *Cicero pro Murena*: Nec solos nostro imperio militare credimus eos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur; militant causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam, & posteros defendunt. *Lucanus in panegyr. Pisonis*, *ibi*: Tamen etsi bella quiescant, non perit virtus; licet exercere togatæ munera militiæ. " Manilius *lib.* 2. *Astronom.* Hoc quoque militiæ genus est civilibus actis compositum, *c. pervenit*, 86. *distin. c. perlatum*, 48. *dist. c. de præsentium* 10. *qu.* 1. *c. convenior*, 22. *qu.* 3. *c. quia Episcopus*, 3. *qu.* 3. *c. te quidem*, 11. *qu.* 1. *c. generaliter* 16. *qu.* 1. *c. denique*, 17. *quæst.* 1. *Clem. religiosi*, *de procurat.* Synodus 7. generalis *canon.* 10. juncto Bosqueto *ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 62. Concil. Africense temporibus Alexandri III. *can.* 12. „ Item Clerici judices non ponantur ad jurisdictiones sæcularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserit, a beneficiis Ecclesiasticis arceatur. " Concil. Toler. celebratum anno 1565. *can.* 18. *ibi*: „ Qui in sortem Domini vocati sunt, & divinarum rerum ministerio, ac spirituali addicti militiæ, meminerint, juxta D. Paulum, se Deo cujus signis militare decreverunt, placere non posse, si quid propter sui Ducis militiam agant, & sæcularibus negotiis vacaverint, quæ a divinis, ac spiritualibus distrahere frequentissime solent. Prohibet igitur sancta Synodus clericos in sacris, & eos, qui beneficium Ecclesiasticum obtinent, laicorum esse œconomos, ac sæcularium rerum dispensatores, necnon in foro civili procuratores, exceptis iis negotiis, quibus juxta canonicas sanctiones pietatis causa vacare justo possint: alioquin ab ordinario pœna suspensionis ab officio, & beneficio per sex annos puniantur. „ Refert Salcedo *in pract.* c. 57. Consonat Carolus *lib.* 5. *c.* 107. ibi: *Ut presbyteri curas seculares mallarentur exercere*, *ideſt*, *ut neo judices*, *nec majores villarum fiant*. Illustrant ultra congestos a Barbosa in præsenti, P. Greg. *lib.* 3. *partit. tit.* 18. *c.* 5. Vela *t.* 2. *decis.* 44. *n.* 75. Salcedo *in praxi*, *c.* 75. Vighel. *in meth. juris can. fol.* 264. Solorzanus *lib.* 4. *polit. c.* 18. *ad finem*, Chopinus *lib.* 2. *monaſt. tit.* 3. *n.* 3. Barbosa *lib.* 5. *voto* 89. Martha *de jurisd.* 4. *part. centur.* 2. *cap.* 116. Espenceus *lib.* 2. *disgress. cap.* 10. Mancinus *sacri juris controv. dissert.* 26. D. Joannes de Larrea *alleg.* 86. Th. Delbene *de Parlam. dub.* 16, 17. & 18.

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Nihil aliud ita proprium est sacerdotum, quam lites sopire, causasque judicare; unde legimus primis Ecclesiæ sæculis, cum disciplina ecclesiastica admodum vigebat, & sanctitas ministrorum Ecclesiæ communis erat, Episcopos, & clericos sæculares causas inter laicos disceptatas judicasse. D. Clem. *lib.* 2. *const. c.* 49. 50. & 51. & *ep.* 1. *ad Jacobum fratrem*: refertur *in c. si qui ex fratribus* 32. 11. *q.* 1. *ibi*: „ Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores laicorum non judicentur, sed apud presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est, dirimatur. " Ubi verbum illud: *fratribus*, interpretatur Glossa ideſt, *Christianis*, & colligitur *ex c. ad mensam*, 11. *q.* 3. *c. quæcumque* 7. 11. *q.* 6. *c. presbyter*, 2. *q.* 5. *c. ecce*, *c. presbyter*, 95. *dist. c. relatum* 4. *c. placuit* 43. 11. *q.* 1. Conc. Carthag. 4. *can.* 23. *ibi*: „ Ut Episcopus nullus causam audiat absque præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentia confirmetur. " Nec de solis clericis judicandis caput hoc intelligendum esse, facile suadet D. Aug. qui Conc. interfuit, quique laicorum lites vel ad fastidium usque se judicasse refert *in psal.* 118. *lib. de oper. monach. c.* 29. & *hom. de pœnitentia*, *q.* 50. *c.* 12. & *epist.* 147. *ad Proculejanum*, *ait*: „ Et homines quidem causas sæculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarii fuerimus, sic nos sanctos, & Dei servos appellant, ut negotia terræ suæ peragant, aliquando agamus & nos negotium salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis, & pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur, ut dissensione hominum terminentur. " Et D. Ambrosius *epist.* 24. fatetur, se litis valde perplexæ cognitorem, ac judicem fuisse, eo referendum videtur quod *lib.* 6. *Cap. c.* 245. refertur his verbis: „ Ut nullus Episcopus, vel quis infra positus, die Dominico causas judicare præsumat, ceteris vero diebus, cohibentibus personis, illa quæ justa sunt, licentiam habeant judicandi, excepto criminali negotio. " Ubi pro inferiori Episcopi accipiendus est ejus vicarius ut exponit Filesacus *in c.* 2. *de offic. ord.* §. 18. & laudatur a Nicephoro *lib.* 2. *Eccles. hist. c.* 39. Epiphanius, qui sacrorum Antistes erat, & civiles res tractabat. Igitur alienum non est a sacerdotali gradu forenses causas agere, & judicare. Et inde plura bona evenire ex eo, quod Ecclesiastici in Consiliariis eligantur, docuerunt Bobadilla *lib.* 2. *polit. c.* 32. Navarrete *discursu polit.* 29. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *n.* 72. & *lib.* 4. *c.* 4. *n.* 41. Mencacha *lib.* 3. *de succeſſ. creat.* §. 30. *num.* 312. Accedit, nam ut ajebat Philosophus Euphrates, referente Plinio *lib.* 1. *epist.* 10. ea est Philosophiæ, & quidem pulcherrima pars, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere, & exercere justitiam. Unde septem illi Græciæ sapientes, non tam ex perfecta scientiarum notitia, aut studiosa illa desidia, sed ut ait Plutarchus in vita Themist. ex rerum civilium administratione, & legum condendarum gloria nomen tantum, famamque immortalem consequuti sunt. Et Seneca *de tranquillit. animi*, ajebat: *Optimum est, ut Arthemidorus dicebat, actione rerum, & reipublicæ tractatione, & officiis civilibus se detinere.* Et D. Augustinus *in lib. de opere monach.* monachis scribebat: Non decet ut in ea vita, ubi sunt Senatores laboriosi, ibi fiant opi-

3 Impugnatur tradita assertio.

opifices otiosi. Igitur si clerici constituantur a laicis ministri, debent in eo ministerio deservire. Facit etiam judiciorum forensium ratio; ideo enim inventa sunt judicia, ut quisque per viam juris legitimis actionibus, & remediis suum jus, ac sibi debitum consequatur; & ne cuiquam fas sit rei suæ consequendæ gratia per vim, atque injuriam sibi addictum ad vindictam munire, *l. nemo exterius*, *C. de Judæis*. Facit tandem usus variarum gentium, apud quas facerdotium cum officio politico jungebatur. Tacitus *de moribus Germ. c.* 9. *ibi*: *Agricolæ Britannia Præpositus est, adjecto Pontificatus sacerdotio.* Cujus instituti rationem Cicero reddit *in orat. pro domo sua ad Pontif. c.* 1. ibi: " Præclare a majoribus nostris institutum est, quod vos eosdem & religionibus Deorum immortalium, & summæ reipublicæ præesse voluerunt, ut amplissimi, & clarissimi cives Remp. bene gerendo, religiosissimi religiones sapienter interpretando, Remp. conservarent. „ De Judæis, Athenienſibus, Ægyptiis, & aliis refert Bernegerus *ad Tacitum*, *q.* 186. Deinde adversus eam partem præsentis assertionis, ubi docetur clericum ministrum, seu procuratorem laici fraude utentem in re pecuniaria, non esse defendendum ab Ecclesia, hoc est, ut communiter exponitur, privari privilegio fori, obstat; nam generaliter verum est, clericum nullo suo facto, quantumvis illicito, & improbato, fori privilegium amittere, nisi ter a proprio Episcopo monitus, ab illo non desistat, *c. in audientia* 25. *c. contingit* 45. *de sentent. excom. c. fin. de vita & honest. cleric. c.* . *eod. tit. in* 6. *Clem. un. eod. tit. l.* 49. *tit.* 6. *partit.* 1. Igitur absque trina monitione in præsenti specie clerici administrationi sæculari se immiscentes, fori privilegio privari non debent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam clericus foro proprio renunciare non valet, *c. si diligenti* 12. *de foro compet.* ubi late probavi: ergo ex eo, quod clerici se immiscent administrationi, seu procurationi laicorum, non debent amittere privilegium clericale quoad personas, aut quoad bona; si enim expressus consensus renunciandi non sufficit ad amittendum privilegium fori, quia illud in favorem totius status clericalis est concessum, multo minus eis nocebit tacitus, & præsumptus, cum taciturnitas expressam voluntatem non inducat, sed solum conjecturam, ut patet *ex l. qui tacet* 142. *ff. de R. J.* cui quantum prævaleat expressa, nemo ignorat, & probat Consultus *in l. si servus* 50. §. *fin. ff. de legat.* 1.

4 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex prohibitione tot Ecclesiæ legibus repetita, ne videlicet sæcularibus negotiis clerici se immiscent, *c.* 3. 88. *dist. c. te quidem* 29. 11. *q.* 1. *c. pervenit*, 26. 86. *dist. c. quia Episcopus*, *c. cum simus* 5. *q.* 3. *c. clerici*, *c. canonum*, 14. *q.* 4. cum aliis infra proximo commentario adducendis. Unde cum per administrationem rerum sæcularium a laico receptam clerici impliciuntur negotiis sæcularibus, ideo in præsenti prohibetur facerdotibus, ut laicorum ministri fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, nisi ut pro eis intercedant, ut *in c. per venerabilem*, *in prine. qui filii sint legit.* ubi Barbosa *n.* 2. aut in Curia Romana, ut *in capit. cum olim*, *de simonia*, ubi notavit Binsfeldius, & *in c. cum dilecta* 22. *de rescript.* facit exemplum militum armatæ militiæ, qui procuratores in judicio esse nequeunt, *l. militem* 7. *l. stipendio* 9. *C. de procurat.* ne propter privata negotia ab armorum exercitio discedant, & castra deserant, *libro milites* 31. *C. locati*, *libro milites* 2. *C. de re milit. lib.* 12. *libro* 5. *C. de condict. ob caus. l.* 54. *ff. de procurat.* §. 10. *Instit. de except. l. fin. C. Theodos. de comment.* D. Ambrosius *lib.* 1. *offic. cap.* 36. " Is qui Imperatori militat, a suscepționibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus. „ Ob quam etiam rationem, ne ab altari discedant, juste prohibetur in præsenti facerdotibus militiam cœlestem sectantibus, ne ministri laicorum fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, ne exinde forensibus negotiis implicati, ab Ecclesia, cui inserviunt, amoveantur. Unde merito laudatur Silvanus Episcopus primum Philopolitanus, post Trojanus, a Socrate *lib.* 7. *hist. c.* 73. Nicephoro *lib.* 4. *c.* 39. eo quod clericos suos in causis litigantium, judicioque contendentium, & in negotiis quæstum sectantes, ac veluti nundinantes animadvertens, ne quis ex Clero causam in posterum judicaret, constituit, clericumque nullum judiciis accommodavit, sed acceptos supplicantium libellos uni ex fidelibus laicis, quem studiosum agnoscebat, tradebat, audiendique munus committebat. Faciunt Sinesius *ep.* 57. *ibi*: " Civilem virtutem jungere cum facerdotio velle, est miscere omnino non miscenda. „ D. Bernardus *lib.* 1. *de consid. ad Eugen. c.* 5. *ibi*: " Judicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cœlestibus & angelos judicabunt? *Et paulo post*: Quænam tibi major videtur dignitas, & potestas dimittendi peccata, an prædia dividendi? Sed non est comparatio: habent hæc infirma, & terrena judices, & Reges, & Principes terræ: quid sines alienos invaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis? non quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe qui ostis in potioribus occupati.

5 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; verum enim est, primis Ecclesiæ sæculis Episcopos cum consensu clericorum non solum Ecclesiasticas causas judicasse, verum & sæculares laicorum, ex concessione Imperatorum. Constantinus enim Magnus statuit, ut a judicibus civilibus ad Episcopos provocaretur. Sozomenus *lib.* 1. *c.* 9. *ibi*: *Provocationes a civilibus judiciis ad Episcopos concessit, sed & potiores eorum, quam aliorum sententias esse voluit.* Idem quoque constituit Imperator Theodosius, & protraxit etiam ad primam instantiam ex unius partis arbitrio, *l.* 1. §. *quicumque*, *C. Theodos. de Episc. aud.* refertur *in c. quicumque*, 35. 11. *q.* 1. Idem firmavit Carolus Magnus relatus *in c. volumus*, 37. 11. *q.* 1. & utriusque mentionem fecit Innoc. IIII. *in c. novit*, *de judic.* & Reges Gothorum causas omnes Episcopis judicandas committebant, Conc. Tolet. 4. *can.* 3. relatum *in c. sæpe* 19. 23. *q.* 8. quod optima ratione tunc receptum erat, ut scilicet fideles a tribunalibus Paganorum judicium retraheretur ob periculum subverſionis: quo modo accipit D. Paulus 1. *ad Cor. c.* 6. in illis verbis: *Jam igitur omnino impotentia in vobis est quoad judicia*; Bronchorst. *censur.* 1. *assert.* 31. Postquam vero omnes fidem catholicam amplexi fuerunt, & cuncti judices catholici reperiebantur, cœperunt Ecclesiastici abstinere se a causarum sæcularium cognitione, nisi ab ipsis supremis Principibus in Senatores, & Consiliarios eligerentur; nam ex Principis delegatione, aut nominatione omni tempore licuit etiam Episcopis, & aliis presbyteris causas sæculares judicare. Unde Synesius *epist.* 57. præfecturam sæcularem recusans ajebat: " Non condemno Episcopos, qui in rerum negotiis versantur; sed magis miror eos, qui utrumque possunt: mea facultas non est duobus dominis servire, si vero sunt aliqui, qui neque a condescensu lædantur, poterunt fane & facerdotio fungi, & civitatum Præfecti esse. „ Qua de re extat elegans apologia Petri Blesensis pro clericis curialibus *ep.* 6. ubi exponit, quo pacto in Anglia, quæ ad totius regni statum spectare videbantur, clerici examinarent. " In domo Domini mei Cantuar. Archiep. viri litteratissimi sunt, apud quos invenitur omnis rectitudo justitiæ, omnis cautela providentiæ, omnis forma doctrinæ: ibi post orationem, & ante comestionem, in lectione, in disputatione, in causarum decisione jugiter se exercent; omnes quæstiones regni difficiles, & nodosæ referuntur ad nos, quæ cum inter socios nostros in commune auditorium deducuntur, unusquisque secundum ordinem suum fine lite, & detractione ad bene dicendum mentem suam acuit; & quod ei consultius videtur, & sanius, de vena subtiliore producit. „ Et ita licite clericos in Senatores, & Consiliarios eligi, docent pluribus relatis Bobadilla *in polit. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 15. Vela *tom.* 2. *dissert.* 43. *num.* 4. Barbosa *lib.* 2. *de voto* 89. *fere per tot.* Solorzanus *lib.* 4. *c.* 4. *n.* 39. *tom.* 2. Nec quod dicebamus de utilitate judiciorum, obstat; nam etsi utilia judicia sint, possunt tamen, & debent exerceri per eos, quibus prohibitum non est, ut clericis prohibitum reperitur ob specialem rationem supra assignatam.

6 Dissolvitur lectoris difficultas. Nec obstat alia difficultas supra adducta, pro cujus solutione varia adduxerunt Interpretes. Hostiensis in summa hujus tituli, *n.* 4. Aufrerius *in tract. de potestat. sæcul. regal. t. n.* 25. docent generalem monitionem, seu denunciationem in Synodo factam trinæ monitionis vim habere, ut *in c.* 1. *de locato*, *c. a nobis* 21. *de sentent. excommunic.* & ita cum præcederet in præsenti trina monitio, recte clericus privilegio fori exuitur. Sed præterquam quod doctrina Hostiensis vera non est, ut probat Vela *d. dissertat.* 45. *n.* 35. Eugenius in præsenti non loquitur de denunciatione in Synodo facienda, quia si de ea Pontifex sensisset, expresse juberet, ut denunciatio fieret in Synodo, quod non fecit; imo tantum jussit præsentem constitutionem denunciari ab Episcopo Sarensi. Glossa *in præsenti*, *verbo Ecclesia*, *versic. Intelligo* 3. docet in præsenti præcepisse trinam monitionem: sed male, cum ex illis verbis, *denuncies publice*, deducatur, denunciationem in communi esse faciendam: trina vero monitio supponit singularem, ac personalem monitionem cujusliber clerici, cum in præsenti ageretur tantum de denuncianda constitutione generali: unde merito Glossam reprehendit Panormitanus, licet eam sequatur Jacob. de Grassis *p.* 2. *decis. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 29. Narbona *in l.* 20. *glos.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopilat.* Aliter textum hunc exponit *in extravag. un. n.* 453. *post medium*, *de vita & honest. cleric.* Martha *de jurisdict.* 2. *p. c.* 32. *n.* 34. qui asserit, publicam, & generalem admonitionem in hoc textu æquipollere trinæ, ob multitudinem, & incertitudinem clericorum sæcularibus negotiis se immiscentium, argumento textus *in authent. si omnes*; *C. si minor ab hæredit. c. fin. qui matrimonia accusare*: nam etsi ea doctrina sustineri posset, ubi Pontifex loco trinæ monitionis, quæ alias desideratur, ejusmodi generalem admonitionem subrogaret, ut accidit *in d. extravag. unic.* in præsenti tamen non exigit illam generalem denunciationem pro trina monitione, sed ut præsens constitutio, quæ generalis erat, nota fieret, nec illius ignorantiam clerici diœcesis Sarensis prætendere possent; quod commune est omnium constitutionum, quæ de novo eduntur, ut in sequenti textu dicemus; quare talis denunciatio non in vicem monitionis assignatur. His ergo omissis sententiis dicendum est, in præsenti specie non agi de illa privatione privilegii fori, sed tantum Eugenium statuere, ut si neglecta hac constitutione clerici ministri, seu procuratores laicorum eligantur, & ob fraudem circa rem pecuniariam commissam causa discutiatur coram judice sæculari, qui de principali causa cognoscit, non defendantur per Ecclesiam: non quia privilegium fori amittant respectu illarum causarum, sed tantum quia causa illa fraudis admissæ circa rem pecuniariam omnino est discutienda cum causa principali coram sæculari judice. Ideoque tunc per Ecclesiam non defenditur ut contingit in clerico tutore, seu curatore, sequestrumve accipiente a laico, ut late docet alios similes casus resolvens Vela *dissert.* 45. *ex n.* 66. Nec obstat augmentum

tum hujus secundæ difficultatis, cui responderi potest, quod quoties clerici amittunt suo facto hujusmodi privilegia fori, & canonis, hoc non provenit ex eorum renunciatione, sed ex delicto: nec tunc hujusmodi privatio ad eorum voluntatem refertur, sed ad dispositionem juris, quod indignum judicavit illis ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari, ut ait Eugenius in præsenti; neque ea pœna privationis fori afficiuntur suo arbitrio, sed lege Pontificia: nec facto suo absolute, sed propter factum suum dependenter a jure, ut docuerunt Covar. *practic. c.* 33. *n.* 2. Germ. *de sacror. immunit. lib.* 3. *c.* 15. *n.* 51. P. Barbosa *in l. alia* 14. *§. eleganter, ff. solut. matr.* Nec dissimile est, quod jure civili contingit in homine libero, qui ad pretium participandum se venundari passus est. Nam quamvis nemini liceat sua privata conventione, vel pacto servum fieri, *l. conventio* 39. *ff. de liber. causf. l. liberos* 10. *C. eod.* adeo ut etsi apud judicem servum se profiteatur, hujusmodi confessio libertati non noceat, *l. parentes* 22. *l. interrogatum* 24. *l. liberos* 39. *C. de liber. causf.* tamen si ignorans patiatur se vendi ob pretium participandum, in pœnam hujusmodi delicti servus manet, *l. t. & per totum ff. quibus ad libertatem, §. servi, Instit. de jure person.* Sic etiam clerici, quamvis propria conventione privilegio fori, aut canonis renunciare non possint, ex traditis *in d. c. si diligenti, de foro compet.* tamen admittendo delictum, ex quo talis privatio sequitur; privilegium amittunt, non tam propria voluntate, quam juris dispositione.

CAPUT III.

Alex. III. *in Concilio* a *Turonensi.*

NOn magnopere antiqui hostis invidia infirmata membra Ecclesiæ præcipitare laborat; sed manum mittit ad desiderabiliora ejus, & electos quoque nititur supplantare, dicente *b* Scriptura: Escæ ejus electi. Multorum siquidem casum operari se reputat, ubi pretiosius aliquod membrum Ecclesiæ sua fuerit calliditate detractum: & inde nimirum est, quod in *c* angelum lucis more solito se transfigurans, sub obtentu lugentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fidelius pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & *d* confectiones physicas ponderandas de claustris suis educit. Unde ne sub occasione scientiæ spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur, & in interioribus ex eo ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere: per præsentis Concilii assensum statuimus, ut nulli omnino post votum religionis, post factam in aliquo loco religioso professionem, ad Physicam, legesve mundanas legendas permittatur exire. Si vero exierint, & ad claustrum suum *e* infra duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus *f* evitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reversi autem in choro, capitulo, mensa, & cæteris ultimi *g* fratrum existant, & nisi forte ex misericordia Sedis *h* Apostolicæ, totius spem promotionis amittant,

NOTÆ.

a *Turonensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. t. c.* 1. & post Conc. Later. *p.* 2. *c.* 2. & reperitur textus hic *in can.* 8. *ipsius Concilii*: de eo Turonensi Conc. egi *in c. majoribus, de præbend.* & præsentis canonis sanciendi causam referam *in c. super specula*: nunc integrum canonem ex ipso Concilio restituo.

b *Scripture.*) *Job c.* 39. *Abacuch c.* 1.

c *Angelum lucis.*) Ut ait D. Paulus 2. *ad Cor. c.* 11.

d *Confectiones physicas.*) Idest medicas, unde plerumque Medici Physici dicuntur. Macrobius *l.* 7. *c.* 15. *Medicina autem Physicæ partis extrema pars est.*

e *Duorum mensium.*) Communiter repetentes in præsenti, & Germon. *lib.* 1. *animadv. c.* 3. Vela *dissert.* 45. *n.* 75. existimant, duos menses in præsenti canone assignari, ut nulla ignorantia intendi possit ab ipsis monachis; quia regulariter quælibet constitutio noviter edita obligat post duos menses a die publicationis, *authent. ut facta constitutiones, collat.* 5. *cap. noveris* 45. *de sent. excomm. l.* 2. *tit.* 15. *lib.* 8. *ord.* ubi Didacus Perez, Morla *de legibus, q.* 5. Salas *eod. tract. disp.* 12. *sect.* 2. *n.* 1. de quo bimestri exaudiunt textum *in cap.* 1. *de cenſes. prab. lib.* 6. *ibi*: *Aut nisi post tempus, intra quod ignorare minime debuisse*: nisi aliter cautum sit in ipsa constitutione videlicet ut ex nunc obliget. Verum pace tantorum virorum existimo, in præsenti duos menses non assignari a Patribus Conc. Turon. ut nulla ignorantia prætendi possit a monachis; sed potius eos præscribi, ut religiosi, qui post hanc constitutionem solemniter editam, & promulgatam, juxta tradita *in c.* 1. *de postulat. prælat.* e monasteriis exierint ad audiendas leges vel Physicam, & per duos menses ad monasterium non redierint, ipso jure ut excommunicati vitentur. Spatium ergo hoc duorum mensium monachis præscribitur, seu religiosis extra monasterium degentibus, & leges, seu physicam audientibus, ut ad monasterium redire possint. Unde Ferdinandus Santarel. *de apostas. c.* 2. Suarez *de censuris disp.* 23, *sect.* 3. *n.* 15. Sayrus *eod. tract. lib.* 3. *c.* 33. Giballinus *de censur. in synopsi, littera R. n.* 7. docuerunt, monachum, qui intra spatium duorum mensium mutaverit propositum audiendi leges, vel physicam, hanc excommunicationem non incurrere.

f *Evitetur.*) Unde hanc excommunicationem ipso jure incurri, præsentem constitutionem exponens declaravit Honorius III. *in c. fin. hoc tit.*

g *Ultimi fratrum.*) Hoc genus pœnæ, seu pœnitentiæ probavi, & illustravi *in c. ... de majorit. & obed.*

h *Apostolicæ Sedis.*) Licet autem hæc dispensatio, ut ille promoveri possit ad altiores gradus, Pontifici sit reservata, non tamen absolutio ab excommunicatione ut notavit Gibalinus *ubi supra.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio illustratur & probatur.

EX hoc textu, & *ex c. fin. h. t.* ubi ipse innovatur, sequens deducitur assertio: "Religiosi professi, seu presbyteri, qui ad audiendas leges, vel Physicam scholas adierint, excommunicati sunt. „ Probant eam textus *in c. super specula, de priv. c.* 1. *h. t. in* 6. *c. cum de diversis, eod. t. lib.* 6. Innoc. II. in Synodo Romana *c.* 16. *ibi*: "Prava consuetudo, prout accepimus, & detestabilis inolevit, quoniam monachi, & regulares canonici post susceptum habitum, & professionem factam, spreta bonorum magistrorum Augustini, & Benedicti regula, leges temporales, & medicinam gratia lucri temporalis addiscunt, &c. Ut ergo ordo monasticus, & canonicus Deo placens in sancto proposito inviolabiliter conservetur, ne hoc ulterius præsumatur, auctoritate Apostolica interdicimus. Innoc. III. *lib.* 1. *ep.* 144. apud Sirletum *fol.* 67. Consonant textus *in l.* 2. *tit.* 9. *l.* 28. *tit.* 7. *p.* 1. Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa, & Garanna, idem Barbosa *lib.* 3. *voto* 88. Suarez *de censur. disp.* 23. *sect.* 4. *n.* 16. Azor *to.* 3. *inst. mor. lib.* 12. *c.* 13. Hæpthenus *ad vitam S. Benedicti, lib.* 5. *tr.* 8. *disq.* Thom. Delbene *de offic. Inq. p.* 2. *dub.* 236. *sect.* 21. Boetius Epon. *in præsenti*, P. Greg. *lib.* 4. *part. tit.* 8. *c.* 10. Martha *de jurisd.* 4. *p. casu* 168. Lantdm. *de veteri cleric. lib.* 2. *c.* 69. & 107. Gibalinus *de clausur. disq.* 2. *c.* 2. *§.* 5. & *in synopsi littera R. n.* 7. Gazæus *in not. ad Gassianum, collat.* 14. *c.* 12. Mendo *de jur. controv. disput.* 27. Iranzo *de potest. consider.* 30. Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 2. *dub.* 7. Suarez *de censur. disp.* 23. *sect.* 3. *n.* 6.

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Tam clericis, quam monachis etiam coram judice sæculari permissum est postulare, *c.* 2. ubi probavi, *de postul.* Ergo saltem ad eundem finem peritia juris civilis illis necessaria est, cum absque illius juris scientia difficile, imo impossibile sit in forensibus casibus patrocinium præstare. Accedit, nam tam clericis, quam monachis licet artificium, vel opificium aliquod honestum exercere, etiam sæculare, *in c.* 1. *de celebr. Missar.* ubi probavi: ergo multo magis illis licebit tam liberales, & præstantes artes, ut jus civile, & medicinam profiteri, cum ex earum peritia non solum suæ egestati, verum & pauperibus possent subvenire. Augetur hæc dubitandi ratio primo, nam scientia sacrorum canonum clericis omnino necessaria est, ut probavi *in c. cum in cunctis, de elect.* sed ad peritiam sacrorum canonum necessaria est juris civilis scientia, ut docuerunt Trocius, Farinac. & Menochius, & alii apud Barbosam *in c. fin. h. t.* Unde prodit vulgaris paræmia. Leges sine canone valent parum; canones sine lege nihil. Romanus *sing.* 654. Imo ad studium sacræ Theologiæ civilem peritiam valde prodesse, post Dianam docuit Cutel. *de prisca libert. Eccl. q.* 1. *n.* 72. Ergo saltem ad hunc finem, ut rectius percipiantur sacri canones, & Theologiæ scientia, civilis peritia non debet prohiberi clericis, ac monachis.

4 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate non obstante, vera est supra tradita assertio, cujus ratio exprimitur in præsenti textu, *ibi*: "Ne sub ea occasione spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur, & in interioribus ex ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere. „ Cum enim monachorum vita procul debeat esse a negotiis sæcularibus, ut in præsenti titulo passim docetur; ideo illis adire scholas, ibique mundanas leges, & physicam audire prohibetur, præcise cum illis magis conveniunt studia Sacræ Theologiæ, & canonum. Ex eadem ratione hanc prohibitionem protraxit Honor. III. ad presbyteros, & alios clericos dignitates Ecclesiasticas obtinentes, in quibus etiam facit quod Justinianus docet *in l. repetita, C. de Episc. & cleric. l. consulta, C. de testam.* his verbis: *Absurdum est enim clericis, imo etiam probrosum, si se peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium.* Unde juste in præsenti, & *in d. c. fin.* monachis, & clericis sub excommunicationis pœna prohibetur scholas adire, ibique leges, seu physicam audire. Peculiaribus tamen privilegiis nonnullis Academiis concessum est, ut clerici etiam eas adire possint causa discendi jus civile, ut nostræ almæ Academiæ Salmant. bul-

bulla, quæ refertur in ejus constitutione 27. ubi permittitur clericis, & beneficiatis per triennium juri civili operam dare. Idem Studio Pisano concessit Innoc. VIII. in bulla, quam refert Mancinus *sacri juris controv. disp.* 27. Idem concessum fuisse Universitati Pictavienſi refert Baptista a S. Blasio *in rubric. Decret, n.* 78. *tom.* 1. *repetit.* in quibus expresse derogantur præsens textus, & dicta constitutio Honorii III.

5 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, pro cujus solutione sciendum est, valde controversum esse inter Doctores, an monachis, clericisque prohibitum sit studium juris civilis, ita ut non solum publice illud discere, legesque audire, verum & legere, cathedraleſque juris Cæsarei moderari prohibitum sit. Et etiam jus Cæsareum docere monachis, & clericis interdictum esse docuerunt Hostiensis, Joannes Andreas, & Ancharanus *in præsenti*, idem Ancharanus *in c. fin. h. t. n.* 3. Calderinus *consil.* 2. Sylvester *verbo Excommunicatio* 9. *n.* 6. Rebuffus *in tract. de nominat. q.* 5. *n.* 19. Menochius *de arbitr. casu* 425. *n.* 34. Majolus *de irregul. lib.* 2. *c.* 1. *n.* 13. Gambara *de officio Legati, tit. de variis ordin. nomin. n.* 228. Mandosius *de signat. gratia, tit. de dispens. ad audiendas leges.* Moventur præsenti textu, *ibi*: *Ad legendas leges*, & ex identitate rationis, quia prædicta ratio ne sæcularibus actionibus involvantur, aque militat in legente, ac in audiente. Unde si eadem ratio militat, idem jus statui debet, *l. quadam, §. numulario, ff. de edendo, c. debitum, de bigamis, cap. nuptiarum,* 27. *q.* 1. *c. si enim* 28. *q.* 1. Accedit, quia correlativa sunt audire, & docere. Ergo si prohibetur clericis, & monachis jus civile audire, prohibetur, & per consequens illud docere, argumento legis finalis, *ff. de accept. l.* 1. *C. de cupressis, lib.* 11. *l. fin. C. de indicta viduit.* & ab specie *in l. culpa S. C. de Mathem. c. aliquanto* 26. *q.* 5. Sed contrariam sententiam, imo non esse prohibitum religiosis, & clericis legere jus civile, ac Physicam, probant plures, quos refert, & sequitur Barb. *lib.* 3. *voto* 88. quibus adde Mancinum *sacri juris controvers, dissert.* 27. *per tot.* P. Mendo *de jure academ. q.* 30. & 31. pro quibus faciunt primo, quod permissum censetur omne, quod non inveniatur prohibitum, *l. necnon, vers. Quæ clausula, Digest. ex quibus caus. maj. l. mutus, §. cum quæritur, ff. de procur. l.* 1. *§. fin. ff. de testibus*: nec prohibitum judicari debet, quod nec sacræ scripturæ, nec positivæ leges prohibent, *c. lex divina,* 27. *q.* 2. & quod lex non dicit, nec nos dicere debemus, *authent. de non eligendis sec. nubent. §. optimi, collat.* 1. *l. dissentienti, C. de repud. l. illam, C. de collat.* & valet argumentum: Non est ita, quia jure cautum non repe-

CAPUT IV.

Ex Concilio a *Lateran.*

SEd nec *b* procurationes villarum, aut jurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus Principibus, & sæcularibus viris, ut *c* justitiarii eorum fiant, clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adversus hoc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis: Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis; sæculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto, fluctibus sæculi, ut potentibus placet, se immergit. Districtius autem decernimus puniendum, si religioforum quisquam aliquid prædictorum ausus fuit attentare,

NOTÆ.

a *Lateran.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. t. c.* 3. & quamvis Boetius Epon. in præsenti affirmet, non reperiri textum hunc in Conc. generali Lateran. & ita tantum auctoritatem habere ex eo, quia compilatus reperitur auctoritate Greg. IX. in hoc volumine; tamen reperitur in ipso Concilio, ut jam notavi *in c.* 1. *de postul.* ubi extat alia pars hujus textus.

b *Procurationes villarum.*) Hoc est gubernationes oppidorum, vel Rerumpublicarum civilium administrationes. Concil. Oxon. tempore Hon. III. *c.* 7. "Præsenti decreto sanximus, ne clerici beneficiati, aut in sacris ordinibus constituti, villarum procurationes admittant, videlicet ut non sint senescalchi, aut ballivi talium administrationum, occasione quarum laicis in reddendis rationibus obligentur, si jurisdictiones exerceant sæculares, &c. Conc. Londin. habitum anno salutis 1052. apud Vvillelmum Malmesburiensem *lib.* 1. *de gest. Pontif. Agl. ibi*: *Ne quilibet clerici sint sæcularium præpositi, vel Procuratores, aut judices sanguinis.* Hinc a Tribunali Romano rejectus quidam clericus, quod jurisdictionem pro Comite Flandrensi exercuisset, de quo Stephanus Tornacensis *c.* 131. "Jurisdictionem civilem usque ad rigorem, quam imperium mixtum quidam appellant, sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit, ubi ex officio qualitercumque suscepto tenebatur & innocentes absolvere, & noxios condemnare: neminem tamen, ut ipse confitetur, ad effusionem sanguinis ore proprio condemnavit, sed confessos, aut convictos de crimine, Communiæ Ambianensi, ad quam judicium sanguinis spectat, secundum quod meruisset reus, judicandos exposuit, & plectendos. „ Exponit Boetius Epon. *in præsenti, n.* 6. Villæ enim plerumque ponuntur pro minoribus civitatibus, aut majoribus, ut *in c. Ex litteris, v. Sic Episcopus, de excess. Prælat. c. venerabili fratri, de censibus.*

c *Justitiarius.*) Idest judex, quo modo regulariter accipitur apud Ingulphum, quem refert Joannes Vossius, *de vitiis serm. lib.* 3. *c.* 17. *ibi*: "Præfectos provinciarum, quos antea vice Domini in duo officia divisit, idest in judices, quos nunc justitiarios vocamus; & in Vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent. Indeque pro judicis munere ponitur justitiaria in legibus Siculis *l.* 1. *tit.* 45. & 46. apud Matthæum Parisium *anno* 1188. *ibi*: "Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam a magno flumine usque ad Scotorum mare: Vvillelmus vero Elienſis obtinuit justitiariam a flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis moleste ferebat, tunc primo intelligens, quod Rex illum justitiarium fecerat, non zelo justitiæ, sed ut pecuniam ab eo extorqueret. „ Specialiter vero justitiarius sumitur pro judice causarum criminalium, ut *in c. ex litteris* 5. *de pignor.* ubi justitiarius appellatur minister Regius, qui cognovit de quodam delicto: & *ex Clement.* 1. *de pœnitent. & remiss.* ubi postquam Patres Conc. Viennen. statuerunt, sacramentum pœnitentiæ ultimo supplicio damnatis non esse denegandum, ut fieri consueverat, hæc adjiciunt verba: *Justitiarios omnes, & Dominos temporales, ut ab hujusmodi desistant abusu, in Domino hortamur.* Notavit Glossa *in cap. Episcopus, hoc tit. in* 6. quo modo justitiarium in præsenti exponit Barb. *voto* 89. *n.* 66. De clericis arcendis ab officiis sæcularibus agit Galeota *resp. fisc.* 12. *capit.* 8. Commentarium hujus textus dedi supra *in cap.* 2.

CAPUT

CAPUT V.

Idem a *Cant. Archiepiscopo.*

CLericis qui in sacris ordinibus constituti sunt, ex *b* Toletano Concilio judicium sanguinis agitare non licet. Unde prohibemus, ne aut per se truncationes membrorum faciant, aut judicent inferendas: quod si quis tale quid fecerit, *c* honore privetur, & loco. Jubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat *d* Vicecomitis, aut *e* Præpositi sæcularis. Clerici qui comam nutriunt, etiam inviti ab Archidiaconis suis tondeantur. Vestimento autem, & calceamentis, nisi quæ honestatem & religionem deceant, uti non liceat. Si quis contra hoc venire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subjaceat.

NOTÆ.

1 a *Cantuar.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub h. t. c. 6.* & post Conc. Lateran. *p. 27. c. 4.* & verba hujus textus reperiuntur *in Conc. Tolet. 11. can. 16.* Agathensi *can. 20.* ut infra dicemus; invaluerat enim his temporibus abusus maxime in Anglia, quo Prælati Ecclesiastici ut justiciarii, & sanguinis judices se gerebant, ut ex Matthæo Paris. refert Cironius *in præsenti*. Quare cum quæsti essent monachi S. Trinitatis apud Innocentium III. quod Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus contra ordinem dignitatis suæ justitiarium se Regis Angliæ, & sanguinis judicem gereret, Innocentius sub pœna interdicti Richardo prohibuit, ne hoc de cetero faceret. De Cantuar. Archiep. egi *in c. 2. de rescript.*

2 b *Toletano.*) XI. videlicet, quod Vitaliani quoque temporibus celebratum fuit anno Christi 660. ubi in can. 6. reperiuntur verba in præsenti transcripta: ex eo citantur a Rabano Mauro *in pœnit. c. 30.* Gratiano *in c. 30. 23. q. 8.* licet ex Conc. Mogunt. ea citent Burchardus *lib. 1. Decreti, c. 201.* Ivo Carnot. *p. 5. c. 315.* ex collatione autem Garsiæ a Loaysa ita transcribo: " His, a quibus Domini Sacramenta tractanda sunt, judicium sanguinis agitare non licet: & ideo magnopere talium excessibus providendum est, ne indiscrete præsumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum est, sententia propria judicare præsumant, aut truncationes quaslibet membrorum quibuslibet personis, aut per se inferant, aut inferendas præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum, aut Ecclesiæ suæ familiis, aut quibuslibet personis tale quid fecerit, & concessi ordinis honore privatus, & loco suo, perpetuo damnationis teneatur religatum ergastulo: cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda est, propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur, & vivat.

c *Honore privetur, & loco.*) Quibus verbis continetur privatio officii, & beneficii, quæ est depositio verbalis, non autem actualis, seu realis degradatio, ut jam posuit Boetius Epon. *hic, n. 17.*

3 d *Vicecomitis.*) Vicecomes apud scriptores posterioris ætatis accipitur pro Vicario Comitis; inde Vicecomitium pro Vicaria posuit Ordericus Vitalis *lib. 5. hist. Eccles.* & hujus officii meminit Joannes VIII. in Conc. Trecensi, relato a Carnotensi *p. 3. Decreti, c. 98. ibi: Omnibus Episcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Contenariis, &c.* & *in ep. 102.* ad Minorem, probat Altesserra *De ducibus & Comit. c. 18. lib. 3.* Vicecomites exemplo Comitum in Gallia, & Anglia præfecturas in rem privatam convertebant, justitiamque administrabant, ac justitiarios designabant. Sarisbariensis *libr. 5. Polycrat. c. 15. ibi: Nam de Vicecomitibus, & justitiis, quæ ut vulgari nostro utar, directa dicuntur.* Matthæus Paris. anno 1175. *Et Vicecomitis agens vices laicali se foro immiscuit.*

e *Præpositi.*) De Præpositis, tam sæcularibus, quam ecclesiasticis, nonnulla adduxi *in c. 1. de ætate, & qualit.*

f *Inviti ab Archidiaconis.*) Verba, quæ sequuntur, exposui *in c. 7. de vita, & honest. cleric.* & quia in eo reperiuntur, ideo illa omisit Raymundus *in præsenti*.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu, *junctis in c. fin. infra h. t.* talis deducitur assertio: " Clerici nec proferre, nec dictare sententiam sanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad 4 effusionem sanguinis perveniatur. Probant eam textus *in c. 1. 15. q. 4. ibi: Criminalia negotia presbyter, clericus, &c.* Et *cap. sæpe 29. c. his a quibus 30. 23. q. 8. c. ad audientiam, de crim. falsi, c. in Archiepiscopatu, de raptor. c. ex litteris, de excess. Prælat. c. fin. h. t. in 6.* Conc. Altissiod. *can. 33. ibi:* " Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, stare. *Et can. 34.* Non licet presbytero in judicio illo sedere, unde homo ad mortem tradatur. *Exon. tempore Hon. III. c. 7.* Auctoritate generalis Concilii districte inhibemus, ne quis clericus beneficiatus, vel in sacris ordinibus constitutus, litteras pro pœna sanguinis infligenda scribere, vel dictare præsumat, vel ubi judicium sanguinis tractatur, interfit. *Matisc. 2. can. 19.* Cognovimus quosdam clericorum infrunitos ad forales reorum sententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum accessus hunc canonem protulimus, definientes ut ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, nec interfit atrio, aut fauciolo, ubi pro reatus sui qualitate quisquam interficiendus est. Si tamen ex nunc aliquis eorum definita contemnens, illuc accesserit, aut interfuerit, defraudatus honesti honoris stola, illis gregibus examinatorum societur, quos divinis prætulit mysteriis. " Illustrat ultra congestos a Barbosa in præsenti, Boetius Epon. *hic*, Espenceus *lib. 2. digress. c. 10.* Mancinus *sacri juris controv. dissert. 26.* Martha *de jurisdict. p. 1. c. 48. n. 4.* Columb. *de Angelica Hierarch. lib. 5. c. 52.* Barbosa *lib. 3. voto 89.* Suarez *de censur. disput. 45. sect. 5.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 6.* Ant. Aug. *in epit. jur. lib. 29. tit. 20.* Germonius *de sacror. immun. lib. 3. c. 13. in princ.* P. Gregor. *lib. 4. partit. tit. 8. c. 10. & tit. 15. c. 3.* Petrus Bollo *in œconom. canon. class. 1. c. 5. §. 2.* Balsam. *in can. 18. Synodi Constantin.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 63.* Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Judex, fol. 469.* Tapia *2. tom. Catena, lib. 5. q. 7. art. 6.* Manrique *de different. utriusque fori, q. 198.* Crespetius *in summa, verbo Clerici non interfint sent.* Theophilus Raynaud. *tom. 17. in tr. de religioso loricato, fol. 200.* Dartis *ad 23. q. 1. c. 4. 5. & 6.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Nocentes debitis pœnis punire adeo Deo gratum 5 Traditur ratio dubitandi. est, ut simili vindicta Dominus placari dicatur *in c. 16. & 21. c. quali, in fine, 23. q. 5. c. si quis, 23. q. 4.* quare crudelis non judicatur qui nocentem condemnat, *c. non est crudelis, 23. q. 5.* imo pietatem exercet, *c. reos, in fine, 23. q. 3. c. legi 23. q. 8. c. fin. de pœnit. dist. fin.* Unde D. Hieronymus *super Ezechielem lib. 2. & 4.* ait: " Qui malos percutit in eo, quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, ut occidat, optimus minister Dei est. " Late illustravi *in c. inter alia, de immun. Eccl.* Igitur clerici non ideo debent officio, & beneficio privari, eo quod nocentes condemnaverint. Accedit, nam Ecclesia potestatem habet utriusque gladii, spiritualis videlicet, & temporalis, ut ex S. Augustino, Leone, & Bernardo probat Germonius *lib. 5. de sacror. immunit. c. 13.* Unde plerumque pœnam sanguinis infligit, ut *in c. delatori, 5. q. 3. ibi: Delatori lingua capulatur.* Et *in cap. 1. de calumniat.* jubetur, calumniatorem verberibus affici. Item D. Greg. similem pœnam statuit *in c. quia justa 5. q. 6. c. fraternitas, 12. q. 2.* & *in c. illi qui, 5. q. 5. c. 1. de depositio*, jubetur, ut veritas a reo diversis cruciatibus eruatur: ergo clerici, ut sacrorum canonum cultores, possunt eos executioni mandare, & per consequens sententiam sanguinis proferre. Augetur hæc difficultas exemplo sacerdotum veteris legis, qui gladio materiali utebantur pro excessibus vindicandis: eo namque usus est Samuel Propheta in Regem Agag, *lib. 1. Regum, c. 15.* & Helias in quadringentos Prophetas Baal, quos cum idolis servientes cœlestis ignis, assumptique holocausti miraculo superans confudisset, apprehendi justit, apprehensosque, & ad torrentem Cison ductos, ad unum interfecit. Idem Helias jubens ignem e cœlo descendere, & semel, atque iterum quadraginta viros devorari faciens *lib. 4. Regum, c. 1.* Hac etiam potestate usus est Eliseus ibidem, *c. 1.* in pueros irrisores. Jojadaque sacerdos in Athaliam Reginam ita pronunciavit *lib. 2. Paralip. c. 22.* " Educite eam extra septa templi, & quicumque eam sequutus fuerit, feriatur gladio: & juxta palatium interfecta est. " Sunt & alia ejusdem generis exempla, ex quibus aperte constat, sacerdotes gladio hoc in facinorosos homines usos fuisse: & ne quis dicat hoc tantum contigisse sacerdotibus antiquæ legis, nonne Petrus Apostolorum Princeps, & Christi Vicarius in Ananiam, & ejus uxorem Sapphyram, quia partem pretii occultaverant, hoc gladio animadvertit, ut refertur *Actuum Apost. c. 5.* Idem S. auriculam Malco Principis sacerdotum servo amputavit, *c. 26. Matthæi*. Facit etiam exemplum sacerdotum Gentilium; nam apud Germanos, si credimus Tacito *de moribus Germ.* Schedio *de Diis German. lib. 2. c. 13. fol. 293.* nec animadvertere, nec vincire, nec verberare quemquam, nisi sacerdotibus, permissum erat. Ergo alienum non est a sacerdotio, ut sacerdotes etiam sententiam sanguinis proferant.

Qua dubitandi ratione ita sulcita non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo, nam Ecclesia valde abhorret quamlibet sanguinis effusionem, ne ejus effusionis particeps videatur: quare suis ministris ita diligenter inhibet, ne sententias, per quas sanguis effunditur, aut membrorum truncatio sequitur, proferant, dictent, recitent, vel scribant, aut ubi exequuntur, intersint, ut de Magistratibus Ecclesiasticis dici non improprie possit, quod Ausonius de Magistratibus municipalibus: *Quique suas rexeris urbes, purumque tribunal sanguine, & innocuas illustravere secures.* Ideo enim Ausonius tribunal purum sanguine, & innocuas secures vocat, quia licet Magistratus municipales jus haberent deferendarum fascium, illis tamen fasces, & secures magis erant *insignia* Magistratus, quam imperii; aut certe honestamenta nominis potius, quam insignia potestatis. Neque enim poterant jubere vinciri, virgas expediri, vel in fontes lege agi. Nos idem de judicibus ecclesiasticis legere possumus; siquidem illis sententiam sanguinis ferre non licet. Clericos autem, & sacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus interfunt, Latinus Pacatus vocat Antistites nomine, revera autem satellites, & carnifices: " Qui 6 Traditur ratio decidendi.

cum judiciis capitalibus astitissent, cum gemitus, & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, quum lictorum arma, quum damnatorum fræna tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant, & cæremonias, quas incestaverant mentibus, etiam corporibus inquinabant. " Imo Tertull. *lib. de idolol. c. 7.* quemcumque Christianum monet, ne judicet in caput alicujus, vel pudorem, neque damnet, neminem vinciat, aut torqueat. Unde Justinianus Imperator, teste Nicephoro *lib. 10. hist. c. 14.* Christianos hac excusatione a Magistratibus rejiciendos dicebat, quod illi judicio capitali quemquam damnare nefas esse dicerent. Romani etiam Magistratum ambire, aut suscipere Flaminii Diali interdicebant, impium credentes Diis sacrificare, & auspicem esse divini cultus eum, qui damnationibus, & capitalibus suppliciis interfuisset. Plutarchus *in Rom. q. ult.* qui *problem. 113.* eleganti observatione docet, quare sacerdotibus juris dicendi potestas, crimjumque cognitio sit adempta, ne scilicet capituli condemnatione, veluti cæde, & piaculo defuncti polluti, quique perpetua expiatione indigerent, sacras res contagione sua attrectantes violarent: credebant enim ipsi, quod judices etiam tunc cum nocentissimos damnabant, inquinati manebant, unde contestationem faciebant: de qua D. Clemens *libr. 2. const. Ap. c. 52. ibi: Qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus adversus solem se innocentem ab illius sanguine contestatur.* Illustrat Grethserus *l. 1. de cruce, c. 14.* quare cum apud eos Pontifices non ferrent sanguinis sententiam, Titius Imperator ideo Pontificatum accepit, ut puras servaret manus, teste Svetonio *in ejus vita, c. 9.* & cum L. Cæcilius scriba Pontificum, eo quod cum Florentia stuprum fecisset, a Pontifice Maximo eo usque virgis cæsus esset, ut inter verbera expiraret, nefas id prodigii loco habitum refert Livius *decad. 3. lib. 2.* Unde recte Ecclesia, quæ adeo sententiam sanguinis abhorret, ut neque in atriis Ecclesiarum eas proferre sinat, *c. 5. de immun. Eccl.* statuit, ut ejus ministri, idest clerici, procul essent ab hac sanguinis effusione, alias qui sententiam sanguinis dixerint, eos ab officio, & beneficio esse deponendos sanxit. Illi etiam irregularitatem contrahunt, ut supponitur potius quam noviter statuitur, *in c. fin. h. t.* Varios hujus irregularitatis referunt Diana *p. 12. tract. miscel. fol. 218.* Gibalinus *de irregul. c. 4. differ. 1. cum seq.*

7 Unde consuevit Ecclesia cum aliquis clericus ob enormia De relebrachio sæculari tradendis. delicta per Episcopum propriam degradatur, & traditur brachio sæculari, intercedere pro eo, ne ad mortem damnetur, ut ita Ecclesia in effusione sanguinis particeps non fiat. D. Aug. *ep. 158. ibi:* " Pœna illorum, quamvis de tantis scleribus confessorum, rogo ut præter supplicium mortis fit, & propter conscientiam nostram, & propter Catholicam consuetudinem commendandam. " Innoc. III. *ep. 130. ibi: Vestris curabitis intercessionibus defensare.* Facit textus *in c. novimus, de V. S.* quod etiam servatur in hæreticis relaxandis judici sæculari, ut refert, & probat Baronius *anno 385.* Hodieque in ipsa sententia relaxationis exprimitur his verbis: *Y relaxamos la persona del dicho N. a la justicia, y brazo seglar, specialmente a N. corregidor de esta ciudad, y su lugartheniente, a los quales rogamos, y encargamos muy afectuosamente, como de derecho mejor podemos, se ayan benigna, y piadosamente con el.* Quæ clausula deducta est *ex d. c. novimus*, & *lib. 6. tit. 6. partit. 1. ibi: Pero su Prelado debe rogar por el, que le aya alguna, merced, si aquiescere.* Et hodie in usu est, quia juxta jus commune, & fori ecclesiastici stilum adhiberi cœpit, non quia necessaria sit ad effugiendam irregularitatis pœnam, cum bullis Pauli IV. Pii V. cautum sit, ut Inquisitores, Consultores, cæterique, qui in similibus causis judicandis assistunt, non solum in causis hæresis, verum in qualibet causa criminali, quæ coram ipsis disceptetur, possint sententiam dicere, qua rei damnentur ad quæstionem seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam usque ad mutilationem membri, aut mortem naturalem, ut refert Penna *ad Eymericum, p. 2. Directorii, com. 27.* & noviter probat & illustrat Aravio, *in decis. mor. tr. 5. q. 5. per tot.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet ve- 8 Dilucidatur dubitandi ratio. rum sit, bonum opus esse & meritorium justitiam ultionis exequi in improbos, & malos ad ultimum supplicium, si mereantur condemnari, tamen omne quod bonum est, nisi bene fiat, & ab his, qui potestatem faciendi habent, male fieri dicitur. Unde clerici, & Ecclesiæ ministri, qui contra mansuetudinem, & pietatem, quam profiteri debent, sententiam sanguinis proferant in nocentes, licet bonum ex se opus exerceant, improbe tamen faciunt: idcoque ab officio, & beneficio deponuntur, & si judices laici sint, irregularitatem contrahunt: sed in ea Episcopum posse ditpensare ex justa causa, defendit Aravio, *tract. 2. qq. mor. question. 11.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licet certum sit, in Ecclesia residere potestatem utriusque gladii, spiritualis videlicet, & temporalis, ita ut pœnas corporales per se judices Ecclesiastici infligere possint, de quibus agitur *in c. ad audientiam, de crimine falsi, c. 1. de calumniat. c. 2. de clerico excom. c. in Archiepiscopatu, de raptor. c. in Synodo, 63. dist.* pœnas autem illas, ex quibus sequitur sanguinis effusio per se infligere, & exequi non valent, sed per judicem sæcularem, ut supra dixi. De pœna verberum, & ad quem numerum per judicem ecclesiasticum perveniri possit, late agemus *in dict. c. de calumn.*

CAPUT VI.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

SEcundum instituta *b* prædecessorum nostrorum sub interminatione *c* anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici causa lucri negotientur, & ne monachi, vel a clericis, vel a laicis *d* firmas habeant, neque *e* laici Ecclesias ad firmas teneant.

NOTÆ.

1 a *Lundon.*) Ita legitur in prima collectione, *sub h. t. c. 5.* De Lundon. Ecclesia egi *in c. 6. de consuet. cap. 1. de rentnc.*

b *Prædecessorum.* Quorum auctoritates, & verba infra dabimus in probatione conclusionis.

c *Anathematis.*) Gelasius *in c. consequens, dist. 88.* suspensione multat clericos negotiationibus implicitos: quæ censuræ non sunt latæ sententiæ, sed ferendæ, ut late probant Theophilus *in disceptat. de relig. negotiat. §. 5. n. 88.* Gibalinus *de univers. negot. lib. 1. art. 2. c. 3.*

d *Firmas.*) Idest possessiones conductas, ut exponit Boetius *hic*, & notavi *in c. de locato*, sive ut Theophilus ubi supra exponit, idest, ne sub annuo censu prædia rusticana, vel fodinas, aut salinas, aliudve similiter frugiferum conducant, quia redemptio rei frugiferæ, Gallice hodie firma dicitur: est etiam hæc vox Anglica; unde quia Episcopus Lundonien sis ea usus fuit in consultatione, Pontifex per idem verbum responsum dedit. Consonat ipse Alexander relatus post Conc. Lateran. *p. 27. c. 21.* ubi Cantuar. Archiepiscopo, & ejus suffraganeis ita scribit: " Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus universis monachis vestræ jurisdictionis inhibere curetis, ne villas, & Ecclesias ad firmam recipiant, vel receptas retinere præsumant. Quod si præsumpserint, eos Apostolica auctoritate freti, sublato appellationis remedio faciatis a præsumptione per ecclesiasticam districtionem cessare.

2 e *Neque laici Ecclesias.*) Imo laici decimæ locari possunt, sicut & alia ecclesiastica prædia, *c. 2. de locato.* Sed respondendum est, *aliud esse* locare fructuum, seu proventuum Ecclesiasticorum perceptionem; aliud vero locare jus ipsum decimarum, vel ipsas Ecclesias; illud permittitur ut Ecclesiis utile, & honestum, ne clerici nimium rebus externis, & mere temporalibus involvantur, hoc autem prohibetur, ne laicorum dispositioni, gubernationique subjiciantur Ecclesiæ, juraque mere spiritualia; cum absurdum esset pro annua pensione Ecclesiam, ipsiusque jura diviti laico committi: cum etiam clericis prohibeatur sub annuo pretio Ecclesias conducere *in c. quoniam, ne Prælati vices suas.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Non* 3 Conclusio traditur, & probatur. *licet clericis, vel monachis lucri causa negotiari, vel possessiones conducere.* Probant textus *in c. non licet 46. dist. c. 1. 2. & 3. fere per totum 88. dist. can. 81. & 82. Ap. c. 10. 14. q. 2. c. 3. 14. q. 4. c. observandum, 15. q. 2. c. placuit 3. 21. q. 3.* Conc. Illiber. *can. 19.* Hipponense *can. 17. ibi:* " Episcopus, Presbyter, aut Diaconus non sint conductores. *Nicen. 2. can. 10.* Non licet clericis curas sæculares suscipere, ut qui sint a canonibus prohibiti hoc facere. *Arelat. 2. can. 14.* Si quis clericus pecuniam dederit ad usuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus a Clero a communione habeatur alienus. *Emerit. can. 11. Cabilon. 2. sub Carolo can. 11.* Nec presbyteri, nec diaconi, nec monachi villici fiant. *Rhemense can. 30.* Nemo sacerdotum, vel monachorum negotiis illicitis se implicent. *Parisiense l. 1. c. 29. Moldense can. 49. c. pervenit, 86. dist. Concil. Chartag. 1. can. 9. ibi:* Non liceat laicis clericos nostros eligere apothecarios, vel ratiocinatores. Gratus Episcopus dixit, &c. Si injuria constitutiones Imperatoriæ clericos inquietandos putaverint, si defensio ecclesiastica nos non deridet, pudor publicus vindicabitur. *Forojul. c. 6.* Placuit ut ad eas prorsus mundanas dignitates, quas sæculares viri, vel Principes terræ exercere solent, in venerationibus scilicet, vel in canticis sæcularibus, aut in resoluta, & immoderata lætitia, lyris, & tibiis, & his similibus lusibus, nullus sub ecclesiastico canone constitutus ob inanis lætitiæ fluxum audeat fastu superbiæ tumidus quandoque præsumendo abuti, nisi forte si hymnis & spiritualibus canticis delectatur, de sacris videlicet scripturarum voluminibus digne, compositeque, honesteque compositis utatur. Ab his igitur non solum non inhibemus abstinere, verum etiam conniventes licentiæ concedimus votum. " Agathense *can. 69.* Tarracon. *can. 2. & 3.* Aurel. 3. *can. 26.* Carthag. 1. *can. 6. 8. & 9.*

& [illegible]granens. *can.* 93. Vvormatiens. *canon.* 67. & 69. Ch[illegible]. *can.* 3. Cabil. 2. *can.* 44. Troslejan. *can.* 3. Colon. 3. celebratum sub Hermano postea lapso *p.* 2. *cap.* 31. *ibi*: " Quare multa providentia olim vetitum est, ne clerici, vel monachi mercatores (taceamus foeneratores) sint lucri causa. *Trevirense* anno 1549. *sub Joanne Archiep. tit. de Religiosis. ibi*: Statuimus, imo antiquorum PP. canones renovando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio suo exire nefandissimo ausu, aut sæcularibus negotiis se immiscere præsumat. *S. Dionysius c. 6. hierarch. ait*: Multa quæ sæcularibus permittuntur, vetari Religiosis, seu monachis, ut sunt nuptiæ, in bello, aut negotiatione versari, & in aliis esse, ob quæ laicus non condemnatur. „ Et *can.* 16. *C. Eccles. Afric. can.* 18. & 185. *Eccles. univ.* S. Cypr. *lib.* 1. *ep.* 9. alias 66. ubi Pamel. S. Ambrosius *l.* 2. *de officiis, c.* 21. S. Chrysost. *hom.* 20. *ex variis, in Matthæum*, S. Epiphanius *hæres ult.* S. Aug. *Ps.* 70. S. Greg. *hom.* 17. *in Ev.* P. Blesensis *ep.* 17. P. Cluniac. *lib.* 1. *c.* 20. Theod. Studita *serm.* 9. Nov. Valentin. *de Episcop. judic.* Alia juris testimonia congessit Ant. Aug. *in epit. l.* 6. *tit.* 50. & *l.* 7. *tit.* 25. & *lib.* 8. *tit.* 39. & *lib.* 35. *tit.* 2. Illustrant ultra congestos a Barbosa hic, & Garanna *in c. ... hoc tit.* Petrus Greg. *l.* 2. *partit. tit.* 9. *c.* 8. *litteræ E, l.* 3. *tit.* 18. *c.* 5. *lit. M*, & *lib.* 4. *tit.* 8. *c.* 10. & *de republ. l.* 4. *c.* 6. *n.* 16. Barbosa, *lib.* 1. *juris Eccl. c.* 40. *n.* 83. *& de offic. Parochi, c.* 6. *n.* 37. Boetius Epon. *hic*, D. Joannes de Larrea *alleg.* 86. Renatus a Valle, seu verius credo, Theophilus *in discept. de relig. negotiat.* §. 3. Balsamon *in can.* 3. *Synodi Chalced.* Ambianas *ad Tertul. de idololatr. c.* 11. *obs.* 2. Coriolanus *in can.* 7. *Apost.* Cujacius *in l.* 3. *C. locati*, & *in l.* 3. *C. de commerciis*, Crescolius *lib.* 3. *myslag. c.* 5. & 37. & *lib.* 4. *c.* 14. Frances *in pastor. reg. p.* 2. *c.* 16. Gibalinus *de univ. negot. lib.* 1. *c.* 2. *art.* 3. Vighel. *in method. juris can. fol.* 259. Solorzan. *lib.* 4. *polit. c.* 18. Diana *p.* 11. *tr.* 1. *res.* 10. & *tr.* 6. *res.* 41. Rev. P. Fr. Joannes Martinez *in discurs. pol.* Gothofr. *in lib.* 12. *C. Theod. de lustrali cellat.*

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sacris canonibus non solum negotiatio clericis prohibita non est, verum & sæpe sæpius præscripta, ut in Conc. Carthag. 4. *can.* 52. relato a Gratiano *in c. Clericus*, 91. *dist. ibi: Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo vitium quærat*. Et *in c. clerici*, 1. *q.* 4. *c. nunquam, de consecr. dist.* 5. *lib.* 2. *C. de SS. Eccles. ibi: Vel mercatura*; & aliis congestis a Mornacio *in lib.* 2. *C. de Episc. & Cler.* Ant. Aug. *in epit. jur. lib.* 8. *tit.* 21. Roberto *l.* 2. *rer. judic. c.* 2. Gazeo *ad Cassian. lib.* 2. *inst. c.* 3. Narbona *in horograph. n.* 154. Cellotio *lib.* 5. *de hierarch. c.* 5. §. 6. & merito, ne in calumniam incidant, quam olim Gentiles Christianis imponebant, eos infructuosos compellando, quos refellit Tertul. *ibi*: " Sed alio quoque injuriarum titulo potiulamur, & infructuosi in negotiis dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, ejusdem victus, habitus, instructus, ejusdem ad vitam necessitatis? Nec enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus sylvicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam debere nos Deo Domino Creatori; nullum fructum operum ejus repudiamus: plane temperamus, ne ultra modum, aut perperam utamur: itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus hoc sæculum: navigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur. Proinde miscemus artes, operas nostras publicamus usu vestro. Quomodo infructuosi videamur negotiis vestris, cum quibus, & de quibus novimus, non scio. „ Igitur non recte in præsenti prohibetur clericis, & monachis negotiatio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam mercatura in qua datur præcipua negotiatio, non est aliquid ex objecto, illisve necessario adjunctis, malum; imo res est conservationi generis humani commoda, & necessaria ad vitam agendam; Molina *de justitia tract.* 2. *disp.* 339. Abulensis *in c.* 25. *Matthæi, q.* 123. Igitur non debet prohiberi clericis, & religiosis, imo potius permitti, quippe illi magis sincere, & absque adscititiis maculis illam exercebunt, & absque ullo status dedecore, ut faciunt nobiles: quorum nobilitati non officit mercaturæ exercitium, ut probant Straccha *de mercatura, p.* 2. *n.* 17. Adam Contzen. *libro* 1. *polit. c.* 9. Tiraq. *de nobilit. c.* 33. Accedit, nam sanctioribus Ecclesiæ sæculis monachos opificia sua distraxisse pretio legimus; sic enim monachos Abbatis Aphronii exercuisse omnes artes, & ex opificiis venditis victum parasse, quod vero supererat, per mulierum monasteria, & carceres distribuisse, scribit Palladius *in Lausiaca, cap.* 39. De Palemone monacho idem legitur in Pachomii rebus gestis. Archebium triplicato sibi pensio operis manuum, per annum dissolvisse debitum centum solidorum, quod mater contraxerat, scribit Cassianus *l.* 5. *inst. c.* 38. Unde S. Basilius *regul. fusior.* 37. & 42. laborem in artificiis vendibilibus positum, ut suppetat monacho unde tribuat necessitatem patienti, mire commendat. Idem S. Aug. *lib. de opere monach. c.* 22. & 25. valde probat, ut qui aliquando in sæculo opifices fuerint, admittantur in monasterium, ad ea lucrosa opera exercenda: nec est cur timeatur in clericis, ac religiosis negotiis implicatis effusio spiritus, aut evagatio mentis; nam S. Chrysostomus *hom.* 35. *in Genesim*, monachos hortatur ad collectionem animi in quantavis multitudine negotiorum; & ut doceat id non modo esse possibile, sed non multum operosum, adducit exemplum Eunuchi, qui erat super omnes gazas Reginæ Æthiopum; & tamen etiam in itinere sacris studiis, & divinæ lectioni vacabat: & Hugo de Folieto *lib.* 4. *de claustro animæ, c.* 36. ajebat: Qui corporaliter popularibus turmis premitur, & tamen nullos curarum sæcularium tumultus sustinet, in corde non patitur, in urbe non est. Pulchre S. Bern. *serm.* 40. *in Cantica*: " Sola, *inquit*, indicitur tibi mentis, & spiritus solitudo: solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es: videsne posse esse te, & solum eum inter multos & inter multos, cum solus es? Solus es in quantacumque hominum versetis frequentia. „ Alia exempla prosequitur Rousel. *l.* 4. *n.* 41.

5 Traditur ratio decidendi.

Qua dubitandi ratione non obstante, defendenda est præsens assertio, quæ non levibus firmatur rationibus. Prima, & præcipua sæpe sæpius repetita, legitur in hoc titulo, videlicet, *quia nemo Deo militans, implicat se negotiis sæcularibus*, juxta Apostolum 2. *ad Timoth. c.* 2. quem etiam locum in clericos negotiatores expendunt Gelasius *in ep. ad Episc. Lucaniæ*, D. Aug. *lib.* 19. *de verb. Domini*, PP. Conc. Carthag. 3. *can.* 15. Forojul. sub Hadriano I. *can.* 5. Ut autem liqueat qua ratione Apostolus feriat clericos negotiatores, expendendum est, quomodo discipulum alloquatur, nempe jubens, ut meminerit se esse Christi militem. Porro nemo ex iis, qui militiæ nomen dederunt, possunt se negotiis sæcularibus immiscere, nec prædia conducere, *l. tribuni* 11. *l. nemo* 13. *C. de re milit. lib.* 12. *l. si ignoraus, l. ult. C. locati, l.* 1. *C. de præpos. agant. l.* 5. *C. de agentib. in rebus, l.* 8. §. 5. *ff. quæ sentid.* Harmenop. *lib.* 1. *promptuarii, tit.* 16. §. 3. Synopsis Basilic. *lib.* 20. *tit.* 1. *l.* 2. *tit.* 8. *l.* 2. *tit.* 12. *p.* 3. *l. un. C. negotiatores ne militent*: ubi Raguellius, & Linglois, *lib.* 5. & 8. *C. de condict. ob turp. causam, nov. Justin.* 126. Vegetius *l.* 2. *de re milit. c.* 19. Rationem reddunt Theodosius, & Valent. *in nov. de offic. & numer. Præfect. ibi: Indigna, & pudenda armato homini negotiatio; mercimonia vero exercere, atque ergasteriis adhærere, longe a militiæ dignitate alienum*. Et *l. si cohortalis, in fine, C. de cohort. lib.* 12. nisi speciali licentia a Principe impetrata, *l.* 3. *C. in quibus causis milit. l.* 3. *Cod. Theodos. de immun. concess.* Præsse etiam publicæ officinæ vile, & abjectum semper est habitum, *l. antepen. C. de incestis nupt. lib.* 1. *in princ. de natur. liber.* & ex diverso mercatoribus militia interdicitur, *l. un. C. negotiatores ne militent*. Unde dum plures res absurdas sui sæculi recenset Sidonius *l.* 1. *ep.* 8. ait: *Negotiatores militant, milites negotiantur, student pilæ senes, alea juvenes*. Illustrant Fornerius *l.* 2. *select. c.* 3. Acacius *l.* 2. *de priv. milit. c.* & 16. Ayala *de jure belli, l.* 3. *c.* 4. Pancirola *l.* 2. *var. c.* 206. Hunnius *in Encyclop. tr.* 3. *tit.* 5. *c.* 2. Cujac. & Rither. *ad nov.* 116. Revard. *l.* 1. *conject. c.* 13. Solorzanus *t.* 2. *l.* 3. *c.* 18. *n.* 39. Gibalinus *t.* 1. *de universa negot. lib.* 1. *art.* 2. *c.* 1. Observandi tamen sunt in hac parte textus *in l. fin. C. de jurisd. l.* 9. §. 1. *ff. de re milit. l. fin. C. de Fabric. l.* 12. *l.* 2. *C. de fund. limitroph. l. un. C. in quibus causis militet*, ubi Vultejus, *l.* 8. §. 1. *ff. qui sentid. l. qui officii* 62. *ff. de contrah. emptione, l. propter* 23. §. 1. *ff. de exercit.* Si ergo ita negotiatio militibus armatæ militiæ prohibetur, quanto magis militibus militiæ cœlestis, hoc est clericis prohiberi debet, ut ajebat D. Ambrosius *leg.* 1. *de offic. c.* 36. *ibi*: " Si is, qui Imperatori militat, a susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quanto magis qui fidei exercet militiam ab omni usu negotiationis abstinere debet. „ Secunda ratio provenit ex eo, quia clerici, & religiosi ratione propriæ professionis obstringuntur ad conversationem cum Deo, & cultum ei studiose, ac perfecte deferendum: quæ vitæ ratio vix, ac ne vix quidem cohærere potest cum negotiatione, quia mens in partes infinitas distrahitur, & mergitur in desideriorum inutilium, & curarum profundum; idcirco enim, ut recte notavit Sotus *l.* 6. *de justitia, q.* 2. *art.* 2. negotiatio generale nomen sibi fecit proprium, dictaque est a negatione otii omnibus actibus communi, quia antonomastice, & eminenti quodam modo otium negat, usque eo, ut ni caventur, suffocet, & opprimat animum, & distrahat a conversatione cum Deo, & ministerio in ejus Ecclesia exhibendo, ut eleganter expressit D. Cypr. *ep.* 66. *ibi*: " Scriptum est enim, Nemo militans Deo obligat se molestiis sæcularibus, ut possit placere ei, cui se probavit. „ Quod cum de omnibus dictum sit, quanto magis molestiis, & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus, & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos, & sæculares actus vacare non possunt. Faciunt variæ auctoritates congestæ per Jacobum Simancas *lib.* 2. *de republ. c.* 10. & 11. Recte ergo in præsenti, & tot canonibus supra relatis prohibitum est clericis & religiosis turpis lucri causa negotiari, ne a proprio ministerio distrahantur; & cum viri Deo mancipati sint, ne negotiis sæcularibus se immisceant, quod valde Dominus abhorret, ut agnovit Propheta Rex, dum *Ps.* 70. ait: *Quia non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini*. Ita eum locum legunt vetus psalterium, Hieronymus, Augustinus, Arnobius, Cassiodorus *ibi*, nec non Gelasius *ep. ad Episc. Lucaniæ*, D. Ambrosius *l.* 3. *offic. c.* 6. alia dedi *in can.* 19. *Concilii Ilib.*

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, pro cujus solutione, & totius negotiationis, quæ clericis, & religiosis prohibetur, aut permittitur, cognitione, sciendum est quis sit negotiator, quidque negotiatio? Et Auctor imperfecti operis in Matthæum *hom.* 39. ad illud, *Ementes, & vendentes*, ait: Ergo

Ergo ostende nobis quis est negotiator; omnes enim homines videntur negotiatores: Ecce qui arat, comparat boves, ut spicas vendat: & qui operatur lignum, comparat lignum, ut utensilia vendat; & linteonarius comparat linteamina, ut vendat; & fœnerator mutuat pecuniam, ut tollat usuras. Et quomodo antiqui Judæi, & Apostoli artificia laudaverunt, quia magis sunt fine peccato? Sicut & Paulus fuit sutor tabernaculorum, & ipse mandat dicens: Curent & nostri bonis operibus præesse. Et Apostoli quidem, sicut legimus, piscatores fuerunt. Qui difficultati ita respondet idem auctor: " Ostendam qui non est negotiator, ut qui secundum illam regulam fuerit, intelligas omnes negotiatores esse: idest quicumque rem comparat, non ut ipsam integram, & immutatam vendat, sed ut opus faciat ex ea: ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sic comparat unde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum: idest, *quia rem vendit*, cujus æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio. „ Alias negotiationis formas tradit Medina *de restitut. quæst.* 31. Ex *quibus omnibus* triplex negotiatio considerari potest. Prima simplex, juxta quam semuntur necessaria, aut venduntur superflua, quæ latissime negotiatio dicitur: secunda lucrativa, stricte accepta, qua res non mutata, nec in aliam formam redacta venditur, quæ est præcipue negotiatio; tertia etiam lucrativa, qua res empta in eum finem mutatur in aliam formam, vel statum meliorem, & per se, aut per alium venditur carius ad quæstum faciendum, quæ est in medio quodam modo usurpata negotiatio, prestior quam prima, & laxior quam secunda. Juxta has negotiationis species exponenda est præsens difficultas: & prima negotiatio simplex, seu latissime accepta, non prohibetur clericis, vel monachis, quia mercari per se, aut vendere sua superflua, non distrahit animum, aut impedit propria munia obire: nec superflua vendere stricte accipimus pro fructibus quæ superfunt ex collectis in propriis fundis, verum etiam quæ jam in usum suum, absque animo, & studio revendendi comparaverint; possunt enim clerici ea vendere, si agnoscant eorum inutilitatem, & quidem non eodem pretio quo emerunt, verum & carius. Ita Abulensis *in c.* 25. *Matthæi, q.* 224. Sa *in summa, verbo Clericus, n.* 20. Rebellus 2. *p. de justitia q. ult. n.* 2. Molina *de justit. disput.* 342. *concluf.* 2. Guttierez *de gabel. q.* 39. *n.* 16. qui id etiam admittit quando clerici; aut religiosi sibi necessaria emunt absque animo revendendi; sed postea occasio se offert revendendi carius; quia ea non est propriæ negotiatio, ut docet Diana *p.* 1. *tract.* 1. *res.* 72. & probatur *ex c. canonum*, 14. *q.* 4. nec his casibus debent clerici, aut religiosi ullam gabellam solvere, *lib.* 3. *C. Theodos. de lustrali collatione, ibi*; " Singuli quique, si per eos vernacula quæque vendantur, functione auraria non teneantur: si vero emendi, vendendique compendiis ultro, citroque quæsitis familiaris rei amplitudo cumuletur, etsi militares sint, memoratæ præstationi nectantur. „ Et *lib.* 35. *C. Theodos. de Episc. & cleric. ibi*: " Quicumque catholicæ religionis clerici intra eum modum, unde victus emendi, vendendique usum lege præfinitum exercent, ab auraria pensione habeantur immunes; ab his quoque, quos a publici laboris actu, & gradu clericatus, & quo *i* non minus est, sanctior vita defunxit, præcipimus temperari. Nec enim ullum eorum qui excepti legibus probabuntur, subjacere patiemur injuriæ. Dat. prid. *id. Jul. Med. Post Cons. Siliconis*, & Auteliani VV. CC. „

7 Prosequitur eadem solutio.

Secunda negotiationis species, cum res videlicet emuntur animo revendendi, nullatenus forma mutata, abhorret a statu clericali, seu religione, quia hæc est propria negociatio turpis lucri gratia facta, quæ tot canonibus supra relatis prohibetur, ut agnoscunt Doctores supra citati, cum eam inducatur animi distractio, & clerici implicentur negotiis sæcularibus. Nec interest, quod per se eam exerceant, an per alium, si ille tertius, per quem negotiatio exercetur, non sit administer, nec habeat rationem concausæ principalis, ut docent Straccha *de mercatura, prima p. n.* 26. secus vero si habeat rationem causæ principalis, veluti si campsori dederit clericus pecuniam, ut societatem ineant mercatore conferente tantam operam, clerico autem pecuniam adhibente, ut contra Molinam & Guttierem resolvit Theophilus Raynaud. *disceptat. de relig. negotiat. fol.* 124. Circa tertiam speciem, cum mercibus mutatis negotiatio contingit, distinguendum est inter eam negotiationem, quæ repugnat statui clericali, & eam quæ clericos, seu religiosos dedecet. Ad primam spectat tabernas habere ubi vinum, seu cibos sua opera mutatos vendant, *Clement.* 1. *de vita & honest. cleric, can.* 9. *Synodi* 6. vel si macellariis, seu laniis carnes vendant ex animalibus in hunc finem saginatis, & postea jugulatis. Ipsa autem animalia in propriis pascuis nutrita, quæ superflua sunt, recte a clericis, vel religiosis venduntur, quia ea negotiatio illis non prohibetur, Medina *de restit. q.* 30. Salas *de emptione & venditione disp.* 2. *n.* 9. Molina, *tract.* 2. *de justitia, disp.* 392. Guttierez *de gabel. q.* 93. *n.* 51. non autem possunt prædia locare, ut fructus inde perceptos vendant, ut probant Diana *p.* 11. *tract.* 6. *resol.* 10. ubi agit de clerico uvas emente, & vinum vendente: *& eadem part. tract.* 6. *resol.* 41. resolvit posse religiosos suis sumptibus, seu monasterii, libros a se compositos typis dare, & postea in diversas regiones vendere, absque eo quod dicantur negotiatores. Circa opificia vero propriæ manus clericorum, seu religiosorum, dicendum est, juste venialia exponi, cum illa honesta negotiatio sit, & potius in propriam alimoniam, aut saltem, ut otium vitetur, exerceatur, ut probavi supra *in capite* 1. Retinenda tamen est pietatis, & prudentiæ justissima distinctio, quam S. Basilius *capite* 6. *constitut. monast.* his verbis adhibet. Certum in his se operibus exercere monachus debet, quæ ordinis ipsius decori conveniant, cujusmodi videlicet ea sunt omnia, a quibus cauponariæ artis, & imposituræ omnis absit suspicio, quæque nullæ longioris animi distractiones, aut improbi quæstus sequantur; sintque ejusmodi, ut manentibus intra tectum magna ex parte a nobis confici possint, ne operum laboribus contentiosus quam par sit confectandis, animi in virtutis commentatione nervos, industriamque elidamus, in quo illud spectandum est, ut opus absolvatur, & a quiete non discedatur: distinctius ad regulam 38. fusiorem id exponit. Juxta hanc ergo negotiationis distinctionem facile exponuntur, quæ adduxi pro dubitandi ratione.

CAPUT VII.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

RElatum est auribus nostris, quod *b* monachi N. *c* sæculariter vivunt, & alios exemplo corrumpunt. Inde est, quod auctoritate Apostolica tibi *d* indulgemus, ut eos ad observationem monasticæ regulæ *e* appellatione remota compellas: & si tibi restiterint ausu temerario, eis *f* ejectis, fratres Cisterc. Ordinis in præscriptum monasterium inducas, ut *g* labores impiorum justi edant, & illi tum de rubore confusi, ad sui Ordinis observantiam revertantur.

NOTÆ.

a *Lundon.*) Ita etiam legitur in 1. collectione, *sub h. t. c.* 7. & post Conc. Lateran. *p.* 27. *c.* 3. ex quibus textum hunc transcribo, ut agnoscatur Raymundum partim plenius, partim significantius, prout universali legislatione oportebat, textum transcripsisse, dum omisit verba illa, *Cistercienfis Ordinis*; & addidit clausulam illam, *si non potest præscriptum monasterium in suo ordine reformari*: ut notavit Boetius Epon. *hic*, Alia pars extat *in c.* 3. *de cleric. excommunic.*

b *Monachi N.*) Nomen Monasterii a compilatoribus omissum fuit, adjecta tantum littera *N*, licet male *in d. c.* 3. *p.* 27. exprimatur *Natun.* Et forte omissum fuit monasterii nomen, ne illud hoc authentico testimonio notaretur in perpetuum; & etiam quia cum hoc Alexandri responsum pro lege universali observandum esset, non erat conveniens, aut necessarum exprimere nomen ipsius monasterii.

c *Sæculariter vivunt.*) Negotiis sæcularibus impliciti; unde textus hic fuit compilatus, *sub hoc titulo.*

d *Indulgemus.*) Quia monasterium hoc erat exemptum a lege diœcesana, & jurisdictione Episcopi; unde nisi virtute delegationis non poterat Episcopus Londinensis illud visitare, monachosque corrigere, juxta tradita *in c. licet, c. grav de offic. Ord.*

e *Appellatione remota.*) Quia a correctione non admittit appellatio, *c.* 2. *c. reprehensibili, de appellat.*

f *Ejectis.*) Non intelligas monachos hos fuisse quidem ejectos e monasterio illo, non autem ab Ordine, motus ea, quod Alexander id se jubere dicit, ut illi rubore suffusi sui Ordinis observantiam convertantur; nam si non ejicerentur ab Ordine, mandaret Pontifex, ut in alia monasteria detruderentur: quod vero conversionem ipsorum innuat, id etiam sit in ista projectione; cum enim ita ejecti nonnisi monachi remaneant, optandum est, ut hac pœna ad officium suum revocentur, & ita proprium monasterium reverent. Docuit Gibalinus *de claustr. regul. disp.* 2. *c.* 4. §. 8. *num. fin.* De pœna hac ejectionis ob incorrigibilitatem egi *c. fin. de regular.*

g *Ut labores impiorum.*) Respexit Pontifex ad Ps. 10. *Justi tulerunt spolia impiorum*: ubi agitur de Ægyptiis mari rubro submersis, & eorum spoliis Israelitico populo datis. Facit textus *in c. quicumque*, 23. *q.* 7.

CAPUT

CAPUT VIII.

Innocentius III. *Episcopo* a *Esculano.*

Sicut te accepimus referente, cum ven. f. n. *b* Episcopus Hostien. olim per tuam transiens civitatem, tibi dederit in mandatis, ut Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, quos ibidem invenit passim tabellionatus officium exercentes, excommunicationis vinculo innodares, & eos qui ab illis publica reciperent instrumenta, ut licet id feceris, ex mandato tamen Episcopi dicti dissimulasti postmodum dè Subdiaconis, donec qualiter contra ipsos, & alios in sacris Ordinibus constitutos debere procedere, Sedem duceres Apostolicam consulendam. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quatenus clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium per beneficiorum suorum subtractionem, ap. postp. interdicas. Datum Later. VI. Kalend. Decemb. Pont. N. anno XIV.

NOTÆ.

a *Esculano.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub h. t. c.* 1. & in epistolis editis a Bosqueto *lib.* 2. *regestr.* 14. *ep.* 129. ex quo textum hunc restituo. Asculum, seu Esculum, perantiqua, ac nobilis Italiæ civitas est in Piceno super fluvium Troentum: ejus meminerunt Plinius *lib.* 3. *c.* 13. *ibi: Colonia Asculi Piceni nobilissima.* Lucius Florus *l.* 1. *c.* 18. *Domicii Picenatis, & caput gentis Asculum.* Strabo *lib.* 5. eam per hæc verba describit: " In mediterraneo est Asculum Picenum, locus in quo mœnia condita, natura munitissimus, & montis circuitus, jugis exercentibus inaccessis. „ Ab aliquibus hæc civitas vocatur Asculum, ab aliis Esculum, ut ab ea quæ in Apulia est, discernatur; tametsi apud antiquiores scriptores Asculum fere semper appelletur. Plura de ipsius magnitudine & cladibus ob factiones Guelforum, & Gibellinorum, congessit Vighellius *t.* 1. *Ital. sacra, fol.* 488. Jam a temporibus Apostolorum Episcopali Cathedra decorata fuit, cujus Episcopo Petro hujus nominis primo missa est præsens epistola.

b *Episcopus Hostiensis.*) Hugolinus videlicet, qui anno 1227. ad Apostolicum festigium evectus, felicissimo nomine Gregorius IX. dictus fuit.

COMMENTARIUM.

1 PRo hujus textus expositione præmittendum est, qui sint tabularii, seu tabelliones. Et tabularii apud antiquos dicti fuerunt calculatores, qui scilicet in tabula calculandi, & computandi artem pueros docebant, vel alias eam artem tenebant, *l.* 1. *§. ludi, ff. de extr. crim. l. ultim. ff. si mensor falsum modum.* Etiam tabularii dicuntur qui in publico tabulario, *id est* loco, in quo publicæ scripturæ custodiebantur, inserviebant: nam locus ipse, quem archivum appellant Impp. *l.* 30. *C. de Episc.* tabularium dicitur. Tertul. *in apol. c.* 39. *ibi:* " Antiquissima plurimarum gentium archiva veteres tabularium dicebant. *Cicero* de natura Deorum lib. 3. *ibi:* „ Sed exeamus e theatro, veniamus in forum, sessum ite precor: quid? ut judicetur qui tabularium incenderit. *Et in oratione pro Archia Poeta:* Hic tu tabulas desideras Heracliensium publicas, quas Italico bello incensas, tabularium interjisse scimus omnes. „ Et in oratione pro Rabirio. De peculatu facto de tabulario incenso ait Virg. *l.* 3. *Georg.*

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.

Livius *l.* 43. *ibi:* " Censores e templo in atrium libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabulis publicis, clausoque tabulario, & dimissis servis publicis, negarunt se, &c. „ Et eos tabularios servos publicos fuisse, patet *ex l. ult. C. de servis Reip.* & Capitolinus in Gordiano tabularios servos publicos appellat, *ibi: Non scriba, non servi publici, non censuales illis actibus interessent.* Quod etiam constat ex Livio proxime relato. Postea vero Arcadii, & Honorii constitutione sanctum est, ut nulli deinceps ad tabularii officium pateret aditus, qui obnoxius esset servituti. Hi autem ita huic conditioni erant addicti, & mancipati ut non possent ad aliam 2 spirare militiam, & dignitatem: quod patet *ex l. scripturas, qui potiores in pign. hab.* & *lib.* 3. 5. 7. 8. *C. Theod. de n.* 3. His tamen adversari videtur Taciti locus *lib. annal.* 14. i de Balbo Prætorio filiis orbo, & divite, cujus propin- s Valerius Fabianus subdit testamentum, accitis Vicio ino, & Terentio Latino Equitibus Rom. & aliis minus tribus, qui testamenti tabulas obsignarent. Taciti hæc verba: Igitur Fabianus tabulariis, quos memoravi, & minus illustribus obsignat. Si itaque Vicium, & Terentium Equites, & alios minus illustres, tabularios nominat, nor go veritati consentaneum est, quod diximus cum Lucio esse fuisse servos, seu generis servilis. „ Facile dissolv- difficultas, si a Corneliano textu mendum auferamus: litteram genuinam legendam subdamus; namque postrema editio, præsertim a Lipsio, & Vetrano recepta, ita habet: *Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, &c.* Sicque patet Tacitum loquutum non de tabulariis publicis, sed de testibus testamentum obsignare solitis. Alii erant tabularii, qui civitatum aut provinciarum chartas tractabant, ut constat *ex l. pen. C. de tabul. l.* 10. *l. ult. §. hi quoque, ff. de muner. & honor.* & qui publicas rationes tractant, seu supputant, *l.* 1. *l. missi, C. de exact. tribut. lib.* 2. *C. de muner. & honor. l.* 1. *C. de immunit. nemini conced. l.* 1. *C. de censib.* Tabularii quoque sunt dicti, non solum qui publicas tabulas obsignabant, ut contractuum scriptores, *lib.* 2. *C. de eunuchis, l. contractus* 17. *de fide instrum. nov.* 7. *&* 73. sed & qui in rebus privatorum adhibebantur, ut subscriberent, vel stipularentur, aut fide publica firmarent, ut passim apud jurisperitos, & præsertim *in l. si quis decurio, C. de pactis, lib.* 1. *&* 2. *Cod. de tabul. lib.* 10. De his tabulariis, seu tabellionibus in præsenti agitur, & statuitur, clericos in sacris ordinibus constitutos non debere hoc officium exercere; quod firmatur in Synodo Cabil. 2. *can.* 44. ubi presbyteris inhibetur, ne Cancellariorum munus exerceant. Cujus prohibitionis rationem deducunt Abbas, Hostiensis, & Boetius Epon. *in præsenti*, ex conditione ipsius officii, & ejus ignobilitate. Sed male, cum tabellionum officium tam apud Romanos, quam apud Græcos honestum esset, ut ait Cicero 3. *in Verrem, act.* 8. *ibi: Scribarum ordinem esse honestum, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque Magistratuum committantur.* Et Cassiodorus *l.* 12. *ep.* 21. honorabile decus dixit tabellionum officium. Quoad Græcos in comperto est, fuisse scribarum officium honorificum. Æmilius Probus, seu ut alii malunt, Cornel. Nepos *in Eumene, ibi:* " Apud Romanos revera sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur: ut apud Græcos e contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, fide, & industria cognita, quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem. „ Plura de his tabulariis, seu tabellionibus tradunt Covar. *pract. c.* 19. *n.* 4. Petrus Greg. *lib.* 47. *syntag. c.* 41. *n.* 4. Rosinus *l.* 7. *antiquit. c.* 48. Cassubon. *in not. ad Capitol. in Opilio,* Bulengerus *lib.* 6. *de Imper. Rom. c.* 26. Gaspar Barthius *l.* 50. *adv. c.* 1. Amaya *in l. si quis* 34. *C. de Decur.* Velascus *de privil. pauper.* 1. *part. q.* 10. Garzonius *in Theatro, tit. de notar.* Langleus *l.* 7. *semestr. c.* 14. Tiraq. *de nobilit. c.* 30. *n.* 9. Marcel. Donat. *in elucid. ad Livium, & Tacitum,* in locis supra relatis, Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *disp.* 8. *q.* 48. Gibalinus *de negot. tom.* 2. *lib.* 6. *c.* 3. *art.* 10. Ea ergo omissa ratione, dicendum est, in præsenti textu prohiberi clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium exercere, quia videlicet sæculare, & publicum munus est: unde instrumenta ab eis confecta, publica dicuntur *in nov.* 44. & forensia *in nov.* 73. Quare cum clericis, ut sæpe sæpius in hoc titulo repetitum est, non liceat sæcularibus negotiis se immiscere, ideo & tabellionatus munus obire illis prohibetur. Consonant lex 15. *tit.* 18. *lib.* 2. *ordin.* lex 10. *tit.* 3. *l.* 1. *recopil.* probant Azevedus *ibi*, Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib.* 2. *digress. c.* 11. Jacob. Gothofr. *l.* 3. *C. Theod. de Decur.* Amaya *ubi supra n.* 23. qui ex Valenzuela, & aliis late probat, quod etsi prohibeantur clerici esse tabelliones, adhuc officium exercuerint, instrumenta ab eis confecta mero jure valebunt. Alia ex ratione Decurionibus prohibetur illud officium exercere *in lib.* 3. *Cod. Theodos. de Decur.* cujus pars extat *in d. l.* 34. *C. de Decur.* & ibi exponit Amaya. Possunt clerici etiam in sacris ordinibus constituti Notarii officium exercere in causis spiritualibus, de quibus causis accipiendus est textus *in c.* 2. *ibi: Notarii gestæ officium,* 32. *dist.* & ita fieri in diœcesi Placentina testatur Azevedo *in d. lib.* 10. & in Compostellana ex Conc. Compostellano Salmanticæ celebrato anno 1565. Similiter in causis fidei clerici non tantum admittuntur, verum & cogi possunt Notarii officium exercere, *c. ut offic. §. ad conscribenda, de haret. lib.* 6. post Pennam, & alios probat Acunna *in c.* 2. 32. *dist.*

CAPUT IX.

Idem *in Concilio* a *Generali.*

SEntentiam sanguinis nullus dictet *b* clericus, aut *c* proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exercenti *d* interfit. Si quis autem hujus occasione statuti Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis aliquod præsumpserit infer- dispendium, per cens. eccl. compescatur: nec quisquam clericis litteras dictet, aut scribat pro vindicta sanguinis stinandas: unde in Curiis Principum hæc solicitudo non clericis, sed laicis committatur. Nullus quoque clericus notariis, aut hujusmodi viris sanguinis præponatur, nec illam chirurgiæ partem Subdiaconus, Diaconus, aut Sacer- exerceat, quæ vel ad ustionem, vel *f* incisionem inducit. Nec quisquam *g* purgationi aquæ ferventis, vel frigidæ- ferri candentis ritum cujuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat, salvis nihilominus prohibitionibus *h* monomachiis, sive duellis antea promulgatis.

NO-

NOTÆ.

1 a *Generali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innoc. III. ubi *c.* 18. refertur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. c.* 2.

Sententiam sanguinis.) Hanc partem exposui supra *in c.* 3.

b *Nullus clericus,*) His verbis generalibus usi sint PP. ut nulla ambigendi occasio daretur, an Alexandri constitutio relata supra *in d. c.* 3. protrahenda esset ad clericos in minoribus ordinibus constitutos.

c *Dictet, aut proferat.*) Dictat sententiam qui tanquam judex, consiliarius, vel assessor eam concipit; profert autem, qui eam pro tribunali, aut ubi *jus dicitur*, eam recitat, ut exponit Boetius Epon. *in præsenti*, *n.* 8.

2 d *Aut interfit.*) Auctoritative, videlicet executioni sententiæ quasi opem ferendo, *c. ex litteris, de excess. Prælat. c. pernicioso, de pœnit. dist.* 1. *can.* 33. *Conc. Altissiod.* non vero prohibentur clerici comitari ipsum reum ex pietate pro ipsius animæ salute, ut probat Boetius Epon. *hic n.* 10.

3 e *Ruptariis.*) *Rotariis* legitur in ipso can. 18. Conc. Later. & apud Innoc. III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *ep.* 42. a nota, cujus nomine pars exercitus venit; unde Rotarii sunt milites ad eam cohortem, seu turmam spectantes, ut patet ex Niceta Choniate *lib. ult. de Imperio Balduini, ibi*; " Iraque partem exercitus, quæ utilitatis suæ causæ sequi vellet (Rotas ipsi vocant) ablegarunt, potestate data urbes, quæ defecerant, suo arbitratu tractandi. Ea cohors antegressa a nullo celere, & a nullo piaculo abhorruit. „ Guillelmo Neubr. *l.* 2. *de rebus Anglic, c.* 27. *ibi*: Stipendiarias Brabantionum copias, quas rotas vocant, accersivit. *Et l.* 5. *c.* 15. Quippe Rex, qui stipendiariam militiam, quam rotas vocant. „ Dicebantur etiam Ruptarii. Innoc. III. *lib.* 1. *regestr.* 92. *ibi: Ad expellendum quoque ruptarios, & Brabantiones.* Matthæus Paris. in Henrico II. *ad annum* 1174. *pag.* 128. *ibi*: " Nunciatum est ei electam Regis filii sui militiam apud Dolensem urbem a Brabantiis, & Ruptariis circumclusam. *Et pag.* 129. Sed priusquam veniret, hostium suorum maxima multitudo a suis ruptariis fuerat interempta. „ Notarunt Joan. Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 27. Paul. Idumæus *in not. ad Innoc. III. d. l.* 3. *ep.* 41.

f *Incisionem.*) Per se videlicet; nam jubere possunt clerici, qui medicinæ artem exercent, incisionem facere *canon.* 8. *Synodi Constantinop. ibi*: " Quamobrem decrevit S. Synodus, ut si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus castrare aliquem convictus fuerit, vel manu propria, vel suo jussu, depositioni subjiciatur. Si sit autem laicus, segregetur, præterquam si morbus, qui alicui accidit, ad eam exsecandum & castrandum coegerit: quemadmodum Nicææ primæ Synodi canon eos qui morbo exsecti sunt, non vult, propter morbum; sic & nos nec sacerdotes, qui ægrotes castrari mandant, condemnamus: nec laicos, qui propriis manibus ad castrationem utuntur, reprehendimus; hoc enim morbi esse medelam, non autem creaturæ insidias fieri, vel opificium injuria affici, existimamus. „ Probant Theophilus Raynaud. *t.* 17. *de relig. loicato, fol.* 200. Quatenus tamen liceat clericis medicinam exercere, exposui *in c. ad aures, & at. &* 4 *quæst. de purgat. vulgari.*

g *Purgationi.*) De qua late agemus, Deo volente, *in tit. de purgat. vulgari.*

h *Monomachiis.*) Ut dicemus *in cap. unic. de cler. pugn. in duello.*

CAPUT FINALE.

Honorius III. *Venerabilibus fratribus M. Patriarchæ Antiochen. & universis Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filiis ceteris Ecclesiarum Prælatis, in Patriarchatu Antiocheno constitutis.*

SUper specula, *Et infra*: Sane licet fallax sit gratia ceterarum scientiarum, & mentum electorum, & vinum germinans virgines, juxta Prophetam, ex bonum etiam pulchritudo, cum fruquia tamen regulares quidam claustrale silentium, & legem Domini animas convert- per omnia, & fit pulchrum: parvulis, quam super aurum, & topazion amare debuerant, respuentes, abeunt post vetu- m, & sapientiam dantem convertunt ad pedissequas amplectendas, quæ plausum desiderant populorum; contra hujusmodi gregum; & illicite se ad audiendum leges, vel physicam, felicis memoriæ Alexander prædecessor noster olim in- præsumptores exeuntes ut nisi infra duorum mensium spatium ad claustra redierint, sicut excommunicati ab omnibus e- ntur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reversi autem in Choro, & Capitulo, & mei- & ceteris ultimi fratrum existant, & nisi forte ex misericordia Sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amici- t. Verum quia nonnulli ex talibus propter quorundam opiniones diversas excusationes aliquas assumebant, Nos volen- s ut tales de cetero ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, districte præcipiendo mandamus, quatenus tale a *b* Diœcesanis, & Capitulo ipsorum, quam & a ceteris Episcopis, in quorum Diœcesibus hujusmodi studeat, tales sub. appel. obstac. excommunicati, & prædictis pœnis obnoxii publice nutrientur. *c* Quia vero Theologiæ studium cupimus ampliari, aut dilatato sui tentorii loco funiculos suos faciat longiores, ut sit fides catholica circumcinda muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex diverso: ad Archidiaconos, Decanos, *d* Plebanos, Præpositos, Cantores, & alios clericos *e* personatus habentes, necnon presbyteros (nisi ab his intra spatium præscriptum destiterint) hoc extendi volumus, & mandamus, appellatione postposita, firmiter observari.

NOTÆ.

1 a *Antiochen.*) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c. un.* ex qua restituo præsentem inscriptionem. De Ecclesia Antiochena nonnulla notavi *in c.* 1. *de transl. Episc.* Tria reperiuntur fragmenta in hoc Decretalium volumine compilata Honorii III. cum hoc principio: primum in præsenti relatum: secundum *in c. super specula, de magistr.* tertium *in c. super specula de privileg.* & ad eandem epistolam Decretalem spectare voluit Gironius, *in c. super de magistris.*

b *Diœcesanis.*) Episcopis videlicet, in quorum Diœcesibus monasteria ipsa sunt, aut ubi studio juris civilis monachi operam dant. An vero hæc nunciatio Episcopis etiam in monachos exemptos concessa sit, disputat Boetius Epon. *in præsenti, n.* 4. qui affirmative resolvit.

2 c *Quia vero.*) Hæc verba non extant in dicta 5. compilatione; esse tamen nostri Hon. III. refert Bonifacius VIII. *in c.* 1. *h. t. in* 6. & in eis Pontifex studium sacræ Theologiæ commendat, quia cum per annum 1137. libri Pandectarum juris civilis reperti fuerint a Pisanis *in diruitione civitatis* Melfitanæ, quæ est in Apulia, adhucque hodie magna cum veneratione Florentiæ asserventur; & Lotharius Imperator statuisset, ut abrogato Longobardorum jure, civile observaretur, & publice doceretur, cœpit esse ejus professio apud omnes magna in æstimatione, ut referunt Balduinus *in prolog. ad Institutas, §. cum vero,* Possevinus *in sua biblioth. c.* 17. Unde & e contrario negligi cœpit studium sacræ Theologiæ, cum fere omnes Juris Cæsarei studium profiteretur, propter honorem; aut physicam propter opes: unde in proverbium abiit: *Dat Galenus opes, & Justinianus honores.* Unde Honorius III. agnoscens præstantiam studii sacræ Theologiæ, atque ejus necessitatem, ideo præsentem edidit constitutionem, ut ipse in præsenti fatetur, & docuit Barbosa *vvo* 88. *num.* 24.

d *Plebanos.*) Idest parochos, ut exposui *in cap.* ..

e *Personatus.*) Quid sit personatus, exposui *in c. ad audientiam, de rescriptis.*

Finis Libri tertii Decretalium.